00079847

BOMBAY BRANCH
OF THE
ROYAL ASIATIC SOCIETY.
TOWN HALL, BOMBAY.

Digitized with financial assistance from
Government of Maharashtra
on 30 January, 2020

DIONYSII HALICARNASSENSIS

Opera Omnia

GRÆCE & LATINE,

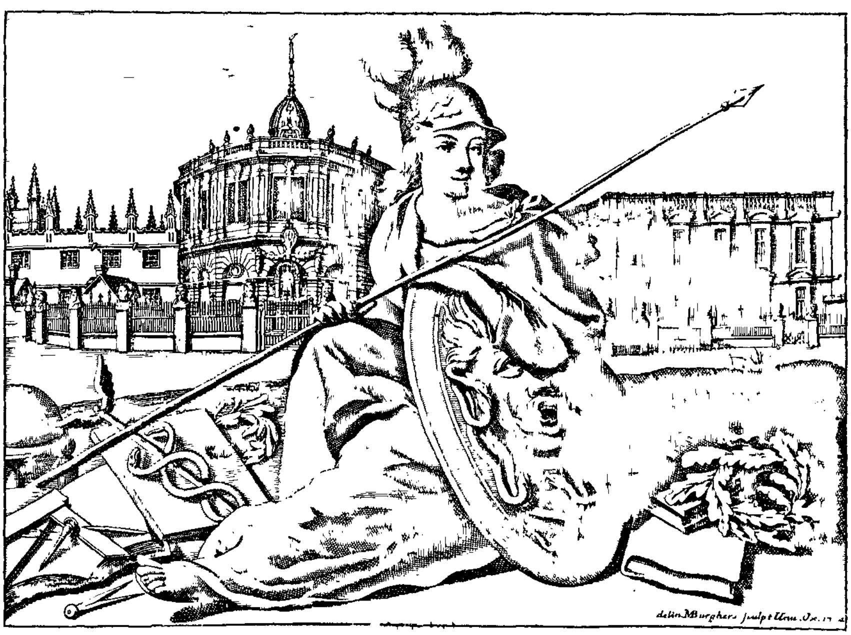
In duos Tomos diſtributa.

00079847

ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ
ΤΟΥ
ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΣΕΩΣ
ΤΗΣ
ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΤΑ ΣΩΖΟΜΕΝΑ.

70847

DIONYSII
HALICARNASSENSIS
ANTIQUITATUM ROMANARUM
LIBRI QUOTQUOT SUPERSUNT.

OXONIÆ,
E THEATRO SHELDONIANO,
Impenſis *Thomæ Bennet*, ad Inſigne Lunæ Falcatæ in Cœmeterio S. *Pauli*
LONDINI, Anno Dom. MDCCIV.

Imprimatur.

GUIL. DELAUNE,

Vice-Can. OXON

Julii 3. 1704.

[a] ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ
ΤΟΥ
ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΣΕΩΣ
ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ
[b] ΒΙΒΛΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ.

DIONYSII
ALEXANDRI F.
HALICARNASSENSIS
ROMANARUM ANTIQUITATUM
LIBER PRIMUS.

ΤΟΥΣ εἰωθότας ἀποδίδοσθαι [c] τοῖς προοιμίοις τῶν ἱστοριῶν λόγους, ἥκιστα βουλόμενος, ἀναγκάζομαι περὶ ἐμαυτοῦ [d] προειπεῖν· οὔτε ἐν τοῖς ἰδίοις μέλλων πλεονάζειν ἐπαίνοις, οὓς ἐπαχθεῖς οἶδα φαινομένους τοῖς ἀκούουσιν, οὔτε διαβολὰς καθ' ἑτέρων ἐγνωκὼς ποιεῖσθαι συγγραφέων, ὥσπερ Ἀναξίλαος καὶ Θεόπομπος ἐν τοῖς προοιμίοις τῶν ἱστοριῶν ἐποίησαν· ἀλλὰ τοὺς ἐμαυτοῦ λογισμοὺς ἀποδεικνύμενος, οἷς ἐχρησάμην ὅτε [e] πρὸς αὐτὴν ὥρμησα τὴν πραγματείαν, καὶ περὶ τῶν ἀφορμῶν ἀποδιδοὺς [f] λόγους, ἐξ ὧν τὴν ἐμπειρίαν ἔλαβον τῶν γραφησομένων. ἐπείσθην γὰρ ὅτι δεῖ τοὺς προαιρουμένους μνημεῖα τῆς ἑαυτῶν ψυχῆς τοῖς ἐπιγινομένοις καταλιπεῖν, ἃ μὴ συναφανισθήσεται τοῖς σώμασιν αὐτῶν ὑπὸ τοῦ χρόνου, καὶ πάντων μάλιστα τοὺς ἀναγράφοντας ἱστορίας, ἐν αἷς καθιδρῦσθαι τὴν ἀλήθειαν [g] πάντες ὑπολαμβάνομεν, ἀρχὴν φρονήσεώς τε καὶ σοφίας οὖσαν· πρῶτον μὲν ὑποθέσεις [h] αἱρεῖσθαι καλὰς καὶ μεγαλοπρεπεῖς, καὶ πολλὴν ὠφέλειαν τοῖς ἀναγνωσομένοις φερούσας· ἔπειτα παρασκευάζεσθαι

RATIONES * quæ in hiſtoriarum proœmiis reddi ſolent, *licet* minime velim, *tamen de me* præfari neceſſe habeo: verum nec in propriis laudibus, quas auditoribus moleſtas eſſe ſcio, diutius immorari, nec alios ſcriptores calumniis exagitare ſtatui, quemadmodum Anaxilaus & Theopompus in ſuæ hiſtoriæ proœmiis fecerunt; ſed mea conſilia aperire decrevi, quibus impulſus eram quum animum ad iſtud opus componendum appulerim, & rationem reddere facultatum per quas rerum ſcribendarum cognitionem ſum adeptus. Perſuaſum enim mihi eſt, iis qui volunt ſui ingenii monumenta poſteritati relinquere, quæ una cum ſuis corporibus à vetuſtate minime deleantur, præcipue vero iis qui ſcribunt hiſtorias, in quibus veritatem, prudentiæ & ſapientiæ initium, reconditam omnes exiſtimamus, primum eligenda eſſe argumenta præclara & magnifica, & quæ magnam utilitatem lectoribus afferant: deinde cum magna

Proœmium.

a Inſcriptionem agnoſcit non modo *Euſebius* de Præparatione Evangelica p. 483. & *Stephanus* περὶ πόλεων v. Ἀγχίαλη & alibi: ſed etiam ipſe *Dionyſius* in *Præfatione* ſive *Proœmio*, dum & nomen ſuum exprimit pag. 7. & ἀρχαιολογίαν hoc opus appellat pag 4. *Sylburg.* b Τῶν δέκα βιβλίων τὸ πρῶτον in *Ed. Steph.* nam ex XX. libris (quot à *Dionyſio* ſcriptos fuiſſe, etiam *Photius* dicit) decem tantum ſuperſunt & pars undecimi. c Scribo ἐν τοῖς προοιμίοις. alioqui enim nimis dure dicerentur λόγοι ἀποδίδοσθαι τοῖς προοιμίοις, tanquam ipſi hiſtoriæ proœmio ratio ab Hiſtorico redderetur; quum contra ipſum proœmium id ſit, quod rationem reddit. *Steph.* d Εἰπεῖν· οὔτ' ἐν *Cod. Vat.* e Ἐπὶ ταύτην *Vat.* atque ita vel πρὸς ταύτην legiſſe videntur alii interpretes, ut nos monuit *Æ. Port.* f Λόγον *Vat.* g Deeſt *Vat.* h Προαιρεῖσθαι *Vat.* * Locum hoc modo interpretandum eſſe primus monſtravit *H. Steph.* Nam *Lapus* & *Gelenius* in ipſo limine impegerunt, quod τοὺς εἰωθότας λόγους cum ἥκιστα βουλόμενος jungerent: quum non aliter intelligenda ſint verba, quam ſi hoc collocata eſſent ordine, ἀναγκάζομαι προειπεῖν περὶ ἐμαυτοῦ τοὺς εἰωθότας ἀποδίδοσθαι τοῖς προοιμίοις τῶν ἱστοριῶν λόγους, ἥκιστα βουλόμενος. i. e. καίπερ ἥκιστα βουλόμενος. Vide *Steph.* Schediaſm. l. 2. c. 2.

magna diligentia & induſtria idonea ſubſidia ad argumentum ſcribendum paranda. Qui enim de rebus obſcuris, aut pravis, aut nullius momenti, hiſtorias conſcribendas ſuſcipiunt, ſive quod cupiant innoteſcere & qualecunque nomen adipiſci, ſive quod copiam & vim in dicendo oſtentare velint, eos ob hanc cognitionem poſteri neque æmulantur neque ob eloquentiam laudant: quia in animis eorum qui hiſtorias ipſorum legendas ſuſcipiunt, opinionem relinquunt, ſe tale vitæ genus ſequutos, qualia ſunt ſcripta quæ in lucem ediderunt. Ferme enim omnes orationem animi uniuſcujuſque imaginem eſſe exiſtimant. At illi qui præſtantiſſima argumenta eligunt, ſed temere ac negligenter ea ex quibuſlibet rumoribus componunt, ex tali propoſito nullam laudem referunt. Hiſtorias enim, quæ de claris civitatibus & viris ampla potentia præditis ſcribuntur, nec ex tempore ac temere, nec oſcitanter conſcribendas cenſemus. Quum igitur hiſtoricis hæc neceſſaria & in primis ſpectanda exiſtimarem, magnaque diligentia *in his præceptis obſervandis* uſus eſſem, ea neque ſilentio præterire, neque in alio quopiam loco potius quam in ipſo operis procemio collocare volui.

II. ¶ Quod igitur præclarum & magnificum multiſque utile argumentum ſumpſerim, haud longa oratione (credo) probandum erit, iis ſaltem qui hiſtoriæ communis non ſunt penitus imperiti. Siquis enim animum advertens ad populorum gentiumque imperia, quæ à ſuperioribus uſque ſeculis memoriæ ſunt prodita, & ſeparatim unumquodque conſiderans, & inter ſe collata examinans, velit dignoſcere quodnam ex iis maximum dominatum quæſierit, & pace belloque res clariſſimas geſſerit: is comperiet quomodo imperium Romanum cætera omnia, quæ ante ipſum memorantur, longe ſuperarit, non ſolum imperii magnitudine & rerum geſtarum ſplendore, quas nulladum oratio pro earum dignitate ornavit: ſed etiam longitudine temporis, quod ipſum ad noſtram uſque ætatem propagavit. Nam pervetuſtum illud Aſſyriorum imperium, & quod ad fabuloſa uſque tempora revocatur, exiguam quandam Aſiæ partem obtinuit. Medicum vero imperium, everſo Aſſyrio, & parta majore potentia, *eam* diu non retinuit, ſed quarta ætate everſum eſt. At Perſæ, qui Medos debellarunt, tota fere Aſia tandem ſunt potiti: ſed, Europæas etiam gentes aggreſſi, paucas ſibi adjunxerunt, imperiumque non multo amplius quam ducentos annos retinuerunt. Imperium vero Macedonicum, fractis Perſarum opibus, imperii amplitudine omnia quotquot ante fuerant, ſuperavit: ſed ne ipſum quidem

τὰς ἐπιτηδείους εἰς τὴν ἀναγραφὴν τῆς ὑποθέσεως ἀφορμὰς μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας τε καὶ φιλοπονίας. οἱ μὲν γὰρ ὑπὲρ ἀδόξων πραγμάτων ἢ πονηρῶν, ἢ μηδεμιᾶς σπουδῆς ἀξίων ἱστορικὰς καταβαλλόμενοι πραγματείας, εἴτε τοῦ προελθεῖν εἰς γνῶσιν ὀρεγόμενοι, καὶ τυχεῖν ὁποιουδήποτε ὀνόματος, εἴτε περιουσίαν ἀποδείξασθαι τῆς περὶ λόγους δυνάμεως βουλόμενοι, οὔτε τῆς γνώσεως ζηλοῦνται [a] παρὰ τοῖς ἐπιγινομένοις, [b] οὔτε τῆς δυνάμεως ἐπαινοῦνται· δόξαν [c] ἐγκαταλείποντες τοῖς ἀναλαμβάνουσιν αὐτῶν τὰς ἱστορίας, ὅτι τοιούτους ἐζήλωσαν αὐτοὶ βίους, οἵας ἐξέδωκαν τὰς γραφάς· ἐπιεικῶς γὰρ ἅπαντες νομίζουσιν εἰκόνας εἶναι τῆς ἑκάστου ψυχῆς τοὺς λόγους. οἱ δὲ προαιρούμενοι μὲν τὰς κρατίστας ὑποθέσεις, εἰκῇ δὲ καὶ ῥαθύμως αὐτὰς συντιθέντες ἐκ τῶν ἐπιτυχόντων ἀκουσμάτων, οὐδένα ὑπὲρ 2
τῆς [d] προαιρέσεως ἔπαινον κομίζονται. οὐ γὰρ ἀξιοῦμεν αὐτοσχεδίους οὐδὲ ῥαθύμους εἶναι [e] τὰς περί τε πόλεων ἐνδόξων καὶ ἀνδρῶν ἐν δυναστείᾳ γεγονότων ἀναγραφομένας ἱστορίας. ταῦτα δὲ νομίσας ἀναγκαῖα καὶ πρῶτα θεωρήματα τοῖς ἱστορικοῖς εἶναι, καὶ πολλὴν [f] ποιησάμενος ἐπιμέλειαν, οὔτε παρελθεῖν τὸν ὑπὲρ αὐτῶν λόγον ἐβουλήθην, οὔτε ἐν ἄλλῳ τινὶ τόπῳ [g] καταχωρίσαι μᾶλλον, ἢ τῷ προοιμίῳ τῆς πραγματείας. Τὴν μὲν οὖν ὑπόθεσιν ὅτι καλὴν εἴληφα καὶ μεγαλοπρεπῆ, καὶ πολλοῖς ὠφέλιμον, οὐ μακρῶν οἶμαι δεήσειν λόγων, τοῖς γε δὴ μὴ παντάπασιν ἀπείρως ἔχουσι τῆς [h] κοινῆς ἱστορίας. εἰ γάρ τις ἐπιστήσας τὴν διάνοιαν ἐπὶ τὰς παραδεδομένας ἐκ τοῦ παρεληλυθότος χρόνου πόλεών τε καὶ ἐθνῶν ἡγεμονίας, ἔπειτα χωρὶς ἑκάστην σκοπῶν, καὶ [i] παρ' ἀλλήλας ἐξετάζων, διαγνῶναι βουληθείη τίς αὐτῶν ἀρχήν τε μεγίστην ἐκτήσατο, καὶ πράξεις [k] ἐπεδείξατο λαμπροτάτας, ἐν εἰρήνῃ τε καὶ κατὰ πολέμους, μακρῷ δή τινι τὴν Ῥωμαίων ἡγεμονίαν ἁπάσας ὑπερβεβλημένην ὄψεται τὰς πρὸ αὐτῆς μνημονευομένας, οὐ μόνον κατὰ τὸ μέγεθος τῆς ἀρχῆς, καὶ κατὰ τὸ κάλλος τῶν πράξεων, ἃς οὔπω κεκόσμηκε λόγος οὐδεὶς ἀξίως, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ μῆκος τοῦ περιειληφότος αὐτὴν χρόνου μέχρι τῆς καθ' ἡμᾶς ἡλικίας. [l] ἡ μὲν γὰρ Ἀσσυρίων ἀρχὴ παλαιά τις οὖσα, καὶ εἰς τοὺς μυθικοὺς ἀναγομένη χρόνους, ὀλίγου τινὸς ἐκράτησε τῆς Ἀσίας μέρους. ἡ δὲ Μηδική, καθελοῦσα τὴν Ἀσσυρίων, καὶ μείζονα δυναστείαν περιβαλομένη, χρόνον οὐ πολὺν κατέσχεν, ἀλλ' ἐπὶ τῆς τετάρτης κατελύθη γενεᾶς. Πέρσαι δέ, οἱ Μήδους καταγωνισάμενοι, τῆς μὲν Ἀσίας ὀλίγου δεῖν πάσης τελευτῶντες ἐκράτησαν· ἐπιχειρήσαντες δὲ καὶ τοῖς Εὐρωπαίοις ἔθνεσιν, οὐ πολλὰ ἐπηγάγοντο, [m] χρόνον τε οὐ πολλῷ πλείονα διακοσίων ἐτῶν ἔμειναν ἐπὶ τῆς ἀρχῆς. ἡ δὲ Μακεδονικὴ δυναστεία, τὴν Περσῶν καθελοῦσα ἰσχύν, μεγέθει μὲν ἀρχῆς ἁπάσας ὑπερεβάλετο τὰς πρὸ αὐτῆς· χρόνον δὲ οὐδὲ αὐτὴ πολὺν ἤνθησεν,

a Παρὰ τῶν ἐπιγινομένων malit *H. Steph.* *b* Aut τῆς περὶ λόγους δυνάμεως ſcripſit *Dionyſius*, aut haſce duas voces περὶ λόγους ſubaudiendas reliquit. *Steph.* *c* Ἐγκαταλιπόντες *Vat.* *d* Αἱρέσεως *Vat.* *e* Ita *Sylburgius ex Cod. Ven. & Lapi verſione*: quibus conſentit *Vat.* Τοὺς & ἀναγραφομένους in *Ed. Steph.* quam lectionem ferendam eſſe exiſtimat *Portus*; modo verba αὐτοσχεδίους & ῥαθύμους figurate accipiamus, & (quod Atticis familiare eſt) ἀναγραφομένους pro ἀναγράφοντας poſitum dicamus. Verum (inquit *H. Steph.*) ut nove à rebus ad perſonas vocabulum αὐτοσχεδίους tranſtulit, ita etiam novam illi ſignificationem tribuit, *inconſideratos* interpretans. ita enim vertit: *Indignum enim cenſemus, ſi, qui de claris civitatibus & viris ampla potentia præditis hiſtorias conſcribunt, ſint inconſiderati aut ſocordes.* *f* Ποιησάμενος ἀμφοτέρων ἐπιμέλειαν *Vat.* *g* Καταχωρῆσαι *Vat.* *h* Κοινῆς, hoc eſt καθολικῆς: cui opponitur ἡ τῶν κατὰ μέρος σύνταξις, ut apud *Polyb.* l. 8. *Caſaub.* *i* Παραλλήλας *Vat.* Sic & apud *Iſocratem* παραλλήλους ἐξετάζειν olim ſe legiſſe notavit *H. Steph.* *k* Ἀπεδείξατο *Vat.* *l* In Græco exemplari *R. Stephani* ante hæc verba ponitur titulus iſte, Περὶ τῶν παλαιῶν ἀρχῶν. illum tamen nec *Lapi verſio* nec *Codices veteres* agnoſcunt: quare delendum cenſuimus. *m* Χρόνον τε οὐ πολλῷ πλεῖον διακοσίων ἔμειναν ἐπὶ τῆς ἀρχῆς *Vat.*

ἤνθησεν, ἀλλὰ μετὰ τὴν Ἀλεξάνδρου τελευτὴν ἐπὶ τὸ χεῖρον ἤρξατο φέρεσθαι. διασπασθεῖσα γὰρ εἰς πολλοὺς ἡγεμόνας εὐθὺς [a] ἀπὸ τῶν διαδόχων, καὶ μετ' ἐκείνους ἄχρι τῆς δευτέρας ἢ τρίτης ἰσχύσασα προελθεῖν γενεᾶς, ἀσθενὴς αὐτὴ δι' ἑαυτῆς ἐγένετο, καὶ τελευτῶσα ὑπὸ Ῥωμαίων ἠφανίσθη. καὶ οὐδὲ αὐτὴ μέντοι πᾶσαν ἐποιήσατο γῆν τε καὶ θάλασσαν ὑπήκοον. οὔτε γὰρ Λιβύης, ὅτι μὴ τῆς πρὸς Αἰγύπτῳ, [b] πολλῆς οὔσης ἐκράτησεν, οὔτε τὴν Εὐρώπην ὅλην ὑπηγάγετο, ἀλλὰ τῶν μὲν βορείων αὐτῆς
3 μερῶν μέχρι Θρᾴκης προῆλθε, τῶν δὲ ἑσπερίων [c] ἄχρι τῆς Ἀδριανῆς κατέβη θαλάσσης.

Αἱ μὲν οὖν ἐπιφανέσταται τῶν πρόσθεν ἡγεμονιῶν, ἃς παρειλήφαμεν ἐκ τῆς ἱστορίας, τοσαύτην ἀκμήν τε καὶ ἰσχὺν λαβοῦσαι κατελύθησαν. τὰς γὰρ Ἑλληνικὰς δυνάμεις οὐκ ἄξιον αὐταῖς ἀντιπαρεξετάζειν· οὔτε μέγεθος ἀρχῆς, οὔτε χρόνον ἐπιφανείας τοσοῦτον, ὅσον ἐκεῖναι, λαβούσας. Ἀθηναῖοι [d] μὲν γὰρ αὐτῆς μόνον ἦρξαν τῆς παραλίου, δυοῖν δέοντα ἑβδομήκοντα ἔτη· καὶ οὐδὲ ταύτης ἁπάσης, ἀλλὰ τῆς ἐντὸς Εὐξείνου τε πόντου καὶ τοῦ Παμφυλίου πελάγους, ὅτε μάλιστα [e] ἐν θαλάσσῃ ἐκράτουν. Λακεδαιμόνιοι δὲ, Πελοποννήσου καὶ τῆς ἄλλης κρατοῦντες Ἑλλάδος, ἕως Μακεδονίας τὴν ἀρχὴν προὐβίβασαν· ἐπαύθησαν δὲ ὑπὸ Θηβαίων, οὔτε ὅλα ἔτη τριάκοντα τὴν ἀρχὴν κατασχόντες. ἡ δὲ Ῥωμαίων πόλις [f] ἁπάσης μὲν ἄρχει γῆς, ὅση μὴ ἀνέμβατός ἐστιν, ἀλλ' ὑπ' ἀνθρώπων κατοικεῖται· πάσης δὲ κρατεῖ θαλάσσης, οὐ μόνον τῆς ἐντὸς Ἡρακλείων στηλῶν, [g] ἀλλὰ καὶ τῆς Ὠκεανίτιδος, ὅση πλεῖσθαι μὴ ἀδύνατός ἐστι, πρώτη καὶ μόνη τῶν ἐκ τοῦ παντὸς αἰῶνος μνημονευομένων, ἀνατολὰς καὶ δύσεις ὅρους ποιησαμένη τῆς δυναστείας· χρόνος τε αὐτῇ τοῦ κράτους οὐ βραχὺς, ἀλλ' ὅσος οὐδεμιᾷ τῶν ἄλλων οὔτε πόλεων οὔτε βασιλειῶν. εὐθὺς [h] μὲν γὰρ ἐξ ἀρχῆς μετὰ τὸν οἰκισμὸν, τὰ πλησίον ἔθνη πολλὰ καὶ μάχιμα ὄντα [i] προσηγάγετο, καὶ προὔβαινεν ἀεὶ πᾶν δουλουμένη τὸ ἀντίπαλον. ταῦτα δὲ πέντε καὶ τετταράκοντα ἤδη πρὸς [k] τοῖς ἑπτακοσίοις ἔτεσίν ἐστιν εἰς ὑπάτους, Κλαύδιον Νέρωνα τὸ δεύτερον ὑπατεύοντα καὶ Πίσωνα Καλπούρνιον, οἳ κατὰ τὴν τρίτην ἐπὶ ταῖς ἐνενήκοντα καὶ ἑκατὸν ὀλυμπιάσιν ἀπεδείχθησαν. ἐξ οὗ δὲ ὅλης ἐκράτησεν Ἰταλίας, καὶ ἐπὶ τὴν ἁπάντων [l] ἀρχὴν ἐθάρρησε προελθεῖν, ἐκβαλοῦσα μὲν ἐκ τῆς θαλάττης Καρχηδονίους, οἳ πλείστην εἶχον ναυτικὴν δύναμιν, ὑποχείριον δὲ λαβοῦσα Μακεδονίαν, ἣ τέως ἐδόκει μέγιστον ἰσχύειν κατὰ γῆν, οὐδὲν ἔτι ἀντίπαλον ἔχουσα, οὔτε βάρβαρον φῦλον οὔτε Ἑλληνικὸν, γενεὰν ἑβδόμην ἤδη τὴν ἐπ' ἐμοῦ διαμένει παντὸς ἄρχουσα τόπου· [m] ἔθνος δὲ [n] οὐδὲ ἕν, [o] ὡς εἰπεῖν, ἐστὶν, ὃ περὶ τῆς κοινῆς ἡγεμοίνας, ἢ τοῦ μὴ ἄρχεσθαι, πρὸς αὐτὴν διαφέρεται. ἀλλὰ γὰρ ὅτι μὲν οὔτε τὴν ἐλαχίστην τῶν

diu floruit, at poſt Alexandri obitum in pejus cœpit ruere. Statim enim in multos principes à ſucceſſoribus diſtractum, & poſt illos ad ſecundam uſque tertiamve ætatem progreſſum, ipſum per ſe debilitatum eſt, tandemque à Romanis deletum. Verum, ne ipſum quidem omnes terras omniaque maria in ſuam ditionem redegit. Neque enim Africæ, quæ late patet, niſi partis Ægypto proximæ, potitum eſt: neque totam Europam ſubegit, ſed ab ejus ſeptentrionalibus partibus ad Thraciam uſque proceſſit, ab occidentalibus vero uſque ad Adriaticum mare deſcendit.

¶ Superiora igitur imperia, quæ clariſſima III.
fuerunt, ut ex hiſtoria accepimus, tantum incrementum tantumque robur adepta, everſa ſunt. Nam Græcorum opes nequaquam cum his ſunt conferendæ: quia neque tantam imperii amplitudinem, neque tam diuturnum ſplendorem habuerunt. Athenienſes enim annos duodeſeptuaginta ipſi tantum oræ maritimæ, atque ne huic quidem toti, ſed ei quæ eſt intra Euxinum mare & Pamphylium pelagus, quo tempore maximum maris imperium habuerunt, imperarunt. Lacedæmonii vero, quum Peloponneſi & reliquæ Græciæ eſſent domini, ad Macedoniam uſque imperium propagarunt: ſed à Thebanis eo ſpoliati fuerunt, quum ne triginta quidem integros annos id retinuiſſent. At reſpublica Romana totius terræ, quæ non eſt deſerta, ſed ab hominibus incolitur, imperium habet: & totius maris eſt domina, non ſolum ejus quod eſt intra columnas Herculis, ſed & Oceani quacunque navigari poteſt, primaque & ſola poſt hominum memoriam ortu & occaſu fines imperii ſui terminavit: ejuſque potentia non ad exiguum tempus duravit, ſed quantum nulli alii vel reipublicæ vel regno contigit. Statim enim ab initio poſt urbem conditam finitimas gentes, quæ multæ & bellicoſæ erant, ſibi adjunxit, omneſque adverſarios ſemper ſubigendo progreſſus fecit. Ab his autem rebus uſque ad Cl. Neronem iterum & Calpurnium Piſonem conſules, qui CXCIII. Olympiade creati fuerunt, jam ſunt ſeptingenti quadraginta quinque anni. Ex quo autem totam Italiam ſubegit, & totius orbis terræ imperium affectare eſt auſa, exturbatis è mari Carthaginenſibus, qui opibus navalibus plurimum pollebant, & Macedonia in ſuam poteſtatem redacta, quæ eo tempore terreſtribus copiis plurimum poſſe exiſtimabatur, nullum amplius habens adverſarium, aut barbaram gentem aut Græcam, ſeptimam jam ætatem ad meam uſque omnium locorum domina permanet. Nec ulla gens eſt (ut ita dicam) quæ de univerſi orbis principatu cum ea contendat, aut ejus imperium detrectet. Sed enim, quod neque leviſſimum argu-

a Ἀπὸ τῶν διαδόχων accipi poteſt pro μετὰ τοὺς διαδόχους. alioqui legendum eſſet ὑπὸ & εἰς πολλὰς ἡγεμονίας. *Sylb.* *b* Οὐ πολλῆς οὔσης ſcribendum. nam hoc vult *Dionyſius*, reges Macedonum nihil in Africa juris habuiſſe, ſi illa exceptas, quæ Ægypto adhærent; partem ſane exiguam univerſæ Africæ. *Caſaub.* ad *Polyb.* *c* Μέχρι τῆς *Vat.* *d* Μὲν γε *Codd. Ven. & Vat.* quod & infra (notante *Sylburgio*) ſæpius eadem ſignificatione uſurpatur, & apud *Pauſaniam* aliquoties. *e* Ἐθαλασσοκράτουν *Vat.* *f* Scripſerat fortaſſe *Dionyſius* ἁπάσης μὲν ἄρχει γῆς, ὡς εἰπεῖν: ſicut alibi dicit, πάντες, ὡς εἰπεῖν; & mox infra, ἔθνος δὲ οὐδὲ ἕν, ὡς εἰπεῖν, ἐστὶν ὃ περὶ τῆς γῆς &c. *Steph.* *g* Ἀλλὰ καὶ τῆς ὠκεανίδος ἐστὶ πρώτη, ὅση πλεῖσθαι μὴ ἀδύνατος· καὶ μόνη τῶν ἐκ τοῦ παντὸς αἰῶνος μνημονευομένων &c. *Vat.* *h* Deeſt *Vat.* *i* Προσήγετο *Vat.* *k* Abeſt *Vat.* *l* Ἐθάρρησεν ἀρχὴν προελθεῖν *Vat.* *m* Malim ἔθνος π. *Steph.* *n* Οὐδὲν *Vat.* *o* Non placet illud ὡς εἰπεῖν vel cum *Gelenio* reddere *ut breviter dicam*, vel cum *Porto* vertere *ut ita dicam*; ſed *propemodum dixerim*. *Steph.*

argumentum (ut dictum eſt) delegerim, neque in rebus futilibus & obſcuris immorari ſtatuerim, verum de civitate maxime illuſtri ſcribam, & de rebus geſtis, quibus ſplendidiores à nullo oſtendi poſſent, non video cur prolixiore oratione uti debeam.

IV. ¶ Quod autem non ſine conſilio & matura providentia ad narrandum priſcas de ea hiſtorias animum adverterim, ſed mei conſilii probabiles rationes habeam, quas reddam, pauca præfari volo: ne qui eorum, qui in omnibus rebus ad criminandum ſunt propenſi, nondum auditis iis quæ ſum declaraturus, mihi ſuccenſeant, quod civitatis noſtra ætate celeberrimæ, ab initiis valde obſcuris & humilibus, atque indignis quæ hiſtoriæ mandentur, profectæ, nec multis ante ſeculis ſplendorem & gloriam adeptæ, (ex quo Macedonicum imperium evertit & bella Punica feliciter confecit) quum illuſtre aliquod argumentum mihi ſuſcipere liceret, ad antiquitates parum illuſtres ſcribendum declinarim. Adhuc enim omnibus fere Græcis vetus Romanæ civitatis hiſtoria eſt ignota, & quædam opiniones non veræ, ſed ex quibuſlibet ac vanis rumoribus natæ, multos deceperunt: quoſdam ſine laribus, & errones ac barbaros, eoſque minime liberos, ejus conditores fuiſſe; ipſam vero non pietate & juſtitia, cæteriſque virtutibus ad omnium imperium temporis progreſſu provectam, ſed caſu quodam & iniquitate fortunæ, quæ maxima bona hominibus maxime indignis temere largitur. Atque homines maligni fortunam aperte incuſare ſolent, quod nequiſſimis barbaris bona Græcorum dederit. Sed quid opus eſt alios memorare? quando etiam ſcriptores nonnulli auſi ſunt hæc in ſuis hiſtoriis ſcripta relinquere barbaris regibus, qui imperium oderant; quibus ipſi perpetuo inſervientes, & ad voluntatem loquentes, hiſtorias, neque juſtas neque veras, in eorum gratiam compoſuerunt.

V. ¶ Quum igitur has falſas opiniones (ut dixi) ex animis meorum civium velim evellere, & veras in earum locum inſerere, de urbis conditoribus, quinam fuerint, & quibus ſinguli temporibus convenerint, & quibus acti caſibus patrias ſedes reliquerint, in hoc libro declarabo: in quo polliceor me demonſtraturum eos & Græcos fuiſſe, & ex gentibus non minimis aut viliſſimis conveniſſe. Res vero quas ſtatim ab urbe condita geſſerunt, & ſtudia quibus eorum poſteri ad tantam imperii amplitudinem progreſſi ſunt, facto initio ab inſequenti libro, narrabo: nihil, quantum in me erit, omittens eorum quæ digna ſunt quæ hiſtoriæ mandentur: ut hominibus tunc demum veritate cognita

ὑποθέσεων περιῄρημαι, καθάπερ ἔφην, οὔτε περὶ φαύλας καὶ ἀσήμους πράξεις ἔγνωκα διατρίβειν, ἀλλὰ περί τε πόλεως [a] γράφω τῆς ἐπιφανεστάτης, καὶ περὶ πράξεων 4 ὧν οὐκ ἂν ἔχοι [b] τις ἐπιδείξασθαι λαμπροτέρας, οὐκ οἶδ᾽ ὅτι [c] δεῖ πλείω λέγειν. Ὅτι δ᾽ οὐκ ἄνευ λογισμοῦ καὶ προνοίας ἔμφρονος [d] ἐπὶ τὰ πάλαι τῶν ἱστορουμένων περὶ αὐτῆς [e] ἐτράπην, ἀλλ᾽ ἔχων εὐλογίστους ἀποδοῦναι τῆς προαιρέσεως αἰτίας, ὀλίγα βούλομαι προειπεῖν, ἵνα μή τινες ἐπιτιμήσωσί μοι τῶν πρὸς ἅπαντα φιλαιτίων, οὐδὲν οὔπω τῶν μελλόντων δηλοῦσθαι προακηκοότες, ὅτι τῆς ἀοιδίμου γενομένης καθ᾽ ἡμᾶς πόλεως, [f] ἀδόξους πάνυ καὶ ταπεινὰς τὰς πρώτας ἀφορμὰς λαβούσης, καὶ οὐκ ἀξίας [g] ἀναγραφῆς ἱστορικῆς, οὐ πολλαῖς δὲ γενεαῖς πρότερον εἰς ἐπιφάνειαν καὶ δόξαν ἀφιγμένης, ἐξ οὗ τάς τε Μακεδονικὰς καθεῖλε δυναστείας, καὶ τοὺς Φοινικοὺς κατώρθωσε πολέμους, ἐξόν μοι τῶν ἐνδόξων [h] τινὰς λαβεῖν ὑποθέσεων, ἐπὶ τὴν οὐδὲν ἔχουσαν ἐπιφανὲς ἀρχαιολογίαν ἀπέκλινα. ἔτι γὰρ ἀγνοεῖται παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ὀλίγου δεῖν πᾶσιν ἡ παλαιὰ τῆς Ῥωμαίων πόλεως ἱστορία, καὶ δόξαι τινὲς οὐκ ἀληθεῖς, [i] ἀλλ᾽ ἐκ τῶν ἐπιτυχόντων ἀκουσμάτων τὴν ἀρχὴν λαβοῦσαι, τοὺς πολλοὺς ἐξηπατήκασιν, ὡς ἀνεστίους μέν τινας, καὶ πλάνητας, καὶ βαρβάρους, καὶ οὐδὲ τούτους [k] ἐλευθέρους οἰκιστὰς [l] ἐχομένης· οὐ δι᾽ εὐσέβειαν δὲ καὶ δικαιοσύνην, καὶ τὴν ἄλλην ἀρετὴν ἐπὶ τὴν ἁπάντων ἡγεμονίαν σὺν χρόνῳ [m] προελθούσης, ἀλλὰ δι᾽ αὐτοματισμόν τινα καὶ [n] τύχην ἄδικον εἰκῇ δωρουμένην τὰ μέγιστα τῶν ἀγαθῶν τοῖς ἀνεπιτηδειοτάτοις. καὶ οἵγε κακοηθέστεροι κατηγορεῖν εἰώθασι τῆς τύχης κατὰ τὸ φανερὸν, ὡς βαρβάρων τοῖς πονηροτάτοις τὰ τῶν Ἑλλήνων πορίζομένης ἀγαθά. καὶ τί δεῖ περὶ τῶν ἄλλων λέγειν; ὅπου γε καὶ τῶν συγγραφέων τινὲς ἐτόλμησαν ἐν ταῖς ἱστορίαις ταῦτα γράψαντες [o] καταλιπεῖν βασιλεῦσι βαρβάροις, μισοῦσι τὴν ἡγεμονίαν, οἷς δουλεύοντες αὐτοὶ, καὶ τὰ καθ᾽ ἡδονὰς ὁμιλοῦντες διετέλεσαν, οὔτε δικαίας οὔτε ἀληθεῖς ἱστορίας χαριζόμενοι.

Ταύτας δὴ τὰς πεπλανημένας, ὥσπερ ἔφην, ὑπολήψεις ἐξελέσθαι τῆς διανοίας [p] τῶν πολιτῶν προαιρούμενος, καὶ ἀντικατασκευάσαι τὰς ἀληθεῖς, περὶ μὲν τῶν οἰκισάντων τὴν πόλιν, οἵτινες ἦσαν, καὶ κατὰ τίνας ἕκαστοι καιροὺς συνῆλθον, καὶ τίσι τύχαις χρησάμενοι τὰς πατρίους οἰκήσεις ἐξέλιπον, ἐν ταύτῃ δηλώσω τῇ γραφῇ, δι᾽ ἧς Ἕλληνάς τε αὐτοὺς ὄντας ἐπιδείξειν ὑπισχνοῦμαι, καὶ οὐκ ἐκ τῶν ἐλαχίστων ἢ φαυλοτάτων ἐθνῶν συνεληλυθότας. περὶ δὲ τῶν πράξεων ἃς μετὰ τὸν οἰκισμὸν εὐθέως ἐπεδείξαντο, καὶ περὶ τῶν ἐπιτηδευμάτων, ἐξ ὧν εἰς τοσαύτην ἡγεμονίαν 5 προῆλθον οἱ μετ᾽ αὐτοὺς, ἀπὸ τῆς μετὰ ταύτην ἀρξάμενος ἀναγραφῆς ἀφηγήσομαι, παραλιπὼν οὐδὲν, ὅσον μοι δύναμις, τῶν ἀξίων ἱστορίας, ἵνα τότε μαθοῦσι τὴν ἀλήθειαν, ἃ προσή-

a Γράφων *Ven.* b Τίς ἑτέρας ἐπιδείξασθαι *Vat.* c Deeſt *Vat.* d Non dubito quin ſcribendum ſit ἐπὶ τὰ παλαιὰ τῶν ἱστορημένων, id eſt, ἐπὶ τὰς παλαιὰς περὶ αὐτῆς ἱστορίας. Retinendo autem πάλαι ſcribendum eſſet ἱστορούμενα pro τῶν ἱστορημένων. *Steph.* e Ἐτραπόμην *Vat.* f Ἀδόξους καὶ πάνυ ταπεινὰς *Vat.* g Ἱστορικῆς ἀναγραφῆς *Vat.* h Τινὰ λαβεῖν ὑποθέσεων *Ven.* Τινὰς λαβεῖν αὐτῆς ὑποθέσεων *Vat.* i Ἀλλὰ ἐκ *Vat.* k Οἰκιστὰς ἐλευθέρους *Vat.* l Illud ἐχομένης vix tolerandum. παρεχομένης malim. *Steph.* m Προελθούσης *Vat.* n Τύχην ἄδικον *Ven.* Sed τύχην probat etiam *Lapi* verſio. *Sylb.* o Non καταλιπεῖν βασιλεῦσι βαρβάροις, ſed βασιλεῦσι βαρβάροις ἱστορίας χαριζόμενοι ideoque interpungendum eſt poſt καταλιπεῖν. *Steph.* p Si πολιτῶν retineamus, neceſſe eſt intelligat Halicarnaſſenſes ſuos. Mallem vero τῶν πολλῶν, ſenſu haud paullo venuſtiore & meliore. *Caſ.* Etiam *Dionyſius* ad hanc emendationem nos velut manu ducit: quum has δόξας, de quibus loquitur, non τοῖς πολίταις, ſed τοῖς πολλοῖς antea dederit; quum ſcriberet, καὶ δόξαι τινὲς οὐκ ἀληθεῖς, ἀλλ᾽ ἐκ τῶν ἐπιτυχόντων ἀκουσμάτων τὴν ἀρχὴν λαβοῦσαι, τοὺς πολλοὺς ἐξηπατήκασιν. *Steph.*

a Περὶ τῆ

ἃ προσήκει καὶ περὶ τῆς πόλεως τῆσδε [a] παρεστῇ φρονεῖν, εἰ μὴ παντάπασιν ἀγρίως καὶ δυσμενῶς διάκεινται πρὸς αὐτήν· καὶ μήτε ἄχθεσθαι τῇ ὑποτάξει κατὰ τὸ εἰκὸς [b] γινομένῃ· φύσεως γὰρ δὴ νόμος ἅπασι κοινὸς, ὃν οὐδεὶς καταλύσει χρόνος, ἄρχειν ἀεὶ τῶν [c] ἡττόνων τοὺς κρείττονας· μήτε κατηγορεῖν τῆς τύχης, ὡς οὐκ ἐπιτηδείῳ πόλει τηλικαύτην ἡγεμονίαν καὶ τοσοῦτον ἤδη χρόνον προῖκα δωρησαμένης· μαθοῦσί γε δὴ παρὰ τῆς ἱστορίας ὅτι μυρίας ἤνεγκεν ἀνδρῶν ἀρετὰς εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς μετὰ τὸν οἰκισμὸν, ὧν οὔτε εὐσεβεστέρους, οὔτε δικαιοτέρους, οὔτε σωφροσύνῃ πλείονι παρὰ πάντα τὸν βίον χρησαμένους, οὐδέ γε τὰ [d] πολέμια κρείττους ἀγωνιστὰς οὐδεμία πόλις ἤνεγκεν, οὔτε Ελλὰς οὔτε βάρβαρος· [e] εἰ δὲ, ἀπέστω τοῦ λόγου τὸ ἐπίφθονον· ἔχει γάρ τι καὶ τοιοῦτον ἡ τῶν παραδόξων καὶ θαυμαστῶν ὑπόσχεσις. [f] οἱ δὲ σύμπαντες, οἱ τοσοῦτον περιθέντες αὐτῇ δυναστείας μέγεθος, ἀγνοοῦνται πρὸς Ελλήνων, οὐ τυχόντες ἀξιολόγου συγγραφέως. οὐδεμία γὰρ ἀκριβὴς ἐξελήλυθε περὶ αὐτῶν Ελληνὶς ἱστορία μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων, [g] ὅτι μὴ κεφαλαιώδεις ἐπιτομαὶ, πάνυ βραχεῖαι. [h] Πρῶτον μὲν, ὅσα κἀμὲ εἰδέναι, τὴν Ρωμαϊκὴν ἀρχαιολογίαν ἐπιδραμόντος Ιερωνύμου τοῦ Καρδιανοῦ συγγραφέως, ἐν τῇ περὶ [i] τῶν Επιγόνων πραγματείᾳ· ἔπειτα Τιμαίου τοῦ Σικελιώτου, τὰ μὲν ἀρχαῖα τῶν ἱστοριῶν ἐν ταῖς κοιναῖς ἱστορίαις ἀφηγησαμένου, τοὺς δὲ πρὸς Πύῤῥον τὸν Ηπειρώτην πολέμους εἰς ἰδίαν [k] καταχωρίσαντος πραγματείαν· ἅμα δὲ τούτοις Αντιγόνου τε καὶ Πολυβίου, καὶ Σιληνοῦ, καὶ μυρίων ἄλλων τοῖς αὐτοῖς πράγμασιν οὐχ ὁμοίως ἐπιβαλόντων· ὧν ἕκαστος ὀλίγα, [l] καὶ οὐδὲ αὐτὰ διεσπουδασμένως οὐδὲ ἀκριβῶς, ἀλλ' ἐκ τῶν ἐπιτυχόντων ἀκουσμάτων συνθεὶς, [m] ἀνέγραψεν. ὁμοίας δὲ τούτοις [n] καὶ οὐδὲν διαφόρους ἐξέδωκαν ἱστορίας καὶ Ρωμαίων ὅσοι τὰ παλαιὰ ἔργα τῆς πόλεως Ελληνικῇ διαλέκτῳ συνέγραψαν· ὧν εἰσι πρεσβύτατοι, Κόϊντος Φάβιος, [o] Λεύκιος [p] Κίγκιος, ἀμφότεροι κατὰ τοὺς [q] Φοινικοὺς ἀκμάσαντες πολέμους. τούτων δὲ τῶν ἀνδρῶν ἑκάτερος, οἷς μὲν αὐτὸς ἔργοις παρεγένετο, διὰ τὴν ἐμπειρίαν ἀκριβῶς [r] ἀνέγραψε· τὰ δὲ ἀρχαῖα τὰ μετὰ τὴν κτίσιν τῆς πόλεως γενόμενα κεφαλαιωδῶς ἐπέδραμε. διὰ
6 ταύτας μὲν δὴ τὰς αἰτίας, ἔδοξέ μοι μὴ παρελθεῖν καλὴν ἱστορίαν ἐγκαταλειφθεῖσαν ὑπὸ τῶν πρεσβυτέρων ἀμνημόνευτον, ἐξ ἧς ἀκριβῶς γραφείσης συμβήσεται τὰ κράτιστα καὶ δικαιότατα τῶν ἔργων· τοῖς μὲν ἐκπεπληρωκόσι τὴν ἑαυτῶν μοῖραν ἀνδράσιν ἀγαθοῖς, δόξης αἰωνίου [ſ] τυγχάνειν, καὶ πρὸς τῶν [t] ἐπιγινομένων ἐπαινεῖσθαι, ἃ ποιεῖ τὴν θνητὴν

in mentem veniat, quæ decet etiam de hac civitate ſentire, niſi animo penitus ſævo & hoſtili in eam ſint: neque juſtam ſervitutem moleſte ferre: (hæc enim lex naturæ apud omnes gentes eſt recepta, quam nullum tempus delebit, ut ſuperiores inferioribus imperent) neque fortunam incuſare, quaſi indignæ civitati tantum imperium & tam diuturnum gratis dederit: hoc ſaltem ex ipſa hiſtoria edoctis, quod *hæc urbs* ſimulatque primum eſt condita protulit ſexcentas virtutes virorum, quibus nec pietate, nec juſtitia, nec perpetua per omnem vitam temperantia præſtantiores, ac ne rebus quidem bellicis certatores excellentiores ulla unquam civitas aut Græca aut barbara tulit: ſin minus, ab oratione abſit invidia: pollicitationem enim rerum quæ omnem pene fidem ſuperant, & quæ ſunt admirandæ, neſcio quid ejuſmodi comitatur. illi vero univerſi, qui eam ad tantam imperii amplitudinem provexerunt, à Græcis ignorantur, quod hiſtoricum celebrem nacti non fuerint. Nulla enim de iis Græca hiſtoria accurate ſcripta ad noſtra uſque tempora in lucem prodiit, præter quædam compendia in ſummam redacta, eaque perbrevia.

VI. ¶ Ac primus (quod equidem ſciam) Hieronymus Cardianus hiſtoricus Romanas antiquitates, in hiſtoria de * *poſteris eorum qui Alexandri regnum diviſerunt*, breviter perſtrinxit: deinde Timæus Siculus res quidem priſcas univerſali hiſtoria complexus narravit, at bellis cum Pyrrho Epirota geſtis proprium volumen ſeparatim dicavit: cumque his Antigonus, Polybius, Silenus, & ſexcenti alii res eaſdem, ſed diverſa ratione, ſunt aggreſſi: quorum unuſquiſque exiguum opus, ac ne id quidem debita cura & diligentia, ſed ex quibuſlibet vanis rumoribus compoſitum ſcriptis mandavit. His autem ſimiles & nulla in re diſcrepantes hiſtorias in lucem ediderunt Romani homines, quotquot res priſcas ſuæ civitatis ſermone Græco ſcripſerunt: quorum vetuſtiſſimi ſunt, Q. Fabius, L. Cincius, qui ambo bellis Punicis floruerunt. Horum virorum uterque res quibus ipſe interfuit, utpote probe ſibi notas, diligenter ſcriptis mandavit: res vero priſcas, quæ poſt urbem conditam geſtæ ſunt, ſummatim percurrit. Has igitur ob cauſſas præclaram hiſtoriam ſuperioribus intactam viſum eſt mihi ſilentio non præterire: ex qua accurate ſcripta hæc duo, quæ ſunt & optima & æquiſſima, eveniunt: ut viri fortes, qui fatum ſuum impleru nt, gloriam immortalem adipiſcantur, & à poſteris laudentur (quæ faciunt ut mortalis natura

a Περιστῇ *Ven.* Sed παρεστῇ eadem ſignificatione reperitur etiam pag. ſeq. *Sylb.* *b* Γινομένη *Vat.* *c* Τῶν ἡττωμένων *Ven.* minus apte. noſtra lectio infra adhibetur. *Sylb.* *d* Πολέμια pro πολεμικὰ (quamvis ſuſpecta vox ſit) apud *Thucydidem* legi non ignoro. *Steph.* *e* Εἰ δὴ *Vat.* ἤδη ἀπίστω legiſſe viſi ſunt *Lapus* & *Gelenius*, ut ex eorum verſionibus conjicit *Portus.* cum *Stephano* lege ἔχει, & cum ſuperioribus hæc connecte. *Caſ.* *f* Οὐδὲ *Steph.* quod & in ſuo codice *Lapum* habuiſſe conſtat. *Camerarius*, retento οὐδὲ, poſt σύμπαντες claudit periodum; & mox inter οἱ & τοσοῦτον interjicit conjunctionem δέ. *Sylb.* Servato οὐδὲ (quod in οἱ δὲ mutarunt *Gelen.* & *Sylb.*) locum hoc modo vertit *Æ. P. neque omnes qui eum ad tantam* &c. Senſumque genuinum eſſe arbitratur; Romani imperii propagatores non omnes illos quidem, at multos eorum, qui ſcriptorem ſatis celebrem nacti non fuerant, à Græcis ignorari. *g* Non placet *Stephano* particulas ὅτι μὴ pro εἰ μὴ accipere: ſed eas perinde interpretandas eſſe ac ſi ſcriptum eſſet, ἀλλὰ μόνον κεφαλαιώδεις ἐπιτομαί. *h* Πρώτου μὲν *Vat.* *i* Τῶν ἐπιγενομένων *Vat.* *k* Καταχωρήσαντος *Vat.* *l* Καὶ οὐδὲ αὐτὰ δὴ ἐσπουδασμένως *Steph.* Καὶ οὐδὲ ἀκριβῶς αὐτὰ διεσπουδασμένως *Vat.* ex quo aliquis forſan διεσπουδασμένα legendum conjiceret. *m* Ex *Cod. Ven.* repoſuit *Sylb.* Prius in *Ed. Steph.* συνέγραψεν. quod non mutandum exiſtimat *Port.* ſi ἐν ἱστορίαις addatur aut ſubintelligatur. *n* Καὶ κατ' οὐδὲν διαφόρους *Ven.* & *Vat.* *o* Καὶ Λεύκιος *Vat.* *p* Κικκιος *Ven.* *q* Φοινικικὲς *Ven.* & *Vat.* *r* Ανέγραψε hîc quoque pro συνέγραψε (prout in *Ed. Steph.* habetur) repoſitum ex *Cod. Ven.* *ſ* Τυχεῖν *Ven.* & *Vat.* *t* Γινομένων *Ven.* * Ita vertendum cum *Voſſio* in lib. de Hiſt. Gr. vel *de partiariis regni Alexandri*, ut placuit *Joſ. Scaligero* in Animadverſionibus in *Euſebium* Male *Gelenius* reddit *de Succeſſione Heroicorum principum*: nec melius *de Epigonis* transfert *Port.* vide *Annott.*

natura ad divinam proxime accedat, nec rerum geſtarum memoria una cum ipſo corpore pereat) utque divinorum illorum virorum & præſens & futura progenies non jucundiſſimum & facillimum, ſed generoſiſſimum & honoratiſſimum vitæ genus ſequatur: dum ſecum reputat debere eos qui generis præclara primordia ceperunt, magnifice de ſe ſentire, & nulli rei majorum inſtitutis indignæ operam dare. Ego vero, qui non aſſentationis cauſſa ad hoc opus animum appuli, ſed veritatis & æquitatis ſtudio, (qui præcipuus debet eſſe omnis hiſtoriæ ſcopus,) primum quidem ut conſilium meum omnibus viris bonis & honeſtarum magnarumque rerum cognoſcendarum cupidis fructuoſum eſſe demonſtrem: deinde vero gratiam quam poſſum referam civitati, memor * doctrinæque liberalis & aliorum commodorum quibus in ea degenti mihi frui contigit.

VII. ¶ Quum autem conſilii mei rationem *jam* reddiderim, volo adhuc verba facere de adjumentis quæ habui quum ad hoc opus ſcribendum aggreſſurus eſſem. Fortaſſe enim qui prius legerunt Hieronymum, aut Timæum, aut Polybium, aut aliquem ex aliis ſcriptoribus, de quibus paullo ante mentionem feci, quod ſua ſcripta in ſummam redegerunt, breviterque perſtrinxerunt, quum multa quæ à me ſcribuntur apud illos non invenerint, hæc à me fingi ſuſpicabuntur, & unde ego hanc rerum cognitionem adeptus fuerim ſcire volent. Nequis igitur talem de me opinionem concipiat, præſtat ut quibus rationibus impulſus & quibus commentariis adjutus fuerim explicem. Ego quum in Italiam navigaſſem, ſtatim poſt finem bello civili ab Auguſto Cæſare impoſitum, † media Olympiade centeſima octogeſima ſeptima; & ab illo tempore ad hanc uſque diem annos viginti & duos Romæ manſiſſem, & ſermonem Romanum edidiciſſem, literarumque illius regionis cognitionem adeptus fuiſſem, toto hoc tempore in curam eorum, quæ ad hujus mei operis argumentum ſpectabant, perpetuo incubui. & quum alia à doctiſſimis viris, in quorum conſuetudinem me inſinuaram, edoctus accepiſſem, alia ex hiſtoriis decerpſiſſem, quas Romani *autores* ab ipſis laudati compoſuerunt, Porcius Cato, Fabius Maximus, Valerius Antias, Licinius Macer, Ælii, Gellii, Calpurnii, & præter iſtos multi alii viri non ignobiles, quorum commentariis uſus (ſunt autem Græcis annalibus ſimiles) tunc demum hanc hiſtoriam ſum aggreſſus. Atque hæc de me ipſo diſſerui. Reliquum eſt ut & de ipſa

φύσιν ὁμοιοῦσθαι τῇ θείᾳ, καὶ μὴ συναποθνήσκειν αὐτοῖς τὰ ἔργα τοῖς σώμασι· τοῖς δὲ ἀπ' ἐκείνων τῶν ἰσοθέων ἀνδρῶν νῦν τε οὖσι καὶ ὕστερον [a] ἐσομένοις, μὴ τὸν ἥδιστόν τε καὶ ῥᾷστον αἱρεῖσθαι τῶν βίων, ἀλλὰ τὸν εὐγενέστατον καὶ [b] φιλοτιμότατον, ἐνθυμουμένοις ὅτι τοὺς εἰληφότας καλὰς τὰς πρώτας ἐκ τοῦ γένους ἀφορμὰς, μέγα ἐφ' ἑαυτοῖς προσήκει φρονεῖν, καὶ μηδὲν ἀνάξιον ἐπιτηδεύειν τῶν προγόνων. ἐμοὶ δὲ, ὃς οὐχὶ κολακείας χάριν ἐπὶ ταύτην ἀπέκλινα τὴν πραγματείαν, ἀλλὰ τῆς ἀληθείας καὶ τοῦ δικαίου προνοούμενος, ὧν δεῖ στοχάζεσθαι πᾶσαν ἱστορίαν, πρῶτον μὲν ἐπιδείξασθαι τὴν ἐμαυτοῦ διάνοιαν, ὅτι χρηστὴ πρὸς ἅπαντας [c] ἀνθρώπους″ ἐστὶ τοὺς ἀγαθοὺς καὶ φιλοθεώρους τῶν καλῶν ἔργων καὶ μεγάλων· ἔπειτα χαριστηρίους ἀμοιβὰς, [d] ἃς ἐμοὶ δύναμις ἦν, ἀποδοῦναι τῇ πόλει, παιδείας [e] τε″ μεμνημένῳ, καὶ τῶν ἄλλων ἀγαθῶν ὅσων ἀπέλαυσα, [f] διατρίβων ἐν αὐτῇ.

Ἀποδεδωκὼς δὲ τὸν [g] ὑπὲρ τῆς προαιρέσεως λόγον, ἔτι βούλομαι καὶ περὶ τῶν ἀφορμῶν εἰπεῖν, αἷς ἐχρησάμην ὅτ' ἔμελλον ἐπιχειρεῖν τῇ γραφῇ. ἴσως γὰρ οἱ προανεγνωκότες Ἱερώνυμον, ἢ Τίμαιον, ἢ Πολύβιον, ἢ τῶν ἄλλων τινὰ συγγραφέων, ὑπὲρ ὧν ἐποιησάμην λόγον ὀλίγῳ πρότερον, ὡς [h] ὑποσεσυρκότων τὴν γραφὴν, πολλὰ τῶν ὑπ' ἐμοῦ γραφομένων οὐχ εὑρηκότες παρ' ἐκείνοις κείμενα, σχεδιάζειν ὑπολήψονταί με, καὶ πόθεν [i] εἰς ἐμὲ ἡ τούτων γνῶσις παραγέγονεν ἀξιώσουσι μαθεῖν. [k] ἵνα δὴ μὴ τοιαύτη δόξα παραστῇ τισι περὶ ἐμοῦ, βέλτιον ἀφ' ὧν ὡρμήθην λόγων τε καὶ ὑπομνηματισμῶν [l] διελθεῖν. ἐγὼ καταπλεύσας [m] εἰς Ἰταλίαν, ἅμα τῷ καταλυθῆναι τὸν ἐμφύλιον πόλεμον ὑπὸ τοῦ Σεβαστοῦ Καίσαρος, ἑβδόμης καὶ [n] ὀγδοηκοστῆς καὶ ἑκατοστῆς ὀλυμπιάδος μεσούσης, καὶ τὸν ἐξ ἐκείνου χρόνον ἐτῶν δύο καὶ εἴκοσι μέχρι τοῦ παρόντος γενόμενον ἐν Ῥώμῃ διατρίψας, διάλεκτόν τε τὴν Ῥωμαϊκὴν ἐκμαθὼν, καὶ γραμμάτων ἐπιχωρίων λαβὼν ἐπιστήμην, ἐν παντὶ τούτῳ χρόνῳ τὰ συντείνοντα πρὸς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην διετέλουν πραγματευόμενος· καὶ τὰ μὲν παρὰ τῶν λογιωτάτων ἀνδρῶν, οἷς εἰς ὁμιλίαν ἦλθον, διδαχῇ παραλαβών· τὰ δὲ ἐκ τῶν ἱστοριῶν ἀναλεξάμενος, [o] ἃς οἱ πρὸς αὐτῶν ἐπαινούμενοι Ῥωμαῖοι συνέγραψαν, Πόρκιός τε Κάτων, καὶ Φάβιος Μάξιμος, καὶ Οὐαλέριος [p] Ἀντιὰς, καὶ [q] Λικίννιος Μάκερ, Αἴλιοί τε καὶ Γέλλιοι, καὶ Καλπούρνιοι, καὶ ἕτεροι [r] πρὸς τούτοις συχνοὶ ἄνδρες οὐκ ἀφανεῖς· ἀπ' ἐκείνων ὁρμώμενος τῶν πραγματειῶν· εἰσὶ δὲ ταῖς Ἑλληνικαῖς [ſ] χρονο- 7
γραφίαις ἐοικυῖαι· τότε ἐπεχείρησα τῇ γραφῇ. ταῦτα μὲν ὑπὲρ ἐμαυτοῦ διείλεγμαι. λοιπὸν ἔτι δέ μοι καὶ περὶ τῆς ἱστορίας

a Επομένοις *Ven.* *b* Φιλοπονώτατον legiſſe viſus eſt *Lapus*: quod adprobat *Portus*. Sed φιλοτιμότατον (inquit *Caſaubonus*) retinendum eſſe ſentient omnes, qui Græce ſciunt, & vim ejus vocis non incognitam habent. *c* Deeſt *Vat.* *d* Illud ἃς ferri poteſt, ſi ex ſequentibus ſubaudiatur ἀποδοῦναι. alioqui legendum ὡς vel ὅσα, ut p. 4. v. 46. *Sylb.* *e* Deeſt *Vat.* *ſ* Διατρίψας ἐν ταύτῃ *Ven.* Διατρίψας ἐν αὐτῇ *Vat.* *g* Vox ὑπὲρ addita eſt ex *Cod. Ven.* *h* Dicens illos ἀποσεσυρκέναι τὴν γραφὴν, intellexit *coarctaſſe & in anguſtum redegiſſe hiſtoriam*, eorum more qui aliquid imminuunt, quidpiam ex eo paullatim ſubtrahendo. *Steph.* *i* Η τούτων γνῶσις εἰς ἐμὲ παραγέγονεν -- *Vat.* *k* Ινα μὴ *Vat.* *l* Προειπεῖν *Ven.* Εἰπεῖν *Vat.* *m* Vocula εἰς ex *Cod. Ven.* inſerta eſt. *n* Ογδοηκοστῆς ἑκατοστῆς *Vat.* *o* Οσα pro ἃς & mox Ρωμαίων habet *Ven.* *p* Cum Αντιὰς fœmininam terminationem habeat, malim Αντίας vel Αντιάτης: quemadmodum *Verrius Flaccus* (initio libelli qui conſcriptus eſt *de Origine gentis Romanæ*) Antiatem ſe quam Antiam dicere maluit. vel periſpomenως ſcribendum Αντιᾶς, ut Νουμᾶς & ſimilia. *Sylb.* Αντιεὺς *Vat.* *q* *Al.* Λικίνιος cum ſimplici ν. ut apud *Horatium*, correpta ſecunda, Od. 10. l. 2. *r* Συχνοὶ πρὸς τούτοις *Vat.* *ſ* Γραφαῖς *Ven.* * Ita vocem παιδείας interpretandam eſſe ſuaſit *Steph.* in Operis var. in *Dionyſium*. Ille tamen ſuſpicatur, *Dionyſium* voce παιδείας hic loci ad *doctrinam politicam* potiſſimum reſpicere. † Id eſt, anno ſecundo ejuſdem Olympiadis elapſo.

a Illa

ἱστορίας αὐτῆς προειπεῖν, τίσι [a] τε αὐτὴν περιλαμβάνω χρόνοις, καὶ [b] περὶ τίνων πραγμάτων ποιοῦμαι τὴν διήγησιν, καὶ ποδαπὸν ἀποδίδωμι τὸ σχῆμα τῇ πραγματείᾳ.

hiſtoria illud præmoneam, * quibus eam circumſcribo temporibus, & quibus de rebus narrationem conficio, & quam formam operi tribuo.

[c] Ἄρχομαι οὖν τῆς ἱστορίας ἀπὸ τῶν παλαιοτάτων μύθων, οὓς παρέλιπον οἱ πρὸ ἐμοῦ γενόμενοι συγγραφεῖς, χαλεποὺς ὄντας ἄνευ πραγματείας μεγάλης ἐξευρεθῆναι. καταβιβάζω δὲ τὴν διήγησιν ἐπὶ τὴν ἀρχὴν τοῦ πρώτου [d] Φοινικοῦ πολέμου, τὴν γενομένην ἐνιαυτῷ τρίτῳ τῆς ὀγδόης καὶ [e] εἰκοστῆς ἐπὶ ταῖς ἑκατὸν ὀλυμπιάσιν. ἀφηγοῦμαι δὲ τούς τε ὀθνείους πολέμους τῆς πόλεως ἅπαντας, οὓς ἐν ἐκείνοις τοῖς χρόνοις ἐπολέμησε, καὶ τὰς ἐμφυλίους στάσεις ὁπόσας ἐστασίασεν, ἐξ οἵων αἰτιῶν ἐγένοντο, καὶ δι' οἵων τρόπων τε καὶ λόγων κατελύθησαν· πολιτειῶν τε ἰδέας διέξειμι πάσας ὅσαις ἐχρήσατο βασιλευομένη τε, καὶ μετὰ τὴν κατάλυσιν τῶν μονάρχων, καὶ τίς ἦν αὐτῶν [f] ἑκάστης ὁ κόσμος· ἔθη τε τὰ κράτιστα καὶ νόμους τοὺς ἐπιφανεστάτους διηγοῦμαι, καὶ συλλήβδην ὅλον [g] ἐπιδείκνυμι τὸν ἀρχαῖον βίον τῆς πόλεως. σχῆμα δὲ ἀποδίδωμι τῇ πραγματείᾳ, [h] οὔθ' ὁποῖον οἱ τοὺς [i] πολέμους ἀναγράψαντες ἀποδεδώκασι ταῖς ἱστορίαις, οὔθ' ὁποῖον οἱ τὰς πολιτείας αὐτὰς ἐφ' ἑαυτῶν διηγησάμενοι, οὔτε ταῖς [k] χρονικαῖς παραπλήσιον, [l] ἃς ἐξέδωκαν οἱ τὰς Ἀτθίδας [m] πραγματευόμενοι· μονοειδεῖς γὰρ ἐκεῖναί τε καὶ ταχὺ [n] προσιστάμεναι τοῖς ἀκούουσιν· ἀλλ' ἐξ ἁπάσης ἰδέας μικτόν, [o] ἐναγωνίου τε καὶ θεωρητικῆς, ἵνα καὶ τοῖς περὶ τοὺς πολιτικοὺς διατρίβουσι λόγους, καὶ τοῖς περὶ τὴν φιλόσοφον ἐσπουδακόσι θεωρίαν, καὶ εἴ τισιν ἀοχλήτου δεήσει διαγωγῆς ἐν ἱστορικοῖς ἀναγνώσμασιν, ἀποχρώντως ἔχουσα φαίνηται. ἡ μὲν οὖν ἱστορία περὶ τοιούτων τε γενήσεται πραγμάτων, καὶ τοιούτου τεύξεται σχήματος. ὁ δὲ συντάξας αὐτὴν [p] εἰμὶ Διονύσιος Ἀλεξάνδρου Ἁλικαρνασεύς. ἄρχομαι δ' [q] ἐνθάδε.

VIII

¶ Hiſtoriam autem ordior ab antiquiſſimis fabulis, quas ſuperiores ſcriptores prætermiſerunt, quod non ſine difficultate & magno negotio reperiri poſſent. deduco autem narrationem uſque ad initium primi belli Punici, quod fuit anno tertio vigeſimæ octavæ ſupra centeſimam Olympiadem. narro autem & omnia bella externa, quæ P. R. illis temporibus geſſit, & inteſtinas ſeditiones quibus laboravit, quibuſque ex cauſis ortæ fuerint, quibuſve modis & rationibus ſedatæ. Perſequor etiam omnia genera ſtatus civitatis, quibus eſt uſus & ſub regibus & poſt exactos reges, & quis ordo ac diſciplina eorum uniuſcujuſque eſſet: mores etiam optimos & leges clariſſimas recenſeo, & in ſumma totam illius populi priſcam vivendi rationem demonſtro. Operi vero formam do, nec qualem bellorum ſcriptores ſuis hiſtoriis dederunt, nec qualem qui rerumpublicarum ſtatus ſeparatim narrarunt, neque annalibus ſimilem, quos ediderunt qui res Atticas ſcripſerunt: (illi enim ſunt ſimplices, & auditores cito offendunt) ſed mixtam ex quolibet genere rerum cum earum quæ in ipſa actione, tum earum quæ in ſola contemplatione verſantur, ut ſatisfiat & iis qui civilibus negotiis vacant & iis qui philoſophicæ contemplationi dant operam, & ſiquibus quieta oblectatione in hiſtoriarum lectione opus erit. Mea igitur hiſtoria de hiſce rebus aget, & talem formam ſortietur. Auctor vero ejus ſum ego, Dionyſius Alexandri F. Halicarnaſſenſis. Atque hinc exordior.

ΤΗΝ ἡγεμόνα γῆς καὶ θαλάσσης ἁπάσης πόλιν, ἣν νῦν κατοικοῦσι Ῥωμαῖοι, παλαιότατοι τῶν μνημονευομένων λέγονται κατασχεῖν βάρβαροι Σικελοί, ἔθνος αὐθιγενές. τὰ δὲ πρὸ τούτων, οὔθ' ὡς κατείχετο πρὸς ἑτέρων, οὔθ' ὡς ἔρημος ἦν, οὐδεὶς ἔχει βεβαίως εἰπεῖν. χρόνῳ δὲ ὕστερον Ἀβοριγῖνες αὐτὴν παραλαμβάνουσι, πολέμῳ μακρῷ τοὺς ἔχοντας ἀφελόμενοι· οἳ τὸ μὲν πρότερον ἐπὶ τοῖς ὄρεσιν ᾤκουν ἄνευ τειχῶν κωμηδὸν καὶ σποράδες· ἐπεὶ δὲ Πελασγοί τε καὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων τινὲς ἀναμιχθέντες αὐτοῖς [r] συνήραντο τοῦ πρὸς τοὺς ὁμοτέρμονας
8 πολέμου, τὸ [s] Σικελικὸν ἔθνος ἀπαναστήσαντες ἐξ αὐτῆς, πόλεις περιεβάλοντο συχνάς, καὶ παρεσκεύασαν ὑπήκοον αὐτοῖς γενέσθαι πᾶσαν, ὅσην ὁρίζουσι ποταμοὶ

IX.

URBEM terræ mariſque totius dominam, quam nunc Romani incolunt, primi omnium, qui memoriæ ſunt proditi, feruntur tenuiſſe barbari Siculi, gens indigena. ante vero alioſne colonos habuerit, an inculta fuerit, nemo poteſt certo dicere. ſed poſtea eam longo bello antiquis dominis ereptam occuparunt Aborigines, qui ante in montibus ſine mœnibus vicatim & paſſim habitabant. Sed poſtquam Pelaſgi & alii quidam Græci admixti eos juverunt in bello contra finitimos populos, Sicula gente inde expulſa, multas urbes mœnibus cinxerunt, & in ſuam poteſtatem redegerunt totum illum agrum, quem amnes duo,

Roma habitatores priſci.

Siculi.

Aborigines.

a Illa ex *Cod. Ven.* addidit *Sylb.* habentur etiam in *Cod. Vat.* atque ita legiſſe videtur *Lapus.* Περὶ τίνων χρόνων pro τισι χρόνοις malit *Port.* *b* Περὶ τίνων ποιοῦμαι πραγμάτων *Vat.* *c* Ἄρχομαι μὲν οὖν. *Vat.* *d* Φοινικικοῦ *Vat.* Verum Φοινικοῦ malit *Sylburg.* quod ad Latinam vocem *Punicus* quam proxime accedat. *e* Pro ὀγδοηκοστῆς (ut in *Ed. Steph.*) repoſui εἰκοστῆς cum *Lapo*, *Camerario*, *Xylandro*, atque ipſo *Euſebio.* *Sylb.* Hanc lectionem firmat *Vat.* *f* Ita *Ven.* & *Vat.* Ἑκάστης *Steph.* *g* Ἀποδείκνυμι *Vat.* *h* Οὐχ ὁποῖον *Ven.* *i* Poſt πολέμους omiſſum à librario fuiſſe μόνους ſuſpicor, aut ἰδίᾳ. *Steph.* *k* Auctorem potius διηγήσεσι aut tale quid poſt χρονικαῖς ſcripſiſſe quam ſubaudiendum reliquiſſe crediderim. *Steph.* *l* Forſan οἵας. *Sylb.* *m* Πραγματευσάμενοι *Ven.* & *Vat.* *n* Προϊστάμεναι *Vat.* *o* Non dubito (inquit *Steph.*) quin illa *idea*, quam ἐναγώνιον appellat, politicis, at θεωρητικὴ philoſophis aſſignetur. quod interpretibus latuit. Videtur etiam tertium quiddam poſt θεωρητικῆς deſiderari: partim quod non ἐξ ἑκατέρας ἰδέας, tanquam de duabus tantum loquens, verum ἐξ ἁπάσης ἰδέας dicat: partim etiam quod non duo tantum ſed tria hominum genera proponat, quorum in gratiam ſe talem hiſtoriæ ſuæ formam tribuere velle ſcribit. *p* Διονύσιός εἰμι *Vat.* *q* Ἐνθένδε *Vat.* quod & maluit *Steph.* In *Ed. Steph.* poſt ἐνθένδε legitur hic titulus, Ἀρχὴ τῆς ἱστορίας. quem ego cum *Lapo* prætermiſi; nec ab auctore, ſed ab alio quopiam inſertum exiſtimo. *Sylb.* *r* Συνήροντο *Ven.* *ſ* Σικελικὸν γένος *Vat.* * Hîc ſequutus ſum *Lapum*, qui (ut inquit *Steph.*) non adeo à mente Dionyſii aberravit ac *Gelenius* & *Portus*, ex præſentibus futura facientes, quum potius præterita facienda forent; ſed verbis Latinis, quæ & ipſa præſentis temporis ſunt, Græca commutavit.

a Λίρις

duo, Liris & Tiberis, terminant, qui ſuos habent fontes ad radices Apenninorum montium, à quibus tota Italia bifariam in longitudinem dividitur: & DCCC. ferme ſtadiorum inter utriuſque oſtia interſtitio in mare Tyrrhenum erumpunt. atque à ſeptentrione Tiberis prope urbem Oſtiam ſe exonerat: à meridionali plaga Liris Minturnam alluit. Ambæ autem hæ civitates ſunt Romanorum coloniæ: atque iidem homines, mutatis tantum appellationibus, in iiſdem ſedibus à nullis aliis amplius expulſi, perpetuo remanſerunt, vetuſque Aboriginum nomen uſque ad bellum Trojanum adhuc ſervarunt; & à Latino rege, qui belli Trojani temporibus regnavit, Latini dici cœperunt. Quum autem Romulus ſextadecima ætate poſt bellum Trojanum urbem ſibi cognominem condidiſſet, nomine quod nunc habent ſumpto, temporis progreſſu in gentem maximam ex minima & ex obſcuriſſima in clariſſimam evaſerunt: dum larium egenos apud ſe comiter recipiunt, & viris fortibus bello devictis civitatem impertiuntur, & ſuis libertis jus civium concedunt, & nullam hominum conditionem, quæ rempublicam juvare poſſet, aſpernantur: ſed præcipue pulcherrimis reipublicæ adminiſtrandæ inſtitutis, quæ variis caſibus cladibuſque, ex qualibet occaſione aliquam utilitatem capientes, conſtituerunt.

X. ¶ Cæterum, Aborigines Romani generis auctores, alii indigenas Italiæ, gentem ipſam ex ſe oriundam aſſerunt, (Italiam autem voco totam illam oram quam Ionius & Tyrrhenicus ſinus, & Alpes * tertiæ à continente ambiunt) nomenque primum illis inditum, quod poſteris ſuis generis auctores fuiſſent, quemadmodum nos Græci diceremus *γενάρχας* aut *πρωτογόνους*. Alii vero ajunt quoſdam ſine laribus, & errones, qui ex variis locis convenerant, forte fortuna ſibi invicem occurriſſe, & ſedes in locis munitis poſuiſſe, & latrocinio ac re pecuaria vixiſſe. Horum autem nomen detorquent in id quod caſibus ipſorum magis convenit, Aberrigines appellantes, ut errones eos fuiſſe demonſtrent. Quamobrem ſecundum iſtos nullum fere diſcrimen erit inter Aboriginum gentem, & eos qui à veteribus *Leleges* appellabantur. Illi enim hominum generi, quod laribus carebat, quodque ex mixta variarum gentium colluvie conſtabat, & quod nullas certas ſedes ut patriam habebat, hoc nomen ſæpe imponebant. Alii vero fabulantur eos fuiſſe colonos Ligurum, qui Umbris ſunt finitimi. Ligures enim multas Italiæ partes habitant, Galliæ etiam quaſdam incolunt.

δύο, [a] Λίρις καὶ Τίβερις, οἳ τὰς μὲν ἀρχὰς λαμβάνουσι τῆς ῥύσεως ἐκ τῆς ὑπωρείας τῶν [b] Ἀπεννίνων ὀρῶν, ὑφ᾽ ὧν δίχα τέμνεται πᾶσα ἐπὶ μῆκος ἡ Ἰταλία· διαστάντες δὲ κατὰ τὰς ἐμβολὰς ὀκτακόσιά που στάδια ἀπ᾽ ἀλλήλων, εἰς τὸ Τυρρηνικὸν ἐξερεύγονται πέλαγος· ἀπὸ μὲν τῶν βορείων μερῶν ὁ Τίβερις [c] Ὠστίας πόλεως πλησίον ἐκδιδούς· [d] ἀπὸ δὲ [e] μεσημβρινοῦ κλίματος ὁ Λίρις Μιντούρναν παραμειβόμενος. Ῥωμαίων δέ εἰσιν αἱ πόλεις ἀμφότεραι ἄποικοι· καὶ διέμειναν ἐπὶ τῆς αὐτῆς οἰκήσεως, οὐκέτι [f] πρὸς ἑτέρων ἐξελαθέντες, ὀνομάτων ἀλλαγαῖς αὐταῖς οἱ αὐτοὶ ἄνθρωποι προσαγορευόμενοι· μέχρι μὲν τοῦ Τρωικοῦ πολέμου, τὴν ἀρχαίαν τῶν Ἀβοριγίνων ὀνομασίαν ἔτι σώζοντες· [g] ἐπὶ δὲ Λατίνου βασιλέως, ὃς κατὰ τὸν Ἰλιακὸν πόλεμον ἐδυνάστευσε, Λατῖνοι ἀρξάμενοι καλεῖσθαι. Ῥωμύλου δὲ τὴν ἐπώνυμον αὐτῷ πόλιν [h] οἰκίσαντος, ἑκκαίδεκα γενεαῖς τῶν Τρωικῶν ὕστερον, ἣν νῦν ἔχουσιν ὀνομασίαν μεταλαβόντες, ἔθνος [i] τε μέγιστον ἐξ ἐλαχίστου γενέσθαι σὺν χρόνῳ παρεσκεύασαν, καὶ περιφανέστατον ἐξ ἀδηλοτάτου, τῇ τε δεομένων οἰκήσεως παρὰ σφίσι φιλανθρώπῳ ὑποδοχῇ, καὶ πολιτείας μεταδόσει τοῖς μετὰ τοῦ γενναίου ἐν πολέμῳ κρατηθεῖσι, δούλων τε ὅσοι παρ᾽ αὐτοῖς ἐλευθερωθεῖεν, ἀστοῖς εἶναι συγχωρήσει, τύχης τε ἀνθρώπων οὐδεμιᾶς, εἰ μέλλοι τὸ κοινὸν ὠφελεῖν, ἀπαξιώσει· ὑπὲρ ταῦτα δὲ πάντα, [k] κόσμῳ τοῦ πολιτεύματος, ὃν ἐκ πολλῶν κατεστήσαντο παθημάτων, ἐκ παντὸς καιροῦ [l] λαμβάνοντές τι χρήσιμον.

Τοὺς δὲ Ἀβοριγῖνας, ἀφ᾽ ὧν ἄρχει [m] Ῥωμαίων τὸ γένος, οἱ μὲν αὐτόχθονας Ἰταλίας, γένος αὐτὸ καθ᾽ ἑαυτὸ γενόμενον, ἀποφαίνουσιν· Ἰταλίαν δὲ καλῶ τὴν ἀκτὴν σύμπασαν, ὅσην ὁ Ἰόνιός τε κόλπος καὶ Τυρρηνικός, καὶ [n] τρίται περιέχουσιν ἐκ γῆς Ἄλπεις. καὶ τὴν ὀνομασίαν αὐτοῖς τὴν πρώτην φασὶ τεθῆναι, διὰ τὸ γενέσεως τοῖς μετ᾽ αὐτοὺς ἄρξαι, ὥσπερ ἂν ἡμεῖς εἴποιμεν γενάρχας ἢ [o] πρωτογόνους. ἕτεροι δὲ λέγουσιν ἀνεστίους τινὰς καὶ πλάνητας, ἐκ πολλῶν συνελθόντας χωρίων, κατὰ δαίμονα περιτυχεῖν ἀλλήλοις αὐτόθι, καὶ τὴν οἴκησιν ἐπὶ τοῖς ἐρύμασι καταστήσασθαι, ζῆν δὲ ἀπὸ λῃστείας καὶ νομῆς. παραλλάττουσι δὲ καὶ τὴν ὀνομασίαν αὐτῶν, ἐπὶ τὸ ταῖς τύχαις οἰκειότερον, [p] Ἀβερριγῖνας λέγοντες, ὥστε δηλοῦσθαι [q] τοὺς [r] πλάνητας. κινδυνεύει δὴ κατὰ τούτους μηδὲν διαφέρειν τὸ τῶν Ἀβοριγίνων φῦλον, ὧν ἐκάλουν οἱ παλαιοὶ [ſ] δὴ λέγω. τοῖς γὰρ ἀνεστίοις καὶ μιγάσι, καὶ μηδεμίαν γῆν βεβαίως ὡς πατρίδα κατοικοῦσι, ταύτην ἐπετίθεντο τὴν ὀνομασίαν ὡς τὰ πολλά. 9 ἄλλοι δὲ Λιγύων ἀποίκους μυθολογοῦσιν αὐτοὺς γενέσθαι, τῶν ὁμορούντων Ὀμβρικοῖς. οἱ γὰρ Λίγυες οἰκοῦσι μὲν καὶ τῆς Ἰταλίας πολλαχῇ, νέμονται δέ τινα καὶ τῆς Κελτικῆς.

ὁπότερα

a *Λέριις Straboni & Ptolemæo.* b *Ἀπεννίνων Strab. & Ptol.* ſemel quoque ſic ſcriptum invenies apud *Dionyſium* lib. 3. *Sylb.* c *Ὀσίας Steph.* Verum *Ὠσίας* agnoſcit *Stephanus Byzant.* d *Ἀπὸ δὲ τοῦ μεσ. Vat.* e *Μίντυρνα* apud *Steph. Byz.* ex *Dionyſii* decimo ſexto. *Sylb.* f *Πρὸς ἑτέρων ἐξελαθέντες ὀνομάτων ἀλλὰ ταῖς αὐταῖς Ven. & Vat.* Pro *αὐταῖς* (inquit *Sylb.*) forſan *συχναῖς* ſcripſerit auctor. g Niſi *ἐπὶ Λατίνου* temporis ſignificationem habeat, ut (prout vertit *Lapus*) intelligatur *Latini regis tempore*, *ἐπὶ* pro *ἀπὸ* à librariis male poſitum ſuſpicarer. *Steph.* h *Οἰκήσαντος Vat.* i Illud *τε* deeſt *Vat.* k *Κόσμῳ τε πολ. Vat.* articulus *τοῦ* abeſt à *Cod. Ven.* l *Λαβόντες Ven.* m *Ῥωμαίοις Vat.* n *Τριτταὶ Ven.* huc facit *Zoſimus* l. 6. *εἰσὶν δὲ αὗται* [*Ἄλπεις*] *τρεῖς, αἱ τὰς ἐπὶ τὴν Ἰταλίαν ἀπὸ Κελτῶν τὰς ὁδοὺς ἀποκλείουσιν, Κόττιαι. Ποινῖναι, Μαρίτιμαι.* Sic habet *Cod. Ven.* *καὶ Τυρρηνικὴ θάλασσα, καὶ τρίται περιέπουσιν* &c. o *Lapi* verſio habet *πρεσβυγενεῖς*, quod ad *γενάρχας* proxime accedit. *Sylb.* p *Ἀβορριγῖνας Ven.* perperam. q *Αὐτοὺς Ven.* r Non abſimile vero eſt *Dionyſium* poſt *πλάνητας* adjeciſſe, *καὶ γὰρ τὸ πλανᾶσθαι λέγουσιν* ΕΡΡΑΡΕ. *Steph.* ſ *Λελέγων* malit *Steph.* Schediaſm. l. 1. c. 3. atque *ὧν ἐκάλουν Λελέγων* pro *ἐκείνων οὓς Λέλεγας ἐκάλουν* noto Græciſmo poſitum probat *Portus* ex *Xenophonte* in *Oeconom.* non procul ab initio: *οὐκ ἄν μοι δοκῶ ἀπορεῖν τούτων, ὧν σὺ δεσποινῶν καλεῖς, κωλύεσθαι.* Vide *Palmerii* Græc. Antiq. l. 1. c. 10. * Forſan *triplices.*

a Οὐ

ὁποτέρα δ᾽ αὐτοῖς ἐστι γῆ πατρίς, ἄδηλον· [a] οὐδὲ γὰρ ἔτι λέγεται περὶ αὐτῶν προσωτέρω σαφὲς οὐδέν. Οἱ δὲ λογιώτατοι τῶν [b] Ῥωμαίων συγγραφέων, ἐν οἷς ἐστι Πόρκιός τε Κάτων, ὁ τὰς γενεαλογίας τῶν ἐν Ἰταλίᾳ πόλεων ἐπιμελέστατα συναγαγών, καὶ Γάϊος Σεμπρώνιος, καὶ ἄλλοι συχνοί, Ἕλληνας αὐτοὺς εἶναι λέγουσι τῶν ἐν Ἀχαΐᾳ ποτὲ οἰκησάντων, πολλαῖς γενεαῖς πρότερον τοῦ πολέμου τοῦ Τρωϊκοῦ μεταναστάντας. οὐκέτι μέντοι διορίζουσιν οὔτε φῦλον Ἑλληνικὸν οὗ μετεῖχον, οὔτε πόλιν ἐξ ἧς ἀπανέστησαν, οὔτε χρόνον, οὔθ᾽ ἡγεμόνα τῆς ἀποικίας, οὔθ᾽ ὁποίαις τύχαις χρησάμενοι τὴν μητρόπολιν ἀπέλιπον· Ἑλληνικῷ τε μύθῳ χρησάμενοι, οὐδένα τῶν τὰ Ἑλληνικὰ γραψάντων βεβαιωτὴν παρέσχοντο. τὸ μὲν οὖν ἀληθὲς ὅπως ποτ᾽ ἔχει, ἄδηλον. εἰ δ᾽ ἐστὶν ὁ τούτων λόγος ὑγιής, οὐκ ἂν ἑτέρου τινὸς εἴησαν ἄποικοι γένους, ἢ τοῦ καλουμένου [c] νῦν Ἀρκαδικοῦ. [d] πρῶτοι γὰρ Ἑλλήνων οὗτοι περαιωθέντες τὸν Ἰόνιον κόλπον ᾤκησαν Ἰταλίαν, ἄγοντος αὐτοὺς Οἰνώτρου τοῦ Λυκάονος. ἦν δὲ πέμπτος ἀπό τε [e] Αἰζειοῦ καὶ Φορωνέως, τῶν πρώτων ἐν Πελοποννήσῳ δυναστευσάντων. Φορωνέως μὲν γὰρ Νιόβη γίνεται· [f] ταύτης δὲ υἱὸς καὶ Διός, ὡς λέγεται, Πελασγός· [g] Αἰζειοῦ δὲ υἱὸς Λυκάων· τούτου δὲ Δηιάνειρα θυγάτηρ· ἐκ δὲ Δηιανείρας καὶ Πελασγοῦ Λυκάων ἕτερος· τούτου δὲ Οἴνωτρος, ἑπτακαίδεκα γενεαῖς πρότερον τῶν ἐπὶ Τροίαν στρατευσάντων. ὁ μὲν δὴ χρόνος ἐν ᾧ τὴν ἀποικίαν ἔστειλαν Ἕλληνες εἰς Ἰταλίαν, οὗτος ἦν. ἀπανέστη δὲ τῆς Ἑλλάδος Οἴνωτρος, οὐκ ἀρκούμενος τῇ μοίρᾳ. δύο γὰρ καὶ εἴκοσι παίδων Λυκάονι γενομένων, εἰς τοσούτους ἔδει κλήρους νεμηθῆναι τὴν Ἀρκάδων χώραν. ταύτης μὲν δὴ τῆς αἰτίας ἕνεκα Πελοπόννησον Οἴνωτρος ἐκλιπών, καὶ κατασκευασάμενος [h] ναυτικόν, διαίρει τὸν Ἰόνιον [i] πόντον, καὶ σὺν αὐτῷ Πευκέτιος τῶν ἀδελφῶν εἷς. εἵποντο δὲ αὐτοῖς τοῦ τε οἰκείου λαοῦ συχνοί· πολυάνθρωπον γὰρ δὴ [k] τοῦτο λέγεται τὸ ἔθνος κατ᾽ ἀρχὰς γενέσθαι· καὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων ὅσοι χώραν εἶχον ἐλάττω τῆς ἱκανῆς. Πευκέτιος μὲν οὖν ἔνθα τὸ πρῶτον [l] ὡρμίσαντο τῆς Ἰταλίας, ὑπὲρ ἄκρας Ἰαπυγίας [m] ἐκβιβάσας τὸν λεών, αὐτοῦ καθιδρύεται, καὶ ἀπ᾽ αὐτοῦ οἱ περὶ ταῦτα τὰ χωρία οἰκοῦντες Πευκέτιοι ἐκλήθησαν. Οἴνωτρος δέ, τὴν πλείω τοῦ στρατοῦ μοῖραν ἀγόμενος, εἰς τὸν ἕτερον ἀφικνεῖται κόλπον, τὸν [n] ἀπὸ τῶν ἑσπερίων μερῶν παρὰ τὴν Ἰταλίαν ἀναχεόμενον, ὃς τότε
10 μὲν Αὐσόνιος ἀπὸ τῶν προσοικούντων Αὐσόνων ἐλέγετο· ἐπεὶ δὲ Τυρρηνοὶ θαλασσοκράτορες ἐγένοντο, [o] μετέβαλεν ἣν ἔχει νῦν προσηγορίαν. Εὑρὼν δὲ χώραν πολλὴν μὲν εἰς νομάς, πολλὴν δὲ εἰς [p] ἀρότους εὔθετον, ἔρημον δὲ τὴν πλείστην, καὶ οὐδὲ τῆς οἰκουμένης πολυάνθρωπον, [q] ἀνακαθάρας τὸ βάρβαρον ἐκ μέρους τινὸς αὐτῆς, [r] ᾤκισε πόλεις μικρὰς καὶ

Utra autem ſit eorum patria, incertum eſt (nihil enim certi de iis præterea dicitur.) ¶ Sed doctiſſimi Romanorum ſcriptorum, XI inter quos eſt Porcius Cato, qui Italicarum urbium origines accuratiſſime collegit, & C. Sempronius, & multi alii, ajunt eos eſſe ex iis Græcis qui quondam in Achaia habitarant, & multis ante bellum Trojanum ætatibus inde migrarant. Verum tamen verbis diſertis non ſcribunt aut ex qua Græca natione fuerint, aut ex qua urbe migrarint, aut quo tempore, aut quo coloniæ duce, aut quibus acti caſibus antiquam patriam reliquerint: &, fabulam Græcam ſequuti, *hoc* nullius auctoris Græci teſtimonio confirmarunt. Rei igitur veritas quomodo ſe habeat incertum eſt. Quod ſi iſtorum ſermo eſt *verus*, non poſſunt coloni eſſe ullius alterius generis quam Arcadici. Nam hi primi Græcorum, duce OEnotro Lycaonis filio, Ionico ſinu trajecto, Italiam habitarunt. hic autem quintus erat ab Æzeo & Phoroneo, qui primi in Peloponneſo regnarunt. Ex Phoroneo enim Niobe: ex hac & Jove (ut fertur) Pelaſgus natus: Æzei vero filius Lycaon: hujus filia Dejanira: ex Dejanira & Æzeo Lycaon alter genitus: ex hoc, OEnotrus, ſeptemdecim * generationibus ante Trojanam expeditionem. Hoc igitur eſt tempus quo colonia à Græcis in Italiam miſſa fuit. OEnotrus autem è Græcia migravit *ſui patrimonii* portione non contentus. Quum enim XXII. filii Lycaoni eſſent, in totidem partes agrum Arcadicum dividi oportebat. Hanc igitur ob cauſam OEnotrus, relicta Peloponneſo, claſſeque parata, Ionium mare trajecit, unaque Peucetius, unus è fratrum numero: multique populares eos ſunt ſequuti: (hæc enim gens olim frequentiſſima fuiſſe fertur) & ex aliis Græcis quotquot agrum habebant minorem quam ſatis eſſet. Peucetius igitur ad quam Italiæ partem primum appulit, ſupra † Japygium promontorium ſuis expoſitis, ibi conſedit, & ab eo horum locorum incolæ Peucetii ſunt appellati. OEnotrus vero cum majore exercitus parte ad alium ſinum appulit, ab occidente Italiæ latus alluentem, qui tunc Auſonius ab accolis Auſonibus dicebatur. ſed, poſtquam Tyrrheni imperio maris ſunt potiti, nomen mutavit in illud quod nunc retinet. ¶ Na- XII. ctus autem amplam regionem paſcuis, amplamque arationi aptam, ſed maxima ex parte deſertam, ac ne illam quidem quæ incolebatur magno hominum numero frequentatam; quadam ejus parte à barbaris purgata, urbes parvas & crebras in montibus

a Οὐ γὰρ *Vat.* *b* Ῥωμαϊκῶν *Ven. Vat.* *c* Ita *Ven.* & *Vat.* Νῦν deeſt *Steph.* *d* Πρὸ γὰρ Ἑλλήνων *Vat.* *e* Hîc & paullo poſt Αἰζίου in *Cod. Vat.* Αἰγέως legiſſe viſus eſt *Lapus.* Ἀζῆνος vel Ἀζᾶνος reponendum cenſet *Sylburgius* ex *Pauſania* in Arcadicis & *Steph. Byzant.* v. Ἀζανία. Sed Πελασγοῦ pro Αἰζειοῦ mavult *Port.* fretus itidem auctoritate *Pauſ.* in Arcadicis, qui dicit Pelaſgum primum in Peloponneſo regnaſſe. *f* Ταύτης δὲ υἱὸς Λυκάων ἕτερος *Vat.* reliqua deſunt. *g* Hîc quoque Πελασγοῦ legit *Portus*, præcipue quod Lycaonem Pelaſgi & Melibœæ ſive Cyllenes Nymphæ filium fuiſſe memoret *Apollodorus* in Bibl. l. 3. c. 8. *h* Abeſt *Vat.* *i* Πόρον *Vat.* *k* Τοῦτο τὸ ἔθνος λέγεται κατ᾽ ἀρχὰς γενέσθαι *Vat.* *l* Ὡρμίσατο lego. *Port.* Ὡρμήσαντο *Vat.* *m* Εἰσβιβάσας *Ven.* *n* Ἐπὶ τῶν *Vat.* *o* *Lapus* vertit, *ſumpſit eam quam nunc habet appellationem*: unde veriſimile eſt illum legiſſe μετέλαβεν. atque ita omnino legendum eſſe conſentiunt *Steph. Caſaub.* & *Portus*: quod ſæpe hoc verbo utatur *Dionyſ.* paullo quidem ſupra, ἣν νῦν ἔχουσιν ὀνομασίαν μεταλαβόντες; & mox infra, τρίτην μεταλαβόντες ὀνομασίαν ταύτην. Neque tamen (ut monet *Steph.*) μεταλαμβάνειν ὀνομασίαν ſimpliciter eſt *nomen aſſumere*, ſed *nomine priori depoſito aliud ſumere.* *p* Ἀρότρους *Vat.* *q* Ἀνακαθήρας *Vat.* *r* Ὤκησε *Vat.* * Ita hic & alibi vertendum eſſe monſtravit *Th. Ryckius* cap. 3. Diſſertationis *de Primis Italiæ Colonis.* † Vel *ſuper Acran Japygiam* cum *Plinio* & *Solino.*

montibus condidit: qui mos condendi veteribus familiaris fuit. Tota autem illa ampla regio, quam tenuit, OEnotria vocata *OEnotri Arcades.* eſt; omneſque quibus imperavit, tertio hoc nomine aſſumpto, OEnotri ſunt appellati. Æzeo enim regnante, Æzei appellabantur; ſed quum Lycaon imperium à patre ſibi relictum accepiſſet, ab illo rurſus Lycaones ſunt dicti: quum autem OEnotrus eos in Italiam tranſportaſſet, OEnotri aliquandiu vocati ſunt. Meæ autem orationi Sophocles tragicus in Triptolemo fidem facit. In illa enim fabula inducitur ab eo Ceres, docens Triptolemum, quantum terrarum ſeminandis à ſe acceptis frugibus peragrare neceſſe habeat: primum facta mentione orientalis Italiæ, quæ ab Japygio promontorio uſque ad fretum Siculum extenditur; deinde, Siciliæ oppoſitæ facta leviter mentione, ad occidentalem Italiam redit, & gentes maximas, quæ oram iſtam incolunt, recenſet, initio ab OEnotrorum ſedibus facto. Satis autem erit hos ſolos iambicos verſus afferre, in quibus ait;

† *Hæc à tergo: ad dextram,*
OEnotriaque omnis, & Tyrrhenicus
Sinus, & Liguria te excipiet.

Antiochus autem Syracuſanus, antiquiſſimus hiſtoricus, ubi de Italia condita agit, veteres colonos recenſens, & quam ejus partem ſinguli occuparint, ait, OEnotros primos poſt hominum memoriam in ea habitaſſe: ſic autem ille, "Antiochus Xenophanis "F. hæc de Italia ſcripſit, ex veterum mo"numentis ea quæ maxime probabilia & cer"tiſſima erant [excerpens.] Hanc regionem "quæ nunc Italia vocatur, olim tenuerunt "OEnotri. Deinde, poſtquam commemoravit reipublicæ formam qua utebantur, & Italum ad tempus regem eorum fuiſſe, à quo, mutato nomine, dicti ſunt Itali: huic autem Morgetem ſucceſſiſſe, à quo Morgetes appellati: & Siculum à Morgete hoſpitio exceptum, dum proprium ſibi imperium ſtruit, gentem diviſiſſe: hæc ſubjicit; "Ita "igitur Siculi, & Morgetes, & Itali fuerunt, "qui erant OEnotri.

XIII. ¶ Sed age, & quantum eſſet OEnotrorum genus demonſtremus, allato ex priſcis ſcriptoribus alius viri teſtimonio, Pherecydis inquam, qui nulli Athenienſium in ſcribendis genealogiis ſecundus fuit. Ille enim de regibus Arcadiæ ſic loquitur; "Ex Pelaſgo "& Dejanira natus eſt Lycaon. hic duxit "uxorem Cyllenen, Naidem nympham, à qua "mons Cyllene dictus. Deinde, poſtquam recenſuit eorum liberos, & quænam loca eorum unuſquiſque habitarit, OEnotri & Peucetii meminit his verbis; "Et OEnotrus, à "quo OEnotri nominantur, qui in Italia ha-

συνεχεῖς ἐπὶ τοῖς ὄρεσιν, ὥσπερ ἦν τοῖς παλαιοῖς τρόπος [a] οἰκήσεως συνήθης. ἐκαλεῖτο δὲ ἥτε χώρα πᾶσα, πολλὴ οὖσα ὅσην κατέσχεν, Οἰνωτρία· καὶ οἱ ἄνθρωποι πάντες, ὅσων ἦρξεν, Οἴνωτροι, τρίτην μεταλαβόντες ὀνομασίαν ταύτην. ἐπὶ μὲν γὰρ [b] Αἰζειῶ βασιλεύοντος, Αἰζειοὶ ἐλέγοντο· Λυκάονος δὲ παραλαβόντος τὴν ἀρχὴν, ἀπ' ἐκείνου αὖθις Λυκάονες ὠνομάσθησαν· Οἰνώτρου δὲ κομίσαντος αὐτοὺς εἰς Ἰταλίαν, Οἴνωτροι χρόνον τινὰ ἐκλήθησαν. μαρτυρεῖ δέ μου τῷ λόγῳ Σοφοκλῆς μὲν ὁ τραγῳδοποιὸς, ἐν Τριπτολέμῳ δράματι. πεποίηται γὰρ αὐτῷ Δημήτηρ διδάσκουσα Τριπτόλεμον, ὅσην χώραν ἀναγκασθήσεται σπείρων τοῖς δοθεῖσιν ὑπ' αὐτῆς καρποῖς διεξελθεῖν· μνησθεῖσα δὲ τῆς ἑῴου πρῶτον Ἰταλίας, ἥ ἐστιν ἀπὸ ἄκρας Ἰαπυγίας μέχρι πορθμοῦ Σικελικοῦ, καὶ μετὰ τοῦτο τῆς ἀντικρὺ ἀψαμένη Σικελίας, ἐπὶ τὴν ἑσπέριον [c] Ἰταλίαν αὖθις ἀναστρέφει, καὶ τὰ μέγιστα τῶν οἰκούντων τὴν [d] παράλιον ταύτην ἐθνῶν διεξέρχεται, τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τῆς Οἰνώτρων οἰκήσεως ποιησαμένη. ἀπόχρη δὲ ταῦτα μόνα λεχθέντα τῶν [e] ἰαμβείων, ἐν οἷς φησι·

[f] Τὰ δ' ἐξόπισθε χειρὸς εἰς τὰ δεξιὰ,
Οἰνωτρία τε πᾶσα, καὶ Τυῤῥηνικὸς
Κόλπος, Λιγυστική τε γῆ σε δέξεται.

Ἀντίοχος δὲ ὁ Συρακούσιος, συγγραφεὺς πάνυ ἀρχαῖος, ἐν Ἰταλίας οἰκισμῷ τοὺς [g] παλαιοτάτους οἰκήτορας διεξιὼν, ὡς ἕκαστοί τι μέρος αὐτῆς κατεῖχον, Οἰνώτρους λέγει πρώτους τῶν μνημονευομένων ἐν αὐτῇ κατοικῆσαι, εἰπὼν ὧδε· "Ἀντίοχος [h] Ξενοφάνεως τάδε συνέγρα"ψε [i] περὶ Ἰταλίας, ἐκ τῶν ἀρχαίων λόγων τὰ πιστότατα "καὶ σαφέστατα· τὴν γῆν ταύτην, ἥτις νῦν Ἰταλία καλεῖ"ται, τὸ παλαιὸν εἶχον Οἴνωτροι. ἔπειτα διεξελθὼν ὃν τρόπον ἐπολιτεύοντο, καὶ ὡς βασιλεὺς [k] ἐν" αὐτοῖς Ἰταλὸς ἀνὰ χρόνον ἐγένετο, ἀφ' οὗ μετωνομάσθησαν Ἰταλοί· τούτου δὲ τὴν ἀρχὴν Μόργης διεδέξατο, ἀφ' οὗ Μόργητες ἐκλήθησαν· καὶ ὡς Σικελὸς ἐπιξενωθεὶς Μόργητι, ἰδίαν πρατίων ἀρχὴν, διέστησε τὸ ἔθνος· ἐπιφέρει ταυτί· "οὕτω "δὲ Σικελοὶ καὶ Μόργητες ἐγένοντο, καὶ [l] Ἰταλίητες, ἐόντες "Οἴνωτροι.

Φέρε δὴ, καὶ τὸ γένος ὅσον ἦν τὸ τῶν Οἰνώτρων ἀποδείξωμεν, ἕτερον ἄνδρα τῶν ἀρχαίων συγγραφέων [m] παραχόμενοι μάρτυρα, Φερεκύδην [n] τῶν Ἀθηναίων γενεαλόγων οὐδενὸς δεύτερον. πεποίηται γὰρ αὐτῷ περὶ τῶν ἐν Ἀρκαδίᾳ βασιλευσάντων ὧδε ὁ λόγος· "Πελασγοῦ καὶ [o] Δηϊανείρας "γίνεται Λυκάων. οὗτος γαμεῖ Κυλλήνην, Νηΐδα νύμφην, "ἀφ' ἧς τὸ ὄρος ἡ Κυλλήνη καλεῖται. ἔπειτα τοὺς ἐκ τούτων γεννηθέντας διεξιὼν, [p] καὶ τίνας τόπους ἕκαστοι τούτων ᾤκησαν, Οἰνώτρου καὶ Πευκετίου μιμνήσκεται, λέγων ὧδε· "καὶ Οἴνωτρος, [q] ἀφ' οὗ Οἴνωτροι καλέονται οἱ ἐν Ἰταλίῃ οἰ"κέοντες· 11

a Οἰκίσεως legiſſe videtur *Lapus.* quam lectionem, ut vulgata commodiorem, ſequutus eſt *Portus.* *b* Αἰζίου & mox Αἴζιοι *Vat.* Αζᾶν & Αζᾶνες, vel Dorico more Αζᾶν & Αζᾶνες malit *Sylburg.* Locum vero hoc modo corrigit *Portus*: ἐπὶ μὲν γὰρ Πελασγοῦ βασιλεύοντος Πελασγοὶ ἐλέγοντο. *c* Αὖθις Ἰταλίαν *Vat.* *d* Παραλίαν *Vat.* *e* Ἰαμβικῶν *Vat.* *f* Ita diſtinguo cum *Lapo*: Τὰ δ' ἐξόπισθε· χειρὸς εἰς &c. *g* Παλαιοτέρους *Steph.* *h* Legendum vel Ξενοφάνεος vel Ξενοφάνεω. *Sylb.* & *Port.* *i* Περὶ Ἰταλίης *Vat.* *k* Ἐν deeſt *Steph.* agnoſcunt tamen *Ven.* & *Vat.* *l* Ita *Ven.* & *Vat.* Ἰταλῆτες *Steph.* *m* Σχόμενοι *Ven.* *n* Omnino legendum, Φερεκύδην τὸν Ἀθηναῖον, γενεαλόγων οὐδενὸς δεύτερον. niſi fortaſſe γενεαλόγον malit aliquis. *Caſaub.* *o* Δηϊανείρης *Vat.* *p* Καὶ τίνας ἕκαστοι τόπους ᾤκησαν *Vat.* *q* Ita *Sylburgius* ex *Codd. Ven.* & *Vat.* Ἀφ' οὗ Οἴνωτροι καλέονται οἱ ἐν τῷ Ἰονίῳ κόλπῳ *Steph.* reliquis omiſſis. * *Al.* A tergo ad dextram &c.

Sic

"κέοντες· καὶ Πευκέτιος, ἀφ' οὗ Πευκέτιοι καλέονται οἱ ἐν "τῷ Ἰονίῳ κόλπῳ. τὰ μὲν οὖν ὑπὸ τῶν παλαιῶν εἰρημένα ποιητῶν [a] τε καὶ μυθογράφων, περί τε οἰκήσεως καὶ [b] γένους τῶν Οἰνώτρων, τοιαῦτά [c] ἐστιν· οἷς ἐγὼ πειθόμενος, εἰ τῷ ὄντι Ἑλληνικὸν φῦλον ἦν τὸ τῶν Ἀβοριγίνων, ὡς Κάτωνι καὶ Σεμπρωνίῳ καὶ πολλοῖς ἄλλοις εἴρηται, τούτων ἔκγονον αὐτὸ τῶν Οἰνώτρων πείθομαι. τὸ γὰρ δὴ Πελασγικὸν καὶ τὸ [d] Κρητικόν, καὶ ὅσα ἄλλα ἐν Ἰταλίᾳ ᾤκησεν, ὑστέροις εὑρίσκω χρόνοις ἀφικόμενα. παλαιότερον δὲ τούτου στόλον [e] ἀπαναστάντα τῆς Ἑλλάδος εἰς τὰ προσεσπέρια τῆς Εὐρώπης, οὐδένα δύναμαι καταμαθεῖν. τοὺς δὲ Οἰνώτρους τῆς τ' ἄλλης Ἰταλίας πολλὰ χωρία οἴομαι κατασχεῖν, τὰ μὲν ἔρημα, τὰ δὲ φαύλως οἰκούμενα καταλαβόντας, καὶ δὴ καὶ τῆς Ὀμβρικῶν γῆς [f] ἐστιν ἣν ἀποτεμέσθαι, κληθῆναι δὲ Ἀβοριγῖνας ἀπὸ τῆς ἐν τοῖς ὄρεσιν οἰκήσεως· [g] Ἀρκαδικὸν γὰρ τὸ φιλοχωρεῖν ὄρεσιν· ὡς ὑπερακρίους τινὰς καὶ παραλίους Ἀθήνησιν.[*] εἰ δέ τινες πεφύκασι μὴ ταχεῖς εἶναι περὶ πραγμάτων παλαιῶν ἀβασανίστως τὰ λεγόμενα δέχεσθαι, μὴ ταχεῖς ἔστωσαν μηδὲ Λίγυας, ἢ Ὀμβρικούς, ἢ ἄλλους τινὰς [h] βαρβάρων αὐτοὺς νομίσαι· περιμείναντες δὲ καὶ τὰ λοιπὰ μαθεῖν, κρινέτωσαν ἐξ ἁπάντων τὸ πιθανώτατον. Τῶν δὲ πόλεων, ἐν αἷς τὸ πρῶτον ᾤκησαν Ἀβοριγῖνες, ὀλίγαι περιῆσαν ἐπ' ἐμοῦ· αἱ δὲ πλεῖσται ὑπό τε πολέμων καὶ ἄλλων κακῶν [i] οἰκοφθόρων βαρηθεῖσαι, ἔρημοι ἀφεῖνται. ἦσαν δ' ἐν τῇ Ῥεατίνῃ γῇ τῶν [k] Ἀπεννινῶν ὀρῶν οὐ μακράν, ὡς [l] Βάῤῥων Τερέντιος ἐν ἀρχαιολογίαις γράφει, ἀπὸ τῆς Ῥωμαίων πόλεως [m] αἱ τὸ βραχύτατον ἀπέχουσαι ἡμερήσιον διάστημα ὁδοῦ· [n] ὧν ἐγὼ τὰς ἐπιφανεστάτας, ὡς ἐκεῖνος ἱστορεῖ, διηγήσομαι. [o] Παλάτιον μὲν πέντε πρὸς τοῖς εἴκοσι σταδίοις ἀφεστὼς [p] Ῥεάτου, πόλεως οἰκουμένης ὑπὸ Ῥωμαίων ἔτι καὶ εἰς ἐμέ, Κοϊντίας ὁδοῦ πλησίον. [q] ἡ [r] Τειβόλα δὲ ἀμφὶ τοὺς ἑξήκοντα σταδίους τῆς αὐτῆς πόλεως ἀφεστῶσα, λόφον ἐπικαθημένη σύμμετρον. [ſ] Οὐεσβόλα δὲ τὸ αὐτὸ διάστημα τῆς Τειβόλας ἀπέχουσα, τῶν Κεραυνίων ὀρῶν πλησίον. ἀπὸ δὲ ταύτης τετταράκοντα σταδίοις διῃρημένη πόλις ἐπιφανὴς [t] Σούνη, ἔνθα νεὼς πάνυ ἀρχαῖός ἐστιν Ἄρεως. [u] Μηφύλα

12 δὲ ὡς τριάκοντα σταδίοις ἄποθεν τῆς Σούνης· δείκνυται δὲ αὐτῆς ἐρείπιά τε καὶ τείχους ἴχνη. τετταράκοντα δὲ σταδίους ἀπέχουσα Μηφύλης [x] Ὀρουΐνιον, εἰ καί τις ἄλλη τῶν αὐτόθι πόλεων, ἐπιφανὴς καὶ μεγάλη. δῆλον γάρ εἰσιν αὐτῆς οἵ τε θεμέλιοι τῶν τειχῶν, καὶ [y] τάφοι τινὲς ἀρχαιοπρεπεῖς, καὶ πολυανδρίων ἐν ὑψηλοῖς χώμασι μηκυνομένων

"bitant; ac Peucetius, à quo Peucetii ap- "pellantur, qui in ſinu Ionio. Quæ igitur ab antiquis poëtis & fabularum ſcriptoribus de ſedibus & genere OEnotrorum ſcriptis ſunt prodita, hæc ſunt: quæ ego ſequutus, ſi vere Aboriginum gens Græca fuit (ut Cato & Sempronius, multique alii dixerunt) horum OEnotrorum progeniem eam fuiſſe credo. Pelaſgos enim & Cretenſes, alioſque qui in Italia habitarunt, poſterioribus temporibus *eo* veniſſe comperio. Claſſem autem hac antiquiorem, quæ in occiduas Europæ partes ex Græcia migrarit, nullam reperire queo. Arbitror autem ipſos OEnotros cum multa alia Italiæ loca occupaſſe, quæ partim deſerta partim male culta nacti fuerant, tum etiam agri partem aliquam Umbris ademiſſe: Aborigines autem vocatos quod in montibus habitarent (Arcadicum enim eſt montium habitatione delectari) ut ii qui Athenis [*] Hyperacrii & Parhalii *vocabantur*. Quod ſi qui natura comparatum habent, ut ad ea, quæ de rebus priſcis dicuntur, temere admittendum non ſint faciles; illi etiam ne faciles ſint ad credendum eos aut Ligures, aut Umbros, aut alios quoſpiam barbaros fuiſſe: ſed ubi exſpectarint donec &c. cætera cognorint, tunc demum id quod omnium maxime probabile fuerit judicent. ¶ Oppida autem in quibus Aborigines habitarunt, pauca ſupererant ætate mea; maxima vero eorum pars, bellis aliiſque peſtiferis calamitatibus oppreſſa, deſolata eſt. Erant autem in Reatino agro, non longe ab Apenninis montibus, (ut Terentius Varro in ſuis Antiquitatibus ſcribit) aberantque à Roma, qua minimum, iter unius diei. quorum præcipua ego (ut ille prodidit) narrabo. Palatium, quod XXV. ſtadia diſtat à Reate, urbe à Romanis meis etiam temporibus habitata, prope viam Quintiam. Trebula ab eadem urbe circiter LX. ſtadia diſtat, in modico colle ſita. Vesbola, quæ eodem intervallo à Trebula abeſt, prope Ceraunios montes. Ab ea autem quadraginta ſtadia, Suna, urbs inſignis, ubi eſt templum Martis pervetuſtum. Mephyla vero triginta circiter ſtadia abeſt à Suna: cujus ruinæ & murorum veſtigia exſtant. Quadrageſimo autem ſtadio à Mephyla Orvinium urbs, ſiqua alia, in eo tractu inſignis & magna. Apparent enim & fundamenta ejus murorum, & monumenta quædam quæ veterem magnificentiam retinent, & ambitus ſepulchrorum per celſos aggeres porrectorum.

XIV. *Aboriginum urbes.*

a Sic *Ven.* & *Vat.* Τε deeſt *Steph.* *b* Γενῶν *Steph.* *c* Εἰσιν *Vat.* *d* Non debet vox Κρητικὸν cuiquam eſſe ſuſpecta. nam certum eſt in multis Italiæ locis ſedes quondam fixiſſe Cretenſes. *Caſ.* *e* Ἀπαναστήσαντα *Vat.* *f* Ita *Ven.* & *Vat.* Ἐστιν ὡς *Steph.* Ἐστιν ᾇ *Cam.* Ἐστιν ᾗ vel ὅτου malit *Sylb.* *g* Perſuaſum habeo genuinam lectionem eſſe *ἀρχαϊκὸν γάρ*. *Caſ.* *h* Βαρβάρους *Vat.* *i* Οἰκοφθορηθεῖσαι *Ven.* & *Vat.* probatque *Sylb.* *k* Ἀπεννίνων *Ven.* quomodo habent *Dionyſ. Perieg.* & *Steph. Byz.* *l* Alibi per Ου ſcribitur: quod ſcripturæ genus probant quæ ipſe auctor infra tradit de Æolico digammate. *Sylb.* *m* Καὶ τὸ βρ. *Vat.* *n* Ὧ δηλώσων ἐγὼ *Vat.* atque ita *Lapus.* *o* Vide Annott. *Sigonii* & *J. F. Gronovii* ad *Liv.* l. 1. c. 5. p. 17. *Ed. Amſtel.* 1679. & *Cluverii* Ital. Antiq. l. 2. p. 680. *p* Ῥεάτιον vocat *Steph. Byz.* *q* Articulus ἡ deeſt *Vat.* *r* Τρήβολα (ut puto) ſcribendum ex Latinorum ſcriptorum auctoritate. *ſ* Cum in codice quodam *Vaticano* ſit Συεσβολα (ut teſtatur *Urſinus*) forſan legendum Συεσσολα *Sueſſula.* Nam Sueſſulanos & Trebulanos in Falerno agro collocat *Plin.* l. 3. c. 5. atque non procul à monte Veſuvio. unde ſuſpicaretur aliquis Veſuvium ibi à *Plinio* nominari *Dionyſii noſtri* Ceraunios montes. *Sylb.* Si Vesbola non procul ab urbe, quomodo montibus Cerauniis, qui in Epiro, proxima eſſe poterat. ideo pro πλησίον forte legendum ἐναντίον. *Port.* Vide & *Cluverii* Ital. Antiq. l. 2. p. 682. 684. *t* Συνα *Ven.* & *Vat.* Auctor fortaſſe ſcripſit Σοανα. nam Σοάνων agnoſcit *Ptolemæus* & Suanenſes *Plinius.* *Sylb.* *Sima* habet *Lapus.* *u* Μιφύλα *Ven.* forſan Medullia *Plinii.* *Sylb.* *x* Forſan eſt *Strabonis* & *Ptolemæi* Κορφίνιον. Sed ſi Μηφύλα urbs eſſet *Plinii* Mevania, Ὀρουΐνιον eſſet ejuſdem Urbinum. *Sylb.* Verum in immanes ſeſe errores præcipitavit *Sylburgius*, quod, cum *Dionyſius* diſertiſſimis verbis de omnibus iſtis Aboriginum oppidis pronunciet, *eas ſitas eſſe* ἐν τῇ Ῥεατίνῃ γῇ, iſte ex omni propemodum Italia vocabulorum ſimilitudines conquiſiverit; ut ex Etruria *Suanam*, ex Umbria *Urbinum*, ex Pelignis *Corfinium* oppidum &c. *Cluver.* Ital. Antiq. p. 682. *y* Ταφρει *Ven* quod & agnoſcit *Lapi* verſio. * Illi, quod ſumma montium juga tenerent; hi vero, quod ad mare incolerent

rectorum. Hic etiam eſt vetuſtum Minervæ templum, in arce exſtructum. Octogeſimo autem à Reate ſtadio, euntibus Juria via, juxta Coretum montem, Curſula, nuper diruta. Oſtenditur & quædam inſula, cui nomen Iſſa, palude cincta, quam abſque munitione manu facta *incolæ*, cœnoſis ac paluſtribus aquis freti tanquam mœnibus, habitaſſe feruntur. Iſſæ proximum eſt Maruvium, in intimo ejuſdem paludis receſſu ſitum, diſtans quadrageſimo ſtadio à Septem aquis, quæ ita vocantur. Rurſus à Reate verſus Latium euntibus occurrit Batia, ad trigeſimum ſtadium: Tiora vero, quæ & Matiera vocatur, ad trecenteſimum inde ſtadium. In hac antiquiſſimum Martis oraculum fuiſſe fertur, non abſimile illi (ut ajunt) quod Dodonæ quondam fuiſſe fabulis proditur: niſi quod illic columbam in ſacra quercu ſedentem oracula reddere ſolitam dicunt; at apud Aborigines avis divinitus miſſa, quam ipſi picum, Græci δρυοκολάπτην vocant, ſupra columnam ligneam apparens idem faciebat. Ab urbe autem ante dicta aberat XXIV. ſtadia Liſta, metropolis Aboriginum; quam olim Sabini, noctu ex Amiterna urbe profecti, ex improviſo ceperunt: qui vero capta urbe evaſerunt, à Reatinis recepti, quum ſæpius eam recuperare tentaſſent, nec tamen potuiſſent, agrum eorum, quaſi adhuc eſſet ſuus, diis conſecrarunt; diris devoventes eos, qui fructus in poſterum ex eo caperent.

XV. ¶ Septuageſimo à Reate ſtadio clara urbs Cutilia, monti adjacens: & ab ea non longe lacus, cujus amplitudo eſt quatuor jugerum, aquarum nativarum ſemper fluentium plenus, immenſæ, ut fertur, profunditatis. Hunc autem, quod neſcio quid divini habeat, indigenæ ſacrum Victoriæ putant; eumque coronis cinctum, ne quis ad latices accedat, inacceſſum ſervant: niſi quibuſdam anniverſariis temporibus, quibus ſacra ritu ſuo faciunt, aſcendentes inſulam ejus quibus eſt fas. Illa autem diametrum habet ferme quinquaginta pedum, nec plus quam pedem ex aquis eminet. Eſt autem inſtabilis, & in varias partes fluitat, vento eam modo huc modo illuc impellente. In ea vero herba quædam naſcitur butomo perquam ſimilis, & frutices quidam non magni; res quæ ſuperat captum eorum qui vim naturæ non ſunt contemplati, & nullo quidem miraculo inferior.

περίβολοι· ἔνθα καὶ νεὼς [a] ἐστὶν Ἀθηνᾶς ἀρχαῖος, ἱδρυμένος ἐπὶ τῆς ἄκρας. ἀπὸ δὲ σταδίων ὀγδοήκοντα Ῥεάτου, τοῖς [b] εἰσιοῦσι διὰ τῆς [c] Ἰουρίας ὁδοῦ παρὰ [d] Κόρητον ὄρος, [e] Κορσοῦλα νεωστὶ διεφθαρμένη. δείκνυται δέ τις καὶ νῆσος, [f] Ἴσσα αὐτῇ ὄνομα, λίμνῃ περίρρυτος· ἣν χωρὶς ἐρύματος ποιητοῦ κατοικῆσαι λέγονται, τοῖς τέλμασι τῆς λίμνης, ὁπόσα τείχεσι, χρώμενοι. πλησίον δὲ τῆς Ἴσσης [g] Μαρούιον, ἐπὶ τῷ μυχῷ τῆς αὐτῆς λίμνης κειμένη, τετταράκοντα σταδίους ἀπέχουσα τῶν καλουμένων Ἑπτὰ ὑδάτων. ἀπὸ δὲ Ῥεάτου πάλιν [h] τὴν ἐπὶ Λατίνην ὁδὸν ἰοῦσιν, ἡ [i] Βατία μὲν ἀπὸ τριάκοντα σταδίων· Τιώρα δὲ ἀπὸ [k] τριακοσίων, ἡ καλουμένη [l] Ματιήνη. ἐν ταύτῃ [m] δὲ λέγεται χρηστήριον Ἄρεος γενέσθαι πάνυ ἀρχαῖον. ὁ δὲ τρόπος αὐτοῦ παραπλήσιος ἦν, ὥς φασι, τῷ παρὰ Δωδωναίοις μυθολογουμένῳ ποτὲ γενέσθαι· πλὴν ὅσον ἐκεῖ μὲν [n] ἐπὶ δρυὸς ἱερᾶς καθεζομένη περιστερὰ θεσπιῳδεῖν ἐλέγετο· παρὰ δὲ τοῖς Ἀβοριγῖσι θεόπεμπτος ὄρνις, ὃν αὐτοὶ μὲν πῖκον, Ἕλληνες δὲ [o] δρυοκολάπτην καλοῦσιν, ἐπὶ κίονος ξυλίνου φαινόμενος τὸ αὐτὸ ἔδρα. τέτταρα δὲ ἐπὶ τοῖς εἴκοσι σταδίοις ἀπέχουσα τῆς εἰρημένης πόλεως Λίστα, μητρόπολις Ἀβοριγίνων, ἣν παλαιότερον ἔτι Σαβῖνοι νύκτωρ ἐπιστρατεύσαντες ἐκ πόλεως Ἀμιτέρνης ἀφύλακτον αἱροῦσιν· οἱ δ' ἐκ τῆς ἁλώσεως περισωθέντες, ὑποδεξαμένων αὐτοὺς Ῥεατίνων, [p] πολλὰ πειραθέντες, ὡς οὐχ οἷοί τε ἦσαν ἀπολαβεῖν, ἱερὰν ἀνῆκαν, ὡς σφετέραν ἔτι, [q] τὴν αὐτῶν γῆν, ἐξαγίστοις ποιήσαντες ἀραῖς τοὺς καρπωσομένους αὐτὴν ὕστερον. Ἀπὸ δὲ σταδίων ἑβδομήκοντα Ῥεάτου [r] Κοτυλία πόλις ἐπιφανής, πρὸς ὄρει κειμένη· ἧς ἐστιν οὐ πρόσω λίμνη τεττάρων πλέθρων ἔχουσα τὴν διάστασιν, αὐθιγενοῦς πλήρης νάματος ἀπορρέοντος ἀεὶ, βάθος, ὡς λέγεται, ἄβυσσος. ταύτην ἔχουσάν τι θεοπρεπὲς, ἱερὰν τῆς Νίκης οἱ ἐπιχώριοι νομίζουσι, καὶ περιείρξαντες κύκλῳ στέμμασι, τοῦ μηδένα [s] τῷ νάματι πελάζειν, ἄβατον φυλάσσουσιν, ὅτι μὴ καιροῖς [t] τισὶ διετησίοις, ἐν οἷς ἱερὰ θύουσιν, ἃ νόμος, ἐπιβαίνοντες τῆς ἐν αὐτῇ νησῖδος, οἷς ὅσιον. ἡ δὲ νῆσός ἐστι μὲν ὡσπερεὶ πεντήκοντα ποδῶν τὴν διάμετρον· ὑπερανέστηκε δὲ τοῦ νάματος, οὐ πλεῖον ἢ ποδιαῖον ὕψος. ἀνίδρυτος δ' ἐστὶ, καὶ περινήχεται πολλαχῇ, δινοῦντος αὐτὴν ἄλλοτε κατ' ἄλλους τόπους [u] τοῦ πνεύματος. χλόη δέ τις ἐν αὐτῇ φύεται βουτόμῳ προσεμφερὴς, καὶ θάμνοι τινὲς οὐ μεγάλοι, πρᾶγμα κρεῖττον λόγου τοῖς ἀθεάτοις ὧν ἡ φύσις δρᾷ, καὶ θαυμάτων οὐδενὸς δεύτερον. 13

ª Τὴν

a Ἀθηνᾶς ἐστιν *Vat.* *b* Ἰοῦσι *Vat.* *c* Ἰουνίας legit *Lapus.* Σαλαρίας *Gelenius.* Οὐαλερίας *Sylburg.* Verum Οὐαλερίας non legendum eſſe docet *Strabo*, qui *Valeriam à Tibure Albam ferre* tradit, quæ urbs erat Marſorum, haud ita procul à lacu Fucino ſita. *Dionyſius* vero eam viam Reate oppidum pertingere diſerte ſcribit. Neque placet Σαλαρίας: nam à Reate Romam uſque iter per Salariam viam referunt antiqua Itineraria *Antonini* atque tabulæ. *Cluver. ibid.* Fortaſſe Ἰουλίας legendum à Porta Julia, de qua *Fabricius* in ſua Romæ deſcriptione. *Port.* *d* Κόριτον *Lapo* & *Gelenio.* Vide *Cluver.* Ital. Antiq. p. 683. *e* Κουρσοῦλα *Ven.* Forte Καρσοῦλα. *Cluver. ibid.* *f* An Iſſam recte poſuerit, dubium videtur *Cluverio*, p.682,683. *g* Oppidulum *Morro* (inquit *Cluver.*) apud intimum Velini lacus receſſum, nomine ſimul atque ſitu antiquum ſe eſſe Μαρούιον aperte prodit. *h* Ἐπὶ τὴν Λατίνην ὁδὸν ἰοῦσιν, i. e. *verſus Latinam viam euntibus. Sylb.* Sed illam emendationem rejicit *Cluverius*: quod *Latina via*, per medium Latium ducta, XL. ferme millia paſſuum ab Reate aberat &c. *Ital. Antiq.* p. 684. *i* Vatia *Lapo.* *k* In voce τριακοσίων mendum ineſſe certum eſt; ager quippe Reatinus ad τριακοσίους σταδίους nunquam ſeſe extendit. An vero interpres ſatis dextre eam vocem in τετταράκοντα mutaverit plane dubito: quando longius hæc vox ab illa abit, quam uti facile in eam delabi exſcriptor potuerit. *Cluver.* Ital. Antiq. p. 682. *l* Ita *Ven.* & *Vat.* Ματιήνη *Steph.* & *Lapi* Codex. *m* Deeſt *Vat.* *n* Ὑπὸ δρυὸς *Ven.* & *Vat.* quod & agnoſcit *Lapus.* *o* In *Lapi* verſione eſt, Græci δρυοκολάπτην vocant ſive ἀρνοκολάπτην. *Sylb.* In editione Baſilienſi, qua utor, eſt ἱερονκολάπτην. *p* Ὡς πολλὰ πειραθέντες οὐχ οἷοί τε *Vat.* *q* Τὴν αὐτῆς γῆν legiſſe videtur *Gelenius.* Αὐτῶν omittit *Vat.* *r* Κοτυλιανοὶ *Ven.* Κοτύλεια *Vat.* In antiquiſſimo oraculo eſt Κοτύλη. Latinis levi mutatione dicitur *Cutilia*, *Cutiliæ*: & Græcorum nonnulli è Latina formatione fecere Κουτιλίας, Κουτιλίας & Κουτιλία. Vide *Cluverii* Ital. Antiq. p. 687. *ſ* Πελάζειν τῷ νάματι *Vat.* *t* Τισὶ ἐτησίοις *Vat.* *u* Ἠρέμα τοῦ πνεύματος *Vat.* & *Lapi* Cod.

a Ante

[a] Τὴν μὲν δὴ πρώτην οἴκησιν Ἀβοριγῖνες ἐν τούτοις λέγονται ποιήσασθαι τοῖς τόποις, ἐξελάσαντες ἐξ αὐτῶν Ὀμβρικούς. ἐντεῦθεν δὲ ὁρμώμενοι, τοῖς τε ἄλλοις βαρβάροις καὶ πάντων μάλιστα Σικελοῖς ὁμοτέρμοσιν οὖσιν, ὑπὲρ τῆς χώρας ἐπολέμουν. τὸ μὲν πρῶτον ἱερά τις ἐξελθοῦσα νεότης, ἄνδρες ὀλίγοι, κατὰ βίου ζήτησιν ὑπὸ τῶν γειναμένων ἀποσταλέντες, ἔθος ἐκπληροῦντες ἀρχαῖον, ᾧ πολλοὺς βαρβάρων τε καὶ Ἑλλήνων ἐπίσταμαι χρησαμένους. ὁπότε γὰρ εἰς ὄχλου πλῆθος ἐπίδοσιν αἱ πόλεις ποι λάβοιεν, ὥστε μηκέτι τὰς οἰκείας τροφὰς ἅπασιν εἶναι διαρκεῖς, ἢ κακωθεῖσα ταῖς οὐρανίαις μεταβολαῖς ἡ γῆ σπανίους τοὺς εἰωθότας καρποὺς [b] ἐξήνεγκεν, ἢ τοιόνδε τι πάθος ἄλλο τὰς πόλεις κατάσχον, εἴτε ἄμεινον εἴτε χεῖρον, ἀνάγκην ἐπιστήσειε μειώσεως τοῦ πλήθους, θεῶν ὅτῳ δὴ καθιεροῦντες ἀνθρώπων ἐτείους γονὰς ἐξέπεμπον ὅπλοις κοσμήσαντες ἐκ τῆς σφετέρας. εἰ μὲν ὑπὲρ εὐανδρίας ἢ νίκης ἐκ πολέμου χαριστήρια θεοῖς ἀποδιδοῖεν, προθύοντες ἱερὰ τὰ νομιζόμενα, εὐφήμοις οἰωνοῖς τὰς ἀποικίας προπέμποντες· εἰ δ' ἐπὶ μηνίμασι δαιμονίοις ἀπαλλαγὰς [c] αἰτούμενοι τῶν κατεχόντων σφᾶς κακῶν, τὸ παραπλήσιον [d] δρῶντες, αὐτοί γε ἀχθόμενοι, καὶ συγγνώμονας ἀξιοῦντες γίνεσθαι τοὺς ἀπελαυνομένους. οἱ δὲ ἀπαναστάντες, [e] ὡς οὐκέτι τῆς πατρῴας γῆς μεταληψόμενοι, εἰ μὴ κτήσαιντο ἑτέραν τὴν ὑποδεξομένην αὐτούς, εἴτε πρὸς φιλίαν, εἴτε ἐν πολέμῳ κρατηθεῖσαν, πατρίδα ἐποιοῦντο· ὅ, τε θεός, ᾧ κατονομασθεῖεν ἀπελαυνόμενοι, συλλαμβάνειν αὐτοῖς ὡς τὰ πολλὰ ἐδόκει, καὶ παρὰ τὴν ἀνθρωπίνην δόξαν κατορθοῦν τὰς ἀποικίας. τούτῳ δὴ τῷ νόμῳ χρώμενοι καὶ τότε τῶν Ἀβοριγίνων τινές, ἀνθούντων ἀνδράσι τῶν χωρίων· κτείνειν γὰρ οὐδένα τῶν ἐκγόνων ἠξίουν, [f] ἄγος οὐδενὸς ἔλαττον τοῦτο τιθέμενοι· θεῶν ὅτῳ δὴ καθιερώσαντες ἐνιαυσίους γονάς, ἀνδρωθέντας ἀποικίζουσι τοὺς παῖδας ἐκ τῆς σφετέρας· οἳ τοὺς Σικελοὺς ἄγοντές τε καὶ φέροντες διετέλουν, ἐπειδὴ τὴν ἑαυτῶν ἐξέλιπον. ὡς δ' ἅπαξ οὗτοι χωρίων τινῶν τῆς πολεμίας ἐκράτησαν, ἐκ τοῦ ἀσφαλεστέρου ἤδη καὶ οἱ λοιποὶ Ἀβοριγῖνες, οἱ δεόμενοι γῆς, [g] τῶν κατὰ σφᾶς ἕκαστοι ἐπεχείρουν τοῖς ὁμόροις· καὶ πόλεις ἔκτισαν ἄλλας τέ τινας, καὶ τὰς μέχρι τοῦδε οἰκουμένας, Ἀντεμνάτας τε καὶ Τελληνεῖς, καὶ Φικολνέους τοὺς πρὸς τοῖς καλουμένοις Κορνίκλοις ὄρεσι, καὶ [h] Τιβουρτίνους, παρ' οἷς ἔτι
14 καὶ εἰς τόδε χρόνου μέρος τι τῆς πόλεως ὀνομάζεται [i] Σικελιῶν· καὶ ἦσαν ἁπάντων μάλιστα τῶν προσοικούντων λυπηροὶ τοῖς Σικελοῖς. ἀνίσταται δὲ ἐκ τούτων τῶν διαφορῶν τοῖς ἔθνεσιν ὅλοις πόλεμος, ὅσος οὐδεὶς τῶν πρότερον γενομένων ἐν Ἰταλίᾳ, καὶ προῆλθεν ἄχρι πόρρω, χρόνῳ μηκυνόμενος.

XVI. ¶ In his igitur locis Aborigines, expulſis inde Umbris, primas ſedes feruntur poſuiſſe. Hinc autem excurrentes, tum cum aliis barbaris, tum vero præcipue cum Siculis confinibus, armis de agro decertabant. ac primum quidem ſacra quædam juventus egreſſa exiguo numero, victus quærendi cauſa à parentibus ſuis emiſſa, more priſco, quem apud multos & barbaros & Græcos receptum ſcio. Quoties enim vulgi multitudo in aliquibus civitatibus ita creviſſet, ut domeſtica alimenta omnibus ſufficere non poſſent; aut aëris intemperie terra læſa fruges ſolito pauciores protuliſſet; aut aliquis alius hujuſmodi caſus, ſive bonus, ſive malus, civitatibus multitudinis minuendæ neceſſitatem impoſuiſſet; deo cuipiam conſecrantes annuam hominum progeniem, ex ſuis finibus armis inſtructam emittebant. Et, ſi pro felici hominum proventu aut victoria in bello parta gratias diis agerent, peractis ante ſacris ſolennibus, fauſtis ominationibus colonias proſequebantur: ſin iratis diis præſentium malorum finem poſcerent, idem fere faciebant; ſed mœſti, & veniam petentes ab iis qui expellebantur. Illi vero inde migrantes, patria in poſterum cariturí, niſi aliam quæ ſe reciperet pararent, quam vel gratia vel armis quæſiſſent, eam patriæ loco habebant: deuſque, cui dicati fuiſſent ii qui abigebantur, eos plerumque adjuvare coloniaſque eorum præter omnem hominum opinionem fortunare videbatur. Illum igitur morem ſequuti tum quoque Aboriginum quidam, regione viris florente (nullos enim filios volebant necare, quia id longe omnium graviſſimum piaculum putabant) deo cuipiam conſecrata annua progenie, filios, ubi virilem ætatem attigiſſent, colonos alio miſerunt: qui ſimulatque patrium ſolum reliquerunt, res Siculorum agere ac ferre non deſtiterunt. Ut vero ſemel hi quibuſdam hoſtilis agri locis potiti ſunt, tutius jam & reliqui Aborigines, agrorum inopes, ſuos quiſque vicinos aggreſſi ſunt: urbeſque condiderunt, cum alias, tum eas quæ ad hanc uſque ætatem incoluntur, Antemnates, Tellenenſes, * Ficulnenſes, prope montes qui Corniculi vocantur; & Tiburtinos, apud quos ad hoc uſque tempus pars quædam urbis Sicilio vocatur: nec ullam aliam finitimam gentem magis quam Siculam infeſtabant. Ex iſtis autem controverſiis bellum inter gentes integras exortum eſt, quantum nullum aliud ſuperiorum in Italia geſtorum: quod & maxime diuturnum fuit.

¶ Deinde

a Ante hæc verba in *Ed. Steph.* ponitur hic titulus, Δευτέρα τῶν Ἀβοριγίνων οἴκησις. Ex margine in textum irrepſiſſe videtur; quare tollendum cenſuimus. *Sylb.* & *Port.* b Si eundem verborum modum velimus, ut ſyntacticæ leges exigunt, pro ἐξήνεγκεν reponendum fuerit ἐξενέγκοι. eo enim modo præcedit λάβοιεν & ſequitur ἐπιστήσειε. *Sylb.* c Ex illis verbis præcedentibus, εἰ μὲν χαριστήρια θεοῖς ἀποδιδοῖεν, patet hîc εἰ δὲ αἰτοῖντο legendum eſſe; alioqui oratio erit ἀνακόλουθος. Sin (ne quid innovemus) vulgata lectio retineatur, hoc modo intelligenda ſunt verba: εἰ δὲ χαριστήρια θεοῖς ἀποδιδοῖεν αἰτούμενοι ἀπαλλαγὰς τῶν κατεχόντων σφᾶς κακῶν, τὸ παραπλήσιον δρῶντες αὐτοί γε ἀχθόμενοι, καὶ συγγνώμονας ἀξιοῦντες γίνεσθαι τοὺς ἀπελαυνομένους, ἐκ τῆς σφετέρας ἐξέπεμπον. *Port.* d Δρῶσιν, αὐτοῖς τε *Vat.* e Ὡς οὐκέτι τῆς πατρῴας γῆς μεταληψόμενοι, εἰ μὴ κτήσαιντο ἑτέραν, τὴν ὑποδεξαμένην αὐτούς, εἴτε πρὸς φιλίαν, εἴτε πολέμῳ κρατηθεῖσαν lego, & πρὸς φιλίαν non ad κρατηθεῖσαν pertinere, ſed cum ὑποδεξαμένην jungi dico: ideoque locum aliter interpretandum eſſe. Sed quomodo quam acquirebant terram πατρῴαν γῆν itidem vocare poterant? Hoc ad ſobolem eorum referri puto: ut nimirum ſuæ ſaltem ſoboli πατρῴαν γῆν relinquerent. *Steph.* f Ἄγους *Vat.* g Aut tollendus articulus τῶν, aut diſtinctio tranſponenda poſt κατὰ σφᾶς; ita ut τῶν κατὰ σφᾶς cum γῆς jungerentur. *Sylb.* & *Steph.* h Τιβουρτίνους, παρ' οὓς *Vat.* i Σικελικὸν *Vat.* infra ſub initium lib. 2. dicit, ἐν οἷς καὶ τόπων τινὰ ὀνόματα Σικελικὰ λέγομενα. *Lapus* vertit *Sicilienſis vocatur*, *Gelenius* autem *Siculetum*. *Sylb.* * Ficulenſes malit *Cluverius* Ital. Antiq. pag. 660.

XVII. *Pelaſgos admittunt Aborigines.* ¶ Deinde Pelaſgi quidam, ex iis qui habitabant in ea quæ Theſſalia vocatur, ſuas ſedes relinquere coacti, in partem ſedium recepti ſunt ab Aboriginibus, opibuſque communibus bellum contra Siculos geſſerunt. Aborigines autem, fortaſſe auxilii ſpe, ſed (ut ego arbitror) potiſſimum ob cognationem eos receperunt. Pelaſgorum enim gens Græca erat antiquitus ex Peloponneſo oriunda: fortunam autem adverſam experta eſt, cum multis aliis in rebus, tum præcipue in eo quod variis acta erroribus fuerit, nullaſque certas ſedes habuerit. Primum enim circa Achaïcum Argos, quod ita nunc vocatur, quum eſſent indigenæ (ut multi ajunt) habitarunt. hoc autem nomen à rege Pelaſgo antiquitus acceperunt. Pelaſgus autem filius erat Jovis (ut fertur) & Niobes, Phoronei filiæ: cum qua prima muliere mortali Jupiter rem habuit, ut fabulis proditur. Sextaque poſt ætate Peloponneſo relicta, in Hæmoniam, quæ tunc ita appellabatur, nunc vero Theſſalia vocatur, migrarunt. Coloniæ autem duces erant, Achæus, Phthius, & Pelaſgus, Lariſſæ & Neptuni filii: qui, in Hæmoniam profecti, barbaros ejus incolas expulerunt, & agrum trifariam diviſerunt; eaſque partes à coloniæ ducibus Phthiotin & Achaiam & Pelaſgiotin denominarunt. Quum autem quinque ætates ibi manſiſſent, quibus ad maximam felicitatem ſunt provecti, fructus ex præſtantiſſimis Theſſaliæ campis percipientes, circa ſextam ætatem eos inde expulerunt Curetes & Leleges, qui nunc Ætoli & Locri vocantur; aliique multi Parnaſſi accolæ, ductu Deucalionis filii Promethei & Clymenes Oceani filiæ.

XVIII. ¶ Quum autem in ipſa fuga diſſipati fuiſſent, alii eorum in Cretam abierunt: alii quaſdam inſulas Cycladas occuparunt: alii circa Olympum & Oſſam, in ea quæ Heſtiotis vocatur, ſedes poſuerunt: alii in Bœotiam, Phocidem, & Eubœam delati ſunt: alii, quum in Aſiam trajeciſſent, circa Helleſpontum multa maritima loca occuparunt, & ex inſulis adjacentibus cum multas alias, tum eam quæ nunc Lesbos vocatur, mixti Græcis, qui primam coloniam ductu Macaris Criaſii Filii eo deducebant. Sed quum maxima eorum pars per loca mediterranea ſe contuliſſet ad Dodonæos ſuos cognatos, (quibus, ut ſacris, nemo bellum inferre volebat) modicum quoddam tempus ibi ſunt commorati: ſed ubi eos à ſe gravari ſenſerunt, quod terra omnibus alendis non ſufficeret, eam regionem reliquerunt; ſequuti oraculum, quo jubebantur in Italiam navigare, quæ tunc Saturnia vocabatur. Quare paratis multis navibus mare Ionium trajecerunt, oram Italiæ proximam attingere contendentes : ſed, flante auſtro, & locorum ignari, in altum delati, ad unum Padi

Ἔπειτα Πελασγῶν τινες τῶν οἰκούντων ἐν τῇ [a] καλουμένῃ Θετταλίᾳ, τὴν ἑαυτῶν ἀναγκασθέντες ἐκλιπεῖν, σύνοικοι γίνονται τοῖς Ἀβοριγῖσι, καὶ κοινῇ μετ' ἐκείνων ἐπολέμουν πρὸς τοὺς Σικελούς. ἐδέξαντο δὲ αὐτοὺς οἱ Ἀβοριγῖνες, ἴσως μὲν καὶ κατὰ τὴν τοῦ ὠφεληθήσεσθαι ἐλπίδα, ὡς δ' ἐγὼ πείθομαι, [b] καὶ κατὰ τὸ συγγενὲς μάλιστα. ἦν γὰρ δὴ καὶ τὸ τῶν Πελασγῶν γένος Ἑλληνικὸν, ἐκ Πελοποννήσου τὸ ἀρχαῖον. ἐχρήσατο δὲ τύχαις δυσπότμοις, εἰς πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα, μάλιστα δ' εἰς τὴν πολύπλανόν τε καὶ οὐδενὸς τόπου βέβαιον οἴκησιν. πρῶτον μὲν γὰρ περὶ τὸ καλούμενον νῦν Ἀχαϊκὸν Ἄργος ᾤκησαν αὐτόχθονες ὄντες, ὡς [c] οἱ πολλοὶ περὶ αὐτῶν λέγουσι. τὴν δὲ ἐπωνυμίαν ἔλαβον ἐξ ἀρχῆς ταύτην, [d] ἀπὸ τοῦ Πελασγοῦ βασιλέως. ἦν δὲ ὁ Πελασγὸς ἐκ Διὸς, ὡς λέγεται, [e] καὶ τῆς Νιόβης τῆς Φορωνέως, ᾗ πρώτῃ γυναικὶ θνητῇ μίσγεται ὁ Ζεὺς, ὡς ὁ μῦθος ἔχει. ἕκτῃ δὲ ὕστερον γενεᾷ Πελοπόννησον [f] ἐκλιπόντες, εἰς τὴν τότε μὲν Αἱμονίαν, νῦν δὲ Θετταλίαν ὀνομαζομένην, μετανέστησαν. ἡγοῦντο δὲ τῆς ἀποικίας Ἀχαιὸς, καὶ Φθῖος, καὶ Πελασγὸς, οἱ Λαρίσσης καὶ Ποσειδῶνος υἱοί. ἀφικόμενοι δ' εἰς τὴν Αἱμονίαν, τούς τε κατοικοῦντας ἐν αὐτῇ βαρβάρους ἐξελαύνουσι, καὶ νέμονται τὴν χώραν τριχῇ, τοῖς ἡγεμόσι ποιήσαντες ὁμωνύμους [g] τὰς χώρας, Φθιῶτιν, [h] καὶ Ἀχαΐαν, καὶ Πελασγιῶτιν. πέντε δὲ μείναντες αὐτόθι γενεὰς, ἐν αἷς ἐπὶ μήκιστον εὐτυχίας ἤλασαν, τὰ κράτιστα τῶν [i] ἐν Θετταλίᾳ πεδίων καρπούμενοι, περὶ τὴν ἕκτην γενεὰν, ἐξελαύνονται Θετταλίας ὑπό τε Κουρήτων καὶ Λελέγων, οἳ νῦν Αἰτωλοὶ καὶ Λοκροὶ καλοῦνται, καὶ συχνῶν ἄλλων τῶν περὶ τὸν Παρνασὸν οἰκούντων, ἡγουμένου τῶν πολεμίων Δευκαλίωνος τοῦ Προμηθέως, μητρὸς δὲ Κλυμένης τῆς Ὠκεανοῦ. Σκεδασθέντες δὲ κατὰ τὴν φυγὴν, οἱ μὲν, εἰς Κρήτην ἀπῆλθον· οἱ δὲ, τῶν Κυκλάδων νήσων τινὰς κατέσχον· οἱ δὲ, περὶ τὸν Ὄλυμπόν τε καὶ τὴν [k] Ὄσσαν, τὴν καλουμένην Ἑστιῶτιν, ᾤκησαν· ἄλλοι δὲ, εἴς τε Βοιωτίαν καὶ Φωκίδα καὶ Εὔβοιαν διεκομίσθησαν· οἱ δ', εἰς τὴν Ἀσίαν περαιωθέντες, τῆς περὶ τὸν Ἑλλήσποντον παραλίου πολλὰ χωρία κατέσχον, καὶ τῶν παρακειμένων αὐτῇ νήσων ἄλλας τε συχνὰς, καὶ τὴν νῦν καλουμένην Λέσβον, ἀναμιχθέντες τοῖς ἐκ τῆς Ἑλλάδος στέλλουσι τὴν πρώτην ἀποικίαν εἰς αὐτὴν, ἄγοντος Μάκαρος τοῦ [l] Κρια- 15
σίου. [m] τὸ δὲ πλεῖον αὐτοῖς μέρος διὰ τῆς μεσογείου [n] τραπόμενοι πρὸς τοὺς ἐν Δωδώνῃ κατοικοῦντας σφῶν συγγενεῖς, οἷς οὐδεὶς ἠξίου [o] ἐπιφέρειν πόλεμον ὡς ἱεροῖς, χρόνον μέν τινα σύμμετρον αὐτόθι διέτριψαν· ἐπεὶ δὲ λυπηροὶ [p] ὄντες αὐτοῖς ᾐσθάνοντο, οὐχ ἱκανῆς οὔσης ἅπασι τρέφειν τῆς γῆς, ἐκλείπουσι τὴν χώραν, χρησμῷ πειθόμενοι κελεύοντι πλεῖν εἰς Ἰταλίαν, ἣ τότε Σατορνία ἐλέγετο. κατασκευασάμενοι δὲ ναῦς πολλὰς, περαιοῦνται τὸν Ἰόνιον, σπουδὴν μὲν ποιούμενοι τῶν ἔγγιστα τῆς Ἰταλίας ἅψασθαι χωρίων· ὑπὸ δὲ νοτίου πνεύματος καὶ ἀγνοίας τῶν τόπων [q] μετέωροι ἐνεχθέντες, καὶ πρὸς ἑνὶ τῶν τοῦ Πάδου στομάτων

a Καλουμένῃ νῦν Θετταλίᾳ *Vat.* b Deeſt *Vat.* c Omittit *Vat.* d Ἐπὶ τοῦ Πελασγοῦ βασιλέως *Vat.* e Καὶ Νιόβης τῆς Φορωνέως. *Vat.* f Ἐκλείποντες *Vat.* g Τὰς μοίρας *Vat.* h Καὶ Πελασγιῶτιν καὶ Ἀχαΐαν *Vat.* i Ἐν τῇ Θετταλίᾳ *Vat.* k Ὄσσαν, καλουμένην δὲ Ἑστιῶτιν *Vat.* l Κιρασίου *Vat.* Κρασίου ex *Lapi* verſione. Forſan rectius Κριάσου. nam Criaſum quintum Argivorum regem agnoſcit *Euſebii* Chronicon. *Sylb.* Criaſi etiam meminit *Apollodorus* in Bibl. l. 2. c. 1. m Τὸ δὲ πλησίον αὐτῆς *Vat.* Mallem τὸ δὲ πλεῖον αὐτῶν μέρος, niſi ἀντίπτωσιν eſſe dicas. *Port.* n Τρεπόμενοι *Vat.* o Πόλεμον ἐπιφέρειν *Vat.* p Αὐτοῖς ὄντες *Vat.* q Μετεωρότεροι ἐνεχθέντες, καὶ πρὸς τῷ ἑνὶ *Vat.*

Non

στομάτων ὁρμισάμενοι [a] Σπινῆτι καλουμένῳ, ναῦς μὲν αὐτοῦ ταύτῃ καταλείπουσι, καὶ τὸν ἥκιστα δυνάμενον ταλαιπωρεῖν ὄχλον, [b] φυλακὴν ἐπ᾽ αὐτοὺς καταστήσαντες, ὡς ἔχοιεν, εἰ μὴ προχωροίη σφίσι τὰ πράγματα, καταφυγήν. καὶ οἱ μὲν ὑπομείναντες ἐν τούτῳ τῷ χωρίῳ, τεῖχος τῷ στρατοπέδῳ περιβαλόμενοι, καὶ ταῖς ναυσὶν εἰσκομίσαντες τὰς εἰς τὸν βίον εὐπορίας, ἐπειδὴ κατὰ γνώμην ἐδόκει αὐτοῖς χωρεῖν τὰ πράγματα, πόλιν ἔκτισαν ὁμώνυμον τῷ στόματι τοῦ ποταμοῦ· [c] εὐτύχησάν τε μάλιστα τῶν περὶ τὸν Ἰόνιον οἰκούντων, θαλασσοκρατοῦντες ἄχρι πολλοῦ, καὶ δεκάτας εἰς Δελφοὺς ἀνῆγον τῷ θεῷ καὶ ἀπὸ τῶν τῆς θαλάσσης ὠφελειῶν, εἴπερ τινὲς καὶ ἄλλοι, λαμπροτάτας. ὕστερον μέντοι, μεγάλῃ χειρὶ τῶν προσοικούντων βαρβάρων ἐπιστρατευσάντων αὐτοῖς, ἐξέλιπον τὴν πόλιν· οἱ δὲ βάρβαροι μετὰ χρόνον ἀνέστησαν ὑπὸ Ῥωμαίων. καὶ τὸ μὲν ἐν τῷ Σπινῆτι καταλειφθὲν [d] γένος τῶν Πελασγῶν οὕτως ἐφθάρη. Οἱ δὲ διὰ τῆς μεσογείου τραπόμενοι, τὴν ὀρεινὴν τῆς Ἰταλίας ὑπερβαλόντες, εἰς τὴν Ὀμβρικῶν ἀφικνοῦνται χώραν, τῶν ὁμορούντων Ἀβοριγῖσι. πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα τῆς Ἰταλίας χωρία ᾤκουν [e] οἱ Ὀμβρικοί, καὶ ἦν τοῦτο τὸ ἔθνος ἐν τοῖς πάνυ μέγα τε καὶ ἀρχαῖον. τὸ μὲν οὖν κατ᾽ ἀρχὰς ἐκράτουν οἱ Πελασγοὶ τῶν χωρίων, ἔνθα τὸ πρῶτον ἱδρύσαντο, καὶ [f] πολισμάτια τῶν Ὀμβρικῶν κατελάβοντό τινα. συνελθόντος δὲ ἐπ᾽ αὐτοὺς μεγάλου στρατοῦ, δείσαντες τῶν πολεμίων τὸ πλῆθος, εἰς τὴν Ἀβοριγίνων ἀπιόντες τρέπονται· καὶ οἱ μὲν Ἀβοριγῖνες ἅτε πολεμίοις ἐδικαίουν αὐτοῖς προσφέρεσθαι, καὶ συνήεσαν ἐκ τῶν ἔγγιστα χωρίων διὰ τάχους, ὡς ἐξαναστήσοντες αὐτούς. οἱ δὲ Πελασγοί· [g] τυγχάνουσι γὰρ ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ κατὰ δαίμονα περὶ [h] Κοτύλην πόλιν Ἀβοριγίνων αὐλισάμενοι, πλησίον τῆς ἱερᾶς λίμνης· [i] ὡς τήν τε νησῖδα τὴν ἐν αὐτῇ [k] περιδινουμένην κατέμαθον, καὶ παρὰ τῶν αἰχμαλώτων, οὓς ἐκ τῶν ἀγρῶν ἔλαβον, ἤκουσαν τὸ τῶν ἐπιχωρίων ὄνομα, τέλος ἔχειν
16 σφίσι τὸ θεοπρόπιον ὑπέλαβον. ὁ γὰρ ἐν Δωδώνῃ γενόμενος αὐτοῖς χρησμός, ὅν φησι Λεύκιος [l] Μάμιος ἀνὴρ οὐκ ἄσημος αὐτὸς ἰδεῖν ἐπί τινος τῶν ἐν τῷ τεμένει τοῦ Διὸς κειμένων τριπόδων γράμμασιν ἀρχαίοις ἐγκεχαραγμένον, ὧδε εἶχε·

oſtium, Spinetum appellatum, appulerunt, naveſque in hoc ipſo loco reliquerunt, & turbam laboribus ferendis imparem, collocato ibi præſidio, ut, niſi res ſibi ſuccederent, refugium haberent. Qui vero in eo loco remanſerunt, caſtra muris cinxerunt, & res ad victum neceſſarias navibus abunde importarunt; atque, cum res ex animi ſententia ſibi ſuccedere exiſtimarunt, urbem oſtio fluminis cognominem condiderunt; & fortunatiſſimi fuerunt omnium maris Ionii accolarum, diu maris imperio potiti; & decimas ex maritimis proventibus, ſi qui alii, ſplendidiſſimas Delphos deo mittebant. Poſtea tamen, quum barbari accolæ magna manu bellum illis intuliſſent, urbem deſeruerunt: barbari vero tandem poſtea à Romanis inde fuerunt pulſi. atque Pelaſgorum genus, quod ad oſtium Spineticum fuerat
relictum, ita interiit. ¶ Qui vero ad medi- XIX.
terranea ſe converterant, ſuperatis Italiæ locis montanis, in Umbrorum Aboriginibus finitimorum regionem pervenerunt. nam & multa alia Italiæ loca Umbri incolebant, atque hæc gens erat cum primis ampla & antiqua. Initio igitur Pelaſgi agros occuparunt, in quibus primum ſedes fixerunt, & quædam Umbrorum oppidula ceperunt. Sed quum ingens exercitus contra eos conveniſſet, hoſtium multitudine territi diſceſſerunt, & in Aboriginum regionem ſe contulerunt: atque Aborigines eos ut hoſtes tractandos cenſuerant, & celeriter ex proximis locis in unum confluxerant, ut eos inde pellerent. At Pelaſgi (tunc enim forte fortuna ad Cotylen, Aboriginum urbem, juxta ſacrum lacum, diverterant) poſtquam animadverterunt parvam inſulam, quæ in eo *lacu* agitabatur; & ex captivis, quos in agris interceperant, audiverunt nomen eorum qui regionem illam incolebant, oraculum ſibi redditum ad finem ſuum perductum crediderunt. nam oraculum, quod ipſis Dodonæ redditum fuerat (quod L. Mamius, vir non obſcurus, ſe vidiſſe dicit in quodam tripode, qui in Jovis templo ſacratus erat, literis antiquis inſculptum) ſic ſe habebat:

Στείχετε μαιόμενοι Σικελῶν [m] Σατορνίαν αἶαν,
Ἠδ᾽ Ἀβοριγινέων Κοτύλην, οὗ νᾶσος ὀχεῖται·
Οἷς ἀναμιχθέντες, δεκάτην ἐκπέμψατε Φοίβῳ,
Καὶ κεφαλὰς [n] Κρονίδῃ, καὶ τῷ πατρὶ πέμπετε [o] φῶτα.

Ite quærentes Siculorum Saturniam terram,
Atque Aboriginum Cotylen, ubi inſula natat:
** Quibus permiſti decimas mittite Phæbo,*
Et capita Diti, & patri mittite virum.

¶ Adven-

a Non oſtium tantummodo, ſed & omnis amnis à ſciſſione Padi apud Trigabalos ad mare uſque dictus fuit *Spineticus Padus* & *Spines fluvius*. Sic poſtea apud Dionyſium ἐπὶ Σπινῆτι ποταμῷ ἐν τῷ Ἰονίῳ κόλπῳ &c. *Cluverius* in Ital. Antiq. pag. 400. *b* Φυλακὴν αὐτοῦ καταστήσαντες *Vat.* *c* Εὐτυχήσαντες μάλιστα *Vat.* *d* Τῶν Πελασγῶν γένος *Vat.* *e* Deeſt *Vat.* *f* Πόλιν Ματίαν *Vat.* atque ita legebat *Lapus*, ut indicat ejus verſio; *urbemque Umbrorum quandam Matiam ceperunt.* à Vulg. lectione non diſcedendum putant *Sylb.* & *Port.* *g* Mallem ἐτύγχανεν γάρ. *Port.* *h* Κοτυλίαν *Vat.* *i* Ὡς δὲ τήν τε νησῖδα *Vat.* *k* Περιδινουμένην legit *Turnebus* Adverſ. l. 20. c. ult. Sed utraque ſcriptura retineri poteſt. Nam ut *Theophraſt.* in Problem. collect. dicit, τὰ ἀμφὶ αὐτὰ οὐ περιδινεῖται, 361,7. ita *Caſſius* (350, 12.) συμπεριδινούμενον τῷ βολβῷ τὸν κρύσταλλον. atque adeo apud *Alex. Aphrod.* 327, 22. ubi *vulg. Edd.* habent, τὸν ἐγκέφαλον περιδινεῖται πάντα, *Vet. Cod.* ſcribit περιδονεῖται πάντῃ. *Sylb.* *l* Pro Μάμιος, quod *Lapus* etiam habet, mavult *Glareanus* Μέμμιος ſeu Μόμμιος, ut intelligatur de L. Mummio. Forſan verius, Μάλλιος *Manlius*. Nam *Manlii Mathematici* meminit *Plinius* l. 36. c. 10. *Sylb.* Suſpicor à *Dionyſio* ſcriptum Λεύκιος Μαμίλιος, ut intelligatur is, qui *Plinio* dicitur *diligentiſſimus togatorum, Senator maximis nobilis doctrinis, nullo doctore.* Etſi enim hic in vulgatis *Plinii* codicibus *Manilius* audit, in ſcriptis (*Salmaſio* teſte *Exerc. Plin.* pag. 549.) *Mamilius* vocatur. in *Mamilia* etiam gente *Lucii* prænomen haud inſolens fuit. *Ryckius* in Diſſert. *de primis Italiæ Colonis*, c. 3. *m* Σατυρνίαν *Vat.* *Macrob.* Saturnal. l. 1. c. 7. & *Steph. Byzant.* v. Ἀβοριγῖνες. Σατόρνιον (ut in *Vet. Cod.* Macrobii, teſte *Meurſio*) malit *Sylb.* quod ſupra Ἑσπέριον Ἰταλίαν dixerit *Dionyſ.* *n* Κρονίδῃ agnoſcit etiam *Steph.* & *Lactant.* In *Macrob.* male Ἀδῃ. *o* Φῶτα *lumina* reddit *Gelenius*. Mallem tamen *Virum* cum *Lapo* & *Porto*, propter hæc *Macrobii* verba: *Cumque diu humanis capitibus Ditem & virorum victimis Saturnum placare ſe crederent propter oraculum &c. Herculem ferunt poſtea, cum Geryonis pecore per Italiam revertentem, ſuaſiſſe illorum poſteris ut fauſtis ſacrificiis infauſta mutarent, inferentes Diti non hominum capita ſed oſcilla ad humanam effigiem arte ſimulata, & aras Saturnias non mactando viros ſed accenſis luminibus excolentes, quia non ſolum virum ſed & lumina* φῶτα *ſignificat.* * *St.* Aboriginibus.

a Σπιν-

XX. ¶ Adventantibus autem cum magno exercitu Aboriginibus occurrerunt Pelaſgi, ſupplices ac inermes, oleæ ramos prætendentes: expoſitiſque ſuis caſibus, eos orarunt ut ſe, nequaquam graves ipſis futuros, in amicitiam partemque ſedium reciperent. Et oraculum interpretati, ſe in illam ſolam regionem *ſibi reliquam* dei monitu delatos dixerunt. Quum autem Aborigines hæc intellexiſſent, exiſtimarunt oraculo parendum, & Græcam ſocietatem contra barbaros ſibi infenſos aſſumendam, quia bello graviter premebantur, quod contra Siculos gerebant. Itaque cum Pelaſgis fœdus ineunt, & ſuorum agrorum partem ipſis aſſignant, quæ erat circa ſacrum lacum; quorum magna pars erat paluſtris, & quæ more priſcæ linguæ Velia vocatur: nam priſci Græci nominibus à vocali incipientibus ſyllabam ȣ, unico ſcriptam charactere, plerumque præponere ſolebant. Hic autem erat ut duplex Γ. *quod formabatur* duabus lineis obliquis ad unam rectam adjunctis, ut Fελένη, & Fάναξ, & Fοῖκος, & Fανήρ, & multa *alia* hujuſmodi. Deinde horum non minima pars, quia ager *ille* omnibus non ſufficiebat, Aboriginibus perſuaſerunt, ut ſecum ad bellicam expeditionem proficiſcerentur; & bellum Umbris intulerunt, atque Crotonem urbem ipſorum fortunatam & amplam, incurſu repentino ceperunt: qua pro arce ac munitione contra Umbros utebantur, quod *ita* eſſet exſtructa, ut ſatis firmum belli munimentum *contra hoſtes* eſſe poſſet, quodque agrum circumcirca fertilem & paſcuis aptum haberet. Alia quoque multa loca in ſuam poteſtatem redegerunt, & Aborigines in bello, quod contra Siculos adhuc gerebant, magna animi alacritate conſtanter adjuverunt, donec eos ex ſuis ſedibus expulerunt. Et multas urbes partim & ante à Siculis habitatas, partim etiam à ſe ædificatas incolebant Pelaſgi una cum Aboriginibus: quo in numero eſt & Cæretanorum urbs, quæ tunc Agylla vocabatur, & Piſa, & Saturnia, & Alſium, & aliæ quædam, quas ipſis tandem temporis progreſſu Thuſci eripuerunt.

XXI. ¶ Phalerium vero & Phaſcenium adhuc ætate mea à Romanis incolebantur, & parvas quaſdam generis Pelaſgici ſcintillas ſervabant, quamvis olim Siculorum fuiſſent. In his *urbibus* multa priſca inſtituta, quibus Græci quondam ſunt uſi, diutiſſime permanſerunt, ut bellicorum armorum ornatus, clypei Argolici, & haſtæ: & quoties bellum aliis illaturi, aut illatum propulſaturi copias ultra agri ſui fines emittebant, feciales, *qui erant*, viri quidam ſacri, ſine armis alios præcedentes: & templorum ædificandorum ratio, & deorum ſacella, & expiationes, & ſacrificia, & multa alia hujuſcemodi. Sed manifeſtiſſimum omnium monumentum, unde apparet homines illos, qui

Ἐλθοῦσι δὲ τοῖς Ἀβοριγῖσι σὺν πολλῇ στρατιᾷ, ἱκετηρίας οἱ Πελασγοὶ προτείνοντες, ὁμόσε χωροῦσιν ἄνοπλοι, φράζοντές τε τὰς ἑαυτῶν τύχας, καὶ δεόμενοι πρὸς φιλίαν δέξασθαι σφᾶς συνοίκους, οὐ λυπηροὺς ἐσομένους· ἐπεὶ καὶ τὸ δαιμόνιον αὐτοὺς εἰς τήνδε μόνην ἄγει τὴν χώραν· ἐξηγούμενοι τὸ λόγιον. τοῖς δὲ Ἀβοριγῖσι ταῦτα πυθομένοις ἐδόκει πείθεσθαι τῷ θεοπροπίῳ, καὶ λαβεῖν συμμαχίαν Ἑλληνικὴν κατὰ τῶν διαφόρων σφίσι βαρβάρων, πονουμένοις τῷ πρὸς τοὺς Σικελοὺς πολέμῳ. [a] σπένδονταί γε δὴ πρὸς τοὺς Πελασγούς, καὶ διδόασιν αὐτοῖς χωρία, τῆς ἑαυτῶν [b] ἀποδασάμενοι, τὰ περὶ τὴν ἱερὰν λίμνην, ἐν οἷς ἦν τὰ πολλὰ ἑλώδη, ἃ νῦν, κατὰ τὸν ἀρχαῖον τῆς διαλέκτου τρόπον, [c] Οὐέλια ὀνομάζεται. σύνηθες γὰρ ἦν τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησιν, ὡς τὰ πολλά, προτιθέναι τῶν ὀνομάτων, ὁπόσων αἱ ἀρχαὶ ἀπὸ φωνηέντων ἐγίνοντο, τὴν ου συλλαβὴν ἑνὶ στοιχείῳ γραφομένην. τοῦτο δ' ἦν ὥσπερ γάμμα διτταῖς ἐπὶ μίαν ὀρθὴν ἐπιζευγνύμενον ταῖς πλαγίαις, ὡς Fελένη, καὶ Fάναξ, καὶ Fοῖκος, καὶ Fανήρ, καὶ πολλὰ τοιαῦτα. ἔπειτα μοῖρά τις αὐτῶν οὐκ ἐλαχίστη, ὡς ἡ γῆ πᾶσιν οὐκ ἀπέχρη, πείσαντες τοὺς Ἀβοριγῖνας συνάρασθαι σφίσι [d] τῆς διεξόδου, στρατεύουσιν ἐπὶ τοὺς Ὀμβρικούς, καὶ πόλιν αὐτῶν εὐδαίμονα καὶ μεγάλην ἄφνω προσπεσόντες αἱροῦσι Κρότωνα· ταύτῃ φρουρίῳ καὶ ἐπιτειχίσματι κατὰ τῶν Ὀμβρικῶν χρώμενοι, κατεσκευασμένῃ τε ὡς ἔρυμα εἶναι πολέμου ἀποχρώντως, καὶ χώραν ἐχούσῃ τὴν πέριξ εὔβοτον. πολλῶν [e] δὲ" καὶ ἄλλων ἐκράτησαν χωρίων, τοῖς τε Ἀβοριγῖσι τὸν πρὸς τοὺς Σικελοὺς πόλεμον ἔτι συνεστῶτα πολλῇ προθυμίᾳ συνδιέφερον, ἕως ἐξήλασαν αὐτοὺς ἐκ τῆς σφετέρας. καὶ πόλεις πολλάς, τὰς μὲν οἰκουμένας καὶ πρότερον ὑπὸ τῶν Σικελῶν, τὰς δὲ αὐτοὶ κατασκευάσαντες, ᾤκουν οἱ Πελασγοὶ κοινῇ μετὰ τῶν Ἀβοριγίνων, ὧν ἐστιν ἥ τε [f] Καιριτανῶν πόλις, Ἄγυλλα δὲ τότε καλουμένη, καὶ Πίσα, καὶ Σατορνία, καὶ Ἄλσιον, καὶ ἄλλαι τινές, ἃς ἀνὰ χρόνον ὑπὸ Τυρρηνῶν ἀφῃρέθησαν. Φαλέριον δὲ καὶ [g] Φασκένιον, ἔτι καὶ εἰς ἐμὲ ἦσαν οἰκούμεναι ὑπὸ Ῥωμαίων, μικρὰ ἄττα διασώζουσαι ζώπυρα τοῦ Πελασγικοῦ γένους, Σικελῶν ὑπάρχουσαι πρότερον. ἐν ταύταις διέμεινε πολλὰ τῶν 17
ἀρχαίων διαιτημάτων, οἷς τὸ Ἑλληνικόν ποτ' ἐχρήσατο, ἐπὶ μήκιστον [h] χρόνον, οἷον ὅ, τε τῶν ὅπλων τῶν πολεμιστηρίων κόσμος, ἀσπίδες [i] Ἀργολικαὶ καὶ δόρατα· καὶ ὁπότε πολέμου ἄρχοντες, ἢ τοὺς ἐπιόντας ἀμυνόμενοι, στρατὸν ὑπὲρ τῶν ὅρων ἀποστέλλοιεν, ἱεροί τινες ἄνδρες ἄνοπλοι πρὸ τῶν ἄλλων ἰόντες σπονδοφόροι· τῶν τε ἱερῶν αἱ κατασκευαὶ καὶ τὰ ἕδη τῶν θεῶν, ἀγιασμοί τε καὶ θυσίαι, καὶ πολλὰ τοιαῦτα ἕτερα. πάντων δὲ περιφανέστατον μνημεῖον τῆς ἐν Ἄργει ποτὲ οἰκήσεως τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων

a Σπένδονταί τε δὴ *Vat.* *b* Ἀποδυσάμενοι *Vat.* atque ita *Lapus*: vertit enim, *eo ipſo ſe ſpoliantes.* *c* De hac *Dionyſii* opinione (*Veliam* ſcilicet antiqua conſuetudine dictam pro *Helia* ἀπὸ τοῦ ἕλους ob loca paluſtria) vide *Scaligeri* Animadverſiones in *Euſebii* Chron. p. 110, 111. & *Petavii* notas in *Juliani* Orat. 2. *d* Τῆς ἐξόδου *Vat.* *e* Deeſt *Vat.* *f* Καιρετανῶν juxta *Strab.* & *Steph. Byzant.* Noſtram ſcripturam firmare videtur *Virgilii* verſus l. 10. *Qui Cærete domo, qui ſint Minionis in armis.* pro altera facit auctoritas *Strabonis*, vocis originem ex Græco χαῖρε deducentis. In *Cod Vat.* Καιρετανῶν πόλις, Ἄτυλλα. *g* Φεσκένιον legiſſe videtur *Lapus.* Φισκέννιον malint *Viri Eruditi*, quod *Feſcenniam* vocet *Plinius*, & *Feſcenninas acies* memoret *Virgilius.* *h* Χρόνου *Vat.* *i* Ἀρχαιολογικαὶ *Steph.* vitioſe.

a Ὅμηρος

ἐκείνων οἱ τοὺς Σικελοὺς ἐξήλασαν, ὁ τῆς Ἥρας νεὼς ἐν Φαλερίῳ κατεσκευασμένος ὡς ἐν Ἄργει· ἔνθα καὶ τῶν θυηπολιῶν ὁ τρόπος [a] ὅμοιος ἦν, καὶ γυναῖκες ἱεραὶ θεραπεύουσαι τὸ τέμενος, ἥ τε λεγομένη κανηφόρος, ἁγνὴ γάμων παῖς καταρχομένη τῶν θυμάτων, χοροί τε παρθένων ὑμνουσῶν τὴν θεὸν ᾠδαῖς πατρίοις. [b] κατέσχον δέ τινα καὶ οὗτοι τῶν καλουμένων Καμπανῶν, εὐβότων πάνυ καὶ τὴν ὄψιν ἡδίστων πεδίων, οὐκ ἐλαχίστην μοῖραν, ἔθνος τι βαρβαρικὸν [c] Αὐρώγκους ἐκ μέρους ἀναστήσαντες αὐτῶν· καὶ πόλεις αὐτόθι κατεσκεύασαν ἄλλας τε καὶ Λάρισσαν, [d] ἀπὸ τῆς ἐν Πελοποννήσῳ σφῶν μητροπόλεως ὄνομα θέμενοι αὐτῇ. τῶν μὲν οὖν ἄλλων πολισμάτων ἔστιν ἃ καὶ μέχρις ἐμοῦ ὀρθὰ ἦν, διαμείψαντα πολλάκις τοὺς οἰκήτορας· ἡ δὲ Λάρισσα ἐκ πολλῶν πάνυ χρόνων ἐρημωθεῖσα, οὐδ' εἰ πώποτε ᾠκίσθη γνώρισμα φανερὸν οὐδὲν ἔχει τοῖς νῦν, ὅτι μὴ τοὔνομα, καὶ οὐδὲ τοῦτο πολλοὶ ἴσασιν. ἦν δὲ ἀγορᾶς [e] Ποπιλίας καλουμένης οὐ πρόσω. [f] πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα τῆς τε παραθαλαττίου, καὶ ἐν τῇ μεσογείᾳ χωρία κατέσχον, ἀφελόμενοι τοὺς Σικελούς.

Οἱ δὲ Σικελοί· οὐ γὰρ ἔτι ἀντέχειν οἷοί τε ἦσαν, [g] ὑπό τε Πελασγῶν καὶ Ἀβοριγίνων πολεμούμενοι· τέκνα καὶ γυναῖκας, [h] καὶ χρημάτων ὅσα χρυσὸς ἢ ἄργυρος ἦν, ἀνασκευασάμενοι, μεθίενται αὐτοῖς ἁπάσης τῆς γῆς. τραπόμενοι δὲ διὰ τῆς ὀρεινῆς ἐπὶ τὰ νότια, καὶ διεξελθόντες ἅπασαν Ἰταλίαν τὴν κάτω, ἐπειδὴ πανταχόθεν ἀπηλαύνοντο, σὺν χρόνῳ κατασκευασάμενοι σχεδίας ἐπὶ τῷ πορθμῷ, καὶ φυλάξαντες κατιόντα τὸν ῥοῦν, ἀπὸ τῆς Ἰταλίας διέβησαν ἐπὶ τὴν ἔγγιστα νῆσον. κατεῖχον δ' αὐτὴν Σικανοί, γένος Ἰβηρικόν, οὐ πολλῷ πρότερον [i] συνοικισάμενοι Λίγυας φεύγοντες· καὶ παρεσκεύασαν ἀφ' ἑαυτῶν Σικανίαν κληθῆναι τὴν νῆσον, [k] Τρινακρίαν πρῶτον ὀνομαζομένην, ἀπὸ τοῦ τριγώνου σχήματος. ἦσαν δὲ οὐ πολλοὶ ἐν μεγάλῃ αὐτῇ οἰκήτορες, ἀλλ' ἡ πλείων τῆς χώρας ἔτι ἦν ἔρημος. καταχθέντες οὖν εἰς αὐτὴν Σικελοί, τὸ μὲν πρῶτον ἐν τοῖς ἑσπερίοις μέρεσιν ᾤκησαν, ἔπειτα καὶ ἄλλῃ 18 πολλαχῇ, καὶ τοὔνομα ἡ νῆσος ἐπὶ τούτων ἤρξατο Σικελία καλεῖσθαι. [l] τὸ μὲν οὖν Σικελικὸν γένος οὕτως ἐξέλιπεν Ἰταλίαν· ὡς μὲν Ἑλλάνικος ὁ Λέσβιός φησι, τρίτῃ γενεᾷ πρότερον τῶν Τρωϊκῶν, Ἀλκυόνης [m] ἱερωμένης ἐν Ἄργει κατὰ τὸ ἕκτον καὶ εἰκοστὸν ἔτος. [n] δύο γὰρ ποιεῖ στόλους Ἰταλικοὺς διαβάντας εἰς Σικελίαν· τὸν [o] μὲν πρότερον, Ἐλύμων, οὕς φησιν ὑπὸ Οἰνώτρων ἐξαναστῆναι· τὸν δὲ μετὰ τοῦτον ἔτει πέμπτῳ γενόμενον, [p] Αὐσονίων Ἰάπυγας φυγόντων· βασιλέα δὲ τούτων ἀποφαίνει Σικελόν, ἀφ' οὗ [q] τοὔνομα τοῖς τε ἀνθρώποις καὶ τῇ νήσῳ τεθῆναι. ὡς δὲ [r] Φίλιστος ὁ Συρακούσιος ἔγραψε, χρόνος

Siculos expulerunt, olim Argis habitaſſe, eſt Junonis templum, quod Phalerii ad illius Argivi ſimilitudinem eſt exſtructum: ubi & ſacrorum ritus erant ſimiles, & ſacræ mulieres, quæ templi curam gerebant, & puella, quæ Caniſtrifera vocabatur, caſta, & nuptiarum expers, quæ ſacra auſpicari ſolebat; præterea chori virginum, quæ patrios hymnos in illius deæ laudem canebant. Hi quoque quandam camporum, qui Campani vocantur, aſpectu amœniſſimorum & paſcuis aptiſſimorum, partem non minimam, Auruncis, gente barbara, inde pulſis, tenuerunt: & cum alias urbes, tum etiam Lariſſam ibi condiderunt, cui à ſua metropoli Peloponneſiaca nomen indiderunt. Cæterarum igitur urbium, quæ in hoc numero erant, nonnullæ vel ad meam uſque ætatem mutatis ſæpe habitatoribus ſtabant. Sed Lariſſa jam pridem deſerta manet, ita ut priſtinæ habitationis nullum veſtigium noſtri ſeculi hominibus manifeſtum habeat præter ipſum nomen, & ne hoc quidem multis eſt notum. Aberat autem non procul à Foro quod Popilium appellatur. Alia quoque multa loca, tam maritima quam mediterranea, Siculis erepta tenuerunt.

XXII. ¶ Siculi vero (neque enim amplius malis reſiſtere poterant, quod ſimul Pelaſgorum ac Aboriginum armis, belloque premerentur) liberos & uxores aſſumentes, & pecuniarum quicquid aurum & argentum erat, toto agro ipſis ceſſerunt. Et per montana loca ad meridiem verſi, & tota inferiori Italia peragrata, cum undique pellerentur, ratibus tandem ad fretum paratis, & obſervato ſecundo *maris* æſtu, ex Italia in proximam inſulam trajecerunt. Eam vero Sicani, gens Hiſpana, tenebant, qui à Liguribus fugati, non multo ante ſuas ſedes ibi poſuerant. Atque hi fecerunt ut de ſuo nomine inſula iſta vocaretur, quæ prius à forma triangula Trinacria nominabatur. Quamvis autem hæc eſſet ampla, in ea tamen non multi erant incolæ: ſed maxima agri pars jacebat deſerta & *inculta*. Siculi igitur in hanc inſulam delati, primum quidem in occiduis partibus habitarunt, deinde etiam in multis aliis locis; atque inſula, *mutato nomine* dum illi in ea degerent, Sicilia vocari cœpit. Genus igitur Siculum Italiam ſic reliquit, (ut refert Hellanicus Lesbius) tribus ætatibus ante bellum Trojanum, anno XXVI. ſacerdotii, quod Alcyone Argis exercebat. Duas enim claſſes Italicas in Siciliam trajeciſſe tradit: priorem Elymorum, quos ab OEnotris pulſos dicit: poſteriorem vero Auſonum Japygas fugientium, quæ quinto poſt anno *eo* trajecit. Horum autem regem Siculum fuiſſe dicit, à quo tam ipſi genti quam inſulæ nomen inditum. Sed, ut Philiſtus Syracuſanus ſcripſit, tempus, quo

a Ὅμοιος ἦν *Vat.* *b* Ἔσχον δὲ καὶ οὗτοι. *Vat.* *c* Αὐρανίσους *Steph.* & *Vat.* agnoſcit etiam *Lapi* verſio. Sed Αὐρώγκους ſive Αὐρούγκους malint *Sylb.* & *Port.* quod *Auruncorum* ſæpe meminerint Auctores Latini. *d* Ἐπὶ τῆς *Vat.* *e* Pro Ποπιλίας *Lapus* habet Πομπιλίας. apud *Ptolemæum* legitur Φόρος Ποπλιου, non ſine mendo, ut arbitror. *Forum Popilii* agnoſcit *Plinius* l. 3. c. 15. & forſan pro *Foropopulienſis* apud eundem l. 3. c. 5. *Foropopilienſis* legendum eſt. *Sylb.* *f* Πολλάτε καὶ ἄλλα *Vat.* *g* Ὑπὸ Πελασγῶν *Vat.* *h* Καὶ τῶν χρημάτων *Vat.* *i* Συνοικησάμενοι *Vat.* *k* Τρινακρίαν πρότερον ὀνομαζομένην, ἐπὶ τοῦ *Vat.* *l* Τὸ μὲν δὴ Σικελικὸν *Vat.* *m* Ἱερωμένης *Vat.* atque ita, vel ἱερατευομένης legendum eſſe docet *Sylb.* Ἱερωμενης malit etiam *Caſaub.* ut apud *Thucydidem* in ſimili re, lib. 2. ἐπὶ Χρυσίδος ἐν Ἄργει τότε πεντήκοντα δυοῖν δέοντα ἔτη ἱερωμένης. Sed quum ἱερᾶσθαι cum apud alios tum apud hunc ipſum *Dionyſium* inveniatur, atque adeo pro ἱερῶσθαι apud *Thucyd.* initio libri v. ἱερᾶσθαι in veteri libro legatur, videndum ne itidem ἱερωμένης, tanquam in temp. præterito pro ἱερωμενης dictum, tolerari poſſit. *Steph.* *n* Deeſt *Vat.* *o* Τὸν μὲν πρῶτον *Vat.* *p* Pro Αὐσονιων paullo poſt dicitur Αὐσόνων. *Sylb.* *q* Τὸ ὄνομα *Vat.* *r* Φίλιππος *Vat.* male.

a Abeſt

quo iſti *in inſulam* trajecerunt, fuit anno Chr. 1262. octogeſimo ante bellum Trojanum. Gentem vero, quæ ex Italia *eo* tranſvecta fuit, neque Siculorum, neque Auſonum, neque Elymorum, ſed Ligurum fuiſſe dicit, quos Siculus ducebat. Hunc vero Itali filium fuiſſe dicit; atque hoc regnante homines, * qui ejus imperio parebant, Siculos appellatos: Ligures autem ab Umbris & Pelaſgis agro ſuo pulſos. At Antiochus Syracuſanus nullum quidem tempus declarat, quo claſſis in inſulam trajecerit, ſed Siculos fuiſſe dicit, qui coloniæ ducem ſibi præfecerint, & ſedibus mutatis eo migrarint, ab OEnotrorum & Opicorum copiis per vim exacti. ſed Thucydides eos, qui migrarunt, Siculos appellat; Opicos vero, qui eos exegerunt: at ipſum tempus multis annis poſt bellum Trojanum fuiſſe dicit. Hæc igitur ſunt quæ viri celebres ac fide digni tradunt de Siculis, qui ex Italia in Siciliam habitandi cauſa ſe contulerunt.

XXIII. ¶ At Pelaſgi, amplum ac feracem agrum armis ſibi parantes, urbeſque ceperunt, & alias ipſi ædificantes, brevi viribus, fortunis, & cæteris felicitatis partibus valde ſunt aucti, unde *tamen* fructus non diu perceperunt. Sed quum maxime rebus omnibus florere viderentur, quadam divini numinis ira exagitati, partim cladibus divinitus immiſſis, partim à vicinis barbaris deleti, perierunt. Maxima tamen ipſorum pars per Græciæ ac barbarorum regiones rurſus eſt diſperſa. De quibus, ſi rem accurate ſcribere vellem, longum eſſet. At Aboriginum providentia pauci in Italia manſerunt. Malorum igitur, quæ familias deſolabant, præcipua cauſa civitatibus videbatur ipſa ſterilitas, quæ agros vaſtarat, quod nec arboribus ulli fructus uſque ad maturitatem hærerent, ſed acerbi deciderent, nec ulla ſemina, quæ germen emiſiſſent, florerent, donec legitimum tempus implerent, & ad juſtam ſpicarum magnitudinem pervenirent: nec pecori ſufficeret pabulum, quod terra producebat: adeoque aquæ partim non amplius ad potum eſſent idoneæ, partim æſtate deficerent, partim etiam cum fontibus areſcerent. Idem etiam pecoris & mulierum fœtibus accidebat. Nam aut abortivi fœtus ejiciebantur, aut in ipſo partu interibant: nonnulli etiam matribus, à quibus in utero ferebantur, exitio erant. Quod ſi quid partus dolores ac periculum vitaſſet, mutilum ac imperfectum naſcebatur; aut alio aliquo vitio affectum, indignum erat quod aleretur. Deinde & reliqua multitudo hominum, præcipue adultiorum, variis ac inuſitatis morborum mortiſque generibus affligebatur. Quum autem oraculum conſuluiſſent,

μὲν τῆς διαβάσεως ἦν ἔτος ὀγδοηκοστὸν πρὸ τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου· ἔθνος δὲ τὸ διακομισθὲν ἐξ Ἰταλίας, οὔτε Σικελῶν, οὔτε Αὐσόνων, οὔτ᾽ Ἐλύμων, ἀλλὰ Λιγύων, ἄγοντος αὐτοὺς Σικελοῦ. τοῦτον δ᾽ εἶναί φησιν υἱὸν Ἰταλοῦ, καὶ τοὺς ἀνθρώπους ἐπὶ τούτου δυναστεύοντος ὀνομασθῆναι Σικελούς· ἐξαναστῆναι δὲ [a] ἐκ τῆς ἑαυτῶν τοὺς Λίγυας ὑπό τε Ὀμβρικῶν [b] καὶ Πελασγῶν. Ἀντίοχος δὲ ὁ Συρακούσιος χρόνον μὲν οὐ δηλοῖ τῆς διαβάσεως, [c] Σικελοὺς δὲ τοὺς μεταναστάντας ἀποφαίνει, βιασθέντας ὑπό τε Οἰνώτρων καὶ Ὀπικῶν [d] στρατῶν, ἡγεμόνα τῆς ἀποικίας ποιησαμένους. [e] Θουκυδίδης δὲ Σικελοὺς [f] μὲν γράφει τοὺς ἀναστάντας· Ὀπικοὺς δὲ τοὺς ἐκβαλόντας· τὸν δὲ χρόνον, πολλοῖς ἔτεσι τῶν Τρωϊκῶν ὕστερον. τὰ μὲν δὴ περὶ Σικελῶν λεγόμενα, τῶν ἐξ Ἰταλίας μετενεγκαμένων τὴν οἴκησιν εἰς Σικελίαν, ὑπὸ τῶν λόγου ἀξίων, τοιάδε ἐστίν.

Οἱ δὲ Πελασγοὶ πολλῆς καὶ ἀγαθῆς χώρας κρατήσαντες, πόλεις τε [g] προσέλαβον, καὶ ἄλλας αὐτοὶ κατασκευάσαντες, [h] μεγάλην καὶ ταχεῖαν ἐπίδοσιν ἔλαβον εἰς ἀνδρείαν καὶ πλοῦτον, καὶ τὴν ἄλλην εὐτυχίαν, ἧς οὐ πολὺν ὤναντο χρόνον· ἀλλ᾽ ἡνίκα [i] μᾶλλον τοῖς σύμπασιν ἀνθεῖν ἐδόκουν, δαιμονίοις τισὶ χόλοις ἐλασθέντες, οἱ μὲν ὑπὸ τῶν θείων συμφορῶν, οἱ δὲ ὑπὸ τῶν προσοικούντων βαρβάρων ἐξεφθάρησαν· τὸ δὲ πλεῖστον αὐτῶν μέρος εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν βάρβαρον αὖθις ἐσκεδάσθη· περὶ ὧν πολὺς ἂν εἴη λόγος, εἰ βουλοίμην τὴν [k] ἀκρίβειαν γράφειν. ὀλίγον δὲ κατέμεινεν ἐν Ἰταλίᾳ, τῶν Ἀβοριγίνων προνοίᾳ. πρῶτον μὲν οὖν τῆς οἰκοφθορίας ταῖς πόλεσιν ἐδόκει αὐχμῷ ἡ γῆ κακωθεῖσα ἄρξαι, ἡνίκα οὔτ᾽ ἐπὶ τοῖς δένδρεσι καρπὸς οὐδεὶς ὡραῖος [l] γενέσθαι" διέμεινεν, ἀλλ᾽ ὠμοὶ κατέρρεον· οὔθ᾽ ὁπόσα σπερμάτων ἀνέντα βλαστοὺς ἀνθήσειεν, [m] ἕως στάχυος ἀκμῆς τοὺς κατὰ νόμον [n] ἐπλήρου χρόνους· οὔτε πόα κτήνεσιν ἐφύετο διαρκής· τῶν τε ναμάτων τὰ μὲν οὐκέτι πίνεσθαι σπουδαῖα ἦν, τὰ δ᾽ ὑπελίμπανε θέρους, τὰ δ᾽ εἰς τέλος ἀπεσβέννυτο. ἀδελφὰ δὲ τούτοις ἐγίνετο περί τε προβάτων καὶ [o] γυναικῶν γονάς· ἢ γὰρ ἐξημβλοῦτο τὰ ἔμβρυα, ἢ κατὰ τοὺς 19
τόκους διεφθείρετο, ἔστιν ἃ καὶ [p] τὰς φερούσας συνδιαλυμηνάμενα. εἰ δέ τι διαφύγοι τὸν ἐκ τῶν ὠδίνων κίνδυνον, [q] ἔμπηρον ἢ ἀτελὲς, ἢ δι᾽ ἄλλην τινὰ τύχην βλαφθὲν, τρέφεσθαι χρηστὸν οὐκ ἦν. ἔπειτα καὶ τὸ ἄλλο πλῆθος, τὸ ἐν ἀκμῇ μάλιστα, ἐκακοῦτο νόσοις καὶ θανάτοις παρὰ τὰ εἰκότα συχνοῖς. μαντευομένοις δ᾽ αὐτοῖς,

[a] τίνα

a Abeſt *Vat.* *b* Καὶ Σικελῶν *Vat.* *c* Σικελοὺς δὲ μετονομασθῆναι τοὺς μεταναστάντας *Vat.* *d* Στρατῶν etiam agnoſcit *Lapi* verſio; *exactos ab OEnotricis Umbriciſque* (ſic enim habet, non *Opiciſque*) *exercitibus*. Sed vereor ne repoſito Σικελὸν pro στρατῶν, ſic legendus ſit locus: βιασθέντας ὑπό τε Οἰνώτρων καὶ Ὀπικῶν, Σικελὸν ἡγεμόνα τῆς ἀποικίας ποιησαμένους. & in verſione Latina; *tantum dicit Siculos ab OEnotris & Opicis vi exactos eſſe, creatoque coloniæ duce Siculo emigraſſe.* id ſane colligi poteſt ex ejuſdem *Antiochi* loco, qui ſupra citatur. *Sylb.* *e* Sub initium lib. VI. p. 349. *Ed. Oxon.* *f* Μὲν εἶναι γράφει τοὺς μεταναστάντας *Vat.* *g* Παρέλαβον, ἄλλας δ᾽ αὐτοὶ *Vat.* *h* Ταχεῖαν καὶ μεγάλην *Vat.* *i* Μάλιστα *Vat.* *k* Non dubium eſt quin ἀκρίβειαν hic τὴν λεπτολογίαν appellet: hæc enim facit ut multis verbis ſit opus. ideo ἐπιτομαὶ & ἀκριβεῖς γραφαὶ opponuntur. *Steph.* *l* Non agnoſcit *Euſebius*, locum hunc citans l. 4. c. 17. *de Præpar. Evangel.* *m* Ὡς στάχυος *Vat.* Οὐ στάχυας in *Euſeb.* *n* Ἐξεπλήρου in *Euſeb.* Ἐξεπλήρουν *Vat.* *o* Pro γυναικῶν γονὰς quoddam *Euſebii* (locum hunc citantis) exemplar habebat αἰγῶν γονάς. Sed ego illi minime aſſentiendum exiſtimo. *Steph.* *p* In eodem illo *Euſebii* exemplari non τὰς φερούσας ſed τὰς τικτούσας ſcriptum erat: quo modo magis exacte loqueretur *Dionyſius*, quum poſt ἐξαμβλῶσαι τῶν ἐμβρύων non amplius αἱ φέρουσαι eſſent, ſed jam αἱ τίκτουσαι. *Steph.* *q* Ἀνάπηρον pro ἔμπηρον in eodem *Euſebii* codice. *Steph.* * Forſan & ita: *ab hoc rege Siculos nominatos. Port.*

a Io-

[a] τίνα θεῶν ἢ δαιμόνων παραβάντες τάδε πάσχουσι, καὶ τί ποιήσασιν αὐτοῖς λωφῆσαι τὰ δεινὰ ἐλπὶς, ὁ θεὸς ἀνεῖλεν, ὅτι τυχόντες ὧν ἐβούλοντο οὐκ ἀπέδοσαν ἃ εὔξαντο, ἀλλὰ προσοφείλουσι τὰ πλείστου ἄξια. Οἱ γὰρ Πελασγοὶ, ἀφορίας αὐτοῖς γενομένης ἐν τῇ γῇ πάντων χρημάτων, εὔξαντο τῷ Διῒ καὶ τῷ Ἀπόλλωνι καὶ τοῖς Καβείροις καταθύσειν δεκάτας τῶν προσγενησομένων ἁπάντων· τελεσθείσης δὲ τῆς εὐχῆς, ἐξελόμενοι καρπῶν τε καὶ βοσκημάτων ἁπάντων τὸ λάχος, [b] ἐπέθυσαν τοῖς θεοῖς, ὡς δὴ κατὰ τούτων μόνων εὐξάμενοι. Ταῦτα δὲ Μυρσίλος ὁ Λέσβιος ἱστόρηκεν, ὀλίγου δεῖν τοῖς αὐτοῖς ὀνόμασι γράφων, οἷς ἐγὼ νῦν, πλὴν ὅσον οὐ Πελασγοὺς καλεῖ τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ Τυρρηνούς· τὴν δ' αἰτίαν ὀλίγον ὕστερον ἐρῶ.

Ὡς δὲ ἀπενεχθέντα τὸν χρησμὸν ἔμαθον, οὐκ εἶχον τὰ λεγόμενα συμβαλεῖν. ἀμηχανοῦσι δὲ αὐτοῖς τῶν γεραιτέρων τις λέγει συμβαλὼν τὸ λόγιον, ὅτι τοῦ παντὸς ἡμαρτήκασιν, εἰ οἴονται τοὺς θεοὺς ἀδίκως αὐτοῖς ἐγκαλεῖν. χρημάτων μὲν γὰρ ἀποδεδόσθαι τὰς ἀπαρχὰς αὐτοῖς ἁπάσας ὀρθῶς τε καὶ σὺν δίκῃ· ἀνθρώπων δὲ γονῆς τὸ λάχος, χρῆμα [c] παντὸς μάλιστα θεοῖς τιμιώτατον, ὀφείλεσθαι. εἰ δὲ δὴ καὶ τούτων λάβοιεν τὴν δικαίαν μοῖραν, τέλος ἕξειν σφίσι τὸ λόγιον. τοῖς μὲν δὴ ὀρθῶς ἐδόκει λέγεσθαι ταῦτα· τοῖς δὲ, ἐξ ἐπιβουλῆς [d] συγκεῖσθαι ὁ λόγος. εἰσηγησαμένου δέ τινος τὴν γνώμην, τὸν θεὸν [e] ἐπέρεσθαι εἰ αὐτῷ φίλον [f] ἀνθρώπων δεκάτας ἀπολαμβάνειν, πέμπουσι τὸ δεύτερον θεοπρόπους, καὶ ὁ θεὸς ἀνεῖλεν οὕτω ποιεῖν. ἐκ δὲ τούτου, στάσις αὐτοὺς καταλαμβάνει περὶ τοῦ τρόπου [g] τῆς δεκατεύσεως. καὶ ἐν ἀλλήλοις οἱ προεστηκότες τῶν πόλεων τότε πρῶτον ἐταράχθησαν· ἔπειτα καὶ τὸ λοιπὸν πλῆθος δι' ὑποψίας τοὺς ἐν τέλει ἐλάμβανεν. ἐγίνοντό τε οὐδενὶ κόσμῳ αἱ [h] ἐπαναστάσεις, ἀλλ', ὥσπερ εἰκὸς, οἴστρῳ καὶ θεοβλαβείᾳ [i] ἀπελαυνόμεναι· καὶ πολλὰ ἐφέστια ὅλα [k] ἐξηλείφθη, μέρους αὐτῶν μεθισταμένου. οὐ γὰρ ἐδικαίουν οἱ προσήκοντες τοῖς ἐξιοῦσιν ἀπολείπεσθαί τε τῶν φιλτάτων, καὶ ἐν τοῖς ἐχθίστοις ὑπομένειν. [l] πρῶτοι μὲν δὴ οὗτοι μεταναστάντες ἐξ Ἰταλίας, εἴς τε τὴν Ἑλλάδα καὶ τῆς βαρβάρου πολλὴν ἐπλανήθησαν. μετὰ δὲ τοὺς πρώτους ἕτεροι τὸ αὐτὸ ἔπαθον· καὶ τοῦτο διετέλει γινόμενον [m] ὅσα ἔτη. οὐ γὰρ ἀνίεσαν οἱ δυναστεύοντες
20 ἐν ταῖς πόλεσι, τῆς ἀνδρουμένης ἀεὶ νεότητος ἐξαιρούμενοι τὰς ἀπαρχὰς, τοῖς τε θεοῖς τὰ δίκαια ὑπουργεῖν ἀξιοῦντες, καὶ στασιασμοὺς ἐκ τῶν [n] διαλαθόντων

ut ſcirent ob cujus dei aut dæmonis offenſi iram hæc mala ſibi acciderent, & quibus rationibus ac remediis horum malorum atrocitatem à ſe ſedari poſſe ſperandum eſſet, deus reſpondit; eos voti compotes factos non perſolviſſe quæ voverant, ſed res longe pretioſiſſimas *diis* adhuc debere. Quum enim Pelaſgi in agro ſuo ſterilitate rerumque omnium penuria laborarent, Jovi, Apollini, & Cabiris ſe rerum omnium, quæ in poſterum naſcerentur, decimas oblaturos voverunt. Sed quum voti fuiſſent compotes facti, frugum omnium & pecoris omnis portionem exemerunt, & diis obtulerunt, * quaſi pro ſolis hiſce rebus vota diis feciſſent. Myrſilus autem Lesbius hæc (iiſdem fere verbis, quibus ego nunc, uſus) in hiſtoria ſua tradit: niſi quod homines iſtos, non Pelaſgos, at Tyrrhenos appellat. Cauſam vero paullo poſt declarabo.

XXIV ¶ Quum autem oraculum relatum audiſſent, conjicere non poterant quid ſibi vellent ea quæ dicebantur. Sed, illis hæſitantibus, quidam de ſenioribus, oraculo per conjecturas intellecto, eos toto cælo errare dixit, ſi deos de ipſis injuria conqueri putarent: *Cæterarum* enim rerum omnes primitias ipſis recte & jure redditas; ſed prolis humanæ portionem, rem diis omnium longe chariſſimam, *adhuc* deberi. Quod ſi hujus quoque prolis humanæ partem juſtam accepiſſent, oraculo ſatisfactum iri dicebat. Hæc igitur aliis quidem recte dici, aliis vero hæc oratio ex inſidiis compoſita videbatur. Sed quum quidam ſua ſententia autor illis fuiſſet, ut deum interrogarent an ei gratum eſſet hominum decimas accipere, vates ad ipſum denuo miſerunt, deuſque reſpondit ut ita facerent. Poſtea inter eos exorta eſt ſeditio, propter decimationis faciendæ modum. Atque primum ipſi civitatum gubernatores inter ſe tunc ſunt turbati: deinde & reliqua plebs magiſtratus ſuſpectos habere cœpit. atque nulla diſciplina *nullaque modeſtia* ſervata, ſed (ut eſt veriſimile) œſtro quodam ac furore divinitus immiſſo *urbium incolæ* agitati tunc *inde* migrabant, & multæ domus integræ deſertæ ſunt, quod pars ipſorum alio ſedes ſuas tranſtuliſſet. Qui enim neceſſitudinis vinculo conjuncti erant cum illis, qui diſcedebant, à chariſſimis deſeri & inter inimiciſſimos remanere nolebant. Atque hi primi, poſtquam ex Italia migrarunt, per varias Græciæ & barbararum regionum partes ſunt vagati. Sed poſt hoſce primos idem aliis accidit, atque hoc quotannis conſtanter fiebat. Nam civitatum principes juventutis adultæ primitias ſemper deligere non deſinebant, tum quia diis juſta miniſteria præſtare *& res debitas perſolvere* volebant, tum etiam quia metuebant ne *contrariæ factionis homines, qui in urbibus deliteſcebant,* ſeditiones

a Loquendi genus paullo durius. non fuerit tamen abſurdum, ſi παραβαίνειν metaphorice pro *negligere & contemnere* poſitum dicamus; quo ſenſu Latini verbum *præterire* uſurpant. *Port.* Fortaſſe τίνα θεῶν ἢ δαιμόνων δίκαια (vel ὅσια, vel νόμιμα) ſcripſerat *Dionyſius. Caſ.* b Ἀπέθυσαν *Vat.* c Vel πάντων μάλιστα, vel παντὸς μᾶλλον θεοῖς τίμιον fortan ſcribendum. Apud *Euſebium* tamen eadem quæ hic lectio invenitur. *Steph.* d Συγκεῖσθαι τὸν λόγον *Vat.* e Ἐπείρεσθαι *Vat.* f Δεκάτας ἀνθρώπων *Vat.* g Τῆσδε τῆς δεκατεύσεως *Vat.* Pro δεκατεύσεως *Euſebius* habet δεκατώσεως. h Ἀπαναστάσεις malint *Sylb. Steph.* & *Port.* Vulgatam lectionem retinendo vertendum, *alii contra alios ſurgebant* &c. *Port.* i Ἀπελαυνομένων juxta *Euſeb.* & *Lapum.* atque ita vel ἐλαυνομένων malit *Steph.* cenſetque mutandum eſſe ὥσπερ in ὅσπερ vel οἵωσπερ, hoc ſenſu: οὐδενὶ κόσμῳ ἐγίνοντο, ἀλλὰ τοιαῦται οἵασπερ εἰκὸς γίνεσθαι τοῖς τῷ οἴστρῳ καὶ θεοβλαβείᾳ ἀπελαυνομένων. k Si codex mendo caret, vertemus, *& multæ domus vel familiæ integræ deletæ ſunt.* Sed quæ ſequuntur faciunt ut credam legendum potius ἐξελείφθη *Port.* l Πρῶτοι μὲν δὴ οὗτοι πάντες μεταστάντες *Euſeb.* m Ἐπὶ ἔτη *Id.* n Agnoſcunt *Codices.* alioqui exiſtimarit aliquis legendum eſſe διαλαχόντων. *Sylb.* * Alii interpretantur, *quaſi hæc ſola voviſſent.* Εὔχεσθαι κατά τινος (inquit *Caſaub.*) eſt *vovere aliquid.* Sic apud *Demoſth.* in Ep. I. εὔχεσθαι κατὰ νικητηρίων eſt *vovere donaria victoriæ ergo.*

ſeditionem excitarent. Multi etiam per ſimulatam honeſtæ cauſæ ſpeciem ab adverſariis inimico animo pellebantur. Itaque multæ migrationes fiebant, & genus Pelaſgicum in varias terrarum partes diſperſum eſt.

XXV. ¶ Quod autem vitam inter bellicoſas gentes periculis exercitam egiſſent, rerum bellicarum præſtantia multos *alios populos* ſuperabant, maximam quoque navalis diſciplinæ notitiam habebant, quod cum Tyrrhenis habitaſſent; atque neceſſitas, quæ hominibus quotidiani victus inopia laborantibus audaciam facile præbere poteſt, in omnibus periculis dux & magiſtra ipſis fuit: quamobrem, quocunque delati fuiſſent, victoriam non ægre reportabant. Ab aliis autem hominibus, tum ob nomen regionis, unde pulſi fuerant, tum etiam ob generis antiqui memoriam, iidem & Tyrrheni & Pelaſgi vocabantur. *Tyrrheni.* Quarum rerum ego mentionem feci, ne quis miretur, quum à poëtis aut hiſtoricis eos & Pelaſgos & Tyrrhenos appellari audit, quomodo iidem homines utrumque nomen habuerint. nam & Thucydides de ipſis mentionem facit in Acte Thraciæ, atque etiam de urbibus in ea poſitis, quas homines bilingues incolunt. De Pelaſgico autem genere ita loquitur: “Sunt ibi & “nonnulli Chalcidenſes: ſed maxima pars eſt “gens Pelaſgica, ex illis Tyrrhenis qui Lem“num & Athenas olim incoluerunt. Sophocles quoque in fabula Inacho chorum hos anapæſtos canentem inducit:

δεδιότες. [a] Ἦν δὲ πολὺ καὶ τὸ πρὸς ἔχθραν σὺν προφάσει εὐπρεπεῖ ἀπελαυνόμενον ὑπὸ τῶν διαφόρων. ὥστε πολλαὶ αἱ [b] ἐπαναστάσεις ἐγίνοντο, [c] καὶ ἐπὶ πλεῖστον γῆς τὸ Πελασγικὸν γένος διεφορήθη. Ἦσαν δὲ τὰ πολέμια, ἐκ τοῦ μετὰ κινδύνων ποιεῖσθαι τὰς μελέτας, ἐν ἔθνεσι φιλοπολέμοις ζῶντες, πολλῶν ἀμείνους, καὶ τῆς κατὰ τὰ ναυτικὰ ἐπιστήμης διὰ τὴν μετὰ Τυῤῥηνῶν οἴκησιν, ἐπιπλεῖστον [d] ἀπολελαυκότες. [e] ἡ ἀνάγκη ἱκανὴ οὖσα τοῖς ἀπορουμένοις βίου τόλμαν παρέχειν, [f] ἡγεμὼν καὶ διδάσκαλος τοῦ παντὸς κινδυνεύματος αὐτοῖς [g] ἐγένετο· ὥστε οὐ χαλεπῶς [h] ὅποι ἐπέλθοιεν ἐπεκράτουν. ἐκαλοῦντο δὲ ὑπὸ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων, τῆς τε χώρας ἐπικλήσει ἀφ' ἧς ἐξανέστησαν, καὶ τοῦ παλαιοῦ γένους μνήμῃ, οἱ αὐτοὶ Τυῤῥηνοὶ καὶ Πελασγοί. ὧν ἐγὼ λόγον ἐποιησάμην, τοῦ μή τινα θαῦμα ποιεῖσθαι, ἐπειδὰν ποιητῶν ἢ συγγραφέων ἀκούῃ τοὺς Πελασγοὺς καὶ Τυῤῥηνοὺς ὀνομαζόντων, πῶς ἀμφοτέρας ἔσχον τὰς ἐπωνυμίας οἱ αὐτοί. ἔχει γὰρ [i] καὶ περὶ αὐτῶν Θουκυδίδης ἐν ἀκτῇ τῆς [k] Θρᾴκης μνήμην, καὶ τῶν ἐν αὐτῇ κειμένων πόλεων, [l] ἃς οἰκοῦσιν ἄνθρωποι δίγλωττοι. περὶ δὲ τοῦ Πελασγικοῦ [m] γένους ὧδε ὁ λόγος· “ἔνι δέ τι καὶ “Χαλκιδικόν, τὸ δὲ πλεῖστον Πελασγικόν, τῶν καὶ Λή“μνόν ποτε καὶ Ἀθήνας οἰκησάντων Τυῤῥηνῶν. [n] Σοφοκλῆς δ' ἐν Ἰνάχῳ δράματι ἀνάπαιστον ὑπὸ τοῦ χοροῦ λεγόμενον πεποίηται ὧδε·

Inache pater, fili fontium
Patris Oceani, qui magno cum honore præes
Et Argivis agris & Junoniis collibus,
Et Tyrrhenis Pelaſgis.

Ἴναχε γεννᾶτορ, παῖ κρηνῶν
Πατρὸς Ὠκεανοῦ, μέγα [o] πρεσβεύων
Ἄργους τε γύαις Ἥρας τε πάγοις,
Καὶ Τυῤῥηνοῖσι Πελασγοῖς.

Illo igitur tempore Tyrrheniæ nomen per Græciam erat *celebre*, & tota Italiæ pars, quæ occidentem ſpectat, *cæteris omnibus aliarum* nationum nominibus depoſitis, hanc etiam appellationem ſuſcepit, quod cum aliis multis Græciæ regionibus accidit, tum etiam illi quæ nunc Peloponneſus vocatur. Ab una enim inhabitantium gentium, Achaïca ſcilicet, tota peninſula, in qua & Arcadica & Ionica & multæ aliæ gentes inſunt, Achaja nominatur.

XXVI. ¶ Tempus autem, quo gens Pelaſga vexari cœpit, fuit fere duabus ætatibus ante bellum Trojanum. Hæc tamen natio duravit etiam propemodum uſque ad ipſum belli Trojani finem, donec in minimum hominum *&* *urbium* numerum eſt contracta. Nam præter Crotonem Umbriæ civitatem memoratu dignam, & ſi quam aliam urbem Aborigines condiderunt, cæteræ Pelaſgorum urbes perierunt. At Croto, quum diu priſcam formam ſervaſſet, non multo ante noſtram ætatem & nomen & incolas mutavit, & nunc

Τυῤῥηνίας μὲν δὴ ὄνομα τὸν χρόνον ἐκεῖνον ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα ἦν, καὶ πᾶσα ἡ προσεσπέριος Ἰταλία τὰς κατὰ τὸ ἔθνος ὀνομασίας ἀφαιρεθεῖσα, καὶ τὴν ἐπίκλησιν ἐκείνην ἐλάμβανεν, ὥσπερ τῆς Ἑλλάδος ἄλλῃ τε πολλαχῇ, καὶ περὶ τὴν καλουμένην νῦν Πελοπόννησον ἐγένετο. [p] ἐπὶ γὰρ ἑνὸς τῶν οἰκούντων ἐν αὐτῇ ἐθνῶν, τοῦ Ἀχαϊκοῦ, καὶ ἡ σύμπασα χεῤῥόννησος, ἐν ᾗ καὶ τὸ Ἀρκαδικὸν καὶ τὸ Ἰωνικόν, καὶ ἄλλα συχνὰ ἔθνη ἔνεστιν, Ἀχαΐα ὠνομάσθη. ὁ δὲ χρόνος ἐν ᾧ τὸ Πελασγικὸν κακοῦσθαι ἤρξατο, δευτέρα γενεὰ σχεδὸν πρὸ τῶν Τρωϊκῶν ἐγένετο· διέτεινε δὲ [q] σχεδὸν καὶ μετὰ τὰ Τρωϊκά, ἕως εἰς ἐλάχιστον συνεστάλη τὸ ἔθνος. ἔξω γὰρ Κρότωνος τῆς ἐν Ὀμβρικοῖς πόλεως ἀξιολόγου, καὶ εἰ δή τι ἄλλο Ἀβοριγίνων οἰκισθὲν ἐτύγχανε, τὰ λοιπὰ τῶν Πελασγῶν διεφθάρη πολίσματα. ἡ δὲ Κρότων ἄχρι πολλοῦ διαφυλάξασα τὸ παλαιὸν σχῆμα, χρόνος οὐ πολὺς ἐξ οὗ τήν τε ὀνομασίαν καὶ τοὺς οἰκήτορας ἤλλαξε, καὶ νῦν ἐστι 21

Ῥωμαίων

a Ἦσαν δὲ πολλοὶ *Vat.* & mox ἀπελαυνόμενοι in *Euſeb.* *b* Ἀπαναστάσεις vel μεταναστάσεις legendum eſſe docent *Sylb. Port. Steph.* *c* Καὶ ἐπὶ πλεῖστον τῆς γῆς τὸ Πελασγικὸν γένος. διεφορήθησαν δὲ τὰ πολέμια, ἐκ τοῦ μετὰ κινδύνων τε πεποιῆσθαι *Vat.* *d* Scribo ἀπηλλακότες, vel potius ἐληλακότες. *Steph.* *e* Ἦτε ἀνάγκη *Vat.* *f* Ἡγεμών τε καὶ *Vat.* *g* Ἐγίνετο *Vat.* *h* Ὅπη *Vat.* *i* Deeſt *Vat.* *k* Θρᾳκίας *Vat.* *l* *Thucydidis* locus exſtat lib. 4. [§. 109. pag. 276. *Edit. Oxon.*] ubi pro iſtis, ἃς οἰκοῦσιν ἄνθρωποι δίγλωττοι, plenius legitur, αἳ οἰκοῦνται ξυμμίκτοις ἔθνεσι βαρβάρων διγλώσσων: & mox, καί τι καὶ Χαλκιδικὸν ἔνι βραχύ, τὸ δὲ πλ. & rurſum in fine loci Τυρσηνῶν οἰκησάντων. *Sylb.* *m* Ἔθνους ὅδε ὁ λόγος *Vat.* *n* Σοφοκλῆς *Vat.* *o* Πρεσβεύω cum dativo jungi notatum etiam *Suidæ*, v. πρεσβεύω. Sed hic fortaſſe (inquit *Portus*) præpoſitio ἐν ſubauditur, & locus ita vertendus: *qui maximos honores habes & in Argivis agris & in Junonis collibus.* *p* Pro ἐπὶ rectius forſan legemus ὑπὸ. niſi forte ſignificet *ſub eo regnante*, cujuſmodi ambiguitas ſæpe occurrit. *Steph.* *q* Deeſt *Vat*

a H

Ῥωμαίων ἀποικία, [a] καλεῖται δὲ Κοθωρνία. οἱ δὲ τὴν ἐκλιπόντων τὴν χώραν Πελασγῶν καταλαβόντες τὰς πόλεις, ἄλλοι τε πολλοὶ ἦσαν, ὡς ἕκαστοί ποι [b] ἔτυχον ὁμοτέρμονας τὰς οἰκήσεις ἔχοντες, καὶ ἐν τοῖς μάλιστα πλείστας τε καὶ ἀρίστας Τυῤῥηνοί. τοὺς δὲ Τυῤῥηνοὺς οἱ μὲν αὐτόχθονας Ἰταλίας ἀποφαίνουσιν, οἱ δὲ ἐπήλυδας. καὶ τὴν ἐπωνυμίαν αὐτοῖς ταύτην, οἱ μὲν αὐθιγενὲς τὸ ἔθνος ποιοῦντες, [c] ἀπὸ τῶν ἐρυμάτων, ἃ πρῶτοι τῶν τῇδε οἰκούντων [d] κατεσκευάσαντο, τεθῆναι λέγουσι. τύρσεις γὰρ καὶ παρὰ Τυῤῥηνοῖς αἱ ἐντείχιοι καὶ στεγαναὶ οἰκήσεις ὀνομάζονται, ὥσπερ παρ' Ἕλλησιν. ἀπὸ δὲ τοῦ [e] συμβεβηκότος ἀξιοῦσι τεθῆναι τοὔνομα, ὥσπερ καὶ τοῖς ἐν Ἀσίᾳ Μοσσυνοίκοις. οἰκοῦσι μὲν γὰρ δὴ κἀκεῖνοι ἐπὶ ξυλίνοις, ὡσπερεὶ πύργοις, ὑψηλοῖς σταυρώμασι, [f] μόσσυνας αὐτὰ καλοῦντες. Οἱ δὲ μετανάστας [g] μυθολογοῦντες αὐτοὺς εἶναι, Τυῤῥηνὸν ἀποφαίνουσιν ἡγεμόνα τῆς ἀποικίας γενόμενον, ἀφ' ἑαυτοῦ θέσθαι τῷ ἔθνει τοὔνομα. τοῦτον δὲ Λυδὸν εἶναι τὸ γένος, ἐκ τῆς πρότερον [h] Μηϊονίας καλουμένης, παλαιὸν δή τινα μεταναστάντα. εἶναι δ' αὐτὸν πέμπτον ἀπὸ Διός, λέγοντες ἐκ Διὸς καὶ Γῆς, [i] Μάνην γενέσθαι πρῶτον ἐν τῇ γῇ ταύτῃ βασιλέα· τούτου δὲ καὶ Καλλιῤῥόης τῆς Ὠκεανοῦ θυγατρὸς γεννηθῆναι Κότυν· [k] τῷ δὲ Κότυϊ γήμαντι θυγατέρα Τύλλου τοῦ [l] γηγενοῦς, Ἀλίην, δύο γενέσθαι παῖδας, [m] Ἀσίην καὶ Ἄτυν· ἐκ δὲ Ἄτυος καὶ Καλλιθέας τῆς Χωραίου, Λυδὸν φῦναι καὶ Τυῤῥηνόν· καὶ τὸν μὲν Λυδόν, αὐτοῦ καταμείναντα, τὴν πατρῴαν ἀρχὴν [n] καταλαβεῖν, καὶ ἀπ' αὐτοῦ Λυδίαν τὴν γῆν ὀνομασθῆναι· Τυῤῥηνὸν δὲ τῆς ἀποικίας ἡγησάμενον, πολλὴν κτήσασθαι τῆς Ἰταλίας, καὶ τοῖς συναραμένοις τοῦ στόλου ταύτην θέσθαι τὴν ἐπωνυμίαν. [o] Ἡροδότῳ δὲ εἴρηται, [p] Ἄτυος τοῦ [q] Μάνεω παῖδες οἱ περὶ Τυῤῥηνόν, καὶ ἡ μετανάστασις τῶν Μηϊόνων εἰς Ἰταλίαν οὐχ ἑκούσιος. φησὶ γὰρ ἐπὶ τῆς Ἄτυος ἀρχῆς ἀφορίαν καρπῶν ἐν τῇ γῇ Μηϊόνων γενέσθαι. τοὺς δὲ ἀνθρώπους τέως μὲν ὑπὸ τῆς φιλοχωρίας κρατουμένους, πολλὰ διαμηχανήσασθαι πρὸς τὴν συμφορὰν ἀλεξητήρια, τῇ μὲν ἑτέρᾳ τῶν ἡμερῶν μέτρια σιτία προσφερομένους, τῇ δ' ἑτέρᾳ διακαρτερέοντας· χρονίζοντος δὲ τοῦ δεινοῦ, διανειμαμένους ἅπαντα τὸν δῆμον δίχῃ, [r] κλήρους ταῖς μοίραις ἐπιβαλεῖν· [s] τοῦ μέν, ἐπ' ἐξόδῳ τῆς χώρας· τοῦ δ', ἐπὶ μονῇ· καὶ τῶν Ἄτυος παίδων τὸν μέν, προσνέμεσθαι τὸν δέ, μή. [t] λαχούσης δὲ τῆς ἅμα Λυδῷ μοίρας, τὴν μὲν ἀμείνω τύχην ἐκχωρῆσαι· τὴν δὲ ἑτέραν ἀπολαχοῦσαν τῶν χρημάτων τὰ

Romanorum eſt colonia, & Cothurnia vocatur. Qui vero agros urbeſque à Pelaſgis derelictas occupaverunt, fuerunt cum multi alii, prout quique ſedes illis finitimas habebant, tum vero præcipue Tyrrheni, qui plurimas ac optimas *eorum urbes* occuparunt. Tyrrhenos vero quidam indigenas Italiæ: alii advenas fuiſſe dicunt. Et qui hanc gentem indigenam faciunt, hoc nomen ipſis inditum ajunt ab ædificiis munitis, quæ ab ipſis *omnium eorum*, qui in his regionibus habitarunt, primis fuerunt exſtructa. Nam ut apud Græcos, ſic & apud Tyrrhenos, * ædificia quæ in *urbium* mœnibus ædificantur, & quæ ſunt tecta, *τύρσεις* appellantur. Hoc igitur nomen ipſis caſu à re impoſitum putant, ut & Moſynœcis qui ſunt in Aſia. Nam & iſti in ædificiis ligneis, munitis, & turrium inſtar excelſis habitant, quæ Moſynas appellant.

XXVII

¶ Sed qui fabuloſe dicunt eos alienigenas eſſe, qui aliunde eo migrarint, ajunt Tyrrhenum coloniæ ducem fuiſſe, gentique nomen à ſe impoſuiſſe: hunc vero genere Lydum fuiſſe tradunt, & jampridem ex ea regione migraſſe, quæ olim Mæonia vocabatur, & quintum à Jove fuiſſe. Nam ex Jove & Terra Manen, qui primus in illa regione regnavit, genitum ajunt: ex hoc vero & Callirhoe, Oceani filia, procreatum Cotyn: Cotyi vero, qui uxorem duxerat filiam Tulli terrigenæ Halien, duos fuiſſe filios, Adien & Atyn: ex Aty & Callithea, Choræi filia, Lydum & Tyrrhenum natos: atque Lydum quidem, qui ibi remanſerat, paternum regnum accepiſſe, & ab ipſo regionem illam Lydiam appellatam: Tyrrhenum vero coloniæ ducem, magnam Italiæ partem in ſuam poteſtatem redegiſſe, ſuæque profectionis ſociis hoc *Tyrrhenorum* nomen impoſuiſſe. Herodotus vero † ait Tyrrhenum fuiſſe filium Atyos, hunc vero Manis filium, & Mæonas in Italiam non ſponte migraſſe. Ait enim, Aty regnante ſterilitatem ac frugum inopiam in agro Mæonum fuiſſe. Homines vero, quod illius regionis amore tenerentur, aliquamdiu quidem varia remedia contra calamitatem illam excogitaſſe, altero die modicis cibis utentes, altero famem conſtanter tolerantes: ſed quum hoc grave malum diutius duraret, univerſum populum in duas partes diviſiſſe, ſortique rem commiſiſſe, ut altera pars ex agro diſcederet, altera in eo remaneret, atque alterum Atyos filium ibi remanſiſſe, alterum vero diſceſſiſſe. Facta autem ſortitione, parti, quæ Lydum ſequebatur, meliorem fortunam obveniſſe: alteram vero partem, ſua pecuniarum portione

a Ἡ καλεῖται Κορθωνία *Vat.* Pro Κοθωρνία *Lapus & Gelenius* ſubſtituerunt *Cortonam* ex *Ptolemæo* & *Plinio*. *Sylb.* Vide *Steph. Byzant.* v. Κρότων, & *Cluverii* Ital. Antiq. p. 574. *b* Poſt ἔτυχον diſtinctio eſt in *Ed. Steph.* quaſi poſitum eſſet pro compoſito ἐνέτυχον. ſed noſtra lectio ſimplicior eſt, & ἔτυχον ἔχοντες periphraſtice pro ἔχον uſurpatur etiam alibi. *Sylb.* *c* Ἐπὶ τῶν ἐρυμάτων *Vat.* *d* Κατεσκεύασαν *Vat.* *e* Συμβεβηκότος αὐτοῖς *Vat.* *f* Μοσσυνας *Vat.* *g* Αὐτοὺς μυθολογοῦντες εἶναι *Vat.* *h* Communi lingua Μαιονίας. Ioniſmum vel è vernaculo idiomate, vel ex *Herodoto*, aliove ſcriptore Ionico retinuit. *Sylb.* *i* Μάσνην *Steph.* & *Vat.* perperam, ut conſtat ex *Herodoto*. *k* Τῷ δὲ Κότυϊ γήμαντι Θρασύλλου τοῦ γηγενοῦς Ἀλικλω legiſſe viſus eſt *Lapus*. nec multum diſcrepat *Cod. Ven.* qui (teſte *Sylb.*) pro θυγατέρα Τύλλου habet Θρασύλου, deinde Ἀλιλω ſine aſpiratione. *l* Ita pro Γηγενοῦς (ut in *Ed. Steph.*) ex interpretibus. *Sylb.* *m* Ἀσίην *Ven. Vat.* & *Cod. Lapi.* *n* Παραλαβεῖν *Ven.* & *Vat.* o Lib. I. cap. 94. *p* Ἄτυος παῖδες οἱ περὶ Τυῤῥηνὸν pro Ἄτυος παῖς ὁ Τυῤῥηνός, quod *Gelenius* non videtur animadvertiſſe. *Sylb.* *q* Μάνεω *Ven.* Μάσνεω *Steph.* & *Vat.* *r* Διὰ κλήρου ταῖς μοίραις *Vat.* *ſ* Τοὺς μὲν & mox τοὺς δὲ malit *Sylb.* Si vulgatam lectionem retineas, cum τοῦ μὲν & τοῦ δὲ ſubaudiendum erit μέρους *Caſ.* *t* Oratio proculdubio mendoſa eſt, atque ita (opinor) reſtituenda: λαχούσης δὲ τῆς ἅμα Λυδῷ μοίρας τὴν ἀμείνω τύχην μένειν· ἐκχωρῆσαι δὲ τὴν ἑτέραν, ἀπολαχοῦσαν τῶν χρημάτων τὰ μέρη, ὁρμισαμένην δέ. Sententia eſt hujuſmodi: *Quum Lydi parti ſors melior obtigiſſet, manſit illa: altera patria ceſſit, cum ea parte bonorum quam ei ſors in diſtributione aſſignavit.* Quid ſi ita legas: λαχούσης δὲ τῆς ἅμα Λυδῷ μοίρας τὴν τοῦ μένειν τύχην, ἐκχωρῆσαι δὲ τὴν ἑτέραν. Omnino autem vulgata lectio, ubi τὸ ἐκχωρῆσαι tribuitur parti Lydi, ferri defendive nulla ratione poteſt. *Caſ.* * Exſtructæ & denſæ ædes. *Lapus.* Clauſa muris & firma ædificia. *Gelenius.* † Narrat Tyrrhenum Atyis filium, Manis nepotem; Mæonumque in Italiam migrationem non fuiſſe voluntariam. *Sylb.*

portione ſortito accepta, ad occidentales Italiæ partes appuliſſe, ubi tunc Umbri habitabant, & ibi remanſiſſe, urbeſque condidiſſe, quæ ad ſuam uſque ætatem ſtabant. ¶ Scio

XXVIII. autem & multos alios ſcriptores in ſuis hiſtoriis de Tyrrhenorum genere hæc ipſa ſcripſiſſe, & alios quidem eodem modo, *& iiſdem verbis, quibus ego ſum uſus*, alios vero & coloniæ ducem & tempus ipſum mutaſſe. Quidam enim dixerunt Tyrrhenum Herculis fuiſſe filium, ex Omphale Lyda prognatum: hunc vero in Italiam profectum, Pelaſgos ex urbibus, non omnibus, ſed iis tantum, quæ trans Tiberin erant & quæ ad ſeptentriones ſpectabant, ejeciſſe. Alii vero Tyrrhenum Telephi filium fuiſſe tradunt, & poſt Trojam captam in Italiam veniſſe. At Xanthus Lydus (qui priſcæ hiſtoriæ, ſiquis alius, eſt peritus, quique patriæ hiſtoriæ auctor nullo alio habitus eſt inferior) in ſuis ſcriptis nullo modo Tyrrhenum, Lydorum principem nominat; neque ullam Mæonum coloniam in Italiam appuliſſe ſcit; neque ullam Tyrrheniæ, tanquam Lydorum coloniæ, mentionem facit, quamvis alia *multa* ignobiliora *ac leviora* memoret: Lydum vero & Torybum Atyos filios fuiſſe dicit. Hos vero ambos regno paterno inter ſe diviſo in Aſia remanſiſſe, gentibuſque, quibus imperarunt, nomen ab illis inditum fuiſſe dicit. atque hæc ſunt ejus verba: "A Lydo "Lydi, à Torybo Torybi fuerunt appellati. "Horum lingua parum ab altera differt, * & "nunc quoque alteri alterorum non pauca "vocabula uſurpant, quemadmodum Iones "& Dorienſes. At vero Hellanicus Lesbius dicit, Tyrrhenos, qui ante vocabantur Pelaſgi, poſtquam in Italia cœperunt habitare, nomen id aſſumpſiſſe quod nunc habent. In opuſculo autem quod Phoronidem inſcripſit, ita loquitur: "Ex Pelaſgo ipſorum rege & ex Menip- "pe Penei filia natus eſt Phraſtor: ex hoc, "Amyntor: ex Amyntore, Teutamides: ex "Teutamide, Nanas. Hoc regnante Pelaſgi "à Græcis ex ſuis ſedibus pulſi fuerunt, &, "navibus ad Spinetem fluvium in Ionico ſinu "relictis, urbem Crotonem in locis mediter- "raneis ſitam ceperunt: atque, hac belli ſede "uſi, eam quæ nunc Tyrrhenia vocatur con- "diderunt. At Myrſilus, ab Hellanico diſſentiens, ait Tyrrhenos poſt patriam relictam in ipſis ſuæ profectionis erroribus, mutato nomine, Pelargos appellatos ob quandam ſimilitudinem avium, quæ Πελαργοὶ, *id eſt ciconiæ*, vocantur; quod gregatim errarent tam per Græciam, quam barbaras regiones: atque murum, quo Athenarum arx cingitur, quique Pelaſgicus appellatur, ab his exſtructum dicit.

XXIX. ¶ Omnes tamen qui Tyrrhenicam & Pelaſgicam gentem, unam eandemque credunt eſſe, mihi videntur errare. Non enim mirum eſſet ſi olim alteri alterorum nomen habuiſſent: ſi quidem & nonnullis aliis gentibus partim

μέρη, ὁρμισαμένην δὲ ἐπὶ τοῖς ἑσπερίοις μέρεσι τῆς Ἰταλίας, ἔνθα ἦν Ὀμβρικοῖς ἡ οἴκησις, αὐτοῦ καταμείνασαν 22
ἱδρύσασθαι πόλεις τὰς ἔτι καὶ κατ᾽ αὐτὸν ἐκεῖνον οὔσας. Τούτῳ τῷ λόγῳ πολλοὺς καὶ ἄλλους ἐν γραφῇ περὶ τοῦ Τυῤῥηνῶν γένους χρησαμένους ἐπίσταμαι, τοὺς μὲν [a] κατὰ ταῦτα, τοὺς δὲ μεταθέντας τὸν οἰκιστὴν καὶ τὸν χρόνον. ἔλεξαν γὰρ δή τινες Ἡρακλέους υἱὸν εἶναι τὸν Τυῤῥηνὸν, ἐξ Ὀμφάλης τῆς Λυδῆς γενόμενον· τοῦτον δὲ, ἀφικόμενον εἰς Ἰταλίαν, ἐκβαλεῖν τοὺς Πελασγοὺς ἐκ τῶν πόλεων οὐχ ἁπασῶν, ἀλλ᾽ [b] ὅσαι πέραν ἦσαν τοῦ Τιβέριος, ἐν τῷ βορείῳ μέρει. ἕτεροι δὲ Τηλέφου παῖδα τὸν Τυῤῥηνὸν ἀποφαίνουσιν· ἐλθεῖν δὲ μετὰ Τροίας ἅλωσιν εἰς Ἰταλίαν. Ξάνθος δὲ ὁ Λυδὸς, ἱστορίας παλαιᾶς, εἰ καί τις ἄλλος, ἔμπειρος ὢν, τῆς δὲ πατρίου καὶ βεβαιωτὴς ἂν οὐδενὸς ὑποδεέστερος νομισθεὶς, οὔτε Τυῤῥηνὸν ὠνόμακεν οὐδαμοῦ τῆς γραφῆς, δυνάστην Λυδῶν, οὔτε ἀποικίαν Μηιόνων εἰς Ἰταλίαν καταχθοῦσαν ἐπίσταται, [c] Τυῤῥηνίας τε μνήμην ὡς Λυδῶν ἀποικήσεως, ταπεινοτέρων ἄλλων μεμνημένος, οὐδεμίαν πεποίηται· Ἄτυος δὲ παῖδας γενέσθαι λέγει Λυδὸν καὶ [d] Τόρυβον. τούτους δὲ, μερισαμένους τὴν πατρῴαν ἀρχὴν, ἐν Ἀσίᾳ καταμεῖναι ἀμφοτέρους, καὶ τοῖς ἔθνεσιν, ὧν ἦρξαν, [e] ἐπ᾽ ἐκείνων φησὶ τεθῆναι τὰς ὀνομασίας, λέγων ὧδε· "ἀπὸ "Λυδοῦ μὲν γίνονται Λυδοὶ, ἀπὸ δὲ Τορύβου Τόρυβοι. "τούτων ἡ γλῶσσα ὀλίγον παραφέρει, καὶ νῦν ἔτι [f] συ- "λοῦσιν ἀλλήλους ῥήματα οὐκ ὀλίγα, ὥσπερ [g] Ἴωνες καὶ "Δωριεῖς. Ἑλλάνικος δὲ ὁ Λέσβιος τοὺς Τυῤῥηνοὺς φησι, Πελασγοὺς πρότερον καλουμένους, ἐπειδὴ κατῴκησαν ἐν Ἰταλίᾳ, παραλαβεῖν ἣν ἔχουσι προσηγορίαν. ἔχει δὲ αὐτῷ ἐν Φορωνίδι ὁ λόγος ὧδε· "τοῦ "Πελασγοῦ τοῦ βασιλέως αὐτῶν, καὶ Μενίππης τῆς "Πηνειοῦ, ἐγένετο Φράστωρ· τοῦ δὲ, Ἀμύντωρ· τοῦ δὲ, "Τευταμίδης· τοῦ δὲ, Νάνας. ἐπὶ τούτου βασιλεύοντος, "οἱ Πελασγοὶ ὑφ᾽ Ἑλλήνων ἀνέστησαν, καὶ ἐπὶ Σπινῆτι "ποταμῷ [h] ἐν τῷ" [i] Ἰονίῳ κόλπῳ τὰς νῆας καταλι- "πόντες, Κρότωνα πόλιν [k] ἐν μεσογείῳ εἷλον· καὶ ἐν- "τεῦθεν ὁρμώμενοι τὴν νῦν καλουμένην Τυῤῥηνίαν ἔκτι- "σαν. [l] Μυρσίλος, τὰ ἔμπαλιν ἀποφαινόμενος Ἑλλανίκῳ, τοὺς Τυῤῥηνούς φησιν, ἐπειδὴ τὴν ἑαυτῶν ἐξέλιπον, ἐν τῇ πλάνῃ μετονομασθῆναι Πελαργοὺς, τῶν ὀρνέων τοῖς καλουμένοις πελαργοῖς εἰκασθέντας, ὡς κατὰ ἀγέλας ἐφοίτων, εἴς τε τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν βάρβαρον· καὶ τοῖς Ἀθηναίοις τὸ τεῖχος τὸ περὶ τὴν ἀκρόπολιν, τὸ [m] Πελασγικὸν καλούμενον, τούτους περιβαλεῖν.

[n] Ἐμοὶ μέντοι δοκοῦσιν ἅπαντες ἁμαρτάνειν οἱ πεισθέντες ἓν καὶ τὸ αὐτὸ ἔθνος εἶναι τὸ Τυῤῥηνικὸν καὶ τὸ Πελασγικόν. τῆς μὲν γὰρ ὀνομασίας ἀπολαῦσαί ποτε [o] αὐτοὺς" τῆς ἀλλή- 23
λων οὐδὲν θαυμαστὸν ἦν· [p] ἐπειδὴ καὶ ἄλλα δή τινα ἔθνη, τὰ

μὲν

a Κατὰ ταῦτα *Vat.* *b* Ὅσαι περ ἂν ἦσαν *Vat.* *c* Τυῤῥηνίας δὲ *Vat.* *d* Τόρημον *Vat.* & mox Τορήμου & Τόρημοι. adeo ut (cum μ & β ſæpe confundi ſoleant in *MSS.*) conjicere liceat Τορηβον, Τορήβου, & Τόρηβοι legendum eſſe cum *Lapi* codice, ut indicat verſio. Τόῤῥηβος ſcribendum juxta *Steph. Byzant.* v. Τόῤῥηβος. *e* Ἀπ᾽ ἐκείνων malint alii. Verum (inquit *Caſ.*) ἐπ᾽ ἐκείνων non ἀπ᾽ ἐκείνων dixit, more ſuo, & *Herodoti* imitatione, eadem de re agentis. *f* Συλῶσιν *Vat.* *g* Ἴονες *Steph.* *h* Deſunt *Vat.* *i* Ἰωνικῷ *Steph.* noſtram lectionem defendunt *Sylb.* & *Caſ.* *k* Ἐν μεσογείᾳ *Vat.* *l* Μυρσίλος δὲ τὰ *Vat.* *m* Putet aliquis legendum eſſe Πελαργικόν. ita enim Athenienſes appellabant, ut ex *Auctore Etymologici magni* apparet. *Caſ.* Vide *Anott.* *n* Ἐμοὶ μὲν *Vat.* *o* Deeſt *Vat.* *p* Ἐπεὶ καὶ *Vat.* * Et nunc etiam irrident invicem verba non pauca. *Lapus.*

a Non

μὲν Ἑλλήνων, τὰ δὲ βαρβάρων, ταὐτὸ ἔπαθον, ὥσπερ τὸ Τρωϊκὸν καὶ τὸ Φρυγικόν, ἀγχοῦ οἰκοῦντα ἀλλήλων. πολλοῖς [a] γέ τοι" γένος ἓν ἄμφω ταῦτ' ἐνομίσθη, κλήσει διαλλάττον, οὐ φύσει. καὶ οὐχ ἥκιστα τῶν ἄλλοθί που συνωνυμίαις ἐπικερασθέντων, καὶ τὰ ἐν Ἰταλίᾳ ἔθνη τὸ αὐτὸ [b] ἔπαθον. ἦν γὰρ δὴ χρόνος ὅτε καὶ Λατῖνοι, καὶ Ὀμβρικοὶ, καὶ Αὔσονες, καὶ συχνοὶ ἄλλοι, Τυῤῥηνοὶ ὑφ' Ἑλλήνων ἐλέγοντο, τῆς διὰ μακροῦ τῶν ἐθνῶν οἰκήσεως ἀσαφῆ ποιούσης [c] τοῖς πρόσω τὴν ἀκρίβειαν. τήν τε Ῥώμην αὐτὴν πολλοὶ τῶν συγγραφέων, Τυῤῥηνίδα πόλιν εἶναι ὑπέλαβον. ὀνομάτων μὲν οὖν ἐναλλαγήν, ἐπεὶ καὶ βίων, πείθομαι τοῖς ἔθνεσι γενέσθαι· κοινοῦ δὲ ἄμφω μετειληφέναι γένους οὐ πείθομαι, πολλοῖς τε ἄλλοις, καὶ μάλιστα ταῖς φωναῖς αὐτῶν διηλλαγμέναις, καὶ οὐδεμίαν ὁμοιότητα σωζούσαις τεκμαιρόμενος. " [d] καὶ γὰρ δὴ οὔτε Κροτωνιᾶται, ὥς φησιν Ἡρόδοτος, οὐδ' " ἄλλοις τῶν νῦν σφέας περιοικεόντων εἰσὶν ὁμόγλωσσοι, " οὔτε Πλακιηνοί, σφίσι δ' ὁμόγλωσσοι. δηλοῦσι δὲ ὅτι " τὸν ἠνείκαντο γλώσσης χαρακτῆρα, μεταβαίνοντες ἐς " ταῦτα τὰ χωρία, τοῦτον ἔχουσιν ἐν φυλακῇ. καίτοι θαυμάσειεν ἄν τις εἰ Πλακιανοῖς μὲν τοῖς περὶ τὸν Ἑλλήσποντον οἰκοῦσιν ὁμοίαν διάλεκτον εἶχον οἱ Κροτωνιᾶται, ἐπειδὴ Πελασγοὶ ἦσαν ἀμφότεροι ἀρχῆθεν· Τυῤῥηνοῖς δὲ τοῖς ἔγγιστα οἰκοῦσι μηδὲν ὁμοίαν. εἰ γὰρ τὸ συγγενὲς τῆς ὁμοφωνίας αἴτιον ὑποληπτέον, θάτερον δή που τῆς διαφωνίας. οὐ γὰρ δὴ κατά γε τὸ αὐτὸ ἐγχωρεῖ [e] νομίζειν ἀμφότερα. καὶ γὰρ δὴ τὸ μὲν ἕτερον καὶ λόγον τινὰ εἶχε γενόμενον, τὸ δὴ τοὺς πρόσω τὰς οἰκήσεις ἀπ' ἀλλήλων ποιησαμένους ὁμοεθνεῖς, μηκέτι διασώζειν τὸν αὐτὸν τῆς διαλέκτου χαρακτῆρα, διὰ τὰς πρὸς τοὺς πέλας ὁμιλίας· [f] τὸ δ' ἐν τοῖς αὐτοῖς οἰκοῦντας χωρίοις μηδ' ὁτιοῦν κατὰ τὴν φωνὴν [g] ὁμολογεῖν ἀλλήλοις, ἐκ τοῦ αὐτοῦ φύντας γένους, οὐδένα λόγον ἔχει. Τούτῳ μὲν δὴ τῷ τεκμηρίῳ χρώμενος, ἑτέρους εἶναι πείθομαι τῶν Τυῤῥηνῶν τοὺς Πελασγούς. οὐ μὲν δὴ οὐδὲ Λυδῶν τοὺς Τυῤῥηνοὺς ἀποίκους οἶμαι γενέσθαι. οὐδὲ γὰρ ἐκείνοις ὁμόγλωσσοί εἰσιν, οὐδὲ ἔστιν εἰπεῖν ὡς φωνῇ μὲν οὐκέτι χρῶνται [h] παραπλησίως, ἄλλα δέ τινα διασώζουσι τῆς μητροπόλεως γῆς μηνύματα. οὔτε γὰρ θεοὺς Λυδοῖς τοὺς αὐτοὺς νομίζουσιν, οὔτε νόμοις, οὔτ' ἐπιτηδεύμασι κέχρηνται παραπλησίοις, ἀλλὰ κατά γε ταῦτα [i] πλέον Λυδῶν ἢ Πελασγῶν διαφέρουσι. 24 κινδυνεύουσι γὰρ τοῖς ἀληθέσι μᾶλλον ἐοικότα λέγειν, μηδαμόθεν ἀφιγμένον, ἀλλ' ἐπιχώριον τὸ ἔθνος ἀποφαίνοντες· ἐπειδὴ ἀρχαῖόν τε πάνυ, καὶ οὐδενὶ ἄλλῳ γένει οὔτε ὁμόγλωσσον, οὔτε ὁμοδίαιτον εὑρίσκεται. ὠνομάσθαι δ' ὑφ' Ἑλλήνων αὐτὸ τῇ προσηγορίᾳ ταύτῃ οὐδὲν

Græcis partim etiam barbaris idem accidit, ut Trojanis & Phrygibus inter ſe vicinis. Multi tamen has duas gentes unam eandemque gentem fuiſſe putarunt, quæ nomine, non re differret. Italicis quoque gentibus idem accidit æque atque aliis populis, qui uſquam terrarum nominum communicatione permixti in unum coaluerunt. Fuit enim tempus quo Latini, Umbri, Auſones, & multi alii, Tyrrheni à Græcis vocabantur, quia longinquæ gentium iſtarum ſedes obſcuram reddebant rerum remotarum accuratam cognitionem. Multique hiſtorici Romam ipſam, Tyrrhenicam urbem eſſe putaverunt. Nomina igitur hiſce gentibus mutata credo: ſiquidem & vitæ genus mutatum. Ambabus tamen genus commune fuiſſe non credo: quod cum ex multis aliis rebus conjicio, tum vero præcipue ex ipſarum lingua, quæ eſt diverſa, nec ullam altera alterius ſimilitudinem ſervat. Nam (ut ait Herodotus) "neque Crotoniatæ neque Placiani "cum aliis populis vicinis linguam habent "communem: ſed propriam, qua inter ſe u"tuntur. Satis autem demonſtrant ſe accurate "ſervare illam ipſam linguæ formam, quam "ſecum attulerunt quum in has regiones mi"grarunt. Sed miretur quis ut Crotoniatæ habuerint linguam illi ſimilem qua utebantur Placiani, circa Helleſpontum habitantes, quandoquidem utrique ſunt à Pelaſgis oriundi, Tyrrhenis vero vicinis nullo modo ſimilem habuerint. Si enim generis communitas exiſtimanda eſt cauſa hujus in lingua ſimilitudinis, profecto ejus contrarium eſt cauſa diſſimilitudinis. Neque enim utriuſque eandem cauſam putare licet. Nam alterum quidem, ſi fieret, aliquam haberet rationem, ſi ejuſdem gentis homines, quod ſedes alteri ab alteris remotas habeant, eandem linguæ formam non amplius ſervarent, propter vicinorum commercia: ſed hoc eſt dictu abſurdiſſimum, eos qui in iiſdem locis habitant, & qui ejuſdem ſunt generis, nullo modo in linguæ ſimilitudine inter ſe conſentire. XXX ¶ Hoc igitur argumento uſus, Pelaſgos à Tyrrhenis diverſos fuiſſe credo. Sed nec Lydorum colonos fuiſſe Tyrrhenos puto. Neque enim linguam cum illis communem habent: neque etiam licet dicere, eos quidem non amplius uti ſimili lingua; ſed tamen alia quædam antiquæ patriæ indicia ſervare. Nec enim eoſdem deos, quos Lydi, colunt, nec legibus, nec vitæ ſtudiis ſimilibus utuntur, ſed in hiſce rebus ſaltem plus à Lydis quam à Pelaſgis differunt. Quare qui gentem iſtam, non advenam ſed indigenam fuiſſe dicunt, fere videntur dicere quæ ad veritatem propius accedunt: quandoquidem eam pervetuſtam eſſe, & cum nulla alia gente, aut linguam aut mores communes habere conſtat. Nihil autem eſt quod vetat hanc gentem à Græcis hoc nomine

a Non agnoſcit *Vat.* *b* Επαθεν *Vat.* *c* Τοῖς πρόσω *Vat.* *d* Ita *Herod.* l. 1. c. 57. Καὶ γὰρ δὴ οὔτε οἱ Κρηστωνιῆται οὐδαμοῖσι τῶν νῦν σφίας περιοικεόντων εἰσὶν ὁμόγλωσσοι, οὔτε οἱ Πλακιηνοί, σφίσι δὲ ὁμόγλωσσοι. δηλοῦσί τε ὅτι τὸν ἠνείκαντο γλώσσης &c. Hîc Κρηστωνιῆται, ut apud *Herodotum*, reponendum exiſtimat *Portus*. Verum *Herodotum* ex auctore noſtro corrigendum malint *Glarean.* & *Caſaub.* Nam illud quidem (inquit *Caſ.*) certum eſt, Crotonem aut potius Cortonam, Italicam, non Creſtona Thraciæ urbem, eſſe ab *Herodoto* intellectam, quam ipſe videtur Κρηστῶνα vocare, quum ille Creſtoniatas iſtos collocet ὑπὲρ Τυρσηνῶν. enimvero quid aliud eo loco docere vult *Herodotus*, quam Pelaſgos propriam linguam habuiſſe, qua à reliquis populis diſtinguerentur? id ille ex eo ſe ait conjicere, quod Creſtoniatæ iſti, vicini Tyrrhenis, non ſint vicinis ſuis ὁμόγλωττοι, ſed alii populo Pelaſgico, longe tamen remoto, Placienis nimirum, qui ad Helleſpontum habitant; qui & ipſi, ſicut Creſtoniatæ, ſuis vicinis non ſunt ὁμόγλωττοι. *e* Νομίζειν τὰ ἀμφότερα *Vat.* *f* Τὸ δὲ τοὺς ἐν τοῖς αὐτοῖς *Vat.* *g* Ἀλλήλοις ὁμολογεῖν ἐκ πρώτης φωνῆς *Vat.* *h* Παραπλήσια *Vat.* *i* Πλέον Λυδῶν διαφέρουσιν ἢ Πελασγῶν *Vat.*

nomine appellatam, partim quod in turribus habitaret, partim etiam à *ſui* principis nomine. Romani tamen aliis etiam nominibus eam appellant: nam ipſos à regione, in qua olim habitarunt, quæ Etruria vocatur, Etruſcos appellant: & ob peritiam ſacrorum miniſteriorum, & divini cultus, qua in re cæteris ſunt excellentiores, nunc quidem nomine obſcuriori *Thuſcos*, olim vero rem ipſam nomine accuratius exprimentes Θυοσκόους, ut Græci, vocabant. Ipſi vero à quodam duce Raſena ſe eodem modo, quo ille, nominant. Sed quas urbes Tyrrheni incoluerint, quam reipublicæ ac diſciplinæ formam in illis conſtituerint, quantam potentiam univerſi habuerint, & ſi qua facinora memoratu digna fecerint, & quam variis caſibus acti fuerint, alio libro declarabitur. Quotquot igitur de gente Pelaſgica non perierunt, nec in diverſas colonias diſtracti fuerunt, & qui ex magno numero in exiguum redacti manſerunt ſuperſtites, in his locis relicti fuerunt, & cum Aboriginibus in eadem republica vixerunt, ubi temporis progreſſu ipſorum poſteri cum aliis Romam condiderunt. Atque hæc ſunt quæ de gente Pelaſga fabulis produntur.

Etruſci & Tuſci.

XXXI. ¶ Sed non multo poſt alia claſſis Græcorum ad hæc Italiæ loca appulit, LX. ferme annis ante bellum Trojanum, quemadmodum ipſi Romani tradunt, quæ ex Palantio, urbe Arcadica, venit. Coloniæ autem dux erat Evander, filius Mercurii & nymphæ cujuſdam Arcadicæ, quam Græci Themin appellant, & numine divino afflari ac agitari dicunt. Sed antiquitatum Romanarum ſcriptores eam patrio ſermone Carmentam appellant. Quod nymphæ nomen Græca lingua Θεσπιῳδὸς diceretur. nam ᾠδὰς Romani carmina vocant. Hanc autem mulierem, divino ſpiritu afflatam, res futuras populo carmine prædicere omnes uno conſenſu fatentur. Hæc autem claſſis non de communi omnium ſententia miſſa fuit: ſed, orta in populo ſeditione, factio inferior ſua ſponte *inde* migravit. Tunc autem apud Aborigines regnum à majoribus acceptum tenebat Faunus, à Marte, ut ajunt, oriundus: vir non ſolum ad res gerendas promptus, ſed etiam prudens: ipſumque Romani ſacrificiis & carminibus ut unum de diis patriis honorant. Hic vero Arcadas, quorum numerus erat exiguus, magna cum humanitate excepit, ipſiſque de ſuo agro dedit quantum voluerunt. Arcades vero, ut Themis furore divino correpta ipſos monuerat, collem à Tiberi non longe diſtantem delegerunt, qui nunc fere in ipſo urbis Romanæ meditullio eſt ſitus.

Evander & Arcades.

κωλύει, καὶ διὰ τὰς [a] ἐν τύρσεσιν οἰκήσεις, καὶ ἀπ' ἀνδρὸς δυνάστου. Ῥωμαῖοι μέντοι ἄλλαις αὐτὸ προσαγορεύουσιν ὀνομασίαις· [b] καὶ γὰρ ἀπὸ τῆς χώρας, ἐν ᾗ ποτε ᾤκησαν, Ἐτρουρίας προσαγορευομένης, Ἐτρούσκους καλοῦσι τοὺς ἀνθρώπους· καὶ ἀπὸ τῆς ἐμπειρίας τῆς περὶ τὰ θεῖα σεβάσματα λειτουργιῶν, διαφέροντας εἰς αὐτὴν ἑτέρων, νῦν μέντοι [c] ἀσαφέστερον, πρότερον δ' ἀκριβοῦντες τοὔνομα ὥσπερ Ἕλληνες, [d] Θυοσκόους ἐκάλουν· αὐτοὶ μέντοι σφᾶς αὐτοὺς [e] ἀπὸ τῶν ἡγεμόνων τινὸς [f] Ῥασένα, τὸν αὐτὸν ἐκείνῳ τρόπον ὀνομάζουσι. πόλεις δὲ ἅστινας [g] ᾤκησαν οἱ Τυρρηνοὶ, καὶ πολιτευμάτων οὕστινας κατεστήσαντο κόσμους, δύναμίν τε ὁπόσην οἱ σύμπαντες, καὶ ἔργα εἴ τινα μνήμης ἄξια [h] διεδέξαντο, τύχαις τε [i] ὁπόσαις ἐχρήσαντο, ἐν ἑτέρῳ δηλωθήσεται λόγῳ. τὸ δ' οὖν Πελασγικὸν φῦλον, ὅσον μὴ διεφθάρη τε καὶ κατὰ τὰς ἀποικίας διεσπάσθη, διέμεινε δὲ ὀλίγον ἀπὸ πολλοῦ, μετὰ τῶν Ἀβοριγίνων πολιτευόμενον ἐν τούτοις ὑπελείφθη τοῖς χωρίοις, ὅπου σὺν χρόνῳ τὴν Ῥώμην οἱ ἔκγονοι αὐτῶν σὺν τοῖς ἄλλοις [k] ἐπολίσαντο. καὶ τὰ μὲν οὖν ὑπὲρ τοῦ Πελασγικοῦ γένους μυθολογούμενα [l] τοιάδε ἐστί.

Μετὰ δὲ οὐ πολὺν χρόνον [m] στόλος ἄλλος Ἑλληνικὸς εἰς ταῦτα τὰ χωρία τῆς Ἰταλίας κατάγεται, ἑξηκοστῷ μάλιστα ἔτει πρότερον τῶν Τρωϊκῶν, ὡς αὐτοὶ Ῥωμαῖοι λέγουσιν, [n] ἐκ Παλαντίου πόλεως Ἀρκαδικῆς ἀναστάς. ἡγεῖτο δὲ τῆς ἀποικίας Εὔανδρος, Ἑρμοῦ [o] γενόμενος καὶ νύμφης τινὸς Ἀρκάσιν ἐπιχωρίας, ἣν οἱ μὲν Ἕλληνες Θέμιν εἶναι λέγουσι, καὶ θεοφόρητον ἀποφαίνουσιν· οἱ δὲ τὰς Ῥωμαϊκὰς συγγράψαντες [p] ἀρχαιολογίας, τῇ πατρίῳ γλώσσῃ [q] Καρμέντην ὀνομάζουσιν. εἴη δ' ἂν Ἑλλάδι φωνῇ Θεσπιῳδὸς τῇ νύμφῃ τοὔνομα· τὰς μὲν γὰρ ᾠδὰς καρμίνα καλοῦσι Ῥωμαῖοι. τὴν δὲ γυναῖκα ταύτην ὁμολογοῦσι δαιμονίῳ πνεύματι κάτοχον γενομένην, τὰ μέλλοντα συμβαίνειν τῷ πλήθει δι' ᾠδῆς προλέγειν. ὁ δὲ στόλος οὗτος οὐκ [r] ἀπὸ κοινῆς τῆς γνώμης ἐπέμφθη, ἀλλὰ, στασιάσαντος τοῦ δήμου, τὸ ἐλαττωθὲν ἑκούσιον μέρος ὑπεξῆλθεν. ἐτύγχανε δὲ τότε τὴν βασιλείαν τῶν Ἀβοριγίνων παρειληφὼς Φαῦνος, [s] Ἄρεος, [t] ὥς φασιν, ἀπόγονος, ἀνὴρ [u] μετὰ τοῦ δραστηρίου καὶ συνετὸς, καὶ αὐτὸν ὡς τῶν ἐπιχωρίων τινὰ Ῥωμαῖοι δαιμόνων θυσίαις καὶ ᾠδαῖς γεραίρουσιν. οὗτος ὁ ἀνὴρ δεξάμενος κατὰ πολλὴν φιλότητα τοὺς Ἀρκάδας ὀλίγους ὄντας, δίδωσιν αὐτοῖς τῆς αὐτοῦ χώρας ὁπόσην ἐβούλοντο. οἱ δὲ Ἀρκάδες, ὡς ἡ Θέμις αὐτοῖς [x] ἐπιθειάζουσα ἔφραζεν, αἱροῦνται λόφον, ὀλίγον ἀπέχοντα τοῦ Τιβέρεως, ὅς ἐστι νῦν ἐν μέσῳ μάλιστα τῆς Ῥωμαίων πόλεως· 25

καὶ

a Ἐν ταῖς τύρσεσιν *Vat.* *b* Καὶ γὰρ ἐπὶ τῆς χώρας *Vat.* *c* Poſt ἀσαφέστερον ſubaudiendum eſt Τούσκους. quod ſine aſpiratione ſcribi in tabulis Capitolinis & veteribus libris teſtatur *Sigonius*, ut & apud ipſos Græcos auctores fere omnes. *Sylb.* Adi *Cluverii* Ital. Antiq. l. 1. c. 2. *d* Θυοσκόους habet etiam *Lapus*: alioqui malim Θυσκόους: quippe quod ad Tuſcorum appellationem accedat propius, & per eandem ſyncopen apud Græcos θυαπολίας legatur pro θυοαπολίας ſive θυηπολίας, atque etiam apud Latinos *thus* ſive *tus* (nam huic ipſi quidam aſpirationem detrahunt) factum ex θύος. Dicuntur autem Θυσκόοι ſive Θυοσκόοι vel à victimarum & ſuffimentorum incenſione, à θύος & καίω; vel à victimarum inter ſacrificandum rimatione & conſideratione, à θύος & κοέω quod eſt νοέω. Simili modo Αἰθροσκόους olim accuratiore vocabulo nominatos fuiſſe Etruſcos conjicit *Janus Parrhaſius*, quod aëria templa obſervarint Etruſcorum augures. *Sylb.* *e* Ἐπὶ τῶν ἡγεμόνων τινὸς *Vat.* *f* Ῥασένα *Vat.* Razenua in verſione *Lapi.* atque apud *Beroſum* Tyrrhenos à quodam Razenuo Razennuos appellatos prodit *Sylb.* *g* Al. ᾤκισαν *Port.* *h* Διαπεράξαντο *Vat.* Si διεδείξαντο malis, ita ſcilicet ut Latini *deſignare facinus*, per me licet. *Sylb.* *i* Ὁποίαις *Vat.* *k* Ἐπολιτεύσαντο *Vat.* *l* Τοιάδε εἰσὶ *Vat.* *m* Ἄλλος Ἑλληνικὸς στόλος *Vat.* *n* Ἐκ Παλλαντίου *Vat.* *o* Λεγόμενος *Vat.* *p* Malim poſt τῇ πατρῴᾳ γλώσσῃ interpungere, quam poſt ἀρχαιολογίας. *Steph.* *q* Ita apud *Plutarchum* in Romulo & in Rom. Quæſt. ſed apud *Virgilium* & *Ovidium* dicitur *Carmentis*: itidemque in lib. *De origine gentis Rom.* *Sylb.* *r* Ἀπὸ τοῦ κοινοῦ *Vat.* *ſ* Supra bis habuimus Ἄρεως per ω, more Attico. *Sylb.* *t* Deſunt *Vat.* *u* Loquendi genus Thucydideum pro δραστήριος καὶ συνετός. *Steph.* Μετὰ τοῦ δραστηρίου καὶ ὥς φασι συνετὸς *Vat.* *x* Ἐπιθειάζουσα *Vat.* atque ita legendum eſſe conjecerunt *Steph.* & *Port.*

a Δυσὶν

καὶ κατασκευάζονται πρὸς αὐτῷ κώμην βραχεῖαν, [a] δυσὶ ναυτικοῖς πληρώμασιν, ἐν οἷς ἀπανέστησαν τῆς Ἑλλάδος, ἀποχρῶσαν· ἣν ἔμελλε τὸ πεπρωμένον σὺν χρόνῳ θήσειν ὅσην οὔθ' Ἑλλάδα πόλιν, οὔτε βάρβαρον, [b] κατά γε οἰκήσεως μέγεθος, καὶ κατὰ δυναστείας ἀξίωσιν, καὶ τὴν ἄλλην ἅπασαν εὐτυχίαν, χρόνον τε ὁπόσον ἂν ὁ [c] θνητὸς ἀντέχῃ, πόλεων μάλιστα πασῶν μνημονευθησομένην. ὄνομα δὲ τῷ πολίσματι τούτῳ τίθενται [d] Παλάντιον, ὡς ἀπὸ τῆς ἐν Ἀρκαδίᾳ σφῶν μητροπόλεως. νῦν μέντοι Παλάτιον ὑπὸ Ῥωμαίων λέγεται, συγχέαντος τοῦ χρόνου τὴν ἀκρίβειαν· καὶ παρέχει πολλοῖς [e] ἀτόπων ἐτυμολογιῶν ἀφορμάς. Ὡς δέ τινες ἱστοροῦσιν, ὧν ἐστι καὶ Πολύβιος ὁ Μεγαλοπολίτης, ἀπό τινος μειρακίου Πάλαντος αὐτόθι τελευτήσαντος· τοῦτον δὲ Ἡρακλέους εἶναι παῖδα, καὶ [f] Δυώας τῆς Εὐάνδρου θυγατρός· χώσαντα δ' αὐτῷ τὸν μητροπάτορα τάφον ἐπὶ τῷ λόφῳ, Παλάντιον [g] ἐπὶ τοῦ μειρακίου τὸν τόπον ὀνομάσαι. ἐγὼ μέντοι οὔτε τάφον ἐθεασάμην ἐν Ῥώμῃ Πάλαντος, οὔτε χοὰς ἔμαθον ἐπιτελουμένας, οὔτε ἄλλο τῶν τοιουτοτρόπων οὐδὲν [h] ἠδυνήθην μαθεῖν· καίτοιγε οὐκ ἀμνήστου τῆς οἰκίας ταύτης ἀφειμένης, [i] οὐδ' ἀμοίρου τιμῶν, αἷς τὸ δαιμόνιον γένος ὑπ' ἀνθρώπων γεραίρεται. καὶ γὰρ Εὐάνδρῳ θυσίας ἔμαθον ὑπὸ Ῥωμαίων ἐπιτελουμένας ὅσα ἔτη δημοσίᾳ, καὶ Καρμέντῃ, καθάπερ τοῖς λοιποῖς ἥρωσι καὶ δαίμοσι· καὶ βωμοὺς ἐθεασάμην ἱδρυμένους, Καρμέντῃ μὲν, ὑπὸ τῷ καλουμένῳ Καπιτωλίῳ παρὰ ταῖς Καρμεντίσι πύλαις· Εὐάνδρῳ δὲ πρὸς ἑτέρῳ τῶν λόφων, [k] Αὐεντίνῳ λεγομένῳ, τῆς Τριδύμου πύλης οὐ πρόσω· [l] Πάλαντι δὲ οὐθὲν οἶδα γινόμενον [m] ἀπὸ τούτων. Οἱ δ' οὖν Ἀρκάδες ὑπὸ τῷ λόφῳ συνοικισθέντες, τά τε ἄλλα διεκοσμοῦντο κτίσματα, τοῖς οἴκοθεν νομίμοις χρώμενοι, καὶ ἱερὰ ἱδρύονται· πρῶτον μὲν τῷ Λυκαίῳ Πανὶ, τῆς Θέμιδος ἐξηγουμένης· Ἀρκάσι γὰρ θεῶν ἀρχαιότατός τε καὶ τιμιώτατος ὁ Πάν· χωρίον ἐξευρόντες ἐπιτήδειον, ὃ καλοῦσι Ῥωμαῖοι Λουπερκάλιον, ἡμεῖς δ' ἂν εἴποιμεν Λύκαιον. νῦν μὲν οὖν συμπεπολισμένων τῷ τεμένει τῶν πέριξ χωρίων, δυσείκαστος γέγονεν ἡ παλαιὰ τοῦ τόπου φύσις. ἦν δὲ τὸ ἀρχαῖον, ὡς λέγεται, σπήλαιον ὑπὸ τῷ λόφῳ μέγα, δρυμῷ λασίῳ κατηρεφὲς, καὶ κρηνίδες ὑπὸ ταῖς πέτραις ἐμβύθιοι, ἥτε προσεχὴς τῶν κρημνῶν νάπη, πυκνοῖς καὶ μεγάλοις δένδρεσιν ἐπίσκιος. ἔνθα βωμὸν ἱδρυσάμενοι τῷ θεῷ, τὴν πάτριον θυσίαν ἐπετέλεσαν, ἣν μέχρι τοῦ καθ' ἡμᾶς χρόνου Ῥωμαῖοι θύουσιν ἐν μηνὶ [n] Φεβρουαρίῳ, [o] μετὰ χειμερίους τροπὰς, οὐδὲν τῶν τότε γινομένων μετακινοῦντες. ὁ δὲ τρόπος τῆς θυσίας ἐν τοῖς ἔπειτα λεχθήσεται. ἐπὶ δὲ τῇ κορυφῇ τοῦ λόφου,

Juxtaque ipſum ædificarunt vicum parvum, capacem tot hominum, quot erant in duabus navibus plenis, quibus ex Græcia *eo* migrarant. Quem temporis progreſſu ad tantam magnitudinem fata provectura erant, quantam nulla alia urbs aut Græca aut barbara eſſet adeptura, ſive ſedium amplitudinem, ſive majeſtatem imperii, cæteraſque felicitatis humanæ partes ſpectemus; illumque, quamdiu mortales duraverint, nominis celebritate cæteras omnes urbes ſuperaturum. Huic autem oppidulo nomen Palantium impoſuerunt, in memoriam ſuæ veteris patriæ, quæ in Arcadia erat. Nunc tamen Palatium à Romanis vocatur, quia temporis diuturnitas accuratam hujus vocis ſcribendæ rationem corruperit: quod multis abſurdarum etymologiarum occaſionem præbet.

XXXII. ¶ Sed, ut nonnulli prodiderunt, inter quos eſt & Polybius Megalopolitanus, nomen habet ab adoleſcente quodam Palante, qui ibi obiit. Hunc vero Herculis, & Dynæ, Evandri filiæ, filium fuiſſe tradunt. Quum autem avus maternus in eo colle ſepulcrum ipſi exſtruxiſſet, de adoleſcentis illius nomine locum ipſum Palantium appellaſſe *ferunt*. Ego tamen nec ullum Palantis ſepulcrum Romæ vidi, nec ullas inferias ei fieri audivi, nec aliud quicquam hujuſmodi animadvertere potui: quamvis hæc domus non ſit oblivioni tradita, nec expers honorum, quibus divinum genus ab hominibus colitur. Etenim Evandro & Carmentæ, ut & cæteris heroibus ac dæmonibus, ſacrificia quotannis publicis impenſis fieri vidi. Vidi etiam aras erectas, alteram Carmentæ, ad portam Carmentalem, ſub eo colle qui Capitolinus vocatur: alteram Evandro, ad alterum collem qui Aventinus vocatur, non procul à porta Trigemina. At Palanti nihil ab his fieri animadverti. Arcades igitur, qui ſedes conjunctas ſub colle poſuerant, cum alia ædificia more patrio exſtruxerunt, tum etiam templa fundarunt. Primum quidem Pani Lycæo, monitu Themidis (Pan enim apud Arcadas deorum antiquiſſimus habetur, eſtque in ſummo *apud illos* honore) invento loco ad *hoc ipſum* apto, quem Romani Lupercal appellant, nos vero *Græci* Lycæum diceremus. Nunc tamen antiquam hujus loci naturam conjecturis agnoſcere non facile queas: quia loca quæ templum illud circumdabant, ædificiis inter ſe conjunctis ſunt occupata. Olim autem (ut fertur) erat ingens ſpelunca ſub illo colle ſita, quam denſa ſylva tegebat, & ſub rupibus *erant* fonticuli profundi, ſolumque rupibus contiguum ob frequentes ac proceras arbores *erat* opacum. Quum aram huic deo hîc erexiſſent, ſacrificium more patrio fecerunt, quod & noſtra ætate Romani menſe Februario, poſt hybernum ſolſtitium, nihil de priſtino ritu mutantes, faciunt. Hujus vero ſacrificii faciendi modus poſtea dicetur. At in ſummo collis vertice Victoriæ

a Δυσὶν ἀλτικοῖς πληρώμασι *Vat.* *b* Rectius κατά τε οἰκήσεως. *Sylb.* *c* Θνητὸς αἰὼν ἀντέχῃ *Vat.* *d* Παλλάντιον ἐπὶ τῆς *Vat.* Vox Παλλάντιον infra reperitur cum gemino λ. quam ſcripturam agnoſcit *Pauſanias* in Arcad. ubi hanc ipſam hiſtoriam attingit. χρόνῳ δὲ ὕστερον (inquit) μετέπεσε τὸ ὄνομα, ἐν ἀφαιρέσει γραμμάτων, τοῦ τε λ, καὶ τοῦ ν. itidemque *Euſtath.* ad *Dionyſ.* v. 347. λόφον ὀχυρωσάμενος, ὃν Παλλάντιον ὠνόμασεν ἀπὸ τοῦ υἱοῦ Πάλλαντος. ὅθεν καὶ νῦν Ῥωμαῖοι τοὺς βασιλεῖ πρέποντας τόπους καλοῦσι Παλάτια, καθ' ὑφαίρεσιν ἀμεταβόλων τοῦ τε λ. καὶ τοῦ ν. Invenitur & tertia ſcriptura Παλλάντειον, quam expreſſit *Virgilius* Æn. 8. v. 54. *e* Abſurdas illas Etymologias apud *Feſtum* invenies. *f* Pro Δυώας infra ſcribitur Λαύνας. quæ diverſitas etiam in *Lapi* verſione: nam & ipſe Dynam hic habet, at infra Lavinam. *Sylb.* *g* Ἐπὶ pro ἀπὸ poſitum: ab ipſone auctore an à librariis incertum. *Sylb.* *h* Ἠδυνήθην ἰδεῖν *Vat.* *i* Οὐδὲ ἄνευ τιμῶν, αἷς τὸ δαιμόνιον γένος ὑπ' ἀνθρώπων γεραίρεται. καὶ παρ' Εὐάνδρῳ *Vat.* *k* Ut hîc Αὐεντίνῳ ſcribitur per αυ, ſic Αὐενίων apud *Steph. Byzant.* pro Avenione urbe Gallica. *Sylb.* *l* Πάλλαντι δὲ, οὐθὲν οἶδα τούτων γινόμενον *Vat.* *m* Pro ἀπὸ τούτων aptius legi videtur τῶν τοιούτων. nam ἀπὸ in ὑπὸ vertere parum huc facit. *Sylb.* *n* Φεβρουαρίῳ in *Ed. Steph.* *o* Μετὰ τὰς χειμερίας τροπὰς *Vat.*

Victoriæ templum in loco ante delecto exſtruxerunt, & ſacrificia huic quoque deæ anniverſaria inſtituerunt, quæ ad meam uſque ætatem Romani faciebant.

XXXIII. ¶ Arcades vero hanc Palantis Lycaone prognati filiam fuiſſe fabuloſe dicunt: atque honores, quibus homines eam nunc honorant, Minervæ voluntate conſequutam, quod cum hac dea educata fuiſſet: à Jove enim Minervam recens natam Palanti commendatam, & apud ipſum educatam donec adoleviſſet. Cereri quoque templum exſtruxerunt, ipſique per fœminas ſacerdotes ſacra abſtemia fecerunt, more Græco, in quorum ritu ætas noſtra nihil mutavit. Quinetiam Neptuno Hippio templum aſſignarunt, & diem feſtum in ejus honorem conſtituerunt, quem Arcades Hippocratia, Romani Conſualia vocant: quo die apud Romanos equi & muli, de more, ſunt operum immunes, eorumque capita floribus coronantur. Multa quoque alia fana & aras & ſimulacra deorum conſecrarunt, expiationeſque & ſacrificia patria inſtituerunt, quæ uſque ad meam ætatem eodem modo, *quo olim*, fiebant. Nec mirarer ſiqua, ob nimiam temporis longitudinem ac vetuſtatem, poſterorum memoriam fugiſſent, ac propter oblivionem neglecta fuiſſent; ſed tamen ea quæ nunc quoque fiunt, priſcorum rituum Arcadicorum ſunt argumenta ſatis manifeſta: de quibus *alias fuſius agetur. Arcades etiam dicuntur Græcarum literarum uſum in Italiam primi transtuliſſe, qui recens ipſis apparuerat; inſtrumenta quoque muſica, quæ lyra & trigona & lydi vocantur, quum priorum ſeculorum homines tantum fiſtulis paſtoralibus, nec ullo alio inſtrumento muſico uterentur. *Dicuntur* etiam leges tuliſſe, & vitæ genus, quod ante maxima ex parte ferinum erat, ad manſuetudinem traduxiſſe; & artes & inſtituta & multas alias res commodas in communem *hominum* uſum contuliſſe: ac propterea apud ſuos hoſpites valde gratioſi fuiſſe. Hæc ſecunda gens Græca, poſt Pelaſgos, in Italiam delata, ſedes cum Aboriginibus communes habuit, quas in præſtantiſſimo urbis Romanæ loco poſuit.

XXXIV. *Hercules cum ſociis.* ¶ Paucis vero annis elapſis poſt adventum Arcadum, alia Græcorum claſſis in Italiam venit, ductu Herculis; qui Hiſpaniam, & quicquid terrarum uſque ad ſolem occidentem extenditur, in ſuam poteſtatem redegerat. Horum quidam Herculem rogarunt ut ſe militiæ laboribus liberaret, *& miſſione impetrata* circa hæc loca remanſerunt; & nacti collem *ædificiis exſtruendis* aptum, qui trium ferme ſtadiorum longitudine à Palantio diſtabat, qui nunc quidem Capitolinus appellatur, ſed ab illius ſeculi hominibus Saturnius appellabatur (quem Græco ſermone Cronium diceremus) in eo oppidulum condiderunt. Qui vero *illic* fuerunt relicti, plerique

τὸ τῆς Νίκης τέμενος [a] ἐξελόντες, θυσίας καὶ ταύτῃ κατεστήσαντο [b] διετησίους, ἃς καὶ ἐπ' ἐμοῦ Ῥωμαῖοι ἔθυον. Ταύτην δὲ Ἀρκάδες μυθολογοῦσι Πάλαντος εἶναι θυγατέρα τοῦ Λυκάονος· τιμὰς δὲ παρ' ἀνθρώπων, ἃς ἔχει νῦν, Ἀθηνᾶς βουλήσει λαβεῖν, γενομένην τῆς θεοῦ σύντροφον. δοθῆναι γὰρ εὐθὺς [c] ἀπὸ γονῆς τὴν Ἀθηνᾶν Πάλαντι ὑπὸ Διὸς, καὶ παρ' ἐκείνῳ, [d] τέως εἰς [e] ὥραν ἀφίκετο, τραφῆναι. ἱδρύσαντο δὲ καὶ Δήμητρος ἱερὸν, καὶ τὰς θυσίας αὐτῇ διὰ γυναικῶν τε καὶ νηφαλίους ἔθυσαν, ὡς Ἕλλησι νόμος, ὧν οὐδὲν ὁ καθ' ἡμᾶς ἤλλαξε χρόνος. ἀπέδειξαν δὲ καὶ Ποσειδῶνι τέμενος Ἱππίῳ, καὶ τὴν ἑορτὴν [f] Ἱπποκράτεια μὲν παρ' Ἀρκάδων, Κωνσουάλια δὲ ὑπὸ Ῥωμαίων λεγόμενα κατεστήσαντο, ἐν ᾗ παρὰ Ῥωμαίοις ἐξ ἔθους ἐλινύουσιν ἔργων ἵπποι καὶ ὀρεῖς, καὶ στέφονται τὰς κεφαλὰς ἄνθεσι. πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα τεμένη, καὶ βωμοὺς, καὶ βρέτη θεῶν καθωσίωσαν, ἁγισμούς τε καὶ θυσίας κατεστήσαντο πατρίους, αἳ μέχρι τῶν κατ' ἐμὲ χρόνων τὸν αὐτὸν ἐγίνοντο τρόπον. οὐ θαυμάσαιμι δ' ἂν εἰ καὶ [g] παρεῖνταί τινες διαφυγοῦσι τὴν τῶν ἐπιγινομένων μνήμην, ἀπὸ τοῦ πάνυ ἀρχαίου· ἀλλ' ἀποχρῶσί γε [h] καὶ νῦν ἔτι γινόμεναι τεκμήρια εἶναι τῶν Ἀρκαδικῶν ποτε νομίμων. λεχθήσεται δὲ περὶ αὐτῶν ἐπιπλεῖον [i] ἐν ἑτέρῳ. λέγονται δὲ καὶ γραμμάτων Ἑλληνικῶν χρῆσιν εἰς Ἰταλίαν πρῶτοι διακομίσαι, νεωστὶ φανεῖσαν [k] Ἀρκάσι καὶ μουσικὴν τὴν δι' ὀργάνων, ἃ δὴ λύρα τε καὶ [l] τρίγωνα καὶ [m] λυδοὶ καλοῦνται, τῶν προτέρων, ὅτι μὴ σύριγξι ποιμενικαῖς, οὐδενὶ ἄλλῳ μουσικῆς τεχνήματι χρωμένων· νόμους τε θέσθαι, καὶ τὴν δίαιταν ἐκ τοῦ θηριώδους ἐπὶ πλεῖστον εἰς ἡμερότητα μεταγαγεῖν· τέχνας τε καὶ ἐπιτηδεύματα, [n] καὶ ἄλλα τινὰ πολλὰ ὠφελήματα εἰς τὸ κοινὸν καταθεῖναι, καὶ διὰ ταῦτα πολλῆς ἐπιμελείας τυγχάνειν πρὸς τῶν ὑποδεξαμένων. τοῦτο δεύτερον ἔθνος Ἑλληνικὸν, μετὰ Πελασγοὺς, ἀφικόμενον εἰς Ἰταλίαν, κοινὴν ἔσχε μετὰ τῶν Ἀβοριγίνων οἴκησιν, ἐν τῷ κρατίστῳ τῆς Ῥώμης ἱδρυσάμενον χωρίῳ. Ὀλίγοις δ' ὕστερον ἔτεσι μετὰ τοὺς Ἀρκάδας, ἄλλος εἰς Ἰταλίαν ἀφικνεῖται στόλος Ἑλληνικὸς, ἄγοντος Ἡρακλέους, ὃς Ἰβηρίαν καὶ τὰ μέχρι δυσμῶν ἡλίου χειρωσάμενος ἧκε. ἐξ ὧν τινες Ἡρακλέα παραιτησάμενοι τῆς στρατείας ἀφεθῆναι, περὶ ταῦτα τὰ χωρία ὑπέμειναν, καὶ πολίζονται λόφον ἐπιτήδειον εὑρόντες, [o] τρισταδίῳ δὲ μάλιστα μακρὰν τοῦ Παλαντίου διειργόμενον, [p] ὃς νῦν μὲν Καπιτωλῖνος ὀνομάζεται, ὑπὸ δὲ τῶν τότε ἀνθρώπων [q] Σατόρνιος ἐλέγετο, ὥσπερ ἂν εἴποι τις Ἑλλάδι φωνῇ, Κρόνιος. τῶν δὲ ὑπολειφθέντων οἱ μὲν πλείους ἦσαν Πελο-

a Illud ἐξελοντες idem valet ac ἐξελόντες ἱδρύσαντο. *Port.* Quia τέμενος (inquit *Sylb.*) reſectam & deo conſecratam aream ſignificat, & ἐξελεῖν eximere; ideo verto: *In vertice vero tumuli area victoriæ conſecrata* (ſeu *agri portione amputata & victoriæ dicata*) *rem divinam* &c. b Ετησίους eraſo δι' perperam legi jubet *Car. Neapolis.* Quomodo vox intelligenda ſit docet *Schol.* ad *Thucyd.* p. 105. n. 5. *Ed. Oxon.* c Απὸ γονῆς τῇ Ἀθηνᾷ Πάλαντος in *Ed. Steph.* errore manifeſto. Noſtram lectionem agnoſcit uterque interpres, & requirit ipſa ſententia. *Sylb.* d Τεως poſitum pro relativo ἕως, ut infra, more Ionico. *Sylb.* e Οὐρανὸν *Vat.* & *Lapi Cod.* quam vocem huic loco multo aptiorem eſſe exiſtimat *Stephanus* in Schediaſm. l. 2. c. 3. f Ἱπποκράτεια μὲν ὑπὸ Ἀρκάδων *Vat.* g Παρεῖνταί τινες *Vat.* h Καὶ αἱ νῦν ἔτι γινόμεναι malit *Steph.* i Εν ἑτέροις *Vat.* & *Lapi Cod.* Λογοις deeſſe putat *Steph.* k Αρκάδες *Vat.* l Τρίγωνα *Vat.* m Λυδοὶ fortaſſe ſunt inſtrumenta muſica à Lydis inventa: at λυγοι *Heſychio* ſunt ὄργανα ἐν οἷς τὰ κρούσματα ἐμβάλλεται, στριγλωτήρια ὄργανα. *Camerarius* legit αὐλοι: non abſurde. *Sylb.* n Καὶ ἄλλα πολλά τινα *Vat.* o Εν τρισταδίῳ *Vat.* p In *Ed. Steph.* ὃς μὲν νῦν: ordine parum conſentaneo. q Σατόρνιος *Vat.* * *Vel* in altero libro.

a Επὶ

Πελοποννήσιοι, Φενεᾶταί τε καὶ Ἐπειοὶ οἱ ἐξ Ἤλιδος, οἷς οὐκέτι πόθος ἦν τῆς οἴκαδε ὁδοῦ, διαπεπορθημένης αὐτοῖς τῆς πατρίδος ἐν τῷ πρὸς Ἡρακλέα πολέμῳ. ἐνέμικτο δέ τι καὶ Τρωϊκὸν αὐτοῖς τῶν [a] ἐπὶ Λαομέδοντος αἰχμαλώτων ἐξ Ἰλίου γενομένων, ὅτε τῆς πόλεως Ἡρακλῆς ἐκράτησε. δοκεῖ δέ μοι καὶ τοῦ ἄλλου στρατοῦ πᾶν, εἴ τι καματηρὸν ἢ τῇ πλάνῃ ἀχθόμενον ἦν, ἄφεσιν τῆς στρατείας αἰτησάμενον, ἐν τῷ χωρίῳ τῷδε ὑπομεῖναι. τὸ δὲ ὄνομα τῷ λόφῳ τινὲς μὲν, ὥσπερ ἔφην, ἀρχαῖον οἴονται εἶναι, καὶ αὐτοῦ τοὺς Ἐπειοὺς οὐχ ἥκιστα φιλοχωρῆσαι τῷ λόφῳ μνήμῃ τοῦ ἐν Ἤλιδι [b] Κρονίου λόφου, ὅς ἐστιν ἐν τῇ Πισάτιδι γῇ, ποταμοῦ πλησίον Ἀλφειοῦ· καὶ αὐτὸν ἱερὸν τοῦ Κρόνου νομίζοντες Ἠλεῖοι, θυσίαις καὶ ἄλλαις τιμαῖς [c] συνιόντες γεραίρουσιν ἐν ὡρισμένοις χρόνοις. [d] Εὔξενος δὲ ὁ ποιητὴς ἀρχαῖος, καὶ ἄλλοι τινὲς τῶν Ἰταλικῶν μυθογράφων ὑπ' αὐτῶν οἴονται Πισατῶν, διὰ τὴν ὁμοιότητα τοῦ παρὰ σφίσι Κρονίου, τεθῆναι τῷ τόπῳ τοὔνομα, καὶ τὸν βωμὸν τῷ Κρόνῳ τοὺς Ἐπειοὺς ἱδρύσασθαι μεθ' Ἡρακλέους, ὃς ἔτι καὶ νῦν διαμένει παρὰ τῇ ῥίζῃ τοῦ λόφου κατὰ τὴν ἄνοδον τὴν ἀπὸ τῆς ἀγορᾶς φέρουσαν εἰς τὸ Καπιτώλιον· τήν τε θυσίαν, ἣν καὶ ἐπ' ἐμοῦ Ῥωμαῖοι ἔθυον, φυλάττοντες τὸν Ἑλληνικὸν νόμον, ἐκείνους εἶναι τοὺς καταστησαμένους. ὡς δὲ ἐγὼ συμβαλλόμενος εὑρίσκω, καὶ πρὶν Ἡρακλέα ἐλθεῖν εἰς Ἰταλίαν, ἱερὸς ἦν ὁ τόπος τοῦ Κρόνου, καλούμενος ὑπὸ τῶν ἐπιχωρίων [e] Σατόρνιος. καὶ ἄλλη δὲ ἀκτὴ σύμπασα, ἡ νῦν Ἰταλία καλουμένη, τῷ θεῷ τούτῳ ἀνέκειτο, Σατορνία πρὸς τῶν ἐνοικούντων ὀνομαζομένη, ὡς ἔστιν εὑρεῖν ἔν τε Σιβυλλείοις τισὶ λόγοις καὶ ἄλλοις χρηστηρίοις ὑπὸ τῶν θεῶν δεδομένοις εἰρημένον· ἱερά τε πολλαχῇ τῆς χώρας ἐστὶν ἱδρυμένα τῷ θεῷ, καὶ πόλεις τινὲς οὕτως, ὥσπερ ἡ σύμπασα τότε ἀκτὴ, ὀνομαζόμεναι· [f] χῶροι δὲ πολλοὶ τοῦ δαίμονος ἐπώνυμοι, καὶ μάλιστα οἱ σκόπελοι, καὶ τὰ μετέωρα. Ἰταλία δὲ ἀνὰ χρόνον ὠνομάσθη, ἐπ' ἀνδρὸς δυνατοῦ, ὄνομα Ἰταλοῦ. τοῦτον δέ φησιν Ἀντίοχος ὁ Συρακούσιος ἀγαθὸν καὶ σοφὸν γεγενημένον καὶ τῶν πλησιοχώρων τοὺς μὲν λόγοις ἀναπείθοντα, τοὺς δὲ βίᾳ προσαγόμενον, ἅπασαν ὑφ' ἑαυτῷ ποιήσασθαι τὴν γῆν, ὅση ἐντὸς ἦν τῶν κόλπων τοῦ τε [g] Ναπητίνου καὶ τοῦ [h] Σκυλλητίνου·
28 ἣν δὴ πρώτην κληθῆναι Ἰταλίαν, ἐπὶ τοῦ Ἰταλοῦ. ἐπεὶ δὲ ταύτης [i] ἐγκρατὴς ἐγένετο, καὶ ἀνθρώπους πολλοὺς εἶχεν [k] ὑπηκόους, αὐτίκα τῶν ἐχομένων ὀρέγεσθαι, καὶ πόλεις συνάγεσθαι πολλάς· εἶναι δ' αὐτὸν Οἴνωτρον τὸ γένος. Ἑλλάνικος δὲ ὁ Λέσβιός φησιν

erant Peloponneſii, Pheneatæ, & Elei Elidenſes, qui nullo domum redeundi deſiderio amplius tenebantur, quod ipſorum patria in bello contra Herculem geſto fuiſſet direpta ac vaſtata. His autem erant admixti nonnulli etiam Trojani, de illorum numero qui Laomedonte regnante ex Ilio captivi abducti fuerant, quum Hercules urbem per vim cepit. Cæteri quoque de reliquo exercitu, ſiqui laboribus defatigati erant, aut qui errorum faſtidio premebantur, miſſione petita, in hoc loco remanſiſſe mihi videntur. Hujus autem collis nomen nonnulli antiquum eſſe putant, & Epeos iſto colle maxime delectatos, ob memoriam Cronii collis qui eſt in Elide urbe, in agro Piſano, prope fluvium Alpheum: Elei vero eum Saturno ſacrum putantes, ſacrificiis & aliis honoribus *eo* ſtatis temporibus convenientes honorant. Sed Euxenus poëta vetus & alii quidam Italici fabularum ſcriptores huic loco nomen illud ab ipſis Piſatis, propter ſimilitudinem Cronii collis qui eſt in ipſorum agro, impoſitum putant; & Epeos una cum Hercule Saturno aram ſtatuiſſe, quæ nunc etiam durat, ſita ad collis radices, juxta viam qua ex foro in Capitolium aſcenditur; & ſacrificium, quod mea etiam ætate Romani ritibus Græcis obſervatis faciebant, ab illis inſtitutum ferunt. Sed, quantum ego conjecturis comperio, vel antequam Hercules in Italiam veniret, hîc locus Saturno ſacer erat, & ab ipſis incolis Saturnius appellabatur. Quin etiam tota reliqua ora, quæ nunc Italia vocatur, huic deo erat ſacra, & ab incolis Saturnia vocabatur: quod facile reperias tam in quibuſdam carminibus Sibyllinis, quam in aliis oraculis quæ dii reddiderunt, in quibus hoc declaratum. Et in multis hujus regionis locis ſunt templa huic deo dicata: ſunt etiam quædam urbes, quæ ita nominantur ut univerſa *Italiæ* ora tunc vocabatur. Multa etiam loca hujus dei nomen habent, & præcipue ſcopuli & colles excelſi. *Italia Saturnia.*

XXXV. ¶ Poſtea tamen temporis progreſſu Italia vocata eſt, ſub viro præpotente, cui nomen erat Italus. Antiochus autem Syracuſanus ait hunc fuiſſe virum probum ac ſapientem, qui populos vicinos partim verbis induxit, partim vi *coegit*, & ſibi adjunxit: atque ita in ſuam poteſtatem redegit totam illam regionem, quæ eſt inter ſinus Napetinum & Scyletinum: atque hanc primam, Itali temporibus, Italiam fuiſſe appellatam. Quum autem hujus imperio potitus fuiſſet, & multos populos ſubditos haberet, ſtatim dominationem in gentes finitimas affectaſſe, & multas civitates in unum coactas ſuæ ditioni ſubjeciſſe *dicit*. hunc autem genere OEnotrum fuiſſe. At Hellanicus Lesbius ait Hercu-

a Ἐπὶ Λαομέδοντα *Vat.* b Hujus ſæpe *Pindarus* in *Olympionicis* meminit, ut & *Geographi*. *Caſ.* c Συνιόντες *Vat.* d Ἐννιος habet *Lapus*: non abſurde, meo quidem judicio. Latinum enim non Græcum poëtam citari indicant ſequentia, καὶ ἄλλοι τινὲς τῶν Ἰταλικῶν μυθογράφων. *Sylb.* Hoc aliquid eſſet, niſi multos Græcorum conſtaret priſcas res Italicas tradidiſſe: *Enniumque* non fabulas tractaſſe in Annalibus, ſed hiſtorias de horridis Romanorum bellis, ut ipſe initio carminis ſui cecinit. *Voſſius* de Hiſt. Gr. l. 3. Forſan Εὔηνος legendum. e Σατόρνιος. καὶ ἡ ἄλλη δὲ *Vat.* f Χῶροί τε πολλοὶ *Vat.* g Νιπτοίνου legunt *Lapus* & *Glareanus*: quod à Νίπτης formari, τροπῇ τοῦ τ εἰς σ, teſtantur *Suid.* & *Steph. Byzant.* Verum hoc oppidum (à quo ſinum dictum putant) paulo interius à littore eſt remotum. Quare tutius eſt vulgatam ſcripturam retinere, vel ſcribere Ναπητίνου cum *Strabone* l. 6. p. 255. qui Hipponiaten ſinum ab *Antiocho* Napitinum appellatum dicit. *Sylb.* & *Caſaub.* Sinus Λαμητικοῦ meminit *Ariſtot.* Politic. l. VII. c. 10. Vocabulum tamen vitiatum apud *illum* legitur, & multo depravatius apud *Dionyſium* Ναπητίνου & apud *Strabonem* Ναπιτίνου. Quapropter audacter Ναπητίνου & Ναπιτίνου & Λαμητικοῦ emenda in Λαμητίνου. *Cluver.* in Ital. Antiq. l. 4. p. 1290. Adi etiam *Bocharti* Geogr. Sacr. p. 595. h Σκυλλητίνου *Vat.* Sed Σκυλλητικοῦ ſcribendum. i Κρατερὸς ἐγένετο *Vat.* k Ὑπηκόους αὐτοῦ, καὶ τῶν ἐχομένων *Vat.*

Herculem dum Geryonis boves Argos abigeret, quoniam quidam ipſius vitulus, quum in Italia jam eſſet, ab armento reſiliens fugerat, & univerſam illam oram peragrarat, & freto tranato in Siciliam pervenerat, quærentem ſemper ex illius regionis hominibus, in quoſcunque incidiſſet perſequens ſuum vitulum, ſicubi quis eorum qui regionem illam incolebant ipſum vidiſſet, illis quidem pauca linguæ Græcæ vocabula intelligentibus, ſed patrio ſermone ex illius animalis * indiciis vitulum appellantibus, ut nunc etiam appellatur, *quod Græci vocant* damalin, univerſam oram, quam vitulus ille peragrarat ab eo animali Vitaliam nominaſſe. Quod autem temporis progreſſu nomen iſtud in eam formam, quam nunc habet, mutatum fuerit, non eſt mirandum: quia multis etiam Græcis nominibus idem accidit. Verumtamen ſive, ut Antiochus ait, à duce (quod etiam fortaſſe veriſimilius fuerit) ſive, ut putat Hellanicus, à vitulo nomen hoc acceperit, illud certe ex amborum auctoritate conſtat, Herculis ætate, aut paulo ante ita nominatam. Ante vero eam Græci Heſperiam & Auſoniam vocabant. At ipſi indigenæ Sa-
XXXVI. turniam, ut ſupra dixi. ¶ Eſt etiam alia fabula inter illius regionis incolas vulgata, Saturnum, ante Jovis regnum, in hiſce terris regnaſſe, & decantatum illud vitæ genus rebus omnibus abundans, quas quatuor anni tempora producunt, apud nullos alios magis quam apud ipſos floruiſſe. Quod ſiquis alius, fabulis ex hac opinione ſublatis, bonitatem hujus regionis perpendere velit, ex qua genus humanum, ſimulatque natum eſt, plurimas commoditates magnæ voluptatis plenas percepit, ſive ex terra (ut priſca fert opinio) ſive etiam quavis alia ratione, nullam aliam hac regione commodiorem reperiet. Si enim unam regionem cum altera conferas, quæ ſit ejuſdem magnitudinis, Italia, meo judicio, non ſolum Europam, ſed & quamlibet aliam totius orbis regionem ſua præſtantia longe ſuperat. Quanquam non me latet quod multis incredibilia dicere videar, conſiderantibus Ægyptum & Africam ac Babyloniam, & ſi qua alia loca ob felicitatem celebrantur. Sed ego terræ opes non in una ſola frugum ſpecie pono: nec me ſubit deſiderium habitandi ubi arva tantum ſunt pinguia, cæterarum vero rerum aut nulla prorſus aut perexigua utilitas percipitur: ſed eam regionem optimam eſſe puto, quæ ſibi ipſi maxime ſufficit, advectitiiſque bonis plerumque quam minimum indiget. Italiam vero hanc rerum omnium copiam ac variam utilitatem, præter cæteras regiones, habere perſuaſum
XXXVII. habeo. ¶ Nec enim arva quidem bona & multa habet: ſed arboribus caret, ut frumentifera. Neque rurſus plantis quibuſlibet alendis

Ἡρακλέα τὰς Γηρυόνου βοῦς ἀπελαύνοντα εἰς Ἄργος, ἐπειδή τις αὐτοῦ δάμαλις ἀποσκιρτήσας τῆς ἀγέλης ἐν Ἰταλίᾳ ὄντι ἤδη, φεύγων διῆρε τὴν ἀκτὴν, καὶ τὸν μεταξὺ διανηξάμενος πόρον τῆς θαλάσσης, εἰς Σικελίαν ἀφίκετο, ἐρόμενον ἀεὶ τοὺς ἐπιχωρίους καθ' οὓς ἑκάστοτε γένοιτο διώκων τὸν δάμαλιν, [a] εἴ ποι τις αὐτὸν ἑωρακὼς εἴη τῶν τῇδε ἀνθρώπων, Ἑλλάδος μὲν γλώττης ὀλίγα συνιέντων, τῇ δὲ πατρίῳ φωνῇ κατὰ τὰς μηνύσεις τοῦ ζώου καλούντων τὸν δάμαλιν [b] οὐίτουλον, ὥσπερ καὶ νῦν λέγεται, ἀπὸ τοῦ ζώου τὴν χώραν ὀνομάσαι πᾶσαν, ὅσην ὁ δάμαλις διῆλθεν, [c] Οὐϊταλίαν. μεταπεσεῖν δὲ ἀνὰ χρόνον [d] τὴν ὀνομασίαν" εἰς τὸ νῦν σχῆμα, οὐδὲν θαυμαστὸν, ἐπεὶ καὶ τῶν Ἑλληνικῶν πολλὰ τὸ παραπλήσιον πέπονθεν ὀνομάτων. πλὴν εἴτε, ὡς Ἀντίοχός φησιν, ἐπ' ἀνδρὸς ἡγεμόνος, ὅπερ ἴσως καὶ πιθανώτερόν ἐστιν· εἴθ', ὡς Ἑλλάνικος οἴεται, [e] ἀπὸ τοῦ ταύρου τὴν ὀνομασίαν ταύτην ἔσχεν, ἐκεῖνό γ' ἐξ ἀμφοῖν δῆλον, ὅτι κατὰ τὴν Ἡρακλέους ἡλικίαν, ἢ μικρῷ πρόσθεν, οὕτως ὠνομάσθη. τὰ δὲ πρὸ τούτων Ἕλληνες μὲν Ἑσπερίαν καὶ Αὐσονίαν αὐτὴν ἐκάλουν· οἱ δ' ἐπιχώριοι Σατορνίαν, ὡς εἴρηταί μοι πρότερον. Ἔστι δέ τις καὶ ἕτερος λόγος ὑπὸ τῶν ἐπιχωρίων μυθολογούμενος, ὡς πρὸ τῆς Διὸς ἀρχῆς ὁ Κρόνος ἐν τῇ γῇ ταύτῃ δυναστεύσειε, καὶ ὁ λεγόμενος ἐπ' ἐκείνου βίος ἅπασι δαψιλὴς, ὁπόσοις ὧραι φύουσιν, οὐ παρ' ἄλλοις [f] μᾶλλον ἢ παρὰ σφίσι γένοιτο. καὶ εἴ τις [g] ἄλλος", ἀφελὼν τὸ μυθῶδες τοῦ λόγου, χώρας ἀρετὴν ἐξετάζειν ἐθελήσειεν, ἐξ ἧς γένος τῶν ἀνθρώπων πλείστας εὐφροσύνας ἐκαρπώσατο [h] γενόμενον εὐθὺς, εἴτ' ἐκ γῆς, ὡς ὁ παλαιὸς ἔχει λόγος, εἴτ' ἄλλως πως, οὐκ ἂν εὕροι ταύτης τινὰ ἐπιτηδειοτέραν. ὡς γὰρ [i] μία γῆ πρὸς ἑτέραν [k] κρίνεσθαι τοσαύτην τὸ μέγεθος, οὐ μόνον τῆς Εὐρώπης, ἀλλὰ καὶ τῆς ἄλλης ἁπάσης κρατίστη κατ' ἐμὴν δόξαν ἐστὶν Ἰταλία. καίτοι με οὐ λέληθεν ὅτι πολλοῖς οὐ πιστὰ δόξω λέγειν, ἐνθυμουμένοις Αἴγυπτόν τε καὶ Λιβύην, καὶ Βαβυλῶνα, καὶ εἰ δή τινες [l] ἄλλοι χῶροί εἰσιν εὐδαίμονες. ἀλλ' ἐγὼ τὸν ἐκ γῆς πλοῦτον οὐκ ἐν μιᾷ τίθεμαι καρπῶν ἰδέᾳ, [m] οὐδ' εἰσέρχεταί μοι ζῆλος οἰκήσεως, ἐν ᾗ μόνον εἰσὶν ἄρουραι πίονες, τῶν δ' ἄλλων οὐδὲν ἢ βραχύ τι χρήσιμον, [n] ἀλλ' ἥτις ἂν εἴη πολυαρκεστάτη τε καὶ τῶν ἐπεισάκτων ἀγαθῶν [o] ἐπιπολὺ ἐλάχιστον δεομένη, ταύτην κρατίστην εἶναι λογίζομαι. 29 τοῦτο δὲ τὸ πάμφορον καὶ πολυωφελὲς [p] παρ' ἥντινα ἄλλην γῆν Ἰταλίαν ἔχειν πείθομαι. Οὐ γὰρ ἀρούρας μὲν ἀγαθὰς ἔχει καὶ πολλὰς, ἄδενδρος δ' ἐστὶν ὡς σιτοφόρος· οὐδ' αὖ [q] φυτὰ μὲν ἐστιν ἱκανὴ παντοῖα θρέψασθαι,

a Εἴ πη τις *Vat.* b Ἰτῦλον *Vat.* c Potius Οὐιτυλίαν, ut legitima formatio poſtulare videtur. Sed longe veriſimilior eſt eorum opinio, qui Italiam ab Italo rege dictam volunt. *Port.* d Deſunt *Vat.* e Ἐπὶ τοῦ ταύρου *Vat.* f Μόνον *Vat.* g Deeſt *Vat.* Forſan ἄλλως. *Sylb.* h Hæc ita ſunt intelligenda, ἀνθρώπων γένος εὐθὺς γενόμενον, εἴτ' ἐκ γῆς, ſupple γενόμενον. Errant enim qui aliter hæc interpretantur. Vide *Diodori* Bibliothecam ſub initium. *Caſ.* i Μίαν γῆν malint *Sylb.* & *Port.* Nihil mutandum cenſent *Steph.* & *Caſ.* cum hujuſmodi locutiones (ὡς μία γῆ πρὸς ἑτέραν κρίνεσθαι) admittat Græcæ linguæ conſuetudo. k Si κρίνεσθαι ſcriptum à *Dionyſio* credimus, pro συγκρίνεσθαι poſitum dicamus neceſſe eſt: ſed συγκρίνεσθαι ab eo ſcriptum fuiſſe potius crediderim. *Steph.* l Forſan reſcribendum ἄλλαι χῶραι: ſed ita loquitur *Dionyſius* etiam alibi; ut paullo poſt, ἀφίκετο δὲ εἰς Ἰταλίαν οὐ μονόστολος, οὐδὲ ἀγέλην βοῶν ἐπαγόμενος, οὔτε γὰρ ὁ χῶρος ἐν πρέπων. *Caſ.* m Οὐδ' εἰσέρχεταί με *Vat.* n Ἀλλ' εἴ τις ἂν εἴη *Vat.* o Ἐπὶ τὸ πολὺ *Vat.* p Παρ' ἥντινα οὖν ἄλλην γῆν, ἢ Ἰταλίαν *Vat.* q Φυτὰ μὲν ἱκανὴ *Vat.* * Quæ Hercules ipſis dabat.

a Ὁποίας

θρέψασθαι, σπείρεσθαι δ' ὡς δενδρῖτις ὀλιγόκαρπος. οὐδ' ἄμφω μὲν ταῦτα παρέχειν δαψιλής, προβατεύεσθαι δ' ἀνεπιτήδειος· οὐδ' ἄν τις αὐτὴν φαίη πολύκαρπον μὲν εἶναι καὶ πολύβοτον, ἐνδιαίτημα δ' ἀνθρώποις ὑπάρχειν ἄχαρι· ἀλλ' ἔστι πάσης, ὡς εἰπεῖν, ἡδονῆς τε καὶ ὠφελείας ἔμπλεως. [a] ποίας μὲν γὰρ λείπεται σιτοφόρου, μὴ ποταμοῖς, ἀλλὰ τοῖς οὐρανίοις ὕδασιν [b] ἀρδόμενα τὰ καλούμενα Καμπανῶν πεδία; [c] ἐν οἷς ἐγὼ καὶ τρικάρπους ἐθεασάμην ἀρούρας, θερινὸν ἐπὶ χειμερινῷ, καὶ μετοπωρινὸν ἐπὶ θερινῷ σπόρον ἐκτρεφούσας; ποίας δ' ἐλαιοφόρου τὰ Μεσαπίων, καὶ Δαυνίων, καὶ Σαβίνων, καὶ πολλῶν ἄλλων γεώργια; ποίας δ' οἰνοφύτου, Τυῤῥηνία καὶ [d] Ἀλβανή, καὶ Φαλερίνων χωρία θαυμαστῶς ὡς φιλάμπελα, καὶ δι' ἐλαχίστου πόνου πλείστους ἅμα καὶ κρατίστους καρποὺς ἐξενεγκεῖν εὔπορα; χωρὶς δὲ τῆς ἐνεργοῦ, πολλὴν μὲν ἄν τις εὕροι τὴν εἰς ποίμνας ἀνειμένην [e] αὐτῇ πολλὴν δὲ τὴν αἰγονόμον· ἔτι δὲ πλείω καὶ θαυμασιωτέραν τὴν ἱπποφορβόν τε καὶ βουκολίδα· ἡ γὰρ ἕλειος καὶ λειμωνία [f] βοτάνη δαψιλὴς οὖσα, τῆς τε ὀργάδων ἡ δροσερὰ καὶ κατάῤῥυτος, [g] ἄπειρος ἣ θέρος νέμεται, παρέχει διὰ παντὸς εὐθηνούσας τὰς ἀγέλας. πάντων δ' εἰσὶν οἱ δρυμοὶ θαυμασιώτατοι, περί τε τὰ κρημνώδη χωρία καὶ τὰς νάπας, καὶ τοὺς ἀγεωργήτους λόφους, [h] ἐξ ὧν πολλῆς μὲν εὐποροῦσι καὶ καλῆς ναυπηγησίμου, πολλῆς δὲ τῆς εἰς τὰς ἄλλας ἐργασίας εὐθέτου. καὶ τούτων οὐθὲν οὔτε δυσπόριστόν ἐστιν, οὔτε πόῤῥω τῆς ἀνθρωπίνης χρείας κείμενον, ἀλλ' εὐκατέργαστα καὶ ῥᾴδια παρεῖναι πάντα, διὰ πλῆθος τῶν ποταμῶν, οἳ διαῤῥέουσιν ἅπασαν τὴν ἀκτήν, καὶ ποιοῦσι τάς τε κομιδὰς καὶ τὰς ἀμείψεις τῶν ἐκ γῆς φυομένων λυσιτελεῖς. ἔχει δὲ ἡ γῆ καὶ νάματα θερμῶν ὑδάτων ἐν πολλοῖς εὑρημένα χωρίοις, λουτρὰ παρέχειν ἥδιστα, καὶ νόσους ἰάσασθαι χρονίους ἄριστα· καὶ μέταλλα παντοδαπά, καὶ θηρίων ἄγρας ἀφθόνους, καὶ θαλάττης φύσιν πολύγονον· ἄλλα τε μυρία, τὰ μὲν εὔχρηστα, τὰ δὲ θαυμάσια· ἁπάντων δὲ κάλλιστον, ἀέρα κεκραμένον ταῖς ὥραις συμμέτρως, ὡς ἥκιστα πημαίνειν κρυμῶν ὑπερβολαῖς καὶ θάλπεσιν ἐξαισίοις καρπῶν τε γένεσιν ἢ ζώων φύσιν.

[i] Οὐδὲν οὖν θαυμαστὸν τοὺς παλαιοὺς ἱερὰν ὑπολαβεῖν τοῦ Κρόνου τὴν χώραν ταύτην, τὸν μὲν δαίμονα τοῦτον οἰομένους εἶναι πάσης εὐδαιμονίας δοτῆρα καὶ πληρωτὴν ἀνθρώποις· εἴτε [k] Χρόνον αὐτὸν δεῖ καλεῖν, ὡς Ἕλληνες ἀξιοῦσιν, εἴτε Κρόνον, ὡς Ῥωμαῖοι· πᾶσαν δὲ περιειληφότα τὴν τοῦ κόσμου φύσιν, [l] ὁπότερον ἄν τις [m] ὀνομάσοι· τὴν δὲ χώραν ταύτην ὁρῶντας [n] ἔκπλεω πάσης εὐποιίας καὶ χάριτος, ἧς τὸ θνητὸν ἐφίεται γένος,

eſt idonea: ſed, ſi ſeratur, paucas effundit fruges, ut arboribus referta. Neque largiter quidem hæc utraque ſuppeditat: ſed pecori alendo parum eſt apta. Neque etiam dixerit quis eam frugibus quidem & paſcuis abundare: ſed locum eſſe ad habitandum hominibus injucundum: verum, ut ita loquar, omnis voluptatis ac utilitatis eſt plena. Cui enim frumentiferæ terræ cedunt agri qui vocantur Campani, qui non fluviis, ſed aquis cæleſtibus rigantur? in quibus ego vidi arva vel trifera, ſementem æſtivam poſt hybernam, & autumnalem poſt æſtivam enutrientia. Et rura, quæ Meſapii, Daunii, Sabini, & multi alii colunt, cui oliviferæ cedunt? Cui vitiferæ cedunt Etruſcus, Albanus, ac Falernus ager, vitibus mirum in modum amici, qui plurimos ſimul & optimos fructus minimo cum labore facile ferunt? Et præter terram, quæ colitur, multam etiam in ipſa *Italia* reperias ovium caprarumque gregibus paſcendis deſtinatam: ſed multo ampliorem ac admirabiliorem agrum invenias ad equorum ac boum armenta paſcenda aptum. nam paluſtris ac pratenſis herba, cujus magna eſt copia, & terræ cultæ herba roſcida & irrigua, quæ eſt infinita, & qua pecus æſtate veſcitur, greges & armenta pecoris valde florentia perpetuo reddit. Sed imprimis maxime mirandi ſunt ſaltus, qui ſunt circa prærupta & nemoroſa loca & circa colles incultos, ex quibus magnam ac egregiam materiæ copiam ad naves ædificandas, multam & aliis operibus aptam petunt. Atque horum nihil eſt vel paratu difficile, vel ab humanis uſibus remotum: ſed hæc omnia facile parari, & convecta facile haberi poſſunt, propter multitudinem fluviorum, qui totam illam oram permeant, & magnam commoditatem afferunt, tam in importandis quam permutandis rebus, quas terra producit. Hæc eadem regio habet etiam aquarum calidarum multis in locis inventas ſcaturigines, quæ balnea jucundiſſima præbent, & morbis diuturnis ſanandis ſunt præſtantiſſimæ. Habet etiam omnigena metalla, & copioſas ferarum venationes, maritimoſque proventus varios; & alia innumera, vel utilia vel miranda. Sed, quod omnium pulcherrimum eſt, *habet* aërem, pro varietate tempeſtatum, moderate adeo temperatum, ut neque nimio frigore neque nimio calore frugum generationem aut animalium procreationem lædat.

¶ Nil igitur mirum, ſi antiqui regionem iſtam Saturno ſacram putarint, quod hunc deum omnis felicitatis humanæ auctorem ac perfectorem exiſtimarent; ſive is Chronos, ut Græci volunt, ſive Cronos eſt appellandus, ut placet Romanis: qui univerſam mundi naturam complectitur, utrocunque modo eum nomines. *Nil mirum, inquam,* ſi quum illi viderent iſtam regionem omni opulentia & gratia refertam, cujus ſtudioſum eſt genus humanum: XXXVIII.

a Ὁποίας *Vat.* b Ἀρδόμενης *Vat.* c Deeſt *Vat.* d Ἀλβανοὶ *Vat.* e Αὐτῇ abſolute poſitum videtur, ut ad Italiam referatur. Sed ἐν αὐτῇ vel αὐτῆς mallem. *Port.* f Βοτάνη *Ed. Steph.* Sed niſi βοτάνη (inquit *Sylb.*) nominandi caſu legas, ſtructura non conſtabit. g Relativum ἣ poſtpoſitum obſcuritatis aliquid parit. alioqui legendum eſſet ἡ ἄπειρος ὅση θέρους νέμεται. *Sylb.* Ἄπειρος ἣ θέρει νέμεται, καὶ παρέχει *Vat.* h Ἐξ ὧν πολλῆς μὲν εὐπόρου οὔσης καὶ καλῆς εἰς ναυπήγησιν *Vat.* Ἐξ ὧν πολλῆς μὲν εὐποροῦσι καὶ καλῆς ὕλης ναυπηγησίμου legit *Caſaub.* i Οὐδὲν δὴ θαυμαστὸν ἦν *Vat.* k Inverſo ordine Κρόνον Græcis, Χρόνον Latinis tribuit *Lapus*: ita enim locum interpretatur; *ſive* Κρόνον *vocari oportet ipſum, ut Græci volunt, ſive Chronum vel Saturnum, ut Romani.* Sed quid ſi Χρόνον in priore, Σατόρνιον in poſteriore membro *Dionyſium* ſcripſiſſe dicamus? ad ſaturitatis certe appellationem alludit verbale πληρωτὴς in præcedentibus. *Sylb.* Forſan, εἴτε Κρόνον (vel Χρόνον) αὐτὸν δεῖ καλεῖν, ὡς Ἕλληνες ἀξιοῦσιν, εἴτε Κόρον (vel Κοίλον) ὡς Ῥωμαῖοι. *Steph.* & *Caſaub.* l Ὁποτέρως *Ven.* m Ὀνομάσει *Vat.* n Ἐκπλέων *Vat.*

num: quumque cenſerent divino & mortali generi convenientiſſima quæque loca eſſe maxime commoda atque grata; montes & nemora Pani; prata & loca virentia nymphis; littora & inſulas numinibus marinis *ſacras putarint*: & cæteris in rebus unicuique deo aut dæmoni *ſacrum duxerint* quicquid *ipſi* familiare *gratumque* eſſet. Ajunt etiam priſcos illos homines Saturno victimas humanas immolare ſolitos fuiſſe, ſicut Carthagine fiebat, quamdiu ea urbs ſtetit; & nunc quoque fit apud Gallos & alias quaſdam occidentales gentes. Herculem vero, quum iſtum ſacrorum morem abolere vellet, & aram fundaſſe in Saturnio colle, & auctorem fuiſſe ut hoſtiæ ſanctæ puris ignibus adolerentur. Ut autem nihil hominum animos turbaret, quaſi patria ſacra neglexiſſent, illius regionis incolas docuiſſe, ad iram hujus dei placandam, pro hominibus, quos pedibus manibuſque vinctos in Tiberis profluentem jaciebant, ſimulacra ad illorum ſimilitudinem efficta, eorundemque habitu ornata in fluvium projicere, ut quicquid religionis in omnium animis unquam reſediſſet, evelleretur, ſervatis priſci ritus imaginibus. Hoc autem hucuſque Romani conſtanter faciebant paullo poſt vernum æquinoctium, menſis Maji idibus, ut vocantur, * quo die lunam ſemiplenam eſſe dicunt. Hoc die illi qui Pontifices vocantur, qui ſummum inter ſacerdotes locum tenent, & cum illis virgines, quæ perpetuum ignem ſervant, & prætores, cæterique cives, quos ſacris intereſſe fas erat, ſacrificio rite peracto ſimulacra ad humanæ formæ ſimilitudinem facta, numero XXX. de ſacro ponte in Tiberis profluentem jaciunt, quæ Argeos appellant. Verum, de ſacrificiis, & aliis ſacris ceremoniis, quas populus Romanus Græco patrioque more diligenter obſervat, † alias agemus. Nam præſens tempus poſcere videtur, ut, hîc gradum ſiſtentes, de Herculis etiam adventu in Italiam plura verba faciamus; nec ſilentio prætereamus ſi quod facinus memoria dignum ibi patrarit.

[a]ἀξιῶσαι δὲ θείῳ καὶ θνητῷ γένει τὸ προσφορώτατον εἶναι πάντων χωρίων ἁρμοδιώτατον, ὄρη μὲν καὶ νάπας Πανί, λειμῶνας δὲ καὶ τεθηλότα χωρία νύμφαις, ἀκτὰς δὲ καὶ νήσους πελαγίοις δαίμοσι· τῶν δ᾽ ἄλλων, ὡς ἑκάστῳ τι θεῷ καὶ δαίμονι οἰκεῖον. λέγουσι δὲ καὶ τὰς θυσίας ἐπιτελεῖν τῷ Κρόνῳ τοὺς παλαιούς, ὥσπερ ἐν Καρχηδόνι, τέως ἡ πόλις διέμεινε, καὶ παρὰ Κελτοῖς εἰς τόδε χρόνου γίνεται, καὶ ἐν ἄλλοις τισὶ τῶν [b]ἑσπερίων ἐθνῶν, ἀνδροφόνους. Ἡρακλέα δέ, παῦσαι τὸν νόμον τῆς θυσίας βουληθέντα, τόν τε βωμὸν ἱδρύσασθαι τὸν ἐπὶ τῷ Σατορνίῳ, καὶ κατάρξασθαι θυμάτων ἁγνῶν, ἐπὶ καθαρῷ πυρὶ [c]ἀζομένων. ἵνα δὲ [d]μηδὲν εἴη τοῖς [e]ἀνθρώποις ἐνθύμιον, ὡς πατρίων [f]ἠλογηκόσι θυσιῶν, διδάξαι τοὺς ἐπιχωρίους, [g]ἀπομειλιττομένους τὴν τοῦ θεοῦ μῆνιν, ἀντὶ τῶν ἀνθρώπων, οὓς συμποδίζοντες καὶ τῶν χειρῶν ἀκρατεῖς ποιοῦντες [h]ἐρρίπτουν εἰς [i]τὸ Τιβέριος ῥεῖθρον, εἴδωλα ποιοῦντας ἀνδρείκελα, κεκοσμημένα τὸν αὐτὸν ἐκείνοις τρόπον, [k]ἐμβάλλειν εἰς τὸν ποταμόν, ἵνα δὴ τὸ τῆς ὀττείας ὅ τι δή ποτε ἦν ἐν ταῖς ἁπάντων ψυχαῖς παραμένον ἐξαιρεθῇ, τῶν εἰκόνων τοῦ παλαιοῦ [l]ἔθους ἔτι σωζομένων. τοῦτο δὲ καὶ μέχρις ἐμοῦ διετέλουν Ῥωμαῖοι δρῶντες ὀλίγον ὕστερον ἐαρινῆς ἰσημερίας, ἐν μηνὶ Μαΐῳ, ταῖς καλουμέναις [m]ἰδοῖς, διχομηνίδα βουλόμενοι ταύτην εἶναι τὴν ἡμέραν· ἐν ᾗ προθύσαντες [n]ἱερὰ τὰ κατὰ τοὺς νόμους οἱ καλούμενοι Ποντίφικες, ἱερέων οἱ διαφανέστατοι, καὶ σὺν αὐτοῖς αἱ τὸ ἀθάνατον πῦρ διαφυλάττουσαι παρθένοι, στρατηγοί τε καὶ τῶν ἄλλων πολιτῶν οὓς παρεῖναι ταῖς ἱερουργίαις θέμις, εἴδωλα [o]μορφαῖς ἀνθρώπων εἰκασμένα, τριάκοντα τὸν ἀριθμόν, ἀπὸ τῆς ἱερᾶς γεφύρας βάλλουσιν εἰς τὸ ῥεῦμα τοῦ Τιβέριος, Ἀργείους αὐτὰ καλοῦντες. ἀλλὰ γὰρ [p]περὶ μὲν τῶν θυσιῶν καὶ τῶν ἄλλων ἱερουργιῶν, ἃς ἡ Ῥωμαίων πόλις συντελεῖ [q]κατά τε τὸν Ἑλληνικὸν καὶ ἐπιχώριον τρόπον, [r]ἐν ἑτέρῳ δηλώσομεν· ἀπαιτεῖν δὲ ὁ παρὼν καιρὸς ἔοικε καὶ περὶ τῆς Ἡρακλέους ἀφίξεως εἰς Ἰταλίαν μετ᾽ ἐπιστάσεως πλείονος διελθεῖν, καὶ εἴ τι λόγου ἄξιον ἔδρασεν αὐτόθι, μὴ παραλιπεῖν.

XXXIX. ¶ Quæ autem de hoc deo traduntur, partim ad fabulas partim ad veritatem propius accedunt. Fabula igitur de ejus *in Italiam* adventu ſic ſe habet. Hercules, *ut ajunt*, præter cæteros labores, quos Euryſthei juſſu ſuſcepit, Geryonis etiam boves ex Erythea Argos abigere juſſus eſt. Quo certaminis labore ad ſuum finem perducto, dum rediret domum, cum in multas alias Italiæ partes ivit, tum etiam in Aboriginum agrum Palantio proximum. Quum autem in eo magnam boni pabuli copiam ad boum armenta paſcenda inveniſſet, boves in paſcua dimiſit; at ipſe laboris onere gravatus decubuit, ſomnoque ſe dedit. Interea

Ἔστι δὲ τῶν ὑπὲρ τοῦ δαίμονος τοῦδε λεγομένων τὰ μὲν μυθικώτερα, τὰ δ᾽ ἀληθέστερα. ὁ μὲν οὖν μυθικὸς 31
περὶ τῆς παρουσίας αὐτοῦ λόγος ὧδ᾽ ἔχει· ὡς δὴ κελευσθεὶς ὑπ᾽ Εὐρυσθέως Ἡρακλῆς σὺν τοῖς ἄλλοις ἄθλοις, καὶ τὰς Γηρυόνου βοῦς ἐκ Ἐρυθείας εἰς Ἄργος ἀπελάσαι, τελέσας τὸν ἆθλον, καὶ τὴν οἴκαδε πορείαν ποιούμενος, ἄλλῃ τε πολλαχῇ τῆς Ἰταλίας ἀφίκετο, καὶ τῆς Ἀβοριγίνων γῆς εἰς τὸ προσεχὲς [ſ]τῷ Παλλαντίῳ χωρίον. εὑρὼν δὲ πόαν ἐν αὐτῷ βουκολίδα πολλὴν καὶ καλήν, τὰς μὲν βόας ἀνῆκεν εἰς νομήν, αὐτὸς δὲ βαρυνόμενος ὑπὸ κόπου, κατακλιθεὶς ἔδωκεν αὑτὸν ὕπνῳ. ἐν δὲ

τούτῳ,

a Scriptum fuiſſe reor à *Dionyſio* θείῳ ὡς καὶ θνητῷ γένει. *Steph.* Vel ἱερὰ ὑπολαβεῖν repetendum ἀπὸ κοινοῦ, vel ἱερῶσαι ſive ἱερώσασθαι deſideratur. *Port.* *b* In *Euſebio* (locum citante l. 4. de Præp. Evang. c. 17.) περὶ ἑσπερίων, & mox ἀνδροφονοῦσι. ſed ἀνδροφόνους vera eſt lectio, pertinet enim ad θυσίας: & ſimplex ſtructuræ ordo, ſoluto hyperbato, hic eſt; λέγουσι δὲ καὶ τὰς ἀνδροφόνους θυσίας ἐπιτελεῖν τῷ Κρόνῳ τοὺς παλαιούς. *Sylb.* *c* Ἁγιαζομένων pro ἀζομένων habet *Euſeb.* quod probat *Steph.* Sed non minus veriſimile exiſtimat ἁγνιζομένων aut etiam ἁγιζομένων; cùm & ἁγνίζειν & ἁγίζειν & καθαγίζειν apud *Dionyſium* reperiantur. *d* Μηθὲν ἢ in *Euſeb.* *e* Ἀνθρώποις δέους ἐνθύμιον *Euſeb.* Ἀνθρώποις δέος ἢ ἐνθύμιον *Vat.* & *Lapi Cod.* Pro vulgata lectione facit *Thucyd.* p. 444. v. 5. *Ed. Oxon.* *f* Ἠλογήκει habet *Euſeb.* referens ad Herculem quod *Dionyſius* de priſcis Romanis prædicat. *Sylb.* *g* Ἀπομειλισσομένους *Euſeb.* *h* Ἐρρίπτουν *Id.* *i* Τὸ τοῦ Τιβέριος *Vat.* Τὸ τοῦ Τιβέρεως *Euſeb.* *k* Ἐμβάλλειν *Id.* *l* Πάθους *Vat.* & *Euſeb.* ſignificanter: & mox poſt μέχρι ἐμοῦ inſerunt ἔτι. *m* Εἰδοῖς *Euſeb.* ſic & alibi apud *Dionyſ.* & mox διχομηνίδα. *n* Ἱερεῖα *Euſeb.* quam vocem hîc & aliis in locis reſtituendam cenſet *Steph.* *o* Εἰς μορφὴν *Euſeb.* & infra Τιβέρεως. *p* Ὑπὲρ μὲν *Vat.* *q* Κατά γε *Vat.* *r* Ἐν ἑτέρῳ λόγῳ *Vat.* & *Lapi Cod.* *ſ* Ἐν τῷ Παλλαντίῳ *Vat.* * Volentes eam diem eſſe menſis mediam. *Lapus.* Quo die lunam volunt eſſe dimidiam. *Gelen.* † Vel in altero declarabitur libro.

a Ἀφιλώτης

τούτῳ, λῃστής τις ἐπιχώριος ὄνομα Κάκος, περιτυχὼν ταῖς βουσὶν [a] ἀφυλάκτως νεμομέναις, καὶ αὐτῶν ἔρωτα ἴσχει. ὡς δὲ τὸν Ἡρακλέα [b] κοιμώμενον κατέμαθεν, ἁπάσας μὲν οὐκ ἂν [c] ᾤετο λαθεῖν ἀπελάσας, καὶ ἅμα οὐδὲ ῥᾴδιον τὸ πρᾶγμα κατεμάνθανεν· ὀλίγας δέ τινας ἐξ αὐτῶν εἰς τὸ ἄντρον, ἐν ᾧ πλησίον ὄντι ἐτύγχανε τὴν δίαιταν ποιούμενος, ἀποκρύπτεται, ἔμπαλιν τῆς κατὰ φύσιν τοῖς ζῴοις πορείας ἐπισπώμενος ἑκάστην κατ' οὐράν. τοῦτο δὲ αὐτῷ τῶν ἐλέγχων ἀφανισμὸν ἐδύνατο παρέξειν, ἐναντίας [d] φαινομένης τοῖς ἴχνεσι τῆς ὁδοῦ. ἀναστὰς δὲ μετ' ὀλίγον ὁ Ἡρακλῆς, καὶ τὸν ἀριθμὸν ἐπιλεξάμενος τῶν βοῶν, ὡς ἔμαθε τὰς ἐκλειπούσας, τέως μὲν ἠπόρει ποῦ κεχωρήκασι, καὶ ὡς πεπλανημένας ἀπὸ τῆς νομῆς ἐμάστευεν [e] ἀνὰ τὴν χώραν· ὡς δ' οὐχ εὕρισκεν, ἐπὶ τὸ σπήλαιον ἀφικνεῖται τοῖς μὲν ἴχνεσι [f] διαφορτώμενος, [g] οὐδὲν δὲ ἧττον οἰόμενος τοῦ εἶ διερευνήσασθαι τὸ χωρίον. τοῦ δὲ Κάκου περὶ τῆς θύρας ἑστῶτος, καὶ οὔτ' ἰδεῖν φάσκοντος ἐρομένῳ, οὔτε ἐρευνᾶσθαι ἐπιτρέποντος αἰτουμένῳ, τούς τε [h] πλησίον, ὡς δεινὰ πάσχοι ὑπὸ τοῦ ξένου, ἐπιβοῶντος, ἀμηχανῶν ὁ Ἡρακλῆς ὅ,τι [i] χρήσεται τῷ πράγματι, εἰς νοῦν βάλλεται προσελάσαι τῷ σπηλαίῳ τὰς ἄλλας βόας· ὡς δὲ ἄρα τῆς συννόμου φωνῆς τε καὶ ὀσμῆς αἱ ἔντοσθεν ᾔσθοντο, ἀντεμυκῶντο ταῖς ἔκτοσθεν, καὶ [k] ἐγεγώνει ἡ φωνὴ αὐτῶν κατήγορος τῆς κλοπῆς. ὁ μὲν οὖν Κάκος, ἐπειδὴ περιφανὴς ἐγένετο κακουργῶν, τρέπεται πρὸς ἀλκὴν, καὶ τοὺς εἰωθότας αὐτῷ συναγραυλεῖν συνεκάλει· Ἡρακλῆς δὲ [l] ἀλοιῶν αὐτὸν τῷ ῥοπάλῳ κτείνει, καὶ τὰς βόας ἐξαγαγὼν, ἐπειδὴ κακούργων ὑποδοχαῖς εὔθετον ἑώρα τὸ χωρίον, ἐπικατασκάπτει [m] τῇ χαλαύρῃ τὸ σπήλαιον. ἁγνίσας δὲ τῷ ποταμῷ τὸν φόνον, ἱδρύεται πλησίον τοῦ τόπου Διὸς Εὑρεσίου βωμὸν, ὃς ἐστὶ τῆς Ῥώμης παρὰ τῇ Τριδύμῳ πύλῃ· καὶ θύει τῷ θεῷ δάμαλιν ἕνα, τῆς εὑρέσεως τῶν βοῶν χαριστήριον. ταύτην ἔτι καὶ εἰς ἐμὲ τὴν θυσίαν ἡ Ῥωμαίων πόλις συνετέλει, νομίμοις Ἑλληνικοῖς ἅπασιν ἐν αὐτῇ χρωμένη, καθάπερ ἐκεῖνος κατεστήσατο.

vero quidam illius regionis latro, nomine Cacus, incidit in boves quæ ſine cuſtodia paſcebantur, earumque amore captus eſt. Et quum Herculem ſopitum animadvertiſſet, exiſtimavit totum armentum à ſe clam abigi non poſſe, ſimul etiam rem factu difficilem eſſe vidit. Sed paucas aliquot de ipſis in antrum proximum, ubi vitam degebat, abdidit: easque ſingulas per caudam eò traxerat averſas, contra naturam inceſſus hujuſmodi animalium. Hoc enim modo furti indicium celatum iri ſperabat, quod pedum veſtigia *quærentem* in contrariam partem manifeſte deductura eſſent. Hercules vero paullo poſt ſomno excitus, quum numerum boum recenſuiſſet, & cognoviſſet quot armento deeſſent, aliquandiu quidem dubitavit quonam iviſſent; & quaſi à paſcuis aberraſſent, per eam regionem eas quærebat. Sed quum eas non inveniret, ad ſpeluncam perrexit; & quamvis ipſum veſtigia ſuſpenſum ac incertum diſtinerent, nihilominus tamen locum illum ſibi perſcrutandum eſſe duxit. Verum, quia Cacus pro foribus ſtabat, & roganti ſe *eas* vidiſſe negabat, eique ſpeluncæ perſcrutandæ poteſtatem petenti permittere nolebat, ſed vicinorum fidem & auxilium implorabat, quaſi gravem injuriam ab hoſpite acciperet, Herculi conſilii inopia laboranti, & quomodo in ea re ſe gerere deberet neſcienti, *tandem* in mentem venit cæteras boves ad ſpeluncam agere. Quum autem quæ incluſæ erant vocem & odorem conſuetum ſenſiſſent, illis, quæ extra erant, mugitu reſponderunt, ipſarumque vox furtum indicavit. At Cacus, in manifeſto maleficio deprehenſus, ad vim propulſandam ſe convertit, & cæteros paſtores ſocios ſuos convocare cœpit: ſed Hercules illum clava percuſſum interfecit, & boves eduxit; &, quia locum illum valde commodum latronum receptaculum videbat eſſe, ſpeluncam ſuo pedo diruit. Quumque cædem aqua fluminis expiaſſet, prope locum eum aram Jovi Inventori ſtatuit, quæ Romæ eſt ad portam Trigeminam: utque deo gratias ageret ob inventas boves, juvencum unum ei mactavit. Hoc ſacrificium vel uſque ad meam ætatem populus Romanus faciebat, & in eo Græcos omnes ritus obſervabat, prout ille inſtituerat.

32 Οἱ δὲ Ἀβοριγῖνες καὶ τῶν Ἀρκάδων οἱ τὸ Παλάντιον κατοικοῦντες, ὡς τοῦ τε Κάκου τὸν θάνατον ἔγνωσαν, καὶ τὸν Ἡρακλέα εἶδον, τοῦ μὲν ἀπεχθόμενοι διὰ τὰς ἁρπαγὰς, τοῦ δὲ τὴν ὄψιν ἐκπαγλούμενοι, θεῖόν τι χρῆμα ἐνόμισαν ὁρᾶν, καὶ τοῦ λῃστοῦ μέγα εὐτύχημα τὴν ἀποβολὴν ἐποιοῦντο. οἱ δὲ πένητες αὐτῶν κλάδους δρεψάμενοι δάφνης, ἣ πολλὴ περὶ τὸν τόπον ἐφύετο, ἐκεῖνόν τε καὶ αὐτοὺς ἀνέστεφον. ἧκον δὲ καὶ οἱ βασιλεῖς αὐτῶν, [n] ἐπὶ ξενίᾳ τὸν Ἡρακλέα καλοῦντες. ὡς δὲ καὶ τοὔνομα καὶ τὸ γένος αὐτοῦ, καὶ τὰς πράξεις

XL. ¶ Aborigines vero & Arcades, qui collem Palatinum incolebant, poſtquam Caci mortem cognoverunt & Herculem viderunt, illum quidem propter rapinas graviter oderant, hujus vero ſpeciem ac præſentiam magno cum ſtupore admirabantur, & divinum quiddam ſe videre putabant, atque latronis illius jacturam *cædemque* magnæ ſuæ felicitati tribuebant. Qui vero de ipſis pauperes erant, decerptis lauri ramis, cujus in eo loco magna erat copia, illum & ſe coronarunt. Ipſorum quoque reges venerunt, & Herculem ad hoſpitium invitarunt. Quum autem & nomen & genus & res geſtas

a Αφυλάκτως Vat. *b* Κοιμώμενον αὐτὸν κατέμαθεν Vat. *c* Οὕτω δυνάμενος λαθεῖν Vat. *d* Φαινομένης Vat. *e* Ανὰ τὸν χῶρον Vat. *f* Voce διαφορτοῦσθαι delectatur *Dionyſius* & varie utitur. Sed fere ſignificat, *animum ſuſpendere & decipere.* Διαφορτώμενος per ἐξαπατώμενος explicat *Suidas. Caſ.* *g* Οὐδὲν δ' οἷον οἰόμενος εἶναι διερευνήσασθαι ſcriptum fuiſſe ſuſpicatur *Steph.* cujus φράσεως exempla nonnulla in *Theſauro* ſuo allata eſſe dicit: eoque minus intellectam hanc phraſin exiſtimat, quod inverſo verborum ordine dixiſſet *Dionyſius* οὐδὲν δ' οἷον οἰόμενος εἶναι pro οἰόμενος δὲ οὐδὲν εἶναι οἷον. Illud autem (inquit *Caſaub.*) οὐδὲν ἧττον ſignificat quod Gallice dicimus, *il n'y a point de mal de faire cela.* dicunt Græci & οὐ χεῖρον eodem ſenſu, ſimilique modo οὐκ ἄμεινον. *h* Πλησίους Vat. *i* Χρήσαιτο Vat. *k* Εγεγώνει retineri poteſt, & ἐγεγώνει pro eo ſubſtitui. *Sylb.* Εγεγώνει (inquit *Portus*) legendum ſenſus indicat. *l* Αλύων Vat. rectius forſan. *m* Τῷ κλωπὶ Vat. Et *Lapus* quidem vertit, *ſpeluncam ipſam evertit, furique ſuperjecit.* *n* Επὶ ξενίᾳ retineri poteſt, ut mox ἐπὶ φιλίᾳ. ſi quis tamen ἐπὶ ξένια malit, non obſtabo. *Sylb.*

α Επιάστης

geſtas ipſo narrante cognoviſſent, ſuam regionem & ſeipſos in ejus fidem ac amicitiam dediderunt. At Evander, qui multo ante ex ipſius Themidis narrantis ore audierat, in fatis eſſe ut Hercules, Jove & Alcumena prognatus, propter ſuam virtutem naturam mortalem cum immortali commutaret; ſtatim, ſimulatque intellexit quis ille eſſet, quod cæteros omnes homines antevertere cuperet, primus Herculem divinis honoribus placavit; aramque præ nimia feſtinatione ex tempore factam ipſi erexit, & ſupra hanc juvencum indomitum ei mactavit, ubi prius oraculum ipſi narraſſet; eumque rogavit ut ſacra auſpicaretur. Hercules vero, gentis illius hoſpitalitatem admiratus, epulo populum excepit, mactatis aliquot bobus, & decimis ex reliqua præda exemptis. At reges amplo Ligurum & aliorum finitimorum agro donavit, cujus imperium vehementer optabant, improbis quibuſdam hominibus prius inde pulſis. Ferunt præterea regionis illius incolas ab eo rogatos, ut, quando ipſum primi deum putarant, honores iſtos immortales ipſi perpetuo ſervarent, & quotannis juvencum indomitum mactarent, rituque Græco ſacra peragerent. Ut autem ipſi ſacrificia grata ſemper ab illis fierent, duas nobiles familias ab eo delectas, & ſacrorum ritus ab eodem edoctas. Illos vero, qui Græcam ſacrorum diſciplinam didicerunt, fuiſſe Potitios & Pinarios, penes quas familias curam ſacrorum, ut ille inſtituerat, diu manſiſſe. Potitios autem ſacris præfuiſſe & ſacrificia auſpicari, atque victimarum igne crematarum primitias habere ſolitos fuiſſe: ſed Pinarios à viſcerum communicatione *ac dape* repulſos, & cæteris in rebus, quas communi utrorumque miniſterio fieri oportebat, ſecundum honorem habuiſſe. Hanc vero ignominiæ notam propter adventus tarditatem illis inuſtam fuiſſe: quod, quum illis imperatum fuiſſet ut mane præſto adeſſent, extis jam adeſis *ad cæteram dapem* veniſſent. Nunc tamen horum ſacrorum cura non eſt amplius penes illorum cognatos *ac poſteros*, ſed ſervi ære publico empti hæc ſacra faciunt. Quibus vero de cauſſis mos iſte fuerit mutatus,& quomodo deus iſte manifeſte apparuerit, ut ſacerdotes, qui hæc ſacra faciebant, mutarentur, quum ad hanc hiſtoriæ meæ partem pervenero, fuſius aperiam. Ara vero, ſupra quam Hercules decimas obtulit, à Romanis Maxima vocatur, eſtque prope forum quod Boarium appellatur, quam regionis illius incolæ, ſi quam aliam, venerantur. Qui enim aliquid firmi ac validi tranſigere volunt, ad hanc aram & jusjurandum & pacta faciunt: hîc etiam ſuarum facultatum decimas ex voto ſæpe offerunt. Ipſius tamen apparatus hominum opinioni parum reſpondet. In multis etiam aliis Italiæ locis templa huic deo ſunt ſacrata, & in urbibus ac in ipſis viis aræ ſunt erectæ: nec facile reperias ullum in Italia

διεξιόντος ἔμαθον, ἐνεχείριζον αὐτῷ τήν τε χώραν, καὶ σφᾶς αὐτοὺς ἐπὶ φιλίᾳ. Εὔανδρος δὲ παλαίτερον ἔτι τῆς Θέμιδος ἀκηκοὼς διεξιούσης, ὅτι πεπρωμένον εἴη τὸν ἐκ Διὸς καὶ Ἀλκμήνης γενόμενον Ἡρακλέα, διαμείψαντα τὴν θνητὴν φύσιν, ἀθάνατον γενέσθαι δι' ἀρετήν, ἐπειδὴ τάχιστα ὅστις ἦν ἐπύθετο, φθάσαι βουλόμενος ἅπαντας ἀνθρώπους, Ἡρακλέα θεῶν τιμαῖς πρῶτος ἱλασάμενος, βωμὸν αὐτοσχέδιον ὑπὸ σπουδῆς ἱδρύεται, καὶ δάμαλιν ἄζυγα θύει πρὸς αὐτῷ, τὸ θέσφατον ἀφηγησάμενος Ἡρακλεῖ, καὶ δεηθεὶς τῶν ἱερῶν κατάρξασθαι. ἀγασθεὶς δὲ τοὺς ἀνθρώπους τῆς φιλοξενίας Ἡρακλῆς, τὸν μὲν δῆμον [a] ἑστιάσει ὑποδέχεται, θύσας τῶν βοῶν τινας, καὶ τῆς ἄλλης λείας τὰς δεκάτας ἐξελών· τοὺς δὲ βασιλεῖς χώρᾳ πολλῇ δωρεῖται Λιγύων τε καὶ τῶν ἄλλων περιοίκων, ἧς μέγα ἐποιοῦντο ἄρχειν, παρανόμους τινὰς ἐξ αὐτῆς ἐκβαλὼν ἀνθρώπους. λέγεται δὲ πρὸς τούτοις, ὡς καὶ δέησίν τινα ποιήσαιτο τῶν ἐπιχωρίων, ἐπειδὴ πρῶτοι θεὸν αὐτὸν ἐνόμισαν, ὅπως ἀθανάτους αὐτῷ διαφυλάττωσι τὰς τιμάς, θύοντες μὲν ἄζυγα δάμαλιν ἀνὰ πᾶν ἔτος, [b] ἁγιστεύοντες δὲ τὴν ἱερουργίαν ἔθεσιν Ἑλληνικοῖς· καὶ ὡς διδάξειεν αὐτοὺς τὰς θυσίας, ἵνα διὰ παντὸς αὐτῷ κεχαρισμένα θύοιεν, οἴκους δύο τῶν ἐπιφανῶν [c] παραλαβών"· εἶναι δὲ τοὺς μαθόντας τότε τὴν Ἑλληνικὴν ἱερουργίαν, Ποτιτίους τε καὶ Πιναρίους, ἀφ' ὧν τὰ γένη διαμεῖναι μέχρι πολλοῦ τὴν ἐπιμέλειαν ποιούμενα τῶν θυσιῶν, ὡς ἐκεῖνος κατεστήσατο· Ποτιτίων μὲν ἡγουμένων τῆς ἱερουργίας, καὶ τῶν [d] ἐμπύρων ἀπαρχομένων· Πιναρίων δὲ σπλάγχνων τε μετουσίας εἰργομένων, καὶ ὅσα ἄλλα ἐχρῆν [e] γενέσθαι ὑπ' ἀμφοῖν, τὴν δευτέραν τιμὴν ἐχόντων. ταύτην δὲ αὐτοῖς [f] προστεθῆναι τὴν ἀτιμίαν [g] ὀψίμου τῆς παρουσίας ἕνεκα, ἐπειδὴ ἕωθεν αὐτοῖς κελευσθὲν ἥκειν, [h] ἐσπλαγχνευμένων ἤδη τῶν ἱερῶν ἀφίκοντο. νῦν μέν τοι οὐκέτι [i] τοῖς συγγενέσι τούτοις ἡ περὶ τὰς ἱερουργίας ἐπιμέλεια ἀνάκειται, ἀλλὰ παῖδες ἐκ τοῦ δημοσίου ὠνητοὶ δρῶσιν αὐτοῖς. δι' ἃς δὲ αἰτίας τὸ ἔθος μετέπεσε, καὶ τίς ἡ τοῦ δαίμονος ἐπιφάνεια 33 [k] περὶ τὴν ἐναλλαγὴν τῶν ἱεροποιῶν ἐγένετο, ἐπειδὰν κατὰ τοῦτο γένωμαι τοῦ λόγου τὸ μέρος, διηγήσομαι. ὁ δὲ βωμός, ἐφ' οὗ τὰς δεκάτας ἐπέθυσεν Ἡρακλῆς, καλεῖται μὲν ὑπὸ Ῥωμαίων Μέγιστος, ἔστι δὲ Βοαρίας λεγομένης ἀγορᾶς πλησίον, ἁγιστευόμενος εἰ καί τις ἄλλος ὑπὸ τῶν ἐπιχωρίων· ὅρκοι γὰρ ἐπ' αὐτῷ καὶ συνθῆκαι τοῖς βουλομένοις βεβαίως τι διαπράττεσθαι, καὶ δεκατεύσεις χρημάτων γίνονται συχναὶ κατ' εὐχάς. τῇ μέν τοι κατασκευῇ πολὺ τῆς δόξης ἐστὶ καταδεέστερος. πολλαχῇ δὲ καὶ ἄλλῃ τῆς Ἰταλίας ἀνεῖται τεμένη τῷ θεῷ, καὶ βωμοὶ κατὰ πόλεις τε ἵδρυνται καὶ [l] παρ' ὁδοῖς, καὶ σπανίως ἂν εὕροι τις Ἰταλίας χωρίον,

a Εστιάσει in *Ed. Steph.* errore manifeſto. *b* Πιστεύοντες *Vat.* *c* Deeſt *Vat.* *d* Εμπυρα, τὰ καιόμενα ἱερὰ *Heſychio*, τὰ καιόμενα ἱερεῖα *Suid.* quare *victimas* vertere non dubitavi. *Port.* Εμπύρων ἀπάρχεσθαι dicuntur, qui ἀπαρχάς, i. e. *proſicias* in ignem inferunt: quo facto reliquis extis veſcebantur. Nam & *proſicias* ἀπαρχὰς θυμάτων & ἀπαρχὰς ἱερῶν interpretantur Grammatici. *Salmaſ.* Exercit. Plin. pag. 91. & 147. *Ed. Traject.* *e* Υπ' ἀμφοῖν γίνεσθαι *Vat.* *f* Προστίθεναι *Vat.* *g* Si tranſpoſito articulo malis τῆς ὀψίμου παρουσίας ἕνεκα, non refragantur *Sylb.* & *Port.* *h* Σπλαγχνευομένων ἤδη *Vat.* *i* Τοῖς γένεσι *Vat.* *k* Περὶ τὴν ἀλλαγὴν *Vat.* *l* Παρόδοις *Vat.*

a Αποδίδονται

χωρίων, ἔνθα μὴ τυγχάνει τιμώμενος ὁ θεός. ὁ μὲν οὖν μυθικὸς λόγος ὑπὲρ αὐτοῦ τοιόσδε [a] παραδέδοται. Ὁ δ' ἀληθέστερος, ᾧ πολλοὶ τῶν [b] ἐν ἱστορίας σχήματι τὰς πράξεις αὐτοῦ διηγησαμένων ἐχρήσαντο, τοιόσδε· ὡς στρατηλάτης γενόμενος [c] ἁπάντων ὁ κράτιστος τῶν καθ' αὑτὸν Ἡρακλῆς, καὶ δυνάμεως πολλῆς ἡγούμενος, ἅπασαν ἐπῆλθε τὴν ἐντὸς Ὠκεανοῦ, καταλύων μὲν εἴ τις εἴη τυραννὶς βαρεῖα καὶ λυπηρὰ τοῖς ἀρχομένοις, ἢ πόλις ὑβρίζουσα καὶ [d] λωβουμένη τὰς πέλας ἡγεμονίας, ἀνθρώπων ἀνημέρῳ διαίτῃ καὶ ξενοκτονίαις ἀθεμίτοις χρωμένων· [e] καθιστὰς δὲ νομίμους βασιλείας, καὶ σωφρονικὰ πολιτεύματα, καὶ βίων ἔθη φιλάνθρωπα καὶ κοινοπαθῆ· πρὸς δὲ τούτοις Ἕλλησί τε καὶ βαρβάροις συγκεραννύμενος, καὶ θαλαττίοις καὶ ἠπειρώταις, οἳ τέως ἀπίστους καὶ ἀσυναλλάκτους εἶχον ὁμιλίας· ἐρήμῳ τε γῇ πόλεις ἐνιδρυόμενος, καὶ ποταμοὺς ἐκτρέπων ἐπικλύζοντας πεδία, καὶ τρίβους ἐκτέμνων ἀβάτοις ὄρεσι, καὶ τὰ ἄλλα μηχανώμενος, ὡς ἅπασα γῆ καὶ θάλαττα κοινὴ ταῖς ἁπάντων χρείαις γενήσοιτο. ἀφίκετο δὲ εἰς Ἰταλίαν οὐ μονόστολος, οὐδὲ ἀγέλην βοῶν ἐπαγόμενος. οὔτε γὰρ ὁ χῶρος ἐν τρίβῳ τοῖς εἰς Ἄργος ἐξ Ἰβηρίας [f] ἀναγκαζομένοις, οὔτε τοῦ διελθεῖν ἕνεκα τὴν χώραν τοσαύτης ἂν ἠξιώθη τιμῆς. ἀλλ' ἐπὶ δουλώσει καὶ ἀρχῇ τῶν τῇδε ἀνθρώπων στρατὸν ἄγων πολύν, Ἰβηρίαν ἤδη κεχειρωμένος. διατρῖψαι δὲ αὐτόθι πλείω χρόνον ἠναγκάσθη, τοῦ τε ναυτικοῦ τῇ ἀπουσίᾳ, ἣ ἐγένετο χειμῶνος ἐπιβαλόντος, καὶ τῷ μὴ πάντα τὰ ἔθνη τὰ κατέχοντα Ἰταλίαν προσχωρῆσαι αὐτῷ ἑκούσια. χωρὶς γὰρ τῶν ἄλλων βαρβάρων, τὸ Λιγύων γένος πολὺ καὶ μάχιμον, ἐπὶ ταῖς παρόδοις τῶν [g] Ἀλπίων ὀρῶν ἱδρυμένον, ἀποκωλύειν ὅπλοις τὰς εἰσβολὰς αὐτοῦ τὰς εἰς Ἰταλίαν ἐπεχείρησεν, ἔνθα μέγιστος ἀγὼν τοῖς Ἕλλησιν ἐγένετο, πάντων αὐτοὺς ἐπιλειπόντων ἐν τῇ μά-
34 χῃ τῶν βελῶν. δηλοῖ δὲ τὸν πόλεμον τόνδε τῶν ἀρχαίων ποιητῶν Αἰσχύλος ἐν Προμηθεῖ λυομένῳ. πεποίηται γὰρ αὐτῷ ὁ Προμηθεὺς Ἡρακλεῖ τά τε ἄλλα προλέγων, ὡς ἕκαστον αὐτῷ τι συμβήσεσθαι ἔμελλε κατὰ τὴν ἐπὶ Γηρυόνην στρατείαν, καὶ δὴ καὶ περὶ τοῦ Λιγυστικοῦ πολέμου, ὡς οὐ ῥᾴδιος ὁ ἀγὼν ἔσται, διηγούμενος. τὰ δὲ ποιήματα ὧδε ἔχει·

[h] Ἥξεις δὲ Λιγύων εἰς ἀτάρβητον στρατόν,
Ἔνθ' οὐ μάχης εὖ οἶδα καὶ θοῦρός περ ὢν
Μέμψει. πέπρωται γάρ σε καὶ βέλη λιπεῖν.

[i] Ἐπεὶ δὲ τούτους καταστρεψάμενος τῶν παρόδων ἐκράτησεν, οἱ μέν τινες ἑκούσιοι παρεδίδοσαν αὐτῷ τὰς πόλεις, μάλιστα δὲ ὅσοι ἀπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους ἦσαν, ἢ δυνάμεις οὐκ εἶχον ἀξιοχρέους· αἱ δὲ πλείους ἐκ πολέμου καὶ πολιορκίας παρίσταντο. ἐν δὴ τούτοις μάχῃ κρατηθεῖσι,

locum, ubi deus iſte non colitur. Hæc igitur ſunt quæ fabulis de iſto *deo* produntur. ¶ At opinio vulgata quæ ad veritatem propius accedit, quam habuerunt multi qui res ab eo geſtas hiſtorico ſtilo ſunt perſequuti, hæc eſt. Hercules, quum omnium ſuæ ætatis imperatorum eſſet præſtantiſſimus, magnaſque copias ductaret, peragravit quicquid terrarum Oceanus cingit, evertens omnem tyrannidem, ſi qua populis ſubjectis gravis ac moleſta eſſet, aut ſi qua civitas ſuis contumeliis ac injuriis vicinos principatus infeſtaret, immanis vitæ genere & nefariis hoſpitum cædibus gaudens: & regna legitima & moderatas reſpublicas conſtituit, & mores humanos ac ſociabiles in vitam induxit. Præterea verſatus eſt cum Græcis & barbaris, cum maritimis & mediterraneis hominibus, qui ante ſine fide & ſine ullis contractibus commercium inter ſe habebant: & in locis deſertis urbes condidit, & fluvios avertit, qui campos inundabant; & in montibus, ad quos nullus patebat aditus, rupes ſecuit, ut viatoribus iter aperiret; & cætera molitus eſt, ut omnis terra & mare omnibus commune eſſet, omniumque uſibus inſerviret. In Italiam autem non ſolus venit, nec ullum boum armentum ſecum egit. nam per hanc regionem via non eſt trita illis, qui ex Hiſpania Argos ire coguntur, nec propter hanc regionem peragratam tanto honore dignus habitus fuiſſet: ſed Hiſpania jam ſubacta, cum magno exercitu *venit in Italiam*, ut ejus incolas ſubigeret & imperio ſuo ſubjiceret. Sed hîc diutius morari coactus eſt, tum propter claſſis abſentiam, quæ tempeſtatibus hybernis diſtinebatur, tum etiam quia non omnes Italicæ gentes ſe ultro ei adjunxerant, ut ipſius imperio parerent. Nam præter cæteros barbaros, Ligurum gens magna ac bellicoſa, quæ in ipſo Alpium tranſitu ſedes habet, eum ab Italiæ ingreſſione prohibere eſt conata. hîc acerrimum certamen à Græcis eſt commiſſum, in quo, dum pugnarent, omnia tela eos defecerunt. Æſchylus vero, antiquus poëta, hoc bellum in Promethei ſoluti fabula declarat. Inducit enim *ibi* Prometheum Herculi prædicentem cum alia, prout ſingula ipſi erant eventura in expeditione contra Geryonem ſuſcepta, tum etiam narrantem varias belli Liguſtici difficultates in prælio ſubeundas. Hæc autem ſunt ejus poëtæ carmina:

XLI. *De Hercule verior hiſtoria*

Venies etiam ad Liguru͂ intrepidum exercitu͂,
Hîc, ſat ſcio, licet ſis bellicoſus, prælium
Non vituperabis. nam in fatis eſt, ut vel ipſa
tela te deficiant.

XLII. ¶ Sed poſtquam his ſubactis tranſitum ſibi per vim patefecit, alii quidem urbes ſuas ipſi ſponte dediderunt, præcipue vero quotquot Græci generis erant, aut qui non ſatis firmas copias habebant, quas ipſius viribus opponerent. ſed plerique bello & obſidione coacti deditionem fecerunt. Inter eos igitur qui bello domiti erant,

a Ἀποδίδοται *Vat.* *b* Καὶ ἐν ἱστορίας ἐν σχήματι *Vat.* *c* Ἁπάντων κράτιστος *Vat.* *d* Λωβωμένη uſitatius. *Sylb.* Nam λωβᾶν & λωβάσθαι & apud alios reperias, & λωβεῖν aut λωβεῖσθαι apud nullum alium, quod ſciam. *Port.* *e* Καθιστὰς δὲ *Vat.* *f* Illud ἀναγκαζομένοις depravatum eſſe exiſtimant *Steph.* & *Caſ.* & participii ἀνακομιζομένοις (quo infra utitur p. 58. juxta *Ed. Sylb.*) vel ἀνασκευαζομένοις (quod occurrit p. 38.) locum occupare putant. Quin & pro ἀναζευγνυμένοις poſitum conjicit *Steph.* quod & apud *Dionyſium* ἀναζεῦξιν ποιεῖσθαι pro eodem habeamus. *g* Ἀλπίων *Vat.* *h* Hæc occurrunt apud *Strabonem* l. 4. p. 183. ubi pro εὖ οἶδα legitur σάφ' οἶδα, & μέμψῃ pro μέμψει. Hiſtoria eſt apud *Hygini* poëtic. Aſtronom. c 6. & *Theonem* in *Aratum* p. 12. *Ed. Morell.* *i* Ἐπειδὴ δὲ *Vat.*

erant, fuiſſe & illum Cacum Romanis fabulis celebrem, (qui princeps valde barbarus erat, quique hominibus immanibus imperabat) & Herculi reſtitiſſe ajunt, quod in locis natura munitis ſedes haberet, & propterea populis finitimis gravem *ac infeſtum* fuiſſe. Hic poſtquam animadvertit Herculem in proxima planitie caſtrametatum, more latronum inſtructus impreſſionem in eum derepente fecit; & dormiente exercitu quicquid prædæ incuſtoditum eſt nactus vi abegit. Sed quum poſtea Græci eum circumdatum obſidione preſſiſſent, ejuſque caſtella per vim cepiſſent, quia & ipſe reſiſtere voluit, in pugna cecidit. Ipſius vero caſtellis ſolo æquatis agros circumjacentes acceperunt cum alii, qui ſeorſum * ad opem Herculi ferendam convenerant, tum etiam Arcades Evandri comites; & Faunus rex Aboriginum. Conjiciat autem quis eos de Græcis, qui remanſerunt ibi, fuiſſe Epeos, & Arcadas ex urbe Pheneo profectos, & Trojanos regionis illius præſidio relictos. Nam inter imperatorias Herculis artes hæc quoque una eſt, atque non minus quam cæteræ res geſtæ admiratione digna, quod viros ab urbibus devictis abſtractos ſecum tunc duceret ad militiam, & poſt fidelem operam in bellis conficiendis alacriter ſibi navatam in agro armis parto eos collocaret, & alienas opes ipſis ſuppeditaret ac largiretur. Propterea igitur Herculis nomen & gloriam in Italia maximam fuiſſe ferunt; non autem propter ejus tranſitum, in quo nihil veneratione dignum inerat.

XLIII. ¶ Sunt qui dicant ipſum in his locis, quæ nunc à Romanis incoluntur, filios ex duabus mulieribus ſuſceptos reliquiſſe: Palantem quidem, ex Evandri filia, cui Lavinæ nomen fuiſſe ferunt: Latinum vero ex quadam Hyperborea puella, quam obſidem à patre acceptam ſecum duxerat, & ipſam aliquamdiu quidem innuptam caſte ſervarat; ſed quum in Italiam navigaret, ejus amore captus gravidam fecit. Quumque jam Argos eſſet abiturus, eam Fauno Regi Aboriginum in matrimonium dedit: quam ob cauſſam *ajunt* Latinum hujus, non autem Herculis, filium à multis exiſtimari. Atque Palantem quidem, ante pubertatem, obiiſſe ferunt: Latinum vero, quum in ætatem virilem ingreſſus fuiſſet, Aboriginum regno potitum fuiſſe. Sed quum iſte ſine liberis maribus obiiſſet, in prælio contra finitimos Rutulos commiſſo, regnum ad Æneam Anchiſæ filium, ipſius Latini generum, devolutum tradunt. Sed hæc aliis temporibus ſunt facta.

XLIV. ¶ Hercules autem omnibus Italicis rebus ex animi ſententia compoſitis, quum & navalis exercitus incolumis ex Hiſpania veniſſet, decimas prædæ facto ſacrificio diis obtulit; & ibi, ubi claſſis ipſius ſtativa habebat, oppidulum de ſuo nomine condidit, quod nunc quoque à Romanis

καὶ τὸν ὑπὸ Ῥωμαίων μυθολογούμενον Κάκον, δυνάστην τινὰ κομιδῇ βάρβαρον καὶ ἀνθρώπων ἀνημέρων ἄρχοντα, γενέσθαι φασὶν αὐτῷ διάφορον, ἐρυμνοῖς χωρίοις ἐπικαθήμενον, καὶ διὰ ταῦτα τοῖς πλησιοχώροις [a] ὄντα λυπηρόν. ὃς ἐπειδὴ καταστρατοπεδεύσαντα τὸν Ἡρακλέα ἔμαθεν ἐν τῷ προσεχεῖ πεδίῳ, λῃστρικῶς διασκευασάμενος, ἐπιδρομῇ αἰφνιδίως ἐχρήσατο, καὶ κοιμωμένου τοῦ στρατοῦ [b] τῆς λείας ὅσῃ ἔτυχεν ἀφύλακτος περιβαλλόμενος ἀπήλασεν. ὕστερον δὲ κατακλεισθεὶς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων εἰς πολιορκίαν, τά τε φρούρια κατὰ κράτος ἑλόντων, ἐπειδὴ [c] καὶ αὐτὸς ἠμύνετο, ἀνῃρέθη. τῶν δὲ φρουρίων αὐτοῦ κατασκαφέντων, τὰ πέριξ χωρία [d] οἱ συνελθόντες Ἡρακλεῖ [e] κατὰ σφᾶς [f] ἕτεροι παρέλαβον, [g] Ἀρκάδες τε οἱ σὺν Εὐάνδρῳ, καὶ Φαῦνος ὁ τῶν Ἀβοριγίνων βασιλεύς. εἰκάσειε δ' ἄν τις [h] τοὺς ὑπομείναντας αὐτόθι τῶν Ἑλλήνων Ἐπειοὺς, καὶ τοὺς ἐκ Φενεοῦ Ἀρκάδας [i] καὶ Τρῶας, ἐπὶ [k] τῇ φυλακῇ τῆς χώρας καταλειφθῆναι. στρατηγικὸν γὰρ δὴ καὶ τοῦτο τῶν Ἡρακλέους ἔργων, καὶ οὐδενὸς ἧττον θαυμάζεσθαι ἐπιτήδειον, τὸ δὴ τοὺς ἀνασπαστοὺς ἐκ τῶν κεκρατημένων πόλεων τέως μὲν ἐπάγεσθαι εἰς τὰς στρατείας, καὶ ἐπειδὴ προθύμως τοὺς πολέμους συνδιενέγκαιεν, εἰς τὰ δορίκτητα κατοικίζειν, [l] καὶ τὸν παρ' ἑτέρων ἐπιχορηγεῖν καὶ δωρεῖσθαι πλοῦτον. διὰ μὲν δὴ ταῦτα μέγιστον ὄνομα καὶ κλέος Ἡρακλέους ἐν Ἰταλίᾳ [m] γενέσθαι, καὶ οὐ τῆς παρόδου χάριν, [n] ᾗ σεμνὸν οὐδὲν προσῆν. Λέγουσι δέ τινες αὐτὸν καὶ παῖδας ἐν τοῖς χωρίοις τούτοις, ἃ νῦν Ῥωμαῖοι κατοικοῦσιν, ἐκ δύο γυναικῶν γενομένους καταλιπεῖν· [o] Πάλαντα μὲν, ἐκ τῆς Εὐάνδρου θυγατρὸς, ᾗ [p] Λαύνην ὄνομά φασιν εἶναι· Λατῖνον δὲ, ἔκ τινος Ὑπερβορίδος κόρης, ἣν πατρὸς εἰς ὁμηρείαν δόντος ἐπήγετο, καὶ αὐτὴν μέχρι μέν τινος ἁγνὴν γάμων ἐφύλαττεν· ἐπεὶ δὲ εἰς Ἰταλίαν ἔπλει, ἐρασθεὶς ἐγκύμονα ποιεῖ. ἣν, καὶ ὅτε δὴ ἀπαίρειν εἰς Ἄργος ἔμελλε, τῷ βασιλεῖ τῶν Ἀβοριγίνων Φαύνῳ γυναῖκα ποιήσασθαι δίδωσι· δι' ἣν αἰτίαν τοὺς πολλοὺς τὸν Λατῖνον τούτου υἱὸν νομίζειν, οὐχ Ἡρακλέους. Πάλαντα μὲν οὖν πρὶν ἡβῆσαι λέγουσιν ἀποθανεῖν· Λατῖνον δὲ ἀνδρωθέντα τὴν Ἀβοριγίνων ἀρχὴν παραλαβεῖν. τούτου δὲ ἄπαιδος [q] ἀρρένων τελευτήσαντος, ἐν τῇ [r] πρὸς ὁμόρους Ῥοτόλους μάχῃ, περιστῆναι τὴν ἀρχὴν εἰς Αἰνείαν τὸν Ἀγχίσου, κηδεστὴν αὐτοῦ γενόμενον. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐν ἑτέροις χρόνοις ἐγένετο. Ἡρακλῆς δὲ [s] ἐπειδὴ τά τε κατὰ τὴν Ἰταλίαν ἅπαντα ὡς ἐβούλετο κατεστήσατο, καὶ ὁ ναυτικὸς αὐτῷ στρατὸς σῶος ἐξ Ἰβηρίας ἀφίκετο, θύσας τοῖς θεοῖς τὰς δεκάτας τῶν λαφύρων, καὶ πολίχνην ἐπώνυμον αὐτοῦ κτίσας, ἔνθα ὁ στόλος αὐτῷ ἐναυλοχεῖτο, [t] ἣ καὶ νῦν ὑπὸ Ῥωμαίων οἰκου-

a Ὄντα χαλεπὸν *Vat.* b Καὶ τῆς λείας ὅση ἐπέτυχε ἀφυλάκτως *Vat.* c Καὶ αὐτὸς ἐν τοῖς ἐρύμασιν ἀνῃρέθη *Vat.* d Οἱ συνεξελθόντες *Vat.* e Τὰ κατὰ σφᾶς ἕτεροι παρέλαβον malit *Steph.* f Pro ἕτεροι ſupra in loco non abſimili ἑκαστοι. *Sylb.* g Ἀρκάδες τέ τινες *Vat.* h Καὶ τοὺς ὑπομείναντας *Vat.* i Καὶ πυρὰς *Ed. Steph. Vat.* & *Lapi Cod.* errore manifeſto, ut conſtat ex p. 27. & 49. juxta *Ed. Sylburg.* k Deeſt *Vat.* l Τοῖς παρ' ἑτέρων ἐπιχορηγηθεῖσι δωρεῖσθαι πλούτοις *Vat.* m Γενέσθαι *Vat.* n Η καὶ μέινον οὐδὲν *Vat.* o Πάλλαντα *Vat.* p Pro Λαύναν ſupra habuimus Δύναν, p.25.v.15. quam diverſitatem apud interpretes etiam obſervare licet. Alia Λαύνα (ſeu Λαβύνα) eſt, à qua *Lavinium* accepit nomen, p. 48. *Sylb.* Forſan hic & alibi Lavinia intelligitur, quam Græci modo Λαυίναν, modo Λαβίναν, & Λαβινίαν; ac Λαυινίαν appellant. *Port.* q Ἀρρένων παίδων τελ. *Vat.* r Πρὸς τοὺς ὁμόρους *Vat.* ſ Ἐπεὶ *Vat.* t Syntaxeos ratio pro ἣ poſtulat ἣν, & in Periodi fine ἔχει vel ἔχουσα τυγχάνει; aut hi nominativi in accuſativos ſunt mutandi. *Sylb.* Sed ἣ καὶ νῦν ὑπὸ Ῥωμαίων ἐστὶν οἰκουμένη malit *Port.* * Sc. à cæteris Græcis. *Port.*

Nias

οἰκουμένη, καὶ [a] Πομπηΐας ἐν μέσῳ κειμένη Νεαπόλεώς τε, λιμένας ἐν παντὶ καιρῷ βεβαίους ἔχουσα· δόξης τε καὶ ζήλου καὶ τιμῆς ἰσοθέων παρὰ πᾶσι τοῖς οἰκοῦσιν ἐν Ἰταλίᾳ τυχὼν, ἀπῆρεν εἰς Σικελίαν. οἱ δὲ καταλειφθέντες ὑπ' αὐτοῦ φρουροὶ καὶ οἰκήτορες Ἰταλίας, οἱ περὶ τὸν Σατόρνιον ὄχθον ἱδρυμένοι, τέως μὲν ἐπολιτεύοντο καθ' ἑαυτούς. χρόνῳ δὲ ὕστερον οὐ μακρῷ, δίαιτάν τε καὶ νόμους, καὶ θεῶν ἱερὰ συνενεγκάμενοι τὰ σφέτερα τοῖς Ἀβοριγίνων, ὥσπερ Ἀρκάδες, καὶ ἔτι πρότερον Πελασγοὶ, πόλεώς τε τῆς αὐτῆς τοῖς Ἀβοριγῖσι κοινωνήσαντες, συνέβησαν ὁμοεθνεῖς νομίζεσθαι. Ἡρακλέους μὲν δὴ [b] στρατιᾶς πέρι, καὶ Πελοποννησίων ὑπομονῆς ἐν Ἰταλίᾳ, [c] ταῦτα εἰρήσθω. δευτέρᾳ δ' ὕστερον γενεᾷ μετὰ τὴν Ἡρακλέους ἄπαρσιν, ἔτει δὲ πέμπτῳ καὶ πεντηκοστῷ μάλιστα, ὡς αὐτοὶ Ῥωμαῖοι λέγουσι, βασιλεὺς μὲν Ἀβοριγίνων ἦν [d] Λατῖνος ὁ Φαύνου, γόνος δὲ Ἡρακλέους, πέμπτον καὶ τριακοστὸν ἔτος ἔχων τὴν ἀρχήν. Κατὰ δὲ τὸν χρόνον τοῦτον, Τρῶες οἱ σὺν Αἰνείᾳ διαφυγόντες ἐξ Ἰλίου τῆς πόλεως ἁλούσης, κατέσχον εἰς [e] Λωρεντὸν, αἰγιαλὸν Ἀβοριγίνων ἐπὶ τῷ Τυρρηνικῷ πελάγει κείμενον, οὐ πρόσω τῶν [f] ἐμβολῶν τοῦ Τιβέριος· λαβόντες δὲ παρὰ τῶν Ἀβοριγίνων χωρίον εἰς οἴκησιν καὶ ὅσα ἠξίουν, πολίζονται μικρὸν ἀποσχόντες ἀπὸ θαλάττης, ἐπὶ λόφῳ τινὶ, [g] Λαουίνιον ὄνομα τῇ πόλει θέμενοι. ὀλίγῳ δ' ὕστερον χρόνῳ τὴν ἀρχαίαν ἀλλάξαντες ὀνομασίαν, ἅμα τοῖς Ἀβοριγῖσιν, ἀπὸ τοῦ βασιλέως τῆς χώρας Λατῖνοι ὠνομάσθησαν· καὶ μεταναστάντες ἐκ τοῦ Λαουινίου κοινῇ μετὰ τῶν ἐπιχωρίων, μείζονα περιβάλλονται πόλιν, ἣν Ἄλβαν ἐκάλεσαν· ἐξ ἧς ὁρμώμενοι πολλὰς μὲν καὶ ἄλλας πόλεις
36 ἔκτισαν, τῶν κληθέντων Πρίσκων Λατίνων, ἐξ ὧν αἱ πλεῖσται ἔτι καὶ εἰς ἐμὲ ἦσαν οἰκούμεναι. γενεαῖς δὲ ὕστερον [h] ἑκκαίδεκα μετὰ τὴν Ἰλίου ἅλωσιν ἐκπέμψαντες ἀποικίαν εἰς τὸ Παλάντιόν τε καὶ τὴν Σατορνίαν, ἔνθα Πελοποννήσιοί τε καὶ Ἀρκάδες τὴν πρώτην οἴκησιν ἐποιήσαντο, καὶ ἦν ἔτι [i] ἐπ' αὐτῶν ζώπυρα ἄττα περιλειπόμενα τοῦ παλαιοῦ γένους, οἰκίζουσι τοὺς τόπους, [k] περιβάλλοντες τείχεσι τὸ Παλάντιον, ὥστε λαβεῖν σχῆμα πόλεως τότε πρῶτον. τίθενται δὲ τῷ κτίσματι Ῥώμην ὄνομα, ἀπὸ τοῦ στείλαντος τὴν ἀποικίαν Ῥωμύλου, ὃς ἦν ἕβδομος καὶ δέκατος ἀπ' Αἰνείου γεγονώς. βούλομαι δὲ καὶ περὶ τῆς Αἰνείου παρουσίας εἰς Ἰταλίαν, ἐπεὶ τῶν συγγραφέων τοῖς μὲν ἠγνόηται, τοῖς δὲ [l] διεφθόνηται ὁ περὶ αὐτοῦ λόγος, μὴ παρέργως διελθεῖν, τάς τε τῶν Ἑλλήνων [m] καὶ τῶν Ῥωμαίων τῶν μάλιστα πιστευομένων ἱστορίας παραλαβών. ἔχει δὲ τὰ περὶ αὐτοῦ λεγόμενα ὧδε. Ἰλίου κρατηθέντος ὑπ' Ἀχαιῶν, εἴτε τοῦ δουρείου ἵππου τῇ ἀπάτῃ, ὡς Ὁμήρῳ πεποίηται, εἴτε τῇ προδοσίᾳ

incolitur, & inter Pompejos ac Neapolim eſt ſitum, & portus omni tempore tutos habet. Quumque gloriam exemplo poſteris futuram, honoreſque divinos apud omnes Italiæ incolas adeptus fuiſſet, in Siciliam trajecit. Illi vero, qui ab eo relicti fuerant ut Italiæ præſidio eſſent & illam incolerent, qui circa Saturnium collem ſedes fixerant, aliquamdiu propriam rempublicam habuerunt. Sed non multo poſt vitæ genus, leges, & ſacra ſua cum Aboriginibus conjunxerunt, ſicut Arcades & multo ante Pelaſgi fecerant: & eandem civitatem cum Aboriginibus communem habentes ita coaluerunt, ut una eademque gens eſſe putaretur. Atque hæc de Herculis expeditione, & de Peloponneſiis, qui in Italia remanſerunt, ſint dicta. Sed poſt Herculis diſceſſum ætate ſecunda, circiter annum LV. ut ipſi Romani tradunt, rex Aboriginum erat Latinus Fauni filius, ac Herculis ſemen, qui regnum jam per annos XXXV. obtinebat.

XLV. *Æneæ & Trojanorum in Italiam adventus.*

¶ Tunc autem Trojani, qui poſt captum Ilium cum Ænea ex urbe profugerant, appulerunt Laurentum, quod in littore Aboriginum ad mare Tyrrhenum, non procul à Tiberis oſtio ſitum erat. Quumque ab Aboriginibus accepiſſent agrum ad habitandum & quicquid petierant, oppidum in colle quodam non longe à mari condiderunt, cui Lavinii nomen impoſuerunt. Sed non multo poſt, antiquo nomine mutato, una cum Aboriginibus ab illius agri rege Latini fuerunt appellati. Et, relicto Lavinio, una cum ipſis indigenis majorem urbem muris cinctam condiderunt, quam Albam appellarunt. Ex qua profecti alias quoque multas urbes condiderunt, quæ priſcorum Latinorum vocantur; quarum maxima pars ad meam uſque ætatem adhuc incolebatur. Deinde, ætatibus XVI. poſt Ilium captum elapſis, coloniam miſerunt in Palantium, & Saturniam, ubi Peloponneſii & Arcades ſuas primas ſedes poſuerant; & eorum quoque temporibus quædam generis antiqui veſtigia reliqua exſtabant: atque in his locis ædificia exſtruxerunt, Palantio muris cincto, ut tunc primum urbis formam acceperit. Conditæ autem urbi Romæ nomen poſuerunt à Romulo, cujus ductu colonia miſſa fuerat, qui genere ab Ænea decimus ſeptimus erat. Volo autem & de Æneæ in Italiam adventu (quando ſcriptores eum partim ignorarunt, partim etiam propter invidiam ſilentio texerunt) non negligenter nec obiter diſſerere, ſed pluribus & accurate, tam Græcorum quam Romanorum hiſtorias fide maxima dignas ſequutus. Quæ autem de eo traduntur, hæc ſunt.

XLVI.

¶ Ilio ab Achæis capto, ſive equi * lignei fraude, ut canit Homerus, ſive Ante-

a Νέας πόλεως καὶ Πομπηΐας ἐν μέσῳ κειμένη *Vat.* Πομπηΐαν vocat quam *Latini* Pompejos, & Πομπαίαν *Strabo*, l. 5. pag. 247. atque oppidum quod Ἡράκλειον appellat *Strabo* & Herculaneum *Latini*, hîc apud *Dionyſium* Hercules ἐπώνυμον αὐτοῦ condidiſſe dicitur. *Sylb.* Quod Pompejos vocet *Plinius*, fortaſſe Πομπηΐων ἐν μέσῳ legendum. *Portus.* Vide *Cluverii* Ital. Antiq. p. 1154. *b* Magis proprie dixiſſet στρατείας. nam στρατείαν expeditionem dici, στρατιὰν vero exercitum tradunt *Ammonius* & *Euſtathius*. ſed crebro tamen confundi diſcrimen teſtantur iidem. *c* *Τοιαῦτα Vat.* *d* Suſpicor legendum Λατῖνος ὁ Φαύνου γόνος ἢ Ἡρακλέους. quam conjecturam firmant *Lapi* verſio & *Dionyſii* verba, p. 34. v. 30. Si quis tamen vulgatam lectionem ſequi malit, hic erit ſenſus: *Latinus, qui erat Fauni filius, ut multi credunt; qui tamen revera Herculis erat progenies. Portus.* *e* Cum ω infra aliquoties reperitur, & apud *Steph. Byzant.* v. *Ἄρδεα & Λαυρεντίς. Straboni aliiſque Λαύρεντον* dicitur. *f* Ἐκβολῶν *Vat.* utraque ſcriptura ferri poteſt. *Sylb.* *g* *Λαουίνιον Vat.* *h* Pro ἑκκαίδεκα *Lapi* verſio habet *decem & ſeptem*. Verum ἑκκαίδεκα infra reperitur ſub initium l. 2. Diverſitatem hanc etiam annotavit *Glareanus*, dubitans utra ſcriptura ſit verior. *Sylb.* *i* Deſunt *Vat.* *k* Περιλαβόντες *Vat.* *l* Διαπεφώνηται (*diſcrepanter expoſitus eſt*) in *Cod. Vat.* Atque ita vel διεφώνηται legebat *Camerarius*. Τοῖς δὲ δὴ ἐφθόνηται malit *Steph.* *m* Καὶ τὰς Ῥωμαίων *Vat.* * Al. *Durii*, & *Duratei* ut apud *Lucretium* l. 1. v. 477. Fabuloſus enim hic equus à Poëtis nunc δούρειος nunc δουράτεος dicitur: & ſicuti δούρειος, i. e. *ligneus* appellatur à δόρυ *lignum*, ita (juxta etymon ad quod alludit *Eurip.* Troad. v. 14.) *Durius* nominatur à δόρυ *haſta* ob incluſos milites *haſtatos*.

Antenoridarum proditione, ſive aliquo alio modo, cætera quidem multitudo tam civium Trojanorum quam ſociorum, qui in urbe erant, in cubilibus adhuc deprehenſa cæſa eſt. Hoc enim atrox malum eos ſine cuſtodiis noctu videtur oppreſſiſſe. Sed Æneas, cæterique Trojani, qui ex urbe Dardano & Ophrynio ad opem Ilienſibus ferendam convenerant, & quotquot de aliis, qui, dum inferior urbis pars caperetur, calamitatis atrocitatem mature ſenſerunt, in munitiſſima Pergami loca confugerunt, arcemque muro proprio munitam occuparunt, in qua Trojanorum ſacra patria repoſita erant, & maxima vis opum, ut in tuto ſolet, ubi etiam erat præſtantiſſima totius exercitus pars. Hîc ſubſiſtentes propulſabant eos qui in arcem adſcendere conabantur: quumque angiportorum bonam notitiam haberent, decurrentes multitudinem ex urbe capta diffugientem recipiebant: fuitque major effugientium quam captorum numerus. Æneas igitur his artibus & commentis repreſſit primum illum ac repentinum hoſtium impetum, quo ad univerſam civitatem delendam ferebantur, atque hoc modo effècit ne primo hoſtium incurſu tota urbs caperetur. Sed quum veriſimilibus rationibus adductus de futuro conjecturam prudenter faceret, & animadverteret nullo modo fieri poſſe ut urbs ea ſervaretur, cujus maximam partem hoſtes in ſuam poteſtatem jam redegiſſent, arce hoſtibus cedere, at ipſa hominum corpora, & ſacra patria, & quicquid pecuniæ ſecum ferre poſſet, ſervare ſtatuit. Quod conſilium quum ei placuiſſet, pueros, mulieres & ſenes, & cæteros omnes, quibus lenta fuga opus erat, ex urbe egreſſos præmiſit; & iter, quod ad Idam ferebat, petere juſſit, dum Achæi in arcis oppugnationem intenti, de perſequenda multitudine, quæ ex urbe diffugiebat, nihil cogitarent. Exercitus etiam partem illis qui ex urbe exibant præſidio eſſe juſſit, ut ipſorum fuga pro præſenti rerum ſtatu *ac pro viribus* tuta & moleſtiarum expers eſſet. His autem mandatum fuerat ut munitiſſima Idæ loca occuparent. Ipſe vero cum reliqua militum manu, quæ lectiſſima erat, intra muros arcis remanſit, atque ſuis ex urbe præmiſſis fugam minus laborioſam reddidit, quod hoſtes in arcis oppugnationem eſſent intenti. Sed quum Neoptolemus cum ſociis in quandam arcis partem adſcendiſſet, & univerſi Græci ad opem ipſis ferendam accurriſſent, arcem deſeruit: & aperta porta, per quam reliqui fugerant, diſceſſit, & reliquos milites acie inſtructa ſecum duxit, & patrem, deos patrios, uxorem, liberos, & cæteras res, ſi qua maximi pretii eſſet, ſive hominum corpora, ſive pecuniæ eſſent, præſtantiſſimis bigis vehens abduxit.

XLVII. ¶ Interea vero urbem Græci per vim ceperunt, & in rapinas intenti magnam fugientibus tuto evadendi facultatem præbuerunt. At Æneas ejuſque ſocii ſuos in itinere aſſequuti, uno

τῶν Ἀντηνοριδῶν, εἴτε ἄλλως πως, τὸ μὲν ἄλλο πλῆθος ἐν τῇ πόλει Τρωϊκόν τε καὶ συμμαχικὸν ἐν ταῖς εὐναῖς ἔτι καταλαμβανόμενον ἐφονεύετο. [a] νυκτὸς γὰρ τὸ δεινὸν ἀφυλάκτοις αὐτοῖς ἐπιστῆναι ἔοικεν. Αἰνείας δὲ καὶ οἱ σὺν αὐτῷ παρόντες Ἰλιεῦσιν ἐπίκουροι Τρῶες ἐκ Δαρδάνου τε πόλεως καὶ Ὀφρυνίου, τῶν τε ἄλλων ὅσοι τῆς κάτω πόλεως ἁλισκομένης ἔφθασαν αἴσθησιν τοῦ δεινοῦ λαβεῖν, ἐπὶ τὰ καρτερὰ τοῦ Περγάμου συμφυγόντες, τὴν ἀκρόπολιν ἰδίῳ τείχει φρουρουμένην καταλαμβάνονται, ἐν ᾗ καὶ ἱερὰ τὰ πατρῷα τοῖς Τρωσὶν ἦν, καὶ χρημάτων ὁ πολὺς πλοῦτος, οἷα εἰκὸς ἐν ἐχυρῷ, καὶ τοῦ στρατιωτικοῦ τὸ κράτιστον· ἔνθα ὑπομένοντες ἀπεκρούοντο τοὺς πειρωμένους ἐπιβαίνειν τῆς ἄκρας, καὶ τὸ διαπῖπτον ὑπὸ τῆς ἁλώσεως πλῆθος ἐμπειρίᾳ στενωπῶν ὑποθέοντες ἀπελάμβανον· καὶ ἐγένετο τοῦ καταληφθέντος πλεῖον [b] τὸ διαφυγόν. τὴν μὲν δὴ αὐτίκα ὁρμὴν τῶν πολεμίων, ἣν εἶχον ὅλην διαχρήσασθαι τὴν πόλιν, καὶ τὸ μὴ πᾶν ἐξ ἐφόδου καταληφθῆναι τὸ ἄστυ, τοῦτο τὸ μηχάνημα ἐξευρὼν Αἰνείας ἐπέσχε. λογισμὸν δὲ τὸν εἰκότα περὶ τοῦ μέλλοντος λαμβάνων, ὡς ἀμήχανον εἴη πρᾶγμα, σῶσαι πόλιν ἧς τὰ πλείω ἤδη ἐκρατεῖτο, εἰς νοῦν βάλλεται τοῦ μὲν [c] τείχους παραχωρῆσαι τοῖς πολεμίοις, τὰ δὲ σώματα αὐτὰ καὶ τὰ ἱερὰ τὰ πατρῷα, καὶ χρήματα [d] ὁπόσα φέρειν δύναιτο, διασώσασθαι. δόξαν δὲ αὐτῷ, παῖδας μὲν καὶ γυναῖκας, [e] καὶ καταγήραια σώματα, καὶ ὁπόσοις ἄλλοις βραδείας ἔδει φυγῆς, προεξελθεῖν κελεύει τῆς πόλεως κατὰ τὰς ἐπὶ τὴν Ἴδην φερούσας ὁδοὺς, ἕως Ἀχαιοὶ τὴν ἄκραν ἑλεῖν 37. προθυμούμενοι, διώξεως τοῦ διαπίπτοντος ἐκ τῆς πόλεως πλήθους οὐδὲν προεμηχανῶντο. τοῦ δὲ στρατιωτικοῦ, τὸ μὲν ἐπὶ τῇ φυλακῇ τῶν ἐξιόντων ἔταξεν, ὡς ἀσφαλής τε καὶ ἀταλαίπωρος ἐκ τῶν ἐνόντων φυγὴ αὐτοῖς [f] γένοιτο· εἴρητο δὲ τούτοις τὰ καρτερώτατα καταλαβέσθαι τῆς Ἴδης· τὸ δὲ λοιπὸν, ὃ δὴ κράτιστον ἦν, αὐτὸς ἔχων ὑπέμενεν ἐπὶ τοῦ τείχους, καὶ παρεῖχε τοῖς προεξελθοῦσιν ἧττον ἐπιπόνους, διηρτημένων τῇ τειχομαχίᾳ τῶν πολεμίων, τὰς φυγάς. Νεοπτολέμου δὲ σὺν τοῖς ἀμφ᾽ αὐτὸν ἐπιβάντος μέρους τινὸς τῆς ἄκρας, καὶ προσβοηθησάντων αὐτοῖς Ἀχαιῶν ἁπάντων, τῆς μὲν ἄκρας μεθίεται· ἀνοίξας δὲ τὰς φυγάδας πύλας, ἀπῄει συντεταγμένους ἔχων τοὺς λοιποὺς, ἀγόμενος ἐπὶ ταῖς κρατίσταις συνωρίσι τόν τε πατέρα καὶ θεοὺς τοὺς πατρῴους, γυναῖκά τε καὶ τέκνα, καὶ τῶν ἄλλων [g] εἴ τι πλεῖστον ἀξίωμα ἦν, σῶμα ἢ χρῆμα. Ἐν δὲ τούτῳ κατὰ κράτος εἰλήφεσαν Ἀχαιοὶ τὴν πόλιν, καὶ περὶ τὰς ἁρπαγὰς ἐσπουδακότες, [h] πολλὴν ἄδειαν σώζεσθαι τοῖς φεύγουσι [i] παρεσκευάσαν. οἱ δὲ ἀμφὶ τὸν Αἰνείαν ἔτι καθ᾽ ὁδὸν εὑρόντες τοὺς σφετέρους, καὶ καθ᾽

a Νυκτὸς γὰρ δὴ Vat. b Τὸ διαφεῦγον Vat. c Τείχους ἐρήμου παραχωρῆσαι Vat. d Ὅπως Vat. e Vocem καταγήραια reprobat *Stephanus*: atque ideo καὶ τὰ γηραιὰ reponendum cenſet. f Γένηται Vat. g Mendoſam habere ſcripturam videtur, vel certe ſtructuram inſolentem. ſimplicior eſt, εἴ τι πλείστου ἀξίωμα εἶχε, & εἴ τι πλείστου ἄξιον ἦν, item εἴ τι πλεῖστον ἀξίωμα ἦν. at πλεῖστον ἀξίωμα ἦν Ellipticῶς pro πλεῖστον ἦν κατὰ τὸ ἀξίωμα raro uſurpari exiſtimo. *Sylburg.* Legitima conſtructio poſtularet εἴ τι πλείστου ἀξιώματος ἦν. Jam ἀξίωμα non *dignitatem* ſed *pretium* ſignificat. *Port.* h Κατὰ πολλὴν ἄδειαν Vat. i Παρῆκαν Vat.

a Φερομένων

ἕνα ἅπαντες γενόμενοι, τὰ ἐχυρώτατα καταλαμβάνονται τῆς Ἴδης. ἦλθον δ' ὡς αὐτοὺς, οἵ τ' ἐν Δαρδάνῳ τότε οἰκοῦντες, ὡς εἶδον φλόγα πολλὴν παρὰ τὰ εἰωθότα [a] ἐξ Ἰλίου, νύκτωρ καταλιπόντες τὴν πόλιν ἔρημον· χωρὶς ἢ ὅσοι σὺν Ἐλύμῳ καὶ [b] Αἰγέστῳ ναυτικόν τι συνεσκευασμένοι ἔτυχον προεξεληλυθότες τῆς πόλεως· καὶ ἐξ Ὀφρυνίου πόλεως ὁ δῆμος ἅπας, καὶ ἐκ τῶν ἄλλων Τρωϊκῶν πόλεων, τῆς ἐλευθερίας περιεχόμενοι· δύναμίς τε [c] αὐτὴ δι' ἐλαχίστου χρόνου μεγίστη τῶν Τρωϊκῶν ἐγένετο. Οἱ μὲν οὖν σὺν Αἰνείᾳ διασωθέντες ἐκ τῆς καταλήψεως, ἐν τούτοις ὑπομένοντες τοῖς χωρίοις οὐ διὰ μακροῦ πάλιν ἐπὶ τὰ σφέτερα κατελεύσεσθαι ἤλπιζον, τῶν πολεμίων ἀποπλευσάντων. Ἀχαιοὶ δὲ ἀνδραποδισάμενοι τὴν πόλιν καὶ τὰ σύνεγγυς χωρία, καὶ φρούρια δηώσαντες, παρεσκευάζοντο μὲν [d] καὶ τοὺς ἐν τοῖς ὄρεσι χειρωσόμενοι· πεμψάντων δὲ κήρυκας αὐτῶν περὶ διαλύσεων, καὶ δεομένων μὴ σφᾶς εἰς ἀνάγκην καταστῆσαι πολέμου, συνελθόντες εἰς ἐκκλησίαν, ἐπὶ τοῖσδε ποιοῦνται πρὸς αὐτοὺς τὰς διαλύσεις· Αἰνείαν μὲν καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ, τὰ χρήματα φέροντας ὅσα διεσώσαντο κατὰ τὴν φυγὴν, ἐν ὡρισμένοις τισὶ χρόνοις ἐκ τῆς Τρωάδος ἀπελθεῖν, παραδόντας Ἀχαιοῖς τὰ φρούρια· Ἀχαιοὺς δὲ παρασχεῖν αὐτοῖς τὴν ἀσφάλειαν ἐξ ἁπάσης [e] ἧς ἐκράτουν γῆς καὶ θαλάσσης ἀπιοῦσι κατὰ τὰς ὁμολογίας. δεξάμενος δὲ ταῦτα Αἰνείας, καὶ νομίσας 8 ἐκ τῶν ἐνόντων κράτιστα εἶναι, Ἀσκάνιον μὲν τὸν πρεσβύτατον τῶν παίδων ἔχοντα τοῦ συμμαχικοῦ τινα μοῖραν, ἧς Φρύγιον ἦν τὸ πλεῖστον, εἰς τὴν Δασκυλῖτιν καλουμένην γῆν, ἔνθα ἐστὶν ἡ [f] Ἀσκανία λίμνη, μετάπεμπτον ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων γενόμενον ἐπὶ βασιλείᾳ τοῦ ἔθνους, ἀποπέμπει· καὶ ᾤκησεν Ἀσκάνιος αὐτόθι χρόνον τινὰ οὐ πολύν. ἐλθόντων δὲ ὡς αὐτὸν [g] Σκαμανδρίου τε καὶ τῶν ἄλλων Ἑκτορειδῶν [h] ἀφειμένων ἐκ τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ Νεοπτολέμου, κατάγων αὐτοὺς ἐπὶ τὴν πατρῴαν ἀρχὴν, εἰς Τροίαν ἀφικνεῖται. καὶ περὶ μὲν Ἀσκανίου τοσαῦτα λέγεται. τοὺς δὲ ἄλλους παῖδας Αἰνείας παραλαβὼν, καὶ τὸν πατέρα καὶ τὰ ἕδη τῶν θεῶν, ἐπειδὴ παρεσκευάσθη τὸ ναυτικὸν αὐτῷ, διαπλεῖ τὸν Ἑλλήσποντον, ἐπὶ τῆς ἔγγιστα κειμένης χερρονήσου τὸν πλοῦν ποιούμενος, ἣ πρόκειται μὲν τῆς [i] Εὐρώπης, καλεῖται δὲ [k] Παλλήνη. ἔθνος δ' εἶχεν [l] αὐτὴν Θρᾴκιον σύμμαχον, [m] Κρουσαῖον καλούμενον, ἁπάντων προθυμότατον τῶν συναραμένων αὐτοῖς τοῦ πολέμου.

XLVIII. Ὁ μὲν οὖν πιστότατος τῶν λόγων, ᾧ κέχρηται τῶν παλαιῶν συγγραφέων Ἑλλάνικος ἐν τοῖς Τρωϊκοῖς, περὶ τῆς Αἰνείου φυγῆς τοιόσδε ἐστίν. εἴρηνται δὲ καὶ ἄλλοις τισὶ περὶ τῶν αὐτῶν οὐ κατὰ τὰ αὐτὰ ἔχοντες λόγοι, οὓς ἧττον ἔγωγε τούτου πιθανοὺς εἶναι νομίζω. κρινέτω δ' ὡς ἕκαστος τῶν ἀκουόντων βούλεται. Σοφοκλῆς μὲν ὁ τραγῳδοποιὸς ἐν

agmine facto, munitiſſima Idæ loca occuparunt. Ad ipſos autem venerunt qui tunc urbem Dardanum incolebant, quam noctu deſeruerunt, conſpecta ingenti flamma quæ præter morem ex Ilio emicabat. *Omnes, inquam*, exceptis iis qui cum Elymo & Ægeſto, aliquot navibus furtim paratis, ante ex urbe ocius exierant. *Ad eos* etiam *venit* ex Ophrynio totus populus, & ex aliis urbibus Trojanis quotquot libertatis tuendæ ſtudio tenebantur. Quare breviſſimo temporis ſpatio iſtæ Trojanorum copiæ maxime creverunt. Qui igitur cum Ænea ex urbe capta ſuperſtites evaſerant, in his locis remanentes, in patrias ſedes ſe brevi poſt hoſtium diſceſſum redituros ſperabant. Sed Græci, quum urbem & loca vicina in ſuam poteſtatem redegiſſent, & ipſos incolas in ſervitutem abſtraxiſſent, & caſtella vaſtaſſent, ſe ad illorum qui in montibus erant oppugnationem parabant, ut illos quoque in ſuam poteſtatem redigerent. Sed quum illi caduceatores ad ipſos miſiſſent, ac rogarent ne ſe ad belli gerendi neceſſitatem adigerent, in concionem convenerunt, & pacem hiſce conditionibus cum ipſis fecerunt: ut Æneas ejuſque ſocii, cum rebus omnibus, quas in ipſa fuga ſervatas abſportarant, intra certum ac ſtatutum tempus ex agro Trojano abirent, Græciſque caſtella prius dederent; Græci vero ipſis ex omni agro, marique, cujus imperium habebant, tuto diſcedendi copiam ex pacto facerent. Æneas igitur his conditionibus acceptis, quas pro præſenti rerum ſtatu optimas eſſe judicabat, Aſcanium filiorum natu maximum cum quadam ſociorum parte, quæ ex Phrygibus fere tota conſtabat, in agrum qui Daſcyliticus vocatur (ubi eſt lacus Aſcanius) ab illius regionis incolis ad regni adminiſtrationem accitum miſit. Atque Aſcanius ibi non diu manſit: ſed quum Scamandrius & cæteri Hectoridæ à Neoptolemo ex Græcia dimiſſi ad ipſum veniſſent, eos in paternum regnum deducens Trojam rediit. Atque hæc tantum de Aſcanio traduntur. Æneas vero cum reliquis liberis & patre & deorum ſimulacris, claſſe jam parata, Helleſpontum trajecit, & in proximam peninſulam navigavit, quæ in mare procurrens ante Europam jacet, & Pallene vocatur. Hæc autem Thraciam gentem ſociam habebat, quæ Cruſæa vocabatur, quæ operam omnium ſociorum in bello gerendo fideliſſimam maxima animi alacritate ipſis navarat.

¶ Opinio igitur de Æneæ fuga maxime credibilis, quam Hellanicus antiquus ſcriptor in rebus Trojanis deſcribendis eſt ſequutus, hæc eſt. Nonnulli etiam alii de rebus iiſdem non eodem modo verba fecerunt, quæ minus, quam iſtam opinionem, probabilia puto. Unuſquiſque tamen eorum, qui hæc audiunt, ex animi ſententia judicet. Sophocles, poëta tragicus, in

a Φερομένην ἐξ Ἰλίου *Vat.* *b* Γίστῳ *Vat.* *c* Αὕτη *Vat.* atque ita legendum eſſe conjecit *Sylburg.* Forſan αὐτῷ, ſcilicet τῷ Αἰνείᾳ, ſcribendum. *Port.* *d* Ὡς καὶ τοὺς *Vat.* *e* Ὅσης ἐκράτουν *Vat.* *f* Aſcanium lacum videtur appellare quem *Strabo* [l. 13. p. 587.] Daſcylitin vocat & Aphnitidem: eum ſcilicet ad quem erat oppidum Daſcylium. *Caſ.* *g* Σκαμανδρίου in *Ed. Steph.* Sed Σκαμανδρίου legendum [illegible] conſtat ex *Homero*, Il. ζ'. v. 402. *Sylb.* Σκαμανδρίου melius legi contendit *Portus.* Sed fruſtra (inquit *Caſaubonus*) [illegible] reſpondeat *Straboni*, qui ex antiquiſſimorum auctorum monumentis de *Scamandrio* & *Aſcanio* idem fere quod hîc legimus tradidit, l. 13. p. 607, 608. *h* Ἀφειμένων pro ἀφιγμένων (ut in *Ed. Steph.*) repoſitum ex interpretum & ipſius ſententiæ conſenſu. *Sylb.* Ἀφιγμένων, ut à Græci ſermonis conſuetudine non alienum, retineri ſuadet *Portus.* *i* Εὐρωπίας legendum eſſe oſtendit *Berkel.* ad *Steph.* pag. 363. Vide *Annott.* *k* Vox Παλλήνη ſuſpecta eſt *Glareano.* Nos de ea dubitare non ſinit *Steph. Byz.* v. Παλλήνη. *Sylb.* Vide *Herodotum*, l. VII. c. 133. & *Caſauboni* Annott. in *Strab.* p. 151. *l* Ἐν αὐτῇ *Vat.* *m* Regio Κρουσαίη memoratur *Herodoto*, l. 7. c. 133.

in fabula Laocoonte, quum urbs mox eſſet capienda, inducit Æneam cum rebus ſuis convaſatis ſecedentem in Idam, juſſu patris Anchiſæ: qui memor mandatorum à Venere acceptorum, & adductus ſignis prodigiorum, quæ Laocoontidis recens acciderant, imminens urbi excidium conjecerat. Ejus autem iambici, qui ab alia perſona pronunciantur, ita ſe habent:

Nunc ad portam Æneas deæ filius
Adeſt, humeris patrem ferens, qui ob fulmine afflatum
Dorſum ſtillis irrigat byſſinam veſtem.
Circumdat autem [*ipſum*] *tota domeſticorum multitudo.*
Comitatur vero turba non quanta videtur
Tibi, ſed Phrygib. coloniæ deducendæ cupidis.

At Menecrates Xanthius urbem Græcis ab ipſo proditam affirmat, propter ſimultates quas cum Alexandro gerebat: atque ob iſtud beneficium Græcos ipſi permiſiſſe, ut ſuam domum ſervaret. Is autem ſuam hiſtoriam ab Achillis funere auſpicatus, in hunc modum ſcribit: "Græcos autem mœſtitia tenebat, & "exercitus capite ſe privatos exiſtimabant. Ei "tamen exſtructo ſepulcro, totum agrum "[Trojanum] bello premere perrexerunt, do"nec Æneæ proditione captum eſt Ilium. "Æneas enim, quod in nullo pretio apud "Alexandrum eſſet, & ab omnibus ſacerdotii "honoribus arceretur, Priami res evertit. His "autem perpetratis, civis Græcorum eſt factus. Alii vero quidam ad navium Trojanarum ſtationem eum commorantem tunc fuiſſe dicunt. Alii vero cum copiis eum in Phrygiam militaris cujuſdam negotii cauſa miſſum à Priamo tradunt. Sunt etiam qui ejus ex Ilio diſceſſum fabulоſiorem faciunt: unicuique tamen liberum ſit judicium.

XLIX. ¶ Sed quæ poſt ejus diſceſſum ſunt ſequuta, pleriſque dubitationem longe majorem afferunt. Quidam enim eum in Thraciam uſque deducunt, & ibi vitam finiſſe dicunt: quo in numero ſunt Cephalo Gergithius, & Hegeſippus, qui res Pallenes ſcripſit, viri priſci, celebres, ac fide digni. Alii vero ipſum ex Thracia diſcedentem faciunt, & in Arcadiam uſque deducunt, eumque dicunt habitaſſe in Orchomeno Arcadico, & in ea quæ (licet ſit mediterranea) ob loca cœnoſa & flumen Νῆσος vocatur. illaſque etiam quæ Capuæ nominantur, ab Ænea cæteriſque Trojanis conditas, & à Capy Trojano Capuas appellatas tradunt. Hæc autem cum ab aliis, tum etiam ab Ariſtho rerum Arcadicarum ſcriptore dicuntur. Sunt etiam qui Æneam & huc perveniſſe fabuloſe dicunt: eum tamen non in his locis, ſed in Italia mortem obiiſſe ajunt: quemadmodum

Λαοκόωντι δράματι, μελλούσης ἁλίσκεσθαι τῆς πόλεως, πεποίηκε τὸν Αἰνείαν ἀνασκευαζόμενον εἰς τὴν Ἴδην, κελευσθέντα ὑπὸ τοῦ πατρὸς Ἀγχίσου, κατὰ τὴν μνήμην ὧν Ἀφροδίτη ἐπέσκηψε, καὶ ἀπὸ τῶν νεωστὶ γενομένων περὶ τοὺς Λαοκοωντίδας σημείων, τὸν μέλλοντα ὄλεθρον τῆς πόλεως συντεκμηράμενον. [a] ἔχει δὲ αὐτῷ τὰ ἰαμβεῖα ἐν ἄλλῳ προσώπῳ λεγόμενα ὧδε·

Νῦν δ᾽ ἐν πύλαισιν Αἰνείας ὁ τῆς θεοῦ
Πάρεσ᾽, ἐπ᾽ ὤμων πατέρ᾽ ἔχων [b] κεραυνίου
[c] Νώτου καταστάζοντα βύσσινον φάρος.
[d] Κυκλεῖ δὲ πᾶσαν οἰκετῶν παμπληθίαν·
[e] Συνοπάζεται δὲ πλῆθος οὐχ ὅσον δοκεῖ
Σοὶ, [f] τοῖς δ᾽ ἐρῶσι τῆς ἀποικίας Φρυγῶν.

Μενεκράτης δὲ ὁ Ξάνθιος προδοῦναι τοῖς Ἀχαιοῖς αὐτὸν ἀποφαίνει τὴν πόλιν τῆς πρὸς Ἀλέξανδρον ἔχθρας ἕνεκα· καὶ διὰ τὴν εὐεργεσίαν ταύτην Ἀχαιοὺς αὐτῷ συγχωρῆσαι διασώσασθαι τὸν οἶκον. σύγκειται δὲ ὁ λόγος αὐτῷ ἀρξαμένῳ ἀπὸ Ἀχιλλέως ταφῆς, τὸν τρόπον τόνδε· "Ἀχαιοὺς δ᾽ ἀνίη εἶχε, καὶ "ἐδόκεον τῆς στρατιῆς τὴν κεφαλὴν ἀπηράχθαι. ὅ"μως δὲ τάφον αὐτῷ δαίσαντες, ἐπολέμεον γῇ πάσῃ, "ἄχρις Ἴλιος ἑάλω Αἰνείεω ἐνδόντος. Αἰνείης γὰρ "ἄτιμος ἐὼν ὑπὸ Ἀλεξάνδρου, καὶ ἀπὸ γερέων ἱερῶν "ἐξειργόμενος, ἀνέτρεψε Πρίαμον· ἐργασάμενος δὲ 39
"ταῦτα, εἷς Ἀχαιῶν ἐγεγόνει. ἄλλοι δέ τινες ἐπὶ τοῦ ναυστάθμου τοῦ Τρωϊκοῦ τυχεῖν αὐτὸν τηνικαῦτα διατρίβοντα λέγουσιν. [g] οἱ δ᾽ εἰς Φρυγίαν ἀπεσταλμένον ὑπὸ Πριάμου μετὰ δυνάμεως ἐπί τινα χρείαν στρατιωτικήν. εἰσὶ δ᾽ οἳ μυθωδεστέραν αὐτοῦ ποιοῦσι τὴν ἔξοδον. ἐχέτω δ᾽ ὅπῃ τις αὐτὸν πείθει. Τὰ δὲ μετὰ τὴν ἔξοδον ἔτι πλείω παρέχει τοῖς πολλοῖς [h] ἀπορίαν. Οἱ μὲν γὰρ ἕως Θρᾴκης ἀγαγόντες αὐτὸν, ἐκεῖ λέγουσι τελευτῆσαι τὸν βίον· ὧν ἐστι Κεφάλων τε [i] Γεργίθιος, καὶ [k] Ἡγήσιππος ὁ περὶ Παλλήνης γράψας, ἄνδρες ἀρχαῖοι καὶ λόγου ἄξιοι. ἕτεροι δὲ ἐκ Θρᾴκης ἀναστήσαντες αὐτὸν, ἕως Ἀρκαδίας παρακομίζουσιν. οἰκῆσαι δὲ λέγουσιν ἐν Ὀρχομενῷ τε τῷ Ἀρκαδικῷ, καὶ τῇ [l] Νήσῳ λεγομένῃ, καίπερ οὔσῃ μεσοχθονίῳ, ὑπὸ τελμάτων καὶ ποταμοῦ· τάς τε καλουμένας [m] Καπύας, Αἰνείου τε καὶ Τρώων ἀπόκτισιν εἶναι, Καπύας ὀνομασθείσας ἀπὸ τοῦ Τρωϊκοῦ Κάπυος. λέγεται δὲ ταῦτα ἄλλοις τε καὶ [n] Ἀρίαιθῳ γράψαντι τὰ Ἀρκαδικά. εἰσὶ δ᾽ οἳ καὶ δεῦρο μὲν ἀφικέσθαι τὸν Αἰνείαν μυθολογοῦσιν, οὐ μέντοι [o] τὴν τελευτὴν αὐτῷ τοῦ βίου συμπεσεῖν ἐν τούτοις τοῖς χωρίοις, ἀλλ᾽ ἐν Ἰταλίᾳ, ὡς

ἄλλοί

a Ἔχει δὲ ἐν αὐτῷ *Vat.* b Κεραυνίου dicit pro κεραυνοπλῆτου. Vide *Virgilii* Æneid. 2. v. 158. c Nonnulli legunt, Νώτου καταστάζοντα, δύστηνον βάρος. Verum, manifeſtum eſt ex *Plutarcho* Περὶ ἀρετῆς καὶ κακίας, eſſe hæc verba *Sophoclis* de veſte Anchiſæ intelligenda, ideoque lectionem vulgatam (niſi μετοῦ pro νώτου cum *Plutarcho* legas) omnino ſervandam eſſe. *Caſ.* d Κυκλοῖ δ᾽ ἐ πᾶσα γ᾽ οἰκετῶν παμπληθία malim, vel Κυκλοῖ δὲ πᾶσά νιν οἰκ. *Caſ.* e Συμπλάζεται *Vat.* f Τῆς δ᾽ ἐρῶσι *Steph.* g Οἱ [illegible] εἰς Φρυγίαν *Vat.* h Τὴν ἀπορίαν *Vat.* i *Straboni* aliiſque Γεργίθιος. k Ἡγήσιος *Vat.* Vulgatam ſcripturam veram eſſe [illegible] tur ex *Steph. Byz.* qui *Hegeſippi* Παλληνιακὰ citat in Παλλήνη & Μηκύβερνα. l Hujus mediterraneæ inſulæ nemo (quod meminerim) è veteribus facit mentionem: alias tamen in eadem Peloponneſo inſulas Χερσαίας in Græcorum commentariis reperies. Vide *Homeri* interpretes ad *Iliad.* β'. v. 108. *Caſ.* m Καφύας ſeu Καφυὰς *Dionyſium* ſcripſiſſe opinor: ut ſenſus ſit, Arcadiæ oppidum, quod poſterioribus ſeculis Καφυὰς nominarunt, à primis conditoribus, Ænea & Trojanis, dictum fuiſſe Καπυὰς, voce à Capy Trojano deflexa. Niſi forte Arcadico & Dorico more id oppidum Καφύαι dicitur; Ionico autem & communi Καπύαι. Vide *Strab.* l. 3. p. 704. & *Steph. Byz.* v. Καφύαι. *Sylb.* n Ἀελίνθῳ legiſſe videtur *Lapus.* Ἀριαίθῳ *Vat.* Forſan Ἀρηίθῳ ſcribendum: niſi (ut *Sylb.* placet) legere mavis Ἀριθῳ vel Ἀρείθῳ, quod contractum ex Ἀρσίθοος ut Πειρίθους. Vide notas ad *Hygini* Poëticon Aſtronom. l. 2. c. 1. p. 358. o Τὴν γε τελευτὴν *Vat.*

a Ἐλεγ…

ἄλλοι τε πολλοὶ δηλοῦσι, καὶ Ἀγάθυλλος Ἀρκὰς ὁ ποιητὴς ἐν [a] ἐλεγείῳ λέγων ὧδε·

> Ἵκετο δ' Ἀρκαδίην, Νήσῳ δ' ἐγκάτθετο παῖδας
> Δοιάς, Κώδωνος λέκτρα καὶ Ἀνθεμόνης.
> Αὐτὸς δ' Ἑσπερίην ἔσυτο χθόνα, γείνατο δ' υἷα
> [b] Ῥωμύλον. ———

Τῆς δὲ ἐπὶ Ἰταλίαν Αἰνείου καὶ Τρώων ἀφίξεως Ῥωμαῖοί τε πάντες [c] βεβαιωταί, καὶ τὰ δρώμενα ὑπ' αὐτῶν ἔν τε θυσίαις καὶ ἑορταῖς, μιμήματα, Σιβύλλης τε λόγια, καὶ χρησμοὶ Πυθικοί, καὶ ἄλλα πολλά· ὧν οὐκ ἄν τις ὡς εὐπρεπείας ἕνεκα συγκειμένων ὑπερίδοι. πολλὰ δὲ καὶ παρ' Ἕλλησι γνωρίσματα καὶ φανερὰ εἰς τόδε χρόνου [d] λείπεται, ἔνθα ὡρμίσαντο καὶ παρ' οἷς διατριβὴν ἀπλοίας ἕνεκα ἐποιήσαντο· ὧν ἐγὼ μνήμην ὡς ἂν οἷός τε ὦ, πολλῶν ὄντων, [e] διὰ βραχυτάτων ποιήσομαι. πρῶτον μὲν εἰς Θρᾴκην ἀφικόμενοι, κατὰ τὴν χερρόνησον, ἣ καλεῖται Παλλήνη, ὡρμίσαντο. εἶχον δὲ αὐτήν, ὥσπερ ἔφην, βάρβαροι, Κρυσαῖοι καλούμενοι, καὶ παρέσχον αὐτοῖς τὰς καταγωγὰς ἀσφαλεῖς. μείναντες δὲ τὴν χειμερινὴν ὥραν αὐτόθι, νεὼν Ἀφροδίτης ἱδρύσαντο ἐπὶ τῶν ἀκρωτηρίων ἑνός, καὶ πόλιν Αἰνείαν ἔκτισαν, ἐν ᾗ τούς τε [f] ἀπὸ καμάτων ἀδυνάτους πλεῖν, καὶ ὅσοις αὐτοῦ μένειν βουλομένοις ἦν, ὡς ἐν οἰκείᾳ γῇ τὸ λοιπὸν ἐσομένους, [g] ἀπελίποντο. αὕτη διέμεινεν ἕως τῆς Μακεδόνων δυναστείας τῆς κατὰ τοὺς διαδόχους τοῦ Ἀλεξάνδρου γενομένης· ἐπὶ δὲ τῆς Κασάνδρου βασιλείας καθῃρέθη, 40 ὅτε Θεσσαλονίκη πόλις ἐκτίζετο· καὶ οἱ Αἰνειᾶται σὺν ἄλλοις πολλοῖς εἰς τὴν νεόκτιστον μετῴκησαν. ἐκ δὲ τῆς Παλλήνης ἄραντες οἱ Τρῶες, εἰς Δῆλον ἀφικνοῦνται, βασιλεύοντος αὐτῆς [h] Ἀνίου· καὶ ἦν πολλὰ σημεῖα ἐν Δήλῳ τῆς τε Αἰνείου καὶ Τρώων παρουσίας, [i] ἤνθει τε καὶ ᾠκίσθη νῆσος. ἔπειτα εἰς Κύθηρα ἑτέραν νῆσον, ἣ πρόκειται Πελοποννήσου, παραγενόμενοι, ἱερὸν Ἀφροδίτης ἱδρύονται. ἀπὸ δὲ Κυθήρων ποιούμενοι τὸν πλοῦν, οὐ πρόσω τῆς [k] Πελοποννήσου, τῶν ἑταίρων τινὰ τῶν Αἰνείου Κίναιθον ἐπὶ τῶν ἀκρωτηρίων ἑνὸς θάπτουσιν, ὃ νῦν ἀπ' ἐκείνου Κιναίθιον καλεῖται. καὶ τὴν πρὸς Ἀρκάδας συγγένειαν ἀνανεωσάμενοι, περὶ ἧς ἐν ὑστέρῳ λόγῳ διηγήσομαι, χρόνον τε ὀλίγον περὶ ταῦτα τὰ χωρία διατρίψαντες, καὶ ὑπολιπόμενοί τινας σφῶν αὐτῶν, εἰς Ζάκυνθον ἀφικνοῦνται. δεξαμένων δ' αὐτοὺς καὶ τῶν Ζακυνθίων πρὸς φιλίαν διὰ τὸ συγγενές· [l] Δαρδάνῳ γὰρ τῷ Διὸς καὶ Ἠλέκτρας τῆς Ἀτλαντίδος, δύο γενέσθαι φασὶν ἐκ Βατείας παῖδας, Ζάκυνθόν τε καὶ Ἐριχθόνιον· ὧν ὁ μὲν Αἰνείου πρόγονος ἦν, Ζάκυνθος δὲ, τῆς νήσου κτίστης. [m] ταύτης δὴ τῆς συγγενείας ἀναμνήσει, καὶ φιλοφροσύνῃ τῶν ἐπιχωρίων διατρίβοντες αὐτόθι, καὶ ἅμα ἀπλοίᾳ

cum alii multi manifeſte teſtantur, tum etiam Agathyllus Arcadicus poëta, in quodam elegiaco verſu, ita canens:

> *Venit in Arcadiam, Neſoque depoſuit filias*
> *Duas, ex Codones & Anthemones congreſſu.*
> *Ipſe vero in Heſperium agrum properavit, genuitque*
> *Romulum.* ———

Quod autem Æneas & Trojani venerint in Italiam omnes Romani confirmant, & quæ in ſacrificiis & feſtis diebus fiunt ab ipſis, *idem* indicant & Sibyllini libri, & oracula Pythica, & multa alia: quæ nemo, tanquam decori cauſa conficta, neglexerit. Quinetiam apud Græcos multa, eaque manifeſta hujus rei indicia ad hanc uſque diem exſtant; portus *ſcil.* ad quos appulerunt, & in quibus propter adverſam navigationem diutius ſunt morati. Quæ (licet multa ſint) ego quam potero breviſſime recenſebo. Primum quidem in Thraciam venerunt, & ad peninſulam, quæ Pallene vocatur, appulerunt. Ipſam autem incolebant (ut dixi) barbari quidam, nomine Cruſæi, ipſiſque tutum hoſpitium præbuerunt. Quum autem ibi totam hyemem manſiſſent, Veneri templum exſtruxerunt, in uno è promontoriis, & oppidum Æneam condiderunt, in quo eos qui propter laborum moleſtias ac faſtidium navigationis incommoda diutius pati non poterant, & quotquot ibi manere voluerant, tanquam in patrio ſolo poſthac habitaturos, reliquerunt. Hoc oppidum duravit uſque ad imperium Macedonum, quod Alexandri ſucceſſores habuerunt. Sed Caſſandro regnante everſa eſt, quo tempore urbs Theſſalonice condebatur: & Æneatæ cum multis aliis in hanc urbem recens conditam migrarunt. L. ¶ Quum autem Trojani ex Pallene diſceſſiſſent, in *inſulam* Delum venerunt, quum Anius in ea regnaret: atque in hac inſula dum res ejus florerent, & ædificia ſtarent, multa indicia viſebantur, quæ Æneæ & Trojanorum in eam adventum teſtabantur. Deinde in aliam inſulam Cythera, quæ ante Peloponneſum eſt ſita, venerunt: templumque Veneri condiderunt. Quum autem ex Cytheris ſolviſſent, non longe à Peloponneſo navigarunt, & quendam Æneæ ſocium nomine Cinæthum in quodam promontorio ſepeliverunt, quod ab eo Cinæthium vocatur. Et cognationis fœdere cum Arcadibus renovato, (de quo in poſteriori libro dicemus) nec diu in his locis commorati, atque aliquot de ſuis hîc relictis, Zacynthum venerunt. Quum autem Zacynthii propter jura cognationis eos amice recepiſſent: Dardanum enim, Jovis & Electræ Atlantidis filium, duos ex Batea filios ſuſcepiſſe tradunt, Zacynthium & Erichthonium. Quorum alter ex Æneæ majoribus erat: Zacynthus vero, inſulæ conditor. Ob hanc igitur priſcæ cognationis recordationem, & ob indigenarum humanitatem, ibi temporis aliquod ſpatium commorati, ſimul etiam adverſa

a Ἐλεγείῳ in Ed. Steph. b Ῥωμῦλον male in Ed. Steph. c Βεβαιῶται perperam in Ed. Steph. d Περιλείπεται Vat. e Βραχυτάτην Vat. f Ὑπὸ καμάτων Vat. g Ὑπελίποντο Vat. h *Lapus* habet *Ænea*, Αἰνείυ. manifeſto errore ut infra docebitur. *Sylb.* i Ante ἤνθει vel ἡνίκα, vel ὅτι, vel ἕως, vel aliquid ſimile deſiderari videtur. *Sylb. & Port.* k Πελοποννήσου πλεύσαντες Vat. l Quæ ſequuntur uſque ad hæc ταύτης δὲ τῆς συγγ. per parentheſin poſita ſunt: ſic tamen ut hæc ταύτης δὲ τῆς συγγ. &c. pendeant ab illis quæ per parentheſin narrata ſunt, hoc modo: δεξαμένων δὲ αὐτοὺς καὶ τῶν Ζακ. πρὸς φιλίαν, διὰ τὸ συγγενές, ταύτης δὲ τῆς συγγ. ἀναμνήσει &c. Nam hæc ταύτης τῆς συγγ. ἀναμνήσει referuntur ad ea quæ in parentheſi ſunt. *Steph.* m Ταύτης τε δὴ Vat.

verſa navigatione impediti, Veneri in templo, quod ibi exſtruxerunt, ſacrificium fecerunt, quod ad hoc uſque tempus Zacynthii publice faciunt, & cum aliarum exercitationum tum etiam curſus certamina junioribus proponunt. Qui vero primus in hoc templum ingreditur, victoriæ præmium accipit. Hic autem curſus, Æneæ & Veneris appellatur, & horum amborum ſtatuæ ſtant erectæ. Inde vero per altum navigantes ad Leucadem appulerunt, quem locum Acarnanes adhuc tenebant. Atque hîc quoque Veneri templum id exſtruxerunt, quod nunc eſt in parva inſula, quæ eſt inter Diorуctum, & urbem ipſam: & Veneris Æneadis *templum* vocatur. Quum autem hinc diſceſſiſſent & ad Actium appuliſſent, ad ſinus Ambracii promontorium ſtationem habuerunt. Inde in urbem Abraciam venerunt, in qua regnabat Ambrax Dexameni filius, Herculis nepos: & utroque in loco hujus adventus veſtigia remanent: apud Actium quidem, Veneris Æneadis templum, & prope hoc, *alterum* Magnorum deorum: quæ nunc etiam ætate mea exſtant: Ambraciæ vero, ejuſdem deæ templum, & Æneæ ſacellum, prope parvum theatrum, in quo etiam eſt parva operis antiqui ſtatua, quæ dicitur Æneæ, eamque *ſacerdotes*, quas ipſi vocant amphipolos,
I.I. ſacrificiis colebant. ¶ Ex Ambracia autem, Anchiſes quidem cum navibus oram legendo, Buthrotum Epiri portum petiit. At Æneas, & cum ipſo lectiſſimi quique totius exercitus milites, confecto duorum dierum itinere, Dodonam pervenerunt, oraculum à deo petituri: atque ibi Trojanos cum Heleno invenerunt. Et poſt acceptum de colonia deducenda reſponſum, deo dona Trojana dicarunt, cum alia, tum etiam crateras æneos, quorum nonnulli adhuc ſuperſunt literis antiquiſſimis inſcripti, quæ donorum dicatorum auctores teſtantur; & quatuor ferme dierum itinere confecto ad claſſem redierunt. A Buthroto ſecundum oram devecti, uſque ad portum, qui tunc quidem Anchiſæ vocabatur, nunc vero nomen obſcurius habet, cum etiam ibi templum Veneri dedicaſſent, Ionium mare trajiciunt, ſequuti quoſdam navigationis duces, qui ſe comites ipſis ultro addiderunt, quique Patronem Thurium cum ſociis ſecum duxerunt. Horum plerique, poſtquam exercitus in Italiam incolumis pervenit, domum redierunt. Sed Patron Æneæ verbis ad coloniæ ſocietatem adductus, & cum ipſo quidam amici in ea claſſe manſerunt, quos nonnulli in Aluntio Siciliæ oppido habitaſſe dicunt. Ob hujus beneficii memoriam, Romani Leucadem & Anactorium Corinthiis ademptum poſtea gratis dederunt Acarnanibus: ipſiſque OEnia-

κατειργόμενοι, θύουσιν Ἀφροδίτῃ πρὸς τῷ καθιδρυθέντι ἱερῷ θυσίαν, ἣν εἰς τόδε χρόνου συντελοῦσι κοινῇ Ζακύνθιοι, καὶ ἀγῶνα ποιοῦσιν ἐφήβοις, τῶν τε ἄλλων ἀγωνισμάτων, καὶ δρόμου· τὸ δὲ νικητήριον ὁ πρῶτος ἐλθὼν εἰς τὸν νεὼν λαμβάνει· λέγεται δὲ Αἰνείου καὶ Ἀφροδίτης ὁ δρόμος, καὶ ξόανα τούτων ἕστηκεν ἀμφοτέρων. ἐκεῖθεν δὲ πελάγιον ποιησάμενοι τὸν πλοῦν, εἰς Λευκάδα κατάγονται, κατεχόντων ἔτι τὸ χωρίον Ἀκαρνάνων. κἀν ταύτῃ πάλιν ἱερὸν Ἀφροδίτης ἱδρύονται τοῦτο ὃ νῦν ἐστὶν ἐν τῇ νησῖδι τῇ μεταξὺ τοῦ [a] Διορύκτου τε καὶ τῆς πόλεως· καλεῖται δὲ Ἀφροδίτης Αἰνειάδος. ἄραντες δὲ αὐτόθεν [b] καὶ ἐπὶ τὸ Ἄκτιον ἐλθόντες, ὁρμίζονται τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου πρὸς τὸ ἀκρωτήριον. κἀκεῖθεν εἰς Ἀμβρακίαν ἀφικνοῦνται πόλιν, ἧς ἐβασίλευεν Ἄμβραξ [c] ὁ Δεξαμενοῦ τοῦ Ἡρακλέους. καὶ ὑπολείπονται ἑκατέρωθι μνημεῖα τῆς ἀφίξεως· ἐν Ἀκτίῳ μὲν, Ἀφροδίτης Αἰνειάδος ἱερὸν, καὶ πλησίον αὐτοῦ θεῶν μεγάλων, [d] ἃ καὶ εἰς ἐμὲ νῦν· ἐν δὲ Ἀμβρακίᾳ, ἱερὸν τῆς αὐτῆς θεοῦ, [e] καὶ ἡρῷον Αἰνείου πλησίον τοῦ μικροῦ θεάτρου, ἐν ᾧ καὶ ξόανον μικρὸν ἀρχαϊκὸν Αἰνείου λεγόμενον, καὶ αὐτὸ θυσίαις ἐγέραιρον αἱ καλούμεναι παρ' αὐτοῖς ἀμφίπολοι. ἐκ δὲ Ἀμβρακίας, Ἀγχίσης μὲν τὰς ναῦς ἔχων, παρὰ γῆν κομιζόμενος, εἰς Βουθρωτὸν λιμένα τῆς Ἠπείρου κατάγεται. Αἰνείας δὲ καὶ οἱ ἀκμαιότατοι σὺν αὐτῷ τοῦ στρατοῦ, διανύσαντες ἡμερῶν δυοῖν 4
ὁδὸν, εἰς Δωδώνην ἀφικνοῦνται χρησόμενοι τῷ θεῷ· καὶ καταλαμβάνουσι [f] Τρῶας τοὺς αὐτοῦ σὺν Ἑλένῳ. ἀνελόμενοι δὲ χρησμοὺς περὶ τῆς ἀποικίας, καὶ τὸν θεὸν ἀναθήμασι δωρησάμενοι Τρωϊκοῖς, ἄλλοις τε, καὶ κρατῆρσι χαλκοῖς, ὧν τινες ἔτι περίεισιν ἐπιγραφαῖς πάνυ ἀρχαίαις δηλοῦντες τοὺς ἀναθέντας, ἐπὶ τὸ ναυτικὸν ἀφικνοῦνται, τεττάρων μάλιστα ἡμερῶν [g] διελθόντες ὁδόν. ἐκ δὲ Βουθρωτοῦ παρὰ γῆν κομισθέντες ἄχρι λιμένος, Ἀγχίσου μὲν τότε ὀνομασθέντος, νῦν δὲ [h] ἀσαφεστέραν ἔχοντος ὀνομασίαν, ἱερὸν καὶ αὐτόθι τῆς Ἀφροδίτης ἱδρυσάμενοι, διαίρουσι τὸν Ἰόνιον, ἡγεμόνας ἔχοντες τῆς ναυτιλίας, οἳ συνέπλευσαν αὐτοῖς ἐθελούσιοι, συνεπισπώμενοι τοὺς σὺν [i] Πάτρωνι τῷ Θουρίῳ. καὶ αὐτῶν οἱ μὲν πλείους, ἐπειδὴ σῶος ὁ στρατὸς εἰς Ἰταλίαν ἀφίκετο, ἐπ' οἴκου αὖθις ἀνεκομίσθησαν. Πάτρων δὲ πεισθεὶς ὑπ' Αἰνείου κοινωνεῖν τῆς ἀποικίας, καὶ σὺν αὐτῷ τινες τῶν φίλων, ὑπέμειναν [k] ἐν τῷ στόλῳ· οὓς ἔνιοί φασιν ἐν [l] Ἀλουντίῳ κατοικῆσαι τῆς Σικελίας. ταύτης ὑπομνήσει τῆς εὐεργεσίας, Ἀκαρνᾶσι Ῥωμαῖοι Λευκάδα καὶ Ἀνακτόριον, ἀφελόμενοι Κορινθίους, ἀνὰ χρόνον ἐχαρίσαντο, Οἰνιάδας

a Appellationis cauſam prodidit *Strab.* l. 10. p. 452. cum ait Corinthios, διορύξαντας τὸν ἰσθμὸν, inſulam feciſſe Leucadem. Διορυκτος itaque *foſſam* aut *fretum* hîc ſonat. *b* Ἐπὶ τὸ Ἄκτιον *Vat.* *c* Ita *Sylburg.* In *Ed. Steph.* ὁ Δεξάμενος τοῦ Ἡρακλέους. i. e. *Ambrax* (ut inquit *Portus*) *cognomine Dexamenus Herculis F.* Alteram lectionem tuetur *Palmerius*, & (in *Græc. Antiq.* l. 2. c. 7.) locum hoc modo interpretatur: *Ambrax Dexameni filius, Herculis hoſpitis.* Nam quum nullibi invenerit Dexamenum Herculis filium, licet in omnium Heraclidarum ſtemmate multum deſudaverit; ideo credit *Dionyſium* intellexiſſe Dexamenum illum celebrem ob Herculem hoſpitio exceptum, & omnibus Græcis notum. Vide *Steph. Byzant.* v. Δεξαμεναί, *Apollodor.* l. 2. c. 4. & *Pauſan.* p. 380, 573. *Ed. Lipſ.* *d* Lego ἦν, non νῦν. *Caſ.* Vel ἐστί, vel σώζεται deſideratur; vel ἀπὸ [illegible] repetenda vox ὑπολείπονται. *Port.* *e* Καὶ ἡρῷον Αἰνείου λεγόμενον *Vat.* reliquis omiſſis. proclivi [illegible] errore [illegible] ejuſdem (Αἰνείου ſc.) repetitione orto: quod norunt quibus cum veteribus membranis & Typographis res eſt. Ἡρῷον malit *Portus* quod factum exiſtimet per contractionem ab ἡρώϊον. *f* Αὐτόθι Τρῶας τοὺς σὺν Ἑλένῳ *Vat.* *g* Διελθόντες ὁδόν. δηλοῖ δὲ καὶ τὴν εἰς Βουθρωτὸν τῶν Τρώων παρουσίαν λόφος τις, ᾧ ποτε στρατοπέδῳ ἐχρήσαντο, Τροία καλούμενος. ἐκ δὲ Βουθρωτοῦ &c *Vat.* *h* Σαφεστέραν *Vat.* *i* Patron hic eſt fortaſſis, quem conditorem urbis ſuæ Aluntini agnoſcunt. *k* Ἐν τῷ Σιλῳ *Vat.* & *Lapi Cod.* quæ lectio (inquit *Sylb.*) cum præcedentibus & ſequentibus *Dionyſii* verbis pugnat, ut etiam *Glareanus* viderat. Vulgata ſcriptura retinenda, donec melior adferatur. *l* Ἀλοντίῳ *Vat.*

a Ἀποικ-

νάδας [a] ἀποκαταστῆσαι βουλομένοις ἐπέτρεψαν, καὶ τὰς Ἐχινάδας νήσους καρποῦσθαι κοινῇ μετ' Αἰτωλῶν ἔδωκαν. Οἱ δὲ σὺν Αἰνείᾳ ποιησάμενοι τὴν ἀπόβασιν οὐ καθ' ἓν χωρίον τῆς Ἰταλίας, ἀλλὰ ταῖς μὲν πλείσταις ναυσὶ πρὸς [b] ἄκραν Ἰαπυγίας ὁρμισάμενοι, ἣ τότε [c] Σαλεντῖνος ἐγένετο· ταῖς δὲ λοιπαῖς κατὰ τὸ καλούμενον [d] Ἀθήναιον, ἔνθα καὶ αὐτὸς Αἰνείας ἐτύγχανεν ἐπιβὰς Ἰταλίας· τοῦτο δὲ τὸ χωρίον ἐστὶν ἀκρωτήριον καὶ ἐπ' αὐτοῦ θερινὸς ὅρμος, ὃς ἐξ ἐκείνου λιμὴν Ἀφροδίτης καλεῖται· παρέπλευσαν ἄχρι πορθμοῦ, διὰ χειρὸς ἔχοντες Ἰταλίαν, ἴχνη τινὰ κἀν τούτοις ὑπολειπόμενοι τοῖς τόποις τῆς ἀφίξεως, ἄλλα τε, καὶ φιάλην χαλκῆν ἐν Ἥρας ἱερῷ, [e] γραφῇ δηλοῦσαν ἀρχαίᾳ τοῦ δωρησαμένου τὴν θεὸν Αἰνείου τοὔνομα. Γενόμενοι δὲ κατὰ Σικελίαν, εἴ τε γνώμῃ χρησάμενοι τῇδε ὁρμίσασθαι, εἴ τε καὶ ὑπὸ ἀνέμων πονηρῶν βιασθέντες, ἃ δὴ φιλεῖ περὶ θάλασσαν γίνεσθαι τήνδε, κατάγονται τῆς νήσου περὶ τὰ καλούμενα Δρέπανα· ἔνθα περιτυγχάνουσι τοῖς σὺν Ἐλύμῳ καὶ Αἰγέστῳ προεξελθοῦσιν ἐκ τῆς Τροίας, οἳ τύχης τε καὶ πνεύματος οὐρίου λαβόμενοι, καὶ ἅμα οὐ πολλῇ ἀποσκευῇ βαρυνόμενοι, δι' ὀλίγου κατήχθησαν εἰς Σικελίαν, καὶ ᾤκησαν περὶ ποταμὸν λεγόμενον [f] Κριμισὸν, ἐν γῇ Σικανῶν, πρὸς φιλίαν λαβόντες παρ' αὐτῶν τὸ χωρίον, διὰ τὴν Αἰγέστου συγγένειαν γενομένου τε καὶ τραφέντος ἐν Σικελίᾳ, κατὰ τοιόνδε

42 τι πάθος. Τῶν προγόνων αὐτοῦ τις ἀνὴρ ἐπιφανὴς, ἐκ τοῦ Τρωϊκοῦ γένους ὢν, Λαομέδοντι διάφορος γίνεται, καὶ αὐτὸν ὁ βασιλεὺς ἐπ' αἰτίᾳ δή τινι λαβὼν κτείνει, καὶ γένος αὐτοῦ τὸ ἄρρεν ἅπαν, ὑπὸ δέους μή τι πρὸς αὐτῶν πάθῃ· τὰς δὲ θυγατέρας παρθένους ἔτι οὔσας ἀποκτεῖναι μὲν οὐκ εὐπρεπὲς ἐνόμισε, Τρωσὶ δὲ συνοικούσας περιϊδεῖν οὐκ ἀσφαλὲς, δίδωσι δ' αὐτὰς ἐμπόροις, ὡς προσωτάτω κελεύσας ἀπάγειν. Ταύταις ἀπιούσαις συνεκπλεῖ [g] μειράκιόν τι τῶν ἐπιφανῶν, κρατούμενον ἔρωτι τῆς ἑτέρας, καὶ γαμεῖ τὴν παιδίσκην ἀχθεῖσαν εἰς Σικελίαν, καὶ γίνεται αὐτοῖς παῖς ἐν Σικελοῖς διατρίβουσιν, [h] Αἴγεστος ὄνομα· ὃς ἤθη καὶ γλῶσσαν [i] τὴν τῶν ἐπιχωρίων ἐκμαθὼν, ἐπειδὴ τοὺς γονεῖς αὐτοῦ τελευτῆσαι συνέβη, βασιλεύοντος ἐν Τροίᾳ Πριάμου, κάθοδον αὐτῷ δοθῆναι διαπράττεται· καὶ συνδιενέγκας τὸν πρὸς τοὺς Ἀχαιοὺς πόλεμον, ἁλισκομένης τῆς πόλεως, ἀπέπλει πάλιν εἰς Σικελίαν, σὺν Ἐλύμῳ ποιησάμενος τὴν φυγὴν ἐν τρισὶ ναυσὶν, ἃς Ἀχιλλεὺς ἔχων ὅτε τὰς Τρωΐδας ἐληΐζετο πόλεις, ἕρμασιν ὑφάλοις περιπεσούσας [k] ἀπέβαλεν. Ἐντυχὼν δὲ τοῖς εἰρημένοις [l] Αἰνείας ἀνδράσι, φιλοφρονεῖται αὐτοὺς, καὶ κατασκευάζεται αὐτοῖς πόλεις, [m] Αἴγεσταν καὶ [n] Ἔλυμα, καί τινα καὶ μοῖραν τῆς ἑαυτοῦ στρατιᾶς ἐν

das in priſtinas ſedes reducere volentibus permiſerunt hoc facere: quinetiam ut ex Echinadibus inſulis fructus cum Ætolis communes perciperent, conceſſerunt. At Æneas, ejuſque ſocii, non uno loco exſcenſum è navibus in Italiam fecerunt; ſed cum majori navium parte ad Japygium promontorium appulerunt, quod tunc Salentinum vocabatur: cum reliquis vero ad Minervium appellatum, qua & ipſe Æneas in Italiam deſcenderat: (hic autem locus eſt promontorium, & in eo portus eſt æſtivus qui ab illo tempore Veneris portus appellatur:) atque ad fretum uſque præternavigarunt, ad alteram manum Italiam habentes; & in his quoque locis ſui adventus veſtigia reliquerunt, cum alia, tum etiam phialam æream in templo Junonis, literis antiquis Æneæ nomen, qui ipſam *deæ* donarat, declarantem

¶ Quum autem perveniſſent ad mare quod Siciliam alluit, ſive ea mente ut eo appellerent ac ibi ſtationem haberent, ſive etiam vi tempeſtatum acti, quibus hoc mare ſolet agitari, ad eam inſulæ partem, quæ Drepana vocatur, appulerunt. Hîc forte fortuna inciderunt in Elymi & Ægeſti ſocios, qui ante ipſos ex urbe Troja profugerant, & fortunam ac ventos ſecundos nacti, ſimul etiam non multis impedimentis gravati, brevi in Siciliam pervenerant, & circa fluvium Crimiſum ſedes poſuerant in agro Sicanorum, à quibus agri partem amice acceperant, propter Ægeſti cognationem, qui hujuſmodi quodam caſu in Sicilia natus & educatus fuerat. Quidam de ipſius majoribus vir illuſtris, genere Trojanus, in Laomedontis odium incidit, ipſumque rex neſcio qua de cauſa correptum interfecit, & univerſam ipſius marem ſtirpem præ metu ſuſtulit, ne quid cladis ab ipſis acciperet: filias vero, quæ adhuc erant virgines, occidere indecorum putavit; &, ſi eas cum Trojanis matrimonio conjunctas habitare pateretur, hoc minime tutum fore judicavit. Quare ipſas dedit mercatoribus, quibus imperavit ut eas in remotiſſimas regiones abducerent. Cum his abeuntibus nobilis quidam adoleſcens navigavit, alterius amore captus, & puellam delatam in Siciliam duxit uxorem: &, dum inter Siculos degerent, natus eſt ipſis filius, nomine Ægeſtus. Qui cum mores & linguam indigenarum didiciſſet, poſt parentum mortem, quo tempore Priamus Trojæ regnabat, *ab eo* reditum *in patriam* impetravit. Quumque bellum contra Græcos geſtum cum ſuis ſociis toleraſſet, dum urbs caperetur, in Siciliam rediit, una cum Elymo fugiens cum tribus navibus, quas Achilles habebat dum Trojanas urbes popularetur, ſed ſaxis in mari latentibus hærentes amiſerat. Quum igitur Æneas in viros à me nominatos incidiſſet, eos comiter excepit, & urbes ipſis condidit Ægeſtam & Elyma: quinetiam quandam ſuarum copiarum partem in his

LII.

a Ἀποκαταστῆσαι *Lapum* legiſſe ex verſione ſuſpicatur *Portus*. *b* Πρὸς ἄκραν Ἰαπυγίαν malit *Caſaub*. *c* Σαλεντῖνος ἐλέγετο *Vat*. Ἐλέγετο pro ἐγένετο reponendum eſſe conjecit *Sylburgius*, quod apud *Ptolemæum* invenerit Ἰαπυγία ἄκρα, ἣ καὶ Σαλεντίνη. *d* Vide [illegible] Ital. Antiq. p. 1240, 1241. *e* Γραφὴν δηλοῦσαν ἀρχαίαν τοῦ δωρησαμένου τῇ θεῷ Αἰνείου τοὔνομα *Vat*. *f* Κρίμισον *Vat*. *Lapus* habet [illegible]. Vide *Cluverii* Sicil. Antiq. p. 266. *g* Mendoſe in *Ed. Steph.* μαμένιόν τι legebatur. *h* Græcis Αἰγέστης dicitur, & Ἔγεστος ſive Ἐγέσ[illegible] Latiniſque *Aceſtes*. Vide *Cluverii* Sicil. Antiq. p. 256. & *Berkel.* ad *Steph.* v. Ἄκεστη. *i* Deeſt *Vat*. *k* Ἀπέβαλλεν *Vat*. *l* Ἀνδράσιν Αἰνείας, φιλοφρονεῖταί τε *Vat*. *m* Ita pleriſque Græcis ſcriptoribus; ſed antiquior formatio fuiſſe videtur Ἔγεστα, qua uſus eſt *Thucydides*, quamque refert nummus antiquus: unde Romanis *Segeſta*. *Cluver.* p. 255. & 256. *n* Ἔρυκα pro Ἔλυμα & mox Ἔρυκος pro Ἐλύμου reſcribi jubent *Sylb. Port.* & *Cluver.* in Sicil. Antiq. Erycem autem urbem *Dionyſium* Phœnicio nomine Ἔλυμα, i. e. *Elim*, vocaſſe exiſtimat *Bochartus* in *Geogr. Sacr.* p. 629. *Ed. Cad.*

his urbibus reliquit. Quod, ut ego conjicio, ſua ſponte fecit, ut illis qui laboribus gravabantur, vel alioquin maritimæ navigationis moleſtias iniquo animo ferebant, eſſet quieſcendi locus tutæque ſedes. Sed, ut quidam ſcribunt, *hoc fecit* ob ſuæ claſſis detrimentum, quod mulieres quædam propter diuturnum errorum tædium aliquot naves incendiſſent: quare turbam,quæ propter incenſas naves cum reliquis navigare non poterat, neceſſitate coactus *hic* reliquit.

LIII. ¶ Sunt autem & multa alia Æneæ & Trojanorum ad Siculos adventus indicia: ſed manifeſtiſſima, Veneris Æneadis ara * in Elymi vertice fundata, & Æneæ templum Ægeſtæ conditum. Atque aram quidem Æneas matri erexit: templum vero, qui à claſſe fuerant relicti in ſui ſervatoris memoriam condiderunt, eique dicarunt. Trojani igitur qui cum Elymo & Ægeſto profugerant in his locis remanſerunt, & dehinc Elymi ſunt appellati. Elymus enim quod genere regio natus eſſet, dignitate præſtabat, & ab eo univerſi nomen acceperunt. Qui vero cum Ænea navigabant, ex Sicilia per mare Tyrrhenum profecti, primum quidem appulerunt ad Italiæ portum Palinurum, qui à quodam Æneæ gubernatore ibi defuncto nomen hoc accepiſſe fertur. Deinde ad inſulam appulerunt, cui Leucaſiæ nomen impoſuerunt, à quadam Æneæ conſobrina, quæ in hoc loco obierat. Illinc vero delati in pulcrum ac profundum in Opicis portum, exſtinctoque ibi Miſeno quodam viro nobili, ab eo portum *Miſenum* denominarunt. Quumque ad inſulam Prochytam & ad promontorium Cajetam appuliſſent, eodem modo nomen his locis impoſuerunt, quod mulierum defunctarum in his locis monumenta ſervari vellent. Harum vero alteram Æneæ cognatam fuiſſe ferunt, alteram nutricem. Tandem ad Italiæ Laurentum pervenerunt. Hîc invento errorum fine, caſtra vallo munita poſuerunt: & locus in quo *tunc* caſtrametati ſunt, ab eo tempore Troja vocatur, & à mari diſtat circiter ſtadia IV. Hæc autem ſcripſi, atque hac digreſſione ſum uſus, neceſſitatis vi coactus: quia ſcriptores partim negant Æneam cum Trojanis in Italiam veniſſe, partim etiam alium Æneam,non autem Anchiſæ Veneriſque filium: quidam etiam Aſcanium Æneæ filium, alii alios quoſdam fuiſſe putant. Sunt etiam qui Æneam, Veneris filium, manu ſuorum in Italiam deducta & rebus ibi compoſitis domum rediiſſe, & Trojæ regnaſſe tradunt: quum autem moreretur, Aſcanio filio regnum reliquiſſe, ejuſque progeniem regnum diutiſſime retinuiſſe. Quod crediderunt (ut ego conjicio) decepti Homeri carminibus non recte intellectis. Nam in Iliade Neptunus ſplendorem, quem Æneas ejuſque poſteri, fatis ita volentibus, erant adepturi, in hanc ſententiam ab ipſo prædicens inducitur.

τοῖς πολίσμασιν ὑπολείπεται· ὡς μὲν ἐγὼ εἰκάζω, γνώμῃ ἑκουσίῳ χρησάμενος, ἵνα τοῖς ὑπὸ καμάτων βαρυνομένοις, ἢ καὶ ἄλλως θαλάττῃ ἀχθομένοις ἀναπαύσεις γίνοιντο, [a] καὶ καταγωγαὶ ἀσφαλεῖς· ὡς δέ τινες γράφουσι, τοῦ ναυτικοῦ μειωθέντος αὐτοῦ, διὰ τὸ ἐμπρῆσαι τὰς ναῦς ἐποιήσαντο τῶν γυναικῶν τινες ἀχθόμεναι τῇ πλάνῃ, τὸν οὐκέτι δυνάμενον συμπλεῖν ὄχλον ἐκ τῶν κατακεκαυμένων νεῶν, ἀνάγκῃ καταλιπών. Τεκμήρια δὲ τῆς εἰς Σικελοὺς Αἰνείου τε καὶ Τρώων ἀφίξεως πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα, περιφανέστατα δὲ τῆς Αἰνειάδος Ἀφροδίτης ὁ βωμὸς ἐπὶ τῇ κεφαλῇ τοῦ Ἐλύμου ἱδρυμένος, καὶ ἱερὸν Αἰνείου ἱδρυμένον ἐν Αἰγέστῃ· τὸ μὲν, αὐτοῦ κατασκευάσαντος Αἰνείου τῇ μητρί· τὸ δὲ ἱερὸν, τῶν ὑπολειφθέντων [b] ὑπὸ τοῦ στόλου τῇ μνήμῃ τοῦ σώσαντος σφᾶς ἀνάθημα ποιησαμένων. τὸ μὲν δὴ σὺν Ἐλύμῳ καὶ Αἰγέστῳ Τρωϊκὸν ἐν τούτοις κατέμεινε τοῖς χωρίοις, καὶ διετέλεσαν Ἔλυμοι καλούμενοι. [c] πρόσθεν γὰρ κατὰ τὴν ἀξίωσιν Ἔλυμος, ἀπὸ τοῦ βασιλικοῦ γένους ὤν· ἀφ' οὗ τὴν κλῆσιν οἱ σύμπαντες ἔλαβον. οἱ δὲ σὺν τῷ Αἰνείᾳ πλέοντες ἀπὸ Σικελίας διὰ τοῦ Τυρρηνικοῦ πελάγους, πρῶτον μὲν ὡρμίσαντο τῆς Ἰταλίας [d] κατὰ τὸν λιμένα Παλίνουρον, ὃς ἀφ' ἑνὸς τῶν Αἰνείου κυβερνητῶν τελευτήσαντος αὐτόθι, ταύτης τυχεῖν λέγεται τῆς ὀνομασίας. ἔπειτα νήσῳ προσέσχον, ᾗ τοὔνομα 43 ἔθεντο [e] Λευκασίαν, ἀπὸ γυναικὸς ἀνεψιᾶς Αἰνείου, περὶ τόνδε τὸν τόπον ἀποθανούσης. ἐκεῖθεν δὲ καταίραντες [f] εἰς λιμένα καλὸν καὶ βαθὺν ἐν Ὀπικοῖς, τελευτήσαντος καὶ αὐτόθι [g] Μισηνοῦ τῶν ἐπιφανῶν τινος, ἀπ' ἐκείνου τὸν λιμένα ὠνόμασαν. νήσῳ τε [h] Προχύτῃ καὶ ἀκρωτηρίῳ [i] καὶ ἐπιτυχεῖ προσορμισάμενοι, κατὰ [k] ταῦτα τίθενται τὰς ἐπικλήσεις τοῖς τόποις, γυναικῶν ἀποθανουσῶν βουλόμενοι μνημεῖα ποιῆσαι τὰ χωρία. τούτων δὲ ἡ μὲν, συγγενὴς Αἰνείου λέγεται γενέσθαι· ἡ δὲ, τροφός. τελευτῶντες δὲ ἀφικνοῦνται τῆς Ἰταλίας εἰς Λαυρεντόν· ἔνθα τῆς πλάνης παυσάμενοι, χάρακα ἔθεντο· καὶ τὸ χωρίον, ἐν ᾧ κατεστρατοπεδεύσαντο, ἐξ ἐκείνου Τροία καλεῖται· ἀπέχει δὲ τῆς θαλάττης, ἀμφὶ τοὺς τέτταρας σταδίους. ἔγραψα δὲ ταῦτα, καὶ τὴν παρέκβασιν ἐποιησάμην τοῦ ἀναγκαίου χάριν· ἐπειδὴ συγγραφέων οἱ μὲν οὐδ' ἐλθεῖν Αἰνείαν [l] φασὶν εἰς Ἰταλίαν ἅμα Τρωσίν· οἱ δ' ἕτερον Αἰνείαν, οὐ τὸν [m] ἐξ Ἀγχίσου καὶ Ἀφροδίτης γενόμενον· οἱ δὲ Ἀσκάνιον τὸν Αἰνείου· οἱ δ' ἄλλους τινάς. εἰσὶ δ' οἳ τὸν ἐξ Ἀφροδίτης Αἰνείαν λέγουσι καταστήσαντα λόχον εἰς Ἰταλίαν, ἀνακομισθῆναι πάλιν οἴκαδε, καὶ βασιλεῦσαι τῆς Τροίας· τελευτῶντα δὲ καταλιπεῖν Ἀσκανίῳ [n] τῷ υἱῷ τὴν βασιλείαν, καὶ τὸ ἀπ' ἐκείνου γένος ἐπιπλεῖστον κατασχεῖν τὴν ἀρχήν· ὡς μὲν ἐγὼ εἰκάζω, τοῖς Ὁμήρου ἔπεσιν οὐκ ὀρθῶς λαμβανομένοις παρακρουσθέντες. πεποίηται γὰρ αὐτῷ ἐν Ἰλιάδι Ποσειδῶν προλέγων τὴν μέλλουσαν ἔσεσθαι περὶ τὸν Αἰνείαν καὶ τοὺς ἐξ ἐκείνου γενησομένους ἐπιφάνειαν, ὧδέ πως·

Νῦν

a Ἀσφαλεῖς καὶ καταγωγαὶ *Vat.* *b* Ἀπὸ τοῦ στόλου *Vat.* *c* Πρόσθεν mutandum eſſe in προεῖχεν, veriſimilis eſt conjectura [illegible]. Alioqui forſan dicendum eſſet, πρόσθεν γὰρ ἦν κατὰ τὴν ἀξίωσιν &c. *Port.* *d* Κατὰ τὸν λιμένα Παλίνουρον *Vat.* *e* [illegible] ſcribendum eſſe contendit *Salmaſ.* in *Exercit. Plin.* l. 1. c. 2. p. 49. *f* Εἰς λιμένα βαθὺν, καὶ καλὸν *Vat.* *g* [illegible] malit *Portus*: quod apud *Strabonem* ſic legitur. *h* Προχυτῇ male in *Ed. Steph.* *i* Καὶ ἐπὶ τύχῃ *Vat.* & in margine codicis *H. Stephani* repoſitum erat Καιήτῃ. Nos igitur (inquit *Caſaubonus*) veſtigia veteris lectionis ſervantes, non dubitamus legendum eſſe, καὶ ἀκρωτηρίῳ Καιήτῃ τύχῃ προσορμισάμενοι. corruptus enim eſt ab iis locus, qui pro τη legerunt πι. *k* Κατὰ ταῦτα malint *Sylb.* & *Port.* *l* Εἰς Ἰταλίαν φασὶν *Vat.* *m* Ἐξ Ἀφροδίτης καὶ Ἀγχίσου *Vat.* *n* Τῷ παιδὶ *Vat.* * Forſan *in Erycis vertice.*

a Il.

[a] Νῦν δὲ δὴ Αἰνείαο βίη Τρώεσσιν ἀνάξει,
Καὶ παῖδες παίδων, τοί κεν μετόπισθε γένωνται.

Ὑπολαβόντες οὖν τὸν Ὅμηρον ἐν Φρυγίᾳ δυναστεύοντας εἰδέναι τοὺς ἄνδρας, [b] ὡς δὴ οὐ δυνατὸν ἐν Ἰταλίᾳ οἰκοῦντας βασιλεύειν Τρώων, τὴν ἀνακομιδὴν τοῦ Αἰνείου [c] ἀναπλάττουσιν. ἄρχειν δὲ δὴ τῶν Τρώων οὓς ἐπήγετο, καὶ ἄλλοθι πολιτευομένων, [d] οὐ δυνατὸν ἦν; ἔχοι δ' ἄν τις τῆς ἀπάτης καὶ ἑτέρας αἰτίας λαβεῖν. Εἰ δέ τινας [e] ταράττει τὸ πολλαχῇ λέγεσθαί τε καὶ δείκνυσθαι τάφους Αἰνείου, ἀμηχάνου ὄντος ἐν πλείοσι τὸν αὐτὸν τεθάφθαι χωρίοις, ἐνθυμηθέντες ὅτι κοινόν ἐστιν ἐπὶ πολλῶν τοῦτό γε τὸ ἄπορον, καὶ μάλιστα [f] τῶν μὲν ἐπιφανεῖς τὰς τύχας [g] ἐχόντων, πλάνητας δὲ τοὺς βίους ἐσχηκότων, μαθέτωσαν ὅτι χωρίον μὲν ἓν τὸ δεξάμενον τὰ σώματα αὐτῶν ἦν, μνημεῖα δὲ παρὰ πολλοῖς κατεσκεύαστο, δι' εὔνοιαν τῶν ἐν ὠφελείαις τισὶ δι' αὐτοὺς γενομένων, μάλιστα εἰ τοῦ γένους αὐτῶν τι περιείη, ἢ πόλεώς τινος ἀπόκτισις, ἢ χρόνιοί τινες καὶ φιλάνθρωποι μοναί· οἷα δὴ καὶ περὶ τόνδε τὸν ἥρωα μυθο-
44 λογούμενα ἴσμεν. Ἴλιόν μὲν γὰρ τὸ μὴ [h] πανσυδὶ διαφθαρῆναι κατὰ τὴν ἅλωσιν παρεσχών· τῇ δὲ καλουμένῃ Βεβρυκίᾳ τὸ ἐπικουρικὸν διασωθῆναι παρασκευάσας· [i] Φρυγίας δὲ βασιλέα τὸν υἱὸν Ἀσκάνιον καταλιπών· ἐν [k] Παλλήνῃ δὲ [l] πόλιν ἐπώνυμον κτίσας· ἐν Ἀρκαδίᾳ δὲ [m] θυγατέρα κηδεύσας· ἐν Σικελίᾳ δὲ μέρος τῆς στρατιᾶς ὑπολιπόμενος· ἐν πολλοῖς δὲ ἄλλοις χωρίοις φιλανθρώπους τὰς διατριβὰς [n] ποιήσασθαι δοκῶν, ἑκούσιον εἶχε παρ' αὐτῶν τὴν εὔνοιαν, δι' ἣν τὸν μετ' ἀνθρώπων βίον ἐκλιπὼν [o] ἡρῴοις ἐκοσμεῖτο, καὶ μνημάτων κατασκευαῖς πολλαχῇ. ἐπεὶ φέρε τίνας αἰτίας [p] ἔχει τις ὑποθέσθαι τῶν ἐν Ἰταλίᾳ αὐτοῦ μνημάτων; ἀλλ' ὑπὲρ μὲν τούτων καὶ αὖθις λεχθήσεται, καθότι ἂν ὁ λόγος ἐφ' ἑκάστου καιροῦ δηλωθῆναι ἀπαιτῇ. Τοῦ δὲ μηκέτι προσωτέρω τῆς Εὐρώπης πλεῦσαι τὸν Τρωϊκὸν στόλον, οἵ τε χρησμοὶ [q] ἐγένοντο αἴτιοι, τέλος λαβόντες ἐν τούτοις τοῖς χωρίοις, καὶ τὸ δαιμόνιον πολλαχῶς τὴν ἑαυτοῦ βούλησιν ἐνδεικνύμενον. ἐπεὶ γὰρ ὅρμῳ χρησάμενοι τῷ Λαυρεντῷ, σκηνὰς ἐπήξαντο περὶ τὸν αἰγιαλόν, πρῶτον μὲν πιεζομένοις τοῖς ἀνθρώποις ὑπὸ δίψης, οὐκ ἔχοντος ὕδωρ τοῦ τόπου· λέγω δὲ ἃ παρὰ τῶν ἐγχωρίων παρέλαβον· λιβάδες αὐτόμαται νάματος ἡδίστου ἐκ γῆς ἀνελθοῦσαι ὤφθησαν, ἐξ ὧν ἥ τε στρατιὰ πᾶσα ὑδρεύσατο, καὶ ὁ τόπος [r] περίρρυτος γέγονε, μέχρι θαλάσσης καταβάντος ἀπὸ τῶν πηγῶν τοῦ ῥεύματος. νῦν μέντοι οὐκέτι πληθύουσιν, ὥστε καὶ ἀπορρεῖν, αἱ λιβάδες, ἀλλ' ἔστιν ὀλίγον ὕδωρ [ſ] ἐν κοίλῳ χωρίῳ συνεστη-

Vis igitur Æneæ Trojanis imperabit,
Et nati natorum, & qui poſt hos naſcentur.

Quoniam igitur exiſtimarunt Homerum ſciviſſe hos viros in Phrygia regnaſſe, quaſi Trojanis imperare non potuiſſent licet in Italia manerent, hunc Æneæ reditum ſunt commenti. Sed nonne fieri poterat ut *Æneas* imperaret Trojanis, quos ſecum duxerat, quamvis in alia regione viverent & propriam rempublicam haberent? Hujus tamen erroris alias etiam cauſſas afferre quis poſſet. ¶ Sed ſi quos turbat quod multis in locis Æneæ ſepulcra narrentur ac monſtrentur, quum tamen nullo modo fieri poſſit ut unus & idem pluribus in locis ſit ſepultus, cogitent iſti, hanc dubitationem vulgarem eſſe de multis, præcipue vero de viris qui fortunæ beneficio illuſtres fuerunt, ſed vitam inſtabilem & vagam egerunt: & ſciant, unum quidem ſolum fuiſſe locum qui corpus ipſorum exceperit, ſed apud multos eorum monumenta erecta eſſe, propter benevolentiam illorum, qui utilitatem aliquam ipſorum opera perceperunt; præcipue vero ſi quæ generis ipſorum reliquiæ *inter eos* ſupereſſent, aut urbs aliqua ab ipſis condita, aut ſicubi diutius habitaſſent & cum indigenis comiter verſati fuiſſent. qualia ſunt quæ de hoc etiam heroe fabulis prodita ſcimus. Quoniam enim hic effecit, ne Ilium captum funditus deleretur; & ut ſociorum auxilia, in eam quæ Bebrycia vocatur, ſalva reverterentur; & in Phrygia filium Aſcanium regem reliquit; & in Pallene urbem de ſuo nomine condidit; & in Arcadia filiam nuptum collocavit; & in Sicilia partem exercitus ſui reliquit; quoniam etiam multis aliis in locis cum hominibus humaniter verſatus videbatur, voluntariam ipſorum benevolentiam ſibi conciliavit, ob quam, poſtquam cum mortalibus vivere deſiit, ſepulcris ornatus eſt & monumentis variis in locis extructis. Nam age, quas alias cauſſas monumentorum ipſius in Italia afferre poſſes? Sed de his alias etiam agetur, prout rerum ſingularum occaſio declarationem flagitabit. ¶ Cæterum, ne in ulteriores Europæ partes claſſis Trojana navigaret, in cauſa fuerunt tam oracula quæ ad ſuum finem in his locis ſunt perducta, quam deus ipſe qui ſuam voluntatem variis modis patefecit. Quum enim Laurentum appuliſſent, eo portu ſunt uſi, & tentoria circa littus fixerunt: ac primum quidem hominibus ſiti graviter laborantibus, quod is locus nullas haberet aquas, (dico autem quæ ab ipſis indigenis accepi) latices ſuaviſſimi fontis ex terra ſua ſponte proſilientes ſunt viſi, unde & totus exercitus eſt aquatus, & locus ille factus eſt irriguus, fontium aquis uſque ad mare deſcendentibus. Nunc tamen non ſunt adeo aquarum pleni, ut aliquid inde profluat ac redundet: ſed eſt exigua aqua, quæ in loco concavo continetur,

LIV. (beside "Sed ſi quos turbat")
LV. (beside "Cæterum")

a Il. υ'. v. 308. Vide *Strabonem* l. 13. p. 608. *b* Scriptum fuiſſe puto ὡς δὴ οὐ δυνατὸν ὂν ἐν Ιτ. quod dictum ſit pro ὡς δὴ οὐ δυνατοῦ ὄντος. *Steph.* *c* Ανέπλασαν *Vat.* *d* Οὐκ ἀδύνατον ἦν *Vat.* atque ita ſine interrogatione legendum eſſe docuit *Cujacius.* *e* Rectius indicative, ταράττει. *Sylb.* *ſ* Τῶν ἐπιφανεῖς μὲν τὰς τ. malit *Sylb.* *g* Deeſt *Vat.* *h* Πανσυδὶ *Vat.* *i* Ἐν Φρυγίᾳ *Vat.* *k* Παλλήνῃ pro πλάνῃ (ut in *Ed. Steph.*) repoſui ex *Lapo*, quod mirifice conſentiat cum iis quæ ſupra memorantur p. 39. v. 17. *Sylb.* Veterem tamen lectionem ferri poſſe exiſtimat *Portus*; qui vertit, *& in ſuæ profectionis erroribus.* *l* Sc. Αἰνείαν, ut ex pag. 31. patet. θυγατέρας legiſſe videtur *Lapus.* & recte: quoniam *Agathyllus* quoque ſupra p. 39. v. 4. teſtatur eum duas gnatas in Arcadiæ Neſo elocaſſe, Codonem & Anthemonem. *Sylb.* Non tamen (inquit *Portus*) inde ſequitur ambas in Arcadia nuptum datas. *n* Διατριβὰς *Vat.* *o* Ἡρῴοις *Vat.* *p* Ἔχοι τις ὑποθέσθαι τῶν ἐν Ἰταλοῖς αὐτοῦ μνημάτων. εἰ μήτε ἦρξε τούτων τῶν χωρίων, μήτε κατῳκίσθη ἐν αὐτοῖς ἐποιήσατο, μήθ' ὅλως ἐγνώσθη πρὸς αὐτῶν. ἀλλ' ὑπὲρ μὲν τούτων *Vat.* *q* Αἴτιοι ἐγένοντο *Vat.* *r* Ἐπίρρυτος *Vat.* *ſ* Συνεστηκὸς ἐν κοίλῳ χωρίῳ *Vat.*

tinctur, quam ejus regionis incolæ ſoli ſacram eſſe dicunt. Et juxta ipſam aræ duæ monſtrantur, quarum altera ſolem orientem ſpectat, altera occidentem: & ambas Trojani fundarunt, ſupra quas fabuloſe tradunt Æneam primum ſacrificium deo feciſſe, ut ei gratias ageret pro aquis oblatis. Deinde vero ipſis prandium humi ſumentibus multi *cibis* apium ſubſtraverunt, hocque menſæ loco cibos ſuſtinebat: ſed (ut alii dicunt) cruſta panis triticei munditiæ cauſa cibis ſubjecerant. Sed quum cibi appoſiti jam abſumpti fuiſſent, & apium ſive panis cruſta ipſis ſuppoſita unus atque mox alter comediſſet, tunc quidam ſive de Æneæ filiis, ut fertur, ſive de contubernalibus, exclamans hæc protulit, At nos vel ipſam menſam jam abſumpſimus. Quum autem hoc audiſſent, omnes tumultuari cœperunt, quod tunc primum oraculum ipſis redditum ad finem eſſet perductum. Nam, ut quidam ajunt, ipſis quoddam oraculum Dodonæ fuerat redditum; ſed (ut alii ſcribunt) in Erythris Idæ viculo, ubi habitabat Sibylla, illius loci nympha fatidica, quæ ipſos juſſerat occidentem verſus navigare, donec in eum locum pervenirent in quo menſas comederent: ut vero hoc animadvertiſſent factum, quadrupedem ducem ſequerentur; &, ubi id animal defatigatum procubuiſſet, urbem ibi conderent. Hoc igitur oraculo in memoriam revocato, alii deorum ſimulacra Æneæ juſſu in locum indicatum ex navibus extulerunt; alii vero baſes & aras ipſis erexerunt: mulieres autem cum ululatu & choreis ſacra proſequebantur. At Æneas & comites, rebus omnibus ad ſacrificium
LVI. paratis, coronati circum aram ſteterunt. ¶ Interea vero dum iſti vota faciunt, porca quam erant immolaturi, quæ gravida erat & partui vicina, quum ſacerdotes in ipſam manibus injectis ſacrificium jam auſpicari vellent, vinculis excuſſis ex manibus eorum, à quibus detinebatur, ſe proripuit, & loca mediterranea curſu petere cœpit. Æneas vero quum intellexiſſet hanc eſſe quadrupedem illam viæ ducem ab oraculo ſibi ſignificatam, cum paucis eam ex intervallo ſequebatur, veritus ne propter perſequentium tumultum à fatali via averteretur. At illa ferme ſtadiis XXIV. à mari digreſſa, collem quendam curſu conſcendit, ubi labore fatigata conquievit. Quum autem Æneas (oraculum enim ad finem videbatur perductum) cerneret locum illum in agro parum commodo, & procul abeſſe à mari, eoque importuoſo, in magnam animi anxietatem & conſilii inopiam incidit, utrum oraculo parendum, atque ſedes ibi figendæ eſſent, ubi vitam ærumnarum plenam perpetuo degerent, & nullius boni participes eſſent futuri; an ulterius ad meliores ſedes quærendas eundum eſſet. Sed quum ille has res animo agitaret & deos incuſaret, vox quædam ex nemore (non apparente qui loquebatur) ad eum derepente delata eſt, jubens ipſum ibi manere & urbem celeriter condere, nec præſentis opinionis

κὸς, λεγόμενον ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων ἱερὸν ἡλίου· καὶ βωμοὶ δύο παρ' αὐτῷ δείκνυνται, ὁ μὲν πρὸς ἀνατολὰς τετραμμένος, ὁ δὲ πρὸς δύσεις, Τρωϊκὰ ἱδρύματα, ἐφ' ὧν τὸν Αἰνείαν μυθολογοῦσι πρώτην θυσίαν ποιήσασθαι τῷ θεῷ χαριστήριον τῶν ὑδάτων. [a] ἔπειτα ἄριστον αἱρουμένοις αὐτοῖς ἐπὶ τοῦ δαπέδου, σέλινα μὲν πολλοῖς ὑπέστρωτο, καὶ ἦν ταῦτα ὥσπερ τράπεζα τῶν ἐδεσμάτων· ὡς δέ φασί τινες, ἴτρια καρποῦ πεποιημένα πυρίνου, καθαρότητος ταῖς τροφαῖς ἕνεκα. ἐπεὶ δὲ αἱ παρατεθεῖσαι τροφαὶ κατανάλωντο, καὶ τῶν ὑπεστρωμένων αὐτοῖς σελίνων εἴτε ἰτρίων ἔφαγέ τις, καὶ αὖθις ἕτερος, τοῦτο τυγχάνει τις εἰπὼν εἴτε τῶν Αἰνείου παίδων, ὡς λόγος ἔχει, εἴτε τῶν ὁμοσκηνίων, Ἀλλ' ἡμῖν γε ἤδη καὶ ἡ τράπεζα κατεδήδοται. ὡς δὲ τοῦτο ἤκουσαν, ἅπαντες ἀνεθορύβησαν, ὡς τὰ πρῶτα τοῦ μαντεύματος ἤδη σφίσι τέλος ἔχοι. ἦν γάρ τι θέσφατον αὐτοῖς, ὡς μέν τινες λέγουσιν, ἐν Δωδώνῃ γενόμενον· ὡς δ' ἕτεροι γράφουσιν, [b] ἐν Ερυθραῖς σχεδίῳ τῆς Ἴδης, ἔνθα ᾤκει Σίβυλλα ἐπιχωρία νύμφη χρησμῳδὸς, ἣ αὐτοῖς ἔφρασε πλεῖν ἐπὶ δυσμῶν ἡλίου, ἕως ἂν εἰς τοῦτο τὸ χωρίον ἔλθωσιν, [c] ἐν ᾧ κατεδοῦνται 45 τὰς τραπέζας· ὅταν δὲ τοῦτο μάθωσι γενόμενον, ἡγεμόνα τετράποδα ποιησαμένους, [d] ὅπου ἂν κάμῃ τὸ ζῶον, ἐνταῦθα δείμασθαι πόλιν. τοῦτο δὴ τὸ θεοπρόπιον ἀναμνησθέντες, οἱ μὲν τὰ ἕδη τῶν θεῶν, Αἰνείου κελεύσαντος, εἰς τὸ ἀποδειχθὲν χωρίον ἐκ τῆς νεὼς ἐξέφερον· οἱ δὲ βάθρα καὶ βωμοὺς κατεσκεύαζον αὐτοῖς· αἱ δὲ γυναῖκες, ὀλολυγῇ καὶ χορείαις χρώμεναι, παρεκόμιζον τὰ ἱερά· οἱ δὲ ἀμφὶ τὸν Αἰνείαν, παρασκευασθείσης θυσίας, ἔχοντες τοὺς στεφάνους περὶ τὸν βωμὸν ἔστησαν. Ἐν ᾧ δὲ οὗτοι τὰς εὐχὰς ἐποιήσαντο, ἡ μέλλουσα καθιερεῦσθαι ὗς, ἐγκύμων οὖσα καὶ οὐ πρόσω τόκου, καταρχομένων αὐτῆς [e] τῶν ἱερέων, διασεισαμένη καὶ ἀποφυγοῦσα τοὺς κατέχοντας, ἄνω θαλάττης ἔθει. Αἰνείας δὲ μαθὼν ὅτι ταύτην ἄρα τὴν [f] τετράποδα" ἡγεμόνα τὸ θέσφατον αὐτοῖς ἐδήλου, παρηκολούθει σὺν ὀλίγοις μικρὸν ὑπολειπόμενος, δεδοικὼς μὴ ὑπὸ θορύβου τῶν διωκόντων ἀποτράπειη τῆς κατὰ δαίμονα ὁδοῦ. καὶ ἡ μὲν ἀμφὶ τοὺς εἴκοσι καὶ τέτταρας σταδίους ἀπὸ θαλάττης διελθοῦσα λόφον τινὰ προσαναστρέχει, ἔνθα ὑπὸ καμάτου μοχθήσασα καθέζεται. τῷ δὲ Αἰνείᾳ· τέλος γὰρ τὰ μαντεύματα ἐφαίνετο ἔχειν· ὁρῶντι τὸ χωρίον γῆς τε οὐκ ἐν καλῷ, καὶ θαλάττης πρόσω, καὶ οὐδὲ ταύτης ἐνορμίσασθαι ἀγαθῆς, πολλὴ παρίσταται ἀμηχανία, πότερα χρὴ τῷ θεσφάτῳ πειθομένους αὐτοῦ κατοικεῖν, ἔνθα λυπρὸν εἰσαεὶ βίον τρίψουσιν, οὐδενὸς χρηστοῦ ἀπολαύοντες, ἢ προσωτέρω χωρητέον ἐπὶ γῆς ἀμείνονος μαστεύουσιν. ταῦτα δὲ αὐτῷ διανοουμένῳ, καὶ τοὺς θεοὺς ἔχοντι δι' αἰτίας, ἄφνω λέγεται φωνή τις ἐκ τῆς νάπης, ἀφανοῦς ὄντος τοῦ φθεγγομένου, προσπεσεῖν, κελεύουσα μένειν τε αὐτόθι, καὶ πολίζεσθαι διὰ ταχέων καὶ μὴ τῷ ἀπόρῳ τῆς παρούσης δόξης

a Particulam δὴ poſt ἔπειτα deſiderari exiſtimat *Portus*. *b* Ἐν Ἐρυθρᾷ σχεδίῳ *Vat.* Ἐν Ἐρυθραῖς σχεδίῳ legebat *Lapus*: nam vertit, *Erythris Idæ tugurio.* Ego, quum nulla alia hujus uſurpationis afferantur exempla, opinabar legi poſſe σχεδὸν *prope. Sylb.* Hanc conjecturam amplectitur *Salmaſ.* in Exercit. Plin. p. 55. *Ed. Traject.* Quum juxta *Suidam* Sibylla Erythræa dicatur, διὰ τὸ τεχθῆναι ἐν χωρίῳ τῶν Ἐρυθρῶν, quid ſi pro σχεδίῳ reponatur χωρίῳ? *Port.* *c* Idem memoratur *Lycophroni* v. 1250. *Straboni* l. 13. p. 608. & *Virgilio* l. 7. v. 115. *d* Ὅπου ἂν *Vat.* *e* Τῶν θυτήρων *Vat.* *f* Deeſt *Vat.*

a Ἐπὶ

δόξης ἐπιτρέψαντα, εἰ μὴ ἐν εὐβότῳ γῇ τὸν βίον ἱδρύσεται, τὴν μέλλουσάν τε καὶ ὅσον οὔπω παροῦσαν εὐτυχίαν ἀπώσασθαι. εἶναι γὰρ αὐτῷ πεπρωμένον ἐκ ταύτης ὁρμώμενον τῆς λυπρᾶς καὶ ὀλίγης πρῶτον οἰκήσεως, πολλὴν καὶ ἀγαθὴν ἐπικτήσασθαι γῆν σὺν χρόνῳ· παισὶ δὲ αὐτοῦ καὶ ἐγγόνοις ἔσεσθαι ἀρχὴν μεγίστην, καὶ [a] ἐπὶ πλεῖστον χρόνον ἐκμηκυνομένην ὑπάρξειν. ταύτην μὲν οὖν ἐν τῷ παρόντι καταγωγὴν ἔσεσθαι τοῖς Τρωσί· μετὰ δὲ τοσούτους ἐνιαυτούς, ὅσους ἂν ἡ ὗς τέκῃ χοίρους, κτισθήσεσθαι πρὸς τῶν ἐξ ἐκείνου γενησομένων πόλιν ἑτέραν εὐδαίμονα καὶ μεγάλην. μαθόντα δὲ τὸν Αἰνείαν, [b] καὶ νομίσαντα δαιμόνιόν τι χρῆμα τῆς φωνῆς εἶναι, ποιεῖν ὡς ὁ θεὸς ἐκέλευεν. ἕτεροι δὲ λέγουσιν ἀδημονοῦντι τῷ ἀνδρί, καὶ παρεικότι τὸ σῶμα
46 ὑπὸ λύπης, καὶ οὔτε ἐπὶ τοῦ στρατοπέδου καταβάντι, οὔτε σῖτα προσενηνεγμένῳ, αὐτοῦ δὲ ὡς ἔτυχεν αὐλισθέντι τὴν νύκτα ἐκείνην, ἐπιστῆναι μεγάλην τινὰ καὶ θαυμαστὴν [c] ἐνύπνιον τῶν θεῶν τινι τῶν πατρῴων εἰκασθεῖσαν ὄψιν, τὰ λεχθέντα μικρῷ πρότερον ὑποτιθεμένην. [d] ὁποτέρως δὲ τἀληθὲς ἔχει, θεοῖς ἂν εἴη γνώριμον. τῇ δ' ἑξῆς ἡμέρᾳ [e] τριάκοντα λέγεται χοίρους ἡ ὗς τεκεῖν· καὶ τοσούτοις ἐνιαυτοῖς ὕστερον [f] ὑπὸ Τρώων ἑτέραν κτισθῆναι πόλιν, κατὰ τὸ θέσφατον, ὑπὲρ ἧς ἐν οἰκείῳ τόπῳ διαλέξομαι. Αἰνείας δὲ τῆς μὲν ὑὸς τὸν τόκον ἅμα τῇ γειναμένῃ τοῖς πατρῴοις ἁγίζει θεοῖς ἐν τῷ χωρίῳ τῷδε, οὗ νῦν ἐστὶν ἡ καλιάς· καὶ αὐτὴν οἱ Λαουϊνιᾶται, τοῖς ἄλλοις ἄβατον φυλάττοντες, ἱερὰν νομίζουσι· τοῖς δὲ Τρωσὶ μεταστρατοπεδεῦσαι κελεύσας ἐπὶ τὸν λόφον, ἱδρύεται τὰ ἕδη τῶν θεῶν ἐν τῷ κρατίστῳ, καὶ αὐτίκα περὶ τὴν κατασκευὴν τοῦ πολίσματος ἁπάσῃ προθυμίᾳ ὥρμητο, ἐλάμβανέ τε καταθέων ἐκ τῶν πέριξ χωρίων ὁπόσα εἰς τὸν πολισμὸν αὐτῷ ἦν χρήσιμα, [g] καὶ μάλιστα ἔμελλε λυπηρὰ τοῖς ἀφαιρεθεῖσι φανήσεσθαι, σίδηρον, καὶ ξύλα, καὶ τὰς γεωργικὰς παρασκευάς. Λατίνῳ δέ, ὃς ἦν τότε βασιλεύς, πολεμοῦντι πρὸς ἔθνος ὅμορον, τοὺς καλουμένους [h] Ῥοτόλους, καὶ δυσημεροῦντι κατὰ τὰς μάχας, ἀγγέλλεται τὰ γινόμενα ἐπὶ τὸ φοβερώτατον, ὡς ἀνάστατος αὐτοῦ γίνεται πᾶσα ἡ παράλιος ὑπερορίῳ στρατιᾷ, καὶ εἰ μὴ σὺν τάχει [i] κωλύσει τὰ δρώμενα, [k] ἰσχυρὸς αὐτῷ φανήσεται ὁ πρὸς τοὺς ἀστυγείτονας ἀγών. ἀκούσαντι δὲ [l] τῷ ἀνδρὶ δέος εἰσέρχεται, καὶ αὐτίκα τοῦ παρόντος πολέμου μεθέμενος, ἐπὶ τοὺς Τρῶας ἐλαύνει πολλῇ στρατιᾷ. ὁρῶν δὲ αὐτοὺς ὡπλισμένους τε ὡς Ἕλληνας, καὶ ἐν τάξει εὐκόσμῳ ἀκαταπλήκτως τὸ δεινὸν ὑπομένοντας, τοῦ μὲν αὐτίκα παρακινδυνεύσεως, ὡς οὐκ ἂν ἐξ ἐφόδου αὐτοὺς ἔτι χειρωσόμενος, [m] καθ' ἣν ἔσχε λίαν οἴκοθεν ὁρμώμενος, ἀποτρέπεται·

dubitationi nimium indulgere, quod in agro fertili ſedes ad vitam agendam non eſſet poſiturus, & futuram atque adeo propemodum jam præſentem felicitatem rejicere. In fatis enim eſſe ut ex hoc inopi & exiguo domicilio primum profecti amplum bonumque agrum tandem ſibi pararent, & ipſius liberi ac poſteri maximum imperium & ad plurima ſecula duraturum haberent. Trojanos igitur in præſentia ſedibus iſtis uſuros *dicebat*: ſed poſt totidem annos, quot porcellos ſus peperiſſet, alteram urbem fortunatam & amplam ab ejus poſteris conditum iri. Æneam vero, quum hoc intellexiſſet, eamque divinam vocem eſſe judicaſſet, dei imperata feciſſe *ferunt*. Alii vero dicunt huic viro vehementer ſolicito, & præ dolore corpus languidum habenti, & neque in caſtra deſcendenti, neque cibos ullos ſumenti, ſed illic ita ut forte erat noctem illam cubanti, magnum quoddam ac admirandum ſpectrum formæ cujuſdam dei patrii aſſumpta in ſomnis adſtitiſſe, & de rebus paullo ante memoratis eum monuiſſe. Sed utrum ad veritatem propius accedat, deus novit. Poſtridie vero ſus porcellos XXX. peperiſſe fertur: & poſt totidem annos urbem aliam, de qua ſuo loco verba faciam, ſecundum vocem illam fatidicam à Trojanis conditam tradunt. ¶ Æneas LVII.
vero ſuis fœtum una cum matre diis penatibus immolavit in eo ipſo loco, in quo nunc eſt quoddam ſacellum; quod Laviniatæ ſacrum putant, ita cuſtodientes ut cæteris nullus ad ipſum aditus pateat. Quumque Trojanis imperaſſet ut in collem caſtra moverent, in præſtantiſſima collis parte deorum ſimulacra collocavit, & maxima animi alacritate confeſtim urbem ædificare cœpit: atque ex circumvicinis undiq; diſcurrens petebat quicquid ad urbis condendæ uſus faciebat, præcipue vero ferrum, ligna, & inſtrumenta ruſtica, quorum privatio graviſſimum dolorem dominis erat allatura. Latino autem, qui tunc rex erat, contra finitimam gentem, qui Rutuli vocabantur, bellum gerenti, & aliquoties parum feliciter pugnanti, nunciantur iſta mirum in modum exaggerata: totam oram maritimam ab exercitu extero vaſtari; &, niſi celeriter ejus excurſiones reprimeret, bellum, quod cum vicinis populis gerebat, ipſi fore gravius. His autem auditis virum metus ſubiit; & confeſtim intermiſſo præſenti bello, cum magnis copiis contra Trojanos ivit. Sed quum eos more Græco armatos, & acie egregie inſtructa prælii diſcrimen intrepide exſpectantes videret, deterritus eſt, quod eos in ſuam poteſtatem incurſu primo non redactum iri putaret, quemadmodum domo diſcedens ſperaverat. Sed

a Ἐπὶ πλεῖστον χρόνου *Vat.* b Καὶ δαιμόνιόν τι νομίσαντα *Vat.* c Ἐνυπνίου *Vat.* d Ὁποτέρως malim. *Sylb.* e Vide *Virgilii* Æneid. l. 8. v. 44. f Ὑπὸ Τρώων ἑτέρων in *Ed. Steph.* atque de Æneæ poſteris intelligi vult *Portus*; qui alii erant Trojani, non illi primi qui ad Italiæ regionem appulerant. Sed ἑτέραν πόλιν legendum eſſe contendit *Sylb.* ex v. 10, 11. necnon ex p. 53. juxta *Ed. Sylb.* ubi diſertim narratur hujus vaticinii expletio. Hoc luce meridiana clarius eſſe pronunciat *Caſaub.* Sunt enim hæc (inquit) oraculi ipſius verba, quæ ſemper ita referuntur: atque res ipſa non patitur ut legamus ἑτέρων. Æneam enim ἀδημονοῦντα, ob urbem à ſe parum commodo loco conditam, ſolatur vox audita ſpe ἑτέρας πόλεως ab ipſius poſteris meliori loco condendæ, non ſpe πόλεως ὑφ' ἑτέρων Τρώων condendæ. g Καὶ μάλιστα ἃ ἔμελλε *Vat.* h Ῥοτούλους *Vat.* i Ita *Sylb.* Κωλύσῃ in *Ed. Steph.* k Ὀχυρὸς *Vat.* l Αὐτῷ τῷ ἀνδρὶ *Vat.* m Placet mihi, quod conjicit *Portus*, ut legatur, καθ' ἣν ἔσχ' ἐλπίδα οἴκ. Similis, quod ad ſententiam attinet, locus eſt l. 3. ubi de Romanis & Albanis ſic ſcribit, τῆς μὲν ταχείας ἐπὶ τὸν ἀγῶνα ὁρμῆς, ἣν κατ' ἀρχὰς εἶχον ὡς αὐτῇ ἐφόδῳ περιψόμενοι τοὺς πολεμίους, ἀπέστησαν. *Caſ.* Καθ' ἣν ἔσχε δόξαν οἴκ. *Vat.*

Sed, caſtris in colle quodam poſitis, primum quidem copias ſuas ex præſenti labore reficiendas duxit, quem ob longum iter & magnam *hoſtes* perſequendi contentionem tulerant. Quum autem ibi pernoctaſſet, ſimulatque dies illuxiſſet, cum hoſtibus confligere decrevit. Sed poſt hoc conſilium, * quidam illius regionis dæmon in ſomnis adſtans ipſum monuit, ut Græcos in agri partem reciperet: ipſorum enim adventum magnam Latinis utilitatem allaturum, & univerſæ Aboriginum genti bono futurum. At Æneæ dii patrii eadem nocte in ſomnis apparuerunt, eumque ſunt hortati Latino perſuaderet, ut ſibi ſedes ſponte daret in quo loco vellent,& Græcorum copiis ſociis potius quam hoſtibus uteretur. Hoc autem ſomnium ambos à faciendo prælii initio deterruit. Quum autem dies illuxiſſet, & exercitus inſtructa acie ad pugnam committendam eſſent parati, caduceatores utrinque ad ipſorum duces venerunt, qui poſtularunt ut ad colloquium *ambo* convenirent. atque hoc ita factum eſt.

LVIII. ¶ At prior Latinus queſtus de repentino & non denuntiato bello, rogavit Æneam ut diceret quiſnam eſſet, & quid volens ageret & ferret ſuæ regionis res, præſertim quum à ſe nullam injuriam ante accepiſſet, quumque probe ſciret belli auctores ab omnibus, qui injuria ſunt laceſſiti, propulſari. *Queſtus eſt* etiam quod quum ipſi quidlibet, ſiquid moderati petiiſſet, à ſuæ regionis incolis volentibus & amice impetrare licuiſſet, † tamen omnium gentium jure violato, turpius quam honeſtius hæc ipſa per vim capere maluiſſet. His autem ab eo dictis Æneas reſpondit: “Nos genere Trojani ſumus, & ex urbe “inter Græcos non obſcuriſſima venimus, “quam Græci bello decennali expugnatam “nobis eripuerunt; & errabundi vagamur, “quod nullam urbem ac agrum habeamus, in “quo poſthac habitemus; & deorum mandatis “parentes huc pervenimus: & hic ſolus ager, “ut oracula ſignificarunt, noſtrorum errorum “portus *nobis* relinquitur. Res vero nobis neceſſarias ex hoc agro paramus, miſeriarum “noſtrarum quam honeſtatis ac decori majorem rationem habentes: ‡ quod certe, quia “huc recens venimus, factum nollemus. Sed “has injurias multis magniſque beneficiis “compenſabimus, præbentes vobis & corpora “& animas bene in periculis exercitatas, ut “ipſis pro arbitrio utamini: agrumque veſtrum nullis maleficiis vaſtatum ſervabimus, “& in hoſtium agro parando vos alacriter juvabimus. Volſque ſuppliciter oramus ne ob “anteacta iraſcamini: cogitantes non injuriæ “faciendæ cauſa, ſed ab ipſa neceſſitate coactos nos hæc feciſſe. Omne autem peccatum “non voluntarium venia dignum. Quare

στρατοπεδευσάμενος δ' ἐπὶ λόφου τινός, τὸ πρῶτον ἀναλαβεῖν ᾤετο δεῖν τὴν δύναμιν ἐκ τοῦ παρόντος κόπου, ὃς πολὺς ἐκ μακρᾶς ὁδοῦ καὶ συντόνου διώξεως αὐτοῖς ἐγένετο. αὐλισάμενος δὲ διὰ νυκτὸς αὐτόθι, γνώμην ἐποιεῖτο ἀρχομένης ἕω συμφέρεσθαι τοῖς πολεμίοις. ἐγνωκότι δὲ αὐτῷ ταῦτα λέγει τις ἐπιστὰς καθ' ὕπνον ἐπιχώριος δαίμων, δέχεσθαι τοὺς Ἕλληνας τῇ χώρᾳ συνοίκους· ἥκειν γὰρ αὐτοὺς μέγα ὠφέλημα [a] Λατίνων, καὶ κοινὸν Ἀβοριγίνων ἀγαθόν. Αἰνείᾳ δὲ οἱ πατρῷοι θεοὶ τῆς αὐτῆς νυκτὸς φανέντες παρακελεύονται πείθειν Λατῖνον ἑκόντα παρέχειν σφίσι τὴν οἴκησιν ἐν ᾧ βούλονται χωρίῳ, καὶ χρῆσθαι δυνάμει Ἑλληνικῇ συμμάχῳ μᾶλλον ἢ διαφόρῳ. ἀμφοτέρους δὲ τὸ ὄναρ [b] ἐκώλυε ἄρχειν μάχης. ὡς δὲ ἡμέρα τε 47
ἐγένετο, καὶ διεκοσμήθησαν εἰς μάχην αἱ δυνάμεις, κήρυκες ἧκον ὡς τοὺς ἡγεμόνας ἑκατέρωθεν, [c] τὸ αὐτὸ ἀξιοῦντες, [d] συνελθεῖν ἀλλήλοις εἰς λόγους· καὶ ἐγένετο τοῦτο. Πρῶτος δὲ ὁ Λατῖνος ἔγκλημα ποιούμενος τὸν αἰφνίδιόν τε καὶ ἀκατάγγελτον πόλεμον, ἠξίου τὸν Αἰνείαν λέγειν, [e] ὅστις ὢν καὶ τί βουλόμενος ἄγει καὶ φέρει τὰ χωρία, πεπονθώς γε οὐδὲν δεινὸν [f] πρότερον, καὶ οὐκ ἀγνοῶν ὅτι τὸν ἄρχοντα πολέμου πᾶς ὁ προπαθὼν ἀμύνεται· [g] παραχόν τε ἂν αὐτῷ πᾶν, εἴ τινος ἐδεῖτο μετρίου, πρὸς φιλίαν, καὶ παρ' ἑκόντων εὑρίσκεσθαι τῶν ἐγχωρίων, παρελθὼν τὴν ἁπάντων ἀνθρώπων δικαίωσιν, [h] αἴσχιον ἢ κάλλιον ἠξίωσε βίᾳ προσφέρων τὰ αὐτὰ λαμβάνειν. τοιαῦτα δὲ αὐτοῦ διαλεχθέντος, ἀπεκρίνατο Αἰνείας· “Ἡμεῖς γένος “μὲν Τρῶές ἐσμεν, πόλεως δὲ οὐ τῆς ἀφανεστάτης ἐν “Ἕλλησιν ἐγενόμεθα· ἣν ἀφαιρεθέντες ὑπὸ Ἀχαιῶν “δεκαετεῖ πολέμῳ χειρωθεῖσαν, ἀλῆται περιερχόμε“νοι, πόλεώς τε καὶ χώρας ἐν ᾗ τὸ λοιπὸν οἰκήσο“μεν ἀπορίᾳ, θεοῖς δὲ κελεύουσι πειθόμενοι, δεῦρο ἀ“φίγμεθα· καὶ ἡμῖν, ὡς τὰ θέσφατα λέγει, λιμὴν “τῆς πλάνης ἥδε ἡ γῆ μόνη λείπεται. ποριζόμεθα δὲ “ἐκ τῆς χώρας ὧν ἡμῖν δεῖ, δυστυχέστερον μᾶλλον ἢ “εὐπρεπέστερον, ὡς ἥκιστα νεωστὶ ἐβουλόμεθα. ἀμειψό“μεθα δὲ αὐτὰ πολλαῖς καὶ ἀγαθαῖς ἔργων ἀμοιβαῖς, “παρέχοντες ὑμῖν καὶ σώματα καὶ ψυχὰς εὖ πρὸς “τὰ δεινὰ πεπαιδευμένας, χρῆσθαι ὁπόσα βούλεσθε, “τὴν ὑμετέραν γῆν φυλάττοντες ἀδῄωτον, τὴν δὲ “τῶν πολεμίων προθύμως συγκατακτώμενοι. ἱκέται “δὲ ὑμῶν [i] γινόμεθα μὴ πρὸς ὀργὴν τὰ πεπραγμέ“να λαμβάνειν, ἐνθυμηθέντας ὡς οὐ σὺν ὕβρει, ἀλλ' “ὑπ' ἀνάγκης ταῦτα βιασθέντες ἐποιοῦμεν. ἅπαν “δὲ συγγνώμης ἄξιον τὸ ἀκούσιον. [k] καὶ ἃ ὑμᾶς “μηδὲν

a Λατίνων legiſſe videntur *Lapus* & *Gelenius*: quia Latinus ſupra non Latinorum ſed Aboriginum rex nominatur; nec Aborigines a Latinis ſunt diverſi. *Sylb.* b Ἐκώλυσεν *Ven.* c Deſunt in *Ed. Steph.* d Ἀλλήλοις συνελθεῖν *Vat.* e Ὅστις ἦν *Vat.* f Πρότερος *Vat.* g Pro παραχὸν (ut in *Ed. Steph.*) legendum παρεχόν, abſolute videlicet, ut κελευσθὲν ſupra p. 32. v. 33. & δόξαν p. 38. v. 25. Vide *Cameri* Nov. Lect. l. 3. c. 27. & *Stephani* Theſaurum, *Camerarius* quoque ſic in ſuo libro emendarat. ἂν vero cum participio abſoluto uſurpatam habes etiam infra p. 63. *Sylb.* h Quum paullo poſt ſequatur δυστυχέστερον μᾶλλον ἢ εὐπρεπέστερον, & eodem alibi quoque modo loquatur, non video cur dubitandum ſit & hic αἴσχιον μᾶλλον ἢ κάλλιον ſcribere. *Steph.* i Ita pro γινόμεθα (ut in *Ed. Steph.*) cum Interpretibus lego. *Sylb.* k Καὶ * ἃ ὑμᾶς &c. in *Ed. Steph.* Pro ἃ *Canterus* legit ἀξιοῦμεν. quæ lectio tum demum conſtabit, ſi αὐτὸν vertas in δεινὸν, ἀνήκεστον, vel ſimile quid. *Sylb.* Corrige καὶ ἀξιοῦμεν ὑμᾶς repetendo ἀπὸ κοινοῦ illa ἱκέται γινόμεθα. *Steph.* & *Caſ.* Δι' ἃ ὑμᾶς μηδὲν δεινὸν βουλεῦσαι ἄξιον περὶ ἡμῶν, vel Διὸ προσήκει ὑμᾶς μηδὲν ἀνήκεστον βουλεῦσαι &c. legit *Portus.* Verum optime in *Cod. Vat.* καὶ δεῖ ὑμᾶς μηδὲν ἐναντίον βουλεῦσαι. atque ita, vel ἄδικον aut ἀνήκεστον pro αὐτὸν legiſſe viſus eſt *Lapus.* * Genius quidam loci. *Lapus.* Quidam indigitum dæmonum. *Gelen.* † *Græca verba videntur ſonare,* tamen eum morem prætergreſſus, quem omnes homines juſtum eſſe cenſent. *Port* ‡ Quod nuper factum nequaquam volebamus. *Gelen.*

a Πρωτ

“μηδὲν αὐτὸν βουλεῦσαι περὶ ἡμῶν χεῖρας προϊσχομέ-“νων· εἰ δὲ μή, θεοὺς καὶ δαίμονας οἳ κατέχουσι τήνδε “τὴν γῆν παραιτούμενοι συγγνώμονας ἡμῖν γενέσθαι “καὶ ὧν ἠναγκασμένοι δρῶμεν, πειρασόμεθα πολέμου “ἄρχοντας ὑμᾶς ἀμύνασθαι. οὐ γὰρ ἂν νῦν [a] πρῶτον, “οὐδὲ μεγίστου πολέμου τοῦδε ἀπολαύσαιμεν. ὡς δὲ ταῦτα ὁ Λατῖνος ἤκουσεν, [b] ἀπεκρίνατο πρὸς αὐτόν· “Ἀλλ᾽ ἔγωγε εὔνοιάν τε πρὸς ἅπαν τὸ Ἑλληνικὸν γέ-“νος ἔχω, καὶ συμφοραῖς ἀνθρώπων ἀναγκαίαις πάνυ “ἄχθομαι· σώζεσθαί τε ὑμᾶς περὶ πολλοῦ ἂν ποιησαί-“μην, εἴ μοι δῆλοι [c] γένησθε οἰκήσεως δεόμενοι ἥκειν, ἐν “[d] ἀποχρήσῃ τε γῆς μοίρας, καὶ πρὸς φιλίαν τῆς δοθη-“σομένων μεθέξοντες· ἀλλ᾽ οὐ τὴν ἐμὴν δυναστείαν ἀ-“φαιρησόμενοι πρὸς βίαν. εἰ δ᾽ ἐπαληθεύεται [e] ἡμῖν ὅδ᾽

48 “ὁ λόγος, πίστεις τούτων ἀξιῶ δοῦναι καὶ λαβεῖν, αἳ φυ-λάξουσιν ἡμῖν ἀδόλους τὰς ὁμολογίας.

Αἰνείου δὲ ἐπαινέσαντος τὰ λεγόμενα, γίνονται συνθῆκαι τοῖς ἔθνεσιν ὑφ᾽ ὁρκίων τοιαίδε· Ἀβοριγῖνας μὲν Τρωσὶ δοῦναι χώραν ὅσην ἠξίουν, ἀμφὶ τοὺς τετταράκοντα σταδίους, πανταχοῦ πορευομένοις ἀπὸ τοῦ λόφου· Τρῶας δὲ Ἀβοριγῖσι τοῦ τ᾽ ἐν χερσὶ πολέμου συλλαβέσθαι, καὶ ὅπου ἂν ἄλλη παρακαλῶνται, συστρατεύειν· κοινῇ δὲ ἀμφοτέρους τὰ κράτιστα ὑπὲρ ἀλλήλων πράττειν καὶ χειρὶ καὶ γνώμῃ. συνθέμενοι δὲ ταῦτα, καὶ τέκνων ὁμηρείαις τὰς πίστεις βεβαιώσαντες, κοινῇ στρατεύουσιν ἐπὶ τὰς πόλεις τῶν Ῥοτόλων· δι᾽ ὀλίγου δὲ τἀκεῖ πάντα χειρωσάμενοι, παρῆσαν ἐπὶ τὸ πόλισμα τὸ Τρωϊκὸν ἡμιτέλεστον, καὶ μιᾷ προθυμίᾳ [f] πάντες” χρώμενοι τειχίζουσιν αὐτό. ὄνομα δὲ τῷ κτίσματι Αἰνείας τίθεται Λαουΐνιον· ὡς μὲν αὐτοὶ Ῥωμαῖοι λέγουσιν, ἀπὸ τῆς Λατίνου θυγατρός, ᾗ [g] Λαυΐνην εἶναί φασι τοὔνομα· ὡς δ᾽ ἄλλοι τινὲς [h] τῶν Ἑλλήνων μυθογράφων ἔλεξαν, [i] ἀπὸ τῆς Ἀνίου τοῦ Δηλίου βασιλέως θυγατρός, Λαυίνας καὶ τῆσδε ὀνομαζομένης, [k] ἧς” ἀποθανούσης νόσῳ περὶ τὸν οἰκισμὸν τῆς πόλεως πρώτης, καὶ ἐν ᾧ ἔκαμε χωρίῳ ταφείσης, μνῆμα γενέσθαι τὴν πόλιν. συμπλεῦσαι δ᾽ αὐτὴν τοῖς Τρωσὶ λέγεται, δοθεῖσαν ὑπὸ τοῦ πατρὸς Αἰνείᾳ δεηθέντι, μαντικὴν οὖσαν καὶ σοφήν. λέγεται δὲ κατὰ τὸν πολισμὸν τοῦ Λαουϊνίου σημεῖα τοῖς Τρωσὶ γενέσθαι τοιάδε· πυρὸς αὐτομάτως ἀναφθέντος ἐκ τῆς νάπης, λύκον μὲν κομίζοντα τῷ στόματι τῆς ξηρᾶς ὕλης, ἐπιβάλλειν ἐπὶ τὸ πῦρ· ἀετὸν δὲ προσπετόμενον ἀναρριπίζειν τῇ κινήσει τῶν πτερύγων τὴν φλόγα· τούτοις δὲ τἀναντία μηχανωμένην ἀλώπεκα, τὴν οὐρὰν διάβροχον ἐκ τοῦ ποταμοῦ φέρουσαν, [l] ἐπιρραπίζειν τὸ καιόμενον πῦρ· [m] καὶ τοτὲ μὲν τοὺς ἀνάπτοντας ἐπικρατεῖν· τοτὲ δὲ τὴν ἀποσβέσαι βουλομένην· τέλος δὲ νικῆσαι τοὺς δύο, καὶ τὴν ἑτέραν οἴχεσθαι [n] μηδὲν ἔτι ποιεῖν δυναμένην. ἰδόντα δὲ τὸν Αἰνείαν εἰπεῖν ὡς ἐπι-

“æquum eſt ut nihil gravius in nos ſtatuatis, “qui manus ſupplices vobis tendimus. Alioqui deos ac dæmones hujus regionis incolas “& cuſtodes precabimur, ut nobis dent veniam facinorum quæ coacti facimus, atque “vos initium belli facientes propulſare conabimur. Hoc enim bellum, quod mox geremus, nec primum nec maximum erit eorum “quæ jam ſumus experti. Quum autem Latinus hæc audiſſet, ei reſpondit: “Equidem “benevolentiam habeo erga omne genus Græcorum, & fatalibus hominum caſibus vehementer angor: veſtramque ſalutem plurimi “facerem, ſi mihi compertum eſſet vos propter “ſedium inopiam huc adveniſſe, agrique portione fore contentos, & animo amico accepturos quæ *vobis* dabuntur, nec meum principatum mihi per vim erepturos. Sed ſi vera “ſunt quæ dicitis: peto ut pro his rebus fides “ultro citroque detur & accipiatur, quæ fœdus noſtrum ſine dolo malo factum tueatur.

¶ Quum autem Æneas dicta probaſſet, fœdus inter eos jurejurando firmatum his conditionibus eſt ictum: ut Aborigines tantum agri Trojanis darent quantum peterent, à colle quoquoverſus euntibus ſtadia circiter XL. Trojani vero & in preſenti bello Aborigines juvarent, & cum ipſis militarent quocunque vocarentur; & utrique viciſſim tam manu quam conſilio facerent quicquid ad communem utilitatem maxime ſpectaret. Hæc inter ſe pacti, fidemque per liberos obſides firmantes communem expeditionem contra Rutulorum urbes fecerunt. Quum autem brevi omnes illorum res in ſuam poteſtatem redegiſſent, ad ſemiperfectum Trojanorum oppidum redierunt, omneſque pari alacritate uſi id conditum muniverunt. Huic autem jam abſoluto Æneas nomen Lavinium indidit: quod (ut Romani dicunt) à Latini filia, quæ (ut ajunt) Lavina vocabatur, inditum ei fuit: ſed, ut alii quidam Græci fabularum ſcriptores tradunt, ab Anii Deliorum regis filia, cui quoque Lavina nomen erat: qua morbo exſtincta dum prior urbs conderetur, & in eo ipſo loco ſepulta in quo laborarat, hoc nomen in ejus memoriam urbi ferunt impoſitum. Hanc autem cum Trojanis navigaſſe, ipſiuſque patrem Æneæ roganti, quod vates eaque ſapiens eſſet, eam dediſſe dicunt. Dum autem urbs Lavinium conderetur, hæc prodigia Trojanis oblata tradunt. Quum ignis in nemore ſponte accenſus fuiſſet, ajunt lupum ore materiam aridam tuliſſe, & in ignem conjeciſſe: aquilam vero *eo* advolaſſe & alarum agitatione flammam excitaſſe: ſed vulpem hiſce magno ſtudio ſe oppoſuiſſe, & cauda in flumen intincta operam dediſſe ut ignem accenſum exſtingueret. Et modo eos qui ignem accendebant, prævaluiſſe; modo etiam eam, quæ flammam exſtinguere volebat: tandem vero duos illos viciſſe; & hanc, quum nihil amplius moliri potuiſſet, irrito conatu abiiſſe. Æneam autem hac re viſa dixiſſe ferunt,

LIX.

Lavinium.

a Πρῶτον malint *Sylb.* & *Port.* *b* Ἀπεκρίνετο *Vat.* *c* Aptius optativum γένοισθε. *Sylb.* *d* Ἀποχρώσῃ *Vat.* *e* Ὑμῖν *Vat.* recte, ut conjecerat *Camerarius*. Sed utramque lectionem probam eſſe exiſtimat *Portus.* *f* Deeſt *Vat.* *g* Λαουϊνίαν *Vat.* Λαυΐναν ſupra quoque habuimus, & in ſequentibus aliquoties. quam cum Latini *Lavinam* vocent & *Laviniam*, fieri poteſt ut *Dionyſius* ſi non Λαουϊνίαν aut Λαουΐναν, at ſaltem Λαυΐναν ſcripſerit. *Sylb.* *h* Τῶν Ἑλληνικῶν *Vat.* *i* Ἀπὸ Σελινίου τῶν Δηλίων *Vat.* & *Lapi Cod.* Sed *Anium* Deli regem agnoſcit *Virgilius* Æneid. l. 3. v. 80. ut & *Auctor* libri *de Origine gentis Rom.* *Sylb.* *k* Abeſt *Vat.* *l* Ἐπιρραίνειν malit *Sylb.* atque hanc ſcripturam ſequutus vertit *aſpergere*. Sed cum ἐπιρραπίζειν (ut docet *Suidas*) ſignificet κωλύειν, nihil mutandum cenſet *Port.* *m* Καὶ ποτὲ *Vat.* & mox ποτὲ δέ. *n* Μηκέτι ποιεῖν τι *Vat.*

a Ἐπαι-

runt, coloniam iſtam illuſtrem quidem, & admirabilem futuram nomenque celeberrimum adepturam; ſed ejus incrementa populis finitimis invidioſa & moleſta fore: adverſarios tamen ejus ab ipſa ſuperatum iri, quod fortunæ beneficio numinis divini favorem humana invidia longe potentiorem eſſet habitura. Hæc igitur tam manifeſta prodigia *Trojanis* oblata dicuntur, quæ futuram urbis fortunam indicarunt: exſtantque eorum monumenta in Lavinienſium foro, æreæ horum animalium ſtatuæ, longiſſimo tempore adſervatæ.

LX. ¶ Urbe autem à Trojanis abſoluta, utrinque omnium animos cupiditas invaſit ſocios mutuis officiis viciſſim demerendi. Atque reges ipſorum hujus rei initium fecerunt, qui indigenarum & advenarum dignitatem connubiis mixtam æquarunt; Latino Æneæ uxorem dante Laviniam filiam. Deinde cæteri, regum exemplo, eadem cupiditate flagrantes, & breviſſimo temporis ſpatio moribus, legibus, & deorum ſacris in unum collatis, & communicato per connubia genere & jure civitatis, rempublicam ex utraque gente mixtam conſtituerunt, & appellatione à rege Aboriginum ſumpta ſe Latinos vocarunt: & pactis adeo conſtanter manſerunt, ut nullum tempus alteros ab alteris adhuc ſepararit. Gentes igitur quæ in unum convenerunt & rempublicam inter ſe communicarunt, ex quibus genus Romanum manavit, ante urbem conditam quam nunc incolunt, hæ ſunt. Primum quidem Aborigines, qui Siculos ex his locis expulerunt, quum ipſi genere Græci eſſent, à Peloponneſiis oriundi; & (ut ego credo) ex iis, qui cum OEnotro, ex ea quæ nunc Arcadia vocatur, ſedes huc tranſtulerunt: deinde Pelaſgi qui migrarunt ex ea, quæ tunc Hæmonia, nunc vero Theſſalia vocatur: tertii vero fuerunt qui ex oppido Palantio in Italiam cum Evandro venerunt: poſt hos è Peloponneſiis, qui cum Hercule militabant, Epei & Pheneatæ, quibus & aliquot Trojani erant admixti: poſtremi vero fuerunt Trojani, qui ex Ilio, Dardano, cæteriſque Trojanis urbibus incolumes cum Ænea evaſerant.

Romanæ gentis progenitores.

LXI. ¶ Quod autem Trojanorum gens cum primis Græca eſſet, ex Peloponneſo quondam profecta, jam pridem & ab aliis quibuſdam eſt dictum, tamen & à me quoque paucis dicetur. Hæc autem ſunt quæ de ipſis traduntur. In ea quæ nunc Arcadia vocatur primus regnavit Atlas: habitabat autem circa montem qui Caucaſus appellatur. Huic ſeptem filiæ fuerunt, quæ nunc inter ſidera cœleſtia relatæ dicuntur, cognomine Plejades: harum unam, Electram, Jupiter uxorem duxit, & ex ipſa Jaſum & Dardanum filios ſuſcepit. At Jaſus cœlebs manſit: Dardanus vero Chryſen Palantis filiam uxorem duxit, ex qua filios Idæum & Dimantem habuit; qui, quum Atlantis regnum jure hæreditario accepiſſent, in Arcadia aliquamdiu regnarunt. Deinde vero quum ingens

φανὴς μὲν ἔσται καὶ θαυμαστὴ, καὶ γνώσεως ἐπὶ πλεῖστον ἥξουσα ἡ ἀποικία, ἐπίφθονος δὲ τοῖς πέλας αὐξομένη καὶ λυπηρὰ, κρατήσει δ' ὅμως τῶν ἀντιπραττόντων, κρείττονα τὴν ἐκ τοῦ θείου τύχην λαβοῦσα τοῦ παρ' ἀνθρώπων [a] ἐναντιωθησομένου φθόνου. ταῦτα μὲν δὴ οὕτω περιφανῆ μηνύματα λέγεται γενέσθαι τῶν συμβησομένων τῇ πόλει· καὶ ἔστιν αὐτῶν μνημεῖα ἐν τῇ Λαουινιατῶν ἀγορᾷ, χάλκεα εἴδωλα τῶν ζώων, ἐκ πολλοῦ πάνυ χρόνου διατηρούμενα.

Ἐπειδὴ δὲ κατεσκευάσθη τοῖς Τρωσὶν ἡ πόλις, ἐπιθυμία [b] πάντας ἴσχει τοῦ παρ' ἀλλήλων ἀπολαῦσαι χρησίμου. καὶ οἱ βασιλεῖς αὐτῶν πρῶτοι ἄρχουσι, μίξαντες τοῦ τε ἐπιχωρίου καὶ τοῦ ἐπήλυδος γένους τὴν ἀξίωσιν ἐπὶ συναλλαγαῖς γάμου, δόντος Λατίνου τὴν θυγατέρα [c] Λαοῦναν Αἰνείᾳ γυναῖκα. ἔπειτα καὶ οἱ ἄλλοι τὴν αὐτὴν τοῖς βασιλεῦσιν ἐπιθυμίαν λαβόντες, καὶ δι' ὀλίγου πάνυ χρόνου [d] συνδιενεγκάμενοι [e] ἔθη καὶ νόμους καὶ θεῶν ἱερὰ, κηδείας συνάψαντες ἀλλήλοις καὶ κοινωνίας πόλεως, ἀνακερασθέντες τε οἱ σύμπαντες, καὶ ὀνομασίᾳ προσαγορεύοντες αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ βασιλέως τῶν Ἀβοριγίνων Λατίνους, οὕτω βεβαίως ἔμειναν ἐπὶ τοῖς συγκειμένοις, ὥστε αὐτοὺς οὐδεὶς ἔτι χρόνος ἀπ' ἀλλήλων διέστησε. τὰ μὲν δὴ συνελθόντα ἔθνη καὶ [f] κοινωσάμενα, ἐξ ὧν τὸ Ῥωμαίων γένος [g] ὥρμηται, πρὶν τὴν νῦν ἔχουσιν οἰκισθῆναι πόλιν, ταῦτά ἐστιν. Ἀβοριγῖνες μὲν πρῶτον· οἳ Σικελοὺς ἐξανέστησαν ἐκ τούτων τῶν χωρίων, Ἕλληνες ὄντες τὸ ἀρχαῖον ἐκ Πελοποννήσου, τῶν σὺν Οἰνώτρῳ μετενεγκαμένων τὴν οἴκησιν ἐκ τῆς καλουμένης νῦν Ἀρκαδίας, ὡς ἐγὼ πείθομαι· ἔπειθ' οἱ μεταστάντες ἐκ τῆς τότε μὲν Αἱμονίας, νῦν δὲ Θετταλίας καλουμένης, Πελασγοί· τρίτοι δὲ οἱ σὺν Εὐάνδρῳ παραγενηθέντες ἐς Ἰταλίαν, ἐκ Παλαντίου πόλεως· μετὰ δὲ τούτους τῶν σὺν Ἡρακλεῖ στρατευομένων Πελοποννησίων Ἐπειοί τε καὶ Φενεᾶται, οἷς καὶ Τρωϊκόν τι [h] ἐμέμικτο· τελευταῖοι δὲ οἱ διασωθέντες σὺν Αἰνείᾳ Τρῶες ἐξ Ἰλίου τε καὶ Δαρδάνου, καὶ τῶν ἄλλων Τρωϊκῶν πόλεων. Ὅτι δὲ καὶ τὸ τῶν Τρώων ἔθνος Ἑλληνικὸν [i] ἐν τοῖς" μάλιστα ἦν, ἐκ Πελοποννήσου ποτὲ ὡρμημένον, εἴρηται μὲν καὶ ἄλλοις τισὶ πάλαι, λεχθήσεται δὲ καὶ πρὸς ἐμοῦ δι' ὀλίγων. ἔχει δὲ ὁ λόγος περὶ αὐτῶν ὧδε· Ἄτλας γίνεται βασιλεὺς πρῶτος ἐν τῇ καλουμένῃ νῦν Ἀρκαδίᾳ· ᾤκει δὲ περὶ τὸ λεγόμενον [k] Καυκάσιον ὄρος. τούτῳ θυγατέρες ἦσαν ἑπτὰ, αἱ νῦν ἐν οὐρανῷ κατηστερίσθαι λεγόμεναι, Πλειάδες ἐπίκλησιν· ὧν μίαν μὲν Ἠλέκτραν Ζεὺς γαμεῖ, καὶ γεννᾷ παῖδας ἐξ αὐτῆς, [l] Ἴασον καὶ Δάρδανον. Ἴασος μὲν οὖν ἤϊθεος μένει· Δάρδανος δὲ ἄγεται γυναῖκα Χρύσην Πάλαντος θυγατέρα, ἐξ ἧς αὐτῷ γίνονται παῖδες, Ἰδαῖος καὶ [m] Δείμας, [n] οἳ τέως μὲν ἐν Ἀρκαδίᾳ παραλαβόντες τὴν Ἄτλαντος δυναστείαν, ἐβασίλευον. ἔπειτα κατακλυσμοῦ γενομένου μεγάλου 49

περὶ

a Ἐναντιωσομένου *Vat.* *b* Πάντας ἴσχειν ἰσχυρὰ *Vat.* *c* Λαουϊνίαν *Vat.* *d* Συνενεγκάμενοι *Vat.* quo modo legendum eſſe ſuſpicatus eſt *Sylb.* ut ſupra p. 35. v. 8. *e* Ἔθνεσιν *Vat.* & *Lapi Cod.* *f* Κοινωσάμενα τοὺς βίους *Vat.* & *Lapi Cod.* *g* Ὥρμητο *Vat.* *h* Ita *Sylburg.* in *Ed. Steph.* ἐμμικται. Sed μέμικται, vel (quod veriſimilius) ἐμμέμικται malit *Portus.* *i* Deſunt *Vat.* *k* Rectius cum *Glareano* legemus Θαυμάσιον ex *Pauſania* in *Arcadicis*, & *Steph. Byzant.* περὶ πόλεων. *Sylb.* *l* Ἰασίων dicitur *Scymno Chio* v. 682. *Apollodoro* l. 3. *Tzetzi* ad *Lycophronem* & *Strabonis Epitom.* ſub finem l. 7. Vide *Berkel.* & *Holſten.* ad *Steph. Byz.* v. Δάρδανος. *m* Δύμας cum *Lapo* legit *Camerarius* (ut videtur) ex *Apollodoro.* *n* Οἱ τῷ τέως μὲν *Vat.*

a Nota

περὶ τὴν Ἀρκαδίαν, τὰ μὲν πεδία ἐξελιμνώθη, καὶ πολλοῦ χρόνου γεωργεῖσθαι ἀδύνατα ἦν. οἱ δὲ ἄνθρωποι· ᾤκουν γὰρ ἀνὰ τὰ ὄρη, γλίσχρως πορίζομενοι τὰς τροφάς· συμφρονήσαντες ὡς [a] οὐχ ἱκανὸς βόσκειν πάντας ἔσται ἡ περιοῦσα γῆ, νέμονται σφᾶς αὐτοὺς διχῇ· καὶ αὐτῶν οἱ μὲν ἐν Ἀρκαδίᾳ ὑπομένουσι, βασιλέα Δείμαντα στησάμενοι τὸν Δαρδάνου· οἱ δὲ λοιποὶ ἀπανίστανται Πελοποννήσου στόλῳ μεγάλῳ. ποιούμενοι δὲ τὸν πλοῦν παρὰ
50 τὴν Εὐρώπην, εἰς τὸν Μέλανα καλούμενον ἀφικνοῦνται κόλπον, καὶ τυγχάνουσιν ἐν νήσῳ τινὶ τῆς Θρᾴκης ὁρμισάμενοι· ἣν οὐκ ἔχω εἰπεῖν εἴτε ἦν οἰκουμένη καὶ πρότερον, εἴτε [b] ἐρήμην· ἣ τίθενται τοὔνομα σύνθετον ἔκ τε ἀνδρὸς καὶ τόπου, [c] Σαμοθρᾴκην. τὸ μὲν [d] γὰρ χωρίον, τῆς Θρᾴκης· ὁ δὲ οἰκιστής, Σάμων, υἱὸς Ἑρμοῦ καὶ νύμφης Κυλληνίδος Ῥήνης ὀνομαζομένης. ἐκεῖ δὲ χρόνον οὐ πολὺν διατρίψαντες, ὡς οὐκ εὐμαρὴς ἦν ὁ βίος αὐτοῖς, γῇ τε λυπρᾷ καὶ θαλάττῃ ἀγρίᾳ μαχομένοις, ὀλίγους τινὰς ἐν τῇ νήσῳ [e] λειπόμενοι, ἀπανίστανται πάλιν οἱ πλείους εἰς τὴν Ἀσίαν, ἔχοντες ἡγεμόνα τῆς ἀποικίας Δάρδανον· « Ἴασος γὰρ ἐν τῇ νήσῳ κεραυνῷ πληγεὶς τε- « λευτᾷ, Δήμητρος εὐνὴν [f] ὀριγνώμενός οἱ ἔχειν· ποιησάμενοί τε τὴν ἀπόβασιν ἐν τῷ καλουμένῳ νῦν Ἑλλησπόντῳ, περὶ τὴν ὕστερον κληθεῖσαν οἰκίζονται Φρυγίαν· Ἰδαῖος μὲν ὁ Δαρδάνου μέρος τῆς στρατιᾶς ἔχων, ἐν τοῖς ὄρεσιν ἃ νῦν Ἰδαῖα ἀπ' ἐκείνου λέγεται· ἔνθα μητρὶ θεῶν ἱερὸν ἱδρυσάμενος ὄργια καὶ τελετὰς κατεστήσατο, ἃ καὶ εἰς τόδε χρόνου διαμένουσιν ἐν πάσῃ Φρυγίᾳ· Δάρδανος δ' ἐν τῇ καλουμένῃ νῦν Τρῳάδι πόλιν ὁμώνυμον αὑτῷ κατασκευάσας, δόντος αὐτῷ τὰ χωρία Τεύκρου βασιλέως, ἀφ' οὗ Τευκρὶς [g] τῶν χωρίων ἡ γῆ ἐλέγετο. τοῦτον δὲ ἄλλοι τε πολλοί, καὶ Φανόδημος ὁ τὴν Ἀττικὴν γράψας ἀρχαιολογίαν, ἐκ τῆς Ἀττικῆς μετοικῆσαί φασιν εἰς τὴν Ἀσίαν, δήμου [h] Ἐξυπταιέως ἄρχοντα· καὶ πολλὰ παρέχονται τοῦ λόγου τεκμήρια. κρατήσαντα δὴ χώρας συχνῆς τε καὶ ἀγαθῆς, καὶ οὐ πολὺ τὸ ἐπιχώριον γένος ἐχούσης, ἀσμένως τὸν Δάρδανον ἰδεῖν καὶ τὸ σὺν αὐτῷ παραγενόμενον Ἑλληνικόν, τῶν τε πρὸς τοὺς βαρβάρους πολέμων συμμαχίας ἕνεκα, καὶ ἵνα ἡ γῆ μὴ ᾖ ἔρημος. Ἀπαιτεῖ δὲ ὁ λόγος καὶ τὸν Αἰνείαν ἐξ ὧν ἔφυ διηγήσασθαι· βραχεῖα δὲ καὶ τοῦτο δηλώσει σημανῶ. Δάρδανος ἐπειδὴ Χρύσην τὴν Πάλλαντος θυγατέρα, ἐξ ἧς οἱ πρῶτοι παῖδες ἐγένοντο αὐτῷ, τελευτῆσαι συνέπεσε, [i] Βάτειαν γαμεῖ, τὴν Τεύκρου θυγατέρα· καὶ γίνεται παῖς αὐτῷ Ἐριχθόνιος, ὃς ἁπάντων ἀνθρώπων εὐδαιμονέστατος λέγεται γενέσθαι, τῆς τε πατρῴας καὶ τῆς ὑπὸ τῷ μητροπάτορι γενομένης κληρονομήσας ἀρχῆς. Ἐριχθονίου δὲ καὶ Καλλιρρόης τῆς Σκαμάνδρου γίνεται Τρώς, ἀφ'

diluvium in Arcadia accidiſſet, aquis ſtagnantibus campi fuerunt tecti, & diu nullo modo coli potuerunt. Sed homines (nam in montibus habitabant tenui victu ſeſe ſuſtentantes) quum animadvertiſſent reliquum agrum omnibus alimenta ſuppeditare non poſſe, ſeſe in duas partes diviſerunt. Horum altera in Arcadia remanſit, & Dimantem Dardani filium ſibi ducem præfecit: reliqui vero cum magna claſſe ex Peloponneſo migrarunt. Et ſecundum Europæ litora navigantes, ad Melanem ſinum, qui ſic vocatur, & caſu ad quandam Thraciæ inſulam appulerunt; quæ utrum prius habitaretur, an vero deſerta eſſet, affirmare non poſſem: cui Samothraces nomen ex viro & loco compoſitum impoſuerunt. Is enim locus eſt in Thracia: ſed ejus conditor fuit Samon filius Mercurii & nymphæ Cyllenidis, quæ Rhene vocabatur. Ibi non diu commorati, quod victum ſibi non facile parare poſſent, quodque cum agro ſterili & mari fero pugnare cogerentur, paucis quibuſdam in inſula relictis, plerique Dardanum coloniæ ducem ſequuti rurſus in Aſiam migrarunt. « Iaſus enim in inſula fulmine « ictus periit, quod Cereris concubitum ap- « petiſſet. Quum autem exſcenſionem feciſſent in eo qui nunc Helleſpontus vocatur, habitare cœperunt in ea regione quæ poſtea vocata fuit Phrygia. Idæus igitur Dardani filius cum exercitus parte in montibus, qui nunc Idæi ab eo nominantur, ſuas ſedes poſuit: ubi Matri deorum templum extruxit, eique ſacra & myſteria inſtituit, quæ ad hoc uſque tempus per univerſam Phrygiam durant. Dardanus vero in ea quæ nunc Troas appellatur, urbem ſui nominis condidit, agris ipſi à rege Teucro datis, à quo regio illa Teucris eſt dicta. Hunc autem cum alii multi, tum etiam Phanodemus, Atticarum antiquitatum ſcriptor, ex Attica in Aſiam migraſſe, & Xypeteenſis pagi principem fuiſſe tradunt. Multiſque argumentis ſuorum verborum fidem faciunt. Quum igitur agrum amplum & bonum ſibi quæſiſſet, qui parvum indigenarum numerum habebat, ajunt eum lubenter vidiſſe Dardanum, cæteroſque Græcos qui cum eo venerant, tum ut in bellis contra barbaros gerendis eorum ſocietate uteretur, tum etiam ne ſuus ager maneret deſertus. ¶ Nunc autem poſtulat locus ut & de Æneæ majoribus agamus: ſed hoc quoque paucis declarabo. Dardanus poſt obitum Chryſes Palantis filiæ, ex qua primos liberos ſuſceperat, Bateam Teucri filiam duxit uxorem: eique ex iſta natus eſt filius Erichthonius, qui omnium mortalium fortunatiſſimus fuiſſe fertur, quod & patris & avi materni principatum hæreditario jure habuiſſet. Ex Erichthonio & Callirhoe Scamandri filia, natus eſt Tros, à quo LXII.

[a] Nota ἱκανὸς uſurpari pro ἱκανή: ſicut infra ξυλίνοις τραπέζαις, & conſimilia. *Sylb.* In *Cod. Vat.* οὐχ ἱκανὴ βόσκειν ἔσται πάντας. [b] Nota hîc ἐρήμη νῆσος & mox v. 39. ἔρημος γῆ. *Sylb.* [c] Alii ἀπὸ τῶν Σαμίων καὶ τῶν Θρᾳκῶν dictam volunt: ſed *Ariſtoteles* in *Samothraces politia* cum *Dionyſio* ſentit: quamvis à *Sao*, interpoſita *m* litera, *Samum*, cum prius *Leucoſia* diceretur, nominatam velit. *Glarean.* [d] Deeſt *Vat.* [e] Ita ſupra ὑπολειπόμενοι, p. 41. v. 11. Sed, ut verum fatear, malim aoriſtum λιπόμενοι, ut ὑπολιπόμενοι p. 43. v. 26. [f] In *Ed. Steph.* ὀριγνώμενος ὡς οἱ ἔχειν. Illud ὡς (inquit *Sylb.*) ſuſtuli ut ſuperfluum. Locus quidem deſumptus videtur è Scriptore Ionico. [g] Τὸ ἀρχαῖον ἡ γῆ ἐλέγετο *Vat.* [h] Δήμου ἐξυπταιέως in *Cod. Vat.* & in *Lapi* verſione *populo ex ypoteæ.* unde δήμου Ξυπεταίας vel Ξυπετίας ſcribendum conjicit *Meurſius* in *Pop. Att.* v. Ξυπέτη. Ἐξυπεταιέως *Vat.* quod facit pro *Sylburgio*, δήμου Ξυπεταιέως vel Ξυπεταιωνέως legente. Δήμου ἐκ Ποταμίως ſcribit *Portus*. Sed (ut inquit *Caſaub.*) hoc nec patitur Ἑλληνισμὸς, nec *Strabonis* auctoritas, non temere monentis, à Ποταμὸς fieri gentile Ποτάμιος. Inſuper Αἰξωνέως maluit *Gelenius*: ſed nimium recedit à veſtigiis *Codd. MSS.* [i] Βατίειαν *Vat.*

quo gens nomen ſumptum habet. Ex Troe & Acalide Eumedis filia Aſſaracus eſt procreatus. Ex hoc & Clytodora Laomedontis filia, Capys. Ex Capy & nympha quæ Nais dicebatur, Anchiſes. Ex Anchiſe & Venere, Æneas. Quod igitur etiam Trojana gens à Græcis eſſet oriunda, manifeſte declaravi.

LXIII. ¶ Sed de tempore quo Lavinium eſt conditum, ſcriptores inter ſe non conſentiunt. Qui tamen duobus annis poſt diſceſſum ex Troja conditum ferunt, mihi videntur dicere quæ ad

Period. Julian. * 3531. *Ante Chriſt. Ær. Vulg.* 1183. veritatem propius accedunt. Ilium enim captum æſtate jam vergente, XVII. diebus ante ſolſtitium æſtivum, † die VIII. menſis Thargelionis deficientis, quemadmodum Athenienſes tempora computant. Sed poſt Solſtitium ſupererant XX. dies, qui annum illum complebant. Itaque intra XXXVII. dies, qui urbis expugnationem ſunt ſequuti, exiſtimo Græcos res urbanas compoſuiſſe; & legatos ab illis, qui ſeceſſerant, recepiſſe; fœduſque cum ipſis

Per. Jul. 3532. *Ante Chr.* 1182. *A Troja capta* I. Ab *Hecatomb.* I. *Jul.* XVII. feciſſe. Sequenti autem anno, qui primus erat ab urbe capta; circa æquinoctium autumnale Trojani à terra ſolventes Helleſpontum trajecerunt: & in Thraciam delati ibi totam hyemem exegerunt, excipientes eos qui ex fuga adhuc conveniebant, & res ad navigationem neceſſarias parantes. Quum autem ex Thracia veris initio diſceſſiſſent, mare interjectum in Siciliam uſque navibus trajecerunt. Et quum eo appuliſſent, ibi uſque ad ejus

Per. Jul. 3533. *Ante Chr.* 1181. *A Troja capta* 2. Ab *Hecatomb.* I. *Jul.* VII. anni finem manſerunt; & alteram hyemem tranſegerunt, Elymos in urbibus in Sicilia condendis juvantes. Nactique commodam navigandi facultatem, ab inſula ſolventes mare Tyrrhenum trajiciunt, tandemque Laurentum ad Aboriginum littus æſtate media perveniunt. Quum autem agrum accepiſſent, anno ſecundo poſt Ilium captum expleto, Lavinium in eo condiderunt. Atque opinionem, quam de rebus iſtis habebam, aperte declaravi.

LXIV. ¶ Ceterum Æneas, poſtquam templis

Per. Jul. 3534. *Ante Chr.* 1180. *A Troja capta* 3. Ab *Hecatomb.* I. *Jun.* XXVI. *Æneas Latinorum rex* I. & aliis ornamentis hoc oppidum ſatis inſtruxit, quorum pleraque vel ad meam uſque ætatem durarunt, anno ſequenti, qui poſt ipſius diſceſſum tertius erat, ſolis Trojanis imperavit: quarto autem anno defuncto Latino,

Per. Jul. 3535. *Ante Chr.* 1179. *A Troja capta* 4. Ab *Hecatomb.* I. *Jul.* XIV. Et ſic in reliquis annis hujus *Epochæ* omnibus intelligi poteſt è noſtris Cycli *Metonici* Tabulis, quo die *Juliano* cœperint, pro hiſce *Dionyſii* rationibus. *H. Dodwellus.* ejus etiam regno potitus eſt, tum propter affinitatis neceſſitudinem cum ipſo, poſt Latini mortem univerſa ad Laviniam hæreditate perveniente, tum etiam quod dux eſſet in bello contra populos finitimos gerendo.

οὗ τὴν ἐπωνυμίαν τὸ ἔθνος ἔχει. Τρωὸς δὲ καὶ [a] Ἀκαλίδος τῆς Εὐμήδους, Ἀσσάρακος ἦν. τούτου δὲ, καὶ [b] Κλυτοδώρας τῆς Λαομέδοντος, Κάπυς. Κάπυος δὲ καὶ νύμφης [c] Ναΐδος εἰρημένης, Ἀγχίσης. Ἀγχίσου δὲ καὶ Ἀφροδίτης, Αἰνείας. ὡς μὲν δὴ καὶ τὸ Τρωϊκὸν γένος Ἑλληνικὸν ἀρχῆθεν ἦν, δεδήλωταί μοι. Περὶ δὲ τῶν χρόνων ἐν οἷς ἐκτίσθη τὸ Λαουΐνιον, ἄλλοι μὲν ἄλλως λέγουσιν· ἐμοὶ μέντοι δοκοῦσιν οἱ δευτέρῳ μετὰ τὴν ἔξοδον τὴν ἐκ Τροίας ἔτει [d] φέροντες αὐτὴν, εἰκότα μᾶλλον λέγειν. Ἴλιον μὲν γὰρ ἥλω τελευτῶντος ἤδη [e] τοῦ θέρους, ἑπτακαίδεκα πρότερον ἡμέραις τῆς θερινῆς τροπῆς, ὀγδόῃ φθίνοντος μηνὸς Θαργηλιῶνος, ὡς Ἀθηναῖοι τοὺς χρόνους ἄγουσι. περιτταὶ δὲ ἦσαν αἱ τὸν ἐνιαυτὸν [f] ἐκεῖνον ἐκπληροῦσαι μετὰ τὴν τροπὴν [g] εἴκοσι ἡμέραι. ἐν δὴ ταῖς ἑπτὰ καὶ τριάκοντα, ταῖς ἀπὸ τῆς ἁλώσεως διαγενομέναις, τά τε περὶ τὴν πόλιν οἴομαι διοικήσασθαι τοὺς Ἀχαιοὺς, καὶ τὰς πρεσβείας [h] ἐπιδέξασθαι τὰς παρὰ τῶν ἀφεστηκότων, καὶ τὰ ὅρκια ποιήσασθαι πρὸς αὐτούς· τῷ δ' ἑξῆς ἔτει, πρώτῳ δὲ μετὰ τὴν ἅλωσιν [i] περὶ τὴν μετοπωρινὴν ἰσημερίαν ἄραντες οἱ Τρῶες ἐκ τῆς γῆς, περαιοῦνται τὸν Ἑλλήσποντον· καὶ καταχθέντες εἰς τὴν Θρᾴκην, αὐτοῦ διατρίβουσι τὴν χειμερινὴν ὥραν, δεχόμενοί τε τοὺς [k] ἔτι συνιόντας ἐκ τῆς φυγῆς, καὶ παρασκευαζόμενοι τὰ εἰς τὸν ἀπόπλουν. ἐκ δὲ τῆς Θρᾴκης ἀναστάντες ἔαρος ἀρχομένου, τελοῦσι τὸν μεταξὺ πλοῦν, ἄχρι Σικελίας· ἐκεῖ δὲ ὁρμισαμένοις αὐτοῖς τὸ ἔτος τοῦτο τελευτᾷ, καὶ διατρίβουσι τὸν δεύτερον χειμῶνα, τὰς πόλεις συνοικίζοντες τοῖς Ἐλύμοις ἐν Σικελίᾳ. πλωΐμων δὲ γενομένων ἄραντες ἀπὸ τῆς νήσου, περῶσι τὸ Τυρρηνικὸν πέλαγος, καὶ τελευτῶντες εἰς Λαυρεντὸν ἀφικνοῦνται, τὸν Ἀβοριγίνων αἰγιαλὸν, μεσούσης θερείας. λαβόντες δὲ τὸ χωρίον, οἰκίζουσιν ἐν αὐτῷ Λαουΐνιον, τὸν δεύτερον ἀπὸ τῆς ἁλώσεως ἐκπληρώσαντες ἐνιαυτόν. καὶ περὶ μὲν τούτων ὡς ἔχω δόξης, δεδήλωταί μοι. Αἰνείας δὲ κατασκευάσας ἱεροῖς τε καὶ τοῖς ἄλλοις κόσμοις ἀποχρώντως τὴν πόλιν, ὧν τὰ πλεῖστα ἔτι καὶ εἰς ἐμὲ ἦν, τῷ μὲν ἑξῆς ἐνιαυτῷ, τρίτῳ δὲ ἀπὸ τῆς ἐξόδου, Τρώων ἐβασίλευσε μόνον· τῷ δὲ τετάρτῳ τελευτήσαντος Λατίνου, καὶ τὴν ἐκείνου βασιλείαν παραλαμβάνει, τῇ τε κηδείας οἰκειότητι τῇ πρὸς αὐτὸν, ἐπικλήρου τῆς [l] Λαουίνας γενομένης μετὰ τὸν Λατίνου θάνατον, καὶ τοῦ πρὸς ἀστυγείτονας πολέμου τῆς στρατηγίας ἕνεκα.

ἀπέστησαν

a Καλλιάδος legiſſe videtur *Lapus.* Ἀγαλλαέλιδος *Vat.* Nymphæ Ἀγαλλαλίδος meminit *Pauſan.* l. 10. c. 16. In Dardanidarum uxoribus à *Dionyſio* variat *Apollodorus* l. 3. c. 11. *b* Αὐτοδώρας *Vat.* *c* Ναΐάδος *Vat.* *d* Φέροντες pro λέγοντες ut apud Latinos eſt poſitum, & αὐτὴν ad τὸ σημαινόμενον ſc. πόλιν referendum, atque κτισθεῖσαν vel ſimile aliquid ſubaudiendum. *Port.* Verum (inquit *Caſaub.*) ſciendum eſt vocem φέροντες ita paſſim uſurpatam legi in Chronologorum libris, ut hic à *Dionyſio*; adeo ut ſine cauſa *Porto* ſuſpectus hic locus fuerit. Sic *Clem. Alex.* Strom. l. 1. Ἐρατοσθένης δὲ μετὰ τὸ ἑκατοστὸν ἔτος τῆς Ἰλίου ἁλώσεως τὴν Ὁμήρου ἡλικίαν φέρει. atque iterum Σωσίβιος δὲ κατὰ ὄγδοον ἔτος &c. Ὅμηρον φέρει. item Ἀρίσταρχος κατὰ τὴν Ἰωνικὴν ἀποικίαν φησὶ φέρεσθαι αὐτόν. Sic *Strabo* de Cyrene, ἐν χρόνοις φέρεται μνημονευομένοις. & infra l. 5. ἐν πολλαῖς ἀρχαίοις γραφαῖς ἐπιχωρίαις φερόμενον. *e* *Lapus* vertit, *deſinente jam vere*: ſed utrum θέρους vel ἔαρος legerit, incertum eſſe pronunciat *Portus*, quod θέρος pro *vere* nonnunquam accipiatur, ut conſtat ex *Thucyd.* ejuſque *Schol.* ſub initium lib. 4. Quoniam autem annum à ſolſtitio æſtivo auſpicabantur Attici, ut ex ſequentibus colligitur, ἐνιαυτοῦ quam θέρους malit *Sylb.* Τοῦτ' ἔαρος cum *Camerario* legit *S. Petitus* in Eclog. Chronol. l. 4. c. 19. p. 313. quod certum eſſe exiſtimat *Caſaub.* tum quod ita & res ipſa poſtulet, quum Thargelion ſit ἐαρινὸς menſis, tum quod *Theod. Gaza*, ex ſcriptis codicibus hunc *Dionyſii* locum proferens, non aliter legat. *f* Deeſt *Vat.* *g* Sine dubio (inquit *Scalig.* l. 1. de Emend. Temp. p. 45.) aut fallitur *Dionyſius* aut codex eſt mendoſus, ubi eſt εἴκοσι ἡμέραι pro εἴκοσι μία ἡμέραι. *h* Ita ex pag. 37. v. 15. & *Lapi* verſione (*legationes accepiſſe*) correxit *Sylb.* Antea in *Ed. Steph.* καὶ τὰς πρεσβείας ἐπιδείξασθαι τὰς περὶ τ. *i* Ὑπὸ τὴν μετ. *Vat.* *k* Ἐπισυνιόντας *Vat.* *l* Λαουινίας [illegible] † Die XXIII. Thargelionis. *Caſ.*

* Excidium Trojæ Cycli Metonici anno VIII°. exeunte, qui Embolimæus erat, Thargelion. XXIII°. Jun. Julian. x. nempe dieb. XVII. ante Solſtitium Metonicum Scirrhophorion. x. qui cœpit Jun. Jul. XXVII°. quo Solſtitium obſervavit Meton. Proinde non pro Hiſtoricorum coævorum teſtimonio, ſed pro juniorum, qui ſub Metonico Cyclo vixerint, ratiociniis. Diſſ. I. de Vet. *Gr. Romanorumque* Cycl. n. 19. Sed exigenda quæ ibi diximus ad hunc, quem jam damus, calculum. Ita ſcilicet, ut poſt hunc annum fluxerint anni 407. ad primam Olympiad. integri, ut in noſtris leguntur tabulis, pro mente Eratoſthenis. Reſpondent enim accuratiſſime. Hinc arceſſendus calculus Dionyſii, qui ab hoc Solſtitio annum primum incipit ab exciſa Troja: vel à *Novilunio Civili* potius quod *Solſtitium* proxime *excipiebat*, poſt diem à *Tharg.* XXIII°. XXXVII^m. *H. Dodwellus.*

a Ἀμι-

ἀπέστησαν γὰρ αὖθις ἀπὸ τοῦ Λατίνου Ῥότολοι, λαβόντες ἡγεμόνα τῶν αὐτομόλων τινὰ τῆς Λατίνου γυναικὸς [a] Ἀμάτης ἀνεψιόν, ὄνομα [b] Τυρνόν. ὁ δὲ ἀνὴρ οὗτος ἐπὶ [c] τῷ γάμῳ τὸν κηδεστὴν μεμφόμενος, ὅτι παρελθὼν τὸ συγγενὲς [d] ὀθνείους ἐκήδευσε, τῆς τε Ἀμάτης προξενούσης, καὶ ἄλλων τινῶν συλλαμβανόντων, ἄγων τὴν δύναμιν ἧς αὐτὸς ἦρχε, προστίθεται τοῖς Ῥοτόλοις. πολέμου δὲ ἐκ τῶν ἐγκλημάτων τούτων γενομένου, καὶ μάχης [e] ἰσχυρᾶς, Λατῖνος μὲν ἀποθνήσκει καὶ [f] Τυρνός, καὶ τῶν ἄλ-
52 λων συχνοί· κρατοῦσι δ᾽ ὅμως οἱ σὺν Αἰνείᾳ. ἐκ δὲ τούτου τὴν ὑπὸ τῷ κηδεστῇ γενομένην ἀρχὴν Αἰνείας παραλαμβάνει. τρία δὲ βασιλεύσας ἔτη μετὰ τὴν τοῦ Λατίνου τελευτήν, τῷ τετάρτῳ θνήσκει κατὰ πόλεμον. Ῥότολοί τε γὰρ ἐκ τῶν πόλεων στρατεύουσιν ἅπαντες [g] πρὸς αὐτόν, καὶ σὺν αὐτοῖς βασιλεὺς Τυρρηνῶν [h] Μεσέντιος, δείσας [i] περὶ τῆς αὐτοῦ χώρας. ἤδη γὰρ ἐπὶ μέγα χωροῦσαν τὴν Ἑλληνικὴν ὁρῶν δύναμιν ἤχθετο. μάχης δὲ γενομένης καρτερᾶς, οὐ πρόσω τοῦ Λαουϊνίου, καὶ πολλῶν ἑκατέρωθεν ἀπολομένων, τὰ μὲν στρατεύματα νυκτὸς ἐπελθούσης διελύθη, τὸ δὲ Αἰνείου σῶμα φανερὸν οὐδαμῇ γενόμενον, οἱ μὲν εἰς θεοὺς [k] μεταναστῆναι εἴκαζον, οἱ δ᾽ ἐν τῷ ποταμῷ, [l] παρ᾽ ὃν ἡ μάχη ἐγένετο, διαφθαρῆναι. καὶ αὐτῷ κατασκευάζουσιν οἱ Λατῖνοι ἡρῷον, ἐπιγραφῇ τοιᾷδε κοσμούμενον, [m] ΠΑΤΡΟΣ ΘΕΟΥ ΧΘΟΝΙΟΥ, ΟΣ ΠΟΤΑΜΟΥ ΝΟΜΙΚΙΟΥ ΡΕΥΜΑ ΔΙΕΠΕΙ. εἰσὶ δ᾽ οἳ λέγουσιν ἐπ᾽ Ἀγχίσῃ κατασκευασθῆναι αὐτὸ ὑπ᾽ Αἰνείου, ἐνιαυτῷ πρότερον τοῦ πολέμου τούτου τελευτήσαντι. ἔστι δὲ χωμάτιον οὐ μέγα, καὶ περὶ αὐτὸ δένδρα στοιχηδὸν πεφυκότα, θέας ἄξια. Αἰνείου δ᾽ ἐξ ἀνθρώπων μεταστάντος ἑβδόμῳ μάλιστα ἔτει μετὰ τὴν Ἰλίου ἅλωσιν, Εὐρυλέων παρέλαβε τὴν Λατίνων ἡγεμονίαν, ὁ μετονομασθεὶς Ἀσκάνιος ἐν τῇ φυγῇ. ἦσαν δὲ τειχήρεις οἱ Τρῶες ἐν τῷ χρόνῳ τούτῳ, καὶ τοῖς μὲν πολεμίοις ἀεὶ προσῄει δύναμις· αἱ δὲ τῶν Λατίνων ἀδύνατοι ἦσαν τοῖς ἐν τῷ Λαουϊνίῳ πολιορκουμένοις ἐπικουρεῖν. [n] τὸ μὲν οὖν πρῶτον εἰς φιλίαν τε καὶ συνθήκας μετρίας προὐκαλοῦντο τοὺς πολεμίους οἱ περὶ τὸν Ἀσκάνιον· ὡς δ᾽ οὐδὲν προσεῖχον αὐτοῖς, ἐπιτρέπειν ἐκείνοις ἠναγκάζοντο [o] καταλύσασθαι τὸν πόλεμον ἐφ᾽ οἷς ἂν αὐτοὶ δικαιῶσι. τοῦ δὲ βασιλέως τῶν Τυρρηνῶν τά τε ἄλλα ὡς δεδουλωμένοις ἀφόρητα ἐπιτάσσοντος, [p] καὶ τό, οἶνον ὅσον ἂν ἡ Λατίνων γῆ φέρῃ Τυρρηνοῖς ἀπάγειν ἀνὰ πᾶν ἔτος, οὐκ ἀνασχετὸν ἡγησάμενοι τὸ πρᾶγμα, τῆς μὲν ἀμπέλου τὸν καρπὸν ἱερὸν ἐψηφίσαντο τοῦ Διὸς εἶναι, γνώμην ἀγορεύσαντος [q] τοῦ Ἀσκανίου· αὐτοὶ δὲ ἀλλήλοις παρακελευσάμενοι προθύμοις ἀγωνισταῖς γενέσθαι, καὶ θεοὺς αἰτησάμενοι συλλαβέσθαι τῶν κινδυνευμάτων, ἐξῆλθον ἐκ τῆς πόλεως, φυλάξαντες νύκτα ἀσέληνον. εὐθὺς δὲ προσβαλόντες τῷ χάρακι τῶν πολεμίων, ὃς ἐγγυτάτω τῆς πόλεως ἔκειτο,

Rutuli enim à Latino rurſus defecerant, ductu cujuſdam transfugæ, qui erat conſobrinus Amatæ Latini uxoris, & Turnus vocabatur. Hic vero propter *Laviniæ* nuptias *Latinum, quem cupiebat ſibi* ſocerum, incuſans, quod præteritis cognatis generum peregrinum ſibi adſciviſſet, Amata quoque inſtigante, & nonnullis aliis ei faventibus, cum militum copiis, quibus ipſe præerat, ſe Rutulis adjunxit. His igitur de cauſſis bello exorto, & acri prœlio commiſſo, Latinus, Turnus, & alii multi *in eo* ceciderunt: Æneas tamen ejuſque ſocii victoriam ſunt adepti. Poſtea vero Æneas ſoceri regnum ad ſe devolutum accepit. Quum autem poſt Latini obitum tres annos regnaſſet, quarto cecidit in bello: nam & univerſi Rutuli ex urbibus ſuis in unum congregati expeditionem contra ipſum fecerunt, & cum ipſis Mezentius rex Tyrrhenorum militavit, ſuæ ditioni timens. Nam ægre ferebat Græcorum potentiam magis ac magis creſcentem. Quum igitur acre prœlium non procul à Lavinio commiſſum fuiſſet, multis utrinque deſideratis, noctis interventu exercitus diremti ſunt: at Æneæ corpus quum nuſquam terrarum amplius apparuiſſet, alii eum ad deos migraſſe, alii in flumine, juxta quod pugna fuerat commiſſa, necatum conjectabant. Atque Latini ſacellum ipſi hac inſcriptione ornatum dicarunt, PATRI DEO INDIGETI, QUI NUMICII AMNIS UNDAS TEMPERAT. Sunt tamen qui dicunt Anchiſæ ab Ænea exſtructum, qui uno ante hoc bellum anno mortem obierat. Eſt autem tumulus non magnus; & circumcirca ſunt arbores in ordinem digeſtæ, ſpectatu dignæ.

Per. Jul. 3538. *Ante Chr.* 1176. *A Troja capta* 7. *ut ſequitur.* v. 30.

LXV. ¶ Æneа autem ex hac mortali vita ad ſuperos migrante, anno ferme ſeptimo poſt Ilium captum; Euryleon, qui in exſilio Aſcanius mutato nomine fuerat appellatus, Latinorum regno eſt potitus. Tunc autem Trojani obſidebantur, & hoſtium copiæ ſemper creſcebant: ſed Latinorum copiæ illis qui Lavinii obſidebantur nullum auxilium ferre poterant. Primum igitur Aſcanius ad amicitiam & conditiones æquas hoſtes invitavit: ſed quum illi ad ipſius poſtulata animum non adverterent, eaque contemnerent, coactus eſt illorum arbitrio permittere, ut quibus vellent conditionibus bello depoſito pacem facerent. Verum, quia rex Tuſcorum cum alia multa intoleranda tanquam hominibus in ſervitutem jam redactis imperabat, tum etiam hoc, ut quicquid vini Latinus ager ferret, id in Etruriam quotannis importarent, rem intolerabilem *ac indignam* rati, vitis omnem fructum ex Aſcanii ſententia publico decreto Jovi ſacrum eſſe juſſerunt. Ipſi vero ſeſe cohortati ad rem fortiter gerendam, & deos precati ut in præſenti periculo ſibi faverent, eruptionem ex urbe fecerunt, obſervata nocte obſcura, qua nullum Lunæ lumen apparebat: & confeſtim hoſtium vallum aggreſſi (quod proxime urbem ſitum erat,

Aſcanius II.

a Ἀμάζας *Vat.* ut & mox infra. *b* Τυρρηνὸν *Vat.* *c* Ἐπὶ τῷ γάμῳ τῆς Λαουϊνίας *Ven.* quæ lectio Λαύνης nomen in ſuperioribus ſuſpectum mihi reddit: adeo ut pro Λαύνα ſcribendum ſit Λαουϊνία vel Λαουΐνα, vel ſaltem Λαύνα. *Sylb.* *d* Græcæ linguæ conſuetudo poſtularet potius ut dicatur ὀθνείοις ἐκήδευσε. *Steph.* *e* Ἰσχυρᾶς τινος *Vat.* *f* Τυρρηνὸς *Vat.* *g* Ἐπ᾽ αὐτὸν *Vat.* *h* Μεζέντιος, ut apud Latinos & infra p. 52. mavult *Camerarius.* *i* Περὶ τῆς αὐτοῦ χώρας *Vat.* *k* Μεταστῆναι *Vat.* *l* Poteſt etiam legi παρ᾽ ᾧ. *Sylb.* *m* Vide *Livium* l. 1. c. 2. *n* Τὸ μὲν δὴ *Vat.* *o* Λύσασθαι *Vat.* *p* Καὶ τὸν οἶνον *Vat.* *q* Deeſt *Vat.*

a Omittit

erat, ſuaque munitione cæteras copias tutabatur, quod in loco natura munito factum eſſet, & lectiſſimam Etruſcorum juventutem contineret, cui præerat Mezentii filius, nomine Lauſus) improviſo incurſu munimentum ſtrenue capiunt. Interea vero dum vallum iſtud caperetur, qui in planitie caſtrametati fuerant, lumen intempeſtivum cernentes & morientium clamorem audientes, loca campeſtria deſerentes in montes ſe receperunt. Sed interea ingens trepidatio, tumultuſque eſt exortus, ut ſolet accidere quoties exercitus noctu turbatur, hoſtibus in ipſos, nec militarem diſciplinam nec ordines ſervantes, impreſſionem facturis. Latini vero, poſtquam vi repentina præſidium illud ceperunt, & reliquum exercitum perturbatum animadverterunt, ipſorum tergo inſtabant, fugienteſque cædebant & perſequebantur. Tantum autem aberat ut quiſquam ipſorum ad vim propulſandam ſe accingeret, ut ne videre quidem poſſet in quantis malis verſaretur: ſed præ tumultu & inopia conſilii, partim per præcipitia acti peribant, partim in cavernas impervias delapſi in hoſtium poteſtatem veniebant. Sed plerique ignorantes ſe invicem tanquam hoſtes per tenebras confecerunt, atque mutua cæde maximam ſuarum copiarum ſtragem ediderunt. At Mezentius, cum paucis occupato quodam colle, poſtquam filii mortem audivit, & *intellexit* quantus ſibi exercitus interiiſſet, & quem in locum ſe ipſe incluſiſſet, caduceatores, ut in rebus dubiis, de pace acturos Lavinium miſit. Quum autem Aſcanius Latinis ſuaſiſſet ut fortuna moderate uterentur, *Mezentius*, impetrata fide publica ictoque fœdere, diſceſſit cum copiis quas habebat; & dehinc omnibus depoſitis ſimultatibus, quas cum Latinis gerebat, in ipſorum amicitia conſtanter manſit.

LXVI. ¶ Sed anno trigeſimo poſt conditum Lavinium, Aſcanius Æneæ filius, ex oraculo Æneæ dato, alteram urbem condidit; & ex Laurentinis & cæteris Latinis, quotquot meliores ſedes habere cupiebant, traduxit in urbem recens exſtructam, indito ei nomine Alba: eſt enim Alba lingua Græca *Leuce*. Perſpicuitatis autem cauſſa diſtinguitur ab alia urbe, quæ eodem nomine appellatur, alterius nominis adjectione ab ipſius forma petiti: eſt enim velut compoſitum jam nomen ex ambobus, Alba-longa, id eſt, Λευκὴ μακρά. atque nunc quidem deſerta eſt. Nam quum Tullus Hoſtilius Romæ regnaret, ſolo fuit æquata, quod contra ſuam coloniam de principatu contendere viſa eſſet: ejuſque civium multitudinem urbs Roma recepit, ubi prius veterem patriam evertiſſet. Sed hæc poſtea acciderunt. Quum autem conderetur, ædificata fuit juxta montem & lacum, ita ut

Per. Jul. 3563. Ante Chr. 1151. A Troja cap. 32.

Alba longa.

καὶ τὸ περιτείχισμα τῆς ἄλλης δυνάμεως, ἐν ἐρυμνῷ τε κατεσκευασμένον χωρίῳ, καὶ τὴν κρατίστην νεότητα [a] τῶν Τυρρηνῶν ἔχων, ἧς ἡγεῖτο Μεσεντίου παῖς Λαῦσος ὄνομα, οὐδενὸς [b] προειδομένου τὴν ἔφοδον, αἱροῦσιν [c] ἐκτενῶς τὸ ἔρυμα. ἐν ᾧ δὲ τὸ χωρίον τοῦτο ἡλίσκετο, φῶς τε ἄκαιρον ὁρῶντες οἱ ἐν τοῖς πεδίοις ἐστρατοπεδευκότες, καὶ βοὴν τῶν ἀπολλυμένων ἀκούοντες, [d] ἔφυ- 53 γον ἐκλιπόντες τοὺς ταπεινοὺς τόπους ἐπὶ τὰ ὄρη. ἐν δὲ τούτῳ πολλὴ ἐγένετο ταραχὴ καὶ θόρυβος, οἷα ἐν νυκτὶ κινουμένης στρατιᾶς, ὡς αὐτίκα [e] μάλα τῶν πολεμίων σφίσιν ἐπιθησομένων οὐ σὺν κόσμῳ οὐδὲ κατὰ τέλη ἑστῶσιν. οἱ δὲ Λατῖνοι, ἐπειδὴ τό τε φρούριον ἐξ ἐφόδου κατειλήφεσαν, καὶ τὸ ἄλλο στράτευμα ἔμαθον τεταραγμένον, ἐπέκειντο αὐτοῖς κτείνοντες καὶ διώκοντες. τῶν δ' οὐχ ὅπως τις πρὸς ἀλκὴν τρέπεσθαι ἐπεχείρησεν, ἀλλ' οὐδὲ μαθεῖν [f] ἐν οἷς κακοῖς ἦν ἐδύνατο· ὑπὸ δὲ θορύβου καὶ ἀμηχανίας, οἱ μὲν κατὰ κρημνῶν φερόμενοι διεφθείροντο, [g] οἱ δ' εἰς φάραγγας ἀνεξόδους ἐμπίπτοντες ἡλίσκοντο· οἱ δὲ πλεῖστοι ἀγνοήσαντες, ἀλλήλους ἀνὰ τὸ σκότος ὅσα πολεμίους διέθεσαν, καὶ ὁ πλεῖστος αὐτῶν φθόρος ἀλληλοκτόνος ἐγένετο. Μεσέντιος δὲ σὺν ὀλίγοις λόφον τινὰ καταλαβὼν, ἐπειδὴ τοῦ παιδὸς τὸν μόρον [h] ἤκουσε, καὶ [i] ὅσος αὐτῷ στρατὸς διέφθαρτο, [k] ἐν οἵῳ τε χωρίῳ κατακεκλεικὼς ἑαυτὸν ἦν, ὡς [l] ἐν ἀπορίᾳ χρήματος, ἔπεμψε κήρυκας εἰς τὸ Λαουίνιον περὶ φιλίας διαλεξομένους· Ἀσκανίου δὲ τοῖς Λατίνοις ταμιεύεσθαι τὴν τύχην συμβουλεύοντος, ἄδειαν εὑρόμενος, ἀπῆλθεν ὑπόσπονδος [m] μεθ' ὅσης εἶχε δυνάμεως, καὶ τὸν ἀπὸ τοῦδε χρόνον ἅπαντα διαλυσάμενος τὴν ἔχθραν πρὸς [n] τοὺς Λατίνους, βέβαιος φίλος ἦν. Τριακοστῷ δὲ ὕστερον ἔτει μετὰ τὴν κτίσιν τοῦ Λαουινίου, [o] πόλιν ἑτέραν οἰκίζει, κατὰ τὸ γενόμενον Αἰνείᾳ θέσφατον, Ἀσκάνιος ὁ Αἰνείου· καὶ μετάγει τούς τ' ἐκ Λαουινίου καὶ τῶν ἄλλων Λατίνων ὅσοις ἦν βουλομένοις ἄμεινον οἰκεῖν, εἰς τὴν νεόκτιστον, ὄνομα τῇ πόλει θέμενος Ἄλβαν. ἔστι δὲ ἡ Ἄλβα καθ' Ἑλλάδα γλῶτταν Λευκή. σαφηνισμοῦ δὲ ἕνεκα διορίζεται πρὸς ἑτέραν πόλιν ὁμώνυμον ἐπικλήσει, [p] τοῦ σχήματος ἐπικατηγορήσει. ἔστι δὲ ὥσπερ σύνθετον ἤδη τοὔνομα ἐξ ἀμφοῖν, Ἄλβα λόγγα· τοῦτο δ' ἔστι, Λευκὴ μακρά. νῦν μὲν οὖν ἔρημός ἐστιν. ἐπὶ γὰρ [q] Ὁστιλίου Τύλλου Ῥωμαίων βασιλέως, στασιάζειν δόξασα πρὸς τὴν ἀποικίαν περὶ τῆς ἀρχῆς, ἀνῃρέθη. τὸ δ' ἐν αὐτῇ πολιτευόμενον πλῆθος, [r] καθελοῦσα τὴν μητρόπολιν, [ſ] πόλις ὑπεδέξατο Ῥώμη. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐν τοῖς [t] ἱκνουμένοις χρόνοις ἐγένετο. ἡνίκα δὲ ᾠκίζετο, πρὸς ὄρει καὶ λίμνῃ κατεσκευάσθη, τὸ

μέσον

a Omittit *Vat.* *b* Si προειδομένους malis, facile aſſentiar. *Sylb.* *c* Εὐπετῶς τὸ ὀχύρημα *Vat.* *d* Ἔφυγον *Vat.* *e* Deeſt *Vat.* *f* Ἐν οἷς ἦσαν κακοῖς *Vat.* *g* Οἱ δ' εἰς ἐξόδους οὐκ ἐχούσας φάραγγας *Codd. Ven.* & *Vat.* aliquanto obſcurius. *h* Ἐπύθετο *Ven.* & *Vat.* *i* Ὁπόσος *Ven.* *k* Hæc non ſatis commode poſſunt ab illo ἤκουσε pendere: ideo vel ἔγνω vel aliquid ſimile deſiderari videtur. *Port.* *l* Ἐν ἀπόρῳ *Vat.* *m* In *Ed. Steph.* ὅσην εἶχε δύναμιν. quod ſi à *Dionyſio* fuiſſe credendum ſit, ἄγων deeſſe aut ἀπήγαγεν pro ἀπῆλθεν ſcribendum. altera vero illa lectio μεθ' ὅσην εἶχε δύναμιν (quam ex *Cod. Ven.* deprompſit *Sylburgius*) vix ferenda eſt. Scribo potius μεθ' ὅσης εἶχε δυνάμεως, ut alibi μετ' ἐλάττονος ἢ ὅσης νῦν ἔχετε δυνάμεως. *Steph.* Ideo cum ſimiliter in *Cod. Vat.* ac conjecerat *Steph.* ſcriptum repererim, veram lectionem reſtituere non dubitavi. *n* Abeſt *Vat.* *o* Mancus eſt hic locus in *Ed. Steph.* nos πόλιν ἑτέραν &c. uſque ad καὶ τῶν ἄλλων ex *Ven. Cod.* [cui conſentit *Vat.*] inſeruimus, quæ agnoſcit etiam *Lapi* verſio. *Sylb.* *p* Τὸ σχῆμα *Vat.* *q* Ordine præpoſtero pro Τύλλου Ὁστιλίου. quæ ἀναστροφὴ etiam alibi reperitur. *r* Ἡ καθελοῦσα *Vat.* Eleganti (inquit *Sylb.*) paronomaſia ſignificat urbem Romam Albanæ civitatis filiam, ſublata matre, cives ejus in ſuum gremium recepiſſe. *ſ* Deeſt *Vat.* *t* Suſpectum eſt vocabulum ἱκνουμένοις *Steph.*

a Ὁπόσα

μέσον ἐπέχουσα ἀμφοῖν· καὶ ἦν ὥσπερ τείχη τῆς πόλεως ταῦτα, δυσάλωτον αὐτὴν ποιοῦντα. τό τε γὰρ ὄρος ἐν τοῖς πάνυ ὀχυρόν τε καὶ ὑψηλόν ἐστιν, ἥτε λίμνη βαθεῖα καὶ μεγάλη, καὶ αὐτὴν διὰ κλεισιάδων ἀνοιγομένων ὑποδέχεται τὸ πεδίον, ταμιευομένων [a] ὁπόσα βούλονται τῶν ἀνθρώπων τὸ ὕδωρ. ὑπόκειται δὲ τῇ πόλει πεδία θαυμαστὰ μὲν ἰδεῖν, πλούσια δὲ καὶ καρποὺς ἐξενεγκεῖν παντοδαπούς, καὶ οὐδὲν [b] ἐνδεέστερον τῆς ἄλλης Ἰταλίας, μάλιστα δὲ τὸν καλούμενον Ἀλβανὸν οἶνον, ἡδὺν καὶ καλόν, ἔξω τοῦ Φαλέρνου λεγομένου, τῶν γοῦν ἄλλων ἁπάντων διαφορώτατον. Ἐν δὲ τῇ κτίσει τῆς πόλεως θαῦμα [c] μέγα λέγεται γενέσθαι. κατασκευασθέντος γὰρ τοῖς ἕδεσι τῶν θεῶν, οὓς Αἰνείας ἐκ τῆς Τρωάδος ἠνέγκατο καὶ καθίδρυσεν ἐν τῷ Λαουϊνίῳ, ναοῦ, χωρίον ἔχοντος ἄβατον, καὶ τῶν ἱδρυμάτων ἐκ τοῦ Λαουϊνίου κομισθέντων ἐκ τοῦ νεὼ εἰς τοῦτον τὸν μυχόν, [d] εἰς τὴν ἐπιοῦσαν νύκτα κεκλεισμένων τέως μάλιστα τῶν θυρῶν, καὶ οὐδὲν παθόντων οὔτε περιβόλων οὔτε ὀροφῶν, διαμείψαντα τὰ βρέτη τὴν στάσιν, ἐπὶ τῶν ἀρχαίων εὑρεθῆναι κείμενα βάθρων· μετακομισθέντα δὲ αὖθις ἐκ τοῦ Λαουϊνίου σὺν ἱκετείαις καὶ θυσίαις [e] ἀρεστηρίοις, εἰς τὸ αὐτὸ χωρίον ὁμοίως ἀνελθεῖν. τοὺς δὲ ἀνθρώπους τέως μὲν ἀπορεῖν ὅ, τι χρήσονται τοῖς πράγμασιν, οὔτε δίχα τῶν πατρῴων θεῶν [f] κατοικεῖν ἀξιοῦντας, οὔτε ἐπὶ τὴν ἐκλειφθεῖσαν οἴκησιν αὖθις ἀναστρέφειν. τελευτῶντας δὲ γνώμην εὑρέσθαι, ἣ ἔμελλεν ἀποχρώντως πρὸς ἀμφότερα ἕξειν· τὰ μὲν ἕδη κατὰ χώραν ἐᾶσαι μένειν, ἄνδρας δὲ τοὺς ἐπιμεληθησομένους αὐτῶν ἐκ τῆς Ἄλβας εἰς τὸ Λαουΐνιον αὖθις ἐποίκους μεταγαγεῖν. καὶ ἐγένοντο οἱ πεμφθέντες ἑξακόσιοι μελεδωνοὶ τῶν ἱερῶν, αὐτοῖς μεταναστάντες ἐφεστίοις· ἡγεμὼν δ' ἐπ' αὐτοὺς ἐτάχθη Αἴγεστος. τοὺς δὲ θεοὺς τούτους Ῥωμαῖοι μὲν Πενάτας καλοῦσιν· οἱ δὲ ἐξερμηνεύοντες εἰς τὴν Ἑλλάδα γλῶσσαν τοὔνομα, οἱ μὲν [g] Πατρῴους ἀποφαίνουσιν, οἱ δὲ Γενεθλίους· εἰσὶ δ' οἳ Κτησίους, ἄλλοι δὲ Μυχίους, οἱ δὲ Ἑρκίους. ἔοικε δὲ τούτων ἕκαστος κατά τινος τῶν συμβεβηκότων αὐτοῖς ποιεῖσθαι τὴν ἐπίκλησιν· κινδυνεύουσί τε [h] οὐ τὸ αὐτὸ πάντες, ὅμως γέ πως τὸ αὐτὸ λέγειν. σχήματος δὲ καὶ μορφῆς αὐτῶν πέρι Τίμαιος μὲν ὁ συγγραφεὺς ὧδε ἀποφαίνεται· κηρύκια σιδηρᾶ καὶ χαλκᾶ, καὶ κέραμον Τρωϊκὸν εἶναι, τὰ ἐν τοῖς ἀδύτοις τοῖς ἐν Λαουϊνίῳ κείμενα ἱερά· πυθέσθαι δὲ αὐτὸς ταῦτα παρὰ τῶν ἐπιχωρίων. ἐγὼ δὲ ὅσα μὲν ὁρᾶν ἅπασιν οὐ θέμις, οὔτε παρὰ τῶν ὁρώντων ἀκούειν, οὐδ' [i] ἂν ἐπιγράφειν οἴομαι δεῖν. νεμεσῶ δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις, [k] ὅσοι πλείω τῶν συγχωρουμένων ὑπὸ νόμου ζητεῖν ἢ γινώσκειν ἀξιοῦσιν. Ἃ δὲ αὐτός τε ἰδὼν ἐπίσταμαι, καὶ δέος οὐδὲν ἀποκωλύει με περὶ αὐτῶν

horum medium ſpatium occuparet: atque hæc ipſi urbi murorum loco erant, eamque difficilem expugnatu reddebant. Nam & mons cum primis natura munitus eſt & exceſſus, & lacus profundus & magnus: eumque planities excipit per clauſtra, quæ aperiuntur ab incolis, aquam arbitratu ſuo diſpenſantibus. Urbs autem ſpectat in ſubjectos campos, qui ſunt amœnitatis admirandæ, maximamque omnis generis frugum copiam ferunt, nec ulli alii Italiæ agro cedunt: præcipue vero quia producunt vinum quod Albanum vocatur, ſuave & pulchri coloris; quod, excepto Falerno, cætera omnia vina bonitate longe ſuperat. LXVII. ¶ Dum autem urbs conderetur, magnum prodigium accidiſſe ferunt. Quum enim templum cum adyto conditum fuiſſet ſimulacris deorum, quos Æneas ex agro Trojano ſecum vexerat & Lavinii collocarat; quumque ſtatuæ ex templo Lavinienſi in hæc penetralia tranſlatæ fuiſſent, ſequenti nocte foribus, tunc potiſſimum optime clauſis, & parietibus tectiſque prorſus intactis, ſimulacra, mutatis ſedibus, in iiſdem baſibus inventa tradunt in quibus ante fuerant collocata: quamvis autem cum ſupplicationibus & ſacrificiis pacificis Lavinio rurſus fuiſſent tranſportata, tamen in eundem locum ut ante rediiſſe. Homines vero aliquamdiu quid facto opus eſſet dubitaſſe, quia neque ſine diis patriis eſſe, neque in ſedes à ſe derelictas reverti volebant. Tandem vero conſilium ab ipſis initum, quod utrique rei ſatisfacere poterat. Decreverunt enim ſimulacra in eodem loco ſinere, & viros, qui curam ipſorum gererent, ex Alba ad Lavinium incolendum rurſus traducere. Atque miſſi fuerunt ſexcenti ſacrorum curatores, qui cum integris familiis eo migrarunt: Ægeſtus autem ipſis dux fuit præfectus. Hos vero deos Romani quidem Penates vocant: ſed qui vocabulum iſtud Græco ſermone volunt interpretari, partim Πατρῴους, partim Γενεθλίους appellant. ſunt etiam qui Κτησίους, alii Μυχίους, alii Ἑρκίους vocant. Horum vero unuſquiſque, ob aliquod iſtorum deorum officium, hoc nomen ipſis videtur impoſuiſſe. Omnes autem, quamvis non eodem modo rem exprimant, idem tamen aliquatenus dicunt. De ipſorum vero habitu & forma Timæus hiſtoricus in hunc modum ſcribit: ſacra, quæ in adyto templi Lavinienſis ſunt recondita, eſſe caducea ferrea & ærea, & * Trojanum vas fictile. Hæc autem ex ipſis regionis incolis ſe audiſſe dicit. Ego vero, quicquid omnibus videre aut ab iis qui viderunt audire nefas eſt, ne ſcriptis quidem prodendum cenſeo. Quinetiam aliis ſuccenſeo, qui curioſius quærere aut cognoſcere volunt plura quam legibus eſt conceſſum. LXVIII. ¶ Sed quæ ego ipſe vidi, & ſcio, & à quibus declarandis nulla religio me deterret, hæc

a Ὁπόσα uſurpatum eodem modo quo ſupra p. 47. v. 26. b Ἐνδεέστερον adverbialiter accipiendum, vel cum *Vaticano Codice* legendum ἐνδεεστέρως. *Sylb.* c Μέγιστον *Vat.* d Ὑπὸ τὴν ἐπιοῦσαν *Vat.* e Εὐαρεστηρίοις *Vat.* unde & ἐξακεστηρίοις legendum forſan aliquis ſuſpicaretur. f Οἰκεῖν *Vat.* g *Lapi* verſio habet πατρίους pro πατρῴους & mox ἑρκείους pro ἑρκίους: quæ ferri poſſe exiſtimat *Sylb.* h Non abſurda *Gelenii* lectio οὐ κατὰ τὸ αὐτό. Sed quum negativa οὐ abſit à *Ven. Cod.* ἀμῶς pro ὅμως repoſito, non male ſic , κινδυνεύουσί τε τὸ αὐτὸ πάντες ἀμῶς γέ πως λέγειν: quo modo *Lapus* vertit; *ſequiturque omnes quodam modo idem dicere.* Ἀμῶς pro ὅμως *Cujacius* quoque in ſui libri margine adſcripſerat. *Sylb.* Fortaſſe ſcripſit ὅμως γε πρὸς τὸ αὐτὸ λέγειν. aut certe οὐ κατὰ τὸ αὐτὸ πάντες, manente in ſequentibus ea quam habemus lectione. *Steph.* Illa οὐ τὸ αὐτὸ deſiderantur in *Cod. Vat.* i Suſpicor *Dionyſium* ſcripſiſſe, οὐδ' ἂν ἐπίσταμαι, γράφειν οἴομαι δεῖν. Opponit enim illis iſta, ἃ αὐτός τε ἰδὼν ἐπίσταμαι, καὶ δέος οὐδὲν ἀποκ. *Steph.* k Ὅσοις *Vat.* * Trojanam teſtam fictilem. *Gelen.* Κέραμον *lucernam* interpretari malit *Baudelotius* tom. I. pag. 199. quoniam Heſychius Κεραμεὺς appellat λυχνοποιός, ut legendum eſſe docuit *Petitus.*

In

hæc ſunt: Romæ templum monſtratur non procul à foro (in eo viæ compendio quod fert ad Carinas) * ſupra modum obſcurum nec magnum ſtructura: & vernacula gentis lingua locus is Subolivis vocatur. In hoc autem loco poſitæ ſunt Trojanorum deorum imagines, quas quivis cernere poteſt, cum inſcriptione DENATES, quæ Penates ſignificat. Priſci enim homines, quum P nondum eſſet inventum, hujus literæ vim per literam D mihi videntur expreſſiſſe. Sunt autem duo juvenes ſedentes cum haſtis, quas ſeorſum tenent, artificii antiqui opus. Multas etiam alias horum deorum imagines in antiquis templis conſpeximus: & in omnibus apparent duo juvenes, habitu cultuque militari. Hæc igitur videre fas eſt: fas etiam eſt audire & ſcribere de illis quæ tradidit Calliſtratus Hiſtoriæ de Samothraciæ rebus auctor, & Satyrus priſcarum fabularum collector; & cum alii multi tum Aratinus poëta omnium, quos novimus, antiquiſſimus. Sic igitur illi ſcribunt: Chryſen, Palantis filiam, quum Dardano nupſiſſet, pro dote attuliſſe Minervæ munera, Palladia ſcilicet, & Magnorum deorum ſacra, quorum myſteria didicerat. Sed quum Arcades, diluvium fugientes, Peloponneſum reliquiſſent, & in inſula Thraciæ ſedes collocaſſent, Dardanum hîc diis iſtis templum exſtruxiſſe, nec aliis proprium ipſorum nomen declaraſſe: & ritus illis inſtituiſſe, quos & ad hoc uſque tempus Samothraces obſervant. Sed quum majorem populi partem in Aſiam traduxiſſet, ſacra deorum & myſteria illis reliquiſſe, qui in inſula remanſerant: ſed Palladia & deorum imagines cum reliquis rebus, quas convaſarat, ſecum abſportaſſe. Quum autem de ſedibus oraculum conſuleret, inter multa alia quæ didicit, hoc etiam oraculum de ſacrorum cuſtodia tunc accepiſſe;

In urbe, quam condetis, diis cultum purum ſemper
Statues, & obſervantia coles, ſacriſq; Choriſq;.
Nam dum hæc veneranda in veſtra regione fuerint
Dona Jovis virginis, conjugis tuæ, iſta urbs tibi
Erit inexpugnabilis, in perpetuum omnes dies.

LXIX. ¶ Dardanum igitur, in urbe quam condidit, & quam de ſuo nomine nominavit, hæc ſimulacra reliquiſſe. Poſtea vero, quum Ilium conditum fuiſſet, hæc ſacra ab ejus nepotibus eo fuiſſe tranſlata. Ilienſes autem templum & adytum ipſis in arce feciſſe, & quantamaxima cura potuerunt hæc ſervaſſe, quod ea divinitus

γράφειν, τοιάδε ἐστί· νεὼς ἐν Ῥώμῃ δείκνυται τῆς ἀγορᾶς οὐ πρόσω, κατὰ τὴν ἐπὶ [a] Καρινὰς φέρουσαν ἐπίτομον ὁδὸν, ὑπεροχῇ σκοτεινὸς ἱδρυμένος οὐ μέγας. λέγεται δὲ κατὰ τὴν ἐπιχώριον γλῶτταν, [b] Ὑπελαίαις τὸ χωρίον. ἐν δὲ τούτῳ κεῖνται τῶν Τρωϊκῶν θεῶν εἰκόνες, ἅπασιν ὁρᾷν, [c] ΔΕΝΑΣ ἐπιγραφὴν ἔχουσαι, δηλοῦσαν τοὺς Πενάτας. δοκεῖ γάρ μοι, [d] οὔπω τοῦ Π μήπω γράμματος εὑρημένου, τῷ δέλτα δηλοῦν τὴν ἐκείνου δύναμιν τοὺς παλαιούς. εἰσὶ δὲ νεανίαι δύο καθήμενοι, [e] δόρατα διειληφότες, τῆς παλαιᾶς ἔργα τέχνης. πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα ἐν ἱεροῖς ἀρχαίοις εἴδωλα τῶν θεῶν τούτων ἐθεασάμεθα, καὶ ἐν ἅπασι νεανίσκοι δύο στρατιωτικὰ σχήματα [f] φαίνονται ἔχοντες. ὁρᾷν μὲν δὴ ταῦτα ἔξεστιν, ἀκούειν δὲ καὶ γράφειν ὑπὲρ αὐτῶν, ἃ Καλλίστρατός τε ὁ περὶ Σαμοθρᾴκης συνταξάμενος [g] ἱστορίαν, καὶ Σάτυρος ὁ τοὺς ἀρχαίους μύθους συναγαγὼν, καὶ ἄλλοι συχνοὶ, παλαιότατος δὲ ὧν ἡμεῖς ἴσμεν, ποιητὴς [h] Ἀρκτῖνος. λέγουσι γοῦν ὧδε· Χρύσην τὴν Πάλαντος θυγατέρα γημαμένην Δαρδάνῳ, φερνὰς [i] ἐπενέγκασθαι δωρεὰς Ἀθηνᾶς, τά τε Παλλάδια καὶ τὰ ἱερὰ τῶν μεγάλων θεῶν, διδαχθεῖσαν αὐτῶν τὰς τελετάς. ἐπειδὴ δὲ τὴν ἐπομβρίαν φεύγοντες Ἀρκάδες Πελοπόννησον μὲν ἐξέλιπον, ἐν δὲ τῇ Θρᾳκίᾳ νήσῳ τοὺς βίους ἱδρύσαντο, κατασκευάσαι τὸν Δάρδανον ἐνταῦθα τῶν θεῶν τούτων ἱερὸν, ἀῤῥήτους τοῖς ἄλλοις ποιοῦντα τὰς ἰδίας αὐτῶν ὀνομασίας, καὶ τὰς τελετὰς αὐτοῖς, [k] τὰς" καὶ εἰς τόδε χρόνου γινομένας ὑπὸ Σαμοθρᾴκων, ἐπιτελεῖν. ὡς δὲ μετῆγε [l] τοῦ λαοῦ τὴν πλείονα μοῖραν εἰς τὴν Ἀσίαν, τὰ μὲν ἱερὰ τῶν θεῶν καὶ τὰς τελετὰς τοῖς ὑπομείνασιν ἐν τῇ νήσῳ καταλιπεῖν· τὰ δὲ Παλλάδια καὶ τῶν θεῶν εἰκόνας [m] κατασκευασάμενον [illegible] ἀγαγέσθαι μεθ' ἑαυτοῦ. διαμαντευόμενον δὲ περὶ [illegible] τά τε [illegible] μαθεῖν, καὶ περὶ τῶν ἱερῶν τῆς φυ[illegible] ονδε χρησμὸν [illegible].

Εἰς πόλιν, ἣν κτίσητε, θεοῖς σέβας ἄφθιτον αἰεὶ
Θεῖναι, καὶ φυλακαῖς τε σέβειν θυσίαις τε χοροῖς τε.
Εὖτ' ἂν γὰρ τάδε σεμνὰ καθ' ὑμετέραν [o] χώραν ᾖ
Δῶρα Διὸς κούρης [p] ἀλόχου σέθεν, ἡ δὲ πόλις σοι
Ἔσται ἀπόρθητος τὸν ἀεὶ χρόνον ἤματα πάντα.

Δάρδανον μὲν οὖν ἐν τῇ κτισθείσῃ τε ὑφ' ἑαυτοῦ καὶ ὀνομασίας ὁμοίας τυχούσῃ πόλει τὰ ἕδη καταλιπεῖν. Ἰλίου δ' ἐν ὑστέρῳ χρόνῳ συνοικισθέντος, ἐκεῖ μετενεχθῆναι πρὸς [q] τῶν συγγόνων αὐτοῦ τὰ ἱερά. ποιήσασθαι δὲ τοὺς Ἰλιεῖς νεών τε καὶ ἄδυτον αὐτοῖς ἐπὶ τῆς ἄκρας, καὶ φυλάττειν δι' ἐπιμελείας ἧς ἐδύναντο πλείστης, θεόπεμπτά τε

ἡγουμένους

a In *Cod. Ven.* mendoſe Καιρμάνας. tu ſi Καρίνας malis, retracto accentu, facile aſſentiar. *Sylb.* *b* Ita cum *Cod. Ven.* & *Gelenii* verſione. In *Ed. Steph.* eſt Ὑπλαίαις, & mendoſius in *Lapi* verſione *Hypelees.* At *Glareanus* cum *Eraſmo* reponit *Supellex*, quod Lar cuſtos eſſet ſupellectilis. *Cujacius* legit *Subvelia. Sylb.* Scribi debet Οὐελίαις τὸ χωρίον. nam olim falſus ſum, quum emendabam Ὑποπαλαιαῖς *Subveteribus*, inſulſam *Porti* (Σπήλαιον τὸ χωρίον reponentis) conjecturam refutans. *Varro* de vita populi Rom. l. 13. *Tullum Hoſtilium in Veliis, ubi nunc eſt ædes Deum Penatum.* meminit etiam *Feſtus* in voce *Mutium. Caſaub.* ad *Sexti Aurel. Victoris Epitomen.* *c* Δέμας *Cod. Ven.* cujus exemplaris margini adſcriptum erat ἀντὶ τοῦ Θέμας· τὸ δ' ἀντὶ τοῦ θ παλαιῶς. *Cujacius* mavult Δενάδας, cui *Gelenius* adſentiri videtur. *Sylb.* Θέμις *Vat.* & mox, τοῦ θῆτα μήπω γράμματος εὑρημένου, τὴν ἐκείνου δηλοῦν δύναμιν τὸ δέλτα. *d* Sed veriſimilius *Scaliger* inde colligit, Π quondam habuiſſe figuram, quæ proxime accederet ad Δ. Vide eum in digreſſione de Ionicis literis ad Euſebii an. DCXVII. *e* Δόρατα δ' εἰληφότες *Vat.* *f* Ἔχοντες ἐφαίνοντο *Vat.* *g* Ἱστορεῖ *Vat.* *h* Ἀρκτῖνος *Vat.* & *Lapi Cod.* rectius, ut opinatur *Voſſ.* de Poëtis Gr. c. 2. *i* Ἀπηνέγκατο [illegible] *k* Deeſt *Vat.* *l* Τοῦ λεὼ τὴν πλείω *Vat.* *m* Legendum fortaſſe ἀνασκευασάμενον vel συσκευασάμενον, ut ſignificet ſimulachra iſta non tunc primum à Dardano fabricata, ſed convaſata, ſeu cum cæteris ſupellectilibus collecta. *Sylb.* *n* Ἀγαγέσθαι *Vat.* *o* Χθονὶ μίμνῃ *Vat.* *p* Ἀλόχῳ malit *Sylb.* Nihil mutandum cenſet *Portus.* *q* Mallem vel τῶν ἐγγόνων, vel τῶν ἐκγόνων, ut *Lapus* videtur legiſſe. Si codex mendo caret, *ab ipſius cognatis* vertendum. *Sylb.* & *Port.* * Juxta hanc interpretationem ὑπεροχῇ pro adverbio intendentis poſitum eſt. Aliter ſic: *ob locorum ac ædificiorum circumjacentium eminentiam obſcurum. Portus.*

a Καρτερὸν

ἡγεμένους εἶναι, καὶ σωτηρίας κύρια τῇ πόλει. ἁλισκομένης δὲ τῆς κάτω πόλεως, τὸν Αἰνείαν [a]κύριον τῆς ἄκρας γενόμενον, ἄραντα ἐκ τῶν ἀδύτων τά τε ἱερὰ τῶν μεγάλων θεῶν, καὶ ὅ, περ ἔτι περιῆν Παλλάδιον· θάτερον γὰρ Ὀδυσσέα καὶ Διομήδην [b]νυκτὸς εἰς Ἴλιον ἀφικομένους λαβεῖν. οἴχεσθαί τε κομίσαντα τὸν Αἰνείαν ἐκ τῆς πό-
56 λεως, καὶ ἐλθεῖν ἄγοντα εἰς Ἰταλίαν. [c]Ἀρκτῖνος δέ φησιν ὑπὸ Διὸς δοθῆναι Δαρδάνῳ Παλλάδιον ἕν, καὶ εἶναι τοῦτο ἐν Ἰλίῳ, [d]ἕως ἡ πόλις ἡλίσκετο, κεκρυμμένον ἐν ἀβάτῳ. εἰκόνα δὲ ἐκείνου κατεσκευασμένην [e]μηδὲν τοῦ ἀρχετύπου διαφέρουσαν, ἀπάτης τῶν ἐπιβουλευόντων ἕνεκα, ἐν φανερῷ τεθῆναι, καὶ αὐτὴν Ἀχαιοὺς ἐπιβουλεύσαντας λαβεῖν. τὰ μὲν οὖν εἰς Ἰταλίαν ὑπ' Αἰνείου κομισθέντα ἱερά, τοῖς εἰρημένοις ἀνδράσι πειθόμενος, γράφω τῶν τε μεγάλων θεῶν εἰκόνας εἶναι, οὓς Σαμοθρᾶκες Ἑλλήνων μάλιστα ὀργιάζουσι· καὶ τὸ μεμυθευμένον Παλλάδιον, ὅ φασι τὰς ἱερὰς φυλάττειν παρθένους ἐν ναῷ κείμενον Ἑστίας, ἔνθα καὶ τὸ ἀθάνατον διασώζεται πῦρ. ὑπὲρ ὧν ἐν ὑστέρῳ λεχθήσεται λόγῳ. εἴη δ' ἂν καὶ παρὰ ταῦτα τοῖς βεβήλοις ἡμῖν ἄδηλα ἕτερα. καὶ περὶ μὲν τῶν Τρωϊκῶν ἱερῶν τοσαῦτα εἰρήσθω.

Ἀσκανίου δὲ ὀγδόῳ καὶ τριακοστῷ ἔτει τῆς βασιλείας τελευτήσαντος, παρέλαβε τὴν ἡγεμονίαν Σιλούϊος, ἀδελφὸς ὢν Ἀσκανίου, μετὰ τὸν Αἰνείου θάνατον γενόμενος ἐκ Λαουίνας τῆς Λατίνου θυγατρός, ὅν φασιν ἐν τοῖς ὄρεσιν ὑπὸ τῶν νομέων ἐκτραφῆναι. τοῦ γὰρ Ἀσκανίου παραλαβόντος τὴν βασιλείαν, περιδεὴς ἡ Λαουίνα γενομένη, μή τι δεινὸν ὑπ' αὐτοῦ πάθῃ κατὰ τὸ μητρυιᾶς ὄνομα, ἐγκύμων οὖσα, δίδωσιν ἑαυτὴν [f]Τυρρηνῷ τινι [g]συοφορβῶν ἐπιμελητῇ βασιλικῶν, ὃν ᾔδει [h]Λατίνου γενόμενον ἐν τοῖς μάλιστα προσήγορον. ὁ δ' εἰς ὕλας ἐρήμους ἀγαγὼν αὐτὴν ὡς τῶν ἐπιτυχουσῶν τινα, φυλαττόμενος ὀφθῆναι τοῖς εἰδόσιν, ἔτρεφεν ἐν τῇ νάπῃ κατασκευάσας [i]οἴκησιν· ἧς τὸ ἐγκυμονούμενον ἀποκυησάσης, ἀναιρεῖταί τε καὶ τρέφει, Σιλούϊον ὀνομάσας ἀπὸ τῆς ὕλης, ὥσπερ ἂν εἴ τις Ἑλλάδι γλώσσῃ [k]λέξειεν Ὑλαῖον. χρόνου δὲ προϊόντος, ὡς πολλὴν ζήτησιν ἔγνω τῆς γυναικὸς ὑπὸ τῶν Λατίνων γενομένην, καὶ δι' αἰτίας ὄντα παρὰ τῷ πλήθει τὸν Ἀσκάνιον, ὡς ἀνῃρηκότα τὴν παιδίσκην, φράζει τῷ δήμῳ τὸ πρᾶγμα, καὶ τὸν ἄνθρωπον ἄγει μετὰ τοῦ παιδὸς ἐκ τῆς νάπης. τύχῃ μὲν δὴ τοιαύτῃ χρησάμενος Σιλούϊος, τὴν εἰρημένην ἔσχεν ὀνομασίαν, καὶ τὸ ἐξ ἐκείνου γένος [l]ἅπαν τὴν βασιλείαν παρέλαβεν, ἐπειδὴ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ τελευτῆσαι συνέπεσεν, [m]ἀμφίλογον γενομένην πρὸς ἕνα τὸν πρεσβεύσαντα τῶν Ἀσκανίου παίδων Ἴουλον, ἀξιοῦντα τὴν πατρῴαν ἀρχὴν διαδέξασθαι. τὴν δὲ δίκην [n]ἐπεψήφισεν ὁ δῆμος, ἄλλοις τε ὑπαχθεὶς λόγοις,

ſibi miſſa, publicamque ſalutem ex illis pendere crederent: ſed quum urbis pars inferior caperetur, Æneam, arce potitum, ex adytis ſacra magnorum deorum, & Palladium, quod adhuc ſupererat, abſtuliſſe: alterum enim ab Ulyſſe & Diomede Ilium noctu profectis ſurreptum fuiſſe. Æneam igitur ex urbe diſceſſiſſe, eaque ſecum tuliſſe, & in Italiam tranſportaſſe. Sed Aratinus ait unum Palladium Dardano à Jove datum, atque hoc in urbe Iliaca, donec urbs caperetur, in adyto reconditum fuiſſe. Sed imaginem ejus effictam fuiſſe, quæ ne minimum quidem ab exemplari differebat: & in propatulo fuiſſe poſitam, ad eos fallendos qui inſidias ipſi ſtruxiſſent, atque hanc à Græcis per inſidias fuiſſe ſurreptam. Sacra igitur quæ Æneas in Italiam tranſtulit, viros *ſupra* nominatos ſequutus, ajo fuiſſe magnorum deorum ſimulacra, quos inter Græcos Samothraces potiſſimum colunt; & Palladium illud fabulis celebratum, quod in templo Veſtæ reconditum (ubi & ignis perpetuus aſſervatur) à ſacratis virginibus cuſtodiri ferunt. De quibus poſtea dicetur. Fieri tamen poteſt ut præter hæc ſint & alia nobis profanis incognita. Sed de Trojanorum ſacris hæc ſufficiant *dicta*.

¶ Quum autem Aſcanius trigeſimo octavo ſui regni anno mortem obiiſſet, Silvius imperium accepit: quia erat Aſcanii frater, ex Lavina Latini filia poſt obitum Æneæ procreatus, quem à paſtoribus in montibus educatum ajunt. Quum enim Aſcanius regno potitus fuiſſet, Lavina, vehementer metuens ne quid gravius propter novercæ nomen ab ipſo acciperet, quum eſſet gravida ſe commiſit fidei cujuſdam Tyrrheni, qui regiis ſubulcis præerat, quod eum Latino cum primis familiarem fuiſſe ſciret. Is vero ipſam, ut quandam vulgarem mulierem, in ſilvas deſertas duxit, cavenſque ne ab illis conſpiceretur, quibus nota eſſet, aluit in tugurio quod in nemore exſtruxerat. Quum autem hæc fœtum edidiſſet, & ſuſcepit & educavit, & à ſilva Silvium appellavit: ut ſiquis ſermone græco Hylæum vocaret. Sed temporis progreſſu, quum magnam hujus mulieris inquiſitionem à Latinis fieri cognoviſſet, & Aſcanium plebi ſuſpectum eſſe, & accuſari, quaſi puellam ſuſtuliſſet, rem populo patefecit, & mulierem cum puero è nemore produxit. Tali itaque caſu & fortuna Silvius nomen ante dictum habuit, & univerſa ipſius progenies. Regnum autem adeptus eſt poſt fratris mortem, ſed non ſine controverſia: quam propterea habuit cum Iulo, qui filiorum Aſcanii natu major erat, atque in regnum paternum ſuccedere poſtulabat. Sed populus ſuis ſuffragiis eam litem diremit, cum aliis rationibus ad hoc adductus, tum

LXX. *Silvius.* III. *Per. Jul.* 3576. *Ante Chr.* 1138. *A Troj. capt.* 45.

a Καρτερὸν τῆς ἄκρας *Vat.* *b* Νυκτὸς φασὶν εἰς Ἴλιον ἀφικομένους κλοπῇ λαβεῖν *Vat.* *c* Ἀρκτῖνος iterum *Vat.* & *Lapi Cod.* *d* Τέως ἕως ἡ πόλις *Vat.* *e* Μηδὲν τῆς ἀρχετύπου διαφέρειν *Vat.* *f* Τύρρῳ (quia Tyrrhus memoratur *Virgilio* Æn. 7. v. 485. & *Auctori* de Origine gentis Rom. c. 16.) legunt *Gelen.* & *Portus.* *g* Si quis malit συοφορβίων, ſive συφορβίων (ut infra pag. 65. juxta *Ed. Sylb.*) non multum refragabor. *Sylb.* cui adſentitur *Port.* Conjecturam hanc firmat *Cod. Vat.* in quo συφορβίων, ut & *Virgil.* & *Auctor* de Orig. gentis Rom. apud quos Tyrrhus magiſter eſt regii pecoris. Quanquam (ut ait *Sylb.*) & greges pariter & paſtores gregarii poſſunt hoc loco intelligi. *h* Λατίνῳ *Vat.* *i* Οἴκησιν, οὐ πολλοῖς γνώριμον. καὶ τὸ παιδίον γενόμενον ἀναιρεῖταί τε *Vat.* & *Lapi Cod.* *k* Λέξῃ *Vat.* *l* Ita & *Lapus.* Sed rectius *Gelenius*, qui legit ἅπαν. τὴν δὲ βαſιλείαν παρ. pro quo facit *Livius* initio lib. 1. *Manſit Silvius poſtea omnibus cognomen, qui Albæ regnarunt. Sylb.* *m* Ἀμφίβολον *Vat.* & *Lapi Cod.* *n* Quoniam ἐπιψηφίζειν vulgo ſignificet *confirmare*, fortaſſe melius τὴν δίκην ἐψήφισεν legeretur; vel ἀπεψήφιζεν, quod idem valet ac δίκην ψήφοις διαλύειν. *Port.*

ἀ Ἴουλος

tum vero præcipue quod Silvius matre natus eſſet, ad quam hæreditario jure regnum pertinebat. At Iulo pro regno ſacra quædam poteſtas & honor attributus fuit, qui regia dignitate præſtantior eſt & vitæ ſecuritate & tranquillitate. Hoc autem honore vel ad meum uſque tempus ipſius progenies fruebatur, quæ ab illo gens Julia vocatur. Hæc autem familia omnium, quas ſcimus, maxima & illuſtriſſima fuit. Tulit enim duces longe præſtantiſſimos, qui virtutibus nobilitatem ſuam omnibus facile probarunt: de quibus alio in libro declarabitur quantum convenit.

LXXI. ¶ Quum autem Silvius undetriginta annos imperium tenuiſſet,
Æneas Silv. IV. Æneas ipſius filius in principatum ejus ſuccedens annos triginta & unum regnavit. Poſt hunc Latinus
Latin. Silv. V. quinquaginta & unum annos imperavit.
Alba Silv. VI. Poſt hunc Alba undequadraginta annos.
Capetus S. VII. Poſt Albam Capetus viginti ſex
Capys S. VIII. annos. Deinde Capys duodetriginta. Poſt
Calpet. S. IX. Capyn Calpetus regnum retinuit, uſque ad
Tiberin. S. X. decimumtertium annum. Deinde Tiberinus annos octo regnavit. Hunc autem prœlio juxta flumen commiſſo periiſſe ferunt. Abreptus autem aquæ currentis impetu, fluvium, qui prius Albula vocabatur, *Tiberin* de ſuo nomine vocatum reliquit. Tiberino autem
Agrippa S. XI. ſucceſſit Agrippa, qui annos XLI. regnavit.
Allades S. XII. Poſt Agrippam Allades, tyrannicum & diis inviſum ingenium, undeviginti annos. Hic autem, quum eſſet deorum contemptor, machinas excogitarat, quibus fulmina imitaretur, & ſtrepitus tonitruis ſimiles ederet, quibus homines tanquam deus terrere volebat. Sed quum imbres & fulmina *vera* in ejus domum cœlitus irruiſſent; & lacus, juxta quem habitabat, præter morem redundaſſet, diluvio obrutus cum tota familia periit. Et nunc etiam in quadam parte lacu deficiente, quum aquæ receſſerunt & imæ lacus partes ſtant immotæ, atriorum ruinæ & domus manifeſta veſtigia cernun-
Avent. S. XIII. tur. Aventinus vero, qui ab eo regnum accepit, (à quo unus è ſeptem collibus, qui mœnibus Romanis cinguntur, nomen ſum-
Procas S. XIV. pſit) XXXVII. annos regnum tenuit. Procas poſt hunc XXIII. annos regnavit. Deinde
Amul. S. XV. Amulius, qui præter jus regnum occupavit, quod ad Numitorem ipſius fratrem majorem natu pertinebat, per annos XLII. regnavit. Sed quum Amulius ſublatus fuiſſet à Romulo & Remo, qui ex ſacrata virgine fuerant procreati, ut mox dicetur, poſt illius
Numit. S. XVI. mortem Numitor, adoleſcentum avus maternus, regnum legitimum recepit. Poſtea vero ſecundo anno regni Numitoris, poſt Ilium captum CCCCXXXII. Albani, colonia Romuli Remique ductu miſſa, Romam condiderunt,
Urbs condita initio primi anni ſeptimæ olympiadis, qua
Per. Jul. 3963. Daïcles Meſenius in ſtadio vicit, archonte A-
Ante Chr. 751. thenis Charopo, decennalis imperii anno 1°.

καὶ οὐχ ἥκιστα ὅτι μητρὸς ἦν ὁ Σιλούιος ἐπικλήρου τῇ ἀρχῇ. Ἰούλῳ δὲ ἀντὶ τῆς βασιλείας ἱερά τις ἐξουσία προσετέθη καὶ τιμή, τῷ τε ἀκινδύνῳ προὔχουσα τῆς μοναρχικῆς καὶ τῇ ῥᾳστώνῃ τοῦ βίου· ἣν ἔτι καὶ εἰς ἐμὲ τὸ ἐξ αὐτοῦ γένος ἐκαρποῦτο, [a] Ἰούλιοι κληθέντες ἀπ' ἐκείνου. ἐγένετο δὲ μέγιστος 57
ἅμα καὶ λαμπρότατος οἴκων οὗτος, ὧν ἡμεῖς ἴσμεν· ἄνδρας δὲ διαφορωτάτους ἡγεμόνων ἤνεγκεν, οἷς τὸ εὐγενὲς αἱ ἀρεταὶ μὴ ἀπιστεῖσθαι παρέσχον· ὑπὲρ ὧν ἐν ἄλλῳ δηλωθήσεται λόγῳ τὰ προσήκοντα.

Σιλουίου δ' [b] ἑνὸς δέοντα '' τριάκοντα ἔτη κατασχόντος τὴν ἀρχήν, Αἰνείας υἱὸς αὐτοῦ διαδεξάμενος τὴν δυναστείαν, [c] ἑνὶ πλείω τριάκοντα ἐτῶν ἐβασίλευσε. μετὰ δὲ τοῦτον, ἓν καὶ πεντήκοντα Λατῖνος ἦρξεν ἔτη. Ἄλβας δὲ μετὰ τοῦτον ἑνὸς δέοντα τετταράκοντα [d] ἐτῶν ἐβασίλευσε. μετὰ δὲ Ἄλβαν Κάπετος ἓξ ἐπὶ τοῖς εἴκοσιν. ἔπειτα Κάπυς, δυοῖν δέοντα τριάκοντα. μετὰ δὲ Κάπυν, Κάλπετος ἄχρι τρισκαίδεκα ἐτῶν κατέσχε τὴν ἀρχήν. ἑξῆς δὲ Τιβερῖνος ὀκταετῆ χρόνον ἐβασίλευσε. τελευτῆσαι δὲ [e] τοῦτον ἐν μάχῃ παρὰ ποταμῷ γενομένῃ λέγεται· παρενεχθεὶς δὲ ὑπὸ τοῦ ῥεύματος, ἐπώνυμον ἑαυτῷ κατέλιπε τὸν ποταμόν, Ἀλβούλαν καλούμενον πρότερον. Τιβερίνου δὲ διάδοχος [f] Ἀγρίππας ἓν καὶ τετταράκοντα ἐβασίλευσεν ἔτη. μετὰ δὲ Ἀγρίππαν, [g] Ἀλλάδης, [h] τυραννικόν τι χρῆμα καὶ θεοῖς ἀπεχθόμενον, ἑνὸς δέοντα εἴκοσιν· ᾧ περιφρονοῦντι τὰ δαιμόνια κατεσκεύαστο κεραυνῶν τε μιμήματα καὶ κτύποι βρονταῖς ἐμφερεῖς, οἷς δεδίττεσθαι τοὺς ἀνθρώπους ὡς θεὸς ἠξίου. ὄμβρων δὲ καὶ κεραυνῶν [i] εἰς τὸν οἶκον κατασκηψάντων, τῆς τε λίμνης, παρ' ἣν ᾤκων ἐτύγχανε, πλημμύραν οὐκ εἰωθυῖαν λαβούσης, κατακλυσθεὶς πανοίκιος ἀπόλλυται. καὶ νῦν ἔτι διαλειπούσης τῆς λίμνης ἐν μέρει τινί, ὅταν ὑπονοστήσῃ τὸ νᾶμα, καὶ σταθερὸς ὁ βυθὸς γένηται, παστάδων ἐρείπια καὶ ἄλλα οἰκήσεως ἴχνη φαίνεται. Ἀουεντῖνος δὲ παρὰ τούτου τὴν δυναστείαν διαδεξάμενος, [k] οὗ τῶν ἑπτὰ λόφων τις ἐπώνυμος ἐγένετο τῶν συμπεπολισμένων τῇ Ῥώμῃ, τριάκοντα καὶ ἑπτὰ ἔτη τὴν ἀρχὴν κατέσχε. Πρόκας δὲ μετὰ τοῦτον ἔτη εἴκοσι καὶ τρία. ἔπειτα Ἀμούλιος, [l] ὃς οὐ σὺν δίκῃ τὴν βασιλείαν κατασχὼν [m] Νομίτορι προσήκουσαν, ὃς ἦν αὐτοῦ πρεσβύτερος ἀδελφός, δύο καὶ τετταράκοντα ἔτη δυναστεύει. Ἀμουλίου δὲ ἀναιρεθέντος ὑπὸ Ῥωμύλου καὶ Ῥώμου, τῶν ἐκ τῆς ἱερᾶς κόρης γενομένων, ὡς αὐτίκα λεχθήσεται, μετὰ τὸν ἐκείνου θάνατον ἀπολαμβάνει τὴν κατὰ νόμον δυναστείαν Νομίτωρ ὁ τῶν νεανίσκων μητροπάτωρ. τῷ δ' ἑξῆς ἔτει τῆς Νομίτορος ἀρχῆς, δευτέρῳ δὲ καὶ τριακοστῷ καὶ [n] τετρακοσιοστῷ μετὰ τὴν Ἰλίου ἅλωσιν, ἀποικίαν στείλαντες Ἀλβανοί, Ῥωμύλου καὶ Ῥώμου τὴν ἡγεμονίαν αὐτῆς ἐχόντων, κτίζουσι Ῥώμην, ἔτους ἐνεστῶτος πρώτου τῆς ἑβδόμης ὀλυμπιάδος, ἣν ἐνίκα στάδιον [o] Δαϊκλῆς [p] Μεσσήνιος, ἄρχοντος Ἀθήνησι [q] Χάροπος ἔτος τῆς δεκαετίας πρῶτον. 58

Ἀμφισβη-

a Ἴουλοι in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* Ἰούλιοι cum *Lapo* & *Gelenio* legendum eſſe, ſatis notum eſt ex utriuſque linguæ hiſtoricis. *Sylb.*
b Deſunt *Vat.* *c* Dicitur & ἑνὸς πλείω & ἑνὶ πλείω apud probatiſſimos Scriptores. Hic autem & mox v. 12. [illegible] ſubaudiendum eſſe monuerunt *Sylb.* & *Port.* *d* Ἔτη *Vat.* *e* Οὗτος *Vat.* *f* Ἀγρίππας & infra Ἀγρίππαν *Vat.* & *Lapi Cod.* *g* Ἀλλάδιος *Vat.* Ἀλλάδιος *Lapi Cod.* *h* Τυραννικόν τι *Vat.* *i* Εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ *Vat.* *k* Ἀφ' οὗ τῶν ἑπτὰ *Vat.* *l* Vel illud ὃς tollendum, vel pro κατασχὼν reponendum κατέσχεν, alioqui oratio erit ἀνακόλουθος. Quanquam ſi ὁ οὐ σὺν legas, levior erit mutatio. *Port.* Articulum ὃς omittit *Vat.*
m Νεμέτορι & mox Νεμέτωρ & Νεμέτορος in *Cod. Vat.* quod ad Græcum idioma magis accedit, ſicut Νομίτωρ ad Latinum. *n* Τριακοστῷ *Lapi Cod.* ſed mendoſe. *Sylb.* *o* *Al.* Διοκλῆς. *p* *Al.* Μεσσήνιος. *q* Σιχάροπος *Vat.* Unde abjecto Σι quod voci acceſſit ex ſyllaba finali præcedentis Ἀθήνησι, genuinam habemus lectionem, qua infra utitur *Dionyſius* pag. 61. juxta *Ed. Sylb.*

c Τὰς

LXXII

Ἀμφισβητήσεως δὲ πολλῆς οὔσης καὶ περὶ τοῦ χρόνου τῆς κτίσεως, καὶ περὶ τῶν οἰκιστῶν τῆς πόλεως, οὐδὲ αὐτὸς ᾤμην δεῖν ὥσπερ ὁμολογούμενα πρὸς ἁπάντων ἐξ ἐπιδρομῆς ἐπελθεῖν. Κεφάλων μὲν γὰρ ὁ Γεργίθιος συγγραφεὺς παλαιὸς πάνυ, δευτέρᾳ γενεᾷ μετὰ τὸν Ἰλιακὸν πόλεμον ἐκτίσθαι λέγει τὴν πόλιν ὑπὸ τῶν ἐξ Ἰλίου διασωθέντων σὺν Αἰνείᾳ· οἰκιστὴν δὲ αὐτῆς ἀποφαίνει τὸν ἡγησάμενον τῆς ἀποικίας Ῥῶμον· τοῦτον δ' εἶναι τῶν Αἰνείου παίδων ἕνα· τέτταρας δέ φησιν Αἰνείᾳ γενέσθαι παῖδας, Ἀσκάνιον, Εὐρυλέοντα, Ῥωμύλον, Ῥῶμον. εἴρηται δὲ Δημαγόρᾳ καὶ Ἀγαθύλλῳ καὶ ἄλλοις συχνοῖς ὅ, τε χρόνος, καὶ ὁ τῆς ἀποικίας ἡγεμὼν ὁ αὐτός. [a] ὁ δὲ τὰς ἱερείας τὰς ἐν Ἄργει καὶ τὰ καθ' ἑκάστην πραχθέντα συναγαγὼν, Αἰνείαν φησὶν ἐκ Μολοττῶν εἰς Ἰταλίαν ἐλθόντα [b] μετ' Ὀδυσσέως, οἰκιστὴν γενέσθαι τῆς πόλεως· ὀνομάσαι δ' αὐτὴν ἀπὸ μιᾶς τῶν Ἰλιάδων Ῥώμης. [c] Ταύτην δὲ λέγει ταῖς ἄλλαις Τρῳάσι παρακελευσαμένην, κοινῇ μετ' αὐτῶν ἐμπρῆσαι τὰ σκάφη, βαρυνομένην τῇ πλάνῃ. ὁμολογεῖ δ' αὐτῷ καὶ Δαμάστης ὁ [d] Σιγεὺς, καὶ ἄλλοι τινές. Ἀριστοτέλης δὲ ὁ φιλόσοφος Ἀχαιῶν τινας ἱστορεῖ τῶν ἀπὸ Τροίας ἀνακομιζομένων περιπλέοντας Μαλέαν· ἔπειτα χειμῶνι βιαίῳ καταληφθέντας, τέως μὲν ὑπὸ τῶν πνευμάτων φερομένους πολλαχῇ τοῦ πελάγους πλανᾶσθαι· τελευτῶντας δ' ἐλθεῖν εἰς τὸν τόπον τοῦτον τῆς Ὀπικῆς, ὃς καλεῖται [e] Λάτιον, ἐπὶ τῷ Τυρρηνικῷ πελάγει κείμενος. ἀσμένους δὲ τὴν γῆν ἰδόντας, ἀνελκύσαι τε τὰς ναῦς αὐτόθι, καὶ διατρίψαι τὴν χειμερινὴν ὥραν, παρασκευαζομένους ἔαρος ἀρχομένου πλεῖν. ἐμπρησθεισῶν δὲ αὐτοῖς ὑπὸ νύκτα τῶν νηῶν, οὐκ ἔχοντας ὅπως ποιήσονται τὴν ἄπαρσιν, ἀβουλήτῳ ἀνάγκῃ τοὺς βίους ἐν ᾧ κατήχθησαν χωρίῳ ἱδρύσασθαι. συμβῆναι δὲ αὐτοῖς τοῦτο, διὰ γυναῖκας αἰχμαλώτους, ἃς ἔτυχον [f] ἔχοντες ἐξ Ἰλίου. ταύτας δὲ κατακαῦσαι τὰ πλοῖα, φοβουμένας τὴν οἴκαδε [g] Ἀχαιῶν ἄπαρσιν, ὡς εἰς δουλείαν ἀφιξομένας. Καλλίας δὲ ὁ τὰς Ἀγαθοκλέους πράξεις ἀναγράψας, Ῥώμην τινὰ [h] Τρῳάδα τῶν ἀφικνουμένων ἅμα τοῖς ἄλλοις Τρωσὶν εἰς Ἰταλίαν, γήμασθαι Λατίνῳ τῷ βασιλεῖ τῶν Ἀβοριγίνων, καὶ γεννῆσαι δύο παῖδας, Ῥῶμον καὶ Ῥωμύλον· οἰκίσαντας δὲ πόλιν, ἀπὸ τῆς μητρὸς αὐτῇ θέσθαι τοὔνομα. [i] Ξεναγόρας δὲ ὁ συγγραφεὺς, Ὀδυσσέως καὶ Κίρκης υἱοὺς γενέσθαι τρεῖς, Ῥῶμον, [k] Ἄντιαν, [l] Ἀρδέαν· οἰκίσαντας δὲ τρεῖς πόλεις, ἀφ' ἑαυτῶν θέσθαι τοῖς κτίσμασι τὰς ὀνο-
59 μασίας. Διονύσιος δὲ ὁ Χαλκιδεὺς οἰκιστὴν μὲν ἀποφαίνει τῆς πόλεως Ῥῶμον· τοῦτον δὲ λέγει κατὰ μέν τινας Ἀσκανίου, κατὰ δέ τινας Ἠμαθίωνος παῖδα εἶναι. εἰσὶ δὲ τινες οἳ τὴν Ῥώμην ἐκτίσθαι λέγουσιν ὑπὸ Ῥώμου τοῦ Ἰταλοῦ, [m] μητρὸς δὲ Ἠλέκτρας, τῆς Λατίνου θυγατρός.

¶ Quoniam autem inter ſcriptores magna eſt dubitatio tam de ipſo tempore quo urbs condita fuit, quam de ipſis urbis conditoribus, ne ego quidem rem iſtam, ut omnium conſeſſione confirmatam, obiter & paucis declarandam cenſui. Nam Cephalon Gergithius, ſcriptor antiquiſſimus, anno ſecundo poſt bellum Iliacum ait urbem fuiſſe conditam ab illis qui cum Ænea ex Ilio incolumes profugerant; ejuſque conditorem fuiſſe affirmat Remum, coloniæ ducem: hunc autem fuiſſe unum ex Æneæ filiis: Æneam enim quatuor filios habuiſſe, Aſcanium, Euryleontem, Romulum, & Remum. Demagoras etiam, & Agathyllus, & multi alii idem tempus & eundem coloniæ ducem fuiſſe teſtantur. Sed is qui de ſacerdotibus quæ Argis erant ſcripſit, & ea collexit quæ cujuſque tempore facta ſunt, ait Æneam cum Ulyſſe è Moloſſis Italiam appulſum urbem condidiſſe; eamque de unius Iliadum Romæ nomine vocaviſſe. Hanc autem dicit, nimio errore fatigatam, alias virgines Trojanas impuliſſe, ut una ſecum naves incenderent. Eique aſſentitur Damaſtes Sigenſis, & alii quidam. At Ariſtoteles philoſophus ſcribit, quoſdam Græcos, ex Troja revertentes, dum circum Maleam navigarent, violenta tempeſtate correptos, aliquamdiu quidem ventis agitatos per varias maris partes erraſſe: tandem vero in eum regionis Opicæ locum perveniſſe, qui Latium vocatur, & mari Tyrrheno adjacet. Quum autem lubenter terram vidiſſent, in id littus naves ſubduxiſſe,& hyemem ibi tranſegiſſe, ſeſe ad navigationem ineunte vere parantes. Sed navibus incendio nocturno conſumptis, quum inde diſcedere non poſſent, neceſſitatis vi coactos, præter voluntatem in illo ipſo loco ſedes ſuas fixiſſe quo primum appulerant. Hoc autem ipſis accidiſſe mulierum captivarum opera, quas ſecum ex Ilio ducebant. Naves vero ab his incenſas fuiſſe, quod Græcorum reditum in patriam metuerent, quaſi in ſervitutem eſſent venturæ. Sed Callias, qui Agathoclis res geſtas conſcripſit, ait, Romam quandam, unam è Trojanarum numero quæ cum cæteris Trojanis in Italiam venerant, Latino Aboriginum regi nupſiſſe, eique duos filios peperiſſe, Remum & Romulum: eoſque urbi à ſe excitatæ matris ſuæ nomen poſuiſſe. At Xenagoras hiſtoricus, ex Ulyſſe & Circe tres filios, Remum, Antiam & Ardeam, procreatos dicit, & ab his tres urbes conditas, conditiſque nomen ipſorum inditum fuiſſe ſcribit. Sed Dionyſius Chalcidenſis ſtatuit Remum urbis conditorem fuiſſe: ſed eum juxta quoſdam, Aſcanii, juxta alios, Emathionis filium eſſe dicit. Sunt etiam qui dicunt Romam conditam fuiſſe à Remo Itali filio, qui ex Electra Latini filia natus eſt.

¶ Quam-

a Τὰς ἱερατείας malit *Portus*. Sed hæc lectio (inquit *Caſaub.*) à recepta & vera ſine ratione recedit. Laudat *Dionyſius* his verbis ſcriptorem Annalium Argivorum. Apud Argivos autem index anni & titulus, ut *Cenſorinus* loquitur, erat nomen τῆς ἱερείας ſeu *ſacerdotis Junonis*, ut apud Athenienſes ὁ ἄρχων & apud Romanos *Conſules*. Nomen auctoris (qui ſcripſit Συναγωγὴν vel Ἀναγραφὴν τῶν ἱερειῶν τῶν ἐν Ἄργει, eodem forſan modo quo *Demetrius Phalareus* ἀρχόντων ἀναγραφὴν) ignoramus: etſi olim in notis ad *Laërtium* id opus *Heraclidæ Lembo* tribuimus, ducti auctoritate *Joſ. Scaligeri*. Ei nunc ægre adſentimus. neque enim illa *Dionyſii* verba, τὰ καθ' ἑκάστην πραχθέντα, cum illo interpretamur, τὰ καθ' ἑκάστην χώραν πραχθέντα; ſed τὰ καθ' ἑκάστην ἱέρειαν πρ. *b* Μετ' Ὀδυσσέα *Vat.* *c* Ταύτην δ' ἔλεγε *Vat.* *d* *Al.* Σιγλεύς. Per Syncopen Σιγεὺς eſſe exiſtimat *Sylb.* ut Ἀνθεὺς ab Ἀνθεία apud *Steph. Byz.* & Θεμισωνεῖς à Θεμισώνιον apud *Pauſaniam*. *e* Λατίνιον *Vat.* & *Lapi Cod.* *f* Ἄγοντες ἐξ Ἰλίου *Vat.* *g* Τῶν Ἀχαιῶν *Vat.* *h* Τρῳάδων *Vat.* *i* Male Ξεναγάρας in *Ed. Steph.* *k* Ἄντιον *Lapi Cod.* *l* Ἀρδείαν *Vat.* *m* Μητρὸς δὲ Λεύκτρας *Vat.*

LXXIII. ¶ Quamvis autem & multos alios Græcos ſcriptores afferre poſſim, qui varios urbis conditores fuiſſe tradunt, tamen ne videar eſſe verboſior, ad Romanos ſcriptores redibo. Verumtamen apud Romanos nullus exſtat antiquus hiſtoricus, aut fabularum ſcriptor: ſed eorum unuſquiſque ſuum opus compoſuit ex antiquis narrationibus, quæ in ſacris tabulis adſervantur. Horum vero quidam Romulum & Remum, Romæ conditores, Æneæ filios fuiſſe dicunt; alii, Æneæ ex filia nepotes: ſed quo patre nati non etiam aperte declarant. Eos autem Latino Aboriginum regi obſides ab Ænea datos, quum inter indigenas & advenas fœdus eſt ictum: & à Latino, qui ipſos amore magno complectebatur, non ſolum cæteris humanitatis officiis liberaliter tractatos; ſed etiam, quum is ſine virili prole deceſſiſſet, ex parte quadam hæredes regni ab eo relictos. Alii vero dicunt, Ænea defuncto Aſcanium, omni accepto imperio, cum fratribus Romulo & Remo tum illud, tum regionem & Latinorum vires tripartito diviſiſſe. Ipſum deinde Albam & alia quædam oppida condidiſſe: Remum vero, Capuam, à proavo Capy denominatam, ſed Anchiſam ab avo Anchiſe: & Æneam, quæ poſtea dicta Janiculum, à patre ſuo denominatam ædificaſſe: ſed Romam de ſuo nomine dictam condidiſſe. Hanc autem aliquamdiu deſertam manſiſſe: ſed quum poſtea altera colonia veniſſet, quam Albani Romuli Remique ductu eo miſerant, priſtinam formam recepiſſe. Unde colligitur, Romam bis fuiſſe conditam: ſemel quidem, paullo poſt bellum Trojanum: iterum vero, ætate xv. poſt priorem urbem conditam. Quod ſiquis ad remotiora reſpicere velit, & tertia quædam Roma his antiquior invenietur, quæ condita fuit antequam Æneas & Trojani in Italiam venirent. Hoc autem nec vulgaris aliquis, nec recens ſcriptor memoriæ prodidit: ſed Antiochus Syracuſanus, cujus & ante mentionem feci. Is enim ait, Morgete in Italia regnante (erat autem tunc Italia à Tarento Pæſtum uſque *tota* ora maritima) ad eum quendam Romanum exſulem veniſſe. Hæc autem ſunt ipſius verba: "Poſtquam Italus "conſenuit, Morges regnavit. Hujus tem"pore, vir quidam nomine Siculus, Roma "profugus, ad eum venit. Atque ex hujus Syracuſani ſcriptoris auctoritate, quædam antiqua Roma belli Trojani temporibus prior invenitur. Sed utrum in eodem loco ſita fuerit in quo noſtri ſeculi urbs incolitur, an vero alius locus ita vocaretur, quum ille rem iſtam incertam reliquerit, ne ego quidem conjicere poſſum. De priſcis igitur Romæ ædificationibus, hæc quæ jam ſunt dicta ſufficere puto.

LXXIV. ¶ Poſtremam vero ejus ædificationem, ſive conditionem, ſive quocunque alio nomine

Ἔχων δὲ πολλοὺς καὶ ἄλλους τῶν Ἑλληνικῶν παρέχεσθαι συγγραφέων, οἳ διαφόρους ἀποφαίνουσι τοὺς οἰκιστὰς τῆς πόλεως, ἵνα μὴ δόξαιμι μακρηγορεῖν, ἐπὶ τοὺς Ῥωμαίων ἐλεύσομαι συγγραφεῖς. παλαιὸς μὲν οὖν οὔτε συγγραφεὺς οὔτε λογογράφος ἐστὶ Ῥωμαίων οὐδὲ εἷς· ἐκ παλαιῶν μέντοι λόγων [a] ἐν ἱεραῖς δέλτοις σωζομένων, [b] ἕκαστός τις παραλαβὼν ἀνέγραψε. τούτων δέ τινες μὲν Αἰνείου γενέσθαι υἱοὺς λέγουσι Ῥωμύλον καὶ Ῥῶμον, τοὺς οἰκιστὰς τῆς Ῥώμης· ἕτεροι δὲ θυγατρὸς Αἰνείου παῖδας· ὅτου δὲ πατρός, οὐκέτι διορίζοντες· δοθῆναι δ' αὐτοὺς ὑπ' Αἰνείου Λατίνῳ τῷ βασιλεῖ τῶν Ἀβοριγίνων ὁμηρεύσοντας, [c] ὅτε αἱ πίστεις τοῖς ἐπιχωρίοις πρὸς τοὺς ἐπήλυδας ἐγένοντο. ἀσπαζόμενον δὲ αὐτοὺς Λατῖνον τῇ τε ἄλλῃ θεραπείᾳ περιέπειν εὖ, [d] ἐκγόνου τε ἄρρενος ἄπαιδα τελευτῶντα, διαδόχους μερίς τινος τῆς ἑαυτοῦ ἀρχῆς καταλιπεῖν. ἄλλοι δὲ λέγουσιν Αἰνείου τελευτήσαντος, Ἀσκάνιον ἅπασαν [e] τὴν ἀρχὴν παραλαβόντα, νείμασθαι πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς Ῥωμύλον τε καὶ Ῥῶμον, τήν τε χώραν καὶ τὴν δύναμιν [f] τῶν Λατίνων τριχῇ· αὐτὸν μὲν δὴ τήν τε Ἄλβαν κτίσαι καὶ ἄλλ' ἄττα πολίσματα· [g] Ῥῶμον δὲ Καπύην μὲν, ἀπὸ τοῦ προπάππου Κάπυος· Ἀγχίσην δὲ, [h] ἀπὸ τοῦ προπάτορος Ἀγχίσου· Αἰνείαν δὲ, τὴν ὕστερον κληθεῖσαν Ἰάνικλον, ἀπὸ τοῦ πατρός· Ῥώμην δὲ, ἀφ' ἑαυτοῦ. ταύτην δὲ χρόνους τινὰς ἐρημωθεῖσαν, ἑτέρας αὖθις ἐλθούσης ἀποικίας, ἣν Ἀλβανοὶ ἔστειλαν, ἡγουμένου Ῥωμύλου καὶ Ῥώμου, τὴν ἀρχαίαν κτίσιν ἀπολαβεῖν· ὥστε διττὰς εἶναι τῇ Ῥώμῃ τὰς κτίσεις· τὴν μὲν, ὀλίγον ὕστερον τῶν Τρωϊκῶν γενομένην· τὴν δὲ, πεντεκαίδεκα γενεαῖς ὑστεροῦσαν τῆς προτέρας. εἰ δέ τις ἀπιδεῖν βουλήσεται τὰ προσωτέρω, καὶ τρίτη τις ἀρχαιοτέρα τούτων εὑρεθήσεται Ῥώμη, γενομένη πρὶν Αἰνείαν καὶ Τρῶας [i] ἐλθεῖν ἐν Ἰταλίᾳ. ταύτην δὲ οὐ τῶν ἐπιτυχόντων τις οὐδὲ νέος συγγραφεὺς ἱστόρηκεν, ἀλλ' [k] Ἀντίοχος ὁ Συρακούσιος, οὗ καὶ πρότερον ἐμνήσθην. φησὶ δὲ Μόργητος ἐν Ἰταλίᾳ βασιλεύοντος· ἦν δὲ τότε Ἰταλία ἡ ἀπὸ Τάραντος ἄχρι Ποσειδωνίας παράλιος· [l] ἐλθεῖν πρὸς αὐτὸν ἄνδρα φυγάδα ἐκ Ῥώμης. λέγει δὲ ὧδε· "ἐπεὶ δὲ Ἰταλὸς κατεγήρα, Μόργης ἐβασίλευσεν. ἐπὶ "τούτου δὲ ἀνὴρ ἀφίκετο ἐκ Ῥώμης φυγάς· Σίκελος ὄνο"μα αὐτῷ. κατὰ μὲν δὴ τὸν [m] Συρακούσιον συγγραφέα, παλαιά τις εὑρίσκεται [n] προτεροῦσα τῶν Τρωϊκῶν χρόνων [o] ἡ 60 Ῥώμη. πότερον δὲ περὶ τοὺς αὐτοὺς ἦν τόπους, ἐν οἷς νῦν οἰκουμένη πόλις ἐστὶν, ἢ χωρίον ἕτερον οὕτως ἐτύγχανεν ὀνομαζόμενον, ἀσαφὲς ἐκείνου καταλιπόντος, οὐδ' ἐγὼ δύναμαι συμβαλεῖν. περὶ μὲν οὖν τῶν παλαιῶν κτίσεων ἱκανὰ ἡγοῦμαι τὰ προειρημένα. Τὸν δὲ τελευταῖον τῆς Ῥώμης [p] γενόμενον " [q] οἰκισμὸν, ἢ κτίσιν, ἢ ὅτι δήποτε

χρὴ

a Forſan per ἱερὰς δέλτους intelligit libros iſtos, quos ſub finem lib. 9. vocat ἀποθέτους βίβλους, & qui in ſacris ſcriniis repoſiti adſervabantur. *b* Ἕκαστός τι παραλαβὼν *Vat.* *c* Ὅτε καὶ αἱ πίστεις *Vat.* *d* Καὶ ἐκγόνου ἄρρενος *Vat.* *e* Τὴν Λατίνων ἀρχὴν *Vat.* *f* Τὴν Λατίνων *Vat.* *g* Καπύην μὲν Ῥῶμον *Vat.* & *Lapi Cod.* haud ſcio an convenientius, inquit *Sylb.* *h* Ipſiſſima hæc verba proferuntur a *Steph. Byz.* v. Ἀγχίση: adeo ut mirari ſubeat *Doctiſſ. Berkelium* tam gravi in errore [illegible] in hunc *Stephani* locum commentatur. *i* Loquendi genus duriuſculum, huic tamen Auctori (& Poëtis) ſatis familiare [illegible]. *k* Ἀρ[illegible] perperam in *Cod. Vat.* *l* Ἐλθεῖν ὡς αὐτὸν *Vat.* *m* Συῤῥακούσιον in *Ed. Steph.* errore manifeſto. *n* Καὶ [illegible] *Vat.* *o* Articulus ἡ tollendus videtur. cohærent enim iſta παλαιά τις Ῥώμη *Vat.* *p* Deeſt *Vat.* *q* Diſtinguit inter οἰκισμὸν & κτίσιν: ut indicet ſe pro comperto non habere, fuiſſetne Roma à poſteris Æneæ reſtaurata tantum & incolis frequentata, quod eſt οἰκίζειν, an exſtructa & condita, quod eſt κτίζειν. Quanquam non ignoramus κτίζειν ſæpe de colonia aliquo deducta dici, & κτίστας appellari quorum ductu & auſpiciis colonia fuerit deducta. *Caſ.*

a Apud

χρὴ καλεῖν, Τίμαιος μὲν ὁ Σικελιώτης οὐκ οἶδ' ὅτῳ [a] κανόνι χρησάμενος, ἅμα Καρχηδόνι κτιζομένῃ γενέσθαι φησὶν, ὀγδόῳ καὶ τριακοστῷ πρότερον ἔτει τῆς πρώτης ὀλυμπιάδος. Λεύκιος δὲ [b] Κίγκιος, ἀνὴρ τῶν ἐκ τοῦ βουλευτικοῦ συνεδρίου, περὶ τὸ τέταρτον ἔτος τῆς δωδεκάτης [c] ὀλυμπιάδος. Κάτων δὲ Πόρκιος Ἑλληνικὸν μὲν οὐχ ὁρίζει χρόνον· ἐπιμελὴς δὲ γενόμενος, εἰ καί τις ἄλλος, [d] εἰς τὴν συναγωγὴν τῆς ἀρχαιολογουμένης ἱστορίας, ἔτεσιν ἀποφαίνει δυσὶ καὶ τριάκοντα καὶ τετρακοσίοις ὑστεροῦσαν τῶν Ἰλιακῶν. ὁ δὲ χρόνος οὗτος ἀναμετρηθεὶς ταῖς Ἐρατοσθένους χρονογραφίαις, κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος πίπτει τῆς ἑβδόμης ὀλυμπιάδος. ὅτι δέ εἰσιν οἱ κανόνες ὑγιεῖς οἷς Ἐρατοσθένης κέχρηται, καὶ πῶς ἄν τις ἀπευθύνοι τοὺς Ῥωμαίων χρόνους πρὸς τοὺς Ἑλληνικοὺς, ἐν ἑτέρῳ δεδήλωταί μοι λόγῳ. οὐ γὰρ ἠξίουν, ὡς Πολύβιος ὁ Μεγαλοπολίτης, τοσοῦτον μόνον εἰπεῖν, ὅτι κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος τῆς ἑβδόμης ὀλυμπιάδος τὴν Ῥώμην ἐκτίσθαι πείθομαι· οὐδ' ἐπὶ τοῦ παρὰ τοῖς [e] Ἀρχιερεῦσι κειμένου πίνακος ἑνὸς καὶ μόνου τὴν πίστιν ἀβασάνιστον [f] καταλιπεῖν, ἀλλὰ τοὺς ἐπιλογισμοὺς, οὓς αὐτὸς προεθέμην εἰς μέσον, ὑπευθύνους τοῖς βουληθεῖσιν ἐσομένους, ἐξενεγκεῖν. ἡ μὲν οὖν ἀκρίβεια ἐν ἐκείνῳ δηλοῦται τῷ λόγῳ· λεχθήσεται δὲ καὶ διὰ τῆσδε τῆς πραγματείας αὐτὰ τὰ ἀναγκαιότατα. ἔχει δὲ οὕτως· ἡ Κελτῶν ἔφοδος, καθ' ἣν ἡ Ῥωμαίων πόλις ἑάλω, συμφωνεῖται σχεδὸν ὑπὸ πάντων, ἄρχοντος Ἀθήνησι Πυργίωνος, γενέσθαι, κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ὀγδόης καὶ ἐννενηκοστῆς ὀλυμπιάδος. ὁ δὲ πρὸ τῆς καταλήψεως χρόνος ἀναγόμενος εἰς Λεύκιον Ἰούνιον Βροῦτον καὶ Λεύκιον Ταρκύνιον [g] Κολλατῖνον, τοὺς πρώτους ὑπατεύσαντας ἐν Ῥώμῃ μετὰ τὴν κατάλυσιν τῶν βασιλέων, ἔτη περιείληφεν εἴκοσι πρὸς τοῖς ἑκατόν. δηλοῦται δὲ ἐξ ἄλλων τε πολλῶν, καὶ τῶν καλουμένων Τιμητικῶν ὑπομνημάτων, ἃ διαδέχεται παῖς παρὰ πατρὸς, καὶ περὶ πολλοῦ ποιεῖται τοῖς μεθ' ἑαυτὸν ἐσομένοις, ὥσπερ ἱερὰ πατρῷα, παραδιδόναι. πολλοὶ δ' εἰσὶν ἀπὸ τῶν τιμητικῶν οἴκων ἄνδρες ἐπιφανεῖς οἱ διαφυλάττοντες
I αὐτά· ἐν οἷς εὑρίσκω [h] δευτέρῳ πρότερον ἔτει τῆς ἁλώσεως τίμησιν ὑπὸ τοῦ Ῥωμαίων δήμου γενομένην, ᾗ παραγέγραπται καθάπερ καὶ ταῖς ἄλλαις χρόνος οὗτος, "ὑπατεύοντος Λευκίου Οὐαλερίου Ποτίτου καὶ Τίτου "Μαλλίου Καπιτωλίνου, μετὰ τὴν ἐκβολὴν τῶν βασιλέων ἑνὸς δέοντι εἰκοστῷ [i] καὶ ἑκατοστῷ ἔτει. ὥστε τὴν Κελτικὴν ἔφοδον, ἣν τῷ δευτέρῳ μετὰ τὴν τίμησιν ἔτει γενομένην εὑρίσκομεν, ἐκπεπληρωμένων τῶν εἴκοσι [k] καὶ ἑκατὸν γενέσθαι. εἰ δὴ τοῦτο τὸ διάστημα τοῦ χρόνου τριάκοντα ὀλυμπιάδων εὑρίσκεται γενόμενον, ἀνάγκη τοὺς πρώτους ἀποδειχθέντας ὑπάτους ὁμολογεῖν ἄρχοντος Ἀθήνησιν [l] Ἰσαγόρου παρειληφέναι τὴν ἀρχὴν, κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ὀγδόης καὶ ἑξηκοστῆς ὀλυμπιάδος.

rem appellare velis, Timæus Siculus (neſcio quam regulam ſequutus) ait incidere in idem tempus quo Carthago condebatur, in annum videlicet XXXVIII. ante primam olympiadem. At Lucius Cincius, vir ordinis ſenatorii, in quartum duodecimæ olympiadis annum incidere dicit. Porcius autem Cato nullam Græcam temporum rationem declarat: & quum, ſi quis alius, in antiquis hiſtoriæ ſcriptis colligendis accuratus fuerit, affirmat *Romam conditam* quadringintis triginta duobus annis poſt bellum Trojanum. Hoc vero tempus, ſi dimetiaris ſecundum Eratoſthenis Chronographias, in primum ſeptimæ olympiadis annum incidit. Canones autem, quibus Eratoſthenes eſt uſus, ſanos eſſe, & quomodo quis Græcam ſupputandi rationem ad Romanam dirigere poſſit, alio libro declaravimus. Nolui enim, ut Polybius Megalopolitanus, hoc ſolum dicere, me credere Romam conditam fuiſſe anno ſecundo ſeptimæ olympiadis. Neque uni & ſoli Anchiſenſium tabulæ fidem, re non diligenter examinata, adhibere: ſed rationes, quas in medium protuli, cujuſvis judicio perpendendas relinquere volui. Accurata igitur temporum ſupputatio in illo libro declarata eſt: tamen in hoc quoque tractatu dicentur quæ maxime ſunt neceſſaria. res autem ita ſe habet. Gallorum expeditio, qua Romanorum urbs capta eſt, fuit (ut propemodum omnes auctores communi conſenſu fatentur) archonte Athenis Pyrgione, circiter primum annum nonageſimæ octavæ olympiadis. Tempus vero quod urbis expugnationem præceſſit, ſi reducatur ad Lucium Junium Brutum & Lucium Tarquinium Collatinum, qui Romæ conſulatum primi geſſerunt poſt ſublatum regium dominatum, centum & viginti annos complectitur. Hoc autem cum ex aliis multis apparet, tum etiam ex commentariis qui Cenſorii vocantur, quos filii à patribus per manus accipiunt, & maxima cura ſuis poſteris tanquam ſacra paterna tradere conantur. Multi autem ſunt illuſtres viri ex cenſoriis familiis qui diligenter hoc ſervant: in quibus invenio duobus annis ante captam urbem cenſum populi Romani habitum, cui, quemadmodum & aliis, hoc tempus eſt adſcriptum, "Lucio Valerio Potito & Tito Manlio Capitolino conſulibus, poſt expulſos reges "anno centeſimo undevigeſimo. Quare Gallorum expeditionem, quam anno poſt cenſum habitum ſecundo ſuſceptam comperimus, centum & viginti annis abſolutis factam conſtat. Si igitur hoc temporis ſpatium XXX. olympiadas conficere conſtat, neceſſe eſt fateri, eos, qui primi Romæ conſules deſignati *& creati* fuerunt, magiſtratum iniiſſe archonte Athenis Iſagora, anno primo ſexageſimæ octavæ olympiadis.

¶ Si

a Apud Chronologos idem fere eſt κανὼν quod *Epocha*. nam quod eſt fabro κανὼν ad dirigendum opus, id Chronographo ſunt Epochæ ad rationem temporum dirigendam. *Caſ.* *b* Καίκιος perperam in *Cod. Vat.* *c* Ὀλυμπιάδος. Κόϊντος δὲ Φάβιος κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ὀγδόης ὀλυμπιάδος. Κάτων δὲ *Vat.* d Περὶ τὴν συναγ. *Vat.* *e* Ἀγχισεῦσι *Vat.* *f* Καταλιπεῖν *Vat.* *g* Κολατῖνον mendoſe in *Ed. Steph.* *h* Τρίτῳ malit *Glareanus* ex numeris ab auctore poſitis p. 119. & 120. juxta *Ed. Sylb.* Mox legendum videtur τίμησιν ὑπὸ τοῦ Ῥωμαίων δήμου γενομένην, vel τίμησιν τοῦ τῶν Ῥωμαίων δήμου γεν. *Sylb.* *i* Ita *Vat.* & *Lapi Cod.* itidemque *Glareanus*. arguunt idem ſequentia. Deſiderantur in *Ed Steph.* *k* Καὶ ἑκατὸν ἐτῶν γενόμενον *Vat.* *l* Ita reſtituit *Sylb.* Εἰσάγου in *Ed. Steph.* Ἰσάγου *Vat.* & *Lapi Cod.*

LXXV. ¶ Si autem à regibus expulſis ad Romulum primum populi Romani regem tempus revocetur, hoc annorum CCXLIV. ſummam conficiet: quod patet ex ipſis regum ſucceſſionibus, & annis quibus eorum unuſquiſque regnum tenuit. Romulus enim urbis conditor triginta & ſeptem annos regnum tenuiſſe dicitur: at poſt Romuli mortem Romæ per integrum annum interregnum fuiſſe fertur. Deinde Numa Pompilius, populi ſuffragiis rex creatus, quadraginta tres annos regnaſſe dicitur. Tullus vero Hoſtilius poſt Numam, XXXII. Deinde Ancus Marcius qui poſt eum regnavit, XXIV. Poſt Marcium Lucius Tarquinius, cognomento Priſcus, XXXVIII. Et Servius Tullius, qui ei ſucceſſit, XLIV. At Lucius Tarquinius, homo tyrannicus, qui propter juris contemptionem ſuperbus eſt vocatus, Servio ſublato ad annum uſque XXV. regnaſſe dicitur. Si igitur CCXLIV. annos numeres, quos ipſi reges regnarunt, & olympiadas LXI. omnino neceſſe eſt, Romulum primum Romanorum regem, primo ſeptimæ olympiadis anno regnum auſpicatum eſſe, archonte Athenis Charopo, primo principatus decennis anno. Hoc enim annorum ſupputatio poſtulat. Quod autem unuſquiſque regum tot annos regnarit, apparet ex rationibus quas hac ipſa de re ſuo loco attuli. Hæc igitur ſunt quæ de tempore quo condita fuit urbs, quæ nunc eſt rerum domina, partim tradiderunt ſcriptores qui meam ætatem anteceſſerunt, partim mihi quoque ſunt viſa. Quinam vero fuerint

Urbis conditores. ejus conditores, aut quibus acti caſibus coloniam deduxerint, & quæcunque alia ſcriptis produntur, quæ ipſi acciderunt dum conderetur, multi jam dixerunt, & nonnulli non ſine magna ſcriptorum diſcrepantia. Dicam tamen & ego quæ memorantur, & quæ ad veritatem proxime accedunt. Sic autem

LXXVI. ſe res habet. ¶ Amulius regnum Albanorum adeptus, quod Numitorem fratrem natu majorem per vim à paterno honore repuliſſet, præter alia facinora, quæ cum magna juris contemptione patravit, tandem etiam totam Numitoris domum per inſidias tollere decrevit, partim vindictæ metu, partim etiam imperii perpetui cupiditate. Quod conſilium quum diu animo agitaſſet, primum quidem Numitoris filium Ægeſtum, recens pubeſcentem, obſervato loco ubi venabatur, & inſidiis in occultiſſimis ejus latebris clam poſitis, ad venationem egreſſum interfecit: & poſt hoc perpetratum, rumores ſpargi curavit, adoleſcentem à latronibus interfectum. Hic tamen falſus rumor tacitam veritatem ſuperare non potuit: ſed multi vel cum ſui periculo ſcelus hoc eloqui ſunt auſi. Numitor vero rem quidem ſciebat, ſed, rationi magis quam dolori ſerviens, ignorantiam ſimulabat, quod iram in aliud tempus minus periculoſum differre

Καὶ μὴν ἀπό γε τῆς ἐκβολῆς τῶν βασιλέων ἐπὶ τὸν πρῶτον ἄρξαντα [a] τῆς πόλεως ἀναβιβασθεὶς Ῥωμύλον ὁ χρόνος, ἔτη τέτταρα πρὸς τετταράκοντα καὶ διακοσίοις ἀποτελεῖ. γνωρίζεται δὲ τοῦτο ταῖς διαδοχαῖς τῶν βασιλέων καὶ τοῖς ἔτεσιν οἷς κατέσχον τὴν ἀρχὴν ἕκαστοι. [b] Ῥωμύλος μὲν γὰρ ὁ κτίσας τὴν πόλιν, ἑπτὰ καὶ τριάκοντα ἔτη λέγεται κατασχεῖν τὴν δυναστείαν· μετὰ δὲ τὸν Ῥωμύλου θάνατον, ἀβασίλευτος ἡ πόλις γενέσθαι χρόνον ἐνιαύσιον. ἔπειτα [c] Νουμᾶς Πομπίλιος, αἱρεθεὶς ὑπὸ τοῦ δήμου, τρία καὶ τετταράκοντα ἔτη βασιλεῦσαι. Τύλλος δὲ Ὁστίλιος μετὰ Νουμᾶν, δύο καὶ τριάκοντα. [d] ὁ δ' ἐπὶ τούτῳ βασιλεύσας Ἄγκος Μάρκιος, τέτταρα πρὸς τοῖς εἴκοσι. μετὰ δὲ Μάρκιον Λεύκιος Ταρκύνιος, ὁ κληθεὶς Πρίσκος, ὀκτὼ καὶ τριάκοντα". τοῦτον δὲ διαδεξάμενος Σερούιος Τύλλιος, τετταράκοντα καὶ τέτταρα. Σερούιον δὲ ἀνελὼν Λεύκιος Ταρκύνιος τυραννικὸς, καὶ διὰ τὴν τῶν δικαίων ὑπεροψίαν κληθεὶς Σούπερβος, ἕως εἰκοστοῦ καὶ πέμπτου προαγαγεῖν τὴν ἀρχήν. τεττάρων δὲ καὶ τετταράκοντα καὶ διακοσίων [e] ἀναπληρουμένων, ἃ κατέσχον οἱ βασιλεῖς, ὀλυμπιάδων δὲ μιᾶς καὶ ἑξήκοντα, πᾶσα ἀνάγκη τὸν πρῶτον ἄρξαντα τῆς πόλεως Ῥωμύλον ἔτει πρώτῳ τῆς ἑβδόμης ὀλυμπιάδος παρειληφέναι τὴν βασιλείαν, ἄρχοντος Ἀθήνησι [f] τῆς δεκαετίας Χάροπος ἔτος πρῶτον. τοῦτο γὰρ ὁ λογισμὸς τῶν ἐτῶν ἀπαιτεῖ. ὅτι δὲ τοσαῦτα ἕκαστος τῶν βασιλέων ἦρξεν ἔτη, δι' ἐκείνου δηλοῦταί μοι τοῦ λόγου. τὰ μὲν δὴ περὶ τοῦ χρόνου καθ' ὃν ἡ νῦν δυναστεύουσα πόλις ᾠκίσθη, τοῖς τε πρὸ ἐμοῦ γενομένοις εἰρημένα, κἀμοὶ δοκοῦντα, τοιάδε ἐστίν. οἰκισταὶ δ' αὐτῆς οἵτινες ἦσαν, ἢ τίσι τύχαις χρησάμενοι τὴν ἀποικίαν ἔστειλαν, ὅσα τε ἄλλα περὶ τὴν κτίσιν ταύτην ἱστόρηται, πολλοῖς μὲν εἴρηται, καὶ [g] διαφόρως τὰ πλεῖστα ἐνίοις· λέξεται δὲ κἀμοὶ τὰ πιθανώτατα τῶν μνημονευομένων. ἔχει δὲ ὧδε· [h] Ἀμόλιος ἐπειδὴ παρέλαβε τὴν Ἀλβανῶν βασιλείαν, τὸν πρεσβύτερον ἀδελφὸν [i] Νομίτορα, τῷ κατισχῦσαι, τῆς πατρίου 62 τιμῆς ἀπείρξας, [k] ἄλλα τε κατὰ πολλὴν ὑπεροψίαν τῶν δικαίων ἔδρα, [l] καὶ τελευτῶν ἔρημον γενεᾶς τὸν οἶκον τοῦ Νομίτορος ἐπεβούλευσε ποιῆσαι, τοῦ τε δίκην ὑποσχεῖν φόβῳ, καὶ ἔρωτι μὴ [m] ἐκπαυθῆναί ποτε τῆς ἀρχῆς. βουλευσάμενος δὲ ταῦτα ἐκ πολλοῦ, πρῶτον μὲν τὸν υἱὸν τοῦ Νομίτορος [n] Αἴγεστον ἄρτι γενειάζοντα, φυλάξας ἔνθα ἐκυνηγέτει, προλοχίσας τοῦ χωρίου τὸ ἀφανέστατον, ἐξελθόντα ἐπὶ θήραν ἀποκτείνει, παρασκευάσας λέγεσθαι μετὰ τὸ ἔργον, ὡς ὑπὸ λῃστῶν ἀναιρεθείη τὸ μειράκιον. οὐ μέντοι κρείττων [o] ἡ κατεσκευασμένη δόξα [p] τῆς σεσιωπημένης ἀληθείας ἐγένετο· ἀλλὰ καὶ πολλοῖς παρὰ τὸ ἀσφαλὲς ἐτολμᾶτο λέγεσθαι τὸ πραχθέν. Νομίτωρ δὲ ᾔδει μὲν τὸ ἔργον, λογισμῷ δὲ κρείττονι τοῦ πάθους χρώμενος, ἄγνοιαν ἐσκήπτετο, εἰς ἀκινδυνότερον ἀναβάλλεσθαι χρόνον τὴν ὀργὴν βουλευσάμενος.

a Τῆς πόλεως Ῥωμύλον ἀναβιβασθεὶς *Vat.* ordine magis naturali. b Ῥωμῦλος cum circumflexo paſſim in Cod. *Vat.* c Νέμας & mox Νεμᾶν *Vat.* d Quæ ſequuntur uſque ad τοῦτον δὲ deſunt in *Ed. Steph.* Ex *Veneto Cod.* inſeruit *Sylb.* Agnoſcit eadem *Lapi* verſio, ut & Cod. *Vat.* e Ἀναπληρουμένων *Vat.* f Τὴν δεκαετίαν *Vat.* g Forſan rectius διαφόρως. *Sylb.* h Ἀμόλιος *Vat.* ubique. i Νεμίτορα *Vat.* paſſimque eodem modo. k Τάτε ἄλλα καὶ κατὰ πολλὴν *Vat.* l Καὶ τελευτῶν *Vat.* m Παυθῆναί ποτε *Vat.* malim τοῦ μὴ ἐκπαυθ. Hujuſmodi enim infinitivis interdum præfixus invenitur articulus τοῦ apud *Dionyſium*, quum interdum abſit: ſed ſuſpecti non immerito fuerint illi à quibus abeſt loci. *Steph.* n *Plutarcho* in Parallelis dicitur Αἴνιτος. Ἔγεστον legiſſe videtur *Lapus.* o Ἡ κατασκευασθεῖσα *Vat.* p Τῆς σιωπωμένης *Vat.*

a Ἰλίαν

σάμενος. Ἀμύλιος δὲ τὰ τοῦ μειρακίου ὑπολαβὼν λεληθέναι, δεύτερα τάδε ἐποίει· τὴν θυγατέρα τοῦ Νομίτορος [a] Ἰλίαν, ὡς δέ τινες γράφουσι, Ῥέαν ὄνομα, Ἰλίαν δ' ἐπίκλησιν, ἐν ἀκμῇ γάμου γενομένην, ἱέρειαν ἀποδείκνυσιν Ἑστίας, ὥς γε μὴ τάχιον εἰς ἀνδρὸς ἐλθοῦσα τέκῃ τιμωρὸν τῷ γένει. [b] πενταετοῦς δὲ οὐκ ἐλάττω [c] χρόνον ἔδει τὰς ἱερὰς κόρας ἁγνὰς διαμεῖναι γάμων, αἷς ἀνατέθειται τοῦ τε ἀσβέστου πυρὸς ἡ φυλακή, καὶ εἴ τι ἄλλο θρησκεύεσθαι τῷ κοινῷ διὰ παρθένων νόμιμον ἦν. ἔπραττε δὲ Ἀμύλιος τοῦτο μετ' ὀνομάτων καλῶν, ὡς τιμὴν τῷ γένει καὶ κόσμον περιτιθείς, οὔτε αὐτὸς εἰσηγησάμενος τὸν νόμον τόνδε, οὔτε κοινῷ ὄντι πρῶτον ἀναγκάσας τὸν ἐν ἀξιώματι χρῆσθαι τὸν ἀδελφόν· ἐν ἔθει δὲ τοῖς Ἀλβανοῖς καὶ ἐν καλῷ ὄν, τὰς εὐγενεστάτας [d] ἀποδείκνυσθαι τῆς Ἑστίας προπόλους. ὁ δὲ Νομίτωρ, αἰσθόμενος [e] οὐκ ἀπὸ τοῦ βελτίστου ταῦτα πράττοντα τὸν ἀδελφόν, ὀργὴν φανερὰν οὐκ ἐποιεῖτο, ἵνα μὴ τῷ δήμῳ ἀπέχθοιτο, ἀπόρρητον δὲ καὶ [f] τοῦτο ἔγκλημα ἐφύλαττε. τετάρτῳ δ' ὕστερον ἔτει τὴν [g] Ἰλίαν ἐλθοῦσαν εἰς ἱερὸν ἄλσος Ἄρεος, ὕδατος ἁγνοῦ κομιδῆς ἕνεκα, ᾧ πρὸς τὰς θυσίας ἔμελλε [h] χρῆσθαι, βιάζεταί τις ἐν τῷ τεμένει. τοῦτον δέ τινες μὲν ἀποφαίνουσι τῶν μνηστήρων ἕνα γενέσθαι τῆς κόρης, ἐρῶντα τῆς παιδίσκης· οἱ δὲ αὐτὸν [i] τὸν Ἀμύλιον, οὐκ ἐπιθυμίας μᾶλλον ἢ ἐπιβουλῆς ἕνεκα, φραξάμενόν τε ὅπλοις οἷς ἐκπληκτικώτατος ὀφθήσεσθαι ἔμελλε, καὶ τὸ τῆς ὄψεως γνώριμον εἰς ἀσαφὲς ὡς μάλιστα ἠδύνατο καθιστάντα· οἱ δὲ πλεῖστοι μυθολογοῦσι τοῦ δαίμονος εἴδωλον, οὗ τὸ χωρίον ἦν, πολλὰ [k] καὶ ἄλλα τῷ πάθει δαιμόνια ἔργα, ἡλίου τε ἀφανισμόν, καὶ ζόφον ἐν οὐρανῷ κατασχόντος· ὄψιν δέ, ἣν καὶ τὸ εἴδωλον εἶχε, θαυμασιωτέραν [l] μακρῷ ἢ κατὰ μέγεθος καὶ κάλλος ἀνθρώπων. φασί τε εἰπεῖν τῇ κόρῃ παρηγοροῦντα τὴν λύπην τὸν βιασάμενον· ἐξ οὗ γενέσθαι δῆλον ὅτι θεὸς ἦν· μηδὲν ἄχθεσθαι τῷ πάθει. τὸ γὰρ κοινώνημα τῶν γάμων αὐτῇ γεγονέναι πρὸς τὸν ἐμβατεύοντα τῷ χωρίῳ δαίμονα· τέξεσθαι δ' αὐτὴν ἐκ τοῦ βιασμοῦ δύο παῖδας, ἀνθρώπων μακρῷ κρατίστους ἀρετὴν [m] κατὰ τὰ πολέμια. ταῦτα δὲ εἰπόντα νέφει περικαλυφθῆναι, καὶ ἀπὸ γῆς ἀρθέντα φέρεσθαι δι' ἀέρος ἄνω. ὅπως μὲν οὖν χρὴ περὶ τῶν τοιῶνδε δόξης ἔχειν, πότερον καταφρονεῖν ὡς ἀνθρωπίνων [n] διουργημάτων εἰς θεοὺς ἀναφερομένων, [o] μηδὲν ἂν τοῦ θεοῦ [p] λειτούργημα τῆς ἀφθάρτου καὶ μακαρίας φύσεως ἀνάξιον [q] ὑπομένοντος· ἢ καὶ ταύτας παραδέχεσθαι τὰς ἱστορίας, ὡς ἀνακεκραμένης τῆς ἁπάσης οὐσίας τοῦ κόσμου, καὶ μεταξὺ τοῦ θείου καὶ τοῦ θνητοῦ γένους [r] ὑπαρχούσης φύσεως, [ſ] ἣν τὸ δαιμόνων

vellet. At Amulius, adoleſcentis cædem occultam eſſe ratus, alterum ſcelus addidit priori. Iliam Numitoris filiam, vel (ut alii ſcribunt) Rheam nomine, Iliam cognomine, nuptiis jam maturam, Veſtæ ſacerdotem optavit: veritus ne, ſi cito alicui nupſiſſet, ſcelerum ultorem ſuæ familiæ pareret. Has autem ſacratas virgines, quibus ignis perpetui cuſtodia commiſſa, non minus quinquennio nuptiarum puras in virginitate manere, & cætera divini cultus munia, ſi quæ alia reipublicæ cauſſa virgines ex legibus obire ſolebant, exercere oportebat. Hoc autem fecit Amulius, rem honeſto nomine velans, quaſi magno honore ac ornamento *fratris* progeniem decoraret: præſertim quod ipſe, nec hujus moris auctor fuiſſet, nec eo vulgato & recepto fratrem virorum illuſtrium primum uti coegiſſet. Nam apud Albanos hoc uſitatum erat & honorificum, nobiliſſimas virgines Veſtæ miniſtras deſignari. Sed Numitor, quamvis hæc à fratre non optima mente fieri cognoſceret, iram tamen non patefaciebat, ne in populi odium incurreret: ſed hanc etiam injuriam ſilentio tectam ſervabat.

LXXVII ¶ Verum, quarto poſt anno Iliam in ſacrum Martis lucum profectam, ut ſacrorum cauſſa, quæ factura erat, aquam puram afferret, neſcio quis in eo luco per vim ſtupravit. Hunc autem nonnulli ajunt fuiſſe unum de procis puellæ, amore captum virginis: alii vero ipſum Amulium, non tam libidinis quam inſidiarum cauſſâ; ſeque armis ſepſiſſe, ut maximum ſpectanti terrorem incuteret; omneſque faciei notas quam maxime potuit obſcuraſſe. At plerique fabulantur, ſpectrum dei, cujus is lucus erat, cum multa huic caſui divina opera adhibuiſſe, tum etiam ſolem obſcuraſſe, cœloque tenebras offudiſſe. Speciem vero, quam id ſpectrum habebat, mortali longe auguſtiorem fuiſſe & forma & ſtatura. Quinetiam ajunt, ſtupratorem dixiſſe, ut puellæ mœrorem levaret (unde manifeſtum erat eum fuiſſe deum) ne factum illud ægre ferret: eam enim nuptiis conjunctam fuiſſe cum genio illius loci cuſtode; atque ex hoc violento congreſſu duos filios parituram, omnium hominum virtute bellica longe præſtantiſſimos. His autem dictis, nube circumdatum, è terra ſublatum, & per aërem curſu ſublimi raptum. Quam igitur opinionem de rebus hujuſmodi oporteat habere, utrum hæc ut * humana facinora ad deos relata ſint contemnenda, quod deus nullum miniſterium incorrupta ac beata natura indignum patiatur: an vero tales etiam hiſtorias admittere deceat, in quibus ſcribitur univerſam mundi eſſentiam permixtam eſſe, & inter deum ac mortale genus mediam quandam naturam eſſe, quam dæmonum natio

a Ἰλίαν & mox Ἰλίαν ἐπίκλησιν *Vat.* In *Lapi* verſione *Silvia* dicitur, & *Rhea Silvia* apud *Livium.* b Τετρακονταετοῦς legendum contendunt *Glarean. Sylb.* & *Port.* ex teſtimonio plurimorum auctorum, atque adeo *Dionyſii* noſtri l. 2. pag. 127. juxta *Ed. Sylb.* ubi de *Veſtalium* virginum conditione verba facit. c Χρόνου *Vat.* d Ἀποδείκνυσθαι κόρας τῆς Ἑστίας *Vat.* e Ταῦτα οὐκ ἀπὸ τοῦ βελτίστου *Vat.* f Τοῦτο ἐφυλάττετο τὸ ἔγκλημα *Vat.* g Ἰλίαν *Vat.* h Χρῆσθαι *Vat.* i Deeſt *Vat.* k Fortaſſe legendum καὶ ἄλλα τῷ πάθει δαιμόνια ἔργα προσθέντος, ἡλίου &c. *Port.* Poſt ἔργα, δράσαντος, ποιήσαντος aut ſimile quid deeſſe puto: & in ſequentib[redacted]ς malit, per me licet. *Sylb.* Sic cenſeo potius eſſe emendandum, πολλὰ καὶ ἄλλα τῷ πάθει δαιμόνια ἔργα προσπίπτοντες, ἡλίου τε ἀφανισμὸν καὶ ζόφον ἐν οὐρανῷ κατασχόντα. nam Græcum eſt loquendi genus ζόφος κατέχει ἐν οὐρανῷ ſive οὐρανόν. *Caſ.* l Μακρῷ δή τι *Vat.* m Καὶ τὰ πολέμια *Vat.* n Ῥᾳδιουργημάτων *Vat.* quo modo legendum eſſe conjecerunt *Cam. Sylb. Steph.* & *Port.* o Μηδὲν αὐτοῦ τοῦ θεοῦ *Vat.* p Ῥᾳδιούργημα malit *Port.* q Scribo ὑπομένοντος, ut ὑπομένοντος ἂν ſit pro futuro ὑπομενοῦντος. alioqui certe nullum hic particula ἂν uſum haberet. *Steph.* r Τελτης πρὸς ὑπαρχχούσης *Vat.* ſ Forſan ἢ τὸ δαιμόνων φῦλον ἐπέχει. *Port.*
* i. e. facinora ab hominibus commiſſa, &, ad tegendam turpitudinem, diis attributa *Sylb.*

natio tenet, modo cum diis, modo cum hominibus ſe miſcens, ex qua genus heroum ſit procreatum, in præſentia non eſt quærendum: & quæ de illis à philoſophis ſunt dicta ſufficiunt. Cæterum, puella poſt vim ſibi factam invaletudinem ſimulans (hoc enim conſilium mater ipſi dederat, tum ſecuritatis cauſſâ tum religionis in deos) ad ſacra non amplius accedebat: ſed quicquid ipſam in ſacrorum miniſterio facere oportebat, id ab aliis virginibus præſtitum, quæ idem munus

LXXVIII. ſolebant obire. ¶ Sed Amulius, ſive facti conſcientia ſive ſuſpicione veriſimili motus, diligenter ſcrutabatur quam ob cauſſam *virgo* à ſacris tamdiu abſtinuiſſet. Medicis autem, quibus maxime fidebat, eo miſſis, quoniam mulieres morbum viris non prodendum eſſe cauſſabantur, uxorem ſuam puellæ cuſtodem reliquit. Quum autem ipſa morbi genus indicaſſet *marito*, poſtquam rem aliis incognitam muliebri conjectura deprehendit, puellam, ne clam pareret (erat enim partui proxima) ab hominibus armatis cuſtodiri juſſit. Ipſe vero, fratre in conſilium advocato, ſtuprum virgini oblatum, quod aliis erat incognitum, indicavit: & puellæ parentes ut culpæ conſcios accuſabat, eoſque rem totam non celare, ſed in medium proferre jubebat. At Numitor dixit ſe præter omnem exſpectationem hæc audire, & à crimine objecto alieniſſimum eſſe: ac temporis ſpatium ad veritatem inquirendam ſibi concedi petebat. Quum autem temporis dilationem ægre impetraſſet, poſtquam ex uxore rem cognovit, ut eam ab initio puella narraverat, vim puellæ à deo factam *fratri* declaravit, & verba quæ de geminis pueris protulerat ei dixit; poſtulavitque fidem dictis ea conditione adhibendam eſſe, ſi talis eſſet partus progenies, qualem deus fore prædixerat. Puellam enim jam ad pariendum eſſe vicinam. quare fraudem, ſi qua uteretur, non diu celatum iri. Quin & ipſas puellæ cuſtodes ad quæſtionem offerebat, nec ullum indicii genus recuſabat. Hæc ejus dicta totum concilium probavit. Sed Amulius nihil ſani ajebat ineſſe in his poſtulatis: ſed quavis ratione puellam perdere conabatur. Interea vero dum hæc geruntur, illi quibus partus cuſtodia mandata, venerunt, & à puella geminos infantes mares editos nuntiarunt. Tum vero Numitor vehementius idem aſſeverare cœpit, deum hujus facinoris auctorem demonſtrans, & poſtulans ut *Amulius* in puellam ab ea culpa alienam nihil injuſte faceret. At Amulius in ipſo quoque partu aliquid fraudis ab hominibus admiſſum putabat, & alterum infantem à mulieribus, vel clam cuſtodibus, vel etiam illis operam ſuam præſtantibus, paratum fuiſſe credebat. Et ſuper hac re multa in utramque

φῦλον ἐπέχει, ποτὲ μὲν ἀνθρώποις, ποτὲ δὲ θεοῖς ἐπιμιγνύμενον, [a] ἡρώων φῦναι γένος, οὔτε καιρὸς ἐν τῷ παρόντι διασκοπεῖν, ἀρκεῖ τε [b] ὡς φιλοσόφοις περὶ αὐτῶν ἐλέχθη. ἡ δ᾽ οὖν κόρη μετὰ τὸν βιασμὸν ἀρρωστεῖν σκηψαμένη· τοῦτο γὰρ αὐτῇ παρῄνεσεν ἡ μήτηρ ἀσφαλείας τε καὶ τῶν πρὸς τοὺς θεοὺς ὁσίων ἕνεκα· οὐκ ἔτι προσῄει τοῖς ἱεροῖς, ἀλλὰ διὰ τῶν ἄλλων ἐγίνετο παρθένων, αἷς τὸ αὐτὸ προσετέτακτο ἔργον, ὅσα λειτουργεῖν ἐκείνην ἔδει. Ἀμύλιος δὲ, εἴτε κατὰ τὴν συνείδησιν τῶν πραχθέντων, εἴτε ὑπονοίᾳ τῶν εἰκότων προαχθεὶς, ἔρευναν ἐποιεῖτο τῆς χρονίου τῶν ἱερῶν ἀποστάσεως, κατὰ τίνα γίνεται μάλιστ᾽ αἰτίαν. ἰατροὺς δὲ οἷς μάλιστα ἐπίστευεν εἰσπέμπων, ἐπειδὴ τὴν νόσον αἱ γυναῖκες ἀπόρρητον ἀνθρώποις ἠτιῶντο εἶναι, τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα φύλακα τῆς κόρης κατέλιπεν. ὡς δὲ κατήγορος αὐτῇ τοῦ πάθους ἐγένετο, γυναικείᾳ τεκμάρσει τὸ ἀφανὲς τοῖς ἄλλοις ἀνευροῦσα, τῆς μὲν παιδὸς, ὡς μὴ λάθοι τεκοῦσα, ἣν δὲ [c] οὐ πρόσω τοῦ τόκου, φυλακὴν ἐποιεῖτο δι᾽ ὅπλων· αὐτὸς δὲ καλέσας τὸν ἀδελφὸν εἰς τὸ συνέδριον τῆς τε λανθανούσης τοὺς ἄλλους φθορᾶς μηνυτὴς γίνεται, καὶ ᾐτιᾶτο συγκακουργεῖν τῇ κόρῃ τοὺς γονεῖς, ἐκέλευέ τε μὴ κρύπτειν τὸ εἰργασμένον, ἀλλ᾽ εἰς μέσον ἄγειν. Νομίτωρ δὲ παραδόξων τε λόγων ἀκούειν ἔφη, καὶ παντὸς ἀναίτιος εἶναι τοῦ λεγομένου, χρόνον τε ἠξίου βασάνου τῆς ἀληθείας ἕνεκα λαβεῖν. τυχὼν δὲ [d] ἀναβολῆς μόλις, ἐπειδὴ τὸ πρᾶγμα παρὰ τῆς γυναικὸς ἔμαθεν, ὡς ἡ παῖς ἐν ἀρχαῖς ἀφηγήσατο, τόν τε βιασμὸν τὸν ὑπὸ τοῦ θεοῦ γενόμενον ἀπέφαινε, καὶ τοὺς λεχθέντας ὑπ᾽ αὐτοῦ περὶ τῶν διδύμων παίδων λόγους διεξῆλθεν, ἠξίου τε πίστιν ποιήσασθαι ταῦ- 64
τα τῶν λεγομένων, εἰ τοιοῦτος ὁ τῆς ὠδῖνος ἔσται γόνος, οἷον ὁ θεὸς ὑφηγήσατο. [e] καὶ γὰρ ὁμοῦ τι τῷ τὴν κόρην εἶναι τίκτειν· ὥστε οὐκ εἰς μακρὰν ῥᾳδιουργεῖν φανήσεται. παρεδίδου δὲ καὶ τὰς φυλαττούσας τὴν κόρην, καὶ ἐλέγχων οὐδενὸς ἀφίστατο. ταῦτα λέγοντος αὐτοῦ [f] τὸ μὲν συνέδριον πλῆθος ἐπείθετο. Ἀμούλιος δὲ οὐδὲν ὑγιὲς ἀπέφαινε τῶν [g] ἀξιολογουμένων, ἀλλ᾽ ἐκ παντὸς ὥρμητο τρόπου τὴν ἄνθρωπον ἀπολέσαι. ἐν ὅσῳ δὲ ταῦτ᾽ ἐγένετο, παρῆσαν οἱ τὴν ὠδῖνα φρουρεῖν ταχθέντες, ἀποφαίνοντες ἄρρενα βρέφη δίδυμα τεκεῖν τὴν κόρην. καὶ αὐτίκα Νομίτωρ μὲν ἐν τῷ αὐτῷ πολὺς ἦν λόγῳ, τοῦ θεοῦ τε ἀποδεικνὺς τὸ ἔργον, [illegible] μηδὲν εἰς τὴν κόρην ἀναίτιον οὖσαν [h] τοῦ πάθους παρανομεῖν ἀξιῶν. Ἀμυλίῳ δὲ τῶν ἀνθρωπείων τι μηχανημάτων καὶ τὸ περὶ τὸν τόκον ἐδόκει γενέσθαι, παρασκευασθέντος ἑτέρου ταῖς γυναιξὶ βρέφους, ἢ κρύφα τῶν φυλάκων, ἢ συγκακουργούντων· καὶ πολλὰ εἰς τοῦτο ἐλέχθη.

a Ἐξ οὗ ὁ λόγος ἔχει τὸ μυθευόμενον ἡρώων φῦναι γένος *Vat.* & *Lapi Cod.* Vulgatam lectionem (licet duriuſculam) probat *Portus*, exiſtimans illud ὡς ante ἀνακεκραμένης vel more Attico redundare, vel pro ὥστε poſitum ad φῦναι referri. b Scribo ὅσα φιλοσόφοις. *Steph.* c Οὐ πόῤῥω τοῦ τόκου *Vat.* d Ἀναβολῆς μόνης *Vat.* e Ὁμοῦ τι accipiendum pro ἐγγὺς ſeu σχεδὸν. ſimplicior hæc eſſet ſtructura, ἐγγὺς εἶναι τῷ τὴν κόρην τίκτειν, *ſe proxime abeſſe à filiæ ſuæ partu.* i. e. *brevi* [illegible] *iri.* ideoque *ſe doli ſuſpicione brevi liberatum iri.* In altera quidem ſignificatione ὁμοῦ & ὁμοῦ τι infra uſurpantur aliquoties, ea ſcilicet qua *prope* ſignificat *circiter*, *ferme*: quo modo apud *Plutarch.* in *Cic.* δυσμενεῖς ὁμοῦ τι συνηθροισμένοι. *Sylb.* Mallem ſic legi, καὶ γὰρ ὁμοῦ τι τὴν κόρην εἶναι τῷ τίκτειν. *Steph.* Illa καὶ γὰρ ὁμοῦ &c. uſque ad παρεδίδου deſunt in *Cod. Vat.* f Τὸ μὲν τοῦ συνεδρίου *Vat.* g Si illo verbo hic uſus eſſet *Dionyſius*, Græcæ id linguæ affinxiſſe propemodum auderem dicere. Librarios lectionem novam ſimul & falſam in hunc locum introduxiſſe exiſtimo, ut tamen veterem & veram in ea incluſam reliquerint: nam ſi ex ἀξιολογουμένων ſuſtuleris literas ολογ, remanebit vera lectio ἀξιουμένων, quod vocabulum optime convenit huic loco. *Steph.* Δικαιολογουμένων ſubſtitui placet *Porto.* h Deſunt *Vat.*

ἐλέχθη. ὡς δὲ τὴν γνώμην τοῦ βασιλέως ἔμαθον οἱ σύνεδροι ἀπαραιτήτῳ ὀργῇ [a] χρωμένην, ἐδικαίωσαν καὶ αὐτοί, καθάπερ ἐκεῖνος ἠξίου, χρῆσθαι τῷ νόμῳ κελεύοντι τὴν μὲν αἰσχύνασαν τὸ σῶμα ῥάβδοις αἰκισθεῖσαν ἀποθανεῖν, τὸ δὲ γεννηθὲν εἰς τὸ τοῦ ποταμοῦ βάλλεσθαι ῥεῖθρον. νῦν μέντοι ζώσας κατορύττεσθαι ταύτας [b] ὁ τῶν ἱερῶν διαγορεύει νόμος. Μέχρι μὲν δὴ τούτων οἱ πλεῖστοι τῶν συγγραφέων τὰ αὐτά, ἢ μικρὸν παραλλάττοντες, οἱ μὲν ἐπὶ τὸ μυθωδέστερον, οἱ δ' ἐπὶ τὸ τῇ ἀληθείᾳ ἐοικὸς μᾶλλον, ἀποφαίνουσι· περὶ δὲ τῶν ἑξῆς διαφέρονται. οἱ μὲν γὰρ εὐθὺς ἀναιρεθῆναι λέγουσι τὴν κόρην, οἱ δ' ἐν εἱρκτῇ φυλαττομένην ἀδήλῳ διατελέσαι, [c] δόξαν τῷ δήμῳ παρασχοῦσαν ἀφανοῦς θανάτου. ἐπικλασθῆναι δὲ τὸν Ἀμούλιον εἰς τοῦτο, ἱκετευούσης τῆς θυγατρὸς χαρίσασθαι τὴν ἀνεψιὰν αὐτῇ· ἦσαν δὲ σύντροφοι καὶ ἡλικίαν ἔχουσαι τὴν αὐτήν, ἀσπαζόμεναί τε ἀλλήλας ὡς ἀδελφάς. χαριζόμενον οὖν ταύτῃ τὸν Ἀμούλιον· μόνη δ' ἦν αὐτῷ θυγάτηρ· θανάτου μὲν ἀπολῦσαι τὴν Ἰλίαν, φυλάττειν δὲ εἵρξαντα ἐν ἀφανεῖ· λυθῆναι δὲ αὐτὴν ἀνὰ χρόνον, Ἀμουλίου τελευτήσαντος. περὶ μὲν οὖν τῆς Ἰλίας οὕτω διαλλάττουσιν αἱ τῶν παλαιῶν γραφαί. λόγον δὲ ἔχουσιν ὡς ἀληθεῖς ἑκάτεραι. διὰ τοῦτο κἀγὼ μνήμην ἀμφοτέρων ἐποιησάμην. ὁποτέρᾳ δὲ χρὴ πιστεύειν, αὐτός τις εἴσεται τῶν ἀναγνωσομένων. περὶ δὲ τῶν ἐκ τῆς Ἰλίας γενομένων, Κόϊντος μὲν Φάβιος, ὁ Πίκτωρ λεγόμενος, ᾧ Λεύκιός τε Κίγκιος καὶ Κάτων Πόρκιος καὶ Πείσων Καλπούρνιος καὶ τῶν ἄλλων συγγραφέων οἱ πλείους ἠκολούθησαν, [d] τῇδε γράφει· « ὡς κελεύσαντος Ἀμουλίου τὰ βρέφη λαβόντες ἐν σκάφῃ κείμενα τῶν ὑπηρετῶν τινες, ἔφερον ἐμβαλοῦντες εἰς τὸν ποταμόν, ἀπέχοντα τῆς πόλεως ἀμφὶ τοὺς ἑκατὸν εἴκοσι σταδίους. ἐπεὶ δὲ ἐγγὺς ἐγένοντο, καὶ εἶδον ἔξω τοῦ γνησίου ῥείθρου τὸν Τίβεριν ὑπὸ χειμώνων συνεχῶν ἐκτετραμμένον εἰς τὰ πεδία, καταβάντες ἀπὸ τοῦ [e] Παλαντίου τῆς κορυφῆς ἐπὶ τὸ προσεχέστατον ὕδωρ· οὐ γὰρ ἔτι προσωτέρω χωρεῖν οἷοί τ' ἦσαν· ἔνθα πρῶτον ἡ τοῦ ποταμοῦ [f] πλήμμη τῆς ὑπωρείας ἥπτετο, τίθενται τὴν σκάφην ἐπὶ τοῦ ὕδατος. ἡ δὲ μέχρι μέν τινος ἐνήχετο, ἔπειτα τοῦ ῥείθρου κατὰ μικρὸν ὑποχωροῦντος [g] ἐκ τῶν περὶ ἔσχατα, λίθου προσπταίσασα καὶ περιτραπεῖσα ἐκβάλλει τὰ βρέφη. τὰ μὲν δὴ κνυζόμενα κατὰ τοῦ τέλματος [h] ἐκυλινδοῦντο. λύκαινα δέ τις [i] ἐπιφανεῖσα, νεοτόκος σπαργῶσα τοὺς μαστοὺς ὑπὸ γάλακτος, ἐδίδου τὰς θηλὰς τοῖς στόμασιν αὐτῶν, καὶ τῇ γλώττῃ τὸν πηλόν, [k] οὗ κατάπλεω ἦσαν, ἀπελίχμα. ἐν δὲ τούτῳ τυγχάνουσιν οἱ νομεῖς ἐξελαύνοντες τὰς ἀγέλας ἐπὶ νομήν· ἤδη γὰρ ἐμβατὸν ἦν τὸ χωρίον· καί τις αὐτῶν ἰδὼν τὴν λύκαιναν ὡς ἠσπάζετο τὰ βρέφη, τέως μὲν [l] ἀμηχανὴς ἦν

partem dicta. Quum autem adſeſſores regis animum ira implacabili flagrantem animadvertiſſent, eandem & ipſi ſententiam protulerunt, & (ut ille volebat) cenſuerunt lege agendum eſſe, quæ jubebat eam quæ corpus ſtupro polluiſſet virgis cæſam necari, & ipſius prolem in fluvii profluentem projici. Nunc tamen ſacratæ leges has mulieres vivas defodi jubent. ¶ Hactenus igitur plerique ſcriptores conſentiunt, aut certe leviter inter ſe diſſentiunt: alii ad fabulas propius accedentes, alii ad ea quæ ſunt veriſimiliora. Sed in iis quæ ſubſequuta ſunt diſcrepant: alii enim puellam confeſtim necatam tradunt, alii vero dicunt eam in obſcurum carcerem conjectam ac diu ſervatam fuiſſe, & propterea mortis occultæ opinionem vulgo præbuiſſe. Amulium enim ſupplicibus filiæ precibus fractum, quæ poſtularat ut patruelis ſibi condonaretur, hoc feciſſe ferunt: nam ſimul educatæ fuerant, & eandem ætatem habebant, & ut ſorores invicem ſe diligebant. Amulium igitur in hujus gratiam (hæc enim erat ei unica filia) mortis quidem periculo Iliam liberaſſe; ſed in occulto carcere eam ſervaſſe: tandem tamen poſt Amulii mortem eam liberatam ajunt. *Ita igitur veterum ſcripta de Ilia* variant; utraque tamen opinio aliquam veriſimilitudinem habet: propterea & ego utriuſque mentionem feci. Sed utri fides potius ſit habenda, lectores ipſi videbunt. Quod autem attinet ad filios ex Ilia natos, Quintus Fabius, qui Pictor vocatur (quem Lucius Cincius, Porcius Cato, & Calpurnius Piſo, & aliorum ſcriptorum plerique ſunt ſequuti) iſta ſcribit: « Amulii juſſu miniſtri quidam infantes in alveo collocatos acceperunt & abſportarunt, ut eos in fluvium circiter cxx. *ſtadia* ab urbe diſtantem projicerent. Quum autem eo acceſſiſſent, & animadvertiſſent Tiberin ob continuos imbres extra naturalem alveum egreſſum in campos, de Palantii vertice ad aquam proximam deſcenderunt (neque enim ulterius progredi poterant) ubi fluvii exundatio collis radices alluebat, & ibi ipſum alveum in aquis poſuerunt. qui aliquamdiu quidem fluitavit; ſed poſtea, aquis paullatim ex ripa extrema recedentibus, ſaxo impactus & everſus infantes ejecit, qui vagientes in cœno volutabantur. Quum autem lupa quædam apparuiſſet, uberibus recenti partu lacte turgentibus, eorum ori mammas præbuit, & lingua cœnum, quo pleni erant, lambendo abſterſit. Interea vero forte paſtores greges paſtum agebant (locus enim jam pervius erat) & ex his quidam, conſpecta lupa quæ infantes fovebat, aliquamdiu ſpectaculi novitate atto-

LXXIX.

[a] Non improbo vocem *χρωμένην*, mallem tamen *χρωμένου*. *Caſ.* [b] An *ὁ τῶν ἱερέων*, vel potius an *ὁ τῶν ἱεροφαντῶν* reponendum eſt? *Steph.* [c] *Δόξαν ἀφανοῦς θανάτου τῷ δήμῳ παρασχοῦσαν* *Vat.* [d] *Τῇ γραφῇ* *Vat.* [e] *Παλλαντίου* *Vat.* atque ubique cum duplici λ. [f] *Πλήμμη* agnoſcit etiam *Stephani Theſaurus*, & confirmat *πλημμύρα* p. 56. v. 28. & alibi. alioqui frequentius uno μ ſcribitur *πλήμη*. *Sylb.* [g] Forſan *περὶ ἔσχατα* adverbialiter. alioqui legendum eſſet *ἐκ τῶν περὶ ἐσχάτων*. *Id.* [h] *Εκυλινδεῖτο* *Vat.* [i] Recte *Sylburgius* *ἐπιφανεῖσα νεοτόκος*, ex. eadem de re *Plutarchus* in libello *De fortuna Romanorum*, *εἶτα λύκαινα μὲν νεοτόκος σπαργῶσα καὶ πλημμυροῦσα τοὺς μαστοὺς γάλακτι*. *Caſ.* [k] *Ω κατάπλεοι* *Vat.* Forſan *κατάπλεα* ut *ἀνάπλεα* apud *Ariſtot.* de Anima 45, 13. *Sylb.* [l] *Αχανὴς* *Vat.* atque ita vel *ἀμηχανῶν* legendum cenſuerunt *Xyland.* & *Port.* *Αχανὴς* (qua voce etiam alibi utitur *Dionyſius*) magis probat *Caſ.* Sed quid ſi *Dionyſium* (inquit *Steph.*) non *ἀμήχανος* ſolum, ſed & *ἀμηχανὴς* legiſſe credamus: nam & alia quædam vocabula utraque terminatione efferri videmus.

“attonitus, & vix ſatis oculis ſuis credens haſit: deinde quum abiiſſet, & convocaſſet è proximo loco quotquot potuit paſtores (neque enim ejus verbis fides habebatur) eos ad ipſum ſpectaculum adduxit. Quum autem & illi propius accedentes hanc tanquam filios foventem, illos tanquam ex matre pendentes animadvertiſſent, divinam quandam rem ſe videre rati, frequentes, clamore feram territantes, propius acceſſerunt. At lupa eorum adventu non valde efferata, ſed ut manſueta, ſenſim ab infantibus receſſit, & cum magna turbæ paſtoralis contemptione abiit. Etenim non procul inde aberat lucus quidam arborum denſitate opacus, & rupes cava fontes emittens. Ille autem lucus Pani ſacer dicebatur, ibique erat dei ara: quo quum illa veniſſet, ſe occultavit. Iſte tamen lucus non exſtat amplius: ſed antrum, unde fons fluebat, Palatii ædificiis adjunctum viſitur, in via illa quæ fert ad Circum. Et ſacellum eſt juxta ipſum, ubi eſt ſtatua hujus caſus index, lupa duobus infantibus mammas præbens: opus antiquum, ex ære factum. Is autem locus (ut fertur) olim ab Arcadibus, qui cum Evandro ædificia ibi condiderant, conſecratus fuerat. Quum igitur fera receſſiſſet, paſtores ſuſtulerunt infantes illos; exiſtimantes eos accurate alendos, quos dii ſalvos voluiſſent. Inter eos autem erat quidam regii pecoris magiſter, vir probus nomine Fauſtulus, qui cujuſdam urgentis negotii cauſſa in urbe aderat, quo tempore de Iliæ ſtupro partuque compertum eſt: & poſtea, dum infantes ad fluvium deportarentur, cum miniſtris qui eos ferebant, divino quodam caſu, Palatium petens, eadem via ivit. Qui quum cæteris non declaraſſet ſibi ullo modo eam rem eſſe notam, poſtulavit ut ſibi infantes concederentur: quos communi ſociorum conſenſu traditos accepit, & ad uxorem ſuam detulit. Quam quum inveniſſet jam enixam, & mœrentem ob infantem, quem mortuum ediderat, eam conſolari cœpit, & infantes ei ſupponendos dedit, omnibus eorum caſibus ab initio ante narratis. Illis autem creſcentibus, huic quidem Romuli, illi vero Remi nomen dedit. Qui, quum adoleverunt, erant & dignitate formæ & animi celſitudine non ſubulcis aut bubulcis ſimiles, ſed iis quos quivis ſtirpe regia ortos judicaſſet, & iis qui ex deorum ſemine creduntur nati: quemadmodum in patriis Romanorum carminibus nunc quoque canitur. Vitam autem degebant paſtoriciam, & victum ſibi manibus parabant, in montibus plerumque compingentes ex lignis & arundine ſine ulla contignatione caſulas. quarum una ad mea uſque tempora exſtabat, ad latus quod à Palatio ad Circum ducit, quæ Romuli vocatur: quam ſacram ſervant ii quibus ea cura eſt mandata, nihil ei

“ὑπὸ θάμβους καὶ ἀπιστίας τῶν θεωρουμένων· ἔπειτα ἐλθὼν καὶ συλλέξας [a] οὓς ἐδύνατο πλείστους τῶν ἀγχοῦ νεμόντων· οὐ γὰρ ἐπιστεύετο λέγων· ἄγει τὸ ἔργον αὐτοὺς θεασομένους. ὡς δὲ κἀκεῖνοι πλησίον ἐλθόντες ἔμαθον τὴν μὲν ὥσπερ τέκνα [b] περιλαπτῶσαν, τὰ δ' ὡς μητρὸς ἐξεχόμενα, δαιμόνιόν τι χρῆμα ὁρᾶν ὑπολαβόντες, ἐγγυτέρω [c] προσίεσαν ἀθρόοι, δεδιττόμενοι βοῇ τὸ θηρίον. ἡ δὲ λύκαινα οὐ μάλα ἀγριαίνουσα τῶν ἀνθρώπων τῇ προσόδῳ, ἀλλ' ὥσπερ ἂν χειροήθης, ἀποστᾶσα τῶν βρεφῶν [d] ἠρέμα, καὶ [e] κατὰ πολλὴν ἀλογίαν τοῦ ποιμενικοῦ ὁμίλου, ἀπῄει. καὶ ἦν γάρ τις οὐ πολὺ ἀπέχων ἱερὸς χῶρος ὕλῃ βαθείᾳ συνηρεφὴς, καὶ πέτρα κοίλη πηγὰς ἀνιεῖσα· ἐλέγετο δὲ Πανὸς εἶναι τὸ νάπος, καὶ βωμὸς ἦν αὐτόθι τοῦ θεοῦ. εἰς τοῦτο τὸ χωρίον ἐλθοῦσα ἀποκρύπτεται. τὸ μὲν οὖν ἄλσος οὐκ ἔτι διαμένει· τὸ δὲ ἄντρον ἐξ οὗ ἡ λιβὰς ἐκδίδοται, τῷ Παλαντίῳ προσῳκοδομημένον δείκνυται κατὰ τὴν ἐπὶ τὸν ἱππόδρομον φέρουσαν ὁδόν· καὶ τέμενός ἐστιν αὐτοῦ πλησίον, ἔνθα εἰκὼν κεῖται τοῦ πάθους, λύκαινα παιδίοις δυσὶ τοὺς μαστοὺς [f] ἐπέχουσα, χάλκεα ποιήματα παλαιᾶς ἐργασίας. ἦν δὲ τὸ χωρίον τῶν σὺν Εὐάνδρῳ ποτὲ οἰκισάντων αὐτὸ Ἀρκάδων ἱερὸν, ὡς λέγεται. ὡς δὲ ἀπέστη τὸ θηρίον, αἴρουσιν οἱ νομεῖς τὰ βρέφη, σπουδὴν ποιούμενοι τρέφειν, ὡς θεῶν αὐτὰ σώζεσθαι βουλομένων. ἦν δέ τις ἐν αὐτοῖς [g] συφορβίων βασιλικῶν ἐπιμελούμενος, ἐπιεικὴς ἀνὴρ, Φαυστύλος ὄνομα, ὃς ἐν τῇ πόλει κατὰ δή τι ἀναγκαῖον ἐγεγόνει καθ' ὃν χρόνον ἡ φθορὰ τῆς Ἰλίας καὶ ὁ τόκος [h] ἐλέγχετο· καὶ μετὰ ταῦτα κομιζομένων ἐπὶ τὸν ποταμὸν τῶν βρεφῶν, τοῖς φέρουσιν αὐτὰ κατὰ θείαν τύχην ἅμα διεληλύθει τὴν αὐτὴν ὁδὸν, εἰς τὸ Παλάντιον ἰών· ὃς ἥκιστα τοῖς ἄλλοις καταφανὴς γενόμενος ὡς ἐπίσταταί τι τοῦ πράγματος, ἀξιώσας αὐτῷ συγχωρηθῆναι τὰ βρέφη, λαμβάνει τε αὐτὰ παρὰ τοῦ κοινοῦ, καὶ φέρων ὡς τὴν γυναῖκα ἔρχεται. τετοκυῖαν δὲ καταλαβὼν καὶ ἀχθομένην, ὅτι νεκρὸν αὐτῇ τὸ βρέφος ἦν, παραμυθεῖταί τε καὶ δίδωσιν [i] ὑποβάλλεσθαι τὰ παιδία, πᾶσαν ἐξ ἀρχῆς διηγησάμενος τὴν κατασχοῦσαν αὐτὰ τύχην. αὐξομένοις δὲ αὐτοῖς ὄνομα τίθεται, τῷ μὲν, Ῥωμύλον· τῷ δὲ, Ῥῶμον. οἳ δὲ ἀνδρωθέντες γίνονται κατά τε ἀξίωσιν μορφῆς καὶ φρονήματος ὄγκον, οὐ συοφορβοῖς καὶ βουκόλοις ἐοικότες, ἀλλ' οἵους ἄν τις ἀξιώσειε τοὺς ἐκ βασιλείου τε φύντας γένους, καὶ ἀπὸ δαιμόνων σπορᾶς γενέσθαι νομιζομένους, ὡς ἐν τοῖς πατρίοις ὕμνοις ὑπὸ Ῥωμαίων ἔτι καὶ νῦν ᾄδεται. βίος δ' αὐτοῖς ἦν βουκολικὸς, καὶ δίαιτα αὐτουργὸς, ἐν ὄρεσι τὰ πολλὰ πηξαμένοις διὰ ξύλων καὶ καλάμων σκηνὰς αὐτορόφους· ὧν ἔτι καὶ εἰς ἐμὲ ἦν τις [k] ἐκ τοῦ Παλαντίου ἐπὶ τοῦ πρὸς τὸν ἱππόδρομον στρεφούσης λαγόνος, Ῥωμύλου λεγομένη, ἣν φυλάττουσιν ἱερὰν οἷς τούτων ἐπιμελὲς, οὐδὲν ἐπὶ 66

“τὸ

a Οὓς ἐδύνατο Vat. quod malit *Sylb.* vel ὡς ἐδύνατο πλείστους, ut apud Latinos, *quam poterat plurimos.* b Vel accipiendum pro περιπτυσσομένην ſeu περιλιχμωμένην *complectentem*, vel legendum περιέπουσαν *tractantem. Sylb.* c Pro προσῄεσαν: quæ flexionis forma ſæpe occurrit apud *Dionyſium* & alios. *Id.* d Ἠρέμα junge cum ἀπῄει & interpretare *lento gradu. Steph.* e Κατὰ accipiendum hîc pro διὰ, & ἀλογίαν pro ἄλογον θόρυβον. *Sylb.* Verum (notante *Stephano*) ἀλογία hîc *contemptio* ſignificat, ut ſupra ἀλογεῖν *contemnere.* f Ἐπισχοῦσα *Vat.* g Συοφορβίων *Vat.* h Vel ἠλέγχετο legendum cum *Gelenio*, vel cum *Lapo* ἐλέγετο. *Sylb.* Ἐγένετο *Vat.* i Ὑποβαλέσθαι *Vat.* k Rectius, levi tranſpoſitione facta, ἐπὶ τῆς ἐκ τοῦ Παλαντίου πρὸς τὸν ἱππόδρομον στρεφούσης λαγόνος: quo modo & *Lapus* verterat, *in angulo ex Palatio in circum divertente. Sylb.*

a Pro

"τὸ σεμνότερον ἐξάροντες· εἰ δέ τι πονήσειεν ὑπὸ χειμῶνος ἢ χρόνου, τὸ λεῖπον ἐξακούμενοι, καὶ τῷ πρόσθεν ἐξομοιοῦντες εἰς δύναμιν. ἐπεὶ δὲ ἀμφὶ τὰ ὀκτωκαίδεκα ἔτη γεγονότες ἦσαν, ἀμφίλογόν τι περὶ τῆς νομῆς αὐτοῖς γίνεται πρὸς τοὺς Νομίτορος βουκόλους, οἳ περὶ τὸ [a] Αὐέντινον ὄρος ἀντικρὺ τοῦ Παλαντίου κείμενον εἶχον τὰς βουστάσεις. ᾐτιῶντο δὲ ἀλλήλους [b] θάτεροι θαμινὰ ἢ τὴν μὴ προσήκουσαν ὀργάδα κατανέμειν, ἢ τὴν κοινὴν μόνους διακρατεῖν, ἢ ὅ, τι δήποτε τύχοι. ἐκ δὲ τῆς ἁψιμαχίας ταύτης [c] ἐγένοντο πληγαί ποτε διὰ χειρῶν, εἶτα δι᾽ ὅπλων. τραύματα δὲ πολλὰ πρὸς τῶν μειρακίων [d] λαμβάνοντες οἱ τοῦ Νομίτορος, καί τινας ἀπολέσαντες τῶν σφετέρων, καὶ τῶν χωρίων [e] κατὰ κράτος ἐξειργόμενοι, παρασκευάζονται δόλον τινὰ ἐπ᾽ αὐτούς. [f] προλοχίσαντες γὰρ τῆς φάραγγος τὸ ἀφανὲς, καὶ συνθέμενοι τοῖς λοχῶσι τὰ μειράκια τὸν τῆς ἐπιθέσεως καιρὸν, οἱ λοιποὶ κατὰ πλῆθος ἐπὶ τὰ μανδρεύματα αὐτῶν [g] νύκτωρ" ἐπέβαλον. Ῥωμύλος μὲν οὖν τὸν χρόνον τοῦτον [h] τυγχάνει ἅμα τοῖς ἐπιφανεστάτοις τῶν κωμητῶν πεπορευμένος εἴς τι χωρίον [i] Καινινὰν ὀνομαζόμενον, ἱερὰ ποιήσων ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ πάτρια· Ῥῶμος δὲ τὴν ἔφοδον αὐτῶν αἰσθόμενος ἐξεβοήθει, τὰ ὅπλα λαβὼν διὰ ταχέων, ὀλίγους τῶν ἐκ τῆς κώμης [k] φθασάντων καθ᾽ ἓν γενέσθαι παραλαβών. κἀκεῖνοι οὐ δέχονται αὐτὸν, ἀλλὰ φεύγουσιν [l] ὑπαγόμενοι ἔνθα ἔμελλον ἐν καλῷ 67 ὑποστρέψαντες ἐπιθήσεσθαι. ὁ δὲ Ῥῶμος κατ᾽ ἄγνοιαν τοῦ μηχανήματος, [m] ὡς" ἄχρι πολλοῦ διώκων αὐτοὺς, παραλλάττει τὸ λελοχισμένον χωρίον, [n] καὶ ἐν τούτῳ ὅ, τε λόχος ἀνίσταται, καὶ οἱ φεύγοντες ὑποστρέφουσι. κυκλωσάμενοι δὲ αὐτοὺς, καὶ πολλοῖς ἀράττοντες λίθοις, λαμβάνουσιν ὑποχειρίους. ταύτην γὰρ εἶχον ἐκ τῶν δεσποτῶν τὴν παρακέλευσιν, ζῶντας αὐτοῖς τοὺς νεανίσκους [o] ἀποκομίσαι. οὕτω μὲν δὴ χειρωθεὶς ὁ Ῥῶμος ἀπήγετο.

LXXX. Ὡς δὲ Τουβέρων Αἴλιος, δεινὸς ἀνὴρ καὶ περὶ τὴν συναγωγὴν τῆς ἱστορίας ἐπιμελὴς, γράφει, προειδότες οἱ τοῦ Νομίτορος θύοντας τὰ Λύκαια τοὺς νεανίσκους τῷ Πανὶ, τὴν Ἀρκαδικὴν, ὡς Εὔανδρος κατεστήσατο, θυσίαν, ἐνήδρευσαν τὸν καιρὸν ἐκεῖνον τῆς ἱερουργίας, ἡνίκα ἐχρῆν τοὺς περὶ τὸ Παλάντιον οἰκοῦντας τῶν νέων ἐκ τοῦ Λυκαίου τεθυκότας περιελθεῖν δρόμῳ τὴν κώμην γυμνοὺς, ὑπεζωσμένους τὴν αἰδῶ ταῖς δοραῖς τῶν νεοθύτων. τοῦτο δὲ καθαρμόν τινα τῶν κωμητῶν πάτριον ἐδύνατο, [p] ὡς καὶ νῦν ἔτι δρᾶται. ἐν δὴ τούτῳ τῷ χρόνῳ τοὺς ἱεροποιοὺς νεανίσκους οἱ βουλόμενοι λοχήσαντες κατὰ τὸ στενότερον τῆς ὁδοῦ, ἐπειδὴ [q] πρῶτον τάγμα τὸ σὺν τῷ Ῥώμῳ [r] κατ᾽ αὐτοὺς ἐγένετο", τῶν ἀμφὶ Ῥωμύλον τε καὶ ἄλλων ὑστεριζόντων· τριχῇ γὰρ ἐνενέμηντο, καὶ ἐκ διαστήματος ᾔεσαν· οὐ περιμείναντες τοὺς λοιποὺς, ὁρμῶσιν

"ornatus gratia addentes. Quod ſi quæ ejus pars vel tempeſtatis vel temporis injuria laborarit, quod reliquum eſt ſarciunt, & quantum fieri poteſt ad priſtinam formam inſtaurant. Quum autem annum circiter XVIII. agerent, controverſiam quandam de paſcuis habuerunt cum Numitoris paſtoribus, qui in Aventino colle è regione Palatii ſito ſua ſtabula habebant. Frequenter autem de ſe mutuo conquerebantur, vel quod agros alienos alteri depaſcerentur, vel quod communes alteri ſoli tenerent: * vel denique quod alia hujuſmodi facinora facerent. Ex iſta autem altercatione interdum ad manus & ad arma eſt ventum. Quum autem Numitoris paſtores multa vulnera ab illis adoleſcentibus accepiſſent, & nonnullos de ſuis amiſiſſent, & ab illis locis per vim arcerentur, dolum quendam illis ſtruxerunt. Quum autem inſidias in occulta vallis parte ante poſuiſſent, & cum illis qui adoleſcentibus inſidiabantur adoriendi tempus conſtituiſſent, reliqui confecto agmine eorum ſtabula noctu invaſerunt. Tunc autem forte Romulus cum paganorum præcipuis in urbem quandam nomine Cæninam pro publica ſalute ſacra patria facturus iverat. Sed quum Remus eorum adventum hoſtilem cognoviſſet, ad opem ferendam accurrit, armis celeriter correptis, & paucis quibuſdam paganis, qui eo mature convenerant, ſecum ductis. At illi eum non exſpectarunt, ſed fuga ſe receperunt in eum locum, ubi commode converſi eos aggreſſuri erant. Remus vero doli ignarus, longius eos perſequutus, locum in quo inſidiæ poſitæ erant præteriit. Interea & inſidiatorum manus ſurrexit, & qui fugiebant ſe converterunt, eoſque circumventos, multiſque lapidibus contuſos, in ſuam poteſtatem redegerunt. Hoc enim ipſis domini mandarant, ut illos adoleſcentes vivos ad ſe adducerent. Remus igitur hoc modo captus abductus eſt. ¶ Sed (ut ſcribit Ælius Tubero, gravis & diligens in colligendis rebus hiſtoriæ mandatis) Numitoris paſtores, quum præſenſiſſent illos adoleſcentes Lupercalia celebraturos, & Pani, more Arcadico, ut Evander inſtituerat, ſacrificium facturos, illo ſacrorum tempore inſidias ipſis ſtruxerunt, quo oportebat juvenes collis Palatini incolas, poſt peractum ſacrificium ex Lupercali profectos, pagum nudos curſu circumire, pellibus victimarum recens mactatarum pudenda ſuccinctos. Id autem erat quoddam luſtrationis genus apud paganos more patrio receptum: quod nunc quoque fieri ſolet. Eo igitur tempore qui inſidias in viarum anguſtiis illis adoleſcentibus ſacra facientibus ſtruxerunt, quum primum agmen, quod cum Remo erat, ad ipſos acceſſiſſet, Romulo & aliis tardius venientibus (trifariam enim diviſi erant, & per intervalla currebant) reliquis non exſpectatis, clamore ſublato

a Pro [redacted] infra etiam reperitur) ſupra uſurpavit Αὐεντῖνον ſeu Ἀβεντῖνον. *Sylb.* b Ἑκάτεροι *Vat.* c Ἐγένοντό ποτε διὰ χειρῶν πληγαὶ *Vat.* d Λαβόντες *Vat.* e Ἤδη κατὰ κράτος *Vat.* f Προλοχίσαντες δὲ *Vat.* g Deeſt *Vat.* h Ἐτύγχανε *Vat.* i Καινιμῶν in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* rectius juxta *Steph. Byzant.* Καινίναν. k Φθάσαντας *Vat.* l Ὑπάγεσθαι eſt hîc *hoſtem allicere*, non *aliquo ſe recipere*, ut interpretes vertunt, quod minus convenit. Malit fortaſſe aliquis ἐπαγόμενοι. *Caſ.* m Deeſt *Vat.* n Κἀν τούτῳ *Vat.* o Κομίσαι *Vat.* p Si pro adverbio ὡς pronomen ὃς malis (ad καθαρμὸν relatum) per me licet. *Sylb.* Si Codex mendo caret, per ὡς modus τοῦ καθαρμοῦ ſignificabitur; *quo modo uſurpari videtur à Thucyd. in ipſo operis limine. Port.* q Τὸ πρῶτον τάγμα *Vat.* quod & maluit *Sylb.* r Deſiderantur in *Cod. Vat.* * Vel ut caſus aliquis obtulerat. *Lapus.*

ſublato frequentes impetum in primos fecerunt, eoſque circumventos, alii jaculis, alii lapidibus, aliiſque telis, (ut quodque ſingulis in manus veniebat) petere cœperunt. Illi vero caſu inopinato perculſi, & dubitantes quid ſibi faciendum eſſet, cum armatis ipſi inermes pugnantes, valde facile capti ſunt. Remus igitur ita in hoſtium poteſtatem redactus * ſive (ut Fabius tradit) vinctus, Albam eſt deductus. Romulus vero, quum fratris infortunium cognoviſſet, cum fortiſſimorum paſtorum manu illos ſibi perſequendos putavit: ſperans fore ut eos adhuc in ipſo itinere nanciſceretur. Sed à Fauſtulo, qui ejus inſanum impetum videbat, cohibitus eſt. Hactenus enim pater exiſtimatus adoleſcentes rem totam ſemper celarat, ne quod periculum adirent, antequam ad firmiſſimum ætatis robur perveniſſent. Tum vero neceſſitate compulſus, ſemotis arbitris, ſoli Romulo rem declaravit. At juvenem, quum ab ipſo initio omnem ſuam fortunam intellexiſſet, matris miſeratio & Numitoris cura ſubiit; & poſt longam conſultationem cum Fauſtulo habitam, decrevit à præſenti conatu deſiſtere, & majore copiarum apparatu totam familiam ab Amulii injuriis vindicare, & quodvis extremum periculum pro maximis præmiis ſubire, & cum avo materno agere quidquid ipſi viſum fuiſſet.

LXXXI. ¶ Ut hæc autem optima eſſe viſa ſunt, Romulus, convocatis omnibus paganis, rogatiſque ut Albam ocyus properarent (non tamen per eandem portam omnes, neque conferta manu ingredientes, ne qua oppidanis ſuſpicio oriretur) ſeque in foro exſpectarent ad imperata faciendum parati, ipſe primus urbem petiit. Interea, qui Remum abduxerant, poſtquam eum ad regis tribunal ſtiterunt, omnes injurias, quas ab illis adoleſcentibus acceperant, eos accuſando declararunt: ſuorumque vulnera oſtenderunt, minitantes ſe, niſi de illis ſumeretur ſupplicium, omne pecus deſerturos. Tum Amulius, agreſtibus, qui magno numero convenerant, & ipſi Numitori gratificari volens (forte enim aderat eam rem æque ac clientes moleſte ferens) & regionis tranquillitati ſtudens, ſimul adoleſcentis arrogantiam & tam intrepidam orationem ſuſpectam habens, injuriarum condemnavit, & pœnæ modum arbitrio Numitoris permiſit; dicens, "æquum "eſſe, ut is qui injuriam fecit, à nullo a-"lio potius, quam ab illo, qui illam acce-"pit, plectatur. Dum autem Remus à Numitoris paſtoribus revinctis poſt tergum manibus duceretur, & ab iis qui eum deducebant conviciis jactatis illuderetur, Numitor ſequens, & corporis decus plane regium demirabatur, & conſiderabat generoſum &

ἐπὶ τοὺς πρώτους ἐμβοήσαντες ἀθρόοι, καὶ περιστάντες ἔβαλον οἱ μὲν ἀκοντίοις, οἱ δὲ λίθοις, [a] οἱ δ' ὡς ἕκαστοι διὰ χειρὸς εἶχον. οἱ δ', ἐκπλαγέντες τῷ παραδόξῳ τοῦ πάθους, καὶ ἀμηχανοῦντες ὅ, τι [b] δράσειεν πρὸς ὡπλισμένους ἄνοπλοι μαχόμενοι, κατὰ πολλὴν εὐπέτειαν ἐχειρώθησαν. ὁ μὲν οὖν Ῥῶμος ἐπὶ τοῖς πολεμίοις γενόμενος οὕτως, εἴθ', ὡς ὁ Φάβιος παραδέδωκε, δέσμιος, εἰς τὴν Ἄλβην ἀπήγετο. Ῥωμύλος δ' ἐπεὶ τὸ περὶ τὸν ἀδελφὸν ἔγνω πάθος, διώκειν εὐθὺς ᾤετο δεῖν τοὺς ἀκμαιοτάτους ἔχων τῶν νομέων, ὡς ἔτι κατὰ τὴν ὁδὸν ὄντα καταληψόμενος τὸν Ῥῶμον. ἀποτρέπεται δ' ὑπὸ τοῦ Φαυστύλου ὁρῶντος αὐτοῦ τὴν σπουδὴν μανικωτέραν οὖσαν. νομισθεὶς γὰρ πατήρ, τὸν ἔμπροσθεν χρόνον ἀπόρρητα ποιούμενος τοῖς μειρακίοις διετέλεσεν, ὡς μὴ θᾶττον ὁρμήσωσι παρακινδυνεῦσαί τι, πρὶν ἐν τῷ κρατίστῳ τῆς ἀκμῆς γενέσθαι· τότε δὲ πρὸς τῆς ἀνάγκης βιασθεὶς, μονωθέντι τῷ Ῥωμύλῳ λέγει. μαθόντι δὲ τῷ νεανίσκῳ πᾶσαν ἐξ ἀρχῆς τὴν καταλαβοῦσαν αὐτοὺς τύχην, τῆς τε μητρὸς οἶκτος εἰσέρχεται καὶ Νομίτορος φροντίς· καὶ πολλὰ βουλευσαμένῳ μετὰ τοῦ Φαυστύλου, τῆς μὲν αὐτίκα ὁρμῆς ἐπισχεῖν ἐδόκει, πλείονι δὲ παρασκευῇ δυνάμεως χρησάμενον ὅλον ἀπαλλάξαι τὸν οἶκον τῆς Ἀμουλίου παρανομίας, κίνδυνόν τε τὸν ἔσχατον ὑπὲρ τῶν μεγίστων ἄθλων ἀναρρῖψαι, πράττειν δὲ μετὰ τοῦ μητροπάτορος ὅ, τι ἂν ἐκείνῳ δοκῇ. 68

Ὡς δὲ ταῦτα κράτιστα [c] εἶναι ἔδοξε, συγκαλέσας τοὺς κωμήτας ἅπαντας ὁ Ῥωμύλος, καὶ δεηθεὶς εἰς τὴν Ἄλβαν ἐπείγεσθαι διὰ ταχέων, μὴ κατὰ τὰς αὐτὰς πύλας ἅπαντας, μηδ' ἀθρόους εἰσιόντας, μή τις ὑπόνοια πρὸς τοὺς ἐν τῇ πόλει γένηται, καὶ περὶ τὴν ἀγορὰν ὑπομένοντας ἑτοίμους εἶναι δρᾶν τὸ κελευόμενον, ἀπῄει πρῶτος εἰς τὴν πόλιν. Οἱ δὲ τὸν Ῥῶμον ἄγοντες ἐπειδὴ κατέστησαν [d] ἐπὶ τὸν βασιλέα, τάς τε ὕβρεις ἁπάσας, ὅσας ἦσαν ὑβρισμένοι πρὸς τῶν μειρακίων, κατηγόρουν, καὶ τοὺς τραυματίας σφῶν ἐπεδείκνυσαν, τιμωρίας εἰ μὴ τεύξονται, καταλείψειν προλέγοντες τὰ συφόρβια. Ἀμούλιος δὲ τοῖς [e] χωρίταις κατὰ πλῆθος ἐληλυθόσι [f] χαρίζεσθαι βουλόμενος, καὶ τῷ Νομίτορι· παρὼν γὰρ [g] ἐτύγχανε· συναγανακτῶν τοῖς πελάταις· εἰρήνην τε ἀνὰ τὴν χώραν σπουδὴν εἶναι, καὶ ἅμα τὸ αὔθαδες τοῦ μειρακίου, ὡς ἀκατάπληκτον ἦν ἐν τοῖς λόγοις, δι' ὑποψίας λαμβάνων, καταψηφίζεται τὴν δίκην· τῆς δὲ τιμωρίας τὸν Νομίτορα ποιεῖ κύριον, εἰπὼν "ὡς τῷ δράσαντι δεινὰ, τὸ ἀντιπαθεῖν οὐ πρὸς ἄλλου τι-"νὸς μᾶλλον, ἢ τοῦ πεπονθότος ὀφείλεται. ἐν ὅσῳ δὲ ὁ Ῥῶμος ὑπὸ τῶν τοῦ Νομίτορος βουκόλων ἤγετο, δεδεμένος τε ὀπίσω τὼ χεῖρε, καὶ πρὸς τῶν ἀγόντων ἐπικερτομούμενος, ἀκολουθῶν ὁ Νομίτωρ, τοῦ τε σώματος τὴν εὐπρέπειαν [h] ἀπεθαύμασεν, ὡς πολὺ τὸ βασιλικὸν εἶχε, καὶ τοῦ φρονήματος τὴν εὐγένειαν ἐνεθυμεῖτο,

[a] ἣν

[a] Οἱ δ' ὡς ἕκαστοί τι Vat. [b] Rectius fortaſſe δράσειν fut. temp. Sylb. Δράσειαν Vat. Æolice, quod reponendum eſſe conjiciebat Portus. [c] Deeſt Vat. [d] Εἰς τὸν Vat. [e] Πολίταις Vat. [f] Χαριζόμενος abſque βουλόμενος Vat. [g] Tollendum γὰρ poſt ἐτύγχανε: vox enim συναγανακτῶν referenda eſt ad Numitorem, qui forte tunc aderat tanquam patronus, ut cauſſam clientium defenderet. Ex Dionyſii igitur ſententia Numitor apud fratrem non ſuam ſed clientium cauſſam agit, iiſque ipſe συναγανακτεῖ: & apud Plutarchum vice verſa Amulius ſuam non τῶν χωριτῶν cauſſam agit, eique adſunt συναγανακτοῦντες οἱ ἐν Ἄλβῃ, ut ipſe loquitur. Caſ. [h] Ἀπεθαύμαζεν Vat. * Poſtea, ut Fabius tradit &c. Portus. quaſi εἶτα pro εἴθ' legiſſet. Remus itaque ab hoſtibus interceptus, ita ut erat, ſive ut Fabius tradit vinctus, Albam deducitur. Lapus.

a Hr

[a] ἣν παρὰ τὰ δεινὰ διέσωσεν, οὐ πρὸς οἶκτον οὐδὲ λιπαρήσεις, ὡς ἅπαντες ἐν ταῖς τοιαῖσδε ποιοῦσι τύχαις, τραπόμενος, ἀλλὰ σὺν εὐκόσμῳ σιωπῇ [b] ἐπὶ τὸν μόρον ἀπιών. ὡς δ' εἰς τὴν οἰκίαν ἀφίκοντο, μεταστῆναι τοὺς ἄλλους κελεύσας, μονωθέντα τὸν Ῥῶμον εἴρετο τίς εἴη, καὶ τίνων· ὡς οὐκ ἂν ἐκ τῶν τυχόντων γε ἄνδρα τοιοῦτον γενόμενον. εἰπόντος δὲ τοῦ Ῥώμου τοσοῦτον εἰδέναι μόνον κατὰ [c] πίστιν τοῦ τρέφοντος, ὅτι σὺν ἀδελφῷ διδύμῳ ἐκτεθείη βρέφος εἰς νάπην εὐθὺς ἀπὸ γονῆς, καὶ πρὸς τῶν νομέων ἀναιρεθεὶς ἐκτραφείη, βραχὺν ἐπισχὼν χρόνον, εἴτε [d] ὑποτυπωθείς τι τῶν ἀληθῶν, εἴτε τοῦ δαίμονος ἄγοντος εἰς τοὐμφανὲς τὸ πρᾶγμα, λέγει πρὸς αὐτόν· "Ὅτι μὲν ἐπ' ἐμοὶ γέγονας, ὦ Ῥῶμε, παθεῖν "ὅ, τι ἂν δικαιώσω, καὶ ὡς περὶ πολλοῦ ποιήσαιντο ἂν οἱ "κομίσαντές σε δεῦρο, πολλὰ καὶ δεινὰ παθόντες, ἀπο"θανεῖν, οὐδὲν δεῖ πρὸς εἰδότα λέγειν. εἰ δέ σε θανάτου "τε καὶ ἄλλου παντὸς ἐκλυσαίμην κακοῦ, ἆρα ἂν εἰ-
69 "δείης μοι χάριν, καὶ δεομένῳ ὑπουργήσαις ὃ κοινὸν ἀμ"φοῖν ἔσται ἀγαθόν; ἀποκριναμένου δὲ τοῦ μειρακίου ὁπόσα τοὺς ἐν ἀπογνώσει βίου κειμένους ἡ τοῦ σωθῆναι ἐλπὶς τοῖς κυρίοις τούτου λέγειν καὶ ὑπισχνεῖσθαι ἐπαίρει, λῦσαι κελεύσας αὐτὸν ὁ Νομίτωρ, καὶ ἅπαντας ἐκποδὼν ἀπελθεῖν, φράζει τὰς αὐτοῦ τύχας, ὡς ὁ Ἀμύλιος αὐτὸν ἀδελφὸς ὢν ἀπεστέρησε τῆς βασιλείας, ὀρφανὸν δὲ τέκνων ἔθηκε, τὸν μὲν ἐπὶ θήρα κρύφα διαχειρισάμενος, [e] τὴν δὲ θυγατέρα εἱρκτῇ δεδεμένην φυλάττων, τά τε ἄλλα ὁπόσα δεσπότης χρώμενος δούλῳ.

Ταῦτ' εἰπὼν καὶ πολὺν θρῆνον ἅμα τοῖς λόγοις [f] καταχεόμενος, ἠξίου τιμωρὸν [g] τοῖς κατοίκοις αὐτοῦ τὸν Ῥῶμον γενέσθαι. ἀσμένως δὲ ὑποδεξαμένου τὸν λόγον τοῦ μειρακίου, καὶ πάλαι τάττειν αὐτὸν ἐπὶ τὸ ἔργον ἀξιοῦντος, ἐπαινέσας ὁ Νομίτωρ τὴν προθυμίαν, "Τῆς μὲν "πράξεως, ἔφη, τὸν καιρὸν ἐγὼ ταμιεύσομαι, σὺ δὲ τέως "πρὸς τὸν ἀδελφὸν ἀπόρρητον τοῖς ἄλλοις ἅπασιν ἀγγε"λίαν πέμψον, ὅτι σώζῃ τε δηλῶν, καὶ διαταχέων αὐ"τὸν ἥκειν ἀξιῶν. ἐκ δὲ τούτου πέμπεταί τις ἐξευρεθεὶς, ὃς ἐδόκει ὑπηρετήσειν, καὶ περιτυχὼν οὐ πρόσω τῆς πόλεως ὄντι Ῥωμύλῳ, διασαφεῖ τὰς ἀγγελίας· ὁ δὲ, περιχαρὴς γενόμενος, ἔρχεται σπουδῇ πρὸς Νομίτορα, καὶ περιπλακεὶς ἀμφοῖν ἀσπάζεται μὲν πρῶτον, ἔπειτα φράζει τὴν ἔκθεσιν σφῶν καὶ τροφὴν [h] καὶ τἆλλα ὅσα παρὰ [i] τοῦ σωματοφύλακος ἐπύθετο. τοῖς δὲ, βουλομένοις τε καὶ οὐ πολλῶν ἵνα πιστεύσωσι τεκμηρίων δεομένοις, καθ' ἡδονὰς τὸ λεγόμενον [k] ἦν. ἐπεὶ δὲ ἀνέγνωσαν ἀλλήλους, αὐτίκα συνετάττοντο καὶ διεσκόπουν ὅστις ἔσται τρόπος ἢ καιρὸς εἰς τὴν ἐπίθεσιν ἐπιτήδειος. ἐν ᾧ δὲ οὗτοι περὶ ταῦτα ἦσαν, ὁ Φαυστύλος ἀπάγεται πρὸς Ἀμύλιον. δεδοικὼς γὰρ μὴ οὐ πιστὰ δόξῃ τῷ Νομίτορι λέγειν· [l] ὁ Φαυστύλος

conſtantem in rebus duris animum quoc nec ad miſericordiam captandam, nec ad preces (ſicut omnes in tali fortuna conſtituti ſolent facere) ſe converteret; ſed cum modeſto ſilentio ad ſupplicium pergeret. Poſtquam vero domum venerunt, aliis juſſis ſecedere, ipſum Remum ſolum interrogavit quiſnam eſſet, & quibus ortus: quod talis vir è vulgaribus natus non videretur. Quum autem Remus reſpondiſſet, ſe illud tantum ſcire ex nutricii fide, ſe infantem cum fratre eodem partu edito recens natum in ſilva expoſitum, & à paſtoribus ſuſceptum & educatum fuiſſe. *Numitor* poſt interpoſitam brevem moram, ſive aliquod veriſimile ſuſpicatus, ſive deo rem in lucem proferente, ſic juvenem alloquitur: "Te, Reme, in mea poteſtate eſſe, ita ut "te quocunque ſupplicio afficere poſſim; & "eos qui te huc adduxerunt, multis & atro"cibus injuriis acceptis, mortem tuam vehe"mentiſſime expetere quum ipſe noris, non "eſt quod te doceam. Quod ſi te à morte & "quovis alio malo liberaro, an gratiam mihi "habebis, & roganti operam tuam in re u"trique noſtrum commoda navabis? Quum autem juvenis reſpondiſſet quæ homines in vitæ deſperatione, ſalutis ſpe impulſi, vitæ neciſque arbitris & dicere & polliceri ſolent, Numitor ejus vincula ſolvi juſſit, & omnibus qui aderant ablegatis, ſuam fortunam ei narravit: ut Amulius frater regno ipſum fraudarat, orbatumque liberis reddiderat, alterum inter venandum occulte interimens, alteram vinctam in carcere cuſtodiens, cæteraque ſe ut dominus ſervo uteretur.

¶ Ita loquutus, & multis lacrymis inter lo- LXXXII.
quendum fuſis, oravit Remum ut ſuas domeſticas injurias ulciſci vellet. Cujus orationem quum juvenis lubenter excepiſſet, & jam ſe ad opus aggrediendum duci poſtularet, Numitor, ejus animi alacritate collaudata, inquit: "Tempus rei gerendæ ego diſpenſaturus "ſum; tu interim, re cum nullis aliis commu"nicata, nuntium ad fratrem mittas, per quem "ſignifices te ſalvum eſſe & rogare ut ille "quamprimum veniat. Poſtea vero inventus miſſuſque eſt quidam qui ad hoc miniſterium idoneus videbatur, qui non procul ab urbe Romulum nactus mandata renunciat. Ille vero valde lætus ad Numitorem properavit: & primum utrumque amplexus ſalutavit, deinde narravit ut & expoſiti & educati fuiſſent, & alia quæcunque *Fauſtulus* ex ſatellite *Amulii* acceperat. Illis autem, audire geſtientibus nec multis ut crederent argumentis egentibus, voluptati erat quod referebat. Ut vero ſe mutuo agnoverunt, ſtatim conſilia ineunt, & de rei aggrediendæ modo & opportunitate conſultare cœperunt. Dum autem hæc ab iſtis geruntur, Fauſtulus ad Amulium adducitur. Veritus enim ne Romulus in magnæ rei indicio à ſe delato fidem Numitori abſque

a Ἦν καὶ παρὰ τὰ δεινὰ *Vat.* b Πρὸς τὸν μόρον *Vat.* c Πόσιν *Vat.* atque ita *Xylander* ut ait *Sylb.* quod & mihi placet, vertendumq[redacted] nutricio *audierat.* Firmatur ex *Dionyſio*, quum ait ὅσα Φαυστύλος παρὰ τοῦ σωματοφύλακος τοῦ Ἀιμυλίου ἐπύθετο. *Port.* d Ὑποτοπηθεὶς *Vat.* atque ita legiſſe videtur *Lapus*, quia vertit *ſuſpicatus*. Ferri tamen & noſtra lectio poteſt, ut ſit *imaginatus.* Cum *Lapo* ſentit *Camerar. Sylb.* e Τὴν δ' ἐν εἱρκτῇ abſque θυγατέρα in *Cod. Vat.* f Καταχεάμενος *Vat.* quod rectius viſum eſt *Sylburgio.* g Τοῖς κατ' οἴκους *Vat.* h Καὶ τἆλλα, ἃ *Vat.* i Τοῦ Φαυστύλου ἐπύθετο *Vat.* & *Lapi Cod.* Vulgata lectio ita ſonat, *& alia quæcunque ex ipſius ſatellite didicerat.* Sed cum Romulus non Fauſtulus hæc audierat ex Amulii ſatellite, locum hoc modo intelligit *Portus*, καὶ αὐτῷ φράζει ὅσα Φαυστύλος παρὰ τοῦ σωματοφύλακος τοῦ Ἀιμυλίου ἐπύθετο. k Deeſt *Vat.* l Si legas ὁ Ῥωμύλος, belle habebit ſenſus. *Sylb.* Quæ ſequuntur hoc ipſum extra dubium ponunt. *Port.*

abſque manifeſtis ſignis non faceret, ut facilius infantes agnoſcerentur, una cum alveo in quo expoſiti fuerant, paullo poſt ad urbem contendit. Eum autem valde trepide portam tranſeuntem, & quod ferebat diligentiſſime occultantem, quum quidam ex cuſtodibus animadvertiſſet (erat enim hoſtilis incurſionis metus, & portæ à fideliſſimis regi cuſtodiebantur) comprehendit, & quidnam celaret cognoſcere cupiens, amictum ei per vim detraxit. Quum autem alveum conſpexiſſet, hominemque hæſitantem vidiſſet, quæſivit ex eo cur ita trepidaret, quove conſilio vas illud celaret, quod ei ferre propalam licebat. Interea vero plures cuſtodes confluebant, inter quos unus alveum agnovit, quippe qui infantes in eo ad fluvium deportarat, & iis qui tunc aderant rem indicavit. Illi vero Fauſtulum comprehenſum ad regem adduxerunt. Amulius, tormentorum minis homini intentatis niſi ſponte vera dixiſſet, primum quidem an pueri viverent quæſivit: *deinde* vero, quum hoc cognoviſſet, *quæſivit* quonam modo illi incolumes evaſiſſent. Quum autem ille omnia ut geſta erant narraſſet: "Age igitur (inquit rex) quando hactenus "vera dixiſti, dic ubinam nunc inveniri poſ-"ſint; non enim æquum eſt ut inter bubulcos "vitam ingloriam degant, quum mei ſint "cognati, præſertimque quum divina provi-"dentia ſervati fuerint.

LXXXIII. ¶ At Fauſtulus * novam regis clementiam ſuſpectam habens, & *exiſtimans* ejus mentem à verbis diſcrepare, ita reſpondit: "Juvenes ſunt in montibus ubi "armenta paſcunt, ut eorum vitæ genus fert; "ego vero miſſus ſum ab ipſis, ut, quo in "ſtatu res ipſorum ſint, matri ſignificarem: "quam quum apud te ſervari audiſſem, fi-"liam tuam rogaturus eram ut me ad eam "duceret. Alveum autem ferebam, ut præter "verba manifeſtum etiam rei argumentum "poſſem oſtendere. Nunc igitur, quando "tibi viſum eſt juvenes huc accerſere, gau-"deo: proinde mecum quoſcunque volueris "mitte. Ego enim iis qui venerint, pueros "oſtendam: illi vero tua mandata ipſis ex-"ponent. Hæc autem ille dicebat, quærens rationem qua juvenum necem differret: ſimulque ſperans, ſe, ubi in montes ventum eſſet, illos, à quibus ducebatur, evaſurum. Amulius vero ſatellitum fideliſſimos cum occultis mandatis, ut quos ſubulcus ipſis indicaſſet comprehenſos ad ſe ducerent, ocyus dimiſit. Quo facto mox decrevit accitum ad ſe fratrem in libera cuſtodia adſervare, donec præſentem rerum ſtatum bene compoſuiſſet: quare illum quaſi alia de cauſſa accerſivit. At nuntius qui miſſus fuerat, tum periclitantis benevolentia tum etiam miſeratione fortunæ commotus, Numitori mentem Amulii indicat. Ille vero quum juvenibus periculum impendens declaraſſet, eoſque hortatus fuiſſet ut ſe fortiter gererent, cum aliorum

ἄνευ σημείων ἐμφανῶν μεγάλου πράγματος μηνυτὴς γενόμενος, τὸ γνώρισμα τῆς ἐκθέσεως τῶν βρεφῶν τὴν σκάφην ἀναλαβὼν, [a] ὀλίγου ὕστερον ἐδίωκεν εἰς τὴν πόλιν. [b] διερχόμενον δ' αὐτὸν τὰς πύλας ταραχωδῶς πάνυ, καὶ περὶ πολλοῦ ποιούμενον μηδενὶ ποιῆσαι καταφανὲς τὸ [c] λεγόμενον, τῶν φυλάκων τις καταμαθών· ἦν δὲ πολεμίων ἐφόδου δέος, καὶ τὰς πύλας οἱ μάλιστα πιστευόμενοι πρὸς τοῦ βασιλέως ἐφρούρουν· συλλαμβάνει τε, καὶ τὸ κρυπτὸν ὅ, τι δήποτ' ἦν καταμαθεῖν ἀξιῶν, ἀποκαλύπτει βίᾳ τὴν περιβολήν. ὡς δὲ τὴν σκάφην ἐθεάσατο καὶ τὸν ἄνθρωπον ἔμαθεν ἀπορούμενον, ἠξίου λέγειν τίς ἡ ταραχὴ, καὶ τί τὸ βούλημα τοῦ μὴ φανερῶς [d] ἐκφέρειν σκεῦος οὐδὲν δεόμενον ἀπορρήτου φορᾶς. ἐν δὲ τούτῳ πλείους τῶν φυλάκων συνέρρεον, καί τις αὐτῶν γνωρίζει τὴν σκάφην, αὐτὸς ἐν ἐκείνῃ τὰ παιδία κομίσας ἐπὶ τὸν ποταμὸν, καὶ φράζει πρὸς τοὺς παρόντας. οἱ δὲ, συλλαβόντες τὸν Φαυστύ- 70 λον, [e] ἄγουσιν ἐπὶ τὸν βασιλέα. Ἀμούλιος δὲ ἀπειλῇ βασάνων καταπληξάμενος τὸν ἄνθρωπον, εἰ μὴ [f] λέξῃ τὰς ἀληθείας ἑκὼν, πρῶτον μὲν εἰ ζῶσιν οἱ παῖδες ἤρετο· ὡς δὲ τοῦτ' ἔμαθεν, [g] ὅστις αὐτοῖς ὁ τρόπος τῆς σωτηρίας ἐγένετο, διηγησαμένου αὐτοῦ πάντα ὡς ἐπράχθη, "Ἄγε δὴ, φησὶν "ὁ βασιλεὺς, ἐπειδὴ ταῦτα ἀληθεύσας ἔχεις, φράσον "ὅπου ἂν νῦν εὑρεθεῖεν. οὐ γὰρ ἔτι δίκαιοί εἰσιν [h] ἐν βου-"κόλοις καὶ ἀδόξῳ βίῳ ζῆν, ἐμοί γε ὄντες συγγενεῖς, ἄλ-"λως τε καὶ θεῶν προνοίᾳ σωζόμενοι. Φαυστύλος δὲ τῆς ἀλόγου πρᾳότητος ὑποψίᾳ κινηθεὶς μὴ φρονεῖν αὐτὸν ὅμοια τοῖς λόγοις, ἀποκρίνεται ὧδε· "Οἱ μὲν παῖδές εἰσιν "ἐν τοῖς ὄρεσι βουκολοῦντες, ὥσπερ ἐκείνων βίος· ἐγὼ "δ' ἐπέμφθην [i] ὑπ' αὐτῶν τῇ μητρὶ δηλώσων ἐν "οἷς εἰσὶ τύχαις· ταύτην δὲ παρά σοι φυλάττεσθαι "ἀκούων, δεήσεσθαι τῆς θυγατρὸς τῆς σῆς ἔμελλον, ἵνα με "πρὸς αὐτὴν ἀγάγοι. τὴν δὲ σκάφην ἔφερον, ἵν' ἔχω "δεικνύναι τεκμήριον ἐμφανὲς ἅμα τοῖς λόγοις. νῦν οὖν "ἐπειδὴ δέδοκταί σοι τοὺς νεανίσκους δεῦρο κομίσαι, χαί-"ρω τε, καὶ πέμψον οὕστινας βούλει σὺν ἐμοί. δείξω μὲν "οὖν τοῖς ἐλθοῦσι τοὺς παῖδας [k] ἐγὼ", φράσουσι δ' αὐ-"τοῖς ἐκεῖνοι τὰ παρὰ σοῦ. ὁ μὲν δὴ ταῦτ' ἔλεγεν, ἀναβολὴν εὑρέσθαι βουλόμενος τοῖς παισὶ τοῦ θανάτου, καὶ ἅμα αὐτὸς [l] ἀποδράσαι τοὺς ἄγοντας, ἐπειδὰν ἐν τοῖς ὄρεσι γένηται, ἐλπίσας. Ἀμούλιος δὲ τοῖς πιστοτάτοις τῶν ὁπλοφόρων ἐπιστείλας κρύφα, οὓς ἂν ὁ συφορβὸς αὐτοῖς δείξῃ, συλλαβόντας ὡς αὐτὸν ἄγειν, ἀποστέλλει διὰ ταχέων. ταῦτα δὲ διαπραξάμενος, αὐτίκα γνώμην ἐποιεῖτο, καλέσας τὸν ἀδελφὸν, ἐν φυλακῇ ἀδέσμῳ ἔχειν, ἕως ἂν εὖ θῆται τὰ παρόντα· καὶ αὐτὸν ὡς [m] ἐπ' ἄλλῳ δή τινι ἐκάλει. ὁ δὲ ἀποσταλεὶς ἄγγελος, εὐνοίᾳ τε τοῦ κινδυνεύοντος, καὶ ἐλέῳ τῆς τύχης [n] ἐπιτρέψας, κατήγορος γίνεται Νομίτορι τῆς Ἀμουλίου γνώμης. ὁ δὲ, τοῖς παισὶ δηλώσας τὸν κατειληφότα κίνδυνον αὐτοὺς, καὶ παρακελευσάμενος ἄνδρας ἀγαθοὺς γενέσθαι, παρῆν

ἄγων

a Ὀλίγον ὕστερον *Vat.* b Διεξερχόμενον *Cod. Ven.* c Verius cum *Gelenio* legemus τὸ φερόμενον. nam & hiſtoriæ ſententia illam lectionem requirit, & confirmant ea quæ reperiuntur v. 12. *Sylb.* d Εἰσφέρειν *Vat.* e Ἄγουσιν ἐπ' αὐτὸν τὸν βασιλέα, καὶ διηγοῦνται τὰ γενόμενα. Ἀμούλιος *Vat.* f Λέξοι *Vat.* Uſitatius λέξει *Sylb.* g Τῆς σωτηρίας αὐτοῖς ὅστις ὁ τρόπος ἐγένετο. διηγησαμένου δὲ αὐτοῦ *Vat.* h Magis placeret ἐν βουκολίοις. Habetur enim hæc vox l. IX. ποιμνίας τι καὶ βουκόλια. Sequitur autem hic, paucis interjectis, οἱ μὲν παῖδές εἰσιν ἐν τοῖς ὄρεσι βουκολοῦντες, ὥσπερ ἐκείνων βίος. *Steph.* i Παρ' αὐτῶν *Vat.* k Deeſt *Vat.* l Aoriſt. ἀποδρᾶσαι poſitum pro futuro ἀποδράσειν. *Sylb.* m Ἐπ' ἄλλο δή τι *Vat.* n Ἐπιστρέψας *Vat.* & *Lapi Cod.* rectius quidem, judice *Steph.*
* *Ad verbum*, ratione carentem. *Port.*

a Ἐκλι-

ἀγρῶν ὡπλισμένους ἐπὶ τὰ βασίλεια τῶν τε ἄλλων πελατῶν καὶ ἑταίρων καὶ θεραπείας πιστῆς χεῖρα οὐκ ὀλίγην. ἧκον δὲ καὶ οἱ ἐκ τῶν ἀγρῶν συνελθόντες εἰς τὴν πόλιν, [a] ἐκλείποντες τὴν ἀγοράν, ἔχοντες ὑπὸ ταῖς περιβολαῖς [b] ἑαυτῶν ξίφη κεκρυμμένα, στῖφος καρτερόν. βιασάμενοι δὲ τὴν εἴσοδον ἀθρόᾳ ὁρμῇ πάντες, οὐ πολλοῖς ὁπλίταις φρουρουμένην, ἀποσφάττουσιν εὐπετῶς τὸν Ἀμούλιον, καὶ μετὰ τοῦτο τὴν ἄκραν καταλαμβάνονται. ταῦτα μὲν οὖν τοῖς [c] περὶ τὸν Φάβιον εἴρηται. Ἕτεροι δὲ οὐδὲν τῶν μυθωδεστέρων ἀξιοῦντες ἱστορικῇ γραφῇ προσήκειν, τήν γε ἀπόθεσιν τῶν βρεφῶν οὐχ, ὡς [d] ἐκελεύσθη τοῖς ὑπηρέταις, γενομένην, ἀπίθανον εἶναί φασι, καὶ 71 τῆς λυκαίνης τὸ τιθασόν, ἣ τοὺς μαστοὺς ἐπεῖχε τοῖς παιδίοις, ὡς δραματικῆς μεστὸν ἀτοπίας διασύρουσιν· ἀντιπαραλαττόμενοι δὲ πρὸς ταῦτα, λέγουσιν ὡς ὁ Νομίτωρ, ἐπειδὴ τὴν Ἰλίαν ἔγνω κύουσαν, ἕτερα παρασκευασάμενος παιδία νεογνά, διηλλάξατο τεκούσης αὐτῆς τὰ βρέφη· καὶ τὰ μὲν [e] ὀθνεῖα τοῖς φυλάττουσι τὰς ὠδῖνας ἔδωκεν ἀποφέρειν· εἴτε χρημάτων τὸ πιστὸν αὐτῶν τῆς χρείας πριάμενος, εἴτε διὰ γυναικῶν τὴν ἐναλλαγὴν μηχανησάμενος· καὶ αὐτὰ λαβὼν ὁ Ἀμούλιος ὅτῳ δή τινι τρόπῳ ἀναιρεῖ· τὰ δὲ ἐκ τῆς Ἰλίας γενόμενα, περὶ παντὸς ποιούμενος ὁ μητροπάτωρ διασώζεσθαι, δίδωσι τῷ Φαυστύλῳ. τὸν δὲ Φαυστύλον τοῦτον Ἀρκάδα μὲν εἶναί φασι τὸ γένος, ἀπὸ τῶν σὺν Εὐάνδρῳ· κατοικεῖν δὲ περὶ τὸ Παλάντιον, ἐπιμέλειαν ἔχοντα τῶν Ἀμουλίου κτημάτων. χαρίσασθαι δὲ Νομίτορι τὴν ἐκτροφὴν τῶν παίδων, ἀδελφῷ πειθόμενον ὄνομα [f] Φαυστύλῳ, τὰς περὶ τὸ [g] Αὐέντιον τρεφομένας τοῦ Νομίτορος ἀγέλας ἐπιτροπεύοντι· τήν τε τιθηνησαμένην τὰ παιδία, καὶ μαστοὺς ἐπισχοῦσαν, οὐ λύκαιναν εἶναί φασιν, ἀλλ', ὥσπερ εἰκός, γυναῖκα τῷ Φαυστύλῳ συνοικοῦσαν, [h] Λαυρεντίαν ὄνομα, ᾗ δημοσιευούσῃ ποτὲ τὴν τοῦ σώματος ὥραν οἱ περὶ τὸ Παλάντιον διατρίβοντες ἐπίκλησιν [i] ἔθεντο Λοῦπαν· ἔστι δὲ τοῦτο Ἑλληνικόν τε καὶ ἀρχαῖον, ἐπὶ ταῖς μισθαρνούσαις τὰ ἀφροδίσια τιθέμενον, [k] αἳ νῦν εὐπρεπεστέρᾳ κλήσει ἑταῖραι προσαγορεύονται. ἀγνοοῦντας δέ τινας αὐτό, πλάσαι τὸν περὶ τῆς λυκαίνης μῦθον, ἐπειδή, [l] κατὰ γλῶτταν ἣν τὸ Λατίνων ἔθνος φθέγγεται, λοῦπα καλεῖται τοῦτο τὸ θηρίον. ἡνίκα δὲ τῆς ἐν τῷ γάλακτι τροφῆς ἀπηλλάγη τὰ παιδία, δοθῆναι πρὸς τῶν τρεφόντων εἰς Γαβίους, πόλιν οὐ μακρὰν ἀπὸ τοῦ Παλαντίου κειμένην, ὡς Ἑλλάδα παιδείαν ἐκμάθοιεν· κἀκεῖ παρ' ἀνδράσιν ἰδιοξένοις τοῦ Φαυστύλου τραφῆναι, γράμματα καὶ μουσικὴν καὶ χρῆσιν ὅπλων [m] Ἑλληνικὴν ἐκδιδασκομένους μέχρις ἥβης. ἐπεὶ δὲ ἀφίκοντο πρὸς τοὺς νομιζομένους γονεῖς, συμβῆναι τὴν διαφορὰν αὐτοῖς πρὸς τοὺς Νομίτορος βουκόλους περὶ τῶν συννόμων χωρίων· ἐκ δὲ τούτου πληγὰς αὐτοῖς δόντας, ὡς αὐτοὺς ἀπελάσαι τὰς ἀγέλας· ποιῆσαι δὲ ταῦτα τῇ γνώμῃ τοῦ Νομίτορος, ἵν' ἀρχὴ γένοιτο ἐγκλημάτων, καὶ ἅμα παρουσίας εἰς τὴν πόλιν τῷ νομευτικῷ πλήθει πρόφασις. ὡς δὲ ταῦτ' ἐγένετο, Νομίτορα μὲν Ἀμουλίου καταβοᾶν, ὡς δεινὰ

clientum & amicorum armatorum tum etiam fideliſſimorum famulorum non exigua manu ſtipatus, ad regiam venit. Quin & validiſſima agreſtium manus, qui in urbem convenerant, eo venit, foro relicto, gladios ſub veſtibus abſcondentes. Omneſque conglobati, aditu, qui à paucis militibus ſervabatur, per vim occupato, Amulium ſine ullo negotio obtruncant, atque ita arcem occupant. Hæc ſunt quæ Fabius ſcribit. LXXXIV. ¶ Alii vero, qui nihil fabuloſi hiſtoriæ convenire cenſent, negant veriſimile eſſe, infantes illos à miniſtris aliter quam ipſis mandatum fuerat expoſitos fuiſſe; & lupæ manſuetudinem, quæ ubera infantibus præbuerat, ut rem abſurditatis fabuloſæ plenam, cavillantur: harumque rerum narratione mutata, ajunt, Numitorem, ubi cognoviſſet Iliam gravidam, alios pueros recens natos paraſſe; illaque pariente infantes permutaſſe; partuſque cuſtodibus alienos infantes abſportandos dediſſe, (ſive illorum operæ fidem pecunia emerit, ſive per mulieres eam permutationem machinatus fuerit) eoſque ad Amulium delatos, ejus arbitratu necatos: natos vero ex Ilia, à materno avo, qui eorum ſalutem chariſſimam habebat, Fauſtulo commiſſos. Hunc autem Fauſtulum ab Arcadibus Evandri comitibus genus duxiſſe, & Palatinum collem incoluiſſe, atque regii pecoris curam habuiſſe *ferunt*. In gratiam autem Numitoris hos pueros educaviſſe, ſuaſu fratris cui nomen Fauſtulo, qui Numitoris pecoris in Aventino colle paſcentis magiſter erat. Quæ autem infantes aluit, & mammas præbuit, non lupam fuiſſe ferunt, ſed (ut veriſimile eſt) uxorem Fauſtuli, nomine Laurentiam, cui ob proſtitutam quondam corporis formam, incolæ Palatini montis Lupæ cognomen impoſuerant. Hoc autem nomen & Græcum & priſcum eſt, *illis quidem inditum quæ corpore vulgato quæſtum faciebant: quæ nunc honeſtiore vocabulo* ἑταῖραι *amicæ* appellantur. Sed quoſdam rei hujus ignaros *ajunt* hanc fabulam lupæ commentos: ſiquidem lingua Latinorum hæc fera vocatur lupa. Hos autem pueros à lacte depulſos, à nutritoribus in urbem Gabios, non procul à Palatino monte diſſitam, miſſos, ut Græcam diſciplinam ediſcerent; ibique apud privatos Fauſtuli hoſpites educatos fuiſſe, & literas & muſicam & armorum more Græco tractationem pubertatem uſque didiciſſe. Sed quum ad eos qui tunc ipſorum parentes exiſtimabantur rediiſſent, controverſiam inter ipſos & Numitoris paſtores de locis compaſcuis ortam, ipſoſque illis vulnera inflixiſſe, eorumque greges abegiſſe. Hæc autem de ipſius Numitoris ſententia feciſſe, ut aliquod criminandi initium fieret; ſimul etiam ut illa paſtorum turba ſuum in urbem adventum aliqua ſpecioſa cauſſa velaret. Hoc facto Numitorem de Amulio conqueri cœpiſſe ſe gravia pati,

a Ἐκλιπόντες *Vat.* b Omittit *Vat.* c Περὶ Φάβιον *Vat.* d Uſitatius ἐκελεύσθη. *Sylb.* e Ὀθνεῖα δέδωκε τοῖς φυλάττουσι τὰς ὠδῖνας ἐπιφέρειν *Vat.* f Φαυστίνῳ *Vat.* & *Lapi Cod.* Hunc Fauſtuli fratrem Πλειστῖνον appellat *Plutarchus* in *Romulo.* g Αὐεντῖνον *Vat.* h *Lapi* codex habuit Λαρεντίαν, ut etiam *Plutarch.* in *Rom.* Ἄκκα Λαρεντία. *Athenæus* itidem Λαρεντίαν vocat Laurentium. *Sylb.* i Ἔθεντο τὴν λοῦπαν *Vat.* k In *Ed. Steph.* ἢ αἱ νῦν. Sed noſtra lectio verior eſt & ſimplicior. *Sylb.* & *Port.* l Κατὰ τὴν γλῶτταν *Vat.* m Ἑλληνικῶν *Vat.* & *Lapi Cod.*

pati, & ab ejus paſtoribus res ſuas diripi; ſeque poſtulare, ſi ille horum culpa vacaret, ut ſibi ſubulcum cum ejus liberis dederet ad ſupplicium. Amulium vero, quum vellet ſe alienum ab ea culpa oſtendere, imperaſſe ut & illi quos depoſcebat, & reliqui omnes qui accuſati erant quod rebus illis interfuerint, cauſſam de injuriis Numitori factis dicturi venirent. Quum autem multi præter reos ad illam cauſſam agendam conveniſſent, *ajunt* avum maternum, ubi prius adoleſcentibus omnes eorum caſus expoſuiſſet, eoſque monuiſſet vindictæ occaſionem tunc, qualis nunquam ante, ſeſe offerre, ſtatim cum turba illa paſtorali Amulium adortum. De ortu igitur, & educatione conditorum urbis hæc traduntur.

LXXXV. *Urbis Romæ ædificatio.* ¶ Quæ vero acciderunt dum urbs conderetur (hæc enim hujus libri ſola pars adhuc mihi reſtat) mox narrare incipiam. Poſtquam Amulio defuncto Numitor regnum recepit, (paullulum habens moræ, dum rempublicam ex diuturna tyrannide, qua ante premebatur, ereptam in priſtinum ſtatum reſtituit) ſtatim de propria ditione juvenibus paranda, & de nova urbe *ad hoc ipſum* condenda cogitavit. Simul etiam præclare ſecum actum iri putavit, ſi urbanæ multitudinis, quæ magno juventutis numero aucta erat, partem aliquam, præcipue vero eam quæ quondam ſibi adverſata fuerat, exhauriret, ne eam ſuſpectam haberet. Itaque conſilio cum juvenibus communicato, quum & ipſis id placuiſſet, agros ipſis dedit, quorum eſſent domini, ubi in pueritia educati fuerant: & populi partem ſibi ſuſpectam, * ne denuo res novas moliretur, & ſiqui alii ſponte migrare voluerunt *illis attribuit*. In his autem (ut in migrationibus ſolet accidere) erat magnus plebejorum numerus, non pauci etiam ex optimatibus nobiles, & ex Trojanis quotquot generoſiſſimi habebantur; quorum etiam ad meam uſque ætatem ſupereſt progenies, quinquaginta circiter familiæ. Illis autem juvenibus datæ ſunt & pecuniæ, & arma, & frumentum, & mancipia, & jumenta oneraria, & ſiquid aliud ad urbis fabricationem utile erat. Qui quum populum Alba eduxiſſent, indigenis cum eo mixtis, quotquot in Palantio & Saturnia reliqui erant, multitudinem totam in duas partes diviſerunt. Id autem ipſis ad æmulationem viſum eſt conducere, ut opus illis certatim operantibus citius abſolveretur. Sed ea res ſeditionis, mali graviſſimi, cauſſa fuit. Nam † qui diviſi fuerant, ducem ſuum utrique celebrantes, ut idoneum ad omnibus imperandum, illos erexerunt: & ipſi quoque non amplius concordes, neque fraterna mente præditi, quum uterque alteri imperare vellet, contempta æqualitate majora affectare cœperunt. Aliquamdiu igitur illa principatus affectatio latuit: ſed deinde hac occaſione erupit. Locus condendæ urbis non idem utrique placebat.

πάρῳ διαρπαζόμενος [a] περὶ τῶν ἐκείνου βουκόλων· καὶ ἀξιῶν, [b] εἰ μηδενὸς αἴτιος ἐκεῖνός ἐστι, παραδοῦναι [c] τὸν συφορβὸν αὐτῷ καὶ τοὺς υἱοὺς ἐπὶ δίκῃ. Ἀμούλιον δὲ, ἀπολύσασθαι βουλόμενον τὴν αἰτίαν, [d] τούτους τε αἰτηθέντας, καὶ τοὺς ἄλλους ἅπαντας ὅσοι παρεῖναι τοῖς γενομένοις εἶχον αἰτίαν, ἥκειν κελεύειν δίκας ὑφέξοντας τῷ Νομίτορι. 71 πολλῶν δὲ συνελθόντων ἅμα τοῖς ἐπαιτίοις [e] ἐπὶ φράσει τῆς δίκης, φράσαντα τοῖς νεανίσκοις τὸν μητροπάτορα πᾶσαν τὴν καταλαβοῦσαν αὐτοὺς τύχην, καὶ τιμωρίαν φήσαντα νῦν, εἴποτε, καιρὸν εἶναι λαβεῖν, αὐτίκα ποιήσασθαι σὺν τῷ νομευτικῷ πλήθει τὴν ἐπίθεσιν. περὶ μὲν οὖν γενέσεως καὶ τροφῆς τῶν οἰκιστῶν τῆς Ῥώμης ταῦτα λέγεται.

Τὰ δὲ [f] κατὰ τὴν κτίσιν αὐτῆς γενόμενα· τοῦτο γάρ ἔτι μοι τὸ μέρος τῆς γραφῆς λείπεται· νῦν ἄρχομαι διηγησόμενος. ἐπειδὴ γὰρ Ἀμουλίου τελευτήσαντος ἀνενεώσατο τὴν ἀρχὴν ὁ Νομίτωρ, ὀλίγον ἐπισχὼν χρόνον, ἐν ᾧ τὴν πόλιν ἐκ τῆς πρότερον ἐπισχούσης ἀνομίας εἰς τὸν ἀρχαῖον ἐκόσμει τρόπον, εὐθὺς ἐπενόει τοῖς μειρακίοις ἰδίαν ἀρχὴν κατασκευάσαι, ἑτέραν πόλιν οἰκίσας. ἅμα δὲ καὶ τοῦ πολιτικοῦ πλήθους ἐπίδοσιν εἰς εὐανδρίαν ἐσχηκότος, ἐπαναλῶσαί τι καλῶς ἔχειν ᾤετο, καὶ μάλιστα τὸ διάφορον αὐτῷ ποτε γενόμενον, ὡς μὴ δι' ὑποψίας αὐτοὺς ἔχοι. κοινωσάμενος δὲ τοῖς μειρακίοις, ἐπειδὴ κἀκείνοις ἐδόκει, δίδωσιν αὐτοῖς χωρία, ὧν ἄρξουσιν, ἔνθα παῖδες ἐτράφησαν· ἐκ δὲ τοῦ λεὼ, τό τε δι' ὑποψίας αὐτῷ γενόμενον, ὡς ἔμελλε νεωτερισμοῦ εἰσαῦθις ἄρξειν, καὶ εἴ τι ἑκούσιον ἀπαναστῆναι ἐβούλετο. ἦν δὲ ἐν τούτοις πολὺ μὲν, ὥσπερ εἰκὸς ἐν πόλει κινουμένῃ, τὸ δημοτικὸν γένος· ἱκανὸν δὲ καὶ τὸ ἀπὸ τοῦ κρατίστου γνώριμον, ἐκ δὲ τοῦ Τρωικοῦ τὸ εὐγενέστατον δὴ νομιζόμενον, ἐξ οὗ καὶ γενεαί τινες ἔτι περιῆσαν εἰς ἐμὲ, πεντήκοντα μάλιστα οἶκοι. ἐχορηγεῖτο δὲ τοῖς νεανίσκοις καὶ χρήματα, καὶ ὅπλα, καὶ σῖτος, καὶ ἀνδράποδα, καὶ ὑποζύγια ἀχθοφόρα, καὶ εἴ τι ἄλλο πόλεως ἦν κατασκευῇ πρόσφορον. ὡς δὲ ἀνέστησαν ἐκ τῆς Ἄλβας οἱ νεανίσκοι τὸν λεὼν, μίξαντες αὐτῷ τὸν αὐτόθεν, ὅσος ἦν ἐν τῷ Παλαντίῳ καὶ περὶ τὴν Σατορνίαν ὑπολιπὴς, μερίζονται τὸ πλῆθος ἅπαν διχῆ. τοῦτο δὲ αὐτοῖς δόξαν παρέσχε φιλοτιμίας, ἵνα θᾶττον ἀνύηται τῇ πρὸς ἀλλήλους ἁμίλλῃ τὰ ἔργα· αἴτιον δὲ τοῦ μεγίστου κακοῦ, στάσεως, ἐγένετο. οἵ τε γὰρ προστεθέντες αὐτοῖς, τὸν ἑαυτῶν ἡγεμόνα ἕκαστοι κυδαίνοντες ὡς ἐπιτήδειον ἁπάντων ἄρχειν, [g] ἐπῆρον· αὐτοί τε οὐκ ἔτι μίαν γνώμην ἔχοντες, οὐδὲ ἀδελφὰ διανοεῖσθαι ἀξιοῦντες, ὡς αὐτὸς ἄρξων ἑκάτερος θατέρου, προώσαντες τὸ ἴσον, τοῦ πλείονος ὠρέγοντο. τέως μὲν οὖν ἀφανῆ τὰ πλεονεκτήματα αὐτῶν ἦν, ἔπειτα δ' ἐξεῤῥάγη σὺν τοιᾷδε προφάσει. τὸ χωρίον, ἔνθα ἔμελλον ἱδρύσειν τὴν πόλιν, οὐ τὸ αὐτὸ ᾑρεῖτο ἑκάτερος.

Ῥωμύλῳ

a Ὑπὸ τῶν ἐκείνου *Vat.* *b* Εἰ μηδὲν αἴτιος τῶν ἐκείνου ἐστὶ *Vat.* *c* Τὸν συφορβὸν *Vat.* Mirum eſt quomodo διαρπαζόμενος παρὰ τῶν βουκόλων dedi ſibi poſtulavit τὸν συφορβόν. *Lapus* & *Portus* priore membro generalius habent *paſtores*, in poſteriore ſpecialius *ſubulcos*. Fieri quidem potuit, ut armenta boum & porcorum greges iidem paſcerent. *d* Malim τούτους τε τοὺς αἰτηθέντας, vel τούς τε αἰτηθέντας. *Sylb.* Τοὺς τε αἰτ. *Vat.* *e* Ἐπὶ τῇ προφάσει τῆς δίκης *Vat.* & *Lapi* Cod. quæ lectio eſt veriſimilior. *f* Κατὰ τὴν κτίσιν αὐτὴν *Vat.* *g* Ἐπῆρεν *Vat.* * Utpote res novas iterum, niſi ſummoveretur, aliquando molituram. *Lapus.* † Ita juxta *Lapum*. Hoc modo *Gelenius*: *nam ſuum quæque pars ducem glorioſe prædicabat, atque ut idoneum univerſorum imperio extollebat.* quaſi ὡς ἐπιτήδειον ἁπάντων ἄρχειν non ad κυδαίνοντες ſed ad ἐπῆρον retuliſſet.

Ῥωμύλου

Ῥωμύλου μὲν γὰρ ἦν γνώμη τὸ Παλάντιον οἰκίζειν, τῶν τε ἄλλων ἕνεκα καὶ τῆς τύχης τοῦ τόπου, ἣ τὸ σωθῆναί τε αὐτοῖς καὶ τραφῆναι παρέσχε· Ῥώμῳ δὲ ἐδόκει τὴν
73 καλουμένην νῦν ἀπ' ἐκείνου [a] Ῥωμορίαν οἰκίζειν. [b] ἔστι δὲ τὸ χωρίον ἐπιτήδειον ὑποδέξασθαι πόλιν, λόφος οὐ πρόσω τοῦ Τίβεριος κείμενος, ἀπέχων τῆς Ῥώμης ἀμφὶ τοὺς τριάκοντα σταδίους. ἐκ δὲ τῆς φιλονεικίας ταύτης [c] ἀκοινώνητος" εὐθὺς ὑπεδήλου φιλαρχία. τῷ γὰρ εἴξαντι τὸ κρατῆσαν εἰς πάντα ὁμοίως ἐπιθήσεσθαι ἔμελλε. Χρόνου δέ τινος ἐν τούτῳ διαγενομένου, ἐπειδὴ οὐδὲν ἐμειοῦτο τῆς στάσεως, δόξαν ἀμφοῖν τῷ μητροπάτορι ἐπιτρέψαι, πορεύονται εἰς τὴν Ἄλβαν. ὁ δὲ αὐτοῖς ταῦτα ὑποτίθεται, θεοὺς ποιήσασθαι δικαστὰς, ὁποτέρου χρὴ τὴν ἀποικίαν λέγεσθαι καὶ τὴν ἡγεμονίαν εἶναι. ταξάμενος δ' αὐτοῖς ἡμέραν, ἐκέλευσεν ἐξ ἑωθινοῦ καθέζεσθαι χωρὶς ἀλλήλων, ἐν αἷς ἑκάτεροι ἀξιοῦσιν ἕδραις· προθύσαντας δὲ τοῖς θεοῖς ἱερὰ τὰ νομιζόμενα, φυλάττειν οἰωνοὺς αἰσίους· ὁποτέρῳ δ' ἂν ὄρνιθες πρότερον κρείττους γένωνται, τοῦτον ἄρχειν τῆς ἀποικίας. ἀπῄεσαν οἱ νεανίσκοι ταῦτ' ἐπαινέσαντες, καὶ κατὰ τὰ συγκείμενα παρῆσαν ἐν τῇ κυρίᾳ τῆς πράξεως ἡμέρᾳ. ἦν δὲ Ῥωμύλῳ μὲν οἰωνιστήριον, ἔνθα ἠξίου τὴν ἀποικίαν ἱδρῦσαι, τὸ Παλάντιον· Ῥώμῳ δὲ προσεχὴς ἐκείνῳ λόφος, Αὐεντῖνος καλούμενος· ὡς δέ τινες ἱστοροῦσιν, ἡ Ῥωμορία· φυλακή τε ἀμφοῖν παρῆν, οὐκ ἐπι [d] ἐπιτρέψουσα, ὅ,τι μὴ φανείη, λέξειν. ὡς δὲ τὰς προσηκούσας ἕδρας ἔλαβον, ὀλίγον ἐπισχὼν χρόνον ὁ Ῥωμύλος, ὑπὸ σπουδῆς τε καὶ τοῦ πρὸς τὸν ἀδελφὸν φθόνου· ὡς δὲ [e] καὶ" ὁ φθόνος, ἴσως καὶ ὁ θεὸς οὕτως ἐνῆγε· πρὶν καὶ ὁτιοῦν σημεῖον θεάσασθαι, πέμψας ὡς τὸν ἀδελφὸν ἀγγέλους, ἥκειν ἠξίου διὰ ταχέων, ὡς πρότερον ἰδὼν οἰωνοὺς αἰσίους. ἐν ᾧ δὲ οἱ πεμφθέντες ὑπ' αὐτοῦ, δι' αἰσχύνης ἔχοντες τὴν ἀπάτην, οὐ σπουδῇ ἐχώρουν, τῷ Ῥώμῳ γῦπες ἐπισημαίνουσιν ἕξ, ἀπὸ τῶν δεξιῶν πετόμενοι. καὶ ὁ μὲν ἰδὼν τοὺς ὄρνιθας, περιχαρὴς ἐγένετο. μετ' οὐ πολὺ δὲ οἱ παρὰ τοῦ Ῥωμύλου πεμφθέντες, ἀναστήσαντες αὐτὸν, ἄγουσιν ἐπὶ τὸ Παλάντιον. ἐπεὶ δὲ ἐν τῷ αὐτῷ ἐγένοντο, [f] εἴρετο μὲν τὸν Ῥωμύλον ὁ Ῥῶμος, οὕστινας οἰωνοὺς ἴδοι πρότερος· ὁ δὲ ἐν ἀπορίᾳ γίνεται ὅ,τι ἀποκρίναιτο. ἐν δὲ τούτῳ δώδεκα γῦπες αἴσιοι [g] πετώμενοι ὤφθησαν· οὓς ἰδὼν θαρρεῖ τε, καὶ τῷ Ῥώμῳ [h] δείξας λέγει, "Τί γὰρ ἀξιοῖς τὰ πάλαι γενόμενα μαθεῖν; τοὺς δὲ "γὰρ δή που τοὺς οἰωνοὺς αὐτὸς ὁρᾷς. ὁ δὲ ἀγανακτεῖ τε, καὶ δεινὰ ποιεῖται, ὡς διηπατημένος ὑπ' αὐτοῦ, τῆς τε ἀποικίας οὐ μεθήσεσθαι αὐτῷ φησιν.

Ἀνίσταται δὲ ἐκ τούτου μείζων τῆς προτέρας ἔρις, ἑκατέρου τὸ πλέον ἔχειν [i] ἀφανῶς διωκομένου· [k] τὸ δὲ μὴ μεῖον, ἀνα-
4 φανδὸν ἀπὸ δικαιώσεως τοιᾶσδ' ἐπισυνάπτοντος. εἰρημένον

Romulus enim cenſebat Palantium muniendum, cum aliis de cauſſis, tum vero ob loci fortunam, quæ ipſis ſalutem attulerat & educationem præbuerat: at Remus eam quæ nunc ab illo appellatur Remuria, condere malebat. Eſt autem locus urbi capiendæ opportunus, collis non procul à Tiberi ad xxx. ferme ſtadia à Roma diſtans. Ex hac autem contentione ſtatim apparuit illa inſociabilis dominandi cupiditas. Utervis enim tunc ceſſiſſet, ei victor eodem modo jugum in cæteris deinceps impoſiturus erat. ¶ Elapſo deinde aliquanto temporis ſpatio, quum illud diſſidium nihil minueretur, convenit inter eos ut res tota avo materno committeretur: eaque de cauſſa ambo Albam iverunt. Ille vero eos monuit ut deorum judicio rem permitterent, ab utro colonia eſſet denominanda, & utrius imperium eſſe oporteret. Itaque præſtituta illis die juſſit mane ſeorſum utrumque in quibus ſedibus utrique libuiſſet conſidere, peractiſque ante legitimis ſacris aves bonas obſervare: & utri felicius contigiſſet auſpicium, eum coloniæ auctorem haberi. Juvenes laudato ejus conſilio abierunt, & ex pacto ad diem ſtatutam, qua id agendum erat, adfuerunt. Atque Romulus templum avibus obſervandis delegit Palantium, ubi coloniam condere in animo habebat: Remus vero collem illi contiguum, qui Aventinus vocabatur, aut (ut alii tradunt) Remuriam. Et cuſtodes utriſque adhibiti, qui non ſinerent aliud auſpicium pronunciari quam quod apparuiſſet. Quum igitur uterque ſuas ſedes cepiſſet, Romulus non diu moratus præ nimia feſtinatione & invidia, qua fratrem proſequebatur (ut autem invidia, fortaſſe & Deus ita eum impellebat) antequam ullum ſignum vidiſſet, miſſis ad fratrem nuntiis celeriter eum ad ſe venire juſſit, quaſi prior aves lætas vidiſſet. Interea vero dum nuntii ab eo miſſi, quos fraudis pudebat, iter remiſſe faciunt, ſex vultures Remo à dextra volantes apparuerunt. Ille autem, conſpectis avibus, vehementer eſt lætatus, & paullo poſt à Romuli nuntiis ad Palantium inde eſt abductus. Quum autem in unum veniſſent, Remus ex Romulo quæſivit quaſnam aves prior vidiſſet: ille vero hærens non habebat quid reſponderet. Interea vero vultures duodecim fauſti volantes ei apparuerunt: quibus conſpectis animum confirmavit, illoſque Remo oſtendens, "Quid (inquit) ea quæ jampridem vidi ſcire cupis? en, ipſe has aves "cernis. Ille vero indignatus, ægre tulit ſe ab eo deceptum, & colonia ſe ipſi ceſſurum negavit.

LXXXVI.

¶ Inde autem contentio priore major exorta, utroque ſe ſuperiorem eſſe clam cupiente, & quominus alteri cederet, aperte ita jus ſuum tuente. Illis enim ab avo

LXXXVII.

a Ῥεμορίαν ubique per ε in *Codd. Ven.* & *Vat.* *b* Ἔστι δὲ τοῦ Τίβεριος κείμενος in *Ed. Steph.* adeo ut deſint reliqua, è *Veneto* codice à *Sylburgio* inſerta. Illa agnoſcit *Lapi* verſio, ut & *Cod. Vat.* *c* Omittit *Vat.* *d* Ἐπιστρέψουσα *Vat.* *e* Redundare videtur. *Sylb.* *f* Legitur etiam ſupra p. 67. v. 5. ſed magis Ionicum eſt: in communi lingua uſitatum eſt ἤρετο, ut ſupra p. 68. v. 19. *g* Si quis pro πετώμενοι malit πετόμενοι non refragabor. *Ariſtoteles* tamen dicit ἄνω πετῶνται εἰς ὕψος. *Sylb.* *h* Λέγει δείξας τοὺς οἰωνοὺς *Vat.* *i* Non immerito ſuſpectus ſit hic participii διωκομένου uſus ſignificatione activa: aliud tamen, quod reponi poſſit, in mentem non venit; niſi forte aliquis conjiciat hic ſcriptum fuiſſe ἀφανῶς δὴ ὀρεγομένου. *Steph.* *k* Τὸ μεῖζον *Vat.* Illa τὸ δὲ μὴ μεῖον non ſonant quod apud *Gelenium* & *Portum* legitur, *quo minus cederet*; ſed cum ἔχειν ex præcedentibus repetito jungere oportet. *Steph.* Rectius ideo *Lapus*: *palam vero meliorem ſibi cauſſam inre huiuſmodi arrogante*

avo materno dictum fuerat, cui priori meliores aves addixiſſent, eum fore coloniæ ducem. Sed quum idem avium genus utrique apparuiſſet, hic quidem quod prior aves obſervaſſet, ille vero quod plures, ſe ſuperiorem eſſe dicebat. Hanc vero eorum contentionem reliqua quoque multitudo accendit: & non exſpectato ducum imperio, armata pugnare cœpit, acriſque pugna commiſſa, magnaque hinc inde cædes facta. Nonnulli autem ajunt, in hoc prœlio Fauſtulum, qui illos adoleſcentes educaverat, fratrum litem dirimere volentem, quum nihil proficere poſſet, inermem ſe in mediam pugnantium aciem conjeciſſe, mortis celerrimæ deſiderio: votique ſui compotem factum. Nonnulli etiam leonem lapideum, qui erat in maxime conſpicuo Romani fori loco ad Roſtra, corpori Fauſtuli impoſitum fuiſſe ajunt, qui ſepultus fuerat in eo ipſo loco in quo inventus fuerat. Cæſo autem Remo in ea pugna, Romulus, quum victoriam miſerrima de fratre & civium mutua cæde retuliſſet, Remum in Remuria humavit. Siquidem, quum vivebat, eum locum urbi condendæ deſtinarat. Ipſe vero præ mœrore & facti pœnitentia ſeſe abjicit, & de manibus ſibimet ipſi inferendis cogitare cœpit. Sed quum Laurentia, quæ eos recens natos à marito datos acceperat & educarat, & non minus quam mater amabat, rogaret & conſolaretur eum, ejus precibus adductus ſurrexit: & congregatis Latinis, quotquot ex prœlii cæde evaſerant, qui ex priſtino colonorum numero longe majore ad paullo plures quam tria hominum millia redacti fuerant, in Palantio urbem condidit. Hæc igitur de Remi morte opinio mihi maxime probabilis videtur. Dicatur tamen & ſi quid diverſum ab aliis de hac re eſt proditum. Quidam ajunt eum Romulo de principatu ceſſiſſe, ſed deinde indignatum, & iratum quod dolo fuiſſet circumventus, mœnibus jam conditis, quum vellet demonſtrare, illam munitionem infirmam & inanem eſſe, dixiſſe, "At quivis veſter hoſtis facile hanc ſuperaverit, ut nunc ego: & ſimul è veſtigio eam tranſiliiſſe. Celerem vero quendam, qui ſupra muros ſtabat, quique operi præpoſitus erat, ſubjeciſſe, "At iſtum hoſtem facile noſtrum quivis arcuerit; moxque caput ejus rutro percuſſiſſe, & eum interfeciſſe. Hic igitur fraterni diſſidii exitus fuiſſe fertur.

LXXXVIII ¶ Cæterum, cum jam nihil eſſet quod fabricationem eam impediret, Romulus indicta die, qua diis placatis opus erat auſpicaturus, præparatiſque rebus omnibus ad ſacrificium & populi epulum neceſſariis, quum dies ſtatuta veniſſet, & ipſe ante alios ſacrificium diis feciſſet, & cæteros pro viribus idem facere juſſiſſet, aquilarum auſpicio primum eſt uſus: deinde ignes pro tentoriis accendi, & populum piaculi cauſſâ per medias flammas ſalire juſſit. Ubi autem peractum putavit quicquid diis acceptum

ᾗ ἦν αὐτοῖς ὑπὸ τοῦ μητροπάτορος, ὅτῳ ἂν προτέρῳ κρείττους ὄρνιθες ἐπισημήνωσι, [a] τούτῳ ἄρχειν τῆς ἀποικίας. γένους δὲ ὀρνίθων ἑνὸς ἀμφοῖν ὀφθέντος, ὁ μὲν τῷ προτέρῳ, ὁ δὲ τῷ πλείους ἰδεῖν ἐκρατύνετο. συνελάμβανε δὲ αὐτοῖς τῆς φιλονεικίας καὶ τὸ ἄλλο πλῆθος, ἦρξέ τε τοῦ πολέμου δίχα τῶν ἡγεμόνων ὁπλισθέν· καὶ γίνεται μάχη καρτερὰ, καὶ φόνος ἐξ ἀμφοῖν πολύς. ἐν ταύτῃ φασί τινες τῇ μάχῃ τὸν Φαυστύλον, ὃς ἐξεθρέψατο τοὺς νεανίσκους, διαλῦσαι τὴν ἔριν τῶν ἀδελφῶν βουλόμενον, ὡς οὐδὲν οἷός τε ἦν ἀνύσαι, εἰς μέσους ὦσαι τοὺς μαχομένους ἄνοπλον, θανάτου τοῦ ταχίστου τυχεῖν προθυμούμενον· ὅπερ ἐγένετο. τινὲς δὲ καὶ τὸν λέοντα τὸν λίθινον, ὃς ἔκειτο τῆς ἀγορᾶς τῆς τῶν Ῥωμαίων ἐν τῷ κρατίστῳ χωρίῳ παρὰ τοῖς ἐμβόλοις, ἐπὶ τῷ σώματι τοῦ Φαυστύλου τεθῆναί φασιν, ἔνθα ἔπεσεν, ὑπὸ τῶν εὑρόντων ταφέντος. ἀποθανόντος δ᾽ ἐν τῇ μάχῃ τοῦ Ῥώμου, νίκην οἰκτίστην ὁ Ῥωμύλος ἀπὸ τοῦ ἀδελφοῦ καὶ πολιτικῆς ἀλληλοκτονίας ἀνελόμενος, τὸν μὲν Ῥῶμον ἐν τῇ Ῥωμορίᾳ θάπτει· ἐπειδὴ καὶ ζῶν τῆς κτίσεως τοῦ χωρίου περιείχετο. αὐτὸς δὲ ἀπὸ λύπης τε καὶ μετανοίας τῶν πεπραγμένων παρεὶς ἑαυτὸν, εἰς ἀπόγνωσιν τοῦ βίου τρέπεται. τῆς δὲ Λαυρεντίας, ἣ νεογνοὺς παραλαβοῦσα ἐξεθρέψατο, καὶ μητρὸς οὐχ ἧττον ἠσπάζετο, δεομένης καὶ παρηγορούσης, ταύτῃ πειθόμενος ἀνίσταται· συναγαγὼν δὲ τοὺς Λατίνους ὅσοι μὴ κατὰ τὴν μάχην ἐφθάρησαν, [b] ὀλίγῳ πλείους ὄντας τρισχιλίων ἐκ πάνυ πολλοῦ κατ᾽ ἀρχὰς γενομένου πλήθους, ὅτε τὴν ἀποικίαν ἔστελλε, πολίζει τὸ Παλάντιον. ὁ μὲν οὖν πιθανώτατος τῶν λόγων περὶ τῆς Ῥώμου τελευτῆς, οὗτος εἶναί μοι δοκεῖ. λεγέσθω δὲ ὅμως καὶ [c] εἴ τις ἑτέρως ἔχων παραδίδωσι. φασὶ δέ τινες συγχωρήσαντα αὐτὸν τῷ Ῥωμύλῳ [d] ἡγεμονίαν, ἀχθόμενον δὲ καὶ δι᾽ ὀργῆς ἔχοντα τὴν ἀπάτην, ἐπειδὴ κατεσκευάσθη τὸ τεῖχος, φλαῦρον ἀποδεῖξαι τὸ ἔρυμα βουλόμενον, "Ἀλλὰ τοῦτό γε, εἰπεῖν, "οὐ χαλεπῶς ἄν τις ὑμῶν ὑπερβαίη πολέμιος, ὥσπερ "ἐγώ· καὶ αὐτίκα [e] ὑπεράλλεσθαι. Κελέριον δέ τινα τῶν ἐπιβεβηκότων τοῦ τείχους, ὃς ἦν ἐπιστάτης τῶν ἔργων, "Ἀλλὰ τοῦτόν γε τὸν πολέμιον οὐ χαλεπῶς ἄν τις ἡμῶν "ἀμύναιτο, εἰπόντα, πλῆξαι τῷ [f] σκαφίῳ κατὰ τῆς κεφαλῆς, καὶ αὐτίκα ἀποκτεῖναι. τὸ μὲν δὴ τέλος τῆς στάσεως τῶν ἀδελφῶν [g] τοῦτο λέγεται γενέσθαι.

[h] Ἐπειδὴ δὲ οὐδὲν ἔτι ἐμποδὼν ἦν τῷ κτίσματι, προειπὼν ὁ Ῥωμύλος ἐν ᾗ τοὺς θεοὺς ἀρεσάμενος ἔμελλε τὴν ἀρχὴν τῶν ἔργων ποιήσασθαι, παρασκευασάμενός τε ὅσα εἰς 75
θυσίας καὶ ὑποδοχὰς τοῦ λεὼ χρησίμως ἕξειν ἔμελλεν, [i] ὡς ἧκεν ὁ συγκείμενος χρόνος, αὐτός τε προθύσας τοῖς θεοῖς, καὶ τοὺς ἄλλους [k] κελεύσας κατὰ δύναμιν τὸ αὐτὸ δρᾶν, ὄρνιθας μὲν πρῶτον ἀετοὺς λαμβάνει· μετὰ δὲ τοῦτο πυρκαϊὰς πρὸ τῶν σκηνῶν γενέσθαι κελεύσας, ἐξάγει τὸν λεὼν τὰς φλόγας ὑπερθρώσκοντα τῆς ὁσιώσεως τῶν μιασμάτων ἕνεκα. ἐπεὶ δὲ πᾶν, ὅσον ἦν ἐκ λογισμοῦ θεοῖς φίλον, ᾤετο

a In τούτῳ antiptoſis eſt. caſus enim iſte reſpicit præcedens verbum εἰρημένον ἦν, non infinitum verbum ἄρχειν. *Sylb.* Τοῦτον ἄρχειν *Vat.* quod & placuit *Porto.* *b* Numerus hic exprimitur infra exactius pag. 77. juxta *Ed. Steph.* *c* Εἴ τις ἑτέρως ἔχων παραδίδωσι *Vat.* *d* Τὴν ἡγεμονίαν *Vat.* *e* Ὑπερβαλέσθαι *Vat.* *f* Σκαφείῳ *Vat.* atque ita (ut puto) in *Lapi* codice: nam *rutro* vertit. *g* Τοιοῦτο *Vat.* *h* Ἐπειδὴ οὐδὲν αἴτιον ἐμπ. *Vat.* & *Lapi Cod.* *i* Ὁ συγκείμενος ὡς ἧκε χρόνος *Vat.* *k* Καλέσας *Vat.*

a Ὑπο-

ᾤετο πεπρᾶχθαι, καλέσας ἅπαντας εἰς τὸν ἀποδειχθέντα τόπον, περιγράφει τετράγωνον σχῆμα τῷ λόφῳ, βοὸς ἄῤῥενος ἅμα θηλείᾳ ζευχθέντος ὑπ' ἄροτρον, ἑλκύσας αὔλακα διηνεκῆ, τὴν μέλλουσαν [a] ὑποδέξεσθαι τὸ τεῖχος· ἐξ οὗ Ῥωμαίοις [b] τοῦτο τῆς περιαρόσεως τῶν χωρίων ἐν οἰκισμοῖς πόλεων παραμένει. ἐργασάμενος δὲ ταῦτα, καὶ τοὺς βοῶν ἑκατέρους ἱερεύσας, ἄλλων τε πολλῶν θυμάτων καταρξάμενος, ἐφίστησι τοῖς ἔργοις [c] τὴν λεώ. ταύτην ἔτι καὶ εἰς ἐμὲ τὴν ἡμέραν Ῥωμαίων ἡ πόλις ἑορτὴν οὐδεμιᾶς ἥττονα τιθεμένη, καθ' ἕκαστον ἔτος ἄγει, [d] καλοῦσα Παρίλια. θύουσι δ' ἐν αὐτῇ περὶ γονῆς τετραπόδων οἱ γεωργοὶ καὶ νομεῖς θυσίαν χαριστήριον ἔαρος ἀρχομένου. [e] πότερον δὲ παλαίτερον ἔτι τὴν ἡμέραν ταύτην [f] ἐν εὐπαθείαις ἐπιτηδειοτάτην οἰκισμῷ πόλεως ἐνόμισαν, ἢ τοῦ κτίσματος [g] ἄρξαντος ἱερὰν ἐποιήσαντο, καὶ θεοὺς ἐν αὐτῇ τοὺς ποιμέσι φίλους γεραίρειν ᾤοντο δεῖν, οὐκ ἔχω βεβαίως εἰπεῖν.

Ἃ μὲν οὖν ἐμοὶ δύναμις ἐγένετο σὺν πολλῇ φροντίδι ἀνευρεῖν, Ἑλλήνων τε καὶ Ῥωμαίων συχνὰς ἀναλεξαμένῳ γραφὰς ὑπὲρ τοῦ Ῥωμαίων γένους, τοιάδε ἐστίν. ὥστε θαῤῥῶν ἤδη τις ἀποφαινέσθω, πολλὰ χαίρειν φράσας τοῖς βαρβάρων καὶ δραπετῶν καὶ ἀνεστίων ἀνθρώπων καταφυγὴν τὴν Ῥώμην ποιοῦσιν, Ἑλλάδα πόλιν αὐτὴν ἀποδεικνύμενος [h] κοινοτάτην τε πόλεων καὶ φιλανθρωποτάτην· ἐνθυμούμενος [i] μὲν ὅτι τὸ τῶν Ἀβοριγίνων φῦλον Οἰνωτρικὸν ἦν, τοῦτο δὲ Ἀρκαδικόν· μεμνημένος δὲ τῶν συνοικησάντων αὐτοῖς Πελασγῶν, οἳ Θετταλίαν καταλιπόντες, Ἀργεῖοι τὸ γένος ὄντες, εἰς Ἰταλίαν ἀφίκοντο· Εὐάνδρου τε αὖ καὶ Ἀρκάδων ἀφίξεως, οἳ περὶ τὸ Παλάντιον ᾤκησαν, Ἀβοριγίνων αὐτοῖς παραδόντων τὸ χωρίον· [k] ἔτι τε Πελοποννησίων τῶν σὺν Ἡρακλεῖ παραγενομένων, οἳ κατῴκησαν ἐπὶ τοῦ Σατορνίου· τελευταίων δὲ τῶν ἀπαναστάντων ἐκ τῆς Τρῳάδος, καὶ συγκερασθέντων τοῖς προτέροις. τούτων γὰρ ἂν οὐδὲν εὕροι τῶν ἐθνῶν οὔτε [l] ἀρχαιότατον, οὔτε Ἑλληνικώτατον. αἱ δὲ τῶν βαρβάρων ἐπιμιξίαι, δι' ἃς ἡ πόλις πολλὰ τῶν ἀρχαίων ἐπιτηδευμάτων ἀπέμαθε, σὺν χρόνῳ ἐγένοντο. καὶ θαῦμα μὲν τοῦτο πολλοῖς ἂν εἶναι δόξειε τὰ εἰκότα λο-
76 γισαμένοις, πῶς [m] οὐχ ἅπαξ ἐξεβαρβαρώθη, Ὀπικούς τε ὑποδεξαμένη, καὶ Μαρσοὺς, καὶ [n] Σαυνίτας, καὶ Τυῤῥηνοὺς, καὶ Βρεττίους, Ὀμβρικῶν τε καὶ Λιγύων, καὶ Ἰβήρων [o] καὶ Κελτῶν συχνὰς μυριάδας, ἄλλα τε πρὸς τοῖς εἰρημένοις ἔθνη, τὰ μὲν ἐξ αὐτῆς Ἰταλίας, τὰ δ' ἐξ ἑτέρων ἀφιγμένα τόπων μυρία ὅσα, οὔτε ὁμόγλωσσα, οὔτε ὁμοδίαιτα, [p] οὓς οὔτε φωνὰς οὔτε

eſſe judicabat, omnibus in locum deſignatum convocatis, collem quadrangula figura circumſcripſit, bobus mari & fœmina ſub eodem jugo junctis, perpetuumque ſulcum duxit, in quo mœnia fundaturus erat. unde apud Romanos hic mos circumarandi loca in condendis urbibus permanſit. His autem peractis & utroque bove immolato, multiſque aliis victimis mactatis, populum ad opus admovit. Hunc diem ad noſtram uſque ætatem populus Romanus quotannis celebrat, quem, ſi ullum alium diem feſtum, in honore habet, vocatque Parilia. Hoc autem die pro fœcundo quadrupedum partu agricolæ & paſtores vere ineunte ut diis gratias agant ſacrificium faciunt. Utrum vero hunc diem jam multo ante in publica lætitia urbi condendæ aptiſſimum exiſtimarint, an eum tunc quum urbs condi cœpit conſecrarint, & deos paſtoribus propitios in eo colendos cenſuerint, certo affirmare non poſſum.

¶ Quæ igitur de Romanorum genere in multis Græcorum & Romanorum ſcriptis à me magna cura evolutis reperire potui, hæc ſunt. Quapropter quivis confidenter (longum vale dicens iis, qui Romam hominum barbarorum, fugitivorum, & lare carentium refugium faciunt) jam affirmet hanc urbem Græcam eſſe, demonſtrans eam & *omnium* urbium communiſſimam & humaniſſimam eſſe: ſi conſideret quidem Aboriginum gentem OEnotricam fuiſſe, hanc vero Arcadicam: & memoria repetat Pelaſgos, qui cum iis habitarunt, Theſſalia relicta, quum ab Argivis eſſent oriundi, in Italiam veniſſe; itemque adventus Evandri & Arcadum, qui in Palantio habitarunt, in loco quem Aborigines ipſis dederunt; præterea Peloponneſios, qui cum Hercule venerunt, & in colle Saturnio habitarunt; denique illos qui ex agro Trojano migrarunt, & cum prioribus mixti fuerunt. his enim gentibus nullam aliam aut antiquiorem aut magis Græcanicam reperire poterit. Barbarorum vero commercia, ob quæ populus Rom. multa priſca inſtituta dedidicit, multo poſt fuerunt. atque hoc multis, id quod veriſimile eſt conſiderantibus, mirum videri poſſit, quomodo ea penitus barbara non fuerit reddita, receptis Opicis, Marſis, Samnitibus, Hetruſcis, Brutiis, & multis Umbrorum, Ligurum, Iberorum & Celtarum millibus, & aliis præterea gentibus, quæ partim ex ipſa Italia partim ex aliis locis *eo* venerant innumeræ, lingua & moribus diſſonæ; quos & ſermone LXXXIX.

a Ὑποδέξασθαι *Vat.* *b* Τὸ ἔθος τοῦτο τῆς περιαρόσεως *Vat.* *c* Ut hic τὴν λεὼ dicit, ita ſupra (p. 29. v. 47.) χώραν ἔκπλεω πάσης εὐπορίας: & τὴν ἱω legimus etiam alibi paſſim. Si quis tamen malit τὸν λεών, ut v. 5. [& in *Cod. Vat.*] non refragabor. *Sylb.* *d* Καλοῦσα Παραντάλια in *Ed. Steph.* ego Παρίλια repoſui cum *Glareano, Xylandro* & *H. Stephano. Sylb.* Καλοῦσι δὲ Παρεντάλια *Vat.* Sed cum ſolenne fuerit Romanis illa celebrare in parentum aut propinquorum funeribus, hic autem de ſacrificiis agatur ob felicem anni proventum & pecoris partum fieri ſolitis, hinc (inquit *Portus*) adducor ut credam vel Παλίλια vel Παρίλια legendum. *e* Πότερον δὲ τὴν ἡμέραν ταύτην ἔτι παλαιότερον *Vat.* *f* Deeſt fortaſſe poſt ἐν εὐπαθείαις participium ἀγομένην. *Steph.* *g* Ἀρξάσαν *Vat.* *h* Suſpicaretur aliquis *Dionyſium* κοινωνικωτάτην ſcripſiſſe, cum mox ſequatur φιλανθρωποτάτην. nam huic φιλανθρωπίας generi opponitur ἀκοινωνησία, ſicut κοινωνικοῖς opponi ſolent οἱ ἀκοινώνητοι: unde & ἀκοινώνητα φρονεῖν apud hunc ipſum ſcriptorem. *Steph.* *i* Deeſt *Vat.* *k* Ἔτι δὲ *Vat.* *l* Pro ἀρχαιότερον & Ἑλληνικώτερον: cujus Enallages exempla in Grammaticis præceptionibus attuli. *Sylb.* Verum (inquit *Steph.*) non dubium eſt quin ἀρχαιότερον & Ἑλληνικώτερον ſcripſerit *Dionyſius.* *m* Οὐχ ἅπασα *Vat.* *n* Σαμνίτας mavult *Cujacius*, ut non modo Latini ſcriptores appellant, ſed etiam inter Græcos nonnulli. Σαυνίτας tamen Græcis (ut apud *Scylacem, Dionyſium Periegeten* & *Stephanum Byzant.*) dici debere oſtendunt *Euſtathius* ad *Dionyſium* & *Plinius* Nat. Hiſt. l. 3. c. 12. *o* Deſunt Codd. *Ven. Vat.* & *Lapi.* *p* Manca eſt ſtructura. ſenſus talem quampiam lectionem poſtulat; οὓς οὔτε φωνὰς οὔτε δίαιταν τὴν αὐτὴν ἔχοντας, τινὰς δὲ καὶ βίους σύγκλυδας ὄντ. ubi etiam nota σύγκλυδας παρὰ τὸ συγκλύζεσθαι dictos *metaphorice*, ut *colluvies* apud Latinos: at σύγκλυδες ſunt *convenæ*, ut ἔπηλυδες *advenæ. Sylb.* Sed cum *Sylburgii* conjecturam ſequendo habituri ſimus repetitionem illorum quæ proxime præcedunt, οὔτε ὁμόγλωσσα, οὔτε ὁμοδίαιτα, ut notavit *H.Steph.* rectius forſan cum Cod. *Vat.* ὧν οὔτε φωνὰς οὔτε δίαιταν καὶ βίους σύγκλυδας &c. aſſentiente etiam *Lapo*: ſic enim interpretatur, *quorum voces, mores, vitamque non uniformem aut finitimam, perturbatam ex tanta diſſonantia, par fuit* &c.

ſermone & vitæ genere diſcrepantes, pleroſque etiam in unum vi contractos permixtoſque, ob tantam diſcrepantiam multa de priſca illa & præclara reipublicæ diſciplina in pejus innovaſſe veriſimile eſt. Siquidem & multi alii inter barbaros degentes exiguo temporis ſpatio omnes Græcorum mores & linguam dedidicerunt: ita ut neque Græce loquantur, neque amplius Græcorum inſtitutis utantur, neque eoſdem deos putent, neque leges æquitatis plenas *ſervent*, (qua re præcipue Græcorum ingenia à barbaris differunt) neque ullum contractuum genus cum Græcis congruens habeant. Hoc autem verum eſſe ſatis declarant Achæi Ponti accolæ, qui omnes quum eſſent ex gente cum primis Græca oriundi, tamen omnium noſtræ ætatis barbarorum ſunt efferatiſſimi.

XC. ¶ Romani vero ſermone nec prorſus barbaro, nec abſolute Græco utuntur, ſed quodam ex utroque mixto; cujus major pars eſt linguæ Æolicæ: atque ex tot commerciis hoc ſolum incommodum acceperunt, quod non omnia vocabula recte efferant. Cætera vero quæ ſunt Græci generis indicia, magis quam ulli alii coloni ſervant. Nec nunc primum amice vivere inceperunt, ex quo bonam ſecundamque fortunam morum honeſtorum magiſtram habuerunt; neque ex quo primum res tranſmarinas affectarunt, everſo Carthaginienſium & Macedonum imperio; ſed ab omni tempore ex quo in unam civitatem contracti ſunt, more Græco vixerunt: nec artium clariorum ad virtutem parandam nunc ſunt ſtudioſiores, quam ante. Quum autem hac de re multa dicere, multiſque argumentis hoc probare, & virorum fide dignorum teſtimonia adferre poſſim, malo tamen hæc omnia reſervare libro, quem de eorum republica ſum ſcripturus. Nunc ad narrationis ſeriem revertor, à rebus quæ in hoc libro declaratæ fuerunt, per capita repetitis, initium ſequentis libri facturus.

δίαιταν, καὶ βίᾳ σύγκλυδας ἀναταραχθέντας, ἐκ τοσαύτης διαφωνίας πολλὰ τοῦ παλαιοῦ κόσμου τῆς πόλεως νεοχμῶσαι εἰκὸς ἦν· ἐπεὶ ἄλλοι γε συχνοὶ ἐν βαρβάροις οἰκοῦντες, ὀλίγου χρόνου διελθόντος ἅπαν τὸ Ἑλληνικὸν ἀπέμαθον, ὡς μήτε φωνὴν Ἑλλάδα φθέγγεσθαι, μήτε ἐπιτηδεύμασιν Ἑλλήνων [a] ἔτι χρῆσθαι, μήτε θεοὺς τοὺς αὐτοὺς νομίζειν, [b] μήτε νόμους τοὺς ἐπιεικεῖς, ᾧ μάλιστα διαλλάσσει φύσις Ἑλλὰς βαρβάρου, μήτε τῶν ἄλλων συμβολαίων [c] μηδ᾽ ὅτι εἰσίν. ἀποχρῶσι δὲ τὸν λόγον τόνδε [d] ὡς ἀληθῆ εἶναι Ἀχαιῶν οἱ περὶ τὸν Πόντον [e] ᾠκημένοι τεκμηριῶσαι, ὄντες μὲν ἐκ τοῦ Ἑλληνικωτάτου γενόμενοι, βαρβάρων δὲ συμπάντων νῦν [f] ὄντων ἀγριώτατοι. Ῥωμαῖοι δὲ φωνὴν μὲν οὔτ᾽ ἄκραν βάρβαρον, οὔτ᾽ ἀπηρτισμένως Ἑλλάδα φθέγγονται, μικτὴν δέ τινα ἐξ ἀμφοῖν, ἧς ἐστιν ἡ πλείων Αἰολίς· τοῦτο μόνον ἀπολαύσαντες ἐκ τῶν πολλῶν ἐπιμίξεων, τὸ μὴ πᾶσι τοῖς φθόγγοις ὀρθοεπεῖν. τὰ δὲ ἄλλα ὁπόσα γένους Ἑλληνικοῦ μηνύματά ἐστιν, ὡς οὐχ ἕτεροί τινες τῶν ἀποικησάντων [g] διασώζονται, οὐ νῦν πρῶτον ἀρξάμενοι πρὸς φιλίαν ζῆν, ἡνίκα τὴν τύχην πολλὴν καὶ ἀγαθὴν ῥέουσαν διδάσκαλον ἔχουσι τῶν καλῶν· οὐδ᾽ ἀφ᾽ οὗ πρῶτον ὠρέχθησαν τῆς διαποντίου, τὴν Καρχηδονίων καὶ Μακεδόνων ἀρχὴν καταλύσαντες, ἀλλ᾽ ἐκ παντὸς οὗ συνῳκίσθησαν χρόνου, βίον Ἑλληνα ζῶντες, καὶ οὐδὲν ἐκπρεπέστερον ἐπιτηδεύοντες πρὸς ἀρετὴν νῦν ἢ πρότερον. μυρία δ᾽ εἰς τοῦτο λέγειν ἔχων, καὶ πολλοῖς τεκμηρίοις χρῆσθαι δυνάμενος, ἀνδρῶν τε μαρτυρίας φέρειν οὐκ ἀξίων ἀπιστεῖσθαι, πάντα ἀναβάλλομαι ταῦτα εἰς τὸν περὶ τῆς πολιτείας αὐτῶν συγγραφησόμενον λόγον. νυνὶ δ᾽ ἐπὶ τὴν ἑξῆς διήγησιν τρέψομαι, τὴν ἀνακεφαλαίωσιν τῶν ἐν ταύτῃ δεδηλωμένων τῇ βίβλῳ τῆς ἐχομένης γραφῆς ποιησάμενος ἀρχήν.

a Deeſt *Vat.* *b* Μὴ νόμους *Vat.* & mox μὴ τῶν ἄλλων. *c* Hîc quoque mutilus eſt locus. ſenſus tale quid exigit, μηδ᾽ ὁποῖον ὅτι ἔχειν. & ſic *Lapus*: nam vertit, *neque aliud inſtrumentum habent conveniens cum Græcis.* Sed συμβόλαιον verius *commercium, negotium, pactum*, quam *inſtrumentum*, niſi fortaſſe legendum σύμβολον. *Sylb.* Μηδ᾽ ὁποῖον quam μηδ᾽ ὅτι malit *Steph.* Sed εἰσὶν quod attinet, veretur ne ſit ultimum vocabulum alius membri, quod initium haberet ſtatim poſt μηδ᾽ ὁποῖον. *d* Ὡς ἀληθῆ εἶναι, *ut verus ſit*, pro ὡς ἀληθής ἐστι, *quod verus ſit. Sylb.* *e* Ὠκημένοι pro οἰκοῦντες vel συνῳκισμένοι, *qui ſedem & domicilium habent. Id.* *f* Pro ὄντων malim ὄντες, ut in præcedenti membro γενόμενοι; & pro ἀγριώτατοι rectius ἀγροικότατοι vel ἀγριώτατοι. *Sylb.* *g* Διασώζοντες *Vat.*

[a] ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ
ΤΟΥ ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΣΕΩΣ
ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ.

DIONYSII ALEXANDRI F.
HALICARNASSENSIS
ROMANARUM ANTIQUITATUM
LIBER SECUNDUS.

77 Ἡ [b] Τῶν Ῥωμαίων πόλις ἵδρυται μὲν ἐν τοῖς ἑσπερίοις μέρεσι τῆς Ἰταλίας περὶ ποταμὸν Τίβεριν, [c] ὃς κατὰ μέσην μάλιστα τὴν ἀκτὴν ἐκδίδωσιν, ἀπέχουσα τῆς Τυρρηνικῆς θαλάσσης ἑκατὸν εἴκοσι σταδίους. ἣν δὲ κατασχόντες αὐτὴν πρῶτοι τῶν μνημονευομένων, βάρβαροί τινες ἦσαν αὐτόχθονες, Σικελοὶ λεγόμενοι, πολλὰ καὶ ἄλλα τῆς Ἰταλίας χωρία κατασχόντες, ὧν οὐκ ὀλίγα διέμεινεν οὐδ' ἀφανῆ μνημεῖα μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων, ἐν οἷς καὶ τόπων τινὰ ὀνόματα [d] Σικελικὰ λεγόμενα, μηνύοντα τὴν πάλαι ποτὲ αὐτῶν ἐνοίκησιν. τούτους ἐκβαλόντες Ἀβοριγῖνες, αὐτοὶ κατέσχον τὸν τόπον, Οἰνώτρων ὄντες ἀπόγονοι τῶν κατοικούντων τὸν ἀπὸ Τάραντος ἄχρι Ποσειδωνίας παράλιον. ἱερά τις αὕτη νεότης καθοσιωθεῖσα θεοῖς, [e] κατὰ τὸν ἐπιχώριον νόμον ὑπὸ τῶν πατέρων ἀποσταλῆναι λέγεται χώραν οἰκήσουσα τὴν ὑπὸ τοῦ [f] δαίμονος σφίσι δοθησομένην. τὸ δὲ τῶν Οἰνώτρων γένος Ἀρκαδικὸν ἦν, ἐκ τῆς τότε μὲν καλουμένης Λυκαονίας, [g] νῦν δὲ Ἀρκαδίας, ἑκουσίως ἐξελθὸν ἐπὶ γῆς κτῆσιν ἀμείνονος, ἡγουμένου τῆς ἀποικίας Οἰνώτρου τοῦ Λυκάονος, [h] ἀφ' οὗ τὴν ἐπίκλησιν τὸ ἔθνος ἔλαβεν. Ἀβοριγίνων δὲ κατεχόντων τὰ χωρία, πρῶτοι μὲν αὐτοῖς γίνονται σύνοικοι Πελασγοὶ πλανῆται ἐκ τῆς τότε καλουμένης Αἱμονίας, νῦν δὲ Θετταλίας, ἐν ᾗ χρόνον τινὰ ᾤκησαν· μετὰ δὲ τοὺς Πελασγοὺς Ἀρκάδες ἐκ Παλαντίου πόλεως ἐξελθόντες, Εὔανδρον ἡγεμόνα ποιησάμενοι τῆς ἀποικίας, Ἑρμοῦ καὶ νύμφης Θέμιδος υἱόν· οἳ [i] πολίζονται πρὸς ἑνὶ τῶν ἑπτὰ λόφων, ὃς ἐν μέσῳ μάλιστα

URBS Roma ſita eſt in occidentalibus Italiæ partibus ad Tiberim flumen, quod circa medium ferme *Italiæ* littus *in mare* ſe exonerat, atque à mari Tyrrheno abeſt ſtadiis cxx. Qui vero eam, omnium hominum qui memorantur, primi tenuerunt, erant barbari quidam indigenæ, Siculi dicti, qui multa alia Italiæ loca occuparunt, quorum non pauca nec obſcura monumenta ad noſtra uſque tempora manent: inter quæ ſunt etiam locorum quædam nomina Sicula, priſcæ illorum habitationis indicia. Aborigines vero oriundi ab OEnotris, qui incolebant totam illam oram maritimam quæ à Tarento Pæſtum uſque protenditur, his inde pulſis eum locum occuparunt. Hæc autem fuiſſe fertur quædam juventus, diis conſecrata more patrio, ad quærendas ſedes, quaſcunque ipſi fortuna obtuliſſet, à parentibus miſſa. Genus autem OEnotrum Arcadicum erat, quod ex ea, quæ tunc Lycaonia vocabatur, jam vero Arcadia, ſponte ſua profectum erat, ut agrum meliorem ſibi pararet, duce coloniæ OEnotro Lycaonis filio, à quo genti nomen inditum. Quum autem Aborigines ea loca tenerent, primi cum ipſis habitarunt Pelaſgi, profugi ex ea quæ tunc Hæmonia, jam vero Theſſalia vocatur, ubi aliquamdiu habitarunt. Poſt Pelaſgos vero Arcades, ex urbe Palantio profecti, coloniæ ducem ſequuti Evandrum Mercurii & nymphæ Themidis filium; qui ſedes ſuas poſuerunt in uno è ſeptem collibus, in media ferme

Urbis ſitus, habitatores priſci, conditor.

a In *Cod. Vat.* Ἡ δευτέρα βίβλος τῆς Ῥωμαϊκῆς ἀρχαιολογίας, ἣν συνέγραψε Διονύσιος Ἀλεξάνδρου Ἁλικαρνασσέως, περιείληφε τὰ πραχθέντα ὑπὸ Ῥωμύλου, τοῦ κτίσαντος τὴν Ῥώμην, καὶ ὑπὸ Νουμᾶ Πομπιλίου, τοῦ μετ' ἐκεῖνον ἄρξαντος τῆς πόλεως. χρόνος τῶν πραχθέντων ἀμφοτέροις τοῖς βασιλεῦσιν ἀπὸ τῆς ἑβδόμης ὀλυμπιάδος, ἣν ἐνίκα Δαίτης Μεσσήνιος ἄρχοντος Ἀθήνησιν. Ex *Lapi* verſione, quæ hoc ipſum agnoſcit, verba poſtrema hoc modo legenda & ſupplenda, ἣν ἐνίκα Δαικλῆς Μεσσήνιος ἄρχοντος Ἀθήνησι Χαροπος. *b* Deeſt *Vat.* *c* Ὃς κατὰ μέσην μάλιστα αὐτὴν ἐκδίδωσι malit *Portus.* Quod ſi admittatur, aliter accipi nequit, quam ut intelligamus in ipſa Roma eſſe Tiberina oſtia. Novum plane & inauditum, & à mente *Dionyſii* prorſus alienum, qui vult Tiberim in mare ingredi circa mediam Italiam ac medium littus Inferum. *Caſ.* *d* Malim Σικελικῶς aut Σικελισί. Jam quod l. 1. ſcribitur de Tiburte, μέρος τι τῆς πόλεως ὀνομάζεται Σικελιών, ſuſpectum mihi: Σικελίων enim potius legerim, aut Σικελῶν. Nam qui ea forma dici volunt Σικελιών qua Μαραθών, & *Siculetum* vertunt, audiendi profecto non ſunt. falluntur enim ſpecie analogiæ, quæ nulla eſt: ut taceam linguam Siculorum iſtorum fuiſſe barbaram. *Caſ.* *e* Hæc verba, κατὰ τὸν ἐπιχώριον νόμον, Lapus cum præcedentibus jungit. *Steph.* *f* Δαιμονίου *Vat.* *g* Νυνὶ δὲ *Vat.* *h* Ἐφ' οὗ *Vat.* *i* Si poſt πολίζονται nihil deeſt (ut certe nihil deeſſe puto) dictum erit pro πόλισμά τι κτίζουσιν. Ac, quamvis τὸ χωρίον jungat cum ὀνομάσαντες, perinde eſt tamen ac ſi dictum eſſet πολίζονται χωρίον τι ὃ ὠνόμασαν Παλάντιον. *Steph.* Suſpicor vocem unam deſiderari, & legendum eſſe οἳ πόλιν πολίζονται, aut neſcio quid ejuſmodi. nam πόλιν πολίζεσθαι dictum, ut Ῥώμην πολίζεσθαι libro ſuperiore. Sed obſtat fortaſſe illud quod ſequitur; non fuiſſe ab iſtis urbem conditam, ſed quædam tantum αὔλια βουφορβῶν καὶ ποιμένων. *Caſ.*

ferme urbe ſito; quem locum à patria ſua, quæ erat in Arcadia, Palantium appellarunt. Sed non multo poſt, quum Hercules in Italiam veniſſet, quando exercitum ex Erythea domum reducebat, pars quædam Græcarum copiarum ibi relicta prope Palantium ſedes fixit, in alio colle ex iis quos *nunc* urbs muris complectitur, qui tunc ab incolis Saturnius vocabatur, nunc vero à Romanis Capitolinus. Horum plerique erant Epei, qui ex Elide urbe pulſi fuerant: quod Hercules ipſorum patriam armis expugnatam evertiſſet.

II. ¶ Ætate vero XVI. poſt bellum Trojanum, Albani utrumque hunc locum muris foſſaque communitum habitare cœperunt. Ibi autem ad id uſque tempus fuerant ſtabula bubulcorum, opilionum, & cæterorum paſtorum diverſoria; quod ager ille non ſolum hyberni ſed etiam æſtivi pabuli copiam, propter fluvios ipſum refrigerantes & irrigantes, abunde ſuppeditaret. Albanum autem genus mixtum erat ex Arcadibus, & Pelaſgis, & Epeis ex Elide profectis; poſtremo etiam ex Trojanis, qui poſt Trojam captam cum Ænea Anchiſæ & Veneris filio in Italiam venerant. Veriſimile autem eſt aliquos etiam barbaros, ex accolis aut priſcis colonis reliquos, cum Græcis in gratiam rediiſſe *& cum ipſis permixtos fuiſſe.* Horum autem omnium commune nomen fuit Latini, deductum à Latino illius regionis rege, priſcis ſingularum gentium appellationibus ſublatis. Per. Jul. 3963. Ante Chr. 751. Ab his igitur gentibus urbs condita eſt anno CCCCXXXII. poſt Trojam captam, olympiade VII. Coloniæ autem duces fuerunt gemini fratres regii ſanguinis, quorum alter Romulus, alter Remus vocabatur, materno genere oriundi ab Ænea, ac *proinde* Dardanidæ. Sed ex quo patre progeniti fuerint, difficile eſt aliquid certi afferre: ſed Romani eos Martis filios eſſe perſuaſum habent. Non tamen ambo permanſerunt coloniæ duces, controverſia de principatu inter eos exorta: ſed Romulus, altero in pugna cæſo, ſuperſtes urbis conditor fuit, eamque de ſuo nomine nominavit. Cæterum numerus eorum qui ejuſdem coloniæ participes fuerunt, quum principio magnus fuiſſet, ad exiguum redactus eſt, ad tria peditum millia & trecentos equites.

III. ¶ Foſſa igitur ab illis perfecta, & munitione abſoluta, ædificiiſque pro præſenti neceſſitate exſtructis, quum tempus jam poſtularet, ut diſpiceretur qua reipublicæ forma utendum eſſet, Romulus convocata concione avi materni monitu, & ab eo quid Romulus de inſtituenda Republica diſſerit. eſſet dicendum edoctus, dixit: "urbem & "publicis & privatis ædificiis, ut recens con-"ditam, ſatis à ſe ornatam eſſe; & omnes "rogavit ut illud cogitarent, reipublicæ "ſummam in his rebus non eſſe ſitam. Ne-"que enim in bellis externis profundas

κεῖται τῆς Ῥώμης, Παλάντιον ὀνομάσαντες τὸ χωρίον, [a] ἐπὶ τῆς ἐν Ἀρκαδίᾳ πατρίδος. χρόνοις δ' οὐ πολλοῖς ὕστερον, Ἡρακλέους καταχθέντος εἰς Ἰταλίαν, ὅτε τὴν στρατιὰν ἐξ Ἐρυθείας οἴκαδε ἀπήγαγε, μοῖρά τις ὑπολειφθεῖσα τῆς [b] ἐν αὐτῇ δυνάμεως Ἑλληνικὴ πλησίον ἱδρύεται τοῦ Παλαντίου, περὶ ἑτέρῳ τῶν ἐμπεπολισμένων τῇ Ῥώμῃ λόφων, ὃς τότε μὲν ὑπὸ τῶν [c] ἐγχωρίων Σατόρνιος ἐλέγετο, νῦν δὲ Καπιτωλῖνος ὑπὸ Ῥωμαίων. Ἐπειοὶ [d] τούτων πλείους ἦσαν ἐκ πόλεως Ἤλιδος ἐξαναστάντες, διαπεπορθημένης αὐτοῖς τῆς πατρίδος ὑφ' Ἡρακλέους.

Γενεᾷ δ' ἑκκαιδεκάτῃ μετὰ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον, Ἀλβανοὶ συνοικίζουσιν ἄμφω τὰ χωρία ταῦτα, τείχει [e] περιβαλόντες καὶ τάφρῳ. τέως δὲ ἦν αὔλια [f] βουφορβῶν τε καὶ ποιμένων, καὶ τῶν ἄλλων καταγωγαὶ βοτήρων, ἄφθονον ἀναδιδούσης πόαν τῆς αὐτόθι γῆς, οὐ μόνον τὴν χειμερινήν, ἀλλὰ καὶ τὴν θερεινόμιον, διὰ τοὺς ἀναψύχοντάς τε καὶ καταρδοντας αὐτὴν ποταμούς. γένος δὲ τὸ [g] Ἀλβανὸν μικτὸν ἦν ἔκ τε Ἀρκάδων [h] καὶ Πελασγῶν, καὶ τῶν ἐξ Ἤλιδος ἐλθόντων Ἐπειῶν, τελευταίων δὲ τῶν μετὰ Ἰλίου ἅλωσιν ἀφικομένων εἰς Ἰταλίαν Τρώων, [i] ὃς ἦν Αἰνείας ὁ Ἀγχίσου καὶ Ἀφροδίτης. εἰκὸς δέ τι καὶ βαρβαρικὸν ἐκ τῶν προσοίκων ἢ παλαιῶν οἰκητόρων ὑπολιπὲς τῷ Ἑλληνικῷ [k] συγκαταλλαγῆναι. ὄνομα δὲ κοινὸν οἱ σύμπαντες οὗτοι Λατῖνοι ἐκλήθησαν ἐπ' ἀνδρὸς [l] δυναστεύοντος τῶν τόπων Λατίνου, τὰς κατὰ ἔθνος ὀνομασίας ἀφαιρεθέντες. ἐτειχίσθη μὲν οὖν ἡ πόλις ὑπὸ τούτων τῶν ἐθνῶν ἐνιαυτῷ δευτέρῳ [m] καὶ τριακοστῷ καὶ τετρακοσιοστῷ μετὰ Ἰλίου ἅλωσιν, ἐπὶ τῆς ἑβδόμης ὀλυμπιάδος. οἱ δὲ ἀγαγόντες τὴν ἀποικίαν, ἀδελφοὶ δίδυμοι τοῦ βασιλείου γένους ἦσαν· Ῥωμύλος αὐτῶν ὄνομα θατέρῳ· τῷ δὲ ἑτέρῳ, Ῥῶμος· τὰ μητρόθεν μὲν, [n] ἀπ' Αἰνείου τε καὶ Δαρδανίδαι· πατρὸς [o] δὲ ἀκρίβειαν εἰπεῖν οὐ ῥᾴδιον ἐξ ὅτου φύντες, πεπίστευνται δὲ ὑπὸ Ῥωμαίων Ἄρεος υἱοὶ γενέσθαι. οὐ μέντοι διέμειναν γε ἀμφότεροι τῆς ἀποικίας ἡγεμόνες, ὑπὲρ τῆς ἀρχῆς στασιάσαντες· [p] ἀλλὰ περιλειφθεὶς αὐτῶν Ῥωμύλος ἀπολομένου [q] θατέρου κατὰ τὴν μάχην, οἰκιστὴς γίνεται τῆς πόλεως, καὶ τοὔνομα αὐτῇ τῆς ἰδίας κλήσεως ἐπώνυμον τίθεται. ἀριθμὸς δὲ τῶν μεταχόντων αὐτοῖς τῆς ἀποικίας ἀπὸ πολλοῦ τοῦ κατ' ἀρχὰς ἐξαποσταλέντος ὀλίγος ἦν ὁ καταλειφθείς, τρισχίλιοι πεζοὶ καὶ ἱππεῖς τριακόσιοι. 78

Ἐπεὶ οὖν ἥ τε τάφρος αὐτοῖς ἐξείργαστο, καὶ τὸ ἔρυμα τέλος εἶχεν, αἵ τε [r] οἰκήσεις τὰς ἀναγκαίας κατασκευὰς ἀπειλήφεσαν, ἀπῄτει δ' ὁ καιρὸς καὶ περὶ κόσμου πολιτείας ᾧ [s] χρήσαιντο σκοπεῖν, [t] ἀγορὰν ποιησάμενος ὁ Ῥωμύλος, ὑποθεμένου τοῦ μητροπάτορος, καὶ διδάξαντος ἃ χρὴ λέγειν· "τὴν μὲν πόλιν ἔφη ταῖς τε δημοσίαις καὶ ταῖς ἰδίαις "κατασκευαῖς ὡς νεόκτιστον ἀποχρώντως κεκοσμῆσθαι· ἠξίου "δ' ἐνθυμεῖσθαι πάντας ὡς οὐ ταῦτ' ἐστὶ τὰ πλείστου ἄξια "ἐν ταῖς πόλεσιν. οὔτε γὰρ ἐν τοῖς ὀθνείοις πολέμοις τὰς βαθείας

a Convenientior eſt ἀπὸ quam ἐπί. attamen & infra ἐπὶ pro ἀπὸ & ſupra quoque hæc permutatio facta eſt plus duodecies. *Sylb.* *b* Ἐν αὐτῷ *Vat.* *c* Ἐπιχωρίων *Vat.* *d* Πλείους τούτων *Vat.* *e* Περιλαβόντες *Vat.* *f* Βουφορβίων τε καὶ ποιμνίων *Vat.* *g* Ἀλβανῶν *Vat.* & *Lapi Cod.* *h* Καὶ Ἐπειῶν τῶν ἐξ Ἤλιδος ἐλθόντων καὶ Πελασγῶν *Vat* & *Lapi Cod.* *i* Scribo ὧν ἦν Αἰνείας, aut ὧν ἦν --- Αἰν. nempe ἡγεμών. *Caſ.* *k* Συγκαταλεγῆναι *Vat.* *l* Δυναστεύσαντος *Vat.* *m* Deſunt in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* In *Lapi* verſione Ed. Baſil. 1532. *anno quadringenteſimo triceſimo ſecundo.* atque ita legendum eſſe conſtat ex pag. 56. v. 43. & p. 59. v. 9. *n* Ἀπ' Αἰνείου ὄντες καὶ Δαρδ. *Vat.* *o* Πρὸς ἀκρίβειαν malit *Steph.* Ἀκρίβειαν μὲν οὐ ῥᾴδιον εἰπεῖν *Vat.* *p* Ἀλλ' ὁ περιλειφθεὶς *Vat.* *q* Κατὰ τὴν μάχην θατέρου *Vat.* *r* Οἰκήσεις in *Ed. Steph.* *ſ* Χρήσοιντο *Vat.* *t* Ἀγορὰν ποιησάμενος αὐτῶν ὁ Ῥωμύλος *Vat.*

a Καὶ

“θείας τάφρους [a] καὶ ὑψηλὰς, ἐρύματα ἱκανὰ εἶναι τοῖς ἔνδον ἀσφαλῆ μόνον σωτηρίας ὑπόληψιν παρέχειν, ἀλλ' ἕν τι μόνον ἐγγυᾶσθαι, τὸ μηδὲν ἐξ ἐπιδρομῆς κακὸν ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν παθεῖν περικαταληφθέντας· οὐθ' ὅταν ἐμφύλιοι ταραχαὶ τὸ κοινὸν καταλάβωσι, τὰς ἰδίων οἴκων καὶ ἐνδιαιτημάτων τὰς καταφυγὰς ὑπάρχειν τινὶ ἀκινδύνους. διαγωγῆς γὰρ ἀνθρώποις ταῦτα καὶ ῥᾳστώνης βίου [b] εὑρῆσθαι παραμύθια, [c] μεθ' ὧν οὔτε τὸ ἐπιβουλεύειν τοὺς πέλας κωλύεσθαι 79 μὴ οὐ πονηρὸν εἶναι, οὔτ' ἐν τῷ ἀκινδύνως βεβηκέναι θαρρεῖν τὸν ἐπιβουλευόμενον· πόλιν τε οὐδεμίαν πω τούτοις ἐκλαμπρυνθεῖσαν, ἐπὶ μήκιστον εὐδαίμονα γενέσθαι καὶ μεγάλην· οὐδ' αὖ παρὰ τὸ μὴ τυχεῖν τινα κατασκευῆς ἰδίας τε καὶ δημοσίας πολυτελοῦς, κεκωλῦσθαι μεγάλην γενέσθαι καὶ εὐδαίμονα· ἀλλ' ἕτερα εἶναι τὰ σώζοντα, καὶ ποιοῦντα μεγάλας [d] ἐκ μικρῶν τὰς πόλεις· ἐν μὲν τοῖς ὀθνείοις πολέμοις, τὸ διὰ τῶν ὅπλων κράτος· τοῦτο δὲ τόλμῃ [e] παραγίνεσθαι καὶ μελέτῃ· ἐν δὲ ταῖς ἐμφυλίοις ταραχαῖς, τὴν τῶν πολιτευομένων ὁμοφροσύνην. ταύτην δὲ τὸν σώφρονα καὶ δίκαιον ἑκάστου βίον ἀπέφηνεν ἱκανώτατον ὄντα τῷ κοινῷ παρέχειν. τοὺς δὲ τὰ [f] πολέμιά τε ἀσκοῦντας, καὶ τὰς τῶν ἐπιθυμιῶν κρατοῦντας, ἄριστα κοσμεῖν τὰς ἑαυτῶν πατρίδας, [g] τείχη τε ἀνάλωτα τῷ κοινῷ, καὶ καταγωγὰς τοῖς ἑαυτῶν βίοις ἀσφαλεῖς τούτους εἶναι τοὺς παρασκευαζομένους· μαχητὰς δέ γε καὶ δικαίους ἄνδρας, καὶ τὰς ἄλλας ἀρετὰς ἐπιτηδεύοντας, [h] τὸ τῆς πολιτείας σχῆμα ποιεῖν τοῖς φρονίμως αὐτὸ καταστησαμένοις· μαλθακούς τε αὖ καὶ πλεονέκτας, καὶ δούλους αἰσχρῶν ἐπιθυμιῶν, τὰ πονηρὰ ἐπιτηδεύματα ἐπιτελεῖν. ἔφη τε παρὰ τῶν πρεσβυτέρων καὶ διὰ πολλῆς ἱστορίας ἐληλυθότων ἀκούειν, ὅτι πολλαὶ μὲν ἀποικίαι μεγάλαι καὶ εἰς εὐδαίμονας ἀφικόμεναι τόπους, αἱ μὲν αὐτίκα διεφθάρησαν εἰς στάσεις ἐμπεσοῦσαι, αἱ δ' ὀλίγον ἀντισχοῦσαι χρόνον ὑπήκοοι τοῖς πλησιοχώροις ἠναγκάσθησαν γενέσθαι, καὶ ἀντὶ κρείττονος χώρας ἣν κατεῖχον, τὴν χείρονα τύχην διαλλάξασθαι, δοῦλαι [i] δὴ ἐξ ἐλευθέρων γενόμεναι· ἕτεραι δ' ὀλιγάνθρωποι, καὶ εἰς χωρία οὐ πάνυ σπουδαῖα παραγενόμεναι, ἐλεύθεραι μὲν πρῶτον, ἔπειτα δ' ἑτέρων ἄρχουσαι διετέλεσαν. καὶ οὔτε ταῖς εὐπραγίαις τῶν ὀλίγων, οὔτε ταῖς δυστυχίαις τῶν πολλῶν, ἕτερόν τι ἢ [k] τὸ τῆς πόλεως σχῆμα ὑπάρχειν αἴτιον. εἰ μὲν οὖν μία τις ἦν παρὰ πᾶσιν ἀνθρώποις βίου τάξις [l] ποιοῦσα εὐδαίμονας τὰς πόλεις, οὐ χαλεπὴν ἂν γενέσθαι σφίσι τὴν αἵρεσιν αὐτῆς· νῦν δ' ἔφη πολλὰς πυνθάνεσθαι [m] κατασκευὰς παρ' Ἕλλησί τε καὶ βαρβάροις

“altaſque foſſas eſſe munimenta ſatis idonea ad certam ſalutis ſecuræ ſpem hominibus incluſis afferendam; ſed hoc tantum polliceri, *illos* à repentina hoſtium incurſione oppreſſos cladem nullam accepturos: neque, ſi inteſtini tumultus in republica exorti fuerint, privatas ædes & domicilia cuiquam refugium ſatis tutum præbere. ad vitam enim quiete & tranquille degendam hæc ſubſidia & ſolatia inventa eſſe, quæ neque inſidias, quæ vicinis tenduntur, ita arceant ut illi miſeri non ſint; neque etiam faciant ut qui inſidiis appetuntur, quamvis in tuto ſint, tamen confidant; nec ullam unquam urbem his ſolis ornamentis felicitatem & amplitudinem diuturnam ſibi quæſiſſe: neque contra, quod ſumptuoſis ædificiis privatis publiciſque caruiſſet, prohibitum fuiſſe quo minus & ampla & fortunata evaderet. Sed aliud eſſe quod urbes ſervet, & magnas ex parvis faciat: in externis bellis ipſam armorum potentiam; hanc autem audacia & exercitatione comparari: at in civilibus perturbationibus civium concordiam. Hanc autem inquit facillime poſſe in republica florere, ſi unuſquiſque & temperanter & juſte viveret. Eos vero, qui rebus bellicis operam navant & cupiditatibus ſuis imperant, egregie ſuas patrias ornare, & reipublicæ eſſe pro mœnibus inexpugnabilibus, iſtoſque vitæ ſuæ tutiſſima domicilia parare. Bellicoſos certe juſtoſque viros, & qui alias virtutes colunt, eandem reipublicæ formam conſtituere, quam viri prudentes conſtituerunt: contra vero molles, & avaros, & fœdis cupiditatibus addictos, malis quoque ſtudiis penitus occupari. Dixitque ſe à natu majoribus & multarum rerum peritis accepiſſe, multas magnas colonias in loca fortunata delatas, *partim exortis ſeditionibus ſtatim perditas*, partim non multo poſt imperio vicinorum parere coactas fuiſſe, & meliorem agrum, quem ante habebant, cum deteriore fortuna commutaſſe, & ſervas ex liberis factas: alias vero, non magno hominum numero, & in agros non admodum bonos profectas, liberas primum, deinde aliorum etiam imperium diuturnum adeptas. neque felicitatis paucorum, neque infortunii multorum aliam eſſe cauſſam, quam ipſius reipublicæ formam. Quod ſi apud omnes homines eſſet una quæpiam vitæ ratio, quæ civitates felices faceret, illam facile à ſe potuiſſe eligi. ſed audire ſe dicebat, multas cum apud Græcos, tum apud barbaros rei-

a Καὶ ὑψηλὰ ἐρύματα *Vat.* & *Lapi Cod.* b Vel ἀνθρώποις εὑρῆσθαι vel ἀνθρώπους εὑρέσθαι legendum ait *Sylb.* Nihil mutandum cenſet *Portus*. Verum in *Cod. Vat.* εὑρῆσθαι παραμυθίαν. c Loci paullo quidem obſcurioris ſententia eſt hujuſmodi. Ait præclara ædificia ſeu publica ſeu privata non impeditura vicinos ſtruere inſidias, ut eo minus moleſti ſint iis qui præclara ædificia inhabitant. Vox πονηρὸν hîc accipitur ut in illo *Strabonis* l. v. πονηροὶ τοῖς γείτοσι περὶ πλεονεξίαν ὄντες. & in hoc *Muſonii* apud *Stobæum* πονηροὶ ὄντες ἀλλήλοις. Malim vero τὸ πέλας κωλύεται quam ἐπιβουλεύειν τοὺς πέλας legere. *Caſ.* In *Ed. Vat.* ἐπιβουλεῦον pro ἐπιβουλεύειν. *Stephanus* legit κωλύεσθαι καὶ μὴ οὐ πονηρὸν εἶναι, duabus negantibus particulis pro una poſitis. Πόνηρον malit *Portus* προπαροξυτόνως, ut *miſerum* ſignificet. d Ἐκ μικρῶν γενέσθαι τὰς πόλεις *Vat.* e Παραγίνεται *Vat.* f Πολέμια pro πολεμικὰ aliquoties uſurpari ſupra notatum eſt. *Sylb.* g Τείχη τε ἀνάλωτα καὶ καταγωγὰς τῷ κοινῷ τοῖς *Vat.* h Hoc modo legit *Portus*: τὸ τῆς πολιτείας σχῆμα ποιεῖν αὐτὸ (vel ταὐτὸ) τοῖς φρονίμως καταστησαμένοις. Non placet *Caſaubono*; cui rectius & ex mente *Dionyſii* locum interpretari viſi ſunt *Lapus* & *Gelenius*. Ille quidem, *pugnatores autem & juſtos viros, aliaſque colentes virtutes parere formam ipſam reipublicæ iis qui eam prudenter conſtituiſſent*: hic vero, *bellicoſos certe viros qui juſtitiam & cæteras virtutes colant, prudentibus hominibus qui reſpublicas inſtituerunt, earum conſtituendarum formam præbuiſſe.* Planiorem autem fore ſententiam exiſtimat *Caſaub.* ſi ita vertas: *Porro viros bellicoſos, qui juſtitiam ac reliquas virtutes colant, iis qui ſuam rempublicam ſemel bene conſtituerint, ipſam reipublicæ quam inſtituerunt formam, reddere atque efficere.* i Deeſt *Vat.* k Τὸ τῆς πολιτείας σχῆμα *Vat.* Verum πόλεως pro πολιτείας poſitum cenſet *Sylb.* quod ſic paullo ante loquatur v. 26 & paullo poſt p. 78. v. 3. l Ἣ ποιοῦσα *Vat.* m Τὰς κατασκευὰς *Vat.*

“reipublicæ formas eſſe; ſed inter illas omnes tres potiſſimum laudari ab illis, qui iis utuntur, harum tamen nullam ab omni parte ſinceram: ſed in earum unaquaque fatale aliquod malum innatum, ita ut earum optio ſit difficilis. Itaque juſſit eos, re per otium conſiderata, reſpondere, utrum uni an paucis parere mallent. Equidem, inquit, quamcunque reipublicæ formam conſtitueritis ad eam recipiendam paratus ſum; nec me indignum puto qui aliis imperem, nec alteri recuſo parere. Honoribus enim quos mihi habuiſtis, primum quum me coloniæ ducem creaſtis, deinde urbem à me denominaſtis, ſum contentus. Hos enim neque externum bellum, neque domeſtica ſeditio, neque tempus, quod omnes res præclaras delet, neque ulla alia adverſa fortuna mihi eripiet; ſed & vivus & mortuus his honoribus in poſterum & in perpetuum fruar.

IV. ¶ Atque hæc Romulus ab avo materno (ut dixi) edoctus ad populum memoravit. Illi vero, ſeorſum communicato inter ſe conſilio, ita reſponderunt; “Nobis nova reipubl. forma non eſt opus: ſed quam majores noſtri optimam judicarunt, eam ab illis acceptam non mutabimus; nec diſcedemus à priſcorum ſententia, à quibus magna cum prudentia eam conſtitutam fuiſſe credimus, ſed in hac fortuna acquieſcemus. Neque enim jure de ea conqueri poſſemus, quæ nobis ſub regibus bona, quæ maxima inter homines habentur, libertatem & imperium in alios dedit. Hæc igitur eſt de forma reipublicæ noſtra ſententia. *Romulus rex creatur.* Hunc autem honorem nulli alii potius quam tibi convenire arbitramur, cum ob regium genus & virtutem, tum vero præcipue quod te duce coloniæ uſi fuerimus; & magnam in te gravitatem, magnamque ſapientiam non verbis potius quam re ipſa edocti animadvertamus. Romulus, his auditis, reſpondit, “Gratum quidem ſibi eſſe hominum judicium, quo dignus regno habitus eſſet: ſed tamen ſe honorem iſtum non recepturum, donec & ipſe deus læto auſpicio eundem comprobaſſet.

V. ¶ Quod quum illis quoque placuiſſet, die præſtituta, qua de regno deos erat conſulturus, quum ſtatuta dies veniſſet, circa matutinum crepuſculum ſurrexit, & ex ſuo tentorio prodiit, & ſub dio in loco puro ſtans, victimis ante rite mactatis, precatus eſt Jovem regem & reliquos deos quos coloniæ duces fecerat, ut, ſi ipſorum voluntate rex urbis futurus eſſet, ſignum de cœlo felix oſtenderent. Abſolutis autem precibus fulgur à ſiniſtra ad dextram emicuit. Romani autem fulgura à ſiniſtra ad dextram tendentia pro fauſtis habent, ſive ex Hetruſcorum diſciplina, ſive ita

“ὑπαρχούσας· τρεῖς δ' ἐξ ἁπασῶν ἐπαινουμένας μάλιστα ὑπὸ τῶν χρωμένων ἀκούειν, καὶ τούτων οὐδεμίαν εἶναι τῶν πολιτειῶν εἰλικρινῆ, προσεῖναι δὲ τινας ἑκάστῃ κῆρας συμφύτους, ὥστε χαλεπὴν εἶναι τὴν αὐτῶν αἵρεσιν. ἠξίου τε αὐτοὺς βουλευσαμένους ἐπὶ σχολῆς εἰπεῖν εἴτε ὑφ' ἑνὸς ἄρχεσθαι θέλουσιν ἀνδρὸς, [a] εἴτε ὑπ' ὀλίγων. ἐγὼ δὲ ὑμῖν, ἔφη, [b] πρὸς ἣν ἐὰν καταστήσησθε πολιτείαν εὐτρεπὴς, καὶ οὔτε ἄρχειν ἀπαξιῶ, οὔτε ἄρχεσθαι ἀναίνομαι. τιμῶν δὲ ἅς μοι προσεθήκατε, ἡγεμόνα μὲν πρῶτον ἀποδείξαντες τῆς ἀποικίας, ἔπειτα καὶ 80 τῇ πόλει τὴν ἐπωνυμίαν [c] ἐπ' ἐμοῦ θέντες, ἅλις ἔχω. ταύτας γὰρ οὔτε πόλεμος ὑπερόριος, οὔτε στάσις ἐμφύλιος, οὔτε ὁ πάντα μαραίνων τὰ καλὰ χρόνος ἀφαιρήσεταί με, οὔτε ἄλλη τύχη παλίγκοτος οὐδεμία· ἀλλὰ καὶ ζῶντι καὶ τὸν βίον ἐκλιπόντι τούτων ὑπάρξει μοι τῶν τιμῶν παρὰ πάντα τὸν λοιπὸν αἰῶνα τυγχάνειν.

Τοιαῦτα μὲν ὁ Ῥωμύλος ἐκ [d] διδαχῆς τοῦ μητροπάτορος, ὥσπερ ἔφην, ἀπομνημονεύσας ἐν τοῖς πλήθεσιν ἔλεξεν. οἱ δὲ, βουλευσάμενοι κατὰ σφᾶς αὐτοὺς, ἀποκρίνονται τοιάδε· “Ἡμεῖς πολιτείας μὲν καινῆς οὐδὲν δεόμεθα· τὴν δ' ὑπὸ τῶν πατέρων δοκιμασθεῖσαν εἶναι κρατίστην παραλαβόντες οὐ μετατιθέμεθα, γνώμῃ τε ἑπόμενοι τῶν παλαιοτέρων, [e] οὓς ἀπὸ μείζονος οἰόμεθα φρονήσεως αὐτὴν καταστήσασθαι, καὶ τύχῃ ἀρεσκόμενοι. οὐ γὰρ τήνδε μεμψαίμεθ' ἂν εἰκότως, ἣ παρέσχεν ἡμῖν βασιλευομένοις τὰ μέγιστα τῶν ἐν ἀνθρώποις ἀγαθῶν, ἐλευθερίαν τε καὶ ἄλλων ἀρχήν. περὶ μὲν δὴ πολιτείας ταῦτα ἐγνώκαμεν. τὴν δὲ τιμὴν ταύτην οὐχ ἑτέρῳ τινὶ μᾶλλον ἢ σοὶ προσήκειν ὑπολαμβάνομεν, τοῦ τε βασιλείου γένους ἕνεκα καὶ ἀρετῆς, μάλιστα δ' ὅτι τῆς ἀποικίας ἡγεμόνι κεχρήμεθά σοι, καὶ πολλὴν [f] συνίεμεν δεινότητα, πολλὴν δὲ σοφίαν, οὐ λόγῳ μᾶλλον ἢ ἔργῳ μαθόντες. ταῦτα ὁ Ῥωμύλος ἀκούσας, “ἀγαπᾶν μὲν” ἔφη “βασιλείας ἄξιος ὑπ' ἀνθρώπων κριθείς· οὐ μέντοιγε λήψεσθαι τὴν τιμὴν πρότερον, ἐὰν μὴ καὶ τὸ δαιμόνιον ἐπιθεσπίσῃ δι' οἰωνῶν αἰσίων. Ὡς δὲ κἀκείνοις ἦν βουλομένοις, προειπὼν ἡμέραν ἐν ᾗ διαμαντεύσεσθαι περὶ τῆς ἀρχῆς ἔμελλεν, ἐπειδὴ καθῆκεν ὁ χρόνος, ἀναστὰς περὶ τὸν ὄρθρον ἐκ τῆς σκηνῆς προῆλθεν. στὰς δὲ ὑπαίθριος ἐν καθαρῷ χωρίῳ, καὶ προθύσας ἃ νόμος ἦν, εὔχετο Διΐ τε βασιλεῖ καὶ τοῖς ἄλλοις θεοῖς, οὓς ἐποιήσατο τῆς ἀποικίας ἡγεμόνας, εἰ βουλομένοις αὐτοῖς ἐστι βασιλεύεσθαι τὴν πόλιν ὑφ' ἑαυτοῦ, σημεῖα οὐράνια [g] φανῆναι καλά. μετὰ δὲ τὴν εὐχὴν ἀστραπὴ διῆλθεν ἐκ τῶν ἀριστερῶν ἐπὶ τὰ δεξιά. τίθενται δὲ Ῥωμαῖοι τὰς ἐκ τῶν ἀριστερῶν ἐπὶ τὰ δεξιὰ ἀστραπὰς αἰσίους, εἴτε παρὰ Τυρρηνῶν διδαχθέντες, εἴτε

πατέρων

a Εἴτε ὑπ' ὀλίγων. εἴτε νόμους καταστησάμενοι πᾶσιν ἀποδοῦναι τὴν τῶν κοινῶν προστασίαν. Ἐγὼ δ' ὑμῖν, ἔφη, πρὸς τὸ νέαν καταστήσασθαι πολιτείαν εὐτρεπὴς *Vat.* Nec multo aliter Lapus videtur legiſſe: ita enim locum interpretatur, *an à paucis vellent; an & conſtitutis legibus populo committere reipublicæ patrocinium. nam ego, inquit, quæ gratiſſima vobis fuerint conſtituere ſum paratiſſimus.* b Πρὸς ἣν ἂν καταστήσησθε malit *Portus.* Πρὸς ἣν ἐὰν καταστ. retinendum ſuadet *Caſ.* tum quod *Dionyſius* alibi ita loquatur, tum quod iſtiuſmodi loquutio familiaris ſit tam ſacris quam profanis auctoribus. c Ἐπ' ἐμοῦ hic quoque poſitum pro ἀπ' ἐμοῦ, ut ſupra jam aliquoties. neque hic *imperii* vel *temporis* ſignificatio aptum locum habet. *Sylb.* d Διδαχῆς pro διαδοχῆς (ut in *Ed. Steph.*) repoſitum è *Vaticano* codice; atque adeo ſic legendum eſſe manifeſtum eſt ex p. 76. v. 44. *Sylb.* ita etiam in altero *Vat.* & *Lapi Cod.* Sed *Portus*, alteram lectionem ſequens, locum ita interpretatus eſt; *atque hæc à materno avo accepta Romulus, ut dixi, ad populum memoravit.* e Ὡς ἀπὸ μείζονος *Vat.* f Συνίσμεν *Vat.* g Ita *Sylb.* In *Ed. Steph.* φαίνειν. Verum (inquit *Portus*) ſi φανῆναι legas (quod ad vulgatam lectionem proxime accedit) ad ipſa ſigna refertur; ſi φαίνειν, ad Deos.

a Κατὰ

πατέρων καθηγησαμένων, [a] κατὰ τοιόνδε, ὡς ἐγὼ πείθομαι, λογισμόν, ὅτι καθέδρα μέν ἐστι καὶ στάσις ἀρίστη τῶν οἰωνοῖς μαντευομένων ἡ βλέπουσα πρὸς ἀνατολάς, ὅθεν ἡλίου τε ἀναφοραὶ γίνονται καὶ σελήνης, καὶ ἀστέρων πλανητῶν τε καὶ ἀπλανῶν· ἥ τε τοῦ κόσμου περιφορά, δι᾽ ἣν ποτὲ μὲν ὑπὲρ γῆς ἅπαντα τὰ ἐν αὐτῷ γίνεται, ποτὲ δ᾽ ὑπὸ γῆς, ἐκεῖθεν ἀρξαμένη [b] τὴν ἐγκύκλιον ἀποδίδωσι. τοῖς δ᾽ εἰς ἀνατολὰς βλέπουσιν ἀριστερὰ μὲν [c] γί- 81 νονται [d] πρὸς τὴν ἄρκτον ἐπιστρέφοντα μέρη· δεξιὰ δὲ πρὸς μεσημβρίαν φέροντα· τιμιώτερα δὲ τὰ πρῶτα [e] πέφυκε τῶν ὑστέρων. [f] μετεωρίζεται γὰρ ἀπὸ τῶν βορείων μερῶν ὁ τοῦ ἄξονος πόλος, περὶ ὃν ἡ τοῦ κόσμου στροφὴ γίνεται· καὶ τῶν πέντε κύκλων τῶν διεζωκότων τὴν σφαῖραν ὁ καλούμενος ἀρκτικὸς ἀεὶ τῇδε φανερός· ταπεινοῦται δ᾽ ἀπὸ τῶν νοτίων ὁ καλούμενος ἀνταρκτικὸς κύκλος, ἀφανὴς κατὰ τοῦτο τὸ μέρος. [g] εἰκὸς δὲ κράτιστα τῶν οὐρανίων καὶ μεταρσίων σημείων ὑπάρχειν ὅσα ἐκ τοῦ κρατίστου γίνεται μέρους· [h] ἐπεὶ δὲ τὰ μὲν ἐστραμμένα πρὸς ἀνατολὰς ἡγεμονικωτέραν μοῖραν ἔχει τῶν προσεσπερίων, αὐτῶν δέ γε τῶν ἀνατολικῶν ὑψηλότερα τὰ βόρεια τῶν νοτίων, ταῦτα ἂν εἴη κράτιστα. ὡς δέ τινες ἱστοροῦσιν, ἐκ παλαιοῦ τε καὶ πρὶν ἢ παρὰ Τυρρηνῶν μαθεῖν, τοῖς Ῥωμαίων προγόνοις αἴσιοι ἐνομίζοντο αἱ ἐκ τῶν ἀριστερῶν ἀστραπαί. Ἀσκανίῳ γὰρ τῷ ἐξ Αἰνείου γεγονότι, καθ᾽ ὃν χρόνον ὑπὸ Τυρρηνῶν, οὓς ἦγε βασιλεὺς Μεζέντιος, ἐπολεμεῖτο καὶ τειχήρης ἦν, περὶ τὴν τελευταίαν ἔξοδον, ἣν ἀπεγνωκὼς ἤδη τῶν πραγμάτων ἔμελλε ποιεῖσθαι, μετ᾽ ὀλοφυρμοῦ τόν τε Δία καὶ τοὺς ἄλλους αἰτουμένῳ θεοὺς αἴσια σημεῖα [i] δοῦναι τῆς ἐξόδου, φασὶν αἰθρίας οὔσης ἐκ τῶν ἀριστερῶν ἀστράψαι τὸν οὐρανόν. τοῦ δ᾽ ἀγῶνος ἐκείνου λαβόντος τὸ κράτιστον τέλος, διαμεῖναι παρὰ τοῖς ἐγγόνοις αὐτοῦ νομιζόμενον αἴσιον τόδε τὸ σημεῖον.

Τότε δ᾽ οὖν ὁ Ῥωμύλος ἐπειδὴ τὰ παρὰ τοῦ δαιμονίου βέβαια προσέλαβε, συγκαλέσας τὸν δῆμον εἰς ἐκκλησίαν, καὶ τὰ μαντεῖα δηλώσας, βασιλεὺς ἀποδείκνυται πρὸς αὐτῶν, καὶ κατεστήσατο ἐν ἔθει τοῖς μετ᾽ αὐτὸν ἅπασι μήτε βασιλείας μήτε ἀρχὰς λαμβάνειν, ἐὰν μὴ καὶ τὸ δαιμόνιον αὐτοῖς [k] θεσπίσῃ· διέμεινέ τε μέχρι πολλοῦ φυλαττόμενον ὑπὸ Ῥωμαίων τὸ περὶ τοὺς οἰωνισμοὺς νόμιμον, οὐ μόνον βασιλευομένης τῆς πόλεως, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν κατάλυσιν τῶν μονάρχων, ἐν ὑπάτων καὶ στρατηγῶν καὶ τῶν ἄλλων τῶν κατὰ νόμους ἀρχόντων αἱρέσει. πέπαυται δ᾽ ἐν τοῖς καθ᾽ ἡμᾶς χρόνοις· πλὴν οἷον εἰκών τις αὐτοῦ λείπεται, [l] τῆς ὁσίας ταύτης ἕνεκα γινομένη. ἐπαυλίζονται μὲν γὰρ οἱ τὰς ἀρχὰς μέλλοντες λαμβάνειν, καὶ περὶ τὸν ὄρθρον ἀνιστάμενοι ποιοῦνταί τινας εὐχὰς ὑπαίθριοι· τῶν δὲ παρόντων τινὲς ὀρνιθοσκόπων μισθὸν ἐκ τοῦ δημοσίου φερόμενοι, ἀστραπὴν αὐτοῖς μηνύειν φασὶν ἐκ τῶν ἀριστερῶν τὴν οὐ γενομένην.

Romulus Romanorum REX I.

à majoribus edocti: hac ratione (ut ego arbitror) adducti, quod ſedes ſtatioque captandis auſpiciis ea optima ſit, quæ orientem ſpectat, unde ſol & luna, & reliquæ ſtellæ tam erraticæ quam fixæ ſurgunt; & unde totius mundi motus (ob quem res omnes quæ in eo ſunt, modo ſupra terram eminent, modo ſub terra latent) ducto initio ſuum circuitum facit. Porro, qui orientem ſpectant ſeptentrionem à ſiniſtra, à dextra meridiem habent: priora autem poſterioribus ſunt honoratiora. Attollitur enim ab Aquilonari plaga ipſius axis polus, circa quem mundus volvitur: & è quinque circulis qui ſphæram ambiunt, ille qui vocatur arcticus hac parte ſemper apparet; circulus vero qui antarcticus appellatur ab auſtrali tractu depreſſus hac parte deliteſcit. Veriſimile autem eſt inter omnia ſigna, quæ in cœlo & ſublimi aëris regione obſervantur, ea præſtantiſſima eſſe quæ à parte præſtantiſſima apparent. Quoniam autem partes quæ ad orientem vergunt nobiliores ſunt quam partes occidentales, tum etiam in his ipſis excelſiores ſunt aquilonares quam auſtrales, merito hæc habentur optima. Ut vero quidam tradunt, jam tum priſcis temporibus ante receptam *Hetruſcam diſciplinam*, Romanorum *majores* à *ſiniſtris emicantia* fulgura judicabant felicia. Aſcanio enim Æneæ filio, quo tempore ab Hetruſcis, quibus rex Mezentius præerat, bello & obſidione premebatur, in extrema eruptione, quam rebus jam deſperatis facturus erat, cum lamentatione Jovem & reliquos deos precanti, ut ſibi felix aliquod eruptionis ſignum darent, ferunt ſereno cœlo à ſiniſtris fulgur emicuiſſe. Quod prœlium quia tum ei feliciſſime ſucceſſit, apud poſteros id ſignum perpetuo felix habitum.

VI. *Romulus in regno confirmatur.*

¶ Tunc igitur Romulus, quum à diis certa ſui regni ſigna accepiſſet, convocato ad concionem populo & auſpiciis declaratis, ab illis rex creatur; & hunc morem in poſterum ab omnibus ſervandum inſtituit, ne quis aut regnum aut magiſtratum caperet, niſi & ipſa dei auctoritas id comprobaſſet, atque hic mos captandorum auſpiciorum diu à Romanis obſervatus eſt, non ſolum ſub regibus, ſed etiam poſt exactos reges, in conſulum, prætorum, & aliorum legitimorum magiſtratuum creatione. At noſtra ætate hic mos ſublatus eſt, & tantum quædam ejus imago, hujus religionis cauſſa, remanet. Candidati enim ſedem capiunt, & ſub crepuſculum matutinum ſurgunt, & quaſdam preces ſub dio peragunt. Tum aliquis ex collegio augurum præſentium, qui publica pecunia aluntur, fulgur à ſiniſtris, quamvis nullum apparuerit, magiſtratum illis ſignificare pronuntiat.

Illi

a Κατὰ τοιόνδε τινὰ *Vat.* *b* Τὴν ἐγκύκλιον ἀποδίδωσι κίνησιν *Vat.* *c* Γίνεται *Vat.* *d* Ante πρὸς τὴν ἄρκτον non inconcinne inſeruerit articulum τά: itidemque in ſequenti commate ante πρὸς μεσημβρίαν, ut verſu 18. *Sylb.* *e* Πέφυκεν εἶναι *Vat.* *f* Malim μετεωρίζεται δή, aut δή vel αὖ. Sane ſi legamus γάρ, cavendum fuerit ne quaſi αἰτιατικὴν particulam eam accipiamus. *Steph.* *g* Εἰκὸς δὴ *Vat.* *h* Ἐπειδὴ δὲ *Vat.* *i* Τῆς ἐξόδου δοῦναι *Vat.* *k* Ἐπιθεσπίσῃ *Vat.* quam lectionem confirmat *Steph.* ex pag. præced. v. 36. & ex libro 3. p. 177. juxta *Ed. Sylb.* *l* Τῆς ὁσίας αὐτῆς ἕνεκα *Steph.* Τῆς ὁσίας γ᾽ αὐτῆς ἕνεκα. *religionis tantùm cauſſa. Caſ.* De hujuſmodi emendatione alii nos loci dubitare non ſinunt. infra enim τοῦ χρόνου μνημεῖα καὶ τῆς ὁσίας αὐτῆς ἕνεκα. & lib. 4. αὐτῆς ἕνεκα τῆς ὁσίας φυλάττεται ἱερόν. Verum (inquit *Steph.*) ab omnibus miror reddi hoc loquendi genus *religionis cauſſa*, vel *religionis gratia*; quum non hic tantum ſed alii quoque oſtendant loci id eſſe quod Latini *dicis cauſſa* vel *dicis ergo* dicebant.

Τὰς

Romulus Romanorum REX I. Illi vero, accepto vocis omine, ad magiſtratum capiendum abeunt. Nonnulli quidem rati hoc ipſum ſufficere, quod nullum contrarium & adverſum auſpicium apparuerit: nonnulli vero vel contra ipſius dei prohibentis voluntatem: interdum etiam magiſtratus per vim potius rapiunt, quam accipiunt. Quapropter multi terreſtres Romanorum exercitus internecione deleti ſunt, & multæ claſſes in mari una cum ipſis militibus perierunt; aliæque clades magnæ & graves reipublicæ acciderunt, cum in externis bellis, tum in civilibus ſeditionibus: ſed maxime inſignes & graves noſtro tempore, quum Licinnius Craſſus, vir ætate ſua nulli imperatorum ſecundus, expeditionem fecit in Parthos, numine adverſante, contemptis innumeris auſpiciis, quæ ipſum ab illa expeditione deterrebant. Sed de divini numinis contemptione, quæ hac noſtra ætate inter nonnullos regnat, longum & difficile eſſet dicere.

VII. ¶ Cæterum Romulus diis hominibuſque faventibus hoc modo rex creatus, communi omnium conſenſu & rebus bellicis magnus, & periculorum contemptor, & in republica optime adminiſtranda prudentiſſimus fuiſſe fertur. Recenſebo autem res ab illo tam domi quam militiæ geſtas, quæ memoratu ſunt dignæ. Ac primum quidem dicam de reipublicæ-forma, quam ego cæteris omnibus reipublicæ formis & pace & bello, utpote ſuis omnibus numeris abſolutiſſimam, præferendam duco. Erat autem hujuſmodi. Univerſa multitudine trifariam diviſa, ſingulis partibus clariſſimos viros præfecit. deinde rurſus unamquamque illarum trium partium in decem diviſit, & his quoque totidem fortiſſimos viros præfecit: majores autem partes appellavit Tribus, minores Curias, ut & hodie vocantur. Quod ſi hæc nomina Græce interpreteris, Tribus nihil aliud ſignificat quam φυλὴ & τριττὺς: Curia vero * φράτρα & λόχος. Et Tribuum præfecti φύλαρχοι & τριττύαρχοι, quos Romani Tribunos vocant: Curiarum vero præfecti φρατρίαρχοι & λοχαγοὶ, quos illi Curiones appellant. Diviſæ etiam fuerunt ab eo curiæ in decurias, & cuique ſuus dux præerat, qui eorum patrio ſermone Decurio appellatur. Ita igitur toto populo in Tribus & Curias diſtincto, & agro in triginta æquales partes diviſo, unicuique Curiæ unam partem ſortito attribuit: ſed prius exemit quantum ad miniſteria ſacrorum & templorum ſatis eſſet; & quandam partem, quæ eſſet juris publici, reſervavit. Atque hæc fuit una diviſio tam virorum quam agrorum, quam Romulus fecit, quæ ſummam inter omnes æquabilitatem continebat.

VIII. ¶ Nunc alteram ſum dicturus virorum duntaxat, quæ ad ſubditorum curam, honores, & dignitates pertinet. Illuſtres genere & virtute celebres,

οἱ δὲ, τὴν ἐκ τῆς φωνῆς οἰωνὸν λαβόντες, ἀπέρχονται [a] ταύτας παραληψόμενοι· οἱ μὲν, αὐτὸ τοῦθ' ἱκανὸν ὑπολαμβάνοντες εἶναι, τὸ μηδένα γενέσθαι τῶν ἐναντιουμένων τε καὶ κωλυόντων οἰωνῶν· οἱ δὲ, καὶ παρὰ τὸ βούλημα τοῦ θεοῦ κωλύοντος· [b] ἔστι δ' ὅτε βιαζόμενοι, καὶ τὰς ἀρχὰς ἁρπάζοντες μᾶλλον 82
ἢ λαμβάνοντες. [c] διὸ καὶ πολλαὶ ἐν γῇ στρατιαὶ Ῥωμαίων ἀπώλοντο πανώλεθροι, πολλοὶ δ' ἐν θαλάττῃ στόλοι διεφθάρησαν αὔτανδροι, ἄλλαι τε [d] συμφοραὶ μεγάλαι καὶ δειναὶ τῇ πόλει συνέπεσον, αἱ μὲν ἐν ὀθνείοις πολέμοις, αἱ δὲ κατὰ τὰς ἐμφυλίους διχοστασίας· ἐμφανέσταται δὲ καὶ μέγισται καὶ κατὰ τὴν ἐμὴν ἡλικίαν, ὅτε Λικίννιος Κράσσος, ἀνὴρ οὐδενὸς δεύτερος τῶν καθ' ἑαυτὸν ἡγεμόνων, στρατιὰν ἦγεν ἐπὶ τὸ Πάρθων ἔθνος, [e] ἐναντιουμένου τοῦ δαιμονίου, πολλὰ χαίρειν φράσας τοῖς ἀποτρέπουσι τὴν ἔξοδον οἰωνοῖς μυρίοις ὅσοις γινομένοις. ἀλλ' ὑπὲρ μὲν τῆς εἰς τὸ δαιμόνιον ὀλιγωρίας, ᾗ χρῶνταί τινες ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις, πολὺ ἂν ἔργον εἴη λέγειν.

Ὁ δὲ Ῥωμύλος ἀποδειχθεὶς τοῦτον τὸν τρόπον ὑπό τε ἀνθρώπων καὶ θεῶν βασιλεὺς, τὰ πολέμια δεινὸς καὶ φιλοκίνδυνος [f] ὁμολογεῖται γενέσθαι, καὶ πολιτείαν ἐξηγήσασθαι τὴν κρατίστην φρονιμώτατος. διέξειμι δ' αὐτοῦ τὰς πράξεις τάς τε πολιτικὰς [g] καὶ κατὰ πολέμους, ὧν καὶ λόγον ἄν τις ἐν ἱστορίας ἀφηγήσει ποιήσαιτο. ἐρῶ δὲ πρῶτον ὑπὲρ τοῦ κόσμου τῆς πολιτείας, ὃν ἐγὼ πάντων ἡγοῦμαι πολιτικῶν κόσμων αὐταρκέστατον ἐν εἰρήνῃ τε καὶ κατὰ πολέμους. ἦν δὲ τοιόσδε· τριχῇ νείμας τὸ πλῆθος ἅπαν, [h] ἑκάστῃ τῶν μοιρῶν τὸν ἐπιφανέστατον ἐπέστησεν ἡγεμόνα· ἔπειτα τῶν τριῶν πάλιν μοιρῶν ἑκάστην εἰς δέκα μοίρας διελὼν, ἴσους ἡγεμόνας καὶ τούτων ἀπέδειξε τοὺς ἀνδρειοτάτους· ἐκάλει δὲ τὰς μὲν μείζους μοίρας, τρίβους· τὰς δ' ἐλάττους, κουρίας, ὡς καὶ κατὰ τὸν ἡμέτερον βίον ἔτι προσαγορεύονται. εἴη δ' ἂν Ἑλλάδι γλώττῃ τὰ ὀνόματα ταῦτα μεθερμηνευόμενα, φυλὴ μὲν καὶ τριττὺς, ἡ τρίβος· φράτρα δὲ καὶ λόχος, ἡ κουρία. καὶ τῶν ἀνδρῶν οἱ μὲν τὰς τρίβων ἡγεμονίας ἔχοντες, φύλαρχοί τε καὶ τριττύαρχοι, [i] οὓς καλοῦσι Ῥωμαῖοι Τριβούνους· οἱ δὲ ταῖς κουρίαις ἐφεστηκότες, φρατρίαρχοι καὶ λοχαγοὶ, οὓς ἐκεῖνοι Κουρίωνας ὀνομάζουσι. [k] διῄρηντο δὲ καὶ εἰς δεκάδας αἱ φράτραι πρὸς αὐτοῦ, καὶ ἡγεμὼν ἑκάστην ἐκόσμει δεκάδα, Δεκουρίων κατὰ τὴν ἐπιχώριον γλῶτταν προσαγορευόμενος. ὡς δὲ διεκρίθησάν τε ἅπαντες, καὶ συνετάχθησαν εἰς φυλὰς καὶ φράτρας, διελὼν τὴν γῆν εἰς τριάκοντα κλήρους ἴσους, ἑκάστῃ φράτρᾳ κλῆρον ἀπέδωκεν ἕνα, ἐξελὼν τὴν ἀρκοῦσαν εἰς ἱερὰ καὶ τεμένη, καί τινα καὶ τῷ κοινῷ γῆν καταλιπών. μία μὲν οὖν αὕτη διαίρεσις ὑπὸ Ῥωμύλου τῶν τε ἀνδρῶν καὶ τῆς χώρας, περιέχουσα τὴν κοινὴν καὶ μεγίστην ἰσότητα, τοιάδε τις ἦν. [l] Ἑτέρα δὲ αὐτῷ πάλιν τῶν ἀνδρῶν ἡ τὰ φιλάνθρωπα καὶ τὰς τιμὰς [m] νέμουσα, καὶ τὴν ἀξίαν, ἣν μέλλω διηγήσασθαι. τοὺς ἐπιφανεῖς κατὰ γένος καὶ δι' ἀρετὴν ἐπαινουμένους, 83

καὶ

a Τὰς ἀρχὰς παραληψόμενοι *Vat.* b Ἔστι γὰρ ὅτε *Vat.* c Δι' οὓς πολλαὶ *Vat.* d Μεγάλαι καὶ δειναὶ προσέπιπτον *Vat.* e Πολέμια rurſus pro πολεμικά. *Sylb.* f Ὡμολόγηται *Vat.* g Malim καὶ τὰς κατὰ πολ. ſic enim ſtructura fit concinnior. *Sylb.* h Ἑκάστῃ τῶν μοιρῶν *Vat.* i Οὓς καὶ καλοῦσι *Vat.* k Nullus dubito *Dionyſium* hîc aliquid humani paſſum eſſe, memoriamque illum fefelliſſe: dum quæ Turmarum fuit diviſio, illam tribuit Curiis. Turmæ enim diviſæ erant in Decurias, ut ex *Polybio* & *Varrone* conſtat; Curiarum autem fuiſſe Decurias nullus præter Dionyſium commemorat. *Grævius* p. 7. Præfat. in 1. Vol. Antiquitatum Rom. l Ἑτέρα δὲ αὐτῶν *Vat.* m Διανέμουσα *Vat.* * Φρατρία in *Lapi* verſione.

καὶ χρήμασιν, [a] ὡς ἐν τοῖς τότε καιροῖς, εὐπόρους, οἷς ἤδη παῖδες ἦσαν, διέκρινεν ἀπὸ τῶν ἀσήμων καὶ ταπεινῶν, καὶ ἀπόρων. ἐκάλει δὲ τοὺς μὲν ἐν τῇ καταδεεστέρᾳ τύχῃ, Πληβείους, ὡς δ' ἂν Ἕλληνες εἴποιεν, δημοτικούς· τοὺς δ' ἐν τῇ κρείττονι, Πατέρας, εἴτε διὰ τὸ πρεσβεύειν ἡλικίᾳ τῶν ἄλλων, εἴθ' ὅτι παῖδες αὐτοῖς ἦσαν, εἴτε διὰ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ γένους· εἴτε διὰ πάντα ταῦτα· ἐκ τῆς Ἀθηναίων πολιτείας, ὡς ἄν τις εἰκάσειε, [b] τῆς κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον ἔτι διαμενούσης, τὸ παράδειγμα λαβών. ἐκεῖνοι μὲν γὰρ εἰς δύο μέρη νείμαντες τὸ πλῆθος, Εὐπατρίδας [c] μᾶλλον" ἐκάλουν τοὺς ἐκ τῶν ἐπιφανῶν οἴκων καὶ χρήμασι δυνατούς, οἷς ἡ τῆς πόλεως ἀνέκειτο προστασία· Ἀγροίκους δὲ, τοὺς ἄλλους πολίτας, οἳ τῶν κοινῶν οὐδενὸς ἦσαν κύριοι· σὺν χρόνῳ δὲ καὶ οὗτοι προσελήφθησαν ἐπὶ τὰς ἀρχάς. οἱ μὲν δὴ τὰ πιθανώτατα περὶ τῆς Ῥωμαίων πολιτείας ἱστοροῦντες, διὰ ταύτας τὰς αἰτίας κληθῆναί φασι τοὺς ἄνδρας ἐκείνους Πατέρας, καὶ τοὺς ἐκ γένους αὐτῶν, Πατρικίους· οἱ δὲ πρὸς τὸν ἴδιον φθόνον ἀναφέροντες τὸ πρᾶγμα, καὶ διαβάλλοντες εἰς δυσγένειαν τὴν πόλιν, οὐ διὰ ταῦτα [d] Πατρικίους κληθῆναί φασιν, ἀλλ' ὅτι πατέρας εἶχον ἀποδεῖξαι μόνοι, ὡς τῶν γε ἄλλων δραπετῶν ὄντων, καὶ οὐκ ἐχόντων ὀνομάσαι πατέρας ἐλευθέρους. τεκμήριον δὲ τούτου παρέχουσιν, ὅτι τοὺς μὲν πατρικίους ὁπότε δόξειε τοῖς βασιλεῦσι συγκαλεῖν, οἱ κήρυκες ἐξ ὀνόματός τε καὶ πατρόθεν ἀνηγόρευον· τοὺς δὲ δημοτικοὺς ὑπηρέται τινὲς, [e] καὶ" ἀθρόοι [f] κέρασι βοείοις ἐμβυκανῶντες, ἐπὶ τὰς ἐκκλησίας συνῆγον. ἔστι δὲ οὔτε ἡ τῶν κηρύκων ἀνάκλησις τῆς εὐγενείας τῶν πατρικίων τεκμήριον, οὔτε ἡ τῆς βυκάνης φωνὴ τῆς ἀγνωσίας τῶν δημοτικῶν σύμβολον· ἀλλ' ἐκείνη μὲν τιμῆς, αὕτη δὲ τάχους. οὐ γὰρ οἷόν τ' ἦν ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ τὸ πλῆθος καλεῖν ἐξ ὀνόματος.

Ὁ δὲ Ῥωμύλος ἐπειδὴ διέκρινε τοὺς κρείττους ἀπὸ τῶν ἡττόνων, ἐνομοθέτει μετὰ τοῦτο καὶ διέταττεν ἃ χρὴ πράττειν ἑκατέρους· τοὺς μὲν εὐπατρίδας ἱερᾶσθαί τε καὶ ἄρχειν, καὶ δικάζειν, καὶ μεθ' ἑαυτοῦ τὰ κοινὰ πράττειν, ἐπὶ τῶν κατὰ πόλιν ἔργων μένοντας· τοὺς δὲ δημοτικοὺς, τούτων μὲν ἀπολελύσθαι [g] τῶν πραγμάτων, ἀπείρους τε αὐτῶν ὄντας, καὶ δι' ἀπορίαν χρημάτων ἀσχόλους· γεωργεῖν δὲ καὶ κτηνοτροφεῖν, καὶ τὰς χρηματοποιοὺς ἐργάζεσθαι τέχνας, ἵνα μὴ στασιάζωσιν, ὥσπερ ἐν ταῖς ἄλλαις πόλεσιν, ἢ τῶν ἐν τέλει προπηλακιζόντων τοὺς ταπεινοὺς, ἢ τῶν φαύλων καὶ ἀπόρων τοῖς ἐν ταῖς ὑπεροχαῖς φθονούντων.
84 παρακαταθήκας δὲ ἔδωκε τοῖς πατρικίοις τοὺς δημοτικούς, ἐπιτρέψας ἑκάστῳ [h] τῶν ἐκ τοῦ πλήθους" ὃν αὐτὸς ἐβούλετο, νέμειν προστάτην· ἔθος Ἑλληνικὸν καὶ ἀρχαῖον, ᾧ Θετταλοί τε μέχρι πολλοῦ χρώμενοι διετέλεσαν καὶ Ἀθηναῖοι κατ' ἀρχάς, [i] ἐπὶ τὰ κρείττω λαβών. ἐκεῖνοι μὲν γὰρ ὑπεροπτικῶς ἐχρῶντο τοῖς πελάταις, ἔργα τε ἐπιτάττοντες οὐ προσήκοντα ἐλευθέροις, καὶ ὁπότε μὴ πράξειάν τι

& opibus (ut tunc ferebant tempora) abundantes, quibus jam erant liberi, ab obſcuris & humilibus & egenis ſecrevit. Deterioris autem *fortunæ* homines, Plebejos vocavit, quos Græci δημοτικοὺς appellarent: potioris vero fortunæ, Patres; ſive quod alios ætate anteirent, ſive quod liberi illis eſſent, ſive propter generis nobilitatem, ſive propter hæc omnia: exemplo (ut conjicere eſt) ab Athenienſium republica ſumpto, quæ illo tempore adhuc florebat. Illi enim, multitudine bifariam diviſa, eos qui ex illuſtri familia erant, & qui opibus valebant, εὐπατρίδας (*patricios*) vocabant, penes quos erat reipublicæ gubernatio: cæteros vero cives ἀγροίκους (*ruſticos*) appellabant, qui nullum in republica ſuffragium habebant. Sed tamen progreſſu temporis hi quoque ad honores capiendos admiſſi ſunt. Qui igitur res maxime probabiles de republica Romana ſcribunt, ob haſce cauſſas ajunt viros illos Patres vocatos, & progeniem eorum Patricios: qui vero privata invidia impulſi hac de re loquuntur, & generis obſcuritatem illi civitati falſo objiciunt, non propterea Patricios eos appellatos ajunt, ſed quod ſoli patrem ciere poſſent; quaſi alii eſſent fugitivi, neque ſuos patres ingenuos oſtendere poſſent. Atque ad hujus rei fidem hoc argumento utuntur, quod patriciorum unumquemque, quoties regibus eos convocare viſum fuiſſet, præcones de ſuo ac patris nomine appellarent: plebejos vero miniſtri quidam iique frequentes cornibus bubulis concinentes ad concionem convocarent. Sed neque illa per præconem evocatio nobilitatis patriciorum eſt argumentum, neque etiam buccinæ vox ignobilitatis plebejorum eſt indicium: ſed illud quidem honoris, hoc vero celeritatis eſt. Neque enim brevi temporis ſpatio tota plebs nominatim convocari poterat.

IX. ¶ Romulus porro, poſtquam ſecrevit potiores à deterioribus, leges tulit, & quid utriſque faciendum eſſet præſcripſit: ut patricii ſacra curarent, & magiſtratus gererent, & jus dicerent, & ſecum rempublicam adminiſtrarent, & urbana munia aſſidue obirent: plebeji vero horum quidem negotiorum eſſent immunes, quod eorum imperiti eſſent & ob rerum inopiam ipſis vacare non poſſent, agros vero colerent, pecus alerent, & artes quæſtuoſas exercerent; ne ſeditiones orirentur, ſicut in aliis civitatibus, dum aut humiliores à potentioribus contemnuntur, aut viles & egeni excellentioribus invident. Patriciis autem plebejos commendavit, unicuique de plebe libera optione data, ut ſibi quem vellet patronum eligeret: quem morem Græcum & antiquum, quo diu Theſſali & priſci Athenienſes ſunt uſi, ipſe in melius convertit. Illi enim ſuperbe clientibus utebantur, illis imperantes opera, liberos *ac ingenuos* homines parum decentia; & ſi quando omnia imperata non

a Οὔτ' ἐν τοῖς τότε καιροῖς εὐπόρους ἤδη, παῖδες οἷς ἦσαν *Vat.* b Hunc locum ita vertit *Lapus* quaſi legiſſet τῆς κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον, ἢ καὶ τῆς ἔτι διαμενούσης. Hæc enim ſunt ejus verba, *ex Athenienſium republica ea quæ tunc erat, ſeu etiam ex præſenti exemplo ſumpto. Steph.* c Deeſt *Vat.* nec agnoviſſe videtur *Lapus*. Aut in μὲν mutandum eſt illud μᾶλλον, aut ante δυνατοὺς ponendum. *Sylb.* Fortaſſe ſcripſerat εὐπατρίδας μόνον ἐκάλουν aut μόνους. alioqui certe *Sylburgio* aſſentiendum. *St ph.* Scribo μὲν αὐτῶν pro μᾶλλον. *Caſ.* d Πατρικίους ἐκείνους κληθῆναί φασιν *Vat.* e Omittit *Vat.* f Sc ταῖς βυκάναις. nam paullo poſt ita explicatur. *Port.* g Τῶν πραγματειῶν *Vat.* h Deſiderantur in *Cod. Ven.* i Ἐπεὶ τὰ κρείττω ἔλαβον *Vat.* atque ita legiſſe viſus eſt *Lapus*: vertit enim, *quum meliora ſumpſerunt.* Scribo ἐπὶ τὸ κρείττω μεταλαβών. *Steph.*

Romulus Romanorum REX I.

non fecillent, verbera intentantes, & cætera abutentes illis tanquam empticiis. Athenienſes autem hos clientes ob ſervitutem θῆτας appellabant: Theſſali vero πενέστας, vocabulo fortunam illis continuo exprobrantes. At Romulus decora etiam appellatione hanc rem cohoneſtavit, Patronatum nominans pauperum & humilium patrocinium: & commoda utriſque addidit officia, & eorum conjunctionem perhumanam ac civilem reddidit.

X. ¶ Jus autem patronatus tunc ab illo conſtituti, quod apud Romanos diu duravit, erat hujuſmodi. oportebat patricios ſuis clientibus jus interpretari, cujus illi eſſent imperiti; & illorum æque abſentium atque præſentium curam gerere, facientes quicquid liberorum cauſſa parentes facere ſolent & in rationibus pecuniarum & in earum contractibus; & lites pro clientibus injuria affectis ſuſcipere, ſiquis in ipſo contractu detrimentum accepiſſet, & eorum cauſſam contra accuſatores ſuſtinere & (ut paucis multa expediam) oportebat eos clientibus tam à privatis quam à publicis negotiis omnem quietem, qua maxime opus illis erat, præſtare. Oportebat vero viciſſim ipſos clientes juvare ſuos patronos in elocandis filiabus, ſi earum parentes eſſent inopes; & ab hoſte redimere, ſiquis aut ipſorum aut ex liberis eorum captus fuiſſet; privatarum quoque litium perditarum æſtimationes & mulctas publicas pecuniarias pro ipſis proprio ære diſſolvere, pecuniam non mutuo ſed referendæ gratiæ cauſſa dantes; & in magiſtratibus, honoribus, aliiſque publicis impenſis, ſumptuum participes eſſe, non ſecus ac genere conjunctos. Commune autem utriſque erat, ut neque pium neque fas eſſet alteris alteros in judiciis accuſare, aut teſtimonium adverſum dicere, aut ſuffragium contrarium ferre, aut inter inimicos cenſeri. Quod ſi quis in aliquo hujuſmodi facinore deprehenſus fuiſſet, proditionis lege, quam Romulus ſanxerat, tenebatur. Et eum qui ejus criminis fuiſſet convictus, cuivis, ut Diti ſacrum, interficere licebat. Mos enim erat Romanis, ut, quos vellent impune occidi, eorum corpora alicui deo, præcipue vero inferis, devoverent: quod & ipſe Romulus tunc fecit. Quapropter ad multas ætates permanſerunt hæ clientium & patronorum conjunctiones poſteris omnibus commendatæ; ita ut nihil à cognatis, neceſſitudinibus differrent: & magnæ vertebatur laudi nobilibus quamplurimos clientes habere, & hæreditarias majorum clientelas conſervare, aliaſque virtute propria parare: ingenſque certamen erat utriſque de benevolentia, ne mutuis beneficiis alteri ab alteris vincerentur; ipſis clientibus pro virili parte nullum miniſterium patronorum cauſſa recuſantibus; & viciſſim patronis nullo modo volen-

τῶν κελευομένων, πληγὰς ἐντείνοντες, καὶ τἆλλα ὥσπερ ἀργυρωνήτοις [a] χρώμενοι. ἐκάλουν δὲ Ἀθηναῖοι μὲν Θῆτας τοὺς πελάτας, [b] ἐπὶ τῆς λατρείας· Θετταλοὶ δὲ, πενέστας, ὀνειδίζοντες αὐτοῖς εὐθὺς ἐν τῇ κλήσει τὴν τύχην. ὁ δὲ Ῥωμύλος ἐπεκόσμησέ τε εὐπρεπεῖ τὸ πρᾶγμα ὀνόματι, Πατρωνίαν ὀνομάσας τὴν τῶν πενήτων καὶ ταπεινῶν προστασίαν· καὶ τὰ ἔργα χρηστὰ [c] προσέθηκεν ἀμφοτέροις, φιλανθρώπους καὶ πολιτικὰς [d] κατασκευασάμενος αὐτῶν τὰς συζυγίας. Ἦν δὲ τὰ ὑπ' ἐκείνου τότε ὁρισθέντα [e] μέχρι πολλοῦ παραμείναντα Ῥωμαίοις ἔθη περὶ τὰς πατρωνίας τοιάδε· τοὺς μὲν [f] πατρικίους ἔδει τοῖς ἑαυτῶν πελάταις ἐξηγεῖσθαι τὰ δίκαια, ὧν οὐκ εἶχον ἐκεῖνοι τὴν ἐπιστήμην, παρόντων τε αὐτῶν καὶ μὴ παρόντων τὸν αὐτὸν ἐπιμελεῖσθαι τρόπον, ἅπαντα πράττοντας ὅσα περὶ παίδων πράττουσι πατέρες, εἰς χρημάτων τε καὶ τῶν περὶ χρήματα συμβολαίων λόγον· δίκας τε ὑπὲρ τῶν πελατῶν ἀδικουμένων λαγχάνειν, εἴ τις βλάπτοιτο περὶ τὰ συμβόλαια, καὶ [g] τοῖς ἐγκαλοῦσιν ὑπέχειν· ὡς δὲ ὀλίγα περὶ πολλῶν ἄν τις εἴποι, πᾶσαν αὐτοῖς εἰρήνην τῶν τε ἰδίων καὶ τῶν κοινῶν πραγμάτων, ἧς μάλιστα ἐδέοντο, παρέχειν. τοὺς δὲ πελάτας ἔδει τοῖς ἑαυτῶν προστάταις θυγατέρας τε συνεκδίδοσθαι γαμουμένας, εἰ σπανίζοιεν οἱ πατέρες χρημάτων· καὶ λύτρα καταβάλλειν πολεμίοις, εἴ τις αὐτῶν ἢ παίδων αἰχμάλωτος γένοιτο· δίκας τε ἁλόντων [h] ἰδίας ἢ ζημίας ὀφλόντων δημοσίας ἀργυρικὸν ἐχούσας τίμημα ἐκ τῶν ἰδίων λύεσθαι χρημάτων, οὐ δανείσματα ποιοῦντας ἀλλὰ χάριτας· ἔν τε ἀρχαῖς καὶ [i] γερηφορίαις, καὶ ταῖς ἄλλαις ταῖς εἰς τὰ κοινὰ δαπάναις, τῶν ἀναλωμάτων ὡς τοὺς γένει προσήκοντας μετέχειν. κοινῇ δ' ἀμφοτέροις οὔτε ὅσιον οὔτε θέμις ἦν κατηγορεῖν ἀλλήλων ἐπὶ δίκαις, ἢ καταμαρτυρεῖν, ἢ ψῆφον ἐναντίαν ἐπιφέρειν, ἢ μετὰ τῶν ἐχθρῶν [k] ἐξετάζεσθαι. εἰ δέ τις ἐξελεγχθείη τούτων τι διαπραττόμενος, ἔνοχος ἦν τῷ νόμῳ τῆς προδοσίας, ὃν ἐκύρωσεν ὁ Ῥωμύλος. τὸν δὲ ἁλόντα τῷ βουλομένῳ κτείνειν ὅσιον ἦν, ὡς θῦμα τοῦ καταχθονίου Διός. ἔθος γὰρ Ῥωμαίοις, ὅσους ἐβούλοντο νηποινὶ τεθνάναι, τὰ τούτων σώματα θεῶν ὁτῳδήτινι, μάλιστα δὲ τοῖς καταχθονίοις κατονομάζειν· ὃ καὶ τότε ὁ Ῥωμύλος ἐποίησε. τοιγάρ- 85 τοι διέμειναν ἐν πολλαῖς γενεαῖς οὐδὲν διαφέρουσαι συγγενικῶν ἀναγκαιοτήτων αἱ τῶν πελατῶν τε καὶ προστατῶν συζυγίαι, παισὶ παίδων συνιστάμεναι· καὶ μέγας ἔπαινος ἦν τοῖς ἐκ τῶν ἐπιφανῶν οἴκων ὡς πλείστους πελάτας ἔχειν, τάς τε προγονικὰς φυλάττουσι διαδοχὰς τῶν πατρωνιῶν, καὶ διὰ τῆς ἑαυτῶν ἀρετῆς ἄλλας ἐπικτωμένοις. ὅ, τε ἀγὼν ὑπὲρ τῆς εὐνοίας, [l] ὑπὲρ οὗ μὴ λειφθῆναι τῆς ἀλλήλων χάριτος, ἔκτοπος ἡλίκος ἀμφοτέροις ἦν· τῶν μὲν πελατῶν ἅπαντα τοῖς προστάταις ἀξιούντων, ὡς δυνάμεως εἶχον, ὑπηρετεῖν· τῶν δὲ πατρικίων, ἥκιστα βουλομένων

a Παρακεχώρημένοι *Vat.* b Ἀπὸ malit *Steph.* c Προσέθηκεν legiſſe videtur *Gelenius.* atque hanc lectionem commodiorem eſſe pronunciat *Portus.* d Εργαζόμενος *Vat.* e Μέχρι πολλοῦ παραμείναντα χρόνου *Vat.* f Πατρικίους hic dicit pro πάτρωνας, ut etiam pag. hujus v. ult. g Si codex mendo caret, hæc idem valent ac τὴν δίκην κατὰ τῶν ἐγκαλούντων ὑπέχειν. *Lapus* tamen videtur legiſſe τοῖς ἐγκαλοῦσιν ἀποκρίνασθαι. vertit enim *accuſantibus reſpondere.* At, cum hoc à verbis Græcis nimium recedat, rectius fortaſſe ἀντέχειν legeretur; & vertendum *accuſatoribus reſiſtere*: dicimus enim ἀντέχειν πρὸς τὰ δεινὰ καὶ τοῖς δεινοῖς, & ipſe *Dionyſius* ait ἐπὶ πολὺ ἀντέχειν τῇ πολιορκίᾳ χρόνον. *Port.* h Deeſt *Vat.* i Perperam in *Ed. Steph.* γερηφορίαις. Ψηφοφορίαις legit *Xylander*, parum apte. *Sylb.* k *Inter inimicos cenſeri* vertit *Gelenius* recte, quem injuria *Sylburgius* reprehendit. *Valeſ.* in Harpocrat. v. ἐξετάζεσθαι. l Malim καὶ ὑπὲρ τοῦ μὴ λειφθῆναι. *Steph.*

α Μίξα

μένων τοῖς πελάταις ἐνοχλεῖν, χρηματικήν τε οὐδεμίαν δωρεὰν προσιεμένων· οὕτως ἐγκρατὴς ὁ βίος ἦν αὐτοῖς ἁπάσης ἡδονῆς· καὶ τὸ μακάριον ἀρετῇ [a] μετρητόν, οὐ τύχῃ. Οὐ μόνον δ' ἐν αὐτῇ τῇ πόλει τὸ δημοτικὸν ὑπὸ τῇ προστασίᾳ τῶν πατρικίων ἦν, ἀλλὰ καὶ [b] τῶν ἀποίκων αὐτῆς πόλεων, καὶ τῶν ἐπὶ συμμαχίᾳ καὶ φιλίᾳ προσελθουσῶν, καὶ τῶν ἐκ πολέμου κεκρατημένων ἑκάστη φύλακας εἶχε καὶ προστάτας οὓς ἐβούλετο Ῥωμαίων. καὶ πολλάκις ἡ βουλὴ τὰ ἐκ τούτων ἀμφισβητήματα τῶν πόλεων καὶ ἐθνῶν ἐπὶ τοὺς προϊσταμένους αὐτῶν ἀποστέλλουσα, τὰ ὑπ' ἐκείνων δικασθέντα κύρια ἡγεῖτο. οὕτω δὲ ἄρα ἡ Ῥωμαίων βέβαιος ἦν ὁμόνοια, τὴν ἀρχὴν [c] ὑπὸ τῶν ἐκ τοῦ Ῥωμύλου κατασκευασθέντων λαβοῦσα ἐθῶν, ὥστε οὐδέποτε δι' αἵματος καὶ φόνου τοῦ κατ' ἀλλήλων ἐχώρησαν ἐντὸς [d] ἑξακοσίων καὶ τριάκοντα ἐτῶν, πολλῶν καὶ μεγάλων ἀμφισβητημάτων γενομένων τῷ δήμῳ πρὸς τοὺς ἐν τέλει περὶ τῶν κοινῶν, ὡς ἐν ἁπάσαις φιλεῖ [e] γενέσθαι μικραῖς τε καὶ μεγάλαις πόλεσιν· ἀλλὰ πείθοντες καὶ διδάσκοντες ἀλλήλους, καὶ τὰ μὲν [f] εἴκοντες, τὰ δὲ παρ' ἑκόντων λαμβάνοντες, πολιτικὰς ἐποιοῦντο τὰς τῶν ἐγκλημάτων διαλύσεις. ἐξ οὗ δὲ Γάϊος Γράκχος, ἐπὶ τῆς δημαρχικῆς ἐξουσίας γενόμενος, διέφθειρε τὴν τοῦ πολιτεύματος ἁρμονίαν, οὐκέτι πέπαυνται σφάττοντες ἀλλήλους, καὶ φυγάδας ἐλαύνοντες ἐκ τῆς πόλεως, καὶ οὐδενὸς τῶν ἀνηκέστων ἀπεχόμενοι [g] παρὰ τὸ νικᾶν. ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων ἕτερος ἔσται τοῖς λόγοις καιρὸς ἐπιτηδειότερος. Ὁ δὲ Ῥωμύλος ἐπειδὴ ταῦτα διεκόσμησε, βουλευτὰς εὐθὺς ἔγνω καταστήσασθαι, μεθ' ὧν πράττειν τὰ κοινὰ ἔμελλεν, ἐκ τῶν πατρικίων ἄνδρας ἑκατὸν ἐπιλεξάμενος. ἐποιεῖτο δὲ αὐτῶν τοιάνδε τὴν [h] διαίρεσιν· αὐτὸς μὲν ἐξ ἁπάντων ἕνα τὸν ἄριστον ἀπέδειξεν, ᾧ τὰς κατὰ πόλιν ᾤετο δεῖν ἐπιτρέπειν οἰκονομίας, ὅτε αὐτὸς ἐξάγοι στρατιὰν ὑπερόριον· τῶν δὲ φυλῶν ἑκάστῃ προσέταξε τρεῖς ἄνδρας ἑλέσθαι τοὺς ἐν τῇ φρονιμωτάτῃ τότε
86 ὄντας ἡλικίᾳ, καὶ δι' εὐγένειαν ἐπιφανεῖς. μετὰ δὲ τοὺς ἐννέα τούτους, ἑκάστῃ φράτρᾳ πάλιν ἐκέλευσε [i] τρεῖς πατρικίων ἐπιλέξαι τοὺς ἐπιτηδειοτάτους· ἔπειτα τοῖς πρώτοις ἐννέα τοῖς ὑπὸ τῶν φυλῶν ἀποδειχθεῖσι τοὺς ἐνενήκοντα προσθείς, οὓς αἱ φράτραι προεχειρίσαντο, καὶ τούτων ὃν αὐτὸς προέκρινεν ἡγεμόνα ποιήσας, τὸν τῶν ἑκατὸν ἐξεπλήρωσε βουλευτῶν ἀριθμόν. τοῦτο τὸ συνέδριον Ἑλληνιστὶ ἑρμηνευόμενον, Γερουσίαν [k] βούλεται δηλοῦν, καὶ μέχρι τοῦ παρόντος οὕτως ὑπὸ Ῥωμαίων καλεῖται. πότερον δὲ διὰ γῆρας τῶν [l] κατελθόντων εἰς αὐτὸ ἀνδρῶν, ἢ δι' ἀρετὴν ταύτης ἔτυχε τῆς [m] ἐπικλήσεως, οὐκ ἔχω τὸ ἀσφαλὲς εἰπεῖν. καὶ γὰρ τοὺς πρεσβυτέρους καὶ ἀρίστους, Γέροντας εἰώθασιν οἱ παλαιοὶ καλεῖν. οἱ δὲ μετέχοντες τοῦ βουλευτηρίου, Πατέρες ἔγγραφοι προσηγορεύθησαν, καὶ μέχρις ἐμοῦ ταύτης ἐτύγχανον τῆς προσηγορίας. Ἑλληνικὸν δὲ ἄρα καὶ τοῦτο ἔθος ἦν.

tibus moleſtiam ſuis clientibus exhibere, nec ullum pecuniarum donum accipientibus. *Romulus Romanorum* REX I. Tanta erat illorum in omni vita temperantia, & felicitatem virtute non fortuna metiebantur. XI. ¶ Non ſolum autem in ipſa urbe plebs patriciorum patrocinio defendebatur; ſed & coloniarum Romanarum & civitatum, quæ ſocietatis & amicitiæ cauſſa ſe populo Romano adjunxerant, & bello ſubactarum unaquæque, quos Romanorum cuſtodes & patronos voluiſſet, habebat. Et ſæpe ſenatus, harum & urbium & gentium controverſiis ad ipſarum patronos remiſſis, ipſorum judicia rata habuit. Adeo autem Romanorum concordia conſtans fuit, initio ſumpto ab illis moribus, quos Romulus introduxit & conſtituit, ut intra annos DCXXX. ad ſanguinem & cædem mutuam cives nunquam venerint: licet inter plebem & magiſtratus multæ & graves de republica controverſiæ exortæ fuerint (quemadmodum accidere ſolet in omnibus tam parvis quam magnis civitatibus:) ſed ſuadentes, & docentes mutuo, & partim res concedentes, partim à volentibus eas impetrantes, civiliter controverſias diremerint. Sed ex quo Cajus Gracchus tribunitiam poteſtatem adeptus reipublicæ concordiam perturbavit, non ceſſant ſe mutuo cædere, & ex urbe in exſilium ejicere; nec ab ullo nefario ſcelere abſtinent, ut vincant. Sed de his alibi opportunius agetur.

XII. ¶ Romulus igitur, quum hæc conſtituiſſet, ſtatim decrevit ſenatores creare, ut cum eo rempublicam adminiſtrarent, electis centum viris ex ordine patricio. Illos autem ita *elegit*: ipſe ex omnibus unum declaravit, quem maxime idoneum judicavit, cui rerum urbanarum adminiſtrationem committeret, quoties ipſe copias extra agri Romani fines duceret. Tribuum unamquamque juſſit tres viros ſibi eligere, qui per ætatem maxime ſaperent: quique ob nobilitatem eſſent illuſtres. Poſt hos novem, imperavit ut unaquæque curia tres patricios maxime idoneos eligeret: deinde, quum ad primos illos novem, qui à tribubus electi fuerant, addidiſſet XC. quos curiæ ſuis ſuffragiis legerant, hiſque ducem præfeciſſet, quem ipſe ante elegerat, centum ſenatorum numerum explevit. Hoc autem conſilium, ſi Græce vocabulum interpreteris, γερουσίαν (*ſenatum*) ſignificat & ad hanc uſque diem ita à Romanis vocatur. Utrum vero ob ſenectutem eorum qui in id *conſilium* lecti venerant, an ob virtutem hoc nomen habuerit, certo affirmare non poſſum. Priſci enim viros ætate & virtute præſtantes, ſenes appellare ſolebant. Qui autem ſenatorii ordinis erant, Patres conſcripti vocati fuerunt, & ad mea uſque tempora hanc appellationem retinebant. Hic autem mos & ipſe Græcus erat: etenim

a Μέτρον *Vat.* *b* Τῶν ἀποίκων τῆς πόλεως *Vat.* *c* Ἐκ τῶν ὑπὸ Ῥωμύλου *Vat.* *d* Legendum ἑξακοσίων καὶ εἴκοσι. nam Tiberius Gracchus occiſus eſt anno ab Urbe condita ſexconteſimo viceſimo primo, ut ex *Catalogo Coſſ.* & *Floro* patet. *Glarean.* & *Sigon.* *e* Γίγνεσθαι *Vat.* *f* Ἑκόντες *Vat.* *g* Ita loquens *Thucydidem* imitari voluit, apud quem (l. 1. p. 25. §. 41. *Ed. Oxon.*) τοῦ κ πάντων ἀπερίοπτοι εἰσὶ παρὰ τὸ νικᾶν. *Steph.* *h* Τὴν αἵρεσιν legendum ſuſpicor. *Portus.* Διαίρεσιν ſcripſiſſe *Dionyſium* perſuaſum habeo. ſic enim paullo poſt, ἐκ δὲ τῆς διαιρέσεως ταύτης. *Caſ.* *i* Τρεῖς ἐκ τῶν Πατρικίων *Vat.* *k* Δύναται δηλοῦν *Vat.* nec aliter *Lapum* legiſſe exiſtimo: nam vertit *ſignificare poteſt.* *l* Καταλεχθέντων *Vat.* *m* Malim κλήσεως. *Steph.*

Romulus Romanorum REX I.

etenim reges, & quotquot à patre traditum regnum accepiſſent, & quos ipſa plebs ſibi principes conſtituiſſet, conſilium habebant quod ex optimatibus conſtabat; ut Homerus & antiquiſſimi poëtæ teſtantur. Neque (ut noſtro ſeculo) regum priſcorum dominatus erat nimium ſui juris, neque ab unius ſententia pendebat.

XIII. ¶ Conſtituto igitur ſenatu ex centum viris, animadvertens (quod veriſimile erat) ſibi etiam aliqua juvenum inſtructa *& armata* manu opus fore, tum ad corpus ſuum tutandum, tum etiam ut ad urgentes neceſſitates eorum opera uteretur, ccc. viros illuſtriſſimarum familiarum, corpore robuſtiſſimos elegit, quos Curiæ deſignarant (eodem modo quo Senatores) unaquæque Curia decem juvenes: hiſque viris ſemper erat ſtipatus. Illis autem omnibus commune nomen fuit, ut etiam nunc eſt in uſu, Celeres, ut plerique ſcribunt, à miniſterii celeritate; nam promptos & ad opus veloces, Romani celeres vocant. Sed, ut Valerius Antias ait, à duce ſuo hoc nomen habent: nam his dux erat maxime inſignis, cui tres centuriones parebant, & illis alii, qui minores præturas gerebant, qui per urbem illum haſtati ſequebantur, & imperata faciebant; in ipſa vero militia propugnatores & defenſores erant. Et ſæpe iſti in prœliis victoriæ auctores erant, quod & pugnandi initium facerent, & omnium poſtremi recederent; equites quidem, ubi campus ad equeſtre certamen eſſet commodus; pedites vero, ubi locus eſſet aſper, & ad equitandum incommodus. Hunc autem morem Romulus mihi videtur à Lacedæmoniis accepiſſe, comperto quod apud illos generoſiſſimi quique juvenum erant regum cuſtodes, quibus utebantur protectoribus in bellis, equitibus juxta ac peditibus exiſtentibus.

XIV. ¶ His conſtitutis, diſtribuit honores & poteſtates, quas unumquemque habere volebat. Ac regis quidem hæc munia eximia eſſe juſſit: primum, ut ſacrorum & ſacrificiorum principatum haberet, & omnes res divinæ ac piæ per eum agerentur. Deinde, ut legum ac morum patriorum cuſtos eſſet, & omnis juris naturalis & ex communi hominum conſenſu pactoque ſcripti curam gereret; & de graviſſimis injuriis ipſe cognoſceret, leviorum vero cauſſarum cognitionem ſenatoribus permitteret; ita tamen ut caveret ne quid interim in judiciis peccaretur; & ſenatum cogeret, populumque convocaret, primuſque ſententiam diceret, quæque pluribus viſa fuiſſent, ea faceret. Atque hos honores regi detulit: præterea vero, ut in bello ſummum haberet imperium. Conſeſſui vero ſenatus hunc honorem & poteſtatem dedit, ut

τοῖς γοῦν βασιλεῦσιν, ὅσοι τε [a] πατρίους ἀρχὰς παραλάβοιεν, καὶ ὅσους ἡ πληθὺς αὐτὴ κατεστήσατο ἡγεμόνας, βουλευτήριον ἦν ἐκ τῶν κρατίστων, ὡς Ὅμηρός τε καὶ οἱ παλαιότατοι τῶν ποιητῶν μαρτυροῦσι· καὶ οὐχ, ὥσπερ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις, αὐθάδεις καὶ μονογνώμονες ἦσαν αἱ τῶν ἀρχαίων βασιλέων δυναστεῖαι.

Ὡς δὲ [b] κατεσκευάσατο καὶ τὸ βουλευτικὸν τῶν γερόντων συνέδριον ἐκ τῶν ἑκατὸν ἀνδρῶν, ὁρῶν, ὅπερ εἰκός, ὅτι καὶ νεότητος αὐτῷ δεήσει τινὸς συντεταγμένης, ᾗ χρήσεται φυλακῆς ἕνεκα τοῦ σώματος, καὶ [c] πρὸς τὰ κατεπείγοντα τῶν ἔργων ὑπηρεσίᾳ, τριακοσίους ἄνδρας ἐκ τῶν ἐπιφανεστάτων οἴκων τοὺς ἐρρωμενεστάτους τοῖς σώμασιν ἐπιλεξάμενος, οὓς ἀπέδειξαν αἱ φρατρίαι τὸν αὐτὸν τρόπον ὅνπερ τοὺς βουλευτάς, ἑκάστη φρατρία δέκα νέους, τούτους τοὺς ἄνδρας ἀεὶ περὶ αὐτὸν εἶχεν· ὄνομα δὲ κοινὸν ἅπαντες, [d] ὃ καὶ οἱ νῦν κατέστησαν, ἔσχον Κελέριοι, ὡς μὲν οἱ πλείους γράφουσιν, [e] ἐπὶ τῆς ὀξύτητος τῶν ὑπηρεσιῶν· τοὺς γὰρ ἑτοίμους καὶ ταχεῖς [f] ἐπὶ τὰ ἔργα, Κέλερας οἱ Ῥωμαῖοι καλοῦσιν· ὡς δὲ Οὐαλέριος ὁ [g] Ἀντιάς φησιν, [h] ἐπὶ τοῦ ἡγεμόνος τοῦτ' [i] ἔχοντες τοὔνομα. ἦν γὰρ καὶ τούτων ἡγεμὼν ὁ διαφανέστατος, ᾧ τρεῖς ὑπετέταγντο ἑκατοντάρχαι, καὶ αὖθις ὑπ' ἐκείνοις ἕτεροι, τὰς ὑποδεεστέρας ἔχοντες ἀρχάς· οἳ κατὰ πόλιν μὲν αἰχμοφόροι τε αὐτοῦ [k] παρηκολούθουν, καὶ τῶν κελευομένων ὑπηρέται· κατὰ δὲ τὰς στρατείας πρόμαχοί τε ἦσαν καὶ παρασπισταί· καὶ τὰ πολλὰ οὗτοι κατώρθουν ἐν τοῖς ἀγῶσι, πρῶτοί τε ἄρχοντες τῆς μάχης, καὶ τελευταῖοι τῶν ἄλλων ἀφιστάμενοι· ἱππεῖς μέν, ἔνθα ἐπιτήδειον εἴη πεδίον [l] ἱππομαχῆσαι· πεζοὶ δέ, ὅπου τραχὺς εἴη καὶ ἄνιππος τόπος. τοῦτό μοι δοκεῖ παρὰ Λακεδαιμονίων μετενέγκασθαι τὸ ἔθος, μαθὼν ὅτι καὶ παρ' ἐκείνοις οἱ γενναιότατοι [m] τῶν νέων φύλακες ἦσαν τῶν βασιλέων, οἷς ἐχρῶντο κατὰ τοὺς πολέμους [n] παρασπισταῖς, ἱππεῦσί τε οὖσι καὶ πεζοῖς. 87

Καταστησάμενος δὴ ταῦτα διέκρινε τὰς τιμὰς καὶ τὰς ἐξουσίας ἃς ἑκάστους ἐβούλετο ἔχειν. βασιλεῖ μὲν οὖν ἐξῄρητο τάδε τὰ γέρα· πρῶτον μέν, ἱερῶν καὶ θυσιῶν ἡγεμονίαν ἔχειν, καὶ πάντα δι' ἐκείνου πράττεσθαι τὰ πρὸς τοὺς θεοὺς ὅσια· ἔπειτα, νόμων τε καὶ πατρίων ἐθισμῶν φυλακὴν ποιεῖσθαι, καὶ παντὸς τοῦ κατὰ φύσιν ἢ κατὰ συνθήκας δικαίου προνοεῖν, τῶν τε ἀδικημάτων τὰ μέγιστα μὲν αὐτὸν δικάζειν, τὰ δὲ ἐλάττονα τοῖς βουλευταῖς ἐπιτρέπειν, προνοούμενον ἵνα μηδὲν γίνηται περὶ τὰς δίκας πλημμελές· βουλήν τε συνάγειν, καὶ δῆμον συγκαλεῖν, καὶ γνώμης ἄρχειν, καὶ τὰ δόξαντα τοῖς πλείοσιν ἐπιτελεῖν. ταῦτα μὲν ἀπέδωκε βασιλεῖ τὰ γέρα, καὶ ἔτι πρὸς τούτοις, ἡγεμονίαν ἔχειν αὐτοκράτορα ἐν πολέμῳ. τῷ δὲ συνεδρίῳ τῆς βουλῆς τιμὴν καὶ δυναστείαν ἀνέθηκε τοιάνδε, περὶ

a Vel πατρίας ἀρχὰς vel πατρικὰς potius ſcripſiſſe *Dionyſium* crediderim. Sic πατρίαν ἀρχὴν alibi non uno in loco dicit. *Steph.* b Κατεσκεύασε *Vat.* c *Lapus* videtur legiſſe πρὸς τὰ κατεπείγοντα τῶν ἔργων ὑπηρέσια, dum vertit ad *urgentia rerum miniſteria.* Sed ferri noſtra ſcriptura poteſt, ut ὑπηρεσίᾳ ſit idem quod ὑπηρεσίας ἕνεκα, ſicut in præcedenti membro loquitur. *Sylb.* d Deſunt *Vat.* Videntur & à *Lapi* codice abſuiſſe, quum omiſſa ſint in verſione. parum certe quadrant ad præcedentia. *Sylb.* Pro οἱ νῦν ſcribo οἳ νῦν. i. e. *Nomen commune omnes illi* (*quod etiam* retinent *qui hodieque conſtituuntur*) *habuere, Celeres.* Hic ni fallor eſt loci ſenſus. κατέστησαν ex uſu linguæ Græcæ pro κατασταθῆναι εἰώθασι. *Caſ.* e Hic quoque ὑπὸ pro ἐπὶ, itidemque mox v. 19. quanquam ibi aliqua eſt imperii ſignificatio. *Sylb.* f Περὶ τὰ ἔργα *Vat.* g Ἀρνεὺς φησιν *Vat.* h Ἐπὶ τοῦ ἡγεμόνος αὐτῶν τοῦτ' *Vat.* i Ἔχοντος legiſſe videntur *Lapus* & *Gelenius.* Sed ἔχοντες retinere nihil vetat. *Sylb.* k Ἠκολούθουν *Vat.* l Ἐνιπποµαχῆσαι *Vat.* m Τῶν νέων τριακόσιοι φύλακες *Vat.* n Hi ipſi ſunt quos συναγωνιζομένους circa regem Cleombrotum in pugna Leuctrica commemorat *Diodorus Siculus.* l. xv.

περὶ παντὸς ὅτου ἂν εἰσηγῆται βασιλεύς, διαγινώσκειν τε καὶ ψῆφον ἐπιφέρειν· καὶ ὅ,τι ἂν δόξῃ τοῖς πλείοσι, τοῦτο νικᾶν· ἐκ τῆς Λακωνικῆς πολιτείας καὶ τοῦτο μετενεγκάμενος. οὐδὲ γὰρ οἱ Λακεδαιμονίων βασιλεῖς αὐτοκράτορες ἦσαν ὅ,τι βούλοιντο πράττειν, ἀλλ' ἡ γερουσία πᾶν εἶχε τῶν κοινῶν τὸ κράτος. τῷ δὲ δημοτικῷ πλήθει τρία ταῦτα ἐπέτρεψεν, ἀρχαιρεσιάζειν τε καὶ νόμους ἐπικυροῦν, καὶ περὶ πολέμου διαγινώσκειν, ὅταν ὁ βασιλεὺς ἐφῇ, οὐδὲ τούτων ἔχοντι τὴν ἐξουσίαν [a] ἐπίληπτον, ἂν μὴ καὶ τῇ βουλῇ [b] ταῦτα δοκῇ. ἔφερε δὲ τὴν ψῆφον [c] οὐχ ἅμα πᾶς ὁ δῆμος, ἀλλὰ κατὰ τὰς φράτρας συγκαλούμενος· ὅ,τι δὲ ταῖς πλείοσι δόξειε φράτραις, τοῦτο ἐπὶ τὴν βουλὴν ἀνεφέρετο. ἐφ' ἡμῶν δὲ μετακεῖται τὸ ἔθος. οὐ γὰρ ἡ βουλὴ διαγινώσκει τὰ ψηφισθέντα ὑπὸ τοῦ δήμου, τῶν δ' ὑπὸ τῆς βουλῆς γνωσθέντων ὁ δῆμός ἐστι κύριος. πότερον δὲ τῶν ἐθῶν κρεῖττον, ἐν κοινῷ τίθημι τοῖς βουλομένοις σκοπεῖν. ἐκ δὲ τῆς διαιρέσεως ταύτης οὐ μόνον τὰ πολιτικὰ πράγματα σώφρονας ἐλάμβανε καὶ τεταγμένας τὰς διοικήσεις, ἀλλὰ καὶ τὰ πολεμικὰ ταχείας καὶ εὐπειθεῖς. ὁπότε γὰρ αὐτῷ φανείη [d] στρατείαν ἐξάγειν, οὔτε χιλιάρχους τότε ἔδει ἀποδείκνυσθαι κατὰ φυλάς, οὔτε ἑκατοντάρχας κατὰ λόχους, οὔτε ἱππέων ἡγεμόνας, οὔτε ἐξαριθμεῖσθαί τε καὶ [e] λογίζεσθαι, καὶ [f] τάξιν ἕκαστον τὴν προσήκουσαν ἀναλαμβάνειν· ἀλλὰ βασιλεὺς μὲν τοῖς χιλιάρχοις παρήγγελλεν, ἐκεῖνοι δὲ τοῖς λοχαγοῖς· παρὰ δὲ τούτων οἱ [g] δεκάρχοι μαθόντες, ἐξῆγον τοὺς ὑποτεταγμένους
88 ἑαυτοῖς ἕκαστοι· ἀφ' ἑνὸς δὲ [h] κελεύματος εἴτε ἅπασα ἡ δύναμις, εἴτε μοῖρά τις ἐξ αὐτῆς κληθείη, τὰ ὅπλα ἔχουσα παρῆν εἰς τὸν ἀποδειχθέντα τόπον εὐτρεπής. XV. Τεταγμένην [i] οὖν καὶ κεκοσμημένην πρὸς εἰρήνην τε ἀποχρώντως, καὶ πρὸς τὰ πολέμια ἐπιτηδείως, [k] ἐκ τούτων τῶν πολιτευμάτων τὴν πόλιν ὁ Ῥωμύλος ἀπειργάσατο· μεγάλην δὲ καὶ πολυάνθρωπον ἐκ τούτων. πρῶτον μὲν εἰς ἀνάγκην κατέστησε τοὺς οἰκήτορας αὐτῆς ἅπασαν ἄρρενα γενεὰν ἐκτρέφειν, καὶ θυγατέρων τὰς πρωτογόνους· ἀποκτιννύναι δὲ μηδὲν τῶν γενομένων νεώτερον τριετοῦς, πλὴν εἴ τι γένοιτο παιδίον ἀνάπηρον, ἢ τέρας εὐθὺς ἀπὸ γονῆς. ταῦτα δ' οὐκ ἐκώλυσεν ἐκτιθέναι τοὺς γειναμένους, ἐπιδείξαντας πρότερον πέντε ἀνδράσι τοῖς ἔγγιστα οἰκοῦσιν, ἐὰν κἀκείνοις συνδοκῇ. κατὰ δὲ τῶν μὴ πειθομένων τῷ νόμῳ ζημίας ὥρισεν ἄλλας τε καὶ τῆς οὐσίας αὐτῶν τὴν ἡμίσειαν εἶναι δημοσίαν. ἔπειτα [l] μαθὼν πολλὰς τῶν κατὰ τὴν Ἰταλίαν πόλεων πονηρῶς ἐπιτροπευομένας ὑπὸ τυραννίδων τε καὶ ὀλιγαρχιῶν, τοὺς ἐκ τούτων ἐκπίπτοντας τῶν πόλεων, συχνοὺς ὄντας, εἰ μόνον εἶεν ἐλεύθεροι, διακρίνων οὔτε συμφορὰς οὔτε τύχας αὐτῶν, ὑποδέχεσθαι καὶ μετάγειν ὡς ἑαυτὸν ἐπεχείρει, τήν τε Ῥωμαίων δύναμιν αὐξῆσαι βουληθείς,

de re qualibet, quam rex ad ipſum retuliſſet, cognoſceret & ſuffragium ferret; & quod plurium ſententiis approbatum fuiſſet, id vinceret: atque hoc quoq; e ex Laconica republica deſumptum eſt. Neque enim Lacedæmoniorum reges ſummum habebant imperium, ita ut quicquid libuiſſet facerent: ſed ſumma totius reipublicæ adminiſtratio penes ſenatum erat. Plebi vero hæc tria conceſſit, magiſtratus creare, leges ſancire, & de bello decernere, quoties rex permiſiſſet; ita tamen, ut ne horum quidem abſolutam haberet poteſtatem, niſi idem ſenatui viſum fuiſſet. Suffragia autem ferebat non ſimul totus populus, ſed per curias convocatus: quod vero plures curiæ comprobaſſent, id ad ſenatum referebatur. Sed noſtra ætate hæc conſuetudo eſt mutata. neque enim ſenatus cognoſcit de plebiſcitis, ſed ſenatuſconſultorum ipſa plebs eſt arbitra. Utra vero conſuetudo ſit melior, rem in medio relinquimus, ut, qui voluerint, eam conſiderent. Quum igitur munia in hunc modum diſtribuiſſet, non ſolum res civiles prudenter & ordine adminiſtrabantur, ſed etiam res bellicæ celeriter & obſequenter gerebantur. Quoties enim ipſi copias educere viſum fuiſſet, neque tribuni tributim tunc erant creandi, neque centuriones centuriatim, neque magiſtri equitum; neque *tunc* exercitus erat luſtrandus, aut recenſendus, neque cuiquam ad ordinem aliquem proprium eundum: ſed rex tribunis imperabat, illi vero centurionibus, & ab his edocti decuriones ſinguli milites ſibi ſubditos educebant. Itaque, ad unum edictum, ſive totus exercitus, ſive aliqua ejus pars evocaretur, cum armis ad locum ſibi deſignatum parata aderat. ¶ Romulus igitur his inſtitutis civitatem inſtructam & ornatam, tam ad pacem quam ad res bellicas ſatis habilem & idoneam reddidit: eamque hac ratione & magnam & frequentem fecit. Primum quidem ejus colonis neceſſitatem impoſuit educandi omnem virilem prolem, & è filiabus primogenitas: *& vetuit* ne ullum fœtum triennio minorem necarent, niſi infans aliquis mutilus aut prodigioſus ſtatim in ipſo partu editus fuiſſet. Nam non vetuit iſtiuſmodi monſtroſos partus à parentibus exponi, dummodo eos prius oſtenderent quinque vicinis proximis, ſi & ipſi id comprobarent. In eos vero qui contra leges iſtas feciſſent mulctas ſtatuit, cum alias, tum etiam hanc, qua dimidium bonorum, quæ illi poſſiderent, ærario addixit. Deinde, quum animadvertiſſet multas Italiæ civitates male adminiſtrari à Tyrannis & paucorum dominatu, multos ex illis civitatibus profugientes, dummodo eſſent liberi, non inquirens ulterius vel in eorum calamitates vel fortunam, excipere & ad ſe traducere conabatur: eo conſilio ut Romanorum potentiam augeret, &

Romulus Romanorum REX I.

[a] Ἀντίληπτον *Vat.* atque ita legendum eſſe primus conjiciebat *Camerarius*; forſan ex *Lapo*, qui vertit *poteſtatem abſolutam.* [b] Si quis ταὐτὰ legat, non refragabor. *Sylb.* [c] Οὐχ ἅπας ὁ δῆμος *Vat.* [d] Potes etiam στρατιὰν legere. *Sylb.* [e] Λογίζεσθαι *Vat.* *Lapum* legiſſe λογίζεσθαι paſſive manifeſtum eſt. Sed præterquam quod active potius dici ſolet λογίζεσθαι quam paſſive, videri queat ταυτολογεῖν hac adjectione: & ſi λογίζεσθαι legatur, non itidem (ut putavit *Sylb.*) tautologia fuerit; quoniam hæc quæ adjiciuntur, καὶ τάξιν ἕκαστον τὴν προσήκουσαν ἀναλαμβάνειν, multo latius patent quam illud λογίζεσθαι. *Steph.* [f] Τάξιν ἑκάστους τὴν προσήκουσαν λαμβάνειν *Vat.* [g] Δεκαδάρχαι *Vat.* Δεκαδάρχοι, vel ſaltem δέκαρχοι aut δεκάρχαι legendum. *Sylb.* [h] Rectius κελεύσματος. *Portus.* [i] Μὲν οὖν *Vat.* [k] Ἐκ τῶνδε *Vat.* [l] Καταμαθὼν *Vat.*

Lapus

Romulus Romanorum REX I. & vicinorum vires imminueret. Hæc autem ille faciebat, commentus ſpecioſam cauſſam, & rem ad dei gloriam ſimulate referens. Locum enim inter Capitolium & arcem medium (qui hodie Romana lingua Inter duos lucos dicitur, & qui tunc à re ipſa id nomen habebat, ab utroque ſc. latere quo eos colles attingit condenſis opacus arboribus) conſecravit, & aſylum ſupplicibus aperuit: & ibi exſtructo templo (ſed cui deorum aut geniorum, nihil certi habeo quod afferam) confugientibus in hoc templum ſupplicibus, per ſpeciem pietatis in deum, ſpoſpondit fore ut nullam ab inimicis injuriam paterentur; &, ſi apud ſe manere vellent, jura civitatis, & partem agri, quem hoſtibus ademptum quæſiſſet, ipſis impertiretur. Illi vero undique confluebant, fugientes domeſtica mala; nec alio amplius migrabant, quia quotidianis colloquiis & beneficiis ab eo detinebantur.

καὶ τὰς τῶν περιοίκων ἐλαττῶσαι· ἐποίει δὲ ταῦτα πρόφασιν ἐξευρὼν εὐπρεπῆ, καὶ εἰς θεοῦ τιμὴν τὸ ἔργον ἀναφέρων. τὸ γὰρ μεταξὺ χωρίον τοῦ τε Καπιτωλίου καὶ τῆς ἄκρας, ὃ καλεῖται νῦν κατὰ τὴν Ῥωμαίων διάλεκτον [a] μεθόριον δυεῖν δρυμῶν, καὶ ἦν τότε τοῦ συμβεβηκότος ἐπώνυμον, ὕλαις ἀμφιλαφέσι κατ' ἀμφοτέρας τὰς συναπτούσας τοῖς λόφοις λαγόνας ἐπίσκιον, ἱερὸν ἀνεὶς ἄσυλον ἱκέταις, καὶ ναὸν ἐπὶ τούτῳ κατασκευασάμενος· [b] ὅτῳ δὲ ἄρα θεῶν ἢ δαιμόνων, οὐκ ἔχω τὸ σαφὲς εἰπεῖν· τοῖς καταφεύγουσιν εἰς τοῦτο τὸ ἱερὸν ἱκέταις, τοῦ τε μηδὲν κακὸν ὑπὸ ἐχθρῶν παθεῖν ἐγγυητὴς ἐγίνετο, τῆς εἰς τὸ θεῖον εὐσεβείας προφάσει, καὶ εἰ βούλοιντο παρ' αὐτῷ μένειν, πολιτείας μετεδίδου καὶ γῆς μοίρας ἣν [c] κτήσαιτο τοὺς πολεμίους ἀφελόμενος. οἱ δὲ συνέρρεον ἐκ παντὸς τόπου, τὰ οἰκεῖα φεύγοντες κακά· καὶ οὐκ ἔτι ἑτέρωσε ἀπανίσταντο, ταῖς καθ' ἡμέραν ὁμιλίαις καὶ χάρισιν ὑπ' αὐτοῦ κατεχόμενοι.

XVI. ¶ Tertium etiam fuit Romuli inſtitutum, quod præcipue Græcos exercere oportuiſſet, ut omnium inſtitutorum præſtantiſſimum (quemadmodum ego judico) quod etiam fuit Romanæ libertatis firmiſſimum fundamentum, quodque non minimum profuit ad res quæ ad parandum imperium pertinent: ſc. ut nec puberes in urbibus bello captis trucidarent, nec in ſervitutem redigerent, aut * agrum earum deſertum relinquerent; † ſed colonos in eas mitti, agrique partem ipſis aſſignari, urbeſque devictas fieri Romanorum colonias, & nonnullis etiam jus civitatis dari. His igitur atque aliis hujuſmodi inſtitutis *Romulus* coloniam ex parva magnam effecit, ut ipſa res indicat. Qui enim cum eo Romam condiderunt, non erant plures quam bis mille pedites, & pauciores quam trecenti equites: qui vero relicti ab eo fuerunt, quum ex hominum conſpectu ſublatus eſt, erant quadraginta & ſex millia peditum, & equites non multo pauciores quam mille. Quum autem ipſe horum inſtitutorum auctor fuiſſet, cum reges ejus ſucceſſores in republica gubernanda eandem rationem ſunt ſequuti, tum etiam qui magiſtratus annuos poſt illos geſſerunt; addentes & alia quædam, ita ut populus nulla gente, quæ hominum multitudine abundantiſſima haberetur, numero inferior eſſet.

Τρίτον ἦν ἔτι Ῥωμύλου πολίτευμα, ὃ [d] πάντων μάλιστα τοὺς Ἕλληνας ἀσκεῖν ἔδει, κράτιστον ἁπάντων πολιτευμάτων ὑπάρχον, ὡς ἡ ἐμὴ δόξα φέρει, ὃ καὶ τῆς βεβαίου Ῥωμαίοις ἐλευθερίας ἦρχε, καὶ τῶν ἐπὶ τὴν ἡγεμονίαν [e] ἀναγόντων οὐκ ἐλαχίστην [f] μοῖραν παρέσχε, τὸ μήκετι κατασφάττειν ἡβηδὸν τὰς ἁλούσας πολέμῳ πόλεις, μήτε ἀνδραποδίζεσθαι, μηδὲ γῆν αὐτῶν ἀνιέναι μηλόβοτον· [g] ἀλλὰ κληρούχους εἰς αὐτὰς ἀποστέλλειν ἐπὶ 89 μέρει τινὶ τῆς χώρας, καὶ ποιεῖν [h] ἀποικίας Ῥωμαίων τὰς κρατηθείσας· ἐνίαις δὲ καὶ πολιτείας μεταδιδόναι. ταῦτά τε δὴ καὶ ἄλλα τούτοις ὅμοια καταστησάμενος πολιτεύματα, μεγάλην ἐκ μικρᾶς ἐποίησε τὴν ἀποικίαν, ὡς αὐτὰ τὰ ἔργα ἐδήλωσεν. οἱ μὲν γὰρ συνοικίσαντες μετ' αὐτοῦ τὴν Ῥώμην, οὐ πλείους ἦσαν ἀνδρῶν [i] τρισχιλίων πεζοί, καὶ τριακοσίων ἐλάττους ἱππεῖς· οἱ δὲ καταλειφθέντες ὑπ' ἐκείνου, ὅτε ἐξ ἀνθρώπων ἠφανίσθη, πεζοὶ μὲν ἑξακισχίλιοι πρὸς τέτταρσι μυριάσιν, ἱππεῖς [k] δ' οὐ πολλοὶ ἀπέχοντες χιλίων. ἐκείνου δὲ ἄρξαντος τούτων τῶν πολιτευμάτων, οἵ τε βασιλεῖς οἱ μετ' αὐτὸν ἡγησάμενοι τῆς πόλεως, τὴν αὐτὴν [l] ἐφύλαξαν προαίρεσιν, καὶ οἱ μετ' ἐκείνους τὰς ἐνιαυσίους λαμβάνοντες ἀρχάς, ἔστιν ἃ καὶ προσθέντες, οὕτως, ὥστε μηδενὸς ἔθνους τοῦ δοκοῦντος εἶναι πολυανθρωποτάτου τὸν Ῥωμαίων δῆμον γενέσθαι ἐλάττονα.

XVII. ¶ Dum autem Græcorum mores cum his confero, non poſſum ullo modo laudare illam conſuetudinem Lacedæmoniorum, & Thebanorum, & Athenienſium de ſe ob ſapientiam magnificentiſſime ſentientium; qui, quod ſuam nobilitatem retinere vellent, nec cuiquam, niſi rariſſime, jura ſuæ civitatis impertirentur (illud enim omitto, nonnullos etiam ſolitos eſſe hoſpites expellere) non ſolum nihil commodi ex hac ſua arrogantia perceperunt, ſed etiam maxima

Τὰ δὲ Ἑλλήνων ἔθη παρὰ ταῦτα ἐξετάζων, οὐκ ἔχω πῶς [m] ἐπαινέσαιμι τά τε Λακεδαιμονίων καὶ τὰ τῶν Θηβαίων, καὶ τῶν μέγιστον ἐπὶ σοφίᾳ φρονούντων Ἀθηναίων, οἳ φυλάττοντες τὸ εὐγενὲς καὶ μηδενὶ μεταδιδόντες, [n] εἰ μὴ σπανίως, τῆς παρ' ἑαυτοῖς πολιτείας· ἐῶ γὰρ λέγειν ὅτι καὶ [o] ξενηλατοῦντες ἔνιοι, πρὸς τῷ μηδὲν ἀπολαῦσαι ταύτης τῆς μεγαληγορίας ἀγαθόν, καὶ τὰ μέγιστα δι'

a *Lapus* vertit *intermontium duorum quercetorum*; quaſi μεθόριον ſit ab ὄρος *mons* non ab ὅρος *finis, terminus.* ad verbum ſonat *interfinium duorum quercetorum.* i.e. locus in duorum quercetorum confinio ſitus. Vide *Livium* l. 1. c. 1. *Sylb.* b *Plutarchus* ait θεὸν Ἀσυλαῖον ſolitum appellari. *Caſ.* c *Lapum* & *Gelenium* ἣν ἐκτήσατο legiſſe puto. Sed vulgata lectio melior. nam Romulus partem agri, quem nondum poſſidebat, & cujus dominium ſe brevi adepturum ſperabat, illis ſe daturum promittebat. *Port.* d Deeſt *Vat.* e Ἀγόντων *Vat.* f Μοῖραν ἠγάγετο μήτε *Vat.* g Infra luculentius explicat. p. 93. *Ed. Sylb.* cum dicit Romulum Antemnas & Cæninam miſiſſe colonos, quibus à civitatibus illis data fuerit tertia agri pars ſorte dividenda. *Sylb.* h Ἀποικίας τῆς Ῥώμης *Vat.* i Pro διςχιλίων (quod in *Ed. Steph.* obtinuit) cum *Camerario* repoſui τρισχιλίων, ex p. 72. v. 25. & p. 76. v. 39. præſertim quum *Lapi* quoque verſio eundem hic numerum agnoſcat. *Sylb.* k Δ' οὐ πολὺ *Vat.* l Ἐφύλαξαν καὶ *Vat.* m Ἐπαινέσαιμι *Vat.* n Εἰ μὴ σπανίοις *Vat.* o Ξενηλατοῦντες ἐνίους *Vat.* * Al. *agrum earum compaſcuum* (aut *paſcuum pecori*) *relinquerent.* † Verum miſſis in eos colonis, proportione aliqua regionis colonias Romanorum facerent urbes victas. *Lapus.* Sed in partem agri ſorte dividendam colonos Romanos mitti, atque ita captas urbes ex hoſtibus colonias Rom. fieri. *Gelen.*

a Plus

δι' αὐτὴν ἐβλάβησαν. Σπαρτιᾶται μὲν γε πταίσαντες μάχῃ τῇ περὶ Λεῦκτρα, ἐν ᾗ [a] χιλίους καὶ ἑπτακοσίους ἄνδρας ἀπέβαλον, οὐκ ἔτι τὴν πόλιν ἠδυνήθησαν ἐκ τῆς συμφορᾶς ταύτης ἀναλαβεῖν, ἀλλ' ἀπέστησαν τῆς ἡγεμονίας σὺν αἰσχύνῃ. Θηβαῖοι δὲ καὶ Ἀθηναῖοι ἐξ ἑνὸς τοῦ περὶ Χαιρώνειαν ἀτυχήματος, ἅμα τήν τε προστασίαν τῆς Ἑλλάδος καὶ τὴν ἐλευθερίαν τὴν πάτριον ὑπὸ Μακεδόνων ἀφῃρέθησαν. ἡ δὲ Ῥωμαίων πόλις [b] ἐν Ἰβηρίᾳ τε καὶ Ἰταλίᾳ πολέμους ἔχουσα μεγάλους, Σικελίαν τε ἀφεστῶσαν ἀνακτωμένη καὶ Σαρδόνα, καὶ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ καὶ κατὰ τὴν Ἑλλάδα πραγμάτων [c] ἐκπεπολεμωμένων, καὶ Καρχηδόνος ἐπὶ τὴν ἡγεμονίαν πάλιν ἀνισταμένης, καὶ τῆς Ἰταλίας οὐ μόνον ἀφεστώσης ὀλίγου δεῖν πάσης, ἀλλὰ καὶ συνεπαγούσης τὸν [d] Ἀννιβαϊκὸν κληθέντα πόλεμον, τοσούτοις περιπετὴς γενομένη κινδύνοις κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον, οὐχ ὅπως ἐκακώθη διὰ τὰς τότε τύχας, ἀλλὰ καὶ προσέλαβεν ἰσχὺν [e] ἐξ αὐτῶν ἔτι μείζονα τῆς προτέρας, τῷ πλήθει τοῦ στρατιωτικοῦ πρὸς ἅπαντα διαρκὴς γενομένη τὰ δεινά, ἀλλ' οὐχ ὥσπερ ὑπολαμβάνουσί τινες, εὐνοίᾳ τύχης χρησαμένη· ἐπεὶ ταύτης γε χάριν ᾤχετ' ἂν ὑποβρύχιος ἐξ ἑνὸς τοῦ περὶ Κάννας πτώματος, ὅτε αὐτῇ

90 ἀπὸ μὲν ἑξακισχιλίων ἱππέων ἑβδομήκοντα καὶ τριακόσιοι περιελείφθησαν, ἀπὸ δὲ μυριάδων ὀκτὼ τῶν εἰς τὸ κοινὸν στράτευμα καταγραφεισῶν, ὀλίγῳ πλείους τρισχιλίων ἐσώθησαν. Ταῦτά τε δὴ τοῦ ἀνδρὸς ἄγαμαι, καὶ ἔτι πρὸς τούτοις ἃ μέλλω λέγειν, ὅτι τοῦ καλῶς [f] οἰκεῖσθαι τὰς πόλεις αἰτίας ὑπολαβών, ἃς θρυλλοῦσι μὲν ἅπαντες οἱ πολιτικοί, κατασκευάζουσι δ' ὀλίγοι· [g] πρώτην μὲν παρὰ τῶν θεῶν εὔνοιαν, ἧς παρούσης ἅπαντα τοῖς ἀνθρώποις ἐπὶ τὰ κρείττω [h] συμφέρεται· ἔπειτα σωφροσύνην τε καὶ δικαιοσύνην, δι' ἃς ἧττον ἀλλήλους βλάπτοντες μᾶλλον ὁμονοοῦσι, καὶ τὴν εὐδαιμονίαν οὐ ταῖς αἰσχίσταις μετροῦσιν ἡδοναῖς ἀλλὰ τῷ καλῷ· τελευταίαν δὲ, τὴν ἐν πολέμοις γενναιότητα, τὴν παρασκευάζουσαν (εἶναι) καὶ τὰς ἄλλας ἀρετὰς τοῖς ἔχουσιν ὠφελίμους· οὐκ ἀπὸ ταὐτομάτου παραγίνεσθαι τούτων ἕκαστον τῶν ἀγαθῶν ἐνόμισεν, ἀλλ' ἔγνω [i] ὅτι νόμοι σπουδαῖοι καὶ καλῶν ζῆλος ἐπιτηδευμάτων [k] εὐσεβῆ καὶ σώφρονα καὶ τὰ δίκαια ἀσκοῦσαν, καὶ τὰ πολέμια ἀγαθὴν ἐξεργάζονται πόλιν· ὧν πολλὴν ἔσχε πρόνοιαν, τὴν ἀρχὴν ποιησάμενος ἀπὸ τῶν περὶ τὰ θεῖα καὶ δαιμόνια σεβασμῶν. ἱερὰ μὲν οὖν, καὶ τεμένη, καὶ βωμούς, καὶ ξοάνων ἱδρύσεις, μορφάς τε αὐτῶν, καὶ σύμβολα, καὶ δυνάμεις, καὶ δωρεὰς αἷς τὸ γένος ἡμῶν εὐηργέτησαν, ἑορτάς τε ὁποίας τινὰς ἑκάστῳ θεῶν ἢ δαιμόνων ἄγεσθαι προσήκει, καὶ θυσίας αἷς χαίρουσι γεραιρόμενοι πρὸς ἀνθρώπων, ἐκεχειρίας τε αὖ καὶ πανηγύρεις, καὶ πόνων ἀναπαύλας, [l] καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα, ὁμοίως κατεστήσατο τοῖς κρατίστοις

propter eam damna acceperunt. Spartani certe poſt cladem in prœlio ad Leuctra acceptam, in quo viros MDCC. amiſerunt, ob iſtam calamitatem nunquam poſtea civitatem ſuam in integrum reſtituere potuerunt, ſed imperium cum ignominia amiſerunt. Thebani vero & Athenienſes, ob eventum infelicem unius prœlii ad Chæroneam commiſſi, ſimul & Græciæ principatu & libertate patria à Macedonibus ſpoliati fuerunt. At Romanorum reſpublica quamvis in Hiſpania & Italia magna bella gereret, & occupata eſſet in recuperandis Sicilia & Sardinia, quæ defecerant; quamvis etiam Macedoniæ & Græciæ res ei adverſarentur, & Carthago principatum denuo affectaret, & Italia non ſolum pene tota jam defeciſſet, ſed etiam contra populum Romanum accerſeret bellum quod Annibalicum dictum eſt; quamvis *inquam* uno eodemque tempore in tot pericula incidiſſet, non ſolum tamen non eſt afflicta illis caſibus, ſed etiam inde longe majorem quam antea potentiam ſibi comparavit, militum multitudine ad quævis gravia diſcrimina ſemper ſufficiente: ſed non (ut quidam arbitrantur) fortunæ beneficio. Siquidem quod ad eam attinet, funditus periiſſet ob unam illam cladem ad Cannas acceptam, quum ei ex ſex millibus equitum reliqui tantum fuerint CCCLXX. ex peditum vero LXXX. millibus in publicum exercitum conſcriptis, paullo plures quam ter mille incolumes evaſerunt. ¶ Hæc igitur in illo viro demiror, & ea præterea quæ ſum dicturus: quod quum animadvertiſſet civitatum felicitatis eas eſſe cauſſas, quas omnes quidem politici prædicant, ſed tamen pauci * aſſequuntur; primum deorum benevolentiam, qua præſente omnes res hominum in melius cedunt; deinde temperantiam & juſtitiam, ob quas *homines* ſe minus mutuo lædentes magis ſunt concordes, & felicitatem non fœdiſſimis voluptatibus ſed honeſtate metiuntur; poſtremo vero bellicam fortitudinem, quæ efficit ut & aliæ virtutes ipſis earum poſſeſſoribus ſint fructuoſæ: exiſtimavit, unumquodque horum bonorum non fortuito contingere; ſed vidit, bonis legibus & honeſtorum ſtudiorum æmulatione, piam & temperantem & juſtam & re bellica præſtantem civitatem reddi. Itaque in iſtas res plurimum curæ impendit, ducto initio à deorum & geniorum cultu. Templa igitur & fana, araſque & ſimulacrorum delubra, eorumque effigies, & inſignia, & poteſtates, & dona quæ in humanum genus contulerunt, & dies feſtos quoſcunque unicuique vel deorum vel geniorum celebrari convenit, & ſacrificia quibus ſe ab hominibus coli gaudent, & ferias, & celebritates, & laborum quietem, & omnia iſtiuſmodi inſtituit, ſequutus optimos quoſque

Romulus Romanorum REX I.

XVIII.

a Plus juſto numerum minuit *Dionyſius.* nam Lacedæmoniorum quatuor mille in prœlio cecidiſſe ex *Xenophonte* & *Diodoro* conſtat. Vide *Meurſium* de Regno Laconico pag. 81. *b* Εἰς Ἰβηρίαν τε καὶ Ἰταλίαν *Vat.* *c* Id eſt εἰς πόλεμον καθεστώτων. nam ἐκπολεμῶσαι ἀντὶ τοῦ εἰς πόλεμον καταστῆναι *Harpocrat.* *d* Ἀννιβιακὸν in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat* errore manifeſto. *e* Ambigue dictum eſt ἐξ αὐτῶν. *Steph.* *f* Σωκιαῖς *Vat.* *g* Πρῶτον μὲν τὴν παρὰ τῶν θεῶν *Vat.* atque ita legiſſe videntur *Lapus* & *Gelenius.* *h* Φέρεται *Vat.* *i* Διότι νόμοι *Vat.* *k* Εὐσεβῆ καὶ δίκαια ἀσκοῦσαν καὶ σώφρονα καὶ πολέμια *Vat.* *l* Euſebius (qui totum hunc locum citat lib. 2. de *Præparat. Evangel.* cap. ult) legit καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα ὁμοίως κατεστήσατο τῶν κρατίστων παρὰ τοῖς Ἕλλησι νομίμων.
* Gelenius interpr. *pauci ſectantur.* verbum tamen κατασκευάζουσι neque hoc neque illud ſonat: ſed intelligit paucos eſſe qui politicorum præcepta ſequentes in rebuſpubl. eas exſtruant. *Port.*

a Ἑλλη-

Romulus Romanorum REX I.

que Græcorum ritus. Traditas autem de ipſis fabulas, in quibus ſunt maledicta aut crimina in eos, ſceleſtas & inutiles & turpes ratus, & non ſolum diis ſed ne hominibus quidem probis dignas, omnes rejecit: & cives ſuos aſſuefecit ad optime de diis & loquendum & ſentiendum, nullum beata natura indignum ſtudium ipſis attribuentes.

XIX. ¶ Neque enim Cœlus exectus à ſuis liberis apud Romanos auditur; neque Saturnus proprios natos abſumens, quod metuat ne illi vim ſibi afferant: neque Jupiter, Saturni regno everſo, incluſum patrem ſuum in Tartari carcere detinens; neque bella, neque vulnera, neque vincula, neque deorum ſervitutes apud homines; & nullus dies feſtus apud ipſos atratus aut lugubris agitur, habens planctus & luctus muliebres ob deos raptos, ut à Græcis fit in Proſerpinæ raptu, & in Bacchi caſibus, atque alia hujuſmodi. Neque quiſpiam videat apud eos, (quamvis mores jam ſint depravati) aut homines numine afflatos, aut furores corybanticos, aut cœtus clandeſtinos, aut bacchanalia & myſteria occulta, aut vigilias nocturnas virorum cum mulieribus in templis mixtorum, aut ullum aliud iſtiuſmodi monſtrum; ſed *videat* * caute omnia quæ ad deos ſpectant & fieri & dici, præter Græcarum & barbararum gentium morem. Et (quod omnium maxime ego ſum miratus) licet innumeræ gentes in urbem venerint, quibus omnino neceſſe eſt colere deos patrios ritu domeſtico, nulla tamen peregrina ſacra hæc civitas eſt æmulata, ita ut publice ea ſint recepta: (id quod multis urbibus jam accidit) ſed etiam ſiqua ſacra oraculis jubentibus in rempublicam introducuntur, ſuis ritibus cives ea colunt, rejectis omnibus fabuloſis ſuperſtitionibus; cujuſmodi ſunt ſacra matris Idææ. Quotannis enim prætores ex Romanorum inſtitutis ſacrificia & ludos in ejus honorem inſtituunt. Sacra autem ejus peragunt vir Phrygius & mulier Phrygia: & iſti per urbem ea circumferunt, Matri deorum ſtipem more ſuo hinc inde corrogantes, imagunculas pectori alligatas geſtantes, & ad modulos eorum qui tibiis ipſos ſequuntur & Matris magnæ carmina canunt incedentes, & tympana pulſantes. Nullus enim eſt Romanus indigena qui Matri magnæ ſtipem cogat, aut qui ad tibiarum modulationem per urbem incedat verſicolore ſtola indutus, aut Phrygiis ceremoniis deam colat, idque ex lege vel ſenatuſconſulto. Adeo prudenter ab omnibus externis deorum ritibus ea civitas ſibi cavet, &

τῶν παρ' Ἕλλησι νομίμων. τοὺς δὲ παραδεδομένους περὶ αὐτῶν μύθους, ἐν οἷς βλασφημίαι τινὲς [a] εἰσι [b] κατ' αὐτῶν ἢ κατηγορίαι, πονηροὺς καὶ ἀνωφελεῖς καὶ ἀσχήμονας ὑπολαβὼν εἶναι, καὶ οὐχ ὅτι [c] θεῶν ἀλλ' οὐδ' ἀνθρώπων ἀγαθῶν ἀξίους, ἅπαντας ἐξέβαλε, καὶ παρεσκεύασε τοὺς ἀνθρώπους [d] κράτιστα περὶ θεῶν λέγειν τε καὶ φρονεῖν, μηδὲν αὐτοῖς [e] προσάπτοντας ἀνάξιον ἐπιτήδευμα τῆς μακαρίας φύσεως. Οὔτε γὰρ Οὐρανὸς ἐκτεμνόμενος ὑπὸ τῶν ἑαυτοῦ παίδων παρὰ Ῥωμαίοις λέγεται· [f] οὔτε Κρόνος ἀφανίζων τὰς ἑαυτοῦ γονάς, φόβῳ τῆς ἐξ αὐτῶν ἐπιθέσεως· οὔτε Ζεὺς καταλύων τὴν Κρόνου δυναστείαν, καὶ κατακλείων ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ τοῦ Ταρτάρου τὸν ἑαυτοῦ πατέρα· οὐδέ γε πόλεμοι, καὶ τραύματα, καὶ δεσμοί, καὶ θητεῖαι θεῶν παρ' ἀνθρώποις· [g] ἑορτή τε παρ' αὐτοῖς οὐδεμία μελανείμων ἢ πένθιμος ἄγεται, κοπετοὺς ἔχουσα καὶ θρήνους γυναικῶν ἐπὶ θεοῖς ἀφανιζομένοις, [h] ὥσπερ Ἕλλησιν ἐπιτελεῖται περί τε [i] Περσεφόνης ἁρπαγήν, [k] καὶ τὰ Διονύσου πάθη, καὶ ὅσα ἄλλα 91 τοιαῦτα· οὐδ' ἂν ἴδοι τις παρ' αὐτοῖς, καίτοι διεφθαρμένων [l] τῶν ἐθῶν ἤδη, οὐ θεοφορήσεις, οὐ κορυβαντιασμούς, [m] οὐκ ἀγερμούς, οὐ [n] βακχείας καὶ τελετὰς ἀπορρήτους, οὐ διαπαννυχισμοὺς ἐν [o] ἱεροῖς ἀνδρῶν σὺν γυναιξίν, οὐκ ἄλλο τῶν παραπλησίων τούτοις τερατευμάτων οὐδέν, ἀλλ' εὐλαβῶς ἅπαντα πραττόμενά τε καὶ λεγόμενα τὰ περὶ τοὺς θεούς, ὡς οὔτε παρ' Ἕλλησιν οὔτε παρὰ βαρβάροις· καὶ ὃ πάντων μάλιστα ἔγωγε τεθαύμακα, καίπερ μυρίων ὅσων εἰς τὴν πόλιν [p] ἐληλυθότων ἐθνῶν, οἷς πολλὴ ἀνάγκη σέβειν τοὺς πατρίους θεοὺς τοῖς οἴκοθεν νομίμοις, οὐδενὸς εἰς ζῆλον ἐλήλυθε τῶν ξενικῶν ἐπιτηδευμάτων ἡ πόλις [q] δημοσίᾳ, ὃ [r] πολλαῖς ἤδη συνέβη παθεῖν, ἀλλὰ καὶ εἴ τινα κατὰ χρησμοὺς [s] ἐπεισηγάγετο ἱερά, τοῖς ἑαυτῆς αὐτὰ τιμᾷ νόμοις, ἅπασαν ἐκβάλλουσα τερθρείαν μυθικήν, ὥσπερ [t] τὰ τῆς Ἰδαίας ἱερά. θυσίας μὲν γὰρ αὐτῇ καὶ ἀγῶνας ἄγουσιν ἀνὰ πᾶν ἔτος οἱ στρατηγοὶ κατὰ τοὺς Ῥωμαίων νόμους· ἱερᾶται δὲ αὐτῆς ἀνὴρ Φρύξ, καὶ γυνὴ Φρυγία· καὶ περιάγουσιν ἀνὰ τὴν πόλιν οὗτοι [u] μητραγυρτοῦντες, ὥσπερ αὐτοῖς ἔθος, [x] τύπους τε περικείμενοι τοῖς στήθεσι, καὶ καταυλούμενοι πρὸς τῶν ἑπομένων τὰ μητρῷα μέλη, καὶ τύμπανα κροτοῦντες· Ῥωμαίων δὲ τῶν αὐθιγενῶν οὔτε μητραγυρτῶν τις, οὔτε καταυλούμενος πορεύεται διὰ τῆς πόλεως, ποικίλην [y] ἐνδεδυκὼς στολήν, οὔτε ὀργιάζων τὴν θεὸν [z] τοῖς Φρυγίοις ὀργιασμοῖς, κατὰ νόμον ἢ ψήφισμα βουλῆς. οὕτως εὐλαβῶς ἡ πόλις ἔχει πρὸς τὰ οὐκ ἐπιχώρια ἔθη περὶ θεῶν, καὶ

πάντα

a Ἔνεισι *Vat.* b Περὶ αὐτῶν *Euſeb.* Sed noſtra lectio aptior & ſignificantior. c Τῶν θεῶν in *Euſeb.* Sed rectius omitti videtur articulus, quum itidem mox dicat οὐδ' ἀνθρώπων. *Sylb.* d Τὰ κάλλιστα *Euſeb.* nec diſplicet *Stephano.* e Προσαπτόντας *Euſeb.* quod ferri poteſt (inquit *Steph.*) niſi forte προσάψας ſcripſiſſe potius exiſtimandus eſt. f Οὔτε ὁ Κρόνος in *Euſeb.* atque etiam apud *Theodoretum* Sermone 3°. Περὶ Ἀγγέλων. quum tamen mox ſine articulo ſequatur Ζεύς. g Ἑορτὴ δὲ οὐδεμία παρ' αὐτοῖς μελανείμων ἢ πένθιμος τελεῖται in *Euſeb.* h Ἅπερ Ἕλλησιν ἐπιτελοῦνται *Euſeb.* i Φερσεφόνης *Vat.* k Καὶ περὶ Διονύσου πάθη *Euſeb.* l Τῶν θεῶν ἤδη perperam in *Euſeb.* Ἤδη τῶν ἐθῶν *Vat.* m Οὐκ ἀγυρμοὺς *Vat.* Comma iſtud οὐκ ἀγερμοὺς non habet *Euſeb.* Agnoſcit *Lapus*; quanquam parum appoſite vertit *aggregationes*, quum ſignificet *circuitiones* quas agyrtæ ad ſtipem colligendam inſtituebant. non male huc quadrant iſta *Euſtathii* verba apud *Hom.* 1430, 36. λέγεται δὲ κατὰ Αἴλιον Διονύσιον ἀγερμὸς καὶ ἡ μηναγυρτία ἀγείρειν καὶ τὸ περιιέναι καὶ περινοστεῖν ἐπὶ νίκῃ ἢ ἑτέρῳ τινὶ τοιούτῳ. *Sylb.* n Βακχίας habet *Euſeb.* Sed uſitatior eſt βακχείας. *Sylb.* o Poſt ἱεροῖς genitivum θεῶν inſerit *Euſeb.* p Ἐπεληλυθότων *Euſeb.* q Δημοσίᾳ in *Ed. Steph.* Sed δημοσίᾳ legiſſe videtur *Lapus.* r Πολλαῖς *Euſeb.* ſ Ἐπισῆκται ἱερά, τοῖς αὐτόθι αὐτὰ νομίμοις μεθήρμοσεν, ἅπασαν ἐκβαλοῦσα τερθρείαν μυθικὴν *Euſeb.* t Τὰ τῆς Ἱερᾶς θεᾶς ἱερὰ *Euſeb.* Τὰ τῆς Ἰδαίας θεᾶς ἱερὰ *Vat.* u Μηναγυρτοῦντες & mox μηναγυρτῶν habet *Euſeb.* Utramque lectionem probam eſſe exiſtimat *Vigerus*, quod vox μηναγύρτης occurrat apud *Heſychium* & *Suidam*. Verum *Euſebianam* rejicit *Car. Neapolis* ad Faſtos *Ovidii* p. 177. quod hæc corrogatio ſemel in anno fuerit, non menſtrua. Vide *Euſtathium* in *Hom.* p. 1824. v. 10. *Ed. Rom.* x Τύπους pro *planctibus* perperam accipit *Gelenius.* y Ἐνδεδυμένος *Euſeb.* z Οὐδὲ τοῖς Φρυγίοις *Euſeb.* * *Al.* religioſe. * Μήτηρ.

Romulus Romanorum REX I.

XX.

πάντα ὀθνεύεται [a] τῦφον, ᾧ μὴ πρέπει τὸ εὐπρεπές. Καὶ μηδεὶς [b] ὑπολάβοι με ἀγνοεῖν ὅτι τῶν Ἑλληνικῶν μύθων εἰσί τινες [c] ἀνθρώποις χρήσιμοι· οἱ μὲν, ἐπιδεικνύμενοι τὰ τῆς φύσεως ἔργα [d] δι' ἀλληγορίας· οἱ δὲ, παραμυθίας ἕνεκα συγκείμενοι τῶν ἀνθρωπείων συμφορῶν· οἱ δὲ, ταραχὰς ἐξαιρούμενοι ψυχῆς καὶ [e] δείματα, καὶ δόξας καθαιροῦντες οὐχ ὑγιεῖς· οἱ δ', ἄλλης τινὸς ἕνεκα συμπλασθέντες ὠφελείας. ἀλλὰ καίπερ ἐπιστάμενος ταῦτα οὐδενὸς ἧττον ἑτέρου, ὅμως εὐλαβῶς διάκειμαι πρὸς αὐτοὺς, καὶ τὴν Ῥωμαίων μᾶλλον ἀποδέχομαι θεολογίαν, ἐνθυμούμενος ὅτι τὰ μὲν ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν μύθων ἀγαθὰ μικρά τε ἐστὶ καὶ οὐ πολλοὺς δυνάμενα ὠφελεῖν, [f] ἀλλὰ μόνον τοὺς ἐξητακότας ὧν ἕνεκα [g] γίνονται· σπάνιοι δ' εἰσὶν οἱ μετειληφότες ταύτης τῆς φιλοσοφίας. ὁ δὲ πολὺς καὶ ἀφιλοσόφητος ὄχλος ἐπὶ τὰ χείρω λαμβάνειν φιλεῖ τοὺς περὶ αὐτῶν λόγους, [h] καὶ πάσχειν δυοῖν θάτερον, ἢ καταφρονεῖν τῶν θεῶν, ὡς ἐν πολλῇ κακο-
92 δαιμονίᾳ κυλινδουμένων, ἢ τῶν αἰσχίστων τε καὶ παρανομωτάτων οὐδενὸς [i] ἀπέχεσθαι, θεοῖς αὐτὰ προσκείμενα ὁρῶν. [k] Ἀλλ' ὑπὲρ μὲν τούτων τοῖς αὐτὸ μόνον τὸ θεωρητικὸν τῆς φιλοσοφίας [l] μέρος ἀποτεμνομένοις ἀφείσθω σκοπεῖν. τῆς δὲ ὑπὸ Ῥωμύλου κατασταθείσης πολιτείας καὶ τάδε ἡγησάμην ἱστορίας ἄξια. πρῶτον μὲν, ὅτι πολλοῖς σώμασιν ἀπέδωκε θεραπεύειν τὸ δαιμόνιον. ἐν γοῦν ἄλλῃ πόλει νεοκτίστῳ τοσούτους ἱερεῖς καὶ θεραπευτὰς τῶν θεῶν εὐθὺς ἀποδειχθέντας οὐδεὶς ἂν εἰπεῖν ἔχοι. χωρὶς γὰρ τῶν ἐχόντων τὰς συγγενικὰς ἱερωσύνας, οἱ τὰ κοινὰ περὶ τῆς πόλεως ἱερὰ συντελοῦντες κατὰ φυλάς τε καὶ φράτρας, ἑξήκοντα κατεστάθησαν ἐπὶ τῆς ἐκείνου ἀρχῆς· λέγω δὲ ἃ Τερέντιος [m] Οὐάρρων ἐν ἀρχαιολογίαις [n] ἔγραψεν, ἀνὴρ τῶν κατὰ [o] τὴν αὐτὴν ἡλικίαν ἀκμασάντων πολυπειρότατος. ἔπειτα, ὅτι τῶν ἄλλων φαύλως πως καὶ ἀπερισκέπτως ὡς ἐπὶ πολὺ ποιουμένων τὰς αἱρέσεις τῶν ἐπισησομένων τοῖς ἱεροῖς, καὶ τῶν μὲν ἀργυρίου τὸ τίμιον ἀποκηρύττειν ἀξιούντων, τῶν δὲ κλήρῳ διαιρούντων [p] τοὺς ἱερεῖς", ἐκεῖνος οὔτε ὠνητὰς χρημάτων ἐποίησε τὰς ἱερωσύνας, οὔτε κλήρῳ μεριστάς, [q] ἀλλ' ἐξ ἑκάστης φράτρας ἐνομοθέτησεν ἀποδείκνυσθαι δύο τοὺς ὑπὲρ πεντήκοντα ἔτη γεγονότας, τοὺς γένει τε προύχοντας τῶν ἄλλων, καὶ ἀρετῇ διαφόρους, καὶ χρημάτων περιουσίαν ἔχοντας ἀρκοῦσαν, καὶ μηδὲν ἠλαττωμένους τῶν περὶ τὸ σῶμα· τούτους δὲ οὐκ εἰς ὡρισμένον τινὰ χρόνον ἔχειν τὰς τιμὰς ἔταξεν, ἀλλὰ διὰ παντὸς τοῦ βίου, στρατειῶν μὲν ἀπολελυμένους, διὰ τὴν ἡλικίαν, τῶν δὲ κατὰ τὴν πόλιν ὀχληρῶν, διὰ τὸν νόμον. Ἐπεὶ δὲ καὶ διὰ γυναικῶν ἔδει τινὰ ἱερὰ [r] τελεῖσθαι, καὶ διὰ παίδων ἀμφιθαλῶν ἕτερα, ἵνα καὶ ταῦτα γένηται κατὰ τὸ κράτιστον, τάς τε γυναῖκας τῶν ἱερέων ἔταξε τοῖς ἑαυτῶν ἀνδράσι συνιερᾶσθαι, καὶ εἴ τι μὴ θέμις ἦν ὑπ' ἀνδρῶν

ab omni vana ſuperſtitione, in qua nihil de cori ineſt, abhorret. ¶ Nequis tamen exiſtimet me ignorare, aliquas fabulas Græcas hominibus eſſe utiles: alias quidem, quod naturæ opera per allegorias demonſtrent: alias vero, quod ad humanarum calamitatum conſolationem compoſitæ fuerint: alias vero, quod eximant animi perturbationes & terrores, & non ſanas opiniones evellant: alias vero, quod ad aliquam aliam utilitatem ſint confictæ. Sed licet hæc ego æque bene atque alius quivis ſciam, tamen in iſtis caute me gero, & Romanorum theologiam potius probo: cogitans, commoda quæ ex Græcis fabulis proveniunt parva eſſe, nec multis prodeſſe poſſe; ſed iis tantum qui in cauſſas, cur illæ compoſitæ fuerint, inquirunt. Pauci autem ſunt qui hujus philoſophiæ ſint participes: ſed vulgaris turba, quæ magna eſt, quæque hujus philoſophiæ eſt imperita, ſolet in deteriorem partem accipere quæ de illis dicuntur: eique horum alterum accidere *ſolet*, vel ut deos contemnat, ut magna infelicitate implicitos; vel à nullis fœdiſſimis & maxime ſceleſtis facinoribus abſtineat, * cum ea diis ipſis uſque adeo familiaria fuiſſe videat. ¶ Sed hæc quidem illis qui hanc ſolam partem contemplationis à philoſophia ſeparant, conſideranda relinquantur. Quod vero ad rempublicam à Romulo conſtitutam attinet, hæc quoque memoratu digna exiſtimavi. Primum, quod multos divino cultui addixit. In alia certe recens condita urbe tot ſacerdotes & deorum miniſtros ſtatim creatos nullus demonſtrare poſſet. Nam præter eos qui ſacerdotia gentilitia habebant, alii ſexaginta, qui publica ſacra pro civitate & tributim & curiatim facerent, illo regnante conſtituti fuerunt. Ea autem dico quæ Terentius Varro in ſuis antiquitatibus ſcripſit, vir omnium, qui ea ætate floruerint, peritiſſimus. Deinde quod, quum alii male quodammodo & inconſiderate plerunque eligant ſacerdotes, & alii cenſeant hujus honoris pretium voci præconis ſubjiciendum, alii vero ſacerdotia ſorte dividant: ipſe ſacerdotia neque venalia eſſe, neque ſorte dividi voluit; ſed legem tulit, qua juſſit ex ſingulis curiis creari duos, qui annum ætatis L. jam præteriiſſent, qui & genere aliis præſtarent, & virtute eſſent inſignes, & cenſum ſufficientem haberent, & corpore eſſent integro. His autem non ad certum aliquod tempus, ſed quamdiu viverent, hos honores conceſſit; eoſque militiæ, ob ætatem, & negotiorum urbanorum, ob legem, immunes fecit. ¶ Quoniam autem nonnulla etiam ſacra per mulieres fieri oportebat, & alia per pueros patrimos matrimoſque: ut hæc quoque optime peragerentur, juſſit uxores ſacerdotum cum ſuis maritis ſacerdotio fungi; & ſiqua ſacra nefas eſſet patrio more

XXI.

XXII.

à viris

a Μύθων, ᾧ μηδὲν ἐστιν εὐπρεπὲς *Euſeb.* *b* Ὑπολάβῃ *Vat.* *c* Ἐν ἀνθρώποις *Vat.* *d* Διὰ λύπην & mox ἀνθρωπίνων habet *Euſeb.* *e* Δείγματα *Euſeb.* quod ſi quis malit, pro *oſtentis* accipiendum erit. *Sylb.* Quid ſi δήγματα legamus, quæ morſus illos calamitatum perturbationumque ſignificent? *Vigerus.* *f* Ἀλλὰ μᾶλλον *Vat.* *g* Γίνεται *Euſeb.* *h* Καὶ δυοῖν πάσχει θάτερον, ἢ καταφρονεῖ *Vat.* Καὶ πάσχει θάτερον ἢ καταφρονεῖν *Euſeb.* Sed vel infinita uſquequaque retinenda ſunt, vel finita. *i* Ἀπέχεται *Vat.* & *Euſeb.* *k* Ἀλλὰ περὶ *Euſeb.* *l* Μέρος ἀσκοῦσιν *Euſeb.* *m* Οὐάρων *Vat.* *n* Γέγραφεν *Vat.* *o* Non male legas τὴν αὐτοῦ. *Sylb.* *p* Deſunt *Vat.* *q* Ἀλλ' ἐξ ἑκάστης φράτρας ἀπέδειξε δύο *Vat.* *r* Συντελεῖσθαι *Vat.* * Quum deos quoque his obnoxios videat. *Gelen.* & *Port.* perinde ac ſi ſcriptum eſſet, θεοὺς αὐτοῖς προσκειμένους. Rectius *Lapus*, qui προσκείμενα *appoſita* reddidit. *Steph.*

a Κόρον

Romulus Romanorum REX I.

à viris fieri, hæc ab illis peragi, eorumque liberos miniſteria debita obire *juſſit*. Illis vero qui ſine liberis eſſent permiſit, ut ex aliis familiis, ex ſingulis curiis elegantiſſimos, puerum & puellam eligerent: hunc quidem, ad pubertatem uſque in ſacris miniſtrum futurum; illam vero, quamdiu in virginitate manſiſſet. Et hæc quoque (ut credo) ex Græcorum inſtitutis *in ſuam rempublicam* introduxit. Quæcunque enim illæ quæ κανηφόροι (*caniſtriferæ*) appellantur, in Græcis ſacris faciunt, hæc ipſa apud Romanos peragunt illæ quæ *virgines Veſtales* vocantur. Hoc autem faciunt caput habentes ornatum corollis, cujuſmodi ſunt illæ quibus Epheſiæ Dianæ ſimulacra apud Græcos ornantur. Quæcunque vero apud Hetruſcos, & multo ante apud Pelaſgos faciebant in Curetum & Magnorum deorum ſacris *illi* qui ab ipſis Cadoli appellantur, hæc eodem modo miniſtrabant ſacerdotibus ii qui nunc à Romanis vocantur Camilli. Præterea juſſit ex unaquaque tribu vatem unum ſacris intereſſe, quem nos ἱεροσκόπον vocamus: ipſi vero Romani, exigua quædam priſcæ appellationis veſtigia retinentes, aruſpicem appellant. Omnes autem ſacerdotes & deorum miniſtros lege lata juſſit à curiis eligi, & confirmari ab illis qui deorum voluntatem per vaticinia interpretantur.

XIII. ¶ Hiſque conſtitutis quæ ad divinum cultum pertinent, rurſus, ut dixi, valde appoſite diviſit ſacra curiis: aſſignans ſingulis deos & genios, quos perpetuo colere deberent: & certam pecuniam ad ſumptus in ſacra faciendos conſtituit, quæ ipſis ex ærario daretur. Et curiæ cum ſacerdotibus ſacrificia ſibi attributa faciebant, & una epulabantur diebus feſtis in curiali domo, cœnaculum enim ſingulis curiis erat exſtructum; & præter id conſecrata erat quædam (ut apud Græcos prytanea) domus communis omnibus curiis: ipſaque cœnacula curiæ vocabantur, & ad hanc uſque ætatem ita appellantur. Hoc autem inſtitutum videtur mihi ſumpſiſſe ex Lacedæmoniorum diſciplina, quæ eo tempore ibi vigebat in ſodalitiis: quam ipſe Lycurgus à Cretenſibus edoctus introduxiſſe, & qua plurimum reipublicæ *ſuæ* profuiſſe videtur. Nam hoc modo pacis tempore cives ad frugalitatem & temperantiam quotidiani victus aſſuefecit: at in bello unicuique pudorem & cautionem injecit ne ſuum ſocium deſereret,

ὀργιάζεσθαι κατὰ νόμον τὸν ἐπιχώριον, ταύτας ἐπιτελεῖν, καὶ παῖδας αὐτῶν τὰ καθήκοντα λειτουργεῖν· τοῖς δὲ ἄπαισιν, ἐκ τῶν ἄλλων οἴκων τοὺς χαριεστάτους καταλεγέντας ἐξ ἑκάστης φράτρας, [a] κοῦρον καὶ κόρην· τὸν μὲν, ἕως ἥβης [b] ὑπηρετεῖν ἐπὶ τοῖς ἱεροῖς· τὴν δὲ κόρην, ὅσον ἂν ᾖ χρόνον ἁγνὴ γάμων· ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν νόμων καὶ ταῦτα μετενεγκάμενος, ὡς ἐγὼ πείθομαι. ὅσα μὲν γὰρ [c] αἱ κανηφόροι λεγόμεναι λειτουργοῦσιν ἐπὶ τῶν Ἑλληνικῶν ἱερῶν, ταῦτα παρὰ Ῥωμαίοις [d] αἱ δὲ προσαγορευόμεναι· τοῦτο δὲ συντελοῦσι στεφάνοις κοσμούμεναι τὰς κεφαλὰς, οἵοις κοσμεῖται τὰ τῆς Ἐφεσίας Ἀρτέμιδος ἀφιδρύματα παρ᾽ Ἕλλησιν. ὅσα δὲ παρὰ Τυρρηνοῖς, καὶ ἔτι πρότερον παρὰ Πελασγοῖς ἐτέλουν ἐπί τε Κουρήτων καὶ Μεγάλων θεῶν ὀργιασμοῖς οἱ καλούμενοι πρὸς αὐτῶν [e] Κάδουλοι, 93 ταῦτα κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ὑπηρετοῦν τοῖς ἱερεῦσιν οἱ λεγόμενοι νῦν [f] παρὰ Ῥωμαίων Κάμιλλοι. ἔτι πρὸς τούτοις ἔταξε μάντιν ἐξ ἑκάστης φυλῆς ἕνα παρεῖναι τοῖς ἱεροῖς, ὃν ἡμεῖς μὲν Ἱεροσκόπον καλοῦμεν, Ῥωμαῖοι δὲ ὀλίγον τι τῆς ἀρχαίας φυλάττοντες ὀνομασίας, Ἀρούσπικα προσαγορεύουσιν. ἅπαντας δὲ [g] τοὺς ἱερεῖς τε καὶ λειτουργοὺς τῶν θεῶν ἐνομοθέτησεν ἀποδείκνυσθαι μὲν ὑπὸ τῶν φρατριῶν, [h] ἐπικυροῦσθαι δ᾽ ὑπὸ τῶν ἐξηγουμένων τὰ θεῖα διὰ μαντικῆς. Ταῦτα περὶ τῶν θρησκευόντων τοὺς θεοὺς καταστησάμενος, διῄρει πάλιν, ὡς ἔφην, κατ᾽ ἐπιτηδειότητα ταῖς φράτραις τὰ ἱερὰ, θεοὺς ἀποδεικνὺς [i] ἑκάσταις καὶ δαίμονας, οὓς ἔμελλον ἀεὶ σέβειν· καὶ τὰς εἰς τὰ ἱερὰ δαπάνας ἔταξεν, ἃς ἐχρῆν αὐταῖς ἐκ τοῦ δημοσίου δίδοσθαι. συνέθυόν τε τοῖς ἱερεῦσιν αἱ φράτραι [k] εἰς τὰς ἀπομερισθείσας αὐτοῖς θυσίας, καὶ συνειστιῶντο κατὰ τὰς ἑορτὰς ἐπὶ τῆς φρατριακῆς ἑστίας· [l] ἑστιατόριον γὰρ ἦν κατεσκευασμένον ἑκάστῃ φράτρᾳ· καὶ [m] σὺν αὐτῷ [n] καθωσιωτό τις, [o] ὥσπερ ἐν τοῖς Ἑλληνικοῖς πρυτανείοις, ἑστία κοινὴ τῶν φρατριῶν. [p] ὄνομα δὲ τοῖς ἑστιατορίοις ἦν, ὅπερ ταῖς φράτραις, Κουρίαι, καὶ μέχρις ἡμῶν οὕτω καλοῦνται. τοῦτο τὸ πολίτευμα δοκεῖ μοι λαβεῖν ἐκ τῆς Λακεδαιμονίων ἀγωγῆς περὶ τὰ [q] φιλίτια κατ᾽ ἐκεῖνον τὸν χρόνον ἐπιχωριαζούσης· ἣν Λυκοῦργος εἰσηγήσασθαι δοκεῖ παρὰ Κρητῶν μαθὼν, καὶ μεγάλα τὴν πόλιν ὠφελῆσαι· ἐν εἰρήνῃ μὲν, εἰς εὐτέλειαν [r] ἀνάγων τοὺς βίους, καὶ σωφροσύνην τῆς καθ᾽ ἡμέραν διαίτης· ἐν πολέμῳ δ᾽, εἰς [s] αἰδῶ καὶ πρόνοιαν καταστήσας ἕκαστον τοῦ μὴ καταλιπεῖν τὸν παραστάτην, ᾧ καὶ

a Κόρον *Vat.* *b* Ὑπηρετεῖν τοῖς ἱεροῖς *Vat.* *c* Αἱ κανηφόροι λεγόμεναι καὶ ἀῤῥητοφόροι λειτουργοῦσιν *Vat.* & *Lapi Cod.* *d* Αἱ προσαγορευόμεναι *Vat.* Ωδε προσαγορευόμεναι legiſſe videtur *Lapus.* Probarem omnino (inquit *Caſaub.*) conjecturam *Porti*, exiſtimantis deſiderari vocem Ἑστιάδες; ac legerem αἱ Ἑστιάδες προσαγορευόμεναι: niſi moveret me, quod parum videntur reſpondere veſtales Romanorum canephoris Græcorum, nec multo magis arretophoris. Vide *Plutarchum* in *Numa.* *e* *Lapus* pro Κάδουλοι dat *Cadulii* & *Cadmichi.* Κάβειροι & δᾳδοῦχοι ex *Strabonis* l. 10. legit *Glareanus.* & Κάδουλοι habet *Cod. Ven. Sylb.* Voce Κάδουλοι (ſi ita ſcriptum ſit à *Dionyſio*) voluit ille intelligi τοὺς προπόλους ſive miniſtros ac ſacerdotes τῶν Μεγάλων θεῶν: quos deos conſtat non alios eſſe quam quos *Cabiros* veteres vocabant. quare non poſſum adſentiri iis qui Κάβειροι legunt pro Κάδουλοι. *Caſ.* Καδμίλοι malit *Voſſius.* quem videſis in *Etymolog.* v. *Camillus.* & Idololatr. l. 2. c. 57. ut & *Bochartum* Geograph. Sacr. part. 2. l. 1. c. 12. *f* Ὑπὸ Ῥωμαίων Κάμιλοι *Vat.* *g* Τοὺς ἱεροὺς *Vat.* *h* Ἐπικυροῦσθαι *Vat.* quod verbum alteri præferunt *Sylburgius* & *Stephanus*, cum & alibi ſæpe illo utatur *Dionyſius.* *i* Ἑκάσταις *Vat.* *k* Illud εἰς redundare exiſtimat *Portus.* *l* Ita & apud *Plutarchum.* Sed rationi magis conſentaneum ut ἑστιατήριον ſcribatur: quod & alibi (niſi me memoria fallit) legerim. *Sylb.* *m* Σὺν αὐτῷ pro πρὸς αὐτῷ. *Port.* In *Cod. Vat.* ἐν αὐτῷ. *n* Καθωσιῶτό τις perperam in *Ed. Steph.* Rectius fortaſſe (inquit *Sylb.*) legemus καθωσίωτο. nam hanc κοινὴν ἑστίαν infra tradit (p. 126. juxta *Ed. Sylb.*) à Numa fuiſſe conditam, non a Romulo. *Sylb.* *o* Ὥσπερ ἐν τοῖς Ἕλλησι τὰ πρυτανεῖα malit *Port.* *p* Ὄνομα δὲ καὶ τοῖς *Vat.* *q* Pro φιλιτια maluit *Gelenius* φιδίτια: quorum hoc, apud *Heſychium* legitur; illud, apud *Suidam*: utrumque ſua ſerie. utriuſque ſcripturæ meminit *Plutarchus* in *Sympoſ. Probl.* itidemque in *Lycurgo*, indicata ibi utriuſque ratione. *Dionyſii* etiam verba, quæ ſequuntur, utramque reſpiciunt etymologiam; dum pace τὴν φειδὼ ſpectari tradit, at bello τὴν φιλίαν. Apud *Athenæum* aliquoties invenies φειδίτια cum diphthongo. *Sylb.* *r* Ἄγων *Vat.* *ſ* Αἰδῶ ſcribendum, ſic etiam paullo infra pag. 93. v. 32. ſi Grammaticis fides. *Port.*

* *a* Ἐπὶ

ᾧ καὶ συνέσπεισε καὶ συνέθυσε καὶ κοινῶν ἱερῶν μετέσχεν. οὐ μόνον δὲ τῆς περὶ ταῦτα σοφίας χάριν ἄξιος ἐπαινεῖσθαι ὁ ἀνήρ, ἀλλὰ καὶ τῆς εὐτελείας τῶν θυσιῶν, αἷς γεραίρεσθαι τοὺς θεοὺς ἐνομοθέτησεν, ὧν αἱ πλεῖσται διέμενον ἕως τῆς καθ' ἡμᾶς ἡλικίας, εἰ καὶ μὴ πᾶσαι κατὰ τὸν ἀρχαῖον ἐπιτελούμεναι τρόπον. ἐγὼ γοῦν ἐθεασάμην ἐν ἱεραῖς οἰκίαις δεῖπνα προκείμενα θεοῖς, [a] ἐν τραπέζαις [b] ξυλίναις ἀρχαϊκαῖς, ἐν κανοῖς καὶ πινακίσκοις [c] κεραμίοις ἀλφίτων μάζας, καὶ πόπανα, καὶ ζέας, καὶ καρπῶν τινων ἀπαρχάς, καὶ ἄλλα τοιαῦτα λιτὰ καὶ εὐδάπανα καὶ πάσης ἀπειροκαλίας ἀπηλλαγμένα· καὶ σπονδὰς εἶδον ἐγκεκραμένας οὐκ ἐν ἀργυροῖς καὶ χρυσοῖς ἀγγείοις, ἀλλ' ἐν ὀστρακίναις κυλίσκαις καὶ πρόχοις, καὶ πάνυ ἠγάσθην τῶν ἀνδρῶν, ὅτι διαμένουσιν ἐν τοῖς πατρίοις ἔθεσιν, οὐδὲν ἐξαλλάττοντες τῶν ἀρχαίων ἱερῶν εἰς τὴν ἀλαζόνα [d] πολυτέλειαν. ἔστι μὲν οὖν ἃ καὶ Νομᾶς Πομπίλιος, ὁ μετὰ
94 Ῥωμύλον ἄρξας τῆς πόλεως, κατεστήσατο μνήμης ἄξια καὶ λόγου, κράτιστος τὴν γνώμην ἀνήρ, καὶ τὰ θεῖα ἐξηγήσασθαι [e] σοφὸς ἐν λόγοις, ὑπὲρ ὧν ὕστερον ἐρῶ· καὶ Τύλλος Ὁστίλιος ὁ τρίτος ἀπὸ Ῥωμύλου βασιλεύσας, καὶ πάντες οἱ μετ' ἐκεῖνον γενόμενοι βασιλεῖς· ἀλλ' ὁ τὰ σπέρματα καὶ τὰς ἀρχὰς αὐτοῖς παρασχών, καὶ τὰ κυριώτατα καταστησάμενος τῶν περὶ τὰ θεῖα [f] νομίμων″, Ῥωμύλος ἦν. Δοκεῖ δὲ καὶ τῆς ἄλλης εὐκοσμίας, ᾗ χρώμενοι Ῥωμαῖοι διεφύλαξαν εὐδαιμονοῦσαν τὴν πόλιν ἐπὶ πολλὰς γενεάς, ἐκεῖνος ἄρξαι, νόμους καλοὺς καὶ συμφέροντας, ἀγράφους μὲν τοὺς πλείστους, ἔστι δ' οὓς καὶ ἐν γράμμασι κειμένους καταστησάμενος, ὧν ἐγὼ τοὺς μὲν ἄλλους οὐδὲν δέομαι γράφειν, οὓς δὲ πάντων μάλιστα τεθαύμακα, καὶ ἐξ ὧν ὑπείληφα καταφανῆ καὶ τὴν ἄλλην τοῦ ἀνδρὸς [g] γενέσθαι νομοθεσίαν, ὡς αὐστηρὰ καὶ μισοπόνηρος ἦν, καὶ πολλὴν ἔχουσα πρὸς τοὺς ἡρωϊκοὺς βίους ὁμοιότητα, δι' ὀλίγης ὑπομνήσεως σημανῶ, τοσοῦτον προειπών, ὅτι μοι δοκοῦσιν ἅπαντες οἱ διατάξαντες τάς τε βαρβαρικὰς καὶ τὰς Ἑλληνικὰς πολιτείας τὸ μὲν κοινὸν ὀρθῶς ἰδεῖν, ὅτι πόλιν ἅπασαν ἐκ πολλῶν οἴκων συνεστῶσαν, ὀρθήν γε πλεῖν εἰκὸς [h] ὅτε οἱ τῶν ἰδιωτῶν εὐσταθῶσι βίοι, καὶ χειμῶνα πολὺν ἄγειν, ὅταν κακῶς [i] ἑκάστοις ἔχωσι τὰ ἴδια· καὶ ὅτι δεῖ τὸν νοῦν ἔχοντα πολιτικόν, ἐάν τε νομοθέτης, ἐάν τε βασιλεὺς ᾖ, ταῦτα νομοθετεῖν ἃ ποιήσει δικαίους καὶ σώφρονας [k] τοὺς ἰδιωτῶν βίους. ἐξ ὧν δ' ἂν ἐπιτηδευμάτων καὶ δι' οἵων γένοιντο τοιοῦτοι νόμων, οὐκ ἔθ' ὁμοίως ἅπαντες δοκοῦσί μοι συνιδεῖν· ἀλλ' ἔνιοί γε πολλοῦ καὶ τοῦ παντός, ὡς εἰπεῖν, ἐν τοῖς κυριωτάτοις καὶ πρώτοις μέρεσι τῆς νομοθεσίας ἁμαρτεῖν. αὐτίκα περὶ γάμων καὶ τῆς πρὸς γυναῖκας ὁμιλίας, ἀφ' ἧς ἄρχεσθαι δεῖ τὸν νομοθέτην, ὥσπερ καὶ ἡ φύσις ἁρμόττειν τοὺς βίους ἡμῶν ἤρξατο· οἱ μὲν, ἀπὸ τῶν θηρείων τὸ παράδειγμα [l] λαμβάνοντες, ἀφέτους καὶ

cum quo libaſſet & ſacrificium feciſſet, & communium ſacrorum particeps fuiſſet. Ille autem vir non ſolum laudandus eſt ob ſapientiam, qua in his rebus eſt uſus; ſed etiam ob ſacrificiorum frugalitatem, quibus deos coli juſſit: quorum maxima pars uſque ad hanc noſtram ætatem permanet, licet non omnia priſco more fiant. Equidem vidi in ſacris ædibus cœnas diis appoſitas in antiquis menſis ligneis, in caniſtris & in catinis fictilibus * hordeacea liba, & placentas, & far, & fructuum quorundam primitias, & alias ejuſmodi res tenues & paratu faciles, & ab omni inepta magnificentia remotas. Vidi etiam libationes fieri non in argenteis, aut aureis vaſis, ſed in † teſtaceis calicibus, & urceis: & valde eos homines ſum admiratus, quod patrios ritus conſtanter ſervent, nihil priſcorum ſacrorum in inſolentem luxum commutantes. Sunt etiam quædam quæ Numa Pompilius Romuli ſucceſſor inſtituit memoratu digna, vir prudentiſſimus, & rerum divinarum interpres præſtantiſſimus, de quibus poſtea agam: ut & Tullus Hoſtilius, qui tertius à Romulo regnavit, & omnes reges illius ſucceſſores. ſed Romulus ſemina & principia illis præbuit, & cultus divini præſtantiſſimos ritus conſtituit. ¶ Ille etiam videtur reliquæ XXIV. diſciplinæ, qua uſi Romani reipublicæ ſuæ felicitatem ad multas ætates conſtanter retinuerunt, auctor fuiſſe, latis legibus honeſtis & utilibus, quarum maxima pars nullis ſcriptis eſt mandata: nonnullæ autem ſunt ſcriptæ, quas omnes à me recenſeri non eſt opus: ſed quas maxime ſum admiratus, & ex quibus exiſtimavi facile cognoſci poſſe quanta fuerit illius viri in omnibus legibus condendis prudentia, & quam ſeverus & vitiis inſenſus fuerit, & quomodo proxime ad illud vitæ heroicæ genus acceſſerit, paucis commemorabo: ubi prius illud dixero, me exiſtimare omnes eos qui & barbaras & Græcas reſpublicas conſtituerunt, commune quidem bonum recte vidiſſe; ſc. omnem civitatem, quæ ex multis familiis conſtat, veriſimile eſſe tranquillitate frui, quum privati homines vivendi rationem exactam tenent; & contra magnis tempeſtatibus agitari, quum res uniuſcujuſque privati ſe male habent; & oportere eum qui mente ad rempublicam adminiſtrandam idonea ſit præditus, ſive is ſit legiſlator ſive rex, eas leges ferre, quæ juſtam & temperantem privatorum vitam efficiant. Sed quibus ſtudiis quibuſve legibus id fieret, non etiam æque omnes intellexiſſe mihi videntur: ſed alii quidem multum, imo penitus (ut ita dicam) in maxime neceſſariis & præcipuis legiſlationis partibus erraſſe. ‡ Et, ne longius abeam, quum agitur de nuptiis & conſuetudine virorum cum fœminis (unde oportet legiſlatorem initium ducere, quemadmodum ipſa natura inde vitam noſtram conciliare cœpit) alii quidem, exemplum à brutis ſumentes, ſolutos &

Romulus Romanorum REX I.

a Ἐπὶ τραπέζαις *Vat.* b Sic & apud *Heſychium* v. σάρπυς habemus ξυλίνας οἰκίας, & λίθινος ὑδρία apud *Theophylact.* & ἰκρινὸς βόσκειν γῆ apud *Dionyſ.* p. 49. v. 4. *Sylb.* c Κεραμέοις *Vat.* quo modo ſcribendum eſſe maluit *Budæus*, ut in *Theſauro* ſuo annotavit *H. Steph.* d Πολιτείαν *Vat.* e Σοφὸς ἐν ὀλίγοις *Vat.* atque ita *Dionyſium* ſcripſiſſe plane perſuaſum habuit *Steph.* tam in *Annotationibus*, quam in *Schediaſmatis*, l. 5. c. 27. f Deeſt *Vat.* g Γενήσεσθαι *Vat.* h Ὅταν *Vat.* i Ἐχ.η ἑκάστοις *Vat.* k Τῶν ἰδιωτῶν *Vat.* l Λαβόντες *Vat.* * Offas polentarias. *Sylb.* † Capedinibus & urnulis fictilibus. *Turneb.* Adverſar. l. 20. c. 20. ‡ Ac ſtatim in nuptiis & converſatione cum mulieribus &c. *Lapus.* Mox enim de nuptiis agentes & convictu cum fœminis &c. *Gelen.*

Romulus Romanorum REX I.

& communes concubitus maris cum fœmina fecerunt, quod hoc modo humanam vitam ab amatoriis furoribus à ſe liberatum iri putarent, & zelotypiam mutuarum cædium cauſſam eſſe judicarent; denique, quod homines à multis aliis malis, quæ & privatas domos & integras civitates propter mulieres ſolent invadere, à ſe liberari poſſe exiſtimarent: alii vero expulerunt è civitate protervos iſtos & belluinos concubitus, viros ſingulos cum ſingulis mulieribus conjungentes, ſed ut matrimonium & mulierum pudicitia conſervaretur nullis legibus nulliſque verbis aut aſperioribus aut mitioribus cavere ſunt auſi; ſed ab ea re, quaſi nulla ratione fieri poſſet, abſtinuerunt: alii vero neque rebus venereis omnem licentiam dederunt, ut quidam barbari; neque tamen paſſi ſunt, ut Lacedæmonii, uxores eſſe incuſtoditas; ſed leges multas tulerunt quæ earum caſtitatem conſervarent. Sunt etiam qui magiſtratum quendam conſtituerint, cui mulierum caſtitas curæ eſſet; ipſorum tamen providentia huic caſtitati ſervandæ non ſatis proſpexit: ſed remiſſior fuit quam oportuit, neque potuit malæ naturæ homines cogere, ut temperanter viverent.

XXV. ¶ At Romulus, quum neque viro actionem conceſſiſſet contra uxorem, quæ ſtuprum fuiſſet paſſa, aut quæ injuſte domum reliquiſſet; neque uxori, quæ maritum rei male adminiſtratæ aut injuſti repudii accuſaſſet; neque de dote reſtituenda aut afferenda ullas prorſus leges tuliſſet; neque ullam aliam iſtiuſmodi rem determinaſſet; ſed unam tantum ad omnia accommodatam legem (ut ipſa res docuit) conſtituiſſet, effecit ut mulieres valde modeſtæ & pudicæ eſſent. Lex autem hæc erat, "Mulierem nuptam quæ ex ſacratis legibus in "manum mariti conveniſſet, cum eo omnium "& bonorum & ſacrorum participem eſſe. Vocabant autem antiqui ſacras nuptias, Romana quadam appellatione rem exprimentes, confarreationem, à farris communicatione, quod nos ζέαν vocamus. Et ſicut nos Græci, hordeum exiſtimantes frugum antiquiſſimum, in ſacrificiis ab hordeo initium ducimus, vocantes id ὀλάς: ita Romani, exiſtimantes far eſſe frugum pretioſiſſimum & antiquiſſimum, ab hoc in omni ſacrificio, in quo victima crematur igne, initium faciunt. Ea enim conſuetudo adhuc manet, nec ad priſcam illam frugalitatem quidquam additum eſt. Quoniam igitur uxores in ſacratiſſimi & primi cibi communionem, multaſque fortunas, ad maritos veniebant, conjunctio iſta nomen à farris communione accipiebat: adeoque neceſſario indiſſolubilis familiaritatis nexu *eos* copulavit, ut connubium illud nihil diſſolveret. Hæc lex

κοινὰς τὰς μίξεις ἐποίησαν τῷ ἄρρενι πρὸς τὸ θῆλυ, ὡς ἐρωτικῶν τε οἴστρων ἐλευθερώσοντες τοὺς βίους, καὶ ζῆλον ἀλληλοκτόνον [a] ἀξιούμενοι, καὶ πολλῶν ἄλλων ἀπαλλάξοντες κακῶν, ἃ καταλαμβάνει τούς τε ἰδίους οἴκους καὶ τὰς πόλεις ὅλας, διὰ γυναῖκας· οἱ δέ, ζώσας μὲν [b] ἐξήλασαν ἐκ τῆς πόλεως τὰς ἀγερώχους καὶ θηλώδεις συνουσίας, ἄνδρα συναρμόσαντες εἰς γυναῖκα μίαν, περὶ δὲ φυλακῆς γάμων καὶ σωφροσύνης γυναικῶν νομοθετεῖν οὔτε μεῖζον οὔτ' ἔλαττον οὐδὲν ἐπεχείρησαν, ἀλλ' ὡς ἀδυνάτου πράγματος ἀπέστησαν· οἱ δέ, οὔτε ἀνεγγύους ἐποίησαν, ὥσπερ ἔνιοι τῶν βαρβάρων, τὰς [c] ἀφροδισίους, οὔτε ἀφῆκαν ὥσπερ Λακεδαιμόνιοι, τὰς τῶν γυναικῶν φυλακάς· ἀλλὰ πολλοὺς ἔθεσαν ἐπ' αὐταῖς νόμους σωφρονιστάς. 95 εἰσὶ δ' οἳ καὶ ἀρχήν τινα κατέστησαν ἐπιμελησομένην εὐκοσμίας γυναικῶν· οὐ μὴν ἀποχρῶσά γε ἡ πρόνοια αὐτῶν τῆς τηρήσεως, ἀλλὰ μαλακωτέρα τοῦ δέοντος ἐγένετο, καὶ οὐχ ἱκανὴ τὸ μὴ σπουδαίᾳ φύσει [d] κεχρημένον εἰς ἀνάγκην βίου σώφρονος ἀγαγεῖν. [e] Ὁ δὲ Ῥωμύλος οὔτε ἀνδρὶ κατὰ γυναικὸς ἐγκλήματα δοὺς φθαρείσης, ἢ τὸν οἶκον ἀδίκως [f] καταλιπούσης, οὔτε γαμετῇ κατ' ἀνδρὸς αἰτιωμένῃ κάκωσιν, ἢ ἄδικον ἀπόλειψιν, οὔτε περὶ προικὸς ἀποδόσεως ἢ κομιδῆς νόμους θείς, οὔτε ἄλλο τῶν παραπλησίων τούτοις διορίσας οὐδ' ὁτιοῦν, ἕνα δὲ μόνον ὑπὲρ ἁπάντων εὖ ἔχοντα, ὡς [g] αὐτὰ ἔργα ἐδήλωσε, καταστησάμενος, [h] εἰς εὐκοσμίαν καὶ πολλὴν σωφροσύνην ἤγαγε τὰς γαμετάς. ἦν δὲ τοιόσδε ὁ νόμος, «γυναῖκα [i] γαμετὴν τὴν κατὰ νόμους ἱεροὺς συνελθοῦσαν ἀνδρί, κοινωνὸν ἁπάντων εἶναι χρημάτων τε καὶ ἱερῶν. ἐκάλουν δὲ [k] τοὺς ἱεροὺς οἱ παλαιοὶ γάμους, Ῥωμαϊκῇ προσηγορίᾳ περιλαμβάνοντες, [l] Φαρράκια, [m] ἐπὶ τῆς κοινωνίας τοῦ φαρρός, [n] ὃ καλοῦμεν ἡμεῖς ζέαν. καὶ ὥσπερ Ἕλληνες, τὸν κρίθινον καρπὸν ἀρχαιότατον ὑπολαμβάνοντες, ἐπὶ τῶν θυσιῶν κριθαῖς καταρχόμεθα, οὐλὰς αὐτὰς καλοῦντες· οὕτω Ῥωμαῖοι τιμιώτατόν τε καρπὸν καὶ ἀρχαιότατον εἶναι νομίζοντες τὰς ζέας, διὰ τούτων ἁπάσης [o] ἐμπύρου θυσίας κατάρχονται. μένει γὰρ ἔτι καὶ οὐ μεταπέπτωκεν εἰς πολυτελεστέρας [p] ἀπαρχὰς τὸ ἔθος. [q] τὸ δὴ κοινωνοὺς τῆς ἱερωτάτης τε καὶ πρώτης τροφῆς γενέσθαι γυναῖκας ἀνδράσι, καὶ ἐπὶ πολλῇ συνελθεῖν τύχῃ, τὴν μὲν ἐπίκλησιν τῆς κοινωνίας τοῦ [r] φαρρὸς εἶχεν, εἰς σύνδεσμον δ' ἀναγκαῖον οἰκειότητος ἔφερεν ἀδιάλυτον, καὶ τὸ διαιρήσον τοὺς γάμους τούτους οὐδὲν ἦν. οὗτος ὁ νόμος

τὰς

a Δεξόμενοι legiſſe videtur *Lapus*, dum vertit *excipientes*, ſed parum apte. requiritur enim contrariæ ſignificationis participium, ἐξωσόμενοι, ἐκσεισόμενοι, vel ſimile. *Sylb.* Ἐξελεύμενοι ſubſtituit *Caſaub.* cujus conjecturam firmat *Cod. Vat.* Verum ἐξιασόμενοι genuinam lectionem eſſe arbitratur *Steph.* b Ἤλασαν *Vat.* c Forſan rectius legemus τοὺς ἀφροδισιασμούς. *Sylb.* Τὰς ἀφροδισίους μίξεις *Vat.* atque ita *Lapus*: nam interpretatur *venereos coitus.* d Κεχρημένην *Vat.* e Planius iſta *Plutarchus*, & melius: eum vide. *Caſ.* f Ἀπολιπούσης *Vat.* g Αὐτὰ τὰ ἔργα *Vat.* quod & maluit *Sylb.* h Εἰς εὐφροσύνην μᾶλλον, καὶ σωφροσύνην, καὶ πολλὴν εὐκοσμίαν ἤγαγε τὰς γυναῖκας *Vat.* i Γαμετὴν τὴν κατὰ *Vat.* k Τοὺς ἱεροὺς καὶ νομίμους *Vat.* l Φαρρακείους *Vat.* m Illud ἐπὶ poſitum pro ἀπό. *Sylb.* n Ὃ καλοῦμεν ἡμεῖς ζέαν. αὕτη γὰρ ἦν ἀρχαία καὶ μέχρι πολλοῦ συνήθης ἅπασιν αὐτοῖς ἡ τροφή. φέρει δὲ πολλὴν καὶ καλὴν ἡ Ῥωμαίων γῆ τὴν ζέαν. καὶ ὥσπερ *Vat.* atque ita *Lapus*, nam vertit: *erat autem vetus diuque conſuetum illis omnibus id alimentum, ac far multum bonumque fert ager Romanorum.* o Vide pag. 32. v. 28. p Ἀρχὰς *Vat.* q Τὸ δή, nimirum actus ipſe qui hic deſcribitur: neque probo ut cum quibuſdam interpretibus legatur τῷ δή. Malim vero ἐπὶ πάσῃ συνελθεῖν τύχῃ *ad communionem omnium quæ proſpera aut adverſa contingent*: niſi quis malit ἐπὶ πάσῃ τύχῃ interpretari *ad communionem omnium bonorum*; aut, ut *Livius* de raptis virginibus loquitur, *illas in ſocietate fortunarum omnium fore. Caſ.* r Φάρρος cum accentu in penultima ubique in *Cod. Vat.*

a Οἱ

τάς τε γυναῖκας ἠνάγκασε τὰς γαμετάς, [a] οἷα μηδεμίαν ἐχούσας ἑτέραν ἀποστροφήν, πρὸς ἕνα τὸν [b] τοῦ γεγαμηκότος ζῆν τρόπον· καὶ τοὺς ἄνδρας, ὡς ἀναγκαίου τε καὶ ἀναφαιρέτου [c] χρήματος, τῆς γυναικὸς κρατεῖν. σωφρονοῦσα [d] μὲν γὰρ καὶ πάντα τῷ γεγαμηκότι πειθομένη γυνή, κυρία τοῦ οἴκου τὸν αὐτὸν τρόπον ἦν, ὅνπερ καὶ ὁ ἀνήρ· καὶ τελευτήσαντος τοῦ ἀνδρὸς, κληρονόμος ἐγίνετο τῶν χρημάτων, ὡς θυγάτηρ πατρός· εἰ μὲν ἄπαις τε [e] καὶ περὶ μηδενὸς διαθέμενος ἀποθάνοι, πάντων οὖσα κυρία τῶν ἀπολειφθέντων· εἰ δὲ γενεὰν ἔχοι, τοῖς παισὶν ἰσόμοιρος γινομένη. [f] ἁμαρτάνουσα δέ τι, δικαστὴν τὸν ἀδικούμενον ἐλάμβανε, καὶ τοῦ μεγέθους τῆς τιμωρίας κύριον. ταῦτα δὲ οἱ συγγενεῖς μετὰ τοῦ ἀνδρὸς ἐδίκα-
96 ζον· ἐν οἷς ἦν φθορὰ σώματος, καὶ ὃ πάντων ἐλάχιστον ἁμαρτημάτων Ἕλλησι δόξειεν ἂν ὑπάρχειν, εἴ τις οἶνον εὑρεθείη πιοῦσα γυνή. ἀμφότερα γὰρ [g] ταῦτα ζημιοῦν ἐκέλευσεν ὁ Ῥωμύλος, ὡς ἁμαρτημάτων γυναικείων ἔσχατα· φθορὰν μὲν, [h] ἀπονοίας ἀρχὴν νομίσας· μέθην δὲ, φθορᾶς. καὶ μέχρι πολλοῦ διέμεινε χρόνου ταῦτ' ἀμφότερα παρὰ Ῥωμαίοις, ἀπαραιτήτου τυγχάνοντα ὀργῆς. μάρτυς δὲ τοῦ καλῶς ἔχειν τὸν περὶ τῶν γυναικῶν νόμον ὁ πολὺς χρόνος. ὁμολογεῖται γὰρ [i] ἐντὸς ἐτῶν εἴκοσι καὶ πεντακοσίων μηδεὶς ἐν Ῥώμῃ [k] διαλυθῆναι γάμος. κατὰ δὲ τὴν ἑβδόμην ἐπὶ ταῖς τριάκοντα καὶ ἑκατὸν ὀλυμπιάσιν, ὑπατευόντων Μάρκου [l] Πομπωνίου, καὶ Γαΐου [m] Παπυρίου, πρῶτος ἀπολῦσαι λέγεται τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα [n] Σπούριος Καρβίλιος ἀνὴρ οὐκ ἀφανὴς, ἀναγκαζόμενος ὑπὸ τῶν τιμητῶν ὀμόσαι τέκνων ἕνεκα [o] γυναικὶ μὴ συνοικεῖν· ἦν δ' αὐτῷ στεῖρα ἡ γυνή· ὃς ἐπὶ τῷ ἔργῳ τούτῳ, καίτοι δι' ἀνάγκην [p] γινομένῳ, μισούμενος ὑπὸ τοῦ δήμου διετέλεσεν. Ἃ μὲν οὖν εἰς γυναῖκας εὖ ἔχοντα ὁ Ῥωμύλος ἐνομοθέτησεν, ἐξ ὧν κοσμιωτέρας περὶ τοὺς ἄνδρας αὐτὰς ἀπειργάσατο, ταῦτά ἐστιν. ἃ δ' εἰς αἰδῶ καὶ δικαιοσύνην παίδων, ἵνα σέβωσι τοὺς πατέρας, [q] ἅπαντα πράττοντες ὅσα ἂν ἐκεῖνοι κελεύωσιν, ἔτι τούτων ἦν σεμνότερα καὶ μεγαλοπρεπέστερα, καὶ πολλὴν ἔχοντα παρὰ τοὺς ἡμετέρους νόμους διαφοράν. οἱ μὲν γὰρ τὰς Ἑλληνικὰς καταστησάμενοι πολιτείας, βραχύν τινα κομιδῇ χρόνον ἔταξαν ἄρχεσθαι τοὺς παῖδας ὑπὸ τῶν πατέρων, οἱ μὲν, ἕως τρίτον ἐκπληρώσωσιν ἀφ' ἥβης ἔτος· οἱ δὲ, ὅσον ἂν χρόνον ἠΐθεοι μένωσιν· οἱ δὲ, μέχρι τῆς εἰς τὰ [r] ἀρχαῖα τὰ δημόσια ἐγγραφῆς, ὡς ἐκ τῆς Σόλωνος καὶ Πιττακοῦ καὶ Χαρώνδου νομοθεσίας ἔμαθον, οἷς πολλὴ μαρτυρεῖται [ſ] σοφία· τιμωρίας τε κατὰ τῶν παίδων ἔταξαν, ἐὰν ἀπειθῶσι τοῖς πατράσιν, οὐ βαρείας, ἐξελάσαι τῆς οἰκίας ἐπιτρέψαντες αὐτοὺς, καὶ χρήματα μὴ καταλιπεῖν, περαιτέρω δὲ οὐδέν. εἰσὶ δ' οὐχ ἱκαναὶ κατασχεῖν ἄνοιαν νεότητος καὶ αὐθάδειαν τρόπων, οὐδ' εἰς τὸ σῶφρον ἀγαγεῖν τοὺς ἠμεληκότας

Romulus Romanorum REX I.

coëgit mulieres nuptas, utpote quæ nullum aliud refugium haberent, ad unius ſui mariti mores vitam ſuam conformare; ipſoſque maritos, ut rem neceſſariam & à qua nullo modo divelli poſſent, uxorem retinere. Uxor enim pudica & marito in omnibus obſequens, erat familiæ domina æque atque ipſe vir; & in ejus defuncti bona, ut filia in patris, hæres ſuccedebat: & ſi ſine liberis & inteſtatus obiiſſet, erat omnium bonorum relictorum domina; ſin autem liberos habuiſſet, ex æquo cum liberis bonorum particeps erat. Si qua autem in re deliquiſſet, ipſum qui injurias paſſus erat, judicem habebat, pœnæque magnitudinis arbitrum. De his vero cognoſcebant ipſi cognati cum viro; ubi violata fuiſſet pudicitia, & (quod omnium peccatorum leviſſimum Græcis videretur) ſi quam mulierem vinum bibiſſe conſtitiſſet. Romulus enim hoc utrumque, ut muliebrium delictorum graviſſimum, puniri juſſit: quia ſtuprum deſperatæ audaciæ, ebrietatem vero ſtupri originem eſſe judicavit. * Et diu duravit hoc utrumque apud Romanos, ita ut inexorabilis eſſet ira. Quod autem lex illa de mulieribus lata præclara fuerit, ipſa temporis diuturnitas fidem facit. Hoc enim confeſſum eſt, intra DXX. annos Romæ nullum matrimonium diſſolutum fuiſſe. Sed olympiade CXXXVII. Marco Pomponio & Cajo Papyrio conſulibus, primus uxorem repudiaſſe fertur Spurius Carvilius, vir non obſcurus, coactus à cenſoribus jurare ſe liberorum ſuſcipiendorum gratia uxorem dimittere: ejus enim uxor erat ſterilis. Qui tamen ob hoc factum, quamvis eſſet neceſſarium, in perpetuum exoſus fuit populo. ¶ Atque hæ ſunt præclaræ leges XXVI. quas Romulus de mulieribus tulit, quibus eas erga ſuos maritos modeſtiores reddidit. Leges vero, quas tulit de liberorum reverentia & pietate erga parentes, ut eos colerent omnia eorum imperata facientes, longe majorem quam hæc ipſa gravitatem & ſplendorem habent, & noſtras leges longe ſuperant. Qui enim Græcas rerumpublicarum formas conſtituerunt, quoddam tempus admodum breve ſtatuerunt patriæ poteſtatis in liberos: alii quidem, donec tertium pubertatis annum explevilſent: alii vero quamdiu cœlibes manſiſſent: alii vero donec publice inter viros adſcripti eſſent, ut acceperant ex legibus Solonis & Pittaci & Charondæ, quorum magna ſapientia omnibus teſtata eſt: pœnas etiam in contumaces liberos ſtatuerunt non graves, permittentes patribus ut illos domo expellerent & exhæredarent, præterea nihil. Illæ autem non ſufficiunt ad compeſcendam juventutis inſaniam & ingenii ferocitatem: neque poſſunt leves pœnæ rerum honeſtarum contem-

a Οἷα δὴ μηδ. *Vat.* *b* Ut hic ſingulariter dicit τοῦ γεγαμηκότος, ita in ſequ. membro τῆς γυναικός, quum utrobique antecedant pluralia τὰς γυναῖκας & τοὺς ἄνδρας: ſubaudiendum ergo ἑκάστην & ἕκαστον. *Sylb.* *c* Κτήματος *Vat.* *d* Μὲν οὖν *Vat.* *e* Καὶ μηδὲν διαθέμενος *Vat.* *ſ* Αμαρτάνουσά τε δικ. *Vat.* *g* Ταῦτα θανάτῳ ζημιοῦν συνεχώρησεν *Vat.* *h* *Lapus*, dum vertit *inſaniæ*, videtur legiſſe ἀνοίας. *Sylb.* *i* Numerus hic deficit à ſupputatione noſtra de Coſſ. Meminit hujus divortii *Gellius* l. 4. c. 3. & *Val. Max.* l. 2. c. 1. qui ipſi tamen inter ſe de annorum numero minime conveniunt. *Glarean.* Vide *Fr. Hotmannum* de Veteri ritu nuptiarum. *k* Λυθῆναι *Vat.* *l* Πομπωνίου *Vat.* *m* Παπειρίου *Vat.* *n* Σπόριος *Vat.* *o* Γυναικὶ συντυχεῖν *Vat.* Poteſt omitti τὸ μὴ ut legamus γυναικὶ συνοικεῖν, & novam intelligamus uxorem, quam Carvilius petebat: ſic enim *Gellius* de eadem re l. 4. c. 3. Si retineamus τὸ μὴ, de ſua accipiendum quam jam habebat. *Dunæus*, Prælect. in *Lyſiam*. p. 31. Particulam negantem non agnoſcit *Lapus*. *p* Γινομένῳ *Vat.* *q* Απαντα πράττοντές τε καὶ λέγοντες ὅσα *Vat.* *r* Αρχεῖα *Vat.* quo modo legendum eſſe conjiciebat *Portus*. Αρχαῖα Dorice pro ἀρχεῖα poſitum aliquoties exiſtimat *Sylb.* *ſ* Φιλοσοφία *Vat.* * Multumque duravit in tempus apud Romanos, hæc utraque iræ potiri inexorabilis. *Lapus.* Longoque tempore crimen utrumque apud Rom. iram merebatur implacabilem. *Gelen.*

Romulus Romanorum REX I.

contemptores ad temperantiam reducere. Quare apud Græcos multa in parentes turpia liberi committunt. At Romanorum legiſlator omnem (ut ita dicam) poteſtatem in filium patri conceſſit, idque toto vitæ tempore, ſive eum in carcerem conjicere, ſive flagris cædere, ſive vinctum ad ruſticum opus detinere, ſive occidere vellet: licet filius jam rempublicam adminiſtraret, & inter ſummos magiſtratus cenſeretur, & propter ſuum ſtudium in rempublicam laudaretur. Certe ex hac lege viri illuſtres, conciones pro roſtris habentes, ſenatui quidem adverſarias, plebi vero gratas, & propterea valde celebres, è ſuggeſto detracti à patribus abducti fuerunt, pœnas eorum arbitratu daturi: quos, quum per medium forum abducerentur, nullus eorum qui aderant poterat eripere, non conſul, non tribunus plebis, non ipſa turba, cui illi aſſentabantur, licet aliam omnem poteſtatem ſua minorem exiſtimaret. Non dicam enim quot viros fortes ipſi patres interfecerint, qui virtute & animi quodam ardore impulſi ſunt ad aliquod generoſum facinus edendum, præter patrum mandatum: quemadmodum de Manlio Torquato & multis aliis accepimus, de quibus ſuo loco dicemus.

XXVII. ¶ Neque Romano legiſlatori hoc ſatis fuit, quod hanc poteſtatem patri dediſſet, ſed etiam ei filium vendere permiſit: nihil eo deterritus quod homines hanc poteſtatem *patri* conceſſam crudelem eſſent judicaturi, & graviorem quam naturalis affectus patiatur. Et (quod maxime quis admiretur in diſſoluta Græcorum diſciplina educatus, ut acerbum & tyrannicum) hoc quoque patri conceſſit, uſque ad tertiam venditionem ex filio quæſtum facere, data patri in filium majore poteſtate quam domino in mancipium. Nam ſervus ſemel venditus, deinde libertatem adeptus in poſterum eſt ſui juris: at filius à patre venditus, ſi liber fuiſſet factus, redibat in poteſtatem patris: & iterum venditus & libertate donatus, ſervus patris ut ante fiebat. Sed poſt tertiam demum venditionem ex patris poteſtate exibat. Hanc legem priſci illi reges, ſive ſcriptam, ſive non ſcriptam (neque enim certi quidquam poſſum afferre) omnium præſtantiſſimam ducentes obſervarunt. Sed ſublato regno (quum primum populo Romano viſum eſt omnes patrios mores & leges una cum adſcititiis in foro palam omnibus civibus proponere, ne jus publicum cum ipſo magiſtratuum *dominatu intercideret) decemuiri, quibus à populo poteſtas data fuerat colligendarum & conſcribendarum legum, eam inter cæteras retulerunt: exſtatque in XII. tabularum (ut vocant) quarta, quas tunc in foro poſuere. Quod autem non decemviri, qui trecentis poſt annis legum con-

τῶν καλῶν αἱ μαλακαὶ τιμωρίαι. τοιγάρτοι πολλὰ ἐν Ἕλλησιν εἰς πατέρας ὑπὸ τέκνων ἀσχημονεῖται. ὁ δὲ τῶν Ῥωμαίων νομοθέτης ἅπασαν, ὡς εἰπεῖν, ἔδωκεν ἐξουσίαν πατρὶ καθ᾽ υἱοῦ, καὶ παρὰ πάντα τὸν τοῦ βίου χρόνον, ἐάν τε [a] εἴργειν, ἐάν τε μαστιγοῦν, ἐάν τε δέσμιον ἐπὶ τῶν κατ᾽ ἀγρὸν ἔργων κατέχειν, ἐάν τε ἀποκτιννύναι προαιρῆται, κἂν τὰ πολιτικὰ πράττων ὁ παῖς ἤδη τυγχάνῃ, κἂν ἐν ἀρχαῖς ταῖς μεγίσταις ἐξεταζόμενος, κἂν διὰ τὴν εἰς τὰ κοινὰ φιλοτιμίαν ἐπαινούμενος. 97 κατὰ τοῦτον γέ τοι τὸν νόμον ἄνδρες [b] ἐπιφανεῖς" δημηγορίας διεξιόντες ἐπὶ τῶν ἐμβόλων, ἐναντίας μὲν τῇ βουλῇ, κεχαρισμένας δὲ τοῖς δημοτικοῖς, καὶ σφόδρα εὐδοκιμοῦντες ἐπὶ ταύταις, κατασπασθέντες ἀπὸ τοῦ βήματος ἀπήχθησαν ὑπὸ τῶν πατέρων, ἣν ἂν ἐκείνοις φανῇ τιμωρίαν ὑφέξοντες· οὓς ἀπαγομένους διὰ τῆς ἀγορᾶς οὐδεὶς τῶν παρόντων ἐξελέσθαι δυνατὸς ἦν, οὔτε ὕπατος, οὔτε δήμαρχος, οὔτε ὁ κολακευόμενος ὑπ᾽ αὐτῶν [c] πᾶσαν ἐξουσίαν ἐλάττω τῆς ἰδίας εἶναι νομίζων ὄχλος. ἐῶ γὰρ λέγειν ὅσους ἀπέκτειναν οἱ πατέρες ἄνδρας ἀγαθούς, [d] ὑπὲρ ἀρετῆς καὶ προθυμίας ἕτερόν τι διαπράξασθαι γενναῖον ἔργον προαχθέντας, ὃ μὴ προσέταξαν αὐτοῖς οἱ πατέρες, καθάπερ ἐπὶ Μαλλίου Τορκουάτου καὶ πολλῶν ἄλλων [e] παρειλήφαμεν, ὑπὲρ ὧν κατὰ τὸν οἰκεῖον καιρὸν ἐρῶ. Καὶ οὐδὲ ἐνταῦθα ἔστη τῆς ἐξουσίας ὁ τῶν Ῥωμαίων νομοθέτης, ἀλλὰ καὶ πωλεῖν ἐφῆκε τὸν υἱὸν τῷ πατρὶ, οὐδὲν ἐπιστραφεὶς εἴ τις ὠμὸν ὑπολήψεται τὸ συγχώρημα, καὶ βαρύτερον ἢ κατὰ τὴν [f] οἰκείαν συμπάθειαν. καὶ ὃ πάντων μάλιστα θαυμάσειεν ἄν τις, ὑπὸ τοῖς Ἑλληνικοῖς ἤθεσι τοῖς ἐκλελυμένοις τραφεὶς, ὡς πικρὸν καὶ τυραννικὸν, καὶ τοῦτο συνεχώρησε τῷ πατρὶ, [g] μέχρι τῆς τρίτης πράσεως ἀφ᾽ υἱοῦ χρηματίσασθαι, μείζονα δοὺς ἐξουσίαν πατρὶ κατὰ παιδὸς, ἢ δεσπότῃ [h] κατὰ δούλου. θεραπόντων μὲν γὰρ ὁ πραθεὶς ἅπαξ, ἔπειτα τὴν ἐλευθερίαν [i] εὑράμενος, αὑτοῦ τὸ λοιπὸν κύριός ἐστιν· [k] υἱῶν δ᾽ ὁ πραθεὶς ὑπὸ τοῦ πατρὸς, εἰ γένοιτο ἐλεύθερος, ὑπὸ τῷ πατρὶ πάλιν ἐγίνετο· κἂν τὸ δεύτερον ἀπεμποληθείς τε καὶ ἐλευθερωθεὶς, δοῦλος, ὥσπερ ἐξ ἀρχῆς, τοῦ πατρὸς ἦν· [l] μετὰ δὲ τὴν τρίτην πρᾶσιν ἀπήλλακτο τοῦ πατρός. τοῦτον τὸν νόμον ἐν ἀρχαῖς μὲν οἱ βασιλεῖς ἐφύλαττον εἴτε γεγραμμένον εἴτε ἄγραφον· οὐ γὰρ ἔχω τὸ σαφὲς εἰπεῖν· ἁπάντων κράτιστον ἡγούμενοι [m] νόμων. καταλυθείσης δὲ τῆς μοναρχίας, ὅτε πρῶτον ἐφάνη Ῥωμαίοις πάντας τοὺς πατρίους ἐθισμούς τε καὶ νόμους ἅμα τοῖς ἐπεισάκτοις ἐν ἀγορᾷ θεῖναι φανεροὺς ἅπασι τοῖς πολίταις, ἵνα μὴ συμμεταπίπτῃ τὰ κοινὰ δίκαια ταῖς τῶν ἀρχόντων ἐξουσίαις, οἱ λαβόντες παρὰ τοῦ δήμου τὴν ἐξουσίαν τῆς συναγωγῆς τε καὶ [n] ἐπιγραφῆς αὐτῶν δέκα ἄνδρες, ἅμα τοῖς ἄλλοις ἀνέγραψαν νόμοις· καὶ ἔστιν ἐν τῇ τετάρτῃ τῶν λεγομένων δώδεκα δέλτων, ἃς ἀνέθεσαν ἐν ἀγορᾷ. ὅτι δ᾽ οὐχ οἱ ἄνδρες δέκα, οἱ τριακοσίοις [o] ὕστερον ἔτεσιν

ἀποδειχθέντες

a Εἴργειν hic videtur accipiendum pro *excludere domo. Sylb.* *b* Deeſt *Vat.* *c* Καὶ πᾶσαν *Vat.* *d* Υπ᾽ ἀρετῆς *Vat.* atque ita legendum eſſe monuit *Sylb.* *e* Απηλείφαμεν *Vat.* *f* Φυσικὴν συμπάθειαν *Vat.* Oportet equidem (inquit *Steph.*) οἰκείαν συμπάθειαν reddi *affectum proprium* vel *ſuum.* Nihil enim aliud intelligit *Dionyſius,* quam legiſlatorem Romanorum nihil penſi habuiſſe, an aliquis hanc permiſtionem crudelem judicaret, illam ex ſuo affectu metiens. Nec vero συμπάθειαν recte dixerim reddi *affectum* ſimpliciter, ſed potius dici debere *affectum ad miſericordiam propenſum.* *g* Μέχρι τρίτης πράσεως ἐφ᾽ υἱοῦ *Vat.* *h* Κατὰ δούλων *Vat.* *i* Εὑρόμενος *Vat.* *k* In *Cod. Vat.* υἱὸς δὲ ὁ πραθεὶς. *l* Legis hujus meminit *Ulpianus* in titulis: *Sed filius quidem ter mancipatus, ter manumiſſus, ſui juris fit.* id enim lex XII. tabularum jubet his verbis; SI PATER FILIOM TER VENVMDVIT, FILIVS A PATRE LIBER ESTO. Plura *Sigonius* de Antiquo jure civium Rom. l. I. c. 10. *Sylb.* *m* Legendum videtur νόμον vel τῶν νόμων. *Sylb.* *n* Αναγραφῆς *Vat.* *o* Επεσιν ὕστερον ἀναδειχθέντες *Vat.* * *Al.* poteſtate.

Τούτου

ἀποδειχθέντες ἐπὶ τὴν ἀναγραφὴν τῶν νόμων, πρῶτοι [a] εἰσηγήσαντο Ῥωμαίοις τὸν νόμον, ἀλλ' ἐκ πολλοῦ κείμενον παραλαβόντες οὐκ ἐτόλμησαν ἀνελεῖν, ἐκ πολλῶν μὲν καὶ
98 ἄλλων καταλαμβάνομεν, μάλιστα δ' ἐκ τῶν Νομᾶ Πομπιλίου τοῦ μετὰ Ῥωμύλον ἄρξαντος νόμων, ἐν οἷς καὶ [b] οὕτω γέγραπται· "ἐὰν πατὴρ υἱῷ συγχωρήσῃ γυναῖκα ἀγαγέσθαι, κοινωνὸν ἐσομένην ἱερῶν τε καὶ χρημάτων κατὰ τοὺς νόμους, μηκέτι τὴν ἐξουσίαν εἶναι τῷ πατρὶ πωλεῖν τὸν υἱόν." ὅπερ οὐκ ἂν ἔγραψεν εἰ μὴ κατὰ τοὺς προτέρους νόμους ἅπαντας ἐξῆν τῷ πατρὶ πωλεῖν τοὺς υἱούς. ἀλλ' ὑπὲρ μὲν τούτων ἅλις. βούλομαι δὲ καὶ τὸν ἄλλον [c] ἐπὶ κεφαλαίῳ διελθεῖν κόσμον, ᾧ τοὺς τῶν ἰδιωτῶν ὁ Ῥωμύλος ἐκόσμησε βίους.

XXVIII. Ὁρῶν γὰρ ὅτι τὸ σωφρόνως ζῆν ἅπαντας, καὶ τὰ δίκαια πρὸ τῶν κερδαλέων αἱρεῖσθαι, καρτερίαν τε τὴν [d] περὶ τοὺς πόνους ἀσκεῖν, καὶ μηδὲν ὑπολαμβάνειν χρῆμα τιμιώτερον ἀρετῆς, οὐ λόγων διδαχῇ παραγίνεσθαι [e] "τοῖς πολιτικοῖς πλήθεσι" πέφυκεν, ἐν οἷς τὸ πλεῖόν ἐστι δυσάγωγον, ἀλλ' ἔργων ἐθισμοῖς τῶν πρὸς ἑκάστην ἀρετὴν ἀγόντων, [f] καὶ τοὺς ὑπ' ἀνάγκης μᾶλλον ἢ κατὰ γνώμην ἐπ' αὐτὰ παραγινομένους, εἰ μηδὲν εἴη τὸ κωλῦσον, ἐπὶ τὴν φύσιν ὀλισθαίνοντας εἰδώς, ἐπιδιφρίους μὲν καὶ βαναύσους καὶ προσαγωγοὺς ἐπιθυμιῶν αἰσχρῶν τέχνας, ὡς ἀφανιζούσας καὶ λυμαινομένας τά τε σώματα καὶ τὰς ψυχὰς τῶν μεταχειριζομένων, δούλοις καὶ ξένοις [g] ἐπέδωκε μετιέναι· καὶ διέμεινεν ἕως [h] πολλοῦ χρόνου δι' αἰσχύνης ὄντα Ῥωμαίοις τὰ τοιαῦτα ἔργα, καὶ ὑπ' οὐδενὸς τῶν αὐθιγενῶν ἐπιτηδευόμενα. δύο δὲ μόνα τοῖς ἐλευθέροις ἐπιτηδεύματα [i] καταλείπεται, τὰ κατὰ γεωργίαν καὶ τὰ κατὰ πολέμους, ὁρῶν ὅτι γαστρός τε ἄνθρωποι γίνονται [k] διὰ τοιούτους τοὺς βίους ἐγκρατεῖς, ἀφροδισίοις τε ἧττον ἁλίσκονται παρανόμοις, πλεονεξίαν τε οὐ τὴν βλάπτουσαν ἀλλήλους διώκουσιν, ἀλλὰ τὴν ἀπὸ τῶν πολεμίων περιποιοῦσαν τὰς ὠφελείας. ἀτελῆ δὲ τούτων ἑκάτερον [l] οἰόμενος εἶναι τῶν βίων [m] χωριζόμενον θατέρου καὶ φιλαίτιον, οὐχ ἑτέροις [n] μέρεσιν ἀπέδωκεν ἐργάζεσθαι τὴν γῆν, ἑτέροις δὲ τὰ πολεμίων ἄγειν τε καὶ φέρειν, [o] ὡς ὁ παρὰ Λακεδαιμονίοις εἶχε νόμος· ἀλλὰ [p] τοῖς αὐτοῖς τόν τε πολεμικὸν καὶ τὸν γεωργικὸν ἔταξε βίον· εἰ μὲν εἰρήνην ἄγοιεν, ἐπὶ τοῖς κατ' ἀγρὸν ἔργοις ἐθίζων ἅπαντας μένειν, [q] πλὴν εἴ ποτε δεηθεῖεν ἀγορᾶς· τότε δ' εἰς ἄστυ [r] συνιόντας ἀγοράζειν, ἐνάτην ὁρίζων ἡμέραν ταῖς ἀγοραῖς· ὅτε δ' ὁ πόλεμος καταλάβοι, στρατεύεσθαι διδάσκων, καὶ μὴ παραχωρεῖν ἑτέροις μήτε τῶν πόνων μήτε τῶν ὠφελειῶν. διῄρει γὰρ αὐτοῖς ἐξ ἴσου γῆν τε ὅσην ἂν ἀφέλοιντο πολεμίους, ἀνδράποδά τε καὶ χρήματα, καὶ παρεσκεύαζεν ἀγαπητῶς δέχεσθαι τὰς στρατείας.

XXIX. Τῶν δ' εἰς ἀλλήλους ἀδικημάτων οὐ χρονίους ἀλλὰ ταχείας ἐποιεῖτο τὰς
99 κρίσεις, τὰ μὲν αὐτὸς [ſ] διελών, τὰ δ' ἄλλοις ἐπιτρέπων·

ſcribendarum cauſſâ creati fuerant, primi in rempublicam Romanam hanc legem introduxerint, ſed multo ante latam & receptam tollere auſi non fuerint, cum ex multis aliis colligimus, tum vero præcipue ex Numæ Pompilii legibus, qui poſt Romulum regnavit: in quibus etiam ita ſcriptum eſt, "Si pater permiſerit filio uxorem ducere, quæ ex legibus particeps ſit & ſacrorum & bonorum, patri poſthac nullum jus eſto vendendi filium. Quod non ſcripſiſſet, niſi per reliquas omnes ſuperiores leges patri filium vendere licuiſſet. Sed de his ſatis. Volo autem ſummatim & aliud Romuli egregium inſtitutum percurrere, quo privatorum vitam ornavit.

Romulus Romanorum REX I.

XXVIII. ¶ Quum enim animadverteret cœtus civiles, ut temperanter viverent, & juſtitiam lucro anteponerent, & labores cum tolerantia exercerent, & virtutem omnibus rebus pretioſiorem exiſtimarent, verborum doctrina non facile adduci, (quod major horum pars ſit intractabilis) ſed conſuetudine operum, quæ homines ad unamquamque virtutem ducunt: & quum ſciret eos qui coacti potius quam ſponte ad ea accederent, ſi nullum eſſet impedimentum, redire ad ſuum ingenium, artes ſedentarias ac illiberales atque ad fœdas cupiditates impellentes, ut corpus & animum hominum *eas* exercentium perdentes & labefactantes, ſervis & exteris exercendas dedit; & diu apud Romanos hæc opera habita ſunt ignominioſa, nec ullus indigena ea exercuit. duo vero ſola ſtudia ingenuis hominibus reliquit, agriculturam & bellicam artem: quia videbat horum vitæ generum beneficio homines ventri imperare, & illicita venere minus capi, & quæſtus ſequi non eos, qui ex injuriis mutuis fiunt, ſed eos qui ex hoſtibus emolumenta afferunt. Ratus autem hoc utrumque vitæ genus, ſi alterum ab altero ſepararetur, imperfectum & * litigioſum eſſe, non attribuit aliis quidem agrum colendum, aliis vero hoſtium res agendas & ferendas, ut mos Lacedæmoniorum ferebat: ſed eoſdem & bellicam & ruſticam vitam exercere juſſit. Pacis quidem tempore ad ruſtica opera omnes aſſuefaciens, niſi ſiquando mercatu opus ipſis fuiſſet, (tunc enim *patiebatur* eos, in urbem convenientes, mercatum exercere, & negociari, nono quoque die ad nundinas deſtinato) belli vero tempore eos militare docens, & neutros alteris cedere aut in laboribus aut lucris. Ex æquo enim dividebat illis agrum quem hoſtibus ademiſſent, & mancipia & pecunias: & ad expeditiones lubenter ſuſcipiendas paratos reddebat.

XXIX. ¶ De injuriis autem inter eos ultro citroque illatis & acceptis nulla interpoſita dilatione ſtatim cognoſcebat, partim ipſe per ſe de iis judicans, partim aliorum judicio eas permittens: &

a Τοῦτον εἰσηγήσαντο τὸν νόμον Ῥωμαίοις *Vat.* *b* Καὶ οὗτος *Vat.* Si οὗτος malis, ſc. ὁ νόμος, non multum refragabor. *Sylb.* *c* Malim ἐπὶ κεφαλαίων, ut infra p. 124. juxta *Ed. Sylb.* *d* Παρὰ τοὺς πόνους *Vat.* *e* Deſiderantur in *Cod. Vat.* *f* Ὑπ' ἀνάγκης τε μᾶλλον ἢ κατὰ γνώμην ἐπ' αὐτὰ τοὺς πολλοὺς παραγινομένους, εἰ δὲ μηδὲν *Vat.* *g* Ἀπέδωκε *Vat.* *h* Πολλοῦ πάνυ χρόνου *Vat.* *i* Rectius legemus καταλέλοιπε, vel καταλέλειπται, ſignificatione activa; ut pag. ſeq. v. 22. λαμπρὸν ἔργον ἐπιδεδειγμένοις itidem activa ſignificatione dicit pro ἐπιδεδειχόσι. *Sylb.* *k* Διὰ τούτους *Vat.* *l* Ἡγούμενος *Vat.* *m* Χωριζόμενος θατέρου *Vat.* *n* Rectius μὲν πᾶσιν in *Codd. Ven. & Vat.* *o* Ὡς ὁ τῶν Λακεδαιμονίων *Vat.* *p* Τοὺς αὐτοὺς τόν τε πολεμικὸν καὶ τὸν γεωργικὸν ἔταξε βίον ζῆν *Vat.* *q* Vide *Macrobii* Saturnal. l. 1. c. 16. *r* Hæc à participio ἐθίζων commode pendere non poſſunt. ſententia ἐπέτρεπε vel ſimile aliquid poſtulat. *Port.* *ſ* Διαιτῶν *Vat.* * *Al.* querulum.

Romulus Romanorum REX I.

& in eas pro delicti magnitudine pœnas ſtatuebat. Et quum videret ipſum metum homines ab omni facinore deterrere maxime poſſe, multa ad eam rem paravit; & tribunal, ubi ſedens judicabat, in fori loco maxime conſpicuo; & milites numero trecentos, qui ipſum ſequebantur, ſpeciem maxime formidabilem; & virgas & ſecures à XII. lictoribus prælatas, qui verbera promeritos in foro cædebant, & cervices graviſſima ſcelera patrantium in conſpectu omnium percutiebant. Hæc igitur fuit reipublicæ à Romulo conſtitutæ forma. ex his enim facile de reliquis etiam conjicere licet.

XXX. ¶ Res porro ab illo viro tam militiæ quam domi geſtæ, quarum etiam quivis in hiſtoria ſcribenda rationem haberet, fere hujuſmodi fuiſſe traduntur. Quum undique multæ gentes & magnæ & bellicoſæ eſſent urbi finitimæ, quarum nulla Romanis amica erat, has per connubia ſibi conciliare volens, (qui mos contrahendæ amicitiæ à priſcis firmiſſimus habebatur) & cogitans eas civitates nunquam ultro ſecum amicitiam inituras, utpote cum novis colonis, qui neque opibus valerent, neque ullum præclarum facinus edidiſſent, ſed vi allata ceſſuras, (præſertim ſi in ipſa vi inferenda omnis contumelia abeſſet) decrevit (quod etiam Numitor avus ejus probavit) captis non paucis virginibus connubia facere. Quare quum hæc ſtatuiſſet, primum deo conſiliorum occultorum præſidi, ſi ex animi ſententia ille conatus ſibi ſucceſſiſſet, vovit, ſe quotannis ſacrificium facturum, & dies feſtos celebraturum: deinde re ad ſenatum relata, quum ipſi quoque patres id conſilium probaſſent, diem feſtum & ludos ſolennes Neptuno ſe facturum indixit, & dimiſit circa vicinas urbes qui vocarent quicunque vellent & conventus & certaminum eſſe participes. etenim varia certamina tam equorum quam virorum commiſſuri erant. Quum itaque multi peregrini conveniſſent ad eam celebritatem cum uxoribus & liberis, poſt ſacrificia & certamina Neptuno peracta, poſtremo die, quo illum conventum erat dimiſſurus, junioribus imperavit, ut ſimulatque ipſe ſignum dediſſet, raperent virgines quotquot ad illa ſpectacula veniſſent, in quas quiſque incidiſſet, & illam noctem caſtas ſervarent, ſequenti vero die ad ſe adducerent. Juventus igitur Romana catervatim diviſa, poſtquam ſignum de quo inter eos convenerat elatum vidit, ad virgines rapiendas diſcurrit.

Raptus virginum.

Statim autem peregrinorum tumultus & clamor exortus eſt, quod gravius aliquod malum ſibi impendere ſuſpicarentur. Sequenti die virginibus productis, Romulus, conſolatus earum mœſtitiam, docuit, non injuriæ ſed connubii cauſſâ ipſas raptas fuiſſe: & demonſtravit morem iſtum & Græcum & antiquum eſſe, iſtamque rationem omnium, quibus inter viros & mulieres matrimonia contrahuntur, eſſe maxime

καὶ τὰς τιμωρίας αὐτῶν πρὸς τὰ μεγέ. τῶν ἐποιεῖτο. ἀποτρέπειν τε ἀνθρώπους ἀπὸ παντὸς ἔργου πονηροῦ τὸν φόβον μάλιστα δυνάμενον ὁρῶν, πολλὰ εἰς τοῦτο παρεσκευάσατο, χωρίον τε [a] ἐν ᾧ καθεζόμενος ἐδίκαζεν, ἐν τῷ φανερωτάτῳ τῆς ἀγορᾶς, καὶ στρατιωτῶν οἳ παρηκολούθουν αὐτῷ τριακόσιοι τὸν ἀριθμὸν ὄντες, [b] καταπληκτικωτάτην πρόσοψιν, ῥάβδους τε καὶ πελέκεις ὑπ' ἀνδρῶν δώδεκα φερομένους, [c] οἳ τοὺς μὲν ἄξια μαστίγων δεδρακότας ἔξαινον ἐν ἀγορᾷ, τῶν δὲ τὰ μέγιστα ἠδικηκότων τοὺς τραχήλους ἀπέκοπτον ἐν τῷ φανερῷ. τοιοῦτος μὲν δή τις ὁ κόσμος ἦν τῆς κατασκευασθείσης ὑπὸ Ῥωμύλου πολιτείας. ἀπόχρη γὰρ ἐκ τούτων καὶ περὶ τῶν ἄλλων εἰκάσαι. Αἱ δὲ ἄλλαι πράξεις, αἵ τε κατὰ τοὺς πολέμους ὑπὸ τοῦ ἀνδρὸς [d] γινόμεναι καὶ αἱ κατὰ πόλεις, ὧν ἄν τις καὶ λόγον ποιήσαιτο ἐν ἱστορίας γραφῇ, τοιαῦταί τινες παραδίδονται. πολλῶν περιοικούντων [e] τὴν πόλιν ἐθνῶν, μεγάλων τε καὶ τὰ πολέμια [f] ἀλκίμων, ὧν οὐδὲν ἦν τοῖς Ῥωμαίοις [g] φίλον, οἰκειώσασθαι ταῦτα βουληθεὶς ἐπιγαμίαις· ὅσπερ ἐδόκει τοῖς παλαιοῖς εἶναι τρόπος βεβαιότατος τῶν συναπτόντων φιλίας· [h] ἐνθυμούμενος τε ὅτι βουλόμεναι μὲν αἱ πόλεις οὐκ ἂν συνέλθοιεν αὐτοῖς ἄρτι τε συνοικιζομένοις, καὶ οὔτε χρήμασι δυνατοῖς, οὔτε λαμπρὸν ἔργον ἐπιδεδειγμένοις οὐδέν, βιασθεῖσαι δὲ εἴξουσιν, εἰ μηδεμία γένοιτο περὶ τὴν ἀνάγκην ὕβρις, γνώμην ἔσχεν, ἣ καὶ Νομίτωρ ὁ πάππος αὐτοῦ προσέθετο, δι' ἁρπαγῆς παρθένων ἀθρόας γενομένης ποιήσασθαι τὰς ἐπιγαμίας. γνοὺς δὲ ταῦτα, θεῷ μὲν εὐχὰς τίθεται πρῶτον ἀπορρήτων βουλευμάτων ἡγεμόνι, ἐὰν ἡ πεῖρα αὐτῷ [i] χωρήσῃ κατὰ νοῦν, θυσίας μὲν καὶ ἑορτὰς ἄξειν καθ' ἕκαστον ἐνιαυτόν· ἔπειτα τῷ συνεδρίῳ τῆς γερουσίας ἀνενέγκας τὸν λόγον, ἐπειδὴ κἀκείνοις τὸ βούλευμα ἤρεσκεν, ἑορτὴν προεῖπε καὶ πανήγυριν ἄξειν Ποσειδῶνι, καὶ [k] περιήγγειλεν εἰς τὰς ἔγγιστα πόλεις, καλῶν τοὺς βουλομένους ἀγορᾶς τε μεταλαμβάνειν καὶ ἀγώνων· καὶ γὰρ ἀγῶνας ἄξειν ἔμελλον ἵππων τε καὶ ἀνδρῶν παντοδαπούς. συνελθόντων δὲ πολλῶν ξένων εἰς τὴν ἑορτὴν [l] ἅμα γυναιξὶ καὶ τέκνοις, ἐπειδὴ τάς τε θυσίας [m] ἐτέλεσε τῷ Ποσειδῶνι καὶ τοὺς ἀγῶνας, τῇ τελευταίᾳ τῶν ἡμερῶν, ᾗ διαλύσειν ἔμελλε τὴν πανήγυριν, παράγγελμα δίδωσι τοῖς νέοις, ἡνίκ' ἂν αὐτὸς αἴρῃ τὸ σημεῖον, ἁρπάζειν τὰς παρθένους ἐπὶ τὴν θέαν παρθένους αἷς ἂν ἐπιτύχωσιν ἕκαστος, καὶ φυλάττειν ἁγνὰς ἐκείνην τὴν νύκτα, τῇ δ' ἑξῆς ἡμέρᾳ [n] πρὸς αὐτὸν ἄγειν. οἱ μὲν δὴ νέοι διαστάντες κατὰ συστροφάς, ἐπειδὴ τὸ σύνθημα ἀρθὲν εἶδον, τρέπονται πρὸς τὴν τῶν παρθένων ἁρπαγήν. ταραχὴ δὲ τῶν ξένων εὐθὺς [o] ἐγίνετο 100 καὶ φυγή, μεῖζόν τι κακὸν ὑφορωμένων. τῇ δ' ἑξῆς ἡμέρᾳ [p] προσαχθεισῶν τῶν παρθένων, παραμυθησάμενος αὐτῶν τὴν ἀθυμίαν ὁ Ῥωμύλος, [q] οὐκ ἐφ' ὕβρει τῆς ἁρπαγῆς ἀλλ' ἐπὶ γάμῳ γενομένης, Ἑλληνικόν τε καὶ ἀρχαῖον ἀποφαίνων τὸ ἔθος, [r] καὶ τρόπον συμπάντων καθ' οὓς συνάπτονται γάμοι ταῖς γυναιξὶν ἐπιφανέστατον,

a Ἐν ᾧ κατεδίκαζεν *Vat.* b Καταπληκτικώτατον τὴν πρόσοψιν *Vat.* c Οἷς τοὺς μὲν *Vat.* d Γενόμεναι καὶ αἱ κατὰ πόλιν· ὧν ἄν τις καὶ πόλογον ποιήσαιτο *Vat.* e Τὴν Ῥώμην *Vat.* f Ἀλκίμων λίαν *Vat.* g Φίλιον *Vat.* h Ἐνθυμούμενος δὲ *Vat.* i Κατὰ νοῦν χωρήσῃ θυσίαν καὶ *Vat.* k Περιήγγελλεν *Vat.* l Γυναιξὶν ἅμα *Vat.* m Ἐπιτέλεσε *Vat.* n Πρὸς ἑαυτὸν *Vat.* o Ἐγένετο καὶ φυγὴ *Vat.* & *Lapi Cod.* p Προαχθεισῶν *Vat.* q Ὡς οὐκ ἐφ' ὕβρει *Vat.* atque ita legendum eſſe docuit *H. Steph.* r Καὶ τρόπον συμπάντων *Vat.*

στατον, ἠξίου στέργειν τοὺς δοθέντας αὐταῖς ἄνδρας ὑπὸ τῆς τύχης. καὶ μετὰ τοῦτο διαριθμήσας τὰς κόρας, ἑξακοσίας τε καὶ ὀγδοήκοντα καὶ τρεῖς εὑρεθείσας, κατέλεξεν αὖθις ἐκ τῶν ἀγάμων ἄνδρας ἰσαρίθμους, οἷς αὐτὰς συνήρμοττε κατὰ τοὺς πατρίους ἑκάστης ἐθισμοὺς, ἐπὶ κοινωνίᾳ πυρὸς καὶ ὕδατος ἐγγυῶν τοὺς γάμους, ὡς καὶ μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς ἐπιτελοῦνται χρόνων. Ταῦτα δὲ γενέσθαι τινὲς μὲν γράφουσι κατὰ τὸν πρῶτον ἐνιαυτὸν τῆς Ῥωμύλου ἀρχῆς· Γναῖος δὲ Γέλλιος κατὰ τὸν τέταρτον· ὃ καὶ μᾶλλον εἰκός. νέον γὰρ οἰκιζομένης πόλεως ἡγεμόνα, πρὶν ἢ καταστήσασθαι τὴν πολιτείαν, ἔργῳ τηλικούτῳ ἐπιχειρεῖν, οὐκ εἶχε λόγον. τῆς τε ἁρπαγῆς τὴν αἰτίαν οἱ μὲν, εἰς σπάνιν γυναικῶν ἀναφέρουσιν· οἱ δ', εἰς ἀφορμὴν πολέμου· οἱ δὲ τὰ πιθανώτατα γράφοντες, οἷς κἀγὼ συγκατεθέμην, εἰς τὸ συνάψαι φιλότητα πρὸς τὰς πλησιοχώρους πόλεις ἀναγκαίαν. τὴν δὲ τότε [a] τῷ Ῥωμύλῳ καθιερωθεῖσαν ἑορτὴν ἔτι καὶ εἰς ἐμὲ ἄγοντες Ῥωμαῖοι διετέλουν, Κωνσουάλια καλοῦντες, ἐν ᾗ βωμός τε ὑπόγειος ἱδρυμένος παρὰ τῷ μεγίστῳ τῶν ἱπποδρόμων, περισκαφείσης τῆς γῆς, θυσίαις τε καὶ ὑπερπύροις ἀπαρχαῖς γεραίρεται, καὶ δρόμος ἵππων ζευκτῶν τε καὶ ἀζεύκτων ἐπιτελεῖται. καλεῖται δὲ ὁ θεὸς, ᾧ ταῦτα ἐπιτελοῦσι, [b] Κῶνσος ὑπὸ Ῥωμαίων· ὃν ἐξερμηνεύοντες εἰς τὴν ἡμετέραν γλῶτταν, Ποσειδῶνα [c] σεισίχθονά φασιν εἶναί τινες, καὶ διὰ τοῦτο ὑπογείῳ τετιμῆσθαι βωμῷ λέγουσιν, ὅτι τὴν γῆν ὁ θεὸς οὗτος ἔχει. ἐγὼ δὲ καὶ ἕτερον οἶδα λόγον [d] ἀκούων, ὡς τῆς μὲν ἑορτῆς τῷ Ποσειδῶνι ἀγομένης, [e] καὶ τοῦ δρόμου τῶν ἱππέων τούτῳ τῷ θεῷ γινομένου, τοῦ δὲ καταγείου βωμοῦ δαίμονι ἀρρήτῳ τινὶ βουλευμάτων κρυφίων ἡγεμόνι καὶ φύλακι κατασκευασθέντος ὕστερον. Ποσειδῶνι γὰρ ἀφανῆ βωμὸν οὐδαμόθι γῆς οὔθ' ὑφ' Ἑλλήνων οὔθ' ὑπὸ βαρβάρων καθιδρῦσθαι· τὸ δ' ἀληθὲς ὅπως ἔχει χαλεπὸν εἰπεῖν.

Ὡς δὲ διεβοήθη τὰ περὶ τὴν ἁρπαγὴν τῶν παρθένων καὶ τὰ περὶ τοὺς γάμους εἰς τὰς πλησιοχώρους πόλεις, αἱ μὲν οὖν αὐτὸ τὸ πραχθὲν [f] δι' ὀργῆς ἐλάμβανον, αἱ δ' ἀφ' ἧς ἐπράχθη διαθέσεως [g] καὶ εἰς τέλος ἐχώρησεν ἀναλογιζόμεναι, μετρίως αὐτὸ ἔφερον. κατέσκηψε δ'
101 οὖν ἀνὰ χρόνον εἰς πολέμους τοὺς μὲν ἄλλους εὐπετεῖς, ἕνα δὲ τὸν πρὸς Σαβίνους μέγαν καὶ χαλεπόν· οἷς ἅπασι τέλος ἐπηκολούθησεν [h] ἀγαθὸν, ὥσπερ αὐτῷ τὰ μαντεύματα προεθέσπισε, πρὶν ἐπιχειρῆσαι τῷ ἔργῳ, πόνους μὲν καὶ κινδύνους μεγάλους προσημαίνοντα, τὰς δὲ τελευτὰς αὐτῶν ἔσεσθαι καλάς. ἦσαν δὲ αἱ πρῶται πόλεις ἄρξασαι τοῦ πρὸς αὐτὸν πολέμου, [i] Καινίνη καὶ [k] Ἄντεμνα καὶ [l] Κρουστομερία, πρόφασιν μὲν ποιούμεναι τὴν ἁρπαγὴν τῶν

Romulus Romanorum REX I

inſignem. Quare rogavit eas ut viros ſibi à fortuna datos diligerent. Poſtea vero numeratis puellis, inventis DCLXXXIII. delegit totidem viros cœlibes, quibus eas in matrimonium dedit patrio uniuſcujuſque more, nuptias inter eos his conditionibus concilians, ut ignis & aquæ ejuſdem participes eſſent, quemadmodum adhuc & noſtra ætate fit.

XXXI. ¶ Nonnulli autem hæc anno primo regni Romuli accidiſſe tradunt: at Cnæus Gellius quarto, quod etiam veriſimilius eſt. Abſuit enim dum enim eſſet dicere, urbe recens condita ipſum principem ante civitatis ſtatum conſtitutum tantum facinus aggreſſum fuiſſe. Et raptus cauſſam alii quidem ad mulierum penuriam referunt alii vero ad belli occaſionem hoc modo quæſitam. Qui vero maxime veriſimilia ſcribunt, quibus & ego aſſentior, ajunt hoc accidiſſe ut neceſſitudo cum vicinis civitatibus contraheretur. Illum autem diem feſtum, tunc à Romulo conſecratum, mea etiam ætate Romani celebrabant, Conſualia vocantes: quo die, ara ſubterranea ædificata juxta maximum Circum, terra circumcirca foſſa, & ſacrificiis & primitiis, quæ igne adolentur, colitur *& decoratur*; & certamen equorum & junctorum & non junctorum committitur. Deus autem, in cujus honorem hæc faciunt, à Romanis vocatur Conſus, qui (ſi noſtra lingua vocem interpretemur) erit, ut nonnulli ajunt, Ποσειδῶν σεισίχθων, (*Neptunus terræ quaſſator*,) & propterea dicunt ei aram ſubterraneam fuiſſe conſecratam; quia iſte Deus terram in ſua poteſtate habet *eamque ambit*. Ego vero & alium hac de re hominum ſermonem ſcio, quia audivi feſtum diem Neptuno celebrari, & certamen equeſtre in hujus dei honorem fieri; illam vero aram ſubterraneam deo cuidam ignoto, conſiliorum occultorum præſidi & cuſtodi, poſtea fuiſſe conſecratam. Neptuno enim aram occultam nuſquam terrarum aut à Græcis aut à barbaris dicatam fuiſſe *ſcio*. Difficile vero eſt rei veritatem dicere.

XXXII ¶ Quum autem de virginum raptu & earum connubiis fama ad vicinas civitates manaſſet, alias quidem ob id facinus indignatio invaſit; aliæ vero, & qua mente id factum fuiſſet & quem finem res habuiſſet ſecum reputantes, æquo animo *id* tulerunt. Res tamen aliquanto poſt erupit in bella: quorum cætera quidem levia fuerunt, ſed unum cum Sabinis geſtum magnum & grave fuit. Horum tamen omnium felix fuit finis, quemadmodum oracula illi prædixerant, antequam rem aggrederetur: quæ labores quidem & pericula ingentia ſubeunda, ſed tamen horum felicem exitum fore ſignificarant. Civitates vero quæ primæ bellum ei intulerunt, hæ fuere, Cænina & Antemnæ & Cruſtumerium, prætendentes quidem virginum raptum,

a Ὑπὸ Ῥωμύλου καθιερωθεῖσαν *Vat.* b Vide *Joan. Argoli* notas in *Onuphrium Panvinium* p. 19, 20. Vol. 9. *Antiquitatum Rom.* & *Bulengerum* de Circo Rom. & Ludis Circenſibus l. 1. c. 9. c Hoc Neptuni epitheton legitur etiam apud *Gellium* l. 2. c. 28. uſitatiora ſunt apud *Homerum* & cæteros poëtas ἐνοσίχθων & ἐννοσίγαιος. *Sylb.* d Pro ἀκούων τὴν μὲν ἑορτὴν τῷ Ποσειδῶνι ἀγομένην, καὶ τὸν δρόμον τῶν ἵππων τούτῳ τῷ θεῷ γινόμενον, τὸν δὲ κατάγειον βωμὸν δαίμονι ἀ. τ. β. κ. ἡ. κ. φ. κατασκευασθέντα ὕστερον *Port.* e Τοῦ δρόμου καὶ τῶν ἱππέων *Vat.* Pro ἱππέων non minus apte legas ἵππων. *Sylb.* f Πρὸς ὀργὴν ἐλάμβανον *Vat.* g Καὶ εἰς ὃ τέλος *Vat.* atque inter εἰς & τέλος relativum ὃ vel ὅ, τι vel interrogativum τί deeſſe ſuſpicatus eſt. *Sylb.* h Εὐτυχὲς pro ἀγαθὸν in *Cod. Vat.* i Καινίνη paſſim in *Ed. Steph.* Κενίνη *Vat.* & *Lapi Cod.* Primamque ſyllabam variaſſe priſcos jam inde homines, exemplaria auctorum nobis perſuadent. Vide *Cluverii* Ital. Antiq. l. 2. c. 8. k Ἀντέμνα in *Ed. Steph.* Sed proparoxytonws enunciandum, ut Μήθυμνα, Βέσσνα, Ῥάβεννα, & ſimilia. *Sylb.* l Infra p. 100. Κρουστομέριον dicitur, ut apud *Plinium* quoque l. 3. c. 5. Κροστομερεια in *Cod. Vat.* Vide *Cluverii* Ital. Antiq. l. 2. c. 8.

Romulus Romanorum REX I. raptum, earumque vindictam; ſed revera moleſte ferentes Romam conditam eſſe, brevique tam magna incrementa cepiſſe; neque commune vicinis omnibus malum, dum vires colligeret, negligendum ratæ. Tunc igitur ad Sabinorum gentem miſſis legatis, petierunt ut ductu auſpiciiſque ſuis iſtud bellum ſuſciperent: quod & maximas vires haberent, & opibus eſſent *cæteris* longe potentiores, & ſe dignos cenſerent qui vicinis populis imperarent; præcipue vero quod maximam omnium injuriam accepiſſent: raptarum enim virginum major pars illorum erat.

XXXIII. ¶ Sed quum nihil proficerent, quod Romuli legati ipſis reſiſterent, & verbis & re ipſa gentem eam delinirent, temporis moras ægre ferentes, cunctantibus ſemper Sabinis & belli conſilia in longum tempus differentibus, ipſæ per ſe ſtatuerunt Romanis bellum inferre, exiſtimantes ſuas copias ſufficere, ſi tres civitates in unum vires ſuas contuliſſent, ad unam non magnam urbem expugnandam. Atque hæc quidem illæ decreverunt, non tamen conſpectæ fuerunt omnes in unis caſtris congregatæ, quia Cæninenſes promptius quam alii copias ex ſuis finibus eduxerant, qui etiam præcipui auctores belli inferendi eſſe videbantur. Quum igitur iſti ex ſuis finibus exercitum eduxiſſent, & agrum finitimum vaſtarent, Romulus eductis copiis hoſtes incautos ex improviſo aggreditur, & caſtris eorum vix dum munitis potitur, hærenſque veſtigiis eorum qui in urbem refugiebant, antequam oppidani ſuorum cladem audirent, muros incuſtoditos nactus & portas apertas, primo impetu urbem capit, & Cæninenſium regem, qui ipſi obviam venerat cum valida manu, pugnans propria manu obtruncat, armiſque ſpoliat.

XXXIV. ¶ Hoc autem modo urbe capta, juſſis civibus arma tradere, & obſidibus quos voluerat acceptis, in Antemnates eſt profectus. Quum autem illorum etiam copias adhuc palantes & in prædam intentas, ut ſuperiores, inſperato adventu adortus ſuperaſſet, & captivos eodem modo tractaſſet, domum exercitum reduxit, ſpolia in prœlio hoſtibus detracta & prædæ primitias diis ferens; quibus etiam ex manubiis multa ſacrificia fecit. *Triumphus de Cæninatibus & Antemnatibus.* Ipſe vero pompam extremus claudebat, veſte purpurea indutus, & lauream in capite geſtans, & ut regiam majeſtatem ſervaret quadrigis invectus. Reliquæ vero tum pedeſtres tum equeſtres copiæ eum ſequebantur, * acie inſtructa, & patriis hymnis deos celebrantes, & carminibus ex tempore compoſitis ducem ſuum laudantes. Cives vero ex urbe cum conjugibus & liberis ab utraque viæ parte ei obviam venerunt, ut ei ob partam victoriam congratularentur, & omni comitate eum exciperent. Poſtquam vero exercitus urbem eſt ingreſſus, offendit crateras

παρθένων, καὶ τὸ λαβεῖν ὑπὲρ αὐτῶν δίκας, ὡς δὲ τἀληθὲς εἶχε, τῇ κτίσει τε καὶ αὐξήσει τῆς Ῥώμης δι' ὀλίγου πολλῇ γενομένῃ ἀχθόμεναι, καὶ οὐκ ἀξιοῦσαι περιιδεῖν κοινὸν ἐπὶ τοῖς περιοίκοις ἅπασι κακὸν φυόμενον. τέως μὲν οὖν πρὸς τὸ Σαβίνων ἔθνος ἀπέστελλον πρέσβεις, ἐκείνους ἠξίουν τὴν ἡγεμονίαν τοῦ πολέμου παραλαβεῖν, ἰσχύν τε μεγίστην ἔχοντας καὶ χρήμασι [a] πλεῖστα δυναμένους, ἀρχήν τε ἀξιοῦντας τῶν πλησιοχώρων, καὶ οὐκ [b] ἐλάχιστα τῶν ἄλλων περιυβρισμένους· τῶν γὰρ ἡρπασμένων αἱ πλείους ἦσαν ἐκείνων. Ἐπειδὴ δ' οὐδὲν ἐπέραινον, [c] ἀντικαθισαμένων αὐταῖς τῶν παρὰ τοῦ Ῥωμύλου πρεσβειῶν καὶ θεραπευουσῶν λόγοις τε καὶ ἔργοις τὸ ἔθνος, ἀχθόμεναι τῇ τριβῇ τοῦ χρόνου, μελλόντων ἀεὶ τῶν Σαβίνων καὶ ἀναβαλλομένων εἰς χρόνους μακροὺς τὴν περὶ τοῦ πολέμου βουλὴν, αὐταὶ καθ' ἑαυτὰς ἔγνωσαν τοῖς Ῥωμαίοις πολεμεῖν, ἀποχρῆν οἰόμεναι τὴν οἰκείαν δύναμιν, εἰ καθ' ἓν αἱ τρεῖς γένοιντο, μίαν αἱρῆσαι πόλιν οὐ μεγάλην. ἐβουλεύσαντο [d] μὲν ταῦτα, συνελθεῖν δ' οὐκ [e] ὤφθησαν εἰς ἓν ἅπασαι στρατόπεδον, προεξαναστάντων προχειρότερον τῶν ἐκ τῆς Καινίνης, οἵπερ καὶ μάλιστα ἐδόκουν τὸν πόλεμον ἐνάγειν. ἐξεστρατευμένων δὲ τούτων καὶ δῃούντων τὴν ὅμορον, ἐξαγαγὼν τὴν δύναμιν ὁ Ῥωμύλος, ἀφυλάκτοις οὖσιν ἔτι [f] πολεμίοις ἀπροσδοκήτως ἐπιτίθεται, καὶ τοῦ τε χάρακος αὐτῶν ἀρτίως ἱδρυμένου γίνεται κύριος, τοῖς τε φεύγουσιν εἰς τὴν πόλιν ἐκ ποδὸς ἑπόμενος, οὐδέπω τῶν ἔνδον πεπυσμένων τὴν περὶ τοὺς σφετέρους συμφορὰν, τεῖχός τε ἀφύλακτον εὑρὼν, καὶ πύλας [g] ἀκλείτους, αἱρεῖ τὴν πόλιν ἐξ ἐφόδου, καὶ τὸν βασιλέα τῶν [h] Καινιτῶν ὑπαντήσαντα σὺν καρτερᾷ χειρὶ μαχόμενος αὐτοχειρίᾳ κτείνει καὶ τὰ ὅπλα ἀφαιρεῖται.

Τοῦτον δὲ τὸν τρόπον ἁλούσης τῆς πόλεως, τὰ ὅπλα [i] παραδοῦναι κελεύσας, καὶ παῖδας εἰς ὁμηρείαν οὓς ἐβούλετο λαβὼν, ἐπὶ τοὺς Ἀντεμνάτας ἐχώρει. γενόμενος δὲ καὶ τῆς ἐκείνων δυνάμεως, ἐσκεδασμένης ἔτι κατὰ τὰς προνομὰς, τῇ παρ' ἐλπίδας ἐφόδῳ, καθάπερ καὶ τῆς προτέρας, ἐγκρατὴς, καὶ τὰ αὐτὰ τοὺς ἁλόντας διαθεὶς, ἀπῆγεν ἐπ' οἴκου τὴν δύναμιν, ἄγων σκῦλά τε ἀπὸ τῶν [k] ἀποίκων κατὰ τὴν μάχην καὶ ἀκροθίνια λαφύρων θεοῖς· καὶ πολλὰς ἅμα τούτοις θυσίας ἐποιήσατο. 102 τελευταῖος δὲ τῆς πομπῆς αὐτὸς ἐπορεύετο, [l] ἐσθῆτα μὲν ἠμφιεσμένος ἀλουργῆ, δάφνῃ δὲ κατεστεμμένος τὰς κόμας, καὶ ἵνα τὸ βασίλειον ἀξίωμα σώζῃ, τεθρίππῳ παρεμβεβηκώς. ἡ δ' ἄλλη δύναμις αὐτῷ παρηκολούθει πεζῶν τε καὶ ἱππέων, κεκοσμημένη κατὰ τέλη, θεούς τε ὑμνοῦσα [m] πατρίοις ᾠδαῖς, καὶ τὸν ἡγεμόνα κυδαίνουσα ποιήμασιν αὐτοσχεδίοις. οἱ δ' ἐκ τῆς πόλεως ὑπήντων αὐτοῖς ἅμα γυναιξί τε καὶ τέκνοις, παρ' ἄμφω τὰ μέρη τῆς ὁδοῦ, τῇ τε νίκῃ συνηδόμενοι, καὶ τὴν ἄλλην ἅπασαν ἐνδεικνύμενοι φιλοφροσύνην. ὡς δὲ παρῆλθεν ἡ δύναμις εἰς τὴν πόλιν, κρατῆρσί τε ἐπετύγχανεν

a Πλέον δυναμένους non minus congruit. *Sylb.* & *Steph.* *b* Illud ἐλάχιστα partitive accipiendum. nam comparative dicendum eſſet ἔλαττον τῶν ἄλλων. *Sylb.* *c* Ἀνθισταμένων pro ἀντικαθισταμένων reponendum cenſet *Steph.* *d* Μὲν δὴ ταῦτα (ut pag. 101. v. 9.) legit *Sylb.* *e* Ἔφθησαν *Vat.* quod maluerunt *Xyland. Sylb.* & *Port.* *f* Τοῖς πολεμίοις *Vat.* *g* Ἀκλείστους *Vat.* quod & alibi habet *Dionyſ.* Forſan ἀκλείτους dicit ἀττικῶς, ut notant Grammatici de ἄκλαυτος pro ἄκλαυστος, & aliis id genus. Sic infra κατακεκλειμένην & κατεκλείσθησαν. *Caſ.* *h* Κανιτῶν in *Ed. Steph.* & Κεννητῶν *Vat.* ubique. *Salmaſio* placet Καινιτῶν. *i* Παραδοῦναι τοὺς ἁλόντας κελεύσας *Vat.* *k* Ἀποιχομένων ſubſtituit *Port.* Ἀποθανόντων vel ἁλόντων *Steph.* Ἀποκτανθέντων *Caſ.* *l* Ἐσθῆτι μὲν ἠμφιεσμένος ἀλουργεῖ *Vat.* *m* Πατρίους legit *Gelenius* & refert ad θεούς. Sed πατρίων ᾠδῶν (ſeu πατρίων ὕμνων) meminit alibi. *Sylb.* * Pro ſuo quæque gradu exornatæ. *Gelen.*

Κεκοσ-

ἐτύγχανεν οἴνῳ [a] κεκραμένοις, καὶ τραπέζαις τροφῆς παντοίας γεμούσαις, αἳ παρὰ τὰς ἐπιφανεστάτας τῶν οἰκιῶν ἔκειντο, ἵνα τοῖς ἐμφορεῖσθαι βουλομένοις ᾖ. ἡ μὲν οὖν ἐπινίκιός τε καὶ τροπαιοφόρος πομπὴ καὶ θυσία, ἣν καλοῦσι Ῥωμαῖοι Θρίαμβον, ὑπὸ Ῥωμύλου [b] πρώτη κατασταθεῖσα τοιαύτη τις ἦν. ἐν δὲ τῷ καθ' ἡμᾶς βίῳ πολυτελὴς γέγονε καὶ ἀλαζών, εἰς πλούτου μᾶλλον ἐπίδειξιν ἢ δόκησιν ἀρετῆς ἐπιτραγῳδουμένη, καὶ καθ' ἅπαξ ἰδέαν ἐκβέβηκε τὴν ἀρχαίαν εὐτέλειαν. μετὰ δὲ τὴν πομπήν τε καὶ θυσίαν νεὼν κατασκευάσας ὁ Ῥωμύλος ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ [c] Καπιτωλίου λόφου Διὸς ὃν ἐπικαλοῦσι Ῥωμαῖοι Φερέτριον, οὐ μέγαν· ἔτι γὰρ αὐτοῦ σώζεται [d] ἀρχαῖον ἴχνος, ἐλάττονας ἢ πέντε ποδῶν καὶ δέκα τὰς μείζους πλευρὰς [e] ἔχον· ἐν τούτῳ [f] καθιερῶσαι τὰ σκῦλα τοῦ Καινιτῶν βασιλέως, ὃν αὐτοχειρίᾳ κατειργάσατο, [g] ἔγνω. τὸν δὲ Δία τὸν Φερέτριον, ᾧ τὰ ὅπλα ὁ Ῥωμύλος ἀνέθηκεν, εἴτε βούλεταί τις Τροπαιοῦχον, εἴτε Σκυλοφόρον καλεῖν, ὡς ἀξιοῦσί τινες, εἴθ', ὅτι πάντων ὑπερέχει καὶ πᾶσαν ἐν κύκλῳ περιείληφε τὴν τῶν ὄντων φύσιν τε καὶ κίνησιν, Ὑπερφερέτην, οὐχ ἁμαρτήσεται τῆς ἀληθείας.

Ὡς δ' ἀπέδωκε τοῖς θεοῖς ὁ βασιλεὺς τὰς χαριστηρίους θυσίας τε καὶ ἀπαρχάς, πρὶν ἢ τῶν ἄλλων τι διαπράξασθαι, βουλὴν ἐποιεῖτο περὶ τῶν κρατηθεισῶν πόλεων, ὅν τινα χρηστέον αὐταῖς τρόπον, αὐτὸς ἣν ὑπελάμβανε κρατίστην γνώμην εἶναι, πρῶτος ἀποδειξάμενος. ὡς δὲ ἅπασι τοῖς ἐν τῷ συνεδρίῳ παροῦσιν ἥ τε ἀσφάλεια τῶν βουλευμάτων τοῦ ἡγεμόνος ἤρεσκε καὶ ἡ λαμπρότης, τά τε ἄλλα ὅσα ἐξ αὐτῶν γενήσεται τῇ πόλει χρήσιμα, οὐκ ἐν τῷ παραχρῆμα μόνον, ἀλλὰ καὶ εἰς ἅπαντα τὸν ἄλλον χρόνον ἐπῄνειτο. [h] συνελθεῖν γὰρ κελεύσας ὅσαι τοῦ τε Ἀντεμνατῶν καὶ τοῦ Καινιτῶν ἐτύγχανον οὖσαι γένους, ἡρπασμέναι δὲ ἅμα ταῖς ἄλλαις, ἐπειδὴ συνῆλθον ὀλοφυρόμεναί τε καὶ προκυλιόμεναι, καὶ τὰς τῶν πα-103 τρίδων ἀνακλαίουσαι τύχας, ἐπισχεῖν τῶν ὀδυρμῶν καὶ σιωπῆσαι κελεύσας, ἔλεξε· “Τοῖς μὲν ὑμετέροις πατράσι καὶ ἀδελφοῖς, καὶ ὅλαις ταῖς πόλεσιν ὑμῶν πάντα τὰ δεινὰ ὀφείλεται παθεῖν, ὅτι πόλεμον ἀντὶ φιλίας οὔτε ἀναγκαῖον οὔτε καλὸν ἀνείλοντο· ἡμεῖς δὲ πολλῶν ἕνεκα ἐγνώκαμεν μετρίᾳ χρήσασθαι γνώμῃ πρὸς αὐτούς, θεῶν τε νέμεσιν ὑφορώμενοι τὴν ἅπασι τοῖς ὑπερόγκοις ἐνισταμένην, καὶ ἀνθρώπων φθόνον δεδιότες, ἔλεόν τε κοινῶν κακῶν οὐ μικρὸν ἔρανον εἶναι νομίζοντες, ὡς καὶ αὐτοί ποτε τοῦ παρ' ἑτέρων δεηθέντες· ὑμῖν τε οὐ μεμπτῶς παρασχούσαις μέχρι τοῦδε περὶ τοὺς ἑαυτῶν ἄνδρας, οὐ μικρὰν οἰόμενοι ταύτην ἔσεσθαι τιμὴν καὶ χάριν. παρίεμεν οὖν αὐτοῖς τὴν ἁμαρτάδα ταύτην ἀζήμιον· καὶ οὔτε

Romulus Romanorum REX I.

vini plenos & menſas variis cibis onuſtas, quæ ante illuſtriſſimorum virorum ædes poſitæ erant, ut quilibet ſe ſatiaret. Atque hæc fuit victorialis cum trophæis & victimis pompa, quam Romani nominant Triumphum, à Romulo tunc primum inſtituta. Noſtra vero ætate *triumphus* magno luxu & faſtu quodam tragico agitur, ad divitiarum potius oſtentationem, quam ad virtutis opinionem, omni priſtina frugalitate plane neglecta. Triumpho autem & ſacrificio peracto, Romulus, quum in vertice collis Capitolini templum non magnum Jovi ædificaſſet, quem Romani Feretrium vocant (adhuc enim exſtat ejus veſtigium vetus, habens latera majora vix quindecim pedum longitudinis) in hoc ſpolia regis Cæninenſium, quem propria manu confecerat, conſecrare ſtatuit. Jovem autem Feretrium, cui Romulus arma conſecravit, ſive quis Τροπαιοῦχον, ſive Σκυλοφόρον (ut nonnullis placet) ſive, quod omnibus excellat & omnem rerum naturam & motum complectatur, Ὑπερφερέτην vocare velit, à veritate non aberrarit.

XXXV

¶ Poſtquam igitur rex diis perſolvit votiva ſacrificia & primitias, ut illis pro parta victoria gratias redderet, antequam aliud quidpiam ageret, ad ſenatum retulit de urbibus captis, quidnam de illis ſtatuendum cenſerent: primuſque ipſe ſententiam, quæ optima videbatur, protulit. Quum autem omnes, qui illi conſilio intererant, principis ſui conſilia ut tuta & præclara comprobaſſent, & cætera omnia commoda inde ad rempublicam redundatura *collaudaſſent*, non ſolum tunc ſed & in perpetuum prudentiæ laudem ſibi comparavit. Nam iis omnibus convenire juſſis quotquot Antemnatum & Cæninenſium generis erant, quæ una cum aliis captæ fuerant; poſtquam convenerunt lugentes, & ad genua ipſius ſe proſternentes, & fortunam patriæ deflentes, hortatus ut fletus compeſcerent & tacerent, ſic loquutus eſt: “Veſtri patres & fratres & totæ civitates extrema quævis mala perpeti deberent, quod bellum neque neceſſarium neque honeſtum ſuſceperint, idque quam noſtram amicitiam maluerint: tamen nos multis de cauſſis decrevimus moderate cum illis agere, quod timeamus deorum indignationem omnibus ſuperbis imminentem, & hominum invidiam metuamus, & exiſtimemus miſericordiam non parum conferre ad levandas communes mortalium miſerias, quum & noſmetipſi aliorum miſericordia olim indiguerimus; & vobis, quæ ad hoc uſque tempus veſtris maritis obſequium præſtitiſtis, ita ut de vobis conqueri non poſſint, hunc honorem & beneficium non parvum fore cenſeamus. Hoc igitur delictum ipſis condonamus, neque propter

a Κεκεραμένοις *Vat.* b Πρώτου *Vat.* c Uſitatius Καπιτωλίου λόφου, ut tum ſupra aliquoties, tum infra p. 101. v. 16. *Sylb.* d Τὸ ἀρχαῖον ἴχνος *Vat.* *Lapus* vertit, *ibi enim ſervatur adhuc veſtigium vetus, cum minora quinûm pedum latera habeat, majora denûm:* adeo ut aliquam hujuſmodi lectionem videatur nactus, ἴχνος ἔχον πλευράς, τὰς μὲν ἐλάττονας πέντε ποδῶν, τὰς δὲ μείζους δέκα. Si vulgatam lectionem ſequamur, forſan legendum οὐκ ἐλάττονας ἢ πέντε &c. i. e. quorum quæ maxima non ſunt minora xv. pedum longit. *Port.* e Niſi reciproce αὐτοῦ legas & σώζεται active capias, legendum erit ἔχον. *Sylb.* f Καθιέρωσε *Vat.* g Deeſt *Vat.* h Συνελθεῖν κελεύσας τὰς γυναῖκας *Vat.* atque ita, vel συνελθεῖν ἐκέλευσε τὰς γυναῖκας legiſſe atque aliter poſt ἐπῄνειτο diſtinxiſſe videtur *Lapus.* nam ſic locum vertit: *poſtea vero quam omnibus, qui in conſilio aderant, conſiliorum ducis ſecuritas claritaſque placuit; atque alia quæcunque ex iſtis urbi utilia ſequerentur, non in præſens modo ſed in futurum etiam tempus omne collaudarunt, venire ad ſe juſſit fœminas &c.*

Romulus Romanorum REX I.

“propter id pœnas repoſcimus; neque libertatem, neque poſſeſſiones, neque ulla alia bona veſtris civibus adimimus. Quinetiam iis qui ibi remanere cupiunt, aut qui huc ſedes transferre malunt, permittimus ut hoc tuto faciant; & pollicemur fore ut nunquam eos hujus optionis pœniteat. Sed tamen ne amplius in idem peccatum relabantur, neve ulla occaſio reperiatur, quæ efficiat ut illæ civitates amicitiam nobiſcum contractam diſſolvant: remedium optimum fore putamus & ad gloriam & incolumitatem utriſque utile, ſi eas civitates Romanorum colonias fecerimus, & hinc eò colonorum numerum quantus ſit ſatis miſerimus. Bono igitur animo abeatis, & amore duplo majore quam ante viros veſtros amplectamini & colatis, per quos & parentes & fratres veſtri ſervati ſunt, & patriis veſtris libertas eſt conceſſa. Mulieres igitur his auditis perfuſæ lætitia, & multis præ voluptate lachrymis effuſis, è foro diſceſſerunt. Romulus vero colonos ccc. in utramque miſit, quibus illæ civitates tertiam agri ſui partem ſorte inter ipſos dividendam dederunt. Cæninenſes vero & Antemnates, quotquot Romam habitandi cauſſâ migrare voluerunt, cum conjugibus & liberis traduxit; ea conditione ut & agros ſuos retinerent, & pecunias ferrent quaſcunque ſibi quæſiſſent: quos ſtatim deſcriptos in tribus & curias rex retulit, non pauciores tribus millibus; ita ut tunc primum univerſorum peditum Romanorum ſex millia cenſa fuerint. Cænina igitur & Antemnæ civitates non ignobiles, à Græcis originem ducentes, (Aborigines enim eas Siculis ereptas tenuerunt, quum ipſi eſſent pars OEnotrorum, qui, ut à me ante eſt dictum, ex Arcadia venerant) poſt hoc bellum Romanorum coloniæ ſunt factæ.

XXXVI. *Cruſtumerium captum.*

¶ Romulus, his peractis, in Cruſtumerinos exercitum duxit, melius inſtructos quam priores. Eos autem acie victos, & expugnatis mœnibus in deditionem acceptos, quamvis in prœlio ſe fortiter geſſiſſent, ideo tamen durius tractare noluit: ſed hanc quoque civitatem coloniam Romanorum fecit, ut & priores. Cruſtumerium autem erat Albanorum colonia, multis annis ante Romam conditam miſſa. Quum autem fama per multas urbes bellicam fortitudinem ducis illius & erga victos clementiam divulgaret, ſe ei adjunxerunt multi & fortes viri; & non contemnendas vires, cum totis familiis migrantes, adduxerunt (à quorum duce quodam ex Hetruria profecto, cui nomen erat Cælius, quidam collis, ubi etiam conſedit, ad hanc uſque ætatem Cælius vocatur) & integri populi ſe ejus fidei commiſerunt, ab agro Medullino initio ſumpto, populique Romani facti ſunt coloni. Sabini vero, hæc animadvertentes, indignabantur, & ſe mutuo

Sabinum. bellum I.

“ἐλευθερίαν, οὔτε [a] κτῆσιν, οὔτ᾽ ἄλλο τῶν ἀγαθῶν οὐδὲν τοὺς πολίτας ὑμῶν ἀφαιρούμεθα. ἐφίεμεν δὲ τοῖς τε μένειν γλιχομένοις ἐκεῖ, καὶ τοῖς μετενέγκασθαι βουλομένοις τὰς οἰκήσεις, ἀκίνδυνόν τε καὶ ἀμεταμέλητον τὴν αἵρεσιν. τοῦ δὲ μηδὲν ἔτι αὐτοὺς ἐπεξαμαρτεῖν, μηδ᾽ εὑρεθῆναί τι χρῆμα ὃ ποιήσει τὰς πόλεις διαλύσασθαι τὴν πρὸς ἡμᾶς φιλίαν, φάρμακον ἡγούμεθα κράτιστον εἶναι πρὸς εὐδοξίαν τε [b] καὶ ἀσφάλειαν τὸ αὐτὸ χρήσιμον ἀμφοτέροις, εἰ ποιησαίμεθα [c] ἀποίκους τῆς Ῥώμης τὰς πόλεις, καὶ συνοίκους αὐταῖς πέμψαιμεν [d] αὐτόθεν τοὺς ἱκανούς. ἄπιτε οὖν ἀγαθὴν ἔχουσαι διάνοιαν καὶ διπλασίως ἢ πρότερον ἀσπάζεσθε καὶ τιμᾶτε τοὺς ἄνδρας, ὑφ᾽ ὧν [e] γονεῖς τε ἐσώθησαν καὶ ἀδελφοί, καὶ πατρίδες ἐλεύθεραι ἀφίενται. αἱ μὲν δὴ γυναῖκες ὡς ταῦτ᾽ ἤκουσαν, περιχαρεῖς γενόμεναι, καὶ πολλὰ δάκρυα ὑφ᾽ ἡδονῆς ἀφεῖσαι, μετέστησαν ἐκ τῆς ἀγορᾶς. ὁ δὲ Ῥωμύλος τριακοσίους μὲν ἄνδρας [f] εἰς ἑκατέρας ἀποίκους ἀπέστειλεν, οἷς ἔδοσαν αἱ πόλεις τρίτην κατακληρουχῆσαι μοῖραν τῆς ἑαυτῶν γῆς. Καινιτῶν δὲ καὶ Ἀντεμνατῶν τοὺς βουλομένους μεταθέσθαι τὴν οἴκησιν εἰς Ῥώμην, γυναιξὶν ἅμα καὶ τέκνοις [g] μετήγαγε, κλήρους τε τοὺς ἑαυτῶν ἔχοντας καὶ χρήματα φερομένους ὅσα ἐκέκτηντο· οὓς εὐθὺς εἰς φυλὰς καὶ φράτρας ὁ βασιλεὺς κατέγραφε, τρισχιλίων οὐκ ἐλάττους ὄντας· ὥστε τοὺς σύμπαντας ἑξακισχιλίους πεζοὺς Ῥωμαίοις τότε πρῶτον [h] ἐν καταλόγοις γενέσθαι. Καινίνη μὲν δὴ καὶ Ἄντεμνα πόλεις οὐκ ἄσημοι, γένος ἔχουσαι τὸ Ἑλληνικόν· Ἀβοριγῖνες γὰρ αὐτὰς ἀφελόμενοι τοὺς Σικελοὺς κατέσχον, Οἰνώτρων μοῖρα τῶν ἐξ Ἀρκαδίας ἀφικομένων, ὡς εἴρηταί μοι πρότερον· [i] μετὰ δὲ τόνδε τὸν πόλεμον, ἀποικίαι Ῥωμαίων [k] ἐγένοντο.

Ὁ δὲ Ῥωμύλος ταῦτα διαπραξάμενος, ἐπὶ Κρουστομερίνους ἐξάγει τὴν στρατιάν, παρεσκευασμένους [l] ἄμεινον τῶν προτέρων· οὓς ἐκ παρατάξεώς τε καὶ τειχομα- 104
χίας παραστησάμενος, ἄνδρας ἀγαθοὺς κατὰ τὸν ἀγῶνα γενομένους, οὐδὲν ἔτι διαθεῖναι ἠξίωσεν, ἀλλὰ καὶ ταύτην ἐποίησεν ἄποικον Ῥωμαίων τὴν πόλιν, ὥσπερ τὰς προτέρας. ἦν δὲ τὸ Κρουστομέριον Ἀλβανῶν [m] ἀπόκτισις, πολλοῖς πρότερον τῆς Ῥώμης ἀποσταλεῖσα χρόνοις. [n] διαγγελούσης δὲ τῆς φήμης πολλαῖς πόλεσι τήν τε κατὰ πολέμους γενναιότητα τοῦ ἡγεμόνος, καὶ πρὸς τοὺς κρατηθέντας ἐπιείκειαν, ἄνδρες τε αὐτῷ προσετίθεντο πολλοὶ καὶ ἀγαθοί, δυνάμεις ἀξιόχρεως πανοικίᾳ μετανισταμένας ἐπαγόμενοι, ὧν [o] ἐφ᾽ ἑνὸς ἡγεμόνος ἐκ Τυρρηνίας ἐλθόντος, ᾧ [p] Καίλιος ὄνομα ἦν, τῶν λόφων τις, ἐν ᾧ καθιδρύθη, Καίλιος εἰς τόδε χρόνου καλεῖται· καὶ πόλεις ὅλαι παρεδίδοσαν ἑαυτάς, [q] ἀπὸ γῆς Μεδυλλίνων ἀρξάμεναι, καὶ ἐγίνοντο Ῥωμαίων [r] ἄποικοι. Σαβῖνοι δὲ ταῦτα ὁρῶντες ἤχθοντο καὶ δι᾽ αἰτίας ἀλλήλους εἶχον,

a Κτῆσιν *Vat.* atque ita legiſſe videtur *Lapus*, dum vertit *poſſeſſiones*. recte quidem (inquit *Sylb.*) cum pro eodem κλήρους dicat auctor v. 21. & hoc ipſum vocabulum alibi ſic uſurpet. *b* Καὶ πρὸς ἀσφάλειαν *Vat.* *c* Ἀποικίας *Vat.* & *Lapi Cod.* *d* Αὐτόθεν uſurpatum hic pro ἐντεῦθεν. *Sylb.* *e* Γονεῖς τε ὑμῶν ἐσώθησαν *Vat.* *f* Εἰς ἑκατέρας *Vat.* *g* Μετήγαγεν *Vat.* *h* Ἐκ καταλόγου *Vat.* *i* Particula δὲ tollenda videtur, alioqui ἔχουσαι ἦσαν vel εἶχον eſſet legendum. *Port.* *k* Γεγένηντο *Vat.* *l* Contra *Livius*: *Inde contra Cruſtuminos profectus, bellum inferentes; ibi minus etiam, quod jam alienis cladibus ceciderant animi, certaminis fuit. Caſ.* *m* Ἀποίκησις *Vat.* & *Lapi Cod.* *n* Neſcio an rectius præſ. temp. διαγγελλούσης. *Sylb.* *o* Hic quoque ἐφ᾽ ἑνὸς poſitum pro ἀφ᾽ ἑνὸς, ut ſæpe. *Sylb.* *p* Κέλιος ubique in *Cod. Vat.* *q* Ἀπὸ τῆς Μεδυλλίνων (ſc πόλεως) ἀρξάμεναι *Vat.* quod maluerunt etiam *Sylb.* & *Steph* *r* Ἀποικίαι *Vat.*

α Ῥωμαίων

εἶχον, ὅτι οὐκ ἀρχομένην τὴν [a] Ῥωμαίων ἀρχὴν ἐκώλυσαν, ἀλλ' ἐπὶ μέγα προηκούσῃ συμφέρεσθαι ἔμελλον· ἐδόκει τε αὐτοῖς ἐπανορθώσασθαι τὴν προτέραν [b] ἄγνοιαν, ἀξιολόγου δυνάμεως ἀποστολῇ. καὶ μετὰ τοῦτο ἀγορὰν ποιησάμενοι σύμπαντες ἐν τῇ μεγίστῃ τε πόλει καὶ πλεῖστον ἀξίωμα ἐχούσῃ τοῦ ἔθνους, ᾗ Κύρεις ὄνομα ἦν, ψῆφον ὑπὲρ τοῦ πολέμου διήνεγκαν, ἀποδείξαντες ἡγεμόνα τῆς στρατιᾶς Τίτον, ὃς ἐπεκαλεῖτο Τάτιος, βασιλέα Κυριτῶν. Σαβῖνοι μὲν δὴ ταῦτα βουλευσάμενοι, καὶ διαλυθέντες κατὰ τὰς πόλεις, τὰ πρὸς πόλεμον ηὐτρεπίζοντο, ὡς [c] εἰς νέωτα ἐπὶ τὴν Ῥώμην χειρὶ πολλῇ ἐλάσοντες.

culpabant, quod Romani imperii primordiis non obſtitiſſent, ſed cum eo jam valde aucto ſibi res futura eſſet: quare viſum eſt illis priorem inſcitiam *ac negligentiam*, miſſo valido exercitu, corrigere. Et mox habito conſilio univerſali in urbe maxima, & quæ plurimam in ea gente auctoritatem habebat, cui nomen Cures, bellum communi ſuffragio decreverunt: creato exercitus duce Tito, cui cognomen Tatius, qui Quiritum rex erat. Sabini igitur, hoc inito conſilio & conventu ſoluto, in ſuas quique urbes reverſi, res ad bellum neceſſarias parare cœperunt, ut vere ineunte Romam magna manu peterent. *Romulus Romanorum* REX I.

Ἐν τούτῳ δὲ καὶ ὁ Ῥωμύλος ἀντιπαρεσκευάζετο τὰ κράτιστα, ὡς ἀμυνούμενος ἄνδρας τὰ πολέμια ἀλκίμους· τοῦ μὲν Παλατίου [d] τεῖχος, ὡς ἀσφαλέστερον εἶναι τοῖς ἔνδον, ὑψηλοτέροις ἐρύμασιν ἐγείρων, τοὺς δὲ παρακειμένους αὐτῷ λόφους, τόν τε [e] Αὐεντῖνον καὶ τὸν Καπιτωλῖνον νῦν λεγόμενον ἀποταφρεύων καὶ χαρακώμασι καρτεροῖς περιλαμβάνων, ἐν οἷς τὰ ποίμνια καὶ τοὺς γεωργοὺς αὐλίζεσθαι τὰς νύκτας ἐπέταξεν, [f] ἐχεγγύῳ φρουρᾷ καταλαμβάνων ἑκάτερον, καὶ εἴ τι ἄλλο χωρίον ἀσφάλειαν αὐτοῖς παρέξειν ἔμελλεν, ἀποταφρεύων καὶ σταυρῶν, καὶ διὰ φυλακῆς ἔχων. ἧκε δὲ αὐτῷ Τυρρηνῶν ἐπικουρίαν ἱκανὴν ἄγων ἐκ [g] Σολωνίου πόλεως ἀνὴρ δραστήριος, καὶ τὰ πολέμια ἔργα διαφανής, [h] Λοκόμων ὄνομα, φίλος οὐ πρὸ πολλοῦ γεγονώς· καὶ παρὰ Ἀλβανῶν ἄνδρες, οὓς ὁ πάππος ἔπεμψεν αὐτῷ, συχνοί, στρατιῶταί τε καὶ ὑπηρέται, καὶ τεχνῖται πολεμικῶν ἔργων. [i] σῖτος δὲ καὶ ὅπλα καὶ ὅσα [k] τοιούτοις προσφορὰ ἦν, [l] καὶ εἰς ἅπαντα ἐπεχορηγεῖτο. ἐπεὶ δὲ ἐν ἑτοίμῳ τὰ πρὸς τὸν ἀγῶνα ἦν ἑκατέροις, ἔαρος ἀρχομένου μέλλοντες ἐξάγειν οἱ Σαβῖνοι τὰς δυνάμεις, ἔγνωσαν ἀποστεῖλαι πρεσβείαν πρῶτον ὡς τοὺς πολεμίους,
105 τάς τε γυναῖκας ἀξιώσουσαν ἀπολαβεῖν, καὶ δίκας ὑπὲρ αὐτῶν αἰτήσουσαν τῆς ἁρπαγῆς· ἵνα δὴ δι' ἀνάγκην δοκῶσιν ἀνειληφέναι τὸν πόλεμον, οὐ τυγχάνοντες τῶν δικαίων· καὶ τοὺς κήρυκας ἔπεμπον ἐπὶ ταῦτα. Ῥωμύλου δὲ ἀξιοῦντος τὰς μὲν γυναῖκας, ἐπειδὴ οὐδ' αὐταῖς ἀκούσαις ὁ μετὰ τῶν ἀνδρῶν βίος ἦν, ἐᾶν παρὰ τοῖς γεγαμηκόσι μένειν· εἰ δέ τινος ἄλλου δέονται, λαμβάνειν ὡς παρὰ φίλων, πολέμου δὲ μὴ ἄρχειν· [m] οἱ δὲ οὐδενὶ τῶν ἀξιουμένων ὑπακούσαντες, ἐξῆγον τὴν στρατιάν, πεζοὺς μὲν ἄγοντες πεντακισχιλίους ἐπὶ δύο μυριάσιν, ἱππεῖς δὲ ὀλίγου δέοντας χιλίων. ἦν δὲ καὶ ἡ τῶν Ῥωμαίων δύναμις οὐ πολὺ τῆς Σαβίνων δέουσα, δύο μὲν αἱ τῶν πεζῶν μυριάδες, ὀκτακόσιοι δ' ἱππεῖς, καὶ προεκάθητο τῆς πόλεως δίχα διῃρημένη, μία μὲν μοῖρα τὸν [n] Ἐσκύλινον κατέχουσα λόφον, ἐφ' ἧς αὐτὸς ὁ Ῥωμύλος ἦν· ἑτέρα δὲ τὸν Κυρίνιον, [o] οὔπω τότε [p] αὐτὴν ἔχοντα τὴν προσηγορίαν, ἧς [q] ὁ Τυρρηνῶν ἦν Λοκόμων ἡγεμών.

XXXVII ¶ Interea vero & ipſe Romulus viciſſim ſe diligentiſſime parabat, ut propulſaret viros bellicoſos: murum Palatii, ut tutiores eſſent qui in eo erant, excelſioribuſque munitionibus erigens, & adjacentes illi colles Aventinum & Capitolinum (qui nunc ita vocatur) foſſa & vallo firmo circumdans, ubi greges & ruſticos noctu ſtationem habere juſſit; & utrumque ſatis firmo præſidio muniens, & ſiquis alius locus illis incolumitatem præſtare poterat, eum foſſa valloque cingens & cuſtodiens. Quidam autem vir ſtrenuus & rebus bellicis inſignis, nomine Lucumo, qui non multo ante cum eo amicitiam contraxerat, ex urbe Solonio Hetruſca auxilia ſatis firma adduxit. Et ab Albanis venerunt multi & milites & miniſtri, & bellicorum armorum artifices, quos avus ipſi miſerat. Commeatus vero, & arma, & quæcunque alia hujuſmodi ad bellum neceſſaria erant, omnia ſuppeditabantur. Utriſque vero ad bellum paratis, quum vere ineunte Sabini copias educturi eſſent, legatos ad hoſtem mittere decreverunt, qui mulieres repeterent, & earum raptores ad ſupplicium depoſcerent: ut ita neceſſitate coacti bellum ſuſcepiſſe viderentur, quod jus ſuum obtinere non potuiſſent. Atque caduceatores horum cauſſa miſerunt. At Romulo rogante ut ſinerent mulieres cum viris ſuis manere, præſertim quum non invitæ cum illis vitam degerent; quod ſiquid aliud poſtularent, id ut ab amicis acciperent, nec bello ſe laceſſerent: illi his omnibus poſtulatis contemptis exercitum eduxerunt, peditum viginti quinque millia, equites non multo pauciores quam mille. Romanorum vero copiæ Sabinis non multo inferiores erant, peditum viginti millia, equites octingenti. Et caſtra ante urbem in duas partes diviſæ poſuerant: atque harum altera pars collem Eſquilinum occuparat, ubi & ipſe Romulus erat; altera vero Quirinalem, qui nondum ita appellabatur, cui Lucumo dux Hetruſcorum præerat.

¶ Tatius

a Ῥωμαίων ἰσχὺν *Vat.* b Malo ἄνοιαν, idque verius puto. *Caſ.* c Εἰς νέωτα *in proximum annum* ſignificat, *in futurum*: hîc vero *ineunte vere*. nam hoc explicat *Dionyſius*, quum ſubjicit, ἔαρος ἀρχομένου μέλλοντες ἐξάγειν οἱ Σαβῖνοι. *Port.* d Τὸ τεῖχος *Vat.* e Pro Aventino *Dionyſii* τὸν Κοίλιον λόφον nominat *Strabo*. f Copula καὶ deſiderari videtur. *Port.* g Solonium urbem Etruriæ ne *Plinius* quidem agnoſcit nam quos ille Solinates l. 2. c. 14. nominat, non poſſumus, ut arbitror, huc transferre: quare lego ἐκ Ποπλωνίου. *Caſ.* Οὐετολωνίου malit *Cluverius* in Italia antiq. l. 2. c. 1. & 2. p. 454. & 473. h Λυκόμων vel Λυκόμων ſcribendum. *Caſ.* i Σῖτός τε *Vat.* k Τούτοις *Vat.* l Καὶ οἷς ἅπαντα *Vat.* Si tollamus καὶ εἰς, hæc erit conſtructio, καὶ ἅπαντα ὅσα ἦν τοιούτοις προσφορὰ ἐπεχορηγεῖτο. *Port.* m Quoniam paullo ante dixit Ῥωμύλου δὲ ἀξιοῦντος, nunc dicendum videretur ἐκεῖνοι οὐδενὶ &c. alioqui ſupra legendum eſſet ὁ Ῥωμύλος δὲ ἠξίου τὰς μὲν γυναῖκας, & paullo poſt οἱ δὲ οὐδενί. Quod ſi neutrum placet, conſtructionis ordinem dicemus mutatum fuiſſe. *Port.* n Rectius Ἐσκυλῖνον, uſitato in aliis permultis accentu. *Sylb.* o Οὔπω τε *Vat.* p Pro αὐτὴν non male repoſueris ταύτην. *Sylb.* q Si malis ὁ Τυρρηνὸς ut p. 104. v. 5. facile aſſentiar. *Sylb.*

79847

XXXVIII. *Romulus Romanorum* REX I. ¶ Tatius autem rex Sabinorum, cognito ipſorum apparatu, noctu motis caſtris exercitum per medium agrum duxit, ratus ſe id ſine agreſtium damno facturum. Et ante ſolis ortum in campo, qui inter Quirinalem & Capitolinum collem erat, caſtra poſuit. Quum autem animadverteret omnia loca firmis hoſtium præſidiis teneri, ſibi vero nullum locum munitum eſſe reliquum, omnis conſilii inops hærebat, * exiſtimans fore ut ibi tempus fruſtra tereret. Illi autem ita hæſitanti inſperata contigit felicitas, prodita ipſi omnium firmiſſima munitione, quodam hujuſmodi caſu. Sabinos enim, prætereuntes radices Capitolii, ut explorarent ſiqua forte collis pars vel clam vel vi aperta capi poſſet, virgo quædam de ſublimi aſpiciebat, filia viri illuſtris, cui illius loci cuſtodia mandata erat, nomine Tarpeja: quam (ut Fabius & Cincius ſcribunt) cupido cepit armillarum, quas in ſiniſtris brachiis illi geſtabant; & annulorum, quos ferebant. Tunc enim Sabini aureis ornamentis gaudebant, & non minus quam Hetruſci molli victu cultuque delectabantur. Sed (ut Lucius Piſo, vir cenſorius, tradit,) præclari facinoris deſiderio *id fecit*: ut hoſtes armis corpus protegentibus denudatos ſuis civibus objiceret. Utrum vero horum ad veritatem propius accedat, ex iis quæ poſtea acciderunt licet conjicere. Illa igitur, emiſſa quadam ancilla per oſtiolum occultum, nullo ſentiente apertum, regem Sabinorum rogavit: ut, remotis arbitris omnibus, ſecum in colloquium veniret; quod cum ipſo de re neceſſaria & magni momenti actura eſſet. Quum autem Tatius ſpe proditionis eam orationem lubenter audiſſet, & in locum deſignatum veniſſet; virgo, progreſſa quouſque potuit, dixit patrem ſuum noctu egreſſum ex arce negotii cujuſdam cauſſa, & ſe portarum claves ſervare, ſeque ipſis arcem prodituram noctu venientibus, ſi pro proditionis pretio acciperet armillas & ornamenta, quæ omnes Sabini in ſiniſtris brachiis geſtabant. Quum autem Tatius rem probaſſet, fide cum juramento ultro citroque data & accepta, nequa fraus in pactis fieret, & loco munitiſſimo, quem Sabini peterent, deſignato, & *præſtituta* hora noctis, qua cuſtodias maxime remiſſas agi putabat, clam iis qui in arce erant ſe recepit.

XXXIX. ¶ Atque hactenus omnes Romani ſcriptores conſentiunt: at in ſequentibus diſſentiunt. Piſo enim, vir cenſorius (cujus paulo ante memini) aſſerit nuntium ex arce à Tarpeja noctu miſſum, qui Romulo ſignificaret quid virgo cum Sabinis pacta eſſet, nempe ut eorum arma quæ corpus protegunt peteret illis pactionum ambiguitate deceptis; & qui poſtularet ut noctu alias copias in arcem mitteret: fore enim ut cum ipſo duce hoſtes armis nudatos opprimeret.

Μαθὼν δὲ τὴν παρασκευὴν αὐτῶν Τάτιος ὁ τῶν Σαβίνων βασιλεύς, νυκτὸς ἀναστήσας τὸν στρατὸν ἦγε διὰ τῆς χώρας, [a] οὐδὲν οἰόμενος βλάπτειν τοὺς κατὰ τοὺς ἀγρούς· καὶ πρὶν ἀνατεῖλαι τὸν ἥλιον, μεταξὺ τοῦ τε Κυρινίου καὶ τοῦ Καπιτωλίου τίθησιν ἐν τῷ πεδίῳ τὸν χάρακα. ὁρῶν δὲ [b] ἀσφαλεῖ φυλακῇ πάντα κατεχόμενα πρὸς τῶν πολεμίων, σφίσι δὲ οὐδὲν χωρίον ἀπολειπόμενον ὀχυρόν, εἰς πολλὴν ἐνέπιπτεν ἀπορίαν, οὐκ ἔχων ὅ,τι χρήσεται τῇ τριβῇ τοῦ χρόνου. ἀμηχανοῦντι δὲ αὐτῷ παράδοξος εὐτυχία γίνεται, παραδοθέντος τοῦ κρατίστου [c] ὀχυρωμάτων κατὰ τοιάνδε τινὰ συντυχίαν. παρεξιόντας γὰρ τὴν ῥίζαν τοῦ Καπιτωλίου τοὺς Σαβίνους εἰς ἐπίσκεψιν εἴ τι μέρος εὑρεθείη τοῦ λόφου κλοπῇ ληφθῆναι δυνατὸν ἢ βίᾳ, παρθένος τις [d] ἀπὸ μετεώρου κατεσκόπει, θυγάτηρ ἀνδρὸς ἐπιφανοῦς, ᾧ προσέκειτο ἡ τοῦ χωρίου φυλακή, [e] Τάρπεια ὀνομαζομένη· καὶ αὐτήν, ὡς μὲν Φάβιός τε καὶ Κίγκιος γράφουσιν, ἔρως εἰσέρχεται τῶν [f] ψαλίων, ἃ περὶ τοῖς ἀριστεροῖς βραχίοσιν ἐφόρουν, καὶ τῶν [g] δακτυλίων. χρυσοφόροι γὰρ ἦσαν οἱ Σαβῖνοι τότε, καὶ Τυρρηνῶν οὐχ ἧττον ἁβροδίαιτοι· ὡς δὲ Πίσων Λεύκιος ὁ τιμητικὸς ἱστορεῖ, καλοῦ πράγματος [h] ἐπιθυμίᾳ, γυμνοὺς τῶν σκεπαστηρίων ὅπλων παραδοῦναι τοῖς πολίταις τοὺς πολεμίους. ὁπότερον δὲ τούτων ἀληθέστερόν ἐστιν ἐκ τῶν ὕστερον γενομένων ἔξεστιν εἰκάζειν. πέμψασα δ' οὖν [i] θεραπαινίδων τινὰ διὰ πυλίδος, ἣν οὐδεὶς ἔμαθεν ἀνοιγομένην, ἠξίου τὸν βασιλέα τῶν Σαβίνων ἐλθεῖν αὐτῇ δίχα τῶν ἄλλων εἰς λόγους, ὡς ἐκείνῳ διαλεξομένη περὶ πράγματος ἀναγκαίου καὶ μεγάλου. δεξαμένου δὲ τοῦ Τατίου τὸν λόγον κατ' ἐλπίδα προδοσίας, καὶ συνελθόντος εἰς τὸν ἀποδειχθέντα τόπον, προελθοῦσα [k] ὡς ἐφικτὸν ἡ παρθένος, ἐξεληλυθέναι μὲν νυκτὸς ἐκ τοῦ φρουρίου 106 τὸν πατέρα αὐτῆς ἔφη χρείας τινὸς ἕνεκα, τὰς δὲ κλεῖς [l] αὐτὴ φυλάττειν τῶν πυλῶν, καὶ παραδώσειν αὐτοῖς τὸ ἔρυμα νυκτὸς ἀφικομένοις, μισθὸν τῆς προδοσίας λαβοῦσα τὰ φορήματα τῶν Σαβίνων, ἃ περὶ τοῖς εὐωνύμοις εἶχον ἅπαντες βραχίοσιν. εὐδοκοῦντος δὲ τοῦ Τατίου, λαβοῦσα τὰς πίστεις δι' ὅρκων παρ' αὐτοῦ, καὶ αὐτὴ δοῦσα, τοῦ μὴ ψεύσεσθαι τὰς ὁμολογίας, τόπον τε ὁρίσασα ἐφ' ὃν ἔδει τοὺς Σαβίνους ἐλθεῖν τὸν ὀχυρώτατον, καὶ νυκτὸς ὥραν τὴν ἀφυλακτοτάτην, ἀπῄει, καὶ τοὺς ἔνδον ἔλαθε. Μέχρι μὲν δὴ τούτων συμφέρονται πάντες οἱ Ῥωμαίων συγγραφεῖς, ἐν δὲ τοῖς ὕστερον λεγομένοις οὐχ ὁμολογοῦσι. [m] Πίσων γὰρ ὁ τιμητικός, οὗ καὶ πρότερον ἐμνήσθην, ἄγγελόν φησιν ὑπὸ τῆς Ταρπείας ἀποσταλῆναι νύκτωρ ἐκ τοῦ χωρίου, δηλώσοντα τῷ Ῥωμύλῳ τὰς γενομένας τῇ κόρῃ [n] πρὸς Σαβίνους ὁμολογίας, [o] ὅτι μέλλει τὰ σκεπαστήρια αὐτῶν αἰτεῖν ὅπλα, διὰ τῆς κοινότητος τῶν ὁμολογιῶν παρακρουσαμένη, δύναμίν τε ἀξιώσοντα πέμπειν ἐπὶ τὸ φρούριον ἑτέραν νυκτός, ὡς [p] αὐτῷ στρατηλάτῃ παραληψόμενον τοὺς πολεμίους γυμνοὺς τῶν ὅπλων·

τῶν

a Οὐδὲν οἰόμενος τοὺς *Vat.* *b* Ἀσφαλεῖ πάντα φυλακῇ *Vat.* *c* Τῶν ὀχυρωμάτων *Vat.* quod maluit etiam *Sylb.* *d* Ἀπὸ τοῦ μετεώρου *Vat.* *e* Τάρπεια ὀνομαζ. *Vat.* *f* Ψελλίων *Vat.* *g* Δακτυλίων *Vat.* quod rectius eſſe ſuadent *Livii* verba, l. 1. c. 11. *h* Mallem ἐπιθυμία, eodem caſu quo præcedit ἔρως, ut ab εἰσέρχεται regatur. *Sylb.* Cum illud verbum remotius ſit, magis placet vulgata lectio, ſi ſubaudiendum dicas τοῦτο ἔπραξε. *Port.* *i* Τῶν θεραπαινίδων *Vat.* *k* Εἰς ἐφικτὸν *Vat.* *l* Αὕτη in *Ed. Steph.* Nonnulli αὐτὴν legerent, & v. 27. διαλεξομένη. *m* Πείσων ubique in *Cod. Vat.* *n* Πρὸς τοὺς Σαβίνους *Vat.* *o* Ὅτι μέλλοι τὰ σκεπαστήρια παρ' αὐτῶν *Vat.* *p* Mallem σὺν αὐτῷ. *Port.* Verum non animadvertere videtur uſitatiſſimum Græcis ſcriptoribus Atticiſmum, ne Latinis quidem ignotum. *Caſ.* * Non inveniens quemadmodum poſſet ibi eſſe diutius. *Lapus.* Si codex mendo caret, ſic vertendum: *quod neſciret in quas res tempus eſſet impendendum.* Mallem tamen ita locum interpretari ac ſi ſcriptum eſſet; νομίζων ὅτι χρήσεται τῇ τριβῇ τοῦ χρόνου: illo χρῆσθαι τῇ τριβῇ τοῦ χρόνου poſito pro χρόνον τρίβειν. *Port.*

Περὶ

τὸν δὲ ἄγγελον αὐτομολήσαντα πρὸς τὸν βασιλέα Σαβίνων, κατήγορον γενέσθαι τῶν τῆς Ταρπείας βουλευμάτων. οἱ δὲ περὶ τὸν Φάβιόν τε καὶ Κίγκιον οὐδὲν τοιοῦτον λέγουσι γεγονέναι, ἀλλὰ φυλάξαι τὴν κόρην διαβεβαιοῦνται τὰς [a] περὶ τὴν προδοσίαν συνθήκας. τὰ δ' ἑξῆς ἅπαντες πάλιν ὁμοίως γράφουσι. φασὶ γὰρ ὅτι παραγενομένου σὺν τῷ κρατίστῳ τῆς στρατιᾶς μέρει τοῦ βασιλέως τῶν Σαβίνων, φυλάττουσα τὰς ὑποσχέσεις ἡ Τάρπεια τοῖς μὲν πολεμίοις ἀνέῳξε τὴν συγκειμένην πυλίδα, τοὺς δ' ἐν τῷ χωρίῳ φύλακας ἀναστήσασα, διὰ ταχέων σώζειν ἑαυτοὺς ἠξίου καθ' ἑτέρας ἐξόδους τοῖς πολεμίοις ἀφανεῖς, ὡς κατεχόντων ἤδη τῶν Σαβίνων τὸ φρούριον· διαφυγόντων δὲ τούτων, τοὺς μὲν Σαβίνους, ἀνεῳγμένας εὑρόντας τὰς πύλας, κατασχεῖν τὸ φρούριον ἔρημον φυλάκων· τὴν δὲ Ταρπείαν, ὡς τὰ παρ' ἑαυτῆς ὅσα συνέθετο παρεσχημένην, ἀξιοῦν τοὺς μισθοὺς τῆς προδοσίας κατὰ τοὺς ὅρκους ἀπολαβεῖν. Ἔπειτα πάλιν ὁ μὲν Πίσων φησὶ τῶν Σαβίνων τὸν χρυσὸν ἑτοίμων ὄντων διδόναι τῇ κόρῃ τὸν περὶ τοῖς ἀριστεροῖς βραχίοσι, τὴν Τάρπειαν οὐ τὸν κόσμον, ἀλλὰ τοὺς θυρεοὺς παρ' αὐτῶν αἰτεῖν· Τατίῳ δὲ θυμόν τε εἰσελθεῖν ἐπὶ τῇ ἐξαπάτῃ, καὶ λογισμὸν τοῦ μὴ παραβῆναι τὰς ὁμολογίας. δόξαι δ' οὖν αὐτῷ δοῦναι μὲν τὰ ὅπλα, ὥσπερ ἡ παῖς ἠξίωσε, ποιῆσαι δ' ὅπως [b] αὐτῶν μηδὲν λαβοῦσα χρήσηται. καὶ αὐτίκα, διατεινάμενον ὡς μάλιστα ἰσχύος εἶχε, ῥίψαι τὸν θυρεὸν κατὰ τῆς κόρης, καὶ τοῖς ἄλλοις παρακελεύσασθαι [c] τοῦτο ποιεῖν. οὕτω δὴ βαλ-ιρ λομένην πάντοθεν τὴν Ταρπείαν, ὑπὸ πλήθους τε καὶ ἰσχύος τῶν πληγῶν πεσεῖν, καὶ περισωρευθεῖσαν ὑπὸ τῶν θυρεῶν ἀποθανεῖν. οἱ δὲ περὶ τὸν Φάβιον ἐπὶ τοῖς Σαβίνοις ποιοῦσι τὴν τῶν ὁμολογιῶν ἀπάτην. δέον γὰρ αὐτοὺς τὸν χρυσόν, ὥσπερ ἡ Τάρπεια ἠξίου, κατὰ τὰς ὁμολογίας ἀποδιδόναι, [d] χαλεπαίνοντας ἐπὶ τῷ μεγέθει τοῦ μισθοῦ, τὰ σκεπαστήρια κατ' αὐτῆς βάλλειν, ὡς ταῦτα, ὅτε ὤμνυσαν, αὐτῇ δώσειν [e] ὑπισχνουμένους. [f] ἔοικε δὲ τὰ μετὰ ταῦτα γενόμενα τὴν Πίσωνος ἀληθεστέραν ποιεῖν ἀπόκρισιν. τάφου τε γὰρ ἔνθα ἔπεσεν ἠξίωται, τὸν ἱερώτατον τῆς πόλεως κατέχουσα λόφον, καὶ χοὰς αὐτῇ Ῥωμαῖοι καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν [g] ἀποτελοῦσι· λέγω δὲ ἃ Πίσων γράφει· ὧν οὐδενὸς εἰκὸς αὐτήν, εἰ προδιδοῦσα τὴν πατρίδα τοῖς πολεμίοις ἀπέθανεν, οὔτε παρὰ τῶν προδοθέντων, οὔτε παρὰ τῶν ἀποκτεινάντων τυχεῖν, ἀλλὰ καὶ εἴ τι λείψανον αὐτῆς ἦν τοῦ σώματος, ἀνασκαφὲν ἔξω ῥιφῆναι σὺν χρόνῳ, φόβου τε καὶ ἀποτροπῆς ἕνεκα τῶν μελλόντων τὰ ὅμοια δρᾶν. ἀλλ' ὑπὲρ μὲν τούτων κρινέτω τις ὡς βούλεται. Ὁ δὲ [h] Τάτιος καὶ οἱ Σαβῖνοι φρουρίου γενόμενοι καρτεροῦ κύριοι, καὶ πλεῖστα [i] τῆς Ῥωμαίων ἀποσκευῆς ἀμοχθὶ παρειληφότες, ἐκ τοῦ ἀσφαλοῦς ἤδη τὸν πόλεμον διέφερον. πολλαὶ μὲν οὖν αὐτῶν ἐγίνοντο καὶ διὰ πολλὰς προφάσεις, παρεστρατοπεδευκότων ἀλλήλοις δι' ὀλίγου, πεῖραί τε καὶ συμπλοκαί, οὔτε κατορθώματα μεγάλα ἑκατέρῳ φέρουσαι τῶν στρατευμάτων, [k] οὔτε σφάλματα· μέγισται δ' ἐκ παρατάξεως ὅλαις ταῖς δυνάμεσι πρὸς ἀλλήλας μάχαι

ſed nuntium ad regem Sabinorum tranſfugiſſe, & illi conſilia Tarpejæ indicaſſe. Fabius vero & Cincius nihil tale accidiſſe dicunt, ſed puellam eam pacta proditionis ſervaſſe affirmant. At in iis quæ ſequuntur omnes conſentiunt. Ajunt enim Tarpejam, ut promiſſa ſervaret, rege Sabinorum cum exercitus parte lectiſſima adventante, hoſtibus portulam, de qua inter eos convenerat, aperuiſſe, locique cuſtodes excitatos monuiſſe, ut ocius ſe ſervarent per aliam portam hoſtibus incognitam, quod Sabini arcem occupaſſent. Quum autem iſti diffugiſſent, Sabinos, nactos portas apertas, occupaſſe arcem à cuſtodibus deſertam: Tarpejam vero, quod quæcunque pollicita fuerat præſtitiſſet, petiiſſe ut ſibi darent proditionis mercedem, quam jurejurando promiſerant. ¶ Hîc rurſus Piſo ait, Sabinis paratis aurum puellæ tradere quod in ſiniſtris brachiis geſtabant, Tarpejam non ornatum illum, ſed eorum ſcuta petiiſſe. XL. Tunc autem Tatium, ob iſtam fraudem ira correptum fuiſſe, * rationem tamen pacti non violandi habuiſſe. Viſum autem illi arma quidem tradere, ut puella poſtulabat, ſed ita ut iis acceptis uti non poſſet: quare mox totis viribus vibratum ſcutum in puellam jeciſſe, & ut idem alii facerent imperaſſe: atque ita undique petitam Tarpejam multitudine & vi ictuum cecidiſſe, & ſcutis undique obrutam obiiſſe. Fabius vero hanc fraudem Sabinis attribuit: ait enim eos, quum aurum ut Tarpeja poſtularat ex pactis tradere deberent, indignatos mercedis magnitudine, arma quibus ſe tegebant in eam jeciſſe: quod hæc, quo tempore juraſſent, illi promiſiſſent. Sed quæ poſtea ſunt conſequuta faciunt ut Piſonis ſententia ad veritatem propius accedere videatur. † Nam eam, quum ſacratiſſimum urbis collem teneret, ſepulcri honore, in eo loco ubi ceciderat, Romani dignati ſunt, eique inferias quotannis faciunt: (dico autem quæ Piſo ſcribit) quorum neutrum, ut veriſimile eſt, ſi prodita hoſtibus patria obiiſſet, aut ab ipſis civibus proditis aut ab interfectoribus conſequuta fuiſſet; ſed etiam, ſiquæ reliquiæ corporis ipſius ſuperfuiſſent, tandem effoſſæ & ejectæ fuiſſent, ut à tali facinore cæteri in poſterum deterrerentur & averterentur. Sed de his unicuique liberum ſit judicium. ¶ Tatius vero & Sabini, arce munita potiti, & maximo Romanorum apparatu ſine ullo labore capto, XLI. jam in tuto bellum trahebant. Multæ igitur pro varia occaſione, caſtris brevi ſpatio inter ſe diſtantibus, velitationes, & prœlia levia periculi faciendi gratia inter eos facta, quorum eventus neutrorum exercitui neque magna commoda neque magna incommoda afferebant. Sed bis in acie totis viribus acerrime pugnatum eſt, &

a Περὶ τῆς προδοσίας *Vat.* b Αὐτοῖς μηδὲν *Vat.* c Pro τοῦτο poſſis etiam legere ταὐτό. *Sylb.* d Ita *Sylb.* In *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* χαλεπαίνοντες. quod ferri poteſt, ſi mox legamus ἔβαλον & ὑπισχόμενοι. *Port.* e Ὑπισχνουμένους *Vat.* f *Livius* tamen & *Plutarchus* in alia omnia eunt. *Plutarchum* vide. *Caſ.* g Ἐπιτελοῦσι *Vat.* h Τίτος *Vat.* i Malim τῆς Ῥωμ. ἀποσκευῆς. *Sylb.* k Οὔτε τὰ σφάλματα *Vat.* * *Vel potius*, ſimulque rationem qua pactum non violaret, in mentem illi veniſſe. Viſum itaque illi eſſe &c. † Nam & ſepulchri honore dignata eſt ubi cecidit, in colle urbis ſacratiſſimo; & quotannis &c *Gelen.*

a τῷ

Romulus Romanorum REX I.

& magna hinc inde cædes facta. Quum autem tempus protraheretur, idem utriſque placuit, totis viribus de ſumma rerum prœlio decernere. Progreſſique in mediam caſtrorum planitiem, & duces rebus bellicis præſtantiſſimi & milites multis certaminibus exercitati, mira facinora ediderunt, ſe mutuo invadentes, & adorientium impetum excipientes, & alternatim ſeſe convertentes, & prœlium æquo marte redintegrantes. Qui vero in munitionibus erant ſpectatores æqui certaminis, & nunc huc nunc illuc inclinantis victoriæ, ſuis rem fortiter gerentibus, adhortatione & militari acclamatione, animos ad fortitudinem plurimum accendebant: illos vero qui laborabant, & ab hoſte premebantur, precibus & fletibus impediebant ne animum penitus abjicerent, neve ignaviter ſe gererent. Quare utrique cogebantur vel ſupra vires quævis pericula ſuſtinere. Quum igitur per totum illum diem æquo marte pugnaſſent, jam tenebris adventantibus utrique læti in ſua caſtra ſe receperunt.

XLII. ¶ Inſequentibus vero diebus ſepultis cadaveribus, ſauciiſque curatis, & aliis copiis paratis, quum utriſque viſum eſſet alterum prœlium committere, in eodem quo ante loco congreſſi, ad noctem uſque pugnarunt: in ea pugna Romanis ab utroque cornu vincentibus. Dextro autem præerat Romulus, lævo Lucumo Hetruſcus: quum vero de acie media nullum adhuc judicium fieri poſſet, vir quidam nomine Metius Curtius, magno corporis robore præditus & manu ſtrenuus, præcipue vero celebris quod nullum periculum aut metum formidaret, impedivit ne Sabini penitus vincerentur, & reliqua copiarum parte hoſtibus victoribus oppoſita prœlium redintegravit. Hic præfectus fuerat mediæ aciei, & hoſtes ſibi oppoſitos vicerat: ſed quum vellet & ipſa Sabinorum cornua, quæ laborabant & jam loco pellebantur, in integrum reſtituere, ſuos adhortatus, perſequebatur hoſtes fugientes diſſipatoſque: eoſque ad portas uſque egit, ita ut Romulus coactus fuerit, relicta victoria ſemiparta, ſe convertere, & ad hoſtium victricem partem contendere. Sabinorum igitur pars, quæ laborabat, jam æquo marte pugnabat, poſtquam diſceſſit illa manus militum qui cum Romulo erant. Omne autem periculum in ipſum Curtium & in ejus commilitones victores eſt converſum. atque aliquantiſper Sabini Romanorum impetum ſuſtinentes egregie pugnarunt: ſed quum multi poſtea in eos confluerent, aciem inclinarunt, & ſe in ſua caſtra incolumes receperunt. Curtius enim diligenter impedivit, ne hoſtis ipſos perturbatos inſequeretur, & effecit ut ſenſim pedem tuto referrent. Ipſe enim pugnabat & Romuli impetum excipiebat; atque grave & præclarum certamen inter ipſos duces, qui ſibi invicem occurrerant, commiſſum eſt.

δίται, καὶ φόνος ἑκατέρων πολύς. ἑλκομένου δὲ τοῦ χρόνου, γνώμην ἀμφότεροι τὴν αὐτὴν ἔσχον, ὁλοσχερεῖ κρῖναι τὸν ἀγῶνα μάχῃ· καὶ προελθόντες εἰς τὸ μεταξὺ τῶν στρατοπέδων χωρίον ἡγεμόνες τε ἄριστοι τὰ πολέμια καὶ στρατιῶται πολλῶν ἐθάδες ἀγώνων, ἄξια λόγου ἔργα ἀπεδείκνυντο ἐπιόντες ἀλλήλοις, καὶ τοὺς ἐπιόντας δεχόμενοι, καὶ ἐξ ὑποστροφῆς εἰς ἴσον αὖθις καθιστάμενοι. οἱ δὲ ἐπὶ τῶν ἐρυμάτων ἑστῶτες ἰσορρόπου θεαταὶ ἀγῶνος, καὶ θαμινὰ ἑκατέρωσε μεταπίπτοντος, τῷ μὲν κατορθοῦντι τῶν σφετέρων ἐπικελεύσει τε καὶ παιανισμῷ πολλὴν ἐποίουν τὴν εἰς τὸ εὔψυχον ἐπίδοσιν· [a] τῷ δὲ κάμνοντι καὶ διωκομένῳ, δεήσεις τε καὶ οἰμωγὰς προϊέμενοι, [b] κωλυταὶ τοῦ [c] εἰς τέλος ἀνάνδρου ἐγίνοντο· ὑφ᾽ ὧν ἀμφότεροι ἠναγκάζοντο καὶ παρὰ δύναμιν ὑπομένειν τὰ δεινά. ἐκείνην μὲν οὖν τὴν ἡμέραν οὕτω διενέγκαντες ἀγχωμάλως τὴν μάχην, σκότους ὄντος ἤδη ἄσμενοι εἰς τοὺς οἰκείους ἑκάτεροι χάρακας ἀπηλλάσσοντο.

Ταῖς δ᾽ ἑξῆς ἡμέραις ταφὰς ποιησάμενοι τῶν νεκρῶν, καὶ τοὺς κεκμηκότας ὑπὸ τραυμάτων ἀνακτησάμενοι, δυνάμεις τε παρασκευάσαντες ἄλλας, ἐπειδὴ ἔδοξεν αὐτοῖς αὖθις ἑτέραν συνάψαι μάχην, εἰς τὸ αὐτὸ τῷ 108 προτέρῳ [d] χωρίῳ συνελθόντες, ἄχρι νυκτὸς ἐμάχοντο, ἐν αὐτῇ τῇ μάχῃ Ῥωμαίων ἀμφοτέροις ἐπικρατούντων τοῖς κέρασιν. εἶχε δὲ τοῦ δεξιοῦ τὴν ἡγεμονίαν αὐτὸς ὁ Ῥωμύλος· τοῦ δὲ ἀριστεροῦ, Λοκόμων ὁ Τυρρηνός· τοῦ δὲ μέσου μηδέπω κρίσιν ἔχοντος, ὁ κωλύσας τὴν εἰς τέλος τῶν Σαβίνων ἧτταν, καὶ εἰς ἀντίπαλα καταστήσας αὖθις τὰ λειπόμενα τοῖς νικῶσιν, εἷς ἀνὴρ ἐγένετο [e] Μέτιος Κούρτιος ὄνομα, ῥώμην τε σώματος [f] πολὺς ἀνήρ, καὶ κατὰ χεῖρα γενναῖος, μάλιστα δ᾽ ἐπὶ τῷ μηδένα ὀκνεῖν [g] κίνδυνον ἢ φόβον εὐδοκιμῶν. [h] οὗτος διετάχθη μὲν ἡγεῖσθαι τῶν κατὰ μέσην ἀγωνιζομένων τὴν φάλαγγα, καὶ τοὺς ἀντιτεταγμένους ἐνίκα· βουληθεὶς δὲ καὶ τὰ κέρατα τῶν Σαβίνων μοχθοῦντα ἤδη καὶ ἐξωθούμενα εἰς τὸ ἴσον [i] καταστῆναι, παρακελευσάμενος τοῖς ἀμφ᾽ αὐτόν, ἐδίωκε τοὺς φεύγοντας τῶν πολεμίων ἐσκεδασμένους, καὶ μέχρι τῶν πυλῶν αὐτοὺς ἤλασεν· ὥστε ἠναγκάσθη καταλιπὼν ἡμιτελῆ τὴν νίκην ὁ Ῥωμύλος ἐπιστρέψαι τε καὶ ἐπὶ τὰ νικῶντα τῶν πολεμίων ὤσασθαι μέρη. τὸ μὲν δὴ κάμνον τῶν Σαβίνων μέρος, ἐν τῷ ἴσῳ πάλιν ἦν, ἀπελθούσης τῆς μετὰ Ῥωμύλου δυνάμεως· ὁ δὲ κίνδυνος ἅπας περὶ τὸν Κούρτιον καὶ τοὺς σὺν ἐκείνῳ νικῶντας ἐγεγόνει. χρόνον μὲν οὖν τινα οἱ Σαβῖνοι δεξάμενοι τοὺς Ῥωμαίους, λαμπρῶς ἠγωνίσαντο· ἔπειτα πολλῶν ἐπ᾽ αὐτοὺς συνιόντων, ἐνέκλινάν τε καὶ διέσωζον ἑαυτοὺς ἐπὶ τὸν χάρακα, πολλὴν τοῦ Κουρτίου παρέχοντος αὐτοῖς, εἰς τὸ μὴ διώκεσθαι [k] τεταραγμένοις, ἀλλὰ βάδην [l] ἀποχωρεῖν, ἀσφάλειαν. αὐτὸς γὰρ εἱστήκει μαχόμενος, καὶ τὸν Ῥωμύλον ἐπιόντα δέχεται· γίνεταί τε τῶν ἡγεμόνων αὐτῶν συμπεσόντων ἀλλήλοις μέγας καὶ καλὸς ἀγών.

ἔξαιμος

a Τῷ δὲ καμόντι *Vat.* *b* Imitatur *Thucydidem.* perſpicue namque (quod in *Thucydide* ipſe notat) ἐμφαντικῶς σχηματίζει quod planius per verbum efferri potuerat. *Caſ.* *c* Εἰς τέλους male in *Ed. Steph.* *d* Χωρίον *Vat.* *e* Μέττιος *Vat.* *f* Πολὺς, hoc eſt θαυμαστὸς, ut in illo *Euripidis*, Πολλὴ μὲν ἐν βροτοῖσι κοὐκ ἀνώνυμος, initio *Hippolyti*: ubi *Scholiaſtem* vide. *Caſ.* *g* Φόβον ἢ κίνδυνον *Vat.* *h* Οὗτος δ᾽ ἐτάχθη μὲν *Vat.* *i* Et καταστῆναι retineri poteſt, & καταστῆσαι pro eodem ſubſtitui. *Sylb.* *k* Malim τεταραγμένως adverbialiter, ut mox βάδην. *Sylb.* *l* Forſan ὑποχωρεῖν ſcripſit *Dionyſius*, non ἀποχωρεῖν. *Sylb.*

a Κατα-

ἔξαιμος δὲ ὢν ἤδη καὶ [a] καταβελὴς ὁ Κύρτιος ὑπῄει κατ' ὀλίγον, καὶ αὐτὸν ἐκ τοῦ κατόπιν [b] ὑποδέχεται λίμνη βαθεῖα, ἣν περιελθεῖν μὲν χαλεπὸν ἦν, περικεχυμένων πανταχόθεν τῶν πολεμίων, διελθεῖν δὲ ὑπό τε ἰλύος [c] πλήθους, ἣν τὰ πέριξ τέλματα εἶχε, καὶ βάθους ὕδατος τοῦ κατὰ μέσην αὐτὴν συνεστῶτος, ἄπορον. ταύτῃ πλησιάσας ἔρριψεν ἑαυτὸν εἰς τὸ νᾶμα σὺν τοῖς ὅπλοις. καὶ ὁ Ῥωμύλος ὡς αὐτίκα δὴ τοῦ ἀνδρὸς ἐν τῇ λίμνῃ διαφθαρησομένου, καὶ ἅμα [d] ἐπεὶ ἀδύνατον ἦν κατὰ τέλματός τε αὐτὸν καὶ δι' ὕδατος πολλοῦ διώκειν, ἐπὶ τοὺς ἄλλους Σαβίνους τρέπεται. ὁ δὲ Κύρτιος πολλὰ μοχθήσας σὺν χρόνῳ σώζεται ἐκ τῆς λίμνης τὰ ὅπλα ἔχων, καὶ εἰς τὸν χάρακα ἀπάγεται. οὗτος ὁ τόπος ἀνακέχωσται μὲν ἤδη, καλεῖται δ' ἐξ ἐκείνου τοῦ πάθους, Κύρτιος λάκκος, ἐν μέσῳ μάλιστα ὢν τῆς Ῥωμαίων ἀγορᾶς. Ῥωμύλος δὲ τοὺς ἄλλους διώκων, ἐγγὺς γενόμενος τοῦ Καπιτωλίου, καὶ πολλὰς ἐλπίδας ἔχων αἱρήσειν τὸ φρούριον, ἄλλοις τε πολλοῖς τραύμασι κα-
109 ταπονηθεὶς, καὶ δὴ καὶ λίθου πληγῇ ἐξαισίῳ κατὰ κροτάφου ἐνεχθέντος ἐκ τοῦ ἄνωθεν κακωθεὶς, [e] αἴρεται πρὸς τῶν περιόντων ἡμιθανὴς, καὶ εἰς τὸ τεῖχος ἀποφέρεται. τοῖς δὲ Ῥωμαίοις δέος ἐμπίπτει τὸν ἡγεμόνα οὐκ ἔτι ὁρῶσι, καὶ τρέπεται τὸ δεξιὸν κέρας εἰς φυγήν. οἱ δ' ἐν τῷ εὐωνύμῳ ταχθέντες ἅμα τῷ Λοκόμωνι, τέως μὲν ἀντεῖχον, ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος ἀναθαῤῥυνόμενοι, [f] λαμπροτάτου πολέμια ἀνδρὸς, καὶ ἔργα πλεῖστα κατὰ τοῦτον τὸν πόλεμον ἀποδειξαμένου· ἐπεὶ δὲ κἀκεῖνος ἐλαθεὶς διὰ τῶν πλευρῶν, Σαβίνων τῆς δυνάμεως [g] ὑπολειπούσης, ἔπεσεν, οὐδ' αὐτοὶ διέμειναν· φυγὴ δὲ μετὰ τοῦτο πάντων αὐτῶν [h] ἐγένετο, καὶ οἱ Σαβῖνοι τεθαῤῥηκότες ἐδίωκον ἄχρι τῆς πόλεως· ἤδη δὲ πλησιάζοντες ταῖς πύλαις [i] ἀπελαύνονται, τῆς νεότητος ἐπεξελθούσης [k] αὐτοῖς, ᾗ τὰ τείχη φυλάττειν βασιλεὺς ἐπέτρεψεν· καὶ τοῦ Ῥωμύλου· ῥᾷον γὰρ ἤδη ἐκ τοῦ [l] τραύματος * ἐκβοηθήσαντος ὡς εἶχε τάχους, [m] ἐγένετο ἀντίστροφος ἡ τοῦ ἀγῶνος τύχη, καὶ πολλὴν ἔχουσα [n] τὴν μεταβολήν. οἱ [o] μὲν γε φεύγοντες, ὡς τὸν ἡγεμόνα [p] ἐκ τοῦ ἀπροσδοκήτου εἶδον, ἀναλαβόντες ἑαυτοὺς ἐκ τοῦ προτέρου δέους, εἰς τάξιν καθίσταντο, καὶ οὐκ ἔτι ἀνεβάλλοντο μὴ ὁμόσε τοῖς ἐχθροῖς χωρεῖν· οἱ δὲ τέως κατείργοντες αὐτοὺς, καὶ μηδεμίαν οἰόμενοι μηχανὴν εἶναι [q] τὸ μὴ οὐ κατὰ κράτος [r] τὴν πόλιν αὐτῶν ἁλῶναι, ἐπειδὴ τὸ αἰφνίδιόν τε καὶ παράδοξον ἐθεάσαντο τῆς μεταβολῆς, περὶ σωτηρίας [ſ] αὐτοὶ ἑαυτῶν ἐσκόπουν. [t] ἦν δὲ αὐτοῖς εὐπετὴς ἡ πρὸς τὸν χάρακα ἀναχώρησις, [u] ἀπὸ

Romulus Romanorum REX I.

At Curtius jam exſanguis & telis ſaucius pedetentim recedebat, eumque à tergo palus profunda excepit, quam circumire ipſi difficile erat, undique hoſtibus circumfuſis; tranſire vero non poterat, tum ob cœni copiam, quæ erat in ſtagnis circum circa, tum ob aquæ profunditatem, quæ in ejus medio erat. Itaque, quum ad hanc acceſſiſſet, armatus ſe in aquam conjecit. At Romulus, quia ſperabat eum brevi in palude periturum, ſimul etiam quia non poterat eum perſequi per multum cœnum & aquam profundam, in alios Sabinos impetum convertit. Curtius vero, diu luctatus, tandem ex palude cum ipſis armis evaſit, & in caſtra abductus eſt. Iſte locus jam terra congeſta eſt repletus: adhuc tamen ob illum caſum vocatur Curtius lacus, qui ferme in medio Romanorum foro eſt. ¶ Romulus vero alios perſequens, quum jam ad Capitolium acceſſiſſet, & in magnam ſpem veniſſet arcis capiendæ, præter alia vulnera, quibus erat fatigatus, maximo etiam ictu ſaxi de locis ſuperioribus in ejus tempora delati ſauciatus, ſemimortuus à proximis ſublatus eſt, & in urbem relatus. Romanos autem timor invaſit, quod non viderent amplius ducem ſuum: & eorum dextrum cornu verſum eſt in fugam. Qui vero in lævo cum ipſo Lucumone *inſtructi* erant aliquamdiu *hoſti* reſtiterunt, quod ipſorum animos confirmaret dux rebus bellicis clariſſimus, qui in hoc prœlio plurima egregia facinora edidit: poſtquam autem & ipſe per latus trajectus, viribus Sabinorum jam deficientibus, cecidit, ne ipſi quidem *in pugna* perſtiterunt; ſed poſtea omnes in fugam ſunt verſi, & Sabini audacter eos uſque ad urbem ſunt perſequuti: quum vero jam ad portas accederent, repulſi ſunt, juventute, cui rex murorum cuſtodiam commiſerat, in eos erumpente: & quum ipſe quoque Romulus (jam enim ex vulnere melius ſe habebat) celeritate quanta maxima potuiſſet, in eos eruptionem feciſſet, confeſtim certaminis fortuna converſa & valde mutata eſt. Qui enim fugiebant, ubi ex inſperato ducem ſuum viderunt, receptis ex recenti metu animis, ordines inſtaurarunt, & ſine ulla mora manus cum hoſte conſeruerunt: * qui vero tunc intra mœnia ſe continebant, & qui exiſtimabant fieri nulla ratione poſſe quin urbs ſua per vim caperetur, poſtquam mutationem tam repentinam & præter omnem opinionem viderunt, ſuæ ſaluti conſulere cœperunt. Difficilis autem erat illis receptus in caſtra, quia eos

XLIII.

a Καταβελὴς ὢν ὁ Κύρτιος *Vat.* *b* Ὑπεδέχετο *Vat.* *c* Πλῆθος *Vat.* *d* Deeſt *Vat.* *e* Αἴρεταί τε *Vat.* *f* Λαμπροτάτου τὰ πολέμια *Vat.* g Ὑπολειπούσης habuit etiam *Lapi Cod.* ut indicat verſio. Sed ſenſus aliud requirit, ὑποκλειούσης, περικλειούσης, vel ſimile: aut cum *Xylandro* ante Σαβίνων inſerendum ὑπό τινος, hoc ſenſu; *donec ipſe à Sabinis per latera trajectus deficientibus viribus cecidit. Sylb.* Locus è *Cod. Vat.* optime conſtituitur hoc modo: ἐλαθεὶς διὰ τῶν πλευρῶν σαυνίῳ, τῆς δυνάμεως ὑπολειπούσης, ἔπεσεν. *h* Ἐγίνετο *Vat.* *i* Ἀπηλαύνοντο *Vat.* *k* Αὐτοῖς ἀκραιφνοῦς, ᾗ τὰ *Vat.* *l* Poſt τραύματος aſteriſcum etiam habet *Ed. Steph.* Verum (inquit *Sylb.*) ſi ejus loco ponamus verbum εἶχεν, perfecta erit & ſtructura & ſententia, hoc modo: καὶ τοῦ Ῥωμύλου (ῥᾷον γὰρ ἤδη ἐκ τοῦ τραύματος εἶχεν) ἐκβοηθήσαντος &c. Reperimus ῥᾷον γὰρ εἶχεν ἐκ τοῦ τραύματος in *Cod. Vat.* & in *Lapi* verſione, *jam enim recreatus erat ex caligatione illa, ſeque melius habebat ex vulnere.* Verum quum verbum εἶχεν ſtatim ſequatur, mallem cum *Stephano* aliud quiddam reponi. Vide *Stephani* Schediaſmata l. v. Sched. 26. *m* Ἐγίνετό τε *Vat.* *n* Τὴν ἐπὶ θάτερα μεταβολὴν *Vat.* *o* Μέν γε pro μὲν γὰρ ſæpiſſime etiam apud *Pauſaniam* legitur. *Sylb.* *p* Ἐκ τοῦ ἀπροσδοκήτου φανέντα εἶδον *Vat.* *q* Τοῦ μὴ *Vat.* ſcil. ut regatur à ſubſtantivo μηχανή. *Sylb.* *r* Per τὴν πόλιν Capitolium intelligi exiſtimat *Portus.* *ſ* Αὐτοὶ τῆς ἑαυτῶν *Vat.* *t* Ἦν δὲ αὐτοῖς οὐκ εὐπετὴς legunt *Portus* & *Caſaub.* atque ita in *Lapi Cod.* nam vertit, *erat tamen eis non facilis in vallum reditus.* Verum (inquit *Portus*) ſi per εὐπετῆ ἀναχώρησιν intelligas præcipitem ac proinde difficilem receptum, nihil mutandum. *u* Ἀπὸ ὑψηλοῦ *Vat.* Putabam legendum καθύγρου. illis enim fugiendum erat per locum lutulentum, ut teſtatur *Plutarchus.* Mallem tamen ἀναχώρησις, καθ' ὑψηλοῦ. eleganter enim καθ' ὑψηλοῦ διώκεσθαι dictum ut κατὰ κρημνοῦ βάλλειν & κατὰ πέτρας, & libro quinto καθ' ὑψηλοῦ πολὺς ἐκχεῖται σκοπέλου. *Caſ.* * Illi vero euſque urgentes hoſtes. *Lapus.* Qui vero fugientes intra mœnia compellebant. *Gelen.*

Romulus Romanorum REX I.

eos è loco ſuperiore & per viam cavam hoſtes perſequebantur: atque in hac fuga ingens eorum cædes facta. Quum igitur ita illo die æquo marte certaſſent, & in caſus inopinatos utrique incidiſſent, ſole jam ad occaſum vergente, dirempti ſunt.

XLIV. ¶ Diebus vero ſequentibus Sabini conſultare cœperunt, utrum copiæ domum eſſent reducendæ, agro hoſtili pro viribus vaſtato, an novus exercitus domo eſſet accerſendus, & in bello conſtanter perſeverandum, donec præclariſſimum finem victores ei imponerent. Grave enim illis videbatur, cum dedecore re infecta redire; & manere, re nulla ſibi ſuccedente ut ſperaverant. De compoſitione vero cum hoſtibus agere (qua ſola ratione exiſtimabant ſe honeſte bello liberari poſſe) non ſibi potius quam Romanis convenire arbitrabantur. Romani vero, non minus quam Sabini, imo etiam magis hærebant, dubitantes quidnam facturi eſſent. Neque enim mulieres reddere volebant, neque retinere: rati ex altero quidem hoc ſequuturum, ut victos ſe faterentur, & quævis alia imperata facere cogerentur: ex altero vero, ut multa & gravia viderent, & agri vaſtationem, & juventutis fortiſſimæ cædes; &, ſi de amicitia *&* *pace* cum Sabinis egiſſent, ſe nullas æquas conditiones impetraturos arbitrabantur, cum ob alias multas cauſſas, tum vero præcipue, quod in ſuperbo hoſte nihil moderati, ſed omnia gravia ſint erga adverſarium, qui ſe ad comitatis officia convertit.

XLV. ¶ Dum autem hæc utrique ſecum cogitantes, & neutri aut initium prœlii facere aut de pace agere audentes, multum tempus terunt, Romanorum uxores quæ ex gente Sabina erant (quarum cauſſa bellum illud conflatum fuerat) * quum in unum locum remotis viris conveniſſent, & inter ſe colloquutæ fuiſſent, decreverunt utroſque ad fœdus & amicitiam invitare. Quæ autem hujus rei auctor fuit, & quæ iſtud conſilium mulieribus illis dedit, Herſilia vocabatur, quæ genere non obſcuro inter Sabinos erat. Hanc autem alii ajunt, jam nuptam, cum aliis puellis tanquam virginem raptam fuiſſe: ſed qui proxime ad veritatem accedunt, eam ſponte cum filia in urbe remanſiſſe tradunt; raptam enim fuiſſe illius quoque filiam unicam. Quum igitur hæ mulieres hoc conſilium iniiſſent, in ſenatum venerunt; &, impetrata dicendi copia, prolixa oratione ſunt uſæ, petentes ut ſibi cum eorum venia ad cognatos exire liceret: dicebant enim ſe in certiſſimam ſpem veniſſe duas illas gentes in unam contrahendi & amicitiæ inter utramque conciliandæ. Hæc quum audiſſent regis adſeſſores, vehementer lætati ſunt, & exiſtimarunt in rebus perplexis ſolam hanc eſſe rationem qua inde ſe expedirent. Poſtea tale ſenatuſcon-

καθυψηλοῦ τε χωρίου καὶ διὰ κοίλης ὁδοῦ διωκομένοις, καὶ ὁ πολὺς αὐτῶν φόνος ἐν ταύτῃ γίνεται τῇ τροπῇ. ἐκείνην μὲν οὖν τὴν ἡμέραν οὕτως ἀγχωμάλως ἀγωνισάμενοι καὶ εἰς τύχας παραλόγους ἀμφότεροι καταστάντες, ἡλίου περὶ καταφορὰν ὄντος ἤδη, διεκρίθησαν.

Ταῖς δ' ἑξῆς ἡμέραις οἵ τε Σαβῖνοι ἐν βουλῇ ἐγίνοντο πότερον ἀποίσουσιν ἐπ' οἴκου τὰς δυνάμεις, ὅσα δύνανται τὴν χώραν τῶν πολεμίων κακώσαντες, ἢ [a] προσμεταπέμπωνται στρατιὰν ἑτέραν οἴκοθεν, καὶ προσμείνωσι λιπαροῦντες ἕως τὸ κάλλιστον [b] ἐπιθήσωσι τῷ πολέμῳ κράτος. πονηρὸν δὲ αὐτοῖς καὶ τὸ ἀπιέναι μετ' αἰσχύνης τῆς ἀπράκτου ἀναχωρήσεως ἐφαίνετο εἶναι, καὶ τὸ μένειν, οὐδενὸς σφίσι χωροῦντος κατ' ἐλπίδα. [c] συμβάσεως δὲ περὶ τοῦ διαλέγεσθαι πρὸς τοὺς ἐχθρούς, ἥνπερ ἐδόκουν εἶναι μόνην εὐπρεπῆ τοῦ πολέμου ἀπαλλαγήν, οὐχ ἑαυτοῖς μᾶλλον ἢ Ῥωμαίοις ἁρμόττειν ὑπελάμβανον· Ῥωμαῖοι δὲ οὐδὲν ἧττον, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον τῶν Σαβίνων εἰς πολλὴν ἀπορίαν ἐνέπιπτον ὅ,τι χρήσαιντο τοῖς πράγμασιν. οὔτε γὰρ ἀποδιδόναι τὰς γυναῖκας ἠξίουν, οὔτε κατέχειν· τῷ μὲν ἧτταν ὁμολογουμένην ἀκολουθεῖν οἰόμενοι, καὶ ἀναγκαῖον σφίσιν ἐσόμενον πᾶν ὅ,τι ἂν ἄλλο ἐπιταχθῶσιν ὑπομένειν· τῷ δὲ πολ- 110
λὰ καὶ δεινὰ ἐπιδεῖν, χώρας τε πορθουμένης καὶ νεότητος τῆς κρατίστης ἀπολλυμένης· περὶ φιλίας τε εἰ διαλέγοιντο πρὸς Σαβίνους, οὐδενὸς ὑπελάμβανον τεύξεσθαι τῶν μετρίων, διὰ πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα, μάλιστα δ' ὅτι [d] ταῖς αὐθαδείαις οὐ μετριότης γίνεται πρὸς τὸ ἀντίπαλον ἐπὶ θεραπείας τραπόμενον, ἀλλὰ βαρύτης. Ἐν ᾧ δὲ ἀμφότεροι ταῦτα διαλογιζόμενοι, καὶ οὔτε μάχης ἄρχειν τολμῶντες, οὔτε περὶ φιλίας διαλεγόμενοι, [e] παρεῖλον τὸν χρόνον, αἱ τῶν Ῥωμαίων γυναῖκες αἳ τοῦ Σαβίνων ἐτύγχανον οὖσαι γένους, δι' ἃς ὁ πόλεμος [f] εἰστήκει, συνελθοῦσαι δίχα τῶν ἀνδρῶν εἰς ἓν χωρίον, καὶ λόγον [g] ἑαυταῖς δοῦσαι, γνώμην ἐποιήσαντο συμβατηρίων ἄρξαι πρὸς [h] ἀμφοτέρους λόγων. ἡ δὲ τοῦτο [i] ἡγησαμένη τὸ βούλευμα ταῖς γυναιξίν, [k] Ερσιλία μὲν ἐκαλεῖτο, γένους δὲ [l] οὐκ ἀφανοῦς ἐν Σαβίνοις. ταύτην δ' οἱ μέν φασι γεγαμημένην ἤδη σὺν ταῖς ἄλλαις ἁρπασθῆναι κόραις ὡς παρθένον· οἱ δὲ τὰ πιθανώτατα γράφοντες, ἑκοῦσαν ὑπομεῖναι λέγουσι μετὰ θυγατρός· ἁρπασθῆναι γὰρ δὴ κἀκείνης θυγατέρα μονογενῆ. ὡς δὲ ταύτην ἔσχον τὴν γνώμην αἱ γυναῖκες, ἧκον ἐπὶ τὸ συνέδριον, καὶ τυχοῦσαι λόγου μακρὰς [m] ἐξέτεινον δεήσεις, ἐπιτροπὴν ἀξιοῦσαι λαβεῖν τῆς πρὸς τοὺς συγγενεῖς ἐξόδου, πολλὰς καὶ ἀγαθὰς ἐλπίδας ἔχειν λέγουσαι περὶ τοῦ συνάξειν εἰς ἓν τὰ ἔθνη, καὶ ποιήσειν φιλίαν. ὡς δὲ ταῦτ' ἤκουσαν οἱ συνεδρεύοντες τῷ βασιλεῖ, σφόδρα τε ἠγάσθησαν, [n] καὶ πόρον ἐν ἀμηχάνοις πράγμασι τοῦτον ὑπέλαβον εἶναι μόνον. γίνεται δὲ μετὰ

τοῦτο

a Grammaticorum regulæ poſtulant προσμεταπέμψωνται & προσμενοῦσι. *Sylb.* *b* Επιθήσουσι *Vat.* *c* Syntactica norma exigit συμβάσεως, ut ſit *congreſſus.* niſi malis τὸ δὲ συμβάσεως πέρι διαλέγεσθαι. *Sylb.* In *Cod. Vat.* τὸ διαλέγεσθαι. quod flagitat συμβάσεως δὲ πέρι. *d* Etiam hic *Thucydidem* imitatur. ponit enim πάθος pro perſona. *Caſ.* *e* Τοὺς χρόνους παρελέσθαι, pro *occaſiones rerum gerendarum eximere*, legitur etiam apud *Demoſth.* *Sylb.* Legendum παρεῖλκον. eſt enim παρέλκειν *protrahere tempus*, ut apud *Homerum* Οδ. ψ'. *Caſ.* In *Cod. Vat.* παρεῖλκον τὸν χρόνον, αἱ Ῥωμαίων γυναῖκες, ὅσαι τοῦ Σαβ. &c. *f* Συνειστήκει *Vat.* quo modo legendum eſſe monuit *H. Steph.* *g* Εαυτοῖς perperam in *Ed. Steph.* *h* Αμφοτέρους αὐταῖς λόγων *Vat.* *i* *Dionyſium* vel εἰσηγησαμένη pro ἡγησαμένη ſcripſiſſe, vel τούτου τοῦ βουλεύματος cum ἡγησαμένη junxiſſe exiſtimo. prius tamen malim, tum quod facilior ſit mutatio, tum quod illo potius quam hoc modo eum loqui animadverterim. *Steph.* *k* Ερσίλεια ubique in *Cod. Vat.* Ερσηλία apud *Suidam.* *l* Οὐκ ἀφανοῦς ἦν ἐν Σαβίνοις *Vat.* atque ita *H. Steph.* ex conjectura. *m* Εξέτειναν δεήσεις *Vat.* *n* Καὶ πόρον ὡς ἐν ἀμηχ. *Vat.* * Convenientes ſine viris in quendam locum & conſilia conferentes, in ea fuere ſententia, ut verba ipſæ de reconciliatione apud utroſque inciperent. *Lapus.*

a Deeſt

τοῦτο δόγμα τοιόνδε βουλῆς, ὅσαι τοῦ Σαβίνων γένους ἦσαν ἔχουσαι τέκνα, ταύταις ἐξουσίαν εἶναι καταλιπούσαις τὰ τέκνα παρὰ τοῖς ἀνδράσι, πρεσβεύειν ὡς τοὺς ὁμοεθνεῖς· ὅσαι δὲ πλειόνων παίδων μητέρες ἦσαν, ἐπάγεσθαι μοῖραν ἐξ αὐτῶν ὁσηνδήτινα, καὶ πράττειν ὅπως [a] ἂν εἰς φιλίαν συνάξωσι τὰ ἔθνη. μετὰ τοῦτο ἐξῄεσαν ἐσθῆτας ἔχουσαι πενθίμους, τινὲς δὲ αὐτῶν καὶ τέκνα νήπια ἐπαγόμεναι. ὡς δ' εἰς τὸν χάρακα τῶν Σαβίνων προῆλθον [b] ὀδυρόμεναι καὶ προσπίπτουσαι τοῖς ἁπάντων γόνασιν, πολὺν οἶκτον ἐκ τῶν ὁρώντων ἐκίνησαν, καὶ τὰ δάκρυα κατέχειν οὐδεὶς ἱκανὸς ἦν. συναχθέντος δὲ αὐταῖς τοῦ συνεδρίου τῶν προβούλων, καὶ κελεύσαντος τοῦ βασιλέως ὑπὲρ ὧν ἥκουσι λέγειν, ἡ τοῦ βουλεύματος ἄρξασα, καὶ τὴν ἡγεμονίαν ἔχουσα τῆς πρεσβείας Ερσιλία, μακρὰν καὶ συμπαθῆ διεξῆλθε δέησιν, ἀξιοῦσα χαρίσασθαι τὴν εἰρήνην ταῖς δεομέναις
111 ὑπὲρ τῶν ἀνδρῶν, δι' ἃς ἐξενηνέχθαι τὸν πόλεμον ἀπέφαινον· ἐφ' οἷς δὲ γενήσονται δικαίοις αἱ διαλύσεις, τοὺς ἡγεμόνας αὐτῶν συνελθόντας ἐφ' ἑαυτῶν [c] διομολογήσασθαι, [d] πρὸς τὰ κοινῇ συμφέροντα ὁρῶντας. [e] Τοσαῦτα εἰποῦσαι [f] προὔπεσον ἅπασαι τῶν τοῦ βασιλέως γονάτων ἅμα τοῖς τέκνοις, καὶ διέμενον ἐρριμμέναι [g] τέως ἀνέστησαν αὐτὰς ἐκ τῆς γῆς οἱ παρόντες, ἅπαντα ποιήσειν τὰ μέτρια καὶ δυνατὰ ὑπισχνούμενοι. μεταστησάμενοι δὲ αὐτὰς ἐκ τοῦ συνεδρίου, καὶ βουλευσάμενοι καθ' ἑαυτοὺς, ἔκριναν ποιεῖσθαι τὰς διαλλαγάς. καὶ γίνονται τοῖς ἔθνεσιν ἐκεχειρίαι μὲν πρῶτον· ἔπειτα συνελθόντων τῶν βασιλέων, συνθῆκαι περὶ φιλίας. ἦν δὲ τὰ συνομολογηθέντα τοῖς ἀνδράσι, περὶ ὧν τοὺς ὅρκους ἐποιήσαντο, τοιάδε· βασιλέας μὲν εἶναι Ῥωμαίων, Ῥωμύλον καὶ Τάτιον, ἰσοψήφους ὄντας, καὶ τιμὰς καρπουμένους τὰς ἴσας· καλεῖσθαι δὲ τὴν μὲν πόλιν ἐπὶ τοῦ κτίσαντος τὸ αὐτὸ φυλάττουσαν ὄνομα, Ῥώμην· καὶ ἕνα ἕκαστον τῶν ἐν αὐτῇ πολιτῶν, Ῥωμαῖον, ὡς πρότερον· τοὺς δὲ σύμπαντας ἐπὶ τῆς Τατίου πατρίδος κοινῇ περιλαμβανομένους κλήσει, Κυρίτας· πολιτεύειν δὲ τοὺς βουλομένους Σαβίνων ἐν Ῥώμῃ, ἱερά τε συνενεγκαμένους, καὶ εἰς φυλὰς [h] καὶ φράτρας ἐπιδοθέντας. ταῦτα ὀμόσαντες καὶ βωμοὺς ἐπὶ τοῖς ὅρκοις ἱδρυσάμενοι κατὰ μέσην μάλιστα τὴν καλουμένην ἱερὰν ὁδὸν, [i] συνεκεράσθησαν ἀλλήλοις, καὶ οἱ μὲν ἄλλοι τὰς δυνάμεις ἀναλαβόντες ἡγεμόνες ἀπῆλθον ἐπ' οἴκου· [k] Τάτιος δὲ ὁ βασιλεὺς καὶ σὺν αὐτῷ τρεῖς [l] ἄνδρες τῶν διαφανεστάτων ὑπέμεινον ἐν Ῥώμῃ, καὶ τιμὰς ἔσχον ἃς τὸ ἀπ' αὐτῶν ἐκαρποῦτο γένος, [m] Οὐόλεσσος Οὐαλέριος, καὶ [n] Τάλλος Τύραννος ἐπίκλησιν, καὶ τελευταῖος [o] Μέτιος Κούρτιος, ὁ τὴν λίμνην σὺν τοῖς ὅπλοις διανηξάμενος, οἷς παρέμενον [p] ἑταῖροί τε συγγενεῖς καὶ [q] πελάται, τῶν ἐπιχωρίων [r] ἀριθμῷ οὐκ ἐλάττους.

Καταστάντων δὲ τῶν πραγμάτων, ἔδοξε τοῖς βασιλεῦσιν, ἐπειδὴ πολλὴν ἐπίδοσιν εἰς ὄχλου πλῆθος [s] εἰλήφει,

ſultum factum eſt, ut quotquot gente Sabinæ liberos haberent, his liceret, relictis filiis apud maritos ſuos, legationem ad ſuos gentiles obire: quæ vero plurium liberorum eſſent matres, ſecum adducerent eorum partem quantamcunque voluiſſent, & darent operam ut inter has gentes amicitiam conciliarent. Poſtea egreſſæ ſunt veſte lugubri indutæ, & earum nonnullæ infantulos ſecum ferentes. Quum autem ad Sabinorum caſtra veniſſent lugentes, & ad omnium genua ſe proſternentes, magnam hominibus ipſas ſpectantibus miſericordiam commoverunt, neque quiſpiam lachrymas continere potuit. Et concilio ex ſenatus primoribus earum cauſſa convocato, rege jubente eas adventus ſui cauſſam exponere, tunc Herſilia, illius conſilii auctor & ejus legationis princeps, prolixa & ad affectus movendos compoſita oratione uſa eſt: ſuppliciter petens ut ſibi, quarum cauſſa hoc bellum ſuſceptum eſſe dicebant, deprecantibus pro viris pacem concederent. Quibus vero conditionibus bellum eſſet dirimendum, ipſos duces in unum coëuntes pro arbitrio decreturos, ad communem utilitatem ſpectantes. ¶ Atque his dictis omnes una cum ſuis liberis ad regis genua acciderunt, & proſtratæ jacuerunt, donec qui aderant eas è terra erexerunt, promittentes ſe facturos omnia quæ æqua eſſent & quæ fieri poſſent. Ac mox, quum eas ex concilio excedere juſſiſſent, conſultatione inter ſe habita, pacem faciendam eſſe decreverunt. Ac primum quidem induciæ inter has gentes factæ: deinde, regibus coëuntibus, amicitia etiam facta & fœdus ictum eſt. Quæ vero illi inter ſe pacti fuerunt, & quorum confirmandorum cauſſa jusjurandum interpoſuerunt, hæc ſunt: ut Romulus & Tatius eſſent Romanorum reges, pari poteſtate & pari honore fruentes: urbs vero vocaretur à conditore, idem Romæ nomen ſervans; & unuſquiſque civis Romanus, ut ante, appellaretur: ſed univerſi à Tatii patria, communi appellatione comprehenſi, Quirites vocarentur: & qui de Sabinis vellent Romæ degerent; &, communicatis utrinque ſacris, in tribus & curias diſtribuerentur. Hæc quum juraſſent, & aras ad fœdus faciendum erexiſſent in media ferme via, quæ ſacra vocatur, permixti inter ſe ſunt, atque cæteri duces cum copiis domum redierunt. Sed Tatius rex & cum eo tres viri illuſtriſſimi Romæ remanſerunt, & honores habuerunt, quibus eorum poſteritas adhuc fruitur; ſc. Valerius Voleſus, & Tallus cognomine Tyrannus, & poſtremus Metius Curtius, qui armatus paludem tranaverat: quibuſcum permanſerunt & alii cognati & clientes, non inferiores numero ipſis indigenis.

Romulus Romanorum REX I.

XLVI.

Fœdus inter Romanos & Sabinos

XLVII. ¶ Rebus autem compoſitis, viſum eſt regibus, quando ipſa multitudo non parum creviſſet,

a Deeſt *Vat.* b Ὀδυρόμεναί τε *Vat.* c Διομολογήσασθαι *Vat.* & *Ed. Steph.* d πρὸς τὸ κοινῇ συμφέρον *Vat.* e Τοσαῦτα *Vat.* f Nota variationem, προὔπεσον τῶν τοῦ βασιλέως γονάτων, quum paullo ſupra dixerit, προσπίπτουσαι τοῖς ἁπάντων γόνασι. *Sylb.* g Τέως pro ἕως poſitum, ut ſupra aliquoties. *Sylb.* Sed in *Cod. Vat.* ἕως. h Καὶ εἰς φράτρας *Vat.* i Συνεκεράσθησαν *Vat.* k Τίτος *Vat.* l Τῶν οἴκων διαφανεστάτων *Vat.* m *Lapus* habet *Voleſus*, uno σ, ut etiam *Liv.* l. 2 c. 18. ubi *Sigonius* pro *Voleſus* legit *Voluſus* ex *Capitolinis* lapidibus & *Feſti* lib. 13. *Sylb.* n Τάλλος in *Lapi Cod.* o Μέττιος *Vat.* ut ſupra. p Ἑταῖροί τε, καὶ συγγενεῖς *Vat.* q In *Ed. Steph.* non diſtinguitur poſt πελάται, ſed συγγενεῖς r Ἀριθμὸν *Vat.* ſ Ἡ πόλις εἰλήφει *Vat.* quod deſiderari ſuſpicatus eſt *Sylb.*

[illegible] RLX I. viſſe, duplicare patriciorum numerum, allectis in eum ordinem præter illuſtriſſimas familias totidem de colonis novis quot erant priores, quos & ipſos patricios vocarunt: ex quibus centum viros curiarum ſuffragiis creatos ad veterem ſenatorum numerum addiderunt. Atque in his quidem fere omnes hiſtoriæ Romanæ ſcriptores conſentiunt: ſed pauci quidam de numero adſcriptorum ſenatorum variant. non enim centum, ſed quinquaginta in Senatum allectos fuiſſe aſſerunt. De honoribus autem quos reges mulieribus dederunt, quod inter ſe amicitiam conciliaſſent, inter omnes Romanos ſcriptores non convenit. Eorum enim alii tradunt reges cum alia multa magnaque mulieribus largitos, tum etiam curias (quæ erant triginta, ut dixi) de ipſarum nomine nominaſſe: tot enim fuiſſe mulieres quæ legationem obierant. Sed Terentius Varro hac in parte illis non aſſentitur; aſſerens jam multo ante à Romulo hæc nomina curiis impoſita fuiſſe, quum primum multitudinem diviſit, partim quidem ab ipſis ducibus deſumpta, partim vero ab antiquis patriis: mulieres vero quæ legationem obierant, fuiſſe non triginta, ſed quingentas & triginta, tribus demptis. Et exiſtimat veriſimile non eſſe, reges tot mulieribus honorem ereptum paucis quibuſdam ſolis conceſſiſſe. Sed hæc neque ſilentio præterire, neque prolixiore, quam par erat, oratione perſequi viſum eſt mihi.

XLVIII. ¶ De Curibus autem, ex qua urbe Tatius ejuſque ſocii venerant (ipſa enim narratio poſtulat, ut de his etiam, qui & unde eſſent, dicam,) hæc accepimus. In agro Reatino, quo tempore Aborigines eum tenebant, virgo quædam indigena, clariſſimo genere prognata, choreas ducens in templum Enyalii ingreſſa eſt. Enyalium autem Sabini, & Romani ab illis edocti, Quirinum appellant: nihil tamen certi afferre poſſunt, utrum ſit Mars; an alius quis, qui eoſdem honores habeat. Alii enim arbitrantur de uno deo bellicorum certaminum præſide utrumque nomen dici: alii vero, hæc nomina duobus diis bellatoribus tribui. Illa igitur puella in templo hujus dei ſaltans, repente divino numine afflata eſt; &, relicta chorea, in dei adytum ſe curſu proripuit: deinde (ut omnes credunt) à deo compreſſa & gravida facta peperit filium nomine Modium, cognomine Fabidium; qui, quum ad virilem ætatem perveniſſet, formam non humanam ſed divinam habebat, & omnium in rebus bellicis clariſſimus fuit; cumque cœpit deſiderium urbis de ſuo nomine condendæ. Coacta igitur magna accolarum manu, perexiguo temporis ſpatio urbem, cui nomen

διπλάσιον τοῦ πρότερον ποιῆσαι τὸν τῶν [a] πατρικίων ἀριθμόν, προσκαταλέξαντας σὺν τοῖς ἐπιφανεστάτοις οἴκοις ἐκ τῶν ὕστερον ἐποικισάντων ἴσους τοῖς προτέροις νεωτέρους, οὓς ἐκάλεσαν πατρικίους· ἐξ ὧν ἑκατὸν ἄνδρας, οὓς αἱ φρᾶτραι προεχειρίσαντο, τοῖς ἀρχαίοις βουλευταῖς προσέγραψαν. [b] περὶ μὲν τούτων ὀλίγου δεῖν πάντες οἱ συγγράψαντες τὰς Ῥωμαϊκὰς ἱστορίας συμπεφωνήκασιν· ὀλίγοι δέ τινες περὶ τοῦ πλήθους τῶν προσκαταγραφέντων βουλευτῶν διαφέρονται. οὐ γὰρ ἑκατόν, ἀλλὰ πεντήκοντα τοὺς ἐπεισελθόντας εἰς τὴν βουλὴν ἀποφαίνουσι γενέσθαι. περὶ δὲ τῶν τιμῶν ἃς ταῖς γυναιξὶν οἱ βασιλεῖς ἀπέδοσαν, ὅτι συνήγαγον αὐτοὺς εἰς φιλίαν, οὐχ ἅπαντες [c] οἱ Ῥωμαίων συγγραφεῖς συμφέρονται. τινὲς μὲν γὰρ αὐτῶν γράφουσι τά τε ἄλλα πολλὰ καὶ μεγάλα δω- 112
ρήσασθαι ταῖς γυναιξὶ τοὺς ἡγεμόνας, καὶ δὴ καὶ τὰς φράτρας τριάκοντα οὔσας, ὥσπερ ἔφην, ἐπωνύμους τῶν γυναικῶν ποιῆσαι. τοσαύτας γὰρ εἶναι γυναῖκας τὰς ἐπιπρεσβευσαμένας. [d] Οὐάρρων δὲ Τερέντιος τοῦτ' αὐτοῖς τὸ μέρος οὐχ ὁμολογεῖ, [e] παλαίτερόν τι λέγων ἐν ταῖς κουρίαις τεθῆναι τὰ ὀνόματα ὑπὸ τοῦ Ῥωμύλου, κατὰ τὴν πρώτην τοῦ πλήθους διαίρεσιν, τὰ μὲν ἀπ' ἀνδρῶν ληφθέντα ἡγεμόνων, τὰ δ' ἀπὸ [f] πάντων· τὰς δ' ἐπὶ τὴν πρεσβείαν ἐξελθούσας γυναῖκας οὐ τριάκοντα εἶναί φησιν, ἀλλὰ [g] πεντακοσίας καὶ τριάκοντα τριῶν δεούσας· οἴεταί τε οὐδ' εἰκὸς εἶναι τοσούτων γυναικῶν τιμὴν ἀφελομένους τοὺς βασιλεῖς, ὀλίγαις ἐξ αὐτῶν δοῦναι μόναις. ἀλλ' ὑπὲρ μὲν τούτων οὔτε μηδένα ποιήσασθαι λόγον, οὔτε πλείω γράφειν τῶν ἱκανῶν ἐφαίνετό μοι. Περὶ δὲ τῆς Κυριτῶν πόλεως, ἐξ ἧς οἱ περὶ τὸν Τάτιον ἦσαν· ἀπαιτεῖ γὰρ ἡ διήγησις καὶ περὶ τούτων, οἵτινες καὶ ὁπόθεν ἦσαν, εἰπεῖν· τοσαῦτα παρελάβομεν. ἐν τῇ Ῥεατίνων χώρᾳ, καθ' ὃν χρόνον Ἀβοριγῖνες αὐτὴν κατεῖχον, παρθένος τις ἐπιχωρία τοῦ πρώτου γένους εἰς ἱερὸν ἦλθεν Ἐνυαλίου χορεύσουσα· τὸν δ' Ἐνυάλιον οἱ Σαβῖνοι, καὶ παρ' ἐκείνων [h] οἱ Ῥωμαῖοι μαθόντες, [i] Κυρῖνον ὀνομάζουσιν, οὐκ ἔχοντες εἰπεῖν τὸ ἀκριβές, εἴτε Ἄρης ἐστίν, εἴτε ἕτερός τις [k] ὁμοίας Ἄρῃ τιμὰς ἔχων. οἱ μὲν γάρ, ἐφ' ἑνὸς οἴονται θεοῦ πολεμικῶν ἀγώνων ἡγεμόνος ἑκάτερον τῶν ὀνομάτων [l] κατηγορεῖσθαι· οἱ δέ, κατὰ [m] δυοῖν τάττεσθαι δαιμόνων πολεμιστῶν τὰ ὀνόματα. ἐν δὲ τῷ τοῦ θεοῦ τεμένει χορεύουσα ἡ παῖς ἔνθεος ἄφνω γίνεται, καὶ καταλιποῦσα τὸν χορόν, εἰς τὸν σηκὸν εἰστρέχει τοῦ θεοῦ. ἔπειτα ἐγκύμων ἐκ τοῦ [n] δαίμονος, ὡς ἅπασιν ἐδόκει, γενομένη, τίκτει παῖδα, [o] Μόδιον ὄνομα, Φαβίδιον ἐπίκλησιν· ὃς ἀνδρωθεὶς μορφήν τε οὐ κατ' ἄνθρωπον, ἀλλὰ δαιμόνιον ἴσχει, καὶ τὰ πολέμια πάντων γίνεται λαμπρότατος· καὶ αὐτὸν εἰσέρχεται πόθος οἰκίσαι πόλιν ἀφ' ἑαυτοῦ. συναγαγὼν δὴ χεῖρα πολλὴν τῶν περὶ ἐκεῖνα τὰ χωρία οἰκούντων, ἐν ὀλίγῳ πάνυ χρόνῳ κτίζει τὰς καλουμένας

a Fortaſſe legendum πατέρων: ut ſenſus ſit, veteres ſenatores dictos fuiſſe *patres*, novitios vero *patricios*. aut v. 4. legendum οὓς καὶ αὐτοὺς ἐκάλεσαν πατρικίους, cui lectioni favent quæ infra narrantur p. 123. *Sylb.* *b* Περὶ μὲν οὖν *Vat.* *c* Deeſt *Vat.* *d* Videtur dicendum potius Τερέντιος δὲ Οὐάρρων ut alibi. *Port.* *e* Παλαίτερον τε *Vat.* Pro τι legendum ἔτι vel ἤδη, expuncta ſeq. præpoſitione ἐν. *Sylb.* Vel pro ἐν reponendum ἐπὶ, vel certe tollendum. *Port.* *f* Πάντων agnoſcit etiam *Lapi* verſio: at *Gelenius* legit τῶν πάλαι πατρίδων, *à veteribus patriis.* quam lectionem etiam ſequutus eſt *Port.* *g* Πεντακοσίας τε καὶ τς. *l* at Πεντακοσίας καὶ τριάκοντα καὶ τρεῖς. διὸ οὐδὲ οἴεται εἰκ. *Cod. Ven.* Sed nobiſcum conſentit *Lapus.* *h* Deeſt *Vat.* *i* Κύριον *Cod. Ven.* minus recte. *Sylb.* *k* Ὅμοιος *Vat.* *l* Κατηγορεῖσθαι *Vat.* *m* Δύο *Vat.* *n* Θεοῦ pro δαίμονος habet *Cod. Ven.* *o* Μέδιον ὄνομα, Φίδιον ἐπίκλησιν legendum cenſet *Portus.* atque in errore *Dionyſium* verſari, dum ex jurisjurandi formula ME-DIUS-FIDIUS (quæ vel Deum Fidei Præſidem, vel Herculem Jovis Filium reſpicit,) exiſtimavit illius nomen fuiſſe *Medium*, cognomen vero *Fidium.* Vide *Fam. Nardi* Rom. Vet. l. 4. c. 6. *Voſſii* Etymolog. v. ME-DIUS-FIDIUS. & *Olai Borrichii* Diſſert. de Antiqua Rom. urbis facie.

λουμένας [a] Κύρεις· ὡς μέν τινες ἱστοροῦσιν, ἐπὶ τοῦ δαίμονος, ἐξ οὗ γενέσθαι αὐτὸν λόγος εἶχε, τοὔνομα τῇ πόλει θέμενος· ὡς δ' ἕτεροι γράφουσιν, ἐπὶ τῆς αἰχμῆς· Κύρεις γὰρ οἱ Σαβῖνοι τὰς αἰχμὰς καλοῦσιν. ταῦτα μὲν οὖν Τερέντιος Οὐάρρων γράφει. [b] Ζηνόδοτος δὲ Τροιζήνιος συγγραφεὺς Ὀμβρικοῦ ἔθνους, αὐθιγενεῖς ἱστορεῖ τὸ μὲν πρῶτον οἰκῆσαι περὶ τὴν καλουμένην Ῥεατίνην· ἐκεῖθεν δὲ ὑπὸ Πελασγῶν ἐξελαθέντας, εἰς ταύτην ἀφικέσθαι τὴν γῆν, ἔνθα νῦν οἰκοῦσιν· καὶ μεταβαλόντας ἅμα τῷ τόπῳ τοὔνομα, Σαβίνους ἐξ Ὀμβρικῶν προσαγορευθῆναι. Κάτων δὲ Πόρκιος
113 τὸ μὲν ὄνομα τῷ Σαβίνων ἔθνει τεθῆναί φησιν [c] ἐπὶ Σαβίνου τοῦ Σάγκου, δαίμονος ἐπιχωρίου. τοῦτον δὲ τὸν [d] Σάγκον ὑπό τινων Πίστιον [e] καλεῖσθαι Δία. πρώτην δ' αὐτῶν οἴκησιν ἀποφαίνει γενέσθαι κώμην τινὰ καλουμένην [f] Τεστρίναν, ἄγχου πόλεως Ἀμιτέρνης κειμένην· ἐξ ἧς ὁρμηθέντας [g] τότε" [h] τοὺς" Σαβίνους εἰς τὴν Ῥεατίνην ἐμβαλεῖν, Ἀβοριγίνων [i] ἅμα κατοικούντων, καὶ πόλιν αὐτῶν τὴν ἐπιφανεστάτην [k] Κοτύνας πολέμῳ χειρωσαμένους κατασχεῖν. ἐκ δὲ τῆς Ῥεατίνης ἀποικίας ἀποστείλαντας ἄλλας τε πόλεις κτίσαι πολλάς, ἐν αἷς οἰκεῖν [l] ἀτειχίστοις, καὶ δὴ καὶ τὰς προσαγορευομένας Κύρεις· χώραν δὲ κατασχεῖν τῆς μὲν Ἀδριανῆς θαλάττης ἀπέχουσαν ἀμφὶ τοὺς ὀγδοήκοντα καὶ διακοσίους σταδίους, τῆς δὲ Τυρρηνικῆς τετταράκοντα πρὸς διακοσίοις· μῆκος δὲ αὐτῆς εἶναί φησιν ὀλίγῳ μεῖον [m] χιλίων σταδίων. ἔστι δέ τις καὶ ἄλλος ὑπὲρ τῶν Σαβίνων ἐν ἱστορίαις ἐπιχωρίοις λεγόμενος λόγος· ὡς Λακεδαιμονίων ἐποικησάντων αὐτοῖς, καθ' ὃν χρόνον ἐπιτροπεύων Εὔνομον τὸν ἀδελφιδοῦν Λυκοῦργος ἔθετο τῇ Σπάρτῃ τοὺς νόμους. ἀχθομένους γάρ τινας τῇ σκληρότητι τῆς νομοθεσίας, καὶ διαστάντας ἀπὸ τῶν ἑτέρων, οἴχεσθαι τὸ παράπαν ἐκ τῆς πόλεως. ἔπειτα διὰ πελάγους πολλοῦ φερομένους, εὔξασθαι τοῖς θεοῖς· πόθον γάρ τινα ὑπελθεῖν αὐτοὺς ὁποιασδήποτε γῆς· εἰς ἣν ἂν ἔλθωσι πρώτην, ἐν αὐτῇ [n] κατοικῆσαι. κατασχέντας δὲ [o] τῆς Ἰταλίας" περὶ τὰ καλούμενα [p] Πωμεντῖνα πεδία, τό, τε χωρίον ἐν ᾧ πρῶτον ὡρμίσαντο, [q] Φερωνίαν ἀπὸ τῆς πελαγίου φορήσεως ὀνομάσαι· καὶ θεᾶς ἱερὸν ἱδρύσασθαι [r] Φερωνίας, ᾗ τὰς εὐχὰς ἔθεντο· ἣν νῦν, ἑνὸς ἀλλαγῇ γράμματος, [s] Φαρωνίαν καλοῦσιν. ἐκεῖθεν δ' ὁρμηθέντας αὐτῶν τινας, συνοίκους τοῖς Σαβίνοις γενέσθαι· καὶ διὰ τοῦτο πολλὰ τῶν νομίμων εἶναι Λακωνικά, μάλιστα δὲ τὸ φιλοπόλεμόν τε καὶ [t] τὸ" λιτοδίαιτον, καὶ τὸ παρὰ πάντα τὰ ἔργα τοῦ βίου σκληρόν. ὑπὲρ μὲν δὴ τοῦ Σαβίνων γένους ταῦθ' ἱκανά.

Οἱ δὲ περὶ τὸν Ῥωμύλον καὶ Τάτιον τήν τε πόλιν εὐθὺς ἐποίουν μείζονα, προσθέντες ἑτέρους αὐτῇ δύο λόφους, τόν τε Κυρίνιον κληθέντα καὶ τὸν [u] Καίλιον· καὶ διελόμενοι τὰς οἰκήσεις χωρὶς ἀλλήλων, δίαιταν ἐν τοῖς ἰδίοις ἑκάτεροι χωρίοις ἐποιοῦντο. Ῥωμύλος μὲν τὸ [x] Παλάτιον κατέχων, καὶ τὸ

Cures, condidit; ut nonnulli produnt*, à deo, ex quo eum ortum eſſe rumor erat, nomine urbi impoſito: ſed, ut alii ſcribunt, ab haſta. haſtas enim Sabini vocant Cures. Atque hæc quidem Terentius Varro ſcribit. *[illegible]*

XLIX ¶ At Zenodotus Trœzenius hiſtoricus tradit, Umbrorum gentis indigenas primum quidem habitaſſe in eo agro, qui Reatinus vocatur: inde vero expulſos à Pelaſgis in hunc agrum veniſſe, ubi nunc habitant; &, gentis nomine una cum ipſis ſedibus mutato, Sabinos pro Umbris appellatos. At Porcius Cato nomen Sabinorum genti inditum fuiſſe ait à Sabino, filio Sanci, qui erat loci illius genius. Hunc autem Sancum à nonnullis vocari Dium Fidium. Primas autem eorum ſedes aſſerit fuiſſe vicum quendam nomine Teſtrinam, ſitum prope urbem Amiternum: unde Sabinos profectos in agrum Reatinum irruptionem feciſſe *dicit*, ubi tunc Aborigines ſimul habitabant; & Cotynas, urbem eorum nobiliſſimam, armis captam tenuiſſe. Ex agro autem Reatino coloniis miſſis, cum alias multas urbes condidiſſe, quas immunitas incolebant, tum etiam eam quæ Cures vocatur. Agrum autem occupaſſe diſtantem ab Adriatico mari circiter ducenta & octoginta ſtadia, à Tyrrheno circiter ducenta & quadraginta. Ejus autem longitudinem mille ſtadiis paullo minorem eſſe tradit. Eſt autem etiam alia opinio de Sabinis in illius regionis hiſtoriis. Ajunt enim, Lacedæmonios cum illis habitaſſe, quo tempore Lycurgus, tutor Eunomi fratris filii, leges Spartanis condidit. Nonnullos enim, illam legum ſeveritatem moleſte ferentes, & ab aliis ſecedentes, ex urbe omnino exceſſiſſe. Deinde, longo maris tractu enavigato, diis voviſſe (deſiderium enim qualiſcunque terræ eos ſubiiſſe) quo terrarum primum appuliſſent, ſe ibi habitaturos. Delatos autem ad campos Italiæ, qui Pomentini vocantur, & agrum, quo primum appulerant, Feroniam vocaſſe, ab ipſa maris navigatione, in qua ipſis contigerat ut huc illuc ferrentur; & deæ Feroniæ templum erexiſſe, cui vota nuncuparant: quam jam, unius literæ immutatione, Faroniam vocant. Inde autem profectos nonnullos eorum cum Sabinis habitaſſe: & propterea multa eorum inſtituta eſſe Laconica, præcipue vero belli ſtudia & frugalitatem, & in omnibus vitæ officiis duritiem. Atque hæc de Sabinorum origine ſufficiunt.

L. ¶ Cæterum Romulus & Tatius ſtatim urbem auxerunt, additis illi aliis duobus collibus, Quirinali & Cælio: & diviſis ſedibus, ita ut aliæ ab aliis eſſent ſeparatæ, utrique in propriis regionibus ſeorſum degebant. Romulus enim tenebat Palatium & montem Cælium, *Romulus & Tatius una imperant*

a Κυρεῖς in Ed. Steph. Græcis auctoribus etiam ſingulari numero Κυρις ſive Κυρι, Latinis plurali ſemper effertur. b Hic locus Caſaubono de mendo ſuſpectus, qui fatetur ſe neſcire quam recte dicatur ipſi Zenodotus ὁ συγγραφεὺς [illegible]. Portus quidem hoc modo legit, Ζηνόδοτος δὲ Τροιζήνιος συγγραφεύς, Ὀμβρικὸν ἔθνος αὐθιγενεῖς ἱστορεῖ &c. c Ita [illegible] Ἐπὶ Σαβίνου τοῦ Σάγκου R. Steph. Ἐπὶ Σαβίνου τοῦ Σάγκου in Notis malit Sylb. Vide Annott. d Ita Sylb. Σάγκον in Ed. Steph. pro quo nonnulli Σάκτον (ut apud Dionyſium l. 4.) & v. pr. Σάκτου reponendum cenſent. e Καλεῖσθαι καὶ Δία Vat. f [illegible] Vat. & Lapi Cod. Utra lectio præferenda ſit, plane incertum. g Deeſt in Ed. Steph. h Omittit [illegible] tuendum adverbium αὐτοῦ, id eſt αὐτόθι, vel ſimile. Sylb. k Κοτυλίας malint Glareanus & [illegible] Lapus. l Ἀτειχίστους Vat. quod & Gelenio placuit & Port. m Σταδίων χιλίων Vat. n [illegible] & Lapi verſione. p Latini ſine n efferre ſolent, & quandoque interunt p [illegible] φαρωνίας Vat. ſ Φαρωνείαν Vat. t Abeſt Vat. u Κοίλιον Vat. ubique. x Παλ[illegible] Vat. [illegible]

Romulus Romanorum REX I.

Cælium, is enim Palatio eſt contiguus: Tatius vero Capitolium, quod etiam ab initio occuparat, & collem Quirinalem. In planitie autem Capitolio ſubjecta, exciſa ſylva quæ in ea erat, & maxima ex parte ſtagno (quod propter illius loci concavitatem abundabat aquis, quæ de vicinis montibus eo confluebant) terra congeſta repleto, forum conſtituerunt, quo ad hanc uſque diem Romani utuntur. Et hîc habebant concilia, in Vulcani templo, quod parum ſupra forum eminet, de rebus ad rempublicam pertinentibus agentes. Et templa erexerunt, araſque conſecrarunt diis quibus in pugna voverant: Romulus quidem, Jovi Statori, ad portam quæ vocatur Mugonia, quæ à via ſacra ad Palatium ducit: quod deus ejus precibus exauditis exercitus fugam ſtitiſſet; &, ut ad vim propulſandam ſe converteret, effeciſſet. Tatius vero & Soli, & Lunæ, & Saturno, & Rheæ, præterea & Veſtæ, & Vulcano, & Dianæ, & Marti, & diis aliis, quorum nomina Græco ſermone efferre difficile eſſet: & in omnibus curiis Junoni Quiritiæ menſas dicavit, quæ ad hanc uſque ætatem exſtant. Annos igitur quinque ſimul regnarunt in nulla re diſcordes, quo temporis ſpatio communibus auſpiciis contra Camerinos expeditionem ſuſceperunt. Camerini enim, quum latrocinia exercerent, & eorum agros valde vaſtarent, non conveniebant tamen ad cauſſam dicendam, licet ſæpe evocati fuiſſent: quos quum acie viciſſent (cum illis enim conflixerant) & poſtea eorum urbe expugnata per vim cepiſſent, armis ſpoliarunt, & tertia agri parte mulctarunt: quem quum illi iterum infeſtarent, tertio die eductis copiis, & fuſis fugatiſque illis, res omnes eorum ſuis militibus diſtribuerunt; ipſis vero hominibus permiſerunt, ut quotquot vellent Romæ habitarent. Erant autem circiter quatuor millia hominum, quos in curias diſtribuerunt, & eorum urbem coloniam Romanam fecerunt. Albanorum autem colonia erat Cameria, multis annis ante Romam condita. Olim autem fuit Aboriginum valde nobile domicilium.

Cameria colonia Rom. facta.

LI.

Tatii interitus.

¶ Sexto autem anno civitatis principatus ad unum Romulum rediit, exſtincto Tatio per inſidias, quas communi conſenſu Lavinienſium optimates ei tali de cauſſa ſtruxerunt. Quidam ex Tatii amicis cum prædatorum manu, facta in agrum Lavinienſem excurſione, multas res eorum rapuerant, & pecoris greges abegerant: horum autem qui opem tulerant, alios trucidarunt, alios fauciarunt. Quum autem legati, ab illis qui injuriam acceperant, miſſi fuiſſent, & ſibi ſuum jus tribui poſtularent, Romulus æquum eſſe cenſuit ut maleficii auctores injuriam paſſis dederentur, ut ad ſupplicium abducerentur: *at Tatius,

Καίλιον ὄρος· ἔστι δὲ τῷ Παλατίῳ προσεχές· Τάτιος δὲ [a] τὸ Καπιτώλιον, ὅπερ ἐξ ἀρχῆς κατέσχε, καὶ τὸν Κυρίνιον ὄχθον. τὸ δ' ὑποκείμενον τῷ Καπιτωλίῳ πεδίον, ἐκκόψαντες τὴν ἐν αὐτῷ πεφυκυῖαν ὕλην, καὶ τῆς λίμνης, ἣ δὴ διὰ τὸ κοῖλον εἶναι τὸ χωρίον [b] ἐπλήθυνε τοῖς κατιοῦσιν ἐκ τῶν ὀρῶν νάμασι, τὰ πολλὰ χώσαντες, ἀγορὰν αὐτόθι κατεστήσαντο, ᾗ καὶ νῦν ἔτι χρώμενοι Ῥωμαῖοι διατελοῦσι· καὶ τὰς συνόδους ἐνταῦθα ἐποιοῦντο, ἐν Ἡφαίστου χρηματίζοντες ἱερῷ, μικρὸν [c] ἐπανεστηκότι τῆς ἀγορᾶς. ἱερά τε ἱδρύσαντο καὶ βωμοὺς καθιέρωσαν, [d] οἷς ηὔξαντο κατὰ τὰς μάχας θεοῖς· Ῥωμύλος μὲν, Ὀρθωσίῳ Διὶ παρὰ ταῖς καλουμέναις [e] Μυκωνίσι πύλαις, αἳ φέρουσιν εἰς τὸ Παλάτιον ἐκ τῆς ἱερᾶς ὁδοῦ, ὅτι τὴν στρατιὰν αὐτοῦ φυγοῦσαν ἐποίησε θεὸς [f] ὑπακοῦσαι ταῖς εὐχαῖς, στῆναί τε καὶ πρὸς ἀλκὴν τραπέσθαι. Τάτιος δὲ, ἡλίῳ τε καὶ σελήνῃ, καὶ Κρόνῳ, καὶ Ῥέᾳ· πρὸς δὲ τούτοις, Ἑστίᾳ, καὶ Ἡφαίστῳ, καὶ Ἀρτέμιδι, καὶ Ἐνυαλίῳ, καὶ ἄλλοις θεοῖς ὧν χαλεπὸν ἐξειπεῖν Ἑλλάδι γλώττῃ τὰ ὀνόματα· ἐν ἁπάσαις τε ταῖς κουρίαις Ἥρᾳ τραπέζας [g] ἔθετο Κυριτίᾳ λεγομένῃ, αἳ καὶ εἰς τόδε χρόνου κεῖνται. ἔτη μὲν οὖν πέντε συνεβασίλευσαν ἀλλήλοις, ὑπὲρ οὐδενὸς διαφερόμενοι χρήματος, ἐν οἷς κοινὴν πρᾶξιν ἀπεδείξαντο τὴν ἐπὶ [h] Καμερίνους στρατείαν. λῃστήρια γὰρ ἐκπέμποντες οἱ Καμερῖνοι καὶ πολλὰ τὴν χώραν αὐτῶν κακοῦντες, οὐ συνέβαινον ἐπὶ δίκην, πολλάκις ὑπ' αὐτῶν καλούμενοι· οὓς ἐκ [i] παρατάξεως νικήσαντες· ἐχώρησε γὰρ αὐτοῖς ὁμόσε· καὶ μετὰ ταῦτα ἐκ τειχομαχίας κατὰ κράτος αὐτοὺς ἑλόντες, ὅπλα μὲν ἀφείλοντο, καὶ χώρας ἐζημίωσαν τῇ τρίτῃ μερίδι· ἣν λυμαινομένων, τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐπεξελθόντες καὶ τροπωσάμενοι αὐτοὺς, τὰ μὲν αὐτῶν ἅπαντα τοῖς σφετέροις πολίταις διεῖλον, αὐτοὺς δὲ τοὺς ἀνθρώπους ὁπόσοι ἐβούλοντο ἐν Ῥώμῃ κατοικεῖν, εἴασαν. ἐγένοντο δ' ὡς τετρακισχίλιοι, οὓς ταῖς φρατρίαις ἐπεμέρισε, καὶ τὴν πόλιν αὐτῶν ἀποικίαν Ῥωμαίων ἐποίησε. ἦν δὲ Ἀλβανῶν [k] ἀπόκτισις ἡ [l] Καμερία, πολλοῖς χρόνοις ἀποταλεῖσα πρότερον τῆς Ῥώμης· τὸ δ' ἀρχαῖον, Ἀβοριγίνων οἴκησις ἐν ταῖς πάνυ ἐπιφανής.

Ἐνιαυτῷ δὲ ἕκτῳ περιίσταται πάλιν εἰς ἕνα τὸν Ῥωμύλον ἡ τῆς πόλεως ἀρχὴ, Τατίου τελευτήσαντος ἐξ ἐπιβουλῆς ἣν συνέστησεν ἐπ' αὐτῷ [m] Λαβινιατῶν οἱ κορυφαιότατοι συμφρονήσαντες, ἀπὸ τοιαύτης αἰτίας· τῶν ἑταίρων τινὲς τοῦ Τατίου λῃστήριον ἐξαγαγόντες εἰς τὴν Λαβινιατῶν χώραν, χρήματά τε αὐτῶν ἥρπασαν πολλὰ, καὶ βοσκημάτων ἀπήλασαν ἀγέλας· τῶν δ' ἐπιβοηθούντων οὓς μὲν ἀπέκτειναν, οὓς δὲ ἐτραυμάτισαν. ἀφικομένης δὲ πρεσβείας παρὰ τῶν ἠδικημένων, καὶ τὰ δίκαια ἀπαιτούσης, ὁ μὲν Ῥωμύλος ἐδικαίωσε παραδοῦναι τοὺς δράσαντας τοῖς ἀδικηθεῖσιν ἀπάγειν· ὁ δὲ Τάτιος

τῷ

a Τὸν Καπιτώλιον, ὅνπερ *Vat.* *b* Ἐπλήθυε *Vat.* *c* Simili ſtructura *Dioſcorides* dicit τὰς ἐπανισταμένας τῶν ὑδάτων πομφόλυγας. *Sylb.* *d* Fortaſſe melius, ſi οὓς legas, ut referatur ad βωμοὺς. i. e. *quas aras diis voverant. Portus.* *e* Μυρώνισι *Vat.* *f* Abſurde dicitur ἐποίησε θεὸς τὴν στρατιὰν ὑπακοῦσαι ταῖς εὐχαῖς, contra vero iſtud rationi eſt conſentaneum θεὸς ὑπακούσας ταῖς εὐχαῖς ἐποίησε &c. adeo ut minime dubitandum ſit, quin illud ὑπακοῦσαι in ὑπακούσας mutare oporteat. *Steph.* Quæ *Stephani* conjectura firmatur ex *Cod. Vat.* in quo ἐποίησεν ὁ θεὸς ὑπακούσας. atque ita *Lapus*, nam vertit *votis annuens.* *g* Si pluraliter malis ἔθεντο, facile aſſentiar. *Sylb.* *h* Καμερηνοὺς *Vat.* *i* Παρατάξεως τε νικ. *Vat.* *k* Ἀποίκησις *Vat.* atque ita legendum eſſe docuit *Berkel.* ad *Steph.* p. 441. *l* Καμερία & Gentile Καμερῖνοι *Stephano Byzant.* *m* Ex *Livio* & *Plutarcho* perſpicuum eſt Tatium non à Lavinatibus (etſi Lavinii) ſed à Laurentibus fuiſſe occiſum: quare neceſſe eſt ut pro Λαβινιατῶν hîc & mox iterum Λαυρεντῶν legamus. *Lapi* codices Λαυρεντίων utroque loco habuerant, ut conſtat ex Verſione *Caſ.* * Tatius vero ambitus à locis nequaquam æquum eſſe arbitrabatur &c. *Lapus.*

a Πρὸ

τῶν ἑταίρων περιεχόμενος, οὐκ ἠξίου [a] πρὸς δίκην τινὰς ὑπ' ἐχθρῶν ἀνάγεσθαι, καὶ ταῦτα πολίτας ὄντας ὑπὸ ξένων· δικάζεσθαι δ' [b] αὐτοῖς [c] ἐκέλευσε τοὺς ἀδικεῖσθαι λέγοντας εἰς Ῥώμην ἀφικομένους. οἱ μὲν δὲ πρέσ-
113 βεις οὐδὲν εὑρόμενοι τῶν δικαίων, ἀγανακτοῦντες ἀπῄεσαν. ἀκολουθήσαντες δ' αὐτοῖς τῶν Σαβίνων τινὲς ὑπ' ὀργῆς, ἐσκηνωμένοις παρὰ τὴν ὁδόν· ἑσπέρα γὰρ αὐτοὺς κατέλαβεν· ἐπιτίθενται καθεύδουσι, καὶ τά τε χρήματ' αὐτοὺς ἀφαιροῦνται, καὶ ὁπόσους ἐν ταῖς κοίταις ἔτι κατέλαβον ἀποσφάττουσιν· ὅσοις δὲ ταχεῖα τῆς ἐπιβουλῆς αὐτῶν αἴσθησις ἐγένετο καὶ τοῦ διαφυγεῖν δύναμις, εἰς τὴν πόλιν ἀφικνοῦνται. μετὰ τοῦτο ἔκ τε [d] Λαβινίου πρέσβεις ἀφικόμενοι καὶ ἐξ ἄλλων πόλεων συχνῶν, κατηγόρουν τῆς παρανομίας, καὶ πόλεμον παρήγγελλον εἰ μὴ τεύξονται τῆς δίκης. Ῥωμύλῳ μὲν οὖν δεινόν, ὥσπερ ἦν, τὸ περὶ τοὺς πρεσβευτὰς ἐφαίνετο πάθος, καὶ ταχείας ἀφοσιώσεως δεόμενον, ὡς ἱεροῦ καταλυομένου νόμου. καὶ οὐδὲν ἔτι [e] ἀμελήσας, ὡς εἶδεν ὀλιγωροῦντα τὸν Τάτιον, αὐτὸς συνέλαβε τοὺς ἐνόχους τῷ ἄγει, καὶ δήσας παρέδωκε τοῖς πρεσβευταῖς ἀπάγειν. Τατίῳ δὲ θυμός τε εἰσέρχεται τῆς ὕβρεως, ἣν [f] ἀπὸ τοῦ συνάρχοντος ἡγεῖτο ὑβρίσθαι κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν ἀνδρῶν, καὶ οἶκτος τῶν ἀπαγομένων· ἦν γὰρ καὶ συγγενής τις αὐτοῦ τῷ ἄγει ἔνοχος· [g] καὶ αὐτίκα τοὺς στρατιώτας ἀναλαβών, ἀφείλετο τοὺς ἀπαγομένους. χρόνου δὲ οὐ πολλοῦ διελθόντος, ὡς μέν τινές φασιν, ἅμα Ῥωμύλῳ παραγενόμενος εἰς τὸ Λαβίνιον ἕνεκα θυσίας ἣν ἔδει τοῖς πατρῴοις θεοῖς ὑπὲρ τῆς πόλεως θῦσαι τοὺς βασιλεῖς, συστάντων ἐπ' αὐτὸν τῶν ἑταίρων τε καὶ γένει προσηκόντων τοῖς ἀνῃρημένοις πρέσβεσιν, ἐπὶ [h] τῷ βωμῷ ταῖς μαγειρικαῖς σφαγίσι καὶ τοῖς βουπόροις ὀβελοῖς παιόμενος ἀποθνήσκει. ὡς δ' οἱ περὶ Λικίνιον γράφουσιν, οὐ μετὰ Ῥωμύλου παραγενόμενος, οὐδὲ χάριν ἱερῶν, ἀλλὰ μόνος, ὡς πείσων τοὺς ἀδικηθέντας ἀφεῖναι τοῖς δεδρακόσι τὴν ὀργήν· [i] ἀγανακτήσαντός τε τοῦ πλήθους ἐπὶ τῷ μὴ [k] παραδεδόσθαι σφίσι τοὺς ἄνδρας, [l] ὥς τε Ῥωμύλος ἐδικαίωσε καὶ ἡ τῶν Ῥωμαίων ἔκρινε βουλή, καὶ τῶν προσηκόντων τοῖς [m] τεθνεῶσι κατὰ πλῆθος ὁρμησάντων ἐπ' αὐτόν, ἀδύνατος ὢν ἔτι διαφυγεῖν τὴν ἐκ χειρὸς δίκην, καταλευσθεὶς ὑπ' αὐτῶν ἀποθνήσκει. Τάτιος μὲν οὖν τοιαύτης τελευτῆς ἔτυχε, τρία μὲν ἔτη πολεμήσας Ῥωμύλῳ, πέντε δὲ συνάρξας. θάπτεται δὲ [n] εἰς Ῥώμην [o] κοσμηθεὶς ἐντίμῳ ταφῇ, καὶ χοὰς αὐτῷ καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ἡ πόλις ἐπιτελεῖ δημοσίας.

Ῥωμύλος δὲ μόνος ἐπὶ τὴν ἀρχὴν τὸ δεύτερον καταστάς, τό, τε ἄγος ἀφοσιοῦται τὸ περὶ τοὺς πρέσβεις γενόμενον, προειπὼν τοῖς ἐργασαμένοις τὸ μύσος ὕδατος εἴργεσθαι καὶ πυρός· ἐπεφεύγεσαν γὰρ ἐκ τῆς πόλεως ἅπαντες ἅμα τῷ τὸν Τάτιον ἀποθανεῖν· καὶ τῶν [p] Λαβινιατῶν

amicorum cauſſam defendens, indignum judicabat aliquos ab inimicis *alio* in judicium vocari; præſertim vero cives Romanos à peregrinis. Quare juſſit eos, qui de injuria ſibi illata querebantur, Romam profectos, jure cum adverſariis diſceptare. Legati igitur, quum nihil æqui impetrare potuiſſent, indignabundi diſceſſerunt. Illos autem ſequuti quidam Sabini irati, in tentoriis juxta viam (nox enim eos oppreſſerat) dormientes invaſerunt, & pecuniis ſpoliarunt, & quotquot deprehenderunt adhuc jacentes in cubilibus jugularunt. Qui vero inſidias eorum ſtatim præſentire & evadere potuerunt, in urbem *ſuam* redierunt. Poſtea tam è Lavinio quam ex multis aliis civitatibus legati miſſi ſunt, qui de violato jure gentium conquererentur, & bellum indicerent, niſi jus ſuum obtinerent.

Romulus Romanorum REX I

LII.

¶ Ac Romulo quidem grave videbatur, (ut revera erat) id quod legatis acciderat: idque expiatione matura egere exiſtimabat, quod lex ſanctiſſima violata fuiſſet. Nec re diutius neglecta, quum animadvertiſſet Tatium hoc parvi facere, ipſemet comprehendit homines huic piaculo obnoxios, & vinctos legatis abducendos tradidit. Tatium vero ira ob iſtam contumeliam ſubiit, qua ſe à ſuo regni ſocio affectum ajebat, ob illorum hominum deditionem; ſimul etiam commotus eſt miſericordia eorum qui abducebantur, nam & quidam ejus cognatus huic piaculo obnoxius erat. Atque ſtatim militibus ſtipatus, eos qui abducebantur, eripuit. Non multo autem poſt (ut nonnulli ajunt) cum Romulo profectus Lavinium ſacrificii cauſſa, quod diis patriis oportebat pro civitatis ſalute à regibus fieri, facta in eum conſpiratione, à legatorum cæſorum amicis & affinibus, ad ipſam aram, cultris culinariis & verubus magnis percuſſus cecidit. Sed, ut Licinius ſcribit, quum neque cum Romulo, neque ſacrorum cauſſa eo iviſſet, ſed ſolus ſuaſurus læſis, ut iram in ſontes remitterent, plebe ægre ferente quod illi viri ſibi dediti non fuiſſent (ut & Romulus æquum eſſe cenſuerat, & ipſe Romanorum ſenatus decreverat) & ab hominum cæſorum cognatis magna manu facto in eum impetu, quum non poſſet amplius effugere præſentem vindictam, lapidibus ab illis obrutus interiit. Hic igitur fuit finis Tatii, qui tres annos bellum cum Romulo geſſerat, & cum eo quinque regnarat. Romam autem delatus honorifico funere ſepultus fuit, & quotannis civitas publice ejus manibus fert inferias.

LIII.

¶ Romulus autem, denuo ſolus principatum adeptus, piaculum illud legatorum cæſorum expiavit, illis omnibus qui id ſcelus perpetrarant aqua & igne interdicens, (omnes enim ſtatim poſt Tatii mortem ex urbe fugerant) & Lavinienſes, qui conſpi-

a Πρὸ δίκης *Vat.* & *Lapi Cod.* *b* Αὐτοὺς potius legendum, quod cum ſequentibus melius conveniat. Si vero αὐτοῖς retineamus, & paullo poſt τοῖς ἀδικεῖσθαι λέγουσιν εἰς Ῥώμην ἀφικομένοις reſcribendum. *Portus.* *c* Ἐκέλευε τοὺς ἠδικῆσθαι *Vat.* *d* Etiam hîc Λαβινίου pro Λαυρέντου ſcriptum puto: etſi non aliter *Lapi* codices. *Caſ.* *e* Rectius legemus μελλήσας, ut *Lapus* etiam vertit, *nibil contatus. Sylb.* & *Port.* Optime in *Cod. Vat.* διαμελλήσας. *f* Ὑπὸ τοῦ *Vat.* *g* Καὶ αὐτίκα τοὺς στρατιώτας ἀναλαβὼν ἐβοήθει διὰ τάχους, ἐν ὁδῷ τε οὔσας τοὺς πρέσβεις καταλαβὼν ἀφείλετο &c. *Vat.* neque aliter *Lapi Cod.* nam vertit, *aſſumptiſque ſtatim militibus auxilio celerrime aſſuit, adipiſcenſque legatos in via deditos eis homines abſtulit.* *h* Τῶν βωμῶν *Vat.* *i* Ἀγανακτησάντων δὲ τοῦ *Vat.* *k* Παραδίδοσθαι *Vat.* *l* Forſan rectius ordine tranſpoſito, ὡς Ῥωμύλος τε ἐδικ. *Sylb.* Rectiſſime in *Cod. Vat.* ὡς ὅ, τε Ῥωμύλος. *m* Τεθνηκόσι *Vat.* *n* Εἰς Ῥώμην pro ἐν Ῥώμῃ vulgatiſſimum. *o* Κομισθεὶς *Vat.* & *Lapi Cod.* atque ita legendum eſſe ſuſpicatus eſt *Caſaubonus.* *p* Scribendum cum *Lapi Cod.* Λαυρεντίων. *Caſ*

a Λιμοῦ

Romuli Romanorum REX I.

conſpirarant in Tatium, à civitate deditos in judicium *ad ſuum tribunal* vocavit: ſed quum æqua dicere viderentur, quod nimirum vim vi repuliſſent, crimine liberavit. His autem peractis, exercitum duxit contra Fidenas, urbem XL. ſtadiis à Roma diſtantem, quæ tunc & magna & hominum frequentia abundans erat. Quum enim commeatus Romam navigiis fluvialibus veheretur, quem Cruſtumerini Romanis fame laborantibus miſerant, Fidenates, magna manu impetu facto in navigia, & commeatum diripuerunt, & nonnullos, qui opem tulerant, interfecerunt: & quum pœnæ à noxiis repeterentur, nullas dederunt. Quas ob cauſſas indignatus Romulus, in eorum agrum cum ingentibus copiis irruptionem fecit, & præda ingenti potitus ſuas copias domum reducere parabat. Sed quum Fidenates copias in eum eduxiſſent, prœlium cum ipſis commiſit. Acri autem prœlio commiſſo, & multis hinc inde cæſis, Fidenates victi in fugam ſe dederunt. Ille vero veſtigia eorum ſequens, & tergo hærens, una cum ipſis fugientibus in urbem *eorum* irrupit. Primo autem impetu urbe capta, ſumpto ſupplicio de paucis illorum, & præſidio trecentorum virorum ibi relicto, & agri parte *iis* adempta, quam ſuis militibus diviſit, hanc quoque urbem Romanorum coloniam fecit. Erat autem Albanorum colonia eodem tempore quo Nomentum & Cruſtumerium condita: ejuſque coloniæ tres fratres duces fuerant, quorum maximus natu Fidenas condidit.

Fidenæ captæ & Rom. col. factæ.

LIV. ¶ Hoc autem bello confecto exercitum duxit in Camerinos, qui ſuos colonos adorti fuerant, quo tempore Romana civitas peſte laborabat: quam ob rem etiam maxime elati Camerini, & rati Romanorum gentem funditus hac calamitate exſtinctum iri, colonos partim interfecerunt, partim ex oppido expulerunt. Quas ob cauſſas Romulus eos ulturus, eorum urbe iterum expugnata, defectionis auctores interfecit; & militibus urbem diripiendam conceſſit; & agri dimidia parte illis adempta, præter partem quæ prioribus colonis jam diſtributa fuerat, & ſatis firmo præſidio ibi relicto, ne quid novi amplius ejus incolæ molirentur, ita demum exercitum abduxit. Atque ex hac expeditione ſecundum triumphum egit, & ex manubiis quadrigas æreas Vulcano dicavit, & juxta ipſas ſuam ſtatuam collocavit, cum rerum à ſe geſtarum elogio Græcis literis ſcripto. Tertium bellum geſſit cum Vejentibus Hetruſcorum populo, cujus urbs tunc erat potentiſſima, & ab urbe circiter centum ſtadia diſtabat. Sita autem erat in excelſa & prærupta rupe, Athenarum magnitudine. Vejentibus autem

De Camerinis triumph.

τοὺς συστάντας ἐπὶ τὸν Τάτιον δικαστηρίῳ παραδοὺς ἐκδοθέντας ὑπὸ τῆς πόλεως, ἐπειδὴ δικαιότερον ἐδόκουν λέγειν, τὰ βίαια τιμωρησάμενοι τοῖς βιαίοις, ἀπέλυσε τῆς 116
αἰτίας. ταῦτα διαπραξάμενος ἐπὶ τὴν Φιδηναίων ἐστράτευσε πόλιν, ἀπὸ τετταράκοντα σταδίων τῆς Ῥώμης κειμένην, μεγάλην τε καὶ πολυάνθρωπον οὖσαν τότε. ἀγομένης γὰρ εἰς τὴν Ῥώμην ἀγορᾶς ἐν σκάφαις ποταμηγοῖς, ἣν Κρουστομέριοι πιεζομένοις ὑπὸ [a] λιμοῦ Ῥωμαίοις ἀπέστειλαν, ὡσάμενοι κατὰ πλῆθος ἐπὶ τὰς σκάφας οἱ Φιδηναῖοι τήν τε ἀγορὰν διήρπασαν, καὶ τῶν ἀνθρώπων τινὰς τῶν ἐπιβοηθούντων ἀπέκτειναν· αἰτούμενοί τε δίκας οὐχ ὑπεῖχον. ἐφ᾽ οἷς ἀγανακτῶν ὁ Ῥωμύλος ἐνέβαλεν εἰς τὴν χώραν αὐτῶν πολλῇ στρατιᾷ, καὶ γενόμενος ἀφθόνου λείας ἐγκρατής, ἀπάγειν μὲν παρεσκευάζετο τὴν δύναμιν· ἐπεξελθόντων δὲ τῶν Φιδηναίων, συνάπτει πρὸς αὐτοὺς μάχην. καρτεροῦ δὲ ἀγῶνος γενομένου, καὶ πολλῶν πεσόντων ἀφ᾽ ἑκατέρων, [b] ἡττηθέντες οἱ Φιδηναῖοι τρέπονται πρὸς φυγήν. ὁ δὲ ἐκποδὼν συνακολουθῶν αὐτοῖς, συνεισπίπτει τοῖς φεύγουσιν εἰς τὸ τεῖχος. ἁλούσης δὲ τῆς πόλεως ἐξ ἐφόδου, τιμωρησάμενος ἐξ αὐτῶν ὀλίγους, καὶ φυλακὴν ἐν τῇ πόλει τριακοσίων ἀνδρῶν καταλιπών, τῆς τε χώρας μοῖραν ἀποτεμόμενος, ἣν τοῖς σφετέροις διεῖλεν, [c] ἄποικον ἐποίησε Ῥωμαίων καὶ ταύτην τὴν πόλιν. ἦν δὲ Ἀλβανῶν ἀπόκτισις κατὰ τὸν αὐτὸν οἰκισθεῖσα [d] Νωμεντῷ τε καὶ Κρουστομερίᾳ χρόνον, τριῶν ἀδελφῶν τῆς ἀποικίας ἡγησαμένων, ὧν ὁ πρεσβύτατος τὴν Φιδήνην ἔκτισεν. Μετὰ τοῦτον τὸν πόλεμον ἐπὶ [e] Καμαρίνους ἐστράτευσεν ἐπιθεμένους τοῖς παρὰ σφίσιν ἐποίκοις, καθ᾽ ὃν χρόνον ἔκαμνεν ἡ Ῥωμαίων πόλις ὑπὸ νόσου λοιμικῆς· [f] ᾗ δὴ καὶ μάλιστα ἐπαρθέντες οἱ Καμαρῖνοι καὶ νομίσαντες ἄρδην τὸ Ῥωμαίων διαφθαρήσεσθαι γένος ὑπὸ τῆς συμφορᾶς, τοὺς μὲν ἀπέκτειναν τῶν ἐποίκων, τοὺς δ᾽ ἐξέβαλον. ἀνθ᾽ ὧν τιμωρούμενος αὐτοὺς ὁ Ῥωμύλος, ἐπειδὴ τὸ δεύτερον ἐκράτησε τῆς πόλεως, τοὺς μὲν αἰτίους τῆς ἀποστάσεως ἀπέκτεινε· τοῖς δὲ στρατιώταις διαρπάσαι τὴν πόλιν ἐφῆκε, τῆς τε χώρας τὴν ἡμίσειαν ἀποτεμόμενος, ἔξω τῆς πρότερον τοῖς κληρούχοις δοθείσης, καὶ φρουρὰν ἀξιόχρεων καταλιπών, ὡς μηδὲν ἔτι παρακινῆσαι τοὺς ἔνδον, ἀπῆγε τὴν δύναμιν. ἐκ ταύτης τῆς [g] στρατιᾶς δεύτερον θρίαμβον κατήγαγε, καὶ ἀπὸ τῶν λαφύρων τέθριππον χάλκεον ἀνέθηκε τῷ Ἡφαίστῳ, καὶ παρ᾽ αὐτῷ τὴν ἰδίαν ἔστησεν εἰκόνα, ἐπιγράψας Ἑλληνικοῖς γράμμασι τὰς ἑαυτοῦ πράξεις. τρίτος αὐτῷ συνέστη πόλεμος πρὸς ἔθνους Τυρρηνικοῦ τὴν μέγιστον ἰσχύουσαν τότε πόλιν, ἣ καλεῖται μὲν [h] Οὐιοί, ἀπέχει δὲ τῆς Ῥώμης ἀμφὶ τοὺς ἑκατὸν σταδίους. κεῖται δ᾽ ἐφ᾽ ὑψηλοῦ σκοπέλου καὶ περιρρῶγος, [i] μέγεθος ἔχουσα ὅσον Ἀθῆναι. ἐποιήσαντο δ᾽ οἱ [k] Οὐιεντανοὶ 117

τοῦ

a Λοιμοῦ *Lapi Cod.* quia vertit *oppreſſis peſte Romanis*: atque adeo ſic eſt paullo poſt v. 29. καθ᾽ ὃν χρόνον ἔκαμνεν ἡ Ῥωμαίων πόλις ὑπὸ νόσου λοιμικῆς. Sed πιέζειν tamen proprie *fami* tribuitur, ut etiam in *Pauſan.* notavi. *Sylb.* b Ἡσσηθέντες *Vat.* c Ἀποικίαν *Vat.* quo modo ſupra loquutus eſt *Dionyſ.* ταύτην τὴν πόλιν Ῥωμαίων ἀποικίαν ἐποίησεν. d Νωμεντίᾳ *Vat.* e Supra (p. 110. v. 23,34.) Καμερίαν & Καμερίνους per ε habuimus: quæ ſcriptura Latinis eſt uſitatior, altera illa Græcis. *Sylb.* f Ἡ δὴ μάλιστα *Vat.* g Στρατείας· καὶ δεύτ. *Vat.* adeo ut forſan στιγμὴ tollenda ſit poſt δύναμιν. h Ιοὶ in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* Οὐιοι repoſuit *Sylb.* Sed Οὐήιοι malint alii. Vide *Cluverii* Ital. Antiq. l. 2. c. 3. p. 530. i Quis non hanc comparationem cum *Glareano* miretur, quum l. IV. veterem Romam ſub Servio Tullio Athenis comparet? Hinc *Cluverius* (quamquam non dubitet *Sylb.* quin μεγάλη πόλις exſtiterit, atque hanc comparationem fecerit *Dionyſius* ad urbem Græcorum, quippe qui hæc non Latinis ſed ſuis ſcripſit) incredibile exiſtimat tantæ magnitudinis fuiſſe Vejos: ideoque legendum omnino cenſet, μέγεθος ἔχουσα ὅσον Φιδῆναι. Vide *Ital. Antiq.* l. 2. c. 3. p. 531. k Ιουιντανοὶ ubique in *Ed. Steph.* pro quo Οὐιεντανοὶ ſcribere non dubitavit *Sylb.* Alii Οὐηιεντανοὶ malint.

a Ἀπι-

τοῦ πολέμου πρόφασιν τὴν τῆς Φιδήνης ἅλωσιν, καὶ πρέσβεις ἀποστείλαντες ἐκέλευον Ῥωμαίοις ἐξάγειν ἐκ τῆς πόλεως τὴν φρουράν, καὶ τὴν χώραν, ἣν κατεῖχον ἀφελόμενοι τοὺς Φιδηναίους, ἀποδιδόναι τοῖς ἐξ ἀρχῆς κυρίοις. ὡς δ' οὐκ ἔπειθον, ἐλάσαντες πολλῇ στρατιᾷ, πλησίον τῆς Φιδήνης ἐν ἀπόπτῳ τίθενται τὸν χάρακα. προεγνωκὼς δὲ αὐτῶν τὴν ἔξοδον ὁ Ῥωμύλος ἐξεληλύθει τὴν κρατίστην δύναμιν ἔχων, καὶ ἦν ἐν τῇ πόλει τῶν Φιδηναίων εὐτρεπής. ἐπεὶ δ' ἕτοιμα τὰ πρὸς τὸν ἀγῶνα ἦν, ἀμφότεροι προελθόντες εἰς τὸ πεδίον ἐμάχοντο, καὶ διέμενον ἄχρι πολλῆς ὥρας ἐκθύμως ἀγωνιζόμενοι, ἕως ἡ νὺξ ἐπιλαβοῦσα διέκρινεν αὐτούς, ἴσους κατὰ τὸν ἀγῶνα γενομένους. καὶ ταύτην μὲν τὴν μάχην οὕτως ἠγωνίσαντο. Ἑτέρας δὲ μάχης μετ' οὐ πολὺ γενομένης, ἐνίκων μὲν Ῥωμαῖοι σοφίᾳ τοῦ ἡγεμόνος, ὄρος τι καταλαβομένου νύκτωρ, οὐ πολὺ τοῦ στρατοπέδου τῶν πολεμίων τόπον [a] ἀπέχον, καὶ λοχίσαντος ἐν αὐτῷ τὴν ἀκμαιοτάτην τῶν ὕστερον ἀφικομένων ἐκ τῆς πόλεως, ἱππέων τε καὶ πεζῶν δύναμιν. συνελθόντων [b] δὲ'' εἰς τὸ πεδίον ἀμφοτέρων καὶ τὸν αὐτὸν ἀγωνιζομένων τρόπον, ἐπειδὴ τὸ σύνθημα ὁ Ῥωμύλος ἤρετο τοῖς ἐπὶ τοῦ ὄρους, ἀλαλάξαντες οἱ λοχῶντες ἔθεον ἐπὶ τοὺς Οὐιεντανοὺς ἐκ τοῦ κατόπιν, καὶ προσπεσόντες ἀνθρώποις μεμοχθηκόσιν αὐτοὶ [c] ἀκμῆται ὄντες, οὐ σὺν πολλῷ τρέπουσι [d] χρόνῳ. τῶν δ' ὀλίγοι μέν τινες ἀποθνήσκουσι κατὰ τὴν μάχην· οἱ δὲ πλείους εἰς τὸν [e] Τίβεριν ποταμόν· ἐκρεῖ δὲ παρὰ τὴν [f] Φιδήνην· ῥίψαντες ἑαυτούς, ὡς διανηξόμενοι τὸ ῥεῦμα, διεφθάρησαν. τραυματίαι γὰρ ὄντες καὶ βαρεῖς ὑπὸ κόπου, ἀδύνατοι ἐγένοντο διανήξασθαι· οἱ δὲ καὶ ἀπειρίᾳ τοῦ νεῖν, [g] οὐ προϊδόντες, ὑπὸ τοῦ δεινοῦ τὴν γνώμην ἐπιταραχθέντες, ἐν ταῖς δίναις ἀπώλλυντο. εἰ μὲν οὖν συνέγνωσαν ἑαυτοῖς Οὐιεντανοὶ κακῶς τὰ πρῶτα [h] βουλευόμενοι, καὶ τὸ λοιπὸν ἡσυχίαν ἦγον, οὐδενὸς ἂν ἔτι μείζονος ἀπέλαυσαν κακοῦ· νῦν δὲ ἀναμαχεῖσθαί τε τὰ πρότερα σφάλματα ἐλπίσαντες, καὶ εἰ μείζονι παρασκευῇ [i] ἐπιβάλλοιεν, ῥᾳδίως κρατήσειν οἰόμενοι τῷ πολέμῳ, [k] πολλῇ τε τῇ ἐξ αὐτῆς τῆς πόλεως καταγραφείσῃ, καὶ ἐκ τῶν ὁμοεθνῶν κατὰ φιλίαν παραγενομένῃ, τὸ δεύτερον ἐπὶ τοὺς Ῥωμαίους ἐλαύνουσι [l] στρατιᾷ''. καὶ γίνεται πάλιν αὐτῶν μάχη καρτερὰ τῆς Φιδήνης πλησίον, ἣν ἐνίκων Ῥωμαῖοι πολλοὺς μὲν ἀποκτείναντες τῶν Οὐιεντανῶν, ἔτι δὲ πλείους αἰχμαλώτους λαβόντες. ἑάλω δὲ καὶ ὁ χάραξ αὐτῶν, μεστὸς ὢν χρημάτων τε καὶ ὅπλων, καὶ ἀνδραπόδων· καὶ σκάφαι ποτάμιοι γέμουσαι πολλῆς
118 ἀγορᾶς ἐλήφθησαν, ἐν αἷς ὁ τῶν αἰχμαλώτων ὄχλος εἰς τὴν Ῥώμην κατήγετο διὰ τοῦ ποταμοῦ. οὗτος ἤχθη τρίτος ὑπὸ Ῥωμύλου θρίαμβος, μακρῷ τῶν προτέρων εὐπρεπέστερος. καὶ μετ' οὐ πολὺ Οὐιεντανῶν πρεσβείας ἀφικομένης περὶ διαλύσεως τοῦ πολέμου, καὶ συγγνώμην τῶν ἁμαρτημάτων ἀξιούσης λαβεῖν, δίκας ὁ Ῥωμύλος αὐτοῖς ἐπιτίθησι τάσδε· χώραν τε παραδοῦναι Ῥωμαίοις τὴν

belli prætextus fuit Fidenarum expugnatio. Quare miſſis legatis jubebant Romanos ex urbe præſidium educere; & agrum, quem Fidenatibus ereptum tenebant, ſuis priſtinis dominis reſtituere. Quod quum impetrare non poſſent, profecti cum ingenti exercitu, prope Fidenas in loco occulto caſtra poſuerunt. Quum autem Romulus præſenſiſſet eos egreſſos, ipſe quoque firmiſſimum exercitum eduxit, * & Fidenis paratus hoſtem exſpectabat. Rebus autem omnibus ad certamen paratis, utrique progreſſi in planitiem manus conſeruerunt; & ad multum diem fortiter pugnantes perſtiterunt, donec nox interventu ſuo incerta victoria eos diremit. atque tunc quidem ab illis ita pugnatum eſt. *Romulus Romanorum REX I*

LV. ¶ Non multo autem poſt altero prœlio commiſſo, Romani *ſui* ducis prudentia vicerunt, qui noctu montem quendam occuparat, non longe ab hoſtium caſtris diſtantem. & ibi fortiſſimas tam equitum quam peditum copias, quæ recens ex urbe venerant eumque ſequutæ fuerant, in inſidiis collocarat. Quum autem utrique in planitiem conveniſſent, & eodem modo pugnarent; poſtquam Romulus ſignum dedit illis qui in monte erant, *tunc* qui inſidias hoſti ſtruxerant, clamore ſublato, à tergo in Vejentes impetum fecerunt: & ipſi recentes *ac integri*, facta impreſſione in homines jam defeſſos, brevi temporis ſpatio eos in fugam verterunt. Pauci vero eorum in prœlio ceciderunt: ſed plerique in Tiberim (nam juxta Fidenas fluit) ſe projicientes, flumen tranaturi, interierunt: etenim ſauciati & labore gravati id tranare non potuerunt. Alii vero etiam nandi imperitia, præ metu animo perturbato, periculum non conſiderantes, in ipſis *gurgitis* vorticibus perierunt. Si igitur Vejentes agnoviſſent ſe primum mala iniiſſe conſilia, & in poſterum quieviſſent, nequaquam majorem cladem accepiſſent. Jam vero prœlio redintegrato, ſe belli ſuperioris offenſiones ſarcire poſſe ſperantes, &, ſi majoribus copiis Romanos adorti fuiſſent, facile ſe bello ſuperiores fore exiſtimantes, quum magnum ex ſuis civibus exercitum conſcripſiſſent, & auxilia ab ejuſdem gentis populis ex fœderum pactis adveniſſent, iterum contra Romanos copias duxerunt. Itaque alterum atrox prœlium prope Fidenas commiſſum eſt, in quo Romani ſuperiores fuerunt; multis Vejentibus cæſis, & longe pluribus captis. Capta etiam fuerunt eorum caſtra pecuniis & armis & ſervis referta, & naves fluviales onuſtæ magno commeatu interceptæ, in quibus captivorum turba Romam per fluvium delata eſt. Iſte autem tertius triumphus, quem Romulus egit, prioribus longe fuit magnificentior. Nec multo poſt, quum legati Vejentium pacem petitum veniſſent, poſtulaſſentque ut ſibi delictorum venia daretur, Romulus illis hanc irrogavit mulctam; ut Romanis agrum *De Vejentibus triumph.*

a Ἀπέχοντος καὶ λοχίσαντος *Vat.* b Deeſt *Vat.* c Rectius ἀκμῆτες in *Cod. Vat.* nam (ut notavit *Sylb.*) ἀκμῆται ſic ab ἀκμὴ deducere ut κωμῆται à κώμη, haud conſentaneum eſt. d Forſan aptius πόνῳ. *Sylb.* Mihi quoque (inquit *Caſaub.*) πόνῳ vel κόπῳ in mentem venerat pro χρόνῳ. Verum nihil mutandum cenſeo: nam hanc lectionem ſimiles loci confirmant. e Τίβεριν *Vat.* f Φιδήνην ubique fere in *Cod. Vat.* g Quid ſi οὐ προειδότες legas? *qui non ante didiciſſent. Caſ* Ita quidem legendum ex auctoritate *Cod. Vat.* h Βουλευσάμενοι *Vat.* i Ἐπιβάλλοιεν, ῥᾳδίως ἐπικρατήσειν *Vat.* k Πολλῇ στρατιᾷ τῇ τε *Vat.* l Omittit *Vat*

* Aderatque in urbe ipſa Fidenatium inſtructus. *Lapus.*

Romulus Romanorum REX I.

agrum Tiberi contiguum darent, qui Septem pagi vocantur; & à Salinis abſtinerent, quæ ſunt ad fluminis oſtia; neve quid novi molirentur, fidem darent, adductis quinquaginta obſidibus. Quum autem Vejentes hæc omnia æquo animo tuliſſent, *Romulus* fœderis cum ipſis in centum annos icti conditiones in columnis incidit. Captivos vero, qui ad ſuos reverti voluerunt, nullo precio pro iis redimendis accepto, dimiſit: illos vero qui in urbe remanere maluerunt, quorum numerus longe major fuit quam aliorum, civitate donatos in curias diſtribuit; & ipſis agrum, qui erat cis Tiberim, ſortito diviſit.

LVI. ¶ Atque hæc ſunt bella quæ Romulus memoratu digna geſſit. Quod autem nullam præterea vicinam gentem ſubegerit, mors ſubita (qua ille rebus bellicis adhuc florens ſublatus eſt) in cauſſâ videtur fuiſſe: de qua multa eaque varia traduntur.

Romuli obitus.

Qui igitur fabuloſiora de eo produnt, ajunt eum concionantem in caſtris, repente cœli ſerenitate in atram caliginem mutata, & ingenti tempeſtate cum fragore coorta, ex hominum conſpectu ſublatum, & à Marte patre ſuo eum ſublimem abreptum credunt. Qui vero proxime ad veritatem accedunt, à ſuis civibus cæſum tradunt. Cædis autem ejus hanc cauſſam afferunt; quod obſides, quos à Vejentibus acceperat, præter morem, ſine communi totius populi conſenſu, dimiſiſſet: quodque non amplius pari comitate tractaret veteres cives & adſcriptitios; ſed illos quidem in majori precio haberet, eos vero qui adſciti fuerant deſpiceret. •Præterea ejus crudelitatem in delinquentium ſuppliciis, ejuſque arrogantiam, *cædis cauſſam fuiſſe dicunt.* Quoſdam enim cives Romanos accuſatos, quod in vicinorum agro latrocinia exercuiſſent, viros neque ignobiles neque paucos, de ſaxo præcipites dari juſſit, ipſe ſolus eam pœnam ſine aliorum conſenſu illis irrogans: ſed præcipue quod jam gravis & arrogans eſſe, & imperium non regie ſed tyrannice exercere videretur. Ob has igitur cauſſas ajunt patricios, conſpiratione in eum facta, cædis conſilia iniiſſe: facinus autem in ſenatu patraſſe, & ejus corpore diſcerpto, ne cadaver appareret, egreſſos occultaſſe ſub veſtibus quod quiſque ejus fruſtum habebat, poſteaque clam terra injecta texiſſe. Alii vero ajunt, eum concionantem à novis civibus robuſtis cæſum: illos autem tum cædem aggreſſos fuiſſe, quum nimirum tenebræ obortæ ſunt, diſperſa populi concione, & duce à ſuis ſatellitibus deſtituto. Propterea etiam ajunt, eum diem quo clades illa accidit, à turbæ *populique* fuga, *populi-fugium* nominatum, & ad noſtra uſque tempora *ita appellatum.* Iis autem qui mortales *in*

προσεχῆ τῷ Τιβέρει, τοὺς καλουμένους Ἑπτὰ πάγους, καὶ τῶν [a] ἁλῶν ἀποστῆναι τῶν παρὰ ταῖς [b] ἐμβολαῖς τοῦ ποταμοῦ· τοῦ δὲ μηδὲν ἔτι νεωτερίσαι τὸ πιστὸν παρασχεῖν, [c] ὅμηρα πεντήκοντα ἀγαγόντας. ὑπομεινάντων δὲ τῶν Οὐιεντανῶν ἅπαντα ταῦτα, σπονδὰς ποιησάμενος πρὸς αὐτοὺς εἰς ἑκατὸν ἔτη, στήλαις ἐνεχάραξε τὰς ὁμολογίας. τῶν δὲ αἰχμαλώτων τοὺς μὲν ἀπιέναι βουλομένους ἀφῆκεν ἄνευ λύτρων· τοὺς δὲ αὐτοῦ μένειν προαιρουμένους, πολλῷ πλείους ὄντας τῶν ἑτέρων, πολίτας ποιησάμενος ταῖς φράτραις ἐπιδιεῖλε, καὶ κλήρους αὐτοῖς προσένειμε τοὺς ἐπὶ τάδε τοῦ [d] Τιβέριος.

Οὗτοι συνέστησαν [e] πόλεμοι Ῥωμύλῳ λόγου καὶ μνήμης ἄξιοι. τοῦ δὲ μηδὲν ἔτι τῶν πλησίον ἐθνῶν ὑπαγαγέσθαι, ταχεῖα ἡ τελευτὴ τοῦ βίου, συμβᾶσα ἔτι ἀκμάζοντι αὐτῷ τὰ πολέμια πράττειν, ἐν αἰτίᾳ γενέσθαι ἔδοξε· περὶ ἧς πολλοὶ παραδέδονται λόγοι καὶ διάφοροι. οἱ μὲν οὖν μυθωδέστερα τὰ περὶ αὐτοῦ ποιοῦντες, ἐκκλησιάζοντά φασιν αὐτὸν ἐπὶ στρατοπέδου, ζόφου κατασκήψαντος ἐξ αἰθρίας, καὶ χειμῶνος μεγάλου καταρραγέντος, ἀφανῆ γενέσθαι· καὶ πεπιστεύκασιν ὑπὸ τοῦ πατρὸς Ἄρεως τὸν ἄνδρα ἀνηρπάσθαι· οἱ δὲ τὰ πιθανώτατα γράφοντες, πρὸς τῶν ἰδίων πολιτῶν λέγουσιν αὐτὸν ἀποθανεῖν. αἰτίαν δὲ τῆς ἀναιρέσεως αὐτοῦ φέρουσι, τήν τε ἄφεσιν τῶν ὁμήρων, οὓς παρὰ Οὐιεντανῶν ἔλαβεν, ἄνευ κοινῆς γνώμης γενομένην παρὰ τὸ εἰωθός, καὶ [f] τὸ μηκέτι τὸν αὐτὸν προσφέρεσθαι τρόπον τοῖς ἀρχαιοτάτοις πολίταις καὶ τοῖς προσγράφοις, ἀλλὰ τοὺς μὲν ἐν τιμῇ πλείονι ἄγειν, τῶν δ᾽ ἐπεισαχθέντων ὑπερορᾶν· τό,τε ὠμὸν αὐτοῦ [g] τὸ περὶ τὰς τιμωρίας τῶν ἐξαμαρτανόντων καὶ αὔθαδες· Ῥωμαίων γάρ τινας ἐπὶ λῃστείᾳ τῶν πλησιοχώρων κατηγορηθέντας, οὔτε ἀφανεῖς ἄνδρας οὔτε ὀλίγους, ἐκέλευσεν ὦσαι [h] κατὰ κρημνοῦ, τὴν δίκην αὐτὸς μόνος [i] δικάσας· μάλιστα δὲ ὅτι βαρὺς ἤδη καὶ αὐθάδης εἶναι ἐδόκει, καὶ τὴν ἀρχὴν οὐκ ἔτι βασιλικῶς ἀλλὰ τυραννικώτερον ἐξάγειν. διὰ ταύτας δὴ λέγουσι τὰς αἰτίας συστάντας ἐπ᾽ αὐτῷ τοὺς πατρικίους βουλεῦσαι τὸν φόνον. πρᾶξαι δὲ τὸ ἔργον ἐν τῷ βουλευτηρίῳ, καὶ διελόντας τὸ σῶμα κατὰ μέρη, χάριν τοῦ μὴ φανῆναι τὸν νεκρὸν, ἐξελθεῖν κρύπτοντας ὑπὸ ταῖς περιβολαῖς ὅσον ἕκαστος εἶχεν αὐτοῦ μέρος· 119 καὶ μετὰ τοῦτο γῇ κρύψαι κατὰ τὸ ἀφανές. οἱ δ᾽, ἐκκλησιάζοντα μὲν φασιν αὐτὸν ὑπὸ τῶν νεοπολιτῶν [k] Ῥωμαίων ἀναιρεθῆναι· ἐπιχειρῆσαι δ᾽ αὐτοὺς τῷ φόνῳ καθ᾽ ὃν χρόνον δηλαδὴ καὶ τὸ σκότος ἐγένετο, διασκεδασθέντος ἐκ τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου, καὶ μονωθέντος τῆς φυλακῆς τοῦ ἡγεμόνος. διὰ τοῦτό γε οὖν φασι τὴν ἡμέραν ἐν ᾗ τὸ πάθος ἐγένετο, τῆς τροπῆς τοῦ πλήθους ἐπώνυμον εἶναι, καὶ μέχρι τῶν καθ᾽ ἡμᾶς χρόνων [l] ὄχλου φυγὴν καλεῖσθαι. ἔοικε δὲ οὐ μικρὰν ἀφορμὴν παρέ-

a Αλλων in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* atque etiam *Lapi Cod.* nam vertit *aliiſque abſtinerent.* Sed veram lectionem eſſe ἁλῶν non modo *Gelenius* vidit, ſed etiam *Xylander* in *Plutarchi* Romulo: cujus verba (τῶν παρὰ ποταμὸν ἐκστάντες ἁλοπηγίων) omnem nobis dubitationem eximunt. *Sylb.* *b* Εκβολαῖς *Vat.* *c* Cum ὅμηρα ſubaudiendum σώματα. at infra ubi ὁμήρους dicit, ſubintelligi poteſt maſculinum παῖδας, aut ſimile. *Sylb.* *d* Τιβέριος ubique in *Cod. Vat.* *e* Οἱ πόλεμοι *Vat.* *f* Deeſt *Vat.* *g* Omittit *Vat.* *h* Κατὰ τοῦ κρημνοῦ *Vat.* *i* Lacunam, quæ in Editis omnibus comparuit poſt vocem μέρος, ſupplevi ex *Cod. Vat.* atque ita quidem ſupplendam eſſe vidit *Sylb.* Δίκην ἐπιθεὶς maluit *Portus*, δίκην ἐπιτελέσας *Stephanus.* *k* Ita *Sylb.* ex *Cudd. Ven.* & *Rom.* adeo ut ſenſus ſit ὑπὸ τῶν νέων τῆς Ῥώμης πολιτῶν. In *Ed. Steph.* Ῥωμαλέων, quod non temere mutandum cenſet *Portus*: ſed ὑπὸ τῶν νεοπολιτῶν Ῥωμαλέων accipiendum pro ὑπὸ τῶν νέων πολιτῶν Ῥωμαλέων. *l* *Plutarcho* etiam in Romulo dicitur ὄχλου φυγή: Latinis *Poplifugia* & *Populifugia.* Quæ χρόνων ſequuntur uſque ad θνητὰ deſiderantur in *Ed. Steph* & ex *Codd. Vaticano* & *Sammarciano* reſtituit *Sylb.* eademque agnoſcit *Cod. Vat.* quo utimur, ut & *Lapi* vetus

a Nota

παρέχειν τοῖς θεοποιοῦσι τὰ'' θνητὰ, καὶ εἰς οὐρανὸν ἀναβιβάζουσι τὰς ψυχὰς τῶν ἐπιφανῶν, τὰ συμβάντα ἐκ τοῦ θεοῦ περὶ τὴν [a] σύγκρισιν τοῦ ἀνδρὸς ἐκείνου καὶ τὴν διάκρισιν. ἔν τε γὰρ τῷ βιασμῷ τῆς μητρὸς αὐτοῦ, εἴθ' ὑπ' ἀνθρώπων τινὸς εἴθ' ὑπὸ θεοῦ [b] γενομένῳ, τὸν ἥλιον ἐκλιπεῖν φασιν ὅλον, καὶ σκότος παντελῶς, ὥσπερ ἐν νυκτὶ, τὴν γῆν κατασχεῖν· ἔν τε τῇ τελευτῇ αὐτοῦ ταὐτὸ συμβῆναι λέγουσι πάθος. ὁ μὲν δὴ κτίσας τὴν Ῥώμην καὶ πρῶτος ἀποδειχθεὶς [c] ὑπ' αὐτῶν βασιλεὺς Ῥωμύλος, τοιαύτης λέγεται τελευτῆς τυχεῖν, οὐδεμίαν ἐξ αὐτοῦ γενεὰν καταλιπὼν, ἑπτὰ μὲν ἔτη καὶ τριάκοντα βασιλεύσας, πεντηκοστὸν δὲ καὶ πέμπτον ἔτος ἔχων ἀπὸ γενεᾶς. νέος γὰρ δὴ παντάπασιν ἔτυχε τῆς ἡγεμονίας, ὀκτωκαιδεκαέτης, ὡς ἅπαντες ὁμολογοῦσιν οἱ τὰς περὶ αὐτοῦ συγγράψαντες ἱστορίας.

Τῷ δ' ἑξῆς ἐνιαυτῷ βασιλεὺς μὲν οὐδεὶς ἀπεδείχθη Ῥωμαίων, ἀρχὴ δέ τις, ἣν καλοῦσι μεσοβασίλειον, ἐπεμελεῖτο τῶν κοινῶν, τοιόνδε τινὰ τρόπον ἀποδεικνυμένη· τῶν πατρικίων οἱ καταγραφέντες εἰς τὴν βουλὴν ὑπὸ Ῥωμύλου, διακόσιοι τὸν ἀριθμὸν ὄντες, ὥσπερ ἔφην, διενεμήθησαν εἰς δεκάδας· ἔπειτα διακληρωσάμενοι, τοῖς λαχοῦσι δέκα πρώτοις ἀπέδωκαν ἄρχειν τῆς πόλεως τὴν αὐτοκράτορα ἀρχήν. ἐκεῖνοι δ' οὐχ ἅμα πάντες ἐβασίλευον, ἀλλ' ἐκ διαδοχῆς ἡμέρας πέντε ἕκαστος, ἐν αἷς τάς τε ῥάβδους εἶχε καὶ τὰ λοιπὰ τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας σύμβολα. παρεδίδου δ' ὁ πρῶτος ἄρξας τῷ δευτέρῳ τὴν ἡγεμονίαν, κἀκεῖνος τῷ τρίτῳ, καὶ τοῦτ' ἐγίνετο μέχρι τοῦ τελευταίου. διεξελθούσης δὲ τοῖς πρώτοις δέκα βασιλεῦσι τῆς πεντηκονθημέρου προθεσμίας, ἕτεροι δέκα τὴν ἀρχὴν παρελάμβανον, καὶ παρ' ἐκείνων αὖθις ἄλλοι. ἔπειτα ἔδοξε τῷ δήμῳ παῦσαι [d] τὰς δεκαρχίας, ἀχθομένῳ ταῖς μεταβολαῖς τῶν ἐξουσιῶν, διὰ τὸ μήτε προαιρέσεις ἅπαντας ὁμοίας ἔχειν, μήτε φύσεις. τότε δὴ συγκαλέσαντες εἰς ἐκκλησίαν τὸ πλῆθος οἱ βουλευταὶ κατὰ φυλάς τε καὶ φράτρας, ἀπέδωκαν αὐτῷ περὶ τοῦ κόσμου τῆς πολιτείας σκοπεῖν, εἴτε βασιλεῖ βούλεται τὰ κοινὰ ἐπιτρέπειν, εἴτε ἀρχαῖς ἐνιαυσίοις. οὐ μὴν ὅγε δῆμος
120 ἐφ' ἑαυτῷ τὴν αἵρεσιν ἐποίησεν, ἀλλ' ἀπέδωκε τοῖς βουλευταῖς τὴν διάγνωσιν, ὡς ἀγαπήσων ὁποτέραν ἂν ἐκεῖνοι δοκιμάσωσι τῶν πολιτειῶν. τοῖς δὲ βασιλικὴν μὲν ἐδόκει καταστήσασθαι πολιτείαν ἅπασι· περὶ δὲ τοῦ μέλλοντος ἄρξειν στάσις ἐνέπιπτεν ἐξ ὁποτέρας ἔσται τάξεως. οἱ μὲν [e] γὰρ αὐτῶν'', ἐκ τῶν ἀρχαίων βουλευτῶν ᾤοντο δεῖν ἀποδειχθῆναι τὸν ἐπιτροπεύσοντα τὴν πόλιν· οἱ δ', ἐκ τῶν ὕστερον ἐπεισαχθέντων, οὓς νεωτέρους ἐκάλουν. Ἑλκομένης δ' ἐπὶ πολὺ τῆς φιλονεικίας, τελευτῶντες ἐπὶ τούτῳ συνέβησαν τῷ δικαίῳ, ὥστε δυοῖν θάτερον, ἢ τοὺς πρεσβυτέρους βουλευτὰς ἀποδεῖξαι βασιλέα σφῶν μὲν αὐτῶν μηδένα, τῶν δ' ἄλλων ὃν ἂν ἐπιτηδειότατον εἶναι νομίσωσιν, ἢ τοὺς νεωτέρους τὸ αὐτὸ ποιῆσαι τοῦτο. δέχονται τὴν αἵρεσιν οἱ πρεσβύτεροι, [f] καὶ πολὺ ἐπὶ σφῶν αὐτῶν βουλευσάμενοι τάδ' ἔγνωσαν· ἐπειδὴ τῆς ἡγεμονίας

deos referunt, & animas illuſtrium virorum in cœlum tollunt, ea quæ divinitus acciderunt in illius viri & ortu & obitu videntur occaſionem non parvam talis opinionis præbuiſſe. Nam & dum vis ejus matri afferretur, ſive ab aliquo homine ſive à deo, ajunt totius ſolis defectionem factam, & interdiu terras omnes tenebris, quæ nocturnis omnino ſimiles erant, tectas fuiſſe: &, quum obiit, idem accidiſſe ferunt. Romulus igitur, Romanæ urbis conditor, qui ab illis primus rex creatus eſt, hunc exitum vitæ habuiſſe fertur, nullam ex ſe progeniem relinquens, regno autem potitus annis XXXVII. annumque ætatis agens LV. Juvenis enim admodum principatum eſt adeptus, natus decem & octo annos; ut omnes, qui res ejus memoriæ prodiderunt, uno conſenſu tradunt.

Romulus Romanorum REX I

LVII. *Interregnum.* *Per. Jul.* 4001 *Olymp.* 16 ¾. *Ante Chr.* 71, *V. C.* *Cat.* 38. *Varr.* 40

¶ Anno ſequenti nullus Romanorum rex creatus eſt, ſed magiſtratus quidam, quem vocant interregem, reipublicæ curam geſſit, qui in hunc modum creabatur. Ducenti patres conſcripti, ex quibus ſenatum à rege Romulo conſtitutum diximus, in decurias diſtributi, decem-viris, quibus primis ſors obtigiſſet, ſummum reipublicæ imperium ſorte committebant. Illi vero non omnes ſimul imperabant, ſed per vices unuſquiſque quinque dies: quibus diebus & faſces & reliqua regiæ poteſtatis inſignia habebant. Qui autem primus imperio functus erat, id ſecundo tradebat, & ille tertio: idque deinceps uſque ad ultimum fiebat. Tranſacto autem præſcripto dierum L. ſpatio, quo illi decem primi regnarant, alii decem eum magiſtratum accipiebant, & ab illis rurſus alii. Deinde viſum eſt populo decem-virale imperium abrogare, quod ægre ferret *tam crebram* poteſtatum mutationem: quia nec eadem omnibus voluntas, nec idem ingenium erat. Tunc igitur Patres, populo ad concionem tributim & curiatim convocato, ipſi de reipublicæ forma conſultare permiſerunt, utrum regi an magiſtratibus annuis reipublicæ adminiſtrationem vellet committere. Populus tamen eam optionem ſibi non vindicavit: ſed ejus rei cognitionem ad ſenatum rejecit, lubenter amplexurus utrumcunque reipublicæ adminiſtrandæ genus illi approbaſſent. Illis vero omnibus viſum eſt regem creare: ſed, ex utro ordine rex iſte creandus eſſet, inter eos non conveniebat. Eorum enim alii cenſebant ex veteri patrum numero eum creandum, qui reipublicæ adminiſtrationem eſſet habiturus: alii vero ex iis qui poſtremum in ſenatum adſcripti fuerant; quos novos appellabant. ¶ Sed poſt longam contentionem, tandem convenit inter eos his conditionibus: ut horum duorum alterum fieret, *ut nimirum* vel veteres ſenatores nullum regem de ſuo numero crearent, ſed ex aliis quem maxime idoneum judicarent; vel novi hoc ipſum facerent. Veteres ſenatores eam conditionem acceperunt, & poſt longam deliberationem inter ſe habitam hæc decreverunt. Quando ipſi ex conditionibus

LVIII.

a Nota hic σύγκρισιν dici τὴν σύλληψιν *conceptionem*, & διάλυσιν quidem τὸν θάνατον, eleganter & ſignificanter. *Sylb.* b Γενομένῳ *Vat.* c Ὑπ' αὐτῆς *Vat.* d Τὰς δεκαδαρχίας *Vat.* e Deſunt in *Cod. Vat.* f Καὶ πολλοὶ ἐπὶ σφῶν *Vat.*

Interregnum.

nibus à regno arcerentur, nulli ſaltem inſidiatorum committendum imperium; ſed quærendum aliquem externum, & neutrarum partium fautorem, ut hoc potiſſimum modo omnis ſeditionis materia tolleretur: eumque regem creandum. Itaque hoc inito conſilio regem deſignarunt quendam hominem Sabinum, filium Pompilii Pomponis, viri illuſtris, nomine Numam; (poſterior autem ſyllaba producta gravi accentu eſt notanda) ætate ea quæ ſolet eſſe prudentiſſima, (nam non multum aberat ab anno XL°.) & formæ dignitate plane regia præditum. Ob ſapientiam autem maxima ejus erat gloria non ſolum apud Quirites, ſed etiam apud vicinos populos. Quum igitur hoc ipſis placuiſſet, populum ad concionem convocarunt: & qui tunc Interrex eorum erat, in medium progreſſus, dixit omnes patres communi conſenſu rempublicam regi committendam cenſuiſſe, * ſe vero, hujus cognitionis arbitrum quiſnam eſſet ſuſcepturus imperium, regem civitatis Numam Pompilium eligere. Itaque poſtea legatos de patriciorum ordine delectos miſit, ut virum illum ad regnum accipiendum adducerent, anno tertio decimæ ſextæ olympiadis, qua victor in ſtadio fuerat Pythagoras Lacon.

Numa Pompilius Rom. REX II.

Per. Jul. 4002. *Olymp.* 16 ¾. *Ante Chr.* 712. *V.C. Cat.* 39. *Varr.* 41.

LIX. ¶ Atque hactenus quidem non poſſum ulla in re contra illos dicere, qui hiſtoriam de hoc viro in lucem ediderunt: ſed in ſequentibus quid ſit dicendum dubito. multi enim ſcripſerunt, Numam Pythagoræ diſcipulum fuiſſe; &, quo tempore à Romanis rex deſignatus fuit, Crotone fuiſſe, & ibi philoſophiæ operam dediſſe. Sed tempus ætatis Pythagoræ cum his rationibus pugnat: non enim paucis annis, ſed quatuor integris ætatibus, Pythagoras ipſo Numa poſterior fuit, ut ex publicis hiſtoriis accepimus. Iſte enim media olympiade decima ſexta Romanorum regnum eſt adeptus: Pythagoras vero poſt quinquageſimam olympiadem † in Italia habitavit. Sed aliud iſto validius argumentum afferre poſſum, ut demonſtrem temporum ſupputationem non convenire cum hiſtoriis de hoc viro ſcriptis; quia quo tempore Numa ad regnum à Romanis vocatus eſt, nondum erat urbs Croto: quadriennio enim integro poſt regnum Romanorum à Numa acceptum, Myſcelus eam condidit, anno tertio decimæ ſeptimæ olympiadis. Fieri igitur non poteſt ut Numa cum Pythagora Samio, qui quatuor poſt ætatibus floruerit, philoſophiæ operam dederit, atque manſerit Crotone (quæ nondum erat condita) quum Romani ipſum ad regnum vocarunt. Sed videntur, qui vitam ipſius ſcripſerunt (ſi modo ſuam cuique ſententiam aperire licet) pro confeſſis hæc duo accepiſſe, Pythagoræ habitationem in Italia & Numæ ſapientiam, (omnes enim uno ore fatentur virum illum

αὐτοὶ κατὰ τὰς συνθήκας ἀπηλαύνοντο, [a] μή γε τῶν ἐπιβουλευόντων μηδενὶ προσθεῖναι τὴν ἀρχὴν, ἀλλ᾽ [b] ἐπακτὸν ἔξωθεν ἄνδρα, καὶ μηδ᾽ ὁποτέροις προσθησόμενον, ὡς ἂν μάλιστα ἐξαιρεθείη τὸ στασιάζον, [c] ἐξευρόντες ἀποδεῖξαι βασιλέα. ταῦτα βουλευσάμενοι [d] προὐχειρίσαντο γένους μὲν τοῦ Σαβίνων, υἱὸν δὲ Πομπιλίου Πόμπωνος, ἀνδρὸς ἐπιφανοῦς, κατ᾽ ὄνομα [e] Νομᾶν· [f] χρὴ δὲ τὴν δευτέραν συλλαβὴν ἐκτείνοντας βαρυτονεῖν· ἡλικίας τε τῆς φρονιμωτάτης ὄντα· τετταρακονταετίας γὰρ οὐ πολὺ ἀπεῖχε· καὶ ἀξιώσει μορφῆς βασιλικόν. ἦν δὲ αὐτοῦ καὶ κλέος μέγιστον οὐ παρὰ Κυρίταις μόνον, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς περιοίκοις ἐπὶ σοφίᾳ. ὡς δὲ τοῦτ᾽ ἔδοξεν αὐτοῖς, συγκαλοῦσι τὸ πλῆθος εἰς ἐκκλησίαν· καὶ παρελθὼν ἐξ αὐτῶν ὁ τότε μεσοβασιλεὺς εἶπεν, ὅτι κοινῇ δόξαν ἅπασι τοῖς βουλευταῖς βασιλικὴν καταστήσασθαι πολιτείαν, κύριος γεγονὼς αὐτὸς διαγνώσεως τοῦ παραληψομένου τὴν ἀρχὴν, βασιλέα τῆς πόλεως αἱρεῖται Νομᾶν Πομπίλιον. καὶ μετὰ τοῦτο πρεσβευτὰς ἀποδείξας ἐκ τῶν πατρικίων, ἀπέστειλε τοὺς παραληψομένους τὸν ἄνδρα ἐπὶ τὴν ἀρχὴν, ἐνιαυτῷ τρίτῳ τῆς ἑκκαιδεκάτης ὀλυμπιάδος, ἐν ᾗ ἐνίκα στάδιον [g] Πυθαγόρας Λάκων.

Μέχρι μὲν δὴ τούτων οὐδὲν ἀντειπεῖν ἔχω πρὸς τοὺς ἐκδεδωκότας τὴν περὶ τὸν ἄνδρα τοῦτον ἱστορίαν· ἐν δὲ τοῖς ἑξῆς ἀπορῶ τί ποτε χρὴ λέγειν. [h] πολλοὶ μὲν οὖν γράψαντες ὅτι Πυθαγόρου μαθητὴς ὁ Νομᾶς ἐγένετο, καὶ καθ᾽ ὃν χρόνον ὑπὸ τῆς Ῥωμαίων πόλεως ἀπεδείχθη βασιλεὺς, φιλοσοφῶν ἐν Κρότωνι διῆγεν. ὁ δὲ χρόνος τῆς Πυθαγόρου ἡλικίας μάχεται πρὸς τὸν λόγον. οὐ γὰρ ὀλίγοις ἔτεσιν, ἀλλὰ τέτταρσι γενεαῖς ὅλαις ὕστερος ἐγένετο Πυθαγόρας Νομᾶ, ὡς ἐκ τῶν κοινῶν 121 παρειλήφαμεν ἱστοριῶν. ὁ μὲν γὰρ, ἐπὶ τῆς ἑκκαιδεκάτης ὀλυμπιάδος μεσούσης, τὴν Ῥωμαίων βασιλείαν παρέλαβε· Πυθαγόρας δὲ μετὰ τὴν πεντηκοστὴν ὀλυμπιάδα διέτριψεν ἐν Ἰταλίᾳ. τούτου [i] δέ τι μεῖζον ἔχω τεκμήριον εἰπεῖν ὑπὲρ τοῦ μὴ συμφωνεῖν τοὺς χρόνους ταῖς παραδεδομέναις ὑπὲρ τοῦ ἀνδρὸς ἱστορίαις, ὅτι καθ᾽ ὃν χρόνον ὁ Νομᾶς ἐπὶ τὴν βασιλείαν ἐκαλεῖτο ὑπὸ Ῥωμαίων, οὔπω πόλις ἦν ἡ Κρότων· τέτταρσι γὰρ ὅλοις ὕστερον ἔτεσιν ἢ Νομᾶν ἄρξαι Ῥωμαίων, [k] Μύσκελος αὐτὴν ἔκτισεν, ἐνιαυτῷ τρίτῳ τῆς ἑπτακαιδεκάτης ὀλυμπιάδος. οὔτε δὴ Πυθαγόρᾳ τῷ Σαμίῳ συμφιλοσοφῆσαι τῷ μετὰ τέτταρας [l] γενεὰς" ἀκμάσαντι δυνατὸν ἦν τὸν Νομᾶν, οὔτ᾽ ἐν Κρότωνι διατρίβειν, ὅτ᾽ αὐτὸν ἐκάλουν ἐπὶ τὴν βασιλείαν Ῥωμαῖοι, τῇ μήπω τότ᾽ οὔσῃ πόλει. ἀλλ᾽ ἐοίκασιν οἱ τὰ ὑπὲρ αὐτοῦ γράψαντες, εἰ χρὴ δόξαν ἰδίαν ἀποφήνασθαι, δύο ταῦτα λαβόντες ὁμολογούμενα, τήν τε Πυθαγόρου διατριβὴν γενομένην ἐν Ἰταλίᾳ, καὶ τὴν Νομᾶ σοφίαν· [m] ὁμολογεῖται γὰρ ὑπὸ πάντων ὁ ἀνὴρ γενέσθαι

a Μήτι *Vat.* b Ἐπακτόν τινα *Vat.* c Reſpicit longe ante præcedentem nominativum βουλευσάμενοι, cum ſuo comitatu τοῦ γνῶσιν. *Sylb.* d Προὐχειρίσαντο ἄνδρα γένους &c. *Vat.* & *Lapi Cod.* e Νομᾶν ubique in *Cod. Vat.* Νομᾶν in *Ed. Steph* Νουμᾶν juxta *Plut.* f Hæc παρένθεσις ipſius *Dionyſii* non videtur eſſe: ſed è margine in textum irrepſiſſe ſuſpicor. *Portus.* g Πεισαγόρας *Vat.* h Πολλοὶ μὲν γὰρ *Vat.* i Si pro δέ τι malis δ᾽ ἔτι, non multum refragabor. *Sylb.* k Μύσκελον uno λ ſcriptum habuit etiam *Lapi Cod.* Alii cum duplici λ efferunt. immo Μύσκελλος dicitur *Zenobio* in Adagiis, & Μίσκελλος *Stephano Byzant.* v. Συρακοῦσαι. l Deſideratur in *Cod. Vat.* m Ὡμολόγηται *Vat.* * Et ſe, quia penes ſe fuerit de futuro rege judicium, regem eligere &c. *Gelen.* † In Italia docuit. *Gelen,* quod ferri poteſt, ut conſtat ex *Suida.* v. Διατριβή.

a Τὸν

γενέσθαι σοφός· ἐπισωάψαι ταῦτα καὶ ποιῆσαι Πυθαγόρου μαθητὴν [a] Νομᾶν, οὐκέτι τοὺς βίους αὐτῶν ἐξετάσαντες, εἰ κατὰ τοὺς αὐτοὺς ἤκμασαν ἀμφότεροι χρόνους, ὥσπερ ἐγὼ πεποίηκα νῦν. εἰ μή τις ἄρα Πυθαγόραν ἕτερον ὑποθήσεται περὶ τοῦ Σαμίου παιδεύοντα σοφίαν γεγονέναι, ᾧ συνδιέτριψεν ὁ Νομᾶς. τοῦτο δ' οὐκ οἶδ' ὅπως ἂν ἀποδεῖξαι δύναιτο, μηδενὸς τῶν ἀξιολόγων, μήτε Ῥωμαίου μήτε Ἕλληνος, [b] ὅσοις με εἰδέναι, παραδεδωκότος ἐν ἱστορίᾳ. ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων ἅλις.

Ὁ δὲ Νομᾶς, ἀφικομένων ὡς αὐτὸν τούτων τῶν καλούντων [c] εἰς ἡγεμονίαν, τέως μὲν ἀντέλεγε, καὶ μέχρι πολλοῦ διέμεινεν ἀπομαχόμενος μὴ λαβεῖν τὴν ἀρχήν. ὡς δὲ οἵ τε ἀδελφοὶ προσέκειντο λιπαροῦντες, καὶ τελευτῶν ὁ πατὴρ οὐκ ἠξίου τηλικαύτην τιμὴν διδομένην ἀπωθεῖσθαι, συνέγνω γενέσθαι βασιλεύς. τοῖς δὲ Ῥωμαίοις πυθομένοις ταῦτα παρὰ τῶν πρεσβευτῶν, πρὶν ὄψει τὸν ἄνδρα ἰδεῖν, πολὺς αὐτοῦ πάρεστι πόθος, ἱκανὸν ἡγουμένοις τεκμήριον εἶναι τῆς σοφίας, εἰ τῶν ἄλλων ὑπὲρ τὸ μέτριον ἐκτετιμηκότων τὴν βασιλείαν, καὶ τὸν εὐδαίμονα βίον [d] ἐν ταύτῃ τιθεμένων, μόνος ἐκεῖνος ὡς φαύλου τινὸς καὶ οὐκ ἀξίου σπουδῆς πράγματος καταφρονεῖ. [e] παραγενομένῳ δὲ ὑπαντῶντες ἔτι καθ' ὁδὸν ὄντι, σὺν ἐπαίνῳ πολλῷ καὶ ἀσπασμοῖς καὶ ταῖς ἄλλαις τιμαῖς παραπέμποντες εἰς τὴν πόλιν. ἐκκλησίας δὲ μετὰ τοῦτο

LX

συναχθείσης, ἐν ᾗ διήνεγκαν ὑπὲρ αὐτοῦ τὰς ψήφους αἱ φυλαὶ κατὰ φρατρίας, καὶ τῶν πατρικίων ἐπικυρω-
122 σάντων τὰ δόξαντα τῷ πλήθει, καὶ [f] τελευταίων ἔτι τῶν ὀρνιθοσκόπων αἴσια τὰ παρὰ τοῦ [g] δαίμονος σημεῖα ἀποφηνάντων, παραλαμβάνει τὴν ἀρχήν. τοῦτον τὸν ἄνδρα Ῥωμαῖοί φασι [h] στρατιὰν μηδεμίαν ποιήσασθαι, θεοσεβῆ δὲ καὶ δίκαιον γενόμενον ἐν εἰρήνῃ πάντα τὸν τῆς ἀρχῆς χρόνον διατελέσαι, καὶ τὴν πόλιν ἄριστα πολιτευομένην παρασχεῖν. λόγους τε πολλοὺς ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ θαυμαστοὺς λέγουσιν, ἀναφέροντες τὴν ἀνθρωπίνην σοφίαν εἰς θεῶν ὑποθήκας. νύμφην γάρ τινα μυθολογοῦσιν Ἠγερίαν φοιτᾶν πρὸς αὐτὸν ἑκάστοτε διδάσκουσαν τὴν βασιλικὴν σοφίαν· ἕτεροι δὲ οὐ νύμφην, ἀλλὰ τῶν Μουσῶν μίαν. καὶ τοῦτό φασι γενέσθαι πᾶσι φανερόν. ἀπιστούντων γὰρ, ὡς ἔοικε, τῶν ἀνθρώπων κατ' ἀρχὰς, καὶ πεπλάσθαι νομιζόντων τὸν [i] περὶ τοῦ θείου λόγον, βουλόμενον αὐτὸν ἐπιδείξασθαι τοῖς ἀπιστοῦσιν ἐναργές τι μήνυμα τῆς πρὸς τὴν δαίμονα ὁμιλίας, καὶ διδαχθέντα ὑπ' αὐτῆς ποιῆσαι τάδε· καλέσαντα Ῥωμαίων πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς εἰς τὴν οἰκίαν, ἐν ᾗ διαιτώμενος ἐτύγχανεν, ἔπειτα δείξαντα τοῖς ἐλθοῦσι τὰ ἔνδον τῇ τε ἄλλῃ κατασκευῇ φαύλως κεχορηγημένα, καὶ δὴ καὶ τῶν εἰς ἑστίασιν ὀχλικὴν ἐπιτηδείων ἄπορα, τότε μὲν ἀπαλλάττεσθαι κελεύειν, [k] εἰς ἑσπέραν δὲ καλεῖν αὐτοὺς ἐπὶ τὸ δεῖπνον· παραγενομένοις δὲ κατὰ τὴν ἀποδειχθεῖσαν ὥραν ἐπιδεῖξαι στρωμνάς τε πολυτελεῖς, καὶ

ſapientem fuiſſe) hæcque conjunxiſſe, & feciſſe Numam Pythagoræ diſcipulum; non inquirentes ulterius in eorum vitas, an uterque iiſdem temporibus floruerit: id quod ego jam feci. Niſi forte quis alium Pythagoram ſapientiæ doctorem hoc Samio antiquiorem fuiſſe dicat, cum quo Numa conſuetudinem habuerit. Sed neſcio quomodo hoc ille probare poſſet, præſertim quum nullus ſcriptor memoratu dignus, aut Romanus aut Græcus, (quod ego ſciam) hoc memoriæ prodiderit. Sed de his hactenus.

Numa Pompilius Rom. REX II

¶ Cæterum Numa, quum veniſſent hi legati qui ipſum ad regnum vocabant, principio quidem illis reſtitit, & diu in eadem ſententia permanſit, repugnans ne regnum acciperet. Sed quum fratres inſtarent precibus, & tandem ipſe quoque pater tantum honorem ultro oblatum minime rejiciendum cenſeret, ipſis aſſenſus eſt, regemque ſe creari eſt paſſus. Quum autem Romani hæc ex legatis audiſſent, antequam virum illum præſentem viderent, maximo ejus deſiderio flagrare cœperunt, exiſtimantes hoc eſſe ſatis firmum argumentum ejus ſapientiæ, quod, quum cæteri regnum ſupra modum in precio haberent & in eo ſummam ſuæ felicitatis ponerent, id ille ſolus, ut rem vilem & penitus aſpernandam, contemneret. Illi autem adventanti, dum adhuc in ipſo itinere eſſet, obviam proceſſerunt, cum multis laudibus & gratulationibus, aliiſque honoribus in urbem proſequentes. Poſtea vero concione convocata, in qua de eo tribus curiatim ſuffragia tulerunt, quum ipſi patres plebiſcita rata feciſſent, & poſtremo ipſi quoque augures divinitus ſigna fauſta apparuiſſe renunciaſſent, regnum accepit. Romani ajunt hunc virum nullam expeditionem feciſſe, ſed pietati ac juſtitiæ deditum in pace omne ſui regni tempus tranſegiſſe, & optimis inſtitutis civitatem ornaſſe. Multa autem eaque admiranda de eo dicunt, referentes humanam *ejus* ſapientiam ad deorum monita. Fabuloſe enim dicunt illi congreſſum fuiſſe cum quadam nympha Egeria, quæ illum aſſidue regiam ſapientiam doceret: alii vero eam non Nympham fuiſſe, ſed unam Muſarum. Atque hoc omnibus manifeſtum factum fuiſſe dicunt. Quum enim homines (ut veriſimile eſt) initio fidem illi non haberent, & exiſtimarent illum de numine ſermonem fictum eſſe, *ferunt ipſum*, quum vellet oſtendere incredulis hominibus apertum aliquod indicium ſuæ cum dea conſuetudinis, ut ſe ab illa edoctum hæc facere probaret, Romanorum multos proboſque viros in ædes ubi degebat vocaſſe, deinde quum iis, qui eo venerant, ſupellectilem vilem & domum omni alio apparatu male inſtructam, quinetiam rebus omnibus ad convivium extemporaneum neceſſariis carentem oſtendiſſet, juſſiſſe tunc quidem diſcedere, ſub veſperam vero eos ad cœnam invitaſſe: ipſis vero, ad horam condictam reverſis, oſtendiſſe & lectos ſplendidos, & menſas

a Τὸν Νόμαν *Vat.* b Ὅσους καὶ μὲ εἰδέναι *Vat.* c Ἐπὶ τὴν ἡγεμονίαν *Vat.* d Ἐν ταύτῃ *Vat.* e Παραγενομένῳ τε ὑπαντῶν *Vat.* f Poſſis etiam legere τελευταῖον adverbialiter. *Sylb.* g Δαιμονίου *Vat.* h Στρατείαν *Vat.* atque ita magis proprie legendum eſſe docuit *Sylb.* i Περὶ τῆς θεᾶς *Vat.* k Hoc quid frigidius eſſe queat? egregium vero argumentum. At *Plutarchus* rem aliter narrat: & quidem ita, ut ex ejus narratione quid voluit Numa probare melius appareat. *Dionyſius* vero alios auctores ſequi maluit *Caſaub.*

Numa Pompilius Rom. REX II.

menſas poculis multis & elegantibus onuſtas; ipſiſque juſſis diſcumbere, omnigenas epulas & cibos appoſuiſſe, quos nullus illius ſeculi homo tempore quantumvis longo facile paraſſet. Tunc autem Romanos & valde obſtupuiſſe ob varietatem rerum, quas videbant; & ab illo tempore ſine ullo dubio exiſtimaſſe, deam aliquam cum eo conſuetudinem habere.

LXI. ¶ Sed qui res omnes fabuloſas ex hiſtoria tollunt, Numam hæc quæ de Egeria dicebat finxiſſe dicunt, ut qui numen divinum metuerent facilius animum ad ſe adverterent, & leges quas eſſet laturus lubenter, ut à diis latas, acciperent. Ajunt autem eum in his ſequutum eſſe exemplum Græcorum, Minois Cretenſis & Lycurgi Lacedæmonii ſapientiæ æmulatione impulſum: quorum alter quidem ſimulabat ſibi eſſe cum Jove congreſſum; quare montem Dictæum frequentans, ubi Jovem Cretenſes fingunt à Curetibus adhuc recens natum educatum fuiſſe, in ſacrum antrum deſcendebat, & leges ibi conditas in urbem afferebat, quas ſe à Jove accipere affirmabat. Alter vero Lycurgus, profectus Delphos, ſe ab Apolline legum ferendarum rationem didiciſſe dixit. Accurate igitur ſcribere de rebus fabuloſis, quæ ſcriptis ſunt proditæ, præcipue vero de iis quæ ad deos pertinent, quum hoc longa oratione indigere animadvertam, nunc miſſum faciam: ſed quæ bona Romani videntur mihi ex illius viri imperio percepiſſe, ut ex ipſorum domeſticis monumentis comperio, ea narrabo; ubi prius monuero, quam perturbatus eſſet reipublicæ ſtatus, antequam ille ad regnum accederet.

LXII. ¶ Poſt Romuli obitum, quum ſenatus omnem reipublicæ adminiſtrationem adeptus fuiſſet, & per integrum annum (ut dixi) eo principatu potitus fuiſſet, ipſi patres inter ſe diſſidere * & de principatu & juris æquabilitate contendere cœperunt. Quotquot enim eorum erant ex numero Albanorum, qui cum Romulo coloniam deduxerant, & in ſententiis dicendis & ſummis honoribus capiendis prærogativam ſe habere, ſeque à novis colonis coli æquum cenſebant: quotquot vero ex novis colonis poſtea in patrum ordinem relati fuerant, à nullo honore ſe arcendos eſſe exiſtimabant, & *putabant* conditionem ſuam quam cæterorum deteriorem eſſe non debere: præcipue vero quotquot erant Sabini generis, & qui ex fœdere, quod Romulus cum Tatio fecerat, ſe jactabant à priſcis colonis civitate donatos, ut pari jure fruerentur, aut qui ſe parem gratiam illis retuliſſe *dicebant*. Simul autem quod ſenatus diſſideret, ipſa quoque clientium multitudo bifariam diviſa ſe utrique factioni adjunxit. Erat autem & quædam plebis pars non parva, quæ nuper in civitatem recepta fuerat: quæ, quod nullo in bello Romulum adjuviſſet,

τραπέζας ἐκπωμάτων γεμούσας πολλῶν καὶ καλῶν. ἑστιάσιν τε αὐτοῖς παραθεῖναι κατακλιθεῖσιν ἁπάσης ἐδωδῆς, ἣν οὐδ' ἂν ἐκ πολλοῦ πάνυ χρόνου παρεσκευάσθαι τινὶ τῶν τότ' ἀνθρώπων ῥᾴδιον ἦν. τοῖς δὲ Ῥωμαίοις κατάπληξίν τε πρὸς ἕκαστον τῶν ὁρωμένων ὑπελθεῖν, καὶ δόξαν [a] ἐξ" ἐκείνου τοῦ χρόνου [b] παραστῆναι βέβαιον, ὅτι θεά τις αὐτῷ συνῆν. Οἱ δὲ τὰ μυθώδη πάντα περιαιροῦντες ἐκ τῆς ἱστορίας, πεπλάσθαι φασὶν ὑπὸ τοῦ Νομᾶ τὸν περὶ τῆς Ἠγερίας λόγον, ἵνα ῥᾷον αὐτῷ προσέχωσιν οἱ τὰ θεῖα δεδιότες, καὶ προθύμως δέχωνται τοὺς ὑπ' αὐτοῦ τιθεμένους νόμους, ὡς παρὰ θεῶν κομιζομένους. λαβεῖν δὲ αὐτὸν [c] τούτων μίμησιν ἀποφαίνουσιν ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν παραδειγμάτων, ζηλωτὴν γενόμενον τῆς τε Μίνω τοῦ Κρητὸς, καὶ τῆς Λυκούργου τοῦ Λακεδαιμονίου σοφίας· ὧν ὁ μὲν, ὁμιλητὴς ἔφη γενέσθαι τοῦ Διὸς, καὶ φοιτῶν εἰς τὸ Δικταῖον ὄρος, ἐν ᾧ τραφῆναι τὸν Δία μυθολογοῦσιν οἱ Κρῆτες ὑπὸ τῶν Κουρήτων ἔτι νεογνὸν ὄντα, κατέβαινεν εἰς τὸ ἱερὸν ἄντρον, καὶ τοὺς νόμους ἐκεῖ [d] συνθεὶς ἐκόμιζεν, οὓς ἀπέφαινε παρὰ τοῦ Διὸς λαμβάνειν. ὁ δὲ Λυκοῦργος εἰς Δελφοὺς ἀφικνούμενος, ὑπὸ τοῦ Ἀπόλλωνος ἔφη διδάσκεσθαι τὴν νομοθεσίαν. τὸ μὲν οὖν ἀκριβολογεῖσθαι περὶ τῶν μυθικῶν ἱστορημάτων, καὶ μάλιστα τῶν εἰς θεοὺς ἀναφερομένων, μακρῶν λόγων 123
δεόμενον ὁρῶν, ἐάσω· ἃ δέ μοι δοκοῦσιν ἀγαθὰ Ῥωμαῖοι λαβεῖν ἐκ τῆς ἐκείνου τοῦ ἀνδρὸς ἀρχῆς, ὡς ἐκ τῶν ἐπιχωρίων ἔμαθον ἱστοριῶν, ἀφηγήσομαι, προειπὼν ἐν οἵαις ἐτύγχανε ταραχαῖς τὰ πράγματα τῆς πόλεως ὄντα, πρὶν ἐκεῖνον ἐπὶ τὴν βασιλείαν παρελθεῖν.

Μετὰ τὴν Ῥωμύλου τελευτὴν ἡ βουλὴ τῶν κοινῶν γενομένη κυρία, καὶ χρόνον ἐνιαύσιον, ὥσπερ ἔφην, κατασχοῦσα τὴν δυναστείαν, διαφέρεσθαι καὶ στασιάζειν αὐτὴ πρὸς ἑαυτὴν ἤρξατο περὶ τοῦ πλείονός τε καὶ ἴσου. ὅσον μὲν γὰρ αὐτῆς μέρος [e] Ἀλβανῶν ἐτύγχανεν, ἀπὸ τῶν ἅμα Ῥωμύλῳ τὴν ἀποικίαν [f] στειλάντων, γνώμης τε ἄρχειν ἠξίου, καὶ τιμὰς τὰς μεγίστας λαμβάνειν, καὶ θεραπεύεσθαι πρὸς τῶν ἐπηλύδων· οἱ δ' ὕστερον εἰς τοὺς πατρικίους καταγραφέντες ἐκ τῶν ἐποίκων, οὐδεμιᾶς ᾤοντο δεῖν ἀπελαύνεσθαι τιμῆς, οὐδὲ μειονεκτεῖν τῶν ἑτέρων, μάλιστα δ' ὅσοι τοῦ Σαβίνων ἐτύγχανον ὄντες γένους, καὶ κατὰ τὰς συνθήκας τὰς γενομένας Ῥωμύλῳ πρὸς Τάτιον, ἐπὶ τοῖς ἴσοις [g] γενόμενοι μετειληφέναι τῆς πόλεως παρὰ τῶν ἀρχαίων οἰκητόρων, [h] ἢ τὴν αὐτὴν χάριν ἐκείνοις [i] αὐτοὶ δεδωκέναι. ἅμα δὲ τῷ τὴν βουλὴν διαστῆναι, καὶ τὸ τῶν πελατῶν πλῆθος δίχῃ μερισθὲν ἑκατέρᾳ συνέβαινε τῶν στάσεων. ἦν δέ τι τοῦ δημοτικοῦ μέρος οὐκ ὀλίγον ἐκ τῶν νεωστὶ προσεληλυθότων τῇ πολιτείᾳ, ὃ διὰ τὸ μηδενὸς συνάρασθαι τῷ Ῥωμύλῳ πολέμου, [k] παρημελημένον

ὑπὸ

a Omittit *Vat.* b Παραστῆσαι *Vat.* c Τὴν τούτων *Vat.* d Συνθεὶς *Vat.* e Ἀλβανῶν ἦν *Vat.* f Grammatici Græci diſtinguendum ita docent inter στεῖλαι ἀποικίαν & στείλασθαι ἀποικίαν, ut, ſi eos ſequendos putemus, στειλαμένων hic potius ſit legendum, & ita in reliquis ſimilibus locis. Vulgatam lectionem uſus auctorum confirmat. *Caſ.* g Si pro γενόμενοι mecum legas εὐχόμενοι, hæc erit verborum conſtructio; καὶ ὅσοι ἐτύγχανον εὐχόμενοι (nam ἀπὸ κοινοῦ repetendum eſt ἐτύγχανον) μετειληφέναι τῆς πόλεως παρὰ τῶν ἀρχαίων οἰκητόρων ἐπὶ τοῖς ἴσοις &c. *Port.* h Membrum iſtud, ἢ τὴν αὐτὴν χάριν ἐκείνοις αὐτοὶ δεδωκέναι, omiſerunt *Lapus* & *Gelenius*: & parum ſane huc facere videtur. vel ſaltem pro disjunctiva ἢ ponenda eſt copulativa καὶ, hoc ſenſu; *& ſe viciſſim idem ipſis tribuiſſe beneficium*, dum ſc. Rom. colonos in ſuas ſedes receperunt, & civitatis jus eis impertiverunt. *Sylb.* i Αὐτοῖς *Vat.* k Παρημελημένον *Vat.* * Et de jure æquoque contendere. *Lapus.*

a Ita

ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος οὔτε γῆς εἰλήφει μοῖραν, οὔτε ὠφελείας. τοῦτο ἀνέστιον καὶ πτωχὸν ἀλώμενον, ἐχθρὸν ἐκ τοῦ ἀναγκαίου τοῖς κρείττοσιν ἦν, καὶ νεωτερίζειν ἑτοιμότατον. ἐν τοιούτῳ δὴ [a] κλυδῶνι τὰ πράγματα τῆς πόλεως σαλεύοντα ὁ Νομᾶς καταλαβὼν, πρῶτον μὲν τοὺς ἀπόρους τῶν δημοτῶν ἀνέλαβε, [b] διανείμας αὐτοῖς ἀφ' ἧς Ῥωμύλος ἐκέκτητο χώρας, καὶ ἀπὸ τῆς δημοσίας μοῖράν τινα ὀλίγην· ἔπειτα τοὺς πατρικίους οὐδὲν μὲν ἀφελόμενος ὧν οἱ κτίσαντες τὴν πόλιν εὕροντο· τοῖς δ' ἐποίκοις ἑτέρας τινὰς ἀποδοὺς τιμὰς, ἔπαυσε διαφερομένους. ἁρμοσάμενος δὲ τὸ πλῆθος ἅπαν, ὥσπερ ὄργανον, πρὸς ἕνα τὸν τοῦ κοινοῦ συμφέροντος λογισμὸν, καὶ τῆς πόλεως τὸν περίβολον αὐξήσας τῷ [c] Κυρίνῳ λόφῳ· τέως γὰρ ἔτι ἀτείχιστος ἦν· τότε ἄλλων πολιτευμάτων ἥπτετο, δύο ταῦτα πραγματευόμενος, οἷς κοσμηθεῖσαν ὑπελάμβανεν ἂν τὴν πόλιν εὐδαίμονα γενήσεσθαι καὶ μεγάλην· εὐσέβειαν μὲν πρῶτον διδάσκων τοὺς ἀνθρώπους, ὅτι παντὸς ἀγαθοῦ θεοὶ δοτῆρές εἰσι τῇ θνητῇ φύσει καὶ φύλακες· ἔπειτα δικαιοσύνην, δι' ἣν καὶ τὰ παρὰ τῶν θεῶν ἀπέφαινεν ἀγαθὰ καλὰς τὰς ἀπολαύσεις φέροντα τοῖς κτησαμένοις.

124 Ἐξ ὧν δὲ διεπράξατο νόμων τε καὶ πολιτευμάτων ἑκάτερον τούτων εἰς μεγάλην ἐπίδοσιν προελθεῖν, ἅπαντα μὲν οὐκ ἀξιῶ γράφειν· τὸ μῆκος ὑφορώμενος τοῦ λόγου, καὶ ἅμα οὐδ' ἀναγκαίαν ὁρῶν τὴν γραφὴν αὐτῶν Ἑλληνικαῖς ἱστορίαις· αὐτὰ δὲ τὰ κυριώτατα καὶ φανερὰν δυνάμενα ποιῆσαι πᾶσαν τὴν προαίρεσιν τοῦ ἀνδρὸς, ἐπὶ κεφαλαίων ἐρῶ, τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τῆς περὶ τὰ θεῖα διακοσμήσεως ποιησάμενος. ὅσα μὲν οὖν ὑπὸ Ῥωμύλου ταχθέντα ἐν ἐθισμοῖς τε καὶ νόμοις παρέλαβεν, ἀπὸ τοῦ κρατίστου τετάχθαι πάντα ἡγησάμενος εἴα κατὰ χώραν μένειν· ὅσα δ' ὑπ' ἐκείνου παραλελεῖφθαι ἐδόκει, ταῦτα προσετίθει, πολλὰ μὲν ἀποδεικνὺς τεμένη τοῖς μήπω τιμῶν τυγχάνουσι θεοῖς, πολλοὺς δὲ βωμοὺς καὶ ναοὺς ἱδρυόμενος, ἑορτάς τε ἑκάστῳ αὐτῶν ἀπονέμων, καὶ τοὺς ἐπιμελησομένους αὐτῶν ἱερεῖς καθιστὰς, ἁγνείας τε καὶ θρησκείας καὶ καθαρμοὺς, καὶ τὰς ἄλλας θεραπείας καὶ τιμὰς πάνυ πολλὰς νομοθετῶν, ὅσας οὔθ' Ἑλληνὶς οὔτε βάρβαρος ἔχει πόλις, οὐδ' αἱ μέγιστον ἐπ' εὐσεβείᾳ φρονοῦσαί ποτε. αὐτόν τε τὸν Ῥωμύλον, ὡς κρείττονα γενόμενον ἢ κατὰ τὴν θνητὴν φύσιν, ἱεροῦ κατασκευῇ καὶ θυσίαις διετησίοις ἔταξε Κυρῖνον ἐπονομαζόμενον γεραίρεσθαι. [d] ἔτι γὰρ ἀγνοούντων τὸν ἀφανισμὸν αὐτοῦ Ῥωμαίων, εἴτε κατὰ δαίμονος πρόνοιαν, εἴτε ἐξ ἐπιβουλῆς ἀνθρωπίνης ἐγένετο, προελθών τις εἰς τὴν ἀγορὰν Ἰούλιος ὄνομα, τῶν ἀπ' Ἀσκανίου, γεωργικὸς ἀνὴρ, καὶ τὸν βίον ἀνεπίληπτος, οἷος μηδὲν ἂν ψεύσασθαι κέρδους ἕνεκα οἰκείου, ἔφη, [e] παραγενόμενος ἐξ ἀγροῦ Ῥω-

Numa Pompilius Rom REX II

ideo à duce neglecta nullam agri partem aut aliud commodum acceperat. Hæc ſine laribus & mendica vagans neceſſario ipſis potentioribus erat inimica, & ad res novandas paratiſſima. Numa igitur rempublicam tali tempeſtate jactatam nactus, primum quidem egenos de plebe refecit, agri parte, quem Romulus quæſierat, illis diviſa, præterea de publico agro exigua quadam portione ipſis data. Deinde, quum patriciis nullos honores ademiſſet quos ipſi urbis conditores adepti fuerant, & novis colonis alios honores pro his attribuiſſet, ita demum eorum diſcordiam ſedavit. Quum autem totam civium multitudinem, velut organon aliquod, ad concordem publicæ utilitatis conſiderationem informaſſet, & urbis ambitum adjecto colli Quirinali ampliaſſet (nondum enim munitus erat iſte collis) tunc alia reipublicæ inſtituta attigit: hæc duo agens, quibus ornatam rempublicam beatam & magnam fore exiſtimabat. Primum quidem homines pietatem docens, deos ſc. omnium bonorum auctores & cuſtodes humano generi eſſe: deinde juſtitiam, per quam demonſtrabat, bonis divinitus acceptis licere ipſis poſſeſſoribus honeſte frui.

Numa remp ordinat.

LXIII. ¶ Quibus autem legibus quibuſque inſtitutis utrumque horum fundarit & ad tantum incrementum provexerit, non omnia ſcribenda cenſeo, (quia vereor ne nimium prolixa ſit oratio; ſimul etiam quia video parum eſſe neceſſarium hæc Græcæ hiſtoriæ mandare) ſed quæ præcipua ſunt, quæque poſſunt illius viri omne conſilium notum facere, ſummatim attingam, ducto initio à divini cultus forma quam inſtituit. Quocunque igitur ritus aut leges à Romulo conſtitutas accepit, hæc omnia optime ab eo conſtituta ratus, immota reliquit: quæcunque vero ab illo prætermiſſa arbitratus eſt, hæc de ſuo addidit. nam & multa ſacella dicavit diis, quibus nullus adhuc honor habitus fuerat; & multas aras & templa condidit, & dies feſtos unicuique eorum attribuit; & ſacerdotes conſtituit, qui eorum curam gererent; & leges tulit de ſanctimonia, ceremoniis, expiationibus, aliiſque divinis cultibus, & plurimis honoribus, quot nulla aut Græca aut barbara civitas habet: ne illæ quidem civitates quæ quondam pietatis nomine maxime ſe jactabant. Ipſum quoque Romulum, Quirinum cognomine, ut humana natura longe auguſtiorem, templo *in ipſius honorem* exſtructo, ſacrificiis anniverſariis coli juſſit. Romanis enim adhuc dubitantibus, utrum divina providentia an aliquibus humanis inſidiis ille è conſpectu hominum ſublatus fuiſſet, quidam nomine Julius, ab Aſcanio oriundus, bonus colonus & vitæ inculpatæ vir, qui quæſtus privati cauſſa non fuiſſet mentitus, in concionem progreſſus dixit, ſe, dum ex agro rediret, vidiſſe Romulum

Cultum deorum exauget.

a Ita juxta *Heſych.* juxta *Suidam* κλύδωνι. *Sylb.* *b* Imo totum hunc agrum aſſignavit. Vide *Plutarchum. Caſ.* c Rectius Κυρινίῳ in *Cod. Vat.* atque ita ſupra aliquoties. Latini etiam (ut notavit *Sylb.*) non *Quirinum* ſed *Quirinalem* hunc collem nominant, voce à *Quirino* deflexa. *d* Scimus quidem iſta verba, ἔτι κατὰ δαίμονος πρόνοιαν &c. primo aſpectu cum præcedentibus jungi, ut hæc ἔτι γὰρ ἀγνοούντων τὸν ἀφαν. &c. idem valeant ac ſi dictum eſſet, ἔτι γὰρ ἀγνοούντων τῶν Ῥωμαίων εἴτε κατὰ δαιμ. πρ. εἴτε ἐκ ἐπιβ. ἀνθρωπίνης ὁ ἀφανισμὸς αὐτοῦ ἐγένετο: & interpretes hæc ita intellexiſſe. Sed videndum annon potius per parentheſin à *Dionyſio* poſita ſint, ut hoc modo locum interpretemur: *Quum enim eum è conſpectu hominum ſublatum eſſe ignorarent Romani* (*ſive id divina providentia, ſive humanis inſidiis factum fuit*) *quidam nomine Julius ab Aſc. oriundus, qui agriculturam exercebat* &c. *Caſ.* & *Port.* e Παραγγνόμενος *Vat.*

Numa Pompilius REX. II.

Pomulum ex urbe armatum abeuntem; & quum acceſſiſſet, hæc eum dicentem audiſſe: "Nuncia Romanis, Juli, mea hæc mandata; "me mortali ævo expleto in deorum cœtum "abduci ab eo genio qui mihi naſcenti contigit; & me eſſe Quirinum. Porro Numa omnia quæ ad cultum divinum & ceremonias pertinent ſcriptis complexus, diviſit in octo partes, quot etiam erant ſacrorum ordines.

LXIV. ¶ Primum ſacrorum miniſteriorum ordinem aſſignavit Curionibus, quos dixi publice pro ſuis curialibus rem divinam facere. Secundum iis qui à Græcis vocantur Στεφανηφόροι, à Romanis Flamines: quos à geſtatione pileorum & infularum (quas etiam nunc geſtant, flamea vocantes) ita nominant. Tertium vero Tribunis Celerum, quos equites & pedites fuiſſe dixi: qui deſignari ſolebant, ut regum ad bellum proficiſcentium ſatellites & cuſtodes eſſent. Nam & iſti ſolennia quædam ac ſtatuta ſacra peragebant. Quartum vero illis qui ſigna divinitus miſſa interpretantur, quique dignoſcunt ac declarant, ad quas res, utrum privatas an publicas, ea ſpectent: quos Romani ab una ſpecie artis ipſorum, ſc. ab *avium* obſervatione, vocant Augures: nos vero diceremus Οἰωνοπόλους; omnis divinationis, qua ipſi utuntur, peritos, tam ejus quæ in ſignis cœleſtibus & ſublimibus quam ejus quæ in terreſtribus verſatur. Quintum vero virginibus ſacri ignis cuſtodibus, quas illi, à dea quam colunt, Veſtales vocant: cui ipſe primus Romæ templum ſacravit, & virgines, quæ ejus ſacra facerent, lectas dicavit. Quibus de rebus pauca eaque maxime neceſſaria, operis argumento id poſtulante, mihi ſunt dicenda. Res enim eſt quæſtione digna: & multi ſcriptores Romani hoc loco rei veritatem diſquirendam eſſe cenſuerunt. Qui enim harum rerum cauſſas diligenter non inveſtigarunt, inania ſcripta in lucem ediderunt.

Veſtales virgines.

LXV. ¶ Quidam igitur templum illud à Romulo conditum aſſerunt, exiſtimantes fieri non poſſe, quin, quum urbs condita fuerit à viro vaticinii perito, publicum Veſtæ templum ante omnia extructum fuerit: præſertim vero quum ipſius urbis conditor Albæ educatus fuiſſet, ubi antiquum hujus deæ templum erat extructum, & ipſius mater hujus deæ ſacerdos fuerat: quumque ſacra omnia in duo genera dividant, & eorum alia publica & civilia, alia vero gentilitia faciant; ob duas iſtas cauſſas ajunt omnino neceſſe fuiſſe hanc deam à Romulo coli. Nihil enim hominibus magis eſſe neceſſarium, quam ipſum Veſtæ templum publicum; neque Romulo, ob generis ſucceſſionem, quicquam antiquius eſſe debuiſſe: quippe qui eſſet à majoribus oriundus, qui ex Ilio illius deæ ſacra tranſtulerant, & matre ſacerdote natus. Qui igitur propterea à Romulo potius quam à Numa hoc templum

μύλον ἰδεῖν ἀπιόντα ἐκ τῆς πόλεως, ἔχοντα τὰ ὅπλα· καὶ ἐπειδὴ ἐγγὺς ἐγένετο, ἀκοῦσαι ταῦτα αὐτοῦ λέγοντος· "[a] Ἄγγελλε Ῥωμαίοις Ἰούλιε τὰ παρ᾽ ἐμοῦ, ὅτι με ὁ λαχὼν "ὅτε [b] ἐγενόμην δαίμων εἰς θεοὺς ἄγεται, τὸν θνητὸν ἐκ-"πληρώσαντα αἰῶνα· εἰμὶ δὲ Κυρῖνος. Περιλαβὼν δὲ ἅπασαν τὴν περὶ τὰ θεῖα νομοθεσίαν γραφαῖς, διεῖλεν εἰς ὀκτὼ μοίρας, ὅσαι τῶν [c] ἱερῶν ἦσαν αἱ συμμορίαι. Ἀπέδωκε δὲ μίαν μὲν ἱερουργιῶν διάταξιν τοῖς τριάκοντα Κουρίωσιν, οὓς ἔφην τὰ κοινὰ θύειν ὑπὲρ τῶν φρατρέων ἱερά. τὴν δὲ δευτέραν τοῖς καλουμένοις [d] ὑφ᾽ Ἑλλήνων Στεφανηφόροις, ὑπὸ δὲ Ῥωμαίων [e] Φλάμισιν, οἳ [f] ἐπὶ τῆς φορήσεως τῶν πίλων τε καὶ στεμμάτων, ἃ καὶ νῦν ἔτι φοροῦσι, [g] φλάμα καλοῦντες, οὕτω προσαγορεύουσι. τὴν δὲ τρίτην τοῖς ἡγεμόσι τῶν Κελερίων, οὓς ἔφην ἱππεῖς τε καὶ πεζοὺς στρατευομένους φύλακας ἀποδείκνυσθαι τῶν βασιλέων· καὶ γὰρ οὗτοι τεταγμένας τινὰς ἱερουργίας ἐπετέλουν. τὴν δὲ τετάρτην τοῖς ἐξηγουμένοις τὰ θεόπεμπτα σημεῖα, καὶ διαιροῦσι [h] τίνων ἐστὶ πραγμάτων ἰδίᾳ τι καὶ δημοσίᾳ· οὓς ἀφ᾽ ἑνὸς εἴδους 125 [i] τῆς τέχνης, τοῦ θεωρημάτων, Ῥωμαῖοι καλοῦσιν [k] Αὐγόρας, ἡμεῖς δ᾽ ἂν εἴποιμεν Οἰωνοπόλους, ἁπάσης τῆς μαντικῆς παρ᾽ αὐτοῖς οὔσας ἐπιστήμονας, τῆς τε περὶ τὰ οὐράνια, καὶ τὰ μετάρσια, καὶ τὰ ἐπίγεια. τὴν δὲ πέμπτην ταῖς φυλαττούσαις τὸ ἱερὸν πῦρ παρθένοις, αἳ καλοῦνται πρὸς αὐτῶν ἀπὸ τῆς θεᾶς ἣν θεραπεύουσιν, Εστιάδες, αὐτὸς πρῶτος ἱερὸν ἱδρυσάμενος Ῥωμαίοις Εστίας, καὶ παρθένους ἀποδείξας αὐτῇ θυηπόλους· ὑπὲρ ὧν ὀλίγα καὶ αὐτὰ τὰ ἀναγκαιότατα, τῆς ὑποθέσεως ἀπαιτούσης, ἀναγκαῖον εἰπεῖν. [l] ἔστι γὰρ καὶ ζητήσεως ἄξιον, καὶ παρὰ πολλοῖς ζητήσεως ἠξίωται τῶν Ῥωμαϊκῶν συγγραφέων κατὰ τὸν τόπον τοῦτον· ὑπὲρ ὧν οἱ τὰς αἰτίας οὐκ ἐξητακότες καλῶς, εἰκαιοτέρας [m] ἐξηνέγκαντο τὰς γραφάς.

Τὴν γοῦν ἵδρυσιν τοῦ ἱεροῦ Ῥωμύλῳ τινὲς [n] ἀνατιθέασι, τῶν ἀμηχάνων νομίζοντες εἶναι, πόλεως οἰκιζομένης ὑπ᾽ ἀνδρὸς ἐμπείρου μαντικῆς, μὴ κατασκευασθῆναι πρῶτον Εστίαν κοινὴν τῆς πόλεως, καὶ ταῦτα ἐν Ἄλβᾳ τοῦ κτίστου τραφέντος, ἐν ᾗ παλαιὸν τὸ τῆς θεᾶς ταύτης ἱερὸν ἱδρυμένον ἦν, καὶ τῆς μητρὸς αὐτοῦ θυηπόλου γενομένης τῇ θεῷ· διαιρούμενοί τε διχῇ τὰ ἱερά, καὶ τὰ μὲν αὐτῶν κοινὰ ποιοῦντες καὶ πολιτικά, [o] τὰ δὲ συγγενικά, [p] δι᾽ ἄμφω δ᾽ αὐτά φασι πολλὴν ἀνάγκην εἶναι τῷ Ῥωμύλῳ ταύτην σέβειν τὴν θεόν. οὔτε γὰρ ἀναγκαιότερον ἀνθρώποις οὐδὲν εἶναι τῆς κοινῆς Εστίας, οὔτε τῷ Ῥωμύλῳ κατὰ διαδοχὴν γένους οὐδὲν οἰκειότερον, προγόνων μὲν ὑπάρχοντι τῶν ἐξ Ἰλίου τὰ τῆς θεᾶς ἱερὰ μετενεγκαμένων, μητρὸς δὲ ἱερείας. ἐοίκασι δ᾽ οἱ διὰ ταῦτα τὴν ἵδρυσιν τοῦ ἱεροῦ Ῥωμύλῳ μᾶλλον ἀνατιθέντες ἢ

Νομᾷ,

a Nota hic ἄγγελε in aor. 2. ut ſupra p. 102. v. 39. διαγγείλαντι. *Sylb.* Verum ἄγγελλε in *Cod. Vat.* & ſupra διαγγελλούσης. b Ἐγενόμην *Vat.* c Ἱερῶν agnovit etiam *Lapus*, dum vertit, *quot erant ſacrorum ordines*, & reperitur infra. Sed *Gelenius* maluerat ἱερέων. *Sylb.* d Ὑπὸ μὲν Ἑλλήνων *Vat.* e Φλάμισιν *Vat.* f Ἐπὶ τῆς φορήσεως τῶν πίλων τε καὶ στεμμάτων *Vat.* Vide *Scaligeri* notas in *Feſtum Pompejum.* g Φλάμινα *Scalig.* & *Port.* h Τινῶν ἐστὶ μηνύματα πραγμάτων *Vat.* & *Lapi Cod.* i Τῶν τῆς τέχνης θεωρημάτων. nam valde hic falluntur interpretes, qui hoc θεωρημάτων perinde intelligunt ac ſi *Dionyſius* dixiſſet ἀπὸ τοῦ θεωρεῖν, videlicet τοὺς ὄρνιθας: quum θεωρήματα alicujus artis ea ſint quæ *Cicero* poſſe dici præcepta putat. ſic p. 258. μοῖρα δὲ οὐκ ἐλαχίστη τῶν ἐν μαντικῇ θεωρημάτων ἱεράτησις ὀρθή. & de Arte Hiſtorica, ταῦτα δὲ νομίσας ἀναγκαῖα καὶ πρῶτα θεωρήματα τοῖς ἱστορικοῖς εἶναι. *Steph.* Τῶν θεωρημάτων τῆς τέχνης in *Cod. Vat.* k Paroxytonon αὐγόρας alludit ad Græcam originem, τὸ ἀγορεύειν, ut ὑμναγόρας, ὑψαγόρας, & ſimilia: quum Latina origo & flexio poſtulet αὔγορας ſeu αὔγουρας, ut apud *Plut.* in *Quæſt. Rom.* τῶν ἐπ᾽ οἰωνοῖς ἱερέων, οὓς αὔσπικας πρότερον, αὔγουρας δὲ νῦν καλοῦσι. *Sylb.* l Ἔστι γὰρ ἃ καὶ ζητήσεως ἠξίωται καὶ παρὰ πολλοῖς *Vat.* m Ἐξήνεγκαν *Vat.* n Ἐπὶ τῶν ἀμηχάνων ἀνατιθέασι *Vat.* o Τὰ δὲ ἴδια καὶ συγγενικὰ *Vat.* & *Lapi Cod.* p Non inepte legeris δι᾽ ἀμφὼ ταῦτα. *Sylb.* & *Port.*

a Sic

Νομᾶς, τὸ μὲν κοινὸν ὀρθῶς λέγειν, ὅτι πόλεως οἰκιζομένης ἑστίαν πρῶτον ἔδει ἱδρυθῆναι, καὶ ταῦτα ὑπ᾽ ἀνδρὸς οὐκ ἀπείρου τῆς περὶ τὰ θεῖα σοφίας· τὰ δὲ κατὰ μέρος, ὑπέρ τε τῆς κατασκευῆς τοῦ νῦν ὄντος ἱεροῦ, καὶ τῶν θεραπευουσῶν τὴν θεὸν παρθένων, ἠγνοηκέναι. οὔτε γὰρ τὸ χωρίον τοῦτο ἐν ᾧ τὸ ἱερὸν φυλάττεται πῦρ, Ῥωμύλος ἦν ὁ καθιερώσας τῇ θεῷ· μέγα δὲ τούτου τεκμήριον, ὅτι τῆς τετραγώνου καλουμένης Ῥώμης, ἣν ἐκεῖνος ἐτείχισεν, ἐκτός ἐστιν· Ἑστίας δὲ κοινῆς ἱερὸν, ἐν τῷ κρατίστῳ μάλιστα καθιδρύονται τῆς πόλεως ἅπαντες, ἔξω δὲ τοῦ τείχους οὐδείς. οὔτε διὰ παρθένων τὰς θεραπείας κατεστήσατο τῇ θεῷ, μεμνημένος, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, τοῦ περὶ τὴν μητέρα πάθους, ᾗ συνέβη θεραπευούσῃ τὴν θεὸν τὴν παρθενίαν ἀποβαλεῖν, [a] οὐχ ἱκανὸς ἐσόμενος, ἐάν τινα τῶν ἱεροπόλων εὕρῃ διεφθαρμένην, 126 κατὰ τοὺς πατρίους τιμωρήσασθαι νόμους, διὰ τὴν ἐπὶ ταῖς οἰκείαις συμφοραῖς ἀνάμνησιν. διὰ ταῦτα μὲν δὴ κοινὸν ἱερὸν οὐ κατεσκευάσατο τῆς Ἑστίας, οὐδὲ ἱερείας ἔταξεν αὐτῆς παρθένους. ἐν ἑκάστῃ δὲ τῶν τριάκοντα φρατριῶν ἱδρυσάμενος ἑστίαν, ἐφ᾽ ἧς ἔθυον οἱ φράτερες, θυηπόλους αὐτῶν ἐποίησε τοὺς τῶν κουριῶν ἡγεμόνας, τὰ παρ᾽ Ἕλλησιν ἔθη μιμησάμενος, ἃ παρὰ ταῖς ἀρχαιοτάταις τῶν πόλεων ἔτι γίνεται. [b] τά γέ τοι καλούμενα πρυτανεῖα παρ᾽ αὐτοῖς ἐστιν ἱερὰ, καὶ θεραπεύεται πρὸς τῶν ἐχόντων τὸ μέγιστον ἐν ταῖς πόλεσι κράτος. Νομᾶς δὲ τὴν ἀρχὴν παραλαβὼν τὰς μὲν ἰδίας οὐκ ἐκίνησε τῶν φρατριῶν ἑστίας, κοινὴν δὲ κατεστήσατο πάντων μίαν, ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ τε Καπιτωλίου καὶ τοῦ [c] Παλατίου χωρίῳ, συμπεπολισμένων ἤδη τῶν λόφων ἑνὶ περιβόλῳ, καὶ μέσης ἀμφοῖν οὔσης τῆς ἀγορᾶς, ἐν ᾗ κατεσκεύασται τὸ ἱερόν· τήν τε φυλακὴν τῶν ἱερῶν, κατὰ τὸν πάτριον τῶν Λατίνων νόμον, διὰ παρθένων ἐνομοθέτησε [d] γενέσθαι. ἔχει δὲ τινας ἀπορείας καὶ τὸ φυλαττόμενον ἐν τῷ ἱερῷ τί δήποτ᾽ ἐστὶ, καὶ διὰ τί προσήκεται παρθένοις. τινὲς μὲν οὖν οὐδὲν ἔξω τοῦ φανεροῦ πυρὸς εἶναί φασι τὸ τηρούμενον· [e] τὴν δὲ φυλακὴν αὐτοῦ παρθένοις ἀνακεῖσθαι μᾶλλον ἢ ἀνδράσι ποιοῦνται κατὰ τὸ εἰκὸς, ὅτι πῦρ μὲν ἀμίαντον, [f] παρθένος δ᾽ ἄφθαρτον· τῷ δ᾽ ἁγνοτάτῳ τῶν θείων τὸ καθαρώτατον τῶν θνητῶν φίλον. Ἑστίᾳ δὲ ἀνακεῖσθαι τὸ πῦρ νομίζουσιν, ὅτι γῆ τε οὖσα ἡ θεὸς, καὶ τὸν μέσον κατέχουσα τοῦ κόσμου τόπον, τὰς ἀνάψεις τοῦ μεταρσίου ποιεῖται πυρὸς ἀφ᾽ ἑαυτῆς. εἰσὶ δὲ τινες οἵ φασιν ἔξω τοῦ πυρὸς ἀπόρρητα τοῖς πολλοῖς ἱερὰ κεῖσθαί τινα ἐν τῷ τεμένει τῆς θεᾶς, ὧν οἵ τε ἱεροφάνται τὴν γνῶσιν ἔχουσι καὶ αἱ παρθένοι, τεκμήριον οὐ μικρὸν παρεχόμενοι τοῦ λόγου τὸ συμβὰν περὶ τὴν ἔμπρησιν τοῦ ἱεροῦ κατὰ τὸν [g] Φοινικὸν πόλεμον, τὸν πρῶτον συστάντα Ῥωμαίοις πρὸς Καρχηδονίους περὶ Σικελίας. ἐμπρησθέντος γὰρ τοῦ τεμένους, καὶ τῶν παρθένων φευγουσῶν ἐκ τοῦ

Numa Pompilius Rom. REX II.

conditum exiſtimant, videntur illi quidem generaliter recte dicere, in urbe condenda ſacram ædem publicam Veſtæ primum erigi oportuiſſe, præcipue vero à viro ſcientiæ rerum divinarum perito: ſed ſpecialiter & templi hujus, quod jam exſtat, ſtructuram, & virgines deæ miniſtras ignoraſſe. Neque enim hunc locum, ubi ſacer ignis ſervatur, illi deæ Romulus conſecravit: validiſſimum autem hujus rei argumentum eſt, quod ſit extra Romam, quæ quadrata appellatur, quam ipſe muniit. Veſtæ vero communis templum in præſtantiſſimo totius urbis loco ferme omnes locare ſolent, at nemo extra mœnia. Neque etiam virgines conſtituit, quæ illi deæ ſacra facerent: memor (ut opinor) caſus matris, cui accidit ut virginitatem amitteret inter illius deæ miniſteria: quo fiebat, ut ſiquam ſacerdotum ſtupratam deprehendiſſet, ex legibus patriis in eam animadvertere non poſſet, ob domeſticæ calamitatis *probrique* recordationem. Propterea igitur publicum templum Veſtæ non ædificavit, neque virgines ſacerdotes conſtituit, quæ deam illam colerent: ſed in unaquaque triginta curiarum, exſtructo templo ubi curiales rem divinam facerent, iis ſacris ipſos curiones præpoſuit, ſequutus morem qui adhuc in antiquiſſimis Græcorum urbibus ſervatur. Nam quæ πρυτανεῖα ab illis vocantur, ſunt *loca publica* ſacra, & eorum cura pertinet ad eos * qui ſummum magiſtratum in republica gerunt.

LXVI. ¶ At Numa regno potitus propria curiarum templa ſuo loco non movit: ſed unum templum omnibus commune erexit, in eo ſpatio quod eſt medium inter Capitolium & Palatium, cum jam hi colles uno murorum ambitu eſſent concluſi, & forum inter utrumque eſſet medium, ubi hoc templum ædificatum eſt: & ſacrorum cuſtodiam patrio ritu virginibus lege lata aſſignavit. Incertum autem eſt quidnam ſit id quod in illo templo ſervatur, & qua de cauſſà ejus cura virginibus ſit commiſſa. Nonnulli enim aſſerunt, id quod ſervatur nihil aliud eſſe quam ignem omnibus conſpicuum: ejus autem cuſtodiam virginibus potius quam viris commiſſam veriſimiliter ajunt; quia ut ignis eſt incontaminatus, ſic etiam ipſa virgo eſt impolluta: caſtiſſimo autem numini mortalis res puriſſima eſt grata. Veſtæ autem ignem putant dicatum, quia quum ea dea ſit Terra, & medium mundi locum occupet, ſublimis ignis inflammationes parit. Sunt etiam qui dicunt, præter illum ignem, alia quædam ſacra vulgo incognita in deæ fano eſſe, quæ ſolis pontificibus & virginibus ſunt nota: argumentum non leve hujus rei proferentes, id quod accidit in incendio ipſius templi, tempore primi belli Punici, quod inter Romanos & Carthaginienſes propter Siciliam eſt ortum. Incenſo enim templo, & virginibus ex igne fugien-

a Ὡς οὐχ ἱκανὸς *Vat.* b Quid hæc ſibi velint patet ex altero loco, qui exſtat p. 90. ἑστιατόριον γὰρ ἦν κατεσκευασμένον ἑκάστῃ φρατρίᾳ, καὶ ἐν αὐτῷ καθωσίωτό τις, ὥσπερ ἐν τοῖς Ἑλληνικοῖς πρυτανείοις, ἑστία κοινὴ τῶν φρατριῶν. *Port.* Vide *Ezech. Spanhemii* Diatribam de Veſta & Prytanibus Græcorum. c Παλλαντίου *Vat.* d Γίνεσθαι *Vat.* e Hujuſce rei variæ aſſignantur cauſſæ. Vide *Carolum Neapolin* in *Ovidii* Faſtos, p. 272. & *Lipſii* Syntagma de Veſta & Veſtalibus. f Παρθένοις *Vat.* g Φοινικικὸν *Vat.* quod maluit & *Syib.* * Sc. *Prytanes*, ut nos docet *Thucydidis* Enarrator hiſce verbis, Πρυτανεῖον ἐστὶν οἶκος μέγας &c. ἐκαλεῖτο δὲ οὕτως, ἐπειδὴ ἐκεῖ ἐκάθηντο οἱ ΠΡΥΤΑΝΕΙΣ, οἱ τῶν ὅλων διοικηταί

Numa Pompilius Rom. REX II.

fugientibus, quidam de numero pontificum Lucius Cæcilius, qui Metellus vocabatur, vir Conſularis (qui, Carthaginienſibus in Sicilia devictis, in illo celebri triumpho CXXXVIII. elephantos traduxerat) neglecta propria ſalute, utilitatis publicæ cauſſa, ſummo cum periculo eſt auſus in ardens penetrale irrumpere, & ſacra à virginibus deſerta ex ipſo incendio erepta ſervavit: ob quod præclarum facinus magni honores à civitate ei delati fuerunt, ut ipſum elogium ejus ſtatuæ in Capitolio erectæ teſtatur. Hanc igitur rem illi pro confeſſa ſumentes, de ſuo quaſdam conjecturas addunt. Quidam enim dicunt ſacra, quæ hîc ſervantur, eſſe partem eorum *ſacrorum* quæ Æneas tranſlata ex Samothracia ſervabat: Dardanus enim ex inſula *iſta* in urbem à ſe conditam ea tranſportarat; at Æneas, quum ex agro Trojano fugit, cum aliis hæc quoque in Italiam deportarat. Alii vero aſſerunt, eſſe cælo delapſum Palladium, quod apud Ilienſes erat, quodque Æneas rei gnarus ſecum portarat; Achivi enim ſimulacrum ad ejus ſimilitudinem ſurripuerant: de quo multa à poëtis & hiſtoricis ſcripta ſunt. At ego quædam ſacra vulgo incognita, & non ſolum ipſum ignem à virginibus ſervari, ex plurimis indiciis colligo. Sed quænam hæc ſint, neque à me, neque ab alio quopiam eorum qui pietatis in deos ſunt ſtudioſi, curioſius inquirendum cenſeo.

LXVII. ¶ Virgines autem, quæ deæ ſacris operabantur, initio quatuor erant: quarum optandarum jus penes ipſos reges erat, idque ex præclaris Numæ inſtitutis: poſtea tamen, ob multitudinem ſacrorum quæ peragunt, ad ſenarium numerum auctæ, in eodem numero ad noſtra uſque tempora permanent, & in deæ fano degunt; unde interdiu nullus qui ingredi velit arcetur: ſed nulli mari illic pernoctare fas eſt. Oportet autem illas puras à nuptiis manere per XXX. annos, ſacra facientes & reliquas ceremonias de more peragentes: quo tempore decem primis annis eas myſteria diſcere oportebat, decem ſequentibus ſacra facere, reliquis vero annis alias docere. Expleto autem triginta annorum tempore, nihil illis impedimento erat, quominus, infulis & reliquis ſacerdotii inſignibus depoſitis, eæ quæ vellent nuberent. Hoc autem perpaucæ fecerunt; quibus vitæ finis non optandus, neque admodum felix contigit: itaque reliquæ, earum caſum pro ominoſo accipientes, virgines uſque ad mortem apud deam manent. Tunc vero in locum illius, quæ integro numero deerat, & quæ deſiderabatur, alia à pontificibus ſubſtituta erat. Honores autem illis à civitate delati ſunt multi & inſignes, quorum cauſſa neque liberorum neque nuptiarum deſiderium eas ſubibat. Graves autem pœnæ ſtatutæ ſunt in earum delicta, quorum quæſitores & vindices ex legibus ſunt ipſi pontifices: alias quidem, quæ leviter peccarint, flagris cædentes; eas vero, quæ ſtuprum paſſæ fuerint,

πυρός, τῶν ἱεροφαντῶν τις Λεύκιος [a] Καικίλιος ὁ καλούμενος Μέτελλος, ἀνὴρ ὑπατικός, ὁ τὸν ἀοίδιμον ἐκ Σικελίας ἀπὸ Καρχηδονίων καταγαγὼν ὀκτὼ καὶ τριάκοντα καὶ ἑκατὸν ἐλεφάντων θρίαμβον, ὑπεριδὼν τῆς ἰδίας ἀσφαλείας τοῦ κοινῇ συμφέροντος ἕνεκα, παρεκινδύνευσεν εἰς τὰ καιόμενα βιάσασθαι, καὶ καταλειφθέντα ὑπὸ τῶν παρθένων ἁρπάσας ἱερὰ διέσωσεν ἐκ τοῦ πυρός· ἐφ' ᾧ τιμὰς παρὰ τῆς πόλεως ἐξηνέγκατο μεγάλας, ὡς ἡ τῆς εἰκόνος αὐτοῦ τῆς ἐν Καπιτωλίῳ κειμένης ἐπιγραφὴ μαρτυρεῖ. τοῦτο δὴ λαβόντες ὁμολογούμενον, ἐπισυνάπτουσιν αὐτοὶ στοχασμούς τινας ἰδίους. οἱ μὲν, ἐκ τῶν ἐν Σαμοθρᾴκῃ λέγοντες ἱερῶν μοῖραν εἶναι [b] τῷ Αἰνείᾳ φυ- 127 λαττομένην τὴν ἐνθάδε· Δάρδανον μὲν εἰς τὴν ὑφ' ἑαυτοῦ κτισθεῖσαν πόλιν ἐκ τῆς νήσου τὰ ἱερὰ μετενεγκάμενον· Αἰνείαν δὲ, ὅτε ἔφυγεν ἐκ τῆς Τρῳάδος, ἅμα τοῖς ἄλλοις καὶ ταῦτα κομίσαντος εἰς Ἰταλίαν. οἱ δὲ, τὸ διοπετὲς Παλλάδιον ἀποφαίνοντες εἶναι τὸ παρὰ Ἰλιεῦσι γενόμενον, ὡς Αἰνείου [c] κομίσαντος δι' ἐμπειρίαν, Ἀχαιῶν δὲ τὸ μίμημα αὐτοῦ λαβόντων κλοπῇ· περὶ οὗ πολλοὶ σφόδρα εἴρηνται ποιηταῖς τε καὶ συγγραφεῦσι λόγοι. ἐγὼ δὲ τὸ μὲν εἶναί τινα τοῖς πολλοῖς ἄδηλα ἱερὰ φυλαττόμενα ὑπὸ τῶν παρθένων, καὶ οὐ τὸ πῦρ μόνον, ἐκ πολλῶν πάνυ καταλαμβάνομαι· τίνα δὲ ταῦτ' ἔστιν οὐκ ἀξιῶ πολυπραγμονεῖν οὔτε ἐμαυτὸν, οὔτε ἄλλον οὐδένα τῶν βουλομένων τὰ πρὸς τοὺς θεοὺς ὅσια τηρεῖν. Αἱ δὲ θεραπεύουσαι τὴν θεὸν παρθένοι τέτταρες μὲν ἦσαν κατ' ἀρχὰς, τῶν βασιλέων αὐτὰς αἱρουμένων [d] ἐν οἷς κατεστήσατο δικαίοις ὁ Νομᾶς· ὕστερον δὲ, διὰ πλῆθος τῶν ἱερουργιῶν ἃς ἐπιτελοῦσιν, ἓξ γενόμεναι μέχρι τοῦ καθ' ἡμᾶς διαμένουσι χρόνου, δίαιταν ἔχουσαι παρὰ τῇ θεῷ, ἔνθα δι' ἡμέρας μὲν οὐδεὶς ἀπείργεται τῶν βουλομένων εἰσιέναι· νύκτωρ δὲ οὐδενὶ τῶν ἀρρένων ἐναυλίσασθαι θέμις. χρόνον δὲ τριακονταετῆ μένειν αὐτὰς ἀναγκαῖον ἁγνὰς γάμων, θυηπολούσας τε καὶ τὰ ἄλλα θρησκευούσας κατὰ νόμον· ἐν ᾧ δέκα μὲν ἔτη μανθάνειν αὐτὰς ἔδει· [e] δέκα δὲ, τελεῖν τὰ ἱερά· τὰ δὲ λοιπὰ ἔτη, διδάσκειν ἑτέρας. ἐκπληρωθείσης δὲ τῆς τριακονταετίας, οὐδὲν ἦν τὸ κωλῦσον τὰς βουλομένας [f] ἀποθείσας [g] τά τε στέμματα καὶ τὰ λοιπὰ παράσημα τῆς ἱερωσύνης γαμεῖσθαι. καὶ ἐποίησάν τινες τοῦτο πάνυ ὀλίγαι, αἷς ἄζηλοι συνέβησαν αἱ τελευταὶ τῶν βίων, καὶ οὐ πάνυ εὐτυχεῖς· ὥστε δι' οἰωνοῦ λαμβάνουσαι τὰς ἐκείνων συμφορὰς αἱ λοιπαὶ, παρθένοι μένουσι παρὰ τῇ θεῷ μέχρι θανάτου· τότε δὲ εἰς τὸν τῆς ἐκλιπούσης ἀριθμὸν ἑτέρα πάλιν ὑπὸ τῶν ἱεροφαντῶν [h] ἀποδείκνυται. τιμαὶ δὲ αὐταῖς ἀποδέδονται παρὰ τῆς πόλεως πολλαὶ καὶ καλαὶ, δι' ἃς οὔτε παίδων ἐστὶν αὐταῖς πόθος οὔτε γάμων. τιμωρίαι τε ἐπὶ τοῖς ἁμαρτανομένοις κεῖνται μεγάλαι, ὧν ἐξεταστάι τε καὶ κολασταὶ κατὰ νόμον εἰσὶν οἱ ἱεροφάνται, τὰς μὲν ἄλλο τι τῶν ἐλαττόνων ἁμαρτανούσας ῥάβδοις μαστιγοῦντες, τὰς δὲ φθαρείσας

a Κεκίλιος *Vat.* b Senſus eſt ὑπ' Αἰνείου φυλαχθεῖσαν, ut declarant ſequentia, & quæ ſupra occurrunt p. 55. v. 2. *Sylb.* In *Cod. Vat.* τινα habemus pro τῷ Αἰνείᾳ. c Κομίσαντος αὐτὸ δι' ἐμπειρίαν *Vat.* d Ἐφ' οἷς *Vat.* e Δέκα δ' ἐπιτελεῖν *Vat.* f Ἀπωθείσας in *Ed Steph.* errore manifeſto. g Τά στέμματα *Vat.* h Ἀποδείκνυται *Vat.*

a Ταῖς

ῥείσας αἰσχίστῳ τε καὶ ἐλεεινοτάτῳ παραδιδόντες θανάτῳ. ζῶσαι γὰρ ἔτι πομπεύουσιν ἐπὶ κλίνης φερόμεναι τὴν ἀποδεδειγμένην [a] τοῖς νεκροῖς ἐκφοράν, ἀνακλαιομένων αὐτὰς καὶ προπεμπόντων φίλων τε καὶ συγγενῶν· κομισθεῖσαι δὲ μέχρι τῆς [b] Κολλίνης πύλης, [c] ἐντὸς τοῦ τείχους 128 εἰς σηκὸν ὑπὸ γῆν κατεσκευασμένον ἅμα τοῖς ἐνταφίοις κόσμοις τίθενται, καὶ οὔτ' [d] ἐπισήματος, οὔτ' ἐναγισμῶν, οὔτε ἄλλου τῶν νομίμων οὐδενὸς τυγχάνουσι. πολλὰ μὲν οὖν καὶ ἄλλα δοκεῖ μηνύματα εἶναι τῆς οὐχ ὁσίως ὑπηρετούσης τοῖς ἱεροῖς, μάλιστα δὲ ἡ σβέσις τοῦ πυρός, ἣν ὑπὲρ ἅπαντα τὰ δεινὰ Ῥωμαῖοι δεδοίκασιν, ἀφανισμοῦ τῆς πόλεως σημεῖον ὑπολαμβάνοντες, ἀφ' ἧς ποτ' ἂν αἰτίας γένηται· καὶ πολλαῖς αὐτὸ θεραπείαις ἐξιλασκόμενοι κατάγουσι πάλιν εἰς τὸ ἱερόν· ὑπὲρ ὧν κατὰ τὸν οἰκεῖον καιρὸν ἐρῶ. Πάνυ δ' ἄξιον καὶ τὴν [e] ἐπιφάνειαν ἱστορῆσαι τῆς θεᾶς, ἣν ἐπεδείξατο ταῖς ἀδίκως ἐγκληθείσαις παρθένοις. πεπίστευται γὰρ ὑπὸ Ῥωμαίων, εἰ καὶ παράδοξά ἐστι, καὶ πολὺν πεποίηνται λόγον ὑπὲρ αὐτῶν οἱ συγγραφεῖς. ὅσοι μὲν οὖν τὰς ἀθέους ἀσκοῦσι φιλοσοφίας, εἰ δὴ καὶ φιλοσοφίας αὐτὰς δεῖ καλεῖν, ἁπάσας διασύροντες τὰς ἐπιφανείας τῶν θεῶν τὰς παρ' Ἕλλησιν ἢ βαρβάροις γενομένας, καὶ ταύτας εἰς γέλωτα πολὺν ἄξουσι τὰς ἱστορίας, ἀλαζονείαις ἀνθρωπίναις αὐτὰς ἀνατιθέντες, ὡς οὐδενὶ θεῶν μέλον ἀνθρώπων οὐδενός· ὅσοι δ' οὐκ ἀπολύουσι τῆς ἀνθρωπίνης ἐπιμελείας τοὺς θεούς, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἀγαθοῖς εὐμενεῖς εἶναι νομίζουσι, καὶ τοῖς κακοῖς δυσμενεῖς, διὰ πολλῆς ἐληλυθότες ἱστορίας, οὐδὲ ταύτας ὑπολήψονται τὰς ἐπιφανείας ἀπίστους. λέγεται δή ποτε τοῦ πυρὸς ἐκλιπόντος δι' ὀλιγωρίαν τινὰ τῆς τότε αὐτὸ φυλαττούσης Αἰμιλίας, ἑτέρᾳ παρθένῳ τῶν νεωστὶ κατειλεγμένων καὶ ἄρτι μανθανουσῶν παραδούσης τὴν ἐπιμέλειαν, ταραχὴ πολλὴ γενέσθαι κατὰ τὴν πόλιν ὅλην, καὶ ζήτησις [f] παρὰ τῶν ἱεροφαντῶν μή τι μίασμα περὶ τὸ πῦρ τῆς ἱερείας ἐτύγχανε γεγονός· ἔνθα δή φασι τὴν Αἰμιλίαν ἀναίτιον μὲν οὖσαν, ἀπορουμένην δ' ἐπὶ τῷ συμβεβηκότι, παρόντων τῶν ἱερέων καὶ τῶν ἄλλων παρθένων, τὰς χεῖρας ἐπὶ τὸν βωμὸν ἐκτείνασαν εἰπεῖν· "Ἑστία τῆς Ῥωμαίων πόλεως φύλαξ, εἰ μὲν ὁσίως καὶ δικαίως τετέλεκά σοι τὰ ἱερὰ χρόνον ὀλίγῳ δέοντα τριακονταετοῦς, καὶ ψυχὴν ἔχουσα καθαρὰν καὶ σῶμα ἁγνόν, ἐπιφάνηθί μοι καὶ βοήθησόν [g] γε, καὶ μὴ περιίδῃς τὴν σεαυτῆς [h] ἱέρειαν οἴκτιστον μόρον ἀποθανεῖν· εἰ δὲ ἀνόσιόν τι πέπρακταί μοι, ταῖς ἐμαῖς τιμωρίαις τὸ τῆς πόλεως ἄγος [i] ἀφάνισαι." ταῦτ' εἰποῦσαν καὶ περιρρήξασαν ἀπὸ τῆς [k] καρπασίνης ἐσθῆτος, ἣν ἔτυχεν ἐνδεδυκυῖα, βαλεῖν τὸν τελαμῶνα ἐπὶ τὸν βωμόν· μετὰ δὲ τὴν εὐχὴν λέγουσιν ἐκ τῆς κατεψυγμένης πρὸ πολλοῦ, καὶ οὐδένα φυλαττούσης σπινθῆρα τέφρας ἀναλάμψαι φλόγα πολλὴν

fœdiſſimo & miſerrimo mortis genere necantes. Vivæ enim in lecto, non aliter quam mortuæ, funebri pompa efferuntur, eas deflentibus & proſequentibus amicis & cognatis. Delatæ autem uſque ad portam Collinam, intra mœnia, in cella ſubterranea *ad id* parata, cum omnibus funereis ornamentis ſepeliuntur; ſine ullis monumentis, ſine parentatione, denique ſine iis omnibus rebus, quæ defunctorum manibus dari ſolent. Cum igitur ex multis aliis indiciis cognoſci poteſt an *ſacerdos* ſancte & pie rei ſacræ operam navarit, tum vero præcipue ſi ignis exſtinguatur; quod malum Romani maxime omnium formidant, rati id excidium civitati portendere, quomodocunque id acciderit: magniſque delinimentis & curationibus placantes ipſum, referunt in templum. quibus de rebus ſuo loco à me dicetur. ¶ Digniſſimum autem eſt quod hiſtoriæ mandetur, quomodo illa dea virginibus injuria accuſatis ſua præſentia manifeſtam opem tulerit. Romani enim hoc credunt, licet incredibile ſit, & hiſtorici his de rebus multa ſcriptis prodiderunt. Qui igitur impiæ philoſophiæ dant operam, (ſi tamen ea eſt appellanda philoſophia) quum ludibrio habeant quicquid de præſentia divini numinis, aut apud Græcos aut apud barbaros fertur, has quoque hiſtorias valde irridebunt, humanæ arrogantiæ eas adſcribentes, quaſi res humanæ nulli deorum ſint curæ. Qui vero deos de hominibus ſollicitos eſſe, eorumque curam gerere exiſtimant, atque adeo eos viris probis propitios arbitrantur & improbis infenſos, ſi multas hiſtorias legerint, ne hoc quidem incredibile judicabunt, deos hominibus apparuiſſe. Fertur igitur, quondam igne exſtincto ob quandam negligentiam Æmiliæ, (quæ tunc eum ſervabat, quæque alteri virgini nuper in virginum Veſtalium ordinem cooptatæ & recens edoctæ ejus curam mandarat) ingens tumultus in tota urbe ortus, & à pontificibus inquiſitio facta an forte aliquod piaculum à ſacerdote in ignis cuſtodia admiſſum fuiſſet. Tunc igitur ajunt Æmiliam, inſontem quidem, ſed in tali caſu conſilii inopem, præſentibus ſacerdotibus & aliis virginibus, manibus ad aram extenſis dixiſſe; "Veſta, Romanæ urbis cuſtos, ſi ſancte & juſte ſacra tua feci per tempus annorum ferme triginta, & animo puro & caſto corpore, appareas jam, & mihi opem feras, neque patiaris tuam ſacerdotem miſerrimo mortis genere perire: quod ſiquid piaculi à me eſt commiſſum, meo ſupplicio piaculum civitatis expia. His dictis, abſciſſam laciniam à veſte carbaſina, qua induta erat, in focum projeciſſe: poſt preces autem peractas, ajunt ex cinere, jam pridem frigido & nullam ſcintillam ſervante, flammam ingentem per carbaſum

Numa Pompilius Rom. REX II.

LXVIII.

a Ταῖς νεκροῖς *Vat.* *b* Κομινης *Vat.* *c* Εντὸς agnovit etiam *Lapus*, dum vertit *intra muros*: itidemque *Plut.* in *Numa* ἐντὸς τῆς πόλεως, ubi hunc σηκὸν ſive οἶκον κατάγειον eſſe dicit in terræ quodam ſupercilio, quod à Romanis *agger* nominetur; atque adeo rurſum apud *Dionyſium* infra ſub finem lib. 8. *Gelenius* legerat ἐκτὸς, neſcio quas ſequutus rationes. *Sylb.* *d* Επισημάτος *Lapus* vertit *inſtituto*. Videtur ſignificare cippum, vel aliud ſimile, quod ſupra ſepulcro ſoleret ſtatui (ἐπὶ τοῦ ταφου ἱστασθ) cum aliqua inſcriptione. *Sylb.* *e* Deorum præſentiam in terris Græci ἐπιφάνειαν vocarunt: *ſc.* cum vel ſe oculis ſpectandos præbebant, vel quodam alio modo præſentiam ſuam teſtabantur. *f* Υπὸ τῶν ἱεροφαντῶν *Vat.* *g* Deeſt *Cod. Vat.* *h* Ἱερέιαν in *Ed. Steph.* ſed ἱέρειαν ipſe uſus & formationis analogia videtur poſtulare. *Port.* *i* Αφάγνισον *Vat.* *k* Καρπασινῆς *Vat.* Καρβασίνης malit *Portus*: quod κάρβασος genus erat lini tenuiſſimi, ex quo veſtes & vela fiebant, ut conſtat ex *Plinii* Nat.Hiſt. l.19. c.1, & 15.

Numa Pompilius Rom. REX II.

carbaſum emicuiſſe, ita ut civitati nullis amplius expiationibus aut igne novo opus eſſet.

LXIX. ¶ Sed quod ſum dicturus longe admirabilius eſt, & ad fabulas propius accedit. Ajunt unam de virginibus ſacris, nomine Tuciam, à quodam falſo accuſatam fuiſſe, qui * ignem quidem exſtinctum illi objicere non poterat: ſed alias quaſdam ex veriſimilibus indiciis & teſtimoniis falſas afferebat probationes. Juſſam autem virginem ad omnia reſpondere hoc ſolum dixiſſe, ſe re ipſa falſum crimen objectum diluturam: & quum hæc dixiſſet, & deam invocaſſet, ut ſibi viæ dux eſſet, ad Tiberim proceſſiſſe pontificum permiſſu, & tota urbana turba eam proſequente; & quum ad flumen acceſſiſſet († id quod trito proverbio circumfertur, ut res audaciæ nimiæ plena, & quæ præcipue nullo modo fieri poteſt) cribro vacuo & perforato è flumine auſam fuiſſe haurire aquam, eamque ad forum uſque latam ad pedes pontificum effudiſſe. Poſtea ajunt ejus accuſatorem, multum diuque quæſitum, neque vivum neque mortuum inventum fuiſſe. Sed de manifeſta præſentia illius deæ quum poſſim & alia multa dicere, hæc tamen ſufficere arbitror.

διὰ τῆς καρπάσου, ὥστε μηδὲν ἔτι δεῆσαι τῇ πόλει μήτε ἁγνισμῶν μήτε νέου πυρός. Ἔτι δὲ τούτου θαυμασιώτερόν ἐστι καὶ μύθῳ μᾶλλον ἐοικὸς ὃ μέλλω λέγειν. κατηγορῆσαί τινά φασιν ἀδίκως μιᾶς τῶν παρθένων τῶν ἱερῶν [a] Τυκίας ὄνομα, ἀφανισμὸν μὲν πυρὸς οὐκ ἔχοντα προφέρειν, ἄλλας δέ τινας ἐξ εἰκότων τεκμηρίων καὶ μαρτυριῶν ἀποδείξεις φέροντα οὐκ ἀληθεῖς· κελευσθεῖσαν δ᾽ ἀπολογεῖσθαι τὴν παρθένον τοῦτο μόνον εἰπεῖν, ὅτι τοῖς ἔργοις ἀπολύσεται τὰς διαβολάς· ταῦτα δ᾽ εἰποῦσαν καὶ τὴν θεὸν ἐπικαλεσαμένην ἡγεμόνα τῆς ὁδοῦ γενέσθαι, προάγειν ἐπὶ τὸν Τίβεριν, ἐπιτρεψάντων μὲν αὐτῇ τῶν ἱεροφαντῶν, τοῦ δὲ κατὰ τὴν πόλιν ὄχλου συμπροπέμποντος· γενομένην δὲ τοῦ ποταμοῦ πλησίον τὸ παροιμιαζόμενον ἐν τοῖς πρώτοις τῶν ἀδυνάτων τόλμημα ὑπομεῖναι, ἀρυσαμένην ἐκ τοῦ ποταμοῦ [b] κενῷ κοσκίνῳ, καὶ μέχρι τῆς ἀγορᾶς ἐνέγκασαν παρὰ τοὺς πόδας τῶν ἱεροφαντῶν [c] ἐξερεῦσαι τὸ ὕδωρ. καὶ μετὰ ταῦτά φασι τὸν κατήγορον αὐτῆς, πολλῆς ζητήσεως γενομένης, μήτε ζῶντα εὑρεθῆναι μήτε νεκρόν. ἀλλ᾽ ὑπὲρ μὲν τῶν ἐπιφανειῶν τῆς θεᾶς ἔχων ἔτι πολλὰ λέγειν, καὶ ταῦτα ἱκανὰ εἰρῆσθαι νομίζω. 129

LXX. ¶ Cæterum ſexta pars inſtitutorum, ad rem divinam pertinentium, erat ea quæ attributa eſt iis qui Salii à Romanis vocantur.

Salii.

Hi autem erant duodecim juvenes forma *& virtute* longe omnium præſtantiſſimi, quos Numa ex ordine patricio delectos crearat; quorum ſacra in Palatio reponuntur, ipſique Palatini appellantur. Nam Agonales, qui à nonnullis Collini Salii vocantur, quorum ſacrarium eſt in Collino tumulo, poſt Numæ obitum à rege Hoſtilio inſtituti fuerunt, ob votum quoddam quod in bello contra Sabinos nuncupaverat. Iſti omnes Salii ſunt quidam ſaltatores & laudatores deorum illorum, qui armorum ſunt præſides. Eorum autem dies feſti, qui plures erant, incidunt in Panathenæa, quæ fiebant menſe Martio, & à toto populo publice celebrantur: quibus diebus per urbem ire ſolent cum tripudiis in forum & Capitolium, & multa alia cum privata tum publica loca, æneis balteis ſupra tunicas pictas cincti, ‡ & geſtantes prætextas ſubtegminis punicei fibulis adſtrictas, quæ ab illis Trabeæ vocantur, (hæc autem veſtis eſt Romanorum propria, & eſt in ſummo precio) imponenteſque capitibus quos vocant apices, ** pileos rotundos & in altum faſtigiatos, quos Græci appellant κυρβασίας. Et eorum unuſquiſque gladio eſt accinctus; ac manu dextra lanceam, aut virgam, aut aliquid hujuſmodi tenet; læva

Ἕκτη δὲ μοῖρα τῆς περὶ τὰ θεῖα νομοθεσίας ἦν ἡ προσνεμηθεῖσα τοῖς καλουμένοις ὑπὸ Ῥωμαίων Σαλίοις, οὓς αὐτὸς ὁ Νομᾶς ἀπέδειξεν ἐκ τῶν πατρικίων, δώδεκα τοὺς εὐπρεπεστάτους ἐπιλεξάμενος νέους, ὧν ἐν Παλατίῳ κεῖται [d] τὰ ἱερά, καὶ αὐτοὶ καλοῦνται Παλατῖνοι. οἱ μὲν γὰρ [e] Ἀγωναλεῖς, ὑπὸ δέ τινων καλούμενοι Κολλῖνοι σάλιοι, ὧν τὸ ἱεροφυλάκιόν ἐστιν ἐπὶ τοῦ Κολλίνου λόφου, μετὰ Νομᾶν ἀπεδείχθησαν ὑπὸ βασιλέως Ὁστιλλίου, κατ᾽ εὐχὴν ἣν ἐν τῷ πρὸς Σαβίνους εὔξατο πολέμῳ. οὗτοι πάντες οἱ σάλιοι χορευταί τινές εἰσι καὶ ὑμνηταὶ τῶν [f] ἐνοπλίων θεῶν. ἑορτὴ δ᾽ αὐτῶν ἐστι περὶ τὰ Παναθήναια, τῷ καλουμένῳ Μαρτίῳ μηνί, δημοτελὴς ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ἀγομένη, ἐν αἷς διὰ τῆς πόλεως ἄγουσι τοὺς χοροὺς εἴς τε τὴν ἀγορὰν καὶ τὸ Καπιτώλιον, καὶ πολλοὺς ἄλλους ἰδίους τε καὶ δημοσίους τόπους, χιτῶνας ποικίλους χαλκέαις [g] μίτραις κατεζωσμένοι, καὶ [h] τηβέννας ἐμπεπορπημένοι περιπορφύρους φοινικοπαρύφους, ἃς καλοῦσι τραβέας· ἔστι δ᾽ ἐπιχώριος αὕτη Ῥωμαίοις ἐσθὴς ἐν τοῖς πάνυ [i] τιμίοις· καὶ τοὺς καλουμένους ἄπικας ἐπικείμενοι ταῖς κεφαλαῖς, πίλους ὑψηλοὺς εἰς σχῆμα συναγομένους κωνοειδές, οὓς Ἕλληνες προσαγορεύουσι [k] κυρβασίας. παρέζωσται δ᾽ ἕκαστος αὐτῶν ξίφος· καὶ τῇ μὲν δεξιᾷ χειρὶ λόγχην ἢ ῥάβδον, ἤ τι τοιοῦθ᾽ ἕτερον κρατεῖ· τῇ δ᾽ εὐωνύμῳ

a *Τυκίαν* agnoſcit etiam *Lapus*. apud *Plinium* l. 28. c. 2. *Tuccia* dicitur. *Sylb.* b Καινῷ *Vat.* & *Lapi Cod.* c Ἐξερύσαι *Vat.* atque ita legendum eſſe conjecerunt *Sylb. Steph.* & *Port.* ut ſcilicet *Heraclitus* hydrope laborans apud *Diog. Laërt.* quærit ex Medicis, an ſibi evacuatis inteſtinis poſſint τὸ ὑγρὸν ἐξερᾶσαι: itidemque apud *Ariſtoph.* quidam populum jubet lapides in ſinu abditos ἐξεράσαι: atque *Ariſtoteles* quodam loco ἐξεράσαι & προϊέναι θύραζε pro eodem poſuit. d Sacra hæc ſine dubio *Ancilia* fuere, efficta in ſpeciem illius, quod de cœlo delapſum pignus Romani imperii fuit, ſummaque cura cuſtoditum. e *Varroni* dicuntur Agonenſes, l. 5. de Lingua Lat. *Sylb.* Vide *Ovid.* Faſtorum l. 1. & *Caroli Neapolis* in eundem Comment. p. 24. &c. f Ἐνόπλων *Vat.* g Μίτραις *Vat.* h Vide pag. 195. juxta *Ed. Sylb.* Mox duorum alterum, vel περιπορφύρους vel φοινικοπαρύφους, redundare exiſtimat *Sylb.* atque ita *Portus*, qui ſubjicit: *forſan vox illa φοινικοπάρυφος, margini primum adpoſita ut explicatio τοῦ περιπόρφυρος, in textum poſtea irrepſerit.* Hoc modo legit *Salmaſius* in notis ad *Fl. Vopiſcum*, p. 452. Τηβέννας ἐμπεπορπημένοι πορφυρᾶς, φοινικοπαρύφους, ἃς καλοῦσι τραβέας: i. e. *togas purpureas cocco prætextas.* Vide l. VI. p. 351. juxta *Ed. Sylb.* i Τιμία. καὶ τοὺς καλουμένους & mox ὡς Ἕλληνες *Vat.* k Κυρβασία, ὀρθὴ Τιάρα, ἣν ἧτινι δὲ οἱ Περσῶν βασιλεῖς μόνοι ἐχρῶντο, καὶ κορυφὴ ἀλέκτορος. *Heſych.* * Ignis quidem interitum objicere nequiens, verum alias quaſdam veriſimiles conjecturas teſtimoniorumque oſtentationes afferens non veras. *Lapus.* † Id quod proverbio dicitur auſum impoſſibile ſubiiſſe. *Lapus.* ‡ Togaſque annectentes fibulis circumdiſtinctas [*al.* circumductas] purpura ſubtegmine puniceo. *Lapus.* ** *Id eſt*: pileos altos in coni formam contractos, *vel* in altum ad coni formam faſtigiatos. *Port.*

a Rectin.

Numa Pompilius Rom. REX II.

νύμῳ κατέχει πέλτην Θρακίαν· ἡ δ' ἐστὶ [a] ῥαβδοειδεῖ θυρεῷ στενωτέρους ἔχοντι [b] τοὺς λαγόνας ἐμφερής, οἵας λέγονται φέρειν οἱ τὰ Κουρήτων παρ' Ἕλλησιν ἐπιτελοῦντες 130 ἱερά. καί εἰσιν οἱ σάλιοι, κατὰ γοῦν τὴν ἐμὴν γνῶσιν, Ἑλληνικῷ μεθερμηνευθέντες ὀνόματι Κούρητες, ὑφ' ἡμῶν μὲν [c] ἀπὸ τῆς ἡλικίας οὕτως ὠνομασμένοι παρὰ τοὺς [d] κούρους· ὑπὸ δὲ Ῥωμαίων, [e] ἀπὸ τῆς συντόνου κινήσεως. τὸ γὰρ ἐξάλλεσθαί τε καὶ πηδᾶν σαλῖρε ὑπ' αὐτῶν λέγεται. ἀπὸ δὲ τῆς αὐτῆς αἰτίας καὶ τοὺς ἄλλους ἅπαντας ὀρχηστάς, ἐπεὶ κἀν τούτοις πολὺ [f] τὸ χόρευμα καὶ σκίρτημα ἔνεστι, παραγαγόντες ἀπὸ τῶν σαλίων τοὔνομα, [g] σαλίτωρας καλοῦσιν. εἰ δὲ ὀρθῶς ὑπείληφα ταύτην αὐτοῖς τὴν προσηγορίαν ἀποδιδοὺς, ἐκ τῶν γινομένων ὑπ' αὐτῶν ὁ βουλόμενος συμβαλεῖ. κινοῦνται γὰρ πρὸς αὐλὸν ἐν ῥυθμῷ τὰς ἐνοπλίους κινήσεις, τοτὲ μὲν ὁμοῦ, τοτὲ δὲ παραλλὰξ, καὶ πατρίους τινὰς ὕμνους ᾄδουσιν ἅμα ταῖς χορείαις. [h] χορείαν δὲ καὶ κίνησιν ἐνόπλιον καὶ τὸν ἐν ταῖς ἀσπίσιν ἀποτελούμενον ὑπὸ τῶν ἐγχειριδίων ψόφον, εἴ τι δεῖ τοῖς ἀρχαίοις τεκμηριοῦσθαι λόγοις, Κούρητες ἦσαν οἱ πρῶτοι καταστησάμενοι. τὸν δὲ περὶ αὐτῶν μῦθον οὐδὲν δέομαι πρὸς εἰδότας ὀλίγου δεῖν πάντας γράφειν. Εν δὲ ταῖς πέλταις, ἃς οἵ τε σάλιοι φοροῦσι, καὶ ἃς ὑπηρέται τινὲς αὐτῶν ἠρτημένας ἀπὸ κανόνων κομίζουσι, πολλαῖς πάνυ οὔσαις, μίαν εἶναι λέγουσι διοπετῆ· εὑρεθῆναι δ' αὐτήν φασιν ἐν τοῖς βασιλείοις [i] τοῦ Νομᾶ, μηδενὸς ἀνθρώπων εἰσενέγκαντος, μηδ' ἐγνωσμένου πρότερον ἐν Ἰταλοῖς τοιούτου σχήματος· ἐξ ὧν ἀμφοτέρων ὑπολαβεῖν Ῥωμαίους θεόπεμπτον εἶναι τὸ ὅπλον· βουληθέντα δὲ τὸν Νομᾶν τιμᾶσθαί τε αὐτὸ φερόμενον ὑπὸ τῶν κρατίστων νέων ἐν ἱεραῖς ἡμέραις ἀνὰ τὴν πόλιν, καὶ θυσιῶν ἐπετείων τυγχάνειν, δεδοικότα δὲ [k] ἐπιβουλὰς τὰς ἀπ' ἐχθρῶν καὶ ἀφανισμὸν αὐτοῦ κλοπαῖον, ὅπλα λέγουσι πολλὰ κατασκευάσασθαι τῷ διοπετεῖ παραπλήσια, Μαμορίου [l] τινὸς τὸ ἔργον δημιουργοῦ ἀναδεξαμένου, ὥστε ἄσημον γενέσθαι καὶ δυσδιάγνωστον τοῖς μέλλουσιν ἐπιβουλεύειν τὴν τοῦ θεοπέμπτου φύσιν, διὰ τὴν ἀπαράλλακτον τῶν [m] ἀνθρωπίνων ἔργων ὁμοιότητα. ἐπιχώριον δὲ Ῥωμαίοις καὶ πάνυ τίμιον ὁ κουρητισμὸς, ὡς ἐκ πολλῶν μὲν καὶ ἄλλων ἐγὼ συμβάλλομαι, μάλιστα δ' ἐκ τῶν περὶ τὰς πομπὰς τάς τε ἐν ἱπποδρόμῳ καὶ τὰς ἐν τοῖς θεάτροις [n] γινομένων. ἐν ἁπάσαις γὰρ αὐταῖς πρόσηβοι [o] κοῦροι χιτωνίσκους ἐνδεδυκότες ἐκπρεπεῖς, κράνη τε καὶ ξίφη καὶ πάρμας ἔχοντες [p] στοιχηδὸν πορεύονται· καί εἰσιν οὗτοι τῆς πομπῆς ἡγεμόνες, καλούμενοι πρὸς αὐτῶν ἐπὶ τῆς παιδιᾶς τῆς ὑπὸ Λυδῶν ἐξευρῆσθαι δοκούσης Λυδίωνες, εἰκόνες, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, τῶν σαλίων· ἐπεὶ τῶν γε Κουρητικῶν οὐδὲν ὥσπερ οἱ σάλιοι

vero, peltam Thraciam geſtat: hæc autem ſimilis eſt ſcuto oblongo, latera anguſtiora habenti, cujuſmodi apud Græcos illi geſtare feruntur, qui Curetum ſacris operantur. Salii autem, quantum ego intelligo, ſi Græce nomen interpreteris, ſunt Curetes, quos ἀπὸ τῶν κούρων (*à juvenibus*) ab ipſa nimirum ætate ita vocamus: à Romanis vero à concitato motu ita appellantur. Quod enim nos ἐξάλλεσθαι & πηδᾶν dicimus, id illi *ſalire* vocant. & ob eandem cauſſam omnes alios, quos Græci ὀρχηστὰς appellant, quia hi quoque tripudiis & ſaltationibus multis utuntur, ipſi deflexo nomine à Saliis *ſaltatores* vocant. Utrum autem recte an non rem ſim aſſequutus, dum hanc appellationem ipſis tribuo, quivis ex iis quæ faciunt conjicere poterit. Nam ad tibiæ modulos armati concinne ſaltant, modo omnes ſimul, modo per vices, & patria quædam carmina inter ſaltandum canunt. Tripudium autem & ſaltationem hominum armatorum, & ſtrepitum qui colliſis ad ſcuta gladiis editur, ſi ex antiquis *auctorum* ſcriptis conjectari licet, primi Curetes inſtituerunt. Non eſt autem opus fabulam de his vulgatam narrare apud illos qui propemodum omnes eam ſciunt.

LXXI ¶ Inter ſcuta autem quæ & Salii geſtant, & quidam eorum miniſtri bacillis ſuſpenſa ferunt (quorum permagnus eſt numerus) unum cœlitus delapſum ajunt. Hoc autem inventum fuiſſe dicunt in Numæ regia, à nullo mortali illatum: ac ne viſam quidem ante talem in Italia formam: ex quibus utriſque conjeciſſe Romanos, hoc ſcutum à diis cœlitus demiſſum. Volentemque illud Numam in honore haberi, per urbem à præſtantiſſimis juvenum feſtis diebus circumlatum, & annuis ſacrificiis potiri, inimicorum autem inſidias veritum & furtivam ejus ablationem, multa alia ſcuta illi cœlitus demiſſo ſimilia fabricaſſe ferunt, uſum opera cujuſdam Mamurii artificis, opus illud ſuſcipientis, ut inſidiatoribus illa cœleſtis ſcuti ſpecies *ac forma* eſſet incerta & ad dignoſcendum difficilis, ob operis humani indiſcretam ſimilitudinem. Iſta autem Curetica ſaltatio patriis Romanorum moribus eſt recepta, magnoque in honore habita, ut cum ex multis aliis rebus, tum vero præcipue ex Circenſibus & Theatralibus pompis & ſpectaculis conjicio. In illis omnibus pueri puberes, induti tunicis elegantibus, galeas & enſes & palmas geſtantes, ordine incedunt. Suntque hi pompæ ductores, à ludo, cujus inventores Lydi creduntur, Ludiones appellati; imaginem quandam Saliorum (meo judicio) referentes. ſiquidem nihil Cureticum ut Salii faciunt

a Rectius ῥομβοειδεῖ, ut in *Cod. Vat.* atque ita forſan *Lapus*, dum vertit *ſcuti cuneati*. Vide *Cuperi* Obſervationum lib. IV. c. 2. & *Petri Petiti* Diſſertationem de Amazonibus, c. 25, 26. *b* Τὰς λαγόνας *Vat.* *c* Ἐπὶ τῆς *Vat.* *d Strabo* (l. x. p. 468.) plures Etymologias adducit. Κουρῆτας enim dictos eſſe, vel ἀπὸ τῆς κουρᾶς, i. e. *à tonſura*, quod tonſo ſincipite comam in occipite alerent; vel ab Heroe quodam; vel à Curio monte ſupra Pleuronem ſito; vel quod κόροι fuerint, & hac ipſa ætate Jovem ἐκκουροτροφῆσαι. *Sylb.* *e* Ἐπὶ τῆς *Vat.* *f* Τὸ ἅλμα *Vat.* *g* Σαλίτορας in *Ed. Steph.* Σαλάτωρας *Vat.* unde conjiceret aliquis σαλτίτωρας legendum. *Dionyſius* (ut inquit *Portus*) hac in re videtur hallucinatus, qui *Saltatores* à *Saliis* deducat, cum contra *Salios* à *ſaliendo* & *ſaltando* conſtet dictos, ut & teſtatur *Ovidius*. *h* Sic & *Plin.* l. 7. c. 56. *Saltationem armatam Curetes docuere; Pyrrhichen Pyrrhus; utramque in Creta.* Infra l. 7. extremo, de *Saltatorum* apparatu dicturus eſt copioſius. *Sylb.* *i* Τοῖς Νόμα *Vat.* *k* Ἐπιβουλάς τε *Vat.* *l* Hæc puto tranſpoſita, & in ſuas ſedes ita reſtituenda, τινὸς δημιουργοῦ τὸ ἔργον ἀναδεξαμένου. *Port.* *m* Ἀνθρωπείων *Vat.* *n* Γινομένας *Vat.* *o* Κόροι *Vat.* *p* Στοιχηδὸν πορεύειν non eſt (cum interpretibus) ordine incedere; ſed ad modulum, ad verſum, ad metrum quoddam & legem carminis pedem movere. *Barthius* in Adverſar. l. 43. c. 7. p. 1939.

a Nihil

faciunt, neque in carminibus, neque in ſaltatione. Oportebat autem eos ingenuos eſſe, & indigenas, & patrimos matrimoſque. hi vero ſunt cujuſcunque fortunæ homines. Sed quid plura de ipſis ſunt ſcribenda?

LXXII. ¶ Septima vero pars ſacrarum legum collegio Fetialium qui ita vocantur attributa erat. Hi autem Græco ſermone εἰρηνοδίκαι appellari poſſent. Sunt autem viri ex nobiliſſimis familiis delecti, toto vitæ curriculo ſacerdotium exercentes; quod ſacrum collegium rex Numa primus Romæ conſtituit. Utrum autem ab Æquicolis, qui ita vocantur, exemplum ſumpſerit, ut nonnulli arbitrantur, an ab Ardeatibus, ut ſcribit Gellius, affirmare non poſſum. Illud tantum monuiſſe mihi ſatis eſt, ante Numæ regnum, fetialium collegium nondum Romæ fuiſſe. Numa enim id conſtituit, quum eſſet bellum Fidenatibus illaturus, qui latrociniis & incurſionibus in ipſius agrum factis eum vaſtarant, niſi ſecum ſine armis tranſigere maluiſſent; quod etiam tandem neceſſitate coacti fecerunt. Arbitror autem, quandoquidem non eſt receptum moribus Græcorum collegium fetialium, neceſſe mihi eſſe diſſerere de ejus poteſtate & demonſtrare quanta eſſet: ut, quibus hactenus ignota fuit Romanorum pietas, cujus adeo ſunt ſtudioſi, minime novum *& incredibile* videatur, ſemper eis felices contigiſſe bellorum exitus. omnia enim illa religioſiſſime ac juſtiſſimis de cauſſis auſpicati eſſe comperientur, propterea etiam potiſſimum in periculis deos propitios habuiſſe. Omnia vero munera quæ ſunt horum fetialium, propter eorum multitudinem, recenſere non eſt facile; ſed, ut rem ſummatim aperiam, hæc ſunt: ut caveant ne populus Romanus ulli fœderatæ civitati bellum injuſtum inferat. Quod ſi alii contra ipſum priores fœdus violarint, ut legationem obeant, & jus ſuum repetant, primum quidem verbis: deinde vero, niſi illi poſtulatis pareant, tunc bellum decernant. Similiter quoque, ſi qui populi fœderati, ſe à Romanis injuriam paſſos dicentes, jus ſuum repetant, ut hi viri cognoſcant ſi quid contra fœdus illi paſſi fuerint; &, ſi viſi fuerint juſte conqueri, ſontes comprehenſos injuria affectis dedant; utque de legatorum injuriis cognoſcant; & fœderum conditiones ac jura ſervent; & pacem faciant, & factam, niſi ex ſacratis legibus facta videatur, irritam faciant. Præterea, ſi quid imperatores vel contra juſjurandum vel fœdera admiſerint, id cauſſa cognita expient. Quibus de rebus ſuo loco opportunius dicemus. Quod autem attinet ad officium caduceatorum, quo illi funguntur quoties repetunt pœnas à civitate, quæ injuriam feciſſe videtur (hæc enim quoque digna ſunt quæ ſciantur, quippe quæ cum

δρῶσιν, οὔτ᾽ ἐν ὕμνοις, οὔτ᾽ ἐν ὀρχήσει. ἐχρῆν δὲ αὐτοὺς ἐλευθέρους τε εἶναι καὶ αὐθιγενεῖς, καὶ ἀμφιθαλεῖς· οἱ δ᾽ εἰσὶν ἐξ ὁποιασδήποτε τύχης. [a] τί γὰρ δεῖ τὰ πλείω περὶ αὐτῶν γράφειν; 131

Ἡ δ᾽ ἑβδόμη μοῖρα τῆς ἱερᾶς νομοθεσίας τῷ συστήματι προσετέθη τῶν καλουμένων [b] Φετιαλίων. οὗτοι δ᾽ ἂν εἶεν κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν καλούμενοι διάλεκτον, εἰρηνοδίκαι. εἰσὶ δ᾽ ἐκ τῶν ἀρίστων οἴκων ἄνδρες ἐπίλεκτοι, διὰ παντὸς [c] ἱερώμενοι τοῦ βίου, Νομᾶ τοῦ βασιλέως πρώτου καὶ τοῦτο Ῥωμαίοις τὸ ἱερὸν ἀρχεῖον καταστησαμένου. εἰ μέντοι παρὰ τῶν καλουμένων [d] Ἐσικλῶν τὸ παράδειγμα ἔλαβεν, ὥσπερ οἴονταί τινες, ἢ παρὰ τῆς Ἀρδεατῶν πόλεως, ὡς γράφει Γέλλιος, οὐκ ἔχω λέγειν. ἀπόχρη δέ μοι τοσοῦτον μόνον εἰπεῖν, ὅτι πρὸ τῆς Νομᾶ ἀρχῆς οὔπω τὸ τῶν εἰρηνοδικῶν σύστημα παρὰ Ῥωμαίοις ἦν. κατεστήσατο δ᾽ αὐτὸ Νομᾶς ὅτε Φιδηνάταις ἔμελλε πολεμεῖν, λῃστείας καὶ καταδρομὰς τῆς χώρας αὐτοῦ ποιησαμένοις, [e] εἰ μὴ βούλοιντο συμβῆναι δίχα πολέμου πρὸς αὐτόν, ὅπερ εἰς ἀνάγκην καταστάντες ἐποίησαν. οἴομαι δ᾽, ἐπειδήπερ οὐκ ἔστιν ἐπιχώριον Ἕλλησι τὸ περὶ τοὺς εἰρηνοδίκας ἀρχεῖον, ἀναγκαῖον εἶναί μοι πόσων καὶ πηλίκων ἐστὶ πραγμάτων κύριον διελθεῖν, ἵνα τοῖς ἀγνοοῦσι τὴν Ῥωμαίων εὐσέβειαν, ἣν [f] οἱ ἄνδρες ἐπετήδευον, μὴ παράδοξον [g] φανῇ τὸ πάντα αὐτοῖς τὸ κάλλιστον λαβεῖν τοὺς πολέμους τέλος. ἁπάντων γὰρ αὐτῶν τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ὑποθέσεις εὐσεβεστάτας φανήσονται ποιησάμενοι, καὶ διὰ τοῦτο μάλιστα τοὺς θεοὺς ἐσχηκότες ἐν τοῖς κινδύνοις εὐμενεῖς. ἅπαντα μὲν οὖν ὅσα ἀνάκειται τούτοις τοῖς εἰρηνοδίκαις ἐπελθεῖν διὰ τὸ πλῆθος οὐ ῥᾴδιον, κεφαλαιώδει δ᾽ ὑπογραφῇ δηλῶσαι τοιάδε ἐστί· φυλάττειν ἵνα μηδένα Ῥωμαῖοι πόλεμον ἐξενέγκωσι κατὰ [h] μιᾶς ἐνσπόνδου πόλεως ἄδικον. ἀρξάντων δὲ παρασπονδεῖν εἰς αὐτοὺς ἑτέρων, πρεσβεύεσθαί τε καὶ τὰ δίκαια αἰτεῖν πρῶτον λόγῳ· ἐὰν δὲ μὴ πείθωνται τοῖς ἀξιουμένοις, τότ᾽ ἐπικυροῦν τὸν πόλεμον. ὁμοίως δὲ κἂν ἀδικεῖσθαί τινες ὑπὸ Ῥωμαίων [i] ἔνσπονδοι λέγοντες τὰ δίκαια αἰτῶσι, τούτους διαγινώσκειν τοὺς ἄνδρας εἴ τι πεπόνθασιν ἔκσπονδον· καὶ ἐὰν δόξωσι τὰ προσήκοντα ἐγκαλεῖν, τοὺς ἐνόχους ταῖς αἰτίαις συλλαβόντας ἐκδότους τοῖς ἀδικηθεῖσι παραδιδόναι· [k] τά δὲ περὶ τοὺς πρεσβευτὰς ἀδικήματα δικάζειν, καὶ τὰ περὶ τὰς συνθήκας ὅσα φυλάττειν· εἰρήνην τε ποιεῖσθαι, καὶ γεγενημένην, ἐὰν μὴ κατὰ τοὺς ἱεροὺς δόξῃ πεπρᾶχθαι νόμους, ἀκυροῦν· καὶ τὰς τῶν στρατηγῶν παρανομίας, ὅσαι περί τε ὅρκους καὶ σπονδὰς ἐπιτελοῦνται, διαγινώσκοντας ἀφοσιοῦσθαι· περὶ ὧν κατὰ τοὺς οἰκείους καιροὺς ποιήσομαι τὸν λόγον. τὰ δὲ περὶ τὰς ἐπικηρυκείας ὑπ᾽ αὐτῶν γινόμενα, [l] ὅταν δόξᾳ ἀδικεῖν πόλιν αἰτοῖεν δίκας· ἄξιον γὰρ μηδὲ ταῦτ᾽ ἀγνοεῖν, κατὰ πολλὴν

a Nihil inveniet lector cujus ratio hac particula γὰρ reddenda ſit: ego itaque vel hæc præceſſiſſe, ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων ἄλις, ſive ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων ἀρκούντως εἴρηται, vel perinde loquutum eſſe ac ſi hæc præceſſiſſent, ſuſpicor. *Steph.* *b* Φιτιαλων *Vat.* Pro Φιτιάλεις legitur apud *Suidam* Φητιαλεῖς. *Sylb.* *c* Si malis ἱερώμενοι a themate ἱερῶμαι, non refragabor. attamen & alteram lectionem ferri poſſe, docebunt te notæ noſtræ in *Pauſaniam* 398, 37. *Sylb.* *d* Εχικλων *Vat.* Εχικλῶν rectius ſcribendum eſſe monuit *Sylb.* Αιχικλῶν malit *Cluverius.* Αἰκουικλῶν *Portus.* quo modo apud *Ptolemæum.* *e* Ει βυλοιντο *Vat.* Similiter legiſſe viſus eſt *Lapus*, dum vertit *conſtituit autem ipſum Numa, cum indicturus eſſet bellum Fidenatibus, latrociniis ab eis & excurſionibus in agrum Romanorum factis; ſcireque prius vellet, utrum ſecum illi convenire ſine bello vellent.* *f* Οι τοτε ανδρες *Vat.* *g* Ειναι φανῇ *Vat.* *h* Μηδεμιᾶς ſuſpicor legendum, licet *Sylburgius* μιᾶς pro τινὸς poſitum putet. *Portus.* *i* Forſan legendum ἐνσπονδοι γε ὄντες. *Sylb.* Vulgatam lectionem tuetur *Portus*: verbaque ſic conſtruenda eſſe docet, ὁμοίως δὲ κἂν τινες ἔνσπονδοι τὰ δίκαια αἰτῶσι, λέγοντες ἀδικεῖσθαι ὑπὸ Ῥωμαίων. *k* Malim τά τε. *Sylb.* *l* Οτε τὴν *Vat.*

Numa Pompilius Rom. REX II.

132 πολλὴν φροντίδα τῶν ὁσίων καὶ δικαίων γινόμενα. τοιαῦτα παρέλαβον. εἷς μὲν ἐκ τῶν εἰρηνοδικῶν, ὃν οἱ λοιποὶ προχειρίσαιντο, κεκοσμημένος ἐσθῆτι καὶ φορήμασιν ἱεροῖς, ἵνα διάδηλος ᾖ παρὰ τοὺς ἄλλους, εἰς τὴν τῶν ἀδικούντων παρεγίνετο πόλιν· ἐπιστὰς δὲ τοῖς ὁρίοις, τόν τε Δία καὶ τοὺς ἄλλους ἐπεκαλεῖτο θεούς, μαρτυρόμενος ὅτι δίκας αἰτῶν ἥκει περὶ τῆς Ῥωμαίων πόλεως· ἔπειτα ὀμόσας ὅτι πρὸς ἀδικοῦσαν ἔρχεται πόλιν, καὶ ἀρὰς τὰς μεγίστας εἰ ψεύδοιτο ἐπαρασάμενος ἑαυτῷ τε καὶ [a] τῇ πόλει, τότε ἐντὸς ᾔει τῶν ὅρων· ἔπειτα ὅτῳ πρώτῳ περιτύχοι, τοῦτον ἐπιμαρτυράμενος, εἴτε τῶν ἀγροίκων εἴτε τῶν πολιτικῶν εἴη, καὶ τὰς αὐτὰς προσθεὶς ἀράς, πρὸς τὴν πόλιν ᾤχετο· καὶ πρὶν εἰς τὴν πόλιν παρελθεῖν, τὸν πυλωρὸν ἢ τὸν πρῶτον ἀπαντήσαντα ἐν ταῖς πύλαις τὸν αὐτὸν τρόπον ἐπιμαρτυράμενος, εἰς τὴν ἀγορὰν προῄει· ἐκεῖ δὲ καταστάς, τοῖς ἐν τέλει περὶ ὧν ἥκοι διελέγετο, πανταχῇ τούς τε ὅρκους καὶ τὰς ἀρὰς προστιθείς. εἰ μὲν οὖν ὑπέχοιεν τὰς δίκας, παραδιδόντες τοὺς ἐν ταῖς αἰτίαις, ἀπῄει τοὺς ἄνδρας ἄγων φίλος τε ἤδη γεγονὼς καὶ παρὰ φίλων· εἰ δὲ χρόνον εἰς βουλὴν αἰτήσαιντο, δέκα δοὺς ἡμέρας παρεγίνετο πάλιν, καὶ μέχρι [b] τῆς αἰτήσεως ἀνεδέχετο. διελθουσῶν δὲ τῶν τριάκοντα ἡμερῶν, εἰ μὴ παρεῖχεν αὐτῷ τὰ δίκαια ἡ πόλις, ἐπικαλεσάμενος τούς τε οὐρανίους καὶ καταχθονίους θεοὺς ἀπῄει, [c] τοσοῦτον μόνον εἰπὼν ὅτι βουλεύσεται περὶ αὐτῶν ἡ Ῥωμαίων πόλις ἐφ᾽ ἡσυχίας. καὶ μετὰ τοῦτο ἀπέφαινεν εἰς τὴν βουλὴν ἅμα τοῖς ἄλλοις εἰρηνοδίκαις παραγενόμενος, ὅτι πέπρακται πᾶν αὐτοῖς ὅσον ἦν ὅσιον ἐκ τῶν ἱερῶν νόμων· καὶ εἰ βούλοιντο ψηφίζεσθαι πόλεμον, οὐδὲν ἔσται τὸ [d] κωλῦσον ἀπὸ θεῶν. εἰ δέ τι μὴ γένοιτο τούτων, οὔτε ἡ βουλὴ κυρία ἦν ἐπιψηφίζεσθαι πόλεμον, οὔτε ὁ δῆμος. περὶ μὲν οὖν τῶν εἰρηνοδικῶν τοσαῦτα παρελάβομεν.

Τελευταῖος δ᾽ ἦν τῆς Νομᾶ [e] διατάξεως μερισμὸς ὑπὲρ τῶν ἱερῶν, ὃν ἔλαχον οἱ τὴν μεγίστην παρὰ Ῥωμαίοις ἱερατείαν καὶ ἐξουσίαν ἔχοντες. οὗτοι κατὰ μὲν [f] τὴν αὐτῶν διάλεκτον ἐφ᾽ ἑνὸς τῶν ἔργων ὃ πράττουσιν, ἐπισκευάζοντες τὴν ξυλίνην γέφυραν, Ποντίφικες προσαγορεύονται· εἰσὶ δὲ τῶν μεγίστων πραγμάτων κύριοι. καὶ γὰρ δικάζουσιν οὗτοι τὰς ἱερὰς δίκας ἁπάσας ἰδιώταις τε καὶ ἄρχουσι καὶ λειτουργοῖς θεῶν· καὶ νομοθετοῦσιν ὅσα τῶν ἱερῶν ἄγραφα ὄντα καὶ ἀνέθιστα, κρίνοντες ἃ ἂν ἐπιτήδεια τυγχάνειν αὐτοῖς φανείη νόμων τε καὶ ἐθισμῶν· τάς τε ἀρχὰς ἁπάσας ὅσαις [g] θυσία τε καὶ θεραπεία θεῶν ἀνάκειται, καὶ τοὺς ἱερεῖς ἅπαντας ἐξετάζουσιν· ὑπηρέτας τε αὐτῶν καὶ λειτουργούς, οἷς χρῶνται πρὸς τὰ ἱερά, οὗτοι φυλάττουσι μηδὲν ἐξαμαρτάνειν παρὰ
133 τοὺς ἱεροὺς νόμους· τοῖς τε ἰδιώταις ὁπόσοι μὴ ἴσασι τοὺς περὶ τὰ θεῖα ἢ δαιμόνια σεβασμούς, ἐξηγηταὶ γίνονται καὶ [h] προφῆται· καὶ εἴ τινας [i] αἴσθωνται μὴ πειθομένους ταῖς ἐπιταγαῖς αὐτῶν, ζημιοῦσι πρὸς ἕκαστον χρῆμα ὁρῶντες·

magna & pietatis & juſtitiæ cura fiunt) hæc accepi. Unus ex fetialibus, quem reliqui delegerint, ornatus veſte & ſacris inſignibus, ut præter cæteros ſit conſpicuus, ad urbem eorum qui fecerunt injuriam venit, & in ipſis eorum finibus ſtans, & Jovem cæteroſque deos invocans, teſtatur ſe venire ut pro populo Romano pœnas repetat. Deinde, poſtquam juravit, ſe ad civitatem venire, quæ populo Romano fecit injuriam, poſtquam etiam graviſſimas imprecationes ſibi & civitati ſuæ imprecatus eſt, ſiquid mentiatur; tum demum fines ingreditur: deinde in quem primum incidit, ſive ille ruſticus ſive urbanus ſit, eum teſtatus & iiſdem exſecrationibus adhibitis urbem petit; atque antequam eam ingrediatur, portarum cuſtodem, vel eum qui primus ad portas ſibi occurrit, eodem modo teſtatus in forum progreditur; atque ibi gradum ſiſtens, magiſtratibus ſui adventus cauſſam aperit, ſemper jusjurandum & imprecationes adjiciens. Quod ſi illi judicium ſubeant, & ſontes dedant, tunc illos abducens, amicus ab amicis diſcedit: quod ſi tempus ad deliberandum petant, conceſſis decem diebus eo redit, & quamdiu illi petunt, ipſe eorum poſtulata admittit. ſed triginta diebus elapſis, niſi civitas ea jus ſuum ipſi tribuat, obteſtatus & ſuperos & inferos deos, & illud tantum addens, populum Romanum de illis per otium deliberaturum, diſcedit. Poſtea reverſus cum reliquis fetialibus ad ſenatum, refert à ſe peractum quicquid ex ſacratis legibus fas eſt; & ſi bellum decernere velint, per deos illis licere. Quod ſi nihil horum factum fuerit, neque in ſenatus neque in populi poteſtate eſt bellum decernere. De fetialibus igitur hæc accepimus.

LXXIII ¶ Ultima vero Numæ inſtitutorum pars continebat ſacra, quæ ſortiti erant ii qui apud Romanos ſummum ſacerdotium & ſummam poteſtatem habent. Iſti eorum lingua ab uno opere quod faciunt, à reficiendo ligneo ponte, Pontifices appellantur. Res autem maximi momenti ſunt penes eos. Etenim hi cognoſcunt de omnibus cauſſis ad ſacra pertinentibus, & inter privatos, & magiſtratus, & deorum miniſtros. Et leges ferunt de ſacris quæ non ſunt ſcripta, aut quæ moribus non ſunt recepta; & ipſimet arbitratu ſuo leges & conſuetudines eligunt, quas omnium optimas judicarint. Et omnes magiſtratus, quorum curæ ſacrificia & deorum cultus eſt commiſſus, & omnes ſacerdotes examinant. Iſti etiam cavent, ne quid eorum famuli & miniſtri, quorum opera in ſacris utuntur, contra ſacratas leges admittant; privatiſque hominibus, qui deorum vel geniorum cultum ignorant, ſunt enarratores & interpretes; & ſi quos animadvertant ſuis mandatis non parere, pro cujuſque delicti magnitudine eos mulctant; ipſique

Pontifices

a Τῇ Ῥώμῃ *Vat.* & *Lapi Cod.* *b* Τρίτης αἰτήσεως *Vat.* atque ita legendum eſſe placuit *Sylburgio* & *Caſaubono.* Ternarii enim numeri mentionem hîc deſiderari ſatis indicant quæ ſequuntur, & quæ habet *Livius* l. 1. c. 32. *c* Τοσοῦτο *Vat.* *d* Κωλύον *Vat.* *e* Διατάξεως *Vat.* *f* Τὴν ἑαυτῶν *Vat.* *g* Non ſolum θυσία ſcribendum, ſed etiam ἄλλη inter καὶ & θεραπεία interjiciendum exiſtimo, aut potius ſubintelligendum, cum hujuſmodi ellipſis *Dionyſio* familiaris ſit. *Steph.* Θυσία τις ἢ θεραπεία in *Cod. Vat.* atque ita *Lapus*, dum vertit, *magiſtratuſque iſti omnes, quibus aliquod ſacrificium, ſive cultus deorum aliquis eſt attributus.* *h* Vel ὑποφῆται ſcripſit, vel huic vocabulo προφῆται illius ſignificationem hoc loco dedit. *Steph.* *i* Αἰσθοιντο *Vat.*

a Εὐσε.

Numa Pompilius Rom. REX II.

ipſique nulli judicio nullique mulctæ ſunt obnoxii, neque ſenatui neque populo rationem reddunt Hos igitur ſacerdotes, ſive quis vocarit * ἱεροδιδασκάλους, ſive ἱερονόμους, ſive ἱεροφύλακας, ſive (ut nos cenſemus) ἱεροφάντας, à vero non aberrabit. Defuncto autem aliquo eorum, in ejus locum ſufficitur alius, non à populo delectus, ſed ab illis ipſis, qui omnium civium maxime idoneus viſus fuerit: qui autem probatus fuerit, ita demum ſacerdotium accipit, ſi fauſta auguria illi contigerint. Leges igitur quas Numa de rebus divinis tulit, & quas diviſit pro ſacrorum ordinibus, unde factum eſt ut civitas pietatem ſtudioſius coleret, præter alias minores hæ maximæ & clariſſimæ ſunt.

εἰσί τε ἀνυπεύθυνοι πάσης δίκης τε καὶ ζημίας, οὔτε βουλῇ λόγον ἀποδιδόντες οὔτε δήμῳ. περὶ οὖν τῶν ἱερέων τῶνδε, εἴτε βούλεταί τις αὐτοὺς ἱεροδιδασκάλους καλεῖν, εἴτε ἱερονόμους, εἴτε ἱεροφύλακας, εἴτε, ὡς ἡμεῖς ἀξιοῦμεν, ἱεροφάντας, οὐχ ἁμαρτήσεται τοῦ ἀληθοῦς. [a] ἐκλιπόντος δέ τινος αὐτῶν τὸν βίον, ἕτερος εἰς τὴν ἐκείνου [b] καθίσταται τόπον, οὐχ ὑπὸ τοῦ δήμου αἱρεθεὶς, ἀλλ' ὑπ' αὐτῶν ἐκείνων, ὃς ἂν ἐπιτηδειότατος [c] εἶναι δόξῃ τῶν πολιτῶν. παραλαμβάνει δὲ τὴν ἱερατείαν ὁ δοκιμασθεὶς, [d] ἐὰν εὐόρνιθες τύχωσιν οἰωνοὶ γενόμενοι. τὰ μὲν δὴ [e] περὶ τοὺς θείους νομοθετηθέντα ὑπὸ τοῦ Νομᾶ, καὶ διαιρεθέντα κατὰ τὰς συμμορίας τῶν ἱερῶν, ἐξ ὧν εὐσεβεστέραν συνέβη γενέσθαι τὴν πόλιν, πρὸς τοῖς ἄλλοις ἐλάττοσι τὰ μέγιστα καὶ φανερώτατα ταῦτ' ἦν.

LXXIV. ¶ Quæ vero ad frugalitatem & temperantiam uniuſcujuſque vitam ducunt, & impellunt ad ſtudium juſtitiæ civium concordiam *alentis & conſervantis*, plurima ſunt, partim legibus ſcriptis comprehenſa, partim ſine ſcriptis, quæ in morem longo uſu & exercitatione abierunt. De quibus omnibus dicere valde difficile eſſet: ſed ſatis erit hæc duo maxime memorabilia afferre, ut & de cæteris conjectura fieri poſſit. Ut enim unuſquiſque ſua ſorte contentus eſſet, nec res alienas appeteret, cavit lege de terminandis prædiis lata. Quum enim juſſiſſet unumquemque ſuum agrum circumſcribere, & lapides in finibus ponere, lapides illos Jovi Terminali ſacros eſſe voluit; juſſitque omnes die ſtato, quotannis in eum locum convenientes, illis ſacrificia facere, die feſto cum primis nobili in deorum etiam Terminalium honorem ſacrato. Romani hunc à terminis Terminalia vocant, & fines, quos τέρμονας appellamus, ipſi facta unius literæ mutatione, noſtram linguam imitantes, *terminos* appellant. Si quis vero ſuſtuliſſet, aut ſuo loco moviſſet terminos, eum qui tale quid patrare auſus fuiſſet, huic deo ſacrum eſſe ſanxit, ut cuilibet impune eum interficere, tanquam ſacrilegum, liceret, & purus ab eo piaculo eſſet. Hoc autem jus non ſolum in privatis agris conſtituit, ſed etiam in publicis, illos quoque terminis complexus, ut etiam populi Romani agrum à vicino, & publicum à privato dii Terminales diſcernerent. hoc uſque ad noſtram ætatem Romani ſervant illius ſeculi monumentum, idque ſanctitatis tantum gratia. Nam exiſtimant ipſos terminos eſſe deos, & ipſis etiam nunc ſacrificant, nullam quidem rem animatam (nefas enim lapides cruentare) ſed liba cerealia, & quaſdam alias frugum primitias. Oportet

Termini.

Τὰ δ' εἰς εὐτέλειάν τε καὶ σωφροσύνην ἄγοντα τὸν ἑκάστου βίον, καὶ εἰς ἐπιθυμίαν καταστήσαντα τῆς φυλαττούσης ἐν ὁμονοίᾳ τὴν πόλιν δικαιοσύνης, πλεῖστα ὅσα, τὰ μὲν ἐγγράφοις περιληφθέντα νόμοις, τὰ δ' ἔξω γραφῆς εἰς ἐπιτηδεύσεις ἀχθέντα καὶ συνασκήσεις χρονίους· ὑπὲρ ὧν ἁπάντων μὲν πολὺ ἂν ἔργον εἴη λέγειν, ἀρκέσει δὲ δύο τὰ μεγίστης μνήμης τυχόντα, τεκμήρια καὶ τῶν ἄλλων γενέσθαι· τὸ μὲν αὐταρκείας, καὶ τοῦ μηδένα τῶν ἀλλοτρίων ἐπιθυμεῖν, ἡ περὶ τοὺς ὅρους τῶν κτήσεων νομοθεσία. κελεύσας γὰρ ἑκάστῳ περιγράψαι τὴν ἑαυτοῦ κτῆσιν, καὶ στῆσαι λίθους ἐπὶ τοῖς ὅροις, ἱεροὺς ἀπέδειξεν [f] ὁρίου Διὸς τοὺς λίθους, καὶ θυσίας ἔταξεν αὐτοῖς ἐπιτελεῖν ἅπαντας ἡμέρᾳ τακτῇ καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ἐπὶ τὸν τόπον συνερχομένους, ἑορτὴν ἐν ταῖς πάνυ τιμίαν καὶ τὴν τῶν ὁρίων θεῶν καταστησάμενος. ταύτην Ῥωμαῖοι Τερμινάλια καλοῦσιν, ἀπὸ τῶν τερμόνων, καὶ τοὺς ὅρους αὐτοὺς, ἑνὸς ἀλλαγῇ γράμματος κατὰ τὴν ἡμετέραν διάλεκτον ἐκφέροντες, [g] τέρμινας προσαγορεύουσιν. [h] εἰ δέ τις ἀφανίσειεν ἢ μεταθείη τοὺς ὅρους, ἱερὸν ἐνομοθέτησεν εἶναι τοῦ θεοῦ τὸν τούτων τι διαπραξάμενον, ἵνα τῷ βουλομένῳ κτείνειν αὐτὸν ὡς ἱερόσυλον ἥ τε ἀσφάλεια καὶ τὸ καθαρὸν μιάσματος εἶναι προσῇ. τοῦτο δ' οὐκ ἐπὶ τῶν ἰδιωτικῶν κατεστήσατο μόνον κτήσεων τὸ δίκαιον, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν δημοσίων, ὅροις κἀκεῖνα περιλαβὼν, ἵνα καὶ τὴν Ῥωμαίων γῆν ἀπὸ τῆς ἀστυγείτονος ὅριοι διαιρῶσι θεοὶ, καὶ τὴν κοινὴν ἀπὸ τῆς ἰδίας. τοῦτο μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων φυλάττουσι Ῥωμαῖοι, [i] τοῦ χρόνου 134
μνημεῖα τῆς ὁσίας αὐτῆς ἕνεκα. θεούς τε γὰρ ἡγοῦνται τοὺς τέρμονας, καὶ θύουσιν αὐτοῖς ἔτι, τῶν μὲν ἐμψύχων οὐδέν· οὐ γὰρ ὅσιον αἱμάττειν τοὺς λίθους· πελάνους δὲ Δήμητρος, καὶ ἄλλας τινὰς καρπῶν ἀπαρχάς. ἐχρῆν δὲ

a Ἐκλείποντος *Vat.* b Καθίσταται *Vat.* c Εἶναι δοκεῖ *Vat.* d Ἐὰν εὐόρνιθες αὐτοῦ τύχωσιν *Vat.* e Περὶ τὸ θεῖον *Vat.* f Jovis Ὁρίου mentionem facit *Plato* l. 8. Legum, ut & *Pollux* l. 9. aliorum etiam numinum tutelæ terminos agrarios adſcribebant veteres: nam & Ὁρίου Apollinis meminit *Pauſanias* in Corinthiacis. Vide *Patini* Fam. Rom. p. 52. g Si Latini TERMINOS (ut habent interpretes) dicunt pro eo quod Græci ΤΕΡΜΟΝΑΣ, quis non videt majorem apud Latinos quam unius literæ eſſe mutationem? Ego quidem *Dionyſium* non ad TERMINI ſed ad TERMINES (unde factum poſtea fuerit TERMINI) reſpicere exiſtimo. nam TERMINES vel accuſandi caſu TERMINAS unica differre à Græca voce litera videmus. *Steph.* Vide *Goëſium* in *Rei Agrariæ Auctores.* h Verba legis hujus ſic citat *Lipſius* in lib. de *Regiis legibus*: SI TERMINUM EXARASTIT, IPSIUS ET BOVES SACREI SUNTO. *Sylb.* i Poſt μνημεῖα ſeu μνημεῖον inſerenda videtur copulativa καὶ, ut ſenſus ſit; *hoc obſervatum fuiſſe non modo ut priſci temporis monumentum, ſed etiam ut religioni à majoribus traditæ ſatiſfieret.* niſi forte aliud hic ſubeſt mendum. *Sylb.* Illud τοῦ χρόνου μνημεῖα corruptum eſſe ſuſpicor: ſaltem enim τοῦ πάλαι χρόνου vel ἐκείνου τοῦ χρόνου dicendum videtur. Credo tamen ex depravata voce τερμινάλια vulgatam lectionem ortam eſſe. nam hoc voluiſſe videtur *Dionyſius*; Romanos etiam ſua ætate, ſi non aliud, ſaltem *Terminalia* celebrare in honorem *Termini*, ὁσίας (ait) αὐτῆς ἕνεκα, i. e. *dicis tantum cauſſa. Caſ.* * Ἱεροδιδασκάλους ſacrorum doctores, ἱερονόμους ſacrorum adminiſtratores, ἱεροφύλακας ſacrorum cuſtodes, ἱεροφάντας ſacrorum interpretes. *Port.*

4 Cor-

δὲ καὶ τὸ ἔργον ἔτι φυλάττειν [a] αὐτό, οὗ χάριν θεοὺς [b] ἐνόμισαν τοὺς τέρμονας ὀνομάσαι, ἱκανουμένους τοῖς ἑαυτῶν κτήμασι, τῶν δ' ἀλλοτρίων μήτε βίᾳ σφετεριζομένους μηδέν, μήτε δόλῳ. νῦν δ' οὐχ ὡς ἄμεινον, οὐδ' ὡς [c] πρόγονοι παρέδοσαν, ὁρίζουσί τινες ἀπὸ τῶν ἀλλοτρίων τὰ οἰκεῖα, ἀλλ' ἔστιν αὐτοῖς ὅρος τῶν κτήσεων οὐχ ὁ νόμος, ἀλλ' ἡ πάντων ἐπιθυμία, πρᾶγμα οὐ καλόν. ἀλλ' ὑπὲρ μὲν τούτων ἑτέροις παρίεμεν σκοπεῖν. Ὁ δὲ Νομᾶς εἰς μὲν εὐτέλειαν καὶ σωφροσύνην διὰ τοιούτων [d] συνέστησε νόμων τὴν πόλιν. [e] εἰς δὲ τὴν περὶ τὰ συμβόλαια δικαιοσύνην [f] ὑπηγάγετο, πρᾶγμα ἐξευρὼν ἠγνοημένον ὑπὸ πάντων τῶν καταστησαμένων τὰς ἐλλογίμους πολιτείας. ὁρῶν γὰρ ὅτι τῶν συμβολαίων τὰ μὲν ἐν φανερῷ καὶ μετὰ μαρτύρων πραττόμενα ἡ τῶν συνόντων αἰδὼς φυλάττει, καὶ σπάνιοί τινές εἰσιν οἱ [g] περὶ ταῦτα ἀδικοῦντες· τὰ δὲ ἀμάρτυρα, πολλῷ πλείω τῶν ἑτέρων ὄντα, μίαν ἔχει φυλακὴν τὴν τῶν [h] συμβαλλόντων πίστιν, περὶ ταύτην ᾤετο δεῖν σπουδάσαι παντὸς ἄλλου μάλιστα, καὶ ποιῆσαι θείων σεβασμῶν ἀξίαν. Δίκην μὲν γὰρ καὶ Θέμιν καὶ Νέμεσιν καὶ τὰς καλουμένας παρ' Ἕλλησιν Ἐριννύας, καὶ ὅσα τούτοις ὅμοια, ὑπὸ τῶν πρότερον ἀποχρώντως ἐκτεθειῶσθαί τε καὶ καθωσιῶσθαι ἐνόμισε· πίστιν δέ, ἧς οὔτε μεῖζον οὔτε ἱερώτερον πάθος [i] ἀνθρώποις οὐδέν, οὔπω σεβασμῶν τυγχάνειν, οὔτ' ἐν τοῖς κοινοῖς τῶν πόλεων πράγμασιν, οὔτ' ἐν τοῖς ἰδίοις. ταῦτα δὲ διανοηθείς, πρῶτος ἀνθρώπων ἱερὸν ἱδρύσατο Πίστεως δημοσίας, καὶ θυσίας αὐτῇ κατεστήσατο, καθάπερ καὶ τοῖς ἄλλοις θεοῖς, δημοτελεῖς. ἔμελλε δὲ ἄρα σὺν χρόνῳ τὸ κοινὸν τῆς πόλεως ἦθος πιστὸν καὶ βέβαιον πρὸς ἀνθρώπους γενόμενον τοιούτους [k] ἀπεργάσεσθαι καὶ τοὺς τῶν ἰδιωτῶν τρόπους. οὕτω γε οὖν σεβαστόν τι πρᾶγμα καὶ ἀμίαντον [l] νενόμισται τὸ πιστόν, ὥστε ὅρκον τε μέγιστον γενέσθαι τὴν ἰδίαν ἑκάστου πίστιν, καὶ μαρτυρίας συμπάσης [m] ἰσχυρότερον· καὶ ὁπότε ὑπὲρ ἀμαρτύρου συναλλάγματος ἀμφίλογόν τι γένοιτο ἑνὶ πρὸς ἕνα, ἡ διαιροῦσα τὸ νεῖκος καὶ προσωτέρω χωρεῖν οὐκ ἐῶσα τὰς φιλονεικίας, ἡ [n] θατέρου τῶν διαδικαζομένων αὐτῶν πίστις ἦν· αἵ τε ἀρχαὶ καὶ τὰ δικαστήρια τὰ πλεῖστα τῶν ἀμφισβητημάτων τοῖς ἐκ τῆς πίστεως ὅρκοις διῄτων. ταῦτα μὲν δὴ σωφροσύνης προσκλη-
135 τικὰ καὶ δικαιοσύνης ἀναγκαστήρια, ὑπὸ τοῦ Νομᾶ τότε ἐξευρεθέντα, κοσμιωτέραν οἰκίας τῆς κράτιστα οἰκουμένης τὴν Ῥωμαίων [o] πολιτείαν ἀπειργάσατο.

Ἃ δὲ μέλλω νῦν λέγειν ἐπιμελῆ τε αὐτὴν ἀπέδωκε τῶν ἀναγκαίων, καὶ τῶν ἀγαθῶν ἐργάτιν. ἐνθυμούμενος γὰρ ὁ ἀνὴρ ὅτι πόλιν, τὴν μέλλουσαν ἀγαπήσειν τὰ δίκαια καὶ μένειν ἐν τῷ σώφρονι βίῳ, τῆς ἀναγκαίας δεῖ χορηγίας εὐπορεῖν, διεῖλε τὴν χώραν ἅπασαν εἰς τοὺς καλουμένους

Numa Pompilius Rom. REX II.

autem eos etiam nunc ſervare rem ipſam, cujus cauſſa exiſtimarunt Terminos vocandos eſſe deos, contentos ſuis poſſeſſionibus, neque quicquam alienum vel vi vel dolo intervertere & ſibi vendicare. * Jam vero neque recte neque more majorum quidam res ſuas ab alienis diſterminant, non lege ſed rerum omnium cupiditate poſſeſſiones finiente, quod eſt indecorum: ſed hæc aliis conſideranda relinquimus. ¶ Numa igitur ad frugalitatem & temperantiam exercendam cives ſuos his legibus propenſiores reddidit: ut vero in contractibus id quod æquum eſt ſequerentur adduxit, rem excogitando, ab omnibus, qui celebres rerumpublicarum formas ante inſtituerant, ignoratam. Videns enim contractus eos qui palam & teſtibus adhibitis fierent, præſentium ob reverentiam ſervari, & a perpaucis quibuſdam violari: eos vero qui ſine teſtibus fierent (quorum longe major eſt numerus quam aliorum) ſola contrahentium fide cuſtodiri, huic præcipue præter cætera omnia ſtrenuam operam dandam, hancque divinis honoribus dignandam cenſuit. Nam Juſtitiam, & Themin, & Nemeſin, & eas quæ à Græcis vocantur Erinnyes, & quæcunque *numina* his ſunt ſimilia, à majoribus ſatis amplos honores & cultum conſequuta exiſtimavit: ſed fidem, qua apud mortales nulla res eſt aut major aut ſanctior, *animadvertit*, nullos dum cultus vel apud reſpublicas vel apud privatos homines conſequutam. Hæc igitur cogitans primus omnium mortalium templum Fidei publicæ erexit *dicavitque*, eique ſacrificia inſtituit, ut & aliis diis, quæ publico ſumptu fiebant. Nam publica civitatis fides & conſtantia erga homines temporis progreſſu privatorum quoque mores tales erat redditura. Fides autem res adeo veneranda & non violanda habebatur, ut ſua cuique fides maximum eſſet jusjurandum, vel omni teſtimonio longe validius: & quoties de contractu ſine teſtibus facto inter aliquos aliquid controverſiæ ortum fuiſſet, ipſa fides alterius partis diſceptantium litem dirimebat, neque ulterius contentionem progredi patiebatur: & magiſtratus & judices maximam controverſiarum partem fidei jurejurando interpoſito dirimebant. Atque hæc ea ſunt quæ Numa, ut homines ad temperantiam adhortaretur ac impelleret & ad juſtitiam cogeret, tunc excogitavit: quibus meliorem ordinem in republica Romana conſtituit, quam qui eſſe poſſet in domo optime adminiſtrata.

LXXV.

Fides publica.

LXXVI.

¶ Sed quæ mox ſum dicturus effecerunt ut ea in rebus neceſſariis eſſet diligens, utque faceret ea quæ bona ſunt. Quum † enim vir ille videret civitatem, quæ eſſet juſtitiam amatura & vitæ temperantiam conſtanter cultura, oportere rebus ad victum neceſſariis abundare, diviſit totum agrum in eos qui pagi

a Corrupte in *Ed. Steph.* ἀπ' σοῦ, & in *Cod. Rom.* φυλάττειν ἀποτεινοῦς χάριν, & in *Codd. Ven.* & *Vat.* φυλάττειν ἀπ' αὐτοῦ οὗ χάριν. *Cantorus* malit αὐτοὺς, teſte *Sylb.* Senſus (inquit *Port.*) videtur poſtulare αὐτοὺς ὅτου χάριν, vel ſaltem οὗτος χάριν θεοὺς ἐνόμισαν. *b* Δεῖν ſubintelligendum eſſe cenſet *Portus.* *c* Οἱ πρόγονοι *Vat.* quod maluit *Sylb.* *d* Συνέστησε *Vat.* quod & placuit *Stephano.* *e* Εἰς τε τὴν legiſſe vi us eſt *Portus*, & comma pro puncto poſuiſſe, dum vertit *effecitque ut in contr.* &c. *f* Ὑπήγαγε *Vat.* *g* Περὶ τα τοιαῦτα *Vat.* *h* Συμβαλλόντων *Vat.* *i* Εν ἀνθρώποις *Vat.* *k* Απεργάσασθαι *Vat.* *l* Ενομισθη *Vat.* *m* Ισχυρότερον *Vat.* *n* Rectius proculdubio θατέρου. *Sylb.* Conjecturam hanc firmat *Cod. Vat.* *o* Πολιν *Vat.* * Nunc autem non ut erat melius, neque ut majores tradidere &c. *Lapus.* † Rectius, ſi dicamus; *cum enim ille animadverteret ad ſtudium æquitatis & frugalitatis in civitate conſervandum, copia rerum ad victum neceſſariarum opus eſſe, diviſit* &c. *Portus.*

Numa Pompilius Rom. REX II.

Pagi, & Pagorum magiſtri.

pagi vocantur, & ſingulis pagis ſingulos præfectos præfecit, qui eſſent portionis ſibi commiſſæ inſpectores & circuitores. Iſti enim frequenter circumibant agros tam bene quam male cultos, eoſque in tabellis notatos ad regem deferebant. Ille vero diligentes agricolas collaudatos ſumma comitate excipiebat; at ſegnes colonos objurgatione atque etiam mulcta caſtigatos ad agros melius colendos accendebat. Qui enim bellorum erant immunes & qui ab omnibus negotiis urbanis penitus vacabant, quum otii & ignaviæ pœnas cum dedecore darent, omnes facti ſunt * agricolæ; & terræ divitias, quæ omnium ſunt juſtiſſimæ, militari & incerta rerum affluentia jucundiores eſſe judicarunt. Atque

Numæ laus.

inde factum eſt ut Numam ſubditi charum haberent, & ipſi finitimi populi æmularentur, & poſteritas celebraret. Siquidem ejus opera & induſtria neque inteſtina ſeditio civium concordiam diſſolvit, neque bellum externum de præſtantiſſimis illis & maxime admirandis inſtitutis civitatem dimovit. Tantum enim aberat ut vicini populi Romanorum illud otium bellorum immune exiſtimarent occaſionem ſibi eos invadendi præbere, ut etiam, ſiquod inter eos bellum conflatum eſſet, Romanos pacificatores eligerent, & inimicitias Numæ arbitratu dirimendas cenſerent. Non *igitur* puderet me, ſi hunc virum inter primos, qui felicitatis ergo celebrantur, recenſerem. Nam fuit & genere regio & forma regia præditus, & operam dedit diſciplinæ, non ei quæ verſatur in verbis inutilibus, ſed ei unde pietatem & aliarum virtutum ſtudium edidicit. Dignus autem eſt habitus qui Romanorum imperium acciperet, quamvis adhuc juvenis eſſet; ob celebre nomen virtutis, qua erat ornatus, ad regnum ab ipſis accitus; & toto vitæ tempore ſubditos ſibi obſequentiſſimos habuit: ad extremam etiam ætatem pervenit integer, nullo fortunæ incommodo vexatus; & mor-

Obitus.

tis facillimo genere obiit, ſenio confectus, ei eodem genio ſemper favente, quem à principio ſortitus fuerat, donec ex hominum conſpectu ſublatus eſt. Vixit ſupra LXXX. annos, XLIII. regnavit, & ſobolem reliquit, ut nonnulli ſcribunt, quatuor filios mares, & unam fœminam: quorum genus adhuc ſupereſt. Sed (ut Cnæus Gellius tradit) unicam filiam reliquit, unde natus eſt Ancus Marcius: qui tertius ab illo fuit rex Romanorum. Eo autem defuncto in tota urbe fuit ingens luctus, eumque populus Romanus funere ſplendidiſſimo & monumento maxime inſigni decoravit. Hoc autem ſitum eſt ultra flumen Tyberim, in Janiculo. Atque hæc quidem de Numa Pompilio accepimus.

πάγους, καὶ κατέστησεν ἐφ᾽ ἑκάστου τῶν πάγων ἄρχοντα ἐπίσκοπόν τε καὶ περίπολον τῆς ἰδίας μοίρας. οὗτοι γὰρ [a] περιιόντες θαμινὰ, τούς εὖ τε καὶ κακῶς εἰργασμένους τῶν ἀγρῶν [b] ἀπεγράφοντο, καὶ πρὸς τὸν βασιλέα [c] ὑπέφαινον· ὁ δὲ τοὺς μὲν ἐπιμελεῖς γεωργοὺς ἐπαίνοις τε καὶ φιλανθρωπίαις ἀνελάμβανε· τοὺς δὲ ἀργοὺς καὶ ῥᾳθύμους ὀνειδίζων τε καὶ ζημιῶν, ἐπὶ τὸ θεραπεύειν ἄμεινον τὴν γῆν προὐτρέπετο. [d] Οἱ γάρ τοι πολέμων τε ἀπηλλαγμένοι, καὶ τῶν κατὰ πόλιν πραγμάτων σχολὴν πολλὴν ἄγοντες, ἀργίας τε καὶ [e] βλακίας σὺν αἰσχύνῃ [f] τίνοντες δίκας, αὐτουργοὶ πάντες [g] ἐγένοντο, καὶ τὸν ἐκ γῆς πλοῦτον, ἁπάντων ὄντα [h] πλούτων δικαιότατον, τοῦ στρατιωτικῆς καὶ οὐκ ἐχούσης τὸ βέβαιον εὐπορίας γλυκύτερον ἐτίθεντο. [i] Τῷ δὲ περιεῖναι ἐκ τούτων φιλεῖσθαι μὲν ὑπὸ τῶν ἀρχομένων, ζηλοῦσθαι δὲ ὑπὸ τῶν περιοίκων, μνημονεύεσθαι δὲ ὑπὸ τῶν ἐπιγινομένων· δι᾽ ὃν οὔτε στάσις ἐμφύλιος τὴν πολιτικὴν ἔλυσεν ὁμόνοιαν, οὔτε πόλεμος ἀλλοεθνὴς ἐκ τῶν κρατίστων καὶ θαυμασιωτάτων τὴν πόλιν ἐπιτηδευμάτων ἐκίνησε. τοσούτου γὰρ ἀπέσχον οἱ περίοικοι τὴν ἀπόλεμον ἡσυχίαν Ῥωμαίων ἀφορμὴν τῆς κατ᾽ αὐτῶν ἐπιθέσεως ὑπολαβεῖν, ὥστε καὶ εἴ τις αὐτοῖς πρὸς ἀλλήλους συνέστη πόλεμος διαλλακτῆρας ἐποιοῦντο Ῥωμαίους, [k] καὶ ἐπὶ διαιτητῇ τῷ Νομᾷ τὰς ἔχθρας διαλύειν ἠξίουν. [l] τοῦτον οὐκ ἂν αἰσχυνθείην ἐγὼ τὸν ἄνδρα τῶν ἐπ᾽ εὐδαιμονίᾳ διαβοηθέντων ἐν τοῖς πρώτοις καταριθμεῖν. γένους τε γὰρ ἔφυ βασιλείου, [m] μορφῆς τε ἀπέλαυσε βασιλικῆς, παιδείαν τε οὐ τὴν περὶ [n] λόγον ἄχρηστον ἤσκησεν, ἀλλ᾽ ἐξ ἧς εὐσεβεῖν ἔμαθε καὶ τὰς ἄλλας ἐπιτηδεύειν ἀρετάς. ἡγεμονίαν δὲ τὴν Ῥωμαίων παραλαβεῖν ἠξιώθη νέος ὢν, κατὰ κλέος ἀρετῆς ὑπ᾽ αὐτῶν ἐπίκλητος ἀχθεὶς, καὶ διετέλεσε πειθομένοις ἅπαντα τὸν βίον τοῖς ἀρχομένοις χρώμενος· ἡλικίας δ᾽ ἐπὶ μήκιστον ἤλασεν ὁλόκληρος, οὐδὲν ὑπὸ τῆς τύχης κακωθεὶς, καὶ θανάτων τὸν ῥᾷστον ἐτελεύτησεν, ὑπὸ γήρως μαρανθεὶς, ὁμοίου παραμείναντος αὐτῷ τοῦ συγκληρωθέντος ἐξ ἀρχῆς δαίμονος, ἕως ἐξ ἀνθρώπων ἠφανίσθη· βιώσας μὲν ὑπὲρ ὀγδοήκοντα ἔτη, βασιλεύσας δὲ τρία καὶ τετταράκοντα· 136 γενεὰν δὲ καταλιπὼν, ὡς μὲν οἱ πλείους γράφουσιν, υἱοὺς τέτταρας καὶ θυγατέρα μίαν, ὧν ἔτι σώζεται τὰ γένη· ὡς δὲ Γέλλιος Γναῖος ἱστορεῖ, θυγατέρα μόνην, ἐξ ἧς ἐγένετο Ἄγκος Μάρκιος, ὁ τρίτος ἀπ᾽ ἐκείνου γενόμενος Ῥωμαίων βασιλεύς. [o] τελευτήσαντος δ᾽ αὐτοῦ πένθος μέγα προὔθετο ἡ πόλις, καὶ ταφὰς ἐποιήσατο λαμπροτάτας. κεῖται δ᾽ ἐν [p] Ἰανικύλῳ πέραν τοῦ Τιβέριος ποταμοῦ. καὶ τὰ μὲν περὶ Πομπιλίου Νομᾶ τοσαῦτα παρελάβομεν.

a Περιόντες male in *Ed. Steph.* *b* Ὑπεγράφοντο *Vat.* *c* Ἀπέφαινον *Vat.* *d* Τοιγάρτοι *Vat.* atque ita infra p. 134. v. 2. *e* Βλακείας *Vat.* *f* Τείνοντες *Vat.* *g* Ἐγίνοντο *Vat.* *h* Πλούτων *Vat.* Πλοῦτον ferri poteſt. Si tamen partitive malis πλούτων, ut v. 34. θανάτων τὸν ῥᾷστ. non reclamabo. *Sylb.* *i* Τῷ δὲ Νομᾷ περιῆν *Vat.* *k* Pulchrius ſcribendum eſſe & ſcriptum fuiſſe dico, καὶ ἐπὶ διαιτητῇ Νομᾷ τὰς ἔχθρας διαλύειν ἠξίουν, eodem ſc. modo quo dicitur ἐπὶ δικαστῇ. Utitur autem & alibi hoc nomine διαιτητής. *Steph.* *l* Poſt τοῦτον deeſſe νυν. vel δὴ, vel μὲν δὴ, aut ἄρα, nemo non fatebitur. *Sylb. & Steph.* *m* Καὶ μορφῆς *Vat.* *n* Repono λόγους, jungens ἄχρηστον cum παιδείαν, contra quam interpretes. *Steph.* *o* Τελευτήσαντι δ᾽ αὐτῷ *Vat.* *p* Ἰανικλῳ *Vat.* * Sive *Liberi coloni*, qui per ſe & ſuam ipſorum familiam colebant terram. Vide *Cl. Perizonii* notas ad *Æliani* Var. Hiſt. p. 47. & 739.

[a] ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ

ΤΟΥ ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΣΕΩΣ

ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ

ΒΙΒΛΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ.

DIONYSII ALEXANDRI F.

HALICARNASSENSIS

ROMANARUM ANTIQUITATUM

LIBER TERTIUS.

Τελευτήσαντος δὲ [b] Νουμᾶ Πομπιλίου, γενομένη πάλιν ἡ βουλὴ τῶν κοινῶν κυρία μένειν ἔγνω ἐπὶ τῆς αὐτῆς πολιτείας, οὐδὲ τοῦ δήμου γνώμην λαβόντος ἑτέραν, καὶ καθίστησιν ἐκ τῶν πρεσβυτέρων τοὺς ἄρξοντας τὴν μεσοβασίλειον ἀρχὴν εἰς ὡρισμένον [c] τινὰ ἀριθμόν· ὑφ' ὧν ἀποδείκνυται βασιλεύς, ὃν ἅπας ὁ δῆμος ἠξίου, Τύλλος [d] Ὁστίλλιος, γένους ὢν τοιοῦδε· ἐκ πόλεως [e] Μεδυλλίας, ἣν Ἀλβανοὶ μὲν ἔκτισαν, Ῥωμύλος δὲ κατὰ συνθήκας παραλαβὼν Ῥωμαίων ἐποίησεν ἄποικον· ἀνὴρ εὐγενὴς καὶ χρήμασι δυνατός, [f] Ὁστίλλιος ὄνομα, μετενεγκάμενος εἰς Ῥώμην τὸν βίον, ἄγεται γυναῖκα ἐκ τοῦ Σαβίνων γένους, [g] Ἑρσιλίου θυγατέρα, τὴν ὑφηγησαμένην ταῖς ὁμοεθνέσι πρεσβεῦσαι πρὸς τοὺς πατέρας ὑπὲρ τῶν ἀνδρῶν, ὅτε Σαβῖνοι Ῥωμαίοις ἐπολέμουν, καὶ τοῦ συνελθεῖν εἰς φιλίαν [h] τὰς ἡγεμονίας αἰτιωτάτην γενέσθαι δοκοῦσαν. οὗτος ὁ ἀνὴρ πολλοὺς συνδιενέγκας Ῥωμύλῳ πολέμους, [i] καὶ μεγάλα ἔργα [k] ἐπιδειξάμενος, ἐν ταῖς πρὸς Σαβίνους μάχαις ἀποθνήσκει, καταλιπὼν παιδίον μονογενές· καὶ θάπτεται πρὸς τῶν βασιλέων ἐν τῷ κρατίστῳ τῆς ἀγορᾶς τόπῳ, [l] στήλης ἐπιγραφῇ τὴν ἀρετὴν μαρτυρούσης ἀξιωθείς. ἐκ δὲ τοῦ μονογενοῦς παιδός, εἰς ἄνδρας ἀφικομένου καὶ γάμον ἐπιφανῆ λαβόντος, υἱὸς γίνεται Τύλλος Ὁστίλλιος, ἀνὴρ δραστήριος, ὃς ἀπεδείχθη βασιλεὺς ψήφῳ τε πολιτικῇ διενεχθείσῃ περὶ αὐτοῦ κατὰ νόμους, καὶ τοῦ δαιμονίου δι' οἰωνῶν αἰσίων ἐπικυρώσαντος τὰ δόξαντα τῷ δήμῳ. ἔτος δὲ ἦν ἐν ᾧ τὴν ἡγεμονίαν παρέλαβεν, ὁ δεύτερος ἐνιαυτὸς τῆς ἑβδόμης καὶ
137 εἰκοστῆς ὀλυμπιάδος, ἣν ἐνίκα στάδιον [m] Εὐρυβάτης Ἀθη-

Defuncto Numa Pompilio, quum reipublicæ adminiſtratio ad ſenatum rediiſſet, is eandem civitatis formam ſervare ſtatuit, ne ipſo quidem populo diſſentiente. Quare de ſenioribus certum quendam numerum interregum conſtituit: à quibus totius populi conſenſu & approbatione creatus eſt rex Tullus Hoſtilius: cujus hoc fuit genus. *Tullus Hoſtilius Rom.* REX III. Ex urbe Medullia, quam Albani condiderant, & Romulus deditione captam Romanorum coloniam fecerat, vir nobilis & opibus pollens, Hoſtilius nomine, quum habitandi cauſſà Romam migraſſet, duxit uxorem genere Sabinam, Herſilii filiam, quæ ſuis gentilibus auctor fuerat ut pro maritis ſuis ad patres legationem obirent, quo tempore Sabini cum Romanis bellum gerebant, & quæ amicitiæ inter illos duos principatus conciliatæ cauſſà præcipua fuiſſe videbatur. Hic vir quum Romuli ductu multis bellis interfuiſſet, & præclara facinora edidiſſet, *tandem* in prœlio cum Sabinis commiſſo cecidit, relicto filiolo unico: & à regibus ſepultus eſt in maxime conſpicua fori parte, monumento cum inſcriptione ejus virtutem teſtante decoratus. Ex eo autem unico filio, quum ad ætatem virilem perveniſſet & nobilem matronam uxorem duxiſſet, natus eſt Tullus Hoſtilius, vir induſtrius, qui tunc legitimis populi ſuffragiis rex declaratus eſt, diis etiam plebiſcitum per fauſta auſpicia ratum facientibus. *Per. Jul.* 4044. Annus autem quo regnum eſt adeptus, *Ante Chr.* 670. fuit ſecundus vigeſimæ ſeptimæ olympiadis, *Olymp.* 27 2/3. qua in ſtadio vicit Eurybates Athenienſis, *V. C. Cat.* 82. *Var.* 84. archonte

a Inſcriptionem in *Lapi* codice aliter conceptam fuiſſe perſuaſum habeo; nam vertit, *Dionyſii Halicarnaſſei Originum ſive Antiquitatum Rom. lib.* III. *comprehendit trium Rom. regum, Tulli Hoſtilii, Anci Martii, ac L. Tarquinii Priſci geſta. Tempus autem res eorum geſtas complectens quatuor & nonaginta anni.* cui ſimile quid habet & *Cod. Vat.* libro ſecundo præſcriptum. *b* Deeſt *Vat.* *c* Τινὰ ἡμερῶν ἀριθμὸν *Vat.* *d* Ὁστίλιος, vel Ὁστίλλιος cum *Lapo* & *Latinis* malit *Portus.* *e* Μεδυλλείας *Vat.* *f* Τύλλιος Ὁστίλλιος *Vat.* *g* Ερσιλιας (ut videtur) in *Lapi Cod.* Θυγατέρα Ερσιλιας τῆς ὑφηγησαμένης &c. legendum contendit *Portus.* Lectio vulgata immerito ſuſpecta. nam Herſiliam illam proculdubio intelligit, quæ quondam reliquis captivis auctor fuiſſe dicitur conciliandæ inter parentes & maritos pacis; hanc ait Hoſtilio nupſiſſe, quod & *Plutarchus* in *Romulo* non ſemel annotat. Ait vero *Dionyſius* filiam hanc fuiſſe Herſilii: quod quia à *Livio* & *Plutarcho* eſt omiſſum, ideon' ſuſpectus eſſe cuiquam debet iſte locus? *Caſ.* Quod ſequitur (οὗτος ὁ ἀνὴρ &c.) rem extra dubium ponit. *h* Τὰς ἡγεμόνας *Vat.* quam lectionem vel τὰς ἡγεμονίας maluit *Sylb.* *i* Legi poteſt diverſa paullulum diſtinctione, καὶ μεγάλα ἔργα ἐπιδειξάμενος ἐν ταῖς πρὸς Σαβίνους μάχαις, ἀποθνήσκει καταλιπὼν π. Utramque lectionem hiſtoria admittit. *Caſ.* *k* Ἀποδειξάμενος *Vat.* *l* Στήλης ἐπὶ γραφῇ male in *Ed. Steph.* *m* Εὐρύβοτος *Pauſaniæ* in Corinthiacis cap. 24.

Tullus Hoſtilius Rom. REX III. archonte Leoſtrato. Hic ſimulatque regnum eſt adeptus, edito facinore longe omnium præclariſſimo, omnes de plebe mercenarios & egenos ſibi devinxit. Id autem ejuſmodi fuit. Superiores reges agrum eximium habebant magnum & uberem, ex cujus proventibus & diis ſacra faciebant, & res ad victum ſuum neceſſarias abunde habebant; quem Romulus jure belli ademptum iis, qui tunc eum poſſidebant, ſibi parabat: ſed quum ille ſine liberis obiiſſet, Numa Pompilius rex, qui ei ſucceſſit, eo fruebatur. Is autem ager non amplius erat publicus, ſed propria regum ſors *& poſſeſſio* ſemper erat. Tullus igitur permiſit ut hæc poſſeſſio Romanis, quibus nullus ager eſſet, viritim divideretur: aſſerens patrimonium ſibi & ad ſacra & reliquos domeſticos ſumptus ſufficere. Hac autem liberalitate cives inopes recreavit, effecitque ne aliis amplius ſervirent. Nequis vero expers domicilii eſſet, collem Cælium nuncupatum, muris urbis adjunxit: ubi omnes Romani, quotquot ſine lare erant, adepti quantum loci ſat erat, domos ædificarunt; ibique ipſe ſuas ſedes fixit. Atque hæ quidem ſunt res memoratu dignæ, quas ab illo viro in reipublicæ adminiſtratione domi geſtas ferunt.

Tullus regium agrum pauperibus donat.

Cælium montem urbi addit.

II. ¶ Res vero foris geſtæ multæ & variæ memorantur, de quibus mox dicam, ducto exordio à bello cum Albanis geſto. Diſſidii autem & cognationis diſſolutæ inter has civitates auctor fuit Albanus quidam nomine Cluilius, qui ſummum magiſtratum *apud Albanos* gerebat. Hic ægre ferens Romanorum res ſecundas, & invidiæ impotens, & ingenio arroganti & maligno præditus, diſſidium ac bellum inter hos duos populos excitare decrevit. Sed quum nullam rationem videret, qua Albanis perſuadere poſſet, ut ſibi exercitum contra Romanos ducere permitterent, & neque juſtas neque neceſſarias *belli* cauſſas haberet, tale quiddam comminiſcitur. Albanis omnium pauperrimis & audaciſſimis permiſit ut Romanorum agros popularentur, impunitatem pollicitus; & effecit ut multi quæſtum omni periculo vacantem ſecuti (ſiquidem nihil eorum quæ cepiſſent, metu coacti, erant reſtituturi) totam finitimam regionem latrociniis replerent. hoc autem fecit conſilio non temerario, ut ipſa res docuit. Exiſtimabat enim Romanos rapinas non laturos, ſed ad arma ituros, & ſibi oblatum iri occaſionem eos apud populum criminandi, quaſi priores bellum inferrent: exiſtimabat etiam plurimos felicitatis ſuorum colonorum invidia actos, libenter crimina-

Bellum Albanum.

ναῖος, ἄρχοντος Λεωστράτου. οὗτος ἔργον πάντων [a] μεγαλοπρεπέστερον ἀποδειξάμενος εὐθὺς ἅμα τῷ παραλαβεῖν τὴν ἀρχήν, ἅπαν τὸ θητικὸν τοῦ δήμου καὶ ἄπορον οἰκεῖον ἔσχεν. ἦν δὲ τοιόνδε· χώραν εἶχον ἐξαίρετον οἱ πρὸ αὐτοῦ βασιλεῖς πολλήν τε καὶ ἀγαθήν, ἐξ ἧς ἀναιρούμενοι τὰς προσόδους, ἱερά τε θεοῖς ἐπετέλουν καὶ τὰς εἰς τὸν ἴδιον βίον ἀφθόνους εἶχον εὐπορίας, ἣν ἐκτήσατο μὲν Ῥωμύλος πολέμῳ [b] τότε κατασχόντας ἀφελόμενος· ἐκείνου δὲ ἄπαιδος ἀποθανόντος, Πομπίλιος Νομᾶς ὁ μετ' ἐκεῖνον βασιλεύσας ἐκαρποῦτο. ἦν δὲ οὐκ ἔτι δημοσία κτῆσις, ἀλλὰ τῶν [c] ἀεὶ βασιλέων κλῆρος. ταύτην ὁ Τύλλος ἐπέτρεψε τοῖς μηδένα κλῆρον ἔχουσι Ῥωμαίων κατ' ἄνδρα διανείμασθαι, τὴν πατρῴαν αὐτῷ κτῆσιν ἀρκοῦσαν ἀποφαίνων εἴς τε τὰ ἱερὰ καὶ τὰς τοῦ βίου δαπάνας. ταύτῃ δὲ τῇ φιλανθρωπίᾳ τοὺς ἀπόρους τῶν πολιτῶν ἀνέλαβε, παύσας λατρεύοντας τοῖς ἄλλοις. ἵνα δὲ μὴ οἰκίας ἄμοιρός τις εἴη, προσετείχισε τῇ πόλει τὸν καλούμενον Καίλιον λόφον· ἔνθα ὅσοι Ῥωμαίων ἦσαν ἀνέστιοι, λαχόντες τοῦ χωρίου τὸ ἀρκοῦν, κατεσκεύασαν οἰκίας· καὶ αὐτὸς ἐν τούτῳ τῷ τόπῳ τὴν οἴκησιν εἶχεν. πολιτικὰ μὲν δὴ ταῦτα τοῦ ἀνδρὸς [d] ἅρματα παραδίδοται λόγου ἄξια.

Πολεμικαὶ δὲ πράξεις πολλαί τε καὶ [e] ἄλλαι μνημονεύονται, περὶ ὧν ἔρχομαι λέξων, τὴν ἀρχὴν ποιησάμενος ἀπὸ τοῦ πρὸς τοὺς Ἀλβανοὺς πολέμου. αἴτιος δὲ τοῦ διαστῆναι τὰς πόλεις καὶ λῦσαι τὸ συγγενὲς ἀνὴρ Ἀλβανὸς ἐγένετο [f] Κλοίλιος ὄνομα, τῆς μεγίστης ἀρχῆς ἀξιωθείς· ὃς ἀχθόμενος ἐπὶ τοῖς Ῥωμαίων ἀγαθοῖς, καὶ κατέχειν τὸν φθόνον μὴ δυνάμενος, φύσει τε αὐθάδης καὶ ὑπομαργότερος ὤν, ἐκπολεμῶσαι τὰς πόλεις ἔγνω πρὸς ἀλλήλας. οὐχ ὁρῶν δὲ ὅπως ἂν πείσειε τοὺς Ἀλβανοὺς στρατὸν αὐτῷ κατὰ Ῥωμαίων ἄγειν ἐπιτρέψαι, μήτε δικαίας ἔχοντι προφάσεις μήτε ἀναγκαίας, [g] μηχανᾶται τοιόνδε τι. τοῖς ἀπορωτάτοις τῶν Ἀλβανῶν καὶ θρασυτάτοις ἐφῆκε λῃστεύειν τοὺς Ῥωμαίων ἀγρούς, ἄδειαν ὑπισχνούμενος, καὶ πολλοὺς [h] παρεσκεύασεν ἀκίνδυνα κέρδη διώκοντας, ὧν οὐδὲν κωλυόμενοι ὑπὸ τοῦ δέους ἀποτίθεσθαι, ἔμελλον ἐμπλῆσαι πολέμου λῃστρικοῦ τὴν ὅμορον. τοῦτο [i] δὲ πράττει κατὰ λογισμὸν οὐκ ἀπεικότα, ὡς τὸ ἔργον ἐμαρτύρησεν· Ῥωμαίους μὲν γὰρ οὐκ ἀνέξεσθαι τὰς ἁρπαγὰς ὑπελάμβανεν, ἀλλ' ἐπὶ τὰ ὅπλα χωρήσειν, αὐτῷ δ' ἐξουσίαν ἔσεσθαι κατηγορεῖν αὐτῶν πρὸς τὸν δῆμον ὡς ἀρχόντων πολέμου· [k] ὑπολαβών τε τοὺς πλείστους φθονοῦντας τοῖς ἀποίκοις τῆς εὐτυχίας, [l] δέξεσθαι τὰς διαβολὰς

ᵃ ἀσμένως,

a Pro μεγαλοπρεπεστάτων, quod *Dionyſio* familiare. *Sylb.* b Malim τοὺς τότε κατασχόντας. *Sylb.* c Vox ἀεὶ ita hic accipitur, ut quum dicunt *Dio* & alii ὁ ἀεὶ ὕπατος. quem uſum illius vocis ad *Strabonis* lib. primum notavimus. *Caſ.* d Nullus dubito quin ἅρματα vocabulum ſit corruptum: ideoque vel πράγματα cum *Sylb.* & *Porto* reponendum, vel ἐγχειρήματα cum *Stephano.* e Pro ἄλλαι fortaſſe καλαὶ vel μεγάλαι ſcribendum. *Sylb.* & *Port.* Sed pro καλαὶ clamant vel ipſa hujus lectionis veſtigia quæ ſuperſunt. *Steph.* f Καίλιος in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* atque ita in *Lapi Cod.* vel Καίλιος. nam perpetuo vertit *Cælius.* Κλοίλιος malint *Glareanus* & *Sigonius*, quod *Dionyſius* l. 8. & *Plutarchus* in Coriolano Κλοιλίας τάφρους memorent, quas à *Clœlio Albanorum* rege eſſe dictas ex *Feſto aliiſque* abunde conſtat. Verum cum apud *Livium* ſit *Cluilius*, dubitat *Sylb.* an diviſe pronunciatum fuerit Κλοΐλιος, *Portoque* magis placet Κλουίλιος. *Annotatoribus* in *Feſtum* idem nomen eſſe videtur *Cluilius* & *Clœlius.* g Μηχανᾶται δή τι τοιόνδε *Vat.* h Poſt παρεσκεύασεν infinitivi modi verbum deeſſe ſuſpicor. apte quidem ſcriberetur καὶ πολλοὺς παρεσκεύασε τοῦτο ποιεῖν, ἀκινδ. vel aliquid hujuſmodi. & mox ἀποτίθεσθαι ad κωλυόμενοι referri debere exiſtimo, ita ut locum hoc modo interpretari liceat, *à quibus quæſtibus recondendis quum nullo metu deterrerentur.* *Steph.* Ita intellige, ὧν videlicet τῶν ἀκινδύνων κερδῶν: i. e. qui à nullo genere quæſtus, metu pœnæ aut rapti reſtituendi, abſtinere cogerentur. Lego autem ὑπὸ δέους τοῦ ἀποτίθεσθαι. *Caſ.* Ὧν οὐδὲ κωλυόμενοι ὑπὸ τοῦ δέους ἀποτίθεσθαι *Vat.* nec aliter *Lapus*, dum vertit: *comparavitque ſtatim multos ſequentes lucra periculo vacua, quibus illi abſiſtere nullo modo prohibiti, latronum bello finitima impleturi erant.* i Δ' ἔπραττε *Vat.* & *Lapi Cod.* k Ἀπολαβὼν δὲ *Vat.* Ὑπολαβών τι vel ὑπολαμβάνει τε malit *Portus.* l Δέξεσθαι *Vat.*

a Ἀσμένως

138 [a] ἀσμένως, καὶ τὸν κατ' αὐτῶν πόλεμον ἐξοίσειν· ὅπερ καὶ συνέβη. ἀγόντων γὰρ καὶ φερόντων ἀλλήλους τῶν κακουργούντων ἐξ [b] ἑκάστης πόλεως, καὶ στρατιᾶς ποτε Ῥωμαϊκῆς ἐμβαλούσης εἰς τὴν Ἀλβανήν, ὑφ' ἧς πολλοὶ τῶν λῃστῶν οἱ μὲν ἀνῃρέθησαν, οἱ δὲ συνελήφθησαν, συγκαλέσας τὸ πλῆθος εἰς ἐκκλησίαν ὁ [c] Κλοίλιος, ἐν ᾗ πολλὴν ἐποιήσατο τῶν Ῥωμαίων κατηγορίαν, τραυματίας τε συχνοὺς ἐπιδεικνύμενος, καὶ τοὺς προσήκοντας τοῖς ἡρπασμένοις ἢ τεθνηκόσι παράγων, καὶ πλείω τῶν γεγονότων ἐπικαταψευδόμενος, πρεσβείαν πέμπειν πρῶτον ἐψηφίσατο δίκας αἰτήσουσαν τῶν γεγονότων· ἐὰν δὲ ἀγνωμονῶσι Ῥωμαῖοι, τότε τὸν πόλεμον ἐπ' αὐτοὺς ἐκφέρειν.

Ἀφικομένων δὲ τῶν πρεσβευτῶν εἰς Ῥώμην, ὑποπτεύσας ὁ Τύλλος ὅτι δίκας αἰτήσοντες ἥκοιεν, αὐτὸς τοῦτο ποιῆσαι πρότερος ἔγνω, περιστῆσαι βουλόμενος εἰς ἐκείνους τὴν αἰτίαν τοῦ λύειν τὰ πρὸς τὴν ἀποικίαν συγκείμενα. συνθῆκαι γὰρ ἦσαν ταῖς πόλεσιν ἐπὶ Ῥωμύλου γενόμεναι, τά τε ἄλλα ἔχουσαι δίκαια, καὶ ἵνα μηδετέρα πολέμου ἄρχῃ· ἡ δ' ἐγκαλοῦσα ὅ,τι δή ποτε ἀδίκημα, [d] δικάζηται παρὰ τοῖς ἀδικοῦσιν· εἰ δὲ μὴ [e] τυγχάνει, τότε τὸν ἐξ ἀνάγκης ἐπιφέρῃ πόλεμον, ὡς λελυμένων ἤδη τῶν σπονδῶν. φυλαττόμενος δὲ τὸ μὴ πρότερον αἰτηθέντας δίκας Ῥωμαίους ἀντειπεῖν, ἔπειτα ὑπαιτίους Ἀλβανοῖς γενέσθαι, προσέταξε τοῖς ἐπιφανεστάτοις τῶν ἑαυτοῦ φίλων τοὺς Ἀλβανῶν πρέσβεις ξενίζειν πάσῃ φιλοφροσύνῃ, καὶ κατέχειν ἔνδον παρ' ἑαυτοῖς· αὐτὸς δὲ ἐν ἀσχολίαις εἶναί τισιν [f] ἀναγκαίοις σκηψάμενος, διεκρούσατο τὴν πρόσοδον αὐτῶν. τῇ δ' ἔγγιστα νυκτὶ Ῥωμαίων ἄνδρας ἐπιφανεῖς, ἐντειλάμενος αὐτοῖς ἃ χρὴ πράττειν, ἀπέστειλεν εἰς Ἄλβαν ἅμα τοῖς εἰρηνοδίκαις, αἰτήσοντας ὑπὲρ ὧν ἠδίκηντο Ῥωμαῖοι δίκας παρ' Ἀλβανῶν λαβεῖν· οἳ πρὶν ἥλιον ἀνασχεῖν, διανύσαντες τὴν ὁδόν, [g] πληθούσης τῆς ἑωθινῆς ἀγορᾶς ἐντυγχάνουσι τῷ Κλοιλίῳ κατ' ἀγορὰν ὄντι· καὶ διεξιόντες ὅσα ἠδίκηντο Ῥωμαῖοι παρ' Ἀλβανῶν, ἠξίουν πράττειν τὰ συγκείμενα ταῖς πόλεσιν. ὁ δὲ Κλοίλιος, ὡς Ἀλβανῶν πρότερον ἀπεσταλκότων εἰς Ῥώμην τοὺς αἰτήσοντας δίκας, καὶ μηδὲ ἀποκρίσεως ἠξιωμένων, ἀπιέναι τοὺς [h] Ῥωμαίων ἐκέλευσεν ὡς παραβεβηκότας τὰς ὁμολογίας, καὶ προεῖπεν αὐτοῖς τὸν πόλεμον. ἀπαλλαττόμενος δὲ ὁ τῆς πρεσβείας ἡγεμών, τοῦτ' ἠξίωσεν ἀκοῦσαι παρ' αὐτοῦ μόνον, εἰ παραβαίνειν τὰς σπονδὰς [i] ὁμολογοῖ τοὺς καὶ προτέρους [k] αἰτηθέντας καὶ μηδὲν ὑπομείναντας τῶν ὁσίων [l] ποιεῖν". ὁμολογήσαντος δὲ τοῦ Κλοιλίου, "Μαρτυρόμεθα τοίνυν, ἔφη, τοὺς θεοὺς
139 "οὓς ἐποιησάμεθα τῶν σπονδῶν μάρτυρας, ὅτι Ῥω"μαίοις οὐ τυχοῦσι τῶν δικαίων προτέροις ὅσιος ὁ κα"τὰ τῶν παραβάντων τὰς σπονδὰς πόλεμος ἔσται· οἱ "δὲ πεφευγότες τοῦτο τὸ δίκαιον ὑμεῖς ἐστε, ὡς αὐτὰ "τὰ ἔργα δηλοῖ. πρότεροί τε γὰρ αἰτηθέντες τὸ δίκαιον

Tullus Hoſtilius Rom. REX III.

tiones admiſſuros, & bellum illis illaturos; quod etiam accidit. Nam quum utriuſque civitatis malefici homines prædas agerent & alteri alterorum res diriperent, & Romanus exercitus tandem in agrum Albanum feciſſet irruptionem, in qua multi latrones partim cæſi partim capti fuerunt, Cluilius, convocata ad concionem multitudine, longa oratione acriter in Romanos eſt invectus, & multos oſtendens ſaucios, producenſque captivorum & cæſorum propinquos, & præterea longe plura quam revera eſſent mentitus, primum decrevit legatos mittere, qui injuriæ auctores ad ſupplicium depoſcerent: quod ſi Romani æquitatem ſpernerent, tunc arma illis inferre *ſtatuit*.

III. ¶ Quum igitur legati eorum Romam veniſſent, ſuſpicatus Tullus eos venire ut res raptas pœnaſque pro injuriis illatis repoſcerent, ipſe eos hac in re antevertere ſtatuit, cauſſam violati fœderis cum ſua colonia facti in illos retorquere volens. Fœdera enim Romulo regnante inter duas has civitates facta fuerant: quæ cum alias æquas juſtaſque conditiones continebant, tum etiam hanc, ut neutra alteram bello laceſſeret; & quæ de aliquo maleficio conquereretur, diſceptaret apud eos qui injuriam feciſſent: quod ſi jus ſuum obtinere non potuiſſet, tunc neceſſario bellum inferret, ut ruptis jam fœderibus. Quare, cavens ne Romani Albanis prius res ſuas ſuumque jus repetentibus negarent, atque ita ſe illis obnoxios redderent, mandavit præcipuis *& nobiliſſimis* amicis ſuis ut Albanorum legatos hoſpitio exciperent,eoſque omni humanitatis genere tractarent, & domi apud ſe detinerent: ipſe vero, ſimulans ſe neceſſariis quibuſdam negotiis diſtrictum, eorum adventum eluſit. Proxima autem inſequenti nocte, illuſtres quoſdam cives Romanos, quum ante præcepiſſet quid eſſet agendum, miſit Albam cum Fetialibus, qui peterent, ut pro injuriis illatis Albani pœnas Romanis perſolverent; qui,ante ſolis ortum itinere confecto, mane ipſum Cluilium in foro jam pleno verſantem offenderunt: & expoſitis injuriis, quas Romani ab Albanis acceperant, poſtularunt, ut præſtaret quod continebatur in conditionibus fœderis inter duas civitates icti. At Cluilius, quod priores Albani Romam legatos miſiſſent, qui pœnas injuriarum repeterent, neque reſponſo Romani eos dignati fuiſſent, juſſit Romanos diſcedere, ut fœderum violatores: illiſque bellum indixit. Legationis autem princeps diſcedens, hoc ſolum ex Cluilio audire voluit,num fateretur eos demum fœdera violaſſe, à quibus prius injuriarum pœnæ repetitæ fuiſſent, & qui nil æqui piique facere voluiſſent. Id confitente Cluilio, "Ergo (inquit) teſtor illos "ipſos deos quibus teſtibus fœdus inter nos "olim ictum fuit, Romanos,qui jus ſuum non "obtinuerunt priores,bellum pium juſtumque "contra fœderum violatores ſuſcepturos; & "vos hoc judicium fugitare,ut res ipſa demon"ſtrat: vos enim priores nobis res noſtras petentibus

a Ἀσμένους *Vat.* *b* Ἑκάστης poſitum hîc pro ἑκατέρας, ut liquet ex ſequentibus. *Sylb.* & *Port.* *c* Κοίλιος ubique in *Cod. Vat.* & *Cœlius* in *Lapi* verſione. *d* Δικάσαιτο *Vat.* *e* Τυγχάνοι *Vat.* *f* Ἀναγκαίους *Vat.* g Πληθυούσης *Vat.* *h* Cum τοὺς Ῥωμαίων ſubaudiendum πρέσβεις, vel legendum τοὺς Ῥωμαίους. *Sylb.* Τοὺς τῶν Ῥωμαίων pro τοὺς Ῥωμαίους malit *Portus.* *i* Et optativum ὁμολογοῖ ferri poteſt, & indicativum ὁμολογεῖ admitti. *Sylb.* *k* Αἰτηθέντας δίκας *Vat.* *l* Deeſt *Vat.*

Tullus Hoſtilius Rom. REX III. "petentibus negaſtis, nec jus noſtrum nobis "tribuiſtis, & priores bellum nobis indixiſtis. "quare nos brevi armis injuriam ulturos "exſpectate. Tullus quum hæc audiſſet ex legatis Romam reverſis, ita demum imperavit ut Albani adducerentur, & ſui adventus cauſſam exponerent. Qui quum retuliſſent omnia Cluilii mandata; &, niſi jus ſuum obtinuiſſent, bellum minarentur: "Equidem "prior (inquit) hoc feci, & quum videam "nihil eorum, quæ in fœderibus conti-"nentur, à vobis ſervari, hæc ante à vo-"bis violata & contempta ſatis patet. qua-"re & neceſſarium & juſtum bellum Alba-"nis indico, non ſolum armatis domeſticis "copiis, ſed etiam ſubditorum auxiliis ac-"cerſitis.

IV. ¶ Rebus autem omnibus ad bellum paratis (poſtea enim ob has ſpecioſas cauſſas utrique ad bellum ſe pararunt, non ſolum domeſticas copias inſtruentes, ſed etiam ſubditorum auxilia accerſentes) in unum convenerunt, & caſtra poſuerunt quadrageſimo ab urbe ſtadio. Albani quidem ad foſſas, quæ Cluiliæ vocantur; ſervant enim adhuc nomen ejus à quo factæ fuerunt: Romani vero in loco paullo interiore, quem elegerant, & ad caſtra metandum commodiorem judicarant. Poſtquam autem mutuo utrique copias conſpexerunt, neque numero inferiores, neque vili armorum genere inſtructas, neque ob reliquum apparatum contemnendas, primum illum ardorem ac impetum, quo principio ad conflictum ferebantur, ut prima impreſſione hoſtes fuſuri, ſedarunt: & de vi propulſanda potius quam inferenda cogitare cœperunt, vallum utrique altius erigentes. Eorum vero prudentiſſimis quibuſque, qui optime *de rebus* ſentiebant, optimoque judicio & conſilio præditi erant, in mentem venit, ut duces ſuos reprehenderent. Quum enim tempus fruſtra traheretur (nihil enim quod eſſet memoratu dignum faciebant) incurſionibus & velitationibus, aut equeſtribus prœliis ſe mutua clade afficiebant. Cluilius vero, qui hujus belli auctor fuiſſe videbatur, moleſte ferens ignavum otium, decrevit exercitum educere, & hoſtes ad prœlium provocare; &, ſi certamen detrectarent, eorum munitiones adoriri. Quare, paratis omnibus rebus ad pugnam neceſſariis, paratis etiam, ſi murorum oppugnatione opus fuiſſet, iis omnibus quæ ad eam rem faciebant, noctu in prætorio cubans, aſtante ſolito ſatellite, circa matutinum crepuſculum mortuus inventus eſt, neque cædis, neque laquei, neque veneni, neque ullum aliud violentæ

V. necis veſtigium in corpore habens. ¶ Quum autem iſte caſus admirandus (ut revera erat)

"οὐχ ὑπέσχετε, καὶ πρότεροι τὸν πόλεμον ἡμῖν προειρήκατε. "τοιγάρτοι [a] τοὺς ἀμυνουμένους ὑμᾶς προσδέχεσθε μετὰ τῶν "ὅπλων οὐκ εἰς μακράν. Ταῦτα παρὰ τῶν πρεσβευτῶν ἀφικομένων εἰς Ῥώμην ἀκούσας ὁ Τύλλος, τότε τοὺς Ἀλβανοὺς προσάγειν ἐκέλευσε, καὶ περὶ ὧν ἥκουσι λέγειν. ἀπαγγειλάντων δ' αὐτῶν ὅσα προσέταξεν ὁ Κλοίλιος, καὶ τὸν πόλεμον ἀπειλούντων εἰ μὴ τεύξονται τῆς δίκης, "Ἐγὼ πρότε-"ρος ὑμῶν, ἔφη, τοῦτο πεποίηκα, καὶ μηδὲν εὑρόμενος ὧν ἐκέ-"λευον αἱ συνθῆκαι, φαίνονται πρὸ ὑμῶν πρότερον αὗται λε-"λυμέναι καὶ μηδενὸς λόγου ἠξιωμέναι. ὅθεν δὴ τὸν ἀναγκαῖόν "τε καὶ δίκαιον Ἀλβανοῖς [b] ἀναγγέλλω πόλεμον, οὐ μόνον "τὰς οἰκείας [c] καθοπλίζων δυνάμεις, ἀλλὰ καὶ τὰς παρὰ "τῶν ὑπηκόων ἐπικαλούμενος.

Ὡς δὲ [d] πάντα ἦσαν αὐτοῖς· μετὰ γὰρ τὰς προφάσεις ταύτας παρεσκευάζοντο ἀμφότεροι πρὸς πόλεμον, οὐ μόνον τὰς οἰκείας εὐτρεπίζοντες δυνάμεις, ἀλλὰ καὶ τὰς παρὰ τῶν ὑπηκόων ἐπικαλούμενοι· συνῄεσαν ὁμόσε, καὶ καταστρατοπεδεύονται [e] τετταράκοντα σταδίους τῆς Ῥώμης ἀποσχόντες· οἱ μὲν Ἀλβανοὶ, περὶ τὰς καλουμένας Κλοιλίας τάφρους· φυλάττουσι γὰρ ἔτι τὴν τοῦ κατασκευάσαντος αὐτὰς ἐπίκλησιν· Ῥωμαῖοι δὲ, ὀλίγον ἐνδοτέρω τὸν ἐπιτηδειότερον εἰς στρατοπεδείαν τόπον ἐκλεξάμενοι. ἐπεὶ δὲ συνεῖδον ἀλλήλων ἀμφότεροι τὰς δυνάμεις, οὔτε πλήθει λειπομένας, οὔτε ὁπλισμοῖς εὐτελεῖς, οὔτε ταῖς ἄλλαις παρασκευαῖς οὔσας εὐκαταφρονήτους, τῆς μὲν ταχείας ἐπὶ τὸν ἀγῶνα ὁρμῆς, ἣν κατ' ἀρχὰς εἶχον ὡς αὐτῇ ἐφόδῳ τρεψόμενοι τοὺς πολεμίους, ἀπέστησαν· φυλακῆς δὲ μᾶλλον ἢ προεπιχειρήσεως πρόνοιαν ἐλάμβανον, ὑψηλοτέρους ἐγείροντες [f] χάρακας. [g] εἰσῄει τε αὐτοὺς τοῖς χαριεστάτοις εἰς τοὺς λογισμοὺς ὡς τὰ κράτιστα βουλευομένοις, καὶ καταμέμψεις τῶν ἐν τέλει. ἑλκομένου δὲ τοῦ χρόνου διὰ κενῆς· οὐδὲν γὰρ ὅ, τι καὶ λόγου ἄξιον [h] ἦγε· καταδρομαῖς ψιλῶν ἢ συμπλοκαῖς ἱππέων ἔβλαπτον ἀλλήλους. ὁ δὲ τοῦ πολέμου δόξας αἴτιος γεγονέναι Κλοίλιος, ἀχθόμενος ἐπὶ τῇ ἀπράκτῳ καθέδρᾳ, γνώμην ἔχει ἐξάγειν τὴν στρατιὰν, καὶ προκαλεῖσθαι τοὺς πολεμίους εἰς μάχην· ἐὰν δὲ μὴ ὑπακούσωσι, προσβάλλειν αὐτοὺς πρὸς τὰ ἐρύματα. παρασκευασάμενος δὲ τὰ πρὸς τὸν ἀγῶνα, καὶ εἰ δέοιτο τειχομαχίας, ὅσα τῷ τοιούτῳ πρόσφορα ἔργῳ μηχανησάμενος, ἐπεὶ νὺξ ἐγένετο, καθεύδων ἐν τῇ στρατηγικῇ σκηνῇ, παρούσης αὐτῷ τῆς εἰωθυίας φυλακῆς, περὶ τὸν ὄρθρον εὑρίσκεται νεκρὸς, οὔτε σφαγῆς, οὔτε ἀγχόνης, οὔτε φαρμάκων, οὔτε ἄλ- 140 λης βιαίας συμφορᾶς σημεῖον ἐπὶ τοῦ σώματος οὐδὲν ἔχων. Παραδόξου δὲ τοῦ πάθους, [i] ὥσπερ ἦν, ἅπασι

φαινο-

a Si codex eſt ſanus, hæc idem valent ac ſi dixiſſet ἡμᾶς τοὺς ἀμυνουμένους ὑμᾶς προσδέχεσθε, *exſpectate nos, brevi enim injuriam, à vobis acceptam, armis ulturi venimus. Portus.* *b* Παραγγέλλω πόλεμον. μετὰ δὲ τὰς προφάσεις ταύτας παρεσκευάζοντο ἀμφότεροι τὰ πρὸς τὸν πόλεμον. οὐ μόνον τὰς οἰκείας καθοπλίζοντες δυνάμεις, ἀλλὰ καὶ τὰς παρὰ τῶν ὑπηκόων ἐπικαλούμενοι. ὡς δὲ πάντα ἦν αὐτοῖς εὐτρεπῆ, συνῄεσαν ὁμόσε *Vat.* atque ita legiſſe viſus eſt *Lapus.* *c* Senſus poſtulat καθοπλίσων & ἐπικαλεσόμενος. Sed ad majorem Albanis terrorem incutiendum hac temporis ἐναλλαγῇ uſus eſt Tullius. *Sylb. & Port.* *d* Vel ἕτοιμα vel εὐτρεπῆ deſiderari exiſtimarunt *Sylb. & Port.* *e* *Livius* pro ſtadiis ponit miliaria. nam l. 1. c. 23. dicit, *caſtra ab urbe haud plus quinque millia paſſuum locat.* quod idem eſt, cum, ut *Plutarchus* in *Gracchis* teſtatur, τὸ μίλιον ὀκτὼ σταδίων ὀλίγον ἀποδεῖ. *Sylb.* *f* Τοὺς χάρακας *Vat.* *g* Perplexum ſtructuræ genus. nam vel diſtinguendum poſt λογισμοὺς, & ſingulariter legendum καταμεμψάμενος: vel enallage hic ſtatuenda, ut ſimplex ſtructura hæc ſit, εἰσῄει εἰς τοὺς λογισμοὺς κράτιστά τε βουλευομένοις καὶ καταμεμψαμένοις τῶν ἐν τέλει, vel εἰσῄει εἰς τοὺς λογισμοὺς, ὡς τὰ κράτιστα ἐβουλεύσαντο καὶ κατεμέμφοντο τοὺς ἐν τέλει. *Sylb.* Vel καταμεμψάμενος legendum vel εἰσῄεσαν. *Port.* *h* Malim ἦγε. Vox tamen ἄγειν raro aut nunquam pro ποιεῖν reperitur, ſi locum *Demoſthenis* excipias in *Philipp.* III. ubi dicit, καὶ ἐλευθέραν ἄγει τὴν Ἑλλάδα. *Port.* *Lapus* in ſuo codice videtur habuiſſe ἦγε. nam vertit, *nihil enim mentione dignum, aut decurſionibus ab excelſo, aut excurſionibus equitum gerebatur.* *i* Ὥσπερ εἰκὸς *Vat.*

(

a Nam

φαινομένου, καὶ ζητουμένης τῆς αἰτίας· οὔτε γὰρ νόσον προηγησαμένην εἶχέ τις αἰτιάσασθαι· οἱ μὲν ἐπὶ τὴν θείαν πρόνοιαν ἁπάσας τὰς ἀνθρωπίνας ἀναφέροντες τύχας, κατὰ χόλον δαιμόνιον ἔλεγον αὐτὸν ἀποθανεῖν, ὅτι πόλεμον ἐξέκαυσε τῇ μητροπόλει πρὸς τὴν ἀπόκτισιν [a] οὔτε δίκαιον οὔτε ἀναγκαῖον· οἱ δὲ χρηματισμὸν ἡγούμενοι τὸν πόλεμον, καὶ μεγάλων [b] ἀποστερεῖσθαι νομίζοντες ὠφελειῶν, εἰς ἐπιβουλὴν καὶ φθόνον ἀνθρώπινον τὸ ἔργον μετέφερον, αἰτιώμενοι τῶν ἀντιπολιτευομένων τινὰς ἀφανῆ καὶ δυσεξέλεγκτα [c] εὑρόντας φάρμακα, διὰ τούτων τὸν ἄνδρα ἀνῃρηκέναι· οἱ δὲ, ὑπὸ λύπης τε καὶ ἀμηχανίας κρατούμενον, ἑκουσίῳ χρήσασθαι τελευτῇ αὐτὸν ἔφασαν, ἐπειδὴ ἅπαντα χαλεπὰ καὶ ἄπορα συνέβαινεν αὐτῷ, καὶ οὐδὲν ἐχώρει κατὰ νοῦν τῶν ἐν ἀρχαῖς, ὅτε εἰς τὰ πράγματα εἰσῄει, προσδοκηθέντων. τοῖς δ' ἐκτὸς οὖσι φιλίας τε καὶ ἔχθρας τῆς πρὸς τὸν στρατηγὸν, καὶ ἀπὸ παντὸς τοῦ βελτίστου κρίνουσι τὸ συμβεβηκὸς, οὔτε ἡ θεία νέμεσις, οὔτε ὁ τῶν ἀντιπολιτευομένων φθόνος, οὔθ' ἡ τῶν πραγμάτων ἀπόγνωσις ἀνῃρηκέναι τὸν ἄνδρα ἐδόκει, ἀλλ' ἡ τῆς φύσεως ἀνάγκη, καὶ τὸ χρεὼν, ὡς ἐκπεπληρωκότα τὴν ὀφειλομένην μοῖραν, ἧς ἅπασι τοῖς γινομένοις πέπρωται τυχεῖν. Κλοίλιος μὲν δὴ, πρὶν ἢ γενναῖον [d] ἀποδείξασθαί τι, τοιαύτης τελευτῆς ἔτυχεν. εἰς δὲ τὸν ἐκείνου τόπον ἀποδείκνυται [e] στρατηγὸς αὐτοκράτωρ ὑπὸ τῶν ἐπὶ τοῦ στρατοπέδου Μέττιος [f] Φουφέττιος, ἀνὴρ οὔτε πολέμου ἡγεμὼν ἱκανὸς, οὔτε εἰρήνης βέβαιος φύλαξ· ὃς οὐδενὸς ἧττον Ἀλβανῶν πρόθυμος ὢν κατ' ἀρχὰς διαστῆσαι τὰς πόλεις, καὶ διὰ τοῦτο τῆς ἀρχῆς μετὰ τὸν Κλοιλίου θάνατον ἀξιωθεὶς, ἐπειδὴ τῆς ἡγεμονίας ἔτυχε, καὶ ὅσα ἦν ἐν τοῖς πράγμασι δυσχερῆ καὶ ἄπορα συνεῖδεν, οὐκ ἔτι διέμεινεν ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς βουλεύμασιν, ἀλλ' εἰς ἀναβολὰς καὶ διατριβὰς ἄγειν ἠξίου τὰ πράγματα, ὁρῶν οὔτε τοὺς Ἀλβανοὺς σύμπαντας ὁμοίαν ἔχοντας ἔτι προθυμίαν πρὸς πόλεμον, οὔτε τὰ σφάγια, ὁπότε θύοιτο περὶ μάχης, καλὰ γινόμενα· τελευτῶν δὲ εἰς καταλλαγὰς ἔγνω προκαλεῖσθαι τοὺς πολεμίους, πρότερον ἐπικηρυκευσάμενος, μαθὼν τὸν ἐπικρεμάμενον ἔξωθεν Ἀλβανοῖς τε καὶ Ῥωμαίοις κίνδυνον, [g] εἰ μὴ σπείσονται τὸν πρὸς ἀλλήλους πόλεμον, ἀφύλακτον ὄντα, ὃς ἔμελλεν ἀμφοτέρας ἀναρπάσεσθαι τὰς δυνάμεις. ἦν δὲ τοιόσδε.

Οὐιεντανοὶ καὶ Φιδηναῖοι [h] μεγάλας ἔχοντες πόλεις, ἐπὶ μὲν
141 τῆς Ῥωμύλου βασιλείας εἰς πόλεμον ὑπὲρ ἀρχῆς καὶ δυναστείας Ῥωμαίοις κατέστησαν, ἐν ᾧ πολλὰς ἀπολέσαντες δυνάμεις ἀμφότεροι, καὶ χώρας ἀποδασμῷ ζημιωθέντες, ὑπήκοοι τοῖς κεκρατηκόσιν ἠναγκάσθησαν γενέσθαι· περὶ ὧν ἐν τῇ πρὸ ταύτης δεδήλωκα γραφῇ τὸ ἀκριβές· ἐπὶ δὲ τῆς Νομᾶ Πομπιλίου δυναστείας, εἰρήνης ἀπολαύσαντες βεβαίου, πολλὴν ἔσχον ἐπίδοσιν εἰς εὐανδρίαν τε καὶ πλοῦτον, καὶ τὴν ἄλλην εὐδαιμονίαν. τούτοις δὴ τοῖς ἀγαθοῖς ἐπαρθέντες, ἐλευθερίας τε αὖθις

omnibus videretur, & cauſſa quæreretur; (neque enim morbum præceſſiſſe quiſquam poterat cauſſari) qui ad divinam providentiam omnes humanos caſus referunt, aſſerebant eum ira divina exſtinctum, quod veterem patriam ad bellum neque juſtum neque neceſſarium contra ſuam coloniam incitaſſet: qui vero id bellum ſibi quæſtuoſum fore exiſtimabant, & ſe magnis commodis privatos arbitrabantur, id facinus ad inſidias & humanam invidiam referebant; inſimulantes quoſdam ejus adverſarios, quod occulta & deprehenſu difficilia venena comparaſſent, hiſque hominem necaſſent: alii vero, præ dolore & conſilii inopia eum ſibi mortem voluntariam conſciviſſe ajebant, quod omnes ſuos conatus difficiles & irritos videret, & ex animi ſententia nihil eorum ipſi ſuccederet, quæ à principio, quum rem aggreſſus eſt, ſperarat. At qui neque amore neque odio ipſius ducis movebantur, & qui optime de eo quod acciderat judicabant, exiſtimabant virum illum neque divina indignatione, neque adverſariorum invidia, neque rerum deſperatione exſtinctum, ſed ipſa naturæ neceſſitate & fato: quippe quod debitam ſortem, quæ omnibus naſcentibus eſt deſtinata, impleviſſet. Cluilius igitur, antequam ullum egregium facinus ederet, talem vitæ exitum eſt ſortitus. In ejus autem locum ſuffectus & dictator creatus eſt ab exercitu Metius Suffetius, vir neque belli dux idoneus, neque pacis cuſtos firmus: qui, ſi quiſquam alius Albanorum, quum ab initio cuperet diſcordiam inter has duas civitates excitare, & propterea poſt Cluilii obitum imperio dignus *ab Albanis* judicatus fuiſſet, tamen poſtquam imperium eſt adeptus, & cognovit incommoda & difficultates omnes præſentis rerum ſtatus, non perſtitit amplius in eadem ſententia; ſed cenſuit cunctandum & tempus terendum, quod videret neque omnes Albanos amplius ad bellum eadem animi alacritate propenſos, neque ſibi ſacrificanti victimarum exta ſatis felicem prœlii exitum portendere. Quare tandem ſtatuit hoſtes ad pacem invitare, miſſis ante caduceatoribus, quia videbat periculum quod ab extraneis impendebat & Albanis & Romanis, niſi inter ſe fœdus facerent; bellum *videlicet* improviſum, quod utrumque exercitum erat deleturum. Id autem erat hujuſmodi.

¶ Vejentes & Fidenates, qui urbes magnas habebant, regnante Romulo cum Romanis de principatu & dominatu armis contenderant; & in eo bello utrique, multis exercitibus amiſſis, & agri parte mulctati, victorum imperata facere ſunt coacti: de quibus in ſuperiore libro accurate egi. Sed Numa Pompilio regnante, pace ſtabili fruentes, valde & virorum copia & divitiis & reliquis felicitatis partibus aucti ſunt. Hac igitur felicitate elati ad libertatem iterum adſpirabant, VI.

Tullus Hoſtilius Rom. REX III.

a Nam coloniæ eundem honorem originibus ſuis exhibere ſolebant, quem filii parentibus. Vide infra p. 137. v. 33. & *Valeſii* notas in *Excerpta Polybii*. *b* Ἀποστερῆσθαι *Vat.* *c* Ἐξευρόντας *Vat.* *d* Ἐπιδείξασθαι *Vat.* *e* Scilicet ut ſupra p. 132. v. 27. τῆς μεγίστης ἀρχῆς ἀξιωθείς: quod περιφραστικῶς eum Albanorum *Dictatorem* fuiſſe ſignificat. Vide *Dionyſium* l. v. p. 337. juxta *Ed. Sylb.* *f* Φουφέττιος rectius hîc ſcribi quam *Suffetius* in vulgatis *Livii* editionibus, prolixe docet *Sigonius* Emendationum l. 1. c. 53. ex MSS. Codd. *Jani Parrhaſii* & *Pomponii Læti* teſtimonio. *Sylb.* *g* Hæc ita videntur legenda, εἰ μὴ σπείσονται πρὸς ἀλλήλους, τὸν πόλεμον ἀφύλακτον ὄντα. adeo ut iſta τὸν πόλεμον explicatio ſint τοῦ κινδύνου ἐπικρεμαμένου. *Port.* *h* Μεγάλας καὶ πολυανθρώπους *Vat.* & *Lapi Cod.*

a Deſi-

Tullus Hostilius REX III. adſpirabant, & elatiores ſpiritus aſſumebant, & ſe parabant ad Romanorum imperium in poſterum detrectandum. Aliquamdiu igitur conſilium defectionis ipſorum diſſimulatum eſt, ſed Albano demum bello patefactum eſt. Quum enim audiſſent Romanos ex ſuis finibus egreſſos totis viribus ut prœlio cum Albanis decernerent, rati ſe optimam eos invadendi occaſionem nactos, clam potentiſſimi quique conjurarant, ut omnes qui per ætatem arma ferre poſſent Fidenas convenirent, clam & rari *eo* venientes, ut ita inſidiæ, quæ Romanis parabantur, minime innoteſcerent; atque ibi ſubſiſtentes occaſionem exſpectarent, quando Romanorum & Albanorum copiæ caſtris derelictis ad certamen prodirent: hoc autem illis erant ſignificaturi ſigno dato ſpeculatores quidam, in montibus deliteſcentes: dato autem ſigno omnes armis correptis in eos celeriter impetum facere oportebat (ſpatium autem inter Fidenas & caſtra non longum erat, ſed ad ſummum quantum duabus tribuſve horis confici poteſt) & prœlio jam confecto derepente in conſpectum *hoſtium* venire, & ut erat veriſimile omnes pro hoſtibus habere, & ſive Albani ſive Romani viciſſent ipſos victores interficere. Hæc ſunt quæ principes illarum civitatum facere decreverant. Si igitur audacius Albani contemptis Romanis in certamen cum impetu iviſſent, & unico prœlio de rerum ſumma decernere ſtatuiſſent, nihil prohibere potuiſſet, quo minus inſidiæ ipſis paratæ laterent, & uterque exercitus deleretur. Jam vero & ipſa belli mora, quæ præter omnium exſpectationem fiebat, & temporis diuturnitas, dum ſe utrique inſtruunt, eorum conſilia diffudit *& irrita fecit*. Quidam enim de conjuratorum numero, ſive privatis commodis ſtudentes, ſive ſuis principibus & ejus rei auctoribus invidentes, ſive veriti nequis alius rei index exiſteret (quod multis accidit in multorum hominum moræque longioris conjurationibus) ſive etiam impulſi ſtimulis conſcientiæ ægre ferentis tam impium facinus ad felicem exitum perduci, dolum hoſtibus prodiderunt.

VII. ¶ Suffetius igitur his cognitis majore ſtudio controverſias dirimere *pacemque facere* adnixus eſt, * quippe qui videret ſibi aliter faciendi nullam optionem relinqui. Hujus autem conjurationis indicia & ad ipſum regem Romanorum ab amicis, quos Fidenis habebat, delata fuerant. Quare ne ipſe quidem diutius cunctatus, Suffetii conditiones, ad quas ab eo invitabatur, admiſit. Quum autem ad colloquium conveniſſent in locum qui erat medius inter utraque caſtra, utrique cum conſiliariis viris prudentibus, primum ſe invicem ſalutarunt, ut ante conſueverant; deinde cum alteri alteros ut amici & cognati comiter excepiſſent, de pace agere cœperunt. Prior autem Albanus ita eſt exorſus: “Videtur mihi neceſſarium ante omnia

ὠρέγοντο, καὶ φρόνημα ἐλάμβανον ὑψηλότερον, παρεσκευάζοντό τε ὡς οὐκ ἔτι Ῥωμαίων ἀκροώμενοι. τέως μὲν οὖν ἄδηλος αὐτῶν ἡ διάνοια τῆς ἀποστάσεως ἦν, ἐν δὲ τῷ πρὸς Ἀλβανοὺς ἐφανερώθη πολέμῳ. ὡς γὰρ ἐπύθοντο πανστρατιᾷ Ῥωμαίους ἐπεληλυθότας ἐπὶ τὸν πρὸς Ἀλβανοὺς ἀγῶνα, κράτιστον ὑπολαβόντες εἰληφέναι καιρὸν ἐπιθέσεως, ἀπορρήτους ἐποιήσαντο διὰ τῶν δυνατωτάτων ἀνδρῶν συνωμοσίας, πάντας τοὺς ὁπλοφορεῖν δυναμένους εἰς Φιδήνην συνελθεῖν, κρύφα καὶ κατ' ὀλίγους ἰόντας, ὡς ἂν ἥκιστα γένοιτο τοῖς ἐπιβουλευομένοις καταφανεῖς· ἐκεῖ δ' ὑπομένοντας ἐκδέχεσθαι τὸν καιρὸν, ὅτε αἱ Ῥωμαίων τε καὶ Ἀλβανῶν δυνάμεις ἐκλιποῦσαι τοὺς χάρακας ἐπὶ τὸν ἀγῶνα προελεύσονται· τοῦτο δὲ φανερὸν αὐτοῖς ποιεῖν ἔμελλον διὰ συμβόλων σκοποί τινες ἐν τοῖς ὄρεσι λοχῶντες· ὅταν δὲ ἀρθῇ τὰ σημεῖα, λαβόντας ὅπλα χωρεῖν ἐπ' αὐτοὺς ἔδει πάντας κατὰ τάχος· ἦν δὲ οὐ πολλὴ ἐπὶ τοὺς χάρακας ἀπὸ Φιδήνης φέρουσα ὁδὸς, ἀλλ' ὅσον ἢ δυσὶν ὥραις ἢ τρισὶν ἀνυσθῆναι, τὸ μακρότατον· ἐπιφανέντας δὲ ἀγῶνι τέλος ἤδη ἔχοντι, ὥσπερ εἰκὸς [a] ἦν, μηθὲν ἡγεῖσθαι φίλιον, ἀλλ' ἐάν τε Ἀλβανοὶ νικῶσιν, ἐάν τε Ῥωμαῖοι, κτείνειν τοὺς κεκρατηκότας αὐτῶν. ταῦτα ἦν ἃ διέγνωστο πράττειν τοῖς προεστηκόσι τῶν πόλεων. εἰ μὲν οὖν θρασύτερον ἐπὶ τὸν ἀγῶνα ὥρμησαν Ἀλβανοὶ Ῥωμαίων καταφρονήσαντες, καὶ μιᾷ κρῖναι μάχῃ τὰ ὅλα διέγνωσαν, οὐδὲν ἂν τὸ κωλῦον ἦν τόν τε κατασκευασθέντα δόλον ἐπ' αὐτοῖς λεληθέναι, καὶ διεφθάρθαι τὰ στρατεύματα αὐτῶν ἀμφότερα· νῦν δὲ ἡ διατριβὴ τοῦ πολέμου παράδοξος ἅπασι γενομένη, καὶ ὁ χρόνος ἐν ᾧ παρεσκευάζοντο πολὺς ἀφελκυσθεὶς, διέχεεν αὐτῶν τὰ βουλεύματα. τῶν γὰρ ἐκ τῆς συνωμοσίας τινὲς, εἴτε οἰκεῖα κέρδη περιβαλέσθαι ζητοῦντες, εἴτε τοῖς κορυφαιοτάτοις τῶν σφετέρων καὶ τὸ ἔργον εἰσηγησαμένοις φθονοῦντες, εἴτε μήνυσιν [b] ἑτέραν δεδιότες, ὅ, τι πολλοῖς συνέβη παθεῖν ἐν ταῖς πολυανθρώποις καὶ χρονιζομέναις συνωμοσίαις, εἴτε ὑποθέσει ἀναγκαζόμενοι γνώμης οὐκ ἀξιούσης ἔργον ἀνόσιον εἰς εὐτυχὲς κατασκῆψαι τέλος, μηνυταὶ γίνονται τοῖς πολεμίοις τοῦ δόλου.

Ταῦτα δὴ μαθὼν ὁ Φουφέτιος ἔτι μᾶλλον ἔσπευσε 142
[c] ποιεῖσθαι τὰς διαλύσεις, ὡς οὐδὲ αἱρέσεως [d] ἔτι τοῦ μὴ ταῦτα πράττειν σφίσι καταλειπομένης. ἐγεγόνει δὲ καὶ [e] τῷ βασιλεῖ Ῥωμαίων ὑπὲρ τῆς συνωμοσίας ταύτης ἡ μήνυσις παρὰ τῶν ἐκ Φιδήνης φίλων· ὥστ' οὐδ' αὐτὸς ἔτι [f] διαμελλήσας, δέχεται τὰς τοῦ Φουφετίου προκλήσεις. ἐπεὶ δὲ συνῆλθον εἰς τὸ μεταξὺ τῶν στρατοπέδων χωρίον ἐπαγόμενοι συμβούλους ἑκάτεροι τοὺς φρονῆσαι τὰ δέοντα ἱκανοὺς, ἀσπασάμενοι πρῶτον ἀλλήλους, ὡς πρότερον εἰώθεσαν, [g] καὶ φιλοφρονηθέντες τὰς ἑταιρικάς τε καὶ συγγενικὰς φιλοφροσύνας, διελέγοντο περὶ τῶν διαλύσεων. ἤρξατο δ' ὁ Ἀλβανὸς πρότερον τοιάδε λέγων· “Ἀναγκαῖον εἶναί μοι δοκεῖ ἐπιδεῖξαι τὰς αἰτίας

a Deſideratur in *Cod. Vat.* *b* Ἑτέρων *Vat.* quod ſi malis, *Sylburgium* habes adſentientem. *c* Ποιήσασθαι *Vat.* *d* Ἐπὶ τοῦ μὴ ταῦτα πράττειν *Vat.* *e* Τῷ βασιλεῖ τῶν Ῥωμαίων *Vat.* *f* Διαμελλήσας perperam in *Ed. Steph.* *g* Καὶ pro vulgato ὡς agnoſcit etiam *Lapi* verſio; & in tachygraphiæ compendiis facilis eſt harum particularum confuſio. καὶ vero pro εἶτα ponitur etiam ab aliis auctoribus. *Sylb.* * Quaſi nihil eis jam præter concordiam inter ſe relinqueretur *Lapus.* Quando neutris integrum eſſet aliter facere. *Gelen.*

“αἰτίας πρῶτον, δι᾽ ἃς ἐγὼ πρῶτος ἠξίωσα περὶ καταλύσεως τοῦ πολέμου διαλέγεσθαι, οὔτε μάχῃ κρατηθεὶς ὑφ᾽ ὑμῶν, οὔτε ἐπισιτισμοὺς εἰσάγεσθαι κωλυόμενος, [a] ἀνάγκῃ οὐδεμιᾷ· ἵνα μή με ὑπολάβητε τὴν μὲν οἰκείας δυνάμεως ἀσθένειαν κατεγνωκότα, τὴν δὲ ὑμετέραν ἰσχὺν δυσκαταγώνιστον εἶναι νομίζοντα, εὐπρεπῆ ζητεῖν ἀπαλλαγὴν τοῦ πολέμου. ἀφόρητοι γὰρ ἂν γένοισθε ὑπὸ βαρύτητος, εἴ τι πεισθείητε περὶ ἡμῶν τοιοῦτον, καὶ οὐθὲν ἂν τῶν μετρίων [b] ὑπομείνοιτε ποιεῖν, ὡς κρατοῦντες ἤδη τῷ πολέμῳ. ἵνα δὴ μὴ τὰς ψευδεῖς αἰτίας εἰκάζητε περὶ τῆς ἐμῆς προαιρέσεως, δι᾽ ἃς ἀξιῶ καταλύσασθαι τὸν πόλεμον, ἀκούσατε τὰς ἀληθεῖς· ἐγὼ στρατηγὸς ἀποδειχθεὶς ὑπὸ τῆς πατρίδος αὐτοκράτωρ, ἅμα τῷ παραλαβεῖν τὴν ἀρχὴν, ἐσκόπουν τίνες ἦσαν αἱ συνταράξασαι τὰς πόλεις ἡμῶν προφάσεις. ὁρῶν δὲ μικρὰς καὶ φαύλας, καὶ οὐχ ἱκανὰς διελεῖν τοσαύτην φιλίαν καὶ συγγένειαν, οὐ τὰ κράτιστα ἡγούμην οὔτε Ἀλβανοὺς οὔτε ὑμᾶς βουλεύσασθαι. ἔτι δὲ μᾶλλον ἔγνων τοῦτο, καὶ πολλὴν κατέγνων ἀμφοτέρων [c] ἡμῶν μανίαν, ἐπειδὴ παρῆλθον ἐπὶ τὰ πράγματα, καὶ πεῖραν ἐλάμβανον τῆς ἑκάστου προαιρέσεως. οὔτε γὰρ ἐν τοῖς ἰδίοις οὔτ᾽ ἐν τοῖς κοινοῖς συλλόγοις ὁμονοοῦντας ὑπὲρ τοῦ πολέμου πάντας Ἀλβανοὺς ἑώρων· [d] μακρῷ δέ τινι τῶν [e] ἐν ἀνθρωπίνῳ λογισμῷ καταλαμβανομένων χαλεπῶν, τὰ δαιμόνια σημεῖα, ὁπότε χρησαίμην σφαγίοις περὶ μάχης, χαλεπώτερα γινόμενα, πολλὴν δυσθυμίαν παρεῖχέ μοι καὶ ἀμηχανίαν. ἐνθυμούμενος δὲ ταῦτα, τὰς μὲν ἐπὶ τοὺς ἀγῶνας ὁρμὰς ἐπεῖχον, ἀναβολὰς δὲ καὶ διατριβὰς ἐποιούμην τοῦ πολέμου, προτέρους ὑμᾶς οἰόμενος ἄρξειν τῶν περὶ φιλίας λόγων· καὶ ἔδει γε, ὦ Τύλλε, τοῦτο ποιεῖν ὑμᾶς ἀποίκους ὄντας ἡμῶν, καὶ μὴ περιμένειν ἕως ἡ μητρόπολις ἄρξει. ὅσης γὰρ ἀξιοῦσι
143 τιμῆς τυγχάνειν οἱ [f] πατέρες παρὰ τῶν ἐγγόνων, τοσαύτης οἱ κτίσαντες τὰς πόλεις παρὰ τῶν ἀποίκων. ἐν ᾧ δὲ ἡμεῖς ἐμέλλομεν καὶ περιετηροῦμεν ἀλλήλους, πότεροι τῶν εὐγνωμόνων ἄρξουσι λόγων, ἑτέρα τις ἡμᾶς ἀνάγκη κρείττων παντὸς ἀνθρωπίνου λογισμοῦ περιλαβοῦσα συνάγει· ἣν ἐγὼ [g] πυθόμενος ἔτι λανθάνουσαν ὑμᾶς, οὐκ ἔτ᾽ ᾠόμην δεῖν τῆς εὐπρεπείας τῶν διαλλαγῶν στοχάζεσθαι. δειναὶ γάρ, ὦ Τύλλε, μηχαναὶ πλέκονται καθ᾽ ἡμῶν, καὶ δόλος ἄφυκτος ἔρραπται κατ᾽ ἀμφοτέρων, ὃς ἔμελλεν [h] ἀκονιτὶ καὶ δίχα πόνου πάντα συντρίψειν καὶ διαφθερεῖν ἡμῶν τὰ πράγματα, πυρὸς ἢ ποταμοῦ δίκην ἐμπεσών. δημιουργοὶ δὲ τῶν ἀνοσίων βουλευμάτων εἰσὶν οἱ δυνατώτεροι Φιδηναίων τε καὶ Οὐιεντανῶν συνελ-

“cauſſas demonſtrare, quæ me impulerunt ut prior de pace facienda agerem, quum neque à vobis prœlio fuerim ſuperatus, neque ullo modo commeatu interclusus; ne forte putetis me domeſticis viribus diffiſum, & veſtras vires invictas exiſtimantem, honeſtam aliquam rationem, qua hoc bello liberaremur, quærere. Certe enim ob gravem arrogantiam intolerabiles eſſetis, ſiquid tale de nobis crederetis; & ad nullas æquas conditiones, quaſi armis jam ſuperiores, deſcendere velletis. Ne forte igitur putetis hujus mei propoſiti aliquas eſſe falſas cauſſas, quæ faciant ut ad pacem ſim propenſior, veras accipite. Ego à mea patria dictator creatus, ſimulatque hoc imperium accepi, cœpi conſiderare quænam præcipuæ cauſſæ noſtras civitates turbaſſent. quas quum viderem exiguas & leves, neque idoneas quæ tantam amicitiam & cognationem dirimerent, exiſtimabam neque ipſos Albanos, neque etiam nos optimum conſilium cepiſſe: ſed longe melius hoc cognovi, & magnam utrorumque inſaniam damnavi, poſtquam ad ipſam rerum adminiſtrationem acceſſi, & uniuſcujuſque voluntatis periculum feci. Nam neque in privatis neque in publicis conventibus omnes Albanos de bello idem ſentire vidi. Quum autem jampridem in humana ratiocinatione *multæ* difficultates deprehenderentur, & divina ſigna, quo tempore de prœlii exitu victimarum exta conſului, nihil læti mihi portenderent, vehementer triſtari & animo dubio atque anxio eſſe cœpi. Hæc igitur cogitans illum pugnandi impetum repreſſi, pugnam differens, & moras nectens, ratus vos priores de pace acturos. Et ſane, Tulle, oportuiſſet vos priores hoc facere, quum ſitis noſtri coloni; nec exſpectare, donec veſtra antiqua patria vos ad pacem invitaret: quem enim honorem parentes à liberis, eum urbium conditores à ſuis colonis ſibi deferri volunt. Dum autem nos cunctamur, & invicem alteri alteros ſpectamus, utri priores de compoſitione agant, alia quædam externa neceſſitas, omni humano conſilio validior, nos conciliat: quam quum audierim vobis adhuc occultam, exiſtimavi non eſſe mihi ita enixe ſpectandam honeſtam pacis faciendæ rationem. Graves enim, ô Tulle, in nos machinationes ſtruuntur, & in utroſque dolus inevitabilis eſt conſutus, qui inſtar ignis vel torrentis ingruens facile & nullo cum labore res omnes noſtras attriturus *&* *perditurus* erat. Auctores autem horum ſceleſtorum conſiliorum ſunt Fidenatum & Vejentium potentiſſimi quique cives, qui conjurationem fecerunt.

a Οὔτε εἰς ἄλλην κατακεκλεισμένος ἀνάγκην οὐδεμίαν *Vat.* atque ita in *Lapi* cod. nam vertit, *neque in aliam incluſus neceſſitatem omnino ullam.* *b* Vel ὑπομένοιτε legendum vel ὑπομείναιτε. *Port.* Ὑπομείνοιτε (inquit *Sylb.*) habet ει aoriſti 1. & οι aoriſti 2. forſan quia regulare aoriſtum 1. ὑπομείναιτε videtur paullo durius. cujus generis multa in ſuis *Secretis Grammaticis* habet magiſter meus *Stephanus.* Ὑπομείνητε in *Cod. Vat.* *c* Ὑμῶν *Vat.* *d* Si codex mendo caret hæc ſunt ita intelligenda, καὶ μακρόν τινα χρόνον ἐν ἀνθρωπίνῳ λογισμῷ πολλῶν χαλεπῶν καταλαμβανομένων, καὶ τῶν δαιμονίων σημείων ἐμοὶ χαλεπωτέρων γινομένων ὁπότε χρησαίμην σφαγίοις περὶ μάχης, εἰς πολλὴν δυσθυμίαν καὶ ἀμηχανίαν ἐνέπεσον. Sed articulum τῶν expungendum puto. Quod ſi retineas hæc ita conſtrues, τῶν δὲ χαλεπῶν μακρῷ τινι ἐν ἀνθρωπίνῳ λογισμῷ καταλαμβανομένων, τὰ δαιμόνια σημεῖα &c. *Portus.* Locum hoc modo interpretatur *Lapus*: *&* (*quod eſt jampridem omnium, quæ humanis conſiliis percipiuntur, graviſſimum*) *divina ſigna, quoties pugnaturus immolavi, triſtiora facta, multum mihi mœrorem, multamque dubitationem attulere.* Sic autem *Gelenius*: *Cumque exta ſuper pugna conſulerem, & divina ſigna longe difficiliora eſſent quam quæ humanis cogitationibus percipiuntur difficultates, admodum mæſtus hærebam* &c. *e* Ἐξ ἀνθρωπίνου λογισμοῦ *Vat.* *f* Vide quæ ſupra annotavimus ad p. 135. v. 5. *g* Πυθόμενος agnovit etiam *Lapus*, dum vertit *cum audierim.* Sed πειθόμενος legiſſe videtur *Gelenius. Sylb.* *h* Ἀκονιτὶ legendum eſſe patet ex iis quæ ſubjiciuntur. Perperam ideo ἀκοντὶ in *Ed. Steph.*

i uuus Hoſtilius Rom. REX III. VIII.

“cerunt. Rationem autem inſidiarum, & mo-
“dum quo occulta ipſorum conſilia cogno-
“verim, audite. ¶ His dictis, literas cuidam
eorum qui aderant legendas tradidit; quas ei
attulerat quidam ab hoſpitibus Fidenatibus:
& eum, qui ipſas attulerat, produxit. Literis
autem lectis, & rebus omnibus ab illo viro
enarratis, quas audierat ex eorum ore qui ipſas
epiſtolas ſcripſerant, & omnibus qui aderant
mirum in modum obſtupeſcentibus, (quemad-
modum veriſimile eſt accidiſſe, tanto malo
præter ſpem audito) brevi *mora* interpoſita,
Suffetius rurſus ita loqui cœpit: “Audiſtis,
“Quirites, cur hactenus manus vobiſcum
“conſerere cunctatus ſim, & cur ego prius
“vos ad amicitiam *& pacem* jam provocare
“voluerim. Veſtrum erit jam videre utrum
“putetis ſatius ob buculas & oves raptas bel-
“lum implacabile ſemper gerere cum veſtris
“conditoribus & patribus, in quo & victi &
“victores perituri ſitis; an depoſitis in cogna-
“tos odiis nobiſcum contra communes hoſtes
“ire, qui non ſolum à vobis defectionem fa-
“cere, ſed etiam in vos inſurgere decreve-
“runt, neque ulla injuria à vobis affecti, ne-
“que etiam metuentes ne quid damni in
“poſterum accipiant. Neque vero aperte nos
“erant aggreſſuri, ut belli legitimi jus com-
“mune poſtulat; ſed clam, nequis ipſorum
“inſidias prævideret, ac ſibi ab illis caveret.
“Sed enim quod in impios homines totis vi-
“ribus nobis ſit eundum inimicitiis depoſitis
“(inſani enim eſſet aliter ſentire) non eſt o-
“pus pluribus agere & vos hortari, præſertim
“quum vos quoque idem ſtatueritis & facturi
“ſitis. Sed quomodo ex utriuſque civitatis
“dignitate & commodo pax fieri poſſit (hoc
“enim fortaſſe jampridem audire cupitis) jam
“dicere conabor. Equidem cenſeo eam pa-
“cem quæ ſit inter cognatos & amicos eſſe
“præſtantiſſimam & honeſtiſſimam, quum,
“omni ira exſtincta & omnibus malis obli-
“vioni mandatis, omnes ſibi invicem ſine do-
“lo ultro citroque illatas & acceptas injurias
“condonant. Minus vero honeſtam *eam eſſe*
“*judico*, in qua ipſa quidem populi multitudo
“criminibus liberatur; ſed illi ſoli qui ſe mu-
“tuis injuriis affecerunt coguntur judicium
“ſubire, cauſſam dicere, & jure diſceptare.
“Harum igitur pacis faciendæ rationum alte-
“ram, quæ ſit & honeſtior & magnanimis vi-
“ris dignior, nobis eligendam cenſeo, & com-
“muni decreto omnem malorum præterito-
“rum memoriam abolendam. Quod ſi tibi,
“Tulle, pacem ita fieri non placet, ſed que-
“rimonias injuriarum mutuarum jure finiri;
“ad hæc etiam parati ſunt Albani, dummodo
“prius publicæ inimicitiæ deponantur. Quod
“ſiquem alium præter hunc honeſtiorem aut
“juſtiorem reconciliationis modum habes;
“non utiq; nos prævenies ſi in medium pro-
“feras, magnamque tibi habebimus gratiam.

“θόντες. ὅστις δὲ ὁ τῆς ἐπιβουλῆς αὐτῶν τρόπος ἦν,
“καὶ πόθεν εἰς ἐμὲ ἡ τῶν ἀπορρήτων βουλευμάτων γνῶ-
“σις ἐλήλυθεν, ἀκούσατε. Ταῦτα εἰπὼν δίδωσι τῶν παρόν-
των τινὶ ἀναγνῶναι τὰς ἐπιστολὰς, ἃς αὐτῷ κεκομικώς
τις ἐτύγχανε παρὰ τῶν ἐν Φιδήνῃ ξένων, καὶ τὸν κομί-
σαντα αὐτὰς παρήγαγεν. ἀναγνωσθεισῶν δὲ τῶν ἐπιστο-
λῶν, καὶ τοῦ ἀνδρὸς ἐξηγησαμένου πάντα ὅσα παρὰ τῶν
συντιθεμένων αὐτὰς ἀπὸ στόματος ἤκουσεν, ἐκπλή-
ξεώς τε μεγάλης καταχούσης τοὺς ἀκούοντας, οἷα εἰ-
κὸς ἐπὶ τηλικούτῳ κακῷ παρ᾽ ἐλπίδας ἀκουσθέντι, ἐπι-
σχὼν ὁ Φουφέτιος πάλιν ἔλεξεν· “Ἀκηκόατε τὰς αἰ-
“τίας, ἄνδρες Ῥωμαῖοι, δι᾽ ἃς [a] ἐγώ τε ἀνεβαλόμην τοὺς
“πρὸς ὑμᾶς ἀγῶνας· νῦν δὲ καὶ τῶν περὶ φιλίας ἠξίω-
“σα πρότερος ἄρχειν λόγων. ὑμεῖς δὲ τὸ μετὰ τοῦτο
“ἤδη σκοπεῖσθε, πότερον οἴεσθε δεῖν περὶ βοιδίων καὶ
“προβάτων ἁρπαγῆς ἄσπειστον πόλεμον φυλάττειν πρὸς
“τοὺς κτίσαντας καὶ πατέρας, ἐν ᾧ καὶ κρατηθέντες
“ἀπολεῖσθε καὶ κρατήσαντες· ἢ διαλυσάμενοι τὴν
“πρὸς τοὺς συγγενεῖς ἔχθραν, μεθ᾽ ἡμῶν ἐπὶ τοὺς κοινοὺς
“ἐχθροὺς χωρεῖν, οἵ γε οὐ μόνον ἐβουλεύσαντο ἀφ᾽ ὑμῶν [b] ἀ-
“πόστασιν ἀλλὰ καὶ ἐπανάστασιν, οὔτε πεπονθότες οὐδὲν
“δεινὸν, οὔτε μὴ πάθωσι δεδιότες· καὶ οὐδ᾽ ἐκ τοῦ φανεροῦ
“ἐπέθεντο ἡμῖν, ὡς ὁ κοινὸς ἀξιοῖ τοῦ πολέμου νόμος, ἀλλ᾽
“ὑπὸ σκότους, ὡς ἂν ἥκιστα ὑπίδοιτό τις αὐτῶν τὴν
“ἐπιβουλὴν καὶ φυλάξαιτο. ἀλλὰ γὰρ ὅτι μὲν ἐπὶ τοὺς
“ἀνοσίους ἀνθρώπους ἰτέον ἡμῖν ἁπάσῃ σπουδῇ καταλυ-
“σαμένοις τὰ ἔχθη· μανίας γὰρ [c] θάτερα ἀξιοῦν· ὡς
“ἐγνωκόσιν ὑμῖν καὶ ποιήσουσιν, οὐδὲν δέομαι πλείω λέ-
“γειν καὶ παρακελεύεσθαι. ὃν δὲ τρόπον αἱ διαλύσεις
“καλαὶ καὶ συμφέρουσαι γένοιντ᾽ ἂν ἀμφοτέραις ταῖς πό-
“λεσι· τοῦτο γὰρ ἴσως ποθεῖτε ἀκοῦσαι πάλαι· νῦν ἤδη
“πειράσομαι λέγειν. ἐγὼ νομίζω κρατίστας μὲν εἶναι διαλ-
“λαγὰς, καὶ πρεπωδεστάτας συγγενέσι καὶ φίλοις πρὸς ἀλ-
“λήλους, ἐν αἷς οὐδέν ἐστιν ἔγκοτον οὐδὲ μνησίκακον, ἀ- 144
“φέσεως ἅπασι πρὸς ἅπαντας ὑπὲρ ὧν ἔδρασαν ἢ ἔπα-
“θον ἀδόλου [d] γενομένης· ἧττον δὲ τούτων εὐπρεπεῖς, ἐν
“αἷς τὸ μὲν πλῆθος ἀπολύεται τῶν ἐγκλημάτων, οἱ δὲ
“ἀδικήσαντες ἀλλήλους ἀναγκάζονται [e] δίκας ὑπέχειν
“λόγῳ κρινόμενοι καὶ νόμῳ. τούτων δὴ τῶν διαλλαγῶν [f] ἐμοί
“τε δοκεῖ χρῆναι τὰς εὐπρεπεστέρας καὶ μεγαλοψυχοτέρας
“ἡμᾶς ἑλέσθαι, καὶ γνώμην θέσθαι περὶ μηδενὸς ἡμᾶς ἀλ-
“λήλοις μνησικακεῖν. σὺ δ᾽ εἰ μὴ βούλῃ διαλλάττεσθαι
“[g] τοῦτον τρόπον, ὦ Τύλλε, ἀλλὰ καὶ διδόναι δίκας καὶ λαμ-
“βάνειν ἀξιοῖς τοὺς ἐν ταῖς αἰτίαις παρ᾽ ἀλλήλων, ἕτοιμοι
“καὶ ταῦτα ποιεῖν εἰσιν Ἀλβανοὶ, τὰ κοινὰ ἔχθη προκατα-
“λυσάμενοι. εἰ δέ τινας ἔχεις παρὰ ταύτας λέγειν ἑτέρας
“εἴτε καλλίους διαλλαγὰς εἴτε δικαιοτέρας, [h] οὐκ ἂν
“φθάνοις φέρων εἰς μέσον, καὶ πολλήν σοι χάριν εἴσομαι.

Ταῦτ᾽

a Videtur aptius legi poſſe ἴσως. *Sylb.* *b* Vocem ἀπόστασιν (quæ in *Editis* omnibus deerat) *Dionyſio* ex *Cod. Vat.* reſtituere non dubitavi: præſertim quum illam deſiderari innuat *Lapi* verſio, & (ut inquit *Sylb.*) lacunam hoc modo ſupplendam eſſe arguat paronomaſia, οὐ μόνον ἀπόστασιν ἀλλὰ καὶ ἐπανάστασιν. Quam appoſite autem hoc, hinc (ut ſubjicit *Portus*) conjicere licet, quod poteſt quis ab aliquo facere defectionem, ita tamen ut in eum non inſurgat neque arma ei inferat. *c* Θάτερα dixit pro ἕτερα, id eſt, διάφορα ſeu τἀναντία. *Sylb.* *d* Γενομένης *Vat.* *e* Δίκας perperam in *Ed. Steph.* *f* Ἐμοὶ μὲν *Vat.* *g* Τοῦτον τὸν τρόπον *Vat.* quod & placuit *Sylb.* *h* Pro φθάνοις malit fortaſſe quiſpiam φθονοῖς. Sed ſi hoc modo accipias, *non tam cito in medium protuleris, quin multas tibi gratias habeam*, non erit opus mutationem quærere. *Sylb.* Si lectionem hanc retineas interrogationis nota poſt εἴσομαι addenda, & verba ſic interpretanda; *nonne ocius eum in medium proferes? nam magnam tibi habebo gratiam.* Alioqui dicendum potius οὐκ ἂν φθονοῖς φέρων. i. e. *non invidebis nobis hanc rationem, ſed in medium proferes, & magnam tibi gratiam habebo. Port.*

a Ταῦ-

Ταῦτ' εἰπόντος τοῦ Φουφετίου, παραλαβὼν τὸν λόγον ὁ τῶν Ῥωμαίων βασιλεὺς ἔλεξε· "Καὶ ἡμεῖς, ὦ Φουφέτιε, "βαρεῖαν [a] ὑπολαμβάνομεν ἡμᾶς καταλήψεσθαι συμ-"φορὰν, εἰ δι' αἵματος καὶ φόνων ἀναγκασθείημεν κρῖναι "τὸν συγγενῆ πόλεμον, καὶ ὑπὸ τῶν ἱερῶν, ὁπότε [b] τὰ "πολέμια θύοιμεν, ἐκωλυόμεθα ἄρχειν μάχης· τάς τε "ἀπορρήτους Φιδηναίων καὶ Οὐιεντανῶν συνωμοσίας, ἃς "ἐπ' ἀμφοτέροις ἡμῖν συνώμοσαν, ὀλίγῳ πρότερον πε-"πύσμεθα παρὰ τῶν ἐκεῖθεν ξένων· καὶ οὐκ ἀφύλακτοι "πρὸς αὐτάς ἐσμεν, ἀλλ' ὡς παθεῖν τε μηδὲν αὐτοὶ "κακὸν, κἀκείνους τιμωρήσασθαι τῆς ἐπιβουλῆς ἀξίως "παρεσκευάσμεθα· οὐχ ἧττόν τε σοῦ καταλύσασθαι τὸν "πόλεμον ἀμαχητὶ μᾶλλον ἢ διὰ τῶν ὅπλων ἐβουλό-"μεθα. πρότεροι δὲ πρεσβεύεσθαι περὶ διαλλαγῶν "[c] οὐκ ἀξιοῦμεν, ἐπείπερ οὐδ' ἤρξαμεν αὐτοὶ πρότεροι "τοῦ πολέμου, ἀρξάντας δὲ ἠμυνάμεθα. ἀποτιθεμένων δὲ "ὑμῶν τὰ ὅπλα, δεχόμεθα τὰς προκλήσεις ἄσμενοι· "καὶ περὶ διαλλαγῶν οὐδὲν ἀκριβολογούμεθα, ἀλλὰ "τὰς κρατίστας τε καὶ μεγαλοψυχοτάτας δεχόμεθα, "πᾶν ἀδίκημα καὶ πᾶν ἁμάρτημα τῆς Ἀλβανῶν πόλεως "ἀφιέντες· εἰ δὴ καὶ κοινὰ χρὴ καλεῖν πόλεως ἁμαρ-"τήματα, ὧν ὁ στρατηγὸς ὑμῶν Κλοίλιος αἴτιος ἦν, "ὃς ὑπὲρ ἀμφοτέρων ἡμῶν οὐ μεμπτὰς τέτικε δίκας "τοῖς θεοῖς. ἀφείσθω δὴ πάσα ἐγκλήματος ἰδίου τε καὶ "κοινοῦ πρόφασις, καὶ μηδενὸς ἔτι μνήμη τῶν παρελη-"λυθότων ἔστω κακῶν, ὡς καὶ σοὶ, Φουφέτιε, δοκεῖ· ἀλλ' "οὐκ ἀπόχρη τοῦτο μόνον ἡμᾶς σκοπεῖν, ὅπως ἂν τὴν "παροῦσαν ἔχθραν διαλυσαίμεθα πρὸς ἀλλήλους, ἀλλ' "ὥστε μηδ' αὖθις ποτε πολεμήσωμεν ἔτι δεῖ παρα-"σκευάσασθαι. οὐ γὰρ [d] ἀναβολὰς ποιησόμενοι τῶν κα-
145 "κῶν συνεληλύθαμεν, ἀλλ' ἀπαλλαγάς. τίς οὖν ἡ βε-"βαία τοῦ πολέμου κατάλυσις ἔσται, καὶ τί πράξαν-"τες εἰς τὰ πράγματα ἑκάτεροι νῦν τε καὶ εἰς τὸν "ἀεὶ χρόνον ἐσόμεθα φίλοι, σὺ μὲν παρέλιπες, ὦ Φουφέ-"τιε, ἐγὼ δὲ καὶ τοῦτο προσθεῖναι πειράσομαι. εἰ [e] παύ-"σονται μὲν Ἀλβανοὶ φθονοῦντες Ῥωμαίοις ἐφ' οἷς ἔχουσιν "ἀγαθοῖς, οὐκ ἄνευ μεγάλων κινδύνων [f] καὶ πόνων αὐ-"τὰ κτησαμένοις· οὐδὲν γοῦν πεπονθότες ὑφ' ἡμῶν οὔτε "μεῖζον οὔτε ἔλαττον κακὸν, διὰ τοῦτο μισεῖτε ἡμᾶς, "ὅτι δοκοῦμεν ἄμεινον ὑμῶν πράττειν. παύσαιντο δὲ Ῥω-"μαῖοι δι' ὑποψίας ἔχοντες Ἀλβανοὺς ὡς ἐπιβουλεύον-"τας ἀεὶ σφίσι, καὶ φυλαττόμενοι καθάπερ ἐχθρούς· οὐ "γὰρ ἂν γένοιτο [g] βέβαιος φίλος τῷ μισοῦντι οὐδείς. "πῶς οὖν γενήσεται τούτων ἑκάτερον; οὐκ ἐὰν γρά-"ψωμεν αὐτὰ ἐν ταῖς ὁμολογίαις, οὐδ' ἐὰν ὀμόσωμεν "ἀμφότεροι καθ' ἱερῶν· μικραὶ γὰρ αὗταί γε αἱ φυλα-"καὶ καὶ ἀσθενεῖς· ἀλλ' ἐὰν κοινὰς ἡγησώμεθα τὰς ἀλ-"λήλων τύχας. [h] ἓν γάρ ἐστιν, ὦ Φουφέτιε, λύπης ἀν-"θρωπίνης ἐπ' ἀλλοτρίοις ἀγαθοῖς γινομένης ἄκος, τὸ μη-"κέτι τοὺς φθονοῦντας ἀλλότρια τὰ τῶν φθονουμένων ἀγαθὰ

IX. *Tullus Hoſtilius Rom.* REX III.

¶ His à Suffetio dictis, Romanorum rex dicendi vices excipiens, ait: "Et nos, ô Suffeti, gravem cladem nos accepturos arbitra-"mur, ſi ſanguine & cæde controverſias in-"ter cognatos ortas dirimere ac finire coga-"mur; & quoties ſacra fecimus, ut deorum "de belli eventu voluntatem cognoſceremus, "prœlii initium facere prohibiti ſuimus; & de "occultis Fidenatum & Vejentium conjura-"tionibus, quas in nos utroſque fecerunt, "paullo ante ab hoſpitibus, quos ibi habemus, "certiores ſuimus facti; & ab illis nobis ca-"vemus, utque nullum detrimentum accipe-"remus, & illos ulciſceremur, pro eo ac me-"rentur eorum inſidiæ, jam nos paravimus: "nec minus quam tu bellum hoc potius ſine "pugna quam armis finire volebamus. Prio-"res autem de pace legatos mittere noluimus, "quia belli initium à nobis non eſt factum, "ſed laceſſiti à vobis vim propulſavimus. "Quod ſi vos arma depoſueritis, lubenter con-"ditiones, ad quas nos invitatis, accipiemus: "neque in pacis conditionibus moroſi ac dif-"ficiles erimus, ſed præſtantiſſimas & viris "magnanimis maxime dignas admittemus, "condonantes Albanæ civitati omnem inju-"riam, omneque delictum; ſi tamen publica "civitatis delicta ea ſunt vocanda, quorum "veſter Imperator Cluilius erat auctor, qui "pro utriſque noſtrum meritas pœnas diis "perſolvit. Omnis igitur materia *& occaſio* "tam privatarum quam publicarum crimina-"tionum tollatur, & omnis præteritorum ma-"lorum memoria aboleatur, ut & tu, Suffeti, "cenſes. Sed non ſatis eſt nos hoc ſolum "ſpectare, quomodo præſentes inimicitias "quæ ſunt inter nos dirimere poſſimus, ſed "etiam ne unquam poſthac bellum inter nos "iterum geramus aliqua ratio eſt ineunda. "Neque enim convenimus ut inducias, ſed "ut pacem faceremus. Quo modo igitur pa-"cem firmam facere poſſimus, & quid utriſ-"que faciendum ſit, ut & nunc & poſthac "in perpetuum amici ſimus, tu ô Suffeti omi-"ſiſti, at ego hoc quoque addere conabor. Si "*nimirum* Albani Romanorum bonis invi-"dere deſinant, quæ non ſine magnis pericu-"lis & laboribus quæſiverunt: nulla enim "aut graviore aut leviore injuria à nobis ac-"cepta, propterea tantum nos odio proſequi-"mini, quia fortuna magis proſpera quam "vos uti videmur. Item ſi Romani Albanos "ſuſpectos habere, quaſi ſibi ſemper inſidien-"tur, & ſi ab illis tanquam ab hoſtibus ſibi "cavere deſinant: nullus enim amicus fir-"mus eſſe poteſt ei cui eſt exoſus. Quomodo "igitur hoc utrumque fieri poterit? Non ſi "in fœderis conditionibus hæc ſcripſerimus, "neque ſi utrique per ſacra juraverimus, par-"va enim & infirma ſunt hæc præſidia; ſed "ſi alteri alterorum proſperitatem commu-"nem duxerimus. Unum enim eſt, ô Suffeti, "doloris, quem homines ex aliorum bonis "capiunt, remedium; ſi nimirum qui invi-"dent aliorum bonis, non putent ea eſſe am-"plius

a Ὑπολαμβάνομεν *Vat.* *b* Τὰ προπολέμια *Vat.* *c* Forſan rectius οὐκ ἠξιοῦμεν tempore præterito. Idem malit *Port.* ut ἠξιοῦμεν ſit pro ἠξιώσαμεν. *d Inducias* περιφραστικῶς appellat ἀναβολὰς τῶν κακῶν, quas alibi ἀνοχὰς & ἀνακωχὰς vocare ſolet. *Port.* *e* Παύσαιντο *Vat.* *f* Καὶ πόνων πολλῶν αὐτὰ *Vat.* *g* Βεβαίως *Vat.* *h* Ἓν γάρ ἐστι μόνον *Vat.*

"plius aliena. Ut igitur hoc fiat, auctor ſum "Romanis ut in commune conferant & Albanis impertiant omnia bona, quæ jam habent & in poſterum habituri ſunt: Albani "vero alacriter quæ dantur accipiant atque "iis contenti ſint, utque vos omnes, vel, niſi "omnes, at ſaltem major pars & quique præſtantiſſimi veſtrûm Romanæ urbis coloni "fiatis. Neque enim Sabinis quidem & Hetruſcis honorificum fuit derelictis ſuis urbibus ad nos habitandi cauſſa migrare: vobis vero genere conjunctiſſimis, ſi idem feceritis, turpe eſt futurum. Quod ſi recuſatis unam & eandem urbem nobiſcum incolere, quæ jam ampla eſt & longe amplior "eſt futura, & patriarum ſedium amore detinemini, hoc ſaltem facite; conſilium unum "publicum deſignate, quod commodis utriuſque civitatis conſulat, & imperium tradite "alterutri civitati, quæ viſa fuerit potentior, "& quæ pluribus commodis inferiorem afficere poſſit. Atque hæc quidem eſt mea ſententia: & ſi hæc fiant tum demum nos conſtantes amicos fore; ſed ſi duas urbes æque "excellentes, ut nunc, incolamus, nunquam "nos concordes fore puto.

X. ¶ His auditis, Suffetius tempus ad deliberandum petiit: * & quum ex conſilio ſeceſſiſſet, cum Albanis an eæ conditiones admittendæ eſſent conſultavit. Cognitis autem omnium ſententiis, reverſus in conſilium, ita eſt loquutus: "Nobis, Tulle, patriam relinquere non placet, neque deſerere ſacra patria & majorum lares, & locum quem ferme per quingentos annos majores noſtri "tenuerunt, præſertim quum nullum bellum neque alia neceſſitas fatalis nos cogat: "unum vero conſilium publicum conſtitui, "& unam eſſe civitatem, quæ alteri imperet, "non diſplicet. Atque hoc etiam caput in "fœderibus ſcribatur, ſi ita videtur, & omnis "belli materia tollatur. Quum autem hactenus inter eos conveniret, contendebant de civitate cui imperium eſſet committendum, & multa verba ab utriſque ea de re ſunt facta, quod uterque judicaret æquum eſſe ut ſua civitas alteri imperaret. Albanus enim hoc jure nitebatur: "Nos, Tulle, digni ſumus "qui vel reliquæ Italiæ imperemus, quia "gens Græca, & omnium hanc regionem incolentium maxima ſumus: Latinæ vero "gentis imperium, ſi ullius alius, ad nos pertinere dicimus, idque non ſine cauſſa, ſed "communi omnium hominum jure, quod natura ipſa omnibus dedit, ut nimirum generis auctores ſuæ ſoboli imperent. Sed præ "omnibus coloniis, de quibus hactenus nihil "conquerimur, veſtræ urbis imperium ad "nos attinere exiſtimamus: quum coloniam "in eam miſerimus non multis ante ſeculis, "ſed tertia ante hanc ætate; ita ut jam noſtrum genus, vetuſtate antiquatum, ex hominum memoria non ſit deletum. Quod ſi

"ἡγεῖσθαι. ἵνα δὴ τοῦτο γένηται, [a] Ῥωμαίους οἶμαι δεῖν "εἰς τὸ κοινὸν Ἀλβανοῖς θεῖναι πάντα ὅσα τε νῦν ἔχουσι καὶ αὖθις ἕξουσιν ἀγαθά· Ἀλβανοὺς δὲ ἀγαπητῶς "τὰ διδόμενα δέχεσθαι, καὶ [b] γενέσθαι ἅπαντας ὑμᾶς, "εἰ δὲ μήγε, τοὺς πλείστους [c] τε καὶ ἀρίστους ὑμῶν τῆς "Ῥωμαίων πόλεως οἰκήτορας. οὐ γὰρ δὴ Σαβίνοις μὲν "καὶ Τυρρηνοῖς καλῶς εἶχεν ἐκλιποῦσι τὰς ἑαυτῶν "πόλεις μεταθέσθαι τοὺς βίους ὡς ἡμᾶς· ὑμῖν δὲ ἄρα "τοῖς συγγενεστάτοις τὸ αὐτὸ τοῦτο γενόμενον οὐχ ἕξει "καλῶς. εἰ δ' οὐκ ἀξιώσετε μίαν οἰκεῖν πόλιν τὴν "ἡμετέραν, [d] μεγάλην οὖσαν ἤδη καὶ ἔτι μᾶλλον ἐσομένην, ἀλλὰ [e] φιλοχωρήσετε τοῖς πατρῴοις ἐφεστίοις, "ἐκεῖνό γέ τοι ποιήσατε· βουλευτήριον ἓν ἀποδείξατε "ὃ τὰ συμφέροντα ὑπὲρ ἑκατέρας βουλεύσει πόλεως, "καὶ τὴν ἡγεμονίαν ἀπόδοτε μιᾷ τῇ κρείττονι πόλει "καὶ πλείονα δυναμένῃ ποιεῖν ἀγαθὰ τὴν ἥττονα. ἐγὼ "μὲν δὴ ταῦτα ἀξιῶ· καὶ τούτων γενομένων, τότ' ἡγοῦμαι [f] βεβαίους ἡμᾶς ἔσεσθαι φίλους· δύο δὲ πόλεις οἰκοῦντας ἰσοκορύφους, ὥσπερ νῦν, οὐδέποτε ὁμονοήσειν.

Ταῦτα ἀκούσας ὁ Φουφέττιος, χρόνον εἰς βουλὴν ᾐτήσατο· καὶ [g] μεταναστὰς ἐκ τοῦ συλλόγου μετὰ τῶν παρόντων Ἀλβανῶν εἰ χρὴ δέχεσθαι τὰς αἱρέσεις ἐσκόπει. ὡς δὲ τὰς ἁπάντων γνώμας ἔλαβεν, ἐπιστρέψας αὖθις [h] πρὸς τὸν σύλλογον ἔλεξεν· "Ἡμῖν μέν, ὦ Τύλλε, "τὴν μὲν πατρίδα καταλιπεῖν οὐ δοκεῖ, οὐδ' ἐξερημοῦν "ἱερὰ πατρῷα καὶ προγονικὰς ἑστίας, καὶ τόπον ὃν ἐγγὺς ἐτῶν πεντακοσίων οἱ πατέρες ἡμῶν κατέσχον, καὶ 146 "ταῦτα μὴ πολέμου κατειληφότος ἡμᾶς, μηδ' ἄλλης "θεοπέμπτου συμφορᾶς μηδεμιᾶς· ἓν δὲ κατασκήσασθαι "βουλευτήριον, καὶ μίαν εἶναι τὴν ἄρξουσαν τῆς ἑτέρας πόλιν, οὐκ ἀπαρέσκει. γραφέσθω δὲ καὶ τοῦτο τὸ μέρος "ἐν ταῖς συνθήκαις, εἰ δοκεῖ, καὶ πᾶσα ἀνῃρήσθω πολέμου πρόφασις. ὡς δὲ συνέβησαν ἐπὶ τούτοις, περὶ τῆς μελλούσης τὴν ἡγεμονίαν παραλήψεσθαι πόλεως διεφέροντο, καὶ πολλοὶ ἐλέχθησαν εἰς τοῦτο λόγοι παρ' ἀμφοτέρων, δικαιοῦντος ἑκατέρου τὴν αὑτοῦ πόλιν ἄρχειν τῆς ἑτέρας. ὁ μὲν οὖν Ἀλβανὸς τοιαῦτα προΐσχετο δίκαια· "Ἡμεῖς, "ὦ Τύλλε, καὶ [i] τῆς ἄλλης ἄρχειν ἄξιοί ἐσμεν Ἰταλίας, ὅτι "ἔθνος Ἑλληνικὸν καὶ μέγιστον τῶν κατοικούντων τήνδε τὴν "γῆν ἐθνῶν παρεχόμεθα· τοῦ δὲ Λατίνων ἔθνους, εἰ μηδενὸς "τῶν ἄλλων ἐθνῶν, ἡγεῖσθαι δικαιοῦμεν οὐκ ἄτερ αἰτίας, "ἀλλὰ κατὰ τὸν κοινὸν ἀνθρώπων νόμον, ὃν ἡ φύσις ἔδωκεν "ἅπασι, τῶν ἐκγόνων ἄρχειν τοὺς προγόνους. ὑπὲρ δὲ πάσας τὰς ἄλλας ἀποικίας, αἷς μέχρι τοῦ παρόντος οὐδὲν "ἐγκαλοῦμεν, τῆς ὑμετέρας οἰόμεθα δεῖν πόλεως ἄρχειν, οὐ "πρὸ πολλοῦ τὴν ἀποικίαν εἰς αὐτὴν ἀπεσταλκότες, ὥστε "[k] ἐξίτηλον εἶναι ἤδη τὸ ἀφ' ἡμῶν γένος ὑπὸ χρόνου "παλαιωθέν, ἀλλὰ τῇ τρίτῃ γενεᾷ πρὸ ταύτης. ἐὰν δὲ

ἀναστρέ-

a Ῥωμαίους μὲν οἴμαι *Vat.* b Γενέσθαι μάλιστα ἅπαντας *Vat.* c Si γε malis pro τε ut v. 13. per me licet. ſed obſtare videtur γε in præcedente commate. *Sylb.* d Μεγάλην τε οὖσαν *Vat.* e Vel ἐμφιλοχωρήσετε τοῖς πατρῴοις, vel φιλοχωρήσετε ἐν τοῖς πατρ. ſcribendum puto: quamvis & alibi verbum iſtud φιλοχωρεῖν apud *Dionyſium* ita junctum dativo inveniri ſciam. nam & ibi eodem ſuſpectam modo ſcripturam habeo; præſertim quum & altera illa, quæ præpoſitionem adjicit, apud eum alibi exſtet. *Steph.* f Βεβαίως *Vat.* g Μεταστὰς *Vat.* h Εἰς τὸν *Vat.* i Τῆς μὲν ἄλλης *Vat.* k Malim οὐκ ἐξίτηλον. atque hanc lectionem, ut veram & vulgata commodiorem, in interpretatione amplecti non dubitavi. *Portus.* * Poſt συλλόγου diſtinxiſſe videtur *Portus*: poſt Ἀλβανῶν *Lapus* & *Gelenius*.

a Δεξόμεθα

“ἀναστρέψασα τὰς ἀνθρωπίνας δικαιώσεις ἡ φύσις τὰ νέα τάξῃ τῶν πρεσβυτέρων ἄρχειν, καὶ τὰ ἔκγονα τῶν προγόνων, τότε καὶ ἡμεῖς [a] ἀνεξόμεθα τὴν μητρόπολιν ὑπὸ τῆς ἀποικίας ἀρχομένην ὁρᾶν, πρότερον δὲ οὔ. ἓν μὲν δὴ τοῦτο τὸ δικαίωμα [b] παρεχόμεθα τῆς ἀρχῆς, ἧς οὐκ ἂν ἀποσταίημεν ὑμῖν ἑκόντες. ἕτερον δὲ τοιόνδε· δέξασθε δὲ αὐτὸ μὴ ὡς ἐπὶ διαβολῇ καὶ ὀνειδισμῷ τῷ ὑμετέρῳ λεγόμενον, ἀλλὰ τοῦ ἀναγκαίου ἕνεκα· ὅτι τὸ μὲν Ἀλβανῶν γένος [c] οἷον ἐπὶ τῶν κτισάντων τὴν πόλιν, τοιοῦτον ἕως τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων διαμένει· καὶ οὐκ ἂν ἔχοι τις ἐπιδεῖξαι φῦλον ἀνθρώπων οὐδὲν, ἔξω τοῦ Ἑλληνικοῦ τε καὶ τοῦ Λατίνων, ᾧ τῆς πολιτείας μεταδεδώκαμεν· ὑμεῖς δὲ τὴν ἀκρίβειαν τοῦ παρ' ἑαυτοῖς πολιτεύματος διεφθάρκατε, Τυρρηνούς τε ὑποδεξάμενοι καὶ Σαβίνους, καὶ ἄλλους τινὰς ἀνεστίους καὶ πλανήτας βαρβάρους πάνυ πολλούς· ὥστε ὀλίγον τὸ γνήσιον ὑμῶν ἐστιν ὅσον ἀφ' ἡμῶν [d] ὡρμίαθη, μᾶλλον δὲ πολλοστὸν τοῦ ἐπεισάκτου τε καὶ ἀλλοφύλου. εἰ δὲ ἡμεῖς παραχωρήσαιμεν ὑμῖν τῆς ἀρχῆς, τὸ νόθον ἄρξει τοῦ γνησίου, καὶ τὸ βάρβαρον τοῦ Ἑλληνικοῦ, καὶ τὸ ἐπείσακτον τοῦ αὐθιγενοῦς. οὐδὲ γὰρ ἂν τοῦτο ἔχοιτε εἰπεῖν, ὅτι τὸν μὲν ἔπηλυν ὄχλον οὐδενὸς εἰάκατε εἶναι τῶν κοινῶν κύριον, ἄρχετε δ' αὐτοὶ τῆς πόλεως καὶ κελεύετε οἱ 147 αὐθιγενεῖς· ἀλλὰ καὶ βασιλεῖς ἀποδείκνυτε ξένους, καὶ τῆς βουλῆς τὸ πλεῖστον ὑμῖν ἐκ τῶν ἐπηλύδων, ὧν οὐδὲν ἂν [e] φήσαιτε ἑκόντες ὑπομένειν. τίς γὰρ ἑκουσίως ἄρχεται τῶν κρειττόνων ὑπὸ τοῦ χείρονος; [f] πολλὴ δὴ μανία καὶ κακότης, ἃ δι' ἀνάγκην φαίητ' ἂν ὑμεῖς ὑπομένειν, ταῦτα ἡμᾶς ἑκόντας δέχεσθαι. τελευταῖός μοι λόγος ἐστὶν, ὅτι τῆς Ἀλβανῶν πόλεως οὐδὲν ἔτι [g] παρακινεῖ μέρος τοῦ πολιτεύματος, ὀκτωκαιδεκάτην ἤδη γενεὰν οἰκουμένης, καὶ πάντα ἐν κόσμῳ τὰ συνήθη καὶ πάτρια ἐπιτελούσης· ἡ δ' ὑμετέρα πόλις ἀδιακόσμητός ἐστι καὶ ἀδιάτακτος, ἅτε νεόκτιστος οὖσα καὶ ἐκ πολλῶν [h] συμφορητὸς ἐθνῶν, ἣ μακρῶν δεῖ χρόνων καὶ παθημάτων παντοδαπῶν, ἵνα [i] καταρτυθῇ καὶ παύσηται ταραττομένη καὶ στασιάζουσα, ὥσπερ νῦν. ἅπαντες δ' ἂν [k] εἴποιμεν, ὅτι δεῖ τὰ καθεστηκότα τῶν ταραττομένων, καὶ τὰ πεπειραμένα τῶν ἀδοκιμάστων, καὶ τὰ ὑγιαίνοντα τῶν νοσούντων ἄρχειν· οἷς ὑμεῖς τἀναντία ἀξιοῦντες οὐκ ὀρθῶς ποιεῖτε.”

Τοιαῦτα τοῦ Φουφετίου λέξαντος, παραλαβὼν ὁ Τύλλος τὸν λόγον εἶπε· “Τὸ μὲν ἐκ φύσεως καὶ προγόνων ἀρετῆς δίκαιον, ὦ Φουφέτιε καὶ ὑμεῖς ἄνδρες Ἀλβανοί, κοινὸν ἀμφοτέροις ἡμῖν. [l] τοὺς αὐτοὺς γὰρ εὐχόμεθα προγόνους ἑκάτεροι· ὥστε οὐδὲν δεῖ τούτου χάριν οὔτε πλέον ἡμῶν ἔχειν τοὺς ἑτέρους, οὔτ' ἔλαττον. τὸ δὲ ἄρχειν ἐκ παντὸς τῶν ἀποικιῶν τὰς μητροπόλεις,

Tullus Hoſtilius Rom. REX III.

“natura jure humano inverſo ſtatuat juniores ſenioribus imperare, & poſteros majoribus: tunc nos quoque patiemur conditores coloniæ ſuæ imperio parere; ſed non ante. Atque hoc quidem unum eſt jus, quo freti imperium ad nos pertinere dicimus, quod nunquam ſponte noſtra vobis concedemus. Alterum vero eſt hujuſmodi: hoc autem ita accipite, ut minime putetis a nobis dici quod vos criminis alicujus accuſare & aliquid vobis exprobrare velimus, ſed quia neceſſitas hoc poſtulat. Albanorum genus quale fuit olim dum urbs conderetur, tale etiam uſque ad hanc noſtram ætatem permanet: neque quiſpiam demonſtrare poſſet ullam hominum nationem, præter Græcam & Latinam, cui jus noſtræ civitatis impertiti fuerimus. At vos veſtram illam accuratam reipublicæ adminiſtrandæ rationem corrupiſtis, receptis Hetruſcis & Sabinis, & aliis quibuſdam lare carentibus & permultis barbaris erronibus; ita ut jam parva pars germani noſtri generis apud vos ſuperſit, imo potius multis partibus major ſit numerus adſcititiorum & alienigenarum. Quod ſi nos imperio vobis ceſſerimus, ſpurii germanis, & barbari Græcis, & adſcititii indigenis imperabunt. Neque enim hoc poſſetis dicere, advenarum turbam à reipublicæ adminiſtratione à vobis arceri, vos vero indigenas reipublicæ gubernacula & imperium habere: quinetiam peregrinos reges creatis, & maxima ſenatus veſtri pars ex advenis conſtat, quorum nihil vobis volentibus contigiſſe dicere poteſtis. Quis enim, ſi ſit potentior, ſponte imperium inferioris ferat? Magnæ igitur eſſet dementiæ & ignaviæ, ſi ea, quæ dicitis vos neceſſitate coactos pati, nos ſponte noſtra ferre vellemus. Poſtrema autem ratio, ***qua noſtrum jus tuemur***, hæc eſt: in Albanæ reipublicæ adminiſtratione nihil prorſus adhuc immutatum fuit, licet jam ſit ætas XVIII. ex quo hæc reſpublica ita adminiſtratur; ſed omnes patrii mores ac ritus decore ſervantur. At veſtra reſpublica eſt inornata & inordinata, utpote recens condita & ex colluvie multarum gentium conſtans, cui longo tempore & varia fortuna opus eſt ut componatur, & turbæ & ſeditiones, quæ nunc in ea ſunt, ſedentur. Omnes autem facile fateantur oportere ſedata turbatis, & ſpectata inexploratis, & ſana ægrotis imperare: quare vos qui contra facere conamini, non recte facitis.”

XI ¶ Hæc quum dixiſſet Suffetius, Tullus ejus orationem excipiens, ita eſt loquutus: “Naturæ & majorum jus, ô Suffeti & vos Albani, nobis utriſque eſt commune. utrique enim ex iiſdem majoribus nos eſſe gloriamur: quare non eſt quod propterea alteri noſtrum vel meliore vel deteriore ſint conditione. Quod autem dicitis, oportere omnino colonias ſuorum conditorum imperio parere,

a Δεξόμεθα *Vat.* dein illud ὁρᾶν, quod ſtatim ſequitur, omittit. *b* Παρεχόμενοι τῆς ἀρχῆς *Vat.* *c* Οἷον ἦν ἐπὶ *Vat.* *d* Ὡρμήθη *Vat.* ut ſupra cum alibi, tum p. 48. v. 24. & 38. atque ita legendum eſſe conjecerunt *Sylb.* & *Port.* *e* Φήσητε *Vat.* *f* Πολλὴ δ' ἡ μωρία *Vat.* g Si codex mendo caret, παρακινεῖ idem valet ac παρακινεῖται vel παρεκινήθη, atque vocem activam pro paſſiva poſitam dicemus, quod *Thucydidi* familiare eſt. *Portus.* *h* Συμφορητὴ *Vat.* *i* Ut hic καταρτυθῇ uſurpatur pro *compoſita fuerit*; ſic *Budæus* ex *Plutarcho* affert φρενὸς κατηρτυμένης *mentis compoſitæ*. *Sylb.* Καταρτισθῇ in Cod. *Vat.* *k* Εἴποιεν *Vat.* *l* Aut ἔχειν ſubintelligendum, aut τοῖς αὐτοῖς γὰρ εὐχόμεθα προγόνοις ἑκάτεροι legendum. *Portus.*

a Malim

Tullus Hoſtilius Rom. REX III.

“parere, quaſi hoc ſit lege quadam naturæ neceſſaria conſtitutum, neque verum neque æquum judicamus: multæ enim ſunt gentes, apud quas conditores coloniarum non imperant, ſed parent ſuis colonis. Maximum autem & manifeſtiſſimum hujus rei exemplum eſt ipſa Spartana civitas, quæ non ſolum aliis Græcis, ſed etiam Dorienſibus, unde originem ducit, vult imperare. Sed quid de aliis verba ſunt facienda? Vos enim ipſi, qui miſſa colonia noſtram urbem condidiſtis, Lavinienſium eſtis coloni. Si igitur naturæ lex eſt ut ſuæ coloniæ conditores ipſi imperent, nonne Lavinienſium cauſſa erit potior quam utrorumque noſtrum? Quod igitur attinet ad primum jus, quo nitimini, & quod valde egregiam habet ſpeciem, hæc ſufficiunt. Sed quando, ô Suffeti, utriuſque civitatis vitam examinare & conferre es aggreſſus, aſſerens Albanorum nobilitatem ſemper in eodem ſtatu permanſiſſe, noſtram vero corruptam fuiſſe alienigenarum commerciis; quando etiam dicis æquum non eſſe ut ſpurii germanis, aut advenæ indigenis imperent: * ſcias te vel maxime in hoc ipſo tuæ cauſſæ firmamento errare. nos enim adeo non pudet quod cum quibuſlibet civitatem communicarimus, ut etiam maxime hac re gloriemur; nos tamen hujus præclari facinoris non ſumus auctores, ſed imitati ſumus exemplum Athenienſis reipublicæ, cujus maxima eſt gloria inter Græcos, idque ob hanc ipſam reipublicæ formam, ſi non maxime, at certe non minime. Et rem eam quæ nobis multorum bonorum fuit cauſſa, damnare non poſſumus; neque nos ejus pœnitet quaſi peccarimus. Et apud nos imperat, & reipublicæ conſulit, aliiſque honoribus fruitur, non qui opibus pollet, neque qui longam majorum indigenarum ſeriem poteſt oſtendere, ſed qui his honoribus fuerit dignus: humanam enim nobilitatem in nulla alia re quam in ipſa virtute poſitam cenſemus. Reliqua vero turba eſt civitatis corpus, vim ac robur ad virorum præſtantiſſimorum conſilia exſequenda miniſtrans. Et noſtra civitas ex parva evaſit magna, & ex contemptiſſima vicinis populis formidabilis ob talem humanitatem: huic item inſtituto, quod tu, Suffeti, damnas, Romani acceptum ferunt imperium, de quo nullus cæterorum Latinorum id ſibi vendicans nobiſcum contendit. In armorum enim vi ſita eſt civitatum potentia, hæc autem multorum hominum beneficio comparatur. Urbes vero exiguæ & infrequentes, atque ideo infirmæ, nec alias nec ſeipſas regere poſſunt. In ſumma autem, ego tunc exiſtimo aliorum reipublicæ formas eſſe vituperandas, & propriam laudandam, quum quis poteſt demonſtrare ſuam quidem rempublicam his inſtitutis, quæ profert, fortunatam & amplam eſſe factam: eas vero, quæ vituperantur, eo quod nolint eadem ſequi, infelices eſſe. Sed res noſtræ

“ὡς ἀναγκαῖόν τι φύσεως νόμιμον, οὔτε ἀληθὲς οὔτε δίκαιον ἠξίωτο ὑφ' ἡμῶν· πολλά γέ τοι φῦλά ἐστιν ἀνθρώπων, παρ' οἷς αἱ μητροπόλεις οὐκ ἄρχουσιν ἀλλ' ὑποτάττονται ταῖς ἀποικίαις. μέγιστον δὲ καὶ φανερώτατον τοῦ λόγου τοῦδε παράδειγμα ἡ Σπαρτιατῶν πόλις, οὐ τῶν ἄλλων μόνον ἀξιοῦσα ἄρχειν Ἑλλήνων, ἀλλὰ καὶ τοῦ Δωρικοῦ γένους, ὅθεν ἀπῳκίσθη. καὶ τί δεῖ περὶ τῶν ἄλλων λέγειν; αὐτοὶ γὰρ ὑμεῖς, οἱ τὴν ἡμετέραν πόλιν ἀποικίσαντες, Λαουινιατῶν ἐστε ἄποικοι. εἰ δὴ φύσεώς ἐστι νόμος ἄρχειν τῆς ἀποικίας τὴν μητρόπολιν, οὐκ ἂν φθάνοιεν [a] ἀμφοτέροις ἡμῖν Λαουινιᾶται [b] τὰ δίκαια προστάττοντες; πρὸς μὲν δὴ τὸ πρῶτον ὑμῶν δικαίωμα καὶ πλείστην [c] ἔχων εὐπροσωπίαν, ταῦθ' ἱκανά. [d] ἐπεὶ δὲ καὶ τοὺς βίους τῶν πόλεων ἀντιπαρεξετάζειν ἀλλήλοις ἐπιχειρεῖς, ὦ Φουφέτιε, λέγων ὅτι τὸ μὲν Ἀλβανῶν εὐγενὲς ὅμοιον ἀεὶ διαμένει, τὸ δ' ἡμέτερον ἐξέφθαρται ταῖς ἐπιμιξίαις τοῦ ἀλλοφύλου, καὶ οὐκ ἠξίους ἄρχειν τῶν γνησίων τοὺς νόθους, οὐδὲ τῶν αὐθιγενῶν τοὺς ἐπήλυδας, μάθε καὶ μετὰ τοῦτο ἁμαρτάνων μάλιστα τὸ δικαίωμα. ἡμεῖς γὰρ τοσοῦτον δέομεν αἰσχύνεσθαι κοινὴν ἀναδείξαντες τὴν πόλιν τοῖς βουλομένοις, ὥστε καὶ σεμνυνόμεθα ἐπὶ τούτῳ μάλιστα τῷ ἔργῳ, οὐκ αὐτοὶ τοῦ ζήλου τοῦδε ἄρξαντες, 148 παρὰ δὲ τῆς Ἀθηναίων πόλεως τὸ παράδειγμα λαβόντες, ἧς μέγιστον κλέος ἐν Ἕλλησίν ἐστι, καὶ διὰ τοῦτο οὐχ ἥκιστα, εἰ μὴ μάλιστα, τὸ πολίτευμα. καὶ τὸ πρᾶγμα ἡμῖν πολλῶν γενόμενον ἀγαθῶν αἴτιον, οὔτ' ἐπίμεμψιν οὔτε μεταμέλειαν ὡς ἡμαρτηκόσι φέρει· ἄρχει τε καὶ βουλεύει καὶ τὰς ἄλλας τιμὰς καρποῦται παρ' ἡμῖν οὐχ ὁ πολλὰ χρήματα κεκτημένος, οὐδὲ ὁ πολλοὺς πατέρας ἐπιχωρίους [e] ἀποδεῖξαι δυνάμενος, ἀλλ' ὅστις ἂν ᾖ τούτων τῶν τιμῶν ἄξιος. οὐ γὰρ ἐν ἄλλῳ τινὶ τὴν ἀνθρωπίνην εὐγένειαν ὑπάρχειν νομίζομεν, ἀλλ' ἐν ἀρετῇ. ὁ δὲ ἄλλος ὄχλος σῶμα τῆς πόλεώς ἐστιν, ἰσχὺν καὶ δύναμιν τοῖς βουλευθεῖσιν ὑπὸ τῶν κρατίστων παρεχόμενος. μεγάλη τε ἡμῶν ἡ πόλις ἐκ μικρᾶς, καὶ φοβερὰ τοῖς περιοίκοις ἐξ εὐκαταφρονήτου διὰ ταύτην τὴν φιλανθρωπίαν γέγονε· τῆς τε ἡγεμονίας, ὑπὲρ ἧς τῶν ἄλλων Λατίνων οὐδεὶς ἀντιποιεῖται πρὸς ἡμᾶς, τοῦτο Ῥωμαίοις τὸ πολίτευμα ἦρξεν, οὗ σὺ κατηγορεῖς, ὦ Φουφέτιε. ἐν ἰσχύϊ γὰρ ὅπλων κεῖται τὸ τῶν πόλεων κράτος, αὕτη δ' ἐκ πολλῶν σωμάτων γίνεται. ταῖς δὲ μικραῖς καὶ ὀλιγανθρώποις, καὶ διὰ τοῦτο ἀσθενέσιν, οὐκ ἔστιν ἄρχειν ἑτέρων, ἀλλ' οὐδὲ αὐτῶν ἄρχειν. καθόλου δ' ἔγωγε τόθ' ὑπολαμβάνω δεῖν διασύρειν τὰς ἑτέρων πολιτείας, καὶ τὴν ἰδίαν ἐπαινεῖν, ὅταν τις ἔχῃ δεῖξαι τὴν μὲν ἑαυτοῦ πόλιν [f] ἐκ τοῦ ταῦτα ἐπιτηδεύειν, ἅ φησιν, εὐδαίμονα καὶ μεγάλην οὖσαν· τὰς δὲ διαβαλλομένας, διὰ τὸ μὴ ταῦτα προαιρεῖσθαι, κακοδαιμονούσας. τὰ δ' ἡμέτερα πράγματα

a Malim ἀμφοτέρους ἡμᾶς. *Port.* *b* Τὰ δίκαια τέλλοντες reſcribi jubet *Stephanus* (adſentiente *Caſaubono*) contenditque τὰ δίκαια τέλλειν interpretandum eſſe *jura reddere*, vel potius (ut *Virgilius* loquitur) *jura dare*. Huic lectioni favet *Lapi* Verſio. *c* Ἔχων ſcribendum, & ad δικαίωμα referendum. *Portus.* *d* Ἐπειδὴ δὲ *Vat.* *e* Ἐπιδεῖξαι *Vat.* *f* Id eſt, τούτοις τοῖς ἐπιτηδεύμασιν. nam paullo infra dicit τούτοις τοῖς πολιτεύμασιν. *Portus.* * Diſce te etiam hoc jure maxime aberrare. *Lapus.* Diſce quantum hîc quoque tua te fallit opinio. *Gelen.*

“πράγματα οὐχ οὕτως ἔχει· ἀλλ’ ἡ μὲν ὑμετέρα πόλις, ἀπὸ μείζονος αὐχήματος ἀρξαμένη καὶ πλειόνων ἀφορμῶν τυχοῦσα, εἰς ἐλάττονα οἶκον συνῆκται· ἡμεῖς δὲ μικρὰς τὰς πρώτας ἀρχὰς λαβόντες, οὐ πολλῷ χρόνῳ μεγίστην τῶν πλησιοχώρων πόλεων τὴν Ῥώμην πεποιήκαμεν τούτοις τοῖς πολιτεύμασιν, ὧν σὺ κατηγορεῖς, χρώμενοι. τὸ δὲ στασιάζον ἡμῶν, ἐπεὶ καὶ τοῦτο δι’ αἰτίας εἶχες, ὦ Φουφέτιε, οὐκ ἐπὶ διαφθορᾷ καὶ ἐλαττώσει τῶν κοινῶν, ἀλλ’ ἐπὶ σωτηρίᾳ καὶ αὐξήσει γίνεται, φιλοτιμούμεθα γὰρ οἱ νεώτεροι πρὸς τοὺς πρεσβυτέρους, [a] καὶ οἱ ἔποικοι πρὸς τοὺς ἐπικαλεσαμένους, πότεροι πλείονα [b] ποιήσωμεν τὸ κοινὸν ἀγαθά. ἵνα δὲ συντεμὼν εἴπω, τοῖς μέλλουσιν ἑτέρων ἄρξειν δύο προσεῖναι δεῖ ταῦτα, τὴν ἐν τῷ πολέμῳ ἰσχὺν καὶ τὴν ἐν τῷ βουλεύεσθαι φρόνησιν· ἃ περὶ ἡμᾶς ἐστιν ἀμφότερα. καὶ ὅτι οὐ κενὸς ὁ κόμπος, ἡ παντὸς λόγου κρείττων πεῖρα ἡμῖν μαρτυρεῖ. τοσαύτην γοῦν μεγέθει καὶ δυνάμει πόλιν οὐχ οἷόν τε ἦν γενέσθαι τρίτῃ
149 γενεᾷ μετὰ τὸν οἰκισμόν, εἰ μὴ τό, τε ἀνδρεῖον ἐπερίττευεν αὐτῇ καὶ τὸ φρόνιμον. ἱκαναὶ δὲ τεκμηριῶσαι τὸ κράτος αὐτῆς πολλαὶ πόλεις ἐκ τοῦ Λατίνων οὖσαι γένους, καὶ τὴν κτίσιν ἀφ’ ὑμῶν ἔχουσαι, αἳ τὴν ὑμετέραν ὑπεριδοῦσαι πόλιν, ἡμῖν προσκεχωρήκασι, καὶ ὑπὸ Ῥωμαίων ἄρχεσθαι μᾶλλον ἀξιοῦσιν ἢ ὑπὸ Ἀλβανῶν· ὡς ἡμῶν μὲν ἀμφότερα ἱκανῶν ὄντων τούς τε φίλους εὖ ποιεῖν, καὶ τοὺς ἐχθροὺς κακῶς· ὑμῶν δ’ οὐδ’ ἕτερα. πολλὰ εἶχον ἔτι καὶ ἰσχυρά, ὦ Φουφέτιε, πρὸς τὰς δικαιώσεις, ἃς σὺ παρέσχες, λέγειν· μάταιον δὲ ὁρῶν τὸν λόγον, καὶ ἐν ἴσῳ τὰ πολλὰ [c] τοῖς σοῖς λόγοις ἐλεγχθησόμενα, πρὸς ἀντιπάλους ὄντας ὑμᾶς [d] τοὺς δικαίους κριτὰς παύομαι λέγων. ἕνα δὲ ὑπολαμβάνω κράτιστον εἶναι καὶ μόνον ἡμῶν τὰ νείκη [e] δυνάσθαι διακρῖναι τρόπον, ᾧ πολλοὶ βάρβαροί τε καὶ Ἕλληνες εἰς ἔχθη καταστάντες, οἱ μὲν ὑπὲρ ἡγεμονίας οἱ δὲ ὑπὲρ ἀμφισβητησίμου γῆς, ἐχρήσαντο. τοῦτον εἰπὼν ἔτι, παύσομαι· εἰ ποιησαίμεθα μέρει τινὶ τῆς ἑαυτῶν στρατιᾶς ἑκάτεροι τὸν ἀγῶνα, εἰς ὀλίγιστόν τι πλῆθος ἀνδρῶν συναγαγόντες τὴν τοῦ πολέμου τύχην· ἐξ ὁποτέρας δ’ ἂν πόλεως οἱ κρατήσαντες τῶν ἀντιπάλων γένωνται, ταύτῃ συγχωρήσαιμεν ἄρχειν τῆς ἑτέρας. ὁπόσα γὰρ μὴ [f] διαιρεῖται ὑπὸ λόγου, ταῦτα ὑπὸ τῶν ὅπλων κρίνεται.

[g] Τὰ μὲν λεχθέντα περὶ τῆς ἡγεμονίας τῶν πόλεων δικαιώματα ὑπ’ ἀμφοτέρων τῶν στρατηγῶν, τοιάδε ἦν· τέλος δὲ τοῖς λόγοις αὐτῶν ἠκολούθησεν οἷον ὁ Ῥωμαῖος ὑπετίθετο. οἱ γὰρ ἐν τῷ συλλόγῳ παρόντες Ἀλβανῶν τε καὶ Ῥωμαίων, ταχεῖαν ἀπαλλαγὴν τοῦ πολέμου ποιήσασθαι ζητοῦντες, ὅπλοις τὸ νεῖκος ἔγνωσαν διελεῖν. συγχωρηθέντος δὲ καὶ

Tullus Hoſtilius Rom. REX III.

“non ſic ſe habent: nam veſtra civitas ex ſublimiori faſtigio & amplioribus opibus in exiguum domicilium eſt contracta: at nos orſi à tenuibus primordiis, non longo tempore, Romam fecimus maximam omnium urbium finitimarum, hiſce inſtitutis uſi quæ tu reprehendis. Seditiones vero noſtræ, quia & has nobis objicis, ô Suffeti, non ad perniciem vel diminutionem, ſed ad ſalutem & incrementa reipublicæ faciunt. Contendimus enim nos juniores cum ſenioribus, & advenæ cum indigenis, utri majora beneficia in rempublicam conferant. Et, ut paucis rem expediam, iis, qui aliorum imperium ſunt habituri, hæc duo adeſſe oportet, in bello vires & in conſiliis prudentiam; quæ utraque in nobis ſunt. hoc autem non eſſe inanem jactationem, ipſa experientia, quæ omni oratione eſt præſtantior, nobis eſt teſtis. Certe ad tantam amplitudinem & potentiam noſtra reſpublica intra tertiam ab urbe condita ætatem excreſcere non potuiſſet, niſi & eximia fortitudo & prudentia in ea fuiſſet. Multæ autem Latinæ gentis civitates, veſtræ coloniæ, magnæ ipſius potentiæ fidem facere poſſunt. ſiquidem contempta veſtra civitate ſe nobis, defectione à vobis facta, junxerunt, & Romanorum quam Albanorum imperio parere maluerunt: quia videbant nos utrumque poſſe, & amicos beneficiis & hoſtes maleficiis afficere; at vos neutrum poſſe. Multa præterea eaque valida argumenta, Suffeti, adverſus rationes quas ad juris tui defenſionem attuliſti, poſſem afferre. Sed quum videam eſſe verba inania, & magna ex parte æque facile atque tua confutari poſſe, finem dicendi faciam apud vos adverſarios noſtros, qui eſtis æqui judices. Unam vero & ſolam omnium optimam rationem, quæ noſtras controverſias dirimat, eſſe puto, qua etiam multi & barbari & Græci uſi ſunt, alii quidem de principatu, alii vero de agro controverſo animis inimicis contendentes. Hanc ubi indicaro, finem dicendi faciam. Suadeo igitur ut utrique cum parte aliqua exercitus noſtri certamen ineamus, hominum numero in minimum contracto, quibus belli fortuna committatur; & utrius urbis cives victoriam de hoſtibus reportarint, illorum civitati imperium in alteram concedamus. Quæ enim oratione dirimi non poſſunt, de his decerni ſolet armis.

XII. ¶ Atque hæc ſunt argumenta, quæ prolata fuerunt ab utroque imperatore, ut uterque probaret imperium ad ſuam civitatem jure pertinere. Tandem tamen in Romani imperatoris ſententiam omnes iverunt. Qui enim de Albanis & Romanis in illo concilio intererant, quod ſe cito illius belli moleſtiis liberari cuperent, controverſiam armis dirimendam eſſe cenſuerunt. Hac autem de re quum

inter

a Καὶ οἱ ἄποικοι πρὸς τοὺς καλεσαμένους *Vat.* Ἐποίκους *advenas*, qui Romam habitandi gratia migrarunt; τοὺς ἐπικαλεσαμένους periphraſtice *indigenas Romanos*, qui *advenas* Romam vocarant. *Portus.* b Si ποιήσομεν malis indicative, facile aſſentiar. *Sylb.* c *Dionyſium* ſcripſiſſe τοῖς ὀλίγοις, non τοῖς σοῖς λόγοις, perſuaſum habeo. *Steph.* d Τοῦ δικαίου κριτὰς *Vat.* Fortaſſe legendum καὶ τοῦ δικαίου κριτάς. niſi fortaſſe καὶ οὐ δικαίους κριτὰς verior lectio ſit: adverſarii enim magis ex affectu quam ex jure litem decernunt, ſi judicium eis permittatur. *Sylb.* Hanc lectionem amplectendam eſſe cenſet *Portus*, niſi illos τοὺς δικαίους κριτὰς ironice pronunciaſſe exiſtimandus ſit *Dionyſius.* e Pro δυνάσθαι ſenſus requirit potius δυνάμενον ſeu δυνατόν. *Sylb.* f Διαιρεῖται *Vat.* quod aptius viſum eſt *Sylburgio*, niſi ante μὴ inſerere vel ſubaudire malis ἄν. g Τὰ μὲν δὴ *Vat.*

a Et

Tullus Hoſtilius Rom. REX III.

inter eos conveniret, de numero eorum qui eſſent certaturi diſceptabatur: quia non idem uterque imperator ſentiebat. Tullus enim minimo hominum numero belli totius fortunam committendam eſſe cenſebat, ita ut unus Albanorum præſtantiſſimus cum uno Romanorum fortiſſimo prœlio ſingulari decerneret: & ipſe ad dimicandum pro patria paratus erat, provocans Albanum ducem ad parem virtutis æmulationem, & declarans præclara eſſe certamina quæ imperatores pro principatu & potentatu ſuſcipiunt, non ſolum ſi viros fortes ſuperent, ſed etiam ſi ipſi à viris fortibus ſuperentur, & recenſens multa imperatorum atque regum exempla, qui reipublicæ cauſſa caput periculis objectarant, quod indignum putarent ſibi quidem maximos honores deferri, minimum vero bellicarum moleſtiarum à ſe ſuſcipi. Albanus vero judicabat recte ab eo dictum, utrique civitati paucorum periculo controverſiam eſſe dirimendam; ſed de ſingulari certamine non aſſentiebatur *Romano*: quia, dicebat, ipſis quidem imperatoribus, quum ſibi potentiam quærunt præclarum & neceſſarium eſſe certamen quod inter ſe de principatu ſuſcipiunt; ipſis vero civitatibus, quum de principatu inter ſe contendunt, prœlium ſingulare non ſolum eſſe periculoſum, ſed etiam turpe, tam victoribus quam victis. Quare ſuadebat ut tres viri ex utraque civitate lecti in omnium & Albanorum & Romanorum conſpectu dimicarent. Ajebat enim hunc numerum aptiſſimum eſſe ad omnem rei controverſiam dirimendam; quod principium, medium, & finem in ſe contineat. Quum igitur Romani & Albani in hanc ſententiam iviſſent, & concilium dimiſſum eſt, & utrique in ſua caſtra ſe receperunt.

XIII. ¶ Deinde utrique imperatores, exercitu ad concionem vocato, narrarunt quid in eo colloquio actum fuiſſet, & quibus conditionibus ſe pacem facturos promiſiſſent. Quum autem uterque exercitus magno conſenſu conditiones fœderis, de quibus inter imperatores convenerat, approbaſſet & ratas feciſſet, mira illius honoris cupiditas & centuriones & milites invaſit, multis admodum cupientibus hujus pugnæ palmam referre, & non verbis tantum ad id adſpirantibus, ſed etiam re ipſa præ gloriæ cupiditate ſeſe ad eam dimicationem offerentibus; ita ut eorum duces non ſine magna difficultate potuerint dignoſcere quinam eſſent ad eam rem omnium aptiſſimi. Siquis enim erat aut majorum nobilitate clarus, aut corporis robore excellens, aut manu ſtrenuus, aut aliqua alia re aut facinore audaci inſignis, ſe primum in illorum trium numerum referri volebat. Sed Albanorum dux iſtam ambitioſam contentionem, quæ in utroque exercitu longius ſerpebat, compreſſit: animadvertens divinam providentiam, multo ante præſciam certaminis inter has duas civitates futuri, eos qui pro ipſis eſſent periclitaturi paraſſe ex familiis minime obſcuris, & viros bellicis rebus præſtan-

τούτου, περὶ δὲ τοῦ πλήθους τῶν ἀγωνιουμένων ζήτησις ἐγένετο, οὐ τὴν αὐτὴν ἑκατέρου τῶν στρατηγῶν διάνοιαν ἀποδεικνυμένου. Τύλλος μὲν γὰρ ἐβούλετο [a] ἐλαχίστοις σώμασι γενέσθαι τὴν τοῦ πολέμου κρίσιν, ἑνὸς Ἀλβανῶν τοῦ λαμπροτάτου πρὸς ἕνα Ῥωμαίων τὸν ἄριστον [b] μονομαχήσοντος· καὶ πρόθυμος ἦν αὐτὸς ὑπὲρ τῆς ἑαυτοῦ πατρίδος [c] διαγωνίσασθαι, προκαλούμενος εἰς τὴν ὁμοίαν φιλοτιμίαν τὸν Ἀλβανόν, καλοὺς ἀποφαίνων τοῖς ἀνειληφόσι τὰς τῶν στρατοπέδων ἡγεμονίας τοὺς ὑπὲρ ἀρχῆς καὶ δυναστείας ἀγῶνας, οὐ μόνον ἐὰν νικήσωσιν ἀγαθοὺς ἄνδρας, ἀλλὰ κἂν αὐτοὶ κρατηθῶσιν ὑπ' ἀγαθῶν· καὶ διεξιὼν ὅσοι στρατηγοὶ καὶ βασιλεῖς τὰς ἑαυτῶν ψυχὰς προεκινδύνευσαν τῶν κοινῶν παρέχον, δεινὸν ἡγούμενοι τῶν μὲν τιμῶν πλέον αὐτοὶ φέρεσθαι, τῶν δὲ πολέμων ἔλαττον. ὁ δὲ Ἀλβανὸς τὸ μὲν ὀλίγοις σώμασι κινδυνεύειν τὰς πόλεις ὀρθῶς ἐνόμιζεν εἰρῆσθαι, περὶ δὲ τῆς ἑνὶ πρὸς ἕνα μάχης διεφέρετο, λέγων ὅτι τοῖς μὲν ἡγουμένοις τῶν στρατοπέδων, ὅταν ἰδίαν κατασκευάζωνται δυναστείαν, καλὸς καὶ ἀναγκαῖός 150 ἐστιν ὁ [d] περὶ τῆς ἀρχῆς πρὸς ἀλλήλους ἀγών, ταῖς δὲ πόλεσιν αὐταῖς, ἐπειδὰν περὶ τῶν πρωτείων διαφέρωνται πρὸς ἀλλήλας, οὐ μόνον σφαλερὸς ἀλλὰ καὶ αἰσχρὸς ὁ διὰ μονομαχίας κίνδυνος, ἐάν τε τῆς κρείττονος λάβωνται τύχης, ἐάν τε τῆς χείρονος. τρεῖς δὲ ἄνδρας ἐπιλέκτους ἀφ' ἑκατέρας πόλεως συνεβούλευεν ὑπὸ τὴν ἁπάντων ὄψιν Ἀλβανῶν τε καὶ Ῥωμαίων διαγωνίσασθαι. ἐπιτηδειότατον γὰρ εἶναι τόνδε τὸν ἀριθμὸν εἰς πᾶσαν ἀμφισβητουμένου πράγματος διαίρεσιν, ἀρχήν τε καὶ [e] μέσα καὶ τελευτὴν ἔχοντα [f] ἐν αὐτῷ. ταύτῃ προσθεμένων τῇ γνώμῃ Ῥωμαίων τε καὶ Ἀλβανῶν, ὅ, τε σύλλογος διελύθη, καὶ ἐπὶ τοὺς ἰδίους ἀπῄεσαν ἑκάτεροι χάρακας.

Ἔπειτα καλέσαντες εἰς ἐκκλησίαν τὰς δυνάμεις ἀμφοτέρας οἱ στρατηγοί, διεξῆλθον ἅ τε διελέχθησαν αὐτοὶ πρὸς ἀλλήλους, καὶ ἐφ' οἷς συνέθεντο καταλῦσαι τὸν πόλεμον. ἐπικυρωσάντων δὲ τῶν στρατευμάτων ἀμφοτέρων κατὰ πολλὴν εὐδόκησιν τὰς τῶν στρατηγῶν ὁμολογίας, θαυμαστὴ μετὰ τοῦτο κατεῖχε φιλοτιμία καὶ λοχαγοὺς καὶ στρατιώτας, πολλῶν πάνυ προθυμουμένων ἐξενέγκασθαι τὰ τῆς μάχης ἀριστεῖα, καὶ οὐ λόγῳ σπουδαζόντων μόνον, ἀλλὰ καὶ ἔργῳ φιλοτιμίας ἀποδεικνυμένων· ὥστε χαλεπὴν γενέσθαι τοῖς ἡγεμόσιν αὐτῶν τὴν τῶν ἐπιτηδειοτάτων διάγνωσιν. εἰ γάρ τις ἦν ἢ πατέρων ἐπιφανείᾳ λαμπρός, ἢ σώματος ῥώμῃ διαπρεπής, ἢ πράξει τῇ κατὰ χεῖρα γενναῖος, ἢ κατ' ἄλλην τινὰ τύχην ἢ τόλμαν ἐπίσημος, αὐτὸν ἠξίου τάττειν πρῶτον ἐν τοῖς τρισί. ταύτην ἐπὶ πολὺ χωροῦσαν ἐν ἀμφοτέροις τοῖς στρατεύμασι τὴν φιλοτιμίαν ὁ τῶν Ἀλβανῶν ἔπαυσε στρατηγός, ἐνθυμηθεὶς ὅτι [g] θεία πρόνοια, ἐκ πολλοῦ προορωμένη τὸν μέλλοντα συμβήσεσθαι ταῖς πόλεσιν ἀγῶνα, τοὺς προκινδυνεύσοντας [h] αὐτῶν κατεσκεύασε γενέσθαι οἴκων τε οὐκ ἀφανῶν, καὶ τὰ πολέμια ἀγαθούς, ὀφθῆναί

a Ἐν ἐλαχίστοις Vat. b Μονομαχήσοντος Vat. c Ἀγωνίσασθαι Vat. d Ὑπὲρ τῆς ἀρχῆς Vat. e Malim ſingulari numero μέσον cum utroque interprete. *Sylb.* f Ἐν ἑαυτῷ Vat. g Θεία τις πρόνοια Vat. h Ὑπὲρ αὐτῶν Vat.

ὀφθῆναί τε καλλίστους, [a] καὶ οὔτε γενέσεως τοῖς πολλοῖς μετειληφότας, ἀλλὰ σπανίου καὶ θαυμαστῆς διὰ τὸ παράδοξον. Ὁρατίῳ γάρ τινι Ῥωμαίῳ, καὶ [b] Κορατίῳ τὸ γένος Ἀλβανῷ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἐνεγγύησε θυγατέρας διδύμους [c] Σεκίνιος Ἀλβανός. τούτοις ἀμφοτέροις αἱ γυναῖκες ἐγκύμονες ἅμα γενόμεναι, τὰς πρωτοτόκους ἐκφέρουσι γονὰς ἄρρενα βρέφη, τρίδυμα καὶ αὐτά· ἃ οἱ γειναμένοι, πρὸς οἰωνοῦ λαβόντες ἀγαθοῦ καὶ πόλει καὶ οἴκῳ τῷ σφετέρῳ, τρέφουσιν ἅπαντα καὶ τελειοῦσι· θεὸς δ' αὐτοῖς, ὥσπερ κατ' ἀρχὰς ἔφην, δίδωσι κάλλος τε καὶ ῥώμην, καὶ δὴ καὶ ψυχῆς γενναιότητα μηδενὸς τῶν ἄριστα πεφυκότων χείροσι γενέσθαι. τούτοις ἔγνω τοῖς ἀνδράσιν ὁ Φουφέτιος ἐπιτρέπειν τὸν ὑπὲρ τῆς
151 ἡγεμονίας ἀγῶνα· καὶ [d] προσκαλεσάμενος εἰς λόγους τὸν βασιλέα τῶν Ῥωμαίων, λέγει πρὸς αὐτόν· "Θεός τις ἔοικεν, ὦ Τύλλε, προνοούμενος τῶν πόλεων ἑκατέρας, ἐν ἄλλοις τε πολλοῖς [e] καὶ δὴ κατὰ τόνδε τὸν ἀγῶνα φανερὰν τὴν εὔνοιαν πεποιῆσθαι. τὸ γὰρ εὑρεθῆναι τοὺς ἀγωνιουμένους ὑπὲρ πάντων γένει τε μηδενὸς χείρονας καὶ τὰ πολέμια ἀγαθούς, ὀφθῆναί τε καλλίστους, πρὸς δὲ τούτοις ἐξ ἑνὸς πεφυκότας πατρός, καὶ ὑπὸ μιᾶς γεγεννημένους μητρός, καὶ τὸ θαυμασιώτατον, ἐν μιᾷ προελθόντας εἰς φῶς [f] ἡμέρᾳ, παρ' ὑμῖν μὲν Ὁρατίους, παρ' ἡμῖν δὲ Κορατίους, θαυμαστῇ τινι καὶ θείᾳ παντάπασιν ἔοικεν εὐεργεσίᾳ. τί οὖν οὐ δεχόμεθα τὴν τοσαύτην τοῦ δαιμονίου πρόνοιαν, καὶ παρακαλοῦμεν ἐπὶ τὸν ὑπὲρ τῆς ἡγεμονίας ἀγῶνα τοὺς τριδύμους ἀδελφοὺς ἑκατέρους; τάτε γὰρ ἄλλα ὅσα ἐν τοῖς ἄριστα μαχησομένοις βουλοίμεθα ἂν εἶναι, [g] καὶ τούτοις ἔνεστι τοῖς ἀνδράσι· καὶ τὸ μὴ προλιπεῖν τοὺς παραστάτας κάμνοντας, τούτοις μᾶλλον ὑπάρξει, ἀδελφοῖς οὖσι, παρ' οὕς τινας ἄλλους Ῥωμαίων τε καὶ Ἀλβανῶν· ἥ τε φιλοτιμία τῶν ἄλλων νέων, χαλεπὴ λυθῆναι δι' ἑτέρου τινὸς οὖσα τρόπου, ταχεῖαν ἕξει κρίσιν. τεκμαίρομαι γάρ τινας [h] καὶ παρ' ὑμῖν πολλοὺς εἶναι τοὺς ἀντιποιουμένους ἀρετῆς, ὥσπερ καὶ παρ' Ἀλβανοῖς· οὓς εἰ διδάσκοιμεν ὅτι θεία τις ἔφθασε τύχη τὰς ἀνθρωπίνας σπουδάς, αὐτὴ παραγαγοῦσα τοὺς ἐξ ἴσου τὸν ὑπὲρ τῆς πόλεως ἀγῶνα ποιησομένους, οὐ χαλεπῶς πείσομεν. οὐ γὰρ ἀρετῇ λείπεσθαι δόξουσι τριδύμων ἀδελφῶν, ἀλλὰ φύσεως εὐκληρίᾳ καὶ τύχης ἰσορρόπου πρὸς τὸ ἀντίπαλον ἐπιτηδειότητι.

Τοσαῦτα τοῦ Φουφετίου λέξαντος, καὶ πάντων τὴν γνώμην ἐπαινεσάντων· ἔτυχον δὲ Ῥωμαίων τε καὶ Ἀλβανῶν οἱ κράτιστοι παρόντες ἀμφοτέροις· μακρὸν ἐπισχὼν ὁ Τύλλος λέγει· "Τὰ μὲν ἄλλα ὀρθῶς ἐπιλελογίσθαι μοι δοκεῖς, ὦ Φουφέτιε· θαυμαστὴ γάρ τις ἡ τὴν οὐδέποτε συμβᾶσαν [i] ὁμοιογένειαν, ἐν ἀμφοτέραις ταῖς πόλεσιν ἐπὶ τῆς ἡμετέρας γενεᾶς ἐξενέγκασα τύχη· ἓν δ'

Tullus Hostilius Rom. REX III

tes, & forma eximia præditos, & natalibus non vulgaribus, ſed raris, & admirandis ob rei novitatem. Sequinius enim Albanus gemellas filias, alteram Horatio cuidam Romano, alteram Curiatio qui erat genere Albanus, eodem tempore deſponderat. Horum amborum uxores gravidæ ſimul factæ primo partu prolem maſculam ediderunt, eamque trigeminam, quam ipſi parentes, ut augurium felix & patriæ & ſuæ familiæ oblatum, educaverunt totam, donec adoleſceret. Deus vero (ut dixi initio) dedit illis & formam & robur, quinetiam animi generoſitatem, ita ut nullis optimæ indolis *juvenibus* eſſent inferiores. Quare Suffetius ſtatuit his viris certamen pro patriæ principatu committere; & vocatum ad colloquium Romanorum regem ita eſt alloquutus : "¶ Deus aliquis, Tulle, XIV
utriuſque civitatis curam gerens, cum in multis aliis rebus tum etiam in hoc ipſo certamine ſuam in nos benevolentiam patefeciſſe videtur. Nam quod inventi fuerint, qui pro rerum ſumma decernant, viri genere nemini ſecundi, & bello egregii, & forma præſtantiſſima præditi, præterea eodem patre eademque matre geniti, & (quod maxime eſt admirandum) eodem die in lucem editi, apud vos Horatii, apud nos Curiatii; hoc certe admirandum quoddam & divinum beneficium omnino videtur. Quin igitur complectimur hanc tantam divini numinis providentiam, & utrique trigeminos fratres ad certamen de principatu ſubeundum adhortamur? quæcunque enim alia in hominibus fortiſſime dimicaturis deſideraremus, hæc etiam inſunt in his viris; & hoc commodum præterea ineſt, quod hi potiſſimum, quum ſint fratres, non tam facile in ipſa dimicatione laborantes propugnatores deſerent, quam alii Romani & Albani facerent: & æmulatio illa reliquorum juvenum, quam alia ratione ſedare eſt difficile, ocius ſedabitur. Conjicio enim apud vos etiam multos eſſe qui virtutem ſibi vendicent, ut & apud Albanos: quos ſi docuerimus quomodo divina quædam fortuna humana ſtudia prævenerit, quæ viros ex æquo pro ſua quoſque patria dimicaturos obtulerit, non difficile *ut quieſcant* perſuadebimus. neque enim putabunt ſe virtute inferiores eſſe trigeminis fratribus, ſed quadam felici naturæ forte & fortuna apte admodum certamen contra hoſtes æquante.

¶ His à Suffetio dictis, eaque ſententia ab omnibus collaudata (Romanorum autem & Albanorum præſtantiſſimi quique cum utriſque aderant) aliquantum cunctatus Tullus ita eſt loquutus : "Cætera quidem, Suffeti, mihi videris recte excogitaſſe; admiranda enim eſt quædam fortuna, quæ generis ſimilitudinem nunquam ante viſam in utraque noſtra civitate hoc noſtro ſeculo protulit. At unum illud XV

a Καὶ οὔτε γενέσεως ὁμοίας τοῖς πολλοῖς *Vat.* quo modo legendum eſſe dudum monuit *H. Steph.* *b* Κουρατίῳ malit *Portus.* Κουρατίῳ legendum, vel vulgatum Κορατίῳ retinendum juxta *Sigonium*; qui *Curatios* malit apud *Livium*, præſertim quod in *Codd. MSS.* ſic ſcriptum repererit, & non *Curiatios.* *c* Σεκοίνιος vel Σεκύνιος legiſſe viſi ſunt *Lapus* & *Gelenius.* Malim Σικίνιος cum *Cod. Vat.* *d* Προσκαλεσάμενος placuit *Gelenio.* *e* Malim καὶ geminata, καὶ δὲ καὶ, ut alibi ſæpiſſime. *Vet.* *f* Ἡμέρᾳ γενόμενοι *Vat.* *g* Κἂν τούτοις *Vat.* *h* Καὶ παρ' ὑμῖν ἴσχειν μὲν πολλοὺς εἶναι τῶν ἀντιποιουμένων *Vat.* *i* Ὁμογένειαν *Gelenius* verterat *ſimilitudinem generis.* ſed γένεσιν hîc ſignificari manifeſtum ex v. 1. *Sylb.*

Tullus Hoſtilius Rom. REX III.

"illud mihi videris ignorare, quod illos juvenes valde remorabitur *& ad certamen minus alacres reddet*, ſi ab ipſis petamus ut inter ſe confligant. Horatiorum enim noſtrorum mater eſt veſtrorum Curiatiorum matertera, & ipſi juvenes in ambarum mulierum ſinu nutriti fuerunt, atque inter ipſos mutua charitas & amor, non ſecus ac inter proprios *& germanos* fratres, intercedit. Vide igitur ne forte impium ſit his arma tradere, & eos ad mutuam cædem invitare: præſertim quum ſint fratres, & ſimul educati. Illud enim cognatorum piaculum, ſi coacti fuerint ſe mutuis vulneribus conficere ac polluere, in nos qui eos coëgerimus jure optimo redundabit. Cui reſpondet Suffetius: "Neque me latet, Tulle, illorum adoleſcentum cognatio, neque ſtatui eos cogere ut cum ſuis conſobrinis dimicent, niſi ipſi ultro certamen ſubire voluerint: ſed quum primum mihi hoc conſilium in mentem venit, ſtatim Curiatiis Albanis accerſitis, ipſe ſolus ipſorum animos pertentavi, an ultro certamen iſtud ſubire vellent. qui quum incredibili quadam & admiranda alacritate meam orationem admiſiſſent, tum demum ego meum conſilium aperire & in medium proferre decrevi, & ut idem tu quoque facias, ſuadeo: &, accerſitis ad te trigeminis, qui apud vos ſunt, quænam ſit eorum voluntas explores. Si igitur illi quoque lubenter ultro ſe pro patria periculis offerre voluerint, id beneficium accipias: quod ſi illi hoc recuſarint, nullam ipſis afferas neceſſitatem. Auguror tamen de illis idem quod de noſtris. Si enim tales ſunt quales accepimus, paucis *nimirum* optimæ indolis ſimiles, & re bellica præſtantes (gloria enim eorum virtutis ad noſtras aures pervenit) ſumma animi alacritate & nemine cogente pro patria dimicare non recuſabunt."

XVI. ¶ Tullus eam admonitionem non eſt aſpernatus: ſed, factis decem dierum induciis, per quos deliberaret, & cognita Horatiorum voluntate reſpondere poſſet, in urbem eſt reverſus. Sequentibus autem diebus conſultatione cum optimatibus habita, poſtquam majori parti viſum eſt Suffetii conditiones *& admonitionem* admittere, accerſivit trigeminos fratres, atque ita eos eſt alloquutus: "Horatii, Suffetius quum veniſſet mecum in colloquium, in poſtremo concilio in caſtris habito, dixit divina providentia factum ut tres viri fortes ad certaminis periculum pro utraque civitate ſubeundum jam parati eſſent, quibus neque alios generoſiores neque magis idoneos reperire poſſemus: ex Albanis quidem Curiatii, ex Romanis vero vos ipſi. Atque hac re cognita, *dixit*, ſe illud primum perſcrutatum eſſe, an vellent veſtri conſobrini patriæ ſua corpora donare: quare, quum eos ad decernendum de ſumma

"ἀγνοεῖν ἔοικας, ὃ πολὺν παρέξει τοῖς νεανίσκοις ὄκνον, ἐὰν ἀξιῶμεν αὐτοὺς ἀλλήλοις χωρεῖν διὰ μάχης. ἡ γὰρ Ὁρατίων μήτηρ τῶν ἡμετέρων, ἀδελφὴ τῆς Κορατίων μητρός ἐστι τῶν Ἀλβανῶν, καὶ τέθραπται τὰ μειράκια ἐν τοῖς ἀμφοτέρων τῶν γυναικῶν κόλποις, ἀσπάζονταί τ᾽ ἀλλήλους καὶ φιλοῦσιν οὐχ ἧττον [a] ἢ τοὺς ἑαυτῶν ἀδελφούς. ὅρα δὴ μή ποτε οὐχ ὅσιον ᾖ τούτοις ἀναδιδόναι τὰ ὅπλα, καὶ καλεῖν αὐτοὺς ἐπὶ τὸν κατ᾽ ἀλλήλων φόνον, ἀδελφοὺς καὶ συντρόφους ὄντας. τὸ γὰρ ἐμφύλιον ἄγος, ἐὰν ἀναγκασθῶσιν ἀλλήλους μιαιφονεῖν, [b] εἰς ἡμᾶς τοὺς ἀναγκάζοντας δικαίως ἐλεύσεται. λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ Φουφέτιος· "Οὐδ᾽ ἐμὲ λέληθεν, ὦ Τύλλε, τὸ συγγενὲς τῶν μειρακίων, οὐδ᾽ ὡς ἀναγκάσων αὐτοὺς τοῖς ἀνεψιοῖς διὰ μάχης χωρεῖν, 152
εἰ μὴ βουληθεῖεν αὐτοὶ τὸν ἀγῶνα ὑπομεῖναι, παρεσκευασάμην· ἀλλ᾽ ἐπειδὴ τάχιστα ἐπὶ νοῦν ἦλθέ μοι τόδε τὸ βούλευμα, τοὺς Ἀλβανοὺς Κορατίους μεταπεμψάμενος, αὐτὸς [c] ἐπ᾽ ἐμαυτοῦ διάπειραν ἔλαβον εἰ βουλομένοις αὐτοῖς ἐστιν ὁ ἀγών· δεξαμένων δ᾽ αὐτῶν τὸν λόγον ἀπίστῳ τινὶ καὶ θαυμαστῇ προθυμίᾳ, τότε ἀνακαλύπτειν ἔγνων τὸ [d] βούλημα καὶ φέρειν εἰς μέσον· σοί τε [e] αὐτῷ τοῦτο ὑποτίθεμαι ποιεῖν, καλέσαντι τοὺς παρ᾽ ὑμῖν τριδύμους, πεῖραν αὐτῶν τῆς γνώμης ποιήσασθαι. ἐὰν μὲν οὖν ἑκόντες συνεπιδιδῶσι κἀκεῖνοι τὰ σώματα προκινδυνεῦσαι τῆς ἑαυτῶν πατρίδος, δέχου τὴν χάριν· ἐὰν δὲ ἀναδύωνται, μηδεμίαν [f] αὐτὸς προσφέρε ἀνάγκην. μαντεύομαι δὲ καὶ περὶ ἐκείνων οἷα καὶ περὶ τῶν ἡμετέρων. [g] εἰ οὖν εἰσιν οἵους ἀκούομεν, ὀλίγοις τοῖς ἄριστα πεφυκόσιν ὅμοιοι, καὶ τὰ πολέμια ἀγαθοί· κλέος γὰρ αὐτῶν καὶ πρὸς ἡμᾶς ἐλήλυθε τῆς ἀρετῆς· προθυμότατα ἂν δέξοιντο τὸν ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἀγῶνα καὶ μηδενὸς ἀναγκάσαντος."

Δέχεται τὴν παραίνεσιν ὁ Τύλλος, καὶ δεχημέρους ποιησάμενος ἀνοχάς, ἐν αἷς βουλεύσεταί τε καὶ μαθὼν τὴν διάνοιαν τῶν Ὁρατίων ἀποκρινεῖται, [h] παρῆν εἰς τὴν πόλιν. ταῖς δ᾽ ἑξῆς ἡμέραις βουλευσάμενος ἅμα τοῖς ἀρίστοις, ἐπειδὴ τοῖς πλείστοις ἔδοξε δέχεσθαι τὰς Φουφετίου προκλήσεις, μεταπέμπεται τοὺς τριδύμους ἀδελφούς, καὶ λέγει πρὸς αὐτούς· "Ἄνδρες Ὁράτιοι, [i] Φουφέτιος εἰς λόγους ἐλθὼν ἐμοὶ τὴν τελευταίαν ἐπὶ στρατοπέδου σύνοδον, ἔφη τοὺς προκινδυνεύσοντας ὑπὲρ ἑκατέρας πόλεως τρεῖς ἄνδρας [k] ἀγαθοὺς κατὰ θείαν γεγενῆσθαι πρόνοιαν, ὧν οὐκ ἂν εὕροιμεν ἑτέρους οὔτε γενναιοτέρους οὔτε ἐπιτηδειοτέρους· Ἀλβανῶν μὲν, Κορατίους· Ῥωμαίων δὲ, ὑμᾶς. τοῦτό τε καταμαθών, αὐτὸς ἐξητακέναι πρῶτον εἰ βουλομένοις ἐστὶ τοῖς ἀνεψιοῖς ὑμῶν ἐπιδοῦναι τὰ σώματα τῇ πατρίδι· μαθὼν δὲ αὐτοὺς ἀναδεχομένους τὸν ὑπὲρ ἁπάντων "ἀγῶνα

a Ἤ ποτε τοὺς ἑαυτῶν ἀνεψιοὺς *Vat.* b Εἰς ἡμᾶς ἐλεύσεται τοὺς ἀναγκάζοντας *Vat.* c Hic quoque poſita ἐπὶ pro ὑπὸ. *Sylb.* d Βούλημα accipiendum hîc pro γνώμη ſeu διάνοια, quibus duobus vocabulis utitur paullo poſt v. 19. & 36. vel legendum βούλευμα ut paullo ante v. 17. *Sylb.* e Illud αὐτῷ retineri poteſt, & αὐτὸ pro eodem reponi. *Sylb.* f Si αὐτοῖς malis pro αὐτὸς, per me licet. *Sylb.* g Εἴπερ εἰσὶ *Vat.* h Vocabulum παρῆν deerat in *Ed. Steph.* repoſuit *Sylburgius* ex *Codd. Ven.* & *Rom.* quibus conſentit *Vat.* ut & *Lapi* Verſio. i Φουφέτιος ὁ Ἀλβανὸς εἰς λόγους συνελθὼν *Vat.* k Sicut p. 144. v. 51. de iiſdem dictum fuit τὰ πολέμια ἀγαθοὺς, ita & hîc ſcriptum fuiſſe credibile eſt. *Steph.*

Tullus Hoſtilius Rom. REX III.

“ἀγῶνα καὶ πολλὴν προθυμίαν, θαρρῶν εἰς μέσον ἐκ-
“φέρει ἤδη τὸν λόγον, ἠξίου τε καὶ ἐμὲ πεῖραν ὑμῶν λα-
“βεῖν, πότερον βούλεσθε προκινδυνεῦσαι τῆς πατρί-
“δος ὁμόσε χωρήσαντες Κορατίοις, ἢ παραχωρεῖτε
“τῆς φιλοτιμίας ταύτης ἑτέροις. ἐγὼ δὲ ἀρετῆς μὲν
“ἕνεκα καὶ τῆς κατὰ χεῖρα γενναιότητος, ἣν οὐ λαν-
“θάνουσαν ἔχετε, πάντων μάλιστα δεξομένους ὑμᾶς τὸν
“ὑπὲρ τῶν ἀριστείων κίνδυνον ἄρασθαι, ἐπιεικῶς ὑπέ-
“λαβον· δεδοικὼς δὲ μὴ τὸ πρὸς Ἀλβανοὺς τριδύ-
“μους συγγενὲς ἐμπόδιον ὑμῖν γένηται τῆς προθυμίας,
“χρόνον ᾐτησάμην εἰς βουλὴν, [a] ἀνακωχὰς δεχημέρους
“ποιησάμενος· ὡς δὲ ἀφικόμην δεῦρο, τὴν βουλὴν
153 “συνεκάλεσα, καὶ προὔθηκα περὶ τοῦ πράγματος
“ἐν κοινῷ σκοπεῖν· δόξαν δὲ ταῖς πλείοσι γνώμαις,
“εἰ μὲν ἑκόντες [b] ἀναδέχεσθε τὸν ἀγῶνα καλὸν ὄντα καὶ
“προσήκοντα ὑμῖν, ὃν ἐγὼ πρόθυμος ἤμην μόνος
“ὑπὲρ ἁπάντων διαγωνίσασθαι, ἐπαινεῖν τε καὶ δέχε-
“σθαι τὴν χάριν ὑμῶν· εἰ δὲ τὸ συγγενὲς ἐντρεπό-
“μενοι μίασμα, [c] οὐ γὰρ δὴ κακὴν ψυχὴν ὁμολογοῦν-
“τες εἶ), τοὺς ἔξω τοῦ γένους ἀξιώσετε καλεῖν, μηδε-
“μίαν ὑμῖν ἀνάγκην προσφέρειν· [d] ταῦτα τῆς βουλῆς
“ψηφισαμένης, καὶ οὔτε πρὸς ὀργὴν δεξομένης εἰ δι'
“ὄκνου τὸ ἔργον λάβοιτε, οὔτε μικρὰν χάριν εἰσομένης
“ὑμῖν εἰ τιμιωτέραν [e] ἡγήσαισθε τῆς συγγενείας τὴν πα-
“τρίδα, τυγχάνοιτε εὖ βουλευσάμενοι. Ὡς δὴ ταῦτ'
ἤκουσαν οἱ νεανίαι, μεταναστάντες ἑτέρωσε καὶ διαλε-
χθέντες ὀλίγα πρὸς ἀλλήλους, προσέρχονται πάλιν ἀπο-
κρινούμενοι, καὶ λέγει ὑπὲρ ἁπάντων ὁ πρεσβύτατος
τοιάδε· “Εἰ μὲν ἐλευθέροις ἡμῖν οὖσι καὶ μόνοις κυ-
“ρίοις τῆς ἰδίας γνώμης ἐξουσίαν παρεῖχες, ὦ Τύλλε,
“βουλεύσασθαι περὶ τοῦ πρὸς τοὺς ἀνεψιοὺς ἀγῶνος,
“οὐθὲν ἔτι [f] μελλήσαντες ἀπεκρινάμεθα ἄν σοι τοὺς ἑαυ-
“τῶν διαλογισμούς· ἐπειδὴ δὲ περίεστιν ἡμῖν ὁ πατὴρ,
“οὗ χωρὶς οὐδὲ τἀλάχιστα λέγειν ἢ πράττειν ἀξιοῦμεν,
“αἰτούμεθά σε ὀλίγον ἀναδέξασθαι χρόνον τὴν ἀπό-
“κρισιν ἡμῶν, ἕως τῷ πατρὶ διαλεχθῶμεν. ἐπαινέ-
σαντος δὲ τοῦ Τύλλου τὴν εὐσέβειαν αὐτῶν, καὶ κε-
λεύσαντος οὕτω ποιεῖν, ἀπῄεσαν ὡς τὸν πατέρα. δη-
λώσαντες δὲ αὐτῷ τὰς προκλήσεις τοῦ Φουφετίου, καὶ
οὓς ὁ Τύλλος διελέχθη λόγους, καὶ τελευταίαν τὴν
ἑαυτῶν ἀπόκρισιν, ἠξίουν εἰπεῖν ἥντινα γνώμην αὐ-
τὸς ἔχει. ὁ δὲ ὑπολαβὼν, “Ἀλλ' εὐσεβὲς μὲν, ἔφη,
“πρᾶγμα ποιεῖτε, ὦ παῖδες, τῷ πατρὶ ζῶντες, καὶ

“rerum paratos vidiſſet, magna animi alacri-
“tate & confidentia, tum demum ſuum con-
“ſilium in medium protuliſſe, & me rogaſſe
“ut explorarem quiſnam ſit veſter animus,
“utrum pro patria cum Curiatiis dimicantes
“periclitari, an iſtum honorem aliis conce-
“dere velitis. Equidem illi ego modeſte re-
“ſpondi, vos, tum quia forti animo tum
“quia manu ſtrenui eſtis (quod certe nemi-
“nem latet) ſumma animi cum alacritate præ-
“ter cæteros omnes pro honore & gloria pe-
“riculum ſubituros: ſed veritus ne arctior
“cognatio, quæ vobis cum trigeminis Alba-
“nis intercedit, veſtram alacritatem impedi-
“ret, tempus ad deliberandum poſtulavi, fa-
“ctis decem dierum induciis. Et ſimul atque
“huc veni, ſenatum coëgi, & rem in medio
“propoſui, ut ab omnibus diſpiceretur.
“Quum autem major ſenatus pars decreve-
“rit, ut, ſi lubenti animo certamen honeſtum
“vobiſque conſentaneum ſuſceperitis, ad
“quod pro omnibus ſubeundum ego ſolus
“paratus eram, vos collaudemus, veſtrumque
“beneficium accipiamus: ſin vero, cognatio-
“nis piaculum veriti, hoc recuſaritis (nec
“enim ex ignavia, alieni generis *propugnato-*
“*res* vocandos cenſueritis) ut nullam vobis
“neceſſitatem afferamus. Quum (*inquam*) ſe-
“natus hoc decreverit, neque iniquo animo
“ſit laturus, ſi hanc provinciam gravate ſuſ-
“ceperitis, neque parvam gratiam vobis ſit
“habiturus, ſi recto conſilio inito patriam
“veſtram cognationi prætuleritis, veſtrum
“eſt jam deliberare quidnam facturi ſitis.

XVII.

¶ Juvenes his auditis alio ſeceſſerunt, & poſt breve colloquium redierunt ut reſponſum darent; & pro omnibus is qui natu erat maximus ita eſt loquutus: “Si, Tulle, liberi &
“noſtri juris eſſemus, ac nobis poteſtatem fe-
“ciſſes conſultandi de certamine cum conſo-
“brinis ineundo, nulla interpoſita mora re-
“ſpondiſſemus tibi quænam ſit noſtra volun-
“tas: ſed quando nobis pater eſt ſuperſtes,
“ſine quo nihil ne minimum quidem aut di-
“cere aut facere nobis licere putamus, roga-
“mus te ut paulliſper noſtrum exſpectes re-
“ſponſum, donec cum patre hac de re aga-
“mus. Laudata à Tullo eorum pietate, & juſſis illis ita facere, ad patrem iverunt. Poſtquam autem declararunt quid Suffetius propoſuiſſet, & verba quæ Tullus fecerat, & tandem ſuam reſponſionem, eum rogarunt ut diceret ſuam hac de re ſententiam. Ille vero excepta eorum oratione, “Rem piam (inquit) ô filii
“facitis, qui ad patris voluntatem vivatis,
“neque

a Ἀνοχὰς *Vat.* Atticum ἀνακωχὰς pro ἀνοχὰς *Dionyſium* uſurpaſſe exiſtimat *Sylb.* *b* Ἀναδέχοισθε *Vat.* *c* Quæ ſequuntur uſque ad μηδεμίαν deſiderantur in *Ed. Steph.* atque addita ſunt ex *Codd. Rom.* & *Ven.* in quibus *F. Urſinus* pro κακὴν conjicit legendum κακοί. ſed ne ſic quidem ſtructuræ numerus expletur; niſi poſt μίασμα inſeratur verbum ἀναδύεσθε, quo utitur pag. 146. v. 26. *Lapus* vertit; *ſin autem cognationis inquinamentum veriti* (*non enim oportet timidi animi judicium apparere*) *alios potius extra genus veſtrum vocandos cenſetis, neque nos ullam vobis pugnæ neceſſitatem afferamus.* quaſi legerit, εἰ δὲ τὸ συγγενὲς ἐντρεπόμενοι μίασμα (οὐ γὰρ οὐδένα δειλῆς ψυχῆς ἔλεγχον φανῆναι δεῖ) ἄλλους τινὰς τῶν ἔξω γένους κλητέον οἴεσθε, μηδεμ. *Sylb.* Sic lego, εἰ δὲ τὸ συγγενὲς ἐντρεπόμενοι μίασμα τοῦτο ἀναδύεσθε, μηδεμίαν &c. ita enim ſupra loquitur *Dionyſius*, ἐὰν δὲ ἀναδύωνται, μηδεμίαν αὐτοῖς προσφέρειν ἀνάγκην. *Porius.* Si ἐντρεπόμενοι in ἐντρέπεσθε mutetur, nihil adjiciendum poſt μίασμα: at ſi retineatur, vel ἀναδύεσθε addendum; vel parentheſi includenda hæc tantum verba, οὐ γὰρ δὴ κακὴν (vel potius κακοί) ψυχὴν ὁμολογοῦντες εἶναι. perinde enim erit ac ſi dictum eſſet, εἰ δὲ, ὅτι τὸ συγγενὲς ἐντρέπεσθε μίασμα, τοὺς ἔξω γένους ἀξ. *Steph.* Cum *Codd. Ven.* & *Rom.* in omnibus conſentit *Vat.* niſi quod κακοί habeat pro κακὴν. *d* Epanalepſis hic eſt ob longius hyperbaton, mutato inchoatæ ſtructuræ caſu: quales apud *Pauſaniam* notatæ ſunt p. 487. v. 23. *Sylb.* *e* Ἡγήσησθε *Vat.* Ἡγήσασθε in *Ed. Steph.* nulla poſt τὴν πατρίδα diſtinctiois nota poſita, quo modo & *Lapum* legiſſe indicat hæc ejus verſio; *neque parum vobis gratiæ habiturus, ſi vos recte decernentes, pluris patriam quam cognationem æſtimare contigerit.* ἡγήσαισθε autem malui quam ἡγήσεσθε, quia eodem modo & tempore præcedit λάβοιτε. *Sylb.* Senſus hujuſmodi lectionem flagitat, ὑμῖν τιμιωτέραν ἡγήσασθε τῆς συγγενείας τὴν πατρίδα, εὖ βουλευσάμενοι, ὑμέτερόν ἐστι νῦν τί ποιήσετε βουλεύειν, vel εἰ τιμιωτέραν ἡγησάμενοι τῆς συγγενείας τὴν πατρίδα τυγχάνοιτε εὖ βουλευσάμενοι, ὑμέτερόν ἐστι &c. *f* Διαμελλήσαντες *Vat.*

Tullus Hoſtilius Rom. REX III.

"neque quidquam ſine meo conſenſu faciatis: * ſed jam tempus eſt ut & vos ipſi "veſtram in tanto negotio prudentiam declaretis. Fingite igitur me jam fato "functum, & declarate mihi quidnam conſultantes de veſtris rebus patris conſilio "deſtituti facere ſtatueritis? Tunc maximus natu ei reſpondit; "Suſciperemus, mi pater, "hoc certamen pro principatu, & ſuſtinere"mus quidvis ferre quod deo videretur. mal"lemus enim mori quam vivere præter tuam "& majorum noſtrorum dignitatem. Cogna"tionem autem, quæ nobis cum conſobrinis "intercedit, non nos priores ſolvemus: ſed "quia à fortuna fuerit diſſoluta, hoc æquo "animo feremus. Si enim Curiatii honeſta"tem cognationi anteponunt, certe ne Ho"ratii quidem genus virtuti præferent. Pater igitur, cognita eorum voluntate, lætitia perfuſus, & ſublatis in cœlum manibus, magnam ſe diis gratiam habere dixit, quod ſibi liberos egregios & fortes dediſſent. Deinde accipiens ſingulos, & ſuaviſſimis amplexibus ac oſculis amiciſſimis datis: "Habetis, inquit, meam quoque ſententiam, ô "filii boni: & reverſi Tullo tam pium & "tam honeſtum reſponſum referte. Illi igitur læti patris adhortatione abierunt, & quum ad regem acceſſiſſent certamen ſuſceperunt. Rex vero, convocato ſenatu, juvenes prolixiore oratione collaudavit; & legatos ad Albanum miſit, qui ſignificarent, Romanos eam conditionem admittere, & præbere Horatios ut de principatu certarent.

XVIII. *Trigeminorum pugna.*

¶ Nunc, quia præſens argumentum poſtulat ut accurate ipſum etiam pugnæ modum deſcribam, utque diligenter narrem caſus, qui in hac ſubſequuti ſunt, tragicis ſimiles, hæc ſingula pro virili percenſere conabor. Quum enim tempus veniſſet, quo pactorum conditiones ad finem perducendæ erant, omnes Romanorum copiæ prodierunt: poſtea vero prodierunt & ipſi juvenes patrios deos precati, & cum ipſo rege incedebant, eoſque tota urbana multitudo ſummis laudibus in cœlum efferebat, & eorum capita floribus conſpergebat. jam autem & Albanorum copiæ exierant. Tum caſtris non longe à ſe invicem poſitis, medium campum, qui Romani & Albani agri fines dividit, ubi etiam antea utrique caſtra metati fuerant, pugnæ deſtinarunt. Ac primum quidem mactatis victimis, jurarunt † ſuper eas ardentes ſe in fortuna acquieturos, quamcunque ex eo prœlio conſobrinorum utraque civitas retuliſſet, & fœdera conſtanter ſervaturos, & neque ſe neque poſteros ſuos ullam fraudem ipſis facturos. Rebus vero divinis rite peractis, utrique ‡ poſitis armis prodierunt ex caſtris pugnæ ſpectatores futuri, relicto ipſis certaturis medio ſpatio trium quatuorve ſtadiorum: nec multo poſt dux Albanorum produxit Curiatios, & Romanorum rex Horatios, elegantiſſime armatos, & reliquis

"οὐδὲν ἄνευ τῆς ἐμῆς γνώμης διαπραττόμενοι· καιρὸς δὲ "καὶ ὑμᾶς αὐτοὺς ἤδη περὶ ὑμῶν τά γε τηλικαῦτα φαίνε"σθαι φρονοῦντας. ὑπολαβόντες οὖν τὸ ἐμὸν ἤδη τέλος "ἔχειν βίον, φανερὸν ποιήσατέ μοι, τί δή ποτ' ἂν αὐτοὶ "προείλεσθε πράττειν, ἄνευ τοῦ πατρὸς περὶ τῶν ἰδίων βου"λευσάμενοι; ἀποκρίνεται πρὸς αὐτὸν ὁ πρεσβύτατος τοιάδε· "Εδεξάμεθα, ὦ πάτερ, τὸν ὑπὲρ τῆς ἡγεμονίας ἀ"γῶνα, καὶ πάσχειν ὑπεμείναμεν ὅ,τι ἂν δοκῇ τῷ δαιμονίῳ. "τεθνάναι γὰρ ἂν βουλοίμεθα μᾶλλον ἢ ζῆν ἀνάξιοι γενόμενοι "σοῦ τε καὶ τῶν προγόνων. τὸ δὲ πρὸς τοὺς ἀνεψιοὺς συγγενὲς "οὐχ ἡμεῖς πρότεροι λύσομεν, ἀλλ' ὡς ὑπὸ τῆς τύχης "διαλελυμένον στέρξομεν. εἰ γὰρ Κορατίοις ἔλαττον κρίνεται "τοῦ καλοῦ τὸ συγγενές, οὐδὲ Ὁρατίοις τιμιώτερον φανήσεται "τὸ γένος τῆς ἀρετῆς. ὁ δὲ πατὴρ ὡς ἔμαθε τὴν διάνοιαν αὐτῶν, περιχαρὴς γενόμενος καὶ τὰς χεῖρας ἀνασχὼν εἰς τὸν οὐρανόν, πολλὰς ἔφη χάριτας εἰδέναι τοῖς θεοῖς, ὅτι παῖδας ἔδωκαν αὐτῷ γενέσθαι καλοὺς καὶ ἀγαθούς· ἔπειτα περιλαβὼν ἕκαστον αὐτῶν, καὶ τὰς ἡδίστας ἀποδοὺς ἀσπασμῶν τε καὶ 154 φιλημάτων φιλοφροσύνας, "Ἔχετε, ἔφη, καὶ τὴν ἐμὴν γνώ"μην, ὦ παῖδες ἀγαθοί· καὶ πορευθέντες ἀποκρίνασθε Τύλ"λῳ τήν τ' εὐσεβῆ καὶ καλὴν ἀπόκρισιν. οἱ μὲν δὴ χαίροντες ἐπὶ τῇ παρακελεύσει τοῦ πατρὸς ἀπῄεσαν, καὶ προσελθόντες τῷ βασιλεῖ ἀναδέχονται τὸν ἀγῶνα. κἀκεῖνος συγκαλέσας τὴν βουλήν, καὶ πολλοὺς ἐπαίνους τῶν νεανίσκων διαθέμενος, ἀποστέλλει πρέσβεις πρὸς τὸν Ἀλβανόν, τοὺς δηλώσοντας ὅτι δέχονται Ῥωμαῖοι τὴν αἵρεσιν, καὶ παρέχονται τοὺς Ὁρατίους διαγωνιουμένους ὑπὲρ τῆς ἀρχῆς.

Ἀπαιτούσης δὲ τῆς ὑποθέσεως καὶ τὸν τρόπον διεξελθεῖν τῆς μάχης ἀκριβῶς, καὶ τὰ μετὰ ταύτην γενόμενα πάθη θεατρικαῖς ἐοικότα περιπετείαις μὴ ῥαθύμως διελθεῖν, πειράσομαι καὶ περὶ τούτων [a] ἑκάστων, ὡς ἐμὴ δύναμις, εἰπεῖν. ἐπειδὴ γὰρ ὁ χρόνος ἧκεν ἐν ᾧ τέλος ἔδει λαβεῖν τὰς ὁμολογίας, ἐξῄεσαν μὲν αἱ τῶν Ῥωμαίων δυνάμεις πανστρατιᾷ, ἐξῄεσαν δὲ μετὰ ταῦθ' οἱ νεανίσκοι τοῖς πατρῴοις θεοῖς εὐξάμενοι, καὶ [b] προῆγον ἅμα τῷ βασιλεῖ, κατευφημούμενοί τε ὑπὸ παντὸς τοῦ κατὰ τὴν πόλιν ὄχλου, καὶ παττόμενοι τὰς κεφαλὰς ἄνθεσιν· ἤδη δὲ [c] καὶ τῶν Ἀλβανῶν ἐξεληλύθει στρατιά. ἐπεὶ δὲ κατεστρατοπεδεύσαντο πλησίον ἀλλήλων, μεταίχμιον ποιησάμενοι τὸν διείργοντα τὴν Ῥωμαίων ἀπὸ τῆς Ἀλβανῶν ὅρον, ἔνθα καὶ πρότερον εἶχον ἑκάτεροι τοὺς χάρακας, πρῶτον μὲν [d] ἱερὰ θύσαντες ὤμοσαν ἐπὶ τῶν ἐμπύρων, στέρξειν τὴν τύχην ἣν ἂν ἐκ τῆς μάχης τῶν ἀνεψιῶν ἑκατέρα πόλις ἐξενέγκηται, καὶ φυλάξειν τὰς ὁμολογίας βεβαίους, μηδένα προσάγοντες αὐταῖς δόλον αὐτοί τε καὶ γένος τὸ ἐξ αὐτῶν. ἐπεὶ δὲ τὰ πρὸς [e] τοὺς" θεοὺς διεπράξαντο ὅσια, θέμενοι τὰ ὅπλα προῆγον ἐκ τοῦ χάρακος ἀμφότεροι θεαταὶ τῆς μάχης ἐσόμενοι, τριῶν ἢ τεττάρων σταδίων τὸ μεταξὺ χωρίον τοῖς ἀγωνισομένοις καταλιπόντες· καὶ μετ' οὐ πολὺ παρῆν τοὺς Κορατίους ὁ τῶν Ἀλβανῶν στρατηγὸς ἄγων, καὶ τοὺς Ὁρατίους ὁ τῶν Ῥωμαίων βασιλεύς, ὡπλισμένους τε κάλλιστα καὶ τὸν

ἄλλον

a Ἐπ' ἀκριβείας ἑκάστων *Vat.* *b* Προσῆγον *Vat.* *c* Καὶ ἡ τῶν *Vat.* *d* Eundem hîc eſſe errorem puto, quem antea ex quodam loco ſuſtuli *Euſebii* auctoritate adjutus, vocis ἱερὰ videlicet pro ἱερεῖα poſitæ. *Steph.* *e* Deeſt *Vat.* * Tempus autem jam eſt vos etiam de vobis in talibus non inconſultos videri. *Lapus.* † *Lapus* vertit *ſuper ignes* jurarunt. *Gelenius* autem *ſuper ardentes focos*: ſed ἔμπυρα *Heſychio* dicuntur τὰ καιόμενα ἱερά. ‡ Reddi poteſt, *utrique armati prod.* &c. Vide *Annot.* ad p. 85. *Thucyd.*

a Περι

ἄλλον ἔχοντας κόσμον οἷον ἄνθρωποι λαμβάνουσιν ἐπὶ θανάτῳ. γενόμενοι δὲ σύνεγγυς ἀλλήλων, τὰ μὲν ξίφη τοῖς ὑπασπισταῖς παρέδωκαν, προσδραμόντες δὲ [a] περιέβαλον ἀλλήλους κλαίοντες, καὶ τοῖς ἡδίστοις ὀνόμασιν ἀνακαλοῦντες, [b] ὥστε εἰς δάκρυα προσπεσεῖν ἅπαντας, καὶ πολλὴν ἀστοργίαν κατηγορεῖν σφῶν τε αὐτῶν καὶ τῶν ἡγεμόνων, ὅτι παρὸν ἄλλοις τισὶ [c] καὶ σώμασι κρῖναι τὴν μάχην, εἰς ἐμφύλιον αἷμα καὶ συγγενικὸν ἄγος τὸν ὑπὲρ τῶν πόλεων ἀγῶνα κατέκλεισαν. παυσάμενοι δὲ τῶν ἀσπασμῶν οἱ νεανίσκοι, καὶ τὰ ξίφη παρὰ τῶν ὑπασπιστῶν 155 λαβόντες, ἀναχωρησάντων τῶν πέλας, ἐτάξαντό τε καθ' ἡλικίαν, καὶ συνήεσαν ὁμόσε. Τέως μὲν οὖν ἡσυχία καὶ σιγὴ κατεῖχεν ἀμφοτέρας τὰς δυνάμεις· ἔπειτα ἀναβοήσεις τε ἀθρόαι παρ' ἀμφοτέρων αὐτῶν ἐγίνοντο, καὶ παρακελεύσεις τοῖς μαχομένοις ἐναλλὰξ, εὐχαί τε καὶ οἰμωγαὶ, καὶ παντὸς ἄλλου πάθους ἐναγωνίου φωναὶ συνεχεῖς, αἱ μὲν πρὸς τὰ δρώμενά τε καὶ ὁρώμενα ὑφ' ἑκατέρων, αἱ δὲ πρὸς τὰ μέλλοντά τε καὶ ὑποπτευόμενα· καὶ τὴν πλείω τὰ εἰκαζόμενα [d] τε καὶ δρώμενα τῶν γινομένων. ἥ τε γὰρ ὄψις ἐκ πολλοῦ διαστήματος γινομένη πολὺ τὸ ἀσαφὲς εἶχε, καὶ τὸ πρὸς τοὺς οἰκείους ἀγωνιστὰς ἑκάστοις συμπαθὲς ἐπὶ τὸ βουλόμενον [e] ἐλάμβανε τὰ πρασσόμενα· αἵ τε συνεχεῖς τῶν μαχομένων ἐπεμβάσεις καὶ ὑπαναχωρήσεις, καὶ εἰς τὸν ἀντίπαλον αὖθις ἀντιμεταστάσεις πολλαὶ καὶ [f] ἀντίστροφοι γινόμεναι τὸ ἀκριβὲς τῆς γνώμης ἀφῃροῦντο, καὶ ταῦτα ἐπὶ πολὺν ἐγίνετο χρόνον. ῥώμην τε γὰρ τοῦ σώματος ἔτυχον ὁμοίαν ἔχοντες ἑκάτεροι, καὶ τὸ γενναῖον τῆς ψυχῆς ἰσόρροπον, ὅπλοις τε καλλίστοις ἐσκεπασμένοι τὰ σώματα, καὶ γυμνὸν οὐδὲν ἀπολιπόντες μέρος ὅ,τι καὶ τρωθὲν ὀξεῖαν ἔμελλεν οἴσειν τὴν τελευτήν. ὥστε πολλοὶ Ῥωμαίων τε καὶ Ἀλβανῶν ἐκ τοῦ [g] φιλονεικεῖν τε καὶ συμπαθεῖν τοῖς σφετέροις, ἔλαθον αὑτοὺς [h] τοῦ τῶν κινδυνευόντων μεταλαμβάνοντες πάθους, [i] ἀγωνισταί τε μᾶλλον ἐβούλοντο ἢ θεαταὶ τῶν δρωμένων γεγονέναι. ὀψὲ δ' οὖν ποτε ὁ πρεσβύτατος τῶν Ἀλβανῶν τῷ πρὸς αὐτὸν ἀντιτεταγμένῳ συμπλέκεται παίων τε καὶ παιόμενος ἄλλας ἐπ' ἄλλαις πληγαῖς, καί πως τυγχάνει τοῦ Ῥωμαίου διὰ [k] τοῦ βουβῶνος ἐνέγκας τὸ ξίφος. ὁ δὲ τοῖς τε ἄλλοις τραύμασι κεκαρωμένος ἤδη, καὶ τὴν τελευταίαν πληγὴν θανατηφόρον ἔχων, ὑπολυθέντων τῶν μελῶν καταρρυεὶς ἀποθνήσκει. ὡς δὲ τοῦτ' εἶδον οἱ θεαταὶ τῆς μάχης, ἅμα πάντες ἀνεβόησαν, Ἀλβανοὶ μὲν, ὡς νικῶντες ἤδη· Ῥωμαῖοι δ', ὡς κρατούμενοι. τοὺς γὰρ δὴ σφετέρους δύο [l] τρισὶν Ἀλβανοῖς εὐκατεργάστους ὑπελάμβανον γενήσεσθαι.

ornatos ornamentis quæ ſolent geſtare homines morti deſtinati. Quum autem propius utrique acceſſiſſent, gladios ſuis armigeris tradiderunt, & accurrentes ſe invicem complexi ſunt flentes & ſuaviſſimis appellationibus ſe ſalutantes, ita ut omnes in lachrymas prorumperent, & ſuam ſuorumque ducum nimiam immanitatem incuſarent; quod quum potuiſſent per alios homines pugnam illam decernere, eo rem redegiſſent, ut conſanguinei & cognati non ſine piaculo pro utraque civitate inter ſe dimicare cogerentur. Quum autem juvenes illi ſeſe mutuo ſalutandi finem feciſſent, & gladios à ſuis armigeris accepiſſent, & omnes qui eos circumſtabant retro ceſſiſſent, aciem pro cujuſque ætate inſtruxerunt, atque ita demum concurrunt. Tullus Hoſtilius Rom. REX III.

XIX. ¶ Hactenus igitur quies & ſilentium in utroque exercitu fuerat: poſtea vero frequentes acclamationes inter utroſque exortæ ſunt, alternæque ad pugnantes exhortationes, tum vota & ejulatus, cæterorumque affectuum, quos varii certantium caſus ciere ſolent, crebræ voces, aliæ quidem ad ea quæ utrinque acta erant & conſpecta, aliæ vero * ad futura & opinata *accommodatæ*: ac longe plura fieri conjectabant, quam revera facta erant. Aſpectus enim ex remotiore loco ſpectantium oculos fallebat; & ſuus cuique erga ſuos propugnatores affectus † è ſuo conſilio rem geri interpretabatur: tum crebri dimicantium inſultus & receſſus, & reciprocatæ aliquoties ut in adverſarium incurſiones *ſpectatorum* animos dubios reddebant; atque ita æquo marte diu certatum eſt. utrique enim erant pari corporis robore & pari animi generoſitate, & corpora habebant elegantiſſimis armis munita, nullamque *corporis* partem nudam reliquerant, quæ vulnerata mortem celerem afferre poſſet. Quare multi ex Romanis & Albanis, ob illud victoriæ ſtudium quo ſuis enixe favebant, obque ſuorum commiſerationem, ‡ non animadvertebant ſe factos participes illarum affectionum, quæ in *ipſis propugnatoribus* periclitantibus erant, & certare quam quæ gerebantur ſpectare malebant. Tandem tamen Albanorum natu maximus cum adverſario ſibi oppoſito manus conſeruit, vulnera alia ſuper alia inferens & accipiens; caſuque quodam Romanum gladio per inguen trajecit. Ille vero, quum jam aliis vulneribus eſſet gravatus, & hoc quoque poſtremo vulnere lethali ictus fuiſſet, membris diſſolutis collapſus obiit. Quum autem hoc vidiſſent pugnæ ſpectatores, omnes ſimul clamorem ſuſtulerunt, Albani quidem ut jam victores, Romani vero ut victi. Exiſtimabant enim duos illos, qui ex ſuis ſuperſtites erant, facile ab Albanis cæſum iri.

a Περιέπλεκον *Vat.* *b* Non immerito fortaſſe quis miretur, cur non potius dictum ſit ὥστε δάκρυα προσπεσεῖν ἅπασι. *Steph.* *c* Καὶ ſuperflua eſt, & recte abeſt à *Cod. Rom. Sylb.* Non agnoſcit *Cod. Vat.* *d* Καὶ ὑφορώμενα pro καὶ δρώμενα legendum putat *Sylburgius*, ſicut præcedit τὰ μέλλοντά τε καὶ ὑποπτευόμενα. nec certe loco male convenit ὑφορώμενα: ſed tamen mihi magis placet ut reſpiciendo ad præcedentia, αἱ μὲν πρὸς τὰ δρώμενά τε καὶ ὁρώμενα, relinquamus hîc δρώμενα, ſed μὴ particulam ei præfigamus. *Steph.* Illa τε καὶ δρώμενα deſunt in *Cod. Vat.* & *Lapi* verſione. *e* Verbo λαμβάνειν eodem modo utitur quo *Thucydides*, quum dicit λαμβάνειν εἰς τὸ μεῖζον: quod genus loquendi *Livius* imitatus eſt. Mire etiam hoc dictum eſt ἐπὶ τὸ βουλόμενον ἐλάμβανε τὰ πρασσόμενα, quum ſignificare velit, *ita geri ſingula opinabatur ut ea geri debere cogitabat.* vel brevius, *ſuæ cogitationi conſentanea geri opinabatur.* Malo enim *cogitationem* hîc quam *conſilium*: alioqui certe & ipſe redderem, *è ſuo conſilio rem geri interpretabatur. Steph.* *f* Ἀγχίστροφοι *Vat.* *g* Συμφιλονεικεῖν malit *Steph.* *h* Τὸ τῶν κ. μ. πάθος *Vat.* *i* Illud ἀγωνισταὶ non minus quam θεαταὶ ad genitivum τῶν δρωμένων referri exiſtimo. *Steph.* *k* Deeſt *Vat.* *l* Τοῖς τρισὶν *Vat.* * Ad ſuſpectos futurorum exitus. *Gelen.* † Quæ agenda eſſent ad conſilium ſuum redigebant. *Lapus.* ‡ i. e. non animadvertebant ſe tandem haud aliter animo affici quam illos ipſos qui periclitabantur. *Steph.*

iri. Interea vero is qui Romano prolapſo defenſor adſtabat, Albanum victoria exſultantem cernens, celeriter in eum facit impetum; & multis vulneribus illatis, multis etiam acceptis, ipſe quoque caſu quodam gladium in ejus jugulum infixit, eumque interfecit. Quum autem brevi fortuna & ipſam dimicantium conditionem & ſpectantium affectus mutaſſet, & Romani ex priſtino mœrore animos recollegiſſent & Albani gaudio ſuo privati fuiſſent, rurſus alius adverſus caſus ſecundas Romanorum res atque ſpem afflixit & hoſtium animos erexit. Albano enim cæſo, frater qui illi proximam ſtationem tenebat cum percuſſore manus conſeruit; & eodem tempore utrique ingentibus vulneribus ſe mutuo affecerunt: Albanus enim gladium per Romani tergum ad viſcera uſque adegit; Romanus vero adverſarii ſcutum ſubiit, & alterum poplitem ei ſuccidit.

XX. ¶ Qui igitur lethale vulnus acceperat ſtatim obiit: alter vero, qui poplite ſauciatus erat, non poterat amplius firmo gradu ſtare, ſed claudicans & paſſim ſe clypeo ſuſtentans ad aliquod tempus tamen *adverſario* reſtitit, & ivit cum fratre qui reliquus erat contra Romanum qui ſolus ſupererat & ipſorum impetum ſuſtinebat; eumque circumdederunt, alter quidem ex adverſo adortus, alter vero à tergo. Romano autem verito ne ab illis circumventus facile conficeretur, quod cum duobus pugnaret & à duobus invaderetur, in mentem venit (erat enim adhuc integer) hoſtes ſegregare & cum utroque ſeparatim pugnare. Facillime autem illos à ſe ſeparari poſſe arbitrabatur, ſi fugæ opinionem *ipſis* præbuiſſet. nam *perſuaſum habebat* fieri non poſſe ut frater uterque ſe inſequeretur: ſed alter tantum, qui fratrem pede adhuc infirmo videbat. Capto igitur hoc conſilio, quanta maxima potuit celeritate fugit, eique accidit ut ſpe ſua minime fruſtraretur. Albanorum enim alter, qui nullam lethalem plagam acceperat, * è veſtigio eum inſequebatur: alter vero, qui incedere non poterat, longius quam oportuiſſet à tergo remanſit. Tunc Albanis clamore ſuos accendentibus, Romanis vero ſuo propugnatori ignaviam exprobrantibus, atque illis quidem jam pæana canentibus & ſe quaſi parta jam victoria coronantibus; his vero lugentibus, quaſi à fortuna erigi amplius non poſſent, Romanus prudenter obſervato tempore celeriter ſe convertit, & Albanum antequam ſibi caveret in brachio vulneravit, cubitumque diviſit. prolapſa autem manu una cum ipſo gladio, alio vulnere lethali illato Albanum interfecit; eoque cæſo impetum in poſtremum fecit, eumque jam ſemimortuum & languentem jugulavit: atque ſpoliatis conſobrinorum cadaveribus ad urbem properabat, quod ipſe primus ſuæ victoriæ nuntium patri afferre vellet.

XXI. ¶ Sed oportebat hunc etiam, quia homo erat,

ἐν ᾧ δ᾽ ἐγίνετο ταῦτα, ὁ παρασπίζων τῷ πεσόντι Ῥωμαῖος, ὁρῶν ἐπὶ τῷ κατορθώματι περιχαρῆ τὸν Ἀλβανὸν, ὠθεῖται ταχὺς ἐπ᾽ αὐτὸν, καὶ πολλὰ μὲν τραύματα δοὺς, πολλὰ δὲ αὐτὸς λαβὼν, τυγχάνει πως κατὰ τῆς σφαγῆς αὐτοῦ βάψας τὸ ξίφος καὶ διαχρησάμενος. μεταβαλούσης δὲ τῆς τύχης ἐν ὀλίγῳ τά τε τῶν ἀγωνιζομένων ἔργα καὶ τὰ τῶν θεωμένων πάθη, καὶ Ῥωμαίων μὲν ἀναθαρρησάντων ἐκ τῆς προτέρας κατηφείας, Ἀλβανῶν δὲ ἀφῃρημένων τὸ [a] χαίρειν, ἑτέρα πάλιν ἀντιπνεύσασα τοῖς τῶν Ῥωμαίων κατορθώμασι τύχη τούτων μὲν ἐταπείνωσε τὰς ἐλπίδας, τὰ δὲ τῶν πολεμίων φρονήματα ἐπῆρε. τοῦ γὰρ Ἀλβανοῦ πεσόντος, ὁ τὴν πλησίον αὐτοῦ ἔχων στάσιν ἀδελφὸς συμπλέκεται τῷ καταβαλόντι· καὶ τυγχάνουσιν ἀμφότεροι κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον πληγὰς ἐξαισίους 156
ἐξενέγκαντες κατ᾽ ἀλλήλων· ὁ μὲν Ἀλβανὸς, τοῦ Ῥωμαίου [b] κατὰ τῶν μεταφρένων, καὶ μέχρι τῶν σπλάγχνων βάψας τὸ ξίφος· ὁ δὲ Ῥωμαῖος, ὑπελθὼν τὴν [c] προβολὴν τοῦ πολεμίου, καὶ τῶν ἰγνύων τὴν ἑτέραν [d] ἀποτεμών. Ὁ μὲν δὴ τὸ καίριον τραῦμα λαβὼν εὐθὺς ἐτεθνήκει, ὁ δὲ τὴν [e] ἰγνύαν τετρωμένος οὐκέτι βέβαιος ἦν ἑστάναι, σκάζων δὲ καὶ κατὰ πολλὰ τῷ θυρεῷ διερειδόμενος ἀντεῖχεν ὅμως ἔτι, καὶ μετὰ τοῦ περιλειπομένου τῶν ἀδελφῶν ἐπὶ τὸν ὑπομένοντα Ῥωμαῖον ἐχώρει· περιέστησάν τε αὐτὸν ὁ μὲν ἐξ ἐναντίας προσιὼν, ὁ δὲ κατὰ [f] νώτων. τῷ δὲ Ῥωμαίῳ δείσαντι μὴ κυκλωθεὶς [g] ὑπ᾽ αὐτῶν εὐκατέργαστος γένηται, δυσί τε μαχόμενος καὶ διχόθεν ἐπιοῦσιν, ἦν δὲ ἀκραιφνὴς ἔτι, λογισμὸς εἰσέρχεται διελεῖν τοὺς πολεμίους ἀπ᾽ ἀλλήλων, καὶ χωρὶς ἑκατέρῳ μάχεσθαι. ῥᾷστα δὲ διαστήσειν αὐτοὺς ὑπελάμβανεν, εἰ δόξαν παράσχοι φυγῆς. οὐ γὰρ ἂν ὑπ᾽ ἀμφοτέρων διώξεσθαι τῶν ἀδελφῶν, ἀλλ᾽ ὑφ᾽ ἑνὸς [h] ὁρῶντος τὸν ἀδελφὸν οὐκ ἔτι καρτερὸν τὸν πόδα. ταῦτα διανοηθεὶς ὡς εἶχεν ἔφευγε τάχους, καὶ συνέπεσεν αὐτῷ μὴ διαμαρτεῖν τῆς ἐλπίδος. ὁ μὲν γὰρ ἕτερος τῶν Ἀλβανῶν μηδεμίαν ἔχων πληγὴν καίριον, ἐδίωκεν αὐτὸν ἐκ ποδός· ὁ δ᾽ ἐπιβαίνειν ἀδύνατος ὢν, πολὺ τοῦ δέοντος ὑστέρει. ἔνθα δὴ τῶν Ἀλβανῶν τοῖς σφετέροις ἐγκελευομένων, τῶν δὲ Ῥωμαίων τὸν αὐτῶν ἀγωνιστὴν κακιζόντων, καὶ τῶν μὲν δὴ παιανιζόντων τε καὶ στεφανουμένων, ὡς ἐπὶ κατορθουμένῳ τῷ ἀγῶνι· τῶν δ᾽ ὀδυρομένων [i] ὡς οὐκ ἂν ἐπὶ σφᾶς τῆς τύχης διαναστησομένης, ταμιευσάμενος τὸν καιρὸν ὁ Ῥωμαῖος ὑποστρέφει τε ὀξέως, καὶ πρὶν ἢ φυλάξασθαι τὸν Ἀλβανὸν φθάνει τῷ ξίφει κατὰ τοῦ βραχίονος πληγὴν ἐνέγκας, καὶ διελὼν τὸν ἀγκῶνα. πεσούσης δὲ [k] τῆς χειρὸς ἅμα τῷ ξίφει, μίαν ἔτι πληγὴν καίριον ἐξενέγκας, [l] κτείνει τὸν Ἀλβανόν· καὶ μετὰ τοῦτον ἐπὶ τὸν τελευταῖον ὠσάμενος, ἡμιθνῆτα καὶ παρειμένον ἐπικατασφάττει. σκυλεύσας δὲ τοὺς τῶν ἀνεψιῶν νεκροὺς, εἰς τὴν πόλιν ἠπείγετο, πρῶτος ἀπαγγεῖλαι θέλων τὴν ἑαυτοῦ νίκην τῷ πατρί. Ἔδει δὲ ἄρα καὶ τοῦτον ἄνθρωπον ὄντα

μὴ

a Χαῖρον *Vat.* *b* Κατὰ τῶ μεταφρένε *Vat.* *c* Προβολῆς ſive *objectaminis* nomine accipiendus erit ὁ θυρεὸς, ut mox appellat v. 21. vel legendum προσβολὴν: ut ſignificet, *eum irruentem adverſarium ſubiiſſe*, ſeu *inferenti ictum adverſario obrepſiſſe. Sylb.* *d* Ὑποτεμὼν *Vat.* *e* Ἰγνύαν *Vat.* *f* Si νώτε malis ſingulari numero facile patiar. ſic ſane infra eſt pag. 165. *Sylb.* *g* Πρὸς αὐτῶν *Vat.* *h* Ὁρῶν *Vat.* *i* Ὡς οὐκ ἂν ἔτι σφᾶς reponendum cenſet *Portus*: Ἐπὶ σφᾶς τῆς τύχης διαναστησομένης legiſſe videtur *Gelenius*: nam vertit, *quaſi non eſſet ad ipſos fortuna reverſura.* *k* Χαμαὶ τῆς χειρὸς *Vat.* & *Lapi Cod.* *l* Ἀποκτείνει *Vat.*
* Expedite. *Lapus.*

α Fortun

Tullus Hoſtilius Rom. REX III.

μὴ πάντα [a] διευτυχεῖν, ἀλλ' ἀπολαῦσαί τι τοῦ φθονεροῦ δαίμονος, ὃς αὐτὸν ἐκ μικροῦ μέγαν ἐν ὀλίγῳ θεὶς χρόνῳ, καὶ εἰς ἐπιφάνειαν θαυμαστὴν καὶ παράδοξον ἐξάρας, κατέβαλε φέρων αὐθημερὸν εἰς ἄχαριν συμφορὰν ἀδελφοκτόνον. ὡς γὰρ ἐγγὺς ἐγένετο τῶν πυλῶν, ἄλλον τε ὄχλον ὁρᾷ παντοδαπὸν ἐκχεόμενον τῆς πόλεως, καὶ δὴ καὶ τὴν ἀδελφὴν τρέχουσαν· διαταραχθεὶς δὲ κατὰ τὴν πρώτην πρόσοψιν, ὅτι καταλιποῦσα [b] τὴν μητρὸς οἰκουρίαν παρθένος ἐπίγαμος εἰς ὄχλον αὑτὴν ἔδωκεν ἀγνῶτα, καὶ πολλοὺς λαμβάνων λογισμοὺς ἀτόπους, τελευτῶν ἐπὶ τοὺς ἐπιεικεῖς καὶ φιλανθρώπους ἀπέκλινεν, ὡς ἀσπάσασθαί τε πρῶ-
157 τον τὸν σωθέντα ἀδελφὸν ποθοῦσα, [c] καὶ τὰς ἀρετὰς τῶν τεθνηκότων παρ' αὐτοῦ μαθεῖν βουλομένη, [d] εὐσχημόνων ὑπεριδοῦ, γυναικεῖόν τι [e] παθοῦσα. ἡ δὲ ἄρα οὐ τοὺς ἀδελφοὺς ποθοῦσα τὰς ἀσυνήθεις ἐτόλμησεν ἐξελθεῖν ὁδοὺς, ἀλλ' ἔρωτι κρατουμένη τῶν ἀνεψιῶν ἑνὸς, ᾧ καθωμολόγητο ὑπὸ τοῦ πατρὸς ἐπὶ γάμῳ, καὶ κρύπτουσα τὸ πάθος ἀπόρρητον· ἐπειδὴ δὲ τῶν ἀπὸ τοῦ στρατοπέδου τινὸς ἤκουσεν ἀπαγγέλλοντος τὰ περὶ τὴν μάχην, οὐκ ἔτι κατέσχεν, ἀλλ' ἐκλιποῦσα τὴν οἰκίαν, ὥσπερ αἱ μαινάδες, ἐφέρετο πρὸς τὰς πύλας, οὐδὲν ἐπιστρεφομένη τῆς ἀνακαλούσης τε καὶ μεταδιωκούσης τροφοῦ. ἔξω δὲ γενομένη τῆς πόλεως, ὡς τὸν ἀδελφὸν εἶδε περιχαρῆ [f] τοὺς ἐπινικίους ἐπικείμενον στεφάνους, οἷς αὐτὸν ὁ βασιλεὺς ἀνέδησε, καὶ τοὺς ἑταίρους αὐτοῦ φέροντας τὰ τῶν πεφονευμένων σκῦλα, ἐν οἷς ἦν πέπλος ποικίλος, ὃν αὐτὴ μετὰ τῆς μητρὸς ἐξυφήνασα τῷ μνηστῆρι δῶρον εἰς τὸν μέλλοντα γάμον ἀπεστάλκει· ποικίλους γὰρ ἔθος ἐστὶν ἀμφιέννυσθαι πέπλους Λατίνων τοῖς μετιοῦσι τὰς νύμφας· τοῦτον δὴ τὸν πέπλον θεασαμένη πεφυρμένον αἵματι, τόν τε χιτῶνα κατερρήξατο, καὶ ταῖς χερσὶν ἀμφοτέραις παίουσα τὸ στῆθος ἐθρήνει καὶ ἀνεκαλεῖτο τὸν ἀνεψιόν· ὥστε πολλὴν κατάπληξιν εἰσελθεῖν ἅπαντας ὅσοι κατὰ τὸν αὐτὸν ἦσαν τόπον. ἀνακλαυσαμένη δὲ τὸν μόρον τοῦ μνηστῆρος, ἀτενέσι τοῖς ὀφθαλμοῖς εἰς τὸν ἀδελφὸν ὁρᾷ καὶ λέγει· "Μιαρώτατε ἄνθρωπε, χαίρεις ἀποκτείνας τοὺς ἀνεψιοὺς, κἀμὲ τὴν παναθλίαν ἀδελφὴν ἀποστερήσας γάμου, ὦ δύστηνε; ἀλλ' οὐδ' ἔλεος εἰσέρχεταί σε τῶν ἀπολωλότων συγγενῶν, οὓς ἀδελφοὺς ἐκάλεις· ἀλλ' ὥσπερ ἀγαθόν τι διαπραξάμενος ἐξέστηκας τῶν φρενῶν ὑπὸ τῆς ἡδονῆς, καὶ στεφάνους ἐπὶ τοῖς τοιούτοις ἐπίκεισαι κακοῖς; [g] τίνος ἔχων ψυχὴν θηρίου;" κἀκεῖνος ὑπολαβὼν, [h] "Φιλοῦντος," ἔφη, "τὴν πατρίδα πολίτου, καὶ τοὺς κακῶς αὐτῇ βουλομένους κολάζοντος, ἐάν τε ἀλλότριοι αὐτῆς τύχωσιν ὄντες, ἐάν τε οἰκεῖοι· ἐν οἷς τίθεμαι καὶ σὲ, ἥτις ἐν ἑνὶ καιρῷ τὰ μέγιστα ἀγαθῶν τε καὶ κακῶν συμβεβηκότα ἡμῖν ἐπιγνοῦσα, τήν τε νίκην τῆς πατρίδος ἣν ὁ σὸς ἀδελφὸς ἐγὼ πάρειμι κατάγων, καὶ τὸν θάνατον τῶν ἀδελφῶν, οὐκ ἐπὶ τοῖς ἀγαθοῖς, ὦ μιαρὰ, τοῖς κοινοῖς [i] πατρίδος

non uſquequaque felicem eſſe; ſed etiam aliquid incommodi ab invida fortuna accipere: quæ quum eum ex parvo magnum exiguo temporis ſpatio feciſſet, & ad ſummum ſplendoris & gloriæ faſtigium præter omnium opinionem extuliſſet, eodem die afflixit & in miſerandam calamitatem ob ſororis cædem conjecit. Quum enim ad portas acceſſiſſet, cum aliam turbam ex urbe effuſam tum etiam ſororem accurrentem conſpexit; primoque aſpectu turbatus, quod virgo jam nubilis deſerta matris cuſtodia turbæ incognitæ ſe commiſiſſet, poſt multas abſurdas cogitationes tandem ad æquas & rationi conſentaneas ac humanas ratiocinationes animum inclinavit, & id factum in meliorem partem eſt interpretatus, & exiſtimavit eam, quod primum quidem fratrem incolumem ſalutare cuperet, deinde vero ex ipſo cognoſcere vellet quam fortiter cæteri occubuiſſent, more mulierum decori aliquantulum oblitam. At illa non fratrum deſiderio in viam inſolitam auſa fuerat progredi: ſed amore capta unius è conſobrinis, cui à patre deſponſa fuerat, amoremque ſuum hactenus occultaverat. Sed quum audiſſet pugnæ eventum, quem quidam miles ex caſtris reverſus renuntiarat, non potuit amplius ſe continere: ſed, domo relicta, inſtar Baccharum ad portas ferebatur, nutricem revocantem ac inſequentem nihil reſpiciens. Egreſſa autem ex urbe quum fratrem conſpexiſſet exſultantem, & victricibus coronis ornatum, quibus eum rex coronarat, ejuſque ſodales ferentes cæſorum ſpolia, inter quæ erat paludamentum varium, quod ipſa adjuvante matre confecerat & ſponſo pro nuptiali dono miſerat: (moris enim eſt Latinis ut proci, qui mulierum nuptias ambiunt, paludamento vario induantur.) Quum hoc igitur paludamentum ut ſanguine fœdatum conſpexit, & tunicam laceravit, & utraque manu pectus tundens lugebat, & conſobrinum repetitis vocibus vocabat, ita ut omnes qui ibi aderant valde obſtupeſcerent. Defleta autem ſponſi morte, fixis in fratrem oculis hæc protulit: "O ſceleſtiſſime mortalium, exſultas quod tuos conſobrinos interfeceris, & me tuam ſororem miſerrimam nuptiis orbaris, ô infelix? neque te miſeret cognatorum cæſorum, quos fratres appellabas; ſed quaſi præclarum aliquod facinus patraris, præ lætitia mentis es impos, & in tantis calamitatibus coronatus incedis? cujuſnam feræ animum habes? ¶ Cui ille reſpondit: "Immo vero, civis patriam amantis, & eos qui male ei volunt ulciſcentis, ſive externi, ſive domeſtici ſint. in quo numero te quoque pono, quæ uno eodemque tempore, quum cognoris & ſumma bona & ſumma mala quæ acciderunt nobis, victoriam patriæ partam, quam ego frater tuus jam reporto, & fratrum cædem: tu tamen, ô ſceleſta, neque ob publicam patriæ felicitatem lætaris,

a Forſan legendum δὴ εὐτυχεῖν: etiamſi διευτυχούντων alibi habeamus, ſc. pag. 198. Ibi enim aptiorem habere quam hîc ſedem videtur, quum præcedat πάντα: & διευτυχεῖν (ſi tamen ita ſcripſit *Dionyſius*) aliud eſſe non poſſit quam πάντα vel πάντη εὐτυχεῖν. *Steph.* *b* Τὴν κατὰ μητρὸς *Vat.* *c* Quoniam præcedit πρῶτον, idcirco vox ἔπειτα hîc videtur deſiderari, & legendum ἔπειτα καὶ τὰς ἀρετάς. *Portus.* *d* Τῶν εὐσχημόνων *Vat.* *e* Πάσχουσα *Vat.* *f* Deeſt *Vat.* *g* Magis mihi placeret legere, τίνος ἔχων ψυχήν; οὐχὶ θηρίου; at *Lapus*, contra ſuum morem, aliquid libertatis hîc ſibi conceſſit: quippe qui verterit, *ferreum animum gerens. Steph.* *h* Ante φιλοῦντος ſuſpicor deeſſe μὲν οὖν γε vel μᾶλλον δέ. Et vero *Lapum* in ſuo exemplari alterutrum habuiſſe crediderim: vertit enim, *immo (inquit ille) civis amantis patriam. Steph.* *i* Τῆς πατρίδος *Vat.*

a Ἰδίας

Tullus Hoſtilius Rom. REX III.

" lætaris, neque ob domeſticas calamitates " doles; ſed, contemptis tuis fratribus, ſponſi " mortem deploras, neque in malam rem te " abdis, ſed hoc in omnium oculis facis; & " mihi fortitudinem & coronas exprobras, ô " virgo non virgo, & fratribus iniqua, & " majoribus tuis indigna. Quando igitur non " luges fratres ſed conſobrinos, & corpus " quidem inter vivos animam vero apud " mortuum habes, abi ad eum quem toties " vocas, neque patrem neque fratres dede- " cora. His dictis, dum improbitatem ſororis averſatur, modum non ſervavit; ſed, ut erat iratus, per latus ejus enſem adegit: & cæſa ſorore ad patrem venit. Adeo autem mores & animi Romanorum tunc improbitatem deteſtabantur, & ſeveri *ac rigidi* erant, & (ſiquis velit eos cum noſtræ ætatis factis & vita conferre) crudeles & duri, & ad ferinam quandam immanitatem propius accedentes; ut pater ejus, tam atroci facinore audito, non ſolum id iniquo animo non tulerit, ſed etiam præclarum & decorum exiſtimarit: ſiquidem neque paſſus eſt filiæ cadaver in ædes inferri, neque permiſit ut in patriis monumentis conderetur, aut particeps fieret exſequiarum & ornamentorum funebrium, aliarumve rerum quæ defunctorum manibus ſolent dari; ſed qui præteribant eam, jacentem in eo ipſo loco ubi cæſa fuerat, congeſtis lapidibus & terra, ut cadaver deſtitutum cura domeſticorum, ſepeliverunt. Atque hæc quidem illius viri duritiem indicant; ſed præter hæc, ea quæ ſum dicturus. nam, quaſi re præclare & feliciter geſta, eo ipſo die mactavit diis patriis quas voverat victimas, cognatoſque ſplendido convivio, ut in maximis feſtis conſuetum, excepit, privatarum calamitatum quam publicorum patriæ bonorum rationem minorem habens. Hoc autem non ipſe ſolus Horatius, ſed etiam poſt illum multi alii Romani viri illuſtres feciſſe dicuntur: ſacrificaſſe ſcilicet, & coronas geſtaſſe, & triumphum egiſſe liberis ſuis recens defunctis, quoties ipſorum opera felicitas aliqua reipublicæ contigiſſet. De quibus rebus ſuo tempore dicetur.

XXII. ¶ Cæterum, poſt pugnam trigeminorum, Romani, qui in caſtris erant, quum ſplendide defunctos humaſſent in illis ipſis locis ubi ceciderant, & ſacrificia feciſſent ut ob partam victoriam diis gratias agerent, genio indulſerunt. At Albani mœſti ob triſtem caſum, & ducem ſuum accuſantes, ut malum imperatorem, plerique impaſti & neglecta omni corporis cura eo veſpere manſerunt. Poſtero die rex Romanorum, illis ad concionem convocatis, & multis eos conſolatus, promiſit ſe nihil turpe, nihil grave, nihil denique contra cognationis jura illis imperaturum, ſed eodem animo utriuſque civitatis utilitati & commodis conſulturum: quumque Suffetium eorum imperatorem in eodem magiſtratu reliquiſſet, quinetiam nullum reipublicæ ipſorum inſtitutum mutaſſet aut in-

" χαίρεις, οὔτ' ἐπὶ ταῖς συμφοραῖς [a] ταῖς οἰκείαις ἀλγεῖς· " ἀλλ' ὑπεριδοῦσα τῶν σεαυτῆς ἀδελφῶν, τοῦ δὲ μνηστῆ- " ρος ἀνακλαίεις μόρον, οὐδ' ὑπὸ τοῦ σκότους [b] φθαρεῖ- " σά πως, ἀλλ' ἐν τοῖς ἁπάντων ὀφθαλμοῖς· καί μοι " τὴν ἀρετὴν καὶ τοὺς στεφάνους ὀνειδίζεις, ὦ ψευδοπάρθενε " καὶ μισάδελφε, καὶ ἀναξία τῶν προγόνων. ἐπειδὴ τοί- " νυν οὐ τοὺς ἀδελφοὺς πενθεῖς, ἀλλὰ τοὺς ἀνεψιούς, καὶ τὸ " μὲν σῶμα ἐν τοῖς ζῶσιν ἔχεις, τὴν δὲ ψυχὴν παρὰ τῷ 15 " νεκρῷ, ἄπιθι πρὸς ἐκεῖνον ὃν ἀνακαλῇ, καὶ μήτε τὸν πα- " τέρα μήτε τοὺς ἀδελφοὺς καταίσχυνε. Ταῦτα εἰπών, οὐκ ἐφύλαξεν ἐν τῷ μισοπονήρῳ τὸ μέτριον, ἀλλ' ὡς εἶχεν ὀργῆς ὠθεῖ διὰ τῶν πλευρῶν αὐτῆς τὸ ξίφος· ἀποκτείνας δὲ τὴν ἀδελφήν, παρῆν ὡς τὸν πατέρα. οὕτω δὲ ἄρα μισοπόνηρα καὶ αὐθάδη [c] τὰ τότε Ῥωμαίων ἤθη καὶ φρονήματα ἦν, καὶ εἴ τις αὐτὰ βούλοιτο παρὰ τὰ νῦν ἔργα καὶ τοὺς ἐφ' ἡμῶν ἐξετάζειν βίους, ὠμὰ καὶ σκληρά, καὶ τῆς θηριώδους οὐ πολὺ ἀπέχοντα φύσεως· ὥστε πάθος οὕτω δεινὸν ὁ πατὴρ ἀκούσας, οὐχ ὅπως ἠγανάκτησεν, ἀλλὰ καλῶς καὶ προσηκόντως ὑπέλαβε τὸ πραχθὲν ἔχειν· ὅσγε οὔτε εἰς τὴν [d] οἰκίαν εἴασεν εἰσενεχθῆναι τὸν νεκρὸν τῆς θυγατρός, οὔτ' ἐν τοῖς πατρῴοις τεθῆναι μνήμασιν ἐπέτρεψεν, οὔτε κηδείας καὶ περιστολῆς καὶ τῶν ἄλλων νομίμων μεταλαβεῖν· ἀλλ' ὡς παριόντες αὐτὴν ἐρριμμένην ἐν ᾧ διεχρήσθη χωρίῳ, λίθους ἐπιφοροῦντες καὶ γῆν, ἐκήδευσαν ὡς πτῶμα ἔρημον κηδεμόνων. Ταῦτά τε δὴ στερρὰ τοῦ ἀνδρός, καὶ ἔτι πρὸς τούτοις ἃ μέλλω λέγειν· ὡς γὰρ ἐπὶ καλοῖς [e] τε" καὶ εὐτυχέσιν ἔργοις, αὐθημερὸν ἔθυε τοῖς πατρῴοις θεοῖς ἃς ηὔξατο θυσίας, καὶ τοὺς συγγενεῖς ἑστιάσει λαμπρᾷ τε καὶ καθάπερ ἐν ταῖς μεγίσταις ἑορταῖς ὑπεδέχετο, ἐλάττους ἡγούμενος τὰς ἰδίας συμφορὰς τῶν κοινῶν τῆς πατρίδος ἀγαθῶν. τοῦτο δὲ οὐ μόνον ὁ Ὁράτιος, ἀλλὰ καὶ μετ' ἐκεῖνον ἄλλοι συχνοὶ Ῥωμαίων μνημονεύονται ποιήσαντες ἄνδρες ἐπιφανεῖς· λέγω δὲ τὸ θύειν καὶ στεφηφορεῖν, καὶ θριάμβους κατάγειν τέκνων αὐτοῖς ἀπολωλότων ἔναγχος, ὅταν εὐτυχήσῃ δι' αὐτοὺς τὸ κοινόν· ὑπὲρ ὧν κατὰ τοὺς οἰκείους ἐρῶ καιρούς.

Μετὰ δὲ τὴν μάχην τῶν τριδύμων, Ῥωμαίων μὲν οἱ τότε ὄντες ἐπὶ [f] τοῦ" στρατοπέδου, ταφὰς ποιησάμενοι λαμπρὰς τῶν ἀποθανόντων ἐν οἷς ἔπεσον χωρίοις, καὶ θύσαντες τὰ ἐπινίκια τοῖς θεοῖς, ἐν εὐπαθείαις ἦσαν· Ἀλβανοὶ δὲ ἀχθόμενοι [g] ἐπὶ" τοῖς συμβεβηκόσι, καὶ τὸν ἡγεμόνα δι' αἰτίας ἔχοντες, ὡς κακῶς ἐστρατηγηκότα, ἄσιτοί τε οἱ πολλοὶ καὶ ἀθεράπευτοι τὴν ἑσπέραν ἐκείνην διετέλεσαν. τῇ δ' ἑξῆς ἡμέρᾳ καλέσας αὐτοὺς ὁ τῶν Ῥωμαίων βασιλεὺς εἰς ἐκκλησίαν, καὶ πολλὰ παραμυθησάμενος, ὡς οὔτε ἄσχημον ἐπιτάξων αὐτοῖς οὐθὲν οὔτε χαλεπόν, οὔτε ὃ μὴ [h] τὸ συγγενὲς ἐπιτρέπει, τῇ δὲ αὐτῇ γνώμῃ περὶ ἀμφοτέρων τῶν πόλεων τὰ κράτιστα καὶ συμφορώτατα [i] συμβουλεύσων, καὶ τὸν ἄρχοντά [k] γε αὐτῶν Φουφέτιον ἐπὶ τῆς ἀρχῆς καταχὼν αὐτῆς, [l] ἀλλ' οὔτε οὐδὲν πολιτικὸν μεθαρμοσάμενος οὔτε κινήσας,

a Ἰδίας τῆς οἰκίας *Vat.* *b* Ἀποφθαρεῖσά πω καὶ μόνως *Vat.* *c* Τὰ τῶν τότε *Vat.* *d* Aut οἰκίαν legendum cum interpretibus, aut cum vulgato οἰκίαν extrinſecus ſubaudiendum aliquod ſubſtantivum, οἴκησιν, vel ſimile quid. *Sylb.* *e* Deeſt *Vat.* *f* Non agnoſcit *Vat.* *g* Abeſt *Vat.* *h* Συγγένειαν πρέπει *Vat.* *i* Βασιλεύσων βασιλεὺς ὢν *Vat.* *k* Pro γε aptius legemus δέ, ut *Lapus* quoque vertit. *Sylb.* *l* Ἀλλά τε οὐδὲν τῶν πολιτικῶν *Vat.*

a Vocul[illegible]n

κινήσας, ἀπῆγεν ἐπ' οἴκου τὴν δύναμιν. καταγαγόντι δὲ
159 αὐτῷ τὸν ψηφισθέντα ὑπὸ τῆς βουλῆς θρίαμβον, καὶ τὰ πολιτικὰ πράττειν ἀρξαμένῳ, προσέρχονται τῶν πολιτικῶν ἄνδρες οὐκ ἀφανεῖς τὸν Ὁράτιον ἄγοντες ὑπὸ δίκην, ὡς [a]οὐ καθαρὸν αἵματος ἐμφυλίου, διὰ τὸν τῆς ἀδελφῆς φόνον· καὶ καταστάντες, μακρὰν διεξῆλθον δημηγορίαν, τοὺς νόμους παρεχόμενοι τοὺς οὐκ ἐῶντας ἄκριτον ἀποκτείνειν οὐδένα, καὶ τὰ παρὰ τῶν θεῶν ἁπάντων μηνίματα ταῖς μὴ κολαζούσαις πόλεσι τοὺς ἐναγεῖς διεξιόντες. ὁ δὲ πατὴρ ἀπελογεῖτο περὶ τοῦ μειρακίου, κατηγορῶν τῆς θυγατρὸς, καὶ τιμωρίαν οὐ φόνον εἶναι τὸ πραχθὲν λέγων· δικαστήν τε αὐτὸν ἀξιῶν εἶναι τῶν ἰδίων κακῶν, ἀμφοτέρων γενόμενον πατέρα. συχνῶν δὲ λόγων ῥηθέντων ὑφ' ἑκατέρων, πολλὴ τὸν βασιλέα κατεῖχεν ἀμηχανία, τί τέλος ἐξενέγκοι περὶ τῆς δίκης. οὔτε γὰρ ἀπολῦσαι τοῦ φόνου τὸν ὁμολογοῦντα τὴν ἀδελφὴν ἀνῃρηκέναι πρὸ δίκης, καὶ ταῦτα ἐφ' οἷς οὐ συνεχώρουν ἀποκτείνειν οἱ νόμοι, καλῶς ἔχειν ὑπελάμβανεν, ἵνα μὴ τὴν ἀρὰν καὶ τὸ [b]ἄγος τοῦ δεδρακότος εἰς τὸν ἴδιον οἶκον εἰσενέγκηται· οὔτε ὡς ἀνδροφόνον ἀποκτεῖναι τὸν ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἑλόμενον προκινδυνεῦσαι, καὶ τοσαύτης [c]αὐτῷ δυναστείας γενόμενον αἴτιον, ἄλλως τε καὶ τοῦ πατρὸς αὐτὸν ἀπολύοντος τῆς αἰτίας, ᾧ τὴν περὶ τῆς θυγατρὸς ὀργὴν ἥ τε φύσις ἀπεδίδου [d]πρῶτον, καὶ ὁ νόμος. ἀπορούμενος δὲ τί χρήσεται τοῖς πράγμασι, τελευτῶν κράτιστον εἶναι διέγνω τῷ δήμῳ τὴν διάγνωσιν ἐπιτρέπειν. γενόμενος δὲ θανατηφόρου κρίσεως τότε πρῶτον ὁ Ῥωμαίων δῆμος κύριος, τῇ γνώμῃ τοῦ πατρὸς προσέθετο, καὶ ἀπολύει τοῦ φόνου τὸν ἄνδρα· οὐ μὴν ὅγε βασιλεὺς ἀποχρῆναι ὑπέλαβε τοῖς βουλομένοις τὰ πρὸς τοὺς θεοὺς ὅσια φυλάττειν, τὴν ὑπὸ ἀνθρώπων συντελεσθεῖσαν ὑπὲρ αὐτοῦ κρίσιν, ἀλλὰ μεταπεμψάμενος τοὺς ἱεροφάντας, ἐκέλευσεν ἐξιλάσασθαι θεούς τε καὶ δαίμονας, καὶ καθᾶραι τὸν ἄνδρα οἷς νόμος τοὺς ἀκουσίους φόνους ἁγνίζεσθαι καθαρμοῖς. κἀκεῖνοι βωμοὺς [e]ἵδρυσαν δύο, τὸν μὲν, Ἥρας, ᾗ λέλογχεν ἐπισκοπεῖν ἀδελφάς· τὸν δ' ἕτερον, ἐπιχωρίου θεοῦ τινὸς ἢ δαίμονος, [f]Ἰανοῦ λεγομένου κατὰ τὴν ἐπιχώριον γλῶτταν, ἐπωνύμου δὲ Κορατίων τῶν ἀναιρεθέντων ἀνεψιῶν ὑπὸ τοῦ ἀνδρός· καὶ θυσίας τινὰς ἐπ' αὐτοῖς ποιήσαντες, τοῖς τε ἄλλοις καθαρμοῖς ἐχρήσαντο, καὶ τελευτῶντες ὑπήγαγον τὸν Ὁράτιον ὑπὸ ζυγόν. ἔστι δὲ Ῥωμαίοις νόμιμον, ὅταν πολεμίων παραδιδόντων τὰ ὅπλα γένωνται κύριοι, δύο καταπήττειν ξύλα ὀρθὰ, καὶ τρίτον ἐφαρμόττειν αὐτοῖς ἄνωθεν πλάγιον, ἔπειθ' ὑπάγειν τοὺς αἰχμαλώτους ὑπὸ ταῦτα, καὶ διελθόντας ἀπολύειν ἐλευθέρους ἐπὶ τὰ σφέ-
160 τερα. τοῦτο καλεῖται παρ' αὐτοῖς ζυγόν· ᾧ καὶ οἱ τότε καθαίροντες τὸν ἄνδρα τελευταίῳ [g]τῶν περὶ τοὺς καθαρμοὺς νομίμων ἐχρήσαντο. ἐν ᾧ δὲ τῆς πόλεως χωρίῳ τὸν ἁγνισμὸν ἐποιήσαντο, ἅπαντες Ῥωμαῖοι νομίζουσιν ἱερόν.

novaſſet, domum copias reduxit. Quumque ex ſenatus-conſulto triumphaſſet, & jam ſe ad civiles cauſſas cognoſcendas vertiſſet, venerunt ad eum cives non obſcuri, qui Horatium, ut ſanguine domeſtico ob cædem ſororis pollutum, reum egerunt. Qui quum eum in jus ſtitiſſent, longa oratione ſunt uſi, leges proferentes, quæ non patiuntur quemquam indicta cauſſa occidi, & recenſentes exempla iræ divinæ in civitates, quæ ſcelera impunita reliquiſſent. At pater purgabat filium, accuſans filiam; factumque non cædem ſed potius ultionem appellandum dicens: & ſe, qui eſſet utriuſque pater, domeſticorum malorum judicem eſſe æquum cenſebat. Multis autem hinc inde in utramque partem dictis, rex valde hærebat, dubitans quænam ſententia pronuntianda eſſet, ut eam litem finiret. Neque enim cæde abſolvere eum, qui fatebatur à ſe ſororem indemnatam occiſam, præſertim ea de cauſſâ, ob quam leges quemquam occidi vetabant, bene factum arbitrabatur; ne diras & piaculum ejus qui cædem patrarat in ſuam familiam converteret: neque etiam *præclarum putabat* ut parricidam interficere eum, qui pro patria caput ſuum periculis objectare non dubitarat, & qui tanti imperii acceſſionis ſibi auctor fuerat, præſertim quum pater eum crimine illo liberaret, cui potiſſimum & natura & lex ipſa filiæ iraſci permittebat. Dubitans igitur quidnam eſſet faciendum, tandem optimum factu judicavit, ejus rei cognitionem populo permittere. Tunc autem primum populus Romanus capitalis judicii poteſtatem adeptus, patris ſententiam eſt ſequutus, & parricidio adoleſcentem abſolvit. Veruntamen rex arbitrabatur non ſufficere iis qui pietatem erga deos cuſtodire vellent, tale de illo hominum judicium: ſed accerſitis pontificibus, juſſit deos & genios placari, & luſtrari hominem luſtrationibus quibus ſolent cædes non voluntariæ expiari. Illi vero duas erexerunt aras, alteram quidem Junoni, ad quam ſororum cura pertinet: alteram vero cuidam deo indigenæ, ſive genio, qui ejus regionis lingua Janus vocatur, cujus nomen Curiatii conſobrini ab Horatio interfecti ferebant, & ſupra illas ſacris quibuſdam factis cum aliis expiationibus uſi ſunt, tum vero poſtremo Horatium ſub jugum miſerunt. Eſt autem Romanis mos, ut quoties hoſtes traditis armis deditionem faciunt, duas haſtas rectas humi defigant, & tertiam ſupra illas duas tranſverſam accommodent *ac ligent*, deinde captivos ſub illas mittant: & ubi tranſierunt, eos domum ſuam liberos dimittant. Hocque ab illis jugum vocatur: quod etiam poſtremum inter cæteras expiationes legitimas adhibuerunt illi, qui tunc juvenem luſtrarunt. Locum autem urbis, ubi expiationem eam fecerunt, omnes Romani ſacrum arbitrantur.

Eſt

[a] Voculam οὐ, quæ deeſt in *Ed. Steph.* addidit *Sylburgius* ex *Cod. Rom.* [b] Ἄγος ἀπὸ τοῦ *Vat.* [c] Αὐτῇ *Vat.* quo modo legendum eſſe ſuſpicatus eſt *Sylb.* [d] Πρώτῳ *Vat.* [e] Ἱδρυσάμενοι *Vat.* [f] Γενοῦ pro Ἰανοῦ omnino legendum, quod Δαίμονος nomen ſatis indicat. Nam Δαίμων *Genius* eſt & Δαίμονες *Genii* ſive *Manes.* Notumque eſt viris *Genios* ut fœminis *Junones* veteres tribuiſſe, teſte *Plin.* l. II. c VIII. Quare cum ara una *Junoni* poſita fuerit; alteram ei Deo, qui vulgari lingua *Genius* nuncupatur, conſtitutam fuiſſe nemo dubitabit. *Genius* enim *Curiatius* dictus eſt, quod ad placandos Curiatiorum cognatorum manes ſacra illi facta ſint, Horatiæ genti deinde tradita. *Gutherius* de Jure Manium, l. 2. c. 14. [g] Τῷ περὶ τοὺς καθαρμοὺς νομίμῳ *Vat.*

Tullus Hoſtilius Rom. REX III.

Eſt autem in angiporto, quod fert à Carinis deorſum eos qui ad Cyprium angiportum eunt, ubi aræ tunc erectæ ſtant, & lignum ſupra eas tranſverſum infixum duobus parietibus inter ſe adverſis, quod capiti exeuntium imminet, & ſermone Romano Tigillum ſororium vocatur. In hoc igitur loco calamitatis illius viri monumentum in urbe ſervatur, quod anniverſariis ſacrificiis populus Romanus honorat. Alterum vero teſtimonium fortitudinis, quam in prœlio demonſtravit, eſt columella angularis, à qua altera fori baſilica incipit, ſupra quam poſita erant trigeminorum Albanorum ſpolia. ſed arma illa vetuſtate conſumpta ſunt, at columella eandem appellationem retinens Horatia pila vocatur. Quinetiam lex apud ipſos ob caſum illum eſt lata, qua ad meam uſque ætatem utebantur, in honorem & gloriam immortalem illorum juvenum, quæ jubet filiis illorum quibus trigemini filii naſcuntur de publico alimenta ad pubertatem uſque ſuppeditari. Quæ igitur Horatiorum familiæ acciderunt, quæque admirandos & inopinatos caſus habuerunt, talem exitum ſunt ſortita.

ἔστι δ' ἐν τῷ στενωπῷ τῷ φέροντι ἀπὸ Καρίνης κάτω [a] τοῖς ἐπὶ τὸν Κύπριον ἐρχομένοις στενωπόν, ἔνθα οἵ τε βωμοὶ μένουσιν οἱ τότε ἱδρυθέντες, καὶ ξύλον ὑπὲρ αὐτῶν τέταται δυσὶ τοῖς ἀντικρὺ ἀλλήλων [b] τοίχοις ἐνηρμοσμένον, ὃ γίνεται τοῖς ἐξιοῦσιν ὑπὲρ κεφαλῆς, καλούμενον τῇ Ῥωμαϊκῇ διαλέκτῳ Ξύλον ἀδελφῆς. [c] τοῦτο μὲν δὴ τῷ χωρίῳ τῆς συμφορᾶς τοῦ ἀνδρὸς μνημεῖον ἐν τῇ πόλει φυλάττεται, θυσίαις γεραιρόμενον ὑπὸ Ῥωμαίων καθ' ἕκαστον ἐνιαυτόν. ἕτερον δ' ἀρετῆς, ἣν ἐπεδείξατο κατὰ τὴν μάχην, μαρτύριον ἡ γωνιαία στυλὶς, ἡ τῆς ἑτέρας παστάδος ἄρχουσα ἐν ἀγορᾷ, ἐφ' ἧς ἔκειτο τὰ σκῦλα τῶν Ἀλβανῶν τριδύμων. τὰ μὲν οὖν ὅπλα ἠφάνισται διὰ μῆκος χρόνου, τὴν δ' ἐπίκλησιν ἡ στυλὶς φυλάττει τὴν αὐτὴν, Ὁρατία καλουμένη πίλα. ἔστι δὲ καὶ νόμος παρ' αὐτοῖς δι' ἐκεῖνο κυρωθεὶς τὸ πάθος, ᾧ καὶ εἰς ἐμὲ χρῶνται, τιμὴν καὶ δόξαν ἀθάνατον τοῖς ἀνδράσιν ἐκείνοις περιτιθεὶς, ὁ κελεύων [d] οἷς γένωνται τρίδυμοι παῖδες, ἐκ τοῦ δημοσίου τὰς τροφὰς τῶν παίδων χορηγεῖσθαι μέχρις ἥβης. τὰ μὲν δὴ περὶ τὴν Ὁρατίων οἰκίαν γενόμενα, θαυμαστὰς καὶ παραδόξους περιπετείας λαβόντα, τοιούτου τέλους ἔτυχε.

XXII.

Fidenate bellum.

¶ At Rex, intermiſſo integro anno, quo res omnes ad bellum neceſſarias paravit, exercitum contra Fidenatum urbem educere ſtatuit, belli cauſſas prætendens, quod citati ad cauſſam dicendam de inſidiis, quas conſpiratione facta pararant Romanis & Albanis, morem non geſſiſſent; ſed ſtatim armis correptis, & portis clauſis, & accitis Vejentium auxiliis, aperte defeciſſent, & legatis Romanorum eo miſſis, & ſciſcitantibus defectionis cauſſam, reſpondiſſent rem nullam amplius ſibi cum populo Romano communem eſſe, ex quo Romulus rex ipſorum obiiſſet, cum quo fœdus jurejurando interpoſito feciſſent. His igitur cauſſis motus domeſticas inſtruebat copias, & alias à ſociis accerſebat. Maximam autem & firmiſſimam ſociarum copiarum partem Metius Suffetius ex Albanorum civitate adduxit, ita ut reliquas auxiliares copias ſuperaret. Quamobrem Tullus Metium, ut promptum & fidum & ad omnia belli munia ſecum obeunda paratum, laudavit, omniaque ſua conſilia cum illo communicavit. At ille, quum à ſuis civibus accuſaretur quod bellum male adminiſtraſſet, & proditionis inſimularetur, quum tertium jam annum dictaturam, Tullo ita volente, retineret, indignum judicans ſe imperium precarium & alteri ſubditum habere, & aliis imperare quam parere malens, facinus nefarium excogitavit.

Suffetii proditio.

Legatis enim clam miſſis ad Romanorum hoſtes, qui de facienda defectione adhuc dubitabant, eos impulit ut abjecta omni cunctatione rem aggrederentur: pollicitus fore ut in ipſo prœlio Romanos invaderet. atque hæ machinationes &

Ὁ δὲ Ῥωμαίων βασιλεὺς ἐνιαύσιον διαλιπὼν χρόνον, ἐν ᾧ πάντα τὰ πρὸς τὸν πόλεμον παρεσκευάσατο ἐπιτήδεια, στρατὸν ἐξάγειν ἐπὶ τὴν Φιδηναίων πόλιν ἔγνω, προφάσεις τοῦ πολέμου ποιησάμενος, ὅτι κληθέντες εἰς ἀπολογίαν [e] περὶ τῆς ἐπιβουλῆς ἣν συνεστήσαντο κατὰ Ῥωμαίων τε καὶ Ἀλβανῶν, οὐχ ὑπήκουσαν, ἀλλ' εὐθὺς ἀναλαβόντες τὰ ὅπλα καὶ τὰς πύλας κλείσαντες, Οὐϊεντανῶν τε συμμαχίαν ἐπαγόμενοι, ἐκ τοῦ φανεροῦ ἀφειστήκεσαν· καὶ τοῖς παραγενομένοις ἐκ Ῥώμης πρεσβευταῖς πυνθανομένοις τὴν αἰτίαν τῆς ἀποστάσεως ἀπεκρίναντο μηδὲν αὐτοῖς ἔτι πρᾶγμα πρὸς τὴν Ῥωμαίων πόλιν εἶναι κοινὸν, ἐξ οὗ Ῥωμύλος ὁ βασιλεὺς αὐτῶν ἐτελεύτησε, πρὸς ὃν ἐποιήσαντο [f] τὰ τῆς φιλίας ὅρκια. ταύτας δὴ τὰς προφάσεις λαβὼν, τήν τε οἰκείαν καθώπλιζε δύναμιν, [g] καὶ παρὰ τῶν συμμάχων μετεπέμπετο. πλεῖστον δὲ καὶ κράτιστον ἐπικουρικὸν ἐκ τῆς Ἀλβανῶν πόλεως Μέτιος Φουφέτιος ἧκεν ἄγων, [h] ὑπερβάλλεσθαι τὰς συμμαχικὰς δυνάμεις. ὁ μὲν οὖν Τύλλος ὡς ἐκ προθυμίας τε καὶ παντὸς τοῦ βελτίστου κοινωνεῖν ἐγνωκότα τοῦ πολέμου τὸν Μέτιον ἐπῄνει τε καὶ πάντων ἐποιεῖτο [i] βουλευμάτων συνίστορα· ὁ δὲ ἀνὴρ οὗτος ἐν αἰτίαις [k] οὕτω παρὰ τοῖς πολίταις ὑπάρχων, ὡς κακῶς ἐστρατηγηκὼς [l] τοῦ πολέμου, καὶ εἰς προδοσίαν διαβαλλόμενος, ἐπειδὴ τρίτον ἔτος ἐπὶ τῆς αὐτοκράτορος ἀρχῆς διέμενε Τύλλου κελεύσαν- 161
τος, [m] οὐκ ἀξιῶν ἀρχὴν ἔχειν ἑτέρας ἀρχῆς ὑπήκοον, οὐδὲ ὑποτάττεσθαι μᾶλλον ἢ αὐτὸς ἡγεῖσθαι, πρᾶγμά τι ἐπεβούλευσεν ἀνόσιον. διαπρεσβευσάμενος γὰρ κρύφα πρὸς τοὺς Ῥωμαίων πολεμίους ἐνδοιαστῶς ἔτι πρὸς τὴν ἀπόστασιν ἔχοντας, ἐπῆρεν αὐτοὺς μὴ κατοκνεῖν, ὡς αὐτὸς συνεπιθησόμενος Ῥωμαίοις ἐν τῷ ἀγῶνι· καὶ ταῦτα πράττων τε

καὶ

a Ferri poteſt & τοὺς ἐπὶ τὸν Κύπριον ἐρχομένους. *Port.* *b* Τείχοις perperam in *Ed. Steph.* *c* Ἐν τούτῳ μὲν δὴ τῷ χωρίῳ malit *Portus.* Τοῦτο μὲν δὴ τὸ χωρίον *Vat.* & mox ἐν τῇ πόλει ἔτι φυλάττεται. *d* Οἷς ἂν γένωνται *Vat* *e* Περὶ τῆς βουλῆς *Vat.* *f* Τὰ περὶ τῆς φιλίας *Vat.* *g* Aut καὶ ἄλλην παρὰ τῶν legendum, aut ἄλλην ſubintelligendo vox μετεπέμπετο ad δύναμιν referenda eſt. *Steph.* Καὶ παρὰ τῶν rectius forſitan in *Cod. Vat.* *h* Ante ὑπερβάλλεσθαι deeſſe videtur ὥστε, vel ſimile quid. *Sylb.* & *Portus.* Forſan ante vel poſt ὑπερβάλλεσθαι deſideratur βουλόμενος. *Steph.* Optime quidem in *Cod. Vat.* ὅπλοις κεκοσμημένον ἐκπρεπέσιν, ὥστε ἁπάσας ὑπερβάλλεσθαι. atque ita *Lapus*, nam vertit, *adducens auxilia, armis adeo magnifice inſtructa, ut reliquas vires ſocias longe ſuperaret.* *i* Τῶν βουλευμάτων *Vat.* *k* Deeſt *Vat.* *l* Τὸν πόλεμον *Vat.* *m* Οὐκ ἀξιῶν τι *Vat.*

a Αὐτ

καὶ διανοούμενος ἅπαντας ἐλάνθανε. Τύλλος δ᾽ ἐπειδὴ παρεσκευάσατο τήν τε οἰκείαν καὶ τὴν συμμαχικὴν δύναμιν, ἐξῆγεν ἐπὶ τοὺς πολεμίους· καὶ διαβὰς τὸν [a] Ανίηνον ποταμὸν, οὐ μακρὰν τῆς Φιδήνης κατεστρατοπέδευσεν. εὑρὼν δὲ περὶ τῆς πόλεως στρατιὰν ἐκτεταγμένην πολλὴν αὐτῶν τε Φιδηναίων καὶ τῶν συμμαχούντων αὐτοῖς, ἐκείνην μὲν τὴν ἡμέραν ἡσυχίαν ἔσχε· τῇ δ᾽ ἑξῆς Φουφέτιόν τε μεταπεμψάμενος τὸν Αλβανὸν καὶ τῶν ἄλλων φίλων τοὺς ἀναγκαιοτάτους, ἐσκόπει μετ᾽ ἐκείνων τίνα χρηστέον [b] εἴη τῷ πολέμῳ τρόπον. καὶ ἐπειδὴ πᾶσιν ἔδοξε ~~[illegible]~~ ίθεσθαι διὰ ταχέων, καὶ μὴ τρίβειν τὸν χρόνον, χώραν καὶ τάξιν ἣν [c] ἔμελλον ἕκαστος ἕξειν περιειπὼν, ἡμέραν τε ὁρίσας τῆς μάχης τὴν κατόπιν, διέλυσε τὸν σύλλογον. ὁ δὲ Αλβανὸς Φουφέτιος· ἦν γὰρ ἔτι ἄδηλος καὶ τῶν ἑαυτοῦ φίλων πολλοῖς προδοσίαν μηχανώμενος· συγκαλέσας τῶν ἐπιφανεστάτων Αλβανῶν λοχαγοὺς καὶ ταξιάρχας, λέγει πρὸς αὐτοὺς τοιάδε· "Ανδρες ταξίαρχοι καὶ λοχαγοὶ, πράγματα μέλλω ἐς ὑμᾶς μεγάλα καὶ ἀπροσδόκητα ἐκφέρειν, ἃ τέως ἔκρυπτον. ἱκετεύω δὲ ὑμᾶς ἀπόρρητα ποιήσασθαι, [d] εἰ μή με διεργάσεσθε· καὶ ἐὰν δόξῃ συνοίσειν ἐπιτελῆ γενόμενα, συλλάβεσθέ μοι αὐτῶν. πολλὰ μὲν οὖν λέγειν ὁ καιρὸς οὐκ ἐπιτρέπει βραχὺς ὢν, αὐτὰ δὲ τὰ ἀναγκαιότατα ἐρῶ. ἐγὼ πάντα τὸν μεταξὺ χρόνον ἐξ οὗ Ρωμαίοις ὑπετάχθημεν, [e] ἐς τήνδε τὴν ἡμέραν αἰσχύνης μεστὸν καὶ ὀδύνης ἔχων τὸν βίον διατετέλεκα, καίτοι [f] τιμηθεὶς ὑπὸ τοῦ βασιλέως αὐτῶν τῇ αὐτοκράτορι ἀρχῇ, ἣν τρίτον ἔτος ἤδη τοῦτο ἔχω, καὶ εἰ βουλοίμην μέχρι παντὸς ἕξω. ἀλλὰ πάντων ἡγούμενος εἶναι [g] κακὸν ἔσχατον ἐν οὐκ εὐτυχοῦσι τοῖς κοινοῖς μόνος εὐτυχεῖν, ἐνθυμούμενος δὲ ὅτι παρὰ πάντα τὰ νενομισμένα ἀνθρώποις ὅσια τὴν ἡγεμονίαν ὑπ᾽ αὐτῶν ἀφῃρέθημεν, ἐσκόπουν ὅπως ἂν αὐτὴν ἀνακομισώμεθα, μηδεμιᾶς πειραθέντες μεγάλης συμφορᾶς· πολλοὺς δὲ καὶ παντοδαποὺς λογισμοὺς λαμβάνων, μίαν [h] εὑρίσκω ὁδὸν [i] ἄγουσάν με ἐπὶ τὰ πράγματα, ῥᾴστην τε καὶ ἀκινδυνοτάτην, εἴ τις αὐτοῖς ἀνασταίη πόλεμος ἐκ τῶν πλησιοχώρων πόλεων. εἰς γὰρ τοῦτον ὑπελάμβανον αὐτοὺς καθισταμένους συμμάχων δεήσεσθαι, καὶ πρῶτόν γε [k] ἡμῶν. τὸ [l] δὴ μετὰ τοῦτο οὐ πολλῆς ὑπελάμβα-
162 νον [m] ὑμῖν διδαχῆς δεήσειν, ὅτι κάλλιόν τε καὶ δικαιότερον περὶ τῆς ἡμῶν αὐτῶν ἐλευθερίας μᾶλλον ἢ περὶ τῆς Ρωμαίων ἡγεμονίας ποιήσασθαι τὸν ἀγῶνα. ταῦτα διανοηθεὶς, ὑπενόμευσα Ρωμαίοις πόλεμον ἐκ τῶν ὑπηκόων, Οὐιεντανοὺς καὶ Φιδηναίους πείσας ἐπὶ τὰ ὅπλα χωρεῖν, ὡς συλληψόμενος αὐτοῖς τοῦ πολέμου. καὶ μέχρι τούτου λέληθα Ρωμαίους ταῦτα πράττων, [n] ταμιευόμενος ἐμαυτῷ τὸν τῆς ἐπιθέσεως καιρόν·

Tullus Hoſtilius Rom. REX III.

conſilia ejus omnibus erant occulta. Tullus vero, poſtquam domeſticas & auxiliares copias jam paravit, eduxit eas contra hoſtes; &, trajecto Aniene fluvio, prope Fidenas caſtra poſuit. Quum autem ante urbem offendiſſet ingentem exercitum inſtructum, cum ex ipſis Fidenatibus tum ex illorum ſociis, illo quidem die quievit: at ſequenti, accerſito Albano, & cæteris primariis amicis, cum illis conſultabat quænam ratio belli gerendi eſſet ſequenda. Et quum omnes cenſuiſſent quam celerrime confligendum, nec tempus terendum, loco & ordine quem unuſquiſque eſſet habiturus deſignato, & ſequenti die ad prœlium deſtinato, concilium dimiſit. Suffetius vero Albanus (nondum enim multis ſuis amicis proditionem, quam moliebatur, patefecerat) convocatis præcipuis Albanorum centurionibus & tribunis, talem ad eos habuit orationem. "¶ Tribuni & centuriones, res magnas & præter omnium exſpectationem ſum vobis jam declaraturus, quas hactenus occultavi. Sed vos ſupplex oro, ut eas ſilentio tegatis: alioqui enim me perdetis. Quod ſi has ad finem perductas vobis profuturas putatis, me in his peragendis adjuvate. Multa autem verba à me fieri temporis anguſtiæ non patiuntur: ſed quæ maxime ſunt neceſſaria vobis dicam. Ego, per totum illud tempus ex quo in poteſtatem Romanorum fuimus redacti, ad hunc uſque diem, perpetuo vitam dedecoris & doloris plenam tranſegi, licet ab eorum rege dictatura fuerim honoratus, quam tertium jam annum teneo, &, ſi vellem, in perpetuum tenerem. Sed quia omnium malorum hoc ſummum ducebam, me ſolum in publica calamitate felicem eſſe: & quia mecum ipſe reputabam nos præter omnia humana jura & contra fas imperio ab illis ſpoliatos, cogitare cœpi qua ratione ipſum poſſemus recuperare ſine gravi cladis alicujus periculo. Poſt multas igitur & varias rationes à me initas, comperio unam ſolam viam facillimam & omni periculo vacantem, quæ me hujus rei compotem facere poſſit; ſi quod nimirum finitimarum civitatum bellum contra eos exoriatur. In hoc enim bello illis & ſociorum auxilio & præcipue noſtra opera opus fore arbitror. Cæterum exiſtimo non prolixiore oratione vos docendos, honeſtius & juſtius eſſe pro noſtra ipſorum libertate quam pro Romanorum imperio certare. Hæc animo cogitans clandeſtinis meis artibus bellum ſubditorum contra Romanos ſuſcitavi. Nam perſuaſi Vejentibus & Fidenatibus ut arma caperent, pollicitus me ipſis belli ſocium futurum. Et hucuſque conatus mei Romanos latuerunt, mihique reſervavi ipſam temporis opportunitatem qua eos adoriar. "Conſi-

XXIII.

a Ανίηπα *Vat.* Vulgata exemplaria modo Ανίηνον modo Ανίηπα habent. Verum (inquit *Cluverius* Ital. Antiq. l. 2. c. 10.) quum Ανίηπα poſtulet nominativum Ανίης, quem minus in uſu fuiſſe puto, ipſum *Dionyſium* Ανίηνα ab recto caſu Ανίην ſcripſiſſe ſuſpicor. *b* Deeſt *Vat.* *c* Εμελλεν *Vat.* *d* In *Ed. Steph.* εἰ μή * με διεργάσεσθε. In *Codd. Rom.* & *Ven.* εἰ μὴ, μὲ διεργάσεσθε. Sed *Lapus* quoque nobiſcum, *ni me perdi vultis.* Sequens καὶ additum ex *Cod. Ven.* Εὰν δὲ δόξῃ habet *Romanus. Sylb.* Legendum puto, εἰ δὲ μὴ, ἐμὲ διεργάσεσθε, ἐὰν δὲ δόξῃ &c. vel εἰ μή με διεργάσασθαι ἐθέλετε, ἐὰν δὲ δόξῃ &c. *Portus.* *e* Εως τῆσδε τῆς ἡμέρας *Vat.* *f* Τιμηθείς τε *Vat.* *g* Κακῶν *Vat.* *h* Ευρίσκων *Vat.* *i* Αγουσαν ἐπὶ *Vat.* *k* Υμῶν *Vat.* *l* Si δὲ malis pro δὴ, per me licet. *Sylb.* *m* Ita in *Ed. Steph.* Ημῖν *Sylb.* *n* Καὶ ταμιευόμενος *Vat.*

“Conſiderate autem quanta commoda inde ad nos ſint redundatura. Primum quidem, quod non aperte de defectione conſilia inierimus, qua in re anceps erat periculum; aut ne præ nimia feſtinatione imparati & ſolis domeſticis copiis freti de ſumma rerum jaceremus aleam; aut ne, dum nos paramus & auxilia ſolicitamus, ab ipſis jam præparatis anteverteremur: neutrum horum gravium malorum experti utrumque commodum percipiemus. Deinde vero adverſariorum vires magnas & pene invictas & fortunam non vi, ſed iis artibus quibus capiuntur omnes res ſuperbæ & quæ non facile vi evertuntur, nimirum dolo & fraude, evertere conabimur; neque hoc nos primi aut ſoli faciemus. Præterea quum domeſticæ noſtræ copiæ non ſint ita firmæ, ut omnibus Romanorum ac ſociorum viribus oppoſitæ reſiſtant, Fidenatum & Vejentium tantas copias quantas videtis nobis adjunximus; atque ut auxiliaribus copiis, quas ſumus habituri, tuto fidere poſſimus, hoc à me jam ante eſt proviſum. Neque enim in noſtro agro Fidenates ſunt dimicaturi: ſed pro ſuo periclitantes, uno eodemque tempore noſtrum quoque defendent. Quod vero omnium eſt jucundiſſimum hominibus, & quod paucis quibuſdam idque raro ſuperioribus ſeculis contigit, id etiam nos conſequemur: beneficium enim accipientes à ſociis, in illos conferre videbimur. & ſi res nobis ex animi ſententia ſucceſſerit (quemadmodum eſt veriſimile) Fidenates & Vejentes, qui gravi imperio nos liberaverint, quaſi hoc beneficium à nobis acceperint, gratiam nobis habebunt. Atque hæc ſunt quæ magna cura à me proviſa exiſtimo facile poſſe vos ad defectionem confidenter & alacriter faciendam impellere. Sed quo modo rem aggredi ſtatuerim, hæc à me accipite. Tullus mihi aſſignavit locum ad montis radices, & me alteri cornu præeſſe juſſit. Quum vero erit cum hoſte confligendum, incipiam ego ſolutis ordinibus ad montem me ſubducere, vos vero inſtructa acie me ſequemini. Quum autem montis jugum ſuperaro & in tuto fuero, quid poſtea ſim facturus ex me audite. Si videro ex animi ſententia mihi ſuccedere quæ cogito, & hoſtes audaciores eſſe, quaſi auxilii noſtri fretos; contra vero Romanos demiſſis & conſternatis animis, ut à nobis proditos, & de fuga potius quam de pugna cogitare (quod eſt veriſimilius) adoriar eos, & campum cadaveribus replebo, de loco ſuperiore à dextra in loca declivia *& planiciem* deſcendens, & cum exercitu pleno fiduciæ & bene inſtructo, in hoſtes jam paventes & diſperſos impetum faciens. Gravis enim eſt ac pernicioſa in bellis vel inanis pro-

“Ἐν ᾧ σκέψασθε ὅσα [a] ὠφελησόμεθα. πρῶτον μὲν, οὐκ ἐν φανερῷ βουλεύσαντες ἀπόστασιν, ἐν ᾧ κίνδυνος ἦν καθ' ἑκάτερον, ἢ ἀπαρασκεύους ἐπειχθέντας, καὶ τῇ οἰκείᾳ δυνάμει μόνῃ πιστεύσαντας τὸν ὑπὲρ ἁπάντων ἀναρρῖψαι κύβον, ἢ παρασκευαζομένους καὶ βοηθείας [b] ἐγείροντας ὑπὸ τῶν ἐν παρασκευῇ ὄντων προκαταληφθῆναι, οὐδ' ἑτέρου τῶν χαλεπῶν τούτων πειραθέντες, τὸ ἐξ ἀμφοτέρων χρήσιμον ἕξομεν. ἔπειτα πολλὴν καὶ δυσπολέμητον οὖσαν τὴν τῶν ἀντιπάλων ἰσχὺν καὶ τύχην οὐκ ἐκ τοῦ βιαίου τρόπου πειρασόμεθα καθαιρεῖν, ἀλλ' οἷς ἁλίσκεται πάντα [c] ὑπέραυχα καὶ μὴ ῥᾴδια [illegible] βιαίῳ καθαιρεθῆναι, δόλῳ καὶ ἀπάτῃ, [d] οὔτοι πρῶτοι ἄρξαντες αὐτῶν οὐδὲ μόνοι. πρὸς δὲ τούτοις, οὐκ ἀξιόμαχον οὖσαν τῇ οἰκείᾳ δυνάμει πρὸς ἅπασαν τὴν Ῥωμαίων τε καὶ τῶν συμμάχων ἰσχὺν ἀντιταχθῆναι, τὴν Φιδηναίων τε καὶ Οὐιεντανῶν τοσαύτην οὖσαν ὅσην ὁρᾶτε, προσειλήφαμέν τε, καὶ ὡς ἂν μάλιστα θάρσος τινὶ συμμαχίας βεβαίου τὸ ἐπικουρικὸν παράσχοι προσγινόμενον, [e] οὕτω παρεσκεύασταί μοι. οὐ γὰρ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ γῇ Φιδηναῖοι τὸν ἀγῶνα ἀράμενοι, τῆς δὲ αὐτῶν προκινδυνεύοντες, ἐν τῷ αὐτῷ καὶ τὴν ἡμετέραν φυλάξουσιν. ὃ δὲ πάντων μέν ἐστιν ἥδιστον ἀνθρώποις, σπανίως δέ τισιν ἐκ τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἐξεγένετο, καὶ τοῦθ' [f] ἡμῖν ὑπάρξει, [g] πάσχοντες ὑπὸ τῶν συμμάχων ἐκείνοις αὐτοὶ δόξομεν. καὶ ἐὰν ἡμῖν κατὰ νοῦν χωρήσῃ τὸ ἔργον, ὥσπερ τὸ εἰκὸς ἔχει, Φιδηναῖοί τε καὶ Οὐιεντανοὶ βαρείας ἀπαλλάξαντες ἡμᾶς ὑποταγῆς, ὡς ὑφ' ἡμῶν τοῦτο πεπονθότες, αὐτοὶ χάριν εἴσονται ἡμῖν. ταῦτα μέν ἐστιν ἃ διὰ πολλῆς φροντίδος παρασκευασθέντα ἱκανὰ εἶναι δοκεῖ μοι θάρσος τε καὶ προθυμίαν τῆς ἀποστάσεως ὑμῖν παρασχεῖν. ὃν δὲ τρόπον ἐπιχειρεῖν [h] τὸ ἔργον βεβούλημαι, ταῦτα ἀκούσατέ μου· τάξιν μὲν ἀποδέδωκέ μοι Τύλλος τὴν ὑπὸ τῷ ὄρει, καὶ κελεύει με θατέρου τῶν κεράτων ἄρχειν· ὅταν δὲ μέλλωμεν ὁμόσε τοῖς πολεμίοις χωρεῖν, ἄρξω μὲν ἐγὼ λύσας τὴν τάξιν ἐπὶ τὸ ὄρος ἄγειν, ἀκολουθήσετε δέ μοι ὑμεῖς συντεταγμένους ἄγοντες τοὺς λόχους. ἁψάμενος δὲ τῶν ἄκρων, καὶ ἐν τῷ ἀσφαλεῖ γενόμενος, τίνα χρήσομαι τρόπον τοῖς μετὰ ταῦτα πράγμασιν, ἀκούσατέ μου· ἐὰν 163 μὲν ὁρῶ κατὰ γνώμην ἃ διαλογίζομαι χωροῦντά μοι, καὶ θρασεῖς μὲν γεγονότας τοὺς πολεμίους, ὡς ἡμῶν αὐτοῖς συλλαμβανόντων, ταπεινοὺς δὲ καὶ περιφόβους τοὺς Ῥωμαίους, ὡς προδεδομένους ὑφ' ἡμῶν, φυγῆς τε μᾶλλον ἢ ἀλκῆς προνοουμένους, ὅπερ εἰκὸς, ἐπιθήσομαι αὐτοῖς, καὶ μεστὸν ποιήσω νεκρῶν τὸ πεδίον, ἐξ [i] ὑπερδεξίου τε κατιὼν ἐπὶ τὸ πρανὲς, θαρρούσῃ τε καὶ συντεταγμένῃ δυνάμει [k] πρὸς ἐπτοημένους προσφερόμενος καὶ σποράδας. δεινὴ δ' ἐν τοῖς πολέμοις καὶ ἡ διὰ κενῆς ἐμπίπτουσα

a Ὠφεληθησόμεθα *Vat.* b An rectius ἀγείροντας dubitat *Sylb.* Sed nihil mutandum. nam ἐγείρειν metaphorice *ſolicitare* ſignificat. *Portus.* c Vox ὑπέραυχα ſine cauſſa *Sylburgio* de mendo ſuſpecta eſt: quam apud *Xenophontem* non uno loco notare nos meminimus. utitur etiam *Dionyſius* iterum hac voce l. VIII. *Steph.* d Supra pag. 142. v. 23. pro οὔτοι legitur οὐκ αὐτοί. *Sylb.* Malim οὔτε cum *Cod. Vat.* e Τοῦτο potius legendum. *Portus.* f Ὑμῖν *Vat.* g Legendum vel οὐ πάσχοντες ὑπὸ τῶν συμμάχων ἐκείνοις εὖ ποιεῖν αὐτοὶ δόξομεν, vel οὐ γὰρ πάσχοντες ὑπὸ τῶν συμμάχων ἐκείνοις αὐτοὶ εὖ ποιεῖν δόξομεν. *Portus.* Rectius forſan cum *Cod. Vat.* εὖ δρᾶν ἐκείνοις, nihil præterea mutantes. ſic certe *Lapus*, *beneficium accipientes à ſociis, dare eis ipſi videbimur.* h Τῷ ἔργῳ *Vat.* i Nota ὑπερδέξιον hic dici quod paullo infra ὑψηλὸν appellat, p. 157. v. 13. *Sylb.* k Πρὸς ἐπτοημένους ἀνθρώπους προσφερόμενος *Vat.*

a Φοβερά-

Tullus Hoſtilius Rom. REX III.

ἐμπίπλουσα προδοσίας συμμάχων ἢ πολεμίων ἄλλων ἐφόδου δόκησις, καὶ πολλὰ ἤδη στρατεύματα μεγάλα ὑπ' οὐδενὸς οὕτως ἑτέρου φοβεροῦ παθήματος, ὡς ὑπὸ δόξης κενῆς ἴσμεν πανώλεθρα διαφθαρέντα. τὸ δ' ἡμέτερον οὐ λόγος ἔσται κενός, οὐδ' ἀφανὲς δεῖμα, ἀλλ' ἔργον ἁπάσης ὄψεως καὶ πείρας [a] φοβερώτατον. ἂν δ' ἄρα τἀναντία τῶν λελογισμένων γινόμενα ὁρῶ· λεγέσθω γὰρ καὶ τὰ παρὰ τὰς ἀνθρωπίνας δόξας εἰωθότα ἀπαντᾶν, ἐπειδὴ πολλὰ καὶ τὰ μὴ εἰκότα ὁ βίος φέρουσι· [b] καὶ τἀναντία καὶ αὐτὸς ὧν προὐθέμην ἐγχειρήσω ποιεῖν. ἄξω γὰρ ὑμᾶς ἐπὶ τοὺς πολεμίους ἅμα Ῥωμαίοις, καὶ συλλήψομαι αὐτοῖς τῆς νίκης, τήν τε κατάληψιν τῶν ὑψηλῶν πεποιῆσθαι σκήψομαι, τῆς κυκλώσεως τῶν ἀντιτεταγμένων ἕνεκα. γενήσεται δέ μου πιστὸς ὁ λόγος, ἔργα ὁμολογούμενα τῇ σκήψει [c] παρεχομένου· ὥσθ' ἡμᾶς τῶν μὲν δεινῶν μηδ' ἑτέροις κοινωνῆσαι, τῆς δ' ἀμείνονος τύχης τῆς ἀμφοτέρων μεταλαβεῖν. ἐγὼ μὲν οὖν ταῦτα ἔγνωκά τε καὶ δράσω σὺν θεοῖς, κράτιστα ὄντα οὐ μόνον Ἀλβανοῖς ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις Λατίνοις. ὑμᾶς δὲ χρὴ σιγὴν μὲν πρῶτον φυλάττοντας, ἔπειτα κόσμον τε σώζοντας, καὶ τοῖς παραγγελλομένοις ὀξέως ὑπηρετοῦντας, προθύμους ἀγωνιστὰς γίνεσθαι, [d] καὶ τοὺς ὑφ' αὑτοὺς προθύμους παρέχειν, ἐνθυμουμένους ὅτι οὐχ ὅμοιός ἐστιν ἡμῖν τε καὶ τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις ὁ περὶ τῆς ἐλευθερίας ἀγών, οἷς τισιν ἐν ἔθει καθέστηκεν ἄρχεσθαι ὑφ' ἑτέρων, καὶ ὅσοις τοιαύτην πολιτείαν οἱ πατέρες [e] παρέδοσαν. ἐλεύθεροι γὰρ ἐξ ἐλευθέρων ἔφυμεν, καὶ ἄρχειν τῶν περιοίκων ἀπέδοσαν ἡμῖν οἱ πατέρες, ὁμοῦ πεντακόσια ἔτη τοῦτο τὸ [f] σχῆμα διαφυλάξαντες, οὗ μὴ ἀποστερήσωμεν [g] ἡμεῖς τοὺς ἐκγόνους. παραστῇ δὲ μηδενὶ ὑμῶν δέος, ἂν ταῦτα ἐθέλῃ πράττειν, μὴ συνθήκας τε λύσῃ καὶ ὅρκους τοὺς ἐπ' αὐταῖς γενομένους παραβῇ, ἀλλ' ἐννοείσθω διότι τὰς ὑπὸ Ῥωμαίων λελυμένας εἰς τὸ ἐξ ἀρχῆς ἀποκαταστήσει· καὶ οὐ τάς γε ἐλαχίστου ἀξίας, ἀλλ' ἃς [h] ἥ τε φύσις ἡ ἀνθρωπεία κατεστήσατο, καὶ ὁ πάντων κοινὸς Ἑλλήνων τε καὶ βαρβάρων βεβαιοῖ νόμος,
164 ἄρχειν καὶ τὰ δίκαια πράττειν τοὺς πατέρας τοῖς ἐκγόνοις, καὶ τὰς μητροπόλεις ταῖς ἀποικίαις. ταύτας δὴ τὰς συνθήκας οὐδέποτε ἀναιρεθησομένας ἐκ τῆς ἀνθρωπείας φύσεως οὐχ ἡμεῖς, οἱ κυρίας ἀξιοῦντες αἰεὶ διαμένειν, παρασπονδοῦμεν, οὐδ' ἄν τις ἡμῖν θεῶν ἢ δαιμόνων νεμεσήσειεν ὡς ἀνόσια πράττουσιν, εἰ δουλεύειν τοῖς ἰδίοις ἐκγόνοις δυσαναχετοῦμεν· ἀλλ' οἱ καταλύσαντες αὐτὰς ἀρχῆθεν, καὶ ἔργῳ ἐπιχειρήσαντες ἀθεμίτῳ [i] κρείττονα ποιῆσαι τοῦ θείου νόμου τὸν ἀνθρώπινον· ὅ, τε δαιμονίου χόλος οὐχ ἡμῖν ἀλλὰ τούτοις ἐναντιώσεται, κατὰ τὸ εἰκός, καὶ ἡ παρ' ἀνθρώπων νέμεσις [k] τούτοις ἀνθ' ἡμῶν κατασκήψει. εἰ μὲν οὖν ταῦτα κράτιστα πᾶσιν ὑμῖν ἔσεσθαι δοκεῖ, πράττωμεν αὐτὰ, θεοὺς καὶ δαίμονας ἀρωγοὺς ἐπικαλεσάμενοι·

ditionis ſociorum vel novorum hoſtium adventus opinio, quæ animos militum occupat: multoſque exercitus, eoſque ingentes, ob nullum alium formidabilem caſum magis quam ob inanem metum jam funditus deletos ſcimus. * noſtrum vero *machinamentum* non erit vanus rumor, neque obſcurum aliquod terriculamentum: ſed facinus & ſpecie & re ipſa maxime formidandum. Sin autem contra meam ſententiam rem ſuccedere animadvertero (dicantur enim etiam ea quæ præter hominum opinionem accidere ſolent, quandoquidem vita affert multa, eaque contra exſpectationem noſtram) ipſe quoque ſententiam mutabo, & rem alia via aggrediar. Ducam enim vos cum Romanis contra hoſtes, & eos in paranda victoria adjuvabo, & loca ſuperiora à me occupata ſimulabo, ut adverſarios nobis oppoſitos circumdarem. Meæ autem orationi fides habebitur, quia facta verbis & ſimulationi reſpondebunt; ita ut nos neutrius calamitatis participes futuri, at fortunæ melioris commoda ex utriſque percepturi ſimus. Hæc igitur ego decrevi, & diis juvantibus conficiam: quæ non ſolum Albanis, ſed etiam aliis Latinis maxime conducunt. Veſtrum autem erit primum quidem rem ſilentio cuſtodire, deinde ordines ſervare, & celeriter imperata facere, & voſmetipſos in prœlio alacres & viros fortes præſtare, & milites vobis ſubditos ad eandem animi alacritatem incitare: illud cogitantes, non eodem modo nobis, quo aliis omnibus, pro libertate certandum, qui aſſuefacti ſunt aliorum imperio, quibus majores talem reipublicæ formam tradiderunt. Liberi enim ex liberis orti ſumus, & majores noſtri nobis imperium in finitimos tradiderunt, jamque per annos D. hanc civitatis formam conſervarunt, qua poſteri noſtri minime ſunt privandi. Ne quis vero veſtrum ab harum gerendarum conſilio deterreatur, quaſi fœdera rupturus, & jusjurandum ad ea adhibitum violaturus ſit: ſed illud cogitet, fœdus à Romanis jam ante violatum à ſe in integrum nunc reſtitutum iri. Idque non minimi momenti: ſed quod & ipſa natura humana conſtituit, & omnium tam Græcarum quam barbararum gentium commune jus confirmavit; quod jubet patres natis imperare & jura reddere, & conditores ſuis coloniis. Hoc igitur fœdus, nunquam è rerum humanarum natura tollendum, non nos violamus, qui cupimus id perpetuo firmum manere; neque ullus deorum aut geniorum nobis, ut facinus impium patrantibus, ſuccenſeat, quod ſervire illis, qui à nobis ſunt oriundi, ægre feramus: ſed ii qui id ab initio ruperunt, quique rem nefariam auſi ſunt, legem divinam humanæ ſubjicere: & numinis ira non nobis, ſed iſtis adverſabitur, ut eſt veriſimile; & humana indignatio iſtos, non autem nos premet. Si igitur hæc optima vobis omnibus fore videntur, ea faciamus, deorum & geniorum auxilio implorato.

a Φοβερώτερον *Vat.* & *Lapi Cod.* b Pleonaſmus hîc eſt conjunctionis καὶ. *Sylb.* c Παρεχομένου *Vat.* d Καὶ τοῖς *Vat.* e Ἀπέδοσαν *Vat.* f Σχῆμα τῶν βίων διαφυλάξαντες *Vat.* g Ἡμεῖς *Vat.* h Ἡ φύσις *Vat.* i Κρεῖττω *Vat.* k Εἰς τούτους *Vat.* * Hic ſequutus ſum *Ed. Sylb.* & *Gelenii* verſionem. *Portus* cum *Stephano* legit δεῖγμα & vertit, *at quæ ego dico non ſunt verba inania, neque aliqua obſcura & vana oſtentatio.*

Tullus Hoſtilius Rom. REX III.

"rato. Quod ſi quis veſtrum aliter ſentit, & "è duobus alterum exiſtimat, vel nunquam "recuperandam priſtinam noſtræ civitatis "dignitatem, vel aliquod aliud tempus hoc "ipſo commodius exſpectandum, & præſen- "tem occaſionem differendam, ne pigeat eum "ſuam ſententiam in medium proferre. Quod "enim vos omnes optimum conſilium eſſe "judicaritis, id ſequemur.

XXIV. ¶ Quum igitur qui aderant collaudaſſent ejus conſilium, & ſe omnia facturos promiſiſſent, poſtquam ſingulos jurejurando obſtrinxit, ita demum concilium dimiſit. Poſtridie vero Fidenatum & ſociorum copiæ ex caſtris prodierunt ſub ortum ſolis, & aciem ad pugnam inſtruxerunt: Romani etiam ex adverſo prodierunt, & aciem ipſi quoque inſtruxerunt. Siniſtrum autem cornu ipſe Tullus & Romani Vejentibus oppoſitum tenebant: iſti enim dextrum hoſtium cornu tenebant. At in dextro Romanorum cornu Metius Suffetius & Albani ad latus montis aciem Fidenatibus oppoſitam habebant. Poſtquam autem acies appropinquarunt inter ſe, antequam intra teli jactum veniretur, Albani diviſi à reliquo exercitu inſtructa acie montem petere cœperunt. Fidenates igitur quum hoc animadvertiſſent, & crederent revera proditionem ſibi ſucceſſuram, prout Albanus promiſerat, jam audacius in Romanos ferebantur: atque dextrum Romanorum cornu nudatum ſociorum auxiliis diſrumpebatur, & valde laborabat; at ſiniſtrum fortiter pugnabat, ubi erat & ipſe Tullus inter equites lectos pugnans. Interea vero quidam equo citato vectus ad eos qui cum rege pugnabant, "Noſtrum, inquit, cornu dextrum la- "borat, ô Tulle: nam & Albani deſerta "acie ad loca edita feſtinant; & Fidenates, "quibus illi oppoſiti fuerant, * jam immi- "nentes nobis cornu nudatum ſunt circum- "venturi. Romanos, quum hæc audiſſent & animadvertiſſent Albanos ita ad montem properare, timor invaſit, quaſi jamjam hoſtes eſſent ipſos circumdaturi; ita ut neque pugnare neque conſiſtere valerent. Tunc Tullus prudenti conſilio uſus fuiſſe fertur, nihil animo perturbatus, tanto & tam inſperato malo exorto: quo non ſolum ipſum Romanorum exercitum ex manifeſto exitio eripuit, à quo jam circumventus erat; ſed etiam res hoſtium attrivit & perdidit. Statim enim, audito nuncio, exclamans alta voce, ita ut ipſi quoque hoſtes eam exaudirent, "Vicimus, inquit, Romani noſtros ho- "ſtes. Albani enim hunc proximum mon- "tem occuparunt, ut cernitis, meo juſſu, ut "hoſtes à tergo adoriantur. Quum igitur "animadvertatis hoſtes nobis inſenſiſſimos "in tam opportuno loco interceptos à nobis "teneri, alii à fronte alii à tergo invaden- "tes, quando neque ulterius progredi neque

"εἰ δέ τις ὑμῶν τἀναντία ἔγνωκε· [a] δυοῖν θάτερον, ἢ "μηδέποτε ἀνασώσασθαι τὸ ἀρχαῖον ἀξίωμα τῆς πό- "λεως οἴεται δεῖν· ἢ καιρὸν ἕτερόν τινα τοῦ παρόντος "ἐπιτηδειότερον [b] ἀναμένων, ἀναβάλλεται τὰ παρόντα· "μὴ [c] κατοκνοίη φέρειν εἰς μέσον ἃ φρονεῖ· ὅ,τι γὰρ "ἂν ἅπασι φανῇ ὑμῖν κράτιστον βούλευμα, τούτῳ χρη- "σόμεθα.

Ἐπαινεσάντων δὲ τὴν γνώμην τῶν παρόντων, καὶ πάντα ὑποσχομένων ποιήσειν, ὅρκοις ἕκαστον αὐτῶν καταλαβὼν διέλυσε τὸν σύλλογον. τῇ δ' ἑξῆς ἡμέρᾳ προήεσαν μὲν [d] ἐπὶ τοῦ χάρακος αἱ Φιδηναίων τε καὶ συμμάχων δυνάμεις ἅμα τῷ τὸν ἥλιον ἀνασχεῖν, καὶ παρετάσσοντο ὡς εἰς μάχην· ἀντεπεξῄεσαν δὲ οἱ Ῥωμαῖοι καὶ καθίσταντο εἰς τάξιν. τὸ μὲν οὖν ἀριστερὸν κέρας αὐτὸς ὁ Τύλλος καὶ οἱ Ῥωμαῖοι κατεῖχον [e] ἐναντίον Οὐιεντανοῖς· οὗτοι γὰρ τὸ δεξιὸν τῶν πολεμίων κατεῖχον κέρας· ἐπὶ δὲ τοῦ δεξιοῦ τῶν Ῥωμαίων κέρατος ὁ Μέττιος Φουφέττιος καὶ οἱ Ἀλβανοὶ κατὰ Φιδηναίους παρὰ τὴν λαγόνα τοῦ ὄρους ἐτάξαντο. ἐπεὶ δὲ συνεγγὺς ἀλλήλων ἐγένοντο, πρὶν ἐντὸς βέλους γενέσθαι, οἱ Ἀλβανοὶ σχισθέντες ἀπὸ τοῦ ἄλλου στρατοῦ, συντεταγμένους ἦγον τοὺς λόχους ἐπὶ τὸ ὄρος. οἱ μὲν οὖν Φιδηναῖοι τοῦτο μαθόντες, καὶ πιστεύσαντες ἀληθεύσειν σφίσι τὰς περὶ τῆς προδοσίας ὑποσχέσεις [f] τῷ Ἀλβανῷ, θρασύτερον ἤδη τοῖς Ῥωμαίοις προσεφέροντο· καὶ τὸ μὲν δεξιὸν κέρας τῶν Ῥωμαίων ἐψιλωμένον τῆς συμμαχίας παρερρήγνυτό τε καὶ σφόδρα ἐπόνει· τὸ δ' εὐώνυμον [g] ἀκρατῶς ἠγωνίζετο, ἔνθα καὶ αὐτὸς ἦν ὁ Τύλλος ἐν τοῖς ἐπιλέκτοις τῶν ἱππέων μαχόμενος. ἐν δὲ τούτοις προσελάσας τις ἱππεὺς τοῖς ἅμα τῷ βασιλεῖ μαχομένοις, "Κάμνει τὸ δεξιὸν ἡμῶν κέρας, "ἔφησεν, ὦ Τύλλε. Ἀλβανοί τε γὰρ ἐκλιπόντες τὴν τάξιν "ἐπὶ τὰ μετέωρα ἐπείγονται, Φιδηναῖοί τε καθ' οὓς ἐκεῖ- "νοι ἐτάχθησαν, ὑπὲρ κέρατος ὄντες τοῦ ἐψιλωμένου, κυκλοῦ- "σθαι μέλλουσιν ἡμᾶς. Ταῦτα ἀκούσαντας τοὺς Ῥωμαίους, 165 καὶ ἰδόντας τὴν ὁρμὴν τῶν Ἀλβανῶν τὴν ἐπὶ τὸ ὄρος, δεῖμα, ὡς [h] κυκλωσομένους ὑπὸ τῶν πολεμίων, καταλαμβάνει· ὥστε οὔτε μάχεσθαι οὔτε μένειν αὐτοῖς ἐπῄει. ἔνθα δὴ σοφίᾳ λέγεται χρήσασθαι ὁ Τύλλος, οὐδὲν ἐπιταραχθεὶς τὴν διάνοιαν ὑπὸ τοσούτου τε καὶ οὕτως ἀπροσδοκήτου κακοῦ φανέντος· δι' ἣν οὐ μόνον ἔσωσε τὴν Ῥωμαίων στρατιὰν, εἰς πρόδηλον [i] καταικεκλειμένην ὄλεθρον, ἀλλὰ καὶ τὰ τῶν πολεμίων [k] πράγματα συνέτριψε καὶ διέφθειρεν. ὡς γὰρ ἤκουσε τοῦ ἀγγέλου, μεγάλῃ φωνῇ χρώμενος, ὥστε καὶ τοὺς πολεμίους ἀκούειν, "Κρατοῦμεν, εἶπεν, ἄνδρες Ῥωμαῖοι, τῶν ἐχθρῶν. "Ἀλβανοὶ μὲν γὰρ ἡμῖν τὸ πλησίον ὄρος τοῦτο κατειλή- "φασιν, ὥσπερ ὁρᾶτε, κατὰ τὰς ἐμὰς ἐντολάς· ἵνα κατὰ νώ- "του γενόμενοι τῶν πολεμίων, ἐπίωσιν αὐτοῖς. ἐνθυμηθέντες "οὖν ὅτι ἐν καλῷ τοὺς ἐχθίστους [l] ἡμῶν ἔχομεν, οἱ μὲν ἀντι- "κρὺς ἐπιόντες, οἱ δὲ κατόπιν, ἔνθα οὔτε πρόσω χωρεῖν οὔτ'

"ὀπίσω

[a] Lege δυοῖν δὲ θάτερον. *Sylb.* & *Caſ.* Καὶ δυοῖν θάτερον maluit *Portus*: cui fere conſentit *Cod. Vat.* in quo reperitur καὶ δυεῖν θάτερον. [b] Περιμένων *Vat.* Orationis ſtructura videtur poſtulare ἀναμένει καὶ ἀναβάλλεσθαι, vel certe ἀναμένοντα ἀναβάλλεσθαι. *Port.* Cave quicquam mutandum cenſeas. *Caſ.* [c] Κατοκνείτω *Vat.* [d] Ἐπὶ hoc etiam loco poſita eſt pro ἀπὸ vel ἐκ. *Sylb.* Verum in *Cod. Vat.* habemus ἐκ τοῦ χάρακος. [e] Εναντίοι *Vat.* [f] Rectius forſan τοῦ Ἀλβανοῦ vel τῶν Ἀλβανῶν. *Sylb.* & *Port.* Τῶν Ἀλβανῶν in *Cod. Vat.* [g] Ακρατῶς *Vat.* [h] Κυκλωσομένους in *Ed. Steph.* Sententia requirit κυκλωσομένους vel paſſivum κυκλωθησομένους. κυκλωσομένους autem paſſiva ſignificatione ſic uſurpatum intelliges ut διώξεσθαι ſupra p. 150. v. 30. *Sylb.* [i] Pro κατακεκλεισμένην, quod uſitatius. *Sylb.* Κατακεκλιμένην *Vat.* ut & *Lapi Cod.* nam vertit, *ſervavit exercitum in paratam inclinatum cladem.* [k] Πράγματα σύμπαντα συνέτριψέ τε *Vat.* [l] Ημῖν *Vat.* * Ultra cornu exiſtentes denudatum circumventuri nos apparent. *Lapus.* Quum nudato cornu ſuperiores ſint, nos circumvenire parabunt. *Gelen.*

a Pro

Tullus Hoſtilius Rom. REX III.

“ὀπίσω ἐπιστρέφειν [a] δυνάμενοι, ποταμῷ τε καὶ ὄρει ἐκ τῶν πλαγίων ἀποκλειόμενοι· ἀλλ' ἴτε σὺν πολλῇ καταφρονήσει ἐπ' αὐτούς.

Ταῦτα παρὰ τὰς τάξεις ἁπάσας [b] διεξιὼν ἔλεγε· καὶ αὐτίκα μὲν Φιδηναίους δέος εἰσέρχεται παλινπροδοσίας, ὡς κατεστρατηγημένους ὑπὸ τοῦ Ἀλβανοῦ, ἐπεὶ οὔτε ἀντιμεταταξάμενον αὐτὸν εἶδον, οὔτε ἐπὶ τοὺς Ῥωμαίους [c] εὐθὺς ἐλαύνοντα, ὥσπερ ὑπέσχετο αὐτοῖς· [d] καὶ τοὺς Ῥωμαίους ἐπῆρεν εἰς εὐτολμίαν, καὶ θάρσους ἐνέπλησεν ὁ λόγος· καὶ μέγα ἐμβοήσαντες ὁρμῶσιν ἐπὶ τοὺς πολεμίους ἀθρόοι. τροπὴ δὲ γίνεται μετὰ τοῦτο τῶν Φιδηναίων καὶ φυγὴ πρὸς τὴν πόλιν ἄκοσμος. ὁ δὲ τῶν Ῥωμαίων βασιλεὺς ἐπιρράξας αὐτοῖς τὴν ἵππον περιφόβοις οὖσι καὶ τεταραγμένοις, καὶ μέχρι τινὸς διώξας, ὡς ἔμαθεν ἐσκεδασμένους ἀπ' ἀλλήλων, καὶ οὔτε λογισμὸν ἔτι τοῦ συστῆναι ληψομένους, οὔτε δύναμιν ἔχοντας, ἀφεὶς τοὺς φεύγοντας, ἐπὶ τὸ συνεστηκὸς ἔτι καὶ διαμένον τῶν πολεμίων ἐχώρει μέρος. καὶ γίνεται καλὸς μὲν καὶ ὁ τῶν πεζῶν ἀγών, ἔτι δὲ καλλίων καὶ ὁ τῶν ἱππέων. οὐ γὰρ ἐνέκλιναν οἱ τῇδε τεταγμένοι Οὐιεντανοὶ τὴν ἔφοδον ὑπὸ Ῥωμαϊκῆς ἵππου καταπλαγέντες, ἀλλ' ἀντεῖχον ἄχρι πολλοῦ. ἔπειτα μαθόντες ὅτι τὸ εὐώνυμον σφῶν ἥττηται, καὶ πᾶσα ἡ Φιδηναίων τε καὶ συμμάχων στρατιὰ φεύγει προτροπάδην, δείσαντες μὴ κυκλωθῶσιν ὑπὸ τῶν ἀναστρεφόντων ἐκ τοῦ διωγμοῦ, τρέπονται καὶ αὐτοὶ λύσαντες τὰς τάξεις, καὶ διὰ τοῦ ποταμοῦ σώζειν ἑαυτοὺς ἐπειρῶντο. ὅσοι μὲν οὖν ἐρρωμενέστατοί τε αὐτῶν ἦσαν καὶ ἥκιστα ὑπὸ τραυμάτων βαρυνόμενοι, νεῖν τε οὐκ ἀδύνατοι, δίχα τῶν ὅπλων τὸ ῥεῖθρον [e] διαπερῶντες ἐσώζοντο· ὅσοι δὲ τούτων τινὸς [f] ἐνέλειπον, ἐν ταῖς δίναις ἀπέθνησκον· ὀξὺ γὰρ τοῦ Τιβέριος περὶ τὴν Φιδήνην καὶ
166 σκολιὸν τὸ ῥεῦμα. ὁ δὲ Τύλλος μοίρᾳ τινὶ τῶν ἱππέων κελεύσας τοὺς ἐπὶ τὸν ποταμὸν ὠθουμένους κτείνειν, αὐτὸς ἐπὶ τὸ στρατόπεδον τῶν Οὐιεντανῶν τὴν ἄλλην δύναμιν ἄγων, ἐξ ἐφόδου γίνεται κύριος αὐτοῦ. καὶ τὰ μὲν Ῥωμαίων πράγματα παραδόξου τυχόντα σωτηρίας ἐν τούτοις ἦν.

Ὁ δὲ Ἀλβανὸς ἐπειδὴ λαμπρῶς ἤδη νικῶντας ἐθεάσατο τοὺς ἀμφὶ τὸν Τύλλον, καταβιβάσας καὶ αὐτὸς ἀπὸ τῶν ὑψηλῶν τὴν οἰκείαν δύναμιν, ἐπὶ τοὺς φεύγοντας τῶν Φιδηναίων ἐχώρει, ἵνα δὴ τοῖς Ῥωμαίοις πᾶσι γένοιτο φανερὸς ἔργον τι ποιῶν συμμάχου, καὶ συχνοὺς τῶν διεσκεδασμένων ἐν τῇ φυγῇ διέφθειρε. συνεὶς δὲ τὴν διάνοιαν αὐτοῦ καὶ μισήσας τὴν [g] παλινπροδοσίαν ὁ Τύλλος, οὐδὲν ἐξελέγχειν ᾤετο δεῖν κατὰ τὸ παρόν, ἕως ἂν ὑφ' ἑαυτῷ ποιήσηται τὸν ἄνδρα· ἀλλὰ ἐπαινεῖν τε τὴν ἀναχώρησιν αὐτοῦ τὴν ἐπὶ τὰ μετέωρα πρὸς πολλοὺς τῶν παρόντων, ὡς ἀπὸ παντὸς [h] βελτίστου γενομένην, ἐσκήπτετο·

“retro cedere poſſunt, fluvio & monte à latere intercluſi, intrepide impetum in ipſos facite.

XXV. Hæc omnes ordines percurrens dicebat: * & ſtatim vice verſa Fidenates metus proditionis ſubiit, quaſi ab Albano fuiſſent ſtratagemate decepti, quia neque eum contra Romanos cum ſuis inſtructum, neque in illos, ut pollicitus fuerat, impetum ſtatim facere videbant. At illa oratio Romanorum animos excitavit ad audaciam, & fiduciæ plenos reddidit: quare magno clamore ſublato, conferti impreſſionem in hoſtes fecerunt. Poſtea Fidenates in fugam verſi ſunt, & nullis ſervatis ordinibus urbem fuga petierunt. At Romanorum rex immiſſo equitatu in ipſos territos & perturbatos, quum aliquandiu eos perſequutus fuiſſet, poſtquam alios ab aliis ita diſſipatos vidit, ut non amplius de inſtaurandis ordinibus cogitare poſſent, neque ullas vires habere, omiſſis iis qui fugiebant, in reliquam hoſtium partem etiam tum ordines integros ſervantem & adverſariis reſiſtentem ivit. Ibi inter pedites acre certamen eſt commiſſum: ſed inter equites longe acrius. Neque enim Vejentes, qui in ea parte collocati fuerant, impetu Romani equitatus territi ceſſerunt, ſed diu reſtiterunt. At poſtquam cognoverunt ſuum ſiniſtrum cornu ſuperatum, & totum Fidenatum & ſociorum exercitum effuſa fugere fuga, veriti ne circumvenirentur, converſis in ſe qui illos profligaverant, & ipſi ſolutis ordinibus in fugam ſe dederunt, & per flumen evadere conabantur. Quotquot igitur ex illis robuſtiſſimi erant, & vulneribus minime gravabantur, & quotquot natare poterant, armis abjectis fluvium tranantes, incolumes evadebant: at quos horum aliquid deficiebat, illi in ipſis vorticibus peribant. Tiberis enim concitatus & vorticoſus circa Fidenas fluit. Cæterum Tullus immiſſa parte equitum, qui *hoſtes* ad fluvium compulſos trucidarent, ipſe ad oppugnandum Vejentium caſtra cum reliquo exercitu profectus, illis primo impetu eſt potitus. Atque rerum Romanarum, quibus inſperata ſalus contigit, talis erat ſtatus.

XXVI. At Albanus, quum vidiſſet egregiam Tulli victoriam, ipſe quoque ſuis copiis ex locis editis *in planiciem* deductis Fidenates fugientes eſt perſequutus, ut omnibus Romanis aliquam ſocii operam præſtare videretur; multoſque in fuga diſperſos oppreſſit. At Tullus, cognita ejus mente, † novam illam proditionem eſt deteſtatus: & tunc quidem eum minime arguendum eſſe cenſuit, donec ipſum in ſuam poteſtatem redegiſſet: quinimo in præſentia multorum qui aderant, quod ille ſe ad loca edita recepiſſet, quaſi id optima mente ab eo factum fuiſſet, ſimulate probavit: &,

a Pro δυνάμενοι aptius leges vel δυνάνται, vel δυνήσονται, aut δυνατοὶ ἔσονται. *Sylb.* Verum ne ſic quidem loco iſti plane medemur, quum ſuſpenſa relinquatur oratio poſt ἐνθυμηθέντες οὖν &c. & vel ſequi debeat ἴτε abſque particula ἀλλὰ, vel ante ἀλλὰ aliquid præcedere; quale nimirum fuerit μὴ φοβεῖσθε vel μηδὲν φοβεῖσθε. pulchre enim ſeries orationis ſe haberet ita legendo, ἐνθυμηθέντες οὖν ὅτι ἐν καλῷ τοὺς ἐχθ. ἡμῶν ἔχομεν, οἱ μὲν ἀντ. &c. μὴ φοβεῖσθε, ἀλλ' ἴτε σὺν π. *Steph.* Quid ſi δυνάμενον legas & ἀποκλειομένοις? nam δυνάμενον *Dionyſio* eſt non uno loco ἡ δύναμις, *facultas. Caſ.* Poſt ἀποκλειόμενοι in *Cod. Vat.* ſequitur καλὴν δώσουσιν ἡμῖν δίκην· ἴτε σὺν πολλῇ: quod ſtructuram facilem reddit & expeditam. *b* Παρεξιὼν *Vat.* *c* Εὐθὺς αὐτὸν *Vat.* *d* Τοὺς δὲ *Vat.* *e* Διεπεραιοῦντο *Vat.* omittendo ἐσώζοντο. *f* Ενέλιπον *Vat.* *g* Diſtinctim πάλιν προδοσίαν legi poſſe (ut cenſent nonnulli) non omnis Muſarum chorus, non ipſe Μουσηγέτης Apollo mihi perſuadeat. *Caſ.* *h* Τοῦ βελτίστου *Vat.*
* Paullo liberius locum interpretari licet hoc modo; *Fidenates illico timor inceſſit, ne ſimulata proditione circumvenirentur, ab Albano duce ſtratagemate decepti. Steph.* † *Vel*, exoſum habuit perfidiſſimum & in inſtituta proditione patranda inconſtans ingenium. *Steph.*

a Pro

Tullus Hoſtilius Rom. REX III.

&, equitum parte ad illum miſſa, rogavit ut ſui animi in opera navanda poſtremam alacritatem demonſtraret; oravitque ut Fidenates, qui intra mœnia refugere non potuerant, & qui per agros diſperſi erant, quorum magnus erat numerus, diligenter quæreret & interficeret. Ille vero, quaſi jam alterum eorum quæ ſperarat aſſequutus eſſet, & quaſi Tullus proditionis illius eſſet ignarus, exſultabat, diuque per campos obequitans trucidabat quotquot deprehendiſſet. Et jam ſol occiderat quum equites ab inſequendis hoſtibus in caſtra Romana reduxit, & ibi cum cæteris eam noctem in omni voluptatis genere tranſegit. At Tullus, quum in Vejentium caſtris uſque ad primam vigiliam manſiſſet, & ex nobiliſſimis captivis exquiſiviſſet quinam illius defectionis duces fuiſſent; poſtquam cognovit & ipſum Metium Suffetium Albanum inter conjuratos eſſe, & vidit res ab illo geſtas congruere cum indiciis captivorum, equum conſcendit, & fidiſſimis amicis ſecum adductis ad urbem contendit: & ante mediam noctem ſingulis ſenatoribus domo evocatis, Albanorum proditionem illis aperuit, productis teſtibus de captivorum numero; & narravit quomodo ipſe & hoſtes & Fidenates ſtratagemate decepiſſet. Bello autem feliciſſime confecto, eos ut de cæteris rebus inter ſe conſultarent rogavit, & quo ſupplicio proditores eſſent afficiendi, & quomodo Albanorum civitas in poſterum modeſtior eſſet reddenda. In eos igitur animadvertere, qui auſi fuiſſent facinora tam ſceleſta, omnes æquum & neceſſarium eſſe judicarunt: ſed quomodo & facillime & tutiſſime id fieri poſſet, diu dubitatum eſt. Occulta enim & clandeſtina morte multos Albanos, eoſque viros fortes, nullo modo tolli poſſe putabant. Quod ſi palam comprehendere & ulciſci ſontes aggreſſus quis fuiſſet, arbitrabantur Albanos id non paſſuros, ſed ad arma ituros. Nolebant autem uno eodemque tempore cum Fidenatibus, & Hetruſcis, & Albanis ſociis ſuis bellum gerere. Illis autem dubitantibus quid faciendum eſſet, Tullus ſuam ſententiam poſtremus aperuit, quam omnes laudarunt: de qua paullo poſt dicam.

καὶ τῶν ἱππέων μοῖραν τινα πέμψας ὡς αὐτόν, ἠξίου τελείαν ἀποδείξασθαι τὴν προθυμίαν, τοὺς μὴ δυνηθέντας εἰς τὰ τείχη τῶν Φιδηναίων καταφυγεῖν, ἀλλ' ἐσκεδασμένους ἀνὰ τὴν χώραν, συχνοὺς ὄντας, κελεύων διερευνώμενον ἀποκτείνειν. κἀκεῖνος, ὡς θάτερον ὧν ἤλπισε διαπεπραγμένος καὶ λεληθὼς τὸν Τύλλον, ἔχαιρέ τε καὶ μέχρι πολλοῦ καθιππεύων τὰ πεδία τοὺς καταλαμβανομένους διέφθειρεν· ἤδη δὲ δεδυκότος ἡλίου, τοὺς ἱππέας ἧκεν ἄγων ἐπὶ τὸ στρατόπεδον τὸ Ῥωμαϊκὸν ἐκ τοῦ διωγμοῦ, καὶ τὴν ἐπελθοῦσαν νύκτα ἐν εὐπαθείαις ἅμα τοῖς ἑτέροις ἦν. ὁ δὲ Τύλλος ἐν τῷ Οὐιεντανῶν χάρακι μείνας ἄχρι πρώτης φυλακῆς, καὶ τοὺς ἐπιφανεστάτους τῶν αἰχμαλώτων ἀνακρίνας, τίνες [a] τε ἦσαν οἱ τῆς ἀποστάσεως ἡγεμόνες, ὡς ἔμαθε καὶ τὸν Ἀλβανὸν Μέττιον Φουφέττιον ἐν τοῖς συνωμοσαμένοις ὑπάρχοντα, δόξας συνᾴδειν τὰ πραχθέντα ὑπ' αὐτοῦ τοῖς μηνυομένοις ὑπὸ τῶν αἰχμαλώτων, ἀναβὰς ἐπὶ τὸν ἵππον, καὶ τοὺς πιστοτάτους τῶν ἑταίρων παραλαβών, πρὸς τὴν πόλιν ἀφιππάζει· καὶ πρὸ μέσων νυκτῶν ἐκ τῶν οἰκιῶν τοὺς βουλευτὰς συγκαλέσας, τήν τε προδοσίαν αὐτοῖς λέγει [b] τῶν Ἀλβανῶν, μάρτυρας τοὺς αἰχμαλώτους παρεχόμενος, καὶ ὃν τρόπον αὐτὸς κατεστρατήγησε τούς τε πολεμίους καὶ τοὺς Φιδηναίους διηγεῖται. τέλος δὲ τὸ κράτιστον εἰληφότος τοῦ πολέμου, τὰ λοιπὰ ἤδη σκοπεῖν αὐτοὺς ἠξίου, τίνα χρὴ τρόπον τιμωρήσασθαι μὲν τοὺς προδότας, σωφρονεστέραν δὲ τὴν Ἀλβανῶν πόλιν ἀποδοῦναι εἰς τὸ λοιπόν. τὸ μὲν οὖν τιμωρήσασθαι τοὺς ἐπιχειρήσαντας ἔργοις ἀνοσίοις, πᾶσιν ἐδόκει δίκαιόν τε καὶ ἀναγκαῖον εἶναι· ὃν δὲ τρόπον γένοιτ' ἂν ῥᾷστα καὶ ἀσφαλέστατα, πολλὴν αὐτοῖς παρεῖχεν ἀπορίαν. ἀδήλῳ μὲν γὰρ καὶ λεληθότι μόρῳ πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς Ἀλβανῶν ἄνδρας διαχειρίσασθαι, τῶν ἀδυνάτων αὐτοῖς ἐφαίνετο εἶναι· εἰ δὲ φανερῶς συλλαμβάνειν καὶ τιμωρεῖσθαι τοὺς ἐνόχους ταῖς αἰτίαις [c] ἐπιχειρήσαι, οὐ περιόψεσθαι τοὺς Ἀλβανοὺς ὑπελάμβανον, ἀλλ' ἐπὶ τὰ ὅπλα [d] χωρήσειν. 167 ἅμα δὲ πολεμεῖν Φιδηναίοις τε καὶ Τυρρηνοῖς καὶ τοῖς ἐπὶ τὴν συμμαχίαν σφῶν [e] ἐληλυθόσιν Ἀλβανῶν οὐκ ἐβούλοντο. ἀπορουμένων δ' αὐτῶν, τελευταῖος ἀποδείκνυται γνώμην ὁ Τύλλος, ἣν ἅπαντες ἐπῄνεσαν, ὑπὲρ ἧς μετὰ μικρὸν ἐρῶ.

XXVII. ¶ Quum autem ſpatio ſtadiorum XL. Roma à Fidenis diſtaret, totis viribus citato equo in caſtra rediit; &, antequam dies clara luceret, vocatum ad ſe Marcum Horatium, qui ex trigeminis reliquus erat, cum lectiſſimis quibuſque equitibus & peditibus, quos ei dedit, ad Albanorum urbem iter dirigere juſſit, & mœnia ingreſſum ut amicum, captis qui in ea eſſent, ſolo urbem æquare, nullis vel privatis vel publicis ædificiis parcendo, exceptis fanis: at ab omni hominum cæde & injuria abſtinere, & permittere ut omnes ſecum res ſuas abſportarent. Hoc autem emiſſo, accivit & tribu-

Τετταράκοντα δ' ὄντων σταδίων τῶν μεταξὺ Φιδήνης τε καὶ Ῥώμης, ἐλάσας τὸν ἵππον ἀνὰ κράτος παρῆν ἐπὶ τὸν χάρακα, καὶ πρὶν ἡμέραν λαμπρὰν [f] γενέσθαι καλέσας Μάρκον Ὁράτιον τὸν περιλειφθέντα ἐκ τῶν τριδύμων, καὶ δοὺς αὐτῷ τῶν ἱππέων καὶ τῶν πεζῶν τοὺς ἀκμαιοτάτους, ἐκέλευσεν ἐπὶ τὴν Ἀλβανῶν πόλιν ἄγειν· παρελθόντα δ' ἐντὸς τείχους ὡς φίλον ὄντα, ὅταν ὑποχειρίους λάβῃ τοὺς ἔνδον, καθελεῖν τὴν πόλιν ἄχρι θεμελίων, μηδενὸς μήτε ἰδίου μήτε κοινοῦ κατασκευάσματος φειδόμενον, ἔξω τῶν ἱερῶν· ἀνθρώπων δὲ μηθένα μήτε κτείνειν μήτε ἀδικεῖν, ἀλλὰ πάντας ἐᾶν ἔχειν τὰ ἑαυτῶν. ἐκπέμψας δὲ τοῦτον ἐκάλει τοὺς

ταξιάρχους

a Pro τε requiritur potius alia conjunctio, γε, δὲ, vel ſimilis. *Sylb.* *b* Τοῦ Ἀλβανοῦ *Vat.* *c* Vel plurali numero legendum ἐπιχειρήσαιεν: aut Attice ἐπιχειρήσειαν: vel, præcedente εἰ in articulum τὸ verſa, infinite ſcribendum ἐπιχειρῆσαι; quod eſt paullo durius. *Sylb.* Scribendum vel ἐπιχειρήσειέ τις vel ἐπιχειρήσειεν. *Portus.* Pro ἐπιχειρήσειαν facit Cod. *Vat.* *d* Χωρεῖν *Vat.* *e* Συνεληλυθόσιν *Vat.* *f* Γίνεσθαι *Vat.*

Καὶ

ταξιάρχους καὶ τοὺς λοχαγούς, καὶ τὰ δόξαντα τῇ βουλῇ διασαφήσας, φυλακὴν ἐκ τούτων καθίσατο περὶ τὸ σῶμα· καὶ μετ' οὐ πολὺ παρῆν ὁ Ἀλβανὸς ὡς ἐπὶ νικήματι κοινῷ γεγηθὼς καὶ τῷ Τύλλῳ συνηδόμενος. ὁ δὲ Τύλλος, ἀπόρρητον τὴν γνώμην ἔτι φυλάσσων, ἐπῄνει τε αὐτὸν καὶ μεγάλων ἄξιον ἀπέφαινε δωρεῶν, παρεκάλει τε γράψαντα [a] καὶ τῶν Ἀλβανῶν ὀνόματα τῶν ἐπιφανές τι κατὰ τὴν μάχην διαπραξαμένων, φέρειν ὡς αὐτόν, ἵνα κἀκεῖνοι [b] τῶν ἐπινικίων ἀπενέγκωνται μοῖραν. ὁ μὲν δὴ περιχαρὴς γενόμενος, [c] τοὺς πιστοτάτους τῶν Ἀλβανῶν καὶ φίλων αὐτοῦ, οἷς ἐχρήσατο τῶν ἀπορρήτων βουλευμάτων συνεργοῖς, γράψας εἰς δέλτον ἐπιδίδωσιν. ὁ δὲ τῶν Ῥωμαίων βασιλεὺς εἰς ἐκκλησίαν ἅπαντας ἀποθεμένους τὰ ὅπλα ἐκάλει· συνιόντων δ' αὐτῶν, τὸν μὲν ἡγεμόνα τῶν Ἀλβανῶν ἅμα τοῖς ταξιάρχοις τε καὶ λοχαγοῖς παρ' αὐτὸ τὸ βῆμα ἐκέλευσεν ἑστάναι, ἐχομένους δὲ τούτων τοὺς ἄλλους Ἀλβανοὺς ταχθέντας ἐκκλησιάζειν· μετὰ δὲ τοὺς Ἀλβανούς, τὸ λοιπὸν τῶν συμμάχων πλῆθος· ἔξωθεν δὲ τούτων πάντων περιέστησε Ῥωμαίους, [d] ἐν οἷς ἦσαν οἱ γενναιότατοι ξίφη κρύπτοντες ὑπὸ ταῖς περιβολαῖς. ὡς δ' ἐν καλῷ τοὺς ἐχθροὺς ἔχειν ὑπέλαβεν, ἀναστὰς ἔλεξε τοιάδε. "Ἄνδρες Ῥωμαῖοί τε καὶ ἄλλοι φίλοι καὶ σύμμαχοι, τοὺς μὲν ἐκ τοῦ φανεροῦ τολμήσαντας εἰς πόλεμον ἡμῖν καταστῆναι, Φιδηναίους καὶ τοὺς συμμάχους [e] αὐτοῖς, ἐτιμωρησάμεθα σὺν θεοῖς· καὶ δυοῖν θάτερον, ἢ παύσονται τὸ λοιπὸν ἐνοχλοῦντες ἡμῖν, ἢ 168 δίκας τίσουσιν ἔτι τούτων χείρονας. ἀπαιτεῖ δὲ ὁ καιρός, ἐπεὶ τὰ πρῶτα ἡμῖν κατ' εὐχὴν κεχώρηκε, καὶ τοὺς ἄλλους τιμωρήσασθαι πολεμίους, ὅσοι φίλων μὲν ἔχουσιν ὀνόματα, καὶ παρελήφθησαν εἰς τόνδε τὸν πόλεμον ὡς κακῶς τοὺς κοινοὺς ἐχθροὺς μεθ' ἡμῶν ποιήσοντες, ἐγκατέλιπον δὲ τὸ πρὸς ἡμᾶς πιστόν, καὶ μετὰ τῶν πολεμίων ἀπορρήτους ποιησάμενοι συνθήκας, διαφθεῖραι πάντας ἡμᾶς ἐπεβάλοντο. πολὺ γὰρ οὗτοι κακίους τῶν ἐκ τοῦ φανεροῦ πολεμίων εἰσί, καὶ μείζονος τιμωρίας ἄξιοι· τοὺς μὲν γὰρ καὶ φυλάξασθαι ῥᾴδιον τοῖς ἐπιβουλευομένοις, καὶ συμπλακέντας ὡς ἐχθροὺς, ἀμύνασθαι δυνατόν· φίλους δ' ἐχθρῶν ἔργα ποιοῦντας οὔτε φυλάξασθαι ῥᾴδιον, οὔτε ἀμύνασθαι τοῖς προκαταληφθεῖσι δυνατόν. [f] οὗτοι δ' εἰσὶν οἱ πεμφθέντες ἡμῖν ὑπὸ τῆς Ἀλβανῶν πόλεως ἐπὶ δόλῳ σύμμαχοι, κακὸν μὲν οὐδὲν ὑφ' ἡμῶν παθόντες, ἀγαθὰ δὲ πολλὰ καὶ μεγάλα. ἄποικοι [g] μὲν γὰρ αὐτῶν ὄντες, οὐδὲν τῆς τούτων ἀρχῆς περισπάσαντες, ἰδίαν ἰσχὺν καὶ δύναμιν ἀπὸ τῶν ἰδίων [h] πολέμων ἐκτησάμεθα· ἔθνεσι δὲ μεγίστοις καὶ πολεμικωτάτοις ἐπιτειχίσαντες τὴν ἡμῶν αὐτῶν πόλιν, πολλὴν ἀσφάλειαν τούτοις τοῦ τε ἀπὸ Τυῤῥηνῶν καὶ ἀπὸ Σαβίνων πολέμου [i] παρεχόμεθα· ἧς δὴ πόλεως εὖ τε πραττούσης, πάντων μάλιστα χαίρειν αὐτοὺς ἔδει· καὶ σφαλλομένης μηδὲν ἐνδεέστερον ἢ περὶ τῆς αὐτῶν ἄχθεσθαι. οἱ δὲ ἄρα φθονοῦντες οὐχ ἡμῖν μόνον τῶν ἀγαθῶν, ἀλλὰ καὶ ἑαυτοῖς τῆς δι' ἡμᾶς εὐτυχίας διετέλουν, καὶ

Tullus Hoſtilius Rom. REX III.

nos & centuriones ; &, ſenatuſconſulto illis expoſito, eorum ſatellitio ſe ſtipavit. Nec multo poſt advenit Albanus ob victoriam publicam exſultans, & Tullo gratulaturus. At Tullus adhuc tegens ſuum conſilium eum laudabat, & magnis donis dignum eſſe affirmabat, & eum hortabatur ut ſcripta nomina Albanorum, qui præclarum aliquod facinus in prœlio edidiſſent, ad ſe ferret, ut & illi meritum victoriæ fructum pro parte ſua perciperent. Ille vero, lætitia perfuſus, fidiſſimos Albanos amicos ſuos, & ſuorum conſiliorum arcanorum conſcios, in tabella notatos ei obtulit. At rex Romanorum omnes depoſitis armis ad concionem convocavit : qui quum veniſſent, ducem Albanorum cum tribunis & centurionibus ad ipſum tribunal ſtare juſſit, & poſt eos cæteros Albanos in concione ſtare, poſt Albanos reliquam ſociorum multitudinem. Atque hos omnes undique circumdedit Romanis militibus, inter quos erant fortiſſimi quique ſub veſtibus enſes occultantes. Poſtquam autem arbitratus eſt à ſe inimicos opportune *& tuto* interſeptos teneri, ſurgens hanc habuit orationem.

XXVIII.

"¶ Quirites & cæteri amici & ſocii, deorum ope Fidenates eorumque ſocios, auſos palam bellum nobis inferre, ulti ſumus ; & è duobus alterum facient : aut deſinent nobis in poſterum negotium faceſſere, aut certe pœnas his longe acerbiores dabunt. Tempus autem poſtulat, quando nobis primus conatus ex voto ſucceſſit, ut reliquos quoque hoſtes, qui amicorum nomen habent, & qui à nobis in hoc bello aſſumpti fuerunt, ut communem hoſtem nobiſcum infeſtarent, & tamen fidem ſuam erga nos fregerunt, & cum hoſtibus fœdere clam facto nos omnes perdere ſunt aggreſſi, ulciſcamur. Illi enim longe deteriores ſunt vel ipſis manifeſtis hoſtibus, & longe graviori pœna digni : nam facile eſt cuivis ab illorum inſidiis ſibi cavere, & eos quivis hoſtiliter congreſſos repellere poteſt ; ſed ab amicis qui hoſtiliter ſe gerunt, illi qui jam ſunt præventi, neque facile ſibi cavere, neque eos propulſare poſſunt. Iſtiuſmodi ſunt qui nobis ab Albanorum civitate malo dolo ſocii miſſi fuerunt, nulla à nobis accepta injuria, ſed contra multis & magnis beneficiis affecti. Quum enim eorum ſimus coloni, nihil eorum imperio detraximus, ſed noſtras vires & potentiam ex noſtris hoſtibus bello ſuperatis nobis comparavimus ; & quia adverſus maximas ac belliçoſiſſimas gentes noſtram urbem munivimus, eos ab Hetruſco & Sabino bello tutiſſimos reddimus. Cujus urbis felicitate omnium maxime illos gaudere oportebat, & rebus adverſis non minus quam ſuæ ipſorum *urbis calamitate* angi. Illi vero non ſolum nobis ob res ſecundas, ſed & ſibiipſis ob proſperitatem, qua noſtra opera fruebantur, perpetuo inviderunt ; & tandem

a Καὶ τὰ τῶν Ἀλβανῶν *Vat.* *b* Si, mutato articulo, malis τῶν ἐπινικίων, facile feram. *Sylb.* Rectius forſan in *Cod. Vat.* τὴν ἐκ τῶν ἐπινικίων ἐνέγκωνται. *c* Τοὺς πιστοτάτους τῶν φίλων αὐτοῦ *Vat.* *d* Ἐν οἷς ἦσαν οἱ γενναῖοι, ξίφη κρύπτοντες *Vat.* *e* Αὐτῶν *Vat.* *f* Οὗτοι δ' ἐκεῖνοι οἱ *Vat.* *g* Μὲν γε *Vat.* *h* Πολεμίων *Vat.* *i* Præſens παρεχόμεθα agnoſcit etiam *Lapi* verſio, exhibemus. Sed quum præcedant aoriſta, hic quoque cum *Gelenio* legere queas παρεσχόμεθα. *Sylb.* Παρειχόμεθα *Vat.*

Tullus Hoſtilius *Rom.* REX III.

“dem, poſtquam occultum odium amplius “continere non potuerunt, nobis bellum in-“dixerunt. Sed quum viderunt nos ad certa-“men bene paratos, & nihil detrimenti ſe “nobis afferre poſſe, ad reconciliationem & “amicitiam nos invitarunt, & ut controver-“ſia illa de principatu trium utriuſque ur-“bis virorum periculo decideretur, petierunt. “Accepimus etiam has conditiones nobis ob-“latas, & prœlio victores eorum urbem in “noſtram poteſtatem redegimus. Eja, quid “poſtea fecimus? Quum liceret nobis obſi-“des eorum capere, & præſidium in urbe re-“linquere; & præcipuos auctores diſſidii in-“ter duas iſtas civitates exorti partim necare, “partim pellere in exſilium, & eorum rei-“publicæ formam ad noſtram utilitatem mu-“tare, & agri & pecuniarum parte eos mul-“ctare, & (quod omnium erat facillimum) “eos armis ſpoliare, quibus rebus noſtrum “imperium magis firmaſſemus; nihil tamen “horum facere voluimus, majorem pietatis “quam noſtri imperii incolumitatis rationem “habentes: & Metium Suffetium, quem ipſi “ſummo magiſtratu ornarant, tanquam om-“nium Albanorum præſtantiſſimum, ad hoc “uſque tempus rempublicam adminiſtrare “paſſi ſumus. Pro quibus beneficiis quam “gratiam nobis retulerint, eo tempore, quo “potiſſimum amicorum & ſociorum bene-“volentia nobis opus erat, audite. Clam cum “hoſtibus communibus pacti ut in ipſa pugna “nos invaderent una cum illis, quum acies “utrinque inter ſe appropinquaſſent, deſerto “ordine in quo collocati fuerant, curſu ad “proximos montes contenderunt, loca mu-“nita præoccupare enixe cupientes. Si igitur “conatus iſte ex animi ſententia ipſis ſucceſ-“ſiſſet, nihil impediviſſet quo minus nos “omnes ab hoſtibus & amicis circumdati pe-“riremus; & multi labores, quos pro noſtræ “civitatis imperio ſubiimus, uno die interi-“rent. Sed quia eorum conſilia irrita fuerunt “facta, primum quidem deorum beneficio “(omnes enim res præclare & bene geſtas illis “acceptas fero) deinde vero meis imperato-“riis artibus, quæ non parum hoſtium terro-“rem & noſtrorum audaciam auxerunt, (nam “quæ ego in prœlio dixi, meo juſſu ab Alba-“nis montes præoccupari ut hoſtes circum-“venirent, commenta & ſtratagemata mea “fuerunt) nobis tandem omnibus ex voto “ſuccedentibus, non erimus tales viri quales “nos eſſe decet, niſi animadvertamus in pro-“ditores, qui præter aliam neceſſitudinem, “quam ſaltem cognationis cauſſa violare non “debebant, nuper etiam facto nobiſcum fœde-“re & jurejurando interpoſito, contemptis diis “quos pactorum teſtes fecerunt, neque ipſum “jus & humanam indignationem veriti, ne-“que periculi magnitudinem, ſi proditio ipſis “ex animi ſententia non ſucceſſiſſet, ſecum “reputantes, miſerrime nos ſuos colonos & “bene de ſe meritos fœdiſſime noſtris infen-“ſiſſimis hoſtibus juncti prodere ſunt conati.

“τελευτῶντες ὡς οὐκ ἔτι κατέχειν τὸ ὕπουλον ἔχθραν ἐδύ-“ναντο, πόλεμον ἡμῖν προεῖπον. μαθόντες δὲ ἡμᾶς εὖ “πρὸς τὸν ἀγῶνα παρεσκευασμένους, ὡς οὐθὲν οἷοί τ' ἦσαν ἡ-“μᾶς ἐργάσασθαι κακόν, εἰς διαλλαγὰς ἐκάλουν [a] καὶ φι-“λίας, καὶ τὸ περὶ τῆς ἡγεμονίας νεῖκος ἐν τρισὶν ἀφ' ἑκατέ-“ρας πόλεως σώμασιν ἠξίουν κριθῆναι. ἐδεξάμεθα καὶ ταύ-“τας τὰς προκλήσεις, καὶ νικήσαντες τῇ μάχῃ, τὴν πόλιν “αὐτῶν ἔσχομεν ὑποχείριον. φέρε δὴ τί μετὰ ταῦτα ἐποιή-“σαμεν; ἐξὸν ἡμῖν ὅμηρά τε αὐτῶν λαβεῖν, καὶ φρουρὰν “ἐν τῇ πόλει καταλιπεῖν, καὶ τοὺς κορυφαιοτάτους τῶν δια-“στασάντων τὰς πόλεις τοὺς μὲν ἀνελεῖν, τοὺς δὲ ἐκβαλεῖν, “πολιτείας τε αὐτῶν κόσμον μεταστῆσαι [b] πρὸς τὸ ἡμῶν “συμφέρον, καὶ χώρας καὶ χρημάτων ἀποδασμῷ ζημιῶσαι, καὶ, “ὃ πάντων ῥᾷστον ἦν, ἀφελέσθαι τὰ ὅπλα αὐτούς, ἐξ ὧν “[c] ἐγκρατεστέραν τὴν ἀρχὴν κατεστησάμεθα· τούτων μὲν οὐδὲν “ἠξιώσαμεν ποιῆσαι, τῷ δ' εὐσεβεῖ μᾶλλον ἢ τῷ ἀσφαλεῖ “τῆς ἀρχῆς ἐπετρέψαμεν· [d] Μέττιον δὲ Φουφέττιον, ὃν αὐτοὶ “τῇ μεγίστῃ ἀρχῇ ἐκόσμησαν, ὡς δὴ κράτιστον Ἀλβανῶν, “διοικεῖν τὰ κοινὰ μέχρι τοῦ παρόντος εἰάσαμεν. ἀνθ' ὧν “τίνας ἡμῖν χάριτας [e] ἀπέδωκαν, ἡνίκα μᾶλλον φίλων 169 “τε καὶ συμμάχων εὐνοίας ἔδει, ἀκούσατε· ἀπορρήτους “ποιησάμενοι συνθήκας πρὸς τοὺς κοινοὺς πολεμίους, “ὡς ἐν τῷ ἀγῶνι συνεπιθησόμενοι ἡμῖν μετ' αὐτῶν, “ἐπειδὴ πλησίον ἀλλήλων ἐγινόμεθα, καταλιπόντες τὴν “τάξιν ἐφ' ἣν ἐτάχθησαν, ᾤχοντο πρὸς τὰ πλησίον ὄρη “δρόμῳ, προκαταλαβέσθαι σπεύδοντες τὰ ὀχυρά. εἰ “μὲν οὖν κατὰ νοῦν ἡ πεῖρα αὐτοῖς ἐχώρει, οὐδὲν ἂν τὸ κω-“λῦον ἦν ἅπαντας ἡμᾶς ἀπολωλέναι, κυκλωθέντας ὑπό “τε πολεμίων καὶ φίλων, καὶ τοὺς πολλοὺς τῆς πόλεως ἡμῶν “ἀγῶνας, οὓς ὑπὲρ τῆς ἡγεμονίας ἠγωνισάμεθα, ἐν ἡμέρᾳ “διαφθαρῆναι μιᾷ. ἐπειδὴ δὲ διέπεσεν αὐτῶν τὸ βού-“λευμα, θεῶν μὲν εὐνοίας προηγησαμένης· ἁπάσας γὰρ “ἔγωγε τὰς καλὰς καὶ ἀγαθὰς πράξεις ἐκείνοις ἀνατί-“θημι· ἔπειτα καὶ τῆς ἐμῆς στρατηγίας οὐκ ἐλαχίστην μοῖ-“ραν εἴς τε τὸ δέος τῶν πολεμίων καὶ εἰς τὸ θάρσος τὸ “[f] ἡμέτερον συμβαλομένης· [g] ἃ γὰρ ἐγὼ ἐν τῷ ἀγῶνι ἔφην, “ὡς ὑπ' ἐμοῦ κελευσθέντες Ἀλβανοὶ προκαταλαμ-“βάνονται τὰ ὄρη κυκλώσεως τῶν πολεμίων ἕνεκα, πλάσ-“ματα καὶ στρατηγήματα ἦν ἐμά· κεχωρηκότων δ' ἡμῖν “τῶν πραγμάτων ὡς ἡμῖν συνέφερεν, οὐκ ἂν εἴημεν ἄν-“δρες οἵους ἡμᾶς προσῆκεν εἶναι, εἰ μὴ τιμωρησαίμεθα τοὺς “προδότας, οἵ γε χωρὶς τῆς ἄλλης ἀναγκαιότητος, ἣν διὰ “τὸ συγγενὲς ἐχρῆν αὐτοὺς φυλάττειν, σπονδὰς καὶ ὅρκια “ποιησάμενοι πρὸς ἡμᾶς ἔναγχος, οὔτε θεοὺς δείσαντες, “οὓς τῶν ὁμολογιῶν ἐποιήσαντο μάρτυρας, [h] οὔτε τὸ δίκαιον “αὐτό, καὶ τὴν ἀνθρωπίνην νέμεσιν ἐντραπέντες, οὔτε “τὸ τοῦ κινδύνου μέγεθος, εἰ μὴ κατὰ νοῦν αὐτοῖς ἡ προ-“δοσία χωρήσειε, λογιζόμενοι, τὸν οἴκτιστον τρόπον ἡμᾶς “ἐπεχείρησαν ἀπολέσαι τοὺς ἀποίκους τε καὶ εὐεργέτας, “[i] οἴκτιστα μετὰ τῶν ἐχθίστων τε καὶ [k] πολεμίων στάντες.

“Ταῦτα

a Καὶ φιλίαν *Vat.* b Πρὸς τὸ ἡμῖν συμφέρον *Vat.* c Ἐγκρατεστέραν ἂν τὴν ἀρχὴν *Vat.* d Καὶ τὸ εὐπρεπὲς τὸ παρὰ ἅπασι τοῦ λυσιτελοῦντος ἡμῖν αὐτοῖς ἰδίᾳ κρεῖττον ἡγησάμενοι συνεχωρήσαμεν αὐτοῖς ἅπαντα τὰ σφέτερα καρποῦσθαι. Μέττιον δὲ &c. in Cod. *Vat.* Eademque agnoſcit *Lapus*; nam vertit, *& id quod eſt apud omnes decorum privata noſtra utilitate melius eſſe opinati, ſuis ipſos frui omnibus conceſſimus.* e Ἀπέδοσαν *Vat.* f Ὑμέτερον *Vat.* g Ἃ γὰρ ἐν τῷ τότε ἀγ. *Vat.* h Οὐ τὸ δίκαιον *Vat.* i Pro οἴκτιστα *Lapi* codex videtur habuiſſe αἴσχιστα, quia vertit *turpiſſime cum hoſtibus conſentientes.* atque ea ſane ſcriptura eſt aptior. *Sylb.* k Πολεμιωτάτων *Vat.*

a Ἡνίκα

XXIX.

Tullus Hoſtilius Rom. REX III.

Ταῦτα δ' αὐτοῦ λέγοντος, οἰμωγαί τε τῶν Ἀλβανῶν ἐγίνοντο, καὶ παντοδαπαὶ δεήσεις· τοῦ μὲν δήμου μηδὲν ἐγνωκέναι λέγοντος ὧν ὁ Μέττιος ἐμηχανᾶτο· τῶν δὲ τὰς ἡγεμονίας ἐχόντων οὐ πρότερον πεπύσθαι τὰς ἀπορρήτους βουλὰς σκηπτομένων, ἢ ἐν αὐτῷ γενέσθαι τῷ ἀγῶνι, [a] ἐν ᾧ οὔτε κωλύειν [b] οὔτε πράττειν τὰ κελευόμενα ἐν δυνατῷ σφίσιν ἦν· ἤδη δέ τινων καὶ ἐπὶ τὴν ἀκούσιον ἀνάγκην ἀναφερόντων τὸ πρᾶγμα, διὰ κηδείαν ἢ συγγένειαν. οἷς ὁ βασιλεὺς σιωπῆσαι κελεύσας, ἔλεξεν· "Οὐδ' ἐμὲ λέληθεν, ἄνδρες Ἀλβανοί, τούτων ὧν ἀπολογεῖσθε οὐδέν· ἀλλὰ τὸ μὲν πλῆθος ὑμῶν ἀγνοεῖν τὴν προδοσίαν οἴομαι, τεκμαιρόμενος ὅτι πολλῶν συνειδότων, οὐδὲ τὸν ἐλάχιστον πέφυκε τὰ ἀπόρρητα σιωπᾶσθαι χρόνον· τῶν δὲ ταξιάρχων τε καὶ λοχαγῶν βραχύ τι μέρος ἡγοῦμαι τὸ συνεπιβουλεῦσαν ἡμῖν γενέσθαι, τὸ δὲ πλεῖστον ἐξηπατῆσθαι
170 καὶ εἰς [c] ἀκουσίας ἀνάγκας ἀφῖχθαι. [d] εἰ δὲ τούτων ἀληθὲς ἦν μηδέν, ἀλλὰ πάντας εἰσῆλθεν Ἀλβανούς, καὶ τοὺς ἐνθάδε ὄντας ὑμᾶς καὶ τοὺς ἐν τῇ πόλει καταλειπομένους, ἡ τοῦ κακῶς ποιεῖν ἡμᾶς ἐπιθυμία, καὶ τοῦτο οὐ νῦν πρῶτον, ἀλλ' ἐκ πολλοῦ πάνυ χρόνου δεδογμένον ὑμῖν ἦν, τῆς γε συγγενείας ἕνεκα πολλὴ Ῥωμαίοις ἀνάγκη καὶ ταῦθ' [e] ὑμῖν τὰ ἀδικήματα φέρειν. ἵνα δὲ μηθὲν [f] βουλεύσησθε καθ' ἡμῶν ἄδικον, μήτε δὴ βιασθέντες ὑπὸ τῶν ἡγουμένων τῆς πόλεως μήτε παρακρουσθέντες, μία φυλακὴ καὶ πρόνοιά ἐστιν, εἰ τῆς αὐτῆς πόλεως πολῖται [g] γενόμενοι ἅπαντες καὶ μίαν ἡγοίμεθα πατρίδα, ἧς εὖ τε καὶ χεῖρον φερομένης, τὸ [h] ἐπιβαλλόμενον μέρος ἕκαστος οἴσεται τῆς τύχης· ἕως δ' ἂν οὐκ διαφόρου γνώμης, ὥσπερ καὶ νῦν ἔχει, [i] τὸ πλεῖον καὶ τὸ ἔλαττον ἐπικρίνωμεν ἑκάτεροι, οὐκ ἔσται βέβαιος ἡμῖν ἡ πρὸς ἀλλήλους φιλία, ἄλλως τε καὶ εἰ μέλλοιεν οἱ μὲν πρότεροι ἐπιβουλεύσαντες τοῖς ἑτέροις, ἢ κατορθώσαντες πλεῖον ἕξειν, ἢ σφαλέντες ἐν μηδενὶ δεινῷ ἔσεσθαι διὰ τὸ συγγενές· καθ' ὧν δ' ἂν αἱ ἐπιχειρήσεις γένωνται, ὑποχείριοι καταστάντες τὰ ἔσχατα παθεῖν, καὶ διαφυγόντες, μηδὲν ὥσπερ ἐχθροῖς μνησικακεῖν, ὅπερ καὶ ἐν τῷ παρόντι γέγονεν. ἴστε δὴ ταῦτα δεδογμένα Ῥωμαίοις τῇ παρελθούσῃ νυκτὶ συναγαγόντος ἐμοῦ τὴν βουλήν, καὶ τὰ δόξαντα τοῖς [k] συνέδροις γεγραμμένα, τὴν μὲν πόλιν ὑμῶν καθαιρεθῆναι, [l] καὶ μήτε δημοσίων μήτε ἰδιωτικῶν κατασκευασμάτων ὀρθόν τι ἐᾶσαι διαμένειν μηθὲν ἔξω τῶν ἱερῶν· τοὺς δ' ἐν αὐτῇ πάντας ἔχοντας οὓς καὶ νῦν ἔχουσι κλήρους, ἀνδραπόδων τε καὶ βοσκημάτων καὶ τῶν ἄλλων χρημάτων μηθὲν ἀφαιρεθέντας, ἐν Ῥώμῃ τὸν ἀπὸ τοῦδε χρόνον οἰκεῖν· ὅσην τε τὸ κοινὸν [m] ἡμῖν ἐκέκτητο γῆν, τοῖς μηδένα κλῆρον ἔχουσιν Ἀλβανῶν διαμερισθῆναι, χωρὶς τῶν

¶ Dum autem ille hæc diceret, Albani ululare,& ad omnes preces deſcendere cœperunt: vulgo quidem negante ullarum Metii machinationum conſcium fuiſſe; ipſiſque præfectis ſimulantibus ſe occulta ejus conſilia non ante cognoviſſe, quam ipſo prœlii tempore, quum neque impedire neque imperata facere amplius poſſent: nonnullis etiam rem in neceſſitatem non voluntariam transferentibus, ob affinitatem & cognationem *ſe ad id impulſos dicentibus.* Quos rex ſilere juſſos ita eſt alloquutus: "Neque me latet, Albani, quidquam horum quæ veſtri purgandi cauſſa profertis; ſed multitudinem quidem veſtram arbitror proditionem ignoraſſe, (hoc inde conjiciens, quia quæ multi ſciunt ea ne per minimum quidem temporis ſpatium ſilentio tegi ſolent) quin & tribunorum atque centurionum exiguam quandam partem, quæ contra nos conſpirarit, eſſe arbitror; ſed eorum pleroſque deceptos, & ad non voluntariam neceſſitatem fuiſſe compulſos. Quod ſi nihil horum verum eſſet, & omnes Albanos, qui hîc adſunt & reliquos qui in urbe remanſerunt, deſiderium nos maleficio afficiendi invaſiſſet, idque non nunc primum, ſed jam multo ante à vobis decretum fuiſſet, tamen cognationis ſaltem cauſſa omnino neceſſe eſſet Romanis has veſtras injurias ferre. Sed ne in poſterum quidquam injuſte contra nos moliamini, aut coacti à veſtræ civitatis præfectis aut decepti, ſola hac ratione & cavere & proſpicere nobis poſſumus: ſi nimirum omnes in unam civitatem redacti unicam etiam & eandem patriam ducamus, in qua unuſquiſque tam proſperæ quam adverſæ fortunæ portionem ferat, quæ ipſi obtigerit. donec enim diſcordes erimus, ut nunc, & utrique per contentionem alteris ſuperiores eſſe conabimur, non erit firma inter nos amicitia: præſertim ſi qui priores aliis inſidiati fuerint, vel re feliciter geſta meliore conditione ſint futuri; vel ſpe ſua fruſtrati, nihil damni ob ipſam cognationem ſint perpeſſuri: & ſi illi, quos adoriri decreverint, in eorum poteſtatem redacti extrema quæque mala ſint laturi; aut (id quod in præſentia accidit) ſi evaſerint, omnes injurias ab illis acceptas oblivioni ſint tradituri, nec eos ut hoſtes ſint tractaturi. Sciatis igitur ſuperiore nocte hæc à Romanis eſſe decreta, ſenatu à me coacto, & ſenatuſconſulto à me ſcripto: *ſc.* ut urbs veſtra evertatur, nec ullum aut publicum aut privatum ædificium (exceptis fanis) erectum relinquatur; omnes vero, qui in ea ſunt, ſalvis ſuis fortunis, quas jam habent, nullis mancipiis, nullo pecore, nullis aliis pecuniis privati Romæ in poſterum degant: utque totus noſter ager publicus Albanis, qui nullam agri portionem habent, dividatur, exceptis "ſacris

a Ἡνίκα *Vat.* b Οὔτε μὴ πράττειν *Vat.* atque ita legendum eſſe monuit *Portus.* Hoc enim voluiſſe videtur *Dionyſius*: cum neque Metii conſilia impedire, neque imperata non facere poſſent; i.e. cum Metii conſilia impedire non poſſent, & ejus imperata facere cogerentur. c Nota hîc ἀκουσίους ἀνάγκας, cum paullo ante v. 8. communi fine ſit ἀκούσιον ἀνάγκην. *Sylb.* Ακουσίους in *Cod. Vat.* d Εἰ δέ γε *Vat.* e Illud ὑμῖν vel ſignificat *in veſtram gratiam*, vel per ἀντίπτωσιν ponitur pro ὑμῶν. *Portus.* f Βουλεύσητε *Vat.* g Rectius γενοίμεθα ut mox ἡγοίμεθα. *Sylb.* In *Cod. Vat.* γενόμεθα. h Επιβάλλον *Vat.* i Τό τε πλεῖον *Vat.* k Non male legas συνέδροις *Sylb.* ita & in *Cod. Vat.* l Καὶ μήτε τῶν δημοσίων μήτε τῶν *Vat.* m Υμῶν *Vat.* Ημῖν retinendum cenſet *Sylb.* & præteriti temporis verbum ἐγένοντο accipi vult pro μέχρι τοῦ νῦν γεγόνασι, niſi forſan legendum γένονται, πελοῦνται, aut ſimile quid.

α Παρ'

Tullus Hoſtilius Rom. REX III.

" ſacris poſſeſſionibus, ex quarum reditibus " diis ſacrificia fiunt: & ipſe provideam, in " quibus civitatis locis domos ædificare oporteat, ubi vos qui migratis vitam poſſitis degere; & eos qui de vobis maxime ſunt egeni, ſumptibus ad opus peragendum juvem: & reliqua veſtra multitudo cum noſtro populo in tribus & Curias diſtributa pecuniam contribuat; atque hæ familiæ ad ſenatum & magiſtratus gerendos admittantur, Julia, Servilia, Gegania, Metilia, Curiatia, Quintilia, & Clœlia: ſed Metius & ejus proditionis ſocii pœnas luant, quas nos Judices in ſingulos reos ſedentes in tribunali noſtro ſtatuemus: neminem enim fraudabimus aut judicio aut cauſſæ dictione.

XXX. ¶ His ab eo dictis, quotquot inter Albanos pauperes erant, contenti erant ea conditione, quod Romæ habitaturi & agri portionem habituri eſſent; regiſque orationem magnis acclamationibus approbabant: at viri illuſtriore dignitate & meliore fortuna præditi ægre ferebant, quod, patria relicta & majorum laribus deſertis, in poſterum ſibi eſſet habitandum in regione peregrina; ipſiſque ad extremam neceſſitatem redactis nihil quod dicerent venit in mentem. Tullus vero, animo multitudinis cognito, juſſit Metium cauſſam dicere, ſiquid vellet ad hæc reſpondere. Sed quum Metius neſciret quid eſſet dicturus contra accuſatores, & eos qui contra ſe teſtimonium dicebant; reſpondit, Albanorum ſenatum ſibi clam ea dediſſe mandata, quo tempore eduxit copias ad bellum: & Albanos orabat, quibus principatum reſtituere conatus fuerat, ut ſibi opem ferrent; neque patriam everti neque nobiliſſimos quoſque cives ad ſupplicia rapi paterentur. Orto autem tumultu in concione, & quibuſdam ad arma corripienda properantibus; illi qui turbam circumdederant, ſublato quodam ſigno, gladios ſuſtulerunt. Omnibus autem conſternatis, denuo Tullus ſurgens ita eſt loquutus: "Nihil novi vobis, Albani, moliri, neque peccare licet. Nam ſi vel minimum vos movere auſi fueritis, omnes ab his trucidabimini; ſimulque iis oſtendit eos qui gladios tenebant. Accipiatis igitur ea quæ vobis dantur, & in poſterum Romani ſitis: vobis enim neceſſe eſt è duobus alterum facere, vel Romam incolere, vel nullam aliam patriam habere. Mane enim profectus eſt Marcus Horatius à me miſſus ut veſtram urbem funditus evertat, & omnes homines Romam traducat. Hæc igitur fere jam peracta ſciatis: quare in veſtram perniciem ruere deſinatis, & imperata faciatis. In Metium vero Suffetium, qui clam nobis eſt inſidiatus, & qui ne nunc quidem veritus eſt ad arma turbulentos & ſeditioſos homines concitare, pro eo ac meretur improbus & fraudulentus ejus animus, animadvertam.

" ἱερῶν κτημάτων ἐξ ὧν αἱ θυσίαι τοῖς θεοῖς ἐγίνοντο. οἰκιῶν δὲ κατασκευῆς, ἐν αἷς τοὺς βίους ἱδρύσεσθε οἱ μετανιστάμενοι, καθ' οὓς ἔσονται τῆς πόλεως τόπους, ἐμὲ ποιήσασθαι πρόνοιαν, συλλαμβάνοντα τοῖς ἀπορωτάτοις ὑμῶν [a] τῆς εἰς τὰ ἔργα δαπάνης. καὶ τὸ μὲν ἄλλο πλῆθος ὑμῶν μετὰ τῶν [a] παρ' ἡμῖν δημοτικῶν συντελεῖν εἰς φυλὰς καὶ φράτρας καταμερισθέν, βουλῆς δὲ μετέχειν καὶ ἀρχὰς [b] λαμβάνειν τούσδε τοὺς οἴκους, [c] Ἰουλίους, Σερουιλίους, [d] Γεγανίους, [e] Μετιλίους, Κορατίους, [f] Κοϊντιλίους, Κλοιλίους· Μέττιον δὲ καὶ τοὺς σὺν τούτῳ βουλεύσαντας τὴν προδοσίαν, δίκας ὑπέχειν [g] ἃς ἡμεῖς τάξομεν δικασταὶ περὶ ἑκάστου τῶν ὑπαιτίων καθεζόμενοι· οὐδένα γὰρ ἀποστερήσομεν κρίσεως οὐδὲ λόγου.

Ὡς δὲ ταῦτα εἶπεν, ὅσοι μὲν ἦσαν Ἀλβανῶν πένητες, ἠγάπων εἰ Ῥώμην τε οἰκήσουσι [h] καὶ γῆς κλήρους ἕξουσι, 171 καὶ ἐπῄνουν μεγάλῃ [i] τῇ βοῇ τὰ λεγόμενα· οἱ δὲ λαμπρότεροι τοῖς ἀξιώμασι καὶ ταῖς τύχαις κρείττους ἤχθοντο, εἰ δεήσει πόλιν τε τὴν γειναμένην αὐτοὺς ἐκλιπεῖν, καὶ προγονικὰς ἑστίας ἐρημῶσαι, καὶ τὸ λοιπὸν οἰκεῖν ἐν τῇ ξένῃ· οἷς οὐδὲν ἐπῄει λέγειν εἰς τὴν ἐσχάτην [k] κατακλειομένοις ἀνάγκην. ὁ δὲ Τύλλος, ἐπειδὴ τὴν διάνοιαν εἶδε τῶν πολλῶν, ἀπολογεῖσθαι τὸν Μέττιον ἐκέλευσεν, εἴ τι πρὸς ταῦτα λέγειν βούλεται. οὐκ ἔχων δ' ὁ Μέττιος ὅ,τι χρὴ λέγειν πρὸς τοὺς κατηγοροῦντας καὶ καταμαρτυροῦντας, τὴν Ἀλβανῶν βουλὴν ἔφησεν αὐτῷ ταῦτα ὑποθέσθαι ποιεῖν δι' ἀπορρήτων, ὅτε ἐξῆγε τὴν δύναμιν ἐπὶ τὸν πόλεμον· ἠξίου τε τοὺς Ἀλβανούς, οἷς ἀνακτήσασθαι τὴν ἡγεμονίαν ἐπεχείρει, βοηθεῖν αὐτῷ, καὶ μήτε τὴν πατρίδα κατασκαπτομένην περιορᾶν, μήτε τοὺς ἐπιφανεστάτους τῶν πολιτῶν ἐπὶ τιμωρίαις συναρπαζομένους. ταραχῆς δὲ γενομένης κατὰ τὴν ἐκκλησίαν, καί τινων φθάνειν ἐπὶ τὰ ὅπλα ὡρμηκότων, οἱ περιεστεφανωκότες τὸν ὄχλον, ἀρθέντος σημείου τινός, ἀνέσχον τὰ ξίφη. περιφόβων δὲ γενομένων ἁπάντων, πάλιν ἀναστὰς ὁ Τύλλος εἶπεν· "Οὐδὲν ἔξεστιν ὑμῖν νεωτερίζειν, οὐδὲ ἐξαμαρτάνειν, ἄνδρες Ἀλβανοί. [l] εἰ γὰρ ἂν " [m] παρακινήσειν τι τολμήσητε, πάντες ἀπολεῖσθε ὑπὸ τούτων· δείξας τοὺς ἔχοντας τὰ ξίφη. δέχεσθε οὖν τὰ διδόμενα, καὶ γίνεσθε ἀπὸ τοῦ χρόνου τοῦδε Ῥωμαῖοι. δυοῖν γὰρ ἀνάγκη θάτερον ὑμᾶς ποιεῖν, ἢ Ῥώμην κατοικεῖν, ἢ μηδεμίαν ἑτέραν γῆν ἔχειν πατρίδα. οἴχεται γὰρ ἕωθεν [n] ἐκπεμφθεὶς ὑπ' ἐμοῦ Μάρκος Ὀράτιος ἀναιρήσων τὴν πόλιν ὑμῶν ἐκ θεμελίων, καὶ τοὺς ἀνθρώπους ἅπαντας εἰς Ῥώμην μετάξων. ταῦτα οὖν εἰδότες ὅσον οὔπω γενησόμενα, παύσασθε θανατῶντες, καὶ ποιεῖτε τὰ κελευόμενα. Μέττιον δὲ Φουφέττιον ἀφανῶς τε ἡμῖν ἐπιβουλεύσαντα, καὶ οὐδὲ νῦν ὀκνήσαντα ἐπὶ τὰ ὅπλα τοὺς ταραχώδεις καὶ στασιαστὰς καλεῖν, τιμωρήσομαι τῆς κακῆς καὶ δολίου ψυχῆς ἀξίως.

ταῦτα

a Παρ' ὑμῖν *Vat.* *b* Λαμβάνειν, καὶ τοῖς Πατρικίοις προσνεμηθῆναι τούσδε *Vat.* *c* *Livius* habet *Tullios.* Sed *Julios* in Albanis Patriciis, & quidem Sacerdotis privilegio claros, recenſuit etiam ſupra, pag. 56. v. 3. *Sylb.* *d* Γεγανοὺς *Vat.* *e* *Metilios* omittit *Livius*, eoſque ſuſpectos habet *Glareanus.* Μαμιλίους forſan legendum. *f* Κοιντίους malint *Urſinus* & *Patinus* de Familiis Rom. Κοϊνκτίους vero alii ex MSS. *Diodori Siculi* Codd. *g* Ἃς ἂν ἡμεῖς τάξωμεν *Vat.* *h* Καὶ τῆς γῆς *Vat.* *i* Deeſt *Vat.* *k* Κατακεκλειμένοις *Vat.* *l* Malim ἢ γάρ: ſic enim & tautologia evitabitur, & plus aſſeverationis orationi accedet. de cujuſmodi loquendi genere dictum apud *Pauſan.* pag. 406, 56. Si quis tamen καὶ γὰρ malit & παρακινήσητε, per me licebit. *Sylb.* *m* Παρακινεῖν *Vat.* *n* Ἐκεῖ πεμφθεὶς *Vat.*

a Καὶ

Ταῦτα λέξαντος αὐτοῦ, τὸ μὲν ἐρεθιζόμενον τῆς ἐκκλησίας μέρος ἔπηξεν, οἷα δὴ κρατούμενον ἀνάγκῃ ἀφυλάκτῳ. τὸν δὲ Φουφέτιον ἀγανακτοῦντα ἔτι καὶ κεκραγότα μόνον, τάς τε συνθήκας ἀνακαλούμενον ἃς αὐτὸς ἐξηλέγχθη παρασπονδῶν, [a] καὶ οὐδ᾽ ἐν κακοῖς τοῦ θράσους καταρρήξαντα, ἔξαινον τὸ σῶμα μάστιξι πάνυ πολλαῖς. ἐπεὶ δὲ ταύτης ἅλις εἶχε τῆς τιμωρίας, προσελάσαντες δύο συνωρίδας, τῇ μὲν ἑτέρᾳ προσήρτων τοὺς βραχίονας αὐτοῦ, τῇ δ᾽ ἑτέρᾳ τοὺς πόδας, [b] ῥυτῆρσι μακροῖς· ἐλαυνόντων δὲ τῶν ἡνιόχων τὰς συνωρίδας ἀπ᾽ ἀλλήλων, ξαινόμενός τε περὶ τῇ γῇ καὶ ἀνθελκόμενος ὑφ᾽ ἑκατέρας 172 [c] ἐπὶ τἀναντία, ἐν ὀλίγῳ διασπᾶται χρόνῳ. Μέττιος μὲν δὴ Φουφέττιος οὕτως οἰκτρᾶς καὶ ἀσχήμονος τελευτῆς ἔτυχε. τοῖς δ᾽ ἑταίροις αὐτοῦ καὶ συνειδόσι τὴν προδοσίαν αὐτοῦ δικαστήρια ὁ βασιλεὺς καθίσας, τοὺς ἁλόντας ἐξ αὐτῶν κατὰ τὸν τῶν λειποτακτῶν τε καὶ προδοτῶν νόμον ἀπέκτεινεν.

Ἐν ᾧ δὲ ταῦτα [d] ἐγένετο χρόνῳ, Μάρκος Ὁράτιος ὁ προαποσταλμένος μετὰ τῶν ἐπιλέκτων ἐπὶ τὴν καθαίρεσιν τῆς Ἄλβας, ταχέως διανύσας τὴν ὁδόν, καὶ καταλαβὼν πύλας τε ἀκλείστους καὶ τεῖχος ἀφύλακτον, εὐπετῶς γίνεται τῆς πόλεως κύριος. συναγαγὼν δὲ τὸ πλῆθος εἰς ἐκκλησίαν, τά τε πραχθέντα κατὰ τὴν μάχην ἅπαντα ἐδήλωσεν αὐτοῖς, καὶ τὸ ψήφισμα τῆς Ῥωμαίων βουλῆς διεξῆλθεν. ἀντιβολούντων δὲ τῶν ἀνθρώπων καὶ χρόνον εἰς πρεσβείαν αἰτουμένων, οὐδεμίαν ἀναβολὴν ποιησάμενος, τὰς μὲν οἰκίας καὶ τὰ τείχη, καὶ εἴ τι ἄλλο κατασκεύασμα ἰδιωτικὸν ἢ δημόσιον ἦν, [e] κατέσκαψε, τοὺς δὲ ἀνθρώπους μετὰ πολλῆς φροντίδος παρέπεμπεν εἰς Ῥώμην, ἄγοντάς τε τὰ ἑαυτῶν χρήματα καὶ φέροντας. οὓς ὁ Τύλλος ἀφικόμενος ἀπὸ [f] τοῦ στρατοπέδου ταῖς Ῥωμαίων φυλαῖς καὶ φρατρίαις ἐπιδιεῖλεν, οἰκήσεις τε συγκατεσκεύασεν ἐν οἷς αὐτοὶ προῃροῦντο τῆς πόλεως τόποις, καὶ τῆς δημοσίας γῆς τὴν ἀρκοῦσαν τοῖς θητεύουσιν ἐξ αὐτῶν ἀπεμέρισε, ταῖς τε ἄλλαις φιλανθρωπίαις ἀνελάμβανε τὸ πλῆθος. ἡ μὲν δὴ τῶν Ἀλβανῶν πόλις, ἣν ἔκτισεν Ἀσκάνιος ὁ ἐξ Αἰνείου τοῦ Ἀγχίσου καὶ Κρεούσης τῆς Πριάμου θυγατρός, ἔτη διαμείνασα μετὰ τὸν οἰκισμὸν πεντακόσια τριῶν ἐπὶ τοῖς δέκα δέοντα, ἐν οἷς πολλὴν ἔσχεν ἐπίδοσιν εἰς εὐανδρίαν τε καὶ πλοῦτον καὶ τὴν ἄλλην ἅπασαν εὐδαιμονίαν, ἡ τὰς τριάκοντα Λατίνων ἀποικίσασα πόλεις, καὶ πάντα τὸν χρόνον ἡγησαμένη τοῦ ἔθνους, ὑπὸ τῆς ἐσχάτης ἀποικίσεως καθαιρεθεῖσα, ἔρημος [g] εἰς τόνδε χρόνον διαμένει. βασιλεὺς δὲ Τύλλος τὸν ἐπιόντα χειμῶνα διαλιπών, ἔαρος ἀρχομένου στρατὸν ἐπὶ Φιδηναίους πάλιν ἐξάγει. τοῖς δὲ Φιδηναίοις κοινῇ μὲν οὐδ᾽ ἡτισοῦν βοήθεια ἐξ οὐδεμιᾶς τῆς πόλεων τῶν συμμάχων ἀφίκετο, μισθοφόροι δέ τινες ἐκ πολλῶν συνερρύησαν τόπων, οἷς πιστεύσαντες ἐκ τῆς πόλεως προελθεῖν [h] ἐτόλμησαν. παραταξάμενοι δὲ καὶ πολλοὺς [i] ἀποκτείναντες ἐν τῇ μάχῃ, κατεκλείσθησαν πάλιν [k] εἰς τὸ αὐτό.

Tullus Hoſtilius Rom. REX III.

His ab illo dictis, concionis pars, quæ irritata fuerat, territa eſt, quod neceſſitate inevitabili implicita teneretur. Ipſum vero Suffetium indignantem, & ſolum vociferantem, & fœdera implorantem, quæ ab ipſo violata fuiſſe conſtabat, & ne in malis quidem de ſua audacia quidquam remittentem, virgis multum ceciderunt ac propemodum lacerarunt. Sed poſtquam in eum hoc ſupplicii genere ſatis ſævitum eſt: binas bigas admoverunt ad eum, & ejus brachia ad alteras, ad alteras ipſos pedes loris longis alligarunt; atque ipſis aurigis in diverſas partes bigas agentibus, humi raptatus & ab utriſque bigis in contrarias partes tractus, brevi temporis ſpatio diſcerptus eſt. Atque Mettius Suffetius hunc miſerum & fœdum vitæ finem eſt ſortitus. In ejus vero ſocios & proditionis conſcios rex judicia conſtituit; &, quotquot convicti fuerunt, eos, ex lege in militiæ deſertores & proditores lata, capitali ſupplicio affecit.

XXXI.

¶ Interea autem Marcus Horatius, qui præmiſſus fuerat cum militibus lectis ad Albam evertendam, celeriter confecto itinere, quum nactus fuiſſet portas apertas & muros incuſtoditos, facile urbe eſt potitus. Convocato autem populo ad concionem, quidquid in prœlio geſtum fuiſſet illis declaravit, & Romani ſenatus decretum recitavit. Illis autem eum orantibus & tempus ad legationem poſtulantibus, ſublata omni mora, & domos & muros, & ſiquod aliud ædificium vel privatum vel publicum erat, demolitus eſt; & ipſos homines, agentes & portantes res ſuas Romam, magna cura eſt proſecutus: quos Tullus ex caſtris Romanorum reverſus in tribus & curias diſtribuit, & eos adjuvit in ædificandis ædibus, in qua urbis parte ipſi voluerunt; & de publico agro, quantum ſatis eſſet, diviſit illis qui opera mercenaria exercebant; & omni alio humanitatis genere eam multitudinem excepit & recreavit. Albanorum igitur urbs, quam condiderat Aſcanius, ex Ænea Anchiſæ filio & Creuſa Priami filia progenitus, quæ ſteterat per quingentos annos tredecim minus ex quo fuerat condita, quo tempore multum hominum frequentia & opibus & reliqua felicitate creverat, & quæ triginta Latinas colonias condiderat, & ſemper ejus gentis imperium habuerat, à noviſſima ſua colonia everſa ad hoc uſque tempus deſerta permanet. Cæterum Tullus rex, intermiſſo bello per eam hyemem, vere ineunte iterum in Fidenates copias eduxit. Fidenatibus autem publice quidem à nullis civitatibus ſociis auxilia venerant; ſed ad eos quidam mercede conducti ex multis locis confluxerant, quibus freti ex urbe copias educere ſunt auſi. Collatis autem ſignis, & magna cæde in prœlio edita, iterum intra mœnia compulſi fuerunt. Tullus

Alba diruta.

Per. Jul. 4050.
A Troj cap 520.
Olymp. 28/29 . 4/1 .
Ante Chr. 664.
V. C. Cat. 88. *Var.* 90.

Fidenæ captæ.

a Καὶ οὐδ᾽ ἐν κακοῖς τοῦ θράσους ὑφιέμενον οἱ ῥαβδοῦχοι, κελεύοντος τοῦ βασιλέως Τύλλου, συλλαβόντες, καὶ τὴν ἐσθῆτα περικαταρρήξαντες, ἔξαινον &c. in *Cod. Vat.* atque ita *Lapus*, dum vertit; *ac ne in malis quidem ipſis ferociam ſummittentem, dilacerantes ei veſtimenta jubente Tullo lictores corpus multis verberibus cædebant.* b Ῥυτῆρσι κατεχόμενοι μακροῖς *Vat.* c Ἐπὶ τἀναντία ὁ δείλαιος, ἐν ὀλίγῳ *Vat.* d Ἐγένετο *Vat.* e Κατέσκαπτε *Vat.* f Deeſt *Vat.* g Εἰς τόδε χρόνου *Vat.* h Ἐθάῤῥησαν *Vat.* i Ἀπολέσαντες legiſſe videntur *Lapus* & *Gelenius*, dum vertunt, *multis in prœlio amiſſis.* Sed vulgata lectio ferri poteſt, ut ſignificet eos ſtrenue pugnaſſe, ac multos ex hoſtibus interemiſſe. *Sylb.* k Εἰς τὸ ἄστυ *Vat.*

Tullus Hoſtilius Rom. REX III.

Quum vero Tullus circumvallaſſet eorum urbem, & foſſis eam cinxiſſet, & eos qui in ea erant ad extremam inopiam redegiſſet, coacti ſunt ſe regi, quibus voluit conditionibus, dedere. Rex itaque hoc modo potitus urbe, ſupplicio affectis defectionis auctoribus, cæteriſque omnibus dimiſſis, permiſit ipſis ut eodem modo, quo antea, ſuis rebus fruerentur, & civitatis ſtatu priſtino ipſis reſtituto exercitum dimiſit. Romam autem reverſus triumphans, diis pompam & ſacrificia, quæ voverat, perſolvit: atque ille fuit ſecundus triumphus quem egit.

XXXII. *2. Bellum Sabinum.*

¶ Hoc bello confecto, alterum ortum eſt à gente Sabina: ejus autem origo & cauſſa hæc fuit. Fanum quoddam eſt quod communiter à Sabinis & Latinis colitur inter cætera maxime ſanctum, dicatum deæ Feroniæ ita nuncupatæ; quam, qui vocem iſtam Græco ſermone vertunt, modo * Ἀνθηφόρον, modo Φιλοστέφανον, modo etiam Φερσεφόνην appellant. In hoc fanum ex finitimis civitatibus ad ſtatos dies feſtos conveniebant multi, ſacrificia votiva huic deæ perſoluturi; multi etiam & mercatores, & artifices, & agricolæ, ob conventus celebritatem negotiaturi; nam ibi erat totius Italiæ forum nobiliſſimum. Ad eam igitur celebritatem & conventum Romanos quondam profectos viros non ignobiles, Sabini quidam correptos vinxerant & pecuniis ſpoliarant. Et legatis hac de cauſſa eo miſſis, nihil æqui facere voluerunt: quinetiam & ipſos homines & pecunias quas illis abſtulerant retinuerunt: ipſi quoque crimini dantes Romanis, quod Sabinorum exſules aperto aſylo ſacro ſuſcepiſſent: qua de re in præcedente libro dictum eſt. Ob has igitur mutuas criminationes bello inter eos orto, magnas utrique copias ex ſuis finibus eduxerunt, & acie inſtructa conflixerunt: ſed æquo marte pugnarunt, & noctis interventu victoria dubia dirempti ſunt. Inſequentibus vero diebus, quum utrique vidiſſent & cæſorum & ſauciorum multitudinem, alterum prœlium tentare amplius noluerunt: ſed relictis caſtris diſceſſerunt, &, bello per annum illum intermiſſo, denuo egreſſi ſunt alii in alios longe majoribus copiis paratis; & ad urbem Eretum, centum & ſeptem ſtadia ab urbe diſtantem, prœlium commiſerunt, in quo accidit, ut multi hinc inde caderent: ſed quum in illa quoque pugna æquo marte ad multas horas continuo certaretur, Tullus, ſublatis in cœlum manibus, diis vovit, ſi illo die Sabinos viciſſet, ſe Saturno & Rheæ dies feſtos publicis ſumptibus celebrandos inſtituturum, quos quotannis Romani cele-

ὡς δὲ περιχαρακώσας αὐτῶν τὴν πόλιν ὁ Τύλλος καὶ περιταφρεύσας εἰς τὴν ἐσχάτην κατέκλεισε τοὺς ἔνδον ἀπορίαν, ἠναγκάσθησαν τῷ βασιλεῖ παραδοῦναι σφᾶς αὐτοὺς ἐφ' οἷς αὐτὸς ἐβούλετο. γενόμενος δὲ τοῦτον τὸν τρόπον ὁ βασιλεὺς τῆς πόλεως κύριος, τοὺς αἰτίους τῆς ἀποστάσεως ἀποκτείνας, τοὺς δὲ λοιποὺς ἅπαντας ἀπολύσας, καὶ τὰ σφέτερα πάντα καρποῦσθαι τὸν αὐτὸν ἐάσας τρόπον, τήν τε πολιτείαν, ἣν εἶχον πρότερον, ἀποδοὺς αὐτοῖς, διέλυσε τὴν στρατιάν· καὶ παραγενόμενος εἰς [a] τὴν Ῥώμην, τὴν τροπαιοφόρον ἀπεδίδου τοῖς θεοῖς πομπήν τε καὶ θυσίαν, δεύτερον ἐκεῖνον κατάγων θρίαμβον.

Μετὰ δὲ τοῦτον τὸν πόλεμον, ἕτερος ἀνέστη Ῥωμαίοις ἐκ τοῦ Σαβίνου ἔθνους· ἀρχὴ δὲ αὐτοῦ καὶ πρόφασις [b] ἐγίνετο τοιάδε. ἱερόν ἐστι κοινῇ τιμώμενον ὑπὸ Σαβίνων τε καὶ Λατίνων, ἅγιον ἐν τοῖς πάνυ, θεᾶς [c] Φερωνείας ὀνομαζομένης, ἣν οἱ μεταφράζοντες εἰς τὴν Ἑλλάδα γλῶσσαν οἱ μὲν [d] Ἀνθηφόρον, οἱ δὲ [e] Φιλοστέφανον, οἱ δὲ Φερσεφόνην καλοῦσιν· εἰς δὲ τὸ ἱερὸν τοῦτο συνῄεσαν ἐκ τῶν περιοίκων πόλεων κατὰ τὰς ἀποδεδειγμένας ἑορτὰς, πολλοὶ μὲν [f] εὐχὰς ἀποδιδόντες καὶ θυσίας τῇ θεῷ, πολλοὶ δὲ χρηματιούμενοι διὰ τὴν πανήγυριν ἔμποροί τε καὶ χειροτέχναι καὶ γεωργοί, ἀγοραί τε αὐτόθι λαμπρόταται τῶν ἐν ἄλλοις τισὶ τόποις τῆς Ἰταλίας ἀγομένων ἐγίνοντο. εἰς ταύτην δὲ τὴν πανήγυριν ἐλθόντας ποτὲ Ῥωμαίων ἄνδρας οὐκ ἀφανεῖς Σαβῖνοί τινες [g] ἄνδρες" συναρπάσαντες ἔδησαν, καὶ τὰ χρήματα ἀφείλοντο. πρεσβείας τε ἀφικομένης περὶ αὐτῶν, οὐδὲν ἐβούλοντο τῶν δικαίων ποιεῖν, ἀλλὰ καὶ τὰ σώματα καὶ τὰ χρήματα τῶν συλληφθέντων κατεῖχον, ἐγκαλοῦντες καὶ αὐτοὶ Ῥωμαίοις, ὅτι τοὺς Σαβίνων φυγάδας ὑπεδέχοντο κατασκευάσαντες ἄσυλον ἱερόν, [h] ὑπὲρ οὗ ἐν τῷ προτέρῳ λόγῳ δεδήλωταί μοι. ἐκ τούτων δὲ τῶν ἐγκλημάτων εἰς πόλεμον καταστάντες, [i] ἐξῄεσαν εἰς ὕπαιθρον δυνάμεσι πολλαῖς, γίνεταί τε αὐτῶν ἐκ παρατάξεως ἀγών· [k] διέμενον γὰρ ἀγχωμάλως ἀγωνιζόμενοι· καὶ διελύθησαν ὑπὸ τῆς νυκτὸς, ἀμφίλογον καταλιπόντες τὸ νίκημα. ταῖς δ' ἑξῆς ἡμέραις μαθόντες ἀμφότεροι τῶν τε ἀπολωλότων καὶ τῶν τραυματιῶν τὸ πλῆθος, οὐκ ἔτι πεῖραν ἐβούλοντο ἑτέρου λαβεῖν ἀγῶνος, ἀλλ' ἐκλιπόντες τοὺς χάρακας ἀπῄεσαν· καὶ διαλιπόντες τὸν ἐνιαυτὸν ἐκεῖνον, πάλιν ἐξῄεσαν [l] ἐπ' ἀλλήλων, μείζονας παρασκευασάμενοι δυνάμεις· γίνεταί τε αὐτῶν περὶ πόλιν [m] Ἠρητὸν ἀπὸ σταδίων [n] ἑπτὰ καὶ ἑκατὸν τῆς Ῥώμης ἀγών, ἐν ᾧ πολλοὺς μὲν ἀμφοτέρων συνέβη πεσεῖν· ἰσορρόπου δὲ κἀκείνης τῆς μάχης ἐπὶ πολὺ χρόνον διαμενούσης, ἀνατείνας εἰς τὸν οὐρανὸν τὰς χεῖρας ὁ Τύλλος εὔξατο τοῖς θεοῖς, ἐὰν νικήσῃ τῇ τόθ' ἡμέρᾳ Σαβίνους, Κρόνου τε καὶ Ῥέας καταστήσεσθαι δημοτελεῖς ἑορτὰς, ἃς ἄγουσι Ῥωμαῖοι καθ' ἕκαστον

a Deeſt *Vat.* *b* Ἐγένετο *Vat.* *c* Φερωνίαν ſupra ſine diphthongo habuimus, pag. 109. v. 36. *d* Ἀνθοφόρον *Vat.* & *Lapi Cod.* *e* In *Gloſſario* veteri *Feronia* Πολυστέφανος. Sic Polyſtephanum olim dictum fuiſſe Præneſte legimus: & Proſerpinam, deam ἀνθηφόρον multis locis in Italia & Sicilia cultam fuiſſe conſtat. Vide *Strabonem* l. 6. de Vibone Valentia. *Caſ.* *f* Id eſt, ἀποδιδόντες θυσίας, ἃς τῇ θεῷ εὔξαντο. *Port.* *g* Omittit *Vat.* *h* Ὑπὲρ ὧν ἐν τῷ περὶ τούτου *Vat.* *i* Verba ſonant, *ſub dium cum magnis copiis ſunt egreſſi. Port.* *k* Διέμενον δὲ malim. *Port.* *l* Ἐπ' ἀλλήλους *Vat.* quod etiam placuit *Sylburgio.* *m* Pro Ἠρητὸν *Lapi* verſio habet *Hereonem*: quod *Glareano* quoque ſuſpectum fuit. Apud *Strabonem* legitur Ἤρητον cum accentu in prima: apud *Steph. Byzant.* maſculino fine Ἤρητος, quam & ipſe dicit eſſe Σαβίνων πόλιν. Ereti mentio etiam apud *Virgilium*, *Livium*, *Plinium. Sylb.* Vide *Cluverii* Ital. Antiq. l. 2. p. 668. *n* Stadia CVII. ſunt millia paſſuum XIII. & paullo amplius. *Antoninus* vero in *Itinerario* ait M. P. XVIII. quæ ſunt ſtadia CXLIV. Nec multum diſſentit *Dionyſius* ipſe l. XI. ubi intervallum inter Eretum & Romam eſſe notat ſtad. CXL. videtur ideo legendum ἀπὸ σταδίων μ'. καὶ ρ'. i. e. τετταράκοντα καὶ ἑκατόν, ut libro XI. *Caſ.* Poſteriorem numerum, qui libro XI. reperitur, ab incurioſis exſcriptoribus vitiatum eſſe pronunciat *Cluverius.* In *Cod. Vat.* ἐξήκοντα καὶ ἑκατόν. * Id eſt, *Florigeram, ſertis gaudentem, Proſerpinam.*

ἕκαστον ἐνιαυτόν, ὅταν ἅπαντας [a] ἐκ γῆς συγκομίσωσι τοὺς καρπούς· καὶ τὸν τῶν Σαλίων καλουμένων διπλασιάσειν ἀριθμόν. οὗτοι δ᾽ εἰσὶ πατέρων εὐγενῶν, ἐνοπλίους ὀρχήσεις κινούμενοι πρὸς αὐλὸν ἐν τοῖς καθήκουσι χρόνοις, καὶ ὕμνους τινὰς ᾄδοντες [b] πατρίους, ὡς ἐν τῷ προτέρῳ δεδήλωκα 174 λόγῳ. μετὰ δὲ τὴν εὐχὴν ταύτην θάρσος τι καταλαμβάνει τοὺς Ῥωμαίους, καὶ ὥσπερ ἀκμῆτες εἰς κάμνοντας ὠσάμενοι, διασπῶσι τὰς τάξεις αὐτῶν περὶ δείλην ὀψίαν ἤδη, καὶ ἀναγκάζουσι τοὺς [c] προστάτας ἄρξαι φυγῆς· ἀκολουθήσαντές τε αὐτοῖς φεύγουσιν ἐπὶ τὸν χάρακα, καὶ περὶ τὰς τάφρους πολλῷ πλείους καταλαβόντες, οὐδ᾽ οὕτως ἀπετρέποντο, ἀλλὰ παραμείναντες τὴν ἐπιοῦσαν νύκτα, καὶ τοὺς ἀπὸ τοῦ ἐρύματος μαχομένους ἀνείρξαντες, ἐκράτησαν τῆς παρεμβολῆς. μετὰ δὲ τοῦτο τὸ ἔργον, ὅσην ἐβούλοντο γῆν τῶν Σαβίνων λεηλατήσαντες, ὡς οὐδεὶς αὐτοῖς οὐκ ἔτι περὶ τῆς χώρας [d] ὁ μαχόμενος ἦν, ἀπῆεσαν ἐπ᾽ οἴκου. ἀπὸ ταύτης τῆς μάχης τὸν τρίτον κατήγαγε θρίαμβον ὁ βασιλεύς· καὶ μετ᾽ οὐ πολὺ πρεσβευσαμένοις τοῖς Σαβίνοις καταλύεται τὸν πόλεμον, αἰχμαλώτους τε παρ᾽ αὐτῶν κομισάμενος οὓς ἐτύγχανον εἰληφότες ἐν ταῖς προνομαῖς, καὶ αὐτομόλους· βοσκημάτων τε καὶ ὑποζυγίων, καὶ τῶν ἄλλων χρημάτων ὅσα τοὺς γεωργοὺς ἀφείλοντο, [e] ἣν ἔταξεν ἡ βουλὴ τῶν Ῥωμαίων ζημίαν, τιμησαμένη τὰς βλάβας πρὸς ἀργύριον, ἀναπράξας.

Ἐπὶ τούτοις καταλυσάμενοι τὸν πόλεμον οἱ Σαβῖνοι, καὶ τῶν ὁμολογιῶν στήλας ἀντιγράφους θέντες ἐν τοῖς ἱεροῖς, ἐπειδὴ συνέστη Ῥωμαίοις πρὸς τὰς Λατίνων πόλεις κοινῇ [f] συμπεπραγμένας πόλεμος οὐ ῥᾴδιος ἐν ὀλίγῳ καθαιρεθῆναι χρόνῳ· δι᾽ ἃς δὲ αἰτίας, ὀλίγῳ ὕστερον ἐρῶ· δεξάμενοι τὸ συμβὰν ἀγαπητῶς, ὅρκων μὲν ἐκείνων καὶ συνθηκῶν, ὥσπερ οὐδὲ γεγενημένων, ἐπελάθοντο· καιρὸν δὲ νομίσαντες [g] ἐπιτήδειον ὧν χρημάτων ἐξέτισαν Ῥωμαίοις πολλαπλάσια παρ᾽ αὐτῶν ἀπολαβεῖν, ὀλίγοι μὲν τὸ πρῶτον καὶ ἀφανῶς ἐξιόντες ἐληΐζοντο τὴν ὅμορον· ἔπειτα δὲ πολλοὶ συνιόντες, καὶ ἐκ τοῦ φανεροῦ, ἐπεὶ τὰ πρῶτα κατὰ γνώμην αὐτοῖς [h] ἐχώρει, μηδεμιᾶς ἐπὶ τὴν φυλακὴν τῶν γεωργῶν ἀφικομένης βοηθείας, καταφρονήσαντες τῶν πολεμίων, ἐπ᾽ αὐτὴν διενοοῦντο τὴν Ῥώμην ἐλαύνειν, καὶ συνῆγον ἐξ ἁπάσης πόλεως στρατόν. διελέγοντο δὲ καὶ ταῖς Λατίνων πόλεσι περὶ συμμαχίας. οὐ μὴν ἐξεγένετό γε αὐτοῖς φιλίαν τε καὶ ὁμαιχμίαν ποιήσασθαι πρὸς τὸ ἔθνος. μαθὼν γὰρ τὴν διάνοιαν αὐτῶν ὁ Τύλλος, ἀνοχὰς [i] μετὰ τῶν Λατίνων ποιησάμενος, ἐπὶ τούτους ἔγνω στρατὸν ἐξάγειν· τήν τε Ῥωμαίων ἅπασαν δύναμιν καθοπλίσας διπλασίαν οὖσαν ἤδη τοῦ πρότερον, ἐξ οὗ τὴν Ἀλβανῶν πόλιν προσέλαβε, καὶ ἀπὸ τῶν ἄλλων συμμάχων [k] ὅσον ἐπικουρικὸν πλεῖστον ἐδύνατο μεταπεμψάμενος.

brant poſt omnes terræ fruges collectas; & Saliorum, qui ita vocantur, numerum duplicaturum. Iſti autem, nobili genere orti, ſtatis temporibus armati ad modulos tibiarum ſaltant, & quædam patria carmina canunt, ut in ſuperiore libro declaravi. Poſt hæc vota, ingens audacia ſubiit Romanos, & tanquam integri in languentes delati, jam circa crepuſculum ſerotinum eorum ordines diſſiparunt, & coëgerunt ipſos præfectos initium fugæ facere; & ſequuti ipſos fugientes ad caſtra, & circa ipſas foſſas longe plures comprehendentes, ne ſic quidem inde reverſi ſunt; at ibi permanentes eam noctem, quæ ipſos oppreſſerat, & iis qui ex vallo pugnabant repulſis *ac repreſſis*, potiti ſunt caſtris. Hac re peracta, præda quantam voluerunt ex agro Sabino abacta, quum nullus amplius eſſet qui pro agri defenſione cum ipſis pugnaret, domum redierunt. Ex hac autem pugna rex tertium triumphum egit. Nec multo poſt legatione à Sabinis miſſa bellum depoſuit, receptis transfugis ac captivis qui inter prædandum intercepti fuerant; & pro abactis pecoribus & jumentis, cæteraque præda quam agreſtibus ademerant, mulcta pecuniaria ex Senatus Romani arbitrio impoſita.

Tullus Hoſtilius Rom. REX III.

XXXIII.

¶ Atque his conditionibus Sabini cum bello finem impoſuiſſent, * & fœderis exemplar in columnis inciſum in templis collocaſſent, poſtquam à Latinorum conjuratis civitatibus bellum grave & diuturnum contra populos Romanos eſt conflatum, (quibus autem de cauſſis paulo poſt aperiam) hujuſmodi rerum eventum alacri animo accipientes jurisjurandi quidem & fœderum illorum, non aliter quam ſi nunquam fuiſſent facta, obliti ſunt. Rati autem ſe nactos occaſionem opportunam, qua pecuniam Romanis perſolutam maximo cum fœnore ab ipſis reciperent, primum quidem pauci & clam egreſſi agrum vicinum populabantur. Deinde vero multi in unum coëuntes, & palam, quum primus conatus ipſis ex animi ſententia ſucceſſiſſet, quod nulla auxilia ad ruſticorum præſidium veniſſent, contemptis hoſtibus, Romam ipſam petere decreverunt; atque ex omnibus civitatibus copias coëgerunt. quinetiam Latinorum civitates ad ejus belli ſocietatem ſollicitarunt: illis tamen non ſucceſſit ut amicitiam & belli ſocietatem cum illa gente facerent. Tullus enim, cognito eorum conſilio, factis induciis cum Latinis, decrevit in iſtos exercitum ducere, & omnes populi Romani copias armare, quæ jam duplo majores erant quam ante, ex quo Albanos iterum ſibi adjunxerat; & aliorum quoque ſociorum auxilia, quanta maxima poſſet, accerſere. Jamque

a Τοὺς ἐκ γῆς συγκομίσωσι καρποὺς *Vat.* *b* Ita *Sylb.* & *Cod. Vat.* Πατρικίους minus recte in *Ed. Steph.* nam πατρίους veram eſſe lectionem patet ex pag. 98. v. 44. & p. 125. v. 16. vel certe legendum πατρικούς. *Sylb.* *c* Πρωτοστάτας *Vat.* *d* Ἐξῆει μαχόμενος *Vat.* *e* Hæc ita videntur legenda, καὶ ἀναπράξας ζημίαν, ἣν ἔταξεν ἡ βουλὴ τῶν Ῥωμαίων, τὰς βλάβας πρὸς ἀργύριον τιμησαμένη. i. e. *cum mulctam exegiſſet quam Senatus Romanus irrogarat, damnis acceptis pecunia æſtimatis, ita demum Sabinis petentibus pacem dedit. Port.* Non male *Lapus* hoc modo vertit: *Neque multo poſt mittentibus legationem Sabinis diſſolvit bellum, captivos quoque ab eis recipiens, quos in pabulationibus ceperant, & perfugas: pecudum quoque & jugariorum, aliarumque rerum, quas illi colonis ademerant, mulctam exigens, ea, quam Senatus Rom. ſtatuit, jacturas ipſas æſtimans pecunia.* *f* Pro συμπεπραγμένας *Lapus* habet *direptas.* Sed male; quum idem ſignificet quod συμπεπηγμένας *conſpirationis nexu conjunctas. Sylb.* Rectius forſan συνιστα-μένας, ut in *Cod. Vat.* *g* Ἐπιτήδειον ἔχειν *Vat.* *h* Ἐχώρησεν οὐδεμιᾶς. *Vat.* *i* Πρὸς Λατίνους *Vat.* *k* Ἐπιχειρηκὸν ὅσον *Vat.* * Ac de conventis contraſcriptas baſes in locis ſacris repoſuiſſent. *Lapus.*

Tullus Hoſtilius Rom. REX III.

Jamque Sabinorum exercitus in unum coiverant: qui poſtquam acceſſerunt ad eam ſilvam, quæ Maleficorum vocatur, caſtra poſuerunt ſpatio exiguo inter utraque relicto. Poſtera die collatis ſignis pugnarunt, & diu æquo marte conflixerunt: ſed jam circa veſpertinum crepuſculum Sabini cœperunt cedere, à Romano equitatu loco pulſi; & magna eorum ſtrages in ipſa fuga edita eſt. At Romani hoſtium cadaveribus ſpoliatis, & pecuniis, quæcunque in caſtris erant, direptis, & agri optimam partem depopulati domum redierunt. Atque bellum ortum inter Romanos & Sabinos, Tullo regnante, hunc habuit exitum.

συνῆκτο δὲ καὶ τοῖς Σαβίνοις ἤδη [a] τὰ στρατεύματα· καὶ ἐπειδὴ πλησίον ἐγένοντο περὶ τὴν καλουμένην [b] ὕλην κακούργων, ὀλίγον τὸ μεταξὺ χωρίον ἀφέντες κατεστρατοπεδεύσαντο. τῇ δ᾽ ἑξῆς ἡμέρᾳ συμπεσόντες ἐμάχοντο, 175 καὶ ἦσαν ἰσόρροποι μέχρι πολλοῦ. ἤδη δὲ περὶ δείλην ὀψίαν ἐγκλίνουσιν οἱ Σαβῖνοι, βιασθέντες ὑπὸ τοῦ Ῥωμαίων ἱππικοῦ, καὶ πολὺς αὐτῶν γίνεται φόνος ἐν τῇ φυγῇ. Ῥωμαῖοι δὲ νεκρούς τε τῶν πολεμίων σκυλεύσαντες, καὶ χρήματα ὅσα ἦν ἐν τῷ χάρακι διαρπάσαντες, τῆς τε χώρας τὴν κρατίστην λεηλατήσαντες, ἀπῆεσαν ἐπ᾽ οἴκου. τοῦτο τὸ τέλος ἔλαβεν ὁ συμβὰς Ῥωμαίοις πρὸς Σαβίνους πόλεμος ἐπὶ τῆς [c] τοῦ Τύλλου ἀρχῆς.

XXXIV.

Bellum Latinum.

Per. Jul. 4065. *Ante Chr.* 649. *A Troj. cap.* 535. *Olymp.* 32 $\frac{3}{4}$. *V. C. Cat.* 103. *Var.* 105.

¶ Latinorum vero civitates tunc primum Romanis factæ ſunt inimicæ, quod nollent, everſa Albanorum urbe, Romanis, qui eam demoliti fuerant, imperium concedere. Anno enim decimo quinto poſt Albæ excidium, rex Romanorum, miſſis legatis ad triginta civitates ipſius colonias eique ſubditas, poſtulabat ut Romanorum imperio parerent: quod ipſi cum reliquis rebus, quas Albani habebant, Latinæ gentis imperium etiam accepiſſent. Duoſque poſſeſſionis modos eſſe demonſtrabat, quibus homines rerum alienarum fiant domini: unum neceſſarium, alterum voluntarium. Romanis vero utroque modo imperium illarum civitatum, quibus Albani imperabant, obtigiſſe dicebat: nam eos & in bello armis devictos, & poſt amiſſam urbem ſuam in civitatem *à Romanis* receptos dicebat. Itaque æquum eſſe, ut vel ſponte vel inviti Albani Romanis imperio in ſubditos cederent. At Latinorum civitates nihil privatim reſponderunt legatis: ſed concilio totius gentis ad Ferentinum indicto, Romanis imperio non cedere decreverunt: & confeſtim duos imperatores crearunt, penes quos eſſet pacis bellique arbitrium, Ancum Publicium Coranum, & Spurium Vecilium Lavinienſem. His igitur de cauſſis bellum inter Romanos & ejuſdem gentis populos ortum eſt, & ad quinquennium uſque proceſſit, civili quodam & vetuſto more geſtum. neque enim omnibus copiis in aciem utrinque deſcendentibus & confligentibus, magna aliqua clades & cædes totius exercitus ſequuta eſt; neque ulla eorum urbs armis devicta, aut everſa, aut in ſervitutem redacta, aut aliqua alia inſanabili calamitate affecta eſt: ſed irruptionem facientes alteri in alterorum agrum, quum jam frumentum ad maturitatem accederet, populanteſque regionem domum reducebant copias, permutabantque captivos.

Medullia capta, & pax cum Latinis facta.

Unicam vero urbem nominis Latini Medulliam, quo jampridem Romani regnante Romulo coloniam deduxerant (ut ſupra à me eſt demonſtratum) quia rurſus ad ſuorum gentilium partes tranſierat, rex Romanorum obſidione expugnatam à rebus in poſterum novandis deterruit: nullum vero

Αἱ δὲ τῶν Λατίνων πόλεις Ῥωμαίοις ἐγένοντο τότε πρῶτον διάφοροι, οὐκ ἀξιοῦσαι κατεσκαμμένης τῆς Ἀλβανῶν πόλεως τοῖς ἀνῃρηκόσιν αὐτὴν Ῥωμαίοις τὴν ἡγεμονίαν παραδοῦναι. ἐτῶν γὰρ διαγενομένων πεντεκαίδεκα μετὰ τὸν ἀφανισμὸν τῆς Ἄλβας, πρέσβεις ἀποστείλας ὁ τῶν Ῥωμαίων βασιλεὺς εἰς τὰς ἀποίκους τε καὶ ὑπηκόους αὐτῆς τριάκοντα πόλεις, ἠξίου πείθεσθαι τοῖς ὑπὸ Ῥωμαίων ἐπιταττομένοις, ὡς παρειληφότων αὐτῶν ἅμα τοῖς ἄλλοις οἷς εἶχον Ἀλβανοί, καὶ τὴν ἡγεμονίαν τοῦ Λατίνων ἔθνους· δύο μὲν ἀποφαίνων τρόπους κτήσεων, καθ᾽ οὓς ἄνθρωποι γίνονται τῶν ἀλλοτρίων κύριοι, τόν τε ἀναγκαῖον καὶ τὸν ἑκούσιον· Ῥωμαίους δὲ λέγων καθ᾽ ἑκάτερον τῶν τρόπων παρειληφέναι τὴν ἡγεμονίαν ὧν εἶχον Ἀλβανοὶ πόλεων. [d] πολεμίων τε γὰρ [e] αὐτῶν γενομένων τοῖς ὅπλοις κεκρατηκέναι, καὶ τὴν πόλιν τὴν ἑαυτῶν ἀπολωλεκόσι τῆς ἰδίας αὐτοῖς μεταδεδωκέναι· ὥστε καὶ ἄκουσιν Ἀλβανοῖς καὶ ἑκοῦσι προσήκειν, ἐξεστάναι Ῥωμαίοις τῆς τῶν ὑπηκόων ἀρχῆς. αἱ δὲ τῶν Λατίνων πόλεις ἰδίᾳ μὲν οὐδὲν ἀπεκρίναντο πρὸς τοὺς πρέσβεις, κοινῇ δὲ τοῦ ἔθνους ἀγορὰν ἐν [f] Φερεντίῳ ποιησάμενοι, ψηφίζονται μὴ παραχωρεῖν Ῥωμαίοις τῆς ἀρχῆς. καὶ αὐτίκα αἱροῦνται δύο στρατηγοὺς αὐτοκράτορας εἰρήνης τε καὶ πολέμου, Ἄγκον Πουπλίκιον ἐκ πόλεως Κόρας, καὶ [g] Σπούσιον Οὐεκίλιον ἐκ Λαουϊνίου. [h] διὰ ταύτας δὲ τὰς αἰτίας συνέστη Ῥωμαίοις ὁ πρὸς τοὺς ὁμοεθνεῖς πόλεμος, προὔβη δὲ ἄχρι πενταετοῦς χρόνου, πολιτικός τις γενόμενος καὶ ἀρχαϊκός. οὔτε γὰρ ἐκ παρατάξεως ὅλοις τοῖς στρατεύμασι πρὸς ὅλα συμβαλοῦσι μεγάλη συμφορὰ καὶ [i] φόνος ὁλοσχερὴς συνέβη, οὔτε πόλις αὐτῶν οὐδεμία πολέμῳ κρατηθεῖσα, κατασκαφῆς, ἢ ἀνδραποδισμοῦ, ἢ ἄλλης τινὸς ἀνηκέστου συμφορᾶς ἐπειράθη· ἀλλ᾽ ἐμβαλόντες εἰς τὴν ἀλλήλων γῆν ὑπὸ τὴν ἀκμὴν τοῦ σίτου, καὶ προνομεύσαντες, ἀπῆγον ἐπ᾽ οἴκου τὰς δυνάμεις, διαμειβόμενοι τοὺς αἰχμαλώτους. μίαν δὲ πόλιν ἐκ τοῦ Λατίνων ἔθνους [k] Μεδύλλειαν, παλαίτερον [l] ἐπ᾽ ἀποικίαν γενομένην ἐπὶ τῆς Ῥωμύλου ἀρχῆς, ὡς ἐν τῷ πρὸ τούτου δεδήλωται λόγῳ, μεταθεμένην αὖθις ὡς τοὺς ὁμοεθνεῖς, πολιορκίᾳ παραστησάμενος ὁ τῶν Ῥωμαίων 176 βασιλεύς, ἔπεισε μηδὲν ἔτι νεωτερίζειν· ἄλλο δὲ οὐθὲν

ὧν

a Τὸ στράτευμα *Vat.* *b* *Livio* dicitur *Silva Malitioſa.* Vide *Sigonii* Comment. in lib. I. c. 30. & *Cluverii* Ital. Antiq. l. 2. p. 669. *c* Deeſt *Vat.* *d* Πολέμων minus recte in *Ed. Steph.* *e* Αὐτῶν σφισι *Vat.* Si πολέμων reponeretur, αὐτοῖς pro αὐτῶν legendum cenſet *Portus.* *f* Φερεντίνῳ *Vat.* & *Lapi Cod.* *g* Σπούσιος pro Σπούριος dicebatur antiquis, qui *ſ* pro *r* uſurparunt, ut docet *Feſtus. Port.* *h* Διὰ ταύτας μὲν *Vat.* *i* Φθόρος *Vat.* *k* Supra p. 131. v. 8. Μεδυλλίας habemus. quæ ſcripturæ diverſitas in aliis id genus vocabulis reperitur. *Sylb.* *l* Επι Ρωμαίων ἀποικίαν *Vat.*

a Si

ὧν οἱ πόλεμοι φέρουσι δεινὸν οὐδ' ἑτέροις ἐν τῷ τότε συνέβη χρόνῳ. τοιγάρτοι ῥᾳδίαι τε καὶ οὐδὲν ἔγκοτον ἔχουσαι [a] προθυμίαν τῶν Ῥωμαίων αἱ διαλύσεις ἐπετελέσθησαν.

præterea malum, quod bella ſecum afferre conſueverunt, toto illo tempore alterutris accidit. quare Rom. animi, non admodum exaſperati, facile ad pacem faciendam inclinarunt.

Tullus Hoſtilius Rom. REX III.

XXXV. *Tulli obitus & laus*

Ταῦτα διαπραξάμενος ἐπὶ τῆς ἰδίας ἀρχῆς ὁ βασιλεὺς Τύλλος Ὁστίλλιος, ἀνὴρ ἐν ὀλίγοις ἄξιος εὐλογεῖσθαι τῆς τε εὐτολμίας ἕνεκα τῆς πρὸς τὰ πολέμια, καὶ τῆς φρονήσεως τῆς περὶ τὰ δεινά· ὑπὲρ ἄμφω δὲ ταῦτα, ὅτι οὐ ταχὺς ὢν εἰς πόλεμον ἰέναι, βέβαιος ἦν καταστὰς εἰς αὐτὸν ἐν ἅπασι τῶν ἀντιπάλων περιέχειν. ἔτη δὲ κατασχὼν τὴν ἀρχὴν δύο καὶ τριάκοντα, τελευτᾷ τὸν βίον, ἐμπρησθείσης τῆς οἰκίας· καὶ σὺν αὐτῷ γυνή τε [b] ἀπόλλυται, καὶ ὁ ἄλλος οἰκετικὸς ἅπας ὄχλος, καταληφθεὶς ὑπὸ τοῦ πυρός. καταπρησθῆναι δὲ τὴν οἰκίαν οἱ μὲν ὑπὸ κεραυνοῦ λέγουσι, μηνίσαντος τοῦ θεοῦ δι' ὀλιγωρίαν τινῶν ἱερῶν· ἐκλιπεῖν γὰρ ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῆς ἐκείνου πατρίους τινὰς θυσίας, ἑτέρας δ' οὐχ ὑπαρχούσας ἐπιχωρίους Ῥωμαίοις [c] παραγαγεῖν· οἱ δὲ πλείους ἐξ ἀνθρωπίνης φασὶν ἐπιβουλῆς τὸ πάθος γενέσθαι, ἀνατιθέντες τὸ ἔργον [d] Μαρκίῳ τῷ μετ' ἐκεῖνον ἄρξαντι τῆς πόλεως. τοῦτον γὰρ ἐκ τῆς Νομᾶ τοῦ Πομπιλίου θυγατρὸς γενόμενον ἄχθεσθαί τε ὅτι ἐκ βασιλείου γένους πεφυκὼς αὐτὸς ἰδιώτης ἦν, καὶ γένος [e] ὑπογραφόμενον ὁρῶντα τῷ Τύλλῳ, παντὸς μάλιστα ὑποπτεύειν, εἴ τι πάθοι Τύλλος, εἰς τοὺς ἐκείνου παῖδας ἥξειν τὴν ἀρχήν. [f] ταῦτα διανοούμενον ἐκ πολλοῦ στήσασθαι κατὰ τοῦ βασιλέως ἐπιβουλήν, πολλοὺς ἔχοντα Ῥωμαίων τοὺς συγκευάζοντας αὐτῷ τὴν [g] βασιλείαν, φίλον τε ὄντα τοῦ Τύλλου, καὶ [h] ἐν τοῖς μάλιστα πιστευόμενον, φυλάττειν ὅτε καιρὸς ἐπιτήδειος φανείη τῆς ἐπιθέσεως. μέλλοντος δὲ [i] Τύλλου θυσίαν τινὰ κατ' οἶκον ἐπιτελεῖν, [k] αὐτοὺς μόνον ἐβούλετο τοὺς ἀναγκαίους εἰδέναι, [l] κατὰ τύχην τῆς ἡμέρας ἐκείνης χειμερίου σφόδρα γενομένης, κατά τε ὄμβρον καὶ ζάλην καὶ σκότον, ὥστ' ἔρημον ἀπολειφθῆναι τὸν περὶ τῆς οἰκίας τόπον τῶν φυλαττόντων, ἐπιτήδειον ὑπολαμβάνοντα τὸν καιρόν, ἅμα τοῖς ἑταίροις ἔχουσιν ὑπὸ ταῖς περιβολαῖς τὰ ξίφη παρελθεῖν εἴσω τῶν θυρῶν· [m] ἀποκτείναντας δὲ τὸν βασιλέα καὶ τοὺς παῖδας αὐτοῦ, καὶ τῶν ἄλλων ὅσοις ἔτυχεν [n] εἶναι, πῦρ εἰς τὴν οἰκίαν ἐμβαλεῖν κατὰ πολλοὺς τόπους· ταῦτα δὲ πράξαντα τὸν ὑπὲρ τῆς κεραυνώσεως διασπεῖραι λόγον. ἐγὼ δὲ τοῦτον μὲν οὐ δέχομαι τὸν λόγον, οὔτ' ἀληθῆ νομίζω οὔτε πιθανόν. τῷ δὲ προτέρῳ μᾶλλον προστιθέμενος, κατὰ δαίμονα νομίζω τὸν ἄνδρα ταύτης τῆς τελευτῆς τυχεῖν. οὔτε γὰρ ἀπόρρητον φυλαχθῆναι τὴν 77 πρᾶξιν ὑπὸ πολλῶν συσκευαζομένην [o] εἰκὸς ἦν· οὔτε τῷ συστήσαντι αὐτὴν βέβαιον, ὅτι μετὰ τὴν τελευτὴν Ὁστιλλίου Τύλλου ἐκεῖνον ἀποδείξουσι Ῥωμαῖοι

¶ Hæc Tullus Hoſtilius regni ſui tempore geſſit, vir ſingularis & eximia laude dignus, cum ob animi præſentiam in rebus bellicis, tum vero ob prudentiam, qua in ipſis periculis utebatur: præcipue vero quod in bello ſuſcipiendo non eſſet præceps, & in eo ſemel ſuſcepto conſtanter perſeveraret, donec omnibus rebus adverſarios ſuperaret. Quum autem regnaſſet annos triginta & duos, obiit, domo incenſa, & cum eo & uxor & reliqua domeſtica turba incendio abſumpta periit. Quidam autem ajunt domum fulmine ictam conflagraſſe, irato deo ob quorundam ſacrorum curam neglectam: eo enim regnante ſacrificia quædam patria intermiſſa, & alia quædam Romanis ritibus non recepta in rempub. introducta fuiſſe *dicunt*. Plerique tamen id ei ob humanas inſidias contigiſſe ajunt: id facinus Marcio, qui poſt eum regnavit, attribuentes. Hunc enim ajunt Numæ Pompilii ex filia nepotem ægre tuliſſe, ſe regio natum ſanguine privatum degere; &, quum videret filios jam hæredes à Tullo ſcriptos, maxime ſuſpicatum fuiſſe, ſi quid humanitus Tullo accidiſſet, ad ejus liberos regnum devolutum iri. Hæc igitur cogitantem multo ante regi inſidias ſtruxiſſe, quod haberet multos Romanos ſibi regnum adſtruentes; quumque eſſet Tulli amicus & inter fidiſſimos cenſeretur, obſervaſſe tempus quod ad eum aggrediendum opportunum videretur. Quum itaque Tullus domeſticum quoddam facturus eſſet ſacrificium, quod ſolis ſibi familiariſſimis notum eſſe volebat, forte illo die valde aſpera tempeſtas orta eſt, cum imbribus & procellis & caligine, ita ut totum regiæ veſtibulum à cuſtodibus de ſereretur, *Marcium dicunt*, ratum id idoneum eſſe tempus, cum ſociis ſuis ſub veſte gladios geſtantibus fores introiiſſe: cæſo autem rege, ejuſque liberis, & aliis quotquot ibi aderant, ignem in varias ædium partes injeciſſe, atque hac re peracta rumorem illum de fulmine ſparſiſſe. Ego vero hanc hominum opinionem non admitto, neque veram neque probabilem duco. Sed priorem opinionem ſequutus, arbitror * divinitus illum hunc vitæ finem habuiſſe. neque enim eſt veriſimile tale facinus, quod à multis ſtruebatur, celari diutius potuiſſe: neque ejus auctor pro comperto habebat, fore ut poſt Tulli Hoſtilii mortem Romani civitatis imperium ad ſe deferrent, ſeque

a Si cum *Lapo* legamus διὰ τὴν προθυμίαν, ſenſus & ſtructura conſtabit melius. *Sylb.* In *Cod. Vat.* προθυμηθέντων Ῥωμαίων: quo modo potius *Lapum* legiſſe perſuaſum habeo, dum vertit, *quippe faciles nihilque infeſtum habentes ob promptitudinem Romanorum diſſentiones peractæ erant.* *b* Ἀπόλλυται καὶ τέκνα *Vat.* & *Lapi. Cod.* *c* Structuræ convenientius legeris παρεισαχθῆναι: vel inſerendum αὐτόν. *Sylb.* *d* Μάρκῳ perperam in *Ed. Steph.* *e* Ita & *Lapus*, dum vertit, *hæredes ſubſcriptos.* Ὑπογραφόμενον ergo dici videtur ex eo, quod apud Romanos gentilitio nomini ſubjiciebatur nomen patris. *Sylb.* Ὑποτρεφόμενον malit *Steph.* Ἐπιτρεφόμενον *Vat.* *f* Ταῦτα δὴ διανοούμενον *Vat.* *g* Δυναστείαν *Vat.* *h* Ita & *Vat.* & *Lapi Cod.* In *Ed. Steph.* ἐντός. *i* Τοῦ Τύλλου *Vat.* *k* Αὐτοὺς δὲ μόνον præfert *Sylb.* Ἣν αὐτοὺς μόνον in *Cod. Vat.* *l* Καὶ κατὰ δαίμονα *Vat.* *m* Ἀποκτείναντα *Vat.* *n* Ἐνεῖναι *Vat.* atque ita legiſſe videtur *Lapus*, dum vertit *adeſſe.* Εἶναι pro ἐνεῖναι aut παρεῖναι accipi vult *Sylb.* *o* Εἰκὸς ἦν, ὅτι μετὰ τὴν Ὁστιλλίου τελευτὴν *Vat.* * Per Genium. *Lapus.* Fortuito. *Portus.*

Tullus Hoſtilius Rom. REX III.

que regem crearent: neque, licet ab hominibus certa omnia & firma ſibi habuiſſet, propterea tamen & ipſa deorum voluntas humanis conſiliis ſimilis fuiſſet. Nam poſt ſuffragia à tribubus lata, oportebat ipſos deos fauſtis auſpiciis regnum ei addicere: hominem vero ſceleſtum & tot cædibus injuſtis pollutum, quis deorum aut geniorum ad ſuas aras accedere, & victimas immolare, & cætera ſacra miniſteria facere paſſus fuiſſet? Quamobrem ego non ad humanas inſidias, ſed ad dei voluntatem id facinus refero: cuique tamen liberum ſit judicium.

XXXVI. *Ancus Marcius Rom.* REX IV. *Per. Jul.* 4076. *Ante Chr.* 638. *Olymp.* 35 $\frac{2}{3}$. *V. C. Cat.* 114. *Var.* 116. *Religionis & agriculturæ ſtudium inſtaurat.*

¶ Poſt Tulli Hoſtilii obitum interrex creatus à ſenatu, more patrio, regem civitatis Ancum cognomine Marcium elegit. Quum autem populus ratum feciſſet ſenatus conſultum, & deus lætum exitum portenderet, * rebus omnibus rite peractis, Marcius regnum eſt auſpicatus anno ſecundo trigeſimæ & quintæ Olympiadis, qua vicit Sphærus Lacedæmonius, quo tempore Athenis annuum magiſtratum gerebat Damaſias. Rex iſte quum animadvertiſſet multa ſacrificia negligi, à Numa Pompilio ſuo avo materno inſtituta, & vidiſſet pleroſque Romanorum rebus bellicis & turpi quæſtui deditos, neque amplius ut ante terram colere, convocato ad concionem populo, poſtulabat ut deorum numina rurſus colerent, ſicut Numa regnante factitaſſent: demonſtrans, ob deorum contemptionem, & morbos & peſtes & multas alias calamitates in urbem immiſſas, quibus populi pars non minima abſumpta fuiſſet; ipſumque regem Hoſtilium, qui ea, ut oportuerat, non cuſtodierat, laborantem multos annos variis morborum generibus, neque amplius ſuæ mentis compotem, ſed mente una cum ipſo corpore labefactata *& corrupta*, & ipſum cum progenie miſerandum exitum ſortitum: & adminiſtrandæ reipublicæ genus à Numa in urbe conſtitutum laudans, ut præclarum & ſapientiæ plenum, quod ex juſtiſſimo quæſtu abunde victum quotidianum cuique præberet, hortabatur ut ad id redirent, & agriculturæ & rei pecuariæ, cæteriſque juſtis operibus à rapina & violentia alienis *operam darent*, & bellicos quæſtus aſpernarentur. Hæc & his ſimilia concionatus, & in animos omnium injecto magno deſiderio quietis pacatæ & induſtriæ honeſtæ; deinde accitis pontificibus, ſacrorum commentarios ab ipſis acceptos, quos Pompilius compoſuerat, in tabulas tranſcripſit, eaſque in foro propoſuit quibuſlibet videndas, quæ tandem vetuſtate abſumptæ ſunt: nondum enim æneæ columnæ tunc erant in uſu, ſed in quernis tabulis ſculpebantur & leges & inſtituta, quæ ceremonias & ſacra ſcriptis mandata complectebantur: ſed poſt reges

βασιλέα τῆς πόλεως· οὔτ' εἰ τὰ [a] παρὰ τῶν ἀνθρώπων αὐτῷ πιστὰ καὶ βέβαια ἦν, τά γέ τοι παρὰ τῶν θεῶν ὅμοια ἔμελλε [b] ταῖς τῶν ἀνθρώπων ἐννοίαις ἔσεσθαι. μετὰ γὰρ τὴν ὑπὸ τῶν φυλῶν γενησομένην ψηφοφορίαν τοὺς θεοὺς ἔδει τὴν βασιλείαν αὐτῷ δι' οἰωνῶν αἰσίων ἐπιθεσπίσαι· [c] ἄνδρα δὲ μιαρὸν καὶ τοσούτοις ἠμαγμένον φόνοις [d] ἀδίκως τίς ἔμελλε θεῶν ἢ δαιμόνων παρήσειν βωμοῖς τε προσιόντα, καὶ θυμάτων καταρχόμενον, καὶ τὰς ἄλλας ἐπιτελοῦντα θεραπείας; ἐγὼ μὲν [e] δὴ ταῦτα οὐκ εἰς ἀνθρωπίνην ἐπιβουλήν, ἀλλ' εἰς θεοῦ βούλησιν τὸ ἔργον ἀναφέρω. κρινέτω δ' ἕκαστος ὡς βούλεται.

Μετὰ δὲ τὴν Ὁστιλίου Τύλλου τελευτήν, ἡ μεσοβασίλειος ὑπὸ τῆς βουλῆς ἀποδειχθεῖσα ἀρχή, κατὰ πατρίους ἐθισμούς, αἱρεῖται βασιλέα τῆς πόλεως [f] Μάρκιον ἐπίκλησιν Ἄγκον· ἐπικυρώσαντος δὲ τοῦ δήμου τὰ δόξαντα τῇ βουλῇ, καὶ τῶν ἐκ τοῦ θεοῦ [g] καλῶς γενομένων, συντελέσας τὰ κατὰ νόμον ἅπαντα, παραλαμβάνει τὴν ἀρχὴν ὁ Μάρκιος, ἐνιαυτῷ δευτέρῳ τῆς τριακοστῆς καὶ πέμπτης ὀλυμπιάδος, ἣν ἐνίκα Σφαῖρος ὁ Λακεδαιμόνιος, καθ' ὃν χρόνον Ἀθήνησι τὴν ἐνιαύσιον ἀρχὴν εἶχε Δαμασίας. οὗτος ὁ βασιλεὺς πολλὰς τῶν ἱερουργιῶν ἀμελουμένας καταμαθών, ἃς ὁ μητροπάτωρ αὐτοῦ Πομπίλιος Νομᾶς κατεστήσατο, πολεμιστάς τε καὶ πλεονέκτας τοὺς [h] πλείους τῶν Ῥωμαίων γεγονότας ὁρῶν, καὶ οὐκ ἔτι ὡς πρότερον τὴν γῆν ἐργαζομένους, συναγαγὼν εἰς ἐκκλησίαν τὸ πλῆθος, τά τε θεῖα σέβειν αὐτοὺς ἠξίου πάλιν, ὥσπερ ἐπὶ Νομᾶ διετέλουν σέβοντες, διεξιὼν ὅτι παρὰ τὴν τῶν θεῶν ὀλιγωρίαν νόσοι τε καὶ [i] λοιμοὶ καὶ βλάβαι πολλαὶ κατέσκηψαν εἰς τὴν πόλιν, ὑφ' ὧν ἐφθάρη μοῖρα τοῦ πλήθους οὐκ ὀλίγη· καὶ βασιλεὺς Ὁστίλιος, ὁ μὴ ποιούμενος αὐτῶν φυλακὴν ἣν ἔδει, κάμνων ἐπὶ πολλοὺς χρόνους τὸ σῶμα πάθεσι παντοδαποῖς, καὶ οὐδὲ τῆς γνώμης ἔτι τῆς αὐτοῦ καρτερῶς διαμένων, ἀλλὰ συνδιαφθαρεὶς τῷ σώματι τὰς φρένας, οἰκτρᾶς καταστροφῆς ἔτυχεν αὐτός τε καὶ γένος τὸ ἐξ αὐτοῦ· πολιτείας τε ἀγωγὴν τὴν ὑπὸ Νομᾶ κατασταθεῖσαν Ῥωμαίοις ἐπαινῶν ὡς καλὴν καὶ σώφρονα, ἀπὸ τῶν δικαιοτάτων ἔργων τὰς καθ' ἡμέραν ἑκάστῳ παρέχουσαν εὐπορίας, ἀνανεώσασθαι πάλιν [k] αὐτὴν παρεκάλει, γεωργίαις τε καὶ κτηνοτροφίαις, καὶ ταῖς ἄλλαις ἐργασίαις ὅσαις μηδὲν ἀδίκημα πρόσεστιν ἁρπαγῆς τε καὶ βίας, καὶ τῶν ἐκ τοῦ πολέμου [l] γενομένων ὠφελειῶν ὑπεριδεῖν. ταῦτα καὶ τὰ τούτοις ὅμοια διαλεγόμενος, καὶ εἰς πολλὴν ἐπιθυμίαν καθιστὰς ἅπαντας ἡσυχίας ἀπολέμου καὶ φιλεργίας σώφρονος, καὶ μετὰ τοῦτο συγκαλέσας τοὺς ἱεροφάντας, καὶ τὰς περὶ τῶν ἱερῶν συγγραφάς, ἃς Πομπίλιος συνεστήσατο, παρ' αὐτῶν λαβών, ἀνέγραψεν εἰς δέλτους, καὶ προὔθηκεν ἐν ἀγορᾷ πᾶσι τοῖς βουλομένοις σκοπεῖν, ἃς ἀφανισθῆναι συνέβη τῷ χρόνῳ· χάλκεαι γὰρ στῆλαι οὔπω τότε ἦσαν, ἀλλ' ἐν δρυΐναις ἐχαράττοντο σανίσιν οἵ τε νόμοι καὶ αἱ περὶ τῶν ἱερῶν διαγραφαί· μετὰ δὲ τὴν ἐκβολὴν τῶν βασιλέων

a Παρ' ἀνθρώπων *Vat.* *b* Si εὐνοίαις malis pro ἐννοίαις, facile aſſentior. *Sylb.* Ταῖς ἀνθρωπίναις ἀγνοίαις *Vat.* & *Lapi Cod.* *c* Ita reſtituit *Sylb.* Male antea in *Ed. Steph.* ἄνδρα δὲ μικρὸν καὶ τοσούτοις ἠμαγμένον φθόνοις. *d* Vocabulum ἀδίκως ſuſpectum *H. Stephano*, quia levius ſonare videtur, quam ut hic locum habere poſſit: aut ſaltem is, qui poſtquam dixit ἄνδρα μικρὸν &c. addit ἀδίκως, aliquid minus grave addere videtur. *e* Διαταῦτα *Vat.* & *Steph.* ex conjectura. atque hoc modo, vel δὴ διὰ ταῦτα legendum eſſe conjiciebat *Portus.* *f* Ita *Sylb. Vat.* & *Lapi Cod.* Perperam in *Ed. Steph.* Μαρκον ἐπίκλησιν Αγκον. *g* Καλῶν *Vat.* quod & maluit *Sylb.* ex p. 78. v. 44. p. 117. v. 28. & p. 131. v. 25. *h* Πλείους Ῥωμαίων *Vat.* *i* Λοιμικαὶ βλάβαι πολλαὶ *Vat.* Nec aliter forſan *Lapi Cod.* nam vertit, *morbi peſteſque urbem* &c. *k* Et αὐτὴν retineri poteſt & αὐτοὺς pro eodem ſubſtitui. *Sylb.* *l* Γινομένων *Vat.* * Rebus omnibus, *quæ ad ineundum principatum* pertinent, rite peractis. *Gelen.*

a Διαγεγραφαὶ

βασιλέων εἰς [a] ἀναστροφὴν δημοσίαν αὖθι ἤχθησαν ὑπ' ἀνδρὸς ἱεροφάντου [b] Γαΐου [c] Παπιρίου, τὴν ἁπάντων τῶν [d] ἱερῶν ἡγεμονίαν ἔχοντος. ἀνακτησάμενος δὲ τὰ καταρραθυμημένα τῶν ἱερῶν, καὶ τὸν ἀργὸν ὄχλον ἐπὶ τὰς ἰδίας ἐργασίας ἀποστείλας, ἐπῄνει μὲν τοὺς ἐπιμελεῖς γεωργούς, ἐμέμφετο δὲ τοὺς κακῶς προϊσταμένους τῶν ἰδίων [e] κλημάτων", ὡς οὐ βεβαίους πολίτας.

Ταῦτα καθιστάμενος τὰ πολιτεύματα, καὶ διὰ παντὸς μάλιστα ἐλπίσας ἄνευ πολέμου καὶ κακῶν ἅπαντα τὸν βίον διατελέσειν, ὥσπερ ὁ μητροπάτωρ, οὐκ ἔσχεν ὁμοίαν τῇ προαιρέσει τὴν τύχην, ἀλλὰ παρὰ τὴν ἑαυτοῦ γνώμην πολεμιστὴς ἠναγκάσθη γενέσθαι, καὶ μηδένα χρόνον ἄνευ κινδύνου καὶ ταραχῆς βιῶσαι. εὐθὺς γὰρ ἅμα τῷ παρελθεῖν αὐτὸν ἐπὶ τὴν ἡγεμονίαν, καὶ τὴν ἀπράγμονα καθίστασθαι πολιτείαν, καταφρονήσαντες αὐτοῦ Λατῖνοι, καὶ νομίσαντες δι' ἀνανδρίαν οὐχ ἱκανὸν εἶναι πολέμου στρατηγεῖν, λῃστήρια διέπεμπον εἰς τὴν ὁμοροῦσαν αὐτοῖς ἕκαστοι χώραν, ὑφ' ὧν πολλοὶ Ῥωμαίων ἐβλάπτοντο. ἀφικομένων δὲ παρὰ τοῦ βασιλέως πρεσβευτῶν, καὶ τὰ δίκαια Ῥωμαίοις ἀξιούντων ὑπέχειν, κατὰ τὰς συνθήκας, οὔτε γινώσκειν ἐσκήπτον τῶν περὶ τὰ λῃστήρια κατηγορουμένων οὐθέν, ὡς οὐ μετὰ κοινῆς γνώμης γεγονότων, οὔτε ὑπόδικοι [f] Ῥωμαίοις περὶ οὐδενὸς πράγματος· οὐδὲ γὰρ πρὸς ἐκείνους ποιήσασθαι τὰς συνθήκας, ἀλλὰ πρὸς Τύλλον· τελευτήσαντος δὲ τοῦ Τύλλου λελύσθαι σφίσι τὰς περὶ τῆς εἰρήνης ὁμολογίας. ἀναγκασθεὶς δὴ [g] διὰ ταύτας τὰς αἰτίας καὶ ἀποκρίσεις [h] τῶν Λατίνων" ὁ Μάρκιος ἐξάγει στρατιὰν ἐπ' αὐτούς· καὶ προκαθεζόμενος [i] τῇ πόλει, πρὶν ἐπικουρίαν τινὰ τοῖς πολιορκουμένοις ἐκ τῶν ἄλλων ἀφικέσθαι Λατίνων, παραλαμβάνει τὴν πόλιν [k] καθ' ὁμολογίας· οὐ μέντοι διέθηκε τοὺς ἀνθρώπους δεινὸν οὐδέν, ἀλλ' ἔχοντας τὰ σφέτερα πανδημεὶ [l] κατήγαγεν εἰς Ῥώμην, καὶ κατένειμεν εἰς φυλάς.

Τῷ δ' ἑξῆς ἐνιαυτῷ Λατίνων εἰς ἔρημον τὸ Πολιτώριον [m] ἀποίκους ἀποστειλάντων, καὶ τὴν τῶν [n] Πολιτωρίων χώραν ἐπεργαζομένων,
179 ἀναλαβὼν τὴν δύναμιν ὁ Μάρκιος ἦγεν ἐπ' αὐτούς. προελθόντων δὲ τοῦ τείχους τῶν Λατίνων καὶ παραταξαμένων, νικήσας αὐτοὺς παραλαμβάνει τὴν πόλιν τὸ δεύτερον. ἐμπρήσας δὲ τὰς οἰκίας, καὶ τὸ τεῖχος κατασκάψας, ἵνα μηδὲν αὖθις ὁρμητήριον ἔχοιεν οἱ πολέμιοι, μηδ' ἐργάζοιντο τὴν γῆν, ἀπῆγε τὴν στρατιάν. τῷ δ' ἑξῆς ἔτει Λατῖνοι μὲν ἐπὶ Μεδυλλίαν πόλιν στρατεύσαντες, ἐν ᾗ Ῥωμαίων ἦσαν ἄποικοι [o] προκατασκευαζόμενοι, καὶ τῷ τείχει πανταχόθεν ποιησάμενοι τὰς προσβολάς, [p] αἱροῦσιν αὐτὴν κατὰ κράτος. Μάρκιος δὲ [q] Τελλήνην πόλιν τῶν Λατίνων ἐπιφανῆ κατὰ τὸν αὐτὸν [r] αἱρεῖ χρόνον, ἐκ παρατάξεώς τε νικήσας, καὶ διὰ τειχομαχίας παραστησάμενος· τούς τε ἁλόντας οὐδὲν ὧν εἶχον ἀφελόμενος, εἰς Ῥώμην [ſ] μετήνεγκεν ἐκ τῆς πόλεως, καὶ εἰς κατασκευὴν οἰκιῶν

exactos ad publicum uſum revocatæ ſunt à Cajo Papirio ſummo pontifice. Inſtauratis autem ſacris quæ per negligentiam fuerant intermiſſa, & ablegata otioſa turba ad opus ſuum, laudabat agricolas diligentes, & objurgabat eos qui ſua prædia male curabant, ut cives minime bonos.

Ancus Marcius Rom. REX IV.

XXXVII. ¶ Hac civitatis forma inſtituta, quum ſperaret ſe ſine bello & moleſtiis totam vitam perpetuo tranſacturum, ut fecerat avus maternus, fortunam ſuo propoſito adverſam eſt expertus; &, contra quam ſtatuerat, coactus eſt bellator eſſe, & nunquam ſine periculo & tumultu vivere. Statim enim ſimulatque ad imperium acceſſit, & quietum reipublicæ ſtatum conſtituit, Latini eum contemnentes, & exiſtimantes ipſum ob ignaviam non eſſe idoneum ad bellum adminiſtrandum, latronum manus ſinguli per agros ſuis finitimos dimittebant, à quibus multi Romani detrimenta accipiebant. Miſſis autem à rege legatis, & poſtulantibus ut ex fœdere Romanis jus ſuum tribuerent, ſimulabant ſe penitus ignaros latrociniorum de quibus ipſi conquerebantur, quaſi nihil eorum publico conſenſu factum eſſet, ſeque nulla in re populi Romani judicio obnoxios eſſe dicebant: neque enim ſe cum eo fœdus feciſſe, ſed cum Tullo; mortuo autem Tullo ruptas eſſe *fœderis & pacis* conditiones. Marcius igitur ob has cauſſas & reſponſa coactus exercitum in eos duxit, & Politorio eorum urbe obſeſſa, antequam ulla auxilia ab aliis Latinis mitterentur, civibus obſeſſis urbem certis conditionibus in deditionem accepit. Nullo tamen malo homines affecit, ſed omnes cum ſuis fortunis Romam traduxit, atque in tribus diſtribuit.

Bellum gerit cum Latinis.

XXXVIII. ¶ Sequente autem anno quum Latini in Politorium deſertum colonos miſiſſent, & Politoriorum agrum jam colerent, Marcius cum copiis in eos eſt profectus. Quum autem Latini ex urbe in aciem prodire auſi fuiſſent, victis illis, urbem iterum cepit. Incenſis autem ædificiis & muris ſolo æquatis, ut hoſtes ibi nullam amplius belli ſedem haberent, neve agrum colerent, copias domum reduxit. Sequente anno Latini, ſuſcepta expeditione contra urbem Medulliam, ubi erant coloni Romanorum parati *ad hoſtium impetum ſuſtinendum*, & undique muros oppugnantes, vi eam ceperunt. At Marcius Tellenem urbem Latinorum inſignem eodem tempore cepit, * & cives in acie vincens & oppugnatione in deditionem accipiens: captivoſque nulla re ſpoliatos ex ea urbe Romam traduxit, & ad domos fabricandas locum

Per. Jul. 4077. *Ante Chr.* 637. *Olymp.* 35 $\frac{4}{4}$. *V. C.* *Cat.* 115. *Var.* 117.

Per. Jul. 4078. *Ante Chr.* 636. *Olymp.* $\frac{35}{36}$ · $\frac{4}{1}$. *V. C.* *Cat.* 116. *Var.* 118.

a Ἀναγραφὴν *Vat.* *b Servius* (in *Virgilii* Georg. 1.) dicit tria eſſe nomina apud Latinos, quæ ſcribuntur per C. & proferuntur per G. id eſt, *Cajus, Cnejus, Amurca.* In hoc ergo nomine vertendo Græci potius voluerunt transferre vocem quam literam, & ſcribere *Gajus* per *Gamma* quam *Cajus* per *Cappa.* Vide *Antonii Nebriſſenſis* Quintagena, c. 21. *c* Papirii nomen ſuſpectum *Glareano.* Dubitatum etiam eſt Publius ne an Sextus an Cajus prænomine dictus fuerit. Vide *Guil. Grotium* de Vitis Juriſconſultorum, & *Rupertum* in *Pomponii* Enchirid. c. 2. *d* Poſſis etiam legere τῶν ἱερέων. *Sylb.* *e* Deeſt *Vat.* *f* Verbum εἶναι poſt Ῥωμαίοις deſiderari videtur. *Sylb.* *g* Διὰ ταύτης τὰς ἀποκρίσεις *Vat.* *h* Deſunt in *Ed. Steph.* agnoſcunt tamen *Codd. Ven.* & *Vat.* *i* Veriſimile eſt *Dionyſium* ſcripſiſſe Πολιτωρίῳ vel Πολιτωρίων τῇ πόλει, ut *Lapus* quoque vertit, *caſtris ante urbem Politorium poſitis. Sylb.* *k* Alii dicunt καθ' ὁμολογίαν. *Steph.* *l* Forſan μετήγαγε. Vide *Steph. Byzant.* v. Πολιτώριον. *m* Ἐποίκους *Vat.* *n* Malim Πολιτωρίνων. *Sylb.* *o* Προκαθεζόμενοι τῷ τείχει *Vat.* Si quis (inquit *Sylb.*) προκαθεζόμενοι malit, ſic locum vertes, *ad Medulliam, in qua Romanorum coloni erant; eaque obſeſſa, & facto in muros undiquaque impetu* &c. *p* Αἱροῦσι *Vat.* quod pro αἱροῦσιν aliquoties poni exiſtimat *Sylb.* *q* Τελλήνας *Vat.* *r* Αἱρεῖ *Vat.* ut & mox infra p. 172. v. 5. *ſ* Μετήγαγε, καὶ τῆς πόλεως εἰς *Vat.* * Vincens prius acie, deinde oppugnatione ſubjiciens &c. *Lapus.*

a Pro

Ancus Marcius Rom. REX IV.
Per Jul. 4082. *Ante Chr.* 632. *Olymp.* $\frac{36}{37}$ · $\frac{4}{1}$ · *V. C. Cat.* 120. *Var.* 122.

locum illis aſſignavit; & Medulliam per triennium à Latinis detentam, quarto demum anno multis & ingentibus prœliis ſuperatam, deditione facta recepit. Neque multo poſt Fidenas expugnavit, ex qua urbe tertio ante anno per deditionem capta multitudinem omnem Romam traduxerat, & quod nullo præterea detrimento urbem affeciſſet, conſilium mitius quam prudentius cepiſſe videbatur: Latini enim, miſſis in eam colonis, & ejus agro occupato, ipſi Fidenatum agro fruebantur; ita ut denuo coactus fuerit Marcius ducere exercitum contra urbem illam, eaque non ſine magno negotio potitus, ædificia incendere & muros demoliri.

XXXIX. *Per Jul.* 4083. *Ante Chr.* 631. *Olymp.* 37 $\frac{1}{2}$. *V. C. Cat.* 121. *Var.* 123.

¶ Poſtea duo prœlia inter Latinos & Romanos commiſſa ſunt. In priore, quum diu pugnaſſent & æquo marte certaſſe viſi fuiſſent, dirempti ſunt, & utrique ſe in ſua caſtra receperunt: poſteriore vero Romani Latinos vicerunt, & eos uſque ad caſtra perſequuti ſunt. Poſt hæc prœlia nuſquam amplius in acie certatum eſt inter eos; ſed ab utriſque incurſiones continuæ in agros finitimos fiebant, & inter equites & velites qui agrum circumibant prœlia committebantur, ex quibus plerumque Romani victores diſcedebant, quia copias ſuas ſub dio in caſtellis opportunis ad agri præſidium collocatas habebant, quibus Tarquinius Hetruſcus præerat. Eodem autem tempore & Fidenates à Romanis defecerunt; non aperte bello indicto, ſed exigua hominum manu, & occultis incurſionibus agrum eorum vaſtantes: in quos Marcius cum expedito exercitu profectus res ad bellum neceſſarias apparavit, & prope urbem caſtra poſuit. At illi principio quidem ſimulabant ſe ignorare ob quas injurias Romanorum exercitus contra ſe veniſſet: ſed quum rex reſpondiſſet ſe venire ut repeteret ab ipſis pœnas ob agrum ſuum populatum & vaſtatum, ſe de his purgabant, & nihil horum maleficiorum publico conſenſu factum dicebant: tempuſque poſtulabant ad cognitionem ejus cauſſæ, & ad noxios perquirendos. ac multos dies conſumpſerunt, nihil eorum quæ fieri oportebat facientes, ſed clam ſociorum auxilia implorantes, & bellico apparatui operam navantes.

Per. Jul. 4084. *Ante Chr.* 630. *Olymp.* 37 $\frac{2}{3}$. *V. C. Cat.* 122. *Var.* 124.

XL. ¶ Sed Marcius, cognito eorum conſilio, cuniculos à ſuis caſtris uſque ad urbis mœnia agere cœpit: & opere jam abſoluto caſtra movit, & copias contra urbem duxit, allatis ſecum multis ſcalis & machinis, & cæteris inſtrumentis ad oppugnationem paratis, non ab ea murorum parte, in qua cuniculi agebantur, ſed ab alia. Quum autem Fidenates ad loca urbis oppugnata frequentes accurriſſent, & ſtrenue hoſtium aſſultus repellerent,

τόπον ἀπεμέρισε· Μεδυλλειάν τε τριετῆ χρόνον ὑπὸ τοῖς Λατίνοις γενομένην τῷ τετάρτῳ κομίζεται πάλιν ἐνιαυτῷ πολλαῖς καὶ μεγάλαις παραστησάμενος μάχαις. καὶ μετ' οὐ πολὺ τὴν [a] Φιδηναίων αἱρεῖ πόλιν, ἣν τρίτῳ πρότερον ἐνιαυτῷ λαβὼν καθ' ὁμολογίας, καὶ τοὺς ἐξ αὐτῆς ἅπαντας εἰς Ῥώμην μεταγαγών, ἄλλο δὲ τῆς πόλεως οὐδὲν κακώσας, ἐπιεικέστερον μᾶλλον ἢ φρονιμώτερον ἔδοξε [b] βουλεύσασθαι. ἀποίκους γὰρ ἀποστείλαντες εἰς αὐτὴν οἱ Λατῖνοι, καὶ τὴν χώραν αὐτῶν διακατέχοντες, αὐτοὶ [c] τὴν Φιδηναίων ἐκάρπουν· ὥστε ἠναγκάσθη πάλιν ὁ Μάρκιος τὸ δεύτερον ἐπὶ τὴν πόλιν στρατεῦσαι, καὶ μετὰ πολλῆς πραγματείας κύριος αὐτῆς καταστάς, ἐμπρῆσαί τε τὰς οἰκίας καὶ τὰ τείχη κατασκάψαι.

Μετὰ τοῦτο γίνονται Λατίνων τε καὶ [d] Ῥωμαίων μάχαι διτταί. τῇ μὲν οὖν προτέρᾳ μέχρι πολλοῦ διαγωνισάμενοι, καὶ δόξαντες ἰσόρροποι γεγονέναι διεκρίθησαν, καὶ ἐπὶ τοὺς ἰδίους ἑκάτεροι χάρακας ἀπηλλάγησαν· τῇ δ' ὑστέρᾳ Ῥωμαῖοι νικῶσι τοὺς Λατίνους, καὶ μέχρι τοῦ στρατοπέδου διώκουσι. μετὰ δὲ ταύτας τὰς μάχας, ἀγὼν μὲν ἐκ παρατάξεως οὐδεὶς αὐτοῖς ἔτι πρὸς ἀλλήλους συνέστη, καταδρομαὶ δὲ τῆς ὁμόρου χώρας ὑπ' ἀμφοτέρων ἐγίνοντο συνεχεῖς, καὶ συμπλοκαὶ τῶν περιπόλων τῆς γῆς ἱππέων τε καὶ ψιλῶν, ἐν αἷς ἐπεκράτουν ὡς τὰ πολλὰ Ῥωμαῖοι, δύναμιν ὕπαιθρον ἔχοντες ἐν τοῖς ἐπικαίροις φρουρίοις [e] ἐπικαθημένην, ἧς ὁ Τυῤῥηνὸς Ταρκύνιος ἡγεῖτο. ἀπέστησαν δὲ καὶ Φιδηναῖοι Ῥωμαίων κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρόνους, οὐκ ἐκ τοῦ φανεροῦ τὸν πόλεμον ἀναδείξαντες, ἀλλὰ [f] κατ' ὀλίγον καὶ κρύφα τὴν χώραν αὐτῶν καταδρομαῖς κακουργοῦντες· ἐφ' οὓς ὁ Μάρκιος εὐζώνῳ στρατιᾷ ἐλάσας, [g] τὰ πρὸς πόλεμον παρεσκεύασε, καὶ ἐγγὺς τῆς πόλεως τίθεται τὸν χάρακα. οἱ δὲ κατ' ἀρχὰς μὲν ἀγνοεῖν ἐσκήπτοντο ἀντὶ ποίων ἀδικημάτων στρατὸς ἐπ' αὐτοὺς Ῥωμαίων ἀφῖκται· τοῦ δὲ βασιλέως εἰπόντος ὅτι δίκας παρ' αὐτῶν ἥκει ληψόμενος ὧν διήρπασάν τε καὶ κατέ- 180
βλαψαν αὐτοῦ τὴν γῆν, ἀπελογοῦντο πρὸς ταῦτα, ὡς οὐ τὸ κοινὸν [h] ἦν αἴτιον τῶν ἀδικημάτων, καὶ χρόνον ᾐτοῦντο εἰς διάγνωσίν τε καὶ ζήτησιν τῶν ἐνόχων ταῖς αἰτίαις· καὶ πολλὰς κατέτριψαν ἡμέρας πράττοντες μὲν οὐδὲν τῶν δεόντων, ἐπικαλούμενοι δὲ κρύφα τοὺς συμμάχους, καὶ περὶ κατασκευὴν ὅπλων γινόμενοι.

Μαθὼν δὲ τὴν διάνοιαν αὐτῶν ὁ Μάρκιος, ὑπονόμους ὤρυττεν, ἀπὸ τῆς ἰδίας παρεμβολῆς ἀρξάμενος, ὑπὸ τὰ τείχη τῆς πόλεως· καὶ ἐπειδὴ τέλος εἶχεν ἤδη τὸ ἔργον, ἀναστήσας τὴν στρατιὰν ἦγεν ἐπὶ τὴν πόλιν, [i] κλίμακάς τε πολλὰς καὶ μηχανὰς καὶ τἆλλα τὰ πρὸς τειχομαχίαν κατεσκευασμένα ἐπαγόμενος, οὐ καθ' ὃν αἱ διώρυγες τοῦ τείχους ἐγίνοντο τόπον, ἀλλὰ καθ' ἕτερον. τῶν δὲ Φιδηναίων ἐπὶ τὰ πολιορκούμενα μέρη τῆς πόλεως συνδραμόντων ἀθρόως, καὶ τὰς προσβολὰς γενναίως ἀποτει-

a Pro Φιδηναίων *Lapus* legit Φικολνέων. non male forſan. Nam ut hîc Marcius poſt Tellenem cepiſſe dicitur τὴν Φικολνέων πόλιν. ita ſupra (p. 13. v. 39.) Aborigines condidiſſe perhibentur Τελληνεῖς καὶ Φικολνεῖς. *Livianos* Codices ſequi maluit *Gelenius*, in quibus *Ancus, Tellenis Fidenaque captis, Politorium rurſus bello repetit. Gelenio* adſentiunt *Sigonius* & *Portus*. Φιδηναίων ſane mentio (inquit *Sylb.*) huc non quadrat; quippe quorum defectio paullo poſt recenſetur. *b* Βουλεύσασθαι *Vat.* *c* Τὴν τῶν Φιδηναίων *Vat.* *d* Ῥωμαίων μεγάλαις δυνάμεσι παρατεταγμένων *Vat.* *e* Ὑποκαθημένην *Vat.* *f* Κατ' ὀλίγον. i. e. *ſenſim, paullatim.* Rectius κατ' ὀλίγους, ut ad ipſos homines referatur. *Portus.* Atque ita reperitur in *Cod. Vat.* *g* Πρὶν ἢ παρασκευάσασθαι τοὺς Φιδηναίους τὰ πρὸς τὸν πόλεμον ἐγγὺς τῆς *Vat.* Nec aliter *Lapi Cod.* nam vertit, *antequam ſe ad bellum pararant, prope urbem caſtra poſuit.* *h* Αἴτιον εἴη *Vat.* *i* Καὶ μηχανάς τε πολλὰς καὶ τἆλλα *Vat.* reliqua non agnoſcens.

a Ἀνασμό-

ἀποτριβομένων, [a] ἀπαναστομώσαντες τὰ πέρατα τῶν ὑπονόμων οἱ ταχθέντες ἐπὶ τούτῳ Ῥωμαῖοι, ἐντὸς [b] ἐγεγόνεισαν τοῦ περιβόλου· καὶ τοὺς ὁμόσε χωροῦντας διαφθείραντες, ἀνοίγουσι τοῖς πολιορκοῦσι τὰς πύλας. πολλῶν δ' ἐν τῇ καταλήψει τῆς πόλεως [c] ἀπολομένων, τοὺς λοιποὺς τῶν Φιδηναίων ὅπλα τε παραδοῦναι κελεύσας ὁ Μάρκιος, καὶ εἰς ἕνα τόπον τῆς πόλεως προκηρύξας ἅπαντας συνελθεῖν, ὀλίγους ἐξ αὐτῶν τοὺς αἰτίους ἀποστάσεως μάστιξιν αἰκισάμενος ἀπέκτεινεν· οἰκίας δὲ ἁπάντων διαρπάσαι τοῖς στρατιώταις ἐπιτρέψας, καὶ φρουρὰν ἐν τῇ πόλει καταλιπὼν ἀξιόχρεων, ἀπῆγε τὴν δύναμιν ἐπὶ Σαβίνους. οὐδὲ γὰρ ἐκεῖνοι διέμεινον ἐν ταῖς ὁμολογίαις ἃς [d] ἐποιήσαντο πρὸς βασιλέα Τύλλον, ἀλλ' ἐμβαλόντες εἰς τὴν Ῥωμαίων γῆν ἐδῄουν [e] αὐτοῖς τὴν ὅμορον. μαθὼν δ' ὁ Μάρκιος παρά τε κατασκόπων καὶ αὐτομόλων τὸν καιρὸν τῆς ἐπιχειρήσεως, ἐσκεδασμένων τῶν Σαβίνων καὶ λεηλατούντων τοὺς ἀγροὺς, αὐτὸς μὲν ἅμα τοῖς πεζοῖς ἐπὶ τὸν χάρακα τῶν πολεμίων ἀφικόμενος ὀλίγην ἔχοντα φυλακὴν, καταλαμβάνει τὸ ἔρυμα ἐξ ἐφόδου· Ταρκύνιον δὲ τοὺς ἱππεῖς ἄγοντα, ἐπὶ τοὺς ἐν προνομαῖς ἐσκεδασμένους ἐπείγεσθαι κελεύει. μαθόντες δὲ οἱ Σαβῖνοι τὴν ἵππον τῶν Ῥωμαίων ἐπὶ σφᾶς ἐλαύνουσαν, ἀφέντες τὴν λείαν, καὶ τὰς ἄλλας ὠφελείας ὅσας [f] ἐφέροντο καὶ ἦγον, ἔφευγον ἐπὶ τὸν χάρακα. ὡς δὲ κἀκεῖνον ἔγνωσαν κατεχόμενον ὑπὸ τῶν πεζῶν, ἀποροῦντες ὅπῃ τράποιντο, [g] συνέτεινον εἰς ὕλας τε καὶ ὄρη. διωκόμενοι δὲ ὑπὸ τῶν ψιλῶν καὶ τῶν ἱππέων, ὀλίγοι μὲν τινες ἐσώθησαν, οἱ πλείους δὲ διεφθάρησαν. καὶ μετὰ τὴν συμφορὰν ταύτην πρεσβευσάμενοι πάλιν εἰς Ῥώμην, εἰρήνης τυγχάνουσιν οἵας ἐβούλοντο. [h] ἔτι γὰρ ὁ πρὸς τὰς Λατί-
181 νων πόλεις ἀνεστηκὼς τοῖς Ῥωμαίοις πόλεμος, ἀναγκαίας ἐποίει τὰς πρὸς τοὺς ἄλλους ἐχθροὺς ἀνοχάς τε καὶ διαλύσεις.

Τετάρτῳ δὲ μάλιστα μετὰ τόνδε τὸν πόλεμον ἐνιαυτῷ, Μάρκιος ὁ τῶν Ῥωμαίων βασιλεὺς τήν τε πολιτικὴν δύναμιν ἄγων, καὶ τὴν συμμαχικὴν μεταπεμψάμενος ὅσην ἐδύνατο πλείστην, ἐστράτευσεν ἐπὶ Οὐιεντανοὺς, καὶ πολλὴν τῆς χώρας αὐτῶν ἐδῄωσεν. ἐκεῖνοι δ' ἤρξαντο ἐνιαυτῷ πρότερον εἰς τὴν Ῥωμαίων γῆν ἐμβαλόντες, καὶ πολλὰς ἁρπαγὰς χρημάτων, πολὺν δὲ ὄλεθρον ἀνθρώπων ποιήσαντες. στρατιᾶς δὲ πολλῆς παρὰ τῶν Οὐιεντανῶν ἐξελθούσης, καὶ πέραν τοῦ Τιβέριος ποταμοῦ πρὸς τῇ Φιδηναίων πόλει χάρακα θεμένης, [i] ἀναλαβὼν τὴν δύναμιν ὡς εἶχε τάχους ὁ Μάρκιος, πρῶτον μὲν [k] τὰς ἐπὶ τὴν χώραν ἐξόδους αὐτῶν ἀπέκλεισεν ἱπποκρατῶν, ἔπειτ' εἰς παράταξιν [l] ἐλθεῖν αὐτοὺς ἀναγκάσας ἐνίκησε, καὶ τοῦ χάρακος αὐτῶν ἐκράτησε. χωρήσαντος δὲ αὐτῷ καὶ τούτου κατὰ γνώμην τοῦ πολέμου, τὴν ἐπινίκιον πομπὴν καὶ τὸν εἰωθότα θρίαμβον τοῖς θεοῖς κατήγαγεν εἰς τὴν πό-

Romani, quibus id negotium datum fuerat, aperto ſummo cuniculorum ore intra mœnia ſe inſinuarunt; &, obvium quemque ſternentes, ſuis qui urbem obſidebant portas aperuerunt. Quum autem multi cœſi fuiſſent dum urbs caperetur, Marcius reliquos Fidenates arma tradere juſſit, & per præconem omnes in certum urbis locum convocavit, & aliquot ex ipſis defectionis auctores virgis cæſos ſecuri percuſſit, militibuſque omnium domos diripere permiſit: atque ita demum, præſidio ſatis firmo in urbe relicto, in Sabinos exercitum duxit. Nam ne illi quidem ſervarant conditiones fœderis quod cum rege Tullo fecerant: ſed facta irruptione in agrum Romanum *agros* ſuis finitimos vaſtabant. Marcius vero per exploratores & transfugas cognita opportunitate *hoſtis* adoriendi, Sabinis palantibus & agros depopulantibus, ipſe cum peditatu ad hoſtium vallum exiguo præſidio munitum profectus, munitionem primo impetu occupavit: Tarquinium *interim* juſſit in hoſtes, qui in pabulationibus erant diſperſi, ocius equitatum ducere. Sabini vero quum vidiſſent Romanum equitatum contra ſe venire, omiſſâ præda & cæteris rebus quas agebant ac ferebant, ad caſtra refugere cœperunt. Sed quum illa quoque ab hoſtium peditatu occupata vidiſſent, dubitantes quo ſe verterent, ad ſilvas & montes contenderunt. Sed quum eos levis armaturæ milites & equites perſequerentur, pauci quidam incolumes evaſerunt, at major eorum pars interiit. & hac clade accepta, rurſus legatis Romam miſſis, pacem quam petebant impetrarunt. Nam bellum, quod cum Latinis populis Romani adhuc gerebant, efficiebat ut neceſſe eſſet cum cæteris adverſariis vel inducias vel pacem habere.

Ancus Marcius Rom. REX. IV.

Sabini.

XLI.

Per Jul. 4088. Ante Ch. 626. Olymp. 38 $\frac{3}{4}$. V. C. Cat. 126. Var. 128.

Vejentibus. Per Jul. 4087. Ante Ch. 627. Olymp. 38 $\frac{1}{2}$. V. C. Cat. 125. Var. 127.

¶ Quarto autem ferme anno poſt hoc bellum, Marcius Romanorum rex urbanas copias eduxit, & ſociorum auxilia quanta maxima potuit accerſivit, atque ita in Vejentes eſt profectus, magnamque eorum agri partem vaſtavit: illi enim priores ſuperiore anno in agrum Romanum irruperant, & magnam prædam abegerant, magnamque hominum cædem fecerant. Sed quum ingens exercitus à Vejentibus emiſſus fuiſſet, & trans flumen Tiberim ad Fidenas caſtra poſuiſſet; Marcius, quanta maxima potuit celeritate ducto exercitu, primum vias omnes, qua in patriam redire poterant, ipſis interclußit, quod eſſet equitatu longe ſuperior, deinde eos in aciem prodire coactos vicit, & eorum caſtris eſt potitus. Quum autem hoc etiam bellum ipſi ex animi ſententia ſucceſſiſſet, * in urbem reverſus de more triumphavit, diiſque ob victoriam ab hoſte reportatam debitos honores

a Ανασομώσαντες τὰ πέρατα *Vat.* b Εγεγόνεσαν *Vat.* c Απολλυμένων *Vat.* d Εποιήσαντο περὶ τῆς εἰρήνης *Vat.* e Malim tranſpoſito verborum ordine ἐδῄουν τὴν αὐτοῖς (i. e. ἑαυτοῖς) ὅμορον. *Sylb.* Αὐτοῖς (i. e. τοῖς Ῥωμαίοις) *Vat.* quod & placuit *Stephano.* f Rectius ἔφερόν τε καὶ ἦγον, ut cum alibi ſæpe, tum ſupra p. 165. v. 29. *Sylb.* & *Steph.* Hanc conjecturam firmat *Cod. Vat.* g Συνέτεινον *Vat.* h Οτι in *Ed. Steph.* ſed ἔτι agnoſcit etiam hæc *Lapi* verſio, *reſtans enim cum Latinis urbibus adhuc bellum.* Si cui non ſatisfacit ἔτι, pro ὅτι γὰρ legat διότι. Verum aptius eſt ἔτι, quia Latinum bellum non tunc primum exortum eſt, ſed jam aliquot annis continuatum, ut patet ex p. 171. v. 13. *Sylb.* Vel ἔτι γὰρ ὁ vel ὁ γὰρ πρὸς τὰς legendum videtur: alioqui hîc eſſet ἀκόλουθον. *Portus.* i Αναλαβὼν τὴν δύναμιν, ἦγεν ὡς εἶχε τάχους *Vat.* k Τὴν ἐπὶ τὴν χώραν ἔξοδον *Vat.* l Προελθεῖν. *Vat.*
* Diis victricem pompam & ſolennem triumphum in urbem reverſus egit. *Gelen.*

α Πάντῃ

Ancus Marcius Rom. REX IV. *Per Jul.* 4090. *Ante Chr.* 624. *Olymp.* 38/39. 4/1. *V. C. Cat.* 128. *Var.* 130.

nores perſolvit. Secundo autem poſt anno, quum Vejentes iterum inducias cum ipſo factas rupiſſent, & cæteras urbes recuperare vellent, ex quibus Romulo regnante ex fœderis conditione ceſſerant, alterum prœlium priore majus ad Allas cum ipſis commiſit, ex quo facile victoriam reportavit; & ab eo tempore reliquas civitates ſine ulla controverſia retinuit. Tarquinius autem dux equitum, ob operam egregie navatam, ex ea pugna palmam retulit; eumque Marcius virum omnium præſtantiſſimum judicavit, & cum aliis honoribus perpetuo affecit, tum etiam in patriciorum & ſenatorum numerum retulit. Marcius autem bellum etiam geſſit cum Volſcorum gente, quod inde quoque latrones in Romanorum agrum incurſiones feciſſent: &, cum ingentibus copiis in eos profectus, ingentem prædam inde partam retulit; & Velitras eorum urbem obſedit, & foſſâ valloque cinxit, * totoque agro potitus oppugnationem parabat. Sed quum maximi natu ſupplices prodiiſſent, & ſe regis arbitrio damna data ſarturos promiſiſſent, & polliciti fuiſſent fore ut ſontes ad ſupplicium dederent, cum illis inducias fecit; quumque jus ſuum ab ipſis volentibus ſine vi impetraſſet, eos in fœdus & amicitiam recepit.

Volſcis.

λιν ἀφικόμενος. δευτέρῳ δ' ὕστερον ἔτει [a] πάλιν τῶν Οὐιεντανῶν καταλυσάντων ἃς ἐποιήσαντο πρὸς αὐτὸν ἀνοχάς, καὶ τὰς ἄλλας ἀξιούντων ἀπολαβεῖν πόλεις, ὧν ἐπὶ Ρωμύλου βασιλέως καθ' ὁμολογίας ἀπέστησαν, [b] ἑτέραν τίθεται πρὸς αὐτοὺς μάχην [c] περὶ ταῖς Ἄλλαις μείζονα τῆς προτέρας, ἣν εὐπετῶς ἐνίκησε· [d] καὶ τὰς Ἄλλας πόλεις ἐξ ἐκείνου κατεῖχεν ἀναμφιλόγως. τὰ δὲ ἀριστεῖα ἐκ ταύτης ἔλαβε τῆς μάχης ὁ τῶν ἱππέων ἡγεμὼν Ταρκύνιος, καὶ αὐτὸν ὁ Μάρκιος ἄνδρα πάντων κράτιστον ἡγησάμενος, τά τε ἄλλα σεμνύνων διετέλει, καὶ εἰς τὸν τῶν πατρικίων τε καὶ βουλευτῶν ἀριθμὸν ὑπέγραψεν. ἐγένετο δὲ καὶ πρὸς τὸ τῶν Οὐολούσκων ἔθνος τῷ Μαρκίῳ πόλεμος, λῃστηρίων κἀκεῖθεν ἐξιόντων ἐπὶ τοὺς τῶν Ρωμαίων ἀγρούς· καὶ στρατεύσας ἐπ' αὐτοὺς [e] μεγάλῃ ἀρχῇ, πολλὴν περιεβάλετο λείαν, πόλει τε αὐτῶν [f] Οὐελίτροις προσκαθεζόμενος ἀπετάφρευε καὶ περιεχαράκου, καὶ τειχομαχίαν [g] συνίστατο τῆς ὑπαίθρου [h] λαβών. ἐξελθόντων δὲ σὺν ἱκετηρίαις τῶν πρεσβυτάτων, καὶ τάς τε βλάβας διαλύσειν ὑποσχομένων ὡς ἂν ὁ βασιλεὺς δικαιώσῃ, καὶ τοὺς ἐνόχους [i] αὐταῖς ἐπὶ δίκην παρέξειν ὁμολογούντων, ἀνοχὰς πρὸς αὐτοὺς ποιησάμενος, καὶ τὰ δίκαια παρ' ἑκόντων λαβών, εἰρήνην καὶ φιλίαν συντίθεται.

XLII. *Sabinis iterum.*

¶ Novum inde bellum exortum eſt iterum à quibuſdam Sabinæ gentis hominibus, qui urbem fortunatam & amplam incolentes, Romanorum virtutem nondum experti fuerant; & licet de Romanis conqueri non poſſent, eorum tamen felicitatem vix credibilem præ invidia ferre non poterant: viri alioqui valde bellicoſi, qui primum, contracta exigua manu, agros latrociniis & incurſionibus infeſtare cœperunt; deinde lucris allecti, aperte expeditionem contra eos ſuſceperunt, & magnam agri finitimi partem depopulati valde vaſtarunt. Illis tamen non licuit prædam impune abigere, nec omnes incolumes abire potuerunt: nam rex Romanus occurrens propere, & caſtris ſuis juxta eorum vallum poſitis, eos ad prœlium prodire coëgit. Atrox igitur pugna commiſſa eſt, & multi hinc inde ceciderunt: ſed tandem Romani ſtrenuitate & laborum tolerantia, quibus longo uſu aſſueverant, vicerunt, & Sabinos longe ſuperarunt: eorumque milites fugientes ad caſtra, ſparſos & nullum ordinem ſervantes, è veſtigio ſequentes, cædem magnam fecerunt. Potiti autem & ipſis caſtris variarum opum plenis, & recuperatis captivis quos Sabini in pabulationibus ceperant, domum redierunt. Res igitur quas rex iſte militiæ geſſit, & quæ à Romanis ſcriptoribus memoriæ ſunt proditæ, hæ

Ἐκ δὲ τοῦ Σαβίνων ἔθνους αὖθις ἕτεροί τινες, τῆς Ρωμαίων οὔπω πεπειραμένοι δυνάμεως, πόλιν οἰκοῦντες εὐδαίμονα καὶ μεγάλην, ἐγκαλεῖν [k] μὲν Ρωμαίοις οὐδὲν ἔχοντες, φθονεῖν δὲ ταῖς εὐτυχίαις ἀναγκαζόμενοι μείζοσιν ἢ κατὰ λόγον γινομέναις, ἄνθρωποι δεινοὶ τὰ πολέμια, τὸ μὲν πρῶτον ἀπὸ [l] λῃστηρίων καταδρο- 182 μῆς ἀγρῶν ὀλίγοι συνελθόντες ἤρξαντο, ἔπειτα δελεαζόμενοι ταῖς ὠφελείαις, φανερὰν ποιοῦνται [m] στρατιὰν ἐπ' αὐτούς, καὶ τῆς ὁμόρου πολλὴν λεηλατοῦντες ἐκάκωσαν ἰσχυρῶς. οὐ μὴν ἐξεγένετό γε αὐτοῖς οὔτε τὰς ὠφελείας ἀπάγειν, οὔτ' [n] ἀθρόοις ἀπελθεῖν· ἀλλ' ἐκβοηθήσας κατ' αὐτοὺς ὁ τῶν Ρωμαίων βασιλεύς, καὶ πλησίον τῆς ἐκείνων παρεμβολῆς θέμενος τὸν χάρακα, προελθεῖν αὐτοὺς ἠνάγκασεν εἰς μάχην. ἐγένετο μὲν οὖν μέγας ἀγών, καὶ πολλοὶ παρ' ἀμφοτέρων ἔπεσον· [o] ἐκράτησαν δὲ Ρωμαῖοι κατὰ τὸ ἔμπονόν τε καὶ φερέπονον, ὧν ἐθάδες ἦσαν ἐκ πλείστου, καὶ περιεγένοντο παρὰ πολὺ τῶν Σαβίνων, τοῖς τε φεύγουσιν αὐτῶν ἐπὶ τὸν χάρακα σποράσι καὶ ἀσυντάκτοις ἐκποδὼν ἑπόμενοι, πολὺν ἐποίουν φόνον. κρατήσαντες δὲ καὶ τῆς παρεμβολῆς αὐτῆς παντοδαπῶν χρημάτων γεμούσης, καὶ τοὺς αἰχμαλώτους οὓς ἔλαβον οἱ Σαβῖνοι κατὰ τὰς προνομὰς ἀπολαβόντες, ἀπῆεσαν ἐπ' οἴκου. αἱ μὲν δὴ πολεμικαὶ πράξεις τοῦδε τοῦ βασιλέως, αἱ μνήμης καὶ λόγου παρὰ Ρωμαίοις τυγχάνουσαι, τοιαῦ-

δε

a Πάντων Οὐϊεντανῶν *Vat.* *b* Ita reſtituit *Sylburgius* (quum antea fuerit ἑτέρα τίθεται πρὸς αὐτοὺς μάχη &c.) ex auctoritate ipſius *Dionyſii* p. 186. *Ed. Sylb.* *c* Ita *Sylb.* Περὶ ταῖς Ἄλλαις in *Ed. Steph.* Πρὸς τὰς Ἄλλας *Vat.* Περὶ ταῖς ἄλλαις malit *Portus.* *d* Καὶ τὰς Ἄλλας ἐξ ἐκείνου *Vat.* atque ita, vel καὶ τὴν Ἄλλας πόλιν legiſſe videtur *Lapus*; dum vertit, *urbemque Allas ex eo tempore &c.* Vulgatam lectionem retinendam eſſe ſuadet *Portus*: quod paullo ante dixerit *Dionyſius*, καὶ τὰς ἄλλας ἀξιούντων ἀπολαβεῖν πόλεις. *e* Μεγάλῃ ὀργῇ vel ὁρμῇ ex conjectura *Sylburgii*, Rectius μεγάλῃ χειρί, ut in *Cod. Vat.* quod placuit & *Stephano* & *Porto* Vide p. 174. v. 23. *f* Οὐελίτραις *Vat.* quo modo & alibi ipſe *Dionyſius.* *g* Συνίστα *Vat.* *h* Κρατῶν *Vat.* *i* Ταῖς αἰτίαις *Vat.* *k* Μὲν αὐτοῖς οὐδὲν *Vat.* *l* Λῃστηρίων καὶ καταδρομῆς ἀγρῶν legendum: alioqui ἀκόλουθος erit oratio. *Portus.* Nec aliter *Lapus*, dum vertit *latrociniis excurſionibuſque* &c. *m* Magis proprie στρατείαν leges. *Sylb.* *n* Ἀθρόοις agnoſcit etiam *Lapi* verſio hæc, *ſed non eis tamen contigit, neque lucrum abducere, nec abire congregatis.* Sed in *Cod. Vat.* οὔτ' αὐτοῖς ἀθώοις. atque ita *Dionyſium* ſcripſiſſe opinatus eſt *Sylb.* vertitque, *nec ſine noxa domum reverti.* *o* Incluſa ex *Codd. Rom.* & *Ven.* addidit *Sylb.* agnoſcit etiam *Lapi* verſio, ut & *Cod. Vat.* Varias ad locum ſanandum conjecturas adfert *Portus*: ſed has (ut inquit *Steph.*) nemo, ſatis qui ſit ſanus, non ſpernet præ veteribus codicibus, quantumvis blandiantur. * Campeſtria obtinens. *Lapus.* Occupatis ſub dio campis. *Gelen.*

a Μοῖραν

δέ τινες λέγοντας γενέσθαι· πολιτικὰ δέ, ἃς ἔρχομαι λέξων.

Πρῶτον μὲν τῇ πόλει [a] οὐ μικρὰν μοῖραν προσέθηκεν, ἐντειχίσας τὸν λεγόμενον [b] Αὐεντῖνον· ἔστι δὲ λόφος ὑψηλὸς ἐπιεικῶς, ὀκτωκαίδεκά που σταδίων τὴν [c] περίμετρον, ὃς τότε μὲν ὕλης παντοδαπῆς μεστὸς ἦν, πλείστης δὲ καὶ [d] καλῆς δάφνης, ἐφ' ἧς Λαυρητὸν ὑπὸ Ῥωμαίων καλεῖται τόπος τις ἐξ αὐτοῦ· νῦν δὲ οἰκιῶν ἐστι πλήρης ἅπας· ἔνθα σὺν πολλοῖς [e] ἄλλοις καὶ τὸ τῆς Ἀρτέμιδος ἱερὸν ἵδρυται. [f] εἴργετο δὲ ἀμφοτέρων τῶν συμπεριεχομένων τῇ Ῥώμῃ, λόφου τοῦ καλουμένου Παλαντίου, περὶ ὃν ἡ πρώτη κατασκευασθεῖσα πόλις [g] ἱδρύθη, βαθείᾳ καὶ στενῇ φάραγγι. ἐν δὲ τοῖς ὕστερον χρόνοις ἐχώσθη πᾶς ὁ μεταξὺ τῶν λόφων αὐλός. τοῦτον δὴ τὸν λόφον ἐπιτείχισμα κατὰ τῆς πόλεως ὁρῶν ἐσόμενον, εἴ τις αὐτῇ [h] ἐπίῃ στρατός, τείχει καὶ τάφρῳ περιέβαλε, καὶ τοὺς μεταχθέντας ἐκ [i] Τελλήνης τε καὶ Πολιτωρίου, καὶ τῶν [k] ἄλλων πόλεων ὅσων ἐκράτησεν, ἐν τούτῳ τῷ χωρίῳ καθίδρυσεν. ἓν μὲν δὴ τοῦτο τὸ πολίτευμα τοῦ βασιλέως παραδέδοται, καλὸν ἅμα καὶ πραγματικόν, ἐξ οὗ μείζονά τε γενέσθαι συνέβη τὴν πόλιν, ἑτέρας προσθέσει πόλεως, καὶ πολλῇ χειρὶ πολεμίων ἐπιστρατευσάντων ἧττον εὐληπτοτέραν. Ἕτερον δέ τι τοῦ προειρημένου πολιτεύματος κρεῖττον, ὃ καὶ τοῖς κατὰ τὸν βίον ἅπασιν εὐδαιμονεστέραν αὐτὴν ἐποίησε, καὶ πραγμάτων ἐπῆρεν ἅψασθαι γενναιοτέρων. τοῦ γὰρ Τιβέριος ποταμοῦ καταβαίνοντος μὲν ἐκ τῶν Ἀπεννίνων ὀρῶν, παρ' αὐτὴν δὲ τὴν Ῥώμην ῥέοντος,
183 ἐμβάλλοντος δ' εἰς αἰγιαλοὺς ἀλιμένους καὶ [l] προσεχεῖς, οὓς τὸ Τυρρηνικὸν ποιεῖ πέλαγος, μικρὰ δὲ καὶ οὐκ ἄξια λόγου τὴν Ῥώμην ὠφελοῦντος, διὰ τὸ μηδὲν ἐπὶ ταῖς ἐκβολαῖς ἔχειν φρούριον, ὃ [m] καὶ τὰς εἰσκομιζομένας διὰ θαλάττης καὶ καταγομένας [n] ἄνωθεν ναῦς ὑποδέξεταί τε καὶ ἀμείψεται τοῖς ἐμπορευομένοις, ἱκανοῦ δὲ ὄντος ἄχρι μὲν τῶν πηγῶν ποταμηγοῖς σκάφεσιν εὐμεγέθεσιν ἀναπλεῖσθαι, πρὸς αὐτὴν δὲ τὴν Ῥώμην καὶ θαλαττίαις ὁλκάσι μεγάλαις, ἐπίνειον ἔγνω κατασκευάζειν ἐπὶ ταῖς ἐκβολαῖς αὐτοῦ, λιμένι χρησάμενος αὐτῷ τῷ τοῦ ποταμοῦ στόματι. [o] εὐρύνεται γὰρ ἐπὶ πολὺ τῇ θαλάττῃ συνάπτων, καὶ κόλπους λαμβάνει μεγάλους, οἵους οἱ κράτιστοι τῶν θαλαττίων λιμένων. [p] ὃ δὲ μάλιστα θαυμάσειεν ἄν τις, οὐκ ἀποκλείεται τοῦ στόματος ὑπὸ τῆς θαλαττίας θινὸς ἐμφραττόμενος,

runtur fuiſſe: res vero * domi geſtæ ſunt eæ, quas mox dicam. *Ancus Marcius Rom.* REX IV.

¶ Primum quidem urbem non mediocriter auxit; Aventinum, qui ita vocatur, iiſdem mœnibus complexus: eſt autem collis modice altus ſtadiorum ferme XVIII. ambitu, qui tunc varia materia refertus erat, ſed præcipue lauri elegantis magna copia; unde à Romanis quædam ejus loci pars Lauretum vocatur: ſed jam totus ædificiis eſt refertus, ubi inter cæteras res templum etiam Dianæ exſtructum eſt. Dirimebatur autem (quamvis nunc utrumque collem muri Romani complectantur) à colle Palatino, ubi primum urbs condita fuerat, profunda & anguſta valle. Sed poſtea totum illud ſpatium medium, quod inter duos colles erat vacuum, terra aggeſta repletum fuit. Quum igitur *Ancus* videret hunc collem futurum munitionem contra ipſam urbem, ſi quis exercitus eam invaſiſſet, eum muro foſſaque cinxit; & eos quos traduxerat ex Tellene & Politorio, & cæteris urbibus quas ceperat, in hoc loco collocavit. Atque hoc unum regis facinus ad rempublicam pertinens traditur, præclarum ſimul & valde utile; ex quo urbem majorem fieri contigit, alterius urbis acceſſione, minuſque expugnabilem, ſi hoſtis cum ingentibus copiis contra eam veniret. XLIII. *In republica quæ geſſerit.* ¶ Sed eſt & alterum priore præſtantius, quod in rebus omnibus ad vitam ſpectantibus eam fortunatiorem reddidit, & ad res majores gerendas impulit. XLIV. Quum enim Tiberis amnis ex Apenninis montibus deſcenderet, & juxta ipſam urbem flueret, & in littora importuoſa eaque vicina erumperet, quæ mare Tyrrhenum facit, & ipſi urbi exiguam nec memoratú dignam utilitatem afferret, (quod circa oſtia nullum haberet caſtellum, quod naves mari eò delatas & ex mari ſupero venientes reciperet, & merces cum negotiantibus commutaret) quum alioqui navigiis fluvialibus mediocris magnitudinis ad ipſos uſque fontes navigari poſſet, ad ipſam vero urbem magnis marinis onerariis; navalia ad ejus oſtia facere decrevit, ipſo fluvii ore pro portu uſus. nam mari contiguus longe lateque panditur, & amplos complectitur ſinus, quales ſolent habere præſtantiſſimi maritimi portus: &, quod maxime quis miretur, non clauditur ore obſtructo arenæ marinæ aggeribus, quod accidit

a Μοῖραν οὐ μικρὰν *Vat.* *b* Οὐεντῖνον *Vat.* Αὐεντῖνον *Ven.* ut ſupra ſæpe. Eundem porro Aventinum (inquit *Glareanus*) libro X. ait ſtadia XII. habere in ambitu. in altero igitur loco menda eſt. *Sylb.* *c* Παράμετρον *Ven.* parum recte. nec multo rectius Λαυρεντὸς in *Codd. Ven.* & *Vat.* *d* Καλλίστης *Vat.* *e* Ita *Codd. Ven.* & *Vat.* Καλοῖς in *Ed. Steph.* *f* Εἴργετο δὲ, ἀμφοτέρων τῶν συμπεριεχομένων τῇ Ῥώμῃ, λόφου &c. legit *Portus.* Nec multo aliter *Lapus*, niſi quod verba hæc ἀμφοτέρων τῶν συμπεριεχομένων transfert in finem periodi: ſic enim vertit, *Segregabatur autem à colle Pallantio appellato, circa quem urbs prima eſt condita, profunda & anguſta valle, quum nunc utroſque Roma amplectatur.* Auctorem hoc modo ſcripſiſſe exiſtimat *Gelen.* Εἴργετο δὲ ἀμφοτέρων τῶν συμπεριεχομένων τῇ Ῥώμῃ λόφων τοῦτε Καιλίου καὶ τοῦ καλουμένου Παλλαντίου &c. ac proinde vertit, *dirimebatur is ab alteris duobus,* Cœlio *& eo qui nominatur Palatinus (circa quem prima urbis primordia fundata fuere) profunda* &c. Εἴργεται δὲ ἀμφοτέρων τῶν συμπ. *Cod. Ven.* Εἴργεται δὲ ἀφ' ἑτέρου τῶν ἐν τῇ Ῥώμῃ λόφων τοῦ καλουμένου &c. optime in *Cod. Vat.* *g* Ἱδρύθη *Vat.* *h* Ἐπίοι *Vat.* *i* Τελλῆνης in *Ed. Steph.* & adhuc corruptius Πελλῆνης in *Cod. Vat.* *k* Deeſt *Vat.* *l* Falluntur qui αἰγιαλοὺς προσεχεῖς interpretantur *contigua* vel *vicina littora.* eſt enim nova ejus vocis ſignificatio, qua *aſperum & importunum littus* notatur, ut apud *Strab.* l. V. ῥαχιώδης γὰρ καὶ προσεχὴς ὁ πλησίον αἰγιαλός. & l. IV. ἡ παραλία πᾶσα προσεχής, καὶ ἀλίμενος. & l. V. ἔπειτα προσεχὴς αἰγιαλός, ἀλίμενος. Quos omnes *Strabonis* locos fuit quum ſuſpectos haberemus: nunc nihil quidem mutandum cenſemus: ſcil. aliter eos interpretamur quam vulgo fiat. *Caſ.* *m* Deeſt *Vat.* *n* Ἄνωθεν ἀγορὰς rectius, ut puto, in *Cod. Vat.* Nam vocabulum ἀγοραὶ pro mercibus ipſis ſæpiſſime acceptum reperimus. Vide *Salmaſii* Obſervatt. in Jus Attic. & Rom. p. 171. Alii cum *Porto*, qui ἄνωθεν ναῦς legunt, vel interpretantur *quod delatas mari naves & ſurſum actas ſuſciperet redderetque gratiam ingredientibus*; vel hoc modo, *quod naves tum è mari appellentes tum per fluvium deſcendentes acciperet, pariter & redderet negotiantibus.* *o* Εὐρύνεταί τε *Vat.* *p* Mirum quidem, ſed haud ſcio quam verum. Vid. *Strab.* l. V. & quæ ibi notavimus. *Caſ.* * *Quæ ab Anco Marcio facta ſint ad ipſius civitatis incrementum & commoditatem.* Dicitur tamen à Dionyſio πολιτικαὶ πράξεις. ideoque quidam interp. *Nunc quas in reipub. adminiſtratione res geſſerit, dicere aggrediamur.* Sed ea tamen quæ ab iſto hiſtorico hic deſcribuntur, ad reipubl. adminiſtrationem pertinere vix quiſquam dixerit. *Port.*

a Rectius

Ancus Marcius Rom. REX IV.

cidit multis magnis fluviis; neque in paludes aut ſtagna vagans modo hîc modo illic conſumitur antequam in mare fluat, ſed perpetuo ubique navibus eſt permeabilis, & per unicum nativum oſtium erumpit, maris dorſa in altum aſſurgentia diverberans, quamvis ibi ab occidente valde vehemens ventus ſpirare ſoleat. Itaque longæ naves quantumvis magnæ, & ex onerariis eæ quæ uſque ad tria millia modiorum ferunt, per ejus os intrant, & Romam uſque remigio & funibus tractæ feruntur: at quæ ſunt his majores, ante oſtium ipſum anchoris in ſalo firmatæ, ſcaphis fluvialibus evacuantur & exonerantur. In ſpatio autem inter fluvium & mare, quod cubiti ſpeciem refert, rex urbem muniens, quam à re ipſa Oſtiam appellavit, quaſi nos diceremus Θύραν, tandem * effecit ut Roma non ſolum mediterranea, ſed etiam maritima fieret; & ſic

XLV.

tranſmarina deguſtaret. ¶ Muro etiam cinxit Ianiculum, montem altum trans flumen Tiberim ſitum, & præſidium firmum in eo collocavit, ut tutius flumen navigari poſſet: (Hetruſci enim latrociniis negotiatores infeſtabant, occupantes totum illum oræ tractum, qui eſt trans fluvium) & Sublicium pontem, qui ex ſola lignea materia eſt compactus, & cui nihil æris aut ferri addere licet, ille Tiberi impoſuiſſe fertur, quem ad hoc uſque tempus ſervant, ſacrum exiſtimantes. Quod ſi qua ejus pars laboret, eam pontifices curant, quædam patria ſacrificia facientes dum ipſum farciunt. Quum autem rex iſte has res memoria dignas in ſuo regno geſſiſſet, & Romam ſuis ſucceſſoribus tradidiſſet non paullo meliorem quam ipſe accepiſſet, regno potitus per viginti & quatuor annos, obiit, relictis duobus filiis, altero adhuc puerili ætate, altero, qui natu erat major, jam pubeſcente.

XLVI.

¶ Poſt Anci Marcii mortem ſenatus denuo, quum populus ipſi permiſiſſet ut quam vellet civitatis formam conſtitueret, in eadem manere ſtatuit, & interreges creavit. Illi vero, convocata multitudine ad comitia, regem elegerunt L. Tarquinium.

L. Tarquinius Rom. REX V.

quumque ipſa auſpicia & divini numinis ſigna plebiſcitum confirmaſſent, Tarquinius circiter ſecundum annum Olympiadis XLI. qua fuerat victor in ſtadio Cleonides Thebanus, archonte Athenis Eniochide, regnum eſt auſpicatus. Quinam autem fuerint hujus Tarquinii parentes, quæ patria, & quibus de cauſſis Romam venerit, & quibus † artibus ad regnum pervenerit, dicam, ut in illius gentis annalibus reperi. Corinthius quidam, nomine Demaratus ex Bacchiadarum genere, quum mercaturam

Per Jul. 4100. *Ante Chr.* 614. *Olymp.* 41. 2. *V. C.* *Cat.* 138. *Var.* 140.

οὐ πάσχουσι πολλοὶ καὶ τῶν μεγάλων ποταμῶν, οὐδ' εἰς ἕλη καὶ τέλματα πλανώμενος, ἄλλοτε ἄλλῃ προκαταναλίσκεται πρὶν ἢ τῇ θαλάττῃ συνάψαι τὸ ῥεῖθρον, ἀλλὰ ναυσιπέρατός ἐστιν ἀεί, καὶ δι' ἑνὸς ἐκδίδωσι τοῦ γνησίου στόματος, ἀνακόπτων τὰς πελαγίους ῥαχίας τῆς θαλάττης, καίτοι πολὺς αὐτόθι [a] γίνεται χαλεπὸς ὁ πνέων [b] ἐπὶ τῆς ἑσπέρας ἄνεμος. αἱ μὲν οὖν ἐπίκωποι νῆες, ὁπηλίκαι ποτ' ἂν οὖσαι τύχωσι, καὶ τῶν ὁλκάδων αἱ μέχρι [c] τρισχιλιοφόρου, εἰσάγουσί τε διὰ τοῦ στόματος αὐτοῦ, καὶ μέχρι τῆς Ῥώμης εἰρεσίᾳ καὶ ῥύμασι παρελκόμεναι κομίζονται· αἱ δὲ μείζους πρὸ τοῦ στόματος ἐπ' ἀγκυρῶν σαλεύουσαι ταῖς ποταμηγοῖς ἀπογεμίζονταί τε καὶ [d] ἀποφορτίζονται σκάφαις. ἐν δὲ τῷ μεταξὺ τοῦ ποταμοῦ καὶ τῆς θαλάττης ἀγκῶνι πόλιν ὁ βασιλεὺς ἐντειχίσας, ἣν ἀπὸ τοῦ συμβεβηκότος [e] Ὠστίαν ὠνόμασεν, ὡς δ' ἂν ἡμεῖς εἴποιμεν, Θύραν, οὐ μόνον [f] ἠπειρωτῶν ἀλλὰ καὶ θαλαττίων παρεσκεύασε τὴν Ῥώμην [g] γενέσθαι, καὶ τῶν διαποντίων ἀγαθῶν [h] ἔγευσεν. Ἐτείχισε δὲ καὶ τὸ καλούμενον Ἰανίκολον, ὄρος ὑψηλὸν ἐπέκεινα τοῦ Τιβέρεως ποταμοῦ κείμενον, καὶ φρουρὰν ἱκανὴν ἐν αὐτῷ κατέστησεν, ἀσφαλείας ἕνεκα τῶν διὰ τοῦ ποταμοῦ πλεόντων· ἐλῄστευον γὰρ οἱ Τυῤῥηνοὶ τοὺς ἐμπόρους, ἅπασαν ἐπέχοντες τὴν ἐπέκεινα τοῦ ποταμοῦ χώραν· καὶ τὴν ξυλίνην γέφυραν, ἣν ἄνευ χαλκοῦ [i] καὶ σιδήρου θέμις ὑπ' αὐτῶν διακρατεῖσθαι τῶν ξύλων, ἐκεῖνος ἐπιθεῖναι τῷ Τιβέρει λέγεται, ἣν ἄχρι τοῦ παρόντος [k] διαφυλάττουσιν, ἱερὰν εἶναι νομίζοντες· εἰ δέ τι πονήσειεν αὐτῆς μέρος, οἱ ἱεροφάνται θεραπεύουσι, θυσίας τινὰς ἐπιτελοῦντες ἅμα τῇ κατασκευῇ πατρίους. ταῦτα διαπραξάμενος ἐπὶ τῆς ἰδίας ἀρχῆς ὁ βασιλεὺς οὗτος ἱστορίας ἄξια, καὶ τὴν Ῥώμην οὐκ ὀλίγῳ κρείττονα [l] παραδοὺς τοῖς ἐπιγινομένοις [m] ἢ αὐτὸς παρέλαβεν, ἐπὶ τέτταρα πρὸς τοῖς 184
εἴκοσιν ἔτη τὴν βασιλείαν κατασχὼν ἀποθνήσκει, δύο καταλιπὼν υἱούς, τὸν μέν, ἔτι παῖδα τῇ ἡλικίᾳ· τὸν δὲ πρεσβύτερον, ἀρτίως γενειῶντα.

Μετὰ δὲ τὸν Ἄγκου Μαρκίου θάνατον, ἡ βουλὴ πάλιν, ἐπιτρέψαντος αὐτῇ τοῦ δήμου πολιτείαν ἣν ἐβούλετο καταστήσασθαι, μένειν ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἔγνω, καὶ ἀποδείκνυσι μεσοβασιλεῖς. οἱ δὲ συναγαγόντες εἰς ἀρχαιρεσίας τὸ πλῆθος, αἱροῦνται βασιλέα Λεύκιον Ταρκύνιον. βεβαιωσάντων δὲ καὶ τῶν παρὰ τοῦ δαιμονίου σημείων τὰ κυρωθέντα ὑπὸ τοῦ πλήθους, παραλαμβάνει τὴν βασιλείαν ἐνιαυτῷ δευτέρῳ μάλιστα τῆς μιᾶς καὶ τετταρακοστῆς ὀλυμπιάδος ὁ Ταρκύνιος, ἣν ἐνίκα [n] στάδιον Κλεωνίδας ὁ Θηβαῖος, ἄρχοντος Ἀθήνησιν [o] Ἡνιοχίδου. γονέων δ' ὁποίων τινῶν οὗτος ὁ Ταρκύνιος ἦν, καὶ πατρίδος ἐξ ἧς ἔφυ, καὶ διὰ τίνας αἰτίας εἰς Ῥώμην ἀφίκετο, καὶ δι' οἵων ἐπιτηδευμάτων εἰς τὴν βασιλείαν παρῆλθεν, ὡς ἐν ταῖς ἐπιχωρίοις γραφαῖς εὗρον ἐρῶ. Κορίνθιός τις ἀνήρ, ὄνομα Δημάρατος, ἐκ τῆς [p] Βακχιαδῶν συγγενείας, ἐμπορεύεσθαι προελόμενος

a Rectius *Vat.* & *Lapi Cod.* γίνεται καὶ χαλ. *b* Ἐπὶ pro ἀπὸ poſitum exiſtimat *Sylb.* quod intolerabile videtur *Stephano.* In *Cod. Vat.* habemus ἀπὸ τῆς ἑσπ. *c* Τροχιλιοφόρου perperam in *Ed. Steph.* Verſio *Lapi* minus mendoſe habet *Trichiliophoram. Sylb.* Optime in *Cod. Vat.* Τρισχιλιοφόρων. *d* Ἀντιφορτίζονται *Vat.* *e* Vox Latina *Oſtia* & qua ingredimur ſignificat, i. e. θύραν; & qua fluvius in mare erumpit, i. e. ποταμοῦ ἐκβολάς. Videtur autem illud oppidum à poſteriore ſignificatione potius dictum, quam à priore quod *Dionyſius* ait. Vide *Feſtum* & *Suidam* v. Ὠστία. *Caſ.* *f* Ἠπειρῶτιν ἀλλὰ καὶ θαλαττίαν *Vat.* *g* Γεύεσθαι malit *Portus*, non probante *Stephano.* *h* Γεύειν hîc tranſitive ſumitur, pro *facere ut quis guſtet.* *Port.* *i* Καὶ σιδήρου δεδέσθαι θέμις ὑπ' αὐτῶν διακρατουμένην ξυλίνων *Vat.* *k* Φυλάττουσι *Vat.* *l* Ἀποδοὺς *Vat.* *m* Ἧς αὐτὸς *Vat.* *n* Deeſt *Vat.* *o* Ἡνιοχίλου in *Ed. Steph.* unde Ἡνιοχίλου legit *Portus*, & Ἡνιοχίλου *Sigon.* in lib. *De Athenienſium temp.* Mihi & *Lapi* & *Gelenii* lectio verior eſt viſa, Ἡνιοχίδου: ut ſit patronymica forma deductum ab Ἡνίοχος, quod eſt frequentius. *Sylb.* *p* Et pure Βακχιαδῶν, & impure Βακχιδῶν legere poſſemus, ut docui apud *Pauſan.* p. 426. v. 26. *Sylb.* * Effecit ut Roma, non mediterraneis tantum, ſed etiam marinis *hominibus* patens, tranſmarina quoque bona deguſtaret. *Gelen.* † *Quidam vero hæc Dionyſii verba*, καὶ δι' οἵων ἐπιτηδευμάτων εἰς τὴν βασιλείαν παρῆλθεν, interpr. *qua induſtria ad regnum pervenerit.* Sed magis placet, *quibus artibus.* Nam ἐπιτηδεύματα minus apte hîc videtur redditum iri *inſtituta*, ut alioqui plerumque redditur. *Port.*

προελόμενος [a] ἔπλευσεν εἰς Ἰταλίαν, ὁλκάδα τε οἰκείαν ἀνάγων καὶ φόρτον ἴδιον. ἐξεμπολήσας δὲ τὸν φόρτον ἐν ταῖς τῶν Τυρρηνῶν πόλεσιν εὐδαιμονούσαις μάλιστα τῶν ἐν Ἰταλίᾳ τότε, καὶ μεγάλα κέρδη περιβαλόμενος ἐκεῖθεν, οὐκ ἔτι εἰς ἄλλους ἐβούλετο κατάγεσθαι λιμένας, ἀλλὰ τὴν αὐτὴν εἰργάζετο συνεχῶς θάλασσαν, Ἑλληνικόν τε φόρτον εἰς Τυρρηνοὺς κομίζων, καὶ τὸν Τυρρηνικὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα φέρων· καὶ γίνεται πάνυ πολλῶν χρημάτων κύριος. ἐπικαταλαβούσης δὲ στάσεως τὴν Κόρινθον, καὶ τῆς Κυψέλου τυραννίδος ἐπανισταμένης τοῖς Βακχιάδαις, οὐκ ἀσφαλὲς εἶναι δοκῶν ἐν τυραννίδι ζῆν πολλὰ κεκτημένος, ἄλλως τε καὶ τῆς ὀλιγαρχικῆς οἰκίας ὑπάρχων, συσκευασάμενος τὴν οὐσίαν ὅσην οἷός τ' ἦν, ᾤχετο πλέων ἐκ τῆς Κορίνθου. ἔχων δὲ φίλους πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς Τυρρηνῶν, διὰ τὰς συνεχεῖς ἐπιμιξίας, μάλιστα δ' ἐν Ταρκυνίοις, πόλει μεγάλῃ καὶ εὐδαίμονι [b] ποτὲ οὔσῃ, οἶκόν τε αὐτόθι κατασκευάζεται, καὶ γυναῖκα ἐπιφανῆ κατὰ γένος ἄγεται. γενομένων δ' αὐτῷ δυοῖν παίδων, Τυρρηνικὰ θέμενος αὐτοῖς ὀνόματα, τῷ μὲν [c] Ἄρροντα· τῷ δὲ Λυκόμωνα· καὶ παιδεύσας ἀμφοτέρους Ἑλληνικήν τε καὶ Τυρρηνικὴν παιδείαν, εἰς ἄνδρας ἐλθοῦσιν αὐτοῖς γυναῖκας ἐκ τῶν ἐπιφανεστάτων οἴκων λαμβάνει.

Καὶ μετ' οὐ πολὺν χρόνον ὁ μὲν πρεσβύτερος αὐτοῦ τῶν παίδων, γένος οὐδὲν καταλιπὼν ἐμφανὲς ἀποθνήσκει. καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας αὐτὸς ὁ Δημάρατος ὑπὸ λύπης τελευτᾷ, κληρονόμον ἁπάσης τῆς οὐσίας τὸν
185 περιλειπόμενον τῶν παίδων Λυκόμωνα καταλιπών· ὃς παραλαβὼν τὸν πατρικὸν πλοῦτον μέγαν ὄντα, πολιτεύεσθαί τε καὶ τὰ κοινὰ πράττειν, καὶ ἐν τοῖς πρώτοις τῶν ἀστῶν εἶναι προῄρητο. ἀπελαυνόμενος δὲ πανταχόθεν ὑπὸ τῶν ἐπιχωρίων, καὶ οὐχ ὅπως ἐν τοῖς πρώτοις ἀριθμούμενος, ἀλλ' οὐδ' ἐν τοῖς μέσοις, ἀνιαρῶς ἔφερε τὴν ἀτιμίαν. ἀκούων δὲ περὶ τῆς Ῥωμαίων πόλεως, ὅτι πάντας ἀσμένως ὑποδεχομένη τοὺς ξένους, [d] καὶ ἀστοὺς ποιεῖται καὶ τιμᾷ κατὰ τὴν ἀξίαν ἕκαστον, ἐκεῖ μετενεγκάσθαι τὴν οἴκησιν ἔγνω, τά τε χρήματα [e] πάντη συσκευασάμενος, καὶ τὴν γυναῖκα ἐπαγόμενος, καὶ τῶν ἄλλων φίλων καὶ οἰκείων τοὺς βουλομένους. ἐγένοντο δὲ οἱ σὺν αὐτῷ ἀπαίρειν προθυμηθέντες συχνοί. ὡς δὲ εἰς τὸ καλούμενον Ἰανίκολον ἦσαν, ὅθεν ἡ Ῥώμη τοῖς ἀπὸ Τυρρηνίας ἐρχομένοις πρῶτον ἀφορᾶται, καταπτὰς ἀετὸς ἄφνω, καὶ τὸν πῖλον αὐτοῦ τὸν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς κείμενον ἁρπάσας, [f] ἄνω πάλιν ἀνέστη, κατὰ τὴν ἐγκύκλιον αἰώραν φερόμενος, καὶ εἰς τὸ βάθος τοῦ περιέχοντος ἀέρος ἀπέκρυψεν· ἔπειτ' ἐξαίφνης ἐπιτίθησι τῷ Λυκόμωνι τὸν πῖλον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἁρμόσας ὃν τρόπον πρότερον ἥρμοστο. θαυμαστοῦ δὲ καὶ παραδόξου πᾶσι τοῦ σημείου φανέντος, ἡ γυνὴ τοῦ Λυκόμωνος, ὄνομα [g] Τανακύλα, ἐμπειρίαν ἱκανὴν [h] ἐκ πατέρων Τυρρηνικῆς οἰωνοσκοπίας λαβοῦσα, μόνον αὐτὸν

exercendam ſibi propoſuiſſet, in Italiam navigavit, privato ſumptu inſtructa nave, & ſuis mercibus onerata. Quum autem ſuas merces diſtraxiſſet in Hetruſcorum civitatibus, quæ tunc omnium Italiæ civitatum fortunatiſſimæ erant, & inde magnum quæſtum feciſſet, noluit amplius ad alios portus appellere; ſed, per idem mare ſemper ultro citroque commeans, Græcas merces ad Hetruſcos vehebat, & Hetruſcas in Græciam ferebat: atque ita magnas opes ſibi comparavit. Sed quum ſeditio Corinthi eſſet orta, & Bacchiadæ Cypſeli tyrannide premerentur, exiſtimans ſibi multas habenti fortunas parum eſſe tutum in tyrannide vivere, præſertim quum eſſet ex illuſtri familia & factione optimatum, convaſatis rebus ſuis quaſcunque ſecum afferre potuit, Corintho diſceſſit. Quum autem multos, eoſque bonos amicos in Hetruria haberet ob continua commercia, præcipue vero Tarquiniis, urbe quondam magna ac fortunata, domicilium ibi ſibi comparavit, & mulierem genere illuſtrem duxit in matrimonium. ex qua quum duos filios ſuſcepiſſet, iis Hetruſca nomina impoſuit, alterum Aruntem, alterum Lucumonem appellans: &, quum utrumque Græca & Hetruſca diſciplina inſtituiſſet, illis jam viris factis uxores ex illuſtriſſimis familiis dedit.

L. Tarquinius Rom. REX V.

¶ Nec multo poſt, illius filiorum alter, qui major erat natu, nulla certa progenie relicta obiit. & paucis poſt diebus ipſe Demaratus præ dolore moritur, relicto omnium ſuarum fortunarum herede Lucumone, qui ſolus ex liberis ſuperſtes erat: qui adeptus tam amplum patrimonium, immiſcere ſe rebus, & rempubl. gerere, & inter præcipuos cives cenſeri volebat. Sed quum undique ab indigenis repelleretur, & ne inter mediocres quidem locum obtinere poſſet, nedum inter primarios, eam ignominiam iniquo animo ferebat. Quare quum audiſſet populum Romanum omnes peregrinos lubenter recipere & civitate donare, ac pro dignitate unumquemque honorare, eo ſedes transferre ſtatuit, undique ſuis omnibus rebus collectis, & adducta uxore, cæteriſque amicis ac domeſticis quotquot *ſequi* voluiſſent. Magnus autem fuit numerus eorum qui cum eo lubenter diſcedere voluerunt. Quum autem ad Janiculum (quod ita vocatur) veniſſent, unde Roma iis qui ex Hetruria veniunt primum conſpicitur, aquila derepente devolans, pileum quem in capite geſtabat abripuit, & rurſus ſe in altum ſuſtulit ſupra carpentum circumvolitans, eumque in aëris circumfuſi profunditate occultavit: deinde ex improviſo pileum Lucumonis capiti apte, ut erat ante, iterum impoſuit. Quum autem id prodigium omnibus admirandum & præter opinionem apparuiſſet, Lucumonis uxor, nomine Tanaquil, à majoribus Hetruſcam auſpiciorum diſciplinam bene docta, ipſum ſeorſum XLVII.

a Επέπλευσεν *Vat.* *b* Agnovit etiam *Lapus.* Sed ſi quis malit τότε ut v. 4. non repugnabo. *Sylb.* *c* Ἄῤῥοντα· τῷ δὲ, Λοκόμωνα *Vat.* Λοκόμωνα ſupra habuimus p. 101. v. 24. ut alibi Ῥοπίλους, Νομίτωρα & Νομᾶν & conſimilia. *Sylb.* *d* Deeſt *Vat* *e* Πάντα *Vat.* quo modo legendum eſſe conjecit *Sylb.* *f* Ανέπτη πάλιν ἄνω *Vat.* & *Lapi Cod.* *g* Τανακύλλα *Vat.* *h* Ex πατέρων ἔχουσα Τυῤῥηνικῆς οἰωνοσκοπίας, λαβοῦσα μόνον &c. *Vat.* Atque ita ſcribendum eſſe ex conjectura docuit *Sylb.*

L. Tarquinius Priſc. Rom. REX V.

ſeorſum adductum complexa eſt, & optime ſperare juſſit, tanquam ex privata fortuna ad regiam poteſtatem evaſurum. Suaſit tamen operam daret ut à Romanis volentibus principatum impetraret, ſe eo honore dignum præſtans.

XLVIII. ¶ Ille vero lætus eo prodigio, quum jam ad portas accederet, deos precatus ut id auſpicium ratum facerent, & ad felicem exitum perducerent, ſuumque introitum fortunarent, ita demum urbem eſt ingreſſus: & poſtea, quum in colloquium veniſſet cum rege Marcio, primum declaravit quis eſſet, deinde *dixit* ſe cum toto ſuo patrimonio veniſſe in urbem, quod in ea habitare vellet, dixitque ſe id in publicos regis & reipublicæ Romanæ uſus collaturum, quod majus eſſet quam privati hominis facultates ferrent. Quum autem lubenti animo rex illum recepiſſet, eumque cum omnibus Hetruſcis, qui cum ipſo venerant, in tribu & curia collocaſſet, quam ipſis aſſignavit, *ipſe* domum ædificavit, tantum loci in urbe ſortitus quantum ſat eſſet, & agri portionem accepit. Quum autem hæc peregiſſet, & civis factus fuiſſet, animadvertens unicuique Romanorum nomen commune eſſe, & præter illud commune, aliud etiam * quod cognationis & patronymicum eſſet, quoniam volebat hac quoque in re illis ſimilis eſſe, Lucii nomen commune pro Lucumone ſibi impoſuit, & Tarquinii pro cognationis nomine; quod ſumptum eſt ab urbe in qua & natus & educatus fuerat. Et breviſſimo temporis ſpatio regis amicitiam ſibi conciliavit, quod ei donaret ea quibus ipſum maxime egere ſentiebat; quodque pecunias ſuppeditaret ad bellicoſos uſus, quibus indigebat. in expeditionibus etiam omnium & peditum & equitum fortiſſime dimicavit; ac, ſi bono conſilio eſſet opus, inter prudentiſſimos conſiliarios eſt habitus. Quum autem apud regem eſſet in honore, aliorum quoque Romanorum benevolentia non excidit; ſed & patriciorum multos beneficiis ſibi devinxit, & plebejæ multitudinis favorem ſibi valde conciliavit, blandis ſalutationibus, comi alloquio & conſuetudinis jucunditate, pecuniarum ſuppeditatione, aliiſque humanitatis officiis.

XLIX. ¶ Talis igitur erat Tarquinius: & his de cauſſis vivente adhuc Marcio omnium Romanorum illuſtriſſimus erat, & eo mortuo ab omnibus regno dignus eſt judicatus. Quum autem regnum adeptus fuiſſet, primum quidem bellum intulit Apiolanis, qui ita vocantur, populo gentis Latinæ non ignobili. Apiolani enim & reliqui omnes Latini, poſt Anci Marcii obitum arbitrati pacis conditiones ruptas, latrociniis ac pabulationibus Romanorum agrum infeſtantes popülabantur. Quare Tarquinius, volens injuriam ab illis acceptam ulciſci, cum ingentibus copiis in eos profectus eſt, &

Per Jul. 4100. *Ante Chr.* 614. *Olymp.* 41 2/3. *V. C. Cat.* 138. *Var.* 140.

Debellat Latinos.

ἀπὸ τῶν συνόντων ἠσπάσατό τε καὶ ἀγαθῶν ἐλπίδων ἐνέπλησεν, ὡς ἐξ ἰδιωτικῆς τύχης εἰς ἐξουσίαν βασιλικὴν ἐλευσόμενον. σκοπεῖν μέντοι συνεβούλευεν ὅπως παρ' ἑκόντων λήψεται τὴν ἡγεμονίαν Ῥωμαίων, ἄξιον τῆς τιμῆς ταύτης ἑαυτὸν παρέχων. Ὁ δὲ περιχαρὴς τῷ σημείῳ γενόμενος, ἐπειδὴ ταῖς πύλαις ἤδη συνήγγιζεν, εὐξάμενος τοῖς θεοῖς ἐπιτελῆ γενέσθαι τὰ μαντεύματα, καὶ σὺν ἀγαθαῖς εἰσελθεῖν τύχαις, παρῆλθεν εἰς τὴν πόλιν· καὶ μετὰ τοῦτο συνελθὼν εἰς λόγους Μαρκίῳ τῷ βασιλεῖ, [a] πρῶτον μὲν ἐδήλωσεν ὅστις ἦν, ἔπειθ' ὅτι κατοικεῖν ἐν τῇ πόλει βουλόμενος παρήει πᾶσαν τὴν πατρῴαν οὐσίαν ἐπαγόμενος, [b] καὶ εἰς τὸ κοινὸν ἔφη τῷ βασιλεῖ [c] καὶ τῇ Ῥωμαίων πόλει τιθέναι, μείζονα οὖσαν ἢ κατ' ἰδιώτην ἄνδρα κεκτῆσθαι. ἀσμένως δὲ τοῦ βασιλέως αὐτὸν ὑποδεξαμένου, καὶ καταχωρισάμενος ἅμα τοῖς συμπαροῦσιν αὐτῷ Τυῤῥηνοῖς εἰς φυλήν τε καὶ φρατρίαν, οἰκίαν τε κατασκευάζεται, τόπον διαλαχὼν τῆς πόλεως τὸν ἀρκοῦντα, καὶ γῆς λαμβάνει κλῆρον. ἐπειδὴ δὲ ταῦτα διῳκήσατο, καὶ τῶν ἀστῶν εἷς ἐγεγόνει, μαθὼν ὅτι Ῥωμαίων ἑκάστῳ [d] κοινὸν τὸ ὄνομα κεῖται, καὶ μετὰ τὸ κοινὸν ἕτερον, ὃ δὴ συγγενικὸν αὐτοῖς ἐστι καὶ πατρωνυμικόν, ἐξομοιοῦσθαι [e] κατὰ τοῦτο αὐτοῖς βουλόμενος, Λεύκιον μὲν ἀντὶ Λυκόμωνος [f] τίθεται τὸ κοινὸν ὄνομα, Ταρκύνιον δὲ τὸ συγγενικόν, ἐπὶ τῆς πόλεως ἐν ᾗ γενέσεώς τε καὶ τροφῆς ἔτυχε· βασιλέως τε φίλος ἐν ὀλίγῳ πάνυ χρόνῳ γίνεται, [g] δῶρα διδοὺς ὧν ἐν χρείᾳ μάλιστα αὐτὸν γενόμενον [h] ᾔσθετο, καὶ χρήματα παρέχων εἰς τὰς πολεμικὰς χρείας ὅσων ἐδεῖτο. ἐν δὲ ταῖς [i] στρατιαῖς πάντων κράτιστα πεζῶν τε καὶ ἱππέων ἀγωνιζόμενος, [k] γνώμῃ τε ὅπου δεήσειεν ἀγαθῇ, ἐν τοῖς πάνυ φρονίμοις τῶν συμβούλων ἀριθμούμενος. γενόμενος δὲ παρὰ τῷ βασιλεῖ τίμιος, οὐδὲ τῆς ἄλλης εὐνοίας Ῥωμαίων διήμαρτεν, ἀλλὰ καὶ τῶν πατρικίων πολλοὺς ταῖς εὐεργεσίαις ὑπηγάγετο, καὶ τὸ δημοτικὸν πλῆθος οἰκείως ἔχειν αὐτῷ παρεσκεύασεν, εὐπροσηγόροις τε ἀσπασμοῖς καὶ κεχαρισμέναις ὁμιλίαις, καὶ χρημάτων μεταδόσει, καὶ ταῖς ἄλλαις φιλοφροσύναις. 186

Τοιοῦτος μὲν δή τις ὁ Ταρκύνιος ἦν, καὶ διὰ ταύτας τὰς αἰτίας ζῶντός τε Μαρκίου πάντων ἐγένετο Ῥωμαίων [l] περιφανέστατος, καὶ τελευτήσαντος ἐκείνου τῆς βασιλείας ὑπὸ πάντων ἄξιος ἐκρίθη. ἐπειδὴ δὲ παρέλαβε τὴν ἀρχήν, πρῶτον μὲν ἐπολέμησε τοῖς καλουμένοις Ἀπιολάνοις, πόλει τοῦ Λατίνων ἔθνους οὐκ ἀφανεῖ. οἱ γὰρ Ἀπιολάνοι καὶ οἱ ἄλλοι σύμπαντες Λατῖνοι, μετὰ τὸν Ἄγκου Μαρκίου θάνατον λελύσθαι τὰς περὶ τῆς εἰρήνης ὁμολογίας οἰόμενοι, λῃστείαις τε καὶ προνομαῖς [m] τὴν Ῥωμαίων γῆν ἐπόρθουν· ἀνθ' ὧν τιμωρήσασθαι βουλόμενος αὐτοὺς ὁ Ταρκύνιος ἐξεστράτευσε πολλῇ δυνάμει, καὶ τῆς

a Πρῶτον μὲν ἑαυτὸν *Vat.* b Ην εἰς *Vat.* c Καὶ τὴν Ῥωμαίων πόλιν perperam in *Ed. Steph.* d Κοινόν τι ὄνομα *Vat.* e Καὶ κατὰ τοῦτο *Vat.* f Ἑαυτῷ τίθεται *Vat.* g Δῶρα διδοὺς *Vat.* h Ἠσθάνετο *Vat.* i Στρατείαις rectius (prout placuit *Sylburgio*) in *Cod. Vat.* k Γνώμης & mox ἀγαθῆς in *Cod. Vat.* l Ἐπιφανέστατος *Vat.* m Τὴν Ῥωμαίων *Vat.* quod & maluit *Sylb.* * Gentilitium ſcilicet & à paterna ſtirpe acceptum. *Gelen.*

a Non

γῆς αὐτῶν τὴν κρατίστην ἐδῄωσεν· ἀφικομένης δ' ἐκ τῆς [a] πλησίον χώρων καὶ Ἀτίνων ἐπικουρίας μεγάλης τοῖς Ἀπιολάνοις, διττὰς τίθεται πρὸς αὐτοὺς μάχας· κρατήσας δ' ἐν ἀμφοτέραις, περὶ τὴν πολιορκίαν τῆς πόλεως ἐγίνετο, καὶ προσῆγε τοῖς τείχεσι τὰς δυνάμεις ἐκ διαδοχῆς· οἱ δ' ἐκ τῆς πόλεως ὀλίγοι τε πρὸς [b] τοὺς πολλοὺς μαχόμενοι, καὶ κατ' οὐδένα καιρὸν ἀναπαύσεως τυγχάνοντες, ἐξηρέθησαν σὺν χρόνῳ. ἁλούσης δὲ κατὰ κράτος τῆς πόλεως, οἱ μὲν πλείους τῶν Ἀπιολάνων μαχόμενοι κατεσφάγησαν· ὀλίγοι δὲ τὰ ὅπλα παραδόντες ἅμα τοῖς ἄλλοις λαφύροις ἐπράθησαν, παῖδές τε αὐτῶν καὶ γυναῖκες [c] ἀνδραποδισθέντες ὑπὸ Ῥωμαίων ἀπήχθησαν, καὶ ἡ πόλις διαρπασθεῖσα [d] ἀνεπρήσθη. ταῦτα διαπραξάμενος ὁ βασιλεύς, καὶ τὸ τεῖχος ἐκ θεμελίων κατασκάψας, ἀπῆγε τὴν δύναμιν ἐπ' οἴκου· καὶ μετὰ τοῦθ' ἑτέραν στρατιὰν ἀπῆγεν ἐπὶ τὴν [e] Κρουστομερινῶν. αὕτη ἀποικία μὲν ἦν Λατίνων, προσεχώρησε δὲ Ῥωμαίοις ἐπὶ τῆς Ῥωμύλου [f] βασιλείας· Ταρκυνίου δὲ τὴν ἀρχὴν παραλαβόντος, τὰ Λατίνων αὖθις ἤρξατο φρονεῖν, [g] οὐ μὴν οὐδὲ εἰσῆγε καὶ ταύτην πολιορκίᾳ τε παραστήσασθαι καὶ πόνῳ· μαθόντες γὰρ οἱ Κρουστομερινοὶ τό, τε πλῆθος
187 τῆς ἡκούσης ἐπ' αὐτοὺς δυνάμεως καὶ τὴν ἑαυτῶν ἀσθένειαν, οὐδεμιᾶς αὐτοῖς ἐπικουρίας παρὰ τῶν ἄλλων Λατίνων [h] ἀφικομένης, ἀνέῳξαν τὰς πύλας· καὶ προσελθόντες οἱ πρεσβύτατοι τῶν πολιτῶν καὶ τιμιώτατοι, παρεδίδοσαν αὐτῷ τὴν πόλιν, ἀξιοῦντες ἐπιεικῶς [i] αὐτοῖς χρήσασθαι καὶ μετρίως. τῷ δὲ κατ' εὐχὴν τὸ πρᾶγμα ἐφάνη· καὶ παρελθὼν εἰς τὸ τεῖχος ἀπέκτεινε μὲν οὐδένα Κρουστομερινῶν, ὀλίγους δὲ πάνυ τοὺς αἰτίους τῆς ἀποστάσεως [k] φυγαῖς ἰδίαις ἐζημίωσε· τοῖς δ' ἄλλοις ἅπασι τὰ σφέτερα συνεχώρησεν ἔχειν, καὶ τῆς Ῥωμαίων πολιτείας, ὡς πρότερον, μετέχειν· τοῦ δὲ μηδὲν ἔτι παρακινῆσαι χάριν, ἐποίκους αὐτοῖς κατέλιπε Ῥωμαίους. Τὰ δ' αὐτὰ καὶ Νωμεντανοῖς διανοηθεῖσι, τῶν αὐτῶν τυχεῖν ἐξεγένετο. καὶ γὰρ οὗτοι λῃστήρια πέμποντες ἐπὶ τοὺς Ῥωμαίων ἀγρούς, πολέμιοι κατέστησαν αὐτοῖς ἐκ τοῦ προφανοῦς, ταῖς Λατίνων πεποιθότες συμμαχίαις· στρατεύσαντος δ' [l] ἐν αὐτοῖς Ταρκυνίου, καὶ τῆς Λατίνων ἐπικουρίας ὑστεριζούσης, οὐχ οἷοί τε ὄντες [m] αὐτοῖς πρὸς τοσαύτην δύναμιν ἀντέχειν, ἱκετηρίας ἀναλαβόντες ἐξῆλθον ἐκ τῆς πόλεως, καὶ παρέδοσαν ἑαυτούς. οἱ δὲ τὴν καλουμένην [n] Κολατίαν κατοικοῦντες ἐπεχείρησαν μὲν ἐλθεῖν διὰ μάχης πρὸς τὰς Ῥωμαίων δυνάμεις, καὶ προῆλθον ἔξω τῆς πόλεως· ἐν ἁπάσαις δὲ ταῖς συμπλοκαῖς ἐλαττούμενοι, καὶ πληγὰς πολλὰς λαμβάνοντες, ἠναγκάσθησαν πάλιν εἰς τὸ τεῖχος καταφυγεῖν, καὶ διεπέμποντο πρὸς τὰς Λατίνων πόλεις αἰτούμενοι συμμαχίαν. ὡς δὲ βραδύτερα τὰ παρ' ἐκείνων ἦν, καὶ

agri eorum præſtantiſſimam partem vaſtavit. Quum autem ex finitimis locis Latinorum magna auxilia Apiolanis veniſſent, bis cum illis pugnavit. Et quum in utroque prœlio viciſſet, ſe ad urbis oppugnationem convertit, & copias ad muros per vices admovit. At oppidani, quum pauci multis reſiſterent, nec unquam tempus ad quieſcendum daretur, tandem expugnati ſunt. Oppido autem per vim capto, major Apiolanorum pars in ipſa pugna cæſa fuit: pauci vero, armis traditis, una cum reliqua præda venditi fuerunt, & eorum liberi & conjuges in ſervitutem à Romanis abductæ fuerunt; & ipſa urbs poſt direptionem incenſa fuit. Rex his peractis, & mœnibus funditus everſis, domum copias reduxit: & poſtea aliam expeditionem fecit in Cruſtumerinorum urbem. Hæc erat Latinorum colonia, ſed regnante Romulo in Romanorum ditionem venerat: at, poſtquam Tarquinius regnum eſt adeptus, rurſus Latinorum partibus ſtudere cœpit; veruntamen neque oppugnatione, neque *alio quopiam magno* labore ipſi recipienda fuit. Quum enim Cruſtumerini vidiſſent & numerum copiarum quæ contra ſe venerant & ſuam imbecillitatem, quumque nulla auxilia ſibi à Latinis mitti animadvertiſſent, portas aperuerunt; & progreſſi omnium civium maximi natu & honoratiſſimi quique, urbem ei dediderunt, ſuppliciter orantes ut ſe clementer ac moderate tractaret. Illi vero res ex voto ſucceſſit: & urbem ingreſſus nullum Cruſtumerinorum interfecit; ſed paucos quoſdam defectionis auctores exſilio perpetuo mulctavit: cæteris vero omnibus res ſuas habere permiſit, & jus Romanæ civitatis ut ante participare. Sed nequid in poſterum innovarent, Romanos, qui cum illis habitarent, reliquit. ¶ Nomentani quoque, qui eadem ceperant conſilia, eandem fortunam ſunt experti. Iſti enim miſſis prædonibus in Romnorum agrum, aperte ſe eorum hoſtes eſſe profeſſi ſunt, Latinorum ſocietate freti. Quum autem Tarquinius expeditionem adverſus eos ſuſcepiſſet, & Latinorum auxilia ſerius veniſſent, nec ipſi ſoli poſſent tantis copiis reſiſtere, * cum ramis oleæ lana obvolutis more ſupplicantium egreſſi ſunt ex urbe, & ſe ei dediderunt. Qui vero Collatiam incolebant, auſi ſunt illi quidem cum Romanorum copiis dimicare, atque ex urbe prodierunt: ſed quum ex omnibus prœliis inferiores diſcederent, & multa vulnera acciperent, coacti fuerunt denuo intra mœnia refugere; & ad Latinorum civitates legatos dimiſerunt, qui ſocietatem & auxilia peterent. Sed quum illi cunctarentur, & hoſtes

L. Tarquinius Rom. REX V.

Per Jul. 4107. *Ante Ch.* 607 *Olymp.* 43 ½. *V. C.* *Cat.* 145 *Var.* 147

L.

a Non dubito quin legendum ſit πλησιοχώρων Λατίνων. *Sylb.* Cujus conjecturam firmat *Cod. Vat.* *b* Deeſt *Vat.* *c* Forſan Ἀττικῶς pro ἀνδραποδισθεῖσαι. *Portus.* *d* Ἐνεπρήσθη *Vat.* non refragante *Sylburgio.* *e* Κρουστομερινῶν πόλιν *Vat.* *f* Δυναστείας *Vat.* *g* Si codex eſſet ſanus, ſubintelligendum ἀνάγκη. Præſtat tamen ἐδέησε reponere pro εἰσῆγε. *Sylb.* & *Port.* Ἐξῆγε malit *Steph.* Verum optime in *Cod. Vat.* οὐ μὴν ἐδέησέ γε καὶ ταύτην πολιορκίαις παραστήσασθαι. *h* Ἀφικνουμένης *Vat.* *i* Σφίσι χρήσασθαι *Vat.* *k* Ita & in *Lapi Cod.* Nam vertit, *ipſos fuga propria mulctavit.* Rectius in *Cod. Vat.* Φυγαῖς ἀϊδίοις. quo modo *Dionyſium* ſcripſiſſe ſuſpicatus eſt *Sylb.* quod eandem habeat loquutionem p. 211. juxta *Ed. Sylb.* Si vulgatam lectionem ſequamur, ἰδία φυγὴ eſſet, in qua ſingula duntaxat capita ſine domeſticis aut propinquis relegantur. *Sylb.* Interpretandum (inquit *Portus*) *proprio exſilio mulctavit.* i. e. exſilium, quo ſe ultro jam ante mulctaverant, ſua ſententia confirmavit. *l* Senſus poſtulat ἐπ' αὐτοὺς *adverſus eos,* ut *Lapus* quoque vertit: & ſic certe loquitur paullo infra, p. 186. v. 14. In *Cod. Vat.* ἐπ' αὐτοῖς. *m* Malim αὐτοί. i. e. αὐτοὶ καθ' αὑτοὺς *ipſi ſuo marte, ſuis viribus. Sylb.* *n* Κολλατίαν *Vat.* quod rectius eſſe pronunciarunt *Sylb.* & *Port.*

* Vel, *ſupplicum inſignia accipientes egreſſi* &c. Vide *Cl. Perizonii* Notas elegantiſſimas ad *Ælianum* p. 249.

L. Tarquinius Rom. REX V.

hoſtes variis murorum partibus *ipſos* oppugnarent, tandem urbem dedere coacti ſunt. Sed non æque clementer atque Nomentani & Cruſtumerini tractati fuerunt; ſed rex illis arma ademit, eoſque mulcta pecuniaria mulctavit, & ſatis firmum præſidium in urbe reliquit, & Aruntem Tarquinium filium ſui fratris illis præfecit, eique dedit imperium nullis rationibus reddendis obnoxium, quod gereret quamdiu viveret: quia poſt patris Aruntis & avi Demarati mortem natus, neque paternorum neque avitorum bonorum hereditariam portionem ſibi debitam habuerat, & propterea Egerius fuit cognominatus; pauperes enim & mendicos Romani ita appellant. Ex quo autem illius urbis curam ſuſcepit, & ipſe Collatinus eſt vocatus, & omnes ejus poſteri. Poſt Collatiam deditam, rex contra Corniculum copias duxit: illa autem urbs erat ipſa gentis Latinæ. Populatus autem eorum agrum ſine ullo prorſus metu, quia nullus eum defendebat, ad ipſam urbem duxit exercitum, cives ad amicitiam provocans: ſed quum illi nollent ad ullas pacis conditiones venire, murorum autem munitionibus freti eſſent, & undique auxilia ventura ſperarent, urbem exercitu circundatam oppugnare cœpit. Corniculani vero diu quidem reſtiterunt, hoſtes fortiter repellentes, multaque oppugnatoribus vulnera intulerunt: ſed aſſiduitate laborum defatigati, nec omnes amplius concordes (alii enim cenſebant urbem dedendam, alii vero ad finem uſque reſiſtendum) ob illud diſſidium magis fatigati, vi expugnati ſunt. Præſtantiſſima igitur eorum pars, dum urbs caperetur, pugnans cæſa eſt: at pars ignobilis & ignava, cui propterea ſalus conceſſa eſt, inſtar mancipiorum vendita eſt cum uxoribus & liberis. Horum autem urbs à victoribus direpta incenſaque fuit. Quod ægre ferentes Latini, decreverunt collatis in unum viribus in Romanos exercitum ducere: &, paratis copiis ingentibus, in uberrimam eorum agri partem fecerunt irruptionem, unde multos captivos abduxerunt, & magna præda potiti ſunt. At rex Tarquinius egreſſus quidem eſt contra illos, ſecum expeditum ac paratum exercitum ducens: ſed quum non amplius eos aſſequi potuiſſet, irrupit in eorum agrum, eumque eodem modo tractavit. atque ita crebris mutuiſque excurſionibus in agros conterminos factis, multa & incommoda & commoda utrique ſenſerunt. Semel tantum ad Fidenas totis viribus in acie inter eos certatum eſt; quo in prœlio multi utrinque ceciderunt: ſed tamen Romani vicerunt, & coëgerunt Latinos deſertis caſtris noctu ſuas urbes repetere.

Per Jul. 4108.
Ante Chr. 606.
Olymp. 34 $\frac{1}{3}$.
V. C. Cat. 146. *Var.* 148.

I.I. ¶ Poſt illud prœlium Tarquinius, cum Romanorum copiis inſtructis, ad eorum urbes

κατὰ πολλὰ μέρη τοῦ τείχους [a] τὰς προσβολὰς ἐποιοῦντο, παραδοῦναι τὴν πόλιν [b] ἠνάγκασαν σὺν χρόνῳ. οὐ μέντοι τῆς αὐτῆς μετριότητος ἔτυχον ἧς Νωμεντανοί τε καὶ Κρουστομερινοί· ἀλλ' ὅπλα τε ὁ βασιλεὺς ἀφείλετο, καὶ εἰς χρήματα ἐζημίωσε, καὶ φρουρὰν κατέλιπεν ἐν τῇ πόλει τὴν ἱκανήν, ἄρχειν τε αὐτῶν ἔταξε τὴν ἀνυπεύθυνον ἀρχὴν διὰ βίου, Ταρκύνιον Ἄρροντα τὸν ἴδιον ἀδελφιδοῦν, ὃς μετὰ τὴν τελευτὴν τοῦ πατρὸς Ἄροντος καὶ τοῦ πάππου Δημαράτου γενόμενος, οὔτε τῶν πατρῴων οὔτε τῶν τοῦ πάππου χρημάτων τὴν προσήκουσαν ἐκληρονόμησε μοῖραν· καὶ διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν [c] Ἠγέριος ἐπωνομάσθη. τοὺς γὰρ ἀπόρους καὶ πτωχοὺς οὕτως ὀνομάζουσι Ῥωμαῖοι. ἐξ οὗ δὲ παρέλαβε τὴν ἐκείνης τῆς πόλεως ἐπιμέλειαν, αὐτός τε Κολατῖνος ἐπεκλήθη, καὶ πάντες οἱ ἀπ' ἐκείνου γενόμενοι. μετὰ δὲ τὴν Κολατίας παράδοσιν, ἐπὶ [d] τὸ καλούμενον Κορνίκολον ὁ βασιλεὺς ἐστράτευσεν· ἦν δὲ κἀκείνη τοῦ Λατίνων ἔθνους [e] ἡ πόλις. λεηλατήσας δὲ τὴν χώραν αὐτῶν κατὰ πολλὴν ἄδειαν, οὐδενὸς ὑπὲρ αὐτῆς ἀμυνομένου, πρὸς αὐτὴν στρατεύεται τὴν πόλιν, προκαλούμενος τοὺς ἄνδρας εἰς φιλίαν· οὐ βουλομένων δὲ αὐτῶν εἰς διαλλαγὰς ἐλθεῖν, ἀλλὰ 188
καὶ τοῦ τείχους τῇ ὀχυρότητι πεποιθότων, καὶ συμμαχίας [f] πανταχόθεν ἥξειν οἰομένων, περὶ πάντα τὸν κύκλον τῆς πόλεως τὴν δύναμιν [g] περιστήσας ἐτειχομάχει. οἱ δὲ Κορνικόλανοι πολὺν μὲν χρόνον [h] ἀντεῖχον, ἀνδρείως ἀπομαχόμενοι, καὶ πολλὰς τοῖς προσβάλλουσι πληγὰς ἔδωκαν. κάμνοντες δὲ [i] τῇ συνεχείᾳ τῶν πόνων, καὶ οὐδὲ τὴν αὐτὴν ἔτι γνώμην ἅπαντες φυλάττοντες· τοῖς μὲν γὰρ ἐδόκει παραδιδόναι τὴν πόλιν, τοῖς δὲ μέχρι παντὸς ἀντέχειν· δι' αὐτὸ τὸ στασιάζειν [k] μᾶλλον καταπονούμενοι κατὰ κράτος ἑάλωσαν. τὸ μὲν οὖν κράτιστον αὐτῶν μέρος ἐν τῇ καταλήψει τῆς πόλεως μαχόμενον διεφθάρη, τὸ δὲ ἀγεννές, καὶ διὰ τοῦτο σωθέν, ἐν ἀνδραπόδων ἐπράθη λόγῳ, γυναιξὶν ὁμοῦ καὶ τέκνοις· ἡ δὲ πόλις [l] αὐτῶν διαρπασθεῖσα ὑπὸ τῶν κεκρατηκότων ἐνεπρήσθη· ἐφ' οἷς οἱ Λατῖνοι χαλεπῶς φέροντες ἐψηφίσαντο κοινῇ στρατιὰν ἐπὶ Ῥωμαίους ἐξάγειν· καὶ παρασκευασάμενοι πολλὴν δύναμιν, εἰς τὴν κρατίστην χώραν αὐτῶν ἐνέβαλον, ἐξ ἧς αἰχμαλώτους πολλοὺς ἀπήγαγον, καὶ λείας ἐγένοντο μεγάλης κύριοι. βασιλεὺς δὲ Ταρκύνιος ἐξῆλθε μὲν ἐπ' αὐτοὺς τὴν εὔζωνόν τε καὶ ἐν ἑτοίμῳ δύναμιν ἐπαγόμενος, οὐκ ἔτι δὲ καταλαβεῖν αὐτοὺς φθάσας, εἰς τὴν ἐκείνων χώραν ἐνέβαλε, καὶ τὰ ὅμοια διέθηκε. τοιαῦτα συνέβαινε πολλὰ παραλλὰξ ἑκατέροις ἐπὶ τὰς ὁμόρους χώρας ἐκστρατευομένοις ἐλαττώματά τε καὶ πλεονεκτήματα. μία δὲ αὐτῶν ἐκ παρατάξεως ἐγένετο μάχη, Φιδήνης πόλεως πλησίον, ἁπάσαις συμβαλόντων ταῖς δυνάμεσιν· ἐν ᾗ πολλοὶ μὲν ἔπεσον ἀμφοτέρων, ἐνίκησαν δὲ Ῥωμαῖοι, καὶ Λατίνους ἠνάγκασαν λιπόντας τὸν χάρακα νύκτωρ εἰς τὰς ἑαυτῶν πόλεις ἀπελθεῖν.

Μετὰ δὲ τὸν ἀγῶνα τοῦτον, ἔχων συντεταγμένην τὴν Ῥωμαίων δύναμιν ὁ Ταρκύνιος, ἐπὶ τὰς πόλεις αὐτῶν ἐχώρει,

a Οἱ πολέμιοι τὰς προσβολὰς ἐποιοῦντο *Vat.* Οἱ Ῥωμαῖοι poſt προσβολὰς ſubaudiendum eſſe monuit *Sylb.* b Ἠναγκάσθησαν *Vat.* c *Egerii nomen ab inopia inditum Aruntis filio* teſtatur & *Livius* l. 1. c. 34. quod negat quidam Vir doctus ſe uſquam legiſſe: vel memoriæ vitio, vel quod inciderat in mendoſos *Livii* codices. d Rectius more Latinorum neutro genere τὸ καλούμενον Κορνίκολον. *Sylb.* Verum Κόρνικλος genere Maſculino & gentile Κορνικλανὸς (ad exemplum Græcorum qui pro *Lentulus* & *Tuſculanus* dicunt Λέντλος, Τυσκλανὸς) habet *Steph. Byzant.* citans *Dionyſium* τρίτῳ Ῥωμαϊκῆς ἀρχαιολογίας. e Delendum videtur *Porto.* f Πολλαχόθεν *Vat.* g Περιστήσας *Vat.* h Deeſt *Vat.* i In *Ed. Steph.* τὴν συνεχείαν, pro quo ipſe accentus arguit legendum τῇ συνεχείᾳ. Hujuſmodi erroribus occaſionem præbuit, quod in his non ſubſcribebant veteres, ſed ad latus apponebant. *Sylb.* k Μάλιστα *Vat.* l Αὐτῆς perperam in *Ed. Steph.*

a Vocabulum

ἐχώρει, λόγους προσφέρων περὶ φιλίας. οἱ δ᾽ οὔτ᾽ ἐν τῷ κοινῷ συνεστῶσαν ἔχοντες δύναμιν, οὔτε ταῖς ἰδίαις παρασκευαῖς πεποιθότες, ἐδέχοντο τὰς προκλήσεις, καὶ παρεδίδοσαν αὐτῷ τινες τὰς πόλεις, ὁρῶντες ὅτι ταῖς μὲν ἁλούσαις κατὰ κράτος ἀνδραποδισμοί τε ἠκολούθουν καὶ κατασκαφαί· ταῖς δὲ προσχωρούσαις καθ᾽ ὁμολογίας, τὸ πειθαρχεῖν τοῖς κεκρατηκόσι μόνον, [a] ἄλλο δὲ ἀνήκεστον οὐδέν. πρῶτον μὲν οὖν [b] Φιδηναῖοι προσέθεντο [c] πόλεις ἀξιολόγους ἐπὶ συγκειμένοις τισὶ δικαίοις, ἔπειτα οἱ Καμαρῖνοι· αἷς ἠκολούθησαν ἄλλαι τινὲς πολίχναι μικραὶ, καὶ φρούρια ἐχυρά. ἐφ᾽ οἷς ταραχθέντες οἱ λοιποὶ Λατῖνοι, καὶ δείσαντες μὴ πᾶν [d] ὑφ᾽ ἑαυτοῦ ποιήσηται ἔθνος, εἰς τὴν ἐν [e] Φερεντίῳ συνελθόντες ἀγορὰν, ἐψηφίσαντο τήν τε οἰκείαν δύναμιν ἐξ ἁπάσης [f] τῆς πόλεως ἐξάγειν, καὶ τῶν πλησιοχώρων
189 ἐθνῶν τὰ κράτιστα παρακαλεῖν, καὶ διεπρεσβεύοντο πρός Τυῤῥηνούς τε καὶ Σαβίνους, αἰτούμενοι συμμαχίαν. Σαβῖνοι μὲν οὖν ὑπέσχοντο αὐτοῖς, ἐπειδὰν ἐκείνους [g] ἐκβεβληκότας εἰς τὴν Ῥωμαίων γῆν ἀκούσωσιν, [h] ἀναλαβόντες αὐτοὶ τὰ ὅπλα τὴν πλησίον αὐτῶν χώραν λεηλατήσειν· Τυῤῥηνοὶ δὲ συμμαχίαν ἀποστελεῖν ὡμολόγησαν, ἧς ἂν αὐτοὶ δεηθῶσιν· [i] οὐχ ἅπαντες ἐπὶ τῆς αὐτῆς γενόμενοι γνώμης. ἀλλὰ πέντε πόλεις μόναι, Κλουσῖνοί τε καὶ Ἀῤῥητῖνοι, καὶ [k] Οὐαλετέρναι, οἱ Ῥουσαλῖνοί τε, καὶ ἔτι πρὸς τούτοις Οὐετυλωνιᾶται.

Ταύταις ἐπαρθέντες ταῖς ἐλπίσιν οἱ Λατῖνοι, παρασκευασάμενοι δύναμιν οἰκείαν συχνὴν, [l] καὶ παρὰ Τυῤῥηνῶν λαβόντες, εἰς τὴν Ῥωμαίων γῆν ἐνέβαλον· καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἐκ τοῦ Σαβίνων ἔθνους αἱ τοῦ πολέμου κοινωνήσειν αὐτοῖς ὑποσχόμεναι πόλεις τὴν προσομοροῦσαν αὐταῖς χώραν ἐδῄουν. ὁ δὲ τῶν Ῥωμαίων βασιλεὺς παρασκευασάμενος καὶ αὐτὸς ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ, πολλὴν καὶ ἀγαθὴν δύναμιν ἐξῆγεν ἐπὶ τοὺς πολεμίους διὰ ταχέων. Σαβίνοις μὲν οὖν ἅμα καὶ Λατίνοις πολεμεῖν, καὶ διαιρεῖν εἰς μέρη δύο τὴν δύναμιν οὐκ ἀσφαλὲς ὑπέλαβεν εἶναι· ἅπασαν δὲ τὴν στρατιὰν ἐπὶ Λατίνους ἄγειν ἐβουλεύσατο· καὶ τίθεται πλησίον αὐτῶν χάρακα. κατ᾽ ἀρχὰς μὲν οὖν ὀκνηρῶς εἶχον ἑκάτεροι πάσαις ἀποκινδυνεῦσαι ταῖς δυνάμεσι, δεδιότες τὰς ἀλλήλων παρασκευάς. ἀκροβολισμοὺς δὲ κατιόντες ἐκ τῶν ἐρυμάτων οἱ ψιλοὶ παρ᾽ ἑκατέρων συνεχεῖς ἐποιοῦντο, καὶ ἦσαν ὡς τὰ πολλὰ ἰσόμαχοι· χρόνῳ δ᾽ ὕστερον ἐμπεσούσης ἀμφοτέροις ἐκ τῶν τοιούτων ἀκροβολισμῶν φιλονεικίας, ἐπιβοηθοῦντες ἑκάτεροι τοῖς σφετέροις, ὀλίγοι μὲν πρῶτον, ἔπειτα σύμπαντες ἠναγκάσθησαν ἐκ τῶν στρατοπέδων προελθεῖν. καὶ καταστάντες εἰς μάχην ἄνδρες οὔτε πολεμικῶν ἀγώνων ἀτριβεῖς, οὔτε πλήθει πολὺ ἀποδέοντες ἀλλήλων πεζοί τε καὶ ἱππεῖς, προθυμίᾳ τε ὡρμημένοι πρὸς τὸν πό-

profectus, ad amicitiam eas ſolicitabat. Illi vero quum neque copias totius nominis Latini conjunctas haberent, neque ſuis apparatibus ſatis fiderent, conditiones oblatas acceperunt, & nonnulli eorum urbes dediderunt: quod viderent urbes per vim captas ſequi civium ſervitutem & ipſarum everſionem; at illis quæ certis conditionibus ſe dedidiſſent, illud ſolum incommodum accidere, nimirum ut victorum imperio parerent, nihil vero præterea gravius paterentur. Primi igitur Fidenates certis pactionibus & æquis conditionibus urbes nobiles Romanis dediderunt; & poſt eos Camerini *idem fecerunt*: quas urbes ſequuta ſunt alia quædam oppidula & caſtella munita. quibus rebus cæteri Latini turbati, & veriti ne ille totam gentem in ſuam poteſtatem redigeret, ad Ferentinum conventu indicto, decreverunt domeſticas copias ex omnibus civitatibus educere, & gentium finitimarum fortiſſimas quaſque accire: quare legatos miſerunt ad Hetruſcos atque Sabinos, auxilia petentes. Sabini igitur polliciti ſunt illis, ſimulatque audiſſent eos in agrum Romanum irrupiſſe, ſe ſumptis armis finitimum eorum agrum populaturos: Hetruſci vero promiſerunt ſe miſſuros auxilia, quibus illis opus eſſet futurum. Non omnes tamen in eadem fuerunt ſententia: ſed quinque tantum civitates, Cluſini, Aretini, Volaterrani, Ruſellani, & præter hos Vetulonienſes.

L. Tarquin. Rom. LXXV

LII

¶ Hac ſpe elati Latini, paratis ingentibus copiis domeſticis, & aliis aſſumptis quas Hetruſci miſerant, in agrum Romanum irruperunt; & eodem tempore ex gente Sabina populi, qui ſe belli ſocios futuros promiſerant, agrum ſuo finitimum vaſtarunt. Rex autem Romanorum ipſe quoque magnum & validum exercitum, quem interea pararat, celeriter eduxit in hoſtes. Cum Sabinis igitur & Latinis ſimul bellum gerere, & exercitum in duas partes dividere, parum tutum eſſe arbitrabatur. Quare omnes copias in Latinos ducere decrevit, & prope eos caſtra poſuit. Principio igitur utrique cunctabantur totis viribus periclitari, alteri alterorum apparatus timentes. ſed levis armaturæ milites, ex munitionibus utrorumque deſcendentes, crebro levia certamina committebant, & plerumque æquo marte diſcedebant. Tandem poſtea, quum ex iſtiuſmodi velitationibus contentio inter utroſque orta eſſet, dum utrique ſuis opem ferunt; primum quidem pauci, mox vero omnes ex caſtris progredi coacti ſunt. Atque congreſſi viri bellicis certaminibus exercitatiſſimi, & peditum ac equitum numero alteri alteris non multo inferiores, & pari animi alacritate ad prœlium

a Vocabulum ἄλλο redundare exiſtimat *Steph.* *b* Pro Φιδηναῖοι aliquis reponendum ſuſpicetur Φικόλνεοι ex *Livio*, l. 1. c. 38. *Sylb.* *c* Πόλεις ἀξιολόγους agnoſcit etiam *Lapi* verſio. Sed malim πόλις ἀξιόλογος. *Sylb.* Αὐτῷ πόλις ἀξιόλογος *Vat.* *d* Si non aliter quam cæteri loqui voluit *Dionyſius*, ὑφ᾽ ἑαυτῷ ſcripſit. *Steph.* *e* *Al.* Φερεντινῷ. Vide *Steph. Byzant.* v. Φερεντῖνος. *f* Non agnoſcit *Vat.* *g* Malet aliquis ἐμβεβληκότας, ut paullo poſt dicit εἰς τὴν Ῥωμαίων γῆν ἐνέβαλον. Sed ſimiliter fluminum quoque oſtia non modo ἐμβολαὶ dicuntur ab hoc ipſo auctore noſtro p. 8. v. 4. ſed etiam ἐκβολαὶ ut p. 175. v. 31. diverſo ſcilicet motus reſpectu. *Sylb.* *h* Ἀναλαβόντες καὶ αὐτοὶ *Vat.* *i* Οὐχ ἅπαντες δὲ dicendum videtur. *Port.* *k* *Lapus* habet *Volaterrani, Ruſellani*: itidemque *Gelenius*. non male. nam à *Ptolemæo* quoque inter cæteras Tuſciæ mediterraneas urbes numerantur hæ *Dionyſii* noſtri, Οὐολατέῤῥαι, Ῥουσέλλαι, Ἀῤῥήτιον, Οὐετυλώνιον, Κλούσιον. ſic apud *Plinium*, l. 3. c. 8. *Ruſellani, Aretini, Cluſini, Vetulonienſes, Volaterrani.* *Sylb.* In *Cod. Vat.* Οὐαλατεῤῥαῖναι, οἱ Ῥουσιλᾶνοί τε. ideo vel legendum Οὐολατεῤῥαῖοι, οἱ Ῥουσελλανοί τε &c. vel Κλουσινοί τε καὶ Ἀρητῖνοι, καὶ Οὐολατεῤῥαῖοι, οἱ Ῥουσελλανοί τε. *l* Καὶ τὴν παρὰ Τυῤῥηνῶν προσλαβόντες *Vat.*

a Nota

L. Tarquinius Rom. REX V.

lium concitati, quod extremam periculorum aleam ſibi ſubeundam exiſtimarent, inter ſe pugnarunt ut decuit viros fortes: ſed noctis interventu æquo marte diremti ſunt. Veruntamen poſt eam pugnam, utrorumque conſilia diverſa ſatis patefecerunt quinam prœlio ſuperiores fuiſſent. poſtero enim die Latini ex caſtris egreſſi non ſunt: at Rex Romanorum, copiis in campum apertum eductis, paratus erat ad alteram pugnam committendam, & ad multas horas aciem inſtructam tenuit. Sed quum hoſtes obviam non exirent, eorum cadaveribus ſpoliatis & ſuis ſublatis, multa cum jactantia exercitum in caſtra ſua reduxit.

LIII. ¶ Sequentibus autem diebus, quum alia auxilia Latinis ab Hetruſcis miſſa veniſſent, altera pugna commiſſa eſt, longe atrocior priore; ex qua rex Tarquinius maxime inſignem victoriam reportavit, cujus eum auctorem fuiſſe omnes facile fatebantur. Quum enim Romana acies jam laboraret, & in ſiniſtro cornu ordines jam diſſolverentur, & ipſe ſuorum aciem inclinari ac male ab hoſtibus tractari vidiſſet, (tunc autem in dextro cornu pugnabat) fortiſſimas equitum alas convertit, & lectiſſimos quoſque pedites ſecum aſſumpſit, eoſque à tergo ſui exercitus duxit, & prætèrito ſiniſtro cornu ultra aciem progreſſus eſt: * deinde infeſtis haſtis, & calcaribus citatis equis in tranſverſas Hetruſcorum cohortes impetum fecit. Iſti enim in dextro hoſtium cornu pugnantes oppoſitos ſibi adverſarios in fugam verterant. Sed quum ſe illis ex improviſo in conſpectum dediſſet, valde eos terruit & turbavit. Interea vero & ipſe Romanorum peditatus collectis animis ex priore metu in hoſtem contendit: poſtea ingens Hetruſcorum cædes facta, & totum dextrum cornu in fugam verſum. Tarquinius vero juſſis peditum ducibus ſe ordine & pedetentim ſequi, ipſe ad hoſtium caſtra ivit, totis viribus concitatis equis. & quum antevertiſſet eos qui exercitu in fugam verſo evaſerant, ſtatim primo impetu caſtris potitur: qui enim in caſtris relicti fuerant, quum nondum ſuorum cladem reſciviſſent, neque equites adventantes ob repentinum adventum dignoſcere potuiſſent, paſſi ſunt eos ingredi. Captis autem Latinorum caſtris, qui ex fuga ſe recipiebant ad tutum refugium, ab equitibus, qui ipſa *caſtra* occuparant, cædebantur: at qui ex caſtris in planitiem fugere maturarant, in Romanas legiones incidentes, ab illis interficiebantur; plerique eorum ſe invicem trudentes & conculcantes, impacti in vallos aut foſſas, miſerrimo & indigniſſimo mortis genere perierunt. Quare qui reliqui erant coacti fuerunt, quum nullam aliam ſalutis viam invenire poſſent, ſe victoribus dedere. Tarquinius autem, multis hominibus & pecuniis potitus, captivos vendidit: at quæ in caſtris inventa ſunt militibus eſt largitus.

λεμον ὁμοίᾳ, καὶ κινδύνων τὸν ἔσχατον [a] ἀναρρίπτειν νομίσαντες, ἠγωνίσαντο μὲν ἀμφότεροι λόγου ἀξίως· διεκρίθησαν δὲ ἀπ' ἀλλήλων ἰσόμαχοι, νυκτὸς ἐπιλαβούσης. ἡ μέντοι μετὰ τὸν ἀγῶνα διάνοια ἑκατέρων οὐχ ὁμοία γενομένη φανεροὺς ἐποίησε τοὺς κρείττον ἀγωνισαμένους τῶν ἑτέρων· τῇ γὰρ ἑξῆς ἡμέρᾳ Λατῖνοι μὲν οὐκ ἐπ [b] προῄεσαν ἐκ τοῦ χάρακος· ὁ δὲ Ῥωμαίων βασιλεὺς ἐξαγαγὼν τὰς δυνάμεις [c] εἰς πεδίον, ἕτοιμος ἦν ἑτέραν ποιεῖσθαι μάχην, καὶ μέχρι πολλοῦ [d] κατεῖχεν ἐν τάξει τὴν φάλαγγα. ὡς δ' οὐκ ἀντεπεξῄεσαν οἱ πολέμιοι, σκυλεύσας αὐτῶν τοὺς νεκροὺς καὶ τοὺς ἰδίους ἀνελόμενος, σὺν πολλῷ τῷ αὐχήματι ἀπῆγε τὴν στρατιὰν ἐπὶ τὸν ἑαυτοῦ χάρακα. 190

[e] Ταῖς δ' ἑξῆς ἡμέραις ἀφικομένης τοῖς Λατίνοις ἑτέρας παρὰ Τυρρηνῶν συμμαχίας, δεύτερος ἀγὼν γίνεται πολὺ μείζων τοῦ προτέρου, ἐξ οὗ νίκην ἀναιρεῖται βασιλεὺς Ταρκύνιος ἐπιφανεστάτην, ἧς αὐτὸς αἴτιος ὡμολογεῖτο ὑπὸ πάντων γενέσθαι. καμνούσης γὰρ ἤδη τῆς Ῥωμαϊκῆς φάλαγγος καὶ κατὰ τὸ ἀριστερὸν κέρας παραρρηγνυμένης, [f] μαθὼν τὸ ἐλάττωμα περὶ τοὺς σφετέρους· ἔτυχε δὲ τότε μαχόμενος ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ κέρατος· τὰς κρατίστας τῶν ἱππέων ἴλας ἐπιστρέψας, καὶ τῶν πεζῶν τοὺς ἀκμαιοτάτους ἀναλαβὼν ἦγε κατὰ νώτου τῆς ἑαυτοῦ στρατιᾶς, καὶ παραλλάξας τὸ ἀριστερὸν κέρας ἤλαυνεν ἐπὶ προσωτέρω τῆς φάλαγγος. ἔπειτα ἐπιστρέψας ἐπὶ δόρυ, καὶ τὰ κέντρα προσβαλὼν τοῖς ἵπποις εἰς πλαγίους [g] ἐμβάλλει τῶν Τυρρηνῶν λόχους· οὗτοι γὰρ ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ τῶν πολεμίων μαχόμενοι κέρατος ἐτρέψαντο τοὺς καθ' ἑαυτούς· ἐπιφανεὶς δ' αὐτοῖς ἀπροσδοκήτως πολλὴν ἔκπληξιν καὶ ταραχὴν παρέσχεν. ἐν δὲ τούτῳ καὶ ἡ πεζὴ τῶν Ῥωμαίων δύναμις ἀναλαβοῦσα ἑαυτὴν [h] τοῦ προτέρου δείματος εἰς τὸ ἀντίπαλον ἐχώρει· καὶ μετὰ τοῦτο φόνος τε πολὺς τῶν Τυρρηνῶν ἐγένετο, καὶ τροπὴ τοῦ δεξιοῦ κέρατος παντελής. Ταρκύνιος δὲ τοῖς ἡγεμόσι τῶν πεζῶν ἀκολουθεῖν κελεύσας ἐν κόσμῳ καὶ βάδην, αὐτὸς ἐπὶ τὸ στρατόπεδον [i] ἐχώρει τῶν πολεμίων, ἐλαύνων τοὺς ἵππους ἀνὰ κράτος. φθάσας δὲ τοὺς ἐκ τῆς τροπῆς ἀνασωζομένους, ἐγκρατὴς γίνεται τοῦ χάρακος εὐθὺς ἐξ ἐφόδου. οἱ γὰρ ἐν αὐτῷ καταλειφθέντες οὔτε τὴν κατασχοῦσαν συμφορὰν τοὺς σφετέρους προεγνωκότες, οὔτε τοὺς προσιόντας ἱππεῖς γνωρίσαι διὰ τὸ αἰφνίδιον τῆς ἐφόδου δυνηθέντες, εἴασαν αὐτοὺς παρελθεῖν. ἁλούσης δὲ τῆς [k] παρασκευῆς τῶν Λατίνων, οἱ μὲν ἀναχωροῦντες ἐκ τῆς τροπῆς εἰς ἀσφαλῆ καταφυγήν, ὑπὸ τῶν [l] καταλαβόντων αὐτὴν ἱππέων ἀπόλλυντο· οἱ δ' ἐκ τοῦ στρατοπέδου φεύγειν ὁρμήσαντες εἰς τὸ πεδίον, ὑπὸ τῆς Ῥωμαϊκῆς φάλαγγος ὁμόσε χωροῦντες ἀπέθνησκον· οἵ τε πλείους αὐτῶν ὠθούμενοί τε ὑπ' ἀλλήλων καὶ καταπατούμενοι, περὶ τοῖς σκόλοψιν ἢ κατὰ τὰς τάφρους τὸν οἴκτιστόν τε καὶ ἀγεννέστατον τρόπον διεφθάρησαν. ὥσθ' ἠναγκάσθησαν οἱ περιλειπόμενοι, τῆς σωτηρίας οὐδένα πόρον εὑρεῖν δυνάμενοι, παραδοῦναι τοῖς κεκρατηκόσιν ἑαυτούς. γενόμενος δὲ ὁ Ταρκύνιος πολλῶν σωμάτων καὶ χρημάτων ἐγκρατής, τοὺς μὲν αἰχμαλώτους ἀπέδοτο, τὰ δ' ἐν τῷ χάρακι [m] καταληφθέντα τοῖς στρατιώταις ἐχαρίσατο.

Ταυ-

a Nota fut. 2. ἀναρριπτεῖν pro primo ἀναρρίψειν, quod eſt uſitatius. vel potius ſcribendum ἀναρριπτεῖν. *Sylb.* *b* Προῄεσαν *Vat.* *c* Εἰς τὸ πεδίον *Vat.* & ſic paullo infra. *d* Κατέσχεν *Vat.* *e* Τῇ δ' ἑξῆς ἡμέρᾳ malit *Portus.* *f* Μαθὼν τὸ γινόμενον ἐλάττωμα *Vat.* *g* Ἐμβάλλει τοὺς τῶν *Vat.* *h* Deeſt præpoſitio ἐκ. *Sylb.* Agnoſcit *Cod. Vat.* *i* Ἐχώρει τὸ τῶν *Vat.* *k* Παρεμβολῆς legiſſe videtur *Lapus.* cui adſentitur *Portus.* Verum utraque lectio ferri poteſt. *l* Καταλαβομένων *Vat.* *m* Καταλειφθέντα *Vat.* * Poſteaque converſus in hoſtes. *Lapus.*

a Ἐξέλιπε

Ταῦτα διαπραξάμενος, ἐπὶ τὰς πόλεις τῶν Λατίνων ἦγε τὴν δύναμιν, ὡς μάχῃ τὰς μὴ προσχωρούσας αὐτῷ παραστησόμενος· οὐ μὴν ἐδέησέ γε αὐτῷ τειχομαχίας. ἅπαντες γὰρ εἰς ἱκεσίας καὶ δεήσεις ἐτράποντο, καὶ πρέσβεις ἀπὸ τοῦ
191 κοινοῦ πέμψαντες, καταλύσασθαι τὸν πόλεμον ἠξίουν ἐφ' οἷς αὐτὸς [a] βούλεται, καὶ τὰς πόλεις παρέδοσαν. γενόμενος δὲ τῶν πόλεων κατὰ τάσδε τὰς ὁμολογίας ὁ βασιλεὺς κύριος, ἐπιεικέστατα πάσαις προσηνέχθη καὶ μετριώτατα. οὔτε γὰρ ἀπέκτεινεν οὔτε φεύγειν ἠνάγκασεν, οὔτε χρήμασιν ἐζημίωσε Λατίνων οὐδένα· γῆν τε αὐτοῖς καρποῦσθαι τὴν ἑαυτῶν ἐπέτρεψε, καὶ πολιτεύμασι χρῆσθαι τοῖς πατρίοις ἐφῆκε· [b] ἀποδοῦναι δὲ ἐκέλευσε Ῥωμαίοις τούς τε αὐτομόλους καὶ τοὺς αἰχμαλώτους ἄνευ λύτρων, θεράποντάς τε ἀποκαταστῆσαι τοῖς δεσπόταις ὅσων ἐγένοντο κατὰ τὰς προνομὰς κύριοι, καὶ χρήματα ὅσα ἀφείλοντο τοὺς γεωργοὺς διαλῦσαι, καὶ εἴ τι ἄλλο κατέβλαψαν ἢ διέφθειραν ἐν ταῖς εἰσβολαῖς ἐπανορθῶσαι. ταῦτα δὲ ποιήσαντας εἶναι φίλους Ῥωμαίων καὶ συμμάχους, ἅπαντα πράττοντας ὅσα ἂν ἐκεῖνοι κελεύωσιν. ὁ μὲν δὴ πρὸς Λατίνους Ῥωμαίοις πόλεμος εἰς τοῦτο τὸ τέλος κατέσκηψε· καὶ βασιλεὺς Ταρκύνιος τὸν ἐπινίκιον ἐκ τοῦ πολέμου τούτου κατήγαγε θρίαμβον.

Τῷ δ' ἑξῆς ἔτει παραλαβὼν τὴν δύναμιν, ἐπὶ Σαβίνους ἦγεν, ἐκ πολλοῦ τὴν προαίρεσιν αὐτοῦ καὶ τὴν παρασκευὴν τὴν ἐφ' ἑαυτοὺς προεγνωκότας. οὐχ ὑπομείναντες δὲ εἰς τὴν ἑαυτῶν χώραν παρεῖναι τὸν πόλεμον, ἀλλ' ἀντιπαρασκευασάμενοι δύναμιν ἱκανήν, ἐχώρουν ὁμόσε. γενομένης δὲ αὐτοῖς μάχης περὶ τὰ [c] μεσόρια τῆς χώρας ἄχρι νυκτός, ἐνίκων μὲν οὐδέτεροι, πάνυ δ' ἰσχυρῶς [d] ἐπολέμησαν ἀμφότεροι. ταῖς γοῦν ἑξῆς ἡμέραις οὔτε ὁ τῶν Σαβίνων ἡγεμὼν [e] προῆγε τὰς δυνάμεις ἐκ τοῦ χάρακος, οὔτε ὁ τῶν Ῥωμαίων βασιλεύς· ἀλλ' ἀναστρατοπεδεύσαντες ἀμφότεροι, καὶ τῆς ἀλλήλων γῆς οὐδὲν [f] δῃώσαντες, ἀπῄεσαν ἐπ' οἴκου. γνώμη δ' ἀμφοτέρων ἦν ὁμοία, μείζονα δύναμιν ἑτέραν ἐπὶ τὴν ἀλλήλων χώραν ἐξάγειν ἔαρος ἀρχομένου. ἐπεὶ δὲ [g] παρεσκεύαστο αὐτοῖς, [h] πρότερον μὲν ἐξῆλθον οἱ Σαβῖνοι, Τυρρηνῶν ἔχοντες δύναμιν ἱκανὴν πρὸς συμμαχίαν· καὶ καταστρατοπεδεύονται Φιδήνης πλησίον, περὶ τὰς συμβολὰς τοῦ τε Ἀνίητος καὶ τοῦ Τιβέριος ποταμοῦ, διττοὺς βαλόμενοι τοὺς χάρακας ἐναντίους τε καὶ συνεχεῖς ἀλλήλοις, μέσον ἔχοντες τὸ κοινὸν ἐξ ἀμφοτέρων τῶν ποταμῶν ῥεῖθρον, ἐφ' οὗ κατεσκεύαστο γέφυρα ξυλόφρακτος, σκάφαις ἀνεχομένη καὶ σχεδίαις, ἡ ποιοῦσα ταχείας τὰς πρὸς ἀλλήλους ἀφίξεις, καὶ τὸν χάρακα ἕνα. πυθόμενος δὲ τὴν εἰσβολὴν αὐτῶν ὁ Ταρκύνιος, ἐξῆγε καὶ αὐτὸς [i] τὸ τῶν Ῥωμαίων· καθίδρυταί τε μικρὸν ἀνωτέρω τῆς ἐκείνων στρατοπεδείας παρὰ τὸν Ἀνίητα ποταμόν, ἐπὶ λόφου τινὸς καρτεροῦ. ἁπάσῃ δὲ προθυμίᾳ πρὸς τὸν πόλεμον ὡρμημένων ἀμφοτέρων,

LIV.
L. Tarquinius Rom. REX V.

¶ His rebus geſtis, exercitum contra Latinorum urbes duxit; ut prœlio urbes, quæ ſe ultro dedere nollent, expugnaret. Veruntamen nulla oppugnatione illi opus fuit: omnes enim ad deprecationes & preces ſe converterunt, & legatis communi totius Reipublicæ conſenſu miſſis rogarunt, ut quibus vellet conditionibus faceret pacem, eique urbes dediderunt. His autem conditionibus Tarquinius urbibus potitus, clementiſſime & moderatiſſime eas omnes tractavit. neque enim quenquam Latinorum aut interfecit, aut ſolum vertere coëgit, neque pecuniis mulctavit; & illis permiſit ut ſuo agro fruerentur, & conceſſit ut patriis legibus ac inſtitutis uterentur: Sed juſſit eos reddere Romanis & transfugas & captivos ſine ullo redemptionis precio, & ſuis dominis reſtituere ſervos quotquot in pabulationibus ceperant, & pecunias quaſcunque ruſticis eripuerant perſolvere; & ſi quod aliud damnum dediſſent, aut ſi quid corrupiſſent in irruptionibus in agrum factis, id ſarcire. Atque his conditionibus *Tarquinius* eos in populi Romani amicitiam & ſocietatem receptum iri *dixit*, ita tamen ut omnia ipſius imperata facerent. Bellum igitur, quod Romani cum Latinis geſſerunt, hunc habuit exitum; & rex Tarquinius ob victoriam ex bello reportatam triumphavit.

LV.
Sabinos.
Per. Jul. 4119.
Ante Chr. 595.
Olymp. 46 $\frac{1}{2}$.
V. C. Cat. 157. *Var.* 159.

¶ Sequenti anno exercitum in Sabinos duxit, qui jam multo ante animum ipſius & apparatum contra ſe cognorant. Qui quum non exſpectaſſent donec in ſuo agro bellum gereretur, ſed ſatis firmum exercitum ipſi quoque paraſſent, obviam ei venerunt. Prœlio autem inter eos commiſſo in ipſis agri confiniis ad noctem uſque, neutri quidem vicerunt, ſed utrique valde atrociter pugnarunt. Sequentibus vero diebus, neque Sabinorum dux è caſtris copias eduxit, neque etiam ipſe rex Romanorum: ſed utrique motis caſtris, & hoſtili agro non vaſtato, domum redierunt. Idem autem fuit utrorumque propoſitum, nimirum ut vere ineunte majores copias in agrum hoſtilem ducerent. Quum autem res ad bellum neceſſarias utrique paraſſent, Sabini priores egreſſi ſunt, habentes Hetruſcorum ſatis firma auxilia: & prope Fidenas conſederunt ad Anienis & Tiberis confluentes, ubi bina fecerunt caſtra invicem ſibi adverſa & contigua, in medio habentes communem utriuſque fluvii alveum, ſupra quem exſtructus erat pons ligneus, qui ſcaphis & ratibus ſuſtinebatur, qui efficiebat ut expeditior ultro citroque eſſet tranſitus, utque una eſſent caſtra. Tarquinius autem, audita eorum irruptione, eduxit & ipſe Romanorum copias; & conſedit paullum ſupra eorum caſtra ad Anienem fluvium, in quodam munito colle. Quamvis autem utrique maximo animi ardore ad id bellum ferrentur, nullum

Per. Jul. 4120.
Ante Chr. 594.
Olymp. 46 $\frac{2}{3}$.
V. C. Cat. 158. *Var.* 160.

a Ἐβούλετο *Vat.* *b* Ἀποδοῦναι δὲ αὐτοὺς ἐκέλευσε *Vat.* *c* Rectius μεθόρια in *Cod Vat.* qua voce & alibi utitur *Dionyſius.* *d* Ἐπόνησαν *Vat.* *e* Προσῆγε perperam in *Ed. Steph.* *f* Κακώσαντες *Vat.* *g* Vel δύναμις ſubintelligendum, vel τὰ πρὸς τὸν πόλεμον aut aliquid hujuſmodi deſiderari dicendum. *Port.* *h* Πρότεροι *Vat.* Verum (ut inquit *Sylb.*) & πρότερον retineri poteſt & πρότεροι admitti. *i* Vel στράτευμα aut ſimile quid deeſſe videtur, vel τὸ τῶν Ῥωμαίων figurate & κατὰ περίφρασιν poſitum pro τοὺς Ῥωμαίους. *Portus.*

ε Επι

I. Tarquinius Prisc. REX V.

nullum tamen prœlium aut gravius aut levius acie inſtructa inter eos commiſſum eſt. Tarquinius enim Sabinos ſtratagemate prævenit, & omnes eorum res attrivit, & utraque eorum caſtra delevit. Ejus autem ſtratagema tale fuit.

LVI. ¶ Quum paraſſet naviculas fluviatiles, & rates lignis aridis & cremiis onuſtas, præterea ſulphure & pice, in altero flumine, ad quod ipſe caſtra poſuerat; obſervato deinde ſecundo vento, circa quartam vigiliam, materiam illam incendi juſſit, & ſcaphas ac rates dimitti, ut ſecundo fluminis curſu ferrentur. Illæ vero perexiguo tempore medium ſpatium prætervectæ in pontem inciderunt, eumque variis in locis incenderunt. Quum autem Sabini, conſpecta ingenti flamma, quæ ex improviſo orta fuerat, concurriſſent ut *ponti* opem ferrent, cumque omnia remedia, quæ ignem poterant exſtinguere, experirentur, Tarquinius ſub diluculum matutinum venit cum Romanorum exercitu, quem acie inſtructa ducebat; & altera adortus caſtra, quæ maxima pars cuſtodiarum deſeruerat, quod ad incendium exſtinguendum ocius occurriſſet, quum pauci quidam ad vim propulſandam ſe vertiſſent, ſine ullo labore illis eſt potitus. Dum autem hæc geruntur, altera quoque Sabinorum caſtra, quæ erant trans flumen poſita, aliæ Romanorum copiæ aggreſſæ ceperunt, quæ à Tarquinio circa primam vigiliam præmiſſæ fuerant, & ſcaphis & ratibus confluentem trajecerant, qua ſe clam Sabinis facile tranſituras putabant: ad altera autem caſtra acceſſerant, ſimulatque pontem incenſum conſpexerant, hoc enim illis datum fuerat invadendi ſignum. Qui vero in caſtris deprehenſi fuerunt, partim pugnantes à Romanis conciſi fuerunt, partim ſe in confluentem projicientes, quum non potuiſſent vortices ſuperare, *ab aquis* ſunt abſorpti: non minima etiam eorum pars, dum opem ponti ferret, abſumpta eſt incendio. Tarquinius autem, captis utriſque caſtris, prædam in ipſis inventam militibus conceſſit ut eam inter ſe dividerent: ſed captivos, quorum maximus erat numerus & ex Sabinis ipſis & Hetruſcis, Romam ductos valde diligenter cuſtodivit.

LVII. ¶ Sabinos igitur ea clade fractos facti pœnitentia cepit, & miſſis legatis inducias & fœdus in ſex annos fecerunt. At Hetruſci, indigne ferentes ſe toties à Romanis victos, & à Tarquinio ſuis legatis captivos non reſtitui, ſed obſidum loco detineri, hoc decretum fecerunt: ut omnes Hetruſcorum populi communibus auſpiciis bellum Romanis inferrent; & qui illius expeditionis ſocietatem recuſaſſet, is eſſet expers fœderis. Quum hæc decreviſſent, copias eduxerunt, & Tiberi trajecto prope Fidenas caſtra poſuerunt. Potiti autem hac urbe per pro-

Etruſcos.

οὐδεὶς ἀγὼν ἐκ παρατάξεως οὔτε μείζων οὔτε ἐλάσσων αὐτοῖς συνέστη. ἔφθασε γὰρ ὁ Ταρκύνιος ἀγχινοίᾳ στρατηγικῇ 192 πάντα συντρίψας τὰ τῶν Σαβίνων πράγματα, καὶ τὰς παρεμβολὰς αὐτῶν ἀμφοτέρας ἀράμενος. τὸ δὲ στρατήγημα τοῦ ἀνδρὸς τοιόνδε ἦν. Σκάφας ποταμηγοὺς, καὶ σχεδίας ξύλων αὔων καὶ φρυγάνων γεμούσας, ἔτι τε θείου τε καὶ πίσσης παρασκευασάμενος [a] ἐπὶ θατέρῳ τῶν ποταμῶν παρ᾽ ὃν αὐτὸς ἐστρατοπεδεύκει, ἔπειτα φυλάξας ἄνεμον οὔριον, περὶ τὴν ἑωθινὴν φυλακὴν πῦρ ἐνεῖναι ταῖς ὕλαις ἐκέλευσε, καὶ μεθεῖναι τὰς σκάφας καὶ τὰς σχεδίας φέρεσθαι κατὰ ῥοῦν. αἱ δὲ ἐν ὀλίγῳ πάνυ χρόνῳ διελθοῦσαι τὸν μεταξὺ πόρον ἐμπίπτουσι τῇ γεφύρᾳ, καὶ ἀνάπτουσιν αὐτὴν πολλαχόθεν. τῶν δὲ Σαβίνων, ὡς εἶδον ἄφνω πολλὴν φλόγα φερομένην, συνδραμόντων ἐπὶ τὴν βοήθειαν, καὶ πάντα μηχανωμένων ὅσα σβεστήρια τοῦ πυρὸς ἦν, ἧκεν ὁ Ταρκύνιος περὶ τὸν ὄρθρον συντεταγμένην ἄγων τὴν Ῥωμαίων δύναμιν· καὶ προσβαλὼν θατέρῳ χάρακι, τῶν μὲν πλείστων ἐκλελοιπότων τὰς [b] φυλακὰς, διὰ τὴν ἐπὶ τὰ χώματα ὁρμὴν, ὀλίγων δέ τινων πρὸς ἀλκὴν τραπομένων, ἐγκρατὴς αὐτοῦ γίνεται [c] δίχα πόνων. ἐν ᾧ δὲ ταῦτα ἐπράττετο χρόνῳ, καὶ τὸν ἕτερον τῶν Σαβίνων χάρακα τὸν ἐπέκεινα τοῦ ποταμοῦ κείμενον ἑτέρα δύναμις Ῥωμαίων ἐπελθοῦσα [d] αἵρει, ἣ προαπέσταλτο μὲν ὑπὸ Ταρκυνίου περὶ πρῶτον ὕπνον, διεληλύθει δὲ τὸν ἐκ τῶν δυοῖν ποταμῶν ἕνα γενόμενον ἐν σκάφαις καὶ σχεδίαις, καθ᾽ ὃ μέρος περαιουμένη λήσεσθαι ἔμελλε τοὺς Σαβίνους. πλησίον δὲ τῆς ἑτέρας ἐγεγόνει παρεμβολῆς ἅμα τῷ θεάσασθαι τὴν γέφυραν καιομένην· τοῦτο γὰρ ἦν αὐτῇ τὸ σύνθημα τῆς ἐφόδου. τῶν δ᾽ ἐν τοῖς χάραξι καταληφθέντων οἱ μὲν ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων μαχόμενοι κατεκόπησαν, οἱ δ᾽ εἰς τὴν συμβολὴν τῶν ποταμῶν ῥίψαντες ἑαυτοὺς, οὐ δυνηθέντες ὑπερενεχθῆναι τὰς δίνας, [e] κατεπόθησαν. ἐφθάρη δέ τις αὐτῶν μοῖρα οὐκ ὀλίγη καὶ κατὰ τὴν βοήθειαν τῆς γεφύρας ὑπὸ τοῦ πυρός. λαβὼν δὲ ὁ Ταρκύνιος ἀμφότερα τὰ στρατόπεδα, τὰ μὲν ἐν αὐτοῖς καταληφθέντα χρήματα τοῖς στρατιώταις ἐπέτρεψε διανείμασθαι, τοὺς δὲ αἰχμαλώτους [f] πολλοὺς ὄντας πάνυ Σαβίνων τε αὐτῶν καὶ Τυρρηνῶν, εἰς Ῥώμην ἀγαγὼν διὰ πολλῆς εἶχε φυλακῆς.

Σαβῖνοι μὲν οὖν ἐγνωσιμάχησαν ἀπὸ τῆς τότε συμφορᾶς βιασθέντες, καὶ πρεσβευτὰς ἀποστείλαντες ἀνοχὰς ἐποιήσαντο τοῦ πολέμου, [g] σπονδὰς ἑξαετεῖς. Τυρρηνοὶ δὲ, ὀργῇ φέροντες ὅτι [h] ἥττηνταί τε ὑπὸ Ῥωμαίων πολλάκις, καὶ ὅτι τοὺς αἰχμαλώτους [i] αὐτῶν ὁ Ταρκύνιος οὐκ ἀπεδίδου πρεσβευσαμένοις, ἀλλ᾽ ἐν ὁμήρων κατεῖχε λόγῳ, ψήφισμα ποιοῦνται πάσας Τυρρηνῶν πόλεις κοινῇ τὸν κατὰ Ῥωμαίων πόλεμον ἐκφέρειν· τὰς δὲ μὴ μετεχούσας τῆς [k] στρατιᾶς ἐκσπόνδους εἶναι. ταῦτ᾽ 193 ἐπικυρώσαντες ἐξῆγον τὰς δυνάμεις· καὶ διαβάντες τὸν Τίβεριν, ἄγχου Φιδήνης τίθενται [l] τὰ ὅπλα. γενόμενοι δὲ τῆς πόλεως ταύτης

a Ἐπὶ θατέρου *Vat.* b Φυλὰς male in *Ed. Steph.* c Δίχα πόνου *Vat.* d Malet fortaſſe quiſpiam αἱρεῖ, quo alibi paſſim utitur. Sed cum paullo ante (v. 4.) itidem dixerit τὰς παρεμβολὰς αὐτῶν ἀμφοτέρας ἀράμενος pro ἑλὼν, retineri poterit verbum αἵρει. *Sylb.* e Κατεστράφησαν in *Ed. Steph.* Sed cum viderem *Lapum* vertiſſe *ſubmergebantur*, non dubitavi ex ejus codice reponere κατεπόθησαν; quod Hiſtoriæ circumſtantiis magis accommodatum eſt, & a *Plutarcho* ſimili metaphora uſurpatum de urbe quadam, κατεπόθη χασμάτων ὑπορραγέντων. *Sylb.* f Πολλοὺς πάνυ ὄντας *Vat.* g Particulam καὶ deſiderari puto, niſi forte hæc per appoſitionem addita videantur. *Port.* h Ἡττηντό τε *Vat.* i Αὐτοῖς *Vat.* k Στρατείας malim. *Sylb.* l Pro τὰ ὅπλα ſupra jam aliquoties dixit τὸν χάρακα *vallum. Lapus* quoque vertit, *prope Fidenas caſtra locant. Sylb.*

ταύτης ἐγκρατεῖς διὰ προδοσίας, [a] στασιασάντων τῶν ἐν αὐτῇ, καὶ πολλὰ μὲν σώματα λαβόντες, πολλὴν δὲ λείαν ἐκ τῆς Ῥωμαίων χώρας ἐλαύνοντες, ἀπῆλθον ἐπ᾽ οἴκου, φρουρὰν ἐν τῇ Φιδήνῃ καταλιπόντες ἀποχρῶσαν. αὕτη γὰρ ἡ πόλις ὁρμητήριον αὐτοῖς ἐδόκει κράτιστον ἔσεσθαι τοῦ κατὰ Ῥωμαίων πολέμου. βασιλεὺς δὲ Ταρκύνιος εἰς τοὐπιὸν ἔτος Ῥωμαίους τε σύμπαντας καθοπλίσας, καὶ παρὰ τῶν συμμάχων ὅσους ἐδύνατο πλείστους παραλαβών, ἐξῆγεν ἐπὶ τοὺς πολεμίους ἔαρος ἀρχομένου, πρὶν ἐκείνους συναχθέντας [b] ἐξ ἁπασῶν πόλεων ἐπ᾽ αὐτόν, ὡς πρότερον, ἐλθεῖν· καὶ διελὼν εἰς δύο μοίρας ἅπασαν τὴν δύναμιν, τῆς μὲν Ῥωμαϊκῆς στρατιᾶς αὐτὸς [c] ἡγούμενος, τῆς δὲ συμμαχικῆς, ἐν ᾗ τὸ πλεῖστον μέρος ἦν τῶν Λατίνων, Ἠγέριον τὸν ἑαυτοῦ συγγενῆ στρατηγὸν ἀποδείξας, ἐπὶ τοὺς ἐν Φιδήνῃ πολεμίους ἐκέλευσε χωρεῖν. ἡ μὲν οὖν συμμαχικὴ πλησίον τῆς Φιδήνης οὐκ ἐν ἀσφαλεῖ χωρίῳ θεμένη τὸν χάρακα, διὰ τὸ καταφρονεῖν τῶν πολεμίων, ὀλίγου τινὸς ἐδέησεν ἅπασα διαφθαρῆναι· οἱ γὰρ ἐν τῇ πόλει φρουροὶ βοήθειαν ἑτέραν παρὰ Τυρρηνῶν κρύφα [d] διαπεμψάμενοι, καὶ φυλάξαντες καιρὸν ἐπιτήδειον, ἐξελθόντες ἐκ τῆς πόλεως, τόν τε χάρακα τῶν πολεμίων ἔλαβον ἐξ ἐφόδου φαύλως φυλαττόμενον, καὶ τῶν [e] ἐξελθόντων ἐπὶ τὰς προνομὰς πολὺν εἰργάσαντο φόνον. ἡ δὲ Ῥωμαίων δύναμις, ἧς Ταρκύνιος ἡγεῖτο, τὴν Οὐιεντανῶν κείρουσα καὶ λεηλατοῦσα χώραν, καὶ πολλὰς ὠφελείας ἐξενεγκαμένη, συνελθούσης ἐξ ἁπασῶν τῶν Τυρρηνίδων πόλεων μεγάλης τοῖς Οὐιεντανοῖς ἐπικουρίας, εἰς μάχην καταστᾶσα, νίκην ἀναμφίβολον αἱρεῖται· καὶ μετὰ τοῦτο διεξιοῦσα τὴν χώραν [f] τῶν πόλεων ἀδεῶς ἐπόρθει· γενομένη τε [g] πολλῶν σωμάτων ἐγκρατής, πολλῶν δὲ χρημάτων, οἷα ἐξ [h] εὐδαίμονος, τελευτῶντος ἤδη τοῦ θέρους οἴκαδε ἀπῄει.

Οὐιεντανοὶ [i] μὲν ἐξ ἐκείνης τῆς μάχης μεγάλως κακωθέντες, οὐκ ἔτι προῄεσαν ἐκ τῆς πόλεως, ἀλλ᾽ ἀνείχοντο κειρομένην τὴν χώραν ὁρῶντες. βασιλεὺς δὲ Ταρκύνιος τρισὶν εἰσβολαῖς χρησάμενος, καὶ τριετῆ χρόνον ἀποστερήσας τοὺς Οὐιεντανοὺς τῶν ἐκ τῆς σφετέρας γῆς ἐπικαρπιῶν, [k] ὡς ἔρημον ἐποίησε τὴν πλείστην· καὶ ὡς οὐδὲν αὐτὴν ἔτι βλάπτειν εἶχεν, ἐπὶ τὴν Καιρητανῶν πόλιν ἦγε τὴν δύναμιν, ἣ πρότερον μὲν [l] Ἄγυλλα ἐκαλεῖτο, Πελασγῶν αὐτὴν κατοικούντων, ὑπὸ δὲ Τυρρηνοῖς γενομένη Καιρητὰ μετωνομάσθη. εὐδαίμων δ᾽ ἦν, εἰ καί τις ἄλλη τῶν ἐν Τυρρηνίᾳ πόλεων, καὶ πολυάνθρωπος· ἐξ ἧς στρατιὰ μεγάλη μαχεσομένη περὶ τῆς χώρας ἐξῆλθε, καὶ πολλοὺς
194 μὲν διαφθείρασα τῶν πολεμίων, [m] πολλῷ δ᾽ ἔτι πλείους ἀποβαλοῦσα τῶν σφετέρων, εἰς τὴν πόλιν κατέφυγε. τῆς δὲ χώρας αὐτῶν οἱ Ῥωμαῖοι κρατοῦντες ἄφθονα πάντα παρεχομένης, συχνὰς διέτριψαν ἡμέρας· καὶ ἐπειδὴ καιρὸς ἀπάρσεως ἦν, [n] ἄγοντες ὅσας οἷοί τε ἦσαν ὠφελείας, ἀπῄεσαν ἐπ᾽ οἴκου. Ταρκύνιος δ᾽ ἐπεὶ τὰ πρὸς Οὐιεντανοὺς ἐχώρησεν αὐτῷ

L. Tarquinius Rom. REX V.

ditionem, orta inter cives ſeditione, & multis captis & ingenti præda ex agro Romano abacta, domum redierunt, præſidio ſatis firmo Fidenis relicto. Hæc enim urbs videbatur ipſis commodiſſima ſedes belli contra Romanos fore. At rex Tarquinius, quum anno ſequenti omnes cives Romanos armaſſet, & aſſumpſiſſet auxilia quanta maxima potuiſſet, ineunte vere in hoſtes eſt profectus, priuſquam illi ex omnibus civitatibus collecti, ut ante, contra ſe venirent: totoque exercitu in duas partes diviſo, ipſe Romanas copias ducebat; at ſociorum auxiliis, quæ maxima ex parte ex Latinis conſtabant, Egerium cognatum ſuum præfecit, atque ita contra hoſtes qui Fidenis erant ire juſſit. Sociorum igitur exercitus, quum prope Fidenas in loco non tuto caſtra poſuiſſet, quod hoſtes contemneret, parum abfuit quin totus deleretur. Qui enim Fidenis erant præſidio, novis auxiliis ab Hetruſcis clam acceſitis, & obſervato tempore opportuno urbe egreſſi, vallum hoſtium male cuſtoditum primo impetu ceperunt, & magnam ediderunt cædem eorum qui pabulatum iverant. At Romanorum exercitus, cui præerat Tarquinius, quum Vejentium agrum vaſtaſſet & depopulatus fuiſſet, atque ingentem prædam inde abegiſſet, jamque ex omnibus Hetruſcis civitatibus magna Vejentibus auxilia collecta veniſſent, cum illis prœlio congreſſus victoriam minime dubiam reportavit. Poſtea illorum populorum agrum peragrans, impune depopulatus eſt; & multis hominibus captis, & ingenti præda, utpote ex agro fortunato, abacta, jam ſub æſtatis finem domum ſe recepit.

Per Jul. 4121. *Ante Chr.* 593. *Olymp.* 46 3/4. *V. C.* *Cat.* 159. *Var.* 161.

LVIII.

¶ Quum autem Vejentes in ea pugna ingentem cladem accepiſſent, non ſunt auſi amplius ex urbe egredi: ſed agrum ſuum in conſpectu ſuo lædi patiebantur. Tarquinius vero, ter irruptione in agrum Vejentium facta, illiſque trium integrorum annorum fructibus, quos ex agro ſuo percipiebant, ſpoliatis, ut deſertam maximam agri partem reddidit. Quumque agrum illum nullo modo amplius vaſtare poſſet, exercitum duxit adverſus Cæretanorum urbem, quæ ante quidem vocabatur Agylla, quo tempore Pelaſgi eam incolebant: ſed in Hetruſcorum poteſtatem redacta, mutato nomine appellata eſt Cære. Hæc autem urbs fortunata erat, ſi qua alia Hetruſca, & frequentia hominum abundans: unde ingens exercitus pro agro pugnaturus exivit; qui multis hoſtibus cæſis, ſed longe pluribus de ſuis amiſſis, fuga ſe recepit in urbem. Quum autem Romani eorum agri, rerum omnium maximam copiam ſuppeditantis, domini eſſent, ibi multos dies conſumpſerunt; & quum tempus diſcedendi venit, abacta præda quantam potuerunt, domum redierunt. Tarquinius autem, quum bellum Vejetanum ipſi ex animi ſententia

Per Jul. 4122. 4123. 4124. *Ante Chr.* 592. 591. 590. *Olymp.* 46 4/4. 47 1/4. 47 1/2. 47 2/3. *V. C.* *Cat.* 160. 161. 162. *Var.* 162. 163. 164.

Per Jul. 4125 *Ante Chr.* 589 *Olymp.* 47 3/4. *V. C.* *Cat.* 163. *Var.* 165.

a Στασιασάντων πρὸς ἀλλήλους *Vat.* *b* Ἐξ ἁπασῶν τῶν πόλεων *Vat.* *c* Ἡγούμενος ἐπὶ τὰς πόλεις τῶν Τυρρηνῶν ἐστράτευσε *Vat.* *d* Obſerva hic διαπεμψάμενοι pro μεταπεμψάμενοι. *Sylb.* Verum μεταπεμψάμενοι habet *Cod. Vat.* *e* Ἐξεληλυθότων *Vat.* *f* Τῶν πολεμίων *Vat.* *g* Πολλῶν μὲν σωμάτων *Vat.* *h* Εὐδαίμονος χώρας *Vat.* *i* Μὲν οὖν ἐξ ἐκείνης *Vat.* *k* Illud ὡς tollendum eſt, vel poſt πλείστην ponenda diſtinctio commatica. *Sylb.* *l* Vide *Cluverii* Ital. Antiq. p. 489. & *Steph. Byzant.* v. ΑΓΥΛΛΑ. *m* Πολλῷ ἔτι πλείους *Vat.* *n* Ἄγοντες ἃς *Vat.*

L. Tarquinius Rom. REX V.

ſententia ſucceſſiſſet, in hoſtes qui Fidenis erant eduxit exercitum; quia præſidium quod ibi erat extrudere volebat, & eos qui urbem Hetruſcis prodiderant ulciſci cupiebat. Romani igitur in acie pugnarunt cum illis qui ex urbe egreſſi fuerant, & in ipſa murorum oppugnatione atrox certamen commiſerunt: urbs tamen per vim capta eſt, & milites præſidiarii in vinculis una cum reliquis captivis Hetruſcis cuſtodiebantur. At qui de Fidenatibus exiſtimabantur auctores defectionis fuiſſe, partim virgis fœde cæſi in omnium conſpectu ſecuri percuſſi ſunt, partim exſilio perpetuo mulctati fuerunt. Eorum vero bona ſortito diviſa habuerunt Romani, qui relicti ſunt ut urbem incolerent, eique præſidio eſſent.

LIX. ¶ Poſtremum autem Romanorum & Hetruſcorum prœlium commiſſum eſt ad urbem Eretum in agro Sabino. Illuc enim Hetruſci contra Romanos venerant, ſuaſu hoſtium, qui illum agrum tenebant, Sabinos hujus ſuæ expeditionis ſocios fore. Jam enim tempus induciarum in ſex annos cum Tarquinio factarum elapſum erat, & magna Sabinorum pars deſiderabat priores clades corrigere *& ſarcire*, quod in ſuis urbibus ſatis numeroſam juventutem adultam haberet. Sed tamen ille conatus ipſis ex animi ſententia non ſucceſſit, quod Romanorum exercitus citius *quam ſperarant* ſe in ipſorum conſpectum dediſſet: & accidit ut ex nulla urbe communia auxilia Hetruſcis mitterentur; ſed voluntarii quidam opem illis tulerunt, pauci magna mercede conducti. Hoc prœlio, quod fuit omnium ſuperiorum maximum quæ illi inter ſe commiſerint, res Romanorum mirum in modum creverunt, quia pulcherrimam victoriam ex eo retulerunt; Senatuſque & populus Romanus regi Tarquinio triumphum decrevit. At Hetruſcorum ſpiritus collapſi ſunt, quod omnes omnium civitatum copias ad id prœlium miſiſſent, & paucos quoſdam ex ingenti numero ſervatos recepiſſent. Alii enim in acie pugnantes cæſi fuerant, alii vero in ipſa fuga, quum in anguſtias quæ nullum habebant exitum incidiſſent, ſe victoribus dediderant. Quum igitur illorum populorum principes tantam cladem experti eſſent, fecerunt quod viros prudentes decuit. Tarquinio enim rege novam expeditionem in eos ſuſcipiente, ipſi in communi gentis concilio de pace cum eo agere decreverunt: ac mox ex ſingulis civitatibus maximos quoſque natu & honoratiſſimos miſerunt, cum libera poteſtate pacis faciendæ quibuſcunque conditionibus voluiſſent.

Per. Jul. 4126. *Ante Chr.* 588. *Olymp.* 47 4/4, 48 1. *Cat.* 164. *V. C. Var.* 166.

Per Jul. 4127. *Ante Chr.* 587. *Olymp.* 48 1/2. *V. C. Cat.* 165. *Var.* 167.

LX. ¶ Quos quum rex audiſſet prolixa oratione diſſerentes de clementia & moderatione, ad quam ipſum hortabantur, & memorantes cognationem, quæ ipſi cum illa gente intercedebat, reſpondit ſe hoc unum ex ipſis ſcire velle: utrum adhuc ſecum de juris æquabilitate *ac principatu* diſceptare vellent, & aliqua certa verborum formula pacis con-

κατὰ νοῦν, ἐπὶ τοὺς ἐν Φιδήνῃ πολεμίους ἐξάγει τὴν στρατιάν, ἐκβαλεῖν τε βουλόμενος τὴν ἐν αὐτῇ φρουράν, καὶ τοὺς παραδόντας τοῖς Τυῤῥηνοῖς τὰ τείχη τιμωρήσασθαι προθυμούμενος. ἐγένετο μὲν οὖν καὶ ἐκ παρατάξεως μάχη Ῥωμαίοις πρὸς τοὺς ἐξελθόντας ἐκ τῆς πόλεως, καὶ ἐν ταῖς τειχομαχίαις ἀγὼν καρτερός. ἑάλω δ᾽ οὖν ἡ πόλις κατὰ κράτος· καὶ οἱ μὲν φρουροὶ δεθέντες ἅμα τοῖς ἄλλοις τῶν Τυῤῥηνῶν αἰχμαλώτοις ἦσαν ἐν φυλακῇ. Φιδηναίων δὲ οἱ δοκοῦντες αἴτιοι γεγονέναι τῆς ἀποστάσεως, οἱ μὲν, ὑπὸ μαστίγων αἰκισθέντες, ἐν τῷ φανερῷ τοὺς αὐχένας ἀπεκόπησαν· οἱ δὲ, φυγαῖς ἐζημιώθησαν ἀϊδίοις. τὰς δὲ οὐσίας αὐτῶν [a] ἔλαχον οἱ καταλειφθέντες Ῥωμαίων ἔποικοί τε καὶ φρουροὶ τῆς πόλεως.

Τελευταία δ᾽ ἡ Ῥωμαίων μάχη καὶ Τυῤῥηνῶν ἐγένετο πόλεως Ἠρήτου πλησίον ἐν τῇ Σαβίνων γῇ. δι᾽ ἐκείνης γὰρ ἐποιήσαντο τὴν [b] ἐπὶ Ῥωμαίους ἔλευσιν οἱ Τυῤῥηνοὶ, πεισθέντες ὑπὸ τῶν ἐκεῖ [c] δυναμένων, ὡς συστρατευσομένων σφίσι τῶν Σαβίνων. αἱ γὰρ ἑξαετεῖς αὐτοῖς περὶ τῆς εἰρήνης πρὸς Ταρκύνιον ἀνοχαὶ [d] διεληλύθεσαν ἤδη, καὶ πολλοῖς τῶν Σαβίνων πόθος ἦν ἐπανορθώσασθαι τὰς προτέρας ἥττας, ἐπιτεθραμμένης ἐν ταῖς πόλεσι νεότητος ἱκανῆς. οὐ μὴν ἐχώρησέ γε αὐτοῖς ἡ πεῖρα κατὰ νοῦν, θᾶττον ἐπιφανείσης τῆς Ῥωμαίων στρατιᾶς, οὐδ᾽ ἐξεγένετο παρ᾽ οὐδεμιᾶς τῶν πόλεων κοινὴν ἀποσταλῆναι τοῖς Τυῤῥηνοῖς συμμαχίαν, ἀλλὰ ἐθελονταί τινες ἐπεκούρησαν αὐτοῖς ὀλίγοι μισθοῖς μεγάλοις ὑπαχθέντες. ἐκ ταύτης τῆς μάχης μεγίστης τῶν προτέρων γενομένης, ὅσας πρὸς [e] ἀλλήλους ἐπολέμησαν, τὰ μὲν Ῥωμαίων πράγματα θαυμαστὴν ὅσην ἐπίδοσιν ἔλαβε, νίκην ἐξενεγκαμένων καλλίστην, καὶ βασιλεῖ Ταρκυνίῳ τὴν τροπαιοφόρον πομπὴν κατάγειν ἥτε βουλὴ καὶ ὁ δῆμος ἐψηφίσατο. τὰ δὲ τῶν Τυῤῥηνῶν ἔπεσε φρονήματα, πάσας μὲν ἐξαποστειλάντων εἰς τὸν ἀγῶνα τὰς ἐξ ἑκάστης πόλεως δυνάμεις, ὀλίγους δέ τινας τοὺς διασωθέντας ἐκ πολλῶν [f] ὑποδεξαμένων. οἱ μὲν γὰρ ἐν τῇ παρατάξει μαχόμενοι κατεκόπησαν, οἱ δ᾽ ἐν τῇ τροπῇ δυσχωρίαις ἐγκυρήσαντες ἀνεξόδοις, παρέδοσαν τοῖς κεκρατηκόσιν ἑαυτούς. τοιαύτης [g] μέντοι συμφορᾶς πειραθέντες οἱ δυνατώτατοι τῶν ἐν ταῖς πόλεσιν, ἔργον ἐποίησαν ἀνθρώπων φρονίμων. ἑτέραν 195 γὰρ στρατιὰν ἐξαγαγόντος ἐπ᾽ αὐτοὺς βασιλέως Ταρκυνίου, συναχθέντες εἰς μίαν ἀγοράν, περὶ καταλύσεως τοῦ πολέμου διαλέγεσθαι πρὸς αὐτὸν ἐψηφίσαντο· καὶ πέμπουσι τοὺς πρεσβυτάτους ἄνδρας καὶ τιμιωτάτους ἐξ ἑκάστης πόλεως, αὐτοκράτορας ἀποδείξαντες [h] περὶ τῆς εἰρήνης ὁμολογιῶν. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἀκούσας αὐτῶν πολλὰ διαλεχθέντων ἐπαγωγὰ πρὸς ἐπιείκειαν καὶ μετριότητα, καὶ τῆς συγγενείας ἧς εἶχε πρὸς τὸ ἔθνος ὑπομιμνησκόντων, ἓν τοῦτο μόνον ἔφη βούλεσθαι παρ᾽ αὐτῶν μαθεῖν, πότερον ἔτι διαφέρονται περὶ τῶν ἴσων, καὶ ἐπὶ ῥητοῖς τισι τὰς περὶ τῆς εἰρήνης

a Διέλαχον *Vat.* b Ἐπὶ τοὺς Ῥωμαίους *Vat.* c Δυνατῶν συστρατευομένων *Vat.* d Si διελύθησαν malis, tuo judicio fruere. *Sylb.* e Ἀλλήλας *Vat.* f Forſan rectius ἀποδεξαμένων. *Sylb.* g Μέντοι pro μὲν δέ. *Sylb.* g Τῶν περὶ τῆς εἰρήνης ὁμολογιῶν *Vat.*

a Ἐκείνῃ

νης ὁμολογίας πάρεισι ποιησόμενοι, ἢ συγγινώσκουσιν ἑαυτοῖς κεκρατημένοις, καὶ τὰς πόλεις ἐπιτρέπουσιν αὐτῷ. ἀποκριναμένων δ' αὐτῶν ὅτι καὶ τὰς πόλεις ἐπιτρέπουσιν [a] αὐτῷ, καὶ τὴν εἰρήνην στέρξουσιν ἐφ' οἷς ἄν ποτε δικαίοις αὐτῆς τύχωσι, περιχαρὴς ἐπὶ τούτοις γενόμενος, "Ἀκούσατε νῦν, ἔφησεν, [b] ἐφ' οἷς ἄν ποτε δικαίοις καταλύσομαι τὸν πόλεμον, καὶ τίνας ὑμῖν δίδωμι χάριτας· ἐγὼ Τυρρηνῶν οὔτε ἀποκτεῖναί τινα πρόθυμός εἰμι, οὔτε φυγάδα ποιῆσαι τῆς πατρίδος, οὔτε ἀφαιρέσει τῶν ὑπαρχόντων ζημιῶσαι· [c] τάς τε πόλεις ἀφίημι πάσας ἀφρουρήτους καὶ ἀφορολογήτους καὶ αὐτονόμους, πολιτείας τε κόσμον ἑκάστῃ φυλάττειν συγχωρῶ τὸν ἀρχαῖον. [d] διδοὺς ταῦθ' ὑμῖν ἓν οἴομαι δεῖν ἀνθ' ὧν δίδωμι πάντων ὑπάρξαι μοι παρ' ὑμῶν, τὴν ἡγεμονίαν τῶν πόλεων, ἧς κύριος μὲν ἔσομαι καὶ μὴ βουλομένων ὑμῶν, ἕως ἂν κρατῶ τοῖς ὅπλοις· παρ' ἑκόντων δὲ μᾶλλον ἢ παρ' ἀκόντων τυχεῖν αὐτῆς βούλομαι. ταῦτ' [e] ἐπαγγέλλετε ταῖς πόλεσιν, ἐγὼ δὲ ὑμῖν ἐκεχειρίαν, ἕως ἂν ἀφίκησθε, παρέξειν ὑπισχνοῦμαι.

Ταύτας λαβόντες οἱ πρέσβεις τὰς ἀποκρίσεις ᾤχοντο, καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας παρῆσαν οὐ λόγους αὐτῷ μόνον φέροντες ψιλούς, ἀλλὰ καὶ σύμβολα τῆς ἡγεμονίας, οἷς ἐκόσμουν αὐτοὶ τοὺς σφετέρους βασιλεῖς, κομίζοντες, στέφανόν τε χρύσεον καὶ θρόνον ἐλεφάντινον, καὶ σκῆπτρον ἀετὸν ἔχον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, χιτῶνά τε πορφυροῦν χρυσόσημον, καὶ περιβόλαιον πορφυροῦν ποικίλον, οἷα Λυδῶν τε καὶ Περσῶν ἐφόρουν οἱ βασιλεῖς, πλὴν οὐ τετράγωνόν γε τῷ σχήματι, καθάπερ ἐκεῖνα ἦν, ἀλλ' ἡμικύκλιον. τὰ δὲ τοιαῦτα τῶν [f] ἀμφιασμάτων Ῥωμαῖοι μὲν τόγας, Ἕλληνες δὲ τήβεννον καλοῦσιν, [g] οὐκ οἶδ' ὁπόθεν μαθόντες· Ἑλληνικὸν γὰρ οὐ φαίνεταί μοι τοὔνομα εἶναι. ὡς δέ τινες ἱστοροῦσι, καὶ τοὺς δώδεκα πελέκεις ἐκόμισαν αὐτῷ, λαβόντες ἐξ ἑκάστης πόλεως ἕνα. [h] Τυρρηνὸν γὰρ ἔθος ἐδόκει, ἑκάστου τῶν κατὰ πόλιν βασιλέων ἕνα προηγεῖσθαι ῥαβδοφόρον, ἅμα τῇ δέσμῃ τῶν ῥάβδων πέλεκυν φέροντα· εἰ δὲ κοινὴ γίνοιτο τῶν δώδεκα πόλεων [i] στρατιά,
196 τοὺς δώδεκα πελέκεις ἑνὶ παραδίδοσθαι τῷ λαβόντι τὴν αὐτοκράτορα ἀρχήν. οὐ μὴν ἅπαντές γε συμφέρονται τοῖς ταῦτα λέγουσιν, ἀλλὰ παλαίτερον ἔτι τῆς Ταρκυνίου [k] βασιλείας πελέκεις δώδεκα περὶ τῶν βασιλέων φέρεσθαί φασι· καταστήσασθαι δὲ τὸ ἔθος τοῦτο Ῥωμύλον εὐθὺς ἅμα τῷ παραλαβεῖν τὴν ἀρχήν. οὐθὲν δὲ κωλύει τὸ μὲν εὕρημα Τυρρηνῶν εἶναι, χρήσασθαι δ' αὐτῷ πρῶτον Ῥωμύλον παρ' ἐκείνων λαβόντα, κομισθῆναι δὲ καὶ [l] Ταρκύνιον σὺν τοῖς ἄλλοις κόσμοις βασιλικοῖς καὶ τοὺς δώδεκα πελέκεις, ὥσπερ γε καὶ νῦν Ῥωμαῖοι τὰ σκῆπτρα καὶ τὰ διαδήματα δωροῦνται τοῖς βασιλεῦσι, βεβαιοῦντες αὐτοῖς τὰς ἐξουσίας· ἐπεὶ καὶ μὴ λαβόντες παρ' ἐκείνων,

L. Tarquinius Rom. REX V.

ditiones accepturi venirent; an vero ſe victos faterentur, & ſuas urbes ſibi dederent. Quum autem illi reſpondiſſent, ſe ipſi urbes dedere, & ſe in pace acquieturos quibuſcunque conditionibus eam impetraſſent: lætus his reſponſis, "Audite nunc (inquit) quibus conditionibus pacem ſim facturus, & quæ beneficia in vos ſim collaturus. Neque quenquam Hetruſcorum interficere, neque expellere patria, neque fortunis ſpoliare, aut pecunia mulctare decrevi: ſed vobis permitto ut omnes urbes veſtræ ſint ſine præſidiis, & nullum tributum pendant, & ſui juris ſint; concedo etiam unicuique ut priſtinam civitatis formam & ſtatum retineat. Quare quum hæc vobis concedam, pro meis omnibus in vos beneficiis illud unum me à vobis impetrare oportere exiſtimo; *nim.* imperium civitatum, quarum vel vobis invitis dominus ſum futurus, quamdiu ero armis ſuperior: ſed hoc à vobis potius volentibus quam nolentibus impetrare volo. Hæc renunciate veſtris civitatibus; ego vero, donec redeatis, inducias me vobiſcum facturum polliceor.

LXI. ¶ His reſponſis acceptis, legati abierunt, & paucis poſt diebus redierunt, ei non nuda verba afferentes, ſed etiam imperii inſignia, quibus ipſi ſuos reges ornare ſolebant, portantes, & coronam auream, & ſellam eburneam, & ſceptrum in ſummitate aquilam habens, & * tunicam purpuream auro diſtinctam, purpureumque amiculum varium, qualia ſolebant & Lydorum & Perſarum reges geſtare, niſi quod non quadrata, ut illa, ſed forma ſemicirculari erat. Ejuſmodi autem veſtes Romani *togas*, Græci τήβεννον vocant, neſcio unde ſumpto vocabulo: nam Græcum eſſe mihi non videtur. Ut autem quidam tradunt, duodecim etiam ſecures ei attulerunt, ex unaquaque civitate unam accipientes. Mos enim Hetruſcus videtur, ut in unaquaque civitate regi lictor unus præeat, cum virgarum faſce ſecurim ferens. Quoties vero communis XII. populorum expeditio fiebat, *mos erat* ut duodecim ſecures uni ſoli, qui ſummum habebat imperium, traderentur. Non omnes tamen aſſentiuntur iis qui hæc dicunt, ſed ajunt multo ante regnum Tarquinii duodecim ſecures regibus præferri ſolitas: moremque hunc à Romulo, ſtatim poſt imperium acceptum, inſtitutum fuiſſe. Sed nihil prohibet quo minus dicamus id inventum eſſe Hetruſcorum, primumque Romulum id ab illis accepiſſe, eoque uſum fuiſſe: & Tarquinio inter cætera regia inſignia ac ornamenta duodecim quoque ſecures allatas fuiſſe, ſicut nunc Romani ſceptra & diademata regibus dono mittunt, his ipſorum poteſtatem confirmantes; quæ tamen illi habent, licet ab illis ea

a Ἐκείνῳ *Vat.* *b* Ἐφ' οἷς καταλύσομαι τὸν πόλεμον δικαίοις *Vat.* *c* Τάς τε πόλεις ὑμῖν ἀφίημι *Vat.* *d* Διδοὺς δὲ ταῦθ' ὑμῖν *Vat.* *e* Ἀπαγγέλλετε in *Cod Vat.* quod, tanquam uſitatius, maluit *Sylb.* *f* Ἀμφιεσμάτων *Vat.* *g* Mirum vocis τήβεννος originem τῷ πολυμαθεστάτῳ *Dionyſio* ignoratam fuiſſe: quum Græcum ſit vocabulum veſtis ab auctore *Temeno*, & Pelaſgica ſive Argolica dialecto τήμενος appellatum: non per διαφθορὰν vocis, ut placet *Artemidoro*, l. 2. c. 3. ſed quod ſolebant Pelaſgi μ literam in β mutare. Vide *Salmaſium* in *Tertull.* de Pallio, p. 122. & *Meurſii* Exercit. Crit. part. 2. c. 3. *h* Τυρρηνικὸν *Vat.* *i* Poſitum pro στρατεία ut ſæpe. *Sylb.* *k* Δυναστείας *Vat.* *l* Malim Ταρκυνίῳ cum *Cod. Vat.* vel πρὸς Ταρκύνιον cum *Porto.* * Sc. *Tunicam palmatam, togamque pictam.* Vide *Salmaſium* in *Fl. Vopiſcum*, p. 519.

LXII.
L. Tarquinius Rom. REX V.

ea non acceperint. ¶ Tarquinius tamen his honoribus acceptis non ſtatim eſt uſus, ut maxima pars Scriptorum Romanorum ſcribit: ſed quum ad ſenatum populumque Rom. ejus rei cognitionem retuliſſet, an honores oblati recipiendi eſſent, poſtquam omnes id velle cognovit, tum demum eos accepit, & toto deinceps tempore, donec è vita ceſſit, coronam auream geſtavit, & toga purpurea eaque picta induebatur, & tenens ſceptrum eburneum in ſella eburnea ſedebat, & duodecim lictores duodecim faſces cum ſecuribus ferentes ei judicanti aſtabant & per vias eunti præibant. Eadem ornamenta retinuerunt & reges illius ſucceſſores, & poſt reges pulſos ipſi coſſ. qui quotannis creabantur, excepta tamen corona togaque picta: hæc enim ſola illis adempta ſunt, quia libertati nimium moleſta atque invidioſa videbantur. quoties tamen ex bello victoriam reportantes à ſenatu digni triumpho judicati fuerint; tunc & aurum geſtant, & togis purpureis pictis induuntur. Bellum igitur quod Tarquinius cum Hetruſcis geſſerat, quod annos novem durarat, hunc exitum habuit.

ἔχουσιν αὐτά. Ταύταις μὲν τιμαῖς ὁ Ταρκύνιος οὐκ εὐθὺς ἐχρήσατο λαβών, ὡς οἱ πλεῖστοι γράφουσι τῶν Ῥωμαϊκῶν συγγραφέων· ἀλλ' ἀποδοὺς [a] τῇ βουλῇ καὶ τῷ δήμῳ τὴν διάγνωσιν, εἰ ληπτέον αὐτά, ἐπειδὴ πᾶσι βουλομένοις ἦν, τότε προσεδέξατο, καὶ πάντα τὸν ἐξ ἐκείνου χρόνον ἕως εἰς τὸ χρεὼν μετέστη, στέφανόν τε χρύσεον ἐφόρει καὶ πορφυρᾶν ἐσθῆτα ποικίλην [b] ἀμπείχετο, καὶ σκῆπτρον ἐλεφάντινον ἔχων ἐπὶ θρόνου ἐκαθέζετο ἐλεφαντίνου, καὶ οἱ δώδεκα ῥαβδοῦχοι τοὺς πελέκεις φέροντες ἅμα [c] τοῖς ῥάβδοις δικάζοντί τε αὐτῷ παρίσταντο, καὶ πορευομένου προηγοῦντο. [d] οὗτος ὁ κόσμος καὶ τοῖς μετ' ἐκεῖνον τὴν βασιλικὴν ἀρχὴν ἔχουσι παρέμεινε, καὶ μετὰ τὴν ἐκβολὴν τῶν βασιλέων τοῖς κατ' ἐνιαυτὸν ὑπάτοις, ἔξω τοῦ στεφάνου καὶ τῆς ποικίλης ἐσθῆτος· ταῦτα δ' αὐτῶν ἀφῃρέθη μόνα, [e] φορτικὰ δόξαντα εἶναι καὶ ἐπίφθονα. πλὴν ὅταν ἐκ πολέμου νίκην κατάγοντες, θριάμβου παρὰ τῆς βουλῆς ἀξιωθῶσι, τότε καὶ χρυσοφοροῦσι, καὶ ποικίλοις ἀλουργίσιν ἀμφιέννυνται. ὁ μὲν οὖν πρὸς Τυρρηνοὺς συστὰς Ταρκυνίῳ πόλεμος, ἔτη κατασχὼν ἐννέα, τοιαύτην ἔσχε συντέλειαν.

LXIII.
Sabinos iterum.

¶ Quum autem ſola Sabinorum gens ſupereſſet, quæ cum Romanis de principatu contenderet (quod viros bellaces haberet, & agrum latum & fertilem coleret, nec ab urbe longe diſtaret) valde cupiebat Tarquinius hos etiam in ſuam poteſtatem redigere: quare bellum illis indixit, crimini dans illorum populis, quod Romanis depoſcentibus eos qui Hetruſcis promiſerant, ſi exercitum in pop. Rom. agrum duxiſſent, ſe ſuæ quoſque patriæ amicitiam ipſis conciliaturos, & à Romanis ſuas civitates alienaturos, dedere noluiſſent. Illi vero libenter bellum ſuſceperunt, quod nollent potentiſſimis quibuſque civibus privari; & antequam Romanorum exercitus contra ſe veniret, ipſi in illorum agrum copias duxerunt. Rex autem Tarquinius, quum audiſſet Sabinos Anienem fluvium trajeciſſe, & omnia loca caſtris vicina circum circa populationibus infeſtari, aſſumpta expeditiſſima Romanorum juventute, eam quanta maxima potuit celeritate eduxit in hoſtes diſperſos in ipſis pabulationibus. Multis autem eorum cæſis, ipſiſque præda quam agebant adempta, prope hoſtes ſua caſtra poſuit; & paucis quibuſdam diebus interpoſitis, donec reliquæ copiæ ex urbe ad ſe venirent & ſociorum auxilia cogerentur, in campum pugnaturus deſcendit.

Ἑνὸς δὲ καταλειπομένου τοῦ Σαβίνων ἔθνους ἀντιπάλου Ῥωμαίοις [f] ὑπὸ τῆς ἀρχῆς, ἄνδρας τε μαχητὰς ἔχοντος καὶ χώραν νεμομένου πολλὴν καὶ ἀγαθήν, καὶ τῆς Ῥώμης οὐ πρόσω κειμένου, πολλὴν ἔσχεν ὁ Ταρκύνιος προθυμίαν καὶ τούτους ὑπαγαγέσθαι, καὶ [g] προεῖπεν αὐτοῖς τὸν πόλεμον, ἐγκαλῶν ταῖς πόλεσιν ὅτι τοὺς ὑποσχομένους Τυρρηνοῖς, ἐὰν ἀφίκωνται στρατὸν ἄγοντες εἰς τὴν χώραν αὐτῶν, ἐκείνοις μὲν φίλας, Ῥωμαίοις δ' ἐχθρὰς ποιήσειν [h] τὰς ἰδίας πατρίδας, [i] ἀπαιτούμενοι οὐκ ἐβούλοντο ἐκδοῦναι. οἱ δὲ ἄσμενοί τε ὑποδέχονται τὸν πόλεμον, οὐκ ἀξιοῦντες τοὺς δυνατωτάτους τῶν ἀστῶν ἀφαιρεθῆναι· καὶ πρὶν ἀφικέσθαι Ῥωμαίων δύναμιν ἐπὶ σφᾶς, αὐτοὶ στρατὸν ἐξάγουσιν ἐπὶ τὴν ἐκείνων. βασιλεὺς δὲ Ταρκύνιος ὡς ἤκουσε διαβεβηκότας 197 τοὺς Σαβίνους Ἀνίητα ποταμόν, καὶ λεηλατούμενα ὑπ' αὐτῶν τὰ περὶ τὴν παρεμβολὴν ἅπαντα, ἀναλαβὼν τὴν εὐζωνοτάτην Ῥωμαίων νεότητα, ὡς εἶχε τάχους ἐξῆγεν ἐπὶ τοὺς διεσπαρμένους ἐπὶ τὰς προνομάς. ἀποκτείνας δὲ πολλοὺς αὐτῶν, καὶ τὴν λείαν ὅσην ἦγον ἀφελόμενος, ἐγγὺς τῆς ἐκείνων παρεμβολῆς τίθεται τὸν χάρακα· καὶ διαλιπὼν ὀλίγας τινὰς ἡμέρας, ἕως ἥ τε λοιπὴ δύναμις ἐκ τῆς πόλεως πρὸς αὐτὸν ἀφίκετο, καὶ [k] αἱ παρὰ τῶν συμμάχων ἐπικουρίαι [illegible]χθησαν, κατέβαινεν εἰς τὸ πεδίον ὡς μαχησόμενος.

LXIV.

¶ Sabini vero, quum Romanos conſpexiſſent alacri animo ad certamen ferri, eduxerunt & ipſi ſuas copias, neque numero neque virtute inferiores hoſtibus: & congreſſi pugnarunt, omnem audaciam exſerentes, * quamdiu ipſis unicum certamen cum adverſariis fuit. Sed poſtea quum vidiſſent novum hoſtium exercitum, acie inſtructa & ordinibus ſervatis à tergo contra ſe ve-

Ἰδόντες δὲ τοὺς Ῥωμαίους οἱ Σαβῖνοι προθύμως ἐπὶ τὸν ἀγῶνα χωροῦντας, ἐξῆγον καὶ αὐτοὶ τὰς δυνάμεις, οὔτε πλήθει λειπόμενοι τῶν πολεμίων οὔτε ἀρετῇ· καὶ συμπεσόντες ἐμάχοντο πᾶσαν [l] ἐπιδεικνύμενοι τόλμαν, ἕως ἦν αὐτοῖς μόνος εἷς ὁ πρὸς τοὺς ἀντιτεταγμένους [m] ἀγών. ἔπειτα μαθόντες ἐπιόντα σφίσι κατὰ νώτου στρατὸν πολεμίων ἕτερον ἐν τάξει καὶ κόσμῳ χωροῦντα,

a Τῇ τε βουλῇ *Vat.* *b* Ἠμπείχετο *Vat.* *c* Ταῖς ῥάβδοις & mox ποικίλαις in *Cod. Vat.* quod uſitatius eſſe fatetur *Sylb.* *d* Οὗτος ὁ κόσμος ἅπασι *Vat.* *e* Τὰ φορτικὰ *Vat.* *f* Ὑπὲρ τῆς *Vat.* quod *Lapus* agnoviſſe videtur, dum vertit, *de imperio cum Romanis contenderet.* *g* Προειπεῖν *Vat.* *h* Τὰς σφετέρας *Vat.* *i* Deeſt *Vat.* *k* Deeſt *Vat.* *l* Ἀποδεικνύμενοι *Vat.* *m* Αὐτοῖς ἀγὼν *Vat.*
* Tantiſper dum res erat cum ſolis à fronte oppoſitis. *Gelen.*

Πρὸς

ῥοῦντα, καταλιπόντες τὰ σημεῖα τρέπονται [a] εἰς φυγήν. ἦσαν δὲ Ῥωμαίων ἄνδρες ἐπίλεκτοι πεζοί τε καὶ ἱππεῖς οἱ κατόπιν ἐπιφανέντες τοῖς Σαβίνοις, οὓς ὁ Ταρκύνιος ἐπιτηδείοις χωρίοις [b] ἐλόχισε διὰ νυκτός. τούτους δὴ τοὺς ἄνδρας οἱ Σαβῖνοι δείσαντες ἐκ τοῦ ἀδοκήτου σφίσιν [c] ἐπιγενομένους, οὐθὲν ἔτι γενναῖον ἔργον ἀπεδείξαντο, ἀλλ᾽ ὡς κατεστρατηγημένοι ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν, καὶ συμφορᾷ πεπληγότες ἀμάχῳ, σώζειν ἑαυτοὺς ἄλλοι κατ᾽ ἄλλας ὁδοὺς ἐπειρῶντο· κἀν τούτῳ μάλιστα πολὺς αὐτῶν φόνος διωκομένων ὑπὸ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἵππου, καὶ πανταχόθεν ἀποκλειομένων· ὥστε ὀλίγους τινὰς ἐξ αὐτῶν γενέσθαι κομιδῇ τοὺς διασωθέντας εἰς τὰς ἔγγιστα πόλεις, τὸ δὲ πλεῖον μέρος, ὅσον μὴ κατὰ τὴν μάχην ἔπεσεν, ὑποχείριον τοῖς Ῥωμαίοις γενέσθαι. [d] οὐ γὰρ οἱ καταλειφθέντες [e] ἐν τῷ χάρακι τὴν ἔφοδον ἀποκρούσασθαι τῶν ἐπιόντων σφίσιν ἐθάρρησαν, οὐδ᾽ εἰς πεῖραν ἦλθον μάχης, ἀλλ᾽ ἐκταραχθέντες ὑπὸ τοῦ παρ᾽ ἐλπίδα [f] καιροῦ, παρέδοσαν ἀμαχητὶ σφᾶς τε αὐτοὺς καὶ τὸ ἔρυμα. αἱ μὲν δὴ τῶν Σαβίνων πόλεις ὡς κατεστρατηγημέναι, καὶ [g] οὐκ ἀρετῇ τὴν νίκην ἀφῃρημέναι πρὸς τῶν πολεμίων, ἀλλὰ δόλῳ, μείζονας αὖθις ἀποστέλλειν δυνάμεις παρεσκευάζοντο, καὶ στρατηγὸν [h] ἐμπειρότατον. ὁ δὲ Ταρκύνιος μαθὼν τὴν διάνοιαν αὐτῶν συνῆγε τὴν στρατιὰν διὰ τάχους, καὶ πρὶν ἐκείνους ἅπαντας δὴ συνελθεῖν φθάνει, διαβὰς τὸν [i] Ἀνίητα ποταμόν. ταῦτα μαθὼν ὁ τῶν Σαβίνων στρατηγός, ἐξῄει μὲν ὡς εἶχε τάχους τὴν νεωστὶ δύναμιν συνηγμένην ἀναλαβών, καὶ στρατοπεδεύεται πλησίον τῶν Ῥωμαίων, ἐπὶ λόφου τινὸς ὑψηλοῦ καὶ ἀποτόμου· μάχης δὲ ἄρχειν οὐκ ἐδοκίμαζεν ἕως αἱ λοιπαὶ
198 τῶν Σαβίνων δυνάμεις συνέλθωσιν, ἀλλ᾽ ἐπὶ τοὺς προνομεύοντας τὴν χώραν ἐκπέμπων αἰεί τινας τῶν ἱππέων, καὶ λόχους ἐγκαθίζων ὕλαις ἢ νάπαις, εἶργε τοὺς Ῥωμαίους τῆς ἐπὶ τὴν χώραν ἐξόδου.

Τοῦτον δὲ τὸν τρόπον αὐτοῦ χρωμένου τῷ πολέμῳ, πολλαὶ μὲν συμπλοκαὶ καὶ κατ᾽ ὀλίγους ψιλῶν τε καὶ ἱππέων ἐγίνοντο, μάχη δὲ ὁλοσχερὴς ἁπάντων οὐδεμία. ἑλκομένου δὲ τοῦ χρόνου δι᾽ ὀργῆς φέρων τὴν διατριβὴν ὁ Ταρκύνιος, ἐπὶ τὴν παρεμβολὴν τῶν πολεμίων τὰς δυνάμεις ἔκρινεν ἄγειν, καὶ πολλὰς ἐποιήσατο προσβολάς. [k] ἔπειτα μαθὼν τῷ βιαίῳ τρόπῳ οὐ ῥᾳδίαν οὖσαν αὐτὴν ἁλῶναι [l] δι᾽ ἰσχυρότητα, τῇ σπάνῃ τῶν ἐπιτηδείων [m] πολεμεῖν τοὺς ἐν αὐτῇ διέγνω. καὶ παρὰ πάσας τὰς φερούσας ἐπ᾽ αὐτὴν ὁδοὺς [n] φρουρὰς κατασκευαζόμενος, ξυλίζεσθαί τε αὐτοὺς καὶ χιλὸν ἵπποις συνάγειν καὶ πολλὰ ἐπιτήδεια λαμβάνειν ἐκ τῆς χώρας [o] αὐτῶν οὐκ ἐῶν, εἰς πολλὴν κατέστησεν ἁπάντων ἀπορίαν· ὥστ᾽ ἠναγκάσθησαν φυλάξαντες νύκτα χειμέριον ὕδασι καὶ ἀνέμῳ, φυγεῖν αἰσχρῶς ἐκ τοῦ χάρακος, καταλιπόντες [p] αὐτοῦ τά τε ὑποζύγια καὶ τὰς σκηνάς, καὶ τοὺς τραυματίας, καὶ τὴν εἰς τὸν πόλεμον παρασκευὴν πᾶσαν. τῇ δ᾽ ἑξῆς ἡμέρᾳ μαθόντες οἱ Ῥω-

L. Tarquinius Rom. REX V.

nientem, deſertis ſignis in fugam ſe verterunt. Qui autem à tergo ex improviſo Sabinis apparuerunt, erant pedites & equites Rom. lecti, quos Tarquinius noctu in locis opportunis in inſidiis collocarat. Sabini igitur horum virorum inopinato atque infeſto adventu territi, nullum amplius præclarum facinus patrarunt: ſed ut ſtratagemate ab hoſtibus circumventi & clade inevitabili perculſi, alii huc alii illuc, ſalutem pro viribus fuga quærere cœperunt. Tum vero præcipue magna eorum ſtrages eſt edita, equitatu Rom. eos perſequente & undique illis iter intercludente: ita ut pauci admodum ex illis ſalvi in proximas urbes evaſerint; at major pars, quæ in prœlio non ceciderat, in poteſtatem Romanorum venit. Neque enim qui reliqui erant impetum Romanorum in ſe irruentium repellere ſunt auſi, neque prœlii aleam ſubire voluerunt; ſed conſternati inſperato malo, ſine ulla pugna ſe ſuaque caſtra illis dediderunt. Sabinorum igitur populi ut hoſtium ſtratagemate ſuperati, & non virtute ſed dolo victoria ab hoſtibus privati, majores copias *contra Romanos* iterum mittere parabant, & imperatorem *rerum bellicarum* peritiſſimum. Sed Tarquinius, cognito eorum conſilio, celeriter coëgit copias; &, antequam omnes illi in unum coirent, eos antevertit, fluvium Anienem trajiciens. Quod ubi cognovit Sabinorum imperator, ei quidem occurrit quam potuit celerrime cum collecto recens exercitu, & caſtra prope Romanos poſuit in quodam colle excelſo & prærupto; ſed à prœlio abſtinendum cenſuit, donec reliquæ Sabinorum copiæ convenirent: at interea in pabulatores equites aliquot ſubinde emittens, & inſidias in ſilvis & ſaltibus collocans, impediebat Romanos ne incurſiones in agrum facerent.

Per Jul. 4129. *Ante Chr.* 585. *Olymp.* 49. 3/4. *V. C. Cat.* 167. *Var.* 169.

LXV.

¶ Quum autem ille bellum ita gereret, crebro inter paucos quoſdam velites & equites pugnatum eſt; at nunquam totis viribus in acie certatum eſt. Quum autem tempus traheretur, Tarquinius moras illas iniquo ferens animo, ſtatuit copias ad hoſtium caſtra ducere; eaque ſæpius oppugnavit. Sed quum animadvertiſſet ea non facile expugnari poſſe, quod locus eſſet natura munitus; commeatus inopia eos qui in ipſis erant expugnare decrevit. Itaque ad omnes vias quæ eo ferebant diſpoſitis præſidiis, eos neque lignari neque pabulum equis comportare, neque multas alias res neceſſarias ex agro ſuo ſumere ſinens, ad magnam rerum omnium penuriam redegit. Quare coacti ſunt, obſervata nocte imbribus & procellis turbida, ex caſtris turpiter fugere, relictis ipſi & jumentis & tentoriis & ſauciis & omni bellico apparatu. Poſtero die Romani cognita

a Πρὸς φυγὴν *Vat.* *b* Rectius ἐλόχισε: nam verbum λοχᾷν alibi apud *Dionyſium* ſignificat *inſidiis excipere. Sylb.* Huic adſentitur *Portus.* *c* Ἐπιφανομένους *Vat.* *d* Οὐδὲ γὰρ *Vat.* & *Lapi Cod.* *e* Iſta ἐν τῷ χάρακι deſiderantur in *Ed. Steph.* addita ſunt è *Cod. Ven. Sylb.* Illa ipſa agnoſcit *Cod. Vat.* ut & *Lapi* verſio. *f* Κακοῦ *Vat.* & *Lapi Cod.* quod vulgato καιροῦ præferendum cenſet *Portus.* *g* Οὐκ ἀρετῇ τινι νίκην *Vat.* *h* Ἐμπειρότερον *Vat.* *i* Vide pag. 155. v. 4. *k* Ἔπειτα καταμαθὼν τῷ βιαίῳ τρόπῳ *Vat.* *l* Διὰ τὴν ἰσχυρότητα *Vat.* *m* Πολεμεῖν τοῖς poſtulat Græca conſuetudo, vel ἐκπολεμεῖν τοῖς. Attamen infra quoque πολεμεῖν cum accuſativo ſemel atque iterum legitur: incertum auctoriſne voluntate, an librariorum incuria. *Sylb.* *n* Φρουρεῖα *Vat.* *o* Non agnoſcit *Vat.* *p* Pro αὐτοῦ legendum ἐν αὐτῷ. ſc. τῷ χάρακι: vel adverbialiter αὐτοῦ. Priorem lectionem ſequutus videtur *Lapus*, dum vertit *in eis*, ſc. *caſtris. Sylb.* Vulgatam lectionem retinendam eſſe ſuadet *Portus*, ita ut cum αὐτοῦ ſubintelligatur τοῦ Ταρκυνίου.

L. Tarquinius Rom. REX V.

cognita eorum fuga, & ſine pugna caſtris potiti, tentoria & jumenta & pecunias diripuerunt, captivoſque ſecum abducentes Romam redierunt. Hoc bellum quinque integros & continuos annos duravit, quo utrique agros mutuis incurſionibus vaſtarunt, & prœlia multa levia & gravia perpetuo commiſerunt; & raro quidem Sabini, ſæpiſſime vero Romani feliciter rem geſſerunt. Sed poſtrema pugna bello penitus finem impoſuit. Sabini enim non ut ante per vices, ſed omnes ſimul, qui per ætatem arma ferre poterant, ad bellum profecti ſunt: & Romani omnes, cum Latinorum & Hetruſcorum & aliorum ſociorum copiis, obviam hoſtibus prodierunt. Sabinorum autem imperator, partitus exercitum in binas partes, bina fecit caſtra. At rex Romanorum, exercitu in tres partes diviſo & ternis caſtris non longe à ſe invicem poſitis, ipſe Romanis copiis præerat: at Aruntem fratris filium auxiliorum Hetruſcorum ducem fecit: Latinis vero cæteriſque ſociis præfecit virum ſtrenuum illum quidem ac rerum militarium peritiſſimum & prudentiſſimum, ſed peregrinum & extorrem, cui nomen proprium erat Servius, cognomen Tullius; cui Romani poſt Tarquinii mortem, quod is nullam virilem prolem ſuſcepiſſet, regnum commiſerunt, illius viri virtutem cum in bellicis tum in civilibus rebus admirati. Genus autem hujus viri, & educationem, & varios caſus, & manifeſtum numinis divini prodigium, quod circa eum apparuit, quum ad eam hiſtoriæ partem venero, narrabo.

Per Jul. 4132. *Ante Chr.* 582. *Olymp.* 49 $\frac{2}{3}$. *V. C. Cat.* 171. *Var.* 173.

LXVI. ¶ Tunc igitur rebus ad prœlium neceſſariis utrinque paratis conflixerunt: Romani ſiniſtrum tenebant cornu, dextrum Hetruſci, Latini in media acie collocati ſunt. Quum autem per totum diem acriter pugnatum fuiſſet, Romani longe ſuperiores fuerunt, & multis hoſtibus qui fortiter dimicarant in pugna cæſis, & longe pluribus in fuga captis, & utriſque caſtris potiti, & parta ingenti ac opima præda, * jam ſine metu totius campeſtris regionis erant domini: quam quum flamma & ferro atque omni malorum genere vaſtaſſent, ſub finem æſtatis, dirutis caſtris, domum redierunt. Et rex Tarquinius ſui regni tempore tertium hunc de hoſtibus victis triumphum egit. Sequenti anno quum rex novum exercitum paraſſet, quem contra Sabinorum populos duceret, & ſtatuiſſet eos obſidione in ſuam redigere poteſtatem, nullum amplius conſilium generoſum nec hominis ſtrenui apud ullos eorum fuit; ſed communi conſenſu, antequam in periculum venirent experiundæ ſervitutis & *urbium* everſionis, pacem facere decreverunt. Et ex ſingulis civitatibus præſtantiſſimi quique Sabini venerunt ad regem Tarquinium, qui jam cum toto exercitu *ex finibus ſuis* egreſſus erat, urbes ei ſuas dedentes, oranteſque ut æquis con-

Per Jul. 4133. *Ante Ch.* 581. *Olymp.* 49 $\frac{3}{4}$. *V. C. Cat.* 171. *Var.* 173.

μαῖοι τὴν ἄπαρσιν αὐτῶν, καὶ γενόμενοι τοῦ χάρακος ἀμαχητὶ κύριοι, σκηνὰς μὲν καὶ ὑποζύγια καὶ χρήματα διήρπασαν, τοὺς δὲ αἰχμαλώτους [a] ἄγοντες εἰς τὴν Ῥώμην ἀνέστρεψαν. οὗτος ὁ πόλεμος ἔτη πέντε διέμεινε συνεχῶς πολεμούμενος, ἐν ᾧ γῆν ἀμφότεροι τὴν ἀλλήλων πορθοῦντες, καὶ μάχας πολλὰς ἐλάττους τε καὶ μείζους μαχόμενοι διετέλεσαν, ὀλίγα μέν τινα καὶ τῶν Σαβίνων διευτυχούντων ἐν τοῖς ἀγῶσι, τὰ δὲ πλεῖστα Ῥωμαίων. ἐν δὲ τῇ τελευταίᾳ μάχῃ τέλος ἔλαβεν ὁλοσχερές. Σαβῖνοι γὰρ οὐχ ὡς πρότερον ἐκ διαδοχῆς, ἀλλ' ἅμα πάντες οἱ στρατεύσιμον ἔχοντες ἡλικίαν, ἐξῆλθον ἐπὶ τὸν πόλεμον· Ῥωμαῖοί τε σύμπαντες, τὰς Λατίνων καὶ Τυῤῥηνῶν καὶ τῶν ἄλλων συμμάχων δυνάμεις προσλαβόντες, ἐχώρουν ὁμόσε τοῖς πολεμίοις. ὁ μὲν οὖν τῶν Σαβίνων στρατηγὸς, μερίσας τὰς δυνάμεις, δύο ποιεῖται στρατόπεδα. ὁ δὲ τῶν Ῥωμαίων βασιλεὺς τρία ποιήσας τάγματα, καὶ τρεῖς παρεμβολὰς οὐ μακρὰν ἀπ' ἀλλήλων θέμενος, αὐτὸς μὲν τῆς Ῥωμαικῆς ἡγεῖτο δυνάμεως· [b] Ἀῤῥόντα δὲ τὸν ἀδελφιδοῦν τῆς Τυῤῥηνικῆς συμμαχίας ἀπέδειξε στρατηγόν· Λατίνων δὲ καὶ τῶν ἄλλων συμμάχων ἔταξεν ἄρχειν ἄνδρα γενναῖον μὲν τὰ πολέμια, καὶ φρονεῖν τὰ δέοντα ἱκανώτατον, ξένον δὲ καὶ ἄπολιν· Σερούιος αὐτῷ προσηγορικὸν ὄνομα ἦν, Τύλλιος δὲ τὸ συγγενικόν· ᾧ Ῥωμαῖοι [c] μετὰ τὴν Ταρκυνίου τελευτὴν βασιλεύειν τῆς πόλεως ἐπέτρεψαν, οὐκ οὔσης Ταρκυνίῳ γενεᾶς ἄῤῥενος, ἀγάμενοι τὸν ἄνδρα τῆς περὶ τὰ πολέμια καὶ τῆς περὶ τὰ πολιτικὰ ἀρετῆς. γένος δὲ τοῦ ἀνδρὸς τοῦδε καὶ τροφὰς καὶ τύχας, καὶ 199 τὴν ἐκ τοῦ θείου γενομένην περὶ αὐτὸν ἐπιφάνειαν, ὅταν κατὰ τοῦτο γένωμαι τὸ μέρος τοῦ λόγου, διηγήσομαι.

Τότε δ' οὖν, ἐπειδὴ παρεσκεύαστο [d] ἀμφοτέρων τὰ πρὸς τὸν ἀγῶνα ἐπιτήδεια, συνῄεσαν εἰς μάχην· εἶχον [e] μὲν τὸ μὲν εὐώνυμον [f] μέρος οἱ Ῥωμαῖοι, τὸ δὲ δεξιὸν οἱ Τυῤῥηνοί, [g] κατὰ μέσην τὴν φάλαγγα Λατῖνοι ἐτάχθησαν. γενομένου δὲ ἀγῶνος καρτεροῦ δι' ὅλης ἡμέρας, ἐνίκων οἱ Ῥωμαῖοι κατὰ πολύ· καὶ πολλοὺς μὲν ἀποκτείναντες ἐν τῇ μάχῃ τῶν πολεμίων γενομένους ἄνδρας ἀγαθοὺς, πολλῷ δ' ἔτι πλείους αἰχμαλώτους λαβόντες ἐν τῇ φυγῇ, [h] τῶν δὲ παρεμβολῶν [i] ἀμφοτέρας ἐγκρατεῖς γενόμενοι, καὶ χρημάτων μέγαν περιβαλόμενοι πλοῦτον, ἀδεῶς ἤδη τῆς ὑπαίθρου πάσης ἐκράτουν· ἣν πυρὶ καὶ σιδήρῳ καὶ πᾶσι λωβησάμενοι κακοῖς, ἐπειδὴ τὸ θέρος ἐτελεύτα, λύσαντες τὰς παρεμβολὰς ἀπῄεσαν ἐπ' οἴκου. καὶ ὁ βασιλεὺς Ταρκύνιος τρίτον ἐπὶ τῆς ἰδίας ἀρχῆς τὸν [k] ἐκ τῆς μάχης κατήγαγε θρίαμβον. τῷ δ' ἑξῆς ἐνιαυτῷ παρασκευαζομένου πάλιν στρατὸν τοῦ βασιλέως ἐπὶ τὰς πόλεις τῶν Σαβίνων ἐξάγειν, καὶ πολιορκίαις αὐτὰς προσάγεσθαι διεγνωκότος, γενναῖον μὲν οὐδὲν ἔτι βούλευμα καὶ νεανικὸν οὐδεμιᾶς ἐγένετο, [l] κοινῇ δὲ γνώμῃ χρησάμεναι, πρὶν εἰς κίνδυνον ἐλθεῖν ἀνδραποδισμοῦ καὶ κατασκαφῆς, καταλύσασθαι τὸν πόλεμον ἔγνωσαν. καὶ παρῆσαν ἐξ ἑκάστης πόλεως οἱ κράτιστοι [m] τῶν Σαβίνων πρὸς βασιλέα Ταρκύνιον ἐξεληλυθότα μετὰ πάσης ἤδη δυνάμεως, παραδιδόντες αὐτῷ τὰ τείχη, καὶ δεόμενοι μετρίας ποιήσασθαι

a Αχμαγόντες *Vat.* *b* Supra Αροντα dicit, p. 180. v. 7. itidemque alibi. *Sylb.* Ἀῤῥοντα *Vat.* *c* Μετὰ τὴν Λούξιν Ταρκυνίου *Vat.* *d* Malim ἀμφοτέροις, vel adverbialiter ἀμφοτέρωθι aut ἀμφοτέρωθεν, ut *Lapus* etiam vertit, *utrinque*. *Sylb.* Αμφοτέροις in Cod. *Vat.* *e* Pro μὲν aptius legimus δὲ vel τε. *Sylb.* Pro δὲ facit Cod. *Vat.* *f* Κέρας *Vat.* *g* Κατὰ μέσην δὲ *Vat.* *h* Τῶν τε *Vat.* *i* Αμφοτέρων *Vat.* quod ſi malis (inquit *Sylb.*) facile aſſentiar. *k* Ex τῆς δὲ τῆς μάχης *Vat.* *l* Πᾶσαι δὲ κοινῇ *Vat.* *m* Deeſt *Vat.* * Et jam ſine metu regionis quam late patebat &c. *Gelen.*

a Malue-

σαντες συμβάσεις. ὁ δὲ ἀσπαστῶς δεξάμενος τὴν ἄνευ κινδύνου ὑποταγὴν τοῦ ἔθνους, σπονδάς τε ποιεῖται πρὸς αὐτοὺς ὑπὲρ εἰρήνης τε καὶ φιλίας, ἐπὶ ταῖς αὐταῖς ὁμολογίαις αἷς Τυῤῥηνοὺς πρότερον ὑπηγάγετο, καὶ τοὺς αἰχμαλώτους ἀπέδωκεν αὐτοῖς ἄνευ λύτρων.

Αὗται πολεμικαὶ πράξεις βασιλέως Ταρκυνίου μνημονεύονται. εἰρηνικαὶ δὲ καὶ πολιτικαὶ τοιαίδε τινές. οὐδὲ γὰρ αὐτὰς βούλομαι παρελθεῖν ἀμνημονεύτους. εὐθὺς γὰρ ἅμα τῷ παραλαβεῖν τὴν ἀρχὴν, τὸν δημοτικὸν ὄχλον οἰκεῖον ἑαυτῷ ποιῆσαι προθυμηθεὶς, ὥσπερ οἱ πρότερον βασιλεῖς ἐποίουν, διὰ τοιαύτης εὐεργεσίας ὑπηγάγετο. ἐπιλέξας ἄνδρας ἑκατὸν ἐκ πάντων τῶν δημοτικῶν, οἷς ἀρετήν τινα πολεμικὴν ἢ πολιτικὴν φρόνησιν ἅπαντες ἐμαρτύρουν, πατρικίους ἐποίησε, καὶ κατέταξεν εἰς τὸν τῶν βουλευτῶν ἀριθμόν. καὶ τότε πρῶτον ἐγένοντο Ῥωμαίοις τριακόσιοι βουλευταὶ, τέως ὄντες διακόσιοι. ἔπειτα ταῖς ἱεραῖς παρθένοις, ὑφ᾽ ὧν τὸ ἄσβεστον φυλάττεται πῦρ, τέτταρσιν οὔσαις, δύο προσκατέλεξεν ἑτέρας. πλειόνων γὰρ ἤδη συν-
200 τελουμένων [a] ὑπὸ τῆς πόλεως ἱερουργιῶν, αἷς ἔδει τὰς τῆς Ἑστίας παρεῖναι θυηπόλους, οὐκ ἐδόκουν αἱ τέτταρες ἀρκεῖν. Ταρκυνίου δὲ ἄρξαντος ἠκολούθουν οἱ λοιποὶ βασιλεῖς, καὶ μέχρι τῶν καθ᾽ ἡμᾶς χρόνων ἀποδείκνυνται ἓξ τῆς Ἑστίας ἀμφίπολοι. δοκεῖ δὲ καὶ τὰς τιμωρίας, αἷς κολάζονται πρὸς τῶν ἱεροφαντῶν αἱ [b] μὴ φυλάττουσαι τὴν παρθενίαν, ἐκεῖνος ἐξευρεῖν πρῶτος, εἴτε κατὰ λογισμὸν, εἴτε, ὡς οἴονταί τινες, [c] ὀνείρασι πειθόμενος, ἃ μετὰ τὴν ἐκείνου τελευτὴν ἐν τοῖς Σιβυλλείοις εὑρεθῆναι χρησμοῖς οἱ τῶν ἱερῶν ἐξηγηταὶ λέγουσιν. ἐφωράθη γάρ τις ἐπὶ τῆς ἐκείνου βασιλείας ἱέρεια Πιναρία [d] Ποπλίου θυγάτηρ, οὐχ ἁγνὴ προσιοῦσα τοῖς ἱεροῖς. τρόπος δὲ τιμωρίας ὅστις ἐστὶν ᾧ κολάζουσι τὰς διαφθαρείσας, ἐν [e] τῇ περὶ ταύτης δεδήλωταί μοι γραφῇ. τήν τε ἀγορὰν ἐν ᾗ δικάζουσι καὶ ἐκκλησιάζουσι, καὶ τὰς ἄλλας ἐπιτελοῦσι πολιτικὰς πράξεις, ἐκεῖνος ἐκόσμησεν, ἐργαστηρίοις τε καὶ τοῖς [f] ἄλλοις κόσμοις περιλαβών· καὶ τὰ τείχη τῆς πόλεως αὐτοσχέδια, καὶ φαῦλα ταῖς ἐργασίαις ὄντα, πρῶτος [g] ἐδοκίμασε λίθοις ἁμαξιαίοις εἰργασμένοις πρὸς κανόνα [h] ταῦτα κατασκευάζειν. ἤρξατο δὲ καὶ [i] τοὺς ὑπονόμους ὀρύττειν, τάφρους δι᾽ ὧν ἐπὶ τὸν Τίβεριν [k] ὀχετεύεται πᾶν τὸ συῤῥέον ἐκ τῶν στενωπῶν ὕδωρ, ἔργα θαυμαστὰ καὶ κρείττω λόγου κατασκευασάμενος. ἔγωγ᾽ οὖν ἐν τρισὶ τοῖς μεγαλοπρεπεστάτοις κατασκευάσμασι τῆς Ῥώμης, ἐξ ὧν μάλιστα τὸ τῆς ἡγεμονίας ἐμφαίνεται [l] μέγιστον, [m] τάς τε τῶν ὑδάτων ἀγωγὰς τίθεμαι, καὶ τὰς τῶν ὁδῶν στρώσεις, καὶ τὰς τῶν ὑπονόμων ἐργασίας, οὐ μόνον εἰς τὸ χρήσιμον τῆς κατασκευῆς τὴν διάνοιαν φέρων· ὑπὲρ οὗ κατὰ τὸν οἰκεῖον καιρὸν ἐρῶ· ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν τῶν ἀναλωμάτων πολυτέλειαν, ἣν ἐξ ἑνὸς ἔργου τεκμήραιτ᾽ ἄν τις, Γάϊον [n] Ἀκύλιον ποιησάμενος τοῦ μέλλοντος λέγεσθαι βεβαιωτὴν, ὅς φησιν ἀμεληθεισῶν ποτε

ditionibus ſecum pacem faceret. Ille vero lubenti animo recepta ea gente, quæ ſine periculo in ipſius ditionem conceſſit, pacem illis dedit, eoſque in ſocietatem & amicitiam recepit, iiſdem conditionibus quibus ante Hetruſcos receperat, & ipſis captivos ſine ullo redemptionis precio reſtituit. *L. Tarquinius Rom.* REX V.

¶ Atque hæc ſunt, quæ Tarquinius militiæ geſſiſſe memoratur. At res domi & in civitatis adminiſtratione geſtæ, hæ ſunt: (neque enim eas ſilentio præterire ſtatui.) Nam ſimulatque regnum eſt adeptus, favorem plebis ſibi conciliare ſtudens, quemadmodum ſuperiores reges fecerant, hoc beneficio eam ſibi devinxit: ſelectos ex omni plebejorum numero centum viros, quorum virtus bellica & in rebus civilibus prudentia omnibus eſſet ſpectata, in patriciorum ordinem retulit, & in ſenatorum numero poſuit. Et tunc primum pop. Rom. trecentos ſenatores habuit, qui ducenti tantum ad eam uſque diem fuerant. Deinde ſacratis virginibus Veſtalibus, à quibus ignis inexſtinctus ac perpetuus ſervatur, quum quatuor eſſent, duas alias à ſe electas addidit. quum enim jam numero creviſſent ſacrificia publica & cultus divini ceremoniæ, quibus Veſtæ miniſtras intereſſe oportebat, quatuor tantum ſufficere poſſe non videbantur. Tarquinium autem auctorem reliqui reges ſequuti ſunt: & ad noſtra uſque tempora ſex Veſtæ miniſtræ leguntur. Ille etiam primus videtur excogitaſſe ſupplicii genus, quo à Pontificibus afficiuntur eæ quæ virginitatem violarunt, ſive aliqua ratione adductus, ſive (ut nonnulli putant) ſomniis parens, quæ poſt ejus obitum in Sibyllinis oraculis * pontifices à ſe reperta aſſerunt. Illo enim regnante ſacerdos quædam nomine Pinaria, Publii filia, quæ corpore polluto ad ſacra acceſſerat, in ipſo facinore deprehenſa *& ſceleris convicta* eſt. Quis autem ſit modus ſupplicii, quo virgines ſtupratæ afficiuntur, in ſuperiore libro à me declaratum eſt. Forum quoque, ubi jus dicitur & conciones habentur & cætera civilia negotia peraguntur, ille officinis aliiſque ornamentis circundatum ornavit: & muros urbis, rudi & vili opere exſtructos, ipſe primus ingentibus lapidibus ad regulam formatis fabricandos curavit. Cœpit etiam cloacas fodere, foſſas ſc. per quas omnis aqua ex compitis confluens in Tiberim ſe exonerat, opera admiranda & majora quam quæ verbis exprimi poſſint. Ego certe in tribus magnificentiſſimis Romæ operibus, unde maxime imperii amplitudo apparet, aquæ-ductus pono, & vias ſtratas, & cloacas factas, non ſolum ipſius operis utilitatem conſiderans: (qua de re ſuo loco dicam) ſed etiam impenſarum magnitudinem, quam vel ex hac una re quivis conjicere poteſt, ſequutus C. Aquilium dicendorum auctorem, qui refert neglectas aliquando cloacas,

LXVII. *In republ. quæ geſſerit.*

a Malu●rit forſan aliquis ὑπὲρ τῆς πόλεως, *pro Republica. Sylb.* *b* Μὴ φυλάττουσαι τὴν παρθενίαν *Vat.* *c* Ὀνείρῳ *Vat.* *d* Ποπλιου habuit etiam *Lapi* Codex. *Gelenius* pro eo poſuerat *Marci. Sylb.* *e* Vide pag.122. v.45.&c. *f* Ἄλλοις παστάσι *Vat.* *g* Ἐδομήσατο *Vat.* *h* Non agnoſcit *Cod. Vat.* *i* Τὰς ὑπονόμους *Vat.* *k* Ὀχετεύεται malint *Sylb.* & *Steph.* *l* Μέγιστον pro ἀνυπέρβλητον μέγεθος. *Sylb.* Si μέγιστον dixit, nove loqui voluit: ſed μέγεθος ſcripſiſſe potius crediderim. *Steph.* cujus conjecturam firmant *Vat.* & *Lapi Codd.* *m* Τούς τε τῶν ὑδάτων ἀγωγοὺς à *Dionyſio* fuiſſe arbitror: præſertim quum hos aquæductus compoſita etiam voce (quam imitari Latina voluiſſe videtur) ὑδραγωγοὺς vocari notum ſit. *Steph.* *n* Ἀκιλλιον *Vat.* * Sacrorum enarratores. *Lapus* & *Gelen.*

a Legendum

L. Tarquinius Rom. REX V. cloacas, nec amplius aquam tranſmittentes, à Cenſoribus purgandas & reficiendas mille talentis locatas fuiſſe.

τῶν τάφρων καὶ μηκέτι διαρρεομένων, τὰς τιμὰς τῶν ἀνακαθάρσεων αὐτῶν καὶ τῆς ἐπισκευῆς χιλίων μισθῶσαι ταλάντων.

LXVIII. ¶ Tarquinius etiam circum maximum inter Aventinum & Palatinum collem ſitum adornavit, ſtructis primum opertis circumquaque ſedilibus: nam uſque ad eam diem ſtantes ſpectabant ex tentoriorum tabulatis, quæ furcis ligneis ſuſtinebantur: & *ſpectaculorum* loca in triginta curias dividens, unicuique curiæ unam partem aſſignavit, ut unuſquiſque ſuo loco ſedens ſpectaret. Hoc autem opus temporis progreſſu inter pulcherrima & maxime admiranda totius urbis opera annumerandum erat. Longitudo enim circi eſt trium ſtadiorum cum dimidio; latitudo vero quatuor jugerum; & à duobus majoribus lateribus & uno minore cingitur Euripo, qui aquarum recipiendarum gratia factus eſt, profunditate & latitudine decempedali. Poſt Euripum porticus ſunt triplici contignatione exſtructæ. Ex his autem eæ quæ ſunt imæ habent, ut in theatris, ſedilia lapidea parum ſupra terram eminentia: at quæ ſunt ſupernæ, habent lignea. Contrahuntur autem in unum, & duæ majores à minori conjunguntur, & figura lunari clauduntur: ita ut ex tribus una tantum porticus amphitheatrali forma octo ſtadiorum amplitudine fiat, quæ capere poteſt hominum millia CL. Reliquum autem è minoribus latus, quod eſt ſubdiale, habet fornicatos carceres, unde equi emittuntur, qui omnes ſimul uno repagulo aperiuntur. Extrinſecus vero eſt altera porticus unius contignationis, quæ circumambit & tabernas continet, & ſupra eas ædificia; qua patet aditus & adſcenſus ad ſingulas officinas, iis qui ſpectandi cauſſâ eo veniunt, ita ut nulla confuſio oriatur inter tot hominum milla venientia & diſcedentia.

Κατεσκεύασε δὲ καὶ τὸν μέγιστον τῶν ἱπποδρόμων Ταρκύνιος τὸν μεταξὺ τοῦ τε Αὐεντίνου καὶ τοῦ Παλατίου κείμενον, [a] πρῶτον ὑποστέγους περὶ αὐτὸν ποιήσας καθέδρας· τέως γὰρ ἑστῶτες ἐθεώρουν ἐπ' ἰκρίων, [b] δοράτων ξυλίναις σκηναῖς [c] ἐπικειμένων· καὶ διελὼν τοὺς τόπους εἰς τριάκοντα φράτρας, ἑκάστῃ φράτρᾳ μοῖραν ἀπέδωκε μίαν, ὥστε ἐν τῇ προσηκούσῃ χώρᾳ καθεζόμενον ἕκαστον θεωρεῖν. ἔμελλε δὲ ἄρα σὺν χρόνῳ καὶ τοῦτο τὸ ἔργον ἐν τοῖς πάνυ καλοῖς καὶ θαυμαστοῖς κατασκευάσμασι τῆς πόλεως γενήσεσθαι. μῆκος μὲν γὰρ [d] ἐστὶ τοῦ ἱπποδρόμου, τριῶν καὶ ἡμίσους ἐπὶ σταδίων· εὖρος δὲ, τεττάρων πλέθρων· πέριξ δὲ αὐτοῦ κατά τε μείζους πλευρὰς, καὶ κατὰ μίαν τῶν ἐλαττόνων, εὔριπος εἰς ὑποδοχὴν ὕδατος ὀρώρυκται, βάθος τε καὶ πλάτος 201 δεκάπους. μετὰ δὲ τὸν εὔριπον ᾠκοδόμηνται στοαὶ τρίστεγοι. τούτων δὲ αἱ μὲν ἐπίπεδοι, λιθίνας ἔχουσιν, ὥσπερ ἐν τοῖς θεάτροις, ὀλίγον ὑπερανεστηκυίας καθέδρας· αἱ δ' ὑπερῷοι, ξυλίνας. συνάγονται δ' εἰς τὸ αὐτὸ [e] καὶ συνάπτουσιν ἀλλήλαις αἱ μείζους ὑπὸ τῆς ἐλάττονος, μηνοειδὲς ἔχουσαι τὸ σχῆμα [f] συγκλειόμενον· ὥστε μίαν ἐκ τῶν τριῶν γενέσθαι στοὰν ἀμφιθέατρον ὀκτὼ σταδίων, ἱκανὴν ὑποδέξασθαι πεντεκαίδεκα μυριάδας ἀνθρώπων. ἡ δὲ λοιπὴ τῶν ἐλαττόνων πλευρῶν αἴθριος ἀνειμένη ψαλιδωτὰς ἱππαφέσεις ἔχει, διὰ μιᾶς [g] ὕσπληγγος ἅμα πάσας ἀνοιγομένας. ἔστι δὲ καὶ περὶ τὸν ἱππόδρομον ἔξωθεν ἑτέρα στοὰ μονόστεγος, ἐργαστήρια ἔχουσα ἐν αὐτῇ, καὶ οἰκήσεις ὑπὲρ αὐτά· δι' ἧς εἰσιν εἴσοδοί τε καὶ ἀναβάσεις τοῖς ἐπὶ τὴν θέαν [h] ἀφικνουμένοις παρ' ἕκαστον ἐργαστήριον, ὥστε μηδὲν ἐνοχλεῖσθαι τὰς τοσάσδε μυριάδας εἰσιούσας τε καὶ ἀπολυομένας.

LXIX. ¶ Aggreſſus eſt etiam rex iſte ædificare templum Jovi, Junoni, & Minervæ, ut vota perſolveret, quæ iis fecerat in poſtremo prœlio cum Sabinis commiſſo. Collem igitur, ubi templum erat fundaturus, laborioſa egentem opera (neque enim aditu facilis, neque planus erat, ſed præruptus & faſtigiatus) multis ex partibus ſudibus circumdedit; atque ſpatium quod erat inter ipſas ſudes & collis verticem, aggeſta multa terra, planum effecit, & ad excipiendas ſacras ædes aptiſſimum. Templi autem fundamenta jacere non potuit, quod poſt bellum confectum quadriennium tantum vixiſſet. Sed multis poſt annis Tarquinius, qui tertius ab illo regnavit, & qui regno expulſus fuit, fundamenta jecit & magnam illius ædificii partem fecit. Veruntamen ne ipſe quidem illud opus abſolvit: ſed annuorum magiſtratuum tempore, qui tertio poſt anno conſulatum geſſerunt, id templum abſolutum eſt. Sed

Ἐνεχείρησε δὲ καὶ τὸν νεὼν κατασκευάζειν τοῦτε Διὸς καὶ τῆς Ἥρας καὶ τῆς Ἀθηνᾶς, ὁ βασιλεὺς οὗτος, εὐχὴν ἀποδιδοὺς [i] ἥνπερ ἐποιήσατο τοῖς θεοῖς ἐν τῇ τελευταίᾳ πρὸς Σαβίνους μάχῃ. τὸν μὲν οὖν λόφον ἐφ' οὗ τὸ ἱερὸν ἔμελλεν ἱδρύσθαι, πολλῆς δεόμενον πραγματείας· οὔτε γὰρ εὐπρόσοδος ἦν οὔτε ὁμαλὸς, ἀλλ' ἀπότομος καὶ εἰς κορυφὴν συναγόμενος ὀξεῖαν· ἀναλήμμασιν ὑψηλοῖς πολλαχόθεν περιλαβὼν, καὶ πολὺν [k] χοῦν [l] εἰς τὸν μεταξὺ τῶν τε ἀναλημμάτων καὶ τῆς κορυφῆς [m] τόπον ἐμφορήσας, ὁμαλὸν γενέσθαι παρεσκεύασε καὶ πρὸς ὑποδοχὴν ἱερῶν ἐπιτηδειότατον. τοὺς δὲ θεμελίους οὐκ ἔφθασε θεῖναι τοῦ νεὼ, χρόνον ἐπιβιώσας μετὰ τὴν κατάλυσιν τοῦ πολέμου τετραετῆ. πολλοῖς δ' ὕστερον ἔτεσιν ὁ τρίτος βασιλεύσας ἀπ' ἐκείνου Ταρκύνιος, ὁ τῆς ἀρχῆς ἐκπεσὼν, τούς τε θεμελίους κατεβάλετο, καὶ τῆς οἰκοδομῆς [n] πολλὰ εἰργάσατο. οὐ μὴν ἐτελείωσε τὸ ἔργον [o] οὐδ' αὐτὸς, ἀλλ' ἐπὶ τῶν ἐνιαυσίων ἀρχόντων τῶν [p] κατὰ τὸν τρίτον ἐνιαυτὸν ὑπατευσάντων, τὴν συντέλειαν ἔλαβεν ὁ νεώς.

ἄξιον

a Legendum πρῶτος, *Steph. & Port.* *b* Δονακων pro δοράτων legiſſe videtur *Lapus*, dum vertit ſub *tabernaculis ligneis arundinibus aridis fultis.* Sed δοράτων retineri poſſe exiſtimat *Sylb.* ſi pro *tabernaculis* ſeu *aſſeribus* accipiamus, vel etiam pro *perticis tranſverſis.* Ἐπ' ἰκρίων δοκῶν τε ξυλίνοις σκέλεσιν ἐπικειμένων legendum cenſet *Salmaſ.* in *Exercit. Plin.* p. 646. In *Cod. Vat.* ἐπ' ἰκρίοις δόκων &c. *c* Immo vero ὑποκειμένων: vel dicendum σκηνῶν ξυλίνων δόρασιν ἐπικειμένων. *Portus.* *d* Deeſt *Vat.* *e* Καὶ συνάπτονται omnino legendum contendit *Portus.* *f* Συγκλειόμεναι *Vat.* *g* Ὑσπληγος *Vat.* *h* Ἀφικομένοις *Vat.* *i* Ἣν ἐποιήσατο *Vat.* *k* Nota hic periphraſin verbi χῶσαι, nimirum χοῦν ἐμφορῆσαι. *Sylb.* *l* Εἰς τὸ μεταξὺ *Vat.* *m* Deeſt *Vat.* *n* Τὰ πολλὰ *Vat.* *o* Οὐδ' οὗτος *Vat.* *p* Κατὰ τὸν τρίτον ἐνιαυτὸν dicit pro τῷ τρίτῳ ἐνιαυτῷ μετὰ τὴν τοῦ Ταρκυνίου ἐκβολήν. *Sylb.*

a Ἐπέρω-

ἄξιον δὲ καὶ τὰ περὶ τῆς κατασκευῆς αὐτοῦ γενόμενα διελθεῖν, ἃ παραδεδώκασιν ἅπαντες οἱ τὰς ἐπιχωρίους συναγαγόντες ἱστορίας. ἐπειδὴ γὰρ ἔμελλε κατασκευάζειν ὁ Ταρκύνιος τὸν νεών, συγκαλέσας τοὺς οἰωνομάντεις, ἐκέλευσε τοῖς ἀνδράσι περὶ αὐτοῦ πρῶτον διαμαντεύσασθαι τοῦ τόπου, τίς ἐπιτηδειότατός ἐστι τῆς πόλεως χῶρος ἱερὸς ἀνεῖσθαι, καὶ τοῖς θεοῖς αὐτοῖς μάλιστα κεχαρισμένος. ἀποδειξάντων δ' αὐτῶν τὸν ὑπερκείμενον τῆς ἀγορᾶς λόφον, ὃς τότε μὲν ἐκαλεῖτο Ταρπήιος, νῦν δὲ Καπιτωλῖνος, αὖθις ἐκέλευσεν αὐτοὺς διαμαντευσαμένους εἰπεῖν ἐν ὁποίῳ τοῦ λόφου χωρίῳ θέσθαι δέοι τοὺς θεμελίους. τοῦτο δὲ οὐ πάνυ ῥᾴδιον ἦν· πολλοὶ γὰρ ἦσαν ἐν αὐτῷ βωμοὶ θεῶν τε καὶ δαιμόνων ὀλίγον ἀπέχοντες ἀλλήλων, οὓς ἔδει μετάγειν [a] ἑτέρωσέ πη, καὶ πᾶν ἀποδοῦναι τῷ μέλλοντι τοῖς θεοῖς τεμένει γενήσεσθαι τὸ [b] δάπεδον. ἔδοξε δὲ τοῖς οἰωνοπόλοις ὑπὲρ ἑκάστου βωμοῦ τῶν καθιδρυμένων διαμαντευσαμένοις, ἐὰν παραχωρῶσιν οἱ θεοί, τότε κινεῖν αὐτούς. οἱ μὲν οὖν ἄλλοι θεοί τε καὶ δαίμονες ἐπέτρεψαν αὐτοῖς εἰς ἕτερα χωρία τοὺς βωμοὺς μεταφέρειν· οἱ δὲ τοῦ Τέρμονος καὶ τῆς Νεότητος πολλὰ παραιτουμένοις τοῖς μάντεσι καὶ λιπαροῦσιν οὐκ ἐπείσθησαν, οὐδ' ἠνέσχοντο παραχωρῆσαι τῶν τόπων. τοιγάρτοι συμπεριελήφθησαν αὐτῶν οἱ βωμοὶ τῇ κατασκευῇ τῶν ἱερῶν· καὶ νῦν ὁ μὲν ἕτερός ἐστιν ἐν τῷ προνάῳ τῆς Ἀθηνᾶς, ὁ δ' ἕτερος ἐν αὐτῷ τῷ σηκῷ πλησίον τοῦ [c] ἕλους. ἐκ δὲ τούτου συνέβαλον οἱ μάντεις, ὅτι τῆς Ῥωμαίων πόλεως οὔτε τοὺς ὅρους μετακινήσει καιρὸς οὐδείς, οὔτε τὴν ἀκμὴν μεταβαλεῖ· καὶ μέχρι τῶν κατ' ἐμὲ χρόνων ἀληθές ἐστιν αὐτοῖν ἑκάτερον, εἰκοστὴν ἤδη καὶ τετάρτην γενεάν.

202

Ὁ δὲ τῶν οἰωνοσκόπων ἐπιφανέστατος τοὺς βωμοὺς [d] καθιδρυσάμενος, καὶ τὸ ἱερὸν τοῦ Διὸς τεμενίσας, καὶ τἆλλα [e] προλέγων τῷ δήμῳ διὰ μαντικῆς, αὐτὸς μὲν ἐκαλεῖτο [f] κοινὸν ὄνομα καὶ προσηγορικόν, [g] Νέβιος, τὸ δὲ συγγενικόν, Ἄττιος, ὃς ἁπάντων θεοφιλέστατος ὁμολογεῖται γενέσθαι τῶν ἀκριβούντων τὴν τέχνην, καὶ μεγίστου τυχεῖν δι' αὐτῆς ὀνόματος, ἀπίστους τινὰς ὑπερβολὰς τῆς οἰωνομαντικῆς ἐπιδειξάμενος ἐπισήμους· ὧν ἐγὼ μίαν, ἣν μάλιστα τεθαύμακα, προχειρισάμενος ἐρῶ, [h] ἐξ οἵας ὁρμηθεὶς συντυχίας, καὶ τίνας ἀφορμὰς παρὰ τοῦ δαιμονίου λαβὼν τοσαύτην ἔσχεν ἐπιφάνειαν, ὥστε πάντας ἀζήλους ἀποδεῖξαι τοὺς κατὰ τὴν αὐτὴν [i] ἀμείψαντας ἡλικίαν. πένης αὐτῷ πατὴρ ἐγένετο, χωρίον εὐτελὲς γεωργῶν, ᾧ τά τε ἄλλα συνειργάζετο παῖς ὢν ὁ Νέβιος, ὅσα τοῖς τηλικούτοις δύναμις ἦν, καὶ τὰς ὗς ἐξελαύνων ἔβοσκεν. ἀποκοιμηθεὶς δέ ποτε καὶ μετὰ τὴν ἐξέγερσιν οὐχ εὑρίσκων τινὰς τῶν ὑῶν, τέως μὲν ἔκλαιε, τὰς πληγὰς ὀρρωδῶν τὰς παρὰ τοῦ πατρός· ἔπειτ' ἐλθὼν ἐπὶ τὴν καλιάδα τὴν ἐν τῷ χωρίῳ καθιδρυμένην ἡρώων, ἠξίου τοὺς ἥρωας συνεξευρεῖν αὐτῷ τὰς ὗς· γενομένου

L. Tarquinius Rom. REX V.

operæ precium fuerit ea memorare quæ ante templi illius ædificationem acciderunt, quæ ab omnibus rerum Romanarum ſcriptoribus memoriæ ſunt prodita. Quum enim Tarquinius templum eſſet exſtructurus, accerſitis auguribus, juſſit eos primum de loco deos conſulere, quiſnam totius urbis eſſet ad conſecrationem aptiſſimus & diis ipſis acceptiſſimus. Quum autem illi indicaſſent collem foro imminentem, qui tunc quidem Tarpejus vocabatur, jam vero Capitolinus: denuo eos juſſit deos conſulere & ſibi dicere, in qua collis parte fundamenta eſſent jacienda. Hoc autem non admodum erat facile: multæ enim in eo erant aræ deorum & geniorum parvo ſpatio inter ſe diſtantes, quas alio transferre oportebat, & totam aream templo, quod diis ædificandum erat, liberam relinquere. Quare auguribus placuit de unaquaque ara, quæ erecta erat, deos conſulere, &, ſi dii id conceſſiſſent, tum demum eas movere. Cæteri igitur dii & genii permiſerunt illis ut aras in alia loca transferrent: ſed Terminus & Juventus nullis augurum precibus aut deprecationibus flecti potuerunt, neque loco cedere voluerunt. Itaque eorum aræ templi ambitu comprehenſæ fuerunt, & nunc altera ſita eſt in Minervæ veſtibulo, altera in ipſo templo, ipſius deæ ſimulacro proxima. Atque inde conjecerunt augures, fore ut Rom. urbis terminos nullum unquam tempus moveret, neque robur mutaret: & ad mea uſque tempora utrumque horum fuit verum, jam per ætates XXIV.

LXX.

¶ Augur autem omnium clariſſimus qui aras erectas dicavit, & fanum Jovi conſecravit, & vaticinandi arte præditus populo *multa* alia prædixit, communi & appellativo nomine vocabatur Nevius, gentilitio Attius; qui facile omnium illius artis profeſſorum diis chariſſimus fuiſſe fertur, clariſſimumque inde nomen conſequutus, quod augurandi peritiæ admiranda & vix credenda documenta dederit: quorum unum præcipue, quod maxime ſum miratus, in medium proferam atque dicam, nimirum qua fortuna, & qua occaſione ſibi à deo oblata, tantum ſplendorem aſſequutus fuerit, ut cæteros omnes ejuſdem ſeculi augures anteiverit, eoſque ſecum collatos in nullo pene precio habendos demonſtraverit. Patrem habuit pauperem, agelli tenuis colonum, quem Nevius puer cum aliis in rebus juvabat, quas illa ætas poterat ferre, * tum etiam ſues paſtum agebat. Sed quum aliquando ſomno correptus ac ſopitus fuiſſet, & expergefactus non reperiſſet aliquot ſues, aliquandiu flevit, patris verbera formidans; deinde profectus ad ſacellum quoddam in vinea heroibus conſecratum, ſuppliciter ab heroibus petiit ut ſe in inveniendis ſuibus adjuvarent: quod ſi feciſſent,

a Ἑτέρωσέ ποι *Vat.* b Δάπεδον ὁμαλὲς *Vat.* c Ἕλους in *Lapi* codice fuiſſe indicat corruptum *plaudi* in mutila loci hujus verſione. Sed quum vix eſt ut credamus in Jovis Capitolini templo fuiſſe paludem, opinor ſcribendum eſſe ἕδους, quæ vox in vetuſtis *Gloſſariis* exponitur *Pulvinarium, Sacrarium. Gelenius* quoque verterat *delubrum. Sylb.* d Μεθιδρυσάμενος *Vat.* e Προλέγων τὰ θεῖα τῷ δήμῳ *Vat.* f Τὸ κοινὸν *Vat.* g In quibuſdam *Livii* codd. *Actius* vel *Attius Navius* appellatur, in aliis *Attus* vel *Atius Navius*: adeo ut quod prænomen a noſtro dicitur, ab illo pro gentilitio accipiatur. *Sigonius* pro *Nevius* mavult *Neus*, quod *Valerio* teſte idem eſt cum *Gneus* ſeu *Cneus*; veramque hujus viris appellationem *Neus Attius* eſſe arbitratur. *Sylb.* h Προειπὼν ἐξ οἵας *Vat.* i Simplicius quidem dixiſſet διατρίψαντας vel βιώσαντας: mallem tamen ἀμείψαντα, ut ad ipſum Navium referatur. *Portus*

* Et paſtum agendis ſuibus. *Gelen.* Et propellens paſtum ſues cuſtodiebat *Portus.*

L. Tarquinius Rom. REX V.

feciſſent, pollicebatur ſe illis racemum, quem in tota vinea maximum reperiſſet, oblaturum. Non multo poſt inventis ſuibus, volebat heroibus votum perſolvere: ſed in magna anxietate verſabatur, quod non poſſet maximum racemum invenire. Quare mœſtus deos rogabat, ut ſibi auſpicio ſignificarent id quod quærebat. Deinde quum divinitus illi in mentem veniſſet, vineam bifariam dividere, alteram ejus partem à dextra, alteram à ſiniſtra deſignavit, atque ita utriuſque partis auſpicia obſervare cœpit. Quum autem ab altera parte aves apparuiſſent, quales ipſe vellet, rurſus eum quoque locum dividebat, & aves eodem delatas diſcernebat. qua locorum diviſione uſus, demum vitem ultimo ab avibus oſtenſam ſubiens, invenit racemum miræ & vix credendæ magnitudinis, quem deferens ad ſacellum heroum conſpectus eſt à patre. cui admiranti racemi magnitudinem, & unde cepiſſet quærenti, omnia ab initio narravit. Ille ſuſpicatus id quod erat, in puero aliqua artis divinandi ſemina innata eſſe, deductum in urbem ludi magiſtris commendavit. Quum autem triviales iſtas diſciplinas ſatis edidiciſſet, eum Hetruſcorum doctori celeberrimo tradidit, ut artem augurandi diſceret. Nevius igitur habens jam natura inſitam divinandi artem, & addita ad eam nova quam ab Hetruſcis acceperat, longe cæteros omnes augures (ut dixi) peritia ſuperavit. Ad omnes autem publicas conſultationes, urbani augures, quamvis ipſe ex collegio eorum non eſſet, eum acceſſebant, quod feliciter divinaret: & nihil prædicebant quod ille non approbaſſet.

LXXI. ¶ Ille Nevius, quum aliquando Tarquinius ad veteres centurias tres novas ex recenti equitum delectu à ſe habito adderet, illaſque centurias à ſe additas de ſuo ſuorumque amicorum nomine appellare vellet, ſolus ei fortiter eſt adverſatus, non ſinens quicquam ex Romuli inſtitutis ab eo mutari. Rex autem iratus quod ab eo impeditus fuiſſet, & infenſus Nevio, conatus eſt vanitatem ejus artis arguere, eamque eludere, quaſi ille tantummodo ſe jactaret, & veri nihil diceret. Hæc animo agitans vocavit Nevium ad tribunal, præſente magna turba quæ in foro erat. Quum autem eos qui circumcirca adſtabant præmonuiſſet, qua ratione ſperaret fore ut augur ille vanitatis à ſe argueretur, poſtquam acceſſit, eo comiter ſalutato, "Nunc, inquit, eſt tempus, "ô Nevi, ut demonſtres quam peritus ſis ar- "tis divinandi. Quum enim rem magnam "aggredi in animo habeam, an ea fieri poſ- "ſit ſcire volo. Quare abi, & conſultis "avibus ocius redi: ego vero hîc ſedens te "exſpectabo. Vates imperata fecit, nec multo poſt rediit, & fauſta auguria ſe accepiſſe dixit, affirmavitque rem fieri poſſe. Tunc Tarquinius ob eam orationem ridens, &

δὲ τούτου θύσειν αὐτοῖς τὸν μέγιστον ὑπέσχετο τῶν ἐκ τοῦ χωρίου βοτρύων. εὑρὼν δὲ μετ' ὀλίγον τὰς ὗς, ἐβούλετο μὲν ἀποδοῦναι τοῖς ἥρωσι τὴν εὐχὴν, ἐν ἀπορίᾳ δὲ ἦν πολλῇ, τὸν μέγιστον οὐ δυνάμενος ἐξευρεῖν βότρυν. ἀδημονῶν δ' ἐπὶ τῷ πράγματι, τοὺς θεοὺς ἠξίου δι' οἰωνῶν φανερὸν αὐτῷ ποιῆσαι τὸ ζητούμενον. ἔπειτ' [a] ἐπελθὸν αὐτῷ κατὰ δαίμονα δίχα νέμειν τὸν ἀμπελῶνα, θάτερα μὲν αὐτοῦ λαμβάνων ἐκ δεξιᾶς, θάτερα δ' ἐξ ἀριστερᾶς, ἔπειθ' ὑπὲρ [b] ἑκατέρων τῶν μερῶν τοὺς παρακειμένους οἰωνοὺς ἐσκόπει. φανέντων δ' 203 ἐπὶ θατέρου μέρους ὀρνίθων, [c] οἵων αὐτὸς ἐβούλετο, πάλιν ἐκεῖνο διῄρει τὸ χωρίον, καὶ τοὺς ὄρνιθας διέκρινε τοὺς παραγενομένους ἐπὶ τὸ αὐτό. ταύτῃ χρώμενος τῇ διαιρέσει τῶν τόπων, καὶ τὴν ἐσχάτην ὑπὸ τῶν ὀρνίθων ἀποδειχθεῖσαν ἄμπελον ὑπελθὼν, εὑρίσκει βότρυος ἄπιστόν τι χρῆμα, καὶ αὐτὸν φέρων ἐπὶ τὴν [d] καλιὰν τῶν ἡρώων ὁρᾶται πρὸς τοῦ πατρός. θαυμάσαντι δὲ τὸ μέγεθος τῆς [e] σταφυλῆς, καὶ πόθεν εἰλήφει πυνθανομένῳ, διηγεῖται πάντα ἐξ ἀρχῆς. ὁ δὲ ὑπολαβὼν, ὅπερ ἦν, ἐμφύτους εἶναί τινας ἀρχὰς μαντικῆς ἐν τῷ παιδὶ, κομίσας αὐτὸν εἰς τὴν πόλιν, γραμμάτων διδασκάλοις συνίστησιν. ἐπειδὴ δὲ τῆς κοινῆς παιδείας ἀποχρώντως μετέλαβε, Τυρρηνῶν αὐτὸν παραδίδωσι τῷ λογιωτάτῳ, τὴν οἰωνοσκοπικὴν τέχνην διδαχθησόμενον. ἔχων δὲ τὴν ἔμφυτον ὁ Νέβιος μαντικὴν, καὶ τὴν ἐπίκλητον παρὰ Τυρρηνῶν λαβὼν, μακρῷ δή που τοὺς ἄλλους οἰωνοσκόπους ἅπαντας, ὡς ἔφην, ὑπερεβάλλετο. εἰς ἁπάσας δὲ τὰς δημοσίας ἐπισκέψεις οἱ τῆς πόλεως οἰωνομάντεις οὐκ ὄντα ἐκ τοῦ συστήματος παρεκάλουν αὐτὸν διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῶν μαντευμάτων, καὶ οὐθὲν ὅ,τι μὴ δόξειεν ἐκείνῳ προὔλεγον. Οὗτος ὁ Νέβιος βουλομένῳ ποτὲ τῷ Ταρκυνίῳ τρεῖς [f] φυλὰς ἑτέρας ἀποδεῖξαι νέας ἐκ τῶν ὑπ' αὐτοῦ πρότερον καταλελεγμένων ἱππέων, καὶ ποιῆσαι τὰς ἐπιθέτους φυλὰς ἑαυτοῦ τε καὶ τῶν ἰδίων ἑταίρων ἐπωνύμους, μόνος ἀντεῖπε κατὰ τὸ καρτερὸν, οὐκ ἐῶν κινεῖν τῶν ὑπὸ Ῥωμύλου καταστασθέντων οὐδέν. ἀχθόμενος δ' ἐπὶ τῇ κωλύσει, καὶ δι' ὀργῆς ἔχων τὸν Νέβιον ὁ βασιλεὺς, καταβαλεῖν αὐτοῦ τὴν ἐπιστήμην εἰς τὸ μηδὲν ἐπεχείρησεν, ὡς ἀλαζονευομένου καὶ μηθὲν ἀληθὲς λέγοντος. ταῦτα διανοηθεὶς ἐκάλει τὸν Νέβιον ἐπὶ τὸ βῆμα, πολλοῦ παρόντος ὄχλου κατὰ τὴν ἀγοράν. προδιαλεχθεὶς δὲ τοῖς περὶ αὐτὸν δι' οὗ τρόπου ψευδόμαντιν ἀποδείξειν τὸν οἰωνοσκόπον ὑπελάμβανεν, ἐπειδὴ παρεγένετο, φιλανθρώποις αὐτὸν ἀσπασμοῖς ἀναλαβὼν, "Νῦν, ἔφη, καιρὸς ἐπιδείξασθαί σε τὴν ἀκρίβει- "αν τῆς μαντικῆς ἐπιστήμης, ὦ Νέβιε. [g] πρᾶξιν γὰρ "ἐπιχειρεῖν μεγάλην διανοούμενος, εἰ τὸ [h] δυνατὸν αὐτῇ "πρόσεστι μαθεῖν βούλομαι. ἀλλ' ἄπιθι καὶ διαμαντευσά- "μενος ἧκε ταχέως· ἐγὼ δ' ἐνθάδε καθήμενος ἀναμενῶ. ἐποίει τὰ κελευόμενα ὁ μάντις, καὶ μετ' οὐ πολὺ παρῆν αἰσίους εἰληφέναι λέγων οἰωνοὺς, καὶ δυνατὸν εἶναι τὴν πρᾶξιν ἀναφαίνων. γελάσας δ' ὁ Ταρκύνιος ἐπὶ τῷ λόγῳ, τοῦ προ-

a Ἐλθὸν *Vat.* b Ἑκατέρου *Vat.* c Quæ ſequuntur uſque ad ἀποδειχθεῖσαν deſiderantur in *Ed Steph.* atque à *Sylburgio* addita ſunt è *Cod. Ven.* cui conſentit *Vat.* niſi quod v. 11. habet διχῇ δῄρει & v. 12. κατὰ τὸ αὐτό. d Καλιάδα *Vat.* quo modo ſcriptum reperitur p. 193. v. 47. e Bis paullo ante βότρυς nominatur. f Quas *Dionyſius* hîc φυλὰς nominat, i. e. *tribus*, eas *Livius, Valerius, Plinius* & *alii* vocant *Centurias. Sylb.* Vide *Cl. Grævii* notas in *Flori* lib. 1. c. 5. g Πρᾶξιν γὰρ ἐπιχειρεῖν μεγάλην *Vat.* h Δυνατὴν *Vat.* atque hoc modo legendum eſſe docuit *Sylb.* ut paullo poſt v. 48. vel δυνατὸν neutraliter & ſubſtantive accipiendum pro πρᾶγμα δυνατὸν, ſeu τῶν δυνατῶν. *Sylb.* Verum δυνατὸν (inquit *Portus*) Attice dictum, ut κλυτὸς Ἱπποδάμεια.

a Τῶν

204 προενέγκας ἐκ τοῦ κόλπου ξυρὸν καὶ ἀκόνην, λέγει πρὸς αὐτόν, “Ἑάλωκας, ὦ Νέβιε, φενακίζων ἡμᾶς, καὶ “καταψευδόμενος τοῦ δαιμονίου καταφανῶς, ὁπότε καὶ τὰς “ἀδυνάτους πράξεις τετόλμηκας λέγειν δυνατάς. ἔγωγ’ “οὖν διεμαντευόμην, εἰ τῷ ξυρῷ τῷδε τὴν ἀκόνην πλήξας “μέσην δυνήσομαι διελεῖν. γέλωτος δ’ ἐξ ἁπάντων γενομένου [a] περὶ τὸ βῆμα, οὐδὲν ἐπιταραχθεὶς ὁ Νέβιος ὑπὸ τοῦ τωθασμοῦ τε καὶ τοῦ θορύβου, “Παῖε θαρρῶν, ἔφη, Ταρ“κύνιε τὴν ἀκόνην ὡς προαιρῇ· διαιρεθήσεται γάρ, “ἢ πάσχειν ὁτιοῦν ἕτοιμος ἐγώ. θαυμάσας δὲ ὁ βασιλεὺς τὸ θάρσος τοῦ μάντεως, φέρει [b] τὸ ξυρὸν κατὰ τῆς ἀκόνης. ἡ δὲ ἀκμὴ τοῦ σιδήρου, δι’ ὅλου κατελθοῦσα τοῦ λίθου, τήν τε ἀκόνην διαιρεῖ, καὶ τῆς κατεχούσης αὐτὴν χειρὸς ἐπιτέμνει τὸ μέρος. οἱ μὲν οὖν ἄλλοι πάντες, ὡς τὸ θαυμαστὸν τοῦτο καὶ ἄπιστον ἔργον ἐθεάσαντο, καταπλαγέντες ἀνεβόησαν. ὁ δὲ Ταρκύνιος, αἰδεσθεὶς ἐπὶ τῇ διαπείρᾳ τῆς τέχνης, καὶ τὸ ἀπρεπὲς τῶν ὀνειδισμῶν ἐπανορθώσασθαι βουλόμενος, πρῶτον μὲν τῶν περὶ τὰς φυλὰς ἐγχειρημάτων ἀπέστη, ἔπειτα δ’ αὐτὸν τὸν Νέβιον ἀποθεραπεῦσαι διέγνω, ὡς ἁπάντων ἀνθρώπων θεοφιλέστατον, [c] ἄλλαις τε φιλανθρωπίαις ὑπηγάγετο, καὶ ἵνα μνήμης αἰωνίου τυγχάνοι παρὰ τῶν ἐπιγινομένων, εἰκόνα κατασκευάσας αὐτοῦ χαλκῆν, [d] διέστησεν ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς· ἣ καὶ εἰς ἐμὲ ἦν ἔτι περὶ τοῦ βουλευτηρίου κειμένη, πλησίον τῆς [e] ἱερᾶς συκῆς, ἐλάττων ἀνδρὸς μετρίου, τὴν περιβολὴν ἔχουσα κατὰ τῆς κεφαλῆς. ὀλίγον δὲ ἄποθεν αὐτῆς ἥ τε ἀκόνη [f] γεγράφθαι λέγεται καὶ ὁ ξυρὸς κατὰ γῆς ὑπὸ βωμῷ τινι· καλεῖται δὲ [g] Φρέαρ ὁ τόπος ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων. καὶ τὰ μὲν περὶ τοῦ μάντεως τούτου μνημονευόμενα ταῦτά ἐστι.

Βασιλεὺς δὲ Ταρκύνιος ἀναπεπαυμένος ἤδη τῶν [h] πολεμίων διὰ γῆρας· ἦν γὰρ ὀγδοηκονταέτης· δολοφονηθεὶς [i] δὲ ὑπὸ τῶν Ἄγκου Μαρκίου παίδων ἀποθνήσκει, ἐπιχειρησάντων [k] μὲν πρότερον ἐκβαλεῖν αὐτὸν ἐκ τῆς ἀρχῆς, [l] καὶ πολλάκις τοῦτο διαπραγματευσαμένων, κατ’ ἐλπίδα τοῦ περιπεσεῖν εἰς αὐτοὺς ἐκπεσόντος ἐκείνου τὴν δυναστείαν, ὡς δὴ πατρῴαν σφίσιν ὑπάρχουσαν, καὶ ἐκ τοῦ ῥᾷστου πρὸς τῶν [m] πολεμικῶν δοθησομένην. ἐπεὶ δὲ διήμαρτον τῆς ἐλπίδος, ἐπιβουλὴν ἄφυκτον κατ’ αὐτοῦ ἐμηχανήσαντο, ἣν οὐκ εἴασεν ἀτιμώρητον γενέσθαι τὸ δαιμόνιον. διηγήσομαι δὲ καὶ τὸν τῆς ἐπιβουλῆς τρόπον. ὁ Νέβιος [n] ἐκεῖνος, ὃν ἔφην ἐναντιωθῆναί ποτε τῷ βασιλεῖ πλείονας ἐξ ἐλασσόνων ποιῆσαι τὰς φυλὰς βουλομένῳ, ὅτε μάλιστα ἤνθει [o] περὶ τὴν τέχνην, καὶ πλεῖστον ἠδύνατο Ῥωμαίων ἁπάντων, δεινὸς ὢν οἰωνόμαντις, εἴτε φθονηθεὶς ὑπὸ τῶν ἀντιτέχνων τινός, εἴτ’ ἐπιβουλευθεὶς ὑπ’ ἐχθρῶν, εἴτε ὅ,τι

L. Tarquinius Rom. REX V.

ex ſinu depromens novaculam & cotem, ei dixit, “Jam certe, Nevi, * patet te nobis imponere, & contra numen mentiri manifeſte; “quando res quæ nullo modo fieri poſſunt, “fieri poſſe auſus es affirmare. Atqui hoc animo agitavi, an hac novacula cotem mediam “percutiens diſcindere poſſem? Tunc exorto riſu inter omnes qui tribunal circumſtabant, Nevius, nihil eo ludibrio & tumultu turbatus, dixit; “Tarquini, cotem, ut mente “concepiſti, confidenter feri: dividetur enim, “aut quidvis perpeti ſum paratus. Rex autem vatis confidentiam admiratus, cotem novacula percuſſit. porro, ferri acies toto lapide penetrato cotem diviſit; & partem manus, quæ eam tenebat, ſcidit. Cæteri igitur omnes, conſpecta hac re admiranda & vix credenda, ſtupefacti clamorem ſuſtulerunt. At Tarquinius pudore ſuffuſus, quod ejus artis periculum feciſſet, & indignitatem illius ignominiæ corrigere volens, primum ab augendo centuriarum numero (id quod ante fuerat aggreſſus) abſtinuit; deinde ſtatuit ipſi Nevio debitos honores reddere, ut omnium mortalium diis chariſſimo: quare, cum aliis humanitatis generibus eum ſibi devinxit, tum vero, ut memoriam ſempiternam apud poſteros conſequeretur, ejus æneam ſtatuam fecit, eamque in foro erexit; quæ ad noſtra uſque tempora adhuc exſtabat ante curiam poſita, prope ſacram ficum, minor hominis mediocris ſtatura, & capite velato. non procul autem ab ea cotem quoque & novaculam ſub ara quadam ſubterranea reconditam memorant. Locus autem ille à Romanis Puteus vocatur. Atque hæc ſunt quæ de hoc augure memorantur.

LXXII. *Tarquinii obitus.*

¶ Rex autem Tarquinius, quum ob ſenectutem (jam enim octogeſimum annum agebat) rebus bellicis operam amplius dare non poſſet, ab Anci Marcii filiis per inſidias oppreſſus obiit: qui jam ante aggreſſi fuerant eum regno expellere, idque ſæpius machinati fuerant, ſperantes fore ut illo expulſo principatus ad ſe devolveretur, utpote qui paterno & hereditario jure ad ſe pertineret, atque à civibus facillime ſibi traderetur. Sed poſtquam ſua ſpe fruſtrati erant, inſidias inevitabiles illi ſtruxerunt; quas divinum numen inultas eſſe non ſivit. narrabo etiam inſidiarum modum. Nevius ille, quem quondam regi † interceſſiſſe dixi quum centuriarum numerum augere vellet, quo tempore potiſſimum arte divinandi florebat, & inter omnes Romanos auctoritate præſtabat, quum eſſet augur ſuæ artis peritiſſimus, ſive alicujus ſui æmuli invidia, ſive inimicorum inſidiis, ſive alio quocunque caſu repente

a Τῶν περὶ τὸ βῆμα *Vat.* *b* Pro τὸ ξυρὸν rectius legemus τὸν ξυρὸν, ut infra (v. 27.) occurrit ὁ ξυρός. *Sylb.* Sed utrumque ſatis uſitatum eſſe notat *Portus.* *c* Ἄλλαις ταῖς πολλαῖς *Vat.* *d* Ἀνέστησεν ἐν τῇ ἀγορᾷ *Vat.* *e* *Lapus* vertit *prope ſacrum templum.* unde aliquis ſuſpicaretur eum legiſſe ἱεροῦ σηκοῦ. *Portus.* *f* Γεγράφθαι agnoſcit etiam *Lapi* verſio. verius forſan eſt τεθάφθαι vel κατορωρύχθαι, ut apud *Cic.* l. 1. de Divinat. *cotem autem illam & novaculam defoſſam in comitio, ſupraque impoſitum puteal accepimus. Sylb.* Ex *Livio & Cicerone* adducor ut credam hîc κεκαλύφθαι vel τετάφθαι ſcribendum. *Port.* Optime in *Cod. Vat.* κεκρύφθαι. *g* Hîc falli *Dionyſium*, ut hominem Græcum, adnotat *Joſ. Scaliger*; qui *Puteal* idem putavit ac Φρέαρ: cum *Puteal* non Φρέαρ ſit, ſed πῶμα φρέατος, *operculum putei.* Verum ut (inquit *Val. Chimentellius* in *Marmor Piſanum* de *Honore Biſellii*, c. 18.) vereor ut aliquantulum audacter reprehendatur *Dionyſius*, tum quia non incommode potuit ille locus vocari Φρέαρ, tum quia vere illic in puteo defoſſæ erant cos & novacula *Attii Navii*, ut conſtat ex *Cic.* lib. 1. de *Div.* Vide *Landi* Numiſmata p. 33. & *Voſſii* Etymolog. v. *Puteus.* *h* Πολεμικῶν *Vat.* Sed poſſemus etiam legere τῶν πολέμων, *bellis. Sylb.* *i* Deeſt *Vat.* *k* Μὲν ἔτι πρότερον *Vat.* *l* Καὶ πολλὰ εἰς τοῦτο *Vat.* *m* Πολιτικῶν legiſſe videtur *Lapus.* Πολιτῶν (ut in *Cod. Vat.*) maluerunt *Sylb.* & *Port.* *n* Ἐκεῖνος δεινὸς ὢν οἰωνόμαντις habet *Vat.* verſuque penult. illa non agnoſcit. *o* Διὰ τὴν τέχνην *Vat.* * Deprehenſus es nobis imponere. *Gelen.* † Græca vox ἐναντιωθῆναι etiam *adverſatum eſſe* ſignificat.

L. Tarquinius Rom. REX V.

repente ex hominum conſpectu ſublatus eſt, neque quiſpiam ex ejus neceſſariis mortem ejus conjicere, neque corpus invenire potuit. Quum autem populus illum caſum ægre & iniquo animo ferret, & multa de multis ſuſpicaretur, Marcii filii quum animadvertiſſent multitudinis commotæ deſiderium, illius piaculi culpam in regem Tarquinium tranſtulerunt; non potuerunt tamen ullam aliam certam conjecturam aut ſignum calumniæ ſuæ afferre; ſed his duobus veriſimilibus argumentis nitebantur. Dicebant enim eum, quod apud ſe ſtatuiſſet multa & nova in republica contra jus & fas agere, de medio tollere voluiſſe illum qui ſibi ut antea adverſarius erat futurus: deinde, quod in tam gravi caſu ac ſcelere non inquiſiviſſet in ejus facinoris auctores, ſed rem eam neglexiſſet; quod revera non feciſſet alius, qui ejus ſceleris culpa vacaſſet. Comparata igitur magna factioſorum manu ex patriciis plebeque, quos facultatibus ſuis ſuſtentabant, iiſque ſtipati, Tarquinium vehementer accuſarunt, & populum hortati ſunt ne pateretur ſceleſtum hominem ſacris manus admovere & regiam poteſtatem polluere; præſertim quum non eſſet indigena, ſed neſcio quis advena & extorris. Itaque quum in foro viri dicendi periti & diſerti tales haberent conciones, multos de plebe concitarunt, qui ipſum venientem in forum extrudere ſunt conati, ut hominem ſceleſtum. Veruntamen neque ipſam veritatem devincere, neque ipſi populo perſuadere potuerunt ut eum regno expelleret. Sed poſtquam ipſe, optime pro ſe cauſſa dicta, crimina omnia diluit, & Tullius ejus gener, cui alteram ſuarum filiarum in matrimonium dederat, maxima apud populum auctoritate pollens, Romanos ad miſericordiam flexit, illi, calumniatores & improbi judicati, magno cum ſuo dedecore ex foro diſceſſerunt.

Per Jul. 4134.
Ante Chr. 580.
Olymp. 49/50 4/1.
V. C. *Cat.* 172. *Var.* 174.

δή ποτε ἄλλο παθὼν, ἀφανὴς ἄφνω γίνεται, καὶ οὔτε τὸν μόρον αὐτοῦ τις ἠδυνάτο τῶν προσηκόντων συμβαλεῖν, οὔτε τὸ σῶμα [a] ἐφευρεῖν. ἀχθομένου δὲ τοῦ δήμου 205 καὶ δεινῶς φέροντος τὸ πάθος, ὑπονοίας τε πολλὰς καὶ κατὰ πολλῶν λαμβάνοντος, κατανοήσαντες τὴν ὁρμὴν τοῦ πλήθους οἱ τοῦ Μαρκίου παῖδες, ἐπὶ τὸν βασιλέα Ταρκύνιον τὴν διαβολὴν τοῦ ἄγους ἀνέφερον, ἄλλο μὲν οὐθὲν ἔχοντες φέρειν τῆς διαβολῆς οὔτε τεκμήριον οὔτε σημεῖον, δυσὶ δὲ τούτοις τοῖς εἰκόσι κρατυνόμενοι, [b] ὅτι πολλὰ καὶ [c] κοινὰ περὶ τὴν πολιτείαν διεγνωκὼς παρανομεῖν, τὸν ἐναντιωσόμενον, ὥσπερ ἐπὶ τῶν προτέρων, ἐκ ποδῶν ἐβούλετο ποιήσασθαι· ἔπειτα ὅτι δεινοῦ πάθους γεγονότος οὐδεμίαν ἐποιήσατο τῶν δεδρακότων ζήτησιν, ἀλλ᾽ ἀμελείᾳ παρέδωκε τὸ πραχθέν· ὅπερ οὐκ ἂν ποιῆσαί τινα τῶν ἔξω τῆς αἰτίας ὑπαρχόντων. παρασκευασάμενοι δὲ μεγάλας ἑταιρείας περὶ αὐτοὺς πατρικίων τε καὶ δημοτικῶν, οἷς τὰς ἑαυτῶν οὐσίας κατεχορήγουν, πολλὴν ἐποιοῦντο τοῦ Ταρκυνίου κατηγορίαν, καὶ τῷ δήμῳ παρῄνουν μὴ περιορᾶν ἄνδρα μιαρὸν ἱεροῖς τε προσφέροντα τὰς χεῖρας καὶ τὴν ἐξουσίαν μιαίνοντα, καὶ ταῦτ᾽ οὐκ ἐπιχώριον ἀλλ᾽ ἐπήλυτόν τινα ὄντα καὶ ἄπολιν. τοιαῦτα κατὰ τὴν ἀγορὰν δημηγοροῦντες ἄνδρες ἱκανοὶ καὶ λέγειν οὐκ ἀδύνατοι, πολλοὺς μὲν ἠρέθισαν τῶν δημοτικῶν, οἳ παραγενόμενον αὐτὸν εἰς τὴν ἀγορὰν ἐλαύνειν ἐπεχείρησαν, ὡς οὐ καθαρόν· οὐ μὴν καταγωνίσασθαί γε τὴν ἀλήθειαν ἴσχυσαν, οὐδὲ πεῖσαι τὸν δῆμον ἠδυνήθησαν ἐκβαλεῖν αὐτὸν ἐκ τῆς ἀρχῆς. ἐπεὶ δὲ αὐτός τε ἀπολογηθεὶς κράτιστα περὶ αὐτοῦ τὴν διαβολὴν ἀπελύσατο, καὶ ὁ κηδεστὴς αὐτοῦ Τύλλιος, ᾧ τὴν ἑτέραν δεδωκὼς ἦν θυγατέρα, μέγιστον ἐν τῷ δήμῳ δυνάμενος, εἰς ἔλεον τοὺς Ῥωμαίους ὑπηγάγετο, συκοφάνται καὶ πονηροὶ δόξαντες εἶναι, καὶ πολλὴν [d] ὀφείλοντες αἰσχύνην ἀπῆλθον ἐκ τῆς ἀγορᾶς.

LXXIII. ¶ Quare quum hic conatus ipſis minime ſucceſſiſſet, & amicorum opera in gratiam ejus rediiſſent, quod Tarquinius illorum malignitatem æquo & moderato animo ferret, ob paternorum beneficiorum memoriam, & pœnitentiam, qua ducebantur, ad temeritatem ipſorum corrigendam ſatis eſſe putaret, per tres integros annos in illa ſimulata amicitia manſerunt. Sed quum commodam occaſionem ſibi oblatam putarunt, talem dolum ei ſtruxerunt. Juvenes duos conjuratorum audaciſſimos paſtoralibus indutos veſtibus, & armatos falcibus lignatoriis, circa meridiem in regiam mittunt, edoctos quid dicere oporteret, & præmonitos quomodo regem eſſent aggreſſuri. Hi quum ad regiam acceſſiſſent, quaſi injuriam aliquam accepiſſent, ſibi mutuo convicia dicebant, neque manus à corpore abſtinebant, & ingenti clamore uterque regis auxilium implorabat, & ipſis aderant multi conjurati ruſtici verbo tenus, qui ſimul indignabantur, & alteri huic,

Ταύτης δὲ τῆς πείρας ἀποτυχόντες, καὶ διαλλαγὰς τῆς ἔχθρας διὰ φίλων εὑράμενοι, μετρίως τὴν ἀγνωμοσύνην αὐτῶν ἐνέγκαντος Ταρκυνίου, διὰ τὰς ἐκ τοῦ πατρὸς εὐεργεσίας, καὶ τὴν μετάνοιαν ἱκανὴν ὑπολαμβάνοντος εἶναι τῆς προπετείας διόρθωσιν, [e] ἔμειναν μὲν ἔτη τρία ἐν τῇ προσποιήσει τῆς φιλίας· ἐπειδὴ δὲ καιρὸν ὑπέλαβον ἐπιτήδειον ἔχειν, δόλον ἐπ᾽ αὐτῷ ῥάπτουσι τοιόνδε. νεανίσκους δύο τῶν [f] ἀπὸ τῆς συνωμοσίας τοὺς τολμηροτάτους ποιμενικαῖς ἐνδύσαντες στολαῖς, καὶ δρεπάνοις καθοπλίσαντες ὑλουργοῖς, πέμπουσιν ἐπὶ τὴν οἰκίαν τοῦ βασιλέως ἡμέρας μεσούσης, διδάξαντες ἃ χρὴ [g] λέγειν, καὶ τὸν τρόπον τῆς ἐπιθέσεως αὐτοῖς ὑφηγησάμενοι. οὗτοι πλησίον τῶν βασιλείων γενόμενοι, κακῶς τε ἀλλήλους ἔλεγον ὡς ἀδικούμενοι, καὶ οὐδὲ τὼ χεῖρε τῶν σωμάτων ἀπείχοντο, βοῇ τε μεγάλῃ χρώμενοι τὴν παρὰ τοῦ βασιλέως βοήθειαν ἐκάλουν ἀμφότεροι· παρόντων αὐτοῖς συχνῶν ἐκ τῆς συνωμοσίας ἀγροί- 206 κων δὲ τῷ λόγῳ, συναγανακτούντων ἀμφοτέροις καὶ συμμεμαρ-

a Εἰρεῖν *Vat.* b Πρῶτον μὲν ὅτι πολλὰ &c. *Vat.* quod ferri poteſt, cum mox ſequatur ἔπειτα. c Καινὰ maluiſſe videtur *Gelenius.* atque ita legendum eſſe contendit *Portus.* d Ὀφλόντες *Vat.* e Ἔτη μὲν τρία διέμειναν *Vat.* f Ἐκ τῆς συνωμοσίας *Vat.* g Λέγειν καὶ πράττειν *Vat.*

a Συμμαρτυρούντων

[a] συμμεμαρτυρηκότων. ὡς δὲ εἰσκαλέσας αὐτοὺς ὁ βασιλεὺς λέγειν ἐκέλευσε [b] περὶ ὧν διεφέροντο· [c] αἰγῶν δὲ ἕνεκα διαμφισβητεῖν ἐσκήπτοντο· κεκραγότες τε ἅμα καὶ παθαινόμενοι τὸν ἀγροῖκον τρόπον, καὶ μηδὲν εἰς τὸ πρᾶγμα λέγοντες, [d] πολὺν ἐκίνησαν ἐξ ἁπάντων γέλωτα. ὡς δ' ἐκ τοῦ καταφρονεῖσθαι καιρὸν ἔδοξαν εἰληφέναι [e] τῆς ἐπιθέσεως τὸν ἐπιτήδειον, φέρουσι κατὰ τῆς κεφαλῆς τοῦ βασιλέως πληγὰς τοῖς δρεπάνοις, καὶ τοῦτο πράξαντες ἔφευγον ἔξω θυρῶν. κραυγῆς δὲ γενομένης ἐπὶ τῷ πάθει, [f] καὶ συνδραμούσης πολλῆς βοηθείας, οὐ δυνηθέντες διαφυγεῖν, συλλαμβάνονται πρὸς τῶν ἐπιδιωξάντων· καὶ μετὰ τοῦτο βασάνοις καταικισθέντες, καὶ τοὺς ἀρχηγοὺς τῆς ἐπιβουλῆς ἀναγκασθέντες εἰπεῖν, τῆς προσηκούσης τιμωρίας ἔτυχον σὺν χρόνῳ. βασιλεὺς μὲν δὴ Ταρκύνιος, οὐ μικρῶν οὐδὲ ὀλίγων Ῥωμαίοις ἀγαθῶν αἴτιος γενόμενος, ὀκτὼ καὶ τριάκοντα ἔτη τὴν ἀρχὴν κατασχὼν, οὕτω τελευτᾷ.

alteri illi ſe adeſſe ſimulabant, ut de injuriis teſtarentur. Sed quum rex eos ad ſe in regiam vocatos juſſiſſet exponere ſuas controverſias, (illi enim ſe caprarum cauſſa contendere ſimulabant) ſimulque vociferantes, & ruſticorum more commoti, & nihil ad rem dicentes, multum riſum omnibus moverunt. Sed quum inter hæc ludibria opportunum rei peragendæ tempus ſe nactos exiſtimarunt, falcibus capiti regis vulnera inflixerunt: & hac re peracta ſe extra fores proripuerunt. Clamore autem ob illum caſum exorto, & multis ad opem ferendam concurrentibus, quum effugere non potuiſſent, ab inſequentibus hominibus comprehenſi ſunt; & poſtea tormentis torti & coacti inſidiarum auctores indicare, non multo poſt merito ſupplicio affecti ſunt. Rex igitur Tarquinius, qui magna & multa beneficia in rempub. Romanam contulerat, quum triginta & octo annos regnaſſet, ita obiit.

L. Tarquinius Rom. REX V.

a Συμμαρτυρούντων *Vat.* b Ὑπὲρ ὧν *Vat.* c Αἰγῶν μὲν ἀμφισβήτησιν ἐσκήπτοντο *Vat.* d Πολλὴν perperam in *Ed. Steph.* e Τῆς ἐπιχειρήσεως *Vat.* f Καὶ βοηθείας πολλαχόθεν συνδραμούσης *Vat.*

[a] ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ
ΤΟΥ ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΣΕΩΣ
ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ.

DIONYSII ALEXANDRI F.
HALICARNASSENSIS
ROMANARUM ANTIQUITATUM
LIBER QUARTUS.

Per Jul. 4137. *Ante Chr.* 577. *Olymp.* 50 $\frac{3}{4}$. *V. C. Cat.* 175. *Var.* 177.

REX igitur Tarquinius, qui magna & multa beneficia in pop. Rom. contulerat, regno per triginta & octo annos potitus ita obiit, relictis duobus filiis infantibus, & duabus filiabus, quæ viris jam nupſerant & cum iis habitabant. Tullius autem ejus gener illi in regno ſucceſſit, anno quarto quinquageſimæ olympiadis, qua vicit in ſtadio Epitelides Lacon, archonte Athenis Archeſtratide: de quo jam opus eſt ut ea dicamus quæ in principio prætermiſimus, & ex quibus parentibus natus fuerit, & quas res adhuc privatus geſſerit antequam ad regnum accederet.

Servius Tullius Rom. REX VI.

Quibus natalibus ortus, & qua ratione ad imperium evectus.

Quæ igitur de ejus genere feruntur, quibus ego fidem maximam adhibeo, hæc ſunt. In urbe Corniculo, quod erat Latinæ gentis, vir quidam regii ſanguinis nomine Tullius uxorem habebat Ocriſiam, omnium mulierum quæ Corniculi erant formoſiſſimam & caſtiſſimam. atque ipſe quidem Tullius, dum urbs à Romanis caperetur, pugnans cecidit. Rex vero Tarquinius Ocriſiam gravidam ex reliqua præda ſelectam cepit, donoque ſuæ uxori dedit. Illa vero, cognita omni ejus mulieris fortuna, non multo poſt manumiſit eam, & perpetuo maxime omnium amplexata eſt & in honore habuit. Ex hac Ocriſia, dum adhuc ſerva eſſet, natus eſt infans, cui jam educato mater impoſuit nomen proprium & gentilitium, à patre quidem Tullium; appellativum vero, Servium, à conditione, quod ſerva eum peperiſſet. quod ſi Græco ſermone hoc Servii

[b] Βασιλεὺς [c] δὲ Ταρκύνιος, οὐ μικρῶν οὐδὲ ὀλίγων Ῥωμαίοις ἀγαθῶν αἴτιος γενόμενος, ὀκτὼ καὶ τριάκοντα ἔτη τὴν ἀρχὴν κατασχὼν, οὕτω τελευτᾷ, [d] υἱούς τε δύο καταλιπὼν νηπίους, καὶ δύο θυγατέρας ἀνδράσιν [e] ἤδη" συνοικούσας. διάδοχος δὲ τῆς ἡγεμονίας ὁ γαμβρὸς αὐτοῦ γίνεται Τύλλιος, ἐνιαυτῷ τετάρτῳ τῆς πεντηκοστῆς ὀλυμπιάδος, ἣν ἐνίκα στάδιον Ἐπιτελίδης Λάκων, ἄρχοντος Ἀθήνησιν Ἀρχεστρατίδου· περὶ οὗ καιρὸς ἤδη λέγειν ἃ κατ᾽ ἀρχὰς παρελίπομεν, ἐξ ὧν τε γονέων ἔφυ, καὶ τίνας ἀπεδείξατο πράξεις ἰδιώτης ὢν ἔτι, καὶ πρὶν ἐπὶ τὴν δυναστείαν παρελθεῖν. τὰ μὲν οὖν περὶ τοῦ γένους αὐτοῦ λεγόμενα, οἷς [f] μάλιστα" ἔγωγε συγκατατίθεμαι, τοιαῦτ᾽ ἐστίν. ἐν Κορνικόλῳ πόλει τοῦ Λατίνων ἔθνους ἀνήρ τις, ἐκ τοῦ βασιλείου γένους Τύλλιος ὄνομα, γυναικὶ συνῆν Ὀκρισίᾳ καλλίστῃ τε καὶ σωφρονεστάτῃ τῶν ἐν Κορνικόλῳ γυναικῶν. αὐτὸς μὲν ὁ Τύλλιος, ὅθ᾽ ἡ πόλις ὑπὸ Ῥωμαίων κατελαμβάνετο, μαχόμενος ἀποθνήσκει· τὴν δὲ Ὀκρισίαν [g] ἐγκυμονοῦσαν ἐκ τῶν λαφύρων Ταρκύνιος βασιλεὺς ἐξαίρετον λαμβάνει, καὶ δίδωσι δωρεὰν τῇ ἑαυτοῦ γυναικί. μαθοῦσα δ᾽ ἐκεί- 207 νη πάντα τὰ περὶ τὸν ἄνθρωπον, οὐ πολλοῖς χρόνοις ὕστερον [h] ἐλευθέραν ἀφίησι, καὶ πασῶν μάλιστα γυναικῶν ἀσπαζομένη τε καὶ τιμῶσα διετέλεσεν. ἐκ ταύτης γίνεται τῆς Ὀκρισίας ἔτι δουλευούσης παιδίον, ᾧ τίθεται τραφέντι ἡ μήτηρ τὸ μὲν ἴδιόν τε καὶ συγγενικὸν ὄνομα, Τύλλιον, ἐπὶ τοῦ πατρός· [i] προσηγορικὸν δὲ, Σερούιον, ἐπὶ τῆς ἰδίας τύχης, ὅτι δουλεύουσα ἔτεκεν αὐτόν. εἴη δ᾽ ἂν ὁ Σερούιος

εἰς

[a] In *Vat.* & *Lapi Codd.* Η τετάρτη βίβλος τῆς Ῥωμαϊκῆς ἀρχαιολογίας, ἣν συνέγραψε Διονύσιος Ἀλεξάνδρου Ἀλικαρνασσεῦς, περιείληφε τὰ πραχθέντα ὑπὸ βασιλέως Σερβίου Τυλλίου μετὰ Λούκιον Ταρκύνιον ἄρξαντος, καὶ ὑπὸ Λουκίου Ταρκυνίου Σουπέρβου τελευταίου τὴν δυναστείαν κατασχόντος· χρόνος ὅσος περιείληφε τὰς ἀμφοτέρων βασιλέων πράξεις ἔτη ἑξήκοντα ἐννέα. *b* Sic etiam *Lapus* hæc verba in fine libri præcedentis poſita hîc repetit. Neque tamen *Dionyſium* utrobique ea ſcripſiſſe credibile eſt: verum, ſi in fine præcedentis ſcripſerit, paullo etiam plura verba adjeciſſet, ita ut eorum ultimum eſſet συνοικούσας: ac liber hic IV. initium hinc haberet, Διάδοχος δὲ τῆς ἡγεμονίας ὁ γαμβρὸς &c. Itidem porro quædam in fine libri V. habemus quæ in principio VI. repetuntur: ſed *Dionyſium* illis non alibi quam in principio VI. ſedem dediſſe conſtat, quum in fine libri V. ſuſpenſa oratio relinquatur. Jam vero & initio libri XI. quædam repetuntur ex iis quæ in fine X. legimus: ſed ejuſmodi ut aptum hîc quoque locum habere videri poſſint. *Steph.* *c* Μὲν δὴ *Vat.* *d* Imo υἱωνούς. & ita ſcripſiſſe *Dionyſium*, pridem nos ipſe docuit. Nam quum paullo poſt ſcribat ſe velle iis reſpondere qui mirari poſſint non appellatos eſſe ab ipſo υἱούς, ſed υἱωνούς, non dubitamus reſpicere *Dionyſium* illa ſcribentem ad hunc locum. Scripſerat igitur ille hîc υἱωνούς, non υἱούς; & ita emendandum. *Caſ.* Vide *Annott.* *e* Deeſt in *Ed. Steph.* *f* Non agnoſcit *Vat.* *g* Ἐγκύμονα οὖσαν ἐξαίρετον ἐκ τῶν λαφύρων Ταρκύνιος βασιλεὺς λαμβάνει *Vat.* *h* Ἐλευθέραν αὐτὴν ἀφίησι *Vat.* *i* Τὸ δὲ κοινὸν καὶ προσηγορικὸν *Vat.*

a Φίλον

εἰς τὴν Ἑλληνικὴν διάλεκτον μεταβιβαζόμενος, Δούλιος. Φέρεται δέ τις ἐν ταῖς ἐπιχωρίοις ἀναγραφαῖς ἕτερος ὑπὲρ τῆς γενέσεως αὐτοῦ λόγος, ἐπὶ τὸ μυθῶδες ἐξαίρων τὰ περὶ αὐτόν, ὃν ἐν πολλαῖς Ῥωμαϊκαῖς ἱστορίαις εὕρομεν, εἰ θεοῖς τε καὶ δαίμοσι λέγεσθαι [a] φίλος, [b] τοιοῦτός τις· ἀπὸ τῆς ἑστίας τῶν [c] βασιλέων, ἐφ᾽ ἧς ἄλλας τε συντελοῦσι Ῥωμαῖοι ἱερουργίας, καὶ τὰς ἀπὸ τῶν δείπνων ἀπαρχὰς ἁγίζουσιν, ὑπὲρ τοῦ πυρὸς ἀνασχεῖν λέγουσιν αἰδοῖον ἀνδρός. τοῦτο θεάσασθαι τὴν Ὀκρισίαν [d] πρώτην φέρουσαν τοὺς εἰωθότας πελάνους ἐπὶ τὸ πῦρ, καὶ αὐτίκα πρὸς τοὺς βασιλεῖς ἐλθοῦσαν εἰπεῖν. τὸν μὲν οὖν Ταρκύνιον, ἀκούσαντά τε καὶ μετὰ ταῦτα ἰδόντα τὸ τέρας, ἐν θαύματι γενέσθαι· τὴν δὲ [e] Τανακυλίδα τά τε ἄλλα σοφὴν οὖσαν, καὶ δὴ καὶ τὰ μαντικὰ οὐδενὸς χεῖρον Τυρρηνῶν ἐπισταμένην, εἰπεῖν πρὸς αὐτὸν ὅτι γένος ἀπὸ τῆς ἑστίας τῆς βασιλείου πέπρωται γενέσθαι κρεῖσσον ἢ κατὰ τὴν ἀνθρωπείαν φύσιν, ἐκ τῆς μιχθείσης τῷ φάσματι γυναικός. τὰ δὲ αὐτὰ καὶ τῶν ἄλλων τερατοσκόπων ἀποφηναμένων, [f] δόξαι τῷ βασιλεῖ, ἣ πρώτη ἐφάνη τὸ τέρας εἰς ὁμιλίαν αὐτῷ συνελθεῖν· καὶ μετὰ τοῦτο τὴν γυναῖκα κοσμησαμένην οἷς ἔθος ἐστὶ κοσμεῖσθαι τὰς γαμουμένας, κατακλεισθῆναι μόνην εἰς τὸν οἶκον ἐν ᾧ τὸ τέρας ὤφθη· μιχθέντος δέ τινος αὐτῇ θεῶν ἢ δαιμόνων, καὶ μετὰ τὴν μίξιν ἀφανισθέντος, εἴτε Ἡφαίστου, καθάπερ οἴονται, εἴτε τοῦ κατ᾽ οἰκίαν ἥρωος, ἐγκύμονα γενέσθαι, καὶ τεκεῖν τὸν Τύλλιον ἐν τοῖς καθήκουσι χρόνοις. τοῦτο τὸ μύθευμα, οὐ πάνυ πιστὸν εἶναι δοκοῦν, ἑτέρα τις [g] ἐπιφάνεια γενομένη περὶ τὸν ἄνδρα θαυμαστὴ καὶ παράδοξος ἧττον ἀπιστεῖσθαι ποιεῖ. καθημένου γάρ ποτε αὐτοῦ μεσούσης μάλιστα ἡμέρας ἐν τῇ παστάδι τῶν βασιλέων, καὶ κατενεχθέντος [h] ἐφ᾽ ὕπνῳ, πῦρ ἀπέλαμψεν [i] ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ· ἥ τε μήτηρ αὐτοῦ καὶ ἡ τοῦ βασιλέως γυνὴ πορευόμεναι [k] διὰ παστάδος ἐθεάσαντο, καὶ πάντες ὅσοι σὺν ταῖς γυναιξὶν ἐτύγχανον τότε παρόντες· καὶ [l] μέχρι τότε διέμενεν ἡ φλὸξ ὅλην αὐτοῦ καταλάμπουσα τὴν κεφαλήν, ἕως ἡ μήτηρ προσδραμοῦσα [m] διανέστησεν αὐτόν, καὶ ἡ φλὸξ ἅμα τῷ ὕπνῳ διασκεδασθεῖσα ἠφανίσθη. τὰ μὲν δὴ περὶ τοῦ γένους αὐτοῦ λεγόμενα τοιαῦτά ἐστιν.

208 Ἃ δὲ πρὸ τοῦ βασιλεῦσαι διεπράξατο λόγου ἄξια, ἐξ ὧν Ταρκύνιός τε αὐτὸν ἠγάσθη, καὶ ὁ Ῥωμαίων δῆμος τῆς μετὰ βασιλέα ἠξίου τιμῆς, τοιάδε. [n] παῖς μὲν ὢν ἔτι τῇ πρώτῃ [o] στρατιᾷ, ἣν ἐπὶ Τυρρηνοὺς ὁ Ταρκύνιος ἐστράτευσεν, ἐν τοῖς ἱππεῦσι τεταγμένος, οὕτως ἔδοξεν ἀγωνίσασθαι καλῶς, ὥστε περιβόητος εὐθὺς γενέσθαι, καὶ τὰ ἀριστεῖα πρῶτος ἁπάντων λαβεῖν· ἔπειθ᾽ ἑτέρας γενομένης [p] ἐπὶ τῷ αὐτῷ ἔθνει στρατιᾶς καὶ μάχης καρτερᾶς περὶ πόλιν Ἤρητον, ἀνδρειότατος ἁπάντων φα-

Servius Tullius Rom. REX VI.

II. nomen interpretari velis, diceretur Δούλιος. ¶ In hujus tamen gentis annalibus aliter de ejus natalibus eſt ſcriptum, ita ut quæ de eo traduntur ad fabulas proxime accedant, quemadmodum in multis Romanis hiſtoriis comperimus, * ſi modo tale quid de diis & geniis fas eſt dicere. Ex regiæ ara, ſupra quam Romani cum alia ſacrificia faciunt, tum cœnarum primitias ſacrant, ajunt membrum virile ex ipſo igne exortum. atque hoc primam Ocriſiam conſpexiſſe, dum afferret de more liba quæ in ignem conjiceret; & confeſtim reges adiiſſe, remque illis indicaſſe. Tarquinium igitur, audito & poſtea viſo hoc prodigio, admirabundum ſtetiſſe: Tanaquilem vero mulierem, & alioqui prudentem & artis divinandi peritia nulli Hetruſcorum ſecundam, ei dixiſſe; in fatis eſſe ut ex regia ara proles humana natura præſtantior ex muliere, quæ cum illo ſpectro mixta fuiſſet, naſceretur. Quum autem cæteri quoque prodigiorum conjectores idem affirmaſſent, ajunt regi placuiſſe, mulierem, cui primum apparuiſſet illud prodigium, cum eo coire: & poſtea mulierem, decoratam ornamentis, quibus ſponſæ nupturæ ornari ſolent, ſolam incluſam fuiſſe in iis ædibus, in quibus illud prodigium viſum fuerat. Quum autem quidam ſive deorum ſive geniorum rem cum illa habuiſſet, & poſt coitum è conſpectu evanuiſſet, ſive is Vulcanus fuerit, ut nonnulli putant, ſive lar familiaris, gravidam factam *ajunt* legitimis menſibus exactis Tullium peperiſſe. Quamvis autem hoc, quod de illo viro fertur, non admodum credibile videatur; tamen aliud quoddam prodigium, quod illi viro accidit, admirandum & omnem humanam opinionem ſuperans, facit ut minus de eo dubitetur. Nam quum aliquando ſederet in regio cubiculo circiter meridianas horas, & ſomno correptus fuiſſet, flamma ex ejus capite emicuit; & mater ejus & uxor regis, dum per cubiculum ambularent, eam viderunt, & reliqui omnes qui tum forte cum illis mulieribus aderant: nec prius flamma totum ejus caput colluſtrare deſiit quam mater accurrens eum excitavit, & flamma una cum ipſo ſomno diſſipata evanuit. Quæ igitur de illius genere feruntur, hæc ſunt.

III. ¶ Quæ vero antequam regnaret memoratu digna fecit, ob quæ etiam Tarquinius ipſum eſt admiratus, & pop. Rom. ſecundum à rege in honore habuit, hæc ſunt. Dum adhuc eſſet puer in prima expeditione, quam Tarquinius contra Hetruſcos fecerat, in equitum ordine collocatus, ita egregie dimicaſſe judicatus eſt, ut ſtatim valde celebris evaſerit, & palmam primus omnium tulerit ob rem fortiter geſtam: deinde quum, alia quoque expeditione contra eandem gentem facta, ad Eretum urbem acre prœlium commiſſum fuiſſet, & omnium fortiſſimus judicatus fuiſſet,

a Φίλον malim. *Steph.* *b* Τοιοῦτο abſque vocula τις in *Cod. Vat.* *c* Βασιλέων *regum* agnoſcit idem *Lapus*, & confirmat quod paullo poſt ſequitur, v. 15. τῆς ἑστίας τῆς βασιλείου. atque adeo ſic dicit etiam v. 30. τῇ παστάδι τῶν βασιλέων, & v. 11. πρὸς τοὺς βασιλεῖς. βασιλεῖς epicœno genere nominans regem & reginam. alioqui ſuſpicari poſſet aliquis legendum eſſe βασιλείων, *regiæ. Sylb.* *d* Πρῶτον *Vat.* *e* Supra Τανακύλαν nominavit. *f* Δόξαι τῷ βασιλεῖ τὴν Ὀκρισίαν, ἣ πρῶτον *Vat.* *g* Ἐπιφάνεια θεία γενομένη *Vat.* *h* Ἐφ᾽ ὕπνον *Vat.* quo modo legendum eſſe ſuſpicatus eſt *Steph.* *i* Ἀπὸ maluit *Gelen.* *k* Διὰ τῆς παστάδος *Vat.* quod placuit etiam *Sylburgio.* *l* Μέχρι τούτου *Vat.* *m* Διανέστησεν *Vat.* *n* Ἀντίπαις *Vat.* *o* Στρατείᾳ *Vat.* *p* Ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἔθνος στρατείας *Vat.* * Si diis & geniis tales placent fabulæ. *Gelen.*

Ποτὲ

Servius Tullius Rom. REX. VI.

ſet, iterum coronis pro opera fortiter navata à rege ornatus eſt. Ætatis autem anno ad ſummum vegeſimo, ſocialis exercitus, quem Latini miſerant, dux eſt creatus; & regem Tarquinium in Hetruſcorum imperio comparando juvit: & in primo bello, quod contra Sabinos eſt geſtum, equitatus dux creatus hoſtium equitatum fudit fugavitque; & uſque ad urbem Antemnas perſequutus, ex hoc quoque prœlio præmium ſuæ virtutis ac fortitudinis retulit: & multis aliis prœliis cum ea gente factis, modo equitum modo peditum præfectus, in omnibus animum fortiſſimum demonſtravit, & primus ante alios corona honoratus eſt. & poſtquam ea gens ſe ſuaſque urbes in pop. Rom. ditionem dedidit, ejuſque imperata facere cœpit, quod hujus quoque principatus parti præcipuus auctor Tarquinio viſus fuiſſet, ab eo victricibus coronis, quæ dari ſolent illis qui hoſtes vicerunt, eſt redimitus. In rebus etiam civilibus prudentiſſimus erat, & ad animi ſenſa exprimenda nullo inferior; & qui ad quamlibet fortunam ſe accommodare, & ad quoſvis mores ſe conformare facillime poterat. Propterea populi Romani ſuffragiis dignus eſt judicatus, qui ex plebejo in patricium ordinem adſciſceretur; ſicut ante Tarquinius; & ante hunc ipſum Numa Pompilius. Rex autem generum ſibi eum fecit, deſponſa illi altera è filiabus; & quæcunque ipſe vel morbo vel ſenio impeditus per ſe facere non poterat, ut hic ea munera obiret, imperabat: non ſolum domum ſuam illi committens, ſed etiam eum dignum judicans qui rempub. adminiſtraret. Quibus omnibus in rebus ejus fides & juſtitia explorata eſt; & pop. Rom. nihil intereſſe exiſtimabat, utrum Tarquinius an Tullius remp. adminiſtraret: adeo devinctus erat illius beneficiis.

IV. ¶ Itaque vir iſte præditus ingenio ad imperium ſatis idoneo, quum & ab ipſa fortuna multas magnaſque rei peragendæ facultates habuiſſet, poſtquam accidit ut obiret Tarquinius, ſublatus inſidiis filiorum Anci Marcii, qui paternum regnum recuperare volebant, (ut ſuperiore libro declaravi) * ratus ſe ab ipſiſmet rebus ad regnum vocari, quum eſſet vir acer & induſtrius, non paſſus eſt hanc occaſionem ſibi ex manibus elabi. Illi autem aditum ad regnum paravit, omniumque bonorum auctor fuit defuncti regis uxor; tum quia genero favebat, tum quia ex multis oraculis cognoverat in fatis eſſe, ut vir ille rex Romanorum futurus eſſet. Jampridem autem ejus juvenis filius obierat, ac duo ex illo ſuperſtites erant infantuli. Quare animo ſecum volvens domus ſolitudinem, & valde metuens ne Marcii regno occupato filios tollerent, & univerſam regiam ſtirpem exſtinguerent, primum regiæ fores clauſit, & cuſtodes il-

νεῖς, στεφάνοις αὖθις ἀριστείας ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἐκοσμεῖτο. ἔτη δὲ γεγονὼς εἴκοσι μάλιστα, τῆς συμμαχικῆς στρατηγὸς ἀπεδείχθη δυνάμεως ἣν Λατῖνοι ἔπεμψαν, καὶ συγκατεκτήσατο βασιλεῖ Ταρκυνίῳ τὴν τῶν Τυρρηνῶν ἀρχήν· ἔν τε τῷ πρὸς Σαβίνους πολέμῳ τῷ πρώτῳ συστάντι, τῶν ἱππέων ἀποδειχθεὶς ἡγεμὼν, ἐτρέψατο τοὺς τῶν πολεμίων ἱππεῖς, καὶ μέχρι πόλεως Ἀντέμνης ἐλάσας, τὰ ἀριστεῖα καὶ ἐκ ταύτης τῆς μάχης ἔλαβεν· ἑτέρας τε πολλὰς πρὸς τὸ αὐτὸ ἔθνος ἀγωνισάμενος μάχας, [a] ποτὲ μὲν ἱππέων ἡγούμενος ποτὲ δὲ πεζῶν, ἐν ἁπάσαις ἐφάνη ψυχὴν ἄριστος, καὶ πρῶτος ἐστεφανοῦτο τῶν ἄλλων. καὶ ἐπειδὴ παρέστη Ῥωμαίοις εἰς ὑπόταξίν τε καὶ παράδοσιν τῶν πόλεων τὸ ἔθνος, αἰτιώτατος εἶναι δόξας Ταρκυνίῳ καὶ ταύτης τῆς δυναστείας, τοῖς ἐπινικίοις στεφάνοις ἀνεδεῖτο ὑπ' αὐτοῦ. ἦν δὲ καὶ φρονῆσαι τὰ πολιτικὰ συνετώτατος, καὶ λόγῳ τὰ [b] βουληθέντα ἐξενεγκεῖν οὐδενὸς χείρων, ἁπάσαις τε ἁρμόσαι ταῖς τύχαις καὶ παντὶ [c] συνομοιωθῆναι τρόπῳ δυνατώτατος. καὶ διὰ ταῦτα Ῥωμαῖοι μὲν αὐτὸν ἐκ τοῦ δήμου μεταγαγεῖν ἠξίωσαν εἰς τοὺς πατρικίους ψήφους ἐπενέγκαντες, ὥσπερ Ταρκύνιόν τε πρότερον, καὶ ἔτι πρὸ τούτου Νομᾶν Πομπίλιον. ὁ δὲ βασιλεὺς κηδεστὴν ἐποιήσατο, τὴν ἑτέραν τῶν θυγατέρων ἐγγυήσας· καὶ πάνθ' ὅσα διὰ νόσους [d] ἢ γῆρας ἀδύνατος ἦν ἐπιτελεῖν δι' ἑαυτοῦ, τοῦτον πράττειν ἐπέσκηπτεν· οὐ μόνον τὸν ἴδιον οἶκον ἐπιτρέπων, ἀλλὰ καὶ τὰ κοινὰ τῆς πόλεως διοικεῖν ἀξιῶν. ἐφ' οἷς ἅπασιν ἐξητάσθη πιστὸς καὶ δίκαιος, καὶ οὐδὲν ᾤοντο διαφέρειν οἱ δημόται Ταρκύνιον ἐπιμελεῖσθαι τῶν κοινῶν ἢ Τύλλιον· οὕτως ἐξεθεραπεύθησαν ὑπ' αὐτοῦ ταῖς εὐεργεσίαις.

Φύσεώς τε δὴ μετειληφὼς ἀποχρώντως πρὸς ἡγεμονίαν κατεσκευασμένης οὗτος ὁ ἀνὴρ, καὶ τὰς παρὰ τῆς τύχης ἐσχηκὼς πολλὰς καὶ μεγάλας ἀφορμὰς, ἐπειδὴ τελευτῆσαι συνέβη Ταρκύνιον ἐπιβουλευθέντα ὑπὸ τῶν Ἄγκου Μαρκίου παίδων, ἀνασώσασθαι τὴν τοῦ πατρὸς ἀρχὴν βουλομένων, ὡς ἐν τῷ πρὸ τούτου δεδήλωκα λόγῳ, δόξας ὑπὸ τῶν πραγμάτων αὐτῶν [e] ἐπὶ τὴν βασίλειον καλεῖσθαι ἀρχὴν, δραστήριος ὢν ἀνὴρ, οὐκ 209
ἀφῆκεν ἐκ τῶν χειρῶν τὸν καιρόν. ἡ δὲ συγκατασκευάσασα τὴν ἡγεμονίαν αὐτῷ, καὶ πάντων αἰτία γενομένη τῶν ἀγαθῶν, ἡ τοῦ τετελευτηκότος βασιλέως ἦν γυνὴ, γαμβρῷ τε συλλαμβάνουσα ἰδίῳ, καὶ ἐκ πολλῶν συνεγνωκυῖα θεσφάτων ὅτι βασιλεῦσαι Ῥωμαίων τὸν ἄνδρα ἐκεῖνον εἵμαρτο. ἔτυχε δὲ αὐτῇ νεανίας μὲν υἱὸς [f] πρὸ πολλοῦ τετελευτηκὼς χρόνου, παιδία δὲ ἐξ ἐκείνου δύο νήπια καταλιπόμενα. ἐνθυμουμένη δὲ τὴν περὶ τὸν οἶκον ἐρημίαν, καὶ περιδεὴς οὖσα μὴ καταστάντες οἱ Μάρκιοι τὴν ἀρχὴν [g] αἴρωνται τὰ παιδία, καὶ πᾶσαν τὴν βασιλικὴν συγγένειαν ἀφανίσωσι, [h] πρῶτον μὲν τὰς τῶν [i] βασιλείων θύρας [k] ἔκλεισε, καὶ φύλακας

a Ποτὲ μὲν & mox ποτὲ δὲ in *Cod. Vat.* b Βουληθέντα *Vat.* c Συνεξομοιωθῆναι προσώπῳ *Vat.* d Ἢ διὰ γῆρας *Vat.* e Ἐπὶ τὴν βασιλείαν καλεῖσθαι, δραστήριος ἀνὴρ *Vat.* f Οὐ πρὸ πολλοῦ *Vat.* quod veriſimilius eſſe agnovit *Portus.* g Rectius forſan ἀρῶνται, quum eodem tempore ſequatur ἀφανίσωσι. *Sylb.* h Πρῶτον μὲν ἐπίταξε τὰς *Vat.* i Βασιλέων perperam in *Ed. Steph.* pro βασιλείων; quam lectionem ſequutus eſt etiam *Lapus*, & requirit ſententia. *Sylb.* k Κλείσαι *Vat.* * Viſus eſt ſibi ad regnum ab ipſa republica vocari. *Gelen.*

a Τὴν

φύλακας ἐπ' αὐταῖς ἐπέστησε, διακελευσαμένη μηδένα παριέναι μήτε ἔσω μήτε ἔξω, ἔπειτ' ἐκ τοῦ δωματίου πάντας ἐξελθεῖν κελεύσασα τοὺς ἄλλους, ἐν ᾧ τὸν Ταρκύνιον ἡμιθνῆτα ἔθεσαν, τὴν δὲ Ὀκρισίαν καὶ τὸν Τύλλιον καὶ τὴν θυγατέρα [a] συνοικοῦσαν τῷ Τυλλίῳ κατασχοῦσα, καὶ τὰ παιδία ὑπὸ τῶν τροφῶν ἐνεχθῆναι κελεύσασα, λέγει πρὸς αὐτούς· "Ταρκύνιος μὲν ἡμῖν, ὦ Τύλλιε, ὁ βασιλεὺς, παρ' ᾧ τροφῆς καὶ παιδείας ἔτυχες, ἁπάντων μάλιστα φίλων σε καὶ συγγενῶν τιμήσας, ἀνόσια παθὼν ἐκπεπλήρωκε τὴν ἑαυτοῦ μοῖραν, οὔτε περὶ τῶν ἰδίων πραγμάτων διαθέμενος οὐδὲν, οὔτε περὶ τῶν κοινῶν καὶ πολιτικῶν ἐπισκήψας, ἀλλ' οὐδὲ ἀσπάσασθαί τινα ἡμῶν οὐδὲ προσαγορεῦσαι τοὺς ἐσχάτους ἀσπασμοὺς δυνηθείς. ἔρημα δὲ καὶ ὀρφανὰ τὰ δύστηνα ταυτὶ παιδία [b] καταλείπεται, κίνδυνον οὐ τὸν ἐλάχιστον ὑπὲρ τῆς ψυχῆς τρέχοντα· εἰ γὰρ ἐπὶ Μαρκίοις, τοῖς ἀνελοῦσι τὸν πάππον αὐτῶν, τὰ τῆς πόλεως ἔσται πράγματα, τὸν οἴκτιστον ἀπολοῦνται τρόπον ὑπ' αὐτῶν· ἔσται τε οὐδ' ὑμῖν ἀσφαλὴς ὁ βίος οἷς [c] ἐνεγγυήσατο Ταρκύνιος τὰς ἑαυτοῦ θυγατέρας, ἐκείνους ὑπεριδὼν, ἐὰν οἱ φονεύσαντες αὐτὸν τὴν ἀρχὴν κατάσχωσιν, οὐδὲ τοῖς ἄλλοις αὐτοῦ φίλοις καὶ συγγενέσιν, οὐδ' ἡμῖν ταῖς ἀθλίαις γυναιξίν· ἀλλὰ πάντας ἡμᾶς φανερῶς τε καὶ κρύφα πειράσονται διολέσαι. ταῦτα οὖν ἐνθυμουμένους ἡμᾶς δεῖ μὴ περιορᾶν τοὺς ἐκεῖνον ἀποκτείναντας ἄνδρας [d] ἀνοσία, καὶ πᾶσιν ἡμῖν ἐχθροὺς τοσαύτην ἀρχὴν κτησομένους, ἀλλ' ἐναντιοῦσθαι καὶ κωλύειν νῦν μὲν ἀπάτῃ καὶ δόλῳ χρησαμένους· τούτων γὰρ ἐν τῷ παρόντι δεῖ· ὅταν δὲ τὰ πρῶτα ἡμῖν χωρήσῃ κατὰ νοῦν, τότε καὶ ἐκ τοῦ φανεροῦ πάσῃ δυνάμει καὶ μεθ' ὅπλων αὐτοῖς ὁμόσε χωροῦντας, ἐὰν ἄρα καὶ τούτων [e] δεήσῃ, βουληθέντων ἡμῶν πράττειν νῦν ἃ δεῖ. τίνα δὲ ταῦτ' ἐστί; πρῶτον μὲν κρυπτώμεθα τὸν τοῦ βασιλέως θάνατον, καὶ πρὸς ἅπαντας ἐξενεχθῆναι παρασκευάσωμεν ὅτι πληγὴν 210 οὐδεμίαν ἔχει καίριον· οἵ τε ἰατροὶ λεγέτωσαν ἐν ὀλίγαις ἡμέραις αὐτὸν ἀποδείξειν ὑγιῆ· ἔπειτ' ἐγὼ προελθοῦσα εἰς τοὐμφανὲς ἐρῶ πρὸς τὸν ὄχλον, ὡς δὴ Ταρκυνίου [f] μὲν ταῦτα ἐπισκήψαντος, ὅτι πάντων ἀποδείκνυσιν ἐπιμελητὴν καὶ φύλακα τῶν ἰδίων καὶ τῶν κοινῶν, ἕως ἂν αὐτὸς ὑγιὴς ἐκ τῶν τραυμάτων γένηται, τὸν ἕτερον [g] τῶν ἑαυτοῦ υἱῶν, τὸ σὸν εἰποῦσα ὄνομα, ὦ Τύλλιε· ἔσται δὲ οὐκ ἄκουσι Ῥωμαίοις, ἀλλὰ βουλομένοις ὑπὸ σοῦ τὴν πόλιν ἐπιτροπεύεσθαι, ὑφ' οὗ πολλάκις ἤδη καὶ πρότερον ἐπετροπεύθη. ὅταν δὲ τὸν παρόντα κίνδυνον διασκεδάσωμεν· οὐδὲν γὰρ ἔτι τῶν ἐχθρῶν [h] ἔσται ἰσχυρὸν, ζῆν τοῦ βασιλέως [i] ἀγγελομένου· παραλαβὼν σὺ τάς τε ῥάβδους καὶ τὴν τῶν ὅπλων ἐξουσίαν, κάλει τοὺς βουλεύσαντας ἀποκτεῖναι Ταρκύνιον ἐπὶ τὸν δῆμον, ἀπὸ τῶν Μαρκίου παίδων ἀρξάμενος, καὶ [k] πρόθες αὐτοῖς δίκας. τιμωρησάμενος δὲ τούτους ἅπαντας, ἐὰν

Servius Tullius Rom. REX. VI.

lis præpoſuit, & imperavit ne quos vel ingredi vel egredi paterentur: deinde juſſis reliquis omnibus ex cubiculo exire, ubi Tarquinium ſemimortuum repoſuerant; & Ocriſia, & Tullio, & filia Tullii uxore apud ſe retentis; imperatiſque nutricibus ad ſe infantes adferre, ita eos eſt allocuta: "Rex Tarquinius, Tulli, qui te aluit & inſtituit, & præ omnibus amicis & cognatis in honore habuit, impie cæſus ſuam fatalem ſortem explevit; ita ut nullum fecerit teſtamentum, quo aut res ſuas diſponeret aut publicis & civilibus proſpiceret; quinetiam ne amplecti quidem quenquam noſtrum, neque ultimam ſalutem dicere potuerit. Soli autem & orbi iſti infantes relinquuntur, quorum vita jam in maximo diſcrimine verſatur. Nam ſi ad Marcios eorum avi interfectores reipub. adminiſtratio pervenerit, miſerrimo mortis genere ab illis necabuntur; & ne vobis quidem vitam tuto tranſigere licebit, quibus Tarquinius ſuas filias in matrimonium dedit, contemptis illis, ſi ejus percuſſores regno fuerint potiti, neque cæteris ejus amicis & cognatis, neque nobis miſeris mulieribus: ſed & nos omnes aut palam aut clam perdere conabuntur. Oportet igitur nos, iſta cogitantes, minime pati illos qui nefarie eum interfecerunt, & qui nobis omnibus ſunt inimici, tantum imperium ſibi parare; ſed illis jam reſiſtere, eoſque & fraude & dolo impedire. nam præſens rerum ſtatus hoc poſtulat. Ubi vero primus conatus nobis ex animi ſententia ſucceſſerit, tunc aperte oportebit totis viribus & armis cum illis congredi, (ſi tamen his fuerit opus) præſertim ſi ea quæ nunc ſunt agenda ad finem perducere velimus. Sed quænam hæc ſunt? Primum quidem regis mortem celemus, & curemus ut apud omnes ſpargatur rumor illum nulla letali plaga affectum; & medici dicant fore ut intra paucos dies eum priſtinæ ſanitati reſtitutum demonſtrent: deinde ego, progreſſa in publicum, populo declarabo, quaſi Tarquinius hæc mandarit, regem rerum omnium cum privatarum tum publicarum curam & cuſtodiam committere, donec ipſe ex vulneribus convaleſcat, alteri genero Ser. Tullio, (nam tuum nomen proferam.) Hoc autem non invitis ſed volentibus Romanis fiet, ut reſpub. à te regatur, à quo jam ſæpe & ante gubernata fuerit. Quum autem præſens periculum à nobis repulerimus,(omnes enim inimicorum vires collabentur ſimulatque regem vivere nuntiatum fuerit:) tunc tu, aſſumptis faſcibus & armorum poteſtate, eos qui de cæde Tarquinii conſilium inierunt ad populi judicium voca, facto initio ab ipſis Marcii filiis, & illis judicio conſtituto pœnas infligito. His autem omnibus ſupplicio capitali affectis, ſi compa-

a Τὴν συνοικοῦσαν *Vat.* *b* Λείπεται *Vat.* *c* Ενεγγύησε *Vat.* *d* Vel legendum ἀνοσίᾳ vel ἀνοσίως, quod poſterius eſt uſitatius: cum priori ſubaudiendum foret χειρὶ, μηχανῇ, vel ſimile. *Sylb.* Ανόσια ſatis uſitatum, nomen pro adverbio. *Port.* In *Cod. Vat.* non male ἀνοσίως. *e* Δέῃ, ἀλλ' οὐ δεήσει *Vat.* *f* Μοι ταῦτ' εἰπεῖν ἐπισκήψαντος *Vat.* *g* Τῶν ἑαυτοῦ γαμβρῶν *Vat.* *h* Ισχυρὸν ἐστι *Vat.* *i* Αγγελομένου videtur etiam *Lapus* agnoviſſe, dum vertit *nunciato.* Malim ego præſenti tempore ἀγγελλομένου, *ſi nunciaretur. Sylb.* cujus conjecturam firmat *Cod. Vat.* *k* Πρόθεις *Vat.*

Servius Tullius Rom. REX. VI.

“comparuerint & judicium ſubierint: ſin autem vadimonium deſeruerint, (quod eos potius facturos arbitror) iis exſilio perpetuo & bonorum publicatione mulctatis, tum demum opes & regnum firma, multitudinis favorem comitate & officiis tibi concilians; præcipue vero cavens ne quid injuſte fiat, & cives egenos aliqua liberalitate & beneficentia alliciens: deinde quum nobis tempus opportunum viſum fuerit, tunc dicamus Tarquinium obiiſſe, & palam illum ſepulturæ mandemus. Æquum autem eſt, Tulli, ut, quando à nobis fuiſti & nutritus & inſtitutus, & particeps factus omnium bonorum, quorum à parentibus liberi ſolent fieri participes, quando etiam filiam noſtram, cum qua degis, uxorem habes, ſi rex Romanorum creatus fueris, ſaltem mea cauſſa, quæ te hac in re adjuvi, paterno amore iſtos pueros proſequaris; quum vero ad ætatem virilem pervenerint, & ad rempub. capeſſendam fuerint idonei, alterum eorum, majorem natu, Romanorum regem deſignes.

V. ¶ His dictis, & utroque puero in ulnis generi & filiæ impoſito, & ob utrumque magna miſericordia illis commota, quum tempus opportunum eſſet, ex cubiculo egreſſa eſt, & domeſticos juſſit res omnes neceſſarias ad regis vulnera curanda parare, & medicos convocare. Intermiſſa autem illa nocte, ſequenti die, quum ingens turba ad regiam concurriſſet, prodiit in omnium conſpectum, ſtans ad feneſtras quæ ſpectabant ad regiæ veſtibulum; ac primum quidem præſentibus indicavit eos qui regi cædem moliti fuerant, & eos qui ad id facinus patrandum ab illis miſſi fuerant vinctos produxit: deinde, quum vidit multos illum caſum lugere, & cædis auctoribus infenſos, tandem dixit eos nihil ſceleſtis his inſidiis profeciſſe, quod regem interficere non potuiſſent. Quum autem omnes eam orationem hilari animo excepiſſent, tunc Tullium ipſis commendavit, ut ab ipſo rege conſtitutum rerum omnium & publicarum & privatarum curatorem, donec ipſe melius ſe haberet. Populus igitur diſceſſit lætus, quod rex nihil mali gravioris accepiſſet, & in ea opinione diu & conſtanter manſit. Tullius vero, valida militum manu ſtipatus & adductis ſecum regiis lictoribus faſces ferentibus, prodiit in forum; & Marcios per præconem in judicium ad cauſſam dicendam venire juſſit: ſed quum illi non parerent, mulctatis iis exſilio perpetuo, & eorum bonis publicatis, tum demum tuto regnum Tarquinii tenuit.

Tarquinius an filios ſuperſtites reliquerit?

VI. ¶ Volo autem, ſequentis narrationis curſum ſiſtens, reddere rationes cur neque Fabio aſſentior, neque aliis Hiſtoricis, qui ſcribunt illos pueros, qui à Tarquinio relicti fuerant, ejus filios fuiſſe: ne qui eorum, qui illorum hiſtorias legerunt, me hæc comminiſci arbitrentur; quod illos pueros, non fi-

“μὲν ὑπομένωσι τὰς κρίσεις, θανάτοις· ἐὰν δὲ ἐρήμους ἀφῶσιν, ὃ μᾶλλον αὐτοὺς οἴομαι ποιήσειν, ἀειφυγίᾳ καὶ δημοσίᾳ τῶν ὑπαρχόντων, [a] καθίστασο ἤδη τὰ περὶ τὴν ἀρχὴν, ὁμιλίαις τε φιλανθρώποις ἀναλαμβάνων τὸ πλῆθος, καὶ τοῦ μηδὲν ἀδίκημα γενέσθαι πολλὴν ἔχων φροντίδα, καὶ τοὺς ἀπόρους τῶν πολιτῶν εὐεργεσίαις τισὶ καὶ δωρεαῖς [b] ἐπαγόμενος· ἔπειθ' ὅταν καιρὸς ἡμῖν εἶναι δοκῇ, τότε λέγωμεν ἀποτεθνηκέναι Ταρκύνιον, καὶ ταφὰς αὐτοῦ ποιῶμεν ἀπὸ τοῦ φανεροῦ. δίκαιος δ' εἶ, Τύλλιε, τραφείς τε ὑφ' ἡμῶν καὶ παιδευθεὶς, καὶ πάντων μετεσχηκὼς ἀγαθῶν ὅσων παρὰ μητρός τε καὶ πατρὸς υἱοὶ μεταλαμβάνουσι, καὶ θυγατρὶ συνοικῶν ἡμετέρᾳ, ἐὰν δὴ καὶ βασιλεὺς ἔτι γένῃ Ῥωμαίων, ἐμοῦ γε ἕνεκα τῆς εἰς τοῦτό σοι συναγωνισαμένης, πατρὸς εὔνοιαν τοῖς παιδίοις τοῖσδε παρέχεσθαι· ὅταν δὲ εἰς ἄνδρας ἔλθωσι καὶ τὰ κοινὰ πράττειν ἱκανοὶ γένωνται, τὸν πρεσβύτερον αὐτῶν ἀποδεῖξαι Ῥωμαίων ἡγεμόνα.

Ταῦτ' εἰποῦσα καὶ τῶν παιδίων ἑκάτερον εἰς τὰς ἀγκάλας ἐμβαλοῦσα τοῦ τε γαμβροῦ καὶ τῆς θυγατρὸς, καὶ [c] πολὺν ἐξ ἀμφοτέρων κινήσασα οἶκτον, ἐπειδὴ καιρὸς ἦν, [d] ἐξῆλθε τοῦ δωματίου, καὶ παρήγγειλε τοῖς ἔνδον εὐτρεπῆ τὰ πρὸς τὴν θεραπείαν ἐπιτήδεια ποιεῖν, καὶ τοὺς ἰατροὺς συγκαλεῖν. διαλιποῦσα δὲ τὴν μεταξὺ νύκτα, [e] τῆς κατόπιν ἡμέρας πολλοῦ πρὸς τὰ βασίλεια συνδραμόντος ὄχλου, προῆλθεν εἰς τοὐμφανὲς ταῖς θυρίσιν ἐπιστᾶσα ταῖς φερούσαις εἰς τὸν πρὸ τῶν θυρῶν στενωπὸν, καὶ πρῶτον μὲν ἐδήλωσε τοῖς παροῦσι τοὺς βουλεύσαντας ἐπὶ τῷ βασιλεῖ τὸν φόνον, καὶ τοὺς ἐπὶ τοὔργον ἀποσταλέντας ὑπ' αὐτῶν δεδεμένους παρήγαγεν· ἔπειθ' ὡς εἶδε πολλοὺς ὀλοφυρομένους τε τὸ πάθος, καὶ τοῖς δεδρακόσιν [f] ἀπεχθανομένους, 211 τελευτῶσα εἶπεν οὐδὲν αὐτοῖς ἐκ τῶν [g] ἐναντίων ἐπιβουλευμάτων γεγονέναι, οὐ δυνηθεῖσιν ἀποκτεῖναι Ταρκύνιον. ἀγαπητῶς δὲ ἁπάντων τὸν λόγον δεξαμένων, τότε τὸν Τύλλιον αὐτοῖς συνίστησιν, ὡς ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἐπίτροπον ἁπάντων τε τῶν κοινῶν καὶ τῶν ἰδίων ἀποδεικνύμενον, ἕως ἂν αὐτὸς ῥαΐσῃ. ὁ μὲν οὖν δῆμος ἀπῄει περιχαρὴς γενόμενος [h] εἰ μηδὲν πέπονθε κακὸν ὁ βασιλεὺς, καὶ μέχρι πολλοῦ τὴν δόξαν ἔχων ταύτην διετέλει. ὁ δὲ Τύλλιος ἰσχυρὰν χεῖρα περὶ αὐτὸν ἔχων, καὶ τοὺς ῥαβδούχους ἐπαγόμενος τοὺς βασιλικοὺς, προῆλθεν εἰς τὴν ἀγορὰν, καὶ τοὺς Μαρκίους ἐκήρυττεν ἥκειν ὑφέξοντας δίκην· ὡς δ' οὐχ ὑπήκουον, ἐπικηρύξας αὐτοῖς ἀϊδίους φυγὰς, καὶ τὰς οὐσίας ἀναλαβὼν εἰς τὸ δημόσιον, ἀσφαλῶς ἤδη [i] κατέσχε τὴν Ταρκυνίου ἀρχήν.

Βούλομαι δ', ἐπιστήσας τὸν ἑξῆς λόγον, ἀποδοῦναι τὰς αἰτίας δι' ἃς οὔτε Φαβίῳ συγκατεθέμην, οὔτε τοῖς ἄλλοις ἱστορικοῖς ὅσοι γράφουσιν υἱοὺς εἶναι τοὺς καταλειφθέντας παῖδας ὑπὸ Ταρκυνίου, ἵνα μή τινες τῶν ἐκείναις ἐντυχόντων ταῖς ἱστορίαις [k] σχεδιάζειν ὑπολάβωσιν, [l] οὐχ υἱοὺς

ἀλλ'

a Καθιστὰς *Vat.* b Ὑπαγόμενος *Vat.* c Πολλὴν perperam in *Ed. Steph.* d Ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ *Vat.* e Τῇ κατόπιν ἡμέρᾳ *Vat.* f Ἀπηχθομένους *Vat.* g Ἀνοσίων βουλευμάτων *Vat.* h Εἰ μηδὲν πέπονθεν ὁ βασιλεὺς δεινὸν *Vat.* i Τὴν Ταρκυνίου κατεῖχεν ἀρχὴν *Vat.* k Σχεδιάζειν με ὑπολάβωσι *Vat.* quod & maluit *Sylb.* l *Plutarchus* in *Poplicola* dubitat debetne Tarquinium Superbum Tarquinii Priſci υἱὸν appellare an υἱωνόν. *Caſ.*

a Περὶ

ἀλλ' υἱωνοὺς αὐτοὺς γράφοντα τοὺς παῖδας. παντάπασι γὰρ ἀπερισκέπτως καὶ ῥαθύμως οἱ συγγραφεῖς [a] αὐτῶν ταύτην ἐξενηνόχασι τὴν ἱστορίαν, οὐδὲν ἐξητακότες τῶν ἀναιρούντων αὐτὴν ἀδυνάτων τε καὶ ἀτόπων· ὧν ἕκαστον ἐγὼ πειράσομαι ποιεῖν φανερὸν δι' ὀλίγων. Ταρκύνιος ἐκ Τυρρηνίας μετανίσταται τὸν οἶκον μετασκευασάμενος ὅλον, ἐν τῇ κρατίστῃ τοῦ φρονεῖν ὑπάρχων ἡλικίᾳ. πολιτεύεσθαι γὰρ ἤδη καὶ ἄρχειν καὶ τὰ κοινὰ πράττειν ἀξιῶν, παραδίδοται καὶ τὴν ἄπαρσιν ἐκεῖθεν πεποιημένος, διὰ τὸ μηδεμιᾶς ἐν τῇ πόλει τιμῆς μεταλαμβάνειν. ἕτερος μὲν οὖν ἄν τις αὐτὸν ὑπέθετο καὶ τριακοστὸν ἔχοντα [b] τοὐλάχιστον ἔτος, ὅτε ἀπῇρεν ἐκ Τυρρηνίας· ἀπὸ ταύτης γὰρ οἱ νόμοι καλοῦσι τῆς ἡλικίας ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τοὺς ἄρχειν τε καὶ πράττειν βουλομένους τὰ κοινά· ἐγὼ δ' ἔτι νεώτερον αὐτὸν [c] ὑποτίθημι πέντε ὅλοις ἔτεσι, καὶ ποιῶ [d] κατὰ εἰκοστὸν καὶ πέμπτον ἔτος ἀπανιστάμενον. καὶ μὴν ὅτι γυναῖκα Τυρρηνίδα ἀπηγάγετο, ἣν ζῶντος ἔτι τοῦ πατρὸς ἔγημεν, ἅπαντες ὁμολογοῦσιν οἱ τὰς Ῥωμαϊκὰς συγγράψαντες ἱστορίας. παραγίνεται δ' εἰς Ῥώμην Ἄγκου Μαρκίου βασιλεύοντος, ὡς μὲν Γέλλιος ἱστορεῖ, κατὰ τὸν πρῶτον ἐνιαυτὸν τῆς βασιλείας· ὡς δὲ Λικίννιος γράφει, κατὰ τὸν ὄγδοον. ἔστω δὲ κατὰ τοῦτον ἐληλυθὼς τὸν ἐνιαυτὸν καθ' ὃν γράφει Λικίννιος, καὶ μὴ πρότερον. ἐν ὑστέρῳ μὲν γὰρ οὐκ ἂν εἴη χρόνῳ παραγεγονώς, εἴγε δὴ κατὰ τὸν ἔνατον ἐνιαυτὸν τῆς Ἄγκου δυναστείας ἱππέων ἡγούμενος ἐπὶ τὸν πρὸς [e] Λατίνους πόλεμον ὑπὸ τοῦ βασιλέως πέμπεται, ὡς ἀμφότεροι
212 λέγουσιν οἱ συγγραφεῖς. εἰ δὴ παρεγένετο μὲν εἰς Ῥώμην οὐ πλείω τῶν πέντε καὶ εἴκοσι γεγονὼς ἐτῶν, Ἄγκῳ δὲ βασιλεῖ κατὰ τὸν ὄγδοον τῆς ἀρχῆς ἐνιαυτὸν φίλος γενόμενος ἑπτακαίδεκα διετέλεσεν ἔτη παρ' αὐτῷ τὰ λοιπά, [f] τέτταρα ἐπὶ τοῖς εἴκοσιν ἐβασίλευσεν Ἄγκος, ἔτη δὲ ὀκτὼ καὶ τριάκοντα τὴν βασιλείαν κατέσχεν, ὡς ἅπαντες ὁμολογοῦσιν· [g] ὀγδοηκονταέτης ἂν εἴη ὅτε τελευτᾷ. ἐκ τοῦ συλλογισμοῦ γὰρ τῶν ἐτῶν τοῦτο συνάγεται τὸ πλῆθος. [h] ἡ γυνὴ δὲ πέντε ἔτεσιν ἦν αὐτοῦ νεωτέρα, καθάπερ εἰκός· ἑβδομηκοστὸν ἂν δήπου καὶ πέμπτον εἶχεν ἔτος, ὅτε ἀπέθνησκε Ταρκύνιος· εἰ δὴ τὸν νεώτερον τῶν υἱῶν ἔσχατον ἐκύησεν ἔτος ἔχουσα πεντηκοστόν· πρεσβυτέρα γὰρ οὐκ ἔτι κυΐσκεται τούτου χρόνου γυνή, ἀλλ' ἔστιν οὗτος αὐταῖς τῶν ὠδίνων ὅρος, ὡς οἱ ταῦτ' ἐξητακότες γράφουσιν. οὗτος μὲν οὖν οὐκ ἂν ἐλάττων γεγονὼς ἦν ἐτῶν πέντε καὶ εἴκοσι κατὰ τὸν τοῦ πατρὸς θάνατον· ὁ δὲ Λεύκιος ὁ πρεσβύτερος οὐ μείων ἑπτὰ καὶ εἴκοσιν ἐτῶν· οὐκ ἄρα νηπίους κατέλιπεν υἱοὺς ὁ Ταρκύνιος ἐκ ταύτης γεγονότας τῆς γυναικός. ἀλλὰ μὴν εἴ τε ἀνδρῶν ἡλικίαν εἶχον οἱ παῖδες [i] οὔτ' ἂν ὁ πατὴρ αὐτῶν ἀπέθνησκεν, οὔτ' ἂν ἡ μήτηρ αὐτῶν οὕτως ἀθλία καὶ θεοβλαβής, ὥς' ἀφαιρεῖσθαι μὲν τῶν ἑαυτῆς τέκνων ἣν κατέλιπεν ὁ πατὴρ αὐτοῖς ἀρχήν, τῷ δὲ ἀλλοτρίῳ καὶ ἐκ δούλης γεγονότι χαρίζεσθαι· οὔτ' ἂν [k] αὐτοὶ πατρῴας

lios, ſed nepotes Tarquinii fuiſſe dixerim. Omnino enim inconſiderate & negligenter horum ſcriptores hanc hiſtoriam ediderunt in lucem, non examinatis iis, quæ, quum nullo pacto fieri potuerint & abſurda ſint, fidem ejus tollunt: quæ ſingula ego paucis explicare dilucide conabor. Tarquinius ex Hetruria cum tota familia rebus convaſatis omnibus migravit, ea ætate qua homines maxime prudentes eſſe ſolent. Quum enim jam & res civiles tractare, & magiſtratus gerere, & remp. adminiſtrare vellet: quod in urbe ad nullos honores admitteretur, inde diſceſſiſſe traditur. Alius igitur quiſpiam diceret, eum tunc ad minimum fuiſſe tricenarium quum ex Hetruria diſceſſit, (hanc enim ætatem plerunque leges iis præfiniunt qui magiſtratus gerere & remp. adminiſtrare volunt.) at ego quinque integris annis juniorem eum fuiſſe ſtatuo, & facio illum vigeſimo & quinto ætatis anno inde migraſſe. Quinetiam eum uxorem Hetruſcam adduxiſſe, quam vivente adhuc patre duxerat, omnes Rom. ſcriptores confitentur. Romam vero venit Anco Marcio regnante, ut Gellius tradit, anno regni primo: verum, ut Licinnius ſcribit, octavo. Sed faciamus eum veniſſe eo anno, quo Licinnius *eum veniſſe* ſcribit, non autem ante: fieri enim non poteſt ut poſtea venerit, ſiquidem nono anno regni Anci equitum magiſter in expeditionem contra Latinos à rege miſſus eſt, quemadmodum uterque ſcriptor tradit. Si igitur Romam venit, non plures quam XXV annos natus, & cum Anco rege octavo regni anno in amicitiam receptus, reliquos ſeptemdecim annos apud eum exegit, & Ancus regnavit viginti & quatuor annos, ipſe vero XXX & octo annos regno eſt potitus, ut omnes fatentur uno ore: octogeſimum igitur ætatis annum agebat quum obiit. Hic enim numerus ex annorum computatione colligitur. Ejus autem uxor illo quinque annis junior erat, ut veriſimile eſt: quare ſeptuageſimum & quintum annum agebat, quum mortuus eſt Tarquinius, ſi modo filiorum minorem natu poſtremum anno ætatis ſuæ quinquageſimo peperit. ultra enim hoc tempus mulieres uterum non ferunt, ſed hic eſt partus ipſarum finis, quemadmodum ſcribunt qui hæc diligentius perſcrutati ſunt. Iſte igitur non erat minor viginti quinque annis quando pater obiit; Lucius vero, qui natu erat grandior, non minor erat XXVII annis: ergo Tarquinius nullos filios ex hac uxore ſuſceptos reliquit, qui infantes eſſent. Quinetiam ſi filii virili ætate fuiſſent, neque eorum pater interiiſſet, neque eorum mater adeo ſceleſta & mente capta fuiſſet, ut filios ſuos regno quod pater ipſis reliquerat privaret, atque alieno filio & ex ſerva nato id donaret. neque ipſi paterno regno

a Περὶ αὐτῶν rectius in *Vat.* & *Lapi Codd.* quo modo ſcribendum eſſe monuit *Steph.* b Τοὐλάχιστον *Vat.* c Ὑποτίθεμαι *Vat.* d Κατὰ πέμπτον καὶ εἰκοστὸν *Vat.* e Λατίνους etiam in *Vat.* & *Lapi Cod.* & confirmant quæ auctor ſupra memoravit, p. 172 v. 25. Σαβίνους maluerit *Gelenius* ex p. 173. v 19. *Sylb.* f *Gelenii* verſio & hiſtoriæ ratio lectionem requirit hujuſmodi, τέτταρα δ' ἐπὶ τοῖς εἴκοσιν ἐβασίλευσεν Ἄγκος ἔτη, αὐτὸς δὲ ὀκτὼ καὶ τριάκοντα τὴν βασιλείαν κατέσχεν. *Sylb.* Optime in *Cod. Vat.* τέτταρα γὰρ ἐπὶ τοῖς εἴκοσιν βεβασιλευκὼς Ἄγκος ἔτη δὲ ὀκτὼ καὶ τριάκοντα τὴν βασιλείαν κατέσχεν αὐτός. g Ὀγδοηκονταέτης ἂν ἦν *Vat.* h Vel ἡ γυνὴ δὲ αὐτοῦ ἦν πέντε ἔτεσιν νεωτέρα (pro εἶχε δὲ γυναῖκα νεωτέραν) vel ἡ γυνὴ δὲ πέντε ἔτεσιν ἦν αὐτοῦ νεωτέρα. *Steph.* i Si ex οὔτ' ἂν primo in loco facias ὅταν, deinde poſt θεοβλαβὴς adjicias ἦν, quicquid abſurdi eſt & ridiculi protinus evaneſcet; atque hoc modo locum interpretari licebit, *ſi virili ætate filii fuiſſent, quum pater moreretur* &c. *Steph.* Vide etiam *Schediaſm.* l. 5. c. 30. Ὅτε ἂν in *Cod. Vat.* k Αὐτοὶ τῆς πατρῴας *Vat.*

Servius Tullius Rom. REX VI.

regno ſpoliati ignaviter & negligenter eam injuriam tuliſſent; præſertim ea ætate, qua maxime & dicendi & agendi facultate florebant: neque enim Tullius generis nobilitate illis præſtabat, neque ætatis dignitate admodum eos antecedebat; ſed tribus tantum annis altero erat major. Quare nunquam

VII. ſponte ſua illi regno ceſſiſſent. ¶ Præterea hæc res alias quaſdam abſurditates habet, quas omnes rerum Romanarum ſcriptores ignorarunt, uno excepto, cujus nomen mox dicam. Illud enim confeſſum eſt, poſt Tarquinii mortem, Tullium regno potitum quadraginta annos regnaſſe. Itaque, ſi illo tempore natus fuiſſet viginti & ſeptem annos, quum Tarquinii filius major natu regno eſt fraudatus, plures quam LXX annos natus fuiſſet quum Tullium interfecit. At vero illum florentiſſima ætate tunc fuiſſe ſcriptores produnt, & Tullium ab eo arreptum, & ex curia elatum per gradus præcipitem datum fuiſſe, eumque vigeſimo quinto poſt anno regno expulſum tradunt. & anno iſto illi eum inducunt expeditionem contra Ardeates facientem, & omnia belli munia per ſe obeuntem. Abſurdum autem eſt in militum militantium numero ponere hominem, qui nonageſimum & ſextum ætatis annum prætererit. Et regno pulſus bellum cum Romanis geſſit per annos non minus quam quatuordecim, ita ut ipſemet rebus gerendis intereſſet, ut ajunt; quod præter communem omnium opinionem eſt: ita enim illum vitam ultra centeſimum & decimum annum produxiſſe conſtaret. ſed tam longam vitam regiones noſtræ non ferunt. Has igitur abſurditates quum quidam Romani ſcriptores animadverterent, eas aliis abſurditatibus diluere ſunt conati, dicentes matrem illorum puerorum fuiſſe non Tanaquilem, ſed quandam Gemaniam, de qua nihil in hiſtoriis accepimus. Adde illud etiam, intempeſtivas futuras fuiſſe nuptias Tarquinii, qui jam accederet ad octogeſimum annum: & minime credendum, quempiam qui ea ſit ætate liberos procreare poſſe. neque enim ſine liberis erat, ita ut tanto ſobolis deſiderio teneretur: ſed duas habebat filias, eaſque jam nuptas. Conſiderans igitur hæc ſingula, quæ fieri non potuiſſe conſtat, quæque abſurda ſunt, hos pueros, non filios, ſed nepotes Tarquinii fuiſſe ſcribo, ſequutus L. Piſonis Frugi ſententiam. Ille enim ſolus in annalibus, quos ſcripſit, hoc prodidit. niſi forte natura quidem nepotes fuerint regis, at filii adoptione. Atque hæc fuerit cauſſa, quæ reliquos omnes rerum Romanarum ſcriptores deceperit. Sed his prædictis, tempus eſt ut jam ad intermiſſam narrationem redeam.

VIII. ¶ Tullius igitur, poſtquam regni procura-

ἀρχῆς ἀποστερούμενοι φαύλως καὶ ῥᾳθύμως τὸ ἀδίκημα [a] ἔφερον, καὶ ταῦτα ἐν τῇ κρατίστῃ τοῦ λέγειν τε καὶ πράττειν ὄντες ἀκμῇ· οὔτε γὰρ εὐγενείᾳ προεῖχεν αὐτῶν [b] ὁ Τύλλιος, οὔτε ἡλικίας ἀξιώματι παρὰ πολὺ διήλλαττεν, ἀλλὰ τρισὶ μόνον ἔτεσι θατέρου πρεσβύτερος ἦν· ὥστε οὐκ ἄν γε παρεχώρησαν αὐτῷ τῆς βασιλείας ἑκόντες. Ἔχει δὲ καὶ ἄλλας τινὰς τὸ πρᾶγμα ἀτοπίας, ἃς ἅπαντες ἠγνόησαν οἱ τὰ Ῥωμαϊκὰ [c] συγγραψάμενοι, πλὴν ἑνὸς οὗ μετ' ὀλίγον ἐρῶ τοὔνομα. ὡμολόγηται γὰρ [d] ὅτι μετὰ τὴν Ταρκυνίου τελευτὴν παραλαβὼν τὴν βασιλείαν Τύλλιος ἐπ' ἔτη [e] τετταράκοντα κατέσχεν. ὥστε [f] εἰ κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον ἑπτακαιεικοσαέτης ἦν, ὅτε ἀπεστερεῖτο τῆς ἀρχῆς ὁ πρεσβύτερος τῶν Ταρκυνίων, [g] ὑπὲρ ἑβδομήκοντα ἔτη γεγονὼς ἂν ἦν ὅτε τὸν Τύλλιον ἀπέκτεινεν. ἐν κρατίστῃ δέ γε αὐτὸν ἡλικίᾳ τότε ὄντα παραδεδώκασιν οἱ συγγραφεῖς, καί φασιν ὅτι Τύλλιον αὐτὸς ἁρπάμενος ἐκ τοῦ βουλευτηρίου, καὶ φέρων ἔξω [h] κατὰ κρηπίδων ἐξέχεεν· ἥ τε ἐκ τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ ἔκπτωσις γίνεται πέμπτῳ καὶ εἰκοστῷ μετὰ ταῦτα ἔτει. καὶ τούτῳ τῷ ἔτει στρατευόμενος ἐν τῷ πρὸς Ἀρδεάτας εἰσαγγελίᾳ πολέμῳ, καὶ πάντα τὰ ἔργα δι' ἑαυτοῦ τελῶν. οὐκ [i] ἔχει λόγον ἐν 213 πολέμοις ἐξετάζεσθαι [k] σῶμα ἀνδρὸς ἓξ καὶ ἐνενήκοντα [l] βεβιωκότος ἔτη. ἐκπεσών τε τῆς ἀρχῆς ἔτι [m] πολεμεῖ Ῥωμαίοις, οὐκ ἔλαττον τεττάρων καὶ δέκα ἐτῶν, αὐτὸς [n] ἐν τοῖς πράγμασιν ἐξεταζόμενος, ὥς φασιν, [o] παρὰ τὰς κοινὰς τῶν ἁπάντων ἐπὶ δόξας, καὶ ὁ τοῦ βίου χρόνος αὐτῷ πλείων ἀναφαίνεται τῶν ἑκατὸν καὶ δέκα γεγονὼς ἐτῶν. τοῦτο δὲ τὸ μῆκος τῶν βίων οὐ φέρουσιν οἱ καθ' ἡμᾶς τόποι. ταῦτα δὴ τὰ ἄτοπα [p] συνιδόντες τῶν Ῥωμαϊκῶν συγγραφέων τινές, ἑτέραις αὐτὰ λύειν ἐπειράθησαν ἀτοπίαις, οὐ Τανακυλίδα ποιοῦντες μητέρα τῶν παιδίων, ἀλλά [q] γε Μανίαν τινά, περὶ ἧς οὐδεμίαν παρειλήφαμεν ἱστορίαν· ἄωρος δὴ γίνεται πάλιν ὁ γάμος τοῦ Ταρκυνίου μικρὸν [r] ἀπολείποντος ἐτῶν ὀγδοήκοντα· καὶ ἡ τῶν τέκνων [s] γένεσις τοῖς ταύτην ἔχουσι τὴν ἡλικίαν ἄπιστος. οὐδὲ γὰρ ἄπαις ἦν, ὥστε ἐκ παντὸς ἐπιθυμῆσαι τέκνων· ἀλλὰ θυγατέρες ἦσαν αὐτῷ δύο, καὶ αὗταί γε ἤδη γεγαμημέναι. τούτων δὴ τῶν ἀδυνάτων τε καὶ ἀτόπων ἕκαστα ἐπιλογιζόμενος, οὐχ υἱοὺς εἶναι Ταρκυνίου γράφω τοὺς παῖδας, ἀλλ' υἱωνούς, Λευκίῳ [t] Πίσωνι τῷ Φρυγὶ συγκατατιθέμενος. ἐκεῖνος γὰρ ἐν ταῖς ἐνιαυσίοις πραγματείαις τοῦθ' ἱστόρηκε μόνος· εἰ μή γε ἄρα γόνῳ μὲν ἦσαν υἱωνοὶ τοῦ βασιλέως οἱ παῖδες, ποιήσει δὲ υἱοί. καὶ τοῦτ' ἦν αἴτιον τῆς ἀπάτης τοῖς ἄλλοις ἅπασι τοῖς συγγράψασι τὰς Ῥωμαϊκὰς ἱστορίας. προειρημένων δὲ τούτων, καιρὸς ἐπανάγειν ἐπὶ τὴν [u] ἀπολειπομένην διήγησιν.

Ἐπειδὴ δὲ παραλαβὼν τὴν ἐπιτροπὴν [x] τῆς ἡγεμονίας

a Ενηγκαν *Vat.* b Ὁ Τύλλιος ἐκ δούλης μητρὸς ὤν, οὔτε *Vat.* c Συνταξάμενοι *Vat.* d Ὅτι καὶ μετὰ *Vat.* e Τετταράκοντα καὶ τέτταρα *Vat.* & *Lapi Codd.* ſ Deeſt *Vat.* g Ὑπὲρ ἑβδομήκοντα δὲ ἔτη *Vat.* h Κατὰ τῶν κρηπίδων *Vat.* i Εἶχε δὲ *Vat.* k Non agnoſcit *Vat.* l Βεβιωκὼς *Vat.* m Πολεμεῖν *Vat.* n Ἐν τοῖς πράγμασιν ἐξεταζόμενος mallit *Portus*: cenſetque interpretandum, *in militum pugnantium numero recenſitus.* o Ante παρὰ deeſſe videtur relativum ὃ, vel conjunctio τε in præcedenti membro poſt αὐτός. *Lapi* verſio pro articulo τῶν, qui parum hic neceſſarius eſt, habet conjunctionem ἂν. *Sylb.* Vel ὃ addendum vel ἐπὶ expungendum. *Portus.* p Συνειδότες *Vat.* q Γεγανίαν legit *Gelenius.* Γεμανίαν *Portus. Lapus*, neſcio quæ veſtigia ſequutus, vertit *ſed quandam aliam.* Pro *Gelenii* conjectura facit *Cod. Vat.* r Ἀπολείποντος ἔτη *Vat.* ſ Γένεσις pro γέννεσις notatum etiam apud *Ariſtotelem. Sylb.* t Πείσωνι *Vat.* u Scribe ὑπολειπομένην, ut alibi loquitur. *Steph.* x Τῆς βασιλείας *Vat.*

Τόν

μναίας ὁ Τύλλιος, καὶ τὴν ἑταιρείαν τῶν Μαρκίων ἐξελάσας βεβαίως ἤδη τῆς ἀρχῆς ἐνόμιζε κρατεῖν, [a] τόν γε βασιλέα Ταρκύνιον ὡς ἐκ τῶν τραυμάτων τετελευτηκότα ἔναγχος ἐκκομιδῇ τε πολυτελεῖ καὶ μνήματος ἐπισήμου κατασκευῇ, καὶ ταῖς ἄλλαις τιμαῖς ἐκόσμει, καὶ τὸν ἐξ ἐκείνου χρόνον, ὡς ἐπίτροπος ὢν τῶν ἐκ τοῦ βασιλείου γένους παίδων, τόν τε ἴδιον [b] αὐτῶν βίον καὶ τὰ κοινὰ πράγματα τῆς πόλεως διὰ φυλακῆς τε καὶ φροντίδος ἐποιεῖτο. τοῖς δὲ πατρικίοις οὐκ ἦν τὰ γινόμενα καθ᾽ ἡδονάς, ἀλλ᾽ ἠγανάκτουν καὶ χαλεπῶς ἔφερον, οὐκ ἀξιοῦντες αὐτὸν ἑαυτῷ τινα μηχανήσασθαι βασιλικὴν ἐξουσίαν, μήτε βουλῆς ψηφισαμένης, μήτε τῶν ἄλλων τῶν κατὰ νόμον ἐπιτελεσθέντων. συνιόντες τε πολλάκις οἱ πλεῖστον ἐξ αὐτῶν δυνάμενοι, διελέγοντο πρὸς ἀλλήλους περὶ τῆς καταλύσεως τῆς παρανόμου ἀρχῆς· καὶ ἐδόκει αὐτοῖς, ἐπειδὰν πρῶτον εἰς τὸ συνέδριον [c] ἀπὸ τοῦ Τυλλίου ἀναχθῶσιν, ἀναγκάσαι τὸν ἄνδρα τὰς ῥάβδους ἀποθέσθαι καὶ τὰ λοιπὰ τῆς ἀρχῆς σύμβολα· ὅταν δὲ τοῦτο γένηται, τοὺς καλουμένους μεσοβασιλεῖς ἀποδεῖξαι, καὶ δι᾽ ἐκείνων ἑλέσθαι [d] τοὺς ἄρξοντας τῆς πόλεως [e] κατὰ νόμον. ταῦτα διανοουμένων αὐτῶν, ἐπιγνοὺς ὁ Τύλλιος, ἐπὶ τὸ δημαγωγεῖν καὶ θεραπεύειν τοὺς ἀ-
214 πόρους τῶν πολιτῶν ἐτράπετο, δι᾽ ἐκείνων ἐλπίσας τὴν ἀρχὴν καθέξειν. καὶ συγκαλέσας τὸ πλῆθος εἰς ἐκκλησίαν, τά τε παιδία προήγαγεν ἐπὶ τὸ βῆμα, καὶ λόγον διεξῆλθε τοιόνδε.

“[f] Πολλή με ἀνάγκη κατείληφεν, ἄνδρες πολῖται, “κήδεσθαι τῶν παιδίων [g] τούτων τῶν νηπίων. Ταρκύνι-“ος γὰρ ὁ πάππος αὐτῶν ἀπάτορα καὶ ἄπολιν ὄν-“τα [h] μεταλαβὼν ἐξέθρεψεν, οὐδὲν ἐνδεέστερον ἄγων “τῶν αὐτοῦ τέκνων, καὶ τὴν ἑτέραν τῶν θυγατέρων [i] ἔδω-“κέ μοι γυναῖκα, καὶ παρὰ τὸν τοῦ βίου χρόνον [k] ὡς “ἐξ αὐτοῦ γεγονότα τιμῶν καὶ φιλῶν, ὡς καὶ ὑμεῖς “ἴστε, διετέλεσε. καὶ ἐπειδὴ τὰ περὶ τὴν ἐπιβουλὴν “αὐτῷ συνέπεσεν, εἴ τι πάθοι τῶν ἀνθρωπίνων, ἐμοὶ “τὴν ἐπιμέλειαν τῶν παίδων ἐπίστευσε. τίς οὖν πρὸς “θεοὺς ὅσιον, ἢ πρὸς ἀνθρώπους δίκαιον ὑπολήψεταί “με, ἐὰν ἐγκαταλείπω καὶ προδῶ τοὺς ὀρφανούς, οἷς “τοσαύτας ὀφείλω χάριτας; ἀλλ᾽ οὔτε τὴν ἐμαυτοῦ “προδώσω πίστιν, οὔτε τὴν τῶν παίδων ἐρημίαν ἐγ-“καταλείψω, κατὰ δύναμιν τὴν ἐμήν. δίκαιοι δ᾽ ἐστὲ “καὶ ὑμεῖς διαμεμνῆσθαι τὰς εὐεργεσίας ἃς ὁ πάππος “αὐτῶν τὸ κοινὸν εὐηργέτησεν., ὑποτάξας μὲν ὑμῖν “τὰς Λατίνων τοσαύτας πόλεις ἀντιποιουμένας τῆς “ἀρχῆς, ὑπηκόους δὲ ποιήσας Τυῤῥηνοὺς ἅπαντας “μέγιστα τῶν περιοίκων δυναμένους, ἀναγκάσας δὲ “τὸ Σαβίνων ἔθνος ὑποχείριον ὑμῖν γενέσθαι, με-“τὰ πολλῶν ἅπαντα ταῦτα καὶ μεγάλων κινδύνων “κατεργασάμενος. ὅσον μὲν οὖν αὐτὸς ἔζη χρόνον, “ἐκείνῳ προσῆκεν ὑμᾶς ὑπὲρ τῶν εὐεργεσιῶν χά-“ριτας εἰδέναι· [l] ἐπεὶ δὲ τετελεύτηκε τὸν βίον, τοῖς ἐγ-“γόνοις αὐτοῦ τὰς ἀμοιβὰς ἀποτίνειν, καὶ μὴ [m] καταρύτ-

tione accepta, & Marciorum factione pulſa, regnum à ſe jam ſatis firmatum exiſtimavit, regem Tarquinium, quaſi ex vulneribus recens obiiſſet, magnifico funere extulit, eique inſigne monumentum condidit, & eum cæteris honoribus *regium funus decentibus* decoravit; & ab illo tempore, ut tutor filiorum regii ſanguinis, & privatum eorum patrimonium & remp. ſumma cura ac diligentia curavit & cuſtodivit. Patriciis vero hæc non placebant; ſed indignabantur & ægre ferebant: quippe qui nollent eum regiam aliquam poteſtatem ſibi his artibus parare; idque neque ex ſen. conſ. neque aliis legitimis ritibus ſervatis. Et qui plurimum inter illos poterant ſæpe coibant, & inter ſe agebant de abrogando imperio quod ille contra jus & fas occuparat. Itaque viſum eſt illis, ubi primum à Tullio in ſenatum convocati fuiſſent, eum cogere faſces & reliqua regni inſignia deponere: atque, hac re peracta, interreges, qui ita vocantur, creare, & per eos eligere ex legibus illos qui reipub. adminiſtrationem eſſent habituri. Hæc illis cogitantibus, Tullius, cognito eorum conſilio, convertit ſe ad plebis favorem captandum, & cives egenos largitionibus ſibi conciliandos, eorum opera ſperans ſe regnum retenturum. Quare populo ad concionem convocato, pueros ante tribunal produxit, & talem habuit orationem.

Servius Tullius Rom. REX VI.

Tullius è vicario rex factus.

IX.

¶ “Magna neceſſitas me, Quirites, coëgit “horum infantium curam ſuſcipere. Tarquinius enim eorum avus me orbum & “patria pulſum excepit & educavit, non deteriore conditione quam proprios ſuos liberos tractans, & alteram ſuarum filiarum “mihi in matrimonium dedit, & toto vitæ “ſuæ tempore me ut filium ſuum perpetuo, “ut ſcitis vos ipſi, honoravit & amavit. & “poſt illum infelicem caſum, quum per inſidias eſt vulneratus, ſi quid humanitus “ſibi accideret, mihi horum puerorum curam “mandavit. Quis igitur me in deos pium “aut in homines juſtum judicabit, ſi deſeram ac prodam pupillos, quibus tam ingentes debeo gratias? Sed neque meam fidem prodam, neque hos pueros à cæteris “omnibus deſtitutos deſeram; nec eos, quantum in me erit, in iſta ſolitudine relinquam. “Æquum autem eſt ut vos etiam in memoriam revocetis beneficia, quæ avus “ipſorum in rempub. contulit: ſiquidem “in veſtram ditionem & poteſtatem redegit “tot Latinorum urbes, vobiſcum de principatu contendentes; & ſub pop. Rom. “imperium ſubjunxit omnes Hetruſcos, qui “omnium finitimorum populorum ſunt potentiſſimi; & coëgit Sabinorum gentem ſubactam veſtro imperio parere; atq; hæc omnia “cum multis & magnis periculis peregit. “Quamdiu igitur ille vivebat, æquum erat vos “pro beneficiis acceptis illi gratiam habere; “nunc vero, quando ille obiit, vos ejus liberis *& poſteris* gratiam referre, neque una cum

a Τόν τε βασιλέα *Vat.* b Αὐτῷ perperam in *Ed. Steph.* c Ἀπὸ pro ὑπὸ poſitum exiſtimat *Sylb.* Verum ὑπὸ reperitur in *Cod. Vat.* d Τὸν ἄρξοντα *Vat.* e Κατὰ νόμους *Vat.* f Πολλὴ μὲν ἀνάγκη in *Ed. Steph.* g Τούτων καὶ νηπίων *Vat.* h Μὲ παραλαβὼν *Vat.* atque ita legendum conjecerunt *Sylb.* & *Port.* i Ἀποδέδωκε *Vat.* k Ὥσπερ ἐξ αὐτοῦ *Vat.* l Ἐπειδὴ δὲ *Vat.* m Συγκατορύττειν *Vat.*

a Παίδων,

Servius Tullius Rom. REX VI.

“cum ipſis corporibus hominum de vobis be-“ne meritorum ipſam quoque memoriam be-“neficiorum acceptorum defodere decet. “Exiſtimate igitur vos omnes ſimul iſtorum “puerorum tutores relictos; & regnum, “quod avus ipſis reliquit, confirmate. ne-“que enim tantum mei unius patrocinium “ipſis prodeſſe poterit, quantum veſtrum “omnium commune auxilium. Hæc autem “ideo ſum coactus dicere, quia quoſdam in “eos conſpiraſſe cognovi, qui regnum aliis “tradere volunt. Vos autem rogo, Quirites, “ut meorum etiam laborum memores, quos “pro veſtro imperio pertuli, qui neque “parvi neque pauci ſunt, (quos apud vos “rei gnaros memorare non eſt opus) gratiam, “quam pro his mihi debetis, iſtis infantibus “referatis. neque enim ut mihi ipſi regnum “adſtruam, (quo tamen indignus non eſ-“ſem, ſi id ego affectarem:) ſed ut Tarqui-“nii generi opem feram, ad reipub. admini-“ſtrationem accedere volui. Quare vos ſup-“plex oro, ut neque pupillos iſtos deſera-“tis, qui jam in regni amittendi periculo “verſantur; &, ſi primus conatus eorum “inimicis ex animi ſententia ſucceſſerit, ex “urbe etiam expellentur. Sed de his præſer-“tim, quum vos ipſi ſciatis quid ſit facien-“dum, quumque quod decet ſitis facturi, plu-“ribus me agere non oportet. Quæ autem “beneficia in vos conferre ſtatuerim, & qua “de cauſſa concionem convocarim, ex me “audite. Quotquot de vobis ære alieno “gravati propter inopiam ſolvendo non “ſunt, his ego ſuccurrere paratus, quia cives “Romani ſunt, & multos pro patria labo-“res tolerarunt, ne ſua libertate priventur “ii qui communem ſtabiliverunt, de meis fa-“cultatibus pecuniam dabo ut ſuum æs alie-“num diſſolvant: qui vero in poſterum pe-“cuniam à fœneratoribus accipient, hos non “patiar ob ſuum æs alienum abduci in vin-“cula; ſed legem feram, ne quis fœnerator “in corpora libera jus habeat, ſatis eſſe “exiſtimans fœneratoribus ſi bona debito-“rum poſſideant. Ut autem & tributa quæ “in ærarium conferuntur, ob quæ pauperes “gravantur & coguntur fœnore pecunias “ſumere, levius in poſterum feratis, volo “omnium bona cenſeri, & unumquemque “pro cenſu facultatum ſuarum ſuam portio-“nem conferre, quemadmodum in maximis “optimeque inſtitutis civitatibus fieri audio. “Juſtum autem & reipub. utile hoc ipſum ex-“iſtimo, ut qui multa poſſident multa confe-“rant; qui vero tenuibus ſunt facultatibus, “pauca. Placetque mihi agrum publicum, “quem armis quæſitum poſſidetis, non ab “impudentiſſimo quoque, ut nunc fit, neque “gratis acceptum, neque precio comparatum “occupari; ſed eorum eſſe, qui inter vos “adhuc nullam agri portionem habent: ne, “quum liberi ſitis, ſerviatis, neve alienos

“τεῖν ἅμα τοῖς σώμασι τῶν εὐεργετῶν καὶ τὴν μνή-“μην τῶν ἔργων. δόξατε οὖν κοινῇ πάντες ἐπίτροποι κα-“ταλελεῖφθαι τῶν[a] παιδίων, καὶ βεβαιοῦτε αὐτοῖς ἣν ὁ “πάππος κατέλιπεν ἀρχήν. οὐδὲν γὰρ τοσοῦτον ἀπο-“λαύσειαν ἐκ τῆς ἐμῆς ἑνὸς ὄντος προστασίας, ὅ-“σον ἐκ τῆς κοινῆς ἁπάντων βοηθείας. ταῦτα δ᾽ εἰ-“πεῖν ἠνάγκασμαι συνισταμένους τινὰς ἐπ᾽ αὐτοὺς[b] αἰ-“σθανόμενος, καὶ τὴν ἀρχὴν ἑτέροις παραδοῦναι βου-“λομένους. ἀξιῶ δὲ ὑμᾶς, ἄνδρες Ῥωμαῖοι, καὶ τῶν “ἐμῶν μεμνημένους ἀγώνων, οὓς ὑπὲρ τῆς ἡγεμονίας ἠ-“γωνισάμην, οὔτε μικρῶν ὄντων οὔτ᾽ ὀλίγων, οὓς οὐ-“δὲν δέομαι πρὸς εἰδότας ὑμᾶς λέγειν, τὰς ἀντὶ τού-“των ὀφειλομένας ἐμοὶ χάριτας τοῖς παιδίοις ἀπο-“δοῦναι τούτοις. οὐ γὰρ ἰδίαν ἀρχὴν ἐμαυτῷ κατα-“σκευαζόμενος, [c]ἧς οὐδὲν ἧττον ἄξιος ἦν βουληθεὶς “τυγχάνειν, ἀλλὰ τῷ Ταρκυνίου γένει βοηθῶν τὰ “κοινὰ πράττειν προῄρημαι. ἱκέτης δὲ ὑμῶν γίγνομαι “μήτε τοὺς ὀρφανοὺς [d]καταλιπεῖν, νῦν μὲν ὑπὲρ τῆς “ἀρχῆς κινδυνεύοντας· εἰ δὲ ἡ πρώτη πεῖρα τοῖς “ἐχθροῖς αὐτῶν χωρήσει κατὰ νοῦν, καὶ ἐκ τῆς 215 “πόλεως ἐξελαθησομένους. ἀλλ᾽ ὑπὲρ μὲν τούτων “ὡς ἐγνωκόσιν ὑμῖν τὰ δέοντα, καὶ ποιήσουσιν ὅσα “προσήκει, οὐδὲν δέομαι πλείω λέγειν· ἃ δὲ παρε-“σκεύασμαι ποιεῖν [e]ὑμᾶς ἀγαθά, καὶ ὧν χάριν τὴν ἐκ-“κλησίαν συνεκάλεσα, ἀκούσατέ μου. ὅσοι μὲν ὑμῶν “ὀφείλοντες ἤδη χρέα, διὰ πενίαν ἀδύνατοί εἰσιν ἀ-“ποδοῦναι, τούτοις βοηθεῖν προθυμούμενος, ἐπειδὴ πο-“λῖταί εἰσι καὶ πολλοὺς ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἀνηντλήκα-“σι πόνους, ἵνα μὴ τὴν ἰδίαν ἀφαιρεθῶσιν ἐλευθερίαν “οἱ τὴν κοινὴν βεβαιώσαντες, ἐκ τῶν ἐμαυτοῦ χρημά-“των δίδωμι διαλύσασθαι τὰ χρέα. ὅσοι δ᾽ ἂν μετὰ “ταῦτα δανείσωνται, τούτους οὐκ ἐάσω πρὸς τὰ χρέα “ἀπάγεσθαι, [f]ἀλλὰ νόμον θήσω, μηδένα δανείζειν ἐπὶ “σώμασιν ἐλευθέροις, ἱκανὸν ἡγούμενος τοῖς δανει-“σταῖς τὰς οὐσίας τῶν[g] συμβαλλόντων κρατεῖν. ἵνα δὲ “καὶ τὰς εἰς τὸ δημόσιον[h] γινομένας εἰσφορὰς, δι᾽ ἃς “οἱ πένητες ἐπιβαρύνονταί τε καὶ ἀναγκάζονται δανεί-“σματα ποιεῖν, κουφοτέρως εἰς τὸ λοιπὸν φέρητε, τι-“μήσασθαι τὰς οὐσίας ἅπαντας [i]κελεύω, καὶ ἀπὸ τοῦ τι-“μήματος ἕκαστον φέρειν τὸ ἐπιβάλλον, ὡς ἐν ταῖς “μεγίσταις καὶ εὐνομωτάταις πόλεσι πυνθάνομαι γε-“νόμενον· δίκαιόν τε καὶ συμφέρον τῷ κοινῷ τὸ αὐ-“τὸ ἡγοῦμαι, τοὺς μὲν πολλὰ κεκτημένους πολλὰ εἰσ-“φέρειν, τοὺς δ᾽ ὀλίγα ἔχοντας, ὀλίγα. δοκεῖ δέ μοι “καὶ τῆς δημοσίας γῆς, ἣν διὰ τῶν ὅπλων κτησάμενοι “κατέχετε, μὴ τοὺς ἀναιδεστάτους, ὥσπερ νῦν, κρα-“τεῖν, οὔτε [k]χάριτας λαβόντας, οὔτε ὠνῇ κτησαμένους, “ἀλλὰ τοὺς μηδένα κλῆρον ἔχοντας ὑμῶν, ἵνα μὴ θη-“τεύητε ὄντες ἐλεύθεροι, μήτε τὰς ἀλλοτρίας κτήσεις,

ἀλλὰ

a Παιδίων, καὶ βεβαιοῦντες *Vat.* b Αἰσθόμενος *Vat.* c Ἧς οὐδενὸς ἦν βουληθεὶς ἧττον ἄξιος τυγχάνειν *Vat.* d Εγκαταλιπεῖν *Vat.* e Ὑμᾶς αὐτὸς ἀγαθὰ *Vat.* f Καὶ νόμον θήσομαι *Vat.* g Συμβαλλόντων *Lapus* vertit *conferentium*. ſed forſan aptius *contrahentium*, ut συμβόλαια ſunt *contractus*. *Sylb.* Συμβάλλοντας appellat *debitores*: quum forſan potiori jure ita vocarentur *creditores*, qui pecuniam conferunt & alicui numeratam mutuo dant. *Port.* h Γενομένας *Vat.* i Κελεύσω *Vat.* k Χάριτι *Vat.* quo modo legendum eſſe ſuſpicati ſunt *Steph.* & *Caſ.* quod alibi χάριτι & ὠνῇ conjuncta reperiantur, ut l. XI. λαμβάνοντες ἐκ τῶν πλησίον ἐργαστηρίων, τὰ μὲν ὠνῇ, τὰ δὲ χάριτι.

α Οὐ

“ἀλλὰ τὰς ἰδίας γεωργῆτε.[a] οὐ γὰρ ἂν γένοιτο φρόνημα εὐγενὲς ἐν ἀνδράσιν ἀπορουμένοις τῶν καθ’ ἡμέραν ἀναγκαίων. ὑπὲρ ἅπαντα δὲ ταῦτα ἔγνων ἴσην καὶ κοινὴν ποιεῖν πολιτείαν, καὶ τὰ δίκαια πᾶσι πρὸς ἅπαντας ὅμοια. εἰς τοῦτο γὰρ ἥκουσί τινες αὐθαδείας, ὥστε ὑβρίζειν εἰς τὸ δημοτικὸν ἀξιοῦσι, καὶ μήτε ἐλευθέρους ἡγεῖσθαι τοὺς πένητας ὑμᾶς. ἵνα δὲ καὶ λαμβάνωσι τὰ δίκαια καὶ ὑπέχωσιν οἱ μείζους τοῖς ἐλάττοσιν, ἐξ ἴσου νόμους θήσομαι κωλυτὰς μὲν τῆς βίας, φύλακας δὲ τῆς δικαιοσύνης, καὶ αὐτὸς οὐδένα χρόνον ἀνήσω τῆς ἁπάντων προνοούμενος ἰσηγορίας.

Τοιαῦτα λέγοντος αὐτοῦ, πολὺς ἔπαινος ἐκ τῆς ἐκκλησίας ἐγένετο, τῶν μὲν, ὅτι πιστὸς ἦν καὶ δίκαιος περὶ τοὺς εὐεργέτας, ἐπαινούντων· τῶν δ’, ὅτι φιλάνθρωπος καὶ μεγαλόψυχος εἰς τοὺς ἀπόρους· τῶν δ’, ὡς μέτριος καὶ δημοτικὸς πρὸς τοὺς ταπεινοτέρους· ἁπάντων δ’, ὅτι νόμιμος καὶ δίκαιος ἄρχων, ἀγαπώντων τε καὶ τεθαυμακότων. διαλυθείσης δὲ τῆς ἐκκλησίας, ταῖς ἑξῆς ἡμέραις[b] ἀπογράφε-
216 σθαι κελεύσας τοὺς ὑποχρέους, ὅσοι τὴν πίστιν ἀδύνατοι ἦσαν φυλάττειν[c] τοῖς ὀφείλουσι, καὶ πόσον[d] ἕκαστος, ἐπειδὴ τὰς ἀπογραφὰς ἔλαβε, τραπέζας θεὶς ἐν ἀγορᾷ, πάντων ὁρώντων ἀπηρίθμει τοῖς δανεισταῖς τὰ χρέα. ταῦτα διαπραξάμενος[e] διέθηκεν ἐν φανερῷ διάταγμα βασιλικὸν, ἐκχωρεῖν τῆς δημοσίας[f] γῆς” τοὺς καρπουμένους τε καὶ ἰδίᾳ κατέχοντας αὐτὴν ἐν ὡρισμένῳ τινὶ χρόνῳ, καὶ τοὺς οὐδένα κλῆρον ἔχοντας τῶν πολιτῶν πρὸς ἑαυτὸν ἀπογράφεσθαι· νόμους τε συνέγραφεν ἐκ τῶν ἀρχαίων καὶ παρημελημένων ἀνανεούμενος, οὓς Ῥωμύλος τε εἰσηγήσατο καὶ Νομᾶς Πομπίλιος, οὓς δὲ αὐτὸς καθιστάμενος. ταῦτα δὲ αὐτοῦ πολιτευομένου χαλεπῶς ἔφερον οἱ πατρίκιοι, καταλυομένην τὴν δυναστείαν τῆς βουλῆς ὁρῶντες, καὶ λογισμοὺς οὐκ ἔτι τοὺς αὐτοὺς, ἀλλ’ ἐναντίους τοῖς προτέροις ἐλάμβανον. ἐν ἀρχαῖς[g] μὲν ὥρμησαν ἀφελέσθαι τὴν παράνομον αὐτοῦ δυναστείαν,[h] ἀποδείξασθαι δὲ μεσοβασιλεῖς, καὶ δι’ ἐκείνων ἑλέσθαι τὸν κατὰ νόμους[i] ἄξοντα τὴν ἀρχήν· τότε δὲ στέργειν ἐπὶ τοῖς παροῦσιν ᾤοντο δεῖν, καὶ μὴ πολυπραγμονεῖν. εἰσέπιπτε γὰρ[k] αὐτοῖς λογισμὸς, ὅτι τῆς μὲν βουλῆς ἐν αὐτῇ προῃρεῖτο παραγούσης ἐπὶ τὰ πράγματα, ὁ δῆμος ἐναντιώσεται τὴν ψῆφον ἀναλαβών· ἐὰν δὲ ἐπὶ τῷ δήμῳ ποιήσωσι[l] τὴν προαίρεσιν τοῦ βασιλέως, ἅπασαι τὸν Τύλλιον[m] ψηφοφορήσουσι, καὶ περιέσται τῷ ἀνδρὶ τὸ δοκεῖν κατὰ νόμους ἄρχειν. ἔδοξεν οὖν αὐτοῖς ἄμεινον εἶναι κλέπτοντα τὴν ἀρχὴν τὸν ἄνδρα, καὶ παρακρουόμενον τοὺς πολίτας μᾶλλον ἢ πείσαντα καὶ φανερῶς λαβόντα κατέχειν. ἀλλ’ οὐδὲν αὐτοῖς ἐγέ-

Servius Tullius Rom. REX VI.

“fundos ſed veſtros colatis. nihil enim generoſi ſapere poſſunt qui rerum ad victum quotidianum neceſſariarum inopia laborant. Sed præcipue decrevi jus civium æquare, ut omnes inter ſe pari & æquo jure in judiciis certare poſſint. Eo enim arrogantiæ quidam progreſſi ſunt, ut non dubitent plebejos contumeliis inſectari; & ne liberos quidem ducere vos, qui pauperes eſtis. Ut igitur potentiores pari jure cum inferioribus diſceptent, leges feram quæ pariter vim omnem prohibebunt, & juſtitiæ cuſtodes erunt: & ipſe nunquam hanc omnium liberam & æqualem dicendi poteſtatem diligenter tueri deſinam.

X. ¶ Hæc dum ille diceret, à tota concione multis laudibus extollebatur, aliis laudantibus ejus fidem & juſtitiam in bene de ſe meritos, aliis humanitatem & magnanimitatem in pauperes, aliis moderationem & populare ſtudium in homines humilioris conditionis; omnibus vero æquitatem & juſtitiam viri amplectentibus & admirantibus. Dimiſſa autem concione, ſequentibus diebus quum juſſiſſet in tabulas referri nomina obæratorum, quotquot fidem creditoribus ſervare non poterant, & quantum unuſquiſque *deberet*: poſtquam nomina & debita in tabulis deſcripta accepit, menſis in foro poſitis, in omnium conſpectu creditoribus pecuniam debitam annumeravit. His peractis, palam propoſuit regium edictum, ut intra certum tempus omnes qui agro publico fruerentur, eumque privatim poſſiderent, eo decederent; & eorum civium, qui nullam agri portionem haberent, nomina ad ſe deſcripta deferrentur; atque leges, quarum Romulus & Numa Pompilius auctores fuerant, vetuſtate jam neglectas, iterum conſcripſit & ad uſum revocavit, aliaſque novas ipſe tulit. Atque hanc reip. adminiſtrandæ rationem, qua ille utebatur, patricii iniquo animo ferebant, quia ſenatus potentiam hoc modo tolli videbant; nec eadem amplius conſilia, ſed ſuperioribus contraria ceperunt. Principio enim conati ſunt ei principatum, quem contra leges occupaverat, eripere, & interreges creare, & per illos eligere regem legitimum; tunc vero in præſenti rerum ſtatu acquieſcendum arbitrabantur, & nihil novi nimium curioſe agendum ac moliendum. Illud enim illis in mentem veniebat, fore ut, ſi ſenatus ad reip. gubernacula admoviſſet quem ipſe elegiſſet, plebs in ferendis ſuffragiis ei adverſaretur; &, ſi populi arbitrio permiſiſſent, ut regem crearet quem voluiſſet, Tullius omnium *tribuum* ſuffragiis crearetur: atque ita accideret, ut ille legitime regnare videretur. Illis igitur viſum eſt ſatius eſſe Tullium regnum per fraudem occupatum potius quam aperte *à populo* acceptum, & civibus potius deceptis quam oratione adductis retinere. Sed nihil eorum quæ ſecum cogitarant

a Οὐ γὰρ γίνηται *Vat.* *b* De voce ἀπογράφεσθαι vide *Annott. Cl. Perizonii* ad *Æliani* Var. Hiſt. l. IV. c. XXV. *c* Pro ὀφείλουσι ſenſus poſtulat συμβάλλουσι, vel ſimile quid; ut *Lapus* quoque vertit *creditoribus*. *Sylb.* & *Port.* Τοῖς ὀφείλουσιν in *Cod. Vat.* *d* Hic verbum ὀφείλῃ vel ὤφειλεν deſideratur, vel ſubintelligendum relinquitur. *Sylb.* & *Port.* *e* Ἐξέθηκεν *Vat.* *f* Deeſt *Vat.* *g* Μὲν γὰρ ὥρμησαν *Vat.* *h* Ἀποδείξαντες μεσοβασιλεῖς *Vat.* *i* Ἕξοντα *Vat.* quod & ſuboluit *Port.* *k* Αὐτοὺς *Vat.* *l* Τὴν αἵρεσιν *Vat.* ut placuit *Stephano*, qui errorem ex προῃρεῖτο parvo intervallo præcedente natum exiſtimavit. *m* Ψηφοφορήσουσιν αἱ φρᾶτραι, καὶ περιέσται *Vat.* Ψηφοφορήσουσι malit *Port.*

α Αὐτοὺς

Servius Tullius Rom. REX VI.

tarant illis ſucceſſit, nec ullo modo ipſis profuit: adeo callidis artibus Tullius eos eluſit, & illis invitis regnum obtinuit. Quum enim jam multo ante curaſſet rumores per urbem ſpargendos, patricios ſibi inſidiari, in forum prodiit veſte ſordida indutus & mœſtus, comitante illum matre Ocriſia & Tanaquile Tarquinii uxore, & omnibus regiis cognatis. Quum autem ingens turba eo confluxiſſet ob inopinatum ſpectaculum, convocata concione tribunal conſcendit, & talem habuit orationem.

XI. ¶ "Non amplius, Quirites, ſolis Tarquinii
"liberis periculum imminet, ne quid damni
"ab inimicis accipiant, ſed etiam me metus
"jam ſubit, ne triſte aliquod pro mea juſti-
"tia præmium accipiam. Inſidiis enim à pa-
"triciis appetor, & indicatum eſt mihi ali-
"quot de illis in meam perniciem conjuraſſe,
"quum tamen nulla injuria aut graviore aut
"leviore ſe à me affectos conqueri poſſint:
"ſed quia de plebe bene ſum meritus, & ad
"idem ſemper faciendum ſum paratus, id
"iniquo animo ferunt, & indignum facinus
"ſe perpeſſos judicant: ac fœneratores qui-
"dem, quod pauperes de vobis raptos in vin-
"cla ab illis libertate ſpoliari non ſum paſ-
"ſus: depeculatores vero Reip. & qui oc-
"cupant agrum veſtro ſanguine quæſitum,
"quia coguntur eo cedere, quaſi patrimonio
"ſuo fraudarentur: & qui res alienas ven-
"dunt *aut largiuntur*, quum ſint immunes
"contributionum quæ in bellicos uſus ſunt
"faciendæ, quia cogentur fortunas ſuas in
"cenſum referre, & pro earum cenſu tributa
"conferre, *hoc ægre ferunt.* Communis vero
"omnium dolor eſt, quod ex legibus ſcriptis
"vivere aſſueſcent, pari jure vobiſcum di-
"ſceptantes; nec, quod jam faciunt, pauperi-
"bus tanquam mancipiis abutentur. Itaque
"his de cauſſis, communicato inter ſe conſi-
"lio, conjurarunt exſules reducere, & Mar-
"cii filiis regnum reſtituere; quibus vos, quod
"Tarquinium veſtrum regem interfecerint,
"virum probum & reip. amantem, & tan-
"tum piaculum commiſerint, & citati vadi-
"monium deſeruerint, & in exſilium volun-
"tarium abierint, igni & aqua veſtro de-
"creto interdixiſtis. Niſi autem res mihi
"mature indicata fuiſſet, externis quibuſdam
"copiis accitis, nocte adhuc intempeſta in
"urbem exſules erant reducturi. Cætera vos
"omnes intelligitis, vel me tacente: *nim.* fu-
"turum fuiſſe ut Marcii, patriciorum auxi-
"lio freti, ſi ita ſine ullo labore rerum po-
"titi fuiſſent, primum me regiorum filiorum
"tutorem, qui eos damnavi, corriperent;
"deinde iſtos pueros, & reliquos cognatos,
"& omnes amicos Tarquinii interficerent;
"uxores vero noſtras, & matres, & filias, &
"omnem fœmineum ſexum mancipiorum lo-
"co haberent, quia homines ſunt natura
"valde ferina & tyrannica. Si igitur, Quiri-

νετο προὔργου τῶν λελογισμένων· οὕτω κατεστρατήγησεν[a] αὐτῶν ὁ Τύλλιος, καὶ κατέσχε τὴν βασιλείαν ἀκόντων ἐκείνων. κατασκευάσας γὰρ ἐκ πολλοῦ φήμας λέγεσθαι κατὰ τὴν πόλιν, ὡς ἐπιβουλευόντων αὐτῷ τῶν πατρικίων, προῆλθεν εἰς τὴν ἀγορὰν ἐσθῆτα πιναρὰν περιβεβλημένος, καὶ κατηφὴς,[b] συνιούσης αὐτῷ καὶ τῆς μητρὸς Ὀκρισίας, καὶ τῆς Ταρκυνίου[c] γαμετῆς Τανακυλίδος, καὶ τῆς συγγενείας τῆς βασιλικῆς ὅλης. ὄχλου δὲ συνδραμόντος πολλοῦ πρὸς τὸ παράδοξον τῆς ὄψεως, ἐκκλησίαν συγκαλέσας προῆλθον ἐπὶ τὸ βῆμα, καὶ διεξῆλθε τοιοῦτόν τινα λόγον.

"Οὐκ ἔτι περὶ τῶν Ταρκυνίου παίδων μόνον ὁ κίν-
"δυνός ἐστιν, ἵνα μηδὲν ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν δεινὸν πάθωσιν, ἀλλ'
"ἤδη καὶ[d] περὶ τῆς ἐμῆς δέος ἐπέρχεται, μὴ πικρὰς ἀμοιβὰς
"τῆς δικαιοσύνης ἀπολάβω. ἐπιβουλεύομαι γὰρ ὑπὸ τῶν πατρι-
"κίων, καὶ μεμήνυνταί μοι τινὲς ἐξ αὐτῶν ἀποκτεῖναί με συν-
"ομνύμενοι, ἀδίκημα μὲν οὔτε μεῖζον οὔτε ἔλαττον[e] ἐγκα-
"λεῖν, ὧν δὲ τὸν δῆμον εὖ πεποίηκα καὶ παρεσκεύασμαι ποι-
"εῖν ἀχθόμενοί τε καὶ ἀναξιοπαθοῦντες· οἱ δανεισταὶ μὲν, ὅτι
"τοὺς πένητας ὑμᾶς οὐκ εἴασα τὴν ἐλευθερίαν ἀφαιρεθῆναι, 217
"[f]ὑπ' αὐτῶν ἀχθέντας· οἱ δὲ κατανοσφιζόμενοι τὰ δημό-
"σια, καὶ κατέχοντες ἣν ὑμεῖς δι' αἵματος ἐκτήσασθε γῆν, ἐκλι-
"πεῖν ἀναγκαζόμενοι, ὥσπερ τὰ πατρῷα ἀποστερούμενοι· καὶ
"οἱ τὰ ἀλλότρια ἀποδιδόντες[g] οἵδε, ἀνειμένοι τῶν συμφορῶν
"τῶν εἰς τοὺς πολεμίους,[h] ὅτι εἰς τιμήσασθαι τοὺς βίους ἀναγ-
"κασθήσονται, καὶ ἀπὸ τῶν τιμημάτων[i] τὰς συνεισφορὰς
"συνεισφέρειν· κοινῇ δὲ σύμπαντες, ὅτι κατὰ νόμους γε-
"γραμμένους ἐθισθήσονται ζῆν, τὰ δίκαια ἐξ ἴσου διδόν-
"τες ὑμῖν καὶ λαμβάνοντες, ἀλλ' οὐχ ὥσπερ ἀργυρω-
"τοῖς παραχρήσονται τοῖς πένησιν,[k] ὃ ποιοῦσι. καὶ ταῦ-
"τα δὴ τὰ ἐγκλήματα συνενέγκαντες εἰς τὸ κοινὸν,
"[l]βεβούλευνται καὶ συνωμωμόκεσαν κατάγειν τοὺς
"φυγάδας, καὶ τοῖς Μαρκίου παισὶ τὴν βασιλεί-
"αν ἀποδιδόναι, οὓς ὑμεῖς Ταρκύνιον ἀποκτείνοντας
"τὸν βασιλέα ὑμῶν, ἄνδρα χρηστὸν καὶ φιλόπολιν, καὶ
"τηλικοῦτο διαπραξαμένους ἄγος, τάς τε δίκας ἐρή-
"μους ἐκλιπόντας, καὶ[m] φυγὴν ἑαυτοῖς ταμιευσαμένους,
"πυρὸς καὶ ὕδατος εἴργειν ἐψηφίσασθε· ἔμελλόν τε, εἰ μὴ
"θᾶττον ἐμοὶ περὶ τούτων ἐγένετο μήνυσις, ξενικὴν[n] τινα
"δύναμιν ἐπαγόμενοι, νυκτὸς ἔτι πολλῆς εἰς τὴν πό-
"λιν κατάγειν τοὺς φυγάδας. τὰ μετὰ ταῦτα πάντες ἴστε
"δήπου, κἂν ἐγὼ μὴ λέγω, ὅτι Μάρκιοι, συλλαμβανόντων
"αὐτοῖς τῶν πατρικίων, κατασχόντες τὰ πράγματα δίχα
"πόνου, πρῶτον μὲν ἐμὲ τὸν φύλακα τῶν βασιλέων καὶ
"τὰς κατ' αὐτῶν ἐπιτελεσάμενον δίκας ἔμελλον ἀναρπά-
"σασθαι, ἔπειτα ταυτὶ τὰ παιδία καὶ τοὺς ἄλλους συγγε-
"νεῖς τε καὶ φίλους Ταρκυνίου πάντας ἀναιρεῖσθαι·[o] γυ-
"ναῖκας δ' ἡμῶν καὶ μητέρας καὶ θυγατέρας καὶ πᾶν
"τὸ θῆλυ γένος ἐν ἀνδραπόδων ποιήσασθαι λόγῳ,
"πολὺ τὸ θηριῶδες ἔχοντες ἐν τῇ φύσει, καὶ τυραν-
"νικόν.[p] εἰ μὲν οὖν ὑμῖν ταῦτα βουλομένοις ἐστὶν, ὦ δημό-
ται,

a Αὐτὸς *Vat.* *b* Συνούσης *Vat.* *c* Γυναικὸς *Vat.* *d* Περὶ τῆς ἐμῆς ψυχῆς *Vat.* atque vel ψυχῆς vel ζωῆς reponendum vidit *Port.* *e* Ἔχοντες ἐγκαλεῖν *Vat.* & *Lapi Codd.* *f* Ὑπ' αὐτῶν πρὸς τὰ χρέα ἀχθέντας *Vat.* *g* Οἵδε ἀνειμένοι τῶν εἰσφορῶν τῶν εἰς τοὺς πολέμους *Vat.* quod & maluit *Sylb.* ut intelligantur contributiones quæ ad bella gerenda ſolent fieri. *h* Εἰ τιμήσασθαι ſine ὅτι in *Cod. Vat.* *i* Τὰς εἰσφορὰς συνεισφέρειν placuit *Sylburgio.* Sed τὰς εἰσφορὰς καταφέρειν habet *Cod. Vat.* *k* Ὃ ποιοῦσι νῦν *Vat.* *l* Syntactica lex poſtulat βεβούλευνται καὶ συνομωμόκασι, vel ἐβούλοντο καὶ συνωμωμόκεσαν. *Sylb.* Συνομωμόκασι in *Cod. Vat.* *m* Φυγῆς *Vat.* *n* Non agnoſcit *Vat.* *o* Γυναῖκας δήμων *Vat.* *p* Εἰ μὲν οὖν καὶ ὑμῖν *Vat.*

"ται, τοὺς μὲν ἀνδροφόνους κατάγειν καὶ βασιλεῖς ἀποδεικνύναι, "τοὺς δὲ τῶν εὐεργετῶν παῖδας ἐξελαύνειν, καὶ τὴν ὑπὸ τοῦ πάπ-"που [a] καταλειφθεῖσαν ἀρχὴν ἀφαιρεῖσθαι, στέρξομεν τὴν τύ-"χην. ἀλλὰ [b] πρὸς ἁπάντων τε καὶ θεῶν καὶ δαιμόνων, ὅσοι τὸν "ἀνθρώπινον ἐποπτεύουσι βίον, ἱκέται πάντες ὑμῶν γενόμενοι "σὺν γυναιξί τε καὶ τέκνοις, ἀντὶ πολλῶν μὲν ὧν ὁ Ταρκύνιος "ὁ τῶν παιδίων πάππος εὖ ποιῶν ὑμᾶς διετέλεσεν, ἀντὶ "πολλῶν δὲ ὧν ἐγὼ αὐτὸς κατὰ τὴν ἐμαυτοῦ δύναμιν ἐγενόμην "ὑμῖν χρήσιμος, ἀξιοῦμεν ὑμᾶς μίαν ἡμῖν ταύτην δοῦναι "δωρεάν, φανερὰν ποιῆσαι τὴν ὑμῶν αὐτῶν γνώμην. εἰ γὰρ "ἀξιονικοτέρους τινὰς ἑτέρους ὑπειλήφατε [c] ἡμῶν ταύτης τῆς "τιμῆς τυγχάνειν, τὰ μὲν παιδία οἰχήσεται τὴν πόλιν [d] ὑμῶν
218 "καταλιπόντα, καὶ ἡ ἄλλη Ταρκυνίου συγγένεια· ἐγὼ δὲ ἕτε-"ρόν τι [e] βουλεύσομαι ὑπὲρ ἐμαυτοῦ· βεβίωται γὰρ ἤδη μοι "καὶ πρὸς ἀρετὴν καὶ πρὸς εὐδοξίαν ἀποχρώντως, καὶ οὐκ ἂν "ἀξιώσαιμι τῆς παρ᾽ ὑμῶν εὐνοίας ψευσθείς, ἣν ἀντὶ [f] πάν-"των εἱλόμην ἀγαθῶν, ζῆν αἰσχρῶς ἐν ἄλλοις τισί. παρα-"λάβετε δὴ τὰς ῥάβδους, καὶ δότε, εἰ βούλεσθε, τοῖς πατρι-"κίοις· ἐγὼ δ᾽ ὑμῖν οὐκ ἐνοχλήσω παρών.

Ταῦτα λέγοντος αὐτοῦ καὶ [g] παραχωρεῖν οἵου τε ὄντος ἀπὸ τοῦ βήματος, κραυγή τε παρὰ πάντων ἐξαίσιος ἐγένετο, καὶ δεήσεις μεμιγμέναι δάκρυσιν, ἵνα μένῃ τε καὶ διακατέχῃ τὰ πράγματα, μηδένα δεδοικώς. ἔπειτ᾽ ἐγκέλευστοί τινες διειληφότες τὴν ἀγοράν, [h] βασιλέα ποιεῖν αὐτὸν ἀνεβόων, καὶ συγκαλεῖν τὰς φράτρας ἠξίουν, ψῆφόν τε ᾔτουν. ἀρξαμένων δὲ τούτων, εὐθὺς ὁ δῆμος ἅπας ἐπὶ τῆς αὐτῆς προαιρέσεως ἐγεγόνει. τοῦτο καταμαθὼν ὁ Τύλλιος οὐκ ἔτι παρῆκε τὸν καιρόν, ἀλλὰ πολλὰς αὐτοῖς εἰδέναι φήσας χάριτας ὅτι μέμνηνται τῶν εὐεργεσιῶν, καὶ ἔτι πλείονα ὑποσχόμενος [i] ἀγαθά, ἐὰν αὐτὸν ἀποδείξωσι βασιλέα, προεῖπεν ἡμέραν ἀρχαιρεσιῶν, εἰς ἣν ἐκέλευσε καὶ [k] τοὺς τῶν ἀγρῶν ἅπαντας παρεῖναι. συνελθόντος δὲ τοῦ δήμου [l] κατὰ τὰς φράτρας, ἐδίδου κατὰ μίαν τὰς ψήφους. ἁπάσαις δὲ ταῖς φράτραις κριθεὶς τῆς βασιλείας ἄξιος, [m] χαίρειν τῇ βουλῇ φράσας, ἣ οὐκ ἠξίωσεν ἀποκυρῶσαι τὰ τοῦ δημοτικοῦ πλήθους, ὥσπερ αὐτῇ ποιεῖν ἔθος ἦν, κατέσχε τὴν ἀρχήν. τοῦτον δὲ τὸν τρόπον ἐπὶ τὴν βασιλείαν παρελθών, πολλῶν μὲν καὶ ἄλλων πολιτευμάτων εἰσηγητὴς ἐγένετο, μέγαν δὲ καὶ λόγου ἄξιον πρὸς Τυρρηνοὺς ἐπολέμησε πόλεμον. ποιήσομαι δὲ περὶ τῶν πολιτευμάτων αὐτοῦ πρῶτον τοὺς λόγους.

Εὐθὺς ἅμα τῷ παραλαβεῖν τὴν ἀρχήν, διένειμε τὴν δημοσίαν χώραν τοῖς θητεύουσι Ῥωμαίων· ἔπειτα τοὺς νόμους τούς τε συναλλακτικοὺς καὶ τοὺς περὶ τῶν ἀδικημάτων ἐπεκύρωσε ταῖς φράτραις· ἦσαν δὲ [n] πεντήκοντα τὸν ἀριθμόν, ὧν οὐδὲν δέομαι μεμνῆσθαι κατὰ τὸ παρόν. τῇ τε πόλει προσέθηκε δύο λόφους, τόν τε Οὐιμινάλιον καλούμενον καὶ τὸν Ἰσκυλῖνον, ὧν ἑκάτερος ἀξιολόγου πόλεως ἔχει μέγεθος, καὶ διένειμεν αὐτοὺς τοῖς ἀνεστίοις

Servius Tullius Rom. REX VI.

"tes, vobis quoque placet, ut homicidæ re-"ducantur & reges creentur, & filii viro-"rum optime de vobis meritorum expellan-"tur & avito regno fraudentur, acquieſce-"mus in hac fortuna. Sed per omnes & deos "& genios, quibus curæ ſunt res mortalium, "nos omnes cum uxoribus & liberis ſuppli-"ces vos oramus, ut pro multis beneficiis, "quæ iſtorum puerorum avus in vos perpe-"tuo contulit, & pro multis meis officiis, "quibus quantum in me fuit, veſtris commo-"dis ſtudui, nobis hanc unam gratiam refe-"ratis, ut videlicet veſtram ſententiam aper-"te hiſce de rebus declaretis. Si quos enim "alios digniores nobis judicatis, qui iſtum "honorem conſequantur, pueri iſti & reliqui "Tarquinii cognati urbe veſtra excedent, "eamque deſerent. At ego mihi aliter con-"ſulam, ſatis enim jam & ad virtutem & ad "gloriam vixi: neque veſtra benevolentia "fruſtratus, quam omnibus bonis antepono, "apud alios quoſpiam turpiter vivere velim. "Accipite igitur faſces, &, ſi ita vultis, eos "patriciis date: ego vero mea præſentia "negotium nullum vobis faceſſam.

XII. ¶ Hæc eo dicente & de tribunali deſcendere jam parante, clamorem ingentem omnes ſuſtulerunt, eumque precari cum lacrymis cœperunt ut remaneret, & neminem metuens reipub. gubernacula retineret. deinde quidam ſubornati, qui in variis fori partibus erant, vociferabantur eum creandum regem, & petebant ut curiæ convocarentur, & poſtulabant ut ſuffragia inirentur. à quibus initio facto, mox plebs univerſa in eandem ſententiam inclinavit. Hac re cognita, Tullius non amplius talem occaſionem elabi paſſus eſt; ſed, quum dixiſſet ſe magnam illis habere gratiam, quod beneficiorum acceptorum eſſent memores, & longe plura illis pollicitus fuiſſet ſi ſe regem creaſſent, illis diem comitiorum indixit, ad quam etiam omnes agreſtes venire juſſit. Quum igitur populus curiatim conveniſſet, ſingulis curiis ſuffragia diſtribuit. Omnium autem curiarum ſuffragiis regno dignus judicatus, patribus conſcriptis valere juſſis, qui plebiſcitum ratum habere noluerant, ut facere ſolebant, ita regnum obtinuit. Hoc igitur modo potitus regno, præter multa alia quæ in repub. præclare inſtituit, magnum etiam & memorabile bellum cum Hetruſcis geſſit. Sed primum de rebus quas egit in reip. adminiſtratione mentionem faciam.

XIII. ¶ Statim ſimulatque imperium eſt adeptus, agrum publicum diviſit civibus Rom. qui ob egeſtatem aliis mercede ſerviebant; deinde leges de contractibus & injuriis tulit, quas curiatis comitiis ratas fecit. erant autem numero quinquaginta, quarum mentionem facere jam non eſt opus. Urbi addidit duos colles, Viminalem & Eſquilinum, quorum uterque eſt juſta urbis amplæ ac celebris magnitudine; & illos diviſit civibus

Rom.

a Καταληφθεῖσαν perperam in *Ed. Steph.* b Πρὸς ἁπάντων τε θεῶν καὶ *Vat.* quo modo legendum eſſe conjecerat *Sylb.* c Ἡμῶν εἶναι ταύτης *Vat.* d Ὑμῖν καταλιπόντα *Vat.* e Βουλεύσομαι γενναιότερον ὑπὲρ ἐμαυτοῦ *Vat.* f Πάντων εἱλόμην ἀγαθῶν *Vat.* g Ἀναχωρεῖν *Vat.* h Ἀγαθὰ ποιήσειν *Vat.* i Vocula δεῖν videtur deſiderari. *Port.* k Legendum vel τοὺς ἐκ τῶν ἀγρῶν ἅπαντας, vel τοὺς τῶν ἀγροικῶν ἅπαντας. *Sylb.* & *Port.* Τοὺς ἐκ τῶν ἀγρῶν in *Cod. Vat.* l Καλῶν τὰς φράτρας, ἀνεδίδου *Vat.* & *Lapi Codd.* m Παραλαμβάνει τότε τὴν ἀρχὴν παρὰ τοῦ δημοτικοῦ πλήθους, πολλὰ χαίρειν τῇ βουλῇ &c. in *Cod. Vat.* n Πεντήκοντά που μάλιστα τὸν ἀριθμὸν *Vat.*

Servius Tullius Rom. REX. VI.

*Rom. qui ſine laribus erant, ut ibi ædes ædificarent, & ibi ipſe quoque ſedes ſuas poſuit in commodiſſimo Eſquiliarum loco. Rex iſte poſtremus urbis ambitum auxit, additis duobus his collibus ad quinque illos ſuperiores, auſpiciis ante captatis, & re divina, ut mos ferebat, rite peracta. Ulterius autem non proceſſit urbis ambitus, deo, ut ajunt, id non permittente: ſed omnia ſuburbia, quæ longe lateque patent, penitus immunita & hoſtium incurſionibus obnoxia ſunt, ita ut illi facillime in ſuam poteſtatem ea redigere poſſint. Et ſi quis hæc aſpiciens Romæ amplitudinem inde velit colligere, proculdubio falletur, neque certum ullum ſignum habebit, quo dignoſcat quouſque urbs progrediatur, & ubi urbs eſſe deſinat: adeo cum urbanis ædificiis ipſa ſuburbia nexu quodam perpetuo cohærent, & hominibus hæc ſpectantibus urbis in infinitam longitudinem porrectæ *ſpeciem & opinionem* præbent. Quod ſi quis amplitudine murorum, qui inventu ſunt difficiles ob multa ædificia cohærentia & undique exſtructa, & qui multis in locis quædam veſtigia veteris ſtructuræ ſervant, voluerit ipſam metiri & cum Athenarum ambitu conferre, certe non longe major Romæ ambitus apparebit. Sed de magnitudine & pulchritudine urbis, quæ mea ætate erat, alio loco commodiore agam.

XIV. *Urbis partes, & tribus.*

¶ Cæterum Tullius, poſtquam ſeptem colles uno muro complexus eſt, in quatuor regiones urbem diviſit, & ab ipſis collibus unamquamque denominavit: primam, Palatinam; ſecundam, Suburanam; tertiam, Collatinam; quartam, Eſquilinam: effecitque ut urbs quatuor tribus haberet, quæ ad id uſque tempus tres tantum habuerat; & juſſit eos, qui in unaquaque illarum quatuor regionum habitarent tanquam pagani, neque alio transferre ſuas ſedes, neque alibi militum delectus habere, neque pecunias conferre quæ in bellicos aut alios neceſſarios uſus exiguntur, quas unumquemque in ærarium conferre oportet; neque amplius ex illis tribubus per gentes diſtinctis tribubus, ut antea, ſed ex iſtis quatuor in certas regiones à ſe digeſtis, militiam ordinabat, unicuique regioni ducibus præpoſitis, tanquam tribuum vel pagorum præfectis, quibus mandavit ut ſcirent quod eſſet uniuſcujuſque domicilium: deinde per omnia compita juſſit à vicinia laribus propitiis ſacella exſtrui, & lege ſtatuit ut quotannis ſacrificia illis fierent, ſingulis familiis liba conferentibus. Illis vero qui pro vicinia ſacra facerent in compitis, ſtatuit non homines ingenuos, ſed ſervos adeſſe, & illos in ſacris faciendis adjuvare, quod famulorum ac ſervorum miniſterium laribus eſſet gratius. Quem diem

Ῥωμαίων οἰκίας κατασκευάσασθαι, ἔνθα καὶ αὐτὸς ἐποιήσατο τὴν οἴκησιν, ἐν τῷ κρατίστῳ τοῦ [a] Ἰσκυλίας τόπῳ. οὗτος ὁ βασιλεὺς τελευταῖος ηὔξησε τὸν περίβολον τῆς πόλεως, τοὺς δύο τοῖς πέντε προσθεὶς [b] λόφους, ὀρνιθευσάμενός τε, ὡς νόμος ἦν, καὶ τἄλλα τὰ πρὸς θεοὺς ὅσια διαπραξάμενος. προσωτέρω δὲ οὐκ ἔτι προῆλθεν ἡ κατασκευὴ τῆς πόλεως, οὐκ ἐῶντος, ὥς φασι, τοῦ δαιμονίου· ἀλλ᾽ ἔστιν ἅπαντα τὰ περὶ τὴν πόλιν οἰκούμενα χωρία, πολλὰ ὄντα καὶ μεγάλα, γυμνὰ καὶ ἀ- 219 τείχιστα, καὶ ῥᾷστα πολεμίοις ἐλθοῦσιν ὑποχείρια γενέσθαι. καὶ εἰ μὲν εἰς ταῦτά τις ὁρῶν, τὸ μέγεθος ἐξετάζειν βουλήσεται τῆς Ῥώμης, πλανᾶσθαί τε ἀναγκασθήσεται, καὶ οὐχ ἕξει βέβαιον σημεῖον οὐδὲν ᾧ διαγνώσεται μέχρι τοῦ [c] προβαίνουσα ἡ πόλις ἐστί, καὶ πόθεν ἄρχεται μηκέτι εἶναι πόλις· οὕτω συνύφανται [d] τῷ ἄστει ἡ χώρα, καὶ εἰς ἄπειρον ἐκμηκυνομένης πόλεως ὑπόληψιν τοῖς θεωμένοις παρέχεται. εἰ δὲ τῷ τείχει τῷ δυσευρέτῳ μὲν ὄντι διὰ τὰς περιλαμβανούσας αὐτὸ πολλαχόθεν οἰκήσεις, ἴχνη δέ τινα φυλάττοντι κατὰ πολλοὺς τόπους τῆς ἀρχαίας κατασκευῆς, βουληθείη μετρεῖν αὐτὴν κατὰ τὸν [e] Ἀθηναίων κύκλον τὸν περιέχοντα ἄστυ, οὐ πολλῷ τινι μείζων [f] ὁ τῆς Ῥώμης φανείη κύκλος. ἀλλ᾽ ὑπὲρ μὲν τοῦ μεγέθους τε καὶ κάλλους τῆς πόλεως, ὡς κατὰ τὴν ἐμὴν εἶχεν ἡλικίαν, ἕτερος ἔσται τῇ διηγήσει καιρὸς ἐπιτηδειότερος.

Ὁ δὲ Τύλλιος, ἐπειδὴ τοὺς ἑπτὰ λόφους ἑνὶ τείχει περιέλαβεν [g] εἰς τέσσαρα μέρη διελὼν τὴν πόλιν, καὶ θέμενος ἐπὶ τῶν λόφων ταῖς μοίραις τὰς ἐπικλήσεις, [h] τῇ μὲν, [i] Παλαντίνην, τῇ δὲ, [k] Βαβωραίνην, τῇ τρίτῃ δὲ, [l] Κολλατίνην, τῇ τετάρτῃ [m] τῶν μερῶν, Ἰσκυλίνην, τετράφυλον ἐποίησε τὴν πόλιν εἶναι, τρίφυλον οὖσαν τέως, καὶ τοὺς ἀνθρώπους ἔταξε τοὺς ἐν ἑκάστῃ μοίρᾳ τῶν τεττάρων οἰκοῦντας, ὥσπερ κωμήτας, μήτε λαμβάνειν ἑτέραν οἴκησιν, μήτε ἄλλοθί που συντελεῖν· τάς τε καταγραφὰς τῶν στρατιωτῶν καὶ τὰς εἰσπράξεις τὰς γινομένας τῶν χρημάτων εἰς τὰ στρατιωτικὰ, καὶ τὰς ἄλλας χρείας, ἃς ἕκαστον ἔδει τῷ κοινῷ παρέχειν· καὶ οὐκ ἔτι κατὰ τὰς τρεῖς φυλὰς τὰς γενικὰς στρατιωτικὰ, ὡς πρότερον, ἀλλὰ κατὰ τὰς τέσσαρας τὰς τοπικὰς, καὶ τὰς ὑφ᾽ ἑαυτοῦ διαταχθείσας ἐποιεῖτο, ἡγεμόνας ἐφ᾽ ἑκάστης ἀποδείξας συμμορίας ὥσπερ φυλάρχους ἢ κωμάρχας, οἷς προσέταξεν εἰδέναι ποίαν οἰκίαν ἕκαστος οἰκεῖ. ἔπειτα κατὰ πάντας ἐκέλευσε τοὺς στενωποὺς ἱερὰς [n] κατασκευασθῆναι καλιάδας ὑπὸ τῶν γειτόνων ἥρωσι προνωπίοις, καὶ θυσίας αὐτοῖς ἐνομοθέτησεν ἐπιτελεῖσθαι καθ᾽ ἕκαστον ἐνιαυτὸν, πελάνους εἰσφερούσης ἑκάστης οἰκίας. τοῖς δὲ τὰ περὶ τῶν γειτόνων ἱερὰ συντελοῦσιν ἐν τοῖς προνωπίοις οὐ τοὺς ἐλευθέρους ἀλλὰ τοὺς δούλους ἔταξε παρεῖναί τε καὶ συνιερουργεῖν, ὡς κεχαρισμένης τοῖς ἥρωσι τῆς τῶν θεραπόντων ὑπηρεσίας· [o] ἣν ἔτι καὶ

a Ἰσκυλίαν dicit quas Latini *Eſquilias* vocant, mutata prima nominis litera & flexionis fine. *Sylb.* Quidam Ἐσκυλίας & Ἐσκυλῖνον legendum cenſent; alii malint Ἐξκυλίας & Ἐξκυλῖνον. *Port.* b Λόφοις *Vat.* c Προβαίνουσα ἔτι πόλις ἐστὶ *Vat.* d Τὸ ἄστυ τῇ χώρᾳ *Vat.* e Ἀθηναίων *Vat.* f Ὁ τῆς Ῥώμης ἂν αὐτῷ φανείη κύκλος *Vat.* g Εἰς τέσσαρας μοίρας *Vat.* h Quoniam ſubjicit *Dionyſius* τῇ τρίτῃ & τῇ τετάρτῃ, profecto videtur hic dicendum fuiſſe τῇ μὲν πρώτῃ Παλ. τῇ δὲ δευτέρᾳ Βαβ. *Portus.* i Παλατίνην *Vat.* quo modo legendum cenſuit *Portus*, quoniam Παλάτιον id poſtea vocaretur, quod olim Παλλάντιον. k Quæ Βαβωραίνη hic legitur ab interpretibus atque adeo à Latinis ſcriptoribus *Suburana* nominatur. Σαβωραίνην fortaſſe ſcripſit *Dionyſius*, & poſitum à Librariis β pro ς: quæ commutatio in aliis quoque alibi obſervata eſt. *Sylb.* Σοβοραίνην in *Cod. Vat.* unde Σοβοραίνην ab Auctore fuiſſe ſuſpicor. l Κολλίνην malim: nam à Collibus denominatam ſcribit *Varro* l. 4. de Ling. Lat. *Portus.* m Τῶν μοιρῶν *Vat.* quam lectionem genuinam eſſe pronunciavit *Portus.* n Ἐγκατασκευασθῆναι *Vat.* o Ἣν ἔτι καὶ καθ᾽ ἡμᾶς *Vat.*

a Αὐτὰς

Servius Tullius Rom. REX VI.

καθ' ἡμᾶς ἑορτὴν ἄγοντες Ῥωμαῖοι διετέλουν, ὀλίγαις ὕστερον ἡμέραις τῶν Κρονίων, σεμνὴν ἐν ταῖς πάνυ καὶ πολυτελῆ, Κομπιτάλια προσαγορεύοντες αὐτὴν ἐπὶ τῶν στενωπῶν· κομπίτους γὰρ τοὺς στενωποὺς καλοῦσι· καὶ φυλάττουσι τὸν ἀρχαῖον ἐθισμὸν ἐπὶ τῶν ἱερῶν, διὰ τῶν θεραπόντων τοὺς ἥρωας
220 ἱλασκόμενοι, καὶ ἅπαν τὸ δοῦλον αὐτῶν ἀφαιροῦντες ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις· ἵνα τῇ φιλανθρωπίᾳ ταύτῃ τιθασευόμενοι, μέγα τι καὶ σεμνὸν ἐχούσῃ, χαριέστεροι γίνωνται περὶ τοὺς δεσπότας, καὶ τὰ λυπηρὰ τῆς τύχης ἧττον βαρύνωνται.

Διεῖλε δὲ καὶ τὴν χώραν ἅπασαν, ὡς μὲν Φάβιός φησιν, εἰς μοίρας ἓξ καὶ εἴκοσιν, ἃς καὶ [a] αὐτὸς καλεῖ φυλάς, καὶ τὰς ἀστικὰς προστιθεὶς αὐταῖς τέτταρας, [b] καὶ τριάκοντα φυλὰς ἀμφοτέρων. Κάτων μέντοι τούτων ἐπὶ Τυλλίου τὰς πάσας γενέσθαι λέγει· ὡς δὲ [c] Οὐενώνιος ἱστόρηκεν, [d] εἰς μίαν καὶ τριάκοντα φυλάς, [e] ἀξιοπιστότερος ὤν, οὐχ ὁρίζει τὸν μοιρῶν τὸν ἀριθμόν. διελὼν δ' οὖν ὁ Τύλλιος εἰς ὁποσασδήποτε μοίρας τὴν γῆν, κατὰ τοὺς ὀρεινούς, καὶ πολὺ τὸ ἀσφαλὲς τοῖς γεωργοῖς παρέχειν δυνησομένους ὄχθους, κρησφύγετα κατεσκεύασεν, [f] Ἑλληνικοῖς ὀνόμασιν αὐτὰ καλῶν Πάγους. ἔνθα συνέφευγον ἐκ τῶν ἀγρῶν ἅπαντες ὁπότε πολεμίων ἔφοδος γένοιτο, καὶ τὰ πολλὰ διενυκτέρευον ἐνταῦθα. ἄρχοντες δὲ καὶ τούτων ἦσαν, οἷς ἐπιμελὲς ἐγίνετο τά τε ὀνόματα τῶν γεωργῶν εἰδέναι τῶν συντελούντων εἰς τὸν αὐτὸν πάγον, καὶ τὰς κλήσεις ἐν αἷς ὁ βίος αὐτῶν ἦν· καί, ὁπότε χρεία γένοιτο ἐπὶ τὰ ὅπλα τοὺς [g] χωρίτας καλεῖν, ἢ χρημάτων εἰσφορὰς κατ' ἄνδρα ἐκλέγειν, οὗτοι τά τε σώματα συνῆγον, καὶ τὰ χρήματα εἰσέπραττον. ἵνα δὲ καὶ [h] τούτων πλῆθος μὴ δυσεύρετον ἀλλ' εὐλόγιστον ᾖ καὶ φανερά, βωμοὺς ἐκέλευσεν αὐτοῖς ἱδρύσασθαι θεοῖς ἐπισκόπων τε καὶ φυλάκων τοῦ πάγου, οὓς ἔταξε θυσίαις κοιναῖς γεραίρειν καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ἅμα συνερχομένους, ἑορτὴν τινα, καὶ ταύτην ἐν ταῖς πάνυ τιμίαν, καταστησάμενος, τὰ καλούμενα Παγανάλια· καὶ νόμους ὑπὲρ τῶν ἱερῶν τούτων, οὓς ἔτι διὰ φυλακῆς ἔχουσι Ῥωμαῖοι, συνέγραψεν. εἰς δὲ τὴν θυσίαν ταύτην καὶ τὴν σύνοδον ἅπαντας ἐκέλευσε τοὺς ὁμοπάγους κατὰ κεφαλὴν ὡρισμένον νόμισμά τι συνεισφέρειν, [i] ἕτερον τι τοὺς ἄνδρας, ἕτερον δέ τι τὰς γυναῖκας, ἄλλο δέ τι τοὺς ἀνήβους. ἐξ οὗ συναριθμηθέντος ὑπὸ τῶν ἐφεστηκότων τοῖς ἱεροῖς, φανερὸς ὁ τῶν ἀνθρώπων ἀριθμὸς [k] ἐγένετο κατὰ γένη τε καὶ καθ' ἡλικίαν. ὡς δὲ Πείσων Λεύκιος ἐν τῇ πρώτῃ τῶν ἐνιαυσίων [l] ἀναγράφει ἱστορίᾳ, βουλόμενος καὶ τῶν ἐν ἄστει διατριβόντων τὸ πλῆθος εἰδέναι τῶν τε γεννωμένων καὶ ἀπογινομένων, καὶ τῶν εἰς ἄνδρας ἐγγραφομένων, ἔταξεν ὅσον ἔδει [m] νομίσματος καταφέρειν ὑπὲρ ἑκάστου τοὺς

feſtum Romani ad mea uſque tempora conſtanter celebrabant, paucis poſt Saturnalia diebus, cum primis venerandum & magnificum, à compitis compitalia eum vocantes: illi enim στενωποὺς compita appellant: & ſervant priſcum ritum in ſacris, quia ſacrificia & rem divinam laribus per ſervos faciunt, omni ſervitutis indicio illis per eos dies adempto, ut hac humanitate magna & honorifica deliniti dominos ſuos chariores habeant, & fortunæ inclementiam lenius ferant.

XV. ¶ Diviſit etiam totum agrum, ut Fabius ait, in partes viginti ſex, quas & ipſe tribus appellat; * ita ut, quatuor urbanis ad illas additis, omnes efficiant numerum triginta tribuum. Cato tamen tribus univerſas jam regnante Tullio tot fuiſſe tradit: ſed, ut Venonius prodidit, *diviſit agrum* in tribus triginta & unam. at quamvis iſte ſcriptor fide ſit dignus, tamen partium, *tam urbanarum quam ruſticarum*, numerum aperte non definit. Tullius igitur, diviſo agro in partes quotcunque illæ fuerint, in montanis tumulis, & qui loci natura muniti agricolas facile tutari poſſent, refugia paravit, quæ Græco nomine Pagos vocavit. Huc confugiebant ex agris omnes, quum adventabant hoſtes, & hic ſæpe pernoctabant. Horum quoque erant ſui magiſtratus, ad quorum curam pertinebat ſcire nomina colonorum qui in eodem pago contribuebant, & prædia unde ſe alebant; &, quoties opus fuiſſet aut ruſticos ad arma vocare, aut pecunias viritim exigere, iſti eos convocabant & pecunias exigebant. Ut autem & ruſticanæ multitudinis numerus facile cognoſci & aperte iniri poſſet, juſſit eos † diis inſpectoribus & cuſtodibus pagi aras exſtruere *& dicare*; quas quotannis ſacrificiis communibus, eo omnibus convenientibus, honorari juſſit, feſtum quoddam, idque maxime honoratum, inſtituens, quod vocatur Paganalia: & de his ſacris leges, quas Romani adhuc ſervant, conſcripſit. Ad hoc autem ſacrificium, & ad iſtum conventum, juſſit omnes, qui eundem pagum incolebant, in ſingula capita certum numiſmatis genus conferre; ſed aliud viros, aliud mulieres, aliud impuberes. Quibus connumeratis per ſacrorum præſides, apparebat quis eſſet hominum numerus per ſexus & per ætates diſtinctus. Sed (ut L. Piſo tradit in primo ſuorum annalium) quum vellet ſcire & quis eſſet numerus urbanæ multitudinis, & eorum qui naſcebantur, & eorum qui moriebantur, & eorum qui in virorum numerum referebantur, ſtatuit quanti pretii nummum pro ſingulis cognati inferre deberent

Pagi.

a Αὐτὰς in *Lapi Cod.* nam vertit *quas & ipſas Tribus vocat. Sylb.* *b* Concinnior erit ſententia, ſi, expuncta καὶ, poſt τριάκοντα cum *Sigonio* inſeramus πεποίηκε, vel ſimile aliquod verbum. *Sylb.* *c* Ἐνώνιος *Vat.* *d* In *Beſſarionis* codice, teſte *Sigonio*, ſic legitur, εἰς μίαν καὶ τριάκοντα φυλάς· ὥστε σὺν ταῖς κατὰ πόλιν οὔσαις ἐκπεπληρῶσθαι τὰς ἔτι καὶ εἰς ἡμᾶς ὑπαρχούσας τριάκοντα καὶ πέντε φυλάς. id eſt, *in unam & triginta tribus: ita ut cum urbanis tribubus expletus fuerit* XXXV. *tribuum numerus, qui etiamnum uſque ad hæc noſtra tempora permanet.* putatque idem *Sigonius* poſt ſententiam *Venonii* ſubjungi debere ſententiam *Catonis*, hoc modo: Κάτων μέντοι, τούτων ἀξιοπιστότερος ὤν, οὐχ ὁρίζει τὸν μοιρῶν τὸν ἀριθμόν· ἐπὶ Τυλλίου τὰς πάσας γενέσθαι λέγει. id eſt; *Cato vero, qui his* (i. e. Fabio & Venonio) *locupletior eſt, harum numerum non diſtinguit: ſub Tullio fuiſſe omnes ait. Sylb.* Ordinem non mutant *Vat. & Lapi Codd.* ſed *Beſſarianam* tamen lectionem agnoſcunt. *e* Ἀξιοπιστότερος οὐχ ὁρίζει *Vat. & Lapi Codd.* *f* Aut duo certe nomina Græca ipſe *Dionyſius* poſuerat, aut ſingulari non plurali uſus erat. Credibile eſt autem, cum ſcripſiſſet Ἑλληνικῇ ὀνομασίᾳ, primum quidem ex ὀνομασίᾳ ablato α, factum eſſe ὀνόμασι, deinde Ἑλληνικῇ mutatum in Ἑλληνικοῖς fuiſſe, ut cum ὀνόμασι conveniret. *Steph.* *g* Χωρέτας *Vat.* *h* Τούτων ἡ πλῆθος *Vat.* *i* Ἕτερον μέν τι *Vat.* *k* Ἐγίνετο optime in *Cod. Vat.* *l* Ἀναγράφων ἱστορεῖ *Vat.* *m* Νόμισμα *Vat.* * Addens etiam eis urbanas quatuor, & triginta tribus utrorumque. *Lapus.* Et quatuor urbanis ad illas additis, triginta ex utriſque tribus *conſtat. Gelen.* † Id eſt, *Diis tutelaribus.*

Servius Tullius Rom. REX VI.

berent in ærarium Ilithyæ (quam Romani vocant Junonem Lucinam) pro iis qui naſcerentur; & in *ærarium* Veneris, quod in luco eſt, quam Libitinam nuncupant, pro iis qui morerentur; & in Juventutis, pro iis qui inter viros referri inciperent: unde dignoſcere poterat quotannis, & quis eſſet omnium civium numerus, & qui ex illis militari eſſent ætate. His conſtitutis, juſſit omnes Romanos nomina dare, & ſua bona cenſere pecuniæ æſtimatione, & jusjurandum legitimum interponere, quo jurarent vere & optima fide omnia ſua bona cenſa eſſe; & nomina parentum ex quibus eſſent procreati adſcribere, & ſuæ ætatis annum declarare, atque ipſarum quoque conjugum & liberorum nomina ſcribere, addito & urbis loco & regionis pago ubi ſinguli habitarent. Ei vero qui cenſus non fuiſſet hanc pœnam propoſuit, ut bonis ſpoliaretur, & virgis cæſus ſub haſta veniret. atque lex iſta diu apud Romanos duravit.

Cenſus.

XVI. ¶ Peracto autem cenſu, & tabulis, in quibus omnium nomina ſcripta erant, acceptis, & cognito eorum numero & fortunarum magnitudine, longe ſapientiſſimum inſtitutum & Romanæ reip. ſaluberrimum introduxit, ut res ipſa docuit. Hoc autem fuit ejus inſtitutum: unam ex omni numero partem detraxit, cujus cenſus erat maximus, neque minor centum minis. hos in octoginta centurias digeſtos juſſit hæc arma ferre, clypeos argenteos, & haſtas, & galeas æneas, & loricas, & ocreas, & enſes. Hos autem bifariam partitus quadraginta centurias juniorum fecit, quos oportebat, juventute ad bellum eunte, ad militiam proficiſci; reliquas vero quadraginta, in quibus erant ſeniores, in urbe remanere, & res urbanas tueri *juſſit*. atque hæc erat prima claſſis: * juventus autem in bellis ſemper primum locum in prima acie tenebat, atque ita pugnabat. Deinde ex iis qui reliqui erant aliam partem detraxit, cujus cenſus erat intra decem millia drachmarum, non minor tamen ſeptuaginta quinque minis: quos ubi in viginti centurias digeſſiſſet, cætera quidem arma ferre juſſit quæ ſuperiores gerebant; ſed loricas illis ademit, & pro clypeis ſcuta dedit. Quum autem ex his etiam eos qui annum ætatis XLV. excedebant, ab illis qui erant ætate militari, ſeparaſſet, decem centurias juniorum fecit, qui bella foris pro patria gererent, & decem ſeniorum quibus urbis cuſtodiam mandavit. atque hæc erat ſecunda claſſis: eique in prœliis dabatur ſecundus locus, poſt eos qui in prima acie pugnabant. Tertiam vero claſſem confecit ex reliquis, quorum cenſus erat minor ſepties mille & quingentis drachmis, non minor tamen minis quinquaginta. Horum autem armaturam imminuit non ſolum loricis, ut ſecundæ claſſi fecit, ſed etiam ocreis ademptis: & hos quoque in viginti centurias diſtinxit, &

Claſſes pro cenſu.

προσήκοντας, εἰς μὲν τὸν τῆς Εἰλειθυίας θησαυρὸν, ἣν Ῥωμαῖοι καλοῦσιν Ἥραν φωσφόρον, ὑπὲρ τῶν γεννωμένων· εἰς δὲ τὸν τῆς Ἀφροδίτης ἐν ἄλσει καθιδρυμένον, ἣν προσαγορεύουσι Λιβιτίνην, ὑπὲρ τῶν ἀπογινομένων· εἰς δὲ τὸν τῆς Νεότητος, ὑπὲρ τῶν εἰς ἄνδρας ἀρχομένων 221 συντελεῖν· ἐξ ὧν ἤμελλε διαγνώσεσθαι καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ὅσοι τε οἱ σύμπαντες ἦσαν, καὶ τίνες ἐξ αὐτῶν τὴν στρατεύσιμον ἡλικίαν εἶχον. ταῦτα καταστησάμενος ἐκέλευσεν ἅπαντας Ῥωμαίους ἀπογράφεσθαί τε καὶ τιμᾶσθαι τὰς οὐσίας πρὸς ἀργύριον, ὀμόσαντας τὸν νόμιμον ὅρκον, ἦ μὴν τἀληθῆ καὶ ἀπὸ παντὸς τοῦ βελτίστου τετιμῆσθαι, πατέρων τε ὧν εἰσι γράφοντας, καὶ ἡλικίαν ἣν ἔχουσι δηλοῦντας, γυναῖκάς τε καὶ παῖδας ὀνομάζοντας, καὶ ἐν τίνι κατοικοῦσιν ἕκαστοι τῆς πόλεως τόπῳ ἢ πάγῳ τῆς χώρας προστιθέντας· τῷ δὲ μὴ τιμησαμένῳ τιμωρίαν ὥρισε τῆς τε οὐσίας στέρεσθαι, καὶ αὐτὸν μαστιγωθέντα πραθῆναι· καὶ μέχρι πολλοῦ διέμενε παρὰ Ῥωμαίοις οὗτος ὁ νόμος.

Τιμησαμένων δὲ πάντων ἀναλαβὼν τὰ γραμματεῖα, καὶ διαγνοὺς τό, τε πλῆθος αὐτῶν καὶ τὰ μεγέθη τῶν βίων, σοφώτατον πάντων πολιτευμάτων εἰσηγήσατο, καὶ μεγίστων Ῥωμαίοις ἀγαθῶν αἴτιον, ὡς τὰ ἔργα ἐδήλωσε. τὸ δὲ πολίτευμα τοιόνδε ἦν· μίαν ἀφεῖλεν ἐξ ἁπάντων μοῖραν ἧς τὸ μέγιστον τίμημα ἦν τῆς οὐσίας, οὐκ ἔλαττον ἑκατὸν μνῶν. τούτους δὲ συντάξας εἰς ὀγδοήκοντα λόχους, ὅπλα φέρειν ἐπέταξεν, ἀσπίδας [a] Ἀργολικὰς καὶ δόρατα, καὶ κράνη χάλκεα, καὶ θώρακας καὶ [b] κνήμας καὶ ξίφη. διελὼν δὲ αὐτοὺς δίχῃ, τετταράκοντα μὲν ἐποίησε νεωτέρων λόχους, [c] οὓς ἔδει τῆς νεότητος εἰς πόλεμον ἐξιούσης ἐξέρχεσθαι, τοὺς δὲ ἄλλους τετταράκοντα τῶν πρεσβυτέρων ὑπομένοντας ἐν τῇ πόλει τὰ ἐντὸς τοῦ τείχους φυλάττειν. αὕτη πρώτη σύνταξις ἦν· χώραν δὲ κατεῖχεν ἡ νεότης ἐν τοῖς πολέμοις τὴν προαγωνιζομένην τῆς φάλαγγος ὅλης. ἔπειτα ἐκ τῶν ὑπολειπομένων ἑτέραν ἀφῄρει μοῖραν, [d] ἧς ἦν ἐντὸς τῶν μυρίων δραχμῶν, οὐ μεῖον δὲ πέντε καὶ ἑβδομήκοντα μνῶν τὸ τίμημα. [e] συντάξας δὲ αὐτοὺς εἰς εἴκοσι λόχους, τὰ μὲν ἄλλα [f] ὅπλα φορεῖν προσέταξεν ὅσα τοὺς προτέρους, τοὺς δὲ θώρακας αὐτῶν ἀφεῖλε, καὶ ἀντὶ τῶν ἀσπίδων ἀνέδωκε θυρεούς. διελὼν δὲ καὶ τούτων τοὺς ὑπὲρ τετταράκοντα καὶ πέντε ἔτη γεγονότας ἀπὸ τῶν ἐχόντων στρατεύσιμον τὴν ἡλικίαν, δέκα μὲν ἐποίησε λόχους [g] νεωτέρους, οὓς ἔδει προπολεμεῖν τῆς πόλεως, δέκα δὲ [h] πρεσβυτέρους, οἷς ἀπέδωκε τειχοφυλακεῖν. αὕτη δευτέρα σύνταξις ἦν· ἐκοσμεῖτο δ' ἐν τοῖς ἀγῶσι μετὰ τοὺς προμάχους. τὴν δὲ τρίτην ἐποίει σύνταξιν ἐκ τῶν ὑπολειπομένων ὅσοι τίμησιν εἶχον ἐλάττονα μὲν τῶν ἑπτακισχιλίων καὶ πεντακοσίων δραχμῶν, οὐ μείονα δὲ μνῶν πεντήκοντα. τούτων δὲ ἐμείωσε τὸν ὁπλισμὸν οὐ μόνον τοῖς θώραξιν, ὥσπερ τῶν δευτέρων, ἀλλὰ καὶ ταῖς περικνημῖσι. συνέταξε δὲ καὶ [i] τούτοις εἴκοσι λόχους, καὶ διεῖλε

a Ἀργυρικὰς in *Ed. Steph.* Verum Ἀργολικὰς agnoſcunt *Vat.* & *Lapi Codd.* quod proculdubio verius eſt. b Rectius κνημῖδας in *Cod. Vat.* c Οἷς τὰς ὑπαίθρους ἀπέδωκε στρατείας, τετταράκοντα δὲ πρεσβυτέρων, οὓς ἔδει, τῆς νεότητος εἰς πόλεμον, ὑπομένοντας ἐν τῇ πόλει *Vat.* d Οἷς ἦν *Vat.* e Συντάξας δὲ τοὺς εἴκοσι λόχους *Vat.* f Φορεῖν ὅπλα *Vat.* g Νεωτέρων *Vat.* h Πρεσβυτέρων *Vat.* i Τούτους εἰς εἴκοσι in *Cod. Vat.* quo modo paullo ſupra (v. 36.) loquutus eſt *Dionyſius.* * Cujus juventus primum ſemper locum tenebat in acie, totumque agmen propugnabat. *Gelen.*

Servius Tullius Rom. REX VI.

διεῖλε τὸν αὐτὸν τρόπον τοῖς προτέροις καθ' ἡλικίαν, 22 δέκα λόχους ἀποδοὺς τοῖς νεωτέροις, καὶ δέκα τοῖς πρεσβυτέροις. χώρα δὲ καὶ στάσις ἦν τούτων τῶν λόχων ἐν ταῖς μάχαις,[a] κατὰ τοὺς ἐφεστῶτας τοῖς προμάχοις.

Ἀφελὼν δὲ πάλιν ἐκ τῶν ὑπολειπομένων τοὺς ἐλάττω πεντακισχιλίων δραχμῶν ἔχοντας οὐσίαν,[b] ἄχρι καὶ εἴκοσι μνῶν, τετάρτην ἐποιήσατο μοῖραν. διέταξε δὲ καὶ[c] ταύτην εἰς εἴκοσι λόχους· καὶ δέκα μὲν ἐποίησε τῶν ἐν ἀκμῇ, δέκα δὲ τῶν ὑπερηλίκων, κατὰ ταὐτὰ τοῖς προτέροις. ὅπλα δὲ φέρειν ἔταξεν αὐτοὺς, θυρεούς τε καὶ ξίφη καὶ δόρατα, καὶ στάσιν ἔχειν ἐν τοῖς ἀγῶσι τὴν ὑστάτην.[d] τὴν δὲ πέμπτην μοῖραν, οἷς ἐντὸς εἴκοσι καὶ πέντε μνῶν ἄχρι δώδεκα καὶ[e] ἡμίσους μνῶν ὁ βίος ἦν, εἰς τριάκοντα συνέταξε λόχους. διῄρητο δὲ καὶ οὗτοι καθ' ἡλικίαν·[f] πεντεκαίδεκα γὰρ αὐτῶν λόχοι τοὺς πρεσβυτέρους εἶχον, πεντεκαίδεκα δὲ τοὺς νεωτέρους. τούτους ἔταξε σαυνία καὶ σφενδόνας ἔχοντας ἔξω τάξεως στρατεύεσθαι. τέσσαρας δὲ λόχους οὐδὲν ἔχοντας ὅπλον ἀκολουθεῖν ἐκέλευσε[g] τοῖς ἐν ὅπλοις. ἦσαν δὲ τῶν τεττάρων τούτων δύο μὲν, ὁπλοποιῶν τε καὶ τεκτόνων, καὶ τῶν ἄλλων τῶν κατασκευαζόντων τὰ εἰς τὸν πόλεμον εὔχρηστα· δύο δὲ, σαλπιστῶν τε καὶ[h] τυμπανιστῶν, καὶ τῶν ἄλλοις τισὶν ὀργάνοις[i] ἐπισημαινόντων τὰ παρακλητικὰ τοῦ πολέμου. προσέκειντο δὲ οἱ μὲν χειροτέχναι[k] τοῖς δευτέροις ἔχουσι τίμημα, διῃρημένοι καθ' ἡλικίαν, ὁ μὲν τοῖς πρεσβυτέροις, ὁ δὲ τοῖς νεωτέροις ἀκολουθῶν[l] λόχοις.[m] οἱ σαλπισταὶ καὶ οἱ τυμπανισταὶ τῇ τετάρτῃ συνετάττοντο μοίρᾳ. ἦν δὲ καὶ τούτων εἷς μὲν τῶν πρεσβυτέρων λόχος, εἷς δὲ τῶν νεωτέρων· λοχαγοὶ δ' ἐκ πάντων ἐπιλεχθέντες οἱ[n] γενναιότεροι τὰ πολεμικὰ τοὺς ἰδίους ἕκαστοι λόχους εὐπειθεῖς τοῖς παραγγελλομένοις παρείχοντο.

Αὕτη μὲν ἡ διακόσμησις ἦν ἡ τὸ πεζὸν ἐκπληροῦσα τῶν τε φαλαγγιτῶν καὶ τῶν ψιλῶν στράτευμα· τὸ δὲ τῶν ἱππέων πλῆθος ἐπέλεξεν ἐκ τῶν ἐχόντων τὸ μέγιστον τίμημα καὶ κατὰ γένος ἐπιφανῶν· συνέταξε δὲ εἰς ὀκτωκαίδεκα λόχους, καὶ προσένειμεν αὐτοὺς τοῖς πρώτοις τῶν φαλαγγιτῶν ὀγδοήκοντα λόχοις. εἶχον δὲ καὶ οὗτοι τοὺς ἐπιφανεστάτους λοχαγούς. τοὺς δὲ λοιποὺς πολίτας, οἳ τίμημα εἶχον ἐλάττονα δώδεκα καὶ ἡμίσους μνῶν, πλείους[o] ἀριθμῷ ὄντας τῶν προτέρων, ἅπαντας εἰς ἕνα συντάξας λόχον, στρατείας τε ἀπέλυσε, καὶ πάσης εἰσφορᾶς ἐποίησεν ἀτελεῖς. ἐγένοντο δὲ

& eodem modo quo ſuperiores pro unius cujuſque ætate diviſit, decem centurias junioribus, & totidem ſenioribus aſſignans. Harum autem centuriarum locus & ſtatio in acie erat poſt ſecundam claſſem proxima.

XVII. ¶ Quum item detraxiſſet ex reliquis eos quorum cenſus erat minor quinque millibus drachmarum, & qui uſque ad viginti minas perveniebat, quartam fecit claſſem. Diſtinxit autem hanc quoque in viginti centurias; & decem fecit eorum qui ætate erant florente, & totidem eorum qui jam ætate erant provectiore, eoſque eodem modo quo & ſuperiores diſtinxit. Arma autem illis imperavit ſcuta & enſes & haſtas; & locum in acie poſtremum illos habere juſſit. In quintam claſſem rejecti ſunt quorum facultates cenſebantur intra viginti & quinque minas uſque ad duodecim cum dimidia, & in triginta centurias hos diviſit. Atque hæ quoque pro cujuſque ætate diviſæ fuerunt; in quindecim centurias ſeniorum, & totidem juniorum. his imperavit ut cum miſſilibus & fundis extra ordines militarent. Quatuor autem centurias, penitus inermes, armatos milites ſequi juſſit. Ex iſtis autem quatuor centuriis * duæ erant fabrorum ferrariorum ac lignariorum, quibus mandatum erat ut arma & machinas & res alias ad uſus bellicos neceſſarias fabricarent; reliquæ duæ erant tubicinum & cornicinum, & aliorum qui aliis quibuſdam inſtrumentis in bello claſſicum canerent. Opifices vero ſecundæ claſſis hominibus additi fuerunt pro cujuſque ætate diſtributi, ita ut duarum centuriarum una ſeniores, altera juniores ſequeretur. Tubicines & cornicines in quarta claſſe collocati ſunt. atque hi quoque in duas centurias diviſi erant: unam, ſeniorum; alteram, juniorum: & præfecti ſunt illis centuriones lecti, quorum virtus bellica omnibus erat ſpectatiſſima: atque hi ſuas quique centurias imperatis obtemperantes reddebant.

XVIII. ¶ Hoc igitur modo exercitum pedeſtrem, qui conſtabat ex legionariis & levis armaturæ militibus, inſtruxit. Equitum vero delectum habuit ex illis, quorum maximus erat cenſus, quique genere illuſtri erant: eos autem diviſit in decem & octo centurias, eoſque primis illis octoginta legionariorum centuriis adjunxit. habebant autem hi quoque centuriones viros illuſtriſſimos. Reliquos vero cives, quorum cenſus erat minor duodecim minis cum dimidia, & qui numero aliis ſuperiores erant, omnes in unam centuriam contulit, & militiæ atque omnium tributorum immunes fecit. Fuerunt igitur ſex

a Καὶ vel otioſa eſt, vel ſubſtituta pro numerali nota γ, quæ ſignificat τρίτη: hoc ſenſu, χώρα δὲ καὶ στάσις ἦν τούτων τῶν λόχων ἐν ταῖς μάχαις τρίτη, μετὰ τοὺς ἐφεστῶτας τοῖς προμάχοις. *Sylb.* b Ἄχρι πέντε καὶ εἴκοσι *Vat.* c Τούτοις *Vat.* d Ex præcedentibus atque ſequentibus *Dionyſii* verbis patet locum eſſe corruptum: quem ſatis commode potes corrigere, ſi legas, τὴν τε πέμπτην μοῖραν ἐποίησεν ἐξ ἐκείνων, οἷς ἐν ταῖς εἴκοσι καὶ πέντε μναῖς ἄχρι δώδεκα καὶ ἡμίσεος μνῶν ὁ βίος ἦν, καὶ τριάκοντα συνέταξε λόχους. Vel τὴν τε πέμπτην μοῖραν ποιήσας ἐξ ἐκείνων, οἷς ἐν ταῖς εἴκοσι καὶ πέντε μναῖς ἄχρι δώδεκα καὶ ἡμίσεος μνῶν ὁ βίος ἦν, τριάκοντα συνέταξε λόχους. Vel etiam οἷς ἐντὸς εἴκοσι &c. & genitivus μνῶν ab hoc adverbio regetur. *Portus.* e Nota hîc δώδεκα καὶ ἡμίσεος μνῶν, ut etiam v. 14. ἡμίσεος, non ad fœmininum μνᾶ referri, ſed ad neutrum ſubintelligendum, μέρος. *Sylb.* f Πεντεκαίδεκα μὲν γὰρ ἐξ αὐτῶν *Vat.* g Τοῖς ἐνόπλοις *Vat.* h Βυκανιστῶν *Vat.* & *Lapi Codd.* quo modo legendum eſſe monuit *Portus.* i Σημαινόντων mallt *Steph.* k Τοῖς τὸ δεύτερον *Vat.* l Forſan λόχος. ſenſus autem & legitima conſtructio revera flagitare videtur aliquam hujuſmodi lectionem, διῃρημένοι καθ' ἡλικίαν εἰς δύο λόχους, ὧν ὁ μὲν πρεσβυτέροις, ὁ δὲ τοῖς νεωτέροις ἠκολούθει: vel certe καὶ οἱ μὲν τοῖς πρεσβυτέροις, οἱ δὲ τοῖς νεωτέροις ἠκολούθουν λόχοις. *Portus.* m Οἱ σαλπισταί τε καὶ οἱ βυκανισταὶ *Vat.* n Γενναιότατοι *Vat.* o Ἀριθμὸν in *Ed. Steph.* Sed legendum vel ἀριθμῷ ut nos edidimus: vel ἀριθμὸν ut ſupra p. 209. v. 46. πεντήκοντα τὸν ἀριθμόν. *Sylb.* Poſteriorem conjecturam firmat *Cod. Vat.* * *Vel*, duæ erant quæ conſtabant ex armorum fabricatoribus & fabris lignariis &c. *Portus.*

Servius Tullius Rom. REX VI.

ſex συμμορίαι, quas Romani claſſes vocant, vocabuli appellatione à Græco deducta. Verbum enim quod nos per imperandi modum formatum efferimus κάλει, illi hoc exprimunt per verbum *cala*: quinetiam olim pro κλήσεις dicebant καλέσεις. Centuriæ vero, quas iſtæ claſſes continebant, erant CXCIII. atque prima quidem claſſis continebat una cum ipſis equitibus nonaginta octo centurias: ſecunda viginti & duas cum ipſis opificibus: tertia viginti: quarta rurſum viginti & duas cum ipſis tubicinibus & cornicinibus: quinta vero triginta: * ultima unicam egenorum centuriam continebat.

XIX. ¶ His ita ordinatis, militum delectus pro centuriarum diſcrimine habebat, & tributa pro cujuſque cenſu imperabat. Quoties enim illi opus fuiſſet decem, vel (ſi ita res tuliſſet) viginti militum millibus, diviſo populo in centum nonaginta tres centurias, earum unamquamque jubebat militum numerum pro rata parte ſuppeditare: ſumptus vero faciendos in commeatus militum & alios bellicos uſus ipſe metiebatur; &, prout opus erat, eodem modo dividens populum in centum nonaginta tres centurias, unicuique imperabat, ut pro cenſu facultatum ſuarum pecuniæ ſummam, quæ ipſi obtigiſſet, pro rata portione conferret. Ita factum eſt ut illi quorum maximus eſſet cenſus, quod pauciores eſſent & in plures centurias eſſent diviſi, ſæpius militarent ſine ulla quiete & intermiſſione, & pecuniæ majorem ſummam quam alii conferrent: illi vero qui exiguas ac modicas opes poſſiderent, quique iis inferiores eſſent numero viginti centuriarum, raro & per vices militarent, & exigua penderent tributa: illi vero quorum cenſus erat minor quam ut eo ſe ſuſtentare poſſent, omnium negotiorum ac moleſtiarum eſſent immunes. Nihil autem horum ſine cauſſa faciebat: ſed perſuaſum habens omnibus hominibus bellorum præmia eſſe ipſas pecunias, & pro his conſervandis omnes quoſvis perpeti labores; idcirco æquum eſſe cenſebat, ut qui pro majoribus præmiis pericula ſubirent, illi etiam & corpore & pecuniis majora mala experirentur; qui vero pro minoribus, utroque nomine illis minus moleſtiarum exhiberetur; quibus vero nullum jacturæ periculum immineret, nihil etiam incommodi paterentur, immunes tributorum ob rerum inopiam. nondum enim Romani militaria ſtipendia ex ærario accipiebant; ſed ſuis privatis ſumptibus militabant. Exiſtimabat autem non oportere eos pecunias conferre, qui unde illas conferrent non haberent, quique rerum ad victum quotidianum neceſſariarum inopia laborarent; nec ullos, qui nihil contribuerent, ad militiam alienis ſumptibus inſtar mercenariorum proficiſci debere *judicabat.*

συμμορίας μὲν ἕξ, ἃς καλοῦσι Ῥωμαῖοι [a] κλήσεις, κατὰ τὰς Ἑλληνικὰς [b] ἐπικλήσεις παρονομάσαντες. ὃ γὰρ ἡμεῖς ῥῆμα προστακτικῶς σχηματίζοντες ἐκφέρομεν, κάλει· τοῦτ' ἐκεῖνοι λέγουσι κάλα. [c] καὶ τὰς καλέσεις ἀρχαῖον ἐκάλουν κλήσεις. λόχοι δὲ οὓς αἱ συμμορίαι περιελάμβανον, ἑκατὸν καὶ ἐννενήκοντα τρεῖς. ἐπεῖχον δὲ τὴν μὲν πρώτην συμμορίαν ὀκτὼ καὶ 223 ἐννενήκοντα λόχοι σὺν τοῖς ἱππεῦσι· τὴν δὲ δευτέραν, εἴκοσι καὶ δύο σὺν τοῖς χειροτέχναις· τὴν δὲ τρίτην, εἴκοσι· [d] τὴν δὲ τετάρτην, πάλιν εἴκοσι καὶ δύο σὺν τοῖς σαλπισταῖς καὶ βυκανισταῖς· τὴν δὲ πέμπτην, τριάκοντα· τὴν δὲ ἐπὶ πάσαις τεταγμένην, εἷς λόχος ὁ τῶν ἀπόρων.

Ταύτῃ τῇ διακοσμήσει χρησάμενος, τὰς μὲν τῶν στρατιωτῶν καταγραφὰς κατὰ τὴν διαίρεσιν ἐποιεῖτο τὴν τῶν λόχων, τὰς δὲ τῶν εἰσφορῶν ἐπιταγάς, κατὰ τὰ τιμήματα τῶν βίων. ὁπότε γὰρ αὐτῷ δεήσειε μυρίων ἢ δισμυρίων, εἰ τύχοι, στρατιωτῶν, καταδιαιρῶν τὸ πλῆθος εἰς τοὺς ἑκατὸν ἐννενηκοντατρεῖς λόχους, [e] τὸ ἐπιβάλλον ἑκάστῳ λόχῳ ἐκέλευε παρέχειν ἕκαστον λόχον· τὴν δὲ δαπάνην τὴν εἰς τὸν ἐπισιτισμὸν τῶν στρατευομένων καὶ εἰς τὰς ἄλλας χορηγίας τὰς πολεμικὰς ἐπιτελεσθησομένην συμμετρησάμενος ὁπόση τις ἀρκοῦσα ἔσται, διαιρῶν τὸν αὐτὸν τρόπον εἰς τοὺς ἑκατὸν ἐννενηκοντατρεῖς λόχους, τὸ ἐκ τῆς τιμήσεως ἐπιβάλλον ἑκάστῳ διάφορον ἅπαντας ἐκέλευσεν εἰσφέρειν. συνέβαινεν οὖν τοῖς τὰς μεγίστας ἔχουσιν οὐσίας, ἐλάττοσι μὲν οὖσιν, εἰς πλείονας δὲ λόχους μεμερισμένοις, στρατεύεσθαί τε πλείους στρατείας οὐδέποτε ἀναπαυομένους, καὶ χρήματα πλείω τῶν ἄλλων εἰσφέρειν· τοῖς δὲ τὰ μικρὰ καὶ μέτρια κεκτημένοις, [f] εἴκοσιν ἐλάττοσι λόχοις, στρατεύεσθαί τε ὀλιγάκις ἐκ διαδοχῆς, καὶ βραχείας συντελεῖν εἰσφοράς· τοῖς δ' ἐλάττω τῶν ἱκανῶν τετιμημένοις, ἀφεῖσθαι πάντων τῶν ὀχληρῶν. ἐποίει δὲ τούτων ἕκαστον οὐκ ἄτερ αἰτίας, ἀλλὰ πεπεισμένος ὅτι πᾶσιν ἀνθρώποις ἆθλα τῶν πολέμων ἐστὶ τὰ χρήματα, καὶ περὶ τῆς τούτων φυλακῆς ἅπαντες κακοπαθοῦσιν, [g] ὀρθῶς ἔχειν ᾤετο τοὺς μὲν περὶ μειζόνων κινδυνεύοντας ἄθλων, μείζονας ὑπομένειν κακοπαθείας τοῖς τε σώμασι καὶ τοῖς χρήμασι· τοὺς δὲ περὶ ἐλαττόνων, ἧσσον ἐνοχλεῖσθαι κατ' ἀμφότερα· τοὺς δὲ περὶ μηδενὸς δεδοικότας, μηδὲν κακοπαθεῖν, τῶν [h] μὲν εἰσφορῶν ἀπολυομένους διὰ τὴν ἀπορίαν· οὐ γὰρ ἐλάμβανον ἐκ τοῦ δημοσίου τότε Ῥωμαῖοι στρατιωτικοὺς μισθούς, ἀλλὰ τοῖς ἰδίοις τέλεσιν ἐστρατεύοντο. οὔτε δὲ χρήματα συνεισφέρειν τοὺς οὐκ ἔχοντας ὁπόθεν συνοίσουσιν, ἀλλὰ τῶν καθ' ἡμέραν ἀναγκαίων [i] ἀπορουμένους ἀξιοῦν, οὔτε μηδὲν συμβαλλομένους στρατεύεσθαί τινας ἐκ τῶν ἀλλοτρίων ὀψωνιαζομένους χρημάτων, ὥσπερ τοὺς μισθοφόρους.

Τοῦτον

a Κλάσεις *Vat.* b Κλήσεις *Vat.* quod & maluit *Sylb.* c *Lapus* hanc periodum aliter legit, dum vertit, *ſicque claſſes antiquitus* vocabant καλέσεις. In *Veneto Cod.* καὶ τὰς κλάσεις ἀρχαῖον ἐκάλουν καλέσεις: id eſt, *&* *claſſes* antiquitus vocabant καλέσεις, ſeu *vocationes. Sylb.* Huic omnino conſentit *Cod. Vat.* d Illa τὴν δὲ τετάρτην, πάλιν εἴκοσι deerant in *Ed. Steph.* addita ſunt è *Rom. & Ven. Codd. Sylb.* eademque agnoſcit *Vat.* e Idem *Ven. Cod.* habet τὸ ἐπιβάλλον ἑκάστῳ πλῆθος ἐκέλευσε παρέχειν. ut πλῆθος ibi ſignificet *ſummam*: quod v. 24. διάφορον vocat. *Sylb.* f Εἴκοσιν οὖσιν ἐλάττοσιν *Vat.* g Ὀρθῶς ἂν ἔχειν ᾤετο *Vat.* h Illud μὲν parum huc facit, nec exprimitur in *Lapi* verſione, *abſoluti à tributis ob egeſtatem. Sylb.* Verum retinendum eſſe ſuadet *Cod. Vat.* locumque hoc modo ſupplendum eſſe docet, τῶν εἰσφορῶν ἀπολυομένους διὰ τὴν ἀπορίαν, τῶν δὲ στρατειῶν διὰ τὴν εἰσφοράν. i Ἀπορουμένοις perperam in *Ed. Steph.* * Una autem ultra omnes ſtatuta claſſis, quæ erat pauperum, unus erat ordo. *Lapus.*

a Ἀποκυρῶσα·

Τοῦτον δὲ τὸν τρόπον ἅπαν ἐπιθεὶς τὸ βάρος τοῖς πλουσίοις τῶν τε κινδύνων καὶ τῶν ἀναλωμάτων, ὡς εἶδεν ἀγανακτοῦντας αὐτοὺς, δι' ἑτέρου τρόπου τήν τε
224 ἀθυμίαν αὐτῶν παρεμυθήσατο, καὶ τὴν ὀργὴν ἐπράϋνε, πλεονέκτημα δωρησάμενος ἐξ οὗ πάσης ἔμελλον τῆς πολιτείας ἔσεσθαι κύριοι, τοὺς πένητας ἀπελάσαντες ἀπὸ τῶν κοινῶν· καὶ τοῦτο διαπραξάμενος ἔλαθε τοὺς δημοτικούς. ἦν δὲ τὸ πλεονέκτημα περὶ τὰς ἐκκλησίας, ἐν αἷς τὰ μέγιστα ἐπεκυροῦτο ὑπὸ τοῦ δήμου. εἴρηται δέ μοι καὶ πρότερον ὅτι τριῶν πραγμάτων ὁ δῆμος ἐκ τῶν παλαιῶν νόμων κύριος ἦν, τῶν μεγίστων τε καὶ ἀναγκαιοτάτων, ἀρχὰς ἀποδεῖξαι τάς τε κατὰ πόλιν καὶ τὰς ἐπὶ στρατοπέδου, καὶ νόμους τοὺς μὲν [a] ἐπικυρῶσαι, τοὺς δὲ ἀνελεῖν, καὶ περὶ πολέμου συνισταμένου τε καὶ [b] καλουμένου διαγνῶναι. τὴν δὲ περὶ τούτων [c] διάσκεψιν καὶ κρίσιν ἐποιεῖτο κατὰ τὰς φράτρας [d] ψηφοφορῶν· καὶ ἦσαν οἱ τὰ ἐλάχιστα κεκτημένοι τοῖς τὰς μεγίστας ἔχουσιν οὐσίας ἰσόψηφοι· ὀλίγων δὲ ὄντων, ὥσπερ εἰκὸς, τῶν πλουσίων, οἱ πένητες ἐν ταῖς ψηφοφορίαις ἐπεκράτουν, μακρῷ πλείους ὄντες ἐκείνων. τοῦτο συνιδὼν ὁ Τύλλιος ἐπὶ τοὺς πλουσίους μετέθηκε τὸ τῶν ψήφων κράτος. ὁπότε γὰρ ἀρχὰς ἀποδεικνύειν, ἢ περὶ νόμου διαγινώσκειν, ἢ πόλεμον ἐκφέρειν δόξειεν αὐτῷ, τὴν [e] λοχῖτιν ἀντὶ τῆς φρατρικῆς συνῆγεν ἐκκλησίαν. ἐκάλει δὲ εἰς ἀπόφασιν γνώμης πρώτους μὲν λόχους τοὺς ἀπὸ τοῦ μεγίστου [f] τιμήματος, ἐν οἷς ἦσαν οἵ τε τῶν ἱππέων ὀκτωκαίδεκα, καὶ οἱ τῶν πεζῶν ὀγδοήκοντα. οὗτοι [g] τρισὶ πλείους τῶν ὑπολειπομένων, εἰ τὸ αὐτὸ φρονήσειαν, ἐκράτουν τῶν ἑτέρων, καὶ τέλος εἶχεν ἡ γνώμη· εἰ δὲ μὴ γένοιντο ἐπὶ τῆς αὐτῆς προαιρέσεως ἅπαντες οὗτοι, τότε τοὺς ἀπὸ τοῦ δευτέρου τιμήματος [h] καταγραφέντας εἴκοσι καὶ δύο λόχους ἐκάλει. μερισθεισῶν δὲ καὶ τότε τῶν ψήφων, τοὺς ἀπὸ τοῦ τρίτου τιμήματος ἐκάλει· καὶ τετάρτους, τοὺς ἀπὸ τοῦ τετάρτου τιμήματος. καὶ τοῦτ' ἐποίει μέχρι τοῦ γενέσθαι λόχους [i] ἑπτὰ καὶ ἐνενήκοντα ἰσοψήφους. εἰ δὲ μέχρι τῆς πέμπτης κλήσεως μὴ τύχοι τοῦτο γενόμενον, ἀλλ' εἰς ἴσα μέρη διασταθεῖεν αἱ τῶν ἑκατὸν ἐνενήκοντα δύο λόχων γνῶμαι, τότε τὸν ἔσχατον ἐκάλει λόχον, ἐν ᾧ τὸ τῶν ἀπόρων, καὶ διὰ τοῦτ' ἀφειμένων ἁπάσης στρατείας τε καὶ εἰσφορᾶς πολιτῶν πλῆθος ἦν· ὁποτέρᾳ δὲ προσθεῖτο μερίδων ὁ λόχος οὗτος, αὕτη τὸ κράτος ἐλάμβανε. τοῦτο δ' ἦν σπάνιον καὶ οὐ μακρὰν ἀπέχον ἀδυνάτου. τὰ πολλὰ μὲν γὰρ ἐκ τῆς πρώτης κλήσεως τέλος ἐλάμβανεν, ὀλίγα δὲ μέχρι τῆς τετάρτης προὔβαινεν· ἡ δὲ πέμπτη κλῆσις καὶ ἡ τελευταία παρείλκοντο.

XX. *Servius Tullius Rom.* REX VI.

¶ Atque toto onere periculorum & ſumptuum divitibus impoſito, quum eos id ægre ferre animadvertiſſet, alia ratione eorum mœrorem conſolatus eſt, & iram leniit, largitus ipſis prærogativam poteſtatem, cujus beneficio totius reipublicæ adminiſtrationem penes ſe habituri erant, pauperibus à reipublicæ gubernatione omnino repulſis: quod tamen ejus factum *tum* à plebe animadverſum non fuit. Illa autem prærogativa poteſtas in ipſis comitiis poſita erat, ubi de rebus omnibus maximi momenti populus decernebat. Dixi autem etiam ante, jam olim ex priſcis legibus hæc tria maxima & maxime neceſſaria penes populum fuiſſe, *nimirum* jus magiſtratum tam domi quam militiæ creandi, & leges confirmandi & abrogandi, & pacem bellumque decernendi. Quoties autem *ante* de his rebus ab eo diſceptabatur & conſultabatur, ejus ſuffragia curiatim colligebantur, & pauperrimi quique tantum poterant ſuffragiis quantum ii quorum ampliſſimæ erant facultates. Quumque pauci eſſent divites (ut veriſimile eſt) pauperes in ſuffragiis ferendis, quod numero illos longe ſuperarent, vincebant. Tullius hac re cognita ad divites vim ſuffragiorum tranſtulit. Quoties enim magiſtratus creare, aut de lege cognoſcere, aut bellum alicui inferre volebat, pro curiatis comitiis centuriata indicebat. Vocabat autem primas & ante alias ad ſuffragia ferenda primæ claſſis centurias, quarum maximus erat cenſus: inter quas erant decem & octo equitum,& peditum octoginta centuriæ. Hæ, quia tribus centuriis plures erant quam reliquæ, ſi idem ſenſiſſent, omnes alias vincebant, atque ita ſuffragiis ferendis finis imponebatur. ſi vero hæ omnes non conſenſiſſent, tunc vocabat viginti & duas centurias ſecundæ claſſis, quarum nomina in tabulis erant ſcripta. Diſtributis vero tunc etiam ſuffragiis tertiæ claſſis centurias vocabat, & quarto loco quartæ claſſis centurias. Hæc autem faciebat, donec eſſent centuriæ nonaginta & ſex quæ pari eſſent ſuffragio. Quod ſi ne tunc quidem, quum quinta claſſis ad ſuffragia ferenda jam fuerat vocata, id fieri potuiſſet, ſed ſuffragia centum & nonaginta duarum centuriarum diviſa pari numero fuiſſent, tunc poſtremam centuriam vocabat, quæ continebat multitudinem civium egenorum, qui propterea omnis militiæ & tributi immunes erant: utri vero parti hæc centuria ſe adjunxiſſet, ea vincebat. Hoc vero rarum erat & vix ulla ratione fieri poterat. Plerunque enim prima vocatione res abſolvebatur, raro autem uſque ad quartam veniebatur: quinta vero vocatio & ſexta erant ſuperfluæ.

Hoc

a Ἀποκυρῶσαι male iterum in *Ed. Steph.* *b* Καλουμένους agnoſcit etiam *Lapi* verſio, *de bello conſiſtente indicendoque.* ſed ſenſus requirit vel κωλυομένου vel καταλυομένου: quorum poſterius uſurpatur infra, ubi itidem penes plebem fuiſſe dicit πόλεμον ἐξενεγκεῖν, ἢ τὸν συνεστῶτα καταλύσασθαι. *Sylb.* Καταλυομένου diſertim habet *Cod. Vat.* *c* Non agnoſcit *Vat.* *d* Ψηφοφορῶν & mox ψηφοφορίαις legi jubet *Portus.* Verum vulgatam lectionem rectam eſſe, neque quicquam mutandum docet *Caſaub.* quod alibi apud *Dionyſium* reperiamus στεφανηφόρος, θυλαμηπόλος, στεφανηπλόκος, θανατηφόρος. *e* Λοχίτην parum recte in *Ed. Steph.* *f* Τιμήματος καταγραφέντας *Vat.* *g* Τρεῖς ἢ in *Ed. Steph.* Verum *Sylburgii* correctionem firmat *Cod. Vat.* qui habet τρισὶ πλείους ὄντες. à quo non multum diſcrepat *Lapi Cod.* dum vertit, *hæ vero, tribus plures reliquis*: ac ſi conjunctionem δὲ agnoviſſet. Quod ſi quis (adjicit *Sylb.*) τέσσαρσι malit, quia, ſi quatuor poſteriorum claſſium centuriæ in unam ſummam conflentur & cum primæ claſſis centuriis comparentur, in prima 98, in cæteris quatuor 94 centuriæ reperiuntur: cogitet ille ad quatuor aſſumendam eſſe ſextam quoque claſſem monadicam: quæ ſi accedat, poſteriores eſſe 95, eaſque una triade inferiores prima. *h* Deeſt *Vat.* *i* Forſan legendum ἓξ καὶ ἐνενήκοντα; quia ex hoc numero duplicato exiſtunt 192; qui numerus paullo poſt definitur, & è 98 & 94 conflatus colligitur. *Sylb.*

a Ἐπιφέρειν

XXI. *Servius Tullius Rom. REX VI.*

¶ Hoc autem inſtituto, & tanta prærogativa poteſtate in divitum gratiam conſtituta; ita (ut dixi) plebem eluſit, ut fraudem non agnoſceret, & hoc pacto pauperes à reipub. adminiſtratione removit. Omnes enim exiſtimabant ſe in repub. pari eſſe jure, eo quod viritim in ſuis quique centuriis ſententias rogarentur: ſed decipiebantur, tum quod unum tantum totius centuriæ ſuffragium eſſet, ſive illa paucos cives ſive plurimos contineret: tum etiam quod illæ centuriæ, quarum maximus erat cenſus, & quæ plures quidem erant quam reliquæ, ſed tamen hominum numerum minorem habebant, primæ ſuffragia ferrent. Præcipue vero, quod omnes pauperes, qui multi erant, unicum ſuffragium haberent, & poſtremi vocarentur. Hac re fiebat, ut divites, qui magnas faciebant impenſas, & qui in continuis bellorum periculis verſabantur, id æquiore animo ferrent, quod ſummæ rerum præeſſent, & omnem poteſtatem eriperent illis qui idem non facerent: pauperes vero qui minimam civilium muniorum partem haberent, æquo ac moderato animo ferrent ſe in his eſſe inferiores divitibus, utpote qui & tributorum & militiæ immunes eſſent: ipſa vero reſp. eoſdem haberet, qui & conſultarent de iis quæ è re ipſius eſſent, & pericula plura quam alii ſubirent, & facerent ea quæ facienda eſſent. Atque præclarus iſte civitatis ordo, ac reip. gubernandæ modus ad multas ætates duravit, & à Romanis conſtanter ſervatus eſt: ſed noſtra ætate mutatus eſt, idque in quoddam genus magis populare, urgentibus quibuſdam gravibus neceſſitatibus; non quod centuriæ ſublatæ fuerint, ſed quia eorum judicia priſcam illam & exquiſitam judicandi rationem amplius non ſervant, ut ego ipſe ſæpe animadverti, dum illorum comitiis intereſſem. Sed præſens tempus non poſtulat ut nunc de his agamus.

Τοῦτο τὸ πολίτευμα καταστησάμενος καὶ πλεονέκτημα τοῖς πλουσίοις τηλικοῦτον δὴ, ἔλαθε τὸν δῆμον, ὥσπερ ἔφην, κατασοφισάμενος, καὶ τοὺς πένητας ἀπελάσας τῶν κοινῶν. ὑπελάμβανον μὲν γὰρ ἅπαντες ἴσον ἔχειν τῆς πολιτείας μέρος, κατ᾽ ἄνδρα διερωτώμενοι τὰς γνώμας ἐν τοῖς ἰδίοις ἕκαστοι λόχοις. 225 ἐξηπατῶντο δὲ τῷ τε μίαν εἶναι ψῆφον ὅλου τοῦ λόχου, τοῦ τε ὀλίγους ἔχοντος ἐν αὐτῷ πολίτας καὶ τοῦ πάνυ πολλούς· καὶ τῷ πρώτους [a]ἐπιφέρειν ψήφους τοὺς τὸ μέγιστον ἔχοντας τίμημα λόχους, πλείους μὲν ὄντας τῶν [b]ὑπολειπομένων, ἐλάττονα δὲ ἀριθμὸν ἀνθρώπων ἔχοντας· μάλιστα δὲ τῷ τοὺς ἀπόρους μίαν ψῆφον ἔχειν πολλοὺς ὄντας, καὶ τελευταίους καλεῖσθαι. γενομένου δὲ τούτου, τοῖς μὲν πλουσίοις τοῖς πολλὰ δαπανωμένοις, καὶ μηδεμίαν ἀνάπαυσιν τῶν πολεμικῶν κινδύνων λαμβάνουσιν, [c]ἧττον ἐποίει βαρύνεσθαι, κυρίοις τε γεγονόσι τῶν μεγίστων, καὶ πᾶν τὸ κράτος ἀφῃρημένοις τῶν μὴ τὰ αὐτὰ ποιούντων· τοῖς δὲ πένησι, τοῖς ἐλαχίστην ἔχουσι τῶν πολιτικῶν μοῖραν, εὐλογίστως καὶ πράως φέρειν τὴν ἐν τούτοις ἐλάττωσιν, ἀφειμένοις τῶν εἰσφορῶν καὶ τῶν στρατειῶν· τῇ δὲ πόλει, [d]τοὺς αὐτοὺς ἔχειν τοὺς βουλευσομένους τε ὑπὲρ αὐτῆς ἃ δεῖ, καὶ [e]τοὺς κινδύνων πλεῖστον τῶν ἄλλων μεταλαχόντας καὶ πράξοντας ὅσα δεῖ. οὗτος ὁ κόσμος τοῦ πολιτεύματος ἐπὶ πολλὰς διέμεινε γενεὰς φυλαττόμενος ὑπὸ Ῥωμαίων· ἐν δὲ τοῖς καθ᾽ ἡμᾶς κεκίνηται χρόνοις, καὶ μεταβέβληται εἰς τὸ δημοτικώτερον, ἀνάγκαις τισὶ βιασθεὶς ἰσχυραῖς, οὐ τῶν λόχων καταλυθέντων, ἀλλὰ τῆς [f]κρίσεως αὐτῶν οὐκ ἔτι τὴν ἀρχαίαν ἀκρίβειαν φυλαττούσης, ὡς ἔγνων ταῖς ἀρχαιρεσίαις αὐτῶν πολλάκις παρών. ἀλλ᾽ ὑπὲρ μὲν τούτων οὐχ ὁ παρὼν καιρὸς [g]ἁρμόττει τοῖς λόγοις.

XXII.

¶ Tunc igitur Tullius cenſu perfecto, quum juſſiſſet omnes cives cum armis adeſſe in campo omnium qui ſunt ante urbem maximo, & equites in turmas digeſſiſſet, & pedites in acie collocaſſet, & milites levis armaturæ in ſuis quoſque ordinibus, illos luſtravit tauro, ariete, & hirco. Quum autem juſſiſſet has hoſtias ter circa exercitum circumagi, Marti illius campi præſidi eas immolavit. Romani autem ad meam uſque ætatem hac luſtratione poſt cenſum perfectum luſtrantur à ſacratiſſimo magiſtratu, eamque Luſtrum vocant. Eo autem luſtro cenſa ſunt univerſorum civium octoginta quinque millia trecentis minus, ut in cenſoriis tabulis ſcriptum reperitur. Idem rex augendo etiam civium numero diligentiſſime proſpexit; commentus rem à nullo regum antea animadverſam. Illi enim exteros quoſvis recipi-

Luſtratio.

Τότε δ᾽ οὖν ὁ Τύλλιος ἐπειδὴ [h]διεδέξατο περὶ τὰς τιμήσεις, κελεύσας τοὺς πολίτας ἅπαντας συνελθεῖν εἰς τὸ [i]μέγιστον τῶν πρὸ τῆς πόλεως πεδίων ἔχοντας τὰ ὅπλα, καὶ τάξας τούς τε ἱππεῖς κατὰ τέλη, καὶ τοὺς πεζοὺς ἐν φάλαγγι, καὶ τοὺς ἐστεμμένους τὸν ψιλικὸν ὁπλισμὸν, ἐν τοῖς ἰδίοις [k]ἑκάστοις, καθαρμὸν αὐτῶν ἐποιήσατο, ταύρῳ καὶ κριῷ καὶ τράγῳ. τὰ δὲ ἱερεῖα ταῦτα τρὶς περιαχθῆναι περὶ τὸ στρατόπεδον κελεύσας, ἔθυε τῷ κατέχοντι τὸ πεδίον Ἄρει. τοῦτον τὸν καθαρμὸν ἕως τῶν κατ᾽ ἐμὲ χρόνων Ῥωμαῖοι καθαίρονται μετὰ τὴν συντέλειαν τῶν τιμήσεων, ὑπὸ τῶν ἐχόντων τὴν ἱερωτάτην ἀρχὴν, λοῦστρον ὀνομάζοντες. ἐγένετο δὲ ὁ σύμπας τῶν τιμησαμένων τοὺς βίους Ῥωμαίων ἀριθμὸς, ὡς ἐν τοῖς τιμητικοῖς φέρεται γράμμασιν, ἐπὶ μυριάσιν ὀκτὼ χιλιάδες πέντε, τριακοσίων ἀποδέουσαι. ἐποιήσατο δὲ καὶ τῆς αὐξήσεως τοῦ πολιτικοῦ συντάγματος μακρὰν πρόνοιαν οὗτος ὁ βασιλεὺς, πρᾶγμα συνιδὼν ὃ παρέλιπον ἅπαντες οἱ πρὸ αὐτοῦ βασιλεῖς. ἐκεῖνοι μὲν γὰρ τοὺς ξένους ὑποδεχόμενοι,

a Ἐπιφέρειν ψῆφον *Vat.* b Ἀπολειπομένων *Vat.* c Ἧττον ἐστὶν *Vat.* d Pro τοὺς in *Ed. Steph.* legitur τῷ. ſed τοὺς agnoſcit etiam *Lapi* verſio [adde & *Cod. Vat.*] & requirit ſententiæ ac ſtructuræ cohærentia. repetendum enim hîc è primo periodi membro ἐποίει, neque τὸ admittendum videtur, quia nec præcedentibus infinitivis junctus eſt is articulus. *Sylb.* e Τοὺς τῶν *Vat.* f Forſan rectius κλήσεως ut in *Cod. Vat.* g Ἁρμόττων *Vat.* h Διεπράξατο τὰ περὶ τὰς τιμ. malint *Sylb.* & *Port.* Optime in *Cod. Vat.* διέταξε τὸ περὶ &c. i *Campum Martium* περιφραστικῶς indicat. k Ἑκάστοις λόχοις *Vat.* & *Lapi Codd.* atque hoc modo legendum eſſe monuerunt *Sylb.* & *Port.*

a

ὑποδεχόμενοι, καὶ μεταδιδόντες τῆς [a] ἰσοπολιτείας, φύσιν τε ἢ
226 [b] τύχην οὐδεμίαν ἀπαξιοῦντες, εἰς πολυανθρωπίαν προήγαγον τὴν πόλιν. ὁ δὲ Τύλλιος καὶ τοῖς ἐλευθερουμένοις τῶν θεραπόντων, ἐὰν μὴ θέλωσιν εἰς τὰς ἑαυτῶν πόλεις ἀπιέναι, μετέχειν τῆς ἰσοπολιτείας [c] ἐκέλευσεν. ἐπιτρέψας γὰρ ἅμα τοῖς ἄλλοις ἅπασιν [d] ἐλευθερίαν καὶ τούτοις τιμήσασθαι τὰς οὐσίας, εἰς φυλὰς κατέταξεν αὐτοὺς τὰς κατὰ πόλιν τέτταρας ὑπαρχούσας, ἐν αἷς καὶ μέχρι τῶν καθ᾽ ἡμᾶς χρόνων ταττόμενοι [e] διετέλουν τὸ τῶν ἐξελευθερικῶν φῦλον ὅσον ἂν ᾖ· καὶ πάντων ἀπέδωκε τῶν κοινῶν [f] αὐτοὺς μετέχειν, ὧν καὶ τοῖς ἄλλοις δημοτικοῖς.

Ἀχθομένων δὲ τῶν πατρικίων ἐπὶ τῷ πράγματι καὶ δυσανασχετούντων, συγκαλέσας τὸ πλῆθος εἰς ἐκκλησίαν, "Πρῶτον μὲν θαυμάζειν ἔφη τῶν ἀγανακτούντων, εἰ τῇ φύσει τὸ ἐλεύθερον οἴονται τοῦ δούλου διαφέρειν, ἀλλ᾽ οὐ τῇ τύχῃ· ἔπειτα εἰ μὴ τοῖς ἤθεσι καὶ τοῖς τρόποις ἐξετάζουσι τοὺς ἀξίους τῶν καλῶν, ἀλλὰ ταῖς συντυχίαις, ὁρῶντες ὡς ἀστάθμητόν ἐστιν εὐτυχία πρᾶγμα καὶ ἀγχίστροφον, καὶ οὐδὲ ῥᾴδιον εἰπεῖν [g] οὐδὲ τῶν πάνυ μακαρίων μέχρι τίνος αὐτῷ παρέσται χρόνου. ἠξίου τε αὐτοὺς σκοπεῖν ὅσαι μὲν ἤδη πόλεις ἐκ δουλείας μετέβαλον εἰς ἐλευθερίαν, βάρβαροί τε καὶ Ἑλληνίδες, ὅσαι δ᾽ εἰς δουλείαν ἐξ ἐλευθερίας· εὐήθειάν τε αὐτῶν πολλὴν κατεγίνωσκεν, εἰ τῆς ἐλευθερίας τοῖς ἀξίοις τῶν θεραπόντων μεταδιδόντες, τῆς πολιτείας φθονοῦσι. συνεβούλευέ τε αὐτοῖς, εἰ μὲν πονηροὺς νομίζουσι, μὴ ποιεῖν [h] ἐλευθέρους· εἰ δὲ χρηστούς, μὴ περιορᾶν ὄντας ἀλλοτρίους· ἄτοπόν τε πρᾶγμα ποιεῖν αὐτοὺς ἔφη καὶ ἀμαθές, ἅπασι τοῖς ξένοις ἐπιτρέποντας τῆς πόλεως μετέχειν, μὴ διακρίνοντας αὐτῶν τὰς τύχας, μηδ᾽ εἴ τινες ἐκ δούλων ἐγένοντο ἐλεύθεροι πολυπραγμονοῦντας· τοὺς δὲ παρ᾽ αὐτοῖς δεδουλευκότας ἀναξίους ἡγεῖσθαι ταύτης τῆς χάριτος· φρονήσει τε διαφέρειν οἰομένους τῶν ἄλλων, οὐδὲ τὰ ἐν ποσὶ καὶ κοινότητι ὁρᾶν ἔφασκεν, ἃ καὶ τοῖς φαυλοτάτοις εἶναι πρόδηλα, ὅτι τοῖς μὲν δεσπόταις πολλὴ φροντὶς ἔσται τοῦ μὴ προχείρως τινὰς ἐλευθεροῦν, ὡς τὰ μέγιστα τῶν ἐν ἀνθρώποις ἀγαθῶν οἷς ἔτυχε [i] δωρησαμένοις· τοῖς δὲ δούλοις ὅτι μείζων ὑπάρξει προθυμία χρηστοῖς εἶναι περὶ τοὺς δεσπότας, ἐὰν μάθωσιν ὅτι τῆς ἐλευθερίας ἄξιοι κριθέντες εὐδαίμονες εὐθέως ἔσονται καὶ μεγάλης πόλεως

Servius Tullius Rom. REX VI.

entes, & jura civitatis illis impertientes, ſine ullo natalium aut conditionis diſcrimine, civitatem magna hominum frequentia auxerunt. at Tullius vel ipſos ſervos, qui libertate donabantur, niſi in ſuam patriam redire maluiſſent, in civitatem & juris æqualitatem recipi juſſit. Quum enim iſtis quoque libertatem permiſiſſet, ut una cum cæteris *civibus* ſuas fortunas cenſerent, eos diſtribuit in quatuor tribus urbanas, in quas ad noſtra uſque tempora referri ſolet quicquid eſt libertini generis: eoſque ad omnia publica munia admiſit, ad quæ reliquis quoque plebejis aditus patet.

Libertorum ad jus civium admiſſio.

XXIII.

¶ Patriciis vero id ægre & moleſte ferentibus, convocato ad concionem populo, "Primum dixit ſe mirari quod ipſi hoc ſuum "factum iniquo animo ferrent, & putarent "ingenuos differre à ſervis natura, non au"tem fortuna: deinde quod eos, qui hono"ribus ſunt digni, non ex moribus, ſed ex "fortuna & conditione ſpectandos cenſe"rent; præſertim quum viderent quam in"ſtabilis & mutabilis ſit res iſta felicitas, & "quam difficile ſit, vel in quantumvis beatis "hominibus, aſſerere quamdiu hæc ipſis ſit "duratura. eoſque rogabat ut conſiderarent "quot civitates, tam barbaræ quam Græcæ, "jam ex ſervitute in libertatem vindicatæ "eſſent, & quot ex libertate in ſervitutem "redactæ; & eorum magnam ſtultitiam "damnabat, quod ſervis, quos libertate, ut "ea dignos, donaſſent, civitatis jura invi"derent. Quare illis ſuadebat, ut, ſi impro"bos eos judicarent, eos minime libertate "donarent: ſin probos, ne eos, quamvis eſ"ſent exteri, deſpicerent. Abſurde enim & "imperite eos facere dicebat, qui exteris qui"buſvis jura civitatis impertirentur, ſine ul"lo ipſorum conditionis diſcrimine, neque "curioſius inquirentes ſi qui de illis manu"miſſi eſſent; ſervos vero ſuos hoc benefi"cio indignos judicarent: & dicebat ipſos "qui ſe cæteris longe prudentiores putabant, "tamen ne ea quidem quæ ante pedes & "communia omnibus eſſent videre, quæ vel "quivis maxime hebeti ingenii acie prædi"tus facile proſpiceret, nim. fore ut hoc modo "ipſi domini, quum beneficium quod inter "homines eſt maximum in quoſlibet conſe"rant, cautiores eſſent ne quos temere manu"mitterent; ipſi vero ſervi majore animi ala"critate in ſuorum dominorum commoda & "utilitates incumberent, ſi cognoſcerent ſe "libertate dignos judicatos in civitatis for"tunatæ

a Si exacte loqui voluiſſet, dicendum eſſet πολιτείας. *Steph.* *b* Τύχην αὐτῶν *Vat.* *c* Ἐπίτρεψε. κελεύσας *Vat.* *d* *Lapus* poſt τούτοις diſtinguit & copulativam καὶ inſerit: *permittens eis ſimul cum cæteris libertatem, remque ſuam cenſeri.* Ego nihil deeſſe arbitror, ſed tantum ἐλευθερίοις legendum eſſe pro ἐλευθερίαν & τούτους pro τούτοις: hoc modo, ἐπιτρέψας γὰρ ἅμα τοῖς ἄλλοις ἅπασιν ἐλευθερίοις καὶ τούτους τιμήσασθαι τὰς οὐσίας. *Sylb.* Tantum abeſt ut ἐλευθερίαν in ἐλευθερίοις velim commutare, ut vel ἐλευθερίαν retineri, copula καὶ verbo τιμήσασθαι præfixa, vel illud nomen in ἐλευθέροις mutari mallem. *Steph.* In *Cod. Vat.* habemus ἐλευθέροις καὶ τούτοις atque adeo verba ſic conſtruenda videntur, ἐπιτρέψας γὰρ καὶ τούτοις τιμήσασθαι τὰς οὐσίας ἅμα τοῖς ἄλλοις ἅπασιν ἐλευθέροις. *e* Poſt διετέλουν in *Ed. Steph.* poſita eſt diſtinctio periodica, & mox δὲ pro τῶν, nulla poſt ᾖ diſtinctione collocata. Scripturam noſtram probat & ſtructuræ lex, & hæc *Lapi* verſio, *in quibus manet adhuc inſtitutum libertinorum quantumcunque genus.* ubi vides *Lapum* ταττόμενοι paſſiva ſignificatione accepiſſe, cum active capere nihil vetet, ſicut alibi καταλύεται τὸν πρὸς αὐτοὺς πόλεμον. *Sylb.* In *Cod. Vat.* διετέλει τὸ τῶν. unde ſuſpicaretur forſan aliquis *Lapum* legiſſe ταττόμενον διετέλει. *f* Rectius αὐτοῖς in *Cod. Vat.* ut pendeat ab ἀπέδωκε. quod & *Porto* placuiſſe comperio. *g* *Lapus* videtur inſeruiſſe ἐπὶ ante τῶν πάνυ μακαρίων, & mox pluraliter legiſſe αὐτοῖς: ſic enim vertit, *neque facile ſit etiam in beatiſſimis dicere ad quod eis aſſutura ſit tempus.* ego pro οὐδὲ legendum puto οὐδενὶ, vel οὐδὲ retento inſerendum τινὶ vel οὐδενὶ poſt μακαρίων. *Sylb.* Vel οὐδ᾽ ἐπὶ τῶν πάνυ μακαρίων, ut ſequatur αὐτοῖς: vel οὐδ᾽ ἐπὶ τοῦ πάνυ μακαρίου, ſequente αὐτῷ, ſcriptum fuiſſe arbitror. *Steph.* Hoc οὐδὲ ſervat *Cod. Vat.* præcedens autem mutat in οὐδενί. *h* Nota ἐλευθερίους pro ἐλευθέρους, quod in hac ſignificatione uſitatius eſt, & mox ſequitur v. 33. *Sylb.* Ἐλευθέρους in *Cod. Vat.* quod ſubſtitui maluit *Steph.* cum vix veriſimile ſit *Dionyſium* hic diſcrimen, quod Græca lingua inter ἐλευθερίους & ἐλευθέρους ponit, tollere auſum. *i* Δωρησομένοις *Vat.*

a Τἀγαθὰ

Servius Tullius Rom. REX VI.

" tunatæ & amplæ jura ſtatim receptum iri,ſe-" que utrumque hoc beneficium à dominis ſu-" is accepturos. Poſtremo cœpit de communi " utilitate agere, gnaris quidem in memoriam " revocans, ignaros vero docens nulla alia " re æque ac hominum frequentia opus eſſe " illi civitati quæ ad imperium adſpirat, & " quæ res magnas affectat, quòd poſſit per-" petuo omnia bella domeſticis armis gere-" re, neve impenſis in externarum & condu-" ctitiarum copiarum ſtipendia pecuniam æ-" rarii exhauriat : & demonſtrabat ſuperio-" res omnes reges exteris quibuſvis jura civi-" tatis propterea dediſſe. Quod ſi hanc quo-" que legem reciperent & confirmarent, di-" cebat fore ut magnus manumiſſorum juve-" num numerus conſcriberetur & in tribus " referretur, nec unquam reſp. domeſtico-" rum armorum inopia laboraret; ſed habe-" ret tantum copiarum quantum ſatis eſſet ad " bellum vel cum omnibus mortalibus ge-" rendum, ſi eo neceſſitatis res venirent. " Sed præter communem omnium utilitatem, " *demonſtrabat* magna quoque emolumenta " ad opulentiſſimos Romanorum cives redun-" datura, ſi paterentur libertis aditum ad co-" mitia patere : in comitiis enim & ſuffragiis " ferendis aliiſque civilibus negotiis, grati-" am, qua in his rebus maxime opus eſt, " ipſis reportaturos,& eos quos manumiſiſſent " poſteris ſuis clientes relicturos. His ab eo dictis, patricii permiſerunt ut iſte mos in rempub. reciperetur, & ad noſtra uſque tempora conſtanter ſervatus eſt æque ac ulla ſacroſanctarum legum.

XXIV.

¶ Sed quando ad hanc narrationis partem acceſſi, neceſſarium mihi eſſe puto dicere, quænam tunc eſſet Romanorum conſuetudo in ſervitiorum re: ne quis regem, qui primus aggreſſus eſt ſervos manumiſſos civitate donare, neve eos qui hoc inſtitutum receperunt criminetur, quaſi res præclaras & precioſas temere abjicerent. Romani igitur modis juſtiſſimis ſervos ſibi parabant. aut enim ementes à repub. eos qui ex præda ſub haſta vendebantur, aut imperatore permittente militibus ut una cum reliqua præda captivos etiam haberent quos cepiſſent, aut ementes ab aliis qui eodem modo eos ſibi comparaſſent, ſervos poſſidebant. Neque rem turpem aut reip. detrimentoſam, ipſe Tullius qui hunc morem inſtituit, neque ii qui eum receperunt & ſervarunt, putabant ſe facere, ſi illi qui in bello & patria & libertate privati fuerant, aut ab iis qui primi eos in ſervitutem redegerant, aut ab iis qui eos ab illis emerant, hoc utrumque denuo ab ipſis dominis, in quorum poteſtate erant & quibus ſerviebant, reciperent. Plurimi autem libertate gratis donabantur ob ſuam virtutem & probitatem : atque hic erat modus præſtantiſſimus, quo ſervi dominorum poteſtate liberabantur. Pauci vero qui-

" πολῖται, καὶ ταῦθ' ἕξουσιν ἀμφότερα παρὰ τῶν " δεσποτῶν [a] ἀγαθά. τελευτῶν δὲ τὸν περὶ τοῦ συμφέ-" ροντος εἰσηγήσατο λόγον, τοὺς μὲν ἐπισταμένους ὑ-" πομιμνήσκων, τοὺς δὲ ἀγνοοῦντας διδάσκων ὅτι πόλει " δυναστείας ἐφιεμένῃ, καὶ μεγάλων πραγμάτων ἑαυ-" τὴν ἀξιούσῃ, οὐδενὸς οὕτω δεῖ πράγματος ὡς πο-" λυανθρωπίας, ἵνα [b] διαρκὴς ᾖ πρὸς πάντας τοὺς πο-" λέμους οἰκείοις ὅπλοις χρωμένη, καὶ μὴ ξενικοῖς στρατεύ-" μασι καταμισθοφοροῦσα συνεξαναλωθῇ τοῖς χρή-" μασι· καὶ διὰ τοῦτο ἔφη τοὺς προτέρους βασι-" λεῖς ἅπασι μεταδεδωκέναι τῆς πολιτείας τοῖς ξέ-" νοις. εἰ δὲ καὶ τοῦτον καταστήσονται τὸν νόμον, πολ-" λὴν αὐτοῖς ἔλεγεν [c] ἐλευθερουμένων ἐπιγραφήσεσθαι " νεότητα, καὶ οὐδέποτε ἀπορήσειν τὴν πόλιν οἰκείων " ὅπλων, ἀλλ' ἕξειν δυνάμεις ἄγειν διαρκεῖς κἂν πρὸς " πάντας ἀνθρώπους ἀναγκασθῇ πολεμεῖν. χωρὶς δὲ " τοῦ κοινῇ χρησίμου, καὶ ἰδίᾳ πολλὰ ὠφεληθήσεσθαι " τοὺς εὐπορωτάτους Ρωμαίων, ἐὰν τοὺς ἀπελευθέρους " ἐῶσι τῆς ἐκκλησίας μετέχειν, ἐν ἐκκλησίαις τε καὶ " ψηφοφορίαις καὶ ταῖς ἄλλαις πολιτικαῖς χρείαις τὰς " χάριτας ἐν οἷς μάλιστα δέονται πράγμασι κομι-" ζομένους, καὶ [d] τοὺς ἀπελευθέρους γινομένους πελά-" τας τοῖς ἐκγόνοις [e] αὐτῶν καταλιπόντας. τοιαῦτα λέγοντος αὐτοῦ συνεχώρησαν οἱ πατρίκιοι τὸ ἔθος εἰς τὴν πολιτείαν παρελθεῖν, καὶ μέχρι τοῦ καθ' ἡμᾶς χρόνου ὡς ἕν τι τῶν ἱερῶν καὶ ἀκινήτων νομίμων διατελεῖ τοῦτ' [f] ἐν πόλει φυλαττόμενον.

[g] Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τοῦτο γέγονα τὸ μέρος τοῦ διηγήματος, ἀναγκαῖον εἶναί μοι [h] δοκεῖ διελθεῖν ὡς εἶχε τότε Ρωμαίοις τὰ περὶ τοὺς δούλους ἔθη, ἵνα μήτε τὸν βασιλέα τὸν πρότερον ἐπιχειρήσαντα τὸ τοὺς δεδουλευκότας ἀστοὺς ποιεῖν, μήτε τοὺς παραδεξαμένους τὸν νόμον, ἐν αἰτίαις ἔχῃ τις, ὡς ῥιπτοῦντας εἰκῇ τὰ καλά. ἐτύγχανον δὴ τοῖς Ρωμαίοις αἱ τῶν θεραπόντων κτήσεις κατὰ τοὺς δικαιοτάτους γινόμεναι τρόπους. ἢ γὰρ ὠνησάμενοι παρὰ τοῦ δημοσίου τοὺς ὑπὸ δόρυ πωλουμένους ἐκ τῶν λαφύρων, ἢ τοῦ στρατηγοῦ συγχωρήσαντος ἅμα ταῖς ἄλλαις ὠφελείαις καὶ δορυαλώτους τοῖς λαβοῦσιν ἔχειν, ἢ [i] πριάμενοι παρ' ἑτέρων κατὰ [k] τοὺς αὐτοὺς τρόπους κυρίων γενομένων, ἐκέκτηντο τοὺς δούλους. [l] οὐδὲ δὴ πρᾶγμα ποιεῖν αἰσχύνης ἢ βλάβης κοινῆς ἄξιον οὔτε ὁ Τύλλιος ὁ καταστησάμενος τὸ ἔθος, οὔτε οἱ παραδεξάμενοι καὶ διαφυλάξαντες ᾤοντο, εἰ τοῖς ἀφαιρεθεῖσιν ἐν πολέμῳ τήν τε πατρίδα καὶ τὴν ἐλευθερίαν, [m] ἢ παρὰ τῶν πρῶτον αὐτοὺς καταδουλωσαμένων, ἢ παρὰ τῶν ἀπ' ἐκείνων αὐτοὺς πριαμένων, ἀμφότερα ταῦτα παρ' αὐτῶν χρὴ [n] ὑπάρξειν αὖθις τῶν κτησαμένων αὐτοὺς εἰς δουλείαν. ἐτύγχανον δὲ τῆς ἐλευθερίας οἱ μὲν πλεῖστοι προῖκα, διὰ καλοκἀγαθίαν· καὶ κράτιστος ἀπαλλαγῆς δεσποτῶν τρόπος οὗτος ἦν· ὀλίγοι δὲ πι-

τες

a Τἀγαθὰ *Vat.* b Διαρκίσῃ *Vat.* c Ἐκ τῶν ἐλευθερουμένων *Vat.* d Τοὺς ἐκ τῶν ἀπελευθέρων *Vat.* e Τοῖς ἑαυτῶν *Vat.* f Ἐν τῇ πόλει *Vat.* g Οἴομαι δ' ἐπειδὴ δὲ *Vat.* h Deeſt *Vat.* i Πριαμένοις *Vat.* k Forſan rectius τούτους τοὺς τρόπους. *Sylb.* l Οὐδὲν δὲ *Vat.* Non video quomodo dici queat πρᾶγμα βλάβης κοινῆς ἄξιον, ideo legendum ſuſpicor βλάβης κοινῆς αἴτιον. quod magis placere cœpit, ubi mihi viſus eſt *Lapus* ita legiſſe. *Steph.* m Χρηστοῖς γενομένοις περὶ τοὺς καταδουλωσαμένους, ἢ τοὺς παρὰ τούτων πριαμένους, ἀμφότερα ταῦτα παρὰ τῶν δεσποτῶν ὑπάρξει *Vat.* n Vel ὑπάρξαι vel ὑπάρχειν ſcribendum cenſeo. *Steph.*

α Πολ…

νες λύτρα καταθέντες ἐξ ὁσίων καὶ δικαίων ἐργασιῶν συναχθέντα. ἀλλ' οὐκ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις οὕτω ταῦτ' ἔχει, ἀλλ' εἰς τοσαύτην σύγχυσιν ἥκει τὰ πράγματα, καὶ τὰ καλὰ τῆς Ῥωμαίων πόλεως οὕτως ἄτιμα καὶ ῥυπαρὰ γέγονεν, ὥσθ' οἱ μὲν ἀπὸ λῃστείας, καὶ τοιχωρυχίας, καὶ πορνείας, καὶ παντὸς ἄλλου[a] πονηροῦ χρηματισάμενοι, τούτων ὠνοῦνται τῶν χρημάτων τὴν ἐλευθε- 228 ρίαν, καὶ εὐθύς εἰσι Ῥωμαῖοι· οἱ δὲ, συνίστορες καὶ συνεργοὶ τοῖς δεσπόταις γενόμενοι φαρμακειῶν καὶ ἀνδροφονιῶν, καὶ τῶν εἰς τοὺς θεοὺς ἢ τὸ κοινὸν ἀδικημάτων, ταύτας φέρονται παρ' αὐτῶν τὰς χάριτας· οἱ δὲ, ἵνα τὸν δημοσίᾳ διδόμενον σῖτον λαμβάνοντες κατὰ μῆνα, καὶ εἴ τις ἄλλη παρὰ τῶν ἡγουμένων γίγνοιτο τοῖς ἀπόροις τῶν πολιτῶν φιλανθρωπία, φέρωσι τοῖς δεδωκόσι τὴν ἐλευθερίαν· οἱ δὲ, διὰ κουφότητα τῶν δεσποτῶν καὶ κενὴν δοξοκοπίαν. ἔγωγ' οὖν ἐπίσταμαί τινας ἅπασι τοῖς δούλοις συγκεχωρηκότας εἶναι ἐλευθέροις, μετὰ τὰς ἑαυτῶν τελευτὰς, ἵνα χρηστοὶ καλῶνται νεκροὶ, καὶ πολλοὶ ταῖς κλίναις αὐτῶν ἐκκομιζομέναις παρακολουθῶσι τοὺς πίλους ἐπὶ ταῖς κεφαλαῖς ἔχοντες· ἐν οἷς ἐπόμπευόν τινες, ὡς ἦν παρὰ τῶν ἐπισταμένων ἀκούειν, ἐκ τῶν δεσμωτηρίων ἐξεληλυθότες κακοῦργοι ἀρτίως, μυρίων ἄξια διαπεπραγμένοι θανάτων. εἰς τούτους μέντοι τοὺς[b] δυσκαθάρτους[c] πίλους ἐκ τῆς πόλεως ἀποβλέποντες οἱ πολλοὶ δυσχεραίνουσι, καὶ προβέβληνται τὸ ἔθος, ὡς οὐ πρέπον ἡγεμονικῇ πόλει, καὶ παντὸς ἄρχειν ἀξιούσῃ τόπου, τοιούτους πολίτας ποιεῖσθαι. ἔχοι δ' ἄν τις πολλὰ καὶ ἄλλα[d] διαβάλλειν ἔθη, καλῶς μὲν ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἐπινοηθέντα, κακῶς δ' ὑπὸ τῶν νῦν ἐπιτριβόμενα. ἐγὼ δὲ τὸν νόμον οὐκ οἴομαι τοῦτον δεῖν ἀναιρεῖν, μή τι μεῖζον ἐκραγῇ τῷ κοινῷ δι' αὐτοῦ κακόν· ἐπανορθοῦσθαι μέντοι φημὶ δεῖν τὰ δυνατά, καὶ μὴ περιορᾶν ὀνείδη μεγάλα καὶ ῥύπους[e] δυσκαθάρτους εἰς τὴν πολιτείαν εἰσαγομένους. καὶ μάλιστα μὲν τοὺς τιμητὰς ἀξιώσαιμι ἂν τούτου τοῦ μέρους προνοεῖν· εἰ δὲ μὴ, τοὺς ὑπάτους· δεῖ γὰρ ἀρχῆς τινος μεγάλης· οἳ τοὺς καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ἐλευθέρους γινομένους ἐξετάσουσι, τίνες ὄντες, καὶ διὰ τί, καὶ πῶς ἠλευθερώθησαν·[f] ὥσπερ τοὺς τῶν ἱππέων καὶ τοὺς τῶν βουλευτῶν βίους ἐξετάζουσιν· ἔπειθ' οὓς μὲν ἂν εὕρωσιν ἀξίους τῆς πόλεως ὄντας, εἰς φυλὰς[g] καταγράψωσι, καὶ μένειν ἀφήσωσιν ἐν τῇ πόλει· τὸ δὲ μιαρὸν καὶ ἀκάθαρτον φῦλον ἐκβάλωσιν ἐκ τῆς πόλεως, εὐπρεπὲς ὄνομα τῷ πράγματι θέντες, ἀποικίαν. ταῦτα μὲν οὖν τῆς ὑποθέσεως ἀπαιτούσης, ἀναγκαῖόν τε καὶ δίκαιον ἔδοξεν εἶναί μοι πρὸς τοὺς ἐπιτιμῶντας τοῖς Ῥωμαίων ἔθεσιν εἰπεῖν.

Ο δὲ Τύλλιος οὐκ ἐν μόνοις τούτοις πολιτεύμασι δημοτικὸς ὢν ἐδήλωσεν, ἐν οἷς ἐδόκει

Servius Tullius Rom. REX VI.

dam libertatis precio ex piis & juſtis laboribus quæſito *manumittebantur*. Sed noſtra ætate non ita ſe res habet: ſed tanta eſt rerum confuſio, & honeſtas Romanorum in tantam turpitudinem tantaſque ſordes eſt mutata, ut alii ex latrociniis, & parietum perfoſſionibus, & pudicitiæ proſtitutione, & quovis alio improbo facinore quæſtum faciant, & hac pecunia libertatem ſuam redimant, & ſtatim Rom. civitate donentur: alii vero, dominis conſcii & ſocii veneficiorum & cædium & ſcelerum vel in deos vel in remp. patratorum, hoc beneficio ab illis remunerationis gratia afficiantur: alii vero *manumittuntur*, ut frumentum menſtruum publice acceptum, & ſi quid aliud liberalitate principum in egenos cives confertur, dent iis à quibus donati ſunt libertate: alii vero ob dominorum lenitatem, & inanis gloriæ ſtudium & cupiditatem. Equidem ſcio quoſdam, qui teſtamento omnes ſuos ſervos libertate donarunt, ut poſt obitum ſuum probitatis laudem adipiſcerentur, & multi pileati funus ſuum proſequerentur. In qua pompa quidam erant (quemadmodum ab illius rei gnaris audire eſt) malefici, recens è carcere egreſſi, qui ſcelera innumeris ſuppliciis capitalibus digna perpetrarant. Sed hos pileos impuros multi ex ipſa urbe ſpectantes ægre ferunt;& morem illum damnant, quod dedeceat * urbem, quæ hoc à natura habet ut principatum obtineat & ſe dignam cenſet qui toti terrarum orbi imperet, tales cives facere. Poſſet autem quis & multas alias *Romanorum* conſuetudines merito reprehendere, quæ à majoribus bene excogitatæ fuerunt, ſed noſtræ ætatis homines illis abutuntur. Ego vero hanc legem tollendam minime cenſeo, ne quod gravius malum inde in remp. erumpat: veruntamen quantum fieri poteſt eam corrigendam cenſerem, neque ferendum ut tanta probra & ſordes inexpurgabiles in remp. invehantur. Huic autem rei cenſores potiſſimum aut certe conſules proſpicere debere exiſtimarem, (opus enim eſt aliquo magiſtratu magna poteſtate prædito) ut eos qui quotannis manumittuntur examinent, quinam ſint, & quare, & quomodo libertate fuerint donati, quemadmodum in equitum & ſenatorum vitam inquirunt. Deinde quos compererint civitate dignos, eorum nomina in tabulas referant, ipſoſque in tribus diſtribuant, & ipſis in urbe habitare permittant: ſceleſtam vero & impuram multitudinem, ex urbe, ſpecioſo nomine rei impoſito, aliquò in coloniam ablegent. Quum igitur hujus hiſtoriæ argumentum hoc poſtularet, viſum eſt mihi neceſſarium & æquum eſſe, hæc illis dicere qui Romanorum mores reprehendunt.

XXV. ¶ Tullius autem non in his ſolum inſtitutis ſe popularem eſſe demonſtravit, quibus &

a Πονηροῦ πόρου χρηματιζόμενοι *Vat.* *b* Δυσεκκαθάρτους *Vat.* *c* Σπίλους in *Lapi Cod.* dum vertit *has maculas.* in qua lectione pulchra paronomaſia alluditur ad πίλους. ut dum ſcelerati occurrunt liberti, non πῖλοι occurrere videantur ſed σπίλοι. paullo infra ſane (v. 33.) ῥύπους vocat eoſdem, ſynonyma metaphora & metonymia. *Sylb.* *d* Διαβαλεῖν *Vat.* *e* Δυσεκκαθάρτους *Vat.* *f* Ὥσπερ γε τοὺς *Vat.* *g* Καταγράψουσι & mox ἀφήσουσιν & ἐκβαλοῦσιν in *Cod. Vat.* eo ſcilicet verbi modo quo præcedit ἐξετάσουσι v. 36. ut notavit *Sylb.* * Ita cum *Stephano* interpretatus ſum. Alii ſic: *populum rerum dominum & uſurpantem ſibi orbis imperium.* Vel, *urbem principem locisque omnibus imperare poſtulantem.* ac ſi ſcriptum eſſet πόλιν ἡγεμόνα non ἡγημονικῇ: inter quæ tale eſt diſcrimen, quale eſt inter στρατηγὸς & στρατηγικός. Hac de re vide *H. Stephani* de *Criticis* librum.

Servius Tullius Rom. REX VI.

& ſenatus auctoritatem & patriciorum potentiam imminuere viſus eſt; ſed in iis etiam, quibus regium imperium imminuit, de cujus auctoritate ac poteſtate ipſemet dimidium detraxit. Quum enim omnes ſuperiores reges omnium litium judicia ad ſe transferri vellent, & de omnibus tam privatis quam publicis cauſſis arbitratu ſuo cognoſcerent; ille, ſeparatis publicis à privatis, ipſe quidem de criminibus ad remp. pertinentibus cognoſcebat: privatorum vero judices privatos conſtituit, quibus leges à ſe latas, ut regulas, præſcripſit, *quas in judiciis ſequerentur*. Quum autem reipub. ſtatum optime compoſuiſſet, ipſum ſubiit deſiderium præclari alicujus facinoris edendi, quo ſui memoriam ad poſteros tranſmitteret. Quum autem attentius conſideraret priſcorum regum & aliorum virorum, qui reſpublicas perite adminiſtrarant, monumenta, ex quibus famam & gloriam adepti fuerant; neque ob muros Babylonios, Aſſyriam illam mulierem beatam ducebat, neque Ægypti reges ob pyramides Memphiticas, neque, ſi quod aliud alicujus principis divitias & magnum operum numerum oſtentare poſſet: ſed hæc omnia parva, neque diuturna, neque admiratione digna exiſtimans, oculorumque fraudulentas illecebras eſſe, quæ ad nullos humanæ vitæ uſus prodeſſent, unde nihil præter ſolam conditorum felicitatis prædicationem ſequeretur; illa vero laude & æmulatione digna credens animi opera, unde plurimi fructum percipiunt eoque diutiſſime fruuntur, præ cæteris iſtiuſmodi operibus maxime admiratus eſt inventum Amphyctionis, filii Hellenis, qui quum videret Græcam gentem infirmam eſſe, & facile à finitimis barbaris deleri poſſe, ipſe eam in id conſilium & conventum, qui ab illo Amphictyonicus eſt dictus, coëgit; legeſque tulit, præter illas quæ cuique civitati propriæ & peculiares erant, eas quæ omnibus communes eſſent, quas Amphictyonicas vocant, quarum beneficio in mutua amicitia perpetuo continebantur, & cognationem re potius quam verbis ſervabant, & moleſti ac formidabiles barbaris perpetuo erant. Cujus exemplum ſequuti Iones qui ſedes tranſtulerunt ex Europa in Cariæ partes maritimas, & Dorienſes qui in iiſdem locis urbes condiderunt, templa communibus ſumptibus exſtruxerunt: Iones, Epheſi templum Dianæ; Dorienſes, *in urbe* Triopio templum Apollinis: quo ſtatis temporibus cum uxoribus & liberis conveniebant, & ſimul ſacrificia faciebant, & ſimul negotiabantur & mercatus exercebant, & certamina equeſtria & gymnica & muſica faciebant, diiſque donaria communia dicabant. Peractis vero ſpectaculis & nundinis atque aliis feſtis, in quibus omnes omni humanitatis genere ſe mutuo excipiebant, ſi qua ſimultas inter civitates ob aliquam offenſam

τήν τε τῆς βουλῆς ἐξουσίαν καὶ τὴν τῶν πατρικίων δυναστείαν ἐλαττοῦν, ἀλλὰ καὶ ἐν οἷς τὴν βασιλικὴν ἀρχὴν [a] ἐμείωσε, τὴν ἡμίσειαν τῆς ἐξουσίας [b] αὐτὸς" ἀφελόμενος. τῶν γὰρ πρὸ αὐτοῦ βασιλέων ἁπάσας ἀξιούντων ἐφ' ἑαυτοὺς ἄγειν τὰς δίκας, καὶ πάντα τὰ ἐγκλήματα τά τε ἴδια καὶ τὰ κοινὰ πρὸς τὸν ἑαυτῶν τρόπον δικαζόντων, ἐκεῖνος διελὼν ἀπὸ τῶν ἰδιωτικῶν τὰ 229 δημόσια, τῶν μὲν εἰς τὸ κοινὸν φερόντων ἀδικημάτων αὐτὸς ἐποιεῖτο τὰς διαγνώσεις, τῶν δὲ ἰδιωτικῶν ἰδιώτας ἔταξεν εἶναι δικαστὰς, ὅρους αὐτοῖς καὶ κανόνας τάξας οὓς αὐτὸς ἔγραψε νόμους. ἐπεὶ δὲ αὐτῷ τὰ ἐν τῇ πόλει πράγματα τὸν κράτιστον εἰλήφει κόσμον, εἰς ἐπιθυμίαν [c] ἦλθε διαφανές τι διαπραξάμενος, αἰώνιον αὐτοῦ μνήμην τοῖς ἐπιγενομένοις καταλιπεῖν. ἐφιστὰς δὲ τὴν διάνοιαν ἐπὶ τὰ τῶν ἀρχαίων βασιλέων τε καὶ [d] πολιτικῶν μνημεῖα, ἐξ ὧν [e] εἰς ὀνόματα καὶ δόξαν προῆλθον, οὔτε τοῦ Βαβυλωνίου τείχους ἐμακάρισε τὴν Ἀσσυρίαν ἐκείνην γυναῖκα, οὔτε τῶν ἐν Μέμφει πυραμίδων τοὺς Αἰγύπτου βασιλεῖς, οὔτε εἴ τις ἄλλη πλούτου καὶ πολυχειρίας ἐπίδειξις ἦν ἀνδρὸς ἡγεμόνος· ἀλλὰ ταῦτα πάντα μικρὰ καὶ ὀλιγοχρόνια, καὶ οὐκ ἄξια σπουδῆς ἡγησάμενος, ὄψεώς τε ἀπάτας, οὐκ [f] εἰς βίους καὶ πραγμάτων ὠφελείας, ἐξ ὧν μακαρισμοὶ τοῖς κατασκευασαμένοις ἠκολούθουν μόνον· [g] ἐπαίνου δὲ καὶ ζήλου ἄξια τὰ τῆς γνώμης ἔργα ὑπολαβὼν, ἧς πλεῖστοί τε ἀπολαύουσι καὶ ἐπὶ μήκιστον [h] χρόνον καρποῦνται τὰς ὠφελείας, πάντων μάλιστα τῶν τοιούτων ἔργων τὴν Ἀμφικτύονος τοῦ Ἕλληνος ἐπίνοιαν ἠγάσθη, ὃς ἀσθενὲς ὁρῶν καὶ ῥᾴδιον ὑπὸ τῶν περιοικούντων βαρβάρων ἐξαναλωθῆναι τὸ Ἑλληνικὸν γένος, εἰς τὴν [i] ἀπ' ἐκείνου κληθεῖσαν Ἀμφικτυονικὴν σύνοδον καὶ πανήγυριν [k] αὐτὸς συνήγαγε, νόμους καταστησάμενος ἔξω τῶν ἰδίων οὓς ἑκάστη πόλις εἶχε, τοὺς κοινοὺς ἅπασιν, οὓς καλοῦσιν Ἀμφικτυονικοὺς, ἐξ ὧν φίλοι μὲν ὄντες ἀλλήλοις διετέλουν, καὶ τὸ συγγενὲς φυλάττοντες ἔργοις μᾶλλον ἢ λόγοις, λυπηροὶ δὲ τοῖς βαρβάροις καὶ φοβεροί. παρ' οὗ τὸ παράδειγμα λαβόντες Ἰωνές τε οἱ μεταθέμενοι τὴν οἴκησιν ἐκ τῆς Εὐρώπης εἰς τὰ παραθαλάττια [l] μέρη" τῆς Καρίας, καὶ Δωριεῖς οἱ περὶ τοὺς αὐτοὺς τόπους τὰς πόλεις ἐνιδρυσάμενοι, ἱερὰ κατεσκεύασαν ἀπὸ κοινῶν ἀναλωμάτων· Ἴωνες μὲν, ἐν Ἐφέσῳ, τὸ τῆς Ἀρτέμιδος· Δωριεῖς δ', [m] ἐν Τριοπίῳ, τὸ τοῦ Ἀπόλλωνος· ἔνθα συνιόντες γυναιξὶν ὁμοῦ καὶ τέκνοις κατὰ τοὺς ἀποδειχθέντας χρόνους, συνέθυόν τε καὶ συνεπανηγύριζον, καὶ ἀγῶνας ἐπετέλουν ἱππικοὺς καὶ γυμνικοὺς, καὶ τῶν περὶ μουσικὴν ἀκουσμάτων, καὶ τοὺς θεοὺς κοινοῖς ἀναθήμασιν ἐδωροῦντο. θεωρήσαντες δὲ καὶ πανηγυρίσαντες, καὶ τὰς ἄλλας φιλοφροσύνας [n] παρ' ἀλλήλων λαβόντες, εἴ τι πρόσκρουσμα πρὸς πόλιν ἐγεγόνει,

a Ἐμείωσεν αὐτὸς αὐτοῦ *Vat.* *b* Non agnoſcit *Vat.* *c* Ἦλθεν ἐπιφανές τι *Vat.* *d* Πολιτικῶν ἀνδρῶν μνημεῖα *Vat.* *e* Malim εἰς ὄνομα καὶ δόξαν *Steph.* In *Cod. Vat.* εἰς ὀνόματα καὶ δόξας. *f* Εἰς βίου καὶ πραγμάτων ὠφελείας ſcribendum. *Steph.* *g* Ἐπαίνου οὖν ζήλου δὲ *Vat.* *h* Χρόνου *Vat.* *i* Ἐπ' ἐκείνου *Vat.* *k* Αὐτοὺς συνήγαγε malit *Donnæus* in Prælect. in *Demoſth.* p. 146. *l* Non agnoſcit *Vat.* *m* Ita correxi pro ἐν Ἐπιτροπίῳ, quod repræſentavit *Ed. Steph. Sylb.* Ἐπιτελοπίῳ abſque præp. ἐν in *Cod. Vat.* unde aliquis forſan ἐπὶ Τελοπίῳ legendum ſuſpicaretur. *n* Παρ' ἀλλήλων ἀναλαβόντες *Vat.*

ἐγκλημάτων, δικασταὶ καθεζόμενοι διῄτων, καὶ περὶ τοῦ πρὸς βαρβάρους πολέμου καὶ περὶ τῆς πρὸς ἀλλήλους ὁμοφροσύνης κοι-
230 νὰς ἐποιοῦντο βουλάς. Ταῦτα δὴ καὶ τὰ ὅμοια τούτοις παραδείγματα λαβὼν, προθυμίαν ἔσχε καὶ αὐτὸς [a] τὰς πόλεις τοῦ Λατίνων γένους συστῆσαι καὶ συναγαγεῖν, ἵνα μὴ, στασιάζουσαι καὶ πολεμοῦσαι πρὸς ἀλλήλας, ὑπὸ τῶν προσοικούντων βαρβάρων τὴν ἐλευθερίαν ἀφαιρεθῶσι.

Γνοὺς δὲ ταῦτα, τοὺς κρατίστους ἄνδρας ἐξ ἑκάστης πόλεως συνεκάλει, περὶ μεγάλων καὶ κοινῶν φήσας πραγμάτων συμβούλους αὐτοὺς συγκαλεῖν. ἐπεὶ δὲ συνῆλθον, συναγαγὼν τήν τε [b] Ῥωμαϊκὴν βουλὴν καὶ τοὺς ἀπὸ τῶν πόλεων ἥκοντας, λόγον διεξῆλθε παρακλητικὸν ὁμονοίας, διδάσκων ὡς καλὸν μὲν χρῆμα, πολλαὶ πόλεις μιᾷ χρώμεναι γνώμῃ· [c] αἰσχρὸν δὲ, ὄψις συγγενῶν [d] ἀλλήλοις διαφερομένων. αἴτιόν τε ἰσχύος μὲν τοῖς ἀσθενέσιν ἀποφαίνων ὁμοφροσύνην, ταπεινότητος δὲ καὶ ἀσθενείας καὶ [e] ταῖς ἰσχυροτάταις ἀλληλοφθονίαν. [f] Ταῦτ' ἐδίδασκεν αὐτοὺς, ὡς χρὴ Λατίνους μὲν τῶν περιοίκων ἄρχειν, καὶ [g] τὰ δίκαια πράττειν Ἕλληνας ὄντας βαρβάροις· Ῥωμαίους δὲ τὴν ἁπάντων Λατίνων ἔχειν προστασίαν, μεγέθει τε [h] πόλεως προύχοντας καὶ πραγμάτων [i] ὄγκοις, καὶ τῇ προνοίᾳ τοῦ δαιμονίου κρείττους [k] κεκριμένους ἐκείνων, δι' ἣν εἰς τοσαύτην ἐπιφάνειαν [l] προῆλθε. τοιαῦτα διεξελθὼν, συνεβούλευεν αὐτοῖς ἱερὸν ἄσυλον ἀπὸ κοινῶν ἀναλωμάτων ἐν Ῥώμῃ κατασκευάσασθαι, [m] ἐν ᾧ αἱ πόλεις συνερχόμεναι καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ἰδίας τε καὶ κοινὰς θυσίας καὶ πανηγύρεις ἄξουσιν, ἐν οἷς ἂν ὁρίσωσι χρόνοις· καὶ εἴ τι γένοιτο αὐταῖς πρόσκρουσμα [n] πρὸς ἀλλήλους, ἐκ τῶν ἱερῶν τούτων διαλύσονται, ταῖς ἄλλαις πόλεσιν ἐπιτρέψασαι [o] διαλῦσαι τὰ ἐγκλήματα. Ταῦτα διεξιών τε καὶ ὅσα ἄλλα ἕξουσιν ἀγαθὰ βουλευτήριον ἐγκαταστησάμενοι, πάντας ἔπεισε τοὺς ἐν τῷ συνεδρίῳ παρόντας· καὶ μετὰ τοῦτο κατεσκεύασεν ἐξ ὧν ἅπασαι συνήνεγκαν αἱ πόλεις χρημάτων, τὸν τῆς Ἀρτέμιδος [p] ναὸν, τὸν ἐπὶ τοῦ μεγίστου τῶν ἐν τῇ Ῥώμῃ λόφων ἱδρυμένον, Αὐεντίνου· καὶ τοὺς νόμους συνέγραψε ταῖς πόλεσι πρὸς ἀλλήλας, [q] καὶ τἄλλα περὶ τὴν ἑορτὴν καὶ πανήγυριν ὃν ἐπιτελεσθήσεται τρόπον ἔταξεν. ἵνα δὲ μηδεὶς χρόνος αὐτοὺς ἀφανίσῃ, στήλην κατασκευάσας χαλκῆν, ἔγραψεν ἐν ταύτῃ τά τε δόξαντα [r] τοῖς συνεδρίοις, καὶ τὰς μετασχούσας τῆς συνόδου πόλεις. αὕτη διέμεινεν ἡ στήλη μέχρι τῆς ἐμῆς ἡλικίας ἐν τῷ τῆς Ἀρτέμιδος ἱερῷ κειμένη, γραμμάτων ἔχουσα χαρακτῆρας Ἑλληνικῶν, οἷς τὸ παλαιὸν ἡ Ἑλλὰς ἐχρῆτο. ὃ καὶ αὐτὸ ποιήσαιτ' ἄν τις

Servius Tullius Rom. REX VI.

orta fuiſſet, judices ſedentes de ea cognoſcebant, & de bello contra barbaros gerendo & de mutua concordia inter ſe conſultabant. Hæc igitur & his ſimilia exempla ſequutus, ipſe quoque ſummopere in id propenſus erat, ut Latinæ gentis civitates in unum corpus contraheret, ne, inteſtinis diſſidiis & bellis debilitatæ, ab accolis barbaris libertate privarentur.

XXVI. Quare, his apud ſe ſtatutis, optimates ex ſingulis civitatibus convocavit, denuncians illis ſe de magnis rebus & ad communem utilitatem pertinentibus velle cum ipſis conſultare, ideoque illos à ſe convocari. Qui ubi conveniſſent, coacto ſenatu Romano & convocatis illis qui ex ſingulis civitatibus venerant, prolixam orationem habuit, qua ad concordiam eos adhortabatur, docens quam præclara res eſſet multas civitates conſentire & concordes eſſe, & quam turpis cognatos inter ſe diſſidentes videre: & demonſtrans concordiam infirmis eſſe potentiæ cauſſam, diſcordiam contra vel potentiſſimos quoſque deprimere, & eorum vires debilitare. Hæc autem illos docebat, oportere Latinos populis finitimis imperare, & ipſos, qui eſſent Græci, barbaris jus reddere. Romanos vero omnium Latinorum principatum habere debere, tum quia urbis amplitudine & rerum geſtarum magnitudine *cæteris* præſtabant, tum etiam quia numinis divini providentia, ob quam ad tantum ſplendorem provecti eſſent, illis excellentiores fuerant judicati. Atque hac oratione uſus illis perſuaſit, ut templum cum inviolabili refugio impenſis communibus Romæ exſtruerent, in quo ſinguli civitatum populi congregati quotannis privata & publica ſacrificia facerent, & mercatum exercerent ſtatis temporibus; &, ſi qua offenſa *& controverſia* inter eos fuiſſet orta, ex his ſacris eam dirimerent, reliquarum civitatum arbitrio controverſiarum deciſionem permittentes. De his igitur & multis aliis commodis, quæ conſequuturi eſſent ſi commune conſilium conſtituiſſent, diſſerens, omnibus qui in eo conſeſſu aderant rem perſuaſit. Itaque poſtea, ex pecuniis quas omnes civitates contulerunt, exſtruxit templum Dianæ, quod fundatum eſt in Aventino, omnium Romanorum collium maximo. Et leges fœderis inter hos populos facti conſcripſit, alioſque feſti atque mercatus celebrandi ritus conſtituit. Quæ ne injuria temporis delerentur, æneam columnam fecit; in qua incidit concilii decreta, & nomina populorum qui illi conventui interfuerant. Hæc columna ad meam uſque ætatem perduravit, in Dianæ fano erecta, characteres Græcarum literarum habens, quibus olim Græcia utebatur. Quod ipſum non

Panegyris Latina.

a Ἀπάσας τὰς μετεχούσας πόλεις *Vat.* *b* Ῥωμαίων *Vat.* *c* Αἰσχρὸν δὲ *Vat.* *d* Ἀλλήλαις *Vat.* & mox ταῖς ἀσθενέσιν. *e* Ταῖς πάνυ ἰσχυραῖς *Vat.* *f* Fortaſſe ſcripſit ἔτι δὲ καὶ ταῦτ' ἐδίδασκεν, vel ἀλλὰ καὶ ταῦτ' ἐδίδ. aut οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ταῦτ' ἐδίδ. poſſit vero legi & μετὰ ταῦτ' ἐδίδασκεν. *Steph.* Poſtremam conjecturam amplectitur *Caſaub.* Optime in *Cod. Vat.* Ταῦτα διεξελθὼν ἐδίδασκεν. *g* Τὰ δίκαια τάττειν legunt *Steph.* & *Caſ.* atque in aliis *Dionyſii* locis τάττειν pro πράττειν reponi jubent. *h* Πόλεων in *Ed. Steph.* *i* Ὄγκῳ *Vat.* *k* Illud κεκριμένους à *Sylburgii* manu. atque ita quidem legiſſe viſus eſt *Lapus*, dum vertit, *divina providentia potiores eis judicatos.* In *Ed. Steph.* τῇ προνοίᾳ τοῦ δαιμονίου κρείττους κεχρημένους ἐκείνων. quod loquendi genus duriuſculum leniri poſſe exiſtimat *Portus*, ſi tollatur κεχρημένους, vel illud κρείττους mutetur in κρείττονι, ut genitivus ἐκείνων pendeat à comparativo κρείττονι. In *Cod. Vat.* κρεῖττον κεχρημένους. *l* Προῆλθον *Vat.* quod referendum ad Ῥωμαίους. *m* Videri poſſet ſcribendum εἰς ὃ propter participium συνερχόμεναι: ſed ἐν ᾧ ferri poteſt, ut jungatur cum verbo ἄξουσιν. *Steph.* In *Cod. Vat.* ἐν ᾧ θύουσί τε αἱ πόλεις. *n* Πρὸς ἀλλήλας *Vat.* *o* Διαγνῶναι *Vat.* *p* Νεὼ *Vat.* *q* Καὶ τἄλλα τὰ περὶ *Vat.* *r* Τοῖς συνέδροις *Vat.*

Servius Tullius Rom. REX VI.

non leve eſt argumentum, quo probari poteſt, eos qui Romam condiderunt minime barbaros fuiſſe. Neque enim, ſi barbari fuiſſent, literis Græcis uſi fuiſſent. Res igitur quas rex iſte domi geſſit, præter multas alias leviores & obſcuriores, hæ maximæ & clariſſimæ memorantur. Bellicæ vero res ſunt eæ quas contra unam Hetruſcorum gentem geſſit, de quibus mox verba ſum facturus.

Bello quæ geſſerit Tullius.

XXVII.

Per. Jul. 4138. *Ante Chr.* 576. *Olymp.* $\frac{50}{51}$ $\frac{4}{1}$. *V. C. Cat.* 176. *Var.* 178.

¶ Poſt Tarquinii mortem, civitates, quæ principatum illi tradiderant, fœderis conditiones amplius ſervare nolebant; quia Tullio, cujus natales erant obſcuri, parere indignum judicabant, illudque diſſidium, quod inter patricios & regem erat, magno ſibi auxilio fore putabant. Initium autem defectionis Vejentes fecerunt, & legatis à Tullio miſſis reſponderunt, ſe neque de imperio illi concedendo, neque de amicitia aut ſocietate ineunda quicquam cum illo unquam pactos fuiſſe. Horum exemplum ſequuti ſunt Cæretani & Tarquinienſes: & tandem tota Hetruria in armis fuit. Hoc bellum per continuos xx annos ſine ulla intermiſſione geſtum eſt, & utrique cum ingentibus copiis multas irruptiones in agrum hoſtilem fecerunt, & ſæpius collatis ſignis pugnarunt. Quum autem in omnibus prœliis, & cum ſingulis civitatibus & cum tota gente commiſſis, Tullius rem feliciter geſſiſſet, & tribus clariſſimis triumphis ornatus fuiſſet, tandem eos, qui imperium detrectabant, ſponte frænum recipere coëgit. Vigeſimo autem anno, denuo duodecim civitates in totius gentis concilio, viris & pecuniis bello conſumptis, decreverunt ad populum Rom. principatum deferre, iis conditionibus quibus jam ante id decreverant. Quare ex ſingulis civitatibus ſupplices venerunt, qui ad id munus fuerant delecti, ut urbes Tullio dederent, & eum orarent ne quid gravius in ſe ſtatueret. At Tullius ipſos ob ſuam dementiam & contemptionem deorum, quos fœderum teſtes & ſponſores fecerant, & tamen pacta violarant, multis & gravibus ſuppliciis dignos eſſe reſpondit: verum Romanorum æquitatem & clementiam, quod, agnita injuria quam fecerant, cum corollis & cæteris ſupplicum inſignibus iram deprecaturi venerint, ipſis in præſens non defuturam. His dictis, bellum contra ipſos ſuſceptum depoſuit, *pacemque ipſis dedit*; & cæteris quidem civitatibus, facile oblitus iræ omniumque injuriarum ante acceptarum, permiſit ut liberæ viverent, quemadmodum ante; utque ſuis rebus fruerentur, ſervantes conditiones fœderis à rege Tarquinio præſcriptas. Tres vero civitates ex illis (quæ primæ in Romanos inſurrexerant, quæque alias ad bellum illis inferendum impulerant) Cæretanos & Tarquinienſes & Vejentes, agro adempto mulctavit, quem diviſit iis qui noviſſime in civitatem Rom. recepti fuerant. Quum igitur

1. Per. Jul. 4145. *Ante Chr.* 569. *Olymp.* 53 $\frac{3}{4}$. *V. C. Cat.* 183. *Var.* 185.

2. Per. Jul. 4149. *Ante Chr.* 565. *Olymp.* 53 $\frac{3}{4}$. *V. C. Cat.* 187. *Var.* 189.

3. Per. Jul. 4157. *Ante Chr.* 557. *Olymp.* 55 $\frac{3}{4}$. *V. C. Cat.* 195. *Var.* 197.

οὐ μικρὸν τεκμήριον τοῦ μὴ βαρβάρους εἶναι τοὺς [a] οἰκίσαντας τὴν Ῥώμην. οὐ γὰρ ἂν Ἑλληνικοῖς ἐχρῶντο γράμμασιν, ὄντες βάρβαροι. πολιτικαὶ μὲν δὴ πράξεις τοῦ βασιλέως τούτου σὺν ἄλλαις πολλαῖς ἐλάττοσί τε καὶ ἀμαυροτέραις, [231] αἱ μέγισται καὶ λαμπρόταται [b] τοιαῦται μνημονεύονται. πολεμικαὶ δὲ πρὸς ἓν τὸ τῶν Τυρρηνῶν ἔθνος γενόμεναι, περὶ ὧν μέλλω νῦν διεξιέναι.

Μετὰ τὴν τοῦ Ταρκυνίου τελευτὴν αἱ παραδοῦσαι τὴν ἡγεμονίαν ἐκείνῳ πόλεις οὐκ ἔτι φυλάττειν ἐβούλοντο τὰς ὁμολογίας, Τυλλίῳ τε οὐκ ἀξιοῦσαι ταπεινῷ κατὰ γένος ὄντι ὑπακούειν, καὶ τὴν διαφορὰν τῶν πατρικίων τὴν πρὸς τὸν ἡγεμόνα γενομένην μεγάλην σφίσιν ὠφέλειαν παρέξειν νομίζουσαι. ἤρξαντο δὲ τῆς ἀποστάσεως οἱ καλούμενοι Οὐιεντανοί, καὶ τοῖς ἐλθοῦσι παρὰ τοῦ Τυλλίου πρεσβευταῖς ἀπεκρίναντο, μηδεμίαν εἶναι σφίσι πρὸς ἐκεῖνον μήθ' ὑπὲρ ἡγεμονίας παραχώρησιν μήτε περὶ φιλίας καὶ συμμαχίας συνθήκην. ἀρξάντων δὲ τούτων, Καιρητανοί τε ἠκολούθησαν, καὶ Ταρκυνιᾶται, καὶ τελευτῶσα ἐν ὅπλοις ἦν ἅπασα ἡ Τυρρηνία. οὗτος ὁ πόλεμος εἴκοσι διέμεινεν ἔτη συνεχῶς πολεμούμενος, εἰσβολάς τε πολλὰς ἀμφοτέρων μεγάλοις στρατεύμασι ποιουμένων εἰς τὴν ἀλλήλων, καὶ παρατάξεις ἄλλας ἐπ' ἄλλαις συνισταμένων. ἐν ἁπάσαις δὲ ταῖς μάχαις κατορθῶν ὁ Τύλλος, ὅσαι [c] κατὰ πόλιν τε καὶ πρὸς ὅλον τὸ ἔθνος [d] αὐτῷ συνέστησαν, καὶ τρισὶν ἐπιφανεστάτοις κοσμηθεὶς θριάμβοις, τελευτῶν ἠνάγκασε τοὺς οὐκ ἀξιοῦντας ἄρχεσθαι, τὸν χαλινὸν ἑκόντας λαβεῖν. [e] εἰκοστῷ δ' αὖ ἔτει συνελθοῦσαι πάλιν αἱ δώδεκα πόλεις, ἐξαντλωμέναι τῷ πολέμῳ τά τε σώματα καὶ τὰ χρήματα, γνώμην ἔσχον παραδοῦναι Ῥωμαίοις τὴν ἡγεμονίαν, ἐφ' οἷς πρότερον ἐψηφίσαντο. καὶ παρῆσαν [f] ἐξ ἁπάσης πόλεως οἱ προχειρισθέντες σὺν ἱκετηρίαις, ἐπιτρέποντες Τυλλίῳ τὰς πόλεις, καὶ μηδὲν ἀνήκεστον [g] βουλεύσασθαι περὶ αὐτῶν ἀξιοῦντες. Τύλλιος δὲ τῆς μὲν ἀφροσύνης ἕνεκα, καὶ τῶν [h] εἰς θεοὺς ἀθετημάτων, οὓς ἐγγυητὰς ποιησάμενοι τῶν ὁμολογιῶν, παρέβησαν τὰ συγκείμενα, πολλῶν αὐτοὺς ἔφη τιμωριῶν ἀξίους εἶναι καὶ μεγάλων· τῆς δὲ Ῥωμαίων ἐπιεικείας καὶ μετριότητος, ἐπειδὴ συγγνόντες ἀδικεῖν, [i] στέμμασι καὶ λιτανείαις παρῃτοῦντο τὴν ὀργὴν, οὐδὲν ἐν τῷ παρόντι ἀτυχήσειν. ταῦτα εἰπὼν, καταλύεται τὸν πρὸς αὐτοὺς πόλεμον, ταῖς μὲν ἄλλαις πόλεσιν [k] ἀπόνως καὶ δίχα ὀργῆς μνησικάκου πολιτεύεσθαί τε ἀποδοὺς, ὡς πρότερον, καὶ τὰ ἴδια καρποῦσθαι, μενούσαις ἐν ταῖς γραφείσαις πρὸς αὐτὰς συνθήκαις ὑπὸ βασιλέως Ταρκυνίου. τρεῖς δὲ ἐξ αὐτῶν πόλεις, αἳ προεξανέστησάν τε καὶ τὰς ἄλλας [l] ὑπηγάγοντο κατὰ Ῥωμαίων ἐξενεγκεῖν τὸν πόλεμον, [m] Καιρητανῶν καὶ Ταρκυνιτῶν καὶ Οὐιεντανῶν, ταύτας ἀφαιρέσει χώρας τιμωρησάμενος, ἣν κατεκληρούχησε Ῥωμαίων τοῖς νεωστὶ προσεληλυθόσι [n] πρὸς πολιτείαν. ταῦτα διαπραξάμενος

a Ita *Vat.* & *Lapi Codd.* quam ſcripturam veram eſſe contendunt *Sylb. Steph.* & *Caſ.* Alteram *Editionis Stephanicæ* (ſc. ἀκήσαντας) non plane rejici debere exiſtimat *Portus*. b Αὗται *Vat.* c Κατὰ πόλεις *Vat.* d Non agnoſcit *Vat.* e Εἰκοστῷ δ' οὖν ἔτει *Vat.* f Ἀπὸ πάσης *Vat.* g Βουλεῦσαι *Vat.* h Εἰς τοὺς θεοὺς ἀσεβημάτων *Vat.* quo modo legendum eſſe conjecerat *Portus*, non probante *Caſaubono*. i Fortaſſe στέμμασιν ἱκετηρίοις καὶ λιτανείαις ſcripſit. Alicubi certe ἱκετηρίας καὶ στέμματα παρέχοντες: quinetiam ἱκετηρίας & λιτὰς alicubi copulat. *Steph.* Vide *Suidam*, v. ἱκετηρία. k *Lapus*, dum vertit *ſine pœna*, legiſſe videtur ἀποίνως. quod tamen non eſt uſitatum. *Sylb.* In *Cod. Vat.* ἁπλῶς. l Ἐπηγάγοντο *Vat.* m Καιρητανοὺς καὶ Ταρκυνίτας καὶ Οὐιεντανοὺς *Vat.* n Πρὸς τὴν πόλιν *Vat.*

πραξάμενος ἐν εἰρήνῃ τε καὶ κατὰ πολέμους, καὶ ναοὺς δύο κατασκευασάμενος Τύχης, ᾗ παρὰ πάντα τὸν βίον ἔδοξεν ἀγαθῇ κεχρῆσθαι, τὸν μὲν ἐν ἀγορᾷ τῇ καλουμένῃ [a] Βοαρίᾳ, τὸν δ' ἕτερον ἐπὶ ταῖς ἠϊόσι τοῦ Τιβέριος, ἣν ἀνδρείαν προσηγόρευσεν, ὡς καὶ νῦν ὑπὸ Ῥωμαίων καλεῖται· ἡλικίας τε προβεβηκὼς ἐπὶ πολὺ, καὶ τῆς κατὰ φύσιν τελευτῆς οὐ μακρὰν ἀπέχων, ἐπιβουλευθεὶς ὑπὸ Ταρκυνίου τε τοῦ γαμβροῦ καὶ τῆς ἑαυτοῦ θυγατρὸς ἀποθνήσκει. διηγήσομαι δὲ καὶ τῆς ἐπιβουλῆς τὸν τρόπον, μικρὰ τῶν ἔμπροσθεν γενομένων ἀναλαβών.

Ἦσαν δὴ Τυλλίῳ δύο θυγατέρες ἐκ γυναικὸς γενόμεναι Ταρκυνίας, ἣν ἐνεγγύησεν αὐτῷ βασιλεὺς Ταρκύνιος. ταύτας τὰς κόρας [b] ἐπιγάμους γενομένας ἐκδίδοται τοῖς [c] ἀδελφιδοῖς τῆς μητρὸς αὐτῶν, υἱωνοῖς τε Ταρκυνίου, τῷ πρεσβυτέρῳ τὴν πρεσβυτέραν ἁρμόσας, καὶ τῷ νεωτέρῳ τὴν νεωτέραν· οὕτως οἰόμενος [d] αὐτὰς μᾶλλον συνοίσεσθαι τοῖς λαβοῦσιν. ἔτυχε δὲ τῶν γαμβρῶν ἑκάτερος ἐναντίᾳ συναφθεὶς τύχῃ, κατὰ τὴν οὐχ ὁμοτροπίαν· Λευκίῳ μὲν γὰρ τῷ πρεσβυτέρῳ, τολμηρῷ καὶ αὐθάδει καὶ τυραννικῷ τὴν φύσιν ὄντι, χρηστὴ καὶ σώφρων καὶ φιλοπάτωρ συνῆλθε γυνή· [e] Ἀρροῦντι δὲ τῷ νεωτέρῳ, πολὺ τὸ πρᾶον ἔχοντι καὶ εὐλόγιστον, ἀνοσία καὶ μισοπάτωρ καὶ πάντολμος ἦν ἡ γαμετή. συνέβαινε δὲ τῶν ἀνδρῶν ἑκάτερον φέρεσθαι μὲν ἐπὶ τὴν ἑαυτοῦ φύσιν, μετάγεσθαι δὲ ὑπὸ τῆς γυναικὸς ἐπὶ τἀναντία· ὁ μέν γε πονηρὸς, ἐκβαλεῖν τῆς βασιλείας τὸν κηδεστὴν προθυμούμενος, καὶ πάντα μηχανώμενος εἰς τοῦτο, ὑπὸ τῆς γυναικὸς μετεπείθετο ἀντιβολούσης τε καὶ ὀδυρομένης· ὁ δ' ἐπιεικὴς, οὐδὲν οἰόμενος δεῖν ἐξαμαρτάνειν εἰς τὸν πενθερὸν, ἀλλὰ περιμένειν ἕως ἡ φύσις αὐτὸν ἐκ τοῦ ζῆν [f] ἐξαγάγοι, καὶ τὸν ἀδελφὸν οὐκ ἐῶν πράττειν τὰ μὴ δίκαια, ὑπὸ τῆς ἀνοσίας γυναικὸς εἰς τἀναντία μετήγετο, νουθετούσης τε καὶ λοιδορουμένης, καὶ τὴν [g] ἀνδρείαν κακιζούσης. ὡς δ' οὐδὲν ἐπέραινον οὔτε αἱ τῆς σώφρονος λιτανεῖαι, τὰ κράτιστα τὸν οὐ δίκαιον ἄνδρα πειθούσης, οὔτε αἱ τῆς μιαρᾶς παραινέσεις, ἐπὶ τὰς ἀνοσίους πράξεις τὸν οὐ πονηρὸν εἶναι πεφυκότα παρακαλούσης, ἀλλ' ἑκάτερος ἐπὶ τὴν ἑαυτοῦ φύσιν ἐφέρετο, καὶ λυπηρὰν ἡγεῖτο τὴν μὴ τὰ ὅμοια βουλομένην, τῇ μὲν, ὀδύρεσθαί τε καὶ φέρειν τὸν ἑαυτῆς δαίμονα πρᾴως· τῇ δὲ παντόλμῳ, χαλεπαίνειν καὶ ἀπαλλαγῆναι ζητεῖν ἀπὸ τοῦ συνοικοῦντος. ἔπειτα δ' ἡ κακὴ [h] φύσιν ἀπονοηθεῖσα, καὶ νομίσασα τοῖς ἑαυτῆς τρόποις ἁρμόττειν μάλιστα τὸν τῆς ἀδελφῆς ἄνδρα, μεταπέμπεταί τε αὐτὸν, ὡς ὑπὲρ ἀναγκαίου πράγματος διαλεξομένη. Καὶ ἐπειδὴ παρεγένετο, μεταναστῆναι κελεύσασα τοὺς ἔνδον, ἵνα μόνη διαλεχθείη πρὸς μόνον, “[i] Ἆρ', ἔφη, ὦ Ταρκύνιε, μετὰ παρρησίας ἔξεστί μοι
233 “καὶ ἀκινδύνως ἅπαντα εἰπεῖν ὅσα φρονῶ περὶ τῶν κοινῶν συμφερόντων; καὶ καθέξεις οὓς ἂν ἀκούσῃς λόγους; “ἢ σιωπᾶν ἄμεινόν ἐστί μοι, καὶ μὴ φέρειν εἰς μέσον βουλὰς

Servius Tullius Rom. REX VI.

hæc domi militiæque geſſiſſet, & duo templa extruxiſſet fortunæ (quod ea ſecunda toto vitæ tempore uſus videretur, alterum quidem in foro Boario, alterum vero ad ripam Tiberis) quam virilem appellavit, ut nunc etiam à Romanis nuncupatur: quumque jam eſſet ætate provectiore, nec à naturali vitæ termino longe abeſſet, Tarquinii generi & filiæ ſuæ inſidiis ſublatus periit. Narrabo autem & ipſum inſidiarum modum, re paullo altius repetita.

XXVIII.

Per. Jul. 4164.
Ante Chr. 550.
Olymp. 57 $\frac{2}{3}$.
V. C. *Cat.* 215. *Var.* 217.

¶ Tullius duas filias ex uxore Tarquinia ſuſceperat, quam ei rex Tarquinius in matrimonium dederat. Has puellas jam nubiles dedit uxores conſobrinis, Tarquinii nepotibus, cum majori natu majorem, cum minori minorem conjungens; quod exiſtimaret fore ut hoc pacto melius illæ maritis convenirent. Sed utrique genero forte contigit, ut uxorem moribus ſuis penitus diſſimilem haberet matrimonio junctam: Lucio enim (qui natu erat major, quique erat homo audax & arrogans, & ingenio tyrannico præditus) uxor proba & modeſta atque patris amans data eſt: Arunti vero juniori (qui erat longe manſuetior, & æquiore ingenio præditus) uxor erat ſceleſta, & quæ patrem odio proſequebatur, & quodlibet facinus audebat. Accidit autem ut uterque maritus ad innatos mores ferretur, ſed ab uxore in contrarios traduceretur: alter enim qui improbus erat (quum cuperet ſocerum regno expellere, & omnia contra ipſum moliretur) ab uxore precibus & lacrymis à ſententia deducebatur: alter vero, qui erat ingenio miti (quum nihil in ſocerum delinquendum, ſed exſpectandum cenſeret donec ipſa natura ex hac vita ipſum educeret, quumque non ſineret fratrem facinora ſceleſta patrare) ab uxore impia in contraria traducebatur; hæc enim ipſum monebat, & convicia ei dicebat, & ignaviam exprobrabat. Sed quum neque quidquam proficerent preces uxoris modeſtæ, quæ optimum conſilium viro ſceleſto dabat; neque adhortationes impuræ illius, quæ ad impia facinora virum, ſua natura minime malum, provocabat; ſed uterque ad ſuum ingenium ferretur, & moleſte ferret diſſentientem conjugem: altera quidem ſuam ſortem deflebat, eamque iniquo animo ferebat; altera vero, quæ ad quodvis facinus parata erat, indignabatur, & quærebat modum quo ſe à moleſto marito liberaret. Tandem vero mulier natura perverſa, furiis ad deſperationem acta, & rata ſuis moribus ſororis maritum maxime convenire, eum accerſit quaſi de re aliqua valde neceſſaria cum eo eſſet actura.

XXIX.

¶ Quum autem ille veniſſet, omnibus, qui domi erant, recedere juſſis, ut ſola cum ſolo colloqueretur, “An, inquit, Tarquini, libere & ſine periculo mihi licet dicere quæcunque ſentio “de communi noſtrum utilitate? continebiſne quæ audieris? an tacere mihi eſt ſatius, neque in medium proferre conſilia arcana?

a Ita *Vat.* & *Lapi Codd.* Verum *Gelenius* poſt Βοαρίᾳ inſerit τὴν ἀγαθὴν ἐπωνόμασε. *Sylb.* *b* Ἐπάκμους *Vat.* *c* Parum recte in *Ed. Steph.* ἀδελφοῖς. Vide *Barn. Briſſonium* de Jure Connubiorum. *d* Αὐτὰς μάλιστα *Vat.* *e* Ἀρροῦντι *Vat.* *f* Ἐξαγάγῃ *Vat.* *g* Rectius ἀνανδρείαν in *Cod. Vat.* ut legendum cenſebant *Camerarius* & *Portus.* *h* Malim cum articulo τὴν φύσιν. *Sylb.* *i* Ἆρ' εἴρησιν *Vat.*

α Λέγειν

Servius Tullius Rom. REX VI.

“arcana? Quum autem Tarquinius juſſiſſet eam dicere quicquid vellet, & pollicitus fuiſſet ſe, jurejurando, quodcunque illa voluiſſet, adhibito, rem optima fide ſilentio ſuppreſſurum, illa ita demum, omni pudore depoſito, eum eſt alloquuta, “Quouſque, “Tarquini, te regno ſpoliatum pati apud te “ſtatuiſti? An ex majoribus humilibus & “obſcuris es ortus, & propterea de te ipſe “magnifice ſentire non vis? Atqui omnibus “notum eſt priſcos veſtros majores, qui erant “Græci & ab illo felici Hercule oriundi, “multas ætates, ut audio, apud Corinthios “ſummum imperium habuiſſe: Tarquinio “vero avo tuo, qui ex Hetruria ſedes huc “tranſtulit, accidiſſe, ut hujus urbis regno ob “virtutem ſuam potiretur; cujus non ſolum “bona, ſed etiam regnum ad te jure hereditario pertinet, quum ſis nepotum ejus alter “grandior natu. An forte ob imbecillitatem “& deformitatem tibi eſt corpus parum idoneum ad omnia regia munia obeunda? Atqui adſunt tibi vires ſatis firmæ, quales “eſſe ſolent virorum qui natalibus ſunt clariſſimis; adeſt & forma regio genere digna. “* An forte horum neutrum, ſed juventus “adhuc infirma & à rectis conſiliis adhuc “longe remota impedit te, quo minus ad reip. “adminiſtrationem accedere velis, quum non “longe abſis à quinquageſimo ætatis anno? “At homines qui hanc ætatem ſunt ingreſſi, “prudentia quam maxime ſolent valere. An “ejus qui rerum potitur nobilitas, & gratia “qua pollet apud optimates, qua fit ut non “tam facile injuriæ adverſariorum ſit obnoxius, te hæc perferre cogit? † Atqui hoc “utrumque non eſt admodum firmum illi “præſidium, quod ne ipſe quidem ignorat. “Sed & audacia & periculorum contemptio “tuis moribus ineſt, quibus maxime opus eſt “ei qui eſt regnaturus. Sunt præterea tibi “ſatis amplæ opes, & amici multi, & multa “alia eaque magna ad rem aggrediendam adminicula. Quid igitur adhuc cunctaris, & “exſpectas occaſionem quæ ſe tibi ultro offerat, tibique nihil prorſus tentanti, quo “voti fias compos, regnum afferat? an forte “poſt Tullii obitum? quaſi vero fortuna “humanas cunctationes exſpectat, aut natura noſtra, pro cujuſque ætate, ita etiam finem vitæ imponat; non autem finis omnium rerum humanarum incertus ſit atque “omnem conjecturam effugiat. Libere tamen dicam, licet me voces audacem, id “quod mihi videtur in cauſſa eſſe, cur tu ab “omni ambitione abhorreas, & cur gloriæ “minime ſis cupidus. Habes uxorem moribus tuis prorſus diſſimilem, quæ te ſuis

“ἀπορρήτους; κελεύσαντος δὲ τοῦ Ταρκυνίου [a] λέγειν ὃ βούλεται, καὶ περὶ τοῦ καθέξειν ἐν ἑαυτῷ τοὺς λόγους πίστεις ἐπιθέντος δι᾽ ὅρκων οὓς ἐκείνη προῃρεῖτο, οὐδὲν ἔτι αἰσχυνθεῖσα λέγει πρὸς αὐτόν, “Μέχρι τίνος, ὦ Ταρκύνιε, τῆς βασιλείας ἀποστερούμενος ἀνέχεσθαι διανοῇ; πότερον ἐκ ταπεινῶν καὶ “ἀσήμων ἔφυς προγόνων, καὶ διὰ τοῦτο οὐκ ἀξιοῖς “ἐπὶ σεαυτῷ μέγα φρονεῖν; ἀλλὰ πάντες ἴσασιν ὅτι “[b] τοῖς μὲν ἀρχαίοις προγόνοις [c] ὑμῶν Ἕλλησιν οὖσι, “καὶ [d] ἀφ᾽ Ἡρακλέους γεγονόσι τοῦ εὐδαίμονος, ἄρξαι “Κορίνθου τὴν αὐτοκράτορα ὑπῆρξεν ἀρχὴν [e] ἔτι “πολλάς, ὡς ἀκούω, γενεάς· τῷ δὲ πάππῳ σου Ταρκυνίῳ, μεταθεμένῳ τὴν οἴκησιν ἐκ Τυρρηνῶν, ταύτης “τῆς πόλεως βασιλεῦσαι ἐξεγένετο δι᾽ ἀρετήν· οὗ συγκληρονομεῖν οὐ μόνον τῶν χρημάτων, ἀλλὰ καὶ τῆς “βασιλείας ὀφείλεις, πρεσβύτερος υἱωνὸς ὤν. ἢ σώματος οὐκ ἔτυχες ἱκανοῦ πράττειν ὅσα βασιλεῖ “προσῆκε, δι᾽ ἀσθένειάν τε καὶ ἀμορφίαν; ἀλλὰ σοί “γε καὶ ῥώμη πάρεστιν [f] ἱκανή, οἵα τοῖς κράτιστα πεφυκόσι, καὶ μορφὴ τοῦ βασιλείου γένους ἀξία. ἢ τούτων μὲν οὐδ᾽ ἕτερον, ἡ δὲ ἀσθενὴς ἔτι καὶ πολὺ ἀπέχουσα τοῦ φρονεῖν τὰ προσήκοντα νεότης μεθέλκει “σε, δι᾽ ἣν οὐκ ἀξιοῖς τὰ πολιτικὰ πράττειν, ὃς “[g] οὐ πολὺ ἀποδέῃ πεντηκονταέτης εἶναι; κράτιστα δὲ “ἄνθρωποι φρονεῖν πεφύκασιν οἱ περὶ ταύτην μάλιστα γενόμενοι τὴν ἡλικίαν. [h] ἀλλ᾽ ἡ τοῦ κατέχοντος “τὰ πράγματα εὐγένεια, καὶ ἡ πρὸς τοὺς κρατίστους “τῶν πολιτῶν ἐπιτηδειότης, δι᾽ ἣν οὐκ [i] ἐπιχείρητός “ἐστιν, [k] ἀνέχεσθαι ἀναγκάζει; ἀλλὰ καὶ ταῦτα ἀμφότερα κακῶς ἔχοντα αὐτῷ τυγχάνει· καὶ οὐδ᾽ αὐτὸς αὐτά “γε [l] ἀγνοεῖ. καὶ μὴν ἥ τε τόλμα καὶ τὸ φιλοκίνδυνον “ἔνεστί [m] σοι τοῖς τρόποις, ὧν μάλιστα τῷ βασιλεύειν μέλλοντι δεῖ. ὑπάρχει δέ σοι καὶ πλοῦτος ἱκανός, “καὶ φίλοι πολλοί, καὶ ἄλλαι ἀφορμαὶ πρὸς τὰ πράγματα πολλαὶ καὶ μεγάλαι. τί οὖν ἔτι μέλλεις, καὶ “τὸν αὐτόματον ἐκδέχῃ καιρόν, ὃς ἥξει σοι φέρων τὴν “βασιλείαν μηδὲν εἰς τοῦτο πραγματευσαμένῳ; μετὰ “τὴν τοῦ Τυλλίου δήπου τελευτήν; ὥσπερ ἀναμενούσης “τῆς τύχης ἀνθρωπίνας μελλήσεις, ἢ τῆς φύσεως ἡμῶν τὰς καθ᾽ ἡλικίαν [n] τελευτὰς φερούσης, ἀλλ᾽ οὐκ “ἐν ἀδήλῳ καὶ δυστεκμάρτῳ τέλει πάντων τῶν ἀνθρωπίνων [o] κειμένων. ἐρῶ δὲ μετὰ παρρησίας, καὶ εἴ με “φήσεις θρασεῖαν, τὸ δοκοῦν αἴτιον εἶναί μοι τοῦ μηδεμιᾶς ὀρέγεσθαί σε μήτε φιλοτιμίας, μήτε δόξης. γυνή σοι σύνεστι μηδὲν ἐοικυῖα τοῖς σοῖς τρόποις, ἥ σε

κηλοῦσα

a Λέγειν ὅ,τι βούλεται *Vat.* *b* Sc. Bacchiadis: quorum tyrannis duravit in urbe Corintho annos ferme ducentos. *Caſ.* *c* Ἡμῶν *Ed. Steph.* & *Lapi Cod.* ut indicat verſio, *progenitoribus noſtris.* nec repugnat auctoris narratio. Sed quum mox dicat τῷ πάππῳ σου non ἡμῶν, verior eſt noſtra lectio. *Sylb.* *d* Lege ἀφ᾽ Ἡρ. γεγονόσι, τοῦ εὐδαίμονος ἄρξαι Κορίνθου. Corinthus enim ob divitias, quibus olim abundabat, εὐδαίμων & ἀφνειὸς à poëtis vocabatur, ut notant *Thucydides* & *Ariſtoteles*, atque in antiquiſſimo oraculo, Εὐδαίμων ὁ Κόρινθος, ἐγὼ δ᾽ εἴην Τενεάτης. ſic etiam diſtinctum fuit in *Lapi* codicibus. *Caſ.* *e* Certe pro ἔτι non male repoſueris ἐπὶ, ut ſenſus ſit ἐπὶ πολλὰς γενεάς. *Sylb.* Hanc conjecturam firmat *Cod. Vat.* *f* Non agnoſcit *Vat.* *g* Οὐ πολλοῖς ἀποδέεις ἔτεσι *Vat.* *h* Φέρε· ἀλλ᾽ ἡ τοῦ *Vat.* *i* Potius δυσεπιχείρητος (hujuſmodi præſertim in locis) quam ἐπιχείρητος dicunt Græci: ideoque & *Dionyſium* illud potius quam hoc ſcripſiſſe crediderim. *Steph.* *k* Ἀνέχεσθαί σε *Vat.* *l* Ἀγνοεῖ· καὶ μὴν ἥ γε *Vat.* *m* Excuſari poteſt dativus σοι, ut apud *Pauſaniam* p. 490. ſed ſimplicior lectio eſt σου. *Sylb.* *n* Τὰς τελευτὰς *Vat.* *o* Πραγμάτων κειμένων *Vat.* * Ita *Gelenius.* Verum hæc verba, ἢ τούτων μὲν οὐδ᾽ ἕτερον, non referri debent ad proxime præcedentia (ut eo retulit *Portus* dum vertit, *an vero neutrum quidem horum tibi deeſt*) ſed ad ἀσθένειαν & ἀμορφίαν. † At ſunt iſta utraque in eo male ſe habentia. *Lapus.*

a Mali[...]

"κηλοῦσα καὶ καταδοῦσα μαλθακὸν ἀποδέδωκε, καὶ
234 "λήσεις [a] ἐξ αὐτῆς γενόμενος ἐξ ἀνδρὸς τὸ μηδέν· "ὥσπερ κἀμοὶ ψοφοδεὴς καὶ οὐδὲν ἔχων ἀνδρὸς ἀνὴρ, ὅς με "ταπεινὴν ποιεῖ μεγάλων οὖσαν ἀξίαν, καὶ καλὴν τὸ "σῶμα μαρανθεῖσαν δὲ ὑπ' αὐτοῦ. εἰ δ' ἐξεγένετό σοι "λαβεῖν με γυναῖκα, [b] κἀμέ σου τυχεῖν ἀνδρὸς, οὐκ ἂν "ἐν ἰδιώτῃ βίῳ τοσοῦτον διεζήσαμεν [c] χρόνον. τί οὖν οὐκ [d] ἐ"πανορθοῦμεν τὸ τῆς τύχης ἐλάττωμα ἡμεῖς μεταθέ"μενοι τοὺς γάμους, καὶ σὺ μὲν ἀπαλλάττεις τοῦ βίου "τὴν σαυτοῦ γυναῖκα; ἐγὼ δὲ τὸ αὐτὸ διαθήσομαι "τὸν ἐμὸν [e] ἄνδρα. ὅταν δὲ τούτων διαχειρισθέντων συν"έλθωμεν εἰς τὸ αὐτὸ, ἀσφαλῶς ἤδη τὰ λοιπὰ βου"λεύσομεν, ἐκποδὼν πεποιημένοι τὰ λυποῦντα ἡμᾶς. "καὶ γὰρ ἐὰν τἆλλα τις ἀδικεῖν ὀκνῇ, βασιλείας γε χά"ριν ἅπαντα [f] τολμᾶν.

Τοιαῦτα τῆς Τυλλίας λεγούσης, ἀσμένως δέχεται τὰς αἱρέσεις ὁ Ταρκύνιος, καὶ αὐτίκα [g] δοὺς αὐτῇ πίστεις, καὶ λαβὼν τὰ πρωτόλεια τῶν ἀνοσίων γάμων, καὶ διαπραξάμενος, ἀπέρχεται. διελθόντος δὲ οὐ πολλοῦ μετὰ ταῦτα χρόνου, τοῖς αὐτοῖς πάθεσιν ἀποθνήσκουσιν ἥτε πρεσβυτέρα τοῦ Τυλλίου θυγατέρων καὶ ὁ νεώτερος τῶν Ταρκυνίων. ἐνταῦθα πάλιν ἀναγκάζομαι μεμνῆσθαι Φαβίου, καὶ τὸ ῥᾴθυμον αὐτοῦ περὶ τὴν ἐξέτασιν τῶν χρόνων ἐλέγχειν. ἐπὶ γὰρ τὴν [h] Ἄρροντα τελευτῆς γενόμενος, οὐ καθ' ἓν ἁμαρτάνει μόνον, ὃ καὶ πρότερον ἔφην, ὅτι γέγραφεν υἱὸν εἶναι Ταρκυνίου τὸν Ἄρροντα· ἀλλὰ καὶ καθ' ἕτερον, ὅτι φησὶν ἀποθανόντα ὑπὸ τῆς μητρὸς Τανακυλίδος τεθάφθαι, ἣν ἀμήχανον ἔτι καὶ ἐκείνους περιεῖναι τοὺς χρόνους. ἐδείχθη γὰρ ἐν ἀρχαῖς ἑβδομηκοστὸν ἔχουσα καὶ πέμπτον ἔτος ἡ Τανακυλὶς, ὅτε βασιλεὺς Ταρκύνιος ἐτελεύτα· προστεθέντων δὲ τοῖς ἑβδομήκοντα καὶ πέντε ἔτεσιν ἑτέρων τετταράκοντα ἐτῶν· ἐν γὰρ ταῖς ἐνιαυσίαις ἀναγραφαῖς κατὰ τὸν τεσσαρακοστὸν ἐνιαυτὸν τῆς Τυλλίου ἀρχῆς τὸν Ἄρροντα τετελευτηκότα παρειλήφαμεν· ἔδει ἡ Τανακυλὶς εἶναι πεντεκαίδεκα πρὸς τοῖς ἑκατόν. οὕτως ὀλίγον ἐστὶν ἐν ταῖς ἱστορίαις αὐτοῦ τὸ περὶ τὴν ἐξέτασιν τῆς ἀληθείας [i] ἀταλαίπωρον. μετὰ τοῦτο τὸ ἔργον οὐδὲν ἔτι διαμελλήσας ὁ Ταρκύνιος ἀπάγεται γυναῖκα τὴν Τυλλίαν, οὔτε τοῦ πατρὸς αὐτῆς βεβαιοῦντος τὸν γάμον, οὔτε τῆς μητρὸς συνδοκούσης, ἀλλ' αὐτὴν παρ' ἑαυτῆς λαβών. ὡς δὲ συνεκεράσθησαν ἀνόσιοι καὶ ἀνδροφόνοι φύσεις, [k] ἐκβάλλειν ἐκ τῆς βασιλείας τὸν Τύλλιον, εἰ μὴ βούλοιτο ἑκὼν παραδοῦναι τὴν ἀρχὴν, ἐμηχανῶντο, [l] ἑταιρείας τε συνάγοντες, καὶ τῶν πατρικίων τοὺς ἀλλοτρίως ἔχοντας πρὸς τὸν βασιλέα καὶ τὰ δημοτικὰ πολιτεύματα παρακαλοῦντες, ἔκ τε τοῦ δημοτικοῦ πλήθους τοὺς ἀπορωτάτους, οἷς οὐδενὸς τῶν δικαίων φροντὶς ἦν, χρήμασιν ἐξωνούμενοι, καὶ οὐδὲ ἀφανῶς ἕκαστα τού-
235 των πράττοντες. [m] ταῦτα ὁρῶν ὁ Τύλλιος ἤχθετο

"illecebris & incantationibus emollivit * & "tandem per imprudentiam ex viro ad nihilum ab ea redigeris; quemadmodum mihi "quoque eſt maritus timidiſſimus, & qui nihil virile habet, qui me ampla fortuna dignam deprimit, & me egregia forma prææditam tabefacit. Quod ſi tibi contigiſſet ut "me uxorem duceres, & mihi ut te maritum haberem, certe privati tam diu non "vixiſſemus. Quin igitur fortunæ erratum "nos ipſi corrigimus permutato conjugio, & "tu uxorem tuam de medio tollis? Ego "enim mox eodem modo maritum meum "tractabo. Quum vero his exſtinctis conjuncti fuerimus, tunc tuto de reliquis conſultabimus, è medio ſublatis obſtaculis quæ "nobis ſunt moleſta. Etenim ſi quis aliis in "rebus injuſte ſe gerere veretur, ei ſaltem "regni cauſſa quidvis eſt audendum.

Servius Tullius Rom. REX VI.

XXX. ¶ Hæc dicente Tullia, Tarquinius libenter conditiones illas accepit, & ſtatim data illi fide, & nefariarum nuptiarum primitiis acceptis, & re tranſacta, abiit. Non multo autem poſt, † morbo eodem & major Tullii filia & Tarquinius minor obierunt. Atque hoc loco rurſus cogor Fabii mentionem facere, & ejus negligentiam in temporum ſupputatione redarguere. Quum enim ad eam ſuæ hiſtoriæ partem venit ubi deſcribit Aruntis interitum, non ſemel tantum peccat (quod & ante dixi) quod ſcribat Aruntem Tarquinii filium eſſe: ſed etiam iterum, quia ait illum defunctum à matre Tanaquile ſepultum fuiſſe; quæ ut illis temporibus adhuc fuerit ſuperſtes, nullo modo fieri poteſt. In principio enim demonſtratum eſt, Tanaquilem ætatis annum LXXV habuiſſe, quando rex Tarquinius obiit: additis vero ad illos ſeptuaginta & quinque annos aliis quadraginta annis (in annalibus enim quadrageſimo anno regni Tullii Aruntem obiiſſe accepimus) Tanaquil eſſet annorum centum & quindecim. Adeo parum laboris hic ſcriptor in ſuis hiſtoriis ad exquirendam rerum veritatem impendit. Poſtea Tarquinius, nulla amplius interpoſita mora, Tulliam, neque patre nuptias ejus confirmante, neque matre eas approbante, ſed ipſa ſola id volente, uxorem duxit. Quum autem hæc duo ingenia nefaria & ad hominum cædes nata juncta fuiſſent, regno Tullium expellere, niſi ſponte imperio vellet cedere, ſuis artibus conabantur, ſodalitates contrahentes, & patricios, qui alienum animum à rege habebant, & qui ſtatum popularem æque oderant ſolicitantes, & de plebe egentiſſimos quoſque, qui juſtitiam nullo modo curabant, pecuniis ementes, atque adeo nihil horum clam facientes. Tullius hæc cernens moleſte quidem ferebat,

a Malim δι' αὐτῆς, ut *Lapus* quoque vertit *per eam. Sylb.* In *Cod. Vaticano* ἐπ' αὐτῆς. nec aliter forſan legebat *Lapus.* *b* Excuſari poteſt accuſativus κἀμέ. ſed magis ad præſentia quadrat κἀμοί. *Sylb.* *c* Βίον *Vat.* *d* Επανορθώμεθα *Vat.* *e* In *Ed. Steph.* perperam poſt ἄνδρα ponitur interrogationis nota. Alioqui ſic legendum eſſet ἐγὼ δὲ διατίθημι τὸν ἐμὸν ἄνδρα; i.e. *Quin igitur tu quidem uxorem tuam vita privas, ego vero maritum meum eodem modo tracto? Port.* *f* Poſt τολμᾶν aut χρὴ aut ἔξεστι vel ſimile quid omiſſum videtur. *Sylb.* Verum in *Cod. Vat.* ſcribitur βασιλείας γε καὶ χάριν οὐ νέμεσις ἅπαντα τολμᾶν. nec aliter legiſſe videtur *Lapus*, dum vertit, *regnandi cauſſa haud reprehenſibile eſt audere omnia.* *g* Rectius (ut puto) in *Cod. Vat.* δοὺς αὐτῇ πίστεις καὶ λαβὼν, τὰ πρωτόλεια τῶν ἀνοσίων γάμων διαπραξάμενος ἀπέρχεται. De voce πρωτόλεια vide quæ congeſſit *Barn. Briſſonius* de Ritu nuptiarum & Jure connubii, p. 45, 211, 252. *h* Ἄρροντος *Vat.* & alibi Ἄρροντα & Ἄρροντι. *i* Ταλαίπωρον *Vat.* & *Lapi Codd.* quod verbum indicat *laboris tolerantiam ac diligentiam in inquirenda veritate.* Verum (inquit *Caſaub.*) poſſumus legere οὕτως οὐκ ὀλίγον ἐστίν, ſervata voce ἀταλαίπωρον. Moveturque *Thucydidis* loco, οὕτως ἀταλαίπωρος τοῖς πολλοῖς ἡ ζήτησις ἀληθείας &c. quem noſter dubio procul habuit ante oculos quum iſta ſcriberet. *k* Εκβαλεῖν *Vat.* *l* Εταιρείας *Vat.* *m* Ταῦτα δὲ ὁρῶν *Vat.* * Perque eam te latebis ex homine redactus in nihilum. *Lapus.* † *Vel.* eodem fato.

Servius Tullius Rom. REX VI.

ferebat, & ſibi timebat, ne quid mali præventus pateretur: ſed hoc illum potiſſimum angebat, ſi cum filia & genero bellum gerere & pœnas tanquam ab hoſtibus repetere cogeretur. Et ſæpius præſentibus amicis Tarquinium in colloquium vocavit; eumque modo incuſabat, modo monebat, modo etiam hortabatur ne quid amplius in ſe delinqueret: ſed quum ille mentem ad ejus verba non adverteret, ſed diceret ſe in ſenatu cauſſam ſuam acturum, & ipſi jura ſua ibi declaraturum, Tullius coacto ſenatu, "Patres (inquit) conſcripti, manifeſto comperi Tarquinium ſodalitates contrahere contra me, & conari me regno pellere. Volo igitur præſentibus vobis omnibus ſcire ob quam injuriam privatim acceptam, aut qua in re à me remp. injuria affectam cernens hæc mihi machinetur. Reſponde igitur, Tarquini, nihil diſſimulans, quam ob rem me accuſes, quandoquidem ab iſtis te audiri voluiſti.

XXXI. ¶ Reſpondet ei Tarquinius, "Pauca eaque juſta, ô Tulli, ſum dicturus, & propterea hæc coram his declarare volui. Tarquinius avus meus Romanorum imperium adeptus eſt, & multa magnaque pericula *& labores* pro eo ſubiit: illo mortuo ego ſum ſucceſſor, ex communibus omnium tam Græcorum quam barbarorum legibus; & me quoque, ut & cæteros homines ad quos avita bona jure hereditario veniunt, non ſolum pecuniarum ſed & regni ipſius heredem eſſe convenit. Tu vero bona quidem ab eo relicta mihi tradidiſti, ſed regno me privas, idque contra fas & jus occupatum jam tot annos retines: neque enim interreges te crearunt, neque ſenatus de te tulit ſuffragium, neque legitimis comitiis hanc poteſtatem es adeptus, quemadmodum avus meus & omnes reges qui ante ipſum regnarunt: ſed mercede conducta, modiſque omnibus corrupta vagorum & inopum & damnatorum & obæratorum hominum multitudine, quæ omnem bonam exiſtimationem amiſerat & rempublicam nihil curabat, ac ne tunc quidem profeſſus te tibi ipſi principatum quærere, ſed ſimulans te nobis pupillis & infantibus eum ſervare, ad reip. adminiſtrationem acceſſiſti, & omnibus audientibus pollicitus es, quum nos ad virilem ætatem perveniſſemus, te mihi natu grandiori regnum traditurum. Debueras igitur, ſi viri juſti officium facere voluiſſes, quum mihi bona avita dediſti, una cum bonis regnum etiam reddere; ſequutus exempla honeſtorum & bonorum tutorum, qui, regios filios eoſque pupillos ſibi traditos accipientes, mox illis, quum ad ætatem virilem jam perveniſſent, paterna & avita regna recte ac juſte reſtituerunt. Quod ſi nondum tibi ſatis ſapere, ſed adhuc ob ætatem tenellam ad tantæ reip. adminiſtrationem minime idoneus videbar, ſaltem quando adeptus ſum præſtantiſſi-

μένῳ, καὶ περὶ ἑαυτοῦ δεδιὼς [a] εἴ τι πείσεται προκαταληφθείς· ἠγανάκτει δὲ οὐχ ἥκιστα, εἰ θυγατρὶ καὶ γαμβρῷ πολεμεῖν ἀναγκασθήσεται, καὶ τιμωρίας, ὡς παρ' ἐχθρῶν, λαμβάνειν· καὶ πολλάκις μετὰ τῶν φίλων [b] προσκαλούμενος εἰς λόγους τὸν Ταρκύνιον, καὶ τὰ μὲν ἐγκαλῶν, τὰ δὲ νουθετῶν, τὰ δὲ πείθων μηδὲν εἰς αὐτὸν ἐξαμαρτάνειν, ὡς οὐ προσεῖχεν αὐτῷ τὴν διάνοιαν, ἀλλ' ἐπὶ τῆς βουλῆς ἔφη τὰ δίκαια πρὸς αὐτὸν ἐρεῖν, συγκαλέσας τὸ συνέδριον, "Ἄνδρες, ἔφη, βουλευταί, Ταρκύνιος [c] ἑταιρείας ἐπ' ἐμὲ συναγαγών, καὶ [d] προθυμούμενος ἐκβαλεῖν με τῆς ἀρχῆς καταφανὴς [e] γέγονεν ἐμοί. βούλομαι δέ, πάντων ὑμῶν παρόντων, μαθεῖν παρ' αὐτοῦ τί πεπονθὼς ἰδίᾳ κακόν, ἢ τί τὴν πόλιν ὁρῶν ἀδικουμένην ὑπ' ἐμοῦ, [f] ταῦτ' ἐμοὶ μηχανᾶται. ἀπόκριναι δή, Ταρκύνιε, μηδὲν ἀποκρυπτόμενος, τί μου κατηγορεῖν ἔχεις; ἐπειδὴ τούτους ἠξίους ἀκοῦσαι.

Λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ Ταρκύνιος, "Βραχύς ἐστιν ὁ παρ' ἐμοῦ λόγος, ὦ Τύλλιε, καὶ δίκαιος· καὶ διὰ τοῦτο προειλόμην αὐτὸν εἰς τούτους ἐκφέρειν. Ταρκύνιος ἐμὸς ὢν πάππος ἐκτήσατο τὴν Ῥωμαίων ἀρχήν, [g] καὶ πολλοὺς καὶ μεγάλους ἀγῶνας ὑπὲρ αὐτῆς ἀράμενος· ἐκείνου δὲ τελευτήσαντος, ἐγὼ διάδοχός εἰμι, κατὰ τοὺς ἁπάντων κοινοὺς Ἑλλήνων τε καὶ βαρβάρων νόμους· καὶ προσήκει μοι, καθάπερ καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς διαδεχομένοις τὰ παππῷα, μὴ μόνον τῶν χρημάτων, ἀλλὰ καὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ [h] κληρονόμον γενέσθαι. σὺ δὲ τὰ μὲν χρήματα καταλειφθέντα ὑπ' αὐτοῦ παραδέδωκάς μοι, τῆς δὲ βασιλείας ἀποστερεῖς με, καὶ τοσοῦτον ἤδη κατέχεις χρόνον, οὐκ ἐκ τοῦ δικαίου λαβών· οὔτε γὰρ μεσοβασιλεῖς σε ἀπέδειξαν, οὔτε βουλὴ ψῆφον [i] ὑπὲρ σοῦ ἤνεγκεν, οὔτ' ἀρχαιρεσίαις νομίμοις τῆς ἐξουσίας ταύτης ἔτυχες, [k] ὡς ὁ πάππος ἐμὸς, καὶ πάντες οἱ πρὸ αὐτοῦ γενόμενοι βασιλεῖς· ἀλλὰ τὸ ἀνέστιον καὶ ἄπορον, καὶ πρὸς καταδίκας ἢ χρέα τὴν ἐπιτιμίαν ἀπολωλεκὸς φῦλον, ᾧ τῶν κοινῶν οὐδενὸς ἔμελε, καταμισθοδοτήσας καὶ πάντα τρόπον διαφθείρας, καὶ οὐδὲ τότε μέντοι σαυτῷ πράττειν τὴν δυναστείαν λέγων, ἀλλ' ἡμῖν φυλάξειν σκηπτόμενος ὀρφανοῖς οὖσι καὶ νηπίοις, ἐπὶ τὰ πράγματα παρῆλθες, καὶ πάντων ἀκουόντων ὡμολόγεις, ὅταν ἀνδρωθῶμεν ἡμεῖς, ἐμοὶ παραδώσειν ὄντι πρεσβυτέρῳ τὴν ἀρχήν. ἐχρῆν μὲν οὖν σε, εἰ τὰ δίκαια ποιεῖν ἤθελες, ὅτε μοι τὸν οἶκον παρεδίδως τοῦ πάππου, ἅμα τοῖς χρήμασι καὶ τὴν βασιλείαν ἀποδεδωκέναι, παραδείγμασι χρώμενον τοῖς τῶν καλῶν καὶ ἀγαθῶν ἐπιτρόπων ἔργοις, ὅσοι βασιλικοὺς παῖδας ὀρφανοὺς πατέρων [l] λαβόντες εἰς ἄνδρας ἐλθοῦσιν ὀρθῶς 236 καὶ δικαίως τὰς πατρῴας καὶ [m] προγονικὰς [n] παρέδωκαν ἀρχάς. εἰ δὲ μήπω σοι φρονεῖν τὰ καθήκοντα ἐφαινόμην, ἀλλ' ἔτι διὰ τὸ νέον τῆς ἡλικίας οὐχ ἱκανὸς εἶναι πόλιν τηλικαύτην διοικεῖν, ὅτε εἰς τὴν κρατίστην παρεγενόμην

a Convenientius legemus μή τι πείσηται: ut & *Lapus, ne quid præventus pateretur. Sylb.* b Προκαλούμενος *Vat.* c Ἑταιρείας *Vat.* d Προμυθούμενος perperam in *Ed. Steph.* e Γέγονέ μοι *Vat.* f Ταῦτ' ἐπ' ἐμοὶ *Vat.* g Non agnoſcit *Vat.* h Κληρονομεῖν *Vat.* i Ὑπὲρ σοῦ ἤνεγκεν *Vat.* k Ὡς ὁ πάππος τε ἐμὸς *Vat.* l Παραλαμβάνοντες *Vat.* m Male in *Ed. Steph.* γονικάς. n Ἀπέδωκαν *Vat.*

a Γεγονὸς

"γομένην τοῦ σώματος καὶ τῆς φρονήσεως ἀκμὴν, "τριάκοντα [a]γεγονὼς ἐτῶν, μετὰ τοῦ γάμου τῆς θυ"γατρὸς [b]ἔδει" καὶ τὰ τῆς πόλεως ἐγχειρῆσαι πράγ"ματα· ταύτην γε τὴν ἡλικίαν ἔχων καὶ σὺ τόν τε "οἶκον τὸν ἡμέτερον ἐπιτροπεύειν ἦρξω, καὶ τῆς βασι"λείας ἐπιμελεῖσθαι. [c]Πρέπειν γὰρ σοι πράξαντι πρό"τον μὲν εὐσεβεῖ καὶ δικαίῳ λέγεσθαι, ἔπειτα συμβου"λεύειν ἐμοὶ καὶ πάσης μετέχειν τιμῆς, εὐεργέτην τε "καὶ πατέρα, καὶ σωτῆρα, καὶ πάντα ὅσα τιμιώ"τατα ὀνόματα ὑπ' ἀνθρώπων ἐπὶ καλοῖς κεῖται "πράγμασιν, ἀκούειν, [d]καὶ μὴ τέταρτον ἤδη καὶ τεσ"σαρακοστὸν ἔτος ἀποστερεῖν με τῆς ἀρχῆς, οὔτε σώ"ματος ἀναπήρου τυχόντα, [e]οὔτε ἠλιθίου. ἔπειτα ἐρω"τᾷν με τολμᾷς, τί παθὼν δεινὸν ἐχθρὸν ἡγοῦμαί "σε, καὶ [f]διὰ τί κατηγορῶ. σὺ μὲν οὖν ἀπόκριναί "μοι, Τύλλιε, τίνος αἰτίας χάριν οὐκ ἀξιοῖς με τῆς "τοῦ πάππου τιμῆς κληρονομεῖν, καὶ τίνα πρόφασιν "[g]εὑρεῖν" εὐπρεπῆ τῆς ἀποστερήσεως σκηπτόμενος; πό"τερον οὐχ ἡγούμενος ἐξ ἐκείνου [h]γένος εἶναί με "γνήσιον, ἀλλ' ὑποβολιμαῖόν τινα καὶ νόθον; τί οὖν "ἐπετρόπευες τὸν ἀλλότριον τοῦ γένους, καὶ τὸν οἶ"κον ἀνδρωθέντι ἀπεδίδως; [i]ἀλλὰ τί; νομίζων με ὀρ"φανὸν εἶναι παῖδα, καὶ τὰ κοινὰ πράττειν ἀδύνα"τον, ὃς οὐ πολὺ ἀπέχω πεντηκονταετίας; [k]κα"τάβαλε οὖν τὴν εἰρωνείαν τῶν ἀναισχύντων ἐρωτη"μάτων, καὶ παῦσαί ποτε ἤδη πονηρὸς ὤν· [l]καὶ εἰ "τι δίκαιον ἔχεις πρὸς ταῦτα εἰπεῖν, ἕτοιμός εἰμι "τούτοις ἐπιτρέπειν δικασταῖς, ὧν οὐκ ἂν ἔχοις ἑτέ"ρους εἰπεῖν ἄνδρας ἐν τῇ πόλει κρείττους· ἐὰν δ' "ἐντεῦθεν ἀποδιδράσκων, ὅπερ ἐστὶν ἀεὶ ποιεῖν σοι "συνήθες, ἐπὶ τὸν ἐκδημαγωγούμενον ὑπὸ σου κα"ταφύγῃς ὄχλον, οὐκ ἐπιτρέψω σοι· [m]παρεσκεύ"ασμαι γὰρ καὶ τὰ δίκαια ἐρεῖν, καὶ εἰ μὴ πείθοιο, "τὰ [n]δίκαια πράξειν.

Παυσαμένου δὲ αὐτοῦ, παραλαβὼν τὸν λόγον ὁ Τύλλιος ἔλεξεν ὧδε, "Ἅπαντα μὲν, ὡς ἔοικεν, "ἄνθρωπον ὄντα δεῖ προσδοκᾷν, ὦ βουλή, τὰ πα"ράδοξα, καὶ μηδὲν ἡγεῖσθαι ἄτοπον, ὅπου γε κἀμὲ "Ταρκύνιος οὑτοσὶ τῆς ἀρχῆς παῦσαι πρόθυμός "ἐστιν· ὃν ἐγὼ [o]νήπιον παραλαβὼν, καὶ ἐπιβουλευό"μενον ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν ἔσωσα καὶ ἐξέθρεψα, "καὶ εἰς ἄνδρας ἐλθόντα, κηδεστὴν ἠξίωσα λαβεῖν· "καὶ, εἴ τι πάθοιμι, διάδοχον ἔμελλον [p]καταλεί"ψειν τῶν ἐμῶν. ἐπειδὴ δὲ παρὰ γνώμην ἅπαν"τα ἀπήντηκέ μοι, καὶ ὥσπερ ἀδικῶν αὐτὸς ἐγκα-
237 "λοῦμαι, τὴν ἐμὴν τύχην ὕστερον ἀνακλαύσομαι· "τὰ δὲ δίκαια νῦν πρὸς αὐτὸν [q]ἐρῶ. ἐγὼ τὴν ἐπι"τροπίαν ὑμῶν ἔλαβον, ὦ Ταρκύνιε, νηπίων κα"ταλειφθέντων, οὐχ ἑκὼν, ἀλλ' ὑπὸ τῶν πραγμά"των ἀναγκασθείς· ἐπειδὴ τὸν μὲν πάππον ὑμῶν

"mum corporis robur & prudentiæ vires, "mihi jam tricenario cum filia tua nupta "oportebat te etiam reip. gubernacula trade"re: ea enim ætate tu quoque noſtræ fami"liæ tutelam ſuſcepiſti, & regni curam ge"rere cœpiſti. ¶ Quod ſi feciſſes, primum "quidem id lucri cepiſſes, quod viri pii & "juſti laudem ferres: deinde mihi conſule"res, atque omnium honorum particeps eſſes, "& viri de nobis optime meriti, & parentis, "& ſervatoris, aliaſque appellationes hono"ratiſſimas, quæ ab hominibus pro egregiis "meritis retribui ſolent, audires; neque jam "per annos XLIV. meo regno me privares, "præſertim quum neque corpore ſim muti"lo, neque ingenio fatuo. Et audes me in"terrogare qua injuria accepta te inimicum "meum ducam, & cur te accuſem. Imo "vero tu ipſe, Tulli, reſponde mihi, quanam "de cauſſa me indignum eſſe putas, qui ho"norum avitorum ſim heres, & quamnam "adeo ſpecioſam cauſſam, cur regno me pri"vares, te inveniſſe ſimulas? Utrum quod "exiſtimares me illius germanam prolem non "eſſe, ſed aliquem ſuppoſititium & nothum? "Cur igitur ejus qui à genere illo erat alie"nus tutelam curamque geſſiſti, eique, quum "ætatem virilem jam eſſet ingreſſus, bona "reſtituiſti? ſed quid? an quod putares me "pupillum eſſe, nec remp. adminiſtrare poſſe, "qui non longe abſum à quinquageſimo an"no? Miſſam igitur facias iſtam ſimulatio"nem impudentium interrogationum, & jam "tandem improbus eſſe deſinas; &, ſi quod "jus habes quo te tueri poſſis, adverſus ob"jecta crimina paratus ſum rem horum judi"cio permittere, quibus viris alios meliores "in tota urbe nominare non poſſes. Quod ſi "hinc te proripiens (ut ſemper facere con"ſueviſti) ad turbam, quam tibi variis mo"dis obſtrinxiſti, confugias, hoc non patiar. "Nam paratus ſum, vel ad jure tecum diſce"ptandum; vel, ſi tibi hoc perſuadere non "poſſim, ad id quod juſtum erit faciendum.

Servius Tullius Rom. REX VI.

XXXII.

XXXIII.

¶ Quum autem ille dicendi finem feciſſet, Tullius orationem ejus excipiens, ita eſt loquutus: "Quævis vel incredibilia, patres "conſcripti, (ut ſatis conſtat) homini ſunt "exſpectanda; & nihil abſurdum eſt exiſti"mandum, quando me quoque iſte Tarqui"nius regno pellere paratus eſt: quem ego "infantem acceptum & inimicorum inſidiis "appetitum ſervavi & educavi, & virilem "ætatem ingreſſum mihi generum dignatus "ſum facere, &, ſi quid humanitus mihi acci"diſſet, rerum mearum heredem eram reli"cturus. Sed, quando omnia mihi præter ex"ſpectationem meam acciderunt, & quaſi in"juriam feciſſem accuſor, meum infortuni"um alias deplorabo: nunc de meo jure "cum illo agam. Ego, Tarquini, quum infan"tes relicti fuiſſetis, veſtri tutelam ſuſcepi, "non ſponte, ſed ipſa rerum neceſſitate co"actus. Poſteaquam avum quidem veſtrum hi

a Γεγονὼς ἔτη *Vat.* *b* Non agnoſcit *Vat.* *c* Πρέπειν γὰρ ἄν σοι ταῦτα *Vat.* *d* Καὶ μὴ τέταρτον ἤδη τοῦτο *Vat.* *e* Οὔτε διανοίας ἠλιθίου *Vat.* *f* Διὰ τί σου κατηγορῶ *Vat.* *g* Deeſt *Vat.* *h* Γένους *Vat.* & *Lapi Codd.* *i* Ἀλλ' ὅτι νομίζων *Vat.* & *Lapi Codd.* *k* Κατάβαλε δὲ τὴν *Vat.* *l* Εἰ δή τι *Vat.* *m* Παρεσκεύασμαι γὰρ ὡς καὶ τὰ δικαιότερα *Vat.* *n* Βίαια *Vat.* & *Lapi Codd.* adeo ut egregia ſit antitheſis, δίκαια ἐρεῖν)(βίαια πράττειν. Verum haud placet *Sylburgio.* *o* Νήπιον λαβὼν *Vat.* *p* Καταλείψειν ἁπάντων τῶν ἐμῶν *Vat.* *q* Ἐρῶ ἐγὼ τὴν μὲν ἐπιτροπίαν *Vat.*

Servius Tullius Rom. REX VI.

“hi qui regnum ſibi vendicabant palam interfecerant; vobis vero & reliquis ejus cognatis clandeſtinas inſidias ſtruere dicebantur; confeſſumque erat apud omnes, qui vobis neceſſitudine ſunt conjuncti, ſi illi regno potiti fuiſſent, eos ne ſtirpem quidem generis Tarquinii relicturos fuiſſe. Nullus autem erat qui vos curaret aut cuſtodiret, præter mulierem, aviam ſcilicet, quæ & ipſa ob ſenium aliis curatoribus egebat: ſed ego ſolus ſupereram qui ſolitudinis veſtræ familiæ eſſem cuſtos, quem jam alienum & hominem vobis nulla neceſſitudine conjunctum vocas. Ego tamen,* hujus reip. adminiſtrationi præfectus, eos qui avum veſtrum interfecerunt ultus ſum, & vos uſque ad virilem ætatem eduxi, &, quia nulla virilis proles mihi erat, vos rerum mearum dominos facere decreveram. Habes, Tarquini, tutelæ à me adminiſtratæ rationes: neque me horum quidquam comminiſci poteris dicere.

XXXIV. ¶ De regno autem (quia mihi hoc crimen objicis) audi quomodo eo ſim potitus, & quibus de cauſſis eo neque vobis neque alii cuipiam cedam. Quo tempore reip. curam ſuſcepi, quum inſidias quaſdam mihi ſtrui præſenſiſſem, rerum adminiſtrationem populo tradere volui; &, ad concionem convocatis omnibus, imperium ipſis reſtituere paratus eram, cum hoc principatu invidioſo & plus moleſtiarum quam voluptatum habente quietem periculis carentem commutaturus. Sed Romani non ſunt paſſi me facere quæ volebam, nec alium quempiam reip. principem creare voluerunt; ſed me retinuerunt, & latis ſuffragiis regnum, rem ſui, non veſtri juris & dominii, ô Tarquini, mihi tradiderunt; quemadmodum & avum veſtrum, qui peregrinus & nulla neceſſitudine ſuperiori regi conjunctus erat, ad reip. gubernacula provexerunt: & tamen Ancus Marcius rex filios mares, ætate florentes, reliquerat, non nepotes & infantes, ut Tarquinius vos *reliquit*. Quod ſi communis omnium lex eſſet, ut qui in defunctorum regum familiam & bona ſuccedunt, cum his etiam eorum regnum accipiant, certe Tarquinius avus veſter principatum non obtinuiſſet poſt Anci obitum; ſed alter illius filius natu major. Verum populus Rom. non patris ſucceſſorem, ſed eum qui regno eſſet dignus, ad rerum adminiſtrationem vocavit. Exiſtimabat enim bona quidem pertinere ad eos qui ea quæſiſſent, † at regnum ad eos qui illud tradidiſſent: & *putabat* æquum eſſe, ut hæc quidem, ſi quid humanitus eorum dominis accidat, proximi agnati vel heredes ex teſtamento inſtituti habeant; at regnum, quum obierunt ii qui id acceperunt, redeat

“οἱ τῆς βαϲιλείας ἀντιποιούμενοι φανερῶς ἀπέκτειναν· ὑμῖν δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις αὐτοῦ συγγενέσιν ἐπιβουλεύειν ἐλέγοντο ἀφανῶς· καὶ πάντες τοῦτο οἱ προσήκοντες ὑμῖν ὡμολόγουν, ὅτι κρατήσαντες ἐκεῖνοι τῆς ἀρχῆς οὐδὲ σπέρμα καταλείψουσι τοῦ [a] Ταρκυνίου γένους. κηδεμὼν δὲ καὶ φύλαξ οὐδεὶς ὑμῶν ἕτερος ἦν, ὅτι μὴ γυνή, πατρὸς μήτηρ, καὶ αὐτὴ διὰ γῆρας ἑτέρων δεομένη κηδεμόνων· ἀλλ’ ἐν ἐμοὶ [b] κατελείφθητε μόνῳ φύλακι τῆς ἐρημίας, ὃν νῦν ἀλλότριον καὶ οὐδὲν προσήκοντα ἀποκαλεῖς. [c] τούτοις μέντοι τοῖς πράγμασιν ἐγὼ τούς τε ἀποκτείναντας τὸν πάππον ὑμῶν ἐτιμωρησάμην, καὶ ὑμᾶς εἰς ἄνδρας ἤγαγον, καί, γενεᾶς ἄρρενος οὐχ ὑπαρχούσης, τῶν ἐμαυτοῦ κυρίους προειλόμην ποιῆσαι. ἔχεις τὸν τῆς [d] ἐπιτροπικῆς λόγον, ὦ Ταρκύνιε, καὶ οὐκ ἂν ἐπιχειρήσειας εἰπεῖν ὡς ψεύδομαί τι τούτων. Περὶ δὲ τῆς βασιλείας, ἐπειδὴ τοῦτ’ ἔστιν ὃ κατηγορεῖς μου, ἄκουσον ὅπως τε αὐτῆς ἔτυχον, καὶ δι’ ἃς αἰτίας οὔθ’ ὑμῖν οὔτ’ ἄλλῳ τινὶ μεθίεμαι. ὅτε τὴν ἐπιμέλειαν τῆς πόλεως παρέλαβον, αἰσθόμενος ἐπιβουλάς τινας κατ’ ἐμαυτοῦ γινομένας, παραδοῦναι τὰ πράγματα τῷ δήμῳ ἐβουλήθην· καὶ συναγαγὼν ἅπαντας εἰς ἐκκλησίαν, ἀπεδίδουν αὐτοῖς τὴν ἀρχὴν ἀντὶ τῆς ἐπιφθόνου ταύτης καὶ πλείω τὰ λυπηρὰ τῶν ἡδέων ἐχούσης ἡγεμονίας τὴν ἀκίνδυνον ἀντικαταλλασσόμενος ἡσυχίαν. οὐκ ἀνέσχοντο [e] δὲ Ῥωμαῖοι ταῦτά μου πράττειν βουλομένου, οὐδ’ ἠξίωσαν ἕτερόν τινα τῶν κοινῶν ἀποδεῖξαι κύριον, ἀλλ’ ἐμὲ κατέσχον, καὶ τὴν βασιλείαν ἔδωκάν μοι, ψῆφον ἐπενέγκαντες, τὴν ἑαυτῶν, Ταρκύνιε, κτῆσιν, οὐ τὴν ὑμετέραν· ὥσπερ γε καὶ τὸν πάππον ὑμῶν παρήγαγον ἐπὶ τὰ πράγματα, ξένον ὄντα καὶ οὐδὲν προσήκοντα [f] τῷ προτέρῳ βασιλεῖ· καί τοι παῖδάς τε [g] ἄρρενας Ἄγκος Μάρκιος ὁ βασιλεὺς κατέλιπεν ἀκμάζοντας, οὐχ υἱωνοὺς καὶ νηπίους, ὥσπερ ὑμᾶς Ταρκύνιος. εἰ δὲ κοινὸς ἁπάντων ἦν νόμος, τοὺς διαδεχομένους [h] τήν τε φύσιν καὶ τὰ χρήματα τῶν ἐκλειπόντων βασιλέων, σὺν τούτοις καὶ τὰς βασιλείας αὐτῶν παραλαμβάνειν, οὐκ ἂν Ταρκύνιος ὁ πάππος ὑμῶν τὴν ἡγεμονίαν παρέλαβεν Ἄγκου τελευτήσαντος, ἀλλ’ ὁ πρεσβύτερος τῶν ἐκείνου παίδων. ἀλλ’ [i] ὁ δῆμος Ῥωμαίων οὐ τὸν διάδοχον τοῦ πατρός, ἀλλὰ τὸν ἄξιον τῆς ἀρχῆς, ἐπὶ τὰ πράγματα ἐκάλει· ἡγεῖτο γὰρ τὰ μὲν χρήματα τῶν κτησαμένων εἶναι, τὴν βασιλείαν 238
δὲ τῶν [k] δοκούντων· καὶ τὰ μέν, ὅταν τι πάθωσιν οἱ κύριοι, τοὺς κατὰ γένος ἢ κατὰ διαθήκην διαδόχους [l] προσήκει λαμβάνειν· τὴν δ’, ὅταν ἐκλείπωσιν οἱ λαβόντες,

a Ταρκυνεὶς *Vat.* *b* Κατελείπεσθε *Vat.* *c* Τούτοις μέντοι τοῖς πράγμασιν ἐπιστὰς optime in *Vat.* & *Lapi Codd.* Ἐπιστάμενος vel ſimile quid ἰσοδυναμοῦν ad ſententiam abſolvendam reponi debere conjecerat *Portus.* *d* Si ἐπιτροπικῆς ſcripſerit auctor, ſubaudiendum reliquit ſubſtantivum προστασίας, vel aliud ſimile. Legendum tamen videtur ἐπιτροπῆς aut ἐπιτροπίας, quo poſteriore utitur paullo ante p. 227. v. 48. *Sylb.* Ἐπιτροπῆς in Cod. *Vat.* e Non agnoſcit *Vat.* *f* Τῷ πρότερον βασιλεῖ *Vat.* g Deeſt *Vat.* *h* Forſan τήν τε κτῆσιν καὶ τὰ χρήματα. quam conjecturam firmare videntur præcedentia *Dionyſii* verba, ubi dicit ἔδωκάν μοι τὴν ὑμετέραν κτῆσιν. *Portus.* Vide v. 31. *i* Ὁ δῆμος ὁ Ῥωμαίων *Vat.* *k* Pro δοκούντων rectius legemus διδόντων. *Sylb.* Διδωκότων *Vat.* & *Lapi Codd.* quo modo legendum eſſe monuit *Portus.* *l* Προσήκειν παραλαμβάνειν *Vat.* * His rebus præfectus. *Lapus.* † Sequutus ſum *Lapum* & *Cod. Vat.* Alii locum hoc modo interpretantur, *at regnum ad eos qui ſuo judicio probati fuiſſent.*

a Τοῖς

Servius Tullius Rom. REX VI.

“βόντες; τοὺς δεδωκότας ἔχειν· εἰ μή τι τοιοῦτον δικαίωμα ἔχεις φέρειν, ὅτι τὴν βασιλείαν ὁ πάππος ὑμῶν ἐπὶ ῥητοῖς τισι παρέλαβεν, ὥστε καὶ αὐτὸς ἔχειν ἀναφαίρετον, καὶ ὑμῖν [a] τοῖς ἐγγόνοις καταλιπεῖν, καὶ ὁ δῆμος οὐ κύριος ἦν ἀφελόμενος αὐτὴν ὑμῶν ἐμοὶ δοῦναι. εἰ γάρ τι τοιοῦτον εἰπεῖν ἔχεις, τί οὐ φέρεις τὰς συνθήκας εἰς μέσον; ἀλλ' οὐκ ἂν ἔχοις. εἰ δὲ οὐ κατὰ τὸν βέλτιστον ἔτυχον αὐτῆς ἐγὼ τρόπον, ὡς λέγεις, μὴ ὑπὸ τῶν μεσοβασιλέων αἱρεθεὶς, μήτε τῆς βουλῆς μοι παραδούσης τὰ πράγματα, μήτε τῶν ἄλλων γενομένων τῶν [b] κατὰ τὸν νόμον, τούτους ἀδικῶ δήπου, καὶ οὐχί σε· καὶ ὑπὸ τούτων παυθῆναι δίκαιός εἰμι τῆς ἀρχῆς, οὐχ ὑπὸ σοῦ. ἀλλ' οὔτε τούτους, οὔτε ἄλλον ἀδικῶ. μάρτυς δὲ τῆς ἐκ δικαίου μοι καὶ τότε δοθείσης καὶ νῦν ὑπαρχούσης ἐξουσίας ὁ χρόνος, [c] ἐν ᾧ τετταρακονταέτει γεγονότι, Ῥωμαίων οὐδεὶς ἡγήσατό με πώποτε ἀδικεῖν· οὐδ' ἐκβαλεῖν με τῆς ἀρχῆς ἐπεχείρησεν οὔτε ὁ δῆμος, οὔτε ἡ βουλή. Ἀλλ' ἵνα [d] ταῦτα ἀφῶ, καὶ ὁμόσε χωρήσω τοῖς σοῖς λόγοις, εἴ σε [e] παρακαταθήκης παππῴας ἀπεστέρουν, καὶ παρὰ πάντα τὰ ἐν ἀνθρώποις δίκαια τὴν σὴν βασιλείαν κατεῖχον, ἐχρῆν σε παραγενόμενον ἐπὶ τοὺς δεδωκότας μοι τὴν ἐξουσίαν, ἀγανακτεῖν καὶ κατηγορεῖν ἐμοῦ τε, ὅτι μὴ τὰ προσήκοντα κατέχω, καὶ τῶν δεδωκότων, ὅτι ἀλλότρια ἐχαρίσαντό μοι· ῥᾳδίως γὰρ ἂν ἔπεισας αὐτοὺς, εἴ τι δίκαιον εἶχες λέγειν. εἰ δὲ τούτῳ μὲν οὐκ ἐπίστευες τῷ λόγῳ, οὐ δικαίως δὲ ἄρχεσθαι τὴν πόλιν ἐνόμιζες ὑπ' ἐμοῦ, καὶ σεαυτὸν ἐπιτηδειότερον εἶναι τὴν ἐπιμέλειαν τῶν κοινῶν παραλαβεῖν, ἐκεῖνα ποιεῖν [f] σε προσῆκεν, ἐξέτασιν τῶν ἐμῶν ποιησάμενον ἁμαρτημάτων, καὶ τὰς σαυτοῦ πράξεις ἀριθμησάμενον, καλεῖν με εἰς διαδικασίαν· ὧν οὐδέτερον ἐποίησας, ἀλλὰ τοσούτοις χρόνοις ὕστερον, ὥσπερ ἐκ μακρᾶς ἀνανήψας μέθης, νῦν ἥκεις μου κατηγορῶν, καὶ οὐδὲ νῦν ὅπου δεῖ. οὐ γὰρ ἐνθάδε σοι ταῦτα προσήκει λέγειν· καὶ μηδὲν ἀχθεσθῆτέ μοι ταῦτα λέγοντι, ὦ βουλή· οὐ γὰρ ὑμῶν ἀφαιρούμενος τὴν διάγνωσιν, ἀλλὰ τὴν τούτου συκοφαντίαν [g] ἐπιδειξάμενος, λέγω ταῦτα· [h] προειπόντος δέ μοι τὸν δῆμον εἰς ἐκκλησίαν συναγαγεῖν, ἐκεῖ μου κατηγορεῖν. πλὴν ἐπεὶ σὺ τοῦτο πέφυγας, ἐγὼ [i] περί σου ποιήσω, καὶ συγκαλέσας τὸν δῆμον, παρέξομαί σοι δικαστὴν ὧν ἄν μου κατηγορήσῃς, καὶ ἀποδώσω
239 πάλιν αὐτῷ διαγνῶναι, πότερος ἡμῶν ἐπιτηδειότερός ἐστιν [k] ἄρχειν τὴν ἀρχήν· καὶ ὅ, τι ἂν ἅπαντες οὗτοι γνῶσί με πράττειν, ποιήσω. καὶ πρὸς μὲν ταῦθ' ἱκα-

“ad eos qui id tradiderunt: niſi forte hujuſmodi aliquam rationem afferas qua tuum jus tuearis, ſcilicet veſtrum avum certis conditionibus regnum accepiſſe, ita ut ipſe eo nunquam poſſet privari, & vobis ſuis nepotibus id reliquiſſe, nec populo liberum fuiſſe id vobis ablatum mihi tradere. Si quid enim hujuſmodi potes dicere, quin profers in medium iſtas pactiones? ſed revera non poſſes. Quod ſi ego non legitimis artibus id ſum adeptus, quemadmodum dicis, ab interregibus minime creatus, neque à ſenatu mihi traditis rerum gubernaculis, neque cæteris rebus legitime peractis, certe his tantum injuriam facio, at non tibi: & æquum eſt ut regno ab iſtis priver, non abs te. Sed neque iſtos, neque alium quempiam injuria afficio. Quod autem & tunc hæc poteſtas mihi juſte data fuerit, & nunc quoque *juſte* eam habeam, ipſa temporis longitudo fidem facit: quum enim regnarim jam per annos XL. nullus civis Rom. unquam me injuriam facere exiſtimavit, neque ſenatus neque populus me regno pellere eſt aggreſſus.

XXXV.

¶ Sed, ut hæc omittam, & ad tua verba reſpondeam, ſi te avi depoſito fraudavi, & contra omnia humana jura regnum tuum occupavi, oportebat te adire eos qui mihi eam poteſtatem tradiderant, atque ita indignari, & me accuſare, quod ea quæ minime ad me pertinent retinerem, & eos qui mihi dederant ea, quod res alienas mihi eſſent largiti, *objurgare*: facile enim illis rem perſuaſiſſes, ſi quid juris pro te afferre potuiſſes. Quod ſi huic rationi non fidebas, & remp. injuſte à me regi, & te magis idoneum eſſe, qui reip. curam gereres, exiſtimabas, debueras hæc facere; inquirere diligenter in mea delicta, & præclara tua facinora recenſere, ac ita demum me in jus vocare, ut tecum jure diſceptarem. At neutrum horum feciſti: ſed tanto poſt tempore, quaſi ex diuturna crapula experrectus, me accuſaturus huc veniſti, & ne nunc quidem ubi oportuit. non enim hîc te iſta dicere decet: (ne quid mihi P. C. hæc dicenti ſuccenſeatis: non enim hæc ea mente dico ut cognitionem noſtræ cauſſæ vobis eripiam; ſed ut hujus calumnias vobis oſtendam, ac eas refellam:) ſed debueras me præmonere ut populum ad concionem convocarem, atque ibi me accuſare. Verum, quando tu hoc refugiſti, ego tua cauſſa hoc faciam, & convocato populo eum judicem faciam criminum quæ tu mihi objicis, & denuo illi permittam ut hac de re cognoſcat, uter noſtrum regno ſit dignior: & quod hi omnes me facere decreverint, faciam. Atque his ſatis reſponſum.”

a Τοῖς ἐγγόνοις αὐτοῦ *Vat.* b Κατὰ νόμον *Vat.* c Hæc ita ſunt intelligenda, ἐν ᾧ χρόνῳ, ὃς τετταράκοντα ἐτῶν γέγονεν, οὐδεὶς Ῥωμαίων &c. quanquam legendum videtur ἐν ᾧ χρόνῳ τεσσάρων καὶ τετταράκοντα ἐτῶν γεγονότι. niſi dicamus Tullium conſulto, ſuæ cauſſæ ſervientem, hac annorum μειώσει uſum; vel, quod non prorſus à fide alienum, Tullium tunc temporis revera tantum XL. annos regnaſſe, & Tarquinium, in regis gratiam redeuntem, uſque ad annum XLIV. in illa ſimulata amicitia permanſiſſe. *Portus.* d Ταῦτα πάντ' ἀφῶ *Vat.* e Παρακαταθήκην παππῴαν *Vat.* f Σοι προσῆκεν *Vat.* g Ἐπιδείξασθαι βουλόμενος *Vat.* h Aliter legiſſe viſus eſt *Lapus*: ſc. ὃν προειπεῖν ἔδει μοι, τὸν δῆμον εἰς ἐκκλησίαν συναγαγεῖν, κἀκεῖ μου κατηγορεῖν. Sic enim vertit, *quem prædixiſſe oportebat, uti populum in concionem advocarem, ibique me accuſare.* Sed nulla mutatione opus eſt ſi parentheticῶs accipias quæ interjecta ſunt inter λέγειν & προειπόντος. quamvis ſtructuræ lex potius dandi caſum requirit, προειπόντι δ' ἐμοί. *Sylb.* Legitima conſtructio aliquam hujuſmodi lectionem flagitat, ἔδει δὲ προειπόντα μοι τὸν δῆμον &c. ut hic ſit loci ſenſus: *debebas mihi prius ſignificare, ut populum ad concionem convocarem; deinde convocato eo me apud ipſum accuſare debebas.* ſed fortaſſe Tullium ita loquentem conſulto induxit *Dionyſius*, ut hac orationis ἀσυνταξίᾳ Tullii perturbationem melius indicaret. *Portus.* Huic conjecturæ favet *Cod. Vat.* qui προειπόντα habet. i Obſerva περί σου pro ἀντί σου, *pro te, tuo loco.* *Sylb.* Verum ὑπὲρ σου legendum cenſet *Caſ.* k Ἔχειν τὴν ἀρχήν· *Vat.*

a Φέρειν

Servius Tullius Rom. REX VI.

“ſum. Quoties enim res alicui eſt cum iniquis adverſariis, ſive multas ſive paucas rationes ad ſui juris defenſionem afferat, idem eſt. Eo enim ſunt ingenio, ut eos, qui ſuadent ipſis ut viri ſint frugi, ferre nequeant.

XXXVI. ¶ Demiror autem, patres conſcripti, ſi qui veſtrum ſunt qui velint me regno pellere, & cum iſto adverſus me conſpirarint. Lubenter enim ex illis quærerem ob quam injuriam acceptam mihi bellum inferant, & quod meum facinus ægre & moleſte ferentes mihi ſint infenſi. Utrum quod multos ſciant, me imperium tenente, cauſſa indicta perditos; * aut alia quapiam iniqua calamitate oppreſſos? an vero nullum quidem hujuſmodi tyrannicum ſcelus à me patratum dicere poſſint: ſed illuſam matronarum pudicitiam, aut contumelioſe conſtupratas virgines, aut aliquod aliud flagitium intemperanter in hominem liberum à me admiſſum ſciant? Æquum enim eſt, ſi quid tale patrarim, ut regno una cum ipſa vita priver. Sed fortaſſe (ut ita dicam) nimium ſum ſuperbus, & ob gravitatem omnibus odioſus, & ob inſignem arrogantiam, qua utor in regno, nemo me ferre poteſt. At quis ſuperiorum regum adeo moderate in ea poteſtate perpetuo ſe geſſit, & adeo humanus erga omnes cives fuit, eos ceu pater mitis filios ſuos tractans? quippe qui ne eam quidem poteſtatem, quam mihi dediſtis, & quam à majoribus veſtris per ſucceſſionem acceptam ſervatis, integram mihi retinere volui, ſed legibus latis de rebus præcipuis, quas vos omnes ratas feciſtis, permiſi vobis ut ex illarum præſcripto alii cum aliis in judiciis diſceptaretis; & ego ipſe primus, tanquam privatus, me juri & legibus, quas in alios ſtatui, obnoxium reddidi, iiſque obtemperavi: neque omnium criminum judicium uſurpavi; ſed, quod nullus ſuperiorum regum fecerat, vobis privatorum criminum cognitionem permiſi. Sed, ut apparet, nulla eſt injuria ob quam mihi quidam ſunt infenſi: at beneficia in plebem collata vos immerito angunt, de quibus ſæpe me apud vos purgavi. Sed in præſentia his verbis non eſt opus. Si Tarquinius iſte, acceptis reip. gubernaculis, melius eam adminiſtraturus vobis videtur, certe non invideo civitati meliorem principem. Sed reſtituto regno ipſi populo, qui id mihi dedit, & factus privatus, dabo operam ut omnibus demonſtrem, me & aliis imperare bene ſcire, & aliorum imperium moderate ferre poſſe.”

XXXVII. ¶ Quum in hunc modum diſſeruiſſet, & effeciſſet ut qui adverſus ipſum conſpirarant ma-

“ἐν ἴσῳ γάρ ἐστι τά τε πολλὰ δίκαια πρὸς τοὺς ἀγνώμονας ἀντιδίκους λέγειν, καὶ τὰ ὀλίγα. τὸ γὰρ πεῖσον αὐτοὺς εἶναι χρηστοὺς οὐ πεφύκασι [a] φέρειν. [b] Ὑμῶν δὲ τεθαύμακα, ὦ βουλή, εἴ τινές εἰσι τῆς ἀρχῆς με ἀπαλλάξαι βουλόμενοι, καὶ μετὰ τούτου συνεστηκότες ἐπ' ἐμέ· ἡδέως δ' ἂν πυθοίμην παρ' αὐτῶν τίνος ἀδικήματος ἕνεκα πολεμοῦσί μοι, καὶ ἐπὶ τίνι τῶν ἐμῶν ἔργων ἀχθόμενοι· πότερον ὅτι πολλοὺς ἴσασιν ἐπὶ τῆς ἐμῆς ἀρχῆς ἀκρίτους [c] ἀπολωλεκότας, ἢ ἄλλῃ τινὶ συμφορᾷ κεχρημένους ἀδίκως; ἢ τούτων μὲν τῶν τυραννικῶν ἀδικημάτων οὐδὲν ἔχουσιν εἰπεῖν ὑπ' ἐμοῦ γεγονός, ὕβρεις δέ με τινὰς συνίσασιν εἰς γυναῖκας γαμετάς, ἢ προπηλακισμοὺς εἰς θυγατέρας παρθένους, ἢ ἄλλην τινὰ περὶ σῶμα ἐλεύθερον ἀκολασίαν; [d] δίκαιον μὲν τ' ἄν, εἴ τι μοι τοιοῦτον ἡμάρτηται, τῆς ἀρχῆς τε ἅμα καὶ τῆς ψυχῆς ἀποστερηθῆναι. φέρε [e] εἰπεῖν ἀλλ' ὑπερήφανός εἰμι, καὶ διὰ βαρύτητα ἐπαχθής, [f] καὶ τὴν αὐθάδειαν, ᾗ κέχρημαι περὶ τὴν ἀρχήν, οὐδεὶς φέρειν δύναταί μου. τίς μέντοι τῶν πρὸ ἐμοῦ βασιλέων οὕτω μέτριος ἐν ἐξουσίᾳ [g] διετέλεσε, καὶ φιλάνθρωπος πᾶσι τοῖς πολίταις, ὡς πατὴρ [h] πρᾶος υἱοῖς [i] αὐτοῦ χρώμενος; ὅς γε καὶ τὴν ἐξουσίαν, ἣν ὑμεῖς ἐδώκατέ μοι, πατέρων φυλάττοντες παραδοχὰς, οὐχ ἅπασαν [k] ἐβουλόμην ἔχειν, ἀλλὰ [l] νόμους τε τῶν κυριωτάτων καταστησάμενος, οὓς ἅπαντες ἐπεκυρώσατε, κατὰ τούτους ὑμῖν ἀπέδωκα διδόναι τὰ δίκαια καὶ λαμβάνειν, καὶ αὐτὸς ἐξεταζόμενος πρῶτος, οἷς ἔθεσα κατὰ τῶν ἄλλων δικαίοις, ὥσπερ ἰδιώτης, πειθόμενος· τῶν τε ἀδικημάτων οὐχ ἁπάντων ἐγενόμην δικαστὴς αὐτός, [m] ἀλλὰ τὰ ἰδιωτικὰ ὑμῖν ἀπέδωκα διαγινώσκειν, ὃ τῶν ἔμπροσθεν οὐδεὶς ἐποίησε βασιλέων. ἀλλ' ἔοικεν ἀδίκημα [n] οὐδὲν εἶναι, δι' ὃ δυσχεραίνουσί μοί τινες· αἱ δ' εἰς τὸ δημοτικὸν πλῆθος εὐεργεσίαι [o] λυποῦσιν ὑμᾶς ἀδίκως, περὶ ὧν πολλάκις [p] ἀπολογήσομαι πρὸς ὑμᾶς. ἀλλ' οὐδὲν δεῖ τούτων νυνὶ τῶν λόγων. εἰ δοκεῖ κρεῖττον ἐπιμελήσεσθαι τῶν κοινῶν Ταρκύνιος οὑτοσὶ τὰ πράγματα παραλαβών, οὐ φθονῶ τῇ πόλει βελτίονος ἡγεμόνος· ἀποδοὺς δὲ τὴν ἀρχὴν τῷ δεδωκότι μοι δήμῳ, καὶ γενόμενος ἰδιώτης, πειράσομαι [q] ποιῆσαι φανερὸν ὅτι καὶ ἄρχειν ἐπίσταμαι καλῶς, καὶ ἄρχεσθαι σωφρόνως δύναμαι.”

Τοιαῦτα διαλεχθείς, καὶ εἰς πολλὴν αἰδῶ καταστήσας τοὺς συνισταμένους [r] ἐπ' αὐτῷ, διέλυσε τὸν σύλλογον.

a Φέρειν οἱ λόγοι *Vat.* *b* Ita *Codd. MSS.* perperam ante in *Ed. Steph.* ὑμῶν δὲ τὰ θαύματα. *c* In *Ed. Steph.* ἀπολωλεκότας ἢ ἄλλῃ τινὶ συμφορᾷ κεχρημένους. Verius ſcribi exiſtimo ἀπολωλότας & κεχρημένους. niſi forte hæc participia veram quidem ſcripturam habent, ſed comitatum ſuum amiſerunt. id ſane innuit hæc *Lapi* verſio; *cauſſa indicta perditos, aut privatos eſſe patria, reſve ſuas amiſiſſe, aut aliqua potitos alia calamitate, improbe condemnatos. Sylb.* Ἀπολωλότας, ἢ τῆς πατρίδος στερουμένους, ἢ τὰς οὐσίας ἀπολωλεκότας, ἢ ἄλλῃ τινὶ συμφορᾷ κεχρημένους optime in *Cod. Vat.* nec aliter legiſſe viſus eſt *Lapus.* *d* Δικαίως μὲν *Vat.* *e* Deeſt *Vat.* *f* Hæc ſunt ita intelligenda, καὶ οὐδεὶς δύναται φέρειν τὴν αὐθάδειάν μου, ᾗ κέχρημαι περὶ τὴν ἀρχήν. alioqui dicendum eſſet, καὶ οὐδεὶς δύναταί με φέρειν διὰ τὴν αὐθάδειαν, ᾗ περὶ τὴν ἀρχὴν κέχρημαι. *Portus.* *g* Ita diſtingue, διετέλεσε καὶ φιλάνθρωπος, πᾶσι τοῖς πολίταις ὡς πατὴρ πρᾶος υἱοῖς αὐτοῦ χρώμενος. *Portus.* *h* Et πρᾶος ferri poteſt & πράως admitti. *Sylb.* *i* Ἑαυτοῦ *Vat.* *k* Ἐβουλήθην *Vat.* *l* Νόμους τε ὑπὲρ τῶν *Vat.* *m* Vide pag. 220. v. 40. *n* Οὐδὲν μὲν εἶναι *Vat.* *o* Λυπεῖν με *Vat.* *p* Rectius ἀπολελόγημαι in *Vat.* & *Lapi Codd.* ſi quis ἀπολογήσομαι malit, hunc ſenſum (inquit *Portus*) eliciemus, *quibus de rebus me ſæpius* (ſc. *quotieſcunque hoc volueritis*) *apud vos purgabo.* *q* Ποιῆσαι πᾶσι φανερὸν *Vat.* *r* Ἐπ' αὐτὸν legi poteſt: nam ſupra (v. 6.) dicit συνεστηκότες ἐπ' ἐμέ.
* Aut aliquo alio iniquo judicio miſere condemnatos? *Portus.*

a Ἐφησεν

σύλλογον· καὶ μετὰ τοῦτο τοὺς κήρυκας ἀνακαλεσάμενος ἐκέλευσε διὰ πάντων τῶν στενωπῶν διεξιόντας 240 τὸν δῆμον εἰς ἐκκλησίαν συγκαλεῖν. συνδραμόντος δ' εἰς τὴν ἀγορὰν τοῦ κατὰ τὴν πόλιν ὄχλου, προελθὼν ἐπὶ τὸ βῆμα μακρὰν καὶ συμπαθῆ διεξῆλθε δημηγορίαν, τάς τε πολεμικὰς ἑαυτοῦ πράξεις ἐξαριθμούμενος, ἃς Ταρκυνίου τε ζῶντος διεπράξατο, καὶ μετὰ τὴν ἐκείνου τελευτήν, καὶ τῶν πολιτευμάτων καθ' ἓν ἕκαστον ἐπιλεγόμενος, ἐξ ὧν πολλὰς καὶ μεγάλας ἔδοξεν ἐσχηκέναι τὸ κοινὸν ὠφελείας. πολλοῦ δὴ ἐφ' ἑκάστου τῶν λεγομένων ἁπάντων ἐπαίνου, καὶ πάντων σπουδὴν ἐχόντων μαθεῖν τίνων ἕνεκα ταῦτα λέγει, τελευτῶν [a] ἔφησε, Ταρκύνιος αὐτῷ αἰτιᾶται τὴν βασιλείαν οὐ δικαίως κατέχειν ἑαυτῷ προσήκουσαν· καταλιπεῖν γὰρ αὐτῷ τὸν πάππον ἀποθνήσκοντα σὺν τοῖς χρήμασι καὶ τὴν ἀρχήν, τὸν δὲ δῆμον οὐκ εἶναι κύριον τὰ ἀλλότρια ἑτέρῳ διδόναι. κραυγῆς δὲ καὶ ἀγανακτήσεως ἐξ ἁπάντων ἐπὶ τούτῳ γενομένης, σιωπῆσαι κελεύσας αὐτοὺς ἠξίου μηδὲν ἄχθεσθαι μηδ' ἀγανακτεῖν πρὸς τὸν λόγον· ἀλλ' εἴ τι δίκαιον [b] εἰπεῖν Ταρκύνιος, καλεῖν αὐτόν, καὶ διδαχθέντας, ἐάν τε ἀδικούμενον εὕρωσιν, ἐάν τε ἐπιτηδειότερον ἄρχειν, ἐκείνῳ παραδοῦναι τὴν τῆς πόλεως προστασίαν· αὐτὸς δὲ τῆς ἀρχῆς ἔφησεν ἀφίστασθαι, καὶ ἀποδιδόναι τοῖς κυρίοις, ἀφ' ὧν αὐτὴν ἔλαβε. ταῦτα λέξαντος αὐτοῦ, καταβαίνειν τε ἀπὸ τοῦ βήματος βουλομένου, κραυγή τε ἐξ ἁπάντων ἐγένετο, καὶ δεήσεις πολλαὶ σὺν οἰμωγαῖς, ὑπὲρ τοῦ μηδενὶ παραχωρεῖν τῆς ἀρχῆς. τινὲς δ' ἐξ αὐτῶν καὶ βάλλειν τὸν Ταρκύνιον ἐβόων. ἐκεῖνος μὲν οὖν δείσας [c] τὴν ἐκ χειρὸς ὁρμὴν ἤδη γινομένην τῶν ὄχλων [d] ἐπ' αὐτόν, ᾤχετο φεύγων ἅμα τοῖς ἑταίροις. τὸν δὲ Τύλλιον ἡ πληθὺς ἅπασα μετὰ χαρᾶς καὶ κρότου καὶ εὐφημίας παραπέμπουσα, μέχρι τῆς οἰκίας [e] αὐτῆς" κατέστησεν.

Ὡς δὲ καὶ ταύτης διήμαρτε τῆς πείρας ὁ Ταρκύνιος, ἀδημονῶν ἐπὶ τῷ μηδεμίαν αὐτῷ βοήθειαν παρὰ τῆς βουλῆς, ᾗ μάλιστα ἐπεποίθει, γίνεσθαι, χρόνον μέν τινα διέτριβε κατ' οἰκίαν, τοῖς ἑταίροις μόνοις διαλεγόμενος· ἔπειτα γνώμην ἀποδειξαμένης τῆς γυναικός, μηδὲν ἔτι μαλακίζεσθαι, μηδὲ κατοκνεῖν, ἀλλὰ καταβαλόντα τοὺς λόγους ἐπὶ τὰ ἔργα χωρεῖν, διαλλαγὰς πρῶτον εὑράμενος διὰ φίλων πρὸς τὸν Τύλλιον, ἵνα πιστεύσας ὡς φίλῳ γεγονότι, ἧττον αὐτὸν φυλάττοιτο· δόξας δὲ αὐτὴν κράτιστα ὑποθέσθαι, μετανοεῖν τε περὶ τῶν γεγονότων ἐσκήπτετο, καὶ πολλὰ διὰ φίλων λιπαρῶν τὸν Τύλλιον ἠξίου συγγνώμονα γενέσθαι· ῥᾷστα δὲ πείσας τὸν ἄνδρα φύσει τ' εὐδιάλλακτον ὄντα, [f] πόλεμον ἄπιστον θυγατρὶ καὶ γαμβρῷ πολεμεῖν· ἐπειδὴ τὸν οἰκεῖον καιρὸν ἔλαβε, διεσκεδασμένου τοῦ δήμου κατὰ τοὺς ἀγροὺς ἐπὶ τὴν τῶν καρπῶν [g] συλλογήν, ἐξῆλθε μετὰ τῶν ἑταίρων ἐχόντων ὑπὸ ταῖς περιβολαῖς ξίφη, τούς τε πελέκεις

gno rubore ſuffunderentur, concilium diſmiſit; & poſtea præcones accerſitos juſſit per omnia urbis compita populum ad concionem convocare. Quum autem ad concionem tota urbana multitudo concurriſſet, ipſe progreſſus in tribunal orationem prolixam & plenam affectuum ad populum habuit: enumerans res quas in bello & vivente Tarquinio & poſt ejus obitum geſſerat, & recenſens ſingulatim ſua acta, unde multa & magna commoda ad remp. redundaſſe videbantur. Quum autem fere ad ſingula ejus verba populus ei cum laudibus applauderet, & omnes ſummopere cuperent ſcire qua de cauſſa hæc diceret, tandem ita eſt loquutus; Tarquinium illum accuſare, quod regnum ad ſe pertinens injuſte occupatum retineat. Dicit enim avum morientem ſibi cum bonis regnum etiam reliquiſſe, nec populo jus eſſe res alienas aliis donare. Hanc autem ob rem auditam omnibus vociferantibus & indignantibus, ſilentio illis imperato, rogavit eos ne hæc verba moleſte ferrent, neve propterea indignarentur: ſed ſi quod jus ſui tutandi cauſſa Tarquinius poſſet afferre, eum vocarent, & re bene perſpecta & cognita, ſi illum injuria affectum aut etiam regno digniorem judicarent, illi reip. patrocinium ac principatum committerent: ſe enim imperium depoſiturum, & ipſis dominis, à quibus id accepiſſet, reſtituturum dixit. Hac oratione ab illo habita, quum jam de tribunali vellet deſcendere, omnes clamorem ſuſtulerunt, & magno cum gemitu orare eum cœperunt ne cui alteri regno cederet. Nonnulli etiam ex ipſis Tarquinium feriendum vociferabantur. Ille igitur veritus ne mox res ad manus veniret, & turba in ſe impetum faceret, una cum ſuis ſociis ocyus fugit. Tullium vero univerſa plebs, cum lætitia & plauſu & fauſtis acclamationibus, domum uſque proſequuta eſt.

Servius Tullius Rom. REX VI.

XXXVIII. ¶ Tarquinius autem, quum ne iſte quidem conatus ipſi feliciter ſucceſſiſſet, graviter ferens nullum auxilium ſibi fuiſſe latum à ſenatu, quo potiſſimum fretus erat, domi cum ſolis amicis colloquens aliquandiu ſe continuit: deinde, quum uxor illi ſuam ſententiam aperuiſſet, & dixiſſet non eſſe amplius molliter ac languide agendum, ſed omiſſis verbis ad facta veniendum: ac primum quidem, amicorum opera cum Tullio redeundum in gratiam, ut ille tanquam amico fidens minus ſibi ab ipſo caveret. Et quum ipſe ejus conſilium optimum judicaſſet, ſimulabat ſe factorum pœnitentia duci, & multis precibus per amicos petebat à Tullio ut ſibi peccati veniam daret. Quum autem facillime rem perſuaſiſſet viro illi qui natura ſua ad reconciliationem facilis erat, & qui nulla ratione adduci poterat ut bellum nefarium cum filia ac genero gereret; nactus occaſionem opportunam, quum plebs paſſim per agros in fruges colligendas eſſet intenta, in publicum prodiit cum ſuis ſociis qui gladios ſub veſtibus geſtabant, & quibuſdam

a Ἔφησεν ὅτι *Vat.* quo modo legendum eſſe monuit *Sylb.* b Εἰπεῖν ἔχοι *Vat.* & *Lapi Codd.* c Τὴν ἐκ χειρὸς δίκην ὁρμῆς ἤδη γινομένης *Vat.* d Forſan legendum ἐπ' οἶκον ᾤχετο. *Portus.* e Non agnoſcit *Vat.* f Καὶ οὐκ ἀξιοῦντα πόλεμον ἀσεβεῖν optime in *Vat.* & *Lapi Codd.* quam ſcripturam veram eſſe ſuſpicati ſunt *Sylb.* & *Caſaub.* g Συγκομιδὴν *Vat.*

S. ius Tullius Rom. REX VI.

buſdam famulis faſces dedit, & ipſe regiam veſtem induit, & ſecum reliqua regni inſignia attulit: & profectus in forum ante curiam conſtitit, & patres in ſenatum per præcones vocari juſſit. Multi autem de patriciis, qui illius facinoris erant conſcii, quique ad id eum incitabant, ex compoſito parati in foro aderant. Illi igitur convenerunt. Tullio autem, qui domi erat, nunciat quidam ad eum ingrediens, Tarquinium cum veſte regia in publicum prodiiſſe, & ſenatum coëgiſſe. Ille, admiratus ejus audaciam, citius quam prudentius domo eſt egreſſus, ſine magno ſatellitio. Quum autem in ſenatum veniſſet, & conſpexiſſet Tarquinium in regia ſella ſedentem, & reliqua ornamenta ac inſignia regia geſtantem, “Quis, inquit, ô omnium hominum ſceleſtiſſime, tibi hunc ornatum ſumere permiſit? & ille ejus orationem excipiens, reſpondit; “Audacia & impudentia tua, Tulli, qui ne liber quidem, ſed ſervus, ex ſerva natus, quam meus avus ex captivis comparatam poſſedit, te ipſum regem Romanorum creare es auſus. Tullius, his auditis, exacerbatus ea oratione plus æquo, impetum in eum fecit, ut ipſum de ſella deturbaret. Tarquinius ob hanc occaſionem lætus ex ſella deſiluit, & ſenem correptum, qui vociferabatur & famulorum opem implorabat, abſportavit. Egreſſus autem è curia eum ſuſtulit ſublimem, ipſe corpore florenti & viribus validis præditus, eumque de curiæ gradibus in comitium ferentibus dejecit. Quum autem ſenex vix ex eo caſu ſurrexiſſet, & vidiſſet Tarquinium undique ſtipatum auxiliis, & circa ſe magnam amicorum ſolitudinem, paucis eum ſuſtentantibus & domum deducentibus, ſanguine multo cruentatus, & toto corpore male ſe ob caſum illum habens, gemens abiit.

XXXIX. ¶ Poſtea atrocia auditu impiæ filiæ facinora traduntur. Quum enim audiſſet patrem ingreſſum in curiam, & valde cuperet ſcire quem exitum res habitura eſſet, carpento vecta in forum venit. Quum autem cognoviſſet quid actum fuiſſet, & Tarquinium in curiæ gradibus ſtantem conſpexiſſet, prima eum alta voce regem ſalutavit, & deos eſt precata, ut ejus regnum felix fauſtumque reip. Romanæ eſſe vellent. Quum autem reliqui quoque, quorum opera & auxilio in regno ſibi parando uſus fuerat, eum regem ſalutaſſent, ipſa eum ſeorſum ductum ita eſt alloquuta, “Primus conatus, Tarquini, ut debuit nobis ſucceſſit: ſed vivente Tullio regnum firmum habere non poteris. Ille enim denuo populum ſuis concionibus in te concitabit, ſi vel minimum hujus diei tempus ſuperfuerit. Scis autem quanta ſit populi erga eum benevolentia. Quare, antequam domum ſe recipiat, miſſis qui illum interficiant, eum de medio tolle. Quum hæc dixiſſet, & carpentum denuo conſcendiſſet, abiit. Tarquinius vero, ratus ſe hac quoque in re ab uxore ſceleſtiſſima recte moneri, in

ὑπηρέταις τισὶν ἀναδοὺς, καὶ αὐτὸς τὴν βασιλικὴν ἐσθῆτα ἀ- 241 ναλαβὼν, καὶ τἄλλα παράσημα τῆς ἀρχῆς ἐπαγόμενος· ἐλθὼν δ᾽ εἰς τὴν ἀγορὰν, καὶ περὶ τὸ βουλευτήριον στὰς, ἐκέλευσε τῷ κήρυκι τοὺς βουλευτὰς καλεῖν εἰς τὸ συνέδριον. ἦσαν δ᾽ ἐκ παρασκευῆς ἕτοιμοι [a] πρὸς τὴν ἀγορὰν οἱ συνειδότες αὐτῷ τὴν πρᾶξιν, καὶ παρορμῶντες ἐκ τῶν πατρικίων συχνοί. οἱ μὲν δὴ [b] συνίεσαν· τῷ δὲ Τυλλίῳ λέγει τις [c] εἰσελθὼν ὄντι κατ᾽ οἰκίαν, ὅτι Ταρκύνιος ἐν ἐσθῆτι βασιλικῇ προελήλυθε, καὶ καλεῖ τοὺς βουλευτὰς εἰς τὸ συνέδριον. ὁ δὲ θαυμάσας τὴν [d] τόλμαν αὐτοῦ, τάχιον ἢ φρονιμώτερον προῆλθεν ἐκ τῆς οἰκίας, οὐ πολλοὺς περὶ αὐτὸν ἔχων. ἐλθὼν δὲ εἰς τὸ συνέδριον, καὶ τὸν Ταρκύνιον ἰδὼν ἐπὶ τῆς βασιλικῆς καθήμενον καθέδρας, καὶ τὸν ἄλλον βασίλειον ἔχοντα κόσμον, “Τίς, εἶπεν, ὦ μιαρώτατε ἀνθρώπων, τοῦτό σοι τὸ σχῆμα συνεχώρησε λαβεῖν; καὶ ὃς, ὑπολαβὼν, “Η σὴ τόλμα καὶ ἀναίδεια, ὦ Τύλλιε, ὃς οὐδὲ ἐλεύθερος ὢν, ἀλλὰ δοῦλος ἐκ δούλης ἣν ὁ ἐμὸς ἐκτήσατο πάππος ἐκ τῶν αἰχμαλώτων, ἐτόλμησας βασιλέα Ῥωμαίων σεαυτὸν ἀναδεῖξαι. ὡς δὲ ταῦτ᾽ ἤκουσεν ὁ Τύλλιος, ἐκπικρανθεὶς ἐπὶ τῷ λόγῳ παρὰ τὸ συμφέρον, ὥρμησε πρὸς αὐτὸν ὡς ἐξαναστήσων τῆς ἕδρας. καὶ ὁ Ταρκύνιος ἄσμενος τοῦτο ἰδὼν, ἀναπηδᾷ τε ἀπὸ τοῦ δίφρου, καὶ συναρπάσας τὸν γέροντα κεκραγότα καὶ τοὺς ὑπηρέτας ἐπικαλούμενον ἔφερε. γενόμενος δ᾽ ἔξω τοῦ βουλευτηρίου, μετέωρον ἐξαρπάσας αὐτὸν, ἀκμάζων τὸ σῶμα καὶ ῥωμαλέος, ἀναρρίπτει κατὰ τῶν κρηπίδων τοῦ βουλευτηρίου τῶν εἰς τὸ ἐκκλησιαστήριον φερουσῶν. μόγις δ᾽ ἐκ τοῦ πτώματος ἀναστὰς ὁ πρεσβύτης, ὡς εἶδε μεστὰ τὰ πέριξ ἅπαντα τῆς περὶ τὸν Ταρκύνιον [e] βοηθείας, τῶν δὲ αὐτοῦ φίλων πολλὴν ἐρημίαν, ἀπῄει στένων, κρατούντων καὶ παραπεμπόντων αὐτὸν ὀλίγων, αἵματι πολλῷ [f] περιρρεόμενος, καὶ κακῶς ὅλον ἑαυτὸν ἐκ τοῦ πτώματος ἔχων.

Τὰ μετὰ ταῦτα δεινὰ μὲν [g] ἀκουσθῆναι τῆς ἀνοσίας αὐτοῦ θυγατρὸς ἔργα παραδίδοται. πεπυσμένη γὰρ τὴν εἰς τὸ βουλευτήριον τοῦ πατρὸς εἴσοδον, καὶ σπουδὴν ἔχουσα μαθεῖν οἷόν τι λήψεται τὰ πράγματα τέλος, ἐπὶ τῆς ἀπήνης καθεζομένη παρῆν εἰς τὴν ἀγορὰν. μαθοῦσα δὲ τὰ γενόμενα, καὶ τὸν Ταρκύνιον ἐπὶ τῆς κρηπῖδος ἑστῶτα βουλευτηρίου θεασαμένη, βασιλέα τε αὐτὸν ἠσπάσατο πρώτη μεγάλῃ τῇ φωνῇ, καὶ τοῖς θεοῖς εὔξατο ἐπὶ τῷ συμφέροντι τῆς Ῥωμαίων πόλεως τὴν ἀρχὴν αὐτὸν κατασχεῖν. ἀσπασαμένων δὲ καὶ τῶν ἄλλων αὐτὸν ὡς βασιλέα, τῶν συγκατασκευασάντων τὴν ἀρχὴν, λαβοῦσα μόνον αὐτὸν [h] ἔφη, “Τὰ μὲν πρῶτα, ὦ Ταρκύνιε, πέπρακται κατὰ τὸ δέον· βεβαίως δὲ τὴν βασιλείαν ἔχειν Τυλλίου περιόντος οὐκ ἔνεστί 242 σοι. ἐκδημαγωγήσει γὰρ αὖθις ἐπί σοι τὸν ὄχλον, ἐὰν καὶ ὁποσονοῦν ταύτης τῆς ἡμέρας περιγένηται [i] χρόνος· ἐπίστασαι δ᾽ ὡς εὔνουν ἐστὶν αὐτῷ τὸ δημοτικὸν ἅπαν. ἀλλὰ πρὶν εἰς τὴν οἰκίαν αὐτὸν εἰσελθεῖν, ἀποστείλας τοὺς διαχρησομένους, ἐκποδὼν ποίησον. ταῦτα εἰποῦσα, καὶ καθεζομένη πάλιν ἐπὶ τῆς ἀπήνης, ᾤχετο. Ταρκύνιος δὲ καὶ ταῦτα ὀρθῶς δόξας τὴν ἀνοσιωτάτην γυναῖκα ὑποτίθεσθαι, πέμπει τινὰς

a Περὶ τὴν ἀγορὰν *Vat.* exiguo ſane diſcrimine. b Forſan συνῄεσαν legendum. *Portus.* c Ελθὼν *Vat.* d Τόλμαν *Vat.* e Εταιρείας *Vat.* f Ῥεόμενος *Vat.* g Ακουσθῆναι θαυμαστὰ δὲ καὶ ἄπιστα πραχθῆναι τῆς in *Cod. Vat.* quo modo fere *Lapus*, nam vertit, *poſt hæc auditu fœda factuque mira, incredibiliaque traduntur* &c. h Τὰ μὲν πρῶτα, ἔφη, πέπρακταί σοι, ὦ Ταρκύνιε, κατὰ τὸ δέον *Vat.* i Χρόνον *Vat.*

a Πρὸς

τινὰς τῶν θεραπόντων ἐπ' αὐτὸν ἔχοντας ξίφη· οἳ, τάχει πολλῷ τὴν μεταξὺ διανύσαντες ὁδὸν, ἐγγὺς ὄντα τῆς οἰκίας ἤδη τὸν Τύλλιον καταλαβόντες, κατέσφαξαν. ἔτι δὲ νεοσφαγοῦς ἐῤῥιμμένου τοῦ σώματος καὶ σπαίροντος, ἡ θυγάτηρ παρῆν. στενοῦ δὲ ὄντος πάνυ τοῦ στενωποῦ, δι' οὗ τὴν ἀπήνην ἔδει διελθεῖν, αἱ ἡμίονοι τὸ πτῶμα ἰδοῦσαι διεταράχθησαν, καὶ ὁ προηγούμενος αὐτῶν ὀρεωκόμος παθών τι [a]ἐπὶ τὸ τῆς ὄψεως ἐλεεινὸν ἐπέστη, καὶ πρὸς τὴν δέσποιναν [b]ἐπέβλεψε. πυνθανομένης δ' ἐκείνης, τί παθὼν οὐκ ἄγει τὸ ζεῦγος, "Οὐχ ὁρᾷς, εἶπεν, ὦ Τυλλία, τὸν πατέρα σου νεκρὸν κείμενον, καὶ πάροδον οὐκ οὖσαν ἄλλην, εἰ μὴ διὰ τοῦ πτώματος; ἡ δ' ἐκπικρανθεῖσα, καὶ ἀπὸ τῶν ποδῶν τὸ βάθρον ἁρπάσασα, βάλλει τὸν ὀρεωκόμον, καί φησιν, "Οὐκ ἄξεις, ἀλιτήριε, καὶ διὰ τοῦ νεκροῦ; κἀκεῖνος ἐπὶ τῷ πάθει μᾶλλον ἢ τῇ πληγῇ στενάξας ἄγει βίᾳ [c]τὰς ἡμιόνους κατὰ τοῦ πτώματος. οὗτος ὁ στενωπὸς, [d]ὄλβιος καλούμενος πρότερον, ἐξ ἐκείνου τοῦ δεινοῦ καὶ μυσαροῦ πάθους ἀσεβὴς ὑπὸ Ῥωμαίων κατὰ τὴν πάτριον γλῶτταν καλεῖται.

Τοιαύτης τελευτῆς ἔτυχε Τύλλιος, ἔτη [e]τετταράκοντα τὴν βασιλείαν κατασχών. τοῦτον τὸν ἄνδρα λέγουσι Ῥωμαῖοι πρῶτον τὰ πάτρια ἔθη καὶ νόμιμα κινῆσαι, τὴν ἀρχὴν λαβόντα οὐ παρὰ τῆς βουλῆς καὶ τοῦ δήμου, καθάπερ οἱ πρὸ αὐτοῦ πάντες, ἀλλὰ παρὰ μόνου τοῦ δήμου, δεκασμοῖς καὶ δωροδοκίαις, καὶ ἄλλαις πολλαῖς κολακείαις ἐκθεραπεύσαντα τοὺς ἀπόρους· καὶ ἔχει τἀληθὲς οὕτως. ἐν γὰρ τοῖς πρότερον χρόνοις, ὁπότε βασιλεὺς ἀποθάνοι, τὴν μὲν ἐξουσίαν ἐδίδου ὁ δῆμος τῷ συνεδρίῳ τῆς βουλῆς, οἵαν προέλοιτο καταστήσασθαι πολιτείαν· ἡ δὲ βουλὴ μεσοβασιλεῖς [f]ἀπεδείκνυον· ἐκεῖνοι δὲ τὸν ἄριστον ἄνδρα, εἴτ' ἐκ τῶν ἐπιχωρίων, εἴτ' ἐκ τῶν πολιτῶν, εἴτ' ἐκ τῶν ξένων, βασιλέα καθίστασαν. εἰ μὲν οὖν ἥ τε βουλὴ τὸν αἱρεθέντα ὑπ' αὐτῶν ἐδοκίμασε, καὶ ὁ δῆμος [g]ἐπεψήφισε, καὶ τὰ μαντεύματα ἐπεκύρωσε, παρελάμβανεν οὗτος τὴν ἀρχήν· ἐλλείποντος δέ τινος τούτων, ἕτερον [h]ὠνόμαζε, καὶ τρίτον, εἰ μὴ [i]συμβάλη τῷ
243 δευτέρῳ τά τε παρὰ ἀνθρώπων καὶ τὰ παρὰ τῶν θεῶν ἀνεπίληπτα. ὁ δὲ Τύλλιος ἐπιτρόπου βασιλικοῦ σχῆμα κατ' ἀρχὰς λαβὼν, ὡς εἴρηταί μοι πρότερον, ἔπειτα φιλανθρωπίαις τισὶ τὸν δῆμον οἰκειωσάμενος, ὑπ' ἐκείνου βασιλεὺς ἀπεδείχθη μόνου. ἐπιεικὴς δὲ καὶ μέτριος ἀνὴρ γενόμενος, ἔλυσε τὰς ἐπὶ τῷ μὴ πάντα κατὰ τοὺς νόμους πρᾶξαι διαβολὰς, τοῖς μετὰ ταῦτα ἔργοις, παρέσχε τε πολλοῖς ὑπόληψιν ὡς, εἰ μὴ θᾶττον ἀνῃρέθη, μεταστήσων τὸ σχῆμα τῆς πολιτείας εἰς δημοκρατίαν. καὶ ἐπὶ ταύτῃ μάλιστα λέγεται τῇ αἰτίᾳ τῶν πατρικίων αὐτῷ τινας συνεπιβουλεῦσαι· ἀδυνάτους δὲ ὄντας δι' ἑτέρου τρόπου τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ καταλῦσαι,

eum mittit quoſdam famulos cum enſibus; qui, magna celeritate confecto viæ ſpatio quod intererat, Tullium non procul à domo nacti trucidarunt. Projecto autem recens cæſi cadavere, eoque adhuc palpitante, filia advenit. Quum autem peranguſtus eſſet vicus ille, qua carpentum erat tranſiturum, mulæ cadavere conſpecto territæ ſunt; & ipſe auriga, qui eas agebat, adeo miſerabili ſpectaculo conſpecto commotus ſubſtitit, & oculos ad dominam reflexit. quærente autem illa qua de cauſſa vehiculum non ageret, "Non vides (inquit) Tullia, cadaver patris "tui jacens, nec alium niſi per ipſum cadaver patere tranſitum? Illa vero hac oratione exacerbata, & correpto pedum ſcabello petiit aurigam, inclamans, "Non ages ſceleſte *jumenta* vel per ipſum cadaver? Et ille gravius ob illum cæſum quam ob plagam acceptam gemens, vi per cadaver mulos egit. Iſte vicus, quum ante Orbius vocaretur, ab illo atroci & deteſtando caſu à Romanis patrio ſermone Sceleratus eſt vocatus.

Servius Tullius Rom. REX VI. *Occiditur.*

XL. ¶ Atque hunc vitæ exitum eſt ſortitus Tullius, regno per quadraginta *& quatuor* annos potitus. Romani ajunt hunc virum primum & patrios mores & inſtituta mutaſſe, quod regnum non à ſenatu populoque accepiſſet, quemadmodum omnes ſuperiores reges, ſed à ſolo populo, cujus egentiſſimos quoſque largitionibus & corruptelis & multis aliis illecebris ſibi conciliarat. & ſane ita ſe res habet. Nam ſuperiori tempore, quum rex obiiſſet, populus ſenatui poteſtatem faciebat conſtituendi formam reip. quam voluiſſet; ſenatus vero creabat interreges, illi vero præſtantiſſimum omnium, ſive ex indigenis, ſive ex civibus, ſive ex ipſis exteris, regem creabant. Si igitur ſenatus probaſſet eum qui ab illis electus fuiſſet, & populus eum ſuis ſuffragiis confirmaſſet, & auſpicia idem ratum feciſſent, iſte tum demum imperium ſuſcipiebat. Quod ſi quid horum deſideratum fuiſſet, *ſenatus* alterum nominabat, & tertium, niſi ſecundo contigiſſet ut citra omnem controverſiam & hominum & deorum conſenſu approbaretur. Tullius vero quum primum regii tutoris perſonam induiſſet, ut ante dixi, & deinde quibuſdam officioſis beneficiis plebem ſibi devinxiſſet, ab illa ſola rex eſt creatus. Quum autem clementer & moderate ſe geſſiſſet, crimina quæ ipſi objiciebantur, quod non omnia ex legibus feciſſet, poſterioribus actis diluit; & multos in eam opinionem adduxit ut crederent, niſi cæde præventus fuiſſet, eum reip. formam in popularem dominatum mutaturum fuiſſe. Et hac potiſſimum de cauſſa ferunt quoſdam patricios *cum Tarquinio* inſidias ipſi ſtruxiſſe. Quum enim ejus potentiam alia ratione evertere non poſſent,

Tarquinium

a Πρὸς τὸ τῆς ὄψεως ἐλεεινὸν *Vat.* *b* Si ἀπέβλεψε malis, per me licet. *Sylb.* *c* Τὰς ἡμιόνους *Vat.* recte, ut opinor: nam ſupra dixit, αἱ ἡμίονοι τὸ πτῶμα ἰδοῦσαι &c. *d* Ita in *Editis*. Κύπριος legiſſe videntur interpretes, dum vertunt *vicus Cyprius*. Verum nullus dubito quin cum *Cod. Vat.* Ορβιος ſcribendum ſit. Vide *Annott.* *e* *Lapus* & *Gelenius* legunt ἔτη τέτταρα καὶ τετταράκοντα vel τέτταρα ἐπὶ τοῖς τετταράκοντα. quomodo & *Tarquinius* ſupra conqueritur (p. 227. v. 11.) ſe τέταρτον ἤδη καὶ τεσσαρακοστὸν ἔτος à *Tullio* ſuis rebus fraudari. *Tullius* tamen & ipſe, minus exquiſite tempus notans, ſibi tribuit imperii τετταρακονταετῆ χρόνον. p. 229. v. 17. Vide Var. Lect. ad paginam iſtam. *f* Απεδείκνυε *Vat.* quod & maluit *Sylb.* etſi ἀπεδείκνυον per ſynthesin excuſari poſſe exiſtimat. *g* Ante in *Ed. Steph.* ἀπεψήφιζε & ἀπεκύρωσε: ut & ſupra (p. 215. v. 13.) habet νόμους τοὺς μὲν ἀποκυρῶσαι τοὺς δὲ ἀνελεῖν. ego, *Camerarium* & uſitatam loquendi conſuetudinem ſequutus, pro ἀπὸ in ea compoſitione ſubſtitui ἐπί. *Sylb.* *h* Ωνόμαζον *Vat.* quo modo legendum eſſe conjecerat *Sylb.* *i* Malim συμβάλοι aut συλλάβοι. *Sylb.* Rectius cum *Porto* & *Cod. Vat.* συμβαίη.

a Ἐπὶ

Servius Tullius Rom. REX VI.

Tarquinium ad eas res gerendas ſocium adſumpſerunt, eumque in regno parando juverunt; tum quia plebem premere, cujus vires ſub rege Tullio non mediocriter creverant, tum etiam quia priſtinam dignitatem recuperare volebant. Exorto autem ingenti tumultu, & ululatu per totam urbem ob Tullii mortem, veritus Tarquinius ne ſi per forum funus duceretur (ut fert Romanorum conſuetudo) cum regia pompa & cæteris ſolennibus cæremoniis, quæ in funere obſervari ſolent, plebs impetum in ſe faceret, regni potentia nondum ſatis confirmata, nullos ſepulturæ conſuetos ritus adhiberi paſſus eſt. Sed Tullii uxor, Tarquinii Priſci regis Romani filia, proſequentibus paucis quibuſdam amicis, noctu ex urbe ipſum, ut hominis privati & plebeji funus, extulit; atque valde ſuum & ipſius infortunium deplorans, & plurimas diras imprecationes genero & filiæ imprecata, cadaver terra texit. A ſepulcro autem domum reverſa, & unum tantum diem poſt mariti funus ſuperſtes, in ſequenti nocte obiit. Quo autem mortis genere interiiſſet, à pleriſque ignorabatur: alii enim dicebant illam, præ dolore abjecto vitæ deſiderio, manus violentas ſibi attuliſſe: alii vero à genero & filia ſublatam, quod immoderatius mariti ſui caſum ferret, & nimium benevolo animo in eum eſſet. His igitur de cauſſis factum eſt, ut Tullii corpus regio funere & inſigni monumento fraudaretur: ſed tamen ille rebus geſtis ſempiternam memoriam eſt conſequutus. Quinetiam prodigium quoddam declaravit illum ſuperis eſſe charum: unde etiam accidit ut illam fabuloſam & incredibilem de ejus natalibus opinionem, ut ante dixi, multi veram eſſe crederent. Nam in Fortunæ templo, quod ipſe condidit, lignea ejus ſtatua inaurata, orto incendio, cæteris omnibus igne abſumptis, ſola manſit integra, ab igne nullo modo vitiata: & hodie quoque templum, & omnia quæ in eo poſt incendium ad priſtinam formam & ornatum inſtaurata ſunt, novi artificii eſſe apparet. Illa vero ſtatua eſt talis qualis & ante, & formam operis antiqui retinet. Adhuc enim à Romanis colitur. Atque de Tullio hæc accepimus.

καὶ Ταρκύνιον ἐπὶ τὰ πράγματα παραλαβεῖν, καὶ συγκατασκευάσαι τὴν ἀρχὴν ἐκείνῳ, κακῶσαί τε βουλομένους τὸ δημοτικόν, ἰσχύος γε οὐ μικρᾶς ἐπειλημμένον ἐκ τῆς Τυλλίου πολιτείας, καὶ τὴν ἰδίαν ἀξίωσιν ἣν εἶχον πρότερον ἀναλαβεῖν. θορύβου δὲ γενομένου πολλοῦ [a] ἐπὶ τὴν πόλιν ὅλην, καὶ οἰμωγῆς ἐπὶ τῷ Τυλλίου θανάτῳ, δείσας ὁ Ταρκύνιος εἰ διὰ τῆς ἀγορᾶς ὁ νεκρὸς φέροιτο, ὡς ἔστι Ῥωμαίοις ἔθος, τόν τε βασίλειον κόσμον ἔχων, καὶ τἄλλα ὅσα νόμος ἐπὶ ταῖς ταφαῖς, μή τις εἰς αὐτὸν ὁρμὴ γένηται τοῦ δημοτικοῦ, πρὶν ἢ βεβαίως κρατύνασθαι τὴν ἀρχήν, οὐκ εἴασε τῶν νομίμων οὐδὲν αὐτῷ γενέσθαι· ἀλλ᾽ ἡ γυνὴ τοῦ Τυλλίου σὺν ὀλίγοις τισὶ τῶν φίλων, Ταρκυνίου θυγάτηρ οὖσα τοῦ προτέρου βασιλέως, νυκτὸς ἐκκομίζει τὸ σῶμα τῆς πόλεως, ὡς τῶν ἐπιτυχόντων τινός· καὶ πολλὰ μὲν τὸν ἑαυτῆς κἀκείνου δαίμονα καταδυρομένη, μυρίας δὲ κατάρας [b] τῷ γαμβρῷ καὶ τῇ θυγατρὶ καταρασαμένη, κρύπτει γῇ τὸ σῶμα. ἀπελθοῦσα δὲ ἀπὸ τοῦ σήματος οἴκαδε, καὶ μίαν ἡμέραν ἐπιβιώσασα μετὰ τὴν ταφήν, τῇ κατόπιν νυκτὶ ἀποθνήσκει. τοῦ θανάτου δὲ ὁ τρόπος ὅστις ἦν ἠγνοεῖτο τοῖς πολλοῖς. ἔλεγον δὲ οἱ μέν, ὑπὸ λύπης αὐτοχειρίᾳ τὸ ζῆν προεμένην αὐτὴν ἐπιθανεῖν· οἱ δέ, ὑπὸ τοῦ γαμβροῦ καὶ τῆς θυγατρὸς ἀναιρεθῆναι, [c] συμπαθείας τε καὶ εὐνοίας ἕνεκα. ταφῆς μὲν οὖν [d] βασιλικῆς καὶ μνήματος ἐπιφανοῦς διὰ ταύτας τὰς αἰτίας οὐκ ἐξεγένετο τυχεῖν τῷ Τυλλίου σώματι, μνήμης δὲ αἰωνίου τοῖς ἔργοις αὐτοῦ παρὰ πάντα τὸν χρόνον ὑπάρχει τυγχάνειν. ἐδήλωσε δέ τι καὶ ἄλλο δαιμόνιον ἔργον, ὅτι θεοφιλὴς ἦν ὁ ἀνήρ, ἐξ [illegible] καὶ ἡ περὶ τῆς γενέσεως αὐτοῦ μυθικὴ καὶ ἄπιστος ὑπόληψις, ὥσπερ εἴρηταί μοι πρότερον, ἀληθὴς εἶναι ὑπὸ πολλῶν ἐπιστεύθη. ἐν γὰρ τῷ ναῷ τῆς Τύχης, ὃν αὐτὸς κατεσκεύασεν, εἰκὼν αὐτοῦ κειμένη ξυλίνη κατάχρυσος, ἐμπρήσεως γενομένης, [e] τῶν ἄλλων πάντων διαφθαρέντων, μόνη διέμεινεν οὐδὲν λωβηθεῖσα ὑπὸ τοῦ πυρός. καὶ ἔτι [f] καὶ νῦν ὁ μὲν νεὼς καὶ τὰ ἐν αὐτῷ πάντα ὅσα [g] μετὰ τὸν ἐμπρησμὸν εἰς τὸν ἀρχαῖον κόσμον ἀπετελέσθη, φανερὰ [h] εἰσι ὅτι τῆς καινῆς ἐστι τέχνης· ἡ δὲ εἰκών, οἵα πρότερον ἦν, ἀρχαϊκὴ τὴν κατασκευήν. διαμένει γὰρ ἔτι σεβασμοῦ τυγχάνουσα ὑπὸ Ῥωμαίων. καὶ περὶ μὲν τοῦ Τυλλίου τοσαῦτα παρελάβομεν. 244

XLI.

L. Tarquinius Superbus Rom. REX VII.
Per. Jul. 4182.
Ante Chr. 532.
Olymp. 61 4. / 62 1.
V. C. Cat. 220. *Var.* 222.

¶ Poſt hunc Lucius Tarquinius Romanorum imperium non ex legibus ſed armis occupavit, anno quarto ſexageſimæ primæ olympiadis, qua vicit in ſtadio Agatharchus, archonte Athenis Hercule. Iſte, contempta plebe, contemptis patriciis, quorum opera ad regnum provectus fuerat, & mores & leges & omnem patriam diſciplinam, qua ſuperiores reges urbem ornarant, confundens & corrumpens, regnum in manifeſtam tyrannidem vertit. Ac primum quidem ſtipavit ſe ſatellitio hominum audaciſſimorum, enſes & lanceas geſtantium, tum indigenarum tum alienigenarum,

Μετὰ δὲ τοῦτον παραλαμβάνει Λεύκιος Ταρκύνιος τὴν Ῥωμαίων δυναστείαν, οὐ κατὰ νόμους, ἀλλὰ διὰ τῶν ὅπλων κατασχών, κατὰ τὸν τέταρτον ἐνιαυτὸν τῆς ἑξηκοστῆς καὶ πρώτης ὀλυμπιάδος, ἣν ἐνίκα στάδιον [i] Ἀγάθαρχος, ἄρχοντος Ἀθήνησιν [k] Ἡρακλέους. οὗτος ὑπεριδὼν μὲν τοῦ πλήθους τοῦ δημοτικοῦ, ὑπεριδὼν δὲ τῶν πατρικίων, ὑφ᾽ ὧν [l] ἐπὶ τὴν δυναστείαν προήχθη, ἔθη τε καὶ νόμους καὶ πάντα τὸν ἐπιχώριον κόσμον, ᾧ τὴν πόλιν ἐκόσμησαν [m] οἱ πρὸ αὐτοῦ βασιλεῖς, συγχέας καὶ διαφθείρας, εἰς ὁμολογουμένην τυραννίδα μετέστησε τὴν ἀρχήν. καὶ πρῶτον μὲν φυλακὴν κατεστήσατο περὶ ἑαυτὸν ἀνθρώπων θρασυτάτων, ξίφη τε καὶ λόγχας φερόντων, ἐπιχωρίων καὶ ἀλλοδαπῶν, οἳ

[a] νυκτὸς

a Ἐπὶ τὴν πόλιν dixit pro κατὰ τὴν πόλιν *per urbem.* eadem ſignificatione & alibi περὶ & ἀνὰ uſurpat. *Sylb.* In *Cod. Vat.* diſertim κατὰ τὴν πόλιν. *b* Τῷ τε γαμβρῷ *Vat.* *c* Plenius in *Cod. Vat.* τῆς εἰς τὸν ἄνδρα συμπαθείας. *d* In *Ed. Steph.* βασιλικοῦ, quum Grammaticæ regulæ poſtulent βασιλικῆς. *Sylb.* Βασιλικοῦ tamen malit *Portus.* *e* Καὶ τῶν ἄλλων *Vat.* *f* Non agnoſcit *Vat.* *g* Μετὰ τὴν ἐμπρησιν *Vat.* *h* Deeſt *Vat.* *i* Ἀγάθαρχος Κερκυραῖος optime in *Cod. Vat.* *k* In *Lapi* & *Gelenii* verſionibus dicitur *Heracleo.* Verum *Sigonius* in lib. *De Athenienſium temporibus* eum *Herculem* vocat. *Sylb.* Ἡρακλείδου legendum cenſet *Meurſius* in lib. 10. de *Archontibus.* c. XV. Rectius forſan Θηρικλέους cum *Cod. Vat.* *l* Ὑπὸ in *Ed. Steph.* errore ſatis manifeſto. *Sylb.* *m* Οἱ πρότεροι βασιλεῖς *Vat.*

a Νυκτὸς

[a] νυκτὸς περὶ τὴν βασίλειον αὐλιζόμενοι [b] αὐλὴν", καὶ μεθ' ἡμέραν ἐξιόντι παρακολουθοῦντες ὅποι πορεύοιτο, πολλὴν τὴν ἀπὸ τῶν ἐπιβουλευσόντων ἀσφάλειαν παρείχοντο. ἔπειτα τὰς ἐξόδους οὔτε συνεχεῖς, οὐδὲ τεταγμένας, ἀλλὰ σπανίους καὶ ἀπροσδοκήτους ἐποιεῖτο. [c] χρηματίσαι τε περὶ τῶν κοινῶν, κατ' οἶκον μὲν τὰ πολλά, καὶ [d] αὐτῶν τῶν ἀναγκαιοτάτων συμπαρόντων· ὀλίγα δ' ἐν ἀγορᾷ. προσελθεῖν δὲ οὐδενὶ τῶν βουλομένων [e] προέτρεπον, εἰ μή τινα καλέσειεν αὐτός· οὔτε τοῖς προσιοῦσιν εὐμενής, οὔτε πρᾷος ἦν, ἀλλ' οἷα δὴ τύραννος, βαρύς, καὶ χαλεπὸς ὀργήν, καὶ φοβερὸς μᾶλλον ἢ φαιδρὸς ὀφθῆναι· καὶ τὰς περὶ τῶν [f] ἀμφισβητουμένων συμβολαίων ἐπικρίσεις οὐκ ἐπὶ τὰ δίκαια καὶ τοὺς νόμους, ἀλλ' ἐπὶ τοὺς ἑαυτοῦ τρόπους ἀναφέρων ἐποιεῖτο. διὰ ταύτα ἐπωνυμίαν τίθενται αὐτῷ Ῥωμαῖοι, τὸν Σούπερβον. τοῦτο δὲ δηλοῦν βούλεται κατὰ τὴν ἡμετέραν γλῶτταν, τὸν ὑπερήφανον. τὸν δὲ πάππον αὐτοῦ Πρίσκον ἐκάλουν· ὡς δὲ ἡμεῖς ἂν εἴποιμεν, προγενέστερον· ὁμώνυμος γὰρ ἦν τῷ νεωτέρῳ κατ' ἄμφω τὰ ὀνόματα.

Ἐπεὶ δ' ἐγκρατῶς ἤδη κατέχειν ὑπελάμβανε τὴν ἀρχήν, παρασκευάσας ἐκ τῶν ἑταιρειῶν τοὺς πονηροτάτους, δι' ἐκείνων ἦγεν εἰς ἐγκλήματα καὶ θανάτου δίκας πολλοὺς τῶν ἐπιφανῶν· πρώτους μὲν τοὺς ἐχθρῶς διακειμένους πρὸς αὐτόν, οἷς οὐκ ἦν βουλομένοις Τύλλιον ἐκπεσεῖν τῆς ἀρχῆς· ἔπειτα καὶ τῶν ἄλλων οὓς ὑπελάμβανε βαρεῖαν [g] ἡγουμένους τὴν μεταβολήν, καὶ οἷς πολὺς πλοῦτος ἦν. οἱ δ' ὑπάγοντες αὐτοὺς εἰς
245 τὰς δίκας, ἄλλους ἐπ' ἄλλαις ψευδέσιν αἰτίαις, μάλιστα δ' ἐπιβουλεύειν αἰτιώμενοι τῷ βασιλεῖ, κατηγόρουν ἐπ' αὐτῷ δικαστῇ. ὁ δὲ τῶν μέν, θάνατον κατεδίκαζε· τῶν δέ, φυγήν, καὶ τὰ χρήματα τούς τε ἀναιρουμένους [h] καὶ ἀπελαυνομένους ἀφαιρούμενος, τοῖς μὲν κατηγόροις μικράν τινα μοῖραν [i] ἀπένειμεν, αὐτὸς δὲ τὰ πλείω κατεῖχεν. ἔμελλον δὲ ἄρα τῶν δυνατῶν πολλοί, πρὶν ἁλῶναι ταῖς ἐπαγομέναις σφίσι δίκαις, εἰδότες [k] ὧν ἕνεκα ἐπεβουλεύοντο, καταλείψειν τῷ τυράννῳ ἑκόντες τὴν πόλιν, καὶ πολλῷ πλείονες ἐγένοντο τῶν ἑτέρων. ἦσαν δέ τινες οἳ καὶ κρύφα διεφθάρησαν ὑπ' αὐτοῦ, κατ' οἰκίας τε καὶ [l] ἀπ' ἀγρῶν ἁρπαζόμενοι, λόγου ἄξιοι ἄνδρες, ὧν οὐδὲ τὰ σώματα ἐφάνη. ἐπεὶ δὲ διέφθειρε τὸ κράτιστον τῆς βουλῆς μέρος, θανάτοις τε καὶ ἀειφυγίαις, ἑτέραν βουλὴν αὐτὸς κατεστήσατο, παραγαγὼν [m] εἰς τὰς τῶν ἐκλιπόντων τιμὰς τοὺς ἰδίους ἑταίρους. καὶ οὐδὲ τούτοις [n] μὲν τοῖς ἀνδράσιν οὔτε πράττειν ἐπέτρεπεν οὐδέν, οὔτε λέγειν, ὅ,τι μὴ κελεύσειεν αὐτός. ὥστε ὁπόσοι κατελείφθησαν [o] ἐν τῷ συνεδρίῳ βουλευταὶ τῶν ἐπὶ Τυλλίου [p] καταλεγέντων, διάφοροι τοῖς δημοτικοῖς τέως ὄντες καὶ τὴν μεταβολὴν τῆς πολιτείας ἐπὶ τῷ σφετέρῳ νομίζοντες ἀγαθῷ γενήσεσθαι· τοιαύτας γὰρ αὐτοῖς ὑπέτεινεν ὁ Ταρκύνιος τὰς ὑποσχέσεις, ἐξαπατῶν

L. Tarquinius Superbus Rom. REX VII.

qui noctu circa regiam excubantes, & interdiu eum in publicum prodeuntem, quocunque proficiſcebatur, comitantes ab inſidiis valde tutabantur. Deinde, neque ſæpe, neque certis temporibus, ſed raro & ex improviſo domo exibat. Et domi plerumque de rep. conſultabat cum iis qui ſibi maxima neceſſitudine erant conjuncti : at in foro raro. Neminem vero *ejus ſatellites* ad eum accedere patiebantur, niſi quem ipſe vocaſſet ; neque eos, qui ad ipſum accedebant, benigne & comiter excipiebat: ſed, utpote tyrannus, ſe illis gravem & iracundum præbebat, & vultum potius ad terrorem quam ad hilaritatem componebat; & litium controverſias non ex jure & legibus, ſed ex ſuis moribus *& pro arbitrio* dirimebat. Propterea etiam Romani illi Superbi cognomen indiderunt : hoc autem noſtro ſermone ὑπερήφανον ſignificat. Ejus vero avum Priſcum vocarunt, quem nos diceremus προγενέστερον : nam utrumque nomen cum juniore commune habebat.

XLII.

¶ Ubi vero exiſtimavit jam ſe regnum ſatis firmum habere, nequiſſimo quoque ſodalium ſubornato, illorum opera multos viros illuſtres criminibus involvit & in capitis judicium arceſſivit. Primum quidem eos qui alieno animo à ſe erant, quique Tullium regno expulſum ægre ferebant : deinde alios, quibus arbitrabatur hanc rerum mutationem moleſtam eſſe, & eos qui divitiis affluebant. Qui vero illos deferebant ac in jus vocabant, alios poſt alios falſorum criminum inſimulantes, præcipue vero inſidiarum in regem ſtructarum, apud ipſum judicem eos accuſabant. Ille vero alios morte, alios exſilio damnabat: & occiſorum atque expulſorum bona occupans, delatoribus exiguam quandam portionem dabat ; majorem vero ſibi ipſe retinebat. Quapropter multi viri potentes, antequam iniquis judiciis oppreſſi rei peragerentur, cognita inſidiarum cauſſa, ſponte urbem tyranno relinquebant, quorum longe major quam reliquorum fuit numerus: nonnulli etiam clam ab eo ſublati fuerunt, in ſuis ipſorum ædibus correpti & ex agris abrepti, viri non contemnendi, quorum ne cadavera quidem viſa ſunt. Itaque quum ſenatus præſtantiſſimam partem morte & exſilio perpetuo ſuſtuliſſet, novum ſenatum ipſe conſtituit, amicis ſuis in deficientium honores ſubſtitutis. Sed ne his quidem quidquam aut facere aut dicere injuſſu ſuo permittebat. Quare quotquot ſenatores ſupererant de numero eorum qui à Tullio rege in ſenatum lecti fuerant, quum ad id uſque tempus cum plebe ſimultates exercuiſſent, & reip. formam ſuo commodo mutatam arbitrarentur, (talibus enim pollicitationibus Tarquinius eos deceperat, ipſiſque impoſue-

a Νυκτός τε περὶ *Vat.* *b* Voce αὐλὴ non ſignificatur *regia*, ut vertunt etiam docti viri : ſed regiæ pars quæ Latine *veſtibulum* dicitur, ut alibi pluribus monuimus. *Caſ.* Deſideratur in *Cod. Vat.* *c* *Lapus* legit χρηματίσαις, *dans reſponſa.* ego exiſtimo poſt τε omiſſum εἰώθει vel ſimile quodpiam verbum. *Sylb.* Rectius forſan in *Cod. Vat.* ἐχρημάτιζέ τε. *d* Αὐτῶν, id eſt μόνων. *Caſ.* *e* Si προέτρεπον retineamus, referendum erit ad ſtipatores ; ut ſignificet, ſtipatores, ſi quis regem adire voluiſſet, monuiſſe, ut non niſi vocatus accederet : vel legendum ἐπέτρεπεν, ut referatur ad *Tarquinium.* ſic ſane *Lapus*, itidemque *Gelenius.* *Sylb.* Επίτρεπον *Vat.* *f* Αμφισβητημάτων *Vat.* *g* Ηγεῖσθαι *Vat.* *h* Malim repetito articulo καὶ τοὺς ἀπελαυνομένους. *Sylb.* Καὶ ἐξελαυνομένους *Vat.* *i* Ut temporum ſimilitudo ſit, legendum ἀπένεμεν : vel, retento ἀπένειμεν, mox ſcribendum κατέσχεν. *Sylb.* Απέδωκεν *Vat.* *k* Ων ἕνεκεν *Vat.* *l* Επ' ἀγρῶν *Vat.* *m* Επὶ τὰς τῶν ἐκλιπόντων *Vat.* *n* Μέντοι τοῖς *Vat.* *o* Επὶ τῷ συνεδρίῳ *Vat.* *p* Καταλλαγέντων male in *Ed. Steph.* *Lapus*, neſcio quam lectionem ſequutus, vertit, *qui Tullio adverſabantur.* *Sylb.*

a Οὐδενὸς

L. Tarquinius Superbus Rom. REX VII.

impoſuerat) tunc animadvertentes ſe penitus à reip. adminiſtratione remotos, quinetiam ſibi omnem libertatem æque ac plebejis ereptam, lugebant illi quidem, & graviora in poſterum *ſe paſſuros* ſuſpicabantur; in præſenti tamen rerum fortuna acquieſcere cogebantur, quod vires non haberent quibus impedirent Tarquinium ne hæc faceret.

XLIII. ¶ Quum autem hæc viderent plebeji, eos juſta pati exiſtimabant, & ſtulte *alieno infortunio* exſultabant; quaſi illis ſolis tyrannis gravis eſſet futura, ſibi vero nullum periculum inde impenderet. At non multo poſt illis quoque longe plura infortunia acciderunt. Leges enim à Tullio latas, ex quibus æquo jure inter ſe cives diſceptabant, nec à patriciis ut ante in contractibus plebeji detrimento afficiebantur, omnes ſuſtulit. Et ne tabulas quidem, in quibus erant ſcriptæ, reliquit: ſed has quoque, ex foro ſummoveri juſſas abolevit. Deinde tributa, quæ ex cenſu ferebantur, ſuſtulit, & priſtinum morem in remp. revocavit: & quoties pecunia illi opus fuiſſet, tantum pauperrimus quiſque quantum dives conferebat. Hoc inſtitutum magnam plebejæ multitudinis partem abſumpſit: quod ſtatim in prima pecuniæ collatione coacta fuiſſet viritim decem drachmas conferre. Præterea cœtus omnes paganorum & curialium & vicinorum, qui ante fieri ſolebant vel in urbe vel in agris, ſacrorum & ſacrificiorum cauſſa, uno edicto in poſterum vetuit; ne in unum locum coëuntes multi inter ſe occulta conſilia inirent de evertenda tyrannide. Paſſim autem ſpeculatores diſperſos & plebi incognitos habebat, qui ſcrutabantur & ea quæ dicebantur & ea quæ fiebant; & ſe aliorum colloquiis immiſcentes, & interdum ipſimet tyranno maledicentes, ſingulorum civium animos pertentabant: deinde quos cognoviſſent rerum præſentium ſtatum ægre ferre, eos ad tyrannum deferebant. Qui autem fuiſſent convicti pœnas acerbas & inevitabiles luebant.

XLIV. ¶ Nec ſatis illi fuit his ſolis malis plebem contra jus & fas vexare: ſed ſelectis etiam ex tota multitudine iis qui ipſi fidi & ad bellicos uſus idonei erant, reliquos opera urbana facere cogebat; exiſtimans maximum eſſe periculum monarchis, quoties improbiſſimi & pauperrimi quique cives ociarentur. Simul etiam ſummopere cupiens ſui regni tempore opera ſemiperfecta ab avo relicta abſolvere, & cloacas, quas ille cœperat fodere, uſque ad fluvium perducere; circum vero maximum, qui nihil præter gradus habebat, circumdare porticibus tectis. Atque hæc omnia labore pauperum peragebantur, qui modicum frumentum ab eo accipiebant: & alii quidem materiam cædebant, alii vero ipſa onera humeris fere-

καὶ φενακίζων· τότε μαθόντες ὅτι τῶν κοινῶν [a] οὐδὲν ἔτι μετεῖχον, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ τὴν παρρησίαν ἅμα τοῖς δημοτικοῖς ἀφῃρέθησαν, ὠδύροντο μὲν, καὶ τὰ μέλλοντα τῶν παρόντων δεινότερα ὑπόπτευον, στέργειν δὲ τὰ παρόντα ἠναγκάζοντο, δύναμιν οὐκ ἔχοντες κωλύειν τὰ πραττόμενα.

Ταῦτα δὲ ὁρῶντες οἱ δημοτικοὶ, δίκαια πάσχειν αὐτοὺς ὑπελάμβανον, καὶ ἐπέχαιρον ὑπὸ εὐηθείας, ὡς ἐκείνοις μόνοις τῆς τυραννίδος βαρείας ἐσομένης, σφίσι δὲ αὐτοῖς ἀκινδύνου. ἧκε δὲ κἀκείνοις οὐ μετὰ πολὺν χρόνον ἔτι πλείω τὰ χαλεπά. τούς τε γὰρ νόμους τοὺς ὑπὸ Τυλλίου γραφέντας, καθ᾽ οὓς ἐξ ἴσου τὰ δίκαια παρ᾽ ἀλλήλων ἐλάμβανον, καὶ οὐδὲν ὑπὸ τῶν πατρικίων, ὡς πρότερον, ἐβλάπτοντο περὶ τὰ [b] σύμβολα, πάντας ἀνεῖλε· καὶ οὐδὲ τὰς σανίδας, ἐν αἷς ἦσαν γεγραμμένοι, κατέλιπεν· ἀλλὰ καὶ ταύτας [c] ἀναιρεθῆναι κελεύσας ἐκ τῆς ἀγορᾶς, διέφθειρεν. ἔπειτα κατέλυσε τὰς ἀπὸ τῶν τιμημάτων εἰσφορὰς, καὶ τὸν ἐξ ἀρχῆς τρόπον ἀποκατέστησε· καὶ ὁπότε δεήσειεν αὐτῷ χρημάτων, τὸ ἴσον διάφορον ὁ πενέστατος τῷ πλουσίῳ κατέφερε. τοῦτο τὸ πολίτευμα πολὺ τοῦ δημοτικοῦ πλήθους ἀπανάλωσεν, [d] ἐπὶ πρώτης εὐθὺς εἰσφορᾶς ἀναγκαζομένου κατὰ κεφαλὴν ἑκάστου δραχμὰς δέκα εἰσφέρειν. συνόδους τε συμπάσας, ὅσαι πρότερον ἐγίνοντο κωμητῶν ἢ φρατριαστῶν ἢ γειτό- 246 νων [e] ἔν τε πόλει καὶ ἐπὶ τῶν ἀγρῶν, ἐφ᾽ ἱερὰ καὶ θυσίας, [f] πάσαις κοινῇ προεῖπε μηκέτι συντελεῖν, ἵνα μὴ συνιόντες εἰς τὸ αὐτὸ πολλοὶ βουλὰς ἀπορρήτους μετ᾽ ἀλλήλων ποιῶνται περὶ καταλύσεως τῆς ἀρχῆς. ἦσαν δ᾽ αὐτῷ πολλαχῇ διεσπαρμένοι κατόπται τινὲς καὶ διερευνηταὶ τῶν λεγομένων τε καὶ πραττομένων, λεληθότες τοὺς πολλοὺς, οἳ [g] συγκαθιέντες εἰς ὁμιλίαν τοῖς πέλας, καὶ ἔστιν ὅτε κατὰ τοῦ τυράννου λέγοντες αὐτοὶ, πεῖραν τῆς ἑκάστου γνώμης ἐλάμβανον· ἔπειτα οὓς [h] ᾔσθοντο τοῖς καθεστηκόσι πράγμασιν ἀχθομένους, κατεμήνυον πρὸς τὸν τύραννον· αἱ δὲ τιμωρίαι κατὰ τῶν ἐλεγχθέντων ἐγίνοντο πικραὶ καὶ ἀπαραίτητοι. Καὶ οὐκ ἀπέχρη ταῦτα μόνον εἰς τοὺς δημοτικοὺς [i] παρανομεῖν, [k] ἀλλ᾽ ἐπιλέξας ἐκ τοῦ πλήθους ὅσον ἦν [l] πιστὸν ἐν αὐτῷ, καὶ εἰς τὰς πολεμικὰς χρείας ἐπιτήδειον, τὸ λοιπὸν [m] ἠνάγκαζεν ἐργάζεσθαι τὰς κατὰ πόλιν ἐργασίας, μέγιστον οἰόμενος εἶναι κίνδυνον τοῖς μονάρχαις, ὅταν οἱ πονηρότατοι τῶν πολιτῶν καὶ ἀπορώτατοι σχολὴν ἄγωσι· καὶ ἅμα προθυμίαν ἔχων ἐπὶ τῆς ἰδίας ἀρχῆς τὰ καταλειφθέντα ἡμίεργα ὑπὸ τοῦ πάππου τελειῶσαι, [n] τὰς μὲν ἐξαγωγίμους τῶν ὑδάτων τάφρους, ἃς ἐκεῖνος ὀρύττειν ἤρξατο, μέχρι τοῦ ποταμοῦ καταγαγεῖν· [o] τὸν δὲ ἀμφιθέατρον ἱππόδρομον, οὐδὲν ἔξω τῶν κρηπίδων ἔχοντα, παστάσιν ὑποστέγοις [p] περιλαβεῖν. εἰς ταῦτα δὴ [q] πάντα οἱ πένητες εἰργάζοντο, σῖτα παρ᾽ αὐτοῦ μέτρια λαμβάνοντες· οἱ μὲν, ὑλοτομοῦντες, [r] οἱ δ᾽ ἐπὶ τῶν ὤμων αὐτὰ τὰ ἄχθη φέροντες.

a Οὐδεὶς ἔτι *Vat.* b Συμβόλαια *Vat.* atque ita ſupra p. 235. v. 12. Hoc modo legendum eſſe monuit *Sylb.* c Καθαιρεθῆναι *Vat.* d Ἐπὶ τῆς πρώτης *Vat.* e Ἐν τε τῇ πόλει *Vat.* f Convenientius videtur maſculinum πᾶσι, ut referatur ad cives. *Sylb.* Πάσας κοινὰς *Vat.* & *Lapi Codd.* g Malim συγκατιόντες: vel ſaltem συγκαθιέντες σφᾶς εἰς ὁμιλ. *Sylb.* h Αἴσθοιντο *Vat.* i Αὐτῷ παρανομεῖν *Vat.* k Ἀλλ᾽ ἀπολέξας *Vat.* l *Lapus* legit πιστὸν αὐτῷ, *qui erant ei fidi.* ſed ferri & hæc ſcriptura poteſt, ut referatur ad τὸ πλῆθος, *quotquot in populo eſſent fidi. Sylb.* In *Cod. Vat.* πιστὸν ἐν ἑαυτῷ. m Ἠνάγκασεν *Vat.* n Καὶ τὰς μὲν malit *Portus.* o Alibi hoc tribuit Tarquinio Priſco. Diverſæ tamen *Dionyſii* ſententiæ in concordiam redigi poſſunt: ſi cum *Salmaſio* dicamus, Priſcum, ut videtur, hoc opus inchoaſſe, Superbum vero, quod inchoatum relictum fuerat, perfeciſſe. p Rectius in *Cod. Vat.* περιλαβεῖν. quo modo legendum eſſe placuit *Sylb.* & *Porto.* q Πάντες οἱ πένητες *Vat.* r Οἱ δὲ τὰς κομίζουσας ταῦτα ἁμάξας ἄγοντες, οἱ δὲ ἐπὶ τῶν ὤμων, &c. in *Cod. Vat.* nec aliter *Lapus*, dum vertit, *alii cædentes materiam, alii plauſtra quibus hæc portabantur ducentes, aliique ſuper humeros ferentes onera.*

L. Tarquinius Superbus Rom. REX VII

ἐργοῦντες, μεταλλεύοντές τε ὑπονόμους καὶ σήραγγας ἕτεροι, καὶ πλάττοντες τὰς ἐν αὐταῖς καμάρας, καὶ παστάδας ἐγείροντες, καὶ τοῖς ταῦτα πράττουσι χειροτέχναις ὑπηρετοῦντες· χαλκοτύποι τε καὶ τέκτονες καὶ λιθουργοὶ, τῶν ἰδιωτικῶν ἔργων ἀφεστῶτες, ἐπὶ ταῖς δημοσίαις κατείχοντο χρείαις. περὶ ταῦτα δὴ τὰ ἔργα τριβόμενος ὁ λεὼς, οὐδεμίαν ἀνάπαυσιν ἐλάμβανεν· ὥστε οἱ πατρίκιοι τὰ τούτων κακὰ [a] καὶ τὰ ἀλλότρια ὁρῶντες, ἔχαιρόν τ' ἐν μέρει, καὶ τῶν ἰδίων ἀπελανθάνοντο ἀλγεινῶν· κωλύειν [b] μὴν οὐδέτεροι τὰ γινόμενα ἐπεχείρουν.

bant, alii foſſas ſubterraneas & cavernas fodiebant, & fornices in illis fabricabant, & porticus erigebant, & opificibus qui hæc faciebant ſerviebant: & fabri ferrarii & lignarii & lapicidæ, à ſuis privatis operibus abſtracti, in publico opere occupati detinebantur. In his igitur operibus quum populus attereretur, nullam habebat quietem. Quare patricii, & horum & aliorum mala cernentes, aliquantulum gaudebant, & ſuorum malorum obliviſcebantur: veruntamen neutri eorum hæc impedire audebant.

XLV.

Λογιζόμενος δὲ ὁ Ταρκύνιος, ὅτι τοῖς μὴ κατὰ νόμον λαβοῦσι τὰς δυναστείας, ἀλλὰ διὰ τῶν ὅπλων κτησαμένοις, οὐ μόνον ἐπιχωρίου δεῖ φυλακῆς, ἀλλὰ καὶ ξενικῆς, τὸν ἐπιφανέστατον ἐκ τοῦ Λατίνων ἔθνους, καὶ πλεῖστον ἁπάντων δυνάμενον, ἐσπούδασε φίλον ποιήσασθαι, τῷ γάμῳ συζεύξας τῆς θυγατρὸς, ὃς ἐκαλεῖτο [c] Ὀκταΐος Μαμίλιος. ἀνέφερε δὲ τὸ γένος εἰς Τηλέγονον τὸν ἐξ Ὀδυσσέως καὶ Κίρκης, κατῴκει δὲ ἐν πόλει Τύσκλῳ. ἐδόκει δὲ [d] τὰ πολεμικὰ συνε-
247 τὸς [e] ἐν ὀλίγῳ εἶναι, καὶ πολέμου στρατηγεῖν ἱκανός. τοῦτον τὸν ἄνδρα φίλον ἔχων, καὶ [f] δι' αὐτοῦ τοὺς ἀρίστους ἐν ἑκάστῃ πόλει τῶν τὰ κοινὰ πραττόντων προσλαβὼν, [g] τότε δὴ τῶν ὑπαιθρίων ἐπεχείρει πειρᾶσθαι πολέμων, καὶ [h] στρατείαν ἐπὶ Σαβίνους ἐξάγειν, οὐ βουλομένους ὑπηκόους εἶναι τοῖς ἐπιτάγμασιν, ἀλλ' ἀπηλλάχθαι τῶν ὁμολογιῶν οἰομένους, ἐξ οὗ Τύλλιος ἐτελεύτησε, πρὸς ὃν ἐποιήσαντο τὰς ὁμολογίας. γνοὺς δὲ ταῦτα, προεῖπε δι' ἀγγέλων ἥκειν εἰς τὴν ἐν Φερεντίνῳ γενομένην ἀγορὰν τοὺς εἰωθότας ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ τῶν Λατίνων συνεδρεύειν· ἡμέραν τινὰ ὁρίσας, ὡς περὶ κοινῶν καὶ μεγάλων πραγμάτων [i] βουλευσόμενος. οἱ μὲν δὴ παρῆσαν· ὁ δὲ Ταρκύνιος [k] ὁ καλέσας αὐτοὺς [l] ὑστερεῖ. ὡς δὲ πολὺς ἐγένετο καθημένοις χρόνος, καὶ ἐδόκει τοῖς πλείοσιν ὕβρις εἶναι τὸ πρᾶγμα, ἀνήρ τις [m] ἐν πόλει οἰκῶν [n] Κορίλλῃ, δυνατὸς δὲ καὶ χρήμασι καὶ φίλοις, καὶ τὰ πολεμικὰ ἄλκιμος, πολιτικόν τε λόγον εἰπεῖν οὐκ ἀδύνατος, [o] Τύρνος Ἑρδώνιος ὄνομα, Μαμιλίῳ τε διάφορος ὢν διὰ τὴν πρὸς τὰ κοινὰ φιλοτιμίαν, καὶ Ταρκυνίῳ διὰ τὸν Μαμίλιον ἀπεχθόμενος, ὅτι κηδεστὴν ἐκεῖνον ἠξίωσε λαβεῖν ἀνθ' ἑαυτοῦ, πολλὴν [p] ἐποιήσατο τοῦ Ταρκυνίου κατηγορίαν, τά τε ἄλλα διεξιὼν ἔργα τοῦ ἀνδρὸς, οἷς αὐθάδειά τις ἐδόκει προσεῖναι καὶ βαρύτης, καὶ τὸ μὴ παρεῖναι πρὸς τὸν σύλλογον [q] αὐτὸν κεκληκότα, τῶν ἄλλων ἁπάντων παρόντων. ἀπολογουμένου δὲ τοῦ Μαμιλίου, καὶ εἰς ἀναγκαίας τινὰς ἀναφέροντος αἰτίας τὸν τοῦ Ταρκυνίου χρονισμὸν, ἀναβάλλεσθαί τε ἀξιοῦντος τὸν σύλλογον εἰς τὴν ἐπιοῦσαν ἡμέραν, πεισθέντες οἱ πρόεδροι τῶν Λατίνων ἀνεβάλοντο

¶ Cæterum Tarquinius ſecum ipſe cogitans, eos qui principatum non legitime ſed armis quæſitum haberent, non ſolum indigenarum ſed etiam externorum cuſtodia & præſidio indigere, virum, totius Latini nominis illuſtriſſimum & omnium potentiſſimum, ſibi amicitia non ſine magno ſtudio junxit: filia ſua illi in matrimonium data. Is vocabatur Octavius Mamilius: oriundus autem erat à Telegono, Ulyſſis & Circes filio; & Tuſculum urbem incolebat. Exiſtimabatur autem inter paucos rei militaris non mediocriter peritus, & in bello ſatis idoneus imperator. Inita cum hoc viro amicitia, & per eum adjunctis ſibi præſtantiſſimis quibuſque, qui in ſingulis civitatibus res publicas tractabant, tum demum cœpit bella externa tentare, & copias in Sabinos ducere, qui ipſius imperatis parere nolebant, quique exiſtimabant ſe fœderis conditionibus ſolutos eſſe, ex quo obierat Tullius, cum quo fœdus fecerant. His rebus cognitis, indixit per nuntios ut ad concilium Ferentinum venirent illi, qui ſoliti erant pro Latinorum rep. eo convenire, & in publico conſeſſu negotia ejus tractare: certamque diem ſtatuit, quaſi de rebus publicis & magni momenti cum illis conſultaturus eſſet. Illi igitur venerunt. At Tarquinius, qui eos convocarat, ſerius eo venit. Quum autem jam diutius à toto conventu exſpectatus fuiſſet, & pleriſque id factum contumelioſum videretur, vir quidam qui habitabat in urbe Coriolis, potens & opibus & amicis, & in re bellica ſtrenuus, nec civilis facundiæ expers, nomine Turnus Herdonius, qui à Mamilio, ob ambitionem in reip. adminiſtratione, diſſidebat, & ob Mamilium Tarquinio infenſus erat, quod illum generum quam ſe habere maluiſſet, prolixa oratione invectus eſt in Tarquinium, cum alia ejus viri facta recenſens, quibus multum arrogantiæ & ſuperbiæ gravis ineſſe videbatur, tum etiam quod ipſe, qui concilium indixerat, non adeſſet, quum tamen cæteri omnes præſentes adeſſent. Sed excuſante illum Mamilio, & Tarquinii moras in neceſſarias aliquas & urgentes cauſſas conferente, & ut concilium in craſtinum diem differretur rogante, præſides Latinorum ejus oratione

a Καὶ τὰς λατρείας *Vat.* *b* Μέντοι legendum cenſet *Sylb.* Μὲν γὰρ *Vat.* *c* Ὀκταῶος reponi jubet *Schottus* in *Obſervatt. Hiſtor.* l. 3. c. 17. ut *Octavus* ſit prænomen, perinde ac *Quintus, Sextus, Decimus.* Verum (ut notavit *Gronovius*) in omnibus *Livii* libris & vett. edit. *Octavius.* adeo ut *Porto* non diſplicuerit Ὀκτάβιος. Vide *Annott.* *d* Τὰ πολιτικὰ *Vat.* & *Lapi* Codd. *e* Ἐν ὀλίγοις *Vat.* & *Lapi* Codd. quos ſequutus ſum. Οὐκ ἐν ὀλίγῳ, i. e. οὐ μικρὸν, legit *Portus.* *f* Δι' αὐτὸν *Vat.* *g* Ἤδη καὶ τῶν *Vat.* *h* Στρατείαν dixit pro στρατιάν. *Sylb.* *i* Σὺν αὐτοῖς βουλευσόμενος *Vat.* *k* Αὐτὸς ὁ καλέσας *Vat.* *l* Malim ὑστέρει. *Sylb.* *m* Ἐν πόλει μὲν *Vat.* *n* Forſan Κοριόλλῃ, ut viſum eſt *Gelenio.* Vide *Cluverii* Italiam Antiq. lib. 3. c. 8. p. 1027. atque *Holſtenii* & *Berkelii* notas in *Steph. Byzant.* v. ΚΟΡΙΛΛΑ & v. ΚΟΡΙΟΛΛΑ. *o* Τύρδος paſſim in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* Alteram ſcripturam firmant *Livii Codd.* *p* Ἐποιεῖτο *Vat.* *q* Αὐτὸν τὸν κεκληκότα *Vat.*

XLVI. *L. Tarquinius Superbus Rom.* REX VII.

tione adducti, concilium diſtulerunt. ¶ Sequenti vero die venit Tarquinius, & convocato concilio, præfatus pauca quædam ut ſe purgaret quod ſerius veniſſet, de principatu verba facere denuo cœpit, quem ad ſe jure pertinere dicebat, quod Tarquinius avus ſuus ipſum armis quæſitum obtinuiſſet: & conditiones fœderum, quæ populi cum illo fecerant, protulit. Quum autem prolixa oratione de ſuo jure & fœderis conditionibus diſſeruiſſet, & magnis beneficiis à ſe populos Latinos affectum iri promiſiſſet, ſi in amicitia permanſiſſent, tandem perſuaſit illis ut contra Sabinorum gentem ſecum expeditionem ſuſciperent. Quum autem dicendi finem feciſſet, Turnus progreſſus eſt, & ejus moram criminatus, non patiebatur Latinorum conſeſſum imperio illi cedere; quod neque jure ad eum pertineret, neque, ſi illi datum fuiſſet, è repub. Latinorum futurum eſſet: & multis in utramque partem diſſeruit: & fœdera quæ cum ejus avo facta fuerant, tradito illi imperio, poſt ejus mortem ſoluta dicebat, quod non adſcriptum eſſet in fœderum conditionibus, ut idem donum Tarquinii poſteris daretur: demonſtrabat etiam ipſum, qui volebat in avi dona ſuccedere, omnium mortalium iniquiſſimum & ſceleratiſſimum eſſe: & recenſens res quas fecerat, ut imperium Romanorum occuparet, poſt multa eaque gravia crimina in eum congeſta, tandem docuit eum ne regnum quidem Romanorum ex legibus accepiſſe à volentibus, quemadmodum ſuperiores reges; ſed armis & per vim occupatum tenere, idque in tyrannicam unius dominationem vertiſſe, & civium alios interficere, alios patria pulſos in exſilium abigere, alios fortunis ſpoliare, omnibus vero ſimul libertatem vivendi & loquendi eripere: hominiſque valde ſtulti & mente capti eſſe dicebat, ſiquis à ſævo ac impio ingenio aliquid boni aut humani ſperaret, & exiſtimaret fore ut is qui hominibus cognatione & neceſſitudine ſibi conjunctiſſimis non peperciſſet, parceret alienis. Quare ſuadebat ipſis, ut, quando nondum ſervitutis frænum recepiſſent, totis viribus ei reſiſterent, ne id reciperent; ex aliorum calamitatibus, quid ſibi ipſis

XLVII. eventurum eſſet, conjicientes. ¶ Quum igitur Turnus ita in Tarquinium invectus fuiſſet, multique vehementer hac oratione commoti eſſent, Tarquinius, poſtulato ſequenti die ad ſe purgandum, & re impetrata, poſt concilium dimiſſum advocatis ſuis maxime neceſſariis cum illis conſultabat quidnam faciendum eſſet. Alii igitur eorum ſuppeditabant illi ea quæ ſui purgandi cauſſa eſſet dicturus, & de modo quo multitudinis benevolentia eſſet concilianda inter ſe ratiocinabantur. At ipſe Tarquinius his rebus non opus eſſe dixit, ſuamque ſententiam aperuit: non eſſe ad crimina reſpondendum, neque ea eſſe diluenda, ſed ipſum accuſatorem de medio tollendum. Ejus autem ſen-

τὴν βουλήν. Τῇ δ' ἑξῆς ἡμέρᾳ παρῆν ὁ Ταρκύνιος, καὶ συναχθέντος τοῦ συλλόγου, μικρά τε ὑπὲρ τοῦ χρονισμοῦ προειπὼν, ὑπὲρ τῆς ἡγεμονίας αὖθις ἐποιεῖτο τοὺς λόγους, ὡς κατὰ τὸ δίκαιον αὐτῷ προσηκούσης, ἐπειδὴ Ταρκύνιος αὐτὴν κατέσχεν ὁ πάππος αὐτοῦ, πολέμῳ κτησάμενος [b] αὐτήν· καὶ τὰς συνθήκας παρείχετο τὰς γενομένας ταῖς πόλεσι πρὸς ἐκεῖνον. πολὺν δὲ λόγον ὑπὲρ τοῦ δικαίου καὶ τῶν ὁμολογιῶν διεξελθὼν, καὶ μεγάλα τὰς πόλεις εὐεργετήσειν ὑποσχόμενος, ἐὰν ἐν τῇ φιλίᾳ διαμείνωσι, τελευτῶν ἔπειθεν αὐτοὺς ἐπὶ τὸ Σαβίνων ἔθνος συστρατεύειν. ὡς δ' ἐπαύσατο λέγων, παρελθὼν ὁ Τύρνος καὶ τὸν ὀψισμὸν αὐτοῦ [c] διαβάλλων, οὐκ εἴα τοὺς συνέδρους παραχωρεῖν τῷ ἀνδρὶ τῆς ἀρχῆς, ὡς οὔτε κατὰ [d] δίκαιον αὐτῷ προσηκούσης, οὔτ' ἐπὶ τῷ συμφέροντι τῶν Λατίνων δοθησομένης· καὶ πολλοὺς ὑπὲρ ἀμφοτέρων διεξῆλθε λόγους· τὰς μὲν συνθήκας ἃς ἐποιήσαντο πρὸς τὸν πάππον αὐτοῦ, παραδόντες τὴν ἡγεμονίαν, λελύσθαι λέγων μετὰ τὸν ἐκείνου θάνατον, 248 διὰ τὸ μὴ προσγεγράφθαι ταῖς ὁμολογίαις, τὴν αὐτὴν εἶναι δωρεὰν καὶ τοῖς Ταρκυνίου ἐγγόνοις· τὸν δὲ ἀξιοῦντα τῶν τοῦ πάππου δωρεῶν κληρονομεῖν, ἁπάντων ἀνθρώπων παρανομώτατον ἀποφαίνων καὶ πονηρότατον· καὶ τὰς πράξεις αὐτοῦ διεξιὼν, ἃς ἐπὶ τῷ κατασχεῖν τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν ἀπετελέσατο, διεξελθὼν δὲ πολλὰς καὶ δεινὰς αὐτοῦ κατηγορίας, τελευτῶν ἐδίδασκεν ὡς οὐδὲ τὴν βασιλείαν ἔχει τὴν Ῥωμαίων κατὰ νόμους [e] παρ' ἑκόντων, ὥσπερ οἱ πρὸ αὐτοῦ βασιλεῖς· ὅπλοις δὲ καὶ βίᾳ κατασχὼν, τυραννικήν τε μοναρχίαν καταστησάμενος, τοὺς μὲν ἀποκτείνοι τῶν πολιτῶν, τοὺς δὲ ἐξελαύνοι τῆς πατρίδος, τῶν δὲ περικόπτοι τὰς οὐσίας, ἁπάντων δὲ ἅμα τὴν παρρησίαν καὶ τὴν ἐλευθερίαν ἀφαιροῖτο· πολλῆς τε μωρίας ἔφη καὶ θεοβλαβείας εἶναι, παρὰ πονηροῦ καὶ ἀνοσίου τρόπου χρηστόν τι καὶ φιλάνθρωπον ἐλπίζειν, καὶ νομίζειν ὡς ὁ τῶν συγγενεστάτων καὶ ἀναγκαιοτάτων μὴ φεισάμενος τῶν ἀλλοτρίων φείσεται· παρῄνει τε ἕως οὔπω τὸν χαλινὸν εἰλήφασι τῆς δουλείας, περὶ τοῦ μὴ λαβεῖν αὐτὸν διαμάχεσθαι, ἐξ ὧν ἕτεροι πεπόνθασι δεινῶν τεκμαιρομένους ἃ συμβήσεται παθεῖν αὐτοῖς. Τοιαύτῃ καταδρομῇ τοῦ Τύρνου χρησαμένου, καὶ τῶν πολλῶν σφόδρα κινηθέντων [f] ὑπὸ τῶν λόγων, αἰτησάμενος εἰς ἀπολογίαν ὁ Ταρκύνιος τὴν ἐπιοῦσαν ἡμέραν, καὶ λαβὼν, ὡς ὁ σύλλογος διελύθη, παρακαλέσας τοὺς ἀναγκαιοτάτους, ἐσκόπει μετ' ἐκείνων τίνα χρηστέον τοῖς πράγμασι τρόπον. οἱ μὲν οὖν ἄλλοι τοὺς λόγους [g] οὓς αὐτῷ λεκτέον ἐπὶ τῆς ἀπολογίας [h] ὑπετίθεντο, καὶ τοὺς τρόπους [i] οὓς ἔδει τὸ πλῆθος ἀποθεραπεύειν [k] ἐπελογίζοντο. αὐτὸς δ' ὁ Ταρκύνιος τούτων μὲν [l] οὐδὲν ἔφη δεῖν τοῖς πράγμασιν, ἰδίαν δὲ γνώμην ἀπεδείκνυ, τοῦ μὴ τὰ κατηγορηθέντα λύειν, ἀλλ' αὐτὸν τὸν κατηγορήσαντα ἀναιρεῖν. ἐπαινεσάντων δὲ

a Εὐθὺς *Vat.* *b* Deeſt *Vat.* *c* Rectius διαβαλλὼν in *Cod. Vat.* quod maluit etiam *Sylb.* *d* Si κατὰ τὸ δίκαιον legas, non refragabor. *Sylb.* *e* Παρ' ἑκόντων λαβὼν *Vat.* *f* Ὑπὸ τοῖς λογοις *Vat.* *g* Οὓς ἦν αὐτῷ *Vat.* *h* Ὑπερετίθεντο *Vat.* *i* Si ὓς retineamus, ellipticum eſt loquendi genus pro καθ' ὓς. aut legendum eſt οἷς. *Sylb.* *k* Ἀπελογίζοντο *Vat.* *l* Οὐδενὸς ἔφη *Vat.*

Πολλὰ

L. Tarquinius Superbus Rom. REX VII.

δὲ τὴν γνώμην ἁπάντων, συνταξάμενος μετ' αὐτῶν, τῷ κατὰ τὴν ἐπίθεσιν πράγματι ἐπεχείρησεν, ἥκιστα δυναμένῳ πεσεῖν εἰς πρόνοιαν ἀνθρωπίνην καὶ φυλακήν. τῶν γὰρ παρακομιζόντων τά τε ὑποζύγια καὶ τὴν ἀποσκευὴν τοῦ Τύρνου θεραπόντων τοὺς πονηροτάτους ἐξευρὼν καὶ διαφθείρας χρήμασιν, ἔπειθεν ὑπὸ νύκτα ξίφη [a] πολλὰ λαβόντας εἰσενεγκεῖν εἰς τὴν κατάλυσιν τοῦ δεσπότου, καὶ ἀποθέσθαι κρύψαντας ἐν τοῖς σκευοφόροις. τῇ δ' ἑξῆς ἡμέρᾳ συναχθείσης ἐκκλησίας παρελθὼν, ὑπὲρ μὲν τῶν κατηγορηθέντων βραχεῖαν εἶναι τὴν ἀπολογίαν ἔλεγε, καὶ δικαστὴν ἁπάντων [b] τῶν ἐγκλημάτων ἐποιεῖτο αὐτὸν τὸν κατήγορον. “Οὑτοσὶ γὰρ Τύρνος, ἔφη, ὦ 249 σύνεδροι, τούτων ὧν νυνί μου κατηγορεῖ πάντων δικαστὴς γενόμενος αὐτὸς, ἀπέλυσέ με ὅτε τὴν θυγατέρα τὴν ἐμὴν ἐβούλετο λαβεῖν γυναῖκα. ἐπεὶ δὲ ἀπηξιώθη τῶν γάμων κατὰ τὸ εἰκός· (τίς γὰρ ἂν τῶν νοῦν ἐχόντων Μαμίλιον τὸν εὐγενέστατόν τε καὶ κράτιστον Λατίνων ἀπώσατο, τοῦτον δὲ κηδεστὴν ἠξίωσε λαβεῖν, ὃς οὐδὲ εἰς τρίτον πάππον ἀνενεγκεῖν ἔχει τὸ γένος;) ἀγανακτῶν ἐπὶ τούτῳ νῦν ἥκει μου κατηγορῶν· ἔδει δὲ αὐτὸν, εἰ μὲν ᾔδει με τοιοῦτον ὄντα οἷον νῦν αἰτιᾶται, μὴ προθυμεῖσθαι λαβεῖν τότε πενθερόν· εἰ δὲ χρηστὸν ἐνόμιζεν ὅτε τὴν θυγατέρα με ᾔτειτο, μηδὲ νῦν ὡς πονηροῦ κατηγορεῖν. καὶ περὶ μὲν ἐμαυτοῦ τοσαῦτα λέγω. ὑμῖν δὲ, ὦ σύνεδροι, κινδύνων τὸν μέγιστον τρέχουσιν οὐ περὶ ἐμοῦ σκεπτέον ἐστὶ νυνὶ, πότερον χρηστὸς ἢ πονηρός εἰμι· τοῦτο γὰρ ἐξέσται καὶ μετὰ ταῦθ' ὑμῖν σκοπεῖν· ἀλλὰ περὶ τῆς ὑμῶν αὐτῶν ἀσφαλείας, καὶ περὶ τῆς τῶν πατρίδων ἐλευθερίας. ἐπιβουλεύονται γὰρ οἱ κορυφαιότατοι τῶν ἐν ταῖς πόλεσι καὶ τὰ κοινὰ πράττοντες ὑπὸ τοῦ καλοῦ τούτου δημαγωγοῦ· παρεσκεύασταί τε, τοὺς ἐπιφανεστάτους ὑμῶν ἀποκτείνας, ἐπιθέσθαι τῇ τῶν Λατίνων ἀρχῇ· καὶ ἐπὶ τοῦτ' ἥκει. ταῦτα δ' οὐκ εἰκάζων, ἀλλ' ἀκριβῶς ἐπιστάμενος λέγω, μηνύσεώς μοι γενομένης ἐν τῇ παρελθούσῃ νυκτὶ ὑπό τινος τῶν [c] συμμετεσχηκότων τῆς συνωμοσίας. τεκμήριον δὲ ὑμῖν παρέξομαι τῶν λόγων ἔργον ἀναμφίλεκτον, ἐὰν θελήσητε ἐλθεῖν ἐπὶ τὴν κατάλυσιν αὐτοῦ, τὰ κεκρυμμένα ἐν αὐτῇ δείξας ὅπλα.” Ὡς δὲ ταῦτα εἶπεν, ἀνεβόησάν τε πάντες, καὶ [d] περὶ ἑαυτοῖς δεδιότες, ἐλέγχειν τὸ πρᾶγμα καὶ μὴ φενακίζειν ἠξίουν. καὶ ὁ Τύρνος [e] οἷα τὴν βουλὴν οὐ προεγνωκὼς, ἄσμενος τὴν ἐξέτασιν ἔφη δέχεσθαι, καὶ τοὺς προέδρους ἐπὶ τὴν ἔρευναν τῆς καταλύσεως ἐκάλει, καὶ δυοῖν γενέσθαι θάτερον ἔφη δεῖν, ἢ αὐτὸν ἀποθανεῖν, ἐὰν εὑρεθῇ παρεσκευασμένος ὅπλα ἔξω τῶν ἐνοδίων, ἢ τὸν καταψευσάμενον αὐτοῦ δίκην ὑπέχειν. ἐδόκει ταῦτα. καὶ οἱ πορευθέντες ἐπὶ τὴν κατάλυσιν αὐτοῦ καταλαμβάνουσιν ἐν τοῖς σκευοφόροις τὰ κατακρυφθέντα ὑπὸ τῶν θεραπόντων ξίφη. μετὰ τοῦτο τὸν μὲν Τύρνον οὐκ ἔτι λόγου τυχεῖν

tentia ab omnibus collaudata, ex compoſito rem eſt aggreſſus,* quæ nunquam in mentem aliis venire, neque ulla humana providentia præcaveri potuiſſet. Quum enim inveniſſet & pecunia corrupiſſet ſervos nequiſſimos, qui Turni jumenta agebant & ſarcinas ejus ferebant, illis perſuaſit ut ſub noctem multos gladios acciperent, & in ſui domini diverſorium inferrent, & ibi deponerent, ac inter ejus ſarcinas reconderent. Sequenti die coacto concilio, progreſſus in medium, longa oratione, qua ſe de criminibus objectis purgaret, opus non eſſe dixit; nec ſe ipſum accuſatorem judicem omnium criminum refugere *declaravit*. “Iſte enim Turnus, inquit, Aſſeſſores, his omnibus criminibus, quæ mihi nunc objicit, ſuo ipſe judicio me abſolvit, quando filiam meam uxorem ducere volebat. Quando enim, ut par eſt, ego illum indignum hoc conjugio judicavi, (quis enim mente præditus Mamilium nobiliſſimum & præſtantiſſimum Latinorum repuliſſet, & hunc generum ſibi facere maluiſſet, qui ne abavum quidem nominare poteſt?) ob hoc indignatione accenſus jam me accuſat. Sed debuerat, ſi ſciebat me talem eſſe qualem me eſſe jam criminatur, non ita tunc meam affinitatem expetere. Quod ſi me virum probum tunc putabat, quum filiam meam à me petebat, me jam ut improbum accuſare non debebat. Atque hæc quidem pro me ſint dicta. Vobis vero, Aſſeſſores, in maximo periculo verſantibus, non eſt jam conſultandum, utrum ego probus an improbus ſim, (hac enim de re & poſtea vobis licebit conſultare) ſed veſtræ ipſorum incolumitati & patriæ libertati conſulendum. Inſidiæ enim ab iſto egregio concionatore principibus & rectoribus civitatum ſtruuntur; & jam paratus eſt, nobiliſſimo quoque de vobis cæſo, Latinorum imperium invadere: atque hac de cauſſa venit. Hæc autem ego, non conjecturis nixus, ſed certo ſciens dico, indiciis ſuperiore nocte ad me delatis à quodam conjurationis ſocio. argumentum autem vobis afferam, quo orationis meæ fidem faciam, rem minime dubiam; ſi diverſorium ejus adire volueritis, arma in eo occulta vobis oſtenſurus.”

XLVIII.

¶ Quum autem hæc dixiſſet, clamorem omnes ſuſtulerunt; &, ſibi ipſis timentes, ut rem indicaret, neque ſibi imponeret, poſtularunt. Turnus vero, qui inſidias non præſenſerat, dixit ſe lubenter illam inquiſitionem admittere, & primores conſeſſus ad arma in ſuo hoſpitio ſcrutanda vocavit; & è duobus alterum fieri oportere dixit, vel ſe mori, ſi compertum fuiſſet alia arma præter ea quæ in itinere ſecum attulerat à ſe parata fuiſſe, vel falſorum criminum delatorem pœnas dare. Hoc omnibus placuit: & qui ad ejus diverſorium iverunt, inter ejus ſarcinas gladios à ſervis abditos deprehenderunt. Poſtea Turnum, ſe purgare volentem, non paſſi amplius quidquam dicere,

a Πολλὰ παρ' αὐτοῦ λαβόντας *Vat.* b Ἐποιεῖτο τῶν ἐγκλημάτων *Vat.* c Μετεσχηκότων *Vat.* d Περὶ τοῖς ἀνδράσι *Vat.* e Οἷα δὴ τὴν ἐπιβουλὴν rectius in *Vat.* & *Lapi Codd.* * Quæ minime caſura eſſet in providentiam cautionemque humanam. *Lapus.*

a Ἐπικατα-

L. Tarquinius Superbus Rom. REX VII.

cere, in barathrum quoddam præcipitem egerunt, & ex tempore eum vivum in terra defoſſum necarunt. Tarquinium vero ab omnibus in concilio collaudatum, ut optime de omnibus civitatibus meritum, quod optimates ſervaſſet, gentis totius principem crearunt, iiſdem conditionibus, quibus Tarquinium avum ejus, & quibus poſtea Tullium crearant; inciſoque in columnis fœdere, & addito jurejurando de ſervandis fœderis conditionibus, ita demum concilium dimiſerunt.

ἐάσαντες, εἰς βάραθρόν τι καταβάλλουσι, καὶ [a]ἐπισκάψαντες ἔτι ζῶντα εἰς τὴν γῆν διαφθείρουσι παραχρῆμα. τὸν δὲ Ταρκύνιον ἐπαινέσαντες ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας, ὡς κοινὸν εὐεργέτην τῶν πόλεων, ἐπὶ τῷ σεσωκέναι τοὺς ἀρίστους ἄνδρας, ἡγεμόνα ποιοῦνται τοῦ ἔθνους, ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς δικαίοις ἐφ' οἷς Ταρκύνιόν τε τὸν πάππον αὐτοῦ [b]ἐποιήσαντο, καὶ μετὰ ταῦτα Τύλλιον· συνθήκας τε γράψαντες ἐν στήλαις, καὶ περὶ φυλακῆς τῶν συγκειμένων ὅρκια [c]τελέσαντες, διέλυσαν τὸν σύλλογον.

XLIX. ¶ Tarquinius vero, Latinorum imperio potitus, ad Hernicorum & Volſcorum civitates legatos miſit, illas quoque ad amicitiam & ſocietatem invitans. Ex Volſcis vero duæ tantum civitates, Ecetrani & Antiates, conditiones illas ad quas invitabantur receperunt: at omnes Hernici ſocietatem facere decreverunt. Tarquinius vero, provide operam dans ut fœdus cum illis civitatibus ictum ſempiternum eſſet, ſtatuit deſignare templum commune Romanis, Latinis, Hernicis, & Volſcis, qui in ſocietatem recepti fuerant; ut, coëuntes quotannis in deſignatum locum, nundinarentur, & una epularentur, & communibus ſacris fruerentur. Quum autem omnes rem eam alacri & lubenti animo accepiſſent, locum deſignavit ubi concilium eſſent habituri, fere in meditullio harum gentium, montem excelſum, qui Albanæ urbi imminet, ubi quotannis mercatum exerceri, & omnes ab omni mutua vi manus abſtinere lege lata juſſit, & ſacra communiter Jovi Latiali fieri, & convivia celebrari; ſtatuitque quantum unamquamque civitatem in ſacra conferre, & quam portionem unamquamque accipere oporteret. Populi autem illarum feriarum & ſacrificii participes fuere quinquaginta, tribus minus. Hæc ſacrificia & has ferias Romani ad noſtra uſque tempora celebrant, Latinas ferias eas vocantes. & ad eas populi ſacrorum participes ferunt alii agnos, alii caſeos, alii lactis certam menſuram, alii aliquod ejuſmodi cibi genus. Quum autem unus taurus communiter ab omnibus immolaretur, unaquæque civitas certam portionem accipiebat. Pro omnibus autem ſacra ab illis fiunt, & Romani ſacris præſunt.

Feriæ Latinæ.

Τυχὼν δὲ τῆς Λατίνων ἡγεμονίας ὁ Ταρκύνιος ἐπρεσβεύσατο πρὸς τὰς Ἑρνίκων πόλεις, καὶ πρὸς τὰς Οὐολούσκων, προκαλούμενος κἀκείνας εἰς φιλίαν τε καὶ συμμαχίαν. [d]ἐκ δὲ τοῦ Οὐολούσκων ἔθνους δύο πόλεις ἐδέξαντο μόναι τὰς προκλήσεις, [e]Ἐχετρανοί τε καὶ Ἀντιᾶται· Ἕρνικες δὲ ἅπαντες ἐψηφίσαντο ποιεῖν τὴν συμμαχίαν. ὅπως δὲ μένειν εἰς ἅπαντα τὸν χρόνον τὰ συγκείμενα ταῖς πόλεσι προνοίαν ὁ Ταρκύνιος λαμβάνων, ἱερὸν ἔγνω κοινὸν ἀποδεῖξαι Ῥωμαίων τε καὶ Λατίνων καὶ Ἑρνίκων, καὶ Οὐολούσκων τῶν ἐγγραψαμένων εἰς τὴν συμμαχίαν, ἵνα συνερχόμενοι καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν εἰς τὸν ἀποδειχθέντα τόπον πανηγυρίζωσι καὶ συνεστιῶνται, καὶ κοινῶν ἱερῶν μεταλαμβάνωσιν. ἀγαπητῶς δὲ πάντων τὸ πρᾶγμα δεξαμένων, τόπον μὲν ἀπέδειξεν ἔνθα ποιήσονται τὴν σύνοδον, ἐν μέσῳ μάλιστα τῶν ἐθνῶν κείμενον, ὄρος ὑψηλόν, ὃ τῆς Ἀλβανῶν ὑπέρκειται πόλεως, ἐν ᾧ πανηγύρεις τε ἀνὰ πᾶν ἔτος ἄγεσθαι, καὶ ἐκεχειρίας εἶναι πᾶσι πρὸς πάντας ἐνομοθέτησε, θυσίας τε συντελεῖσθαι κοινὰς τῷ καλουμένῳ [f]Λατιαρίῳ Διῒ καὶ συνεστιάσεις, τάξας ἃ δεῖ παρέχειν ἑκάστην πόλιν εἰς τὰ ἱερά, καὶ μοῖραν ἣν ἑκάστην δεήσει λαμβάνειν. αἱ δὲ μετέχουσαι τῆς ἑορτῆς τε καὶ τῆς θυσίας πόλεις, τριῶν δέουσαι, πεντήκοντα ἐγένοντο. ταύτας τὰς ἑορτάς τε καὶ τὰς θυσίας μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων τελοῦσι Ῥωμαῖοι, Λατίνας καλοῦντες· καὶ φέρουσιν εἰς ταύτας αἱ μετέχουσαι τῶν ἱερῶν πόλεις, αἱ μὲν, ἄρνας· αἱ δὲ, τυρούς· αἱ δὲ, γάλακτός τι μέτρον· αἱ δὲ, ὅμοιόν τι τούτοις πελάνου γένος· ἑνὸς δὲ ταύρου κοινῶς ὑπὸ πασῶν θυομένου, μέρος [g]ἑκάστη τὸ τεταγμένον λαμβάνει. θύουσι δὲ ὑπὲρ πάντων, καὶ τὴν ἡγεμονίαν τῶν ἱερῶν ἔχουσι Ῥωμαῖοι. 250

L. ¶ Quum autem his quoque ſocietatibus imperium firmaſſet, in Sabinos exercitum deducere decrevit. Quare, habito delectu Romanorum civium, quos omnium minime ſuſpectos habebat, & quos exiſtimabat, ſi arma ipſis commiſſa fuiſſent, ſe in libertatem minime vindicaturos, & ſociorum auxiliis adjunctis, quæ longe majora erant quam urbanæ copiæ, & vaſtatis hoſtium agris, & profligatis iis qui ſecum confligere auſi fuerant, exercitum duxit in Pometinos, qui urbem

Bello quæ geſſerit Tarquinius.

Ὡς δὲ καὶ ταύταις ἐκρατύνατο τὴν ἀρχὴν ταῖς συμμαχίαις, στρατὸν ἐξάγειν ἐπὶ Σαβίνους ἔγνω. [h]Ῥωμαίων δὲ αὐτῶν ἐπιλέξας οὓς ἥκιστα ὑπώπτευεν, εἰ κύριοι τῶν ὅπλων γένοιντο, ἐλευθερίας μεταποιήσεσθαι, καὶ τὴν παρὰ τῶν συμμάχων ἀφιγμένην δύναμιν προσλαβὼν πολλῷ πλείονα τῆς πολιτικῆς ὑπάρχουσαν, δῃώσας τε αὐτῶν τοὺς ἀγρούς, καὶ τοὺς ὁμόσε χωρήσαντας μάχῃ νικήσας, ἐπὶ τοὺς καλουμένους Πωμεντίνους ἦγε τὴν δύναμιν, οἳ πόλιν μὲν

Σύεσσαν

a Ἐπικατασκάψαντες ἔτι ζῶντα τὴν γῆν *Vat.* b Πρότερον ἐποιήσαντο *Vat.* c Τεμόντες *Vat.* d Ἕρνικες μὲν οὖν ἅπαντες ἐψηφίσαντο ποιεῖν τὴν συμμαχίαν· ἐκ δὲ τοῦ Οὐολούσκων ἔθνους δύο πόλεις ἐδέξαντο μόναι τὰς προκλήσεις, Ἐχετρανοί τε καὶ Ἀντιᾶται *Vat.* & *Lapi Codd.* e Ecetram & Ecetranos apud *Livium* habemus ſine aſpiratione. Sed pro nobis facit etiam *Stephanus*, dum poſt Ἐχέτλαν tradit Ἐχέτραν & Ἐχετρανοὺς eſſe πόλιν Ἰταλίας, & quidem ex *Dionyſii* noſtri lib. x. *Sylb.* Noſtram ſcripturam firmant alia *Dionyſii* loca, ut & nummus quem adfert *Pyrrhus Ligorius.* f Vulgo *Latialis* dicitur. ſed per ρ legitur etiam apud *Theophilum* l. 1. contra Græcos; itidemque apud *Ciceronem* & *Lactantium* occurrit *Latiaris Jupiter.* apud *Symmachum* etiam *Latiare concilium*, *Latiaris lingua*, *Latiaris facundia*, & quidem in Vett. membranis, ut teſtatur *Franc. Juretus*, & *Franc. Modius* Novantiq. Lect. epiſt. 45. *Sylb.* g Ἑκάστῃ perperam in *Ed. Steph.* h Ῥωμαίων τε αὐτῶν *Vat.*

a Οἱ

Σύεσσαν ᾤκουν, εὐδαιμονέστατοι δ᾽ ἁπάντων ἐδόκουν εἶναι τῶν πλησιοχώρων, καὶ διὰ τὴν πολλὴν εὐτυχίαν ἅπασι λυπηροὶ καὶ βαρεῖς· ἐγκαλῶν αὐτοῖς ἁρπαγάς καὶ λῃστείας τινὰς, ὑπὲρ ὧν αἰτούμενοι δίκας, αὐθάδεις ἔδωκαν ἀποκρίσεις· [a] καὶ ἦσαν ἕτοιμοι, προσδεχόμενοι τὸν πόλεμον, καὶ ἐν τοῖς ὅπλοις. συνάψας δ᾽ αὐτοῖς μάχην περὶ τὰ μεθόρια, καὶ πολλοὺς μὲν ἀποκτείνας, τοὺς δὲ λοιποὺς τρεψάμενος καὶ [b] κατακλείσας, ὡς οὐκ ἔτι
251 προῄεσαν ἐκ τῆς πόλεως, περιστρατοπεδεύσας [c] αὐτοῖς ἀπετάφρευέ τε καὶ περιεχαράκου, καὶ προσβολὰς ἐποιεῖτο τοῖς τείχεσι συνεχεῖς. οἱ δ᾽ ἔνδον τέως μὲν ἀπεμάχοντο, καὶ πολὺν ἀντεῖχον τῇ ταλαιπωρίᾳ χρόνον· ὡς δὲ ὑπέλιπεν αὐτοὺς τὰ ἐπιτήδεια, ἐξασθενοῦντες τὰ σώματα, καὶ οὔτ᾽ ἐπικουρίαν οὐδεμίαν προσλαβόντες, οὔτ᾽ ἀναπαύσεως τυγχάνοντες, ἀλλὰ καὶ μεθ᾽ ἡμέραν καὶ νύκτωρ αὐτοὶ ταλαιπωροῦντες, ἁλίσκονται κατακράτος. γενόμενος δὲ τῆς πόλεως ἐγκρατὴς, τοὺς μὲν ἐν τοῖς ὅπλοις διέφθειρε, γυναῖκας δὲ αὐτῶν καὶ τέκνα, καὶ τοὺς ὑπομείναντας αἰχμαλώτους γενέσθαι, καὶ τὸ τῶν θεραπόντων πλῆθος οὐδὲ ἀριθμηθῆναι ῥᾴδιον, τοῖς στρατιώταις ἐπέτρεψεν ἀπάγεσθαι· [d] τήν τε ἄλλην τῆς κτήσεως ἄγειν καὶ φέρειν, ἥτις ἐπιτύχοι, τήν τε ἐντὸς τοῦ τείχους καὶ τὴν ἐπὶ τῶν ἀγρῶν, [e] ἀφῆκεν· ἄργυρον δὲ καὶ χρυσὸν ὅσος εὑρέθη συναγαγὼν εἰς ἓν χωρίον, καὶ τὴν δεκάτην ἐξελόμενος εἰς κατασκευὴν ἱεροῦ, τὰ λοιπὰ χρήματα τοῖς στρατιώταις διεῖλεν. οὕτω δὲ ἄρα πολὺς ὁ καταληφθεὶς ἄργυρος ἦν τε καὶ χρυσὸς, ὥστε τῶν μὲν στρατιωτῶν ἕκαστον πέντε μνᾶς ἀργυρίου λαβεῖν, τὸ δὲ τοῖς θεοῖς δεκατευθὲν ἀργύριον τετρακοσίων οὐ μεῖον γενέσθαι ταλάντων.

Ἔτι δ᾽ ἐν τῇ Συέσσῃ διατρίβοντος αὐτοῦ, παρῆν τις ἀγγέλλων, ὅτι Σαβίνων ἡ κρατίστη νεότης ἐξεληλύθε, [f] καὶ δυσὶν εἰς τὴν Ῥωμαίων στρατεύμασιν ἐμβαλοῦσα λεηλατεῖ τοὺς ἀγροὺς, ἡ μὲν Ἠρήτου πλησίον θεμένη τὸν χάρακα, ἡ δὲ περὶ Φιδήνην· καὶ εἰ μή τις αὐτοῖς δύναμις ἐναντιωθήσεται, πάντα οἰχήσεται ταχεῖ. ὡς δὲ ταῦτ᾽ ἤκουσεν, ἐν μὲν τῇ Συέσσῃ βραχύ τι καταλείπει μέρος τῆς στρατιᾶς, τά τε λάφυρα καὶ τὴν [g] ἀποσκευὴν φυλάττειν παρακελευσάμενος· τὴν δὲ ἄλλην δύναμιν εὔζωνον ἀναλαβὼν, ἦγεν ἐπὶ τοὺς πρὸς Ἠρήτῳ κατεστρατοπεδευκότας, καὶ [h] τίθεται χάρακα μετέωρον, ὀλίγον τὸ μεταξὺ χωρίον καταλιπών. δόξαν τε τοῖς ἡγεμόσι τῶν Σαβίνων μάχην ἕωθεν τίθεσθαι, [i] μεταπεμψαμένους τὸ ἐν Φιδήνῃ στράτευμα, μαθὼν τὴν διάνοιαν αὐτῶν ὁ Ταρκύνιος· ἑάλω γὰρ ὁ τὰ γράμματα κομίζων παρὰ τῶν αὐτόθεν ἡγεμόνων πρὸς τοὺς ἐκεῖ· σοφίᾳ πρὸς τὸ συμβὰν ἀπὸ τύχης ἐχρήσατο τοιᾷδε. νείμας τὴν δύναμιν διχῇ, τὴν μὲν ἑτέραν ὑπὸ νύκτα πέμπει λαθὼν τοὺς πολεμίους, ἐπὶ τὴν φέρουσαν ἀπὸ Φιδήνης ὁδόν· τὴν δ᾽ ἑτέραν, ἅμα τῷ λαμπρὰν ἡμέραν γενέσθαι συντάξας, προῆγεν ἐκ τοῦ χάρακος ὡς εἰς μάχην· καὶ οἱ Σαβῖνοι τεθαρρηκότες ἀντεπεξῄεσαν, τούς τε πολεμίους οὐ πολλοὺς ὁρῶντες, καὶ τῆς ἑαυτῶν

L. Tarquinius Superbus Rom. REX VII.

Sueſſam incolebant, omniumque vicinorum populorum florentiſſimi, & ob nimiam felicitatem omnibus moleſti & graves exiſtimabantur. Belli cauſſa fuit, quod, quum de eorum rapinis & latrociniis quibuſdam quereretur, legatis res repetentibus & pœnas repoſcentibus ſuperbe reſponderant; & jam in armis erant, bellum exſpectantes, hoſtemque excipere parati. Prœlio autem in agri finibus cum illis commiſſo, & multis cæſis, & reliquis fugatis, & intra muros compulſis, quum ex urbe amplius non prodirent, caſtris ad eam poſitis foſſa valloque eam circumdedit, & crebris aſſultibus mœnia tentavit. Oppidani vero tunc quidem oppugnationem ſuſtinuerunt, & diu graviſſimis malis reſtiterunt: ſed quum eos defeciſſent commeatus, & corporis vires eos deſtituiſſent, nec ulla auxilia ad ipſos venirent, nec ullam quietem haberent, ſed iidem & interdiu & noctu malis premerentur, per vim ſunt expugnati. Urbe autem potitus, armatos ejuſdem interfecit; conjuges vero & liberos eorum, & eos qui hoſtibus ſe dedere voluerunt, & ſervorum maximam multitudinem numeratu difficilem, militibus in prædam conceſſit. Et res alias, quæcunque vel intra urbis mœnia vel in agris erant, agere & ferre illis permiſit: at argentum & aurum, quod inveniri potuit, in unum locum conferens, decimaſque eximens ad ædificationem templi, reliquas pecunias militibus diviſit. Tantum autem argenti & auri repertum eſt, ut quinas argenti minas ſinguli milites acciperent; & decimæ argenti, diis ſacratæ, non minorem ſummam quam quadringentorum talentorum efficerent.

LI.

¶ Dum autem adhuc eſſet Sueſſæ, venit quidam qui ei nunciavit Sabinorum lectiſſimam juventutem ex finibus ſuis egreſſam, & cum duobus exercitibus in Romanorum agros irruptione facta eos populari, & alterum eorum ad Eretum, alterum ad Fidenas caſtra poſuiſſe; &, niſi mature illis aliquis exercitus obviam iret, de omnibus illius regionis rebus actum eſſe. His auditis, Sueſſæ modicam quandam exercitus partem reliquit, & prædam ac reliqua impedimenta cuſtodire juſſit: cæteras vero expeditas copias duxit in hoſtes qui ad Eretum caſtra poſuerant; & ipſe, relicto quodam intermedio ſpatio, caſtra in loco edito muniit. Quum autem Sabinis ducibus placuiſſet *ſequenti* mane confligere, accerſito exercitu qui erat Fidenis; Tarquinius cognito eorum conſilio (quidam enim tabellarius, qui inde ad illos literas ferebat, interceptus fuerat) in tali caſu è re nata hujuſmodi ſtratagemate eſt uſus. Bifariam diviſo exercitu, alteram partem ſub noctem, clam hoſtibus, miſit ad eam viam quæ à Fidenis ducit; alteram vero, ſimulatque clara dies illuxit inſtructam, eduxit è caſtris ut ad prœlium: & Sabini confidenti animo & ipſi contra eos egreſſi ſunt; quod hoſtium numerum non magnum cernerent, & copias ſuas

a Οἱ δὲ ἦσαν *Vat.* b Κατακλείσας εἰς τὸ τεῖχος *Vat.* c Non agnoſcit *Vat.* d Τήν τε ἄλλην κτῆσιν poſtulat legitima conſtructio: niſi καινοπρεπῶς dictum ſit ab auctore τὴν ἄλλην κτήσεως, ut dicere ſolemus οἱ τῶν ἀνθρώπων. *Portus.* In *Cod. Vat.* τήν τε ἄλλην κτῆσιν τῆς πόλεως. e Ἐφῆκεν *Vat.* f Καὶ δυσὶ μεγάλοις στρατεύμασιν εἰς τὴν Ῥωμαίων *Vat.* g Κατασκευὴν *Vat.* h Τίθεται τὸν χάρακα *Vat.* i Accuſativus μεταπεμψαμένους excuſari poteſt per infiniti modi verbum: ad præcedentia tamen magis quadrat dativus μεταπεμψαμένοις. *Sylb.* Hanc conjecturam firmat *Cod. Vat.*

L. Tarquinius Superbus Rom. REX VII.

ſuas Fidenis mox mox venturas ſperarent. Iſti igitur ſignis collatis pugnarunt, & diu æquo marte inter eos certatum eſt. At qui à Tarquinio nocte præmiſſi fuerant, converſo itinere, Sabinos à tergo adorti ſunt. Sabini, quum eos vidiſſent, & ex armatura & vexillis agnoviſſent, præ metu amentes obſtupuerunt, & abjectis armis fuga ſalutem quærere conabantur. Sed quum omnes ab hoſtibus circumdarentur, pauci admodum & maxima cum difficultate evadere potuerunt: Romanus enim equitatus undique imminens eos circumſepſit. quo factum ut pauci quidam ex ea clade incolumes evaſerint: at major pars ab hoſtibus conciſa fuit, reliqui ſe dediderunt. Sed ne illi quidem qui ad valli cuſtodiam relicti fuerant reſtiterunt, ſed ipſa munitio primo impetu capta eſt: ubi præter ipſorum Sabinorum pecunias, omnes quoque Romanorum res cum multis captivis, adhuc intactæ ab hoſtibus, receptæ fuerunt, dominiſque, qui eas amiſerant, fuerunt reſtitutæ.

LII. ¶ Tarquinius autem, quum hic primus conatus ex animi ſententia ipſi ſucceſſiſſet, duxit copias in Sabinos qui ad Fidenas caſtra habebant, qui de ſuorum clade nullos dum nuncios acceperant. Forte autem illi quoque copias ex vallo eduxerant, & jam erant in via: ſed quum ad hoſtes appropinquaſſent, & capita ſuorum Imperatorum lanceis præfixa conſpexiſſent, (Romani enim ea ad hoſtium terrorem præferebant) & ſuum alterum exercitum deletum cognoviſſent, nullum amplius generoſum facinus ediderunt, ſed ad ſupplices preces verſi ſe hoſti dediderunt. Sabini igitur, adeo fœde ac infeliciter utroque exercitu *intra breviſſimum temporis ſpatium* amiſſo, ad magnas anguſtias redacti, & veriti ne urbes primo impetu caperentur, legatos de pace acturos miſerunt, qui ſe ſuaque Tarquinio dederent, ea conditione, ut ejus imperio parerent, & tributa in poſterum penderent. Pace igitur his data, & hiſce populis illis ipſis conditionibus, quas ipſimet ei obtulerunt, in fidem receptis, Sueſſam rediit. Inde copias, quas ibi reliquerat, abduxit; & prædam ac reliqua exercitus impedimenta abſportavit; exercitumque divitiis affluentem Romam reduxit. Poſtea multas quoque excurſiones fecit in agrum Volſcorum, nunc totis viribus nunc parte copiarum educta; & ingenti præda eſt potitus. Quum autem ei plurima ex animi ſententia jam ſucceſſiſſent, bellum à finitimis populis excitatum eſt, quod diuturnum fuit (ſeptem enim continuos annos duravit) inque diſcrimina incidit gravia ac inſperata. Id quibus ex cauſſis cœptum ſit, & quemnam habuerit exitum (quoniam arte doloſa & inſperato ſtratagemate confectum eſt) paucis dicam.

LIII. ¶ Urbs erat Latini nominis, Albanorum co-

δύναμιν τὴν ἀπὸ Φιδήνης ὅσον οὔπω νομίζοντες παρέσεσθαι. οὗτοι μὲν δὴ καταστάντες ἐμάχοντο, καὶ ἦν ἰσόῤῥοπος αὐτοῖς ἐπὶ τὸν πολὺν χρόνον ὁ ἀγών· οἱ δὲ προαποσταλέντες ὑπὸ Ταρκυνίου νύκτωρ, ὑποστρέψαντες ἐκ τῆς ὁδοῦ, καὶ γενόμενοι κατὰ νώτου τῶν 252 Σαβίνων ἐπῄεσαν. τούτους ἰδόντες οἱ Σαβῖνοι, καὶ γνωρίσαντες ἀπὸ τῶν ὅπλων καὶ τῶν σημείων, ἐξέστησαν τῶν [a] λογισμῶν, καὶ τὰ ὅπλα ῥίψαντες ἐπειρῶντο σώζειν ἑαυτούς. ἦν δὲ ἄπορος ἡ σωτηρία τοῖς πολλοῖς περιεχομένοις κύκλῳ ὑπ᾽ ἐχθρῶν· καὶ τῶν Ῥωμαίων ἡ ἵππος ἐπικειμένη πανταχόθεν αὐτοὺς [b] ἀπέκλεισεν· ὥστε ὀλίγοι μέν τινες [c] ἐσώθησαν, τὰ δεινὰ ὑπεκδύντες· οἱ δὲ πλείους κατεκόπησαν ὑπὸ τῶν πολεμίων, ἢ παρέδοσαν ἑαυτούς. ἀντέσχον δὲ οὐδ᾽ οἱ καταλειφθέντες ἐπὶ τοῦ χάρακος, ἀλλὰ καὶ τὸ ἔρυμα ἑάλω τῇ πρώτῃ ἐφόδῳ· ἔνθα σὺν τοῖς ἰδίοις τῶν Σαβίνων χρήμασι, καὶ τὰ Ῥωμαίων ἅπαντα σὺν πολλοῖς αἰχμαλώτοις ἔτι ἀκέραια ὄντα τοῖς ἀπολωλεκόσιν ἀνεσώθη.

Ὡς δὲ ἡ πρώτη πεῖρα τῷ Ταρκυνίῳ κατὰ νοῦν ἐχώρησεν, ἀναλαβὼν τὴν δύναμιν, ἧκεν ἐπὶ τοὺς ἐν Φιδήνῃ ἐστρατοπεδευκότας τῶν Σαβίνων, οἷς οὔπω δῆλος ἦν ὁ τῶν σφετέρων ὄλεθρος. ἔτυχον δὲ κἀκεῖνοι [d] προεληλυθότες ἐκ τοῦ χάρακος, καὶ ἤδη ὄντες ἐν ὁδῷ· ὡς δὲ πλησίον ἐγένοντο, καὶ εἶδον ἐπὶ δορατίων ἀναπεπηγυίας τὰς κεφαλὰς τῶν σφετέρων ἡγεμόνων· [e] προύτεινον γὰρ αὐτὰς καταπλήξεως τῶν πολεμίων ἕνεκα οἱ Ῥωμαῖοι· μαθόντες ὅτι διέφθαρται αὐτῶν τὸ ἕτερον στράτευμα, οὐδὲν ἔτι ἀπεδείξαντο γενναῖον ἔργον, ἀλλ᾽ εἰς ἱκεσίας καὶ δεήσεις τραπόμενοι, [f] παρέδοσαν ἑαυτούς. οὕτω δὲ αἰσχρῶς καὶ κακῶς ἀμφοτέρων τῶν στρατοπέδων ἀναρπασθέντων, εἰς στενὰς ἐλπίδας οἱ Σαβῖνοι κατακεκλεισμένοι, καὶ περὶ τῶν πόλεων μὴ ἐξ ἐφόδου καταληφθῶσι δεδιότες, ὑπὲρ εἰρήνης [g] διεπρεσβεύσαντο, παραδιδόντες σφᾶς αὐτοὺς ὑπηκόους εἶναι Ταρκυνίου, καὶ [h] φόρων τὸ λοιπὸν ὑποτελεῖς. [i] ἀσπασάμενος δὲ πρὸς αὐτοὺς τὸν πόλεμον, καὶ ἐπὶ [k] ταῖς αὐταῖς συνθήκαις παραλαβὼν τὰς πόλεις, ἐπὶ Σύεσσαν ᾤχετο. ἐκεῖθεν δὲ τήν τε καταλειφθεῖσαν δύναμιν, καὶ τὰ λάφυρα, καὶ τὴν ἄλλην ἀποσκευὴν ἀναλαβὼν, εἰς Ῥώμην ἀπῄει, πλουτοῦσαν τὴν στρατιὰν ἀπάγων. ἐποιήσατο δὲ καὶ μετὰ ταῦτα πολλὰς ἐξόδους ἐπὶ τὴν Οὐολούσκων χώραν, [l] τοτὲ μὲν ἁπάσῃ τῇ δυνάμει, τοτὲ δὲ μέρει τινί· καὶ λείας πολλῆς ἐγένετο κύριος. [m] ἤδη τῶν πλείστων αὐτῷ κατὰ νοῦν χωρούντων, πόλεμος ἐκ τῶν ὁμόρων ἀνέστη, χρόνῳ τε [n] μακρῷ· ἔτη γὰρ ἑπτὰ συνεχῶς ἐπολεμήθη· καὶ παθήμασι χαλεποῖς καὶ ἀπροσδοκήτοις [o] περιέπεσεν. ἀφ᾽ ὧν δὲ αἰτιῶν ἤρξατο, καὶ τελευτῆς ὁποίας ἔτυχεν, ἐπειδὴ δολίῳ τε ἀπάτῃ καὶ στρατηγήματι παραδόξῳ κατειργάσθη, [p] δι᾽ ὀλίγων ἐρῶ.

Πόλις [q] ἦν τοῦ Λατίνων γένους, Ἀλβανῶν ἀποικίσις,

a Τῶν λογισμῶν *Vat.* quo modo ſcribendum eſſe monuit *Steph.* b Απέκλεισι *Vat.* c Εφθησαν *Vat.* d Προεξεληλυθότες *Vat.* e Πρότεινον *Vat.* f Παρεδίδοσαν *Vat.* g Διεπρεσβεύοντο *Vat.* h Φόρου *Vat.* i Id eſt, *fædere percuſſo bellum depoſuit, pacemque dedit.* Fortaſſe tamen legendum λυσάμενος δὲ πρὸς αὐτοὺς &c. *Portus.* k Ταῖς αὐταῖς dicit pro ταῖς προειρημέναις. niſi malis ταύταις ταῖς, aut ταῖς αὐταῖς συνθήκαις αἷς πρότερον ὁ πάππος αὐτοῦ, ut ſupra p. 240. v. 5. *Sylb.* l Illa τοτὲ μὲν ἁπάσῃ τῇ δυνάμει deſiderantur in *Ed. Steph.* additaque è *Cod. Ven. Sylb.* Agnoſcuntur à *Lapo* & *Cod. Vat.* m Ηδη δὲ τῶν rectius in *Cod. Vat.* Idemque placuit & *Sylburgio.* n Μικρὸς *Vat.* o Μέγας pro περιέπεσεν habet *Cod. Vat.* p Δι᾽ ἐλαχίστων *Vat.* q Ην ἐκ τοῦ *Vat.*

a Si

σιν, ἀπέχουσα τῆς Ῥώμης σταδίους ἑκατόν, ἐπὶ τῆς εἰς Πραίνεστον φερούσης ὁδοῦ κειμένη. Γαβίους ταύτην 253 ἐκάλουν· νῦν μὲν οὐκέτι συνοικουμένη πᾶσα, πλὴν ὅσα μέρη πανδοχεύεται κατὰ τὴν ὁδόν· τότε δὲ πολυάνθρωπος, καὶ, εἴ τις ἄλλη, μεγάλη. τεκμήραιτο δ' ἄν τις αὐτῆς τὸ μέγεθος καὶ τὴν ἀξίωσιν, ἐρείπια θεασάμενος οἰκιῶν πολλαχῇ, καὶ τείχους κύκλον· ἔτι γὰρ ἕστηκεν αὐτοῦ τὰ πλεῖστα. εἰς ταύτην συνερρύησαν Πωμεντίνων τε τῶν ἐκ Συέσσης διαφυγόντων τινὲς, ὅτε τὴν πόλιν [a] αὐτὸς Ταρκύνιος κατεβάλετο, καὶ τῶν ἐκ Ῥώμης φυγάδων συχνοί· οὗτοι δεόμενοι καὶ λιπαροῦντες τιμωρῆσαι σφίσι τοὺς Γαβίους, καὶ πολλὰς ὑπισχνούμενοι δωρεὰς εἰ κατέλθοιεν ἐπὶ τὰ σφέτερα, τήν τε κατάλυσιν τοῦ τυράννου δυνατὴν ἀποφαίνοντες καὶ ῥᾳδίαν, ὡς καὶ τῶν ἐν τῇ πόλει συλληψομένων, ἔπεισαν αὐτοὺς, συμπροθυμηθέντων καὶ Οὐολούσκων· ἐπρεσβεύσαντο γὰρ κἀκεῖνοι δεόμενοι συμμαχίας· τὸν κατὰ τοῦ Ταρκυνίου πόλεμον ἀναλαβεῖν. ἐγένοντο δὴ [b] μετὰ ταῦτα μεγάλοις στρατεύμασιν εἰς τὴν ἀλλήλων γῆν [c] εἰσδρομαὶ καὶ καταβολαὶ, ὥσπερ εἰκὸς, τοτὲ μὲν ὀλίγοις, τοτὲ δὲ πᾶσι πρὸς πάντας, ἐν αἷς πολλάκις μὲν οἱ Γάβιοι, τοὺς Ῥωμαίους τρεψάμενοι [d] μέχρι τῶν πυλῶν, καὶ πολλοὺς [e] καταλαβόντες, ἀδεῶς τὴν χώραν ἐπόρθουν· πολλάκις δὲ οἱ Ῥωμαῖοι, τοὺς [f] Γαβίους ὠσάμενοι καὶ κατακλείσαντες εἰς τὴν πόλιν, ἀνδράποδα καὶ λείαν αὐτῶν πολλὴν ἀπήγαγον. Συνεχῶς δὲ τούτων [g] γινομένων, ἠναγκάζοντο ἀμφότεροι, τῆς χώρας ὅσα ἦν ἐρυμνὰ τειχίζοντες, φρουρὰν ἐν αὐτοῖς καθιστάναι, καταφυγῆς τῶν γεωργῶν ἕνεκα· ὅθεν ὁρμώμενοι τά τε λῃστήρια, καὶ εἴ τι ἀποσπασθὲν ἴδοιεν μέρος ὀλίγον [h] ἀπὸ πολλοῦ στρατοῦ, καὶ, οἷα εἰκὸς ἐν προνομαῖς, ἀσύντακτον διὰ καταφρόνησιν, κατιόντες ἀθρόοι διέφθειρον· καὶ τῶν πόλεων ὅσα ἦν ἐπίμαχα καὶ ῥᾳδία ληφθῆναι διὰ κλιμάκων, ἐξοικοδομεῖν τε καὶ ἀποταφρεύειν, δεδοικότες τὰς αἰφνιδίους ἀλλήλων ἐφόδους· μᾶλλον δὲ περὶ ταῦτα ὁ Ταρκύνιος ἐνεργὸς ἦν, καὶ τῆς πόλεως τὰ πρὸς τοὺς Γαβίους φέροντα τοῦ περιβόλου, διὰ πολυχειρίας ἐξωχύρου, τάφρον ὀρυξάμενος εὐρυτέραν, καὶ τεῖχος ἀνεγείρας ὑψηλότερον, καὶ πύργοις διαλαβὼν τὸ χωρίον πυκνοτέροις· κατὰ τοῦτο γὰρ ἐδόκει μάλιστα τὸ μέρος ἡ πόλις [i] ἀνίσχυρος εἶναι, πάντα τὸν ἄλλον περίβολον ἀσφαλὴς οὖσα ἐπιεικῶς, καὶ δυσπρόσιτος. ἔμελλε δὲ, ὃ πάσαις φιλεῖ ταῖς πόλεσι συμβαίνειν ἐν τοῖς μακροῖς πολέμοις, τεμνομένης [k] διὰ συνεχεῖς τῶν πολεμίων [l] εἰσβολὰς, καὶ μηκέτι τῆς γῆς τοὺς καρποὺς ἐκφερούσης, σπάνις ἁπάσης 254 τροφῆς ἐν ἀμφοτέραις ἔσεσθαι, [m] καὶ δεινὴ τοῦ μέλλοντος ἀθυμία· κάκιον δὲ τοὺς Ῥωμαίους ἐπίεζεν ἢ τοὺς Γαβίους ἡ τῶν ἀναγκαίων ἔνδεια, καὶ οἱ πενέ-

L. Tarquinius Superbus Rom. REX VII.

lonia, quæ ab urbe centum ſtadia aberat, in via qua Præneſte itur. Gabios hanc vocabant: nunc tamen non amplius tota incolitur, ſed eæ tantum partes quæ in publico itinere diverſoria habent: tunc vero frequens erat, & magnitudine nulli ſecunda. De ejus autem magnitudine & amplitudine conjecturam facere poterit, qui variis in locis ædificiorum ruinas & murorum ambitum ſpectarit: maxima enim eorum pars adhuc ſtat. Huc quidam Pomentini, qui ex Sueſſa profugerant quum Tarquinius urbem demolitus eſt, & præter eos multi Romani exſules confluxerant. Iſti orantes & obteſtantes Gabinos ut ſuas injurias ulciſcerentur, & multa dona promittentes, ſi ipſorum opera in patriam rediiſſent, & demonſtrantes Tarquinii tyrannidem facile everti poſſe, quod Romani quoque operam ſuam ipſis ea in re navaturi eſſent, illis tandem rem perſuaſerunt, Volſcis quoque paratis (miſerant enim illi quoque legatos, qui ſocietatem ipſorum peterent, qua indigebant) ad bellum contra Tarquinium ſuſcipiendum. Poſtea magnis exercitibus utrique in agrum hoſtium incurſiones fecerunt, eumque vaſtarunt; & (ut accidere ſolet) modo exigua militum manu, modo utrique totis viribus prœlia commiſerunt: in quibus ſæpe Gabini, Romanis ad urbis portas uſque fuſis ac fugatis & multis captis, intrepide agrum populati ſunt; ſæpe etiam Romani, Gabinis profligatis & in urbem compulſis, mancipia & ingentem eorum prædam abegerunt. ¶ Quum autem LIV. hæc aſſidue fierent, utrique coacti ſunt loca in ſuo agro natura munita muro cingere, & præſidium in illis collocare, ut eſſent agreſtibus refugia: unde facta eruptione, & prædones, & ſiquam exiguam partem à reliquo exercitu avulſam animadvertiſſent, & (quod in pabulationibus ſolet accidere) nullo ſervato ordine vagantem ob hoſtium contemptionem, conferti deſcendentes eos contrucidabant: & urbes, quæ oppugnari & ſcalis admotis facile capi poterant, muris & foſſa munire *cogebantur*, quod ſibi metuebant utrique à mutuis & repentinis incurſionibus. Tarquinius vero in hoc opere magis occupatus fuit, & eam urbanorum murorum partem, quæ Gabios fert, ingenti operarum numero communiit, & circumducta latiore foſſa, & muris altius erectis, & frequentioribus turribus per modica interſtitia additis: hac enim potiſſimum parte urbs infirma videbatur, at in reliquo murorum ambitu ſatis tuta, & acceſſu difficilis. Itaque, quod omnibus civitatibus accidere ſolet in bellis diuturnis, ob continuas hoſtium incurſiones vaſtato agro, nec fructus amplius ferente, uterque populus omnium alimentorum penuria laboraturus, & de futuro vehementer ſolicitus futurus erat: gravius tamen rerum ad victum neceſſariarum penuria Romanos quam Gabinos premebat; & pauperrimi quique

Si pro αὐτὸς & κατεβάλετο malis αὐτῶν & κατελάβετο, non multum refragabor. *Sylb.* In *Cod. Vat.* αὐτὸς Ταρκύνιος κατελάβετο. Si lectionem hanc ſequamur, vertendum *quum Tarquinius urbem cepit.* *b* Μετὰ τοῦτο *Vat.* *c* Εἰσβολαὶ, καὶ καταδρομαὶ, μάχαι τε ὅπερ πρὸς ὀλίγους *Vat.* *d* Μέχρι τῶν τειχῶν *Vat.* *e* Καταβάλλοντες *Vat.* *f* Σαβίνους *Vat.* g Perperam in *Ed. Steph.* ponitur nota plenæ diſtinctionis poſt γινομένων. *h* Ἀπὸ λοιποῦ στρατοῦ legendum cenſet *Portus.* *i* Ἀνόχυρος *Vat.* *k* Διὰ τὰς συνεχεῖς *Vat.* *l* Genitivus τῆς γῆς rectius ponetur vel poſt εἰσβολὰς vel poſt ἐκφερούσης. *Sylb.* In *Cod. Vat.* εἰσβολὰς τῆς γῆς, ita ut omittantur καὶ μηκέτι. *m* Καὶ δεινὴ περὶ *Vat.*

que hac maxime preſſi cenſebant pacem cum Gabinis faciendam, & bellum quibuſcunque illi *illi* voluiſſent conditionibus finiendum.

στατοι αὐτῶν μάλιστα κάμνοντες ὁμολογίας ᾤοντο δεῖν ποιήσασθαι πρὸς τοὺς Γαβίους, καὶ τὸν πόλεμον ἐφ᾽ οἷς ἂν ἐκεῖνοι θέλωσι διαλύσασθαι.

LV. ¶ Quum autem Tarquinius ob tales caſus mœroris & anxietatis eſſet plenus, neque ita ignominioſe pacem facere vellet, neque tamen amplius *malis* reſiſtere poſſet, & quaſvis artes tentaret, & quodvis doli genus comminiſceretur, ejus filius maximus natu, nomine Sextus, conſilio cum ſuo patre ſolo communicato, & facinus audax & valde periculoſum, ſed tamen quod ſuccedere poterat, aggreſſus eſſe viſus, impetrata à patre poteſtate faciendi quicquid vellet, ſimulavit ortum eſſe diſſidium inter ſe & patrem de bello finiendo. Ab eo igitur virgis in foro cæſus, & aliis contumeliis affectus, ut rei rumor latius ſpargeretur, primum quidem fidiſſimos ſuorum amicorum miſit, ut transfugas, qui clam Gabinis ſignificarent ſe ſtatuiſſe ad eos venire, & bellum patri inferre, ſi modo illi fide ſibi data promitterent fore, ut ſe, quemadmodum & cæteros Romanos exſules, ſervarent, nec patri dederent, ſperantes hoc pacto ſe privatas inimicitias ſuo commodo dirimere poſſe. Hanc orationem quum Gabini libenter acciperent, & illum à ſe minime violatum iri promitterent, venit multos ſodales & clientes tanquam transfugas ſecum adducens: &, quo facilius crederent ſe à patre defeciſſe, magnam argenti aurique copiam afferens. Poſtea ad eum multi ex urbe confluebant, qui ſe tyrannidem fugere ſimulabant: atque jam manu valida ſtipatus erat. Gabini vero putantes magnam ſuis rebus acceſſionem factam multis ad ſe confugientibus, & brevi Romam in ſuam poteſtatem venturam ſperantes, & longe magis decepti rebus quas Sextus patris deſertor gerebat, qui in agrum *Romanorum* excurſiones aſſiduo faciebat, & ingentem prædam referebat: (pater enim, quum jam ante ſciret quæ loca ille eſſet petiturus, pararat ingentem prædam, & præſidiis munitiones nudarat, & aſſidue cives ſelectos, quos ſuſpectos habebat, ei trucidandos objiciebat) ex his igitur omnibus rebus conjicientes & exiſtimantes illum ſibi amicum fidelem eſſe & imperatorem egregium, multi etiam pecunia corrupti, ad eum ſummum imperium detulerunt.

Ἀδημονοῦντος δ᾽ ἐπὶ τοῖς συμβεβηκόσι τοῦ Ταρκυνίου, καὶ οὔτε διαλύσασθαι τὸν πόλεμον αἰσχρῶς ὑπομένοντος, οὔτε ἀντέχειν ἔτι δυναμένου, πάσας δὲ πείρας ἐπιτεχνωμένου, καὶ δόλους παντοδαποὺς συντιθέντος, [a] ὁ πρεσβύτατος αὐτοῦ τῶν υἱῶν κοινωσάμενος τὴν γνώμην τῷ πατρὶ μόνῳ, [b] Σέξτος ὄνομα, καὶ δόξας τολμηρῷ μὲν ἐπιχειρεῖν πράγματι, καὶ μέγαν ἔχοντι κίνδυνον, οὐ μὴν ἀδυνάτῳ γε, συγχωρήσαντος τοῦ πατρὸς ποιεῖν ὅσα βούλεται, σκήπτεται διαφορὰν πρὸς τὸν πατέρα περὶ τῆς καταλύσεως τοῦ πολέμου· μαστιγωθεὶς δὲ ὑπ᾽ αὐτοῦ ῥάβδοις ἐν ἀγορᾷ, καὶ τἄλλα περιυβρισθεὶς, ὥστε περιβόητον γενέσθαι τὸ πρᾶγμα, πρῶτον μὲν ἐκ τῶν ἑταίρων τοὺς πιστοτάτους ἔπεμπεν ὡς αὐτομόλους, φράσοντας τοῖς Γαβίοις δι᾽ ἀπορρήτων, ὅτι πολεμεῖν τῷ πατρὶ διέγνωκεν, ὡς αὐτοὺς ἀφικόμενος, εἰ λάβοι [c] πίστιν ὅτι φυλάξουσιν αὐτὸν ὥσπερ καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς [d] ἐκ Ῥωμαίων φυγάδας, καὶ οὐκ ἐκδώσουσι τῷ πατρὶ, τὰς ἰδίας ἔχθρας ἐλπίσαντες ἐπὶ τῷ σφετέρῳ συμφέροντι διαλύσασθαι. ἀσμένως δὲ τῶν Γαβίων τὸν λόγον ἀκουσάντων, καὶ μηδὲν εἰς αὐτὸν παρανομήσειν διομολογησαμένων, παρῆν ἑταίρους τε πολλοὺς καὶ πελάτας ἐπαγόμενος ὡς αὐτομόλους· [e] ἵνα δὴ μᾶλλον αὐτῷ [e] πιστεύσειαν ἀληθεύειν τὴν ἀπὸ τοῦ πατρὸς ἀπόστασιν, ἀργύριόν τε καὶ χρυσίον πολὺ κομίζων. ἐπισυνέρρεόν τε αὐτῷ πολλοὶ μετὰ ταῦτα τῶν ἐκ τῆς πόλεως, φεύγειν τὴν τυραννίδα [f] σκηπτομένων, καὶ χεὶρ ἦν ἤδη περὶ αὐτὸν καρτερά. δόξαντες δὲ οἱ Γάβιοι μέγα [g] προσγενέσθαι σφίσι πλεονέκτημα, πολλῶν ὡς αὐτοὺς ἀφικομένων, καὶ οὐ διὰ μακροῦ τὴν Ῥώμην ὑποχείριον [h] ἕξειν ἐλπίσαντες, καὶ ἔτι μᾶλλον ἐξαπατηθέντες ὑφ᾽ ὧν ἔπραττεν ὁ τοῦ πατρὸς ἀποστάτης, συνεχῶς ἐπὶ τὴν χώραν ἐξιὼν, καὶ πολλὰς περιβαλλόμενος ὠφελείας· παρεσκεύασεν γὰρ αὐτῷ ὁ πατὴρ, [i] προειδὼς εἰς οὓς παρέσται τόπους, τήν τε λείαν ἄφθονον καὶ τὰ χωρία ἀφύλακτα, καὶ τοὺς ἀπολουμένους [k] ὑπ᾽ αὐτῷ συνεχῶς ἔπεμπεν, ἐπιλεγόμενος ἐκ τῶν πολιτῶν οὓς ἐν ὑποψίαις εἶχεν· [l] ἐξ ἁπάντων δὲ τούτων δόξαντες εἶναι φίλον πιστὸν σφίσι τὸν ἄνδρα, καὶ στρατηλάτην ἀγαθὸν, πολλοὶ δὲ καὶ χρήμασι [m] δωροδοκηθέντες, ἐπὶ τὴν αὐτοκράτορα [n] ἄγουσιν ἀρχήν.

LVI. ¶ Sextus autem, tanta poteſtate per dolos & præſtigias potitus, famulum quendam clam Gabinis ad patrem miſit, qui ei declararet poteſtatem quam adeptus fuerat, & ex eo ſciſcitaretur quidnam eſſet faciendum. Tarquinius autem, quum nollet famulum ſcire quæ filium ſuum facere juſſurus eſſet, nuntium in hortum regiæ adjacentem duxit: ibi enim erant papavera innata, & fructibus onuſta, & jam collectioni matura. Per hæc igitur media ambulans, quælibet papaverum capita

Τοσαύτης δὲ γενόμενος ἐξουσίας ὁ Σέξτος κύριος, δι᾽ ἀπάτης καὶ φενακισμοῦ, τῶν θεραπόντων τινὰ, λαθὼν τοὺς Γα- 255 βίους, πέμπει πρὸς τὸν πατέρα, τήν τε ἐξουσίαν ἣν εἰληφὼς ἦν δηλώσοντα, καὶ πευσόμενον τί χρὴ ποιεῖν. ὁ δὲ Ταρκύνιος, οὐδὲ τὸν θεράποντα γνώσκειν βουλόμενος ἃ τὸν υἱὸν ἐκέλ[illegible] ἄγων τὸν ἄγγελον προῆλθεν εἰς τὸν προκείμενον τοῖς βασιλείοις κῆπον· ἔτυχον δὲ μήκωνες ἐν αὐτῷ πεφυκυῖαι, πλήρεις ἤδη τοῦ καρποῦ, καὶ συγκομιδῆς ὥραν ἔχουσαι· διεξιὼν δὴ διὰ τούτων, τῆς ὑπερεχούσης ἀεὶ μήκωνος τῷ σκήπωνι [o] πάλλων τὴν κεφαλὴν

a Imo ὁ νεώτερος, *Livius* enim dicit, *Sextus filius ejus, qui minimus ex tribus erat, transfugit ex compoſito Gabios.* Sic *Polyænus* quoque *Stratagem.* l. 8. Sed *Dionyſius* etiam alibi in hac ſententia (dicam an errore?) conſtanter permanet. *Caſaub.*
b Deſiderantur in *Cod. Vat.* c Πιστεις *Vat.* d Ἐκ Ῥώμης *Vat.* e Legitima conſtructio flagitat καὶ ἵνα δὴ, vel καὶ ἵνα, vel ἵνα δὲ μᾶλλον. *Port.* e Ita *Sylb.* & *Codd. MSS.* ante in *Ed. Steph.* πιστεύειαν. f Σκηπτόμενοι *Vat.* g Προσγεγενῆσθαι *Vat.* h Ἕξειν *Vat.* i Προϊδεῖν *Vat.* k Uſitatius in proſa ὑπ᾽ αὐτοῦ. at ὑπ᾽ αὐτῷ in his loquendi generibus poëtarum eſt proprium. *Sylb.* l Ἐξ ἁπάντων τε *Vat.* m Ὑπ᾽ αὐτοῦ δικασθέντες *Vat.* n Παράγουσιν *Vat.* o Παίων τὴν κεφαλὴν *Vat.*

a Ἀπέλυσε

κεφαλὴν ἀπήραττε. ταῦτα ποιήσας [a] ἀπέστειλε τὸν ἄγγελον, οὐδὲν ἀποκρινάμενος πολλάκις ἐπερωτῶντι· τὴν Θρασυβούλου τοῦ Μιλησίου διάνοιαν, ὡς ἔμοιγε δοκεῖ, μιμησάμενος· καὶ γὰρ ἐκεῖνος Περιάνδρῳ ποτὲ τῷ Κορινθίῳ τυράννῳ διὰ τοῦ πεμφθέντος ἀγγέλου, πῶς ἂν ἐγκρατέστατα τὴν ἀρχὴν κατέχοι, λόγον μὲν οὐδένα ἀπέστειλεν, ἀκολουθεῖν δὲ τὸν ἥκοντα παρ' αὐτοῦ κελεύσας, ἦγε δι' ἀρούρας σιτοσπόρου, [b] καὶ τοὺς ὑπερέχοντας τῶν σταχύων ἀποθραύων, ἐρρίπτει χαμαί· διδάσκων ὅτι δεῖ τῶν ἀστῶν τοὺς δοκιμωτάτους [c] κολούειν καὶ διαφθείρειν. τὸ παραπλήσιον δὴ καὶ τοῦ Ταρκυνίου τότε ποιήσαντος, συνεὶς τὴν διάνοιαν τοῦ πατρὸς ὁ Σέξτος, ὅτι κελεύει τοὺς ὑπερέχοντας τῶν Γαβίων ἀναιρεῖν, συνεκάλεσεν εἰς ἐκκλησίαν τὸ πλῆθος, καὶ πολλὴν [d] ὑπὲρ αὐτοῦ λόγον διαθέμενος, ὅτι καταπεφευγὼς εἰς τὴν ἐκείνων πίστιν ἅμα τοῖς ἑταίροις, κινδυνεύει συλληφθεὶς ὑπό τινων τῷ πατρὶ παραδοθῆναι, τήν τε ἀρχὴν ἕτοιμος ἦν ἀποθέσθαι, καὶ, πρὶν ἢ παθεῖν τι δεινὸν, ἀπαίρειν ἐκ τῆς πόλεως ἐβούλετο, δακρύων ἅμα καὶ τὴν ἑαυτοῦ τύχην κατολοφυρόμενος, ὥσπερ οἱ κατ' ἀλήθειαν [e] ὑπὲρ ψυχῆς ἀγωνιῶντες. Ἐρεθισμένου δὲ τοῦ πλήθους, καὶ μετὰ πολλῆς προθυμίας πυνθανομένου τίνες εἰσὶν οἱ μέλλοντες αὐτὸν προδιδόναι, τὸν ἐπιφανέστατον τῶν Γαβίων Ἀντίστιον Πέτρωνα ὠνόμασεν, ὃς ἐν εἰρήνῃ τε πολλὰ καὶ σπουδαῖα πολιτευσάμενος, καὶ στρατηγίας τε πολλὰς τετελεκὼς, ἐπιφανέστατος ἁπάντων ἐγεγόνει. ἀπολογουμένου δὲ τοῦ ἀνδρὸς, διὰ τὸ μηδὲν ἑαυτῷ συνειδέναι, πᾶσαν ἐξέτασιν ὑπομένοντος, ἔφη βούλεσθαι τὴν οἰκίαν αὐτοῦ διερευνήσασθαι πέμψας [f] ἑτέρους, αὐτὸς δ' ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας σὺν ἐκείνῳ, ἕως ἂν οἱ πεμφθέντες ἔλθωσι, μένειν. ἔτυχε δὲ διεφθαρκὼς τῶν θεραπόντων τινὰς αὐτοῦ ἀργυρίῳ, τὰς ἐπὶ τὸν ὄλεθρον Πέτρωνος κατασκευασθείσας ἐπιστολὰς σεσημειωμένας τῇ τοῦ πατρὸς σφραγῖδι λαβόντας ἔνδον [g] τῆς οἰκίας ἀποθέσθαι. ὡς δ' οἱ πεμφθέντες ἐπὶ τὴν ἔρευναν [h] (οὐδὲ γὰρ ἀντεῖπεν ὁ Πέτρων, ἀλλ' [i] ἀφῆκε τὴν οἰ-
256 κίαν ἐρευνᾶν) εὑρόντες ἔνθα ἦν ἀποκεκρυμμένα τὰ γράμματα, παρῆσαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἄλλας τε πολλὰς φέροντες ἐπιστολὰς ἐπισεσημασμένας, καὶ τὴν [k] πρὸς Ἀντίστιον γραφεῖσαν, ἐπιγινώσκειν φήσας [l] τῇ σφραγῖδι τοῦ πατρὸς ὁ Σέξτος ἔλυσε, καὶ τῷ γραμματεῖ δοὺς ἐκέλευσεν ἀναγινώσκειν. ἐγέγραπτο δ' ἐν αὐτῇ, μάλιστα μὲν ζῶντα παραδοῦναι τὸν υἱὸν αὐτῷ· ἐὰν δὲ [m] ἀδύνατος ᾖ, τὴν κεφαλὴν ἀποτεμόντα πέμψαι [n] αὐτῷ· ταῦτα δὲ ποιήσαντι αὐτῷ τε καὶ τοῖς συλλαβομένοις τοῦ ἔργου, χωρὶς τῶν ἄλλων μισθῶν ὧν πρότερον [o] ὑπέσχητο, [p] πολιτείαν τὴν ἐν Ῥώμῃ δώσειν ἔφη, [q] καὶ τῷ πατρικίων ἀριθμῷ ἅπαντας ἐγγράψειν, οἰκίας τε καὶ κλήρους καὶ ἄλλας δωρεὰς πολλὰς ἐπιθήσειν καὶ μεγάλας. ἐφ' οἷς ἐρεθισθέντες οἱ Γάβιοι τὸν μὲν Ἀντίστιον ἐκπε-

L. Tarquinius Superbus Rom: REX VII.

cæteris eminentiora baculo percuſſa dejiciebat. Quo facto, nuntium, à quo ſæpius fuerat interrogatus, ſine reſponſo remiſit: Thraſybuli Mileſii (ut mihi videtur) conſilium ac exemplum ſequutus. nam & ille olim Periandro Corinthi tyranno per nuntium ad ſe miſſum, ut intelligeret quanam ratione imperium firmiſſimum tenere poſſet, nullum reſponſum voce dedit; ſequi vero jubens nuntium, duxit eum per arvum frumento conſitum, & ſpicas eminentiores defringens, humi abjecit, innuens *ſic* eum ſpectatiſſimos quoſque civitatis truncare atque exſtinguere debere. Quum igitur tunc & ipſe Tarquinius ſimile quiddam feciſſet, Sextus, mentem patris intelligens, quod juberet eminentiſſimos quoſque de Gabinis à ſe tolli, populum ad concionem convocavit; ubi cum multum de ſe ſermonem habuiſſet, quod *ſcilicet*, cum in fidem eorum una cum ſociis confugiſſet, in periculo erat ne à quibuſdam comprehenſus patri dedatur, quodque ipſe paratus erat ad deponendum imperium, & antequam gravius aliquid experiretur ex urbe volebat diſcedere; lacrymans ſimulque ſortem ſuam deplorans, ut qui vere in extremo capitis periculo verſantes animi anxietate premerentur.

LVII. ¶ Populo autem vehementer irritato, & ſummo ſtudio ſciſcitante quinam eſſent illi proditores, illuſtriſſimum omnium Gabinorum Antiſtium Petronem nominavit; qui, quod & pacis tempore multas & præclaras res geſſiſſet, & ſæpius imperatoris munere functus eſſet, gloriæ claritate cunctis anteibat. Illo autem ſe purgante, &, quod nullius ſceleris ſibi eſſet conſcius, omnem inquiſitionem admittente, reſpondit *Sextus* ſe velle miſſis aliis domum ejus perſcrutari, atque interim cum eo in concione manere, donec qui eſſent miſſi redirent. Jam autem quoſdam ejus ſervos pecunia corruperat, ut literas, in perniciem Petronis paratas, patris ſigillo obſignatas accipientes domi occultarent. Ubi vero qui ad ſcrutandum miſſi fuerant, (neque enim Petro ipſis adverſatus eſt, ſed permiſit ut ædes ſuas ſcrutarentur) repertis literis in loco ubi reconditæ fuerant, ad concionem ſunt reverſi, cum multas alias epiſtolas obſignatas afferentes, tum eam quæ ad Antiſtium fuerat ſcripta, Sextus ſe eam ex patris ſigillo cognoſcere aſſerens, eam aperuit, & ſcribæ traditam recitari juſſit. In ea autem ſcriptum erat, ut præcipue vivum filium ſibi dederet: ſi vero hoc præſtare non poſſet, caput ejus amputatum ad ſe mitteret: quæ ſi & ipſe & ejus facinoris ſocii peregiſſent, præter alia præmia, quæ illis ante promiſerat, ſe illos civitate Romana donaturum, & omnes in patricium ordinem adſcripturum, & domos & agros & alia multa eaque ingentia dona additurum pollicebatur. Quibus rebus irritati Gabini Antiſtium in-

opinata

a Ἀπέλυσε *Vat.* *b* Καὶ τοὺς ὑπερέχοντας τῶν σταχύων κολούειν καὶ διαφθείρειν in *Ed. Steph.* unde κολούων καὶ διαφθείρων legendum cenſet *Portus*. Quæ jam interpoſita vides, addidit *Sylburgius* è *Ven.* & *Rom. Codd.* quibus conſentit *Cod. Vat.* atque etiam *Lapi* verſio. Verùm (ut ait *Sylb.*) ſicut à *Lapi* verſione, ita à *Ven. Cod.* abeſt verbum κολούειν cum conjunctione καί. *c* Κολούσειν *Vat.* *d* Ὑπὲρ αὐτῶν *Vat.* *e* Ὑπὲρ τῆς ψυχῆς *Vat.* *f* Rectius ἑταίρους in *Cod. Vat.* *g* Deſiderantur in *Cod. Vat.* *h* Malim cum *Cod. Vat.* οὐδὲν γὰρ ἀντεῖπεν. *i* Ἐφῆκε *Vat.* *k* Πρὸς τὸν Ἀντίστιον *Vat.* *l* *Lapi* quoque verſio hanc lectionem agnoſcit, *recognoſcere ſe dicens*: & perſpicua eſt ſententia, ſi poſt ἐπιγινώσκειν ſubaudiamus relativum αὐτήν. *Sylb.* Sed non opus ut aliquid ſubintelligamus, ſi cum *Cod. Vat.* τὴν σφραγῖδα pro τῇ σφραγῖδι reponamus. *m* Poſt ἀδύνατος ᾖ vox τοῦτο adjicitur in *Cod. Vat.* adeo ut ἀδύνατον ᾖ τοῦτο legendum videatur. *n* Deeſt *Vat.* *o* Ὑπέσχετο *Vat.* *p* Πολιτείαν τε *Vat.* *q* Καὶ εἰς τὸν τῶν πατρικίων ἀριθμὸν *Vat.*

a Scribe

L. Tarquinius Superbus Rom. REX VII.

opinata calamitate attonitum, & præ ingenti dolore ne vocem quidem emittere valentem, lapidibus obrutum interfecerunt: in alios quoque ejuſdem conſilii ſocios inquiſitionem & animadverſionem Sexto permiſerunt. Ille vero ſuis amicis commiſſa portarum cuſtodiendarum provincia, ne qui reorum ipſum effugerent, miſſis *ſuis ſatellitibus* in illuſtriſſimorum virorum domos, de Gabinis multos eoſque probos viros interfecit.

LVIII. ¶ Interea vero, tumultu in urbe * ob tantum malum exorto, Tarquinius, per literas re cognita, cum exercitu eo venit; quumque circa mediam noctem ad urbem acceſſiſſet, apertis portis ab iis qui ad hoc ipſum parati fuerant, ingreſſus, ſine ullo labore urbe eſt potitus. Quum autem, cognito eo caſu *ac infortunio*, omnes ſuam conditionem deplorarent; & cædes & ſervitutem & omnia mala, quæ ſolent contingere urbi à tyrannis captæ, exſpectarent, vel (ſi optime ſecum fuiſſet actum) ſervitutem & bonorum direptiones atque his ſimilia animo præciperent, Tarquinius tamen nihil horum fecit quæ exſpectabant ac formidabant, licet eſſet improbus & inexorabilis in ſupplicio de inimicis ſumendo. neque enim quenquam Gabinorum interfecit, neque urbe expulit, neque ignominia affecit, neque pecunia mulctavit: ſed quum populum ad concionem convocaſſet, regio pro tyrannico ingenio ſumpto, dixit ſe illis ſuam civitatem reſtituere, & fortunas quas habebant concedere; idque, ut horum opera Romanorum imperium majori ſtabilitate firmatum retineret: exiſtimans firmiſſimum ſibi ſuiſque liberis præſidium fore fidem eorum, qui præter omnem ſpem ſervati fuerant, & res omnes ſuas recuperarant. Et nequis metus in poſterum in eorum animis reſideret, neve dubitarent, ſed hæc certa *& firma* illis permanerent, ſcripſit quo jure quibuſve conditionibus amicitiam cum illis eſſet initurus, & extemplo ibi in concione fœdus fecit & ſuper victimas juravit. Horum fœderum monumentum Romæ exſtat, in templo Jovis Fidii (quem Romani Sanctum vocant) clypeus ligneus, tectus corio ejus bovis qui tunc in feriendo fœdere mactatus fuit, & literis antiquis fœderis conditiones inſcriptas continens. His rebus geſtis, & Sexto filio Gabinorum rege creato, copias abduxit. Atque belli Gabinii hic fuit exitus.

LIX. *Templa ædificat.* ¶ Poſt hæc Tarquinius, quiete à militia & bellis populo data, animum appulit ad templorum fabricam, avi vota perſolvere ſtudens. Ille enim, in ultimo bello cum Sabinis dimicans, Jovi & Junoni & Minervæ, ſi ex prœlio victor diſceſſiſſet, templa ſe ædificaturum voverat: ac rupem, ubi deorum templa fundaturus erat, celſis ſubſtructionibus magniſque aggeribus complana-

πληγέντα ἐπὶ τῇ παραδόξῳ συμφορᾷ, καὶ οὐδὲ φωνὴν ἀπὸ τοῦ κακοῦ ῥῆξαι δυνάμενον ἀποκτείνουσι, βάλλοντες λίθοις· τὴν δὲ κατὰ τῶν ἄλλων ζήτησίν τε καὶ τιμωρίαν τῶν ταὐτὰ τῷ Πέτρωνι βουλευσαμένων ἐπέτρεψαν τῷ Σέξτῳ ποιήσασθαι. ὁ δὲ τοῖς ἰδίοις ἑταίροις τὴν φυλακὴν ἐπιτρέψας τῶν πυλῶν, ἵνα μὴ διαφύγοιεν αὐτὸν οἱ ἐν ταῖς αἰτίαις, πέμπων ἐπὶ τὰς οἰκίας τῶν ἐπιφανεστάτων ἀνδρῶν, ἀπέκτεινε πολλοὺς τῶν Γαβίων καὶ ἀγαθούς. Ἐν ᾧ δὲ ταῦτα ἐπράττετο, θορύβου κατὰ τὴν πόλιν ὄντος, ὡς ἐπὶ τοσούτῳ κακῷ, μαθὼν τὰ γενόμενα ὁ Ταρκύνιος διὰ γραμμάτων, παρῆν ἄγων τὴν δύναμιν, καὶ περὶ [a] μέσης νυκτὸς ἀγχοῦ γενόμενος τῆς πόλεως, ἀνοιχθεισῶν τῶν πυλῶν ὑπὸ τῶν ἐπὶ τούτῳ παρεσκευασμένων, εἰσελθὼν δίχα πόνου κύριος ἐγεγόνει τῆς πόλεως. ὡς δ' ἐγνώσθη τὸ πάθος, ἁπάντων κατοδυρομένων ἑαυτούς, οἵας πείσονται σφαγὰς καὶ ἀνδραποδισμούς, καὶ πάντα ὅσα καταλαμβάνει δεινὰ τοὺς ὑπὸ τυράννων ἁλόντας, προσδοκώντων· εἰ δὲ τὰ κράτιστα πράξειαν, δουλείας τε καὶ χρημάτων ἀφαιρέσεις, καὶ τὰ ὅμοια τούτοις [b] κατεψηφικότων, οὐδὲν ὁ Ταρκύνιος ὧν προσεδόκων τε καὶ ἐδεδοίκεσαν, καίτοι πονηρὸς ὢν καὶ περὶ τὰς τιμωρίας τῶν ἐχθρῶν ἀπαραίτητος, ἔδρασεν. οὔτε γὰρ ἀπέκτεινεν οὐδένα Γαβίων, οὔτ' ἐξήλασε τῆς πόλεως, οὔτε εἰς ἀτιμίαν ἢ χρημάτων [c] ζημίαν ἐνέβαλε· συγκαλέσας δ' εἰς ἐκκλησίαν τὸ πλῆθος, καὶ βασιλικὸν ἐκ τυραννικοῦ [d] τρόπον μεταλαβών, τήν τε πόλιν αὐτοῖς ἔφη τὴν ἰδίαν ἀποδιδόναι, καὶ τὰς οὐσίας ἃς ἔχουσι συγχωρεῖν· [e] ἵνα σὺν τούτοις τὴν Ῥωμαίων ἡγεμονίαν ἐγκρατέστερον [f] κατέχοι, ταῦτα πράττων· κρατίστην ἡγούμενος ἔσεσθαι φυλακὴν ἑαυτοῦ τε καὶ τῶν παίδων, τὴν ἐκ τῶν παρ' ἐλπίδα σεσωσμένων καὶ τὰ ἴδια πάντα κεκομισμένων πίστιν. καὶ ἵνα μηδὲν αὐτοῖς δεῖμα περὶ τοῦ μέλ- 257 λοντος ὑπάρχῃ χρόνου, μηδ' ἐνδοιάζωσι, [g] βέβαια δὲ ταῦτα σφίσι διαμένῃ, γράψας ἐφ' οἷς ἔσονται δικαίοις φίλοι, τὰ περὶ τούτων ὅρκια συνετέλεσεν ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας παραχρῆμα, καὶ διωμόσατο κατὰ τῶν σφαγίων. τούτων ἐστὶ τῶν ὁρκίων μνημεῖον ἐν Ῥώμῃ κείμενον ἐν ἱερῷ Διὸς Πιστίου, ὃν Ῥωμαῖοι [h] Σάγκτον καλοῦσιν, ἀσπὶς ξυλίνη βύρσῃ βοείᾳ περίτονος τοῦ [i] σφαγιασθέντος ἐπὶ τῶν ὁρκίων τότε βοός, γράμμασιν ἀρχαϊκοῖς ἐπιγεγραμμένη [k] τὰς γινομένας αὐτοῖς ὁμολογίας. ταῦτα πράξας, καὶ βασιλέα τῶν Γαβίων τὸν υἱὸν Σέξτον ἀποδείξας, ἀπῆγε τὴν δύναμιν. ὁ μὲν δὴ πρὸς Γαβίους πόλεμος [l] τοιούτου τετύχηκε τέλους.

Ταρκύνιος δὲ μετὰ τοῦτο τὸ ἔργον ἀναπαύσας τὸν λεὼν τῶν [m] στρατιῶν καὶ πολέμων, περὶ τὴν κατασκευὴν τῶν ἱερῶν ἐγίνετο, τὰς τοῦ πάππου προθυμούμενος εὐχὰς ἐπιτελέσαι. ἐκεῖνος γὰρ, ἐν τῷ τελευταίῳ πολέμῳ μαχόμενος πρὸς Σαβίνους ηὔξατο τῷ Διῒ καὶ τῇ Ἥρᾳ καὶ τῇ Ἀθηνᾷ, [n] ἐὰν νικήσῃ τῇ μάχῃ, ναοὺς αὐτοῖς κατασκευάσειν· καὶ τὸν μὲν σκόπελον ἔνθα ἱδρύεσθαι ἔμελλε τοὺς θεοὺς [o] ἀναλώμασί τε καὶ χώμασι μεγάλοις ἐξειργάσατο,

a Scribe *μέσας νύκτας*, ut alibi ſæpe, & apud alios. *Steph. & Caſ.* b *Lapus* omittit participium κατεψηφικότων. quod, ſi mendo caret, ſignificabit *contra ſe pronunciantibus*, vel ex tyranni ſuffragio: nam ἑαυτοῦ καταψηφίζειν ſonat calculum contra ſe ferre, ut infra patet ex pag. 283. *Sylb.* c Ἀφαίρεσιν ἐζημίωσε *Vat.* d Τρόπου *Vat.* e In *Cod. Vat.* plenius aliquanto, καὶ σὺν τούτοις τὴν Ῥωμαίων ἰσοπολιτείαν ἅπασι χαρίζεσθαι, οὐ δι' εὔνοιαν τὴν πρὸς τοὺς Γαβίους, ἀλλ' ἵνα τὴν Ῥωμαίων &c. f Κατέχῃ *Vat.* g Εἰ βέβαια ταῦτα σφίσι διαμένῃ *Vat.* h Vide pag. 109. v. 12. i Σφαγιασθέντος *Vat.* k Τὰς γινομένας *Vat.* quo modo legendum monuit *Sylb.* l Τοιούτου τέλους ἔτυχε *Vat.* m Rectius in *Cod. Vat.* στρατειῶν. n Ἐὰν κρατήσῃ *Vat.* o Ἀναλώμασι agnoſcit etiam *Lapi* verſio. Sed non dubium eſt, quin legendum ſit ἀναλήμμασι ex p. 192. v. 38. *Sylb.* Ἀναλήμμασι diſertim in *Cod. Vat.* * *Vel*, ut in tanto malo par erat.

a Pro

γάσατο, καθάπερ ἔφην ἐν τῷ περὶ τούτου λόγῳ· τὴν δὲ τῶν ναῶν κατασκευὴν οὐκ ἔφθη τελέσαι. τοῦτο δὴ τὸ ἔργον ὁ Ταρκύνιος ἀπὸ τῆς δεκάτης τῶν ἐκ Συέσσης λαφύρων ἐπιτελέσαι προαιρούμενος, ἅπαντας τοὺς τεχνίτας ἐπέστησε ταῖς ἐργασίαις. ἔνθα δὴ λέγεται τέρας τι θαυμαστὸν ὑπόγειον, ὀρυττομένων τῶν θεμελίων, καὶ τῆς ὀρυγῆς εἰς πολὺ βάθος ἤδη [a] παρούσης, εὑρῆσθαι κεφαλὴν νεοσφαγοῦς ἀνθρώπου, τό, τε πρόσωπον [b] ἔχουσα τοῖς ἐμψύχοις ὅμοιον, καὶ τὸ καταφερόμενον [c] ἐκ τῆς κεφαλῆς αἷμα θερμὸν ἔτι καὶ νεαρόν. τοῦτο τὸ τέρας ἰδὼν ὁ Ταρκύνιος, τοῦ μὲν ὀρύγματος ἐπισχεῖν ἐκέλευσε τοὺς ἐργαζομένους· συγκαλέσας δὲ τοὺς ἐπιχωρίους μάντεις, ἐπυνθάνετο παρ᾽ αὐτῶν, τί βούλεται σημαίνειν τὸ τέρας. οὐδὲν δὲ αὐτῶν ἀποφαινομένων, ἀλλὰ Τυρρηνοῖς ἀποδιδόντων τὴν περὶ τῶν τοιούτων ἐπιστήμην, ἐξετάσας παρ᾽ αὐτῶν καὶ μαθὼν τὸν ἐπιφανέστατον [d] Τυρρηνῶν τερατοσκόπον ὅστις ἦν, πέμπει τῶν ἀστῶν τοὺς δοκιμωτάτους πρέσβεις πρὸς αὐτόν. Τούτοις τοῖς ἀνδράσιν ἀφικομένοις εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ τερατοσκόπου περιτυγχάνει τι μειράκιον ἐξιόν· ᾧ φράσαντες ὅτι Ῥωμαίων εἰσὶ πρέσβεις τῷ μάντει βουλόμενοι συντυχεῖν, παρεκάλουν ἀπαγαγεῖν πρὸς αὐτόν. καὶ ὁ νεανίας, « Πατὴρ ἐστὶν ἐμός, ἔφησεν, ᾧ [e] βούλεσθε συντυχεῖν· ἀσχολεῖται δὲ κατὰ τὸ παρόν· ἔσται δ᾽ ὑμῖν ὀλίγου χρόνου παρελ-
258 θεῖν πρὸς αὐτόν. ἐν ᾧ δὲ ἐκεῖνον ἐκδέχεσθε, πρὸς ἐμὲ δηλώσατε περὶ τίνος ἥκετε. περιέσται γὰρ ὑμῖν, εἴ τι μέλλετε διὰ τὴν ἀπειρίαν σφάλλεσθαι, [f] κατὰ τὴν ἐρώτησιν ὑπ᾽ ἐμοῦ διδαχθεῖσι [g] μηδὲν ἐξαμαρτεῖν· μοῖρα δὲ οὐκ ἐλαχίστη τῶν ἐν μαντικῇ θεωρημάτων ἐρώτησις ὀρθή. ἐδόκει τοῖς ἀνδράσιν οὕτω ποιεῖν· καὶ λέγουσιν αὐτῷ τὸ τέρας. ὁ δὲ ὡς ἤκουσε, μικρὸν ἐπισχὼν χρόνον, « [g] Ἀκούσατε, ἔφη, ὦ ἄνδρες Ῥωμαῖοι· τὸ μὲν τέρας ὑμῖν ὁ πατὴρ διελεύσεται, καὶ οὐδὲν ψεύσεται· μάντει γὰρ οὐ θέμις. ἃ δὲ λέγοντες ὑμεῖς καὶ ἀποκρινόμενοι πρὸς τὰς ἐρωτήσεις, [h] ἀναμάρτητοι καὶ ἀψευδεῖς ἔσεσθε· διαφέρει γὰρ ὑμῖν προεγνωκέναι· ταῦτα παρ᾽ ἐμοῦ μάθετε. ὅταν ἀφηγήσησθε αὐτῷ τὸ τέρας, οὐκ ἀκριβῶς μανθάνειν φήσας ὅ, τι λέγετε, περιγράψει τῷ σκήπωνι τῆς γῆς μέρος ὅσον δή τι· ἔπειθ᾽ ὑμῖν ἐρεῖ, τουτὶ μέν ἐστιν ὁ Ταρπήϊος λόφος, μέρος δὲ αὐτοῦ τουτὶ μὲν [i] πρὸς ἀνατολὰς βλέπον, τουτὶ δὲ πρὸς τὰς δύσεις, βόρειον δὲ αὐτοῦ τόδε, καὶ τοὐναντίον. ταῦτα τῷ σκήπωνι δεικνύς, πεύσεται παρ᾽ ὑμῶν, ἐπὶ ποίου τῶν μερῶν τούτων εὑρέθη ἡ κεφαλή. [k] τί οὖν ὑμᾶς ἀποκρίνασθαι παραινῶ; μὴ συγχωρεῖν ἐν μηδενὶ τῶν τόπων, [l] οὓς ἂν ἐκεῖνος τῷ σκήπωνι δεικνὺς πυνθάνηται, τὸ τέρας εὑρεθῆναι, ἀλλ᾽ ἐν Ῥώμῃ φανῆναι παρ᾽ ὑμῖν ἐν Ταρπηΐῳ λόφῳ. ταύτας ἂν φυλάττητε τὰς ἀποκρίσεις, καὶ μηδὲν παράγησθε ὑπ᾽ αὐτοῦ, συγγνοὺς ὅτι τὸ [m] χρεὼν οὐκ ἔνεστι μετατεθῆναι, διελεύσεται τὸ τέρας ὑμῖν ὅ, τι βούλεται σημαίνειν, καὶ οὐκ ἀποκρύψεται. » Ταῦτα μαθόντες οἱ πρέσβεις, ἐπειδὴ σχολὴν ὁ [n] πρεσβύτης εἶχε, καὶ [o] προσῆλθέ τις αὐτοὺς μετιών,

vit, ut in ſuperiore libro dixi. At templa iſta, exſilio præventus, perficere non potuit. Quum igitur Tarquinius ex decimis Sueſſanæ prædæ hoc opus conficere ſtatuiſſet, omnes opifices ad id peragendum adhibuit. Tunc fertur mirum quoddam ſub terra exſtitiſſe prodigium: dum fundamenta foderentur & ipſa foſſa jam valde profunda eſſet, inventum caput hominis recens cæſi, vultum habens vivo ſimilem, & ſanguinem ex illo manantem calidum adhuc & recentem. Tarquinius viſo hoc portento juſſit operas à terra fodienda abſtinere; & convocatis vatibus indigenis, ex ipſis quæſivit quid ſibi vellet illud prodigium. Illis vero nihil declarantibus, ſed talium rerum ſcientiam Hetruſcis facile concedentibus: percunctatus ex ipſis quiſnam inter Hetruſcos longe omnium celeberrimus prodigiorum interpres eſſet; quum id cognoviſſet, miſit ad eum legatos, cives ſpectatiſſimæ virtutis.

L. Tarquinius Superbus Rom. REX VII.

LX.

¶ Quibus ad illius domum profectis, forte adoleſcentulus quidam progreſſus obviam venit, cui quum dixiſſent ſe Romanos legatos eſſe qui vatem alloqui vellent, ut ſe ad eum deduceret rogabant. Et adoleſcens, “Pater, inquit, meus “eſt, quem vultis alloqui; ſed jam eſt occu“patus: at aliquanto poſt ad eum accedere “poteritis. Verum, dum eum exſpectatis, “mihi veſtri adventus cauſſam aperite. Ita “enim fiet, ut ſi qua in re ob imperitiam pec“caturi eſſetis, à me edocti in interrogatio“ne nihil peccetis: recta enim interrogatio “in artis divinatoriæ præceptis non minimum “pondus habet. Illi ita faciendum cenſuerunt, & prodigium ei expoſuerunt. Is eo audito, & brevi ſilentio interpoſito, “Audite, inquit, “Romani: prodigium quidem hoc pater meus “vobis interpretabitur, nec mentietur; vati “enim eſt nefas. Quæ vero vos dicturi, & “ad ejus interrogata recte & vere ſitis re“ſponſuri, (veſtra enim intereſt hæc ante ſci“re) hæc à me accipite. Poſt prodigium “ipſi enarratum, ipſe dicens ſe non ſatis “bene percipere quid dicatis, certum terræ “ſpatium baculo circumſcribet: deinde vobis “dicet; Hic eſt Tarpejus collis, hæc vero ori“entalis ejus pars, hæc occidentalis, hæc “ſeptentrionalis, hæc ei oppoſita. Has omnes “*partes* baculo oſtendens, quæret ex vobis “in quanam harum partium caput inven“tum fuerit. Quid igitur vobis ſuadeo ut “reſpondeatis? ut caveatis, ne in ulla ea“rum partium, quas ille baculo oſtendens “ſciſcitatus fuerit, inventum prodigium di“catis; ſed Romæ, apud vos, in colle Tar“pejo id apparuiſſe reſpondeatis. Si hæc “reſponſa ſervaritis, nec ab eo fueritis ſe“ducti, ille, quia probe ſcit facta mutari non “poſſe, quid illud prodigium portendat ac “ſignificet, vobis explicabit, neque vos ce“labit.

LXI.

¶ Hæc edocti legati, quum ſeni jam eſſet otium, & quidam eos adiiſſet ac advocaſſet,

a Pro παρούσης legendum potius προϊούσης, vel ſaltem παρηκούσης. *Lapus* vertit *deſcendente*, κατιούσης. *Sylb.* *b* Ἔχουσαν in *Cod. Vat.* *c* Ἐκ τῆς ἀποτομῆς *Vat.* *d* Τῶν ἐν Τυρρηνοῖς *Vat.* *e* Χρῄζετε *Vat.* *f* Rectius, ni fallor, diſtinctione poſt τὴν ἐρώτησιν tranſpoſita, mox leges διδαχθεῖσι. *Sylb.* atque ita reperitur in *Cod. Vat.* *g* Ἀκούσατ᾽, ἔφη, ἄνδρες *Vat.* *h* Ἀναμάρτητοί τε καὶ ἀψευδεῖς *Vat.* *i* Πρὸς τὰς ἀνατολὰς *Vat.* *k* Τί οὖν ὑμεῖς in *Ed. Steph.* Ὑμᾶς repoſuit *Sylburgius*, verſionem *Gelenii* ſequutus. In *Cod. Vat.* τί οὖν ὑμῖν. *Lapus* videtur mutaſſe infinitum ἀποκρίνασθαι in ἀποκρίνεσθε ſeu ἀποκρινεῖσθε, ſublata interrogationis nota. ſic enim vertit, *quid igitur vobis reſpondendum ſit moneo.* *l* Τούτων οὓς ἂν *Vat.* *m* Χρέον in *Ed. Steph.* ſed χρεὼν cum ſupra fuit aliquoties, tum infra reperitur p. 250. v. 23. *Sylb.* *n* Πρέσβυς εἶχε *Vat.* *o* Si προσῆλθε malis, tuo judicio fruere. *Sylb.*

a Pro

L. Tarquinius Superbus Rom. REX VII.

vocaſſet, ingreſſi prodigium vati expoſuerunt. Illo autem aſtute ac doloſe agente, & in terra deſcribente lineas circulares, & rurſus alias rectas, & in ſingulis regionibus quærente ubinam id caput fuiſſet inventum, legati nihil animo turbati idem reſponſum ſervarunt, quemadmodum vatis filius eos monuerat, Romam & Tarpejum collem ſemper nominantes, & ipſum vatem orantes, ne id ſignum interverteret, ſed quam ſinceriſſime ac veriſſime reſponderet. Ille vero, quum illud ſignum intervertere, & augurium ſibi vendicare non potuiſſet, ſic eos eſt allocutus; "Veſtris civibus, Romani, re-"nunciate, eſſe in fatis ut locus ille, in quo "caput inveniſtis, totius Italiæ ſit caput. Atque ab eo tempore locus à capite ibi invento Capitolinus eſt dictus. Romani enim *κεφαλὰς* vocant capita. Tarquinius, quum hæc ex legatis audiſſet, opifices ad opus peragendum adhibuit, & magnam templi partem abſolvit; veruntamen totum opus perficere non potuit, regno ante pulſus, *& exſilio præventus*: ſed tertio conſularis imperii anno pop. Rom. id abſolvit. Exſtructum autem ac fundatum fuit ſuper crepidine alta, octo jugerum ambitu, pedum ferme ducentorum ſingula latera habens: pari fere longitudine ac latitudine, ne quindecim quidem integrorum pedum differentia. Etenim templum, quod ſupra eadem fundamenta patrum noſtrorum ætate poſt incendium fuit ædificatum, ſolo luxu ac materiæ magnificentia à priſco differt, ut compertum eſt. A parte enim frontis vergentis ad meridiem triplicem columnarum ordinem habet, à lateribus duplicem: & in ipſo tria ſunt delubra, quæ recta ſerie ſunt exſtructa, & ita inter ſe conjuncta ut communia habeant latera. ac medium quidem eſt Jovis: at ab utraque parte *conſtituta ſunt delubra* Junonis & Minervæ, * ſub iiſdem pinnaculis & iiſdem tectis.

LXII. ¶ Quinetiam aliud quoddam felicitatis prorſus admirandæ bonum, regnante Tarquinio, Rom. reip. contigiſſe fertur, ſive deorum ſive geniorum aliquorum favore ac munere; quod non ad aliquod breve temporis ſpatium, ſed perpetuo ex magnis malis variiſque periculis eam eripuit. Quædam enim mulier, non indigena, tyrannum adiit, novem Sibyllinorum oraculorum libros vendere volens. Sed, recuſante Tarquinio libros illos emere tanto precio quantum illa petebat, abiit, & tres eorum cremavit; nec multo poſt allatos reliquos eodem precio vendere volebat. Judicata autem delira aliqua mulier, & deriſa quod idem precium pro paucioribus libris peteret, quod ne pro pluribus quidem accipere potuiſſet; denuo digreſſa dimidiam reliquorum librorum partem exuſſit, & allatis reliquis tribus eandem

εἰσελθόντες φράζουσι τὸ τέρας τῷ μάντει. σοφιζομένου δὲ αὐτοῦ καὶ διαγράφοντος ἐπὶ τῆς γῆς περιφερεῖς τε γραμμὰς, καὶ ἑτέρας αὖθις εὐθείας, καὶ καθ' ἓν ἕκαστον χωρίον ποιουμένου τὰς ὑπὲρ τῆς εὑρέσεως ἐρωτήσεις, οὐδὲν ἐπιταραττόμενοι τὴν γνώμην οἱ πρέσβεις, τὴν αὐτὴν ἐφύλαττον ἀπόκρισιν, ὥσπερ αὐτοῖς ὁ τοῦ μάντεως ὑπέθετο υἱὸς, τὴν Ῥώμην καὶ τὸν Ταρπήϊον ὀνομάζοντες ἀεὶ λόφον, καὶ τὸν ἐξηγητὴν ἀξιοῦντες μὴ σφετερίζεσθαι τὸ σημεῖον, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ κρατίστου καὶ δικαιοτάτου λέγειν. οὐ δυνηθεὶς [a] δὲ παρακρούσασθαι [b] ὁ μάντις τὸ σημεῖον, οὐδὲ σφετερίσασθαι τὸν οἰωνὸν, λέγει πρὸς αὐτοὺς, " Ἄνδρες "Ῥωμαῖοι, λέγετε πρὸς τοὺς ἑαυτῶν πολίτας, ὅτι κεφα-"λὴν εἵμαρται γενέσθαι συμπάσης Ἰταλίας τὸν τόπον τοῦτον "ἐν ᾧ τὴν κεφαλὴν εὕρετε. [c] ἐξ ἐκείνου * καλεῖται Καπιτωλῖνος ὁ τόπος, ἀπὸ τῆς εὑρεθείσης ἐν αὐτῷ κεφαλῆς· κάπιτα γὰρ οἱ Ῥωμαῖοι καλοῦσι τὰς κεφαλάς. ταῦτα παρὰ τῶν πρεσβευσάντων ἀκούσας ὁ Ταρκύνιος, ἐπέστησε τοῖς ἔργοις 259 τοὺς τεχνίτας· καὶ τὰ μὲν πολλὰ ἐξειργάσατο τοῦ ναοῦ, τελειῶσαι δ' οὐκ ἔφθασεν ἅπαν τὸ ἔργον, ἐκπεσὼν τάχιον ἐκ τῆς δυναστείας· ἀλλ' ἐπὶ τῆς τρίτης ὑπατείας ἡ Ῥωμαίων πόλις αὐτὸν εἰς συντέλειαν ἐξειργάσατο. ἐποιήθη δ' ἐπὶ κρηπῖδος ὑψηλῆς βεβηκὼς, ὀκτάπλεθρος τὴν περίοδον, διακοσίων ποδῶν ἔγγιστα τὴν πλευρὰν ἔχων ἑκάστην· [d] ὀλίγον δ' ἔτι τὸ διαλλάττον εὕροι τις ἂν τῆς ὑπεροχῆς τοῦ μήκους παρὰ τὸ πλάτος, οὐδ' ὅλων πεντεκαίδεκα ποδῶν. ἐπὶ γὰρ τοῖς αὐτοῖς θεμελίοις ὁ μετὰ τὴν ἔμπρησιν οἰκοδομηθεὶς κατὰ τοὺς πατέρας ἡμῶν εὑρέθη, τῇ [illegible] πολυτελείᾳ τῆς ὕλης μόνον διαλλάττων τοῦ ἀρχαίου, ἐκ μὲν τοῦ κατὰ πρόσωπον μέρους πρὸς μεσημβρίαν βλέποντος, τριπλῷ περιλαμβανόμενος στίχῳ κιόνων, ἐκ δὲ τῶν πλαγίων, [f] διπλῷ· ἐν δὲ αὐτῷ, τρεῖς ἔνδοι σηκοὶ παράλληλοι, κοινὰς ἔχοντες πλευράς. μέσος μὲν, ὁ τοῦ Διός· παρ' ἑκάτερον δὲ τὸ μέρος, ὅ, τε τῆς Ἥρας καὶ ὁ τῆς Ἀθηνᾶς, ὑφ' ἑνὸς ἀετοῦ καὶ μιᾶς στέγης καλυπτόμενοι.

Λέγεται δέ τι καὶ ἕτερον ἐπὶ τῆς Ταρκυνίου [g] βασιλείας πάνυ θαυμαστὸν εὐτύχημα τῇ Ῥωμαίων ὑπάρξαι πόλει, εἴτε θεῶν τινος εἴτε δαιμόνων εὐνοίᾳ δωρηθέν· ὅπερ οὐ πρὸς ὀλίγον καιρὸν, ἀλλ' [h] εἰς ἅπαντα τὸν βίον πολλάκις αὐτὴν ἔσωσεν ἐκ μεγάλων κακῶν. γυνή τις ἀφίκετο πρὸς τὸν τύραννον, οὐκ ἐπιχωρία, βίβλους ἐννέα μεστὰς Σιβυλλείων χρησμῶν ἀπεμπολῆσαι θέλουσα. οὐκ ἀξιοῦντος δὲ τοῦ Ταρκυνίου τῆς αἰτηθείσης τιμῆς πρίασθαι τὰς βίβλους, ἀπελθοῦσα τρεῖς ἐξ αὐτῶν κατέκαυσε· καὶ μετ' οὐ πολὺν χρόνον τὰς λοιπὰς ἐνέγκασα, τῆς αὐτῆς ἐπώλει τιμῆς. δόξασα δὲ ἄφρων τις εἶναι, καὶ γελασθεῖσα ἐπὶ τῷ τὴν αὐ[illegible] αἰτεῖν περὶ τῶν ἐλαττόνων, ἣν οὐδὲ περὶ τῶν πλειόνων ἐδυνήθη λαβεῖν, ἀπελθοῦσα πάλιν τὰς ἡμισείας τῶν ἀπολειπομένων κατέκαυσε, καὶ τὰς λοιπὰς τρεῖς ἐνέγκασα

τὸ

a Pro δὲ ſubſtitui poteſt δή. *Sylb.* *b* Ὁ μάντις τοὺς ἄνδρας *Vat.* *c* Ἐξ ἐκείνου καλεῖται τοῦ χρόνου Καπιτωλῖνος ὁ λόφος *Vat.* *d* Ὀλίγον δέ τι *Vat.* quo modo legendum eſſe ſuſpicati ſunt *Sylb.* & *Portus.* *e* Non agnoſcit *Vat.* *f* Ἁπλῷ in *Vat.* & *Lapi Codd.* *g* Δυναστείας *Vat.* *h* Illud εἰς ἅπαντα τὸν βίον dictum pro ἐν ἅπαντι τῷ βίῳ, vel ἐν τῷ μακρῷ τοῦ βίου χρόνῳ, ut paſſim Græci loquuntur. Εἰς & ἐν confunduntur. nemo, arbitror, id ignorat. Ita autem ſuſtuleris omnem hujus loci difficultatem, quæ fere inexpugnabilis viſa eſt *Porto. Caſaub.* * Sub una aquila. *Lapus.* Sub eodem laqueari. *Gelen.* Hic ſane ἀετὸς *faſtigium* ſeu *cimatium* templi ſignificat; quod nempe triangulari forma ſupra rectam coronam attollitur inſtar volantis aquilæ. *Alex. Donatus* de *Urbe Roma*, l. 2. c. 4. Vide *Juſti Rycquii* Comment. de *Capitolio Rom.* c. XIII.

a Τὸ

τὸ ὅσον ᾔτει χρυσίον. θαυμάσας δὲ [a] τὸ βούλευμα τῆς γυναικὸς ὁ Ταρκύνιος, τοὺς οἰωνοσκόπους μετεπέμψατο, καὶ διηγησάμενος αὐτοῖς τὸ πρᾶγμα, τί χρὴ πράττειν ἤρετο. κἀκεῖνοι διά σημείων τινῶν μαθόντες ὅτι θεόπεμπτον ἀγαθὸν ἀπεστράφη, καὶ μεγάλην συμφορὰν ἀποφαίνοντες, τὸ μὴ πάσας αὐτὸν τὰς βίβλους πρίασθαι, ἐκέλευσαν [b] ἀπαριθμῆσαι τῇ γυναικὶ τὸ χρυσίον ὅσον ᾔτει, καὶ τοὺς περιόντας τῶν χρησμῶν λαβεῖν. [c] ἡ μὲν οὖν γυνὴ τὰς βίβλους δοῦσα, καὶ φράσασα τηρεῖν ἐπιμελῶς, ἐξ ἀνθρώπων ἠφανίσθη. ὁ δὲ Ταρκύνιος τῶν ἀστῶν ἄνδρας ἐπιφανεῖς δύο προχειρισάμενος, καὶ δημοσίους αὐτοῖς δύο θεράποντας παραζεύξας, ἐκείνοις ἀπέδωκε τὴν
260 τῶν βιβλίων φυλακήν· ὧν τὸν ἕτερον Μάρκον [d] Ἀτύλιον, ἀδικεῖν τι δόξαντα περὶ τὴν πίστιν, καὶ μηνυθέντα ὑφ' ἑνὸς τῶν δημοσίων ὡς πατροκτόνον, εἰς ἀσκὸν ἐρράψας βόειον, ἔρριψεν εἰς τὸ πέλαγος. μετὰ δὲ τὴν ἐκβολὴν τῶν βασιλέων ἡ πόλις ἀναλαβοῦσα τὴν τῶν χρησμῶν προστασίαν, ἄνδρας τοὺς ἐπιφανεστάτους ἀποδείκνυσιν αὐτῶν φύλακας, οἳ διὰ βίου ταύτην ἔχουσι τὴν ἐπιμέλειαν, στρατειῶν ἀφειμένοι καὶ τῶν ἄλλων τῶν κατὰ [e] τὴν πόλιν πραγματειῶν, καὶ [f] δημοσίᾳ αὐτοῖς παρακαθίστησιν, ὧν χωρὶς οὐκ ἐπιτρέπει τὰς ἐπισκέψεις τῶν χρησμῶν τοῖς ἀνδράσι ποιεῖσθαι. συνελόντι δ' εἰπεῖν, οὐδὲν οὕτω Ῥωμαῖοι φυλάττουσιν, οὔτε ὅσιον κτῆμα οὔτε ἱερὸν, ὡς τὰ Σιβύλλεια θέσφατα. χρῶνται δὲ αὐτοῖς ὅταν ἡ βουλὴ ψηφίσηται, στάσεως καταλαβούσης τὴν πόλιν, ἢ δυστυχίας τινὸς μεγάλης συμπεσούσης κατὰ πόλεμον, ἢ τεράτων τινῶν καὶ [g] φαντασμάτων μεγάλων καὶ δυσευρέτων αὐτοῖς φανέντων, οἷα [h] πολλὰ συνέβη. οὗτοι διέμειναν οἱ χρησμοὶ μέχρι τοῦ Μαρσικοῦ κληθέντος πολέμου, κείμενοι κατὰ γῆς, ἐν τῷ ναῷ τοῦ [i] Καπιτωλίνου Διὸς, ἐν λιθίνῃ λάρνακι, ὑπ' ἀνδρῶν δέκα φυλαττόμενοι. μετὰ δὲ τὴν τρίτην [k] ἐπὶ ταῖς ἑβδομήκοντα καὶ ἑκατὸν ὀλυμπιάσιν ἐμπρησθέντος τοῦ ναοῦ, εἴτ' ἐξ ἐπιβουλῆς, ὡς οἴονταί τινες, εἴτε [l] ἀπὸ ταὐτομάτου, [m] σὺν τοῖς ἄλλοις ἀναθήμασι τοῦ θεοῦ καὶ οὗτοι διεφθάρησαν ὑπὸ τοῦ πυρός. οἱ δὲ νῦν ὄντες, ἐκ πολλῶν εἰσι [n] συμφορητοὶ τόπων· οἱ μὲν, ἐκ τῶν ἐν Ἰταλίᾳ πόλεων κομισθέντες· οἱ δ', ἐξ Ἐρυθρῶν τῶν ἐν Ἀσίᾳ, κατὰ δόγμα βουλῆς ἀποσταλέντων πρεσβευτῶν ἐπὶ τὴν ἀντιγραφήν· οἱ δ', ἐξ ἄλλων πόλεων, καὶ παρ' ἀνδρῶν ἰδιωτῶν μεταγραφέντες· ἐν οἷς εὑρίσκονταί τινες ἐμπεποιημένοι τοῖς Σιβυλλείοις, ἐλέγχονται δὲ ταῖς καλουμέναις ἀκροστιχίσι· λέγω δὲ ἃ Τερέντιος Οὐάρρων ἱστόρηκεν ἐν τῇ θεολογικῇ πραγματείᾳ.

Ταῦτα διαπραξάμενος ἐν εἰρήνῃ τε καὶ κατὰ πολέμους ὁ Ταρκύνιος, καὶ δύο πόλεις ἀποικίσας, τὴν μὲν καλουμένην [o] Σιγνίαν,

L. Tarquinius Superbus Rom. REX VII.

pecuniæ ſummam petiit. Tarquinius, mulieris conſilium admiratus, augures accerſivit; &, re illis narrata, quid eſſet faciendum quæſivit. Illi vero, quum ex quibuſdam ſignis cognoviſſent eum donum divinitus miſſum adſpernatum fuiſſe, magnamque jacturam ab eo factam dixiſſent, quod omnes libros non emiſſet, * juſſerunt eam pecuniæ ſummam mulieri numerari quam petebat, & oracula quæ ſupererant redimi. Illa autem mulier, quum libros tradidiſſet, utque diligenter aſſervarentur monuiſſet, nunquam poſtea inter homines eſt viſa. Tarquinius vero duumviros ex nobilium numero creavit, & duos publicos miniſtros ipſis addidit, illiſque horum librorum cuſtodiam mandavit; quorum alterum, M. Atilium *inquam*, quod viſus fuiſſet non bona fide ſe gerere, & ab altero publico miniſtro parricidii accuſatus fuiſſet, in culeum inſutum, in mare projecit. Sed poſt reges exactos, quum reſp. oraculorum patrocinium ſuſcepiſſet, nobiliſſimis viris eorum cuſtodiam committebat: qui per totum vitæ tempus hoc munere funguntur, à militia & reliquis urbanis muniis liberi, * atque hæc publice illis committit, ſine quibus non patitur quenquam oracula inſpicere. Et, ut rem paucis expediam, Romani nullam rem ſanctam aut ſacram æque diligenter atque Sibyllina oracula cuſtodiunt. Ea autem conſulunt quoties ſenatus id decernit, quum in repub. orta eſt ſeditio, aut in bello gravis aliqua & inſignis clades accepta, aut quum aliqua prodigia aut ſpectra (quæ ſæpe contigerunt) apparent, quæ magnum aliquod & cognitu difficile malum portendunt. Hi oraculorum libri uſque ad bellum Marſicum permanſerunt incolumes, conditi ſub terra, in templo Jovis Capitolini, in arca lapidea, à decemviris aſſervati. Poſt exactam vero tertiam ſupra CLXX. olympiadem templo incenſo, ſive per inſidias aliquorum, ut nonnulli arbitrantur, ſive caſu fortuito, hi quoque cum reliquis hujus dei donariis igne ſunt abſumpti. Oracula vero, quæ nunc exſtant, ex variis locis ſunt comportata: alia ex Italicis urbibus allata, alia ex Erythris Aſiaticis, ex ſenatus conſulto miſſis legatis qui eorum exemplar deſcriberent; alia ex aliis urbibus, & à privatis hominibus tranſcripta, in quibus quædam ſuppoſititia, & carminibus Sibyllinis inſerta reperiuntur, † quæ deprehenduntur ex iis quæ acroſtichides nuncupantur. Dico autem ea quæ Terentius Varro in ſuis commentariis theologicis memoriæ prodidit.

Sibyllinos libros emit, & cuſtodibus tradit.

LXIII. *Colonias deducit.*

¶ Tarquinius quum hæc pace belloque geſſiſſet, & duas colonias ‡ condidiſſet, unam quidem quæ Signia vocabatur, non certo

a Τὸ βούλημα *Vat.* b Ἀπαριθμῆσαι *Vat.* c Ἡ μὲν ἂν γυνὴ ἡ τὰς βίβλους δοῦσα *Vat.* d Αἰτίλιον *Vat.* Ἀττίλιον legiſſe videtur *Lapus.* Forſan (inquit *Sylb.*) legendum Ἀκύλιον. *Gellius* l. 1. c. 19. hanc poſteriorem hiſtoriam non attingit: nec item *Lactant.* l. 2. c. 6. nec denique *Servius* in *Æneid.* v. 72. Variaſſe autem in hac narratione auctores, annotavit etiam *Glareanus.* e Deeſt *Vat.* f Δημοσίᾳ perperam in *Ed. Steph.* Δημοσίους *Vat.* g Φαντασμάτων hîc poſitum pro φασμάτων, *oſtentorum. Sylb.* h Πολλάκις συνέβη *Vat.* i Καπιτωλίου *Vat.* k Ita *Codd. MSS.* In *Ed. Steph.* ἐν τοῖς ἑβδομήκοντα. *Gelenius* pro ἑβδομήκοντα legerat πεντήκοντα. l Ἀπ' αὐτομάτου *Vat.* m Σὺν τοῖς ὅλοις *Vat.* n Συμφόρητοι *Vat.* o In vocis hujus ſcriptura variatur. Apud *Steph.* (niſi corruptus ſit locus) Σίγνινα: apud *Strabonem* Σιγνία. Pro Σιγνίαν ſi quis malit Σίγνειαν, ut paullo poſt Κολλάτειαν, non repugnabo: cum iſtam terminationem in aliis permultis obſervarim apud *Pauſaniam*, & apud hunc noſtrum. *Sylb.* Σιγνίαν habemus in *Cod. Vat.* * Et publice illis addit *alios*, ſine quibus &c. *Gelen.* Publiceque apud eos *libros* depoſuit. *Lapus.* † Redarguuntur autem iis quæ vocantur verſuum apices. *Lapus.* Quæ deprehenduntur acroſtichidum quas vocant diſcrimine. *Gelen.* ‡ Sed quidam interpr. *deduxiſſet*: & illa paullo poſt verba, καὶ τὰς ἀποικίας ἀμφοτέρας δυσὶ τῶν παίδων οἰκιστὰς ἀναδείς, ita interpr. *& utrique condendæ duobus è filiorum ſuorum numero præfectis.* Portus. * In *Ed. Steph.* ἐκέλευσεν: quam ſcripturam ſi ſequamur, vertendum *juſſit.*

L. Tarquinius Superbus Rom. REX VII.

certo propoſito, ſed caſu fortuito; (quod in eo campo milites hybernaſſent, caſtraque ita muniviſſent ut nihil ab urbe differrent) Circejos vero certo conſilio, quod is locus valde opportunus eſſet, ſiquidem eſt in campis Pomentinis, qui omnium camporum agro Latino marique contiguo finitimorum ſunt maximi: (eſt autem rupes inſtar peninſulæ modice excelſa in mari Tyrrheno, ubi Circe Solis filia habitaſſe fertur) & quum has ambas colonias duobus ſuis filiis conditoribus aſſignaſſet, Circejos Arunti, Signiam Tito; de regno jam ſecurus, ob violatam pudicitiam cujuſdam matronæ, quam Sextus filiorum natu maximus ſtuprarat, regno & urbe ſimul expulſus eſt: à deo de futura familiæ calamitate præmonitus, cum multis aliis prodigiis, tum etiam hoc poſtremo. Aquilæ, coëuntes in locum regiæ adjacentem, verno tempore nidos conſtruxerant in proceræ palmæ cacumine: quæ quum pullos adhuc implumes haberent, vultures conferto agmine advolantes nidos diſturbarunt, & pullos interfecerunt; & aquilas, à paſtu redeuntes, roſtris pungentes aliſque ferientes, à palma abegerunt. Tarquinius hoc auſpicio animadverſo, licet diligenter ſibi caveret, &, ſi qua ratione poſſet, fatum vitare conaretur, non potuit tamen id ſuperare: ſed, in ipſum facta conſpiratione patriciorum, & conſenſu plebis eos adjuvantis, imperio excidit. Quinam autem fuerint * conſpirationis in illum factæ auctores, & quomodo rem ipſam aggreſſi fuerint, paucis declarare conabor.

Prodigiis de imperii amiſſione monetur.

LXIV. ¶ Ardeam urbem Tarquinius obſidebat, cauſſam prætexens quod Romanos exſules recepiſſet, eoſque in patriam reducere conaretur: ſed vera cauſſa erat quod illi ob divitias inſidiaretur, quia omnium Italicarum urbium fortunatiſſima erat. Sed quum Ardeates ei ſtrenue reſiſterent, & obſidio diuturnior eſſet, milites, tam illi qui erant in caſtris, quod belli moras iniquo animo ferrent, quam illi qui erant in urbe, quod pecunias amplius conferre non poſſent, ad defectionem, ſi quod ejus initium fieret, parati erant. Interea autem Sextus, filiorum Tarquinii natu maximus, à patre miſſus Collatiam quorundam bellicorum negotiorum cauſſa, apud cognatum ſuum L. Tarquinium Collatinum divertit. Hunc Fabius Egerii filium fuiſſe tradit, de quo ante egi, & quem demonſtravi fuiſſe filium fratris Tarquinii Priſci Romanorum regis, & ab eo Collatiæ præfectum, & à domicilio quod ibi habebat Collatinum vocatum, & poſteris ipſius idem cognomen ab eo relictum fuiſſe. Ego vero hunc quoque Egerii nepotem crediderim; ſiquidem eadem ætate erat qua & Tarquinii filii, ut

οὐ κατὰ προαίρεσιν, ἀλλ' ἐκ τοῦ αὐτομάτου· χειμασάντων ἐν τῷ πεδίῳ τῶν στρατιωτῶν, καὶ κατασκευασαμένων τὸ στρατόπεδον, ὡς μηδὲν διαφέρειν πόλεως· Κιρκαίαν δὲ κατὰ λογισμόν, ὅτι τοῦ Πωμεντίνων πεδίου μεγίστου τῶν περὶ τὴν Λατίνην, καὶ τῆς συναπτούσης [b] αὐτῇ θαλάσσης, ἔκειτο ἐν καλῷ· ἔστι δὲ [c] χερσοειδὴς σκόπελος ὑψηλὸς ἐπιεικῶς ἐπὶ τοῦ Τυῤῥηνικοῦ πελάγους κείμενος, ἔνθα λόγος ἔχει Κίρκην τοῦ Ἡλίου θυγατέρα κατοικῆσαι· καὶ τὰς ἀποικίας ἀμφοτέρας δυσὶ τῶν παίδων οἰκισταῖς ἀναθεὶς, Κιρκαίαν μὲν Ἀῤῥοντι, Σιγνίαν δὲ Τίτῳ, [d] δέος οὐδὲν ἔτι περὶ τῆς ἀρχῆς ἔχων, διὰ γυναικὸς ὕβριν, ἣν ὁ πρεσβύτατος αὐτοῦ τῶν παίδων Σέξτος διέφθειρεν, ἐξελαύνεται τῆς τε ἀρχῆς καὶ τῆς πόλεως, προθεσπίσαντος αὐτῷ τοῦ δαιμονίου τὴν μέλλουσαν γενήσεσθαι περὶ τὸν οἶκον συμφορὰν, πολλοῖς μὲν καὶ ἄλλοις οἰωνοῖς, τελευταίῳ δὲ τῷδε. ἀετοὶ συνιόντες εἰς τὸν παρακείμενον τοῖς βασιλείοις τόπον ἔαρος ὥρᾳ, νεοσσιὰς ἔπλαττον ἐπὶ κορυφῇ φοίνικος ὑψηλοῦ. τούτων δὲ τῶν ἀετῶν ἀπτῆνας ἔτι τοὺς νεοττοὺς ἐχόντων, γῦπες ἀθρόοι προσπετασθέντες τὴν νεοττιὰν [e] διέφθειραν, καὶ τοὺς νεοσσοὺς ἀπέκτειναν, καὶ τοὺς ἀετοὺς προσιόντας ἀπὸ τῆς νομῆς [f] νύττοντές τε καὶ παίοντες τοῖς ταρσοῖς, ἀπὸ τοῦ φοίνικος ἀπήλασαν. τούτους τοὺς οἰωνοὺς ἰδὼν ὁ Ταρκύνιος, καὶ φυλαττόμενος εἴ πως δύναιτο διακρούσασθαι τὴν μοῖραν, οὐκ ἴσχυσε νικῆσαι τὸ χρεὼν, ἀλλ' ἐπιθεμένων αὐτῷ τῶν πατρικίων, καὶ τοῦ δήμου συμφρονήσαντος, ἐξέπεσε τῆς δυναστείας. οἵτινες δὲ ἦσαν οἱ τῆς ἐπαναστάσεως ἄρξαντες, καὶ δι' οἵων τρόπων ἦλθον ἐπὶ τὰ πράγματα, δι' ὀλίγων πειράσομαι διελθεῖν.

261

[g] Ἀρδεατῶν πόλιν ὁ Ταρκύνιος [h] ἐπολέμει, πρόφασιν μὲν ποιούμενος, ὅτι τοὺς ἐκ Ῥώμης φυγάδας ὑπεδέχετο, καὶ συνέπραττεν αὐτοῖς περὶ καθόδου· ὡς δὲ τἀληθὲς εἶχεν, ἐπιβουλεύων αὐτῇ διὰ τὸν πλοῦτον, εὐδαιμονούσῃ μάλιστα τῶν ἐν Ἰταλίᾳ πόλεων. γενναίως δὲ τῶν Ἀρδεατῶν ἀπομαχομένων, καὶ πολυχρονίου τῆς πολιορκίας [i] γενομένης, [k] οἵ τε ἐπὶ τῇ τριβῇ τοῦ πολέμου ἐπὶ τοῦ στρατοπέδου κάμνοντες, καὶ οἱ κατὰ πόλιν ἀπειρηκότες ταῖς εἰσφοραῖς, ἕτοιμοι πρὸς ἀπόστασιν ἦσαν, εἴ τις ἀρχὴ γένοιτο. ἐν τούτῳ δὲ τῷ καιρῷ Σέξτος ὁ πρεσβύτατος τῶν Ταρκυνίου παίδων ἀποσταλεὶς ὑπὸ τοῦ πατρὸς εἰς πόλιν ἣ ἐκαλεῖτο Κολλάτεια, χρείας τινὰς ὑπηρετήσων στρατιωτικὰς, παρ' ἀνδρὶ κατηνέχθη συγγενεῖ Λευκίῳ Ταρκυνίῳ τῷ Κολλατίνῳ προσαγορευομένῳ. τοῦτον τὸν ἄνδρα [l] Φάβιος μὲν υἱόν φησιν Ἠγερίου, περὶ οὗ δεδήλωκα πρότερον, ὅτι [m] Ταρκυνίου τοῦ πρότερον βασιλεύσαντος Ῥωμαίων ἀδελφοῦ παῖς ἦν, καὶ [n] Κολλατείας ἡγεμὼν ἀποδειχθεὶς, ἀπὸ τῆς ἐν ἐκείνῃ τῇ πόλει διατριβῆς αὐτός τε Κολλατῖνος ἐκλήθη, καὶ τοῖς ἐγγόνοις [o] ἀφ' ἑαυτοῦ ταύτην κατέλιπεν ἐπίκλησιν· ἐγὼ δὲ καὶ τοῦτον υἱωνὸν εἶναι τοῦ Ἠγερίου πείθομαι [p] γε, τὴν αὐτὴν τοῖς Ταρκυνίου παισὶν ἡλικίαν, ὡς Φάβιός

a Εν τῷ χωρίῳ *Vat.* *b* Αὐτῷ *Vat.* *c* Νησοειδὴς *Vat.* *d* Δέος ἄτι ὐδὲν *Vat.* *e* Διεφθάρησαν *Vat.* *f* Αμύττοντες *Vat.* *g* Τὴν Αρδεατῶν πόλιν *Vat.* *h* Επολιόρκει malit *Portus.* Uſitata ſtructuræ lex (inquit *Sylb.*) poſtulat dativum πόλει. *i* Γινομένης *Vat.* *k* Convenientiori ordine legemus, οἵ τε ἐπὶ τοῦ στρατοπέδου, κάμνοντες ἐπὶ τῇ τριβῇ τοῦ πολ. *Sylb.* Atque eodem plane modo in *Cod. Vat.* *l* Φάβιος μὲν υἱὸν εἶναί φησιν *Vat.* *m* Ταρκυνίῳ τῷ προτέρῳ βασιλεύσαντι ἀδελφοπαῖς ἦν *Vat.* *n* Κολλατίας *Vat.* *o* Pro ἀφ' legitur ὑφ' in *Ed. Steph.* Sed ἀφ' tum aliis probari exemplis poteſt, tum eo quod hac ipſa de re ſupra legitur p. 180. v. 13. *Sylb.* *p* Aut hîc ellipſis eſt præpoſitionis κατὰ, aut poſt ἡλικίαν omiſſum eſt participium ἔχοντα, vel ſimile. particula quoque γε ſuperflua eſt, vel occultum in ſe mendum habet. *Lapus* vertit, *erat enim ejuſdem ætatis cujus erant Tarquinii filii*, ut videatur legiſſe εἶχε γὰρ τὴν αὐτὴν ἡλ. ſed ea lectio videtur parum contentanea. *Sylb.* Optime in *Cod. Vat.* εἶχε τὴν αὐτὴν εἶχε τοῖς &c. * Quidam ἐπαναστάσεως interpr. non *conſpirationis*, ſed *tumultus*. Verba Gr. proprie ſonant, *quinam autem primi in illum inſurrexerint.* *Portus.*

a Στρατοπέδου

Φάβιός τε καὶ οἱ πολλοὶ συγγραφεῖς παραδεδώκασιν· ὁ γὰρ χρόνος ταύτην μοι τὴν ὑπόληψιν βεβαιοῖ. ὁ μὲν οὖν Κολλατῖνος ἐπὶ [a] στρατοπέδῳ ὢν ἐτύγχανεν· ἡ δὲ συνοικοῦσα αὐτῷ γυνὴ, Ῥωμαία, Λυκρητίου θυγάτηρ ἀνδρὸς ἐπιφανοῦς, ἐξένιζεν αὐτὸν, ὡς συγγενῆ τοῦ ἀνδρὸς, πολλῇ προθυμίᾳ τε καὶ φιλοφρο-
262 σύνῃ. ταύτην τὴν γυναῖκα καλλίστην τῶν ἐν Ῥώμῃ γυναικῶν καὶ σωφρονεστάτην ἐπεχείρησεν ὁ Σέξτος διαφθεῖραι, πάλαι πρὶν μὲν ἐπειγόμενος, ὁπότε καταγοίτο παρὰ τῷ συγγενεῖ, τότε δὲ καιρὸν ἁρμόττοντα οἰόμενος ἔχειν. ὡς δὲ μετὰ τὸ δεῖπνον ἀπῆλθε κοιμησόμενος, ἐπισχὼν τῆς νυκτὸς πολὺ μέρος, ἐπειδὴ καθεύδειν ἅπαντας ἐνόμιζεν, ἀναστὰς ἧκεν ἐπὶ τὸ δωμάτιον, ἐν ᾧ τὴν Λουκρητίαν ᾔδει καθεύδουσαν, καὶ λαθὼν τοὺς παρὰ ταῖς θύραις τοῦ δωματίου κοιμωμένους, εἰσέρχεται ξίφος ἔχων. Ἐπιστὰς δὲ τῇ κλίνῃ, διεγερθείσης ἅμα τῷ συνιέναι τὸν ψόφον τῆς γυναικὸς, καὶ πυνθανομένης ὅστις εἴη, φράσας τοὔνομα, σιωπᾶν [b] ἐκέλευσε καὶ μένειν ἐν τῷ δωματίῳ, σφάξειν αὐτὴν ἀπειλήσας, ἐὰν ἐπιχειρήσῃ φεύγειν ἢ βοᾶν. τούτῳ καταπληξάμενος τῷ τρόπῳ τὴν ἄνθρωπον, αἱρέσεις αὐτῇ δύο προὔτεινεν· ὧν [c] πρότερον αὐτὴ [d] προῃρεῖτο λαβεῖν ἠξίου, θάνατον μετ᾽ αἰσχύνης, ἢ βίον μετ᾽ εὐδαιμονίας. "Εἰ μὲν γὰρ ὑπομενεῖς, ἔφη, χαρίσασθαί μοι, γυναῖκά σε ποιήσομαι, "καὶ βασιλεύσεις σὺν ἐμοὶ, νῦν μὲν ἧς ὁ πατὴρ ἔδωκέ μοι πόλεως, μετὰ δὲ τὴν ἐκείνου τελευτὴν, Ῥωμαίων τε καὶ Λατίνων καὶ Τυρρηνῶν, καὶ τῶν ἄλλων "ὅσων ἐκεῖνος ἄρχει. ἐγὼ γὰρ οἶδ᾽ ὅτι παραλήψομαι "τὴν τοῦ πατρὸς βασιλείαν, ὥσπερ ἐστὶ δίκαιον, τῶν υἱῶν "αὐτοῦ πρεσβύτατος ὤν. ὅσα δὲ ὑπάρχει τοῖς βασιλεῦσιν ἀγαθὰ, ὧν ἁπάντων ἔσῃ σὺν ἐμοὶ κυρία, τί δεῖ "σε καλῶς ἐπισταμένην διδάσκειν; εἰ δ᾽ ἀντιπράττειν "ἐπιχειρήσεις, σώζειν βουλομένη τὸ σῶφρον, ἀποκτενῶ σε, καὶ τῶν θεραπόντων ἐπικατασφάξας ἕνα, "θήσω τὰ σώματα ὑμῶν ἅμα, καὶ φήσω κατειληφὼς ἀσχημονοῦσάν σε μετὰ τοῦ δούλου τετιμωρῆσθαι, "τὴν τοῦ συγγενοῦς ὕβριν μετερχόμενος· ὥστε αἰσχρὰν "καὶ ἐπονείδιστόν σου γενέσθαι τὴν τελευτὴν, καὶ μηδὲ ταφῆς τὸ σῶμά σου τυχεῖν, μηδὲ ἄλλων νομίμων μηδενός." ὡς δὲ πολὺς ἦν ἀπειλῶν τε ἅμα καὶ ἀντιβολῶν καὶ διομνύμενος ἀληθεύειν τῶν λεγομένων ἕκαστον, εἰς ἀνάγκην ἦλθεν ἡ Λυκρητία, φοβηθεῖσα τὴν περὶ τὸν θάνατον ἀσχημοσύνην, εἶξαί τε καὶ περιιδεῖν αὐτὸν ἃ [e] προῄρητο [f] διαπραξόμενον.

Ἡμέρας δὲ γενομένης, ὁ μὲν ἐπὶ τὸ στρατόπεδον ἀπῄει, πονηρὰν καὶ ὀλέθριον ἐπιθυμίαν ἐκπεπληρωκώς· ἡ δὲ Λουκρητία, δεινῶς φέρουσα τὸ συμβεβηκὸς, ὡς εἶχε τάχους ἐπιβᾶσα τῆς ἀπήνης, εἰς Ῥώμην ᾤχετο, μέλαιναν ἐσθῆτα περιβαλομένη, καὶ ξιφίδιόν τι κρύψασα ὑπὸ τῇ στολῇ, οὔτε

L. Tarquinius Superbus Rom. REX VII.

Fabius & multi alii ſcriptores prodiderunt: & meam hanc opinionem ipſa temporum ratio confirmat. Collatinus igitur in caſtris tunc erat: at ejus uxor, matrona Romana, Lucretii viri illuſtris filia, eum, ut mariti ſui cognatum, magna cum animi alacritate ac humanitate excepit. Hanc mulierem, cujus inter omnes Romanas egregia erat forma & pudicitia ſpectatiſſima, Sextus ſtuprare aggreſſus eſt, jam multo ante hanc rem exſequi conatus, cum apud cognatum diverteretur, ſed tunc rei peragendæ occaſionem maxime opportunam ſibi oblatam arbitratus. Quum enim poſt cœnam dormitum abiiſſet, magnam noctis partem ſeſe *vigilans* continuit: atqui ubi omnes ſopitos exiſtimavit, ſurrexit, & cubiculum petiit, in quo Lucretiam dormire ſciebat: & clam janitoribus, qui ad cubiculi januam dormiebant, ſtricto gladio eſt ingreſſus.

LXV. ¶ Quum autem ad lectum acceſſiſſet, & mulier excitata fuiſſet ſimulatque ſtrepitum ſenſit; & quæreret quiſnam eſſet: ille, ſuo nomine dicto, juſſit eam tacere, & in cubiculo manere, cædem ipſi minatus, ſi vel fugere vel vociferari fuiſſet auſa. Hac ratione quum mulierem perterrefeciſſet, duas illi optiones obtulit: quarum alteram, quam maluiſſet, eligere juſſit; aut mortem cum dedecore, aut vitam cum omni felicitate conjunctam. "Si "enim (inquit) mihi hoc gratificari volueris, uxorem te ducam, & mecum regnabis, "nunc quidem in urbe quam pater mihi dedit, ac poſt ejus mortem, Romanorum & "Latinorum & Tyrrhenorum, & aliarum "gentium, quibuſcunque ille imperat, dominatu mecum frueris. Scio enim me paternum regnum habiturum, quemadmodum ipſa æquitas poſtulat, quod omnium "ejus liberorum ſim natu maximus. Quæ "vero bona regibus ſint, quorum omnium "tu mecum eris domina, quid opus eſt te "probe gnaram docere? quod ſi mihi reſiſtere conata fueris, ſervandæ pudicitiæ ſtudio, te interficiam: præterea, jugulato uno "de ſervis, veſtra corpora conjungam, & "dicam te, in turpi adulterio cum ſervo deprehenſam, pœnas mihi, injuriam cognati perſequenti, dediſſe; ita ut turpis & "probroſa mors tua ſit futura, & corpus "tuum neque ſepulturam, neque aliam quampiam earum rerum, quæ defunctis dari ſolent, ſit conſequuturum. Quare quum ad multas minas & preces ſimul adhibuiſſet jusjurandum, quo affirmavit ſe omnia ſerio ac vere dicere, Lucretia coacta eſt, mortis ignominioſæ metu, cedere, & pati illum peragere quod ipſi libuiſſet.

LXVI. ¶ Quum autem dies illuxiſſet, ille in caſtra rediit, nefaria & pernicioſa libidine ſatiata. At Lucretia, illum caſum ægerrime ferens, quanta maxima potuit celeritate conſcendit carpentum, & Romam atrata petiit, ſub veſte cultrum occultans, neque in ipſo

[a] Στρατοπέδῳ τότε *Vat.* [b] Ἐκέλευε *Vat.* [c] Rectius ποτέραν [ut in *Cod. Vat.*] cum antecedens fœmininum poſtulet. Πότερον ſi retineamus, referendum erit partim ad præcedentia, partim ad ſequentia. *Sylb.* Malim ὧν ὁπότερον vel ὁποτέραν. *Caſ.* [d] Forſan rectius προαιροῖτο optative. *Sylb.* [e] Προείρητο in *Ed. Steph.* agnoſcit etiam *Lapi* verſio, *quæ prædixerat.* Sed verius eſſe προῄρητο patet ex v. 22. *Sylb.* In *Cod. Vat.* προῃρεῖτο. atque ita *Portus* legendum cenſebat, quod paullo ante occurrat, ὧν πότερον αὐτὴ προῃρεῖτο λαβεῖν ἠξίου. [f] Διαπραξάμενον *Vat.* quod & pro vera lectione agnovit *Caſaub.*

L. Tarquinius Superbus Rom. REX VII.

ipſo itinere cuiquam ſalutanti ſalutem reddens, neque reſpondens volentibus ſcire quidnam ipſi accidiſſet; ſed cogitabunda, & præ mœrore vultum demittens, oculoſque lacrymarum plenos habens. Quum autem ingreſſa fuiſſet domum patris (quidam autem cognati apud eum tunc forte aderant) ſe ad ejus pedes proſternens ejuſque genua amplectens, aliquandiu flevit, nulla voce emiſſa: deinde, quum pater eam erexiſſet, eamque rogaſſet ut diceret quod ſibi accidiſſet, "Supplex, inquit, ad te confugio, "pater, gravem & non credendam paſſa in-"juriam: quare eam mea cauſſa ulciſcere, "nec deſpice tuam filiam, quæ injuriam vel "ipſa morte graviorem accepit. Illo autem & cæteris omnibus admirantibus, & quis ejus injuriæ auctor, quodve genus injuriæ eſſet dicere jubentibus, "Audies (inquit) pater, "brevi meas calamitates: ſed primum, pa-"ter, mihi petenti hoc beneficium largire. "Convoca quotquot amicos & cognatos po-"tes, ut illi ex me ipſa, cui acerba adeo "facta eſt injuria, audiant, non ex aliis. Quum "autem intellexeris fœdam & gravem ne-"ceſſitatem, quæ me implicitam tenet, de-"inde cum illis deliberabis quomodo meam "tuamque injuriam ſis ulturus; nec longas "moras interponas.

LXVII. ¶ Quum autem nobiliſſimi viri, celeriter & magna feſtinatione advocati, domum conveniſſent, quemadmodum illa poſtularat, rem totam ab ipſo principio repetitam illis narravit. Poſtea patrem complexa, & multis precibus ipſum & illos qui cum eo aderant obteſtata, deos etiam * lareſque ſuppliciter precata, ut ſe cito vita liberarent, educto cultro, quem ſub veſte abditum habebat, & pectori unico vulnere illato, illam ad cor uſque adegit. Clamore autem & ejulatu ac planctu muliebri per totam domum exorto, pater ipſam complexus fovebat, & nomine ſæpius vocabat, &, quaſi ex vulnere convaleſcere & ſanari potuiſſet, eam omni diligentia adhibita curabat. At illa in ejus ulnis palpitans & animam luctantem efflans, moritur. Romanis vero, qui aderant, adeo atrox & miſerandus ille caſus eſt viſus, ut omnes uno ore vociferarentur; ſatius eſſe ſibi pro libertate millies mori, quam tales injurias à tyrannis illatas perpeti. Inter eos erat quidam P. Valerius, à quodam Sabinorum, qui cum Tatio Romam venerant, oriundus, vir ſtrenuus & prudens. Hic ab illis in caſtra mittitur, ut & marito Lucretiæ caſum indicaret, & cum eo milites ad defectionem à tyrannis faciendam ſolicitaret. Ei autem vix portas urbis egreſſo, Collatinus, qui forte fortuna ex caſtris in urbem redibat, obvius fit, domeſticæ calamitatis penitus ignarus; & cum eo L. Junius, cui Bruti cognomen

προσαγορεύσα κατὰ τὰς συναντήσεις οὐδένα τῶν [a] προσαγορευομένων, οὔτε ἀποκρινομένη τοῖς μαθεῖν βουλομένοις ὅ,τι πέπονθεν, ἀλλὰ σύννους καὶ κατηφὴς, καὶ μεστοὺς ἔχουσα τοὺς ὀφθαλμοὺς δακρύων. ὡς δὲ τὴν οἰκίαν εἰσῆλ- 263 θε τοῦ πατρὸς· ἔτυχον δὲ συγγενεῖς ὄντες τινὲς παρ᾽ αὐτῷ· τῶν γονάτων αὐτοῦ λαβομένη καὶ περιπεσοῦσα, τέως μὲν ἔκλαιε, φωνὴν οὐδεμίαν προϊεμένη· ἔπειτ᾽ ἀνιστάντος αὐτὴν τοῦ πατρὸς, καὶ τί πέπονθεν ἀξιοῦντος λέγειν, "Ἱκέτις, "ἔφη, γίνομαί σου, πάτερ, δεινὴν καὶ [b] ἀνείκαστον ὑπομεῖνα-"σα ὕβριν· τιμώρησαί μοι, καὶ μὴ [c] περιίδῃς τὴν σαυτοῦ "θυγατέρα θανάτου χείρονα [d] παθοῦσαν. θαυμάσαντος δὲ αὐτοῦ καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων, καὶ τίς ὕβρικεν αὐτὴν, καὶ ποταπὴν ὕβριν ἀξιοῦντος λέγειν, "Ἀκούσῃ τὰς ἐμὰς "[e] συμφορὰς, ὦ πάτερ, οὐκ εἰς μακράν· [f] χάρισαί μοι "ταύτην, πάτερ, πρῶτον αἰτουμένη τὴν χάριν· κάλεσον "ὅσους δύνασαι φίλους τε καὶ συγγενεῖς, ἵνα παρ᾽ ἐμοῦ τῆς τὰ "δεινὰ παθούσης ἀκούσωσι, καὶ μὴ παρ᾽ ἑτέρων. ὅταν δὲ "μάθῃς τὰς κατασχούσας αἰσχρὰς καὶ δεινὰς ἀνάγκας, βου-"λεύσῃ μετ᾽ αὐτῶν ὅντινα τιμωρήσῃς ἐμοί τε καὶ σεαυτῷ "τρόπον· [g] καὶ μὴ πολὺν χρόνον τὰ διὰ μέσου. Ταχεία δὲ καὶ κατεσπουδασμένη παρακλήσει τῶν ἐπιφανεστάτων ἀνδρῶν εἰς τὴν οἰκίαν συνελθόντων, ὥσπερ ἠξίου, πρὸς αὐτοὺς λέγει ἅπαν τὸ πρᾶγμα, ἐξ ἀρχῆς ἀναλαβοῦσα. καὶ μετὰ τοῦτο ἀσπασαμένη τὸν πατέρα, καὶ πολλὰς λιτανείας ἐκείνου τε καὶ τῶν σὺν αὐτῷ παρόντων ποιησαμένη, θεοῖς τε καὶ δαίμοσιν εὐξαμένη ταχεῖαν αὐτῇ δοῦναι τὴν ἀπαλλαγὴν τοῦ βίου, σπάσασα τὸ ξιφίδιον ὃ κατέκρυπτεν ὑπὸ τοῖς πέπλοις, καὶ μίαν ἐνέγκασα διὰ τῶν στέρνων πληγὴν, ἕως τῆς καρδίας ὠθεῖ τὸ ξίφος. κραυγῆς δὲ καὶ θρήνου καὶ [h] τυπετοῦ γυναικείου τὴν οἰκίαν ὅλην κατασχόντος, ὁ μὲν πατὴρ περιχυθεὶς τῷ σώματι [i] περιέβαλε καὶ ἀνεκαλεῖτο, καὶ ὡς ἀνοίσουσαν ἐκ τοῦ τραύματος [k] ἐπεμελεῖτο. ἡ δ᾽ ἐν ταῖς ἀγκάλαις αὐτοῦ σπαίρουσα καὶ ψυχορραγοῦσα ἀποθνήσκει. τοῖς δὲ παροῦσι Ῥωμαίων οὕτω δεινὸν ἔδοξεν εἶναι καὶ ἐλεεινὸν τὸ πάθος, ὥστε μίαν ἁπάντων γενέσθαι φωνὴν, ὡς μυριάκις αὐτοῖς κρεῖττον εἴη τεθνάναι περὶ τῆς ἐλευθερίας, ἢ τοιαύτας ὕβρεις ὑπὸ τῶν τυράννων γινομένας περιορᾷν. ἦν δέ τις ἐν αὐτοῖς Πούπλιος Οὐαλέριος, ἑνὸς τῶν ἅμα [l] τῷ Τατίῳ παραγενομένων εἰς Ῥώμην Σαβίνου ἀπόγονος, δραστήριος ἀνὴρ καὶ φρόνιμος. οὗτος ἐπὶ τὸ στρατόπεδον πέμπεται ὑπ᾽ αὐτῶν, τῷ τε ἀνδρὶ τῆς Λουκρητίας τὰ συμβεβηκότα φράσων, καὶ σὺν ἐκείνῳ πράξων ἀπόστασιν τοῦ στρατιωτικοῦ πλήθους ἀπὸ τῶν τυράννων. ἄρτι δὲ αὐτῷ τὰς πύλας ἐξεληλυθότι συναντᾷ κατὰ δαίμονα παραγινόμενος εἰς τὴν πόλιν ὁ Κολλατῖνος ἀπὸ τοῦ στρατοπέδου, τῶν κατειληχότων τὴν οἰκίαν αὐτοῦ κακῶν οὐδὲν εἰδώς· καὶ σὺν αὐτῷ [m] Λεύκιος Ἰούνιος, ᾧ Βροῦτος ἐπώνυμον ἦν.

a Rectius activa forma προσαγορευόντων, vel deponenti ἀσπαζομένων. *Sylb.* Ἀσπαζομένων in *Cod. Vat.* *b* Ἀνήκεστον *Vat.* & *Lapi Codd.* atque ita legendum eſſe conjiciebat *Sylb.* *c* Περιίδειν *Vat.* *d* Male in *Ed. Steph.* παθοῦσα. *e* Συμφορὰς, ἔφη, ὦ πάτερ *Vat.* *f* Χάρισαι δέ μοι πρῶτον *Vat.* *g* Vel ποίει, vel aliquid hujuſmodi deeſſe videtur. Forſan non fuerit abſurdum, ſi verbum ἐγένετο deſiderari vel ſubaudiri dicamus. *Portus.* Optime in *Cod. Vat.* καὶ μὴ πολὺν ποίει χρόνον τὸν διὰ μέσου. *h* Amat *Dionyſius* vocibus interdum uti novis & καινοπρεπέσι. Sic τυπετὸν maluit dicere quam κοπετὸν, qua dictione & reliqui utuntur, & *Dionyſius* ipſe alibi. *Caſ.* *i* Ut hic pater filiam περιέσχαλε, ita ſupra (p. 76. v. 12.) τείχει περισχαλόντες καὶ τάφρῳ & paullo infra (p. 254. v. 22.) περιλαβεῖν τὴν νεκράν. Utriuſque uſurpationis & alibi leguntur exempla. *Sylb.* In *Cod. Vat.* περιέσαλε. *k* Ita ex *Cod. Vat.* antea in utraque Editione excuſum erat ἐπιμελᾶτο. *l* Non agnoſcit *Vat.* *m* Λούκιος *Vat.* * Quidam δαίμονας non *lares* ſed *genios* interpr. quidam & *dæmones*, vocem Græcam retinendo. *Portus.*

εἴη δ' ἂν ἐξερμηνευόμενος ὁ Βροῦτος εἰς τὴν Ἑλληνικὴν διάλεκτον, ἠλίθιος. ὑπὲρ οὗ μικρὰ
264 προειπεῖν ἀναγκαῖον, ἐπειδὴ τοῦτον ἀποφαίνουσι Ῥωμαῖοι τῆς καταλύσεως τῶν τυράννων γενέσθαι αἰτιώτατον, τίς τε ἦν καὶ ἀπὸ τίνων, καὶ διὰ τί τῆς ἐπωνυμίας ταύτης ἔτυχεν οὐδὲν αὐτῷ προσηκούσης.

Τῷ ἀνδρὶ τούτῳ πατὴρ μὲν ἦν Μάρκος Ἰούνιος, ἑνὸς τῶν σὺν Αἰνείᾳ [a] στειλάντων ἀπόγονος, ἐν τοῖς ἐπιφανεστάτοις τῶν Ῥωμαίων ἀριθμούμενος δι' ἀρετήν· μήτηρ δὲ Ταρκυνία, τοῦ προτέρου βασιλέως Ταρκυνίου θυγάτηρ· αὐτὸς δὲ τροφῆς τε καὶ παιδείας πάσης τῆς ἐπιχωρίου μετέλαβε, καὶ φύσιν [b] εἶχε πρὸς οὐδὲν τῶν καλῶν ἀντιπράττουσαν. ἐπεὶ δὲ Τύλλιον ἀποκτείνας Ταρκύνιος, σὺν ἄλλοις ἀνδράσι πολλοῖς καὶ ἀγαθοῖς καὶ τὸν ἐκείνου πατέρα διεχρήσατο ἀφανεῖ θανάτῳ, δι' οὐδὲν μὲν ἀδίκημα, τοῦ δὲ πλούτου προσαχθεὶς εἰς ἐπιθυμίαν, ὃν ἐκ παλαιᾶς τε καὶ προγονικῆς παραλαβὼν εὐτυχίας ἐκέκτητο· καὶ σὺν αὐτῷ τὸν [c] πρεσβύτατον υἱὸν εὐγενές τι φρόνημα διαφαίνοντα, καὶ τὸ μὴ τιμωρῆσαι τῷ θανάτῳ τοῦ πατρὸς οὐκ ἂν ὑπομείναντα, νέος ὢν ὁ Βροῦτος ἔτι καὶ κομιδῇ βοηθείας συγγενικῆς ἔρημος, ἔργον ἐπεχείρησε ποιῆσαι πάντων φρονιμώτατον, ἐπίθετον ἑαυτοῦ καταψεύσασθαι μωρίαν· καὶ διέμεινεν ἅπαντα τὸν ἐξ ἐκείνου χρόνον, ἕως οὗ τὸν ἐπιτήδειον ἔδοξε καιρὸν ἔχειν, φυλάττων τὸ προσποίημα τῆς ἀνοίας· ἐξ οὗ ταύτης ἔτυχε τῆς ἐπωνυμίας. τοῦτ' αὐτὸν ἐρρύσατο [d] μηδὲν ὑπὸ τοῦ τυράννου παθεῖν, πολλῶν καὶ ἀγαθῶν ἀνδρῶν ἀπολλυμένων. καταφρονήσας γὰρ ὁ Ταρκύνιος τῆς δοκούσης εἶναι περὶ αὐτὸν, ἀλλ' οὐ κατ' ἀλήθειαν ὑπαρχούσης μωρίας, ἀφελόμενος ἅπαντα τὰ πατρῷα, μικρὰ δ' εἰς τὸν καθ' ἡμέραν βίον ἐπιχορηγῶν, ὡς παῖδα ὀρφανὸν ἐπιτρόπων δεόμενον ἐφύλαττεν ὑφ' ἑαυτῷ, διαιτᾶσθαί τε μετὰ [e] τῶν οἰκείων παίδων ἐπέτρεπεν, οὐ διὰ τιμὴν, ὡς ἐσκήπτετο πρὸς τοὺς πέλας, οἷα δὴ συγγενὴς, ἀλλ' ἵνα γέλωτα παρέχῃ τοῖς μειρακίοις, λέγων τε ἀνόητα πολλὰ, καὶ πράττων ὅμοια τοῖς κατ' ἀλήθειαν ἠλιθίοις. καὶ δὴ καὶ ὅτε τῷ Δελφικῷ μαντείῳ χρησομένους ἀπέστελλε τῶν παίδων τοὺς δύο, Ἄρροντα καὶ Τίτον, ὑπὲρ τοῦ λοιμοῦ· κατέσκηψε γάρ τις ἐπὶ τῆς ἐκείνου βασιλείας οὐκ εἰωθυῖα νόσος εἰς παρθένους τε καὶ παῖδας, ὑφ' ἧς πολλὰ διεφθάρη σώματα, χαλεπωτάτη τε καὶ δυσίατος εἰς τὰς κυούσας γυναῖκας, αὐτοῖς βρέφεσιν ἀποκτείνουσα τὰς μητέρας ἐν ταῖς [f] ἀγοραῖς· τήν τε αἰτίαν τῆς νόσου γνῶναι παρὰ τοῦ θεοῦ καὶ τὴν λύσιν βουλόμενος, συνέπεμψε κἀκεῖνον ἅμα τοῖς μειρακίοις δεηθεῖσιν, ἵνα καγχάζειν τε καὶ προπηλακίζειν ἔχοιεν. ὡς δὲ παρεγενήθησαν [g] εἰς τὸ μαντεῖον οἱ νεανίσκοι, καὶ τοὺς χρησμοὺς ἔλαβον ὑπὲρ
265 ὧν ἐπέμφθησαν, ἀναθήμασι δωρησάμενοι τὸν θεὸν, καὶ τοῦ Βρούτου πολλὰ καταγελάσαντες, ὅτι βακτηρίαν ξυλίνην ἀνέθηκε τῷ Ἀπόλλωνι· ὁ δὲ [h] διατρήσας ὅλην ὥσπερ

L. Tarquinius Superbus Rom. REX VII.

erat; quod ſi Græca lingua Bruti vocem interpreteris, ſonabit ἠλίθιος. De quo pauca præfari eſt neceſſe, (quando Romani hujus opera potiſſimum tyrannos urbe pulſos fuiſſe aſſerunt) quis eſſet, & quibus ortus parentibus, & qua de cauſſa hoc cognomen à moribus ſuis alienum habuerit.

LXVIII. ¶ Pater ei fuit M. Junius, à quodam Æneæ ſocio oriundus, qui ob inſignem virtutem inter nobiliſſimos Romanos habebatur: mater vero Tarquinia, Tarquinii Priſci regis filia: ipſe vero egregie inſtitutus, & omni indigena diſciplina excultus erat, & ingenium ad omnes ingenuas artes facile habebat. At poſtquam Tarquinius, cæſo Tullio, præter alios multos, eoſque viros probos, ipſius quoque patrem clandeſtina morte de medio ſuſtulit, (non ob aliquod ejus delictum, ſed ejus divitiarum cupiditate ad id adductus, quas, antiquæ & opulentæ familiæ heres, à majoribus congeſtas & ſibi relictas acceperat) & cum eo filium maximum natu, in quo generoſus quidam animus elucebat, & qui patris cædem inultam manere non fuiſſet paſſus; Brutus adhuc juvenis, & omni cognatorum auxilio deſtitutus, facinus aggreſſus eſt longe omnium prudentiſſimum, fatui ſpeciem fictitiam aſſumere: deincepſque conſtanter perſeveravit, donec opportuna videretur oblata occaſio, in illa amentiæ ſimulatione, ex qua cognomen hoc adeptus eſt. * Hocque illi unicum tutamen fuit adverſus Tyranni crudelitatem, in multos bonoſque viros debacchantis.

LXIX. ¶ Tarquinius enim eam, quæ illi ineſſe videbatur, revera tamen non inerat, valde deſpiciens fatuitatem, omnibus bonis paternis ipſum ſpoliarat; & exiguum quiddam pro victu quotidiano ei ſuppeditans, ut pupillum tutoribus indigentem apud ſe ſervabat; & cum ſuis filiis verſari patiebatur: non honoris cauſſa, ut apud propinquos ſimulabat, quod eſſet cognatus; ſed ut riſum adoleſcentibus moveret, & illis eſſet oblectamento, ſtulta multa proferens, & veris fatuis ſimilia agendo. Quinetiam quando ſuos duos filios, Aruntem & Titum, oraculum Delphicum de peſte conſulturos miſit, (nam illo regnante morbi quoddam genus inuſitatum in virgines & pueros graſſabatur, quo multi interibant, graviſſimum & ſanatu difficile in mulieribus prægnantibus, quandoquidem matres cum ipſo fœtu paſſim per medias vias enecabat) quod ex ipſo deo cognoſcere vellet & morbi cauſſam, & rationem qua eo poſſet liberari, illum quoque miſit cum adoleſcentibus; hoc eorum precibus concedens, ut haberent cui & verbis & factis illuderent. Adoleſcentes igitur illi quum ad oraculum veniſſent, & reſponſum accepiſſent eorum quorum cauſſa fuerant miſſi, donariis deo donatis, & valde deriſo Bruto, quod baculum ligneum Apollini dicaſſet, (at ille nullo rem ſciente baculum perforarat ut fiſtulam,

a Στειλάντων accipiendum neutraliter, vel legendum σταλέντων forma paſſiva. *Sylb.* Plenius & rectius in *Cod. Vat.* τὴν ἀποικίαν στειλάντων, *qui (ut vertit Lapus) cum Ænea coloniam deduxerunt.* b Εἶχε *Vat.* c Πρεσβύτερον *Vat.* d Μηδὲν δεινὸν ὑπὸ τοῦ *Vat.* & Lapi *Codd.* e Τῶν ἰδίων *Vat.* f Ἀγοραῖς ſuſpectum fuit etiam *Lapo*: nam pro eo legit ὠδῖσι *in partu.* Verior eſt *Gelenii* conjectura, legendum eſſe ἀγυιαῖς. *Sylb.* In *Cod. Vat.* ταῖς γοναῖς. atque ita forſan legebat *Lapus.* g Ἐπὶ τὸ μαντεῖον *Vat.* h Ἀνατρήσας αὐτὴν ὅλην *Vat.* * Hoc autem ipſum, ut nihil grave à tyranno pateretur, eripuerat, multis probiſque viris perditis. *Lapus.*

L. Tarquinius Superbus Rom. REX VII.

fiſtulam, & auream virgam dicarat) poſtea ex deo ſciſcitati ſunt, quemnam fata Romanorum principem futurum deſtinaſſent: deus illis reſpondit, eum, qui primus matri oſculum tuliſſet. Illi igitur, quum non percepiſſent quid ſibi vellet oraculum, pacti inter ſe ſunt ut ſimul matrem oſcularentur, quod communi regno potiri vellent. At Brutus, dei mente intellecta, ſtatim ubi primum Italiam eſt ingreſſus, prolapſus terram eſt oſculatus, hanc communem omnium parentem arbitratus. Quæ igitur huic viro ante evenere, hujuſmodi fuere.

LXX. ¶ Tunc vero ubi cognovit ex Valerii verbis Lucretiæ caſum & cædem, manibus in cœlum ſublatis dixit: "O Jupiter & cæteri "dii omnes, quibus res mortalium curæ "ſunt, numquid tempus illud jam venit, "quod ego exſpectans hanc vitæ ſimulatio- "nem *indui, & ad hunc uſque diem* ſervavi? "numquid fatale eſt Romanis ut à me & "mea opera tyrannide nefaria liberentur? His dictis magna contentione domum ſimul cum Collatino & Valerio petiit. Quum autem ingreſſi fuiſſent, & Collatinus Lucretiam in medio jacentem vidiſſet, & patrem eam amplectentem, ingenti gemitu edito, ipſam mortuam amplexus oſculabatur, & ſæpius nomine vocabat, & cum ea ut cum viva colloquebatur, præ mali dolore mentis non compos. Quum autem ille valde eam lugeret, & ipſe quoque pater ex altera parte idem faceret, & domus tota fletu ac lamentis plena eſſet, dicit Brutus ad eos converſus, "Alias, Lucreti & Collatine, voſque omnes "hujus mulieris neceſſarii, ſatis temporis ad "eam deflendam habebitis. Sed jam quomo- "do injuriam ipſi illatam vindicare poſſimus "eſt cogitandum: hoc enim præſens tempus "poſtulat. Viſus eſt recte monere: quare ſoli ſedentes, & ſemota omnium domeſticorum ac famulorum turba, conſultabant quid faciendum eſſet. Tum Brutus cœpit primum de ſe verba facere, *dixitque* eam ſtultitiam in ſe revera minime eſſe quam multi exiſtimabant, ſed ſe *ad tempus* eam ſimulaſſe, & allatis cauſſis cur ejus ſimulationem induere non dubitaſſet, & omnium hominum facile prudentiſſimus judicatus, poſtea illis perſuaſit, ut omnes communi conſenſu ex urbe Tarquinium & ejus liberos expellerent, multa loquutus *ea de re* & ad perſuadendum efficacia. Quum autem vidiſſet omnes in eadem eſſe ſententia, non verbis opus eſſe dixit, non pollicitationibus, ſed factis, ſi quid eorum quæ erant facienda peragere vellent; ſeque horum initium facturum inquit. Quum hæc dixiſſet, & cultrum cepiſſet quo Lucretia ſe interemerat, * quumque ad eam acceſſiſſet, ori impoſuit; (adhuc enim ſpectaculum maxime miſerandum propalam erat) per Martem & cæteros deos juravit, ſe vel quavis ratione pro viribus Tarquinii

αὐλὸν, χρυσῆν ῥάβδον ἀνέθηκεν οὐδενὸς ἐπισταμένου· καὶ μετὰ τοῦτ᾽ ἠρώτων τὸν θεὸν, τίνι πέπρωται τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν παραλαβεῖν· ὁ δὲ θεὸς αὐτοῖς ἀνεῖλε, τῷ πρώτῳ τὴν μητέρα [a] φιλήσαντι. οἱ μὲν οὖν νεανίσκοι, τοῦ χρησμοῦ τὴν διάνοιαν ἀγνοήσαντες, συνέθεντο πρὸς ἀλλήλους ἅμα φιλῆσαι τὴν μητέρα, βουλόμενοι κοινῇ τὴν βασιλείαν κατασχεῖν. ὁ δὲ Βροῦτος συνεὶς ὃ βούλεται δηλοῦν ὁ θεὸς, ἐπειδὴ τάχιστα τῆς Ἰταλίας [b] γῆς" ἐπέβη, προσκύψας κατεφίλησε τὴν γῆν, ταύτην οἰόμενος ἁπάντων εἶναι μητέρα. τὰ μὲν οὖν [c] προγεγενημένα τῷ ἀνδρὶ τούτῳ τοιαῦτα ἦν.

Τότε δ᾽ ὡς ἤκουσε τοῦ Οὐαλερίου τὰ συμβάντα τῇ Λουκρητίᾳ καὶ τὴν ἀναίρεσιν αὐτῆς διηγουμένου, τὰς χεῖρας ἀνατείνας εἰς τὸν οὐρανὸν εἶπεν· "Ὦ Ζεῦ καὶ θεοὶ "πάντες, ὅσοι [d] τὸν ἀνθρώπινον ἐπισκοπεῖτε βίον, ἆρά "γε ὁ καιρὸς ἐκεῖνος ἥκει νῦν ὃν ἐγὼ περιμένων ταύ- "την τοῦ βίου [e] προσποίησιν ἐφύλαττον; ἆρα πέπρωται "Ῥωμαίοις ὑπ᾽ ἐμοῦ καὶ δι᾽ ἐμὲ τῆς ἀφορήτου τυραννίδος "ἀπαλλαγῆναι; ταῦτα εἰπὼν ἐχώρει κατὰ σπουδὴν ἐπὶ τὴν οἰκίαν ἅμα τῷ Κολλατίνῳ τε καὶ Οὐαλερίῳ. [f] ὡς δ᾽ εἰσῆλθον, ὁ μὲν Κολλατῖνος ἰδὼν τὴν Λουκρητίαν ἐν τῷ μέσῳ κειμένην, καὶ τὸν πατέρα περικείμενον αὐτῇ, μέγα ἀνοιμώξας καὶ περιλαβὼν τὴν νεκρὰν κατεφίλει, καὶ ἀνεκαλεῖτο, καὶ διελέγετο [g] ὡς πρὸς ζῶσαν, ἔξω τοῦ φρονεῖν γεγονὼς ὑπὸ τοῦ κακοῦ. πολλὰ δὲ αὐτοῦ κατολοφυρομένου, καὶ τοῦ πατρὸς ἐν μέρει, καὶ τῆς οἰκίας ὅλης κλαυθμῷ [h] καὶ θρήνῳ κατεχομένης, βλέψας εἰς αὐτοὺς ὁ Βροῦτος λέγει· "Μυρίους ἕξετε καιροὺς, ὦ Λουκρήτιε καὶ Κολλατῖνε, καὶ ἅπαντες ὑμεῖς "οἱ τῇ γυναικὶ προσήκοντες, ἐν οἷς αὐτὴν κλαύσετε. "νυνὶ δὲ ὡς τιμωρήσομεν αὐτῇ [i] μελετῶμεν· τοῦτο γὰρ "ὁ παρὼν καιρὸς ἀπαιτεῖ. [k] ἐδόκει ταῦτα εἰκότα λέγειν· καὶ καθεζόμενοι καθ᾽ ἑαυτοὺς, τόν τε οἰκετικὸν ὄχλον ἐκ ποδῶν μεταστήσαντες, ἐβουλεύοντο τί χρὴ πράττειν. πρῶτος δὲ ὁ Βροῦτος ἀρξάμενος ὑπὲρ ἑαυτοῦ λέγειν, ὅτι τὴν δοκοῦσαν τοῖς πολλοῖς μωρίαν οὐκ εἶχεν ἀληθινὴν ἀλλ᾽ ἐπίθετον, καὶ τὰς αἰτίας εἰπὼν, δι᾽ ἃς τὸ προσποίημα τοῦτο ὑπέμεινεν, καὶ δόξας ἁπάντων ἀνθρώπων εἶναι φρονιμώτατος, μετὰ τοῦτ᾽ ἔπειθεν αὐτοὺς τὴν αὐτὴν γνώμην ἅπαντας λαβόντας, ἐξελάσαι Ταρκύνιόν τε καὶ τοὺς παῖδας ἐκ τῆς πόλεως, πολλὰ καὶ ἐπαγωγὰ εἰς τοῦτο διαλεχθείς. ἐπεὶ δὲ πάντας εἶδεν ἐπὶ τῆς αὐτῆς γνώμης ὄντας, οὐ λόγων ἔφη δεῖν, οὐχ ὑποσχέσεων, ἀλλ᾽ ἔργων, εἴ τι τῶν δεόντων μέλλει γενέσθαι· ἄρξειν δὲ τούτων αὐτὸς ἔφη. 266
ταῦτα εἰπὼν, καὶ λαβὼν τὸ ξιφίδιον, ᾧ διεχρήσατο ἑαυτὴν ἡ γυνὴ, καὶ τῷ [l] στόματι προσελθὼν αὐτῆς, [m] ἔθηκεν"· ἔτι γὰρ ἔκειτο ἐν τῷ φανερῷ θέαμα οἴκτιστον· [n] ὤμοσέ τε Ἄρην καὶ τοὺς ἄλλους θεοὺς, [o] πάντα ὅσον δύναται πράξειν ἐπὶ καταλύσει τῆς Ταρκυνίου δυναστείας·

a Rectius forte φιλήσοντι futuro tempore: itidemque in verſione, *oſculaturus eſſet*. *Sylb.* *b* Non agnoſcit *Vat.* *c* Προγενόμενα *Vat.* *d* Τῶν ἀνθρώπων *Vat.* *e* Τὴν προσποίησιν *Vat.* *f* Ὡς δ᾽ εἰσῆλθεν *Vat.* *g* Πρὸς αὐτὴν ὥσπερ ζῶσαν *Vat.* *h* Καὶ θρήνοις *Vat.* *i* Σκοπῶμεν *Vat.* *k* Ἐδόκει τὰ εἰκότα λέγειν *Vat.* *l* *Lapus* quoque legebat στόματι, ut ex verſione conſtat. Sed non aſpernanda eſt *Gelenii* ſententia, qui maluit σώματι. *Sylb.* Πτώματι tamen malim cum *Cod. Vat.* *m* Deſideratur in *Cod. Vat.* & commode ſatis abeſſe poteſt. *n* Ὤμοσε τόν τε Ἄρην *Vat.* *o* Πᾶν ὅσον *Vat.* * Et accedens ad os ejus impoſuiſſet. *Lapus.*

Δυναστείας· καὶ οὔτε αὐτὸς διαλλαγήσεσθαι πρὸς τοὺς τυράννους, οὔτε τοῖς διαλλαττομένοις ἐπιτρέψειν, ἀλλ' ἐχθρὸν ἡγεῖσθαι τὸν [a] μετὰ ταῦτα βουλόμενον, καὶ μέχρι θανάτου τῇ τυραννίδι καὶ τοῖς συναγωνιζομένοις αὐτῇ διεχθρεύσειν. εἰ δὲ παραβαίη τὸν ὅρκον, τοιαύτην αὑτῷ τελευτὴν ἠράσατο τοῦ βίου γενέσθαι καὶ τοῖς αὑτοῦ παισὶν, οἵας ἔτυχεν ἡ γυνή.

Ταῦτ' εἰπὼν ἐκάλει καὶ τοὺς ἄλλους ἅπαντας ἐπὶ τὸν αὐτὸν ὅρκον. οἱ δὲ, οὐδὲν ἔτι ἐνδοιάσαντες ἀνίσταντο, καὶ τὸ ξίφος δεχόμενοι παρ' ἀλλήλων, ὤμνυον. γενομένων δὲ τῶν [b] ὅρκων, μετὰ τοῦτ' ἐζήτουν τίς αὐτοῖς ὁ τῆς ἐπιχειρήσεως ἔσται τρόπος. καὶ ὁ Βροῦτος αὐτοῖς ὑποτίθεται [c] τοιαῦτα· "Πρῶτον μὲν διὰ φυλακῆς τὰς πύλας ἔχωμεν, ἵνα "μηδὲν τῶν ἐν τῇ πόλει λεγομένων τε καὶ πραττομένων κατὰ "τῆς τυραννίδος αἴσθηται Ταρκύνιος, πρὶν ἢ τὰ [d] παρ' "ἡμῶν εὐτρεπῆ γενέσθαι. ἔπειτα κομίσαντες τὸ σῶμα τῆς "γυναικὸς, ὡς ἔστιν αἵματι πεφυρμένον, εἰς τὴν ἀγορὰν, "[e] προελθὼν Λουκρήτιός τε καὶ Κολλατῖνος, ἀποδυράσθωσαν τὰς ἑαυτῶν τύχας, [f] ἅπαντα γενόμενα φράσαντες. ἔπειτα τῶν ἄλλων ἕκαστος παριὼν κατηγορείτω τῆς τυραννίδος, καὶ τοὺς πολίτας ἐπὶ τὴν ἐλευθερίαν παρακαλείτω. ἔσται δὲ πᾶσι Ῥωμαίοις κατ' εὐχὴν, "ἐὰν ἴδωσιν ἡμᾶς τοὺς πατρικίους ἄρχοντας τῆς ἐλευθερίας· "πολλὰ γὰρ καὶ δεινὰ πεπόνθασιν ὑπὸ [g] τοῦ Ταρκυνίου, καὶ μικρᾶς ἀφορμῆς δέονται. ὅταν δὲ λάβωμεν τὸ "πλῆθος ὡρμημένον καταλῦσαι τὴν μοναρχίαν, ψῆφόν "τε αὐτοῖς ἀναδῶμεν ὑπὲρ τοῦ μηκέτι Ῥωμαίων Ταρκύνιον ἄρξειν, καὶ τὸ περὶ τούτου δόγμα πρὸς τοὺς ἐπὶ στρατοπέδου διαπεμψώμεθα ἐν τάχει. καὶ γὰρ οἱ τὰ ὅπλα "ἔχοντες, εἰ μάθοιεν ὅτι τὰ ἐν τῇ πόλει πάντα τοῖς τυράννοις ἐστὶν ἀλλότρια, πρόθυμοι περὶ τὴν τῆς πατρίδος "ἐλευθερίαν γενήσονται, [h] οὔτε δωρεαῖς ἔτι κατεχόμενοι." ταῦτα λέξαντος αὐτοῦ, παραλαβὼν τὸν λόγον Οὐαλέριος, "[i] Τἄλλα μὲν, ἔφη, ὀρθῶς ἐπιλογίζεσθαί μοι δοκεῖς, Ἰούνιε· "περὶ δὲ τῆς ἐκκλησίας ἔτι βούλομαι μαθεῖν, τίς ὁ καλέσων "ἔσται αὐτὴν κατὰ νόμους, καὶ τὴν ψῆφον ἀναδώσων ταῖς φράτραις. ἄρχοντι γὰρ ἀποδέδοται τοῦτο πράττειν· ἡμῶν δὲ οὐδεὶς οὐδεμίαν ἀρχὴν ἔχει. ὁ δὲ ὑπολαβὼν [k] ἔφη, "Ἐγὼ, "φησὶν, Οὐαλέριε. τῶν γὰρ [l] κελερίων ἄρχων εἰμί· καὶ "ἀποδέδοταί μοι κατὰ νόμους ἐκκλησίαν, ὅτε βουλοίμην,
267 "συγκαλεῖν. ἔδωκέ μοι τὴν ἀρχὴν ταύτην ὁ Ταρκύνιος "μεγίστην οὖσαν, ὡς ἠλιθίῳ, καὶ οὔτ' αἰσθησομένῳ τῆς δυνάμεως αὐτῆς, οὔτ' εἰ γνοίην χρησομένῳ· καὶ τὸν κατὰ τοῦ τυράννου "λόγον πρῶτος ἐγὼ διαθήσομαι.

tyrannidem everſurum: nec ſe unquam cum tyrannis in gratiam rediturum, * nec alios redire paſſurum; ſed in poſterum ſe hoſtis loco habiturum quicunque id vellet facere, ſeque † capitali odio tyrannidem ejuſque fautores *ac defenſores* proſequuturum. Quod ſi jusjurandum violaſſet, tale mortis genus, quale mulieri illi contigerat, ſibi liberiſque ſuis eſt imprecatus.

L. Tarquinius Superbus Rom. REX VII.

LXXI. ¶ His dictis, cæteros omnes ad idem jusjurandum vocavit. Illi vero non amplius cunctantes ſurrexerunt, &, cultro illo per manus ſubinde accepto, jurarunt. Quum autem juraſſent, poſtea rationem qua rem ipſam aggrederentur quærere cœperunt: & Brutus hoc conſilium illis dedit. "Primum ad "urbis portas cuſtodes adhibeamus, ne quid "eorum quæ in urbe aut dicuntur aut fiunt "contra tyrannidem Tarquinius ſentiat, "antequam res noſtræ ſint paratæ. Deinde "allato mulieris cadavere in forum, ut eſt "cruore fœdatum, Lucretius & Collatinus "in medium progreſſi, re tota ordine narrata, ſuas calamitates deplorent. Deinde "aliorum unuſquiſque, progreſſus in medium, in tyrannidem invehatur, & cives ad "libertatem recuperandam provocet. Hoc "autem omnibus Romanis optatiſſimum erit, ſi à nobis patriciis libertatis initium "fieri viderint: multas enim & graves injurias à Tarquinio acceperunt, parvoque "impulſu ac levi occaſione ipſis eſt opus. "Ubi vero habuerimus plebem ad tyrannidem evertendam concitatam, ejus ſuffragiis "Tarquinio regnum abrogemus, & hoc plebiſcitum celeriter ad eos qui ſunt in caſtris mittamus. Nam ſi milites armati totam urbem à tyrannis alienatam eſſe cognoverint, patriæ libertati ſtudebunt; nec "largitionibus amplius detinebuntur. Hæc quum ille dixiſſet, Valerius ejus verba excipiens, "Reliqua quidem, inquit, Juni, recte "mihi videris ratiocinatione tua colligere: "cæterum de comitiis illud ex te ſcire velim, "quiſnam legitime ea indicere, & ſuffragia "curiis diſtribuere poſſit. Magiſtratus enim "hoc eſt officium: nemo vero noſtrum ullum magiſtratum gerit. Ad hæc ille; "Ego, "inquit, Valeri. Sum enim Celerum tribunus, & concionis convocandæ, quotieſcunque velim, poteſtas mihi per leges eſt data. "Tarquinius enim maximum hunc magiſtratum dedit mihi, ut ſtulto, & tanquam homini ejus vim ac poteſtatem non cogniturο, neque ſi cognoſcerem ea uſuro: "quinetiam ego primus in tyrannum perorare ſum paratus. ¶ Omnes

a In *Lapi* etiam codice fuiſſe hujuſmodi ſcripturam indicat hæc ejus verſio, *inimicum ducere hæc volentem.* Verum μετ' αὐτῶν legiſſe videtur *Gelenius*; dum transfert, *amicos eorum pro hoſtibus habiturum.* Mihi non dubium eſt, quin ſcribendum ſit μὴ ταὐτὰ, *diverſumque ſentientes pro amicis habiturum. Sylb.* Huic conjecturæ favet *Cod.Vat.* in quo reperimus ἡγήσεσθαι τὸν μὴ ταῦτα. *b* Ὁρκωμοσιῶν, μετὰ τοῦτ' εὐθὺς ἐζήτουν τίς ὁ τῆς *Vat.* *c* Τοιάδε *Vat.* *d* Παρ' ὑμῶν *Vat.* *e* Καὶ προθέντες ἐν φανερῷ, συγκαλῶμεν τὸν δῆμον εἰς ἐκκλησίαν. ὅταν δὲ συνέλθῃ, καὶ πληθύουσαν ἴδωμεν τὴν ἀγορὰν, προελθὼν Λουκρήτιος &c. *Vat.* atque ita *Lapus*, dum vertit, *proponenteſque in aperto, convocemus ad concionem populum: & ubi convenit, videbimuſque forum plenum, progred.* &c. *f* Malim ἅπαντα τὰ γενόμενα. quæ ſtructura paſſim eſt obvia. *Sylb.* Eandem lectionem habet *Cod. Vat.* *g* Τοῦ τυράννου *Vat.* *h* Poſt κατεχόμενοι videtur deeſſe tale quodpiam membrum, οὔτε φόβῳ, aut ſimile aliud: vel pro οὔτε legendum οὐδὲ hoc ſenſu, *ac ne largitionibus quidem ſe retineri patientur.* Ambigue quidem *Lapus* vertit, *neque amplius ut antea largitionibus detenti, neque ulterius contumelias filiorum, adulantiumque eis ferre valentes. Sylb.* Pace tanti viri, recte interpretatus eſt *Lapus*: nam in *ejus* & *Vat. Cod.* plenius aliquanto, οὔτε δωρεαῖς κατεχόμενοι, οὔτε τὰς ὕβρεις τῶν Ταρκυνίου παίδων τε καὶ κολάκων φέρειν δυνάμενοι. Ταῦτα λέξαντος &c. *i* Τὰ μὲν ἄλλα, ἔφησεν *Vat.* *k* Rectius deeſt in *Cod. Vat.* *l* In *Ed. Steph.* καλλιερίων, quod ſequutus *Gelenius* verterat *ſacrificorum princeps.* Sed vera eſt [*Cod. Vat.*] ſcriptura κελερίων [aut κελέρων] *celerum.* Idem viderat *Camerarius*, & ante illum *Lapus*, qui recte vertit *præfectus celerum*: nam *Livio* dicitur *tribunus celerum. Sylb.* * Nec conciliatis concederet. *Lapus.* Nec aliis reconciliandæ gratiæ copiam facturum. *Gelen.* † *Al.* uſque ad mortem, *aut* uſque ad vitæ finem.

LXXII. *L. Tarquinius Superbus Rom.* REX VII.

¶ Omnes his auditis eum laudarunt, & ut honeſti ac legitimi conſilii auctorem, reliqua quoque dicere juſſerunt. Ille autem reſpondit, "Quando hæc nobis ita fieri placet, hoc videamus, quiſnam magiſtratus poſt exactos reges urbis imperium ſit habiturus, & à quo creatus; imo prius etiam, quænam ſit futura reip. forma, quam tyrannide liberati conſtituemus. Præſtat enim de his omnibus conſultare antequam tantum facinus aggrediamur; & nihil relinquere, quod non ante diligenter conſiderarimus & accurate perpenderimus. Dicat vero unuſquiſque veſtrum quid his de rebus ſentiat. Poſtea multi multa fecerunt verba. Ac aliis quidem, recenſentibus omnium ſuperiorum regum beneficia in remp. collata, placebat denuo reges creari: alii vero, enumerantes facinora tyrannica & injurias, quas cum alii multi ſuis civibus intulerant tum etiam Tarquinius poſtremus, unius poteſtati remp. amplius committendam non cenſebant; ſed malebant ſummam rerum penes ſenatum eſſe, ut in pleriſque Græciæ civitatibus: alii neutram reip. formam probabant; ſed dominatum popularem, quemadmodum erat Athenis, conſtituendum ſuadebant; paucorum injurias & flagitia, quæ ob pluris habendi cupiditatem patrantur, proferentes, & ſeditiones quæ inter humiliores & potentiores ſolent oriri; & juris æquabilitatem vere civitatis liberæ formam omnium tutiſſimam atque honeſtiſſimam eſſe demonſtrantes.

Ὡς δὲ ταῦτ' ἤκουσαν, ἅπαντες ἐπῄνησάν τε καὶ ὡς ἀπὸ καλῆς ὑποθέσεως ἀρξάμενον καὶ νομίμου, [a] καὶ τἄλλα λέγειν αὐτὸν ἠξίουν. κἀκεῖνος εἶπεν, "Ἐπειδὴ ταῦτα οὕτω πράττειν [b] ἡμῖν [c] ἐδόκει, σκοπώμεθα πάλιν τίς τὴν πόλιν [d] ἐπιτροπεύσουσα ἀρχὴ γενήσεται μετὰ τὴν κατάλυσιν τῶν βασιλέων, καὶ ὑπὸ τίνος ἀποδειχθεῖσα ἀνδρός, καὶ ἔτι πρότερον ὅστις ἔσται πολιτείας λόγος, ὃν ἀπαλλαττόμενοι τοῦ τυράννου καταστησόμεθα. βεβουλεῦσθαι γὰρ ἅπαντα βέλτιον πρὶν ἐπιχειρεῖν ἔργῳ τηλικῷδε, καὶ μηδὲν ἀνεξέταστον ἀφεῖσθαι μηδὲ ἀπροβούλευτον. ἀποφαινέσθω δὲ περὶ τούτων ἕκαστος ὑμῶν ἃ φρονεῖ." μετὰ τοῦτ' ἐλέχθησαν πολλοὶ καὶ παρὰ πολλῶν λόγοι. ἐδόκει δὲ τοῖς μὲν, βασιλικὴν αὖθις καταστήσασθαι πολιτείαν, ἐξαριθμουμένοις ὅσα εἰς τὴν πόλιν ἐποίησαν ἀγαθὰ πάντες οἱ πρότερον βασιλεῖς· τοῖς δὲ, μηκέτι ποιεῖν ἐφ' ἑνὶ δυνάστῃ τὰ κοινά, τὰς τυραννικὰς διεξιοῦσι παρανομίας, αἷς ἄλλοι τε πολλοὶ κατὰ τῶν ἰδίων πολιτῶν ἐχρήσαντο, καὶ Ταρκύνιος τελευτῶν· ἀλλὰ τὸ συνέδριον τῆς βουλῆς ἁπάντων ἀποδεῖξαι κύριον, ὡς ἐν πολλαῖς τῶν Ἑλληνίδων πόλεων· οἱ δὲ, τούτων μὲν οὐδετέραν προῃροῦντο τῶν πολιτειῶν, δημοκρατίαν δὲ συνεβούλευον, ὥσπερ Ἀθήνησι, καταστῆσαι, τὰς ὕβρεις καὶ τὰς πλεονεξίας τῶν ὀλίγων προφερόμενοι, καὶ τὰς στάσεις τὰς γινομένας τοῖς ταπεινοῖς πρὸς τοὺς ὑπερέχοντας· [e] ἐλευθέραν τε πολιτείαν τὴν ἰσονομίαν ἀποφαίνοντες, ἀσφαλεστάτην οὖσαν καὶ πρεπωδεστάτην τῶν πολιτειῶν.

LXXIII.

¶ Sed quum omnibus hæc electio non ſine negotio & difficultate dijudicari poſſe videretur, ob vitia *& mala* quæ unamquamque reip. formam comitantur, poſtremus Brutus orationem excipiens ita eſt loquutus: "Ego vero, Lucreti & Collatine, & omnes vos qui adeſtis viri boni & ex bonis progeniti, in præſentia nullam nobis novam reip. formam inſtituendam cenſeo. Nam & ipſius temporis anguſtiæ, in quas à rebus præſentibus ſumus compulſi, non patiuntur ut præſentem reip. ſtatum in alium meliorem facile mutemus: & ipſam mutationem tentare, licet optime de ea conſultaverimus, tamen lubricum eſt, nec periculis caret. At poſtea nobis licebit, quum tyrannide fuerimus liberati, longe liberius & majore cum otio deliberantibus, meliorem reip. formam deteriori antepoſitam eligere: ſi qua tamen eſt melior ea quam Romulus & Pompilius, & cæteri qui poſt eos regnarunt, nobis conſtitutam tradiderunt; qua factum eſt ut reſpub. noſtra evaſerit ampla & fortunata, & multis populis ad hoc uſque tempus conſtanter imperarit. Vitia vero gravia, quæ regnum comitari ſolent, ob quæ in crudelitatem tyrannicam degenerat, & quæ regiam poteſtatem omnibus inviſam reddunt, ſuadeo vobis ut iſta corrigatis, & caveatis ne unquam poſthac in hæc ipſa recidamus. At quænam illa

Χαλεπῆς δὲ καὶ δυσκρίτου τῆς αἱρέσεως ἅπασι φαινομένης διὰ τὰς παρακολουθούσας ἑκάστῃ τῶν πολιτειῶν κακίας, τελευταῖος παραλαβὼν τὸν λόγον ὁ Βροῦτος εἶπεν· "Ἐγὼ δὲ, ὦ Λουκρήτιε καὶ Κολλατῖνε, καὶ [f] πάντες οἱ παρόντες ἄνδρες ἀγαθοὶ καὶ ἐξ ἀγαθῶν, [g] καινὴν μὲν οὐδεμίαν ἡμᾶς οἴομαι δεῖν καθίστασθαι πολιτείαν κατὰ τὸ παρόν· ὅ,τε γὰρ καιρὸς, εἰς ὃν συνήγμεθα ὑπὸ τῶν πραγμάτων, βραχὺς, ἐν ᾧ μεθαρμόσασθαι πόλεως κόσμον οὐ ῥᾴδιον· ἥ τε πεῖρα τῆς μεταβολῆς, κἂν τὰ κράτιστα τύχωμεν περὶ αὐτῆς βουλευσάμενοι, σφαλερὰ καὶ οὐκ ἀκίνδυνος. ἐξέσται δὲ ἡμῖν ὕστερον ὅταν ἀπαλλαγῶμεν τῆς τυραννίδος, μετὰ πλείονος ἐξουσίας [h] καὶ μετὰ σχολῆς βουλευσαμένοις τὴν κρείττονα πολιτείαν ἀντὶ τῆς χείρονος ἑλέσθαι· εἰ δή τις ἄρα ἐστὶ κρείττων ἧς Ῥωμύλος τε καὶ Πομπίλιος, καὶ πάντες οἱ μετ' ἐκείνους βασιλεῖς καταστησάμενοι παρέδοσαν ἡμῖν, ἐξ ἧς μεγάλη καὶ εὐδαίμων καὶ πολλῶν ἄρχουσα ἀνθρώπων ἡ πόλις ἡμῶν διετέλεσεν. 268 ἃ δὲ παρακολουθεῖν εἴωθε ταῖς μοναρχίαις [i] δεινά, ἐξ ὧν εἰς τυραννικὴν ὠμότητα περιΐστανται, [k] καὶ δι' ἃ δυσχεραίνουσιν ἅπαντες πρὸς αὐτάς, ταῦθ' ὑμῖν ἐπανορθώσασθαί τε [l] καὶ νῦν, καὶ ἵνα μηδ' ἐξ ὑστέρου γένηταί ποτε, φυλάξασθαι παραινῶ. τίνα δέ ἐστι ταῦτα;

a Καὶ τὰ λοιπὰ λέγειν *Vat.* b Nonnulli malint ὑμῖν. c Δοκεῖ *Vat.* d Ἐπιτροπεύουσα *Vat.* e Ἐλευθέραν τῇ πόλει *Vat.* f Πάντες ὑμεῖς οἱ παρόντες *Vat.* g In *Ed. Steph.* καὶ νῦν μὲν οὐδεμίαν ὑμῶν οἴομαι δεῖν καθίστασθαι πολιτείαν. At *Sylburgii* lectionem firmant *Vat.* & *Lapi Codd.* ut & verba quæ ſequuntur. Sed & infra (p. 278. juxt. *Ed. Sylb.*) καινῆς πολιτείας mentio reperitur. h Καὶ κατὰ σχολὴν βουλομένοις *Vat.* i Χαλεπὰ *Vat.* k Καὶ διὰ δυσχεραίνουσι *Vat.* l Καὶ ante νῦν tollenda videtur. *Sylb.*

a Deeſt

L. Tarquinius Superbus Rom. REX VII.

“ταῦτα; πρῶτον μὲν ἐπειδὴ τὰ ὀνόματα τῶν πραγμάτων οἱ πολλοὶ σκοποῦσι, καὶ ἀπὸ τούτων ἢ προσίενταί τινα τῶν βλαβερῶν, ἢ φεύγουσί[a] τι τῶν ὠφελίμων, ἐν οἷς καὶ τὴν μοναρχίαν εἶναι συμβέβηκε, μεταθέσθαι τοὔνομα τῆς πολιτείας ὑμῖν παραινῶ, καὶ τοὺς μέλλοντας ἕξειν τὴν ἁπάντων[b] σωτηρίαν, μήτε βασιλεῖς ἔτι μήτε μονάρχους καλεῖν, ἀλλὰ μετριωτέραν τινὰ καὶ φιλανθρωποτέραν[c] αὐτοῖς θέσθαι προσηγορίαν. ἔπειτα μὴ ποιεῖν γνώμην[d] ἑνὸς ἁπάντων κυρίαν, ἀλλὰ δυσὶν ἐπιτρέπειν ἀνδράσι τὴν βασιλικὴν ἀρχήν, ὡς Λακεδαιμονίους πυνθάνομαι ποιεῖν ἐπὶ πολλὰς ἤδη γενεάς, καὶ διὰ τοῦτο τὸ σχῆμα τοῦ πολιτεύματος ἁπάντων μάλιστα τῶν Ἑλλήνων εὐνομεῖσθαί τε καὶ εὐδαιμονεῖν· ἧττον γὰρ ὑβρισταὶ καὶ βαρεῖς ἔσονται, διαιρεθείσης τῆς ἐξουσίας δίχῃ, καὶ τὴν αὐτὴν ἰσχὺν ἐχόντων[e] ἑκατέρων· αἰδώς τε ἀλλήλων καὶ κώλυσις τοῦ καθ' ἡδονὴν ζῆν, φιλοτιμία τε πρὸς ἀρετῆς δόκησιν, ἐκ ταύτης[f] γένοιτ' ἂν τῆς ἰσοτίμου δυναστείας μάλιστα. Τῶν τε παρασήμων, ἃ τοῖς βασιλεῦσι παραδέδοται, πολλῶν ὄντων, εἴ τινα λυπηρὰς ὄψεις καὶ ἐπιφθόνους τοῖς πολλοῖς παρέχεται, τὰ μὲν μειῶσαι, τὰ δὲ ἀφελεῖν οἴομαι δεῖν· τὰ σκῆπτρα ταυτὶ λέγω, καὶ τοὺς χρυσοῦς στεφάνους, καὶ τὰς ἁλουργεῖς καὶ[g] χρυσοσήμους ἀμπεχόνας, πλὴν εἰ μὴ κατὰ καιρούς τινας ἑορταίους, καὶ ἐν πομπαῖς θριάμβων, ὅτε αὐτὰ τιμῆς θεῶν ἕνεκα λήψονται. λυπήσει γὰρ οὐδὲν, ἐὰν γένωνται σπάνια· θρόνον δὲ τοῖς ἀνδράσιν ἐλεφάντινον, ἐν ᾧ καθεζόμενοι[h] δικάζουσι, καὶ λευκὴν ἐσθῆτα περιπόρφυρον, καὶ τοὺς προηγουμένους ἐν ταῖς ἐξόδοις δώδεκα πελέκεις καταλιπεῖν, ἔτι πρὸς τούτοις ὃ πάντων οἴομαι τῶν εἰρημένων χρησιμώτατον ἔσεσθαι, καὶ τοῦ μὴ πολλὰ ἐξαμαρτάνειν τοὺς παραληψομένους τὴν ἀρχὴν αἰτιώτατον,[i] τὸ μὴ διὰ βίου τοὺς αὐτοὺς [k] ἀεὶ ἄρχειν· χαλεπὴ γὰρ ἅπασιν ἀόριστος ἀρχὴ, καὶ μηδεμίαν ἐξέτασιν διδοῦσα τῶν πραττομένων, ἐξ ἧς φύεται τυραννίς· ἀλλ' εἰς ἐνιαύσιον χρόνον, ὡς παρ' Ἀθηναίοις γίνεται, τὸ κράτος τῆς ἀρχῆς συνάγειν. τὸ γὰρ ἐν μέρει τὸν αὐτὸν ἄρχειν τε καὶ ἄρχεσθαι, καὶ πρὸ τοῦ διαφθαρῆναι τὴν διάνοιαν ἀφίστασθαι τῆς ἐξουσίας, συστέλλει τὰς αὐθάδεις φύσεις, καὶ οὐκ ἐᾷ μεθύσκεσθαι ταῖς ἐξουσίαις τὰ ἤθη. ταῦθ' ἡμῖν καταστησαμένοις ὑπάρξει τὰ μὲν ἀγαθὰ καρποῦσθαι τῆς βασιλικῆς πολιτείας, τῶν δὲ παρακολουθούντων
269 αὐτῇ κακῶν ἀπηλλάχθαι. ἵνα δὲ καὶ τοὔνομα τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας πάτριον ὑπάρχον ἡμῖν, καὶ σὺν οἰωνοῖς αἰσίοις θεῶν ἐπικυρωσάντων παρεληλυθὸς εἰς τὴν πό-

“ſunt? Primum quidem, quia plerique rerum nomina ſpectant, & propter hæc vel res noxias expetunt vel utiles fugiunt, in quarum numero ipſum quoque regnum eſſe contigit, vobis, ut veſtræ reip. nomen mutetis, ſuadeo; & eos quorum curæ & fidei communis omnium ſalus committetur, non amplius reges neque monarchas vocetis, ſed aliquam modeſtiorem & magis popularem appellationem illis imponatis. Deinde ne rerum ſummam unius arbitrio & poteſtati committatis; ſed duobus viris regium imperium permittatis, quemadmodum audio Lacedæmonios facere jam per multas ætates, & ob hanc reip. formam maxime inter omnes Græcos bonis legibus & opibus florere ac felices eſſe. Minus enim injurioſi & graves erunt, ſi ea poteſtas bifariam ſit diviſa, & ſi uterque parem habeat poteſtatem: ex hac enim honoris ac poteſtatis æqualitate maxime fiet, ut viciſſim alter alterum revereatur, & à voluptuoſo vitæ genere retrahat, & æmulatione accendat ad virtutis exiſtimationem *comparandam*.

LXXIV. ¶ Quoniam autem multa ſunt inſignia, quæ regibus tradita fuerunt; ſi qua populo moleſta ac inviſa ſunt, eorum quidem partem minuendam, partem penitus tollendam cenſeo: ſceptra iſta intelligo, ut & aureas coronas, & purpureas auroque intertextas trabeas, niſi quibuſdam diebus feſtis, & in triumphi pompis, in quibus hæc honoris deorum cauſſa aſſument: (rarus enim horum uſus moleſtus non erit) cæterum, eburneam ſellam, in qua ſedentes judicant, & togam candidam, prætextamque, & duodecim faſces, qui ipſis per vias præferentur, *cenſeo* relinquendos: præterea, quod omnium à me dictorum longe utiliſſimum fore arbitror, & quod præcipue efficiet ne qui hunc magiſtratum accipient toties delinquant, illud eſt; ne iidem perpetuum imperium & cum vita finiendum habeant: (omnibus enim pergravis eſt magiſtratus, cui nullum certum tempus eſt præfinitum, & qui nullis actorum ſuorum reddendis rationibus obnoxius eſt; unde tyrannis naſcitur) ſed *auctor ſum* ut magiſtratus poteſtas in annuum tempus contrahatur, quemadmodum fit apud Athenienſes. nam quod idem partim imperet & partim pareat, & antequam animus ſanaque mens corrumpatur, ab ea poteſtate removeatur, *hoc* faſtuoſa ingenia reprimit, nec mores hominum illa poteſtate inebriari ſinit. Hæc ſi ita conſtituerimus, licebit nobis regiæ gubernationis bonis frui; & malorum, quæ illam comitantur, immunes eſſe. Sed ut ipſum quoque nomen regiæ poteſtatis, noſtris moribus patriis receptum, quod auſpiciis fauſtis diiſque comprobantibus in noſtram civitatem

a Deeſt *Vat.* b Εξϰσίαν *Vat.* c Επ' αὐτοῖς *Vat.* d Ενὸς poſt γνώμην inſerui ex *Lapi* verſione, *ſententiam unius rerum omnium dominam facere.* ac confirmant hanc lectionem quæ mox ſequuntur. *Sylb.* In *Cod. Vat.* ἔπειτα μὴ ποιεῖν μίαν γνώμην ἁπάντων. quo modo legendum eſſe conjecerat *Portus.* e Εκατέρϰ *Vat.* f Γένοιτ' ἂν ἰσχύϊ *Vat.* g Χρυσοσήμϰς in *Ed. Steph.* alluſione ad textorum στήμονας vel στήματα, quæ Latini ſimiliter vocant *ſtamina.* Χρυσοσήμϰς, *auro diſtinctos,* poſitum ex auctoritate *Camerarii,* (ſicut nimirum πλατύσημος ἐσθὴς ab aliis dicitur *veſtis lato clavo*) & reperitur infra p. 314. *Lapi* verſio utramque ſcripturam agnoſcit: nam hoc loco vertit *aurei ſtaminis veſtes,* infra (p. 314.) reddit *aurei clavi veſte.* h Rectius fortaſſe δικάζουσι. *Sylb.* atque ita in *Cod. Vat.* i Deeſt *Vat.* k Ενάρχειν *Vat.*

L. Tarquinius Superbus Rom. REX VII.

“vitatem fuit introductum, ipſius religionis cauſſa ſacroſanctum ſervetur; ſemper rex aliquis creetur, cui hic honor ſit perpetuus quamdiu vivet, qui omnis bellicæ moleſtiæ ſit immunis, & ut rex hanc ſolam ſacrorum curam ſuſtineat, præterea autem nihil *agat*.

LXXV. ¶ Quo autem modo hæc ſingula fient, ex me audite. Ego indicam comitia, quemadmodum dixi, quandoquidem hoc mihi ex legibus eſt conceſſum, & meam ſententiam *apud cives* declarabo, qua jubebo Tarquinium cum liberis & conjuge in exſilium abire, & ipſum ejuſque poſteros ab urbe & ditione Rom. in perpetuum arceri. Ubi autem meam ſententiam ſuis ſuffragiis cives confirmarint ratamque fecerint, declarata illis reip. forma, quam conſtituere in animo habemus, interregem creabo, qui magiſtratus remp. geſturos deſignabit, & ipſe celerum magiſtratum deponam. Interrex vero, qui à me creatus fuerit, centuriatis comitiis nominet magiſtratus, qui imperium ſunt habituri, & populum ad ſuffragia de illis ferenda vocet: quod ſi pluribus centuriis illorum electionem ratam eſſe placuerit, & ſimul fauſta auſpicia ipſis eam confirmarint, iſti tum demum faſcibus & reliquis regiæ poteſtatis inſignibus acceptis, dent operam ut liberam patriam incolamus, neve Tarquiniis unquam in eam reditus pateat. conabuntur enim (hoc pro comperto habeatis) & ſuaſione & vi & dolo & quavis alia ratione imperium recuperare, niſi nobis caveamus ab ipſis. Hæc igitur ſunt maxima & præcipua, quæ in præſentia vobis dicere & ſuadere poſſum: res vero ſingulas, quæ multæ ſunt, & quæ non ſine difficultate jam poſſent accurate diſcuti (ad ſummas enim temporis anguſtias ſumus redacti) futuris magiſtratibus relinquendas ac permittendas cenſeo. Illos vero de rebus omnibus conſultare cum ipſo ſenatu oportere dico, ut reges factitarunt, nec quidquam ſine nobis agere, & ſenatus placita ad populum referre, ſicut majores noſtri ſolebant, nulla in re ejus priſtinam auctoritatem ac poteſtatem imminuentes. Hoc enim pacto eorum magiſtratus tutiſſimus & honeſtiſſimus erit.

LXXVI. ¶ Quum igitur Junius Brutus hanc ſententiam dixiſſet, omnes eam laudarunt; & ſtatim, de futuris magiſtratibus conſultantes, cenſuerunt interregem creandum Sp. Lucretium, patrem mulieris quæ ſibi manus attulerat: & ab illo magiſtratus regia poteſtate præditos, inquiſitione in eorum vitam facta, decernendos, L. Junium Brutum, & L. Tarquinium Collatinum. Hos magiſtratus patrio ſermone Conſules vocari placuit. hoc nomen, ſi Græce interpreteris, *συμβούλους* vel *προβούλους* ſignificare poteſt: Romani enim *συμβουλὰς* conſilia vocant: at à Græcis temporis progreſſu *ὕπατοι* vocati ſunt à poteſtatis

“λιν, αὐτῆς ἕνεκα τῆς ὁσίας φυλάττηται [a] ἱερὸν, ἀποδεικνύσθω τις [b] ἀεὶ βασιλεὺς, ὁ τὴν τιμὴν ταύτην ἕξων διὰ βίου, πάσης [c] ἀπολυόμενος πολεμικῆς ἀσχολίας, [d] τοῦτο μόνον ἔχων ἔργον, ὥσπερ ὁ βασιλεὺς, [e] τῶν θυηπολιῶν, ἄλλο δὲ οὐδέν. Ὃν δὲ τρόπον ἔσται [f] τοῦθ' ἕκαστον, ἀκούσατέ μου· συνάξω μὲν ἐγὼ τὴν ἐκκλησίαν, ὥσπερ ἔφην, ἐπειδὴ συγκεχώρηταί μοι κατὰ νόμον, καὶ γνώμην εἰσηγήσομαι φεύγειν Ταρκύνιον ἅμα τοῖς παισὶ καὶ τῇ γυναικὶ, πόλεώς τε καὶ χώρας τῆς Ῥωμαίων εἰργομένους τὸν ἀεὶ χρόνον, καὶ γένος τὸ ἐξ αὐτῶν· ὅταν δὲ ἐπιψηφίσωσι τὴν γνώμην οἱ πολῖται, δηλώσας αὐτοῖς ἣν διανοούμεθα πολιτείαν καταστήσασθαι, μεσοβασιλέα ἑλοῦμαι τὸν ἀποδείξοντα τοὺς παραληψομένους τὰ κοινὰ, καὶ αὐτὸς ἀποθήσομαι τὴν τῶν κελερίων ἀρχήν. ὁ δὲ κατασταθεὶς ὑπ' ἐμοῦ [g] μεσοβασιλεὺς, [h] ἀγαγὼν τὴν [i] λοχῖτιν ἐκκλησίαν, ὀνομασάτω τε τοὺς μέλλοντας ἕξειν τὴν [k] μέλλουσαν βασιλείαν, καὶ ψῆφον ὑπὲρ αὐτῶν τοῖς πολίταις δότω· ἐὰν δὲ τοῖς πλείοσι δόξῃ λόχοις κυρίαν εἶναι τὴν τῶν ἀνδρῶν αἵρεσιν, καὶ τὰ μαντεύματα γένηται περὶ αὐτῶν καλὰ, τοὺς πελέκεις οὗτοι παραλαβόντες καὶ τὰ λοιπὰ τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας σύμβολα, πραττέτωσαν ὅπως ἐλευθέραν οἰκήσωμεν τὴν πατρίδα, καὶ μηκέτι κάθοδον [l] ἕξωσιν εἰς αὐτὴν Ταρκύνιοι· πειράσονται γὰρ, εὖ ἴστε, καὶ πειθοῖ καὶ βίᾳ καὶ δόλῳ, καὶ παντὶ ἄλλῳ τρόπῳ παρελθεῖν πάλιν ἐπὶ τὴν δυναστείαν, ἐὰν μὴ φυλαττώμεθα αὐτούς. ταυτὶ μὲν οὖν ἐστι τὰ μέγιστα καὶ κυριώτατα ὧν ὑμῖν ἐν τῷ παρόντι λέγειν ἔχω καὶ παραινεῖν· τὰ δὲ κατὰ μέρος, πολλὰ ὄντα καὶ οὐ ῥᾴδια νῦν δι' ἀκριβείας ἐξετασθῆναι· συνήγμεθα γὰρ εἰς ὀξὺν καιρόν· ἐπ' αὐτοῖς οἴομαι δεῖν ποιῆσαι τοῖς παραληψομένοις τὴν ἀρχήν. σκοπεῖσθαι μέντοι φημὶ χρῆναι τοὺς ἄνδρας ἅπαντα μετὰ τοῦ συνεδρίου τῆς βουλῆς, ὥσπερ οἱ βασιλεῖς ἐποίουν, καὶ μηδὲν πράττειν [m] δίχα ἡμῶν, καὶ τὰ δόξαντα τῇ βουλῇ φέρειν εἰς τὸν δῆμον, ὡς τοῖς προγόνοις [n] ἡμῶν ἔθος ἦν, [o] μηδενὸς ἀφαιρουμένοι αὐτὸν ὧν ἐν τοῖς προτέροις χρόνοις κύριος ἦν. οὕτω γὰρ αὐτοῖς ἀσφαλέστατα καὶ κάλλιστα ἕξει τὰ τῆς ἀρχῆς.

Ταύτην ἀποδειξαμένου τὴν γνώμην Ἰουνίου Βρούτου, πάντες ἐπῄνεσαν, καὶ αὐτίκα περὶ τῶν παραληψομένων τὴν ἡγεμονίαν ἀνδρῶν βουλευόμενοι, μεσοβασιλέα μὲν ἔκριναν ἀποδειχθῆναι Σπόριον Λουκρήτιον, τὸν πατέρα τῆς διαχρησαμένης ἑαυτήν· ὑπ' ἐκείνου δὲ τοὺς ἕξοντας τὴν τῶν βασιλέων [p] ἡγεμονίαν ἐξελασθῆναι, Λεύκιον Ἰούνιον Βροῦτον, καὶ Λεύκιον Ταρκύνιον Κολλατῖνον. τοὺς δὲ ἄρχοντας τούτους ἔταξαν καλεῖσθαι κατὰ τὴν ἑαυτῶν διάλεκτον, [q] κωνσιλίους. 270 τοῦτο μεθερμηνευόμενον εἰς τὴν Ἑλλάδα γλῶτταν τοὔνομα, συμβούλους ἢ προβούλους δύναται δηλοῦν· κωνσίλια γὰρ οἱ Ῥωμαῖοι τὰς συμβουλὰς καλοῦσιν· ὕπατοι δὲ ὑφ' Ἑλλήνων ἀνὰ χρόνον ὠνομάσθησαν ἐπὶ τοῦ μεγέθους

τῆς

a Ἱερῶν *Vat.* *b* Ἀεὶ βουλοῦς *Vat.* *c* Ἀπολελυμένος *Vat.* *d* Ἐν τοῦτο μόνον *Vat.* *e* Τὴν ἡγεμονίαν τῶν θυηπολιῶν *Vat.* *f* Τούτων ἕκαστον *Vat.* & *Lapi Codd.* atque ita legendum eſſe monuerunt *Sylb.* & *Portus.* *g* Βασιλοῦς *Vat.* *h* Malim compoſite συναγαγών. *Sylb.* *i* Perperam in *Ed. Steph.* λοχίτην. *k* Ἐνιαύσιον ἡγεμονίαν *Vat.* *l* Cum ſubjunctivum ἕξωσιν in uſu non ſit, malim indicative ἕξουσι, & paullo ante οἰκήσομεν. cujus ſtructuræ non rara ſunt exempla, etiam apud hunc noſtrum auctorem. *Sylb.* *m* Δίχα ὑμῶν *Vat.* *n* Ὑμῶν ποιεῖν ἔθος ἦν *Vat.* *o* Rectius μηδὲν ἀφαιρουμένοις αὐτόν. *Sylb.* *p* Ἐξουσίαν ὀνομασθῆναι *Vat.* *q* Κωνσούλας *Vat.* Atque ita, vel κώνσουλας, legendum eſſe ſuſpicatus eſt *Portus.*

a Κατὰ

L. Tarquinius Superbus Rom. REX VII.

τῆς ἐξουσίας, ὅτι πάντων τε ἄρχουσι, καὶ τὴν ἀνωτάτω χώραν ἔχουσι. τὸ γὰρ ὑπερέχον καὶ ἄκρον, ὕπατον ἐκάλουν οἱ παλαιοί. Ταῦτα βουλευσάμενοί τε καὶ καταστησάμενοι, καὶ τοὺς θεοὺς εὐχαῖς λιτανεύσαντες συλλαβέσθαι σφίσιν ὁσίων καὶ δικαίων ἔργων ἐφιεμένοις, ἐξήεσαν εἰς τὴν ἀγοράν. ἠκολούθουν δὲ αὐτοῖς οἱ θεράποντες ἐπὶ κλίνης μέλασιν ἀμφίοις ἐστρωμένης κομίζοντες ἀθεράπευτόν τε καὶ πεφυρμένην αἵματι τὴν νεκράν· ἣν πρὸ τοῦ βουλευτηρίου τεθῆναι κελεύσαντες, ὑψηλὴν καὶ περιφανῆ, συνεκάλουν τὸν δῆμον εἰς ἐκκλησίαν. ὄχλου δὲ συναχθέντος οὐ μόνον τοῦ κατ' ἀγορὰν τότε ὄντος, ἀλλὰ καὶ τοῦ [a] κατὰ πόλιν ὅλην· διεξῄεσαν γὰρ οἱ κήρυκες διὰ τῶν στενωπῶν, τὸν δῆμον εἰς τὴν ἀγορὰν καλοῦντες· ἀναβὰς ὁ Βροῦτος ἔνθα τοῖς συνάγουσι τὰς ἐκκλησίας δημηγορεῖν ἔθος ἦν, καὶ τοὺς πατρικίους παραστησάμενος, ἔλεξε τοιάδε.

"Ὑπὲρ ἀναγκαίων καὶ καλῶν πραγμάτων τοὺς λόγους μέλλων πρὸς ὑμᾶς ποιεῖσθαι, ἄνδρες πολῖται, περὶ ἐμαυτοῦ πρῶτον ὀλίγα βούλομαι προειπεῖν· ἴσως γάρ τισιν ὑμῶν, μᾶλλον δὲ ἀκριβῶς οἶδα ὅτι πολλοῖς, τεταράχθαι δόξω τὴν διάνοιαν, ἀνὴρ οὐ φρενήρης, περὶ τῶν μεγίστων ἐπιχειρῶν λέγειν, ᾧ κηδεμόνων, οὐχ ὑγιαίνοντι, δεῖ. ἴστε δὴ τὴν κοινὴν ὑπόληψιν, ἣν περὶ ἐμοῦ πάντες εἴχετε ὡς ἠλιθίου, ψευδῆ γενομένην, καὶ οὐχ ὑπ' ἄλλου τινὸς κατασκευασθεῖσαν, ἀλλ' ὑπ' ἐμοῦ. ὁ δὲ ἀναγκάσας με μήθ' ὡς φύσις ἠξίου, μήθ' ὡς ἥρμοττέ μοι ζῆν, ἀλλ' ὡς Ταρκυνίῳ τε ἦν βουλομένῳ, κἀμοὶ συνοίσειν ἔδοξεν, ὁ περὶ τῆς ψυχῆς φόβος ἦν· πατέρα γάρ μου Ταρκύνιος ἀποκτείνας, ἅμα τῷ παραλαβεῖν τὴν ἀρχήν, ἵνα τὴν οὐσίαν αὐτοῦ [b] κατάσχῃ πολλὴν σφόδρα οὖσαν· καὶ ἀδελφὸν πρεσβύτερον, ὃς ἔμελλε τιμωρήσειν τῷ θανάτῳ τοῦ πατρός, εἰ μὴ γένοιτο [c] ἐκποδών, ἀφανεῖ θανάτῳ διαχρησάμενος, οὐδ' ἐμοῦ δῆλος ἦν φεισόμενος ἐρήμου τῶν [d] ἀναγκαιοτάτων γεγονότος, εἰ μὴ τὴν ἐπίθετον [e] ἐσκηψάμην μωρίαν. τοῦτό με τὸ πλάσμα, πιστευθὲν ὑπὸ τοῦ τυράννου, μὴ ταὐτὰ παθεῖν ἐκείνοις ἐρρύσατο, καὶ μέχρι τοῦ παρόντος διασέσωκε χρόνου· νῦν δὲ αὐτὸ πρῶτον· [f] ἧκε γὰρ ὁ καιρὸς ὃν εὐχόμην τε καὶ προσεδεχόμην· πέμπτον ἤδη τοῦτο καὶ εἰκοστὸν ἔτος φυλάξας, ἀποτίθεμαι. καὶ τὰ μὲν περὶ ἐμοῦ τοσαῦτα. Τὰ δὲ κοινά, ὑπὲρ ὧν ὑμᾶς εἰς ἐκκλησίαν συνεκάλεσα, ταῦτ' ἐστίν. Ταρκύνιον οὔτε κατὰ τοὺς πατρίους ἡμῶν ἐθισμοὺς καὶ νόμους τὴν δυναστείαν κατασχόντα, οὔτ' ἐπειδὴ κατέ-
271 σχεν ὅπως δή ποτε λαβών, καλῶς αὐτῇ καὶ βασιλικῶς χρώμενον, ἀλλ' ὑπερβεβληκότα πάντας ὕβρει τε καὶ παρανομίᾳ τοὺς ὅπου δή ποτε γενομένους τυράννους, ἀφελέσθαι τὴν ἐξουσίαν βεβουλεύμεθα [g] νῦν συνελθόντες οἱ πατρίκιοι· πάλαι μὲν δέον, [h] νῦν δ' ἐν καιρῷ τοῦτο ποιοῦντες ἐπιτηδείῳ, ὑμᾶς τε, ὦ δημόται, συνεκαλέσαμεν, ἵνα τὴν προαίρεσιν [i] ἀποδειξάμενοι τὴν ἑαυτῶν, συναγωνιστὰς ἀξιώσωμεν ἡμῖν γενέσθαι, πράττοντας ἐλευθερίαν τῇ

amplitudine, quod omnibus imperent & ſummum dignitatis gradum obtineant. Priſci enim, quod excellens & ſummum erat, id ὕπατον vocabant. Hoc inito conſilio atque his ita ſtatutis, votiſque nuncupatis deos precati ut ſe res ſanctas ac juſtas expetentes adjuvarent, in forum prodierunt. Illos autem ſequebantur famuli, in lecto nigris veſtibus conſtrato portantes *Lucretiæ* cadaver incultum & ſanguine cruentatum: quod quum ante curiam poni in loco edito & conſpicuo juſſiſſent, populum ad concionem convocarunt. Quum autem non ſolum omnis turba, quæ tunc erat in foro, ſed etiam reliqua quæ erat ſparſa per totam urbem eo confluxiſſet, (præcones enim per omnia compita populum ad concionem in forum convocarant) tunc Brutus locum conſcendit, unde illi qui comitia indicunt concionem ad populum ſolent habere, & patriciis adſtantibus, ita eſt loquutus.

LXXVII. ¶ "De neceſſariis ac honeſtis rebus verba apud vos facturus, Quirites, de me ipſo pauca primum dicere volo. Fortaſſe enim aliquibus veſtrum, imo potius (quod probe ſcio) pleriſque inſanire videbor, qui vir mentis non compos de rebus graviſſimis dicere aggrediar, cui, utpote maleſano, curatoribus eſt opus. Sciatis igitur vulgarem illam opinionem, quam omnes de me tanquam de ſtulto habebatis, falſam eſſe; & nullum alium præter me ipſum ejus fuiſſe auctorem. quod autem coëgit me vivere, non prout meum ingenium poſtulabat, neque ut me vivere decebat, ſed prout Tarquinio libebat, & mihi utile fore videbatur, fuit vitæ periculum ac metus: Tarquinius enim cæſo patre meo, ſimulatque regnum eſt adeptus, ut ejus fortunas, quæ valde amplæ erant, poſſideret; & fratre majore, qui patris cædem erat ulturus niſi ſublatus de medio fuiſſet, occulta morte ſublato; proculdubio, ut conſtabat, ne mihi quidem pepercíſſet, qui omni neceſſariorum auxilio deſtitutus eram, niſi ſimulatam ſtultitiam induiſſem. Hæc ſimulatio, credita à tyranno, effecit ne eadem mala, quæ illi ſunt perpeſſi, experirer, & ad hoc uſque tempus me ſervavit. Jam vero tandem eam (venit enim tempus quod optabam & exſpectabam) per annos XXV. ſervatam depono. Atque hæc quidem de me ſint dicta.

LXXVIII. ¶ Res vero publicæ, quarum cauſſa ego vos ad concionem convocavi, hæ ſunt. Tarquinium, qui neque juxta ritus patrios & leges principatum obtinuit, neque, poſtquam eum quomodocunque eſt adeptus, honeſte ac regie ſe in eo geſſerit, ſed injuriis & injuſtitia omnes tyrannos qui unquam fuerint ſuperarit, de communi ſententia nos patricii imperio privare decrevimus: quod nunc pridem factum oportebat, ſed jam tempus opportunum nacti hoc ipſum facimus; voſque, Quirites, convocavimus, ut indicata voluntate noſtra vos rogaremus, ut nos in aſſerenda patriæ

a Κατὰ τὴν πόλιν *Vat.* *b* Si κατάσχοι malis optative, facile patiar. *Sylb.* Sibi adſentientem habet *Cod. Vat.* *c* Alibi reperitur adverbiali forma ἐκποδών. *d* Scribo ἀναγκαίων. *Steph.* *e* Εσκεψάμην male in *Ed. Steph.* *f* Ηκει γὰρ ὁ καιρὸς *Vat.* *g* Non agnoſcit *Vat.* *h* Εν καιρῷ δὲ νῦν αὐτὸ *Vat.* *i* Αποδεξάμενοι in *Ed. Steph.* Verum *Sylburgio* ἀποδειξάμενοι reponenti conſentiunt *Vat.* & *Lapi Codd.*

a Ita

L. Tarquinius Superbus Rom. REX VII.

« patriæ libertate juvetis, qua neque nobis
« ante frui licuit, ex quo Tarquinius regnum
« occupavit, neque poſtea licebit, ſi nunc
« molliter *ac ignaviter* nos geſſerimus. Si
« igitur tantum temporis haberem quantum
« vellem, & apud rerum ignaros verba face-
« rem, omnia tyranni ſcelera perſequerer,
« quibus non unum ſed multa ſupplicia
« omnium judicio commeruit. Verum quia
« temporis, quod res concedunt, anguſtiæ
« pauca verba & multa facta poſtulant, ac
« etiam apud vos rerum gnaros verba facio,
« pauca ejus facinora graviſſima, & præcipue
« manifeſta, & quæ nulla ratione poſſunt ex-
« cuſari, vobis commemorabo & in memoriam
LXXIX. « revocabo. ¶ Iſte, Quirites, eſt ille Tarqui-
« nius, qui antequam regnum eſſet adeptus,
« Aruntem fratrem ſuum, quod improbus
« eſſe nollet, venenis ſuſtulit, aſſumpta ad
« ſocietatem hujus ſceleris illius uxore, ſuæ
« conjugis ſorore, cum qua ipſe diis inviſus
« vel multo ante adulterium commiſerat.
« Hic eſt ille qui uxorem ſuam, matronam
« pudicam & communium liberorum paren-
« tem, eodem tempore & iiſdem venenis ſuſ-
« tulit: * qui ne expiare quidem voluit
« utriuſque veneficii piaculum, & ſe purgare
« de hoc à ſe patrato, ſaltem aliqua lugubri
« ſpecie & exigua luctus ſimulatione: ſed
« ſimulatque præclara hæc facinora patravit,
« nondum exſtinctis rogis qui miſera illa
« corpora exceperant, amicos convivio ex-
« cepit, nuptiaſque celebravit, & ſponſam,
« quæ maritum ſuum interfecerat, in ſororis
« thalamum duxit, nefarias pactiones cum
« illa factas confirmans, & exemplum impi-
« um ac exſecrandum, & apud nullas aut
« Græcas aut barbaras nationes receptum,
« primus & ſolus in remp. Rom. inducens.
« Sed quæ ſcelera, Quirites, quam famoſa &
« quam atrocia in ſoceros ſuos patravit? qui
« Servium Tullium, omnium regum juſtiſſi-
« mum & optime de vobis meritum, palam
« jugulaverit, nec ipſius cadaver funere &
« legitima ſepultura honeſtari paſſus fuerit:
« & Tarquiniam ejus uxorem, quæ ipſi ma-
« tris inſtar erat colenda, utpote quæ ipſius
« erat amita & bene de ipſo merita, ante-
« quam mariti mortem defleret, eique extre-
« ma inferiarum officia præſtaret, miſeram
« laqueo enecarit; à quibus ſervatus, &
« apud quos educatus fuerat, & quorum he-
« res ac ſucceſſor futurus erat, ſi aliquantu-
« lum exſpectaſſet mortis naturalis adven-
LXXX. « tum. ¶ Sed quid in his reprehendendis
« immoror, quum tot ejus iniqua facinora
« proferre ac vituperare poſſim, præter illa
« quæ in cognatos ac ſoceros commiſit: ea, *in-*

« πατρίδι, ἧς οὔτε πρότερον ἡμῖν ἐξεγένετο μεταλαβεῖν,
« ἐξ οὗ Ταρκύνιος τὴν ἀρχὴν κατέσχεν, οὔθ' ὕστερον,
« ἐὰν νῦν μαλακισθῶμεν, ἐξέσται. εἰ μὲν οὖν χρόνον, ὅσον
« ἐβουλόμην, εἶχον, ἢ πρὸς ἀγνοοῦντας ἔμελλον λέγειν,
« ἁπάσας διεξῆλθον [a] ἂν τὰς τοῦ τυράννου παρανομίας,
« ἐφ' αἷς οὐχ ἅπαξ ἀλλὰ πολλάκις [b] εἴη " ἅπασι δι-
« καίως ἀπολωλέναι. ἐπειδὴ δὲ ὁ καιρὸς, ὃν τὰ πράγ-
« ματα δίδωσί μοι, βραχὺς, ἐν ᾧ λέγειν μὲν ὀλίγα δεῖ,
« πράττειν δὲ πολλὰ, [c] καὶ πρὸς εἰδότας τὸν λόγον ποιοῦμαι,
« ὀλίγα τὰ μέγιστα καὶ φανερώτατα τῶν ἔργων αὐτοῦ, καὶ
« ἀπολογίας μηδεμιᾶς δεόμενα τυχεῖν, ταῦθ' ὑμᾶς ὑπο-
« μνήσω. Οὗτός ἐστιν, ἄνδρες πολῖται, Ταρκύνιος ὁ [d] πρὸ
« τοῦ λαβεῖν τὴν ἀρχὴν, [e] Ἀρρύνταν τὸν ἴδιον ἀδελφὸν,
« ὅτι πονηρὸς οὐκ ἐβούλετο γενέσθαι, φαρμάκοις διαχρη-
« σάμενος, συνεργὸν εἰς τοῦτο τὸ μύσος λαβὼν τὴν
« ἐκείνου γυναῖκα, τῆς δὲ αὐτοῦ συνοικούσης ἀδελφὴν, ἣν
« ἐμοίχευεν ὁ θεοῖς ἐχθρὸς ἔτι [f] καὶ " πάλαι. οὗτος ὁ τὴν
« γαμετὴν, γυναῖκα σώφρονα [g] καὶ τέκνων κοινωνὸν γεγο-
« νυῖαν, ἐν ταῖς αὐταῖς ἡμέραις καὶ διὰ τῶν αὐτῶν φαρμά-
« κων ἀποκτείνας· ὃς οὐδ' ἀφοσιώσασθαι τῶν φαρμακειῶν
« ἀμφοτέρων τὰς διαβολὰς, [h] ὡς ὑφ' ἑαυτοῦ γενομένων,
« ἠξίωσεν, ἐλεεινῷ χρησάμενος σχήματι, καὶ μικρὰ προσ-
« ποιήσας πένθους· ἀλλ' εὐθὺς ἅμα τῷ αὐτὰ διαπρά-
« ξασθαι τὰ θαυμαστὰ ἔργα, [i] πρὶν ἢ μαρανθῆναι τὰς
« ὑποδεξαμένας τὰ δύστηνα σώματα πυρὰς, φίλους εἱ-
« στία, καὶ γάμους ἐπετέλει, καὶ τὴν ἀνδροφόνον νύμφην ἐπὶ
« τὸν τῆς ἀδελφῆς θάλαμον ἤγετο, τὰς ἀπορρήτους
« πρὸς αὐτὴν [k] ἐμπεδῶν ὁμολογίας· ἀνόσια καὶ ἐξά-
« γιστα, καὶ οὔτε Ἑλλάδος οὔτε βαρβάρου γῆς οὐδαμό-
« θι γινόμενα, πρῶτος εἰς τὴν Ῥωμαίων πόλιν [l] εἰσα-
« γαγὼν, καὶ μόνος. οἷα δὲ ἐξειργάσατο, ὦ δημόται,
« τὰ περιβόητα καὶ δεινὰ [m] περὶ τοὺς κηδεστάς; Σερούιον
« μὲν Τύλλιον τὸν ἐπιεικέστατον τῶν βασιλέων, καὶ πλεῖ-
« στα ὑμᾶς εὖ ποιήσαντα, φανερῶς ἀποσφάξας, καὶ
« οὔτε κομιδῆς, οὔτε ταφῆς νομίμου τὸ σῶμα ἐάσας
« τυχεῖν· Ταρκυνίαν δὲ τὴν ἐκείνου γυναῖκα, ἣν προσ-
« ῆκεν αὐτῷ τιμᾶν ὥσπερ μητέρα, πατρὸς ἀδελ-
« φὴν οὖσαν, καὶ σπουδαίαν περὶ αὐτὸν γενομένην, πρὶν
« ἢ πενθῆσαι καὶ τὰ νομιζόμενα [n] κατὰ γῆς ἀνδρὶ ποιῆσαι, 272
« τὴν ἀθλίαν ἀγχόνῃ διαχρησάμενος, ὑφ' ὧν ἐσώθη,
« καὶ παρ' οἷς ἐτράφη, καὶ οὓς διαδέξασθαι μετὰ τὴν τε-
« λευτὴν ἔμελλεν, ὀλίγον ἀναμείνας, ἕως ὁ κατὰ φύ-
« σιν αὐτοῖς παραγένηται θάνατος. Ἀλλὰ τί τούτοις ἐπι-
« τιμῶ, τοσαύτας ἔχων αὐτοῦ παρανομίας κατηγορεῖν,
« ἔξω τῶν εἰς τοὺς συγγενεῖς καὶ κηδεστὰς γενομένων, τὰς εἰς
« τὴν

a Ita *Sylb.* & *Cod. Vat.* Perperam ante αὐτοῖς in *Ed. Steph.* *b* Deeſt *Vat.* *c* In *Cod. Vat.* καὶ πρὸς εἰδότας οἱ λόγοι, τὰ μέγιστα καὶ φανερώτατα τῶν ἔργων αὐτοῦ, οὐδ' ἀπολογίας οὐδὲ μιᾶς δυνάμενα τυχεῖν. *d* Πρὸ τοῦ παραλαβεῖν *Vat.* *e* Ἀῤῥοντα *Vat.* *f* Deeſt *Vat.* *g* Deeſt fortaſſe alius genitivus τῆς ἀρχῆς, ut ſit τῆς ἀρχῆς καὶ τέκνων κοινωνὸν γεγονυῖαν. *Steph.* *h* Poſt ὡς inſerenda negativa οὐχ, vel μὴ poſt ἑαυτοῦ: quo modo & *Lapus* vertit, *ut non à ſe patratorum.* *Sylb.* Ὡς οὐχ ὑφ' ἑαυτοῦ in *Cod. Vat.* *i* Πρὶν ἡμέραν θεῖναι in *Ed. Steph.* Noſtram ſcripturam habuit etiam *Lapi Cod.* ut indicat verſio, *prinſquam pyræ maceratæ eſſent.* Monuit & *Canterus* de hac lectione, *Nov. Lect.* l. 3. c. 27. *Sylb* Occurrit etiam in *Cod. Vat.* *k* Ἐμποδῶν in *Ed. Steph.* quod, quia minime huc facit, repoſui ἐμπεδῶν, cum *Lapi* etiam verſio hanc ſcripturam agnoſcat, *arcanas* (potius *nefarias*) *ſervans firmanſque pactiones.* atque inde infra eſt ἐμπέδωσις ὅρκων. *Sylb.* Hanc emendationem firmat & *Cod. Vat.* *l* Εἰσάγων *Vat.* *m* Περὶ τοὺς κηδεστὰς ἀμφοτέρους ἐπιχειρήματα ἐπὶ ταῖς δυσμαῖς ὄντας ἤδη τοῦ βίου; Σερούιον μὲν &c. in *Cod. Vat.* Nec aliter legiſſe viſus eſt *Lapus*, dum vertit, *graviaque in utroſque ſoceros jam in exitu vitæ.* *n* *Lapi* verſio pro κατὰ γῆς videtur maluiſſe ταφῆς, *conſuetaque ad ſepulturam perficere* Sed ferri vulgata lectio poteſt; nec male *Gelenius* vertit *inferias*: quippe quæ ſepulchro inhumati ſolerent infundi. *Sylb.* * Qui ne quidem deteſtari diſſimulareque calumnias utrorumque venenorum, ut non à ſe patratorum, dignatus eſt, miſericordi utens perſona &c. *Lapus.* Ac ne exigua quidem luctus ſpecie, habituque ad mœrorem compoſito, utriuſque veneni, velut à ſe non patrati, crimen diluere voluit. *Gelen.*

a Παρανομίας

L. Tarquinius Superbus Rom. REX VII.

“τὴν πατρίδα καὶ πάντας ἡμᾶς ἐπιτελεσθείσας [a] παρανομίας; εἰ δεῖ καὶ παρανομίας αὐτὰς καλεῖν, ἀλλ' οὐκ ἀποτροπὰς καὶ [b] ἀφανισμοὺς [c] ἁπάντων τῶν ἐθνῶν καὶ τῶν γενῶν. αὐτίκα τὴν ἡγεμονίαν, ἵν' ἀπὸ ταύτης ἄρξωμαι, πῶς παρέλαβεν; ἆρά γε ὡς οἱ πρὸ αὐτοῦ γενόμενοι βασιλεῖς; [d] πόθεν; πολλοῦ γε καὶ δεῖ. ἐκεῖνοι [e] μέντοι ἅπαντες [f] ὑφ' ἡμῶν ἐπὶ τὰς δυναστείας παρήγοντο κατὰ τοὺς [g] πατρίους ἐθισμοὺς καὶ νόμους· πρῶτον μὲν ψηφίσματος ὑπὸ τῆς βουλῆς γραφέντος, ᾗ περὶ πάντων ἀποδέδοται τῶν κοινῶν προβουλεύειν· ἔπειτα μεσοβασιλέων αἱρεθέντων, οἷς ἐπιτρέπει τὸ συνέδριον ἐκ τῶν ἀξίων τῆς ἀρχῆς διαγνῶναι τὸν ἐπιτηδειότατον· μετὰ ταῦτα ψῆφον ἐπενέγκαντος ἐν ἀρχαιρεσίαις τοῦ δήμου, μεθ' ἧς ἅπαντα ἐπικυροῦσθαι βούλεται τὰ μέγιστα ὁ νόμος· ἐφ' ἅπασι δὲ τούτοις, [h] οἰωνῶν, σφαγίων, καὶ τῶν ἄλλων σημείων καλῶν γενομένων· ὧν χωρὶς οὐθὲν ἂν γένοιτο τῆς ἀνθρωπίνης σπουδῆς καὶ προνοίας ὄφελος. φέρε δὴ τίς ὑμῶν τι τούτων οἶδε γενόμενον, ὅτε τὴν ἀρχὴν Ταρκύνιος ἐλάμβανε; ποῖον προβούλευμα συνεδρίου; τίνα μεσοβασιλέων διάγνωσιν; ποίαν δήμου ψηφοφορίαν; ποίους οἰωνοὺς αἰσίους; οὐ λέγω ταῦτα πάντα, καίτοι δέον, εἰ γοῦν ἔμελλεν ἕξειν καλῶς, μηδὲν τῶν ἐν ἔθει κατὰ τοὺς νόμους παραλελεῖφθαι· ἀλλ' ἐάν τις ἓν μόνον ἔχῃ τούτων ἐπιδεῖξαι γεγονός, [i] οὐκ ἀξιῶ τὰ παραλειφθέντα συκοφαντεῖν. πῶς οὖν παρῆλθεν ἐπὶ τὴν δυναστείαν; ὅπλοις, καὶ βίᾳ, καὶ πονηρῶν ἀνθρώπων συνωμοσίαις, ὡς τυράννοις ἔθος, [k] ἀκόντων ἡμῶν καὶ δυσχεραινόντων. φέρε, ἀλλ' ἐπειδὴ κατέσχε τὴν δυναστείαν ὅπως ποτὲ λαβών, ἆρα βασιλικῶς κέχρηται ταύτῃ, ζηλῶν τοὺς προτέρους ἡγεμόνας, οἳ λέγοντές τε καὶ πράττοντες τοιαῦτα διετέλουν ἐξ ὧν εὐδαιμονεστέραν τε καὶ μείζω τὴν πόλιν τοῖς ἐπιγινομένοις παρέδοσαν, ἧς αὐτοὶ παρέλαβον; καὶ τίς ἂν ὑγιαίνων ταῦτα φράσειεν, ὁρῶν ὡς οἰκτρῶς καὶ κακῶς ἅπαντες ὑπ' αὐτοῦ διατεθείμεθα;

Τὰς μὲν οὖν ἡμετέρας τῶν πατρικίων συμφορὰς, ἃς καὶ τῶν πολεμίων ἄν τις μαθὼν δακρύσειεν, σιωπῶ, [l] οἵ γε ὀλίγοι μὲν ἐκ πολλῶν λελείμμεθα, ταπεινοὶ δ' ἐκ μεγάλων γεγόναμεν, εἰς 273 πενίαν δὲ καὶ μεγάλην ἀπορίαν ἥκομεν ἐκ πολλῶν [m] καὶ μυρίων ἐκπεσόντες ἀγαθῶν. οἱ λαμπροὶ δ' ἐκεῖνοι καὶ δεινοὶ καὶ μεγάλοι, δι' οὓς ἐπιφανὴς ἡ πόλις ἡμῶν ποτε ἦν, οἱ μὲν ἀπολώλασιν, οἱ δὲ φεύγουσι τὴν πατρίδα. ἀλλὰ τὰ [n] ὑμέτερα πράγματα, ὦ δημόται, πῶς ἔχει; [o] οὐκ ἀφῄρηται ὑμῶν τοὺς νόμους; [p] οὐκ [q] ἀφῄρηται δὲ τὰς

“*quam*, quæ in patriam & nos omnes contra jus & fas patravit? ſi modo ea ſunt vocanda facinora iniqua, & non potius piacula abominanda, & everſiones omnium gentium ac nationum. Et, ne longius ab eam, ipſum imperium, ut hinc initium faciam, quomodo eſt adeptus? an, ut ante eum reges alii? minime. multum certe abeſt. Illi enim omnes à nobis ad principatus patrio more & inſtituto promovebantur. Primum quidem ex ſenatus conſulto, cujus primæ partes ſunt in omnibus publicis conſiliis: deinde per interreges creatos, quibus ſenatus permittit ut, ex numero eorum qui regno ſunt digni, maxime idoneum eligant: poſtremo ſuffragante in comitiis populo, cujus ſuffragio maxima quæque rata fieri lex jubet: præterea auſpiciis, & litationibus, & cæteris cœleſtibus ſignis felicibus; ſine quibus humana ſtudia & conſilia nihil proficiunt. Eja igitur, quis veſtrum aliquid horum obſervatum ſcit, quando Tarquinius imperium eſt adeptus? quod ſenatus conſultum? quod interregum judicium? quæ populi ſuffragia? quæ fauſta auſpicia? Non dico hæc omnia *fuiſſe prætermiſſa*, quamvis oportuiſſet (ſi modo recta creatio erat futura) nullos ritus legitimos prætermitti: ſed ſiquis vel unum tantum horum obſervatum fuiſſe demonſtrare poſſit; haud æquum cenſeo cætera, quæ neglecta fuerant, calumniari. Quanam igitur ratione principatum eſt aſſequutus? armis & vi & ſceleſtorum hominum conjurationibus, (ut tyrannis eſt mos) nobis invitis & id iniquo animo ferentibus. Sed, age, poſtquam regnum occupavit quomodocunque quæſitum, an in eo ſe regie geſſit, ſequutus ſuperiorum regum exemplum, qui perpetuo & dixerunt & fecerunt ea quibus hanc remp. & fortunatiorem & ampliorem quam ipſi à majoribus accepiſſent, ſuis ſucceſſoribus tradiderunt? Et quis ſana mente præditus hæc diceret, cernens quam miſere & male omnes ab ipſo fuerimus tractati?

LXXXI.

¶ Noſtras quidem ordinis patricii calamitates, quas vel hoſtis defleret ſi audiret, taceo: ſi quidem pauci ex multis ſumus reliqui; & ex alto dignitatis gradu in humilitatem delapſi, & ad paupertatem ac ingentem rerum inopiam, multis atque adeo innumeris ſpoliati bonis, redacti ſumus. At illi clari viri & graves & magnifici, quorum opera hæc noſtra civitas quondam fuit illuſtris, partim perierunt, partim in exſilium ſunt pulſi. Sed, Quirites, quonam in ſtatu res veſtræ ſunt? Nonne vobis leges eripuit? nonne vobis omni conventu, quem ſacro- “rum

a Παρανομίας omittit *Vat.* atque εἰ δεῖ mutat in εἰ δή. Similiter vel hic vel mox infra vocem παρανομίας expungi debere exiſtimavit *Steph.* *b* Ἀφανισμοὺς agnoſcit etiam *Lapus*, dum reddit, *everſiones exterminationeſque.* Ego veram ſcripturam eſſe puto ἀφαγισμοὺς: quam & *Gelenius* ſequutus vertit *piacula & abominationes.* ut ἀφαγισμοὶ hoc loco ſint non *expiationes ipſæ*, ſed *ſcelera expianda. Sylb.* Apud quem hoc legerit ignoro. Vulgata lectio eſt ſana, & non temere mutanda. *Port.* *c* Ἁπάντων γενομένων καὶ τῶν ἐθνῶν *Vat.* *d* Atticæ venuſtatis eſt uſus iſte vocis πόθεν. nam ita uſurpant ſæpiſſime *Euripides* aliique ſcriptores Attici. Veteres Grammatici hujuſmodi in locis interpretantur οὐδαμῶς. Sæpe autem ſubjungi ſolet πολλοῦ γε καὶ δεῖ, & ita apud *Dionyſium* multis locis. *Caſ.* *e* Μέν γε *Vat.* *f* Ὑφ' ὑμῶν *Vat.* *g* Πατρικίους perperam in *Ed. Steph.* ut & mox (v. 13.) ἀπενέγκαντος. *Sylb.* *h* Οἰωνῶν χωρὶς οὐθὲν *Vat.* cæteris quæ interjecta ſunt omiſſis. *i* Hanc ſcripturam agnoſcit etiam *Lapus*, dum vertit, *haud æquum cenſeo quæ relicta ſunt calumniari.* ut ſenſus ſit, ſi unum Tarquinii factum legitimum proferri poſſit, ſe cætera omnia quæ neglecta ſunt intacta ſine reprehenſione præteriturum. *Gelenius* verterat, *non recuſabo notam calumniæ*: quod eſt οὐκ ἀπαξιώσω συκοφάντης ἀκούειν. *Sylb.* *k* Ἀκουόντων in *Ed. Steph.* Sed ἀκόντων agnoſcunt *Vat.* & *Lapi Codd.* & ὑμῶν legunt pro ἡμῶν, minus recte, ſermo enim adhuc de patriciis, è quorum numero erat Brutus. *l* Εἴ γε ὀλίγοι *Vat.* *m* Καὶ μακαρίων *Vat.* *n* Ἡμέτερα male in *Ed. Steph.* *o* Οὐκ ἀφῄρηται μὲν ὑμῶν *Vat.* *p* Deeſt *Vat.* *q* Ἀξιοι

“rum ac ſacrificiorum cauſſa facere ſolebatis, interdixit? nonne comitia, & ſuffragia, & conciones quæ de rebus publicis haberi ſolebant, ſuſtulit? Quin & corporibus veſtris haud ſecus ac mancipiorum empticiorum ad varios eoſque graves labores abutitur, cogens vos lapides & materiam cædere, & humeris onera ferre, & in profundis ac voraginoſis foſſis corpora conſumere, vobis ne minima quidem à malis conceſſa requiete. Quis igitur finis erit *iſtarum* calamitatum? quouſque hæc pati ſuſtinebimus? quandonam patriam libertatem recuperabimus? An quum obierit Tarquinius? ita per Jovem. numquid tum nobis erit melius? immo annon deterius? Tres enim Tarquinios ex uno prognatos ipſo patre longe ſceleſtiores habebimus. Quando enim is qui ex homine privato factus eſt tyrannus, & qui ſero improbitatem exercere cœpit, in omnibus tyrannicis vitiis ſeſe accuratiſſime exercuit; qualem oportet exiſtimare ejus ſobolem futuram, malo genere natam, & male educatam, cui nunquam ullum *ejus* moderatum aut civile factum videre aut audire licuit. Ne autem cognoſcendis eorum exſecrandis ingeniis divinatione vobis ſit opus, utque certo ſciatis quales catulos Tarquinii tyrannis in ſuo ſinu nobis alat, facinus unius eorum, qui maximus eſt natu, quæſo, videte & *conſiderate*.

LXXXII. ¶ Hæc eſt filia Spurii Lucretii, quem tyrannus ad bellum proficiſcens urbis præfectum conſtituit; uxor autem Tarquinii Collatini, tyrannorum cognati, qui eorum cauſſa multa pertulit mala. atque hæc quidem, quod pudicitiam vellet tueri, & maritum ſuum amaret, ut bonam decet uxorem, quum Sextus hoſpitio ab ea fuiſſet exceptus cognationis cauſſa, ſuperiore nocte, Collatino tunc abſente & in caſtris verſante, effrænatam ac intemperantem tyrannidis contumeliam effugere non valuit: ſed, ut captiva neceſſitate coacta, tulit quæ ingenuam mulierem ferre eſt nefas. Quam contumeliam indigne ferens, nec tolerandam exiſtimans, quum prius patri & cognatis ſua infortunia narraſſet, eos multis precata & obteſtata ut ſuas injurias ulciſcerentur, educto cultro, quem in ſinu abditum habebat, inſpectante patre, Quirites, ferrum per viſcera ſua actum cruentavit. O te admirandam & ob generoſum animum multis laudibus dignam! obiiſti, periiſti, non ferens tyrannicam contumeliam, neglectis omnibus hujus vitæ voluptatibus, nequid ejuſmodi amplius perpeti poſſes. Et tu, Lucretia, quum mulier eſſes nata, viri generoſi animum habuiſti: nos vero, qui viri ſumus nati, à mulieribus virtute ſuperabimur? Tu quidem, quod, unius noctis paſſa tyrannidem, impolluta pudicitia per vim ſpoliata fueris, mortem ipſa vita jucundiorem ac

“ἐφ' ἱερὰ καὶ θυσίας συνόδους, πέπαυκε δὲ τοὺς ἀρχαιρεσιάζοντας, καὶ ψηφοφοροῦντας, καὶ περὶ τῶν κοινῶν ἐκκλησιάζοντας; ἀναγκάζει δὲ ὅσα δούλους ἀργυρωνήτους [a] ἄξια ταλαιπωρεῖν, λατομοῦντας, ὑλοτομοῦντας, [b] ἀχθοφοροῦντας, ἐν ταρτάροις καὶ βαράθροις δαπανωμένους, ἀνάπαυσιν τῶν κακῶν οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην λαμβάνοντας. τίς οὖν ὅρος ἔσται τῶν συμφορῶν; καὶ μέχρι τίνος χρόνου ταῦτα πάσχοντες ὑπομενοῦμεν; καὶ πότε τὴν πάτριον ἐλευθερίαν ἀνακτησόμεθα; ὅταν ἀποθάνῃ Ταρκύνιος; νὴ Δία. καὶ τί πλέον ἡμῖν ἔσται τότε; τί δ' οὐ χεῖρον; τρεῖς γὰρ ἐξ ἑνὸς Ταρκυνίους ἕξομεν [c] μιαρωτέρους τοῦ πατρός. ὅπου γὰρ ὁ γενόμενος ἐξ ἰδιώτου τύραννος, καὶ ὀψὲ ἀρξάμενος πονηρὸς εἶναι, [d] πᾶσαν ἀκριβῶς διεξήλασε τὴν τυραννικὴν κακίαν, ποταποὺς χρὴ νομίζειν ἔσεσθαι τοὺς ἐξ ἐκείνου φύντας, οἷς πονηρὸν μὲν γένος, πονηραὶ δὲ τροφαί, πολιτικὸν δὲ καὶ μέτριον οὐδὲν οὔτ' ἰδεῖν ἐξεγένετο πώποτε πραττόμενον, οὔτε μαθεῖν; ἵνα δὲ μὴ μαντεύησθε τὰς καθ' ἑκάστους αὐτῶν φύσεις, ἀλλ' ἀκριβῶς μάθητε οἵους σκύλακας [e] ἡμῖν ἡ Ταρκυνίου τυραννὶς ὑποτρέφει, θεάσασθε ἔργον ἑνὸς αὐτῶν τοῦ πρεσβυτάτου. Αὕτη Σπορίου μέν ἐστι τοῦ Λυκρητίου θυγάτηρ, ὃν ἀπέδειξε τῆς πόλεως ἔπαρχον [f] τύραννος ἐξιὼν ἐπὶ τὸν πόλεμον, Ταρκυνίου δὲ Κολλατίνου γυνὴ τοῦ συγγενοῦς τῶν τυράννων, καὶ πολλὰ ὑπὲρ αὐτῶν κακοπαθήσαντος. αὕτη μέντοι σωφρονεῖν βουλομένη, καὶ τὸν ἄνδρα τὸν ἑαυτῆς φιλοῦσα, ὥσπερ ἀγαθῇ προσήκει γυναικί, ξενιζομένου παρ' αὐτῇ Σέξτου, διὰ τὴν συγγένειαν, τῇ παρελθούσῃ νυκτί, Κολλατίνου δὲ τότ' ἀποδημοῦντος ἐπὶ στρατοπέδου, τὴν ἀκόλαστον ὕβριν τῆς τυραννίδος οὐκ ἠδυνήθη διαφυγεῖν· ἀλλ' ὥσπερ αἰχμάλωτος ὑπ' ἀνάγκης κρατηθεῖσα ὑπέμεινεν ὅσα μὴ θέμις ἐλευθέρᾳ γυναικὶ παθεῖν. ἐφ' οἷς ἀγανακτοῦσα, καὶ ἀφόρητον ἡγουμένη τὴν ὕβριν, ἐπειδὴ πρὸς τὸν πατέρα καὶ τοὺς ἄλλους συγγενεῖς τὰς κατασχούσας αὐτὴν [g] διεξῆλθε τύχας, πολλὰς ποιησαμένη δεήσεις καὶ ἀράς, ἵνα τιμωροὶ τοῖς κακοῖς αὐτῆς [h] γένοιντο, τὸ κεκρυμμένον ὑπὸ τοῖς κόλποις ξίφος σπασαμένη, τοῦ πατρὸς ὁρῶντος, ὦ δημόται, διὰ τῶν ἑαυτῆς σπλάγχνων ἔβαψε τὸν σίδηρον. ὦ θαυμαστὴ σὺ καὶ πολλῶν ἐπαίνων ἀξία τῆς εὐγενοῦς προαιρέσεως. [i] ᾤχηκας, ἀπόλωλας, οὐχ ὑπομείνασα τὴν τυραννικὴν ὕβριν, 274 ἁπάσας ὑπεριδοῦσα τὰς ἐν τῷ ζῆν ἡδονάς, ἵνα σοι μηδὲν ἔτι τοιοῦτον συμβῇ παθεῖν. ἔπειτα σὺ μέν, ὦ Λυκρητία, γυναικείας τυχοῦσα φύσεως, ἀνδρὸς εὐγενοῦς φρόνημα ἔσχες· ἡμεῖς δὲ ἄνδρες γενόμενοι γυναικῶν χείρους ἀρετῇ γενησόμεθα; [k] καὶ σοὶ μέν, ὅτι μίαν ἐτυραννήθης νύκτα τὴν ἀμίαντον ἀφαιρεθεῖσα αἰδῶ μετὰ βίας, ἥδιον καὶ μακαριώτερος ἔδοξεν ὁ θάνατος εἶναι

a Ἀξια videtur etiam *Lapus* agnoviſſe, dum vertit, *quæcunque ſervis emptis digna ſint.* regula tamen poſtulat ἄξιον, ſ. ἐστι. *Sylb.* Quoniam ἄξιος cum genitivo jungi ſolet, vel δούλων ἀργυρωνήτων legendum, vel ἄξια delendum, vel ἄξιόν ἐστι dicendum. *Portus.* Αἰσχύνης ἄξια in Cod. *Vat.* b Ἀχθηφοροῦντας *Vat.* c Πολλῷ μιαρωτέρους *Vat.* d Πᾶσαν ἀκριβῶς τὴν τυραννικὴν *Vat.* e Ὑμῖν *Vat.* f Ὁ τύραννος *Vat.* g Ἀνάγκας διεξῆλθε *Vat.* h Γένοιτο, καὶ κεκρυμμένον *Vat.* i Οἴχῃ *Vat.* k Ita *Sylb.* & Codd. MSS. In Ed. Steph. καὶ σὺ μὲν & mox καὶ pro τήν.

εἶναι τοῦ βίου· ἡμῖν δὲ ἄρα οὐ παραστήσεται τὸ αὐτὸ τοῦτο ὑπολαβεῖν, ὧν Ταρκύνιος οὐ μίαν ἡμέραν, ἀλλὰ πέμπτον καὶ εἰκοστὸν ἔτος ἤδη τυραννῶν, [a] πάσας τὰς ἐλπίδας ἀφήρηται, ἐλευθερίαν ἀφελόμενος; οὐκ ἔστιν ἡμῖν, ὦ δημόται, βιωτὸν ἐν τοιούτοις [b] καλινδουμένοις κακοῖς, ἐκείνων τῶν ἀνδρῶν οὖσιν ἀπογόνοις, οἳ τὰ δίκαια τάττειν ἠξίουν τοῖς ἄλλοις, καὶ πολλοὺς ὑπὲρ ἀρχῆς καὶ δόξης ἤραντο κινδύνους· ἀλλὰ δυοῖν θάτερον ἅπασιν αἱρετέον, ἢ βίον ἐλεύθερον, ἢ θάνατον ἔνδοξον. ἥκει δὲ καιρὸς οἷον εὐχόμεθα, μεθεστηκότος μὲν ἐκ τῆς πόλεως Ταρκυνίου, ἡγουμένων δὲ τῆς ἐπιχειρήσεως τῶν πατρικίων, [c] οὐδενὸς ἡμῖν ἐλλείποντος, ἐὰν ἐκ προθυμίας χωρήσωμεν ἐπὶ τὰ ἔργα, οὐ σωμάτων, οὐ χρημάτων, οὐχ ὅπλων, οὐ στρατηγῶν, οὐ τῆς ἄλλης τῆς εἰς τὰ πολεμικὰ παρασκευῆς· μεστὴ γὰρ ἁπάντων ἡ πόλις· [d] αἰσχρόν τε εἰ Οὐολούσκων, καὶ Σαβίνων, καὶ ἄλλων μυρίων ἄρχειν ἀξιούντων, αὐτοὺς δὲ δουλεύοντας ἑτέροις ὑπομένειν· καὶ περὶ μὲν τῆς Ταρκυνίου πλεονεξίας πολλοὺς ἀναιρεῖσθαι πολέμους, περὶ δὲ τῆς ἑαυτῶν ἐλευθερίας οὐδένα. Τίσιν οὖν ἀφορμαῖς εἰς τὰ πράγματα χρησόμεθα, καὶ ποίαις συμμαχίαις; τοῦτο γὰρ λοιπὸν εἰπεῖν. πρῶτον μὲν ταῖς παρὰ τῶν θεῶν ἐλπίσιν, ὧν ἱερὰ καὶ τεμένη καὶ βωμοὺς μιαίνει Ταρκύνιος ταῖς αἱμοφύρτοις χερσὶ καὶ παντὸς ἐμφυλίου γεμούσαις ἄγους, θυσιῶν καὶ σπονδῶν καταρχόμενος· ἔπειτα ταῖς ἐξ ἡμῶν αὐτῶν, οὔτε ὀλίγων ὄντων οὔτε ἀπείρων πολέμου· πρὸς δὲ τούτοις, ταῖς παρὰ τῶν συμμάχων ἐπικουρίαις, οἳ μὴ καλούντων μὲν ἡμῶν, [e] οὐκ ἀξιοῦσι πολυπραγμονεῖν· ἐὰν δὲ ἀρετῆς ὁρῶσι μεταποιουμένους, ἄσμενοι συναρεῦνται τοῦ πολέμου. τυραννὶς γὰρ πᾶσιν ἐχθρὰ τοῖς βουλομένοις ἐλευθέροις εἶναι. εἰ δέ τινες ὑμῶν τοὺς [f] ἐπὶ στρατοπέδου συνόντας ἅμα Ταρκυνίῳ πολίτας δεδοίκασιν, ὡς ἐκείνῳ μὲν συναγωνιουμένους, [g] ἡμῖν δὲ πολεμήσοντας, οὐκ ὀρθῶς δεδοίκασι. βαρεῖα γὰρ κἀκείνοις ἡ τυραννίς, καὶ ἔμφυτος πᾶσιν ἀνθρώποις ὁ τῆς ἐλευθερίας πόθος, καὶ πᾶσα μεταβολῆς πρόφασις τοῖς δι' ἀνάγκην ταλαιπωροῦσιν ἱκανή· οὓς εἰ [h] ψηφίσησθε
275 τῇ πατρίδι βοηθεῖν, οὐ φόβος ὁ καθέξων ἔσται παρὰ τυράννοις, οὐ χάρις, οὐχ ἕτερόν τι [i] τῶν βιαζόντων ἢ πειθόντων ἀνθρώπους τὰ μὴ δίκαια πράττειν. εἰ δέ τισιν αὐτῶν ἄρα διὰ κακίαν φύσιν ἢ πονηρὰς τροφὰς τὸ φιλοτύραννον ἐμπέφυκεν, οὐ πολλοῖς οὖσι μὰ Δία, μεγάλαις καὶ τούτους ἀνάγκαις ζεύξομεν, ὥστ' ἐκ πονηρῶν γενέσθαι χρηστούς. ὅμηρα γὰρ αὐτῶν ἔχομεν ἐν τῇ πόλει τέκνα, καὶ γυναῖκας, καὶ γο-

L. Tarquinius Superbus Rom. REX VII.

"beatiorem judicaſti: nobis vero non veniet in mentem ut idem ſentiamus, quibus Tarquinius ſua tyrannide non per unum diem, ſed jam per continuos viginti quinque annos, una cum ipſa libertate omnem etiam ſpem eripuit? Non eſt, Quirites, vivendum nobis, qui in iſtiuſmodi malis verſamur; quum ab illis ſimus oriundi, qui ſe aliis jura reddere æquum cenſuerunt, quique multa pericula pro imperio & gloria ſubierunt: ſed è duobus alterum omnibus eſt eligendum, vel vita libera, vel mors glorioſa. Venit enim tempus quod optabamus: quod Tarquinius ab urbe ſit remotus, & patricii in re aggredienda ſint duces, nec ulla res nobis ſit defutura, ſi alacri animo ad rem ipſam peragendam acceſſerimus; non homines, non pecuniæ, non arma, non duces, denique nullus alius bellicus apparatus: omnium enim horum urbs eſt plena: & turpe eſt nos ipſos, qui Volſcorum & Sabinorum ac aliorum infinitorum populorum imperium affectamus, perpeti aliorum ſervitutem; & pro Tarquinii avaritia multa ſuſcipere bella, at pro noſtra ipſorum libertate nullum ſuſcipere velle.

LXXXIII. "¶ Verum, quibus adminiculis, & quibus ſocietatibus in ipſa re aggredienda utemur? Reſtat enim ut hoc dicamus. * Primum quidem freti auxilio deorum, quorum ſacra & templa & aras Tarquinius polluit manibus cruentis & omni piaculo in ſuos cives commiſſo conſceleratis, dum ſacrificia & libationes auſpicatur: deinde noſtra ipſorum ope, qui neque pauci neque rerum bellicarum imperiti ſumus: præterea ſociorum auxiliis, qui à nobis non vocati res novas aggredi non auderent; ſed, ſi viderint nos nobis virtutem vendicare, lubenter ad hujus belli ſocietatem venient. Tyrannis enim omnibus libertatis ſtudioſis eſt inviſa. Quod ſi qui veſtrum timent cives, qui in caſtris una cum Tarquinio ſunt, quaſi ſint illum adjuturi, & nobis bellum illaturi, haud recte *& cum ratione* timent. Nam & illis moleſta eſt tyrannis; & in omnibus mortalibus libertatis deſiderium eſt innatum; & iis qui inviti & coacti miſerias perferunt, quævis vel leviſſima occaſio ad res novandas idonea videtur: quos ſi veſtro decreto ad opem patriæ ferendam vocaritis; non metu, non gratia, neque ulla alia re, quæ homines ad injuſtitiam vel cogendo vel ſuadendo impellit, apud tyrannos retineri poterunt. Quod ſi qui eorum fortaſſe, vel ob perverſitatem naturæ vel ob malam educationem, tyrannidis amorem ac ſtudium inſitum habent; certe, quum non ſint multi, † illos quoque vel invitos ex improbis probos fieri cogemus. Obſides enim habemus in urbe eorum liberos, & conjuges, & parentes:

a Ἀφήρηται τὰς ἐν τῷ ζῆν ἡδονὰς *Vat.* *b* Κυλινδουμένοις *Vat.* *c* Οὐδενὸς δ' ἡμῖν *Vat.* *d* *Lapus* videtur legiſſe, αἰσχρόν τε ἡμᾶς Οὐολούσκων μὲν, καὶ Σαβίνων, καὶ ἄλλων μυρίων ἄρχειν ἀξιοῦν, αὐτοὺς δὲ δουλεύοντας ἑτέροις ὑπομένειν. nam vertit, *turpeque eſt nos, Volſcorum, Sabinorumque, & aliorum plurium principatum poſtulantes, ſervire ipſos aliis ſuſtinere.* Plenior & fortaſſe verior eſt hæc lectio, αἰσχρόν τε ἡμᾶς Οὐολούσκων μεν, καὶ Σαβίνων, καὶ ἄλλων μυρίων ἄρχειν ἀξιούντων κεκρατηκότας διατελέσαι, αὐτοὺς δὲ δουλεύοντας ἑτέροις ὑπομένειν. eam ſane in verſione ſequi libuit; *& turpe eſt nos, cum Volſcos ac Sabinos, alioſque multos imperium affectantes, perpetuo vicerimus, ipſos* nunc *aliis ſervire. Sylb.* *e* Οὐδὲν ἀξιώσουσι in *Codd. Ven. & Vat.* *f* Ἐπὶ στρατοπέδῳ *Vat.* *g* Ὑμῖν *Vat.* *h* Ψηφίσησθε *Vat.* quod rectius eſſe judicavit *Sylb.* *i* Τῶν βιαζομένων *Vat.* * Primum quidem ſpe de diis optima &c. deinde noſtra ſpe de nobis &c. *Lapus.* † Hos quoque magnis adducemus neceſſitatibus, ut ex improbis probi fiant. *Lapus.* Eos quoque injecta dura neceſſitate cogemus &c. *Gelen.*

a Γνώμαις

L. Tarquinius Superbus Rom. REX VII.

"tes: quæ unicuique vita ſua chariora ſunt. Si igitur polliceamur nos hæc illis reddituros, ſi à tyrannis defecerint; & ſi decreto illis delictorum impunitatem promittamus, facile rem ipſis perſuadebimus. Quare, Quirites, confidenti animo, ac bene de rebus futuris ſperantes, ad certamen hoc prodite, bellum ſuſcepturi, omnium quæ unquam geſſeritis præclariſſimum. Vobis igitur, dii patrii, hujus regionis boni præſides; & vobis, genii, quibus majorum noſtrorum tutela obtigit; tibique, civitas, civitatum diis chariſſima, in qua nati & educati ſumus; vobis, *inquam*, opem feremus & conſiliis, & dictis, & factis, & manibus, & animabus, & quidquid deus & fatum tulerit perpeti ſumus parati. Auguror autem bene cœpta felicem aſſequutura eſſe exitum. Obtingat his omnibus, ut, ſumpto eodem animo eademque mente induta, & nos ſervent & viciſſim à vobis ſerventur.

"γεῖς· ἃ τιμιώτερα τῆς ἰδίας ἐστὶν ἑκάστῳ ψυχῆς. ταῦτά τε οὖν αὐτοῖς ἀποδώσειν, ἐὰν ἀποστῶσι τῶν τυράννων, ὑπισχνούμενοι, καὶ ἄδειαν ὧν ἥμαρτον ψηφιζόμενοι, ῥᾳδίως πείσομεν. ὥστε θαῤῥοῦντες, ὦ δημόται, καὶ ἀγαθὰς ἔχοντες ὑπὲρ τῶν μελλόντων ἐλπίδας, χωρεῖτε πρὸς τὸν ἀγῶνα, κάλλιστον ὧν πώποτε ἤρασθε πόλεμον τόνδε ὑποστησόμενοι. ὑμεῖς μὲν οὖν, ὦ θεοὶ πατρῷοι, φύλακες ἀγαθοὶ τῆσδε τῆς γῆς, καὶ δαίμονες οἳ τοὺς πατέρας ἡμῶν λελόγχατε, καὶ πόλις θεοφιλεστάτη πόλεων, ἐν ᾗ γενέσεώς τε καὶ τροφῆς ἐτύχομεν, ἀμυνοῦμεν ὑμῖν καὶ [a] γνώμῃ, καὶ λόγοις, καὶ χερσὶ, καὶ ψυχαῖς, καὶ πάσχειν ἕτοιμοι πᾶν ὅ,τι ἂν ὁ δαίμων καὶ τὸ χρεὼν φέρῃ. μαντεύομαι δὲ καλοῖς ἐγχειρήμασιν εὐτυχὲς ἀκολουθήσειν τέλος. εἴη δὲ τούτοις ἅπασι τὸ αὐτὸ λαβοῦσι θάρσος, καὶ μιᾷ γνώμῃ χρησαμένοις, σώζειν τε [b] ἡμᾶς, καὶ σώζεσθαι ὑφ' ὑμῶν.

LXXXIV. ¶ Bruto hoc modo concionanti totus populus frequenter acclamabat ad ſingula quæ dicebat; & quænam eſſet ſua voluntas, & quid juberet aperte ſignificans. Quinetiam pleriſque eorum lacrymæ *ex oculis* præ voluptate fluebant, quod orationem admirandam & præter omnium ſuam exſpectationem audirent: & varii affectus animum cujuſque occupabant, penitus inter ſe diſſimiles: etenim cum triſtitia & lætitia mixti erant. atque alii quidem à recordatione præteritorum malorum, alii vero ab exſpectatione futurorum bonorum manabant: & ira cum metu * confligebat; illa quidem, ob facinora odioſa nefarie *à Tarquiniis* perpetrata ad ſalutem negligendam homines impellebat; hic vero cum difficultatis reputatione conjunctus, quaſi tyrannis non facile everti poſſet, inſidiarum impetum retardabat. Poſtquam vero dicendi finem fecit, omnes velut uno ore exclamarunt, ut arma ſibi traderet. Et Brutus lætus, "Ita, inquit, *ea vobis tradam*, ſi, prius cognito ſenatuſconſulto, veſtris ſuffragiis id ratum feceritis. Nobis enim placet Tarquinios Roma & totius Romani imperii finibus cum omni ſua progenie exſulare, nec cuiquam pro eorum reditu quidquam vel facere vel dicere licere: &, ſi quem adverſus hæc facere conſtiterit, eum capite plecti. Si igitur hanc ſententiam ratam eſſe vultis, in curias diviſi ferte ſuffragia. Sit enim hoc jus primum veſtræ libertatis *recuperatæ* initium. Factum eſt ita: &, poſtquam omnes curiæ tyrannos in exſilium pelli ſuis ſuffragiis juſſerunt, progreſſus denuo Brutus dicit; "Quando quod erat primum id ratum fecimus ut oportuit: jam reliqua, quæ de reip. forma decrevimus, accipite. Conſiderantibus nobis cui magiſtratui ſumma totius reip. *adminiſtratio* eſſet committenda,

Τοιαῦτα [c] Βρούτου δημηγοροῦντος, ἀναβοήσεις τε συνεχεῖς ἐφ' ἑκάστῳ τῶν λεγομένων ἐκ τοῦ πλήθους ἐγένοντο, διασημαίνουσαι τὸ βουλόμενόν τε καὶ ἐπικελευόμενον. τοῖς δὲ πλείοσιν αὐτῶν καὶ δάκρυα ὑφ' ἡδονῆς ἔῤῥει, θαυμαστῶν καὶ ἀπροσδοκήτων ἀκούουσι λόγων· πάθη τε ποικίλα τὴν ἑκάστου ψυχὴν κατελάμβανεν οὐδὲν ἀλλήλοις ἐοικότα· λύπαις τε γὰρ καὶ ἡδοναῖς ἐκέκραντο· αἱ μὲν, ἐπὶ τοῖς προγεγονόσι δεινοῖς· αἱ δ', ἐπὶ τοῖς προσδοκωμένοις ἀγαθοῖς· καὶ θυμοὶ [d] συνεξέπιπτον φόβοις, οἱ μὲν ἐπὶ τῷ κακῶς [e] δράσαντι τὰ μισούμενα, τῆς ἀσφαλείας ὑπερορᾶν ἐπαίροντες· οἱ δὲ [f] κατὰ λογισμὸν, μὴ ῥᾳδίαν εἶναι τὴν καθαίρεσιν τῆς τυραννίδος, ὄκνον ταῖς ἐπιβουλαῖς ἐπιφέροντες. ἐπεὶ δὲ ἐπαύσατο λέγων, ὥσπερ ἐξ ἑνὸς στόματος ἅπαντες τὴν αὐτὴν φωνὴν ἀνέκραγον, ἄγειν σφᾶς ἐπὶ τὰ ὅπλα. καὶ ὁ Βροῦτος ἡσθεὶς, "Ἐάν γε πρότερον, ἔφη, τὰ δόξαντα τῷ συνεδρίῳ μαθόντες, ἐπικυρώσητε [g] τὸ ταχθέν. δέδοκται γὰρ ἡμῖν φεύγειν Ταρκυνίους πόλιν τε τὴν Ῥωμαίων, καὶ χώραν ὅσης ἄρχουσι Ῥωμαῖοι, καὶ γένος τὸ ἐξ αὐτῶν ἅπαν· καὶ μηδενὶ ἐξεῖναι [h] καθόλου περὶ Ταρκυνίων μήτε πράττειν μηδὲν μήτε λέγειν· ἐὰν δέ τις παρὰ ταῦτα ποιῶν εὑρίσκηται, τεθνάναι. ταύτην εἰ βουλομένοις ὑμῖν ἐστι τὴν γνώμην εἶναι κυρίαν, διαστάντες κατὰ φράτρας ψῆφον ἐπενέγκατε. [i] τοῦτο γὰρ ὑμῖν πρῶτον ἀρξάτω τὸ δίκαιον τῆς ἐλευθερίας. ἐγίνετο ταῦτα· καὶ ἐπειδὴ πᾶσαι τὴν 276
φυγὴν τῶν τυράννων αἱ φράτραι κατεψηφίσαντο, παρελθὼν πάλιν ὁ Βροῦτος λέγει· "Ἐπειδὴ τὰ πρῶτα [k] ἡμῖν κεκύρωται κατὰ τὸ δέον, ἀκούσατε καὶ τὰ λοιπὰ ὅσα βεβουλεύμεθα περὶ τῆς πολιτείας. ἡμῖν σκοπουμένοις τίς ἀρχὴ γενήσεται τῶν κοινῶν κυρία,

βασιλείαν

a Γνώμαις *Vat.* *b* Rectius eſſe videtur ὑμᾶς, ut non modo in ſeq. membro, ſed etiam paullo ante (v. 11.) ἀμυνοῦμεν ὑμῖν. quæ lectio ſi placeat, in verſione quoque mutata perſona leges, *& vos ſervent & à vobis ſerventur. Sylb.* *c* Τοῦ Βρούτου *Vat.* *d* Rectius forſan συνεισέπιπτον. *Sylb.* *e* Δράσαι *Vat.* *f Thucydidis* exemplo ita loquitur, κατὰ λογισμὸν μὴ εἶναι. *Steph* In *Cod. Vat.* κατὰ λογισμὸν τοῦ μὴ ῥᾳδίαν εἶναι. *g* Τὸ δοχθὲν *Vat.* *h* Περὶ καθόδου Ταρκυνίων *Vat.* *i* Καὶ τοῦθ' ὑμῖν πρῶτον ἀρξάτω τὸ δικαίωμα *Vat.* * *Lapus* vertit *collidebant.* Eſt autem obſcurior hic locus, & ſententia ſic magis ad verbum poteſt exprimi, *in animos auditorum inſinuabant ſe una cum metu quidam irarum impetus*: (ſic enim θυμοὺς hîc accipiendum puto, à θύω, quod eſt *impetu feror*) *atque hi quidem animos attollebant adverſus odioſa improbitatis facinora, ſpreta ſecuritate* (i. e. *ſine ullo periculorum metu*) *illi vero* (ſcil. *metus*) *conſideratione difficultatis, quæ eſſet in evertenda tyrannide, inſidiarum* (ſeu *aggrediendæ expulſionis*) *fervorem retardabant. Sylb.* *k* Ὑμῖν in *Lapi Cod.*

a Ἐξοντας

“βασιλείαν μὲν οὐκέτι καταστήσασθαι δοκεῖ, ἄρχοντας δὲ δύο “καθ᾽ ἕκαστον ἐνιαυτὸν ἀποδεικνύναι βασιλικὴν ἐξουσίαν [a] ἔ-“χοντας, οὓς ἂν ὑμεῖς ἐν ἀρχαιρεσίαις ἀποδείξητε, ψῆφον ἐπι-“φέροντες κατὰ λόχους. εἰ δὴ καὶ ταῦτα [b] βουλομένοις ἐστί, ψη-“φίσασθε. ἐπῄνει καὶ ταύτην τὴν γνώμην ὁ δῆμος, καὶ ψῆφος οὐδεμία ἐγένετο ἐναντία. μετὰ τοῦτο παρελθὼν ὁ Βροῦτος ἐπιδείκνυσι [c] μεσοβασιλέα, τὸν ἐπιμελησόμενον τῶν ἀρχαιρεσιῶν κατὰ τοὺς πατρίους νόμους, Σπόριον Λουκρήτιον. κἀκεῖνος ἀπολύσας τὴν ἐκκλησίαν, ἐκέλευσεν ἅπαντας ἥκειν εἰς τὸ πεδίον, ἔνθα συνήθες ἦν αὐτοῖς ἀρχαιρεσιάζειν, ἔχοντας τὰ ὅπλα ἐν τάχει. ἀφικομένων δὲ αὐτῶν, ἄνδρας αἱρεῖται δύο τοὺς πράξοντας ὅσα τοῖς βασιλεῦσιν ἐξῆν, Βροῦτόν τε καὶ Κολλατῖνον· καὶ ὁ δῆμος καλούμενος κατὰ λόχους ἐπεκύρωσε τοῖς ἀνδράσι τὴν ἀρχήν. καὶ τὰ μὲν κατὰ πόλιν [d] ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ πραχθέντα τοιαῦτα ἦν.

Βασιλεὺς δὲ Ταρκύνιος ὡς ἤκουσε παρὰ [e] τῶν ἐκ τῆς πόλεως ἀγγέλων οἷς ἐξεγένετο πρώτοις, πρὶν ἢ κλεισθῆναι τὰς πύλας, διαδρᾶναι, τοσοῦτον μόνον [f] ἀπαγγελόντων, ὅτι Βροῦτος κατέχει τὴν ἐκκλησίαν δημαγωγῶν, καὶ τοὺς πολίτας ἐπὶ τὴν ἐλευθερίαν παρακαλῶν, οὐδενὶ τῶν ἄλλων φράσας ἠπείγετο, τοὺς υἱοὺς ἀναλαβὼν καὶ τῶν ἑταίρων τοὺς πιστοτάτους, ἐλαύνων τοὺς ἵππους ἀπὸ ῥυτῆρος, ὡς φθάσων τὴν ἀπόστασιν. εὑρὼν δὲ κεκλεισμένας τὰς πύλας, καὶ μεστὰς ὅπλων τὰς ἐπάλξεις, ᾤχετο πάλιν ἐπὶ τὸ στρατόπεδον ὡς εἶχε τάχους, οἰμώζων καὶ δεινοπαθῶν. ἔτυχε δὲ κἀκεῖ τὰ πράγματα ἤδη διεφθαρμένα. οἱ γὰρ ὕπατοι, ταχεῖαν αὐτοῦ τὴν παρουσίαν ἐπὶ τὴν πόλιν προορώμενοι, πέμπουσι γράμματα καθ᾽ ἑτέρας ὁδοὺς πρὸς τοὺς ἐπὶ στρατοπέδου, παρακαλοῦντες αὐτοὺς ἀποστῆναι τοῦ τυράννου, καὶ τὰ δόξαντα τοῖς ἐν ἄστει ποιοῦντες φανερά. ταῦτα τὰ γράμματα λαβόντες οἱ καταλειφθέντες [g] ὑπὸ τοῦ τυράννου εἰς τὸ στρατόπεδον, Τίτος Ερμήνιος καὶ Μάρκος Οράτιος, ἀνέγνωσαν ἐν ἐκκλησίᾳ· καὶ γνώμας διερωτήσαντες κατὰ λόχους ὅ,τι χρὴ ποιεῖν, ἐπειδὴ πᾶσιν ἐφάνη κύρια ἡγεῖσθαι τὰ κριθέντα ὑπὸ τῆς πόλεως, οὐκέτι προσδέχονται παραγενηθέντα τὸν Ταρκύνιον. ἀπωσθεὶς δὲ καὶ ταύτης ὁ βασι-
277 λεὺς τῆς ἐλπίδος, φεύγει σὺν ὀλίγοις εἰς Γαβίων πόλιν, ἧς βασιλέα τὸν πρεσβύτερον [h] υἱὸν ἀπέδειξε Σέξτον, ὡς καὶ πρότερον ἔφην· ἡλικίαν μὲν ἤδη πολιός, ἔτη δὲ πέντε καὶ εἴκοσι τὴν βασιλείαν κατασχών. οἱ δὲ περὶ τὸν [i] Ερμήνιόν τε καὶ Ορᾶτιον ἀνοχὰς [k] ὑπὸ τοῦ πολέμου καταστησάμενοι πρὸς τοὺς Ἀρδεάτας πεντεκαιδεκαετεῖς, ἀπήγαγον [l] ἐπ᾽ οἶκον τὰς δυνάμεις. ἡ μὲν δὴ βασιλικὴ πολιτεία διαμείνασα μετὰ τὸν οἰκισμὸν τῆς Ῥώμης, ἐτῶν τεττάρων καὶ τετταράκοντα καὶ διακοσίων ἀριθμόν, ἐπὶ δὲ τοῦ τελευταίου βασιλέως τυραννὶς γενομένη, διὰ ταύτας τὰς προφάσεις, καὶ ὑπὸ τούτων κατελύθη τῶν ἀνδρῶν.

“ regium imperium non amplius conſtitue-“re placuit: ſed duobus viris annuum ma-“giſtratum cum poteſtate regia commit-“tere, quoſcunque centuriatis comitiis ſuf-“fragiis veſtris elegeritis. quod ſi hæc quo-“que vultis, ferte ſuffragia. Populus hanc quoque ſententiam laudavit, nec ullius ſuffragium ei eſt adverſatum. Poſtea Brutus, in medium progreſſus, Spurium Lucretium creavit interregem, qui patrio more comitiorum curam gereret. Ille vero, dimiſſa concione, omnes in campum, ubi comitia haberi ſolebant, cum armis celeriter venire juſſit. Qui quum eo veniſſent, duos viros, Brutum & Collatinum, cum regia poteſtate elegit: & populus centuriatim vocatus magiſtratum illorum ratum fecit. Atque hæc ſunt quæ tunc in urbe geſta ſunt.

L. Tarquinius Superbus Rom. REX VII.

¶ At rex Tarquinius, quum ex nunciis ex urbe profectis, qui forte antequam portæ clauderentur effugerant, hoc ſolum audiſſet, à Bruto concionem populari oratione detineri, & cives ad libertatem vocari, nulli alii hac re indicata, filiis tantum & fideliſſimis quibuſque amicis ſecum adductis, magna contentione laxatis habenis equitabat, ut defectionem anteverteret. Sed quum portas clauſſas offendiſſet, & armis plena propugnacula, quanta maxima potuit celeritate caſtra repetebat, gemens, & de miſeriis ſuis conquerens. Sed illic quoque res jam perditæ erant. Conſules enim, quum celerem adventum ejus ad urbem præſenſiſſent, diverſis itineribus literas in caſtra miſerant, quibus eos ad defectionem faciendam à tyranno adhortabantur, & de decreto civium certiores faciebant. Has literas cum accepiſſent, qui à tyranno in caſtris relicti erant, T. Herminius & M. Horatius, *eas* in concione recitarunt; perquiſitaque per ſingulas centurias ſententia quid facto opus eſſet, poſtquam omnibus placuit civium decreta rata eſſe, Tarquinium venientem amplius non admiſerunt. Rex vero hac quoque ſpe fruſtratus, cum paucis confugit Gabios, cujus urbis (ut ante dixi) Sextum filium maximum natu regem crearat: ipſe jam ob ſenium canus, & per annos viginti quinque regno potitus. Cæterum Herminius & Horatius, induciis cum Ardeatibus in annos quindecim factis, copias domum reduxerunt. Regius igitur dominatus, quum ab urbe condita ducentos & quadraginta quatuor annos duraſſet, & ſub rege ultimo in tyrannidem fuiſſet converſus, ob haſce cauſſas & ab iſtis viris ſublatus fuit. LXXXV.

Tarquinii urbe ſimul & caſtris excluduntur.

a Ἐξοντας *Vat.* *b* Βουλομένοις ἐστὶν ὑμῖν, ψηφίσατε *Vat.* *c* Βασιλέα in *Ed. Steph.* Malui ego cum utroque interprete μεσοβασιλέα: præſertim cum infra (p.266. v.22.) jurent ſe βασιλέα τῆς Ῥωμαίων πόλεως μηκέτι καταστήσειν μηδένα: & ἡ ἐπιμέλεια τῶν ἀρχαιρεσιῶν non penes regem, ſed penes interregem fuerit. *Sylb.* Μεσοβασιλέα etiam in *Cod. Vat.* *d* Ἐν τῷ τότε χρόνῳ *Vat.* *e* Τῶν ἀπὸ τῆς πόλεως *Vat.* *f* Rectius ἀπαγγελλόντων, præſ. temp. *Sylb.* *g* Ὑπὸ τοῦ βασιλέως ὕπαρχοι Τιτος Ερμίνιος &c. in *Cod. Vat.* Ἑρμίνιος interdum agnoſcit *Lapus*, eandemque ſcripturam habent *etiam Plutarchi* editiones. Sed Latinæ linguæ ratio poſtulat Ἑρμίνιος. *Herminium* etiam vocat *Livius*, & ipſe *Dionyſius* noſter infra lib. XI. *Sylb.* Latini *Herminium* vocant: ſed *Dionyſius*, ut Latinæ vocis ſonum ſervaret & melius exprimeret, η vocali longa eſt uſus; cum alioqui η non in ι, ſed in ε longum apud Latinos plerumque verti ſciamus. *Portus.* Vide *Weſtenii* orationem de Linguæ Græcæ pronunciatione, p. 142. *h* Ἀπέδειξε τῶν υἱῶν *Vat.* *i* Ἑρμίνιόν τε *Vat.* *k* Ὑπὸ tollenda videtur, vel mutanda in ἀπό. *Sylb.* Non agnoſcit *Vat.* *l* Alibi ἐπ᾽ οἴκου dicit, forma dicendi uſitatiore. *Sylb.* Ita quidem in *Cod. Vat.*

[a] ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ
ΤΟΥ ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΣΕΩΣ
ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ.

DIONYSII ALEXANDRI F.
HALICARNASSENSIS
ROMANARUM ANTIQUITATUM
LIBER QUINTUS.

Per. Jul. 4207. Ante Chr. 507. Olymp. 68 ½. V. C. Cat. 245. Var. 247.

REgium igitur apud Romanos imperium, quum à Romæ conditu annos ducentos quadraginta quatuor duraſſet, & ſub ultimo rege in tyrannidem verſum eſſet, ob has cauſſas ab iſtis viris ſublatum fuit, initio ſexageſimæ octavæ olympiadis, qua in ſtadio vicit Iſchomachus Crotoniates, Athenis magiſtratum annuum gerente Iſagora. Introducto autem optimatum imperio, cum quatuor circiter menſes anno illi explendo deeſſent, conſules qui primi regiam poteſtatem ſuſceperunt, L. Junius Brutus & L. Tarquinius Collatinus, (* quos Romani ſua lingua, ut diximus, προβούλους appellant) aſſumptis in ſocietatem aliis multis, qui in urbem ex caſtris venerant poſt fœdera cum Ardeatibus facta, paucis diebus poſt tyrannum exactum, populoque ad concionem convocato, quum multos de concordia ſermones habuiſſent, novo decreto confirmarunt ea quæ prius in urbe ſancita fuerant, perpetuo exſilio Tarquinios mulctantes. Poſt hæc, luſtrata urbe, & fœdere inter ſe percuſſo, ipſi primi ſtantes prope victimas cæſas jurarunt, ſe neque regem Tarquinium, neque ejus liberos, neque ejus poſteros ab exſilio revocaturos: nec ullum amplius Romanorum regem creaturos, nec aliis eum creare volentibus hoc permiſſuros. atque hæc pro ſe ſuiſque liberis & poſteris jurarunt. Quoniam autem multa & magna beneficia à regibus in remp. collata videbantur, regni nomen ſervare volentes quamdiu urbs du-

Primi Coſſ. creati L. Junius Brutus & L. Tarquinius Collatinus.

Ἡ μὲν δὴ βασιλικὴ Ῥωμαίων πολιτεία διαμείνασα μετὰ τὸν οἰκισμὸν τῆς Ῥώμης, ἐτῶν τεττάρων καὶ τετταράκοντα καὶ διακοσίων ἀριθμὸν, ἐπὶ δὲ τοῦ τελευταίου βασιλέως τυραννὶς γενομένη, διὰ ταύτας τὰς προφάσεις ὑπὸ τούτων κατελύθη τῶν ἀνδρῶν, ὀλυμπιάδος μὲν ὀγδόης καὶ ἑξηκοστῆς ἐνεστώσης, καθ' ἣν ἐνίκα στάδιον Ἰσχόμαχος Κροτωνιάτης· Ἀθήνησι δὲ τὴν ἐνιαύσιον ἀρχὴν [b] ἔχοντος Ἰσαγόρου. ἀριστοκρατίας δὲ γενομένης οἱ πρῶτοι τὴν βασιλικὴν ἀρχὴν παραλαβόντες ὕπατοι, τεττάρων τινῶν μηνῶν εἰς τὸν ἐνιαυτὸν ἐκεῖνον ὑπολειπομένων, Λεύκιος Ἰούνιος Βροῦτος, καὶ Λεύκιος Ταρκύνιος Κολλατῖνος, οὓς καλοῦσι Ῥωμαῖοι κατὰ τὴν ἑαυτῶν διάλεκτον, ὥσπερ ἔφην, προβούλους, [c] ἑτέρους παραλαβόντες πολλοὺς ἐλθόντων εἰς τὴν πόλιν [d] τῶν ἐπὶ στρατοπέδου, μετὰ τὰς σπονδὰς τὰς γενομένας αὐτοῖς πρὸς Ἀρδεάτας, ὀλίγαις ἡμέραις ὕστερον τῆς ἐκβολῆς τοῦ τυράννου, συγκαλέσαντές [e] τε δῆμον εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ πολλοὺς ὑπὲρ ὁμονοίας λόγους ποιησάμενοι, [f] ψήφισμά τι πάλιν ἐπεκύρωσαν ἕτερον, περὶ ὧν οἱ κατὰ πόλιν ὄντες πρότερον [g] ἐψηφίσαντο, φυγὴν Ταρκυνίοις ἐπιβαλόντες ἀΐδιον. καὶ μετὰ τοῦτο καθαρμοὺς τῆς πόλεως ποιησάμενοι, καὶ ὅρκια τεμόντες, [h] αὐτοί τε πρῶτοι στάντες ἐπὶ τῶν τομίων, [i] ὤμοσαν μὴ κατάξειν ἀπὸ τῆς φυγῆς βασιλέα Ταρκύνιον, μήτε τοὺς παῖδας αὐτοῦ, μήτε ἐξ ἐκείνων γενησομένους· βασιλέα τε τῆς Ῥωμαίων πόλεως μηκέτι καταστήσειν μηδένα, μήτε τοῖς καθιστάνειν βουλομένοις ἐπιτρέψειν. ταῦτα μὲν περὶ ἑαυτῶν τε καὶ 278
τῶν τέκνων καὶ τοῦ μεθ' ἑαυτοὺς γένους ὤμοσαν. [k] ἐπειδὴ δὲ πολλῶν καὶ μεγάλων ἀγαθῶν αἴτιοι γενόμενοι τοῖς κοινοῖς πράγμασιν ἔδοξαν οἱ βασιλεῖς, φυλάττειν τοὔνομα τῆς ἀρχῆς, ὅσον ἂν ἡ

πόλις

a *Lapus* in ſuo Codice argumentum habuit, quod ſic vertit; *Quintus liber Dionyſii Halicarnaſſei de Antiquitatibus Romanis continet Regum Romanorum expulſionem, ac deinde ejectis regibus res ſub Coſſ. geſtas, ab Olympiade* LXVIII. *uſque ad* LXXI. *Tempus duodecim omnino annorum.* b In *Ed. Steph.* Ἀθήνησι δὲ τὴν ἐνιαύσιον ἀρχὴν * παραλαβόντες ὕπατοι τεττάρων μηνῶν, Λεύκιος Ἰούνιος &c. Sed locum hunc è *Cod. Ven.* ante nos explevit *Car. Sigonius* Emendationum l. 1. c. 1. nec *Cod. Romanus* quidquam ab eo diſcrepat, niſi quod ἀριστοκρατείας diphthongωs ſcribit, & omiſſo τινῶν poſt τεττάρων habet ἐπιλειπομένων pro ὑπολειπομένων. *Sylb.* In *Cod. Vat.* τινῶν deſideratur: in cæteris cum Editione *Sylburgiana* conſentit. atque ita legiſſe videtur *Lapus*, dum vertit; *gerente Athenis annuum magiſtratum Iſagora. Paucorum autem principatu* (quaſi ὀλιγαρχίας pro ἀριστοκρατίας ſcriptum fuiſſet) *inito, primi quidem regium dominatum ſuſcipientes conſules, quatuor menſibus ad annum illum deficientibus, L. Junius Brutus* &c. c Οἱ μὲν ἀποδειχθέντες ὕπατοι Βροῦτος καὶ Κολλατῖνος ἑτέρους παραλαβόντες *Vat.* d Τῶν ὑπὸ στρατοπέδου *Vat.* e Malim τὸν δῆμον. *Sylb.* atque ita in *Cod. Vat.* f Ψήφισμά τε πάλιν ἐκύρωσαν *Vat.* g Ἐπεψηφίσαντο *Vat.* h Αὐτοὶ δὲ πρῶτοι *Vat.* i Ὤμοσαν, καὶ τοὺς ἄλλους πολίτας ἐπεισαν ὀμόσαι, μὴ κατάξειν *Vat.* nec aliter in *Lapi Cod.* dum vertit, *jurarunt, civibuſque cæteris ut jurarent perſuaſerunt.* k Ἐπεὶ δὲ καὶ πολλῶν *Vat.* * *Gelenius* vertit, *quem magiſtratum lingua ipſorum à conſulendo nominatum* προβούλους *à nobis appellari poſſe diximus.* Vide pag. 258. v. 47.

a Σιβασμῶν

πόλις διαμένῃ χρόνον, βουλόμενοι, τοὺς ἱεροφάντας τε καὶ οἰωνομάντεις ἐκέλευσαν ἀποδεῖξαι τὸν ἐπιτηδειότατον τῶν πρεσβυτέρων, ὃς οὐδενὸς ἤμελλεν ἑτέρου, πλὴν τῶν περὶ τὰ θεῖα [a] σεβασμάτων, τὴν προστασίαν, ἁπάσης λειτουργίας [b] πολεμικῆς ἀφειμένος, ἱερῶν καλούμενος βασιλεύς. καὶ καθίσταται πρῶτος ἱερῶν βασιλεὺς [c] Μάνιος Παπίριος, ἐκ τῶν πατρικίων ἀνὴρ ἡσυχίας φίλος.

Ὡς δὲ κατεστήσαντο ταῦτα, δείσαντες, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, μὴ δόξα τοῖς πολλοῖς ἐγγένηται περὶ τῆς καινῆς πολιτείας οὐκ ἀληθής, ὅτι δύο βασιλεῖς κύριοι γεγόνασι τῆς πόλεως ἀνθ' ἑνός, ἑκατέρου τῶν ὑπάτων τοὺς δώδεκα πελέκεις ἔχοντος, ὥσπερ εἶχον οἱ βασιλεῖς, [d] ἐκρίναντό τε δέος ἀφελέσθαι τῶν πολιτῶν, καὶ τῆς ἐξουσίας μειῶσαι τὸν φθόνον, τοῦ μὲν ἑτέρου τῶν ὑπάτων τοὺς δώδεκα κατατάξαντες ἡγεῖσθαι πελέκεις, τοῦ δ' ἑτέρου, δώδεκα ὑπηρέτας ῥάβδους ἔχοντας μόνον· ὡς δέ τινες ἱστοροῦσι, καὶ [e] κορώνας· γίνεσθαι δὲ τῶν πελέκεων τὴν παράληψιν [f] ἐκ περιτροπῆς, ἕνα μῆνα κατέχοντος αὐτοὺς παραλλὰξ ἑκατέρου. τοῦτο δὲ πολίτευμα καταστησάμενοι, πρόθυμον ἐποίησαν εἰς τὴν διαμονὴν τῶν πραγμάτων τὸν δημότην καὶ ταπεινὸν ὄχλον, καὶ ἄλλα τούτοις παραπλήσια οὐκ ὀλίγα. καὶ γὰρ τοὺς νόμους τοὺς περὶ [g] τῶν συμβολαίων τοὺς ὑπὸ Τυλλίου γραφέντας, φιλανθρώπους καὶ δημοτικοὺς εἶναι δοκοῦντας, οὓς ἅπαντας κατέλυσε Ταρκύνιος, ἀνενεώσαντο· καὶ τὰς θυσίας τάς τε κατὰ πόλιν καὶ τὰς ἐπὶ τῶν ἀγρῶν ἃς ἐποιοῦντο [h] κοινῇ συνιόντες οἱ δημόται καὶ οἱ [i] φυλέται, πάλιν προσέταξαν ἐπιμελεῖσθαι, ὡς ἐπὶ Τυλλίου συνετελοῦντο· ἐκκλησίαν τε καὶ αὐτοῖς ἀπέδοσαν ὑπὲρ τῶν μεγίστων, καὶ ψῆφον ἐπιφέρειν, καὶ τἄλλα πράττειν ὅσα κατὰ τοὺς προτέρους ἐθισμοὺς ἔπραττον. τοῖς μὲν οὖν πολλοῖς καθ' ἡδονὴν τὰ γινόμενα ὑπ' αὐτῶν ἦν, ἐκ πολυχρονίου δουλείας εἰς ἀνέλπιστον ἀφιγμένοις ἐλευθερίαν· εὑρέθησαν δέ τινες ἐξ αὐτῶν ὅμως, οἷς πόθος ἦν δι' εὐήθειαν τῶν ἐν τυραννίδι [k] κακῶν καὶ πλεονεξίαν, ἄνδρες οὐκ ἀφανεῖς, οἳ συνώμοσαν ἐπὶ προδοσίᾳ τῆς πόλεως, Ταρκύνιόν τε [l] κατάγεσθαι συνθέμενοι, καὶ τοὺς ὑπάτους ἀποκτεῖναι. ἡγεμόνες δὲ αὐτῶν οἵτινες ἐγένοντο, [m] καὶ δι' ἃς ἐξηλέγχθησαν ἀνελπίστους συντυχίας, καίτοι πάντας ἀνθρώπους λεληθέναι δοκοῦντες, μικρὰ τῶν ἔμπροσθεν γενομένων ἀναλαβών, λέξω.

279 Ταρκύνιος ἐπειδὴ τῆς βασιλείας ἐξέπεσε, χρόνον μέν τινα οὐ πολὺν ἐν πόλει Γαβίων διέτριβε, τούς τε συνιόντας [n] ἐκ τῆς πόλεως πρὸς αὐτὸν ὑποδεχόμενος, οἷς ἦν ἡ τυραννὶς ἀσπαστότερον χρῆμα ἐλευθερίας, καὶ ταῖς Λατίνων ἐλπίσιν ἐπέχων, ὡς δι' ἐκείνων καταχθησόμενος ἐπὶ τὴν ἀρχήν. ὡς δ' οὐ προσεῖχον αὐτῷ τὸν νοῦν αἱ πόλεις, οὐδ' ἐβούλοντο πόλεμον ὑπὲρ αὐτοῦ εἰς τὴν Ῥωμαίων πόλιν ἐκφέρειν, ἀπογνοὺς τὰς παρ'

raret, juſſerunt pontifices & augures creare aliquem de ſenioribus, *quem* ad id maxime idoneum *judicaſſent*, qui nulli alii rei quam ſacris cultuique divino præeſſet, ab omni bellico munere liber, rex ſacrorum nominatus. Et primus rex ſacrificulus creatus eſt Manius Papirius, ex ordine patricio, vir pacis amans.

Per. Jul. 4207. *Ante Chr.* 507. *Olymp.* 68 ½. *V. C. Cat.* 245. *Var.* 247.

II. ¶ His rebus ita conſtitutis, veriti (meo quidem judicio) ne qua falſa opinio de hac reip. nova forma in animis vulgi innaſceretur, *ſcil.* pro uno rege duos eſſe creatos, penes quos eſſet reip. adminiſtratio, quod uterque conſul XII ſecures haberet, ut ante reges habebant, decreverunt hoc metu cives liberare, & poteſtatis illius invidiam minuere; conſtituentes ut alteri conſuli duodecim ſecures præferrentur, alteri vero duodecim lictores cum ſolis faſcibus præirent, (atque etiam ut nonnulli tradunt cum coronis) utque ſecures per vices acciperentur, & uterque conſul per integrum menſem eas alternatim haberet. * Hoc igitur inſtituto & aliis multis hujuſmodi effecerunt, ut plebeja atque humilis turba alacriter in hoc rerum ſtatu conſervando perſeveraret. Etenim leges de contractibus à Tullio latas, quæ humanæ & populares videbantur, quas omnes Tarquinius ſuſtulerat, revocarunt ad uſum: & ſacrificia, tam ea quæ in urbe quam quæ in agris fieri ſolebant, communiter à popularibus & tribulibus in unum convenientibus, inſtaurari juſſerunt, eodem modo quo regnante Tullio fiebant: & comitiorum de rebus maximis habendorum, & ſuffragii ferendi, & aliorum, quæcunque ante facere conſueverant, faciendorum poteſtatem illis reſtituerunt. Atque hæc, quæ ab illis fiebant, populo grata ac jucunda erant; quippe qui ex ſervitute diuturna in libertatem non ſperatam venerat. Veruntamen nonnulli inter eos inventi ſunt, qui, ſtultitia & avaritia moti, mala tyrannica deſiderabant; viri non ignobiles, qui de urbe prodenda conjurarant, & pactione inter ſe facta Tarquinium reducere & conſules cædere ſtatuerant. Sed quinam fuerint eorum duces, & quam inſperato caſu indicati fuerint, quamvis exiſtimarent ſe omnes mortales latere, rem paullo altius repetens dicam.

III. ¶ Tarquinius regno pulſus non diu Gabiis eſt moratus, eos excipiens qui ex urbe ad ſe confluebant, quibus tyrannis ipſa libertate erat gratior, & ſpe Latinorum fretus, quaſi eorum opera in regnum reduci poſſet. Sed quum populi ad ejus preces animum non adverterent, nec ejus cauſſa bellum Romanis inferre vellent, deſperans ſe auxilia ab ipſis impetraturum,

Tarquinii machinamenta.

a Σεβασμῶν *Vat.* b Πολεμικῆς τε καὶ πολιτικῆς legit *Gelenius*, ut ſupra p. 249. v 20. Sed vulgatam lectionem confirmat quod de rege ſacrorum narratur p. 258. v. 3. *Sylb.* Pro *Gelenii* lectione faciunt *Vat.* & *Lapi Codd.* c Μάμιος in *Ed. Steph.* d Malim ἐκρίναν τό, τε δέος ἀφελ. *Sylb.* e Κορώνας quid appellet, quæſtio magna. *Cornices* vertit *Lapus*, *furcas* vero *Gelenius*. Κορώνην eſſe *lituum* facile (inquit *Caſaub.*) mihi concedet, qui & litui formam norit, & quid Græci per κορώνην intelligunt, non ignoraverit. Sed quid lictori conſulis cum lituo magis quam corona. Rectius (ut puto) in *Cod. Vat.* κορύνας *clavas capitatas*, aut ξύλα σιδηροβαρῆ (niſi mavis χειροβαρῆ) & ἐπικαμπῆ, ut vocem interpretatur *Heſychius*. f Ἐκ παρατροπῆς *Vat.* g Τῶν συμβόλων *Vat.* h Κοινῶς *Vat.* i Χωρῖται ſeu κωμῆται (ut ſupra in hujus ipſius rei mentione, p. 236. v. 23.) malit *Sylb.* atque vertit *urbani & pagani*. Vulgatam lectionem firmant *Vat.* & *Lapi Codd.* k Forſan rectius κακῶν καὶ πλεονεξιῶν, eodem caſu. *Sylb.* In *Cod. Vat.* δι' εὐήθειαν ἢ διὰ πλεονεξίαν τῶν ἐν τυραννίδι κακῶν. l Καταδέξασθαι *Vat.* m Καὶ δι' οἵας. n Πρὸς αὐτὸν ἐκ τῆς πόλεως *Vat.* * Hoc igitur inſtitutum firmantes promptam effecere in perennitatem rerum popularem humilemque turbam, alia quoque his ſimilia perficientes non pauca. *Lapus.* Verba autem perturbata eſſe & in priſtinas ſedes ita reſtituenda cenſet *Portus*: τοῦτο δὲ τὸ πολίτευμα καταστησάμενοι καὶ τἄλλα τούτοις παραπλήσια οὐκ ὀλίγα, πρόθυμον ἐποίησαν &c.

Per. Jul. 4207. Ante Chr. 507. Olymp. 68 ½. U. C. Cat. 245. Var. 247.

rum, in Hetruſcam urbem ſe recepit, unde materno genere ducebat originem. Quum igitur ibi Tarquinienſium animos munificentia ſibi conciliaſſet, & ab illis in concionem productus fuiſſet, cognationem renovavit, quæ ſibi cum eo populo intercedebat, & beneficia commemoravit, quæ ſuus avus in omnes Hetruriæ civitates contulerat; quinetiam fœdera, quæ cum illo fecerant, illis in memoriam revocavit. Poſtremo autem queſtus eſt de ſuo infortunio, quod, magna felicitate ſpoliatus, uno die erro & omnium rerum neceſſariarum indigens cum tribus filiis, ad eos qui olim ſuo imperio paruiſſent, confugere coactus fuiſſet. Hac autem oratione magna cum miſeratione & multis lacrymis habita, populo perſuaſit ut primum legatos Romam mitteret, * ſuo nomine populo Rom. conditiones pacis offerentes, quia *ſperabat fore ut* proceres Romani ſuis partibus faverent, ſibique in reditu auxilium ferrent. Quum autem legati, quos ipſe voluerat, deſignati fuiſſent; quumque eos docuiſſet quid dicendum & quid faciendum eſſet, ipſiſque præterea literas ab exſilii ſociis ſcriptas dediſſet, quæ preces ad domeſticos & amicos continebant; eos dimiſit, † addiditque nonnihil auri.

IV. ¶ Hi viri, Romam pervenientes, in ſenatu dixerunt, "Tarquinium poſtulare ut data ſibi fide publica cum paucis venire liceat, primum quidem in ſenatum, quemadmodum eſt æquum: deinde vero, ſi hoc à ſenatu impetrarit, tunc etiam in concionem prodire, rationem redditurum omnium quæ geſſerit ab eo tempore ex quo regnum eſt adeptus, judiciumque totius populi Romani ſubiturum, ſi quis ſe accuſarit. Ubi vero ſe purgarit, & omnibus probarit ſe nihil exſilio dignum perpetraſſe; ſi cives regnum ſibi reſtituerint, denuo, quibus conditionibus ipſi voluerint, ſe regnaturum. Quod ſi regium dominatum amplius noluerint, ut antea, ſed aliam reipublicæ formam conſtituere maluerint; manentem in urbe, patria ſua, & in ea familiam ſuam habentem, æquo cum cæteris civibus jure uſurum, exſilio & erroribus liberatum. His mandatis expoſitis, orabant ſenatum potiſſimum per *commune* omnium gentium jus, quod vetat quenquam cauſſæ dictione aut judicio fraudari, "Ut illi viro cauſſam dicere permitterent, cujus ipſi judices eſſent futuri: quod ſi illi hoc beneficium largiri nollent, ſaltem civitati ejus cauſſa deprecanti gratificantes moderate agerent; illi hoc munus largientes, unde nullo incommodo affecti magnum honorem *ipſi civitati* id accipienti habere videbuntur: atque homines quum ſint, nihil ſupra humanam conditionem ſapiant, neve immortales iras gerant in

τούτων ἐπικουρίας, εἰς Τυῤῥηνικὴν καταφεύγει [a] πόλιν, ἐξ ἧς τὸ παρὰ μητρὸς γένος ἦν. πείσας δὲ [b] γένος τὸ Ταρκυνιτῶν δωρεαῖς, καὶ δι᾽ ἐκείνων ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν [c] παραχθεὶς, τήν τε συγγένειαν ἀνενεώσατο τὴν ὑπάρχουσαν αὐτῷ πρὸς τὴν πόλιν, καὶ τὰς εὐεργεσίας διεξῆλθεν, ἃς ὁ πάππος αὐτοῦ πάσαις ἐχαρίσατο ταῖς ἐν Τυῤῥηνίᾳ πόλεσι, καὶ τὰς συνθήκας [d] ὑπεμίμνησκεν ἃς ἦσαν πεποιημένοι πρὸς αὐτόν. ἐπὶ δὲ τούτοις ἅπασι, τὰς κατειληφυίας αὐτὸν ὠδύρετο τύχας, ὡς ἐκ μεγάλης ἐκπεσὼν εὐδαιμονίας ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ, πλάνης καὶ τῶν ἀναγκαίων ἐνδεὴς σὺν υἱοῖς τρισὶν, ἐπὶ τοὺς [e] ὑφ᾽ ἑαυτῷ ποτε γενομένους ἠναγκάσθη καταφυγεῖν. διεξελθὼν δὲ [f] τοσαῦτα μετὰ πολλῶν οἴκτων τε καὶ δακρύων, ἔπεισε τὸν δῆμον πρέσβεις ἀποστεῖλαι πρῶτον εἰς Ῥώμην, συμβατηρίους φέροντας ὑπὲρ αὐτοῦ λόγους, ὡς δὴ συμπραττόντων αὐτῷ τῶν δυνατῶν ἐκεῖθεν, καὶ συλληψομένων τῆς καθόδου. ἀποδειχθέντων δὲ τῶν πρεσβευτῶν οὓς αὐτὸς προείλετο, [g] καὶ διδάξας ἃ χρὴ λέγειν τε καὶ πράττειν τοὺς ἄνδρας, καὶ παρὰ τῶν σὺν αὐτῷ φυγάδων γράμματα δοὺς δεήσεις ἔχοντα πρὸς τοὺς οἰκείους αὐτῶν καὶ φίλους, ἀπέστειλε φέροντάς τι καὶ χρυσίον. Οὗτοι οἱ ἄνδρες, εἰς [h] τὴν Ῥώμην ἐλθόντες, ἔλεγον ἐπὶ τῆς βουλῆς, "[i] Ὅτι Ταρκύνιος ἀξιοῖ λαβὼν ἄδειαν ἐλθεῖν σὺν ὀλίγοις, πρῶτον μὲν ἐπὶ τὸ συνέδριον, ὥσπερ ἐστὶ δίκαιον· ἔπειτα ἂν λάβῃ παρὰ τῆς βουλῆς τὸ συγχώρημα, τότε καὶ ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν ἐλθεῖν, λόγον ὑφέξων ὑπὲρ ἁπάντων ὧν ἔπραξεν, ἀφ᾽ οὗ τὴν ἀρχὴν [k] ἔλαβε, καὶ δικασταῖς χρησόμενος, ἐάν τις αὐτοῦ [l] κατηγορήσει, πᾶσι Ῥωμαίοις. ἀπολογηθεὶς δὲ, καὶ πείσας ἅπαντας ὡς οὐδὲν ἄξιον εἴργασται φυγῆς, ἐὰν μὲν ἀποδῶσιν αὐτῷ τὴν βασιλείαν, [m] αὖθις ἄρξειν ἐφ᾽ οἷς ἂν ὁρίσωσιν οἱ πολῖται δικαίοις· ἐὰν δὲ μηκέτι βασιλεύεσθαι προαιρῶνται, καθάπερ ἔμπροσθεν, [n] ἀλλ᾽ ἑτέραν καταστήσασθαι πολιτείαν, μένων ἐν τῇ πόλει πατρίδι οὔσῃ, καὶ τὸν ἴδιον οἶκον ἔχων, πολιτεύεσθαι μετὰ πάντων ἐξ ἴσου, φυγῆς δὲ ἀπηλλάχθαι καὶ πλάνης. Ταῦτα διεξελθόντες, ἐδέοντο τῆς βουλῆς, μάλιστα μὲν διὰ τὸ δίκαιον ὃ πᾶσιν ἀνθρώποις καθέστηκε, μηδένα λόγου καὶ κρίσεως [o] στερεῖν, "Συγχωρῆσαι τῷ ἀν- 280 δρὶ τὴν ἀπολογίαν ἧς αὐτοὶ γενήσονται δικασταί· εἰ δὲ ἐκείνῳ ταύτην οὐ βούλονται δοῦναι τὴν χάριν, τῆς δεομένης [p] ἕνεκα πόλεως ὑπὲρ αὐτοῦ, μετριάσαι, δωρεὰν αὐτῇ διδόντας ἐξ ἧς οὐδὲν αὐτοὶ βλαπτόμενοι μεγάλην δόξουσι τιμὴν καταθέσθαι τῇ λαμβανούσῃ· ἀνθρώπους δὲ ὄντας, μηδὲν ὑπὲρ [q] τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν φρονεῖν, μηδὲ ἀθανάτους ἔχειν τὰς ὀργὰς ἐν "θνητοῖς

a Πόλιν Ταρκύνιος, ἐξ ἧς τὸ πρὸς μητρὸς αὐτῷ *Vat.* *b* Γένος agnoſcit etiam *Lapi* verſio, *perſuadens Tarquiniatum generi.* Verum *Gelenius* maluit τὸ εὐγενὲς, ut infra p. 295. juxta *Ed. Sylb.* In *Cod. Vat.* τὰ γένη τῶν Ταρκυνιτῶν. *c* Προαχθεὶς *Vat.* *d* Ita reſtituit *Sylb.* Ὑπερεμίμνησκεν haud ita recte in *Ed. Steph.* *e* Ἐφ᾽ ἑαυτοῦ *Vat.* *f* Ὧδε ταῦτα *Vat.* *g* Καὶ διδάξας τοὺς ἄνδρας ἃ χρὴ λέγειν τε καὶ παρὰ τῶν &c. in *Cod. Vat.* *h* Deeſt *Vat.* *i* Ὅτι βασιλεὺς Ταρκύνιος *Vat.* *k* Παρέλαβε *Vat.* *l* Uſitatius ſubjunctivum κατηγορήσῃ. *Sylb.* Rectius forſan κατηγορῇ, ut in *Cod. Vat.* *m* Non agnoſcit *Vat.* *n* Ἀλλ᾽ ἑτέραν τινὰ καταστήσασθαι *Vat.* *o* Ἀποστερεῖν *Vat.* *p* Ὑπὲρ αὐτοῦ πόλεως ἕνεκα *Vat.* *q* Τὴν φύσιν τὴν ἀνθρωπίνην *Vat.* * Conciliatorios tunc primum inferentes ſermones de ſe. *Lapus.* Qui ei congrediendi *cum Romanis* copiam peterent. *Gelen.* † Ferentes etiam auri aliquid. *Lapus.*

a Pro

Per. Jul. 4207.
Ante Chr. 507.
Olymp. 68 ½.
V. C. Cat. 245.
Var. 247.

“θνητοῖς σώμασιν, ἀλλὰ καὶ παρὰ γνώμην τι πράττειν ἐπιεικὲς ὑπομεῖναι, τῶν δεομένων χάριν· ἐνθυμηθέντας ὅτι φρονίμων μὲν ἀνθρώπων ἔργον ἐστὶ ταῖς φιλίαις χαρίζεσθαι τὰς ἔχθρας, ἀνοήτων δὲ καὶ βαρβάρων, τοῖς ἐχθροῖς [a] συναναιρεῖν τοὺς φίλους.

Τοιαῦτα λεξάντων αὐτῶν, ἀναστὰς ὁ Βροῦτος ἔφη· “Περὶ μὲν εἰσόδου Ταρκυνίων εἰς τήνδε τὴν πόλιν παύσασθε, ἄνδρες Τυῤῥηνοί, τὰ πλείω λέγοντες. ἐπῆκται γὰρ ἤδη ψῆφος ἀΐδιον κατ᾽ αὐτῶν ὁρίζουσα φυγὴν, καὶ θεοὺς ὀμωμόκαμεν ἅπαντες μήτε αὐτοὶ κατάξειν τοὺς τυράννους, μήτε τοῖς κατάγουσιν ἐπιτρέψειν· εἰ δέ τινος ἄλλου δεῖσθε τῶν μετρίων ἃ [b] μήτε ὅρκοις μήτε νόμοις κεκώλυται δρᾶν, λέγετε. μετὰ τοῦτο παρελθόντες [c] οἱ πρέσβεις, “Παράδοξα μὲν ἡμῖν ἀπήντηται τὰ πρῶτα· πρεσβευσάμενοι γὰρ ὑπὲρ ἀνδρὸς ἱκέτου λόγον ὑμῖν ὑποσχεῖν ἀξιοῦντος, καὶ τὸ κοινὸν ἁπάντων δίκαιον εἰς ἰδίαν αἰτούμενοι χάριν, [d] οὐδὲ δεδυνήμεθα τούτου τυχεῖν. ἐπεὶ δὲ οὕτως ὑμῖν δοκεῖ, περὶ μὲν εἰσόδου [e] Ταρκυνίων οὐδὲν ἔτι λιπαροῦμεν· παρακαλοῦμεν δ᾽ ὑμᾶς εἰς ἕτερόν τι δίκαιον, ὑπὲρ οὗ τὰς ἐντολὰς ἡμῖν ἔδωκεν ἡ πατρὶς, καὶ οὔτε νόμος ὁ κωλύσων αὐτὸ ποιεῖν ὑμᾶς ἐστὶν, οὔτε ὅρκος, ἀποδοῦναι τῷ βασιλεῖ τὴν οὐσίαν ἣν ὁ πάππος αὐτοῦ πρότερον ἐκέκτητο, οὐθὲν τῶν ὑμετέρων οὔτε βίᾳ καταχὼν, οὔτε λάθρα, παρὰ δὲ τοῦ πατρὸς διαδεξάμενος, καὶ πρὸς ὑμᾶς μετενέγκας. ἀπόχρη γὰρ αὐτῷ τὰ ἑαυτοῦ κομισαμένῳ ζῆν ἑτέρωθί που μακαρίως, μηδὲν ἐνοχλοῦντι ὑμῖν. τοιαῦτα μὲν οἱ πρέσβεις διαλεχθέντες, ἐξῆλθον. τῶν δ᾽ ὑπάτων Βροῦτος μὲν κατέχειν τὰ χρήματα συνεβούλευσε, τιμωρίας τε χάριν ἀνθ᾽ ὧν οἱ τύραννοι τὸ κοινὸν ἠδίκησαν πολλῶν ὄντων καὶ μεγάλων, καὶ τοῦ συμφέροντος ἕνεκεν, ἵνα μὴ [f] γένωνται αὐτοῖς ἀφορμὴ πρὸς τὸν πόλεμον, διδάσκων ὡς οὐκ ἀγαπήσουσι Ταρκύνιοι τὰς οὐσίας ἀπολαβόντες, οὐδ᾽ ὑπομενοῦσιν ἰδιώτην βίον ζῆν, ἀλλὰ πόλεμον ἐπάξουσι Ῥωμαίοις ἀλλοεθνῆ, καὶ βίᾳ πειράσονται κατελθεῖν ἐπὶ τὴν ἀρχήν. Κολλατῖνος δὲ τἀναντία παρῄνει, λέγων ὡς οὐδὲν τὰ χρήματα τῶν τυράννων ἠδίκει τὴν πόλιν, ἀλλὰ τὰ σώματα, [g] φυλάττεσθαι αὐτοὺς ἀξιῶν
281 ἀμφότερα, μὴ δόξης τε πονηρᾶς παρὰ πάντων τύχωσιν, ὡς διὰ τὸν πλοῦτον ἐξεληλακότες ἐκ τῆς ἀρχῆς Ταρκυνίους, καὶ πρόφασιν πολέμου δικαίαν παράσχωσιν αὐτοῖς, ὡς [h] ἀποστερουμένοις τῶν ἰδίων· ἄδηλον μὲν εἶναι φάσκων εἰ κομισάμενοι τὰ χρήματα πολεμεῖν ἐπιχειρήσουσιν ἔτι πρὸς αὐτοὺς περὶ τῆς καθόδου· πρόδηλον δὲ θάτερον, ὡς οὐκ ἀξιώσουσιν εἰρήνην ἄγειν τὰς οὐσίας ἀφαιρεθέντες.

[i] Ταῦτα τῶν ὑπάτων καὶ πολλῶν συναγορευόντων ἀμφοτέροις, ἀποροῦσα ὅ,τι χρὴ πράττειν ἡ βουλὴ, καὶ ἐφ᾽ ἡμέρας συχνὰς σκοποῦσα, ἐπεὶ συμφορώτερα μὲν ὁ Βροῦτος ἐδόκει λέγειν, δικαιότερα δὲ ὁ Κολλατῖνος παρῄνει, τελευτῶσα διέγνω τὸν δῆμον εἶναι τοῦ τε συμφέ-

“mortali corpore; ſed vel præter animi ſui ſententiam ad aliquas æquas conditiones deſcenderent, in deprecatorum gratiam: illud cogitantes hominum eſſe prudentia præditorum amicitiis inimicitias condonare; contra, ſtultorum & barbarorum eſſe, amicos cum inimicis tollere.

V. ¶ Quum illi hæc dixiſſent, Brutus aſſurgens ita eſt loquutus: “De Tarquiniorum reditu in hanc urbem, Hetruſci, deſinite plura verba facere. Jam enim eorum perpetuum exſilium ſuffragiis latis eſt decretum; & per deos juravimus omnes, nos neque reductu-ros tyrannos, neque ab aliis eos reduci paſſuros. Quod ſi * quid aliud æquum petitis, quod neque jurejurando neque legibus facere prohibeamur, dicite. Poſtea legati progreſſi, “Præter omnem exſpectationem, *inquiunt*, nobis prima contigere: legati enim pro homine ſupplice, qui vobis rationes vult reddere, & jus omnium gentium commune in privatam gratiam petentes, ne hoc quidem impetrare potuimus. Sed quando vobis ita placet, non amplius pro Tarquiniorum reditu vos orabimus; ſed à vobis aliud, quod juſtum eſt, petemus, de quo patria nobis mandata dedit, quod neque lex neque jusjurandum vos facere prohibebit: ut *videlicet* regi reſtituatis bona quæ avus ejus ante habuerat, qui nullam rem veſtram aut vi aut dolo poſſederat, ſed jure hereditatis ad ſe devoluta & à patre relicta acceperat, & ad vos tranſtulerat. Satis enim illi erit, rebus ſuis receptis, in aliquo alio loco beate vivere, nullum vobis negotium faceſſenti. Atque his dictis legati ex curia ſunt egreſſi. Conſulum autem alter Brutus ejus bona retinenda cenſuit, tum mulctæ nomine, quod tyranni multis gravibuſque injuriis remp. affeciſſent, tum etiam publicæ utilitatis cauſſa, ne illi hanc belli materiam haberent: docens, Tarquinios non fore contentos bonis receptis, neque vitam privatam toleraturos; ſed externo milite conducto Romanis bellum illaturos, & vi reditum in regnum tentaturos. At Collatinus contrarium ſuadebat, dicens non à fortunis tyrannorum, ſed ab ipſis tyrannis violatam fuiſſe remp. Quare, rogabat eos ut ab hoc utroque ſibi caverent, ne incurrerent in malam omnium opinionem, quaſi divitiarum cauſſa Tarquinios regno expuliſſent, neve juſtam belli occaſionem illis præberent, quod ſuis bonis ſpoliati fuiſſent. Incertum enim eſſe dicebat, an rebus ſuis recuperatis bellum pro reditu contra ipſos eſſent ſuſcepturi: alterum vero certum eſſe, eos ſuis bonis privatos non quieturos.

VI. ¶ Conſulibus igitur talia dicentibus, & multis in utriuſque ſententiam euntibus, ſenatus dubitans quid agendum eſſet, & complures dies deliberans, quod Brutus utiliora dicere videretur, Collatinus vero juſtiora ſuaderet, tandem utilitatis & æquitatis judicium

a Pro συναναιρεῖν *Lapus* videtur aliud quidpiam legiſſe, dum vertit, *inimicis pares amicos facere*; ut etiam *Gelenius*, interpretans, *nullum inter amicos & inimicos diſcrimen facere*: cum ſignificet *ſimul tollere* vel *ſubmovere*. *Sylb.* *b* Μὴ νόμοις μηδὲ ὅρκοις *Vat.* *c* Οἱ πρέσβεις λέγουσι *Vat.* *d* Οὐδὲ τούτου δεδυνήμεθα τυχ. *Sylb.* Οὐ δεδυνήμεθα *Vat.* *e* Ταρκυνίου *Vat.* *f* Γένοιτο *Vat.* *g* Φυλάττεσθαί τε *Vat.* *h* Ita *Sylb.* & *Cod. Vat.* In *Ed. Steph.* ἀποστερούμενοι, minus recte. *i* Plenius & melius in *Cod. Vat.* ταῦτα δὲ τῶν ὑπάτων λεγόντων. *Lapus* vertit, *talia dicentibus coſſ.* ac ſi legiſſet τοιαῦτα τῶν ὑπάτων λεγόντων. * Ad verbum, *aliquod aliud mediocre*. *Aliquid aliud modeſti* vertit *Lapus*.

Per. Jul. 4207. Ante Chr. 507. Olymp. 68 ½. V. C. Cat. 245. Var. 247.

cium populo committendum cenſuit. Multis autem ab utroque coſ. dictis, quum triginta curiæ in ſuffragia fuiſſent miſſæ, adeo levi momento in alteram partem inclinatum eſt; ut illæ, quæ bona reſtitui jubebant, uno tantum calculo vicerint alias, quæ ea retinenda cenſebant. Hetruſci autem, accepto à conſulibus reſponſo, & multum laudata civitate, quod æquitatem utilitati antepoſuiſſent, Tarquinio per literas ſignificarunt ut mitteret qui bona ſua reciperent: ipſi vero remanſerunt in urbe, ſimulantes ſe in colligenda portatili ſupellectile, & in diſtrahendis quæ agi ferrique non poſſent, occupatos eſſe; * re autem vera id agentes, ut res urbanas inſidioſe pertentarent, *& ſuis artibus corrumperent*, ut tyrannus ipſis mandarat. Nam & literas, *quas* ab exſulibus *acceperant*, eorum neceſſariis reddiderunt, aliaſque ab illis ad exſules *mittendas* acceperunt: & cum multis in colloquium venientes, atque quis eſſet eorum animus explorantes, quos animadvertebant facile corrumpi poſſe ob animi inconſtantiam, vel victus inopiam, vel ob deſiderium explendæ ſub tyrannide libidinis & avaritiæ, eos partim bona ſpe oſtentata, partim etiam pecuniæ largitione, corrumpere conabantur. Nec defuturi erant (ut veriſimile eſt) in urbe ampla & frequenti, qui reip. deteriorem ſtatum meliori anteponerent, non ſolum ignobiles, verum etiam nobiles: in quorum numero erant duo Junii, Titus & Tiberius, filii Bruti conſulis, vix dum pubeſcere incipientes; & cum illis Gellii duo, Marcus & Manius, fratres uxoris Bruti, jam idonei ad res publicas tractandas; & Collatini alterius conſulis ſororis duo filii, Lucius & Marcus; & Aquilii, qui eadem ætate erant qua Bruti filii, apud quos plerunque cœtus fiebant, eorum patre jam defuncto, atque de tyrannide reducenda conſultabatur.

Conjuratio urbana.

VII. ¶ Itaque cum ex multis aliis mihi viſæ ſunt res Romanæ divina providentia ad tantam felicitatem provectæ, tum præcipue ex eis quæ tunc acciderunt. Illi enim miſeri adeo dementes & adeo mente capti fuerunt, ut ſuſtinuerint propria manu epiſtolas ad tyrannum ſcribere, quibus eum certiorem faciebant de numero conjuratorum, & de tempore quo conſules eſſent aggreſſuri; adducti tyranni literis ad ſe allatis, *in quibus dicebat* ſe ſcire velle quibuſnam Romanis pro meritis gratia eſſet referenda, ubi in regnum fuiſſet reſtitutus. Iſtæ autem literæ tali quodam caſu in conſulum poteſtatem venerunt. Apud Aquilios Collatini ſororis filios convenerant illius conjurationis principes, ut ad rem divinam & ſacrificia invitati. Poſt epulum autem juſſis mini-

ροντος καὶ τοῦ δικαίου κρείττω. πολλῶν δὲ λεχθέντων [a] ὑφ' ἑκατέρων τῶν ὑπάτων, ἀναλαβοῦσαι ψῆφον αἱ φράτραι τριάκοντα οὖσαι τὸν ἀριθμὸν, οὕτω μικρὰν ἐποιήσαντο τὴν ἐπὶ θάτερα ῥοπὴν, ὥστε μιᾷ ψήφῳ πλείους γενέσθαι τῶν κατέχειν τὰ χρήματα βουλευομένων τὰς ἀποδιδόναι κελευούσας. λαβόντες δὲ παρὰ τῶν ὑπάτων τὰς ἀποκρίσεις οἱ Τυῤῥηνοὶ, καὶ πολλὰ τὴν πόλιν ἐπαινέσαντες, ὅτι τὰ δίκαια περὶ τῶν συμφερόντων εἵλοντο, Ταρκυνίῳ μὲν ἐπέστειλαν [b] τοὺς ἀποληψομένους τὰ χρήματα, αὐτοὶ δὲ ἐπέμειναν ἐν τῇ πόλει, συναγωγήν τε τῶν ἐπίπλων, καὶ διάθεσιν τῶν μὴ δυναμένων ἄγεσθαι τε καὶ φέρεσθαι σκηπτόμενοι· ὡς δὲ τἀληθὲς εἶχε, πράττοντές τε καὶ σκευωρούμενοι τὰ κατὰ τὴν πόλιν, ὡς ὁ τύραννος αὐτοῖς παρήγγειλεν. τάς τε γὰρ ἐπιστολὰς τὰς παρὰ τῶν φυγάδων τοῖς ἐπιτηδείοις αὐτῶν ἀπεδίδοσαν, καὶ παρ' ἐκείνων ἑτέρας πρὸς τοὺς φυγάδας ἐλάμβανον. συνιόντες δὲ πολλοῖς εἰς ὁμιλίαν, καὶ διάπειραν αὐτῶν τῆς προαιρέσεως λαμβάνοντες, οὓς [c] εὑρίσκειαν εὐαλώτους δι' ἀσθένειαν γνώμης, ἢ βίου σπάνιν, ἢ πόθον τῶν ἐν τῇ τυραννίδι πλεονεξιῶν, ἐλπίδας τε χρηστὰς ὑποτείνοντες αὐτοῖς, καὶ χρήματα διδόντες, ἐπεχείρουν διαφθείρειν. ἔμελλον δὲ, ὥσπερ εἰκὸς, ἐν πόλει μεγάλῃ καὶ πολυοχλούσῃ φανήσεσθαί τινες οἱ τὴν χείρω πολιτείαν αἱρησόμενοι πρὸ τῆς κρείττονος, οὐ τῶν ἀσήμων μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐπιφανῶν, ἐν οἷς ἦσαν Ἰούνιοί τε δύο, Τίτος καὶ Τιβέριος Βρούτου παῖδες, τούτου [d] ὑπατεύοντος ἀρτίως ἀρχόμενοι γενειᾶν· καὶ σὺν αὐτοῖς [e] Γέλλιοί τε δύο, Μάρκος καὶ Μάνιος, ἀδελφοὶ τῆς Βρούτου γυναικὸς, ἱκανοὶ τὰ κοινὰ πράττειν· καὶ Κολλατίνου θατέρου τῶν ὑπάτων ἀδελφῆς υἱοὶ δύο, Λεύκιος καὶ Μάρκος [f] Ἀκυΐλλιοι, τὴν αὐτὴν ἔχοντες τοῖς Βρούτου παισὶν ἡλικίαν, παρ' οἷς σύνοδοι τὰ πολλὰ ἐγίνοντο, [g] πατρός τε οὐκέτι περιόντος αὐτοῖς, καὶ τὰ περὶ τῆς καθόδου τῶν τυράννων βουλεύματα συνετίθεντο. 282

Ἐκ πολλῶν μὲν οὖν καὶ ἄλλων ἔδοξέ μοι τὰ Ῥωμαίων πράγματα προνοίᾳ θεῶν εἰς τοσαύτην [h] παρελθεῖν εὐδαιμονίαν, οὐχ ἥκιστα δὲ ἐκ τῶν τότε γενομένων. τοιαύτη γὰρ ἄνοια καὶ θεοβλάβεια τοὺς δυστήνους ἐκείνους κατέσχεν, ὥσθ' ὑπέμειναν ἐπιστολὰς γράψαι πρὸς τὸν τύραννον αὐτογράφους, δηλοῦντες αὐτῷ τὸ [i] πλῆθος τῶν μετεχόντων τῆς συνωμοσίας, καὶ χρόνον ἐν ᾧ τὴν κατὰ τῶν ὑπάτων ἔμελλον [k] ποιήσασθαι ἐπίθεσιν, πεισθέντες ὑπὸ τῶν ἀφικομένων [l] εἰς αὐτοὺς παρὰ τοῦ τυράννου γραμμάτων, ὅτι βούλεται προειδέναι τίνας αὐτῷ Ῥωμαίων προσήκει εὖ ποιεῖν κατάγοντι τὴν ἀρχήν. τούτων δὲ ἐγένοντο τῶν ἐπιστολῶν ἐγκρατεῖς οἱ ὕπατοι κατὰ τοιάνδε τινὰ συντυχίαν. παρ' Ἀκυλλίοις τοῖς ἐκ τῆς Κολλατίνου γεγονόσιν ἀδελφῆς οἱ κορυφαιότατοι τῶν ἐν τῇ συνωμοσίᾳ κατήγοντο, παρακληθέντες ὡς ἐφ' ἱερὰ καὶ θυσίαν. μετὰ δὲ τὴν ἑστίασιν ἐξελθεῖν ἐκ

a Υφ' ἑκατέρου *Vat.* *b* Τοὺς ἀποληψομένους τὰ χρήματα πέμπειν *Vat.* nec aliter in *Lapi Cod.* dum vertit, *ut mitteret recepturos opes ſuas*: atque ita legendum eſſe conjecerat *Caſ.* *c* Εὑρίσκοιεν *Vat.* quo modo ſcribendum cenſuit *Sylb.* quod εὑρίσκειαν characteriſtica ſit præſentis, & terminatio aoriſti 1. *d* Forſan rectius τοῦ ποτὲ. *Sylb.* Τοῦ ὑπατεύοντος *Vat.* & *Lapi Codd.* *e* Pro Γέλλιοι *Sigonius* in *Scholiis Livianis* reponit Οὐιτέλλιοι, non tantum ex *Livio*, ſed etiam ex *Plutarcho*; apud quem in *Coriolano* ſimili aphæreſi Οὐϊκανοὺς legi pro Αὐϊκανοὺς teſtatur idem. *Sylb.* *f* Ita & in ſequentibus *Hiſtoriæ* partibus; cum verior ſcriptura ſit Ἀκύλλιοι. Latini enim non *Aquelios* ſed *Aquilios* vocant. immo *Sigonius* annotat, in *Capitolinis monumentis* duplicatis *ll* ſcriptum eſſe *Aquillii*. *Sylb.* Ἀκύλλιοι ubique in *Cod. Vat.* Ἀκύλιοι, vel Ἀκχίλιοι malit *Portus*. *g* Illud τε poſt πατρὸς nec ſenſus requirit, nec agnoſcunt *Vat.* & *Lapi Codd.* *h* Προελθεῖν *Vat.* *i* Πλῆθός τε *Vat.* *k* Ποιήσεσθαι *Vat.* *l* Ὡς αὐτοὺς *Vat.* * Re vera autem excutientes & molientes in urbe quæ mandarat tyrannus. *Gelen.* Agentes præparanteſque in urbe quæ mandarat eis tyrannus. *Lapus.*

a Διάφερον

ἐκ τοῦ συμποσίου κελεύσαντες τοὺς διακόνους, καὶ περὶ τὰς θύρας τοῦ ἀνδρῶνος ἀπελθεῖν, [a] διεφέροντο πρὸς ἀλλήλους ὑπὲρ τῆς καταγωγῆς τῶν τυράννων, καὶ τὰ δόξαντα εἰς ἐπιστολὰς κατεχώριζον αὐτογράφους, ἃς ἔδει τοὺς Ἀκυλλίους λαβόντας ἀποδοῦναι τοῖς ἐκ Τυρρηνίας πρέσβεσιν, ἐκείνους δὲ Ταρκυνίῳ. ἐν τούτῳ δὴ τῷ χρόνῳ τῶν θεραπόντων τις οἰνοχόος, ἐκ πόλεως Καινίνης αἰχμάλωτος, ὄνομα [b] Οὐϊνδίκης, ὑποπτεύσας [c] τι τοὺς ἄνδρας βουλεύειν [d] πονηρὸν [e] τῇ μεταστάσει τῶν [f] διακόνων, ἔμεινε μόνος ἔξω παρὰ ταῖς θύραις, καὶ τούς τε λόγους παρ' αὐτῶν ἠκροάσατο, καὶ τὰς ἐπιστολὰς εἶδεν ὑπὸ πάντων γραφομένας, ἁρμῷ τινι τῆς θύρας διαφανεῖ τὴν ὄψιν προσβαλών. ἐξελθὼν δὲ πολλῆς ἔτι νυκτὸς οὔσης, ὡς ἀπεσταλμένος ὑπὸ τῶν δεσποτῶν ἐπὶ χρείαν τινά, πρὸς μὲν τοὺς ὑπάτους ὤκνησεν ἐλθεῖν, δεδιὼς μὴ τὸ πρᾶγμα συγκρύψαι βουλόμενοι διὰ τὴν [g] εὔνοιαν τῶν συγγενῶν, τὸν μηνύσαντα τὴν συνωμοσίαν ἀφανίσωσιν· ἀφικόμενος δ' εἰς Πόπλιον Οὐαλέριον, ὃς ἐν τοῖς πρώτοις τέσσαρσιν ἦν τῶν τὴν τυραννίδα καταλυσάντων, δεξιὰν δίδωσι, καὶ δι' ὅρκων τὸ πιστὸν παρ' αὐτοῦ λαβὼν ὑπὲρ ἀσφαλείας τῆς ἑαυτοῦ, [h] μηνυτής τε ὧν ἤκουσε καὶ ὧν εἶδε γίνεται. ὁ δὲ ὡς ἔμαθεν, οὐδεμίαν ἀναβολὴν ποιησάμενος, ἐπὶ τὴν οἰκίαν τῶν Ἀκυλλίων σὺν [i] χειρὶ πολλῶν πελατῶν τε καὶ φίλων παραγίνεται περὶ τὸν ὄρθρον. καὶ παρελθὼν εἴσω τῶν θυρῶν ὡς ἐπ' ἄλλην τινὰ χρείαν παρών, ἀκωλύτως, καὶ οἶκον ἔτι τῶν μειρακίων ὄντων, ἐγκρατὴς γίνεται τῶν ἐπιστολῶν, καὶ τοὺς νεανίσκους συλλαβὼν καθίστησιν ἐπὶ τοὺς ὑπάτους.

• Τὰ δὲ μετὰ ταῦτα ἔργα θατέρου τῶν ὑπάτων Βρούτου μεγάλα καὶ θαυμαστὰ λέγειν ἔχων, ἐφ' οἷς μέγιστα φρονοῦσι Ῥωμαῖοι, δέδοικα [k] μὴ σκληρὰ καὶ ἄπιστα [l] τοῖς
283 ἄλλοις Ελλησι δόξω λέγειν· ἐπειδὴ πεφύκασιν ἅπαντες [m] ἀπὸ τῶν οἰκείων τὰ περὶ τῶν ἄλλων λεγόμενα κρίνειν, [n] καὶ τὸ πιστὸν ἄπιστον ἐφ' ἑαυτοὺς ποιεῖν· ἐρῶ δ' οὖν ὅμως. ἐπειδὴ γὰρ ἡμέρα τάχιστα ἐγένετο, [o] καὶ καθίσας ἐπὶ τὸ βῆμα, καὶ τὰς ἐπιστολὰς τῶν ἐν τῇ συνωμοσίᾳ διασκεπτόμενος, ὡς εὗρε τὰς ὑπὸ τῶν υἱῶν γραφείσας ταῖς σφραγῖσιν [p] ἑκατέρων, καὶ μετὰ τὸ λῦσαι τὰ σημεῖα τοῖς χειρογράφοις, ἀναγνωσθῆναι πρῶτον ἐκέλευσεν ἀμφοτέρας ὑπὸ τοῦ γραμματέως, εἰς τὴν ἁπάντων τῶν παρόντων ἀκοήν· ἔπειτα λέγειν ἐκέλευσε τοῖς παισὶν εἴ τι βούλονται. ὡς δ' οὐκ ἐτόλμησεν αὐτῶν οὐδέτερος πρὸς ἄρνησιν ἀναιδῆ τραπέσθαι [q] πάλαι κατεψηφικότες ἑαυτῶν, ἔκλαιον ἀμφότεροι. ὀλίγον δ' ἐπισχὼν χρόνον ἀνίσταται, καὶ σιωπὴν προκηρύξας, ἐκδεχομένων ἁπάντων τί τὸ τέλος ἐξοίσει, θάνατον ἔφη καταδικάζειν τῶν τέκνων· ἐφ' ᾧ πάντες ἀνέκραγον, οὐκ ἀξιοῦντες τοιοῦτον ἄνδρα ζημιωθῆναι τέκνων θανάτῳ, καὶ χαρίζεσθαι τὰς ψυχὰς τῶν μειρακίων ἐβούλοντο τῷ πατρί. ὁ δ' [r] οὔτε τὰς φωνὰς αὐτῶν

ſtris ex cubiculo exire, ubi convivium fuerat celebratum, & * ante fores cubiculi ſe recipere, inter ſe colloquebantur de reducendis tyrannis; quæque viſa erant propria manu referebant in literas, quas Aquilios accepturos oportebat legatis Hetruſcis dare, illoſque Tarquinio *eas* reddere. Interea vero ſervus quidam Cæninenſis, bello captus, qui pincernam agebat, nomine Vindicius, ſuſpicatus (quod illi miniſtros removiſſent) aliquid mali eos moliri, ſolus extra ad oſtium remanſit, & eorum ſermonem audivit, & epiſtolas ab omnibus ſcriptas vidit, ad quandam oſtii commiſſuram, qua res perſpici poterat, admotis oculis. Nocte autem adhuc intempeſta egreſſus, quaſi negotii alicujus cauſſa à dominis miſſus, ad conſules ire non eſt auſus, veritus ne rem celare volentes, ob ſuam in cognatos benevolentiam, conjurationis indicem de medio tollerent. Sed profectus ad P. Valerium, qui unus erat de quatuor primis tyrannidis everſoribus, data dextra, & cum jurejurando fide ab eo accepta, ſibi fraudi id non fore, quæ audivit & quæ vidit indicavit. Ille vero hac re cognita, nec in aliud tempus dilata, confeſtim cum magna clientium & amicorum manu circa matutinum crepuſculum ad Aquiliorum ædes venit. Et fores ſine ullo impedimento ingreſſus, quaſi eo alicujus alius negotii cauſſa veniſſet, quum adoleſcentes illi domi adhuc eſſent, potitus eſt literis, & comprehenſos juvenes ad conſules adduxit.

Per. Jul. 4207. Ante Chr. 507. Olymp. 68 ½. V.C. Cat 245. Var. 247.

¶ Quæ vero mox dicturus ſum facta alterius conſulis Bruti magna & admiranda, ob quæ maxime Romani ſe jactant, vereor ne aliis Græcis dura nimis & non credenda videantur: quia omnes hoc natura comparatum habent, ut ex ſuis rebus domeſticis judicium faciant de iis quæ de aliis dicuntur, & quod credibile eſt non credendum exiſtiment. dicam tamen. Nam ſimulatque dies illuxit, pro tribunali ſedens, & conjuratorum epiſtolas conſiderans, ubi filiorum literas *primum* ex utriuſque ſigillo agnovit, ac *deinde* reſignatis illis eorum quoque manus apparuit, juſſit primum utramque à ſcriba recitari, ut ab omnibus qui præſentes ibi aderant exaudirentur: deinde filiis, ſi vellent, dicendi poteſtatem fecit. Sed quum neuter eorum factum impudenter inficiari auderet, quod jam de ſe actum eſſe perſuaſum haberent, ambo flebant. Ille vero paullum cunctatus ſurrexit, & ſilentio per præconem indicto, exſpectantibus omnibus quis rei futurus eſſet exitus, † capitalem ſententiam in filios pronunciavit: qua audita omnes clamorem ſuſtulerunt, quia indignum facinus putabant talem virum morte filiorum mulctari, & adoleſcentum vitam patri condonare volebant. At ille, neque eorum clamoribus VIII.

a Διέφερον τότε *Vat.* & hanc ipſam lectionem habuiſſe *Lapum* ſuſpicor, dum vertit; *diſſerebant* (quod male pro *differebant* ſcriptum eſſe exiſtimat *Steph.*) *inter ſe de reductione ipſa tyrannorum, & quæ viſa erant repoſuerunt ſeorſum in literis* &c. Διεφέροντο (inquit *Sylb.*) ferri poteſt; ut ſit *diſputabant*, *diſceptabant*, alteris alteram partem quodammodo tuentibus, aut rei difficultates proponentibus. *b* Οὐϊνδίκιος *Vat.* atque ita vel Οὐϊνδιξ omnino legendum. *c* Deeſt *Vat.* *d* Πονηρὰ *Vat.* *e* Τῇ μεταναστάσει *Vat.* *f* Τῶν δικαίων in *Cod. Ven.* quod nihil ad rem. *Sylb.* *g* Προνοίαν *Vat.* *h* Μηνυτὴς ὧν τε ἤκουσε *Vat.* *i* Χειρὶ πολλῇ *Vat.* *k* Intellige μὴ σκληρὰ καὶ διὰ τοῦτο ἄπιστα. *Steph.* *l* Forſan τοῖς ἄλλοις, μάλιστα δὲ τοῖς Ἕλλησι. *Steph.* Ἄλλοις non agnoſcit *Cod. Vat.* *m* Ἀπὸ τῶν ἰδίων παθῶν *Vat.* *n* Forſan καὶ τὸ πιστὸν καὶ ἄπιστον ἐφ' ἑαυτοῖς ποιεῖν. *Steph.* *o* Vel καὶ hîc cum *Lapo* tollenda eſt, vel ὡς in ſequentibus. *Sylb.* Καὶ non agnoſcit *Vat.* *p* Ἑκατέρων γνωρίσας *Vat.* *q* Deeſt *Vat.* *r* Rectius ut puto, οὔτε τῆς φωνῆς αὐτῶν, οὔτε τῆς οἰμωγῆς ἀντεχόμενος. *Sylb.* * Ante fores habitationis virorum. *Lapus.* Ante fores virilis œci. *Gelen.* Vide *Vitruv.* Architect. l. 6. c. 10. † *Lapus* magis ad verbum, *ſe morti filios condemnare dixit.*

a Ανεχόμενος

Per. Jul. 4207. Ante Chr. 507. Olymp. 68 ½. V. C. Cat. 245. Var. 247.

clamoribus neque etiam gemitibus commotus, juvenes plorantes & ſupplicantes, & blandiſſimis quibuſque appellationibus ipſum appellantes, à lictoribus abduci juſſit. Atque hoc quidem omnibus mirum eſt viſum, quod ille neque civium precibus, neque miſerationi filiorum ullum locum dediſſet. Sed longe magis admirandum fuit, quod exorari non potuit ut de eorum ſupplicio aliquid remitteret. Neque enim paſſus eſt filios ſuos alio abduci extra omnium conſpectum necari; neque ipſe è foro receſſit, antequam de illis ſumptum eſſet ſupplicium, *quaſi* atrox illud ſpectaculum averſatus; neque ſine *flagrorum* ignominia eos capitali ſupplicio, quo damnati erant, affici paſſus eſt: ſed exegit quæcunque leges & conſuetudines in maleficos ſtatuunt, idque in foro, in omnium conſpectu; & poſtquam illorum corpora virgis lacerata fuerunt, ita demum ipſe, qui præſens aderat dum hæc omnia fierent, illos ſecuri percuti permiſit. Sed, quod omnem fidem ſuperat, & quod præcipue in illo viro admirandum putatur, fuit vultus immotus, nulliſque lacrymis irrigatus. Siquidem, quum flerent cæteri omnes qui illi miſerando ſpectaculo intererant, ipſe ſolus neque deflens ſuorum filiorum mortem, neque futuram ſuæ familiæ deſolationem *ac ſolitudinem* lugens, neque ullum aliud animi mollis ſignum dans ab ullo conſpectus eſt: ſed ſine lacrymis, & ſine gemitu, immoto vultu permanens, generoſo animo ſuam calamitatem pertulit. Adeo firmo & conſtanti erat animo in rebus decretis ſervandis & exſequendis, & adeo conſtans in vincendis affectibus qui rationem perturbare ſolent.

IX. ¶ Necatis autem filiis, ſtatim vocavit Aquilios, collegæ ſororis filios; apud quos cœtus eorum, qui in reip. perniciem conjurarant fiebant: & quum juſſiſſet à ſcriba eorum epiſtolas recitari, ut omnes qui aderant eas audire poſſent, ſe illis purgandi ſui poteſtatem facere dixit. Quum autem adoleſcentes illi ante tribunal fuiſſent producti, ſive alicujus amici monitu, ſive & jam quod ipſis hoc in mentem veniſſet, ad avunculi genua, quaſi ejus opera ſervari poſſent, acciderunt. Sed quum Brutus juſſiſſet lictores eos inde abſtrahere & ad ſupplicium abducere, niſi vellent ſe purgare, Collatinus, lictoribus juſſis pauliſper ſuperſedere, donec paucis cum ſuo collega colloqueretur, eum ab aliis ſeductum multis precibus pro adoleſcentibus adortus eſt; partim eos excuſans quod ob juventutis imperitiam & pravam amicorum conſuetudinem in talem amentiam incidiſſent; partim eum obſecrans ut ſibi hanc unam gratiam petenti, & in poſterum nulla re negotium ipſi exhibituro, vitam cognatorum condonaret; partim etiam docens periculum eſſe ne tota urbs turbetur,

οὔτε ταῖς οἰμωγαῖς[a] ἀντεχόμενος, ἐκέλευσε τοῖς ὑπηρέταις ἀπάγειν τοὺς νεανίσκους ὀλοφυρομένους καὶ ἀντιβολοῦντας καὶ ταῖς φιλτάταις[b] αὐτὸν ἀνακαλουμένους προσηγορίαις. θαυμαστὸν μὲν καὶ τοῦτο ἅπασιν ἐφάνη, τὸ μηδὲν ἐνδοῦναι τὸν ἄνδρα μήτε πρὸς τὰς δεήσεις τῶν πολιτῶν, μήτε πρὸς τοὺς οἴκτους τῶν τέκνων. πολλῷ δ' ἔτι τούτου θαυμασιώτερον τὸ περὶ τὰς τιμωρίας αὐτῶν ἀμείλικτον. οὔτε γὰρ ἄλλοθί που [c] συνεχώρησεν ἀπαχθέντας τοὺς υἱοὺς ἔξω τῆς ἁπάντων ὄψεως ἀποθανεῖν, οὔτε αὐτὸς ἐκ τῆς ἀγορᾶς παρεχώρησεν ἕως ἐκεῖνοι κολασθῶσι, τὴν δεινὴν θέαν ἐκτρεπόμενος, οὔτ' ἄνευ προπηλακισμοῦ ἀφῆκεν αὐτοὺς τὴν ἐψηφισμένην ἐκπληρῶσαι μοῖραν· ἀλλὰ πάντα τὰ[d] περὶ τὴν τιμωρίαν [e] ἔθη καὶ νόμιμα φυλάττων, ὅσα τοῖς κακούργοις ἀπόκειται παθεῖν, ἐν ἀγορᾷ πάντων ὁρώντων, αἰκισθέντας τὰ σώματα πληγαῖς [f] αὐτοὺς, ἅπασι τοῖς γινομένοις παρὼν, τότε συνεχώρησε τοὺς αὐχένας τοῖς πελέκεσιν ἀποκοπῆναι. ὑπὲρ ἅπαντα δὲ τὰ παράδοξα καὶ θαυμαστὰ τοῦ ἀνδρὸς, τὸ ἀτενὲς τῆς ὄψεως καὶ[g] τὸ [h] ἄτεγκτον ἦν· ὅσγε τῶν ἄλλων ἁπάντων ὅσοι τῷ πάθει παρεγένοντο κλαιόντων, μόνος οὔτε ἀνακλαυσάμενος ὤφθη τὸν μόρον [i] τῶν παίδων, οὔτε ἀποιμώξας ἑαυτὸν τῆς καθεξούσης τὸν οἶκον ἐρημίας, οὔτε ἄλλο μαλακὸν οὐθὲν ἐνδοὺς, ἀλλ' ἄδακρύς τε καὶ ἀστένακτος καὶ ἀτενὴς διαμένων, εὐκαρδίως ἤνεγκεν τὴν συμφοράν. οὕτως [k] ἰσχυρὸς ἦν καὶ βέβαιος τὴν γνώμην τὰ κριθέντα διατηρεῖν, καὶ τῶν ἐπιταραττόντων τοὺς λογισμοὺς παθῶν καρτερός.

Ἀποκτείνας δὲ τοὺς υἱοὺς, εὐθὺς ἐκάλει τοὺς ἀδελφιδοῦς τοῦ συνάρχοντος Ἀκυλλίους, παρ' οἷς αἱ σύνοδοι τῶν κατὰ τῆς πόλεως συνομοσαμένων ἐγίνοντο· καὶ τὰς ἐπιστο- 284 λὰς αὐτῶν ἀναγνῶναι τῷ γραμματεῖ κελεύσας, ὥστε πάντας ἀκούειν τοὺς παρόντας, ἀπολογίαν ἔφησεν αὐτοῖς [l] διδόναι. ὡς δὲ προήχθησαν οἱ νεανίσκοι πρὸς τὸ βῆμα, εἴτε ὑποθεμένου τινὸς τῶν φίλων, εἴτε αὐτοὶ συμφρονήσαντες, τοῖς γόνασι τοῦ θείου προσπίπτουσιν, ὡς [m] δι' αὐτοῦ σωθησόμενοι. κελεύσαντος δὲ τοῦ Βρούτου τοῖς ῥαβδούχοις ἀποσπᾶν αὐτοὺς καὶ [n] ἀπάγειν ἐπὶ τὸν θάνατον, εἰ μὴ βούλοιντο [o] ἀπολογεῖσθαι, μικρὸν ἐπισχεῖν τοῖς ὑπηρέταις ὁ Κολλατῖνος εἰπὼν, ἕως τῷ συνάρχοντι διαλεχθῇ, λαβὼν τὸν ἄνδρα κατὰ μόνας, πολλὰς ἐξέτεινεν ὑπὲρ τῶν μειρακίων δεήσεις· τὰ μὲν, ἀπολογούμενος, ὡς διὰ νεότητος ἄγνοιαν καὶ πονηρὰς φίλων ὁμιλίας εἰς ταύτην ἐμπεσόντων τὴν φρενοβλάβειαν· τὰ δὲ, παρακαλῶν [p] αὐτῷ χαρίσασθαι τῶν συγγενῶν τὰς ψυχὰς, μίαν αἰτουμένῳ ταύτην δωρεὰν, καὶ περὶ [q] οὐδενὸς ἑτέρου διενοχλήσοντι· τὰ δὲ, διδάσκων ὅτι συνταραχθῆναι κίνδυνος ὅλην τὴν πόλιν,

ἐὰν

a Ἀνεχόμενος legendum cenſet *Steph.* Ἀναδεχόμενος vel ἀποδεχόμενος *Caſ.* Melius forſan in *Cod. Vat.* ἀναχόμενος. b Αὐτοῦ male in *Ed. Steph.* c Ὑπανεχώρησεν *Vat.* d Περὶ τῆς τιμωρίας *Vat.* e Ita *Codd. MSS.* pro ἀνέθηκε νόμιμα, quod obtinuit in *Ed. Steph.* f Rectius in *Cod. Ven.* [& *Vat.*] αὐτὸς, hoc verborum ordine, αὐτὸς ἅπασι τοῖς γινομένοις παρών. *Sylb.* g Deeſt *Vat.* h Perperam in *Ed. Steph.* ἄτεκτον. i Τῶν τέκνων *Vat.* k Ἰσχυρὸς ἦν τὴν γνώμην καὶ βέβαιος *Vat.* l Διαδοῦναι *Vat.* m Δι' ἐκείνου *Vat.* n Ὑπάγειν in *Ed. Steph.* Sed ἀπάγειν & convenientius eſt, & ſupra [v. 2. & v. 9.] ſic uſurpatum. *Sylb.* o Ἀπολογήσασθαι *Vat.* p Ἑαυτῷ *Vat.* q Οὐδενὸς ἔτι ἐνοχλήσοντι ἑτέρου *Vat.*

a Ἀναβαλέσθαι

ἐὰν ἅπαντας ἐπιχειρῶσι θανάτῳ ζημιοῦν τοὺς δόξαντάς τι συμπράττειν τοῖς φυγάσιν ὑπὲρ τῆς καθόδου· πολλοὺς γὰρ εἶναι, καὶ οὐκ ἀσήμων οἰκιῶν ἐνίους. ὡς δ' οὐκ ἔπειθε, τελευτῶν ἠξίου μὴ θάνατον ἀλλὰ μετριωτέραν κατ' αὐτῶν ὁρίσαι κόλασιν· ἄτοπον εἶναι λέγων, τοὺς μὲν τυράννους φυγαῖς ἐζημιῶσθαι, τοὺς δὲ τῶν τυράννων φίλους θανάτῳ. ἀντιλέγοντος δὲ καὶ πρὸς τὴν ἐπιείκειαν τῆς κολάσεως τοῦ ἀνδρὸς, καὶ οὐκ εἰς ἑτέρους [a] ἀναβαλεῖσθαι χρόνους τὰς κρίσεις τῶν ἐν ταῖς αἰτίαις βουλομένου· τελευταία γὰρ αὕτη τοῦ συνάρχοντος δέησις ἦν· ἀλλ' αὐθημερὸν ἀποκτείνειν ἅπαντας ἀπειλοῦντος καὶ διομνυμένου, ἀδημονῶν ὁ Κολλατῖνος ἐπὶ τῷ μηδενὸς ὧν ἠξίου τυγχάνειν, "Τοιγαροῦν, ἔφησεν, ἐπεὶ σκαιὸς εἶ καὶ πικρὸς, ἐγὼ τὰ μειράκια [b] καὶ ἀφαιροῦμαι, τῆς αὐτῆς ἐξουσίας ἧς σὺ κύριος ὤν. καὶ ὁ Βροῦτος ἐκπικρανθεὶς, "Οὐκ ἐμοῦ γε, ἔφη, ζῶντος, ὦ Κολλατῖνε, τοὺς προδότας τῆς πατρίδος ἰσχύσεις ἐξελέσθαι· ἀλλὰ καὶ σὺ δώσεις δίκας ἃς σοὶ προσήκει οὐκ εἰς μακράν.

Ταῦτα εἰπὼν καὶ φυλακὴν τοῖς μειρακίοις [c] ἐπιστείλας, ἐκάλει τὸν δῆμον εἰς ἐκκλησίαν. πληρωθείσης δὲ τῆς ἀγορᾶς ὄχλου· περιβόητον γὰρ ἀνὰ τὴν πόλιν ὅλην τὸ περὶ τοὺς παῖδας αὐτοῦ πάθος ἐγεγόνει· προελθών τε καὶ τοὺς ἐντιμοτάτους τῶν ἐν τῷ συνεδρίῳ παραστησάμενος, ἔλεξε τοιάδε· "Ἐβουλόμην μὲν δὴ, ὦ ἄνδρες πολῖται, Κολλατῖνον [d] τουτονὶ τὸν ἄνδρα συνάρχοντα ὄντα, περὶ ἁπάντων μοὶ τὰ αὐτὰ φρονεῖν, καὶ μὴ τῷ λόγῳ μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἔργοις μισεῖν τοὺς τυράννους καὶ πολεμεῖν· ἐπειδὴ δὲ τἀναντία φρονῶν γέγονέ μοι καταφανὴς, καὶ ἔστιν οὐ μόνον 285 τῇ φύσει Ταρκυνίων συγγενὴς, ἀλλὰ καὶ τῇ προαιρέσει, διαλλαγάς τε πράττων πρὸς αὐτοὺς, καὶ ἀντὶ τοῦ κοινῇ συμφέροντος τὸ ἑαυτοῦ σκοπῶν λυσιτελὲς, αὐτός τε κωλύειν αὐτὸν παρεσκεύασμαι πράττειν ἃ κατὰ νοῦν ἔχει, πονηρὰ ὄντα, καὶ ὑμᾶς [e] ἐπὶ τοῦτο παρακαλῶ. φράσω δ' ὑμῖν πρῶτον ἐν οἷς ἐγένετο κινδύνοις τὰ πράγματα τῆς πόλεως, ἔπειτα πῶς αὐτοῖς ἑκάτερος ἡμῶν κέχρηται. τῶν πολιτῶν τινές [f] τε συνελθόντες εἰς τὴν Ἀκυηλίων οἰκίαν τῶν ἐκ τῆς Κολλατίνου γεγονότων ἀδελφῆς, ἐν οἷς ἦσαν οἵ τ' ἐμοὶ παῖδες ἀμφότεροι, καὶ οἱ τῆς γυναικός ἀδελφοὶ τῆς ἐμῆς, [g] καὶ ἅμα τινὲς ἄλλοι σὺν τούτοις οὐκ ἀφανεῖς, συνθήκας ἐποιήσαντο πρὸς ἀλλήλους, καὶ συνώμοσαν, [h] ἀποκτείναντες ἐμὲ, Ταρκύνιον ἐπὶ τὴν ἀρχὴν καταγαγεῖν· ἐπιστολάς τε [i] περὶ τούτου γράψαντες αὐτογράφους, καὶ ταῖς ἑαυτῶν σφραγῖσι κατασημηνάμενοι, πέμπειν πρὸς τοὺς φυγάδας ἔμελλον. ταῦθ' [k] ἡμῖν θεῶν τινος εὐνοίᾳ καταφανῆ γέγονεν ὑπὸ τοῦδε μηνυθέντα τοῦ ἀνδρός· ἔστι δὲ Ἀκυηλίων δοῦλος, παρ' οἷς κατηγμένοι τῇ παρελθούσῃ νυκτὶ τὰς ἐπιστολὰς ἔγραψαν· καὶ τῶν γραμμάτων αὐτῶν γεγόναμεν ἐγκρατεῖς. Τίτον μὲν οὖν ἐγὼ καὶ Τιβέριον τοὺς

ſi omnes eos, qui aliquo modo exſulibus in reditu favere viſi fuerint, capite plectere conentur: multos enim in eo numero eſſe dicebat, & nonnullos ex familiis non obſcuris. Sed quum illum flectere non poſſet, tandem ab eo poſtulavit ne morte eos mulctaret, ſed mitiorem aliquam pœnam in eos ſtatueret; abſurdum dicens, tyrannos exſilio mulctari, eorum vero amicos capitali ſupplicio *affici*. Sed quum ille ei adverſaretur, nec de ſupplicii atrocitate quidquam remittere, nec eorum judicium in aliud tempus differre vellet, (hoc enim fuit ipſius collegæ poſtremum poſtulatum) ſed eo ipſo die minaretur ac juraret ſe omnes necaturum, Collatinus ægre ferens ſe nihil eorum quæ poſtularat impetraſſe, "Ergo, inquit, quando tu durus & ſævus es, ego ipſos adoleſcentes * pro ea poteſtate, qua ſum tibi par, abſolvo. Tum Brutus exacerbatus, "Certe, inquit, me vivente, Collatine, patriæ proditores ſupplicio nunquam eripere poteris: ſed tu quoque brevi pœnas, quas es promeritus, dabis.

Per. Jul. 4207. Ante Chr. 507. Olymp. 68 ½. U. C. Cat. 120. Var. 122.

X. ¶ His dictis, & cuſtodia adoleſcentibus addita, populum ad concionem advocavit: & foro turba repleto, (jam enim caſum ejus filiorum per totam urbem rumor vulgarat) progreſſus in medium cum honoratiſſimis quibuſque ſenatoribus, quos ſibi adeſſe juſſit, hujuſmodi habuit orationem: "Vellem equidem, Quirites, Collatinum iſtum meum collegam eadem in omnibus rebus mecum ſentire; nec verbis ſolum, ſed etiam re ipſa odio tyrannos proſequi, iiſque inimicum eſſe. Sed quando jam compertum habeo illum penitus mihi adverſari, & non ſolum cognatione ſed etiam voluntate Tarquiniis eſſe conjunctum, & id agere ut cum illis in gratiam redeamus, & ſua privata commoda potius quam publica curare, ego ipſe paratus ſum eum impedire, ne ea quæ in animo habet, quæ mala ſunt, peragat; & vos ad idem faciendum adhortor. Sed primum in quanto periculo reſpub. fuerit, deinde quomodo uterque noſtrum ſe in eo geſſerit, vobis aperiam. Aliquot cives clam coëuntes in ædes Aquiliorum, qui ſunt filii ſororis Collatini, inter quos & ambo mei filii erant, & meæ uxoris fratres, & præter eos nonnulli etiam alii non ignobiles, inter ſe pacti fuerant & conjurarant, me interfecto, Tarquinium in regnum reducere; atque etiam epiſtolas manu ſua ſcriptas ſuiſque ſigillis obſignatas ad exſules erant miſſuri. Hæc nobis dei alicujus favore innotuerunt, indicata ab iſto, qui eſt Aquiliorum ſervus: apud quos quum ſuperiore nocte iſti conveniſſent, literas ſcripſerunt; & ipſæ literæ in noſtram poteſtatem venerunt. Equidem in Titum & Tiberium filios meos jam

a Ἀναβαλέσθαι *Vat.* quo modo legendum eſſe ſuſpicatus eſt *Sylb.* *b* Non agnoſcit *Vat.* Sed (ut ait *Sylb.*) retineri hoc loco poteſt, in vehementiæ ſignificatione, *etiam invito tibi eripio.* Si quis tamen in ſeq. membro collocare malit ante σὺ, fruatur ſuo judicio. ſic certe v. 18. καὶ σὺ δ. *Sylb.* *c* Ἐπιστήσας *Vat.* atque ita legendum eſſe conjecerunt *Sylb.* & *Caſ.* *d* Τοῦτον τὸν συνάρχοντα, περὶ ἁπ. *Vat.* *e* Forſan rectius legeris ἐπὶ ταὐτό. *Sylb.* Ἐπὶ τούτῳ in *Cod. Vat.* *f* Deſideratur in *Vat.* & *Lapi Codd.* atque ſuperfluum eſſe indicavit *Sylb.* *g* Καὶ ἄλλοι τινὲς ἅμα τούτοις *Vat.* *h* Inter ἀποκτείναντες & αὐτογράφους lacuna eſt in *Ed. Steph.* quam ex *Codd. Rom.* & *Ven.* (quibus conſentiunt *Vat.* & *Lapi Codd.*) optime ſupplevit *Sylb.* *i* Περὶ τούτων *Vat.* atque ita in *Codice* quo uſus eſt *Sylb.* nulla ſenſus mutatione. *k* Ὑμῖν perperam in *Ed. Steph.* * Ejuſdem cujus & tu poteſtatis dominus. *Lapus.*

Per. Jul. 4207. *Ante Chr.* 507. *Olymp.* 68 ½. *V. C.* *Cat.* 245. *Var.* 247.

“jam animadverti; nec ob meam clemen-
“tiam ulla lex aut jusjurandum violatum
“eſt: Collatinus vero Aquilios mihi eri-
“puit, & negat ſe permiſſurum, ut qui eo-
“rundem conſiliorum fuerunt ſocii, ejuſ-
“dem etiam ſocii ſint ſupplicii. Quod ſi hi
“nullas dederint pœnas, neque de fratribus
“meæ uxoris, neque de reliquis patriæ pro-
“ditoribus ſupplicium ſumere mihi licebit.
“* quam enim juſtam cauſſam illis afferre
“potero, ſi hos dimiſero? Cujus igitur rei
“hoc putatis eſſe indicium? Utrum chari-
“tatis in patriam, an animi cum tyrannis
“reconciliati? utrum confirmationis juris-
“jurandi, quod nobis præeuntibus omnes ju-
“raſtis, an violationis & perjurii? quod ſi
“ille nos latuiſſet, certe diris obnoxius fuiſ-
“ſet; & diis, per quos pejerat, pœnas de-
“diſſet. Sed quando à nobis manifeſto de-
“prehenſus eſt, à nobis etiam in ipſum ani-
“madverti decet: quippe qui paucis ante
“diebus perſuaſit vobis ut tyrannis pecu-
“nias reſtitueretis, ne reſpub. iis uti poſſet
“adverſus hoſtes in bello, ſed hoſtes con-
“tra remp. Jam vero conjuratos in tyran-
“norum reditum impune dimittendos cen-
“ſet †: illis ipſis nimirum gratificans, ut ſi
“forte illi redeant, ſive per proditionem
“ſive armis, hæc beneficia à ſe in ipſos col-
“lata revocans ipſis in memoriam, ut ami-
“cus omnia quæcunque petierit ab illis im-
“petret. An igitur ego, qui meis filiis non
“peperci, tibi parcam, Collatine; qui cor-
“pus quidem apud nos habes, animum vero
“apud hoſtes: & patriæ quidem proditores
“ſervas; me vero pro ea decertantem inter-
“ficis? quo pacto? multum certe abeſt. Sed
“ne quid tale amplius admittas, magiſtra-
“tum tibi abrogo, & te in aliam civitatem
“migrare jubeo. Vos vero, Quirites, jam-
“jam ad ſuffragia centuriatim ferenda voca-
“bo, ut decernatis an hæc rata eſſe opor-
“teat. Illud autem probe ſcitote, vos alte-
“rum è duobus, vel Collatinum vel Brutum,
“conſulem habituros.

XI. ¶ Hæc autem eo dicente, Collatinus vociferans, graviterque id ferens, inſidiatorem eum & proditorem amicorum ad ſingula ejus verba appellabat, & modo ad crimina ſibi objecta reſpondens, ac ſe purgans, modo pro filiis ſororis deprecans, neque permittens ut cives ad ſuffragia contra ſe ferenda vocarentur, populi animos magis exacerbabat, & ad ſingula quæ dicebantur gravem tumultum excitabat. Quum igitur cives exaſperati contra eum eſſent, nec ejus defenſionem ferre poſſent, nec ejus preces admitterent, ſed ſe in ſuffragia mitti juberent; ſocer ejus Sp. Lucretius, apud populum gratioſus, ti-

“ἐμοὺς παῖδας τετιμώρημαι· καὶ οὐδὲν καταλέλυται “διὰ τὴν ἐμὴν ἐπιείκειαν, οὔτε νόμος, οὔτε ὅρκος· “Ακυλλίους δὲ Κολλατῖνος ἀφαιρεῖταί μου, καὶ φη-“σιν οὐκ ἐάσειν ὅμοια τοῖς ἐμοῖς παισὶ βουλευσαντας “τῶν ὁμοίων ἐκείνοις τυχεῖν. εἰ δ᾽ οὗτοι μηδεμίαν ὑ-“φέξουσι δίκην, οὐδὲ τοὺς ἀδελφοὺς τῆς ἐμῆς γυναικὸς, “οὐδὲ τοὺς ἄλλους προδότας πατρίδος ἐξέσται μοι “κολάσαι. τί γὰρ δὴ [a] δικαιότερον πρὸς αὐτοὺς ἕξω λέ-“γειν, ἂν τούτους ἀφῶ; τίνος οὖν ταῦτα μηνύματα “[b] ἡγεῖσθε; πότερα τῆς πρὸς τὴν πόλιν εὐνοίας, ἢ τῶν “πρὸς τοὺς τυράννους διαλλαγῶν; καὶ πότερα τῆς ἐμ-“πεδώσεως τῶν ὅρκων, οὓς ἀφ᾽ ἡμῶν ἀρξάμενοι πάν-“τες ὠμόσατε, ἢ τῆς συγχύσεώς τε καὶ ἐπιορκίας; καὶ “εἰ μὲν ἔλαθεν ἡμᾶς, ταῖς ἀραῖς ἔνοχος ἂν ἦν, καὶ “θεοῖς ὑπέσχεν, οὓς [c] ἐπιορκεῖ, δίκας. ἐπειδὴ δὲ καταφα-“νὴς γέγονεν, [d] ὑφ᾽ ἡμῶν αὐτῶν προσήκει κολασθῆναι· “ὅς γε ὀλίγαις μὲν ἡμέραις πρότερον τὰ χρήματα τοῖς “τυράννοις ὑμᾶς ἔπεισε [e] παραδοῦναι, ἵνα μὴ κατὰ “τῶν ἐχθρῶν ἡ πόλις αὐτοῖς ἔχῃ χρῆσθαι πρὸς τὸν “πόλεμον, ἀλλὰ κατὰ τῆς πόλεως οἱ ἐχθροί. νῦν δὲ “τοὺς ἐπὶ καθόδῳ τοῖς τυράννοις συνομοσαμένους ἀφεῖ-“σθαι τῆς τιμωρίας οἴεται δεῖν, ἐκείνοις [f] αὐτοῖς δηλονότι “χαριζόμενος, ἵν᾽ ἐὰν ἄρα κατέλθωσιν εἴτ᾽ ἐκ προδοσίας “εἴτε πολέμῳ, ταύτας [g] προσφερόμενος τὰς χάριτας, “ἁπάντων, ὡς φίλος, [h] ὅσων ἂν αἱρῆται, παρ᾽ αὐτῶν τυγ-“χάνῃ. ἔπειτα ἐγὼ τῶν ἐμῶν οὐ φεισάμενος [i] τέκνων, σοῦ “φείσομαι, Κολλατῖνε, ὃς τὸ μὲν σῶμα παρ᾽ ἡμῖν ἔχεις, τὴν 286 “δὲ ψυχὴν παρὰ τοῖς πολεμίοις· καὶ τοὺς μὲν προδότας τῆς “πατρίδος σώζεις, ἐμὲ δὲ τὸν ὑπὲρ αὐτῆς ἀγωνιζόμενον ἀπο-“κτείνεις; [k] πόθεν; πολλοῦ γε [l] καὶ δεῖ· ἀλλ᾽ ἵνα μηδὲν ἔτι “τοιοῦτον [m] ἐξεργάσῃ, τὴν μὲν ἀρχήν ἀφαιροῦμαί σε, καὶ πόλιν “ἑτέραν κελεύω μεταλαβεῖν. ὑμῖν δὲ, ὦ πολῖται, ψῆφον “ἀναδώσω, καλέσας αὐτίκα [n] μάλα τοὺς λόχους, ἵνα “[o] διαγνῶτε εἰ χρὴ ταῦτ᾽ εἶναι κύρια. εὖ δ᾽ ἴστε ὅτι δυοῖν θάτε-“ρον, ἢ Κολλατῖνον [p] ἕξοντες ὕπατον, ἢ Βροῦτον.

Τοιαῦτα δὲ λέγοντος αὐτοῦ, βοῶν καὶ δεινοπαθῶν ὁ Κολλατῖνος, ἐπίβουλόν τε καὶ προδότην τῶν φίλων αὐτὸν παρ᾽ ἕκαστα ἀποκαλῶν, καὶ τὰ μὲν ὑπὲρ τῶν αὐτοῦ διαβολῶν ἀπολογούμενος, τὰ δ᾽ ὑπὲρ τῶν ἀδελφιδῶν δεόμενος, ψῆφόν τε καθ᾽ ἑαυτοῦ [q] τοὺς πολίτας οὐκ ἐῶν ἀναδοῦναι, χαλεπώτερον ἐποίει τὸν δῆμον, καὶ δεινοὺς ἤγειρεν ἐπὶ πᾶσι τοῖς λεγομένοις θορύβους. ἠγριωμένων δὲ τῶν πολιτῶν πρὸς αὐτὸν, καὶ οὔτε ἀπολογίαν ὑπομενόντων, οὔτε δέησιν προσιεμένων, ἀλλὰ τὰς ψήφους ἀναδοθῆναι σφίσι κελευσάντων, δι᾽ εὐλαβείας τὸ πρᾶγμα ὁ κηδεστὴς αὐτοῦ λαβὼν Σπόριος Λουκρήτιος, ἀνὴρ τῷ δήμῳ τίμιος, μὴ

μεθ᾽

a Δίκαιον *Vat.* b Πείθεσθε *Vat.* c Ἐπιώρκει *Vat.* d Ὑφ᾽ ἡμῶν αὐτὸν *Vat.* e Ἀποδοῦναι *Vat.* f Αὐτοῖς δῆλον *Vat.* g Supra (p. 219. v. 10.) omiſſa πρὸς dicit *ταύτας φέρονται παρ᾽ αὐτῶν τὰς χάριτας.* quapropter & hic legere aliquis poſſit, *ταύτας πρὸς* (ſeu *παρ᾽*) *ἁπάντων φερόμενος τὰς χάριτας.* *Sylb.* h Pro *ὅσων ἂν αἱρῆται quæcunque voluerit,* forſan legendum *ὅσων ἂν αἰτῆται quæcunque petierit.* *Port.* Δέηται pro αἱρῆται in *Cod. Ven.* teſte *Sylburgio.* i Non agnoſcit *Vat.* k Illud *πόθεν* (de quo paullo ante ad pag. 261.) Atticis ſcriptoribus cum interrogatione enunciatum negationis vim habet. quod Latini imitati ſunt, ut *Plinius* Epiſt. l. 4. *Quæ nos refugimus, non quia ſuperiores: unde enim? ſed quia timidiores ſumus.* *Caſ.* ad *Athenæi* l. 15. c. 6. l Deeſt in *Ed. Steph.* Ex *Cod. Ven.* repoſuit *Sylb.* agnoſcitque *Cod. Vat.* m Haud ita recte ἐξεργάσῃς in *Ed. Steph.* cum in activa forma non ſit uſitatum. Ἐξεργάσῃ ex *Cod. Ven.* reſcripſit *Sylb.* cui conſentit *Vat.* n Μάλιστα *Vat.* o Διαγνῶσιν *Vat.* p Participium uſurpatum hic pro verbo indic. ἕξετε. *Sylb.* q Exiſtimo legendum τοῖς πολίταις. i. e. *non ſinens Brutum civibus calculos contra ſe diſtribuere.* quod conſtat tam ex verbis præcedentibus, quam ex ipſo ſuffragiorum ferendorum more. *Port.* * Quod enim majus jus in illos uſurpare mihi potero &c. *Gelen.* † Hanc diſtinctionis notam alii collocandam cenſent poſt vocem *gratificans.*

a Οὔτε

μεθ᾽ ὕβρεως τῆς ἀρχῆς καὶ τῆς πατρίδος ἐκπέσῃ, λόγον αἰτησάμενος παρ᾽ ἀμφοτέρων τῶν ὑπάτων, καὶ τυχὼν τῆς ἐξουσίας ταύτης πρῶτος, ὥς φασιν οἱ Ῥωμαίων συγγραφεῖς, [a] οὔπωποτε Ῥωμαίοις ὄντος ἐν ἔθει δημηγορεῖν ἰδιώτην ἐν ἐκκλησίᾳ, [b] κοινὴν ἐποιήσατο δέησιν ἀμφοτέρων τῶν ὑπάτων, Κολλατίνῳ μὲν παραινῶν μὴ [c] θυμομαχεῖν, μηδὲ ἀκόντων κατέχειν τῶν πολιτῶν τὴν ἀρχὴν, ἣν παρ᾽ ἑκόντων ἔλαβεν, ἀλλ᾽ εἰ δοκεῖ τοῖς δοῦσιν αὐτὴν ἀπολαβεῖν, ἑκόντα καταθέσθαι, καὶ μὴ τοῖς λόγοις ἀπολύεσθαι τὰς καθ᾽ ἑαυτοῦ διαβολὰς, ἀλλὰ τοῖς πράγμασι· μεταθέσθαι δὲ τὴν οἴκησιν [d] ἑτέρωθί γέ ποι ποτὲ γῆς πάντα τὰ ἑαυτοῦ λαβόντα, ἕως ἂν ἐν ἀσφαλείᾳ γένηται τὰ κοινά· [e] ἐπεὶ τοῦτο δοκεῖ τῷ δήμῳ συμφέρειν· ἐνθυμούμενον ὅτι τοῖς μὲν ἄλλοις ἀδικήμασι γενομένοις ὀργίζεσθαι πεφύκασιν ἅπαντες, [f] προδοσίας δὲ ὑποπτευομένης, σωφρονέστερον ἡγοῦνται καὶ διὰ κενῆς [g] φοβηθέντας αὐτὴν φυλάξασθαι μᾶλλον, ἢ καταφρονήσει ἐπιτρέψαντας ἀνατραπῆναι· Βροῦτον δὲ πείθων μὴ μετ᾽ αἰσχύνης καὶ προπηλακισμοῦ τὸν συνάρχοντα [h] τῆς πόλεως ἐκβάλλειν, μεθ᾽ οὗ τὰ κράτιστα [i] τῆς πατρίδος ἐβούλευσεν· ἀλλ᾽ ἐὰν αὐτὸς ὑπομένῃ τὴν ἀρχὴν ἀποθέσθαι, καὶ παραχωρῇ τῆς πατρίδος ἑκὼν, τήν τε οὐσίαν αὐτῷ πᾶσαν ἐπιτρέψαι κατὰ σχολὴν [k] μετασκευάσασθαι, καὶ ἐκ τοῦ δημοσίου [l] προσθῆναί τινα δωρεὰν, ἵνα παραμύθιον ἔχῃ τῆς συμφορᾶς τὴν [m] ἀπὸ τοῦ δήμου χάριν.

Ταῦτα τοῦ ἀνδρὸς ἀμφοτέροις παραινοῦντος, καὶ τῶν
287 πολιτῶν ἐπαινεσάντων τὸν λόγον, ὁ μὲν Κολλατῖνος πολλὰ κατολοφυρόμενος ἑαυτὸν, εἰ διὰ συγγενῶν ἔλεος [n] ἐκλιπεῖν ἀναγκασθήσεται τὴν πατρίδα μηδὲν ἀδικῶν, ἀποτίθεται τὴν ἀρχήν. ὁ δὲ Βροῦτος ἐπαινέσας αὐτὸν ὡς τὰ κράτιστα καὶ συμφέροντα ἑαυτῷ τε καὶ τῇ πόλει βεβουλευμένον, παρεκάλει μήτε αὐτῷ μήτε τῇ πατρίδι μνησικακεῖν· ἑτέραν δὲ [o] καταλαβόντα οἴκησιν, τὴν καταλειπομένην πατρίδα ἡγεῖσθαι, μηδενὸς μήτε λόγου μήτε ἔργου κοινωνοῦντα τοῖς ἐχθροῖς κατ᾽ αὐτῆς· τὸ δ᾽ ὅλον ἀποδημίαν ὑπολαβόντα τὴν μετανάστασιν, [p] οὐκ ἐξορισμὸν, οὐδὲ φυγὴν, τὸ μὲν σῶμα παρὰ τοῖς [q] ὑποδεξαμένοις ἔχειν, τὴν δὲ ψυχὴν παρὰ τοῖς προπέμπουσι. ταῦτα δὲ ὑποθέμενος τῷ ἀνδρὶ, πείθει τὸν δῆμον εἴκοσι ταλάντων δοῦναι αὐτῷ δωρεὰν, καὶ αὐτὸς πέντε τάλαντα προστίθησιν ἐκ τῶν ἰδίων. Ταρκύνιος μὲν δὴ Κολλατῖνος τοιαύτῃ τύχῃ περιπεσὼν, εἰς Λαουίνιον ᾤχετο τὴν μητρόπολιν τοῦ Λατίνων γένους, ἐν ᾗ γηραιὸς ἐτελεύτα. ὁ δὲ Βροῦτος οὐκ ἀξιῶν μόνος ἄρχειν, οὐδ᾽ εἰς ὑπόνοιαν [r] ἐλθεῖν τοῖς πολίταις ὅτι μοναρχίας ὑπαχθεὶς πόθῳ τὸν συνύπατον ἐξήλασεν ἐκ τῆς πατρίδος, κα-

mens ne cum ignominia ex magiſtratu & patria expelleretur, petiit ab utroque conſule dicendi poteſtatem, & quum ipſe *omnium* primus eam impetraſſet, ut tradunt ſcriptores Romani, (quum nondum moribus apud Romanos eſſet receptum, ut in concione homo privatus ad populum verba faceret) utrumque conſulem communibus precibus oravit: Collatinum quidem admonens * ne tam pertinaciter *collegæ* reſiſteret, neve magiſtratum invitis civibus retineret, quem à volentibus accepiſſet; ſed, ſi illi, qui eum dederant, eum etiam recipere vellent, ſponte eum deponeret, & crimina ſibi objecta refelleret re potius quam verbis; utque alio, quocunque terrarum voluiſſet, omnibus rebus ſuis ſecum abſportatis, ſedes transferret, donec reſp. in tuto eſſet, ſi quidem hoc ex populi utilitate videbatur: illud cogitans, homines ob cætera quidem delicta admiſſa ſolere iraſci; ſed, quando eſt aliqua proditionis ſuſpicio, eos exiſtimare magnæ eſſe prudentiæ, ſi vel vano metu territi potius ſibi ab ea caveant, quam ob ejus contemptionem ſe funditus everti patiantur: Bruto vero ſuadens ne cum dedecore & contumelia collegam ſuum ex urbe ejiceret, cum quo optime conſuluiſſet patriæ: ſed, ſi ipſe magiſtratum deponere, & ſponte de patria decedere vellet, permitteret ei per otium bona ſua alio tranſportare, atque etiam de publico aliquod munus adderet, ut pro ſuæ calamitatis ſolatio populi munificentiam haberet.

Per. Jul. 4207. Ante Chr. 507. Olymp. 68 ½. U. C. Cat. 245 Var. 247

XII. *Collatinus magiſtratu ſe abdicat.*

¶ Quum ille utrique hæc ſuaſiſſet, & cives ejus orationem collaudaſſent, Collatinus multum ſuam conditionem deplorans, quod ob miſerationem qua afficiebatur cognatorum cauſſa cogeretur nullo patrato ſcelere patriam relinquere, magiſtratum deponit. Brutus vero laudato eo, quod optime & ſuis & reip. commodis conſuluiſſet, hortabatur eum ne ſibi neve patriæ, memor præteritorum malorum, infenſus eſſet; ſed, alio tranſlatis ſuis ſedibus, patriam à ſe relictam ſemper patriam ſuam duceret, neve contra ipſam cum hoſtibus ullum aut conſilium aut factum communicaret: ad ſummam eum hortabatur ut hanc migrationem exiſtimaret peregrinationem, non autem relegationem, neque exſilium; & corpus apud eos à quibus exciperetur haberet, animum vero apud eos à quibus dimitteretur. Quum igitur hoc modo illum admonuiſſet, perſuaſit populo ut viginti talentorum dono eum donaret: & ipſe de ſuo alia quinque addidit. Tarquinius igitur Collatinus, quum in tale infortunium incidiſſet, Lavinium † Latinorum metropolin petiit, ubi ſenio confectus obiit. At Brutus, quum minime æquum cenſeret ſe ſolum imperare, & nollet venire in ſuſpicionem apud cives ſe regni cupiditate impulſum collegam ſuum patria expuliſſe, ſtatim

a Οὔπω ποτὲ maluerunt interpretes, quod veriſimilius exiſtimat *Portus*: cum privati olim verba apud populum in concione fecerint, poteſtate à magiſtratibus accepta. *b* Ita *Vat.* & *Lapi Codd.* Καὶ νῦν male in *Ed. Steph.* *c* Δημομαχεῖν malit *Sylb.* Vulgatam lectionem tuetur *Port.* *d* Ἑτέρωθί ποι ποτὲ πάντα *Vat.* *e* Ἐπειδὴ *Vat.* *f* Προδοσίας δὲ ὑποπτευομένη *Vat.* *g* Φοβηθέντες *Vat.* *h* Τῆς πατρίδος ἐκβαλεῖν *Vat.* *i* Legendum videtur ὑπὲρ τῆς πατρίδος, vel τῇ πατρίδι. *Sylb.* In Cod. *Vat.* ὑπὲρ τῆς πόλεως. *k* Ἀνασκευάσασθαι *Vat.* *l* Προσθεῖναι *Vat.* & *Lapi Codd.* atque ita, vel προστιθῆναι legendum eſſe conjecerat *Sylb.* *m* Παρὰ τοῦ δήμου *Vat.* *n* Λείπειν *Vat.* *o* Μεταλαβόντα *Vat.* *p* Οὔτ᾽ ἐξορισμὸν *Vat.* *q* Aptius videtur ὑποδεξομένοις. *Sylb.* & *Port.* *r* Εἰσελθεῖν *Vat.* * Ne repugnaret. *Lapus.* Ne cum iratis contenderet. *Gelen.* † *Veterem Latinorum patriam* vertit *Portus*.

Per. Jul. 4207. *Ante Chr.* 507. *Olymp.* 68 ½. *V. C. Cat.* 245. *Var.* 247.

P. Valerius in Collatini locum ſubrogatus.

tim convocato populo in campum, ubi ſolebant & reges & alios magiſtratus creare, conſulatus collegam elegit P. Valerium, oriundum, ut & ante dixi, à Sabinorum gente, virum cum ob multa alia rerum præclararum ſtudia laude & admiratione dignum, tum vero præcipue ob vitæ frugalitatem. Inerat enim in eo innatum quoddam ſapientiæ ſtudium, ut in multis rebus demonſtravit, de quibus paullo poſt dicam.

XIII. *Res urbanæ.* ¶ Cum hoc igitur per omnia conſentiens, de iis omnibus, qui in exſulum reditum conjurarunt, continuo ſupplicium ſumpſit: & ſervum, qui conjurationis indicia detulerat, libertate & civitate donarunt ac honorarunt, addita præterea non parva pecuniæ ſumma. Deinde conſtitutis tribus pulcherrimis ac utiliſſimis reipub. inſtitutis, effecerunt ut omnes cives concordiam alerent, & hoſtium ſodalitates imminuerunt. Illorum autem inſtituta hæc fuerunt. Primum, optimos quoſque de plebe delectos in patricium ordinem retulerunt, & ex his ſenatum expleverunt uſque ad trecentorum numerum. Deinde tyrannorum bona in publicum lata omnibus civibus diripienda dederunt, permittentes ut unuſquiſque ſibi retineret quantum capere poſſet; & eorum agrum, quem illi privatim poſſidebant, diviſerunt civibus nullam agri portionem habentibus, uno tantum campo excepto qui inter urbem & fluvium eſt ſitus. Hunc enim Marti eorum majores publico decreto conſecrarant, pratum equis & juventuti in armis exercendæ gymnaſium aptiſſimum. Sed & ante*quam his uſibus inſerviret*, jam pridem is campus huic deo ſacer erat: at Tarquinius eum uſurparat, & ſuis ſegetibus oppleverat. Maximum autem hujus rei argumentum arbitror eſſe, id quod tum à conſulibus in fruges, quæ in eo erant, factum erat. Nam quum omnia tyrannorum bona populo diripienda dediſſent, frumentum, quod in hoc campo natum fuerat, quodque in areis adhuc erat, tam id quod erat in ſtipula, quam quod jam erat tritum, nulli abſportare permiſerunt; ſed ut exſecrandum, & quaſi minime idoneum quod in ædes importaretur, in flumen projici ſuo decreto juſſerunt. Et nunc quoque exſtat ejus facti clarum monumentum, inſula valde magna, Æſculapio ſacra, quæ undique flumine cingitur; quam ajunt ex putrefactis ſtramenti acervis, & præterea fluvii colluvione eam condenſante, inſulam factam. Et civibus Romanis, qui cum tyranno profugerant, reditum in patriam cum impunitate & omnium præteritorum delictorum oblivione conceſſerunt, viginti dierum ſpatio præſtituto: quod ſi intra iſtud ſtatutum tempus non rediſſent, mulctam hanc in eos ſtatuerunt, *ſc.* exſilium perpetuum, & fortunarum quas poſſidebant publicationem. Hæc

λέσας τὸν δῆμον εὐθὺς εἰς τὸ πεδίον, ἔνθα συνήθες ἦν αὐτοῖς τούς τε βασιλεῖς καὶ τὰς ἄλλας ἀρχὰς καθιστάναι, συνάρχοντα αἱρεῖται [a] Πούπλιον Οὐαλέριον [b] συνυπατεύειν, ἀπόγονον, ὡς καὶ πρότερον εἶπον, τοῦ Σαβίνων γένους, ἄνδρα καὶ πολλῶν μὲν ἄλλων ἐπιτηδευμάτων χάριν ἐπαινεῖσθαί τε καὶ θαυμάζεσθαι ἄξιον, μάλιστα δὲ τῆς αὐταρκείας τοῦ βίου. φιλοσοφία γάρ τις αὐτοδίδακτος ἐγένετο περὶ αὐτὸν, ἣν ἐν πολλοῖς ἀπεδείξατο πράγμασιν, ὑπὲρ ὧν ὀλίγον ὕστερον ἐρῶ.

Μετὰ τούτου [c] δὴ μιᾷ γνώμῃ περὶ πάντων χρώμενος, τοὺς μὲν ἐπὶ τῇ καθόδῳ τῶν φυγάδων συνομοσαμένους ἅπαντας [d] ἀπέκτεινεν παραχρῆμα, καὶ τὸν μηνύσαντα συνωμοσίαν δοῦλον ἐλευθερίας τε καὶ πολιτείας μεταδόσει ἐτίμησαν, καὶ πολλοῖς χρήμασιν. ἔπειτα τρία πολιτεύματα κάλλιστα καὶ συμφορώτατα τῷ κοινῷ καταστησάμενοι, τούς τ᾽ ἐν τῇ πόλει πάντας ὁμονοεῖν παρεσκεύασαν, καὶ τὰς τῶν ἐχθρῶν ἑταιρείας ἐμείωσαν. ἦν δὲ τὰ πολιτεύματα τῶν ἀνδρῶν τοιάδε. πρῶτον μὲν ἐκ τῶν δημοτικῶν τοὺς κρατίστους ἐπιλέξαντες, πατρικίους ἐποίησαν, καὶ συνεπλήρωσαν ἐξ αὐτῶν τὴν βουλὴν εἰς τριακοσίους. ἔπειτα τὰς οὐσίας τῶν τυράννων εἰς τὸ κοινὸν πᾶσι τοῖς πολίταις φέροντες ἔθεσαν, συγχωρήσαντες ὅσον ἂν λάβοι τις ἐξ αὐτῶν ἔχειν· καὶ τὴν αὐτῶν γῆν ὅσην ἐκέκτηντο, τοῖς μηδένα κλῆρον ἔχουσι διένειμαν, ἓν μόνον ἐξελόμενοι πεδίον ὃ κεῖται μεταξὺ τῆς τε πόλεως καὶ τοῦ ποταμοῦ. τοῦτο δὲ Ἄρεος ὑπάρχειν ἱερὸν 288 οἱ πρότερον ἐψηφίσαντο, ἵπποις τε λειμῶνα, καὶ νέοις ἀσκοῦσι τὰς ἐνοπλίους μελέτας γυμνάσιον ἐπιτηδειότατον· ἔτι δὲ καὶ [e] πρὸ τούτου ἱερὸν ἦν τοῦ θεοῦ τοῦδε· Ταρκύνιος δὲ σφετερισάμενος ἔσπειρεν αὐτό. μέγιστον δ᾽ ἡγοῦμαι τούτου τεκμήριον εἶναι τὸ πραχθὲν ὑπὸ τῶν ὑπάτων τότε περὶ τοὺς ἐν αὐτῷ καρπούς. ἅπαντα γὰρ ἐπιτρέψαντες τῷ δήμῳ τὰ τῶν τυράννων ἄγειν τε καὶ φέρειν, τὸν ἐν τούτῳ γενόμενον τῷ πεδίῳ [f] σῖτον ἐπὶ [g] ταῖς ἅλωσιν ἔτι κείμενον, τόν τ᾽ ἐπὶ [h] τοῖς καλάμοις καὶ τὸν ἤδη κατειργασμένον, οὐκ [i] ἐπέτρεψαν οὐδενὶ φέρειν, ἀλλ᾽ ὡς ἐξάγιστόν τε [k] καὶ οὐχ ὡς ἐπιτήδειον εἰς οἰκίας εἰσενεχθῆναι, εἰς τὸν ποταμὸν καταβαλεῖν ἐψηφίσαντο. καὶ ἔστι νῦν μνημεῖον ἐμφανὲς τοῦ τότε ἔργου, νῆσος εὐμεγέθης Ἀσκληπιοῦ ἱερὰ, περίκλυστος ἐκ ποταμοῦ, ἥν φασιν ἐκ τοῦ σωροῦ τῆς καλάμης σαπείσης, [l] καὶ ἔτι καὶ τοῦ ποταμοῦ προσλιπαίνοντος [m] αὐτὴν, νῆσον γενέσθαι. καὶ τοῖς μετὰ τοῦ τυράννου πεφευγόσι Ῥωμαίων κάθοδον εἰς τὴν πόλιν ἐπ᾽ ἀδείᾳ τε καὶ ἀμνηστίᾳ παντὸς ἁμαρτήματος ἔδωκαν, χρόνον ὁρισάμενοι ἡμερῶν εἴκοσιν· εἰ δὲ μὴ κατέλθοιεν ἐν ταύτῃ τῇ προθεσμίᾳ, τιμωρίας αὐτοῖς ὥρισαν ἀϊδίους φυγὰς, καὶ κτημάτων ὧν ἐκέκτηντο δημεύσεις. ταῦτα

τῶν

a Πόπλιον *Vat.* b Non agnoſcit *Vat.* c Τοῦτο ἤδη in *Cod. Vat.* d Eſt hîc ſyllepſis caſuum, ut apud *Virgilium*, ubi dicit *Remo cum fratre Quirinus jura dabant*: vel ſingulariter legendum ἀπέκτεινεν & ἐτίμησεν: aut retentis verbis pluralibus in antecedentibus plurali numero ſcribendum χρώμενοι. *Sylb.* e Πρότερον *Vat.* f Rectius, ut puto, in *Cod. Vat* σῖτον τὸν μὲν ἐπὶ ταῖς. g Uſitatus dativus Atticus ταῖς ἅλως. Attici enim in quarta declinatione vertunt diphthongum οι in ω & ι ſubſcribunt. erit autem declinationis mutatio, & quarta in quintam migrabit, quod obſervandum. *Port.* h Ταῖς καλάμαις *Vat.* atque ita vel τῆς καλάμης legendum eſſe conjecerat *Caſ.* i Male ἐπέτρεψεν in *Ed. Steph.* k Legendum καὶ οὐκ ἐπιτήδειον, vel καὶ ὡς οὐκ ἐπιτήδειον. *Caſ.* l Vult dicere quod *Livius* his verbis, *ita in vadis hæſitantis frumenti acervos ſediſſe illitos limo.* Προσλιπαίνειν *Dionyſio* eſt *limo illinere.* Scribendum autem καί τε καὶ τοῦ ποταμοῦ &c. *Caſ.* m Αὐτῇ, ἴλυῳ *Vat.*

a Καὶ

τῶν ἀνδρῶν τὰ πολιτεύματα· [a] τοὺς μὲν ἀπολαύσαντας ἐκ τῆς οὐσίας τῶν [b] τυράννων ὅτου δή τινος, ὑπὲρ τοῦ μὴ [c] ἀφαιρεθῆναι πάλιν ἃς εἶχον ὠφελείας, πάντα κίνδυνον ἐποίησαν ὑπομένειν· τοὺς δὲ κατὰ δέος [d] ὧν παρενόμησαν ἐπὶ τῆς τυραννίδος, μὴ ἀναγκασθεῖεν [e] ὑπέχειν τιμὴν, [f] ἑαυτοὺς τιμησαμένους, ἀπαλλαγέντας τοῦ φόβου, μηκέτι τὰ τῶν τυράννων, ἀλλὰ τὰ τῆς πόλεως φρονεῖν.

Διαπραξάμενοι δὲ ταῦτα, καὶ τὰ πρὸς τὸν πόλεμον εὐτρεπισάμενοι, [g] τέως ὑπὸ τῇ πόλει τὰς δυνάμεις συνεῖχον ἐν τοῖς πεδίοις ὑπὸ σημείοις τε καὶ ἡγεμόσι τεταγμένας, καὶ τὰ πρὸς τὸν πόλεμον ἀσκούσας· πυνθανόμενοι [h] δὲ τοὺς φυγάδας ἐξ ἁπασῶν τῶν πόλεων τῶν ἐν Τυρρηνίᾳ ἀγείρειν ἐπὶ σφᾶς στρατόν, καὶ δύο μὲν πόλεις ἐκ τοῦ φανεροῦ συλλαμβάνειν αὐτοῖς τῆς καθόδου, Ταρκυνιήτας τε καὶ Οὐιεντανούς, ἀξιοχρέοις δυνάμεσιν ἀμφοτέρας, ἐκ δὲ τῶν ἄλλων [i] ἐθελοντάς τινας, οὓς μὲν ὑπὸ φίλων παρακληθέντας, οὓς δὲ μισθοφόρους· [k] ἐπεὶ δ' ἔμαθον ἐξεληλυθότας ἤδη τοὺς πολεμίους, ἀπαντᾶν αὐτοῖς ἔγνωσαν, καὶ πρὶν ἐκείνους [l] διαβῆναι τοῦ ποταμοῦ, αὐτοὶ τὰς δυνάμεις διαβιβάσαντες, ἐχώρουν πρόσω, [m] καὶ κατεστρατοπεδεύσαντες πλησίον Τυρρηνῶν ἐν λειμῶνι καλουμένῳ [n] Οὐινίῳ, παρὰ δρυμὸν ἱερὸν ἥρωος [o] Ὀράτου. ἐτύγ-

289 χανον δὲ πλήθει τε [p] αἰχμόμαλοι μάλιστα αἱ δυνάμεις αὐτῶν οὖσαι, καὶ προθυμίᾳ ὁμοίᾳ χρῶσαι πρὸς τὸν ἀγῶνα ἀμφότεραι. πρῶτον μὲν οὖν ἐγένετο τῶν ἱππέων μάχη βραχεῖά τις, εὐθὺς ἅμα τῷ συνιδεῖν ἀλλήλους, πρὶν ἢ τοὺς πεζοὺς κατεστρατοπεδεῦσθαι· ἐν ᾗ διάπειραν ἀλλήλων λαβόντες, καὶ οὔτε νικήσαντες οὔτε λειφθέντες, πρὸς τοὺς ἑαυτῶν ἑκάτεροι χάρακας [q] ἀνεχώρουν. ἔπειτα οἵ τε ὁπλῖται καὶ οἱ ἱππεῖς ἀφ' ἑκατέρων συνῄεσαν ταξάμενοι τὸν αὐτὸν ἀλλήλοις τρόπον, μέσην μὲν τὴν φάλαγγα τῶν πεζῶν ποιήσαντες, ἐπὶ δὲ τῶν κεράτων ἀμφοτέρων τὴν ἵππον στήσαντες. ἡγεῖτο δὲ τοῦ μὲν δεξιοῦ τῶν Ῥωμαίων κέρατος Οὐαλέριος [r] ὁ προαιρεθεὶς ὕπατος, ἐναντίαν στάσιν ἔχων Οὐιεντανοῖς· τοῦ δ' εὐωνύμου Βροῦτος, καθ' ὃ μέρος ἡ Ταρκυνιτῶν δύναμις ἦν· ἡγεμόνες δ' αὐτὴν ἐκόσμουν οἱ Ταρκυνίου τοῦ βασιλέως παῖδες.

Μελλόντων δ' αὐτῶν εἰς χεῖρας ἰέναι, προελθὼν ἐκ τῆς τάξεως τῶν Τυρρηνῶν [ſ] ὁ εἷς τῶν Ταρκυνίου παίδων, [t] Ἄρροντας τοὔνομα, [u] ῥώμην τε κάλλιστος, καὶ ψυχὴν λαμπρότατος τῶν ἀδελφῶν, ἐγγὺς τῶν Ῥωμαίων ἐλάσας τὸν ἵππον, ὅθεν [x] μορφὴν καὶ φωνὴν πάντες ἔμελλον αὐτοῦ συνήσειν, λόγους ὑβριστὰς εἰς τὸν Ῥωμαίων ἡγεμόνα Βροῦ-

illorum virorum inſtituta effecerunt, ut ii qui ex bonis tyrannorum, quantacunque illa eſſent, fructum aliquem jam perceperant, metuentes ne iterum ſpoliarentur præda quam habebant, ad quævis pericula ſubeunda parati eſſent: utque illi qui ſibi conſcii erant alicujus facinoris ſub tyrannis patrati, quique veriti ne pœnas dare cogerentur voluntario exſilio ſeipſi jam damnarant, illo metu liberati, non amplius tyrannis ſed reip. faverent, *ejuſque commodis ſtuderent.* Per. Jul. 4207. Ante Chr. 507. Olymp. 68 1/2. V. C. Cat. 245. Var. 247.

XIV.

¶ His peractis, & paratis rebus ad bellum neceſſariis, aliquandiu ad urbem copias in campis ſub ſignis & ducibus inſtructas & militaribus exercitiis ſe exercentes continuerunt: ſed quum audiſſent exſules ex omnibus Hetruriæ populis cogere contra ſe copias, duoſque populos palam adjuvare eorum reditum, Tarquinienſes & Vejentes, utrumque non contemnendis copiis; ex aliis vero voluntarios quoſdam, partim ab amicis paratos *ac miſſos*, partim mercede conductos: quum, *inquam, hæc audiſſent, &* cognoviſſent hoſtes jam ex ſuis finibus egreſſos, illis obviam ire ſtatuerunt; &, antequam illi flumen trajicerent, ipſi copiis ſuis trajectis ulterius ſunt progreſſi, & caſtra poſuerunt prope Hetruſcos, in prato quod vocabatur Junium, ad ſilvam ſacram heroi Horato. Accidit autem ut eorum copiæ ferme pari eſſent numero, & utræque pari ardore animi ad certamen ferrentur. Ac primum quidem leve quoddam prælium commiſſum eſt inter equites ſimulatque in mutuum conſpectum illi venerunt, antequam pedites caſtrametarentur; in quo utrique, facto periculo adverſariorum fortitudinis, neque victores neque victi ſe in ſua caſtra receperunt. Deinde gravis armaturæ milites & equites utrinque eodem modo inſtructi concurrerunt, poſtquam peditum aciem *leviter armatam* in medio collocarunt, & equitatum in utroque cornu conſtituerunt. Dextrum autem Romanorum cornu Valerius, qui *in L. Tarquinii Collatini locum fuerat ſuffectus &* creatus conſul, oppoſitus Vejentibus ducebat: lævo Brutus præerat, ab ea parte in qua erant Tarquinienſium copiæ, quas Tarquinii regis filii ducebant.

Res bellicæ

XV.

¶ Quum autem jam eſſent ad manus venturi, * progreſſus ante Hetruſcorum aciem unus de Tarquinii filiis, nomine Aruns, & corporis & animi robore fratrum præſtantiſſimus, equo ad Romanos eo uſque acto unde facies ejus agnoſci & vox exaudiri ab omnibus poſſet, verba contumelioſa in Brutum Romanorum

a Καὶ τοὺς μὲν *Vat.* b Ita *Codd. MSS.* Τυραννίδων in *Ed. Steph.* quod male huc quadrat, etiamſi tropice velimus accipere. c Ἀφαιρεῖσθαι *Vat.* d Ὑπὸ & ἐπὶ ambæ hic excuſari poſſunt. *Sylb.* e Ὑπέχειν *Vat.* f Ἑαυτοῖς *Vat.* g Τέως μὲν ὑπὸ *Vat.* h Pro δὲ malim δὴ, *nimirum, videlicet. Sylb.* Non agnoſcit *Vat.* i Ἐθέλοντάς τινας in *Ed. Steph.* k Forſan rectius ἐπειδὴ ἔμαθον. quamquam δὲ in epanalepſi & epanadoſi vacare non nego. *Sylb.* l Διαβῆναι τοῦ ποταμοῦ ratione præpoſitionis excuſari poteſt. ſed verbi regimen poſtulat accuſ. τὸν ποταμὸν, ut alibi ſæpe. *Sylb.* Τοῦ ποταμοῦ durius, haud ſcio an verius, quam τὸν ποταμόν. *Caſ.* Τὸν ποταμὸν *Vat.* m Καὶ difficulter hic tolli poteſt. quare vel κατεστρατοπέδευσαν legendum, vel in media forma κατεστρατοπεδεύσαντο, vel aliqua ſtructuræ pars omiſſa eſt. *Sylb.* n *Lapus* legit Ἰουνίῳ, *in prato Junio.* o Ita *Vat.* & *Lapi Codd.* De Ὀράτου dubitat *Glareanus.* Ἀρσίου legit *Gelenius* ex *Livio* & *Val. Max.* Οὔρσον ἄλσος & Αἰσούειον λειμῶνα habet *Plutarchus* in *Poplicola*, ſcriptura magis ſuſpecta. *Sylb.* p Αἰχμόμαλοι reperitur etiam infra (p. 324. juxta *Ed. Sylb.*) ſed haud ſcio an verius ſit ἀγχόμαλοι ſeu ἀγχώμαλοι. *Sylb.* Ἀγχόμαλοι in *Cod. Vat.* q Ἀπηλλάγησαν *Vat.* r Ὁ προσαιρεθεὶς ὕπατος *Vat.* quod vulgatæ lectioni præferendum eſſe cenſeo. ſ Non agnoſcit *Vat.* t Ἄρρος ὄνομα *Vat.* u Malim ῥώμην τε κράτιστος, ut *Lapus* legiſſe videtur, dum vertit, *robore quidem validiſſimus magnanimitateque clariſſimus. Portus.* x Μορφὴν juxta vocem ῥώμην margini appoſitum ab emendatore aliquo ſuſpicatur *Steph.* deinde in aliam quam quæ ipſi aſſignaretur ſedem irrepſiſſe, videlicet inter ὅθεν & φωνὴν, inſerta poſtea & καὶ copula. Niſi hoc concedatur, *Dionyſium* ſcripſiſſe ὀφθήσεσθαι καὶ συνήσειν exiſtimat idem *Steph.* Συνοίσειν in *Cod. Vat.* * Progrediens (profectus) ex Hetruſcorum acie &c. *Lapus* & *Gelen.*

Per. Jul. 4207. Ante Chr. 507. Olymp. 68 ½ U. C. Cat. 245. Var. 247. manorum ducem conjiciebat, feram immanem appellitans ac filiorum ſanguine pollutam, & ignaviam ac timiditatem ipſi exprobrans: & poſtremo pro omnibus ad ſingulare certamen eum provocavit ſolus cum ſolo de rerum ſumma dimicaturus. Tunc ille, quum ea convicia ferre non poſſet, concitato equo procurrit extra ordines, negligens amicorum dehortationes, & ad fatalem mortem fortiter properans. Pari autem ira ambo concitati, nec quid paſſuri eſſent, ſed quod facere in animo habebant, conſiderantes, * *infeſtis animis & equis* ex adverſo concurrerunt; & ambo, transfixis clypeis & thoracibus, vulnera certa *& lethalia* haſtis ſibi mutuo inflixerunt, ita ut alter per coſtas, alter per ilia mucrone fuerit trajectus. Et eorum equi, concurrentes adverſis pectoribus, contrarii ictus impetu in poſteriores pedes erecti ſunt, & ſeſſores ſuos retorto collo excuſſerunt. Illi igitur ita prolapſi jacebant, multum ſanguinem per vulnera effundentes, animaſque luctantes efflantes. Reliquæ vero copiæ, ubi duces proſtratos videre, concurrerunt cum clamore & ſtrepitu: & inter pedites & equites acerrima pugna commiſſa eſt, fortuna quoque non diſſimili. Nam Romani, qui dextrum cornu tenebant, cui alter conſul Valerius præerat, Vejentes vicerunt; & eos ad caſtra uſque perſequuti campum cadaveribus repleverunt. Hetruſci vero qui in dextro cornu collocati erant, quibus præerant Titus & Sextus Tarquinii regis filii, Romanos qui in lævo cornu erant fuderunt fugaruntque: & quum propius ad eorum vallum acceſſiſſent, tentarunt illi quidem eorum munitionem, ſi forte eam primo impetu capere poſſent; ſed, acceptis multis vulneribus, ab illis qui in caſtris erant, quique ipſorum impetum excipiebant, repulſi ſunt. Ibi enim præſidio erant ii qui triarii vocantur, veterani & in multis bellis ſpectatæ virtutis milites, quorum opera poſtremo, quum omnis ſpes eſt perdita, in maximis periculis uti ſolent.

XVI. ¶ Jam autem ſole ad occaſum vergente, utrique ſe in ſua caſtra receperunt, non tam ob victoriam læti quam ob amiſſorum multitudinem mœſti; quia, ſi iterum ipſis fuiſſet pugnandum, exiſtimabant ſuos, qui reliqui erant, prælium inſtaurare non poſſe, quod bona eorum pars eſſet ſaucia. major tamen luctus & deſperatio fuit apud Romanos ob ducis mortem; multiſque venit in mentem ſibi ſatius eſſe antequam dies oriretur caſtra relinquere. Talia autem illis animo volventibus, & hoc modo inter ſe loquentibus, fere circa primam vigiliam, ex ſilva, ad quam caſtra poſuerant, vox quædam edita ad utriuſque exercitus aures appulſa eſt, ita ut omnes eam audierint: ſive ab heroe fuerit cui illa ſilva ſacra erat, ſive ab eo qui

τον [a] ἀπερρίπτει, θηρίον ἄγριον ἀποκαλῶν καὶ τέκνων αἵματι μιαρόν, ἀνανδρείαν [b] τε ἐν [c] τούτῳ καὶ δειλίαν ὀνειδίζων, καὶ τελευτῶν εἰς τὸν ὑπὲρ ἁπάντων ἀγῶνα προκαλεῖται μόνος αὐτῷ συνοισόμενος. κἀκεῖνος οὐκ ἀξιῶν τοὺς ὀνειδισμοὺς ὑπομένειν, ἤλαυνε τὸν ἵππον ἐκ τῆς τάξεως, [d] ὑπεριδὼν τῶν ἀποτρεπόντων φίλων, [e] καὶ ἐπὶ τὸν κατεψηφισμένον ὑπὸ τῆς μοίρας θάνατον [f] καρτερῶς ἐπειγόμενος. ὁμοίως δὲ ἀμφότεροι θυμῷ φερόμενοι, καὶ λογισμὸν οὐχ ὧν πείσονται λαβόντες, ἀλλ' ὧν ἐβούλοντο δρᾶσαι, συναράττουσι τοὺς ἵππους ἐξ ἐναντίας ἐλαύνοντες, [g] καὶ φέρουσι ταῖς σαρίσσαις κατ' ἀλλήλων ἀμφότεροι πληγὰς ἀφύκτους δι' ἀσπίδων τε καὶ θωράκων, ὁ μὲν εἰς [h] τὰς πλευρὰς βάψας τὴν αἰχμήν, ὁ δὲ εἰς τὰς λαγόνας· καὶ οἱ ἵπποι αὐτῶν ἐμπλέξαντες τὰ στήθη τῇ ῥύμῃ τῆς φορᾶς, ἐπὶ τοῖς ὀπισθίοις ἀνίστανται ποσίν, καὶ τοὺς ἐπιβάτας ἀναχαιτίσαντες ἀποσείονται. [i] οὕτω μὲν δὴ πεσόντες ἔκειντο, πολὺ διὰ τῶν τραυμάτων [k] ἐκβαλόντες αἷμα καὶ ψυχορραγοῦντες. αἱ δ' ἄλλαι δυνάμεις ὡς τοὺς ἡγεμόνας εἶδον [l] πεσόντας, ὠθοῦνται σὺν ἀλαλαγμῷ καὶ πατάγῳ, καὶ γίνεται μέγιστος ἁπάντων ἀγὼν πεζῶν τε καὶ ἱππέων· καὶ τύχη περὶ ἀμφοτέρους ὁμοία. [m] Ῥωμαίων τε γὰρ οἱ τὸ δεξιὸν κέρας ἔχοντες, ἐφ' οὗ τεταγμένος ἦν ὁ ἕτερος τῶν ὑπάτων Οὐαλέριος, ἐνίκων τοὺς Οὐιεντανούς, καὶ μέχρι τοῦ στρατοπέδου διώξαντες, ἐπλήρωσαν νεκρῶν τὸ πεδίον· Τυρρηνῶν δὲ οἱ τὴν ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ κέρατος ἔχοντες στάσιν, ὧν ἡγοῦντο Τίτος καὶ Σέξτος οἱ Ταρκυνίου τοῦ βασιλέως παῖδες, ἐτρέψαντο τοὺς ἐπὶ τοῦ λαιοῦ ὄντας Ῥωμαίων κέρατος· καὶ πλησίον τοῦ χάρακος αὐτῶν γενόμενοι, πεῖραν μὲν οὐκ ἀπέστησαν εἰ δύναιντο ἑλεῖν τὸ ἔρυμα ἐξ ἐφόδου· πολλὰς δὲ πληγὰς λαβόντες, ὑποστάντων αὐτοὺς τῶν ἔνδον, [n] ἀνετρέποντο. ἦσαν δὲ αὐτοῦ φύλακες οἱ τριάριοι λεγόμενοι, παλαιοί τε καὶ πολλῶν ἔμπειροι πολέμων, οἷς ἐσχάτοις, ὅταν ἀπογνωσθῇ πᾶσα ἐλπίς, εἰς τοὺς περὶ τῶν μεγίστων ἀγῶνας καταχρῶνται. 290

Ἤδη δὲ περὶ καταφορὰν ὄντος ἡλίου, πρὸς τοὺς ἑαυτῶν ἀνέστρεψαν ἑκάτεροι χάρακας, οὐ τοσοῦτον ἐπὶ τῇ νίκῃ χαίροντες, ὅσον ἐπὶ τῷ πλήθει τῶν ἀπολωλότων ἀχθόμενοι, καὶ εἰ δεήσειεν αὐτοῖς ἑτέρας μάχης, οὐχ [o] ἱκανὸν ἡγούμενοι τὸν ἀγῶνα [p] ἄρασθαι τοὺς περιλειπομένους σφῶν τραυματίας τοὺς πολλοὺς ὄντας. πλείων δ' ἦν περὶ τοὺς Ῥωμαίους ἀθυμία καὶ ἀπόγνωσις τῶν πραγμάτων διὰ τὸν τοῦ ἡγεμόνος θάνατον· καὶ λογισμὸς εἰσῄει πολλοῖς, ὡς ἄμεινον εἴη σφίσιν ἐκλιπεῖν τὸν χάρακα πρὶν ἡμέραν γενέσθαι. τοιαῦτα δὲ αὐτῶν διανοουμένων καὶ διαλεγομένων πρὸς ἀλλήλους, περὶ τὴν πρώτην που μάλιστα φυλακήν, ἐκ τοῦ δρυμοῦ παρ' ὃν ἐστρατοπεδεύσαντο, φωνή τις ἠκούσθη ταῖς δυνάμεσιν ἀμφοτέραις γεγωνία, ὥσθ' ἅπαντας [q] αὐτῆς ἀκούειν, εἴτε τοῦ κατέχοντος τὸ τέμενος ἥρωος, εἴτε τοῦ

καλου-

a Rectius ἀπορρίπτει, præſenti temp. ut mox v. 4. προκαλεῖται *Sylb.* Verum in *Cod. Vat.* pro προκαλεῖται μόνος habemus προὐκαλεῖτο μόνον: quod *Sylburgii* conjecturam labefactat. *b* Deeſt *Vat.* *c* Ταύτῃ *Vat.* *d* Ὑπεριδὼν καὶ τῶν *Vat.* *e* Conjunctio καὶ in *Ed. Steph.* legitur ante τῶν ἀποτρεπόντων non autem ante ἐπὶ τὸν κατ. Deſideratur in *Cod. Vat.* *f* Non agnoſcit *Vat.* *g* Καὶ φέρουσι ταῖς σαρίσσαις ἀφύκτους κατ' ἀλλήλων πληγὰς ἀμφότεροι *Vat.* *h* Τὰ πλευρὰ *Vat.* *i* Pro οὕτω malim οὗτοι. *Lapus* utrumque habet in ſua verſione, *ſicque illi corruentes. Sylb.* *k* Ἐκβάλλοντες malit *Portus.* *l* Συμπεσόντας *Vat.* *m* Ῥωμαῖοί τε *Vat.* *n* Forſan rectius ἀπετρέποντο vel ἀνεστρέψαντο. *Sylb.* Ἀπετρέποντο in *Cod. Vat.* *o* Legendum puto ἱκανοὺς, ut non feratur ad antecedens πλῆθος, ſed ad ſequent. τοὺς περιλειπομένους. *Sylb.* Hanc conjecturam firmat *Cod. Vat.* *p* Αἱρεῖσθαι *Vat.* *q* Αὐτοὺς ἀκούειν *Va.* * Magno impetu equos ex adverſo committunt. *Gelen.*

a Legebam

Per. Jul. 4207. Ante Chr. 507 Olymp. 68 ½. V. C. Cat. 245. Var. 247.

καλουμένου Φαύνου. τούτῳ γὰρ ἀνατιθέασι τῷ δαίμονι Ῥωμαῖοι τὰ πανικὰ [a] καὶ ὅσα φάσματα, ἃ ὅτε ἀλλοίας ἴσχοντα μορφὰς εἰς ὄψιν ἀνθρώπων ἔρχονται, δείματα φέροντα, [b] ἢ φωναὶ δαιμόνιοι ταράττουσαι τὰς ἀκοάς, [c] τούτου φασὶν εἶναι τοῦ θεοῦ τὸ ἔργον. ἡ δὲ [d] τοῦ δαίμονος φωνὴ θαρρεῖν παρεκελεύετο τοῖς Ῥωμαίοις ὡς νενικηκόσιν, [e] ἑνὸς πλείους εἶναι τοὺς τῶν πολεμίων ἀποφαίνουσα νεκρούς. ταύτῃ λέγουσι τῇ [f] φωνῇ τὸν Οὐαλέριον ἐπαρθέντα, νυκτὸς ἔτι πολλῆς ἐπὶ τὸν χάρακα τῶν Τυρρηνῶν ὤσασθαι, καὶ πολλοὺς μὲν ἀποκτείναντα ἐξ αὐτῶν, τοὺς δὲ λοιποὺς ἐκβαλόντα, κρατῆσαι τοῦ [g] στρατοῦ" στρατοπέδου.

Faunus vocatur. Huic enim deo Romani adſcribunt panicos terrores, * & quæcunque alia ſpectra *ſolent apparere*, quæ varias induentia formas in hominum conſpectum veniunt, & metum ipſis incutiunt; voceſque dæmoniacas, auditum *ac animum* turbantes, huic quoque deo ut eorum auctori attribuunt. Illius autem dei vox Romanos, ut victores, bono animo eſſe jubebat; uno plures ex hoſtibus in acie cecidiſſe ſignificans. Hac voce ajunt Valerium elatum, intempeſta adhuc nocte, ad Hetruſcorum caſtra copias ſuas duxiſſe; &, multis eorum cæſis & ejectis reliquis, caſtris potitum fuiſſe.

XVII

Τοιοῦτο μὲν ἡ μάχη τέλος ἔλαβεν· τῇ δὲ ἑξῆς ἡμέρᾳ σκυλεύσαντες οἱ Ῥωμαῖοι τοὺς τῶν πολεμίων νεκρούς, καὶ τοὺς ἑαυτῶν θάψαντες, ἀπῄεσαν. τὸ δὲ Βρούτου σῶμα ἀράμενοι μετὰ πολλῶν ἐπαίνων τε καὶ δακρύων, εἰς τὴν Ῥώμην ἀπεκόμιζον οἱ κράτιστοι τῶν ἱππέων, στεφάνοις κεκοσμημένον [h] ἀριστείοις. ὑπήντα δ᾽ αὐτοῖς ἥ τε βουλή, θριάμβου καταγωγὴν ψηφισαμένη κοσμῆσαι τὸν ἡγεμόνα, καὶ ὁ δῆμος ἅπας κρατῆρσι καὶ τραπέζαις ὑποδεχόμενος τὴν στρατιάν. ὡς δὲ εἰς τὴν πόλιν ἀφίκοντο, πομπεύσας ὁ ὕπατος, ὡς τοῖς βασιλεῦσιν ἔθος ἦν, ὅτε τὰς τροπαιοφόρους πομπάς τε καὶ θυσίας ἐπιτελοῖεν, καὶ τὰ σκῦλα τοῖς θεοῖς ἀναθείς, ἐκείνην μὲν τὴν ἡμέραν [i] ἱερὰν ἦγε,
291 καὶ τοὺς ἐπιφανεστάτους τῶν πολιτῶν ἑστίασιν προθεὶς ὑπεδέχετο. τῇ δ᾽ ἑξῆς ἡμέρᾳ φαιὰν ἐσθῆτα λαβών, καὶ τὸ Βρούτου σῶμα προθεὶς ἐν ἀγορᾷ κεκοσμημένον ἐπὶ στρωμνῆς [k] εὐπρεποῦς, συνεκάλει τὸν δῆμον εἰς ἐκκλησίαν, καὶ προελθὼν ἐπὶ τὸ βῆμα, τὸν ἐπιτάφιον ἔλεξεν ἐπ᾽ αὐτῷ λόγον. εἰ μὲν οὖν Οὐαλέριος πρῶτος κατεστήσατο τὸν νόμον τόνδε Ῥωμαίοις, ἢ κείμενον ὑπὸ τῶν βασιλέων παρέλαβεν, οὐκ ἔχω τὸ σαφὲς εἰπεῖν. ὅτι δὲ Ῥωμαίων ἐστὶν ἀρχαῖον εὕρεμα, τὸ παρὰ τὰς ταφὰς τῶν ἐπισήμων ἀνδρῶν ἐπαίνους τῆς ἀρετῆς αὐτῶν λέγεσθαι, καὶ οὐχ Ἕλληνες αὐτὸ [l] κατέστησαν τὸ πρῶτον, παρὰ τῆς κοινῆς ἱστορίας οἶδα μαθών, ἣν ποιητῶν τε οἱ παλαιότατοι καὶ συγγραφέων οἱ λογιώτατοι παραδεδώκασιν. ἀγῶνας μὲν γὰρ ἐπιταφίους [m] πιθέμενοι ἐπὶ τοῖς ἐνδόξοις ἀνδράσι γυμνικούς τε καὶ ἱππικοὺς ὑπὸ τῶν προσηκόντων ἱστορήκασιν, ὡς ὑπό τε Ἀχιλλέως ἐπὶ Πατρόκλῳ, καὶ ἔτι πρότερον ὑφ᾽ Ἡρακλέους ἐπὶ Πέλοπι· ἐπαίνους δὲ λεγομένους ἐπ᾽ αὐτοῖς οὐ γράφουσιν ἔξω τῶν Ἀθήνησι [n] τραγῳδοποιῶν, οἳ κολακεύοντες τὴν πόλιν ἐπὶ τοῖς ὑπὸ [o] Θησέως θαπτομένοις, καὶ τοῦτο ἐμύθευσαν. ὀψὲ γάρ ποτε Ἀθηναῖοι προσέθεσαν τὸν ἐπιτάφιον ἔπαινον τῷ νόμῳ, εἴτ᾽ ἀπὸ τῶν ἐπ᾽ Ἀρτεμισίῳ καὶ περὶ [p] Σαλαμῖνι καὶ ἐν Πλαταιαῖς ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἀποθα-

Talem quidem finem pugna habuit: poſtridie vero Romani, ſpoliatis hoſtium cadaveribus & ſepultis ſuis, abierunt. Bruti autem corpus ſublatum fortiſſimi equites cum multis laudibus & lacrymis, coronis victricibus atque fortitudinem ejus teſtantibus cohoneſtatum, Romam portarunt. Senatus autem illis obviam venit, quod decreviſſet triumphi pompa ducis funus ornare, & totus populus crateris *vini plenis* & menſis *vario ciborum genere onuſtis* excepit exercitum. Ubi autem ad urbem pervenerunt, conſul triumphans ingreſſus, quemadmodum mos erat regibus, quoties devictis hoſtibus triumphabant & ſacrificia peragebant, poſt dedicata diis ſpolia, illum diem ſacrum traduxit, & illuſtriſſimos quoſque cives convivio excepit. Poſtera die atratus Bruti corpus in foro propoſuit in lecto ſplendido ornatum, & populum ad concionem convocavit, & in ſuggeſtum progreſſus in ejus laudem funebrem habuit orationem. Utrum autem Valerius primus hunc morem apud Romanos inſtituerit, an inſtitutum à regibus ſequutus fuerit, certo affirmare non poſſum. Quod tamen hoc ſit Romanorum vetus inventum, in funere illuſtrium virorum virtutes eorum laudari, neque à Græcis primum inſtitutum fuerit, ex communis hiſtoriæ ſcriptis didici, quæ tam vetuſtiſſimi poëtæ quam celeberrimi hiſtorici prodiderunt. Nam certamina quidem funebria in honorem clarorum virorum gymnica & equeſtria à neceſſariis facta tradunt, ut ab Achille in Patrocli, & multo ante ab Hercule in Pelopis funere. Hos tamen publice laudatos nulli prodiderunt præter Athenienſes tragicos; † qui, civitati ſuæ aſſentantes, Theſeo *Argivos* ſepelienti hoc quoque fabuloſe attribuerunt. Sero enim Athenienſes legitimis funeris ritibus hanc laudationem funebrem addiderunt, ſive ab iis qui ad Artemiſium & Salamina & Platæas pro patria occubuerant initium

Bruti funus & laudes.

a Legebam καὶ ὅσα φάσματα ἃ ἐστὶν ὅτε ἀλλ᾽. vel ſine ἃ. nunc puto legendum eſſe, καὶ ὅσα φάσματα ἄλλοτε ἀλλοίας ἴσχ. μορφ. *Caſ.* Καὶ ὅσα φάσματα ἃ ἄλλοτε ἀλλοίας &c. vel ἃ ἄλλοτε μὲν ταύτας, ἄλλοτε δὲ ἀλλοίας malit *Port.* In *Cod. Vat.* ἃ μορφὰς ἄλλοτε ἴσχοντα &c. *b* Legitima conſtructio poſtulat ἢ φωνάς, vel potius καὶ τὰς φωνὰς δαιμονίους ταραττούσας τὰς ἀκοὰς τούτου &c. Quanquam non abſurdum ſi dicamus καὶ ὅσαι φωναί, ut explicandi gratia per appoſitionem ſubjiciantur illa τούτου φασὶν εἶναι &c. *Port.* *c* Τοῦτο minus recte in *Ed. Steph.* *d* Τοῦ δαιμονίου *Vat.* *e* Ἑνὶ πλείους *Vat.* quo modo legendum eſſe conjecerat *Sylb.* ex *Plutarchi* Poplicola, & *Dionyſio* ipſo pag. 298. juxta *Ed. Sylb.* *f* Ita *Codd. MSS.* Perperam νυκτὶ in *Ed. Steph.* *g* Non agnoſcunt *Vat.* & *Lapi Codd.* planeque redundat. *h* Haud ſcio an ἀριστείας ſcribendum ſit pro ἀριστείοις, ſicut ſupra p. 200. v. 1. στεφάνοις ἀριστείας ἐκοσμεῖτο: quod mox v. 16. dicitur, τοῖς ἐπινικίοις στεφάνοις ἀνεδεῖτο. *Sylb.* *i* Ἱερὰν ἀνῆκε *Vat.* *k* Ἐκπρεποῦς *Vat.* *l* Κατεστήσαντο πρῶτον *Vat.* *m* Τιθεμένους *Vat.* & *Lapi Codd.* quo modo legendum eſſe monuerunt *Sylb.* & *Portus.* *n* Τραγῳδιοποιῶν *Vat.* *o* Si ita ſcripſit *Dionyſius*, miror tam obſcure eum eſſe loquutum. Nam quos nos voluit intelligere à Theſeo humatos? multos enim cum cura ἔθαψεν, in primis Ægeum patrem ſuum; itemque τοὺς ἐπὶ Θήβαις, ut præter *Pauſaniam* etiam *Demoſthenes* indicat. *Caſ.* *p* Σαλαμῖνα *Vat.* * Et quæcunque apparentia, quæ quandoque formas varias mutantia metum afferentes in conſpectum hominum veniunt: ſicque voces Larium perturbantes auditum eſſe hujus opus dicunt. *Lapus.* † Qui adulantes civitati in ſepultis à Theſeo hoc etiam confinxerunt. *Lapus.* Qui adulantes urbi ſuæ, ſepelienti *Oedipodas* Theſeo hoc etiam affinxerunt. *Gelen.*

Per. Jul. 4207. *Ante Chr.* 507. *Olymp.* 68 $\frac{1}{2}$. *V. C.* *Cat.* 245. *Var.* 247.

initium duxerint, ſive etiam à rebus geſtis in campis Marathoniis. Sed ea quoque quæ in campis Marathoniis ſunt geſta ſexdecim annis Bruti funere ſunt poſteriora, ſi modo ab his primis laudes in defunctos cœptæ ſunt dici. Sed ſi quis, miſſa facta hac quæſtione, quinam primi laudes funebres inſtituerint, examinare ac ſcire voluerit apud utros iſte mos melius ſe habeat, longe prudentius hunc apud hos quam apud illos conſtitutum comperiet; quia Athenienſes videntur eorum cauſſâ qui in bello cæſi ſepulturæ mandantur orationes funebres inſtituiſſe, ex una tantum virtute, quæ in ipſa morte apparuerit, etiamſi quis cæteris in rebus fuerit nequam, exiſtimantes viros bonos judicandos eſſe. Romani vero omnibus viris claris, ſive belli adminiſtrationem accipientes, ſive in rep. magiſtratum, prudentia dederint conſilia & præclara ediderint facinora, hunc honorem haberi ſtatuerunt, & non ſolum illis qui in bello cecidiſſent, ſed etiam aliis quemcunque vitæ finem illi ſortiti fuiſſent: exiſtimantes, ob virtutes totius vitæ actæ, non autem ob ſolum glorioſum obitum viris bonis laudes deberi.

νόντων ἀρξάμενοι, εἴτ᾽ ἀπὸ τῶν περὶ Μαραθῶνα ἔργων. ὑστερεῖ δὲ καὶ τὰ Μαραθώνια [a] καὶ ιϛ´ τῆς Βρούτου ταφῆς, εἰ δὴ ἀπὸ τούτων πρῶτον ἤρξαντο οἱ ἔπαινοι λέγεσθαι τοῖς ἀπογενομένοις, ἑκκαίδεκα ἔτεσιν. εἰ δέ τις ἐάσας σκοπεῖν οἵτινες ἦσαν οἱ πρῶτοι τοὺς ἐπιταφίους ἐπαίνους καταστησάμενοι, τὸν νόμον αὐτὸν ἐφ᾽ ἑαυτοῦ βουληθείη καταμαθεῖν παρ᾽ ὁποτέροις ἄμεινον ἔχει, τοσούτῳ φρονιμώτερον εὑρήσει παρὰ τοῖσδε κείμενον αὐτὸν ἢ παρ᾽ ἐκείνοις, ὅσῳ γε Ἀθηναῖοι μὲν ἐπὶ τοῖς [b] κατὰ τὸν πόλεμον θαπτομένοις καταστήσασθαι τοὺς ἐπιταφίους ἀγορεύεσθαι λόγους δοκοῦσιν, ἐκ μιᾶς τῆς περὶ τὸν θάνατον ἀρετῆς, κἂν τἆλλα φαῦλος γένηταί τις, ἐξετάζειν οἰόμενοι δεῖν τοὺς ἀγαθούς. [c] Ῥωμαῖοι δ᾽ ἐφ᾽ ἅπασι τοῖς ἐνδόξοις ἀνδράσιν, ἐάν τε πολέμων ἡγεμονίαν λαβόντες, ἐάν τε πολιτικῶν ἔργων προστασίας, συνετὰ βουλεύματα καὶ πράξεις ἀποδείξωνται καλάς, ταύτην ἔταξαν εἶναι τὴν τιμήν, οὐ μόνον ἐν τοῖς κατὰ πόλεμον ἀποθανοῦσιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς ὁποίᾳ δήποτε χρησαμένοις τοῦ βίου τελευτῇ· ἐξ ἁπάσης τῆς περὶ τὸν βίον ἀρετῆς οἰόμενοι δεῖν ἐπαινεῖσθαι τοὺς ἀγαθούς, οὐκ ἐκ μιᾶς τῆς περὶ τὸν θάνατον εὐκλείας.

XVIII. ¶ Junius igitur Brutus qui reges exegit, quique primus conſul creatus fuit, & qui ſero ſplendorem eſt adeptus, & in eo exiguum temporis ſpatium floruit, omnium Romanorum habitus præſtantiſſimus, talem ſortitus eſt vitæ exitum, nullis liberis aut maribus aut fœminis relictis, quemadmodum accuratiſſimi rerum Romanarum indagatores ſcribunt, qui hujus rei cum multa alia afferunt argumenta, tum vero præcipue id, quod vix refelli poteſt, quod ille fuerit generis patricii: qui vero ſe ex illa familia dicebant, Junii & Bruti, omnes erant plebeji, & magiſtratus eos geſſerunt, quos lex plebejis gerere permittit, ædilitates & tribunatus; ad conſulatus vero ſolis patriciis patebat aditus. Sed tamen tandem hunc quoque magiſtratum adepti ſunt, quum ipſis quoque plebejis eum capere permiſſum eſt. Verum harum rerum veritatem diſcutiendam aliis relinquo, quibus hæc curæ ſunt & quorum hoc intereſt.

Ἰούνιος μὲν δὴ Βροῦτος ὁ τὴν βασιλείαν ἐκβαλών, καὶ πρῶτος ἀποδειχθεὶς ὕπατος, ὀψὲ μὲν εἰς ἐπιφάνειαν προελθών, ἀκαρῆ δὲ χρόνον ἀνθήσας [d] ἐν αὐτῇ, Ῥωμαίων ἁπάντων κράτιστος φανείς, τοιαύτης τελευτῆς 292 ἔτυχεν, γενεὰν οὔτε ἄρρενα καταλιπὼν οὔτε θήλειαν, [e] ὡς οἱ τῶν Ῥωμαίων σαφέστατα ἐξητακότες γράφουσιν, τεκμήρια [f] μὲν καὶ ἄλλα πολλὰ τούτου φέροντες, ὑπὲρ ἅπαντα δέ, ὃ δυσαντίλεκτόν ἐστιν, ὅτι τοῦ πατρικίου γένους ἐκεῖνος ἦν· οἱ δὲ ἀπ᾽ ἐκείνης ἑαυτοὺς λέγοντες τῆς οἰκίας εἶναι, Ἰούνιοί τε καὶ Βροῦτοι, πάντες ἦσαν [g] πλήβειοι, καὶ τὰς ἀρχὰς μετῄεσαν ἃς [h] τοῖς δημοτικοῖς μετιέναι νόμος [i] εἴα, ἀγορανομίας τε καὶ δημαρχίας· [k] ὑπατείας δὲ οὐδενὶ πλὴν ἢ τοῖς πατρικίοις μετῆν. ὀψὲ δέ ποτε [l] καὶ ταύτης ἔτυχον τῆς ἀρχῆς, ὅτε συνεχωρήθη καὶ τοῖς δημοτικοῖς αὐτὴν λαβεῖν. ἀλλ᾽ ὑπὲρ μὲν τούτων οἷς [m] μέλει τε [n] καὶ διαφέρει, παρίημι σκοπεῖν τὸ σαφὲς εἰδέναι.

XIX. ¶ Poſt Bruti mortem, ejus collega Valerius apud plebem in ſuſpicionem regni affectati venit: primum quidem quod ſolus magiſtratum retineret, quum tamen oporteret illum ſtatim collegam ſibi cooptare, quemadmodum fecerat Brutus expulſo Collatino: deinde, quod domum in loco invidioſo ædificaſſet, delecto ad id colle, qui foro imminebat, quique ſatis altus & præruptus *ac proinde natura munitus* erat, quem Romani Veliam vocant. Sed admonitus à ſuis familiaribus, populum hæc moleſte ferre, comitiorum die indicta, conſulem creat Sp. Lu-

Valerius adſcitis ſibi collegis quæ inſtituerit in repúbl.

Μετὰ δὲ τὴν Βρούτου τελευτήν, ὁ συνύπατος αὐτοῦ Οὐαλέριος ὕποπτος γίνεται τοῖς δημοτικοῖς, ὡς βασιλείαν κατασκευαζόμενος· πρῶτον μέν, ὅτι μόνος κατέσχεν τὴν ἀρχήν, δέον εὐθὺς ἑλέσθαι τὸν συνύπατον, ὥσπερ ὁ Βροῦτος ἐποίησε, Κολλατῖνον [o] ἐκβαλών· ἔπειθ᾽ ὅτι τὴν οἰκίαν ἐν ἐπιφθόνῳ τόπῳ κατεσκευάσατο, λόφον ὑπερκείμενον τῆς ἀγορᾶς ὑψηλὸν ἐπιεικῶς καὶ περίτομον, ὃν καλοῦσι Ῥωμαῖοι [p] Ἐλίαν, ἐκλεξάμενος. πυθόμενος δὲ παρὰ τῶν ἐπιτηδείων, ὅτι ταῦτα λυπεῖ τὸν δῆμον, ἀρχαιρεσιῶν [q] προθεὶς ἡμέραν, ὕπατον αἱρεῖται [r] τὸν Σπόριον Λουκρήτιον,

a Illud καὶ otioſum eſt. Seq. v. τούτων refertur ad τὰ Μαραθώνια. *Sylb.* b Ἐκ τῶν πολέμων. *Vat.* c Ῥωμαῖοι δὲ πᾶσι *Vat.* d Ἐπ᾽ αὐτῇ *Vat.* e Pro τῶν malim τά: ut ordo ſit, ὡς οἱ τὰ Ῥωμαίων ἐξητακότες σαφέστατα, *qui res Romanorum quam diligentiſſime excuſſerunt*. vel inſerto τὰ legendum, ὡς οἱ τὰ τῶν Ῥωμ. σαφ᾽ ἐξητ. *Sylb.* Ὡς σαφέστατα τὰ τῶν Ῥωμαίων ἐξητ *Vat.* f Πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα *Vat.* g Πλήβειοι *Vat.* atque ita ſupra (p. 81. v. 4.) ſcriptum eſt: eo nimirum modo quo Τάρπεια p. 102. v. 15. Alias ſoluta diphthongo (ut notat *Sylb.*) pro ει in his & ſimilibus ſcribi ſolet ηι. h Dativus τοῖς δημοτικοῖς refertur ad verbum εἴα. alioqui verbum infin. μετιέναι poſtulat accuſ. τοὺς δημοτικούς. *Sylb.* i Deeſt *Vat.* k Ὑπατείας δὲ οὐδεὶς ἧς *Vat.* l Καὶ ταύτης τυχόντες *Vat.* m Μέλλει *Vat.* n Scribendum puto, vocabulis in ſuas ſedes repoſitis, καὶ διαφέρει τὸ σαφὲς εἰδέναι, παρίημι σκοπεῖν. *Steph.* o Βρουταλὼν in *Ed. Steph.* errore manifeſto. p Vide *Var. Lect.* ad pag. 16. q Πρωθεὶς minus recte in *Ed. Steph.* r Deeſt *Vat.*

a Malim

κρήτιον, ὃς οὐ πολλὰς ἡμέρας κατασχὼν τὴν ἀρχὴν ἀποθνήσκει. εἰς δὲ τὸν ἐκείνου τόπον καθίστησι Μάρκον Ὁράτιον, καὶ τὴν οἰκίαν [a] ἀπὸ τοῦ τόπου τοῦ λόφου μετατίθεται κάτω, ἵνα ἐξείη Ῥωμαίοις, ὡς αὐτὸς ἐκκλησιάζων ἔφη, βάλλειν αὐτὸν ἄνωθεν ἀπὸ τοῦ μετεώρου τοῖς λίθοις, [b] εἴ τι λάβωσιν ἀδικοῦντα. βεβαίαν τε πίστιν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τοὺς δημοτικοὺς λαβεῖν βουλόμενος, ἀφεῖλεν ἀπὸ τῶν ῥάβδων τοὺς πελέκεις, καὶ κατεστήσατο τοῖς [c] μετ' αὐτὸν ὑπάτοις ἔθος, ὃ καὶ μέχρι τῆς ἐμῆς διέμεινεν ἡλικίας, ὅταν ἔξωθεν τῆς πόλεως γένωνται, χρῆσθαι τοῖς πελέκεσιν, ἔνδον δὲ [d] ταῖς ῥάβδοις [e] κοσμεῖσθαι μόναις· νόμους τε φιλανθρωποτάτους ἔθετο, βοηθείας [f] νέμοντας τοῖς δημοτικοῖς· ἕνα μὲν, ἐν ᾧ διαρρήδην ἀπεῖπεν, ἄρχοντα μηδένα εἶναι Ῥωμαίων, ὃς ἂν μὴ παρὰ τοῦ δήμου λάβῃ τὴν ἀρχὴν, θάνατον ἐπιθεὶς ζημίαν ἐάν τις παρὰ ταῦτα ποιῇ, καὶ τὸν ἀποκτείνοντα [g] τοῦτόν τινα ποιῶν ἀθῷον· ἕτερον δὲ, ἐν ᾧ γέγραπται, "Ἐάν τις ἄρχων Ῥωμαίων τινὰ [h] ἀποκτείνειν, ἢ μαστιγοῦν, ἢ ζημιοῦν εἰς χρήματα θέλῃ, ἐξεῖναι τῷ ἰδιώτῃ προκαλεῖσθαι τὴν ἀρχὴν ἐπὶ τὴν τοῦ δήμου κρίσιν, πάσχειν δὲ ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ μηδὲν ὑπὸ τῆς ἀρχῆς, ἕως ἂν ὁ δῆμος ὑπὲρ αὐτοῦ ψηφίσηται." ἐκ τούτων γίνεται τῶν πολιτευμάτων τίμιος
293 τοῖς δημοτικοῖς, καὶ [i] τίθενται αὐτῷ [k] ἐπώνυμον Ποπλικόλαν· τοῦτο κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν διάλεκτον βούλεται δηλοῦν [m] δημοκηδῆ. καὶ τὰ μὲν ἐν ἐκείνῳ τῷ ἐνιαυτῷ συντελεσθέντα ὑπὸ τῶν ὑπάτων τοιάδε ἦν.

Τῷ δ' ἑξῆς αὐτός τε πάλιν ἀποδείκνυται Οὐαλέριος τὸ δεύτερον ὕπατος, καὶ σὺν αὐτῷ Λουκρήτιος, ἐφ' ὧν [n] οὐδὲν ἄλλο ἄξιον ἐπράχθη λόγου· τιμήσεις δὲ ἐγίνοντο τῶν βίων καὶ τάξεις τῶν εἰς τοὺς πολέμους εἰσφορῶν, ὡς Τύλλιος [o] βασιλεὺς ἐνομοθέτησεν, πάντα τὸν ἐπὶ τῆς Ταρκυνίου δυναστείας χρόνον ἀφειμέναι, τότε δὲ πρῶτον ὑπὸ τούτων ἀνανεωθεῖσαι· ἐξ ὧν εὑρέθη τὸ ἐν ἥβῃ Ῥωμαίων περὶ τρισκαίδεκα μυριάδας. καὶ εἰς χωρίον [p] Συγκλίριον καλούμενον, Ῥωμαίων ἀπεστάλη στρατιὰ, διὰ φυλακῆς ἕξουσα τὸ φρούριον ἐπὶ ταῖς Λατίνων τε καὶ Ερνίκων πόλεσι κείμενον, ὅθεν τὸν πόλεμον προσεδέχοντο.

Ποπλίου Οὐαλερίου τοῦ προσαγορευθέντος Ποπλικόλα, [q] τὸ τρίτον ἐπὶ τὴν αὐτὴν ἀποδειχθέντος ἀρχὴν, καὶ σὺν αὐτῷ Μάρκου Ὁρατίου τὸ δεύτερον, βασιλεὺς [r] Κλουσιανῶν τῶν ἐν Τυρρηνίᾳ, Λάρος ὄνομα, [s] Πορσίνος ἐπίκλησιν, καταφυγόντων ἐπ' αὐτὸν τῶν Ταρκυνίων, ὑποσχόμενος αὐτοῖς δυοῖν θάτερον, ἢ διαλλάξειν αὐτοὺς πρὸς τοὺς πολίτας ἐπὶ καθόδῳ καὶ ἀναλήψει τῆς ἀρχῆς, ἢ τὰς οὐσίας ἀνακομισάμενος ἃς ἀφῃρέθησαν, ἀποδώσειν, ἐπειδὴ πρέσβεις ἀποστείλας [t] εἰς τὴν Ῥώμην ἐν τῷ παρελθόντι ἐνιαυτῷ, μεμιγμένας ἀπειλαῖς [u] ἐπικλήσεις κομίζοντας, οὔτε διαλλαγὰς [x] εὕρατο τοῖς ἀνδράσι καὶ κάθοδον,

cretium, qui non multos dies eo magiſtratu geſto obiit. In ejus autem locum ſuffecit M. Horatium, domumque ex illo collis loco ad imas ipſius partes tranſtulit, ut liceret Romanis, quemadmodum ipſe in ſua concione dixerat, de ſuperiore loco lapidibus ſe petere, ſi in ulla re delinquentem ſe deprehendiſſent. Quum autem vellet plebem certa & minime dubia libertatis ſuæ pignora habere, facibus ſecures ademit; & cæteris coſſ. qui ſucceſſerunt hunc morem reliquit, qui ad meam uſque ætatem perduravit, ut quando extra urbem eſſent, ſecuribus uterentur, at in ipſa urbe ſolis faſcibus ornarentur. Legeſque humaniſſimas tulit in plebis favorem & auxilium: unam quidem, qua diſerte cavit ne quis Romæ magiſtratum gereret, niſi à populo eum accepiſſet, capitali ſtatuta pœna in eum qui contra hæc feciſſet, & propoſita impunitate ei qui ipſum occidiſſet. alteram vero, in qua ſcriptum eſt, "Si quis Romanus magiſtratus aliquem vel capite plectere, vel virgis cædere, vel pecuniis mulctare velit, licere privato homini ab illo magiſtratu ad populi judicium provocare, nec interea magiſtratui licere in eum animadvertere ullo modo, donec populus de eo ſuis ſuffragiis ſtatuerit." Ob hæc inſtituta apud plebem gratioſus fuit, eique cognomen impoſitum fuit Poplicolæ: hoc, ſermone Græco, ſignificat δημοκηδῆ. Atque hæ ſunt res, quæ illo anno à coſſ. ſunt geſtæ.

Per. Jul. 4207. Ante Chr. 507. Olymp. 68 ½. V. C. Cat. 245. Var. 247.

XX.

¶ Sequenti vero anno is ipſe Valerius iterum creatur conſul, & cum eo Lucretius, * in quorum conſulatu nihil memoratu dignum geſtum eſt: cenſus vero habitus, & tributa ad bellicos uſus conſtituta & imperata, quemadmodum Tullius rex lege ſanxerat; quæ, quamdiu Tarquinius regnavit, fuerant intermiſſa, tunc primum ab iſtis in uſum revocata. cenſa autem ſunt puberum Romanorum circiter CXXXM. Et in locum Syncerium appellatum miſſus eſt Romanus exercitus; qui ei caſtello, quod Latinorum & Hernicorum oppidis imminet, unde bellum exſpectabatur, præſidio eſſet.

Per. Jul. 4208. Ante Chr. 506. Olymp. 68 ⅔. V. C. Cat. 246. Var. 248.

XXI.

¶ P. Valerio (Poplicola vocato) tertium & M. Horatio iterum coſſ. rex Cluſinorum, qui ſunt in Hetruria, Lars nomine, Porſena cognomine, Tarquiniis ad eum confugientibus pollicitus, ſe è duobus alterum effecturum, vel eos ſuis civibus reconciliaturum, ut in patriam redirent, & regnum recuperarent, vel recepta eorum bona, quibus fuerant ſpoliati, ſe ipſis redditurum, quoniam ſuperiore anno legatis Romam miſſis, qui preces cum minis mixtas afferebant, neque illos Romanis reconciliare, neque ut in patriam reducerentur impetrare potuerat, quod

Per. Jul. 4209. Ante Chr. 505. Olymp. 68 ¾. V. C. Cat. 247. Var. 249.

a Malim ἀπὸ τοῦ λόφου, vel ἀπὸ τούτου τοῦ λόφου. *Ab eo loco collis* vertit *Lapus*. *Sylb.* Ἀπὸ τοῦ λόφου *Vat.* b Ἐάν τι λάβωσιν *Vat.* c Μεθ' ἑαυτὸν *Vat.* d Τοῖς ῥάβδοις in *Ed. Steph.* quod male ſe habere arguit ſequens adjectivum μόναις. *Sylb.* Vide *Var. Lect.* ad pag. 188. e Κοσμεῖν μόνως *Vat.* f Ἔχοντας *Vat.* g Legendum τοιοῦτόν τινα vel τούτων τινά. *Sylb.* Τούτων τινὰ *Vat.* h Ἀποκτείνῃ perperam in *Ed. Steph.* i Τίθεται *Vat.* k Ἐπωνύμιον *Vat.* l Ἑλλήνων *Vat.* m *Lapi* verſio δημότην habet. Sed Latina compoſitio *Poplicola* poſtulat δημοκηδῆ, quæ vox ſonat eum qui populi cura tangitur. *Sylb.* Δημοκηδῆ agnoſcit *Vat.* atque etiam *Plutarchus*. Δημοκηδεῖς apud *Strabonem* ſunt Rhodii, lib. 14. n Ἄλλο μὲν οὐθὲν ἄξιον λόγου ἐπράχθη *Vat.* o Ὁ βασιλεὺς *Vat.* p Σιγνούριον legiſſe videtur *Gelenius*. Σιγκλουρία apud *Plutarchum* in *Poplicola*. *Signiam* habet *Lapus*, (de qua ſupra ad pag. 249.) eamque ſcripturam mavult etiam *Xylander* apud *Plutarchum*. *Sylb.* Τισιουύριον in *Cod. Vat.* q Deeſt *Vat.* r Κλουσιανῶν in *Ed. Steph.* Κλουσίνων *Vat.* ſ *Plutarcho* Πορσήνας dicitur, *Poliæno* Πορσίνας. t Πρὸς τὴν πόλιν *Vat.* u Forſan rectius παρακλήσεις. *Sylb.* x Εὕρετο *Vat.* * Nec aliud eo conſulatu memorabile eſt, præter cenſum & bellicorum tributorum ordinationem ex inſtituto regis Tullii &c. *Gelen.*

Per. Jul. 4209. *Ante Chr.* 505. *Olymp.* 68 ¾. *V.C. Cat.* 247. *Var.* 249.

quod ſenatus ſe diris imprecationibus, & jurejurando, quo ſe aſtrinxerant, impediri diceret, neque etiam bona eorum recuperaret, iis inter quos diviſa fuerant, & quibus ſorte obtigerant, ea reſtituere nolentibus, *propterea* contumelia ſe à Romanis affici, ſeque gravem perpeti injuriam dicens, quod neutrum eorum quæ ab illis poſtularat conſequutus fuiſſet, vir arrogans, & præ divitiis & maximo imperio & pecuniis mente perverſus, ſe occaſionem præclaram nactum arbitrabatur ad evertendum imperium Romanorum, quod jam multo ante facere voluerat: quare bellum illis indixit. Ad illius autem belli ſocietatem ultro ſe addidit Octavius Mamilius, Tarquinii gener, ex urbe Tuſculo profectus, Camerinos quidem & Antemnates, qui Latini nominis erant omnes, ſecum adducens, cum à populo Romano aperte jam defeciſſent; ex reliquis vero populis ejuſdem gentis, qui nolebant aperte bellum inferre civitati fœderatæ & præpotenti, præſertim nullis de cauſſis neceſſariis, multos voluntarios gratia ſua perſuaſos.

XXII. ¶ Conſules, his rebus cognitis, primum pecunias ex agris, & pecus & mancipia à ruſticis in proximos montes traduci juſſerunt, exſtructis caſtellis in locis natura munitis, quæ facile tutari poſſent eos qui in ea confugiſſent. Deinde Janiculum, collem ita vocatum, (hic autem eſt mons altus prope urbem trans flumen Tiberim ſitus) firmioribus munitionibus & præſidiis munierunt, quavis ratione caventes ne locus adeo opportunus ad oppugnandam urbem in hoſtium poteſtatem veniret: ibique belli apparatus repoſuerunt. Urbana quoque magis ad populi gratiam compoſuerunt, varia humanitatis officia præſtantes egenis, ne ad tyrannorum partes tranſirent, privatis commodis ad remp. prodendam impulſi. Etenim decreverunt eos immunes eſſe omnium publicorum tributorum, quæcunque ante ſub regibus pendebant, & omnibus pecuniæ collationibus, quæ in res militares & bellicos uſus fiebant, liberarunt: exiſtimantes rempub. ſatis magnum facere quæſtum, ſi illi tantum ſua corpora exhiberent ad pericula pro patria ſubeundum. quumque copias jam multo ante exercitatas & præparatas haberent, in quodam campo ante urbem ſito caſtra ſunt metati. At rex Porſena, cum exercitu profectus, Ianiculum montem primo impetu occupavit, cuſtodibus ejus perterritis, ibique Hetruſcorum præſidium collocavit. Romam autem infeſto exercitu petens, quaſi eam quoque ſine ullo labore in ſuam poteſtatem redacturus eſſet, quum ad pontem acceſſiſſet, & Romanos ante flumen inſtructos animadvertiſſet, ſe ad pugnam paravit, quaſi rapturus eos ſuorum multitudine, copiaſque magna cum hoſtium contemptione adduxit. Lævum autem cornu ducebant Tarquinii

αἰτωμένης τῆς βουλῆς τὰς ἀρὰς καὶ τοὺς ὅρκους τοὺς γενομένους κατ' αὐτῶν,[a] οὔτε οὐσίας ἀνεπράξατο αὐτοῖς, τῶν διανειμαμένων καὶ κατακληρουχησάντων αὐτὰς οὐκ ἀξιούντων ἀποδιδόναι· ὑβρίζεσθαι φήσας ὑπὸ Ῥωμαίων καὶ δεινὰ πάσχειν, ὅτι τῶν ἀξιουμένων οὐδετέρου παρ' αὐτῶν ἔτυχεν, ἀνὴρ αὐθάδης καὶ διεφθαρμένος τὴν γνώμην ὑπό τε πλούτου[b] καὶ ἀρχῆς μεγίστης καὶ χρημάτων, ἀφορμὰς ὑπέλαβεν ἔχειν καλὰς καταλῦσαι τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν, πάλαι πρότερον ἐπὶ τοῦτο βουλόμενος· καὶ προεῖπεν αὐτοῖς τὸν πόλεμον. συνήρατο δ' αὐτῷ τοῦ πολέμου πᾶσαν προθυμίαν ἀποδεῖξαι βουλόμενος ὁ Ταρκυνίου γαμβρὸς, Ὀκταούιος Μαμίλιος, ἐκ πόλεως[c] ὁρμώμενος Τούσκλου,[d] Καμερινοὺς μὲν καὶ Ἀντεμνάτας, οἳ τοῦ Λατίνων μετεῖχον γένους, ἅπαντας ἐπαγόμενος, ἀφεστηκότας ἤδη Ῥωμαίων ἐκ τοῦ φανεροῦ· παρὰ δὲ τῶν ἄλλων ὁμοεθνῶν, οἷς οὐκ ἦν βουλομένοις πολεμεῖν ἀναφανδὸν ἐνσπόνδῳ καὶ μεγάλην ἐχούσῃ ἰσχὺν τῇ πόλει, διὰ προφάσεις οὐκ ἀναγκαίας,[e] ἐθελοντὰς συχνοὺς διαπεπεικὼς χάριτι.

Ταῦτα μαθόντες οἱ τῶν Ῥωμαίων ὕπατοι, πρῶτον μὲν τὰ ἐκ τῶν ἀγρῶν[f] χρήματα, καὶ βοσκήματα, καὶ ἀνδράποδα μετάγειν τοῖς γεωργοῖς ἐκέλευσαν εἰς τὰ πλησίον ὄρη, φρούρια κατασκευάσαντες ἐπὶ τοῖς ἐρυμνοῖς, ἱκανὰ σώζειν τοὺς εἰς αὐτὰ καταφυγόντας. ἔπειτα τὸ καλούμενον Ἰανίκολον ὄχθον· ἔστι δὲ τοῦτο τὸ ὄρος ὑψηλὸν, ἀγχοῦ τῆς Ῥώμης πέραν τοῦ Τιβέριος ποταμοῦ κείμενον· ὀχυρωτέραις ἐκρατύναντο κατασκευαῖς τε καὶ φυλακαῖς, περὶ παντὸς ποιούμενοι μὴ γενέσθαι τοῖς πολεμίοις ἐπικαιρότατον ἐπιτείχισμα κατὰ τῆς πόλεως, καὶ τὰς εἰς τὸν πόλεμον παρασκευὰς ἐνταῦθα[g] ἐπέθεντο. τά τε ἐντὸς τείχους ἐπὶ τὸ δημοτικώτερον καθίσταντο πολλὰ πολιτευόμενοι φιλάνθρωπα πρὸς τοὺς πένητας, ἵνα μὴ[h] μεταβάλλοιντο πρὸς τοὺς τυράννους, ἐπὶ τοῖς ἰδίοις κέρδεσι πεισθέντες προδοῦναι τὸ κοινόν. καὶ γὰρ ἀτελεῖς αὐτοὺς ἁπάντων ἐψηφίσαντο εἶναι τῶν κοινῶν τελῶν, ὅσα βασιλευομένης τῆς πόλεως ἐτέλουν, καὶ ἀνεισφόρους τῶν εἰς τὰ στρατιωτικὰ καὶ τοὺς πολέμους ἀναλισκομένων ἐποίησαν· μέγα κέρδος ἡγούμενοι[i] τῷ κοινῷ, εἰ τὰ σώματα μόνον αὐτῶν ἔχουσι προκινδυνεύοντα τῆς πατρίδος. τήν τε δύναμιν ἠσκημένην ἐκ πολλοῦ καὶ παρεσκευασμένην ἔχοντες, ἐν τῷ προκειμένῳ τῆς πόλεως ἐστρατοπεδεύοντο πεδίῳ. βασιλεὺς δὲ[k] Πορσίνας ἄγων τὴν στρατιὰν, τὸν μὲν Ἰανίκολον ἐξ ἐφόδου καταλαμβάνεται, καταπληξάμενος τοὺς φυλάττοντας[l] αὐτὸν, καὶ φρουρὰν Τυρρηνῶν ἐν αὐτῷ καθίστησιν. ἐπὶ δὲ τὴν πόλιν ἐλαύνων, ὡς[m] καὶ αὐτὴν δίχα πόνου[n] παραστησόμενος, ἐπειδὴ πλησίον τῆς γεφύρας ἐγένετο, καὶ τοὺς Ῥωμαίους ἐθεάσατο προκαθημένους τοῦ ποταμοῦ, παρεσκευάζετό τε πρὸς μάχην, ὡς ἀναρπασόμενος αὐτοὺς πλήθει, καὶ[o] ἐπῆγε σὺν πολλῇ καταφρονήσει τὴν δύναμιν. εἶχον δὲ τὴν ἡγεμονίαν τοῦ μὲν ἀριστεροῦ κέρως οἱ Ταρκυνίου παῖδες,

294

a Οὔτε τὰς ἐσίας *Vat.* *b* Καὶ χρημάτων καὶ ἀρχῆς μεγέθες *Vat.* *c* Ὁρμώμενος uſurpatur à *Dionyſio* in altera etiam *proficiſcendi* ſignificatione, qua pro *ortum ducere* ponitur. quam ſi hîc malis, in verſione legas, *è Tuſculis oriundus*, ut p. 237. Tuſculi eum habitaſſe narrat. *Sylb.* *d* Καμερηνὲς *Vat.* *e* Ἐθελοντὲς *Vat.* quod ſi malis (inquit) *Sylb.*) non repugno. *f* Χρήματά τε *Vat.* *g* Ἀπέθεντο *Vat.* quo modo legendum eſſe monuerunt *Sylb.* & *Port.* *h* Μεταβάλοιντο *Vat.* *i* Τοῖς κοινοῖς *Vat.* *k* Πορσίνας *Vat.* Vide *Var. Lect.* ad p. 281. *l* Αὐτὸ *Vat.* *m* Καὶ ταύτην *Vat.* *n* Παρεληψόμενος *Vat.* *o* Ἐπῆγε *Vat.*

a Ῥωμαίων

παῖδες, Τίτος καὶ Σέξτος, [a] Ῥωμαίων τε τοὺς φυγάδας ἄγοντες, καὶ ἐκ τῆς Γαβίων πόλεως τὸ ἀκμαιότατον, ξένων τε καὶ μισθοφόρων χεῖρα οὐκ ὀλίγην· τοῦ δὲ δεξιοῦ [b] Μαμίλιος ὁ Ταρκυνίου κηδεστής, [c] ἐφ' οὗ Λατίνων οἱ ἀποστάντες Ῥωμαίων ἐτάξαντο· βασιλεὺς δὲ Πορσίνας κατὰ μέσην τὴν φάλαγγα ἐτέτακτο. Ῥωμαίων δὲ τὸ μὲν δεξιὸν κέρας Σπόριος [d] Λάρκιος καὶ Τίτος [e] Ἑρμίνιος κατεῖχον, ἐναντίοι Ταρκυνίοις· τὸ δὲ ἀριστερὸν, Μάρκος Οὐαλέριος ἀδελφὸς θατέρου τῶν ὑπάτων Ποπλικόλα, καὶ Τίτος Λουκρήτιος, ὁ τῷ [f] πρότερον ὑπατεύσας ἔτει, Μαμιλίῳ καὶ Λατίνοις συνοισόμενοι· τὰ δὲ μέσα τῶν κεράτων οἱ ὕπατοι κατεῖχον ἀμφότεροι.

Ὡς δὲ συνῆλθον εἰς χεῖρας, ἐμάχοντο γενναίως ἀμφότεροι, καὶ πολὺν ἀντεῖχον χρόνον· ἐμπειρίᾳ [g] δὲ καὶ καρτερίᾳ κρείττους ὄντες οἱ Ῥωμαῖοι [h] τῶν Λατίνων καὶ Τυρρηνῶν, πλήθει δὲ κρατοῦντες τῶν Ῥωμαίων οἱ Τυρρηνοὶ καὶ Λατῖνοι μακρῷ. πολλῶν δὲ πεσόντων ἀφ' ἑκατέρων, δέος εἰσέρχεται Ῥωμαίους, πρῶτον μὲν τοὺς κατέχοντας τὸ ἀριστερὸν κέρας, ἐπειδὴ τοὺς
295 ἡγεμόνας ἐθεάσαντο Οὐαλέριόν τε καὶ [i] Λουκρήτιον τραυματίας ἀποκομισθέντας ἐκ τῆς μάχης· ἔπειτα καὶ τοὺς ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ κέρατος τεταγμένους, νικῶντας ἤδη τὴν σὺν Ταρκυνίοις δύναμιν, τὸ αὐτὸ καταλαμβάνει πάθος, ὁρῶντας τὴν τροπὴν τῶν ἑταίρων. φευγόντων δ' εἰς τὴν πόλιν ἁπάντων, καὶ διὰ μιᾶς γεφύρας βιαζομένων [k] ἀθρόον, ὁρμὴ γίνεται τῶν πολεμίων ἐπ' αὐτοὺς μεγάλη· ὀλίγου τε [l] πάλιν ἐδέησεν ἡ πόλις ἁλῶναι κατὰ κράτος, ἀτείχιστος οὖσα ἐκ τῶν [m] παρὰ ποταμὸν μερῶν, εἰ συνεισέπεσον εἰς αὐτὴν ἅμα τοῖς φεύγουσιν οἱ διώκοντες. οἱ δὲ τὴν ὁρμὴν τῶν πολεμίων ἐπισχόντες καὶ διασώσαντες ὅλην τὴν στρατιὰν, τρεῖς ἄνδρες ἐγένοντο, [n] Σπόριος Λάρκιος καὶ Τίτος Ἑρμίνιος, οἱ τὸ δεξιὸν ἔχοντες κέρας ἐκ τῶν πρεσβυτέρων· Πόπλιος δὲ Ὁράτιος, ὁ καλούμενος Κόκλης, ἐκ τοῦ κατὰ τὴν ὄψιν ἐλαττώματος, ἐκκοπεὶς ἐν μάχῃ τὸν ἕτερον [o] τῶν ὀφθαλμῶν, ἐκ τῶν νεωτέρων, μορφῇ τε κάλλιστος ἀνθρώπων καὶ ψυχὴν ἄριστος. οὗτος ἀδελφιδοῦς μὲν ἦν Ὁρατίου Μάρκου θατέρου τῶν ὑπάτων, τὸ δ' εὐγενὲς κατῆγεν ἀφ' ἑνὸς τῶν τριδύμων Ὁρατίου Μάρκου, οὗ νικήσαντος τοὺς Ἀλβανοὺς τριδύμους, ὅτε περὶ τῆς ἡγεμονίας αἱ πόλεις εἰς πόλεμον κατέστησαν, συνέβη μὴ πάσαις ἀποκινδυνεῦσαι ταῖς δυνάμεσιν, ἀλλὰ τρισὶν ἀνδράσιν ἀφ' ἑκατέρας, ὡς ἐν τοῖς προτέροις δεδήλωκα λόγοις. οὗτοι δὴ μόνοι κατὰ νώτου λαβόντες τὴν γέφυραν, εἶργον τοὺς πολεμίους τῆς διαβάσεως μέχρι πολλοῦ, καὶ διέμενον ἐπὶ τῆς αὐτῆς βάσεως, βαλλόμενοί τε ὑπὸ πολλῶν παντοδαποῖς βέλεσι, καὶ ἐκ χειρὸς παιόμενοι τοῖς ξίφεσιν, ἕως ἅπασα ἡ στρατιὰ διῆλθε τὸν ποταμόν.

Ὡς δ' ἐν ἀσφαλεῖ τοὺς σφετέρους ἔδοξαν γεγονέναι, δύο μὲν ἐξ αὐτῶν Ἑρμίνιός τε καὶ Λάρκιος, διεφθαρμένων αὐτοῖς ἤδη τῶν σκεπαστηρίων διὰ τὰς συνεχεῖς πληγὰς, ἐχώρουν

Per. Jul. 4209. Ante Chr. 505. Olymp. 68 ¾. V. C. Cat. 247. Var. 249.

filii, Titus & Sextus, habentes Romanos exſules, & Gabinæ juventutis lectiſſimos quoſque, & externorum ac mercenariorum militum non exiguam manum: at dextrum ducebat Tarquinii gener Mamilius, in quo Latini, qui à Romanis defecerant, collocati erant: rex autem Porſena aciem mediam tenebat. Dextrum vero Romanorum cornu Sp. Largius & Titus Herminius, Tarquiniis oppoſiti, tenebant: lævum M. Valerius, frater alterius conſulis Poplicolæ, & T. Lucretius, qui ſuperiore anno conſulatum geſſerat, cum Mamilio & Latinis conflicturi: mediam vero aciem inter utraque cornua conſules ambo tenebant.

XXIII.

¶ Ubi autem ad manus ventum eſt, utrique ſtrenue pugnarunt, diuque alteri alteris reſtiterunt; cum peritia quidem & tolerantia Latinis & Hetruſcis præſtarent Romani, multitudine autem Romanis longe ſuperiores eſſent Hetruſci & Latini. Multis autem utrinque cæſis, timor Romanos invaſit; primum eos qui in ſiniſtro cornu erant, ubi duces Valerium & Lucretium ex acie ſaucios aſportatos viderunt; deinde etiam eos qui in dextro cornu erant inſtructi, qui jam vincebant Tarquinii copias, idem timor corripuit, quod ſuos ſocios in fugam verſos viderent. Omnibus autem in urbem refugientibus, & per unum pontem conferto agmine irrumpentibus, ingens impetus ab hoſtibus in eos eſt factus; parumque abfuit quin urbs per vim caperetur, quod immunitá eſſet à partibus qua flumine alluitur, ſi hoſtes inſequentes una cum fugientibus in eam irrupiſſent. Sed qui hoſtium impetum repreſſerunt, quique totum exercitum ſervarunt, tres viri fuere, è ſenioribus quidem Sp. Largius & Titus Herminius, qui cornu dextrum habebant: è junioribus vero P. Horatius, Cocles appellatus à clade oculorum, quod alter oculus in prælio illi fuiſſet effoſſus; corporis forma omnium pulcherrimus, animique virtute præſtantiſſimus. Hic fuit filius fratris M. Horatii alterius conſulis, nobili genere oriundus ab uno trigeminorum M. Horatio, qui trigeminos Albanos vicerat, quum, bello inter *has duas* civitates de principatu contendentes orto, inter utraſque convenit ne totis viribus belli fortuna tentaretur, ſed ternis utrinque viris res committeretur, ut in ſuperiori libro declaravi. Hi igitur ſoli, occupato primo pontis aditu, ad multas horas hoſtem tranſitu prohibuerunt, & in eodem gradu permanſerunt, petiti à multis vario telorum genere & comminus gladiis percuſſi, donec totus exercitus flumen trajecit.

XXIV. *Horatii Coclitis virtus.*

¶ Ubi vero ſuos in tuto jam eſſe exiſtimarunt, duo ex ipſis, Herminius & Largius, armis, quibus tegebantur, ob continuos ictus jam corruptis, pedetentim ſe receperunt.

a Ῥωμαίων τε αὐτῶν τοὺς φυγάδας *Vat.* *b* Μανίλιος perperam in *Ed. Steph.* *c* Forſan rectius ἐφ' ᾧ, ut cum alibi, tum etiam in *Rhetor. Opuſc.* ἐκστρατεῦσαι ἑκάστους ὑπὸ τῷ οἰκείῳ ἡγεμόνι, *ſub ſuo quemque duce. Sylb.* Ἐξ οὗ in *Cod. Vat.* *d* Pro Λάρκιος apud *Livium* invenitur *Largius*. Verum *Sigonius* è *Vett. Codd.* mavult *Lartius*: ut deductum ſit à prænomine *Lars*. Reperitur tamen Λάρκιος etiam apud *Plut.* in *Coriolano*, & infra paſſim. *Sylb.* Male in *Ed. Steph.* Μάρκιος. *e* Ἑρμίνιος *Vat.* *f* Malim πρότερον, vel ὁ πρὸ τούτου ὑπατεύσας ἔτει, ut *Lapus* etiam vertit, *qui ſuperiore anno conſul fuerat. Sylb.* Πρόσθεν in *Cod. Vat.* *g* Pro δὲ malim hoc loco μέν. *Sylb.* Ita etiam in *Cod. Vat.* *h* Τῶν ἐναντίων pro τῶν Λατίνων καὶ Τυρρηνῶν habet *Cod. Vat.* *i* Ὁράτιον *Vat.* *k* Ἀθρόον excuſari poteſt. ſiquis tamen malit genitivum ἀθρόων, per me licebit. *Sylb.* *l* Πάλιν præteritur à duobus interpretibus. Forſan verius πάνυ. *Sylb.* *m* Παρὰ τὸν ποταμὸν *Vat.* *n* Σπόριος μὲν *Vat.* *o* Τὸν ὀφθαλμὸν *Vat.*

α Τὸ

Per. Jul. 4209. Ante Chr. 505. Olymp. 68 3/4. Cat. 247. V. C. Var. 249.

receperunt. At Horatius ſolus, revocantibus eum ab urbe conſulibus & reliquis civibus, qui de tam egregii viri ſalute ſummopere erant ſoliciti, & quavis ratione patriæ parentibuſque ſervatum optabant, non paruit, ſed permanſit ut primum ſteterat, juſſitque Herminium ſuo nomine conſulibus ſignificare, ut ocius pontem ab urbe reſcinderent, (erat illo tempore unicus, è ligno factus & ſine ferro, ſolis compactus tabulis, quem ad mea uſque tempora Romani eodem modo ſervabant) illiſque mandare, ut majori pontis parte jam ſoluta, quum exigua adhuc eſſet reliqua, id ſibi aliquo ſigno vel voce clariore ſignificarent; cætera ſibi curæ fore dicens. Quum hæc mandata illis duobus dediſſet, in ipſo ponte ſubſtitit, & hoſtes ſecum congreſſos partim gladio percutiens, partim clypeo propulſans, omnes in pontem irruentes rejecit. qui enim *Romanos* perſequebantur cum illo ut homine furioſo & mortem appetente manus conſerere amplius non audebant; ſimul etiam ad eum accedere difficile erat, quod à læva & dextra ipſum flumen pro propugnaculo haberet, à fronte vero armorum & cadaverum acervum; ſed eminus à denſa hoſtium caterva impetebatur lanceis & ſtipitibus & lapidibus * manualibus: quibus vero hæc tela deerant, gladiis & clypeis mortuorum *eum infeſtabant*. Ille vero ipſis reſiſtebat, illorum armis adverſus eos utens: & (quemadmodum eſt veriſimile) in confertos tela conjiciens aliquem ſcopum ſemper aſſequebatur. Sed jam telis confoſſus & multa vulnera in variis corporis partibus habens, unamque plagam lanceæ, quæ recte per alteram coxam ad caput femoris trajecta magnis cruciatibus eum afficiebat, greſſumque cum dolore impediebat, poſtquam audivit eos qui à tergo vociferabantur majorem pontis partem jam ſolutam, armatus in fluvium ſe dejecit, & ægre admodum tranato fluvio (nam † circa tabularum ſublicas aquæ curſus diviſus concitatus erat atque magnos efficiebat vortices) ad terram enatavit, nullis armis inter natandum amiſſis.

XXV. ¶ Hoc facinus illi immortalem gloriam comparavit. Confeſtim enim Romani eum coronatum celebrantes in urbem retulerunt, ut unum de heroibus; & tota urbana turba egreſſa effundebatur, cupiens, dum adhuc ſuperſtes eſſet, ejus vultum poſtremo videre: videbatur enim ob vulnera brevi interiturus. Sed poſtquam ex mortis periculo evaſit, populus æneam ejus ſtatuam armatam erexit, in maxime conſpicuo fori loco: agrique tantum dono dedit è publico, quantum uno die uno boum jugo circumarare potuit. Sed præter publica dona, ſinguli tam viri quam mulieres, per ſingula capita, quo tempore omnes graviſſima rerum ad victum ne-

ὑπὸ πόδα. Ὀράτιος δὲ μόνος, ἀνακαλουμένων αὐτὸν ἀπὸ τῆς πόλεως τῶν τε ὑπάτων καὶ τῶν ἄλλων πολιτῶν, καὶ περὶ παντὸς ποιουμένων σωθῆναι τοιοῦτον ἄνδρα τῇ πατρίδι καὶ τοῖς γειναμένοις, οὐκ ἐπείσθη, ἀλλ᾽ ἔμενεν ἔνθα [a] καὶ πρῶτον ἔστη, κελεύσας τοῖς περὶ τὸν Ἑρμίνιον λέγειν πρὸς τοὺς ὑπάτους, ὡς αὐτοῦ [b] φράζοντος, ἀποκόπτειν τὴν γέφυραν ἀπὸ τῆς πόλεως ἐν τάχει· ἦν δὲ μία κατ᾽ ἐκείνους τοὺς χρόνους ξυλόφρακτος, ἄνευ σιδήρου δεδεμένη ταῖς σανίσιν αὐταῖς, ἣν καὶ μέχρις ἐμοῦ τοιαύτην φυλάττουσι Ῥωμαῖοι· ἐπιστεῖλαι δὲ τοῖς ἀνδράσιν, ὅταν τὰ πλείω τῆς γεφύρας λυθῇ, καὶ βραχὺ τὸ λειπόμενον ᾖ μέρος, φράσαι πρὸς αὐτὸν σημείοις τισὶν, ἢ φωνῇ γεγωνοτέρᾳ· τὰ λοιπὰ λέγων ἑαυτῷ μελήσειν. ταῦτ᾽ ἐπικελευσάμενος τοῖς δυσὶν, ἐπ᾽ αὐτῆς ἵσταται τῆς γεφύρας, καὶ τῶν ὁμόσε χωρούντων οὓς μὲν τῷ ξίφει παίων, οὓς δὲ τῷ θυρεῷ [c] περιτρέπων, πάντας ἀνέστειλε τοὺς 296 [d] ὁρμῶντας ἐπὶ τὴν γέφυραν· οὐκέτι γὰρ εἰς χεῖρας αὐτῷ χωρεῖν ἐτόλμων οἱ διώκοντες, ὡς μεμηνότι καὶ θανατῶντι· καὶ ἅμα οὔτε ῥᾴδιον αὐτῷ προσελθεῖν ὑπάρχον, ἐξ εὐωνύμων μὲν καὶ δεξιῶν ἔχοντι πρόβλημα τὸν ποταμὸν, ἐκ δὲ τοῦ κατὰ πρόσωπον, ὅπλων τε καὶ νεκρῶν σωρόν· ἀλλ᾽ ἄποθεν ἀθρόοι ἑστῶτες, λόγχαις τε καὶ [e] σαυνίοις καὶ λίθοις χειροπληθέσιν ἔβαλλον· οἷς δὲ μὴ [f] παρείη ταῦτα, τοῖς ξίφεσι καὶ ταῖς ἀσπίσι τῶν νεκρῶν. ὁ δὲ ἠμύνετο, τοῖς ἐκείνων χρώμενος ὅπλοις κατ᾽ αὐτῶν· καὶ ἔμελλεν, ὥσπερ εἰκὸς, εἰς ἀθρόους βάλλων, ἀεί τινος τεύξεσθαι σκοποῦ. ἤδη δὲ κατάβελης ὢν, καὶ τραυμάτων πλῆθος ἐν πολλοῖς μέρεσι τοῦ σώματος ἔχων, μίαν δὲ πληγὴν λόγχης, ἢ διὰ θατέρου τῶν γλουτῶν ὑπὲρ τῆς κεφαλῆς τοῦ μηροῦ ἀντία ἐνεχθεῖσα, ἐκάκωσεν αὐτὸν ὀδύναις, καὶ τὴν βάσιν ἔβλαπτεν. [g] ἐπεὶ δὲ τῶν κατόπιν [h] ἤκουσεν ἐμβοησάντων λελύσθαι τῆς γεφύρας τὸ πλεῖον μέρος, [i] καθέλκεται σὺν τοῖς ὅπλοις εἰς τὸν ποταμόν· καὶ διανηξάμενος τὸ ῥεῦμα χαλεπῶς πάνυ· περὶ γὰρ τοῖς ὑπερείσμασι τῶν σανίδων σχιζόμενος ὁ ῥοῦς ὀξὺς ἦν, καὶ δίνας ἐποίει μεγάλας· ἐξεκολύμβησεν εἰς τὴν γῆν, οὐδὲν τῶν ὅπλων ἐν τῷ [k] νεῖν ἀποβαλών.

Τοῦτο τὸ ἔργον ἀθάνατον αὐτῷ δόξαν εἰργάσατο. παραχρῆμά τε γὰρ οἱ Ῥωμαῖοι στεφανώσαντες αὐτὸν, ἀπέφερον εἰς τὴν πόλιν ὑμνοῦντες, ὡς τῶν ἡρώων ἕνα· καὶ πᾶς ὁ κατοικίδιος ὄχλος ἐξεχεῖτο, [l] ποθῶν αὐτοῦ, ἕως ἔτι περιῆν, θεάσασθαι τὴν τελευταίαν πρόσοψιν· ἐδόκει γὰρ ὑπὸ τῶν τραυμάτων οὐκ εἰς μακρὰν διαφθαρήσεσθαι. καὶ ἐπειδὴ διέφυγε τὸν θάνατον, εἰκόνα χαλκῆν ἔνοπλον ὁ δῆμος ἔστησεν αὐτοῦ, τῆς ἀγορᾶς ἐν τῷ κρατίστῳ· καὶ χώραν ἐκ τῆς δημοσίας ἔδωκεν, ὅσην αὐτὸς ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ ζεύγει βοῶν περιαρόσει. χωρὶς δὲ τῶν δημοσίᾳ δοθέντων, κατὰ κεφαλὴν ἕκαστος ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν, ὅτε μάλιστα δεινὴ σπάνις τῶν ἀναγκαίων ἐπιτηδείων

ἀπάντας

a Τὸ πρῶτον *Vat.* b Φράσαντος *Vat.* c Περιτρέπων *Vat.* d Ὁρμήσαντας *Vat.* e Σαυνίοις *Vat.* f Παρῆν *Vat.* g Cum *Porto* legendum eſſe puto ἐπειδὴ τῶν, ita ut præcedentia μίαν δὲ πληγὴν &c. parentheſi includantur. h Ἤκουεν *Vat.* i Καθέλκεται agnoſcit etiam *Lapus*, dum vertit *detrahitur.* quæ ſcriptura ſi auctoris eſt, referendum erit hoc verbum ad τὴν πήρωσιν τῆς βάσεως: quia ſauciatus in coxa *Horatius* pedes fere trahere cogebatur. Sed cum *Livius* utatur verbo *deſiluit*, non abſurde aliquis exiſtimaverit legendum eſſe καθάλλεται, ut apud *Xenoph.* ἀπ᾽ ὄχθων καθάλλεσθαι. *Sylb.* Hanc conjecturam firmat *Cod. Vat.* k Ἐν τῷ νῦν in *Ed. Steph.* Ego νεῖν cum *Xylandro* ſcribere non dubitavi, cum & ſenſus id verbum poſtulet, & præter auctorem noſtrum ſic apud *Thucydidem* quoque legatur ἐπιστάμενοι νεῖν, & apud *Arrianum* τοῦ νεῖν δαημονέστατοι. *Sylb.* l Ποθῶν αὐτὸν *Vat.*
* Id eſt, *qui manu comprehendi poſſunt.* † Circa tabularum ſuſtentacula. *Lapus.* Circa jugorum fulcra. *Gelen.*

a Τῆς

Per. Jul. 4209.
Ante Chr. 505.
Olymp. 68 ¾.
V. C. Cat. 247. Var. 249.

ἅπαντας κατεῖχε, μιᾶς ἡμέρας τροφὴν ἐχαρίσαντο, μυριάδες ἀνθρώπων αἱ σύμπασαι πλείους ἢ τριάκοντα. Ὁράτιος μὲν δὴ τοιαύτην ἀποδειξάμενος ἀρετὴν ἐν τῷ τότε χρόνῳ, ζηλωτὸς μὲν, εἰ καί τις ἄλλος Ῥωμαίων, ἐγένετο, ἄχρηστος δὲ εἰς τὰ λοιπὰ πράγματα τῆς πόλεως, διὰ τὴν πήρωσιν [a] τῆς βάσεως· καὶ διὰ τὴν συμφορὰν ταύτην οὔτε ὑπατείας, οὔτε ἄλλης ἡγεμονίας στρατιωτικῆς οὐδεμιᾶς ἔτυχεν. [b] οὕτως μὲν δὴ θαυμαστὸν ἔργον ἀποδειξάμενος ἐν τῷ τότε ἀγῶνι Ῥωμαίοις, ἄξιος, εἴπερ τις καὶ ἄλλος [c] ἐπ᾽ ἀνδρείᾳ διονομασθέντων, ἐπαινεῖσθαι· καὶ ἔτι πρὸς τούτῳ, Γάϊος Μούκιος ᾧ [d] Κόρδος ἐπώνυμον ἦν, ἀνὴρ ἐπιφανῶν [e] πατρῴων, καὶ αὐτὸς
297 ἐγχειρήματι ἐπιβαλόμενος μεγάλῳ, περὶ οὗ μικρὸν ὕστερον ἐρῶ, διηγησάμενος πρότερον [f] ἐν οἷς ἡ πόλις τότε δεινοῖς ἦν.

Μετὰ γὰρ τὴν μάχην ἐκείνην ὁ μὲν Τυρρηνῶν βασιλεὺς ἐν τῷ πλησίον ὄρει καταστρατοπεδευσάμενος, [g] ὅθεν τὴν Ῥωμαίων φρουρὰν ἐξέβαλεν, τῆς ἐπέκεινα τοῦ Τιβέριος ποταμοῦ χώρας ἁπάσης ἐκράτει. οἱ δὲ Ταρκυνίου παῖδες καὶ ὁ κηδεστὴς αὐτοῦ Μαμίλιος, σχεδίαις τε καὶ σκάφαις διαβιβάσαντες τὰς ἑαυτῶν δυνάμεις ἐπὶ θάτερα μέρη τοῦ ποταμοῦ, τὰ [h] πρὸς Ῥώμην φέροντα, ἐν ὀχυρῷ τίθενται χωρίῳ τὸν χάρακα· ὅθεν ὁρμώμενοι τήν τε Ῥωμαίων ἐδῄουν τὴν γῆν, καὶ αὐλὰς κατέσκαπτον, καὶ τοῖς ἐπὶ νομὰς ἐξιοῦσιν ἐκ τῶν ἐρυμάτων βοσκήμασιν ἐπετίθεντο. κρατουμένης δὲ τῆς ὑπαίθρου πάσης ὑπὸ τῶν πολεμίων, καὶ οὔτε ἐκ γῆς εἰς τὴν πόλιν εἰσκομιζομένων τῶν [i] ἀγορῶν, οὔτε μὴν διὰ τοῦ ποταμοῦ καταγομένων ὅτι μὴ σπανίων, ταχεῖα τῶν ἀναγκαίων σπάνις ἐγένετο μυριάσι πολλαῖς τὰ παρασκευασθέντα οὐ πολλὰ ὄντα δαπανώσαις. καὶ μετὰ τοῦθ᾽ οἱ θεράποντες πολλοὶ καταλιπόντες τοὺς δεσπότας, ηὐτομόλουν ὁσημέραι, καὶ ἐκ τοῦ δημοτικοῦ πλήθους οἱ πονηρότατοι πρὸς τοὺς [k] τυράννους ἀφίσταντο. ταῦθ᾽ ὁρῶσι τοῖς ὑπάτοις ἔδοξε, Λατίνων μὲν δεῖσθαι τῶν ἔτι αἰδουμένων τὸ συγγενὲς, καὶ μένειν δοκούντων ἐν τῇ φιλίᾳ, συμμαχίας σφίσι πέμψαι διὰ ταχέων· εἰς δὲ τὴν Καμπανίδα Κύμην καὶ τὰς ἐν τῷ Πωμεντίνῳ πεδίῳ πόλεις ἀποστεῖλαι πρέσβεις, ἀξιώσοντας αὐτὰς σφίσι σίτου ἐξαγωγὴν ἐπιτρέψαι. Λατῖνοι μὲν οὖν διεκρούσαντο τὴν ἐπικουρίαν, ὡς οὐχ ὅσιον αὐτοῖς ὂν οὔτε [l] Ταρκυνίῳ πολεμεῖν οὔτε Ῥωμαίοις, ἐπειδὴ κοινῇ συνέθεντο πρὸς ἀμφοτέρους [m] τὰ τῆς φιλίας ὅρκια. ἐκ δὲ τοῦ Πωμεντίνου πεδίου Λάρκιός τε καὶ Ἑρμίνιος οἱ [n] διαπεμφθέντες [o] ἐπὶ τὴν κομιδὴν τοῦ σίτου πρέσβεις, πολλὰς γεμίσαντες σκάφας παντοίας τροφῆς, ἀπὸ θαλάττης ἀνὰ τὸν ποταμὸν, ἐν νυκτὶ ἀσελήνῳ λαθόντες τοὺς πολεμίους, διεκόμισαν. ταχὺ δὲ καὶ ταύτης ἐξαναλωθείσης τῆς ἀγορᾶς, καὶ τῆς αὐτῆς καταλαβούσης τοὺς ἀνθρώπους ἀπορίας, μαθὼν παρὰ τῶν αὐτομόλων ὁ Τυρρηνὸς ὅτι κάμνουσιν [p] ἀπὸ τοῦ λιμοῦ οἱ ἔνδον, ἐπεκηρυκεύσατο πρὸς αὐτοὺς, ἐπιτάττων δέχεσθαι τὸν Ταρκύνιον, εἰ [q] βούλοιντο πολέμου καὶ λιμοῦ ἀπηλλάχθαι.

ceſſariarum inopia premebantur, quum eſſent univerſorum capita plura quam CCCM. illi unius diei alimenta dederunt. Horatius igitur, quum tunc adeo inſigne fortitudinis exemplum ediďiſſet, ab omnibus beatus fortunatuſque eſt judicatus, ſi quiſquam Romanorum alius: ſed ad cætera reip. munia obeunda inutilis fuit ob claudicationem; & ob iſtam calamitatem nec conſulatum nec ullam militarem præturam eſt adeptus. In illo igitur certamine, tam admirando facinore edito apud Romanos, ſi quiſquam alius eorum qui fortitudinis ergo ſunt celebres, præcipuam meruit laudem: & præter eum C. Mucius, cui Cordo cognomen erat, vir claris natalibus, & ipſe facinus magnum aggreſſus; de quo paullo poſt agam, ubi prius narraro quibus in periculis reſpub. tunc verſaretur.

XXVI. ¶ Nam poſt illam pugnam, rex Hetruſcorum, caſtris in proximo monte poſitis, unde Romanorum præſidium expulerat, quidquid agri erat ultra Tiberim in ſua poteſtate habebat. Tarquinii vero filii & gener ejus Mamilius, ratibus & ſcaphis copias ſuas trajicientes in ulteriorem fluvii partem, quæ Romam fert, in loco munito caſtra poſuerunt: unde excurſiones facientes Rom. agrum vaſtabant, & ſtabula evertebant, & pecora ex caſtellis paſtum progreſſa intercipiebant per inſidias. Quum igitur ab hoſtibus omnia loca quæ erant extra muros detinerentur; neque terra ulli commeatus in urbem importarentur, neque etiam per flumen niſi pauciſſimi ſubveherentur, brevi rerum ad victum neceſſariarum inopia fuit ingens, multis hominum millibus res præparatas, quæ non multæ erant, abſumentibus. Præterea multa mancipia deſertis ſuis dominis quotidie *ad hoſtes* transfugiebant, & peſſimi quique de plebe facta defectione ad tyrannos tranſibant. Conſulibus hæc videntibus placuit Latinos rogare, qui adhuc aliquo modo cognationem revereri & in amicitia permanere videbantur, ut ſibi celeriter auxilia mitterent; & Cumas agri Campani & ad alias agri Pomentini urbes mittere legatos, qui ab illis peterent ut ſibi frumenti exportandi copiam facerent. Latini igitur auxilia illis negarunt, quod religione vetarentur tam cum Tarquinio quam cum Romanis bellum gerere, quod utriſque ex æquo ſocietatis fœdere juncti eſſent. Ex agro autem Pomentino Largius & Herminius, miſſi ad frumentum convehendum legati, multas ſcaphas vario commeatu onuſtas, à mari per fluvium, nocte illuni clam hoſtibus, in urbem duxerunt. Sed intra paucos dies hoc quoque commeatu abſumpto, & eadem rerum penuria homines premente, rex Hetruſcus, quum cognoviſſet ex profugis oppidanos fame laborare, præcones ad eos miſit, imperans ut Tarquinium reciperent, ſi bello & fame liberari vellent.

¶ Sed

a Τῆς βλέψεως *Vat.* *b* Forſan rectius οὗτος *hic. Sylb.* Οὗτός τι in *Cod. Vat.* *c* Ἄλλος τῶν ἐπ᾽ ἀνδρείᾳ *Vat.* quo modo legendum eſſe conjecerat *Sylb.* *d* Κόδρος in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* quod nomen Græcis eſt notius. Κορδος legiſſe videntur *Lapus* & *Gelenius.* *e* Πατέρων in *Vat.* & *Lapi Codd.* atque ita legendum eſſe placuit *Sylb.* & *Porto.* *f* Ἐν οἵαις ἡ πόλις ἦν τότε συμφοραῖς *Vat.* *g* Ita *Vat.* & *Lapi Codd.* Ὅτε minus recte in *Ed. Steph.* *h* Πρὸς τὴν Ῥώμην *Vat.* *i* Perperam in *Ed. Steph.* ἀγρῶν. *k* Τυρρηνοὺς *Vat.* illi vero reclamat *Lapi* verſio. *l* Ταρκυνίοις *Vat.* *m* Τὰ περὶ τῆς φιλίας *Vat.* & *Lapi Codd.* *n* Πεμφθέντες *Vat.* *o* Ἐπὶ τὴν παρακομιδὴν *Vat.* *p* Ὑπὸ τοῦ λιμοῦ *Vat.* *q* Βούλονται *Vat.*

a Ἀναχω-

XXVII. *Per. Jul.* 4209. *Ante Chr.* 505. *Olymp.* 68 ¾. *V. C. Cat.* 247. *Var.* 249. *C. Mucii Cordi egregium facinus.*

¶ Sed quum Romani imperata facere gravarentur, & extrema quævis mala perpeti mallent, Mucius animadvertens alterum è duobus illis eventurum, aut eos non permanſuros diu in eodem propoſito, rerum neceſſariarum inopia coactos, aut, ſi conſtanter in ſententia permanerent, & quod decreverant obſervarent, miſerrimo mortis genere interituros, rogatis conſulibus ut ſibi ſenatum cogerent, quaſi magnum eſſet quiddam ac neceſſarium illi indicaturus, ubi fuit coactus, ita eſt loquutus: "Patres conſcripti, habens in animo audax facinus aggredi, quo reſp. præſentibus malis liberabitur, id quidem mihi ſucceſſurum confido, idque me facile confecturum ſpero: * An vero poſt id facinus perpetratum vita mihi ſit ſuperſtes futura, non magnam habeo ſpem; imo potius, ſi verum eſt dicendum, nullam. Me igitur tanto periculo objecturus, nolui vos omnes latere rerum magnarum ſpe elatus, ſi conatu me contingat excidere, ſed ob res præclare geſtas magnam laudem conſequi, unde pro mortali corpore immortalem gloriam adipiſcar. At populo indicare ea quæ facere cogito, non eſt tutum; ne quis lucri & præmii ſpe rem ad hoſtes deferat, cum ea non ſecus atque myſterium arcanum ſilentio ſit cuſtodienda. vobis vero qui, ut mihi perſuadeo, arcana conſtanter continebitis, primis & ſolis hæc patefacio; & à vobis cæteri cives opportuno tempore hæc ediſcent. Facinus autem, quod aggredi volo, hujuſmodi eſt. Sumpta transfugæ ſpecie caſtra Hetruſcorum adire ſtatui. Si igitur fide mihi ab illis non habita moriar, unius ſolius viri jactura reliquus civium veſtrorum numerus minuitur. Sed ſi ingredi caſtra mihi liceat, vobis polliceor me regi hoſtium necem allaturum: mortuo autem Porſena belli finis fiet. Ego vero quicquid fortunæ viſum fuerit, id patiar: horum vos conſcios & teſtes apud populum habiturus, meliorem patriæ fortunam viæ ducem ſequutus, diſcedam.

Οὐκ [a] ἀνεχομένων δὲ Ῥωμαίων τὰς ἐπιταγάς, ἀλλὰ [b] πάντα δεινὰ ὑπομένειν βουλομένων, καταμαθὼν ὁ Μούκιος ὅτι δυοῖν θάτερον αὐτοῖς συμβήσεται, ἢ μὴ διαμεῖναι πολὺν ἐν τοῖς λελογισμένοις χρόνον ὑπὸ τῆς ἀπορίας τῶν ἀναγκαίων ἐκβιασθεῖσιν, ἢ φυλάττουσι βεβαίας τὰς κρίσεις, τὸν οἴκτιστον ἀπολέσθαι [c] μόρον, δεηθεὶς τῶν ὑπάτων τὴν βουλὴν αὐτῷ συναγαγεῖν, [d] ὡς μέγα τι ἀναγκαῖον ἐξοίσων πρὸς αὐτήν, ἐπειδὴ συνήχθη, λέγει τοιάδε· "Ἄνδρες πατέρες, ἐγχείρημα τολμᾶν διανοούμενος, ὑφ' οὗ τῶν παρόντων ἀπαλλαγήσεται κακῶν ἡ πόλις, τῷ μὲν ἔργῳ πάνυ θαρρῶ, καὶ ῥᾳδίως αὐτοῦ κρατήσειν οἴομαι· περὶ δὲ τῆς ἐμαυτοῦ ψυχῆς, εἰ περιέσται μοι μετὰ τὸ ἔργον, οὐ πολλὰς ἐλπίδας ἔχω, μᾶλλον δέ, εἰ χρὴ τἀληθὲς λέγειν, οὐδεμίαν. εἰς τοσοῦτον κίνδυνον ἐμαυτὸν καθιέναι μέλλων, οὐκ ἀξιῶ λαθεῖν ἅπαντας, αἰωρηθεὶς ὑπὲρ μεγάλων, [e] ἐὰν ἄρα συμβῇ μοι διαμαρτεῖν τῆς πείρας, ἀλλ' ἐπὶ καλοῖς ἔργοις [f] μεγάλων ἐπαίνων τυγχάνειν, ἐξ ὧν [g] ἀντὶ θνητοῦ σώματος ἀθάνατον [h] ὑπάρξει μοι κλέος. δήμῳ μὲν φράζειν ἃ διανοοῦμαι πράττειν, οὐκ ἀσφαλές, μή τις ἴδια κέρδη περιβαλόμενος πρὸς τοὺς πολεμίους αὐτὰ ἐξενέγκῃ, δέον αὐτοῖς ὥσπερ μυστηρίου ἀπορρήτου φυλακῆς· ὑμῖν δὲ οὓς καθέξειν αὐτὰ πεπίστευκα ἐγκρατῶς, πρώτοις τε καὶ μόνοις ἐκφέρω· παρὰ δ' ὑμῶν δὲ οἱ ἄλλοι πολῖται ἐν τῷ προσήκοντι καιρῷ μαθήσονται. τὸ δὲ ἐγχείρημά μου τοιόνδε ἐστίν. αὐτομόλου σχῆμα [i] λαβών, ἐπὶ τὸν χάρακα τῶν Τυρρηνῶν πορεύεσθαι. ἐὰν μὲν οὖν ἀπιστηθεὶς πρὸς αὐτῶν ἀποθάνω, ἑνὶ πολίτῃ [k] μόνῳ ἐλάττους οἱ λοιποὶ γενήσεσθε· ἐὰν δὲ παρελθεῖν εἴσω τοῦ χάρακος ἐκγένηταί μοι, τὸν βασιλέα τῶν πολεμίων ἀποκτείνειν ὑμῖν [l] ὑπισχνοῦμαι· ἀποθανόντος δὲ Πορσίνου, καταλυθήσεται μὲν [m] "ὑμῖν" ὁ πόλεμος. ἐγὼ δὲ εἰ, [n] "ὅ,τι ἂν" τῷ δαιμονίῳ δόξῃ τοῦτο πείσομαι, τούτων συνίστορας ὑμᾶς ἔχων καὶ μάρτυρας πρὸς τὸν δῆμον, ἄπειμι τὴν κρείττονα τύχην τῆς πατρίδος ἡγεμόνα τῆς ὁδοῦ ποιησάμενος. 298

XXVIII. ¶ Quum autem à ſenatu collaudatus fuiſſet, & felix rei peragendæ auſpicium obſervaſſet, ita demum flumen trajecit. Quum ad Hetruſcorum caſtra veniſſet, ea ingreditur, deceptis portarum cuſtodibus, quaſi ejuſdem gentis unus eſſet, quia nulla arma propalam geſtabat, & Hetruſco ſermone loquebatur, quem, dum adhuc eſſet puer, didicerat, à nutrice Hetruſca doctus. Ubi vero in forum & ad prætorium venit, vidit virum magnitudine & robore corporis inſignem, veſte purpurea indutum, pro tribunali regio ſedentem, & circa eum frequentes milites armatos ſtantes. Deceptus autem opinione ſua, quippe qui regem Hetruſcorum nunquam vidiſſet, hunc virum Porſenam eſſe arbitratus eſt: at ille erat ſcriba

[o] Ἐπαινεθεὶς δ' οὖν ὑπὸ τῶν ἐν τῷ συνεδρίῳ, καὶ λαβὼν οἰωνοὺς αἰσίους τῆς πράξεως, διαβαίνει τὸν ποταμόν. καὶ [p] παραγενηθεὶς ἐπὶ τὸν χάρακα τῶν Τυρρηνῶν, εἰσέρχεται, παρακρουσάμενος τοὺς φυλάττοντας τὰς πύλας, ὡς τῶν ὁμοεθνῶν τις, [q] ὅπλων τε οὐδὲν φανερὸν ἔχων, καὶ γλώττῃ Τυρρηνικῇ διαλεγόμενος, ἣν ἐξέμαθεν ἔτι παῖς ὤν, ὑπὸ τροφοῦ Τυρρηνίδος τὸ γένος ἐκδιδαχθείς. ὡς δ' ἐπὶ τὴν ἀγορὰν καὶ τὸ στρατήγιον ἀφίκετο, ἄνδρα ὁρᾷ [r] μεγέθει σώματος καὶ ῥώμῃ διαφέροντα, ἐσθῆτα πορφύρας ἐνδεδυκότα, καθήμενον ἐπὶ τοῦ στρατηγικοῦ βήματος, καὶ περὶ αὐτὸν ἑστῶτας ἐνόπλους συχνούς. διαμαρτὼν δὲ τῆς δόξης, οἷα δὴ μηδέποτε τὸν βασιλέα τῶν Τυρρηνῶν θεασάμενος, τοῦτον τὸν ἄνδρα ὑπέλαβε Πορσίνον εἶναι· ὁ δ' ἦν ἄρα γραμματεὺς

τοῦ

a Ἀναχορμένων *Vat.* b Πάντα τὰ δεινὰ *Vat.* c Τὸν μόρον *Vat.* d Ὡς μέγα τι καὶ ἀναγκαῖον *Vat.* quo modo legendum eſſe ſuſpicatus eſt *Sylb.* e Ἐὰν ἄρα συμβῇ μοι διαμαρτεῖν &c. in *Ed. Steph.* ſed particulam μὴ ſententiam ferre non poſſe exiſtimat *Sylb.* nec agnoſcunt *Vat.* & *Lapi Codd. Portus* vertit, *ut, ſi conatus iſte mihi feliciter ſucceſſerit, ſaltem rebus præclare geſtis magnam laudem conſequar, unde* &c. ac ſi lectum voluiſſet, ὥστε, ἐὰν ἄρα συμβῇ μοι μὴ διαμαρτεῖν, ἐπὶ καλοῖς &c. f Καλῶν ἐπαίνων *Vat.* g Ἀντὶ τοῦ θνητοῦ *Vat.* h Ὑπάρχει *Vat.* i Μέλλω λαβὼν *Vat.* k Μόνον ἐλάττους *Vat.* l Ὑποδέχομαι *Vat.* m Non agnoſcit *Vat.* n Illa ὅ,τι ἂν deſiderantur in *Cod. Vat.* o Ἐπαινεθεὶς δὲ ὑπὸ τῶν *Vat.* p Παραγενόμενος *Vat.* q Ὅπλον τε *Vat.* quod maluerunt *Sylb.* & *Portus.* r Μεγέθει τε καὶ ῥώμῃ σώματος *Vat.* * De mea vero anima, an ſuperſtes futura ſit operi, haud ſpem equidem magnam habeo. *Lapus.*

a Πεπυσμένον

τοῦ βασιλέως, ἐκάθητο δ' ἐπὶ τοῦ βήματος διαριθμῶν τοὺς στρατιώτας, καὶ διαγράφων αὐτοῖς τοὺς ὀψωνιασμούς. ἐπὶ τοῦτον δὴ τὸν γραμματέα χωρήσας διὰ τοῦ περιεστηκότος ὄχλου, καὶ ἀναβὰς, ὡς ἄνοπλος ὑπ' οὐδενὸς κωλυόμενος, ἐπὶ τὸ βῆμα, σπᾶται τὸ ξιφίδιον ὃ ἐντὸς τῆς περι-
299 βολῆς ἔκρυπτεν, καὶ παίει τὸν ἄνδρα κατὰ τῆς κεφαλῆς. ἀποθανόντος δὲ τοῦ γραμματέως πληγῇ μιᾷ, συλληφθεὶς εὐθὺς ὑπὸ τῶν περὶ τὸ βῆμα, πρὸς τὸν βασιλέα,[a] πεπυσμένον ἤδη τὴν τοῦ γραμματέως ἀναίρεσιν, ἀπάγεται. ὁ δ' ὡς εἶδεν αὐτὸν, "Ω μιαρώτατε πάντων, εἶπεν, ἀνθρώπων, καὶ δίκας ὑφέξων οὐκ εἰς μακρὰν ὧν ἄξιος εἶ· λέγε τίς εἶ, καὶ πόθεν ἀφιγμένος· καὶ τίνι βοηθείᾳ πεποιθὼς, ἐπεχείρησας ἔργῳ τηλικῷδε· καὶ πότερον τὸν γραμματέα τὸν ἐμὸν ἀποκτεῖναί σοι προὔκειτο μόνον, ἢ κἀμέ·[b] καὶ τίνας ἔχεις κοινωνοὺς τῆς ἐπιβουλῆς; ἀπόκρυψαι δὲ μηδὲν τῶν ἀληθῶν, ἵνα μὴ βασανιζόμενος [c] ἀναγκασθείης λέγειν."

Καὶ ὁ Μούκιος οὔτε μεταβολῇ χρώματος, οὔτε συννοίᾳ προσώπου τὸ ὀρρωδοῦντα [d] διασημάνας, οὔτε ἄλλο παθὼν οὐδὲν ὧν φιλοῦσι πάσχειν οἱ μέλλοντες ἀποθνήσκειν, λέγει πρὸς αὐτόν· "[e] Ἐγὼ μὲν Ῥωμαῖός εἰμι, καὶ οὐ τῶν ἐπιτυχόντων [f] ἕνεκ' αἰτίου, ἐλευθερῶσαι δὲ τὴν πατρίδα βουληθεὶς τοῦ πολέμου, ἦλθον ἐπὶ τὸ στρατόπεδον ὑμῶν,[g] ὡς τῶν αὐτομόλων εἷς, ἀποκτεῖναί σε βουλόμενος· οὐκ ἀγνοῶν μὲν ὅτι [h] κατορθώσαντι καὶ διαμαρτόντι τῆς ἐλπίδος, ἀποθανεῖν [i] ὑπάρχει μοι, χαρίσασθαι δὲ τῇ γειναμένῃ τὴν ἐμαυτοῦ ψυχὴν προαιρούμενος, καὶ ἀντὶ τοῦ [k] γεννητοῦ σώματος ἀθάνατον δόξαν καταλιπεῖν· [l] ψευσθεὶς τῆς ἐλπίδος, ἀντὶ σοῦ τὸν γραμματέα [m] ὃν οὐδ' εἰδόμην ἀνῄρηκα, τῇ τε πορφύρᾳ καὶ τῷ δίφρῳ, καὶ τοῖς ἄλλοις τῆς ἐξουσίας συμβόλοις πλανηθείς. τὸν μὲν οὖν θάνατον ὃν αὐτὸς ἐμαυτοῦ κατεψηφισάμην, ὅτ' ἐπὶ τὴν πρᾶξιν ἔμελλον ὁρμᾶν, οὐ παραιτοῦμαι· βασάνους δὲ καὶ τὰς ἄλλας ὕβρεις εἴ μοι παρείης, πίστεις δοὺς ἐπὶ θεῶν, ὑπισχνοῦμαί σοι μέγα πρᾶγμα δηλώσειν, καὶ πρὸς τὴν σωτηρίαν ἀνῆκόν σοι." ὁ μὲν δὴ ταῦτ' ἔλεγεν, [n] στρατηγῆσαι τὸν ἄνδρα διανοούμενος. ὁ δὲ ἔξω τοῦ φρονεῖν γεγονὼς, καὶ ἅμα κινδύνους ἐκ πολλῶν μαντευόμενος ἀνθρώπων οὐκ ἀληθεῖς, δίδωσιν αὐτῷ δι' ὅρκων τὸ πιστόν. μετὰ δὲ τοῦτο, καινότατον ἐνθυμηθεὶς ὁ Μούκιος ἀπάτης τρόπον, ὃς [o] ἂν ἀφανῆ τὸν ἔλεγχον [p] εἶχε, λέγει πρὸς αὐτόν· "Ω βασιλεῦ, Ῥωμαίων ἄνδρες τριακόσιοι τὴν αὐτὴν ἔχοντες ἡλικίαν, ἐκ τοῦ γένους [q] τῶν πατρικίων ἅπαντες, ἐβουλευσάμεθα συνελθόντες ἀποκτεῖναί σε, καὶ τὸ πιστὸν ὅρκοις παρ' ἀλλήλων ἐλάβομεν. ἔδοξε δ' ἡμῖν [r] βουλευσαμένοις ὅστις ἦν ὁ τῆς ἐπιβουλῆς τρόπος, μήτε ἅπαντας ἅμα χωρεῖν ἐπὶ τὸ ἔργον, ἀλλὰ καθ' ἕνα, μήτε φράζειν ἕτερον ἑτέρῳ, πότε καὶ ποῦ καὶ πῶς, καὶ τίσιν

regis, ſedebatque pro tribunali, milites recenſens, & pecuniam, quam ipſis pro ſtipendio numerabat, in tabulas referens. Ad iſtum igitur ſcribam per circumſtantem turbam acceſſit, &, ut inermis à nullo prohibitus, quum tribunal conſcendiſſet, eduxit gladium, quem ſub veſte occultabat, illiuſque caput percuſſit. Unico autem vulnere ſcriba interfecto, ſtatim ille, comprehenſus ab iis qui tribunal circumſtabant, ad regem, qui jam de ſcribæ ſui cæde certior fuerat factus, abducitur. Ille vero, quum eum conſpexiſſet, "Omnium, inquit, mortalium ſceleſtiſſime, & qui brevi pœnas tuo facinore dignas dabis, dic quiſnam ſis, & unde profectus, & quo fretus auxilio tantum facinus aggredi auſus fueris; & utrum meum tantum ſcribam interficere tibi propoſueris, an etiam meipſum; & quos habeas inſidiarum harum ſocios? Sed cave ne quid veri ſilentio premas, ne tormentis veritatem dicere cogaris.

XXIX. ¶ Tunc Mucius, neque mutato colore, neque vultus mœrore ullum metuentis ſignum præ ſe ferens, neque ulla alia perturbatione motus, quæ homines in mortis imminentis periculo turbare ſolet, ei reſpondit: "Ego Romanus ſum, nec levi de cauſſa, ſed patriam bello liberare cupiens, veni in veſtra caſtra, ut transfuga, te volens interficere; non ignorans, ſive proſpere res mihi ſuccederet, ſive me mea ſpes falleret, mortem mihi oppetendam; patriæ vero, quæ me procreavit, vitam donaturus, & pro mortali corpore gloriam immortalem conſequuturus: ſed ſpe fruſtratus pro te ſcribam tuum mihi ignotum interfeci, purpura & ſella & reliquis regiæ poteſtatis inſignibus deceptus. Mortem igitur, cui ego ipſe memet devovi, quum hoc facinus ſum aggreſſus, non deprecor. Cruciatus vero & cæteras contumelias ſi mihi remiſeris, data per deos fide, polliceor me tibi rem magnam, quæque ad tuam ſalutem ſpectat, declaraturum. Ille igitur hæc dixit, habens in animo hominem ſtratagemate circumvenire. Rex vero non ſatis mentis ſuæ compos, ſimul etiam pericula non vera ſibi à multis mortalibus imminere augurans, fidem ipſi datam jurejurando confirmavit. Tunc Mucius, novam doli rationem commentus, quæ manifeſto refelli non poſſet, regi dixit: "Trecenti Romani juvenes, omnes ejuſdem ætatis, omnes patricii, in tuum caput, rex, conjuravimus, & interpoſito jurejurando fidem mutuo dedimus & accepimus. Nobis autem de inſidiarum modo conſultantibus placuit, ut neque omnes ſimul rem aggrederentur, ſed alius poſt alium, neque alter alteri diceret, quando aut ubi aut quomodo, aut quibus adminiculis

Per. Jul. 4209. Ante Chr. 505. Olymp. 68 3/4. V. C. Cat. 247. Var. 249.

a Πεπυσμένον ἤδη παρ' ἑτέρων τὴν τοῦ Vat. *b* Καὶ τίνας ἔχεις κοινωνοὺς τῆς ἐπιβουλῆς ἢ συνίστορας; ἀπόκρυψῃ Vat. *c* Ἀναγκασθῇς Vat. quod placuit etiam *Sylburgio*. *d* Διασημήνας Vat. *e* Ἐγὼ Ῥωμαῖος μὲν εἰμι Vat. *f* Ἕνεκα γένους Vat. *g* Ὡς τῶν αὐτομόλων τις Vat. *h* Καὶ κατορθώσαντι Vat. atque ita vel κατορθώσαντί τε legendum eſſe monuit *Sylb.* *i* Ὑπάρχει pro futuro ὑπάρξει poſitum certitudinis gratia. *Sylb.* *k* Pro γεννητοῦ ſupra dixit θνητοῦ. quod & hîc loci pro γεννητοῦ habet *Cod. Vat.* nec aliter legiſſe viſus eſt *Lapus*, dum vertit *pro mortali corpore*. *l* In *Lapi* etiam codice nullum hîc fuiſſe conjunctionem indicat verſio, *deceptus cum ſim.* malim ego ψευσθεὶς δὲ, vel νῦν δὲ ψευσθεὶς cum *Gelenio*, qui vertit *nunc ſpe fruſtratus*. *Sylb.* ψευσθεὶς δὲ Vat. *m* Ὃν οὐδὲν ἰδεόμην Vat. *n* Opinor compoſite legendum καταστρατηγῆσαι, quo aliquoties ſupra eſt uſus. *Sylb.* & *Steph.* Verum στρατηγῆσαι retinendum. Sic enim *Strabo* l. 1. de *Homero*; ἐφρόντισε πολὺ μέρος τἀληθοῦς, ἐν δ' ἐτίθει καὶ ψεῦδος· τὸ μὲν ἀποδεχόμενος, τὸ δὲ δημαγωγῶν καὶ στρατηγῶν τὰ πλήθη. ſic & *Dionyſius* ipſe l. 7. βοᾶν utitur pro καταβοᾶν, quum dicit, καὶ συνδραμόντες εἰς τὴν ἀγορὰν τοὺς δημάρχους ἐβόων. Notum etiam Latinos ſimplicibus interdum uti pro compoſitis. *Caſ.* *o* Ἐν ἀφανεῖ Vat. *p* Convenientius legi poteſt ἔχοι. *Sylb.* *q* Τοῦ πατρικίων Vat. *r* Βουλευομένοις Vat.

Ἄρξας

Per Jul. 4209. Ante Chr. 505. Olymp. 68 ¾. V. C. Cat. 247. Var. 249.

“miniculis uſus te eſſet aggreſſurus, ut hoc pacto facilius latere poſſemus. His ita apud nos decretis rem ſorti commiſimus, & mihi primo ſors obtigit ut rei periculum facerem. Tu igitur præmonitus, tam multos & tam fortes viros gloriæ cupiditate eandem mentem habere, quorum ſiquis meliore quam ego fortuna utatur, conſidera quonam modo ab omnium inſidiis tibi cavere poſſis.

XXX. ¶ Rex, his auditis, illum à ſuis ſatellitib. in vincula abduci, & accurate aſſervari juſſit: ipſe vero fidiſſimis amicis *in conſilium* aſſumptis, & filio Arunte cum illis ſibi aſſidere juſſo, quibus rationibus eorum inſidias propulſare poſſet, conſultabat. Cæterorum igitur unuſquiſque, *propulſandarum inſidiarum &* tutandæ ſalutis ineptas rationes proferens, nihil illorum quæ facienda eſſent ſatis intelligere videbatur: filius autem ejus poſtremus declaravit ſententiam longe prudentiorem quam illa ætas ferret; ſpectandum ei cenſens, non quibus cuſtodiis ſe contra inſidias muniret, ſed quo pacto cuſtodiis nullis indigeret. Omnibus autem ejus ſententiam admirantibus, & quomodo id poſſet fieri ſcire cupientibus: “Si, inquit, eos ex hoſtibus amicos feceris, & tuam ipſius vitam antiquiorem duxeris ipſa reſtitutione exſulum, qui ſunt cum Tarquiniis. Rex optime eum ſentire dixit: ſed tamen rem eam conſultatione dignam putavit, quomodo honeſtis conditionibus pax cum illis fieri poſſet: magnum fore dedecus dicens, ſi ſibi, qui eos prælio viciſſet & intra mœnia compulſos obſideret, abeundum eſſet infecta re, præter Tarquinii exſpectationem, quaſi victus eſſet ab illis quos vicerat, & quaſi fugeret eos qui ne auderent quidem extra portas progredi: demonſtrans etiam unam tantum eſſe honeſtam pacis faciendæ rationem, ſi ab hoſtibus mitterentur legati, qui de pace agerent.

XXXI. ¶ Atque hæc quidem tunc filio & cæteris qui aderant dixit: paucis tamen poſt diebus ipſe coactus eſt prior Romanos ad pacis conditiones provocare, tali de cauſſa. Diſperſis per agrum militibus, & commeatus qui in urbem portabantur intercipientibus, idque aſſidue facientibus, Romani conſules, quum inſidias illis in loco opportuno collocaſſent, multos eorum interfecerunt, & longe plures ceperunt quam interemerunt. Quam rem ægre ferentes Hetruſci, inter ſe colloquebantur in conventiculis, regem & cæteros duces incuſantes, quod tamdiu bellum traherent; & ad proprios lares redire cupientes. Rex igitur, ratus omnibus pacem gratam fore, miſit legatos de ſuis domeſticis maxime neceſſarios. Sunt autem qui dicunt ipſum etiam Mucium cum his fuiſſe miſſum, regi fide cum jurejurando data fore ut rediret: alii vero dicunt,

“ἀφορμαῖς χρησάμενος ἐπιθήσεταί σοι ἵνα ῥᾷον ἡμῖν ὑπάρχῃ τὸ λαθεῖν. ταῦτα διανοηθέντες, ἐκληρωσάμεθα, καὶ πρῶτος [a] ἄρξαι τῆς πείρας ἔλαχον ἐγώ. προειδὼς οὖν ὅτι πολλοὶ καὶ ἀγαθοὶ τὴν αὐ- 300 τὴν δόξαν ἔχουσιν ἐπιθυμίᾳ δόξης, ὧν [b] εἰ καί τις ἀμείνονι τύχῃ χρήσεται τῆς ἐμῆς, σκόπει τίς ἔσται σοι [c] πρὸς πάντας φυλακή.

Ὡς δὲ ταῦτ' ἤκουσεν ὁ βασιλεύς, ἐκεῖνον μὲν ἀπαγαγόντας τοὺς δορυφόρους ἐκέλευσε δῆσαι, καὶ φυλάττειν ἐπιμελῶς· αὐτὸς δὲ τοὺς πιστοτάτους τῶν φίλων παραλαβὼν, καὶ τὸν υἱὸν [d] Ἄρροντα παρακαθισάμενος, μετ' ἐκείνων ἐσκόπει τί ποιῶν τὰς ἐπιβουλὰς αὐτῶν διακρούσεται. τῶν μὲν οὖν ἄλλων ἕκαστος εὐήθεις ἀσφαλείας λέγων, ἐδόκει τῶν δεόντων φρονεῖν οὐδέν· ὁ δὲ υἱὸς αὐτοῦ τελευταίαν ἀπεφήνατο γνώμην πρεσβυτέραν τῆς ἡλικίας, ἀξιῶν αὐτὸν μὴ σκοπεῖν [e] τίσι φυλακαῖς χρώμενος οὐδὲν πείσεται δεινόν, ἀλλὰ τί ποιῶν οὐ δεήσεται φυλακῆς. θαυμασάντων δὲ τὴν διάνοιαν αὐτοῦ πάντων, καὶ [f] πῶς ἂν γένοιτο μαθεῖν βουλομένων, “Εἰ φίλους ἀντὶ πολεμίων, ἔφη, ποιήσαιο τοὺς ἄνδρας, τιμιωτέραν ἡγησάμενος τὴν σαυτοῦ ψυχὴν τῆς καθόδου τῶν σὺν Ταρκυνίοις φυγάδων. καὶ ὁ βασιλεὺς τὰ κράτιστα μὲν ἔφησεν αὐτὸν λέγειν, βουλῆς δὲ εἶναι ἄξιον τὸ πρᾶγμα, πῶς [g] εὐπρεπεῖς γενήσονται πρὸς αὐτοὺς αἱ διαλλαγαί· μεγάλην αἰσχύνην φάσκων εἶναι, εἰ κρατήσας αὐτῶν μάχῃ, καὶ τειχήρεις ἔχων, ἀπελεύσεται, μηδὲν ὧν [h] Ταρκύνιος ἀπεδέχετο διαπραξάμενος, ὥσπερ ἡττημένος ὑπὸ τῶν νενικημένων, καὶ πεφευγὼς τοὺς μηδ' ἐκ τῶν πυλῶν ὑπομένοντας ἔτι προελθεῖν· μίαν δὲ μόνην ἔσεσθαι ὑποφαίνων καλὴν [i] τῆς ἔχθρας λύσιν, εἰ παρὰ τῶν πολεμίων [k] ἐπιγένοιντό τινες πρὸς αὐτὸν περὶ φιλίας [l] διαλεξόμενοι. Ταῦτα μὲν τότε πρὸς τὸν υἱὸν καὶ τοὺς παρόντας εἶπεν· ὀλίγαις δ' ὕστερον ἡμέραις αὐτὸς ἠναγκάσθη πρότερος ἄρχειν λόγων διαλλακτηρίων, διὰ τοιαύτην αἰτίαν· ἐσκεδασμένων ἀνὰ τὴν χώραν τῶν στρατιωτῶν, καὶ τὰς ἀγομένας εἰς τὴν πόλιν ἀγορὰς ἀφαιρουμένων, καὶ τοῦτο ποιούντων συνεχῶς, οἱ τῶν Ῥωμαίων ὕπατοι [m] λοχίσαντες αὐτοὺς ἐν καλῷ χωρίῳ, διαφθείρουσί τε συχνοὺς, καὶ ἔτι πλείους τῶν ἀναιρεθέντων αἰχμαλώτους λαμβάνουσιν. ἐφ' ᾧ χαλεπαίνοντες οἱ Τυῤῥηνοὶ, διελέγοντο πρὸς ἀλλήλους [n] κατὰ στροφὰς, δι' αἰτίας τόν τε βασιλέα καὶ τοὺς ἄλλους ἡγεμόνας ἔχοντες ἐπὶ τῇ τριβῇ τοῦ πολέμου, καὶ ἀπαλλάττεσθαι ποθοῦντες ἐπὶ τὰ οἰκεῖα. [o] δόξας οὖν ἅπασι κεχαρισμένας φανήσεσθαι τὰς διαλλαγὰς, ἀποστέλλει πρεσβευτὰς ἐκ τῶν οἰκείων φίλων τοὺς ἀναγκαιοτάτους. τινὲς μὲν οὖν φασι καὶ τὸν Μούκιον ἅμα τούτοις ἀποσταλῆναι, [p] δόντα πίστιν τῷ βασιλεῖ δι' ὅρκων ὑπὲρ τοῦ πάλιν ἐλεύσεσθαι· [q] οἱ δὲ λέγουσιν

ὅμηρον,

a Ἄρξας *Vat.* b Pro εἰ καὶ haud ſcio an legendum εἰκῇ, ut idem ſit quod ἴσως, τάχα. *Sylb.* Ὡς εἴθε καί τις *Vat.* Sic vertit *Lapus, quorum certe unus meliore fortuna quam mea fuerit utetur.* c Πρὸς πάντας ἀρκοῦσα φυλακή *Vat.* d In *Ven. Cod.* Ἄῤῥοντα, parum belle. *Sylb.* e Illa τίσι φυλακαῖς χρώμενος οὐδὲν πείσεται δεινὸν, ἀλλὰ τί ποιῶν οὐ δεήσεται φυλακῆς è Codd. *Ven.* & *Rom.* addidit *Sylb.* Eademque exſtant in *Vat.* & *Lapi Codd.* f Πῶς ἂν τοῦτο γένοιτο *Vat.* g Εὐτρεπεῖς minus apte in *Ed. Steph.* h Ταρκυνίοις ὑπέσχετο *Vat.* i Τῆς ἔχθρας *Vat.* quod rectius eſſe arbitratur *Sylb.* k Παραγένοιντο *Vat.* l Διαλεγόμενοι *Vat.* m Λοχήσαντες *Vat.* quod maluit & *Sylb.* cum huic loco magis conveniat λοχήσαντες *excipientes per inſidias*, quam λοχίσαντες *in inſidiis collocantes.* n Κατὰ συστροφὰς *Vat.* quo modo & alibi ſæpe loquutus eſt *Dionyſius*, legique debere exiſtimavit *Steph.* o Δόξας μὲν οὖν. p Δόντα τὴν πίστιν *Vat.* q Ἕτεροι δὲ λέγουσι *Vat.*

a Ῥωμαίοις

ὅμηρον, ἕως ἂν διαλλαγαὶ γένωνται, τὸν ἄνδρα τοῦτον ἐν τῷ στρατοπέδῳ φυλάττεσθαι· καὶ τάχα ἂν εἴη τοῦτ' ἀληθέστερον. ἐντολαὶ δ' ἦσαν, ἃς ἔδωκε τοῖς πρεσβευταῖς ὁ βασιλεύς,
301 τοιάσδε· “Περὶ μὲν εἰσόδου Ταρκυνίων μηδένα ποιεῖσθαι λόγον, τὰ δὲ χρήματα αὐτοῖς ἀξιοῦν ἀποδοθῆναι, μάλιστα μὲν ἅπαντα ὅσα Ταρκύνιός τε ὁ πρεσβύτατος κατέλιπεν, καὶ αὐτοὶ σὺν τῷ δικαίῳ κτησάμενοι κατεῖχον· εἰ δὲ μή γε, ὅσα δυνατά, ἀγρῶν τε καὶ οἰκιῶν καὶ βοσκημάτων, καὶ ὧν ἐκ γῆς ἀνῄρηνται καρπῶν τὰς ἀξίας, ὁποτέρως ἂν αὐτοῖς δόξῃ συμφέρειν, ἐάν τε τοὺς κατέχοντας αὐτὰ καὶ καρπουμένους εἰσφέρειν, ἐάν τε ἐκ τοῦ δημοσίου διαλύειν. ταῦτα μὲν ὑπὲρ ἐκείνων. ἑαυτῷ δὲ αἰτεῖσθαι διαλυομένῳ τὴν ἔχθραν, τοὺς καλουμένους Ἑπτὰ πάγους· αὕτη Τυρρηνῶν ἡ χώρα τὸ ἀρχαῖον ἦν, Ῥωμαῖοι δὲ αὐτὴν κατέσχον πολέμῳ, τοὺς ἔχοντας ἀφελόμενοι· καὶ ἵνα μένωσι [a] Ῥωμαῖοι Τυρρηνοῖς βέβαιοι φίλοι, παῖδας ἐκ τῶν ἐπιφανεστάτων οἰκιῶν τοὺς ὁμηρεύσοντας ὑπὲρ τῆς πόλεως αἰτεῖν παρ' αὐτῶν.

[b] Ἀφικομένων δὲ τῶν πρέσβεων εἰς Ῥώμην, ἡ βουλὴ μὲν ἐψηφίσατο, Ποπλικόλᾳ θατέρῳ τῶν ὑπάτων πεισθεῖσα, πάντα συγχωρεῖν ὅσα ὁ Τυρρηνὸς ἠξίου, κάμνειν τὸν δῆμον καὶ ἄπορον ὄχλον οἰομένη τῇ σπάνει τῶν ἐπιτηδείων, καὶ ἀγαπητῶς [c] δέξεσθαι τὴν τοῦ πολέμου λύσιν, ἐφ' οἷς ἂν γένηται δικαίοις. ὁ δὲ δῆμος τὰ μὲν ἄλλα τοῦ προβουλεύματος ἐψηφίσατο κύρια εἶναι, τὴν δ' ἀπόδοσιν τῶν χρημάτων οὐκ ἠνέσχετο, ἀλλὰ τἀναντία ἔγνω, μήτ' ἐκ τῶν κοινῶν μήτ' ἐκ τῶν ἰδίων τοῖς Ταρκυνίοις μηδὲν [d] ἀποδοῦναι, πρεσβευτὰς δὲ περὶ τούτων πρὸς βασιλέα Πορσῖνον ἀποστεῖλαι, οἵτινες ἀξιώσουσιν αὐτὸν τὰ μὲν ὅμηρα καὶ τὴν χώραν παραλαβεῖν· περὶ δὲ τῶν χρημάτων αὐτὸν δικαστὴν γενόμενον [e] Ταρκυνίῳ τε καὶ Ῥωμαίοις, ὅταν ἀμφοτέρων ἀκούσῃ, κρῖναι τὰ δίκαια δοκοῦντα, μήτε χάριτι, μήτε ἔχθρᾳ παραχθέντα. ἀπῄεσαν οἱ Τυρρηνοὶ τὰς ἀποκρίσεις ταύτας κομίζοντες πρὸς βασιλέα, καὶ σὺν αὐτοῖς οἱ κατασταθέντες ὑπὸ τοῦ δήμου πρέσβεις, ἄγοντες ἐκ τῶν πρώτων οἰκιῶν εἴκοσι παῖδας οὓς ἔδει περὶ τῆς πατρίδος ὁμηρεῦσαι, τῶν ὑπάτων [f] πρῶτον τὰ τέκνα ἐπιδόντων, Μάρκου μὲν Ὁρατίου τὸν υἱόν, Ποπλίου δὲ Οὐαλερίου τὴν θυγατέρα γάμων ἔχουσαν ὥραν. ἀφικομένων δὲ τούτων ἐπὶ τὸ στρατόπεδον, [g] ἡσθεὶς ὁ βασιλεύς, καὶ πολλὰ τοὺς Ῥωμαίους ἐπαινέσας, ἀνοχὰς σπένδεται πρὸς αὐτοὺς εἰς ὡρισμένον τινὰ ἡμερῶν ἀριθμόν, [h] καὶ τὴν δίκην ἀναδέχεται [i] δικάσειν. Ταρκύνιοι δὲ ἤχθοντο μὲν ἀπὸ μειζόνων ἐκπεσόντες ἐλπίδων, ἃς εἶχον ἐπὶ τῷ βασιλεῖ, [k] καταχθῆναι δόξαντες ἐπὶ τὴν ἀρχὴν ὑπ' ἐκείνου· στέργειν δὲ [l] “ὅμως” τὰ παρόντα ἠναγκάζοντο, καὶ τὰ [m] δεδομένα δέχεσθαι. ἀφικομένων δὲ εἰς τὸν ὁρισθέντα χρόνον ἐκ τῆς πόλεως τῶν ἀπολογησομένων τὴν δίκην, καὶ [n] ὑπὸ τῆς βουλῆς τῶν πρεσβυτάτων, καθίσας ἐπὶ τοῦ
302 βήματος ὁ βασιλεὺς μετὰ τῶν φίλων, καὶ τὸν υἱὸν συνδικάζειν κελεύσας, [o] ἐπέδωκεν αὐτοῖς λόγον.

Per Jul. 4209. *Ante Chr.* 505. *Olymp.* 68 $\frac{3}{4}$. *V. C. Cat.* 247. *Var.* 249.

hunc donec pax fieret obſidem in caſtris fuiſſe aſſervatum, quod certe veriſimilius videtur. Mandata porro, quæ rex legatis dederat, hæc fuerunt: “Ut de Tarquiniorum reditu nullam mentionem facerent; ſed poſtularent *à Romanis* ut bona illis reſtituerent, præcipue ea omnia quæ Tarquinius Priſcus heredibus ſuis reliquerat, & quæ ipſi juſte parta poſſidebant: ſin minus, ut, ſaltem quantum fieri poſſet, integra ruſticorum urbanorumque prædiorum & pecoris, & frugum quas ex agris collegerant, precia darent, utro modo eis magis conducere videretur, ſive à poſſeſſoribus, qui iis fruebantur, conferri, ſive ex ærario perſolvi mallent. & hæc quidem pro illis. Sibi vero pro pace peti juſſit, Septem pagos, quos ita vocant: (hic enim ager olim Hetruſcorum erat; ſed Romani eum armis occuparant, ſuis poſſeſſoribus ademptum) utque Romani conſtanter in Hetruſcorum amicitia permanerent, ab illis liberos nobiliſſimarum familiarum pro civitate obſides dari.”

XXXII.

¶ Quum autem legati Romam veniſſent, ſenatus decrevit, ex Poplicolæ alterius conſulis ſententia, omnia concedere quæcunque Hetruſcus poſtulabat; quia exiſtimabat populum & inopem turbam rerum ad victum neceſſariarum inopia laborare, & libentiſſime pacem, quibuſcunque conditionibus fuiſſet facta, accepturam. At populus reliquas partes ſenatuſconſulti ratas fecit, ſed bonorum reſtitutionem non tulit; quinimo contra ſcivit, ut neque ex ærario, neque à privatis hominibus quicquam Tarquiniis reſtitueretur: utque his de rebus ad regem Porſenam mitterentur legati, qui ab eo peterent, ut obſides quidem & agrum acciperet: de bonis vero, ut ipſe judex inter Tarquinium & Romanos conſtitutus, ubi utroſque audiſſet, quod juſtum eſſe videretur pronunciaret, neque gratia neque odio impulſus. Hetruſci igitur abierunt hæc reſponſa ad regem ferentes, & cum ipſis *iverunt* legati, qui à populo fuerant decreti, adducentes ex primariis familiis viginti pueros, quos pro patria obſides eſſe oportebat, & ipſi conſules primi ſuos liberos dederunt, Marcus Horatius filium, & P. Valerius filiam jam nubilem. Quum autem iſti in caſtra veniſſent, rex lætatus multis laudibus Romanos extulit, & inducias cum illis fecit ad certum ac præſtitutum dierum numerum, & illius controverſiæ judicium recepit. At Tarquinii iniquiſſimo ferebant animo ſe magna ſpe fruſtratos, quam in rege ponebant; quippe qui exiſtimarant ſe ab illo in regnum reſtitutum iri: veruntamen in præſenti rerum fortuna acquieſcere, & conditiones illas admittere cogebantur. Quum autem ad præſtitutam diem veniſſent ex urbe ad dicendam cauſſam oratores, & è ſenatoribus natu maximi; rex pro tribunali cum amicis ſedens, adhibito etiam ad id judicium filio, dicendi copiam illis fecit.

¶ Dum

a Ῥωμαίοις Τυῤῥηνοὶ *Vat.* *b* Ἀφικομένης δὲ τῆς πρεσβείας *Vat.* *c* Δέξασθαι *Vat.* *d* Ἀποδιδόναι *Vat.* *e* Ταρκυνίοις *Vat.* *f* Forſan rectius πρώτων: ut ſit *primis conſulibus*. *Sylb.* Ita etiam in *Cod. Vat.* *g* Ἥσθη δὲ ὁ βασιλεὺς *Vat.* *h* Καὶ τὴν δίκην αὐτὸς *Vat.* *i* Δικάζειν *Vat.* *k* Vel καταχθῆναι ἂν δόξαντες vel καταχθήσεσθαι δόξαντες ſcribendum puto. *Steph.* *l* Non agnoſcit *Vat.* *m* Διδόμενα *Vat.* *n* Si ὑπὸ retineamus, ſubaudiendum eſt πεμφθέντων: vel ſi referamus ad præcedens ἀφικομένων, legendum ἀπὸ aut παρά. *Sylb.* Ἀπὸ τῆς βουλῆς in *Cod. Vat.* *o* Rectius ἀπέδωκεν ut cum alibi paſſim tum infra p. 318. juxta *Ed. Sylb.*

XXXIII. *Per. Jul.* 4209. *Ante Chr.* 505. *Olymp.* 68 $\frac{3}{4}$. *V. C. Cat.* 247. *Var.* 249. ¶ Dum autem adhuc hæc cauſſa diſceptaretur, venit quidam qui nunciavit obſides virgines fugiſſe. Quum enim à cuſtodibus precibus contendiſſent, ut ſibi flumen adire & ſe lavare permitterent, quum id impetraſſent, eos rogarunt, ut tantiſper à flumine recederent, donec ſe laviſſent, & veſtes reſumpſiſſent, ne ſe nudas viderent: quumque id illi feciſſent, Cloëlia illas adhortante, primaque incipiente, fluvio tranato in urbem ſunt reverſæ. Tunc Tarquinius vehementer in Romanos invehebatur, perjurium & perfidiam illis objiciens; regemque inſtigabat, ut, quippe qui ab hominibus fraudulentis deceptus fuiſſet, animum ad illos non adverteret. Conſule autem ſe purgante, idque facinus injuſſu patrum ab ipſis virginibus auſum aſſerente, & brevi ſe fidem facturum dicente, nihil à ſe inſidioſe admiſſum; rex ejus verbis adductus ei permiſit ut abiret, &, quemadmodum erat pollicitus, virgines reduceret. Valerius igitur virgines reducturus diſceſſit. At Tarquinius ejuſque gener, neglecto jure, nefarii facinoris conſilium occultum iniverunt, equitum turmam clam ad iter obſidendum mittentes, ut virgines quæ ducebantur caperent, ipſumque conſulem & cæteros qui ad caſtra proficiſcebantur comprehenderent, ut ipſi interea hæc corpora pro pignore bonorum Tarquinio à Romanis ereptorum retinerent, non exſpectato amplius judicii fine. Sed deus non permiſit ut iſtæ inſidiæ ipſis ex animi ſententia ſuccederent. Dum enim ex caſtris Latinis inſidiatores, qui Romanos aggreſſuri erant, prodeunt; conſul Rom. eos antevertens, virgines adduxit. Et quum jam ad ipſas Hetruſcorum caſtrorum portas acceſſiſſet, illi qui eum ex alteris caſtris inſequebantur eum aſſequuntur. Quo in loco pugna coorta, ſtatim Hetruſci rem ſenſerunt: & regis filius cum equitum turma propere ſuppetias tulit, & pedites qui pro caſtris ſtationem habebant eo concurrerunt.

Ἔτι δὲ τῆς δικαιολογίας γινομένης, ἧκέ τις ἀπαγγέλλων τὴν φυγὴν τῶν [a] ὁμηρευσάντων παρθένων. δεηθεῖσαι γὰρ τῶν φυλαττόντων, ἵνα συγχωρήσωσιν αὐταῖς λούσασθαι παραγενομέναις εἰς τὸν ποταμὸν, ἐπειδὴ τὸ συγχώρημα ἔλαβον, ἀποστῆναι μικρὸν ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ τοῖς ἀνδράσιν εἰποῦσαι, ἕως ἂν ἀπολούσωνται, καὶ τὰς ἐσθῆτας [b] ἀπολάβωσιν, ἵνα μὴ γυμνὰς ὁρῶσιν αὐτάς· ποιησάντων καὶ τοῦτο τῶν ἀνδρῶν, παρακελευσαμένης αὐταῖς τῆς Κλοιλίας, καὶ πρώτης καθαρξάσης, διανηξάμεναι τὸν ποταμὸν, εἰς τὴν πόλιν ἀπῆλθον. ἔνθα δὴ πολὺς ὁ Ταρκύνιος ἦν τὴν ἐπιορκίαν καὶ ἀπιστίαν τοῖς Ῥωμαίοις ἐγκαλῶν, καὶ τὸν βασιλέα παροξύνων, ὡς ἐξαπατώμενον ὑπ' ἀνθρώπων δολίων, μηδὲν προσέχειν αὐτοῖς. ἀπολογουμένου δὲ τοῦ ὑπάτου, καὶ τὸ ἔργον ἐξ αὐτῶν λέγοντος εἶναι τῶν παρθένων, δίχα τῆς ἐπιταγῆς τῶν πατέρων, καὶ τὸ πιστὸν οὐκ εἰς μακρὰν παρέξεσθαι λέγοντος, ὑπὲρ τοῦ μηδὲν ἐξ ἐπιβουλῆς ὑφ' ἑαυτῶν πεπρᾶχθαι, πεισθεὶς ὁ βασιλεὺς, συνεχώρησεν αὐτῷ πορευθέντι τὰς παρθένους ἀγαγεῖν ὡς ὑπισχνεῖτο. Οὐαλέριος μὲν δὴ τὰς παρθένους ἄξων ᾤχετο· Ταρκύνιος δὲ καὶ ὁ κηδεστὴς αὐτοῦ [c] τῶν δικαίων ὑπεριδόντες, πρᾶγμά τι ἐπεβούλευσαν ἀνόσιον, λόχον ὑποπέμψαντες εἰς τὴν ὁδὸν ἱππέων, τάς τε παρθένους ἁρπάσαι τὰς ἀγομένας, καὶ τὸν ὕπατον καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς ἐπὶ τὸ στρατόπεδον [d] συλλαβεῖν, ῥύσια [e] καθέξοντες ἀνθ' ὧν Ταρκύνιον ἀφείλοντο Ῥωμαῖοι χρημάτων, τὰ σώματα ταῦτα, καὶ τὸ τέλος τῆς δίκης οὐκέτι περιμένοντες. [f] οὐκ εἴασε δὲ κατὰ νοῦν αὐτοῖς χωρῆσαι τὴν ἐπιβουλὴν τὸ δαιμόνιον. ἐν ὅσῳ γὰρ ἐκ τοῦ Λατίνων χάρακος ἐξῄεσαν οἱ μέλλοντες τοῖς [g] παραγενομένοις ἐπιθέσθαι, φθάσας ὁ Ῥωμαίων ὕπατος, ἧκεν ἄγων τὰς κόρας· καὶ πρὸς αὐταῖς ἤδη ταῖς πύλαις τοῦ Τυρρηνοῦ χάρακος ὢν, ὑπὸ τῶν ἐπιδιωξάντων ἐκ τῆς ἑτέρας στρατοπεδείας καταλαμβάνεται. ἔνθα τῆς συμπλοκῆς αὐτῶν γενομένης, ταχεῖα τοῖς Τυρρηνοῖς αἴσθησις ἐγένετο· καὶ κατὰ [h] σπουδὴν ὁ τοῦ βασιλέως υἱὸς ἴλην [i] ἱππέων λαβὼν, ἐβοήθει, καὶ ἐκ τῶν πεζῶν οἱ προκαθήμενοι τοῦ χάρακος συνέδραμον.

XXXIV. ¶ Quamobrem indignatus Porſena ad concionem Hetruſcos convocavit, & illis declaravit, quemadmodum delato ad ſe à Romanis judicio, & ſibi commiſſa cognitione criminum quæ ipſis Tarquinius objiciebat, nondum definita cauſſa, legatorum & obſidum ſacroſancta corpora, contempta induciarum religione, violare conati fuiſſent, qui jure optimo ab ipſis fuerant expulſi. Quare Hetruſci ſuis ſuffragiis Romanos criminibus objectis liberarunt, & Tarquiniis atque Mamilio hoſpitium renunciarunt, eoque ipſo die eos caſtris excedere juſſerunt. Tarquinii igitur, qui principio bonam ſpem habuerant, vel ſe tyrannidem Hetruſcorum

Ἐφ' οἷς ἀγανακτῶν ὁ Πορσίνας, εἰς ἐκκλησίαν τοὺς Τυρρηνοὺς συνεκάλει· καὶ [k] διεξελθὼν, ὡς ἐπιτρεψάντων αὐτῷ δίκας Ῥωμαίων δικάσαι περὶ ὧν ἐνεκαλοῦντο ὑπὸ Ταρκυνίου, πρὶν ἐπιτελεσθῆναι τὴν δίκην, εἰς ἱερὰ σώματα πρέσβεών τε καὶ ὁμήρων παρανομεῖν ἐν σπονδαῖς ἐπεχείρησαν οἱ δικαίως ὑπ' αὐτῶν ἐξελαθέντες· ὅθεν [l] Τυρρηνοὶ μὲν Ῥωμαίους ἀπολύουσι τῶν ἐγκλημάτων, Ταρκυνίων δὲ καὶ Μαμιλίου διαλύονται τὴν ξενίαν, καὶ [m] προεῖπον αὐθη- 303 μερὸν ἐκ τοῦ χάρακος ἀπιέναι. Ταρκύνιοι μὲν οὖν ἐν ἐλπίσι χρησταῖς γενόμενοι κατ' ἀρχὰς, ὡς ἢ [n] τυραννήσοντες αὖθις [o] τὴν πόλιν, Τυρρηνῶν σφίσι βοηθούντων,

a Subſtantivum παρθένων poſtulat ὁμηρευσασῶν, aut ὁμηρευουσῶν: præſertim cum in ſequentibus fœmininum genus conſtanter uſurpetur; & maſculi ſexus παῖδας eis dum lavabantur adfuiſſe, repugnat hiſtoriæ. *Sylb.* Si *Codex* mendo caret, erit Atticiſmus. *Portus.* Ομηρευουσῶν in *Cod. Vat.* b Αποβάλωσι in *Ed. Steph.* in qua lectione cum ſit hyſterologia, malui cum *Camerario* ἀπολάβωσι. *Sylb.* Ita etiam in *Vat.* & *Lapi Codd.* c Τῶν δικαίων ὑπεριδόντες πράγματι ἐπεβούλευσαν ἀνοσίῳ *Vat.* d Ante συλλαβεῖν deſideratur participium παραγινομένους, aut aliud ſimile. *Sylb.* Ερχομένους συλλαβεῖν ὡς in *Cod. Vat.* e Male in *Ed. Steph.* καθέξοντας & mox περιμένοντας. f Οὐκ εἴασε δὲ αὐτοῖς *Vat.* g Aptius παραγινομένοις *advenientibus. Sylb.* h Σπονδὴν minus recte in *Ed. Steph.* cum σπουδὴν agnoſcat etiam *Lapi* verſio. *Sylb.* Reperitur etiam in *Cod. Vat.* i Ιππέων ἐπαγόμενος *Vat.* k Pro participio διεξελθὼν ſtructuræ lex poſtulat verbum διεξῆλθεν: aut mancus eſt locus. *Sylb.* Alioqui (ut inquit *Portus*) dicendum eſſet συνεκάλει, καὶ διεξελθόντος αὐτοῦ ὡς &c. deinde ſubjiciendum Τυρρηνοὶ μὲν Ῥωμαίους &c. l Τυρρηνοὶ Ῥωμαίους μὲν *Vat.* m In *Ed. Steph.* προειπών. quod *Lapus* etiam ſequutus videtur, dum vertit, *prædixit quoque.* ſed noſtra lectio ſimplicior eſt. *Sylb.* n In *Ed. Steph.* Τυρρηνίσοντες. quod nihil ad rem. noſtræ lectionis exemplum eſt apud *Demoſth. Philipp.* 3. ἄρχουσι καὶ τυραννοῦσι τοὺς τότε σώζοντας αὐτούς. Mendum hoc etiam *Camerarius* animadverterat. *Sylb.* o Τῆς πόλεως *Vat.*

a Μίω

θέντων, ἢ τὰ χρήματα κομιούμενοι, διὰ τὴν εἰς τοὺς πρέσβεις καὶ τὰ ὅμηρα παρανομίαν, ἀμφοτέρων διαμαρτόντες ἀπῆλθον ἐκ τοῦ στρατοπέδου σὺν αἰσχύνῃ τε καὶ μίσει. ὁ δὲ τῶν Τυῤῥηνῶν βασιλεὺς τὰ ὅμηρα τῶν Ῥωμαίων ἐπὶ τὸ βῆμα προσαχθῆναι κελεύσας, ἀποδίδωσι τῷ ὑπάτῳ, εἰπὼν ὅτι πάσης ὁμηρείας κρείττονα ἡγεῖται τὴν πίστιν τῆς πόλεως· [a] μίαν δὲ παρθένον, ὑφ' ἧς ἐπείσθησαν αἱ λοιπαὶ διανήξασθαι τὸν ποταμὸν, ἐπαινέσας ὡς κρεῖττον ἔχουσαν φρόνημα τῆς τε φύσεως καὶ τῆς ἡλικίας, καὶ τὴν πόλιν μακαρίσας ἐπὶ τῷ μὴ μόνον ἄνδρας ἀγαθοὺς ἐκτρέφειν, ἀλλὰ καὶ παρθένους ἀνδράσιν ὁμοίας, δωρεῖται τὴν κόρην ἵππῳ πολεμιστῇ φαλάροις κεκοσμημένῳ διαπρεπέσι. μετὰ δὲ τὴν ἐκκλησίαν, τὰ περὶ εἰρήνης καὶ φιλίας ὅρκια πρὸς τοὺς πρέσβεις τῶν Ῥωμαίων ποιησάμενος, καὶ ξενίσας αὐτοὺς, δῶρα τῇ πόλει φέρεσθαι δίδωσι τοὺς αἰχμαλώτους ἅπαντας ἄνευ λύτρων, συχνοὺς πάνυ ὄντας· καὶ τὸ χωρίον ἐν ᾧ [b] στρατοπεπεδευκὼς ἦν, οὐχ ὡς στρατόπεδον ἐν ξένῃ γῇ πρὸς ὀλίγον καιρὸν, ἀλλ' ὡς πόλιν ἰδίως τε καὶ δημοσίως ἀποχρώντως κοσμήσας, οὐκ ὄντος τοῖς Τυῤῥηνοῖς ἔθους, ὁπότε [c] ἀναστρατοπεδεύη ἐκ πολεμίας, ὀρθὰς καταλείπειν κατασκευὰς, [d] ἀλλὰ καίειν, [e] οὐκ ἔκαυσεν, ἀλλ' ἀφῆκεν οὕτω μένειν· οὐ μικρὰν τῇ πόλει χαρισάμενος εἰς χρημάτων λόγον δωρεάν. ἐδήλωσε δὲ ἡ πρᾶσις ἣν ἐποιήσαντο μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴν τοῦ βασιλέως οἱ ταμίαι. ὁ μὲν δὴ πόλεμος ὁ συστὰς Ῥωμαίοις πρὸς [f] Τυῤῥηνῶν τε καὶ βασιλέα [g] Κλουσινῶν Λάρον Πορσῖνον, εἰς κινδύνους μεγάλους ἀγαγὼν τὴν πόλιν, τοιούτου τέλους ἔτυχεν.

Ἡ δὲ τῶν Ῥωμαίων βουλὴ μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴν τῶν Τυῤῥηνῶν [h] συνελθοῦσα", ἐψηφίσατο Πορσίνῳ μὲν πέμψαι [i] θρόνον ἐλεφάντινον, καὶ σκῆπτρον, καὶ στέφανον χρύσεον, καὶ θριαμβικὴν ἐσθῆτα ὑφ' ἧς οἱ βασιλεῖς ἐκοσμοῦντο· Μουκίῳ δὲ τῷ προελομένῳ περὶ τῆς πατρίδος ἀποθανεῖν, αἰτιωτάτῳ δόξαντι γεγονέναι τῆς καταλύσεως τοῦ πολέμου, χαρίσασθαι χώραν ἐκ τῆς δημοσίας, πέραν τοῦ Τιβέριος ποταμοῦ, τὸν αὐτὸν τρόπον ὅνπερ Ὁρατίῳ τῷ πρὸ τῆς γεφύρας ἀγωνισαμένῳ πρότερον, ὅσην ἂν ἀρότρῳ περιλαβεῖν ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ δύνηται. οὗτος ὁ χῶρος, ἕως τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων, Μούκιοι λειμῶνες καλοῦνται. ταῦτα μὲν τοῖς ἀνδράσι· Κλοιλίᾳ δὲ τῇ παρθένῳ στάσιν εἰ-
304 κόνος χαλκῆς ἔδοσαν, ἣν ἀνέθεσαν ἐπὶ τῆς ἱερᾶς ὁδοῦ, τῆς εἰς τὴν ἀγορὰν φερούσης, οἱ τῶν παρθένων πατέρες. ταύτην ἡμεῖς μὲν οὐκ ἔτι κειμένην εὕρομεν· ἐλέγετο δὲ [k] ὅτι" ἐμπρήσεως περὶ τὰς πλησίον οἰκίας γενομένης ἠφανίσθη. κατὰ τοῦτον τὸν ἐνιαυτὸν ὁ νεὼς τοῦ Καπιτωλίου Διὸς εἰς συντέλειαν [l] ἐξείργασται, περὶ οὗ κατὰ μέρος ἐν τῷ πρὸ τούτου δεδήλωκα λόγῳ. τὴν δὲ ἀνιέρωσιν αὐτοῦ καὶ τὴν ἐπιγραφὴν ἔλαβεν [m] μὲν" Μάρκος Ὁράτιος ὁ ἕτερος τῶν ὑπάτων, φθάσας τὴν παρουσίαν τοῦ συνάρχοντος. ἐτύγχανε δὲ κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον Οὐαλέριος [n] τῆς πόλεως" προεξεληλυθὼς

opera & auxilio recepturos, vel bona ſua recuperaturos, ob legatos & obſides contra jus violatos, utraque re fruſtrati ex caſtris cum ignominia & omnium odio diſceſſerunt. Rex autem Hetruſcorum obſides Rom. ad tribunal produci juſſit, & conſuli reſtituit, dicens ſe pluris facere fidem populi Rom. quam omnes obſides: unam vero virginem, quæ reliquis tranandi fluvii auctor & dux fuerat, laudans ob animos majores quam ſexus & ætas ea ferret, & urbem beatam prædicans, quod non ſolum viros fortes, ſed etiam virgines viris ſimiles produceret, nanc, inquam, puellam equo bellico inſignibus phaleris ornato donavit. Poſt dimiſſam concionem, icto cum Rom. legatis pacis & amicitiæ fœdere, ipſiſque hoſpitaliter acceptis, dono civitati reducendos dedit omnes captivos ſine redemptionis precio, quorum valde magnus erat numerus: & locum ipſum ubi caſtra poſuerat, non ut caſtra in ſolo peregrino ad exiguum tempus, ſed ut oppidum privatim ac publice ſatis ornatum, quamvis mos Hetruſcorum hoc non ferret, ut quoties ex hoſtili agro rex caſtra moveret, milites erecta tentoria relinquerent, ſed urerent, tamen non cremavit, ſed ita ut erat manere eſt paſſus, largitus urbi non parvum donum, ſi res ad pecuniæ æſtimationem revocetur: ipſa enim auctio, quam quæſtores poſt regis diſceſſum fecerunt, id declaravit. Bellum igitur quod populus Romanus cum Hetruſcis & Larte Porſena Cluſinorum rege geſſit, & quod in maxima pericula pop. Rom. adduxit, hunc habuit finem.

Per. Jul. 4209. Ante Chr. 505. Olymp. 68 ¾. V.C. Cat. 247. Var. 249.

Porſena, repudiatis Tarquiniis, magnifice cum Romanis agit.

XXXV.

¶ Romanorum autem ſenatus, poſt Hetruſcorum diſceſſum coactus, cenſuit mittendam Porſenæ ſellam eburneam, & ſceptrum, & coronam auream, & triumphalem veſtem, qua reges ornabantur: Mucio vero, qui ultro pro patria mortem oppetere paratus erat, quod viſus fuiſſet belli finiendi cauſſa præcipua, agrum de publico largiendum trans flumen Tiberim, eodem modo quo Horatio, qui ante in primo pontis aditu pugnarat, quantum circumarare uno die poſſet. hicque locus uſque ad noſtram ætatem Mucia prata appellatur. Atque hæc quidem viris *præmia dedere*: at Cloeliam virginem ſtatua ænea donavere, quam virginum patres in via ſacra, quæ in comitium fert, ei erexerunt. Nos tamen non invenimus hanc adhuc exſtantem & erectam: ferunt enim eam incendio circa proximas ædes exorto abſumptam. Hoc anno templum Jovis Capitolini abſolutum eſt, de quo ſuo loco in ſuperiore libro egi. Ejus vero dedicationem & inſcriptionem alter Conſul, Marcus Horatius, ante ſui collegæ adventum occupavit. Tunc enim Valerius forte ex urbe cum exercitu

a Μίαν παρθένον ſeu μίαν παρθένων retinere nihil vetat. malit tamen fortaſſe aliquis Κλοιλίαν, ut v. 38. *Sylb.* *b* Augmentum habet in medio: ea nimirum forma, qua παιδοπεποίηται, ὀνοματοπεποίηται & conſimilia. Infra regularius legitur ἐστρατοπεδευκότες, itidemque ſupra κατεστρατοπεδευκότας. *Sylb.* In *Cod. Vat.* Κατεστρατοπεδευκὼς ἦν κατεσκευασμένον οὐχ ὡς &c. mox ἰδίαις τε καὶ δημοσίαις οἰκοδομαῖς ἀποχρώντως: adeo ut vocem κοσμήσας non agnoſcat. Eodemque plane modo legiſſe viſus eſt *Lapus*. *c* Ἀναστρατοπεδεύωσι malit *Sylb.* Rectius forſan ἀναστρατοπεδεύοιεν, ut in *Cod. Vat.* *d* Ἀλλὰ κατακαίειν *Vat.* *e* Forſan οὐκ εἴασεν. *f* Τυῤῥηνοὺς τε *Vat.* & *Lapi Codd.* Sed (ut inquit *Sylb.*) poſſis etiam legere Τυῤῥηνῶν τε καὶ Κλουσινῶν βασιλέα. nam Porſena rex erat tam Etruſcorum quam Cluſinorum, ut conſtat ex pag. 281. v. 40. & p. 292. v. 8. *g* Κλουσηνῶν in *Ed. Steph.* ea nimirum forma qua paſſim Ἀρικηνοὺς apud hunc legimus: quum analogia poſtulet Κλουσίνων. Apud *Strab.* l. 5. habemus Κλουσίων. *Sylb.* *h* Deeſt *Vat.* *i* Θρόνον δῶρα ἐλεφάντινον *Vat.* *k* Non agnoſcit *Cod. Vat.* in quo mox ἠφανίσθαι pro ἠφανίσθη. *l* Ἐξειργάσθη, περὶ οὗ τὰ *Vat.* *m* Deeſt *Vat.* *n* Deſiderantur in *Cod. Vat.*

Per. Jul. 4209. *Ante Chr.* 505. *Olymp.* $68\frac{3}{4}$. *V. C. Cat.* 247. *Var.* 249.

exercitu ad agrum tuendum exierat. Quum enim nuperrime agreſtes caſtella reliquiſſent, & in agros conveniſſent, Mamilius miſſa latronum manu agricolas valde infeſtabat. Atque hæc tertio conſulatu ſunt geſta.

XXXVI.

Sp. Largius & T. Herminius coſſ. *Per. Jul.* 4210. *Ante Chr.* 504. *Olymp.* $\frac{68}{69}$. $\frac{4}{1}$. *V. C. Cat.* 248. *Var.* 250.

¶ Anno autem quarto conſules creati Sp. Largius, & T. Herminius totum magiſtratus ſui tempus ſine bello tranſegerunt. His conſulibus Aruns Porſenæ Hetruſcorum regis filius, quum Ariciam urbem ſecundum jam annum oppugnaret, obiit. Nam ſimulatque percuſſum eſt fœdus cum Romanis, dimidiam exercitus partem à patre accipiens, expeditionem contra Aricinos fecit, ſibi proprium paraturus imperium: & quum parum abfuiſſet quin urbem caperet, quum auxilia Aricinis ab Antio & Tuſculo & Cumis Campaniæ veniſſent, minoribus copiis cum majoribus acie inſtructa confligens, cæteros quidem in fugam vertit, & ad urbem uſque compulit. at ipſe à Cumanis, quos Ariſtodemus, Malacus cognomine, ducebat, victus occubuit. Et Hetruſcorum exercitus poſt illius mortem, quum hoſtium impetum diutius ſuſtinere non poſſet, fuſus & fugatus eſt. Multi autem eorum in fuga à Cumanis eos perſequentibus fuerunt cæſi: plerique vero eorum diſperſi in Romanorum agros non longe diſtantes confugerunt; tum quia amiſerant arma, tum etiam quia vulneribus debilitati ulterius progredi non poterant. quos Romani ex agris in urbem plauſtris & carpentis & aliis jumentis comportantes, ſemineces nonnullos, & in ſuas domos ferentes, cibiſque & medicamentis & aliis humanitatis officiis cum magna commiſeratione refecerunt: ita ut eorum multi his beneficiis invitati nullo amplius deſiderio domum redeundi tenerentur, ſed mallent apud homines bene de ſe meritos remanere. quibus ſenatus locum urbis dedit, convallem illam quæ inter Palatium & Capitolium ad quatuor ferme ſtadiorum longitudinem exporrigitur, ubi ædes extruerent: qui ad mea uſque tempora vicus Tuſcus à Romanis ſua lingua appellatur, qua tranſitur à foro ad circum maximum. Pro quibus officiis rex eorum illis munus rependit plurimi faciendum, quod illis fuit longe acceptiſſimum; agrum Tranſtiberinum, quo ei ceſſerant, quum pacem fecerunt: & ſacrificia magno impendio diis perſolverunt, quæ ſe illis facturos voverant, ſi Septem-pagos recuperaſſent.

XXXVII.

M. Valerius & P. Poſtum. coſſ. *Per. Jul.* 4211. *Ante Chr.* 503. *Olymp.* $69\frac{1}{2}$. *V. C. Cat.* 249. *Var.* 251.

¶ Anno autem quinto poſt exactos reges Olympias erat ſexageſima nona, qua vicit in ſtadio Iſchomachus Crotoniates, Athenis vero iterum archon erat Aceſtorides; at Romæ conſules creati M. Valerius, frater

μετὰ τῆς δυνάμεως ἐπὶ τὴν βοήθειαν τῆς χώρας. ἄρτι γὰρ τῶν ἀνθρώπων καταλιπόντων τὰ ἐρύματα, καὶ συνιόντων εἰς τοὺς ἀγροὺς, λῃστήρια πέμπων Μαμίλιος μεγάλα τοὺς γεωργοὺς ἔβλαπτε. ταῦτα ὑπὸ τῆς τρίτης ὑπατείας ἐπράχθη.

Οἱ δὲ τὸν τέταρτον ἐνιαυτὸν ἄρξαντες [a] ὕπατοι, Σπόριος Λάρκιος, καὶ Τίτος Ερμήνιος, ἄνευ πολέμου τὴν ἀρχὴν διετέλεσαν. ἐπὶ τούτων [b] Αῤῥος ὁ Πορσίνου τοῦ Τυῤῥηνῶν βασιλέως υἱὸς, τὴν Αρικηνῶν πόλιν δεύτερον ἔτος ἤδη [c] πολεμῶν, ἐτελεύτησεν. εὐθὺς γὰρ ἅμα τῷ γενέσθαι τὰς Ρωμαίων σπονδὰς, τὴν ἡμίσειαν τῆς στρατιᾶς μοῖραν παρὰ τοῦ πατρὸς λαβὼν [d] ἐστρατοπέδευσεν ἐπὶ τοὺς Αρικηνοὺς, ἰδίαν κατασκευαζόμενος ἀρχήν· [e] μικροῦ δεήσας τὴν πόλιν ἑλεῖν, ἐλθούσης τοῖς Αρικηνοῖς ἐπικουρίας ἔκ τε Αντίας καὶ Τύσκλου καὶ τῆς Καμπανίδος Κύμης, παραταξάμενος ἐλάττονι δυνάμει πρὸς [f] μείζονας, τοὺς μὲν ἄλλους ἐτρέψατο, καὶ μέχρι τῆς πόλεως ἤλασεν· ὑπὸ δὲ Κυμαίων, οὓς ἦγεν Αριστόδημος ὁ Μαλακὸς ἐπικαλούμενος, νικηθεὶς ἀποθνήσκει· καὶ ἡ στρατιὰ τῶν Τυῤῥηνῶν, μετὰ τὴν ἐκείνου τελευτὴν οὐκέτι ὑπομείνασα, τρέπεται πρὸς φυγήν. πολλοὶ μὲν δὴ [g] αὐτῆς διωκόμενοι ὑπὸ Κυμαίων διεφθάρησαν· ἄλλοι δὲ πλείους [h] σκεδασθέντες εἰς τοὺς ἀγροὺς τῶν Ρωμαίων οὐ πολὺ ἀπέχοντας κατέφυγον, ὅπλα τε ἀπολωλεκότες, καὶ ὑπὸ τῶν τραυμάτων ἀδύνατοι ὄντες ἐπὶ τὰ προσωτέρω χωρεῖν. οὓς ἐκ τῶν ἀγρῶν οἱ Ρωμαῖοι κατακομίζοντες εἰς τὴν πόλιν ἁμάξαις τε καὶ ἀπήναις καὶ τοῖς ἄλλοις ὑποζυγίοις ἡμιθνῆτας ἐνίους, καὶ φέροντες [i] εἰς τὰς ἑαυτῶν οἰκίας, τροφαῖς τε καὶ θεραπείαις καὶ ταῖς ἄλλαις φιλανθρωπίαις πολὺ τὸ συμπαθὲς ἐχούσαις ἀνελάμβανον· ὥστε πολλοὺς αὐτῶν, ταῖς χάρισι ταύταις ὑπαχθέντας, μηκέτι τῆς οἴκαδε ἀφίξεως πόθον ἔχειν, ἀλλὰ παρὰ τοῖς εὐεργέταις σφῶν βούλεσθαι καταμένειν· οἷς ἔδωκεν ἡ βουλὴ χώραν τῆς πόλεως, ἔνθα [k] οἰκίαν ἔμελλον κατασκευάσασθαι, [l] τὴν μεταξὺ τοῦ τε Παλατίου καὶ τοῦ Καπιτωλίου, [m] τέτταρσι μάλιστα μηκυνόμενον σταδίοις 305
αὐλῶνα· ὃς καὶ μέχρις ἐμοῦ Τυῤῥηνῶν οἴκησις ὑπὸ Ρωμαίων καλεῖται κατὰ τὴν ἐπιχώριον διάλεκτον, ἡ φέρουσα δίοδος ἀπὸ τῆς ἀγορᾶς ἐπὶ τὸν μέγαν ἱππόδρομον. ἀνθ' ὧν εὕροντο παρὰ τοῦ βασιλέως αὐτῶν δωρεὰν οὐ τὴν ἐλαχίστου ἀξίαν, ἀλλ' ἐφ' ᾗ μάλιστα ἥσθησαν, τὴν πέραν τοῦ ποταμοῦ χώραν, ἧς ἀπέστησαν ὅτε διελύοντο τὸν πόλεμον· καὶ θυσίας [n] ἀπέδωσαν τοῖς θεοῖς ἀπὸ χρημάτων πολλῶν, ἃς εὔξαντο γενόμενοι πάλιν τῶν Επτὰ πάγων κύριοι, συντελέσειν.

Ενιαυτῷ δὲ πέμπτῳ μετὰ τὴν ἐκβολὴν [o] τῶν βασιλέων, ὀλυμπιὰς μὲν ἦν ἐνάτη καὶ ἑξηκοστὴ, [p] ἣν ἐνίκα στάδιον Ισχόμαχος Κροτωνιάτης, Αθήνησι δὲ τὸ δεύτερον ἄρχων Ακεστορίδης, ὕπατοι δὲ Ρωμαίων Μάρκος [q] Οὐαλέριος ἀδελφὸς

Οὐαλερίου

a Corrupte in *Ed. Steph.* ὕπατοι, Σπόριοι, Μάρκος Λάρκιος, καὶ Τίτος Ερμ. *b* Obſerva hic Αῤῥος pro Αρων, ut ſupra fuit p. 288. v. 11. & apud *Plutarchum* in *Poplicola*. *Sylb.* In *Cod. Vat.* Αῤῥιος, *c* Πολεμῶν pro πολιορκῶν poſitum opinatur *Port.* *d* Εστρατεύσεν *Vat.* quo modo legendum eſſe monuit *Portus*. *e* Ante μικροῦ deeſſe videtur conjunctio καὶ, vel ſimilis. *Sylb.* Illam agnoſcit *Cod. Vat.* *f* Μείζονα *Vat.* *g* Pro αὐτῆς, cujus relatio ad præcedens στρατιὰ paullo durior eſt, ſi quis malit αὐτῶν, non refragabor. *Sylb.* Αὐτῶν διωκόμενοι ὑπὸ τῶν Κυμαίων *Vat.* *h* Σκεδασθέντες ἀνὰ τὴν χώραν εἰς τοὺς ἀγροὺς *Vat.* *i* Εἰς τὰς ἑαυτῶν οἰκίας malit *Portus*. *k* Οἰκίας legendum eſſe dictat ipſa ſententia, errore nato à ſcripturæ compendio. *Sylb.* Οἰκήσεις in *Cod. Vat.* *l* Τὸν μεταξὺ *Vat.* *m* Mallem Τέτταρας μ. μ. σταδίους αὐλῶνα. *Caſ.* *n* Scribendum vel ἀπέδοσαν vel ἀπέδωκαν. *Sylb.* Malim ἀπέδοσαν cum *Cod. Vat.* *o* Τοῦ βασιλέως *Vat.* *p* Affirmo tranſpoſita eſſe verba, ac reſtituendum, ἣν ἐνίκα στάδιον Ισχόμαχος Κροτωνιάτης τὸ δεύτερον, Αθήνησι δὲ ἄρχων Ακεστορίδης. *Meurſius* in *Attic. Lect.* l. 4. c. 26. *q* Perperam Οὐαλερίου in *Ed. Steph.*

a Επικαλούμενος

Οὐαλερίου Ποπλικόλα, καὶ Πόπλιος Ποστούμιος Τούβερτος [a] καλούμενος. ἐπὶ τούτων ἕτερος ἐξεδέξατο Ῥωμαίους πόλεμος ἐκ τῶν ἔγγιστα οἰκούντων, ὃς ἤρξατο μὲν ἀπὸ λῃστηρίων, προὔβη δ' εἰς πολλοὺς καὶ μεγάλους ἀγῶνας· ἐχώρησε μέντοι τελευτῶν εἰς διαλλαγὰς εὐπρεπεῖς, ἐπὶ τῆς τετάρτης [b] μετὰ τούτους τοὺς ἄνδρας ὑπατείας, πάντα τὸν μεταξὺ χρόνον πολεμηθείς. Σαβίνων γάρ τινες καταγνόντες τῆς πόλεως ἀσθένειαν ἐκ τοῦ Τυρρηνικοῦ πταίσματος, ὡς οὐκέτι τὴν ἀρχαίαν ἀξίωσιν ἀναληψομένης, ἐπετίθεντο τοῖς εἰς τὴν χώραν κατιοῦσιν ἐκ τῶν ἐρυμάτων λῃστήρια καταστησάμενοι, καὶ πολλὰ τοὺς γεωργοὺς ἔβλαπτον. ὑπὲρ ὧν ἀποστείλαντες οἱ Ῥωμαῖοι πρεσβείαν, πρὶν ἐπὶ τὰ ὅπλα χωρῆσαι, δίκας ᾔτουν, [c] καὶ διδόναι λόγον ἠξίουν, καὶ μηδὲν εἰς τοὺς ἐργαζομένους τὴν γῆν παρανομεῖν· αὐθάδεις τε λαβόντες ἀποκρίσεις, προεῖπον αὐτοῖς τὸν πόλεμον. καὶ γίνεται μὲν πρώτη ἔξοδος ἑνὸς τῶν ὑπάτων Οὐαλερίου, σὺν ἱππεῦσι καὶ ψιλῶν τοῖς ἀκμαιοτάτοις αἰφνίδιος ἐπὶ τοὺς λῃζομένους τὰ χωρία, καὶ φόνος τῶν καταληφθέντων ἐν ταῖς προνομαῖς συχνῶν ὄντων πολύς, οἷα εἰκὸς ἦν, ἀνθρώπων ἀσυντάκτων τε καὶ οὐ προῃσθημένων τὴν ἔφοδον. ἔπειτα τῶν Σαβίνων πολλὴν ἀποστειλάντων ἐπ' αὐτοὺς στρατιὰν ὑφ' ἡγεμόνι τεταγμένην [d] ἐμπείρῳ πολέμου, ἑτέρα γίνεται ἐπ' αὐτοὺς ἔξοδος Ῥωμαίων, σὺν πάσαις ταῖς δυνάμεσιν, ἀμφοτέρων ἀγόντων τῶν ὑπάτων. Ποστούμιος μὲν οὖν πλησίον τῆς Ῥώμης ἐν ὀρεινοῖς τόποις κατεστρατοπέδευσε, δεδιὼς μή τις ἔφοδος ἐκ τῶν φυγάδων γένηται ἐπ' [e] αὐτὸν αἰφνίδιος· Οὐαλέριος δὲ ἐγγὺς τῶν πολεμίων, παρὰ ποταμὸν Ἀνίητα, ὃς ἐκ πόλεως μὲν Τιβύρων καθ' ὑψηλοῦ πολὺς ἐκχεῖται σκοπέλου, φέρεται δὲ διὰ τοῦ Σαβίνων
306 καὶ Ῥωμαίων πεδιάδος, ὁρίζων τὴν ἑκατέρων χώραν· συνάπτει δὲ τὸ ῥεῦμα τῷ Τιβέρει ποταμῷ, καλὸς μὲν ὀφθῆναι, γλυκὺς δὲ πίνεσθαι.

Ἐκ δὲ τῶν ἑτέρων τοῦ ποταμοῦ μερῶν ἡ τῶν Σαβίνων ἔκειτο παρεμβολή, οὐ ῥύματος οὐδ' αὐτὴ πολὺν ἀπέχουσα τόπον, [f] ἐπί γε λόφου τινὸς ἠρέμα κατακλίνοντος, οὐ σφόδρα ἐχυροῦ. κατ' ἀρχὰς μὲν οὖν δι' εὐλαβείας εἶχον ἀλλήλους ἑκάτεροι, καὶ μάχης ἄρχειν διαβάντες τὸν ποταμὸν ὤκνουν. [g] χρόνῳ δ' ὕστερον οὐ κατὰ λογισμὸν καὶ πρόνοιαν τοῦ συμφέροντος, ἀλλ' ὑπ' ὀργῆς καὶ φιλονεικίας ἐξαφθέντες, συνάπτουσι μάχην. [h] ὑδρευόμενοί τε γὰρ καὶ τοὺς ἵππους ἄγοντες [i] ἐπὶ τὸν ποταμόν, ἀνέβαινον ἐπὶ πολὺ τοῦ ποταμοῦ· βραχὺς δ' ἔρρει τηνικαῦτα, οὔπω τοῖς χειμερινοῖς ὕδασι πληθύων· ὥστε ὀλίγον ὑπὲρ τοῦ γόνατος ἔχοντες αὐτὸν ἐπεραιοῦντο. συμπλοκῆς δέ τινος πρῶτον ὀλίγοις πρὸς οὐ πολλοὺς γενομένης, ἐξέδραμόν τινες ἐπικουροῦντες τοῖς σφετέροις ἐξ ἑκατέρου χάρακος· ἔπειθ' ἕτεροι πάλιν ἀμύνοντες τοῖς κατισχυομένοις [k] ἐκ θατέρων. καὶ ποτὲ

Valerii Poplicolæ, & P. Poſtumius, qui Tubertus vocabatur. His conſulibus bellum aliud à finitimis populis contra pop. Rom. exortum eſt; quod quidem à latrociniis exorſum eſt, progreſſum autem ad multa & magna prælia: veruntamen tandem honeſtis pacis conditionibus finitum eſt, quarto poſt hos viros conſulatu, ad quorum uſque tempora ſine ulla intermiſſione geſtum eſt. Sabini enim quidam quum animadvertiſſent remp. Rom. adverſo Hetruſcorum bello debilitatam, quaſi priſtinam dignitatem amplius recuperatura non eſſet, eos qui ex caſtellis in planitiem deſcendebant prædonum incurſionibus adoriebantur, & agreſtes magnis afficiebant detrimentis. Quamobrem Romani, antequam ad arma venirent, legationem illis mittentes, pœnas repoſcebant, & poſtulabant ut rationem injuriarum redderent, & ab omni vi & injuria agricolis inferenda abſtinerent. A quibus quum ſuperba accepiſſent reſponſa, bellum illis indixerunt: & ab altero conſule Valerio, cum equitatu & lectiſſimis levis armaturæ militibus, prima expeditio in prædones repentina facta eſt; & eorum, qui in pabulationibus deprehenſi fuerant, quorum magnus erat numerus, ingens cædes edita, (ut veriſimile eſt) quia nullos ordines ſervabant, nec hoſtium adventum præſenſerant. Deinde miſſo à Sabinis contra eos ingenti exercitu ductu imperatoris rerum bellicarum periti, Romani, ex urbe iterum egreſſi cum omnibus copiis, quas ambo conſſ. ducebant, illis obviam venerunt. Ac Poſtumius quidem prope urbem in montanis locis caſtra poſuit, veritus nequa repentina incurſio ab exſulibus in ſe fieret: at Valerius prope hoſtes ad Anienen fluvium, qui ex urbe, quæ Tibur vocatur, præceps & cum impetu de alto ſaxo labitur, & per Sabini & Romani agri planitiem fertur, utramque regionem diſterminans; influit autem in flumen Tiberim, aſpectu amœnus, & potu dulcis.

Per. Jul. 4211. Ante Chr. 503. Olymp. 69. 2. V. C. Cat. 249. Var. 251.

Bellum Sabinum.

XXXVIII. ¶ In altera vero fluvii parte Sabinorum caſtra erant poſita, & ipſa non longe à flumine diſtantia, in quodam colle leviter declivi, nec valde munito. Primum igitur utrique viciſſim ſibi cavebant, & trajecto flumine pugnæ initium facere metuebant. Sed poſtea non ratione *certa* atque utilitatis conſideratione moti, ſed ira & ambitioſa vincendi cupiditate accenſi, prælium commiſerunt. Nam quidam, dum aquarentur & equos ad fluvium potandi gratia ducerent, longe in fluvii alveum provecti ſunt: (tunc enim non valde erat profundus, quia hybernis imbribus nondum erat auctus) adeo ut, quum eorum genua vix ſuperaret, eum trajicerent. Primum autem, quod pauci cum paucis fuiſſent congreſſi ex utroque vallo, quidam ſuis ſuppetias laturi procurrerunt: deinde rurſus alii hinc inde ſuis, qui ab hoſte premebantur, auxilio venerunt. & modo

a Ἐπικαλούμενος Vat. b Μετὰ τούσδε τοὺς Vat. c Καὶ τὸ λοιπὸν ἠξίουν μηδὲν Vat. d *Camerarius* mavult compoſite ἐμπειροπολέμῳ: quod infra quoque uſurpatur cum ἀπειροπόλεμος. attamen & vulgatam lectionem retinere poſſumus, cum ſupra itidem habuerimus ἔμπειροι πολέμων, p. 278. v. 33. & ἀπείρων πολέμου p. 263. v. 28. *Sylb.* e Rectius forſan αὐτὴν, ut referatur ad τὴν Ῥώμην, non ad conſulem. *Lapus* hunc accuſativum cum ſua præpoſ. omiſit. *Sylb.* f Melius forſan ἐπὶ γεωλόφου τινὸς ἠρέμα κατακλινοῦς, ut in *Cod. Vat.* g Ὕστερον δ' οὐ κατὰ *Vat.* h Ὑδρευόμενοι γὰρ *Vat.* i Ἐπὶ τὸν πότον *Vat.* k Ἐκ θατέρου *Vat.*

Per. Jul. 4211.
Ante Chr. 503.
Olymp. 69 ½.
V. C. *Cat.* 249. *Var.* 251.

modo Romani Sabinos à fluvio repellebant, modo Sabini Romanos ab eodem arcebant. Magna autem cæde utrinque edita, & multis illatis & acceptis vulneribus, quum omnium animos vincendi ſtudium invaſiſſet, ut in levibus præliis temere commiſſis accidere ſolet, ipſos quoque caſtrorum duces idem animi ardor ad fluvium trajiciendum accendit. Sed conſul Rom. hoſtem antevertit, & prior cum exercitu eum trajecit; &, dum adhuc Sabini ſe armarent & aciem inſtruerent, manus cum illis conſeruit. Veruntamen ne illi quidem prælium committere ſunt cunctati, hoſte contempto, & valde elati, quod neque cum ambobus conſſ. neque cum omnibus Romanorum copiis eſſent dimicaturi: quare cum impetu irruentes pugnarunt, omnem animi præſentiam & alacrita-
XXXIX. tem exſerentes. ¶ Commiſſo autem acri prælio, quum dextrum Romanorum cornu, ubi erat conſul Poſtumius, hoſtes graviter urgeret, & ulterius progrederetur, at ſiniſtrum jam laboraret, & ab hoſtibus ad fluvium pelleretur, conſul qui altera Rom. caſtra tenebat, re cognita, eduxit exercitum. ac ipſe quidem peditum aciem ducens pedetentim ſequebatur: Spurium vero Largium legatum, qui ſuperiore anno conſulatum geſſerat, cum equitatu celeriter miſit; qui laxatis habenis equitans, & flumen nullo prohibente facile trajecit, & dextrum hoſtium cornu obequitans, in tranſverſum equitatus Sabini latus impreſſionem fecit: atque ibi inter utrorumque equites comminus pugnantes acriter diuque eſt certatum. Interea & Poſtumius, qui peditatum ducebat, ad eos acceſſit; & cum peditatu facto in eos impetu pugnans multos occidit, & reliquos fudit ac fugavit. Et, niſi nox interveniſſet, omnes Sabini à Romanis equitatu ſuperioribus jam circumdati internecione deleti fuiſſent. Jam vero ipſæ tenebræ, hoſtes ex prælio diffugientes, qui erant inermes & pauci, ſervarunt; effeceruntque ut incolumes ad ſuos redirent. Conſules vero eorum caſtris ſine ullo certamine ſunt potiti, quæ à præſidiariis, ſimulatque ſuos in fugam verſos viderunt, deſerta ſunt. Ex quibus parta ingenti præda, quam militibus diripiendam conceſſerunt, copias domum reduxerunt. Tunc primum pop. Rom. ex clade ab Hetruſcis accepta viribus collectis, priſtinos reſumpſit ſpiritus, & finitimorum populorum imperium, ut antea, auſus eſt ſibi vendicare, & decernere ut ſimul ambo coſſ. triumpharent, ſed privatim ut alteri eorum, Valerio ſcilicet, area ad ædificandum in præſtantiſſima palatii parte daretur dono, utque ei ex ærario ſumptus ad id ædificium ſuppeditarentur. Hujus domus, ad quam ſtat taurus æreus, valvæ ſolæ, præter morem omni-

μὲν οἱ Ῥωμαῖοι τοὺς Σαβίνους ἀνέστελλον ἀπὸ τοῦ νάματος· ποτὲ δὲ οἱ Σαβῖνοι τοὺς Ῥωμαίους ἐξεῖργον τοῦ ποταμοῦ. πολλῶν δὲ φόνων καὶ τραυμάτων γινομένων, καὶ φιλονεικίας ἅπασιν ἐμπεσούσης, οἷα περὶ τὰς ἀγχιμαχίας [a] τὰς ἀκαίρους ἐμπεσοῦσα γίνεσθαι φιλεῖ, προθυμία τοῖς ἡγεμόσι τῶν στρατοπέδων ὁμοία παρέστη διαβαίνειν τὸν ποταμόν. ἔφθασε δὲ πρότερον ὁ τῶν Ῥωμαίων ὕπατος, καὶ διαβιβάσας τὸν στρατὸν, ἔτι τῶν Σαβίνων ὁπλιζομένων τε καὶ εἰς τάξιν καθισταμένων, ἐν χερσὶν ἦν. οὐ μὴν ἐμέλλησάν γε οὐδ᾽ ἐκεῖνοι δέξασθαι μάχην, καταφρονήσει πολλῇ ἐπαρθέντες. ὅτι οὔτε πρὸς ἀμφοτέρους τοὺς ὑπάτους, οὔτε πρὸς ἅπασαν τὴν Ῥωμαίων δύναμιν ἔμελλον ἀγωνιεῖσθαι, καὶ συῤῥάξαντες ἐμάχοντο, πᾶσαν εὐτολμίαν καὶ προθυμίαν [b] ἐνδεικνύμενοι. Ἀγῶνος δὲ καρτεροῦ γενομένου, καὶ τοῦ δεξιοῦ τῶν Ῥωμαίων κέρατος, ἔνθα ἦν ὁ ὕπατος [c] Ποστούμιος, ἐπιβαίνοντος τοῖς ἐναντίοις, καὶ προσωτέρω χωροῦντος, τοῦ δ᾽ εὐωνύμου κάμνοντος ἤδη, καὶ πρὸς τῶν πολεμίων ἐπὶ τὸν ποταμὸν ἐξωθουμένου, μαθὼν τὸ γινόμενον ὁ τὴν ἑτέραν τῶν Ῥωμαίων παρεμβολὴν κατέχων ὕπατος, ἐξῆγε τὴν στρατιάν. αὐτὸς μὲν οὖν τὴν φάλαγγα τῶν πεζῶν ἐπαγόμενος, βάδην ἠκολούθει· τὸν δὲ [d] πρεσβύτερον Σπόριον [e] Λάρκιον, τὸν ὑπατεύσαντα τῷ παρελθόντι ἐνιαυτῷ, τοὺς ἱππεῖς ἄγοντα πέμπει κατὰ σπουδὴν, ὃς [f] ὑπὸ ῥυτῆρος τοὺς ἵππους ἐλαύνων, τόν τε ποταμὸν διαπεραιοῦται κωλύοντος οὐδενὸς εὐπετῶς, καὶ κατὰ τὸ δεξιὸν τῶν πολεμίων κέρας περιϊππεύσας, ἐνσείει πλαγίοις τοῖς ἱππεῦσι τῶν Σαβίνων· καὶ γίνεται μέγας αὐτόθι τῶν ἱππέων [g] ἑκατέρων σταδίην μαχομένων ἐπὶ χρόνον πολὺν ἀγών. ἐν δὲ τούτῳ καὶ ὁ Ποστούμιος τοὺς πεζοὺς ἄγων, πλησίον αὐτῶν [h] ἐγένετο· καὶ συῤῥάξας τοῖς πεζοῖς, ἀποκτείνει τε πολλοὺς μαχομένους, καὶ τοὺς λοιποὺς ἐξωθεῖ τῆς τάξεως. εἰ δὲ μὴ νὺξ ἐπέλαβεν, ἅπαντες ἂν οἱ Σαβῖνοι κυκλωθέντες ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ἵππῳ κρατούντων, ἤδη [i] πασσυδεὶ διεφθάρησαν. νῦν δὲ τὸ σκότος τοὺς διαφυγόντας ἐκ τῆς μάχης, ὄντας ἀνόπλους καὶ οὐ πολλοὺς, ἐῤῥύσατο καὶ διέσωσεν εἰς τὰ οἰκεῖα. τῆς δὲ παρεμβολῆς αὐτῶν οἱ ὕπατοι χωρὶς ἀγῶνος ἐκράτησαν, ἐκλειφθείσης ὑπὸ τῶν ἔνδον ἅμα τῷ θεάσασθαι τὴν τροπὴν τῶν σφετέρων· ἐξ ἧς πολλὰς ὠφελείας λαβόντες, ἃς τοῖς στρατιώταις ἄγειν τε καὶ φέρειν ἐπέτρεψαν, ἀπῆγον ἐπ᾽ οἶκον τὰς δυνάμεις. τότε πρῶτον ἡ πόλις ἀναλαβοῦσα ἑαυτὴν ἐκ τοῦ Τυῤῥηνικοῦ πταίσματος, εἰς τὸ ἐξ ἀρχῆς ἀποκατέστη φρόνημα, καὶ τῆς ἡγεμονίας τῶν περιοίκων, ὡς πρότερον, ἐθάῤῥησεν ἀντιποιεῖσθαι, [k] καὶ ψηφίζεσθαι κοινῇ μὲν ἀμφοτέροις τοῖς ὑπάτοις θριάμβου καταγωγὴν, ἰδίᾳ δὲ θατέρῳ τῶν ἀνδρῶν Οὐαλερίῳ δωρεὰν, τόπον [l] εἰς οἴκησιν ἐν τῷ κρατίστῳ τοῦ Παλλαντίου τόπῳ δοθῆναι, καὶ τὰς εἰς τὴν κατασκευὴν δαπάνας ἐκ τοῦ δημοσίου χορηγεῖσθαι. ταύτης τῆς οἰκίας, παρ᾽ ἣν ὁ χαλκοῦς ἕστηκε ταῦρος, αἱ [m] κλησιάδες

θύραι

a Non male forſan legas, τὰς ἀκαίρως ἐμπεσούσας. *Sylb.* Τὰς ἐκκαίρους συμπεσοῦσι *Vat.* b Ἀποδεικνύμενοι *Vat.* c Rectius Οὐαλέριος, ut patet tum è præcedentibus tum è ſequentibus, ut adnotavit etiam *Glareanus.* vel hoc ipſum Ποστούμιος hinc tollendum eſt, & paullo poſt v. 18. collocandum poſt ὕπατος. *Sylb.* d Πρεσβύτερον hîc ſignificat eum qui eſſet è ſeniorum centuria, ut ſupra p. 283. v. 30. & clarius in claſſium deſcriptione p. 212. v. 30. *Sylb.* Πρεσβευτὴν ex ſequentibus legendum cenſet *Portus.* e Λάρκιον in *Ed. Steph.* Λαύκιον *Vat.* Vide p. 292. v. 7. f Ἀπὸ ῥυτῆρος *Vat.* quo modo & ſupra p. 265. v. 22. g Ἀμφοτέρων *Vat.* h Ἐγίνετο *Vat.* i Πανσυδεὶ *Vat.* k Καὶ ψηφίζεται *Vat.* l Melius forſan ſi legamus οἴκισιν. *Portus.* m Ita etiam apud *Pollucem* & *Heſych.* Apud *Plutarchum* vero in *Poplicola* κλεισιάδες. quo in loco eaſdem θύρας vocat αὐλείους: & ut αἱ αὔλειοι denominantur παρὰ τὴν αὐλὴν, ſic τὰς κλεισιάδας παρὰ τὸ κλείσιον dictas ſignificat: τῶν θυρῶν (inquit) εἴσω τῆς οἰκίας εἰς τὸ κλείσιον ἀνοιγομένων, ἐκείνης μόνης τῆς οἰκίας ἐποίησαν ἐκτὸς ἀπάγεσθαι τὴν αὔλειον. & mox. προϊούσαις ταῖς κλεισιάσιν εἰς τὸν στενωπόν. *Gloſſaria* αὐλὴν interpretantur *atrium*, & κλείσιον *Ælius Dionyſ.* apud *Euſtath.* eſſe dicit θυρῶνα μέγαν, *magnum & ſpatioſum atrium*; vel, ut alii malunt, *veſtibulum.* In κλησιάδες ergo Dorica ſcriptura eſt τοῦ η pro ει. *Sylb.* Κλισιάδες *Vat.*

a Ἐπεὶ

θύραι μόναι τῶν ἐν τῇ Ῥώμῃ δημοσίων τε καὶ ἰδιωτικῶν οἴκων εἰς τὸ ἔξω μέρος ἀνοίγονται.

Παρὰ δὲ τούτων τῶν ἀνδρῶν ἐκδέχονται τὴν ὕπατον ἀρχὴν Πόπλιος Οὐαλέριος ὁ κληθεὶς Ποπλικόλας, τὸ τέταρτον ἄρχειν αἱρεθεὶς, καὶ Τίτος Λουκρήτιος τὸ δεύτερον τῷ Οὐαλερίῳ συνάρχων. ἐφ' ὧν ἅπαντες οἱ Σαβῖνοι, κοινὴν ποιησάμενοι τῶν πόλεων ἀγορὰν, ἐψηφίσαντο Ῥωμαίοις πολεμεῖν, ὡς λελυμένων σφίσι τῶν σπονδῶν, [a] ἐπειδὴ βασιλεὺς Ταρκύνιος ἐξέπεσε τῆς ἀρχῆς, πρὸς ὃν ἐποιήσαντο τοὺς ὅρκους· πεισθέντες ὑπὸ Σέξτου θατέρου τῶν Ταρκυνίου παίδων, ὃς [b] αὐτὸς ἰδίᾳ θεραπεύων καὶ λιπαρῶν τοὺς δυνατοὺς ἐξ ἑκάστης πόλεως, [c] ἐξεπολέμωσε κοινῇ πρὸς πάντας, καὶ [d] προσηγάγε δύο πόλεις, Φιδήνην καὶ Καμερίαν, Ῥωμαίων μὲν [e] ἀποστῆσαι, [f] ἐκείνοις δὲ συμμαχεῖν πείσας· ἀνθ' ὧν αὐτὸν αἱροῦνται στρατηγὸν αὐτοκράτορα, καὶ [g] δυνάμεις ἐπιτρέπουσιν ἐξ ἁπάσης πόλεως καταγράφειν, ὡς ἐν τῇ προτέρᾳ μάχῃ δι' ἀσθένειαν δυνάμεως καὶ στρατηγοῦ μωρίαν σφαλέντες. οἱ μὲν δὴ περὶ ταῦτα ἦσαν. τύχη δέ τις, ἐξισῶσαι βουλομένη ταῖς βλάβαις τῶν Ῥωμαίων τὰς ὠφελείας,
308 ἀντὶ τῶν καταλιπόντων αὐτοὺς συμμάχων ἑτέραν οὐκ ἠλπισμένην ἐκ τῶν πολεμίων βοήθειαν προσέθηκε τοιάνδε. ἀνήρ τις ἐκ τοῦ Σαβίνων ἔθνους πόλιν οἰκῶν [h] Ῥήγιλλον, εὐγενὴς καὶ χρήμασι δυνατὸς, [i] Τίτος Κλαύδιος, αὐτομολεῖ πρὸς αὐτοὺς, συγγένειάν τε μεγάλην ἐπαγόμενος, καὶ φίλους καὶ πελάτας συχνοὺς αὐτοῖς μεταναστάντας ἐφεστίοις, οὐκ ἐλάττους, [k] πεντακισχιλίους τοὺς ὅπλα φέρειν δυναμένους. ἡ δὲ καταλαβοῦσα αὐτὸν ἀνάγκη μετενέγκασθαι τὴν οἴκησιν εἰς Ῥώμην, τοιαύτη λέγεται γενέσθαι. οἱ δυναστεύοντες ἐν ταῖς ἐπιφανεστάταις πόλεσιν ἀλλοτρίως ἔχοντες πρὸς τὸν ἄνδρα, τῆς εἰς τὰ κοινὰ [l] φιλοτιμίας, εἰς δίκην αὐτὸν ἐπῆγον αἰτιασάμενοι προδοσίαν, ὅτι τὸν κατὰ Ῥωμαίων πόλεμον ἐκφέρειν οὐκ ἦν πρόθυμος, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ κοινῷ μόνος ἀντέλεγε τοῖς ἀξιοῦσι τὰς σπονδὰς λελύσθαι, καὶ τοὺς ἑαυτοῦ πολίτας οὐκ εἴα κύρια εἶναι [m] δόξαντα τοῖς ἄλλοις ἡγεῖσθαι. ταύτην ὀρρωδῶν τὴν δίκην· ἔδει γὰρ αὐτὴν ὑπὸ τῶν ἄλλων δικασθῆναι πόλεων· ἀναλαβὼν τὰ χρήματα καὶ τοὺς φίλους, τοῖς Ῥωμαίων προστίθεται πολίταις, ῥοπήν τε οὐ μικρὰν εἰς τὰ πράγματα παρέσχεν, καὶ τοῦ κατορθωθῆναι τόνδε τὸν πόλεμον ἁπάντων ἔδοξεν αἰτιώτατος γενέσθαι· ἀνθ' ὧν ἡ βουλὴ καὶ ὁ δῆμος εἴς τε τοὺς πατρικίους αὐτὸν ἐνέγραψε, καὶ τῆς πόλεως μοῖραν [n] εἴασεν ὅσην ἐβούλετο εἰς κατασκευὴν οἰκιῶν· χώραν τε αὐτῷ προσέθηκεν ἐκ τῆς δημοσίας τὴν μεταξὺ Φιδήνης καὶ [o] Πικεντίας, ὡς ἔχοι διανεῖμαι κλήρους ἅπασι τοῖς περὶ αὐτόν, ἀφ' ὧν καὶ φυλή τις ἐγένετο σὺν χρόνῳ, Κλαυδία καλουμένη, καὶ μέχρις ἐμοῦ διέμεινε τὸ αὐτὸ φυλάττουσα ὄνομα.

um Romanarum ædium tam publicarum quam privatarum, in exteriorem partem aperiuntur.

XI. *Per. Jul.* 4212. *Ante Chr.* 502. *Olymp.* 69 $\frac{2}{3}$. *V. C.* *Cat.* 250. *Var.* 252. *Coſſ. P. Valerio Poplicola* IV. & *T. Lucretio* II. *bellum Sabinum recrudeſcit.*

¶ Poſt hos in conſulare imperium ſuccedunt P. Valerius Poplicola quartum Coſ. & T. Lucretius iterum Valerii collega. His conſſ. omnes Sabini, ex communi concilii ſententia, bellum Romanis inferre decreverunt, quaſi rupta eſſent fœdera ex quo rex Tarquinius regno fuit pulſus, cum quo fœdus interpoſito jurejurando fecerant; perſuaſi à Sexto altero Tarquinii filio, qui, uniuſcujuſque civitatis primores privatis officiis ſibi concilians & ſuppliciter orans, omnes eorum animos ab omnibus Romanis alienavit, duoſque populos Fidenates & Camerinos ad defectionem à Romanis faciendam impulit, illiſque ut ad ſuas partes tranſirent perſuaſit. Quapropter imperatorem cum ſummo imperio eum crearunt, eique ex omnibus civitatibus copias conſcribere permiſerunt: quaſi in ſuperiore prælio ob copiarum imbecillitatem, & ducis ſtultitiam, cladem accepiſſent. Illi igitur in his erant occupati. Fortuna vero quædam, detrimentis Romanorum commoda exæquare volens, pro ſociis, à quibus fuerant deſerti, ex ipſiſmet hoſtibus aliud non ſperatum auxilium hoc modo illis addidit. Vir quidam Sabinæ gentis, qui Regillum urbem incolebat, nobilis & opulentus, nomine T. Claudius, ad eos transfugit, cum magno cognatorum comitatu & magna amicorum & clientium manu, qui cum ipſis familiis integris inde migrarunt; inter quos erant circiter quinque millia eorum qui per ætatem arma ferre poterant. Neceſſitas autem, quæ illum coëgit Romam ſedes transferre, talis fuiſſe fertur. Principes nobiliſſimorum populorum, quum ei eſſent infenſi ob ejus in rep. ambitionem, reum illum fecerunt, proditionis inſimulantes, quod parum propenſus eſſet ad bellum inferendum, quinetiam ſolus in communi concilio adverſaretur iis qui fœdera rupta cenſebant, ſuoſque cives non ſineret ea rata facere quæ aliis placuiſſent. Ille hoc judicium formidans (in alieno enim foro ejus cauſſæ cognitio futura erat) cum pecunia ſua & amicis ad pop. Rom. migravit, ſeque ei adjunxit: ſuoque adventu rebus Romanis non parvam acceſſionem attulit, ejuſque belli feliciter confecti præcipuus auctor omnibus eſt viſus. Quapropter S. P. Q. R. eum in ordinem patriciorum retulit, eique urbis partem quantam voluit ad ædificandum conceſſit; agrumque de publico qui eſt inter Fidenas & Picentiam addidit, ut ſuis omnibus agrum viritim dividere poſſet: unde etiam temporis progreſſu facta eſt quædam tribus Claudia, quæ ad mea uſque tempora nomen conſtanter retinebat.

¶ Rebus

a Ἐπεὶ δὲ βασιλεὺς *Vat.* *b* Si αὐτὸς vertas in αὐτοὺς, &, poſita ibi diſtinctione, referas ad verbum ἐξεπολέμωσε, non inconcinnum efficies ſenſum. *Sylb.* *c* Ἐξεπολέμησε *Vat.* Tollenda videtur præpoſitio πρὸς, vel legendum ἐξεπολέμωσε κοινῇ πάντας πρὸς τοὺς Ῥωμαίους, ut apud *Demoſth. Olynth.* 1. ὡς Ὀλυνθίους ἐκπολεμῶσαι δεῖ Φιλίππῳ. *Sylb.* Vulgatam lectionem potes tueri, ſi locum intelligas, ut ſum interpretatus. *Portus.* *d* Προσήγετο *Vat.* *e* Plena loquutio eſſet ἀποστῆσαι ἑαυτοὺς. Sed legendum vel ἀποστῆναι vel ἀποστήσας. *Sylb.* & *Port.* Ἀποστήσας *Vat.* *f* Illud ἐκείνοις ad Sabinos referendum videtur. Sed malim ἐκείνῳ δὲ vel αὐτῷ δὲ συμμαχεῖν, ut ad Tarquinium hoc referatur. *Portus.* *g* Δυνάμει in *Ed Steph.* errore manifeſto. *h* Ita *Vat.* & *Lapi Codd.* quibus conſentit *Livius.* Perperam Ῥίγιτον in *Ed. Steph.* *i* Ex *Livio* & *Plutarcho* in *Poplicola* Ἄππιος Κλαύσος reponendum cenſet *Caſaub.* Sed Ἄττιος Κλαῦσος maluit *Sigonius.* Vide *Livium*, l. 2. c. 16. *k* Πεντακισχιλίων *Vat.* quo modo legendum eſſe conjecerant *Sylb.* & *Port.* *l* Poſt φιλοτιμίας deſideratur ἕνεκα. *Sylb.* *m* Τὰ δόξαντα *Vat.* ut viſum eſt *Sylburgio.* *n* Εἴασεν hic accipiendum pro συνεχώρησεν ſeu ἔδωκεν, vel addendum infinitivum verbum ἑλέσθαι, aut ſimile. *Sylb.* *o* Pro Πικεντίας *Lapus* & *Gelenius* habent *Piculia.* *Ficulia* ſeu *Ficulnea* mavult *Glareanus.* Πικετίας in *Cod. Vat.*

a Ita

XLI.

Per. Jul. 4212.
Ante Chr. 502.
Olymp. 69 2/3.
V. C. Cat. 250. Var. 252.

¶ Rebus autem omnibus ad bellum hinc inde paratis, Sabini priores ſuas copias eduxerunt, & caſtra bina fecerunt, altera non longe à Fidenis ſub dio, altera in ipſis Fidenis; tum ut oppidanis eſſent præſidio, tum etiam ut ii qui caſtra ſub dio habebant, ſi quam cladem accepiſſent, refugium paratum haberent. Deinde Rom. coſſ. poſtquam cognoverunt Sabinos cum infeſto exercitu contra ſe venire, ipſi quoque cum omnibus militaris ætatis hominibus profecti, bina caſtra ſeparatim fecerunt; Valerius quidem prope Sabinorum caſtra, quæ ſub dio erant; Lucretius non procul ab eo loco, in quodam colle, unde altera collegæ caſtra conſpiciebantur. Romani igitur primo quoque tempore cum hoſte confligendum cenſebant, quod in aperto prælio de belli exitu judicium celeriter factum iri ſperarent: at Sabinorum imperator, metuens aperte ſigna conferre cum audacia & tolerantia hominum, qui ad quævis gravia pericula ſubeunda parati erant, eos noctu aggredi ſtatuit; paratiſque rebus ad complendas foſſas & vallum tranſcendendum neceſſariis, quum omnia ad certamen jam eſſent parata, poſt primum ſomnum excitatam totius ſui exercitus præſtantiſſimam partem ad Romanorum munitiones erat ducturus. & illis quæ Fidenis caſtra habebant denunciavit, ut, ubi ſuos egreſſos ſenſiſſent, ipſi quoque ex urbe exirent leviter armati. Deinde juſſit eos, per opportuna loca inſidiis collocatis, ſi qui ex alteris caſtris Valerio ſuppetias laturi contra ſe venirent, ex inſidiis ſurgere, & à tergo eos cum ingenti clamore & ſtrepitu invadere. Sextus igitur hæc in animo habens, ſuumque conſilium centurionibus aperiens, poſtquam illi quoque id probarant, occaſionem exſpectabat. Sed quidam transfuga, profectus ad vallum Romanorum, conſuli ejus conſilium indicavit. nec multo poſt quidam equites Sabinos captivos adduxerunt, quos ad lignationem egreſſos comprehenderant. Hi ſeparatim interrogati quid ipſorum imperator facere pararet, reſponderunt, ſcalas & pontes ab eo fabricari: ſed quo in loco, & quando ipſis eſſet uſurus, ſe ignorare dixerunt. His rebus cognitis, Valerius mittit Marcum ſeniorem in altera caſtra, qui hoſtium conſilia indicaret Lucretio, qui in illis caſtris erat, atque eum admoneret quo modo hoſtes eſſent adoriendi. Ipſe vero tribunos & centuriones convocans, & eloquens iis quæ ex transfuga & captivis audierat, adhortatuſque eos ut viri fortes eſſent, exiſtimantes ſe occaſionem ſummopere optandam nactos, qua egregias de inimicis pœnas ſumerent, tum & quid faciendum eſſet admonens, teſſeramque dans, in ſuos ordines *eos* dimiſit.

Ἐπεὶ δὲ παρεσκεύαστο ἅπαντα [a] ἀμφοτέροις, πρῶτον μὲν ἐξῆγον οἱ Σαβῖνοι τὰς δυνάμεις, καὶ ποιοῦνται δύο παρεμβολάς, μίαν μὲν ὕπαιθρον, οὐ πόρρω Φιδήνης, ἑτέραν δὲ ἐν αὐτῇ Φιδήνῃ, φυλακῆς τε τῶν ἔνδον ἕνεκα, καὶ καταφυγῆς [b] τῶν ἐπιστρατοπεδευόντων, ἄν τι γένηται πταῖσμα περὶ αὐτούς. ἔπειτα οἱ τῶν Ῥωμαίων ὕπατοι, μαθόντες τὴν τῶν Σαβίνων ἐπὶ σφᾶς ἔλασιν, καὶ αὐτοὶ πάντας ἄγοντες τοὺς ἐν ἀκμῇ, στρατοπεδεύονται χωρὶς ἀλλήλων, Οὐαλέριος μὲν ἀγχοῦ τῆς ὑπαίθρου τῶν Σαβίνων παρεμβολῆς, Λουκρήτιος δὲ ὀλίγον ἄποθεν, ἐπ᾽ ὄχθου τινός, ὅθεν ἦν ὁ ἕτερος χάραξ καταφανής. ἡ μὲν οὖν τῶν Ῥωμαίων ὑπόληψις ἦν, ὡς ἐν ἀγῶνι φανερῷ τοῦ πολέμου ταχεῖαν [c] ἕξοντος κρίσιν, συμβαλεῖν τοῖς πολεμίοις αὐτίκα· ὁ δὲ τῶν Σαβίνων στρατηγός, ὀρρωδῶν ἐκ τοῦ φανεροῦ συμφέρεσθαι πρὸς εὐτολμίαν τε καὶ καρτερίαν ἀνθρώπων ἅπαντα τὰ δεινὰ ὑπομένειν ἑτοίμων, νύκτωρ ἐπιχειρεῖν αὐτοῖς ἔγνω· καὶ παρασκευασάμενος τάφρους τε [d] χώσει καὶ χάρακος [e] ἐπιβασίᾳ ἃ πρόσφορα εἶναι ἔμελλεν, ἐπεὶ πάντα ἐγένετο τὰ πρὸς τὸν ἀγῶνα εὐτρεπῆ, μετὰ τὸν πρῶτον ὕπνον ἀναστήσας τὸ κράτιστον τοῦ στρατοῦ μέρος, ἄξειν ἐπὶ τὸ τῶν Ῥωμαίων ἔμελλεν ἔρυμα. 309 τοῖς τε ἐν Φιδήνῃ κατεστρατοπεδευκόσι παρήγγειλεν, ἐπειδὰν ἐξεληλυθότας αἴσθωνται τοὺς σφετέρους, ἐξιέναι καὶ αὐτοὺς ἐκ τῆς πόλεως, κούφῃ ἐσταλμένους ὁπλίσει. ἔπειτα [f] λοχήσαντας ἐν χωρίοις ἐπιτηδείοις ἐκέλευσεν, εἴ τινες ἐπίκουροι τοῖς περὶ τὸν Οὐαλέριον ἐκ τῆς ἑτέρας στρατιᾶς ἐπίοιεν, ἀναστάντας καὶ κατὰ νώτου γενομένους, σὺν βοῇ τε καὶ πατάγῳ πολλῷ χωρεῖν ἐπ᾽ αὐτούς. ὁ μὲν οὖν Σέξτος ταῦτα [g] βουλευόμενος καὶ τοῖς λοχαγοῖς φράσας, ἐπειδὴ [h] κἀκείνοις ἦν βουλευσάμενος, [i] παρέμενε τὸν καιρόν. αὐτόμολος δέ τις ἐλθὼν εἰς τὸν χάρακα τῶν Ῥωμαίων, μηνύει τὴν διάνοιαν αὐτοῦ πρὸς τὸν ὕπατον. καὶ μετ᾽ οὐ πολὺ τῶν ἱππέων τινὲς ἧκον ἄγοντες αἰχμαλώτους τῶν Σαβίνων, οὓς ἐπὶ ξυλισμὸν ἐξεληλυθότας συνέλαβον. οὗτοι χωρὶς ἀλλήλων ἀνακρινόμενοι, τί παρασκευάζεται πράττειν σφῶν [k] αὐτῶν ὁ στρατηγός, λέγουσιν ὅτι κλίμακας τεκταίνεται καὶ διαβάθρας· ὅπου δὲ αὐταῖς καὶ ὁπότε μέλλοι χρῆσθαι, [l] οὐκ ἔφασαν εἰδέναι. ταῦτα μαθὼν Οὐαλέριος, ἀποστέλλει τὸν πρεσβύτην [m] Μάρκον εἰς τὸν ἕτερον χάρακα, τήν τε διάνοιαν τῶν πολεμίων [n] ἐπαγγελοῦντα τῷ κατέχοντι τὴν παρεμβολὴν ἐκείνην Λουκρητίῳ, καὶ τίνα χρὴ τρόπον ἐπιχειρεῖν τοῖς πολεμίοις ὑποθησόμενον. αὐτὸς δὲ τοὺς ταξιάρχους καὶ λοχαγοὺς καλέσας, καὶ φράσας ὅσα τοῦ τε αὐτομόλου καὶ τῶν αἰχμαλώτων ἤκουσε, καὶ παρακαλέσας ἄνδρας ἀγαθοὺς εἶναι, καιρὸν εἰληφέναι νομίσαντας εὐχῆς ἄξιον, ἐν ᾧ δίκας λήψονται παρὰ τῶν ἐχθρῶν καλάς, ἅ τε δέοι [o] πράττειν ὑποθέμενος, καὶ τὸ σύνθημα δούς, ἀπέλυσεν ἐπὶ τὰς τάξεις.

XLII.

¶ Nondum autem erat media nox, quum imperator Sabinorum excitatis militibus vali-

Οὔπω μέσαι νύκτες ἦσαν, καὶ ὁ τῶν Σαβίνων ~~ἡγεμὼν~~ [p] ἀναστήσας τοὺς στρατιώτας, ἦγεν ἐξ αὐτῶν τὸ κράτι-

στον

a Ita *Vat.* & *Lapi Codd.* Ἀμφότεροι in *Ed. Steph.* manifeſto errore; ut paullo ante Φιδῆνις pro Φιδήνης. *b* Τῶν ἔξω στρατοπεδευόντων *Vat.* c Ἕξοντος τὴν κρίσιν *Vat.* d Χώρᾳ minus recte in *Ed. Steph.* e Ἐπιβάσει *Vat.* *f* Λοχίσαντας male in *Ed. Steph.* g Βουλευσάμενος *Vat.* h Κἀκείνοις ἦν βουλομένοις *Vat.* quo modo & alibi loquutus eſt *Dionyſius*: atque ita legendum eſſe ſuſpicati ſunt *Sylb.* & *Port.* i Περιέμενε *Vat.* k Non agnoſcit *Vat.* *l* Οὐκ ἔφησαν *Vat.* *m* Μάρκιον *Vat.* Τὸν πρεσβευτὴν Λάρκιον legendum eſſe contendit *Portus.* M. Valerium prioris anni conſulem fratremque Valerii conſulis intelligendum eſſe putat *Glareanus.* *n* Ἀπαγγελοῦντα malit *Sylb.* *o* Πράττειν ἑκάστοις ὑποθέμενος *Vat.* *p* Ἀναστήσας τοῦ στρατοῦ τὸ κράτιστον μέρος, ἦγεν *Vat.*

a Ita

στον μέρος ἐπὶ τὸν χάρακα, σιωπᾶν ἅπασι παραγγείλας, καὶ μὴ ποιεῖν τῶν ὅπλων ψόφον, ἵνα μὴ γνοῖεν ἥκοντας αὐτοὺς οἱ πολέμιοι, πρὶν ἐπὶ τῷ ἐρύματι γένωνται. ὡς δὲ πλησίον ἐγένοντο τοῦ χάρακος οἱ πρῶτοι προσβόμενοι, καὶ οὔτε φέγγη λαμπτήρων ἑώρων, οὔτε φωνὰς φυλάκων κατήκουον, πολλὴν μωρίαν τῶν Ῥωμαίων καταγνόντες, ὡς ἀφεικότων ἐρήμους τὰς φυλακάς, καὶ [a] ἐντὸς τοῦ χάρακος καθευδόντων, ἐνεπίμπλασαν ὕλης τὰς τάφρους κατὰ πολλὰ μέρη, καὶ διέβαινον οὐδενὸς σφίσιν ἐμποδὼν γινομένου. παρεκάθηντο δὲ μεταξὺ τῶν τάφρων καὶ τῶν [b] περισταυρωμάτων οἱ Ῥωμαῖοι κατὰ σπείρας, ἀφανεῖς διὰ τὸ σκότος, καὶ τοὺς διαβαίνοντας [c] αὐτοὺς, ὅπη γένοιντο [d] ἐν χερσὶν αὐτῶν, 310 ἐφόνευον. μέχρι οὖν τινος ἐλάνθανε τοὺς ὑστέρους προσιόντας ὁ τῶν προηγουμένων ὄλεθρος. ἐπεὶ δὲ φῶς ἐγένετο σελήνης ἀνισχούσης, οἱ πλησιάζοντες τῇ τάφρῳ, σωρούς τε ὁρῶντες [e] τῶν νεκρῶν παρ' αὐτῇ, καὶ στίφη πολεμίων καρτερὰ ὁμόσε χωροῦντα, ῥίψαντες τὰ ὅπλα, τρέπονται πρὸς φυγήν. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι μέγα ἀναβοήσαντες· ἦν δὲ [f] τοῦτο" τὸ σύνθημα τοῖς ἐπὶ τῆς ἑτέρας παρεμβολῆς· ἐκτρέχουσιν ἐπ' αὐτοὺς ἅπαντες ἀθρόοι. καὶ ὁ Λουκρήτιος ὡς ἤκουσε τῆς κραυγῆς, τοὺς ἱππεῖς προαποστείλας διερευνησομένους μή τις ἐγκάθηται πολεμίων λόχος, ὀλίγον ὕστερον ἠκολούθει, τοὺς ἀκμαιοτάτους τῶν πεζῶν ἐπαγόμενος. καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον, οἵ τε ἱππεῖς τοῖς ἐκ τῆς Φιδήνης λοχῶσι περιτυχόντες, τρέπουσιν εἰς φυγὴν, καὶ οἱ πεζοὶ τοὺς ἐπὶ τὴν παρεμβολὴν σφῶν ἀφικομένους κλίνοντες ἐδίωκον, οὔτε ὅπλα, οὔτε κόσμον σώζοντας. ἐν ταύταις ταῖς μάχαις Σαβίνων τε καὶ τῶν συμμάχων [g] ἀπέθανόν τε ἀμφὶ τοὺς μυρίους καὶ τρισχιλίους, αἰχμάλωτοι δὲ ἐλήφθησαν τετρακισχίλιοι καὶ διακόσιοι· καὶ ὁ μὲν χάραξ αὐθημερὸν ἑάλω. Ἡ δὲ Φιδήνη πολιορκηθεῖσα οὐ πολλαῖς ἡμέραις, καθ' ὃ μάλιστα δυσάλωτος εἶναι μέρος ἐδόκει, καὶ ὑπὸ ὀλίγων ἐφυλάσσετο, κατὰ τοῦτο ἐλήφθη. οὐ μὴν ἀνδραποδισμοῦ γε ἢ κατασκαφῆς ἐπειράθη, φόνος τε ἀνθρώπων οὐ πολὺς ἐγένετο μετὰ τὴν ἅλωσιν· ἀποχρῶσα γὰρ ἐφάνη ζημία τοῖς ὑπάτοις πόλεως ὁμοεθνοῦς ἁμαρτούσης ἁρπαγὴ χρημάτων τε καὶ ἀνδραπόδων, [h] καὶ ὁ κατὰ τὴν μάχην [i] ἀπολομένων ὄλεθρος· [k] τοῦ δὲ μὴ προχείρως ἔτι τοὺς ἑαλωκότας ἐπὶ τὰ ὅπλα χωρῆσαι, φυλακὴ γενήσεσθαι μετρία, καὶ ἡ συνήθης Ῥωμαίοις, ἡ τῶν αἰτίων τῆς ἀποστάσεως κόλασις. συγκαλέσαντες δὲ Φιδηναίων τοὺς ἁλόντας εἰς τὴν ἀγορὰν, καὶ πολλὰ τῆς ἀνοίας αὐτῶν κατηγορήσαντες, [l] αἰτίους τε εἶναι φήσαντες ἅπαντας ἤδη δὶς ἀπολωλέναι, μήτε ταῖς εὐεργεσίαις χάριν εἰδότας, μήτε τοῖς κακοῖς σωφρονιζομένους, ῥάβδοις αἰκισάμενοι τοὺς ἐπιφανεστάτους, πάντων ὁρώντων

diſſimam eorum partem ad Romanorum vallum duxit, indicto omnibus ſilentio, juſſiſque nullum armorum ſtrepitum edere, ne hoſtes ſuum adventum ſentirent, antequam ad ipſa caſtra jam ventum eſſet. Poſtquam autem illi qui præibant acceſſerunt ad caſtra, neque ullum ſplendorem ignium viderunt, neque voces vigilum audierunt, magnam Romanorum ſtultitiam damnantes, * quaſi caſtra incuſtodita reliquiſſent, & intra vallum dormirent, foſſas materia variis in partibus compleverunt, & nullo impediente eas tranſiverunt. At Romani in cohortes diviſi conſederant † inter foſſas & vallum, & ob tenebras cerni non poterant, & *hoſtes* qui tranſibant, quum in ipſorum manus veniebant, trucidabant. Aliquandiu igitur ii, qui poſtremi accedebant, ignorarunt cædem ſuorum, qui præcedebant: ſed quum lunæ orientis lux apparuiſſet, qui ad foſſam appropinquabant, ad ipſam acervos cadaverum conſpicientes, & validos hoſtium globos impetum in ſe facientes, armis abjectis fugæ dederunt terga. At Romani ſublato ingenti clamore (hoc enim ſignum datum fuerat illis qui in alteris erant caſtris) omnes in eos conferti procurrunt. Tunc Lucretius, audito clamore, præmiſſo equitatu qui exploraret ne qui hoſtes in inſidiis deliteſcerent, interpoſito modico intervallo, cum lectiſſimis quibuſque peditibus eum ſequebatur. Et eodem tempore quum equitatus incidiſſet in eos, qui Fidenis fuerant miſſi ut in inſidiis deliteſcerent, in fugam eos vertit; & peditatus eos qui ad ſua caſtra venerant cædens perſequebatur, neque arma neque ordinem ſervantes. In his præliis ex Sabinis eorumque ſociis ceciderunt circiter tredecim millia, capta vero quatuor millia & ducenti præterea; eodemque die caſtra capta.

XLIII. *Sabinis cæſis Fidenæ captæ.*

¶ Fidenæ vero, poſt paucorum dierum oppugnationem, à qua parte potiſſimum inexpugnabiles eſſe videbantur, & à paucis cuſtodiebantur, ab ea captæ ſunt: verumtamen neque cives in ſervitutem redacti, neque urbs ipſa diruta, & pauci occiſi poſtquam urbs capta eſt. Civitas enim ejuſdem gentis, ipſa bonorum & mancipiorum direptione, & clade eorum qui in pugna deſiderati ſunt, ſatis pœnarum conſulibus dediſſe videbatur: ſed ne in poſterum illi, qui in ipſorum poteſtatem venerant, arma temere caperent, ſatis fore exiſtimarunt ſi moderata cautio adhiberetur, & in defectionis auctores more Romano animadverteretur. Itaque convocatis in forum Fidenatibus qui capti fuerant, multiſque in eorum amentiam invecti, dignoſque eſſe dicentes ut omnes cum ipſis pueris internecione delerentur, quippe qui neque beneficiorum acceptorum cauſſa gratiam ſibi haberent, neque ipſis calamitatibus ad bonam frugem revocari poſſent, nobiliſſimos quoſque, omnibus inſpectantibus, virgis

Per. Jul. 4212. *Ante Chr.* 502. *Olymp.* 69 ¾. *V. C.* *Cat.* 250. *Var.* 252.

a Ita *Sylb.* ex hiſtoriæ ſenſu & *Lapi* verſione. Εκτὸς in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* b Infra quoque legitur hoc vocabulum. Si quis tamen diviſe malit τῶν περὶξ σταυρωμάτων, non refragabor. *Sylb.* c Si quis malit adverbium αὐτοῦ vel αὐτῇ, per me licebit. *Sylb.* Αὐτῶν in *Cod. Vat.* d Εν χερσὶν, ἐφόνευον. μέχρι μὲν οὖν *Vat.* e Οἰκείων νεκρῶν *Vat.* f Non agnoſcit *Vat.* g Απέθανον ἀμφὶ μὲν *Vat.* h Καὶ ὁ τῶν κατὰ *Vat.* i Απολομένων perperam in *Ed. Steph.* k Sequentia ita intelligenda ſunt & conſtruenda, καὶ τοῖς ὑπάτοις ἐφάνη μετρία φυλακὴ γενήσεσθαι ἀποχρῶσα τοῦ μὴ προχείρως &c. *Port.* l Αξίους *Vat.* & *Lapi Codd.* quo modo legendum eſſe monuerunt *Sylb. Steph.* & *Port.* * Qui deſertis cuſtodiis intra caſtra ſterterent. *Gelen.* † Inter foſſas & circumvallationes. *Gelen.*

Per. Jul. 4212. Ante Chr. 502. Olymp. 69 $\frac{2}{3}$. V. C. Cat. 250. Var. 252.

virgis cæſos ſecuri percuſſerunt: reliquis vero permiſerunt ut in urbe habitarent, ut antea, collocato ibi præſidio, quod cum illis habitaret, quod ſenatus decreverat; & agri partem illis ademptam præſidiariis dederunt. His rebus geſtis copias ex hoſtili agro reduxerunt, & ex ſenatuſconſulto triumpharunt. Atque hæc quidem in iſtorum conſulatu ſunt geſta.

XLIV.

P. Poſtumius Tubertus II. & Agr. Menenius Lanatus coſſ.
Per. Jul. 4213. Ante Chr. 501. Olymp. 69 $\frac{3}{4}$. V. C. Cat. 251. Var. 253.

¶ Publio autem Poſtumio Tuberto iterum & Agrippa Menenio Lanato conſulibus, Sabini tertium cum majori exercitu in agrum Romanum irruptionem fecerunt, antequam Romani eorum expeditionem ſentirent, & uſque ad ipſa urbis mœnia acceſſerunt. Ibi magna Romanorum cædes edita, non ſolum ipſorum ruſticorum, quos nihil tale exſpectantes ex improviſo hoc malum invaſerat, antequam omnes in proxima caſtella refugerent, ſed etiam civium qui tunc in urbe degebant. Nam Poſtumius alter conſul, hanc hoſtium contumeliam non ferendam ratus, feſtinanter auxilium ſuis laturus egreſſus eſt, obvios quoſque * majori cum celeritate quam prudentia ducens. Quos Sabini conſpicati magna cum contemptione in ſe ferri, nullis ſervatis ordinibus & diſſipatos, quo magis eorum contemptionem augerent, celerius quam militari gradu pedem referebant, fugam ſimulantes, donec in ſilvas denſas venerunt, ubi reliquus eorum exercitus ſubſederat: deinde converſi Romanis perſequentibus ſigna infeſta tulere, & qui erant in ſilva magno ſublato clamore eos invaſere. Quum autem homines nullum ordinem ſervantes & perturbatos, atque ob curſum fatigatos & anhelantes, multi acie egregie inſtructa invaderent, ſternunt obvios quoſque qui ſecum congredi audebant, & reliquos qui in fugam ſe dederant, intercluſis itineribus ad urbem ferentibus, in quodam deſerto & aſpero montis dorſo concludunt: armiſque prope eos poſitis (nox enim eos jam oppreſſerat) per totam noctem excubantes ſervabant, ne clam aufugerent. Qua clade Romam renunciata, ingens tumultus ortus, concurſuſque ad mœnia factus, omneſque timor cepit, ne noctu urbem hoſtes victoria elati invaderent; eoſque ſuorum cæſorum miſerebat, & reliquorum commiſeratione movebantur, quod eos mox ob rerum neceſſariarum inopiam in hoſtium poteſtatem facile venturos putarent, niſi celeriter illis ſuccurreretur. Illam igitur noctem animis mœrore dejectis inſomnes tranſegerunt: ſequenti autem die alter conſul Menenius, omnes juniores armatos & egregie inſtructos atque ordinem ſervantes duxit, ut auxilium ferret iis qui in monte obſidebantur. At Sabini, quum eos adventantes vidiſſent, diutius ibi non manſerunt, ſed confeſtim caſtra moverunt, revocato ſuo impe-

ἀπέκτειναν· τοὺς δὲ λοιποὺς εἴασαν οἰκεῖν ὡς πρότερον ᾤκουν, φρουροὺς [a] συγκατοικίσαντες αὐτοῖς [b] οὓς ἐκέλευεν ἡ βουλὴ, καὶ τῆς χώρας ἀφελόμενοί τινα μοῖραν, τοῖς φρουροῖς ἔδωκαν. ταῦτα διαπραξάμενοι, τὴν δύναμιν ἀπῆγον ἐκ [c] τῶν πολεμίων, καὶ τὸν ὑπὸ τῆς βουλῆς ψηφισθέντα θρίαμβον κατήγαγον. ταῦτα μὲν ἐπὶ τῆς τούτων ὑπατείας ἐπράχθη.

Ποπλίου δὲ Ποστουμίου, τοῦ καλουμένου Τουβέρτου, τὸ δεύτερον ἄρχειν αἱρεθέντος, καὶ Ἀγρίππα [d] Μενινίου Λανάτου, τρίτη γίνεται Σαβίνων εἰσβολὴ μείζονι στρατιᾷ, πρὶν αἰσθέσθαι Ῥωμαίους αὐτῶν τὴν ἔξοδον, καὶ 311
μέχρι τοῦ τείχους τῆς Ῥώμης ἔλασις· ἐν ᾗ πολὺς ἐγένετο Ῥωμαίων φόνος, οὐ μόνον τῶν γεωργῶν, οἷς οὐδὲν προσδεχομένοις αἰφνιδίως ἐπέστη τὸ δεινὸν, πρὶν εἰς τὰ φρούρια τὰ πλησίον ἑκάστους [e] προσφυγεῖν, ἀλλὰ καὶ τῶν [f] κατὰ πόλιν τηνικαῦτα διατριβόντων. ὁ γὰρ ἕτερος τῶν ὑπάτων Ποστούμιος, οὐκ ἀνεκτὴν εἶναι τὴν ὕβριν τῶν πολεμίων ἡγησάμενος, ἐξεβοήθει κατὰ σπουδὴν, τοὺς ἐπιτυγχάνοντας ἄγων προχειρότερον μᾶλλον ἢ φρονιμώτερον. οὓς ἰδόντες οἱ Σαβῖνοι σὺν πολλῇ καταφρονήσει χωροῦντας ἐπὶ σφᾶς, ἀσυντάκτους τε καὶ [g] διεσκεδασμένους ἀλλήλων, ἔτι μᾶλλον αὐξῆσαι τὸ καταφρονοῦν αὐτῶν βουλόμενοι, θᾶττον ἢ βάδην ἀνεχώρουν, ὡς δὴ φεύγοντες ὀπίσω, ἕως εἰς δρυμοὺς ἀφίκοντο βαθεῖς, ἔνθα ὁ λοιπὸς στρατὸς αὐτῶν ὑπεκάθητο· ἔπειθ' ὑποστρέψαντες ἐχώρουν τοῖς διώκουσιν ὁμόσε, καὶ οἱ ἐκ τοῦ δρυμοῦ μέγα ἀλαλάξαντες ἵεντο ἐπ' αὐτούς. ἀσυντάκτοις δὲ ἀνθρώποις καὶ τεταραγμένοις καὶ ὑπὸ τοῦ δρόμου συγκεκομμένοις τὰ πνεύματα, πολλοὶ καὶ πολλῷ σὺν κόσμῳ ἐπελθόντες, καταβάλλουσί τε τοὺς ὁμόσε χωροῦντας, καὶ τοὺς λοιποὺς εἰς φυγὴν ὁρμήσαντας, ἀποτεμόμενοι τὰς εἰς τὴν πόλιν φερούσας ὁδοὺς, εἰς ὀρεινήν τινα κατακλείουσι ῥάχιν ἔρημον. θέμενοι δὲ πλησίον αὐτῶν τὰ ὅπλα· νὺξ γὰρ ἤδη κατέλαβε· φυλακὰς ἐποιοῦντο δι' ὅλης νυκτὸς, ἵνα μὴ λάθοιεν σφᾶς ἀποδράντες. ὡς δὲ εἰς τὴν Ῥώμην τὸ πάθος ἀπηγγέλθη, ταραχή τε ἦν πολλὴ καὶ δρόμος ἐπὶ τὰ τείχη, καὶ δέος ἁπάντων, μὴ διὰ νυκτὸς εἰς τὴν πόλιν ἔλθοιεν οἱ πολέμιοι τῷ κατορθώματι ἐπαρθέντες, τῶν τε ἀπολωλότων οἶκτος καὶ τῶν περιλειπομένων ἔλεος, ὡς ἀναρπασθησομένων αὐτίκα μάλα δι' ἀπορίαν τῶν ἀναγκαίων, εἰ μή τις αὐτοῖς ἐπικουρία ἔλθοι ταχεῖα. ἐκείνην μὲν οὖν τὴν νύκτα [h] πονηρὰς ἔχοντες τὰς ψυχὰς, ἄγρυπνοι διῆγον· τῇ δὲ ἑξῆς ἡμέρᾳ ὁ ἕτερος τῶν ὑπάτων [i] Μενίνιος, πάντας τοὺς ἐν ἀκμῇ καθοπλίσας, ἦγεν ἐπικούρους [k] τῶν ἐν τῷ ὄρει, κόσμον καὶ τάξιν φυλάττοντας. ἰδόντες δὲ αὐτοὺς οἱ Σαβῖνοι προσιόντας, οὐκέτι παρέμειναν, ἀλλ' ἀναστήσαντες τὸν αὐτῶν [l] στρατηγὸν

ἀπο

a Συγκατοικήσαντες minus apte in *Cod. Vat.* *b* Οσυς ἐκέλευεν *Vat.* *c* Pro τῶν πολεμίων non inepte legas τῆς πολεμίας, ut *Lapus* etiam vertit, *ex hoſtili agro.* quo genere loquendi cum alibi utitur, tum ſupra p. 291. v. 20. *Sylb.* Legendum ἐκ τῆς τῶν πολεμίων γῆς, vel ἐκ τῆς τῶν πολεμίων, ut ſit ellipſis vocis γῆς vel χώρας. *Port.* *d* Μενινίου τοῦ Λανάτου *Vat.* *e* Καταφυγεῖν *Vat.* *f* Malim cum articulo κατὰ τὴν πόλιν. *Sylb.* *g* Διασπασμένους ἀπ' ἀλλήλων *Vat.* *h* Non πονηρὰς ſed πονήρας *Dionyſium* ſcripſiſſe puto. *Steph.* *i* Μενίνιος *Vat.* *k* Τοῖς ἐν τῷ ὄρει *Vat.* *l* Στρατηγὸν retinere poſſumus. ſiquis tamen στρατὸν malit, ſuo fruatur judicio. *Sylb.* Στρατὸν legit *Portus*, dum vertit, *copias à monte abducentes.* Liberius interpretatur *Lapus*, *ſed revocantes ducem ſuum, abduxerunt ſuos à monte.* * *Al.* majori cum promptitudine quam prudentia, *vel* promptius quam prudentius.

a Non

ἀπὸ τοῦ ὄρους, ἀπῆλθον, ἀποχρῆν οἰόμενοι σφίσι τὴν παροῦσαν εὐτυχίαν· καὶ οὐ πολὺν ἔτι διατρίψαντες χρόνον, ἀπῆεσαν ἐπὶ τὰ σφέτερα σὺν αὐχήματι μεγάλῳ, βοσκημάτων τε καὶ ἀνδραπόδων καὶ χρημάτων ἀφθόνους ἄγοντες ὠφελείας.

Ῥωμαῖοι δὲ ἀγανακτοῦντες ἐπὶ τῇ συμφορᾷ, καὶ τὸν ἕτερον τῶν ὑπάτων Ποστούμιον ἐν αἰτίαις ἔχοντες, ἔγνωσαν ἁπάσαις δυνάμεσι στρατεύειν κατὰ τάχος ἐπὶ τὴν Σαβίνων γῆν, τήν τε ἧτταν αἰσχρὰν καὶ ἀνέλπιστον γενομένην ἐπανορθῶσαι
312 προθυμούμενοι, καὶ ἐπὶ τῇ νεωστὶ ἀφικομένῃ παρὰ τῶν πολεμίων πρεσβείᾳ, πολλὴν ὕβριν ἐχούσῃ καὶ αὐθάδειαν, [a] ἐκτόπως ἀχθόμενοι. ὡς γὰρ δὴ κρατοῦντες [b] αὐτῶν ἤδη, καὶ δίχα πόνου τὴν Ῥώμην αἱρήσοντες, μὴ βουλομένων τὰ κελευόμενα ποιεῖν. Ταρκυνίοις τε διδόναι τὴν κάθοδον ἐκέλευον, καὶ τῆς ἡγεμονίας σφίσι παραχωρεῖν, πολιτείαν τε καταστήσασθαι καὶ νόμους, οὓς ἂν οἱ κεκρατηκότες τάξωσιν. ἀποκρινάμενοι δὲ τοῖς [c] πρέσβεσιν ἀπαγγέλλειν πρὸς τὸ κοινὸν, ὅτι Ῥωμαῖοι κελεύουσι Σαβίνους, ὅπλα τε ἀποθέσθαι καὶ παραδοῦναι σφίσι τὰς πόλεις, ὑπηκόους τε εἶναι πάλιν, ὥσπερ πρότερον ἦσαν, ταῦτα δὲ [d] διαποιήσαντας αὐτοὺς ἥκειν τότε περὶ ὧν ἠδίκησαν ἢ κατέβλαψαν αὐτοὺς ἐν ταῖς πρότερον εἰσβολαῖς δεησομένους, [e] εἰ βούλοιντο τυχεῖν εἰρήνης καὶ φιλίας· ἐὰν δὲ μὴ ποιῶσι τὰ κελευόμενα, προσδέχεσθαι τὸν [f] πόλεμον ἥκοντα ἐπὶ τὰς πόλεις αὐτῶν οὐκ εἰς μακράν. τοιαῦτα ἐπιταχθέντες καὶ ἐπιτάξαντες ἀλλήλοις, ἐπειδὴ ἅπασιν ἐξηρτύσαντο τοῖς εἰς τὸν ἀγῶνα ἐπιτηδείοις, ἐξῆγον τὰς δυνάμεις, Σαβῖνοί τε τὴν κρατίστην ἐξ ἁπάσης πόλεως νεότητα ὅπλοις ἐκπρεπέσι κεκοσμημένην ἐπαγόμενοι· Ῥωμαῖοί τε πᾶσαν τὴν δύναμιν τήν τε κατὰ πόλιν, καὶ τὴν ἐν τοῖς φρουρίοις ἀναλαβόντες, ἱκανοὺς οἰόμενοι τοὺς ὑπὲρ τὴν στρατεύσιμον ἡλικίαν γεγονότας, καὶ τὸν οἰκετικὸν ὄχλον, τήν τε πόλιν καὶ τὰ ἐπὶ τῆς χώρας ἐρύματα φυλάττειν. καὶ συνελθόντες ὁμόσε, τίθενται τοὺς χάρακας ἀμφότεροι μικρὸν ἀπέχοντας ἀλλήλων, Ἠρήτου πόλεως, ἣ τοῦ Σαβίνων ἐστὶν ἔθνους, οὐ πρόσω.

Ὡς δὲ συνεῖδον ἀμφότεροι τὰ τῶν πολεμίων πράγματα, τῷ τε μεγέθει τῶν στρατοπέδων εἰκάσαντες, καὶ παρὰ τῶν αἰχμαλώτων ἀκούσαντες, τοῖς μὲν Σαβίνοις θάρσος παρέστη, καὶ καταφρόνησις τῆς τῶν πολεμίων ὀλιγότητος, τοῖς δὲ Ῥωμαίοις δέος, πρὸς τὸ τῶν ἀντιπολεμούντων πλῆθος· ἐθάρρησαν δὲ, καὶ μικρὰς ἐλπίδας ὑπὲρ τῆς νίκης ἔλαβον, ἄλλων τε σημείων γενομένων σφίσι θεοπέμπτων, καὶ δὴ καὶ τελευταίου φάσματος, ὅτε παρατάττεσθαι ἔμελλον, τοιοῦδε. ἐκ τῶν καταπεπηγμένων παρὰ ταῖς σκηναῖς ὑσσῶν· ἔστι δὲ ταῦτα βέλη Ῥωμαίων, ἃ συνιόντες εἰς χεῖρας ἐξακοντίζουσι, ξύλα προμήκη τε καὶ χειροπληθῆ, τριῶν οὐχ ἧττον ποδῶν σιδηροῦς ὀβελίσκους ἔχοντα προύχοντας κατ' εὐθεῖαν [g] ἑκατέρου τῶν ἄκρων, μετρίοις ἀκοντίοις ἴσα σὺν τῷ σιδήρῳ· ἐκ τούτων δὴ τῶν ὑσσῶν περὶ τοῖς ἄκροις τῶν ὀβελίσκων φλόγες ἀνήπτοντο, καὶ δι' ὅλου τοῦ στρατοπέδου [h] σέλας

ratore à monte, exiſtimantes debere ſe præſenti felicitate contentos eſſe: nec diutius ibi commorati ad ſuos magna cum jactatione redierunt, pecoris & mancipiorum & pecuniarum maxima præda abacta. *Per. Jul. 4213. Ante Chr. 501 Olymp. 69 ¾. V. C. Cat. 251. Var. 253.*

XLV. ¶ At Romani eam cladem iniquo animo ferentes, & culpam in alterum conſulem Poſtumium conferentes, * totis viribus in agrum Sabinum expeditionem celeriter facere decreverunt; tum quia vehementer cupiebant fœdam & inſperatam cladem ſarcire & corrigere, tum etiam quia recenti hoſtium legatione valde ſuperba & arroganti mirum in modum offenſi fuerant. Nam ut rerum jam potientes, & Romam ſine labore capturi, ſi nollent illi imperata facere, concedereque Tarquiniis reditum & imperio ſibi cedere jubebant, & formam reip. ac leges conſtituere, quas victores ipſis impoſuiſſent. Reſponſum autem legatis, ut ſuæ genti & reip. hæc renunciarent, Romanos imperare Sabinis, ut arma deponerent, & urbes ſibi dederent, populique Rom. imperio denuo, ut ante, parerent; & his peractis, ita demum venirent petitum veniam injuriarum, & damnorum datorum in ſuperioribus irruptionibus quas in ſuum agrum fecerant, ſi pacem & amicitiam vellent impetrare: quæ imperata niſi feciſſent, bellum primo quoque tempore domi exſpectarent. † Quum igitur talia ſibi invicem imperaſſent, poſtquam omnibus rebus ad bellum neceſſariis inſtructi fuerunt, copias *ex ſuis finibus* eduxerunt; Sabini quidem, lectiſſimam cujuſque civitatis juventutem armis inſignibus ornatam adducentes: at Romani, contracto quicquid erat virium vel in urbe vel in caſtellorum præſidiis, rati eos qui militarem ætatem exceſſiſſent, & ſervitiorum ac domeſticorum turbam, ad urbem & munitiones agri Rom. tutandum ſufficere. In unum autem coacti caſtra poſuerunt utrique modico intervallo à ſe invicem diſtantia, non longe ab Ereto Sabinæ gentis urbe.

XLVI. ¶ Ubi vero utrique res hoſtium cognoverunt, tum ex ipſa caſtrorum magnitudine conjecturam facientes, tum etiam ex ipſorum captivorum relatione, Sabinis audacia crevit, & contemptio hoſtium paucitatis, Romanis vero hoſtium multitudo timorem incuſſit: animos tamen ſumpſerunt, & in exiguam victoriæ ſpem venerunt, cum ob alia ſigna ſibi divinitus data, tum vero ob poſtremum ‡ prodigium quod pugnam præceſſit. Ex pilis defixis ad tentoria, (hæc autem ſunt tela Romanorum, quæ quum manus conſerunt ejaculantur; ligna oblonga & ea craſſitudine ut manum complerent, quæ habent præfixa ferrea veruta, non minora quam tripedalia, hinc inde ab utraque ſummitate recta prominentia, cum ipſo ferro modicis jaculis paria,) ex iſtis, inquam, pilis circa ipſorum verutorum ſummitates flammæ emicantes viſæ ſunt, & per tota caſtra ſplendor

a Non agnoſcit *Vat.* *b* Illa *αὐτῶν ἤδη, καὶ δίχα πόνου τὴν Ῥώμην αἱρήσοντες* addidit *Sylburgius* è *Codd. Ven.* & *Rom.* Sed genit. *αὐτῶν* abeſt à *Cod. Ven.* nec illum agnoſcit *Lapi* verſio, aut *Cod. Vat.* *c* *Πρεσβεύταις Vat.* *d* *Ποιήσαντας Vat.* *e* *Εἰ βούλονται Vat.* *f* *Πόλεμον ἥξοντα Vat.* *g* *Ἐκ θατέρου Vat.* *h* *Τὸ σέλας Vat.* * Sic etiam *Gel* *ἁπάσαις δυνάμεσι* interpr. *totis viribus.* ſed *δυνάμεις* hîc de *copiis* ſeu *exercitibus* dicuntur. *Port.* † Talibus imperatis imperantibuſque inter ſe. *Lapus.* Talibus utrinque mandatis acceptis & redditis. *Gelen.* ‡ Vel potius *viſum*, quum *Dionyſius* dicat *φάσμα*: declarans quod genus *σημείου* eſſet. nam hac voce generali modo uſus erat. *Port.*

Per. Jul. 4213. Ante Chr. 501. Olymp. 69 ¾. V. C. Cat. 251. Var. 253.

dor tanquam ex facibus effulſit, & magnam noctis partem duravit. Ex hoc * oſtento conjecerunt (quemadmodum ipſi prodigiorum interpretes declararunt, & quivis facile poterat colligere) brevi inſignem victoriam ſe adepturos à numine ſignificari: quandoquidem omnia cedunt igni, & nihil eſt quod ab igne non abſumatur. Quum igitur hic ignis in ipſorum telis effulſiſſet, magna cum fiducia è caſtris progreſſi ſunt, † & facta in Sabinos impreſſione, quamvis inferiores eſſent numero, tamen cum longe majoribus copiis collatis ſignis conflixerunt, ſola audacia & longa experientia freti, quæ cum ipſo laborum ſtudio conjuncta, ut quodvis periculum contemnerent, efficiebat. Primus igitur Poſtumius, qui ſiniſtrum cornu ducebat, priorem cladem ſarcire cupiens, dextrum hoſtium cornu loco pepulit, nullam habens ſuæ ſalutis rationem, dummodo vinceret, ſed inſtar furentis & mortem appetentis in medios hoſtes ſe conjiciens: deinde qui cum Menenio alterum cornu tenebant, quum jam laborarent & loco pulſi cederent, ubi cognoverunt ſuos qui cum Poſtumio erant hoſtes ſibi oppoſitos vincere, collectis animis hoſtes invaſerunt, & utrumque Sabinorum inclinantium cornu penitus fuſum ac fugatum eſt. Neque enim qui in media acie erant ab utroque latere jam nudati ſubſiſtere potuerunt, ſed ab equitatu Romano turmatim impreſſionem faciente pulſi loco pedem retulerunt. Omnibus autem caſtra effuſa fuga repetentibus, Romani ſequentes & una irrumpentes utriſque eorum caſtris potiti ſunt. Ne autem totus hoſtium exercitus internecione deleretur ipſe noctis interventus prohibuit, & quod eam cladem *Sabini* in ſuo agro accepiſſent: qui enim fugiebant ob locorum peritiam facilius ad ſuos incolumes evadebant, quam inſequentes, utpote nullam diverticulorum notitiam habentes, *illos* prehendere poſſent.

XLVII. ¶ Sequenti die conſules, crematis ſuorum cadaveribus & collectis ſpoliis, (inter quæ capta etiam fuerunt quædam arma à vivis in ipſa fuga abjecta) non paucos captivos abduxerunt, & pecuniis multis potiti ſunt, præter eas quas milites diripuerunt. His autem publice venditis, omnes receperunt ſuas pecunias, quas viritim contulerant, quibus milites armarant; & domum maxime inſignem victoriam reportantes redierunt. Et conſules ambo ex ſenatusconſulto triumpho fuerunt decorati: Menenius, majore & honoratiore, vectus curuli regiaque ſella: at Poſtumius, minore & minus honorato, quem *Romani* vocant ovationem, deflexo nomine Græco in nomen obſcurum & incertum. Nam primum ſic ovatio dicta eſt ‡ ab eventu, ut & ego conjicio, & in multis *Romanis* hiſto-

De Sabinis triumphus duplex.

ἦν, ὥσπερ ἀπὸ λαμπάδων, καὶ κατέσχε τῆς νυκτὸς ἐπὶ πολύ. ἐκ τούτου κατέλαβον τοῦ φάσματος, ὥσπερ οἱ τερατοσκόποι ἀπέφαινον, καὶ πᾶσιν ἀνθρώ- 313
ποις συμβάλλειν οὐ χαλεπὸν ἦν, ὅτι νίκην αὐτοῖς ταχεῖαν καὶ λαμπρὰν σημαίνει τὸ δαιμόνιον· ἐπειδήπερ ἅπαν εἴκει πυρί, καὶ οὐδὲν ὅ,τι οὐχ ὑπὸ τοῦ πυρὸς διαφθείρεται. τοῦτο δὲ ὅτε ἐκ τῶν ἀμυντηρίων αὐτοῖς ὅπλων ἀνήφθη, μετὰ πολλοῦ θάρσους προήεσαν ἐκ τοῦ χάρακος, καὶ συῤῥάξαντες τοῖς Σαβίνοις ἐμάχοντο πολλαπλασίοις ἐλάττους, ἐν τῷ θαῤῥεῖν τὸ πιστὸν ἔχοντες· καὶ ἡ ἐμπειρία δέ, σὺν τῷ φιλοπόνῳ πολλὴ αὐτοῖς παροῦσα, παντὸς ἐπήγετο δεινοῦ καταφρονεῖν. πρῶτος μὲν οὖν ὁ Ποστούμιος τὸ εὐώνυμον ἔχων κέρας, ἀναῤῥύσασθαι τὴν προτέραν ἧτταν προθυμούμενος, τὸ δεξιὸν τῶν πολεμίων ἐξωθεῖ κέρας, πρόνοιαν οὐδεμίαν τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς παρὰ τὸ νικᾶν ποιούμενος, ἀλλ' ὥσπερ οἱ μεμηνότες καὶ θανατῶντες, εἰς μέσους τοὺς πολεμίους ῥίπτων ἑαυτόν· ἔπειτα καὶ οἱ σὺν τῷ [a] Μενινίῳ θάτερον ἔχοντες κέρας, κάμνοντες ἤδη καὶ ἐξωθούμενοι τῆς στάσεως, ὡς ἔμαθον ὅτι νικῶσι τοὺς κατὰ σφᾶς οἱ τοῦ Ποστουμίου, θαῤῥήσαντες εἰς ἀντίπαλα χωροῦσι· καὶ γίνεται τῶν κεράτων ἀμφοτέρων [b] τῶν Σαβίνων ἐγκλινάντων τροπὴ παντελής. οὐδὲ γὰρ οἱ ἐν μέσῃ τῇ φάλαγγι ταχθέντες ἐψιλωμένων ἔτι τῶν ἄκρων παρέμειναν, ἀλλ' ὑπὸ τῆς ἵππου τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐξελαυνούσης κατὰ τέλη βιασθέντες ἀνεστάλησαν. φυγῆς δὲ πάντων γενομένης ἐπὶ τοὺς χάρακας, ἀκολουθήσαντες οἱ Ῥωμαῖοι καὶ συνεισπεσόντες ἀμφότερα λαμβάνουσιν αὐτῶν τὰ ἐρύματα. τοῦ δὲ μὴ πασσυδεὶ τὸν τῶν πολεμίων διαφθαρῆναι στρατὸν ἥ τε νὺξ αἰτία ἐγένετο, καὶ τὸ ἐν οἰκείᾳ γῇ τὸ πάθος αὐτοῖς συμβῆναι· ῥᾷον γὰρ οἱ φεύγοντες ἐπὶ τὰ σφέτερα ἐσώζοντο δι' ἐμπειρίαν τῶν τόπων, ἢ οἱ διώκοντες κατελάμβανον δι' ἀπειρίαν τῶν διεξόδων.

Τῇ δὲ ἑξῆς ἡμέρᾳ καύσαντες τοὺς ἑαυτῶν νεκροὺς οἱ ὕπατοι, τὰ σκῦλα συλλέξαντες· ἑάλω δέ τινα καὶ ἀπὸ τῶν ζώντων ῥιπτούντων ἐν τῇ φυγῇ τὰ ὅπλα· ἄνδρας τε αἰχμαλώτους [c] ἄγοντες οὐκ ὀλίγους, ἔλαβον καὶ χρήματα, χωρὶς ὧν οἱ στρατιῶται διήρπασαν. τούτων δὲ πραθέντων δημοσίᾳ, τὰς κατ' ἄνδρα γενομένας εἰσφοράς, αἷς ἔστειλαν τοὺς στρατιώτας, ἅπαντες ἐκομίσαντο· καὶ ἀπῄεσαν ἐπ' οἴκου λαμπροτάτην ἀνῃρημένοι νίκην. καὶ θριάμβοις ὑπὸ τῆς βουλῆς ἐκοσμοῦντο ἀμφότεροι· [d] Μενίνιος μέν, τῷ μείζονι καὶ τιμιωτέρῳ, παρεμβεβηκὼς ἐφ' ἅρματι δίφρου βασιλικοῦ· Ποστούμιος δέ, [e] ἐν τῷ ἐλάσσονι καὶ ὑποδεεστέρῳ, [f] ὃν καλοῦσιν εὐάστην, παρεκκλίναντες τοὔνομα Ἑλληνικὸν ὑπάρχον εἰς τὸ ἀσαφές. τὸ γὰρ πρῶτον [g] εὐάστης [h] οὕτως ἀπὸ τοῦ συμβεβηκότος 314
ἐλέγετο, ὡς αὐτός τε εἰκάζω, καὶ ἐν πολλαῖς εὑρίσκω γραφαῖς ἐπιχωρίαις

a Μενηνίῳ *Vat.* b Τοῖς Σαβίνοις *Vat.* c Ἄγοντες καὶ χρήματα *Vat.* adeo ut quæ interjecta ſunt non agnoſcat. d Μενήνιος *Vat.* e Ἐν ſuperflua hîc videri poteſt. *Sylb.* f Sententiam hujus loci recte explicant interpretes: ſed miror fugiſſe etiam eruditos viros ſcribendum hîc eſſe ὃν καλοῦσιν εὐάστην vel ὀάστην. *Caſaub.* Magis ad Latinum vocabulum accedit ὤασις deflexum è Græco εὔασις, mutata prima tantum ſyllaba. *Sylb.* Si quid mutandum, mallem εὐασμὸν quam εὐάστην. *Port.* Alibi oxytonus reperitur εὐαστής ut in *Epigram.* εὐασταῖς συντροφος: ea nimirum forma qua σαλπιστής, ὀρχηστής & ſimilia. *Sylb.* g Deeſt *Vat.* h Mallem οὗτος. *Sylb.* * Hîc quoque *Ex hoc viſo. Port.* † Paullo liberius locum vertunt *Interpretes*: ad verbum ſic, *& confligentes cum Sabinis pugnabant cum multo pluribus pauciores, in fiducia ſpem habentes; & experientia quidem, quæ cum ipſo laborum ſtudio multa illis aderat, ad omne periculum contemnendum illos impellebat.* ‡ *Al.* à re ipſa.

ἐπιχωρίοις φερόμενον. [a] τότε πρῶτον, ὡς Λικίννιος ἱστορεῖ, τοῦτον ἐξευρούσης τὸν θρίαμβον τῆς βουλῆς. διαφέρει δὲ θατέρου, πρῶτον μὲν, ὅτι πεζὸς εἰσέρχεται μετὰ τῆς στρατιᾶς προηγούμενος ὁ τὸν εὐάστην καταγων θρίαμβον, ἀλλ' οὐκ ἐφ' ἅρματος, ὥσπερ ἐκεῖνος· ἔπειθ' ὅτι οὐ τὴν ποικίλην καὶ χρυσόσημον ἀμφιέννυται στολὴν, [b] ᾗ κοσμεῖται τήβεννον τὸ ἐπιχώριον τῶν ὑπάτων τε καὶ στρατηγῶν [c] φόρημα, στέφανον δ' ἐπίκειται δάφνης, μεμείωται δὲ καὶ τοῦ σκήπτρου τῇ φορήσει παρὰ τὸν ἕτερον, τὰ δ' ἄλλα πάντα ταὐτὰ ἔχει. αἴτιον δὲ τῷ [d] ἀνδρὶ Ποστουμίῳ τῆς ἐλάττονος τιμῆς ἐγένετο, καίτοι λαμπροτάτῳ πάντων γενομένῳ κατὰ τὴν μάχην, τὸ πρότερον πταῖσμα ἐν τῇ ἐπιδρομῇ μέγα καὶ σὺν αἰσχύνῃ γενόμενον, ἐξ οὗ τῆς τε δυνάμεως [e] πολλοὺς ἀπώλεσε, καὶ αὐτὸς ὀλίγου ἐδέησε σὺν τοῖς περιλειφθεῖσιν ἐκ τῆς τροπῆς αἰχμάλωτος γενέσθαι.

Ἐπὶ δὲ τῆς τούτων ἀρχῆς Πόπλιος Οὐαλέριος, Ποπλικόλας ἐπικαλούμενος, νοσήσας ἐτελεύτα, κράτιστος τῶν τότε Ῥωμαίων κατὰ πᾶσαν ἀρετὴν νομισθείς. τὰ μὲν οὖν ἄλλα τοῦ ἀνδρὸς ἔργα, δι' ἃ θαυμάζεσθαί τε καὶ μνήμης τυγχάνειν ἄξιός ἐστιν, οὐδὲν δέομαι λέγειν· ἐν ἀρχῇ γὰρ τοῦ λόγου τοῦδε τὰ πολλὰ εἴρηται. ὃ δὲ ἁπάντων ἐστὶ τῶν τοῦ ἀνδρὸς ἐγκωμίων θαυμασιώτατον, καὶ οὔπω [f] τέτευχε λόγου, τοῦτ' οἴομαι δεῖν μὴ παρελθεῖν, παντὸς μάλιστα τοῦτο νομίζων προσήκειν τοῖς γράφουσιν ἱστορίας, μὴ μόνον τὰς πολεμικὰς πράξεις τῶν ἐπισήμων ἡγεμόνων διεξιέναι, μηδ' εἴ τι πολίτευμα καλὸν καὶ σωτήριον ταῖς πόλεσιν ἀπεδείξαντο ἐξευρόντες, ἀλλὰ καὶ τοὺς βίους αὐτῶν, εἰ μέτριοι καὶ σώφρονες, καὶ μένοντες ἐπὶ τοῖς πατρίοις ἔθεσι καὶ ἐπιτηδεύμασι διετέλεσαν, ἐπιδείκνυσθαι. ἐκεῖνος τοίνυν ὁ ἀνὴρ συγκαταλύσας μὲν τοὺς βασιλεῖς ἐν τοῖς πρώτοις τέσσαρσι πατρικίοις, καὶ δημεύσας αὐτῶν τὰς ὑπάρξεις, τετράκις δὲ τῆς ὑπατικῆς ἐξουσίας γενόμενος κύριος, μεγίστους δὲ δύο νικήσας πολέμους, καὶ θριάμβους καταγαγὼν ἀπ' ἀμφοτέρων, τὸν μὲν πρῶτον ἀπὸ τοῦ Τυρρηνῶν ἔθνους, τὸν δὲ δεύτερον ἀπὸ Σαβίνων, τοιαύτας ἀφορμὰς [g] χρηματισμοῦ λαβὼν ἃς οὐδεὶς ὡς αἰσχρὰς ἂν καὶ ἀδίκους διέβαλεν, οὐχ ἑάλω τῇ πάντας καταδουλουμένῃ καὶ ἀσχημονεῖν ἀναγκαζούσῃ φιλοχρηματίᾳ· ἀλλ' ἐπὶ τῇ μικρᾷ καὶ πατροπαραδότῳ διέμεινεν οὐσίᾳ, σώφρονα καὶ αὐτάρκη καὶ πάσης ἐπιθυμίας κρείττονα [h] βίον ζῶν, καὶ παῖδας ἐπὶ τοῖς ὀλίγοις χρήμασιν ἐθρέψατο, τοῦ γένους ἀξίους· καὶ δῆλον
315 ἐποίησε πᾶσιν, ὅτι πλούσιος οὐχ ὁ πολλὰ κεκτημένος

riis ſcriptum comperio: quod triumphi genus tunc primum à ſenatu inventum Licinius prodidit. Differt autem ab altero, primum quod in ipſa ovatione dux cum exercitu urbem ingreditur pedibus, non autem curru, ut ille *qui majore triumpho ornatur*: deinde quia non geſtat togam pictam & clavis aureis diſtinctam, neque ornatur trabea qui eſt conſulum & prætorum patrius cultus, at laurea corona redimitur; quinetiam hac in re altero eſt inferior quod non geſtet ſceptrum, in cæteris vero rebus illi eſt par. Ne autem Poſtumius honore æquaretur Menenio, quamvis in pugna omnium maxime egregiam operam navaſſet, in cauſſa fuit ingens & ignominioſa clades, quam paullo ante acceperat dum hoſtes inſequeretur ardentius, qua & multos de ſuis militibus amiſit, & parum abfuit quin ipſe quoque cum reliquis, qui fuſi fugatique fuerant, in hoſtium poteſtatem veniret.

Per. Jul. 4213. Ante Chr. 501. Olymp. 69 ¾ V.C. Cat 251. Var. 253.

XLVIII *P. Valerii Poplicolæ obitus, funus, laudes.*

¶ His autem conſulibus P. Valerius Poplicola ex morbo moritur, omnium illius ſeculi Romanorum præſtantiſſimus omnium virtutum genere judicatus. Cætera igitur illius viri facinora, ob quæ admiratione & memoria eſt dignus, à me dici non eſt opus: nam in hujus libri principio multa fuerunt dicta. Sed quæ omnium illius viri laudum maxime eſt admiranda, & quæ nondum eſt dicta, hanc exiſtimo non eſſe prætereundam *ſilentio*, quia cenſeo hoc præcipue hiſtoriarum ſcriptores decere, non ſolum res bello geſtas à claris imperatoribus narrare, & ſi quod inſtitutum præclarum & ſalutare civitatibus excogitatum in lucem ediderint, ſed etiam eorum vitæ rationem, ſi modeſti & temperantes fuerint, & patrios mores & inſtituta perpetuo ſervarint, oſtendere. Ille igitur vir, qui cum tribus aliis præcipuis patriciis reges expulerat, & eorum bona publicaverat, & quater conſulatum geſſerat, & ex duobus graviſſimis bellis confectis victoriam reportarat, & ob utrumque triumpharat, in priore quidem de Hetruſca gente, in poſteriore vero de Sabinis, quum tales parandæ pecuniæ occaſiones habuiſſet, quas nullus ut turpes & injuſtas criminari potuiſſet, tamen non fuit captus avaritia, quæ alioqui omnes in ſervitutem redigit * & turpiter ſe gerere cogit; † ſed in exiguis *ſuis* & paternis facultatibus remanſit, temperantem & ſua ſorte contentam atque omni cupiditate invictam vitam traducens, & in tam exigua re familiari liberos educavit dignos tali genere: ſatiſque omnibus manifeſtum fecit, divitem eſſe, non qui multa poſſidet, ſed

a Τὸ δὲ πρῶτον *Vat.* *b* Ita in *Ed. Steph.* & *Lapi Cod.* quod paullo durius eſſe exiſtimat *Portus*: quum potius diceretur κοσμεῖται τηβέννῳ, τῷ ἐπιχωρίῳ &c. Particulam ᾗ ferri non poſſe judicat *Sylb.* niſi ἀλλὰ præmittatur. poteſt (inquit] etiam omiſſa ᾗ legi ἀλλὰ κοσμεῖται vel κοσμεῖται δὲ Sed mallem hoc modo, οὐ τὴν ποικίλην καὶ χρυσόσημον ἀμφιέννυται στολὴν, ἀλλὰ τὴν λευκὴν καὶ περιπόρφυρον κοσμεῖται (aut φορεῖται) τήβεννον. In *Cod. Vat.* plenius & melius, ᾗ (forſan ἣ) κοσμεῖται ὁ ἕτερος, οὐδὲ τὸν χρύσεον ἔχει στέφανον, ἀλλὰ περιπόρφυρον λευκὴν περιβέβληται τήβενναν, *non geſtat togam pictam & clavis aureis diſtinctam, qua ornatur alter*, (ſc. *qui triumphat*) *neque auream habet coronam, ſed toga candida induitur purpureo prætexta clavo.* *c* Perperam φρόνημα & mox φρονήσει in *Ed. Steph.* de quo monuit etiam *Paulus Leopardus* Emend. l. 9. c. 19. *Sylb.* *d* Redundat duorum alterum, ἀνδρὶ vel Ποστουμίῳ. Sed pleonaſmus iſte Græcis eſt familiaris, ut ἀνὴρ τέκτων; & etiam Latinis, ut *homo hiſtrio. Port.* *e* Mallem πολλήν. *Sylb.* Sed cum δύναμις pro στρατὸς ponitur, quid vetat quo minus dicamus πολλοὺς τῆς δυνάμεως? *Port.* *f* Potius τετύχηκε à τυχέω, quam τέτευχε, quod poëticum eſt & aliud ſignificat. *Port.* Forſan non repererat apud *Diodorum Sic.* l. 18. δι' ὃς τέτευχε ταύτης τῆς προσηγορίας, & alibi διὰ τὸ πάχος ταύτης τετεύχῃ τῆς προσηγορίας. *Caſ.* In *Cod. Vat.* τετύχηκε. Vide *Phrynichum* & *Thomam Magiſtrum*, v. τέτευχε. *g* Χρηματισμῶν *Vat.* *h* Βίον ζῶν *Vat.* & *Lapi Codd.* βίον ζηλῶν malit *Steph.* & pro ἀξίους ſcribendum cenſet ἀξίως, quod majorem (ut inquit) hujus viri laudem efficiat, quia non dicetur educaſſe filios qui poſtea evaſerint tali genere digni, ſed educationem tali genere dignam illis dediſſe. * *Al.* & turpia perpetrare cogit. † Hoc eſt, *nihil ad eas adjecit.*

Per. Jul. 4213. *Ante Chr.* 501. *Olymp.* 69 $\frac{3}{4}$ *V. C. Cat.* 251. *Var.* 253.

ſed qui * pauciſſimis opus ſit habiturus. Frugalitatis autem, qua vir ille toto vitæ tempore eſt uſus, argumentum certum & minime dubium eſt ipſa rerum inopia, quæ poſt ejus mortem apparuit. Nam ne tantum quidem fortunarum reliquit, quantum ſatis eſſet ad funeris elationem & ſepulturam tanto viro dignam: ſed cognati cadaver ejus ex urbe elatum miſere & tanquam hominis vulgaris *cadaver* crematuri & humaturi erant. At ſenatus, cognita ingenti ejus egeſtate, decrevit ut ex ærario ſumptus ad ejus funus ſuppeditarentur; & miſericordia motus, locum ubi crematus & ſepultus eſt, illi ſoli ex omnibus viris illuſtribus, qui uſque ad meam ætatem fuerunt, in urbe prope forum aſſignavit. Hic autem locus omnibus illius gentis poſteris, ut ſacer, ad ſepulturam eſt conceſſus; bonum quibuſlibet opibus & regnis præſtantius, ſi quis non voluptatibus ſed honeſtate felicitatem metiatur. Valerius igitur Poplicola, licet nihil præter res ad victum neceſſarias ſibi comparare voluiſſet, tamen inſtar alicujus opulentiſſimi regis ab ipſa rep. ſplendido funere fuit elatus. Et omnes matronæ Romanæ eum communi conſenſu, eodem modo quo Junium Brutum, depoſito auro & purpura, per integrum annum luxerunt, ut in neceſſariorum & cognatorum funeribus lugere ſolent.

XLIX. *Spurio Caſſio & Op. Virginio coſſ. cum Sabinis debellatum.* *Per. Jul.* 4214. *Ante Chr.* 500. *Olymp.* $\frac{69}{70}$. $\frac{4}{1}$. *V. C. Cat.* 252. *Var.* 254.

¶ Anno ſequenti conſules facti Spurius Caſſius, cognomine Viſcellinus, & Opiter Virginius Tricoſtus. Quibus conſulibus bellum cum Sabinis geſtum ab altero conſule Spurio confectum eſt, magno prælio ad Cures commiſſo: in quo cæſa ſunt Sabinorum circiter decem millia & trecenti, capta ferme quatuor millia. Hac poſtrema clade perculſi Sabini legatos miſerunt ad conſulem, qui de pace agerent. Quum autem Caſſius ad ſenatum eos relegaſſet, & Romam illi veniſſent, vix multis precibus amicitiam & pacem impetrare potuerunt, frumento exercitui dato quantum imperavit Caſſius, & certa pecuniæ ſumma viritim mulctati, & agri culti decies mille jugeribus privati. Spurius igitur Caſſius ex hoc bello triumphans rediit. Alter vero conſul Virginius Camerinis, qui in bello à pop. Rom. ſocietate defecerant, arma intulit cum dimidia exercitus parte, nemini quidem declarans quo eſſet iturus, & noctu iter conficiens, ut oppidanos imparatos & ſui hoſtilis adventus penitus ignaros adoriretur. id quod accidit. Acceſſit enim ad ipſa mœnia quum jam dies illuceſcere inciperet, antequam ab ullo ipſius adventus præſentiretur; & antequam caſtrametaretur, arietes & ſcalas muris admovit, & omni oppugnationis genere eſt uſus. Camerinis vero repentino ejus adventu perculſis,

ἐστὶν, ἀλλ' ὁ [a] μικρῶν δεησόμενος. πίστις δὲ ἀκριβὴς καὶ ἀναμφίλεκτος τῆς αὐταρκείας τοῦ ἀνδρὸς, ἣν ἀπεδείξατο παρὰ [b] πάντα τὸν τοῦ βίου χρόνον, ἡ μετὰ θάνατον αὐτοῦ φανεῖσα ἀπορία. οὐδὲ γὰρ [c] αὐτὰ εἰς τὴν ἐκκομιδὴν τοῦ σώματος καὶ ταφὴν, ὧν ἀνδρὶ προσήκει τηλικούτῳ τυχεῖν, ἀρκοῦντα ἐν τοῖς ὑπάρχουσι κατέλιπεν· ἀλλ' ἐμέλλησαν αὐτὸν οἱ συγγενεῖς φαύλως πως, καὶ ὡς ἕνα τῶν ἐπιτυχόντων ἐκκομίσαντες ἐκ τῆς πόλεως καίειν τε καὶ θάπτειν· ἡ μέντοι βουλὴ μαθοῦσα ὡς [d] εἶχεν αὐτῷ τὰ πράγματα ἀπόρως, ἐκ τῶν δημοσίων ἐψηφίσατο χρημάτων ἐπιχορηγηθῆναι τὰς εἰς τὴν ταφὴν δαπάνας, καὶ χωρίον ἔνθα ἐκαύθη καὶ ἐτάφη, μόνῳ τῶν μέχρις ἐμοῦ γενομένων ἐπιφανῶν ἀνδρῶν, ἐν τῇ πόλει σύνεγγυς τῆς ἀγορᾶς ἀπέδειξεν [e] ὑπὸ Ἐλέους· καὶ ἔστιν ὥσπερ ἱερὸν τοῦτο τοῖς ἐξ ἐκείνου τοῦ γένους [f] ἐνθάπτεσθαι ἀνειμένον, παντὸς πλούτου [g] καὶ βασιλείας κρεῖττον ἀγαθὸν, εἴ τις μὴ [h] ταῖς ἡδοναῖς μετρεῖ τὴν εὐδαιμονίαν, ἀλλὰ τῷ καλῷ. Οὐαλέριος μὲν δὴ Ποπλικόλας οὐθὲν ἔξω τῆς εἰς τὰ ἀναγκαῖα δαπάνης κτήσασθαι προελόμενος, ὡς τῶν πολυχρημάτων τις βασιλέων, λαμπραῖς ὑπὸ τῆς πόλεως [i] ἐκομίσθη ταφαῖς· καὶ αὐτὸν Ῥωμαίων αἱ γυναῖκες ἅπασαι συνθέμεναι τὸν αὐτὸν τρόπον ὥσπερ Ἰούνιον Βροῦτον, ἀποθέσει τε χρυσοῦ καὶ πορφύρας, ἐνιαύσιον ἐπένθησαν χρόνον, ὡς ἔθος ἐστὶν αὐταῖς πενθεῖν ἐπὶ τοῖς ἀναγκαίοις τῶν συγγενῶν κήδεσι.

Μετὰ δὲ τὸν ἐνιαυτὸν ἐκεῖνον ὕπατοι καθίστανται Σπόριος Κάσσιος, [k] Οὐισκελλῖνος ἐπικαλούμενος, καὶ Ὀπίτωρ Οὐεργίνιος, ὁ [l] Τρικόστος· ἐφ' ὧν ὁ πρὸς Σαβίνους πόλεμος ὑπὸ θατέρου τῶν ὑπάτων Σπορίου κατελύθη, [m] μάχης οὐ μικρᾶς γενομένης πλησίον τῆς Κυριτῶν πόλεως· ἐξ ἧς ἀπέθανον μὲν ἀμφὶ τοὺς μυρίους καὶ τριακοσίους Σαβίνων, αἰχμάλωτοι δὲ ἐλήφθησαν ὀλίγον ἀποδέοντες τετρακισχιλίων. ταύτῃ τῇ συμφορᾷ τελευταίᾳ πληγέντες οἱ Σαβῖνοι, πρέσβεις ἀπέστειλαν ὡς τὸν ὕπατον, διαλεξομένους περὶ φιλίας. [n] ἀναβαλομένου δὲ αὐτοὺς ἐπὶ τὴν βουλὴν τοῦ Κασσίου, παραγενηθέντες εἰς Ῥώμην, σὺν πολλῇ δεήσει μόλις [o] εὕρισκον διαλλαγὰς καὶ κατάλυσιν τοῦ πολέμου, σῖτόν τε τῇ στρατιᾷ δόντες ὅσον ἐπέταξεν ὁ Κάσσιος, καὶ ἀργύριόν τι τακτὸν κατ' ἄνδρα, καὶ γῆς πεφυτευμένης πλέθρα μύρια. Σπόριος μὲν δὴ Κάσσιος θρίαμβον ἐκ τοῦ πολέμου κατήγαγε τοῦδε. ὁ δ' ἕτερος τῶν ὑπάτων Οὐεργίνιος ἐπὶ τὴν [p] Καμαριναίων πόλιν ἐστράτευσεν, ἀφεστώσης μὲν ἀπὸ τῆς τῶν Ῥωμαίων συμμαχίας [q] κατὰ τὸν πόλεμον, ἄγων τὴν ἡμίσειαν [r] τῆς στρατιᾶς, φράσας δὲ οὐδενὶ ποῦ μέλλει πορεύεσθαι, καὶ διὰ νυκτὸς ἀνύσας τὴν ὁδὸν, ἵνα ἀπαρασκευάστοις καὶ μὴ προσδοκῶσι τὴν ἔφοδον τοῖς ἔνδον ἐπιθῆται· ὅπερ καὶ συνέβη. γενόμενος γὰρ πλησίον τοῦ τείχους ἅπαντας ἔλαθεν ἄρτι τῆς ἡμέρας διαυγώσης· καὶ πρὶν ἢ καταστρατοπεδεύεσθαι, κριοὺς προσέφερε, καὶ κλίμακας προσῆγε, καὶ [s] πάσης πολιορκίας ἐχρῆτο [t] ἰδέαις. τῶν δὲ Καμαριναίων καταπλαγέντων τὸ αἰφνίδιον τῆς παρουσίας αὐ- 316

τοῦ

a Perperam μικρὸν in *Ed. Steph.* *b* Πάντα τὸν τοῦ βίου *Vat.* *c* Αὐτὰ τὰ εἰς τὴν ἐκκ. ſc. ἐπιζητούμενα *Vat.* quo modo legendum eſſe monuit *Sylb.* *d* Εἶχεν αὐτοῖς *Vat.* *e* Putavimus aliquando ὑπὸ Ἐλαίας eſſe legendum. ſed nihil mutandum. Locum intelligit, qui *Velia* dicebatur, ut conſtat ex *Plutarcho* in *Poplicola*. *Caſ.* *f* Ἐκθάπτεσθαι minus recte in *Ed. Steph.* *g* Καὶ ἁπάσης βασιλείας *Vat.* *h* Ταῖς ἐπονειδίστοις ἡδοναῖς *Vat.* *i* Forſan rectius ἐκοσμήθη. *Sylb.* Vulgatam lectionem malit *Portus.* *k* In *Cuſpiniani* libro *Viſcellinus*: quam ſcripturam probat *Sigonius.* Verum *Glareanus* mavult *Vicellinus.* apud *Cic.* in *Lælio* eſt *Becillinus*, ut iidem annotarunt. *Sylb.* *l* Τρίκοστος malit *Portus* cum *Glareano* & *Sigonio.* *m* Μάχης ἰσχυρᾶς γενομένης οὐ μακρὰν τῆς *Vat.* *n* Ita *Vat.* & *Lapi Codd.* pro ἀναλαβομένου ut in *Ed. Steph.* *o* Εὑρίσκοντας *Vat.* *p* Καμαριναίων ter reperitur: quum verior ſcriptura ſit Καμερίνων: nam Καμάρινα & Καμαριναῖοι ſunt Siciliæ. *Sylb.* *q* Κατὰ τόνδε τὸν πόλ. *Vat.* *r* Τῆς ἑτέρας στρατιᾶς *Vat.* *ſ* Rectius πάσαις, ut feratur ad dativum ἰδέαις, non ad genitivum πόλεως. *Sylb.* *t* Ἰδίᾳ *Vat.* * Al. *qui paucis indiget*, vel *qui pauciſſimis opus habet*, ac ſi δεόμενος ſcriptum eſſet. *Steph.*

a Καὶ

τῶν, καὶ τῶν μὲν ἀνοίγειν τὰς πύλας καὶ δέχεσθαι τὸν ὕπατον ἀξιούντων, τῶν δὲ ἀμύνεσθαι πάσῃ δυνάμει [a] καὶ μὴ ἐᾶν παριέναι τοὺς πολεμίους εἴσω, ἐν ᾧ τὸ ταραττόμενόν τε καὶ [b] στασιάζον αὐτῶν ἐπεκράτει, τὰς πύλας ἐκκόψας καὶ τὰ βραχύτατα τῶν ἐρυμάτων κλίμαξι [c] καταβαλόμενος, κατὰ κράτος εἰλήφει τὴν πόλιν. ἐκείνην μὲν οὖν τὴν ἡμέραν καὶ τὴν ἐπιοῦσαν νύκτα φέρειν τε καὶ ἄγειν τὰ χρήματα τοῖς σφετέροις ἐφῆκε· τῇ δ' ἑξῆς, συναχθῆναι τοὺς αἰχμαλώτους εἰς ἓν χωρίον κελεύσας, τοὺς μὲν βουλεύσαντας τὴν ἀπόστασιν ἅπαντας ἀπέκτεινε, τὸν δὲ ἄλλον ὄχλον ἀπέδοτο, τὴν δὲ πόλιν κατέσκαψεν.

& aliis conſentibus portas aperiendas & conſulem recipiendum, aliis vero totis viribus reſiſtendum neque ut in urbem hoſtes ingrederentur permittendum, interea dum illi tumultuantur & inter ſe contendunt, conſul portas effregit, eorumque munitiones, qua parte humillimæ erant, ſcalis ſuperatas occupavit, & vi urbem cepit. Per totum igitur illum diem & noctem ſequentem ſuis militibus permiſit, ut bona oppidanorum ferrent & agerent ac diriperent: poſtero die, quum captivos in unum locum cogi juſſiſſet, omnes defectionis auctores ſecuri percuſſit, reliquam turbam ſub haſta vendidit, & ipſam urbem evertit.

Per. Jul. 4214. Ante Chr. 500. Olymp. $\frac{69}{70}$. $\frac{4}{1}$. V. C. Cat. 252. Var. 254.

Cameria capta.

L.

Ἐπὶ δὲ τῆς ἑβδομηκοστῆς Ὀλυμπιάδος, ἣν ἐνίκα στάδιον [d] Νικαίας ὁ Λοκρὸς ἐξ Ὀποῦντος, ἄρχοντος Ἀθήνησι [e] Μύρου, παραλαμβάνουσι τὴν ὕπατον ἀρχὴν [f] Πόστουμος [g] Κομίνιος καὶ Τίτος Λάρκιος· ἐφ' ὧν ἀπέστησαν αἱ Λατίνων πόλεις ἀπὸ τῆς Ῥωμαίων φιλίας, Ὀκταουίου [h] Μαμιλίου, τοῦ κηδεστοῦ Ταρκυνίου, τοὺς ἐπιφανεστάτους ἐξ ἑκάστης πόλεως, τοὺς μὲν ὑποσχέσεσι δώρων, τοὺς δὲ δεήσεσι πείσαντος συμπρᾶξαι τοῖς φυγάσι τὴν κάθοδον. καὶ γίνεται κοινὴ τῶν συναγομένων εἰς Φερεντῖνον ἀγορά, πλὴν μιᾶς τῆς Ῥωμαίων πόλεως· ταύτῃ γὰρ οὐκ ἐπήγγειλαν μόνῃ, καθάπερ εἰώθεισαν, παρεῖναι· ἐν ᾗ ψῆφον ἐνεγκεῖν ἔδει τὰς πόλεις περὶ τοῦ πολέμου, καὶ στρατηγοὺς ἀποδεῖξαι, καὶ περὶ τῶν ἄλλων βουλεύσασθαι παρασκευῶν. ἐτύγχανε δὲ κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον ἀπεσταλμένος ὑπὸ Ῥωμαίων Μάρκος Οὐαλέριος πρεσβευτής, ἀνὴρ ὑπατικός, εἰς τὰς ὁμόρους πόλεις, δεησόμενος αὐτῶν μηδὲν νεωτερίζειν· ἐλῄστευον γὰρ ἐξ αὐτῶν τινες τοὺς ὁμοτέρμονας ἀγρούς, ὑπὸ τῶν δυνατῶν ἀποστελλόμενοι, καὶ πολλὰ τοὺς γεωργοὺς τῶν ἀγρῶν ἔβλαπτον· ὃς ἐπειδὴ τὴν κοινὴν σύνοδον ἔγνω τῶν πόλεων γενομένην, ἐπὶ τῷ διενεγκεῖν ἁπάσας τὴν περὶ τοῦ πολέμου ψῆφον, ἐλθὼν ἐπὶ τὸν σύλλογον, καὶ λόγον αἰτησάμενος παρὰ τῶν προέδρων, ἔλεξεν, ὅτι πεμφθείη μὲν ὑπὸ τῆς πόλεως πρεσβευτὴς πρὸς τὰς ἀποστελλούσας τὰ λῃστήρια πόλεις, δεησόμενος αὐτῶν, τοὺς ἐνόχους τοῖς [i] ἐκδικήμασιν ἐξευρούσας ἐκδοῦναι σφίσι τιμωρίας ὑφέξοντας, κατὰ τὸν νόμον ὃν ἐν ταῖς συνθήκαις ἔθεσαν, ὅτε συνετίθεντο τὴν φιλίαν· καὶ τὸ λοιπὸν ἀξιώσων φυλάττειν, ἵνα μηδὲν ἁμάρτημα γίνηται [k] κοινόν, ὃ διαστήσει τὴν φιλίαν αὐτῶν καὶ τὴν συγγένειαν. ὁρῶν δὲ ἁπάσας συνεληλυθυίας τὰς πόλεις ἐπὶ τῷ κατὰ Ῥωμαίων πολέμῳ, καὶ τοῦτ' ἐκ πολλῶν μὲν καὶ ἄλλων καταλαμ-
317 βανόμενος, μάλιστα δὲ ὅτι Ῥωμαίοις μόνοις οὐ παρήγγειλαν ἐπὶ τὴν ἀγορὰν παρεῖναι, γεγραμμένον [l] ἐπὶ ταῖς συνθήκαις, ἁπάσας παρεῖναι τὰς πόλεις ταῖς κοιναῖς ἀγοραῖς, ὅσαι τοῦ Λατίνων εἰσὶ γένους, παραγγειλάντων αὐταῖς τῶν προέδρων, [m] θαυμάζειν τί δή ποτε παθόντες, ἢ τί κατηγορεῖν ἔχοντες τῆς πόλεως οἱ σύνεδροι,

¶ Olympiade autem ſeptuageſima, qua vicit in ſtadio Nicæas Locrenſis Opuntius, archonte Athenis Myro, conſules creati Poſtumus Cominius & Titus Lartius. His conſulibus Latinorum populi à pop. Rom. amicitia deſecerunt, Octavio Mamilio, qui erat gener Tarquinii, uniuſcujuſque civitatis primoribus, partim pollicitationibus munerum, partim precibus, perſuadente, ut exſulibus in patriam redire conantibus opem ferrent. Indictumque commune conſilium ad Ferentinum, quo omnes convenerunt præter ſolos Romanos, (his enim ſolis non nunciarunt, ſicut ante ſolebant, ut adeſſent) ubi oportebat eos populos bellum decernere, & duces creare, & de cætero apparatu conſultare. Forte autem eo tempore M. Valerius, vir conſularis, à pop. Rom. legatus fuerat miſſus ad finitimos populos, ut eos rogaret ne quid rerum novarum molirentur: (nonnulli enim eorum agros finitimos latrociniis infeſtabant, à potentioribus miſſi, & magnis detrimentis agricolas afficiebant) qui, ubi cognovit eorum populorum communem conventum haberi, ut omnes bellum decernerent, profectus ad id concilium, & petita dicendi copia ab ipſis conſeſſus præſidibus, dixit ſe à pop. Rom. legatum miſſum ad eos populos, qui latrones emittebant, rogaturum eos, * ut ſontes perquiſitos & inventos ſibi dederent ad ſupplicium, ex lege quam in fœderibus ſanxerant, quando pacem fecerunt; atque poſtulaturum ab illis, ut in poſterum caverent, ne quod publicum delictum admitterent, quod ſuam amicitiam & cognationem dirimeret. Quum autem videret omnes populos conveniſſe ad bellum contra Romanos decernendum, & hoc ipſum cum ex multis aliis conjiceret, tum vero præcipue quod ſolis Romanis non denunciaſſent ut ad concilium venirent, quum tamen in fœderis conditionibus ſcriptum eſſet, ut communibus conciliis intereſſent omnes populi, quotquot eſſent nominis Latini, idque ab ipſorum conciliorum præſidibus evocati; mirari ſe dixit, quanam injuria accepta, aut quo pop. Rom. crimine conſeſſus præſides ſolam

Poſt. Cominio & T. Lartio coſſ. Latini rebellant, & ſervi conſpirant.

Per. Jul. 4215. Ante Chr. 499. Olymp. 70. $\frac{1}{2}$. V. C. Cat. 253. Var. 255.

a Καὶ μὴ παρεῖναι *Vat.* b Στασιάζειν minus apte in *Ed. Steph.* c Ita in *Lapi Codd.* & *Ed. Steph.* Καταλαβόμενος *Vat.* quo modo legendum eſſe conjecerat *Sylb.* d Νικίας *Vat.* & *Lapi Codd.* Quid ſi verius Νικίας? *Sylb.* e Σμύρου *Vat.* f Ποσύμιος in *Ed. Steph.* Ποσέμιος *Vat.* Sed legendum eſſe Πόστουμος, idque prænomen eſſe, docet *Sigon.* in *Schol. Livian.* g Κομίνιος *Vat.* Latinorum more: atque infra manifeſta hujus ſcripturæ exſtant veſtigia. Cognomen huic Poſtumo Cominio tribuitur Auruncus in *Cuſpiniani* libro. *Sylb.* h Μαλίου τοῦ κηδεύσαντος *Vat.* i Nota ἐκδικήμασι pro ἀδικήμασι. *Sylb.* Verum ἀδικήμασι habet *Cod. Vat.* atque ita legendum eſſe monuit *Portus.* k Κοινὸν agnoſcit etiam *Lapi* verſio. Sed non abſurde maluerit quiſpiam καινόν. *Sylb.* l Ἐν ταῖς συνθήκαις *Vat.* m Θαυμάζειν ἔφη τί δήποτε legendum cenſet *Port.* * Ut obnoxios delictis invenientes ſibi illi traderent, ſubituros pœnas ex lege &c. *Lapus.*

a Vide

Per Jul. 4215.
Ante Chr. 499.
Olymp. 70 ½.
V. C. *Cat.* 253. *Var.* 255.

ſolam eam civitatem ad concilium non admiſiſſent, quam omnium primam adeſſe oportuerat, & primam rogari ſententiam, utpote quæ gentis principatum obtineret, quem ſibi ab ipſis ultro pro multis & magnis beneficiis acceptis oblatum accepiſſet.

L.I.

¶ Poſtea Aricini, petita dicendi copia, Romanos accuſabant; quod ipſi, qui ſui erant cognati, bellum Hetruſcum contra ſe ſuſcitaſſent, &, quantum in ipſis fuiſſet, omnium Latinorum populorum libertatem Hetruſcis prodidiſſent: & rex Tarquinius, renovans cum omnium illorum populorum rep. percuſſa amicitiæ & ſocietatis fœdera, rogabat eos ut jusjurandum ſervarent confirmarentque, & ſe in regnum reducerent: & Camerinorum & Fidenatum exſules, alii quidem patriam captam atque ſuum exſilium, alii vero ſervitutem & urbis everſionem deflentes, eos ad bellum adhortabantur. Poſtremus vero omnium Mamilius, Tarquinii gener, qui eo tempore apud Latinos plurimum pollebat, quum ſurrexiſſet, longa oratione in pop. Rom. eſt invectus. Quum autem Valerius omnia crimina objecta dilueret, & jure ſuperior eſſe videretur, illo die in accuſationibus & purgationibus conſumpto, nullum conſultationi finem impoſuerunt, *nec quidquam certi decreverunt.* Sequenti die præſides conſeſſus, non introductis amplius Romanorum legatis in concilium, ſed Tarquinio & Mamilio & & Aricinis, & cæteris quicunque voluiſſent pop. Rom. accuſare, facta dicendi poteſtate, quum omnes audiſſent, decreverunt rupta eſſe fœdera à Romanis, & Valerio legato reſponſum dederunt; Se per otium deliberaturos quonam modo injurias, quibus illi cognationis jura violarant, ulturi eſſent. Interea autem dum hæc geruntur, conjuratio contra ipſam urbem facta eſt à multis ſervis, qui communi conſenſu decreverunt arces occupare, & urbem multis in locis incendere. Re autem indicata ab illius conjurationis conſciis, confeſtim portæ à coſſ. clauſæ, & munitiſſima quæque urbis loca ab equitibus occupata, & ſtatim ſontes, partim in privatis ædibus comprehenſi, partim in foro correpti, omnes ad unum in crucem ſublati fuerunt. Atque hæc quidem his coſſ. ſunt geſta.

L.II.

Ser. Sulpicio & M. Tullio coſſ.
Fidenæ obſeſſæ.
Per. Jul. 4216.
Ante Chr. 498.
Olymp. 70 ⅔.
V. C. *Cat.* 254. *Var.* 256.

¶ Deinde conſulibus Servio Sulpicio Camerino & Manio Tullio Longo, quidam Fidenates, quum milites à Tarquiniis acceſſiviſſent, arcem occuparunt: &, adverſæ factionis civibus partim cæſis partim expulſis, effecerunt ut rurſus ea civitas à pop. Rom. deficeret: & quum legati Romani eo veniſſent, * *civibus ſuaſerunt ut* eos tanquam hoſtes tractarent. Sed à ſenioribus impediti eos ex urbe expulerunt, neque illis dicendi poteſtatem facere, neque etiam eos audire voluerunt. His rebus cognitis, ſenatus Rom. nondum reip. Latinorum bellum inferre volebat, quod intelligeret non omnibus pla-

μόνην ἐκείνην οὐ παρέλαβον ἐπὶ τὸν σύλλογον, ἣν πρώτην ἁπασῶν ἔδει παρεῖναι, καὶ πρώτην ἐρωτᾶσθαι γνώμην, ἡγεμονίαν ἔχουσαν τοῦ ἔθνους, ἧς ἔτυχε παρ' αὐτῶν ἑκόντων ἀντὶ πολλῶν καὶ μεγάλων εὐεργεσιῶν. Μετὰ τοῦτον Ἀρικηνοί τε λόγον αἰτησάμενοι, κατηγόρουν τῶν Ῥωμαίων, ὅτι τὸν Τυρρηνικὸν πόλεμον ἐπήγαγον σφίσιν ὄντες συγγενεῖς, καὶ παρέχον, ὅσον ἐφ' ἑαυτοῖς, ἁπάσας τὰς Λατίνων πόλεις ὑπὸ Τυρρηνῶν ἀφαιρεθῆναι τὴν ἐλευθερίαν· καὶ Ταρκύνιος ὁ βασιλεὺς ἀνανεούμενος τὰς γενομένας αὐτῷ πρὸς τὸ κοινὸν τῶν πόλεων συνθήκας περὶ φιλίας τε καὶ συμμαχίας, ἠξίου τὰς πόλεις ἐμπεδοῦν τοὺς ὅρκους, καὶ κατάγειν δὲ αὐτὸν ἐπὶ τὴν ἀρχήν· [a] Καμαριναίων τε καὶ Φιδηναίων φυγάδες, οἱ μὲν τὴν ἅλωσιν καὶ τὴν φυγὴν τῆς πατρίδος, οἱ δὲ τὸν ἀνδραποδισμὸν καὶ τὴν κατασκαφὴν ὀδυρόμενοι, παρεκάλουν αὐτοὺς εἰς τὸν πόλεμον. τελευταῖος δὲ πάντων ὁ Ταρκυνίου κηδεστὴς Μαμίλιος, μέγιστον ἐν τοῖς τότε χρόνοις παρὰ τοῖς Λατίνοις δυνάμενος, ἀναστάς, μακρὰν κατὰ τῆς πόλεως διεξῆλθε δημηγορίαν. ἀπολογουμένου δὲ πρὸς ἅπαντα τοῦ Οὐαλερίου, καὶ δοκοῦντος περιεῖναι τοῖς δικαίοις, ἐκείνην μὲν τὴν ἡμέραν εἰς τὰ κατηγορήματα καὶ τὰς ἀπολογίας ἀναλώσαντες, οὐδὲν ἐπέθηκαν τῇ βουλῇ τέλος. τῇ δὲ κατόπιν οὐκέτι τοὺς πρεσβευτὰς τῶν Ῥωμαίων οἱ πρόεδροι προσαγαγόντες ἐπὶ τὸν σύλλογον, ἀλλὰ Ταρκυνίῳ τε καὶ Μαμιλίῳ καὶ Ἀρικηνοῖς καὶ τοῖς ἄλλοις [b] βουλομένοις τῆς πόλεως κατηγορεῖν ἀποδόντες τὸν λόγον, ἐπειδὴ πάντων διήκουσαν, ψηφίζονται λελύσθαι τὰς σπονδὰς ὑπὸ Ῥωμαίων, καὶ τοῖς περὶ Οὐαλέριον πρέσβεσιν ἀπόκρισιν ἔδωκαν, ὅτι τὸ συγγενὲς ἐκείνων τοῖς ἀδικήμασι λελυκότων, βουλεύσονται κατὰ σχολὴν ὅντινα τρόπον [c] ἀμυνεῖσθαι χρή. ἐν ᾧ δὲ ταῦτ' ἐπράττετο χρόνῳ, συνωμοσία κατὰ [d] τῆς πόλεως ἐγένετο, δούλων συχνῶν συνθεμένων τάς τε ἄκρας καταλαβέσθαι, καὶ κατὰ πολλοὺς τόπους ἐμπρῆσαι τὴν πόλιν. μηνύσεως δὲ γενομένης ὑπὸ τῶν συνειδότων, πύλαι τε εὐθὺς ὑπὸ τῶν ὑπάτων ἐκλείοντο, καὶ πάντα τὰ ἐρύματα τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν ἱππέων κατείληπτο· καὶ αὐτίκα οἱ μὲν ἐξ οἰκιῶν συλληφθέντες, οἱ δὲ ἐκ τῶν [e] ἀγορῶν ἀχθέντες, ἀνεσκολοπίσθησαν ἅπαντες. ταῦτα ἐπὶ τούτων ἐπράχθη τῶν ὑπάτων.

[f] Σερουίου δὲ Σουλπικίου Καμερίνου καὶ Μανίου Τυλλίου Λόγγου τὴν ἀρχὴν παραλαβόντων, Φιδηναίων τινὲς, παρὰ Ταρκυνίων στρατιώτας μεταπεμψάμενοι, τὴν ἄκραν καταλαμβάνονται, 318 καὶ τῶν μὴ τὰ αὐτὰ προαιρουμένων οὓς μὲν διαφθείραντες, οὓς δὲ ἐξελάσαντες, ἀφιστᾶσιν αὖθις ἀπὸ Ῥωμαίων τὴν πόλιν· πρεσβείας τε Ῥωμαϊκῆς ἀφικομένης, [g] ὡς πολεμίοις χρήσασθαι τοῖς ἀνδράσι. κωλυθέντες δὲ ὑπὸ τῶν πρεσβυτέρων, ἐξέβαλον αὐτοὺς ἀπὸ τῆς πόλεως, οὔτε δοῦναι λόγον [h] ἀξιοῦντες, οὔτε λαβεῖν. ταῦτα ἡ βουλὴ τῶν Ῥωμαίων μαθοῦσα, πρὸς μὲν τὸ κοινὸν τῶν Λατίνων οὔπω τὸν πόλεμον ἐκφέρειν πρόθυμος ἦν, πυνθανομένη οὐ πᾶσιν εἶναι

τὰ

a Vide pag. 302. v. 39. b Forſan melius repetito articulo τοῖς βουλομένοις. *Sylb.* c Αὐτοὺς ἀμύνασθαι *Vat.* d Τῆς πόλεως εὐθὺς *Vat.* e Plenius in *Cod. Vat.* ἐκ τῶν ἀγρῶν ἀναχθέντες, ὅσους ἀπέφαινον οἱ μηνυταὶ μετασχεῖν τῆς συνωμοσίας, μάστιξι καὶ βασάνοις αἰκισθέντες ἀνεσκολοπίσθησαν. atque ita legiſſe viſus eſt *Lapus*, dum vertit, *ex agris adducti, quoſcunque indices declararunt conjurationis eſſe participes, flagellis cruciatibuſque affligentes è ſcopulo præcipitaverunt omnes.* f Σερουιλίου in *Ed. Steph.* errore manifeſto, prænomine in nomen verſo. *Sylb.* g Deeſt hîc verbum finitum. *Lapus* legit ἤρξαντο, *cœperunt tanquam hoſtibus uti his viris. Sylb.* h Ἀξιώσαντες *Vat.* * Hoſtilem in modum eos tractare *decreverunt. Gelen.*

Per. Jul. 4216. Ante Chr. 498. Olymp. 70 ⅔. V. C. Cat. 254. Var. 256.

τὰ ψηφισθέντα ὑπὸ τῶν προβούλων κατὰ νοῦν·[a] ἐν δὲ ἑκάστῃ πόλει τοὺς δημοτικοὺς ἀναδύεσθαι τὸν πόλεμον, καὶ πλείους εἶναι τοὺς ἀξιοῦντας μένειν τὰς σπονδὰς τῶν διαλελύσθαι λεγόντων· ἐπὶ δὲ τοὺς ἐν Φιδήνῃ τὸν ἕτερον ἐψηφίσαντο τῶν ὑπάτων [b] Μάνιον ἀποστεῖλαι, στρατιὰν ἄγοντα πολλήν· ὃς ἐπειδὴ τὴν χώραν αὐτῶν ἐδῄωσε κατὰ πολλὴν ἄδειαν, μηδενὸς ὑπὲρ αὐτῆς ἀμυνομένου, πλησίον τοῦ τείχους στρατοπεδευσάμενος, ἐφύλαττε μήτε ἀγορὰς εἰσάγεσθαι τοῖς ἔνδον, μήτε ὅπλα, μήτε ἄλλην βοήθειαν μηδεμίαν. Φιδηναῖοι μὲν δὴ τειχήρεις ἐγένοντο, καὶ πρὸς τὰς Λατίνων ἐπρεσβεύοντο πόλεις, δεόμενοι ταχείας συμμαχίας. οἱ δὲ προεστηκότες τῶν Λατίνων, ἀγορὰν ποιησάμενοι τῶν πόλεων, Ταρκυνίοις τε αὖθις ἀποδόντες λόγον, καὶ τοῖς παρὰ τῶν πολιορκουμένων ἥκουσιν, ἐκάλουν τοὺς συνέδρους εἰς ἀπόφασιν γνώμης, τίνα χρὴ πολεμεῖν Ῥωμαίοις τρόπον, ἀπὸ τῶν πρεσβυτάτων τε καὶ ἐπιφανεστάτων ἀρξάμενοι. πολλῶν δὲ ῥηθέντων λόγων, καὶ περὶ αὐτοῦ τοῦ πολέμου πρῶτον, εἰ δέοι αὐτὸν ἐπικυρῶσαι, οἱ μὲν ταραχωδέστεροι τῶν συνέδρων τὸν βασιλέα κατάγειν ἐπὶ τὴν ἀρχὴν ἠξίουν, καὶ Φιδηναίοις βοηθεῖν παρῄνουν· ἐν ἡγεμονίαις βουλόμενοι γενέσθαι στρατιωτικαῖς κύριοι, καὶ πραγμάτων ἐφάψασθαι μεγάλων· μάλιστα δὲ οἱ δυναστείας καὶ τυραννίδος ἐν ταῖς ἑαυτῶν πατρίσιν ἐρῶντες, ἣν [c] κατασκευάσειν αὐτοῖς Ταρκυνίους ἐπείθοντο τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν ἀνακτησαμένους. οἱ δὲ εὐπορώτατοί τε καὶ ἐπιεικέστατοι μένειν ἐν ταῖς σπονδαῖς ἠξίουν τὰς πόλεις, καὶ μὴ προχείρως ἐπὶ τὰ ὅπλα χωρεῖν· καὶ ἦσαν οὗτοι τῷ πλήθει πιθανώτατοι. ἐξωθούμενοι δὴ πρὸς τῶν παραινούντων τὴν εἰρήνην ἄγειν οἱ τὸν πόλεμον ἐπισπεύδοντες, τοῦτό γε πείθουσι τὴν ἐκκλησίαν ποιῆσαι τελευτῶντες, πρεσβευτὰς εἰς Ῥώμην ἀποστεῖλαι τούς τε παρακαλέσοντας ἅμα καὶ συμβουλεύσοντας τῇ πόλει δέχεσθαι Ταρκυνίους καὶ τοὺς ἄλλους φυγάδας ἐπ' ἀδείᾳ καὶ ἀμνηστίᾳ, καὶ περὶ τούτων [d] ὅρκια τεμόντας τῇ πατρίῳ κοσμεῖσθαι πολιτείᾳ, καὶ τῆς Φιδηναίων
319 πόλεως ἀπανιστάναι τὸν στρατόν, ὡς σφῶν οὐχ ὑπεροψομένων συγγενεῖς καὶ φίλους ἀφαιρεθέντας τὴν πατρίδα· ἐὰν δὲ μηδέτερον τούτων ὑπομείνωσι πράττειν, τότε βουλεύσεσθαι περὶ τοῦ πολέμου. οὐκ ἀγνοοῦντες μὲν, ὅτι τούτων οὐδέτερον ὑπομενοῦσι Ῥωμαῖοι πράττειν, προφάσεις δὲ τῆς ἔχθρας βουλόμενοι λαβεῖν εὐπρεπεῖς, καὶ τοὺς ἐναντιουμένους σφίσι θεραπείαις ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ καὶ χάρισιν [e] ἐπάξεσθαι νομίζοντες. ταῦτα [f] ψηφισάμενοι, καὶ χρόνον ὁρίσαντες ἐνιαύσιον, Ῥωμαίοις μὲν βουλῆς, ἑαυτοῖς δὲ παρασκευῆς, καὶ πρεσβευτὰς ἀποδείξαντες οὓς Ταρκύνιος ἐβούλετο, διέλυσαν τὸν σύλλογον.

Διασκεδασθέντων δὲ τῶν Λατίνων κατὰ πόλεις, ὁρῶντες οἱ Μαμίλιον τε καὶ Ταρκύνιον, ὅτι ταῖς σπονδαῖς ἀναπεπτώκασιν οἱ πολλοί, τὰς μὲν ὑπερορίους ἐλπίδας, ὡς οὐ πάνυ βεβαίας, ἀφίεσαν· μεταθέμενοι δὲ τὰς γνώμας, τὸν πολιτικόν τε καὶ ἀφύλακτον ἐμηχανῶντο πόλεμον ἐξ αὐτῆς ἀναστῆσαι τῆς Ῥώμης, στάσιν εἰσάγοντες τοῖς πένησι πρὸς τοὺς εὐ-

cere ea quæ à primoribus concilii fuerant decreta; ſed in unaquaque civitate ipſos plebejos bellum recuſare, & plures eſſe qui cenſerent fœdera adhuc eſſe integra, quam qui ea rupta dicerent. Cæterum contra Fidenates alterum conſulem Manium mittere decreverunt cum magno exercitu, qui, eorum agro ſine ullo metu impune vaſtato, quod nullus eum defenderet, caſtris ad ipſa mœnia poſitis cavebat, ne ullus commeatus aut arma in urbem portarentur, neve ullum aliud auxilium oppidanis ferretur. Sicque igitur Fidenates obſeſſi ad Latinorum populos legatos miſerunt, rogantes ut ſibi celeriter auxilium mitterent. Principes vero Latinorum, indicto populorum concilio, & Tarquiniis, & obſeſſorum legatis, qui eo venerant, facta rurſus dicendi poteſtate, convocarunt ſuos aſſeſſores ad ſententiam ferendam de ratione belli cum pop. Rom. gerendi, à natu maximis & clariſſimis quibuſque viris initio facto. Quum autem multa verba fuiſſent facta, ac primum quidem de ipſo bello an eſſet decernendum, qui totius conſeſſus erant turbulentiſſimi cenſebant regem in regnum eſſe reducendum, & ſuadebant ut Fidenatibus ſuppetiæ ferrentur; id agentes, ut ipſi militibus præficerentur, & res magnas tractarent. potiſſimum vero illi qui in ſua quique patria principatum & tyrannidem affectabant, quam opera Tarquiniorum, ſi in regnum reſtituti fuiſſent, ſe adepturos ſperabant. Opulentiſſimi vero & æquiſſimi quique civitatum viri in fœdere permanendum cenſebant, neque temere arma capienda. atque hi apud plebem auctoritate plurimum valebant. A pacis igitur ſuaſoribus repulſi qui ad bellum adeo erant propenſi, tandem hoc concilio perſuaſerunt, ut Romam mitterentur legati, qui pop. Rom. rogarent & ſimul ei ſuaderent, ut Tarquinios in urbem reciperent & cæteros exſules, ea conditione, ut illis impunitatem concederent, & omnem veterum injuriarum memoriam deponerent; utque, his rebus jurejurando confirmatis, patrio more remp. adminiſtrarent, & à Fidenis copias abducerent, quippe quod ipſi non paſſuri eſſent ut cognati & amici ſui patria carerent: quod ſi neutrum horum facere voluiſſent, tunc ſe de bello deliberaturos. *idque fecerunt* non quod ignorarent Romanos neutrum eſſe facturos; ſed quod honeſtas & ſpecioſas belli cauſſas quærerent, & exiſtimarent à ſe adverſarios ſuos interea officiis & beneficiis deliniri poſſe. His decretis, datoque anno integro Romanis ad deliberandum, ſibi vero ad bellum apparandum, & legatis arbitratu Tarquinii deſignatis, conſilium dimiſerunt.

LIII. ¶ Diſperſis autem Latinis per urbes, Mamilius & Tarquinius, animadvertentes ipſam plebem ad pacem & fœdera pronam eſſe, externas ſpes, ut non admodum certas, miſſas fecerunt: ſed mutata ſententia bellum civile & inexſpectatum in ipſa urbe concitare doloſe conabantur, pauperes contra divites

a Ἀλλ' ἐν ἑκάστῃ *Vat.* b Μάνιον Τύλλιον *Vat.* ut paullo ſupra p. 304. v. 39. c Συγκατασκευάσειν *Vat.* d Ὅρκια ταμεῖν, ἀντὶ τοῦ ὅρκιον ποιῆσαι διὰ τῶν ἐντόμων, ἤγουν θυσιῶν. *Euſtath.* ad *Homeri* Iliad. γ'. Vide *Heraldi* Digreſſ. lib. 1. digreſſ. 16. p. 223. e Ὑπάξεσθαι *Vat.* f Ψηφιζόμενοι *Vat.*

Per. Jul. 4216. *Ante Chr.* 498. *Olymp.* 70 2/3. *V. C. Cat.* 254. *Var.* 256.

divites ad ſeditionem impellentes. Jam autem magna plebis pars, præcipue vero egena & ea quæ ære alieno premebatur, commovetur, *& alieno animo à repub. erat,* * ita ut in poſterum nullam ejus curam gerere, nec ei favere cogitaret: fœneratores enim in ſua poteſtate immoderate ſe gerebant, & obæratorum corpora in vincula abducebant, quibus non aliter utebantur quam empticiis.

Legatio Latinorum, & conſpiratio urb.

His rebus cognitis, Tarquinius miſit in urbem una cum legatis Latinorum quoſdam homines minime ſuſpectos, pecuniam *ſecum* ferentes: qui cum egenis & audaciſſimis quibuſque in colloquium venientes, & partim illis jam largientes pecuniam, partim, ſi reges in urbem rediiſſent, promittentes, plurimos cives corruperunt. Factaque eſt conjuratio contra optimates, non ſolum ab ipſis ingenuis egenis, ſed etiam à ſervis improbis, ſpe libertatis inductis; qui, ob ſuos conſervos ſuperiore anno ſupplicio affectos, infenſi dominis ſuis atque iis inſidiantes, tum quod ſibi ab illis fides non haberetur, tum quod illis eſſent ſuſpecti, quaſi ipſi quoque aliquando, ſi occaſionem fuiſſent nacti, eos eſſent aggreſſuri, lubenter iis paruerunt qui ſe ad eos invadendum incitabant. Illorum autem conjurationis tale fuit conſilium. Principes conjurationis oportebat, nocte obſcura obſervata, arces & loca urbis munita occupare: ipſos vero ſervos, quum primum ſenſiſſent loca opportuna ab illis occupata, (hoc autem ipſi ex clamore edito cogrituri erant) dominos dormientes interficere: hiſque rebus confectis, domos divitum diripere, & portas tyrannis aperire.

LIV. ¶ At divina providentia, quæ ſemper & alias urbem eam ex periculis eripuit, & ad mea uſque tempora incolumem etiam tuetur, eorum conſilia detexit, re ad alterum conſulem Sulpicium delata per indicium duorum fratrum Tarquiniorum, Publii & Marci, ex urbe Laurento, qui inter illos conjuratos erant præcipui, & qui divina quadam neceſſitate rem indicare coacti fuerunt. In ſomnis enim obverſabantur ipſis horribiles quædam ſpecies, quæ graves pœnas minabantur, niſi cœptis & conatibus illis deſiſterent: & ſe à quibuſdam dæmonibus exagitari & verberari, oculoſque ſibi effodi, denique multa alia miſeranda perpeti putabant. Quibus rebus perterriti & metu trepidantes excitabantur, & ne ſomnum quidem ob hæc terriculamenta capere poterant. Primum igitur quibuſdam ſacrificiis averruncatoriis & expiatoriis iſtos dæmonas, à quibus infeſtabantur, avertere conabantur: ſed quum nihil proficerent, ad vaticinia confugerunt, conſilium ipſum conjurationis ſilentio tegentes, ſed hoc ſolum cognoſcere volentes, an tempus jam eſſet peragendi quæ

πόρους. ἤδη δ᾽ ὑπεκινεῖτο τὸ πολὺ τοῦ δημοτικοῦ [a] μέρος, καὶ ἐνδεὲς, μάλιστα δὲ τὸ ἄπορον [b] μέρος" καὶ ὑπὸ δανείων ἠναγκασμένον, μηκέτι τὰ κράτιστα τοῦ κοινοῦ φροντίζειν· οὐ γὰρ ἐμετρίαζον ἐν ταῖς ἐξουσίαις οἱ δανείζοντες, ἀλλ᾽ εἰς δεσμοὺς τὰ τῶν ὑποχρέων ἀπῆγον σώματα, καὶ ὥσπερ ἀργυρωνήτοις οὕτως ἐχρῶντο. ταῦτα δὴ μαθὼν, ἔπεμψεν ὁ Ταρκύνιος εἰς τὴν πόλιν ἅμα τοῖς πρέσβεσι τῶν Λατίνων ἀνυπόπτους τινὰς ἄνδρας, φέροντας χρυσίον· οἳ [c] συνιόντες εἰς λόγους τοῖς ἀπόροις καὶ θρασυτάτοις, καὶ τὰ μὲν ἤδη διδόντες αὐτοῖς, τὰ δ᾽, εἰ κατέλθοιεν οἱ βασιλεῖς, ἐπαγγελλόμενοι, πολλοὺς πάνυ τῶν πολιτῶν διέφθειραν· καὶ γίνεται συνωμοσία κατὰ τῆς ἀριστοκρατίας οὐ μόνον ἐλευθέρων ἀπόρων, ἀλλὰ καὶ δούλων πονηρῶν ἐλευθερίας ἐλπίσιν ὑπαχθέντων, οἳ διὰ τοὺς κολασθέντας ὁμοδούλους ἐν τῷ παρελθόντι ἐνιαυτῷ, δυσμενῶς καὶ [d] ἐπιβούλως διακείμενοι πρὸς τοὺς δεσπότας, ἀπιστούμενοί τε ὑπ᾽ αὐτῶν, καὶ ἐν ὑποψίαις ὄντες, ὡς καὶ αὐτοὶ σφίσιν ἐπιθησόμενοί ποτε, εἰ καιρὸν λάβοιεν, ἄσμενοι τοῖς παρακαλοῦσι πρὸς τὴν ἐπίθεσιν ὑπήκουσαν. ὁ δὲ τῆς συνωμοσίας αὐτῶν τοιόσδε ἦν λογισμός. τοὺς μὲν ἡγεμόνας τῆς ἐπιχειρήσεως ἔδει, φυλάξαντας νύκτα ἀσέληνον, τὰς ἄκρας καὶ τοὺς ἐρυμνοὺς τόπους τῆς πόλεως καταλαβέσθαι· τοὺς δὲ θεράποντας, ὅταν αἴσθωνται κρατοῦντας ἐκείνους τῶν ἐπικαίρων χωρίων· ἀλαλαγμῷ δὲ τοῦτο ἔμελλεν αὐτοῖς γενήσεσθαι φανερόν· ἀποκτεῖναι τοὺς δεσπότας καθεύδοντας· ταῦτα διαπραξαμένους, τάς τε οἰκίας διαρπάσαι τῶν εὐπόρων, καὶ τὰς πύλας τοῖς τυράννοις ἀνοῖξαι.

Ἡ δὲ ἐν παντὶ καιρῷ σώζουσα τὴν πόλιν, καὶ μέχρι 320 τῶν κατ᾽ ἐμὲ χρόνων παραμένουσα θεία πρόνοια, [e] διεκάλυψεν αὐτῶν τὰ βουλεύματα, μηνύσεως θατέρῳ τῶν ὑπάτων γινομένης Συλπικίῳ, ἣν ἐποίησαν ἀδελφοὶ δύο [f] Ταρκύνιοι, Πόπλιος καὶ Μάρκος, ἐκ Λαυρέντου πόλεως, κορυφαιότατοι τῶν μετεχόντων τῆς συνωμοσίας, ὑπὸ θείας ἀνάγκης βιαζόμενοι. ἐφίσταντο γὰρ αὐτοῖς ὅτε κοιμηθεῖεν ὄψεις ὀνείρων φοβεραὶ, τιμωρίας [g] ἐναπειλοῦσαι μεγάλας, εἰ μὴ παύσαιντο καὶ ἀποσταῖεν τῆς ἐπιθέσεως· διώκεσθαί τε ὑπὸ δαιμόνων τινῶν, καὶ παίεσθαι, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐξορύττεσθαι, καὶ ἄλλα [h] πολλὰ σχέτλια πάσχειν τελευτῶντες ἐδόκουν· ὑφ᾽ ὧν περίφοβοι καὶ τρόμῳ παλλόμενοι διηγείροντο, καὶ οὐδὲ καθεύδειν διὰ ταῦτα τὰ δείματα ἐδύναντο. κατ᾽ ἀρχὰς μὲν οὖν ἀποτροπαίοις τισὶ καὶ ἐξακεστηρίοις θυσίαις ἐπειρῶντο παραιτεῖσθαι τοὺς ἐνισταμένους σφίσι δαίμονας· ὡς δ᾽ οὐδὲν ἐπέραινον, ἐπὶ μαντείας [i] ἐτρέποντο, τὴν μὲν διάνοιαν τῆς ἐπιχειρήσεως ἀπόρρητον φυλάττοντες, τοῦτο δὲ μόνον μαθεῖν ἀξιοῦντες, εἰ καιρὸς ἤδη πράττειν ἃ βούλονται.

a Μέρος in *Ed. Steph.* Sed rectius μέρος, ut in ſequenti etiam commate. ac ſic *Lapus* quoque vertit, *pars plebis multa.* non tamen alteram ſcripturam plane damno. *Sylb.* *b* Non agnoſcit *Vat.* *c* Forſan rectius συνιόντες εἰς λόγους. *Sylb.* atque ita in *Cod Vat.* *d* Quis ita loquitur, ut ἐπιβούλως διακεῖσθαι dicat? Ego iſtud adverbium (licet alioqui apud hunc etiam ipſum alibi exſtet) alius pulcherrimi & huic rei aptiſſimi locum occupare libenter exiſtimo: videlicet τοῦ ὑπούλως. ſic ὕπουλον ἔχθραν alibi dicit, necnon ὕπουλος cum φθονερὸς alicubi jungit. *Steph.* *e* Si codex mendo caret, διεκάλυψεν politum pro ἀνεκάλυψεν. *Port.* *f* Tarquiniorum nomen hic *Glareano* ſuſpectum eſt, etſi reperitur p. 309. v. 23. fatetur tamen ſe nec certas habere cauſſas cur id ſubmoveat, nec aliud quod in ejus locum ſubſtituat. *Sylb.* *g* Rectius forſan ἐπαπειλῆσαι. id ſane verbum eſt uſitatius. *Sylb.* *h* Πολλὰ καὶ σχέτλια *Vat.* *i* Ετράποντο *Vat.* * Ita ut nullam amplius de dignitate reip. curam ageret. *Lapus.* Ac pernicioſas reip. cogitationes alebat. *Gelen.*

βούλονται. ἀποκριναμένου δὲ τοῦ μάντεως, ὅτι πονηρὰν καὶ ὀλέθριον βαδίζουσιν ὁδὸν, καὶ εἰ μὴ [a] μεταθήσοιεν τὰ βουλεύματα, τὸν αἴσχιστον ἀπολοῦνται τρόπον, δείσαντες μὴ φθάσωσιν αὐτοὺς ἕτεροι τὰ κρυπτὰ εἰς φῶς ἐξενέγκοντες, αὐτοὶ γίνονται μηνυταὶ πρὸς τὸν ἐνδημοῦντα τῶν ὑπάτων. ὁ δὲ ὕπατος ἐπαινέσας αὐτοὺς, καὶ πολλὰ ὑποσχόμενος εὖ ποιήσαι, ἐὰν καὶ τὰ ἔργα ὅμοια τοῖς λόγοις ἐπιδείξωνται, τούτους μὲν ἔνδον παρ' ἑαυτῷ κατεῖχεν μηδενὶ φράσας· τοὺς δὲ Λατίνων πρέσβεις, ἀναβαλλόμενος τέως καὶ παρέλκων τὴν ἀπόκρισιν, τότε εἰσαγαγὼν εἰς τὸ βουλευτήριον, [b] καὶ [o] τὰ δόξαντα τοῖς συνέδροις ἀποκρίνεται πρὸς αὐτούς· « Ἄνδρες φίλοι τε καὶ « συγγενεῖς, [c] ἀπαγγέλετε [d] ἀπιόντες πρὸς τὸ κοινὸν τῶν Λα« τίνων, ὅτι Ῥωμαίων δῆμος οὔτε πρότερον [e] Ταρκυνί« ταις ἀξιοῦσιν ἐχαρίσατο τὴν τῶν [f] τυράννων κάθοδον, οὔθ' « ὕστερον ἅπασι Τυρρηνοῖς, οὓς ἦγε βασιλεὺς [g] Πορσῖνος, ὑ« πὲρ τῶν αὐτῶν δεομένοις, καὶ πόλεμον ἐπάγουσιν ἁπάντων « πολέμων βαρύτατον, ἐνέκλινεν, ἀλλ' ἀνέσχετο γῆν τε [h] κει« ρομένην ὁρῶν, καὶ αὐλὰς ἐμπιπραμένας, τειχήρης γενόμενος « ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας, καὶ οὐ μηδὲν ὧν μὴ βούλεται πράττειν « [i] κελευσθείς. [k] ὑμῶν τε, ὦ Λατῖνοι, τεθαυμάκαμεν, εἰ ταῦ« τα [l] εἰδότες, οὐδὲν ἧττον [m] δέχεσθε τοὺς τυράννους, καὶ τὴν Φιδή« νης πολιορκίαν [n] λῦσαι ἐπιτάττοντες ἥκετε, καὶ μὴ πειθομέ« νοις πόλεμον ἀπειλεῖτε. παύσασθε δὴ ψυχρὰς καὶ ἀπι« θάνους παραβαλλόμενοι προφάσεις τῆς ἔχθρας· καὶ εἰ διὰ « ταῦτα μέλλετε διαλύειν τὸ συγγενὲς, καὶ τὸν πόλεμον ἐπικυ-
321 « ροῦν, [o] μηδὲν ἔτι ἀναβάλλεσθε.

Ταῦτα τοῖς πρέσβεσιν ἀποκρινάμενος, καὶ προπέμψας ἐκ τῆς πόλεως, μετὰ τοῦτο φράζει τῇ βουλῇ περὶ τῆς ἀπορρήτου συνωμοσίας, ἃ παρὰ τῶν μηνυτῶν ἔμαθε· καὶ λαβὼν ἐξουσίαν παρ' αὐτῆς αὐτοκράτορα τοῦ [p] διερευνᾶσθαι τοὺς μετασχόντας τῶν ἀπορρήτων βουλευμάτων, καὶ κολάσαι τοὺς εὑρεθέντας, οὐ τὴν αὐθάδη καὶ τυραννικὴν ἦλθεν ὁδὸν, ὡς ἕτερος ἄν τις ἐποίησεν, εἰς τοσαύτην κατακλεισθεὶς ἀνάγκην· ἀλλ' ἐπὶ τὴν [q] εὐλόγιστόν τε καὶ ἀσφαλῆ, καὶ τῷ σχήματι τῆς καθεστώσης τότε πολιτείας πρέπουσαν, [r] ἀκολούθων [ſ] ἐτράπετο. οὔτε γὰρ ἐκ τῶν οἰκιῶν [t] συλλαμβανομένους ἄγεσθαι τοὺς πολίτας ἐπὶ τὸν θάνατον, ἀποσπωμένους [u] γυναικῶν τε καὶ παίδων καὶ πατέρων, ἐβουλήθη, τόν τε οἶκτον ἐνθυμούμενος οἷος ἔσται τῶν προσηκόντων ἑκάστοις [x] περὶ τὸν ἀποσπασμὸν τῶν ἀναγκαιοτάτων, καὶ δεδοικὼς [y] μή τι ἀπονοηθέντες ἐπὶ τὰ ὅπλα τὴν [z] ὁρμὴν λάβωσι, [aa] καὶ δι' αἵματος ἐμφυλίου χωρήσῃ τὸ [bb] ἀναγκασθῆναι παρανομεῖν· οὔτε δικαστήρια καθίζειν αὐτοῖς ᾤετο δεῖν, λογιζόμενος

Per. Jul. 4216. Ante Chr. 498. Olymp. 70. 3/4. V. C. Cat. 254. Var. 256.

in animo haberent. Vate autem reſpondente eos pravam & exitialem inire viam, &, niſi ſententiam mutaſſent, fœdiſſimo mortis genere perituros; illi, veriti ne ab aliis antevertferentur, hæc arcana conſilia conſuli, qui tunc erat in urbe, indicarunt. Conſul, laudatis iis, & ſe multa beneficia in illos collaturum pollicitus, ſi eorum facta verbis reſpondiſſent, eos apud ſe domi retinuit, nulli re indicata: Latinorum vero legatis, quibus ad eam uſque diem reſponſum dare diſtulerat, tunc introductis in curiam ita ex ſenatus ſententia reſpondit; "Amici noſtri & cognati, domum reverſi nunciate Latinorum reipublicæ, populum Romanum neque antea Tarquinienſibus orantibus tyrannorum reditum conceſſiſſe, neque poſtea omnibus Hetruſcis eadem poſtulantibus, & Porſenæ ductu bellum ſibi longe omnium graviſſimum inferentibus ceſſiſſe: * ſed poſt vaſtatos agros villaſque in ſuo conſpectu incenſas, obſidionem pro communi libertate pati maluiſſe, quam facere imperata quæ non placerent. Et demiramur vos, Latini, quod, quum hæc ſciatis, nihilominus tamen huc veniatis atque imperetis, ut tyrannos recipiamus, & Fidenarum obſidionem ſolvamus, & bellum nobis, niſi imperata fecerimus, minari audeatis. Definite igitur frigidas iſtas & minime probabiles odii *bellique* cauſſas prætexere: &, ſi propterea eſtis cognationis vincula diſſoluturi, & bellum decreturi, rem amplius ne differatis.

LV.

¶ Quum hæc legatis reſponſa dediſſet, eoſque extra urbem eſſet proſequutus, poſtea ſenatui exponit quæ de occulta conjuratione ex indicibus didicerat: acceptaque ab illo ſumma poteſtate inquirendi ſocios illius occultæ conſpirationis, & animadvertendi in eos qui *in eo numero* fuiſſent inventi, non eſt ingreſſus viam arrogantem & tyrannicam, quemadmodum alius quiſpiam feciſſet, ad tantas redactus anguſtias; ſed rationi conſentaneam & tutam, & formæ civitatis, quæ tunc erat, convenientem eſt ſequutus. Neque enim domi correptos, & à conjugibus & liberis & parentibus abſtractos cives ad capitale ſupplicium duci voluit; cogitans quanta propinquos in conjunctiſſimorum neceſſitudinum avulſione inceſſura eſſet commiſeratio, & veritus ne forte deſperatione adducti ad arma recurrere inciperent, † & ad civilem ſanguinem injuſte profundendum ſe cogerent. neque judicia ipſis conſtituenda cenſebat, conſiderans

a Μεταθήσονται *Vat.* *b* Non agnoſcunt *Vat.* & *Lapi Codd.* atque ſuperfluum eſſe viderat *Sylb.* *c* Rectius ἀπαγγέλλετε. *Sylb.* *d* Perperam ἐπιόντες in *Ed. Steph.* & v. 16. ἀπάγουσιν. *e* Ταρκυνιήταις in *Cod. Rom.* quod cum Ionicam formam habeat, malim vel Ταρκυνιάταις vel Ταρκυνίταις ut ſupra p. 268. v. 3. *Stephanus* non modo Ταρκυνίτας agnoſcit ab hac Etruriæ urbe Ταρκυνία, ſed etiam Ταρκυνίους & Ταρκυνιεῖς. *Sylb.* *f* Ita *Ven. Vat.* & *Lapi Codd.* Τυρρηνῶν minus recte in *Ed. Steph.* *g* Πορσίνας *Vat.* *h* Ita *Vat.* & *Lapi Codd.* Male κειμένην in *Ed. Steph.* *i* Κελευσθεὶς excuſari poteſt, ut ſit *alius cujuſpiam principis aut populi juſſu.* Κελευσθῆναι maluiſſe videtur *Lapus*, ut ordo ſit ὑπὲρ τοῦ μὴ κελευσθῆναι πράττειν μηδὲν ὧν μὴ βούλεται, *ut eorum quæ nolebat nihil agere juberetur.* *Sylb.* *k* Ὑμᾶς in *Codd. Ven.* & *Vat.* *l* Ἰδόντες *Vat.* *m* Ita in *Codd. MSS.* ſed convenientius eſſe videtur infinitivum δέχεσθαι, ut ſupra habuimus p. 305. v. 33. *n* Fortaſſe rectius λύειν. *Sylb.* Λύσειν *Vat.* *o* Ita *Rom. Vat* & *Lapi Codd.* Deeſt in *Ed. Steph.* *p* Διερευνήσασθαι *Vat.* *q* Αναλογιστὸν in *Ed. Steph.* quod tuetur *Portus.* Verum εὐλόγιστον maluit *Sylb.* ex *Cod. Rom.* & *Ven.* quibus conſentit *Vat.* *r* Ακολούθων parum hic neceſſarium. *Sylb.* Ακόλουθον *Vat.* quod videatur interpretamentum eſſe τοῦ πρέπουσαν. *ſ* Ετρέπετο in *Cod. Ven.* teſte *Sylb.* *t* Perperam συλλαμβανομένων in *Ed. Steph.* *u* Απὸ γυναικῶν καὶ τέκνων *Vat.* *x* Ita *Lapi Cod.* In *Ed. Steph.* περὶ τὸν ἀσπασμόν: quod ſequutus *Gelenius* verterat *quam miſerabile eſſet unumquemque neceſſariis ſuis affectibus ultimum vale dicere.* *Sylb.* Παρὰ τὸν ἀπασπασμὸν *Vat.* *y* Μή τινες ἀπονοηθέντες *Vat.* *z* Ita in *Ven. Rom. Vat.* & *Lapi Codd.* Αρχὴν λάβωσι habet *Ed. Steph.* *aa* Illa ſic conſtrui velim, καὶ μὴ τὸ ἀναγκασθῆναι χωρήσῃ παρανομεῖν δι' αἵματος ἐμφυλίου, i. e. ἢ μὴ ἡ ἀνάγκη χωρήσῃ πρὸς τὸ παρανομεῖν δι' αἵματος ἐμφυλίου. *Port.* *bb* Αναγκασθεῖν *Vat.* * Sed ſuſtinuit quidem, agrum vaſtari videns caulaſque concrematas, incluſus muris pro libertate perſtare, ut eorum quæ nolebat nihil agere juberetur. *Lapus.* † Perque civilem ſanguinem cogeretur ipſe iniqua agere. *Lapus.*

Per. Jul. 4216. *Ante Chr.* 498. *Olymp.* 70 2/3. *V. C.* *Cat.* 254. *Var.* 256.

rans omnes inficiaturos, & indices nulla certa & minime dubia argumenta habituros, præter ipſum indicium, cui fide habita cives noxios capite eſſent damnaturi. Sed novum quoddam doli genus excogitavit, quo rerum novarum ſtudioſos detexit, & quo effecit ut primum ipſi conjurationis duces nullo cogente in unum locum venirent, deinde minime dubiis argumentis convincerentur, ita ut nullus purgationi locus illis relinqueretur: præterea non in locum aliquem deſertum coacti, neque ubi à paucis teſtibus convincerentur, ſed in ipſo foro, omnibus inſpectantibus deprehenſi, merito ſupplicio afficerentur, & nullus tumultus in urbe excitaretur, nec ullus aliorum motus fieret, quemadmodum ſolet accidere quum ſupplicium ſumitur de iis qui rebus novis ſtudent, præſertim periculoſis temporibus.

LVI. ¶ Hîc alius fortaſſe exiſtimaret ſatis eſſe ipſam rei ſummam perſequi, comprehenſos à conſulibus conjurationis clandeſtinæ ſocios & capitali ſupplicio affectos, credens his rebus narratione prolixiore opus non eſſe: at ego ipſum etiam modum, quo illi fuerunt comprehenſi, dignum *qui* ſcriptis *proderetur* exiſtimans, ſtatui *ſilentio* minime prætereire: illud cogitans hiſtoriæ lectores non ſatis capere utilitatis, ſi ipſum ſolum rerum exitum audiant; (nam unuſquiſque * vult ipſas etiam rerum cauſſas quærere, & modos quibus res peracta ſit, & conſilia eorum qui rem peregerunt, & † varios fortunæ caſus, nec quidquam eorum,quæ res comitari ſolent, auribus ſubtrahi) verum hominibus remp. tractantibus valde neceſſariam eſſe putans harum rerum cognitionem, ut in ſimilibus caſibus exempla in promptu habeant quæ ſequi poſſint. Modus autem quem conſul excogitavit, ut conjuratos comprehenderet, talis fuit. Delectis è ſenatorum numero qui ætate & viribus maxime valebant, illis imperavit, ut,ſimulatque ſignum à ſe accepiſſent, cum fidiſſimis amicis & cognatis loca urbis munita ‡ & ſuis domiciliis proxima occuparent: ipſos quoque equites præmonuit, ut in opportuniſſimis circa forum ædibus cum gladiis præſto adeſſent, facturi quicquid imperatum fuiſſet. Sed ne forte, dum ſontes comprehenderentur, eorum propinqui aliive cives aliquid novi molirentur, neve rebus perturbatis cædes inter cives fierent, miſſis literis ad ſuum collegam, qui Fidenas obſidebat, ſignificavit ei, ut noctis initio cum lectiſſima totius exercitus parte ad urbem veniret, & prope mœnia in montano loco caſtra poneret.

LVII. ¶ His rebus præparatis, indicibus imperavit, ut ad conjuratorum principes venirent in forum circa mediam noctem cum fidiſſimis quibuſque ſociis; quaſi ibi

ὅτι πάντες ἀρνήσονται, καὶ οὐθὲν ἔσται βέβαιον τοῖς δικασταῖς τεκμήριον οὐδ' ἀναμφίλεκτον ἔξω τῆς μηνύσεως, ᾗ πιστεύσαντες θάνατον τῶν πολιτῶν [a] καταψηφιοῦνται· καινὸν δέ τινα τρόπον ἀπάτης ἐξεῦρε τῶν νεωτεριζόντων, δι' οὗ πρῶτον μὲν αὐτοὶ μηδενὸς ἀναγκάζοντος εἰς ἓν χωρίον ἥξουσιν οἱ τῶν ἀπορρήτων βουλευμάτων ἡγεμόνες, ἔπειτα ἀναμφιλέκτοις ἁλώσονται τεκμηρίοις, [b] ὥστε μηδεμίαν αὐτοῖς ἀπολογίαν καταλείπεσθαι· πρὸς δὲ τούτοις οὐκ εἰς ἔρημον συναχθέντες τόπον, οὐδ' ἐν ὀλίγοις μάρτυσιν ἐξελεγχθέντες, ἀλλ' ἐν ἀγορᾷ, πάντων ὁρώντων γενόμενοι καταφανεῖς, ἃ [c] προσήκει πείσονται, ταραχή τε οὐδεμία γενήσεται κατὰ τὴν πόλιν, οὐδ' [d] ἐπανάστασις ἑτέρων, οἷα συμβαίνειν φιλεῖ περὶ τὰς κολάσεις τῶν νεωτεριζόντων, καὶ ταῦτα ἐν ἐπισφαλέσι καιροῖς.

Ἄλλος μὲν οὖν ἄν τις ἀπόχρην ὑπέλαβεν αὐτὸ τὸ κεφάλαιον εἰπεῖν, ὅτι συλλαβὼν τοὺς μετασχόντας τῶν ἀπορρήτων βουλευμάτων ἀπέκτεινεν· ὡς [e] ὀλίγης τοῖς πράγμασιν δηλώσεως [f] δεῖν· ἐγὼ δὲ καὶ τὸν τρόπον τῆς συλλήψεως τῶν ἀνδρῶν [g] ἄξιον εἶναι νομίσας, ἔκρινα μὴ παρελθεῖν, ἐνθυμούμενος ὅτι τοῖς ἀναγινώσκουσι τὰς ἱστορίας οὐχ [h] ἱκανὸν εἰς ὠφέλειαν, τὸ τέλος αὐτὸ τῶν πραχθέντων ἀκοῦσαι· ἀπαιτεῖ δὲ ἕκαστος καὶ τὰς αἰτίας ἱστορῆσαι τῶν γινομένων, καὶ τοὺς τρόπους [i] τῆς πράξεως, καὶ τὰς διανοίας τῶν πραξάντων, καὶ τὰ παρὰ τοῦ δαιμονίου συγχωρήσαντα, καὶ μηδενὸς [k] ἀνήκοος γενέσθαι τῶν πεφυκότων τοῖς πράγμασι παρακολουθεῖν· τοῖς δὲ πολιτικοῖς καὶ πάνυ 322
ἀναγκαίαν [l] ὑπάρχουσαν τὴν τούτων μάθησιν, ἵνα παραδείγμασιν ἔχοιεν πρὸς τὰ συμβαίνοντα χρῆσθαι. ἦν δὲ ὁ τρόπος τῆς συλλήψεως τῶν [m] συνωμοτῶν, ὃν ἐξεῦρεν ὁ ὕπατος, τοιόσδε. τῶν μετεχόντων τοῦ βουλευτικοῦ συνεδρίου τοὺς ἀκμαιοτάτους ἐπιλεξάμενος, ἐκέλευσεν αὐτοῖς, ὅταν λάβωσι τὸ σύνθημα, μετὰ τῶν πιστοτάτων φίλων τε καὶ συγγενῶν τοὺς ἐρυμνοὺς τῆς πόλεως καταλαβέσθαι τόπους, ἐν οἷς ἐτύγχανον ἕκαστοι τὰς οἰκήσεις ἔχοντες· τοῖς θ' ἱππεῦσι προεῖπεν [n] ταῖς ἐπιτηδειοτάταις τῶν περὶ τὴν ἀγορὰν οἰκιῶν [o] περιμένειν, ἔχουσι ξίφη, καὶ ποιεῖν ὅ,τι ἂν αὐτοῖς κελεύῃ. ἵνα δὲ μηδὲν ἐν τῇ συλλήψει τῶν πολιτῶν νεωτερίσωσιν οἱ προσήκοντες αὐτοῖς, ἢ τῶν ἄλλων τινὲς πολιτῶν, μηδ' ἐμφύλιοι διὰ τὴν [p] ταραχὴν γένωνται φόνοι, γράμματα πέμψας πρὸς τὸν [q] ἐν τῇ πολιορκίᾳ τῆς Φιδήνης τεταγμένον ὕπατον, ἐκέλευσεν ἀρχομένης τῆς νυκτὸς ἄγοντα τὸ κράτιστον τῆς στρατιᾶς, ἥκειν ἐπὶ τὴν πόλιν, καὶ πλησίον τοῦ τείχους ἐν ὀρεινῷ τόπῳ θέσθαι τὰ ὅπλα.

Παρασκευασάμενος δὲ ταῦτα, τοῖς μηνύσασι τὴν πρᾶξιν εἶπε, πρὸς [r] τοὺς συνωμοτῶν ἡγεμόνας [ſ] ἥκειν εἰς τὴν ἀγορὰν περὶ μέσας νύκτας, ἄγοντας οἷς μάλιστα πιστεύουσι τῶν ἑταίρων, ὡς

ἐκεῖ

a Καταψηφίζονται *Vat.* b Ὥστε μηδὲ ἀπολογίαν *Vat.* c Προσῆκε *Vat.* d Ἐπαναστάσεις ἑτέρων, οἷαι *Vat.* nec aliter legiſſe viſus eſt *Lapus*. e Perperam ὀλίγοις in *Ed. Steph.* f Δέον *Vat.* quo modo legendum eſſe ſuſpicatus eſt *Sylb.* g Ἱστορίας ἄξιον *Vat.* h Ἱκανὸν ἐστιν εἰς ὠφέλειαν *Vat.* i Τῶν πράξεων *Vat.* k Ἀνήκοοι minus recte in *Ed. Steph. Sylb.* l Ὑπάρχουσαν ὁρῶ *Vat.* atque ita in *Lapi Cod.* nam vertit, *harum rerum ſcientiam admodum neceſſariam video.* m Συνωμοκότων *Vat.* n Ἐν deſiderari videtur. *Portus.* o Παραμένειν aut προσμένειν malit *Sylb.* p Ταραχὴν ταύτην *Vat.* q Ἐπὶ τῆς πολιορκίας τῆς Φιδηναίων *Vat.* r Τοὺς ἡγεμόνας τῶν συνωμοτῶν *Vat.* ſ Ἀνειπεῖν vel ἀναγγεῖλαι vel ſimile quid ante ἥκειν ſubaudiendum eſſe exiſtimat *Sylb.* quo admiſſo, vertendum, *juſſit ut conjurationis principibus nunciarent ut in forum venirent*: poſſumus tamen & vulgatam lectionem tueri, ſi locum interpretemur ut ſumus interpretati. *Port.* * Cauſſas ſibi exponi vult. *Gelen.* † Tum quem Dei nutu res ſortita ſit exitum. *Gelen.* ‡ Ad verbum, *in quibus quiſque haberet domos.*

a Ἐγίνετο

ἐκεῖ τάξιν τε καὶ χώραν καὶ σύνθημα ληψόμενοι, καὶ ἃ δεῖ πράττειν ἑκάστους ἀκουσόμενοι. [a] ἐγένετο ταῦτα· καὶ ἐπειδὴ συνήχθησαν [b] οἱ προσήκοντες τῶν ἑταίρων ἅπαντες εἰς τὴν ἀγορὰν, διὰ συνθημάτων ἀδήλων ἐκείνοις, εὐθὺς αἵ τε ἄκραι πλήρεις ἐγίνοντο τῶν ὑπὲρ τῆς πόλεως ἀνειληφότων τὰ ὅπλα, καὶ τὰ περὶ τὴν ἀγορὰν ἐφρουρεῖτο ὑπὸ τῶν ἱππέων κύκλῳ, [c] οὐδεμία τε κατελείπετο τοῖς ἀπιέναι βουλομένοις ἔξοδος. καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ὁ ἕτερος τῶν ὑπάτων Μάνιος, ἀπὸ τῆς Φιδήνης ἀναστὰς, παρῆν [d] εἰς τὸ πεδίον ἄγων τὴν δύναμιν. ὡς δ' ἡμέρα τάχιστα διέλαμψεν, ὁπλίτας περὶ αὐτοὺς ἔχοντες οἱ ὕπατοι, προῆλθον ἐπὶ τὸ βῆμα· καὶ διὰ πάντων τῶν στενωπῶν τοῖς κήρυξι παραγγεῖλαι κελεύσαντες ἥκειν τὸν δῆμον εἰς τὴν ἐκκλησίαν, παντὸς τοῦ κατὰ τὴν πόλιν ὄχλου συνδραμόντος, δηλοῦσί τε αὐτοῖς τὴν γενομένην ἐπὶ τῇ καθόδῳ τοῦ τυράννου συνωμοσίαν, καὶ τοὺς μηνυτὰς ἀναβιβάζονται. καὶ μετὰ τοῦτο ἀπολογεῖσθαι συγχωρήσαντες, ἐάν τινες ἀμφισβητῶσι πρὸς τὴν μήνυσιν, ἐπειδὴ πρὸς ἄρνησιν οὐδεὶς ἐπεχείρησε τραπέσθαι, μεταστάντες ἐκ τῆς ἀγορᾶς εἰς τὸ βουλευτήριον, γνώμην ὑπὲρ αὐτῶν διηρώτησαν τοὺς συνέδρους, καὶ γραψάμενοι τὰ δόξαντα αὐτοῖς, [e] ἦγον αὖθις ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν, καὶ τὸ προβούλευμα ἀνέγνωσαν. ἦν δὲ τοιόνδε· “Ταρκυνίοις
323 “μὲν [f] τοῖς μηνύσασι τὴν ἐπίθεσιν πολιτείαν [g] δεδόσθαι, καὶ “ἀργυρίου μυρίας [h] ἑκατέροις δραχμὰς, καὶ πλέθρα γῆς “δημοσίας εἴκοσι· τοὺς δὲ μετασχόντας τῆς συνωμοσίας συλ-“ληφθέντας ἀποθανεῖν, ἐὰν τῷ δήμῳ [i] ταῦτα δοκῇ. τοῦ δὲ συνεληλυθότος ὄχλου κύρια ποιήσαντος τὰ δόξαντα τῇ βουλῇ, [k] μεταναστῆναι κελεύσαντες ἐκ τῆς ἀγορᾶς τοὺς ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν συνεληλυθότας, [l] ἔπειτα καλέσαντες τοὺς ὑπηρέτας ἔχοντας ξίφη, [m] ἐκέλευσαν τοὺς συνωμότας ἅπαντας κτείνειν· οἱ πάντας τοὺς ἐνόχους [n] τῆς αἰτίας, ἐν ᾧ συνεκλείσθησαν χωρίῳ, περιστάντες κατεφόνευσαν. διαχρησάμενοι δὲ τούτους, οὐκέτι παρεδέξαντο μήνυσιν οὐδεμίαν κατ' οὐδενὸς τῶν [o] ταῦτα βουλευσαμένων, ἀλλὰ πάντας ἀφῆκαν τῶν ἐγκλημάτων τοὺς διαφυγόντας τὴν ἐκ χειρὸς κόλασιν, ἵνα [p] ἅπαν ἐξαιρεθῇ τὸ τῆς πόλεως ταραχῶδες. οἱ μὲν δὴ συστήσαντες τὴν συνωμοσίαν, τοιούτῳ τρόπῳ διεφθάρησαν. ἡ δὲ βουλὴ καθαρθῆναι ψηφισαμένη τοὺς πολίτας ἅπαντας, [q] ὅτι πολιτικοῦ φόνου γνώμας ἠναγκάσθησαν ἀποδεῖξαι· ὡς οὐ θεμιτὸν αὐτοῖς ἐφ' ἱερὰ παρεῖναι καὶ [r] θυσιῶν κατάρχειν, πρὶν ἀφοσιώσασθαι τὸ μίασμα, καὶ τὴν συμφορὰν λῦσαι τοῖς εἰωθόσι καθαρμοῖς· ἐπειδὴ πᾶν ὅσον ἦν ὅσιον [s] ἐπὶ τῶν ἐξηγουμένων τὰ θεῖα κατὰ τὸν ἐπιχώριον νόμον ἐπράχθη, θυσίας μὲν μετὰ τοῦτο χαριστηρίους καὶ ἀγῶνας ἔκρινεν ἐπιτελεσθῆναι, καὶ τρεῖς ἡμέρας ἔθηκεν εἰς ταῦτα ἱεράς.

ordinem & locum & teſſeram accepturi, & audituri eſſent quid unicuique faciendum eſſet. Factum eſt ita. & poſtquam omnes cum ſuis ſociis in forum convenerunt, dato ſigno illis incognito, confeſtim omnes arces repletæ ſunt hominibus, qui pro rep. arma ceperant, & totum forum circum circa ab equitibus cuſtodiebatur, nec ulla diſcedere volentibus evadendi facultas relinquebatur. Eodem tempore, alter conſul Manius, motis caſtris à Fidenis, in campum *Martium* cum exercitu advenit. Statim autem ſimulatque dies illuxit, conſules militibus armatis ſtipati ad tribunal proceſſerunt: dimiſſiſque per omnia urbis compita præconibus qui in concionem vocarent populum, quum tota urbana turba eo confluxiſſet, illis declararunt conjurationem factam de revocando in urbem tyranno, & ipſos indices in medium produxerunt. Poſtea, facta omnibus ſui purgandi poteſtate, ſi qui forte fidem indicum in dubium vocarent, ubi nemo rem inficiari eſt auſus, è comitio in curiam digreſſi, de iis ſententias in ſenatu rogarunt: & ſcripto ſenatuſconſulto ad concionem ſunt reverſi, ipſumque ſenatuſconſultum recitaverunt. Fuit autem hujuſmodi: “Tarquiniis, qui conjurationis indicia detulerant, jus civitatis dandum, & utrique eorum argenti decies mille drachmas, & de agro publico viginti jugera: conjurationis vero ſocios capite plectendos, ſi ita populo placuiſſet. Quum autem totus populus, qui eo confluxerat, ratum feciſſet ſenatuſconſultum; conſules, juſſis primum ſecedere è foro qui ad concionem convenerant, deinde vocatis lictoribus qui gladios habebant, imperarunt ut omnes conjuratos interficerent. qui omnes ejuſdem criminis ſocios, in eo ipſo loco, in quo fuerant concluſi, circumſtantes contrucidarunt. His autem interfectis, conſules nullum amplius indicium admiſerunt adverſus quemquam ejus conjurationis ſocium, ſed omnes qui præſentem pœnam effugiſſent eo crimine abſolverunt, ut omnis tumultus materia penitus ex urbe tolleretur. Qui igitur conjurationem fecerant, hoc modo perierunt. Senatus autem quum cenſuiſſet omnes cives luſtrandos eſſe, quod civilis cædis auctores fieri coacti fuiſſent, (ita ut nefas illis eſſet ſacris intereſſe, & ſacra auſpicari, antequam id piaculum fuiſſet expiatum, & calamitas illa ſolennibus luſtrationibus fuiſſet luſtrata) poſtquam quicquid pium ſanctumque erat peractum eſt more patrio ab iis qui rem divinam procurabant, tum demum ſacrificia, ut diis *ob remp. ſervatam* gratias agerent, & ludos fieri ſuo decreto juſſit, ad quæ celebranda tres dies ſacros ſtatuit. Quum autem

Per. Jul. 4216.
Ante Chr. 498.
Olymp. 70 2/3.
V.C. *Cat.* 254. *Var.* 256

Luſtratio publica.

a Ἐγίνετο ταῦτα *Vat.* *b* Οἱ προεστηκότες *Vat.* *c* Μία τε οὐ κατελείπετο *Vat.* *d* Ὡς τὸ πεδίον agnoſcit *Lapi* verſio [ut & *Cod. Vat.*] *Gelenius* omiſerat, quoniam ab præcedenti narratione p.308.v.44. videtur diſcrepare. *Sylb.* Verum campum Martium intelligendum eſſe cenſet *Portus.* *e* Ἦγον abſolute hic uſurpatum pro neutro ἧκον. *Sylb.* Ἧκον agnoſcit *Cod. Vat.* *f* Abſurde τοῖς μεμνημένοις in *Ed. Steph.* *g* Mallem δίδοσθαι. hæc enim nondum peracta erant. *Port.* *h* Ἑκατέρους in *Ed. Steph.* Ἑκατέρῳ *Vat.* *i* Et ταῦτα retineri poteſt & ταὐτὰ pro eodem reponi. *Sylb.* *k* Μεταναστῆσαι κελεύσαντες in *Ed. Steph.* Μεταναστῆναι κελεύσαντες veriorem eſſe lectionem docet etiam *Lapi* verſio, *demigrare jubentes è foro* &c. *Sylb.* Μεταστῆναι κελεύσαντες ἐπὶ *Vat.* *l* Ἔπειτ' ἐκάλεσαν *Vat.* *m* Illa ἐκέλευσαν τοὺς συνωμότας ἅπαντας κτείνειν deſunt in *Cod. Vat.* *n* Ταῖς αἰτίαις *Vat.* quo modo legendum eſſe conjecerant *Sylb. Steph.* & *Port.* *o* Ταὐτὰ malim. *Sylb.* Τὰ αὐτὰ *Vat.* *p* Non abſurde tranſpoſito articulo legeris, ἅπαν ἐξαιρεθῇ τῆς πόλεως τὸ ταραχῶδες. *Sylb.* Ἅπαν ἐξαιρεθῇ τὸ ταραχῶδες ἐκ τῆς πόλεως *Vat.* *q* Scribo περὶ πολιτικοῦ φόνου *Steph.* *r* Θυσιῶν μετέχειν legiſſe videtur *Gelen.* Forſan θυσιῶν καθάπτεσθαι. nam *Lapus* vertit *ſacrificia attingere.* *Port.* *ſ* Rectius ὑπὸ τῶν. *Sylb.* atque ita in *Vat.* & *Lapi Codd.*

Per. Jul. 4216.
Ante Chr. 498.
Olymp. 70 2/3.
V. C. Cat. 254. Var. 256.

autem alter conſul Manius Tullius in ſacris ludis *Romanis*, ab ipſa urbe denominatis, dum pompa deduceretur, de ſacro curru deciſſet in ipſo circo, & tertio die poſt illam pompam obiiſſet, per reliquum ſpatium temporis, quod erat breve, ipſe Sulpicius magiſtratum ſolus geſſit.

LVIII.
P. Veturio & T. Æbutio coſſ.
Fidenæ obſeſſæ, Signia defenſa.
Per. Jul. 4217.
Ante Chr. 497.
Olymp. 70 3/4.
V. C. Cat. 255. Var. 257.

¶ Sequenti autem anno conſules creati fuerunt Publius Veturius, & Titus Æbutius Elvas. Horum alteri, Æbutio *inquam*, res urbanæ commiſſæ, quia non parva cuſtodia opus ipſis eſſe videbatur, nequis alius novus tumultus à pauperibus exoriretur. Veturius vero cum dimidia exercitus parte, agrum Fidenatum vaſtavit nullo prohibente, & obſeſſam urbem continuis tentabat oppugnationibus. Sed quum non poſſet eam obſidione expugnare, vallo foſſaque eam cinxit, ut oppidanos fame ad deditionem compelleret. Fidenatibus vero jam laborantibus Latinorum auxilia venerunt, quæ miſit Sextus Tarquinius, una cum frumento & armis & cæteris rebus ad bellum neceſſariis. quibus rebus freti auſi ſunt cum non parvis copiis ex urbe egredi & caſtra ſub dio ponere. Illa circumvallatio itaque Romanis nihil amplius proderat, ſed res prælio indigere videbatur; pugnatumque eſt prope urbem aliquandiu æquo marte: tandem vero Romanorum duritia & laborum tolerantia, quæ ob diuturnam exercitationem in illis inerat, Fidenates, quamvis numero longe eſſent ſuperiores, tamen à paucioribus loco pulſi, fugæ ſe dederunt. cædes tamen non ingens facta, tum ob propinquum refugium, tum etiam quia qui in muris erant ipſos hoſtes inſequentes repellebant. Poſtea ſociorum copiæ diſperſæ in diverſas partes abierunt, nec ulla in re oppidanos juverunt: ipſa vero civitas iterum ad eaſdem anguſtias redacta eſt, & rerum omnium ad victum neceſſariarum inopia laborabat. Eodem tempore Sextus Tarquinius cum copiis Latinorum profectus eſt ad Signiam, quæ à Romanis detinebatur, ſperans ſe primo impetu id caſtellum occupaturum. Sed Romanis qui in eo erant ſtrenue pugnantibus, multum temporis ibi trivit, nulla re geſta memoratu digna: & hac quoque ſpe fruſtratus, miſſo à conſulibus præſidio, commeatu etiam & auxilio, ſoluta obſidione copias ſuas abduxit.

LIX.
T. Largio & Q. Clœlio coſſ.
Fidenæ deditæ.
Per. Jul. 4218.
Ante Chr. 496.
Olymp. 70/71 4/1.
V. C. Cat. 256. Var. 258.

¶ Sequenti anno Romæ creati conſules Titus Largius Flavus & Quintus Cloelius Siculus. Cloelio rerum urbanarum cura & adminiſtratio à ſenatu commiſſa, ut cum dimidia exercitus parte caveret, nequid turbarum ab hominibus res novas molientibus excitaretur; quia vir mitis ingenii & popularis videbatur. At Largius ad bellum

Μανίου δὲ Τυλλίου θατέρου τῶν ὑπάτων, ἐν τοῖς ἱεροῖς καὶ ἐπωνύμοις τῆς πόλεως ἀγῶσιν, κατὰ τὴν πομπὴν, ἐκ τοῦ ἱεροῦ πεσόντος ἅρματος [a] κατ' αὐτὸν τὸν ἱππόδρομον, καὶ τρίτῃ μετὰ τὴν πομπὴν ταύτην ἡμέρᾳ τελευτήσαντος, τὸν λειπόμενον χρόνον, βραχὺν ὄντα, τὴν ἀρχὴν μόνος ὁ Σουλπίκιος κατέσχεν.

Ὕπατοι δὲ εἰς τὸν ἐπιόντα ἐνιαυτὸν ἀπεδείχθησαν Πόπλιος [b] Οὐετούριος, καὶ [c] Πόπλιος Αἰβούτιος Ἐλαάλβας. τούτων ὁ μὲν Αἰβούτιος ἐπὶ τῶν πολιτικῶν ἐτάχθη πραγμάτων φυλακῆς οὐ μικρᾶς δεῖσθαι δοκούντων, μή τις [d] ἑτέρως νεωτερισθῇ πρᾶξις ἐκ τῶν πενήτων. [e] Οὐετούριος δὲ τὴν ἡμίσειαν τῆς στρατιᾶς ἐπαγόμενος, τὴν Φιδηναίων γῆν ἐδῄου μηδενὸς κωλύοντος· καὶ [f] προσκαθεζόμενος τῇ πόλει, προσβολὰς ἐποιεῖτο συνεχεῖς. οὐ δυνάμενος δὲ πολιορκίᾳ τὸ τεῖχος ἑλεῖν, ἀπεχαράκου τὰ πέριξ καὶ ἀπετάφρευεν, ὡς λιμῷ τοὺς ἀνθρώπους παραστησόμενος. ἤδη δὲ κάμνουσι τοῖς Φιδηναίοις ἧκεν ἐπικουρία Λατίνων, ἣν ἀπέστειλε Σέξτος Ταρκύνιος, καὶ [g] σῖτον, καὶ ὅπλα, καὶ τἄλλα τὰ εἰς πόλεμον ἐπιτήδεια. οἷς πιστεύσαντες, [h] ἐθάρρησε προελθεῖν ἐκ τῆς πόλεως δύναμις οὐ μικρὰ, θεῖσα στρατόπεδον ἐν ὑπαίθρῳ. ὁ 324 μὲν δὴ περιτειχισμὸς οὐκέτι τοῖς Ῥωμαίοις χρήσιμος ἦν, ἐδόκει δὲ ἀγῶνος δεῖν· καὶ γίνεται πλησίον τῆς πόλεως μάχη μέχρι τινὸς [i] αἰχμόμαλος· ἔπειτα ὑπὸ τοῦ ταλαιπώρου τῶν Ῥωμαίων, ὃ διὰ τὴν πολλὴν ἄσκησιν αὐτοῖς περιῆν, ἐκβιασθέντες οἱ Φιδηναῖοι, πλείους ὄντες ὑπὸ ἐλαττόνων εἰς φυγὴν κατέστησαν. φόνος δὲ οὐ πολὺς αὐτῶν ἐγένετο, [k] τῆς ὑποχωρήσεως οὐ διὰ μακροῦ γινομένης, καὶ τῶν ἐπὶ τοῖς τείχεσι τοὺς [l] διώκοντας ἀποκρουομένων. μετὰ τοῦτο τὸ ἔργον, οἱ μὲν ἐπίκουροι διασκεδασθέντες ἀπῄεσαν, οὐδὲν τοὺς ἔνδον ὠφελήσαντες· ἡ δὲ πόλις ἐν ταῖς αὐταῖς πάλιν ἐγεγόνει συμφοραῖς, καὶ τῇ σπάνει τῶν ἀναγκαίων ἐπόνει. κατὰ δὲ τοὺς αὐτοὺς χρόνους, Σέξτος Ταρκύνιος ἄγων στρατιὰν Λατίνων ἐπὶ Σίγνειαν κατεχομένην ὑπὸ Ῥωμαίων ἐστράτευσεν, ὡς ἐξ ἐφόδου τὸ φρούριον [m] παραληψόμενος. γενναίως δὲ τῶν ἔνδον [n] μαχεσαμένων, πολὺν αὐτόθι χρόνον οὐδὲν ἀξιόλογον πράττων διετέλει, ἀποτυχὼν δὲ καὶ ταύτης τῆς ἐλπίδος, ἀφικομένης [o] τῆς φρουρᾶς, ἀγορᾶς τε καὶ βοηθείας ἀπὸ τῶν ὑπάτων, λύσας τὴν πολιορκίαν ἀπῆγε τὰς δυνάμεις.

Τῷ δὲ ἑξῆς ἐνιαυτῷ Ῥωμαῖοι [p] καθιστῶσιν ὑπάτους Τίτον Λάρκιον [q] Φλάβον καὶ Κόϊντον Κλοίλιον Σικελόν. τούτων ὁ μὲν Κλοίλιος τὰ πολιτικὰ πράττειν ἐτάχθη ὑπὸ τῆς βουλῆς, τὴν ἡμίσειαν τῆς στρατιᾶς ἔχων, φυλακῆς ἕνεκα τῶν νεωτεριζόντων, ἐπιεικὴς τὴν φύσιν εἶναι δοκῶν καὶ δημοτικός. ὁ δὲ Λάρκιος ἐπὶ τὸν

κατὰ

a Κατὰ τὸν *Vat.* *b* Οὐετούριος Γεμῖνος *Vat.* & *Lapi Codd.* *c* Τίτος Αἰβούτιος Ἔλβας legendum eſſe docuerunt *Glarean. Sigon.* & *Sylb.* ex *Dionyſio* ipſo p. 342. juxta *Ed. Sylb.* Πόπλιος Αἰβούτιος Ἐλαίλβας in *Cod. Vat.* *d* Forſan ἑτέρα, ut ad πρᾶξις referatur. *Port.* Ἑτέρως eſt *ſecus.* atque ut *ſecus* apud Latinos interdum accipitur pro κακῶς, ita hic ἑτέρως. ſic ἄλλο & ἄλλως pro κακὸν & κακῶς. *Caſ.* *e* Οὐαλέριος perperam in *Ed. Steph.* *f* Προσκαθιζόμενος *Vat.* quod & placuit *Sylburgio.* *g* Σῖτος *Vat.* *h* Ἐθάρρησαν *Vat.* *i* Ἀγχώμαλος *Vat.* quod rectius eſſe exiſtimarunt *Sylb.* & *Port.* *k* Τῆς ὑποχωρήσεως εἰς τὴν πόλιν *Vat.* *l* Διώξαντας ἀποκρουσαμένων *Vat.* *m* Malet fortaſſe aliquis καταληψόμενος. ſed παραληψόμενος habet in ſe majorem facilitatis ſignificationem. *Sylb.* *n* Plenius in *Cod. Vat.* ἀπομαχησαμένων, παρασκευάσασθαι μὲν ὡς λιμῷ τοὺς ἀνθρώπους τὸ χωρίον ἐκλιπεῖν ἀναγκάσων, καὶ πολὺν &c. nec aliter *Lapus*, dum vertit, *ſtrenue vero repugnantibus qui in urbe erant, parabatur ut ad cogendos fame homines ut oppidum relinquerent, multumque ibi temporis* &c. *o* Τοῖς φρουροῖς ἀγ. *Vat.* *p* Καθιστᾶσιν *Vat.* *q* Φλάουιον in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* poſito nomine pro cognomine, ut ſupra nomina pro prænominibus ſubſtituta ſemel atque iterum notavit *Sylb.*

a Καὶ

κατὰ Φιδηναίων πόλεμον ἐξηρτυμένην στρατιὰν ἄγων, [a] καὶ εἰς πολιορκίαν ἐπιτήδεια παρασκευασάμενος, ᾤχετο. πονουμένοις τε τῷ μήκει τοῦ πολέμου [b] τοῖς Φιδηναίοις, καὶ πάντων σπανίζουσι τῶν ἀναγκαίων, χαλεπὸς ἦν, ὑπορύττων τε τοὺς θεμελίους τῶν τειχῶν, καὶ χώματα ἐγείρων, καὶ μηχανὰς προσφέρων, καὶ οὔθ' ἡμέρας οὔτε νυκτὸς τῆς πολιορκίας [c] ἀφιστάμενος, ὀλίγου τε χρόνου κατὰ κράτος αἱρήσειν τὴν πόλιν ὑπολαμβάνων. οὐδὲ γὰρ αἱ Λατίνων πόλεις, αἷς οἱ Φιδηναῖοι [d] μάλιστα πιστεύοντες ἀνείχοντο τὸν πόλεμον, ἱκαναὶ σώζειν αὐτοὺς [e] τότε ἦσαν. οὐδεμία γὰρ πόλις ἀξιόχρεως ἦν ἀπαλλάξαι τῆς πολιορκίας αὐτούς· κοινὴ δὲ ἐξ ὅλου τοῦ ἔθνους οὔπω συνειστήκει δύναμις, ἀλλὰ πολλάκις αὐτοῖς πρεσβευομένοις τὰς αὐτὰς [f] ἐδίδουν οἱ προεστηκότες τῶν πόλεων ἀποκρίσεις, ὡς ἀφιξομένης σφίσιν ἐπικουρίας ἐν τάχει· ἔργον δὲ οὐδὲν ἐγίνετο ταῖς ὑποσχέσεσιν ἕτοιμον, ἀλλὰ μέχρι λόγων αἱ περὶ τῆς συμμαχίας ἐλπίδες ἐχώρουν. οὐ μὴν παντάπασί γε τὰς παρὰ τῶν Λατίνων ἀπεγνώκεσαν οἱ Φιδηναῖοι, ἀλλὰ διεκαρτέρουν ἐπὶ ταῖς ἐκεῖθεν ἐλπίσι [g] πάντα δεινὰ ὑπομένοντες. ἦν δὲ ὑπὲρ πάντα ὁ λιμὸς ἄμαχον πρᾶγμα, [h] καὶ πολλὴν οὗτος ἐποίησεν ἀνθρώπων φθοράν. ὡς δὲ ἀπειρήκεσαν ἤδη τοῖς κακοῖς, [i] πρεσβεύονται ὡς τὸν ὕπατον, ἀνοχὰς αἰτοῦντες εἰς τεταγμένον τινὰ ἡμερῶν ἀριθμόν, ὡς ἐν τούτῳ βουλευσόμενοι τῷ χρόνῳ περὶ τῆς πρὸς Ῥωμαίους φιλίας, ἐφ' οἷς αὐτὴν ποιήσονται δικαίοις. ἦν δὲ οὐ βουλῆς χάριν αἰτούμενος [k] παρ' αὐτῶν ὁ χρόνος, ἀλλὰ παρασκευῆς τῶν συμμάχων, ὡς ἐδήλωσαν τῶν αὐτομόλων τινὲς ἔναγχος ἀφιγμένοι. τῇ γὰρ ἔμπροσθεν νυκτὶ τοὺς ἐπιφανεστάτους τῶν πολιτῶν, καὶ πλεῖστον ἐν ταῖς Λατίνων πόλεσι δυναμένους, ἀπεστάλκεσαν πρέσβεις πρὸς τὸ κοινὸν ἱκετηρίας φέροντας.

Ταῦτα δὴ προεγνωκὼς ὁ Λάρκιος, τοῖς μὲν αἰτοῦσι τὰς ἀνοχὰς ἐκέλευσε τὰ ὅπλα ἀποθεμένοις, καὶ τὰς πύλας ἀνοίξασι, τότε διαλέγεσθαι πρὸς αὐτόν· ἄλλως δὲ οὔτε διαλλαγάς, οὔτε ἀνοχάς, οὔτε ἄλλο φιλάνθρωπον ἢ μέτριον οὐδὲν αὐτοῖς ὑπάρξειν ἔφη παρὰ τῆς Ῥωμαίων πόλεως. τοὺς δὲ ἀποσταλέντας ἐπὶ τὸ Λατίνων ἔθνος πρεσβευτὰς ἐφύλαττε μηκέτι παρελθεῖν ἐντὸς τείχους, ἁπάσας τὰς εἰς τὴν πόλιν ἀγούσας ὁδοὺς φρουραῖς ἐπιμελεστέροις [l] διαλαβών· ὥστε ἠναγκάσθησαν οἱ πολιορκούμενοι, τὰς συμμαχικὰς ἀπογνόντες ἐλπίδας, ἐπὶ τὰς τῶν πολεμίων δεήσεις καταφυγεῖν. καὶ συνελθόντες εἰς ἐκκλησίαν, ἔκριναν [m] ὑπομεῖναι τὰς διαλλαγάς, ἐφ' οἷς ὁ κρατῶν ἠξίου. οὕτω δὲ ἄρα πολιτικὰ ἦν τὰ τῶν τότε ἡγεμόνων ἤθη, καὶ πλεῖστον ἀπέχοντα τυραννικῆς αὐθαδείας· ἣν σπάνιοί τινες τῶν καθ' ἡμᾶς ἡγεμόνων ἴσχυσαν, ἐξουσίας ἐπαρθέντες μεγέθει, διαφυγεῖν· ὥστε παραλαβὼν τὴν πόλιν ὁ ὕπατος, οὐθὲν ἀπὸ τῆς ἑαυτοῦ γνώμης ἔπραξεν, ἀλλ' ἀποθέσθαι τοὺς ἀνθρώπους κελεύσας τὰ ὅπλα, καὶ φρουρὰν ἐπὶ τὴν ἄκραν καταλιπών, αὐτὸς ἐπὶ τὴν Ῥώμην ἀπῄει, καὶ συναγαγὼν τὸ συνέδριον, ἀπέδωκεν αὐτοῖς σκοπεῖν, πῶς, ἢ τίνα χρηστέον τοῖς παραδοῦσιν ἑαυτοὺς τρόπον. ἐφ' οἷς ἀγασθέντες τῆς πρὸς αὐτοὺς

contra Fidenates inſtructum duxit exercitum, rebuſque neceſſariis ad obſidionem paratis abiit. Fidenates autem, belli diuturnitate fatigatos & inopia rerum omnium ad victum neceſſariarum laborantes, infeſtabat graviter, ipſa murorum fundamenta cuniculis ſubruens, & aggeres excitans, & machinas bellicas ad muros admovens, neque interdiu neque noctu oppugnationem intermittens, brevique urbem ſe expugnaturum exiſtimans. neque enim Latinorum populi, quibus ægre Fidenates fidem habentes bellum illud tolerabant, tunc poterant eos ſervare. Nullus enim populus per ſe poterat eos obſidione liberare. Nondum autem communes totius gentis copiæ coactæ erant : ſed, ſæpe illis legatos mittentibus, principes earum civitatum eadem reſponſa dabant, auxilia ipſis brevi ventura. Res autem ipſis promiſſis nullo modo reſpondebant: ſed verbis tantum auxilii ſpes fovebatur. Non tamen penitus de Latinorum auxiliis Fidenates deſperarunt ; ſed, illa ſpe ſeſe foventes, acerba quævis mala obſtinato animo perferebant. Erat autem fames ante omnia res inſuperabilis, multoſque mortales conficiebat. Sed calamitatibus jam fracti legatos ad conſulem miſerunt, inducias ad certum dierum numerum petentes, ut interea deliberarent de pace cum Romanis facienda, & de conditionibus quibus ea fieret. Sed revera tempus poſtulabant , non deliberandi , ſed auxilii comparandi cauſſa, ut ex transfugis quibuſdam compertum eſt, qui noviſſime venerant. Superiore enim nocte nobiliſſimos cives, & qui plurimum apud Latinorum populos poterant, legatos ad eorum remp. ſupplicum more ornatos miſerant.

¶ His igitur rebus cognitis, Lartius legatis inducias petentibus imperavit, ut, armis depoſitis & apertis *urbis ſuæ* portis, tunc demum ſecum agerent ; alioqui neque pacem, neque inducias, neque aliud quidpiam humanum moderatumve à populo Romano illos impetraturos dixit. Ne autem legati ad Latinam gentem miſſi in urbem redirent, cavit, omnibus itineribus, quæ ad oppidum ducebant , cuſtodia accurate interclusis: quare qui obſidebantur coacti ſunt, deſperatis auxiliis externis, ad preces confugere & veniam ab hoſtibus petere. Itaque, convocata concione, decreverunt, conditiones pacis, quaſcunque victor dediſſet, æquo animo accipere. Adeo autem mores ducum illius ſeculi civiles *ac modeſti* erant, & ab omni tyrannica arrogantia alieni , (quam pauci admodum noſtræ ætatis duces poteſtatis magnitudine elati effugere potuerunt) ut conſul, oppido per deditionem recepto, nihil de ſua ſententia fecerit ; ſed, juſſis civibus arma deponere , & præſidio in arce relicto, ipſe Romam venerit, & coacto ſenatu ei permiſerit ut conſultaret, qua ratione quove modo illi qui ſe dediderant tractandi eſſent. * Patres, læti ob tantum honorem LX.

Per. Jul. 4218.
Ante Chr. 496.
Olymp. 70/71. 4/1.
V. C. Cat. 256. Var. 258.

a Καὶ πρὸς εἰς πολ. *Vat.* b Deſunt *Vat. & Lapi Codd.* c Ἀφιστάμενος *Vat. & Lapi Codd.* quod maluerunt *Sylb. & Port.* d Μόναις *Vat. & Lapi Codd.* Μάλιστα legit *Gelen.* e Ἔτι ἦσαν *Vat.* f Ἐδίδοσαν *Vat.* g Πάντα τὰ δεινὰ *Vat.* h Καὶ πολὺν οὗτος ἐποίησεν ἀνθρώπων φθόρον *Vat.* i Πρεσβεύοντας ἀπέστειλαν *Vat.* k Ὑπ' αὐτῶν *Vat.* l Pro ἐπιμελεστέροις reponendum vel ἐπιμελεστέραις vel ἐπιμελεστέρως. *Sylb.* Ἐπιμελεστέραις in *Cod. Vat.* m Ὑπομένειν *Vat.* * Quibus rebus extollentes hominem patres honoris habiti ſibi gratia. *Lapus.*

a Legendum

Per Jul. 4218. Ante Chr. 496. Olymp. 70. 4. / 71. 1. V.C. Cat. 256. Var. 258.

norem ſibi à conſule delatum, æquum eſſe cenſuerunt, ut nobiliſſimi quique Fidenates, & defectionis auctores, quos conſul nominaſſet, virgis cæſi capite plecterentur: de cæteris vero rebus ei poteſtatem fecerunt, ut quicquid voluiſſet ſuo arbitratu faceret. Lartius vero, totius negotii arbiter factus, paucos quoſdam Fidenates, ab adverſa factione accuſatos, inſpectantibus omnibus interfecit, eorumque bona publicavit: cæteris vero permiſit ut patria ſua ſuiſque bonis fruerentur; dimidiamque agri partem illis ademit, quam diviſit Romanis militibus in urbe relictis ad arcis præſidium. His rebus geſtis copias domum reduxit.

LXI. ¶ Quum autem nunciatum fuiſſet Latinis Fidenas captas eſſe, omnes populi * erecti & terroris pleni erant, & reip. principibus ut ſociorum proditoribus infenſi omnes erant. Coacto autem ad Ferentinum concilio, ii qui arma capienda cenſebant multis invecti ſunt in belli diſſuaſores: præcipue vero Tarquinius, & gener ejus Mamilius, & Aricinorum principes. quorum popularibus concionibus moti quotquot Latini nominis erant, bellum communi omnium conſenſu adverſus Romanos ſuſceperunt: &, ne quis populus reip. ſocietatem proderet, neve ſine communi omnium conſenſu pacem privatim ante alios faceret, ſe mutuo jurejurando obſtrinxerunt, & eos qui fœderis hujus conditiones non obſervaſſent fœdifragos & exſecrandos ac pro hoſtibus ab omnibus habendos ſuo decreto cenſuerunt. Viri autem principes ab omnibus civitatibus, qui hæc in fœderibus ſcripſerunt, & jusjurandum jurarunt, hi fuere, Ardeatæ, Aricini, Bovillani, Bubetani, Corani, Cornetani, Gabini, Laurentini, Lanuvini, Lavinienſes, Labicani, Nomentani, Norbani, Præneſtini, Pedani, Querquetulani, Satricani, Scaptini, Setini, Telleni, Tiburtini, Tuſculani, Tricrini, Veliterni. ex omnibus his populis, habito juniorum delectu, tantum copiarum contractum iri, quantum Octavio Mamilio & Sexto Tarquinio ducibus ſatis eſſe viſum eſt. Ad illos enim ſummam rerum & imperium detulerant. Ut autem honeſtas belli cauſſas habere viderentur, ex unoquoque populo nobiliſſimos viros Romam legatos miſerunt: qui in curiam introducti dixerunt, populum Rom. accuſari à populo Aricino,

Latinorum conſpiratio.

τιμῆς τὸν ἄνδρα οἱ σύνεδροι, τοὺς μὲν ἐπιφανεστάτους Φιδηναίων, καὶ τῆς ἀποστάσεως ἄρξαντας, [a] ἐδικαίωσεν οὓς ἂν ὁ ὕπατος [b] ἀποφήναιτο, ῥάβδοις μαστιγωθέντας ἀποκοπῆναι τὰς κεφαλάς· περὶ δὲ τῶν ἄλλων [c] ἐπ' ἐκείνων τὴν ἐξουσίαν ἐποίησεν, ἅπαντα ὅσα πράττειν προῃρεῖτο. γενόμενος δὲ ὁ Λάρκιος ἁπάντων κύριος, ὀλίγους μέν τινας τῶν Φιδηναίων κατηγορηθέντας ὑπὸ τῶν τὰ ἐναντία φρονούντων, ἐν τοῖς ἁπάντων ὀφθαλμοῖς ἀπέκτεινε, καὶ τὰς οὐσίας αὐτῶν ἐδήμευσε· τοῖς δὲ ἄλλοις ἅπασιν ἀπέδωκε τήν τε πόλιν ἔχειν καὶ τὰ χρήματα· γῆν τε αὐτῶν [d] ἀπετάμετο τὴν ἡμίσειαν, ἣν ἐκληρούχησεν οἱ καταλειφθέντες ἐν τῇ πόλει Ῥωμαῖοι φρουροὶ τῆς ἄκρας. ταῦτα διαπραξάμενος, ἀπῆγεν ἐπ' οἴκου τὴν στρατιάν. 326

Ὡς δὲ ἀπηγγέλθη τοῖς Λατίνοις ἡ τῆς Φιδήνης ἅλωσις, ὀρθὴ καὶ περίφοβος πᾶσα πόλις ἦν, καὶ τοῖς προεστηκόσι τῶν κοινῶν ἅπαντες ἐχαλέπαινον, ὡς προδεδωκόσι τοὺς συμμάχους. συναχθείσης δὲ ἀγορᾶς ἐν Φερεντίνῳ, πολλὴν ἐποιοῦντο τῶν [e] ἀποσπευδόντων τὸν πόλεμον κατηγορίαν οἱ τὰ ὅπλα [f] πείθοντες ἀναλαβεῖν· μάλιστα δὲ Ταρκύνιος καὶ ὁ κηδεστὴς αὐτοῦ Μαμίλιος, καὶ οἱ προεστηκότες τῆς Ἀρικηνῶν πόλεως. ὑφ' ὧν [g] ἐκδημαγωγηθέντες ὅσοι τοῦ Λατίνων μετεῖχον γένους, κοινῇ τὸν κατὰ τῶν Ῥωμαίων ἀναιροῦνται πόλεμον· καὶ ἵνα πόλις [h] μηδεμία προδῷ τὸ κοινόν, μήτε καταλύσηται τὴν ἔχθραν ἄνευ τῆς ἁπάντων γνώμης, ὅρκους ἔδοσαν ἀλλήλοις, καὶ τοὺς μὴ φυλάττοντας τὰς ὁμολογίας, ἐκσπόνδους εἶναι καὶ καταράτους ἐψηφίσαντο, καὶ πολεμίους ἁπάντων. οἱ δὲ ἐγγραψάμενοι ταῖς συνθήκαις [i] ταῦτα πρόβουλοι, καὶ τοὺς ὅρκους ὀμόσαντες, ἀπὸ τούτων τῶν πόλεων ἦσαν ἄνδρες, Ἀρδεατῶν, Ἀρικηνῶν, [k] Βοϊαλανῶν, [l] Βουβεντανῶν, [m] Κόρνων, [n] Κορυεντανῶν, [o] Γαβίων, [p] Λαρατίνων, [q] Λαουνίων, Λαβινιατῶν, Λαβικανῶν, Νωμεντανῶν, [r] Μωρεανῶν, [ſ] Πραινεστινῶν, [t] Παιδανῶν, [u] Κορκοτουλανῶν, [x] Σατρικανῶν, [y] Σκαπτηνίων, Σητίνων, Τελληνίων, Τιβουρτίνων, Τυσκλανῶν, [z] Τρικρίνων, Οὐελιτρανῶν· ἐκ τούτων πασῶν τῶν πόλεων τοὺς ἐν ἀκμῇ [aa] στρατεύειν, ὅσων ἂν δέῃ τοῖς ἡγεμόσιν, Ὀκταουΐῳ Μαμιλίῳ καὶ Σέξτῳ Ταρκυνίῳ· τούτους γὰρ ἀπέδειξαν στρατηγοὺς αὐτοκράτορας. ἵνα δὲ εὐπρεπεῖς δόξωσι ποιεῖσθαι τὰς τοῦ πολέμου [bb] προαιρέσεις, πρεσβευτὰς ἐξ ἑκάστης πόλεως τοὺς ἐπιφανεστάτους εἰς Ῥώμην ἀπέστειλαν· οἳ καταστάντες ἐπὶ τὴν βουλήν, ἔλεγον κατηγορεῖσθαι τὴν πόλιν αὐτῶν ὑπὸ τῆς πόλεως τῶν Ἀρικηνῶν,

ὅτι

a Legendum puto *ἀπεφήναντο οὓς ἂν ὁ ὕπατος ἐδικαίωσεν* i. e. *pronunciarunt nobiliſſimos Fidenatum, qui defectionis auctores fuerant, quoſcunque conſul pœna dignos judicaſſet, virgis cædendos* &c. *Port.* b *Ἀποφήνῃ Vat.* c Mallem ἐπ' ἐκείνῳ, vel ſaltem ἐπ' ἐκείνε. ibidemque verbum πράττειν aptiorem locum habet vel in principio hujus commatis, vel in fine, ἅπαντα ὅσα ἂν προαιροῖτο πράττειν. *Sylb.* Ἐπ' ἐκείνῳ in *Cod. Vat.* d *Ἀπετέμετο Vat.* e Nota hîc ἀποσπεύδειν pro *diſſuadere*: cujus contrarium ἐπισπεύδειν ſupra p. 305. v. 30. *Sylb.* f *Πείθοντες αὐτοὺς ἀναλαβεῖν Vat.* g Ἐκδημαγωγηθέντες male in *Ed. Steph.* h *Μηδεμία μήτε Vat.* i Non agnoſcit *Vat.* *Ταύταις* in *Lapi Codd.* k Βοϊλλανῶν malint nonnulli ex *Stephano*, Βωλανῶν cum *Lapo* alii ex eodem *Steph.* & *Plinio* in *Nat. Hiſt.* l. 3. l Βουεττανῶν legiſſe viſus eſt *Lapus*, quo modo & apud *Plinium.* Verum cum ν ſcribi debere exiſtimat *Sylb.* quod paſſim Πωμεντίνους dicat *Dionyſius*, quos Latini *Pometinos* vocant. m Κοραvῶν legunt interpretes. rectius forſan: cum *Coranos* in prima Italiæ regione cum Aricia & Bovillis collocet *Plinius. Sylb.* n Βαρουενταvῶν in *Cod. Ven.* atque ita forſan in *Lapi Cod.* dum vertit *Varientanorum. Glareanus* legit *Forentanorum*; atque *Plinius* aliquanto poſt *Coranos* ponit *Forentanos* & *Gabinos. Sylb.* Κορνεταvῶν maluit *Gelenius*, Κερνεταvῶν *Portus.* o In *Cod. Vat.* Κιρκαιητῶν, Κορβιολανῶν, Κορβίντων, Καβανῶν, Φορτινειῶν, Γαβίων. p *Λαυρεντίνων Ven. Vat.* & *Lapi Codd.* Λιγνάτων malit *Portus.* q Λαουιων in *Cod. Ven.* Λανουΐων *Vat.* quo modo (vel Λανουιων ſeu Λανουΐνων) legiſſe viſi ſunt *Lapus* & *Gelen.* dum vertunt *Lanuviatarum* & *Lanuvinorum.* r Νωρβανῶν in *Lapi* & *Gelenii Codd. Norbanorum* etiam meminit *Plinius*, & ipſe *Dionyſius* Νώρβαν πόλιν memorat. *Sylb.* ſ *Al.* Πρενεστίνων. t Πεδανῶν *Ven. Vat.* & *Lapi Codd.* quod maluit & *Sylb.* ex *Plinio* & *Stephano.* u *Querquetulanos* ex *Plinio* legit *Glareanus*, eique conſentit *Lapi* verſio: adeo ut forſan legerint Κερκητουλανούς. x *Ἀτρικανῶν Vat.* y A *Scaptia*, ut in *Plinio*, rectius ſcribes Σκαπτηνῶν. *Sylb.* In *Lapi* verſione *Scapteni.* z Pro Τελκρίνων in *Ven. Cod.* paullo rectius Τελλρίνων. verius adhuc Τολερίνων ex *Lapi* verſione. *Sylb.* Rectiſſime in *Cod. Vat.* Τολερίνων, Τελκρίνων. nam ſi Τολερίνων hîc adjiciamus, & Κιρκαιητῶν, Κορβιολανῶν, Κορβίντων, Καβανῶν, Φορτινειῶν, triginta habemus oppida, quæ adfuiſſe dicit Brutus infra l. 6. p. 398, 399, juxta *Ed. Sylb.* aa *Συστρατεύειν Vat.* bb *Προφάσεις Vat.* * *Sc.* exſpectatione, ut *Livius* loquitur. *Polybio* etiam lib 3. ὀρθὴ καὶ περίφοβος ἦν ἡ πόλις, *ſuſpenſa periculi metu.*

a Παρέχον

ὅτι πόλεμον ἐπιφερόντων Τυῤῥηνῶν Αρικηνοῖς, οὐ μόνον ἀσφαλεῖς [a] παρεῖχον αὐτοῖς τὰς διόδους διὰ τῆς ἑαυτῶν χώρας, ἀλλὰ καὶ συνέπραξαν ὅσων αὐτοῖς εἰς τὸν πόλεμον ἔδει, καὶ τοὺς φυγόντας ἐκ τῆς τροπῆς ὑποδεξάμενοι, τραυματίας μὲν καὶ ἀνόπλους ὄντας ἅπαντας ἔσωσαν· οὐκ ἀγνοοῦντες ὅτι κοινὸν ἐπῆγον ἅπασι τοῖς ὁμοεθνέσι πόλεμον· καὶ εἰ τὴν Αρικηνῶν πόλιν ὑποχείριον ἔλαβον, οὐδὲν ἂν ἦν τὸ κωλῦσον αὐτοὺς καὶ τὰς ἄλλας καταδουλώσασθαι [b] ἁπάσας. εἰ μὲν οὖν βουλήσονται [c] αὐτοὺς δίκας Αρικηνοῖς ὑπέχειν, ἐπὶ τὸ κοινὸν τῶν Λατίνων ἀφικόμενοι δικαστήριον, καὶ εἴξουσι τοῖς ὑπὸ πάντων δικασθησομένοις, οὐδὲν αὐτοῖς ἔφασαν δεήσειν πολέμου· εἰ δὲ τὴν συνήθη φυλάξαντες αὐθάδειαν, οὐδὲν ἀξιώσουσι συγχωρήσειν τοῖς συγγενέσι
327 τῶν δικαίων καὶ μετρίων, ἠπείλουν πολεμήσειν αὐτοῖς Λατίνους ἅπαντας ἀνὰ κράτος.

Ταῦτα προκαλουμένων τῶν πρεσβευτῶν, οὐκ ἀξιοῦσα δίκην ὑπέχειν τοῖς Αρικηνοῖς ἡ βουλή, περὶ ὧν οἱ κατηγοροῦντες ἔμελλον γίνεσθαι κριταί, καὶ οὐδὲ μέχρι τούτων κριτὰς [d] ἔσεσθαι ὑπολαμβάνουσα τοὺς ἐχθροὺς, ἀλλὰ προσθήσειν ἐπὶ [e] τούτων βαρύτερα ἐπιτάγματα, δέχεσθαι τὸν πόλεμον [f] ἐψηφίσαντο. τῆς μὲν οὖν ἀρετῆς ἕνεκα καὶ τῆς ἐμπειρίας τῶν ἀγώνων οὐδεμίαν [g] ὑπελάμβανε καταλήψεσθαι τὴν πόλιν συμφοράν· τὸ δὲ πλῆθος ὠῤῥώδει τῶν πολεμίων· καὶ πολλαχῆ διαπέμπουσα πρέσβεις, παρεκάλει τὰς πλησιοχώρους πόλεις ἐπὶ συμμαχίαν, [h] ἀντιπρεσβευομένων εἰς τὰς [i] αὐτὰς πόλεις τῶν Λατίνων, καὶ πολλὰ τῆς Ρώμης κατηγορούντων. Ερνικες μὲν οὖν κοινῇ συνελθόντες, [k] ὕποπτα καὶ οὐδὲν ὑγιὲς ἀμφοτέραις ταῖς πρεσβείαις ἀπεκρίναντο, συμμαχήσειν μὲν οὐδετέροις λέγοντες κατὰ τὸ παρὸν, βουλεύσεσθαι δὲ ὁπότεροι δικαιότερα ἀξιοῦσι, κατὰ σχολήν· τῇ δὲ βουλῇ χρόνον ἐνιαύσιον ἀποδώσειν. Ρότολοι δὲ Λατίνοις μὲν ἐπικουρίαν πέμπειν ἄντικρυς ὑπέσχοντο· Ρωμαίοις δὲ, ἂν βουληθῶσι καταλύσασθαι τὴν ἔχθραν, παρὰ σφῶν μετριωτέρους παρέξειν Λατίνους ἔφασαν, καὶ τὰς συμβάσεις αὐτοῖς διαιτήσειν. Οὐολοῦσκοι δὲ καὶ θαυμάζειν ἔλεγον [l] τὴν Ρωμαίων ἀναισχυντίαν, ὅτι συνειδότες ἑαυτοῖς [m] ὅτι τἄλλά τε ἠδικηκότες ἦσαν αὐτοὺς, καὶ τὰ τελευταῖα, ὡς τῆς χώρας τὴν κρατίστην αὐτοὺς ἀφελόμενοι [n] κατεῖχον, οὐδὲν ἧττον ἐτόλμησαν ἐπὶ συμμαχίαν ἐχθροὺς ὄντας σφᾶς παρακαλεῖν· συνεβούλευόν τε αὐτοῖς ἀποδοῦσι τὴν χώραν, τότε παρὰ τῶν φίλων ἀπαιτεῖν τὰ δίκαια. Τυῤῥηνοὶ δὲ ἀμφοτέροις ἐμποδὼν ἐγίνοντο, Ρωμαίοις μὲν σπονδὰς γεγονέναι λέγοντες οὐ πρὸ πολλοῦ, πρὸς δὲ Ταρκυνίους [o] συγγένειαν σφίσι καὶ φιλίαν. τοιαῦτα τούτων ἀποκριναμένων, οὐδὲν οἱ Ρωμαῖοι ταπεινωθέντες, ὃ παθεῖν εἰκὸς ἦν τοὺς μέγαν τε πόλεμον [p] συναιρομένους, καὶ πάσας ἀπεγνωκότας συμμαχικὰς ἐλπίδας· ἀλλὰ ταῖς οἰκείαις [a] δυνάμεσι πιστεύοντες μόναις, πολλῷ προθυμότεροι

Per. Jul. 4218.
Ante Chr. 496.
Olymp. 70/71 4/1
V. C. Cat. 256. Var. 258.

quod quum Hetruſci bellum Aricinis inferrent, non ſolum illis per agrum ſuum tuto tranſire permiſerint, ſed etiam illos adjuverint rebus quibuſcunque ad bellum indigebant, & eos qui ex prælio effugerant receperint, omneſque ſaucios & inermes ſervarint; quum tamen minime ignorarent illos omnibus populis ejuſdem gentis bellum intuliſſe: &, ſi Aricinos ſubegiſſent, nihil futurum fuiſſe impedimento, quo minus reliquos quoque populos ſubigerent. Si igitur vellent ipſi jure cum Aricinis experiri, ad commune Latinorum judicium profecti, atque ſtare iis quæ ab omnibus judicata fuiſſent, dixerunt bello illis non fore opus: quod ſi ſolita arrogantia uſi, nihil æqui atque moderati ſuis cognatis concedere voluiſſent, minabantur bellum illis omnes Latinos totis viribus illaturos.

LXII.

¶ Quum igitur legati *populum Rom.* ad hæc invitarent, ſenatus nolens jure cum Aricinis experiri, quod ipſi accuſatores criminum objectorum judices futuri eſſent, & exiſtimans hoſtes ſuos non fore contentos, ſi de his tantum cognoſcerent & judicarent, ſed etiam addituros his longe graviora imperata, bellum ſuſcipere decrevit. Et quod ad fortitudinem & rei militaris peritiam attinet, arbitrabatur populum Rom. nullam accepturum calamitatem; at hoſtium multitudinem formidabat. Quare, miſſis varias in partes legatis, finitimos populos ad belli ſocietatem ſolicitabat; Latinis contrarias ad eoſdem legationes mittentibus, & graviter populum Romanum accuſantibus. Hernici igitur, communi concilio habito, ſuſpecta quædam & minime ſincera reſponſa utrique legationi dederunt: dicentes, ſe neutris in præſentia auxilia miſſuros, ſed ſe deliberaturos per ocium, ut cognoſcerent utrorum poſtulata eſſent æquiora; & ad eam conſultationem anno ſibi opus eſſe. Rutuli vero palam profeſſi ſunt ſe auxilia Latinis miſſuros: Romanis vero, ſi inimicitias deponere voluiſſent, pollicebantur fore ut ipſis Latinos æquiores redderent, & * ipſarum pacis conditionum arbitri eſſent. Volſci demirari ſe dixerunt Romanorum impudentiam, qui conſcii ſibi cum aliarum injuriarum, tum illius noviſſimæ, quod optimam agri partem ſibi ademptam retinerent, nihilominus tamen ſe hoſtes ad ſocietatem belli ſolicitare auderent: illiſque ſuadebant, ut, reſtituto agro, tunc peterent ab amicis id quod æquum eſſet. Hetruſci vero utroſque fruſtrabantur; cum Romanis dicentes recens fœdus ictum eſſe, & ſibi cum Tarquiniis cognationem & amicitiam intercedere. Talibus acceptis reſponſis, Romani non abjecerunt animos, id quod ſolet accidere iis qui magnum aliquod bellum ſuſcipiunt, & qui nullam auxiliorum ſpem habent; ſed ſolis ſuis domeſticis copiis freti longe alacriores ad

Finitimorum pop. tergiverſatio.

a Παρεῖχον *Vat.* b Πόλεις ἁπάσας *Vat.* c Non agnoſcit *Vat.* atque tollendum eſſe voluit *Sylb.* aut in αὐτοὶ mutandum. d Εσεσθαι τῶν ἐπιταγμάτων *Vat.* e Βαρύτερα τούτων *Vat.* f Forſan ἐψηφίσατο legendum, ut nos monuit *Portus.* g Υπελάμβανον *Vat.* h Αντιπρεσβευομένων *Vat.* i Αὐτὰς καὶ τῶν Λατίνων *Vat.* k Alludit ad *Euripideum* illud, Ελικτὰ, κ᾽ οὐδὲν ὑγιές. *Caſ.* l Τῆς Ρωμαίων ἀναισχυντίας *Vat.* m Οτι τά τε ἄλλα *Vat.* n Forſan convenientius κατέχον. *Sylb.* o Συγγένειαν εἶναι σφίσι *Vat.* Concinniori ſtructura (inquit *Sylb.*) ſic legeris, πρὸς Ρωμαίους μὲν σπονδὰς γεγονέναι λέγοντες οὐ πρὸ πολλοῦ, πρὸς δὲ Ταρκυνίους συγγένειαν εἶναι σφίσι καὶ φιλίαν ἐκ παλαιοῦ. p Perperam συναιρομένους in *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] legendum enim vel συναιρομένους vel συναρομένους à barytono themate συναίρω. *Sylb.* * Pacem illis conciliarent. *Gelen.* Conventionibus intervenirent. *Lapus.*

a Κατορθώσοντες

Per. Jul. 4218.
Ante Chr. 496.
Olymp. 70 4 / 71 1.
V. C. Cat. 256. Var. 258.

ad certamen facti ſunt, utpote ipſa neceſſitate coacti viri fortes in periculis futuri, &, ſi ſibi res ex animi ſententia ſucceſſiſſet, ſua virtute bello feliciter confecto cum nullo gloriam partam communicaturi. Tanti ſpiritus tantaque audacia ob longam rei militaris experientiam in illis inerat.

πρὸς τὸν ἀγῶνα ἐγίνοντο, ὡς διὰ τὴν ἀνάγκην ἄνδρες ἀγαθοὶ περὶ τοὺς κινδύνους ἐσόμενοι, καὶ ἐὰν κατὰ νοῦν πράξωσι, ταῖς ἰδίαις ἀρεταῖς [a] κατορθώσαντες τὸν πόλεμον, οὐδενὶ κοινωσόμενοι τῆς δόξης. τοσοῦτον αὐτοῖς φρονήματος καὶ τόλμης ἐκ τῶν πολλῶν ἀγώνων περιῆν.

LXIII.

¶ Quum autem res ad bellum neceſſarias appararent, jamque milites conſcribere cœpiſſent, in magnas difficultates *& conſilii inopiam* inciderunt, quod non omnes pari alacritate *nomina darent, neque* operam ſuam offerrent. Qui enim erant egeni, & præcipue qui ſuum æs alienum creditoribus diſſolvere non poterant, quorum valde magnus erat numerus, ad arma vocati non *veniebant, neque vocantibus* parebant, neque ulla in re patriciorum ſocii volebant eſſe, niſi prius debita ſenatuſconſulto ſibi remitterentur: quinetiam nonnulli eorum ſe urbem deſerturos dicebant, & mutuo ſe hortabantur ne deſiderio urbis incolendæ tenerentur, à qua nullius boni participes fierent. Aliquandiu igitur patricii eos * conſolari & hæc illis diſſuadere conati ſunt: ſed quum his hortationibus illi nihilo modeſtiores redderentur, ita demum coacto ſenatu, conſultare cœperunt quanam honeſta ratione urbem tumultu liberare poſſent. Qui igitur erant clementioris ingenii, & quibus mediocris erat facultatum cenſus, auctores erant ut æs alienum inopibus remitteretur, & parvo diſpendio civium benevolentia redimeretur, ex qua cum ſinguli privatim tum univerſi publice magnos quæſtus eſſent facturi.

Turbæ inteſtinæ ex inopi plebe.

Παρασκευαζόμενοι δὲ τὰ εἰς τὸν πόλεμον ἐπιτήδεια, καὶ τὰς δυνάμεις ἀρξάμενοι [b] γράφειν, εἰς πολλὴν ἐνέπιπτον ἀμηχανίαν, οὐ τὴν αὐτὴν ἁπάντων προθυμίαν εἰς τὰ ἔργα παρεχομένων. οἱ γὰρ ἐνδεεῖς βίου, καὶ μάλιστα οἱ τὰ χρέα τοῖς συμβαλοῦσι 328
διαλῦσαι οὐ δυνάμενοι, πολλοὶ σφόδρα ὄντες, οὐχ ὑπήκουον ἐπὶ τὰ ὅπλα καλούμενοι, οὐδ᾽ ἐβούλοντο κοινωνεῖν οὐδενὸς ἔργου τοῖς πατρικίοις, εἰ μὴ ψηφίσαιντο αὐτοῖς χρεῶν ἄφεσιν· ἀλλὰ καὶ [c] καταλείψειν τινὲς αὐτῶν τὴν πόλιν ἔλεγον, καὶ παρεκελεύοντο ἀλλήλοις μὴ φιλοχωρεῖν ἐν πόλει μηδενὸς αὐτοῖς ἀγαθοῦ μεταδιδούσῃ. τέως μὲν οὖν παρακαλεῖν αὐτοὺς οἱ πατρίκιοι καὶ μεταπείθειν ἐπειρῶντο· ἐπεὶ δὲ οὐδὲν ἐγίνοντο μετριώτεροι πρὸς τὰς παρακλήσεις, οὕτω δὴ συνελθόντες εἰς τὸ βουλευτήριον, ἐσκόπουν τίς [d] εὐπρεπὴς πρόφασις λύσει τὴν πόλιν τῆς ταραχῆς. ὅσοι μὲν οὖν ἐπιεικεῖς [e] τὴν φύσιν, καὶ μέτριοι τοῖς τιμήμασι τῶν βίων ἦσαν, παρῄνουν ἀφεῖναι τὰ χρέα τοῖς πένησιν, καὶ πρίασθαι πολιτικὴν εὔνοιαν ὀλίγου διαφόρου, [f] μεγάλων μέλλοντας ἐξ αὐτῆς κερδαίνειν ἰδίᾳ τε καὶ δημοσίᾳ.

LXIV.

¶ Hujus autem ſententiæ auctor erat Marcus Valerius, Marci Valerii filius, unius illorum qui tyrannidem everterant, Publii, ob ſuam in populum benevolentiam Publicolæ cognominati, frater; “Demonſtrans illis, in iis, qui pro paribus præmiis certant, par etiam ſtudium & gloriæ cupiditatem ad ipſas res gerendas innaſci ſolere; iis vero, ad quos nullus inde fructus & emolumentum redit, nunquam ſuboriri generoſos ſpiritus. Addebat, irritatos eſſe omnes inopes, & per forum ambulantes dictitare, Quid nobis proderit externos hoſtes vincere, ſi domi fœneratoribus ob noſtrum æs alienum licebit nos *in nervum* abducere? & ſi, parto reip. imperio, ipſi ne libertatem quidem noſtrorum corporum ſervare poterimus? Et non ſolum id periculum ipſis impendere demonſtrabat, ſi plebs adverſus ſenatum exaſperaretur, ne urbem in periculis deſereret, id quod omnibus publicæ ſalutis ſtudioſis eſt metuendum: ſed illud quoque, quod cæteris longe gravius erat, ne, tyrannorum blandimentis decepta, contra patricios arma caperet, Tarquiniumque in regnum reſtitueret. Hactenus igitur plebem verbis tantum & minis uſam fuiſſe, nullum tamen improbum facinus patraſſe

Valerii de remittendis plebi debitis ſuaſio.

Ην δὲ ὁ ταύτης ἡγούμενος τῆς γνώμης Μάρκος Οὐαλέριος, υἱὸς [g] Μάρκου Οὐαλερίου, ἑνὸς τῶν καταλυσάντων τὴν τυραννίδα, Ποπλίου, τοῦ κληθέντος διὰ τὴν εἰς τὸ δημοτικὸν εὔνοιαν Ποπλικόλα, [h] ἀδελφός, “διδάσκων αὐτοὺς, ὅτι τοῖς μὲν ὑπὲρ τῶν ἴσων ἀγωνιζομένοις ἴσαι φιλοῦσιν ἐμφύεσθαι πρὸς τὰ ἔργα φιλοτιμίαι, τοῖς δὲ μηδενὸς ἀπολαύειν μέλλουσιν [i] ἀγαθοῦ, οὐδὲν ἐπέρχεται φρονεῖν [k] γενναῖον· ἠρεθίσθαι τε λέγων ἅπαντας τοὺς ἀπόρους, καὶ περιιόντας κατὰ τὴν ἀγορὰν λέγειν, Τί δ᾽ ἡμῖν ἔσται πλέον, ἐὰν νικήσωμεν τοὺς ἔξωθεν πολεμίους, εἰ τοῖς δανεισταῖς ἀγώγιμοι πρὸς τὰ χρέα γενησόμεθα; καὶ τῇ πόλει τὴν ἡγεμονίαν κατασκευάσαντες, αὐτοὶ μηδὲ τὴν ἐλευθερίαν τοῖς σώμασι φυλάξαι δυνησόμεθα; κίνδυνόν τε οὐ τοῦτον μόνον ἐπαχθῆναι σφίσιν ἀποφαίνων, ἐὰν ἐκπολεμωθῇ πρὸς τὴν βουλὴν ὁ δῆμος, μὴ καταλίπῃ τὴν πόλιν ἐν τοῖς κινδύνοις, ὃ πάντας ὀρρωδεῖν χρὴ τοὺς τὰ κοινὰ σώζεσθαι βουλομένους· [l] ἀλλὰ κἀκεῖνο τὸ ἔτι τούτου χαλεπώτερον, μὴ ταῖς παρὰ τῶν τυράννων φιλανθρωπίαις ἐξαπατηθεὶς κατὰ τῶν πατρικίων ἄρῃ τὰ ὅπλα, καὶ [m] συγκαταγάγῃ Ταρκύνιον ἐπὶ τὴν ἀρχήν. ἕως οὖν ἔτι λόγους καὶ ἀπειλὰς εἶναι, πονηρὸν δὲ ἔργον οὐδὲν ὑπὸ τοῦ δήμου γεγονέναι,

a Κατορθώσοντες *Vat.* b Καταγράφειν *Vat.* c Καταλήψειν minus recte in *Ed. Steph.* ut conſtat ex ſequentibus, v. 42. *Sylb.* d Εὐπρεπεστέρα λύσις ἔσται τῆς κατεχούσης τὴν πόλιν ταραχῆς *Vat.* e Τῇ φύσει *Vat.* f Legendum vel μεγάλα vel μεγάλως. *Sylb.* Μεγάλα in *Cod. Vat.* g Infra (p. 371, 384, 394, 400, 459. juxta *Ed. Sylb.*) Μάνιος prænomine dicitur. h *Lapus* pro ἀδελφὸς legit ἀδελφοῦ. quam lectionem ſequutus erat etiam *Gelenius*. Ferri tamen noſtri codicis ſcriptura videtur poſſe, quum nondum de morte M. *Valerii* fratris P. *Valerii* Poplicolæ facta ſit mentio, & hic ipſe octavo [p. 292.] ante hunc anno conſulatum geſſerit. A *Cod. Ven.* [*Vat.*] & *Ed. Steph.* abeſt hoc ipſum ἀδελφὸς cum prænomine Ποπλίου: ſed parum recte. *Sylb.* i Ἀγαθὸν οὐδὲν *Vat.* k Ἢ γενναῖον *Vat.* l Ἀλλὰ κἀκεῖνο τὸ ἔτι *Vat.* m Συγκαταγάγῃ *Vat.* * *Al.* cohortari, obſecrare.

Per. Jul. 4218. Ante Chr. 496. Olymp. 71 1. V.C. Cat. 256. Var. 258.

“νέναι, φθάσαι τῇ βοηθείᾳ ταύτῃ τὸν [a] δῆμον οἰκειωσαμένους παρῄνει, οὔτε πρώτους τὸ πολίτευμα τοῦτο καθισταμένους, οὔτε [b] αἰσχύνην δι' αὐτὸ μεγάλην ὀφλήσοντας, ἀλλὰ πολλοὺς ἔχοντας ἐπιδεῖξαι καὶ τοῦτο ὑπομείναντας, καὶ ἄλλα πολλῷ τούτου χαλεπώτερα, ὅταν [c] τί μηδὲν ἐξῇ πράττειν ἕτερον· τὰς γὰρ ἀνάγκας κρείττους εἶναι τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως· καὶ τότε τὸ εὐπρεπὲς ἀξιοῦν ἅπαντας [d] σκοπεῖν, ὅταν ἔχωσιν ἤδη
329 τὸ ἀσφαλές. Ἐξαριθμησάμενος δὲ πολλὰ καὶ ἐκ πολλῶν πόλεων παραδείγματα, τελευταίαν παρέσχετο τὴν Ἀθηναίων πόλιν μεγίστου τότε τυγχάνουσαν ὀνόματος ἐπὶ σοφίᾳ, οὐ πρὸ πολλῶν χρόνων, ἀλλὰ κατὰ τοὺς πατέρας αὐτῶν ἄφεσιν χρεῶν ψηφισαμένην τοῖς ἀπόροις, Σόλωνος [e] προκαθηγησαμένου, καὶ οὐδένα τῇ πόλει τοῦ πολιτεύματος [f] τοῦδε ἐπιτιμᾶν, οὐδὲ τὸν [g] ἡγησάμενον [h] αὐτὰ δημοκόπον καὶ πονηρὸν [i] καλεῖν, ἀλλὰ καὶ τοῖς πεισθεῖσι πολλὴν φρόνησιν ἅπαντας μαρτυρεῖν, καὶ τῷ πείσαντι μεγάλην σοφίαν. [k] Ῥωμαίους δέ, οἷς οὐ περὶ μικρῶν τὸν κίνδυνον εἶναι [l] διαφόρων, ἀλλὰ ὑπὲρ τοῦ μὴ παραδοθῆναι πάλιν ὠμῷ καὶ παντὸς χείρονι θηρίου τυράννῳ, τίς τῶν νοῦν ἐχόντων ἐπιτιμήσειεν ἄν, τῇ φιλανθρωπίᾳ ταύτῃ συμμάχους ἀντὶ πολεμίων τῇ πόλει τοὺς πένητας κατασκευάσαντας γενέσθαι; διεξελθὼν δὲ τὰ ξενικὰ παραδείγματα, τελευταῖον τὸν ἐκ τῶν ἐπιχωρίων ἔργων προσελάμβανε λόγον, ὑπομιμνήσκων τὰς ἔναγχος αὐτοὺς κατασχούσας ἀνάγκας, [m] ὅτι κρατουμένης σφῶν τῆς χώρας ὑπὸ Τυρρηνῶν τειχήρεις γενόμενοι, καὶ εἰς πολλὴν τῶν ἀναγκαίων καταστάντες ἀπορίαν, οὐκ ἔσχον ἀνθρώπων μεμηνότων καὶ [n] θανατώντων [o] λογισμούς, ἀλλ' εἴξαντες τοῖς κατέχουσι καιροῖς, καὶ τὴν ἀνάγκην διδάσκαλον τῶν συμφερόντων λαβόντες, ὅμηρά τε δοῦναι τῷ βασιλεῖ Πορσίνᾳ τοὺς ἐπιφανεστάτους ὑπέμειναν παῖδας, οὔπω πρότερον τοῦτο ὑπομείναντες, καὶ [p] μέρει τῆς χώρας ζημιωθῆναι, τῶν Ἑπτὰ πάγων Τυρρηνοῖς [q] ἀποστάντες, καὶ δικαστῇ χρήσασθαι τῷ πολεμίῳ, περὶ ὧν αὐτοῖς ὁ τύραννος ἐνεκάλει, διδόντες καὶ ἀγορὰν καὶ ὅπλα, καὶ τἆλλα ὅσων ἐδέοντο Τυρρηνοὶ παρασχεῖν ἐπὶ τῇ καταλύσει τοῦ πολέμου. τούτοις δὴ τοῖς παραδείγμασι χρησάμενος, οὐ τῆς αὐτῆς φρονήσεως ἔργον ἀπέφαινεν εἶναι, τοῖς μὲν πολεμίοις περὶ μηδενὸς ὧν ἠξίωσαν ἀντειπεῖν, τοῖς δὲ ἑαυτῶν πολίταις περὶ μικροῦ πολεμεῖν διαφόρου, οἳ πολέμους μὲν ἠγωνίσαντο πολλοὺς καὶ καλοὺς περὶ τῆς ἡγεμονίας, ὅτε κατεῖχον οἱ βασιλεῖς τὰ κοινά, μεγάλην δὲ προθυμίαν εἰς τὸ συνελευθερῶσαι τὴν πόλιν ἀπὸ τῶν τυράννων παρέσχοντο, ἔτι δὲ πλείονα παρέξεσθαι σπουδὴν ἔμελλον εἰς τὰ λοιπὰ προσκληθέντες, [r] βίων μὲν

“*dicebat*: * quare ſuadebat ut hac ope benevolentiam plebis ſibi conciliarent, præſertim quum neque ipſi primi hoc inſtitutum eſſent conſtituturi, neque propter id in magnum dedecus incurſuri, ſed habituri multos quorum exempla afferre poſſent, qui hoc & alia longe graviora pertulerunt, quum nullum aliud remedium inveniri poſſet. Neceſſitatem enim humana natura potentiorem eſſe *dicebat*, & omnes cenſere tunc demum honeſtatis rationem habendam, quum res jam ſunt in tuto. LXV ¶ Multis autem multarum civitatum exemplis enumeratis, poſtremum attulit reip. Athenienſis, cujus nomen eo tempore ob ſapientiam celeberrimum erat, quæ non multis ante annis, ſed patrum ſuorum memoria remiſſionem debitorum pauperibus ſuaſu Solonis decreverat: quod inſtitutum à nullo reprehenſum fuiſſe *dicebat*, neque ejus conſilii auctorem populi adulatorem aut maleficum appellari; ſed omnes & illis, qui paruerint, magnæ prudentiæ, & huic, qui id ſuaſerit, ſapientiæ ſingularis teſtimonium perhibere. Romanis autem, quibus non eſſet in re parvi momenti periculum, ſed ne iterum objiciantur crudeli & quavis fera immaniori tyranno, quis ſanæ mentis vitio vertet, ſi hac humanitate pauperes belli ſocios pro inimicis reip. reddiderint? Enarratis autem peregrinis exemplis tandem ad facta domeſtica tranſivit, commemorans neceſſitates & anguſtias quibus paullo ante detinebantur, quum, agro ſuo ab Hetruſcis occupato, mœnibus incluſi, & ad magnam rerum ad victum neceſſariarum inopiam redacti, nequaquam hominum inſanorum & mortem oppetentium mentem habuerunt, ſed temporum iniquitati, qua premebantur, ceſſerunt, & ipſam neceſſitatem utilitatis magiſtram acceperunt, obſideſque regi Porſenæ nobiliſſimorum virorum liberos dare ſuſtinuerunt, nunquam ante hoc paſſi, & agri parte mulctari, Hetruſcis Septem pagis cedentes, & hoſtis judicio committere cognitionem criminum, quæ ipſis tyrannus objiciebat, dato præterea commeatu, & armis, rebuſque aliis, quaſcunque Hetruſci ſibi, ut pax fieret, præberi poſtularunt. His igitur uſus exemplis, non ejuſdem prudentiæ dicebat eſſe, hoſtibus quidem rem nullam quam petiviſſent denegaſſe; cum ſuis vero civibus de re parvi momenti contendere, qui pro imperio multa & egregia bella geſſiſſent, quo tempore reges remp. regebant, quique magnam animi alacritatem exhibuiſſent in liberanda à tyrannis rep. & qui multo majorem eſſent exhibituri in poſterum, ad reliqua peragenda *hac ratione* invitati, victus quidem

a Δῆμον εἰς τὰ πράγματα προσοικειωσαμένους *Vat.* b Αἰσχύνην τινὰ *Vat.* c Μηδὲν ἐξῆν *Vat.* absque τί, quod ſuperfluum eſſe viderat *Sylb.* d Pro σκοπεῖν & ἀσφαλὲς male in *Ed. Steph.* δοκεῖν & ἀσαφὲς. *Sylb.* Veram lectionem habent *Vat.* & *Lapi Codd.* e Καθηγησαμένου *Vat* f Τότε ἐπιτιμᾶν *Vat.* g Εἰσηγησάμενον *Vat.* Vide *Dounæi* prælectiones in *Philippic. Demoſthenis*, p. 30. h Pro αὐτὰ legendum videtur ἄνδρα, vel αὐτόν. *Lapus* legit αὖθις. *Sylb.* Vel αὐτὴν ſcribendum ut ad ἄφεσιν, vel αὐτὸ, ut ad πολίτευμα referatur. *Port.* Αὐτὸ in *Cod. Vat.* i Αποκαλεῖν *Vat.* k Ῥωμαίοις δὲ οὐ περὶ *Vat.* Ῥωμαίοις δέ, οἷς οὐ legendum eſſe conjecit *Portus*, ut Ῥωμαίοις à verbo ἐπιτιμήσειεν regatur. Si enim (inquit) vulgata lectio mendo caret, ἐπιτιμήσειεν abſolute poſitum eſſet, & Ῥωμαίους cum γενέσθαι jungeretur. l Διαφορῶν male in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* m Ὅτε legit *Gelen.* n Perperam θανατούντων in *Ed. Steph.* o Ἀνοήτους λογισμοὺς *Vat.* p Μέρη in *Ed. Steph.* errore manifeſto. q Ἀποστάντων *Vat.* r Βίᾳ μὲν ἀγωνιζόντες *Vat.*
* Ut prævenirent *periculum* hoc auxilio lenientes populum admonebat. *Lapus.*

Ἐπιδόντες

Per. Jul. 4218. *Ante Chr.* 496. *Olymp.* 70/71 4/1. *V. C. Cat.* 256. *Varr.* 258.

" dem inopia laborantes, ſed corpora & animas, quæ ſola illis erant reliqua, periculis nequaquam parce objicientes. dixitque, " quamvis illi præ pudore nihil tale auderent petere, neque enunciare, oportere tamen patricios rationem prout decet eorum " habere, & quibuſcunque rebus eos indigere cognoſcerent publice privatimque, eas " prompte illis largiri, illud cogitantes, ſuperbe eos facturos, ſi corpora ab illis petant, & tamen ipſi ne pecunias quidem eis " largiantur, & ſi apud omnes ſe jactent " communis libertatis cauſſa bellum gerere, " & tamen ſuis adjutoribus eam eripiant, " non quod illis improbitatem poſſint exprobrare, ſed inopiam, quæ miſeratione potius " quam odio eſt digna.

LXVI. *App. Claudii diſſuaſio.*

¶ Hac oratione a Valerio habita, & multis ejus ſententiam laudantibus, App. Claudius Sabinus, ſuo loco ſententiam rogatus, contrarium ſuaſit, docens, " Seditionem ex urbe " minime ſublatum iri novis tabulis, ſed " longe periculoſiorem fore ſi à pauperibus " ad divites tranſeat. Illud enim omnibus " jam liquere, eos iniquo animo laturos qui " ſuis pecuniis fraudabuntur, quum ipſi cives ſint, & viri inſignes, & qui omnibus " expeditionibus à rep. factis interfuerint, indignum eſſe cenſentes ſuum patrimonium, " & ea quæ ipſi ſua induſtria & parſimonia " compararint, publicari nequiſſimis & ignaviſſimis civium. Magnæque fatuitatis eſſe, " dum deteriori parti civitatis gratificari volunt, potiorem deſpicere; opeſque alienas " injuſtiſſimis civibus publicando, eos, qui " legitime illas conquiſiverunt, defraudare. " Quare ab ipſis petebat ut cogitarent, non " à pauperibus, & iis qui nullas vires habent, perdi reſp. quod ipſa neceſſitate coacti in officio contineantur, ſed à divitibus & qui res civiles tractare poſſunt, quum " ab inferioris conditionis hominibus injuria " afficiuntur, & jus ſuum obtinere non poſſunt. Atqui licet illi qui * pecuniis ſuis " fraudabuntur, non iniquo ſed quodammodo " æquo animo ſint laturi & neglecturi ſuas " jacturas, tamen ne ſic quidem eos recte " aut ſine periculo ſuo facturos dicebat, ſi " tale donum pauperibus donarent, propter " quod à communi vita *ac humana ſocietate* " commercia tollerentur, & mutua odia naſcerentur, & rerum neceſſariarum, ſine quibus urbes habitari nequeunt, penuria ſequeretur, ipſis colonis agros non amplius " ſerentibus, neque quidquam in iis plantantibus, neque ipſis mercatoribus mare navigantibus, neque merces tranſmarinas permutantibus, ipſiſque pauperibus nulla alia " juſta opera amplius facientibus. In hæc " enim omnia, quotieſcunque opus fuerit, " nullum de divitibus fore, qui pecunias ſuas " temere impendere velit: atque ita opes invidioſas fore, & operandi ſtudium everſum " iri; potioremque fore conditionem perdi-

" ἀπανίζοντες, τὰ δὲ σώματα καὶ ψυχάς, ἃ μόνα περιῆν αὐτοῖς, ἀφειδῶς εἰς τοὺς περὶ αὐτῆς κινδύνους [a] ἐπιδιδόντες. " ἔφη τε λέγων, [b] ὡς καὶ εἰ μηδὲν ἐπεχείρουν ἐκεῖνοι [c] τοιοῦτον " ὑπ' αἰσχύνης κρατούμενοι λέγειν, μηδὲ ἀπαγγέλλειν, τοὺς " πατρικίους ἐχρῆν τὸν προσήκοντα λογισμὸν περὶ αὐτῶν λαβόντας, ὧν ἤδεσαν δεομένους καὶ κοινῇ καὶ [d] καθ' ἕκαστον, ταῦτα ἐξ ἑτοίμου χαρίζεσθαι, ἐνθυμουμένους ὅτι πρᾶγμα " ὑπερήφανον ποιήσουσιν, αἰτοῦντες μὲν παρ' ἐκείνων τὰ σώ- 330 " ματα, μὴ χαριζόμενοι δὲ αὐτοῖς τὰ χρήματα, καὶ λέγοντες " μὲν πρὸς ἅπαντας, ὅτι τῆς κοινῆς ἐλευθερίας ἕνεκα πολεμοῦσι, τῶν δὲ συγκατακτησαμένων αὐτὴν ἀφαιρούμενοι, οὐ " πονηρίαν ἔχοντες αὐτοῖς ὀνειδίζειν, ἀλλ' ἀπορίαν, ἣν " οἰκτείρεσθαι μᾶλλον, ἢ μισεῖσθαι προσῆκε.

Τοιαῦτα τοῦ Οὐαλερίου λέγοντος, καὶ πολλῶν τὴν γνώμην ἐπαινούντων, Ἄππιος Κλαύδιος Σαβῖνος, ἐν τῷ προσήκοντι κληθεὶς τόπῳ, [e] παρῄνει διδάσκων τἀναντία, " Ὅτι τὸ στασιάζον οὐκ ἐξαιρεθήσεται " τῆς πόλεως, ἂν ψηφίσωνται χρεῶν ἀποκοπάς, ἀλλ' " ἔτι πονηρότερον ἔσται μεταχθὲν ἀπὸ τῶν πενήτων εἰς " τοὺς εὐπόρους. δῆλον γὰρ ἤδη πᾶσιν ὑπάρχειν, ὅτι " χαλεπῶς οἴσουσιν οἱ μέλλοντες ἀποστερεῖσθαι τῶν χρημάτων, πολῖταί τε ὄντες, καὶ ἐπίτιμοι, καὶ πάσας " ἐστρατευμένοι τὰς ἐπιβαλούσας [f] τῇ πόλει [g] στρατείας, οὐκ ἀξιοῦντες ἃ κατέλιπον αὐτοῖς οἱ πατέρες, καὶ " αὐτοὶ φιλεργοῦντες καὶ σωφρόνως ζῶντες ἐκτήσαντο, δημεύεσθαι τοῖς πονηροτάτοις καὶ ἀργοτάτοις " τῶν πολιτῶν. [h] πολλῆς δ' εἶναι μωρίας ἔργον, τῷ χείρονι μέρει τοῦ πολιτεύματος χαρίζεσθαι βουλομένους, " τοῦ κρείττονος ὑπερορᾶν· καὶ τοῖς ἀδικωτάτοις τῶν " πολιτῶν τὰς ἀλλοτρίας [i] δημεύοντας οὐσίας, τῶν δικαίως αὐτὰς κτησαμένων ἀφαιρεῖσθαι. ἐνθυμεῖσθαί τε " αὐτοὺς ἠξίου, ὅτι οὐχ ὑπὸ τῶν πενήτων καὶ οὐδεμίαν " ἰσχὺν ἐχόντων αἱ πόλεις ἀπόλλυνται, τὰ δίκαια " ποιεῖν ἀναγκαζομένων, ἀλλ' ὑπὸ τῶν εὐπόρων καὶ τὰ " πολιτικὰ πράττειν δυναμένων, ὅταν ὑπὸ τῶν χειρόνων " ὑβρίζωνται, καὶ τῶν δικαίων μὴ [k] ἐπιτυγχάνωσιν. εἰ δὲ " μηδὲν ἀγανακτήσειν μέλλοιεν οἱ τῶν συμβολαίων ἀποστερούμενοι, πρᾴως δέ πως καὶ ῥαθύμως οἴσειν τὰς " βλάβας, οὐδ' οὕτω καλῶς ἔφη ἕξειν σφίσιν οὐδ' ἀσφαλῶς, δωρεὰν χαρίζεσθαι τοῖς πένησι τοιαύτην, δι' ἣν " ἀσυνάλλακτος ὁ κοινὸς ἔσται βίος καὶ μισάλληλος, καὶ τῶν ἀναγκαίων, ὧν χωρὶς [l] οὐκ ἔστιν οἰκεῖσθαι " τὰς πόλεις, ἐνδεής, οὔτε τὴν χώραν σπειρόντων ἔτι καὶ φυτευόντων τῶν γεωργῶν, οὔτε τὴν θάλασσαν πλεόντων καὶ " διαμειβομένων τὰς διαποντίους ἀγορὰς τῶν ἐμπόρων, " οὔτε ἄλλην δικαίαν ἐργασίαν οὐδεμίαν ποιουμένων τῶν " πενήτων. εἰς ἅπαντα γὰρ ταῦτα, [m] τῆς δεομένης ἀφορμῆς, οὐδένα τῶν εὐπόρων τὰ ἑαυτοῦ χρήματα προήσεσθαι· " ἐκ δὲ τούτων [n] φθονηθήσεσθαι μὲν εὐπορίαν, καταλυθήσεσθαι δὲ φιλεργίαν· κρείττω δὲ μοῖραν ἕξειν τοὺς ἀκολάστους

a Ἐπιδόντες *Vat.* *b* Ὡσεὶ καὶ *Vat.* *c* Τούτων *Vat.* *d* Καθ' ἕνα ἕκαστον *Vat.* *e* Τἀναντία παρῄνει διδάσκων *Vat.* Παρῄνει τἀναντία διδάσκων maluit *Portus.* *f* Ὑπὲρ τῆς πόλεως *Vat.* *g* Ita *Codd. MSS.* minus apte στρατιᾶς in *Ed. Steph.* *h* Quæ ſequuntur uſque ad τὰς ἀλλοτρίας deerant in *Ed. Steph.* Illa tamen agnoſcunt *Vat.* & *Lapi Codd.* *i* Δημεύοντες male in *Ed. Steph.* *k* Τυγχάνωσιν *Vat.* *l* Οὐκ ἔνεστιν οἰκεῖσθαι *Vat.* *m* Δεομένης τῆς ἀφορμῆς malint *Sylb.* & *Steph.* Τοῖς δεομένοις ἀφορμῆς in *Cod. Vat.* *n* Φθονηθήσεσθαι *Vat.* * *Al.* creditis, ſponſionibus.

a Διχοστασίας

Per. Jul. 4218. Ante Chr. 496. Olymp. LXXI. 1. V.C. Cat. 256. Var. 258.

“λάστους τῶν σωφρόνων, τοὺς δὲ ἀδίκους τῶν δικαίων, καὶ τοὺς σφετεριζομένους τὰ ἀλλότρια τῶν φυλαττόντων τὰ ἴδια. ταῦτα δ' εἶναι τὰ ποιοῦντα [a] διχοστασίαν ἐν ταῖς πόλεσι καὶ ἀλληλοφθορίας ἀπαύστους, καὶ πᾶσαν ἄλλην κακῶν ἰδέαν, ὑφ'
331 ὧν αἱ μὲν εὐτυχέσταται πράξασαι τὴν ἐλευθερίαν ἀφῃρέθησαν, αἱ δὲ τῆς χείρονος μοίρας τυχοῦσαι [b] πανόλεθρον διεφθάρησαν. Παντὸς δὲ μάλιστα σκοπεῖν αὐτοὺς ἠξίου καινὴν καθισταμένους πολιτείαν, ὅπως μηδὲν εἰς αὐτὴν πονηρὸν [c] εἰσελεύσεται ἔθος· πολλὴν ἀνάγκην εἶναι λέγων, ὁποῖα [d] ἄττα ᾖ τὰ κοινὰ τῶν πόλεων ἐπιτηδεύματα, τοιούτους γίνεσθαι τοὺς τῶν ἰδιωτῶν βίους. ἔθος δὲ εἶναι οὐδὲν κάκιον οὔτε πόλεσιν, οὔτε οἴκοις, τοῦ καθ' ἡδονὰς ζῆν ἕκαστον ἀεί, καὶ τοῦ πάντα συγχωρεῖσθαι τοῖς ἥττοσιν ὑπὸ τῶν κρειττόνων, εἴτε πρὸς χάριν, εἴτε πρὸς ἀνάγκην· οὐ γὰρ ἀποπληροῦσθαι τὰς ἐπιθυμίας τῶν ἀφρόνων, τυγχανούσας ὧν ἂν δεηθῶσιν, ἀλλ' ἑτέρων εὐθὺς ὀρέγεσθαι μειζόνων, καὶ εἰς ἄπειρον προβαίνειν· μάλιστα δὲ τοῦτο πάσχειν τοὺς ὄχλους. ἃ γὰρ καθ' ἑαυτὸν ἕκαστος αἰσχύνεται πράττειν, ἢ δέδιεν ὑπὸ τοῦ κρείττονος κατειργόμενος, ταῦτα ἐν κοινῷ [e] γινομένους ἑτοιμότερον παρανομεῖν, προσειληφότας ἰσχὺν ταῖς ἑαυτῶν γνώμαις ἐκ τῶν τὰ ὅμοια βουλομένων. ἀπληρώτους δὲ καὶ ἀορίστους ὑπαρχούσας τὰς τῶν ἀνοήτων ὄχλων ἐπιθυμίας, ἀρχομένας ἔφη δεῖν κωλύειν, ἕως εἰσὶν ἀσθενεῖς, οὐχ ὅταν [f] ἰσχυραὶ καὶ μεγάλαι μὴ δύνωνται καθαιρεῖν. χαλεπωτέραν γὰρ ὀργὴν ἅπαντας ἔχειν τῶν συγχωρηθέντων στερουμένους, ἢ τῶν ἐλπιζομένων μὴ τυγχάνοντας. παραδείγμασί τε πολλοῖς εἰς τοῦτο ἐχρήσατο, πόλεων Ἑλληνίδων ἔργα διεξιών, ὅσαι μαλακισθεῖσαι δι' ἀκαίρους τινὰς [g] ἀφορμάς, καὶ πονηρῶν ἐπιτηδευμάτων [h] ἀρχὰς ἀφεῖσαι παρελθεῖν, οὐκέτι παῦσαι καὶ ἀνελεῖν αὐτὰ δύναμιν ἔσχον· ἐξ ὧν εἰς αἰσχρὰς καὶ ἀνηκέστους ἠναγκάσθησαν ἐλθεῖν συμφοράς. ἐοικέναι τε τῷ καθ' ἕνα τὸ κοινὸν ἔφη· [i] ψυχῆς μὲν [k] γὰρ ἀνδρὸς ἀνάλογον ἐχούσης [l] τὸ τῆς βουλῆς, [m] σώματος δέ, τὸ τοῦ δήμου. ἐὰν μὲν οὖν βουλῆς τὸν ἄφρονα δῆμον ἄρχειν ἐῶσιν, ὅμοια πείσεσθαι αὐτοὺς ἔφη τοῖς ὑποτάττουσι τὴν ψυχὴν τῷ σώματι, καὶ μὴ [n] κατὰ λογισμόν, ἀλλὰ [o] κατὰ πάθη ζῶσιν. ἐὰν δ' ἄρχεσθαί τε καὶ ἄγεσθαι τὸν δῆμον συνεθίζωσιν ὑπὸ τῆς βουλῆς, ταὐτὸ [p] ποιήσουσι τοῖς ὑποτάττουσι τῇ ψυχῇ τὸ σῶμα, καὶ πρὸς τὸ βέλτιστον, ἀλλὰ μὴ πρὸς τὸ ἥδιστον τοὺς βίους ἄγουσι. βλάβην δὲ μεγάλην οὐδεμίαν ἀπέφαινε συμβήσεσθαι τῇ πόλει, ἐὰν οἱ πένητες ἀγανακτοῦντες ἐπὶ τῷ μὴ συγχωρηθῆναι σφίσι τὴν χρεοκοπίαν, μὴ θελήσωσιν ὑπὲρ αὐτῆς τὰ ὅπλα ἀναλαβεῖν,

“torum quam frugi hominum, & injuſtorum quam juſtorum, & eorum qui res alienas intervertunt quam qui res ſuas ſervant. Has autem eſſe cauſſas ſeditionum in civitatibus, & mutuarum ſine fine cædium, & cujuſvis alius malorum generis, ob quæ * fortunatiſſimæ civitates libertate ſpoliantur, minus vero felices funditus evertuntur.

LXVII.

“¶ Sed præcipue cenſebat illis, novam reip. formam conſtituentibus, cavendum, ne qua prava conſuetudo in eam ingrederetur; omnino neceſſarium eſſe dicens, ut qualia fuerint publica civitatum ſtudia, talis etiam ſit privatorum vita: nullam autem pejorem eſſe conſuetudinem aut ipſis rebuſp. aut familiis, quam ſi unuſquiſque ſemper pro ſua libidine vivat, & ſi omnia à potentioribus concedantur inferioribus,ſive id ſponte, ſive coacti faciant: neque enim expleri hominum amentium cupiditates, ſi quæcunque petierint conſequantur; ſed continuo alia majora appetere, & in infinitum progredi. hoc vero præcipue multitudini accidere. Quæ enim unuſquiſque ſolus aut pudore proprio aut ab alio præſtantiore impeditus facere veretur, ea, ſi more publico recipiantur, ab eo,in ſua voluntate aliorum exemplo & conſuetudine confirmato, facilius & audacius patrari *dicebat*. Quum igitur cupiditates vulgi ſtulti ſint inexplebiles & infinitæ, earum principiis obſtandum dicebat, quamdiu ſunt adhuc infirmæ, non autem quando jam ita ſunt corroboratæ & auctæ ut evelli nequeant. Omnes enim iniquiore animo ferre, ſi rebus ſibi conceſſis priventur, quam ſi rebus ſperatis fruſtrentur. Ut autem hæc probaret, multis exemplis eſt uſus, Græcarum civitatum res geſtas commemorans, quæ intempeſtiva lenitate, quam res ipſæ non requirebant, pravorum ſtudiorum principia admiſerunt, quæ poſtea neque impedire neque tollere potuerunt: ob quæ in fœdas & inſanabiles calamitates coactæ ſunt venire. Et remp. ſimilem eſſe uni homini dicebat, in quo per quandam proportionem ac ſimilitudinem animus ſenatum, corpus vero plebem refert. Si igitur patiantur plebem dementem imperare ſenatui, ita illos facturos dicebat, ut qui animum corpori ſubjiciunt, & qui non ex rationis præſcripto, ſed pro ſua libidine vivunt. Quod ſi aſſuefecerint plebem, ut patiatur ſe regi & duci à ſenatu, ita facturos. ut qui animo corpus ſubjiciunt, vitæque genus degunt & ſectantur quod eſt optimum, non autem quod eſt jucundiſſimum. Nullam autem magnam jacturam à rep. factum iri demonſtrabat, ſi inopes, moleſte ferentes tabulas novas ſibi denegatas, nollent pro ea arma capere, omnino

a Διχοστασίαν *Vat.* b Πανώλεθρον vel πανόλεθροι malint *Sylb.* & *Port.* Πανώλεθρον in *Cod. Vat.* c Παρελεύσεται *Vat.* d Ἄττ' ἂν ᾖ *Vat.* e Forſan legendum γινόμενα ὁρωμένους. *Lapus* vertit, *ea multis ſi fiant communia, peccare promptius. Sylb.* Senſus poſtulat γινόμενα. illud vero προσειληφότας ad ἕκαστος refertur, nomen ſc. collectivum. dicendum autem erat, ἃ γὰρ καθ' ἑαυτὸν ἕκαστος αἰσχύνεται πράττειν, ἢ δέδιεν ὑπὸ τοῦ κρείττονος κατειργόμενος, ταῦτα ἐν κοινῷ γινόμενα ἔλεγεν αὐτὸν προσειληφότα ἰσχὺν τῇ ἑαυτοῦ γνώμῃ ἐκ τῶν τὰ ὅμοια βουλομένων, ἑτοιμότερον παρανομεῖν. *Port.* f Forſan ἰσχυρὰς καὶ μεγάλας. *Sylb.* g Non agnoſcit *Vat.* h Ἀρχὰς *Vat.* i Ψυχῇ *Vat.* k Deeſt *Vat.* & *Lapi Codd.* Superfluum eſſe viderat *Sylb.* l Τι *Vat.* m Σώματι δὲ τοῦ δήμου *Vat.* n Κατὰ τὸν λογισμὸν *Vat.* o Κατὰ τὰ πάθη *Vat.* p Mallem ποιήσεσθαι, ut ab ἔφη pendeat & τῷ πείσεσθαι reſpondeat. *Port.* * Αἱ εὐτυχέσταται πράξασαι ſunt illæ, cum quibus feliciſſime, ſi cum aliis conferantur, actum eſt; eæ in quibus ſeditiones talem exitum habuerunt, ut eorum ſors, quamvis aſpera & miſera, ſi tamen cum aliarum quarundam ſorte conferatur, feliciſſima videri poſſit. atque αἱ τῆς χείρονος μοίρας τυχοῦσαι his opponuntur. *Steph.*

Per. Jul. 4218. Ante Chr. 496. Olymp. $\frac{70}{71}$ $\frac{4}{1}$. V. C. Cat. 256. Var. 258.

"omnino paucos quoſdam eſſe dicens, qui
"præter ipſum corpus nihil ſibi reliquerant,
"qui neque magnam aliquam utilitatem reip.
"afferre poſſent, ſi expeditionibus intereſſent,
"neque damnum dare, ſi abeſſent. illis in me-
"moriam revocans, quod qui minimum cen-
"ſum habent poſtremum in bellis locum te-
"neant, atque additamentum quoddam legio-
"num ſint, tantummodo ad terrorem hoſti-
"bus incutiendum ſua præſentia, utpote qui
"nulla alia arma geſtarent præter fundas,
"quarum minimus eſt uſus in præliis. ¶ Illis

LXVIII.

"vero qui civium paupertatem miſeratione
"dignam cenſebant, quique ſuadebant juvan-
"dos eos eſſe qui ſuum æs alienum diſſolvere
"non poſſent, conſiderandum dicebat, quæ-
"nam eſſet eorum egeſtatis cauſſa, quum he-
"reditates ſibi à patribus relictas acceperint,
"& magnum quæſtum in militia fecerint, &
"poſtremo tyrannorum bonis publicatis par-
"tem quique ſuam habuerint: deinde, quos
"viderent ventri & fœdiſſimis voluptatibus
"indulgere, & propterea patrimonia abſum-
"pſiſſe, dedecus & detrimentum reip. exiſti-
"mandos, & remp. magnum facturam quæ-
"ſtum, ſi ipſi ultro ex urbe excederent, &
"in malam rem abirent: quos vero cogno-
"ſcerent fortunæ iniquitate ſua patrimonia
"amiſiſſe, iis de bonis privatis benefacien-
"dum dicebat. Optime enim hoc ſcire & fa-
"cturos dicebat eorum creditores, & illos
"ipſos eorum infortuniis opem eſſe laturos,
"non ab aliis coactos, ſed ſua ſponte, ut pro
"pecunia illis credita præclara gratia ipſis
"habeatur. Omnibus vero communem opem
"ferre, cujus participes ſint futuri æque ipſi
"improbi atque probi; & non de ſuis facul-
"tatibus, ſed de alienis beneficia in aliquos
"conferre; & quibus pecuniæ auferuntur,
"his ne gratiam quidem pro beneficiis relin-
"quere, hoc Romanæ virtuti minime conve-
"nire dicebat. Præcipue vero dicebat rem
"eſſe longe omnium graviſſimam, & minime
"ferendam Romanis imperium ſibi vendican-
"tibus, ſi quæ majores multis laboribus par-
"ta ſuis poſteris reliquerunt, *ea ipſi* neque
"ſua ſponte, neque aliorum oratione adducti,
"neque eo tempore, quo potiſſimum reip.
"utilitatibus & commodis eſt conſulendum,
"ſed quaſi capta urbe, aut brevi in hoſtis
"poteſtatem ventura, contra ſuam volunta-
"tem darent *illis* ex quibus aut nullam aut
"certe perexiguam utilitatem eſſent perceptu-
"ri, & à quibus fœdiſſimas clades jam ſibi
"imminentes eſſent accepturi. Longe enim
"ipſis eſſe ſatius Latinorum imperata, ut
"æquiora, facere, neque belli fortunam ex-
"periri, quam hominibus, quorum nullus
"prorſus eſſet uſus, concedere ea quæ pete-
"rent, atque ita de civitate fidem tollere,
"quam templo exſtructo & ſacrificiis anni-

"ὀλίγους τινὰς λέγων εἶναι παντάπασι τοὺς μηδὲν ὑπο-
"λειπομένους ἑαυτοῖς ἔξω τοῦ σώματος, οὓς οὔτ' ὠφέλειάν
"τινα παρέξεσθαι τῷ κοινῷ θαυμαστὴν ὅσην, παρόντας
"ταῖς [a] στρατιαῖς, οὔτε βλάβην, ἀπόντας· ὑπομιμνήσκων
"αὐτούς, ὅτι τὴν ἐσχάτην [b] ὑπελάμβανον ἐν τοῖς πολέ-
"μοις χώραν οἱ τὸ ἐλάχιστον ἔχοντες τοῦ βίου τίμημα , καὶ
"ὅτι προσθήκης μοῖραν ἐπεῖχον οὗτοι τοῖς ἐν φάλαγγι
"τεταγμένοις, καταπλήξεως ἕνεκα [c] τῶν πολεμίων συνόν- 332
"τες, οἷα δὴ μηδὲν φέροντες ὅπλον, ὅτι μὴ σφενδόνας, ὧν
"ἐλάχιστον ἐν ταῖς μάχαις ἦν ὄφελος. Τοὺς δὲ οἰκτεί-
"ρειν τὴν πενίαν τῶν πολιτῶν ἀξιοῦντας, καὶ βοηθεῖν τοῖς
"μὴ δυναμένοις διαλῦσαι τὰ χρέα παραινοῦντας, ἔφη
"δεῖν ἐξετάζειν, τί ποτε τὸ πεποιηκὸς ἦν αὐτοὺς ἀπόρους,
"κλήρους τε παραλαβόντας οὓς οἱ πατέρες αὐτῶν κατέ-
"λιπον, καὶ [d] ἀπὸ τῶν στρατιῶν πολλὰ ὠφεληθέντας, καὶ
"τελευταῖον ἐκ τῆς δημευθείσης τῶν τυράννων οὐσίας τὴν ἐπι-
"βάλλουσαν μοῖραν λαβόντας· ἔπειθ' οὓς μὲν ἂν [e] ὁρῶσι τῇ
"γαστρὶ καὶ ταῖς αἰσχίσταις [f] ἐζηκότας ἡδοναῖς, καὶ διὰ ταῦ-
"τα ἐκπεπτωκότας ἐκ τῶν βίων, αἰσχύνας τῆς πόλεως
"νομίζειν καὶ βλάβας, καὶ μέγα [g] τὸ κοινὸν κέρδος ὑπο-
"λαμβάνειν, ἐὰν ἑκόντες ἀπὸ τῆς πόλεως ἀποφθαρῶσιν·
"οὓς δ' ἂν [h] αἴσθωνται διὰ πονηρὰν τύχην ἀπολωλε-
"κότας τοὺς βίους, ἐκ τῶν ἰδίων τούτους εὖ ποιεῖν. ἄριστα δὲ
"καὶ τοῦτο καὶ γνώσκειν καὶ ποιήσειν ἔφησε τοὺς συμ-
"βεβληκότας αὐτοῖς, καὶ βοηθήσειν αὐτῶν ταῖς τύ-
"χαις αὐτοὺς ἐκείνους, οὐκ ἀναγκασθέντας ὑφ' ἑτέρων,
"ἀλλ' ἑκόντας, ἵν' αὐτοῖς ἡ χάρις ἀντὶ τῶν χρημάτων
"καλὸν ὀφείλημα περιῇ. κοινὴν δὲ ποιεῖν τὴν βοήθειαν
"ἅπασιν, ἧς ἐξ ἴσου μεθέξουσιν οἱ πονηροὶ τοῖς χρηστοῖς,
"καὶ μὴ ἐκ τῶν ἰδίων, ἀλλ' ἐκ τῶν ἀλλοτρίων τινὰς εὖ
"ποιεῖν· καὶ ὧν τὰ χρήματα ἀφαιροῦνται, τούτοις μη-
"δὲ τὰς ὑπὲρ τῶν εὐεργεσιῶν καταλιπεῖν χάριτας, ἥκι-
"στα τῇ Ῥωμαίων ἀρετῇ προσήκειν. ὑπὲρ ἅπαντα δὲ
"ταῦτα καὶ τὰ ἄλλα, δεινόν τι καὶ οὐκ ἀνεκτὸν εἶναι Ῥωμαίοις
"τῆς ἡγεμονίας ἀντιποιουμένοις [i] ἦν, ἃ διὰ πολλῶν
"πόνων οἱ πατέρες αὐτῶν κτησάμενοι τοῖς ἐκγόνοις κα-
"τέλιπον, μὴ κατὰ προαίρεσιν, μηδὲ πεισθέντας, μηδ'
"ἐν ᾧ προσῆκε καιρῷ τὰ βέλτιστα πράττειν καὶ τῷ κοι-
"νῷ συμφέροντα, ἀλλ' ὥσπερ ἑαλωκυίας τῆς πόλεως ἢ
"προσδοκώσης τοῦτο πείσεσθαι, [k] παρὰ τὸ δοκοῦν ἑαυ-
"τοῖς πράττειν, ἐξ ὧν ὠφέλειαν μὲν οὐδεμίαν, ἢ μικράν
"τινα κομιδῇ λήψονται, κακῶν δὲ [l] κινδυνεύουσι τὰ αἴσχι-
"στα παθεῖν. μακρῷ γὰρ αὐτοῖς εἶναι [m] κρείττονα ἃ κελεύου-
"σι Λατῖνοι πράττειν ὡς μετριώτερα ὄντα, καὶ μηδ' εἰς πεῖ-
"ραν ἐλθεῖν πολέμου, ἢ τοῖς μηδαμῇ μηδὲν χρησίμοις συγ-
"χωρήσαντας ἃ παρακαλοῦσιν, ἀνελεῖν τὴν πίστιν ἐκ τῆς
"πόλεως, ἣν ἱεροῦ κατασκευῇ, καὶ θυσίαις [n] δὴ καὶ ταῖς ἐτησίοις

οἱ

a Magis proprie στρατείαις. *Sylb.* *b* Poſitum pro ſimplici ἐλάμβανον. *Sylb.* *c* Τῶν ἐχθρῶν *Vat.* *d* Ἀπὸ τῶν στρατειῶν *Vat.* quo modo legendum eſſe monuit *Sylb.* *e* Ὁρῶσιν *Vat.* *f* An adverbium κεχαρισμένως, aliudve hujuſmodi omiſſum eſt? an aliud participium quam ἐζηκότας ſcriptum fuit? *Steph.* *g* Τῷ κοινῷ *Vat.* *h* Αἰσθάνωνται *Vat.* *i* Illud ἦν redundat, & orationis curſum impedit: pro eo potius ἔφη reponendum. quod cum paullo inſolentius ſit, præſtat ἦν expungere, & ἔφη ſubaudire. *Sylb.* & *Port.* *k* Comma iſtud, παρὰ τὸ δοκοῦν ἑαυτοῖς πράττειν, non ſatis quadrat ad relativum ἃ, quod attinet ad ſententiam. attamen illud & *Lapi* verſio agnoſcit, *præterquam quæ eis videantur, exigere.* *Sylb.* Πράττειν hîc loci idem valet ac τῶν πραγμάτων κυρίους καθίστασθαι *rerum dominos conſtituere,* ut colligi poteſt ex præcedentibus & ſequentibus. *Portus.* *l* Forſan rectius κινδυνεύσουσι. *Sylb.* *m* Suſpicor κρείττον ἃ legendum. *Portus.* *n* Non male forſan legeris δι' ἔτι. *Sylb.* Δὴ τῆς, abſque καὶ, in *Vat.* & *Lapi Codd.* Hiſtoriam prolixius expoſitam habemus, p. 129.

a Οἷς

"οἱ πατέρες αὐτῶν ἔταξαν γεραίρειν, μέλλοντας σφενδονήτας συμμαχίαν ἐπὶ τὸν πόλεμον προσλαμβάνειν. κεφάλαιον δὲ τῆς γνώμης ἦν αὐτῷ τόδε· τοὺς μὲν θέλοντας τῶν πολιτῶν κοινωνεῖν τῆς ἐκ τοῦ πολέμου τύχης, ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς δικαίοις, [a] ὅσοις καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστον, παραλαμβάνειν ἐπὶ τὰ πράγματα· τοὺς δὲ κατὰ συνθήκας ὁ- 333 ποίας δήποτε ἀξιοῦντας ἀναλαμβάνειν τὰ ὅπλα [b] ὑπὲρ τῆς πατρίδος, ὡς οὐδὲν, εἰ λάβοιεν, ὠφελήσοντας, χαίρειν ἐᾷν. εἰ γὰρ τοῦτο μάθοιεν, [c] ἥξειν αὐτοὺς ἔφη, καὶ παρέξειν σφᾶς αὐτοὺς [d] κρατίστοις περὶ τοῦ κοινοῦ βουλεύουσιν εὐπειθεῖς. [e] εἴωθε γὰρ ἀεὶ τὸ ἀνόητον ἅπαν, ὅταν μέν τις αὐτὸ κολακεύῃ, μεγάλα φρονεῖν· ὅταν δὲ δεδίττηται, σωφρονεῖν.

Αὗται μὲν αἱ πλεῖστον ἀλλήλων διαφέρουσαι γνῶμαι ἐλέχθησαν· ἕτεραι δέ τινες αἱ τὴν μεταξὺ τούτων ἔχουσαι χώραν, συχναί. οἱ μὲν γὰρ αὐτοὺς μόνον ἀφεῖσθαι τῶν χρεῶν τοὺς μηδὲν κεκτημένους ἠξίουν, τὰ χρήματα ποιοῦντες ἀγώγιμα τοῖς δανεισταῖς, οὐ τὰ σώματα· οἱ δὲ τὸ δημόσιον ὑπὲρ τῶν ἀδυνάτων διαλῦσαι τὰ συμβόλαια συνεβούλευον, ἵνα ἥτε πίστις τῶν πενήτων ὑπὸ τῆς δημοσίας φυλαχθῇ χάριτος, καὶ οἱ συμβεβληκότες αὐτοῖς μηδὲν ἀδικηθῶσι. ἐδόκει δέ τισι καὶ τῶν ἤδη κατεχομένων πρὸς τὰ χρέα, καὶ τῶν μελλόντων ἀφαιρεθήσεσθαι τὴν ἐλευθερίαν, ῥύσασθαι τὰ σώματα ἐκ τῶν αἰχμαλώτων, ἕτερα τοῖς δανεισταῖς διαμειψαμένους ὑπὲρ αὐτῶν σώματα. τοιούτων δέ τινων λεχθέντων, ἡ νικῶσα ἦν γνώμη, μηδὲν ἐν τῷ παρόντι γενέσθαι περὶ αὐτῶν προβούλευμα· ὅταν δὲ τὸ κράτιστον τέλος οἱ πόλεμοι λάβωσι, τότε προθεῖναι τοὺς ὑπάτους λόγον, καὶ ψῆφον ἀποδοῦναι τοῖς συνέδροις· τέως δὲ μηδεμίαν εἰσπράξιν εἶναι, μήτε συμβολαίου μηδενὸς, μήτε καταδίκης μηδεμιᾶς, [f] μήτε τὰς ἀρχὰς διαγινώσκειν περὶ μηδενὸς, ἔξω τῶν εἰς τὸν πόλεμον ἀνηκόντων. τοῦτο τὸ προβούλευμα εἰς τὸν δῆμον ἐξενεχθὲν ἐμείωσε μέν τι τῆς πολιτικῆς ταραχῆς, οὐ μὴν ἅπαν γε τὸ στασιάζον [g] ἐξήλθεν ἐκ τῆς πόλεως. ἦσαν γάρ τινες ἐκ τοῦ θητικοῦ πλήθους, οἷς οὐκ ἐφαίνετο ἀποχρῶσα εἶναι βοήθεια ἡ παρὰ τῆς βουλῆς ἐλπὶς, φανερὸν οὐδὲ βέβαιον ἔχουσα οὐδέν· ἀλλὰ δυοῖν θάτερον ἠξίουν αὐτὴν ποιεῖν, ἢ διδόναι [h] σφίσι τὴν ἄφεσιν τῶν χρεῶν, εἰ βούλεται κοινωνοὺς τῶν κινδύνων [i] ἕξειν, ἢ μὴ φενακίζειν εἰς ἑτέρους ἀναβαλλομένην χρόνους· οὐ γὰρ ὁμοίας εἶναι τὰς διανοίας τῶν ἀνθρώπων δεομένων τε καὶ ἀποπληρωθέντων ὧν ἂν δεηθῶσιν.

Ἐν τοιαύτῃ δὲ καταστάσει [k] τῶν ὑπαρχόντων, σκοποῦσα ἡ βουλὴ δι' οὗ μάλιστα διαπράξεται τρόπου, μηδὲν ἔτι νεωτερίσαι τοὺς δημοτικοὺς, ἔκρινεν τὴν μὲν ὑπατικὴν ἐξουσίαν ἀνελεῖν κατὰ τὸ παρὸν, ἑτέραν δέ τινα ἀρ-

"verſariis majores honorari voluiſſent: & hoc quidem ut funditores ſibi adſciſcerent ad belli ſocietatem. Summa autem ejus ſententiæ hæc fuit, ut cives qui belli fortunæ participes eſſe vellent, iiſdem conditionibus, quibus & unumquemque alium, aſſumerent ſibi ſocios ad res gerendas: eos vero qui quomodocunque de armis pro patria ſumendis paciſci vellent, valere ſinerent, ut nihil profuturos ſi ea cepiſſent. Si enim hoc illi cognoviſſent, dicebat, eos ultro venturos, ac operam ſuam oblaturos iis qui de rep. optime ſentiunt. Omnium enim ſtultorum id ſemper eſſe ingenium, ut, quum quis ipſis aſſentatur, magnifice de ſe ſentiant, at quum terror illis incutitur, * ſapiant.

Per. Jul. 4218. Ante Chr. 496. Olymp. 70/71 4/1. V. C. Cat. 256. Var. 258.

LXIX. ¶ Hæ igitur ſententiæ, maxime inter ſe diſcrepantes, fuerunt dictæ; & præter has multæ aliæ, quæ mediam quandam viam ſequendam cenſebant. Alii enim cenſebant iis tantum remittenda debita qui nihil poſſiderent; ita ut creditoribus in ipſa tantum bona, non etiam in corpora jus abducendi eſſet: alii vero ſuadebant ut ex ærario diſſolveretur æs alienum eorum qui ſolvendo non eſſent, ut fides pauperum hac munificentia publica ſervaretur, & creditores eorum nullam jacturam facerent. Nonnulli etiam cenſebant, nexos nectendoſve † in libertatem vindicandos; &, facta permutatione, pro illis danda fœneratoribus alia *bello quæſita* mancipia. Quum igitur hiſce de rebus multa hoc fere modo fuiſſent dicta, una ſententia vicit, qua decretum fuit ut nullum in præſentia de iis rebus ſenatuſconſultum fieret: at, bello feliciter confecto, tunc demum conſules ad ſenatum ea de re referrent, & ſenatoribus calculos diſtribuerent, *eorumque ſententias exquirerent*: interea vero nulla fieret exactio pecuniarum, aut ex contractu aut ex re judicata debitarum; neve magiſtratus de ulla alia re cognoſcerent, præterquam de iis, quæ ad bellum pertinerent. Hoc ſenatuſconſultum ad populum elatum aliquantulum tumultum civilem imminuit; verumtamen non propterea omnis ſeditio ex urbe ſublata eſt. Erant enim quidam de mercenariorum numero, qui non magnam in ſenatus auxilio ſpem collocandam cenſebant, quippe quod nihil manifeſti neque certi haberet: ſed poſtulabant ut ſenatus è duobus alterum faceret, aut ſibi ſuum æs alienum remitteret, ſi ſe periculorum ſocios habere vellet, aut ne his dilationibus fucum ſibi faceret: aliam enim mentem eſſe hominum egentium, aliam illorum qui abundant rebus omnibus quibus indigent.

S. C. de ſuſpendendis exactionibus invalidum.

LXX. ¶ In tali igitur rerum ſtatu, ſenatus, conſiderans quanam potiſſimum ratione poſſet efficere, ne quid novarum rerum plebs amplius moliretur, decrevit in præſentia poteſtatem conſularem tollere, alium vero magiſtratum

a Οἷς καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστος *Vat.* b Περὶ τῆς πατρίδος, οὐδ' εἰ *Vat.* c Αὐτοὺς ἔφη παρέξειν *Vat.* d Ante κρατίστοις non inepte inſerueris articulum τοῖς. *Sylb.* Eundem agnoſcit *Cod. Vat.* e Εἰώθεισαν γὰρ ἀεί πως *Vat.* f Plenius in *Cod. Vat.* ἀφεῖσθαι δὲ καὶ τὰς ἄλλας ἀμφισβητήσεις πάσας, καὶ μήτε τὰ δικαστήρια καθίζειν, μήτε τὰς ἀρχάς. quo modo legiſſe viſus eſt *Lapus*, dum vertit, *intermittique alias diſceptationes omnes, juſtitiumque indici, neque cognoſcere magiſtratus &c.* g Ἐξεῖλεν *Vat.* & *Lapi Codd.* quod concinnius eſſe monuit *Sylb.* h Σφίσιν ἤδη τὴν ἄφεσιν *Vat.* i Ἔχειν *Vat.* k Forſan legendum τῶν πραγμάτων ὑπαρχόντων. *Sylb.* Τῶν κοινῶν ὑπαρχόντων *Vat.* & *Lapi Codd.* * Moderatiores ſeſe præbeant. † E mancipiorum numero eximendos. *Gelen.*

« Deeſt

Per. Jul. 4218. *Ante Chr.* 496. *Olymp.* 70 4/1 1. *V. C. Cat.* 256. *Varr.* 258.

giſtratum cum ſummo imperio creare, belli & pacis & omnium aliarum rerum arbitrum, à quo conſiliorum factorumve rationem repoſcere non liceret. Atque huic novo magiſtratui ſemeſtre tempus præfinitum eſt, eo autem exacto conſules iterum reip. gubernacula reciperent. Cauſſæ autem quæ ſenatum coëgerunt voluntariam tyrannidem ſubire, quo finem tyrannico bello imponeret, cum multæ aliæ fuerunt, tum vero præcipue lex lata à conſule Publio Valerio Poplicola, de qua ante egi: quod conſulum ſententias irritas faciebat, ne in quempiam civem Rom. ante cauſſæ dictionem animadverteretur, permittens reis, qui ad ſupplicium ducebantur, provocare ab ipſis conſulibus ad plebis judicium, & donec ipſa plebs ſuffragia de illis tuliſſet, eorum corpora & bona in tuto eſſe; qui vero adverſus hæc quidpiam facere auſus fuiſſet, eum impune occidi jubens. Videbat igitur, ſi hæc lex rata manſiſſet, pauperes magiſtratibus minime obtemperaturos ſi cogerentur, contemptis (ut veriſimile erat) ſuppliciis quæ non ſtatim ſubituri eſſent, ſed ubi à populo fuiſſent condemnati: ſed ſi ſublata fuiſſet, neceſſario omnes coactos imperata facturos. At ne pauperes adverſarentur, ſi quis palam ipſorum legem abrogaret, magiſtratum qui parèm tyrannicæ poteſtatem haberet, quæ legibus omnibus ſuperior eſſet, in remp. inducere decrevit. Fecit itaque ſenatuſconſultum, quo pauperes decepit, & legem, quæ libertatem illorum confirmabat, aſtu clandeſtino ſuſtulit. Tale autem fuit ſenatuſconſultum: „Ut Largius & „Clœlius, qui tum conſules erant, poteſtatem „deponerent, & ſi quis alius magiſtratum ge„rebat, aut rerum publicarum procuratio„nem habebat: utque unus, quem ſenatus „elegiſſet & populus ſuis ſuffragiis confir„maſſet, rerum omnium accepta poteſtate, non „amplius quam ſemeſtre tempus imperaret, & „majorem poteſtatem quam conſules habe„ret. Plebs, quum ignoraret quamnam vim hoc haberet, ſenatuſconſultum ratum fecit: (hic autem magiſtratus erat major quam dominatio legitima) permiſitque ſenatui ut ipſe per ſe conſultaret, eumque qui imperaturus eſſet eligeret.

S. C. de creando dictatore.

LXXI. ¶ Poſtea principes ſenatus cœperunt valde accurate quærere, & provide conſiderare, quiſnam idoneus eſſet cui hoc imperium traderetur. Videbatur enim illis reſp. indigere homine induſtrio, & rei militaris non modice perito, præterea prudente & ſapiente, & qui propter poteſtatis amplitudinem ad aliquam dementiam non adduceretur, ſed præcipue qui præditus eſſet reliquis artibus quæ in bonis imperatoribus requiruntur, qui ſevere imperare ſciret, nec molliter contumacibus cederet; quo potiſſimum homine tunc ipſis opus erat. Quamvis autem omnia viderent, quæcunque deſiderabant, in altero

χὴν ἀποδεῖξαι, πολέμου τε καὶ εἰρήνης καὶ παντὸς ἄλλου πράγματος κυρίαν, αὐτοκράτορα καὶ ἀνυπεύθυνον ὧν ἂν βούληται καὶ πράξῃ. χρόνον δὲ εἶναι μέτρον, τῇ [a] μὲν νέᾳ ἀρχῇ μῆνας ἕξ, μετὰ δὲ τὸν ἑξάμηνον, αὖθις ἄρχειν τοὺς ὑπάτους. τὰ δὲ ἀναγκάσαντα αὐτὴν ἐπὶ τῷ καταλῦσαι τὸν τυραννικὸν πόλεμον, αὐθαίρετον ὑπομεῖναι τυραννίδα, πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα ἦν, ὑπὲρ ἅπαντα δὲ, ὁ κυρωθεὶς ὑφ' ἑνὸς τῶν ὑπάτων, Ποπλίου Οὐαλερίου, τοῦ κληθέντος Ποπλικόλα, νόμος, περὶ οὗ κατ' ἀρχὰς ἔφην, ὅτι τὰς τῶν ὑπάτων γνώμας ἀκύρους ἐποίησε, [b] μὴ τιμωρεῖσθαί τινα πρὸ δίκης, ἐπιτρέψας τοῖς ἀγομένοις ἐπὶ τὰς κολάσεις [c] ὑπ' αὐτῶν, προκαλεῖσθαι ἐπὶ τὴν διάγνωσιν [d] τὸν δῆμον, καὶ ἕως ἂν ἡ πληθὺς [e] ἐνέγκῃ ψηφίζουσα ὑπὲρ αὐτῶν, σώματι καὶ βίοις τὸ ἀσφαλὲς ἔχειν· τὸν δὲ παρὰ ταῦτά τι ποιεῖν ἐπιχειροῦντα νηποινὶ τεθνάναι κελεύων. ἐλογίζετο δὴ μένοντος μὲν κυρίου τοῦδε τοῦ νόμου, μηδὲν ὑπηρετήσειν ἀναγκαζομένους ταῖς ἀρχαῖς τοὺς πένητας, καταφρονοῦντας, ὡς εἰκὸς, τῶν τιμωριῶν, ἃς οὐ [f] παρὰ χρῆμα ὑφέξειν ἔμελλον, ἀλλ' ὅταν ὁ δῆμος αὐτῶν καταψηφίσηται· ἀναιρεθέντος δὲ αὐτοῦ, κατὰ πολλὴν ἀνάγκην τὰ κελευόμενα ποιήσειν ἅπαντας. ἵνα δὲ μηδὲν ἐναντιωθεῖεν οἱ πένητες, εἴ τις αὐτῶν [g] καταλύῃ τὸν νόμον ἐκ τοῦ φανεροῦ, [h] τὴν ἰσοτύραννον ἔκρινεν ἐπὶ τὰ πράγματα παραγαγεῖν, ἣ πάντας ἔμελλεν ἕξειν ὑφ' ἑαυτῇ τοὺς νόμους. καὶ γράφει προβούλευμα, δι' οὗ παρακρουσαμένη τοὺς πένητας, καὶ τὸν βεβαιοῦντα τὴν ἐλευθερίαν αὐτοῖς νόμον ἀνελοῦσα ἔλαθεν. ἦν δὲ τὸ προβούλευμα τοιόνδε· „Λάρκιον μὲν καὶ Κλοίλιον τοὺς τότε ὑπατεύ„οντας ἀποθέσθαι τὴν ἐξουσίαν, καὶ εἴ τις ἄλλος ἀρχήν τι„να εἶχεν, ἢ [i] πραγμάτων κοινῶν ἐπιμέλειαν· ἕνα δὲ ἄν„δρα ὃν ἂν [k] ἡ βουλὴ προέληται, καὶ ὁ δῆμος ἐπιψηφίσῃ, τὴν „ἁπάντων ἐξουσίαν παραλαβόντα ἀρχὴν μὴ πλείονα „χρόνον ἑξαμήνου, κρείττονα ἐξουσίαν ἔχοντα τῶν ὑπάτων. τοῦτο ἀγνοήσαντες ἣν ἔχει δύναμιν οἱ δημοτικοὶ, ψηφίζονται κύρια εἶναι τὰ δόξαντα τῇ βουλῇ· ἦν δὲ ἄρα κρείττων ἀρχὴ τῆς κατὰ νόμους τυραννίδος· τήν τε αἵρεσιν τοῦ μέλλοντος ἄρχειν, τοῖς ἐκ τοῦ συνεδρίου συνεχώρησαν αὐτοῖς ἐφ' ἑαυτῶν βουλευομένοις ποιήσασθαι. 334

Μετὰ τοῦτο πολλὴ ζήτησις ἐνέπιπτε τοῖς προεστηκόσι τῆς βουλῆς, καὶ πρόνοια περὶ τοῦ παραληψομένου τὴν ἡγεμονίαν. ἐδόκει γὰρ αὐτοῖς δραστηρίου τε ἀνδρὸς εἰς τὰ πράγματα δεῖν, καὶ πολλὴν τῶν πολεμικῶν ἀγώνων ἐμπειρίαν ἔχοντος, πρὸς δὲ τούτοις, φρονίμου τε καὶ σώφρονος, καὶ μηδὲν ὑπὸ τοῦ μεγέθους τῆς ἐξουσίας ἐπὶ τὸ ἀνόητον παραχθησομένου· ὑπὲρ ἅπαντα δὲ ταῦτα, καὶ τἆλλα ὅσα δεῖ προσεῖναι στρατηλάταις ἀγαθοῖς, ἄρχειν ἐγκρατῶς εἰδότος, καὶ μηδὲν μαλακὸν ἐνδώσοντος τοῖς ἀπειθοῦσιν· οὗ μάλιστα ἐν τῷ παρόντι ἐδέοντο. ἅπαντα δὲ ὁρῶντες ὅσα ἠξίουν, περὶ τὸν ἕτερον ὑπάρχοντα τῶν ὑπάτων

a Deeſt *Vat.* b Μὴ τιμωρεῖσθαι Ῥωμαίων τινὰ *Vat.* & *Lapi Codd.* c Ὑπ' αὐτῶν προσκαλεῖσθαι in *Ed. Steph.* Verum ſi ſic diſtinguamus, legendum foret ἀπ' αὐτῶν. *Sylb.* d Quamvis τὸν δῆμον excuſari poteſt, tamen non abſurde legeris τοῦ δήμου. *Sylb.* In *Cod. Vat.* ἐπὶ τὸν δῆμον. adeo ut forſan legendum προσκαλεῖσθαι τὴν διάγνωσιν ἐπὶ τὸν δῆμον, eodem plane modo quo *Dionyſius* noſter infra dicit προσκαλεῖσθαι τὰς κρίσεις ἐπὶ τὸν δῆμον. e Ἐνέγκῃ ψῆφον *Vat.* quod & placuit *Porto.* f Παρὰ χρῆμα ex re nata vertit *Gelen.* ſed potius παραχρῆμα legendum. *Portus.* g Forſan rectius καταλύοι. *Sylb.* h Τὴν ἰσοτύραννον ἀρχὴν *Vat.* quod maluit & *Portus.* i Πραγμάτων τινῶν *Vat.* k Ἡ τε βουλὴ *Vat.*

ὑπάτων Τίτον Λάρκιον· ὁ γὰρ Κλοίλιος ἐν ταῖς πολιτικαῖς ἀρεταῖς διάφορος ὤν, τὸ δραστήριον καὶ φιλοπόλεμον οὐκ εἶχεν, οὐδὲ τὸ ἀρχικὸν καὶ φοβερόν,
335 ἀλλ' ἐπιεικὴς ἦν τιμωρὸς τῶν ἀπειθούντων· ἡ δὲ βουλὴ δι' αἰσχύνης ἐλάμβανε, τοῦ μὲν ἀφελέσθαι τὴν ἀρχὴν, ἣν κατὰ τοὺς νόμους εἶχε, τῷ δὲ χαρίσασθαι τὴν ἀμφοτέρων ἐξουσίαν, μείζονα [a] βασιλικοῦ σχήματος γινομένην· καίτοι καὶ δέος αὐτὴν ὑπῄει, μὴ βαρεῖαν ὁ Κλοίλιος [b] λογισάμενος τὴν ἀπαξίωσιν τῆς ἀρχῆς, ὡς ἠτιμασμένος ὑπὸ τῆς βουλῆς, ἔπειτα μεταθῆται [c] τὴν προαίρεσιν, τοῦ δήμου γενόμενος προστάτης, καὶ πάντα ἀνατρέψῃ τὰ κοινά. αἰδουμένων δὲ ἁπάντων, ἃ φρονοῦντες ἐτύγχανον, εἰς μέσον ἐκφέρειν, καὶ μέχρι πολλοῦ τοῦτο ποιούντων, ὁ πρεσβύτατος καὶ τιμιώτατος τῶν ὑπατικῶν γνώμην ἀπεδείξατο, δι' ἧς ἀμφοτέρους ἐν ἴσῃ τιμῇ τοὺς ὑπάτους [d] φυλάξαι, παρ' αὐτῶν ἐκείνων τὸν ἐπιτηδειότερον ἄρχειν [e] εὕροντο· "Ἔφη γὰρ αὐτῷ δοκεῖν, ἐπειδὴ τὸ μὲν τῆς ἀρχῆς κράτος ἥ τε βουλὴ διέγνωκε, καὶ ὁ δῆμος [f] ἐψηφίσατο, ἑνὶ δοθῆναι· δύο δὲ [g] καταλείπεται βουλῆς καὶ φροντίδος δεόμενα οὐ μικρᾶς, τίς ὁ παραληψόμενος τὴν ἰσοτύραννον ἀρχὴν ἔσται, καὶ ὑπὸ τίνος ἀποδειχθεὶς ἐξουσίας νομίμου, ἐκ τῶν τότε ὑπάτων ὄντων [h] ἕτερον, εἴτε παραχωρήσαντος τοῦ συνάρχοντος, εἴτε κλήρῳ [i] λαχόντος, ἑλέσθαι Ῥωμαίων ὃν ὑπολαμβάνει κράτιστα καὶ [k] συμφέροντα τῆς πόλεως ἐπιτροπεύειν. μεσοβασιλέων δὲ αὐτοῖς μηδὲν ἐν τῷ παρόντι δεῖν, οὓς ἐν ταῖς μοναρχίαις ἐπιδείκνυσθαι μονογνώμονας τῶν μελλόντων ἄρξειν ἔθος ἦν, ἐχούσης τῆς πόλεως τὴν ὅσιον ἀρχήν.

Ἐπαινεσάντων δὲ τὴν γνώμην ἁπάντων, μετὰ τοῦτον ἀναστὰς ἕτερος, εἶπεν· "Ἐμοὶ δέ, ὦ βουλή, δοκεῖ καὶ τοῦτο ἔτι [l] προσθεῖναι τῇ γνώμῃ, δυοῖν ἀνδρῶν κρατίστων εἰς τόδε χρόνου τὰ κοινὰ διοικούντων, ὧν οὐκ ἂν εὕροιτε ἀμείνους, τὸν μὲν ἕτερον αὐτῶν κύριον ἀποδειχθῆναι τῆς ἀναρρήσεως, τὸν δὲ ἕτερον ὑπὸ τοῦ συνάρχοντος αἱρεθῆναι, διαγνόντων αὐτῶν ἐν ἀλλήλοις τὸν ἐπιτηδειότερον· ἵνα αὐτοῖς περιγένηται σὺν τῷ τιμίῳ καὶ τὸ χαῖρον ἴσον, τῷ μέν, ὅτι τὸν συνάρχοντα κράτιστον ἀπέφηνε, τῷ δ', ὅτι πρὸς τοῦ συνάρχοντος ἄριστος ἐκρίθη· ἡδὺ γὰρ καὶ καλὸν ἑκάτερον. οἶδα μὲν οὖν ὅτι καὶ μὴ προστεθέντος τῇ γνώμῃ τοῦδε τοῦ μέρους, αὐτοῖς ἂν ἐφάνη τοῖς ἀνδράσιν οὕτω ποιεῖν· κρεῖττον δὲ τὸ μηδ' ὑμῶν ἕτερόν τι βουλομένων. [m] ἐδόκει τοῦτο κατὰ νοῦν ἅπασιν εἰρῆσθαι· καὶ οὐδενὸς ἔτι τῇ γνώμῃ προστεθέντος, ἐπικυροῦται τὸ δόγμα. ὡς δὲ παρέλαβον τὴν ἐξουσίαν οἱ ὕπατοι τοῦ διαγνῶναι πότερος ἐξ αὐτῶν ἄρχειν ἐστὶν ἐπιτηδειότερος, θαυμαστόν τι καὶ παρὰ πάσας τὰς ἀνθρωπίνας ὑπολήψεις πρᾶγμα ἐποίουν. οὐ γὰρ ἑαυτὸν ἑκάτερος ἄξιον ἀπέφηνε τῆς ἡγεμονίας, ἀλλὰ τὸν

conſule T. Lartio: (Cloelius enim excellens artibus civilibus, induſtriæ militaris & rerum bellicarum ſtudio carebat, neque erat imperioſus, neque etiam formidabilis; ſed mitior in ſumendo ſupplicio de iis qui dicto audientes non eſſent) ſenatus tamen pudore quodam impediebatur, ne legitimum magiſtratum illi abrogaret, & huic largiretur utriuſque poteſtatem, quæ ſpeciem regia majorem habebat. Quinetiam metus eum ſubiit, ne Cloelius, ſecum ipſe reputans magiſtratum ſibi quaſi indigno ablatum, ut ignominia à ſenatu affectus, deinde ſententiam mutaret, & plebis patrocinium ſuſcipiens totam remp. everteret. Omnibus igitur præ pudore ſuam ſententiam in medium proferre cunctantibus, idque diu facientibus, tandem natu maximus & honoratiſſimus inter viros conſulares ſententiam ſuam aperuit, qua, ambobus conſulibus honore pari ſervato, ab illis ipſis virum magis idoneum ad imperandum acceperunt. "Se enim cenſere dixit, quando & ita ſenatus decreviſſet, & populus id ſuis ſuffragiis confirmaſſet, ut uni viro imperii ſumma committeretur, quod hæc duo reſtarent quæ non parva conſultatione & conſideratione indigerent, cuinam magiſtratus par regio eſſet dandus, & à qua legitima poteſtate is eſſet creandus: alterum ex iis qui tunc erant conſules, ſive collega cedente, ſive etiam ſortito, aliquem alium ex civibus Rom. eligere debere, quem judicaret optime remp. adminiſtraturum, ejuſque commodis conſulturum. Interregibus enim, penes quos ante in regio dominatu regem nominandi jus erat, quum reſp. ſanctum magiſtratum haberet, in præſentia opus non eſſe *dixit*.

LXXII. ¶ Omnibus autem eam ſententiam collaudantibus, poſt eum alius ſurgens ita eſt loquutus: "Ego vero, patres conſcripti, hoc quoque huic ſententiæ addendum cenſeo, quum duo viri ſpectatiſſimæ virtutis hoc tempore remp. adminiſtrent, quibus præſtantiores alios vix inveneritis, alteri quidem ſummam nominandi poteſtatem dandam, alterum vero à ſuo collega creandum, ubi tamen prius illi inter ſe viderint uter ad id futurus ſit magis idoneus; ut honore æquati, gaudio quoque pari fruantur, alter quidem quod ſuum collegam virum optimum eſſe pronunciarit, alter vero, quod optimus à ſuo collega fuerit judicatus: utrumque enim & jucundum & honeſtum. Equidem ſcio, etiamſi hæc pars addita ſententiæ non fuiſſet, illos tamen ita facturos fuiſſe: attamen ſatius eſt id vobis volentibus fieri. Ea ſententia omnibus placuit; &, quum nihil à quoquam additum fuiſſet, ſenatuſconſultum factum eſt. Ubi vero conſules poteſtatem acceperunt dignoſcendi uter ad imperandum eſſet aptior, admirandum quiddam & præter omnem humanam opinionem fecerunt. Uterque enim non ſe, ſed ſuum collegam, imperio dignum eſſe dicebat;

Per. Jul. 4218.
Ante Chr. 496.
Olymp. 70 4 / 71 1
V. C. *Cat.* 256. *Var.* 258.

a Βασιλικῷ σχήματι *Vat.* b Ἡγησάμενος *Vat.* c Τὴν προαίρεσιν τοῦ βίου *Vat.* d Φυλάξαι *Vat.* atque ita vel φυλάξαντες legiſſe videtur *Lapus.* e Εὕροντο *Vat.* f Ἐπεψήφιζεν *Vat.* g Lego καταλείπεται. *Steph.* h Τὸν ἕτερον *Vat.* quod rectius viſum eſt *Sylburgio.* i Λαχόντα *Vat.* k Συμφορώτατα *Vat* quod & maluit *Sylb.* Eſt autem (ut inquit *Idem*) in longæ iſtius periodi longa & perplexa redditione hic ordo, ἔφη αὐτῷ δοκεῖν τὸν ἕτερον τῶν τότε ὑπάτων, ἑλέσθαι Ῥωμαίων ἕνα, ὃν ὑπολαμβάνει κράτιστα καὶ συμφορώτατα τῆς πόλεως ἐπιτροπεύσειν. Fortaſſe ſcripſit κράτιστα καὶ μάλιστα συμφερόντως. *Steph.* l Προστεθῆναι *Vat.* m Ἐδόκει δὲ τοῦτο *Vat.*

Per Jul. 4218. Ante Chr. 496. Olymp. 70/71 4/1. V.C. Cat. 256. Var. 258.

dicebat; & totum illum diem conſumpſerunt, dum alter alterius laudes recenſet, & imperium deprecatur: ita ut patres conſcripti valde inopes eſſent conſilii. Dimiſſo autem ſenatu, cognati utriuſque & honoratiſſimi quique cæterorum ſenatorum, ad Lartium profecti, eum uſque ad noctem precibus multis precati ſunt; docentes in illo totam ſenatus ſpem eſſe ſitam, & iſtam honoris ac imperii contemptionem reip. damnoſam eſſe dicentes. At ille immotus manebat, ipſiſque conſtanter, partim precibus partim obteſtationibus, diu reſtitit. Poſtridie autem coacto iterum ſenatu, quum tunc etiam repugnaret, & licet omnes hoc ei ſuaderent, tamen de ſententia non decederet, Cloelius ſurgens eum nominavit, ut facere ſolebant interreges, * ipſeque conſulatum ejurat.

LXXIII. *Dictator primus T. Lartius.* ¶ Hic primus Romæ monarcha creatus eſt, cum ſumma ac libera belli & pacis atque aliarum omnium rerum poteſtate: nomenque dictatoris ei impoſitum, ſive à poteſtate jubendi & præſcribendi aliis arbitratu ſuo quicquid vellet, & quæ juſta & honeſta eſſent: (præcepta enim & præſcriptiones rerum juſtarum & injuſtarum Romani edicta vocant) ſive, ut nonnulli ſcribunt, quod tunc dictus ac nominatus fuiſſet: ſi quidem non à populo magiſtratum more patrio acceptum erat habiturus, ſed ab uno viro creatus. Non enim exiſtimabant nomen invidioſum & moleſtum imponendum magiſtratui, qui civitatis liberæ adminiſtrationem haberet; tum ipſorum ſubditorum cauſſa, ne odioſis appellationibus perturbarentur: tum etiam ut caverent, ne iis qui magiſtratus acciperent vel per imprudentiam ab aliis injuria fieret, vel ipſi aliis facerent, ſicut homines in tanta poteſtate conſtituti facere ſolent: quandoquidem poteſtatis amplitudo, quam dictator habet, non ſatis ipſo nomine declaratur; nam electitia quædam tyrannis eſt dictatoria poteſtas. Romani autem videntur mihi hoc quoque inſtitutum à Græcis accepiſſe. Qui enim olim apud Græcos αἰσυμνῆται vocabantur (ut Theophraſtus ſcribit in libris de Regno) erant tyranni quidam electi. Eligebantur autem à civitatibus pro ratione temporum, non in infinitum nec continuum; † ſed pro tempeſtate qua id expedire videbatur, & ad certum temporis ſpatium, ſicut Mitylenæi quondam elegerunt Pittacum adverſus exſules Alcæi poëtæ ſocios.

LXXIV. ¶ Hac autem ratione uſi ſunt ii qui primi utilitatem ipſa experientia cognoverunt. Principio enim omnes Græciæ civitates à regibus regebantur; non tamen, ut barbaræ gentes, tyrannice, ſed ex legibus & moribus patriis: optimuſque rex habebatur qui & juſtiſſimus & legum obſervantiſſimus, & qui nuſquam à patriis inſtitutis diſcedebat. id quod ex Homero liquet, qui reges vocat δικασπόλους &

ἕτερον· καὶ κατέτριψαν ὅλην τὴν ἡμέραν ἐκείνην, τὰς ἀλλήλων ἀρετὰς ἐξαριθμούμενοι, καὶ λιπαροῦντες μὴ λαβεῖν αὐτοὶ τὴν 336
ἀρχήν· ὥστε ἐν πολλῇ γενέσθαι τοὺς ἐν τῷ συνεδρίῳ παρόντας ἀμηχανίᾳ. διαλυθείσης δὲ τῆς βουλῆς, οἱ προσήκοντες [a] κατὰ γένος ἑκατέρων, καὶ τῶν ἄλλων βουλευτῶν οἱ ἐντιμότατοι, πρὸς τὸν Λάρκιον ἀφικόμενοι, πολλὰς ἐποιοῦντο τοῦ ἀνδρὸς [b] ἄχρι νυκτὸς δεήσεις, διδάσκοντες ὡς ἐν ἐκείνῳ τὰς ἐλπίδας ἡ βουλὴ τίθεται πάσας, καὶ τὸ ἀσπούδαστον αὐτοῦ περὶ τὴν ἀρχὴν πονηρὸν εἶναι τῷ κοινῷ λέγοντες. ὁ δ' ἦν ἀτενὴς, καὶ πολλὰ ἐν μέρει δεόμενός τε καὶ ἀντιβολῶν ἕκαστον διετέλει. τῇ δ' ἑξῆς ἡμέρᾳ πάλιν τοῦ συνεδρίου συναχθέντος, ἐπειδὴ καὶ τότε διεμάχετο, καὶ πειθόμενος ὑπὸ πάντων οὐκ ἀφίστατο τῆς γνώμης, ἀναστὰς ὁ Κλοίλιος ἀναγορεύει τε αὐτὸν, ὥσπερ εἰώθεσαν ποιεῖν οἱ μεσοβασιλεῖς, καὶ τὴν ὑπατείαν αὐτὸς ἐξόμνυται.

Οὗτος πρῶτος ἐν Ῥώμῃ μόναρχος ἀπεδείχθη, πολέμου τε καὶ εἰρήνης καὶ παντὸς ἄλλου πράγματος αὐτοκράτωρ. ὄνομα δ' αὐτῷ τίθενται δικτάτορα, εἴτε διὰ τὴν ἐξουσίαν τοῦ κελεύειν [c] καὶ διατάττειν ὅ, τι θέλει, τά τε δίκαια καὶ τὰ καλὰ τοῖς ἄλλοις, ὡς ἂν αὐτῷ δοκῇ· τὰ γὰρ ἐπιτάγματα καὶ τὰς διαγραφὰς τῶν δικαίων τε καὶ ἀδίκων, ἔδικτα οἱ Ῥωμαῖοι καλοῦσιν· εἴ τε, ὥς τινες γράφουσι, διὰ τὴν τότε γενομένην ἀνάρρησιν· ἐπειδὴ οὐ παρὰ τοῦ δήμου τὴν ἀρχὴν εὑράμενος, κατὰ τοὺς πατρίους ἐθισμοὺς, ἔμελλεν ἕξειν, ἀλλ' ὑπ' ἀνδρὸς ἀποδειχθεὶς ἑνός. οὐ γὰρ ᾤοντο δεῖν ἐπίφθονον ὄνομα καὶ βαρὺ θέσθαι [d] τῇ ἀρχῇ πόλιν ἐλευθέραν ἐπιτροπευσούσῃ, τῶν τε ἀρχομένων ἕνεκα, ἵνα μηθὲν ἐπὶ ταῖς μισουμέναις προσηγορίαις ἐκταράττωνται, καὶ τῆς τῶν παραλαμβανόντων τὰς ἀρχὰς προνοίᾳ, μὴ λάθωσί τι ἢ παθόντες ὑφ' ἑτέρων πλημμελὲς, ἢ δράσαντες αὐτοὶ τοὺς πέλας, ὧν φέρουσιν αἱ τοιαῦται δυναστεῖαι· ἐπεὶ τό γε τῆς ἐξουσίας μέγεθος ἧς ὁ δικτάτωρ ἔχει, [e] ἥκιστα δηλοῦται ὑπὸ τοῦ ὀνόματος· ἔστι γὰρ αἱρετὴ τυραννὶς ἡ δικτατωρεία. δοκοῦσι δέ μοι καὶ τοῦτο παρ' Ἑλλήνων οἱ Ῥωμαῖοι τὸ πολίτευμα λαβεῖν. οἱ γὰρ [f] αἰσυμνῆται καλούμενοι παρ' Ἕλλησι τὸ ἀρχαῖον, ὡς ἐν τοῖς περὶ βασιλείας ἱστορεῖ Θεόφραστος, αἱρετοί τινες ἦσαν τύραννοι· ᾑροῦντο δὲ αὐτοὺς [g] κατὰ καιροὺς" αἱ πόλεις, οὔτε εἰς [h] ἀόριστον χρόνον, οὔτε συνεχῶς, ἀλλὰ πρὸς τοὺς καιροὺς, ὁπότε δόξειε συμφέρειν, καὶ εἰς [i] πόσον χρόνον· ὥσπερ καὶ Μιτυληναῖοί ποτε εἵλοντο [k] Πιττακὸν πρὸς τοὺς φυγάδας τοὺς περὶ Ἀλκαῖον τὸν ποιητήν. Ἦλθον δὲ ἐπὶ τοῦτο οἱ πρῶτοι διδαχθέντες τῇ πείρᾳ τὸ χρήσιμον. κατ' ἀρχὰς μὲν γὰρ ἅπασα πόλις Ἑλλὰς ἐβασιλεύετο, πλὴν οὐχ ὥσπερ τὰ βάρβαρα ἔθνη δεσπο- 337
τικῶς, ἀλλὰ [l] κατὰ νόμους τε καὶ ἐθισμοὺς [m] πατρίους· καὶ κράτιστος ἦν βασιλεὺς ὁ δικαιότατός τε καὶ νομιμώτατος, καὶ μηδὲν ἐκδιαιτώμενος τῶν πατρίων. δηλοῖ δὲ καὶ [n] Ὅμηρος, δικασπόλους τε καλῶν τοὺς βασιλεῖς καὶ θεμιστο-

a Κατὰ γένος ἑκατέρῳ *Vat.* quo modo legendum eſſe monuit *Sylb.* b Ἄχρι πολλῆς νυκτὸς *Vat.* c Καὶ τάττειν ὅ, τι θέλει, δίκαια &c. *Vat.* d Τῇ ἀρχῇ πόλιν *Vat.* e Illa ἥκιστα δηλοῦται ὑπὸ τοῦ ὀνόματος· ἔστι γὰρ αἱρετὴ τύραννις ἡ δικτατωρεία è *Men.* & *Rom. Codd.* inſeruit *Sylb.* Eadem agnoſcit *Cod. Vat.* ut & *Lapi* verſio. f Vide *Annott.* g Deſiderantur in *Vat.* & *Lapi Codd.* atque rectius forſan abeſſe poſſunt. h Ita *Codd. MSS.* Perperam ante in *Ed. Steph.* ἄριστον. i Et πόσον retineri poteſt & ποσὸν admitti. *Sylb.* Ὁπόσον χρόνον in *Cod. Vat.* k Vide *Annott.* l Κατὰ νόμους τινὰς καὶ ἐθισμοὺς *Vat.* m Πατρίους cum *Camerario* legendum eſſe, & mox πατρίων pro πατρικίων ſatis clarum eſt. *Sylb.* n Vide *Annott.* * *Vel* ſeque conſulatu abdicavit. † Sed in tempore quando eis expedire videntur, & ad quantum temporis. *Lapus.*

a Διέμενεν

θεμιστοπόλους. καὶ μέχρι πολλοῦ [a] διέμειναν ἐπὶ ῥητοῖς τισιν αἱ βασιλεῖαι διοικούμεναι, καθάπερ ἡ Λακεδαιμονίων· ἀρξαμένων δέ τινων ἐν ταῖς ἐξουσίαις πλημμελεῖν, καὶ νόμοις μὲν ὀλίγα χρωμένων, ταῖς δ' αὐτῶν γνώμαις τὰ πολλὰ διοικούντων, δυσχεράναντες ὅλον τὸ πρᾶγμα οἱ πολλοὶ, κατέλυσαν μὲν τὰς βασιλείας καὶ τὸ πολίτευμα, νόμους δὲ καταστησάμενοι, καὶ ἀρχὰς ἀποδείξαντες, ταύταις ἐχρῶντο τῶν πόλεων φυλακαῖς. ἐπεὶ δὲ οὐκ αὐτάρκεις ἦσαν οὔτε οἱ τεθέντες ὑπ' αὐτῶν νόμοι βεβαιοῦν τὸ δίκαιον, οὔτε οἱ τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐπιμελείας αὐτῶν λαμβάνοντες, βοηθεῖν τοῖς νόμοις, [b] οὔτε οἱ καιροὶ πολλὰ νεοχμοῦντες, οὐ τὰ κράτιστα τῶν πολιτευμάτων, ἀλλὰ τὰ πρεπωδέστατα ταῖς καταλαμβανούσαις αὐτοὺς συντυχίαις ἠναγκάζοντο αἱρεῖσθαι, οὐ μόνον ἐν ταῖς ἀβουλήτοις συμφοραῖς, ἀλλὰ κἀν ταῖς ὑπερβαλλούσαις τὸ μέτριον εὐτυχίαις, διαφθειρομένων δι' αὐτὰς τῶν πολιτικῶν κόσμων, οἷς ἐπανορθώσεως ταχείας καὶ αὐτογνώμονος ἔδει, ἠναγκάζοντο παράγειν πάλιν τὰς βασιλικὰς καὶ τυραννικὰς ἐξουσίας εἰς μέσον, ὀνόμασι [c] καλύπτοντες αὐτὰς εὐπρεπεστέροις. Θετταλοὶ μὲν γὰρ ἄρχους, Λακεδαιμόνιοι δὲ ἁρμοστὰς καλοῦντες, φοβούμενοι τυράννους ἢ βασιλεῖς αὐτοὺς καλεῖν· ὡς οὐδ' ὅσιον σφίσιν ὑπάρχον, ἃς κατέλυσαν ἐξουσίας ὅρκοις καὶ ἀραῖς ἐπιθεμένων θεῶν, ταύτας πάλιν ἐμπεδοῦν. ἐμοὶ μὲν δὴ παρ' αὐτῶν Ἑλλήνων δοκοῦσι Ῥωμαῖοι τὸ παράδειγμα λαβεῖν, ὥσπερ ἔφην· Λικίννιος δὲ παρ' Ἀλβανῶν οἴεται τὸν δικτάτορα Ῥωμαίους εἰληφέναι, τούτους λέγων πρώτους μετὰ τὸν Ἀμουλίου καὶ Νομίτορος θάνατον, ἐκλειπούσης τῆς βασιλικῆς συγγενείας, ἐνιαυσίους ἄρχοντας ἀποδεῖξαι, τὴν αὐτὴν ἔχοντας ἐξουσίαν τοῖς βασιλεῦσι, καλεῖν δὲ αὐτοὺς δικτάτορας. ἐγὼ δὲ τοὔνομα ζητεῖν οὐκ ἠξίουν, πόθεν ἡ Ῥωμαίων πόλις ἔλαβεν, ἀλλὰ τῆς ἐξουσίας τῆς περιλαμβανομένης τῷ ὀνόματι παράδειγμα. [d] ἀλλ' ὑπὲρ μὲν τούτου οὐδὲν ἂν εἴη τάχα πρὸ ἔργου τὰ πλείω γράφειν.

Ὃν δὲ τρόπον ὁ Λάρκιος ἐχρήσατο τοῖς πράγμασι, δικτάτωρ πρῶτος ἀποδειχθεὶς, καὶ κόσμον οἷον προσέθηκε τῇ ἀρχῇ, συντόμως πειράσομαι διεξελθεῖν, ταῦτα ἡγούμενος εἶναι χρησιμώτατα τοῖς ἀναγνωσομένοις, ἃ πολλὴν εὐπορίαν παρέξει καλῶν καὶ συμφερόντων παραδειγμάτων νομοθέταις τε καὶ [e] παιδαγωγοῖς καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπα-
338 σι τοῖς πολιτεύεσθαί τε καὶ τὰ κοινὰ πράττειν βουλομένοις. οὐ γὰρ ἀζήλου καὶ ταπεινῆς πόλεως πολιτεύματα καὶ βίους, οὐδὲ ἀνωνύμων καὶ [f] ἀπερριμμένων ἀνθρώπων βουλεύματα καὶ πράξεις μέλλω διηγεῖσθαι, ὥστε [g] ὀχλοῦν ἔν τινι καὶ φλυαρίαν φαίνεσθαι τὴν περὶ τὰ μικρὰ καὶ φαῦλα ἡμῶν σπουδήν· ἀλλ' [h] ὑπὲρ ἅπασι τὰ δίκαια καὶ καλὰ ὁριζούσης πόλεως, καὶ περὶ τῶν [i] ἐν τούτῳ

θεμιστοπόλους. * Diuque regnatum eſt certis conditionibus, ſicut apud Lacedæmonios: ſed poſtquam eorum nonnulli cœperunt ea poteſtate abuti, & raro quidem uti legibus, plerumque vero pro ſua libidine res adminiſtrare, multi *Græciæ populi*, eam rem iniquo animo ferentes, regna & id inſtitutum ſuſtulerunt, &, legibus conſtitutis & magiſtratibus creatis, his civitatum præſidiis uti cœperunt. Sed quum neque leges ab ipſis latæ ſufficiebant ad jus ſtabiliendum, neque ipſi magiſtratus, & qui earum curam ſuſcipiebant, legibus opem ferre poſſent, † atque ipſa tempora, quæ multas res innovant, non optima inſtituta, ſed ea quæ maxime convenirent caſibus, in quos incidiſſent, eligere *& ſequi* cogebantur, non ſolum autem in calamitatibus improviſis, ſed etiam in nimia proſperitate, quum ob eam bona civitatum inſtituta corrumperentur, quibus correctione celeri & ex unius arbitrio opus erat, cogebantur iterum regias & tyrannicas poteſtates in medium producere, appellationibus honeſtioribus eas velantes. Sic Theſſali ἄρχους, Lacedæmonii vero ἁρμοστὰς vocabant, veriti vel tyrannos vel reges ipſos appellare; tanquam ipſis nefas eſſet poteſtates, quas jurejurando & diris exſecrationibus deorum monitu ſuſtuliſſent, *reſtituere & iterum* confirmare. Mihi igitur ab ipſis Græcis Romani hoc exemplum ſumpſiſſe videntur, quemadmodum dixi. At Licinius exiſtimat ab Albanis Romanos dictatoris creandi morem hauſiſſe, aſſerens hos primos poſt Amulii & Numitoris obitum, deficiente regia ſtirpe, annuos magiſtratus creaſſe, qui eandem quam reges habebant poteſtatem, eoſque dictatores vocaſſe. Ego vero non tam de nomine quærendum putavi, unde Romana civitas illud ſumpſerit, quam de poteſtatis hoc nomine comprehenſæ exemplo. Sed fortaſſe de hac re plura ſcribere præſentis operis non fuerit.

Per. Jul. 4218. *Ante Chr.* 496. *Olymp.* 70 1. *V. C. Cat.* 256. *Var.* 258.

Tyrannis extemporalis & certo limitata ſpatio.

LXXV. ¶ Quas vero res Lartius primus dictator creatus geſſerit, & quem ornatum huic magiſtratui addiderit, compendioſe narrare conabor, quia exiſtimo utiliſſima lectoribus hæc fore, quæ magnam copiam honeſtorum ac utilium exemplorum præbebunt legiſlatoribus ‡ & juventutis informatoribus, & cæteris omnibus qui civilibus officiis fungi & remp. adminiſtrare velint. Non enim illaudatæ aut humilis civitatis inſtituta & vitæ rationes, neque ignobilium atque abjectorum hominum conſilia aut res geſtas ſum narraturus, ut ſtudium noſtrum parvis & frivolis rebus impenſum alicui tædioſa nugacitas videri poſſit: ſed de ea civitate ſum acturus, quæ omnibus quid juſtum & honeſtum ſit præſcribit, & de ducibus qui eam ad hoc dignitatis

a Διέμειναν ἐπὶ ῥητοῖς τισιν τὰ βασιλικὰ πολιτεύματα *Vat.* quo fere modo legendum eſſe conjecerat *Steph.* ſc. διέμεινεν ἐπὶ ῥητοῖς τισιν τὸ κατὰ τὰς βασιλείας πολίτευμα, vel τὸ τῆς βασιλείας πολίτευμα. *b* Pro οὔτε & ἠναγκάζοντο puto legendum οἵτε ἠνάγκαζον. ſi quis tamen malit οἵτε καιροὶ οἱ πολλὰ νεοχμοῦντες, libenter aſſentiar. atque ita etiam *Lapus*; *tempuſque ipſum multa afferens nova non præclara inſtitutorum, ſed convenientia occupantibus ſe caſibus, coëgerat eligere.* redditio enim periodi hujus eſt in verbo ἠναγκάζοντο. *Sylb.* Οἵτε καιροὶ, omiſſo οὔτε, in *Cod. Vat.* *c* Περικαλύπτοντες *Vat.* *d* Ἀλλ' ὑπὲρ μὲν τούτων *Vat.* *e* Δημαγωγοῖς *Vat.* & *Lapi Codd.* quod placuit & *Stephano* & *Caſaubono.* *f* Annon potius ἀπεσκοπτων dixiſſet? Verum utcunque ἀπερριμμένων malui, quod optime cum præcedenti ἀνωνύμων convenit. *Steph.* Vide Schediaſmatum l. 5. *Sched.* 27. *g* Ita in *Lapi Cod.* ut indicat verſio. Videtur aptius legi poſſe ἐνοχλησίν τινι. *Sylb.* Potes legere ὥστε ἐνοχλεῖν τινι. tranſpoſita in ſuum locum vocula ἐν. *Caſ.* Scribo ὥστε ὄχλον ἄν τινι καὶ φλυαρίαν φαίνεσθαι. *Steph.* atque ita quidem in *Cod. Vat.* *h* Ὑπὲρ τῆς ἅπασι *Vat.* *i* Εἰς τοῦτο *Vat.* * Inque multum permanſerunt tempus ſub conditionibus certis adminiſtrata regna. *Lapus.* † Sequutus ſum *Lapi* & *Gelenii* verſiones. *Portus* reddiderat, *neque ipſa tempora,* &c. ‡ Populorumque ductatoribus. *Lapus.*

Per. Jul. 4218. *Ante Chr.* 496. *Olymp.* 70/71 4/1. *U.C. Cat.* 256. *Var.* 258.

Dictator primus quæ & quomodo geſſerit.

dignitatis faſtigium perduxerunt: quarum rerum cognoſcendarum ſi quis fuerit ſtudioſus, is facile & ſapiens & ad civilia negotia aptus evadet. Simulatque igitur poteſtatem eam accepit, equitum magiſtrum dixit Spurium Caſſium, qui conſulatum geſſerat olympiade ſeptuageſima. Hic mos uſque ad noſtram ætatem à Romanis eſt ſervatus, & nullus ad hanc uſque diem dictator ſine equitum magiſtro dictaturam geſſit. Deinde, quum vellet oſtendere quanta eſſet ejus poteſtatis vis, ad terrorem potius quam ad uſum lictoribus imperavit, ut cum faſcibus ſecures per urbem ſibi præferrent; more quidem regibus patrio, ſed à conſulibus intermiſſo, (ex quo Valerius Poplicola primus eum, dum conſulatum gereret, imminuit, ad vitandam imperii invidiam) ab ipſo tunc inſtaurato. His autem cæteriſque regii principatus inſignibus terrorem civibus turbulentis & rerum novarum ſtudioſis incutiens, ut optimum omnium Servii Tullii regis populariſſimi inſtitutorum Romani omnes exſequerentur, quam primum ſtatuit; *ſc.* ut tributim ſuarum facultatum cenſum profiterentur, adſcriptis uxorum & liberorum nominibus, & ſua liberorumque ætate. Brevi autem temporis ſpatio omnibus propter pœnæ magnitudinem cenſis, (qui enim non paruiſſent, bona & civitatem amiſſuri erant) puberum Romanorum inventa ſunt CL. millia & ſeptingenti præterea. Poſtea ſegregans à ſenioribus eos qui erant ætatis militaris, eoſque in centurias diſtribuens, diviſit pedites & equites in quatuor partes: quarum unam, quæ ex lectiſſimis conſtabat militibus, circa ſe habuit; reliquarum vero Cloelio, in conſulatu collegæ, optionem fecit, ut quam vellet caperet; tertiam Spurio Caſſio magiſtro equitum attribuit; at illi, quæ erat reliqua, fratrem Spurium Lartium præfecit: eaque juſſa eſt cum ſenioribus manere in urbe, eique præſidio eſſe.

LXXVI. ¶ Quum autem res omnes ad bellum neceſſarias paraſſet, copias in loca aperta eduxit; & terna caſtra fecit ab ea parte, qua potiſſimum Latinos cum infeſto exercitu venturos ſuſpicabatur. Cogitans autem prudentium eſſe imperatorum non ſolum res ſuas corroborare, ſed etiam res hoſtium debilitare, in primis vero ſine ullo prælio & labore bella conficere; aut certe quam minimo militaris multitudinis detrimento; eaque omnium bellorum peſſima & moleſtiſſima ducens, quæ homines coacti contra cognatos & amicos ſuſcipiunt, hæc æquitate aliqua potius quam ſummo jure finienda exiſtimabat. Quare, clam mittens ad primores Latinorum homines quoſdam minime ſuſpectos, ſuadebat ipſis ut de amici-

καθισταμένων αὐτὴν τῷ ἀξιώματι ἡγεμόνων· [a] ἃ τις ἂν σπουδάσειε μὴ ἀγνοεῖν φιλόσοφος, καὶ πολιτικὸς ἀνὴρ ἀποδεχθήσεται. εὐθὺς μὲν οὖν ἅμα τῷ παραλαβεῖν τὴν ἐξουσίαν, ἱππάρχην ἀποδείκνυσι Σπόριον Κάσσιον, τὸν ὑπατεύσαντα κατὰ [b] τὴν ἑβδομηκοστὴν ὀλυμπιάδα. τοῦτο τὸ ἔθος ἕως τῆς κατ᾽ ἐμὲ γενεᾶς ἐφυλάττετο ὑπὸ Ῥωμαίων, καὶ οὐδεὶς εἰς τόδε χρόνου δικτάτωρ αἱρεθεὶς χωρὶς ἱππάρχου τὴν ἀρχὴν διετέλεσεν. ἔπειτα τῆς ἐξουσίας τὸ κράτος ἐπιδεῖξαι βουλόμενος ὅσον ἐστὶ, καταπλήξεως μᾶλλον ἢ χρήσεως ἕνεκα, τοῖς ῥαβδούχοις ἐκέλευσεν ἅμα ταῖς δέσμαις τῶν ῥάβδων τοὺς πελέκεις διὰ τῆς πόλεως φέρειν· ἔθος ἐπιχώριον μὲν τοῖς βασιλεῦσιν, ἐκλειφθὲν δὲ ὑπὸ τῶν ὑπάτων, ἐξ οὗ Οὐαλέριος Ποπλικόλας ὁ πρῶτος ὑπατεύσας ἐμείωσε [c] διὰ τὸν φθόνον τῆς ἀρχῆς, αὐτὸς ἀνανεωσάμενος. καὶ καταπληξάμενος τούτῳ τε καὶ τοῖς ἄλλοις συμβόλοις τῆς βασιλικῆς ἡγεμονίας τοὺς ταραχώδεις καὶ νεωτεριστὰς, τὸ κράτιστον τῶν ὑπὸ Σερουΐου Τυλλίου τοῦ δημοτικωτάτου βασιλέως κατασταθέντων νομίμων, [d] πρῶτος ἐπέταξε Ῥωμαίοις ἅπασι ποιῆσαι, τιμήσεις [e] κατὰ φυλὰς τῶν βίων ἐνεγκεῖν, προσγράφοντας γυναικῶν καὶ παίδων ὀνόματα, καὶ ἡλικίας ἑαυτῶν τε καὶ τέκνων. ἐν ὀλίγῳ δὲ χρόνῳ πάντων τιμησαμένων, διὰ τὸ μέγεθος τῆς τιμωρίας· τήν τε γὰρ οὐσίαν ἀπολέσαι τοὺς ἀπειθήσαντας ἔδει, καὶ τὴν πολιτείαν· ἑπτακοσίοις πλείους εὑρέθησαν οἱ ἐν ἥβῃ Ῥωμαίων πεντεκαίδεκα μυριάδων. μετὰ τοῦτο διακρίνας τοὺς ἔχοντας τὴν στρατεύσιμον ἡλικίαν ἀπὸ τῶν πρεσβυτέρων, καὶ καταχωρίσας εἰς λόχους, διένειμε πεζούς τε καὶ ἱππεῖς εἰς τέτταρας μοίρας· ὧν μίαν μὲν τὴν κρατίστην περὶ αὑτὸν εἶχεν, ἐκ δὲ τῶν ὑπολειπομένων Κλοίλιον ἐκέλευσε τὸν συνύπατον ἣν αὐτὸς ἐβούλετο λαβεῖν, τὴν δὲ τρίτην Σπόριον Κάσσιον τὸν ἵππαρχον, τὴν δὲ καταλειπομένην τὸν ἀδελφὸν Σπόριον Λάρκιον· [f] αὕτη φρουρεῖν τὴν πόλιν ἐτάχθη σὺν τοῖς πρεσβυτέροις ἐντὸς τείχους μένουσα.

Ὡς δ᾽ ἦν αὐτῷ πάντα τὰ εἰς τὸν πόλεμον ἐπιτήδεια εὐτρεπῆ, προήγαγε τὰς δυνάμεις εἰς ὕπαιθρον· καὶ προτίθεται στρατόπεδα τρία, καθ᾽ οὓς μάλιστα ὑπελάμβανε τόπους ποιήσεσθαι τοὺς Λατίνους τὴν ἔφοδον. ἐνθυμούμενος δὲ ὅτι φρονίμων 339 στρατηγῶν ἐστιν, οὐ μόνον τὰ ἑαυτῶν πράγματα ποιεῖν ἰσχυρὰ, ἀλλὰ καὶ τὰ τῶν πολεμίων ἀσθενῆ, καὶ μάλιστα μὲν ἄνευ μάχης καὶ πόνου καταλύεσθαι τοὺς πολέμους, εἰ δὲ μή γε, σὺν ἐλαχίστῃ τοῦ στρατιωτικοῦ πλήθους δαπάνῃ, πολέμων τε ἁπάντων κακίστους ἡγούμενος, καὶ πλεῖστα λυπηρὰ ἔχοντας, οὓς πρὸς συγγενεῖς καὶ φίλους ἀναγκαζόμενοί τινες ἀναιροῦνται, ἐπιεικεστέρων μᾶλλον ἢ δικαιοτέρων ᾤετο δεῖν αὐτοῖς διαλύσεων. κρύφα τε δὴ πέμπων [g] πρὸς ἐπιφανεστάτους Λατίνων ἀνυπόπτους τινὰς, ἔπειθε φιλίαν

[a] Si hæc lectio retineatur, ἀποδεχθήσεται active accipiendum erit pro ἀποδέξεται, ut ſenſus ſit, *quæ nec philoſophus aliquis ignorare ſtuduerit, & politicus libenter acceptabit.* Veriorem lectionem ſequutus eſt *Gelenius*, ἃ ὅστις ἂν σπουδάσειε μὴ ἀγνοεῖν, φιλόσοφος καὶ πολιτικὸς ἀνὴρ ἀποδειχθήσεται. *Lapus* mixtam ex his duabus lectionem eſt ſequutus, *quas res ſtuderet quiſque non ignorare philoſophus, virque civilis declarabitur.* Poſſis etiam ſic reddere, *quæ ſi philoſophus cognoſcere ſtuduerit, reddetur* è theoretico *politicus.* ut καὶ hoc loco habeat vim redditivam; &, manentibus præcedentibus, ἀποδεχθήσεται vertatur in ἀποδειχθήσεται. *Sylb.* Συγγράφω pro ἀποδεχθήσεται habet *Cod. Vat.* [b] *Glareanus* pro ἑβδομηκοστὴν legit μιᾶς ἀποδέουσαν ἑβδομηκοστὴν: quia Sp. Caſſius ſupra (p. 302.) conſul fuiſſe dicitur primo ante Olymp. LXX. anno. Sed excuſari hæc lectio poteſt; quoniam ultimus Olympiadis cujuſque annus ſequenti quam præcedenti Olympiadi eſt proximior: præſertim ſi κατὰ accipiamus pro περί. *Sylb.* [c] Non agnoſcit *Vat.* [d] Πρῶτον ἐπιτάξει *Vat.* & *Lapi Codd.* quo modo legendum eſſe monuerunt *Sylb.* & *Port.* [e] Ita *Vat.* & *Lapi Codd.* Legi etiam poſſet κατὰ κεφαλὰς *per ſingula capita*, civium ſcil. qui familiam haberent. *Sylb.* [f] Αὕτη *Vat.* quod aptius eſſe viſum eſt *Sylburgio* & *Porto.* [g] Πρὸς τοὺς ἐπιφανεστάτους τῶν Λατίνων *Vat.* atque ita in *Lapi Cod.* dum vertit, *clamque igitur mittens ad primores Latinorum minime ſuſpectos quoſdam.*

a Τσπελζύτως

Per. Jul. 4218. Ante Chr. 496. Olymp. 70/71 4/1. V.C. Cat. 256. Var. 258.

λίαν πράττειν ταῖς πόλεσιν· καὶ ἐκ τοῦ φανεροῦ πρεσβευόμενος κατὰ πόλεις τε καὶ πρὸς τὸ κοινόν, οὐ χαλεπῶς ἐξειργάσατο μηκέτι τὴν αὐτὴν ἅπαντας ὁρμὴν ἔχειν πρὸς τὸν πόλεμον· μάλιστα δ' αὐτοὺς ἐξεθεράπευσε, καὶ διὰ τοιαύτης εὐεργεσίας διαστῆναι πρὸς τοὺς ἡγεμόνας ἐποίησεν. οἱ δὲ τὴν αὐτοκράτορα παρειληφότες Λατίνων στρατηγίαν, Μαμίλιός τε καὶ Σέξτος, ἐν Τούσκλῳ πόλει τὰς δυνάμεις συνέχοντες, παρεσκευάζοντο μὲν ὡς ἐλάσοντες ἐπὶ τὴν Ῥώμην· ἐδαπάνων δὲ πολὺν εἰς τὸ μέλλειν χρόνον, εἴτε τὰς [a] ὑστερούσας ἀναμένοντες πόλεις, εἴτε τῶν ἱερῶν αὐτοῖς οὐ γινομένων καλῶν. ἐν τούτῳ δὴ τῷ χρόνῳ τινὲς ἀποσκιδνάμενοι τοῦ στρατοπέδου, τὴν χώραν τῶν Ῥωμαίων ἐπόρθουν. τοῦτο μαθὼν ὁ Λάρκιος, ἀποστέλλει τὸν Κλοίλιον ἐπ' αὐτούς, ἄγοντα τῶν ἱππέων τε καὶ ψιλῶν τοὺς ἀνδρειοτάτους. ὃς ἐπιφανεὶς αὐτοῖς ἀπροσδόκητος, ὀλίγους μὲν τινας ἀποκτείνει [b] μαχομένους, τοὺς δὲ λοιποὺς αἰχμαλώτους λαμβάνει. τούτους ὁ Λάρκιος ἐκ τῶν τραυμάτων ἀναλαβών, καὶ ταῖς ἄλλαις ἐκθεραπεύσας φιλανθρωπίαις, ἀπέστειλεν εἰς Τοῦσκλον [c] ἀθρόους ἄνευ λύτρων, πρεσβευτὰς σὺν αὐτοῖς πέμψας Ῥωμαίων [d] τοὺς ἐπιφανεστάτους. οὗτοι διεπράξαντο καταλυθῆναι τὸ στράτευμα τῶν Λατίνων, καὶ γενέσθαι ταῖς πόλεσιν ἐνιαυσιαίους ἀνοχάς.

Ταῦτα διαπραξάμενος ὁ ἀνήρ, ἀπῆγε τὰς δυνάμεις ἐκ τοῦ ὑπαίθρου, καὶ πρὶν ἢ πάντα τὸν τῆς ἐξουσίας ἐκπληρῶσαι χρόνον, ὑπάτους ἀποδείξας, ἀπέθετο τὴν ἀρχήν, [e] οὔτε ἀποκτείνας οὐδένα Ῥωμαίων, οὔτε ἐξελάσας τῆς πατρίδος, οὔτε ἄλλῃ συμφορᾷ βαρείᾳ περιβαλὼν οὐδεμιᾷ. οὗτος ὁ ζῆλος, ἀπ' ἐκείνου τοῦ ἀνδρὸς ἀρξάμενος, ἅπασι παρέμεινε τοῖς λαμβάνουσι τὴν αὐτὴν ἐξουσίαν, ἄχρι τῆς τρίτης πρὸ ἡμῶν γενεᾶς. οὐδένα γοῦν ἐν ἱστορίαις παρειλήφαμεν, ὃς οὐ μετρίως αὐτῇ καὶ πολιτικῶς ἐχρήσατο, πολλάκις ἀναγκασθείσης τῆς πόλεως καταλῦσαι τὰς νομίμους ἀρχάς, καὶ πάντα ποιῆσαι τὰ πράγματα ὑφ' ἑνί. καὶ εἰ μὲν ἐν τοῖς ὀθνείοις πολέμοις μόνον ἦσαν οἱ
340 λαμβάνοντες τὴν δικτατορίαν ἀγαθοὶ προστάται τῆς πατρίδος, μηδὲν ὑπὸ τοῦ μεγέθους τῆς ἀρχῆς διαφθειρόμενοι, ἦν ἂν ἧττον θαυμαστόν· νῦν δὲ καὶ ἐν ταῖς ἐμφυλίοις διχοστασίαις πολλαῖς καὶ μεγάλαις γενομέναις, καὶ ἐπὶ καταλύσει βασιλειῶν καὶ τυραννίδων ὑποπτευομένων, καὶ ἐπ' ἄλλων συμφορῶν κωλύσει μυρίων, [f] ὅσοι τηλικαύτης ἔτυχον ἐξουσίας, [g] ἅπαντες ἀνεπιλήπτους καὶ τῷ πρώτῳ λαβόντι τὴν ἀρχὴν ὁμοίους ἑαυτοὺς παρέσχοντο· ὥσθ' ἅπασι παραστῆναι τὴν αὐτὴν δόξαν, ὅτι μία βοήθεια παντός ἐστιν ἀνιάτου κακοῦ, καὶ τελευταία σωτηρίας ἐλπίς, ὅταν ἀπορραγῶσιν [h] ἅπασαι διὰ καιρούς τινας, ἡ τοῦ δικτάτορος ἀρχή. ἐπὶ δὲ τῆς κατὰ τοὺς πατέρας ἡμῶν ἡλικίας ὁμοῦ τετρακοσίων διαγενομένων ἐτῶν ἀπὸ τῆς Τίτου Λαρκίου δικτατωρείας, διεβλήθη καὶ μισητὸν ἅπασιν ἀνθρώποις διεφάνη τὸ πρᾶγμα Λευκίου Κορνηλίου Σύλλα πρώτου καὶ μόνου πικρῶς καὶ ὠμῶς αὐτῇ

tia inter civitates conciliandæ agerent: & palam miſſis legatis, cum ad ſingulos populos tum etiam ad eorum remp. facile effecit ne omnes amplius æque ad bellum eſſent propenſi. Hujuſmodi autem beneficio, *de quo mox agetur*, ipſos maxime ſibi demeruit, & ab ipſis ducibus alienavit. Nam Mamilius & Sextus, ad quos totius belli ſummam Latini detulerant, in urbe Tuſculo copias continentes, parabant ſe ut Romam peterent; ſed multum temporis in ea cunctatione conſumebant, ſive quod exſpectarent populos eos qui nondum venerant, ſive quod exta nihil fauſti promitterent. Interea vero quædam pars à reliquo exercitu divulſa agrum Romanum populabatur. Lartius, hac re cognita, Cloelium in eos immiſit, cum fortiſſimis quibuſque & equitibus & peditibus. qui quum illos ex improviſo adortus fuiſſet, paucos quoſdam repugnantes interfecit, reliquos vivos cepit. Lartius hos ex vulneribus refectos, & cæteris humanitatis officiis ſibi devinctos, ſimul omnes Tuſculum, nullo redemptionis accepto precio, remiſit, & cum ipſis legatos Romanorum nobiliſſimos miſit. Iſti effecerunt ut Latinorum copiæ dimitterentur, & induciæ in annum inter civitates fierent.

LXXVII. ¶ His rebus geſtis, domum ex locis ſubdialibus exercitum reduxit & antequam totum imperii tempus expleviſſet, conſulibus deſignatis, dictatura ſe abdicavit, nullo cive Romano aut cæſo, aut patria pulſo, aut alia gravi calamitate affecto. * Hoc præclarum iſtius viri exemplum poſtea omnes dictatores ſequuti ſunt, uſque ad ætatem ab hac noſtra tertiam. Nuſquam enim in hiſtoria proditum reperimus, quemquam fuiſſe qui in hoc magiſtratu non geſſerit ſe moderate & civiliter, quamvis reſp. ſæpe fuerit coacta, legitimis magiſtratibus abrogatis, rerum ſummam unius poteſtati permittere. Et, ſi in externis tantum bellis dictaturam adepti egregie patriam defendiſſent, imperii amplitudine non corrupti, hoc minus mirandum eſſet: jam vero etiam in civilibus ſeditionibus multis & gravibus, & in ejiciendis iis qui in ſuſpicionem vel regni vel tyrannidis affectatæ venerant, & in ſexcentis aliis calamitatibus arcendis, quotquot tantam poteſtatem adepti ſunt, omnes ad unum ſine ulla reprehenſione primi dictatoris exemplum penitus ſunt ſequuti; ita ut una eſſet omnium opinio, dictaturam eſſe cujuſvis inſanabilis mali unicum remedium, & extremam ſalutis ſpem, † cæteris omnibus deficientibus, idque quoties ipſæ res ita flagitarent. At patrum noſtrorum ætate, integris quadringentis annis elapſis à Titi Lartii dictatura, res iſta damnari cœpit, & omnium hominum judicio odioſa viſa eſt, quando Lucius Cornelius Sylla primus & ſolus acerbe & crudeliter ea eſt

Dictaturæ odium conflavit Sylla.

a Ὑστεριζούσας *Vat.* b *Gelenius* videtur legiſſe ἀπομαχομένους *repugnantes*, atque *Lapus* μαχομένους *pugnantes*. Si vulgatam lectionem ſequimur, μαχόμενος ad Clœlium referetur. *Port.* c Ἀθρόους agnoſcit etiam *Lapus*, dum vertit *ſimul omnes*. alioqui ſuſpicari poſſet quiſpiam, legendum eſſe ἀθώους *incolumes, impunitos*. *Sylb.* d Τοὺς ἐπιφανεστάτους. οὗτοι διεπράξαντο διαλυθῆναι τὸ στρατόπεδον *Vat.* e Perperam in *Ed. Steph.* οὔτε ἀποκτεῖναι, & mox ἐξελάσαι ſimili errore. f Ὅσων τηλικαύτης τυχόντες ἐξουσίας *Vat.* g Ἅπαντας male in *Ed. Steph.* h Cum ἅπασαι ſubaudiendum è præcedenti membro αἱ ἐλπίδες. *Sylb.* Dicendum potius ἄγκυραι poſt ἅπασαι deeſſe, aut αἱ ἄγκυραι; perinde nimirum ac ſi dictum eſſet, *ubi anchoræ omnes ruptæ fuerint*. *Steph.* in *Schediaſm.* l. 5. *Sched.* 26. * Hujus autem rei æmulatio ab illo viro incipiens permanſit omnibus &c. *Lapus.* † Ubi cæteras injuria temporis præcidiſſet univerſas. *Gelen.* Cum reſcinduntur omnia aliquibus temporibus. *Lapus.*

a Συνέστη

Per. Jul. 4218. Ante Chr. 496. Olymp. 70 4. 71 1. V. C. Cat. 256. Var. 258.

eſt uſus: ita ut tunc primum Romani cognorint, id quod toto ſuperiore tempore ignorarant, nimirum dictaturam tyrannidem eſſe. Senatum enim ex quibuſvis vulgaribus hominibus conſtituit, & tribuniciam poteſtatem quam minimam fecit, & urbes integras deſolavit, & regna partim ſuſtulit, partim ipſe conſtituit, atque alia multa arroganter fecit, de quibus longum & arduum eſſet dicere: civium quoque, præter eos qui in præliis abſumpti fuerant, non minus quam quatuor millia, quæ ſe ipſi dediderant, interfecit; ex quibus aliquot ante tormentis cruciavit. Utrum autem hæc fecerit ipſa neceſſitate coactus, an quod ea è rep. eſſe exiſtimaret, non eſt præſentis temporis inquirere. Hoc enim mihi demonſtrandum propoſueram, dictatoris nomen ob haſce cauſſas odioſum & grave viſum fuiſſe. Idem autem non ipſis ſolis poteſtatibus, ſed etiam aliis rebus maxime expetendis, & quæ vulgo in humana vita admirationi ſunt, ſolet accidere. Omnia enim honeſta & utilia videntur utentibus, quando quis recte illis utitur; turpia vero & detrimentoſa, quando malos patronos & defenſores ſunt nacta. Hujus autem rei cauſſa eſt ipſa natura, quæ addit omnibus bonis quaſdam etiam inſitas peſtes. Sed de his opportunius alio loco agetur. Sequenti anno conſules creati ſunt Aulus Sempronius Atratinus & Marcus Minucius, ſeptuageſima prima olympiade, qua vicit in ſtadio Tiſicrates Crotoniates, archonte Athenis Hipparcho.

χρησαμένου· ὥστε τότε πρῶτον αἰσθέσθαι Ῥωμαίους, ὃ τὸν ἄλλον ἅπαντα χρόνον ἠγνόουν, ὅτι τυραννίς ἐστιν ἡ τοῦ δικτάτωρος ἀρχή. βουλήν τε γὰρ ἐκ τῶν ἐπιτυχόντων ἀνθρώπων συνέστησε, καὶ τὸ τῆς δημαρχίας κράτος εἰς ἐλάχιστον [a] συνέστησε, καὶ πόλεις ὅλας ἐξῴκισε, καὶ βασιλείας τὰς μὲν ἀνεῖλε, τὰς δὲ αὐτὸς ἀπέδειξεν, καὶ ἄλλα πολλὰ καὶ αὐθάδη διεπράξατο, περὶ ὧν [b] πολύεργον ἂν εἴη λέγειν· πολίτας τε χωρὶς τῶν ἐν ταῖς μάχαις ἀπολομένων, τοὺς παραδόντας αὐτῷ σφᾶς αὐτοὺς, οὐκ ἐλάττους [c] τετρακισχιλίων ἀπέκτεινεν, ὧν τινας καὶ βασάνοις πρότερον ᾐκίσατο. εἰ μὲν οὖν [d] ἀναγκαίως ἢ συμφερόντως τῷ κοινῷ ταῦτα πάντα ἔπραξεν, οὐχ ὁ παρὼν καιρὸς ἐξετάζει. ὅτι δὲ διὰ ταῦτα ἐμισήθη, καὶ δεινὸν ἐφάνη τὸ τοῦ δικτάτωρος ὄνομα, τοῦτό μοι προὔκειτο ἐπιδεῖξαι. πέφυκε δὲ οὐ ταῖς δυναστείαις τοῦτο μόναις, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις συμβαίνειν τοῖς περιμαχήτοις καὶ θαυμαζομένοις ὑπὸ τοῦ κοινοῦ βίου πράγμασι. καλὰ μὲν γὰρ ἅπαντα καὶ συμφέροντα φαίνεται τοῖς χρωμένοις, ὅταν τὶς [e] αὐτοῖς χρήσηται καλῶς· αἰσχρὰ δὲ καὶ ἀσύμφορα, ὅταν πονηροὺς λάβῃ προστάτας. τούτου δ' ἡ φύσις αἰτία, προσθεῖσα τοῖς ἀγαθοῖς ἅπασι καὶ [f] κῆρας συμφύτους. ἀλλ' ὑπὲρ μὲν τούτων ἕτερος ἂν εἴη τοῖς λόγοις καιρὸς ἐπιτηδειότερος. οἱ δ' ἐν τῷ κατόπιν ἐνιαυτῷ τὴν ὕπατον ἀρχὴν παραλαβόντες, [g] Αὖλος Σεμπρώνιος Ατρατῖνος καὶ Μάρκος Μινύκιος, ἐπὶ τῆς ἑβδομηκοστῆς καὶ πρώτης ὀλυμπιάδος, ἣν ἐνίκα στάδιον Τισικράτης Κροτωνιάτης, ἄρχοντος Ἀθήνησιν Ἱππάρχου.

a Συνέστειλε *Vat.* quod placuit & *Stephano.* b *Camerarius* mavult diviſe πολὺ ἔργον, atque etiam *Stephanus.* Rectius adhuc in *Cod. Vat.* πολὺ ἂν ἔργον εἴη. quo modo loquutus eſt *Dionyſius* in aureolo libello περὶ συνθέσεως ὀνομάτων, p. 120. juxta *Editionem Lond.* quam adornavit *Clariſſ. Uptonus*, Etonenſium decus. c Τετρακισμυρίων *Vat.* d Ita *Vat.* & *Lapi Codd.* In *Ed. Steph.* ἀναγκαίων ἢ συμφερόντων, errore manifeſto. e Αὐτοῖς χρῆται *Vat.* f Κῆράς τινας συμφύτους *Vat.* g Malim ἦσαν Αὖλος &c. [illegible]

[a] ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΤΟΥ ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΣΕΩΣ

ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ

ΒΙΒΛΙΟΝ ΕΚΤΟΝ.

DIONYSII ALEXANDRI F. HALICARNASSENSIS

ROMANARUM ANTIQUITATUM

LIBER SEXTUS.

341 Οἱ δὲ ἐν τῷ κατόπιν ἐνιαυτῷ τὴν ὕπατον ἀρχὴν παραλαβόντες, Αὖλος Σεμπρώνιος Ἀτρατῖνος καὶ Μάρκος Μινύκιος, ἐπὶ τῆς ἑβδομηκοστῆς καὶ πρώτης ὀλυμπιάδος, ἣν ἐνίκα στάδιον Τισικράτης [b] Κροτωνιάτης", ἄρχοντος Ἀθήνησιν Ἱππάρχου, ἄλλο μὲν οὐδὲν οὔτε πολεμικὸν, οὔτε πολιτικὸν ἱστορίας ἄξιον ἐπὶ τῆς ἑαυτῶν ἀρχῆς ἔπραξαν· αἵ τε γὰρ πρὸς Λατίνους ἀνοχαὶ πολλὴν αὐτοῖς ἀπὸ τῶν ἔξωθεν πολέμων παρέσχον εἰρήνην, ἥ τε τῆς ἀναπράξεως τῶν δανείων κώλυσις, ἣν ἐψηφίσατο ἡ βουλὴ, ἕως ἂν ὁ προσδοκώμενος πόλεμος εἰς ἀσφαλὲς [c] "ἔλθῃ" τέλος, ἔπαυσε τοὺς ἐντὸς τείχους νεωτερισμοὺς οὓς ἐποιοῦντο οἱ πένητες, ἀφεῖσθαι τῶν χρεῶν ἀξιοῦντες δημοσίᾳ· δόγμα δὲ βουλῆς ἐκυρώθη, [d] ἐπιεικεστάτοις Ῥωμαίων καὶ λογίοις ἀνδράσιν εἴ τινες ἔτυχον ἐκ τοῦ Λατίνων ἔθνους συνοικοῦσαι γυναῖκες, ἢ Ῥωμαῖαι Λατίνοις, ἑαυτῶν εἶναι κυρίας, ἐάν τε μένειν θέλωσι παρὰ τοῖς γεγαμηκόσιν, ἐάν τε μὴ, εἰς τὰς πατρίδας ἀναστρέφειν· τῶν δὲ ἐγγόνων τὰ μὲν ἄρρενα παρὰ τοῖς πατράσι μένειν, τὰς δὲ θηλείας καὶ ἔτι ἀγάμους ταῖς μητράσιν ἕπεσθαι· ἐτύγχανον δὲ πολλαὶ πάνυ γυναῖκες εἰς τὰς ἀλλήλων πόλεις ἐκδεδομέναι, καὶ διὰ τὸ συγγενὲς καὶ διὰ φιλίαν. [e] καὶ τυχοῦσαι τῆς ἐκ τοῦ ψηφίσματος ἀδείας, ἐδήλωσαν ὅσην εἶχον ἐπιθυμίαν τῆς ἐν Ῥώμῃ διαίτης. αἵ τε γὰρ ἐν ταῖς Λατίνων πόλεσι Ῥωμαῖαι μικροῦ δεῖν πᾶσαι καταλιποῦσαι τοὺς ἄνδρας, [f] εἰς πατέρας ἀνέστρεψαν· αἵ τε Ῥωμαίοις ἐκδεδομέναι Λατίνων, πλὴν δυεῖν, αἱ λοιπαὶ τῶν πατρίδων ὑπεριδοῦσαι, παρὰ τοῖς γεγαμηκόσιν ἔμειναν· οἰωνὸς εὐτυχὴς τῆς μελλούσης πόλεως ἐπικρατήσειν τοῦ πολέμου. ἐπὶ τούτων φασὶ τῶν ὑπάτων τὸν νεὼν καθιερωθῆναι τῷ Κρόνῳ, κατὰ τὴν ἄνοδον τὴν εἰς τὸ Καπιτώλιον φέρουσαν ἐκ τῆς ἀγορᾶς, καὶ δημοτελεῖς

Sequenti anno creati conſules Aulus Sempronius Atratinus & Marcus Minucius, ſeptuageſima prima olympiade, qua vicit in ſtadio Tiſicrates Crotoniates, archonte Athenis Hipparcho, nihil foris domive memoria dignum in ſuo conſulatu geſſerunt. Nam & induciæ cum Latinis factæ ipſis magnam ab externis bellis quietem dabant, & ſuſpenſa ex ſenatuſconſulto exactio fœnorum, donec bellum quod exſpectabatur tuto conficeretur, ſedavit urbanos motus inopum, qui ſe ære alieno publico decreto atque publica pecunia liberari poſtulabant. Senatus autem conſultum ſanxerunt, ut ſi quæ Latinæ gentis mulieres nuptæ eſſent Romanis viris æquiſſimis & magni nominis, vel Romanæ Latinis, penes eas arbitrium eſſet, vel apud ſuos maritos manendi, ſi ita vellent, vel etiam, ſi id nollent, patrias ſuas repetendi: ex liberis vero, mares quidem apud patres remanerent, fœminæ vero & adhuc innuptæ matres ſuas ſequerentur. erat autem frequens connubium inter utrumque populum, tum ob cognationem, tum etiam ob amicitiam. Mulieres vero, eo decreto facta ſibi libera poteſtate, ſatis declararunt quanto Romæ degendi deſiderio tenerentur. nam & Romanæ quæ erant in Latinis civitatibus fere omnes ſuis maritis relictis in patriam ſunt reverſæ, & Latinæ quæ Romanis datæ fuerant in matrimonium, exceptis duabus, reliquæ omnes neglecta patria apud viros ſuos remanſerunt, quod fuit omen feliciſſimum victoriæ, quam pop. Rom. erat adepturus. His conſulibus ferunt Saturno templum conſecratum fuiſſe in clivo Capitolino, qua è foro eo aſcenditur, & ſumptu publico

Per. Jul. 4219. *Ante Chr.* 495. *Olymp.* 71 ½. *V. C.* *Cat.* 257. *Var.* 259. *A. Sempronio M. Minucio coſſ.* *quies à bellis.*

a *Lapus* in ſuo Codice argumentum habuiſſe viſus eſt, quod ſic vertit; *Sextus liber Dionyſii Halicarnaſſei de antiquitatibus Romanis hæc habet: Bellum cum Latinis, & eximiam illam ad Regillum lacum pugnam; bellum cum Volſcis, Sabinis, Aruncis; ſeditionem Romæ ob nexos; principum in ſenatu digniſſimas in utramque partem orationes; receſſionem plebis in ſacrum montem; de concordia graves actiones; Bruti orationem longiſſimam; Tribunorum Ædiliumque plebis creationem; Cn. Martii Coriolani encomium; poſtremo cum Latinis fœdus ictum, atque Menenii Agrippæ mortem. Spatium quinque omnino annorum.* b Deeſt *Vat.* c Non agnoſcit *Vat.* d Forſan convenientius ſit εὐγενέσι *nobilibus. Sylb.* e Αἱ τυχοῦσαι *Vat.* f Εἰς τοὺς πατέρας *Vat.* Vel εἰς τὰς πατρίδας ἀνέστρεψαν legendum eſt, quo modo ſupra loquutus eſt *Dionyſius*, vel πρὸς τοὺς πατέρας ἀνέστρεψαν dicendum. *Portus.* Malim hîc legere ὡς πατέρας. atque ita (niſi vehementer fallor) ſcripſerat *Dionyſius*, qui etiam alibi Atticum illud ὡς pro πρὸς uſurpat. *Caſ.*

a Diſtinguendum

Per. Jul. 4219. *Ante Chr.* 495. *Olymp.* 71 ½. *V. C. Cat.* 257. *Var.* 259.

publico ſolennitates & ſacrificia anniverſaria huic deo decreta. Antea vero aram ab Hercule exſtructam ibi fundatam fuiſſe ferunt; ſupra quam illi qui ſacrorum ritus ab eo acceperant more Græco primitias eas ſacrificabant, quæ in ignem conjici & cremari ſolebant. Quidam autem produnt T. Lartium ſuperioris anni conſulem * id templum faciendum locaſſe: alii à Tarquinio rege, qui regno fuerat expulſus, hoc opus faciendum ajunt locatum: dedicatum vero ex ſenatuſconſulto à Poſtumo Cominio. His igitur conſulibus (ut dixi) contigit, ut maxima pace fruerentur.

II.

Per. Jul. 4220. *Ante Chr.* 494. *Olymp.* 72 ⅔. *V. C. Cat.* 258. *Var.* 260.

A. Poſtumio & T. Virginio coſſ. redintegratum bellum Latinum.

¶ Poſtea creati conſules Aulus Poſtumius & T. Virginius, quibus coſſ. annuæ induciæ cum Latinis factæ finitæ ſunt. Magni autem utrinque belli apparatus fiebant. Ac Romana quidem multitudo tota conſtabat ex voluntariis militibus, qui magna animi alacritate ad bellum ferebantur: Latinorum vero major pars remiſſo animo ac neceſſitate coacta ad id bellum ibat, quia principes civitatum fere omnes donis & pollicitationibus à Tarquinio & Mamilio fuerant corrupti; plebeji vero, contra quorum voluntatem id bellum ſuſcipiebatur, ab adminiſtratione & cura reip. arcebantur: neque enim amplius dicendi poteſtas volentibus dabatur. Quare multi eam rem moleſte ferentes urbes *ac patriam* relinquere, & ad Romanos transfugere cogebantur. Qui enim in illis civitatibus dominabantur eos nolebant impedire, quinimo ſuis adverſariis ob voluntarium exſilium magnam gratiam habebant. Romani vero eos recipiebant, & eos qui cum conjugibus ac liberis veniebant in numerum urbanorum militum referebant, urbaniſque cohortibus immiſcebant; reliquos vero in caſtella quæ circa urbem erant dimittebant, & per colonias diſtribuebant, ne quid novi molirentur diligenter caventes. Et quum omnes idem cenſerent, rem iterum indigere libero imperio unius viri, qui omnia arbitratu ſuo adminiſtraret, nulliſque reddendis rationibus eſſet obnoxius, junior conſul A. Poſtumius à collega Virginio dictator dicitur: ipſe vero eodem modo, quo prior dictator, magiſtrum equitum T. Æbutium Elvam dixit. Et quum brevi temporis ſpatio omnes juniores Romanos conſcripſiſſet, & exercitum in quatuor partes diviſiſſet, uni parti ipſe præerat, ſecundæ ſuum collegam Virginium præfecit, tertiam Æbutio magiſtro equitum attribuit, quartæ vero præfectum A. Sempronium reliquit, cui urbis cuſtodiam commiſit.

Dictator ſecundus A. Poſtumius.

III.

¶ Ei autem, apparanti res omnes quæ ad bellum erant neceſſariæ, exploratores nunciarunt, Latinos cum omnibus copiis ex ſuis finibus egreſſos; & rurſus alii eum certio-

ἀναδειχθῆναι τῷ θεῷ καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ἑορτάς τε καὶ θυσίας. [a] τὸν δὲ πρότου βωμὸν αὐτόθι [b] καθιδρῦσθαι λέγουσι τὸν ὑφ' Ἡρακλέους κατεσκευασμένον, [c] ὑφ' οὗ τὰς ἐμπύρους ἀπαρχὰς ἔθυον Ἑλληνικοῖς ἔθεσιν οἱ τὰ ἱερὰ παρ' ἐκείνου παραλαβόντες. τὴν δὲ γραφὴν τῆς ἱδρύσεως τοῦ ναοῦ, τινὲς μὲν ἱστοροῦσι λαβεῖν Τίτον Λάρκιον τὸν ὑπατεύσαντα τῷ πρόσθεν ἐνιαυτῷ· οἱ δὲ, βασιλέα Ταρκύνιον τὸν ἐκπεσόντα τῆς ἀρχῆς· τὴν δὲ καθιέρωσιν τοῦ ναοῦ λαβεῖν [d] Πόστουμον Κομίνιον, κατὰ ψήφισμα βουλῆς. τούτοις μὲν δὴ τοῖς ὑπάτοις εἰρήνης, ὥσπερ ἔφην, βαθείας 342 ἐξεγένετο ἀπολαῦσαι.

Μετὰ δὲ τούτους παραλαμβάνουσι τὴν ἀρχὴν Αὖλος Ποστούμιος καὶ Τίτος Οὐεργίνιος· ἐφ' ὧν αἱ μὲν ἐνιαύσιοι ἀνοχαὶ πρὸς Λατίνους διελέλυντο. παρασκευαὶ δὲ πρὸς τὸν πόλεμον ὑφ' ἑκατέρων ἐγίνοντο μεγάλαι. ἦν δὲ τὸ μὲν Ῥωμαίων πλῆθος ἅπαν ἑκούσιον καὶ σὺν πολλῇ προθυμίᾳ χωροῦν ἐπὶ τὸν ἀγῶνα· τὸ δὲ Λατίνων τὸ πλέον ἀπρόθυμον καὶ ὑπ' ἀνάγκης κατειργόμενον, τῶν μὲν δυναστευόντων ἐν ταῖς πόλεσιν, ὀλίγου δεῖν πάντων, δωρεαῖς τε καὶ ὑποσχέσεσιν ὑπὸ Ταρκυνίου καὶ Μαμιλίου διεφθαρμένων, τῶν δὲ δημοτικῶν, ὅσοις οὐκ ἦν βουλομένοις ὁ πόλεμος, ἀπελαυνομένων [e] ἀπὸ τῆς τῶν κοινῶν φροντίδος· οὐδὲ γὰρ λόγος ἔτι τοῖς βουλομένοις ἀπεδίδοτο. ἠναγκάζοντο δὴ χαλεπαίνοντες ἐπὶ τούτῳ συχνοὶ καταλιπεῖν τὰς πόλεις, καὶ πρὸς Ῥωμαίους αὐτομολεῖν. κωλύειν γὰρ οὐκ ἠξίουν οἱ [f] ὑφ' ἑαυτῶν πεποιημένοι τὰς πόλεις, ἀλλὰ πολλὴν τοῖς διαφόροις τῆς ἑκουσίου φυγῆς χάριν ᾔδεσαν. ὑποδεχόμενοι δὲ αὐτοὺς οἱ Ῥωμαῖοι, τοὺς μὲν ἅμα γυναιξὶ καὶ τέκνοις ἀφικνουμένους, εἰς τὰς ἐντὸς τείχους κατέταττον στρατείας, τοῖς πολιτικοῖς ἐγκαταμιγνύντες λόχοις· τοὺς δὲ λοιποὺς εἰς τὰ περὶ τὴν πόλιν ἀποστέλλοντες φρούρια, καὶ ταῖς ἀποικίαις [g] ἀπομερίζοντες, ἵνα μή τι νεωτερίσωσιν, εἶχον ἐν φυλακῇ. ἁπάντων δὲ τὴν αὐτὴν γνώμην λαβόντων, ὅτι μιᾶς δεῖ πάλιν τοῖς πράγμασιν ἀφειμένης ἅπαντα διοικεῖν κατὰ τὸν αὐτῆς λογισμὸν ἀνυπευθύνου ἀρχῆς, δικτάτωρ ἀποδείκνυται τῶν ὑπάτων ὁ νεώτερος Αὖλος Ποστούμιος, ὑπὸ τοῦ συνάρχοντος Οὐεργινίου· ἱππάρχην δὲ αὐτὸς ἑαυτῷ προσείλετο κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον τῷ προτέρῳ δικτάτορι, Τίτον Αἰβούτιον Ἔλβαν· καὶ καταγράψας ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ τοὺς ἐν ἥβῃ Ῥωμαίους ἅπαντας, καὶ διελὼν εἰς τέτταρα μέρη τὴν δύναμιν, μιᾶς μὲν αὐτὸς ἡγεῖτο μοίρας, ἑτέρας δὲ τὸν συνύπατον Οὐεργίνιον ἔταξεν ἄρχειν, τῆς δὲ τρίτης Αἰβούτιον τὸν ἱππάρχην· ἐπὶ δὲ τῆς τετάρτης κατέλιπεν ἔπαρχον Αὖλον Σεμπρώνιον, ᾧ τὴν πόλιν φυλάττειν ἐπέτρεψεν.

Παρεσκευασμένῳ δὲ [h] τούτῳ πάντα τὰ ἐπιτήδεια πρὸς τὸν πόλεμον, ἧκον ἀγγέλλοντες οἱ σκοποὶ πανστρατιᾷ Λατίνους ἐξεληλυθότας καὶ αὖθις ἕτεροι,

δηλοῦντες

a Diſtinguendum eſt poſt πρότου, vel τὸ δὲ πρότου legendum: hoc ſenſu, *Ante vero ſitam ibi fuiſſe dicunt aram ab Hercule exſtructam.* *Sylb.* Τὰ δὲ πρὸ τούτων, βωμὸν *Vat.* b Καθιδρυᾶξ perperam in *Ed. Steph.* c Ita etiam *Vat.* & *Lapi Codd.* Potius tamen (cum *Sylb.* & *Porto*) legendum ἐφ' οὗ vel ὑπὲρ οὗ. d Male in *Ed. Steph.* Ποστούμιον Καμίνιον. Vide *Var. Lect.* ad pag. 303. e Ἀπὸ τῆς περὶ τῶν κοινῶν *Vat.* f Scribendum puto ὑφ' ἑαυτοῖς *Steph.* Δι' ἑαυτῶν *Vat.* g Forſan rectius ἐπιμερίζοντες, vel ἐναπομερίζοντες. *Steph* h Αὐτῷ *Vat.* * Inſcriptionem locationis templi accepiſſe &c. *Lapus.* Templi fundationem inſcriptam Largio conſule &c. *Gelen.* Ego (inquit *Portus*) ſenſum ſum ſequutus. nam moris erat olim, ut ſi quod publicum opus eſſet exſtruendum, id locaretur, ipſaque locatio in tabella literis majuſculis populo in loco aliquo eminentiori conſpicienda proponeretur.

a Κορνίατα

δηλοῦντες ἐξ ἐφόδου τι καταληφθῆναι πρὸς αὐτῶν χωρίον ἐχυρὸν, [a] Κορβιῶνα καλούμενον, ἐν ᾧ φρουρά τις ἦν Ῥωμαίων ἐγκαθεστῶσα ὀλίγη· ἣν ἅπασαν διαφθείραντες, καὶ τὸ χωρίον αὐτῶν κατασχόντες, ὁρμητήριον ἐποιοῦντο τοῦ πολέμου. ἀνδράποδα δὲ καὶ βοσκήματα [b] οὐκ ἴσα κατελάμβανον ἐν τοῖς ἀγροῖς χωρὶς τῶν ἐν τῷ Κορβιῶνι ἐγκαταληφθέντων, [c] προκατεσκευασμένων πρὸ πολλοῦ τῶν γεωργῶν εἰς τὰ [d] προσεχέστατα τῶν ἐρυμάτων, ὅσῃ δύναμις ἦν ἑκάστοις, φέρειν τε
343 καὶ ἄγειν· οἰκίας τε αὐτῶν ἐνεπίμπρασαν ἐρήμους ἀφειμένας, καὶ γῆν ἔτεμνον. ἀφίκετο δὲ αὐτοῖς ἐξεστρατευμένοις ἤδη, ἐξ Ἀντίου, πόλεως ἐπιφανεστάτης τοῦ Οὐολούσκων ἔθνους, στρατιά τε καινὴ καὶ ὅπλα καὶ σῖτος, καὶ ὅσων ἄλλων εἰς τὸν πόλεμον ἐδέοντο. ἐφ᾽ οἷς πάνυ θαρρήσαντες, ἐν ἐλπίσι χρησταῖς ἦσαν, ὡς καὶ τῶν ἄλλων Οὐολούσκων [e] συναρουμένων σφίσι τοῦ πολέμου, τῆς Ἀντιατῶν πόλεως ἀρξαμένης. ταῦτα μαθὼν ὁ Ποστούμιος ἐξεβοήθει διὰ ταχέων, πρὶν ἢ συνελθεῖν τοὺς πολεμίους ἅπαντας· ἀγαγὼν δὲ ἐν νυκτὶ τὴν σὺν αὐτῷ στρατιὰν πορείᾳ συντόνῳ, [f] παραπλήσιον γίνεται τῶν Λατίνων ἐστρατοπεδευκότων περὶ λίμνην [g] Ῥηγίλλη καλουμένην, ἐν ἐχυρῷ χωρίῳ καὶ τίθεται τὸν χάρακα κατὰ κεφαλῆς τῶν πολεμίων ἐν ὑψηλῷ λόφῳ καὶ δυσβάτῳ· ἐν ᾧ ὑπομείνων, πολλὰ πλεονεκτήσειν ἔμελλεν.

¶ Οἱ δὲ Λατίνων ἡγεμόνες, Ὀκταούιός τε ὁ Τυσκλανὸς, Ταρκυνίου τοῦ βασιλέως γαμβρὸς, ὡς δέ τινες γράφουσιν, υἱὸς τοῦ γαμβροῦ, καὶ Σέξτος Ταρκύνιος· ἐτύγχανον γὰρ ἤδη τηνικαῦτα χωρὶς ἀλλήλων ἐστρατοπεδευκότες· εἰς ἓν συνάξαντες τὰς δυνάμεις χωρίον καὶ παραλαβόντες τοὺς χιλιάρχους καὶ λοχαγοὺς, ἐσκόπουν ὅπως ἔσται τρόπος τοῦ πολέμου. καὶ πολλαὶ γνῶμαι ἐλέχθησαν. οἱ μὲν γὰρ, ἐξ ἐφόδου χωρεῖν ἠξίουν ἐπὶ τοὺς ἅμα τῷ δικτάτορι [h] καταλαμβανομένους τὸ ὄρος, ἕως τινὲς ἦσαν αὐτοῖς φοβεροί· οὐκ ἀσφαλείας σημεῖον εἶναι νομίζοντες τὴν τῶν ἐχυρῶν κατάληψιν, ἀλλὰ δειλίας· οἱ δὲ, τοὺς μὲν ἀποταφρεύσαντας ὀλίγῃ τινὶ καθείργειν φυλακῇ· τὴν δὲ ἄλλην δύναμιν ἀναλαβόντας, ἐπὶ τὴν Ῥώμην ἄγειν ὡς ῥᾳδίαν ἁλῶναι, τῆς κρατίστης νεότητος ἐξεληλυθυίας· οἱ δὲ, τὰς Οὐολούσκων τε καὶ τῶν ἄλλων συμμάχων βοηθείας ἀναμένειν συνεβούλευον, τὰ ἀσφαλέστερα πρὸ τῶν θρασυτέρων αἱρούμενοι· Ῥωμαίους μὲν γὰρ οὐθὲν ἀπολαύσειν ἐκ τῆς τριβῆς τοῦ χρόνου, ἑαυτοῖς δὲ βραδυνόμενα κρείττω γενέσθαι τὰ πράγματα. ἔτι δὲ αὐτῶν βουλευομένων, ἧκεν ἐκ Ῥώμης [i] ὁ ἕτερος τῶν ὑπάτων Τίτος Οὐεργίνιος ἔχων τὴν σὺν αὐτῷ δύναμιν, ἀφνιδίως ἐν τῇ κατόπιν νυκτὶ τὴν ὁδὸν διανύσας· καὶ στρατοπεδεύεται δίχα τοῦ δικτάτωρος ἐφ᾽ ἑτέρας ῥάχεως ὀρεινῆς πάνυ καὶ ἐχυρᾶς· ὥστε ἀμφοτέρων ἀποκεκλεῖσθαι τοὺς Λατίνους τῶν ἐπὶ τὴν πολεμίαν ἐξόδων·

rem fecerunt, ex itinere primo impetu expugnatum ab illis fuiſſe caſtellum quoddam munitum, quod Corbionem vocant, in quo exiguus Romanorum præſidiariorum nume- Per. Jul. 4220. Ante Chr. 494. Olymp. 72 2/3. V. C. Cat. 258. Var. 260.
rus cuſtodiendi gratia erat, quos omnes interfecerunt, & locum illum occupatum belli ſedem fecerunt: * in agris tamen non invenerunt tantum mancipiorum aut pecoris quantum Corbione ceperunt; quia ruſtici jam multo ante pro viribus quique ſuis quæcunque ferre aut agere potuerant ſecum in proximas munitiones comportarant: horumque domos deſertas incenderunt, & agrum vaſtarunt. Quum autem ex ſuis finibus jam egreſſi fuiſſent, acceperunt ab Antio, Volſcorum urbe nobiliſſima, & novas copias & arma & frumentum, & alia quibuſcunque ab bellum ipſis opus erat. Quibus rebus maxime fidentes in bonam ſpem venerunt, exiſtimantes alios quoque Volſcos ſe ad illius belli ſocietatem addituros, facto ab Antiatibus initio. His rebus cognitis, Poſtumius celeriter occurrit hoſtibus, antequam omnes ipſorum copiæ in unum convenirent: noctuque ducto exercitu, itinere concitato acceſſit ad Latinos, qui caſtra poſuerant ad lacum Regillum, in loco munito; & caſtra poſuit in colle excelſo, cujus aditus erat difficilis, quique hoſtium capiti imminebat: in quo ſi manſiſſet, multis in rebus meliore conditione, quam hoſtes, erat futurus.

IV. ¶ At Latinorum duces, Octavius Tuſculanus, Tarquinii regis gener, ſive, ut nonnulli ſcribunt, generi filius, & Sextus Tarquinius (tunc enim ſeorſum caſtra poſuerant) in unum locum copias coëgerunt; &, adhibitis in conſilium tribunis militum & centurionibus, conſultabant quonam modo bellum eſſet gerendum: & variæ ſententiæ dictæ fuerunt. Alii enim cenſebant impetum faciendum in eos qui cum dictatore collem occuparant, dum adhuc illis eſſent formidabiles; exiſtimantes non fiduciæ, ſed timoris id argumentum eſſe, quod loca munita occupaſſent: alii vero foſſa circumducta eos aliqua exigua cuſtodia coërcendos, & cum reliquis copiis Romam eundum, quod, abſente lectiſſimæ juventutis robore, facile expugnari poſſe videbatur: alii vero cenſebant Volſcorum & aliorum ſociorum auxilia exſpectanda, & tutiora conſilia audacioribus præferenda. Romanis enim nihil jam moram profuturam, rerum vero ſuarum conditionem meliorem futuram, ſi cunctatione uſi fuiſſent. Illis autem adhuc conſultantibus, alter conſul T. Virginius ex urbe cum ſuo exercitu venit, improviſo proxima ſequenti nocte itinere confecto: & ſeorſum à dictatore in alterius montis dorſo aſpero & natura munito caſtra poſuit, ita ut Latinis utrinque exitus in hoſticum interclusus eſſet, quia

a Κορνιῶνα juxta *Steph. Byzant.* b *Portus* ſuſpicatur vel ἐ κατελάμβανον legendum eſſe, expuncto ἴσα; vel nihil hîc mutandum, ſed mox τοῖς & ἐγκαταληφθεῖσι reponenda, deleta voce χωρὶς. c Mallem προκατασκευασαμένων *Steph.* d Quid ſi verius τὰ προσεχέστατα? *Sylb.* Ita quidem in *Cod. Vat.* Placet mihi quoque (inquit *Steph.*) præcipue ſi ſcribamus ὅσῃ δύναμις ἦν ἑκ. expuncta hypoſtigme poſt ἑκάστοις, ut infinitiva verba φέρειν & ἄγειν habeant accuſativum cum quo jungantur. *Steph.* e Ita in *Cod. Vat.* Συναιρουμένων minus recte in *Ed. Steph.* ut oſtendunt tum alia paſſim obvia, tum quæ ſupra habemus p. 263. v. 32. Eadem quoque commutatio notata ad pag. 313. v. 47. *Sylb.* f Πλησίον γίνεται *Vat.* g Perperam Ῥηγιάλῃ in *Ed. Steph.* ut conſtat ex Latinis ſcriptoribus. *Sylb.* h Καταλαβομένους τὸ ὄρος, ἕως ἔτι τινὲς ἦσαν *Vat.* i Idem hæc valent ac ſi dixiſſet ὁ ἕτερος τῶν πρὸ μικροῦ ὑπατευσάντων. *Port.* * Ita etiam *Lapus* vertit. Verum hoc modo *Gelen.* *Mancipiis tamen & pecoribus non multis in agro potiti ſunt, præter ea quæ Corbione ceperant.*

Per. Jul. 4220.
Ante Chr. 494.
Olymp. 72 2/3.
V. C. Cat. 258. Var. 260.

quia conſul à parte læva conſidebat, dictator vero à dextra. Perturbatis autem multo magis hoſtium ducibus, qui ſolum rectam aut tutam viam ſequebantur, & verentibus ne iſta cunctatione commeatus, quamvis eſſent magni, abſumere cogerentur, Poſtumius, quum animadvertiſſet quanta eſſet in illis artis imperatoriæ imperitia, miſit magiſtrum equitum T. Æbutium cum lectiſſimis equitibus & levis armaturæ militibus, & imperavit ut occuparet collem quendam opportune in ipſo tranſitu ſitum, qua commeatus domo Latinis apportabantur. Copiæ autem cum equitum magiſtro miſſæ, antequam hoſtes id ſentirent, celeriter noctu præterierunt, & per ſilvæ itinera non trita tranſiverunt, collemque occuparunt.

V. ¶ Ubi vero hoſtium duces cognoverunt à tergo etiam loca munita occupata eſſe, quum non amplius ſperarent commeatus ſatis tuto ad ſe domo portari poſſe, Romanos ex eo colle per vim pellere ſtatuerunt, antequam vallo & colle ſe munirent. Quare Sextus alter eorum dux cum equitatu totis viribus eo contendit, quaſi Romanus equitatus impetum ipſius minime eſſet excepturus. Sed quum equites Romani eorum impreſſionem fortiter ſuſtinuiſſent, aliquamdiu quidem reſtitit, modo ſuos ſubducens, modo etiam iterum eos converſo agmine in hoſtem adducens. Sed quum & ipſius loci natura eos qui collis verticem occuparant plurimum juvaret, illis vero qui ex inferiore parte collem ſubibant nihil præter plurima vulnera & labores irritos afferret, & novus exercitus militum legionariorum ex peditatu delectorum ſubſidio veniret Romanis, quos ſtatim Poſtumius miſerat & aliorum veſtigia ſubſequi juſſerat, quum nihil amplius facere poſſet, re infecta in caſtra copias ſuas reduxit: Romani vero jam firme eum locum tenentes, palam præſidium ibi *collocarunt &* munierunt. Poſtea Mamilio & Sexto non longas moras interponere, ſed celeriter de re prælio decernere placuit. Romanoque dictatori, quamvis principio apud ſe ſtatuiſſet bellum ſine ulla pugna conficere, & præcipue ſe hoc facturum ſperaſſet propter commeatuum inopiam, qua hoſtium duces laborabant, hæc cauſſa eſſe videbatur, cur prælium committeret. Ab equitibus enim, qui vias obſervabant, intercepti fuerant quidam nuntii qui literas ferebant à Volſcis ad duces Latinorum, quibus ſignificabatur, magnas ſociorum copias ad diem tertiam ad ſummum illis ſubſidio venturas, & alias præterea ab Hernicis. Hæ igitur fuerunt cauſſæ, ob quas Romani duces tunc præter ſuum propoſitum celeriter prælio decernere coacti ſunt. Ubi vero ab utriſque pugnæ ſignum datum eſt, utrique in medium caſtrorum ſpatium progreſſi aciem hoc modo inſtruxerunt. Sextus Tarquinius in lævo Latinorum cornu collocatus eſt, Octavius

τοῦ μὲν ὑπάτου τῶν ἀριστερῶν προκαθημένου μερῶν, τοῦ δὲ δικτάτορος τῶν δεξιῶν. ἔτι δὲ πλείονος ταραχῆς κατασχούσης τοὺς οὐδὲν πλέον τῶν ἀσφαλῶν προελομένους ἡγεμόνας, καὶ δέους, μὴ τὰ οἰκεῖα [a] πολλὰ ὄντα δαπανᾶν ἀναγκάζωνται βραδύνοντες, μαθὼν ὁ Ποστούμιος ὅσον ἦν ἐν αὐτοῖς τὸ ἄπειρον στρατηγίας, πέμπει τὸν ἵππαρχον Τίτον Αἰβούτιον, ἄγοντα τοὺς ἀκμαιοτάτους 344 ἱππεῖς τε καὶ ψιλοὺς, καταλαβέσθαι κελεύσας ὄρος τι καλῶς ἐν παρόδῳ κείμενον ταῖς παρακομιζομέναις Λατίνοις ἀγοραῖς οἴκοθεν· καὶ φθάνει πρὶν αἰσθέσθαι τοὺς πολεμίους ἡ σὺν τῷ ἱππάρχῳ πεμφθεῖσα δύναμις, νύκτωρ παρενεχθεῖσα, καὶ δι' ὕλης ἀτριβοῦς διελθοῦσα, καὶ γενομένη ἐγκρατὴς τοῦ λόφου.

Μαθόντες δὲ οἱ στρατηγοὶ τῶν πολεμίων καταλαμβανόμενα καὶ τὰ κατὰ νώτου σφῶν ἐρυμνὰ, καὶ οὐδὲ περὶ τῆς οἴκοθεν ἀγορᾶς χρηστὰς ἔτι ἐλπίδας ἔχοντες, ὡς ἀσφαλῶς σφίσι παρακομισθησομένης, ἀπορράξαι τοὺς Ῥωμαίους ἔγνωσαν ἀπὸ τοῦ λόφου, πρὶν ἢ χάρακι καὶ [b] λόφῳ κρατύνασθαι. ἀναλαβὼν δὲ τὴν ἵππον ἅτερος αὐτῶν Σέξτος ἤλαυνεν ἀνὰ κράτος αὐτὴν, ὡς οὐ δεξομένης αὐτὴν τῆς Ῥωμαϊκῆς ἵππου. γενναίως δὲ τῶν Ῥωμαίων ἱππέων τοὺς ἐπιόντας ὑπομεινάντων, μέχρι μέν τινος ἀντεῖχεν ὑποστρέφων τε καὶ αὖθις ἐπάγων. ἐπεὶ δὲ ἥ τε φύσις τοῦ χωρίου τοῖς μὲν ἤδη κρατοῦσι τῶν ἄκρων μεγάλα πλεονεκτήματα παρεῖχε, τοῖς δὲ κάτωθεν ἐπιοῦσιν οὐδὲν ὅ,τι μὴ πολλὰς πάνυ πληγὰς καὶ πόνους ἀνηνύτους ἔφερεν, καὶ αὖθις ἑτέρα παρῆν δύναμις τοῖς Ῥωμαίοις ἐπιλέκτων ἀνδρῶν ἐκ τῆς πεζικῆς φάλαγγος ἐπίκουρος, ἣν ὁ Ποστούμιος κατὰ πόδας ἀπέστειλεν, οὐδὲν ἔτι πράττειν δυνάμενος, ἀπῆγε τὴν ἵππον ἐπὶ τὸν χάρακα· καὶ οἱ Ῥωμαῖοι βεβαίως κρατοῦντες τὸ χωρίον, περιφανῶς κρατύνονται φυλακήν. μετὰ τοῦτο τὸ ἔργον, τοῖς περὶ Μαμίλιον καὶ Σέξτον ἐδόκει μὴ πολὺν διὰ μέσου ποιεῖν χρόνον, ἀλλ' ὀξείᾳ κρῖναι τὰ πράγματα μάχῃ. τῷ δὲ δικτάτορι τῶν Ῥωμαίων κατ' ἀρχὰς οὕτως ἔχοντι προαιρέσεως, ὡς ἀμαχητὶ καταλύσασθαι τὸν πόλεμον, καὶ πάντων μάλιστα διὰ τὴν [c] ἀπορίαν τῶν ἀντιστρατήγων τοῦτο ποιήσειν ἐλπίσαντι, [d] τοῦτο ἐφάνη αἴτιον χωρεῖν ἐπὶ τὸν ἀγῶνα. ἑάλωσαν γάρ τινες ὑπὸ τῶν φρουρούντων τὰς ὁδοὺς ἱππέων ἄγγελοι γράμματα φέροντες παρὰ Οὐολούσκων πρὸς τοὺς στρατηγοὺς τῶν Λατίνων, δηλοῦντες ὅτι πολλαὶ δυνάμεις αὐτοῖς ἐπὶ συμμαχίαν ἥξουσιν εἰς ἡμέραν τρίτην μάλιστα, καὶ αὖθις ἑτέρα παρὰ Ερνίκων. τὰ μὲν δὴ παρασχόντα τοῖς ἡγεμόσιν αὐτῶν ταχεῖαν παρατάξεως ἀνάγκην τέως οὐ προαιρουμένοις, ταῦτα ἦν. ἐπειδὴ δὲ τὰ σημεῖα ἤρθη παρ' ἑκατέρων τῆς μάχης, προῄεσαν εἰς τὸ μεταξὺ χωρίον ἀμφότεροι, καὶ ἐξέτασσον τὰς δυνάμεις κατὰ τάδε· Σέξτος μὲν Ταρκύνιος ἐπὶ τοῦ λαιοῦ τῶν Λατίνων ἐτάχθη κέρατος, Οκταούιος δὲ

a Οὐ πολλὰ ὄντα malit *Sylb.* Vulgatam lectionem tuetur *Portus.* *b* Λόφῳ notarat etiam *Camerarius.* pro quo cum τάφρῳ reponi commode nequeat, ſenſus erit; *priuſquam ſeſe præter collem natura munitum, vallo etiam circummunirent.* quam ſententiam *Lapus* quoque ſecutus eſt. *Sylb.* *c* Cum ἀπορία non tam ducibus, quam toti exercitui tribuenda ſit, videri poſſit legendum eſſe ἀπειρίαν; quod firmatur ex v. *6.* *Sylb.* *d* Τότε ἐφάνη χωρεῖν *Vat.*

Articulus

Per. Jul. 4220. Ante Chr. 494. Olymp. 72 $\frac{2}{3}$. V. C. Cat. 258. Var. 260.

δὲ Μαμίλιος ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ· τὴν δὲ κατὰ μέσον στάσιν εἶχεν ὁ ἕτερος τῶν Ταρκυνίου παίδων, Τῖτος, ἔνθα καὶ Ῥωμαίων οἵ τε αὐτόμολοι καὶ οἱ φυγάδες ἐτάχθησαν. ἡ δὲ ἵππος, ἅπασα τριχῇ διαιρεθεῖσα, τοῖς κέρασιν ἀμφοτέροις προσενεμήθη, καὶ τοῖς κατὰ μέσην τεταγμένοις [a] τὴν φάλαγγα. τῆς δὲ Ῥωμαίων στρατιᾶς τὸ μὲν [b] ἀριστερὸν κέρας εἶχεν ὁ ἵππαρχος Τῖτος Αἰβούτιος, [c] ἐναντίως Σέξτῳ Ταρκυνίῳ· τὸ δὲ δεξιόν, Τῖτος Οὐεργίνιος ὁ ὕπατος, Ὀκταουίῳ Μαμιλίῳ στάσιν ἐναντίαν ἐπέχων· τὰ δὲ μέσα τῆς φάλαγγος αὐτὸς ὁ δικτάτωρ Ποστούμιος ἐξεπλήρου, Τίτῳ Ταρκυνίῳ καὶ τοῖς περὶ αὐτὸν φυγάσι χωρήσων ὁμόσε. πλῆθος δὲ τῆς συνελθούσης δυνάμεως εἰς τὴν παράταξιν ἀφ᾽ ἑκατέρου στρατεύματος ἦν, Ῥωμαίων μέν, [d] ἐπὶ δισμυρίοις τε καὶ τετρακισχιλίοις πεζοῖς καὶ τρισχίλιοι ἱππεῖς· Λατίνων δέ, ἐπὶ τετρακισμυρίοις πεζοῖς καὶ τρισχίλιοι ἱππεῖς.

Ὡς δὲ εἰς χεῖρας ἥξειν ἔμελλον, οἵ τε τῶν Λατίνων στρατηγοὶ συγκαλέσαντες τοὺς σφετέρους, πολλὰ εἰς τὸ ἀνδρεῖον ἐπαγωγά, καὶ δεήσεις τῶν στρατιωτῶν μακρὰς διεξῆλθον, ὅ, τε Ῥωμαῖος ὀρρωδοῦντας ὁρῶν τοὺς σφετέρους, ὅτι πλήθει συνοίσονται μακρῷ προὔχοντι τοῦ σφετέρου, ἐξελέσθαι τὸ δέος αὐτῶν ἐκ τῆς διανοίας βουλόμενος, συνεκάλει εἰς ἐκκλησίαν· καὶ παραστησάμενος τοὺς πρεσβυτάτους τῶν ἐκ τοῦ βουλευτικοῦ συνεδρίου καὶ τιμιωτάτους, ἔλεξε τοιάδε· "Θεοὶ μὲν ἡμῖν ὑπισχνοῦνται δι᾽ οἰωνῶν τε καὶ σφαγίων καὶ τῆς ἄλλης μαντικῆς ἐλευθερίαν τῇ πόλει παρέξειν καὶ νίκην εὐτυχῆ, ἀμοιβὰς ἡμῖν ἀποδιδόντες ἀγαθὰς ἀνθ᾽ ὧν αὐτούς σέβοντες καὶ τὰ δίκαια ἀσκοῦντες ἐν παντὶ τῷ βίῳ ἡμῶν διετελέσαμεν· καὶ τοῖς ἐχθροῖς ἡμῶν νεμεσῶντες κατὰ τὸ εἰκός, ὅτι πολλὰ καὶ μεγάλα πεπονθότες ὑφ᾽ ἡμῶν ἀγαθά, συγγενεῖς τε ὄντες καὶ φίλοι, καὶ τοὺς αὐτοὺς ὀμωμοκότες ἕξειν ἐχθροὺς καὶ φίλους, ἁπάντων ὑπεριδόντες τούτων, πόλεμον ἐπιφέρουσιν ἡμῖν ἄδικον, οὐχ ὑπὲρ ἀρχῆς καὶ δυναστείας, ὁποτέρους ἡμῶν μᾶλλον αὐτὴν ἔχειν προσήκει· ἧττον γὰρ ἂν ἦν δεινόν· ἀλλ᾽ ὑπὲρ τῆς Ταρκυνίων τυραννίδος, ἵνα δούλην ἀντ᾽ ἐλευθέρας τὴν πόλιν αὐτοῖς [e] ποιήσωσι. χρὴ δὲ καὶ ὑμᾶς, ἄνδρες λοχαγοί τε καὶ στρατιῶται, μαθόντας ὅτι συμμάχους ἔχετε τοὺς θεούς, οἵπερ αἰεὶ τὴν πόλιν σώζουσιν, ἄνδρας ἀγαθοὺς γενέσθαι περὶ τόνδε τὸν ἀγῶνα· ἐπισταμένους ὅτι τῆς παρὰ θεῶν βοηθείας ὑπάρχει τυγχάνειν τοῖς γενναίως ἀγωνιζομένοις, καὶ πάντα τὰ [f] παρ᾽ ἑαυτοῖς εἰς τὸ νικᾶν [g] προθυμίᾳ παρεχομένοις, οὐ τοῖς φεύγουσιν ἐκ τῶν κινδύνων, ἀλλὰ τοῖς βουλομένοις ὑπὲρ αὐτῶν ταλαιπωρεῖν. ὑπάρχει δὲ ὑμῖν πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα πλεονεκτήματα πρὸς τὸ νικᾶν ὑπὸ τῆς τύχης παρεσκευασμένα, τρία δὲ πάντων [h] μάλιστα καὶ φανερώτατα. Πρῶτον μὲν τὸ πρὸς ἀλλήλων πιστόν, οὗ μάλιστα δεῖ τοῖς μέλλουσι τῶν ἐχθρῶν κρατήσειν. οὐ γὰρ

Mamilius in dextro; mediam vero aciem tenebat alter Tarquinii filius Titus, in qua Romanorum transfugæ & exſules collocati erant. Totus vero equitatus, trifariam diviſus, in utrumque cornu & mediam aciem diſtributus eſt. At in Romano exercitu lævum cornu tenebat T. Æbutius equitum magiſter, Sexto Tarquinio oppoſitus; dextrum Titus Virginius conſul, locum in acie Octavio Mamilio oppoſitum tenens; mediam vero aciem ipſe Dictator Poſtumius implebat, cum T. Tarquinio & exſulibus qui circa eum erant conflicturus. Numerus autem copiarum, quæ ex utroque exercitu in aciem deſcenderant, hic erat: Romanorum, peditum viginti quatuor millia, equitum tria; Latinorum vero, quadraginta peditum millia & tria equitum.

VI. ¶ Quum vero jam ad manus eſſent venturi, Latinorum duces ſuos milites convocatos longa oratione ad fortitudinem hortati ſunt, & multas preces addiderunt; & Romanus, animadvertens ſuos perterritos, quod congreſſuri eſſent cum numero qui ſuo longe eſſet major, & metum illum ex eorum animis eximere volens, eos ad concionem convocavit, & cum maximis natu ſenatorii ordinis & honoratiſſimis quibuſque in medium progreſſus, talem habuit orationem: "Dii (milites) auſpiciis & extis atque aliis vaticiniis reip. noſtræ libertatem & felicem victoriam pollicentur, egregie nos remunerantes pro perpetua pietate qua eos colimus, & pro juſtitia quam perpetuo exercemus; & inimicis noſtris (ut æquum eſt) infenſi, quod quum multis & magnis beneficiis à nobis fuerint affecti, & ſint cognati ac amici noſtri, & jurarint communes utriſque fore & inimicos & amicos, tamen his omnibus contemptis injuſtum bellum nobis inferant, non de imperio aut principatu, utros noſtrum potius hæc habere oporteat contendentes, (hoc enim minus eſſet grave) ſed de tyrannide Tarquiniorum, ut ex libera ſervam illis civitatem faciant. Oportet igitur vos, centuriones & milites, quum ſciatis deos eſſe vobis ſocios, qui urbem iſtam perpetuo ſervant, in hoc certamine viros fortes eſſe: illud ſcientes, divinum auxilium præſto eſſe illis qui fortiter pugnant, & iis qui totas ſuas vires omni animi alacritate exſerunt ut victoriam adipiſcantur, non iis qui pericula fugiunt, ſed iis qui pro ſalute ſua quævis mala perpeti non dubitant. Habetis autem fortunæ beneficio cum multa alia commoda, quæ ad victoriam parandam faciunt, tum vero tria præcipua atque manifeſtiſſima.

VII. ¶ Primum quidem mutuam fidem, qua re potiſſimum opus eſt iis qui ex hoſtibus victoriam ſunt reportaturi. neque enim

a Articulus τὴν redundare videtur *Porto*. b *Lapus* & *Gelenius* pro ἀριστερὸν hic legunt δεξιόν, & contra ἀριστερὸν pro δεξιὸν v. 7. Ego vero non cornuum Romanorum ſed Latinorum ducum commutationem hic factam exiſtimo, & locum ſic legendum puto, τῆς δὲ Ῥωμαίων στρατιᾶς τὸ μὲν ἀριστερὸν κέρας εἶχεν ὁ ἵππαρχος Τῖτος Αἰβούτιος, ἐναντίως Ὀκταουίῳ Μαμιλίῳ· τὸ δὲ δεξιὸν Τῖτος Οὐεργίνιος ὁ ὕπατος, Σέξτῳ Ταρκυνίῳ στάσιν ἐναντίαν ἐπέχων. hæc enim lectio congruit non tantum cum iis quæ narrantur p. 330. v. 50 verum etiam cum iis quæ infra ſequuntur p. 349. *Sylb.* c Si quis malit ἐναντίος, ut in ſequentibus ἐπέχων, poterit ſe *Lapi* etiam verſione tueri. *Sylb.* d Ἐπὶ δισμυρίοις τε καὶ τετρακισχιλίοις πεζοί, τριακοσίων δεόντων, χίλιοι δὲ ἱππεῖς· Λατίνων δὲ σὺν τοῖς συμμάχοις τετρακισμύριοι μάλιστα πεζοί, καὶ τρισχίλιοι ἱππεῖς *Vat.* atque ita in *Lapi Cod.* nam vertit, *peditum circiter viginti quatuor millia, trecentis demptis, equiteſque mille: Latinis vero una cum ſociis quadraginta ferme peditum millia, triaque equitum.* e Ποιήσωσι *Vat.* f Παρ᾽ ἑαυτοὺς *Vat.* g Scribo πρόθυμα. nam eleganter dicit τὰ παρ᾽ ἑαυτοῖς πρόθυμα; & προθυμίᾳ ſine adjectione aliqua ſtare poſſe non videtur. *Steph.* h Μέγιστα καὶ φανερώτατα malit *Steph.*

Per. Jul. 4220. Ante Chr. 494. Olymp. 72 ⅔. V. C. Cat. 258. Var. 260.

"enim oportet vos hodie incipere amicos "conſtantes & ſocios fideles mutuo eſſe; ſed "patria jam multo ante omnibus hoc bonum "præparavit. etenim ſimul educati fuiſtis, "& eandem habuiſtis diſciplinam, & diis "ſupra eaſdem aras ſacrificia feciſtis, & mul- "ta bona percepiſtis, multa etiam mala ſi- "mul eſtis experti, ex quibus firmæ & in- "diſſolubiles inter omnes homines amicitiæ "coaleſcere ſolent, quoties commune omni- "bus certamen de rebus maximis imminet. "Si enim in hoſtium poteſtatem veneritis, "non eſt quod putetis fore ut veſtrum alii "quidem expertes ſint omnium malorum, "alii vero graviſſima quæque experiantur; "ſed æque omnes dignitatem & imperium "atque libertatem amittetis, & neque conju- "gibus, neque liberis, neque fortunis, de- "nique nullis aliis bonis, quæ habetis, frui "vobis licebit: ipſi vero civitatis principes "& magiſtratus reip. miſerrimo mortis ge- "nere verberibus cæſi & excruciati necabun- "tur. Si enim nulla aut magna aut parva "injuria à nobis affecti nos omnes multis & "variis injuriis & contumeliis inſolenter af- "fecerunt, quid putandum eſt eos facturos, "ſi nunc armis fuerint ſuperiores, in memo- "riam *priſtina mala* revocantes, ſe à vobis "patria expulſos, & ſibi bona ſua erepta, "neque in natale ſolum ſibi redire per vos "licere? Id autem quod eſt omnium ante "dictorum poſtremum, certe non dixeritis "ullo alio commodo eſſe minus, ſi recte "rem conſideraveritis, *nimirum* res hoſtium "non tales vobis occurriſſe quales ſuſpica- "bamur, ſed longe deteriores quam putaba- "mus. Nam præter Antiatum auxilia, nul- "los alios belli ſocios illis videtis adeſſe: at "nos exiſtimabamus omnes Volſcos illis au- "xilio venturos, & multos Sabinos & Her- "nicos; & hac inani opinione alia ſexcenta "terriculamenta nobis ipſis fingebamus. At "hæc omnia erant Latinorum ſomnia, quæ "inanibus pollicitationibus & irrita ſpe ni- "tebantur. Alii enim deſeruerunt eorum "ſocietatem, contemptis talium imperatorum "imperiis: alii vero cunctabuntur potius "quam auxilium ferent, tempus ſpe teren- "tes: illi vero qui nunc ſe parant, quia ſe- "rius profecti prælio non intererunt, nul- "lo modo ipſis amplius prodeſſe poterunt.

VIII. "¶ Quod ſi qui veſtrum hæc à me recte di- "cta exiſtimant, & tamen hoſtium multitu- "dine terrentur, * eos res minime formida- "biles metuere paucis docebo, imo potius "hoc illis in memoriam revocabo: primum "quidem conſiderent majorem eorum par- "tem coactam arma contra nos ſuſcepiſſe, "ſicut ex multis ipſorum & factis & dictis "ſatis compertum habemus: reliquorum ve- "ro, qui ultro & animi alacritate impulſi "pro tyrannis certant, numerum eſſe valde

"ἀρξαμένους ὑμᾶς τήμερον ἀλλήλοις εἶναι βεβαίους "φίλους δεῖ καὶ πιστοὺς συμμάχους, ἀλλ' ἡ πατρὶς "ἐκ πολλοῦ τοῦθ' ἅπασι παρεσκεύακε τἀγαθόν. καὶ "γὰρ ἐτράφητε ὁμοῦ, καὶ παιδείας ἐτύχετε κοινῆς, καὶ 346 "θεοῖς ἐπὶ τῶν αὐτῶν βωμῶν [a] ἐθύσατε, καὶ πολλῶν "μὲν ἀγαθῶν ἀπολελαύκατε, πολλῶν δὲ κακῶν πε- "πείρασθε κοινῇ, ἐξ ὧν ἰσχυραὶ καὶ ἀδιάλυτοι πεφύκα- "σι συγκεράννυσθαι πᾶσιν ἀνθρώποις φιλίαι, ἐπειδὰν ὁ "περὶ τῶν μεγίστων κοινὸς ἅπασιν ὑπάρχῃ ἀγών. [b] εἰ "γὰρ ὑποχείριοι γενήσεσθε τοῖς ἐχθροῖς, οὐχὶ τοῖς "μὲν ὑμῶν ὑπάρξει μηδενὸς πειραθῆναι δεινοῦ, τοῖς "δὲ τὰ ἔσχατα παθεῖν, ἀλλὰ τὸ μὲν ἀξίωμα καὶ τὴν "ἡγεμονίαν καὶ τὴν ἐλευθερίαν ἅπασιν ὁμοίως ἀπο- "λωλεκέναι, καὶ μήτε γυναικῶν, μήτε παίδων, μήτε "οὐσίας, μήτε ἄλλου τινὸς ὧν ἔχετε ἀπολαύσειν ἀγα- "θῶν· τοῖς δὲ ἡγουμένοις τῆς πόλεως καὶ τὰ κοινὰ "διοικοῦσι, τὸν οἴκτιστον μόρον ἀποθανεῖν σὺν αἰκίαις "καὶ βασάνοις. ὅπου γὰρ οὐδὲν πεπονθότες ὑφ' ἡμῶν "κακὸν οὔτε μεῖζον οὔτε ἔλαττον, πολλὰ καὶ παντο- "δαπὰ ἐξύβρισαν [c] εἰς ἡμᾶς ἅπαντας, τί χρὴ προσ- "δοκᾶν ποιήσειν αὐτοὺς, ἂν νῦν κρατήσωσι τοῖς ὅπλοις, "μνησικακοῦντας ὅτι τῆς πόλεως μὲν αὐτοὺς [d] ἀπε- "σπάσατε, καὶ τὰς οὐσίας ἀφείλεσθε, καὶ οὐδὲ ἐπι- "βῆναι τῆς πατρῴας γῆς ἐᾶτε; τελευταῖον δὲ τῶν "εἰρημένων οὐδενὸς ἑτέρου [e] φήσειε ἂν εἶναι πλεονεκτη- "μάτων ἔλασσον, ἐὰν ὀρθῶς σκοπῆτε, τὸ μὴ τοιαῦτα "[f] ὑμῖν ἀπηντῆσθαι παρὰ τῶν πολεμίων, οἷα [g] ὑπε- "λάβομεν, ἀλλὰ πολλῷ τῆς δόξης ἐνδεέστερα. ἔξω γὰρ "τῆς Αντιατῶν ἐπικουρίας, οὐδένας ἄλλους ὁρᾶτε κοι- "νωνοὺς παρόντας αὐτοῖς τοῦ πολέμου· ἡμεῖς δὲ ἅπαν- "τας Οὐολούσκους ἥξειν αὐτοῖς ὑπελαμβάνομεν συμ- "μάχους, καὶ Σαβίνων τε καὶ Ερνίκων συχνούς· καὶ "μυρίους ἄλλους [h] διὰ κενῆς ἀνεπλάττομεν ἡμῖν αὐ- "τοῖς φόβους. πάντα δὲ ἦν ἄρα ταῦτα Λατίνων ὀνεί- "ρατα, ὑποσχέσεις ἔχοντα κενὰς καὶ ἐλπίδας ἀτελεῖς. "οἱ μέν γε ἐγκαταλελοίπασιν αὐτῶν τὴν ἐπικου- "ρίαν, καταφρονήσαντες τῶν στρατηγῶν τῆς [i] στρατη- "γίας· οἱ δὲ μελλήσουσι μᾶλλον ἢ βοηθήσουσι, τρίβον- "τες ἐν ταῖς ἐλπίσι τὸν χρόνον· οἱ δὲ νῦν ὄντες ἐν πα- "ρασκευαῖς, ὑστερήσαντες τῆς μάχης, οὐδὲν ἔτι αὐτοῖς "χρήσιμοι γενήσονται. Εἰ δέ τινες ὑμῶν ταῦτα μὲν ὀρθῶς "εἰρῆσθαι νομίζουσιν, ὀρρωδοῦσι δὲ τὸ τῶν ἀντιπολεμί- "ων πλῆθος, βραχείᾳ διδαχῇ μαθέτωσαν τὰ μὴ "δεινὰ δεδιότες, μᾶλλον δὲ ἀναμνησθ· πρῶτον μὲν, ἐν- "θυμηθέντες ὅτι πλεῖόν ἐστιν ἐν αὐτοῖς τὸ ἠναγκασμένον "τὰ ὅπλα καθ' ἡμῶν ἀναλαβεῖν, ὡς ἐκ πολλῶν ἡμῖν "ἔργων τε καὶ λόγων [k] ἐδήλωσεν· τὸ δὲ ἑκούσιόν τε καὶ ἐκ "προθυμίας ὑπὲρ τῶν τυράννων [l] ἀγωνιζόμενον, πάνυ ὀλίγον,

a Ἐθύετε *Vat.* *b* *Glareanus* legit εἰ δὲ ὑποχ. ut ſit, *deinde ſi.* quia aliter auctoris ordo ternarius conſtare non poterit: ut è tribus Romanorum πλεονεκτήμασι primum ſit, mutua inter ipſos fides; ſecundum, defenſionis neceſſitas non parvum incitamentum fortitudinis; tertio, quod præter ſpem minora hoſtibus erant auxilia quam Romani metuerant. *Syll.* Εἰς ὑμᾶς ἅπαντας *Vat.* *d* Ità etiam *Vat.* & *Lapi Codd.* alioqui cum *Sylburgio* maluerit forſan aliquis ἀπήλασατε *abegiſtis.* *e* Forſan rectius φήσαιτε. *Sylb.* *f* Ἡμῖν *Vat.* quod maluit & *Sylb.* *g* Ὑπίλαβον *Vat.* *h* Διακενῆς placet *Porto.* *i* Ita *Vat.* & *Lapi Codd.* Vocem ἀπειρίᾳ deſiderari exiſtimat *Sylb.* vel ἀστρατηγησίας legendum ex pag. 330. v. 6. Vulgatam lectionem tuetur *Port.* *k* Ἐδήλωσεν referendum eſt ad πλῆθος: vel pluraliter legendum ἐδήλωσαν. *Sylb.* *l* Ἀγωνισόμενον maluit *Gelen.* * Brevi ſane doctrina diſcant, imo commemoratione potius, ſe timere non gravia. *Lapus.*

Διὰ

Per. Jul. 4220. Ante Chr. 494. Olymp. 72 ; Cat. 258. V. C. Var. 260.

" ὀλίγον, μᾶλλον δὲ πολλοστὸν μέρος τι τοῦ ἡμετέρου· ἔπειτα, ὅτι τοὺς πολέμους ἅπαντας οὐχ οἱ πλείους τοῖς ἀριθμοῖς κατορθοῦσιν, ἀλλ' οἱ κρείττους 347 ἀρετῇ. πολὺ ἔργον ἂν εἴη παραδείγματα φέρειν, ὅσα βαρβάρων τε καὶ Ἑλλήνων στρατεύματα ὑπερβάλλοντα πλήθει μικραὶ πάνυ κατηγωνίσαντο δυνάμεις, οὕτως ὥστε μηδὲ πιστοὺς εἶναι τοῖς πολλοῖς τοὺς περὶ αὐτῶν λόγους. ἐῶ τἄλλα· ἀλλ' ὑμεῖς αὐτοὶ πόσους κατωρθώκατε πολέμους μετ' ἐλάττονος ἢ ὅσης νῦν ἔχετε δυνάμεως, μείζοσιν ἢ τοσαύταις παρασκευαῖς πολεμίων ἀντιταχθέντες; φέρε, ἀλλὰ τοῖς μὲν ἄλλοις φοβεροὶ διετελεῖτε ὄντες, ὧν ἐκρατεῖτε μαχόμενοι· Λατίνοις δὲ ἄρα τούτοις καὶ τοῖς συμμάχοις αὐτῶν Οὐολούσκοις εὐκαταφρόνητοι, [a] διὰ τὸ πειραθῆναί ποτε αὐτοὺς τῆς ὑμετέρας μάχης; ἀλλὰ πάντες ἴστε ὅτι ταῦτα ἀμφότερα τὰ ἔθνη πολλαῖς ἐνίκων μάχαις οἱ πατέρες ἡμῶν. ἆρα οὖν λόγον ἔχει, τὰ μὲν τῶν κρατηθέντων πράγματα ἐπὶ ταῖς [c] τοιαύταις συμφοραῖς κρείττονα εἶναι, τὰ δὲ τῶν κεκρατηκότων ἐπὶ ταῖς τηλικαύταις εὐπραγίαις χείρονα; καὶ τίς ἂν τοῦτο φήσειε νοῦν ἔχων; θαυμάσαιμι δ' ἂν εἴ τις ὑμῶν τὸ μὲν τῶν πολεμίων πλῆθος, ἐν ᾧ βραχὺ τὸ γενναῖόν ἐστιν, ὀρρωδεῖ, τῆς δὲ οἰκείας δυνάμεως οὕτω πολλῆς καὶ ἀγαθῆς οὔσης καταφρονεῖ, ἧς οὔτε ἀρετῇ κρείττων οὔτε ἀριθμῷ πλείων συνήχθη ποτὲ ἡμῖν [d] ἢ οὐδενὶ τῶν περὶ τούτου πολέμων δύναμις. Καὶ τόδε, ὦ πολῖται, τοῦ μήτε ὀρρωδεῖν μήτε ἐκτρέπεσθαι τὰ δεινὰ μέγιστον παρακέλευμα, ὅτι πάντες οἱ πρωτεύοντες τοῦ βουλευτικοῦ συνεδρίου πάρεισιν, ὥσπερ [e] ὁρᾶτε, κοινὰς [f] ὑμῖν ποιησόμενοι τὰς τοῦ πολέμου τύχας, οἷς ἀφεῖσθαι στρατείας ὅ,τε χρόνος ὁ τῆς ἡλικίας ἀποδέδωκε καὶ ὁ νόμος. οὐκοῦν αἰσχρὸν μὲν ὑμᾶς τοὺς ἐν ἀκμῇ φεύγειν τὰ δεινά, τούτους δὲ τοὺς ὑπὲρ ἡλικίαν διώκειν· καὶ τὸ μὲν τῶν γερόντων πρόθυμον, ἐπεὶ οὐκ ἀποκτεῖναί τινα δύναται τῶν πολεμίων, ἀποθνήσκειν γε ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἐθέλειν· τὸ δὲ ὑμέτερον ἀκμάζον, οἷς ἔξεστιν εὐτυχήσασι μὲν ἀμφότερα, [g] σῶσαι καὶ νικᾷν ἀσφαλῶς· [h] εἰ δὲ καὶ μὴ, τοῦ δρᾶσαί τι καὶ παθεῖν γενναῖον· μήτε τῆς τύχης πεῖραν λαβεῖν, [i] μήτε τῆς ἀρετῆς δόξαν καταλιπεῖν; οὐ περὶ ὑμῶν, ὦ ἄνδρες Ῥωμαῖοι, τὰ μὲν πολλὰ ὑπάρχει καὶ θαυμαστὰ ἔργα παρ' ἑτέροις, [k] οὓς ὑμνήσει λόγος ἀξίως· πολλὰς δὲ καὶ περιβοήτους πράξεις οἰκείας τὸ ἐξ ὑμῶν καρπώσεται γένος, ἢν τοῦτον [l] ἐπικατορθώσητε τὸν πόλεμον; ἵνα δὲ καὶ τοῖς τὰ κράτιστα ὑμῶν ἐγνωκόσι τὸ γενναῖον μὴ ἀκερδὲς γένηται, καὶ τοῖς πέρα τοῦ δέοντος τὰ δεινὰ πεφοβημένοις μὴ ἀζήμιον

" exiguum ; * quinimo vel minimam partem, ſi cum noſtris conferantur : deinde vero omnia bella feliciter confici non ab illis qui numero ſunt ſuperiores, ſed ab iis qui fortitudine excellunt. Arduum ac longum eſſet exempla afferre, quot barbarorum Græcorumque exercitus hominum multitudine longe ſuperiores à minimis copiis ſuperati fuerint, adeo ut multi ea quæ de illis feruntur credere non poſſint. Cætera omitto. Vos ipſi quot bella feliciter confeciſtis, quum copias longe minores quam nunc haberetis, oppoſiti majoribus copiis quam ſunt illæ quas nunc hoſtes paratas habent? At fortaſſe aliis quidem, quos prælio vincere ſolebatis, formidabiles eratis : Latini vero iſti atque Volſci eorum ſocii vos contemnent, quod vos in præliis jam ſunt experti? At omnes ſcitis utramque hanc gentem multis præliis à majoribus noſtris fuiſſe ſuperatam. An igitur hoc veriſimile eſt, iſtorum quidem qui toties victi fuerunt, ob tot inſignes clades à nobis acceptas, conditionem meliorem eſſe ; noſtram vero, qui toties illos vicimus, ob tot tantaſque res feliciter geſtas, deteriorem? Quis ſana mente præditus hoc dixerit? Demiror certe ſi quis veſtrum multitudinem hoſtium formidat, in qua pauci ſunt viri fortes ; domeſticas vero copias tantas & adeo validas contemnit, quibus neque virtute præſtantiores, neque numero majores unquam à nobis in ullo alio bello ad hanc uſque diem geſto coactæ fuerunt.

IX. " ¶ Hoc quoque, cives, ut neque metu percellamini neque pericula refugiatis, maximum *eſſe debet* incitamentum, quod omnes ſenatorii ordinis principes adſint, quemadmodum videtis, communem belli aleam vobiſcum ſubituri, quibus & ipſa ætas & lex immunitatem militiæ conceſſit. Nonne igitur turpe eſt vos, qui viribus valetis, pericula fugere : iſtos vero, qui jam militarem ætatem exceſſerunt, ea ſectari? Et ſenes quidem ita eſſe paratis animis, ut quando vires ipſis ad hoſtes cædendos non ſuppetunt, ſaltem pro patria mori non dubitent : vos vero, qui robore valetis, quibus, ſi res feliciter ſucceſſerit, utrumque licebit, & vitam ſervare & tutam reportare victoriam, ſin ſecus, & facere & pati fortiter, tamen neque fortunam experiri, neque veſtræ virtutis opinionem poſteris relinquere? Nonne, Quirites, ante veſtrum ſeculum multa & admiranda facinora edita ſunt apud alios, quos oratio pro dignitate celebrabit? nonne multas etiam atque celebres res à vobis geſtas veſtra poſteritas audiet & fructum ex ipſis percipiet, ſi hoc bellum feliciter confeceritis? Ne autem iis qui inter vos optime ſentiunt hæc fortitudo ſit infructuoſa, neve illi qui timent pericula " plus

a Διὰ τὸ μὴ πειραθῆναί ποτε αὐτοὺς &c. legiſſe viſus eſt *Lapus*, dum vertit, *quia nunquam ſint experti veſtras pugnas*. b Ita *Codd. MSS.* Πραγμάτων minus recte in *Ed. Steph.* c Τοσαύταις maluit *Gelen.* ut ſcilicet in ſequenti membro eſt τηλικαύταις. d Ἐν οὐδενὶ *Vat.* Quo modo legendum eſſe monuerunt *Sylb.* & *Port.* e Ὁρᾶται *Vat.* f Ita *Sylb.* & *Gelen.* Ἡμῖν in *Ed. Steph* & *Cod. Vat.* g *Lapus* videtur legiſſe σῶσαι & ζῆν ἀσφαλῶς, dum vertit *ſervari tuteque vivere*. Sed σῶσαι καὶ νικᾷν confirmat quod itidem pag. 335. v. 6. legitur, τῶτο σωθῆναί τε καὶ τοῦ νικῆσαι αἴτιον. *Sylb.* h Veram eſſe lectionem, quam ſequutus eſt *Gelen.* in εἰ δὲ μὴ, mihi non eſt dubium : nam ſupra p. 324. v. 40. dicit εἰ δὲ μὴ γε. *Sylb* i Μήτε τὴν τῆς ἀρετῆς *Vat* k Οὓς οὐδεὶς ὑμνήσει λόγος ἀξίως, *quos laudare pro dignitate nulla poſſit oratio*, ut vertit *Lapus*. atque ita legendum eſſe docuit *Steph.* l Poſſis etiam legere ἐπὶ κατορθώσητε. *Sylb.* * Vel potius multeſimam noſtri exercitus partem. *Gelen.*

Per. Jul. 4220. Ante Chr. 494. Olymp. 72 2/3. V.C. Cat. 258. Var. 260.

“plus quam par eſt, hoc impune ferant, audite ex me, * quid utriſque veſtrum, antequam eo deveniatur, exſpectandum ſit. Cuicunque præclari & generoſi alicujus facinoris in pugna editi teſtimonium dicent ipſi rerum geſtarum gnari, cum alios honores ſtatim ei dabo, qui patrio illi more ſolent deferri, tum etiam de agro publico partem addam, quæ tanta erit, ut rebus nullis ad victum neceſſariis illi opus ſit futurum: cui vero ignavus & perverſus animus fugæ turpis cupiditatem injecerit, huic mortem ipſam quam fugit repræſentabo: (talem enim civem mori ſatius eſt, cum ipſius tum aliorum civium cauſſa) præterea illi qui ita obierint, neque ſepulturæ, neque aliarum rerum, quæ ſolent tribui defunctis, participes erunt, ſed neglecti, indefleti, ab alitibus & feris laniabuntur. Hæc igitur cum præſciatis, ite alacres omnes ad prælium, ſpem bonam præclarorum facinorum ſequuti ducem; quippe qui, hoc uno periculo fortiter & ex animi ſententia exantlato, maxima conſecuturi eſtis bona; vos ipſos tyrannorum metu liberaturi, patriæ quæ vos genuit educationis debitam gratiam repoſcenti relaturi, teneram liberorum ætatem & uxores legitimas à nefaria inimicorum libidine & graviſſimis malis defenſuri, ſenibuſque patribus præſtituri, ut quod pauxillum vitæ ſupereſt cum voluptate exigant. O vos beatos, quibus continget ex hoc prælio triumphum agere, excipientibus vos liberis & uxoribus & parentibus! ô vos glorioſos & ob fortitudinem admirandos, qui corpora veſtra patriæ donabitis! mors enim omnibus mortalibus eſt fatalis, ignavis æque atque fortibus; ſed præclara & glorioſa mors ſolis viris fortibus contingit.

X. ¶ Illo autem eos ad fortitudinem adhuc adhortante, audacia quædam immiſſa divinitus exercitum invaſit, & quaſi uno ore omnes ſuſtulerunt clamorem, “Bono ſis animo, imperator, & nos ducas. Poſtumius, laudata eorum alacritate, diiſque votis factis, ſi ea pugna felicem & præclarum habuiſſet exitum, ſe ſacrificia magna magnis impenſis facturum, & ludos ſplendidiſſimos inſtituturum, qui quotannis à pop. Rom. celebrarentur, milites in ſuos ordines dimiſit. Poſtquam autem milites à ducibus teſſeram acceperunt, & tubæ belli ſignum cecinerunt, ſublato clamore manus conſeruerunt; primum quidem utrinque levis armaturæ milites & equites, deinde pedites legionarii pariter armati & inſtructi: & omnibus promiſcue pugnantibus acre prælium commiſſum eſt, idque cominus. Quum autem utroſque longe ſua fefelliſſet opinio: (neutri enim ſperarant prælio ſibi opus fore, ſed primo impetu hoſtem à ſe territum iri exiſtimarunt: Latini quidem ſui equitatus multitudine freti, cujus ne impetum quidem

“ἢ, πρὶν εἰς ταῦτα ἐλθεῖν, οἵων ἑκατέροις συμβήσεται τυχεῖν, ἀκούσατέ μου. ᾧ μὲν ἄν τι καλὸν ἢ γενναῖον ἐν τῇ μάχῃ διαπραξαμένῳ [a] μαρτυρήσουσιν οἱ τὰ ἔργα συνειδότες, τάς τε ἄλλας ἀποδώσω παραχρῆμα τι- 348 μάς, ἃς ἐκ τῶν πατρίων [b] ἐκείνων ἐθισμῶν ὑπάρχει φέρεσθαι, καὶ γῆς [c] ἐπιπροσθήσω κλῆρον, ἐξ ἧς κέκτηται τὸ δημόσιον, [d] καὶ ἱκανὸν ποιῆσαι ὡς μηδενὸς τῶν ἀναγκαίων δεηθῆναι· ᾧ δ᾽ ἂν ἡ κακὴ καὶ θεοβλαβὴς διάνοια φυγῆς ἀσχήμονος ἐπιθυμίαν [e] ἐμβαλεῖ, τούτῳ τὸν φευγόμενον ἄγχου παραστήσω θάνατον· κρείττων γὰρ ἑαυτῷ καὶ τοῖς ἄλλοις γένοιτο ὁ τοιοῦτος πολίτης ἀποθανών· καὶ περιέσται τοῖς οὕτως ἀποθανοῦσι μήτε ταφῆς μήτε τῶν ἄλλων νομίμων μεταλαβεῖν, ἀλλὰ ἀζήλοις, ἀκλαύστοις, ὑπὸ οἰωνῶν τε καὶ θηρίων διαφθαρῆναι. ταῦτα δὴ προεγνωκότες, ἴτε προθύμως ἅπαντες ἐπὶ τὸν ἀγῶνα, λαβόντες καλὰς ἐλπίδας, ἔργων καλῶν ἡγεμόνας, ὡς ἐνὶ τῷ κινδύνῳ τὸ κράτιστον καὶ κατ᾽ εὐχὴν ἅπασι τέλος λαβόντι, τὰ μέγιστα ἕξοντες ἀγαθά, φόβου τυράννων ὑμᾶς αὐτοὺς [f] ἐλευθερώσοντες, πόλει τῇ γειναμένῃ τροφείων δικαίας ἀπαιτούσῃ χάριτας ἀποδώσοντες, παῖδας ὅσοις εἰσὶν ὑμῶν ἔτι νήπιοι, καὶ γαμετὰς γυναῖκας οὐ περιοψόμενοι παθεῖν πρὸς ἐχθρῶν ἀνήκεστα, γηραιούς τε πατέρας τὸν βραχὺν ἔτι χρόνον ἥδιστον βιῶναι παρασκευάσοντες. ὦ μακάριοι μὲν, οἷς ἂν [g] ἐγγένηται τὸν ἐκ τοῦδε τοῦ πολέμου θρίαμβον καταγαγεῖν, ὑποδεχομένων ὑμᾶς τέκνων καὶ γυναικῶν καὶ πατέρων· εὐκλεεῖς δὲ καὶ ζηλωτοὶ τῆς ἀρετῆς, οἱ τὰ σώματα χαριζόμενοι τῇ πατρίδι. ἀποθανεῖν μὲν γὰρ πᾶσιν ἀνθρώποις ὀφείλεται, κακοῖς τε καὶ ἀγαθοῖς· καλῶς δὲ καὶ ἐνδόξως, μόνοις τοῖς ἀγαθοῖς.

Ἐπὶ δὲ αὐτοῦ λέγοντος τὰ εἰς τὸ γενναῖον ἐπαγωγά, θάρσος τι δαιμόνιον ἐμπίπτει τῇ στρατιᾷ, καὶ ὥσπερ ἐκ μιᾶς ψυχῆς ἅπαντες ἀνεβόησαν ἅμα, “Θάρσει τε καὶ ἄγε. καὶ ὁ Ποστούμιος ἐπαινέσας τὸ πρόθυμον αὐτῶν, καὶ τοῖς θεοῖς εὐξάμενος, ἐὰν εὐτυχὲς καὶ καλὸν τέλος ἀκολουθήσῃ τῇ μάχῃ, θυσίας τε μεγάλας ἀπὸ πολλῶν ἐπιτελέσειν χρημάτων, καὶ ἀγῶνας καταστήσεσθαι πολυτελεῖς, οὓς ἄξει ὁ Ῥωμαίων δῆμος ἀνὰ πᾶν ἔτος, ἀπέλυσεν ἐπὶ τὰς τάξεις. ὡς δὲ τὸ [h] σύνθημα παρὰ τῶν ἡγεμόνων παρέλαβον, καὶ τὰ παρακλητικὰ τῆς μάχης αἱ σάλπιγγες ἀνεκελεύσαντο, ἐχώρουν ἀλαλάξαντες ὁμόσε, πρῶτον μὲν οἱ ψιλοὶ καὶ ἱππεῖς ἀφ᾽ ἑκατέρων, ἔπειτα αἱ πεζαὶ φάλαγγες, [i] ὡπλισμένους τε καὶ τάξεις [k] ὁμοίους ἔχουσαι· καὶ γίνεται πάντων ἀναμὶξ μαχομένων καρτερὸς ἀγών, καὶ ἐν χερσὶ πᾶσα ἡ μάχη. ὡς δὲ πολὺ τὸ παράλογον ἀμφοτέροις τῆς δόξης· οὐδέτεροι γὰρ ἐλπίσαντες μάχης [l] δεήσειν σφίσιν, ἀλλὰ τῇ πρώτῃ ἐφόδῳ τοὺς πολεμίους ὑπολαβόντες φοβήσειν· Λατῖνοι μὲν τῷ πλήθει τῆς σφετέρας ἵππου πιστεύσαντες, ἧς οὐδὲ τὸ ῥόθιον ᾤοντο

a Μαρτυρήσωσιν Vat. b Ἐκείνων ἐθισμῶν Vat. c Forſan ἔτι προσθήσω. atque ita in Cod. Vat. d Lapus videtur ſuſtuliſſe καὶ, dum vertit, adeo ſufficientem, ut nihilo neceſſariorum indigeat. illamque non agnoſcit Cod Vat. Καὶ retenta, ποιήσω legit Gelen. e Ἐμβάλῃ Vat. f Ἐλευθερώσαντες Vat. g Ἐγγένηται malit Portus. h Σύνθημα τὸ παρὰ Vat. i Ὁπλισμοὺς τε καὶ τάξεις Vat. quo modo legendum eſſe conjecerant Sylb. & Port. k Vel Atticiſmus eſt, vel dicendum ὁμοίας. Port. l Ποιήσειν σφίσιν Vat.
* Ita cum Gelenio: ſic quidem Portus vertit, antequam in ipſa venerint, hoc impune ferant, quænam utroſque præmia manent, audite ex me.

Κατα-

ᾤοντο τοὺς Ῥωμαίων ἱππεῖς ἀνέξεσθαι· Ῥωμαῖοι δὲ τῷ τολμηρῷ καὶ ἀπεριοσκέπτῳ ἐπὶ τὰ δεινὰ χωροῦντες, 349 καταπλήξεσθαι τοὺς πολεμίους· ταῦτα ὑπὲρ ἀλλήλων [a] καταδοξάσαντες ἐν ἀρχαῖς, τὰ ἐναντία ἑώρων γινόμενα. οὐκέτι δὲ τὸ τῶν ἀντιπολεμίων δέος, ἀλλὰ τὸ ἴδιον θάρσος ἑκάτεροι τοῦ τε σωθήσεσθαι καὶ τοῦ νικήσειν αἴτιον σφίσι νομίσαντες, ἀγαθοὶ μαχηταὶ καὶ ὑπὲρ δύναμιν ἐφάνησαν. ἐγίνοντο δὲ ποικίλαι καὶ ἀγχίστροφοι περὶ αὐτοὺς αἱ τοῦ ἀγῶνος τύχαι. Πρῶτον μὲν οὖν οἱ κατὰ μέσην τὴν φάλαγγα τεταγμένοι Ῥωμαίων, ἔνθα ὁ δικτάτωρ Ποστούμιος ἦν λογάδας ἔχων περὶ αὐτὸν ἱππεῖς, καὶ αὐτὸς ἐν πρώτοις μαχόμενος, τὸ καθ' ἑαυτοὺς [b] ἐξωθοῦσι κέρας, τρωθέντος ὑσσῷ τὸν δεξιὸν ὦμον θατέρου τῶν Ταρκυνίου παίδων Τίτου, καὶ μηκέτι δυναμένου τῇ χειρὶ χρῆσθαι. (Λικίννιος μὲν γὰρ καὶ οἱ περὶ [c] Γέλλιον, οὐδὲν ἐξητακότες οὔτε τῶν εἰκότων οὔτε τῶν δυνατῶν, αὐτὸν εἰσάγουσι τὸν βασιλέα Ταρκύνιον ἀγωνιζόμενον ἐφ' ἵππου καὶ τιτρωσκόμενον, ἄνδρα ἐνενήκοντα ἔτεσι προσάγοντα.) πεσόντος δὲ Τίτου, μικρὸν ἀγωνισάμενοι χρόνον οἱ περὶ αὐτὸν, καὶ τὸ σῶμα ἔμψυχον ἀράμενοι, γενναῖον οὐδὲν ἔτι ἔπραξαν, ἀλλ' ἐχώρουν ἐπιοῦσι τοῖς Ῥωμαίοις ἐπὶ πόδα· ἔπειτα αὖθις ἔστησάν τε καὶ εἰς ἀντίπαλα ἐχώρουν, θατέρου τῶν Ταρκυνίου παίδων Σέξτου μετὰ τῶν ἐκ Ῥώμης φυγάδων τε καὶ τῶν ἄλλων ἐπιλέκτων ἱππέων [d] ἐπιβοηθησάντων αὐτοῖς. οὗτοι μὲν οὖν πάλιν ἀναλαβόντες αὑτοὺς, ἐμάχοντο· οἱ δὲ τῆς φάλαγγος [e] ἑκατέρας ἡγεμόνες, [f] Τίτος Αἰβούτιος καὶ Μαμίλιος Ὀκταούιος, λαμπρότατα πάντων ἀγωνιζόμενοι, καὶ τρέποντες μὲν τοὺς ὑφισταμένους καθ' ὃ χωρήσειαν μέρος, ἀντικαθιστάντες δὲ τῶν σφετέρων τοὺς θορυβηθέντας, χωροῦσιν ἐκ προκλήσεως ὁμόσε· καὶ συρράξαντες πληγὰς κατ' ἀλλήλων φέρουσιν ἰσχυρὰς, οὐ μὴν καιρίους, ὁ μὲν ἱππάρχης εἰς τὰ στέρνα τοῦ Μαμιλίου διὰ θώρακος ἐλάσας τὴν αἰχμὴν, ὁ δὲ Μαμίλιος μέσον πειρονήσας τὸν δεξιὸν ἐκείνου βραχίονα· καὶ πίπτουσιν ἀπὸ τῶν ἵππων.

Ἀποκομισθέντων δὲ ἀμφοτέρων ἐκ τῆς μάχης, ὁ τεταγμένος [g] αὖθις καὶ πρεσβύτερος πρεσβευτὴς Μάρκος Οὐαλέριος τὴν τοῦ ἱππάρχου παρειληφὼς ἡγεμονίαν, ἐπιστὰς τοῖς ἀμφ' αὐτὸν ἱππεῦσιν ἐπὶ τοὺς κατὰ πρόσωπον, καὶ μικρὸν ἀντισχὼν χρόνον, [h] ἐξωθεῖται τῆς τάξεως ἐπιπολύ· [i] ἧκεν δὲ καὶ τούτοις ἐκ τῶν φυγάδων τῶν ἐκ Ῥώμης ἱππέων τε καὶ ψιλῶν βοήθεια· καὶ ὁ Μαμίλιος ἀνειληφὼς ἐκ τῆς πληγῆς ἑαυτὸν, ἤδη παρῆν αὖθις, ἄγων πλῆθος ἱππέων τε καὶ ψιλῶν πεζῶν καρτερόν. ἐν τούτῳ τῷ ἀγῶνι ὁ πρεσβευτὴς Μάρκος Οὐαλέριος, ὁ τὸν κατὰ Σαβίνων πρῶτος εἰσαγαγὼν θρίαμβον, καὶ τὸ φρόνημα τῆς πόλεως τεταπεινωμένον ἐκ τοῦ Τυρ-

à Romanis equitibus ſuſtineri poſſe arbitrabantur: Romani vero, credentes audacia ſua & periculorum contemptione ſe hoſtibus terrorem incuſſuros) quum, inquam, utrique hac falſa opinione decepti fuiſſent, *ſtatim in ipſo initio* viderunt rem ſibi ſuccedere contra quam ſperarant. nam utrique non amplius in hoſtium formidine, ſed in ſua fortitudine, ſalutis & victoriæ ſpem ac fiduciam poſitam eſſe exiſtimantes, ſtrenuos ac ſupra vires egregios pugnatores ſe præſtiterunt. Varia autem & reciproca eorum certaminis fortuna fuit. ¶ Primum enim Romani, qui in media acie collocati erant, ubi dictator Poſtumius erat circa ſe lectos equites habens, & ipſe inter primos pugnans, cornu ſibi oppoſitum loco pellunt; quod Titus alter Tarquinii filius pilo in dextrum humerum impacto ſauciatus fuiſſet, neque manu amplius uti poſſet. (at Licinnius & Gellius, quod minus accurate perpenderint quid veriſimile eſſet & quid fieri poſſet, inducunt ipſum regem Tarquinium, ex equo pugnantem & ſaucium, virum qui ad nonageſimum annum accedebat.) Proſtrato autem Tito, ejus milites non diutius præliati, vivoque ejus corpore ſublato, nullum poſtea generoſum facinus ediderunt, ſed invadentibus Romanis pedem referentes cedebant: poſtea vero rurſus conſtiterunt, & ſigna converſa in hoſtes intulerunt, quia Sextus alter Tarquinii filius cum Romanis exſulibus & aliis delectis equitibus, ſubſidio illis venit. Iſti igitur reſumptis animis prælium renovant. Utriuſque vero aciei duces, T. Æbutius & Octavius Mamilius, quum longe omnium fortiſſime pugnarent, & hoſtes ſibi reſiſtentes profligarent quamcunque in partem ſe vertiſſent, & ſuos perturbatos in aciem reſtituerent, ſe invicem ad certamen provocantes infeſtis armis concurrerunt, factaque impreſſione gravia non tamen lethalia vulnera mutuo intulerunt & acceperunt, equitum magiſter in pectus Mamilii haſta per thoracem acta, at Mamilius illius dextro brachio per medium transfixo: & ambo ex equis deciderunt.

Per. Jul. ... Ante C. ... Olymp. 7.. U.C. Cat. 258. Var. 260.

XI.

XII. ¶ Ambobus autem ex acie relatis, M. Valerius, qui legatus iterum ipſi *Æbutio* datus fuerat & qui *duorum* legatorum major erat natu, quum in locum magiſtri equitum ſucceſſiſſet, cum ſuis equitibus reſtitit hoſtibus à fronte ſibi oppoſitis; ſed quum diutius eorum impetum ſuſtinere non poſſet, longe ab acie rejectus eſt: (exſulum enim Rom. equitatus & levis armaturæ milites ſubſidio illis venerant) & Mamilius, quum ſe ex vulnere recollegiſſet, reverſus eſt in aciem cum valida manu & equitum & peditum leviter armatorum. In hoc prælio Marcus Valerius legatus, qui primus de Sabinis triumphavit, quique animos pop. Rom. ob cladem ab Hetruſcis

a Καταδοξάζειν non eſt falſam de aliquo opinionem ſuſcipere, ſed δοξάζειν τι κατά τινος: adeo ut vertendum ſit, *quum iſtam de ſe opinionem invicem ſuſcepiſſent, contrarium tamen uſu venire videbant. Caſ.* b Ἐξωθοῦσι μέρος *Vat.* c Γάλλιον minus recte in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* d Legitima conſtructio flagitat ἐπιβοηθήσαντος, adeo ut ad θατέρου referatur: alioqui pro μετὰ τῶν legendum καὶ τῶν. *Port.* e Ἡγεμόνες ἑκατέρας *Vat.* & *Lapi Codd. Gelenius* legit ἑτέρας, *parte alia.* f Supra (p.333.v.49.) Mamilium Latini exercitus dextrum cornu tenuiſſe ſcribit, Æbutium Romani ſiniſtrum: nec locum eos mutaſſe huc uſque ſignificavit. itaque facile intelligi poteſt, in altero aciei cornu, dextro ſcilicet Latinorum & lævo Romanorum, hunc conflictum eſſe factum. *Sylb.* Vide *Savilium* ad *Tacitum* p. 123. g Deſiderantur in *Cod. Vat.* h Ἐξωθεῖται ταχέως τῆς τάξεως *Vat.* i Ita edidit *Sylb.* Ἧκον in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* ſtructura duriore, ferenda tamen, cum βοήθεια nomen collectivum ſit.

a Pro

Per. Jul. 4220. Ante Chr. 494. Olymp. 72 2/3. U. C. Cat. 258. Var. 260.

truſcis acceptam dejectos erexit; haſta ictus cecidit, & circa eum multi alii Romani egregii & fortes viri: & circa ipſius cadaver acre prælium commiſſum eſt, Publio & Marco Poplicolæ filiis patruum protegentibus. Quum igitur illum inſpoliatum & nonnihil adhuc ſpirantem armigeris tradidiſſent, in caſtra remiſerunt, ipſique cum magna animi præſentia & alacritate, in medios hoſtes ſeſe conjicientes, acceptis multis vulneribus à confertis & circumfuſis exſulibus, ſimul occubuerunt. Poſt iſtum caſum Romana acies loco pulſa eſt, & à ſiniſtro cornu longe atque adeo uſque ad mediam aciem ordinibus ægre ſervatis eſt compulſa. At poſtquam dictator animadvertit ſuos jam ad fugam inclinatos, celeriter cum equitibus, quos circa ſe habebat, illis ſubſidio venit. atque jubens alterum legatum, T. Herminium, cum equitum ala à tergo ſuæ aciei circumvehi, & ſuorum fugam ſiſtere, & niſi parerent eos occidere, ipſe una cum fortiſſimis quibuſque in confertum hoſtium agmen impreſſionem facit. Atque ubi propius ad hoſtes acceſſit, primus in eos equum totis habenis laxatis concitavit. * Tanta autem & tam terribilis fuit vis ipſorum impetum facientium, ut hoſtes, furorem illum & efferatam rabiem non ſuſtinentes, terga verterint, & multi ceciderint. Interea vero & ipſe legatus Herminius, ſuos ex pavore fugæ recipiens, *confirmatos* duxit in hoſtes confertos qui cum Mamilio erant; & congreſſus cum ipſo, qui ſtatura erat maxima & robore præſtantiſſimus omnium ſuæ ætatis mortalium, illumque interfecit, & ipſe, dum cadaver ejus ſpoliaret, à quodam per latus gladio ictus obiit. At Sextus Tarquinius, qui lævum Latinorum cornu ducebat, malis adhuc reſiſtebat, & Romanos qui erant in dextro cornu loco depulit. Verum poſtquam præter exſpectationem ſuam vidit Poſtumium cum lectiſſimis equitibus in ſe tendentem, deſperatis omnibus rebus, in medios eos ſe conjecit: ubi à Romanis equitibus & peditibus circundatus, & undique telis petitus inſtar feræ, non ſine cæde multa eorum qui cum ipſo congredi auſi fuerant, periit. Cæſis autem ducibus, confeſtim omnes Latini conferti fugæ ſe mandarunt, eorumque caſtra à cuſtodibus deſerta capta fuerunt: ex quibus Romani magnam & opimam prædam abſportarunt. Atque iſta clades Latinorum maxima fuit, illoſque graviſſime & diutiſſime afflixit, tantaque eorum ſtrages tunc edita quanta nunquam antea. nam ex quadraginta peditum & tribus equitum millibus, ut dixi, pauciores quam decies mille ſuperſtites fuerunt, qui domum incolumes redierint.

Cum Latinis debellatum.

ῥινικοῦ [a] πτώματος [b] διαναστήσας, δόρατι πληγεὶς πίπτει, καὶ περὶ αὐτὸν ἄλλοι [c] πολλοὶ Ῥωμαίων καλοί τε καὶ ἀγαθοί. [d] περὶ δὲ τὸ πτῶμα αὐτοῦ γίνεται καρτερὸς ἀγὼν, Ποπλίου καὶ Μάρκου τῶν Ποπλικόλα παίδων τὸν θεῖον ὑπερα- 350
σπισάντων. ἐκεῖνον μὲν οὖν ἀσκύλευτόν τε καὶ μικρὸν ἔτι ἐμπνέοντα τοῖς ὑπασπισταῖς ἀναθέντες, ἀπέστειλαν ἐπὶ τὸν χάρακα, ἑαυτοὺς δὲ εἰς μέσους τοὺς πολεμίους ὑπὸ [e] λήματος καὶ προθυμίας [f] ὠσάμενοι, καὶ πολλὰ τραύματα λαβόντες, [g] ἀθρόον περιχυθέντων σφίσι τῶν φυγάδων, ἀποθνήσκουσιν ἅμα. ἐξωθεῖται δὲ μετὰ τοῦτο τὸ πάθος ἡ Ῥωμαίων φάλαγξ, καὶ ἀπὸ τῶν ἀριστερῶν ἐπὶ πολὺ καὶ μέχρι τῶν μέσων παρερρήγνυτο. ἔπειτα μαθὼν ὁ δικτάτωρ [h] τὴν φυγὴν τῆς ῥοπῆς τῶν σφετέρων, ἐβοήθει κατὰ τάχος, ἄγων τοὺς περὶ αὐτὸν ἱππεῖς. κελεύσας δὲ τὸν ἕτερον πρεσβευτὴν, Τίτον [i] Ἑρμίνιον, ἴλην ἱππέων ἄγοντα κατὰ νώτου χωρεῖν τῆς σφετέρας φάλαγγος, καὶ τοὺς φεύγοντας ἐπιστρέφειν, εἰ δὲ μὴ πείθοιντο, [k] ἀποκτεῖναι, αὐτὸς ἅμα τοῖς κρατίστοις ἐπὶ τὸ στῖφος ὠθεῖται. κἀπειδὴ πλησίον τῶν πολεμίων ἐγένετο, πρῶτος εἰσελαύνει τὸν ἵππον ἀφειμένων τῶν χαλινῶν. ἀθρόας δὲ γενομένης καὶ καταπληκτικῆς τῆς ἐλάσεως, οὐ δεξάμενοι τὸ μανικὸν αὐτῶν καὶ τεθηριωμένον οἱ πολέμιοι, τρέπονται καὶ πίπτουσι συχνοί. ἐν δὲ τούτῳ καὶ ὁ πρεσβευτὴς Ἑρμίνιος ἀνειληφὼς τοὺς φυγόντας ἐκ τῆς τροπῆς τῶν σφετέρων, ἦγεν ἐπὶ τοὺς [l] παρὰ Μαμίλιον συνεστῶτας· καὶ συμπεσὼν αὐτῷ, μεγίστῳ τε ὄντι καὶ [m] ῥώμης ἀρίστῳ τῶν καθ' ἑαυτὸν τότε ἀνθρώπων, ἐκεῖνόν τε ἀποκτείνει, καὶ αὐτὸς, ἐν τῷ σκυλεύειν τὸν νεκρὸν πληγεὶς ὑπό τινος ξίφει διὰ τῆς λαγόνος, ἀποθνήσκει. Σέξτος δὲ Ταρκύνιος, ὁ λαιοῦ τῶν Λατίνων κέρατος ἡγούμενος, ἀντεῖχεν ἔτι τοῖς δεινοῖς, καὶ τοὺς ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ τῶν Ῥωμαίων κέρατος ἐξωθεῖ τῆς στάσεως. ὡς δὲ τὸν Ποστόμιον ἐθεάσατο σὺν τοῖς ἐπιλέκτοις ἱππεῦσιν ἐπιφαινόμενον, ἀπογνοὺς ἁπάσης ἐλπίδος, εἰς μέσους αὐτοὺς ἵεται· ἔνθα δὴ κυκλωθεὶς ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ἱππέων τε καὶ πεζῶν, καὶ [n] βαλλόμενος πανταχόθεν, ὥσπερ θηρίον, οὐκ ἄνευ τοῦ πολλοὺς ἀποκτεῖναι τῶν ὁμόσε χωρησάντων, ἀποθνήσκει. πεσόντων δὲ τῶν ἡγεμόνων, ἀθρόα γίνεται πάντων αὐτίκα τῶν Λατίνων φυγὴ, καὶ τοῦ χάρακος αὐτῶν ἐρήμου καταλειφθέντος ὑπὸ τῶν φυλάκων ἅλωσις· ὅθεν οἱ Ῥωμαῖοι πολλὰς καὶ καλὰς ἔλαβον ὠφελείας· συμφορά τε αὕτη μεγίστη Λατίνοις ἐγένετο, δι' ἣν ἐπὶ πλεῖστον ἐκακώθησαν, καὶ φθόρος σωμάτων ὅσος οὔπω πρότερον. ἀπὸ γὰρ τετρακισμυρίων πεζῶν, καὶ τρισχιλίων ἱππέων, ὥσπερ ἔφην, οἱ λειφθέντες ἐλάττους μυρίων, ἐσώθησαν ἐπὶ τὰ σφέτερα.

XIII. ¶ In hac pugna ferunt dictatori Poſtumio & militibus, quos circa ſe habebat, duos

Ἐν ταύτῃ λέγονται τῇ μάχῃ Ποστουμίῳ τε τῷ δικτάτωρι καὶ τοῖς περὶ αὐτὸν τεταγμένοις ἱππεῦσι δύο φανῆναι,

a Pro πτώματος frequentius in hac ſignificatione uſurpatur πτώσματος, ut cum alibi, tum p. 352. juxta *Ed. Sylb.* *b* Ἀναστήσας *Vat.* *c* Ῥωμαίων πολλοὶ καὶ ἀγαθοὶ *Vat.* *d* Περὶ δὲ τῷ πτώματι *Vat.* *e* Ita *Sylb.* & *Port.* Λήμματος in *Ed Steph.* & *Cod. Vat.* *f* Poſt ὠσάμενοι (in *Ed. Steph.*) perperam è præcedentibus repetitum erat comma iſtud τοῖς ὑπασπισταῖς ἀναθέντες. quod viderant etiam interpretes. *Sylb.* *g* Ἀθρόον excuſari poteſt, ſi accipiatur pro ἀθρόως: alioqui convenientius ἀθρόων. *Sylb.* Ἀθρόων in *Cod. Vat.* *h* Vel φυγὴν τῆς ῥοπῆς per hypallagen pro ῥοπὴν τῆς φυγῆς, vel legendum φυγὴν τῆς τροπῆς (i. e. φυγὴν τῶν ἀνδρῶν τραπέντων) nam ſic & alibi loqui amat *Dionyſius.* *Port.* Τῆς ῥοπῆς non agnoſcit *Cod. Vat.* *i* Γερμήνιον in *Ed. Steph.* Γερμίνιον hîc & paullo infra in *Cod. Vat.* Γ pro aſpiratione poſita. *k* Ἀποκτεῖναι αὐτοὺς parum recte in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* *l* Περὶ τὸν Μαμίλιον malit *Sylb.* *m* Ῥώμῃ ἀρίστῳ *Vat.* *n* Βαλλόμενος *Vat.* quod placuit & *Sylburgio.* * Ad verbum, *confertæ autem terribilique facta incurſione, non ſuſtinentes* &c.

a Λαμπρῶ

φανῆναι, κάλλει τε καὶ μεγέθει [a] μακρῷ κρείττους ὧν ἡ καθ' ἡμᾶς φύσις ἐκφέρει, ἐναρχόμενοι γενειᾶν, ἡγούμενοί τε τῆς
351 Ῥωμαϊκῆς ἵππου, καὶ τοὺς ὁμόσε χωροῦντας τῶν Λατίνων παίοντες τοῖς δόρασι, καὶ προτροπάδην ἐλαύνοντες. [b] καὶ μετὰ τὴν τροπὴν τῶν Λατίνων καὶ τὴν ἅλωσιν τοῦ χάρακος αὐτῶν περὶ δείλην ὀψίαν, τὸ τέλος λαβούσης μάχης, ἐν τῇ Ῥωμαίων ἀγορᾷ τὸν αὐτὸν τρόπον ὀφθῆναι δύο νεανίσκοι λέγονται, πολεμικὰς ἐνδεδυκότες στολάς, μήκιστοι καὶ κάλλιστοι, καὶ τὴν αὐτὴν ἡλικίαν ἔχοντες, αὐτοί τε φυλάττοντες ἐπὶ τῶν προσώπων ὡς ἐκ μάχης ἡκόντων [c] τὸ ἐν ἀγῶνι σχῆμα, καὶ τοὺς ἵππους ἱδρῶτι διαβρόχους ἐπαγόμενοι. [d] ἄραντες δὲ τῶν ἵππων ἑκάτεροι, καὶ ἀπονίψαντες ἀπὸ τῆς λιβάδος, ἣ παρὰ τὸ ἱερὸν τῆς Ἑστίας ἀναδίδωσι, λίμνην ποιοῦσα ἐμβύθιον ὀλίγην, πολλῶν αὐτοὺς περιστάντων, [e] καὶ εἴ τι φέρουσιν ἔτι καινὸν ἀπὸ στρατοπέδου μαθεῖν ἀξιούντων, τήν τε μάχην αὐτοῖς φράζουσιν ὡς ἐγένετο, καὶ ὅτι νικῶσιν· οὓς μεταχωρήσαντας ἐκ τῆς ἀγορᾶς ὑπ' οὐδενὸς [f] ἔτι λέγουσιν ὀφθῆναι, πολλὴν ζήτησιν αὐτῶν ποιουμένου τοῦ καταλειφθέντος τῆς πόλεως ἡγεμόνος. ὡς δὲ τῇ κατόπιν ἡμέρᾳ [g] παρὰ τοῦ δικτάτορος ἐπιστολὰς ἔλαβον οἱ τῶν κοινῶν προεστῶτες, καὶ σὺν τοῖς ἄλλοις ἅπασι τοῖς ἐν τῇ μάχῃ γενομένοις καὶ τὰ περὶ τῆς ἐπιφανείας τῶν δαιμόνων ἔμαθον, νομίσαντες τῶν αὐτῶν θεῶν εἶναι ἄμφω τὰ φάσματα, ὥσπερ εἰκός, Διοσκούρων ἐπείσθησαν εἶναι τὰ εἴδωλα. Ταύτης ἐπὶ τῆς παραδόξου καὶ θαυμαστῆς τῶν δαιμόνων ἐπιφανείας ἐν Ῥώμῃ πολλὰ σημεῖα, ὅ,τε νεὼς ὁ τῶν Διοσκούρων, ὃν ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς κατεσκεύασεν ἡ πόλις, ἔνθα ὤφθη τὰ εἴδωλα, καὶ ἡ παρ' αὐτῷ κρήνη καλουμένη τε τῶν θεῶν τούτων ἱερά, καὶ εἰς τόδε χρόνου νομιζομένη, θυσίαι τε πολυτελεῖς ἃς καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ὁ δῆμος ἐπιτελεῖ διὰ τῶν μεγίστων ἱππέων ἐν μηνὶ Κυϊντιλίῳ λεγομένῳ, ταῖς καλουμέναις εἰδοῖς, ἐν ᾗ κατώρθωσαν ἡμέρᾳ τόνδε τὸν πόλεμον· ὑπὲρ ἅπαντα δὲ ταῦτα, ἡ μετὰ τὴν θυσίαν ἐπιτελουμένη πομπὴ τῶν ἐχόντων [h] τὸν δημόσιον ἵππον, [i] οἳ κατὰ φυλάς τε καὶ λόχους κεκοσμημένοι, στοιχηδὸν ἐπὶ τῶν ἵππων ὀχούμενοι πορεύονται πάντες, ὡς ἐκ μάχης ἥκοντες, ἐστεφανωμένοι θαλλοῖς ἐλαίας, καὶ [k] πορφύρας [l] φοινικοπαρύφους ἀμπεχόμενοι τηβέννας, τὰς καλουμένας τραβέας, ἀρξάμενοι μὲν ἀπὸ ἱεροῦ τινος Ἄρεως ἔξω τῆς πόλεως ἱδρυμένου, διεξιόντες δὲ [m] τήν τε ἄλλην πόλιν διὰ τῆς ἀγορᾶς, καὶ παρὰ τὸ τῶν Διοσκούρων ἱερὸν παρερχόμενοι ἄνδρες, ἔστιν ὅτε καὶ πεντακισχίλιοι, φέροντες ὅσα παρὰ τῶν ἡγεμόνων ἀριστεῖα ἔλαβον ἐν ταῖς μάχαις, καλὴ καὶ ἀξία τοῦ μεγέθους [n] τῆς ἡγεμονίας ὄψις. Ταῦτα μὲν ὑπὲρ τῆς [o] γενομένης ἐπιφανείας τῶν Διοσκούρων λεγόμενά τε καὶ πραττόμενα ὑπὸ Ῥωμαίων ἔμαθον· ἐξ ὧν τεκμήραιτο ἄν τις, ὡς θεοφιλεῖς ἦσαν οἱ τότε ἄνθρωποι, σὺν ἄλλοις πολλοῖς καὶ μεγάλοις.

equites appariuiſſe, & forma & ſtatura longe præſtantiores quam quos natura ætate noſtra producit, jam pubeſcere incipientes, qui equitatui Romano præibant, & Latinorum obvios quoſque cominus haſtis feriebant, & in effuſam fugam vertebant. Et, poſt fuſos fugatoſque Latinos, & caſtra eorum capta, ferunt circa veſpertinum crepuſculum, finito prælio, Romæ in foro eodem modo conſpectos fuiſſe duos adoleſcentes, militaribus indutos veſtibus, maxime proceros & maxime formoſos, & eadem ætate, & in ipſo vultu adhuc retinentes, quaſi ex prælio redirent, eandem ſpeciem quam in certamine habuerant, equoſque ſudore madidos adducentes. cumque de equis deſcendiſſent, ſeque abluiſſent aqua, quæ profluit ex fonte qui eſt ad ædem Veſtæ, quæque parvum quidem ſed profundum lacum efficit, multis eos circundantibus, & ſcire cupientibus ecquid novi ex caſtris adhuc afferrent, pugnam ipſis narraſſe ut fuerat commiſſa, & victoriam nunciaſſe: quos, quum è foro ſeſe recepiſſent, à nullo poſtea conſpectos fuiſſe tradunt, licet *ab urbis præfecto diu & accurate quæſiti fuiſſent. Quum autem poſtero die reipub. principes à dictatore literas accepiſſent, &, præter alia quæ in eo prælio acciderant, cognoviſſent etiam hanc deorum viſionem, rati eorundem deorum fuiſſe utrumque ſpectrum, ut veriſimile erat, Caſtoris & Pollucis eas imagines eſſe crediderunt. Hujus incredibilis & admirandæ deorum præſentiæ Romæ multa exſtant monumenta: cum ipſa ædes Caſtoris & Pollucis, quam in foro pop. Rom. ædificavit, in eo ipſo loco ubi viſæ fuerunt *illorum* imagines; tum fons ædi vicinus, qui iſtis diis ſacer dicitur, & qui ad hanc uſque diem talis creditur; tum etiam magnifica ſacrificia quæ quotannis pop. Rom. per primarios equeſtris ordinis viros idibus Quintilibus peragit, quo die bellum hoc feliciter eſt confectum. Sed præter hæc omnia eſt illa pompa, quæ peracto ſacrificio ducitur ab iis qui equum publicum habent, qui, tributim & centuriatim diſtincti, ordine omnes equis vehuntur, quaſi è pugna redeant, coronati fronde oleagina, & togis purpureis cocco prætextis induti, quas appellant trabeas, initium pompæ facientes à quodam templo Martis extra urbem exſtructo, & tum cæteras urbis partes per forum tranſeuntes, tum etiam ædem Caſtoris & Pollucis prætereuntes, interdum numero quinquies mille homines, qui ferunt quæcunque fortitudinis ſuæ præmia in præliis à ducibus acceperunt; egregium certe & dignum illius imperii amplitudine ſpectaculum. Atque hæc ſunt, quæ ob Caſtoris & Pollucis præſentiæ à Romanis dici & fieri obſervavi: quibus ex rebus, præter multas alias eaſque magnas, conjicere eſt, quam chari diis eſſent illius ſeculi homines.

¶ Poſtu-

Per. Jul. 4220.
Ante Chr. 494.
Olymp. 72 2/3.
V. C. Cat. 258. *Var.* 260.

Caſtores.

a Λαμπρῷ *Vat.* *b* Forſan ſic diſtinguendum & legendum, καὶ μετὰ τὴν τροπὴν τῶν Λατίνων καὶ τὴν ἅλωσιν τοῦ χάρακος αὐτῶν, περὶ δείλην ὀψίαν, τότε τέλος λαβούσης μάχης, ἐν τῇ Ῥωμαίων ἀγορᾷ &c. Μάχης & Ῥωμαίων deſiderantur in *Cod. Vat.* Τέλος λαβούσης τῆς μάχης malit *Sylb.* *c* Τὸ ἐναγώνιον σχῆμα *Vat.* quod valde arriſit *Stephano.* *d* Id eſt, ἄραντες ἑαυτοὺς ἐκ τῶν ἵππων, καταβάντες ἀπὸ τῶν ἵππων. *Port.* *e* Ἐπιφέρουσιν εἴ τι καινὸν *Vat.* Κοινὸν habet *Ed. Steph.* ex *Lapi* tamen verſione atque ipſo ſenſu καινὸν malint *Sylb.* & *Port.* *f* Deeſt *Vat.* *g* Τὰς παρὰ τοῦ δικτάτορος *Vat.* *h* Τὸν δημόσιον ἵππον in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* quod contra *Sylburgium* tuetur *Portus.* *i* Πορφυρᾶς malit *Portus.* *k* Non agnoſcit *Vat.* *l* Vide *Var. Lect.* ad pag. 124. *m* Exiſtimo legendum potius τήν τε ἄλλην πόλιν, καὶ διὰ τῆς ἀγορᾶς παρὰ τὸ τῶν Διοσκούρων &c. i. e. *tranſeuntes cum per alias urbis partes, tum etiam per forum illud, in quo exſtructum eſt Caſtoris & Pollucis templum, juxta quod prætervehuntur* &c. *Port.* *n* Ὄψις τῆς ἡγεμονίας *Vat.* *o* Λεγομένης *Vat.* * A relicto in urbe duce. *Lapus.*

Alibi

XIV. ¶ Poſtumius autem eam noctem tranſegit in caſtris, quæ in planicie poſuit: poſtero die coronatis iis qui in prælio fortiter ſe geſſerant, & diſtributis captivis, ut aſſervarentur, ſacra votiva diis pro victoria perſolvit. Dum autem adhuc eſſet coronatus, & aris primitias igne cremandas imponeret; exploratores quidam, ex editioribus locis decurrentes, nunciant, hoſtilem exercitum contra ſe venire. Erat autem Volſcorum juventus delecta, quæ Latinis auxilio miſſa fuerat, antequam finis ipſorum prælio imponeretur. Qui quum hæc intellexiſſet, ſtatim omnes ad arma concurrere juſſit, & in caſtris ad ſua quemque ſigna manere, cuſtodias agentes & ordinem ſervantes, donec ipſe quid agendum eſſet ipſis imperaret. Quum autem Volſcorum duces * ſuas copias in locum excelſum duxiſſent, unde Romanos conſpicere poſſent, ubi viderunt planiciem cadaveribus conſtratam, & utraque caſtra erecta, neque ex munitionibus quemquam vel hoſtem vel amicum prodire, aliquamdiu id admirati ſunt, nec ſatis conjicere potuerunt quiſnam eſſet rerum ſtatus. Sed poſtquam ex iis qui ex fuga evaſerant, omnia, quæ in prælio acciderant, cognoverunt, cum aliis ducibus conſultare cœperunt quidnam eſſet faciendum. Illi igitur, qui inter eos erant audaciſſimi, cenſebant, optimum eſſe Romanorum vallum ex itinere & primo impetu invadere, dum adhuc multi ob vulnera laborarent, & omnes labore maxime defatigati eſſent, & arma eſſent maxima ex parte inutilia, & partim acie obtuſa partim fracta, nec dum ab urbe ullum recens auxilium ipſis ſubveniſſet: ſuum enim exercitum, quod eſſet & ingens & ſtrenuus, & egregie inſtructus & bellis exercitatus, & illis minime exſpectantibus de repente improviſus adveniſſet, vel audaciſſimis quibuſque formidabilem fore dicebant.

XV. ¶ At viris prudentioribus nequaquam tuta periclitatio illa videbatur, non exſpectatis ſociorum auxiliis congredi cum viris fortibus & bellicoſis, & qui nuperrime tantas Latinorum copias deleviſſent: præſertim quum pro ſumma rerum in alieno agro periculum eſſent ſubituri, ubi ſi qua clades fuiſſet accepta, nullum tutum refugium eſſent habituri. Iſti igitur cenſebant potius de reditu in patriam celeriter cogitandum, & ſaluti conſulendum, & pro magno lucro reputandum, ſi ex ea expeditione nullam calamitatem accepiſſent. Alii vero neutrum horum faciendum cenſebant, dicentes audacem illum impetum, quo adeo alacriter ad dimicandum ferebantur, juvenilem eſſe, & turpe eſſe ſine ulla cauſſa domum refugere; & utrum horum feciſſent, ipſos rem hoſtibus gratiſſimam facturos. Horum autem ſententia erat, ut in præſentia quidem munirent caſtra, & res neceſſarias ad pugnam pararent, &, miſſis legatis ad reliquos Volſcos, è duobus alterum poſtularent, vel ut ſibi alias copias mitterent, quæ pares eſſent

Per. Jul. 4220.
Ante Chr. 494.
Olymp. 72 $\frac{2}{3}$.
V. C. *Cat.* 258. *Var.* 260.

Ὁ δὲ Ποστούμιος ἐκείνην μὲν τὴν νύκτα κατεστρατοπέδευσεν ἐν τῷ πεδίῳ· τῇ δὲ ἑξῆς ἡμέρᾳ στεφανώσας τοὺς ἀριστεύσαντας ἐν τῇ μάχῃ, καὶ τοὺς αἰχμαλώτους φυλάττεσθαι διαδοὺς, ἔθυε τὰ νικητήρια τοῖς θεοῖς. ἔτι δὲ αὐτῷ τὸν στέφανον ἐπικειμένῳ, καὶ τὰς [a] ὑπερπύρους ἀπαρχὰς τοῖς βωμοῖς ἐπιτιθέντι, σκοποί τινες, ἀπὸ τῶν μετεώρων καταδραμόντες, ἀγγέλλουσι πολέμιον ἐπὶ σφᾶς ἐλαύνειν στρατόν. ἦν δὲ ἐκ τοῦ Οὐολούσκων ἔθνους ἐπίλεκτος ἀκμὴ σύμμαχος ἀπεσταλμένη Λατίνοις, πρὶν ἢ τὴν μάχην αὐτῶν ἐπιτελεσθῆναι. ὡς δὲ δὴ ταῦτα ἔγνω, χωρεῖν ἅπαντας ἐκέλευσεν ἐπὶ τὰ ὅπλα, καὶ μένειν ἐν τῷ χάρακι παρὰ ταῖς ἰδίαις ἕκαστον σημαίαις, φυλακὴν καὶ κόσμον φυλάττοντας, ἕως ἂν [b] αὐτοὺς ἃ χρὴ πράττειν παραγγέλλῃ. οἱ δὲ τῶν Οὐολούσκων ἡγεμόνες ἐξ ἀπόπτου [c] τοῖς Ῥωμαίοις παρεμβάλλοντες, ὡς εἶδον μεστὸν μὲν τὸ πεδίον νεκρῶν, [d] ὀρθοὺς δὲ τοὺς χάρακας ἀμφοτέρους, προϊόντα δὲ ἐκ τῶν ἐρυμάτων οὔτε πολέμιον οὔτε φίλον οὐδένα, τέως μὲν ἐθαύμαζον, καὶ τίς ἡ κατειληφυῖα τύχη τὰ πράγματα, ἀπόρως εἶχον συμβάλλειν· ἐπεὶ δὲ παρὰ τῶν ἀνασωζομένων ἐκ τῆς τροπῆς ἅπαντα τὰ περὶ τὸν ἀγῶνα ἔμαθον, ἐσκόπουν μετὰ τῶν ἄλλων ἡγεμόνων τί χρὴ πράττειν. τοῖς μὲν οὖν θρασυτάτοις αὐτῶν ἐδόκει κράτιστον εἶναι, χωρεῖν ἐπὶ τὸν χάρακα τῶν Ῥωμαίων ἐξ ἐφόδου, ἕως πολλοὶ μὲν ἔκαμον ὑπὸ τραυμάτων, ἀπειρήκεσάν τε ἅπαντες ὑπὸ κόπου, ὅπλα τε ἄχρηστα τοῖς πλείστοις ἦν, τὰ μὲν ἀπεστομωμένα τὰς ἀκμὰς, τὰ δὲ κατεαγότα, καὶ βοήθεια παρὰ τῆς οἴκοθεν ἀκραιφνὴς οὔπω παρῆν οὐδεμία αὐτοῖς· ἡ δὲ σφῶν αὐτῶν δύναμις, πολλή τε οὖσα καὶ ἀγαθὴ καὶ ὡπλισμένη καλῶς, ἐμπειροπόλεμός τε καὶ οὐ προσδεχομένοις ἐξαπιναίως παροῦσα, [e] φοβερὰ τοῖς εὐτολμοτάτοις φανήσεσθαι ἔμελλε. Τοῖς δὲ σωφρονεστάτοις οὐκ ἀσφαλὲς τὸ κινδύνευμα εἶναι ἐφαίνετο, ἀνδράσιν [f] ἀγαθοῖς τε τὰ πολέμια καὶ νεωστὶ τὴν Λατίνων τοσαύτην δύναμιν ᾑρημένοις, ἄνευ συμμάχων ὁμόσε χωρεῖν, μέλλοντες τὸν ὑπὲρ τῶν μεγίστων κίνδυνον ἐν ἀλλοτρίᾳ ποιεῖσθαι γῇ, ἔνθα εἴ τι συμβαίη πταῖσμα, οὐδεμίαν ἕξουσι καταφυγὴν ἀσφαλῆ· τῆς δὲ οἴκαδε σωτηρίας προνοεῖσθαι μᾶλλον ἠξίουν ἤτοι διὰ ταχέων, καὶ μέγα κέρδος [g] ὑπολαμβάνειν, εἰ μηδὲν ἀπολαύσουσιν ἐκ τῆς στρατείας κακόν· ἑτέροις δὲ τούτων μὲν οὐδέτερον ἐδόκει χρῆμα ποιεῖν, νεανικὸν μὲν ἀποφαίνουσι τὸ πρόχειρον τῆς ἐπὶ τὸν ἀγῶνα ὁρμῆς, αἰσχρὸν δὲ τὸ παράλογον τῆς ἐπὶ τὰ οἰκεῖα φυγῆς, ὡς κατ' εὐχὴν ληψομένων τῶν πολεμίων ὁπότερον ἂν αὐτῶν ποιήσωσι. γνώμη δὲ τούτων ἦν, ἐν μὲν τῷ παρόντι κρατύνασθαι τὸν χάρακα καὶ τὰ πρὸς τὸν ἀγῶνα εὐτρεπίζεσθαι· πέμποντας δὲ πρὸς τοὺς ἄλλους Οὐολούσκους, δυοῖν θάτερον ἀξιοῦν, ἢ δύναμιν ἑτέραν πέμπειν [h] ἀξιόμαχον [i] ἐπὶ Ῥωμαίοις,

a Alibi (ſc. pag. 32. v. 28. & p. 148. v. 41.) ἐμπύρους. b Αὐτὸς ferri poteſt, ſi referatur ad infinitum verbum πράττειν. alioqui aptius eſt αὐτοῖς, ſi ad παραγγέλλῃ referre malis. *Sylb.* Αὐτὸς in *Cod. Vat.* c Τῶν Ῥωμαίων *Vat.* d Μεστοὺς δὲ τοὺς χάρακας *Vat.* e Φοβερὰ καὶ τοῖς *Vat.* f Ἀγαθοῖς τὰ πολέμιά τι *Vat.* g Ἀπολαμβάνειν *Vat.* h Ἀξιόχρεων *Vat.* i Ἐπὶ Ῥωμαίους *Vat.* quo modo legendum eſſe placuit *Sylburgio*, niſi dativum ἐπὶ Ῥωμαίοις referendum ſit ad ἀξιόμαχον: quoniam ſenſus poſtulat accuſativum, ſi ad πέμπειν reſpiciamus. * Caſtris in conſpicuo Romanis loco poſitis, viderunt &c. *Gelen.* Duces itaque Volſcorum irrupturi ex improviſo in Rom. *Lapus.*

a Δηλοῦσιν

353 Ῥωμαίοις, ἢ καὶ τὴν ἀπεσταλμένην μετακαλεῖν. ἡ δὲ πιθανωτάτη τοῖς πλείστοις φανεῖσα, καὶ ὑπὸ τῶν ἐν τέλει κυρωθεῖσα γνώμη, τοιαῦτα παρῄνει, πέμψαι τινὰς εἰς τὸν χάρακα τῶν Ῥωμαίων κατασκόπους, ὀνόματι πρεσβευτῶν ἕξοντας τὸ ἀσφαλές, οἳ δεξιώσονται τὸν ἡγεμόνα, καὶ φράσουσιν, ὅτι σύμμαχοι Ῥωμαίων ἥκοντες ἀπὸ τοῦ κοινοῦ τῶν Οὐολούσκων, ἄχθονται μὲν ὑστερήσαντες τῆς μάχης, ὡς οὐδεμίαν ἢ μικράν τινα τῆς προθυμίας χάριν οἰσόμενοι, τῇ δὲ ἐξ ἐκείνων τύχῃ μέγαν ἀγῶνα δίχα συμμάχων κατωρθωκότων συνήδονται. ἐξαπατήσαντες δὲ αὐτοὺς τῇ φιλανθρωπίᾳ τῶν λόγων, καὶ πιστεύειν, ὡς φίλοις, σφίσι κατασκευάσαντες, ἅπαντα κατασκέψονται, καὶ δηλώσουσιν ἀφικόμενοι πλῆθός τε αὐτῶν καὶ ὁπλισμοὺς καὶ παρασκευάς, καὶ εἴ τι κατὰ νοῦν ἔχουσι πράττειν. ὅταν δὲ ταῦτα ἀκριβῶς σφίσι γένηται φανερά, τότε [b] προθεῖναι βουλήν, εἴτε ἐπιχειρεῖν αὐτοῖς ἄμεινον εἴη, προσμεταπεμψαμένοις δύναμιν ἑτέραν, εἴτε καὶ τὴν παροῦσαν ἀπάγειν.

Ὡς δὲ ταύτῃ προσέθεντο τῇ γνώμῃ [c] καὶ οἱ προχειρισθέντες ὑπ' αὐτῶν πρέσβεις, ἀφικόμενοι πρὸς τὸν δικτάτορα, παραχθέντες ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν, ἐξηγοῦντο τοὺς ἐξαπατήσοντας λόγους. [d] ὀλίγον οὖν ὁ Ποστούμιος ἐπισχὼν χρόνον πρὸς αὐτοὺς εἶπεν· “Πονηρὰ βουλεύματα, ὦ Οὐολοῦσκοι, χρηστοῖς ἀμφιέσαντες λόγοις ἥκετε· καὶ πολεμίων ἔργα πράττοντες, φίλων ἐξενέγκασθαι βούλεσθε δόξαν. ὑμεῖς δ' ἀπεστάλητε ὑπὸ τοῦ κοινοῦ Λατίνοις συμμαχήσοντες καθ' ἡμῶν· ἐπεὶ δὲ ὕστεροι τῆς μάχης ἥκετε καὶ κρατουμένους αὐτοὺς ὁρᾶτε, [e] παρακρούσασθαι βούλεσθε ἡμᾶς, τἀναντία ὧν ἐμέλλετε πράττειν λέγοντες. καὶ οὐδὲ ἡ φιλανθρωπία τῶν λόγων ἣν πλάττεσθε πρὸς τὸν παρόντα καιρόν, οὐδὲ τὸ προσποίημα ὑμῶν τῆς δεῦρο ἀφίξεως ὑγιές ἐστιν, ἀλλὰ μεστὸν δόλου καὶ ἀπάτης. οὐ γὰρ συνησθησόμενοι τοῖς ἀγαθοῖς τοῖς ἡμετέροις ἐξαπεστάλητε, ἀλλὰ κατασκεψόμενοι πῶς ἡμῖν ἀσθενείας ἢ δυνάμεως τὰ πράγματα ἔχει· καί ἐστε πρεσβευταὶ μὲν λόγῳ, κατάσκοποι δὲ ἔργῳ.” ἀρνουμένων δὲ [f] πρὸς ἅπαντα τῶν ἀνδρῶν, οὐ διὰ μακροῦ τὴν πίστιν ἔφησεν αὐτοῖς παρέξεσθαι· καὶ αὐτίκα τὰς ἐπιστολὰς αὐτῶν, ἃς [g] ἔλαβέ τε πρὸ τῆς μάχης τοῖς ἡγεμόσι τῶν Λατίνων φερομένας, ἐν αἷς ὑπισχνοῦντο αὐτοῖς πέμπειν ἐπικουρίαν, [h] προήνεγκε, καὶ τοὺς φέροντας αὐτὰς [i] προσήγαγεν. ἀναγνωσθέντων δὲ τῶν γραμμάτων, καὶ τῶν αἰχμαλώτων ἃς ἔλαβον ἐντολὰς διηγησαμένων, τὸ μὲν πλῆθος ὥρμησε βαλεῖν τοὺς Οὐολούσκους ὡς ἑαλωκότας ἐπ' αὐτοφώρῳ κατασκόπους· ὁ δὲ Ποστούμιος οὐκ ᾤετο δεῖν ὁμοίους [k] γενέσθαι τοῖς κακοῖς τοὺς ἀγαθούς· κρεῖττον εἶναι λέγων καὶ μεγαλοψυχότερον εἰς τοὺς ἀποστείλαντας
354 φυλάττειν τὴν ὀργήν, ἢ εἰς τοὺς ἀποσταλέντας· καὶ διὰ τὸ φανερὸν ὄνομα τῆς πρεσβείας [l] ἀφεῖναι τοὺς ἄνδρας

Romanorum viribus, vel etiam eas quæ fuerant miſſæ revocarent. Sententia vero quæ maximæ illorum parti placuit, & quam exercitus duces ratam fecerunt, hæc ſuadebat: mittendos eſſe aliquos exploratores in Romanorum caſtra, legatorum nomine * protectos, qui, data imperatori dextra, atque eo ſalutato, dicerent, ſe Romanorum ſocios à rep. Volſcorum miſſos venire, & ſe moleſte ferre quod ſerius ad prælium venerint, nullam vel certe perexiguam ſui in eos ſtudii gratiam reportaturi; cæterum ſe eorum fortunæ gratulari, qui, re feliciter geſta ſine ullis ſociorum auxiliis, ingenti prælio hoſtem vicerint. Ita enim fore ut Romanos verborum blanditiis decipiant, eoſque inducant ut ſibi tanquam amicis fidem habeant, atque interea omnia explorent, & reverſi ad ſuos ſignificent quis ſit eorum numerus, quæ armatura, quis apparatus, & quæ eorum conſilia. His autem accurate cognitis, tunc ſe deliberaturos utrum præſtet eos acceſſitis novis copiis adoriri, an vero præſentes etiam domum reducere.

Per Jul. 4220. Ante Chr. 494. Olymp 72 $\frac{3}{3}$. V.C. Cat. 258. Var. 260.

XVI. Quum igitur omnes in hanc ſententiam iviſſent, & legati ab illis electi, ad dictatorem venientes, productique in concionem, mandata ad decipiendum compoſita expoſuerunt, Poſtumius, ſuſpenſo aliquantulum reſponſo, dixit ad illos, “Advenitis, Volſci, mala conſilia bonis verbis tegentes; & quum hoſtilia facinora faciatis, tamen de vobis ut de amicis opinionem haberi vultis. Vos enim eſtis miſſi à repub. Volſcorum, Latinis auxilium contra nos laturi: ſed quia ſerius veniſtis quam ut prælio intereſſe poſſetis, & quia victos eos cernitis, nobis imponere vultis, dicentes contraria illis quæ facere decreveratis: neque benevolentia, quam verbis in præſentia ſimulatis, neque iſte ſimulatus veſtræ legationis adventus ſanus eſt, ſed doli & fraudis plenus. Neque enim miſſi fuiſtis ut congratularemini noſtris bonis; ſed ut exploraretis quam validæ aut quam infirmæ ſint noſtræ vires: & verbis quidem legati eſtis, ſed re ipſa exploratores. Legatis autem omnia inficiantibus, brevi ſe ejus rei fidem illis eſſe facturum dixit: & ſtatim eorum literas, quas interceperat antequam prælium committeretur, quæ ducibus Latinorum afferebantur, quibus ſe illis auxilia miſſuros pollicebantur, protulit, & illos qui eas tulerant produxit. Quum autem lectæ fuiſſent eæ literæ, & ipſi captivi mandata accepta expoſuiſſent, multitudo quidem *militaris* ad feriendum Volſcos concitata eſt, ut deprehenſos in ipſo facinore exploratores. At Poſtumius exiſtimavit minime oportere probos improbis ſimiles eſſe; ſatius eſſe dicens atque animi excellſioris ac generoſioris, iram reſervare in eos qui ipſos miſerant, quam in eos qui miſſi fuerant: eoſque ob certum legationis nomen potius dimittendos,

a Δηλοῦσιν *Vat.* *b* Προθεῖναι *Vat.* quod ſi quis malit, per me licet. *Sylb.* *c* Conjunctionem καὶ agnoſcit etiam *Lapus* in hoc membro: ſed in ſequentibus παραχθέντες vertit in παρήχθησαν. Malim ego, manentibus cæteris, hanc conjunctionem ponere ante παραχθέντες. quod ſi fiat, expedita eſt & ſtructuræ & ſententiæ ratio. *Sylb.* *d* Ὀλίγον ἐπισχὼν ὁ Ποστούμιος χρόνον *Vat.* *e* Παρακρούσασθαι *Vat.* *f* Fortaſſe melius πρὸς ἅπαντα, ſc. λεγόμενα. *Port.* *g* Ἔλαβε πρὸ τῆς *Vat.* Conjunctionem tollendam eſſe conjecerat *Sylb.* vel, ne quid decedat numero, ἔλαβέ τε vertendum in ἐλάβετο. *h* Προσήνεγκε parum recte in *Ed. Steph.* *i* Προήγαγεν *Vat.* quod maluerunt interpretes, licet προσήγαγεν (ut ait *Sylb.*) excuſari poſſit. *k* Γενέσθαι *Vat.* *l* Illa ἀφεῖναι τοὺς ἄνδρας μᾶλλον, ἢ διὰ τὸ ἀφανὲς τοῦ κατασκοπῆς ἔργου ἀπολέσαι deſiderantur in *Cod. Vat.* * Futuros tutos. *Lapus.*

a Poſterius

Per. Jul. 4220. *Ante Chr.* 494. *Olymp.* 72 2/3. *U. C. Cat.* 258. *Var.* 260.

dimittendos, quam ob incertum exploratio-nis facinus perdendos; ne Volſcis honeſtam belli occaſionem darent, legatos ſuos contra jus gentium cæſos ſimulantibus; neve aliis inimicis occaſio præbeatur dicendi ea, quæ licet falſa eſſent, tamen neque à ratione neque à fide remota eſſent.

XVII. ¶ Repreſſo igitur multitudinis impetu, imperavit ut illi dimitterentur, * & ad ſuos recta redirent, nec ſe converterent: & cuſtodiæ cauſſa equites illis addidit, qui eos uſque ad Volſcorum caſtra proſequuti ſunt. Ejectis autem exploratoribus, imperavit militibus ut res ad prælium pararent, † quaſi poſtridie eorum aciem eſſet inſtructurus *eoſque in hoſtem ducturus*. ſed nullo prælio ei opus fuit. Volſcorum enim duces, nocte adhuc intempeſta motis inde caſtris, domum redierunt. Quum autem omnia ei ex voto ſucceſſiſſent, humatis ſuorum cadaveribus, & luſtrato exercitu, Romam rediit inſigni triumpho ornatus, armorum cumulos multis plauſtris vehens, & ſupellectilem militarem abundantiſſimam *in urbem* importans, & hominum in pugna captorum adducens quinque millia & quingentos præterea. Et quum de manubiis decimas exemiſſet, ludos & ſacrificia diis fecit quadraginta talentorum impendio; ædemque, quam voverat, Cereri, Libero, Liberæque exſtruendam locavit. Initio enim belli laboratum eſt victus inopia, & magnus erat metus ne victus penitus deficeret, tum ob terræ ſterilitatem, tum quod nulli amplius commeatus extrinſecus ob bellum afferrentur. Ob iſtum igitur timorem, quum juſſiſſet Sibyllinos libros conſuli ab eorum cuſtodibus, & cognoviſſet oraculorum monitu hæc numina placanda eſſe, vovit, quum eſſet jam educturus exercitum, ſi imperii ſui tempore felix proventus fuiſſet in urbe, qualis ante fuerat, ſe & templa illis exſtructurum, & ſacrificia quotannis peragenda conſtituturum. Dii vero, exauditis ejus precibus, effecerunt, ut non ſolum ſegetes, ſed etiam arborifera terra fruges opimas produceret, utque urbs magis quam ante omni importatorum commeatuum genere abundaret. Quæ animadvertens Poſtumius, tunc templa ædificare decrevit. Romani igitur, bello tyrannico deorum benevolentia propulſato, feriis & ſacrificiis operam dabant.

De Latinis triumphus.

XVIII. ¶ Paucis autem poſt diebus legati à Latinorum republica ex omnibus delecti populis, qui ſuis ſententiis huic bello adverſati fuerant, ‡ ramos oleæ ac velamenta *alia* ſupplicum porrigentes, ad eos venerunt. Iſti in ſenatum introducti, primum cauſſas belli in ſingularum civitatum principes rejiciebant; ipſum vero vulgus hac tantum in re peccaſſe dicebant, quod improbis ductoribus ſuum lucrum quærentibus obtemperaſſet. Ob iſtam autem fraudem, ad quam maxima neceſſitas

Latini pacem petunt.

μᾶλλον, ἢ διὰ τὸ ἀφανὲς τῆς κατασκοπῆς ἔργον ἀπολέσαι· ἵνα μήτε Οὐολούσκοις ἀφορμὴν παράσχωσιν εὐπρεπῆ τοῦ πολέμου, πρεσβευτῶν ἀνῃρῆσθαι σώματα σκηπτομένοις παρὰ τὸν ἁπάντων νόμον, [a] μήτε τοῖς ἄλλοις ἐχθροῖς πρόφασιν εἶναι, εἰ καὶ ψευδοῦς, ἀλλ' οὐκ ἀλόγου γε οὐδὲ ἀπίστου.

Ἐπισχὼν δὲ τὴν ὁρμὴν τοῦ πλήθους, ἀφεῖναι τοὺς ἄνδρας ἐκέλευσεν [b] ἀναστρέφειν ἀμεταστρεπτὶ, φυλακῇ παραδοὺς ἱππέων, οἳ προεξέπεμψαν αὐτοὺς ἐπὶ τὸν Οὐολούσκων χάρακα. ἐκβαλὼν δὲ τοὺς κατασκόπους, εὐτρεπίζεσθαι τὰ εἰς μάχην [c] παρήγγελλε τοῖς στρατιώταις, ὡς ἐν τῇ κατόπιν ἡμέρᾳ παραταξόμενος. ἐδέησε δὲ οὐδενὸς [d] αὐτῷ μάχης. οἱ γὰρ ἡγεμόνες τῶν Οὐολούσκων πολλῆς ἔτι νυκτὸς οὔσης ἀναστήσαντες τὴν στρατιὰν, [f] ᾤχοντο ἐπὶ τὰ σφέτερα. ἁπάντων δὲ χωρησάντων αὐτῷ κατ' εὐχὴν, θάψας τοὺς οἰκείους νεκροὺς, καὶ τὴν στρατιὰν καθήρας, ἀνέστρεψεν εἰς τὴν πόλιν εὐπρεπεῖ θριάμβῳ κοσμούμενος, ὅπλων τε σωρὸν ἐφ' ἁμάξαις πολλαῖς κομίζων, καὶ χρημάτων στρατιωτικῶν παρασκευὰς ἀφθόνους εἰσφέρων, καὶ τοὺς ἁλόντας ἐν τῇ μάχῃ πεντακοσίων ἀποδέοντας ἑξακισχιλίους ἐπαγόμενος. ἀπὸ δὲ τῶν λαφύρων ἐξελόμενος τὰς δεκάτας, ἀγῶνάς τε καὶ θυσίας τοῖς θεοῖς ἀπὸ τετταράκοντα ταλάντων ἐποίει, καὶ [e] ναοῦ κατασκευὰς ἐξεμίσθωσε Δήμητρι, καὶ Διονύσῳ, καὶ Κόρῃ, κατ' εὐχήν. ἐσπάνισαν γὰρ αἱ τροφαὶ τοῦ πολέμου κατ' ἀρχὰς, καὶ πολὺν αὐτοῖς παρέσχον φόβον ὡς ἐπιλείψουσαι, τῆς τε γῆς ἀκάρπου γενομένης, καὶ τῆς ἔξωθεν ἀγορᾶς οὐκέτι παρακομιζομένης διὰ τὸν πόλεμον. διὰ τοῦτο τὸ δέος ἀνασκέψασθαι τὰ Σιβύλλεια τοὺς φύλακας αὐτῶν κελεύσας, ὡς ἔμαθεν ὅτι τούτους ἐξιλάσασθαι τοὺς θεοὺς οἱ χρησμοὶ κελεύουσιν, [g] εὐχὰς ἐποιήσατο, μέλλων ἐξάγειν τὸν στρατὸν, ἐὰν εὐετηρία γένηται κατὰ τὴν πόλιν ἐπὶ τῆς ἰδίας ἀρχῆς, οἵα πρότερον ἦν, ναούς τε αὐτοῖς καθιδρύσεσθαι, καὶ θυσίας καταστήσεσθαι καθ' ἕκαστον ἐνιαυτόν. οἱ δὲ ὑπακούσαντες, τήν τε γῆν παρεσκεύασαν [h] ἀνιέναι πλουσίους καρποὺς, οὐ μόνον τὴν σπόριμον, ἀλλὰ καὶ τὴν δενδροφόρον, καὶ τὰς ἐπεισάκτους ἀγορὰς πάσας ἐπικλύσαι μᾶλλον ἢ πρότερον. ἅπερ ὁρῶν αὐτὸς ὁ Ποστούμιος ἐψηφίσατο τὰς τῶν ναῶν τότε κατασκευάς. Ῥωμαῖοι μὲν δὴ [i] τὸν [k] τυραννικὸν ἀπωσάμενοι πόλεμον εὐνοίᾳ θεῶν, ἐν ἑορταῖς τε καὶ θυσίαις ἦσαν.

Ὀλίγαις δὲ ὕστερον ἡμέραις πρέσβεις ἀπὸ τοῦ κοινοῦ τῶν Λατίνων ἧκον ὡς αὐτοὺς ἐξ ἁπασῶν τῶν πόλεων ἐπιλεχθέντες, οἱ τὴν ἐναντίαν ἔχοντες περὶ τοῦ πολέμου γνώμην, ἱκετηρίας καὶ στέμματα παρεχόμενοι. οὗτοι παραχθέντες ἐπὶ τὴν βουλὴν, τὴν μὲν 355
ἀρχὴν, τοῦ πολέμου τοὺς δυναστεύοντας ἐν ταῖς πόλεσιν ἀπέφαινον αἰτίους· τὸ δὲ πλῆθος ἓν μόνον τοῦτο ἁμαρτεῖν ἔλεγον, ὅτι πονηροῖς ἐπείσθη δημαγωγοῖς ἴδια κέρδη παρεσκευασμένοις. ταύτης δὲ τῆς ἀπάτης, ἐν ᾗ τὸ πλεῖον ἀνάγκης μέρος

a Poſterius μήτε & prius non habent unius modi verba. quod ſi ad ἵνα reſpiciamus, ſyntactica lex hîc poſtulat μήτε τοῖς ἄλλοις ἐχθροῖς πρόφασις ᾖ. *Sylb.* b Deeſt *Vat.* c Παρήγγειλε *Vat.* d Αὐτῶν in *Ed Steph.* & *Cod. Vat.* Verum αὐτῷ ſenſus poſtulat & ſtructura. *Sylb.* Forſan legendum μηδενὶ αὐτῶν, i e. *nulli de Poſtumianis prælio opus fuit. Port.* e Mallem ναῶν κατασκευὰς, quod infra (v. 33.) dicat ναούς τε αὐτοῖς καθιδρύσεσθαι & ἐψηφίσατο τὰς τῶν ναῶν κατασκευάς. *Port.* Vide *Annott.* f Ἐπιλείψαι *Vat.* g Εὐχὰς αὐτοῖς ἐποιήσατο *Vat.* h Ἀνεῖναι πλουσίους *Vat.* i Abeſt *Vat.* k Ita in *Vat.* & *Lapi Codd.* & infra (p. 343. v. 43.) dicitur ὁ πρὸς τοὺς τυράννους ἐνστὰς πόλεμος. Male Τυῤῥηνικὸν in *Ed. Steph.* * Minime reverſuri. *Lapus.* Sed ita ut ne *reſpicerent quidem nedum* reverterentur amplius. *Gelen.* † Quaſi conflicturus in craſtinum. *Gelen.* ‡ Ita *Livius* l. xxix. 16. Vide *Clariſſ. Perizzonium* ad *Æliani* Var. Hiſt. l. 3. c. 26. p. 249.

a Μιμηταὶ

μέρος ἦν οὐ [a] μεμπτῆς, τετικέναι δίκας ἑκάστην πόλιν ἔλεγον, τῆς κρατίστης νεότητος ἀναιρεθείσης, ὥστε μὴ ῥᾴδιον εἶναι πένθους καθαρὰν εὑρεῖν οἰκίαν. ἠξίουν τε αὐτοὺς παραλαβεῖν σφᾶς ἑκόντας, οὔτε περὶ τῆς ἀρχῆς ἔτι διαφερομένους, οὔτε περὶ τῶν ἴσων φιλονεικοῦντας, συμμάχους τε καὶ ὑπηκόους ἅπαντα τὸν λοιπὸν χρόνον ἐσομένους, καὶ πᾶν ὅσον ὁ δαίμων ἀφείλετο τοῦ Λατίνων ἀξιώματος, τοῦτο τῇ Ῥωμαίων προσθήσοντας [b] εὐτολμίᾳ. τελευτῶντος δὲ τοῦ λόγου, συγγένειαν ἐπεκαλοῦντο, καὶ συμμαχιῶν ἀπροφασίστων ποτὲ [c] γινομένων ἀνεμίμνησκον, καὶ συμφορὰς ἀνέκλαιον τὰς [d] καταληψομένας τοὺς μηδὲν ἡμαρτηκότας, οἳ μακρῷ πλείους ἦσαν τῶν ἡμαρτηκότων, ὀδυρόμενοι περὶ ἕκαστα, καὶ τῶν γονάτων ἁπτόμενοι πάσης τῆς γερουσίας, καὶ τὰς ἱκετηρίας παρὰ τοῖς ποσὶ τοῦ Ποστουμίου τιθέντες· ὥστε παθεῖν τι πρὸς τὰ δάκρυα καὶ τὰς δεήσεις αὐτῶν τὸ συνέδριον ἅπαν.

Ὡς δὲ μετέστησαν ἐκ τοῦ βουλευτηρίου, καὶ λόγος ἀπεδόθη τοῖς εἰωθόσιν ἀποφαίνεσθαι γνώμας, Τίτος [e] μὲν Λάρκιος ὁ πρῶτος ἀποδειχθεὶς δικτάτωρ ἐν τῷ [f] παρελθόντι ἐνιαυτῷ, [g] ταμιεύσασθαι τὴν τύχην αὐτοῖς συνεβούλευε, "Μέγιστον εἶναι, λέγων, ἐγκώμιον, ὥσπερ ἑνὸς ἀνδρὸς, οὕτω καὶ πόλεως ὅλης, εἰ μὴ διαφθαρήσεται ταῖς εὐπραγίαις, ἀλλ' [h] εὐμενῶς καὶ μετρίως φέρει τἀγαθά. πάσας μὲν γὰρ τὰς εὐτυχίας φθονεῖσθαι, μάλιστα ὅσαις πρόσεστιν εἰς τοὺς ταπεινωθέντας καὶ ὑπὸ χεῖρα γενομένους ὕβρις καὶ βαρύτης· τῇ τύχῃ δὲ [i] οὐ δεῖν πιστεύειν, πολλάκις αὐτῆς πεῖραν εἰληφότας ἐπ' οἰκείοις κακοῖς τε καὶ ἀγαθοῖς, ὡς ἀβέβαιός ἐστι καὶ ἀγχίστροφος· οὐδ' ἀνάγκην προσάγειν τοῖς διαφόροις τὴν περὶ τῶν ἐσχάτων κινδύνων, δι' ἣν καὶ παρὰ γνώμην τολμηταὶ γίνονταί τινες καὶ ὑπὲρ δύναμιν μαχηταί· δέος δὲ σφίσιν εἶναι λέγων, μὴ κοινὸν μῖσος ἐπισπάσωνται παρὰ πάντων ὅσων ἀξιοῦσιν ἄρχειν, ἐὰν πικρὰς καὶ ἀπαραιτήτους ἀπὸ τῶν ἁμαρτόντων ἀναπράττωνται δίκας, ὡς ἐκβεβηκότες ἐκ τῶν συνήθων ἐπιτηδευμάτων, ἀφ' ὧν εἰς ἐπιφάνειαν προῆλθον ἐπιλαθόμενοι, καὶ πεποιηκότες τυραννίδα τὴν ἀρχήν, ἀλλ' οὐχ ἡγεμονίαν, ὡς πρότερον ἦν, καὶ προστασίαν· τά τε ἁμαρτήματα μέτρια καὶ οὐ νεμεσητὰ λέγων εἶναι, εἴ τινες 356 ἐλευθερίας [k] περιεχόμεναι πόλεις καὶ ἄρχειν ποτὲ μαθοῦσαι, τῆς παλαιᾶς ἀξιώσεως οὐ μεθίενται. εἰ δὲ ἀνιάτως οἱ τῶν κρατίστων ὀρεχθέντες, ἐὰν διαμάρτωσι τῆς ἐλπίδος, [l] ζημιωθήσονται, οὐδὲν ἔσεσθαι τὸ κωλῦον πάντας ἀνθρώπους ὑπ' ἀλλήλων ἀπολωλέναι· πᾶσι γὰρ εἶναι τὸν τῆς ἐλευθερίας πόθον ἔμφυτον· πολλῷ τε κρείττονα καὶ βεβαιοτέραν ἀποφαίνων ἀρχήν, ἥτις εὐεργεσίαις,

non reprehendenda acceſſerat, unamquamque civitatem pœnas dediſſe dicebant, præſtantiſſima juventute ſublata, ita ut difficile eſſet aliquam domum luctus expertem invenire: petebantque ab illis, ut ſe ultro deditionem facientes reciperent, neque amplius de imperio contendentes, neque de juris æquabilitate pertinacius diſceptantes, bellique ſocios & ſubditos in omne poſterum tempus futuros, & quidquid fortuna Latinorum dignitati ademiſſet, id ad felicem Romanorum fortitudinem additurος. In ipſo autem orationis fine, eos per cognationem obteſtabantur, & iis in mentem revocabant ſuam quondam in ferendis auxiliis non ſimulatam alacritatem, & calamitates deplorabant, in quas miſeri inſontes incidiſſent, quæ longe plures erant quam ipſa delinquentium delicta, lamentis ſingula proſequentes, & ad totius ſenatus genua accedentes, & ſupplicum inſignia ad Poſtumii pedes ponentes; ita ut totus patrum conſeſſus lacrymis & precibus eorum commoveretur.

Per. Jul. 4220. Ante Chr. 494. Olymp. 72 2/3. V.C. Cat. 258. Var. 260.

XIX. ¶ Ubi vero è curia exceſſerunt, & ſententiæ dicendæ poteſtas, de more, ſenatus principibus eſt facta, T. Lartius, qui primus ſuperiore anno dictator fuerat creatus, ipſis ſuaſit ut fortuna moderate uterentur; dicens, "Maximam eſſe laudem, ut unius viri, ita etiam totius civitatis, ſecundis ſucceſſibus non corrumpi, ſed æquo & moderato animo bona ſua ferre. Omnem enim proſperitatem maxime invidioſam eſſe, præſertim eam in qua eſt contumelia & aſperitas in homines afflictos ac miſeros ac in noſtram poteſtatem redactos: fortunæ autem non eſſe fidendum, quum ipſi ſæpe eam ſint experti in ſuis malis & bonis, quam ſit incerta & variabilis; neque ad extremorum periculorum neceſſitatem adducendos adverſarios, ob quam ſæpe præter omnem exſpectationem nonnulli audaces & ſupra vires pugnaces efficiuntur: ipſis autem *Romanis* metuendum eſſe dicebat, ne commune odium omnium eorum, in quos affectabant imperium, ſibi conciliarent, ſi acerbas & inexorabiles pœnas à delinquentibus exigerent, quaſi recedentes à conſuetudine ſuorum inſtitutorum, & obliti quibus artibus ad tantum ſplendorem fuiſſent provecti; & imperium, quod antea erat principatus & patrocinium quoddam, in tyrannidem convertentes; & delicta mediocria neque indignatione digna eſſe dicebat, ſiqui populi qui quondam in libertate vivere conſueverunt, quique aliis imperare didicerunt, priſtinam dignitatem retinere cupiant. Quod ſi optimarum rerum cupidi ſua ſpe fruſtrati aliquo inſanabili malo afficiantur, nihil fore quod prohibeat quo minus omnes homines cæde mutua pereant: omnibus enim innatum eſſe libertatis deſiderium. Addebat, longe optimum ac firmiſſimum id eſſe imperium, quod beneficiis "non

[a] Μεμπτὴς τετικέναι *Vat.* [b] Εὐποτμίᾳ *Vat.* quo modo legiſſe videtur *Lapus*, dum vertit, *Romanorum appoſituros felicitati.* [c] Γινομένων *Vat.* quod aptius eſſe viderat *Sylb.* [d] Καταληψομένας *Vat.* [e] Non agnoſcit *Vat.* [f] Ita etiam in *Vat.* & *Lapi Codd.* Verum (inquit *Sylb.*) non proximus annus ſuperior intelligendus eſt, ſed annus abhinc tertius. Vide p. 322. v. 15. [g] Scribo ταμιεύσασθαι, ut alibi multis locis. *Caſ.* [h] Haud ſcio an verius ſit εὐγνωμόνως. *Sylb.* [i] Οὐκ ἐῶντι πιστεύειν *Vat.* [k] Περιέχεσθαι ſolet *Dionyſius* ponere pro ἀντέχεσθαι, & ita hîc. μαθοῦσαι autem pro εἰωθυῖαι non ineleganter: ſic ἐπίστασθαι pro *ſolere* apud *Æſchylum*, τίκτεσθαι δ' οὐκ ἐπίσταται δόμος. *Caſ.* [l] Ζημιώσονται *Vat.*

Per. Jul. 4220. Ante Chr. 494. Olymp. 72 2/3. U. C. Cat. 258. Var. 260.

"non ſuppliciis ſubditos in officio continere "ſolet: illorum enim benevolentiam, ho"rum vero timorem eſſe comitem. Quic"quid autem eſt formidabile, id neceſſitate "naturali omnibus maxime eſſe exoſum. In "fine autem ſuæ orationis ab illis petiit, ut "exempla ſibi proponerent præclariſſima ma"jorum facinora, ob quæ *magnam* laudem "illi eſſent conſequuti, recenſens quot illi "urbes vi captas non diruerint, non cæſis "puberibus deſolaverint, non in ſervitutem "redegerint, ſed colonias Romanas fecerint, "& victos, quotquot ad ſe migrare vellent, "civitate donantes, urbem ex parva magnam "reddiderint. Summa autem ejus ſententiæ "hæc fuit, renovandum cum rep. Latino"rum fœdus ante factum, & omnem memo"riam injuriarum ab illis populis accepta"rum deponendam.

XX. ¶ Servius vero Sulpicius contra pacem & fœderum renovationem nihil dixit: "Sed "quod Latini priores rupiſſent fœdera, id"que non tunc primum, ita ut aliqua venia "illis neceſſitatem & fraudem prætendenti"bus eſſet danda, ſed & ſæpe jam antea, ita "ut correctione *ac animadverſione* opus ipſis "eſſet, ſuaſit ut omnibus quidem impunitas "& libertas ob cognationis jus concederetur, "ſed agri dimidia pars illis adimeretur, & "coloni Romani in eam mitterentur qui ea "fruerentur, & caverent ne iſti aliquid re"rum novarum amplius molirentur. At Sp. "Caſſius eorum urbes ſolo æquandas cenſe"bat, dicebatque ſe demirari fatuitatem eo"rum, qui ſuadebant ut eorum peccata im"punita ſinerentur, quod non animadverte"rent eos ob invidiam innatam, & quæ exi"mi nequit, qua perſequuntur populum "Rom. creſcentem, bella alia poſt alia moli"turos, nec ab inſidiarum ipſi ſtruendarum "propoſito unquam ſponte receſſuros, quam"diu in ipſorum animis miſera iſta clades in"hæreret; ſiquidem poſtremo conati ſunt "civitatem cognatam in tyranni omnibus fe"ris longe immanioris poteſtatem redigere, "omnibus fœderum conditionibus conculca"tis, & diis eorum teſtibus contemptis, nulla "alia ſpe freti quam populi Romani clemen"tia, quod nullas pœnas aut certe leviſſi"mas daturi eſſent, ſi hoc bellum ſibi ex "animi ſententia non ſucceſſiſſet. Ipſe quo"que ab illis petebat ut exemplis majorum "ſuorum uterentur, qui urbem Albam, cu"jus & ipſi & omnes Latini populi eſſent "coloni, quum eam felicitati ſuæ invidere "cognoviſſent, & priorum delictorum impu"nitate, quam conſequuta fuerat, abuti ad "majores inſidias ſtruendas, uno die deleri "ſuo decreto juſſerant; exiſtimantes perinde "eſſe nullius miſericordia moveri, ad veniam "ipſi ob delicta levia dandam, ac in nullum "animadvertere, qui graviſſimum atque in"corrigibile facinus patraſſet. Id autem ma"gnæ ſtultitiæ & ſtupiditatis eſſe, non au"tem humanitatis aut modeſtiæ, eorum, quo"rum eſſent coloni, invidiam, quod immodica

"ἀλλὰ μὴ τιμωρίαις κρατεῖν βούλεται τῶν ὑπηκό"ων· τῇ μὲν γὰρ εὔνοιαν ἀκολουθεῖν, τῇ δὲ φόβον. ἀνάγ"κην δὲ εἶναι φύσεως, μάλιστα μισεῖσθαι τὰ φοβερὰ "πάντα. τελευτῶν δὲ τοῦ λόγου, παραδείγμασιν αὐ"τοὺς ἠξίου χρῆσθαι τοῖς κρατίστοις τῶν προγόνων ἔρ"γοις, ἐφ' οἷς ἐπαίνων ἐτύγχανον ἐκεῖνοι, ἐπιλεγόμε"νος [a] ἁλούσας ὅσας κατὰ κράτος πόλεις οὐ κα"τασκάπτοντες, οὐδὲ ἡβηδὸν ἀναιροῦντες, οὐδὲ ἐξανδραπο"διζόμενοι, ἀλλ' ἀποικίας τῆς Ῥώμης ποιοῦντες, καὶ τοῖς βου"λομένοις τῶν κρατηθέντων παρὰ σφίσι κατοικεῖν πολιτεί"ας [b] μεταδιδόντες, μεγάλην ἐκ μικρᾶς ἐποιοῦντο τὴν "πόλιν. κεφάλαιον δὲ αὐτοῦ τῆς γνώμης ἦν, [c] ἀνανεώσασθαι "τὰς σπονδὰς πρὸς τὸ κοινὸν τῶν Λατίνων, ἃς ἦσαν πεποιη"μένοι πρότερον, καὶ μηδενὸς τῶν ἁμαρτημάτων μηδε"μιᾷ πόλει μνησικακεῖν.

[d] Σερούϊος δὲ Συλπίκιος περὶ μὲν τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἀνανεώσεως τῶν σπονδῶν οὐδὲν ἀντέλεγεν· "Ἐπειδὴ δὲ "πρότερον τὰς σπονδὰς ἔλυσαν Λατῖνοι, καὶ οὐχὶ τότε "πρῶτον, ὥστε συγγνώμης τινὸς αὐτοῖς δεῖν, ἀνάγκην καὶ "ἀπάτην προβαλλομένοις, ἀλλὰ πολλάκις ἤδη καὶ πρό"τερον· ὥστε καὶ διορθώσεως σφίσι δεῖν· τὴν μὲν ἄδειαν ἅπα"σι συγκεχωρῆσθαι καὶ τὴν ἐλευθερίαν διὰ τὸ συγγενές, τῆς "δὲ γῆς τὴν ἡμίσειαν αὐτοὺς ἀφαιρεθῆναι, καὶ κληρού"χους ἀποσταλῆναι Ῥωμαίων εἰς αὐτήν, οἵτινες ἐκείνην καρ"πώσονται, καὶ τοὺς ἄνδρας μηδὲν ἔτι νεωτερίσαι [e] φυλά"ξουσι. Σπόριος δὲ Κάσσιος ἀνελεῖν τὰς πόλεις αὐτῶν "συνεβούλευε, θαυμάζειν λέγων ἐπὶ ταῖς εὐηθείαις τῶν "παραινούντων ἀφεῖναι τὰς ἁμαρτίας αὐτοῖς ἀζημίους, εἰ "μὴ δύνανται καταμαθεῖν, ὅτι διὰ τὸν φθόνον τὸν ἔμφυτόν τε "καὶ ἀναφαίρετον, ὃν ἔχουσι πρὸς τὴν πόλιν αὐτῶν αὐξο"μένην, ἄλλους ἐπ' ἄλλοις ἐπιτεχνῶνται πολέμους, καὶ οὐ"δέποτε παύσονται τῆς ἐπιβουλῆς προαιρέσεως ἑκόντες, ἕως "αὐτῶν τοῦτο ἐν ταῖς ψυχαῖς τὸ δύστηνον ἐνοικεῖ πάθος· "οἵ γε [f] τελευτῶντες ὑπὸ τυράννῳ ποιήσασθαι θηρίων "ἁπάντων [g] ἀγριωτάτῳ συγγενῆ σφῶν τὴν πόλιν ἐπεχεί"ρησαν, ἁπάσας ἀνατρέψαντες τὰς ἐπὶ θεῶν ὁμολογίας, "οὐκ ἄλλαις τισὶν ἐλπίσιν ἐπαρθέντες, ἀλλ' ὅτι, ἂν μὴ "αὐτοῖς κατὰ γνώμην χωρήσῃ τὰ τοῦ πολέμου, δίκην οὐδε"μίαν ὑφέξουσιν, ἢ τινα μικρὰν κομιδῇ. παραδείγμασί 357 "τε καὶ αὐτὸς ἠξίου χρῆσθαι τοῖς τῶν προγόνων ἔρ"γοις, οἳ τὴν Ἀλβανῶν πόλιν, ἐξ ἧς αὐτοὶ ἀπῳκίσθη"σαν, καὶ Λατίνων πᾶσαι πόλεις, ἐπειδὴ φθονοῦσαν ἔ"γνωσαν τοῖς αὐτῶν ἀγαθοῖς, καὶ τὴν ἄδειαν ἣν ἐπὶ "τοῖς προτέροις [h] ἁμαρτήμασιν εὗρε, μείζονος ἐπιβου"λῆς ἀφορμὴν ποιησαμένην, ἐν ἡμέρᾳ καθελεῖν ἔγνω"σαν μιᾷ· ἐν ἴσῳ δόξαντες εἶναι τὸ μηδένα οἰκτείρειν "τῶν τὰ μέτρια ἁμαρτανόντων, τῷ μηδένα τιμωρεῖσθαι "τῶν τὰ μέγιστα καὶ ἀδιόρθωτα ἀδικούντων. [i] πολλῆς "δὲ εἶναι μωρίας καὶ ἀναλγησίας ἔργον· οὐ γὰρ δὴ φι"λανθρωπίας οὐδὲ μετριότητος· τὸν τῶν ἀποικισάντων "σφᾶς φθόνον, ἐπεὶ πέρα τοῦ δέοντος ἔδοξεν εἶναι βαρὺς

"καὶ

a Simplicior ac uſitatior ordo eſt, ὅσας ἁλούσας, vel ὅσας κατὰ κράτος ἁλούσας πόλεις, præpoſito ſcilicet relativo. *Sylb.* b Μεταδόντες *Vat.* c Ἀνανεώσασθαι *Vat.* d Σερούϊλιος *Vat.* e Σπουδάσουσι *Vat.* f Τελευτῶντες ὑπὸ Τυράννῳ *Vat.* g Ἀγριωτάτῳ *Vat.* h Ἁμαρτήμασιν εὗρεν *Vat.* i Μωρίας δὲ πολλῆς εἶναι *Vat.*

a Τῶ

“καὶ ἀφόρητος, οὐκ ἀναδεχομένους, [a] τόνδε τὸν ὁμογενῶν ὑπομένειν· καὶ τοὺς ἐν ἐλάττοσι πείραις ἐλεγχθέντας πολεμίους ἀφαιρέσει πόλεως [b] ζημιώσαντας, [c] παρὰ τῶν πολλάκις τὸ μῖσος ἀπαράλλακτον ἀποδειξαμένων μηδεμίαν εἰσπράξασθαι δίκην. Ταῦτα εἰπὼν, καὶ τὰς ἀποστάσεις τῶν Λατίνων ἁπάσας ἐξαριθμησάμενος, [d] τῶν ἀπολομένων ἐν τοῖς πρὸς αὐτοὺς πολέμοις Ρωμαίων [e] τότε πλῆθος ὅσον ἦν ἀναμνήσας, ἠξίου τὸν αὐτὸν τρόπον [f] χρήσασθαι, ὃν ἐχρήσαντο Ἀλβανοῖς πρότερον· τὰς μὲν πόλεις αὐτῶν ἀνελεῖν, καὶ τὴν χώραν αὐτῶν τῇ Ρωμαίων προσθεῖναι· τῶν δὲ ἀνθρώπων τοὺς μὲν εὔνοιάν τινα πρὸς αὐτοὺς ἀποδειξαμένους, ἔχοντας τὰ σφέτερα [g] πολίτας ποιήσασθαι· τοὺς δὲ αἰτίους τῆς ἀποστάσεως, ὑφ᾽ ὧν αἱ σπονδαὶ διελύθησαν, [h] ἀποκτεῖναι, ὡς προδότας· ὅσον δὲ τοῦ δήμου πτωχὸν καὶ ἀργὸν καὶ ἄχρηστον, ἐν ἀνδραπόδων ποιήσασθαι λόγῳ.

Ταῦτα μὲν [i] οὖν τὰ λεχθέντα ὑπὸ τῶν προεστηκότων τῆς βουλῆς. τοῦ δὲ δικτάτορος τὴν Λαρκίου γνώμην προελομένου, καὶ οὐδενὸς ἔτι λέξαντος τὰ ἐναντία, παρῆσαν εἰσκληθέντες εἰς τὸ συνέδριον οἱ πρέσβεις, τὰς ἀποκρίσεις ληψόμενοι· καὶ ὁ Ποστούμιος, ὀνειδίσας αὐτοῖς [k] τοῖς οὐδέποτε σωφρονισθῆναι δυναμένοις κακίας, “Δίκαιον μὲν ἦν, ἔφη, τὰ ἔσχατα παθεῖν, ἅ τε δὴ καὶ [l] αὐτὰ πράττειν ἐμέλλετε, εἰ κατωρθώσατε ἃς πολλάκις ἐμάθετε [m] ἐπ᾽ αὐτοὺς ὁδούς· οὐ μέντοι [n] Ρωμαίων τὰ δίκαια πρὸ τῶν ἐπιεικῶν προελέσθαι, [o] λογιζομένους ὅτι συγγενεῖς εἰσι, καὶ ἐπὶ τὸν ἔλεον τῶν ἀδικουμένων καταπεφεύγασιν· ἀλλὰ καὶ ταύτας τὰς ἁμαρτίας αὐτοῖς ἀζημίους ἀφιέναι, θεῶν τε ὁμογνίων ἕνεκα, καὶ τύχης ἀτεκμάρτου, παρ᾽ ἧς τὸ κράτος ἔσχον. νῦν μὲν οὖν, ἔφη, [p] παντὸς ἠλευθερωμένοι, πορεύεσθε· ἐὰν δὲ τοὺς αἰχμαλώτους ἀπολύσητε, καὶ τοὺς αὐτομόλους [q] παραδῶτε ἡμῖν, καὶ τοὺς φυγάδας ἐξελάσητε, τότε τοὺς περὶ φιλίας τε καὶ συμ-
358 μαχίας διαλεξομένους πρέσβεις πέμπετε πρὸς ἡμᾶς, ὡς οὐδενὸς [r] ἀτυχήσοντας τῶν μετρίων. ἀπῄεσαν οἱ πρέσβεις ταύτας τὰς ἀποκρίσεις λαβόντες, καὶ μετ᾽ ὀλίγας ἡμέρας ἧκον τούς τε αἰχμαλώτους ἀφεικότες, καὶ τοὺς ἁλόντας τῶν αὐτομόλων δεσμίους ἄγοντες, καὶ τοὺς ἅμα Ταρκυνίῳ φυγάδας ἐξεληλακότες [ſ] τῆς πόλεως· ἀνθ᾽ ὧν εὕροντο παρὰ τῆς βουλῆς τὴν ἀρχαίαν φιλίαν καὶ συμμαχίαν, καὶ τοὺς ὅρκους τοὺς ὑπὲρ τούτων ποτὲ γενομένους διὰ τῶν εἰρηνοδικῶν ἀνενεώσαντο. ὁ μὲν δὴ πρὸς τοὺς τυράννους ἐνστὰς πόλεμος, [t] τετραχαιδεκαέτης ἀπὸ τῆς ἐκπτώσεως αὐτῶν γενόμενος, τοιαύτης ἔτυχε τελευτῆς. Ταρκύνιος δὲ ὁ βασιλεὺς, οὗτος γὰρ ἔτι λοιπὸς ἐκ τοῦ γένους ἦν, ὁμοῦ τι γεγονὼς ἐνενήκοντα ἔτη,

“& intolerabilis videretur, pati noluiſſe, eandem tamen ferre in cognatis; & eos, qui in levioribus criminibus hoſtes deprehenſi fuerant, patria mulctaſſe, ab iis vero qui ſæpius *in ipſos* ſuum odium implacabile demonſtrarint, nullas exigere pœnas. His dictis, & enumeratis omnibus Latinorum defectionibus, & civium Romanorum, qui in *ſuperioribus* bellis contra eos geſtis ceciderant, multitudine illis in memoriam revocata, cenſebat eos à Romanis eodem modo tractandos, quo Albanos ante tractaſſent: eorum quidem urbes evertendas, eorumque agrum Romano addendum; homines vero, qui aliquod benevolentiæ ſignum erga pop. Rom. edidiſſent, ſalvis ſuis fortunis civitate donandos; auctores vero defectionis, à quibus fœdera fuiſſent violata, ut proditores interficiendos; reliquum vero vulgus mendicum & otioſum & inutile, in mancipiorum numero habendum.

Per. Jul. 4220. *Ante Chr.* 494. *Olymp.* 72 2/3. *V. C. Cat.* 258. *Var.* 260.

XXI.

¶ Hæ igitur ſunt ſententiæ à ſenatus principibus dictæ. Sed quum dictator Lartii ſententiam cæteris prætuliſſet, & nullus amplius ei adverſatus fuiſſet, legati in ſenatum revocati ſunt, ut reſponſa acciperent. Tum Poſtumius, malitia incorrigibili ipſis exprobrata, “Juſtum quidem eſſet, inquit, vos extremis affici malis, & quæ ipſi facturi eratis, * ſi vobis ex animi ſententia ſucceſſiſſent ea quæ toties contra nos tentaſtis: tamen non eſt Romanorum ut ſummum jus ipſi clementiæ anteponant, quia illud cogitant, *Latinos* ſibi cognatione conjunctos eſſe, & ad miſericordiam eorum, quibus injurias fecerunt, confugiſſe. Quare hæc quoque delicta ſe illis condonare *aixit*, tum deorum cauſſà, quibus jura cognationis curæ ſunt, tum etiam fortunæ incertæ gratia, cujus beneficio pop. Rom. victoriam obtinuiſſet. Nunc igitur, inquit, omnino liberi diſcedite: ubi vero captivos dimiſeritis, & transfugas nobis dederitis, & exſules expuleritis, tunc mittite legatos ad nos qui de amicitia & ſocietate agant, quia nullorum æquorum poſtulatorum patiemini repulſam. Legati his reſponſis acceptis abierunt, & paucis poſt diebus redierunt, liberatis captivis, & transfugas quos ceperant vinctos adducentes, & pulſis ex urbibus ſuis exſulibus qui cum Tarquinio erant: pro quibus meritis à ſenatu in priſtinam amicitiam & ſocietatem recepti ſunt, & fœdera quondam hiſce de rebus cum ipſis icta per fœciales renovata ſunt. Hic igitur fuit finis belli, quod cum tyrannis poſt eos expulſos per XIV annos geſtum eſt. Rex autem Tarquinius (iſte enim ſolus ex ſuo genere ſuperſtes erat) ferme nonageſimo ætatis anno, quum

Cum Latinis fœdus renovatur.

a Τοῦ τὸν ὁμογενῶν ὑπομένειν τοὺς *Vat.* *b* Ζημιώσαντες in *Ed. Steph.* Verum ſtructuræ lex poſtulat ζημιώσαντας, ut ad ἀναδεχομένους referatur: vel antiptoſis hic ſtatuenda eſt, propter tot accuſativorum concurſum vitandæ ambiguitatis gratia. *Sylb.* *c* Παρὰ πάντων πολλάκις *Vat.* *d* Τότε ἀπολομένων *Vat.* *e* Τό,τε πλῆθος. *Port.* Si τότε diſtrahatur, ita ut τὸ cum πλῆθος jungatur, & τε in principio commatis ponatur poſt τὸ, ſenſus erit planior. *Sylb.* *f* Χρήσασθαι *Vat.* *g* Πλουσίους ποιήσασθαι *Vat.* *h* Ὡς προδότας ἀποκτεῖναι *Vat.* *i* Pro conjunctione οὖν rectius ſubſtitueris verbum ἦν. *Sylb.* *k* Τὴν οὐδέποτε σωφρονισθῆναι δυναμένην κακίαν *Vat.* *l* Αὐτοὶ *Vat.* & *Lapi Codd.* *m* *Lapus* legit ἐφ᾽ ἡμᾶς. alioqui legendum foret ἐπ᾽ αὐτὴ, ſc. τὸ τὰ ἔσχατα ἡμᾶς δρᾶν. *Sylb.* *n* Ρωμαίους *Vat.* *o* Λογιζόμενος *Vat.* Illud λογιζομένους (inquit *Sylb.*) ad προελέσθαι referendum: cum alioqui antecedens nomen poſtulet λογιζομένων. alibi ſimilem enallagen habemus. Sunt præterea etiam perſonæ in hac oratione commutatæ, & finita verba cum infinitis confuſa. *p* Πάντως *Vat.* *q* Παραποδῶτε ἡμῖν *Vat.* *r* Poſſumus etiam legere ἀτυχήσοντες. *Sylb.* *ſ* Ἐκ τῆς πόλεως *Vat.* Cum triginta fuerint Latinæ civitates, vel pluraliter legendum τῶν πόλεων, vel τῆς πόλεως ἑκάστης, aut ἑκάστης τῆς πόλεως ut ſupra p. 312. v. 14. *Sylb.* *t* Τετρακαιδεκέτης *Vat.* quod uſitatius. * Si vobis proſpere dirigere contigiſſet eas quas ſæpe cogitaſtis in nos pravas vias. *Lapus.* Si res ea, qua toties cogitaſtis, via ſucceſſiſſet. *Gelen.*

a Παρ᾽

Per. Jul. 4220. Ante Chr. 494. Olymp. 72 $\frac{3}{4}$ V. C. Cat. 258. Var. 260. quum tunc liberis & ſuorum affinium familia orbatus eſſet, & ſenectutem vel inimicis miſerabilem toleraret, quod neque Latini eum amplius intra oppida reciperent, neque Hetruſci, neque Sabini, neque ullus alius vicinus ac liber populus, Cumas agri Campani petiit, divertitque apud Ariſtodemum, cognomine Malacum, tunc temporis Cumanorum tyrannum; apud quem, quum perpaucos dies vixiſſet, obiit, & ab eo ſepulturæ mandatus eſt. Exſulum autem, qui cum eo erant, alii Cumis remanſerunt, alii in aliis urbibus diſſipati vitam in exſilio finierunt.

κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον ἀπολωλεκὼς τὰ τέκνα, καὶ τὸν τῶν κηδεστῶν οἶκον, καὶ γῆρας ἐλεεινὸν καὶ [a] παρ᾽ ἐχθροῖς διαντλῶν, οὔτε Λατίνων ὑποδεχομένων αὐτὸν ἐπὶ ταῖς πόλεσιν, οὔτε Τυρρηνῶν, οὔτε Σαβίνων, οὔτε ἄλλης πλησιοχώρου πόλεως [b] ἐλευθέρας οὐδεμιᾶς, εἰς Καμπανίδα Κύμην ᾤχετο πρὸς Ἀριστόδημον, τὸν ἐπικληθέντα Μαλακὸν, τυραννοῦντα τότε Κυμαίων· παρ᾽ ᾧ βραχύν τινα ἡμερῶν ἀριθμὸν ἐπιβιοὺς ἀποθνήσκει, καὶ θάπτεται ὑπ᾽ αὐτοῦ. τῶν δὲ σὺν ἐκείνῳ φυγάδων οἱ μὲν ἐν τῇ Κύμῃ κατέμειναν, οἱ δὲ εἰς ἄλλας τινὰς πόλεις σκεδασθέντες, ἐπὶ ξένης τὸν βίον κατέστρεψαν.

XXII. *Inteſtinæ turbæ recrudeſcunt.*

¶ Quum autem Romani externa bella confeciſſent ac ſedaſſent, domi ſeditio iterum eſt exorta; quia ſenatus decreverat ut judicia reſtituerentur, & controverſiæ, quarum cognitio propter bellum dilata fuerat, ex legibus dirimerentur: rixæque circa contractus & *æs alienum* ortæ, graves tempeſtates excitabant, & ad indignam inſolentiam & impudentiam provehebantur; ſimulante quidem plebe ſe ſolvendo non eſſe, tum quod diuturno bello agricultura prohibiti fuerint, tum quod ſuum pecus interierit, atque multa mancipia amiſerint, quæ partim transfugerant, partim in hoſtium excurſionibus capta fuerant, tum etiam quod omnia bona, quæ in urbe habebant, impenſis in militiam factis exhauſta fuerint; creditoribus autem dicentibus eas calamitates non ipſis ſolis debitoribus, ſed æque omnibus communes fuiſſe, & minime ferendum arbitrantibus, ſi non ſolum ea quæ ſibi ab hoſtibus propter bellum fuiſſent erepta, ſed etiam quæ pacis tempore nonnullis civibus egenis mutuo dediſſent, amitterent. Itaque quum neque ipſi creditores ad ullas æquas conditiones deſcendere, neque ipſi debitores quicquam æqui facere vellent, ſed illis ne uſuras quidem remittere, iſtis ne ipſam quidem ſortem perſolvere placuit, ob has cauſſas omnes, qui in pari verſabantur fortuna, paſſim per vias jam coibant & conglobabantur, & in foro adverſa ſtabant acie, * quin etiam interdum à manibus ſibi non temperabant, & omnis civilis diſciplina turbata erat. Hæc videns Poſtumius, cui etiam tunc honos æque *ac ante* ab omnibus habebatur, præclarum eſſe duxit gravi bello tempeſtates urbanas ſedare; & antequam extremum dictaturæ ſuæ tempus expleret, dictatura ſe abdicavit, &, indicto comitiorum die, una cum ſuo collega patrios reſtituit magiſtratus.

Ῥωμαίοις δὲ καταλυσαμένοις τοὺς ὑπαίθρους πολέμους ἡ πολιτικὴ στάσις αὖθις ἐπανίστατο, τῆς μὲν βουλῆς ψηφισαμένης καθίζειν τὰ δικαστήρια, καὶ τὰς ἀμφισβητήσεις, ἃς διὰ τὸν πόλεμον ἀνεβάλοντο, κρίνεσθαι κατὰ τοὺς νόμους· τῶν δὲ περὶ τὰς [c] συναλλαγὰς ἀμφισβητημάτων εἰς μεγάλους κλύδωνας καὶ δεινὰς προβεβηκότων ἀτοπίας τε καὶ ἀναισχυντίας, τῶν μὲν δημοτῶν [d] καὶ ἀδυνάτως ἔχειν σκηπτομένων διαλύειν τὰ χρέα, χώρας τε αὐτοῖς [e] κεκωλυμένης ἐν τῷ πολυετεῖ πολέμῳ, καὶ βοσκημάτων διεφθαρμένων, καὶ ἀνδραπόδων αὐτομολίαις καὶ καταδρομαῖς σπανισθέντων, τῆς τε κατὰ πόλιν κτήσεως ἐξανηλωμένης ταῖς εἰς τὴν στρατείαν δαπάναις· τῶν δὲ δανειστῶν ταύτας μὲν τὰς συμφορὰς [f] ὁμοίας ἅπασι γεγονέναι λεγόντων, καὶ οὐ μόνον τοῖς χρεωφειλέταις, οὐκ ἀνεκτὸν δὲ ἡγουμένων σφίσι μὴ μόνον ἃ διὰ τὸν πόλεμον ἀφῃρέθησαν ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν, ἀλλὰ καὶ ἃ δεομένοις τισὶ τῶν πολιτῶν ἐν εἰρήνῃ συνήλλαξαν, ἀπολωλεκέναι· ἀξιούντων δὲ οὐδὲ τῶν δανειστῶν οὐδὲν μέτριον ὑπομένειν, οὔτε τῶν χρεωφειλετῶν [g] οὐδὲν ποιεῖν δίκαιον, ἀλλὰ τῶν μὲν, οὐδὲ τοὺς τόκους ἀφιέναι, τῶν δὲ, μηδὲ αὐτὰ τὰ συναλλάγματα διαλύειν· ἐξ ὧν σύνοδοι μὲν ἤδη κατὰ συστροφὰς τῶν ἐν ταῖς ὁμοίαις ὄντων τύχαις [h] ἐγίνοντο, καὶ ἀντιπαρα- 359
τάξεις κατὰ τὴν ἀγοράν, ἔστι δ᾽ ὅτε καὶ χειρῶν [i] συμμαχίαι· καὶ συνετετάρακτο πᾶς ὁ πολιτικὸς κόσμος. ταῦτα ὁρῶν ὁ Ποστούμιος, ᾧ ἔτι τὸ τιμώμενον [k] εἶχε παρὰ πάντων ὅμοιον, [l] καλὸν ὑπεκδῦναι πολέμῳ βαρεῖ τοὺς πολιτικοὺς χειμῶνας ἔγνω· καὶ πρὶν ἐκπληρῶσαι τὸν ἔσχατον τῆς αὐτοκράτορος ἀρχῆς χρόνον, τήν τε δικτατωρείαν ἐξωμόσατο, καὶ προθεὶς [m] ἀρχαιρεσιῶν ἡμέραν, μετὰ τοῦ συνυπάτου τὰς πατρίους [n] κατέστησεν ἀρχάς.

XXIII. Per. Jul. 4221. Ante Chr. 493. Olymp. 72 $\frac{3}{4}$ V. C. Cat. 259. Var. 261.

¶ Rurſus igitur annuum & legitimum magiſtratum acceperunt conſules Appius Claudius Sabinus & P. Servilius Priſcus; qui, multo ante recte animadvertentes eſſe è repub. turbulentam plebem ad bella externa divertere,

Παραλαμβάνουσι δὲ ὕπατοι πάλιν τὴν ἐνιαύσιόν τε καὶ νόμιμον ἀρχὴν Ἄππιος Κλαύδιος Σαβῖνος καὶ Πόπλιος Σερουίλιος Πρίσκος· οἳ [o] τὸ μὲν ἀνωτάτω σύμφορον εἶδον ὀρθῶς, ὅτι δεῖ περισπᾶν τὸν ἐντὸς τείχους θόρυβον ἐπὶ τοὺς ἔξω πολέμους·

καὶ

a Παρ᾽ ἐχθροῖς jungimus cum ἐλεεινόν. alioqui ſi cum verbo conſtrueres, ſenſus eſſet; *ſenectamque miſerabilem, idque apud inimicos, trahens.* i. e. *in hoſtili ſolo. Sylb.* *b* Ἐλευθερίας οὐδεμιᾶς *Vat.* *c* Διαλλαγὰς *Vat.* Forſan (inquit *Sylb.*) rectius συναλλαγάς, ut mox eadem ſignificatione συναλλάγματα dicit v. 31. & συνήλλαξαν v. 28. *d* Non agnoſcit *Vat.* Viderat *Sylburgius* vel epitaticῶs accipiendam eſſe pro *etiam*, vel plane tollendam. *e* Non damno penitus κεκωλυμένης: ſed κεκακωμένης mallem. *Caſ.* Rectius forſitan κεκομμένης in *Vat.* & *Lapi Codd.* *f* Vel ὁμοίως legendum videtur, vel κοινάς. *Sylb.* *g* Ποιεῖν οὐδὲν δίκαιον *Vat.* *h* Ἐγίνοντο *Vat.* *i* Verius fortaſſe συῤῥάξεις aut συμμίξεις: infra compoſite χειροκρασίαν dicit. *Sylb.* Ἀψιμαχίαι *Vat.* quod vocabulum rei de qua agitur convenientiſſimum eſſe pronunciavit *Steph.* *k* Εἶχε neutraliter hic accipiendum, pro ἦν, ut apud *Pauſaniam* uſurpatur aliquoties. *Sylb.* Quam recte, viderint alii. Dicendum potius ὃς ἔτι τὸ τιμώμενον εἶχε &c. ita ut τὸ τιμώμενον *Thucydidis* imitatione pro τὴν τιμὴν poſitum ſit, ut alibi τὸ δυνάμενον pro ἡ δύναμις. *Port.* Hoc admiſſo, lege ἐν ᾧ ἔτι τὸ τιμ. & planam efficies ſententiam. *Caſ.* In *Cod. Vat.* ὡς ἔτι &c. *l* Πολέμῳ βαρεῖ καλὸν ὑπεκδῦναι *Vat.* *m* Ἀρχαιρεσιῶν *Vat.* quo modo legendum eſſe conjecerat *Sylb.* *n* Κατέστησαν male in *Ed. Steph.* *o* Appellat τὸ ἀνωτάτω σύμφορον, id in quo ſummum reip. bonum tunc temporis erat poſitum. Ex philoſophorum ſchola depromptum loquendi genus, ut facile quivis animadvertat. Qui igitur τὸ ἀνωτάτω vertunt *multo ante*, ii haud mediocriter falluntur. *Caſ.* * Ac quandoque ad manus etiam ventum erat. *Lapus.*

a Si

καὶ παρεσκευάζοντο κατὰ τοῦ Οὐολούσκων ἔθνους τὸν ἕτερον σφῶν ἐξάγειν [a] στρατείαν, [b] τιμωρήσασθαί τε αὐτοὺς προθυμούμενοι τῆς ἀποσταλείσης κατὰ Ῥωμαίων Λατίνοις συμμαχίας, καὶ προκαταλαβεῖν τὰς παρασκευὰς αὐτῶν ἔτι συνεσταλμένας. ἠγγέλλοντο γὰρ κἀκεῖνοι δυνάμεις ἤδη καταγράφειν ἁπάσῃ σπουδῇ, καὶ εἰς τὰ πλησίον ἔθνη πρεσβεύεσθαι, παρακαλοῦντες ἐπὶ τὴν συμμαχίαν, πυνθανόμενοι τοὺς δημοτικοὺς ἀφεστηκέναι τῶν πατρικίων, καὶ νομίσαντες οὐ χαλεπὸν εἶναι πόλιν οἰκείῳ πολέμῳ νοσοῦσαν ἀρασθαι. ἐπὶ τούτοις δὴ στρατείαν ἐξάγειν βουλευσάμενοι, καὶ δόξαντες ἅπασι τοῖς συνέδροις ὀρθῶς βεβουλεῦσθαι, προεῖπον ἥκειν ἅπασι τοῖς ἐν ἀκμῇ, χρόνον ὁρίσαντες ἐν ᾧ τὴν καταγραφὴν τῶν στρατιωτῶν ἔμελλον ποιεῖσθαι. ὡς δὲ οὐχ ὑπήκουον αὐτοῖς οἱ δημοτικοὶ καλούμενοι πολλάκις ἐπὶ τὸν στρατιωτικὸν ὅρκον, οὐκέτι τὴν αὐτὴν ἑκάτερος εἶχε γνώμην· ἀλλ' ἔνθεν ἀρξάμενοι, διεστήκεσάν τε καὶ τὰ ἐναντία πράττοντες ἀλλήλοις παρὰ πάντα τὸν τῆς ἀρχῆς χρόνον διετέλεσαν. Σερουϊλίῳ μὲν γὰρ ἐδόκει τὴν ἐπιεικεστέραν τῶν ὁδῶν πορεύεσθαι, τῇ [c] Μανίου Οὐαλερίου γνώμῃ τοῦ δημοτικωτάτου [d] προσθεμένῳ, ὃς ἠξίου τὴν ἀρχὴν ἰάσασθαι τῆς στάσεως, μάλιστα μὲν ἄφεσιν ἢ μείωσιν τῶν χρεῶν ψηφισαμένους. εἰ δὲ μήγε, κώλυσιν τῆς ἀπαγωγῆς τῶν ὑπερημέρων κατὰ τὸ παρὸν, παρακλήσει τε μᾶλλον ἢ ἀνάγκῃ τοὺς πένητας ἐπὶ τὸν στρατιωτικὸν ὅρκον ἄγειν, καὶ τὰς τιμωρίας κατὰ τῶν ἀπειθέντων μὴ χαλεπὰς ποιεῖσθαι καὶ ἀπαραιτήτους, ὡς ἐν ὁμονοούσῃ πόλει, μετρίους δέ τινας καὶ ἐπιεικεῖς· κίνδυνον γὰρ ἂν εἶναι μὴ πρὸς ἀπόνοιαν τράπωνται συνελθόντες εἰς ταὐτὸν ἄνθρωποι τῆς καθ' ἡμέραν ἐνδεεῖς, ἀναγκαζόμενοι στρατεύεσθαι τέλεσιν οἰκείοις.

Ἀππίου δὲ ἦν γνώμη τοῦ κορυφαιοτάτου τῶν προεστηκότων [360] τῆς ἀριστοκρατίας αὐστηρὰ καὶ αὐθάδης, μηδὲν ἐνδιδόναι τῷ δήμῳ μαλακὸν, ἀλλὰ καὶ τῶν συναλλαγμάτων τὰς ἀναπράξεις ἐπιτρέπειν τοῖς δεδανεικόσιν, ἐφ' οἷς ἔμελλον δικαίοις ποιεῖσθαι, καὶ τὰ δικαστήρια καθίζειν τὸν ἐν τῇ πόλει μένοντα τῶν ὑπάτων κατὰ τοὺς πατρίους ἐθισμοὺς, καὶ τὰς τιμωρίας, ἃς κατὰ τῶν [e] ἐκλιπόντων [f] περὶ αὐτῶν νόμοι δεδώκασιν, ἀναπράττεσθαι, εἴκειν δὲ τοῖς δημοτικοῖς μηδὲν ὅ,τι μὴ δίκαιον, μηδὲ δύναμιν αὐτοῖς συγκατασκευάζειν πονηράν. "καὶ γὰρ νῦν, ἔφη, πέρα τοῦ μετρίου τρυφῶσι, τελῶν "ἀφειμένοι ὧν [g] ἐτέλουν βασιλεῦσι πρότερον, καὶ τῶν "εἰς τὸ σῶμα τιμωριῶν, αἷς ἐκολάζοντο ὑπ' αὐτῶν, "ὁπότε μὴ ταχέως ὑπηρετήσειάν τι τῶν ἐπιταττομένων, ἐλεύθεροι γεγονότες. ἐὰν δέ τι [h] κινεῖν ἢ [i] μετεωρίζειν προαχθέντες ἐπιβάλωνται, κατείργωμεν αὐτοὺς τῷ σωφρονοῦντι μέρει τῆς πόλεως καὶ ὑγιαίνοντι, [k] πλείονι τοῦ νοσοῦντος φανησομένῳ. ὑπάρχει μὲν "γε ἡμῖν οὐ μικρὰ ἰσχὺς πρὸς τὰ πράγματα, καὶ ἡ "τῶν πατρικίων νεότης ἑτοίμη τὰ κελευόμενα ποιεῖν·

& in iſtis eam occupatam detinere, parabant ſe ut contra Volſcorum gentem alter conſul exercitum duceret: tum quia cupiebant eos ulciſci ob auxilia Latinis contra Romanos miſſa, tum etiam quia volebant prævertere eorum apparatus, qui adhuc erant exigui. Erant enim qui nunciabant illos quoque omni ſtudio exercitum jam conſcribere, &, miſſis ad finitimas gentes legationibus, ad belli ſocietatem eas ſolicitare; quod audirent plebem à patriciis diſſidere, & urbem inteſtino bello laborantem facile capi poſſe ſperarent. Quum igitur conſules expeditionem adverſus hos faciendam cenſuiſſent, eorumque ſententia, ut recta, à toto patrum conſeſſu fuiſſet comprobata, edixerunt ut omnes juniores præſto eſſent ad certum tempus, quo milites conſcripturi erant. Sed quum plebeji ad militare ſacramentum ſæpius vocati non venirent, nec ipſis parerent, non amplius inter utrumque conſulem conveniebat: ſed jam inde diſcordes eſſe cœperunt, & contrariis actionibus ſibi invicem toto magiſtratus tempore ſunt adverſati. Servilius enim cenſebat eundum mitiori via, ex M. Valerii civis populariſſimi ſententia, qui ſeditionis principiis medendum cenſebat, decreta remiſſione vel imminutione debitarum pecuniarum, ſi fieri poſſet. Sin minus, ſaltem impediendos creditores in præſentia, ne eos qui præſtitutum ſolutioni tempus exceſſiſſent *in nervum* abducerent,& adhortatione potius quam neceſſitate *ac vi* adducendos pauperes ad militare ſacramentum, neque pœnas graves & inexorabiles contumacibus infligendas, ut in civitate concordi, ſed moderatas aliquas & æquas. periculum enim eſſe *dicebat*, ne homines, victus quotidiani inopia laborantes, cœtu facto ad deſperationem adducerentur, ſi ſuis ſumptibus militare cogerentur.

Per. Jul. 4221. *Ante Chr.* 493. *Olymp.* 72 $\frac{3}{4}$. *V. C. Cat.* 259. *Var.* 261.

Ap. Claudio & P. Servilio coſſ. turbæ domi & foris bellum cum Volſcis.

XXIV. ¶ Appii vero, qui præcipuus erat inter principes factionis optimatum, ſententia auſtera & rigida erat; nihil indulgendum plebi, ſed debitorum in contractibus expreſſorum exactiones ipſis creditoribus permittendas, quocunque jure *& conditionibus* eas eſſent facturi, & ab altero conſule in urbe manente conſtituenda eſſe judicia more patrio, & pœnas, quas leges in vadimonii deſertores ſtatuerunt, exigendas, nihil vero niſi æquum plebi concedendum, neque eam in prava potentia paranda juvandam. "Nunc enim (inquiebat) *ob nimiam libertatis licentiam* "plus quam par eſt laſcivit, immunis tributorum, quæ regibus pendebat antea, & immunis pœnarum, quas illis corpore luebat, "quoties celeriter imperata non feciſſet. Quod "ſi eo audaciæ provecti fuerint plebeji, ut "aliquid aut movere aut innovare conentur, "coërceamus ipſos per partem civitatis ſobriam & ſanam, quæ longe major erit quam "pars quæ morbo laborat, nec ſana mente "eſt prædita. Nec parum virium ad rem "peragendam nobis afferet juventus patriciorum, ad imperata noſtra faciendum parata.

"Sed

a Si στρατιὰν hîc malis, itidemque mox v. 11. per me licet. *Sylb.* *b* Τιμωρήσασθαι *Vat.* *c* Μάρκου legendum. *Port.* *d* Προσθεμένῳ, ὃς ἠξίου τὴν ἀρχὴν ἰάσασθαι *Vat.* *e* Ἐκλειπόντων *Vat.* *f* Forſan rectius περὶ αὐτὰ, *delinquentes iis in rebus. Sylb.* Scribendum profecto ἃς κατὰ τῶν ἐκλιπόντων οἱ περὶ αὐτῶν νόμοι δεδώκασι. *Caſ.* *g* Ἐτέλουν τοῖς βασιλεῦσι *Vat.* *h* Παρακινεῖν *Vat.* *i* Melius forſan νεωτερίζειν. *Port.* *k* Ita ex ſtructuræ legibus & *Codd. MS.* Πλεῖον perperam in *Ed. Steph.*

a Vel

Per. Jul. 4221. Ante Chr. 493. Olymp. 72 $\frac{3}{4}$. V. C. Cat. 259. Var. 261.

"Sed validiſſimum & invictum telum, quo "uſi facile plebejos ſuperabimus, eſt ipſius "ſenatus potentia, qua à nobis, qui ſtamus "à legibus, *facile* terrebuntur. Quod ſi ipſis "poſtulata concedamus, primum in dedecus "incurremus, quod reip. adminiſtrationem "plebi permiſerimus, quæ ab optimatibus "regi poterat; deinde in periculum non mi-"nimum veniemus libertatis iterum amitten-"dæ, ſiquis ingenii tyrannici vir, ejus favore "meritis ac officiis ſibi conciliato, potentiam "legibus ſuperiorem ſibi compararit. Hoc igitur modo diſceptantibus inter ſe conſulibus, vel in ipſo ſenatu, quoties cogebatur, & multis utrique adhærentibus *ac faventibus*, ſenatus, quum nihil præter altercationes & tumultum ac verba parum decora & convicia, quibus ſe mutuo afficiebant, audiret, nec ullum ſalutare decretum faceret, dimittebatur.

XXV. ¶ Multo autem tempore in his contentionibus abſumpto, alter conſul Servilius (forte enim ea expeditio ei obtigerat) multis precibus & obſequiis demerita plebe, ut ad hujus belli ſocietatem ſequi vellet, cum copiis, non ex delectu per vim coactis, ſed voluntariis, prout ipſa tempora poſtulabant, ad bellum eſt profectus, Volſcis adhuc ſe parantibus, atque exiſtimantibus Romanos cum exercitu contra ſe minime venturos, utpote quorum reſp. tanta ſeditione laboraret & premeretur, ipſique cives mutuis odiis ſe proſequerentur, imo putantibus eos non auſuros congredi cum iis qui ipſos ultro invaderent; ſibi vero magnam fore facultatem belli inferendi, quandocunque libuiſſet. Sed quum Romani bellum gerere cœpiſſent, quum tamen ipſi bello eſſent petendi, tunc eorum celeritate conſternati, honoratiſſimi quique ex civitatibus, more ſupplicum progreſſi, ad Servilium venerunt, ſeque ei dediderunt, permittentes ipſi ut arbitratu ſuo de ſe tanquam de ſontibus ſtatueret. At ille accepto ab illis in uſum exercitus commeatu, & veſtibus, ac trecentis obſidibus nobiliſſimarum familiarum delectis, abiit, id bellum confectum eſſe ratus. Sed revera hoc non fuit belli finis, at potius dilatio quædam & facultas ad ſe inſtruendum ac parandum data *hoſtibus* inſperato *Romanorum* adventu præventis. Nam poſt diſceſſum Romani exercitus, iterum Volſci bellum parare, & oppida munire cœperunt, & loca omnia, quæ opportuna erant ad ſuos ab hoſte tutandum, majoribus præſidiis *quam antea* cuſtodiebant. Hernici autem & Sabini aperte ſe ad illius periculoſi belli ſocietatem addiderunt, clam vero & multi alii. Sed Latini, quum legati ad eos ſocietatem petitum veniſſent, eos vinctos Romam abduxerunt. quibus ſenatus gratiam referens ob fidei conſtantiam, & multo

"μέγιστον δὲ πάντων ὅπλον καὶ δυσκαταγώνιστον, ᾧ χρώ-"μενοι ῥᾳδίως ἐπικρατήσομεν τῶν δημοτικῶν, τὸ τῆς βου-"λῆς κράτος, ᾧ [a] δεδιττόμεθα αὐτοὺς μετὰ τῶν νόμων "ἱστάμενοι. ἐὰν δὲ [b] ὑποκατακλινώμεθα αὐτῶν τῆς ἀξιώ-"σεως, πρῶτον αἰσχύνην ὀφλήσομεν, εἰ παρὸν ἐν ἀρι-"στοκρατίᾳ πολιτεύεσθαι, δήμῳ τὰ κοινὰ ἐπιτρέψομεν· "ἔπειτα ἂν εἰς κίνδυνον οὐ τὸν ἐλάχιστον ἥξομεν, εἴ τις "ἐκθεραπεύσας αὐτὸν, ἐξουσίαν κρείττονα τῶν νόμων κα-"τασκευάσαιτο τυραννικὸς ἀνὴρ, τὴν ἐλευθερίαν αὖθις ἀ-"φαιρεθῆναι. τοιαῦτα διαφερομένων τῶν ὑπάτων κατὰ σφᾶς αὐτοὺς, καὶ ὁπότε [c] συναχθείη συνέδριον, καὶ συλλαμβανόντων πολλῶν [d] ἑκατέρῳ, ἡ μὲν βουλὴ φιλονεικίας [e] καὶ θορύβου καὶ λόγων ἀκόσμων, οἷς ἀλλήλους προεπηλάκιζον, ἀκούσασα, σωτήριον δὲ βούλευμα οὐδὲν καθισταμένη, διελύετο.

Διατριβομένου δὲ εἰς ταῦτα πολλοῦ χρόνου, ὁ ἕτερος τῶν ὑπάτων Σερουίλιος· ἦν γὰρ ἡ [f] στρατεία κατὰ κλῆρον ἐκείνῳ προσήκουσα· πολλῇ δεήσει καὶ θεραπείᾳ παρασκευασάμενος τὸ δημοτικὸν συνάρασθαι τοῦ πολέμου, δύναμιν [g] ἔχων οὐκ ἐκ καταλόγου προσηναγκασμένην, ἀλλ' ἑκούσιον, ὡς οἱ καιροὶ παρεκάλουν, ἐξῆλθεν ἐπὶ τὸν πόλεμον, ἔτι τῶν Οὐολούσκων παρασκευαζομένων, καὶ Ῥωμαίους μὲν οὔτε προσδεχομένων μετὰ δυνάμεως ἥξειν ἐπὶ σφᾶς, οὕτως [h] στασιωτικῶς πολιτευομένους, καὶ [i] ἐχθρῶς ἔχοντας πρὸς ἀλλήλους, οὔτε εἰς χεῖρας ἥξειν τοῖς ἐπιοῦσιν οἰομένων· σφίσι δὲ πολλὴν ἐξουσίαν ὑπάρχειν, ὁπότε [k] βούλοιντο τοῦ πολέμου ἄρχειν. ἐπειδὴ δὲ ἤρχοντο πολεμεῖν, δέον αὐτοὶ [l] πολεμούμενοι, τότε δὴ καταπεπληγότες τὸ τῶν Ῥωμαίων τάχος, [m] ἱκετηρίας ἀναλαβόντες ἐκ τῶν πόλεων [n] οἱ γεραίτατοι, προῄεσαν ἐπιτρέποντες τῷ 361 Σερουϊλίῳ χρῆσθαι σφίσιν, ὡς ἡμαρτηκόσιν, ὅ,τι βούλοιτο. ὁ δὲ τροφὰς τῷ στρατεύματι λαβὼν παρ' αὐτῶν, ἐσθῆτάς τε, καὶ τριακοσίους εἰς ὁμηρείαν ἐκ τῶν ἐπιφανεστάτων οἴκων ἐπιλεξάμενος, ᾤχετο, λελύσθαι τὸν πόλεμον ὑπολαβών. ἦν δὲ ἄρα τοῦτο οὐ λύσις, ἀναβολὴ δέ τις καὶ παρασκευῆς ἀφορμὴ τοῖς φθασθεῖσι τῷ παρ' ἐλπίδα τῆς ἐφόδου. ἀπελθόντος δὲ τοῦ τῶν Ῥωμαίων στρατεύματος, ἐξήπτοντο [o] πάλιν Οὐολοῦσκοι τοῦ πολέμου, τάς τε πόλεις φραξάμενοι, καὶ εἴ τι ἄλλο χωρίον ἐπιτήδειον ἦν ἀσφάλειαν σφίσι παρασχεῖν, διὰ φυλακῆς [p] κρείττονος εἶχον· συνήπτοντο δὲ αὐτοῖς τοῦ κινδύνου φανερῶς μὲν Ερνικες καὶ Σαβῖνοι, κρύφα δὲ καὶ [q] τῶν " ἄλλων συχνοί. Λατῖνοι δὲ, πρεσβείας πρὸς αὐτοὺς ἐπὶ συμμαχίας αἴτησιν ἀφικομένης, δήσαντες τοὺς ἄνδρας, εἰς Ῥώμην ἤγαγον. οἷς ἡ βουλὴ τῆς βεβαίου πίστεως χάριν ἀποδιδοῦσα, καὶ ἔτι μᾶλλον

a Vel δεδιξόμεθα legendum videtur, vel δεδιττόμεθα. *Sylb.* *b* Ὑποκλινώμεθα *Vat.* *c* Συνάχθοι male in *Ed. Steph.* Forſan συναχθῇ legendum. *Port.* Rectius tamen cum articulo συναχθείη τὸ συνέδριον, expuncta ſequenti καί. *Sylb.* *d* Ἑκατέρου *Vat.* *e* Καὶ λόγους ἀκόσμους καὶ θορύβους *Vat.* *f* Στρατιὰ minus apte in *Ed. Steph.* *g* Ἔχων *Vat.* *h* Στρατιωτικῶς in *Ed. Steph.* quod huc non quadrat. Στασιαστικῶς in *Cod. Vat.* Στασιωτικῶς tamen malit *Portus*, quod voce στασιωτικὸν utatur *Thucydides*. *i* Ἐχθρῶς ἔχοντας *Vat.* *k* Βούλοιτο *Vat.* *l* Legendum videtur πολεμεῖσθαι : vel, inverſo verborum ordine, ἐπειδὴ δ' ἤρχοντο πολεμεῖσθαι, δέον αὐτοὶ πολεμεῖν. *Sylb.* Oratio (inquit *Portus*) eſt ἀνακόλουθος, & vel τὸ δέον eſt expungendum, vel certe δέον αὐτοὺς πολεμεῖσθαι legendum, ut ſenſus ſit ; *cum autem Romani priores bellum gerere cœpiſſent, quibus Volſci bellum inferre decreverant, tunc hoſtes conſternati ſunt eorum celeritate, & honoratiſſimos* &c. *m* Ἱκετηρίας in *Ed. Steph.* quod ferri nequit, niſi θαλλοὺς ſubintelligamus. Alibi (uti p.340. v.43.) ἱκετηρίας habemus. *n* Οἱ γεραίτεροι *Vat.* *o* Πάλιν οἱ Οὐολοῦσκοι *Vat.* *p* Κρείττονος ἔχοντες *Vat.* *q* Non agnoſcit *Vat.*

a Ὁ μάλιστα

Per. Jul. 4221. Ante Chr. 493. Olymp. 72 3/4. V. C. Cat. 259. Var. 261.

μᾶλλον τῆς εἰς τὸν ἀγῶνα προθυμίας· ἕτοιμοι γὰρ ἦσαν ἑκοῦσι συμπολεμεῖν· [a] ὃ μάλιστα βούλεσθαι μὲν αὐτοὺς ᾤετο, δι᾽ αἰσχύνης δὲ ἔχειν αἰτήσασθαι, τούτοις ἐχαρίσατο, τοὺς ἐν τοῖς πολέμοις αὐτῶν ἁλόντας, ἑξακισχιλίων ὀλίγον ἀποδέοντας, προῖκα δωρησαμένη, καὶ, ὡς ἂν μάλιστα κόσμον ἡ [b] δωρεὰ προσήκοντα τῇ συγγενείᾳ λάβοι, πάντας αὐτοὺς ἐσθῆσιν ἀμφιέσασα ἐλευθέροις σώμασι πρεπούσαις. τῆς δὲ συμμαχίας οὐδὲν αὐτῇ ἔφη δεῖν τῶν Λατίνων, ἱκανὰς λέγουσα εἶναι τὰς οἰκείας τῇ Ῥώμῃ δυνάμεις, ἀμύνασθαι τοὺς ἀφισταμένους. ταῦτα ἐκείνοις ἀποκριναμένη, ψηφίζεται τὸν κατὰ Οὐολούσκων πόλεμον.

Ἔτι δὲ αὐτῆς ἐν τῷ βουλευτηρίῳ καθεζομένης, [c] καὶ τίνας εἶναι δυνάμεις τὰς ἐξελευσομένας σκοπούσης, [d] εἰς τὴν ἀγορὰν ἀνὴρ πρεσβύτερος ἐφάνη, ῥάκος ἠμφιεσμένος, πώγωνα βαθὺν καθεικὼς καὶ κόμην, βοῶν καὶ ἐπικαλούμενος τὴν ἐξ ἀνθρώπων ἐπικουρίαν. συνδραμόντος δὲ τοῦ πλησίον ὄχλου, στὰς ὅθεν ἔμελλε πολλοῖς [e] καταφανήσεσθαι, ἔφη, „Γεννηθεὶς ἐλεύθερος, ἐστρατευμένος τὰς ἐν ἡλικίᾳ στρατείας πάσας, καὶ δυεῖν δεούσας τριάκοντα μάχας ἀγωνισάμενος, καὶ ἀριστεῖα πολλάκις εἰληφὼς ἐκ τῶν πολέμων, ἐπειδὴ κατέσχον οἱ τὴν πόλιν εἰς τὰς ἐσχάτας ἄγοντες στενοχωρίας καιροί, χρέος ἀναγκασθεὶς λαβεῖν ἕνεκα τοῦ διαλῦσαι τὰς ἐπιταττομένας εἰσφοράς· ὡς τὸ μὲν χωρίον οἱ πολέμιοι κατέδραμον, τὰ δὲ κατὰ πόλιν αἱ σιτοδεῖαι κατανάλωσαν· ὅθεν διαλῦσαί μου τὸ χρέος οὐκ ἔχων, ἀπήχθην δοῦλος ὑπὸ τοῦ δανειστοῦ σὺν υἱοῖς δυσίν· ἐπιτάττοντος δὲ τοῦ δεσπότου τῶν οὐ ῥᾳδίων ἔργων [f] τι″, ἀντεῖπον αὐτῷ, πληγὰς λαβὼν μάστιξι πάνυ πολλάς. [g] ταῦτα εἰπὼν, ἐρρίπτει τὸ ῥάκιον, καὶ ἐδείκνυε τὸ στῆθος μεστὸν τραυμάτων, τὰ δὲ
362 νῶτα αἵματος ἐκ τῶν πληγῶν ἀνάπλεω. κραυγῆς δὲ καὶ οἰμωγῆς ἐκ τῶν παρόντων [h] γενομένης, ἥ τε βουλὴ διελύθη, καὶ κατὰ τὴν πόλιν ὅλην δρόμος ἦν τῶν ἀπόρων ἰδίαν τύχην ἀνακλαιομένων, καὶ βοηθεῖν τοὺς πέλας ἀξιούντων· ἔκ τε τῶν οἰκιῶν οἱ [i] τὰ″ [k] πρὸς τὰ χρέα δουλωθέντες, κομῶντες, ἁλύσεις ἔχοντες οἱ πλεῖστοι καὶ [l] πέδας, οὐδενὸς [m] ἀντιλαμβάνεσθαι τολμῶντος αὐτῶν· εἰ δ᾽ ἅψαιτο μόνον, ἐν χειρὸς νόμῳ [n] διασπαραττομένου. τοσαύτη λύττα τὸν δῆμον ἐν τῷ τότε καιρῷ κατεῖχεν, καὶ οὐ μετὰ πολὺ μεστὴ τῶν [o] ἐκφυγόντων ἦν ἡ ἀγορά. ὁ μὲν οὖν Ἄππιος, δείσας τὴν ἐφ᾽ ἑαυτὸν ὁρμὴν τοῦ πλήθους, ἐπειδὴ τῶν κακῶν ἦν αἴτιος, καὶ δι᾽ ἐκεῖνον ἐδόκει ταῦτα γεγονέναι, φεύγων ἐκ τῆς ἀγορᾶς ᾤχετο. ὁ δὲ Σερουίλιος ῥίψας τὴν περιπόρφυρον ἐσθῆτα, καὶ προσκυλιόμενος τῶν δημοτικῶν ἑκάστου μετὰ δακρύων, μόλις αὐτοὺς ἔπεισεν ἐκείνην μὲν τὴν ἡμέραν ἐπισχεῖν, εἰς δὲ τὴν ἐπιοῦσαν ἥκειν,

magis ob eorum alacritatem ad id bellum (ultro enim ſuam operam ad bellum illud offerebant) illis ſine precio largitus eſt (quod eos maxime cupere, ſed præ pudore petere non audere arbitrabatur) hominum ferme ſex millia, quæ fuerant in bellis capta, atque ut ad eam munificentiam accederet ornamentum cognationi maxime conveniens, omnes eos (ut ingenuos decuit) veſtitos ac cultos dimiſit. Cæterum dixit ſe auxilio Latinorum non indigere, ſatis fore dicens pop. Rom. copias domeſticas ad ulciſcendum eos qui defectionem fecerant. Cum hoc reſponſo dimiſſis Latinis bellum contra Volſcos decrevit.

XXVI. ¶ Patribus autem adhuc in curia ſedentibus, & de copiarum mittendarum numero conſultantibus, quidam jam ſenior ſe in forum projecit, ſordida laceraque indutus veſte, barba valde promiſſa & ſqualida coma, vociferans hominumque fidem & auxilium implorans. Facto autem concurſu à turba proxima, ille ſtans in loco unde à multis conſpici poſſet, dixit, “Se ingenuum eſſe, “& omnia militaris ætatis ſtipendia imple“viſſe, atque duodetriginta præliis decer“taſſe, & ſæpius ex bellis præmia ſuæ forti“tudinis reportaſſe, & ſe reip. extremis tem“poribus, quibus ad maximas anguſtias re“dacta fuerat, æs alienum facere coactum “fuiſſe, ut tributum imperatum conferret, “quod agellus ſuus hoſtium excurſionibus “fuiſſet vaſtatus, & rem familiarem annonæ “urbanæ caritas abſumpſiſſet: quare ſe, “quum ſolvendo non eſſet, à creditore una “cum duobus filiis in ſervitutem abductum “fuiſſe, &, quod domino ſuo durius quid“dam imperanti reſponſaſſet, cæſum ſe ver“beribus affatim. His dictis veſtem illam ſqualidam abjecit, & pectus cicatricibus plenum oſtendit, & tergum recenti verberum ſanguine totum repletum. Ob cujus rei indignitatem clamore cum lamentatione à circumſtantibus ſublato, ſenatus eſt dimiſſus, & tota urbe inopes diſcurrebant, deflentes ſuum infortunium, & auxilium à vicinis implorantes; ſimulque ex privatis ædibus nexi ob æs alienum *proripiebant ſe in publicum*, ſqualido capillitio, catenis & pedicis vincti plerique, nemine eos retinere audente; quos ſiquis vel tantummodo attigiſſet, * ſtatim, ut jure belli, diſcerpebatur: tanta rabies eo tempore plebem corripuerat; nec ita multo poſt totum forum repletum eſt hominibus *ex creditorum manu* effugientibus. Appius igitur metuens ſibi à plebis impetu, quod ipſe eſſet malorum illorum auctor, atque propter ipſum hæc accidiſſe viderentur, ocius ſe ex comitio proripuit. At Servilius abjecta prætexta, ad ſingulos de plebe cum lacrymis procumbens, vix tandem illis perſuaſit ut eo die ſe continerent, & poſtero die redirent,

* promit-

a Ὁ μάλιστα μὲν βουλεύεσθαι αὐτοὺς τούτοις *Vat.* reliquis omiſſis. Pro βουλεύεσθαι (inquit *Sylb.*) rectius legemus βούλεσθαι, ut *Lapus* etiam vertit, *maxime cupere.* *b* In *Cod. Vat.* ἡ δωρεὰν προσήκοντα τῆς συγγενείας λάβοι. *c* Dicendum vel καὶ τὰς δυνάμεις τὰς ἐξελευσομένας σκοπούσης, vel certe καὶ τίνες εἶεν δυνάμεις τὰς ἐξελευσομένας σκοπούσης, Græciſmo ſatis noto, pro καὶ σκοπούσης τὰς δυνάμεις τὰς ἐξελευσομένας τίνες εἶεν. *Port.* Χρὴ vel δεῖ, aut ſimile verbum, omiſſum eſſe exiſtimat *Sylb.* *d* Atticorum more pro ἐν τῇ ἀγορᾷ, vel ἐφάνη εἰς τὴν ἀγορὰν pro φανεὶς εἰς τὴν ἀγορὰν ἦλθεν. *Port.* *e* Καταφανὴς ἔσεσθαι *Vat.* *f* Deeſt *Vat.* *g* Ταῦτ᾽ εἰπὼν *Vat.* *h* Γινομένης *Vat.* *i* Abeſt *Vat.* atque tollendum eſſe viderant *Sylb.* & *Port.* *k* Hîc πρὸς idem valet ac διὰ *propter*, ut p. 349. v. 27. *l* Poſt πέδας verbum ἐξῆλθον, ἐξώρμησαν, ἐξέδραμον, vel ſimile, omiſſum eſſe exiſtimant *Sylb.* & *Port.* *m* Τολμῶντος ἀντιλαμβάνεσθαι *Vat.* *n* Διασπαραττομένους *Vat.* *o* Ἐκφυγόντων τὰς ἀνάγκας ἡ ἀγορὰ *Vat.* * Statim res agebatur manibus. *Gelen.*

a Μηδενὶ

Per. Jul. 4221. Ante Chr. 493. Olymp. 72 ¾. U. C. Cat. 259. Var. 261.

* promittens rem eorum ſenatui curæ fore. Ita loquutus, quum per præconem edixiſſet, nemini creditorum licere quemquam civem Rom. ob ipſius æs alienum *in nervum* abducere, donec ſenatus de illis cognoviſſet, & præſentes poſſe tuto abire quocunque libuiſſet, *hoc modo* tumultum illum ſedavit.

XXVII. ¶ Tunc igitur illi ex foro diſceſſerunt. Poſtero autem die adfuit non ſolum ipſa urbana turba: ſed etiam ex proximis agris popularis multitudo, & ſummo mane totum forum plenum erat. Coacto autem ſenatu, ut, quid his de rebus ſtatuendum eſſet, conſultaretur, Appius quidem ſuum collegam plebis adulatorem vocabat, & ducem pauperum inſolentiæ; Servilius vero eum auſterum & arrogantem, & præſentium reip. malorum auctorem: & nullus altercationum finis fiebat. Interea autem Latini equites equis ſummo ſtudio concitatis in forum advenerunt, nunciaruntque hoſtes cum ingenti exercitu domo egreſſos, & jam eſſe in ſui agri finibus. Atque illi quidem hæc nunciarunt. Patricii vero, & equeſtris ordinis viri, & cæteri quotquot † vel divites vel nobiles erant, utpote qui pro magnis rebus periclitabantur, arma ocius ceperunt: at quotquot ex illis erant inopes, præcipue vero qui ære alieno premebantur, neque arma tangebant, neque ullum aliud reip. auxilium ferebant; ſed cum gaudio & deſiderio bellum externum accipiebant, quaſi illos præſentibus malis liberaturum eſſet: atque iis qui eos adhortabantur ad patriam defendendam, catenas & compedes cum conviciis oſtendebant, atque ex ipſis quærebant, num horum bonorum ſervandorum cauſſa æquum eſſet ſe bellum gerere. quin etiam multi dicere audebant, ſatius eſſe ſervire Volſcis quam patriciorum contumelias preferre. Et tota urbs ululatus & tumultus ac variarum muliebrium lamentationum plena erat.

XXVIII. ¶ Patres, quum hæc viderent, Servilium alterum conſulem, cujus in eo rerum ſtatu magna auctoritas apud plebem videbatur eſſe, rogarunt ut patriæ opem ferret. Ille vero, populo ad concionem convocato, demonſtrabat præſentis temporis neceſſitatem non pati amplius civiles contentiones, & eos orabat ut tunc unanimes in hoſtem irent, neque patriam funditus everti paterentur, in qua dii patrii & monumenta majorum ſingulis eſſent, quæ omnibus mortalibus precioſiſſima ſunt; utque parentes vererentur, qui ſe per ætatem non poſſent defendere, atque miſericordia moverentur mulierum, quæ mox graves & nefarias contumelias coactæ eſſent laturæ; præcipue vero infantium, non ad talem ſpem educatorum, injurias & crudeles

ὡς τῆς βουλῆς ἐπιμέλειάν τινα περὶ αὐτῶν ποιησομένης. ταῦτα εἰπὼν, καὶ τὸν κήρυκα ἀνειπεῖν κελεύσας, [a] μηδένα δανειστῶν ἐξεῖναι σῶμα πολιτικὸν πρὸς ἴδιον χρέος ἄγειν, ἕως ἂν ἡ βουλὴ περὶ αὐτῶν διαγνοίη, τοὺς δὲ παρόντας ὅποι βούλοιντο ἀδεῶς [b] ἀπεῖναι, διέλυσε τὸν θόρυβον.

Τότε μὲν οὖν ᾤχοντο ἐκ τῆς ἀγορᾶς· τῇ δὲ ἑξῆς ἡμέρᾳ παρῆν οὐ μόνον ὁ κατὰ πόλιν ὄχλος, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν συνεγγὺς ἀγρῶν τὸ δημοτικὸν πλῆθος, καὶ ἦν ἐξ ἑωθινοῦ πλήρης ἡ ἀγορά. τῆς δὲ βουλῆς συναχθείσης, ἵνα περὶ τούτων βουλεύσαιτο ὅ,τι χρὴ πράττειν, ὁ μὲν Ἄππιος δημοκόπον ἐκάλει τὸν συνάρχοντα, καὶ τῆς ἀπονοίας τῶν ἀπόρων ἡγεμόνα· ὁ δὲ Σερουίλιος ἐκεῖνον αὐστηρὸν καὶ αὐθάδη, καὶ τῶν παρόντων τῇ πόλει κακῶν αἴτιον· τέλος δὲ οὐδὲν [c] ἐγένετο τῶν λόγων. ἐν δὲ τούτῳ Λατίνων ἱππεῖς, κατὰ σπουδὴν ἐλαύνοντες τοὺς ἵππους, παρῆσαν εἰς τὴν ἀγορὰν, ἐξεληλυθότας ἀγγέλλοντες τοὺς πολεμίους μεγάλῃ στρατιᾷ, καὶ ὄντας ἐπὶ τοῖς ἑαυτῶν ὁρίοις ἤδη. καὶ οἱ μὲν ταῦτα· οἱ δὲ πατρίκιοι, καὶ τὸ τῶν ἱππέων πλῆθος, τῶν τε ἄλλων ὅσοι ἢ [d] πλοῦτον ἢ δόξας προγονικὰς εἶχον, οἷα δὴ περὶ μεγάλων κινδυνεύοντες, ὡπλίζοντο διὰ τάχους· ὅσοι δὲ ἦσαν [e] αὐτῶν ἄποροι, μάλιστα δὲ οἱ τοῖς δανείοις πιεζόμενοι, [f] οὔτε ὅπλων ἥπτοντο, οὔτε ἄλλως παρείχοντο τοῖς κοινοῖς πράγμασιν ἐπικουρίαν οὐδεμίαν· ἡδόμενοι δὲ καὶ κατ' εὐχὴν δεχόμενοι τὸν ἔξωθεν πόλεμον, ὡς τῶν παρόντων σφᾶς κακῶν ἐλευθερώσοντα· τοῖς δὲ δεομένοις ἀμύνειν ἐπιδεικνύντες τὰς ἁλύσεις καὶ τὰς πέδας, ἐπικερτομοῦντες ἠρώτων εἰ τούτων φυλακῆς ἕνεκα τῶν ἀγαθῶν ἄξιον εἴη σφίσι πολεμεῖν. πολλοὶ δὲ καὶ λέγειν ἐτόλμων, ὡς ἄμεινον εἴη Οὐολούσκοις δουλεύειν μᾶλλον 363 ἢ τὰς ὕβρεις τῶν πατρικίων ὑπομένειν. ἥ τε πόλις οἰμωγῆς καὶ θορύβου καὶ παντοίων γυναικείων ὀδυρμῶν ἐπίμπλατο.

Ταῦτα ὁρῶντες οἱ βουλευταὶ, τὸν ἕτερον τῶν ὑπάτων Σερουΐλιον, ὃς ἐν τῷ παρόντι πιθανώτερος εἶναι τοῖς πολλοῖς ἐδόκει, βοηθεῖν ἐδέοντο τῇ πατρίδι. ὁ δὲ συγκαλέσας εἰς τὴν [g] ἀγορὰν, τοῦ παρόντος καιροῦ τὴν ἀνάγκην ἐπεδείκνυεν οὐκέτι προσδεχομένην πολιτικὰς φιλονεικίας, καὶ ἠξίου νῦν μὲν ὁμόσε χωρεῖν τοῖς πολεμίοις, κοινῇ γνώμῃ χρησαμένους, καὶ μὴ περιιδεῖν ἀνάστατον τὴν πατρίδα γενομένην, ἐν ᾗ θεοὶ πατρῷοι [h] καὶ θῆκαι προγόνων ἑκάστοις ἦσαν, ἃ τιμιώτατά ἐστιν ἅπασιν ἀνθρώποις· γονέων τε αἰδῶ λαβεῖν οὐχ ἱκανῶν ἐσομένων ἑαυτοῖς διὰ γῆρας ἀμύνειν, καὶ γυναικῶν ἔλεον τῶν αὐτίκα μάλα δεινὰς καὶ ἀπορρήτους ὕβρεις ἀναγκασθησομένων ὑπομένειν· μάλιστα δὲ παιδίων ἔτι νηπίων, οὐκ ἐπὶ τοιαύταις ἐλπίσιν ἀνατραφέντων, οἰκτεῖραι λώβας καὶ προπηλακισμοὺς

a Μηδενὶ omnino legendum eſſe contendit *Portus*. Verum μηδένα excuſari poteſt (inquit *Sylb.*) ratione verbi infiniti, ut infra p. 349. v. 24. τὰς τούτων οἰκίας μηδένα ἐξεῖναι κατέχειν. atque κακοπρεπείας eſſe non invenuſtæ cenſet *Caſaubonus*, quali utitur *Thucydides* lib. 2. καὶ τὸν πάντα ὅμιλον καὶ ἀστῶν καὶ ξένων ξύμφορον εἶναι αὐτῶν ἐπακοῦσαι, ubi (ut ait *Schol.*) σχῆμά ἐστι, ἀντὶ τῷ παντὶ ὁμίλῳ. Occurrunt etiam alibi hujus σχήματος exempla: notaturque id ab *Euſtathio* ad hoc carmen Οδυσ. π. οὐκ ἔμελλεν μοι ταῦτα μεταλλῆσαι καὶ ἐρέσθαι, & à *Schol.* *Apollonii* iſto loco lib. 1. Ὑμῖν μὲν δὲ μοῖρα θεῶν &c. b Ἀπεῖναι ferri poteſt, ut infra v. 16. παρῆσαν εἰς τὴν ἀγορὰν. alioqui uſitatius in hac ſignif. ἀπιέναι. *Sylb.* c Ἐγένετο *Vat.* ut ſcribendum eſſe monuit *Steph.* atque aliis in locis eundem errorem commiſſum eſſe. d Πλούτους *Vat.* e Αὐτῶν ſi tollas melius conſtabit ſententia. *Sylb.* f Οὐδ' ὅπλων *Vat.* g Poſt ἀγορὰν (quæ hic loci non tam *forum* quam ἐκκλησίαν *concionem* ſignificare videtur) τὸν δῆμον vel ſimile quid deeſſe putat *Port.* h Ἔθη καὶ *Vat.* nec multo aliter legiſſe videtur *Lapus*, dum vertit, *in qua dii patrii & conſuetudine & ex progenitoribus unicuique erant.* * Tanquam curam aſſumpturo aliquam de eis Senatu. *Lapus.* † Vel divitiis vel majorum gloria eminerent. *Gelen.*

a Aptius

προπηλακισμοὺς ἀνηλεεῖς· ὅταν δὲ τὸν παρόντα κίνδυνον ἅπαντες ὁμοίαις προθυμίαις χρησάμενοι [a] διαλύσωνται, τότε δὴ σκοπεῖν τίνα τρόπον ἴσην καὶ κοινὴν καὶ σωτήριον ἅπασι τὴν πολιτείαν καταστήσονται, μήτε τῶν πενήτων ἐπιβουλευόντων ταῖς τῶν πλουσίων οὐσίαις, μήτε ἐκείνων προπηλακιζόντων τοὺς ταῖς τύχαις ταπεινοτέρους· ἥκιστα γὰρ εἶναι ταῦτα πολιτικά· ἀλλὰ καὶ τοῖς ἀπόροις ἐπικουρία τις ἔσται πολιτική, καὶ τοῖς [b] συμβάλλουσι τὰ χρέα βοήθεια μετρία. [c] τοῖς γοῦν ἀδικουμένοις [d] καὶ τὸ κράτιστον τῶν ἐν ἀνθρώποις ἀγαθῶν, καὶ πάσας φυλάττον ἐν ὁμονοίᾳ τὰς πόλεις, πίστις ἐπὶ συναλλαγαῖς, οὐχ ἅπασα καὶ διαπαντὸς ἐκ μόνης ἀναιρεθήσεται τῆς Ῥωμαίων πόλεως. ταῦτα, καὶ ὅσα ἄλλα ἐν τοιούτῳ καιρῷ λεχθῆναι προσῆκε, διεξελθών, τελευτῶν ὑπὲρ τῆς ἰδίας εὐνοίας, ἣν ἔχων διετέλει πρὸς τὸν δῆμον, ἀπελογεῖτο, καὶ ἠξίου συνάρασθαι τῆς [e] στρατείας αὐτῷ ταύτης ἀνθ' ὧν πρόθυμος εἰς αὐτοὺς ἦν, τῆς μὲν κατὰ πόλιν ἐπιμελείας τῷ συνάρχοντι προσηκούσης, ἑαυτῷ δὲ τῆς ἡγεμονίας τῶν πολέμων [f] ἀποδεδομένης· ταύτας γὰρ [g] αὐτοῖς βραβεῦσαι τὰς τύχας τὸν κλῆρον. ὑπεσχῆσθαι δὲ αὐτῷ ἔφη τὴν βουλὴν ἐμπεδώσειν, ὅ,τι ἂν διομολογήσηται τῷ πλήθει· αὐτὸν δὲ [h] ἐκείνοις, πείσειν τοὺς δημότας μὴ προδώσειν τοῖς πολεμίοις τὴν πατρίδα.

XXIX. Ταῦτα εἰπὼν, ἐκέλευσε τὸν κήρυκα ἀνειπεῖν, ὅσοι ἂν Ῥωμαίων ἐπὶ τὸν κατὰ Οὐολούσκων πόλεμον [i] κατ' αὐτὸν [k] ἐκστρατεύσωσι, τὰς τούτων οἰκίας μηδένα ἐξεῖναι μήτε κατέχειν, μήτε πωλεῖν, μήτε ἐνεχυράζειν, μήτε γένος αὐτῶν ἀπάγειν πρὸς μηδὲν συμβόλαιον, μήτε κωλύειν τὸν βουλόμενον τῆς στρατείας κοινωνεῖν. ὅσοι δ' 364 ἂν ἀπολειφθῶσι τῆς στρατείας, τὰς κατὰ τούτων πράξεις ὑπάρχειν τοῖς δανεισταῖς, ἐφ' οἷς ἕκαστοι συνέβαλον. ὡς δὲ ταῦτα ἤκουσαν οἱ πένητες, αὐτίκα συνέγνωσάν τε, καὶ πολλῇ προθυμίᾳ πάντες εἰς τὸν πόλεμον ὥρμηντο, οἱ μὲν [l] ὠφελειῶν ἐλπίσιν ἐπαρθέντες, οἱ δὲ τοῦ στρατηλάτου χάριτι, οἱ δὲ πλεῖστοι τὸν Ἄππιον καὶ τοὺς ἐν τῇ πόλει κατὰ τῶν [m] ὑπομεινάντων προπηλακισμοὺς φεύγοντες. παραλαβὼν δὲ ὁ Σερουίλιος τὸ στράτευμα, σὺν πολλῇ σπουδῇ ἐλαύνει, διαλιπὼν οὐδένα χρόνον, ἵνα συμμίξῃ τοῖς πολεμίοις, πρὶν εἰς τὴν Ῥωμαίων χώραν αὐτοὺς εἰσβαλεῖν· καὶ καταλαβὼν περὶ τὸ [n] Πωμεντίνων χωρίον ἐστρατοπεδευκότας, καὶ τὴν Λατίνων χώραν προνομεύοντας, ὅτι παρακαλοῦσιν αὐτοῖς οὐ συνήραντο τοῦ πολέμου, περὶ δείλην ὀψίαν, περὶ λόφον τινὰ ὡς εἴκοσι στάδια τῆς στρατοπεδείας αὐτῶν ἀφεστῶτα, τίθεται τὸν χάρακα· καὶ αὐτοῖς νυκτὸς ἐπιτίθενται Οὐολοῦσκοι, ὀλίγους τε [o] καταδόξαντες εἶναι, καὶ ὡς ἐξ ὁδοῦ μακρᾶς κατακόπους, προθυμίας τε ἐνδεῶς ἔχοντας, διὰ τοὺς ἐκ τῶν πενήτων περὶ τὰ χρέα νεωτερισμοὺς, ἐν ἀκμῇ μάλιστα δοκοῦντας εἶναι. ὁ δὲ Σερουίλιος,

contumelias miſerarentur. Cæterum, poſtquam præſens periculum omnes pari animi contentione uſi propulſaſſent, tunc viderent quonam modo æquam & communem ac ſalutarem omnibus reip. formam conſtituerent, ita ut neque inopes divitum fortunis inſidiarentur, neque illi contumelioſe humiliorum hominum fortunæ inſultarent: (* hæc enim non eſſe civilia) ſed ut pauperes potirentur civili auxilio & creditoribus porrigeretur moderatum ſubſidium. Nam *inquiebat* optimum in vita contra omnes injurias remedium, & quod in omnibus civitatibus concordiam ſervat, contractuum *videlicet* fides, non omnino, neque in perpetuum ex ſola rep. Rom. tolletur. Quum igitur hæc & alia, quæ tale tempus poſtulabat, dixiſſet, poſtremo de ſua erga plebem conſtanti benevolentia † paucis egit & ſe purgavit, ac ab ea petiit ut ſecum ad hanc expeditionem proficiſceretur, ‡ & hanc gratiam ſibi pro ſuo erga ipſam ſtudio referret, quod urbis cura collegæ obtigiſſet, & ad ſe belli imperium delatum fuiſſet: hanc enim fortunam ſibi ab ipſa ſorte datam. Dicebat autem, patres ſibi pollicitos eſſe ſe ratum facturos quicquid ipſi plebi promiſiſſet; ſeque illis viciſſim promiſiſſe, fore ut perſuaderet ipſis plebejis ne patriam hoſtibus proderent.

¶ Hac oratione habita, per præconem edixit, nemini licere, civium Romanorum, qui ad bellum contra Volſcos ſecum proficiſcerentur, aut domos retinere, aut vendere, aut oppignerare, aut eorum familiam ullius contractus cauſſa *in nervum* abducere, aut etiam impedire quo minus quilibet nomen ad militiam daret, ejuſque particeps eſſet: & qui militiam deſeruiſſent, contra eos creditoribus jus eſſe exigendi pecuniam, quibuſcunque conditionibus eam ipſis mutuo dediſſent. Pauperes his auditis confeſtim conſenſerunt, & magna animi alacritate omnes ad bellum ferebantur; alii quidem lucri ſpe exciti, alii vero imperatoris gratia, plurimi vero ut effugerent Appium & contumelias *patriciorum* in eos qui in urbe remanſiſſent. Servilius igitur, aſſumpto exercitu, magna celeritate properat nulla mora interpoſita, ut prius cum hoſtibus congrederetur, quam ipſi in Romanum agrum irrumperent. Quum autem eos offendiſſet caſtrametatos in agro Pomentino, & Latinum agrum populantes, quod à ſe invitati belli ſocii eſſe noluiſſent, circa veſpertinum crepuſculum in colle quodam, viginti ferme ſtadiis ab eorum caſtris diſtante, caſtra poſuit. Noctu vero Volſci eos adorti ſunt, exiſtimantes paucos eos eſſe, & ob iter longum fatigatos, & animis ad operam navandam minus paratis, ob inopum ſeditiones propter æs alienum excitatas, quæ tum maxime vigere credebantur. At Servilius, quamdiu

Per. Jul. 4221.
Ante Chr. 493.
Olymp. 72 3/4.
V.C. Cat. 259. Var. 261.

a Aptius ἀποκρούσωνται, ἀπώσωνται, vel ſimile quid. *Sylb.* *b* Συμβάλλουσι *Vat.* *c* Poſſumus & locum hoc modo intelligere: Servilius dicebat non propterea optimum remedium, quod alit civium concordiam, omnino aut in perpetuum de Rep. Rom. præter cæterarum morem ſublatum iri, ſi inopum aliqua ratio haberetur, & ſi creditores aliquid de ſuo jure remitterent. *Portus.* *d* Καὶ redundare videtur. *Sylb.* *e* Στρατιᾶς *Vat.* *f* Ἀποδιδομένης *Vat.* *g* Τὰς τύχας βραβεῦσαι αὐτοῖς *Vat.* *h* Ἐκείνους *Vat.* *i* Hæc κατ' αὐτῶν *Lapus* vertit *per ſe.* Μετ' αὐτοῦ legiſſe videtur *Gelenius*: quod paullo ſupra (v. 15.) dixit, ἠξίου συνάρασθαι τῆς στρατείας αὐτῷ. *Sylb.* *k* Στρατεύσωσι *Vat.* *l* Ἐλπίσιν ὠφελειῶν ἐπαρθέντες *Vat.* & *Lapi Codd.* *m* Ἀπομεινάντων *Vat.* *n* Πωμεντῖνον *Vat.* Supra (p. 285.) Πωμεντῖνον πεδίον appellat. *o* Legi mallem καταδοξάσαντες. *Caſ.* Δόξαντες in *Cod. Vat.* * *Lapum* fere ſequutus ſum. *Portus* ſic vertit, *Hæc enim in civitate nullo modo ferenda* dicebat. *Quinetiam* viderent *quodnam auxilium* (ac ſi legiſſet ἐπικουρία τις) *civile pauperibus, & quodnam moderatum ſubſidium creditoribus ferri poſſet.* † Id eſt: *pauca verba fecit ut ſe purgaret.* ‡ In remunerationem promptitudinis erga ipſos ſuæ. *Lapus.*

Per. Jul. 4221. Ante Chr. 493. Olymp. 72 ¾. U. C. Cat. 259. Var. 261.

quamdiu nox duravit ex ipſo vallo pugnans, ubi primum dies illuxit, & animadvertit hoſtes nullis ſervatis ordinibus palantes, juſſit omnes caſtrorum portas clam aperiri, & ſimul uno ſigno exercitum in eos immiſit. Quum autem Volſci in grave, repentinum, & inopinatum malum incidiſſent, eorum pauci quidam auſi reſiſtere ad vallum pugnantes conciſi fuerunt: reliqui vero effuſa fuga fugientes, multis ſuorum amiſſis, plerique ſaucii & inermes in ſua caſtra ſe receperunt. Sed Romanis illos è veſtigio inſequentibus, & caſtra circumdantibus, poſt non longam defenſionem caſtra dediderunt, multis mancipiis & pecore & armis & reliquo bellico apparatu referta. Captus eſt etiam hominum ingenuorum magnus numerus, partim ipſorum Volſcorum, partim gentium, quæ ipſis auxilium in eo bello tulerant; & quicquid pecuniarum, auri, argenti, & veſtium milites habebant, quarum rerum ibi maxima erat copia haud aliter ac in opulentiſſima aliqua urbe expugnata. Servilius autem hæc omnia *militibus* concedens, ut unuſquiſque aliquid lucraretur & nihil in publicum referret, prædam dividi juſſit: caſtriſque incenſis exercitum inde abducens, * ad urbem proximam Sueſſam Pometiam contendit. Hæc enim ambitus magnitudine, & colonorum multitudine, præterea gloria & opibus, longe cæteris antecellere videbatur, & erat tanquam illius gentis caput. qua obſeſſà, & exercitu neque interdiu neque noctu ab oppugnatione revocato, ne ullum temporis ſpatium hoſtibus daretur ad quieſcendum, neve ſomnum caperent, aut à prælio unquam ceſſarent, eos fame confectos, & conſilii inopia ac ſociorum penuria laborantes, brevi temporis ſpatio expugnavit, & omnes puberes interfecit: omnibuſque rebus, quæcunque ibi quoque erant, militibus in prædam conceſſis, ad alias urbes copias duxit, quod nullus de Volſcis ipſi amplius reſiſtere poſſet.

ἔτι νυκτὸς ἀπὸ τοῦ χάρακος ἀγωνισάμενος, ἐπειδὴ φῶς τε ἤδη ἐγένετο, καὶ τοὺς πολεμίους ἔμαθεν ἀτάκτως περινομένους, ἀνοῖξαι κελεύσας πυλίδας ἐκ τοῦ χάρακος ἀδήλως συχνὰς, ἀφ᾽ ἑνὸς παραγγέλματος ἐφῆκεν ἐπ᾽ αὐτοὺς τὸ στράτευμα. ἐξαπιναίου δὲ τοῦ δεινοῦ καὶ παρὰ δόξαν τοῖς Οὐολούσκοις προσπεσόντος, ὀλίγοι μέν τινες ὑποστάντες περὶ τῷ χάρακι μαχόμενοι κατεκόπησαν· οἱ δὲ ἄλλοι φεύγοντες προτροπάδην, καὶ πολλοὺς τῶν σφετέρων ἀπολέσαντες, τραυματίαι [a] τε οἱ πλεῖστοι καὶ τὰ ὅπλα ἀπολωλεκότες, εἰς τὸν χάρακα διεσώζοντο. ἑπομένων δὲ αὐτοῖς τῶν Ῥωμαίων ἐκ ποδὸς, καὶ περιϊσχόντων τὸ στρατόπεδον, βραχύν τινα χρόνον ἀμυνόμενοι, παρέδοσαν τὸν χάρακα, πολλῶν ἀνδραπόδων τε καὶ βοσκημάτων καὶ ὅπλων καὶ τῆς εἰς τὸν πόλεμον παρασκευῆς γέμοντα. ἑάλω δὲ καὶ σώματα ἐλεύθερα συχνὰ, τὰ μὲν αὐτῶν Οὐολούσκων, τὰ δὲ τῶν αὐτοῖς συναγωνισαμένων ἐθνῶν· [b] χρήματά τε, καὶ ὅσα, χρυσὸς καὶ ἄργυρος καὶ ἐσθὴς, ὥσπερ ἂν πόλεως τῆς [c] κρατίστης ἁλούσης, πάνυ πολλὰ τοῖς στρατιώταις. ταῦτα ἐφιεὶς ὁ Σερουίλιος, ὡς ἕκαστος ὠφεληθείη, [d] μηδὲν δὲ εἰς τὸ δημόσιον [e] ἀναφέρωσι, διανείμασθαι κελεύσας, καὶ τὸν χάρακα πυρὶ δοὺς, ἀναλαβὼν τὰς δυνάμεις, ἦγεν [f] ἐπὶ τὴν ἐγγυτάτω Σουέσσης Πωμεντιανήν. μεγέθει τε γὰρ περιβόλου, καὶ πλήθεσιν οἰκητόρων, ἔτι δὲ δόξῃ καὶ πλούτῳ πολὺ [g] ταύτας ὑπερέχειν ἐδόκει, καὶ ἦν ὥσπερ ἡγεμὼν τοῦ ἔθνους. περιστρατοπεδεύσας δὲ αὐτὴν, καὶ [h] οὔτε ἡμέρας οὔτε νυκτὸς ἀνακαλῶν τὸν στρατὸν, ἵνα μηδένα χρόνον οἱ πολέμιοι [i] διαναπαύσωνται, μήτε ὕπνον αἱρούμενοι, μήτε πολέμου παῦλαν δεχόμενοι, λιμῷ καὶ ἀμηχανίᾳ καὶ σπάνει συμμάχων παρατείνας, 365 εἷλεν αὐτοὺς ἐν οὐ πολλῷ χρόνῳ, καὶ τοὺς ἐν ἥβῃ πάντας κατέσφαξεν. ἐπιτρέψας δὲ καὶ ὅσα ἦν ἐνταῦθα χρήματα τοῖς στρατιώταις φέρειν τε καὶ ἄγειν, ἐπὶ τὰς ἄλλας πόλεις ἀπῆγε τὴν δύναμιν, οὐδενὸς οὐκέτι τῶν Οὐολούσκων ἀμύνειν τι δυναμένου.

XXX. ¶ Quum igitur Romani res Volſcorum ita afflixiſſent, Appius Claudius, alter conſul, productos in forum eorum obſides, qui erant trecenti, nequi in poſterum fidem datis obſidibus confirmatam temere violarent, virgis cæſos in omnium conſpectu decollari juſſit. Deinde, poſt paucos dies collegæ ex illa expeditione reverſo, & triumphum, qui imperatoribus ob rem in præliis præclare geſtam *bellumque feliciter confectum* concedi ſolet, à ſenatu petenti obſtitit, ſeditioſum & † pravæ diſciplinæ amatorem eum vocans: præcipue vero eum accuſans, quod ex ejus belli præda nihil in ærarium retuliſſet, ſed quibus voluiſſet ea omnia largitus

Ὡς δὲ τοῖς Ῥωμαίοις τεταπεινωμένα ἦν τὰ τῶν Οὐολούσκων πράγματα, προάγων τοὺς ὁμήρους αὐτῶν εἰς τὴν ἀγορὰν ὁ ἕτερος τῶν ὑπάτων Ἄππιος Κλαύδιος, ἄνδρας τριακοσίους, ἵνα δι᾽ εὐλαβείας ἔχοιεν οἱ [k] προθέμενοι σφίσι πίστεις ὁμηρειῶν μὴ παρασπονδεῖν, μάστιξί τε ᾐκίσατο, πάντων ὁρώντων, καὶ τοὺς αὐχένας αὐτῶν ἐκέλευσεν ἀποκόψαι. [l] ἀφικομένου δὲ ἀπὸ τῆς στρατείας οὐ πολλαῖς ὕστερον ἡμέραις τοῦ συνυπάτου, καὶ τὸν εἰωθότα δίδοσθαι θρίαμβον ἀπὸ τῆς βουλῆς τοῖς ἀγῶνα λαμπρὸν ἀγωνισαμένοις στρατηγοῖς ἀξιοῦντος λαβεῖν, [m] ἐμποδὼν ἐγίνετο, στασιαστὴν ἀποκαλῶν, καὶ πολιτείας πονηρᾶς ἐραστήν· μάλιστα δὲ αὐτοῦ κατηγορῶν, ὅτι ἐκ τῶν τοῦ πολέμου λαφύρων οὐδεμίαν μοῖραν εἰς τὸ δημόσιον ἀνήγαγεν, ἀλλ᾽ οἷς αὐτὸς ἐβούλετο κατεχαρίσατο·

a Non agnoſcit *Vat.* *b* Locus hic non eſt ſatis integer, paullo melior videtur hæc lectio: χρήματά τε θαύμαστα ὅσα, χρυσὸς καὶ ἄργυρος καὶ ἐσθὴς, ὥσπερ ἂν πόλεως τῆς κρατίστης ἁλούσης, πάνυ πολλά. ταῦτα τοῖς στρατιώταις ἐφιεὶς ὁ Σερ. vel minori mutatione, χρήματά τε καὶ ὅσα χρυσὸς καὶ ἄργυρος καὶ ἐσθὴς, ὥσπερ ἂν πόλεως τῆς κρατίστης ἁλούσης πάνυ πολλά. τοῖς στρατιώταις ταῦτα ἐφιεὶς ὁ Σερ. cui lectioni favet ſimilis locus l. 10. p. 648. atque etiam *Lapi* verſio, *pecuniæque & argenti aurique & veſtis tanquam urbe præclara capta valde multum. quæ Servilius militibus dimittens* &c. *Sylb.* *c* Κρατούσης in *Cod. Rom.* Sed vulg. lectio huic poſtponenda non eſt. *Sylb.* *d* Καὶ μηδὲν εἰς in *Codd. Ven.* & *Vat.* *e* Nota (inquit *Sylb.*) diverſitatem modi in ὠφεληθείη & ἀναφέρωσι. Verum ἀναφέρουσι habet *Cod. Vat.* *f* Ἐπὶ τὴν ἀγχοτάτω πόλιν Σούεσσαν Πωμεντιανὴν in *Cod. Ven.* Ἐπὶ τὴν ἀγχοτάτω Σούεσσαν Πωμ. *Vat.* Ἐπὶ τὴν ἐγγυτάτω πόλιν, Σούεσσαν Πωμ. legit *Cluverius* in *Ital. Antiq.* l. 3. p. 1025. *g* Ταύτην τῶν ἄλλων ὑπερέχειν in *Cod. Rom.* ſed proculdubio verius αὕτη. *Sylb.* Ταύτης ὑπερέχειν in *Cod. Vat.* *h* Οὔθ᾽ ἡμέρας *Vat.* *i* Διαναπαύσονται *Vat.* *k* Forſan rectius προσθέμενοι σφίσι: hoc ſenſu; *ut qui ſe illis adjunxiſſent* (amicos ſcilicet & ſocios) hoc exemplo moniti *caverent ne fidem datam obſidibus confirmatam violarent. Sylb.* atque ita plane in *Cod. Vat.* *l* Ἀφικομένου τε ἀπὸ *Vat.* *m* Ἐμποδὼν ἐγένετο *Vat.* * *Portus*, vulgatam lectionem ſequens, interpretatur, *ad Pometiam urbem Sueſſæ proximam.* † Pravæ adminiſtrationis reip. *Lapus.* Pravæ reip. *Gelen.*

& Sc.

χρείσατο· καὶ ἔπεισε τὴν βουλὴν μὴ δοῦναι τῷ ἀνδρὶ τὸν θρίαμβον. ὁ δὲ Σερουΐλιος ὑβρίσθαι δοκῶν ὑπὸ τοῦ συνεδρίου, εἰς αὐθάδειαν οὐκ εἰωθυῖαν Ῥωμαίοις ἐτράπετο. καλέσας γὰρ εἰς ἐκκλησίαν τὸν δῆμον ἐν [a] τῷ πρὸ τῆς πόλεως πεδίῳ, καὶ διεξελθὼν τὰ πραχθέντα κατὰ τὸν πόλεμον, καὶ τοῦ συνάρχοντος τὸν φθόνον, καὶ τῆς βουλῆς τὸν προπηλακισμὸν διηγησάμενος, ἔφη παρὰ τῶν ἑαυτοῦ πράξεων καὶ τοῦ συναγωνισαμένου στρατεύματος ἔχειν τὴν τοῦ πομπεύειν ἐπὶ καλοῖς τε καὶ εὐτυχέσιν ἔργοις [b] ἐξουσίαν. ταῦτα εἰπὼν, στεφανῶσαι [c] τὰς ῥάβδους ἐκέλευσεν, καὶ αὐτὸς στεφανωσάμενος, ἔχων τὴν θριαμβικὴν ἐσθῆτα, προῆγεν εἰς τὴν πόλιν ὑπὸ τοῦ δήμου παντὸς προπεμπόμενος, ἕως εἰς τὸ Καπιτώλιον ἀνέβη, καὶ τὰς εὐχὰς ἀπέδωκε, καὶ τὰ σκῦλα ἀνέθηκεν. ἐκ δὲ τούτου φθόνον μὲν ἔτι μείζονα παρὰ πατρικίων ἐπεσπάσατο, οἰκεῖον δὲ αὐτῷ παρεσκευάσατο τὸ δημοτικόν.

fuiſſet. & ſenatui perſuaſit, ne triumphum ei concederet. At Servilius, quum exiſtimaret ſe contumelia à ſenatu affectum, præter Romanorum morem ſe geſſit arrogantius. Convocato enim ad concionem populo in campum ante urbem ſitum, & narratis rebus à ſe in bello geſtis, & declarata collegæ invidia, atque ſenatus contumelia, dixit ſe à rebus ipſis quas geſſerat, & ab ipſo exercitu ſuorum laborum ſocio, habere poteſtatem triumphandi, ob rem præclare & feliciter geſtam. His dictis, faſces coronari juſſit, & ipſe coronatus & triumphali veſte indutus urbem ingreſſus eſt, toto populo eum proſequente uſque dum Capitolium aſcenderet, votaque diis perſolveret, ac ſpolia dicaret. Quo facto in multo majorem patriciorum invidiam incurrit, ſed plebis favorem ſibi conciliavit.

Per Jul. 4221. Ante Chr. 493. Olymp 72 ¾. V.C. Cat. 259. Var. 261.

Servilius injuſſu patrum de Volſcis triumphat.

XXXI.

Ἐν τοιαύταις δὲ ἀκαταστασίαις τῆς πόλεως οὔσης, ἐκεχειρία τις ἐν τῷ διὰ μέσου γενομένη θυσιῶν πατρίων ἕνεκα, καὶ πανηγύρεις ἐπιλαβοῦσαι λαμπραὶ ταῖς δαπάναις [d] ἐπέσχον ἐν τῷ παρόντι τοῦ πλήθους διχοστασίαν. ἑορτάζουσι δὲ αὐτοῖς ἐπιτίθενται πολλῇ δυνάμει Σαβῖνοι, τοῦτον ἐκ πολλοῦ φυλάξαντες τὸν χρόνον, ἀρχομένης [e] ἔτι νυκτὸς [f] ποιησάμενοι [g] τὴν ἐπίστασιν, ἵνα [h] πρὶν αἰσθέσθαι τοὺς ἔνδον, ἐπὶ τῇ πόλει [i] γένωνται· καὶ ῥᾷστα ἂν ἐκράτησαν αὐτῆς, εἰ μὴ τῶν ψιλῶν τινες, ἀποσχισθέντες τῆς φάλαγγος, αὐλαῖς ἐπιβαλόντες ἁρπαγῆς ἕνεκεν, θόρυβον εἰργάσαντο. βοή τε γὰρ εὐθὺς ἐγένετο, καὶ δρόμος τῶν γεωργῶν εἰς τὸ τεῖχος, πρὶν ἢ ταῖς πύλαις τοὺς πολεμίους προσελθεῖν. ὡς δὲ ἔγνωσαν [k] αὐτῶν τὴν ἔφοδον οἱ [l] κατὰ πόλιν, θεωροῦντες μεταξὺ καὶ τοὺς στεφάνους ἐπικείμενοι, καταλιπόντες τοὺς ἀγῶνας, ἐπὶ τὰ ὅπλα ὥρμησαν· καὶ φθάνει τῷ Σερουϊλίῳ συναχθεῖσα δύναμις [m] αὐτοκέλευτος ἱκανή· ἣν ἐκεῖνος ἔχων συντεταγμένην, προσπίπτει τοῖς πολεμίοις ὑπό τε ἀγρυπνίας καὶ κόπου τεταλαιπωρηκόσι, καὶ οὐ προσδεχομένοις [n] τὴν Ῥωμαίων ἔφοδον. [o] ὡς δὲ συνέτειναν εἰς χεῖρας, ἐγίνετο μάχη, τὸ μὲν ἐν τάξει καὶ κόσμῳ διὰ τὴν σπουδὴν ἑκατέρων ἀφῃρημένη· οἱ δὲ ὡς ἀπὸ τύχης τινὸς, ἢ φάλαγξ φάλαγγι, ἢ λόχος λόχῳ, ἢ ἀνὴρ ἀνδρὶ συνέπεσον, ἱππεῖς τε καὶ [p] πεζοὶ πεφυρμένοι ἐμάχοντο. ἀρωγοὶ δὲ αὐτοῖς ἑκατέρωθεν ἐπῄεσαν, οὐ διὰ μακροῦ τῆς πόλεως οὔσων· οἳ τὸ κάμνον ἀναθαρρύνοντες, ἐπὶ πολὺν χρόνον ἀντέχειν ταῖς ταλαιπωρίαις ἐποίουν. ἔπειτα οἱ Ῥωμαῖοι προσγενομένης σφίσι τῆς ἵππου, πάλιν νικῶσι τοὺς Σαβίνους· καὶ πολλοὺς ἀποκτείναντες, ἀνέστρεψαν εἰς τὴν πόλιν, ἄγοντες αἰχμαλώτους πάνυ συχνούς· τούς τε κατὰ τὴν πόλιν ὄντας Σαβίνων, οἳ κατὰ θέας πρόφασιν ἀφιγμένοι, προκαταλήψεσθαι τοῖς ἐπιοῦσι τὰ ἐρύματα τῆς πόλεως ἔμελλον, ὥσπερ αὐτοῖς [q] συντέτακτο, ἀναζητοῦντες εἰς τὰ δεσμωτήρια κα-

¶ Quamvis autem reſp. in talibus ſeditionibus *talique tumultu* verſaretur, aliquamdiu tamen quædam induciæ fuerunt ob ſacra patria; celebritateſque intervenientes, magnificæ ſumptibus & ſplendore, plebis in præſens ſeditionem cohibuerunt. Illos autem, dum hos dies feſtos celebrarent, Sabini cum ingenti exercitu invaſerunt, hac ipſa occaſione jam multo ante obſervata, noctis initio iter ingreſſi, ut antequam Romani ſuum adventum ſentirent, urbi adeſſent: & faciliime eos viciſſent, niſi velites quidam, à reliqua exercitus acie divulſi, prædæ cupiditate villas quaſdam adorti tumultum excitaſſent. Confeſtim enim clamor exortus eſt, & concurſus agreſtium ad mœnia factus, antequam hoſtes ad portas accederent. Quorum adventu à Romanis cognito, qui interea coronati in ſpectacula erant intenti, ludis relictis ad arma concurrerunt: matureque ad Servilium voluntariorum manus ſatis magna confluxit, qua inſtructa impreſſionem in hoſtes fecit, vigilia & labore defeſſos, neque infeſtum Romanorum adventum exſpectantes. Quum autem ad manus veniſſent, concurrerunt utrique nullo ordine, & nulla militari diſciplina ſervata, præ feſtinatione nimia: ſed prout ſors tulit, legio legioni, cohors cohorti, vir viro occurrit, & equites ac pedites promiſcue pugnabant. Utriſque autem auxilia celeriter venerunt ex civitatibus, quæ haud procul inde aberant; quæ, quum ſuis laborantibus animos redintegraſſent, effecerunt ut diutius malis *&* *laboribus* reſiſterent. Tandem tamen Romani, quum equitatus auxilium ipſis tuliſſet, Sabinos iterum vicerunt; &, multis cæſis, in urbem redierunt cum magno captivorum numero: & Sabinos, qui in urbe erant, & qui, per ſpeciem ſpectandi eo profecti, in ſuorum adventantium gratiam arces & loca urbis munita occupaturi erant, ut inter illos convenerat, diligenter conquiſitos in carcerem conjecerunt.

Sabinos feriarum tempore irruentes fundit & fugat idem Servilius.

366

a Sc. *campo Martio*: nam alibi μέγιστον τῶν πρὸ τῆς πόλεως πεδίων, atque τὸ πρὸ τῆς πόλεως Ἄρειον πεδίον aperte vocat. *Port.* *b* Εὐτυχίαν *Vat.* *c* Τοὺς ἄνδρας *Vat.* nec aliter forſan *Lapus*, dum vertit, *coronari lictores jubens.* *d* Ἐπέσχον τὴν ἐν τῷ *Vat.* *e* Ἤδη malit *Sylb.* Sed ἔτι retinendum eſſe ſuadet *Portus*: ſc. ut intelligatur, noctem nondum fuiſſe intempeſtivam, ſed jam adventare incepiſſe. *f* Ποιησόμενοι legit *Lapus*, *facturi nocte incipiente impoſturam.* ſed mutatione non opus eſſe, ſatis perſpicitur è ſequentibus Hiſtoriæ partibus. *Sylb.* *g* Τὴν ἐπίθεσιν *Vat.* quod maluit & *Portus.* *h* Μὴ προαισθέσθαι *Vat.* *i* Γένηται *Vat.* *k* Illa αὐτῶν τὴν ἔφοδον non agnoſcit *Cod. Vat.* *l* Malim κατὰ τὴν πόλιν, ut infra v. 45. *Sylb.* atque ita in *Cod. Vat.* *m* *Camerarius* mavult αὐτοκέλευστος, ſicut etiam pro ἐκελεύσθη ſupra (p. 69. v. 10.) frequentius dicitur ἐκελεύσθη. *Sylb.* *n* Τὴν τῶν Ῥωμ. *Vat.* *o* Ὡς δὲ συνέμιξαν εἰς χεῖρας, ἐγένετο μάχη *Vat.* *p* Πεζοὶ ἅμα πεφυρμένοι *Vat.* *q* Συνετέτακτο *Vat.* quo modo legendum eſſe docuit *Port.*

a Rectius

Per. Jul. 4221. Ante Chr. 493. Olymp. 72 $\frac{3}{4}$. V. C. Cat. 259. Var. 261.

runt. Sacra vero, quæ bello interrupta fuerant, duplo majore quam ante ſumptu ex ſenatuſconſulto inſtaurata ſunt: atque ita populus iterum in epulis atq; hilaritatibus verſabatur.

XXXII. ¶ Illis autem adhuc feſtum celebrantibus, legati ab Auruncis venerunt, qui agri Campani pulcherrimam planiciem tenebant. Iſti in ſenatum introducti poſtularunt, ut ſibi reſtituerent agrum Volſcorum, qui Echetrani vocabantur, (quem Romani Echetranis ademptum colonis ad ejus gentis præſidium miſſis diviſerant) & inde præſidium deducerent: quæ niſi feciſſent, *denunciabant* Auruncos brevi in agrum Romanum venturos, & pœnas pro injuriis, quas populis finitimis intulerant, ſumpturos. Romani vero hæc reſponſa illis dederunt: "Renunciate, legati, Auruncis, nos Romanos æquum eſſe "cenſere, ut quæcunque quis ſua virtute "hoſtibus ademerit & ſibi compararit, ea "ſuis poſteris tanquam res proprias relinquat: bellum autem Auruncorum non timere, utpote quod neque primum, neque "graviſſimum futurum ſit; ſed aſſuetos nos "eſſe cum quibuſvis de imperio & de virtute decertare, & ſi rem ad certamen perductam viderimus, nos impetum intrepide "excepturos. Poſtea Auruncis, cum ingenti exercitu ex agro ſuo venientibus, Romani cum ſuis domeſticis copiis ductu Servilii occurrerunt ad Ariciam urbem, quæ ab urbe centum & viginti ſtadia abeſt: & utrique caſtra poſuerunt in montibus natura munitis, parum inter ſe diſtantia. Et ubi vallum munierant utrique, in mediam planiciem dimicaturi proceſſerunt, collatiſque ſignis à matutinis horis uſque ad meridiem pugnarunt, alteri alteris fortiter reſiſtentes, ita ut magna hinc inde cædes facta fuerit. Gens enim Auruncorum bellicoſa erat, & corporis magnitudine, & robore, & truci oris adſpectu feritatem maxime formidabilem præ ſe ferebat.

Auruncos devincit idem Servilius.

XXXIII. ¶ In hoc prælio virtus atque egregia opera equitum Romanorum, & ducis eorum A. Poſtumii Albi, qui anno ſuperiore dictator fuerat, maxime enituiſſe fertur. Locus enim ubi prælium commiſſum eſt minime equitabilis erat, & confragoſos colles & profundas convalles habebat, ita ut neutris equitatus ullo modo prodeſſet. Sed Poſtumius, juſſis equitibus quos ſecum habebat ex equis deſcendere, & facto ſexcentorum hominum globo, qua parte maxime laborabat acies Romana loco pulſa, ab ea parte cum hoſtibus congreſſus eſt, & confeſtim eorum impetum repreſſit. Ut vero ſemel barbari rejecti fuerunt, audacia Romanos ſubiit, accenſis peditibus equitum æmulatione; factoque ex utriſque cuneo, dextrum hoſtium cornu ad collem uſque propulerunt: atque alii quidem hoſtes ad caſtra fugientes inſequuti, magnum eorum numerum occiderunt; alii

τέθεντο. τὰς δὲ θυσίας, ἃς ὁ πόλεμος ἐμποδὼν ἐγένετο, διπλασίας τῶν προτέρων ψηφισάμενοι, αὖθις ἐν εὐπαθείαις ἦσαν.

Ἔτι δὲ πανηγυρίζουσιν αὐτοῖς πρεσβευταὶ παρῆσαν ἐξ ἔθνους [a] Αὐρούγκων, οἱ τῆς Καμπανῶν χώρας τὰ κάλλιστα πεδία κατεῖχον. οὗτοι καταστάντες ἐπὶ τὴν βουλὴν, ἠξίουν τὴν Οὐολούσκων, τῶν καλουμένων Ἐχετρανῶν, χώραν, ἣν ἀφελόμενοι τοὺς Ἐχετρανοὺς [b] Ῥωμαῖοι κληρούχοις εἰς φυλακὴν τοῦ ἔθνους ἐκπεμφθεῖσι διένειμαν, ἀποδιδόναι σφίσι, καὶ τὴν φρουρὰν ἀπαγαγεῖν ἐξ αὐτῆς· ἐὰν δὲ μὴ ποιήσωσιν, Αὐρούγκους ἥξοντας ἐπὶ τὴν Ῥωμαίων ὀλίγου χρόνου, καὶ δίκας ληψομένους ὅσων διέθεντο τοὺς ὁμόρους κακῶν. Ῥωμαῖοι δὲ αὐτοῖς τάδε ἀπεκρίναντο· "Ἀγγέλλετε, ὦ "πρέσβεις, Αὐρούγκοις, ὅτι ἡμεῖς οἱ Ῥωμαῖοι δικαιοῦμεν "ὅσα κτᾶταί τις ἀρετῇ πολεμίους ἀφελόμενος, ταῦ"τα τοῖς ἐγγόνοις ὡς οἰκεῖα παραδιδόναι· πόλεμον δὲ οὐ "δείδομεν τὸν Αὐρούγκων, οὔτε πρῶτον, οὔτε [c] δεινότατον ἐσό"μενον· ἀλλ' ἐν ἔθει ἡμῖν ὑπάρχει πᾶσι μάχεσθαι περὶ τῆς "ἡγεμονίας καὶ ἀρετῆς· ἐν ἀγωνισμῷ τε ἐσόμενον ὁρῶν"τες αὐτὸν, ἀκαταπλήκτως δεξόμεθα. μετὰ ταῦτα Αὔρουγκοί τε πολλῇ στρατιᾷ ὁρμηθέντες ἐκ τῆς ἑαυτῶν, καὶ Ῥωμαῖοι τὰς οἰκείας δυνάμεις ἔχοντες, ἡγουμένου Σερουιλίου, [d] συντυγχάνουσιν ἀλλήλοις ἀγχοῦ πόλεως [e] Ἀρικείας, ἣ διέχει σταδίους ἑκατὸν εἴκοσι τῆς Ῥώμης· καὶ στρατοπεδεύονται ἑκάτεροι ἐν ὄρεσιν ὀχυροῖς, ὀλίγον ἀλλή- 367 λων διεστῶτες. ἐπεὶ δὲ τοὺς χάρακας ἐκρατύναντο, προῆλθον εἰς τὸ πεδίον ἀγωνιούμενοι· καὶ συμπεσόντες ἐξ ἑωθινοῦ μέχρι [f] μεσούσης ἡμέρας ἀντεῖχον· ὥστε πολὺν ἐξ ἀμφοτέρων γενέσθαι φόνον. φιλοπόλεμον γὰρ [g] δὴ τὸ τῶν Αὐρούγκων ἔθνος ἦν, καὶ τῷ μεγέθει τε καὶ ῥώμῃ, καὶ ὄψεως δεινότητι πολὺ τὸ θηριῶδες ἐχούσῃ φοβερώτατον.

Ἐν τούτῳ λέγεται τῷ πολέμῳ τοὺς ἱππεῖς τῶν Ῥωμαίων κρατίστους γενέσθαι, καὶ τὸν ἡγεμόνα αὐτῶν, Αὖλον Ποστούμιον [h] Ἄλβον, ὃς ἔσχε τὴν δικτάτορος ἀρχὴν ἐν τῷ πρόσθεν ἐνιαυτῷ. τὸ μὲν γὰρ χωρίον, ἐν ᾧ ἡ [i] μάχη ἐγίνετο, ἥκιστ' ἱππάσιμον ἦν, κολωνοὺς τε πετρώδεις καὶ φάραγγας βαθείας εἶχεν, ὥστε μηδὲν ἑκατέροις τὴν ἵππον οἵαν ποτὲ εἶναι προσωφελεῖν. ὁ δὲ Ποστούμιος παρακελευσάμενος τοῖς ἀμφ' αὐτὸν ἀπὸ τῶν ἵππων καταβῆναι, καὶ ποιήσας στῖφος ἀνδρῶν ἑξακοσίων, [k] ἐν οἷς μάλιστα ἔκαμνεν ὠθουμένη χωρίοις ἡ φάλαγξ, ἐν τούτῳ συνάπτει τοῖς πολεμίοις, καὶ αὐτίκα [l] συνίστησιν αὐτούς. ὡς δὲ ἅπαξ ἀνεκόπησαν οἱ βάρβαροι, θάρσος ἐνέπεσε τοῖς Ῥωμαίοις, καὶ φιλονεικία τοῖς πεζοῖς πρὸς τοὺς ἱππεῖς· καὶ καθ' ἓν ἀμφότεροι πυργηδὸν ἐξωθοῦσι τὸ δεξιὸν κέρας τῶν πολεμίων ἕως τοῦ λόφου· καὶ οἱ μὲν τοῖς [m] περὶ τὸν χάρακα φεύγουσιν ἑπόμενοι, πολλοὺς ἀπέκτειναν· οἱ δὲ

a Rectius Αὐρούγκων: cujus ſcripturæ veſtigia ſupra indicata p. 17. v. 9. Iidem eſſe videntur, quos *Strabonis* exemplaria vocant Ἀρουρέοκους, lib. 5. p. 254. *Sylb.* Αὐρούγκων malit *Portus*. *b* Ῥωμαῖοι κληρούχους, εἰς φυλακὴν &c. in *Ed. Steph.* alio plane ſenſu. *c* Δεινὸν *Vat.* *d* Ἐντυγχάνουσιν *Vat.* *e* Ἐρικείας in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* *f* Ἡμέρας μεσούσης *Vat.* *g* Deeſt *Vat.* *h* Rectius Ἄλβον, ut *Sigonius* tradit è *Faſtis Siculis*: nam *Albus* & *Albinus* familiæ *Poſtumiæ* cognomina. *Sylb.* *i* Μάχη ἐγένετο *Vat.* *k* Ἐν οἷς μάλιστα ἔκαμνε τοῖς Ῥωμαίοις καὶ πρανοῦς ἀθυμοῦσι χωρίοις ἡ φάλαγξ *Vat.* nec aliter in *Lapi Cod.* nam vertit, *ubi maxime laborabat acies Romanis per declive propulſis, eo loco occurrebat hoſtibus.* *l* Συνίστησιν αὐτῶν τὰς τάξεις in *Vat.* & *Lapi Codd.* *m* Rectius ἐπὶ legemus, quo modo & *Lapus*, dum vertit, *fugientes ad vallum. Sylb.*

a Ἐπὶ τόν

δὲ τοῖς ἔτι μαχομένοις κατὰ νώτου ἐπῆγον. τρεψάμενοι δὲ κἀκείνους εἰς φυγήν, [a] ἐπίπονόν τε καὶ βραδεῖαν τὴν ἀποχώρησιν ποιουμένους, πρὸς ὀχθώδη χωρία ἐδίωκον, τένοντάς τε ὑποκόπτοντες ποδῶν, καὶ [b] τὰς ἰγνύας πλαγίοις τοῖς ξίφεσι διαιροῦντες, ἕως ἐπὶ τὸν χάρακα αὐτῶν ἀφίκοντο. βιασάμενοι δὲ καὶ τοὺς τούτου φύλακας οὐ πολλοὺς ὄντας, ἐκράτησαν τοῦ στρατοπέδου, καὶ διήρπασαν· ὠφελείας μέντοι οὐ πολλὰς εὗρον, ὅτι μὴ ὅπλα καὶ ἵππους, καὶ εἴ τι ἄλλο [c] πολεμιστήριον χρῆμα ἦν. ταῦτα οἱ περὶ Σερουίλιον καὶ Ἄππιον ὕπατοι ἔπραξαν.

Μετὰ ταῦτα παραλαμβάνουσι τὴν ὑπατικὴν ἀρχὴν Αὖλος Οὐεργίνιος [d] Μοντανός, καὶ Τίτος [e] Οὐετούριος Γέμινος, ἄρχοντος Ἀθήνησι Θεμιστοκλέους, ἑξηκοστῷ καὶ διακοσιοστῷ μετὰ τὴν κτίσιν ἔτει, μελλούσης εἰς τοὐπιὸν τῆς [f] ἑβδομηκοστῆς καὶ δευτέρας ὀλυμπιάδος, ἣν ἐνίκα δεύτερον [g] Στησικράτης Κροτωνιάτης. ἐπὶ τούτων Σαβῖνοι πάλιν ἐπὶ Ῥωμαίους στρατείαν ἐξάγειν μείζονα παρεσκευάζοντο· καὶ [h] Μεδυλλῖνοι Ῥωμαίων ἀποστάντες, πρὸς τὸ Σαβίνων ἔθνος ὅρκους ἐποιήσαντο περὶ συμμαχίας. πυνθανόμενοι δὲ τὴν διάνοιαν αὐτῶν οἱ πατρίκιοι, παρεσκευάζοντο διὰ ταχέων ἐξιέναι πανστρατιᾷ· τὸ δὲ δημοτικὸν οὐχ ὑπήκουον αὐτοῖς,
368 ἀλλ' ἐμνησικάκουν τῆς ψευσθείσης αὐτοῖς πολλάκις ὑποσχέσεως περὶ τῆς ἐπικουρίας δεομένων ἀπόρων, [i] ἀντιδιεπαγόντων δὲ τῶν ὑπὲρ ἐκείνους ψηφιζομένων. [k] κατ' ὀλίγους δὲ συλλεγόμενοι, ὅρκοις ἀλλήλους κατελάμβανον ὑπὲρ τοῦ μηκέτι συνάρασθαι τοῖς πατρικίοις πολέμου μηδενός, καθ' ἕνα τε τῶν ἀπόρων [l] κατισχόμενοι κοινῇ καὶ πρὸς τοὺς ἐντυγχάνοντας [m] βοηθήσοντες. καὶ ἐγίνετο πολλαχῇ μὲν καὶ ἄλλῃ [n] τὸ τῶν συνωμοτῶν ἐν ἀψιμαχίαις λόγων τε καὶ ἔργων ἐμφανές, μάλιστα δὲ ἐδηλοῦτο τοῖς ὑπάτοις· ἐπειδὴ οὐ προσῄεσαν οἱ καλούμενοι πρὸς τὴν [o] ἀπολογίαν, συναρπάσαι τινὰ τῶν [p] ἐκ τοῦ δήμου κελευσάντων, οἱ πένητες ἀθρόοι συστραφέντες, τόν τε φερόμενον ἀφῃροῦντο, καὶ τοὺς ὑπηρέτας τῶν ὑπάτων οὐ μεθιεμένους αὐτοὶ παίοντες ἀπήλαυνον, καὶ οὔτε ἱππέων οὔτε πατρικίων, ὅσοι παρόντες τὰ γινόμενα κωλύειν ἠξίουν, [q] ἀπείχοντο μὴ οὐ παίειν· καὶ δι' ὀλίγου πᾶσα ἡ πόλις ἦν ἀκοσμίας πλήρης καὶ θορύβου. ἅμα δὲ [r] τῇ στάσει τῇ κατὰ τὴν πόλιν αὐξομένῃ, καὶ τὰ τῶν πολεμίων, πρὸς [ſ] κατασκευὴν παρασκευαζόμενα, μείζω τὴν ἐπίδοσιν ἐλάμβανεν.

vero eos qui adhuc pugnabant à tergo premebant. Quos etiam in fugam verſos, quum laborioſe & tarde recederent, ad loca acclivia *ac aſpera* Romani perſequebantur, nervos pedum ſuccidentes, & poplites obliquis gladiis dividentes, donec ad eorum vallum pervenerunt. Cujus defenſoribus, qui pauci erant, vi ſubmotis, caſtris ſunt potiti, eaque diripuerunt: non magnam tamen prædam ibi invenerunt, præter arma & equos, & ſi quod aliud bellicum inſtrumentum erat. Atque hæ ſunt res à Servilio & Appio conſulibus geſtæ.

Per. Jul. 4221. *Ante Chr.* 493. *Olymp.* 72 ¾. *V. C. Cat.* 259. *Var.* 261.

XXXIV.

¶ Poſt hos creati ſunt conſules A. Virginius Montanus & Titus Veturius Geminus, archonte Athenis Themiſtocle, anno ab urbe condita ducenteſimo ſexageſimo, * quorum conſulatus præceſſit initium ſeptuageſimæ ſecundæ olympiadis, qua iterum vicit in ſtadio Tiſicrates Crotoniates. His conſulibus Sabini iterum contra pop. Rom. majorem quam ante exercitum ducere parabant: & Medullini, facta à Romanis defectione, cum Sabinorum gente fœdus adhibito jurejurando fecerunt. Patricii, cognito eorum conſilio, ſeſe ocius apparabant ut totis viribus in eos proficiſcerentur: plebs vero eorum dicto minime audiens erat, ſed recordabatur ſe toties deceptam fuiſſe eorum pollicitationibus de ſublevanda egenorum inopia, & ea omnia quæ pro illis decreviſſent ab ipſis irrita fuiſſe facta. Itaque paullatim & pauci coëuntes jurejurando ſe invicem obſtrinxerunt, nequis amplius patricios in ullo bello adjuvaret, & ut unicuique pauperum contra cujuſvis violentiam communi conſenſu omnes auxilium ferrent. Itaque conſpiratio cum multis aliis in rebus, tum etiam in verborum contentionibus & rixis apparuit, præcipue vero conſulibus *delectum habentibus*. quum enim citati ad danda nomina non venirent, & lictores coſſ. juſſu quendam de plebe corripuiſſent, pauperes conferti & conglobati eum qui abducebatur eripuerunt, & lictores, qui eum dimittere nolebant, ipſi pulſantes repulerunt, neque ab ipſis equitibus & patriciis, quicunque aderant, quique id impedire volebant, manus abſtinuerunt: & brevi tota urbs confuſionis & tumultus plena fuit. Et interim dum ſeditio in urbe creſcit, foris quoque bellum longe majore conatu & apparatu ab hoſtibus parabatur.

Per. Jul. 4222. *Ante Chr.* 492. *Olymp.* 72/73 4/1. *V. C. Cat.* 260. *Var.* 262. *A. Virginius Montanus & T. Veturius Geminus coſſ.*

Volſcis

a Ἐπιπτόν τε *Vat.* *b* Τὰς ἰγνῦς *Vat.* *c* Πολεμητήριον *Vat.* *d* Κοιλιμοντανὸς mavult *Sigonius* ex *Faſtis Siculis* & *Livio* l. 3. *Sylb.* *e* Οὐέμιος Γεμίνος perperam in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* In *Lapi* verſione *Vetuſius Geminus.* *f* Πεντηκοστῆς male in *Cod. Vat.* *g* Στησίκρατος *Vat.* nec melius in *Cod. Ven.* Πισικράτης. Ex p. 326. v. 25. & *Lapi* verſione legendum Τισικράτης. *h* Μεδυλῖνοι minus recte in *Cod. Vat.* *i* Ἀντιδιεπάγειν ſuſpectum eſt verbum. nec magis conſentanea eſt hæc *Rom. Cod.* ſcriptura, ἀντιδιαγόντων τῶν ὑπ' ἐκείνοις ψηφιζομένων. Infra (p. 357. v. 25.) hac ipſa de re dicit, μηδὲν δὲ ἐπὶ τέλος ἀγόντων τῶν ὁμολογηθέντων. unde ſuſpicari aliquis poſſit hîc legendum, οὐδὲν δ' ἐπὶ τέλος ἀγόντων τῶν ὑπὲρ ἐκείνης ψηφιζομένων. *Lapus* maluit ἀθετουμένων, *irritis factis quæ ipſi decreverant.* Sed poſſis etiam legere ἀναβαλλομένων ſeu ἀντιπαρελκομένων, *dilatis & protractis. Sylb.* Legitima conſtructio flagitat ἀντιδιεπαγομένων δὲ τῶν ὑπὲρ ἐκείνων (ſc. τῶν ἀπόρων) ψηφιζομένων, vel ἀντιδιεπαγόντων δὲ τὰ ὑπ' ἐκείνων ψηφιζόμενα. *Port.* In *Cod. Vat.* ἀντιδιεπαγόντων τῶν ὑπ' ἐκείνοις. *k* Καὶ κατ' ὀλίγους συλλεγ. in *Cod. Rom.* teſte *Sylburgio.* *l* Ita *Codd. MSS.* Κατισχόμενοι κοινῇ πρὸς in *Ed. Steph.* *Lapus* vertit pro *unoquoque pauperum enitentes communiter, & auxilium occurrentibus ferentes,* quaſi nactus eſſet hujuſmodi lectionem, ὑπὸ τῶν ἀπόρων κατισχυόμενοι κοινῇ πρὸς τοὺς ἐντυγχάνοντας βοηθοῦντες. mallem καθ' ἕνα τε τοῖς τῶν ἀπόρων κατισχομένοις κοινῇ &c. i. e. *& ſinguli jurarunt ſe ſingulis pauperibus, qui* [*à patriciis*] *detinerentur* [*in vinculis ob ſuum æs alienum*] *contra quorumvis vim opem laturos.* Si legamus κατισχυομένοις, vertendum *iis qui vim à patriciis paterentur.* Poſſumus etiam legere ad hunc modum, καθ' ἕνα τε τῶν ἀπόρων οἱ κατισχυόμενοι. i. e. *& ſinguli pauperes, qui vim à patriciis patiebantur, jurarunt ſe communi conſenſu* mutuam *opem ſibi laturos adverſus violentiam quorumvis.* hanc enim conſtructionem admittit καθ' ἕνα: noſtramque conjecturam firmant illa (pag. 401. juxta *Ed. Sylb.*) τοῖς δὲ ἀδικουμένοις ἢ κατισχυομένοις &c. *Portus.* *m* Βοηθήσοντες in *Cod. Vat.* & *Cod. Romano* quo uſus eſt *Sylb.* *n* Τὸ συνώμοτον in *Vat.* & *Rom. Codd.* & mox ἐδήλωσε pro ἐδηλοῦτο in iiſdem *o* Στρατολογίαν malit *Camerarius.* ibidemque *Sylburgio* claudenda videtur periodus, & inſerenda γὰρ poſt συναρπάσαι: aut plenius legendum, τῶν γὰρ ὑπάτων συναρπάσαι τινὰ τῶν ἐκ τοῦ &c. *p* Ἐκ τοῦ δήμου καλεσάντων *Vat.* *q* Ἀπείχοντο τοῦ μὴ παίειν *Vat.* *r* In *Cod. Ven.* τῇ συστάσει, minus uſitate. *Sylb.* *ſ* Suſpectum eſt κατασκευῆς vocabulum, vel ob ipſam tautologiam. forſan aptius ἀπόστασιν aut ἐπίθεσιν. *Lapus* vertit, *apparatus quoque hoſtium majorem quandam acceſſionem aſſumpſerunt. Sylb.* * Inſtante in ſequentem *annum* Olympiade LXXII. *Gelen.* Futura deinde Olympiade LXXII. *Lapus.*

a In

Per. Jul. 4222. Ante Chr. 492. Olymp. 72. 4 / 73. 1. V. C. Cat. 260. Var. 262. Volſcis enim & Æquis ad defectionem iterum ſpectantibus, legati ab omnibus Romanorum ſubditis venerunt, qui petebant ut ſibi opem ferrent, neve ſe in ipſa via hoſtibus objectos desererent. Latini enim dicebant, Æquos, irruptione facta in ſuum agrum, omnia populari, & nonnullas urbes jam diripuiſſe: Cruſtumerini quoque præſidiarii ſignificabant Sabinos prope eſſe, & ſummo ſtudio illius oppidi præſidium oppugnare: alii vero aliquam aliam calamitatem acceptam vel imminentem nunciabant, & ut ocius ſibi ferretur ſubſidium poſtulabant. Venerunt etiam ad ſenatum legati à Volſcis miſſi, qui petebant ut ager ſibi ab illis ademptus reſtitueretur, antequam belli initium fieret.

XXXV. ¶ Coacto autem ſenatu ut hac de re conſultaretur, T. Lartius primus à conſulibus ſententiam rogatus, tum quia cæteris dignitate antecellere, tum etiam quia prudentiſſimus exiſtimabatur, progreſſus in medium ſic eſt loquutus: "Mihi certe, P. C. ea quæ alii "timenda & celeri indigere auxilio exiſtimant, neque timenda neque valde urgentia videntur, quonam modo videlicet "auxilium ſociis ſit ferendum, aut quonam "modo hoſtes repellendi *ac ulciſcendi*: quæ "vero neque maxima mala alii exiſtimant, "neque in præſenti rerum ſtatu urgentia, "& quæ negligunt quaſi nullum damnum "nobis ſint allatura, hæc mihi maxime formidanda, & niſi ocius hæc repreſſerimus, "extremam everſionem & confuſionem reip. "allatura videntur, *nimirum* contumacia "plebis recuſantis coſſ. imperata facere, & "noſtra ipſorum in refractarios & liberius "ſe gerentes acerbitas. Exiſtimo autem nulli "alii rei vobis in præſentia tam eſſe proſpiciendum quam huic, ut ex urbe hæc mala "tollantur, & omnes uno conſenſu commoda publica privatis anteponentes remp. adminiſtremus. Si enim reip. potentia concors fuerit, facile poterit & amicos ab hoſte "tutos reddere, & inimicis terrorem incutere: ſed ſi (ut nunc) diſcors fuerit, horum neutrum præſtare poterit. Mirabor "vero niſi *hæc diſcordia* ipſam remp. conficiat ac perdat, & ſine ullo labore hoſtibus "victoriam tradat: id quod per Jovem cæteroſque deos brevi eventurum puto, ſi ita "remp. adminiſtrare pergatis.

XXXVI. ¶ Diviſi enim "ſumus (ut videtis) & duas habemus civitates: quarum alteram paupertas & neceſſitas "regunt: alteram ſatietas & ſuperbia. Pudor vero & modeſtia ac juſtitia, quibus "omnis civilis ſocietas conſervatur, ab utraque exſulant. Jam enim per vim mutuo "alii ab aliis jus noſtrum repetimus, & in "ſumma violentia ſummum jus ponimus, "tanquam feræ; * malumuſque adverſarios "noſtro malo perdere, quam noſtræ incolumitati conſulentes ſimul cum ipſis ſervari.

Οὐολούσκων δὲ πάλιν ἀπόστασιν βουλευσαμένων καὶ τῶν κεκλημένων Αἰκανῶν,[b] πρεσβεία ἀπὸ πάντων τῶν Ῥωμαίων ὑπηκόων παρῆν, ἀξιούντων σφίσι συμμαχεῖν ἐν τρίβῳ τοῦ πολέμου κειμένοις. Λατῖνοι μὲν γὰρ ἔφασκον Αἰκανούς, ἐμβαλόντας εἰς τὴν χώραν αὐτῶν, λεηλατεῖν τοὺς ἀγροὺς αὐτῶν, καὶ πόλεις τινὰς ἤδη διηρπακέναι· οἱ δὲ [d] ἐν Κρουστομερίᾳ φρουροὶ πλησίον εἶναι Σαβίνους ἀποφαίνοντες, καὶ πολλῇ χρωμένους προθυμίᾳ τὸ φρούριον [e] πολεμεῖν· ἄλλοι δέ τι ἄλλο κακὸν ἀπαγγέλλοντες γεγονός, ἢ γενησόμενον, καὶ βοήθειαν διὰ ταχέων αἰτησόμενοι. παρεγένοντο δὲ ἐπὶ τὸ συνέδριον καὶ παρὰ Οὐολούσκων πρέσβεις, ἀξιοῦντες ἀπολαβεῖν ἣν ἀφῃρέθησαν [f] ὑπ᾽ αὐτῶν χώραν, πρὶν ἄρξασθαι πολέμου.

Συναχθείσης δὲ περὶ τούτων τῆς βουλῆς,[g] καὶ κληθεὶς πρῶτος ὑπὸ τῶν ὑπάτων Τίτος Λάρκιος, ἀξιώσει τε προύχειν δοκῶν καὶ φρονῆσαι τὰ δέοντα ἱκανώτατος, προσελθὼν ἔλεξεν· "Ἐμοί, ὦ βουλή, ἃ μὲν οἱ ἄλλοι δοκοῦσιν εἶναι φοβερὰ "καὶ ταχείας δεόμενα βοηθείας, οὔτε φοβερὰ εἶναι δοκεῖ, οὔτε "πάνυ κατεπείγοντα, ὡς χρὴ τοῖς συμμάχοις ἐπικουρῆσαι, ἢ καθ᾽ ὅν τινα τρόπον τοὺς πολεμίους ἀμυνάσθαι· ἃ "δὲ οὔτε μέγιστα τῶν κακῶν νομίζουσιν, οὔτε ἀναγκαῖα ἐπὶ "τῷ παρόντι, ἀμελείᾳ τε αὐτὰ ὡς οὐδὲν ἡμᾶς βλάψοντα παραδόντες ἔχουσι, ταῦτα [h] φοβερώτατά μοι φαίνονται, καὶ εἰ μὴ ταχέως αὐτὰ ἐπιστήσομεν, ἐσχάτης ἀνατροπῆς καὶ συγχύσεως τῶν κοινῶν αἴτια, ἥ τε τῶν δημοτικῶν ἀπείθεια τῶν οὐκ ἀξιούντων τὰ ἐπιταττόμενα ὑπὸ τῶν ὑπάτων πράττειν, καὶ ἡμῶν αὐτῶν "ἡ πρὸς τὸ ἀνήκοον αὐτῶν καὶ τὸ ἐλευθεριάζον χαλεπότης. οἶμαι δὲ μηδὲν ὑμᾶς δεῖν ἐν τῷ παρόντι 369
"σκοπεῖν, εἰ μὴ ὅπως ἐξαιρεθήσεται ταῦτα ἐκ τῆς πόλεως, καὶ μιᾷ ἅπαντες γνώμῃ τὰ κοινὰ περὶ τῶν ἰδίων "[i] αἱρούμενοι πολιτεύματα. ὁμονοοῦσα μὲν γὰρ ἡ τῆς "πόλεως δύναμις, ἱκανὴ ἔσται καὶ φίλοις ἀσφάλειαν παρασχεῖν, καὶ ἐχθροῖς δέος· στασιάζουσα δέ, "ὥσπερ νῦν, τούτων οὐδέτερον ἂν δύναιτο [k] διαπράξασθαι. θαυμάσαιμι δ᾽ ἂν εἰ μὴ καὶ αὐτὴν διεξεργάσαιτο, καὶ παράσχοι τοῖς ἐχθροῖς δίχα πόνου τὸ "κράτος· ὅ, μὰ τὸν Δία καὶ τοὺς ἄλλους θεούς, "οὐκ εἰς μακρὰν οἴομαι τοιαῦτα πολιτευομένων [l] ἡμῶν "γενήσεσθαι. Διῳκίσμεθα γάρ, ὡς ὁρᾶτε, καὶ δύο πόλεις ἔχομεν, τὴν μὲν ὑπὸ πενίας τε καὶ ἀνάγκης ἀρχομένην, τὴν δὲ ὑπὸ κόρου καὶ ὕβρεως. "αἰδὼς δὲ καὶ κόσμος καὶ δίκη, ὑφ᾽ ὧν ἡ πᾶσα πολιτικὴ κοινωνία σῴζεται, παρ᾽ οὐδετέρᾳ μένει τῶν πόλεων. τοιγάρτοι χειρὶ τὸ δίκαιον ἤδη παρ᾽ ἀλλήλων λαμβάνομεν, [m] καὶ τῷ βιαιοτέρῳ τίθεμεν τὸ δικαιότατον, ὥσπερ τὰ θηρία, τὸ ἀντίπαλον ἐξολέσαι μετὰ τοῦ "σφετέρου κακοῦ [n] βουληθέντες, ἢ τὸ ἐν αὐτοῖς ἀσφαλὲς φυλάττοντες, μετὰ τοῦ διαφόρου κοινῇ σεσῶσθαι.

"ὧν

a In Cod. Ven. βουλομένων: parum apte. *Sylb.* b Πρεσβεία τε ἀπὸ *Vat.* c Malim Ῥωμαίοις. *Sylb.* d Ἐν Κρουστομερείᾳ *Vat.* e Forſan πολιορκεῖν. *Sylb.* Verum huic ſolenne eſt πολεμεῖν uſurpare pro πολιορκεῖν. f Παρ᾽ αὐτῶν *Vat.* g Omitti malit *Sylb.* h Φοβερώτερά μοι φαίνεται *Vat.* i Legendum vel αἱρούμενοι πολιτευσόμεθα, vel πολιτεύματα αἱρησόμεθα aut αἱρησόμεθα. *Sylb.* In Cod. *Vat.* αἱρούμεθα πολιτεύματα. k Διαπράξασθαι *Vat.* l Ὑμῶν malit *Sylb.* m Καὶ τῷ βιαιοτέρῳ *Vat.* Ἐν deſiderari viderat *Portus*; quod dici ſoleat, τίθεσθαι τὸ δίκαιον ἐν τῷ βιαίῳ. n Βουληθέντες *Vat.* & *Lapi Codd.* quod maluerunt *Sylb.* & *Port.* Nota μᾶλλον ſubaudiendum, ad quod illud ἢ referri debeat. *Port.* * Volentes potius hoſtem ſuo cum malo perdere, quam quod tutum eſt in eis cuſtodientes, communiter cum adverſario ſervari. *Lapus.*

"Καθι-

Per. Jul. 4222.
Ante Chr. 492.
Olymp. 72 4/3.
V. C. Cat. 260.
Var. 262.

"Ὧν ἐγὼ ὑμᾶς ἀξιῶ πολλὴν πρόνοιαν ποιήσασθαι, "βουλὴν ὑπὲρ αὐτῶν τούτων [a] καθισάντας, ἐπειδὰν "ἀπολύσητε τὰς πρεσβείας. ἃ δὲ ταῖς πρεσβείαις "ἀποκρίνασθαι ἐν τῷ παρόντι παραινεῖν ἔχω, ταῦ-"τά ἐστιν· ἐπειδὴ [b] γὰρ Οὐολοῦσκοι μὲν ἀπαιτοῦσιν "ἡμᾶς ἃ ὅπλοις κρατήσαντες ἔχομεν, καὶ πόλε-"μον ἀπειλοῦσι μὴ πειθομένοις, τάδε [c] λέγωμεν, ὅτι "Ῥωμαῖοι καλλίστας ὑπολαμβάνομεν κτήσεις [d] εἶναι "καὶ δικαιοτάτας, [e] ἃς κατάσχωμεν πολέμῳ λαβόντες "καὶ νόμῳ, καὶ οὐκ ἂν ὑπομείναιμεν μωρίᾳ τὴν ἀρε-"τὴν ἀφανίσαι, παραδόντες αὐτὰ τοῖς ἀπολωλεκό-"σι· [f] κοινωνητέον τε πᾶσι καὶ τοῖς ἐκ τούτων γενομέ-"νοις καταλιπεῖν ἀγωνιούμεθα· νῦν δὲ ὑπαρχόντων "ἤδη στερησόμεθα, καὶ ἑαυτοὺς ὅσα πολεμίους βλά-"ψομεν. Λατίνων δὲ τὸ εὔνουν ἐπαινέσαντες, ἀναθαρ-"σύνωμεν τὸ δέδιος, ὡς οὐκ ἐγκαταλείψοντες αὐ-"τούς, ἕως ἂν τὸ πιστὸν φυλάσσωσιν, ἐν οὐδενὶ δεινῷ "γενομένους [g] δι' ἡμᾶς, ἀλλὰ δύναμιν ἱκανὴν ἀμύνειν "αὐτοῖς [h] πέμψομεν οὐ διὰ μακροῦ. ταύτας ἡγοῦμαι "κρατίστας τε καὶ δικαιοτάτας ἔσεσθαι ἀποκρίσεις. ἀ-"παλλαγεισῶν δὲ τῶν πρεσβειῶν, πρώτην φημὶ χρῆ-"ναι βουλὴν τοῖς κατὰ τὴν πόλιν θορύβοις ἡμᾶς ἀ-"ποδοῦναι, καὶ ταύτην οὐκ εἰς μακράν, ἀλλὰ τῇ ἐπιούσῃ "ἡμέρᾳ.

"Quibus rebus ut accurate proſpiciatis, de "his inſtituta conſultatione poſt dimiſſos le-"gatos, à vobis peto. Reſponſa vero, quæ "legationibus in præſentia cenſeo danda, "hæc ſunt: quandoquidem Volſci à nobis "repetunt ea quæ victores armis quæſivimus, "& nobis niſi imperata fecerimus bellum mi-"nantur, hæc reſpondeamus: nos Romanos "exiſtimare ea honeſtiſſime & juſtiſſime quæ-"ſita eſſe, quæ jure belli fuerint parta, ne-"que unquam nos paſſuros ut virtus ſtulti-"tia deleatur, quod fieret ſi res jam partas "traderemus iis qui eas amiſerunt; ſed nos "daturos operam ut hæc communicemus cum "noſtris omnibus poſteris, atque hæc ipſis "relinquamus. *alioqui* ſi rebus jam partis ipſi "noſtra careamus, nos ipſos hoſtiliter tracta-"remus. Laudari autem Latinorum bene-"volentia, eorum animos confirmemus & "metum eximamus, & polliceamur fore ut "iis nullo periculo, quod noſtra cauſſa "ſubierint, eos unquam deſeramus, donec fi-"dem *erga populum Romanum* ſervarint, "ſed brevi nos illis miſſuros tantum co-"piarum quantum ſatis fuerit ad hoſtium "vim propulſandam. Hæc reſponſa & opti-"ma & æquiſſima fore judico. At poſt diſ-"ceſſum legatorum primum ſenatum urba-"nis tumultibus dandum cenſeo, idque non "longo temporis ſpatio interpoſito, ſed cra-"ſtino die.

XXXVII. Ταύτην ἀποφηναμένου τὴν γνώμην Λαρκίου, καὶ πάντων ἐπαινεσάντων, τότε μὲν αἱ πρεσβεῖαι, λαβοῦσαι τὰς εἰρημένας ἀποκρίσεις, ἀπηλλάγησαν· τῇ δὲ ἑξῆς ἡμέρᾳ συναγαγόντες τὴν βουλὴν οἱ ὕπατοι, περὶ τῆς
370 ἐπανορθώσεως τῶν πολιτικῶν θορύβων προὔθεσαν σκοπεῖν. πρῶτος οὖν ἐρωτηθεὶς γνώμην Πόπλιος Οὐεργίνιος, ἀνὴρ δημοτικός, τὴν διὰ μέσου πορευόμενος ὁδὸν, ἔλεξεν· "Ἐπειδὴ "τὸ δημοτικὸν πλῆθος ἐν τῷ παρελθόντι ἐνιαυτῷ προ-"θυμίαν πλείστην εἰς τοὺς ὑπὲρ τῆς πόλεως ἀγῶνας ἐπε-"δείξατο, Οὐολούσκοις καὶ Ἀρούγκοις πολλῇ στρατιᾷ "ἐπιοῦσιν ἀντιταξάμενον [i] ἐφ' ὑμῶν, οἴομαι δεῖν τοὺς "συναραμένους ἡμῖν τότε, καὶ τοῦδε τοῦ πολέμου μετα-"σχόντας, ἀφεῖσθαι, καὶ μηδενὸς αὐτῶν μήτε τὸ σῶμα, "μήτε τὴν οὐσίαν ὑπὸ τῶν δανειστῶν κρατεῖσθαι· τὸ δ' αὐτὸ "δίκαιον εἶναι καὶ γονεῦσι τοῖς τούτων ἄχρι καὶ πάππων, καὶ "παισὶν [k] ἕως ἐγγόνων· τοὺς δὲ ἄλλους ἀγωγίμους εἶναι τοῖς δε-"δανηκόσιν, [l] ὡς ἕκαστοι συνέβαλον." μετὰ δὲ ταῦτα Τίτος Λάρκιος εἶπεν· "Ἐμοὶ δὲ, ὦ βουλὴ, δοκεῖ κράτιστον, μὴ μόνον "τοὺς ἐν τοῖς πολέμοις ἀγαθοὺς γενομένους, ἀλλὰ καὶ τὸν ἄλ-"λον ἅπαντα δῆμον ἐλεύθερον τῶν συμβολαίων ἀφεῖσθαι. "μόνως γὰρ ἂν οὕτως ὅλην τὴν πόλιν ὁμονοοῦσαν ἐργασαί-"μεθα." τρίτος δὲ παρελθὼν Ἄππιος Κλαύδιος τὴν ὕπατον ἀρχὴν τῷ παρελθόντι ἔτει σχὼν, ἔλεξεν· "Ἀεὶ "μὲν, ὦ βουλὴ, ὁσάκις ὑπὲρ τούτων προτεθῇ λόγος,

¶ Quum igitur Lartius hanc ſententiam dixiſſet, eaque ab omnibus collaudata fuiſſet, tunc legati acceptis reſponſis, de quibus ante actum, diſceſſerunt: ſequenti vero die conſules, coacto ſenatu de corrigendis *ac ſedandis* urbanis tumultibus ad eum retulerunt. Primus igitur rogatus ſententiam P. Virginius, vir popularis, mediam tenens viam, ita eſt loquutus: "Quando plebs ſuperiore anno "ſummam animi alacritatem in bellis pro "repub. geſtis demonſtravit, quo tempore "Volſcis & Auruncis cum ingenti atque in-"feſto exercitu venientibus ſeſe nobiſcum "oppoſuit, cenſeo illos qui tunc nos adjuve-"runt, quique horum bellorum ſocii fuerunt, "dimittendos, & nullius eorum vel corpus "vel fortunas à creditoribus detinendas: & "idem jus eorum parentibus uſque ad avos, "& filiis uſque ad nepotes concedendum; "cæteros vero debitores ex contractuum ob-"ligationibus à creditoribus jure abduci poſſe "judico. Poſtea Titus Lartius dixit; "Mihi, "patres conſcripti, optimum videtur, ſi non "ſolum illi, qui in bellis ſtrenue ſe geſſerunt, "ſed etiam tota reliqua plebs contractuum "obligationibus liberetur. hac enim ſola ra-"tione totam civitatem concordem redde-"mus. Tertius vero App. Claudius, ſuperioris anni conſul, ita eſt loquutus: "¶ Quo-"ties, patres conſcripti, de his rebus agitur, XXXVIII. "ſemper

a Καθίσαντας *Vat.* *b* Deeſt *Vat.* *c* Λέγωμεν *Vat.* *d* Non agnoſcit *Vat.* *e* Ἃ κατάσχωμεν *Vat.* *f* Τε poſt κοινωνητέον inſeruimus ex *Codd. MSS.* Sed parum confert ad loci emendationem. *Lapus* vertit, *& pugnantes ut haberemus relinqueremuſque poſteris.* Ego verti, *ſed conjunctis viribus enixuros, ut parta & retineamus* ipſi, *& ad poſteros tranſmittamus.* perinde ac ſi ſcriptum fuiſſet, κοινῇ δὲ ἀγωνιούμεθα (ſeu κοινῇ τε ἀγωνιζόμενοι πειρασόμεθα) τὰ κτηθέντα αὐτοί τε κατασχεῖν, καὶ τοῖς ἐξ ἡμῶν γενομένοις καταλιπεῖν. *Sylb.* Senſus hujuſmodi lectionem poſtulat, καὶ λέγωμεν ὅτι ταῦτα κοινωνεῖν, καὶ καταλιπεῖν πᾶσι τοῖς ἐκ τούτων [ſc. ἐξ ἡμῶν] γενησομένοις ἀγωνιούμεθα· νῦν δὲ τῶν ὑπαρχόντων εἰ στερησόμεθα (vel εἰ ἡμᾶς στερήσομεν) ἑαυτοὺς ὅσα πολεμίους βλάψομεν. *Port.* *g* Δι' ὑμᾶς *Vat.* *h* Vel πέμψωμεν legendum, ut τῷ ἀναθαρσύνωμεν reſpondeat; vel certe πέμψοντες dicendum, ut ſupra ὡς οὐκ ἐγκαταλείψοντες. *Port.* *i* *Lapus* videtur legiſſe ὑπὲρ ἡμῶν, dum vertit *pro ſalute noſtra.* poſſis etiam legere μεθ' ἡμῶν *nobiſcum.* *Sylb.* *k* Ἕως ἐγγόνων ἡμῶν *Vat.* *l* Ὡς ἑκάστοις *Vat.*

Per. Jul. 4222. Ante Chr. 492. Olymp. $\frac{72}{73}\frac{4}{1}$ V. C. Cat. 260. Var. 262.

“ſemper in eadem permaneo ſententia, nihil eſſe concedendum plebi quod petat, niſi ſit legitimum & honeſtum, neque generoſos reip. animos imminuendos *ac deprimendos*: & ne nunc quidem aliter ſentio ac principio; alioqui omnium mortalium eſſem ſtultiſſimus, ſi, quum anno ſuperiore conſul collegæ mihi adverſanti & plebem in me concitanti reſtiterim, & conſtanter in propoſito perſeveraverim, nec ullo terrore ut de ſententia decederem compelli potuerim, nec ullis precibus aut gratiæ ceſſerim, jam privatus me ipſe dejicerem, & meam loquendi libertatem proderem. ſive igitur hanc animi mei libertatem unuſquiſque veſtrum velit appellare generoſitatem, ſive arrogantiam, tamen (quamdiu vivam) nunquam ab hac recta ſententia diſcedam, nec in gratiam improborum hominum novas tabulas introducam, ſed etiam omni ſtudio eos oppugnabo, qui eas introducere voluerint: illud conſiderans omnia vitia, diſſentiones, & (ut paucis rem complectar) omnem reip. ſubverſionem ex novis tabulis naſci. & ſive quis aliqua cum prudentia, ſive per inſaniam (ſi quidem non privatam, ſed publicam incolumitatem ſpectandam cenſeo) ſive quocunque alio modo hæc à me dici putabit, ei permitto ut, prout voluerit, ſentiat: ego tamen ſemper adverſabor iis, qui inſtituta nova contra patrium morem in remp. inducent. Quoniam autem tempus *nunc* non æs alienum, ſed magnum aliquod auxilium poſtulat, dicam, quod mihi unicum in præſens ſeditionis videatur remedium; dictatorem quamprimum creandum *cenſeo*, qui, uſus poteſtate nullis reddendis rationibus obnoxia, & ſenatum & populum optime de rep. ſentire cogat. nulla enim alia ratione tantum malum tolli poterit.

XXXIX. ¶ * Hanc Appii ſententiam, ut optimam, junioribus ſtrepitu comprobantibus, Servilius contradicturus ſurrexit, & alii quidam de ſenioribus: ſed victi ſunt à junioribus, qui & ad hoc ipſum parati venerant, & cauſſam magna vi agebant. atque *ita* tandem Appii ſententia vicit. Poſtea conſules de communi conſenſu, maxima hominum parte exiſtimante Appium dictatorem creatum iri, quaſi ſolus ille *reip.* patrocinium fortiter retinere poſſet, illum repulerunt, & Manium Valerium, fratrem P. Valerii, qui primus Romæ conſulatum geſſit, cum & populariſſimus fore videretur, & ſenex jam eſſet, dictatorem crearunt, † rati ſatis ad terrorem ipſam poteſtatem ſufficere: ‡ præſentem rerum ſtatum egere viro penitus clementi, ne quem novum tumultum excitaret.

Manius Valerius dictator tertius.

XL. ¶ Valerius, accepto eo magiſtratu, & dicto equitum magiſtro Q. Servilio, fratre Servilii collegæ Appii, populum ad concionem advocavit. Quum autem

“ἐπὶ τῆς αὐτῆς εἰμι γνώμης, μὴ ἐπιτρέπειν τῷ δήμῳ μηδὲν τῶν ἀξιουμένων, ὅ,τι μὴ νόμιμον μήτε καλὸν, μήτε τὸ φρόνημα τῆς πόλεως ἐλαττοῦν· καὶ οὐδὲ νῦν μεταγινώσκω τῶν ἐξ ἀρχῆς μοι φανέντων οὐδέν· ἢ πάντων ἂν εἴην ἀνθρώπων ἀφρονέστατος, εἰ πέρυσι μὲν, ὕπατος ὢν, ἀντιπράττοντός μοι τοῦ συνυπάτου, καὶ τὸν δῆμον ἐπισείοντος, ἀντέσχον, καὶ διέμεινα ἐπὶ τῶν ἐγνωσμένων, οὔτε φόβῳ ἀποτραπεὶς, οὔτε δεήσει, οὔτε χάρισιν εἴξας· νῦν δὲ, ἰδιώτης ὢν, ῥίψαιμι ἐμαυτὸν, καὶ τὴν παῤῥησίαν καταπροδοίην· εἴτέ μου τὸ ἐλεύθερον τῆς ψυχῆς ὑμῶν ἕκαστος βούλεται ἀποκαλεῖν εὐγενὲς, εἴτε αὔθαδες, ὅσον ἂν ζῶ χρόνον, [a] οὐκ ἀποστήσομαι τοῦ ἤδη καλῶς δεδογμένου, καὶ οὐδέποτε εἰσάξω χαριζόμενος τοῖς κακοῖς χρεῶν ἀποκοπὰς, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς εἰσάγοντας αὐτὰς ἁπάσῃ προθυμίᾳ χρώμενος, ὁμόσε χωρήσω· λογιζόμενος ὅτι πᾶσα κακία καὶ [b] διαφορὰ, καὶ συλλήβδην ἀνατροπὴ πόλεως ἀπὸ χρεοκοπίας ἄρχεται. καὶ εἴτε τις [c] ἀπὸ τοῦ φρονίμου τινὸς, εἴτε διὰ μανίας, ἐπειδὴ οὐ τὸ ἴδιον ἀσφαλὲς, ἀλλὰ τὸ τῆς πόλεως ἀξιῶ σκοπεῖν, εἴτε ὅπως δή ποτε οἰήσεται τάδε λέγεσθαι, συγχωρῶ αὐτῷ νομίζειν ὅπως βούλεται· [d] μέχρι παντὸς ἐναντιώσομαι τοῖς μὴ τὰ πάτρια πολιτεύματα [e] εἰσηγησαμένοις. ἐπειδὴ δὲ οὐ τὰ χρέα ἀπαιτοῦσιν οἱ καιροὶ, μεγάλην δὲ βοήθειαν, [f] ἃ μόνα ἐστὶ τῆς διχοστασίας φάρμακα ἐν τῷ παρόντι φράσω, δικτάτωρα ἑλέσθαι κατὰ τάχος, ὃς [g] ἀνευθύνῳ χρώμενος ἐξουσίᾳ καὶ βουλὴν καὶ 371 δῆμον ἀναγκάσει τὰ κράτιστα τῷ κοινῷ φρονεῖν· ἄλλη γὰρ οὐκ ἔστι τηλικούτου κακοῦ λύσις.

Ταῦτα εἰπόντος Ἀππίου, καὶ τῶν νέων ἐπιθορυβησάντων ὡς τὰ δέοντα εἰσηγουμένου, Σερουίλιός τε ἀντιλέξων ἀνέστη καὶ ἄλλοι τινὲς τῶν πρεσβυτέρων· [h] ἡττῶντο δὲ ὑπὸ τῶν νεωτέρων ἐκ παρασκευῆς τε ἀφικνουμένων καὶ βίᾳ πολλῇ χρωμένων· καὶ πέρας ἐνίκησεν ἡ Ἀππίου γνώμη. καὶ μετὰ ταῦτα οἱ ὕπατοι κοινῇ γνώμῃ χρησάμενοι, τῶν πλείστων οἰομένων Ἄππιον ἀποδειχθήσεσθαι δικτάτωρα, ὡς μόνον ἐπικρατῆσαι τῆς [i] προστασίας δυνησόμενον, ἐκεῖνον μὲν ἀπήλασαν, [k] Μάνιον δὲ Οὐαλέριον ἀδελφὸν Ποπλίου τοῦ πρώτου ὑπατεύσαντος, καὶ δημοτικώτατον δοκοῦντα ἔσεσθαι, καὶ ἄνδρα γηραιὸν, ἀπέδειξαν, [l] αὐτὸ τὸ φοβερὸν οἰόμενοι τῆς ἐξουσίας ἀποχρῆναι· ἀνδρὸς δὲ τὰ πάντα ἐπιεικοῦς τοῖς πράγμασι δεῖν, ἵνα μηδὲν ἐξεργάσηται νεώτερον. Παραλαβὼν δὲ τὴν ἀρχὴν Οὐαλέριος, καὶ [m] προελόμενος ἱππάρχην Κόϊντον Σερουίλιον, ἀδελφὸν τοῦ συνυπατεύσαντος Ἀππίῳ [n] Σερουιλίου, παρήγγειλε τὸν δῆμον εἰς ἐκκλησίαν παρεῖναι. συνελθόντος

a Illa οὐκ ἀποστήσομαι τοῦ ἤδη καλῶς δεδογμένου deſunt in *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] Addita è *Cod. Ven.* agnoſcit etiam *Lapi* verſio. Si negligantur, tranſpoſita καὶ legendum eſſet, καὶ ὅσον ἂν ζῶ χρόνον, οὐδέποτε εἰσάξω &c. *Sylb.* b Διαφθορὰ in *Vat.* & *Lapi Codd.* Sed (ut inquit *Sylb.*) ferri etiam noſtra lectio poteſt. c Rectius ſine articulo ἀπὸ φρονίμου τινός. *Sylb.* d Μέχρι δὲ παντὸς *Vat.* e Quoniam agitur de futuro εἰσηγησομένοις malit *Port.* f Ἃ μόνον ἐστὶ τῆς διχοστασίας φάρμακον *Vat.* g Supra dicit ἀνυπεύθυνον, tum alibi, tum p. 320. v. 2. *Sylb.* h Illa ἡττῶντο δὲ ὑπὸ τῶν νεωτέρων (quæ è *Rom.* & *Ven.* *Codd.* addidit *Sylb.*) agnoſcit *Vat.* atque etiam *Lapi* verſio. i Haud ſcio an verius ſit διχοστασίας, ut ſenſus ſit, *quippe qui ſolus ſeditionem compeſcere (comprimere) poſſe videretur. Sylb.* k Μάρκον in *Lapi Cod.* quo modo legendum eſſe monuit *Portus.* l Αὐτοῦ τὸ φοβερὸν *Vat.* m Malim ego προσελόμενος, ut ſupra p. 328. v. 37. ἱππάρχην ἑαυτοῦ προσειλετο. *Sylb.* n Σερουιλίου *Vat.* * His ab Appio dictis, tumultuantibuſque juvenibus, tanquam eo opportuna introducente &c. *Lapus.* † Sufficere putantes ei poteſtatis terribile. *Lapus.* ‡ *Al.* cæterum præſentem &c.

δὲ ὄχλου συχνοῦ τότε πρῶτον ἐξ οὗ τὴν ἀρχὴν ὁ Σερουίλιος ἀπέθετο, καὶ ὁ δῆμος ἀγόμενος ἐπὶ τὰς [a] στρατιὰς εἰς φανερὰν ἀπόνοιαν ἐτράπετο, ἐλθὼν ἐπὶ τὸ βῆμα ἔλεξεν· "Ὦ πολῖται, εὖ ἴσμεν ὅτι βουλομένοις ὑμῖν ἐστιν ἀεί τινας ἐκ τοῦ Οὐαλερίων γένους ἄρχειν ὑμῶν, ὑφ' ὧν ἐλεύθεροι τυραννίδος χαλεπῆς γεγόνατε, καὶ οὐδενὸς τῶν μετρίων [b] ἠτυχήσατε, ὑμᾶς αὐτοὺς ἐπιτρέψαντες τοῖς ἁπάντων δημοτικωτάτοις δοκοῦσιν. ὥστε οὐ διδαχῆς [c] ὑμῖν δεομένοις, ὅτι βεβαιώσομεν τῷ δήμῳ τὸ ἐλεύθερον, ὅπερ καὶ ἐξ ἀρχῆς [d] αὐτῷ ἐδώκαμεν, οἱ λόγοι ἔσονται, ἀλλὰ παρακλήσεως μετρίας, ἵνα πιστεύητε ἡμῖν ὅ,τι ἂν [e] ὑποσχώμεθα ἐμπεδώσειν. ἡλικίας γὰρ, ἣ τὸ φενακίζειν ἥκιστα ἐπιδέχεται, [f] ἐπὶ τὸ τέλειον ἥκομεν, καὶ ἀξιώσεως, ἥτις τοῦ ῥᾳδιουργεῖν ἐλάχιστον φέρεται μέρος, ἀρκούντως ἔχομεν, χρόνον τε οὐχ [g] ἑτέρωθί που τὸν λειπόμενον βιοτεύειν μέλλομεν, ἀλλὰ ἐν ὑμῖν, δίκας ὧν ἂν ἐξαπατῆσαι δοκῶμεν ὑφέξοντες. ταῦτα μὲν οὖν, ὥσπερ ἔφην, ὡς οὐ μακρῶν δεόμενα λόγων, πρὸς εἰδότας ἐάσω. ὃ δέ μοι δοκεῖτε παθόντες ὑφ' ἑτέρων, εἰκότως ἐπὶ πάντων ὑποπτεύειν, ὁρῶντες αἰεί τινα τῶν παρακαλούντων ὑμᾶς ἐπὶ τοὺς [h] πολεμίους ὑπάτων ὑπισχνουμένων, ὧν ἂν δέησθε παρὰ τῆς βουλῆς [i] διαπράξασθαι, μηδὲν δὲ ἐπὶ τέλος [k] ἀγόντων τῶν ὁμολογηθέντων· τοῦτο ὡς οὐ δικαίως ἂν ὑποπτεύητε καὶ περὶ ἐμοῦ, δυσὶν ἂν τοῖσδε μάλιστα πιστωσαίμην, τῷ τε μὴ ἂν ἐμοὶ τὴν βουλὴν εἰς τοῦτο τὸ λειτούργημα, ἑτέρων ὄντων τῶν ἐπιτη-
372 δειοτέρων, τῷ φιλοδημοτάτῳ δοκοῦντι εἶναι καταχρήσασθαι· καὶ τῷ μὴ ἂν αὐτοκράτορι κοσμῆσαι ἀρχῇ, δι' ἣν τὰ δόξαντά μοι κράτιστα εἶναι, καὶ δίχα ἐκείνης [l] ἐπικουρεῖν δυνήσομαι. Οὐ γὰρ δήπου συνεξαπατᾶν ὑμᾶς ἐπιστάμενον τὴν ἀπάτην, καὶ βουλευσάμενον μετὰ ταύτης συγκακουργεῖν ὑπολαμβάνετε. εἰ γὰρ ταῦτα ὑμῖν εἰσέρχεται περὶ ἐμοῦ ὡς ἁπάντων ἀνθρώπων [m] κακουργοτέρου, ὅ,τι βούλεσθε χρώμενοί μοι, ταύτης μὲν τῆς ὑποψίας, ἐμοὶ πειθόμενοι, τὰς ψυχὰς ἐλευθερώσατε· ἐπὶ δὲ τοὺς πολεμίους τὴν ὀργὴν μετάθετε ἀπὸ τῶν φίλων, οἳ πόλιν τε ὑμᾶς ἀφελούμενοι ἥκουσι, καὶ ἀνθ' ἐλευθέρων δούλους ποιήσοντες, καὶ τὰ ἄλλα ὅσα δεινὰ ἐν ἀνθρώποις νενόμισται, διαθεῖναι σπεύδοντες, οὐ πόρρω τῆς χώρας εἶναι ἀγγέλλονται. προθύμως οὖν [n] ἀποδύσασθε, καὶ δείξατε αὐτοῖς ὅτι καὶ στασιάζουσα ἡ Ῥωμαίων δύναμις κρείττων ἑτέρας ἐστὶν ὁμονοούσης· ἢ γὰρ οὐχ ὑπομενοῦσιν ἡμᾶς ἐπιόντας ὁμοθυμαδὸν, ἢ δίκας ὑφέξουσι τῆς τόλμης ἀξίας. ἐνθυ-

ingens turba eo confluxiſſet, tunc primum, ex quo Servilius magiſtratum depoſuerat, & plebs educta in expeditiones ad manifeſtam inſolentiam ſe verterat, progreſſus in tribunal ſic loquutus eſt: "Probe ſcimus, Quirites, id vobis placere, ut ſemper aliquos magiſtratus de gente Valeria habeatis, cujus opera tyrannide graviſſima liberati fuiſtis, & nullius rei æquæ repulſam tuliſtis, permittentes voſmet iis qui populariſſimi videbantur. Quare, apud vos verba faciam, non ut vos doceam nos plebis libertatem confirmaturos, quam ab initio ei dedimus, ſed ut vos paucis moneam, poſſe vos tuto nobis fidere, nos quicquid polliciti fuerimus id re ipſa præſtare velle. ad eam enim ætatis perfectionem venimus, quæ dolis ac impoſturis uti non ſolet; ac dignitate ſatis ampla præditi ſumus, quæ minime patitur ut fraudulenter agamus, & reliquum vitæ ſpatium non alibi, ſed inter vos ipſos transfigemus, pœnas ipſi, ſi qua in re vos decepiſſe videbimur, ſubituri. Hæc igitur, ut dixi, quum prolixa oratione non indigeant, apud vos rei gnaros omittam. Quod autem mihi videmini ab aliis perpeſſi merito de omnibus ſuſpicari, quod videatis ſemper aliquem conſulem hortari vos ad bella, pollicentem ſe quicquid * petieritis à ſenatu impetraturum, & tamen nihil præſtare eorum quæ fuerit pollicitus; hoc vos immerito de me quoque ſuſpicaturos eſſe iſtis duobus præcipuis argumentis fidem faciam: tum quia ſenatus me, qui plebis ſtudioſiſſimus habeor, minime abuſus fuiſſet ad tale miniſterium, præſertim quum alii ſint magis idonei; tum etiam quia non ornaſſet me ſummo hoc dictaturæ imperio, ut ea quæ mihi optima viderentur, vel ſine ſua voluntate, ad veſtram opem conferre poſſem. XLI. ¶ Ne igitur exiſtimetis me fraudis alicujus conſcium velle vos una cum ipſo ſenatu decipere, aut me conſilium iniviſſe una cum eo aſtute vos circumveniendi. Si enim hæc vobis in mentem veniunt de me, quaſi ego ſim omnium mortalium fraudulentiſſimus, tractate me arbitratu veſtro, dummodo habita mihi fide iſtam ſuſpicionem ex animis veſtris eximatis: iras porro ab amicis in hoſtes transferatis, qui veniunt ut patria vos ſpolient, & ex libertate in ſervitutem redigant, quique cladibus cæteris, quæcunque inter homines graviſſimæ habentur, vos afficere primo quoque tempore cupiunt, nec procul à noſtris finibus eſſe nunciantur. Alacriter igitur accingite vos, & oſtendite ipſis Romanorum potentiam, vel quum diſſidio laborat, potentiorem eſſe concordi aliorum potentia: aut enim illi impetum noſtrum ſuſtinere non poterunt, ſi unanimes invaſerimus eos, aut pœnas ſua audacia dignas dabunt. Cogitate

Per. Jul. 4222.
Ante Chr. 492.
Olymp. $\frac{72}{73}$ $\frac{4}{1}$.
V. C. Cat. 260. Var. 261.

a Magis proprie στρατείας *expeditiones. Sylb.* b In *Cod. Vat.* ἀτυχήσατε. ἢ τύχα μίαν, ἅτε ὑμᾶς αὐτοὺς ἐπιτρέψαντες τοῖς ἁπάντων δημοτικωτάτοις δοκοῦσι καὶ οὖσιν. ὡς οὐ διδαχῆς &c. Eodemque fere modo legiſſe videtur *Lapus*, dum vertit, *nulliuſque unquam non potiti moderatorum. nec erratis forſan, permittentes vos eis qui eſſe populariſſimi omnium videntur & ſunt.* c Ἡμῖν in *Ed. Steph.* Ἐν ὑμῖν puto legendum, ut ita conſtruantur verba, οἱ λόγοι ἔσονται ἐν ὑμῖν οὐ δεομένοις διδαχῆς. *Port.* d Αὐτὸ ἐδώκαμεν *Vat.* e Υπισχόμεθα *Vat.* f Ἐπὶ τέλειον *Vat.* g Ἑτέρωθί ποι *Vat.* h Pro πολεμίους & ὑπισχνουμένων malim πολέμους & ὑπισχνούμενον, ut & *Lapus* vertit, *ad bella & pollicentem. Sylb.* i Διαπράξασθαι *Vat.* quod ſi quis malit (inquit *Sylb.*) libenter aſſentiar. k Si ἄγοντα legas, ſtructura fiet & concinnior & planior. *Sylb.* l Ἐπικουρεῖν legendum cenſet *Portus.* m Comparativum pro ſuperlativo poſitum. *Sylb.* n Ἀποδέξασθε *Vat.* * *Al.* vobis deerit.

a Poſt

Per. Jul. 4222. *Ante Chr.* 492. *Olymp.* 72 4 / 73 1. *V. C.* *Cat.* 260. *Var.* 262.

"tate, eſſe Volſcos & Sabinos, toties præ"lio à vobis ſuperatos, qui nobis bellum "inferunt, & neque majora nunc afferre cor"pora, neque animos fortiores quam ante ha"bere, ſed ſola veſtra diſcordia fretos vos "contemnere. Ubi vero hoſtes ulti fueritis, "ego ſpondeo vobis ſenatum & has de ære "alieno contentiones, & quicquid mediocre "ab ipſo petieritis, pro merito virtutis, quam "in hoc bello exhibueritis, vobis conceſſu"rum. Interea vero omnia bona, omnia cor"pora libera ſunto, nullique liceat civem "Rom. qui ſit bonæ exiſtimationis, vel ob "creditam pecuniam, vel ob ullum cujuſ"cunque obligationis nomen, pro pignore "retinere. Illi autem qui alacriter operam "ſuam in prælio navaverint pulcherrimam "coronam habebunt, * nimirum patriæ ſuæ "incolumitatem, & præclaram laudem à ſo"ciis ſuis referent. Nos quoque eos iis ho"neſtabimus præmiis, quæ & eorum rem fa"miliarem in integrum reſtituere, & genus "honoribus illuſtrare poterunt. Et à vobis "peto ut alacritatis ad ſubeunda pericula "exemplum à me ſumatis. Ego enim non "ſecus ac robuſtiſſimus quiſque veſtrum pro "patria pugnabo.

"μέμνητε γὰρ, ὅτι Οὐολοῦσκοι καὶ Σαβῖνοί εἰσι, τῶν "πολλάκις ἐκρατήσατε μαχομένων, οἱ τὸν πόλε"μον ἐπάγοντες ἡμῖν, οὔτε σώματα νῦν μείζονα λα"βόντες, οὔτε ψυχὰς τῶν προτέρων ἀλκιμωτέρας κτη"σάμενοι, ἀλλ' [a] ὡς πρὸς ἀλλήλους ἐχόντων, κατα"φρονήσαντες [b] ὑμῶν. ὅταν δὲ τοὺς πολεμίους τιμω"ρήσησθε, ἐγγυῶμαι ὑμῖν τὴν βουλὴν ἐγὼ τάς τε ὑ"πὲρ τῶν χρεῶν φιλονεικίας, καὶ ὅ,τι ἂν ἄλλο παρ' "αὐτῆς αἰτῆσθε μέτριον, ἀξίως τῆς ἀρετῆς, ἣν ἂν "παράσχησθε ἐν τῷ πολέμῳ, βραβεύσειν. τέως δὲ "ἀφείσθω πᾶσα μὲν οὐσία, πᾶν δὲ σῶμα, πᾶσα δὲ "ἐπιτιμία [c] πολίτου Ῥωμαίων ἀρρυσίαστος, ἀπό τε δα"νείου καὶ ἄλλου παντὸς συμβολαίου. τοῖς δὲ προ"θύμως [d] ἀγωνισαμένοις κάλλιστος μὲν στέφανος, "πόλις ἥδε γειναμένη πᾶσα ὀρθή, καλὸς δὲ καὶ ὁ "παρὰ τῶν συνιόντων ἔπαινος ὑπάρξει· καὶ ὁ παρ' "ἡμῶν κόσμος ἱκανὸς οἶκόν τε ἐπανορθῶσαι χρήμα"σιν, καὶ γένος ἐπιλαμπρῦναι τιμαῖς. παράδειγμά "τε ὑμῖν ἀξιῶ γενέσθαι τὸ ἐμὸν εἰς τοὺς κινδύνους προ"θυμον. ὑπεραγωνιοῦμαι γὰρ ὡς ὁ κράτιστα ἐρρωμέ"νος ὑμῶν.

XLII. ¶ Quum hanc orationem ab illo habitam tota plebs lubenter audiſſet, utpote quæ ſperaret ſe non amplius deceptum iri, ad id bellum ſuam operam pollicita eſt: & decem legiones conſcriptæ ſunt, quarum ſingulæ quatuor hominum millia continebant. Ex his conſules utrique ternas accepere, & equitum quantum unicuique diſtributum eſt: at quatuor reliquas legiones & equites ipſe dictator ducebat. atque inſtructi omnes confeſtim maturarunt iter, & in Æquos T. Veturius, in Volſcos A. Virginius, in Sabinos ipſe dictator Valerius ivit. Ad urbis vero cuſtodiam cum ſenioribus & exigua quadam juniorum manu T. Lartius relictus eſt. At cum Volſcis cito debellatum eſt. Quum enim ſe militum numero longe ſuperiores hoſtibus exiſtimarent, ſuperiorum cladium memores, celerius quam prudentius coacti pugnare, ocius in Romanos ipſi priores impetum fecere, ſimulatque in mutuum conſpectum venere, & alteri alterorum caſtra videre. Commiſſo autem acri prælio multa quidem egregia facinora ediderunt, ſed longe majori clade accepta in fugam verſi ſunt; & caſtra eorum capta ſunt, & inſigne illius gentis oppidum, cui nomen erat Velitræ, obſeſſum in pop. Rom. poteſtatem venit. Pari quoque modo perexiguo temporis ſpatio illa Sabinorum ſuperbia domita eſt, † uno prælio utriſque de ſumma rerum decernere volentibus: deinde ager vaſtatus, & oppidula aliquot expugnata, unde magnum hominum numerum milites abegerunt, magnamque pecuniæ vim abſportarunt. Æqui vero ſuis viribus diffidentes, poſtquam audi-

Volſci profligati. *Sabini devicti.* *Æqui domiti.*

Ταῦτα εἰπόντος αὐτοῦ, πᾶς ὁ δῆμος [e] ἀσμένως ἀκούσας, ὡς οὐδὲν ἔτι φενακισθησόμενος, ὑπέσχετο συνάρασθαι τοῦ πολέμου, [f] καὶ γίνεται δέκα στρατιωτικὰ τάγματα, ἐξ ἀνδρῶν τετρακισχιλίων ἕκαστον. τούτων τρία μὲν [g] ἕκαστος τῶν ὑπάτων ἔλαβεν, καὶ τῶν ἱππέων ὅσον ἑκάστῳ προσεμερίσθη· τὰ δὲ τέτταρα, καὶ τοὺς λοιποὺς ἱππεῖς, ὁ δικτάτωρ. καὶ αὐτίκα παρασκευασάμενοι, ᾤχοντο διὰ τάχους, ἐπὶ μὲν Αἰκανοὺς Τίτος Οὐετούριος, ἐπὶ δὲ Οὐολούσκους Αὖλος Οὐεργίνιος, αὐτὸς δὲ ὁ δικτάτωρ Οὐαλέριος ἐπὶ Σαβίνους. τὴν δὲ 373
πόλιν ἅμα τοῖς γεραιτέροις καὶ ὀλίγῳ τινὶ στρατεύματι ἀκμαίων Τίτος Λάρκιος ἐφύλαττεν. ὁ μὲν οὖν Οὐολούσκων πόλεμος ταχεῖαν τὴν κρίσιν ἔλαβεν· πλήθει γὰρ ὑπεραίρειν πολὺ νομίσαντες, τῶν προτέρων κακῶν [h] ἀναμνησθέντες, ἀγωνίσαι ταχεῖς ἢ φρονιμώτεροι ἀναγκασθέντες γενέσθαι, θᾶττον πρότεροι ὥρμησαν ἐπὶ τοὺς Ῥωμαίους, ἡνίκα ὤφθησαν ἐν συνόψει στρατοπεδεύσαντες. γενομένης δὲ μάχης καρτερᾶς, πολλὰ μὲν δράσαντες γενναῖα, πλείω δὲ τὰ δεινὰ ὑπομείναντες, εἰς φυγὴν τρέπονται· καὶ ὅ,τε χάραξ αὐτῶν ἑάλω, καὶ πόλις ἐπιφανὴς ἐκ πολιορκίας παρέστη· Οὐέλιτραι δὲ ὄνομα αὐτῇ. ὁμοίως δὲ καὶ τὸ Σαβίνων φρόνημα ἐν ὀλίγῳ πάνυ ἐταπεινώθη χρόνῳ, μιᾷ παρατάξει ἐξ ἀμφοτέρων βουληθέντων. ἔπειτα ἥ τε χώρα προενομεύθη, καὶ πολίχναι τινὲς ἑάλωσαν, ἐξ ὧν πολλὰ καὶ σώματα καὶ χρήματα οἱ στρατιῶται ἔλαβον. Αἰκανοὶ δὲ τὰ τῆς ἀσθενείας [i] αὐτῶν ὑφορῶντες, ἐπεὶ τὰ

τῶν

a Poſt ὡς videtur deeſſe adverbium στασιαστικῶς, διαφόρως, πολεμίως, ἐχθρῶς, vel ſimile. ſupra ſane (p. 346. v. 25.) dicit ἐχθρῶς ἔχοντας πρὸς ἀλλήλους. *Lapus* vertit, *ſed ut pugnantes vos inter vos deſpicientes*, ὡς πρὸς ἀλλήλους μαχομένων. *Sylb.* & *Port.* b Si ἡμῶν malis, non refragabor. *Sylb.* c Malim πολίτου Ῥωμαίου, ut idem *Lapus* vertit, *civis Romani*. *Sylb.* d Potes etiam legere ἀγωνισομένοις. nam de futuro agitur. *Sylb.* & *Port.* e Ασμένος *Vat.* f Γίνεται δὲ στρατιωτικὰ τάγματα δέκα *Vat.* g Εκαστος pro ἑκάτερος. quæ commutatio ſupra quoque notata eſt ad p. 133. v. 3. *Sylb.* h Οὐκ ἀναμνησθέντες legiſſe videtur *Gelenius*. Sed nihil mutandum. *Portus.* i Εαυτῶν *Vat.* * Hanc urbem erectam & pulchram laudem à conſciis &c. *Lapus.* † *Lapus* quoque vertit, *una utriſque acie dimicare volentibus de bello.* perinde ac ſi ſcriptum eſſet μιᾷ παρατάξει κρῖναι ἀμφοτέρων βουληθέντων. *Gelenius* reddit, *decretumque uno tantum prælio.*

a Επικρί-

τῶν συμμάχων τέλος ἔχοντα ἐπύθοντο, χωρίοις τε ἐχυροῖς [a] ὑπεκάθηντο, καὶ εἰς μάχας οὐ προῄεσαν, τάς τε [b] ἀποχωρήσεις, ὅπῃ ἐδύναντο, δι᾽ ὀρῶν ἢ δρυμῶν [c] κορυφῶν ἐποιοῦντο, καὶ διέτριψαν μὲν ἄχρι τινὸς διαφέροντες τὸν πόλεμον· οὐ μέντοιγε διασώσασθαι ἀθῷον τὴν στρατιὰν ἐδυνήθησαν, ἐπιθεμένων αὐτοῖς τῶν Ῥωμαίων ἐν χωρίοις κρημνώδεσι τολμηρῶς, καὶ λαβόντων τὸ στρατόπεδον κατὰ κράτος. ἔπειτα φυγή τε αὐτῶν ἐκ τῆς Λατίνων γῆς ἐγένετο, καὶ [d] παραδόσεις πόλεων ἃς ἔτυχον αὐτῶν τῇ πρώτῃ ἐφόδῳ καταλαβόμενοι, εἰσὶ δὲ ὧν καὶ ἐκ φιλονεικίας οὐκ ἐκλιπόντων τὰς ἄκρας, ἁλώσεις.

Οὐαλέριος δὲ κατὰ νοῦν χωρήσαντος αὐτῷ τοῦ πολέμου, τὸν εἰωθότα θρίαμβον ἀπὸ τῆς νίκης καταγαγὼν, ἀπέλυσε τὸν δῆμον ἀπὸ τῆς στρατείας, οὔπω τῆς βουλῆς καιρὸν εἶναι νομιζούσης, ἵνα μὴ τὰς ὑποσχέσεις ἀπαιτοῖεν οἱ ἄποροι· εἰς δὲ τὴν [e] δορίκτητον, ἣν Οὐολούσκους ἀφείλοντο, κληρούχους ἀπέστειλεν, ἐπιλέξας ἄνδρας ἐκ τῶν ἀπόρων, οἳ τήν τε πολεμίαν φρουρήσειν ἔμελλον, καὶ τὸ ἐν τῇ πόλει στασιάζον ἔλαττον ἀπολείψειν. ταῦτα διοικησάμενος, ἠξίου τὴν βουλὴν τὰς ὑποσχέσεις αὐτοῦ βεβαιῶσαι, κεκομισμένην τὸ παρὰ τοῦ πλήθους πρόθυμον ἐν τοῖς ἀγῶσιν. ὡς δὲ οὐ προσεῖχεν αὐτῷ τὸν νοῦν, ἀλλ᾽ ὥσπερ πρότερον, ἠναντιοῦτο τῇ γνώμῃ, συστρέψαντες [f] ἐπ᾽ αὐτοὺς νέοι καὶ βίαιοι, καὶ πλήθει τῶν [g] ἑτέρων ἐπικρατοῦντες, καὶ τότε ἀντέπραττον, καὶ πολλῇ καταβοῇ ἐχρῶντο, τὴν οἰκίαν αὐτῶν δημοκόλακα ἀποφαίνοντες, καὶ νόμων πονηρῶν ἀρχηγόν. ὡς δὲ μάλιστα ἠγγέλλοντο οἱ ἄνδρες [h] ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας τῶν δικαστηρίων, πο-
374 λιτεύματι τούτῳ πᾶσαν ἠφανικέναι τὴν τῶν πατρικίων δυναστείαν, αἰτιώμενοι, σχετλιάσας Οὐαλέριος πολλὰ, [i] καὶ ὅτι μὴ δίκαια πάλαι διαβεβλημένος ὑπ᾽ αὐτῶν πρὸς τὸν δῆμον ὀνειδίσας, τήν τε μέλλουσαν καταλήψεσθαι σφᾶς τύχην τοιαῦτα [k] βουλευσαμένους ἀνακλαυσάμενος, καὶ οἷα εἰκὸς ἐν τοιούτῳ κακῷ, τὰ μὲν ἐκ πάθους, τὰ δὲ ἀπὸ τοῦ πλεῖόν τε τῶν πολλῶν νοεῖν ἀποθεσπίσας, ᾤχετο ἀπιὼν ἐκ τοῦ βουλευτηρίου· καὶ συγκαλέσας τὸν δῆμον εἰς ἐκκλησίαν, ἔλεξεν· “Πολλὴν χάριν ὑμῖν εἰδὼς, ὦ πολῖται, τῆς τε προθυμίας ἣν παρέσχεσθέ μοι, ἑκούσιοι συναράμενοι τοῦ πολέμου, καὶ ἔτι μᾶλλον τῆς ἀρετῆς ἣν τοῖς ἀγῶσιν [l] ἀπεδείξασθε, μεγάλην μὲν ἐποιούμην σπουδὴν ἀμείψασθαι ὑμᾶς τοῖς τε ἄλλοις, καὶ τῷ μὴ ψεύσασθαι τὰς ὑποσχέσεις ἃς ὑπὲρ τῆς βουλῆς ἐποιούμην πρὸς ὑμᾶς, καὶ εἰς ὁμόνοιαν ἤδη ποτὲ καταστῆσαι τὴν στάσιν ὑμῶν, σύμβουλος καὶ διαιτητὴς ἀμφοῖν γενόμενος· κωλύομαι πράττειν αὐτὰ, διὰ τοὺς οὐ τὰ βέλτιστα τῷ κοινῷ φρονοῦντας, τὰ δὲ σφίσιν αὐτοῖς ἐν τῷ παρόντι

verunt debellatum cum ſociis, continebant ſe in locis munitioribus, neque in aciem prodire audebant, & quo poterant recipiebant ſe per montium & ſaltuum juga, & tempus terentes bellum aliquandiu produxerunt. Non potuerunt tamen incolumen exercitum reducere, quia Romani in locis præruptis audacter eos ſunt adorti, & caſtra eorum vi expugnarunt. Poſtea & ipſi ex agro Latino fuga ſe proripuerunt, ac mox ſequutæ crebræ deditiones urbium, quas primo ſuo adventu atque impetu ceperant; nonnullæ etiam expugnatæ ſunt, quarum arces obſtinate hoſtes tuebantur, nec deſerere volebant. Per. Jul. 4222. Ante Chr. 492. Olymp. 72 ¾. V.C. Cat. 260. Var. 262.

XLIII. ¶ Valerius autem, quum id bellum ex animi ſententia ipſi ſucceſſiſſet, de more ob partam victoriam acto triumpho, milites dimiſit, quum tamen ſenatus nondum id opportunum tempus eſſe arbitraretur, ne inopes promiſſa repeterent. In agrum autem bello partum, quem Volſcis ademerant, colonos miſit, quos de inopum numero ſelegerat; ut & hoſtilem agrum, quem ceperant, tuerentur, & ſeditionem urbanam minuerent. His rebus geſtis, petiit à ſenatu, ut, cum promptam plebis in præliis experti ſint operam, ei præſtarent illa quæ promiſerat. Sed quum ſenatus ad ejus verba mentem non adhiberet, at (ut antea) ejus ſententiæ adverſaretur, juniores & violenti homines, qui etiam aliis numero longe ſuperiores erant, *facta in eum conſpiratione* tunc quoque ei adverſabantur, & graviter in eum invehebantur, ipſius familiam populi adulatricem appellantes, & morum improborum auctorem. Sed quum nunciatum fuiſſet, hos ipſos homines in concione & judiciis hac reip. adminiſtrandæ ratione totam patriciorum potentiam ab eo ſublatam queri, tunc vero præcipue Valerius graviter indignatus, & de injuſtis eorum calumniis cum exprobratione apud populum queſtus, & deplorato infelici talium conſiliorum futuro exitu, & (ut ſolet accidere in tali malo) partim præ dolore, partim etiam quod eſſet præcellenti prudentia præditus, infortunia futura vaticinatus è curia ſe proripuit, & convocato ad concionem populo, ſic eum eſt alloquutus: *Domeſticæ turbæ recrudeſcunt* “Quum magnam gratiam vobis, Quirites, haberem ob alacritatem quam mihi exhibuiſtis, ultro bellum hoc ſuſcipientes, & in eo me juvantes, & multo majorem ob ſpectatam veſtram virtutem in bellicis certaminibus, equidem multum ſum conatus gratiam vobis referre, tum aliis rebus, tum hac, ut præſtarem ea quæ ſenatus nomine vobis pollicitus fueram, utque conſiliarius ac arbiter utriuſque partis conſtitutus jam tandem veſtram ſeditionem ſedarem, voſque ad concordiam perducerem: ſed huic meo ſtudio obſtant ii, qui non optime reip. conſulunt, ſuiſque commodis in præſentia “ſtudere

a Ἐπικεχύνητο *Vat.* *b* Si quis ὑποχωρήσεις malit, per me licet. *Sylb.* *c* Concinnius κορυφῆς. *Sylb.* Κορυφαῖς in *Cod. Vat.* *d* Παραδόσεις τῶν πόλεων *Vat.* *e* Δορύκτητον *Vat.* *f* Rectius ἐπ᾽ αὐτὸν ſingulariter. vel extrinſecus ſubaudiendum τοὺς περὶ Οὐαλέριον: quo numero mox itidem dicit τὴν οἰκίαν αὐτῶν. vel potius legendum συστρέψαντες ἑαυτοὺς νέοι, ut infra p. 430. (juxta *Ed. Steph.*) alioqui enim συστρέψαντες neutraliter uſurpatum fuerit pro συστροφὰς ποιήσαντες, *facto globo.* Satis aperte indicat *Lapus*, ſe legiſſe, ἀλλ᾽ οἱ ὥσπερ πρότερον ἠναντιοῦντο τῇ γνώμῃ συστρέψαντες ἑαυτοὺς νέοι &c. dum vertit, *ſed qui antea obviabant ſententiæ, convertentes ſe* &c. *Sylb.* Ἑαυτοὺς pro ἐπ᾽ αὐτοὺς in *Cod. Vat.* *g* Exiſtimarit fortaſſe aliquis legendum ἑταίρων. ſed ea mutatione non videtur eſſe opus, quum etiam pag. ſeq. v. 2. eadem ſcriptura reperiatur. *Sylb.* *h* Si quis malit ἐπὶ τοῖς προκλήσεσι τῶν δικαστηρίων, ut perſtringatur lex Valeria de provocatione à patriciorum conſiſtoriis ad plebis judicium, de qua ſupra pag. 281. v. 19. ſuo fruatur judicio. *Sylb.* *i* Καὶ ὡς μὴ δίκαια *Vat.* *k* Βουλευσαμένους *Vat.* *l* Ἐπεδείξασθε *Vat.*

a Πράγματα

Per. Jul. 4222. Ante Chr. 492. Olymp. 72/73 4/1. U. C. Cat. 260. Var. 262.

“ ſtudere malunt, cæteroſque ſuperant & ho- “ minum multitudine & viribus, quas illis “ ætas juvenilis dat majores quam præſens re- “ rum ſtatus poſtulet. At ego jam ſum ſenex, “ ut videtis, & alios ſimiles habeo ſocios, “ quorum vires quum in ſolo conſilio poſitæ “ ſint, nequeunt re ipſa exſequi quod illi “ ſentiunt; & quod reliquum nobis eſt hæc “ noſtra providentia, qua reip. conſulere vi- “ demur, privatim nobis apud utramque par- “ tem odium conciliat. Nam & ſenatus me “ accuſat, quod veſtræ multitudinis ſim ſtu- “ dioſus; & apud vos male audio, quaſi ma- “ jorem benevolentiam in ipſum demonſtrem.

XLIV. “ ¶ Si igitur plebs beneficio ante affecta pro- “ miſſis ſenatui à me factis non ſtetiſſet, ad “ hoc fuiſſet mihi reſpondendum, vos fidem “ veſtram fefelliſſe; at in me nulla fraus fuiſ- “ ſet. jam vero quia ſenatus non præſtitit “ quæ vobis promiſit, neceſſe eſt ut apud po- “ pulum verba faciam, quibus probem hæc “ vobis meo conſenſu non accidiſſe, ſed æque “ nos utroſque deceptos, ac præter exſpecta- “ tionem circumventos fuiſſe, & me multo “ magis quam vos, quia non ſolum injuriam “ patior, quod cum cæteris omnibus fuerim “ deceptus, ſed etiam quia privatim male au- “ dio, quaſi prædam ex hoſte captam non ex “ communi ſenatus ſententia pauperibus ve- “ ſtrum aliquibus dederim, ſtudens privatis “ meis commodis, & quaſi civium bona, ve- “ lit nolit ſenatus, publicare cupiam, & quaſi “ contra leges & præter militiæ diſciplinam “ fecerim, quod repugnante ſenatu vos dimi- “ ſerim, quos in hoſtico caſtrenſibus labori- “ bus & erroribus fatigare oportuerat. Quin- “ etiam exprobrata mihi eſt colonia à me in “ Volſcos miſſa, quod agrum amplum ac fe- “ racem non patriciis aut equitibus largitus “ fuerim, ſed egenis de veſtro numero divi- “ ſerim: præcipue vero quod mihi maximum “ ſtomachum movet, illud eſt, quod plures “ quam quadringentos plebejos in ordinem “ equeſtrem à me relatos dicant, qui in hac “ expeditione rem ſuam familiarem non me- “ diocriter auxerint. Certe ſi hæc mihi viri- “ bus corporis valenti accidiſſent, re ipſa ini- “ micis demonſtraſſem, quali viro contume- “ liam fecerint. Jam vero, quum ſeptuageſi- “ mum ætatis annum exceſſerim, neque am- “ plius mihi ipſe opem ferre poſſim; quum- “ que videam veſtras ſeditiones à me ſedari “ amplius non poſſe, imperium depono, & “ quibuſlibet (ſi quid fraudis à me admiſſum “ exiſtimant) mei corporis poteſtatem facio, “ ut me arbitratu ſuo tractent, prout æquum “ eſſe judicarint.

XLV. ¶ Hac oratione habita, tota plebs commiſeratione mota eſt, eumque de foro deceden-

“ κεχαρισμένα πραγματευομένους, οἱ πλήθει τε ἐπι- “ κρατοῦντες τῶν ἑτέρων, καὶ δυνάμει, ἣν τὸ νέον αὐ- “ τοῖς παρέχεται μᾶλλον ἢ τὰ [a] πράγματα ἔρρωνται. ἐ- “ γὼ δὲ γέρων τε δή, ὡς ὁρᾶτε, καὶ ἑτέρους τοιούτους “ ἔχω συμμάχους, ὧν ἡ ἐν τῇ γνώμῃ οὖσα ἰσχὺς, ἀδύνα- “ τός τέ ἐστιν ἔργῳ ἐπεξελθεῖν, καὶ περιέστηκεν ἡ δο- “ κοῦσα ἡμῶν τοῦ κοινοῦ πρόνοια, [b] ἰδίᾳ πρὸς ἑκάτερον “ μέρος ἀπέχθεια φερομένη. τῇ τε γὰρ βουλῇ δι' “ αἰτίας εἰμὶ ὡς τὸ ὑμέτερον πλῆθος θεραπεύων, καὶ “ πρὸς ὑμᾶς διαβέβλημαι ὡς ἐκείνῃ μᾶλλον τὴν εὔ- “ νοιαν ἀποδεικνύμενος. Εἰ μὲν οὖν ὁ δῆμος εὖ προ- “ παθὼν ἐξέλιπε τὰς δι' ἐμοῦ τῇ βουλῇ γενομένας “ ὑποσχέσεις, [c] ἐκεῖνά μοι ἀπολογητέα ἦν, ὅτι [d] ἐψεύσ- “ θε ὑμεῖς, ἐν ἐμοὶ δὲ οὐδὲν κακούργημα ἦν. [e] ἐπειδὴ “ τὰ παρὰ τῆς βουλῆς ὁμολογηθέντα οὐ γέγονεν ὑ- “ μῖν ἐπιτελῆ, πρὸς τὸν δῆμον [f] ὁ λόγος ἀναγκαῖος “ γίγνεταί μοι, ὅτι οὐκ ἐμοὶ συνδοκοῦντα πεπόνθα- “ τε, ἀλλ' ὁμοίως περιενακίσμεθα καὶ παραλελο- “ γίσμεθα ἀμφότεροι, καὶ μᾶλλον ὑμῶν ἐγώ, ὅς γε “ οὐχ ἃ κοινῇ ἠπάτημαι μετὰ πάντων, μόνον ἀδικοῦ- “ μαι, ἀλλὰ καὶ ὅσα ἰδίᾳ κακῶς ἀκήκοα, ὡς δὴ τά “ τε παρὰ τῶν πολεμίων ἁλόντα, οὐ μετὰ κοινῆς “ γνώμης τοῦ συνεδρίου, τοῖς ἀπόροις ὑμῶν, [g] βουλό- “ μενος ''ἰδίαν ὠφέλειαν ποιήσασθαι, παρασχών, [h] καὶ “ τὰς τῶν πολιτῶν οὐσίας δημεύειν ἀξιῶν, ἧς γε κωλυ- “ ούσης, ἢ μή, παρανομεῖν τε στρατείας, ἐναντιουμένων “ τῶν βουλευτῶν, ἀφεικώς, δέον ὑπὸ ταῖς ἀγραυ- “ λίαις καὶ πλάναις ἐν τῇ πολεμίᾳ κατέχειν ὑμᾶς. “ ὠνείδισται δέ μοι καὶ ἡ τῶν κληρούχων εἰς Οὐολούσκους “ ἐκπομπή, ὅτι γῆν πολλὴν καὶ ἀγαθὴν οὐ τοῖς πα- 375 “ τρικίοις οὐδὲ τοῖς ἱππεῦσιν ἐχαρισάμην, ἀλλὰ τοῖς “ ἀπόροις ὑμῶν διένειμα· καὶ ὃ μάλιστά μοι τὴν πλείστην “ ἀγανάκτησιν παρέσχεν, ὅτι πλείους ἢ τετρακόσιοι ἄν- “ δρες ἐκ τοῦ δήμου τοῖς ἱππεῦσι προσκατελέγησαν “ ἐπὶ στρατολογίας, βίων εὐπορήσαντες. εἰ μὲν οὖν ἀκ- “ μάζοντί μοι τὸ σῶμα ταῦτα [i] παρέπεσεν, δῆλον ἂν “ ἔργῳ ἐποίησα τοῖς ἐχθροῖς, οἷον ὄντα με ἄνδρα “ προὐπηλάκισαν· ἐπειδὴ δὲ ὑπὲρ ἑβδομήκοντα ἔτη “ γέγονα, καὶ οὐ δυνατός ἔτι ἀμύνειν ἑαυτῷ εἰμι, [k] ὁ- “ ρῶν τε ὅτι οὐκ ἂν ἔτι ὑπ' ἐμοῦ παύσαιτο ἡ στάσις ὑ- “ μῶν, ἀποτίθεμαι τὴν ἀρχήν, καὶ ἐπὶ τοῖς βουλομένοις “ τὸ σῶμα ἐμαυτοῦ ποιῶ, εἴ τι οἴονται ὑπ' ἐμοῦ ἐξη- “ πατῆσθαι, χρήσασθαί μοι ὅτι ἂν δικαιῶσι.

Ταῦτα εἰπών, τὸ μὲν δημοτικὸν ἅπαν εἰς συμπάθειαν ὑπηγάγετο, καὶ [l] προὔπεμψαν αὐτὸν ἐκ τῆς ἀγορᾶς

a Πράγματα ἔρρωνται *Vat.* quo modo legendum eſſe conjecerant *Camerarius* & *Stephanus.* Interpretum nonnulli neque hoc verbum neque aliud ejus loco agnoſcere videntur, ut notavit *Steph.* Πράγματα ἔρωνται malit *Portus.* b Forſan ἰδίᾳ legendum, & φανομένη pro φερομένη reponendum ex *Thucydide* in concione Corcyræorum, (p. 20. v. 3. juxta *Ed. Oxon.*) quin & Græca ſic poſſis reddere, *& res eo devenit ut quæ penes nos eſſe videatur procuratio reip. privata eſſe cum utraque parte ſimultas videatur. Sylb.* c Ἐκεῖνα μὴ perperam in *Ed. Steph.* d Ἐψεύσασθε ὑμεῖς *Vat.* e Legendum videtur νῦν δ' ἐπειδή, vel ἐπειδὴ δὲ, ſeu ἐπεὶ δὲ. *Sylb.* Ἐπεὶ δὲ in *Vat.* & *Lapi Codd.* f Ὁ λόγος ἤδη ἀναγκαῖος *Vat.* g *Deeſt Vat* h Paullo concinnior videtur hujuſmodi ſtructura; καὶ τὰς τῶν πολιτῶν οὐσίας δημεύειν ἀξιῶν ἐκείνης κωλυούσης, παρανομῶν τε στρατείας ὑμᾶς, ἐναντιουμένων τῶν βουλευτῶν, ἀφεικώς. *Romanum* ſane *Codicem* habere στρατείας τε ὑμᾶς teſtatur *Fulv. Urſinus* Idemque *Codex*, eodem teſte, mox habet ἐν τῇ πολεμίᾳ ἔτι κατέχειν κατορθοῦντας οὐδέν, *in hoſtico adhuc detinere, nec quidquam proficere. Sylb.* Αὐτῆς (ſc. τῆς κοινῆς γνώμης τοῦ συνεδρίου) κωλυούσης & mox παρανομῶν (cui reſpondent illa παρασχὼν καὶ ἀξιῶν) malit *Portus.* Locum eſſe mutilum exiſtimat *Caſaub.* i Προσέπεσεν *Vat.* k Rectius ὁρῶ τε *Sylb.* l Προὔπεμψεν potius eſt legendum, cui mox ἐποίησε reſpondet: vel προὔπεμψαν ad πλῆθος nomen collectivum eſt referendum, atque ἐποίησε ad Valerium. *Portus.*

a Γενό

ἑξῆς ἀπιόντα· τὴν δὲ βουλὴν ἔτι χαλεπωτέραν αὐτῷ [a] γενέσθαι ἐποίησεν. εὐθὺς δὲ μετὰ τοῦτο τάδε ἐγίνετο· οἱ μὲν πένητες οὐκέτι κρύφα οὐδὲ νύκτωρ, ὡς πρότερον, ἀλλ᾽ ἀναφανδὸν ἤδη συνιόντες, ἐβούλευον ἀπόστασιν [b] ἐκ τῶν πατρικίων. ἡ δὲ βουλὴ κωλύειν διανοουμένη, τοῖς ὑπάτοις ἐπέταξε μήπω λύειν τὰ στρατεύματα. τῶν γὰρ [c] ἱερῶν ταγμάτων ἔτι [d] κύριος ἦν, τοῖς στρατιωτικοῖς ὅρκοις κατειργομένων, καὶ οὐδεὶς ἀπολείπεσθαι τῶν σημείων ἠξίου· τοσοῦτον ἴσχυσεν ὁ τῶν ὅρκων ἐν ἑκάστῳ φόβος. πρόφασις δὲ κατεσκευάσθη τῆς στρατείας, ὡς Αἰκανῶν καὶ Σαβίνων συνεληλυθότων εἰς ἓν ἐπὶ τῷ κατὰ Ῥωμαίων πολέμῳ. ὡς δὲ προῆλθον ἔξω τῆς πόλεως οἱ ὕπατοι τὰς δυνάμεις ἔχοντες, καὶ τὰς παρεμβολὰς οὐ πόρρω ἀπ᾽ ἀλλήλων ἔθεντο συνελθόντες, οἱ στρατιῶται εἰς ἓν πάντες, ὅπλων τε καὶ σημείων ὄντες κύριοι, Σικιννίου τινὸς [e] Βέλλου παροξύναντος αὐτούς, ἀφίστανται τῶν ὑπάτων, ἁρπάσαντες τὰ σημεῖα· τιμιώτατα γὰρ Ῥωμαίοις ταῦτα ἐπὶ στρατείας, καὶ ὥσπερ ἱδρύματα θεῶν ἱερὰ νομίζονται· λοχαγούς τε ἑτέρους, καὶ περὶ ἁπάντων ἄρχοντα τὸν Σικίννιον ἀποδείξαντες, ὄρος τι καταλαμβάνονται πλησίον Ἀνίητος ποταμοῦ κείμενον οὐ πρόσω τῆς Ῥώμης, ὃ νῦν ἐξ ἐκείνου Ἱερὸν ὄρος καλεῖται. τῶν δὲ ὑπάτων καὶ λοχαγῶν μετακαλούντων αὐτοὺς ἅμα δεήσει καὶ οἰμωγῇ, καὶ πολλὰ ὑπισχνουμένων, ἀπεκρίνατο ὁ Σικίννιος· “Τίνα γνώμην ἔχοντες, ὦ πατρίκιοι, οὓς ἀπηλάσατε ἐκ τῆς πατρίδος, καὶ ἀντ᾽ ἐλευθέρων δούλους ἐποιήσατε, νῦν μετακαλεῖτε; ποίας δὲ πίστεις τὰς ὑποσχέσεις ἡμῖν ἐμπεδώσετε, ἃς πολλάκις ἤδη ψευσάμενοι ἐλέγχεσθε; ἀλλ᾽ ἐπειδὴ μόνοι τὴν πόλιν ἀξιοῦτε κατέχειν, ἄπιτε μηδὲν ὑπὸ τῶν πενήτων καὶ ταπεινῶν ἐνοχλούμενοι· 376 ἡμῖν δὲ ἀρκέσει πᾶσα γῆ, ἐν ᾗ ἂν τὸ ἐλεύθερον ἔχωμεν, ὅποι ποτ᾽ ἂν ᾖ, νομίζεσθαι πατρίς.

Ὡς δὲ ἠγγέλθη ταῦτα τοῖς ἐν τῇ πόλει, πολὺς θόρυβος καὶ οἰμωγὴ ἦν, καὶ διὰ τῶν στενωπῶν δρόμος, τοῦ μὲν δήμου καταλιπεῖν τὴν πόλιν παρασκευαζομένου, τῶν δὲ πατρικίων ἀποτρέπειν ἀξιούντων, καὶ βίαν τοῖς μὴ βουλομένοις προσφέρειν· βοή τε περὶ τὰς πύλας καὶ πολὺς [f] ἀνακλαυσμὸς ἦν, λόγοι τε κατ᾽ ἀλλήλων ἐχθροί, καὶ ἔργα πολεμίων ἐγίνοντο, οὐκέτι διακρίνοντος οὐδενὸς οὔτε ἡλικίαν, οὔτε ἑταιρείαν, οὔτε ἀξίωσιν ἀρετῆς. ἐπειδὴ δὲ οἱ ταχθέντες ὑπὸ τῆς βουλῆς φρουρεῖν τὰς ἐξόδους· ἦσαν γὰρ δὴ ὀλίγοι· οὐχ ἱκανοὶ ἔτι ἀντέχειν, ἐκβιασθέντες ὑπὸ τοῦ δήμου, κατέλιπον τὴν φυλακήν, [g] τότε ἤδη τὸ δημοτικὸν πολὺ ἐξεχεῖτο, καὶ τὸ πάθος ἦν ἁλώσει πόλεως ἐμφερές, οἰμωγή τε τῶν ὑπομενόντων, καὶ κατάμεμψις ἀλλήλων ἐγίνετο ἐρημουμένην τὴν πόλιν ὁρώντων. μετὰ τοῦτο βουλαί τε συχναὶ καὶ κατηγορίαι τῶν αἰτίων τῆς ἀποστάσεως [h] ἐγένοντο. ἐν δὲ τῷ αὐτῷ καιρῷ,

tem proſequuta eſt: id quod ſenatum longe magis in ipſum exaſperavit. Statim autem hæc poſtea conſequuta ſunt. Inopes non amplius clam, neque noctu, ut ante, ſed propalam jam coëuntes, conſultabant de defectione à patriciis facienda. Quum autem ſenatus id prohibere vellet, imperavit conſulibus ut exercitus nondum dimitterent. Adhuc enim in poteſtate ſua habebat ſacras legiones, quæ militaribus ſacramentis tenebantur, nec eorum quiſquam relinquere ſigna ſuſtinebat: tantum apud unumquemque juriſjurandi religio valebat. Prætexebatur autem ſpecioſa educendi exercitus cauſſa, quaſi Æqui & Sabini facta conſpiratione bellum populo Rom. inferre decreviſſent. Sed poſtquam conſules cum copiis ex urbe ſunt egreſſi, & caſtra non magno ſpatio inter ſe diſtantia poſuerunt, milites in unum omnes coëuntes, armorumque & ſignorum domini, Sicinnio quodam Belluto eos concitante, raptis ſignis à conſulibus defecerunt: (hæc enim militiæ à Romanis in ſummo honore, & tanquam ſacra deorum ſimulacra habentur) creatiſque novis centurionibus, & belli totius ſumma ad Sicinnium delata, occuparunt montem quendam ad Anienem amnem, non procul ab urbe ſitum, qui nunc ab eo tempore Sacer mons vocatur. Quum autem conſules & centuriones eos cum precibus & fletu revocarent, & multa pollicerentur, reſpondit Sicinnius; “Quo animo, patricii, eos, quos patria expuliſtis & ex liberis ſervos feciſtis, nunc revocatis? aut qua fide promiſſa veſtra firmabitis, quam toties à vobis falſam fuiſſe conſtat? Sed quando ſoli urbem vultis tenere, hinc abite, nec vobis inopes atque humiles homines moleſti erunt. Nos vero omni regione, in qua libertatem noſtram retinere poterimus, contenti erimus; & ubicunque illa fuerit, eam patriam noſtram ducemus.

XLVI. His in urbem renunciatis, ingens tumultus & fletus eſt exortus, & per vias factus concurſus, plebejis urbem deſerere parantibus, patriciis vero eos à propoſito deterrere conantibus, & vim illis qui parere nolebant afferre volentibus: & clamor atque comploratio ingens ad portas erat, nec à dictis nec à factis hoſtilibus homines ſibi temperabant, quia nullus amplius aut ætatis, aut ſodalitatis, aut dignitatis ac virtutis reverentia movebatur. Quum autem qui à ſenatu ad exitus cuſtodiendos ſtatuti fuerant, diutius *plebis furori* reſiſtere non poſſent, quod numerus ipſorum eſſet exiguus, & per vim à plebe disjecti cuſtodiam deſeruiſſent: tum vero magna plebis multitudo ſeſe effundebat, eratque non ſecus ac capta urbe commiſeratio & ululatus eorum qui remanebant, & incuſatio mutua eorum qui urbem deſeri conſpiciebant. Poſtea factæ ſunt conſultationes crebræ & accuſationes eorum qui cauſſam ſeceſſioni præbuerant. Eodem autem tempore hoſtes

Per Jul. 4222. Ante Chr. 492. Olymp. 71 4/72 1. V.C. Cat. 260. Var. 262.

Seceſſio in montem ſacrum.

a Γενέσθαι παρεσκεύασεν *Vat.* b Ἐκ pro ἀπό. *Sylb.* c Ἱερῶν notarat in ſuo codice *Camerarius*: prorſus omiſerat *Gelenius*: agnoſcit tamen & *Lapi* verſio. Fortaſſe ergo τάγματα hîc dicuntur ἱερά, quoniam adhuc ſacramento tenebantur. *Sylb.* d Κύριοι ἦσαν legiſſe videtur *Lapus.* e Pro Βέλλου rectius legemus Βελλούτου, ut tum apud Latinos Hiſtoricos eſt, tum infra aliquoties. *Sylb.* f Ut hîc ἀνακλαυσμὸς legitur pro ἀνακλαυθμὸς, ſic ἀναβασμὸς obſervavi apud *Pauſaniam* pro ἀναβαθμός. *Sylb.* g Mallem τότε δὴ, quod longe elegantius. *Port.* h Ἐγίνοντο *Vat.*

Per. Jul. 4222. Ante Chr. 492. Olymp. $\frac{71}{72}$ $\frac{4}{1}$. V.C. Cat. 260. Var. 262.

hoſtes etiam eos invaſerunt, & prædabundi uſque ad ipſa mœnia excurſiones fecerunt. Verumtamen qui ſeceſſionem fecerant, res ad victum neceſſarias ex proximis agris ſumentes, & à cæteris agri maleficiis ſibi temperantes, ſub dio manebant; & eos qui ex urbe & finitimis caſtellis adveniebant, quorum jam magnus erat numerus, excipiebant. Non ſolum enim ad eos confluebant illi, qui ære alieno liberari & judicia & impendentes neceſſitates effugere cupiebant; verum etiam alia turba hominum otioſorum & ſegnium, & eorum qui non habebant unde ſuis cupiditatibus ſatis facerent, & qui malis artibus ſtudebant, & qui aliorum felicitati invidebant, denique qui ob aliquam aliam calamitatem vel cauſſam iniquo animo præſentem reip. ſtatum ferebant.

XLVII. ¶ Interea vero patricii in magnam perturbationem & animi conſternationem inciderunt, ingenſque timor eos invaſit, quaſi mox ii qui ſeceſſionem fecerant urbem conjunctis cum externo hoſte copiis eſſent aggreſſuri. Deinde, tanquam ſigno dato, correptis armis cum ſuis quiſque clientibus, alii quidem ad vias ſervandas, qua hoſtes venturos putabant, accurrebant; alii vero ad caſtella munitionum cuſtodiendarum cauſſa prodibant; alii in adjacentibus urbi campis caſtra ponebant: qui vero propter ſenium nihil horum facere poterant, ad muros acie inſtructa collocati ſunt. Verum, ubi animadverterunt plebem, quæ ſeceſſionem fecerat, neque ſe cum hoſtibus conjungere, neque agrum vaſtare, neque ullum aliud damnum dare, quod eſſet alicujus momenti, metuere deſierunt; &, mutata ſententia, conſultare cœperunt, quibuſnam conditionibus compoſitio cum ea fieri poſſet: & variæ ac plurimum inter ſe diſcrepantes ſententiæ à principibus ſenatus dictæ ſunt, atque moderatiſſimæ & præſenti fortunæ maxime convenientes ea fuere, quas eorum natu maximi dixere, quibus docebant nulla malitia plebem à ſe feciſſe ſeceſſionem, ſed partim urgentibus calamitatibus compulſam, partim à *malis* conſiliariis deceptam, & quodam animi impetu magis quam certa ratione in utilitate judicanda uſam: (id quod imperitæ multitudini accidere ſolet) deinde pleroſque eorum ſibi conſcios eſſe ſe mala iniiſſe conſilia, & ſtudere peccata ſua abolere honeſtam aliquam occaſionem nactos. cum igitur jam factis teſtentur pœnitentiam, ſi, bona ſpe in futurum facta, impunitas eis à ſenatu decernatur, & honeſtæ pacis conditiones proponantur, fore ut contenti ſint in proprias ſedes ſe recipere. Dum autem patribus conſilium hoc darent, orabant eos, ne ipſi, qui erant hominibus deterioribus præſtantiores, ſe ira vinci paterentur; neve in illud tempus compoſitionem differrent, quo ſtulti vel neceſſitate coacti ſapere, vel minus malum majori ſanare, &, traditis armis & corporibus

καὶ [a] τὰ πολέμια ἐπετίθεντο αὐτοῖς, περινομεύοντα τὴν γῆν ἄχρι τῆς πόλεως. [b] οἱ μέντοι ἀποστάντες, τὸν ἀναγκαῖον ἐπισιτισμὸν ἐκ τῶν πλησίον ἀγρῶν λαμβάνοντες, ἄλλο δὲ οὐδὲν τὴν χώραν κακουργοῦντες, ἔμενον ὑπαίθριοι, καὶ τοὺς προσιόντας ἐκ τῆς πόλεως καὶ τῶν πέριξ φρουρίων ὑπελάμβανον, συχνοὺς ἤδη γινομένους. οὐ γὰρ μόνον οἱ τὰ χρέα καὶ [c] τὰς δίκας καὶ τὰς προσδοκωμένας ἀνάγκας διαφυγεῖν προαιρούμενοι συνέρρεον ὡς αὐτοὺς, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων ὅσοις ὁ βίος ἦν ἀργὸς ἢ ῥάθυμος, ἢ ταῖς ἐπιθυμίαις χορηγεῖν οὐχ ἱκανὸς, ἢ πονηρῶν ἐπιτηδευμάτων ζηλωτὴς, ἢ φθονερὸς ταῖς ἑτέρων εὐτυχίαις, ἢ δι' ἄλλην τινὰ συμφορὰν ἢ αἰτίαν ἀλλοτρίως διακείμενος τῇ καθεστώσῃ πολιτείᾳ.

Τοῖς δὲ πατρικίοις ἐν μὲν τῷ παρόντι ταραχή ἐνέπεσε πολλὴ καὶ ἔκπληξις, καὶ ὡς αὐτίκα δὴ μάλα τῶν ἀποστατῶν ἅμα τοῖς ἀλλοεθνέσι πολεμίοις ἐπὶ τὴν πόλιν ἡξόντων δέος. ἔπειτα ὡς ἐξ ἑνὸς παρακελεύματος ἁρπάσαντες τὰ ὅπλα, σὺν τοῖς [d] οἰκείοις ἕκαστοι πελάταις, οἱ μὲν ἐπὶ τὰς ὁδοὺς, [e] ἃς ἥξειν ἐνόμιζον τοὺς πολεμίους, παρεβοήθουν· οἱ δὲ ἐπὶ τὰ φρούρια, φυλακῆς ἕνεκα τῶν ἐρυμάτων, ἐξῄεσαν· οἱ δὲ ἐν τοῖς προκειμένοις τῆς πόλεως πεδίοις ἐστρατοπεδεύοντο· ὅσοι δὲ διὰ γῆρας ἀδύνατοι τούτων τι δρᾷν ἦσαν, ἐπὶ τοῖς τείχεσιν ἐτάξαντο. ἐπεὶ δὲ τοὺς ἀποστάτας κατέμαθον οὔτε τοῖς πολεμίοις προστιθεμένους, οὔτε τὴν χώραν δῃοῦντας, οὔτε ἄλλο βλάπτοντας οὐδὲν ὅ,τι καὶ λόγου ἄξιον, τοῦ δέους ἐπαύσαντο· καὶ μεταθέμενοι τὰς γνώμας, [f] ἐφ' οἷς διαλλαγήσονται πρὸς αὐτοὺς ἐσκόπουν· καὶ ἐλέχθησαν ὑπὸ τῶν ἡγουμένων τοῦ συνεδρίου λόγοι παντοδαποὶ, καὶ 377
πλεῖστον ἀλλήλων διάφοροι, [g] μετριώτατοι καὶ πρεπωδέστατοι ταῖς παρούσαις τύχαις, οὓς οἱ πρεσβύτατοι αὐτῶν ἔλεξαν, διδάσκοντες ὡς οὐδεμιᾷ κακίᾳ πεποίηται τὴν ἀπόστασιν ἀπ' αὐτῶν ὁ δῆμος, ἀλλὰ τὰ μὲν, ὑπὸ τῶν ἀναγκαίων συμφορῶν βιασθεὶς, τὰ δὲ, ὑπὸ τῶν συμβούλων ἐξηπατημένος, ὀργῇ δὲ μᾶλλον ἢ λογισμῷ τὰ συμφέροντα κρίνων· οἷα [h] ἐν ἀμαθίᾳ γίγνεσθαι φιλεῖ· ἔπειτα ὅτι συνοίδασιν αὐτοῖς κακῶς βεβουλευμένοις οἱ πλείους, καὶ ζητοῦσιν ἀναλύσασθαι τὰς ἁμαρτίας, εὐσχήμονας ἀφορμὰς λαμβάνοντες. τὰ γοῦν ἔργα δρῶσιν ἤδη μετεγνωκότων, καὶ εἰ λάβοιεν ἐλπίδα χρηστὴν περὶ τοῦ μέλλοντος χρόνου, ψηφισαμένης αὐτοῖς ἄδειαν τῆς βουλῆς καὶ διαλλαγὰς ποιησαμένης εὐπρεπεῖς, ἀγαπητῶς τὰ σφέτερα δέξονται. ἠξίουν τε ταῦτα παραινοῦντες, μὴ χείρους ὀργὴν εἶναι τῶν κακιόνων τοὺς κρείττονας, μηδ' εἰς ἐκεῖνον ἀναβαλέσθαι τὸν χρόνον τὰς διαλλαγὰς, ὅτε ἢ νοῦν ἔχειν ἀναγκασθήσεται τὸ ἀνόητον, ἢ τῷ μείζονι κακῷ τοὔλαττον ἰᾶσθαι, ὅπλων παραδόσει καὶ σωμάτων ἐπιτροπῇ

a Τὰ πολέμια ἔθνη *Vat.* b Οἱ μέντοι ἀποστάται *Vat.* c Τὰς καταδίκας *Vat.* d *Gelenius* maluit cum copula οἰκείοις καὶ πελάταις: lectio tamen vulgata proba eſt. *Sylb. & Port.* e Vel eſt defectus præpoſitionis κατὰ, quod Atticis familiare; vel certe καθ' ἃς legendum. *Port.* f Ἐφ' οἷς τε *Vat.* g Poſt μετριώτατοι deeſt conjunctio δὲ, ut mihi quidem videtur. *Lapus* tamen maluit inſerere γάρ. *Sylb.* h Ἐν ἀμαθεῖ *Vat.*

a Ταῖς

Per. Jul. 4222. Ante Chr. 492. Olymp. 71/72 4/1. V. C. Cat. 260. Var. 262.

ἐπιτροπῇ τὴν ἐλευθερίαν ἀφαιρεθὲν αὐτὸ ὑφ᾽ ἑαυτοῦ· ταῦτα γὰρ ἐγγὺς εἶναι τοῦ ἀδυνάτου· μετρίως δὲ χρησαμένους, ἀρχηγοὺς τῶν συμφερόντων βουλευμάτων γενέσθαι, καὶ προτέρους ἐκείνων ἐπὶ τὰς διαλλαγὰς χωρεῖν, ἐνθυμουμένους ὅτι τὸ μὲν ἄρχειν καὶ ἐπιτροπεύειν τοῖς πατρικίοις ὑπάρχει, φιλότητος δὲ καὶ εἰρήνης τοῖς ἀγαθοῖς. τὸ δὲ ἀξίωμα τῆς βουλῆς οὐκ ἐν τῷδε μάλιστα ἐλαττώσεσθαι ἀπέφαινον, ἐν ᾧ μάλιστα τὰς ἀναγκαίας συμφορὰς γενναίως φέροντες ἀσφαλῶς πολιτεύσουσιν, ἀλλ᾽ ἐν ᾧ δυσοργήτως [a] ταῖς ψυχαῖς ὁμιλοῦντες [b] ἀναστρέψουσι τὸ κοινόν. ἀνοίας δὲ ἔργον εἶναι, τοὺς εὐπρεπείας ὀρεγομένους, τῆς ἀσφαλείας ὑπερορᾶν· ἀγαπητὸν μὲν γὰρ, ἀμφοῖν τυγχάνειν· εἰ δὲ ἐξείργοιτό τις θατέρου, τὰ σωτήρια τῶν εὐπρεπεστέρων νομιστέα ἀναγκαιότερα. τέλος δὲ ἦν τῶν ταῦτα παραινούντων, πρέσβεις ἀποστέλλειν τοὺς διαλεξομένους τοῖς ἀφεστηκόσι περὶ φιλίας, ὡς οὐδὲν αὐτοῖς ἡμάρτηται ἀνήκεστον.

Ἐδόκει ταῦτα τῇ βουλῇ· καὶ μετὰ ταῦτα προχειρισαμένη τοὺς ἐπιτηδειοτάτους, διεπέμψατο πρὸς τοὺς ἐπὶ τοῦ χάρακος, ἐντειλαμένη πυνθάνεσθαι παρ᾽ αὐτῶν, τίνος δέονται, καὶ ἐπὶ τίσι δικαίοις ἀξιοῦσιν εἰς τὴν πόλιν ἀναστρέφειν· εἰ γὰρ εἴη τι μέτριον καὶ δυνατὸν τῶν αἰτημάτων, οὐκ ἐναντιώσεσθαι σφίσι τὴν βουλήν. νῦν μὲν οὖν αὐτοῖς ἀποθεμένοις τὰ ὅπλα, καὶ κατιοῦσιν εἰς τὴν πόλιν, ἄδειαν ὑπάρξειν τῶν ἡμαρτημένων, [c] καὶ εἰς τὸν ἀπὸ τοῦδε χρόνον ἀμνηστίαν· ἐὰν δὲ κράτιστα [d] βουλεύσωσι τῷ κοινῷ, καὶ 378 προθύμως κινδυνεύσωσι περὶ τῆς πατρίδος, ἀμοιβὰς καλὰς καὶ λυσιτελεῖς. ταύτας οἱ πρέσβεις τὰς ἐντολὰς κομισάμενοι, ἀπέδοσαν τοῖς ἐπὶ τοῦ στρατοπέδου, καὶ τὰ ἀκόλουθα διελέχθησαν. οὐ δεξαμένων δὲ τῶν ἀποστατῶν τὰς προκλήσεις, ἀλλ᾽ ὑπερηφανίαν καὶ βαρύτητα καὶ πολλὴν εἰρωνείαν τοῖς πατρικίοις ὀνειδισάντων, εἰ προσποιοῦνται μὲν ἀγνοεῖν ὧν ὁ δῆμος δεῖται, καὶ δι᾽ ἃς ἀνάγκας ἀπ᾽ αὐτῶν ἀπέστη· χαρίζονται δὲ αὐτῷ τὴν ἄδειαν τοῦ μηδεμίαν ὑποσχεῖν τῆς ἀποστάσεως δίκην, ὥσπερ ἔτι κύριοι, τῆς βοηθείας [e] τε αὐτοὶ δεόμενοι τῆς πολιτικῆς, [f] ἐπὶ τοὺς ὀθνείους πολεμίους οὐκ εἰς μακρὰν ἐλευσομένους πανστρατιᾷ, πρὸς οὓς οὐδὲ ἀντᾶραι δυνήσονται, οἳ οὐ σφέτερον ἡγοῦνται τὸ σωθῆναι ἀγαθὸν, ἀλλὰ τῶν συναγωνιουμένων εὐτύχημα· τέλος δὲ τοῦ το προσθέντων [g] τῷ λόγῳ, ὡς ἄμεινον ἤδη αὐτοὶ μαθόντες τὰς κατεχούσας τὴν πόλιν ἀπορίας, γνώσονται πρὸς οἵους ἀντιπάλους αὐτοῖς ἔσται ὁ ἀγὼν, καὶ πολλὰς καὶ χαλεπὰς ἀπειλὰς ἐπανατειναμένων, οἱ μὲν πρέσβεις, οὐδὲν ἔτι πρὸς ταῦτα ἀντειπόντες, ἀπηλλάττοντο, καὶ τὰ παρὰ τῶν ἀποστατῶν τοῖς πατρικίοις ἐδήλωσαν. ἡ δὲ πόλις, ἐπειδὴ τὰς ἀποκρίσεις ταύτας ἔλαβεν, ἐν ταραχαῖς καὶ δείμασι πολλοῖς χαλεπωτέροις ἢ πρόσθεν ἐγένετο, καὶ οὔτε ἡ

deditis, libertatem ipſi ſibi eripere cogerentur: (eſſe enim hæc prope impoſſibilia) moderate autem ſe gerentes conſiliorum utilium auctores eſſent, & plebem ad compoſitionem provocarent; illud cogitantes, adminiſtrationem & curam reip. ad patricios pertinere, amicitiam & pacem ad bonos cives. Senatus porro amplitudinem non propterea multum imminutum iri dicebant, ſi fortiter caſus neceſſarios ferentes tuta conſilia ſequerentur; ſed ſi iracundia in animis pertinaciter ſervata remp. everterent. Inſani autem eſſe, decori ita cupidum eſſe, ut propriam ſalutem negligas: (optandum enim eſſe utrumque poſſe conſequi) ſed ſi quis alterutro prohibeatur, ſalutem honeſtati, ut rem magis neceſſariam, præferendam eſſe. Denique eorum conſilium eo ſpectabat, ut legati ad plebem, quæ ſeceſſionem fecerat, de pace acturi mitterentur, quum nullum ab ea peccatum admiſſum eſſet quod ſanari non poſſet.

XLVIII. ¶ Placuit id ſenatui. Poſtea delectos ad eam rem maxime idoneos viros miſit in caſtra eorum qui ſeceſſionem fecerant, cum mandatis ut quærerent ex illis quidnam peterent, & quibuſnam æquis conditionibus in urbem redire vellent: nam ſi quid æqui aut quod fieri poſſit poſtularent, ſenatum illis non adverſaturum *dicebant*. Nunc igitur ſi arma depoſuerint, & in urbem redierint, delictorum impunitatem ſenatum illis conceſſurum, & omnem injuriarum memoriam ab illa die in poſterum depoſiturum: quod ſi ſtrenuam operam reip. navarint, & alacriter pro patria pericula ſubierint, *non defutura etiam* honeſta ac fructuoſa præmia. Legati hæc mandata allata apud exercitum expoſuerunt, addideruntque ea quæ ad cauſſam facere arbitrabantur. Sed quum ipſa plebs, quæ à patriciis ſeceſſionem fecerat, eas conditiones, ad quas invitabatur, non admiſiſſet, at in patriciorum ſuperbiam & acerbitatem & magnam ſimulationem graviter fuiſſet invecta, quod illi ſimularent ſe ignorare qualnam res ipſa plebs peteret, & quibus coacta neceſſitatibus ab ipſis ſeceſſiſſet, & ei impunitatem concederent, ne ob ſeceſſionem factam ullas pœnas daret, quaſi rerum ſumma penes illos adhuc eſſet, quum tamen ipſi egerent civium auxilio contra externum hoſtem, totis viribus jamjam affuturum, cui ne reſiſtere quidem poſſent ipſi, qui ſalutem ſuam non tam ſibi utilitatem quam ſuis belli ſociis felicitatem allaturam putabant. Quum autem *plebeji* poſtremæ ſuæ orationi hoc addidiſſent, ipſos patricios, jam melius cognitis difficultatibus quibus reſp. premebatur, intellecturos cum quibus adverſariis certamen ſibi ſit futurum, & quum præterea multas & graves minas ipſis intentaſſent, legati, quum ad hæc nihil amplius reſpondiſſent, diſceſſerunt, & patriciis quid à plebe, quæ ſeceſſerat, reſponſum eſſet, declararunt. Ubi autem civitas hæc reſponſa accepit, multo gravius quam ante tumultuari ac trepidare cœpit: & neque ſenatus

a Ταῖς τυχαῖς ὁμιλοῦντες *Vat.* b Forſan rectius ἀνατρέψουσι, ut ſupra eſt ἀνατροπὴ πόλεως p. 356. v. 19. *Sylb.* atque ita quidem in *Cod. Vat.* c Καὶ εἰς τὴν ἀπὸ in *Ed. Steph.* unde præpoſitionem εἰς expungendam, & χρόνου pro χρόνον reponendum eſſe placuit *Porto.* d Βουλεύωσι τῷ κοινῷ *Vat.* e Illud τε videtur ſuperfluum eſſe, aut ſaltem in γε mutandum. *Sylb.* f Οἱ ἐπὶ τοὺς ὀθνείους πολεμίους οὐκ εἰς μακρὰν ἐλευσόμενοι *Vat.* g Τὸν λόγον *Vat.*

Per. Jul. 4222. *Ante Chr.* 492. *Olymp.* 71 4/72 1. *V. C. Cat.* 260. *Var.* 262.

ſenatus ullum malorum remedium invenire poterat, neque dilationem; ſed quum per dies multos nihil aliud quam maledicta & accuſationes mutuas inter primores patrum audiret, ita nullo ſenatus conſulto facto dimittebatur: neque plebs, quæ adhuc patriciorum benevolentia vel patriæ deſiderio in urbe præter voluntatem detinebatur, ſui perſtabat ſimilis, ſed hujus quoque & palam & clam magna pars dilabebatur, & nihil certi ac firmi eſſe videbatur in iis qui remanebant. Interea coſſ. (reliquum enim magiſtratus eorum tempus breve erat) comitia ad certam diem indixerunt.

XLIX. ¶ Plebs autem, poſtquam dies venit magiſtratuum in campo *Martio* ſuffragiis populi eo convenientis creandorum, quum nullus conſulatum ambiret, neque oblatum accipere auderet, ipſa coſſ. fecit qui eum magiſtratum jam ante geſſerant, viros qui & apud plebem & apud optimates gratioſi erant, Poſtumum Cominium, & Sp. Caſſium, quorum auſpiciis Sabini debellati Romanis imperio ceſſerunt; ſeptuageſima & ſecunda olympiade, qua vicit in ſtadio Tiſicrates Crotoniates, archonte Athenis Diogneto. Iſti, inito magiſtratu calendis ſeptembris, maturius quam ſuperiores coſſ. facere conſueverant, antequam aliud quidpiam agerent, convocato ſenatu de plebis reditu ad eum retulerunt, petieruntque ut patrum unuſquiſque diceret quidnam ea de re ſentiret, primumque ſententiam rogarunt Agrippam Menenium, virum qui tunc ætate præſtantiſſima erat, & qui cæteris prudentia antecellere exiſtimabatur,& qui præcipue laudabatur quod optime in reip. adminiſtratione ſe gereret, quia in neutram factionum partem inclinabat, ita ut neque optimatum ſuperbiam augeret, neque plebi daret licentiam faciendi quicquid vellet. Is ſenatum ad compoſitionem faciendam hac oratione eſt horatus:

Per. Jul. 4223. *Ante Chr.* 491. *Olymp.* 72 1/2. *V. C. Cat.* 261. *Var.* 263. *Poſtumus Cominius & Sp. Caſſius coſſ.*

Menenii conſilium.

"Si, patres conſcripti, omnes qui hîc adſunt "eandem haberent mentem, & nullus impe"dimento futurus eſſet, quo minus compo"ſitio quibuſcunque conditionibus ſive æquis "ſive iniquis cum plebe fiat, ſimul etiam ſi de "his tantum in præſentia nobis eſſet conſul"tandum, paucis meam ſententiam vobis ape"rirem: jam vero quoniam nonnulli hoc "ipſum conſultatione indigere arbitrantur, "utrum vobis magis expediat compoſitionem "cum plebe quæ ſeceſſit facere, an bellum "cum ea gerere, non facile mihi eſſe puto "paucis vos monere quid factu optimum cen"ſeam: ſed neceſſe eſt ut prolixiore utar ora"tione, qua doceam eos, qui de vobis à pace "ſunt alieni, contrarium ſuadere, vel certe "graviſſimis & inſanabilibus malis ſatis in"conſiderate providere, dum volunt vos ter"rere objectis, quas ipſi formidant, quibuſ"dam difficultatibus leviſſimis, & ad quas re"medium facile adhiberi poteſt: idque ob

βουλὴ πόρον εὑρεῖν οἵα τε ἦν, οὔτε ἀναβολὰς, δυσφημιῶν δὲ καὶ κατηγοριῶν, ἃς οἱ προεστηκότες αὐτῆς ἐποιοῦντο κατ᾽ ἀλλήλων, ἐπὶ πολλὰς ἀκούουσα ἡμέρας, διελύετο· οὔτε τὸ δημοτικὸν πλῆθος, ὅσον ἔτι παρέμενεν εὐνοίᾳ τῶν πατρικίων, ἢ πόθῳ τῆς πατρίδος ἠναγκασμένον, ὅμοιον ἦν, ἀλλὰ καὶ τούτου φανερῶς τε καὶ κρύφα πολὺ μέρος διέῤῥει, βέβαιον δὲ οὐδὲν τῶν καταλειπομένων ἐδόκει εἶναι. τούτων δὲ γενομένων, οἱ μὲν ὕπατοι· καὶ γὰρ ἦν βραχὺς ὁ λειπόμενος αὐτοῖς ἔτι τῆς ἀρχῆς χρόνος· ἡμέραν ἔστησαν ἀρχαιρεσιῶν.

Ὁ δὲ δῆμος, ἐπειδὴ παρῆν ὁ χρόνος ἐν ᾧ τὰς ἀρχὰς ἐπικυροῦν ἔδει [a] συνελθόντας εἰς τὸ πεδίον, οὐδενὸς οὔτε μετιόντος τὴν ὑπατείαν, οὔτε διδομένην ὑπομένοντος λαβεῖν, αὐτὸς ἀποδείκνυσιν ὑπάτους ἐκ τῶν εἰληφότων ἤδη τὴν ἀρχὴν ταύτην, δήμῳ κεχαρισμένους ἄνδρας καὶ ἀριστοκρατίᾳ, [b] Πόστουμον Κομίνιον, καὶ Σπόριον Κάσσιον, ὑφ᾽ ὧν Σαβῖνοι καταπολεμηθέντες τῆς ἡγεμονίας ἀπέστησαν, ἐπὶ τῆς ἑβδομηκοστῆς καὶ [c] ἑβδόμης ὀλυμπιάδος, ἣν ἐνίκα στάδιον Τισικράτης Κροτωνιάτης, ἄρχοντος Ἀθήνησι Διογνήτου. οὗτοι παραλαβόντες τὴν ἀρχὴν καλάνδαις Σεπτεμβρίαις, θᾶττον ἢ τοῖς προτέροις ἔθος ἦν, πρὶν ἢ τῶν ἄλλων τι διαπράξασθαι, βουλὴν συγκαλέσαντες περὶ τῆς καθόδου τῶν δημοτικῶν, λέγειν ἠξίουν ἥν τινα [d] διάνοιαν ἔχοι, πρῶτον ἀποφήνασθαι πα- 3 ρακαλοῦντες ἄνδρα ἡλικίας ἐν τῇ κρατίστῃ τότε ὄντα, καὶ συνέσει δοκοῦντα τῶν ἄλλων διαφέρειν, μάλιστα δὲ ἐπὶ τῇ προαιρέσει τῶν πολιτευμάτων ἐπαινούμενον, ὅτι τῆς μέσης τάξεως ἦν, οὔτε τὴν αὐθάδειαν τῶν ἀριστοκρατικῶν αὔξων, οὔτε τῷ δήμῳ ὅσα βουληθείη πράττειν ἐπιτρέπων, Ἀγρίππαν Μενίνιον· ὃς ἐπὶ τὰς διαλλαγὰς τὴν βουλὴν παρεκάλει, τάδε λέγων· "Εἰ μὲν ἅπα"σιν, ὦ βουλὴ, τοῖς παροῦσι τὴν αὐτὴν γνώμην συνέβαινεν "ἔχειν, καὶ μηδεὶς ἔμελλε ταῖς πρὸς δῆμον διαλλα"γαῖς ἐμποδὼν ἔσεσθαι, ἐφ᾽ οἷς διαλυσόμεθα πρὸς αὐ"τοὺς, εἴτε δικαίοις οὖσιν, εἴτε μὴ, [e] ὁμόσε τε ταῦτα προὔκει"το μόνον σκοπεῖν, δι᾽ ὀλίγων ἂν ὑμῖν ἐδήλωσα λόγων, "ἃ φρονῶ. ἐπειδὴ δὲ καὶ αὐτὸ τοῦτό τινες οἴονται βουλῆς "ἔτι δεῖν, πότερον [f] ὑμῖν ἄμεινόν ἐστι συμβῆναι πρὸς τοὺς "ἀφεστηκότας ἢ πολεμεῖν, οὐχ ἡγοῦμαι ῥᾴδιον εἶναί μοι "δι᾽ ὀλίγης δηλώσεως ὅ, τι χρὴ πράττειν παραινέσαι, "ἀλλ᾽ ἀνάγκη διὰ πλειόνων διδάξαι λόγων τοὺς "πρὸς τὰς διαλλαγὰς [g] ἄλλως ἔχοντας ὑμῶν, ὅτι τἀ"ναντία συμπείθουσιν, ἢ καὶ δεδίττεσθαι [h] μέλλοντες ὑ"μᾶς τὰ φαυλότατα τῶν χαλεπῶν καὶ ῥᾳδίας ἔ"χοντα τὰς ἐπανορθώσεις ὀῤῥωδοῦντας, τῶν μεγίστων τε "καὶ ἀνιάτων ἱκανῶς ἀπερισκέπτως ἔχουσι. καὶ τοῦτο πεπόνθασι

a Συνελθόντες *Vat.* b Rurſum Ποσούμιον Καμίνιον mendoſe in *Ed. Steph.* c Cum *Lapo* & *Gelenio* legendum δευτέρας: præſertim cum apud *Diodorum* quoque (qui ab Olympiade 76 incipit conſules Romanos recenſere) in 77 Olympiade horum conſulum nulla ſit mentio. Infra quoque p. 417. (juxta *Ed. Sylb.*) recte numerus hic exprimitur. *Sylb.* d Δειλίαν ἔχοι *Vat.* e Ὅμως ἦν ταῦτα *Vat.* f Ἡμῖν *Vat.* quod ſi quis maluit (inquit *Sylb.*) per me licebit. g Nota hic ἄλλως pro ἀλλοτρίως. *Sylb.* h Sicuti μέλλοντες pro vulgato μέλλοντας repoſuit *Sylb.* ita & ὀῤῥωδοῦντες quam ὀῤῥωδοῦντας malit *Portus*: præterea ſenſum hujuſmodi lectionem flagitare cenſet, ἢ καὶ θέλοντες ὑμᾶς δεδίττεσθαι, ἤτοι φοβεῖσθαι τὰ φαυλότατα τῶν χαλεπῶν, καὶ ῥᾳδίας ἔχοντα ἐπανορθώσεις, ἃ αὐτοὶ ὀῤῥωδοῦσι τῶν μεγίστων &c. i. e. *vel certe dum volunt vos timere mala leviſſima, & quæ facile ſanari poſſunt, quæ ipſi formidant* &c.

“πεπόνθασι παρ' οὐδὲν ἕτερον, ἢ ὥστε λογισμῷ μὴ κρίνειν τὸ συμφέρον, ἀλλὰ θυμῷ καὶ μανίᾳ. πῶς γὰρ ἂν οὗτοι λέγοιντο προορᾶσθαί τι τῇ διανοίᾳ τῶν χρησίμων ἢ δυνατῶν, οἵτινες ὑπολαμβάνουσι τηλικαύτην πόλιν καὶ τοσούτων πραγμάτων κυρίαν, ἤδη ἐπίφθονόν τε καὶ λυπηρὰν τοῖς περιοίκοις γινομένην, ἢ δίχα τοῦ δημοτικοῦ κατέχειν τε καὶ σώζειν δυνήσεσθαι τὰ ἔθνη ῥᾳδίως, ἢ ἕτερον ἐπάξεσθαι δῆμον ἀντὶ τοῦ [a] πονηροτάτου κρείττονα, ὃς [b] αὐτοὺς προπολεμήσει τε τῆς ἀρχῆς, καὶ κατὰ πολλὴν ἡσυχίαν συμπολιτεύσεται, παρέχων καὶ ἐν εἰρήνῃ καὶ ἐν πολέμοις ἑαυτὸν μέτριον; οὐδὲν γὰρ ἂν ἕτερον ἔχοιεν εἰπεῖν, ᾧ πιστεύοντες ἀξιώσουσιν ἡμᾶς μὴ δέχεσθαι τὰς διαλλαγάς. Ὧν ἑκάτερον ὅσης ἐστὶ μεστὸν εὐηθείας, ἐξ αὐτῶν ὑμᾶς ἀξιώσαιμ' ἂν ἔγωγε τῶν ἔργων σκοπεῖν, ἐνθυμηθέντας ὅτι διαστασιασάντων πρὸς ὑμᾶς τῶν ταπεινοτέρων διὰ τοὺς οὔτε πολιτικῶς οὔτε μετρίως ταῖς ἀτυχίαις χρησαμένους, καὶ παραχωρησάντων μὲν ἐκ τῆς πόλεως, ἄλλο [c] δὲ μηδὲν ὑμᾶς δεινὸν μήτε ἐργαζομένων μήτε διανοουμένων, ἀλλ' ὡς διαλλαγήσονται χωρὶς αἰσχύνης σκοπούντων, ἀγαπητῶς δεξάμενοι τὸ συμβὰν ἀπὸ τῆς τύχης πολλοὶ τῶν [d] οὐκ εὖ διανοουμένων πρὸς ὑμᾶς, [e] ἀναπτεροῦνται ταῖς γνώμαις, καὶ τοῦτον οἴονται σφίσι παρεῖναι τὸν εὐκταῖον καιρόν, ἐν ᾧ καταλύσουσιν ὑμῶν τὴν ἀρχήν. Αἰκανοὶ [f] μὲν γὰρ καὶ Οὐολοῦσκοι, Σαβῖνοί τε καὶ τὸ Ἑρνίκων ἔθνος, πρὸς τῷ μηδένα χρόνον ἐξαίρετον πεποιῆσθαι [g] πρὸς ἡμᾶς πολέμου, καὶ τοῖς ἔναγχος κακοῖς 380 [h] δυσανασχετοῦντες, δημεύουσιν ἡμῶν τοὺς ἀγρούς. Καμπανίας δὲ καὶ Τυρρηνίας ὅσα [i] ἐνδοιαστῶς [k] ἡμῶν ἀφειμένα διατελεῖ, τὰ μὲν ἐκ τοῦ φανεροῦ ἀφίσταται, τὰ δὲ ἀφανῶς παρασκευάζεται. δοκεῖ τε οὐδὲ τὸ Λατίνων συγγενὲς ἔτι βέβαιον ἡμῖν διαμένειν φίλιον εἰς πίστιν ἐλθόν, ἀλλὰ καὶ τούτου πολὺ μέρος διαγγέλλεται νοσεῖν, ἔρωτι κρατούμενον ἧς ἅπαντες γλίχονται μεταβολῆς. οἱ δὲ τέως ἐπιστρατοπεδεύοντες ἑτέροις, νῦν αὐτοὶ τειχήρεις ἔνδον καθήμεθα, [l] γῆν τε ἄσπορον ἀφεικότες, καὶ αὐλὰς διαρπαζομένας ὁρῶντες, λείαν τε ἀπελαυνομένην, καὶ θεράποντας αὐτομολοῦντας, οὐκ ἔχοντες ὅ, τι χρησόμεθα τοῖς κακοῖς. καὶ [m] ταῦτα πάσχομεν, ἔτι διαλλαγήσεσθαι πρὸς ἡμᾶς ἐλπίζοντες τὸ δημοτικόν, καὶ [n] ἐφ' ἡμῖν ὑπάρχον εἰδότες, ἑνὶ καταλύσασθαι ψηφίσματι τὴν στάσιν. Οὕτως δὲ κακῶς ἐχόντων ἡμῖν τῶν ὑπαιθρίων, οὐδὲ τὰ ἐντὸς τείχους δεινὰ ἧττόν ἐστι φοβερά· οὔτε γὰρ ὡς πολιορκησόμενοι παρεσκευάσμεθα ἐκ πολλοῦ τὰ συμμαχικά, οὔτε πλήθει αὐτοὶ [o] ἀποχρώντως ἐσμὲν, ὡς πρὸς τοσαῦτα πολεμίων ἔθνη. τοῦ δὲ ὀλίγου καὶ οὐκ ἀξιομάχου πληρώματος

“nullam aliam cauſſam facere, quam * quia non ratione, ſed potius ira & inſania, utilitatem ſuam metiuntur. Quomodo enim iſti dicentur mente prævidere aliquid quod ſit utile, aut quod fieri poſſet, qui exiſtimant tantam remp. & cujus imperium tam longe lateque patet, & quæ jam odioſa & gravis eſt populis finitimis, poſſe vel ſine plebe ſubditas gentes facile in officio continere atque tutari, vel aliam plebem meliorem in hujus nequiſſimæ locum in urbem inducere, quæ foris pro ipſorum imperio pugnet, & quietiſſime in civitate vivat, ac ſe cum pacis tum belli tempore modeſte gerat? nihil enim aliud poſſet afferre, quo freti pacem à nobis minime accipiendam cenſeant.

L. ¶ Quorum utrumque quantæ ſit plenum ſtultitiæ, vellem ut ex ipſis rebus conſideraretis: illud cogitantes, quum plebs à vobis ſeceſſerit, propter eos qui neque civiliter neque moderate in ipſius adverſa fortuna ſe geſſerunt, & ex urbe diſceſſerit, nullumque aliud maleficium vobis fecerit aut facere in animo habeat, ſed tantummodo ſpectet quânam ratione honeſtam pacem facere poſſit: multos eorum, qui animis erga vos male ſunt affecti, hanc occaſionem à fortuna ſibi oblatam avide arripuiſſe, & animis eſſe elatis, atque illud ſibi optatiſſimum tempus veniſſe arbitrari, quo veſtrum imperium evertant. Nam Æqui & Volſci, Sabini & Hernici, præterquam quod bellum continenter nobiſcum gerunt, recentibus etiam cladibus exaſperati, noſtros agros † publicant. Campaniæ vero & Hetruriæ populi, quotquot dubia fide à nobis ſunt relicti, eorum alii aperte defectionem faciunt, alii occulte ſe ad eam parant. Quinetiam Latini cognati noſtri haud amplius mihi videntur conſtanter in amicitia & fide permanere; ſed horum quoque magna pars, mutationis *ac rerum novarum* cupiditate, cujus omnes *natura* ſunt avidi, capta, laborare fertur. Nos vero qui ante ad hanc uſque diem aliis bellum inferebamus, nunc ipſi mœnibus incluſi ſedemus, & agros incultos relinquimus, & villas noſtras in noſtro conſpectu diripi patimur, & prædam abigi, & ſervitia transfugere, ignoramuſque quomodo in his malis nos gerere debeamus. Et hæc quidem patimur, quia adhuc ſperamus plebem nobiſcum compoſitionem eſſe facturam, & quia ſcimus in noſtra eſſe poteſtate, uno ſenatuſconſulto omnem ſeditionem ſedare.

LI. ¶ Quum autem foris rerum noſtrarum ſtatus adeo ſit miſer, ne domeſtica quidem mala minus ſunt formidanda: neque enim ad tolerandam obſidionem auxilia multo ante paravimus, neque ipſi ſatis numeroſas copias adverſus tot hoſtium gentes habemus. Noſtri vero exigui neque ſatis firmi

Per. Jul. 4223. Ante Chr. 491. Olymp. 72 ½. V. C. Cat. 261. Var. 263.

a Πονηροτέρου *Vat.* b Αὐτοῖς *Vat.* & *Lapi Codd.* atque etiam *Sylb.* ex conjectura, quod eodem loquendi genere utatur *Dionyſius* p. 366. v. 36. ubi dicit, τῇ πόλει οὐδὲν ἕτερον ἤδη πω κινδυνεύεται. Αὐτῶν malit *Portus*: ut idem valeret ac ſi dixiſſet, ὃν ὑπὲρ αὐτῶν ἀρχῆς πολεμήσει. c Deeſt *Vat.* d Rectius procul dubio οὐκ εὖ διακειμένων, ut διανοουμένων huc irrepſerit ex v. 19. *Sylb.* e Ἀναπτεροῦνται in *Ed. Steph.* unde ἀνεπτέρονται forſan legendum eſſe conjicit *Portus.* f Μέν γε *Vat.* g Πρὸς ὑμᾶς *Vat.* h Δυσαναχετοῦντας perperam in *Ed. Steph.* i Ἐνδοιαστικῶς *Vat.* k Legendum videtur ἡμῖν, id eſt, ὑφ' ἡμῶν *à nobis. Sylb.* l Ita *Vat.* & *Lapi Codd.* In *Ed. Steph.* γῆν τε ἄπορον. m Ταῦτα πάσχοντες *Vat.* n Ἐφ' ὑμῖν *Vat.* o Ἀποχρῶντες *Vat.* quo modo legendum eſſe conjecerat *Sylb.* * Vel potius, *Quia non ex ratione ſed ex ira & furore de eo quod expedit judicant.* Sive, *Quia non rationi, ſed iræ & furori, judicium de eo quod utile eſt permittunt. Port.* † *Lapus* vertit *agros noſtros populantur*, ac ſi legiſſet προνομεύουσι. *Gelenius* reddit *agros ſibi dividunt.*

Per. Jul. 4223.
Ante Chr. 491.
Olymp. 72 ½
V. C. Cat. 261. Var. 263.

“ firmi numeri major pars eſt ex plebejis, mercenariis, & clientibus, & opificibus qui ſibi manu victum quæritant, quique ſunt ſtatus optimatum perturbati non admodum firmi cuſtodes. Et crebra transfugia ad eos, qui ſeceſſerunt, faciunt, ut reliqui omnes ſint ſuſpecti. Sed præter hæc omnia commeatus, qui ad nos apportari non poteſt, quod ager ſit in hoſtium poteſtate, famem præcipue nobis minatur: verum & ubi ad ipſam inopiam fuerimus redacti, *hoc* multo majorem terrorem nobis incutiet. * Præterea, quod nunquam animos noſtros conquieſcere ſinit bellum, omnem malorum atrocitatem ſuperat; mulierculæ illorum qui ſeceſſionem fecerunt, & infantes, & parentes ſenio confecti, ſordidati ac lugubri habitu per forum & per compita vagantur, flentes, unumquemque ſuppliciter orantes, dextram & genua uniuſcujuſque attingentes, deplorantes ſolitudinem ad quam ſunt redacti, & quæ in poſterum major etiam eſt futura; atrox ſane & non ferendum ſpectaculum. Nullus certe eſt adeo efferatis moribus, quin, ſi hæc videat, animo graviter turbetur, & hominum hoc infortunio † vehementer commoveatur. Quapropter ſi plebi diffidere volumus, tollenda quoque ſunt è medio corpora iſta, quorum alia ad obſidionem tolerandam nullum uſum ſunt allatura, alia vero conſtanter in amicitia & fide non ſunt permanſura. Si igitur hæc quoque expellantur, quænam copiæ ad urbem tutandam relinquentur? aut quibus freti auxiliis gravia mala ingruentia ferre audebimus? Illud enim noſtrum domeſticum refugium, ac ſola certa ſpes, patriciæ juventutis robur, parvum eſt, ut videtis, nec ſatis dignum ob quod magnifice de nobis ſentiamus. Quid igitur belli ſuſtinendi auctores delirant, nobiſque fucum faciunt, ac non potius aperte ſuadent, ut ſine ſanguine & ſine labore urbem hoſtibus jam dedamus?

LII. ¶ At fortaſſe ego hæc inaniter jacto, & ea formidanda cenſeo quæ minime ſunt extimeſcenda. Fortaſſe etiam nullum aliud periculum reip. jam impendet quam mutatio, res haud difficilis; quia perfacile ex quibuſvis gentibus & locis mercenariorum & clientium turbam in urbem recipere poterimus. Hoc enim eſt quod multi plebis adverſarii, & certe quaſi res non contemnendas, vulgo jactant. Nonnulli enim eo ſtultitiæ jam ſunt provecti, ut non ſententiarum ſalutarium ſint auctores, ſed vota quæ fieri nequeunt proferant. Ex quibus libenter quærerem, quodnam temporis ſpatium ad hæc libere exſequenda nobis in hoc ſtatu verſantibus dabitur, quum hoſtes urbi adeo ſint propinqui? Quænam venia *dabitur*

“ τὸ πλεῖόν ἐστι δημοτικὸν, θῆτες καὶ πελάται καὶ [a] χειρωνάκται, οὐ πάνυ βέβαιοι τεταραγμένης ἀριστοκρατίας φύλακες. αἵ τε νῦν αὐτομολίαι συνεχεῖς αὐτῶν πρὸς τοὺς ἀφεστηκότας γινόμεναι, τὸ σύμπαν ὕποπτον εἶναι παρεσκευάκασιν. ὑπὲρ ἅπαντα δὲ ταῦτα, ἡ τῶν ἐπιτηδείων συγκομιδὴ, κρατουμένης ὑπὸ τῶν πολεμίων τῆς γῆς, ἀδύνατος οὖσα, [b] φοβεῖται ἤδη λιμόν· ἐπεὶ δὲ ἂν ἐν τῷ ἀπόρῳ γενώμεθα, ἔτι μᾶλλον φοβήσει. χωρὶς δὲ τούτων, ὁ μηδένα χρόνον ἡμᾶς εὐσταθεῖν ταῖς διανοίαις ἐῶν πόλεμος, ἅπαντα ὑπερβάλλει τὰ δεινὰ, γυναῖκα τῶν ἀποστατῶν καὶ παιδία νήπια καὶ γηραιοὶ γονεῖς, ἐν ἐσθῆσιν ἐλεειναῖς καὶ σχήμασι πενθίμοις περιφερόμενοι κατὰ τὴν ἀγορὰν καὶ τοὺς στενωποὺς κλαίοντες, ἱκετεύοντες, ἁπτόμενοι δεξιᾶς ἑκάστου καὶ γονάτων, ἀπολοφυρόμενοι τὴν κατέχουσαν αὐτοὺς, καὶ ἔτι μᾶλλον καθέξουσαν ἐρημίαν, [c] δεινὴν καὶ ἀνυπομόνητον ὄψιν. [d] οὐδεὶς γοῦν οὕτως ὠμὸς ὢν τὸν τρόπον, ὃς οὐκ ἀνατρέπεται τὴν ψυχὴν, ὁρῶν ταῦτα, καὶ πάσχει τι πρὸς τὰς ἀνθρώπων τύχας. ὥστε εἰ μέλλοιμεν ἀπίστως πρὸς τὸ δημοτικὸν ἔχειν, ἀπαλλακτέον [e] ἡμῖν καὶ ταῦτα τὰ σώματα ἐκποδὼν, τὰ μὲν, ὡς ἄχρηστα εἰς πολιορκίαν ἐσόμενα, τὰ δὲ, ὡς οὐ διαμενοῦντα βεβαίως φίλα. ἀπελαυνομένων δὴ καὶ τούτων, τίς ἡ φυλάξουσα τὴν πόλιν ἔτι λειφθήσεται δύναμις; ἢ τίνι πιστεύσαντες ἐπικουρίᾳ τὰ δεινὰ τολμήσομεν ὑπομένειν; ἡ μέντοι οἰκεία καταφυγὴ ἡμῶν καὶ μόνη [f] βεβαία ἐλπὶς, ἡ τῶν πατρικίων ἀκμὴ, βραχεῖά ἐστιν, ὥσπερ ὁρᾶτε, καὶ οὐκ ἄξιον ἐπὶ ταύτῃ 381
[g] ἔτι μέγα φρονεῖν. τί οὖν οἱ τὸν πόλεμον ὑπομένειν εἰσηγούμενοι ληροῦσιν, καὶ φενακίζουσιν ἡμᾶς, ἀλλ' οὐχὶ φανερῶς παραινοῦσιν ἀναιμωτὶ καὶ δίχα πόνου παραδιδόναι τοῖς ἐχθροῖς ἤδη τὴν πόλιν; Ἀλλ' ἴσως ἔγωγε τετύφωμαι ταῦτα λέγων, καὶ τὰ μὴ δεινὰ ἀξιῶ δεδιέναι· τῇ πόλει δὲ οὐδὲν ἕτερον ἤδη που κινδυνεύεται, ἢ μεταβολὴ, πρᾶγμα οὐ χαλεπόν· κατὰ πολλήν τε ἂν ἡμῖν εὐπέτειαν ἐκ παντὸς ἔθνους καὶ τόπου θῆτά τε καὶ πελάτην ὄχλον εἰσδέξασθαι γένοιτο. τουτὶ γάρ ἐστιν ὃ πολλοὶ θρυλλοῦσι τῶν ἐναντιουμένων τῷ δημοτικῷ, [h] καὶ μὰ Δί' ὡς οὐχὶ φαυλότατα. εἰς τοῦτο γὰρ ἤδη τινὲς ἥκουσιν εὐηθείας, ὥστε μὴ γνώμας εἰσηγεῖσθαι σωτηρίους, ἀλλ' εὐχὰς λέγειν ἀδυνάτους. οὓς ἡδέως ἂν ἐροίμην, ποία μὲν ἡμῖν χρόνου δοθήσεται περιουσία περὶ ταῦτα τὰ πράγματα γινομένοις, οὕτως ἐγγὺς ὄντων τῇ πόλει τῶν ἐχθρῶν· ποία δὲ συγγνώμη

τῷ

a Χειρωνάκτες *Vat.* *b* Φοβεῖ τε *Vat.* quo modo legendum eſſe ſuſpicatus eſt *Sylb.* Φοβεῖ abſque τε malit *Port.* quod τε vel καὶ ſequens deſideraret: atque φοβεῖ λιμὸν pro μετὰ φόβου λιμὸν ἐπισείειν accipi vult. In *Lexicis* φοβεῖσθαι *minari* ex *Dionyſ.* l. 6. Verum (inquit *Steph.*) non video quid obſtat, quo minus illic verbo φοβεῖσθαι ſuam ſignificationem relinquamus, i. e. paſſim uſitatam. *c* Δεινὴ καὶ ἀνυπομόνητος ὄψις *Vat.* Magis analogum eſt ἀνυπομένητον. *Sylb.* *d* Οὐδεὶς γοῦν ἐστιν οὕτως ὠμὸς τὸν τρόπον *Vat.* *e* Ὑμῖν *Vat.* *f* Βέβαιος *Vat.* *g* Non agnoſcit *Vat.* *h* Καὶ μὰ Δί' οὐχὶ φαυλότατοι *Vat.* quo modo & *Lapus*, dum vertit, *nec per deos illi quidem cives inaniſſimi.* Καὶ μὰ Δί', ὡς αὐτοί γε νομίζουσιν, οὐχὶ φαυλότατοι legit *Gelen.* redditque, *per Jovem non omnino (ut ipſis videtur) ſtolide.* * *Portus* vertit, *Præterea ipſum bellum, quod non ſinit unquam animos noſtros quieſcere,* nos terrebit: *ſed quod atrociſſima quæque mala ſuperat, illud eſt, quod mulierculæ* &c. nam ipſi legendum videtur, ἃ δὲ πάντα ὑπερβάλλει τὰ δεινά, & ſubaudiendum τοῦτ' ἐστιν ὅτι ſc. γύναια &c. Vel ſaltem dicendum ἅπαντα δ' ὑπερβάλλει τὰ δεινά, ita ut quæ ſequuntur ἀπολύτως ἢ κατ' ἐπεξήγησιν ſubjiciantur. † Ita reddo, quod τι hîc loci particula ſit ἐπιτατικὴ & æquipolleat τῷ μάλα.

a Deſide-

Per. Jul. 4223. Ante Chr. 491. Olymp. 72 ½. V. C. Cat. 261. Var. 263.

“τῷ χρονισμῷ καὶ τῇ μελλήσει τῶν ἐλευσομένων συμμάχων, ἐν οὐ χρονίζουσιν οὐδὲ μέλλουσι δεινοῖς. τίς δὲ ὁ παρέξων [a] τὸ ἀσφαλὲς” ἀνὴρ ἢ θεὸς, καὶ κατὰ πολλὴν ἡσυχίαν συνάξων ἐκ παντὸς [b] τρόπου, καὶ παραπέμψων δεῦρο τὴν ἐπικουρίαν· ἔτι δὲ δὴ, οἱ τὰς ἑαυτῶν πατρίδας ἐκλείψοντες, καὶ πρὸς ἡμᾶς μεταναστησόμενοι, [c] τίνες ἔσονται· πότερα οἰκήσεις τε καὶ ἐφέστια καὶ βίους, [d] καὶ τιμᾶσθαι παρὰ τοῖς πολίταις διὰ πατέρων ἐπιφάνειαν, ἢ δόξαν οἰκείας ἀρετῆς ἔχοντες; καὶ τίς ἂν ὑπομείνειε, τὰ οἰκεῖα παραλιπὼν ἀγαθὰ, τῶν ἀλλοτρίων αἰσχρῶς μεταλαβεῖν κακῶν; οὐ γὰρ εἰρήνης καὶ τρυφῆς μεταληψόμενοι δεῦρο ἥξουσιν, ἀλλὰ κινδύνων καὶ πολέμου, ἐξ ὧν ἄδηλον εἰ κατορθωθήσεται τὸ τέλος. ἢ τὸ δημοτικὸν καὶ ἀνέστιον ἐπαξόμεθα πλῆθος, οἷον καὶ τὸ ἐνθένδε ἀπελαθὲν ἦν, δηλονότι [e] καὶ χρέα, καὶ καταδίκας, καὶ τὰς ὁμοιοτρόπους ταύταις συμφορὰς ἀγαπητῶς ὅπου τύχῃ μεθιδρυσόμενον; [f] ὃ” κἂν τἆλλα χρηστὸν ᾖ καὶ μέτριον, ἵνα καὶ τοῦτο αὐτοῖς χαρισώμεθα, διὰ τοῦτο γέτοι τὸ [g] μηδὲ οἰκεῖον εἶναι, μήτε ὁμοδίαιτον, μήτε ἐθισμῶν καὶ νόμων καὶ παιδείας ἔσεσθαι τῆς παρ᾽ ἡμῖν ἔμπειρον, μακρῷ δή που καὶ τῷ παντὶ κάκιον ἂν εἴη τοῦ παρ᾽ ἡμῖν. Τῷ μὲν ἐπιχωρίῳ καὶ τέκνων καὶ γυναικῶν καὶ γονέων, καὶ πολλῶν ἄλλων σωμάτων οἰκείων ὅμηρα ἐστὶν ἐνθάδε, καὶ αὐτοῦ νὴ Δία τοῦ θρέψαντος αὐτοὺς ἐδάφους ὁ πόθος, ἀναγκαῖος ὢν ἅπασι καὶ οὐκ ἐξαίρετος· ὁ δὲ ἐπίκλητός γε οὑτοσὶ καὶ ἐπίσκηνος ὄχλος, εἰ γένοιτο ἡμῖν σύνοικος, οὐδενὸς αὐτῷ τούτων ἐνθάδε ὄντος, ὑπὲρ τίνος ἀξιώσειε κινδυνεύειν ἀγαθοῦ, εἰ μή τις αὐτῷ γῆς τε ὑπόσχοιτο μέ-
382 ρη δώσειν, καὶ πόλεως μοῖραν ὅσην δή τινα, τοὺς νῦν κυρίους αὐτῶν ἀφελόμενος, ὧν οὐκ ἀξιοῦμεν τοῖς πολλάκις ἀγωνισαμένοις ὑπὲρ αὐτῶν πολίταις μεταδιδόναι. καὶ ἴσως ἂν οὐδὲ τούτοις ἀρκεσθείη δοθεῖσι μόνοις, ἀλλὰ καὶ τιμῶν, καὶ ἀρχῶν, καὶ τῶν ἄλλων ἀγαθῶν ἐξ ἴσου τοῖς πατρικίοις ἀξιώσειε μεταλαμβάνειν. οὐκοῦν εἰ μὲν οὐκ ἐπιτρέψομεν ἕκαστα τῶν αἰτουμένων, [h] ἐχθροῖς αὐτοῖς μὴ τυγχάνουσι χρησόμεθα· εἰ δὲ συγχωρήσαιμεν, ἡ πατρὶς ἡμῖν οἰχήσεται καὶ ἡ πολιτεία, πρὸς ἡμῶν αὐτῶν καταλυομένη. καὶ οὐ προστίθημι ἐνταῦθα, ὅτι πολεμικῶν ἐπιτηδείων σωμάτων ἡμῖν ἐν τῷ παρόντι δεῖ, οὐ γεωργῶν, οὐδὲ θητῶν, οὐδὲ ἐμπόρων, οὐδὲ τῶν περὶ τὰς βαναύσους τέχνας ἀσχολουμένων, οὓς ἅμα δεήσει μανθάνειν τὰ πολεμικὰ, καὶ πεῖραν αὐτῶν διδόναι· χαλεπὴ δὲ πεῖρα τῷ μὴ ἐν ἔθει· ἀνάγκη δὲ τοιούτους εἶναι τοὺς σύγκλυδας καὶ ἐκ παντὸς ἔθνους μετανισταμένους. στρατιωτικὴν γὰρ οὔτε ὁρῶ συμμαχίαν ἡμῖν οὐδεμίαν συνεστῶσαν, οὔτε, εἰ φανείη τις ἐκ τοῦ ἀδοκήτου, παραινέσαιμι ἂν ὑμῖν παραδέξασθαι αὐτὴν τοῖς τείχεσι προχείρως, πολλὰς [i] ἡμᾶς

“moræ & cunctationi venturi auxilii, in malis quæ nullas moras & nullam cunctationem patiuntur. Quis mortalium aut immortalium nos tutabitur, & pacatiſſime *ac per amplum otium* auxilia undecunque contrahet, & huc uſque ad nos deducet? Præterea quinam illi ſunt, qui patriam ſuam deſerent, & ad nos migrabunt? utrum illi qui jam certas ſedes & lares & res ad victum neceſſarias habent, & qui ob majorum nobilitatem, vel ob virtutis ſuæ gloriam apud ſuos cives in honore eſſe poſſunt? At quiſnam ſuis bonis relictis alienorum malorum turpiter particeps fieri æquo animo velit? neque enim pacis & deliciarum participes futuri huc venient, ſed periculorum & belli, quorum exitus felix necne ſit futurus incertum eſt. An turbam plebejam & laribus carentem in urbem introducemus, cujuſmodi ea erat quæ hinc expulſa fuit, nimirum quæ æs alienum & mulctas aliaque iſtiuſmodi mala libenter ſecum ſit tranſlatura, quocunque ei migrare contigerit? quæ licet alioqui frugi & modeſta ſit, (ut hoc quoque eis largiamur) quia tamen neque domi nata, neque eadem vitæ ratione utitur, quia etiam noſtrorum morum & legum & diſciplinæ imperita erit, proculdubio longe atque omnino hac noſtra plebe deterior eſt futura. ¶ Hujus enim indigenæ & liberos & conjuges & parentes, & multos alios neceſſarios hîc obſides habemus; atque adeo ipſum natalis ſoli deſiderium, quod omnibus ineſt neceſſario, nec poteſt eximi. At adſcita hæc & * inquilina turba, ſi nobiſcum habitarit, quum nihil horum hîc habeat, cujus boni cauſſa periclitari volet, niſi quis polliceatur ſe ei & agri partem daturum, & urbis portionem aliquam iis ereptam qui nunc eam poſſident, quæ tamen nolumus impertiri civibus, qui ſæpius pro his certarunt. Ac fortaſſe ne his quidem ſolis datis contenta erit; ſed etiam honorum, & magiſtratuum, & aliorum bonorum ex æquo cum patriciis particeps eſſe volet. Quapropter, niſi quæcunque poſtularint eis conceſſerimus, eos ob acceptam repulſam inimicos habebimus: quod ſi conceſſerimus, † patria & reſp. à nobis ipſis everſa peribit. Non addam hoc loco, nobis in præſentia opus eſſe hominibus ab bellum idoneis, non agricolis, aut mercenariis, aut mercatoribus, aut etiam iis qui ſordidis artibus operam navant, quos uno eodemque tempore & res bellicas diſcere, & earum ſpecimen dare oportebit. difficile enim eſt non aſſueto ſui ſpecimen dare: neceſſe autem eſt tales eſſe eos, qui huc convenient, & ex omnibus nationibus migrabunt. Nullas enim militares ſociorum copias in noſtram gratiam jam coactas video; neque, ſi quæ ex inſperato apparerent, vobis eas intra mœnia temere recipiendas cenſerem: quum nos ipſi ſciamus “multas

LIII.

a Deſiderantur in Cod. *Vat.* *b* Ita *Vat.* & *Lapi* Codd. Τόπου, ut paullo ſupra, malint *Gelen.* & *Port.* non abſurde. *c* Οἵ τινες ἔσονται *Vat.* *d* Καὶ τὸ τιμᾶσθαι *Vat.* *e* Cum in ejuſmodi migrationibus iſta incommoda non aſportari alio ſoleant, ſed illorum effugiendorum gratia ſedes alibi quæri, ideo pro καὶ cenſeo legendum κατὰ: qua præpoſitione pro διὰ frequenter utitur, cum alibi, tum pag. 62. v. 14. & p. 64. v. 10. *Sylb.* Quo conceſſo, mox malim κατὰ δίκας, ut ſupra alicubi. *f* Deeſt *Vat.* *g* Nota hîc μηδὲ, & in ſeq. comm. μήτε. quæ commutatio alibi etiam occurrit. *Sylb.* *h* Ἐχθροῖς τοῖς *Vat.* *i* Nota hîc ἡμᾶς ἐπισταμένους abſolute poſita pro ἡμῶν ἐπισταμένων, ut infra p. 372. v. 44. ὡς δὴ ἀκίνδυνον αὐτοῖς τὸ ἔργον ἐσόμενον. *Sylb.* * *Al.* in contubernium noſtrum admiſſa. † Habitabitur nobis patria reſque publ. à nobis ipſis diſſoluta. *Lapus.* perinde ac ſi legiſſet ἡ πατρὶς ἡμῖν οἰκήσεται.

a Deeſt

Per. Jul. 4223. *Ante Chr.* 491. *Olymp.* 72 ½. U. C. *Cat.* 261. *Varr.* 263.

“multas urbes ab exercitibus præſidii cauſſa in eas introductis in ſervitutem fuiſſe redactas. ¶ Hæc igitur & alia quæcunque à nobis ante dicta conſiderantes, præterea,

LIV. eorum qui vos ad pacem hortantur memores, ſciatis non apud nos ſolos aut primos diſſenſiſſe pauperes à divitibus, & ignobiles à nobilibus, ſed in omnibus, ut ita dicam, & parvis & magnis civitatibus, plerumque multitudini paucitatem eſſe inimicam; (in quibus rerumpub. principes, qui moderate ſe geſſerunt, patrias ſuas ſervarunt, qui vero arrogantes fuerunt, una cum cæteris viris bonis ipſi ſe quoque perdiderunt) & quicquid ex multis partibus conſtat, ita natura comparatum eſſe, ut aliqua ejus pars laboret: præterea, neque ſemper partem, quæ in humano corpore laborat, reſecandam eſſe; (ita enim reliquum corpus aſpectu turpe eſſet, nec ipſa natura diutius duraret) neque etiam civilis ſocietatis laborantem partem expellendam: (hoc enim pacto partibus corporis paullatim depereuntibus, totum corpus exiguo temporis ſpatio interiret) conſiderantes etiam quanta ſit vis neceſſitatis, cui ſoli vel ipſi dii cedunt, æquo animo feratis fortunæ viciſſitudines; neque, quaſi res omnes vobis ex animi ſententia ſint ſucceſſuræ, arrogantia & rerum imperitia tumeatis; ſed flectamini & cedatis, recti conſilii exempla ſumentes, non ex rebus quas alii geſſerunt, ſed ex iis quas vos ipſi

LV. geſſiſtis. ¶ Oportet enim tum ſingulos cives tum integram civitatem rebus ſuis præclariſſime geſtis gloriari, & dare operam ut poſtremæ primis reſpondeant. Vos igitur multos hoſtes, à quibus graviſſimas accepiſtis injurias, in veſtram poteſtatem jam redactos, neque occidere, neque ex ſuis ſedibus expellere voluiſtis, ſed & domos, & agros ipſis reddidiſtis, & patriam ſuam, in qua nati erant, incolere permiſiſtis; quinetiam nonnullos eorum civitate donatos in parem juris libertatiſque conditionem, qua ipſi eſtis, recepiſtis. Sed aliud veſtrum facinus iſto longe admirabilius afferre poſſum, quod ſcilicet multis veſtris civibus, qui graviter in vos deliquerant, pœnam remiſiſtis, ira in ſolos *delictorum* auctores effuſa, in quo numero ſunt coloni, quos Antemnas & Cruſtumerium & Medulliam & Fidenas miſiſtis, & multi alii. Quid enim jam omnes recenſendi ſunt, quos obſidioni expugnatos moderate & civiliter caſtigaſtis? neque tamen in ullum propterea periculum aut vituperationem reſp. incurrit; ſed laudatur veſtra clementia, neque ſalus publica imminuta eſt. Voſne igitur, qui hoſtibus parcitis, cum amicis bellum geretis? & qui hoſtes in veſtram poteſtatem redactos impunitos dimittitis, eos qui vos in imperio parando adjuverunt mulctabitis? & qui urbem veſtram omnibus ea indigentibus tutum

“ἐπισταμένους πόλεις ταῖς εἰσαχθείσαις ἐπὶ φυλακῇ στρατιαῖς δεδουλωμένας. Ἐνθυμούμενοι δὴ ταῦτα, καὶ ὅσα δὴ ἕτερα ἡμῖν εἴρηται πρότερον, ἔτι δὲ τῶν παρακαλούντων ἐπὶ τὰς διαλλαγὰς ἀναμιμνησκόμενοι, ὅτι οὐ παρ' ἡμῖν μόνοις ἢ πρώτοις πενία πρὸς πλοῦτον ἐστασίασεν, καὶ ταπεινότης πρὸς ἐπιφάνειαν, ἀλλ' ἐν ἁπάσαις, ὡς εἰπεῖν, καὶ μικραῖς καὶ μεγάλαις πόλεσι πολέμιον ὡς τὰ πολλὰ τοῦ πλείονος τοὔλαττον καθίσταται· ἐν αἷς οἱ προεστηκότες τοῦ κοινοῦ, μετριάσαντες μὲν, ἔσωσαν τὰς πατρίδας, αὐθαδείᾳ δὲ χρησάμενοι, μετὰ τῶν ἄλλων ἀγαθῶν καὶ σφᾶς αὐτοὺς διώλεσαν· καὶ ὅτι πᾶν χρῆμα, ὃ ἂν ἐκ πολλῶν σύνθετον ᾖ, νοσεῖν πέφυκε κατά τι τῶν ἐν αὐτῷ μορίων· καὶ ἔτι πρὸς τούτοις, ὡς οὔτε ἀνθρωπείου σώματος ἀεὶ τὸ κάμνον ἀποτέμνειν χρὴ μέρος· αἰσχρά τε [a] γὰρ ἡ ὄψις ἂν γένοιτο τοῦ λειπομένου, καὶ ἡ φύσις οὐκ ἐπιπολὺ διαρκής· οὔτε πολιτικῆς κοινωνίας τὴν νοσοῦσαν ἐξελαύνειν μοῖραν· [b] οὐ γὰρ ἂν φθάνοι διὰ τῶν ἰδίων μερῶν τὸ σύμπαν [c] ἀπολλύμενον σὺν χρόνῳ· τῆς τε ἀνάγκης ἐνθυμηθέντες ὅσον τὸ κράτος, ᾗ καὶ θεοὶ εἴκουσι μόνῃ, μὴ χαλεπαίνετε πρὸς τὰς τύχας, μηδὲ ὡς ἁπάντων [d] ἡμῖν κατ' εὐχὴν ἐσομένων, αὐθαδείας ἐμπίπλασθε καὶ ἀμαθίας, ἀλλ' ἐπικλάσθητε καὶ εἴξατε, παραδείγμασι χρησάμενοι τῆς εὐβουλίας, μὴ τοῖς ὀθνείοις, ἀλλὰ [e] τοῖς ὑμετέροις αὐτῶν ἔργοις. Καὶ γὰρ ἄνδρα ἕνα καὶ πόλιν ὅλην ἐπὶ ταῖς καλλίσταις τῶν ἰδίων πράξεων φιλοτιμεῖσθαι χρὴ, καὶ τὰς λοιπὰς, ὅπως ὁμολογούμεναι ταύταις ἔσονται, σκοπεῖν. ὑμεῖς τοίνυν ἤδη πολλοὺς πολεμίους, 383 ὑφ' ὧν τὰ μέγιστα ἠδικήθητε, ὑποχειρίους λαβόντες, οὔτε ἀνελεῖν οὔτε ἐκβαλεῖν ἐκ τῶν ἰδίων ἐβουλήθητε, ἀλλὰ καὶ οἴκους καὶ κλήρους αὐτοῖς ἀπέδοτε, καὶ πατρίδας οἰκεῖν ἐξ ὧν ἔφυσαν εἰάσατε· ἰσοψήφοις τε εἶναι καὶ πολίταις ὑμετέροις, ἤδη τισὶν ἐξ αὐτῶν ἐχαρίσασθε. [f] τούτου δὲ τὸ θαυμασιώτερον ἔργον ὑμῶν ἔχω λέγειν, ὅτι καὶ τῶν ὑμετέρων πολιτῶν [g] πολλοὺς μεγάλα εἰς ὑμᾶς ἐξαμαρτάνοντας ἀφήκατε τῶν τιμωριῶν, εἰς αὐτοὺς μόνους ἀποσκήψαντες τοὺς αἰτίους τὴν ὀργήν, ὧν ἦσαν οἵ τε Ἀντέμνας κληρουχήσαντες, καὶ Κρουστομερίαν, καὶ [h] Μεδυλλίαν, καὶ Φιδήνην, καὶ ἄλλοι συχνοί. τί γὰρ δεῖ πάντας ἐξαριθμεῖσθαι νυνί, οὓς ὑμεῖς [i] καὶ ἐκ πολιορκίας κρατηθέντας, μετρίως ἐνουθετήσατε καὶ πολιτικῶς; καὶ οὐκ ἔσθ' ὅπως ἢ κίνδυνος διὰ ταῦτα κατέλαβε τὴν πόλιν, ἢ ψόγος, ἀλλ' ἐπαινεῖταί τε ὑμῶν τὸ ἐπιεικές, καὶ οὐδὲν ἠλάττωται τοῦ ἀσφαλοῦς. ἔπειτα οἱ τῶν πολεμίων φειδόμενοι, τοῖς φίλοις πολεμήσετε; καὶ οἱ τὰ ὑποχείρια γενόμενα μεθιέντες ἀζήμια, [k] τοὺς συγκατακτησαμένους ὑμῖν τὴν ἀρχὴν ζημιώσετε; πόλιν τε τὴν ἑαυτῶν [l] ὑμῶν παρέχοντες ἅπασι τοῖς δεομένοις ἀσφαλῆ καταφυγήν,

[a] Deeſt *Vat.* [b] Οὐ γὰρ agnoſcit etiam *Lapi* verſio: ſed pro φθάνοι legit aliud; *neque enim per partes proprias coaleſceret, cum tempore amiſſum.* Ego, retento φθάνοι, pro οὐ exiſtimo legendum οὕτω, *ſic enim mature ſingularum partium exſcidio tandem univerſum reip. corpus peſſumdabitur. Sylb.* Atque hoc modo legendum eſſe cenſet *Port.* niſi quis malit, καὶ γὰρ ἂν φθάνοι. [c] Ἀπολλύμενον *Vat.* [d] Ὑμῖν præferunt *Gelen.* & *Port.* [e] Τοῖς ἡμετέροις *Vat.* [f] Τούτου δέ τι *Vat.* quo modo, vel τούτου δ' ἔτι, legendum eſſe conjecerant *Sylb.* & *Port.* [g] Πολλοὺς καὶ μεγάλα *Vat.* [h] Μεδύλλιον *Vat.* [i] Deeſt *Vat.* [k] Τοὺς ἐν κατακτησαμένους *Vat.* [l] Ὑμῶν redundat ut exegema. *Sylb.*

a Συνιστά-

Per. Jul. 4223. Ante Chr. 491. Olymp. 72 $\frac{1}{2}$. V. C. Cat. 261. Var. 263.

“καταφυγὴν, ταύτης ἀπελαύνειν ὑπομενεῖτε τοὺς αὐθιγενεῖς, οἷς καὶ [a] συνετράφητε, καὶ συνεπαιδεύθητε, καὶ πολλῶν ἐκοινωνήσατε κακῶν τε καὶ ἀγαθῶν ἐν εἰρήνῃ τε καὶ κατὰ πολέμους; οὐκ, ἐάν γε δίκαια καὶ τὰ προσήκοντα τοῖς ὑμετέροις ἤθεσι βούλησθε πράττειν, καὶ χωρὶς ὀργῆς κρίνητε τὸ συμφέρον. Ἀλλ’ ὅτι μὲν δεῖ καταλύσασθαι τὴν στάσιν, εἴποι τις ἂν, οὐχ ἧττον ἡμεῖς ἐγνώκαμεν, καὶ πολλὴν παρεσχήμεθα προθυμίαν· πῶς δ’ ἂν [b] καταλυσαίμεθα αὐτὴν, τοῦτο πειρῶ λέγειν. ὁρᾷς γὰρ ὅση περὶ τὸν δῆμόν ἐστιν αὐθάδεια, ὃς οὔτε πέμπει πρὸς ἡμᾶς περὶ διαλύσεων αὐτὸς ἀδικῶν, οὔτε τοῖς ὑφ’ ἡμῶν ἀποσταλεῖσιν ἀποκρίνεται πολιτικὰς καὶ φιλανθρώπους ἀποκρίσεις, ἀλλ’ ὑπερηφανεῖ καὶ ἀπειλεῖ, καὶ εἰκάσαι ῥᾴδιον οὐκ ἔστιν ὅ, τι βούλεται. πρὸς [c] δὲ ταῦτα τί παραινῶ νῦν πράττειν, ἀκούσατέ μου. ἐγὼ τὸν δῆμον οὔτε ἀδιαλλάκτως οἴομαι πρὸς ἡμᾶς ἔχειν, οὔτε δράσειν τι ὧν ἀπειλεῖ· τεκμαιρόμενος ὅτι οὐκ ἔστιν ὅμοια τοῖς λόγοις αὐτοῦ τὰ ἔργα· πολὺ δὲ μᾶλλον ἡμῶν ἐσπουδακέναι περὶ τὰς διαλύσεις οἴομαι. [d] ἡμεῖς μὲν γὰρ καὶ πατρίδα τὴν τιμιωτάτην κατοικοῦμεν, καὶ βίους, καὶ οἴκους, καὶ γονέας, καὶ πάντα τὰ πλείστου ἄξια ἐν ταῖς ἰδίαις ἐξουσίαις ἔχομεν· ὁ δὲ, ἄπολις καὶ ἀνέστιός ἐστι, καὶ τῶν [e] ἀναγκαίων αὐτῶν στερεῖται σωμάτων, βίου τε τοῦ καθ’ ἡμέραν οὐκ εὐπορεῖ. τίνος οὖν χάριν, εἴ τις ἔροιτό με, τὰς προκλήσεις οὐ
384 δέχεται τὰς ἡμετέρας ὁ [f] μὲν κακοπαθῶν, αὐτὸς δὲ οὐδὲν ἐπιπρεσβεύεται πρὸς ἡμᾶς; νὴ Δία φαίην ἂν, ἄχρι τοῦδε, [g] λόγου ἀκούει παρὰ τῆς βουλῆς, ἔργον δὲ οὐδὲν ὁρᾷ γινόμενον ἐξ αὐτῶν, οὔτε φιλάνθρωπον οὔτε μέτριον, ἐξηπατῆσθαί τε οἴεται πολλάκις ὑφ’ ἡμῶν ὑπισχνουμένων ἀεί τινα πρόνοιαν αὐτοῦ [h] ποιήσασθαι, μηδὲν δὲ προνοουμένων. πρεσβείας δὲ πέμπειν οὐχ ὑπομένει διὰ τοὺς ἐνθάδε κατηγορεῖν εἰωθότας αὐτοῦ, δεδοικώς τε μή τινος ὧν ἀξιοῖ διαμάρτῃ. τάχα δ’ ἄν τι καὶ φιλοτιμίας ἀνοήτου περὶ αὐτὸν εἴη πάθος. [i] οὐδέν γε θαυμαστόν· ἐπεὶ καὶ [k] ἡμῖν αὐτοῖς εἰσί τινες, οἷς τὸ δύσερι τοῦτο καὶ φιλόνεικον [l] ἐνοικεῖ, καὶ κοινῇ οὐκ ἀξιοῦσιν ἡττᾶσθαι τοῦ ἀντιπάλου, ἀλλ’ ἐκ παντὸς ἀεὶ ζητοῦσι περιεῖναι τρόπου, καὶ μὴ πρότερον χαρίζεσθαί τι, ἢ λαβεῖν τὸ μέλλον εὖ πάσχειν ὑποχείριον. ἐννοούμενος δὴ ταῦτα, οἴομαι δεῖν πρεσβείαν ἀποστεῖλαι πρὸς τοὺς δημοτικοὺς ἐκ τῶν μάλιστα πιστευομένων· τοὺς δὲ ἀποσταλησομένους ἄνδρας αὐτοκράτορας εἶναι παραινῶ, διαλυσομένους αὐτὴν τὴν στάσιν ἐφ’ οἷς ἂν αὐτοὶ δικαιῶσι, καὶ μηδὲν ἔτι τῇ βουλῇ προσαναφέροντας.

“refugium præbetis, ſuſtinebitis ex ea expellere ipſos indigenas, quibuſcum educati & inſtituti eſtis, & multorum cum malorum tum bonorum, & pacis & belli tempore, participes fuiſtis? non: ſi id quod æquum eſt, quodque veſtros mores decet, facere volueritis, & ſi ſine ira quid utile ſit judicaveritis. ¶ Sed, dixerit quis, nos quoque LVI. ſeditionem ſedandam cenſemus, hocque nobis non minus *quam tibi* placet, & ad hanc rem maxime ſumus propenſi; ſed quomodo ſedanda ſit, hoc nobis oſtende ſi potes. Vides enim quanta ſit in plebe arrogantia, quæ, quamvis ipſa injuriam fecerit, tamen nullos legatos de pace ad nos mittit, neque noſtris legatis ullum civile ac humanum reſponſum dat, ſed faſtu tumet & minitatur: nec quid illa ſibi velit facile conjici poteſt. Quomodo igitur in his rebus vos gerere debeatis, & quid nunc vobis faciendum cenſeam, audite. Equidem neque plebem adeo infenſam nobis exiſtimo, ut reconciliari nolit, neque quidpiam eorum quæ minatur facturam puto; hoc inde conjiciens, quia ejus facta dictis non reſpondent: quinimo eam pacis multo magis quam nos cupidam eſſe arbitror. Nos enim patriam chariſſimam incolimus, & res ad victum neceſſarias, & domos, & parentes, & omnia quæ ab hominibus plurimi fiunt in noſtra poteſtate habemus: at illa eſt extorris, & ſine laribus, & ſuis neceſſariis orbata, victuque quotidiano non admodum abundat. Quod ſi quis ex me quærat, cur igitur, miſera, conditiones ad quas eam invitamus non accipit? cur nullam legationem ad nos mittit? Ei reſpondeo: quia, per Jovem, ad hanc uſque diem verba tantum à ſenatu audit, & nihil eorum *quæ dicuntur* vel humane vel moderate fieri videt; & exiſtimat ſe ſæpius deceptam fuiſſe à nobis, qui ſemper promittimus nos aliquam ejus rationem habituros, & tamen nihil præſtamus. legatos vero mittere non vult, ob ſuos quotidianos accuſatores, qui hîc ſunt, & quia veretur ne rerum à ſe poſtulatarum aliquam repulſam patiatur. Fortaſſe etiam aliquò ſtultæ ambitionis vitio laborat. neque vero hoc mirum: ſiquidem inter nos ipſos nonnulli ſunt, in quorum animis hæc gravia litigia & contentionum ſtudia reſident, & vulgato vitio nolunt pati ſe ab adverſariis ſuperari, ſed quavis ratione ſemper ſuperiores eſſe conantur, nec prius beneficium largiri volunt, quam eos qui id ſunt accepturi in ſuam poteſtatem redegerint. Hæc igitur cogitans, cenſeo legatos ad plebem mittendos, ex iis quibus illa maximam ſit habitura fidem. Illis vero qui mittentur liberam atque abſolutam poteſtatem dandam ipſius ſeditionis ſedandæ, conditionibus quas judicarint æquas, ita ut nihil amplius ad ſenatum referant.

a Συνεστράφητε in *Ed. Steph.* quod ſequuti *Gelenius* & *Portus* vertunt, *cum quibus diuturnam habuiſtis conſuetudinem.* Sed (ut inquit *Sylb.*) verior ſcriptura eſt συνετράφητε. eandemque habent *Vat.* & *Lapi Codd.* atque inde συντροφίας dicit infra p. 398. juxta *Ed. Sylb.* *b* Καταλυσαίμεθα ταύτην *Vat.* *c* Si δὴ malis pro δὲ, per me licet. *Sylb.* *d* Ημεῖς μὲν γὰρ τὴν πατρίδα *Vat.* *e* Αναγκαιοτάτων αὐτῶν στέρεται *Vat.* *f* Pro μὲν aptius legas δεινῶς, vel tale quid. *Lapus* vertit, *mala patiens plebs*, κακοπαθῶν ὁ δῆμος. *Sylb.* Ομως κακοπαθῶν in *Cod. Vat.* *g* Λόγων *Vat.* *h* Aoriſt. ποιήσασθαι poſitum hîc pro fut. ποιήσεσθαι. *Sylb.* *i* Καὶ οὐδὲν θαυμαστὸν *Vat.* *k* Εν ἡμῖν *Vat.* quo modo legendum eſſe conjecerant *Sylb.* & *Port.* *l* Εν οἰκίᾳ κοινῇ *Vat.*

Per. Jul. 4223. "rant. Qui enim nunc ſuperbi & graves vi-
Ante Chr. 491. "dentur, illi hoc ſcient & cognoſcent, vos re-
Olymp. 72 ½. "vera concordiæ ſtudere, & ad æquiores con-
V. C. Cat. 261. Var. 263. "ditiones deſcendent, & nihil quod turpe ſit "aut quod nequeat fieri poſtulabunt. Omnes "enim qui irritati ſunt, præſertim vero ſi "ſint infimæ conditionis homines, ſolent ad- "verſus ſuperbos exaſperari, & mites & faci- "les ſe præbere iis, à quibus comitate offi- "ciorum foventur.

LVII. ¶ Hac oratione à Menenio habita, murmur ingens in ſenatu eſt ortum, & patres ſinguli per claſſes, *& catervatim* colloquebantur: atque illi qui plebi favebant ſeſe invicem adhortabantur ad omnem ſuam operam alacriter conferendam, ut plebem in patriam reducerent, quando ſententiæ tunc dictæ ducem nacti eſſent, totius optimatum factionis nobiliſſimum. At optimates *cæteri* quum priſtinum ac patrium reip. ſtatum nullo modo mutari vellent, & dubitarent quonam modo in præſentia ſe gerere deberent, ſententiam quidem mutare nolebant, nec tamen in ea perſiſtere poterant: integri porro & neutri factioni dediti pacem cupiebant, & quonam modo obſidio intra mœnia incluſis tolerari poſſet ſpectandum cenſebant. Silentio autem facto ab omnibus, conſul major natu, laudata Menenii generoſitate, & cæteros hortatus ut ſimiles illi eſſent in reip. cura & adminiſtratione, tum libere dicendo quod ſentirent, tum etiam ſine ullo timore quæcunque viſa eſſent faciendo, alium eodem modo nominatim vocavit, & ut ſuam ſententiam aperiret rogavit, *ſc.* Manium Valerium, fratrem unius illorum qui patriam regio dominatu liberarant, virum omnium optimatum plebi chariſſimum.

LVIII. ¶ Qui quum ſurrexiſſet, primum commemoravit patribus acta ſua, dixitque ſæpe ſe mala quæ eventura eſſent prædixiſſe, ſed ſuam orationem ſpretam ab illis fuiſſe: deinde petiit ab iis qui paci adverſabantur, ne non de moderatione jam eſſent ſoliciti, ſed quando ſeditionem ſedari paſſi non fuiſſent, quo tempore parva adhuc in rep. ejus principia erant, nec admodum ei nocebant, nunc ſaltem darent operam ut ocius ea ſedaretur, ne, ſi clam longius progrederetur, fortaſſe fieret inſanabilis, vel certe curatu perdifficilis, & multas calamitates ſibi afferret: demonſtravitque plebis poſtulata non amplius eadem fore, quæ ante, ſeque ſuſpicari dixit, plebem non amplius intra eoſdem compoſitionis terminos ſtaturam, ita ut ſui æris alieni remiſſionem tantummodo peteret, ſed fortaſſe aliquod etiam auxilium poſtulaturam, quo tuta permaneret in poſterum. Ex quo enim dictatura in remp. fuerat introducta, *dicebat* antiquatam fuiſſe legem libertatis ejus cuſtodem, quæ neque civem ullum ab iſtiuſmodi hominibus interfici, neque plebejos in

"αὐτοὶ γὰρ ἔσονται τοῦτο οἱ νῦν ὑπερόπτικοι δοκοῦντες εἶναι καὶ βαρεῖς, [a] μαθόντες ὅτι ἀληθῶς σπουδάζετε περὶ τὴν ὁμόνοιαν, καὶ εἰς ἐπιεικεστέρας συγκαθήσουσιν αἱρέσεις, οὐδὲν ἀξιοῦντες οὔτε τῶν αἰσχρῶν, οὔτε τῶν ἀδυνάτων. τὸ γὰρ ἠρεθισμένον ἅπαν, ἄλλως τε κἂν ταπεινὸν ᾖ, πρὸς μὲν τοὺς ὑπερηφανοῦντας ἀγριαίνεσθαι φιλεῖ, πρὸς δὲ τοὺς θεραπεύοντας ἡμεροῦσθαι.

Ταῦτα εἰπόντος τοῦ Μενινίου, θροῦς πολὺς ἐνέπεσε τῇ βουλῇ, καὶ διελάλουν ἕκαστοι κατὰ συμμορίας, οἱ μὲν οἰκείως διακείμενοι πρὸς τοὺς δημοτικοὺς, παρακαλοῦντες ἀλλήλους πᾶσαν εἰσφέρεσθαι προθυμίαν, ὅπως κατάξωσι τὸν δῆμον εἰς τὴν πατρίδα, ἐπειδὴ προσειλήφεσαν ἡγεμόνα τῆς τότε γνώμης [b] ἀνδρῶν ἀριστοκρατικῶν ἐπιφανέστατον. οἱ δὲ ἀριστοκρατικοὶ καὶ περὶ παντὸς θέλοντες μὴ κινεῖσθαι ἐκ τοῦ πατρίου κόσμου τὴν πολιτείαν, ἀποροῦντες ὅ,τι χρήσονται τοῖς παροῦσι, μεταθέσθαι μὲν οὐκ ἀξιοῦντες τὰς προαιρέσεις, μένειν δὲ ἐπὶ τῶν ἐγνωσμένων οὐ δυνάμενοι· ἄνδρες [c] δ' ἀκέραιοί τε, καὶ τῶν στάσεων οὐδετέροις συμφιλονεικοῦντες, εἰρήνην ἄγειν βουλόμενοι, καὶ ὅπως [d] τειχήρεις γένωνται σκοπεῖν ἀξιοῦντες. σιωπῆς δὲ γενομένης, ὁ πρεσβύτερος τῶν ὑπάτων ἐπαινέσας τὸν Μενίνιον τῆς γενναιότητος, καὶ τοὺς λοιποὺς ἀξιώσας ὁμοίους ἐκείνῳ γενέσθαι κηδεμόνας, λέγοντάς τε [e] ὅσα φρονοῦσι μετὰ παρρησίας, καὶ πράττοντας δίχα ὄκνου τὰ δόξαντα, ἕτερον ἐκάλει τὸν αὐτὸν τρόπον ἐξ ὀνόματος, ἀξιῶν γνώμην ἀποφήνασθαι, Μάνιον Οὐαλέριον ἀδελφὸν τοῦ συνελευθερώσαντος τὴν 385
πόλιν ἀπὸ τῶν βασιλέων, ἄνδρα παρ' ὁντιναοῦν τῶν ἀριστοκρατικῶν τῷ δήμῳ κεχαρισμένον.

Ὃς ἀναστὰς, πρῶτον ὑπεμίμνησκε τὴν βουλὴν τῶν ἰδίων πολιτευμάτων, καὶ ὅτι πολλάκις αὐτοῦ προλέγοντος τὰ μέλλοντα συμβήσεσθαι δεινὰ, δι' ὀλιγωρίας ἐποιήσαντο τοὺς λόγους· ἔπειτα ἠξίου τοὺς ἐναντιουμένους ταῖς διαλλαγαῖς μὴ περὶ τοῦ μετρίου νῦν ζητεῖν, ἀλλ' ἐπεὶ τὴν στάσιν οὐκ εἴασαν ἐξαιρεθῆναι, ἡνίκα μικρὰ ἦν ἔτι τῇ πόλει [f] διαφέρουσα, νῦν γέ τοι σκοπεῖν ὅπως διὰ ταχέων παύσεται, μὴ [g] προελθοῦσα ἔτι πορρωτέρω λήσῃ τάχα μὲν ἀνίατος, εἰ δὲ μὴ, δυσίατος, καὶ πολλῶν αἰτία σφίσι γενομένη κακῶν· τήν τε ἀξίωσιν τῶν δημοτικῶν οὐκέτι τὴν αὐτὴν ἀπέφαινεν ἐσομένην τῇ προτέρᾳ, οὐδ' ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς [h] εἰκάζει συμβήσεσθαι τὸν δῆμον, ἀπαλλαγὴν τῶν χρεῶν αἰτούμενον μόνον, ἀλλὰ καὶ βοηθείας δεήσεσθαί τινος ἴσως, ἀφ' ἧς εἰς τὸν λοιπὸν χρόνον ἀσφαλὴς διατελέσει· καταλελύσθαι μὲν γὰρ, ἀφ' οὗ παρῆλθεν ἡ τοῦ δικτάτορος ἀρχὴ, τὸν φύλακα τῆς ἐλευθερίας αὐτοῦ νόμον, ὃς οὔτε ἀποκτείνειν πολίτην ἄκριτον οὐδένα συνεχώρει τοῖς τοιούτοις, οὐδέ γε [i] παρὰ τῇ

σει

a Μαθόντες τε ὅτι *Vat.* b Rectius ἀνδρῶν τῶν &c. *Sylb.* In *Cod. Vat.* ἀνδρῶν ἀριστοκρατικῶν τὸν ἐπιφανέστατον. c Conjunctionem δὲ (omiſſam in *Ed. Steph.*) inſeruit *Sylb.* illamque agnoſcit *Lapus.* Optime in *Cod. Vat.* οἱ δ' ἀκέραιοί τε καὶ τῶν: & mox οὐδετέροις, quod convenientius eſſe viderat *Sylb.* d Καὶ ὅπως τειχήρεις μὴ γένωνται, *quonam modo vitari poſſet obſidio,* malint *Sylb.* & *Port.* Καὶ ὅπως μὴ τειχήρεις ἔσονται *Vat.* atque ita etiam *Lapus,* dum vertit, *quemadmodum non eſſent incluſi muris.* e Καὶ ὅσα φρονοῦσι *Vat.* f Διαφέρον ταῦν in *Cod. Vat.* unde aliquis legendum conjiceret διαφέροντα νῦν. g Προσελθοῦσα perperam in *Ed. Steph.* h Εἰκάζειν legendum, ut ab ἀπέφαινε pendeat; alioqui dicendum eſſet εἴκαζε, quod τῷ ἀπέφαινε reſpondebit. *Port.* Εἰκάζει in *Cod. Vat.* i Pro παρὰ rectius fortaſſe legendum περὶ: quo modo *Philoſtr.* dicit περὶ αὐτοῖς φαίνεται *in eis apparet.* vel legendum παρὰ τὴν κρίσιν. *Sylb.* Vulgatam lectionem tuetur *Portus.*

a Κατασ.

Per. Jul. 4223. Ante Chr. 491. Olymp. 72 ½. V.C. Cat. 261. Var. 263.

κρίσεις ἐλαττουμένους ὑπὸ τῶν πατρικίων δημοτικοὺς παραδίδοσθαι τοῖς [a] καταδικασομένοις, [b] ἔφεσιν δὲ τοῖς βουλομένοις ἐδίδου μεταφέρειν τὰς κρίσεις [c] ἀπὸ τῶν πατρικίων ἐπὶ τὸν δῆμον· καὶ ὅ,τι ἂν ὁ [d] δῆμος γνῷ, τοῦτο εἶναι κύριον· ἀφῃρῆσθαι δὲ καὶ τὴν ἄλλην ἐξουσίαν τῶν δημοτικῶν ὀλίγου δεῖν πᾶσαν, ἧς ἐν τοῖς προτέροις χρόνοις ἦσαν κύριοι, ὅπου γε καὶ τὸν ἐκ τῶν πολεμίων θρίαμβον οὐκ ἐξεγένετο [e] αὐτοῖς ἄρασθαι παρὰ τῆς βουλῆς, ἀνδρὶ παρ' ὁντιναοῦν ἄλλον ἐπιτηδείῳ ταύτης τυχεῖν τῆς τιμῆς, Ποπλίῳ Σερουιλίῳ Πρίσκῳ· ἐφ' οἷς εἰκός τι πάσχοντας τοὺς πολλοὺς ἀθυμεῖν, καὶ πονηρὰς ἔχειν ὑπὲρ τῆς ἀσφαλείας ἐλπίδας· ἐπειδὴ οὔτε ὑπάτῳ οὔτε δικτάτωρι κήδεσθαι αὐτῶν βουλομένοις ἐξεγένετο, ἀλλὰ καὶ [f] προσαπέλαυσε τῆς αὐτῶν ὕβρεως καὶ ἀτιμίας, διὰ τὴν τῶν ὑπὸ πολλῶν σπουδὴν καὶ πρόνοιαν. ταῦτα δὲ ἀπειργάσθαι [g] συγκαλύψαντας οὐ τοὺς χαριεστάτους τῶν πατρικίων, ὑβριστὰς δέ τινας καὶ πλεονέκτας περὶ χρηματισμὸν ἄδικον δεινῶς ἐσπουδακότας, οἳ πρὸς πολὺ διάφορον καὶ ἐπὶ μεγάλοις δανεισθὲν τόκοις, πολλὰ καταδουλωσάμενοι πολιτῶν σώματα, τούτοις τε ὠμὰς καὶ ὑπερηφάνους ἀνάγκας προσφέροντες, ἀλλότριον ἐποίησαν γενέσθαι τῆς ἀριστοκρατίας ἅπαν τὸ δημοτικόν, ἑταιρείαν τε συστησάμενοι, καὶ ταύτης ἀναδείξαντες Ἄππιον Κλαύδιον ἡγεμόνα, μισόδημον ἄνδρα, καὶ ὀλιγαρχικόν, [h] δι' ἐκεῖνον φέρουσι πάντα τὰ πράγματα τῆς πό-
386 λεως. οἷς εἰ μὴ τὸ σωφρονοῦν μέρος τῆς βουλῆς ἐμποδὼν στήσεται, κινδυνεύειν ὑπὲρ ἀνδραποδισμοῦ τινος καὶ κατασκαφῆς τὴν πόλιν. τελευτῶν δὲ ἀπεφήνατο, συνδοκεῖν τῇ Μενηνίου χρῆσθαι γνώμῃ, καὶ τὴν πρεσβείαν ἠξίου πέμπειν διὰ ταχέων· τοὺς δὲ ἄνδρας ἀφικομένους πειρᾶσθαι μέν, ὡς βούλονται καταλύσασθαι τὴν στάσιν· εἰ δὲ μὴ διδοίη τις αὐτοῖς ἃ βούλονται, δέχεσθαι τὰ [i] διδόμενα.

Μετὰ τοῦτον ἀνέστη κληθεὶς Ἄππιος Κλαύδιος, ὁ τῆς ἐναντιουμένης τῷ δήμῳ στάσεως, ἀνὴρ μέγα φρονῶν ἐφ' ἑαυτῷ, καὶ τοῦτο οὐκ ἄνευ δικαίας πάσχων αἰτίας· ὅ,τε γὰρ ἴδιος αὐτοῦ βίος ὁ καθ' ἡμέραν σώφρων καὶ σεμνὸς ἦν, ἥ τε προαίρεσις τῶν πολιτευμάτων εὐγενής, καὶ τὸ ἀξίωμα σώζουσα τῆς ἀριστοκρατίας· ὃς ἀφορμὴν λαβὼν τὴν τοῦ Οὐαλερίου δημηγορίαν, τοιούτοις ἐχρήσατο λόγοις· "Ἐν ἐλάττονι μὲν αἰτίᾳ Οὐαλέριος ἦν, εἰ τὴν αὑτοῦ γνώμην ἀπεφήνατο μόνην, τῶν δὲ τὰ ἐναντία ἐγνωκότων μὴ κατηγόρει· [k] περιῆν γὰρ αὐτῷ μηδὲν ἀκοῦσαι τῶν προσόντων αὐτῷ κακῶν. ἐπεὶ δὲ οὐκ ἀπέχρησεν αὐτῷ τοιαῦτα συμβουλεύειν, ἐξ ὧν οὐδὲν [l] ἀλλ' ἢ τοῖς κακίστοις τῶν πολιτῶν δουλεύσομεν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐναντιουμένων αὐτῷ καθήψατο, κἀμοῦ ἀψιμάχως ἐμνήσθη, πολλὴν ἀνάγκην [m] ὁρῶ κἀμοὶ περὶ τούτων εἰπεῖν, καὶ πρῶτον ἀπο-

judicio à patriciis ſuperatos, ipſis adverſariis victoribus, quorum opera damnati fuiſſent, tradi ſinebat; * ſed quibuſvis poteſtatem faciebat provocandi à patriciis ad populum, & quod populus poſt cauſſæ cognitionem juſſiſſet, id ratum eſſe *jubebat*: & fere omnem aliam poteſtatem plebejis ereptam fuiſſe *dicebat*, quæ ſuperioribus ſeculis penes eos fuerat, quod poſt partam de hoſtibus victoriam triumphum à ſenatu impetrare non potuiſſent P. Servilio Priſco, qui vir erat omnium hominum hoc honore digniſſimus. Quapropter veriſimile eſſe plebem offenſam animum deſpondere, & de incolumitate ſua male ſperare: quia neque conſuli, neque dictatori, curam plebejorum gerere volentibus, id facere licuit, ſed & ipſi fuerunt eorum contumeliæ & ignominiæ participes propter ſuum erga plebem ſtudium ac providentiam. Hæc autem omnia clam facta eſſe non à gratioſiſſimo quoque ordinis patricii, ſed ab inſolentibus ac avaris quibuſdam, & injuſtorum lucrorum avidiſſimis hominibus, qui, pecunia ingenti mutuo data idque magno fœnore, multos cives in ſervitutem abduxerunt, atque in eos crudele & ſuperbum ac violentum exercentes imperium totam plebem ab optimatibus alienarunt, atque ſodalitate conflata, ejuſque duce creato App. Claudio, viro plebejis infenſo & paucorum potentiæ ſtudioſo, illius opera totam remp. ſubvertunt. Quibus niſi ſana ſenatus pars obſtiterit, periculum eſſe ne reſp. in ſervitutem redigatur atque evertatur. Poſtremo dixit, ſe quoque cenſere Menenii ſententiam ſequendam, & legationem ocius mittendam, legatoſque ad plebem profectos tentare, an arbitratu ſuo ſeditionem ſedare poſſent: quod ſi plebs illis ea quæ peterent non concederet, conditiones quæ ab ea offerentur accipiendas *cenſebat*.

LIX. *App. Claudii oratio.*

¶ Poſt hunc App. Claudius vocatus ſurrexit, adverſæ factionis vir, magnifice de ſe ſentiens, idque non immerito: nam & quotidiana ejus vita modeſta & veneranda erat, ejuſque animus in adminiſtranda repub. generoſus, & dignitatis optimatum conſervandæ ſtudioſus, qui, arrepta occaſione ex Valerii concione, in hunc modum verba fecit: "[a] Minus certe culpandus eſſet Valerius ſi tantum ſententiam ſuam dixiſſet, nec eos qui contrariæ ſunt ſententiæ accuſaſſet: ſic enim nullum ſuum vitium audiiſſet. Jam vero quoniam non ſatis ei fuit ea dare conſilia, ex quibus nihil aliud ſequetur, niſi ut teterrimis civibus ſerviamus, ſed etiam eos qui adverſantur ipſi perſtrinxit, † & mei obiter quandam mentionem fecit, video mihi quoque magnam neceſſitatem impoſitam eſſe ad hæc reſpondendi, ac primum qui-
"dem

a Καταδικασαμένοις malit *Portus*: quod καταδικάζειν dicatur judex, καταδικάζεσθαι vero actor. *b* Quum ἔφεσις ſit provocatio ab uno judicio ad alterum, ſatis erat dicere ἔφεσιν δὲ τοῖς βουλομένοις ἐδίδου ἀπὸ τῶν πατρ. ideoque vereor ne irrepſerint iſta; μεταφέρειν τὰς κρίσεις, ex margine, cui adſcripta eſſent ad exponenda illa, ἔφεσιν ἐδίδου. *Steph.* *c* Ἐπὶ τὸν δῆμον ἀπὸ τῶν πατρικίων *Vat.* *d* Δῆμος ἔγνω *Vat.* *e* Αὐτοῖς δρέψασθαι *Vat.* *f* Legendum videtur προσαπέλαυσαν; vel majori mutatione ἐξεγένετο ἄλλο ἢ προσαπολαῦσαι; quod genus loquendi uſurpat paullo poſt. *Sylb.* In *Cod. Vat.* προσαπέλαυσέ τις αὐτῶν ὕβρεως καὶ ἀτιμίας, διὰ τὴν τῶν ὑπὲρ πολλῶν &c. Verum *Sylb.* & *Port.* legendum eſſe conjecerant, διὰ τὴν ὑπὲρ τῶν πολλῶν (*ſc.* δημοτικῶν) σπουδὴν &c. *g* Συγκόψαντας *Vat.* *h* Δι' ἐκείνου ἄγουσι καὶ φέρουσι malit *Steph.* *i* Διδόμενα *Vat.* quod placuit etiam *Sylburgio*. *k* Περιῆν γὰρ ἂν αὐτῷ *Vat.* *l* Si malis ἀλλ' ἤ, per me licet *Sylb.* *m* Ὁρῶν perperam in *Ed. Steph.* * Miror *Gelenium* & *Portum* locum hunc ita vertiſſe, ac ſi ἔφεσιν ἐδίδου non aliud eſſet quam συνεχώρει. Melius *Lapus* hoc modo; *provocationemque volentibus dabat, juſque transferendi judicia à patriciis ad populum,* perinde ac ſi καὶ μεταφέρειν legerat. *Steph.* † Meique manu conſertus meminit. *Lapus.* Etiam in me velitatus eſt. *Gelen.*

a ἰδ

Per. Jul. 4223. *Ante Chr* 491. *Olymp.* 72 ½. *V.C. Cat.* 261. *Var.* 263.

"dem falſa crimina in me conjecta diluendi.
"Exprobratum enim mihi fuit ab eo neque
"civile neque liberale ſtudium, me lucra
"quibuſvis artibus conſectari, & multis pau-
"peribus libertatem eripuiſſe, & me præci-
"puum auctorem ſeceſſionis à plebe factæ.
"quorum nihil verum neque ſanum eſſe fa-
"cile cognoſcere poteſtis. Eja enim, dic
"mihi, Valeri, quinam ſunt illi qui ob ſuum
"æs alienum in ſervitutem à me rapti fue-
"runt? quos unquam cives in vinculis aut
"ante habui, aut jam habeo? quis eorum, qui
"ſeceſſerunt, propter meam crudelitatem aut
"avaritiam, patria ſua caret? ſed certe nul-
"lum nominare poſſes. Tantum enim abeſt
"ut ulli civi libertatem ob ipſius æs alienum
"eripuerim, ut etiam permultis largitus ſim
"de meis fortunis, & nullum eorum, qui me
"credita pecunia fraudarunt, mihi addixe-
"rim aut ignominia notarim, ſed omnes ſunt
"liberi, omneſque mihi ut amici & clientes
"gratiam habent, & ſunt in numero eorum
"qui mihi neceſſitudine conjunctiſſimi. Ne-
"que vero hæc dico, ut accuſem eos qui
"idem quod ego non fecerunt; neque, ſi-
"qui legis permiſſu aliquid fecerunt, eos cui-
"piam injuriam facere arbitror; ſed crimina
LX. "mihi objecta diluo. ¶ Quod autem mihi
"morum aſperitatem & improborum homi-
"num patrocinium exprobrarit, plebis ho-
"ſtem & paucorum dominatus ſtudioſum me
"appellans, quoniam optimatibus faveo, hæc
"crimina mihi ſunt communia vobiſcum,
"quotquot, quum ſitis ipſi meliores, deterio-
"rum imperium detrectatis, & quotquot eam
"reip. formam, quam à majoribus accepiſtis,
"à dominatu populari, qui eſt peſſimus om-
"nium earum reip. formarum quibus homi-
"nes utuntur, eripi vobis ferre non poteſtis.
"Neque enim ſi iſte nomen dominatus pau-
"corum impoſuerit optimatum principatui,
"propterea res ipſa *hoc novo nomine* in invi-
"diam adducta peribit. At nos multo juſtius
"& verius ei exprobrare poſſemus plebis
"adulationem & tyrannidis affectationem.
"Nullus enim eſt qui non videat manifeſte,
"ex plebis adulatore omnem tyrannum fieri;
"& compendioſiſſimam eſſe viam iis qui ci-
"vitatis libertatem opprimere volunt, eam
"quæ per favorem peſſimorum civium ducit
"ad potentiam, quos iſte ſemper coluit, &
"ne nunc quidem colere deſinit. Illud enim
"vos ſcitis, viles & abjectos homines tale
"flagitium patrare nunquam auſuros fuiſſe,
"niſi à venerando iſto ac reip. ſtudioſo viro
"concitati fuiſſent, ſperantes fore ut in nul-
"lum propterea incurrerent periculum, quin
"etiam præter ipſam impunitatem conditio-
"nem quoque priore meliorem conſequeren-
"tur. Hæc autem à me vere dici cognoſcere
"poteſtis, ſi meminiſtis, eum, dum vos belli
"impendentis inani metu terreret, & pacem
"neceſſario faciendam diceret, illud etiam
"addidiſſe, pauperes non fore contentos æris
"alieni remiſſione, ſed etiam auxilium aliquod

"λύσασθαι τὰς κατ' ἐμαυτοῦ διαβολάς· ὠνείδι-
"σται γάρ μοι πρὸς αὐτοῦ ἐπιτήδευμα, οὔτε πολι-
"τικὸν, οὔτε εὐπρεπὲς, ὡς ἀπὸ παντὸς χρηματίζε-
"σθαι πεπορισμένῳ τρόπου, καὶ πολλοὺς τῶν πενή-
"των ἀφῄρημαι τὴν ἐλευθερίαν, καὶ ὡς ἡ ἀπόστασις
"τοῦ δήμου δι' ἐμὲ οὐχ ἥκιστα γέγονεν. ὧν οὐδὲν ὅ,τι
"ἀληθές ἐστιν οὐδὲ ὑγιὲς ῥᾴδιον ὑμῖν μαθεῖν. [a] ἴθι
"γὰρ, εἰπὲ ὦ Οὐαλέριε, τίνες εἰσὶν οὓς κατεδουλω-
"σάμην ἐγὼ πρὸς τὰ χρέα; τίνας ἐν δεσμοῖς πο-
"λίτας ἔσχον, ἢ νῦν ἔχω; τίς τῶν ἀφεστηκότων διὰ
"τὴν ἐμὴν ὠμότητα ἢ φιλοχρηματίαν [b] στερεῖται τῆς
"ἑαυτοῦ πατρίδος; ἀλλ' οὐκ ἂν ἔχοις εἰπεῖν. το-
"σούτου γὰρ δέω τινὰ πολιτῶν [c] δεδουλῶσθαι διὰ
"χρέος, ὥστε πολλοῖς πάνυ τὰ ἐμαυτοῦ πεπρόμενος,
"οὐδένα τῶν ἀποστερησάντων με πρόσθετον ἐποιησά-
"μην οὐδὲ ἄτιμον, ἀλλὰ πάντες εἰσὶν ἐλεύθεροι,
"καὶ πάντες οἴδασί μοι χάριν φίλων τε καὶ πελα-
"τῶν, [d] καὶ ἐν τοῖς ἀναγκαιοτάτοις ἐξετάζονται. καὶ
"οὐ λέγω ταῦτα κατηγορῶν τῶν μὴ τὰ παραπλή-
"σιά μοι πεποιηκότων, οὐδ' εἴ τινες νόμῳ συγχωρού-
"μενοί τι ἔδρασαν, ἀδικεῖν αὐτοὺς οἴομαι, ἀλλὰ τὰς
"ἐμαυτοῦ διαβολὰς ἀπολύομαι. Ἃ δὲ εἰς χαλεπό-
"τητα καὶ πονηρῶν ἀνθρώπων προστασίαν ὠνείδισέ
"μοι, μισόδημόν τε καὶ ὀλιγαρχικὸν ἀποκαλῶν, ὅτι
"τῆς ἀριστοκρατίας προαιρέχομαι, κοινὰ πάντων ὑμῶν
"ἐστι κατηγορήματα, ὅσοι οὐκ ἀξιοῦτε κρείττονες ὄν- 387
"τες ὑπὸ χειρόνων ἄρχεσθαι, οὐδ' ἣν παρελά-
"βετε ὑπὸ τῶν προγόνων πολιτείαν ὑπὸ τῆς κα-
"κίστης τῶν ἐν ἀνθρώποις πολιτειῶν δημοκρατίας ἀ-
"φαιρεθῆναι· οὐ γὰρ ἂν οὗτος [f] ὀλιγαρχίας ὄνομα
"θῆται τῇ τῶν κρατίστων ἡγεμονίᾳ· καὶ δὴ τὸ πρᾶγ-
"μα, ὑπὸ τοῦ ὀνόματος [g] διακαταβληθὲν, ἀφα-
"νισθήσεται· ἡμεῖς δὲ πολλῷ ἂν δικαιότερον ἐπενέγ-
"καιμεν ὄνειδος καὶ ἀληθέστερον, δημοκοπίαν καὶ
"τυραννικῶν ἔργων ἐπιθυμίαν. οὐδενὶ γὰρ δὴ ἄδηλον
"ὅτι πᾶς τύραννος ἐκ δημοκόλακος φύεται· καὶ τα-
"χεῖα ὁδός ἐστι τοῖς καταδουλοῦσθαι [h] τὰς πόλεις βου-
"λομένοις, ἡ διὰ τῶν κακίστων ἄγουσα πολιτῶν ἐπὶ
"τὰς δυναστείας, οὓς θεραπεύων αὐτὸς διατετέλε-
"κε, καὶ οὐδὲ μέχρι τοῦ παρόντος παύεται. εὖ
"γὰρ ἴστε, ὅτι οὐκ ἂν ἐτόλμησαν οἱ φαῦλοι καὶ τα-
"πεινοὶ [i] τοιαῦτα ἐξαμαρτεῖν, εἰ μὴ ὑπὸ τοῦ σεμνοῦ
"καὶ φιλοπόλιδος τούτου ἐξηγέρθησαν, ὡς δὴ ἀ-
"κίνδυνον αὐτοῖς τὸ ἔργον ἐσόμενον, καὶ [k] πρὸς τῷ μη-
"δεμίαν ὑποσχεῖν δίκην, κρείττονα μοῖραν τῆς πρό-
"τερας ἕξοντας. μάθοιτε δ' ἂν ὡς ἀληθῆ [l] ταῦτα ἐ-
"γὼ λέγω, μνησθέντες ὅτι [m] δεδιττόμενος ὑπὲρ
"πολέμου, καὶ διαλλαγὰς ἀναγκαίας ἀποφαίνων,
"ἅμα ἔφη καὶ ὡς οὐκ ἀγαπήσουσιν οἱ πένητες ἀ-
"φεθέντες τῶν χρεῶν, ἀλλὰ καὶ βοηθείας δεήσονταί

τινος,

a Ἴθι-γὰρ *Vat.* quod viderat & *Portus.* b Στερεῖται τῆς *Vat.* c Καταδεδουλῶσθαι χρέος *Vat.* d Non agnoſcit *Vat.* e Ταῦτα κατηγορῶν ἐγὼ *Vat.* f Ὀλιγαρχίας ὄνομα θεῖναι θελήσει *Vat.* g Forſan legendum διαβληθὲν, vel ſaltem, tranſpoſitis compoſitionis partibus, καταδιαβληθέν. *Sylb.* Διαβληθὲν in *Cod. Vat.* h Τὰς πολιτείας βουλομένοις *Vat.* i Τηλικαῦτα *Vat.* k Πρὸς τὸ μηδεμίαν *Vat.* l Ἐγὼ ταῦτα *Vat.* m Δεδιττόμενος ὑμᾶς ὑπὲρ πολ. *Vat.*

"τινος, καὶ οὐκ ἀνέξονται ἔτι [a] ἐφ' ὑμῶν ὡς καὶ πρότερον ἀρχόμενοι· τελευτῶν δὲ ὑμᾶς ἠξίου στέργειν [b] τοὺς παρόντας, καὶ συγχωρεῖν ὅ,τι ἂν ὁ δῆμος ἐπὶ τῇ καθόδῳ δικαιώσῃ λαβεῖν, μὴ διακρίναντας μήτε ἀπὸ καλῶν αἰσχρά, μήτε ἀπὸ δικαίων ἄδικα. τοσαύτης ἄρα αὐθαδείας τὸ ἀνόητον οὗτος ἐμπέπληκε τῆς πόλεως, ἀνὴρ πρεσβύτερος, καὶ [c] πάντας κεκαρπωμένος τὰς παρ' ἡμῶν τιμάς. ἆρα ἦν [d] σοι ἄξιον, Οὐαλέριε, καθ' ἑτέρων τὰ μὴ προσόντα ὀνείδη λέγειν, τοιαύταις ὄντι κατηγορίαις ἐνόχῳ; καὶ πρὸς μὲν τὰς ὑπὸ τούτου ῥηθείσας διαβολὰς ἀρκεῖ τὰ εἰρημένα. ὑπὲρ δὲ ὧν βουλευσόμενοι συνεληλύθατε, δοκεῖ μοι δίκαιά τε εἶναι καὶ τῆς πόλεως ἄξια καὶ [e] συμφέροντα ἡμῖν, οὐ μόνον ἃ ἐν ἀρχαῖς ἀπεφηνάμην, ἀλλὰ καὶ νῦν ἐπὶ τῆς αὐτῆς γνώμης ἐπιμένων ἀποφαίνομαι, μὴ συγχεῖν τὸν κόσμον τῆς πολιτείας, μηδὲ κινεῖν ἔθη πατέρων ἀκίνητα, μηδὲ ἀναιρεῖν ἐξ ἀνθρώπων πίστιν, ἱερὸν χρῆμα, μεθ' ἧς πᾶσα πόλις οἰκεῖται ἀσφαλῶς, δήμῳ τε μὴ εἴκειν ἀγνώμονι ἀδίκων ἔργων καὶ ἀθεμίτων χρῄζοντι· καὶ οὐχ ὅπως ἀποκατακλίνομαί [f] τι τῆς γνώμης φόβῳ διαφόρων, οἳ τὸ ἐν τῇ πόλει δημοτικὸν ἐπ' ἐμοὶ συνιστάντες δεδίττονταί με, ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον ἢ πρότερον ἔρρωμαι τὴν ὀργήν, 388 καὶ ἀγανακτῶ τοῖς αἰτήμασι τοῦ δήμου διπλασίως. ὑμῶν τε, ὦ βουλή, τὸ παράλογον τῆς γνώμης τεθαύμακα, ὅτι οὐκ ἐπιτρέψαντες αὐτῷ, ὅτε οὔπω [g] φανερὸς ἦν πολέμιος, χρεῶν ἀποκοπὰς καὶ κατακριμάτων ἀφέσεις αἰτουμένῳ, νῦν ἐπεὶ ἐν τοῖς ὅπλοις ἐστὶ καὶ τὰ πολεμίων δρᾷ, [h] ταῦτα συγχωρήσειν βούλεσθε, [i] ὅ,τι κἂν ἄλλο τι αὐτῷ δοκεῖ. δόξει δὲ δήπου, καὶ πρῶτον [k] ποιήσεται τῶν ἀξιουμένων ἰσότιμον εἶναι, καὶ τῶν αὐτῶν ἡμῖν μετέχειν. [l] οὐκοῦν [m] εἰς δημοκρατίαν περιστήσετε τὴν ἀμαθεστάτην, ὥσπερ ἔφην, τῶν ἀνθρώποις πολιτειῶν, καὶ ὑμῖν ἀσύμφορον τοῖς ἀξιοῦσιν ἄρχειν ἑτέρων; οὐκ, ἐάν γε σωφρονῆτε ὑμεῖς. ἢ πάντων ἂν εἴητε ἀφρονέστατοι, εἰ [n] ὡς πρὸς ἑνὸς ἄρχεσθαι ἀνδρὸς τυραννικοῦ οὐκ ἀνασχετὸν ἡγησάμενοι, [o] δήμῳ τυραννίδι πολυκεφάλῳ, νῦν [p] ὑμᾶς αὐτοὺς παραδώσετε, καὶ ταῦτα οὐ μετὰ χάριτος αὐτῷ πείθοντι συγχωρήσετε, ὑπὸ δὲ ἀνάγκης κρατηθέντες, καὶ ὡς οὐκ ἐξὸν ἄλλο τι [q] δρᾶν νῦν, εἰ μὴ παρὰ γνώμην [r] εἴξαντες. ὁπόταν δὲ τὸ ἀνόητον ἀντὶ τοῦ κολάζεσθαι, ἐφ' οἷς ἂν πλημμελήσῃ, καὶ τὸ τιμᾶσθαι [ſ] δι' αὐτὰ προσλάβῃ, πῶς, δοκεῖτε, αὔθαδες ἔσται καὶ ὑπερήφανον;

"poſtulaturos, nec veſtrum imperium ut ante laturos: poſtremo autem vobis ſuaſiſſe ut in præſenti rerum ſtatu acquieſceretis, & concederetis quæcunque reditus ſui cauſſa plebs poſtulaſſet, nullo ſtatuto diſcrimine inter res honeſtas & turpes, aut inter juſtas & injuſtas. tanta arrogantia inſanum vulgus ſenex iſte, noſtro favore omnibus honoribus functus, replevit. An igitur, Valeri, id te decebat, aliis falſa probra objicere, quum tu ipſe ſis talibus obnoxius criminibus? ¶ Atque hæc quidem adverſus iſtius calumnias ſufficiunt. Quod vero attinet ad præſentem conſultationem cujus cauſſa coacti eſtis, cenſeo æquum eſſe, & ex pop. Rom. dignitate atque è re noſtra, non ſolum ea quæ principio dixi, ſed ea etiam quæ nunc in eadem permanens ſententia dico, *ſc.* ut non confundamus bene conſtitutum reip. ſtatum, nec moveamus non movendas majorum conſuetudines, nec tollamus ex hominum conſortio fidem, rem ſacram, per quam omnes civitates tuto habitantur; neque plebi cedamus ingratæ, res injuſtas ac nefarias expetenti. Et tantum abeſt ut de ſententia decedam territus ab adverſariis, qui urbanam plebem in me concitantes me terrítare conantur, ut multo magis nunc quam ante in mea ira confirmatus ſim, & duplo magis indigner talibus plebis poſtulatis. Et veſtram, patres conſcripti, abſurdam mentem demiror, qui quod ei negaſtis, quum nondum eſſet manifeſtus reip. hoſtis, novas tabulas & damnationum remiſſionem petenti; jam quando eſt in armis & hoſtiliter ſe gerit, ei hoc ipſum concedere velitis, & quicquid præterea ipſi in mentem venerit. multa autem venient, atque id primum *à vobis* poſtulabit, *nim.* jus æquum gerendorum honorum, & ut earundem rerum nobiſcum ſit particeps. Non igitur voſmet patiemini recidere in dominatum pop. qui (ut ante dixi) eſt craſſiſſimus omnium reip. formarum inter homines, & maxime damnoſus vobis, qui ad aliorum imperium adſpiratis? certe non *mutabitis* ſi ſaperitis. alioqui omnium ſtultiſſimi eritis, ſi, quum unius viri tyrannici imperium minime vobis ferendum exiſtimaveritis, nunc vos ipſos dedatis *ac ſubjiciatis* plebi, quæ eſt tyrannis ex multis capitibus conſtans: præſertim ſi neque ejus gratia neque oratione adducti *poſtulata* concedatis, ſed neceſſitate coacti, & quaſi nihil aliud in præſentia facere poſſitis, niſi præter animi ſententiam ipſi cedere. Nam ſi plebs inſana, pro ſupplicio ſuis peccatis debito, inſuper honores ob hæc ipſa acceperit, quam arrogantem & quam ſuperbam eam fore putatis?

"Ne

Per. Jul. 4223. *Ante Chr.* 491. *Olymp.* 72 ½. *V. C. Cat.* 261. *Var.* 263.

LXI.

a Ὑφ' ὑμῶν *Vat.* quo modo legendum eſſe conjecerant *Sylb. & Portus.* b Τὰ παρόντα malint *Sylb. & Port.* c Πάσας *Vat.* d Ut *Græcis* familiare ἄξιόν σοι atque etiam πρέπει σοι; ita priſci *Latini* hanc loquendi formam exprimunt, quum dicunt *tibi decet, ejus ætati decet. Port* e Συμφέροντα ὑμῖν *Vat.* f Τι in *Ed. Steph.* Si γε malis, tuo fruere judicio. *Sylb.* g Si quis φανερὸν reponat, facile aſſentiar. *Sylb.* h Ταῦτα εἰ συγχωρήσετε βούλεσθε *Vat.* i Καὶ ὅ,τι ἂν ἄλλο αὐτῷ δοκῇ legiſſe videntur *Lapus & Gelenius,* ut notavit *Sylb.* Senſus & legitima conſtructio hujuſmodi lectionem flagitare videntur, ὃς κἂν ἄλλο τι αὐτῷ δοκῇ. δόξει δὲ δήπου, ποιήσεται, καὶ πρῶτον &c. *quæ quicquid ipſi præterea in mentem venerit* (*venient autem multa*) faciet; *atque id primum* à vobis impetrabit *quod poſtulat,* nim. &c. *Port.* k Ποιήσετε *Vat.* nec aliter *Lapus,* qui vertit, *primumque facietis poſtulatorum, æqui eam honoris eſſe* &c. l Οὐκ ἂν vel οὔκουν malit *Port.* m Forſan εἰς δημοκρατίαν τὴν πόλιν (τὴν πολιτείαν *Port.*) περιστήσετε: vel, εἰς δημοκρατίαν περιστήσεσθε. nam περιστήσετε neutral. uſurpari non ſolet. *Sylb.* Περιστήσεται in Cod. *Vat.* n Deeſt *Vat.* o Rectius forſan δήμῳ τυραννίδι πολυκεφάλῳ. alioqui appoſitive legendum eſſet, δήμῳ, τυράννῳ πολυκεφάλῳ. *Sylb.* p Ἡμᾶς minus apte in *Ed. Steph.* ut & mox ὑπό τι ἀνάγκης. q Δρᾶν νῦν ἡμῖν *Vat.* r Rectius fortaſſe εἴξαντας, aut εἴξαντι, aut demum εἶξαι, ut *Lapus* vertit, *tanquam aliud nunc vobis agere nihil liceat, niſi præter voluntatem cedere. Sylb.* ſ Διὰ ταῦτα *Vat.*

Per. Jul. 4223. Ante Chr. 491. Olymp. 72 ½. U. C. Cat. 261. Var. 263.

LXII.

“Ne enim illa ſpe efferamini, plebem in poſtulatis ſuis moderatam fore, ſi cognoverit hoc à vobis omnibus ita fuiſſe decretum. ¶ Sed hac in re potiſſimum Menenium virum ſapientem, & aliorum mores ex ſuis metientem, ac de iis bene ſentientem, opinio valde fefellit. Plebs enim graviter & ultra modum inſtabit vobis præ arrogantia, quæ victoriam ſemper comitari ſolet, & præ amentia, cui vulgus maxime eſt obnoxium: & ſi non *ſtatim* ab initio, at certe aliquando poſt ob unamquamque rem, cujus repulſam paſſa fuerit, arreptis armis eodem modo inſolenter nos adorietur. Itaque ſi prima poſtulata ei conceſſeritis, id vobis conducere rati, mox vobis aliquid deterius accerſetis; ac mox rurſus aliud hoc ipſo moleſtius, quaſi & in illis primis poſtulatis terrore adducti morem ei geſſeritis, donec tandem illi vos ex urbe pellant, ſicut & in multis aliis civitatibus accidit, & noviſſime Syracuſis, ubi agrorum domini à *colonis* ſuis clientibus expulſi fuerunt. Sin vero indignitate illorum poſtulatorum commoti, ipſis eſtis adverſaturi, cur non hinc tandem ſpiritus liberos ſumere incipitis? Præſtat enim leviore ex cauſſa impulſos, nondum ullo detrimento accepto, animi generoſitatem demonſtrare; quam poſt multas clades acceptas, tunc demum ob ea quæ acciderint indignari, & nolle reliqua concedere, & ſero tandem ſapere. Ne vero quiſquam veſtrum aut horum deſertorum motu aut bello externo terreatur, neve domeſticas vires contemnatis, quaſi ad urbem tutandam ſatis validæ non ſint futuræ. nam profugorum iſtorum vires ſunt exiguæ, neque, ſicut nunc *æſtate* ſub dio manent, *ita* per hyemem diu in tuguriis durare & permanere poterunt, quia non ſolum commeatus per raptum amplius ſibi comparare nequeunt, conſumptis iis quos *in præſentia* habent, ſed etiam ob paupertatem ne aliunde quidem emptos *in ſua caſtra* advehere licebit, cum nec privatam nec publicam ullam pecuniam habent; (bella vero plerumque pecuniarum copia ſuſtentantur) tum quia confuſio, ut veriſimile eſt, & ſeditio eam conſequutura brevi conſilia ipſorum diſſipabit atque disjiciet. neque enim dignabuntur aut Sabinis, aut Hetruſcis, aut aliquibus aliis gentibus exteris ſe dedere, & illis ſervire, quibus ipſi quondam nobiſcum libertatem ademerunt: imo vero, ne ab illis quidem fides ipſis habebitur, qui tam male & turpiter ad ſuam patriam perdendam parati ſunt, ne idem facturi ſint illi à qua fuerint recepti. Omnes vero gentes finitimæ & ipſæ ab optimatibus reguntur, & in nulla civitate plebs æquo jure cum optimatibus degit. Itaque cujuſque civitatis principes non patientur ſuam plebem ſedibus expelli propriis, ut advenam

“Μὴ γὰρ δὴ ἐκείνῃ τῇ ἐλπίδι ἐπαίρεσθε, ὡς μετριάσει περὶ τὰς ἀξιώσεις ὁ δῆμος, ἐὰν φανερὸν αὐτῷ γένηται, ὅτι ὑμεῖς ἅπαντες ἐψηφίσασθε οὕτως. Ἀλλὰ πλεῖστον δὴ ἐν τούτῳ Μενήνιος ἐψεύσθη τῆς δόξης, ἀνὴρ σώφρων, ὡς καὶ ἐκ τῶν ἑαυτοῦ τρόπων τεκμαιρόμενος χρηστὰ ὑπὲρ ἑτέρων. ἐγκείσεται γὰρ ὑμῖν πέρα τοῦ δέοντος βαρὺς ὑπό τε αὐθαδείας, ἣ φιλεῖ περὶ τὸ κρατοῦν αἰεὶ γίνεσθαι, καὶ ἀφροσύνης, ἧς πλεῖστον [a] ὄχλος” μετέχει μέρος· κἂν εἰ μὴ ἐν ἀρχαῖς, χρόνῳ γοῦν ὕστερον ἐφ' ἑκάστῳ χρήματι, ὧν ἂν δεηθεὶς μὴ τύχῃ, τὰ ὅπλα λαβὼν, τὸν αὐτὸν τρόπον [b] ἡμῖν σοβαρῶς ἐπιθήσεται. ὥστε εἰ τὰ πρῶτα συγχωρήσετε, συμφέροντα εἶναι νομίσαντες, ἕτερόν τι χεῖρον εὐθὺς [c] ἐπαχθήσεσθε· καὶ αὖθις ἄλλο τούτου χαλεπώτερον, ὡς φόβῳ ὑπακούσαντες καὶ τὰ πρῶτα, ἕως ἐκβάλωσιν ὑμᾶς τελευτῶντες τῆς πόλεως, ὡς ἐν πολλαῖς ἄλλαις, καὶ τὰ τελευταῖα ἐν Συρακούσαις, [d] αἷς οἱ γαμόροι πρὸς τῶν πελατῶν ἐξηλάθησαν. εἰ δ' [e] ἐπ' ἐκείνων ἀγανακτήσαντες, [f] ἐναντιωθήσεσθε τοῖς αἰτήμασι, τί δή ποτε οὐκ αὐτόθεν ἄρχεσθε ἐλεύθερα φρονήματα ἔχειν; κρεῖττον γὰρ ἀπ' ἐλάττονος αἰτίας ὁρμηθέντας, πρὶν βλαβῆναί τι, ἀποδείξασθαι τὸ γενναῖον, ἢ πολλὰ ὑπομείναντας, τότε ἀγανακτεῖν περὶ τῶν γεγονότων, καὶ μὴ ἐπιτρέπειν τὰ λοιπὰ, καὶ ὀψὲ ἄρξασθαι νοῦν ἔχειν. φοβείτω δὲ ὑμῶν μηδένα μήτε ὁ τῶν ἀποστατῶν ἀνασεισμὸς, μήτε ὁ τῶν ἀλλοφύλων πόλεμος· μήτε καταγινώσκετε τῆς οἰκείας δυνάμεως ὡς οὐχ ἱκανῆς οὔσης 389
διασώσαι τὴν πόλιν. ἡ μὲν γὰρ τῶν φυγάδων βραχεῖά ἐστιν ἰσχὺς, καὶ οὔτε πολὺν ἀνθέξει χρόνον διαμένουσα, ὥσπερ νῦν ὑπαίθριος μένει, [g] ὑπὸ καλύβης ὥρᾳ ἔτους χειμερίῳ, πορίζεσθαι δὲ τὰ ἐπιτήδεια οὐχ ὅπως δι' ἁρπαγῆς ἔτι [h] δυνησομένη, ἐπειδὰν τὰ ὄντα ἀναλώσῃ, ἀλλ' οὐδ' ἂν ἄλλοθεν ὠνητὰ ἐπεισάγεσθαι διὰ πενίαν, οἷς οὔτε ἰδίᾳ οὔτε ἐν κοινῷ χρήματά ἐστιν· οἱ δὲ πόλεμοι ταῖς περιουσίαις τῶν χρημάτων ὡς τὰ πολλὰ ἀντέχουσιν· ἀναρχία τε αὐτοῖς, ὡς εἰκὸς, καὶ στάσις ἐκ τῆς ἀναρχίας ἐμπεσοῦσα, ταχὺ διαχέει καὶ διαλύει τὰ βουλεύματα. οὐ γὰρ δὴ ἀξιώσουσιν οὔτε Σαβίνοις, οὔτε Τυρρηνοῖς, οὔτε ἄλλοις τισὶ τῶν ἀλλοφύλων παραδόντες σφᾶς αὐτοὺς, ἐκείνοις δουλεύειν, ὧν καὶ αὐτοί ποτε ἀφείλοντο τὴν ἐλευθερίαν [i] σὺν ἡμῖν· καὶ μάλιστα οὐδὲν πιστευθήσονται πρὸς αὐτῶν οἱ [k] κακῶς αὐτῶν τὴν πατρίδα καὶ αἰσχρῶς ἀπολέσαι προθυμηθέντες, μὴ οὐχὶ ὅμοια δράσειν τὴν [l] ὑποδεξαμένην. ἀριστοκρατεῖται δὲ [m] καὶ τὰ ἔθνη πέριξ ἡμῶν ἅπαντα, καὶ τὸ δημοτικὸν ἐν οὐδεμιᾷ πόλει μεταποιεῖται τῶν ἴσων. ὥστε οὐ δήπου οἱ προύχοντες ἐν ἑκάστῃ πόλει τὸν οἰκεῖον οὐκ ἐῶντες παρακινεῖν ὄχλον, τοῦτον εἰσδέξονται

a Non agnoſcit *Vat.* b Ὑμῖν *Vat.* c Ἐπιταχθήσεσθε *Vat.* d Id eſt, ἐν αἷς οἱ γαμόροι ὑπὸ τῶν &c. niſi illud αἷς pro ἃς, poſitum dicamus *Port.* e Ἐπ' ἐκείνοις, vel ἐπ' ἐκείνῳ legit *Sylb.* Ego vulgatam lectionem retineo: ſed locum ita intelligendum puto, εἰ δὲ ἀγανακτήσαντες ἐπὶ τοῖς ἐκείνων (ſc. τῶν δημοτικῶν) αἰτήμασιν, ἐναντιωθήσεσθε, τί δήποτε &c. i. e. *ſed ſi indignati propter illorum poſtulata, ipſis eſtis adverſarii, cur* &c. *Port.* f Ἐναντιώσεσθε *Vat.* g Ὑπὸ καλύβαις *Vat.* & *Lapi Codd.* quod maluerunt *Sylb.* & *Port.* h Δυνησομένης in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* quod reddit orationem ἀνακόλουθον. rectius δυνησομένη ἐσται, vel δυνήσεται. *Sylb.* & *Port.* i Σὺν ὑμῖν καὶ μάλιστα οὐδὲ *Vat.* k Ita *Vat.* & *Lapi Codd.* Καλῶς perperam in *Ed. Steph.* l Ὑποδεξαμένην *Vat.* m Concinnior videtur hæc tranſpoſitio, καὶ τὰ πέριξ ἡμῶν ἔθνη ἅπαντα. *Sylb.* In Cod. *Vat.* ἀριστοκρατεῖται δὲ τὰ ἔθνη τὰ πέριξ.

a Μὴ

Per. Jul. 4223.
Ante Chr. 491.
Olymp. 72 ½.
V. C. Cat. 261. Var. 263.

“τὴν ἔπηλυν καὶ στασιαστὴν εἰς τὴν ἑαυτῶν πατρίδα· [a] μὴ μεταδόντες δὲ αὐτοὶ τῶν ὁμοίων, σὺν χρόνῳ στερήσονται τῶν ἴσων. εἰ δὲ ἄρα γε γνώμης ἁμάρτοιμι, καὶ παραδέξαιτό τις αὐτοὺς πόλις, [b] ἐνταῦθα ἤδη διαγνωσοίμεθ' ὡς ἂν πολέμιοί τε ὄντες, καὶ τὰ πολεμίων πεισόμενοι. ἔχομεν δὲ αὐτῶν ὅμηρα καὶ γαμετὰς καὶ πατέρας καὶ τὴν ἄλλην συγγένειαν· ὧν οὐδ' ἂν εὐχόμενοι κρείττονα παρὰ θεῶν [c] ᾐτησάμεθα· οὓς ἐν ὄψει τῶν συγγενῶν στήσαντες ἀπολοῦμεν, εἰ τολμήσαιεν ὁμόσε χωρεῖν, ὡς ταῖς ἐσχάταις λώβαις διαχρησόμενοι. καὶ αὐτούς, εἰ τοῦτο μάθοιεν, εὖ ἴστε ὅτι λήψεσθε ἀντιβολοῦντας, ὀλοφυρομένους, παραδιδόντας σφᾶς αὐτοὺς ὑμῖν δίχα τῶν ὅπλων, ἅπαντα ὑπομένοντας. δειναὶ γὰρ αἱ τοιαίδε ἀνάγκαι καὶ πάντας τοὺς αὐθάδεις λογισμοὺς κλάσαι, καὶ καταβαλεῖν εἰς τὸ μηδέν. Ὧν μὲν δὴ χάριν τὸν ἐκ τῶν φυγάδων πόλεμον οὐκ ἀξιῶ δεδιέναι, ταῦτά ἐστι. τὰ δὲ ἐκ τῶν ἀλλοεθνῶν φοβερὰ οὐ νῦν πρῶτον ἐξητάσθησαν μέχρι λόγου [d] τοιαῦτα, ἀλλὰ καὶ πρότερον, ὁσάκις ἡμῖν πεῖραν ἑαυτῶν ἔδωκαν, [e] ἐλάττω δόξης διεφάνη. ὅσοι δ' οὐχ ἱκανὴν οἴονται εἶναι δύναμιν τὴν τῆς πόλεως οἰκείαν, καὶ τῇδε μάλιστα ὀρρωδοῦσι τὸν πόλεμον, μαθέτωσαν οὐχ ἱκανῶς αὐτῆς ᾐσθημένοι. πρὸς μέν γε τοὺς ἀφεστηκότας τῶν πολιτῶν ἀντίπαλον χεῖρα ἕξομεν, [f] εἰ βουλόμεθα τῶν θεραπόντων
390 ἐπιλεξάμενοι τοὺς ἀκμαιοτάτους ἐλευθερῶσαι. κρεῖττον γὰρ τὴν ἐλευθερίαν χαρίσασθαι τούτοις, ἢ τὴν ἡγεμονίαν ὑπ' ἐκείνων ἀφαιρεθῆναι. ἔχουσι δὲ τῶν πολεμικῶν ἐμπειρίαν ἱκανήν, πολλάκις ἡμῖν [g] παραγινόμενοι κατὰ τὰς στρατιάς. πρὸς δὲ τοὺς ἔξωθεν πολεμίους αὐτοί τε χωρῶμεν ἁπάσῃ προθυμίᾳ, καὶ τοὺς πελάτας ἅπαντας ἐπαγώμεθα, καὶ τοῦ δημοτικοῦ τὸ πλεῖον. [h] ἵνα δὲ πρόθυμον ᾖ πρὸς τοὺς ἀγῶνας, ἄφεσιν αὐτῷ χαρισώμεθα τῶν χρεῶν, μὴ κοινήν, ἀλλὰ κατ' ἄνδρα. εἰ γάρ τι δεῖ τοῖς καιροῖς εἴξαντας μετριάσαι, μὴ πρὸς τοὺς πολεμίους τῶν πολιτῶν τοῦτο ἔστω τὸ μέτριον, ἀλλὰ πρὸς τοὺς φίλους, οἷς οὐκ ἀναγκαζόμενοι τὰς χάριτας [i] δόξομεν διδόναι, ἀλλὰ πειθόμενοι. ἐὰν δὲ καὶ ἄλλης ἐπιδέῃ βοηθείας, ὡς ταύτης οὐκ οὔσης ἱκανῆς, τούς τε ἐκ τῶν φρουρίων μεταπεμπώμεθα, καὶ τοὺς ἐν ταῖς ἀποικίαις ἀνακαλῶμεν. τοῦτο δὲ ὅσον ἐστὶ πλῆθος, ἐκ τῆς ἔγγιστα [k] γινομένης τιμήσεως μαθεῖν ῥᾴδιον ἂν εἴη. τρισκαίδεκα μυριάδες εἰσὶ Ῥωμαίων τῶν ἐν ἥβῃ τετιμημένων· ὧν οὐκ ἂν εἴη μέρος ἕβδομον τὸ φυγαδικόν. [l] λέγω δὲ τὰς Λατίνων τριάκοντα πόλεις, αἳ μετὰ πολλῆς εὐχῆς δέξαιντο ἂν τοὺς ὑπὲρ ἡμῶν ἀγῶνας διὰ τὸ συγγενές, ἐὰν ψηφίσησθε αὐταῖς ἰσοπολιτείαν μόνον, ἧς

“iſtam & ſeditioſam in ſuam patriam recipiant; ne ſi eos in parem juris, libertatis, aliarumque rerum conditionem receperint, ab illis poſtea his ipſis ſpolientur. quod ſi forte mea opinio me fefellerit, & civitas aliqua eos receperit, tunc cognoſcemus eos eſſe hoſtes, & hoſtiliter propterea tractandos. Habemus autem eorum obſides ipſas uxores & parentes & reliquos cognatos; (quibus pignoribus ne meliora quidem optare & à diis petere poſſemus) quos in cognatorum conſpectu ſtatuentes trucidabimus, ſi auſi fuerint nos aggredi, * tanquam *ipſos quoque* extremis enecaturi cruciatibus. † Qui, ſi hoc intelligerent, mihi credite, mox ad vos venirent ſupplices cum lamentis, inermes, quantumvis duris conditionibus ſeſe vobis dedituri. Graves enim ſunt iſtiuſmodi neceſſitates, & quoſvis arrogantes animos frangere & penitus dejicere poſſunt. ¶ Hæc igitur ſunt quorum cauſſâ bellum ab exſulibus minime timendum puto.

LXIII. Externos vero terrores non nunc primum experti ſumus intra minas tantum conſiſtere; ſed etiam antea, quoties *hoſtes* nobis ſui ſpecimen dederunt, multo minores, quam ipſa opinio eſſet, apparuerunt. Qui vero exiſtimant, domeſticas reip. vires non ſatis eſſe firmas, & propterea maxime bellum formidant, ſciant illi ſe non ſatis cognoſcere quantæ ſint. Nam adverſus cives, qui defectionem fecerunt, habebimus manum quam illis opponamus, ſi delectu ex ſervitiis habito, robuſtiſſimos quoſque libertate donare voluerimus. Præſtat enim libertate iſtos donare, quam imperio ab illis ſpoliari. Sunt autem rei militaris ſatis periti, quippe quod ſæpius noſtris expeditionibus interfuerint. Cæterum, externo hoſti obviam ipſi omni animi alacritate eamus, & omnes clientes & reliquam plebem nobiſcum adducamus. Ut autem alacriter in præliis operam navet, æris alieni remiſſionem non communiter ac univerſe, ſed viritim ei largiamur. Si quid enim temporibus cedendo moderate nos agere oportet, ne erga cives hoſtes hac moderatione utamur: ſed erga amicos, in quos non coacti, ſed perſuaſi beneficia conferre videbimur. Et ſi alio præterea auxilio opus fuerit, quaſi his copiis non ſufficientibus, præſidiarios ex caſtellis accerſamus, & eos qui ſunt in coloniis revocemus. Horum autem quantus ſit numerus ex proximo cenſu habito facile eſt cognoſcere. Nam cxxx. millia puberum Romanorum cenſa ſunt, quorum ne ſeptimam quidem partem profugi numero æquarint. ‡ Quid vero memorem triginta Latinorum populos, qui vel ſummopere optaverint pro nobis propter cognationem dimicare, ſi modo æquum civitatis jus, quod
“ precibus

a Μὴ μεταδόντες δὲ αὐτῷ, ſc. τῷ δήμῳ. *Sylb.* Μὴ μεταδόντες αὐτοὶ τῶν &c. malit *Port.* αὐτῷ ſubintellecto: hoc ſenſu, ὁ δῆμος τοῦτο ἀνέξονται, ἵνα μὴ μεταδόντες τῶν ὁμοίων, αὐτοὶ σὺν χρόνῳ στερήσονται τῶν ἴσων. *Port.* In *Cod. Vat.* μὴ μεταδόντες αὐτοῖς τῶν ὁμοίων. b Ἐνταῦθα δὴ *Vat.* c Rectius cum *Lapi Cod.* αἰτησαίμεθα. *Sylb.* & *Port.* d Τοιαῦτα ὄντα *Vat.* e Ἐλάττω τῆς δόξης *Vat.* f Εἰ βουλοίμεθα *Vat.* g Παραγινόμενοι μετὰ τὰς στρατείας *Vat.* quo modo legendum eſſe conjecerat *Sylb.* h Poſt ἵνα inſerui δὲ cum *Lapi Cod.* Forſan ſublata diſtinctione poſt πλεῖον, ſic legendum, καὶ τοῦ δημοτικοῦ τὸ πλεῖον ἵνα πρόθυμον ᾖ πρὸς τοὺς ἀγῶνας, ἄφεσιν αὐτῷ χαρισώμεθα τῶν χρεῶν. *Sylb.* i Διδόναι δόξομεν *Vat.* k Γενομένης *Vat.* quod maluit etiam *Sylb.* l Senſus aliquam hujuſmodi lectionem poſtulat, τί δὲ λέγω τὰς Λατίνων &c. vel certe, λέγω δὲ καὶ τὰς τριάκοντα Λατίνων πόλεις ὅτι μετὰ πολλῆς &c. *Port.* * *Lapum* & *Gelenium* ſequutus ſuum. *Portus* vertit, *& extremo & contumelioſo ſupplicii genere enecabimus.* † Quod ſi intelligant, vos ſciatis recepturos eſſe eos, precantes, complorantesque, & tradentes ſeipſos nobis ſine armis, omnia tolerantes. *Lapus.* ‡ Dico etiam obtemperaturas vobis Latinorum triginta urbes quæ ad votum ſuſcipient &c. *Lapus.*

"precibus aſſiduis petunt, ipſis decernatis?

LXIV. Per. Jul. 4223. Ante Chr. 491. Olymp. 72 ½. V. C. Cat. 261. Var. 263.

"¶ Quod autem in bellis eſt maximi momenti, & quod nondum cuiquam de vobis in mentem venit, neque conſiliariorum quiſquam dixit, id poſtquam addidero, finem dicendi faciam. Nulla re ad felicem victoriam ex præliis reportandam æque opus eſt atque bonis ducibus. his noſtra civitas abundat: adverſariorum vero civitates horum inopia laborant. Numeroſæ enim copiæ ſi nactæ fuerint duces imperandi minime peritos, nullum præclarum facinus faciunt, & ſæpiſſime ipſæ ſuarum cladium ſunt auctores; & tanto magis conflictantur quanto major eſt earum numerus. At egregii imperatores quamvis exiguas habeant copias, tamen celeriter eas augent. Quapropter donec duces idoneos ad imperandum habuerimus, non deerunt nobis qui eorum ductu lubenter militare velint. Hæc igitur conſiderantes, & rerum à pop. Rom. geſtarum memores, nihil demiſſe, nihil non generoſe, nihil denique contra veſtram ipſorum dignitatem decernatis. At ſi quis ex me quærat, quid igitur? * quid nobis faciendum cenſes? hæc enim fortaſſe jampridem ſcire vehementer cupitis. *cenſeo* nullam legationem ad illos patriæ deſertores mittendam, neque æris alieni remiſſionem decernendam, neque quidquam aliud faciendum, quod timoris & inopiæ conſilii ſpeciem præ ſe ferat. Quod ſi depoſitis armis in urbem redierint, & de ſe per otium deliberandi, & rem examinandi vobis poteſtatem fecerint, moderate cum ipſis agendum, quia ſcitis omnes ſtultos (præſertim vero vulgus) in humiles arroganter, erga ſuperbos demiſſe ſolere ſe gerere.

LXV. ¶ Quum autem App. Claudius dicendi finem feciſſet, magna vociferatio & ingens tumultus diu in ſenatu fuit. Qui enim optimatum factionis eſſe videbantur, & qui juſta injuſtis præferenda cenſebant, in Claudii ſententiam ibant, & conſules rogabant ut ipſi præcipue ad meliorem partem accederent, illud cogitantes, ſe regiam non autem plebejam poteſtatem habere: ſin minus, ſaltem æquos utrique ſe præberent, & neutri factioni vim afferrent, ſed dinumeratis ſenatorum ſententiis majori eorum parti adhærerent. Quod ſi hoc utrumque neglexiſſent, & ad ſe compoſitionis arbitrium traxiſſent, negabant ſe id ipſis permiſſuros, ſed omni ſtudio repugnaturos, & verbis, donec licuiſſet, & armis, ſi neceſſitas ipſos cogeret. Hic autem globus erat validus, & pene tota patriciorum juventus huic ſententiæ adhærebat. At pacis ſtudioſi, præcipue vero ii qui ætate provectiore erant, Menenii & Valerii ſententiæ adhære-

"αἰεὶ διατελοῦσι δεόμενοι. Ὁ δὲ πάντων ἐστὶ κράτιστον ἐν τοῖς πολέμοις, καὶ οὔτε ὑμεῖς [a] αὐτὸ ἐνεθυμήθητέ πω, οὔτε τῶν συμβούλων οὐδεὶς λέγει, τοῦτο προσθεὶς παύσομαι. οὐδενὸς οὕτως τοῖς μέλλουσιν εὐτυχὲς ἕξειν τὸ τῶν ἀγώνων τέλος, ὡς στρατηγῶν ἀγαθῶν. [b] τούτων ἡ ἡμετέρα πλουτεῖ πόλις· αἱ δὲ τῶν ἀντιπάλων σπανίζουσιν. αἱ μὲν οὖν πολυοχλοῦσαι δυνάμεις, ὅταν λάβωσιν ἡγεμόνας οὐκ εἰδότας ἄρχειν, ἀσχημονοῦσι, καὶ [c] περὶ αὐταῖς σφάλλονται τὰ πλεῖστα, καὶ τοσούτῳ μᾶλλον κακοπαθοῦσιν, ὅσῳπερ ἂν μείζονα ἔχωσι πόρον. οἱ δὲ ἀγαθοὶ στρατηλάται, κἂν μικρὰς λάβωσι δυνάμεις, ταχέως ποιοῦσιν αὐτὰς μεγάλας. ὥστε ἄχρις ἂν ἡγεῖσθαι δυναμένους ἄνδρας ἔχωμεν, οὐκ ἀπορήσομεν τῶν ἄρχεσθαι βουλομένων. ἐνθυμούμενοι δὴ ταῦτα καὶ τῶν ἔργων τῆς πόλεως μεμνημένοι, μηδὲν ταπεινὸν, μηδὲ ἀγενὲς, μηδὲ ἀνάξιον ὑμῶν αὐτῶν ψηφίσησθε. τί οὖν, εἴ τις ἔροιτό με, τί πράττειν ὑμῖν παραινῶ; [d] ταυτὶ γὰρ ἴσως πάλαι γνῶναι σπεύδετε. μηδένα μήτε πρεσβείαν πέμπειν πρὸς τοὺς ἀφεστηκότας, μήτε ἄφεσιν ψηφίσασθαι τῶν χρεῶν, μήτε ἄλλο ποιεῖν μηδὲν, ὅ, τι δόξειεν ἂν φόβου τεκμήριον εἶναι καὶ ἀμηχανίας· ἐὰν δὲ καταθέμενοι τὰ ὅπλα κατέλθωσιν εἰς τὴν πόλιν, καὶ παράσχωσιν ὑμῖν βουλεύσασθαι περὶ σφῶν αὐτῶν καθ' ἡσυχίαν [e] ἐξετάσαντας, χρῆσθαι μετρίως 391 τητι πρὸς αὐτοὺς, εἰδότας ὅτι πᾶν τὸ ἀνόητον, ἄλλως τε κἂν ὄχλος ᾖ, πρὸς μὲν τοὺς ταπεινοὺς αὐθάδες γενέσθαι φιλεῖ, πρὸς δὲ τοὺς αὐθάδεις ταπεινοῦσθαι.

Παυσαμένου δὲ τοῦ Κλαυδίου, μεγάλη φωνὴ καὶ θόρυβος ἐξαίσιος ἄχρι πολλοῦ χρόνου κατεῖχε τὸ συνέδριον. οἱ μὲν γὰρ ἀριστοκρατικοὶ δοκοῦντες εἶναι, [f] καὶ τὰ δικαιότερα πρὸ τῶν ἀδίκων οἰόμενοι δεῖν σκοπεῖν, τῇ Κλαυδίου γνώμῃ προσετίθεντο, καὶ τοὺς ὑπάτους ἠξίουν μάλιστα μὲν τῇ κρείττονι προσχωρῆσαι μερίδι, διαλογιζομένους ὅτι βασιλικὸν ἔχουσι τὸ τῆς ἀρχῆς κράτος, οὐ δημοτικόν· εἰ δὲ μή γε, φυλάττειν αὐτοὺς ἴσους, καὶ μὴ καθιστάναι μηδετέραν τῶν στάσεων, διαριθμησαμένους δὲ τὰς γνώμας τῶν συνέδρων, ταῖς πλείοσι γνώμαις [g] στιχεῖν. εἰ δὲ τούτων ἀμφοτέρων [h] ὑπεριδόντες αὐτοκράτορας αὐτοὺς ποιήσονται τῆς διαλύσεως, οὐκ ἐπιτρέψειν αὐτοῖς ἔλεγον, ἀλλ' ἐναντιώσεσθαι πάσῃ προθυμίᾳ, λόγοις τε, ἄχρις ἂν ἐξῇ, χρώμενοι, καὶ ὅπλοις, ὅταν [i] ἀνάγκη γένηται· ἦν δὲ τοῦτο στῖφος καρτερὸν, καὶ σχεδὸν ἅπασι τῶν πατρικίων ἡ νεότης ταύτης εἴχετο τῆς προαιρέσεως. οἱ δὲ τῆς εἰρήνης ἐπιθυμοῦντες, τῇ Μενηνίου τε καὶ Οὐαλερίου γνώμῃ [k] προσετίθεντο,

καὶ

a Rectius forſan αὐτοί. *Sylb.* *b* Τούτων ἡμῖν ἡ ἡμετέρα *Vat.* *c* Περὶ αὐταῖς σφάλλονται accipere poterimus pro *in ſeipſas corruunt*, ut ex *Apollonio* citatur πίπτοντα περὶ σφίσι pro *cadentia in ſe.* Sic infra p. 149. (juxta *Ed. Steph*) de barbarico exercitu, περὶ ἑαυτῷ σφαλεὶς *in ſeipſum corruens*, ſeu *ipſe ſe incondita ſua mole labefaciens. Sylb.* *d* Forſan rectius ſingulariter ταυτί. *Sylb.* *e* Accuſ. ἐξετάσαντας refer ad verbum infinitivum, ut ſupra p. 343. v. 26. *Sylb.* Melius eſſet ſi diceres ἐξετάσασιν, ut ab illo ὑμῖν præcedente pendeat. *Port.* *f* Illud καὶ redundare cenſet *Steph.* *g* Si mendo ſcriptura caret, στιχεῖν erit idem quod στείχειν, (ut ſc. στίβειν etiam invenitur pro στείβειν) ac στιχεῖν γνώμαις *inſiſtere ſententiis, ſequi ſententias. Sylb.* Suſpicor illum ὁμοστιχεῖν ſcripſiſſe: nec me movet quod poëticum potius eſt hoc verbum, quum tot poëtica apud eum vocabula legantur. *Steph.* Γνώμαις στοιχεῖν *Vat.* quo modo legendum eſſe conjecerat *Caſaub.* Sic (inquit) *Muſonius* apud *Stobæum*, αὐτῷ σε, ἔφη, τούτοις στοιχεῖν καὶ ἕπεσθαι τοῖς λόγοις. inde συστοιχεῖν apud eundem *Muſonium* pro conſentire, εἴγε μέλλομεν συστοιχεῖν ἀρίστῳ ὄντι τῷ λόγῳ Σωκράτους. Sumptum à re militari: nam στοιχεῖν in acie dicuntur, qui in eadem ſerie ſunt poſiti alius poſt alium. *h* Ὑπεριδόντας αὐτοκράτορας αὐτοὺς ποιήσουσι *Vat.* *i* Ἀναγκαῖον γένηται *Vat.* *k* Προσέκειντο *Vat.* * Quid igitur vos ego agere admoneo? *Lapus.*

a Hoc

καὶ μάλιστα οἱ προβεβηκότες ταῖς ἡλικίαις, ἐνθυμούμενοι τὰς συμφορὰς ὅσαι καταλαμβάνουσι τὰς πόλεις ἐκ τῶν ἐμφυλίων πολέμων. ἐξηττώμενοι δὲ τῆς κραυγῆς τῶν νέων καὶ τῆς ἀκοσμίας, τό,τε φιλότιμον αὐτῶν ὑφορώμενοι καὶ τὸν ἐπιπολασμὸν ὃν ἐποιοῦντο κατὰ τῶν ὑπάτων, δεδιότες ὡς [a] οὐ πρόσω χειροκρασίας ἐλευσόμενον, εἰ μή τις αὐτοῖς εἴξειεν, εἰς δάκρυα καὶ δεήσεις τῶν ἐναντιουμένων τελευτῶντες ἐτράποντο.

Λωφήσαντος δὲ τοῦ θορύβου καὶ σιωπῆς γενομένης σὺν χρόνῳ, διαλεχθέντες ἔτι πρὸς αὐτοὺς οἱ ὕπατοι, τέλος ἐξήνεγκαν τὴν ἑαυτῶν γνώμης τοιόνδε· "Ἡμεῖς, ὦ βουλή, μάλιστα ἠξιοῦμεν μὲν ἅπαντας ὑμᾶς ὁμογνωμονεῖν, [b] ἄλλως τε καὶ ταῦτα περὶ κοινῆς σωτηρίας βουλευομένους· εἰ δὲ μή, τοῖς πρεσβυτέροις ὑμῶν εἴκειν τοὺς νεωτέρους, καὶ μὴ φιλονεικεῖν, ἐνθυμουμένους ὅτι κἀκείνοις εἰς ταύτην ἐλθοῦσι τὴν ἡλικίαν τῆς ἴσης ὑπάρξει τυγχάνειν τιμῆς παρὰ τῶν ἐγγόνων. ἐπεὶ δὲ ὁρῶμεν εἰς ἔριν ὑμᾶς ἐκπεπτωκότας ὀλεθριωτάτην τῶν [c] ἀνθρωπείων νόσων, καὶ πολλὴν τὴν αὐθάδειαν [d] ὑμῖν ὁμιλοῦσαν τῶν νέων, νῦν μὲν ἐπεὶ βραχὺ τὸ λειπόμενόν ἐστι τῆς ἡμέρας, καὶ οὐκ ἂν δύναιτο τέλος ἐν τούτῳ λαβεῖν τὰ δόξαντα ὑμῖν, ἄπιτε ἐκ τοῦ συνεδρίου· εἰς δὲ τὸν ἐπιόντα σύλλογον ἥξετε μετριώτεροι γενόμενοι, καὶ γνώμας ἔχοντες ἀμείνους. εἰ δὲ παραμένοι τὸ φιλόνεικον ὑμῖν, νέοις μὲν οὔτε δικασταῖς οὔτε συμβούλοις ἔτι τῶν συμφερόντων χρησόμεθα· ἀλλὰ καὶ
392 εἰς τὸ λοιπὸν ἀνείρξομεν αὐτῶν τὴν ἀκοσμίαν νόμῳ, τάξαντες ἀριθμὸν ἐτῶν ὃν δεήσει [e] τοὺς βουλεύοντας ἔχειν· τοῖς δὲ πρεσβυτέροις ἀποδόντες λόγον αὖθις, ἐὰν μηδὲν συμφέρωνται ταῖς γνώμαις, ταχεῖα τὴν φιλονεικίαν αὐτῶν λύσομεν ὁδῷ, ἣν ἄμεινόν ἐστιν [f] ὑμῖν προακοῦσαι καὶ μαθεῖν. ἴστε δήπου νόμον ἡμῖν ὑπάρχοντα ἐξ οὗ τήνδε οἰκοῦμεν τὴν πόλιν, πάντων εἶναι κυρίαν τὴν βουλήν, πλὴν ἀρχὰς ἀποδεῖξαι, καὶ νόμους ψηφίσαι, καὶ πόλεμον ἐξενεγκεῖν, ἢ τὸν συνεστῶτα καταλύσασθαι· τούτων δὲ τῶν τριῶν τὸν δῆμον ἔχειν τὴν ἐξουσίαν, ψῆφον ἐπιφέροντα. ἐν δὲ τῷ παρόντι οὐχ ὑπὲρ ἑτέρου τινὸς ἢ πολέμου καὶ εἰρήνης [g] βουλευόμεθα· ὥστε πολλὴ ἀνάγκη τὸν δῆμον ἐπικυρῶσαι τὰς ἡμετέρας γνώμας, ψήφου γενόμενον κύριον. παραγγείλαντες δὴ τῷ πλήθει παρεῖναι κατὰ τόνδε τὸν νόμον εἰς τὴν ἀγορὰν, ἐπειδὰν ὑμεῖς ἀποδείξησθε τὰς γνώμας, ἀποδώσομεν αὐτῷ τὴν ψῆφον, οὕτως ἂν μάλιστα νομίσαντες ἀρθῆναι τὴν ἔριν ὑμῶν· ὅ,τι δ' ἂν οἱ πλείους ψηφίσωνται, τοῦθ' ἡγησόμεθα κύριον. ἄξιοι δὲ δήπου ταύτης εἰσὶ τῆς τιμῆς τυγχάνειν οἱ [h] διαμένοντες εὔνοι τῇ πόλει, καὶ μέλλοντες ἰσομοιρεῖν ἡμῖν κακῶν τε καὶ ἀγαθῶν."

Ταῦτα εἰπόντες διέλυσαν τὸν σύλλογον. ταῖς δὲ ἑξῆς ἡμέραις παραγγεῖλαι κελεύσαντες ἅπασι τοῖς κατὰ τοὺς ἀγροὺς καὶ τὰ φρούρια παρεῖναι, καὶ τῇ βουλῇ προαγορεύσαντες ἥκειν εἰς τὴν αὐτὴν ἡμέραν, ἐπειδὴ

bant, ſecum ipſi reputantes quantæ calamitates ex bellis civilibus civitatibus contingere ſoleant. Sed victi clamore & petulantia juvenum, & eorum ambitionem atque ſuperbiam in conſules ſuſpectam habentes, & veriti, niſi illis ceſſiſſent, mox mox à manibus temperatum non iri, tandem ad lacrymas & preces confugerunt, & adverſarios obteſtari cœperunt. Per Jul. 4223. Ante Chr. 491. Olymp. 72 ½. V. C. Cat. 261. Var. 263.

LXVI. ¶ Tumultu autem ſedato, & ſilentio vix tandem facto, conſules, iterum inter ſe colloquuti, tandem talem ſententiam pronunciarunt; "Nos, patres conſcripti, in primis vellemus ut vos omnes conſentiretis, præſertim quum de publica ſalute conſultetis: ſin minus, ſaltem ut juniores vobis ſenioribus cederent, neque pertinacius vobiſcum contenderent, cogitantes, ſe quoque, ubi ad hanc ætatem pervenerint, parem honorem à natu minoribus habituros. Sed quoniam videmus vos in contentionem, omnium humanorum morborum pernicioſiſſimam, prolapſos, & magnam juvenum arrogantiam inter vos verſari, nunc quia reliquum diei ſpatium eſt breve, nec tam cito ad finem veſtra decreta perduci poſſent, abite ex curia, & ad proximum ſenatum moderatiores & melioribus mentibus redite. Quod ſi hoc contentionis ſtudium in vobis permanſerit, vobis junioribus neque judicibus neque conſultoribus in diſcernenda rerum utilitate utemur; ſed poſthac veſtram iſtam petulantiam lege coërcebimus, ſtatuto annorum numero, quem ſenatores habere oporteat: ſenioribus vero facta iterum dicendi poteſtate, ſi diſſenſerint, eorum contentionem compendiaria via dirimemus, quam præſtat à vobis ante audiri & cognoſci. Scitis nobis eſſe, jam inde ab urbe condita legem, quæ rerum omnium ſummam ſenatus poteſtati permittit præter magiſtratuum creationem, legum lationem, & belli vel inferendi vel finiendi arbitrium: horum enim trium poteſtatem eſſe penes ſuffragia populi. In præſentia vero de nulla alia re quam de bello & pace conſultamus: quare omnino neceſſe eſt ut populus, harum rerum dominus ac ſummus arbiter, ſententias noſtras ſuffragiis ſuis ratas faciat. Indictis igitur populo ex hac lege comitiis, ubi vos ſententias veſtras tuleritis, ejus ſuffragiis eas committemus, quia ita potiſſimum veſtram contentionem tolli poſſe exiſtimamus: quod vero major pars decreverit, id ratum habebimus. digni ſane ſunt hoc honore, qui perpetuo & conſtanter reip. benevoli fuerunt, quique malorum & bonorum participes nobiſcum ſunt futuri.

LXVII. ¶ His dictis ſenatum dimiſerunt. Diebus inſequentibus, quum per nuncios imperaſſent ut omnes, qui in agris & præſidiis degebant, in urbem venirent, & ſenatui denunciaſſent ut ad eandem diem in curiam veniret, ubi animadver-

[a] Hoc est, οὐ πόῤῥω. *Caſ.* [b] Forſan ἄλλως τε καὶ ἐνταῦθα. *Lapus* legit αὐτοὺς, dum vertit, *de ſalute ipſos præſertim publica conſultantes. Sylb.* Legi poteſt ἄλλως τε καὶ κατὰ ταῦτα *præſertim vero in his rebus. Port.* Ἄλλως τε καὶ ταῦτα dictum ἐκ παραλλήλου, ut τάχα ἴσως, πάλιν αὖ, δεύτερον αὖθις, & *ergo igitur*, aliaque multa: nam ἄλλως τε & καὶ ταῦτα idem ſignificant. ſic lib. 7. μακρῷ πολλῷ τῶν ἄλλων ἀμείνους & apud *Clem. Alex.* αὐτόθεν οἴκοθεν. Potes tamen & aliter accipere, ſi vocem ταῦτα referas ad βουλευομένους. *Caſ.* [c] Ανθρωπίνων *Vat.* [d] Ομιλοῦσαν ἡμῶν τοῖς νέοις *Vat.* [e] Τοὺς βουλεύσοντας *Vat.* [f] Υμᾶς *Vat.* Ημῖν malit *Sylb.* [g] Βουλευσόμεθα *Vat.* [h] Μένοντες εὔνοιαν *Vat.*

Per. Jul. 4223. Ante Chr. 491. Olymp. 72 ½. V. C. Cat. 261. Var. 263.

animadverterunt urbem turba plenam, & patriciorum animos victos precibus, quibus cum fletu & lamentatione parentes & parvuli liberi eorum qui ſeceſſionem fecerant eos fatigarant, ad præſtitutam diem ante ſolis ortum & ſummo mane in forum, omnis generis turba refertum, prodierunt. Et quum in Vulcani ædem veniſſent, ubi conciones habere ſolebant, primum quidem populum laudarunt, quod tanto ſtudio & tanta animi alacritate frequens adeſſet; deinde hortati ſunt eum ut quiete exſpectaret, donec ſenatuſconſultum fieret: neceſſarios vero eorum qui ſeceſſerant bene ſperare jubebant, quod brevi res cariſſimas eſſent recepturi. Poſtea ingreſſi curiam, & ipſi leniter ac moderate ſunt loquuti, & alios * orarunt ut utiles ac humanas ſententias dicerent. Primum autem omnium ſententiam rogarunt Menenium: qui, quum ſurrexiſſet, iiſdem verbis eſt uſus quibus ante, ad pacem ſenatum hortans; & eandem protulit ſententiam, cenſens primo quoque tempore ad eos, qui ſeceſſionem fecerant, legatos cum ſumma ac libera compoſitionis faciendæ poteſtate mittendos.

LXVIII. ¶ Poſt hunc alii viri conſulares, pro cujuſque ætate vocati, ſurrexerunt: qui omnes L. Menenii ſententiam ſequendam cenſuerunt, donec ventum eſt ad Appium. Qui quum ſurrexiſſet, "Video equidem (inquit) & conſulibus & vobis cæteris ferme omnibus placere plebem reduci, quibuſcunque conditionibus ipſa voluerit, & me ex omnibus, qui compoſitioni antea adverſabantur, ſolum ſupereſſe, meque illis exoſum, nec vobis amplius utilem eſſe. Veruntamen non propterea de priſtina mea ſententia decedam, neque mea ſponte reip. cauſſam deſeram. Quo enim magis nunc deſeror ab aliis, qui eandem ſententiam antea ſequebantur, eo majore in precio aliquando apud vos ero, & vivus laudem merebor, & mortuus memoriam apud poſteros conſequar. Faxis igitur, Capitoline Jupiter, & dii noſtræ urbis præſides, & heroes & genii, quotquot agrum Romanum tuemini, ut honeſtus & utilis ſit omnibus iſtorum profugorum reditus, & me mea fallat opinio, quam de futuro tempore concepi. Quod ſi qua calamitas ob iſta conſilia reip. acciderit, (hoc autem brevi manifeſtum erit) vos iſta celeriter corrigatis, & tutam ſalutem rebus labantibus afferatis: mihi vero, qui neque alias unquam res jucundiſſimas utiliſſimis in dicendo antepoſui, neque nunc remp. prodo, meæ privatæ ſaluti conſulens, benigni ac propicii ſitis. Hæc ſunt quæ precibus à diis peto: verbis enim non opus eſt amplius. Sententiam autem eandem quam & ante profero; plebejos quidem, qui in urbe permanent, ære alieno liberandos, cum iis vero qui à nobis defectionem fecerunt bellum omni ſtudio *totiſque viribus* gerendum, quamdiu in armis perſtiterint."

κατέμαθον ὄχλου μεστὴν οὖσαν τὴν πόλιν, καὶ τὰς γνώμας τῶν πατρικίων ἐξητλωμένας τῇ δεήσει ἃς ἐποιοῦντο σὺν οἰμωγῇ καὶ ὀδυρμῷ πατέρες τε καὶ [a] νήπια τέκνα τῶν ἀποστατῶν, τῇ κυρίᾳ τῶν ἡμερῶν ἐξῄεσαν ἐπὶ τὴν ἀγορὰν στενοχωρουμένην ἐκ πολλῆς ἔτι νυκτὸς ἅπασαν ὄχλῳ παντοδαπῷ. καὶ παρελθόντες ἐπὶ τὸ ἱερὸν τοῦ Ἡφαίστου, ἔνθα ἦν ἔθος αὐτοῖς τὰς ἐκκλησίας ἐπιτελεῖν, πρῶτον μὲν ἐπῄνεσαν τὸν δῆμον ἐπὶ τῇ σπουδῇ καὶ προθυμίᾳ τῆς κατὰ πλῆθος ἀφίξεως· ἔπειτα [b] παρεκάλεσαν ἐκδέχεσθαι μεθ' ἡσυχίας, ἕως ἂν γένηται τὸ προβούλευμα τῆς βουλῆς· τοῖς δὲ οἰκείοις τῶν ἀποστατῶν ἀγαθὰς παρῄνουν ἐλπίδας ἔχειν, ὡς διὰ μακροῦ κομιουμένοις τὰ φίλτατα. [c] μετὰ τοῦτο παρελθόντες εἰς τὸ συνέδριον, αὐτοί τε διελέχθησαν ἐπιεικεῖς καὶ μετρίους λόγους, καὶ τοὺς ἄλλους ἠξίουν χρηστὰς καὶ φιλανθρώπους ἀποδείκνυσθαι γνώμας. πρῶτον δὲ τῶν ἄλλων ἐκάλουν τὸν Μενήνιον· ὃς ἀναστὰς τοῖς αὐτοῖς ἐχρήσατο λόγοις οἷς καὶ πρότερον, ἐπὶ τὰς διαλλαγὰς παρακαλῶν τὴν βουλήν· καὶ γνώμην ἀπεφήνατο τὴν αὐτήν, ἀξιῶν πρεσβείαν ἀποστέλλειν πρὸς τοὺς ἀφεστηκότας διὰ ταχέων, αὐτοκράτορα τῶν διαλλαγῶν.

Μετὰ τοῦτον ἀνίσταντο καθ' ἡλικίαν καλούμενοι οἱ τὴν ὑπατικὴν ἐσχηκότες ἀρχήν· οἷς ἅπασιν ἐδόκει τῇ Μενηνίου 393
[d] κεχρῆσθαι γνώμῃ, ἕως ἂν καθῆκεν ὁ λόγος εἰς τὸν Ἄππιον. ὁ δὲ ἀναστάς, "[e] Ὁρῶ μέν, ἔφησεν, ὅτι καὶ τοῖς ὑπάτοις ἐστὶ κεχαρισμένον, ὦ βουλή, καὶ τοῖς ἄλλοις ὑμῖν ὀλίγου δεῖν πᾶσι, κατάγειν τὸν δῆμον ἐφ' οἷς ἂν αὐτὸς ἀξιοῖ· καὶ μόνος ἐξ ἁπάντων ἐγὼ λείπομαι τῶν ἐναντιωθέντων πρὸς τὰς διαλύσεις, ἐκείνοις τε ἀπεχθὴς διαμένων, καὶ ὑμῖν οὐδὲν ἔτι χρήσιμος ὤν. οὐ μὴν διά ταῦτά γε ἀποστήσομαι τῶν ἐξ ἀρχῆς ἐγνωσμένων, [f] οὐδὲ καταλείψομαι τὴν γνώμην τῆς πολιτείας ἑκών. ὅσῳ δ' ἂν ἐρημότερος γένωμαι τῶν τὰ αὐτά μοι προαιρουμένων, τοσούτῳ τιμιώτερος ὑμῖν ἔσομαί ποτε ἐν χρόνῳ, καὶ παρέσται μοι ζῶντι μὲν ἔπαινος, τελευτήσαντι δὲ ἡ παρὰ τῶν ἐπιγινομένων μνήμη. εἴη μὲν οὖν, ὦ [g] Καπιτώλιε Ζεῦ, καὶ θεοὶ πόλεως ἐπίσκοποι τῆς ἡμετέρας, ἥρωές τε καὶ δαίμονες ὅσοι γῆν τὴν Ῥωμαίων ἐφορᾶτε, καλὴ καὶ συμφέρουσα πᾶσιν ἡ τῶν φυγάδων κάθοδος, καὶ ψευσθείην ἐγὼ τῶν ἐλπίδων, ἃς ὑπὲρ τοῦ μέλλοντος ἔχω χρόνου. ἐὰν δέ τι δεινὸν ἐκ τούτων [h] καταλάβοι τῶν βουλευμάτων τὴν πόλιν· ἔσται δὲ τοῦτο φανερὸν οὐκ εἰς μακράν· τούτοις μὲν ταχεῖαν ἐπανόρθωσιν αὐτοὶ δοίητε, καὶ σωτηρίαν τοῖς πράγμασιν ἀσφαλῆ· ἐμοὶ δέ, ὃς οὔτ' ἐν ἄλλῳ καιρῷ πώποτε τὰ ἥδιστα εἱλόμην λέγειν ἀντὶ τῶν ὠφελιμωτάτων, οὔτε νῦν προδίδωμι τὸ κοινόν, ἰδίαν καταπραττόμενος ἀσφάλειαν, εὐμενεῖς εἴητε καὶ μειλίχιοι. θεοῖς μὲν δὴ ταῦτα εὔχομαι· λόγου γὰρ οὐδὲν ἔτι δεῖ· γνώμην δὲ ἣν καὶ πρότερον ἀποφαίνομαι, τοὺς μὲν ἐν τῇ πόλει διαμένοντας τῶν δημοτικῶν [i] ἀφεῖσθαι χρεῶν, τοῖς δὲ ἀποστάταις πολεμεῖν ἁπάσῃ προθυμίᾳ, ἕως ἂν ἔπι διαμένωσιν ἐν τοῖς ὅπλοις."

Ταῦτα

a Καὶ παιδία νήπια *Vat.* b Παρεκελεύσαν *Vat.* c Καὶ μετὰ τοῦτο *Vat.* d Χρῆσθαι γνώμῃ *Vat.* e Ita etiam *Vat.* & *Lapi Codd.* Perperam ὁρῶμεν in *Ed. Steph.* ut conſtat ex ſequentibus v. 26. f Οὐδὲ καταλείψω τὴν τάξιν τῆς πολιτείας *Vat.* g Καπιτώλιε *Vat.* h Καταλάβῃ *Vat.* i Forſan rectius ἀφεῖσθαι *abſolvere, liberare. Sylb.* * Vel potius, *orarunt ut mites & humanas ſententias dicerent.* Nam χρηστὰς cum φιλανθρώπους jungens *Dionyſius* duo propemodum ſynonyma jungere voluiſſe videtur: quum hanc quoque ſignificationem vox prior habeat. Quidam interpr. *benignas atque humanas.* Hanc cujuſdam (ſc. *Gelenii*) interpretationem præfert *Steph.* quod alibi duo illa adjectiva jungat *Dionyſius.*

a Virgilius

Ταῦτα εἰπὼν ἐπαύσατο. ἐπεὶ δὲ αἱ τῶν πρεσβυτέρων γνῶμαι τῇ Μενηνίου προσέθεντο, καὶ καθῆκεν ὁ λόγος ἐπὶ τοὺς νεωτέρους, ὀρθῆς ἁπάσης τῆς βουλῆς οὔσης, ἀνίσταται Σπόριος Ναύτιος, οἰκίας ἐν ταῖς πάνυ λαμπροτάταις διάδοχος· ὁ γὰρ ἡγεμὼν αὐτοῦ τοῦ γένους [a] Ναύτιος, ἀπὸ τῶν σὺν Αἰνείᾳ στειλάντων τὴν ἀποικίαν, ὃς ἦν Ἀθηνᾶς ἱερεὺς Πολιάδος, καὶ τὸ ξόανον ἀπηνέγκατο τῆς θεᾶς μετανιστάμενος, ὃ διεφύλαττον ἄλλοι παρ' ἄλλων μεταλαμβάνοντες οἱ τοῦ γένους ὄντες τῶν Ναυτίων· ὃς ἐδόκει καὶ διὰ τὴν οἰκείαν ἀρετὴν λαμπρότατος εἶναι τῶν νέων, καὶ οὐκ εἰς μακρὰν τῆς ὑπατικῆς ἐξουσίας τεύξεσθαι. ἀρξάμενος δὲ ἀπολογεῖσθαι κοινὴν ἀπολογίαν ὑπὲρ ἁπάντων τῶν νέων, ὡς οὔτε φιλονεικίᾳ τῇ πρὸς τοὺς πατέρας, οὔτε αὐθαδείᾳ χρησαμένων, ὅτε τὴν ἐναντίαν ἔσχον ἐν τῇ προτέρᾳ βουλῇ προαίρεσιν, ἀλλ' εἴπερ ἄρα ἡμάρτανον, διὰ τὴν ἡλικίαν γνώμῃ σφαλέντων, τελευτῶν ἔφη τὸ πιστὸν [b] τούτου παρέξειν τὴν
394 μεταβολήν. συγχωρεῖν γοῦν αὐτοῖς, ὡς ἄμεινον φρονοῦσιν, ἐπιψηφίζεσθαι πᾶν ὅ, τι ἂν ἡγῶνται τῷ κοινῷ συμφέρειν, ὡς οὐδὲν σφῶν γε πρὸς ταῦτα ἐναντιωσομένων, ἀλλὰ πεισομένων τοῖς πρεσβυτέροις. ὅμοια δὲ τούτῳ καὶ ἄλλων νέων ἀποφηναμένων, ἐκτὸς ὀλίγων τινῶν πάνυ τῶν Ἀππίου συγγενῶν, ἐπαινέσαντες τὴν εὐκοσμίαν αὐτῶν οἱ ὕπατοι, καὶ παρακαλέσαντες εἰς πάντα τὰ κοινὰ [c] τοιούτους εἶναι, πρεσβευτὰς εἵλοντο δέκα τοὺς ἐπιφανεστάτους τῶν πρεσβυτέρων, ἐκτὸς ἑνὸς ἅπαντας ὑπατικούς. οἱ δὲ ἀποδειχθέντες ἦσαν οἵδε· [d] Ἀγρίππας Μενήνιος Γαΐου υἱός, Πόπλιος Σερουίλιος Ποπλίου υἱός, Ποστούμιος Κοΐντου υἱὸς Τούβερτος, Τίτος Αἰβούτιος Τίτου υἱὸς Φλαούιος, Σέρβιος Σουλπίκιος Ποπλίου υἱὸς Καμερῖνος, Αὖλος Ποστούμιος Ποπλίου υἱὸς Βάλβος, Αὖλος Οὐεργίνιος Αὔλου υἱὸς καὶ Νωμεντανός. μετὰ ταῦτα τῆς βουλῆς διαλυθείσης, οἱ μὲν ὕπατοι προελθόντες εἰς ἐκκλησίαν, τὸ δόγμα τῆς βουλῆς ἀνέγνωσαν, καὶ τοὺς πρεσβευτὰς προήγαγον. ἁπάντων δὲ ἀξιούντων τὰς ἐντολάς, ἃς ἔδωκαν αὐτοῖς, μαθεῖν, εἶπον ἐν τῷ φανερῷ, πράττειν ὅτῳ ἂν τρόπῳ δύνωνται φιλίαν τῷ δήμῳ συνθέσθαι πρὸς τοὺς πατρικίους, ἄτερ δόλου καὶ ἀπάτης, καὶ κατάγειν τοὺς φεύγοντας ἐπὶ τὰ σφέτερα ἐν τάχει.

Ταύτας οἱ πρέσβεις αὐτῶν λαβόντες τὰς ἐντολάς, αὐθημερὸν ἐξῄεσαν. φθάσασα δὲ τὴν παρουσίαν αὐτῶν ἡ φήμη, διήγγειλε τοῖς ἐπὶ στρατοπέδου πάντα τὰ ἐν τῇ πόλει γενόμενα· καὶ αὐτίκα πάντες ἐκλιπόντες τὸ ἔρυμα, ὑπήντων ἔτι καθ' ὁδὸν οὖσι τοῖς πρεσβευταῖς. ἦν

¶ Hæc loquutus tacuit. Poſtquam vero omnes ſeniores in Menenii ſententiam iverunt, & ad juniores, ex ordine rogandi, ventum eſt, omnibus patribus exſpectatione arrectis, ſurrexit Sp. Nautius, ex illuſtriſſima natus familia (nam Nautius auctor ejus generis erat, unus ex Æneæ ſociis qui coloniam deduxerunt, eratque Minervæ Urbicæ ſacerdos, qui alio migrans illius deæ ſimulacrum abſportavit, cujus cuſtodia per ſucceſſionem remanſit penes gentem Nautiam) qui & propter ſuam virtutem omnium juniorum clariſſimus, & brevi conſulatum aſſequuturus videbatur. Hic igitur tunc exorſus à communi omnium juniorum purgatione, negavit eos vel contendendi ſtudio vel arrogantia à patribus diſſenſiſſe, quod contrariam ſententiam in ſenatu ante habito tueri voluiſſent, & culpam, ſiquid erat culpæ, in ætatem ad lapſum facilem tranſtulit, & tandem eos mutata ſententia fidem hujus rei facturos dixit. Itaque illos permittere ipſis, utpote prudentioribus, ut decernerent quicquid è rep. eſſe exiſtimarent, ſe enim nulla in re ipſis adverſaturos, ſed ſenioribus obtemperaturos. Quum autem reliqui quoque juvenes idem dixiſſent, (præter paucos quoſdam Appio cognatione junctos) conſules laudata illorum modeſtia, & hortati eos ut in omnibus publicis conſiliis ita ſe gererent, decem legatos ſeniorum nobiliſſimos crearunt, omnes (uno excepto) viros conſulares. Creatorum autem hæc fuere nomina; * M. Valerius M F, T. Largius Flavus, Agrippa Menenius C Fil, P. Servilius P F, Poſtumius Q F Tubertus, T. Æbutius T F Flavius, Ser. Sulpicius P F Camerinus, A. Poſtumius P F Albus, A. Virginius A F Cœlimontanus. Poſtea dimiſſo ſenatu, coſſ. quum in concionem proceſſiſſent, ſenatus conſultum recitarunt, & legatos produxerunt. Omnibus autem cupientibus mandata illis data cognoſcere, aperte reſponderunt *mandatum ipſis eſſe*, ut quibuſcunque poſſent rationibus plebi patricios reconciliarent ſine dolo & fraude, & primo quoque tempore exſules in ſuas ſedes reducerent.

LXIX. *Per. Jul.* 4223. *Ante Chr.* 491. *Olymp.* 72½. *V. C. Cat.* 261. *Var.* 263.

Legati ex S. C. ad ſeceſſores miſſi.

¶ Cum his igitur illorum mandatis, eo ipſo die legati abierunt. Sed fama ipſorum adventum antevertit, & res omnes in urbe geſtas nunciavit illis qui erant in caſtris: quare confeſtim omnes vallo relicto, legatis qui in itinere adhuc erant obviam ibant. Erat autem

LXX.

a *Virgilus* hunc Æneæ ſocium, quem auctor noſter vocat Ναύτιον, appellat Ναύτην, *Æneid.* l. 5. v. 704. *Glarean.* b Τούτου παρέξεσθαι *Vat.* c Τοιούτους ἑαυτοὺς παρέχειν *Vat.* d In hac legatorum decade tres omiſſi ſunt; duo conſulares (inquit *Sylb.*) cæteris præponendi, Τίτος Λάρκιος Φλαῦος, & Μάνιος Οὐαλέριος Μάρκου υἱός, & tertius nondum conſulatu functus Σπόριος Ναύτιος, ob ætatis & dignitatis gradum inferiorem in finem rejiciendus. Recenſentur à *Gelenio* ad hunc modum; *T. Largius Flavus, Agrippa Menenius C F, M. Valerius M F, P. Servilius P F, P. Poſtumius Q F Tubertus, T. Æbutius T F Flavus, Ser. Sulpicius P F Camerinus, A. Poſtumius P F Albus, A. Virginius A F Cœlimontanus, & Sp. Nautius.* In *Cod. Vat.* Ἀγρίππας Μενήνιος Γαΐου υἱὸς ὁ Λανάτης, Μάνιος Οὐαλέριος Οὐιλέσου υἱός, Πόπλιος Σερουίλιος, Πόπλιος Ποστούμιος Κοΐντου υἱός, Τούβερτος Τίτος, Αἰβούτιος Τίτου υἱός, Φλαούιος Σέρβιος, Σολπίκιος Ποπλίου υἱὸς Καμερῖνος, Αὖλος Ποστούμιος Ποπλίου υἱός, Βάλβος Αὖλος. in *Lapi* autem verſione, *T. Largius Flavus, Menenius Agrippa Caji filius Lanatus, M. Valerius Voluſi filius, P. Servilius Publii filius, P. Poſtumius Quinti filius Tubertus, T. Ebutius Titi filius Elva, Servius Sulpitius Publii filius Camerinus, Aulus Poſtumius Publii filius Albus, Aulus Virginius Auli filius, & Nomentanus.* Jam *Portus* legatorum nomina ſic reſtituenda & more *Latino* legenda cenſet; Μάνιος Οὐαλέριος (ex p. 380. v. 20.) Τίτος Λάρκιος (ex pag. 389. v. 1.) Ἀγρίππας Μενήνιος Γαΐου υἱός, Πόπλιος Σερουίλιος Ποπλίου υἱός, Ποστούμιος Τούβερτος Κοΐντου υἱός, Τίτος Αἰβούτιος Φλαούιος Τίτου υἱός, Σερούιος Σουλπίκιος Καμερῖνος Ποπλίου υἱός, Αὖλος Ποστούμιος Ἄλβος Ποπλίου υἱός, Αὖλος Οὐεργίνιος Κοιλιμόντανος (vel Κοιλιμοντανὸς) Αὔλου υἱός. * Manium Valerium primo loco poſuit, quod natu maximus erat (ut conſtat ex p. 380. v. 20.) primuſque dicitur verba feciſſe ad plebem quæ ſeceſſerat. Verum *V. Cl. Jac. Perizonius* (operis hujus fautor egregius) Agrippam Menenium primo recenſendum putat, cum legationis princeps fuerit, ut *Dionyſius* (infra p. 390) videtur innuere, ubi eum cum plebe agentem ὕπατον vocat; quod (inquit) vel corruptum eſt vel principem legationis notat. Sed neque primum conſularium inter hos legatos fuiſſe Largium exiſtimat, verum multis poſteriorem atque hoc ipſo Menenio: ideoque non dubitat quin ejus nomen exciderit poſt Æbutium, manente veſtigio ejus in vocabulo Φλαούιος, quod nequaquam mutandum cenſet in Ἔλουας, ut volunt, ſed legendum T. Λάρκιος Φλάκος.

Per. Jul. 4223. *Ante Chr.* 491. *Olymp.* 72 ½. *V. C. Cat.* 261. *Var.* 263.

autem in caſtris eorum vir quidam valde turbulentus & ſeditioſus, præditus acri ingenio ad prævidendum multo ante res futuras, qui, ut loquax & garrulus, quicquid ſentiebat facile & libere dicebat, & vocabatur L. Junius, eodem nomine quo ille qui reges expulerat. Quare, quum appellationis ſimilitudinem explere vellet, ſe etiam Brutum cognominari volebat. Multis igitur mane illius hominis ſtudium & affectatio riſum movebat, & quum eum irridere volebant, Brutum vocabant. Iſte quum docuiſſet Sicinnium caſtrorum præfectum, minime expedire plebi ſe facilem oblatis conditionibus præbere, ne iniquioribus legibus reditum minus honoratum conſequeretur, ſed diu adverſari, * & rebus aliquam ſimulatam tragœdiam imponere: quumque pollicitus fuiſſet ſe pro plebe verba facturum, ejuſque cauſſam acturum, atque etiam de cæteris rebus, quæ faciendæ aut dicendæ eſſent, Sicinnium commonuiſſet, rem ipſi perſuaſit. Poſtea Sicinnius, convocata ad concionem plebe, juſſit legatos ſui adventus cauſſam exponere.

δέ τις ἐν τῷ στρατοπέδῳ πάνυ ταραχώδης καὶ στασιαστὴς ἀνὴρ, ὀξὺς τῇ γνώμῃ [a] προϊδεῖν τι τῶν ἐσομένων ἐκ πολλοῦ, καὶ προειπεῖν [b] ὅ,τι νοήσοι, ὡς λάλος καὶ κωτίλος, οὐκ ἀδύνατος, ὃς ἐκαλεῖτο μὲν Λεύκιος Ἰούνιος, ὁμώνυμος τῷ καταλύσαντι τοὺς βασιλεῖς· ἐκπληρῶσαι δὲ τὴν ὁμωνυμίαν βουλόμενος, ἠξίου καὶ Βροῦτος ἐπικαλεῖσθαι. τοῖς δὲ ἄρα πολλοῖς γέλως ἐπὶ τῇ κενοσπουδίᾳ [c] τοῦ ἀνδρὸς εἰσήρχετο, καὶ ὅτε βουληθεῖεν ἐπισκώπτειν αὐτὸν, Βροῦτον ἐπεκάλουν. οὗτος ὁ ἀνὴρ τὸν ἡγεμόνα τοῦ στρατοπέδου Σικίννιον διδάξας, ὡς οὐκ ἄμεινον εἴη τῷ δήμῳ ῥᾳδίως ἑαυτὸν ἐπιτρέπειν τοῖς προτεινομένοις, ἵνα μὴ ἀπ' ἐλάττονος ἀξιώσεως ἀτιμοτέραν εὕρηται τὴν κάθοδον, ἀλλ' ἐναντιοῦσθαι μέχρι πολλοῦ, καὶ τραγῳδίαν τινὰ ἐπιθεῖναι τοῖς πράγμασι [d] προσποιητήν· ὑποσχόμενός τε αὐτὸς ἀναλήψεσθαι τὸν ὑπὲρ τοῦ δήμου λόγον, τά τε ἄλλα ὑποθέμενος ἃ χρὴ πράττειν ἢ λέγειν, ἔπεισε τὸν Σικίννιον. καὶ μετὰ τοῦτο ὁ μὲν Σικίννιος, συγκαλέσας εἰς ἐκκλησίαν τὸν δῆμον, ἐκέλευσε τοὺς πρεσβευτὰς ὑπὲρ ὧν ἥκουσι λέγειν.

LXXI. *Valerii legati oratio.*

¶ Tum Manius Valerius, legatorum maximus natu & plebis ſtudioſiſſimus, quum in medium proceſſiſſet, plebe ſummum ejus ſtudium blandiſſimis acclamationibus & ſalutationibus teſtante, poſtquam ſilentium impetravit, in hunc modum verba fecit: "Nihil "amplius, Quirites, vetat vos ad veſtras ſedes reverti, & in gratiam cum patribus *ac "patriciis* redire. Senatus enim honeſtum atque utilem vobis reditum decrevit; decrevit etiam omnem injuriarum præteritarum "memoriam deponere: & nos, quos plebis "ſtudioſiſſimos & apud vos merito in ſummo "honore novit eſſe, legatos miſit cum ſumma ac libera poteſtate compoſitionis faciendæ, ne opinionibus & conjecturis de veſtra "voluntate uſi, ſed ex veſtro proprio ore "auditis conditionibus, quibus diſcordias finiri cupitis, ſi quid æqui poſtulaveritis, & "ſi id fieri † atque ſalva ſenatus populique "Rom. dignitate concedi poſſit, id vobis concedamus, non exſpectato amplius ſenatus "conſulto, neque rebus in longum tempus "dilatis, aut ‡ adverſariorum invidiæ permiſſis. Quum igitur tale ſit ſenatus decretum, accipite, Quirites, lubenter ipſius beneficia cum omni animi alacritate & ſtudio, "tantam felicitatem magni facientes, & magnam diis pro ea gratiam habentes, quod "pop. Rom. cujus tam late patet imperium, "& ſenatus, penes quem ſunt omnia hujus "civitatis ornamenta, quamvis majorum ac "patriæ conſuetudo non ferat ut ulli adverſario cedant, vobis tamen ſolis ultro dignitate cedant, vobis *inquam* inferioribus ipſi "qui ſunt ſuperiores; neque nimium accurate conſiderare voluerint quid utroſque "deceret, ſed ipſi priores legatis miſſis vos

Παρελθὼν δὲ Μάνιος Οὐαλέριος, ὅσπερ ἦν αὐτῶν πρεσβύτατός τε καὶ δημοτικώτατος, ἐπιμαρτυρήσαντος αὐτῷ τοῦ 395 πλήθους τὴν προθυμίαν εὐμενεστάταις φωναῖς καὶ προσηγορίαις, ἐπειδὴ σιωπῆς ἔτυχε, τοιούτοις ἐχρήσατο λόγοις· "Οὐδὲν "ὑμᾶς ἔτι κωλύον ἐστὶν, ὦ δημόται, [e] κατεῖναι πάλιν ἐπὶ "τὰ ὑμέτερα, καὶ διηλλάχθαι πρὸς τοὺς πατέρας. ἐψήφισται "γὰρ ἡ βουλὴ καλὴν καὶ συμφέρουσαν ὑμῖν κάθοδον, καὶ "γνώμην πεποίηται μηδενὸς τῶν γεγονότων μνησικακεῖν· ἡμᾶς τε, οὓς ἐγίνωσκε φιλοδημοτάτους ὄντας, καὶ "πρὸς ὑμῶν τὰ δίκαια τιμωμένους, πρεσβευτὰς ἀπέσταλκεν, αὐτοκράτορας ἀποδείξασα τῆς διαλύσεως, ἵνα "μὴ δόξαις μηδὲ εἰκασμοῖς χρώμενοι περὶ τῆς ὑμετέρας γνώμης, ἀλλὰ παρ' αὐτῶν ὑμῶν ἀκούσαντες ἐφ' "οἷς ἀξιοῦτε καταλύσασθαι [f] τὰς διχοστασίας, ἂν ᾖ μέτριόν "τι τῶν αἰτημάτων, καὶ μήτε τῷ ἀδυνάτῳ, μήτε ὑπ' "ἄλλης αἰσχύνης ἀνηκέστου κωλύηται, συγχωρῶμεν ὑμῖν, "μηκέτι τὴν τοῦ συνεδρίου γνώμην ἐκδεχόμενοι, μηδὲ εἰς "χρόνους μακροὺς καὶ φθόνους ἀντιπάλων [g] ἀναβαλόντες "τὰ πράγματα. ταῦτα δὲ τῆς βουλῆς ἐπεψηφισμένης, "δέχεσθε ἀσμενοι τὰς χάριτας αὐτῶν, ὦ δημόται, μετὰ "πάσης προθυμίας καὶ σπουδῆς, ἐν μεγάλῳ τιθέμενοι "τὴν τοσαύτην εὐτυχίαν, καὶ πολλὴν τοῖς θεοῖς χάριν εἰδότες αὐτῆς, εἰ πόλις ἡ Ῥωμαίων, ἡ τοσούτων ἄρχουσα ἀνθρώπων, καὶ συνέδριον, ὃ τὴν ἡγεμονίαν ἔχει πάντων τῶν "ἐν ταύτῃ καλῶν, οὐκ ὂν αὐτοῖς [h] πάτριον οὐδὲν τῶν ἀντιπάλων εἴκειν, ὑμῖν μόνοις ὑποκατακλίνονται τῆς ἀξιώσεως ἑκόντες, καὶ οὔτε ἀκριβολογεῖσθαι περὶ "τῶν καθηκόντων ἑκατέροις ἠξίωσαν, [i] ὡς ὑποδεεστέροις κρείττονες, ἀλλ' αὐτοὶ πρότεροι περὶ διαλύσεως "ἐπρεσβεύ-

a Προϊδεῖν τι *Vat.* b Ὅ,τι νοήσαι *Vat.* c Τοῦ ἀνθρώπου *Vat.* d Προσποιητὸν *Vat.* e Pro κατεῖναι, quod & ſeq. pag. reperitur v. 49. frequentius uſurpatur κατιέναι. *Sylb.* f Τὴν διχοστασίαν *Vat.* g Αναλαβόντες in *Ed. Steph.* Αναβάλλοντες *Vat.* & *Lapi Codd.* h *Gelenius* legit οὐδὲν τοῖς ἀντιπάλοις εἴκειν. Sed minori cum mutatione legeris, οὐδενὶ τῶν ἀντιπάλων εἴκειν, *nulli adverſariorum cedere.* In eandem ſententiam ſupra p. 307. v. 19. *Sylb.* Πατρίων οὐδενὶ τῶν ἀντιπάλων in *Cod. Vat.* i Illa ὡς ὑποδεεστέροις κρείττονες jungenda cum iſtis ὑμῖν αὐτοῖς ὑποκατακλίνοντες. *Port.* Cum ſequentibus jungit *Gelenius*, & ſic vertit; *nec, ut potiores apud inferiores, exacte rimari voluerint, quid ſit utriuſque partis officium, ſed ipſi priores de pacificatione legatos miſerint.* * Quidam interpr. *tragicam rebus larvam affingere.* † Hic dedita opera liberius interpretatus ſum. verba quidem hoc ſonant; *& niſi ab aliquo dedecore inſanabili* (i. e. *graviſſimo*) *impediatur. Port.* ‡ *Id eſt*: adverſariorum invidorum judicio permiſſis, ut illi arbitratu ſuo de illis ſtatuant. *Port.*

a Αποδέξαντε

Per. Jul. 4223. Ante Chr. 491. Olymp. 72 ½. V. C. Cat. 261. Var. 263.

"ἐπρεσβεύσαντο, οὔτε τὰς αὐθάδεις ὑμῶν ἀποκρίσεις, ἃς ἐποιήσασθε πρὸς τοὺς προτέρους πρέσβεις, πρὸς ὀργὴν ἐδέξαντο, ἀλλὰ ὑπέμειναν ὑμῶν τὸ σοβαρὸν τοῦτο καὶ μειρακιῶδες τῆς αὐθαδείας βάρος, ὥσπερ ἂν παίδων ἀφρόνων χρηστοὶ πατέρες· καὶ πάλιν ἑτέραν πρεσβείαν ἀποστέλλειν ᾤοντο δεῖν, καὶ τῶν δικαίων μειονεκτεῖν, καὶ πάντα ὑπομένειν, ὦ πολῖται, τὰ μέτρια. ἐπὶ δὴ τοσαύτης βεβηκότες εὐτυχίας, μὴ μέλλετε λέγειν, ὦ δημόται, τίνων χρῄζετε, μηδὲ ἐντρυφᾶτε ἡμῖν· καταλυσάμενοι δὲ τὴν στάσιν, ἄπιτε χαίροντες εἰς τὴν γειναμένην τε καὶ θρεψαμένην ὑμᾶς πόλιν, ᾗ τροφεῖά τε καὶ χάριτας οὐ χρηστὰς [a] ἀποδίδοτε, καταλιπόντες αὐτὴν, τὸ γοῦν ἐφ' ὑμῖν, ἔρημον εἶναι καὶ μηλόβοτον. εἰ δὲ παρήσετε τὸν καιρὸν τοῦτον, [b] εὔξαισθε ἂν πολλάκις ὅμοιον εὑρεῖν ἕτερον.

Παυσαμένου δὲ τοῦ Οὐαλερίου, παρελθὼν ὁ Σικίννιος, οὐκ ἐξ ἑνὸς ἔφη δεῖν λόγου τὸ συμφέρον 96 ἐξετάζειν τοὺς εὖ βουλευομένους, ἀλλ' ὑποτίθεσθαι τὸν ἐναντίον αὐτοῖς λόγον, ἄλλως τε καὶ περὶ τηλικούτων πραγμάτων σκοποῦντας· ἠξίου τε λέγειν πρὸς ταῦτα τοὺς βουλομένους, ἅπασαν αἰδῶ καὶ εὐλάβειαν ἀποθεμένους· οὐ γὰρ [c] ἐπιτρέπει τὰ πράγματα σφίσιν εἰς τοιαύτας ἀνάγκας κατακεκλεισμένοις, οὔτε ὄκνῳ οὔτε αἰσχύνῃ εἴκειν. σιωπῆς δὲ γενομένης, ἐπειδὴ πάντες εἰς ἀλλήλους ἀπέβλεπον, ἐπιζητοῦντες τὸν ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ λέξοντα, ἐφαίνετο δὲ οὐδείς· ὁ γὰρ Σικίννιος τοῖς αὐτοῖς πολλάκις ἐχρῆτο λόγοις· [d] προσέρχεται κατὰ τὰς ὑποσχέσεις Λεύκιος Ἰούνιος ἐκεῖνος, ὁ βουλόμενος ἐπικαλεῖσθαι Βροῦτος· καὶ τυχὼν ἐπισημασίας παρὰ τοῦ πλήθους ἀθρόας, τοιαύτην διέθετο δημηγορίαν· "Τὸ δέος ὑμᾶς, ὦ δημόται, τὸ τῶν πατρικίων, ἐντετηκὸς ἐπὶ ταῖς ψυχαῖς, ἐκπλήσσειν ἔοικεν· καὶ διὰ τοῦτο τεταπεινωμένοι, φέρειν τοὺς λόγους εἰς μέσον, οἷς εἰώθατε χρῆσθαι πρὸς ἀλλήλους, ὀκνεῖτε. οἴεται δὲ ἴσως ἕκαστος ὑμῶν τὸν πλησίον ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ λέξειν, [e] καὶ πάντας μᾶλλον, εἴ τι κινδύνευμά ἐστιν, ὑπομένειν· αὐτὸς δὲ ἐν τῷ ἀσφαλεῖ βεβηκὼς, ὅ,τι ἂν ἐκ τοῦ τολμηροῦ χρηστὸν περιγένηται, [f] τούτου τὸ μέρος ἕξειν ἀδεῶς· κακῶς εἰδώς. εἰ γὰρ ἅπαντες τοῦτο ὑπολάβοιμεν, ἡ καθ' ἕνα ἡμῶν ἕκαστον ἀτολμία κοινὴ πᾶσιν ἔσται βλάβη, καὶ ἐν ᾧ τὸ ἴδιόν τις ἀποσκοπεῖ ἀσφαλὲς, τὸ μετὰ πάντων κοινὸν ἀπολεῖ. ἀλλ' εἰ καὶ μὴ πρότερον ἔγνωτε ὅτι λέλυται τὸ δέος ὑμῶν, καὶ [g] τὸ ἐλεύθερον ἅμα τοῖς ὅπλοις βεβαίως ἔχετε, νῦν γε ἤδη μάθετε, διδασκάλοις χρησάμενοι τούτοις. [h] οἱ γὰρ ὑπερήφανοι καὶ βαρεῖς, οὐκ ἐπιτάττοντες ἡμῖν, ὡς πρότερον, ἥκουσιν, οὐδ' ἀπειλοῦντες, ἀλλὰ δεόμενοι καὶ παρακαλοῦντες ἐπὶ τὰ [i] ἡμέτερα ἡμᾶς κατεῖναι, καὶ ὡς ἐλευθέροις ἐξ ἴσου ἤδη ἀρ-

"ad amicitiam invitent, neque vobis ob veſtrum ſuperbum reſponſum, quod ſuperiori legationi dediſtis, infenſi ſint, ſed veſtram iſtam petulantiam & juvenilem ac gravem arrogantiam, non ſecus ac boni patres ſtultorum filiorum, ferant: & alteram legationem mittendam denuo cenſuerint, & de ſuo jure decedere, atque ad quaſvis, Quirites, æquas conditiones deſcendere voluerint. Tantam igitur nacti felicitatem, ne cunctemini, Quirites, judicare quibus rebus indigeatis, neve in nos * petulanter voſmet geratis: ſed ſedata ſeditione redite cum lætitia in civitatem, quæ vos genuit ac educavit, cui malam educationis remunerationem & gratiam refertis, qui eam (quantum in vobis fuit) deſeruiſtis, & pecori depaſcendam reliquiſtis. Quod ſi hanc occaſionem elabi patiamini, aliam talem nanciſci ſæpe optabitis.

LXXII.

¶ Quum autem Valerius dicendi finem feciſſet, progreſſus Sicinnius dixit, non ex una tantum † ratione debere eos, qui bene *de re aliqua* conſultant, utilitatem æſtimare; ſed ſibi etiam contrariam rationem proponere, præſertim quum de rebus tanti momenti conſultetur. Quare imperavit ut qui vellet, omni pudore & timore poſito, ad hæc reſpondeat: præſentem enim *dixit* rerum ſtatum non ferre, ut ad tales redacti anguſtias aut timori aut pudori cederent. Facto autem ſilentio, quum alii in alios oculos converterent, quærentes aliquem qui communem cauſſam ſuſciperet ac defenderet, & nullus prodiret, Sicinnio ſæpius eadem repetente verba, tandem, ut erat pollicitus, prodiit L. ille Junius, qui ſe Brutum cognominari volebat, ‡ totiuſque multitudinis magno conſenſu talem habuit concionem; "Timor patriciorum, Quirites, qui animis veſtris inſedit, terrere vos videtur: & propterea dejecti non audetis in medium proferre ea quæ quotidianis ſermonibus inter vos jactare ſoletis. Fortaſſe vero unuſquiſque veſtrum putat aliquem alium proximum cauſſam publicam ſuſcepturum & acturum, & omnes ſimul periculum, ſi quod eſt, facilius ſubituros; ſe vero tuto & ſecure ejus boni, quodcunque ex aliena audacia provenerit, partem habiturum. ** Sed ſane de his male ſentit. ſi enim omnes eandem ſequamur ſententiam, noſtra hæc ſingulorum timiditas univerſis æque erit damnoſa, &, dum unuſquiſq; ſuæ privatæ ſecuritati conſulet, communem univerſorum perdet. Quare, ſi ante ignorabatis vos hoc metu liberatos eſſe, & libertatem ſtatim ex quo arma cepimus confirmatam eſſe, nunc ſaltem iſtis uſi magiſtris hoc diſcatis. Superbi enim & imperioſi homines veniunt ad nos, jam non ut ante imperitantes & minitantes, ſed rogantes atque invitantes nos ut in noſtras ſedes revertamur, & jam ut cum hominibus æque liberis atque ipſi ſunt incipiunt nobiſcum

L. Junii Bruti reſponſio.

a Ἀποδίδοτε *Vat.* *b* Εὔξεσθε πολλάκις *Vat.* *c* Convenientius infin. ἐπιτρέπειν *Sylb.* Aut legendum ἐπιτρέπειν ἔφη, aut ἔφη repetendum ἀπὸ τοῦ κοινοῦ. *Port.* *d* Mallem προσέρχεται. *Port.* *e* *Lapus* hæc paullo aliter videtur legiſſe, dum vertit, *& ſimul idem ſecum omnibus, ſi qua eſt periclitatio, potius ſuſtinere*, καὶ αὐτὸς μετὰ πάντων μᾶλλον. *Sylb.* *f* Τοῦτο μέρος *Vat.* *g* Τὸ ἐλεύθερον in *Ed. Steph.* Forſan τὸ τοῦ ἐλευθέρου. *Port.* *h* Οὐ γὰρ ὑπερήφανοι *Vat.* *i* Ὑμέτερα ὑμᾶς *Vat.* *k* Κατεῖναι pro κατιέναι notatum etiam paullo ante, p. 380. v. 24. *Sylb.* * Quidam interpr. *& nolite nobis illudere.* † *Al.* oratione. ‡ Datiſque crebris à multitudine ſignis. *Gelen.* ** Male quidem id ſciens. *Lapus.* Iniquo ſane conſilio. *Gelen.*

Per. Jul. 4223. Ante Chr. 491. Olymp. 72 ½. Cat. 261. V. C. Var. 263.

“biſcum agere. Quid igitur eos amplius formidatis, & tacetis? quin liberam mentem ſumitis, &, diſruptis jam tandem frænis, coram omnibus profertis injurias quas ab illis accepiſtis? O miſeri! *quid veremini ne quid vobis accidat, ſi, me ducem ſequuti, libere quod ſentitis proferatis? Ego enim illis pro vobis meo cum periculo libere id quod æquum eſt dicam, & nihil celabo. Et quia Valerius dixit nihil eſſe impedimento vobis quo minus in veſtras ſedes redeatis, quod ſenatus vobis reditum concedat, & præterea decreverit omnium injuriarum præteritarum memoriam deponere, illi ea reſpondebo, quæ & veritas dictat, & ipſa neceſſitas poſtulat.

LXXIII. ¶ Cum multæ aliæ cauſſæ, Valeri, vetant armis poſitis veſtræ fidei nos ipſos committere, tum vero tres maximæ & manifeſtiſſimæ. Primum quidem, quia huc venitis ut nos accuſetis, quaſi deliquerimus, & beneficium aliquod in nos conferre putatis, dum reditum conceditis: deinde, quia ad pacem nos invitantes, nullo modo indicatis quam æquis aut humanis conditionibus eam ſimus facturi: poſtremo, quia nihil eorum quæ nobis eſtis polliciti certum *ac firmum* eſt; ſed jam ſæpius nobis imponere ac fucum facere non dubitaſtis. Dicam autem ſeparatim de ſingulis, facto à jure initio: etenim tum in privatis tum in publicis diſceptationibus à jure ducenda ſunt orationis exordia. Nos igitur ſi vobis injuriam facimus, nullam impunitatem, nullam injuriarum oblivionem petimus: atque adeo ne ejuſdem quidem civitatis vobiſcum participes amplius eſſe volumus, ſed, fortunam & genios duces ſequuti, ſedes ibi figemus quocunque fatum nos deduxerit. Quod ſi à vobis injuriam paſſi coacti fuimus hanc fortunam experiri, in qua ſumus: quin fatemini vos, qui nobis injuriam feciſtis, indigere venia & illatarum injuriarum oblivione? Nunc vero, quum veniam petitis, eam *nobis* vos dare dicitis; & iram quam vobis remitti cupitis, quaſi nobis eam remittatis, magnifice ac ſuperbe loquimini, confundentes veritatis naturam, & juris dignitatem pervertentes. Quod autem non patiamini, ſed faciatis injuriam, quod etiam multis & magnis beneficiis à plebe affecti, partim in libertate tuenda, partim in imperio parando, non egregiam gratiam ei retuleritis, audite: verba autem faciam ducto initio à rebus, quas vos ipſi ſcitis, &, vos per deos obſecro, ſi quod mendacium dixero, ne feratis, ſed confeſtim arguatis.

LXXIV. ¶ Noſtra reſp. olim ſub regibus fuit, & ad ſeptimam uſque ætatem hac reip. forma majores noſtri conſtanter ſunt uſi. Quamdiu tamen regius ille dominatus duravit, plebs nullum unquam detrimentum à regibus, præſertim vero à noviſſimis accepit. Miſſa facio multa & magna bona, quæ ex eorum regno

“ἄρχονται ὁμιλεῖν. τί οὖν ἔτι καταπέπληχθε αὐτούς, καὶ σιωπᾶτε; ἀλλ' οὐκ ἐλεύθερα φρονεῖτε, καὶ διαῤῥήξαντές ποτε ἤδη τοὺς χαλινοὺς, λέγετε εἰς τὸ κοινὸν ἃ πεπόνθατε πρὸς αὐτῶν; ὦ σχέτλιοι, τί δεδοίκατε μή τι πάθητε, ἡγεμόνι τῆς ἐλευθεροστομίας ἐμοὶ χρώμενοι; κινδυνεύσω γὰρ ὑπὲρ ὑμῶν εἰπεῖν τὰ δίκαια μετὰ παῤῥησίας ἐγὼ πρὸς αὐτοὺς, καὶ οὐδὲν ἀποκρύψομαι. καὶ ἐπειδὴ Οὐαλέριος οὐδὲν ἔφησεν εἶναι τὸ κωλῦον ἀναστρέφειν ὑμᾶς ἐπὶ τὰ οἰκεῖα, τῆς βουλῆς διδούσης τὴν κάθοδον, καὶ προσεψηφισμένης τὸ μὴ μνησικακεῖν, ταῦτα [a] ἀποκρινόμενος πρὸς αὐτὸν, ἅπερ ἐστὶ ἀληθῆ καὶ ἀναγκαῖα εἰρῆσθαι. Ἡμᾶς, ὦ Οὐαλέριε, πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα τὰ κωλύοντά ἐστιν ἀποθεμένους τὰ ὅπλα, ἐφ' ὑμῖν γενέσθαι· τρία δὲ τὰ μέγιστα [b] καὶ φανερώτατα. πρῶτον μὲν ὅτι ἐγκαλοῦντες ἡμῖν ὡς ἡμαρτηκόσιν ἥκετε, καὶ ἐν εὐεργεσίας οἴεσθε μέρει δι- 397 δόναι τὴν κάθοδον· ἔπειθ', ὅτι οὐδὲν ὑποδηλοῦτε παρακαλοῦντες ἐπὶ τὰς διαλλαγὰς, ἐφ' οἷς αὐτὰς δικαίοις ἢ φιλανθρώποις ποιησόμεθα· τὸ δὲ τελευταῖον, ὅτι βέβαιον ἡμῖν ὧν ἂν ὑπόσχησθε οὐδέν ἐστιν, ἀλλὰ πολλάκις ἐξαπατῶντές τε καὶ φενακίζοντες ἡμᾶς διατετελέκατε. ἐρῶ δὲ ὑπὲρ ἑκάστου χωρὶς, ἀπὸ τοῦ δικαίου ἀρξάμενος· καὶ γὰρ [c] ἰδίᾳ καὶ ἐν κοινῷ λέγοντας, ἀπὸ τοῦ δικαίου χρὴ ἄρχεσθαι. ἡμεῖς τοίνυν [d] εἰ μὲν ἀδικοῦμεν ὑμᾶς, οὐδὲν δεόμεθα οὔτε ἀδείας οὔτε ἀμνηστίας· καίτοιγε οὐκ ἀξιοῦμεν οὐδὲ κοινωνεῖν ἔτι τῆς πόλεως, ἀλλ' ἐπιμενοῦμεν ὅποι ποτ' ἂν ἡμᾶς ἄγῃ τὸ [e] χρεὸν, [f] τύχῃ καὶ δαίμοσιν ἐπιτρέψαντες ἡγεμόσιν. εἰ δὲ ἀδικούμενοι πρὸς ὑμῶν, ταύτης ἠναγκάσμεθα τῆς τύχης πειραθῆναι ἐν ᾗ ἐσμεν, τί οὐχ ὁμολογεῖτε, [g] κακοὶ περὶ ἡμᾶς αὐτοὶ γενόμενοι, συγγνώμης δεῖσθαι καὶ ἀμνηστίας; νῦν δὲ ἣν αἰτεῖσθε, ταύτην διδόναι λέγετε· καὶ ἧς ἀφεῖσθαι ζητεῖτε ὀργῆς, ταύτης ὡς ἀφιέντες μεγαληγορεῖτε, συγχέοντες τὴν τῆς ἀληθείας φύσιν, καὶ τὴν τῶν δικαίων ἀξίωσιν ἀναστρέφοντες. ὅτι δὲ οὐκ ἀδικεῖσθε, ἀλλ' ἀδικεῖτε, καὶ πολλὰ καὶ μεγάλα εὐεργετηθέντες ὑπὸ τοῦ δήμου, τὰ μὲν εἰς τὴν ἐλευθερίαν, τὰ δὲ εἰς τὴν ἡγεμονίαν, οὐ καλὰς ἀποδεδώκατε αὐτῷ τὰς ἀμοιβὰς, μάθετε· ποιήσομαι δὲ ἀφ' ὧν ἴστε καὶ αὐτοὶ πραγμάτων τοὺς λόγους, καὶ, πρὸς θεῶν, ἐάν τι ψεῦδος εἴπω, μὴ ἀνάσχησθε, ἀλλ' εὐθὺς ἐλέγχετε. Ἡμῖν τὸ ἀρχαῖον πολίτευμα ἦν μοναρχία, καὶ μέχρι γενεᾶς ἑβδόμης ταύτῃ χρώμενοι [h] διετελέσαμεν τῇ πολιτείᾳ· καὶ παρὰ πάσας τὰς ἡγεμονίας ταύτας οὐδὲν ὁ δῆμος ἠλαττώθη πώποτε ὑπὸ τῶν βασιλέων, καὶ πάντων ἥκιστα ὑπὸ τῶν τελευταίων. ἐῶ γὰρ λέγειν ὅτι πολλὰ καὶ μεγάλα ἀγαθὰ ἐκ τῆς ἀρχῆς αὐτῶν

ἐκαρπώ-

a Vel legendum videtur ἀποκρίνομαι vel ἀποκρινοῦμαι, ut *Lapus* vertit, *reſpondebo ei vera quæ ſunt*. *Sylb.* Ἀποκρίνομαι in *Cod. Vat.* Ἐρῶ ἀποκρινόμενος ex conjectura *Porti*. b Καὶ τὰ φανερώτατα *Vat.* c Poſt ἰδίᾳ non male inſerueris conjunctionem τε. *Sylb.* d Εἰ μὲν τι ἀδικοῦμεν *Vat.* e Χρεὼν *Vat.* quod verius atque uſitatius eſſe viderat *Sylb.* f Τῇ τύχῃ *Vat.* g Malim, levi tranſpoſitione facta, αὐτοὶ περὶ ἡμᾶς κακοὶ γενόμενοι. *Sylb.* h Cum διετέλεσαν ſubaudiendum οἱ πρόγονοι: aut, mutata perſona, legendum διετελέσαμεν. *Sylb.* Poſteriorem conjecturam firmat *Cod. Vat.* * Quid timetis? an ne aliquid patiamini me duce oris liberi utentes? *Lapus.* Quid timetis? me libere loquendi ducem ſequimini. *Gelen.*

a Τῆς

Per. Jul. 4223. Ante Chr. 491. Olymp. 72 ½ V.C. Cat. 261. Var. 263.

“ἐκαρπώσατο. χωρὶς γὰρ [a] τῆς ἄλλης θεραπείας, ᾗ κολακεύοντες αὐτὸν, οἰκεῖον μὲν σφίσιν, ἐχθρὸν δὲ ὑμῖν ἐβούλοντο εἶναι· ὃ ποιοῦσιν ἅπαντες οἱ [b] τυραννικῶς ἐξάγοντες τὰς δυναστείας· κρατήσαντες πολέμῳ μακρῷ [c] Συέσσης πόλεως πάνυ εὐδαίμονος, ἐξὸν αὐτοῖς μηδενὶ κοινωνεῖσθαι τῶν λαφύρων, ἀλλ' αὐτοὶ κατασχεῖν, καὶ πάντας ὑπερβαλέσθαι πλούτῳ [d] βασιλέων, οὐκ ἠξίωσαν, ἀλλὰ φέροντες εἰς μέσον ἔθηκαν ἅπασαν τὴν ὠφέλειαν· ὥσθ' ἡμᾶς χωρὶς ἀνδραπόδων καὶ βοσκημάτων, καὶ τῆς ἄλλης κτήσεως, πολλῆς οὔσης καὶ καλῆς, ἀργυρίου πέντε μνᾶς κατ' ἄνδρα διανείμασθαι. ὧν ἡμεῖς ἀμελήσαντες, ἐπειδὴ τυραννικώτερον ἐχρῶντο ταῖς ἐξουσίαις, οὐκ εἰς τὸν δῆμον πλημμελοῦντες, ἀλλ' εἰς ὑμᾶς, δυσαναχετοῦντες ἐπὶ τοῖς γινομένοις, τῆς μὲν τῶν βασιλέων εὐνοίας ἀπέστημεν, [398] ὑμῖν δὲ προσετιθέμεθα· καὶ συνεπαναστάντες αὐτοῖς μεθ' ὑμῶν, οἵ τε ἐν πόλει καὶ (a) ἐπὶ στρατοπέδου, τοὺς μὲν ἐξηλάσαμεν, ὑμῖν δὲ φέροντες ἀνεθήκαμεν τὴν ἐκείνων ἀρχήν. πολλάκις τε [e] γενόμενον ἐφ' ἡμῖν μεταθέσθαι πρὸς τοὺς ἐξελαθέντας μεγάλαις δωρεαῖς ἃς ὑπέτεινον ἡμῖν, ἵνα μὴ τὸ πρὸς ὑμᾶς πιστὸν ἐγκαταλίπωμεν, οὐχ ὑπεμείναμεν, ἀλλὰ πολλοὺς καὶ μεγάλους καὶ συνεχεῖς κινδύνους καὶ πολέμους δι' ὑμᾶς ἠντλήσαμεν· καὶ μέχρι τοῦ παρόντος ἔτος ἑπτακαιδέκατον ἤδη τριβόμεθα, πᾶσιν ἀνθρώποις μαχόμενοι περὶ τῆς κοινῆς ἐλευθερίας. ἀκαταστάτου μὲν γὰρ ἔτι τῆς πολιτείας οὔσης· [f] οἷα γίνεσθαι φιλεῖ περὶ τὰς μεταβολὰς τὰς αἰφνιδίως γινομένας, δυσὶ ταῖς ἐπιφανεστάταις πόλεσι Τυρρηνῶν, Ταρκυνίταις τε καὶ Οὐιεντανοῖς κατάγειν βουλομένοις τοὺς βασιλεῖς, μεγάλῃ στρατιᾷ παρακινδυνεύσαντες, ὀλίγοι πρὸς πολλοὺς [g] διηγωνίσμεθα, καὶ μεγίστην ἀποδειξάμενοι προθυμίαν, τούς τε ἀντιταχθέντας μάχῃ νικήσαντες ἀπωσάμεθα, καὶ τῷ περιόντι τῶν ὑπάτων διεσώσαμεν τὴν ἀρχήν. οὐ πολλοῖς δὲ χρόνοις ὕστερον, [h] Πορσῖνον Τυρρηνῶν βασιλέα, κατάγειν καὶ αὐτὸν ἀξιοῦντα τοὺς φυγάδας, τῇ τε ἐξ ἁπάσης Τυρρηνίας ἣν αὐτὸς ἐπήγετο δυνάμει, καὶ ταῖς ὑπ' ἐκείνων ἐκ πολλοῦ συναχθείσαις, οὐκ ἔχοντες ἀξιόμαχον χεῖρα, καὶ διὰ τοῦτο κατακλεισθέντες εἰς πολιορκίαν τε καὶ ἀμηχανίαν, καὶ παντὸς πράγματος ἀπορίαν, τῷ πάντα ὑπομεῖναι τὰ δεινὰ, [i] φίλον ἠναγκάσαμεν ἀπελθεῖν. τὰ δὲ τελευταῖα, τρίτην κάθοδον τῶν βασιλέων παρασκευασαμένων διὰ τοῦ Λατίνων ἔθνους, καὶ τριάκοντα πόλεις ἐπαγομένων, ἀντιβολοῦντας ὑμᾶς ὁρῶντες, καὶ ὀλοφυρομένους, καὶ ἕνα ἕκαστον [k] ἐπιβοώμενον, ἑταιρείας τε καὶ συντροφίας καὶ ὁμαιχμίας ἀναμιμνήσκοντας, οὐχ ὑπεμείναμεν ἐγκαταλιπεῖν· ἡγησάμενοι δὲ κάλλιστον εἶναι καὶ λαμπρότατον ἀγῶνα τὸν ὑπὲρ ὑμῶν, ὁμόσε τοῖς δεινοῖς ἐχωρήσαμεν, μέγιστον ἤδη

“percepit. nam præter alias blanditias & aſſentationes, quibus eam ſibi devincire & conciliare atque vobis inimicam reddere ſtudebant, (quod ſolent facere omnes * qui legitimam poteſtatem in tyrannicam vertere cupiunt) diuturno bello expugnata Sueſſa urbe valde fortunata ac opulenta, quum illis liceret prædam nulli impertiri, ſed ſibi ipſis retinere, & cæteros regum divitiis ſuperare, hoc tamen facere noluerunt, ſed omnem prædam tulerunt ac in medio poſuerunt, ita ut nos, præter mancipia & pecus & res alias multas & pulchras, quinque argenti minas viritim acceperimus. Quibus rebus neglectis, poſtquam illi tyranni poteſtate ſua abuti cœperunt, non in plebem delinquentes, ſed in vos ipſos, illa eorum facta iniquo animo ferentes à regum benevolentia alienati ſumus, & nos vobis adjunximus; & conſpiratione vobiſcum in eos facta, tam qui in urbe quam qui in caſtris eramus, eos expulimus, vobiſque illorum imperium detulimus. Et quum ſæpius arbitratu noſtro id ad reges exactos tranſferre poſſemus, magnis *allecti* muneribus quæ nobis afferebant, ne tamen fidem vobis datam falleremus, hoc facere noluimus; ſed multa & gravia atque aſſidua pericula & bella propter vos ſubiimus & pertulimus: & ad hanc uſque diem annum jam decimum ſeptimum atterimur, pro communi libertate cum omnibus mortalibus pugnantes. Nam reip. ſtatu nondum compoſito *ac ſtabilito*, (ſicut accidere ſolet in repentinis mutationibus) duobus nobiliſſimis Hetruſcorum populis, Tarquinienſibus & Vejentibus, reges in regnum reducere volentibus, non ſine noſtro periculo cum ingentibus copiis obviam ivimus, & pauci cum multis pugnavimus, & maxima animi alacritate demonſtrata, & hoſtes à nobis ſuperatos repulimus, & ſuperſtiti conſuli imperium conſervavimus. Neque multis poſt annis Porſenam, Hetruſcorum regem, qui & ipſe exſules in patriam reducere volebat, quum totis Hetruriæ viribus quas ſecum ducebat, & copiis ab illis jam multo ante coactis pares non eſſemus, ac propterea intra mœnia compulſi obſideremur, & ad conſilii inopiam & rerum omnium penuriam redacti eſſemus; tamen, quod duriſſima quæque mala perferremus, coëgimus eum nobis amicum diſcedere. Poſtremo autem, quum reges tertium tentaſſent reditum in patriam, opera & auxilio gentis Latinæ, & triginta populos ſibi adſciviſſent, quum videremus vos ſupplíciter orantes & lugentes, & uniuſcujuſque opem implorantes, & ſodalitates & communes educationes atque communem militiam commemorantes, vos deſerere non ſuſtinuimus: ſed exiſtimantes certamen pro vobis ſuſceptum honeſtiſſimum ac præclariſſimum eſſe, cum hoſtibus immanibus manum conſeruimus, † maximum illud periculum

a Τῆς ἄλλης αὐτῶν *Vat.* *b* Ita etiam *Vat.* & *Lapi Codd.* Male τυραννικῶν in *Ed. Steph.* *c* Vide pag. 241. *d* Genitivus βασιλέων ratione partitionis excuſari poteſt. *Sylb.* *e* Γενόμενον ἡμῖν *Vat.* *f* Si quis malit neutrum plurale οἷα, facile aſſentiar. *Sylb.* Οἷα adverbialiter malit *Portus.* *g* Malet forſan aliquis διηγωνισάμεθα, quoniam eodem tempore mox ſequitur ἀπωσάμεθα & διεσώσαμεν. Sed occurrit tamen & alibi hæc temporum mutatio, atque adeo pag. præced. v. 43. *Sylb.* *h* Πορσίναν *Vat.* *i* Φίλον γενόμενον ἠναγκάσαμεν *Vat.* *k* Ἐπιβοωμένους malint *Sylb.* & *Port.* * *Al.* Qui ad regnum more tyrannorum viam ſibi ſternunt. † Maximum jam illud periculorum parvi pendentes. *Lapus.*

a Πολλὰ

Per. Jul. 4223. Ante Chr. 491. Olymp. 72½. U. C. Cat. 261. Var. 263.

“culum tunc ſubire non dubitantes, in quo acceptis multis vulneribus, & amiſſis multis cognatis & ſodalibus & contubernalibus, hoſtes vicimus, eorumque duces interfecimus, & totum regium genus exſtinximus.

LXXV. “¶ Hæc igitur ſunt quæ pro communi veſtra libertate à tyrannis vindicanda vobis præbuimus, illud videlicet noſtrum ſtudium, quod vires ſuperabat, quod non neceſſitate potius coacti quam virtutis ergo vobis exhibuimus. Quæ vero præſtiterimus veſtra cauſſâ, ut & honorem & imperium in alios conſequeremini, & principatum majorem, quam initio exiſtimabatur, vobis compararetis, audite; &, ſi qua in re à veritate vel minimum receſſero, ſicut principio dixi, mihi reclamate. Vos enim, poſtquam in tuto viſa eſt libertas, non contenti fuiſtis, neque in hoc rerum ſtatu manere voluiſtis: * ſed eo audaciæ prorupiſtis, ut res novas moliri non dubitaritis, omnes libertatis tuendæ ſtudioſos pro hoſtibus habentes, & bellum pene omnibus mortalibus indicentes, atque in his periculis & præliis, pro hac veſtra pluris habendi cupiditate ſuſceptis, noſtris corporibus vobis abutendum eſſe putaſtis. Quot vero civitates, modo ſingulas modo duas ſimul vobiſcum pro libertate bellum gerentes, partim acie ſuperatas & in noſtram poteſtatem redactas, partim obſeſſas ac expugnatas ſubegerimus, prætereo. Quid enim oportet minutatim res geſtas recenſere, quæ tantam verborum materiam præbent? Univerſam vero Hetruriam, in duodecim principatus diviſam, & magna cum terreſtri tum maritima potentia pollentem, quinam vobis compararunt, atque adeo in veſtram ditionem redegerunt ut imperio veſtro pareret? quorum vero ope factum eſt ut Sabini iſti, gens tam valida, quibuſcum continenter de principatu contendebatis, de æquo jure vobiſcum amplius non contendant? Quid? Latinorum triginta populos non ſolum magnitudine potentiæ elatos, ſed etiam ob æquiora poſtulata magnifice de ſe ſentientes, quinam ſubegerunt? quinam eos coëgerunt, ne in ſervitutem abriperentur & urbes ipſorum everterentur, ſupplices ad vos confugere?

LXXVI. “¶ Alia multa prætereo, quæ, quum nondum à vobis diſſideremus, nos quoque, nonnihil commodorum ex imperio ſperantes, vobiſcum non ſine noſtro periculo militiæ geſſimus. Verum poſteaquam manifeſte conſtitit vos imperium veſtrum in tyrannidem jam convertiſſe, & nobis tanquam mancipiis abuti, nos quoque eodem animo erga vos eſſe deſtitimus, deſciſcentibus interim ſubditis pene omnibus, initio defectionis facto à

“κίνδυνον ἀναῤῥίψαντες ἐκεῖνον, ἐν ᾧ πολλὰ μὲν τραύματα λαβόντες, [a] πολλά τε σώματα συγγενῶν τε καὶ ἑταίρων καὶ ὁμοσκήνων ἀποβαλόντες, ἐνικήσαμεν τοὺς πολεμίους, καὶ τοὺς ἡγεμόνας αὐτῶν ἀπεκτείναμεν, καὶ τὴν βασιλικὴν συγγένειαν ἅπασαν διεφθείραμεν. Ἃ μὲν δὴ εἰς τὸ συνελευθερῶσαι ὑμᾶς ἀπὸ τῶν τυράννων παρεσχόμεθα, [b] ὑπὲρ δύναμιν τὸ ἑαυτῶν πρόθυμον, οὐχ ὑπὸ τῆς ἀνάγκης μᾶλλον εἰς αὐτὸ καταστάντες, [c] ἢ ὑπ' ἀρετῆς, ταῦτά ἐστιν. ἃ δὲ εἰς τὸ τιμᾶσθαί τε καὶ ἄρχειν ἑτέρων, δυναστείαν τε περιβαλέσθαι μείζω ἢ κατὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς δόκησιν, ἀκούσατε, [d] καὶ ὅπως, ἐάν τι παρατρέψω τὸν λόγον ἔξω τοῦ ἀληθοῦς, ὥσπερ καὶ ἀρχόμενος εἶπον, ἐναντιώσεσθέ μοι. ὑμῖν γὰρ ἐπειδὴ τὸ ἀσφαλὲς τῆς ἐλευθερίας ἔδοξεν εἶναι βέβαιον, 393 οὐκ ἀπέχρησεν ἐπὶ τούτῳ μένειν, ἀλλ' ἐπὶ τὸ τολμᾶν καὶ νεωτεροποιεῖν ὁρμήσαντες, ἐχθρὸν [e] ὡς ἅπαν ἡγούμενοι τὸ περιεχόμενον ἐλευθερίας, καὶ μικροῦ δεῖν πρὸς ἅπαντας ἀνθρώπους πόλεμον ἀναδείξαντες, [f] εἰς ταῦτα τὰ κινδυνεύματα, καὶ τοὺς ὑπὲρ τῆς πλεονεξίας ταύτης ἀγῶνας τοῖς ἡμετέροις [g] ᾤεσθε δεῖν καταχρῆσθαι σώμασιν. ὅσας μὲν [h] “οὖν” πόλεις κατὰ μίαν καὶ δύο πολεμούσας ὑμῖν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας, τὰς μὲν ἐκ παρατάξεως χειρωσάμενοι, τὰς δὲ τειχομαχίαις ἑλόντες, ὑπηκόους ἐποιήσαμεν, ἐῶ. τί γὰρ δεῖ κατὰ μικρὸν λέγειν τὰς πράξεις, τοσαύτην ἐχούσας λόγων ἀφθονίαν; ἀλλὰ Τυῤῥηνίαν ἅπασαν εἰς δώδεκα νενεμημένην ἡγεμονίας, καὶ πολλῇ μὲν τῇ κατὰ γῆν, πολλῇ δὲ τῇ κατὰ θάλατταν δυναστείᾳ περιουσιάζουσαν, τίνες ἦσαν οἱ συγκατακλησάμενοι καὶ ποιήσαντες αὐτὴν ὑμῖν ὑπήκοον; Σαβίνους δὲ τουτουσί, ἔθνος τηλικοῦτον, οἷς διὰ παντὸς ὁ περὶ τῶν πρωτείων πρὸς ὑμᾶς ἦν ἀγών, ποία παρέσχεν ὑμῖν βοήθεια μηκέτι διαμιλλᾶσθαι περὶ τῶν ἴσων; [i] τί δὲ αἱ τῶν Λατίνων τριάκοντα πόλεις, οὐ μόνον [k] μεγέθει ἐπαιρόμενοι δυνάμεως, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῷ δικαιότερα ἀξιοῦν [l] μεγαλοφρονοῦσαι; τίνες ἦσαν οἱ καταδουλωσάμενοι, καὶ παρασχόντες ὑπὲρ ἀνδραποδισμοῦ καὶ κατασκαφῆς τῶν πόλεων [m] δεομένας καταφυγεῖν ἐφ' ὑμᾶς; Ἐῶ τἄλλα, ὅσα οὔπω διαστασιάζοντες πρὸς ὑμᾶς, καὶ αὐτοί μέν τι μεταποιούμενοι τῶν ἐκ τῆς ἀρχῆς ἐλπίδων, συνεκινδυνεύσαμεν ὑμῖν. ἀλλ' ἐπειδὴ φανερῶς ἤδη [n] τυραννίδα περιβεβλημένοι τὴν ἀρχήν, καὶ ἡμῖν ὥσπερ δούλοις παραχρώμενοι ἐξηλέγχθητε, ἡμεῖς τε οὐκέτι ὅμοιοι ταῖς πρὸς ὑμᾶς διανοίαις διαμένοντες, ἐν δὲ τούτῳ, καὶ τὰ ὑπήκοα ὀλίγου δεῖν πάντα [o] ἐπανίσταται, ἀρξάντων μὲν τῆς ἀποστάσεως

Οὐολούσκων,

a Πολλὰ δὲ σώματα *Vat.* quo modo legendum eſſe conjecerat *Sylb.* b Illa ὑπὲρ δύναμιν τὸ ἑαυτῶν πρόθυμον appoſitive ſeu declarative accipienda: aut ſubaudiendum participium aliquod ἀποδειξάμενοι, vel aliud ſimile. *Sylb.* c Η ἀπ' ἀρετῆς *Vat.* d Καὶ ὅπως ἐναντιώσεσθέ μοι pendent è præcedenti verbo ἀκούσατε, ut *Lapus* etiam vertit, *& ut mihi adverſemini.* Sed ſimplicior & expeditior eſt ſtructura, ſi, ὅπως expuncto, legamus ἐναντιώσεσθε, ut pag. 382. v. 43. *Sylb.* e Illud ὡς, ſi mendo caret, anaſtrophen habet: cum ordo poſtulet ὡς ἐχθρὸν ἡγούμενοι ἅπαν τὸ περιεχόμενον ἐλευθερίας. At ſi τε pro ὡς reponas, nullo metaplaſmo erit opus. *Sylb.* Ἐχθρὸν δὲ ἴσως ἅπαν in *Vat.* & *Lapi* Codd. f Εἰς πάντα *Vat.* g Ὤεσθε malit *Sylb.* Οἴεσθε in *Cod. Vat.* h Non agnoſcit *Vat.* i Oratio videtur ἀνακόλουθος: dicendum enim, τί δέ; τὰς τῶν Λατίνων τριάκοντα πόλεις οὐ μόνον μεγέθει ἐπαιρομένας δυνάμεως, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῷ δικαιότερα ἀξιοῦν μεγαλοφρονούσας τίνες ἦσαν οἱ &c. *Port.* k Δυνάμεως μεγέθει ἐπαιρόμεναι *Vat.* l Μεγαλοφρονούσας abſque interrogationis nota in *Cod. Vat.* m Rectius δεομένους, ut feratur ad ipſos Latinos, non ad urbes; nam alioqui erit tautologia. *Sylb.* n Duriuſcula eſt loquutio: idem autem valet ac ſi *Dionyſius* dixiſſet, βάλλειν τὴν τυραννίδα περὶ τὴν ἀρχὴν *imperium tyrannide amicire,* metaphora à veſtibus ducta. *Port.* Fortaſſe ὡς τυραννίδα περιβαλ. *Steph.* o Ἐπανίστατο *Vat.* * Sed in audaciam reſque novandas euntes. *Lapus.*

* Ex

Per. Jul. 4223. Ante Chr. 491. Olymp. 72 $\frac{1}{2}$. Cat. 261. V. C. Var. 263.

“Οὐολούσκων, ἀκολουθησάντων δὲ αὐτοῖς Αἰκανῶν, Ἐρνίκων, Σαβίνων, ἄλλων συχνῶν, ἐδόκει τε οἷος οὐχ ἕτερος εἶναι καιρὸς, εἰ βουλομένοις ἡμῖν ἦν, δυοῖν ἐξεργάσασθαι θάτερον, ἢ καταλύσασθαι τὴν ἀρχὴν ὑμῶν, ἢ πρὸς τὸ λοιπὸν ἀποδεῖξαι μετριωτέραν, ἆρα μέμνησθε εἰς οἵαν ἀπόγνωσιν τῆς ἀρχῆς ἤλθετε, καὶ ὡς [a] ἐν παντὶ δι' ἀθυμίας ἐγένεσθε, εἴτε μὴ συναρούμεθα τῶν ἀγώνων ὑμῖν, εἴτε [b] μὴ ὀργῇ ἐφέντες ὡς τοὺς πολεμίους τρεψόμεθα, καὶ ὅσας δεήσεις καὶ ὑποσχέσεις ἐποιήσασθε; τί οὖν ἡμεῖς ταπεινοὶ καὶ [c] πρὸς ὑμᾶς ὑβρισμένοι τότε ἐποιήσαμεν, ἡττηθέντες τῶν δεήσεων, καὶ πεισθέντες ταῖς ὑποσχέσεσιν, [d] αἷς ὁ βέλτιστος οὑτοσὶ Σερουίλιος ὑπατεύων τότε πρὸς τὸν δῆμον ἐποιήσατο; οὐθὲν μὲν ἐμνησικακήσαμεν ὑμῖν τῶν πάλαι, χρηστὰ δὲ περὶ 400 τοῦ μέλλοντος ἐλπίσαντες χρόνου, παρέσχομεν ὑμῖν ἑαυτοὺς, καὶ πάντα πολέμια ἐν ὀλίγῳ κατεργασάμενοι χρόνῳ, παρῆμεν ἄγοντες αἰχμαλώτους πολλοὺς καὶ λείας καλάς. ἀνθ' ὧν τίνας [e] ἡμῖν χάριτας ἀπεδώκατε; ἆρά γε δικαίας καὶ τῶν κινδύνων ἀξίας; [f] πόθεν; πολλοῦ γε δεῖ. καὶ [g] διεψεύσασθε μὲν γε καὶ τὰς ὑποσχέσεις, ἃς ἐκελεύσατε τὸν ὕπατον ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ ποιήσασθαι. [h] αὐτὸν δὲ τουτονὶ τὸν βέλτιστον, ᾧ κατεχρήσασθε πρὸς τὸν φενακισμὸν, ἄμοιρον ἐποιήσατε τῶν θριάμβων, πάντων μάλιστα ἀνθρώπων ἄξιον ὄντα τῆς τιμῆς ταύτης τυχεῖν· οὐκ ἄλλου τινὸς προσαχθέντες αὐτῷ τὴν ὕβριν, ἀλλ' ὅτι τὰ δίκαια ποιεῖν ὑμᾶς, ὡς ὑπέσχεσθε, ἠξίου, καὶ ἀγανακτῶν ἐπὶ τῷ φενακισμῷ δῆλος ἦν. Ἔναγχος δὲ δὴ τοῦ χρόνου· τοῦτο γὰρ ἔτι προσθεὶς τῷ περὶ τοῦ δικαίου λόγῳ, παύσομαι· ὅθ' [i] ἡμῖν Αἰκανοί τε καὶ Σαβῖνοι καὶ Οὐολοῦσκοι, μιᾷ γνώμῃ χρησάμενοι, αὐτοί τε ἐπανίσταντο, καὶ τοὺς ἄλλους παρεκάλουν, οὐκ ἐφ' ἡμᾶς ἠναγκάσθητε καταφυγεῖν τοὺς ταπεινοὺς καὶ φαύλους οἱ σεμνοὶ καὶ βαρεῖς, πάντα ὑπισχνούμενοι [k] τῆς τότε σωτηρίας; καὶ ἵνα μὴ ἐξαπατᾷν ἡμᾶς [l] αὖθις δόξητε, ὃ πολλάκις ἐποιήσατε, προκάλυμμα [m] τῆς ἀπάτης Μάνιον Οὐαλέριον τουτονὶ, τὸν φιλοδημότατον ἄνδρα, εὕρεσθε· ᾧ πιστεύσαντες ἡμεῖς, ὡς οὐκ ἂν ὑπὸ δικτάτορός τε, καὶ ταῦτα χρηστοῦ περὶ ἡμᾶς ἀνδρὸς, φενακισθησόμενοι, συνηράμεθα ὑμῖν καὶ τοῦδε τοῦ πολέμου, καὶ τοὺς ἐχθροὺς ἐνικῶμεν, οὐ μικροὺς, [n] οὐδὲ ὀλίγους, οὐδ' ἀφανεῖς ὑπομείναντες ἀγῶνας. θᾶττον δὲ ἢ κατὰ τὴν ἁπάντων ἐλπίδα τέλος εἰληφότος κάλλιστον τοῦ πολέμου, τοσοῦτον [o] ἀπέχεσθε τοῦ χαίρειν, καὶ πολλὴν εἰδέναι τῷ δήμῳ χάριν, ὥστε κατέχειν ἡμᾶς ἔτι ἠξιοῦτε ἄκοντας ὑπὸ ταῖς [p] σημαίαις ἐν τοῖς ὅπλοις, ἵνα

“Volſcis, quorum exemplum Æqui, Hernici, Sabini, multique alii ſequuti ſunt, & occaſio opportuna, qualis nunquam ante, videbatur oblata, ſi nos hoc voluiſſemus, ad alterum è duobus faciendum, vel ad veſtrum imperium evertendum, vel ad id in poſterum moderatius reddendum; meminiſtiſne in quantam imperii deſperationem veneritis, & quam ſolicito animo perpetuo eſſetis, ne vel operam noſtram vobis in bello denegaremus, vel ira perciti ad hoſtes tranſiremus, & quam multas preces & pollicitationes effuderitis? Quid igitur nos humiles atque à vobis contumelia affecti tunc fecimus, veſtris victi precibus, & adducti pollicitationibus, quas optimus iſte Servilius tunc conſul plebi obtulit? Omnem à vobis ante acceptarum injuriarum memoriam depoſuimus, & quum in poſterum meliorem rerum ſtatum ſperaremus, nos vobis præbuimus, &, omnibus hoſtibus brevi temporis ſpatio debellatis, cum multis captivis & præda opima rediimus. Pro ea opera quam gratiam nobis retuliſtis? an juſtam, & illis periculis dignam? unde enim? certe multum abeſt. nam fruſtrati nos eſtis omnibus iis rebus, quas conſulem reip. nomine nobis promittere juſſeratis. atque ipſum iſtum optimum virum, cujus opera ad nos decipiendum abuſi fueratis, fraudaſtis triumpho, quum tamen is omnium hominum digniſſimus eſſet, qui hunc honorem conſequeretur: & hac contumelia eum affeciſtis nulla alia de cauſſa, quam quia poſtulabat ut id quod æquum erat (ſicut pollicitì fueratis) faceretis, & quia conſtabat eum iniquo animo ferre factum nobis fucum.

LXXVII. ¶ Nuper autem (nam ubi hoc unum addidero ad meam hanc de jure orationem, finem dicendi faciam) quando Æqui & Sabini & Volſci de communi ſententia, tum ipſi in vos arma ſumpſerunt, tum alios etiam ad idem ſolicitarunt, nonne coacti fuiſtis, vos venerandi viri & graves, ad nos abjectos atque viles confugere, nihil non pollicentes præſentis ſalutis gratia? & ne iterum nos decipere videremini, quod ſæpius feciſtis, veſtræ fraudis velamentum inveniſtis, iſtum Manium Valerium, virum plebis amantiſſimum; cui nos habita fide (utpote qui exiſtimaremus à dictatore, præſertim viro erga nos bono, minime deceptum iri) vobis in hoc quoque bello noſtram operam navavimus, hoſteſque magnis & multis atque inſignibus præliis commiſſis vicimus. Quum autem id bellum omnium ſpe citius feliciſſime confectum fuiſſet, tantum abfuit ut lætaremini, & magnam plebi haberetis gratiam, ut etiam nos adhuc invitos retinere volueritis ſub ſignis in armis, ut “poſſetis

a Ex *Thucydide* ſcribendum ἐν πάντι ἀθυμίας ἐγένεσθε. *Steph.* Sic apud *Dionem* lib. LVI. ἐν πάντι κινδύνου γίγνεσθαι, & lib. LVIII. ἐν πάντι κακοῦ γίγνεσθαι. Poſſumus etiam legere ὡς ἐν πάντι δι' ἀθυμίαν ἐγένεσθε, nam & *Dio* ἐν πάντι γίγνεσθαι ſine adjectione dixit, lib. XXXVI. & XXXIX. *Xenophon* quoque ſic loquutus eſt Ἑλληνικῶν lib. V. ἐν πάντι ἦσαν. Prior emendatio magis mihi probatur, etſi minor in poſteriore mutatio. *Caſaub.* b Deeſt *Vat.* c Vel πρὸς ὑμῶν legendum, vel πρὸς ὑμᾶς accipiendum pro *veſtri reſpectu.* Quod ſi etiam finita poſt ἐποιήσαμεν interrogatione, reſponſionis ſubjectionem accipere velis ab ἡττηθέντες, non multum refragabor. *Sylb.* Πρὸς ὑμῶν in Cod. *Vat.* Ὑφ' ὑμῶν placet *Porto.* Si quis tamen malit πρὸς ὑμᾶς, vertendum cenſet, *qui apud vos injuria affecti fuimus.* d Uſitatius ἃς ὁ βελτ. *Port.* e Ὑμῖν perperam in *Ed. Steph.* f Vide *Var. Lect.* ad pag. 261. & 274. g Διεψεύσασθε *Vat.* h Αὐτὸν δὲ τὸν ἄνδρα τουτονὶ *Vat.* i Ὑμῖν *Vat.* quod maluit etiam *Gelenius.* k Poſt σωτηρίας ellipſis eſt cauſſalis particulæ ἕνεκα. *Sylb.* Crediderim *Dionyſium* ὑπὲρ τῆς τότε σωτηρίας ſcripſiſſe: nam reliquiſſe ſubaudiendam vocem ἕνεκα, haud veriſimile eſt. *Steph.* l Αὖθις δοκῆτε *Vat.* m Si malis τῇ ἀπάτῃ, aut ταῖς ἀπάταις, per me licet. *Sylb.* n Οὐκ ὀλίγους *Vat.* o Rectius fortaſſe ἀπείχεσθε vel ἀπήχεσθε. Ἀπέχετε in Cod. *Vat.* p Σημείαις male in *Ed. Steph.*

Per. Jul. 4223. Ante Chr. 491. Olymp. 72 ½. V. C. Cat. 261. Var. 263.

“poſſetis promiſſa veſtra irrita facere, ſicut principio apud vos ipſos ſtatueratis. Quum autem vir iſte veſtram fraudem pati non poſſet, neque iſtius facti dedecus: ſed, relatis in urbem ſignis, exercitum in ſuas domos dimiſiſſet, ſpecioſam hanc nacti cauſſam, ne faceretis quæ juſta ſunt, iſtum contumelia affeciſtis, & nihil eorum quæ nobis promiſeratis præſtitiſtis, ſed uno hoc facto jus triplici nomine graviſſime violaſtis, ſublata ſenatus dignitate *ac auctoritate*, hujuſque viri fide fracta, ac hominibus bene de vobis meritis relata infructuoſa laborum gratia. Quum igitur hæc & multa alia his ſimilia vobis, patricii, objicere poſſimus, noluimus vos ſuppliciter orare, neque precari; neque etiam, quaſi aliquod ſcelus atrox patrarimus, impunitatis & oblivionis injuriarum conditionibus impetratis, *in urbem* redire *voluimus*. Verumtamen diligentius de his in præſentia diſſerendum non arbitramur, quando acturi de pace & concordia convenimus: ſed ea negligimus & oblivioni tradimus, atque æquo animo ferre volumus.

LXXVIII. ¶ Quin igitur aperte dicitis quæ ſit veſtræ legationis cauſſa, & quid petituri veneritis? Quanam propoſita ſpe in urbem nos redire vultis? quam fortunam viæ ducem ſequutos? qua lætitia, quo gaudio excipiendos? Nihil enim humani aut benigni nobis à vobis offerri hactenus audivimus, nullos honores, nullos magiſtratus, nullum inopiæ levamen; denique nihil aliud, ne vel minimum quidem. Quamquam non oportebat vos quid facturi ſitis dicere, ſed facere, ac ita demum dicere, ut, accepto jam ante aliquo beneficio à benevolentia veſtra, ex eo de cæteris in poſterum conjecturam facere poſſimus. Sed arbitror eos fortaſſe ad hæc reſponſuros, ſe cum ſumma ac libera rerum omnium poteſtate venire, ita ut quicquid alteri alteris perſuaſerimus, id ſit ratum futurum. Faciamus hæc eſſe vera: reſpondeant facta verbis: nihil contra dico. Sed quæ poſtea ſint eventura, cupio ex illis intelligere, ubi nos dixerimus conditiones, quibus in patriam velimus redire, & hæc noſtra poſtulata nobis fuerint conceſſa, quis erit nobis harum conventionum ſponſor? qua cautione freti arma de manibus ponemus, atque iterum horum poteſtati nos committemus? utrum ſenatuſconſultis, quæ de his fient? (nam nondum ſunt facta.) At quid vetabit hæc iterum novis ſenatuſconſultis irrita fieri, ubi Appio & reliquis ejuſdem factionis hominibus ita placuerit? An legatorum dignitati, qui fidem ſuam interponunt? Atqui horum opera & ante illi nos deceperunt. * An conventionibus, quas fide nobis data, & jurisjurandi religione interpoſita, diis teſtibus confirmarint? At hæc mihi multo magis quam omnis humana fides ſuſpecta eſt, quia eam video à poteſtatibus ac principibus contemni: & conven-

“παρέλθητε τὰς ὑποσχέσεις, ὥσπερ ἐξ ἀρχῆς διέγνωτε. οὐχ ὑπομένοντος δὲ τοῦ ἀνδρὸς τὸν φενακισμὸν, οὐδὲ τὴν αἰσχύνην τοῦ ἔργου, ἀλλ᾽ εἰσενέγκαντος εἰς τὴν πόλιν τὰ σημεῖα, καὶ διαφέντος ἐπὶ τὰ οἰκεῖα τὰς δυνάμεις, πρόφασιν ποιησάμενοι ταύτην τοῦ μὴ τὰ δίκαια ποιεῖν, τοῦτον ὑβρίσατε, τῶν δὲ πρὸς ἡμᾶς ὁμολογιῶν οὐδεμίαν ἐφυλάξατε, ἀλλ᾽ ἐν τῷ αὐτῷ τρία τὰ μέγιστα παρενομήσατε, τὸ ἀξίωμα τῆς βουλῆς καταλύσαντες, καὶ τὴν πίστιν τοῦ ἀνδρὸς διαφθείραντες, καὶ τοῖς εὐεργέταις ἀνόνητον ποιήσαντες τὴν χάριν τῶν πόνων. ταῦτα δὴ καὶ ἄλλα πρὸς τούτοις ὅμοια πολλὰ ἔχοντες λέγειν πρὸς ὑμᾶς, οὐκ ἠξιοῦμεν, ὦ πατρίκιοι, πρὸς ἱκεσίας καὶ δεήσεις ὑμῶν τρέπεσθαι, οὐδ᾽ ὥσπερ (a) τὰ δεινὰ δεδρακότες, ἐπ᾽ ἀδείᾳ καὶ ἀμνηστίᾳ κάθοδον λαμβάνειν. οὐ μὴν ἀκριβολογεῖσθαί γε περὶ τούτων ἐν τῷ παρόντι οἰόμεθα χρῆναι, ἐπειδὴ περὶ ὁμονοίας διαλεξόμενοι συνεληλύθαμεν· ἀλλ᾽ ἀμελείᾳ καὶ λήθῃ παραδόντες αὐτὰ φέρομεν. Ἐφ᾽ οἷς δὲ πρεσβεύετε, καὶ τίνων δεόμενοι ἥκετε, τί οὐ λέγετε φανερῶς; ἐπὶ ποίαις [a] ἡμᾶς ἐλπίσιν εἰς τὴν πόλιν κατελθεῖν ἀξιοῦτε; ποίαν ἡγεμόνα τῆς ὁδοῦ [b] λαβόντες τύχην; τίνος [c] ὑποδεξομένης εὐθυμίας ἢ χαρᾶς; οὐδὲν γὰρ ἄχρι τοῦδε φιλάνθρωπον ὑμῶν ἢ χρηστὸν προτεινομένων ἀκούομεν, οὐ τιμὰς, οὐκ ἀρχὰς, οὐκ ἐπανόρθωσιν ἀπορίας, οὐκ ἄλλο ἁπλῶς οὐδ᾽ ὁτιοῦν. καίτοι οὐ λέγειν ὑμᾶς ἐχρῆν ἃ μέλλετε ποιεῖν, ἀλλὰ ποιήσαντας λέγειν, ἵνα προειληφότες [d] ἤδη τὸ ἔργον ἀπ᾽ εὐνοίας γενόμενον, καὶ τὰ λοιπὰ τοιαῦτα ἔσεσθαι εἰκάσωμεν. οἴομαι τοίνυν πρὸς ταῦτα ἐρεῖν αὐτοὺς, ὅτι περὶ πάντων ἥκουσιν αὐτοκράτορες, ὥσθ᾽ ὅ, τι ἂν πείσωμεν ἀλλήλους, τοῦτ᾽ ἔσται κύριον. ἔστω ταῦτα ἀληθῆ· γιγνέσθω τὰ ἀκόλουθα τούτοις· οὐδὲν ἀντιλέγω. βούλομαι δὲ τὰ μετὰ ταῦτα ἐσόμενα παρ᾽ αὐτῶν μαθεῖν, ἐπειδὰν εἴπωμεν ἡμεῖς, ἐφ᾽ οἷς ἀξιοῦμεν ποιεῖσθαι τὴν κάθοδον, καὶ συγχωρηθῇ ταῦτα, τούτων τίς ἐγγυητὴς ἔσται τῶν ὁμολογιῶν ἡμῖν; τίνι πιστεύσαντες ἀσφαλείᾳ τὰ ὅπλα θήσομεν ἐκ τῶν χειρῶν, καὶ καταστήσομεν αὖθις εἰς τὴν τούτων ἐξουσίαν τὰ σώματα; πότερον τοῖς ψηφίσμασι τῆς βουλῆς τοῖς ὑπὲρ τούτων γραφησομένοις; οὐ γὰρ δὴ γεγραμμένοις. καὶ τί πάλιν κωλύσει ἑτέροις ἀκυρωθῆναι ταῦτα ψηφίσμασιν, ὅταν Ἀππίῳ καὶ τοῖς ὅμοια φρονοῦσιν ἐκείνῳ φανῇ; ἢ τοῖς ἀξιώμασι τῶν πρεσβευτῶν, οἳ τὰς ἑαυτῶν παρέχονται πίστεις; ἀλλὰ διὰ τῶν ἀνδρῶν τούτων καὶ πρότερον ἡμᾶς ἐξηπάτησαν. [e] ἢ ταῖς τῶν θεῶν ὁμολογίαις, δι᾽ ὅρκων τὰ πιστὰ [f] παρασχόμενοι παρ᾽ αὐτῶν; ἀλλ᾽ ἔγωγε ὑπὲρ ἅπασαν πίστιν ἀνθρωπίνην ταύτην δέδοικα, ἣν ὑπὸ τῶν ἐν ταῖς ἡγεμονίαις ὄντων καταφρονουμένην ὁρῶ· καὶ τὰς ἀκουσίους 401

a Ἡμᾶς hic loci non agnoſcit *Vat.* ſed mox poſt κατελθεῖν collocat. *b* Lege λαβόντας: quod ad ἡμᾶς κατελθεῖν ἀξιοῦτε referendum. *Port.* *c* Ὑποδεξαμένης ἡμᾶς εὐθυμίας *Vat.* *d* Ἤδη τι ἔργον *Vat.* *e* Οἱ ταῖς τῶν θεῶν *Vat.* *f* Παροισόμενοι (i. e. παραληψόμενοι) vel πιστωσάμενοι malint *Sylb.* & *Port.* In *Cod. Vat.* πορισάμενοι. * An per deos ſponſionibus quæſita ab his per jusjurandum fide? *Lapus.*

a Κλῆρυς.

Per. Jul. 4223. Ante Chr. 491. Olymp. 72 ½. V. C. Cat. 261. Var. 263.

“σίους συμβάσεις τοῖς ἄρχειν ἀξιοῦσι πρὸς τοὺς ἐλευθερίας μεταποιουμένους, οὐ νῦν πρῶτον, ἀλλὰ καὶ πολλάκις ἤδη καταμαθὼν, ἐπίσταμαι τοσοῦτον ἰσχυούσας χρόνον, ὅσον ἂν αὐτῶν αἱ ἀνάγκαι κρατῶσι. τίς οὖν ἡ τοιαύτη φιλία καὶ πίστις, ἐν ᾗ παρὰ γνώμην ἀλλήλους θεραπεύειν ἀναγκασθησόμεθα, φυλάττοντες τοὺς οἰκείους ἑκάτεροι [a] καιρούς; ὑποψία δὲ δή ποτε μετὰ τοῦτο, καὶ διαβολαὶ συνεχεῖς κατ' ἀλλήλων, φθόνοι τε καὶ μίση, καὶ πᾶσα ἄλλη κακῶν ἰδέα, καὶ πολὺς ὁ περὶ τοῦ φθάσαι διολέσαντας τὸ ἀντίπαλον ἀγὼν, [b] ὡς ἐν τῷ μέλλειν κειμένου τοῦ παθεῖν. Πολέμου δὲ πολιτικοῦ, ὡς ἅπαντες ἴσασιν, κάκιον χρῆμα οὐδὲν, ἐν ᾧ τὰ μὲν κρατηθέντα ἀτυχεῖ, τὰ δὲ κρατήσαντα ἀδικεῖ, καὶ περίεστι τοῖς μὲν ὑπὸ τῶν φιλτάτων ἀπόλλυσθαι, τοῖς δὲ τὰ φίλτα-
402 τα διολέσαι. ἐπὶ τοιαύταις δὴ τύχαις καὶ συμφοραῖς οὐκ εὐκταίαις, μήτε ὑμεῖς, ὦ πατρίκιοι, καλεῖτε ἡμᾶς, μήτε ἡμεῖς αὐτοῖς ὑπακούωμεν, ὦ δημόται, ἀλλ' ὡς διήρηκεν ἡμᾶς ἀπ' ἀλλήλων ἡ τύχη, στέργωμεν. ἐχέτωσαν μὲν οὗτοι τὴν πόλιν ὅλην, καὶ καρπούσθωσαν ἡμῶν δίχα, καὶ τῶν ἄλλων ἀγαθῶν ἁπάντων [c] ἀπολαυέτωσαν μόνοι, τοὺς ταπεινοὺς καὶ ἀδόξους δημότας ἐκβαλόντες ἐκ τῆς πατρίδος. [d] ἀπαλλαττώμεθα καὶ ἡμεῖς ὅποι ποτ' ἂν ἡμᾶς ὁ δαίμων ἄγῃ, τόπον ἀλλότριον ἐκλιπεῖν νομίσαντες, οὐ πόλιν ἰδίαν. οὔτε γὰρ ἡμῶν τινι ἐνθάδε ὑπολείπεται κλῆρος γῆς, οὔτε πατρῷον ἐφέστιον, οὔτε ἱερὰ κοινὰ, οὔτε ἀξίωμα ὡς ἐν πατρίδι, ὧν περιεχόμενοι [e] φιλοχωροῖμεν ἂν καὶ παρὰ γνώμην μένειν, ἀλλ' οὐδὲ μετὰ τῶν ὅπλων τοῖς [f] σώμασι μετὰ πολλῶν πόνων ἐλευθερία· ἐπεὶ τὰ μὲν οἱ πόλεμοι διέφθειραν, τὰ δὲ ἡ τῶν καθ' ἡμέραν σπάνις ἀναγκαίων ἐξανάλωσεν, τὰ δὲ ὑπὸ τῶν ὑπερηφάνων δανειστῶν τούτων ἀφῃρέθημεν· οἷς τελευτῶντες ἀναγκαζόμεθα τοὺς ἑαυτῶν κλήρους οἱ δείλαιοι γεωργεῖν, σκάπτοντες, φυτεύοντες, ἀροῦντες, ποίμνια νέμοντες, ὁμόδουλοι τοῖς ἑαυτῶν [g] δορικλήτοις ἀνδραπόδοις ὄντες, οἱ μὲν ἁλύσει δεθέντες, οἱ δὲ πέδαις, οἱ δὲ ὥσπερ τὰ χαλεπώτατα τῶν θηρίων, κλοιοῖς καὶ μύδροις. αἰκίας δὲ δὴ καὶ προπηλακισμοὺς, καὶ μάστιγας, καὶ πόνους ἐκ νυκτὸς εἰς νύκτα, καὶ πᾶσαν ἄλλην [h] „ἀνάγκης" ὠμότητα, καὶ ὕβριν καὶ ὑπερηφανίαν, ἣν ὑπεμείναμεν, ἐῶ. τοσούτων [i] „οὖν" καὶ τηλικούτων ἀπηλλαγμένοι κακῶν ὑπὸ τοῦ δαίμονος, ὅσῃ σπουδὴ καὶ δύναμις ἑκάστῳ πάρεστι, φεύγωμεν ἀπ' αὐτῶν ἄσμενοι, τύχην καὶ θεὸν, οἵπερ ἡμᾶς σώζουσιν, [k] ἡγεμόνας τῆς ὁδοῦ ποιησάμενοι, πατρίδα νομίζοντες τὴν ἐλευθερίαν καὶ πλοῦτον τὴν ἀρετήν. πᾶσα γὰρ ἡμᾶς ὑποδέξεται γῆ κοινωνοὺς, τὰ μὲν ἀλύπους ἐσομένους τοῖς [l] ὑποδεξομένοις, τὰ δὲ ὠφελίμους. Παραδείγματα δὲ τούτων γενέσθωσαν ἡμῖν πολλοί τε

“tiones, quæ inter imperandi cupidos & ſuæ libertatis conſervandæ ſtudioſos contra voluntatem fiunt, quum non nunc primum, ſed ſæpe ante hoc cognoverim, ſcio tamdiu durare quamdiu neceſſitatis vinculo retinentur. Quænam igitur hîc eſſe poteſt amicitia & fides, ubi cogemur præter voluntatem nos invicem colere, obſervantes utrique opportunas occaſiones? Præterea, nunquam aberunt ſuſpiciones, mutuæ criminationes, invidiæ & odia, & quodvis aliud malorum genus, & utrique ſtudebunt adverſarios dolo præventos perdere, * quod in cunctatione periculum eſſe intelligent.

LXXIX

“¶ Nihil autem (ut omnes norunt) civili bello eſt pejus; in quo victos ſequitur miſeria & *infortunium*, victores injuſte faciunt: & accidit illis quidem ut ab amiciſſimis perdantur, iſtis vero ut amiciſſimos perdant. Ne igitur vos, patricii, nos ad talem fortunam & tales calamitates minime optandas vocetis, neve nos, Quirites, ipſis obtemperemus: ſed in ea fortuna, quæ nos alios ab aliis ſeparavit, acquieſcamus. Atque iſti quidem habeant ſibi totam urbem, & ſine nobis ejus commoda percipiant, & cæteris omnibus bonis ſoli fruantur, qui nos homines abjectos ac ignobiles patria expulerunt. Et nos quoque eamus, quocunque fortuna nos duxerit; exiſtimantes locum alienum, non noſtram urbem, à nobis derelinqui. Nullus enim noſtrum hîc relinquit aut agrum aliquem ſibi ſortito datum, aut paternum domicilium, aut ſacra communia, aut dignitatem velut in patria, quarum rerum deſiderio capti, vel contra noſtram voluntatem, hîc manere cupiamus, immo ne libertatem quidem armis & multis laboribus partam relinquit: quandoquidem res noſtras partim ipſi hoſtes corruperunt, partim vero ipſa quotidiani victus inopia conſumpſit, partim iſti ſuperbi fœneratores nobis eripuerunt. Ob quas cauſſas eo tandem eſt ventum, ut nos miſeri cogamur agros noſtros ipſis colere, fodiendo, plantando, arando, pecus paſcendo; ita ut ſimus conſervi noſtrorum mancipiorum bello captorum, partim catenis nexi, partim compedibus, partim, ut truculentiſſimæ feræ, collaribus ligneis ac ferreis. Taceo verbera & contumelias, & flagra & continuatos labores à ſummo mane ad noctem uſque, & omnem aliam neceſſitatis crudelitatem, & inſolentiam & ſuperbiam, quam paſſi ſumus. Tot igitur ac tantis malis à deo liberati, quanto maximo quiſque poteſt ſtudio, ac totis viribus ab iſtis fugiamus læti, fortunam & deum qui nos ſervant, viæ duces ſequuti, & exiſtimantes noſtram libertatem eſſe patriam noſtram, noſtramque virtutem divitias eſſe noſtras. quævis enim terra nos excipiet ſocios; quia partim minime moleſti, partim utiles iis qui nos excipient futuri ſumus.

LXXX

“¶ Hac autem in re nobis ſint exemplo multi “Græci,

a Κλήρους. ὑποψίαι δὲ δὴ τότε *Vat.* b O ἐν τῷ μέλλειν *Vat.* c Ἀπολαβέτωσαν perperam in *Ed. Steph.* d Ἀπαλλαττώμεθα δὲ ἡμεῖς *Vat.* Particulam δὲ deſiderari viderat *Sylb.* e Quomodo φιλοχωροῖμεν μένειν dicere potuit? ſuſpicor φιλοχωροῖμεν ὥστε μένειν à *Dionyſio* ſcriptum fuiſſe. *Sylb.* f Poſt σώμασι deeſſe videtur ἡ, & mox participium κτηθεῖσα poſt πόνων. *Sylb.* g Δορυκτήτοις *Vat.* h Non agnoſcit *Vat.* i Deeſt *Vat.* k Ἡγεμόνα in *Ed. Steph.* l Ὑποδεξαμένοις *Vat.* * Vel potius, *quod cunctationem malum ſibi allaturam intelligent*: nam Gr. verba ſunt, ὡς ἐν τῷ μέλλειν κειμένου τοῦ παθεῖν. *Port.*

Per. Jul. 4223. *Ante Chr.* 491. *Olymp.* 72 ½. *V. C. Cat.* 261. *Var.* 263.

"Græci,& plurimi barbari,præcipue vero majores iſtorum & iidem noſtri: quorum alii, "cum Ænea ex Aſia in Europam migrantes, "in agro Latino urbem condiderunt; alii "vero, poſtea ex Alba migrantes,Romulo coloniæ duce, in his locis urbem, quæ nunc à "nobis derelinquitur, fundarunt. Habemus "autem copias non ſolum paullo majores illis, ſed etiam triplo majores, & migrationis "juſtiorem cauſſam. Nam qui ex Ilio migrarunt, ab hoſtibus expulſi ſunt; at nos, hinc "ab amicis. profecto autem miſerabilius eſt à "ſuis domeſticis quam ab alienis expelli. Atque qui cum Romulo expeditionem ſuſceperunt, ut meliorem agrum ſibi compararent, ſuum patrium neglexerunt: nos vero "deſerentes vitam iſtam & patria & laribus "carentem, neque diis inviſam, neque hominibus moleſtam, neque ulli agro gravem "coloniam deducimus. Sed, quum nihil ſanguinis effuderimus, & nullam civium qui "nos expulerunt cædem fecerimus, nec igne "& ferro agrum qui à nobis derelinquitur "vaſtaverimus, nec ullum ſempiterni odii "monumentum reliquerimus; (ſicuti nationes contra fœderis conditionem violatæ, & "ad graves ac duras neceſſitates redactæ facere ſolent) deos vero & genios, qui omnes "res mortalium juſte moderantur, teſtati, illiſque permittentes ut pœnas pro nobis exigant, illud ſolum poſtulamus, ut qui de nobis in urbe habent infantes & parentes, aut "etiam uxores, ſi quæ noſtræ fortunæ comites eſſe volent, eos eaſque illis recipere liceat: hæc enim recipere nobis eſt ſatis, nec "aliud quidpiam de patriæ rebus præterea petimus. Sed agite feliciter, & ut lubet vivite, "quando tales geritis animos in humilioris "fortunæ homines, & adeo inciviles atque "inſociabiles eſtis.

LXXXI. ¶ Brutus igitur tali oratione habita finem dicendi fecit. Illis vero qui aderant vera viſa ſunt, tum ea quæ de jure, tum ea quæ de ſenatus ſuperbia dixerat, in quam invectus fuerat: ſed præcipue ea quibus conventionum fidem & cautionem doli & fraudis plenam eſſe demonſtravit. Quum autem in extrema ſua oratione percurriſſet graves injurias, quibus à fœneratoribus fuerant affecti, & unicuique ſua mala in memoriam revocaſſet, nullus fuit animo tam duro, quin totus lacrymis perfunderetur, & communes calamitates crebris ac repetitis lamentis deploraret: idque non ipſis ſolis accidit, ſed & iis qui à ſenatu fuerant miſſi. Nam ne legati quidem à lacrymis ſibi temperare poterant, cogitantes miſerias quæ ex hac civium ſeceſſione contigerant: & eos diu, mœſtos & lacrymantes, & quid dicendum eſſet dubitantes, ſilentium tenuit. Sed ubi hæc magna lamenta ceſſarunt, ſilentiumque tota concione factum eſt, tunc ad crimina objecta reſponſurus atque ea dilu-

"Ἕλληνες [a] πλεῖστοί τε βάρβαροι, μάλιστα δὲ οἱ τούτων "τε καὶ ἡμῶν πρόγονοι· ὧν οἱ μὲν, μετ' Αἰνείου συναναστάντες ἐκ τῆς Ἀσίας εἰς τὴν Εὐρώπην, ἐν τῇ Λατίνων "γῇ πόλιν ᾤκισαν· οἱ δὲ ὕστερον [b] ἐξ Ἰλίου ἀναστάντες, "Ῥωμύλου τὴν ἀποικίαν ἄγοντος, ἐν τοῖσδε τοῖς τόποις "ἱδρύσαντο τὴν [c] ἐφ' ἡμῶν ἐκλειπομένην. ὑπάρχει τε ἡμῖν "δύναμις οὐκ ὀλίγῳ πλείων μόνον τῆς [d] ἐκείνης γενομένης, ἀλλὰ καὶ τριπλασία, καὶ πρόφασις δικαιοτέρα "τῆς μεταναστάσεως. οἱ μέν τοίγε ἐξ Ἰλίου μεταναστάντες, "ὑπὸ πολεμίων ἐξηλαύνοντο· ἡμεῖς δὲ, αὐτόθεν [e] ὑπὸ "φίλων· [f] ἐλεεινὸν δὲ δήπου πρὸς τῶν οἰκείων, ἢ τῶν ἀλλοτρίων ἐλαύνεσθαι. οἱ δὲ Ῥωμύλῳ συναράμενοι τῆς "[g] στρατιᾶς, ἐπὶ τῷ κτήσασθαι κρείττονα γῆν, ὑπερεῖδον "τῆς πατρῴας· ἡμεῖς δὲ τὸν ἄπολιν [h] καὶ ἀνέστιον ἐκλεί- 403 "ποντες βίον, οὔτε θεοῖς ἐπίφθονον, οὔτε ἀνθρώποις [i] λυπηρὸν, οὔτε γῇ τινὶ βαρεῖαν στέλλομεν ἀποικίαν. ἀλλ' οὐ δι' "αἵματος καὶ φόνων ἐμφυλίων ἐλθόντες πρὸς τοὺς ἀπελαύνοντας ἡμᾶς, οὐδὲ πυρὶ καὶ σιδήρῳ κακώσαντες "τὴν ἐκλειπομένην γῆν, οὐδ' ἄλλο μνημόσυνον οὐδὲν αἰωνίου καταλιπόντες ἔχθρας, ὡς ταῖς παρεσπονδημέναις "[k] φυλαῖς καὶ εἰς ἀβουλήτους ἀνάγκας κατακλεισθείσαις ἔθος ἐστὶ δρᾷν· [l] θεοὺς δὲ ἐπιμαρτυράμενοι καὶ δαίμονας, οἳ τὰ θνητὰ πάντα κατὰ δίκην ἄγουσι, καὶ καταλιπόντες "ἐκείνοις ἀναπράξασθαι τὰς ὑπὲρ ἡμῶν δίκας, ἐκεῖνο μόνον ἀξιοῦμεν, οἷς ἐστὶν ἡμῶν ἐν τῇ πόλει τέκνα νήπια "καὶ γονεῖς, καὶ εἴ τινες ἄρα γυναῖκες ἡμῖν ἐθελήσουσι κοινωνεῖν "τῆς τύχης, τὰ σώματα ἀπολαβεῖν. ταῦτα ἡμῖν ἀπόχρη λαβεῖν, καὶ οὐκέτι οὐδενὸς ἄλλου δεόμεθα τῶν ἐκ τῆς "πατρίδος. ἀλλ' εὐτυχεῖτε καὶ ζῆτε βίον ὃν ἂν προαιρῆσθε, οὕτως ἀπολίτευτα καὶ ἀκοινώνητα πρὸς τοὺς ταπεινοτέρους φρονοῦντες.

Ὁ μὲν δὴ Βροῦτος τοιούτους εἰπὼν λόγους, ἐπαύσατο· τοῖς δὲ παροῦσιν ὅσα τε περὶ τῶν δικαίων εἶπεν, ἀληθῆ εἶναι ἐδόκει, καὶ ὅσα τῆς ὑπεροψίας τοῦ συνεδρίου κατηγόρησεν, μάλιστα δὲ ἐν οἷς τὸ ἀσφαλὲς τῶν ὁμολογιῶν, δόλου μεστὸν ἀπεδείκνυε καὶ ἀπάτης. ἐπεὶ δὲ τὰς ὕβρεις τελευτῶν διῆλθεν, ἃς ἦσαν ὑβρισμένοι ὑπὸ τῶν δανειστῶν, καὶ τῶν οἰκείων [m] ἕκαστος ἀνέμνησε κακῶν, οὐδεὶς ἦν στεῤῥὸς οὕτως τὴν διάνοιαν, ὃς οὐκ [n] ἐξεχεῖτο τοῖς δάκρυσι, καὶ [o] ἀνεκαλεῖτο τὰς κοινὰς συμφοράς· καὶ τοῦτο οὐκ αὐτοῖς μόνοις συνέβαινε παθεῖν, ἀλλὰ καὶ τοῖς παρὰ τῆς βουλῆς ἥκουσιν. οὐδὲ γὰρ οἱ πρέσβεις τὰ δάκρυα κατασχεῖν ἴσχυσαν, ἐνθυμούμενοι τὰς ἐκ τοῦ διοικισμοῦ τῆς πόλεως ἀτυχίας· καὶ πολὺς ἦν χρόνος ἐν ᾧ κατηφεῖς καὶ δεδακρυμένοι, καὶ τί χρὴ λέγειν ἀποροῦντες, εἱστήκεσαν. ἐπειδὴ δὲ ὅ, τε πολὺς θρῆνος ἐπαύσατο, καὶ σιωπὴ κατέσχε τὴν ἐκκλησίαν, παρῆλθεν ἀπολογησόμενος [p] ταῦτα ὥσπερ ἐδόκει τῶν ἄλλων πολιτῶν ἡλικίᾳ τε προὔχειν

a Πολλοί τε βάρβαροι *Vat.* *b* Ἐξ Ἄλβας *Vat.* & *Lapi Codd.* recte ut patet ex p. 70. v. 35. *c* Ἐφ' ἡμῶν pro ἀφ' ἡμῖν poſitum. quæ præpoſitionum commutatio ſupra etiam aliquoties obſervata eſt. *Sylb.* *d* Ἐκείνων (ſc. τῶν ἐξ Ἄλβας ἀναστάντων) in *Cod. Vat.* quod viderat *Sylb.* *e* Ὑπὸ φιλίων *Vat.* *f* Ἐλεεινὸν, ſubaudito μᾶλλον, poſitum pro ἐλεεινότερον. *Sylb.* *g* Στρατείας *Vat.* quod maluit & *Sylb.* *h* Καὶ τὸν ἀνέστιον *Vat.* *i* Rectius quidem λυπηρὰν: ut feratur non ad βίον ſed ad ἀποικίαν. ſic *Lapus* etiam vertit, *neque diis invidioſam, neque hominibus moleſtam, neque ulli terræ gravem deducimus coloniam. Sylb.* *k* Nota φυλαῖς pro φύλοις ſeu ἔθνεσι, at *Lapus* quoque vertit *deceptis gentibus.* *l* Θεοὺς τε *Vat.* *m* Vel ἑκάστῳ vel ἑκάστους legendum. *Sylb.* In *Cod. Vat* ἑκάστῳ. *n* Alibi dicit δάκρυά τε ὑπάντων ἐξεχεῖτο. Quid ſi igitur ἐκέχυτο τοῖς δάκρυσι ſcripſiſſe illum ſuſpicemur? *Steph.* *o* Ἀνεκαλεῖτο pro *inclamabat* accipiendum. *Sylb.* Rectius in *Cod. Vat.* ἀνεκλαίετο. *p* Malim πρὸς ταῦτα. *Sylb.*

καὶ ἀξιώσει, Τίτος Λάρκιος, ὃς δὶς ἀποδειχθεὶς ὕπατος, [a] δυναστείας τῆς καλουμένης δικτατορείας, ἣ κράτιστα πάντων ἀνθρώπων χρησάμενος, ἱερὰν καὶ σεβασμοῦ μεστὴν ἐποίησε νομισθῆναι τὴν ἐπίφθονον ἀρχήν. ἐπιβαλόμενος [b] δὲ τοὺς" περὶ τοῦ δικαίου ποιεῖσθαι λόγους, καὶ τὰ μὲν, τοῖς δανειστικοῖς ἐγκαλῶν, ὡς ὠμὰ καὶ ἀπάνθρωπα διαπεπραγμένοις· τὰ δὲ, τῶν πενήτων καθαπτόμενος, ὡς οὐ δίκαια ἀξιούντων, βίᾳ μᾶλλον ἀφεῖσθαι τῶν ὀφειλημάτων, ἢ χάριτι, καὶ ὡς τὴν βουλὴν οὐκ ὀρθῶς δι' ὀργῆς ἐχόντων ἐπὶ τῷ μηθενὸς τῶν μετρίων παρ' αὐτῆς τυγχάνειν, μᾶλλον ἢ [c] οὐχὶ τοὺς αἰτίους· πειρώμενός τε ἀποφαίνειν βραχὺ μὲν ὑπάρ-
404 χον τοῦ δήμου τὸ μὴ κατὰ γνώμην ἀδικοῦν, ὑπὸ δὲ μήκους ἀπορίας ἠναγκασμένον αἰτεῖσθαι τὴν ἄφεσιν, τὸ δὲ πλεῖον, ἀκολασίᾳ καὶ ὕβρει, καὶ τῷ καθ' ἡδονὰς ζῆν ἐφεικὸς, καὶ δι' ἁρπαγῆς ὑπηρετεῖν ἐκ τῶν ἀλλοτρίων ταῖς ἐπιθυμίαις παρεσκευασμένον, διακρίνεσθαί τε οἰόμενος δεῖν ἀπὸ τῶν ἐλεεινῶν τὰ πονηρὰ, καὶ ἀπὸ τῶν φιλανθρωπίας δεομένων τὰ μίσους ἄξια, καὶ τοιούτους τινὰς ἄλλους καθιστάμενος λόγους, ἀληθεῖς μὲν, οὐχ ἅπασι δὲ τοῖς ἀκούουσι κεχαρισμένους, οὐκ ἔπειθεν, ἀλλὰ θροῦς ἦν ἐφ' ἑκάστῳ πολὺς, καὶ τῶν μὲν ἀγανακτήσεις, ὡς ἐξαιμάττοντος τὰς λύπας, τῶν δὲ ἐξομολογήσεις, ὡς οὐδὲν τῶν ἀληθῶν ἀποκρυπτομένου. ἔλαττον δὲ πολλῷ τοῦτ' ἦν [d] θατέρου τὸ μέρος, ὥστε ἠφανίζοντο τῷ πολλῷ, καὶ περιῆν ἡ τοῦ ἀγανακτοῦντος βοή. Ὀλίγα δὲ τούτοις ἔτι προσθέντος τοῦ Λαρκίου, καὶ τῆς [e] ἐπαναστάσεως αὐτῶν καὶ τῆς προπετείας τῶν βουλευμάτων καθαψαμένου, παραλαβὼν τὸν λόγον ὁ τοῦ δήμου προεστηκὼς τότε Σικίννιος, ἔτι μᾶλλον ἐτράχυνε τὰς ὀργὰς αὐτῶν, λέγων, "Ὡς ἐκ τούτων ἂν μάλιστα δύναιντο τῶν λόγων καταμαθεῖν, οἷαι τιμαὶ καὶ χάριτες αὐτοὺς ὑποδέξονται κατελθόντας εἰς τὴν πατρίδα. οἷς γὰρ ἐν ἀκμῇ τῶν δεινῶν οὖσι, καὶ δεομένοις τῆς παρὰ τοῦ δήμου βοηθείας, καὶ [f] ἐπὶ τοῦτο ἥκουσιν, οὐδὲ νῦν ἐπέρχεται μετρίους καὶ φιλανθρώπους ποιεῖσθαι λόγους, τίνα χρὴ δοκεῖν παραστήσεσθαι διάνοιαν, ὅταν αὐτοῖς κατ' ἐλπίδα χωρήσῃ τὰ πράγματα, καὶ γένηται τὰ νῦν ὑβριζόμενα τοῖς λόγοις ὑποχείρια τοῖς ἔργοις; ποίας ὑπερηφανίας αὐτοὺς ἀφέξεσθαι, ποίας αἰκίας, ποίας ὠμότητος τυραννικῆς; ἀλλ' εἰ μὲν ὑμῖν ἀπόχρη δουλεύειν πάντα τὸν τοῦ βίου χρόνον [g] δεδεμένους καὶ μαστιγουμένους, καὶ πυρὶ, καὶ σιδήρῳ, καὶ λιμῷ, καὶ πάσῃ λώβῃ ἀπολλυμένους, μὴ τρίβετε [h] τὸν" χρόνον, ἀλλὰ τὰ ὅπλα ῥίψαντες καὶ τὼ χεῖρε περιαγαγόντες, ἀκολουθεῖτε αὐτοῖς. εἰ δὲ τῆς ἐλευθερίας ἔνεστιν ὑμῖν τις πόθος, μὴ ἀνάσχεσθε αὐτῶν. ὑμεῖς τε, ὦ πρέσβεις, ἢ λέγετε ἐφ' οἷς καλεῖτε ἡμᾶς δικαίοις, ἢ μὴ λέγοντες, ἐκ τῆς ἐκκλησίας ἄπιτε· οὐ γὰρ ἂν ἔτι μεταδοίημεν ὑμῖν [i] λόγων.

Pèr. Jul. 4223. Ante Chr. 491. Olymp. 72 ½. V. C. Cat. 261. Var. 263.

turus prodiit T. Lartius, qui cæteris civibus ætate & dignitate antecellere videbatur, qui iterum conſul creatus effecit, ut invidioſius ille magiſtratus dictatoriæ poteſtatis, quod ſe in ea præclariſſime omnium hominum geſſiſſet, ſacer & venerandæ majeſtatis plenus exiſtimaretur. Aggreſſus autem de jure differere, & modo fœneratores, quod crudelia & inhumana facinora perpetraſſent, incuſans; modo pauperes perſtringens, quod iniqua poſtularent, dum mallent vi quam gratia ſuo ære alieno liberari, & quod neque recte *neque merito* ſenatui infenſi eſſent, quod nihil moderati aut æqui ab eo poſſent impetrare, potius quam ipſis ejus rei auctoribus; & conatus demonſtrare exiguam eſſe plebis partem quæ invita peccaret, & quæ magna rerum inopia coacta ſui æris alieni remiſſionem peteret, ſed majorem partem petulantiæ & inſolentiæ & voluptuario vitæ generi deditam eſſe, ac paratam ad inſerviendum ſuis cupiditatibus per raptum rerum alienarum, diſcernendoſque cenſens improbos à calamitoſis, & odio dignos ab illis qui humanitate indigent, & alia quædam in hanc ſententiam locutus, (vera illa quidem, ſed tamen non grata omnibus iis qui ea audiebant) hæc plebi perſuadere non poterat, ſed ingens murmur ad ſingula quæ dicebat oriebatur; & alii indignabantur, quod ille ſuos dolores refricaret; alii aperte confitebantur, quod ille veritatem minime celaret. Hæc autem pars longe minor erat quam altera: ita ut multitudine obſcuraretur, & indignantium pars alteram clamore ſuperaret.

T. Lartii orationis ſumma.

LXXXII.

¶ Quum autem Lartius his pauca addidiſſet, & eorum ſeceſſionem & conſiliorum temeritatem perſtrinxiſſet; tunc Sicinnius, plebis patronus ac dux, ejus verba excipiens, multo magis eorum animos exaſperavit, dicens, "Eos ex his verbis præcipue poſſe cognoſcere, quinam honores & quæ beneficia maneant ipſos in patriam reverſos. Quibus enim in ſummo periculo verſantibus, & plebis opem implorantibus, & ad hoc ipſum venientibus, ne nunc quidem in mentem venit ut moderata & humana utantur oratione, quem animum exiſtimandum eſt illos habituros, ubi res ipſis ex voto ſucceſſerint, & quos nunc contumelioſis verbis lacerant ſuæ poteſtati obnoxios habuerint? à quo ſuperbiæ genere eos ſibi temperaturos? à qua verberatione contumelioſa? à qua crudelitate tyrannica? Sed ſi vobis placet toto vitæ tempore ſervire, ita ut nexi & verberibus cæſi, & igne & ferro & fame & cæteris injuriis ac contumeliis perdamini, ne teratis tempus, ſed abjectis armis & manibus poſt tergum reflexis *ac revinctis* eos ſequimini. Quod ſi quo libertatis deſiderio tenemini, ne eos feratis. & vos, legati, aut dicite quibus conditionibus nos *in patriam* revocetis, aut, ſi hoc dicere non vultis, ex concione diſcedite; neque enim amplius vobis dicendi poteſtatem faciemus.

Sicinii reſponſio.

¶ Quum

[a] In ſequentibus ſi retineamus ἡ, ſtructuræ lex pro χρησάμενος poſtulat ἐχρήσατο: ſin χρησάμενος malimus, pro ἣ ponendum αὐτῇ. vel paullo majori mutatione legendum, καὶ δυναστείᾳ τῆς καλουμένης δικτατωρείας κράτιστα πάντων ἀνθρώπων χρησάμενος. *Sylb.* [b] Deſiderantur in *Cod. Vat.* [c] Illud οὐχὶ videtur tollendum. Hic autem eſt loci ſenſus; *plebem perperam facere, quæ ſenatui potius infenſa ſit, quam illis ipſis, qui auctores erant nequid ei concederetur. Port.* [d] Ita edidit *Sylb.* In *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* θάτερον. [e] Ἀπαναστάσεως malit *Port.* [f] Forſan rectius ἐπὶ τούτῳ *propter hoc. Sylb.* [g] Δεδεμένοις καὶ μαστιγουμένοις &c. & mox ἀπολλυμένοις in *Cod. Vat.* quo modo legendum eſſe conjecerant *Sylb.* & *Port.* [h] Deeſt *Vat.* [i] Λόγου *Vat.*

LXXXIII.
Per. Jul. 4223.
Ante Chr. 491.
Olymp. 72 ½.
U.C. Cat. 261. Var. 263.

¶ Quum autem ille dicendi finem feciſſet, admurmurarunt omnes qui aderant, ipſi, quaſi rationes ejus ac verba *bona & opportuna* eſſe cognoſcerent, aſſentientes. Poſtea facto ſilentio, Menenius Agrippa, qui etiam pro plebe in ſenatu verba fecerat, & ut legatio cum ſumma ac libera poteſtate mitteretur, ſua ſententia præcipuus auctor fuerat, ſignificavit, ſe quoque velle aliquid dicere. Illis vero id pergratum & optatum viſum eſt, & tunc demum ſperarunt ſe audituros orationem quæ veras compoſitiones & ſententias utrique parti ſalutares contineret: ac primum quidem omnes ingenti voce acclamarunt, jubentes eum verba facere; deinde vero ita quieverunt, & tantum ſilentium tota concione factum eſt, ut locus ille à ſolitudine nihil differre videretur. Ille vero & cæteris in rebus, quantum in ipſo fuit, oratione viſus eſt uti, quæ ad perſuadendum maximam vim habebat, & ad voluntatem eorum qui audiebant maxime accommodata erat; ſed in fine ſuæ concionis, fertur fabulam quandam ad Æſopearum formam confictam dixiſſe, rei quidem præſenti aptiſſimam, atque illa potiſſimum eos flexiſſe: quapropter etiam digna judicata fuit quæ memoriæ proderetur, & omnibus priſcis hiſtoriis celebratur. Loquutus eſt autem legationis princeps in hanc ſententiam; "Nos à ſenatu miſſi ſumus ad vos, Quirites, neque illum purgaturi, neque vos accuſaturi, (neque enim hæc opportuna eſſe, neque etiam miſero ſtatui, in quo reſp. verſatur, conducere videbantur) ſed ſeditionem omni animi alacritate & quavis ratione ſedaturi, & remp. in priſtinum *illum egregium* ſtatum reſtituturi: cujus negotii plenam poteſtatem accepimus. Itaque nihil nunc de jure nobis dicendum exiſtimamus; quod Junius hic prolixa oratione fecit. ſed quibus conditionibus humanis arbitremur ſeditionem ſedandam, & quæ fides conventiones noſtras ſit confirmatura, de his ea quæ ſentimus ac ſtatuimus, vobis dicemus. Cogitantibus nobis, omnem ſeditionem in quavis civitate curari poſſe, ſi diſſidiorum cauſſæ tollantur, neceſſarium eſſe duximus hujus diſcordiæ cauſſas cognoſcere, eaſque tollere. Quum autem comperiamus, aſperas æris alieni exactiones præſentium malorum cauſſam eſſe, ſic eas corrigimus. Illis omnibus qui æs alienum contraxerunt, nec ſunt ſolvendo, ut id remittatur æquum eſſe cenſemus: &, ſi quorum corpora, elapſo jam legitimo ac præſtituto pecuniæ perſolvendæ tempore, à creditoribus detinentur, hæc quoque libera eſſe placet: & quotquot in judiciis damnati, privatim addicti ſunt creditoribus qui eos damnandos

Agrippæ Menenii oratio.

Ὡς δὲ ἐπαύσατο, πάντες οἱ παρόντες ἐπεθορύβησαν, ὡς τὰ δέοντα λελογισμένῳ συγκατατιθέμενοι. καὶ μετὰ τοῦτο, ἡσυχίας γενομένης, Μενήνιος Ἀγρίππας, ὅσπερ καὶ τοὺς ἐν τῇ βουλῇ λόγους ὑπὲρ τοῦ δήμου διέθετο, καὶ τοῦ πεμφθῆναι τὴν αὐτοκράτορα πρεσβείαν γνώμην ἀποφηνάμενος, αἰτιώτατος ἦν, [a] διεσήμηνεν ὅτι βούλεται καὶ αὐτὸς εἰπεῖν. τοῖς δὲ καὶ εὐχῆς τὸ πρᾶγμα ἐφάνη, καὶ νυνί γέ τοι λόγων ὑπέλαβον ἀκούσεσθαι συμβάσεις ἀληθινὰς, καὶ γνώμας [b] σωτηρίας ἀμφοῖν ἐχόντων· καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἐπεῤῥόθησαν ἅπαντες βοῇ μεγάλῃ, λέγειν κελεύοντες· 405 ἔπειτα ἐπέσχον, καὶ σιγὴ τοσαύτη κατέλαβε τὴν ἐκκλησίαν, ὥστε [c] μηδένα διαλλάξαι τὸν τόπον ἐρημίας. ὁ δὲ τά τε ἄλλα, ὡς οἷόν τε ἦν, πιθανωτάτοις ἔδοξε χρήσασθαι λόγοις, καὶ τοῦ [d] βουλεύματος τῶν ἀκουόντων ἐστοχασμένοις· τελευτῶν δὲ τῆς δημηγορίας λέγεται μῦθόν τινα εἰπεῖν εἰς τὸν Αἰσώπειον τρόπον συμπλάσας, πολλὴν ὁμοιότητα πρὸς τὰ πράγματα ἔχοντα, καὶ τούτῳ μάλιστα αὐτοὺς ἑλεῖν· ὅθεν καὶ μνήμης ἀξιοῦται ὁ λόγος, καὶ φέρεται ἐν ἁπάσαις ταῖς ἀρχαίαις ἱστορίαις. ἦν δὲ τὰ λεχθέντα [e] ὑπὸ τοῦ ὑπάτου τοιάδε. "Ἡμεῖς ἀπεστάλημεν ὑπὸ τῆς βουλῆς, ὦ δημόται, πρὸς ὑμᾶς, οὔτε ἀπολογησόμενοι ὑπὲρ ἐκείνης, οὔτε ὑμῶν κατηγορήσοντες· οὐ γὰρ ἐδόκει ταῦτα καιρὸν ἔχειν, οὐδὲ εἶναι ταῖς κατεχούσαις τὸ κοινὸν τύχαις πρόσφορα· ἀλλὰ διαλύσοντες ἁπάσῃ προθυμίᾳ καὶ μηχανῇ τὴν στάσιν, καὶ καταστήσοντες εἰς τὸν ἐξ ἀρχῆς κόσμον τὴν πολιτείαν· ἔχοντες δὲ τούτου τὴν ἐξουσίαν αὐτοκράτορα. [f] ὥστε περὶ μὲν τῶν δικαίων οὐδὲν ἂν οἰόμεθα δεῖν, ὅπερ Ἰούνιος ἐποίησεν οὗτος, εἰς μακρὸν [g] ἐκμηκύνειν χρόνον· ἐφ᾽ οἷς δὲ φιλανθρώποις [h] οἰόμεθα δεῖν λῦσαι τὴν στάσιν, καὶ τίς ἡ βεβαιώσουσα τὰς ὁμολογίας ἡμῶν ἔσται πίστις, περὶ τούτων ἃ διεγνώκαμεν ἐροῦμεν πρὸς ἡμᾶς. ἡμῖν ἐνθυμουμένοις ὅτι πᾶσα θεραπεύεται στάσις ἐξ ἁπάσης πόλεως, ὅταν ἐξαιρεθῶσιν αἱ παρέχουσαι τὴν διαφορὰν αἰτίαι, ἀναγκαῖον ἔδοξεν εἶναι τὰς ἀρχηγοὺς τῆς διχοστασίας προφάσεις γνῶναί τε καὶ παῦσαι. εὑρόντες δὲ τὰς ἀποτόμους τῶν δανείων ἀναπράξεις τῶν παρόντων κακῶν αἰτίας γεγονυίας, οὕτως αὐτὰς διορθούμεθα· τοὺς ὀφείλοντας χρέα καὶ μὴ δυναμένους διαλύσασθαι, πάντας ἀφεῖσθαι τῶν ὀφειλημάτων δικαιοῦμεν. καὶ εἴ τινων ἤδη τὰ σώματα ὑπερημέρων ὄντων ταῖς νομίμοις προθεσμίαις κατέχεται, καὶ ταῦτα ἐλεύθερα εἶναι κρίνομεν· ὅσοι τε δίκαις ἁλόντες, [i] ἴδια παρεδόθησαν τοῖς καταδικασαμένοις

a Διεσήμηνε *Vat.* b Uſitatius dicitur σωτηρίους communis generis fine, ut ſupra p. 366. v. 44. *Sylb.* c Rectius cum *Camerario* legemus οὐδὲν ſtructura & ſenſu facili. *Sylb.* Μηδὲν malit *Portus.* d Si βουλήματος præfers τοῦ βουλεύματος, non refragabor. *Sylb.* e *Lapus* legiſſe videtur ὑπ᾽ αὐτοῦ. quam lectionem amplectitur *Sylb.* Alii malint ὑπατικοῦ. *Clariſſ. Perizonius* exiſtimat locum vel corruptum eſſe, vel voce ὑπάτου hic deſignari legationis iſtius principem: (ſc. quod τὸ ὑπερέχον καὶ ἄκρον ὕπατον ἐκάλουν οἱ παλαιοί, teſte *Dionyſio* p. 259. v. 2.) unde eſt quod conjicit Menenium Agrippam (p. 379. v. 26.) primum locum obtinere debere. Quod alios præter conſules ὑπάτους appellat *Dionyſius*, conſtare videtur ex p. 329. v. 43. ubi T. Virginius conſul dicitur poſt creationem Dictatoris; atque etiam ex aliis locis. f Si hæc ab illis, ἀπεστάλημεν ὑπὸ τῆς βουλῆς &c. reguntur, illud ὥστε delendum videtur: alioqui dicendum ἔχομεν δὲ τούτου τὴν ἐξουσίαν. *Port.* g Ἐκμηκύνων in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* Sed ἐκμηκύνειν ut verius repoſuit *Sylb.* quod non à nomine Ἰούνιος dependeat, ſed à verbo οἰόμεθα δεῖν. h Διαλῦσαι τὴν στάσιν οἰόμεθα *Vat.* i Ἰδίᾳ agnoſcit etiam *Lapi* verſio, *rem ſuam condemnationibus tradiderint.* Sed aptius cum *Gelenio* legemus ἴδιοι, *proprii, mancipati,* ut οἱ καταδικασάμενοι ſint qui vicerint judicio, creditores ſc. ſeu fœneratores, οἱ δανείσαντες. *Sylb.* Ἰδίᾳ malit *Port.* Ἤδη παρεδόθησαν legendum, ut in ſententia quæ præcedit, καὶ εἴ τινων ἤδη τὰ σώματα &c. *Caſ.* Ἰδίαις in *Cod. Vat.*

a Περὶ

Per. Jul. 4223. Ante Chr. 491. Olymp. 72 ½. V.C. Cat. 261. Var. 263.

σαμένοις, καὶ τούτους ἐλευθέρους εἶναι βουλόμεθα, καὶ τὰς καταγνώσεις αὐτῶν ἀκύρους ποιοῦμεν. [a] περὶ μὲν οὖν τῶν ἐκ τοῦ παρεληλυθότος χρόνου συμβολαίων, ἃ τὴν ἀπόστασιν [b] ὑμῖν ἔδοξε ποιῆσαι, τοῦτον ἐπανορθούμεθα τὸν τρόπον. περὶ δὲ τῶν ὕστερον ἐσομένων, ὡς ἂν ὑμῖν τε, τῷ δήμῳ, καὶ τοῖς ἐκ τοῦ συνεδρίου κοινῇ βουλευσαμένοις φανῇ, νόμου κυρωθέντος, οὕτως ἐχέτω. οὐχὶ ταῦτα μέντοι τὰ διαστήσαντα ὑμᾶς ἦν ἀπὸ τῶν πατρικίων, ὦ δημόται· καὶ τούτων εἰ τύχοιτε, ἀποχρῆν ὑμῖν ᾤεσθε, καὶ οὐδενὸς ἄλλου ὠρέγεσθε; δίδοται νῦν ὑμῖν. [c] ἄπιτε ἤδη χαίροντες εἰς τὴν πατρίδα.

LXXXIV. Αἱ δὲ βεβαιώσουσαι τὰς ὁμολογίας ταύτας, καὶ τὸ ἀσφα-
406 λὲς ὑμῖν παρέξουσαι πίστεις, ἔσονται πᾶσι νόμιμοί τε καὶ ἐν ἔθει τοῖς διαλυομένοις τὰς ἔχθρας. ἐπιψηφιεῖται μὲν ἡ βουλὴ ταῦτα, καὶ νόμου τάξιν ἀποδώσει τοῖς γραφησομένοις· μᾶλλον δὲ ὑφ' ἡμῶν ἐνθάδε γραφέσθω τὰ δόξαντα, καὶ ἡ βουλὴ τούτοις πείσεται. τοῦ δὲ μένειν βέβαια τὰ συγχωρούμενα νῦν, καὶ μηδὲν ὕστερον ἐναντίον αὐτοῖς ὑπὸ τῆς βουλῆς ἐξενεχθήσεσθαι, πρῶτον μὲν ἡμεῖς οἱ πρέσβεις ἀνάδοχοι, διδόντες ὑμῖν [d] σώματα καὶ ψυχὰς καὶ γενεὰς τὰς ἑαυτῶν, ἐνέχυρα· ἔπειτα οἱ ἄλλοι βουλευταί, ὅσοι τῷ ψηφίσματι συνεγγραφήσονται. οὐ γὰρ δή ποτε ἀκόντων ἡμῶν γραφήσεταί τι κατὰ τοῦ δήμου. οἱ γὰρ ἡγούμενοι τοῦ συνεδρίου, καὶ πρῶτοι τὰς αὐτῶν γνώμας ἀποφαινόμενοι τῶν ἄλλων, ἡμεῖς ἐσμεν. τελευταία δὲ πίστις ἅπασίν ἐστιν ἀνθρώποις Ἕλλησί τε καὶ βαρβάροις, ἣν οὐδεὶς πώποτε ἀναιρήσει χρόνος, ἡ δι' ὅρκων καὶ σπονδῶν ἐγγυητὰς θεοὺς ποιουμένη τῶν συμβάσεων, ὑφ' ἧς πολλαὶ μὲν ἰδιωτῶν ἔχθραι [e] μικραί, πολλοὶ δὲ πόλεμοι πόλεσι πρὸς πόλεις συστάντες, διηλλάγησαν. καὶ ταύτην [f] εἴτε λαμβάνετε [g] τὴν πίστιν, εἴτε ὀλίγοις ἐπιτρέπετε τοῖς ἡγεμόσι τοῦ συνεδρίου περὶ ὅλης ὑμῖν δοῦναι τῆς βουλῆς τοὺς ὅρκους, εἴτε πάντας ἀξιοῦτε τοὺς ἐπιγραφομένους τοῖς δόγμασιν ὀμνύειν, [h] ἦ μὴν καθ' ἱερῶν βέβαια τὰ συγκείμενα φυλάξειν. δεξιὰς δὲ καὶ σπονδὰς καὶ πίστεις ἐπὶ θεῶν [i] γενομένας μήτε σὺ διάβαλλε, Βροῦτε, μήτε ἀναίρει [k] τὸ κάλλιστον ἐπιτηδευμάτων ἀνθρωπίνων, μηδὲ ὑμεῖς ἀνάσχησθε αὐτοῦ λέγοντος ἀνοσίων καὶ τυραννικῶν ἀνθρώπων πονηρεύματα, ἃ τῆς Ῥωμαίων ἀρετῆς πολὺ ἀπέχει.

LXXXV. Μίαν εἰπὼν ἔτι τὴν οὔτε ἀγνοουμένην ὑπ' οὐδενὸς ἀνθρώπων, οὔτε ἀμφισβητουμένην, παύσομαι. τίς δ' ἐστὶν αὕτη; ἡ τὸ κοινὸν συμφέρον εἰσάγουσα, καὶ δι' ἀλλήλων ἀμφότερα ποιοῦσα σώζεσθαι τὰ μέρη. αὕτη μέντοι πρώτη καὶ μόνη συνῆγέ τε ἡμᾶς εἰς τὸ αὐτό, καὶ οὐκ ἐάσει ποτὲ δίχα ἀλλήλων γενέσθαι. δεήσεται γὰρ ἀεί, καὶ οὐδέποτε [l] παύσεται διαμένειν, τὸ μὲν ἀμαθὲς πλῆ-

curarunt, hos quoque liberos eſſe volumus, & eorum damnationes irritas facimus. Ac præteritos contractus, propter quos hæc ſeceſſio à vobis videtur facta, ita corrigimus, *& de iis ita ſtatuimus.* de futuris vero quicquid à vobis, populo, & ſenatu de communi ſententia ſtatutum fuerit, * id pro lege habeatur. Nonne hæc ea ſunt, Quirites, quæ vos à patriciis alienarunt: & his impetratis contentos vos fore † putatis, nec quidquam præterea deſiderabitis? dantur nunc vobis. Jam igitur læti in patriam redite.

LXXXIV. ¶ Fides autem quæ has conventiones firmabit, & qua vobis cavebitur, ea erit quæ legitima ac ſolennis eſt omnibus in gratiam redeuntibus. Hæc autem ſenatus ſuo decreto rata faciet, ‡ rebuſque quæ ſcriptæ fuerint ſenatuſconſulto legis auctoritatem tribuet. Quinimo hîc ſcribantur à nobis ea quæ videbuntur, & ſenatus his parebit. Ut autem, quæ nunc conceduntur, rata fore certo ſciatis, nec ſenatum quidquam in poſterum contra hæc moliturum, primum quidem nos legati erimus fidejuſſores, vobis corpora & animas & familias noſtras oppignerantes: deinde reliqui ſenatores *idem facient*, quorum nomina in ſenatuſconſulto ſcribentur. Nihil enim profecto invitis nobis contra plebem ſcribetur. Nos enim ſumus ſenatus principes, & cæterorum omnium primi noſtras ſententias diximus. Ultima vero fides eſt communis omnibus tum Græcis tum barbaris gentibus, quam nullum unquam tempus tollet; ea ſcilicet quæ jurejurando interpoſito & fœderibus ictis ipſos deos ſponſores conventionum facit, quæ multas & graves privatorum hominum inimicitias, & multa bella inter populos coorta compoſuit ac finivit. Hanc quoque fidem accipite, ſive paucis ſenatus principibus permittatis ut totius ſenatus nomine jusjurandum dent vobis, ſive mavultis omnes, quorum nomina in ſenatuſconſulto ſcribentur, jurare per ſacra, utique ſe omnes fœderis conditiones firmas ſervaturos: dextras vero & fidem, quæ diis teſtibus in fœdere ultro citroque datur & accipitur, ne crimineris, ô Brute, neve pulcherrimum omnium humanorum inſtitutorum tollas, neque vos patiamini eum impiorum & tyrannicorum hominum ** ſcelera commemorare, à quibus Romana virtus plurimum abeſt.

LXXXV. ¶ Ubi vero unam præterea attulero, quæ à nullis mortalium ignoratur, & de qua minime dubitatur, finem dicendi faciam. Quænam vero eſt illa? ea videlicet, quæ communis utilitatis eſt auctor, & quæ utramque partem mutuo auxilio ſervat. Hæc certe prima & ſola nos in unum contraxit, nec unquam alteros ab alteris ſeparari patietur. Semper enim egebit, & nunquam egere deſinet, imperita quidem multitudo

a Περὶ μὲν δὴ τῶν *Vat.* *b* Ἔδοξεν ἡμῖν ποιῆσαι *Vat.* *c* Rectius ἄπιτε δή, vel ἄπιτε οὖν ἤδη. *Sylb.* *d* Καὶ σώματα καὶ ψυχὰς καὶ γενεὰς τὰς ἑαυτῶν ὅμηρα *Vat.* *e* Legendum vel οὐ μικραί vel μακραί. *Port.* *f* Si pro εἴτε legeremus δή, οὖν, vel ſimile quidpiam, ſtructura & ſenſus eſſet paullo concinnior. *Sylb.* Καὶ ταύτην ἔτι λαμβάνετε legit *Portus.* *g* Articulum τὴν repoſuit *Sylb.* è *Cod. Rom* nec quidquam diſcrepat *Vat.* *h* Ἡμῖν καθ' ἱερῶν *Vat.* *i* Γεγονημένας *Vat.* *k* Τὸ κάλλιστον ἐπιτήδευμα *Vat.* *l* Si pro τὸ legatur εἰ, ferri διαμένειν poterit, hoc ſenſu, *ſi modo durare, nec unquam interire velit*; ſed loquendi genus efficietur durius. *Sylb.* Optime in *Cod. Vat.* παύσεται δεόμενον, quo modo legendum eſſe acute conjecerat *Portus*: nec aliter forſan *Lapus*; nam vertit, *nec unquam agere deſinet.* * *Vel potius* poſtquam de eo ſancita lex fuerit ratum ſit. *Port.* † *Vel potius*, putabatis, nec quidquam præterea deſiderabatis. *Port.* ‡ Vimque legis ſponſionibus ſcribendis dabit. *Lapus.* Et inter leges adſcribentur. *Gelen.* ** Vocat πονηρεύματα quæ ab illis improbe contra fidem datam facta fuerunt. *Port.*

a Καὶ

Per. Jul. 4223. Ante Chr. 491. Olymp. 72 ½. V. C. Cat. 261. Var. 263.

“tudo ducibus prudentibus: ſenatus vero, qui aliis præeſſe poteſt, turba quæ ipſius imperio velit parere. Neque vero hoc ex ſola opinione conjicientes, ſed re ipſa experti ſcimus. Quid igitur mutuis moleſtiis nos invicem terremus? quid malis verbis utimur, quum bona facta ſint præ manibus? Quin potius paſſis ulnis ac manibus nos mutuo amplexantes redimus in patriam, priſtinam rerum jucundiſſimarum oblectationem recuperaturi, & longe ſuaviſſimum deſiderium *iterum percepturi*? At nobis inaudito cautionis genere caveri, & fidem infidam requirimus, tanquam infenſiſſimi hoſtes omnia in pejus ſuſpicantes? Nobis quidem ſenatoribus, Quirites, una fides ſufficit, & perſuaſum habemus fore ut ſi in patriam redeatis erga nos mali non ſitis, quia nota nobis eſt veſtra bona educatio, & ſtudia legitima, & cæteræ veſtræ virtutes ſæpius tum pace tum bello nobis ſunt ſpectatæ. Quod ſi ad res componendas & ad melioris ſtatus ſpem publice confirmandam fides neceſſaria videtur, nos certe & cætera bona in vobis fore credimus, nec petimus à plebe aut jusjurandum, aut obſides, aut ullam aliam fidem: nullis tamen veſtris poſtulatis adverſabimur. Ac de fide quidem, propter quam Brutus nos calumniari eſt conatus, hæc ſufficiunt. Quod ſi qua non juſta invidia in veſtris animis reſidet, quæ vobis ſuadeat ut male de ſenatu ſentiatis, volo & ad hæc aliquid reſpondere, Quirites; & me, per deos oro, quiete & attente audiatis.

LXXXVI. “¶ Reſp. quodammodo humano corpori ſimilis videtur. utrumque enim eſt compoſitum, & conſtat ex multis partibus; quarum ſingulæ nec eandem vim habent, nec uſus pares exhibent. Si igitur humani corporis partes ſingulæ proprium ſenſum & propriam vocem ſeparatim accipiant, deinde orta inter eas ſeditione reliquæ omnes partes conſpirent contra unum ventrem, & pedes dicant ſibi totum corporis onus incumbere; manus vero, ſe artes exercere, & victum comparare, & cum hoſtibus pugnare, & multas alias utilitates in commune conferre; humeri vero, ſe omnia onera ferre; caput, ſe videre, & audire; os, ſe loqui, & reliquos omnes ſenſus, quos *à natura* accepit, in ſe complecti, quibus ipſa corporis univerſitas conſervatur: deinde ventri dicant, Tu vero, bone, quid horum facis? quam gratiam nobis refers, & ad quid prodes? certe tantum abeſt ut nos aliqua in re juves, & aliquid in communem utilitatem conferas, ut etiam nobis ſis impedimento & negotium faceſſas, quia cogis (id quod minime ferendum eſt) nos tibi inſervire, &

“θος ἔμφρονος ἡγεμονίας· τὸ δὲ ἡγεῖσθαι δυνάμενον βουλευτήριον, τὸ ἄρχεσθαι βουλομένων ὄχλων. καὶ οὐ δόξῃ τοῦτο μόνον εἰκάσαντες, ἀλλὰ καὶ ἔργῳ πειραθέντες ἴσμεν. τί οὖν δεδιττόμεθα [a] πράγματα παρέχοντες ἀλλήλοις; τί δὲ λόγους πονηροὺς λέγομεν, χρηστὰ πράγματα ἔχοντες ἐν χερσίν; ἀλλ᾽ οὐκ ἀναπτύξαντες αὐτοὺς, καὶ τὼ χεῖρε περιβαλόντες ἀλλήλοις, ἄπιμεν εἰς τὴν πατρίδα, παλαιὰν τέρψιν τῶν ἡδίστων, καὶ πόθον ἁπάντων γλυκύτατον ἀποληψόμενοι· ἀλλ᾽ ἐπιζητοῦμεν ἀσφαλείας [b] ἀγενήτους, καὶ πίστεις ἀπίστους, ὥσπερ οἱ πολεμιώτατοι καὶ πάντα ὑποπτεύοντες ἐπὶ τὸ χεῖρον; [c] ἡμῖν μὲν, ὦ δημόται, τοῖς ἐκ τοῦ συνεδρίου μία πίστις ἀπόχρη, περὶ τοῦ μὴ ἄν ποτε ὑμᾶς γενέσθαι περὶ ἡμᾶς, εἰ κατέλθοιτε, κακοὺς, τροφάς τε ὑμῶν ἀγαθὰς εἰδόσι, καὶ ἐπιτηδεύματα νόμιμα, τήν τε ἄλλην ἀρετὴν, ἣν πολλάκις [d] ἐπεδείξασθε καὶ ἐν εἰρήνῃ καὶ κατὰ πολέμους. καὶ [e] εἴ τε δι᾽ ἀνάγκην τῆς πίστεως καὶ ἐλπίδος τὰ συμβόλαια κοινῆς ἐπανορθώσεως τύχοι, τὰ γοῦν ἄλλα πιστεύομεν ὑμῖν ἔσεσθαι ἀγαθὰ, καὶ οὐδὲν δεόμεθα οὔτε ὅρκων, οὔτε ὁμήρων, οὔτε ἄλλης πίστεως παρὰ τοῦ πλήθους οὐδεμιᾶς· ὑμῖν μέντοιγε πρὸς οὐδὲν τῶν ἀξιουμένων [f] ἐναντιωσόμεθα. καὶ περὶ μὲν τῆς πίστεως ἐφ᾽ ᾗ διαβάλλειν ἡμᾶς Βροῦτος [g] ἐπεχείρει, ταῦτα ἱκανά. εἰ δέ τις ὑμῖν φθόνος οὐ δίκαιος ἐγκάθηται πονηρὰ περὶ τῆς βουλῆς διανοεῖσθαι πείθων, βούλομαί τινα καὶ πρὸς τοῦτον εἰπεῖν λόγον, ὦ δημόται· καί μου πρὸς θεῶν μεθ᾽ ἡσυχίας καὶ προσοχῆς ἀκούσατε. 407

“Ἔοικέ πως ἀνθρωπείῳ σώματι πόλις· σύνθετον γὰρ καὶ ἐκ πολλῶν μερῶν ἐστὶν ἑκάτερον· καὶ οὔτε δύναμιν ἔχει ἕκαστον τὴν αὐτὴν τῶν ἐν αὐτοῖς μερῶν, οὔτε χρείας παρέχεται τὰς ἴσας. εἰ δὴ λάβοι τὰ μέρη τοῦ ἀνθρωπείου σώματος ἰδίαν αἴσθησιν καθ᾽ αὑτὰ καὶ φωνὴν, ἔπειτα στάσις ἐν αὐτοῖς ἐμπέσοι καθ᾽ ἓν γενομένοις τοῖς ἄλλοις ἅπασι πρὸς τὴν γαστέρα μόνην, καὶ λέγοιεν οἱ μὲν πόδες, ὅτι πᾶν ἐπ᾽ αὐτοῖς τὸ σῶμα ἐπίκειται· αἱ δὲ χεῖρες, ὅτι τὰς τέχνας ἐργάζονται, καὶ τὰ ἐπιτήδεια ἐκπορίζουσι, καὶ μάχονται πολεμίοις, καὶ ἄλλα πολλὰ ὠφελήματα παρέχουσιν εἰς τὸ κοινόν· οἱ δὲ ὦμοι, ὅτι τὰ ἄχθη πάντα αὐτοῖς κομίζεται· [h] ἡ δὲ κεφαλὴ, ὅτι ὁρᾷ καὶ ἀκούει· τὸ δὲ στόμα, ὅτι φθέγγεται, καὶ τὰς ἄλλας αἰσθήσεις [i] περιλαβὸν ἁπάσας ἔχει, δι᾽ ὧν σώζεται τὸ [k] πρᾶγμα· [l] ἔπειτα φαῖεν πρὸς τὴν γαστέρα, Σὺ δὲ, ὦ χρηστὴ, τί τούτων ποιεῖς; ἢ τίς ἐστιν ἡ σὴ χάρις ἡμῖν καὶ ὠφέλεια; ἀλλὰ σύ γε τοσούτου ἀπέχεις τοῦ πράττειν καὶ συγκατορθοῦν ἡμῖν τι τῶν κοινῇ χρησίμων, ὥστε καὶ ἀντιπράττεις καὶ ἐνοχλεῖς, [m] καὶ πρᾶγμα ἀφόρητον ὑπηρετεῖν [n] ἀναγκάζουσα, καὶ φέρειν

a Καὶ πράγματα παρέχομεν *Vat.* *b* Ἀγεννήτους in *Rom. Cod.* idemque agnoviſſe videtur *Lapus*, dum vertit *cautiones inauditas*, quaſi nunquam factas. ſed rectius forſan ἀσφαλείας ἀβεβαίους, ut mox πίστεις ἀπίστους. *Sylb.* *c* Ὑμῖν μὲν & mox ἡμᾶς γενέσθαι περὶ ὑμᾶς in *Cod. Vat.* Poſteriori loco tranſpoſitæ ſunt perſonæ in *Ed. Steph.* lectionem tamen veriorem ſequutus eſt *Lapus*, *ne ſitis unquam in nos mali.* *d* Ἀπεδείξασθε *Vat.* *e* Rectius forſan ἔχει, vel tollenda καί. *Sylb.* Malim εἰ, quod aliud εἴτε non ſubjicitur cui præcedens reſpondeat. *Port.* *f* Ἐναντιωθησόμεθα *Vat.* *g* Ἐπιχειρεῖ *Vat.* *h* Verius in *Cod. Rom.* τὸ δὲ στόμα, ὅτι φθέγγεται· ἡ δὲ κεφαλὴ, ὅτι καὶ ὁρᾷ καὶ ἀκούει, καὶ τὰς ἄλλας αἰσθήσεις περιλαβοῦσα (περιλαβοῦσα *Ven.*) πάσας ἔχει, δι᾽ ὧν &c. itidemque *Lapus* vertit, *os, quod loquatur; caput, quod videat & audiat; cæteroſque comprehendens ſenſus omnes habeat, per quos ſervatur totum.* Quod ſi lectionem vulgatam ſequi omnino velis, nulla ejus ſententiæ alia videtur eſſe ratio, quam quod os ſenſuum ſit interpres. *Sylb.* *i* Περιλαβοῦσα ἁπάσας ἔχει in *Cod. Vat.* qui tamen reliqua perturbata habet. *k* Malim σῶμα, vel πᾶν. *Sylb.* Τὸ πρᾶγμα, id eſt, τὸ σῶμα, τὸ ὁλόκληρον. *Port.* *l* Εἶτα φαῖεν *Vat.* *m* Illud καὶ vel epitaticῶs accipiendum, vel potius delendum; ſicut eam nec *Lapi* verſio agnoſcit, *officias & turbes, rem intolerabilem cogens.* *Sylb.* *n* Niſi tollatur καὶ præcedens, legendum ἀναγκάζεις, cui reſpondent ἀντιπράττεις καὶ ἐνοχλεῖς. *Port.*

a Τὰ

“φέρειν ἁπανταχόθεν εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν σαυτῆς ἐπιθυμιῶν. φέρε, τί οὖν μεταποιούμεθα τῆς ἐλευθερίας, καὶ τῶν πολλῶν ἀφιέμεθα πραγματειῶν, ἃς ἕνεκα ταύτης ὑπομένομεν; εἰ δὴ ταῦτα δόξειεν αὐτοῖς, καὶ μηδὲν ἔτι δρῴη τὸ ἑαυτοῦ ἔργον, ἔσθ' ὅπως ἂν ἐπὶ πολὺ διαρκέσαι δυνηθείη τὸ σῶμα, ἀλλ' οὐκ ἂν ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν τῷ κακίστῳ τῶν μόρων ἀναλωθείη λιμῷ; οὐκ ἂν ἔχοι ἄλλως τις εἰπεῖν. τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον ὑπολάβετε καὶ περὶ τῆς πόλεως. πολλὰ γὰρ δὴ [a] καὶ ταύτην τὰ συμπληροῦντα ἔθνη, καὶ οὐδὲν ἀλλήλοις ἐοικότα· ὧν ἕκα- 408 στον ἰδίαν τινὰ τῷ κοινῷ χρείαν, ὥσπερ τὰ μέλη τῷ σώματι, παρέχεται. οἱ μὲν γὰρ τοὺς ἀγροὺς γεωργοῦσιν, οἱ δὲ μάχονται περὶ αὐτῶν πρὸς τοὺς πολεμίους, οἱ δὲ ἐμπορεύονται πολλὰς διὰ θαλάσσης ὠφελείας, οἱ δὲ τὰς ἀναγκαίας ἐργάζονται τέχνας. εἰ δὲ ταῦτα πάντα τὰ ἔθνη πρὸς τὴν βουλὴν τὴν ἐκ τῶν ἀρίστων συγκειμένην διαστασιάσειε, καὶ λέγοι, Σὺ δὲ ἡμῖν, ὦ βουλὴ, τί ποιεῖς ἀγαθόν; καὶ ἀντὶ ποίας αἰτίας ἄρχειν τῶν ἄλλων ἀξιοῖς; οὐδὲν γὰρ ἂν εἰπεῖν ἔχοις· ἔπειτα οὐκ ἀπαλλαγησόμεθά σου τῆς τυραννίδος ταύτης ἤδη ποτὲ, καὶ δίχα ἡγεμόνος οἰκήσομεν; εἰ δὴ ταῦτα [b] διανοηθέντες, τῶν συνήθων ἐπιτηδευμάτων ἀποσταῖεν, τί κωλύσει ταύτην κακὴν κακῶς ἀπολέσθαι τὴν πόλιν, ὑπὸ λιμοῦ τε καὶ πολέμου, καὶ παντὸς ἄλλου κακοῦ; μαθόντες οὖν, ὦ δημόται, ὅτι καθάπερ ἐν τοῖς σώμασιν ἡμῶν ἡ λοιδορουμένη κακῶς ὑπὸ τῶν πολλῶν [c] τρέφει τὸ σῶμα τρεφομένη, καὶ σώζει σωζομένη, καὶ ἔστιν ὡσεί τις ἑστίασις κοινὴ, τὸ πρόσφορον ἁπάντων καὶ τῆς διαλλαγῆς αἴτιον ἀποδιδοῦσα· οὕτως ἐν ταῖς πόλεσιν ἡ διοικοῦσα τὰ κοινὰ, καὶ τοῦ προσήκοντος ἑκάστῳ προνοουμένη βουλὴ, πάντα σώζει καὶ φυλάττει καὶ ἐπανορθοῖ· παύσασθε τὰς ἐπιφθόνους κατ' αὐτῆς φωνὰς λέγοντες, ὡς [d] ἐξεβλήθητε τῆς πατρίδος, ὡς ἀλῆται καὶ πτωχοὶ περιέρχεσθε δι' αὐτήν. οὐδὲν γὰρ ὑμᾶς [e] εἴργασται κακὸν, οὐδ' ἂν ἐργάσαιτο· ἀλλ' αὐτὴ καλεῖ καὶ ἀντιβολεῖ, καὶ [f] τὰς χεῖρας ὑμῖν ἅμα ταῖς πύλαις ἀναπετάσασα, ὑποδέχεται.

Τοιαῦτα λέγοντος τοῦ Μενηνίου, πολλαὶ καὶ ποικίλαι παρ' ὅλην τὴν δημηγορίαν ἐγίνοντο ἐκ τῶν παρόντων φωναί. ἐπειδὴ δὲ τελευτῶν τοῦ λόγου, πρὸς ὀλοφυρμοὺς ἐτράπετο, καὶ τὰς μελλούσας καθέξειν συμφορὰς, τούς τε [g] ὑπομένοντας ἐν τῇ πόλει καὶ τοὺς ἀπελαυνομένους, καὶ τὰς ἀμφοῖν ἀπεκλαύσατο τύχας, δάκρυά τε ἁπάντων ἐξεχεῖτο, καὶ μιᾷ βοῇ συμφρονήσαντες ἀνεβόησαν ἀπάγειν σφᾶς εἰς τὴν πόλιν, καὶ μὴ τρίβειν τὸν χρόνον· ὀλίγου τε πάνυ ἐδέησαν [h] ἀπεῖναι διὰ τάχους ἐκ τῆς ἐκκλησίας, ἅπαντα τὰ πράγματα τοῖς πρεσβευταῖς ἐπιτρέψαντες, καὶ μηδὲν ἄλλο τῶν εἰς ἀσφάλειαν πραγματευσάμενοι, εἰ μὴ παρελθὼν ὁ Βροῦτος ἐπέσχε τὰς ὁρμὰς αὐτῶν, “Τὰ μὲν ἄλλα καλῶς ἔχειν τῷ δήμῳ, λέγων, ὅσα ἡ βουλὴ ὑπισχνεῖτο, καὶ πολλὴν αὐτῇ τῶν συγχωρηθέντων χά-

Per Jul. 4223. Ante Chr 491. Olymp 72 ½. V.C. Cat. 261. Var. 263.

“undique conquirere quæ tuas cupiditates explant. Eja, cur non aſſerimus nos in libertatem, & tot moleſtiis nos liberamus, quas hujus gratia perferimus? Si igitur hæc ipſis placeant, & nulla corporis pars amplius ſuum faciat officium, fierine poteſt ullo modo ut corpus diutius duret, ac non intra paucos dies fame, peſſimo mortis genere, conſumatur? Nullus certe eſt qui poſſit aliter dicere. Eodem ſane modo & de civitate ſentiatis. Nam & hæc quoque conſtat ex multis & diſſimilibus gentibus; quarum unaquæque proprium aliquem reip. uſum præbet, ut membra corpori. Alii enim agros colunt, alii pro ipſis pugnant cum hoſtibus, alii mercaturam exercentes multa commoda reip. ex mari afferunt, alii neceſſarias artes exercent. Quod ſi omnes hæ gentes in ſenatum, qui ex optimatibus conſtat, conſpirent, & dicant, Tu vero, ſenatus, quid boni nobis facis? & quam ob cauſſam aliis imperare vis? nullam certe afferre poſſes: nonne tandem aliquando ab hac tua tyrannide nos liberabimus, & ſine principe degemus? Si igitur *hæ gentes* hæc cogitantes à conſuetis ſtudiis diſcedant; quid vetabit hanc civitatem malam male perire fame & bello, & quovis alio calamitatum genere? Hoc igitur ſciatis, Quirites, ſicut venter in noſtris corporibus, conviciis immerito à multis petitus, dum alitur alit corpus, & dum ſervatur id ſervat, eſtque velut commune quoddam penuarium, quod omnibus membris id impertitur, quod ipſis conducit, & quod pacem omnium conſervat: ſic etiam in civitatibus ſenatum, qui remp. adminiſtrat, & qui ſolicitus eſt de eo quod unicuique convenit, omnia ſervare & cuſtodire & corrigere. quare, deſinite invidioſas in eum voces jactare; vos *ſcil.* ab eo patria expulſos, ut errones & mendicos propter eum vagari. Nullo enim maleficio ille vos affecit, nec affecturus eſt: ſed ipſe vos revocat & orat, & paſſis manibus & ſimul portis patentibus vos recipiet.

LXXXVII. ¶ Dum hæc diceret *Menenius*, per totam concionem multæ & variæ voces emittebantur ab illis qui ibi aderant. Quum vero in extrema ſuæ concionis parte ſeſe ad lamenta vertiſſet, & reip. calamitates imminentes, tam illis qui in urbe remanebant, quam illis qui expulſi fuerant, & utrorumque miſerias defleviſſet: tunc omnes lacrymas effundere cœperunt, & una voce ac de communi ſententia conclamarunt, ut ſe in urbem reduceret, neve tempus tereret. Et certe parum abfuit quin celeriter ex concione abirent, rebus omnibus legatorum arbitrio permiſſis, * & cæteris ſuæ incolumitatis cautionibus temere neglectis; niſi progreſſus Brutus eorum impetum repreſſiſſet, dicens, “Cætera quidem, quæ ſenatus plebi offerebat, recte ſe habere, & ſe magnam ei ob poſtulata conceſſa gra- Bruti poſtulata.

“tiam

a Τὰ συμπληροῦντα ταύτην ἔθνη *Vat.* *b* Πρὸς τὸ σημαινόμενον (ſc. τοὺς πολίτας vel ἀνθρώπους) non ad ἔθνη referendum. *Port.* *c* Γαστὴρ hic deſideratur, vel ex ſuperioribus repetendum. *Sylb.* & *Port.* *d* Vel ἐκβληθέντες legendum, vel ante ὡς ἀλῆται inſerenda copula καί. *Sylb.* *e* Εἴργασται δεινὸν *Vat.* *f* Τὰς ψυχὰς *Vat.* *g* Ὑπομένοντας *Vat.* *h* Nota hic ἀπεῖναι pro ἀπιέναι, ut ſupra bis habuimus κατεῖναι pro κατιέναι. *Sylb.* * *Vel*, & nullo eorum quæ ad ſecuritatem pertinebant confecto. *Port.* Nihil amplius de ſecuritate laborantes. *Gelen.*

Per. Jul. 4223. *Ante Chr.* 491. *Olymp.* 72 ½. *V. C. Cat.* 261. *Var.* 263.

"tiam habendam cenſere: ſed tamen ſe omne poſterum tempus timere & homines ingenio tyrannico præditos, ne rurſus aliquando (ſi ſe occaſio obtulerit) præteritas plebis injurias in memoriam revocent, eaſque ulciſci conentur. Unam vero rationem eſſe, qua caveatur omnibus qui potentiores timent, hanc videlicet, ſi compertum habeant, iis qui injuriam ipſis facere volent, poteſtatem defore: quamdiu enim malefaciendi facultatem illi habuerint, non defore improbis voluntatem. Si igitur hanc cautionem plebeji fuerint conſequuti, nulla re illis præterea opus fore. Quum autem Menenius ejus verba excepiſſet, & juſſiſſet dicere cautionem qua plebem adhuc egere exiſtimabat, "Concedite, inquit, nobis, ut quotannis aliquot ex ordine noſtro eligamus, qui magiſtratum gerant, quique nullam aliam auctoritatem ac poteſtatem habeant; ſed tantum plebejis injuriam & vim patientibus opem ferant, nec quemquam jure ſuo fraudari patiantur. A vobis autem ſuppliciter petimus & precibus contendimus, ut præter alia, quæ ultro nobis conceſſiſtis, (ſi modo non verbis, ſed revera de pace agitur) hoc quoq; detis & largiamini.

LXXXVIII. ¶ Plebs igitur his auditis ingenti ac longo clamore hominem laudavit, & à legatis petiit ut hoc quoque ſibi concederent. Tum legati, quum è concione seceſſiſſent, poſt habitum inter ſe breve colloquium, non multo poſt redierunt. Facto autem ſilentio, Menenius progreſſus ita eſt loquutus; "Hæc res, Quirites, magna eſt, & multis ſuſpicionibus abſurdis plena; & timor & cura nos ſubit, ne forte duas civitates in una faciamus: verumtamen, quantum in nobis erit, ne huic quidem veſtræ petitioni adverſabimur. Hoc tamen nobis concedite, quod etiam pro vobis facit: permittite legatis ut in urbem redeant, & hæc ſenatui declarent. Quamvis enim poteſtatem ab eo acceperimus arbitratu noſtro compoſitionem faciendi, & libere ac abſolute pollicendi quicquid placuerit, tamen minime æquum cenſemus, ut tantum nobis aſſumamus: ſed quia præter opinionem nova hæc res nobis occurrerit, quaſi hac noſtra poteſtate privati, rem totam ad ſenatum referemus. perſuaſum tamen habemus eadem illi quæ & nobis probatum iri. Ego igitur hîc manebo, & mecum pars aliqua legatorum: Valerius vero cum reliquis ſuis ſociis abibit. Placuerunt iſta: propereque conſcenſis equis qui ſenatui nunciaturi erant quæ gerebantur, ad urbem contenderunt. Quum autem conſules rem ad ſenatum retuliſſent, Valerius hoc quoque beneficium plebi dandum cenſuit:

"εἶν ἔχειν ἀξιῶν· δεδοικέναι μέντοι τὸν [a] ἅπαντα χρόνον φάσκων, καὶ τοὺς αὖθίς ποτε τυραννικοὺς ἄνδρας ἐπιχειρήσοντας, [b] εἰ τύχοι περὶ τῶν γεγονότων τῷ δήμῳ μνησικακεῖν· μίαν δὲ εἶναι [c] μόνην ἀσφάλειαν πᾶσι τοῖς δεδοικόσι τοὺς κρείττονας ταύτην, εἰ γένοιτο αὐτοῖς φανερὸν, ὅτι τοῖς βουλομένοις αὐτοὺς ἀδικεῖν, οὐχ ὑπάρξει δύναμις· ἕως 409
δ' ἂν παρῇ τὸ δύνασθαι πονηρὰ δρᾶν, οὐκ ἐλλείψει τοῖς πονηροῖς τὸ βούλεσθαι. ταύτης οὖν εἰ τύχοιεν τῆς ἀσφαλείας, οὐδὲν αὐτοῖς ἔτι [d] δεήσει. Ὑποτυχόντος δὲ τοῦ [e] Μενινίου, καὶ κελεύσαντος λέγειν τὴν ἀσφάλειαν [f] ἣν ἔτι τὸν δῆμον οἴεται δεῖσθαι, "Συγχωρήσατε, φησίν, ἡμῖν ἄρχοντας ἀποδεικνύναι καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ἐξ ἡμῶν [g] ὅσους δή τινας, οἵτινες ἄλλου μὲν οὐδενὸς ἔσονται κύριοι, τοῖς δὲ ἀδικουμένοις ἢ κατισχυομένοις τῶν δημοτῶν βοηθήσουσι, καὶ οὐ περιόψονται τῶν δικαίων ἀποστερούμενον οὐδένα· τοῦτο ὑμᾶς ἀντιβολοῦμεν καὶ δεόμεθα πρὸς τοῖς ἄλλοις οἷς δεδώκατε, εἰ μὴ λόγος ἀλλ' ἔργον εἰσὶν αἱ διαλλαγαὶ, δοῦναι καὶ χαρίσασθαι.

Ὁ μὲν οὖν δῆμος, ὡς τούτων ἤκουσε, μεγάλῃ βοῇ καὶ [h] μέχρι πολλοῦ κατέχων, τόν τε ἄνδρα ἐπῄνει, καὶ τοὺς πρεσβευτὰς παρεκάλει συγχωρῆσαι σφίσι καὶ τοῦτο. οἱ δὲ πρέσβεις μεταστάντες ἐκ τῆς ἐκκλησίας, καὶ διαλεχθέντες ὀλίγα πρὸς ἀλλήλους, παρῆσαν οὐ διὰ μακροῦ. σιωπῆς δὲ γενομένης, παρελθὼν ὁ Μενίνιος, εἶπεν· "Τὸ μὲν πρᾶγμα, ὦ δημόται, μέγα καὶ πολλῶν μεστὸν ὑποψιῶν ἀτόπων· δέος τε καὶ φροντὶς ἡμᾶς εἰσέρχεται, μή ποτε δύο πόλεις ποιήσωμεν ἐν μιᾷ· πλὴν, τό γε ἐφ' ἡμῖν εἶναι μέρος, οὐδὲ πρὸς ταύτην ἐναντιούμεθα τὴν δέησιν ὑμῶν. τοῦτο μέντοι χαρίσασθε ἡμῖν, ὃ καὶ ὑπὲρ ὑμῶν ἐστιν· ἐπιτρέψατε τῶν [i] πρεσβευτῶν τοῖς εἰς τὴν πόλιν ἀφικομένοις δηλῶσαι τῇ βουλῇ ταῦτα. καὶ γὰρ εἰ τὴν ἐξουσίαν παρ' αὐτῆς [k] ἔχωμεν, ὅπως ἂν βουλώμεθα, ποιήσασθαι τὰς διαλλαγὰς, αὐτοκράτορες ὄντες τῶν ὑποσχέσεων, αὐτοί γέ τοι οὐ δικαιοῦμεν τοῦτο λαβεῖν· ἀλλ' ἐπειδὴ παρὰ δόξαν ἡμῖν ἀπήντηται πρᾶγμα καινὸν, [l] οἷα ἀφελόμενοι τὴν ἰδίαν ἐξουσίαν, τῷ συνεδρίῳ φέροντες ἀναθήσομεν· πεπείσμεθα μέντοι κἀκείνῳ [m] ταῦτα δόξειν ἅπερ ἡμῖν. ἐγὼ μὲν οὖν ἐνθάδε μενῶ, καὶ σὺν ἐμοί τι μέρος τῆς πρεσβείας· Οὐαλέριος δὲ πορευέσθω, καὶ οἱ λοιποὶ σὺν αὐτῷ. ἔδοξε ταῦτα· καὶ κατὰ σπουδὴν ἀναβάντες ἐπὶ τοὺς ἵππους, ἤλαυνον εἰς τὴν πόλιν οἱ μέλλοντες δηλώσειν τῇ βουλῇ τὰ γενόμενα. [n] προσθέντων δὲ τῶν ὑπάτων λόγον τοῖς συνέδροις, Οὐαλερίου μὲν ἦν γνώμη, διδόναι καὶ ταύτην τῷ δήμῳ τὴν χάριν·

Ἄππιος

[a] *Μέλλοντα* ſeu *ἐπιόντα χρόνον* maluit *Gelenius*. Perſuaſum habeo τὸν *εἰσέπειτα χρόνον*, vel (ut etiam ſcribi ſolet) τὸν *εἰς ἔπειτα χρόνον Dionyſium* ſcripſiſſe. *Steph.* Nihil mutandum eſſe cenſeo. nam τὸν *ἅπαντα χρόνον* appellat quod libro quarto τὸν *ἅπαντα βίον*, & alii auctores τὸν *μακρὸν χρόνον*. *Dionyſius* l. 7. τὸν *μακρὸν αἰῶνα* dixit. *ἐνθυμούμενος* (inquit) *ὅσας ὁ μακρὸς αἰὼν φέρει μεταβολάς*. *Caſ.* [b] *Lapus* ſine diſtinctione legit *εἰ τύχοι περὶ τῶν γεγονότων τῷ δήμῳ μνησικακεῖν*, ut *μνησικακεῖν* feratur non ad participium *ἐπιχειρήσοντας*, ſed ad verbum *τύχοι*, *ſi accideret ut hæc geſta populo objicerent*, vel potius, *ſi accideret ut ob hanc ſeceſſionem memores in populum iras effunderent*. *Sylb.* [c] *Πᾶσι τοῖς δεδοικόσι τοὺς κρείττονας μόνην ἀσφάλειαν ταύτην Vat.* [d] Forſan rectius *δεήσειν*, itidemque v. 9. *ἐλλείψειν*: eo ſcilicet verbi modo quo pag. hujus v. 4. dicit *εἶναι*. *Sylb.* [e] *Μενηνίου Vat.* [f] Ἣν ἔτι pro ἧς ἔτι, articulo poſito in eodem caſu cum nomine præcedente. *Port.* [g] Scribendum potius conjuncte *ὁσουσδήτινας*: atque idem & alibi error eſt corrigendus. *Steph.* [h] *Μέχρι πολλοῦ κατηχήσῃ Vat.* [i] *Πρεσβευτῶν ἥκειν εἰς τὴν Vat.* [k] *Ἔχομεν Vat.* quo modo legendum eſſe conjecerat *Sylb.* aut, mutata conjunctione, ſcribendum *κἂν γὰρ ἔχωμεν*. [l] Deeſt *Vat.* [m] Si *ταῦτα* malis, per me licet. *Sylb.* [n] *Προθέντων Vat.* quod placuit etiam *Porto*.

a Malim

Ἄππιος δὲ, ὥσπερ ἐξ ἀρχῆς ἠναντιοῦτο ταῖς διαλλαγαῖς, καὶ τότε ἐκ τοῦ φανεροῦ ἀντέλεγε, βοῶν καὶ θεοὺς ἐπιμαρτυρόμενος, [a] καὶ ὅσον [b] μέλλοι σπέρμα κακῶν [c] βαλεῖν τῇ πολιτείᾳ προλέγων. ἀλλ' οὐκ ἔπειθε τοὺς πολλοὺς, ὡρμηκότας, ὥσπερ εἶπον, διαλύσασθαι τὴν στάσιν. γίνεται δὴ ψήφισμα τῆς βουλῆς, τά τε ἄλλα, ὅσα οἱ πρέσβεις ὑπέσχοντο τῷ δήμῳ, 410 εἶναι κύρια, καὶ τὴν ἀσφάλειαν ἣν ᾐτεῖτο ἐπιτρέπειν. ταῦτα οἱ πρέσβεις διοικησάμενοι, τῇ κατόπιν ἡμέρᾳ παρῆσαν ἐπὶ τὸ στρατόπεδον, καὶ τὰ δόξαντα τῇ βουλῇ διεσάφησαν. μετὰ τοῦτο [d] Μενηνίου παραινέσαντος τοῖς δημόταις ἀποστεῖλαί τινας εἰς τὴν βουλὴν, οἷς τὰ πιστὰ δώσει, πέμπεται Λεύκιος Ἰούνιος Βροῦτος, ὑπὲρ οὗ πρότερον εἴρηκα, καὶ σὺν αὐτῷ Μάρκος Δέκιος, καὶ [e] Σπόριος Ἰκίλιος. τῶν δὲ παρὰ τῆς βουλῆς ἀφιγμένων, οἱ μὲν ἡμίσεις ἅμα τοῖς περὶ τὸν Βροῦτον [f] εἰς τὴν πόλιν ἀπεστάλησαν. Ἀγρίππας δὲ μετὰ τῶν λοιπῶν κατέμεινεν ἐπὶ τοῦ στρατοπέδου, διαγράψαι παρακληθεὶς τὸν νόμον τοῖς δημοτικοῖς, καθ' ὃν ἀποδείξουσι τὰς ἀρχάς.

Τῇ δὲ ἑξῆς ἡμέρᾳ, παρῆσαν μὲν οἱ περὶ τὸν Βροῦτον, πεποιημένοι τὰς πρὸς τὴν βουλὴν συνθήκας διὰ τῶν εἰρηνοδικῶν, οὓς καλοῦσι Ῥωμαῖοι Φιτιάλεις. νεμηθεὶς δὲ ὁ δῆμος εἰς τὰς τότε οὔσας φρατρίας, ἢ ὅπως βούλεταί τις αὐτὰς προσαγορεύειν, ἃς ἐκεῖνοι καλοῦσι κουρίας, ἄρχοντας ἐνιαυσίους [h] ἀποδεικνύουσι τοὺς περὶ Λεύκιον Ἰούνιον Βροῦτον, καὶ Γάϊον Σικίννιον Βελλοῦτον, οὓς καὶ τέως εἶχον ἡγεμόνας· καὶ ἔτι πρὸς τούτοις, Γάϊον καὶ Πόπλιον Λικιννίους, καὶ [i] Γάϊον Ἰουσίλλιον Ῥουγανόν. οὗτοι δημαρχικὴν ἐξουσίαν πρῶτοι παρέλαβον οἱ πέντε ἄνδρες, ἡμέρᾳ τετάρτῃ [k] πρὸ τριῶν εἰδῶν δεκεμβρίων, ὥσπερ καὶ μέχρι τοῦ καθ' ἡμᾶς χρόνου γίνεται. τελεσθέντων δὲ τῶν [l] ἀρχαιρεσίων, τοῖς μὲν παρὰ τῆς βουλῆς ἥκουσι [m] καλῶς ἔχειν ἐδόκει πάντα περὶ ὧν ἀπεστάλησαν· ὁ δὲ Βροῦτος ἐκκλησίαν συναγαγὼν, συνεβούλευε τοῖς δημόταις ἱερὰν καὶ ἄσυλον ἀποδεῖξαι τὴν ἀρχὴν, νόμῳ τε καὶ ὅρκῳ βεβαιώσαντας αὐτῇ τὸ ἀσφαλές. ἐδόκει ταῦτα πᾶσι, [n] καὶ γράφεται πρὸς αὐτοῦ καὶ τῶν συναρχόντων. ὅδε ὁ νόμος ἐστί· "Δήμαρχον ἄκοντα, ὥσπερ [o] ἕνα πολλῶν, [p] μηδεὶς μηδὲν "ἀναγκαζέτω δρᾶν, μηδὲ μαστιγούτω, μηδὲ ἐπιτασσέτω "μαστιγοῦν ἑτέρῳ, μηδὲ ἀποκτιννύτω, μηδὲ ἀποκτείνειν κε-"λευέτω. ἐὰν δέ τις τῶν ἀπηγορευμένων τι ποιήσῃ, ἐξάγιστος "ἔστω, καὶ τὰ χρήματα αὐτοῦ Δήμητρος ἱερά· καὶ ὁ κτείνας "τινὰ τῶν ταῦτα εἰργασμένων, φόνου καθαρὸς ἔστω. [q] καὶ ἵνα μὴ εἰς τὸ λοιπὸν τῷ δήμῳ ἐξουσία γένηται καταπαῦσαι τόνδε τὸν νόμον, ἀλλ' εἰς πάντα τὸν χρόνον ἀκίνητος διαμένῃ, πάντας ἐτάχθη Ῥωμαίους ὀμόσαι καθ' ἱερῶν, ἦ μὴν [r] χρήσεσθαι τῷ νόμῳ καὶ αὐτοὺς καὶ ἐγγόνους τὸν ἀεὶ χρόνον· ἀρά τε τῷ ὅρκῳ προσετέθη, τοῖς μὲν ἐμπεδοῦσι τοὺς θεοὺς τοὺς οὐρανίους ἵλεως εἶναι, καὶ δαίμονας τοὺς καταχθονίους· τοῖς δὲ παραβαίνουσιν, ἐναντία

at Appius, qui jam ab initio paci adverſabatur, tunc quoque aperte contradixit, vociferans & deos obteſtans, & prædicens quantarum reip. calamitatum ſemina *Valerius* jacturus eſſet. ſed maximæ eorum parti hoc perſuadere non potuit; quia, ut ante dixi, ad pacem erat proclivior. Factum igitur eſt ſenatusconſultum, ut cum cætera, quæ legati plebi promiſerant, rata eſſent, tum etiam ei hanc cautionem, quam petebat, permitterent *& concederent*. His peractis, legati poſtero die in caſtra redierunt, & ſenatus placita expoſuerunt. Poſtea, quum Menenius ſuaſiſſet plebi ut aliquos ad ſenatum mitteret, qui ab eo fidem acciperent, mittitur L. Junius Brutus, de quo ante feci mentionem, & cum eo M. Decius, & Sp. Icilius. Legatorum vero à ſenatu miſſorum dimidia pars cum Bruto in urbem eſt miſſa: Agrippa vero cum reliquis remanſit in caſtris, rogatus ut perſcriberet leges plebi, quibus magiſtratus crearet.

Per. Jul. 4223. Ante Chr. 491. Olymp. 72 ½. V. C. Cat. 261. Var. 263.

¶ Sequenti die Brutus cum collegis reverſus eſt, icto fœdere cum ſenatu per εἰρηνοδίκας, quos Romani * fetiales vocant. Plebs vero diviſa in φρατρίας, quæ tunc erant, ſive quocunque alio nomine velit quis eas appellare, quas illi curias vocant, annuos magiſtratus creavit, Lucium Junium Brutum, & Cajum Sicinnium Bellutum, quos & ad id uſque tempus duces habebant: & præter iſtos Cajum & Publium Licinios, atque Cajum Icilium Rugam. Hi quinque primi tribunitiam poteſtatem acceperunt quarto idus Decembris, quemadmodum uſque ad hanc noſtram ætatem fit. Poſt comitia peracta, legatis à ſenatu miſſis, ea omnia quorum cauſſa legati fuerant recte ſe habere viſa ſunt. Brutus vero convocata concione ſuaſit plebi, ut ſuum magiſtratum ſacroſanctum eſſe decerneret, lege & jurejurando confirmata ejus rei cautione. Placuerunt hæc omnibus, lexque ab ipſo ejuſque collegis ſcripta eſt. Legis autem verba hæc ſunt: "Tribunum plebis invitum "nemo, ut unum de vulgo, quidquam facere "cogito, neque verberato, nec ab alio verbe-"rari jubeto, neque interficito, neque inter-"fici jubeto. Quod ſi quis contra ea quæ in-"terdicuntur aliquid fecerit, ſacer eſto, & "bona ejus Cereri ſacra ſunto: & qui eum "occiderit, qui tale facinus patrarit, purus "à cæde eſto. Et ne in poſterum liceret plebi hanc legem abrogare, ſed ut in perpetuum immobilis maneret, decretum fuit ut omnes cives Rom. jurarent per ſacra, utique ſe ſuoſque poſteros in perpetuum hac lege uſuros: additaque eſt ad jusjurandum precatio, ut iis qui hanc legem confirmaſſent & immobilem ſervaſſent, & dii ſuperi & dii inferi propitii eſſent: iis vero qui eam violaſſent, omnia contraria LXXXIX.

Tribuni plebis.

a Malim ἢ ὅσον. *Caſ.* b Illud μέλλοι ad ſolum Valerium eſt referendum: alii tamen videntur legiſſe μέλλοιεν, ut hoc de ſenatoribus omnibus intelligatur. *Port.* c Βαλεῖν pro ἐμβαλεῖν poſitum. *Caſ.* d Μενηνίου *Vat.* e Σπόριος Σικίλιος in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* In *Livio* & *Lapi* verſione Σπ. Ἰκίλιος dicitur: cujus ſcripturæ veſtigia ſunt etiam paullo poſt in corrupto Ἰουσίλλιος v. 26. *Sylb.* Malim Γάϊος Ἰκίλιος, de quo paullo poſt agitur. *Port.* f Εἰς τὴν πόλιν ὑπέστρεψαν *Vat.* g Vide *Var. Lect.* ad pag. 126. h Ἀποδεικνύουσι τούσδε· Λεύκιον Ἰούνιον &c. *Vat.* i Γάϊον Οὐεσίλλιον Ῥουγανὸν *Vat.* Ἰκίλιον Ῥοῦγαν legunt *Lapus* & *Gelen.* hic vero Spurium vocat ex præcedentibus. Vide p. 438. juxta *Ed. Sylb.* k Scripſit, opinor, *Dionyſius* πρὸ τῶν εἰδῶν. *Paulus Manut.* de Comitiis Rom. c. 13. Atque ita ſcribendum eſſe monuerunt *Sylb.* & *Port.* l Ἀρχαιρεσιῶν in *Ed. Steph.* quo admiſſo, vel τελεσθεισῶν legendum, vel Atticorum more nomen fœmininum cum participio maſculino junctum eſſe dicendum. *Port.* m Κακῶς perperam in *Ed. Steph.* n Καὶ γράφεται πρὸς αὐτοῦ καὶ τῶν συναρχόντων ὅδε ὁ νόμος *Vat.* verbo ἐστὶ omiſſo. quod placuit etiam *Sylburgio.* o Alibi paſſim cum articulo ἕνα τῶν πολλῶν. *Sylb.* p Μηδεὶς μηδένα *Vat.* q Καὶ ἵνα μὴ μηδὲ τὸ λοιπὸν *Vat.* r Χρήσασθαι *Vat.* * Vide *Annott.* ad pag. 131.

a Ιεχ

Per. Jul. 4223. Ante Chr. 491. Olymp. 72 ⅓ V. C. Cat. 261. Var. 263.

contraria à diis utriſque, ut maximo piaculo obnoxiis contingerent. Hinc mos apud Romanos obtinuit ut tribunorum corpora ſacroſancta eſſent, & ad noſtra uſque tempora duravit.

XC. ¶ His ita decretis, aram exſtruxerunt in ſummo montis vertice, ubi caſtra poſuerant, quam à terrore, qui tunc ipſos corripuerat *ac infeſtarat*, ſuo patrio ſermone, Jovis terrorem incutientis *aram* appellarunt. Cui *deo* peractis ſacrificiis, & loco, à quo fuerant recepti, conſecrato, in urbem cum legatis deſcenderunt. Quum autem diis quoque, qui in urbe colebantur, victimas & ſacrificia, ut ipſis *ob pacem factam* gratias agerent, perſolviſſent, & patriciis perſuaſiſſent ut ſuffragiis magiſtratum ſuum confirmarent, hac quoque re ab illis impetrata, petierunt præterea à ſenatu ut ſibi permitteret, ut duos de plebe quotannis crearent, qui tribunis miniſtrarent ea omnia quibus indigerent, & de cauſſis, quæ eorum arbitrio permiſſæ fuiſſent, cognoſcerent, & ſacrarum ædium, & publicorum locorum, & annonæ curam gererent. Hac quoque re à ſenatu impetrata, crearunt quoſdam quos miniſtros tribunorum plebis & collegas & judices appellabant. Nunc tamen patrio Romanorum ſermone ab uno officio, quo funguntur, vocantur * ſacrarum ædium curatores, & poteſtatem alterius magiſtratus miniſtram, ut antea, habent. Multæ autem & magni momenti res illis committuntur, & quodammodo fere plurimis in rebus ſimiles ſunt iis qui apud Græcos † ἀγορανόμοι vocantur.

Ædiles pl.

XCI. ¶ Pace autem domi parta, & rep. in priſtinum ſtatum reſtituta, ad bella externa à ducibus delectus habebantur magna plebis alacritate, ita ut brevi temporis ſpatio res omnes ad bellum neceſſariæ paratæ fuerint. Quum autem conſules de more, munia ac provincias ſortiti fuiſſent, ‡ Sp. Caſſius, cui rerum urbanarum cura obtigerat, delecti exercitus partem, quanta ad urbis cuſtodiam ſufficeret, apud ſe retinuit, reliquos ad militiam miſit. Poſtumus vero Cominius eduxit reliquum exercitum, qui conſtabat ex Romanorum ipſorum non contemnendis copiis, & Latinorum auxiliis non parvis. Quum autem ſtatuiſſet primum Volſcos aggredi, Longulam eorum urbem primo impetu cepit, & licet oppidani fortitudinem aliquam ſibi vendicare conati fuiſſent, licet etiam ex urbe in campos apertos copias quaſdam miſiſſent, quibus Romanum exercitum venientem à ſe arceri poſſe confidebant, turpiter tamen terga fugæ dare ſunt coacti, an-

Volſci debellati.

καὶ τὰ παρὰ θεῶν γίνεσθαι, καὶ τὰ παρὰ δαιμόνων, ὡς ἄγει τῷ μεγίστῳ ἐνόχοις. ἐκ τούτων κατέστη τοῖς Ρωμαίοις ἔθος, τὰ τῶν δημάρχων σώματα ἱερὰ εἶναι καὶ παναγῆ, καὶ μέχρι τοῦ καθ' ἡμᾶς χρόνου διαμένει. 411

Επεὶ δὲ ταῦτα ἐψηφίσαντο, βωμὸν κατεσκεύασαν ἐπὶ τῆς ἀκρωρείας, ἐν ᾗ κατεστρατοπέδευσαν, ὃν ἐπὶ τοῦ κατασχόντος αὐτοὺς δείματος τότε ὠνόμασαν, ὡς ἡ πάτριος αὐτῶν σημαίνει γλῶσσα, [a] Διὸς Δειματίου. ᾧ θυσίας ἐπιτελέσαντες, καὶ τὸν ὑποδεξάμενον αὐτοὺς τόπον ἱερὸν ἀνέντες, κατῄεσαν εἰς τὴν πόλιν ἅμα τοῖς πρέσβεσιν. ἀποδόντες δὲ καὶ τοῖς ἐν τῇ πόλει θεοῖς χαριστήρια, καὶ τοὺς πατρικίους πείσαντες ἐπικυρῶσαι τὴν ἀρχὴν, ψῆφον ἐπενέγκαντες, ἐπειδὴ καὶ τούτου παρ' αὐτῶν ἔτυχον, ἐδεήθησαν ἔτι τῆς βουλῆς ἐπιτρέψαι σφίσιν ἄνδρας ἐκ τῶν δημοτικῶν δύο καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ἀποδεικνύναι, τοὺς ὑπηρετήσοντας τοῖς δημάρχοις ὅσων ἂν δέωνται, καὶ δίκας, ἃς ἂν ἐπιτρέψωσιν ἐκεῖνοι, κρινοῦντας, ἱερῶν τε καὶ δημοσίων τόπων καὶ τῆς κατ' ἀγορὰν εὐετηρίας ἐπιμελησομένους. λαβόντες δὲ καὶ τοῦτο τὸ συγχώρημα παρὰ τῆς βουλῆς, ἀποδεικνύουσιν ἄνδρας, οὓς ὑπηρέτας τῶν δημάρχων καὶ συνάρχοντας καὶ δικαστὰς ἐκάλουν. νῦν μέντοι κατὰ τὴν ἐπιχώριον γλῶτταν ἀφ' ἑνὸς ὧν πράττουσιν ἔργων, ἱερῶν τόπων ἐπιμεληταὶ καλοῦνται, καὶ τὴν ἐξουσίαν [b] ὑπηρετικὴν ἑτέρων ἔχουσιν, ὡς πρότερον. ἐπιτέτραπται δὲ αὐτοῖς πολλὰ καὶ μεγάλα, καὶ σχεδὸν ἐοίκασί πως κατὰ τὰ πλεῖστα τοῖς παρ' Ελλησιν ἀγορανόμοις.

Επεὶ δὲ κατέστη τὰ πράγματα, καὶ τὸν ἀπ' ἀρχῆς κόσμον ἐκομίσατο ἡ πόλις, ἐπὶ τοὺς ἔξω πολέμους ὑπὸ τῶν ἡγεμόνων στρατιὰ κατελέγετο, πολλὴν εἰσενεγκαμένου προθυμίαν τοῦ δήμου, καὶ δι' ὀλίγου χρόνου πάντα τὰ εἰς πόλεμον ἐπιτήδεια εὐτρεπῆ ποιήσαντος. τῶν δὲ ὑπάτων διακληρωσαμένων περὶ τῆς ἐξουσίας, ὡς ἔστιν αὐτοῖς ἔθος, Σπόριος μὲν Κάσσιος, ὃς ἔλαχε τὴν κατὰ τὴν πόλιν ἐπιμέλειαν, [c] ἔπεμψε μέρος τῆς κατειλεγμένης δυνάμεως, λαβὼν τὸ ἀρκοῦν· [d] Πόστουμος δὲ Κομίνιος ἐξῆγε τὴν λοιπὴν στρατιὰν, Ρωμαίων τε αὐτῶν ἀξιόχρεων ἄγων μοῖραν, καὶ [e] Λατίνων τὸ συμμαχικὸν οὐκ ὀλίγον. κρίνας δὲ Οὐολούσκοις ἐπιχειρεῖν πρώτοις, πόλιν αὐτῶν [f] Λογγόλαν ἐξ ἐφόδου καταλαμβάνεται, ἐπιβαλλομένων μὲν τῶν ἐν αὐτῇ μεταποιεῖσθαί τινος ἀρετῆς, καί τινα στρατιὰν [g] ὕπαιθρον ἀποστειλάντων, ᾗ τοὺς ἐπιόντας ἀνείρξειν ἐπίστευον, αἰσχρῶς δὲ ἀναγκασθέντων φυγεῖν, πρὶν ἢ λαμ-

a Ita, ni fallor, Faunum terriculamentorum auctorem vocat *Dionyſius*. nam de eo (p. 279. v. 1.) hæc tradit, τούτῳ (sc. Φαύνῳ) ἀνατιθέασι τῷ δαίμονι Ρωμαῖοι τὰ πανικά, καὶ ὅσα φάσματα &c. δείματα φέροντα. *Port.* *b* Scriberem ὑπηρετικὴν potius. Mihi tamen pridem in mentem venerat καὶ τὴν ἐξουσίαν οὐχ ὑπηρετικήν. nam id videtur dicere voluiſſe: auctam poſtea fuiſſe ædilium poteſtatem, neque jam, ut ab initio, quando primum creati ſunt ædiles, tribunis ὑπηρετεῖν; ſed maxima obire munia. Atque hoc ſane verum eſt: nam poſt aliquot annos creati ſunt ædiles curules, quorum poteſtas fuit maxima, ut ex *Cicerone* & aliis conſtat. Illud δὲ quod ſequitur interpretor ἀλλὰ, ut alibi. Si vulgatam lectionem retineamus, ἑτέρων interpretabimur non de tribunis, ſed de majoribus magiſtratibus, cenſoribus imprimis, ut puto. Sane ædiles inter majores magiſtratus fuere. *Caſaub.* *c* Pro ἔπεμψε requiritur aliud verbum in retinendi ſignificatione, aut ſimili. *Lapus* vertit, *partem accipit collectarum virium, quanta ſufficiebat. Sylb.* Hæc idem valent ac ſi dixiſſet, λαβὼν τῆς κατειλεγμένης δυνάμεως τὸ ἀρκοῦν μέρος, τοὺς ἄλλους πρὸς τὸν πόλεμον ἔπεμψε. *Port.* *d* Ποστούμιος minus recte in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* *Plutarcho* in *Coriolano* ſine prænomine dicitur Κομίνιος. *Sylb.* *e* Λατίνων τε συμ. *Vat.* *f* Λογγίλαν non ita recte in *Ed. Steph.* *g* Υπαίθριον *Vat.* * *Romanis* Ædiles. † Id eſt, *fori & rerum venalium arbitri.* ‡ Sp. Caſſio cura rerum urbanarum obtigit, relictumque militum, quantum *ad præſidium urbis* ſufficere videretur; reliquum exercitum eduxit Poſtumus &c. *Gelen.*

πρόν τι ἔργον ἀποδείξασθαι, καὶ οὐδὲ ἐν τῇ τειχομαχίᾳ γενναῖον οὐδὲν ἀποδειξαμένων. μιᾷ γοῦν ἡμέρᾳ τῆς τε γῆς αὐτῶν Ῥωμαῖοι ἐκράτησαν ἀκονιτὶ, καὶ τὴν πόλιν οὐ πολλὰ πραγματευθέντες
412 κατὰ κράτος ἔλαβον. ὁ δὲ τῶν Ῥωμαίων στρατηγὸς τά τε [a] ἐγκαταλειφθέντα χρήματα διαρπάσαι τοῖς στρατιώταις ἐφεὶς, καὶ φρουρὰν ἐν τῇ πόλει καταλιπὼν, ἐξῆγε τὴν δύναμιν ἐφ' ἑτέραν πόλιν τῶν Οὐολούσκων, ἣ καλεῖται μὲν [b] Πόλουσκα, κατὰ διάστημα δὲ οὐ πολὺ τῆς Λογγόλας ἀπέχει. οὐδενὸς δὲ αὐτῷ τολμήσαντος ὑπαντῆσαι, διανύσας τὴν χώραν κατὰ πολλὴν εὐπέτειαν, προσέβαλε τοῖς τείχεσι· τῶν δὲ στρατιωτῶν οἱ μὲν, τὰς πύλας διακόψαντες, οἱ δὲ, διὰ κλιμάκων ἐπὶ τὸ τεῖχος ἀναβάντες, [c] αὐθημερινὸν γίνονται καὶ ταύτης τῆς πόλεως κύριοι. ὡς δὲ παρέλαβε τὴν πόλιν, ὀλίγους μέν τινας ἐπιλέξας, τοὺς αἰτίους τῆς ἀποστάσεως, ἀπέκτεινε, τοὺς δὲ λοιποὺς χρημάτων ἀφαιρέσει ζημιώσας, καὶ ὅπλα ἀφελόμενος, Ῥωμαίων εἶναι τὸ λοιπὸν ἠνάγκασεν ὑπηκόους.

Καταλιπὼν δὲ κἀν ταύτῃ βραχεῖαν τῆς στρατιᾶς μοῖραν ἕνεκα φυλακῆς, τῇ κατόπιν ἡμέρᾳ τὴν δύναμιν ἀναλαβὼν, προῆγεν ἐπὶ Κοριόλαν, πόλιν ἐπιφανῆ σφόδρα, καὶ ὥσπερ ἂν μητρόπολιν τῶν Οὐολούσκων· ἔνθα καὶ δύναμις ἦν συνειλεγμένη καρτερὰ, καὶ τὸ τεῖχος οὐ ῥᾴδιον ἁλῶναι, τά τε πρὸς τὸν πόλεμον ἐπιτήδεια παρεσκευασμένα τοῖς ἔνδον ἐκ πολλοῦ. ἐπιχειρήσας δὲ τῇ τειχομαχίᾳ μέχρι δείλης ὀψίας, ἀποκρούεται πρὸς τῶν ἐναντίων, πολλοὺς τῶν οἰκείων ἀπολέσας. τῇ δὲ ἑξῆς ἡμέρᾳ κριούς τε καὶ γέρρα καὶ κλίμακας εὐτρεπισάμενος, παρεσκευάζετο μὲν, ὡς πάσῃ τῇ δυνάμει πειρασόμενος τῆς πόλεως· ἀκούσας δὲ ὅτι πολλῇ χειρὶ μέλλουσιν Ἀντιᾶται βοηθεῖν τοῖς [d] Κοριολάνοις κατὰ τὸ συγγενὲς, καί εἰσιν οἱ πεμφθέντες ἐν ὁδῷ ἤδη, μερίσας τὸν ἑαυτοῦ στρατὸν, τῷ μὲν ἡμίσει τειχομαχεῖν ἔγνω, Τίτον Λάρκιον ἐπ' αὐτοὺς καταλιπὼν, τῷ δὲ λοιπῷ κωλύειν τοὺς ἐπιόντας διενοεῖτο. καὶ γίνονται δύο τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἀγῶνες· Ῥωμαῖοι δὲ ἐνίκων, πάντων μὲν προθύμως ἀγωνισαμένων, ἑνὸς δὲ ἀνδρὸς ἄπιστον ἀρετὴν καὶ παντὸς λόγου κρείττονας ἀποδειξαμένου πράξεις· ὃς ἦν μὲν ἐκ τοῦ γένους τῶν πατρικίων, καὶ οὐκ ἀσήμων πατέρων· ἐκαλεῖτο δὲ [e] Γάϊος Μάρκιος· σώφρων δὲ τὸν καθ' ἡμέραν βίον ὁ ἀνὴρ, καὶ φρονήματος ἐλευθέρου μεστός. ἐγένετο δὲ ὁ τρόπος τῆς ἑκατέρας μάχης τοιόσδε· ὁ μὲν [f] Λάρκιος ἐξαγαγὼν τὴν στρατιὰν ἅμα ἡμέρᾳ, προσῆγε τοῖς τείχεσι τῆς Κοριόλας, καὶ κατὰ πολλοὺς τόπους ἐποιεῖτο τὰς προσβολάς· οἱ δὲ Κοριολάνοι, μεγαλοφρονοῦντες ἐπὶ τῇ παρὰ τῶν Ἀντιατῶν βοηθείᾳ, ἣν οὐ διὰ μακροῦ σφίσι παρέσεσθαι ἐπίστευον, ἀνοίξαντες πάσας τὰς πύλας, ὥρμησαν ἐπὶ τοὺς πολεμίους ἀθρόοι. Ῥωμαῖοι δὲ τὴν μὲν πρώτην ἔφοδον αὐτῶν ἐδέξαντο, καὶ πολλὰς πληγὰς τοῖς ὁμόσε χωροῦσιν ἔδοσαν· [g] ἔπειτα πλειόνων ἐπιόντων, ὠθούμενοι κατὰ πρανοῦς χωρίου,

tequam præclarum ullum facinus ederent, ne in ipſa quidem murorum oppugnatione ullo forti facinore edito. Uno igitur die Romani & eorum agro ſine ullo labore potiti ſunt, & urbem abſque magno negotio vi ceperunt. Imperator autem Romanus, quum res in urbe relictas *ac inventas* militibus in prædam conceſſiſſet, & præſidium in ea reliquiſſet, eduxit copias in aliam urbem Volſcorum, quæ Poluſca vocatur, & à Longula non multum abeſt. Quum autem nullus obviam ei venire auſus fuiſſet, itinere per agrum illum facillime confecto, mœnia oppugnare cœpit: quumque militum alii portas fregiſſent, alii ſcalis muros conſcendiſſent, eo ipſo die hanc quoque urbem in ſuam poteſtatem redegerunt. Hac urbe recepta, paucos quoſdam defectionis auctores delegit, eoſque ſecuri percuſſit: reliquos vero, pecuniis mulctatos & armis ſpoliatos, in poſterum populi Romani imperio parere coëgit.

Per. Jul. 4223. Ante Chr. 491. Olymp. 72 ½. U.C. Cat. 261. Var. 263.

¶ Relicta autem hic etiam exigua militum manu præſidii cauſſa, poſtero die cum exercitu Coriolos petit, urbem valde inſignem, & quaſi Volſcorum antiquam patriam & caput: ubi & validus exercitus jam coactus erat, & muri non facile expugnari poterant, & res ad bellum neceſſariæ jam multo ante ab oppidanis fuerant paratæ. Quum autem hanc aggreſſus fuiſſet, & ad veſpertinum uſque crepuſculum eam oppugnaſſet, ab hoſtibus, amiſſis ſuorum compluribus, repulſus eſt. Poſtero autem die comparatis arietibus & vineis & ſcalis, ſeſe ad urbis oppugnationem inſtaurandam totis viribus parabat: ſed quum audiſſet Antiates, ob cognationis vinculum, cum magna militum manu Coriolanis ſubſidio venturos, & eos qui miſſi fuerant jam eſſe in via, diviſo exercitu ſuo, cum dimidia ejus parte urbem oppugnare ſtatuit, cui Titum Lartium præfecit; cum reliqua vero parte hoſtem adventantem arcere decrevit. Bis autem eo die pugnatum, ſed *in utraque pugna* Romani victores fuerunt, & omnium egregia enituit opera; unius vero præcipue, qui facinora fortitudinis incredibilia, & omnem orationis fidem ſuperantia edidit. is genere erat patricio, & minime obſcuris natalibus, nomine C. Marcius, homo frugi in quotidiano victu, & liberali ac generoſo animo præditus. Ita autem in utroque prælio pugnatum eſt. Lartius, ſimulatque dies illuxit, copias eductas ad mœnia Coriolana admovit, & variis locis ea oppugnare cœpit: Coriolani vero, elati Antiatum auxilio, quod jamjam affore ſibi credebant, apertis omnibus portis, conferto agmine eruptionem in hoſtes fecerunt. Romani autem primum eorum impetum exceperunt, & multa vulnera intulerunt iis qui in ſe ruebant: deinde *vero*, pluribus ſupervenientibus, impulſi per loca declivia receſſerunt. XCII.

a Ut hic ἐγκαταλειφθέντα per ει ſcriptum, ita pag. ſeq. v. 23. Sed ſiquis utrobique malit ἐγκαταληφθέντα, à verbo ἐγκαταλαμβάνειν, per η ne licet: quoniam alibi quoque hoc participium uſurpat auctor. *Sylb.* b Πώλουσκα, κατὰ διάστημα δὲ legendum eſſe monuit *Sigonius* in *Scholiis Livianis*. Πολοῦσκα, τὸ διάστημα δὲ, vel Πολοῦσκα, διάστημα δὲ malint alii. Vide *Cluverii* Italiam Antiq. p. 1028. c Αὐθημερὸν *Vat.* quod non diſplicuit *Sylburgio* & *Porto*. d Nota hic Κοριολάνοις & mox Κοριολάνοι, ut etiam apud *Plutarchum*: cum *Stephanus* oxytonώς Κοριολανεῖς dici tradat ut Μυρλεανὲς & ſimilia. *Sylb.* e *Lapus* & *Gelenius* pro Γάϊος poſuerunt *Cnæus* è vulgaribus *Livii* editionibus. Sed Γάϊον prænominat etiam *Plutarchus* in *Coriolano*: quare nil mutare viſum eſt. *Sylb.* f Μάρκιος perperam in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* g Particulam δὲ abeſſe exiſtimat *Portus*.

Per. Jul. 4223.
Ante Chr. 491.
Olymp. 72 ½.
V. C. Cat. 261.
Var. 263.

receſſerunt. Hac re animadverſa, Marcius, de quo ante mentionem feci, cum paucis ſubſtitit, atque impetum conferti hoſtium agminis in ſe ruentis excepit; multiſque eorum proſtratis, reliquis cedentibus, & in urbem fuga ſe recipientibus, inſtabat à tergo, ſemper cædens poſtremos quoſque qui in ipſius manus incidiſſent, & ſemper hortans ſuos, qui dederant ſe in fugam, ut ſeſe converterent, & bono eſſent animo, & ſe ſequerentur. Illi vero præ pudore talis flagitii converſi ſunt, &, oppoſitis ſibi hoſtibus, cædentes & perſequentes inſtabant; & quum, brevi temporis ſpatio, ſinguli eos qui cum ipſis manus conſeruerant in fugam vertiſſent, ad muros accedebant: & Marcius tunc, audacius periculis ſeſe objectans, ulterius progrediebatur; & quum ad ipſas portas acceſſiſſet, in urbem una cum ipſis hoſtibus fugientibus irrupit. Quum autem multi alii cum eo ſimul irrupiſſent, in multis urbis partibus magna utrorumque cædes facta, quod alii pugnarent in ipſis viarum anguſtiis, alii in ædibus quæ expugnabantur. Adjuvabant autem oppidanos & ipſæ mulieres, de tectis hoſtes tegulis petentes, & unuſquiſque pro viribus alacriter patriæ opem ferebat. Verumtamen malis diutius reſiſtere non potuerunt, ſed ſeſe victoribus dedere coacti ſunt. Hoc igitur modo expugnata urbe, cæteri milites Rom. ad res relictas diripiendas ſe converterunt, & ad multum tempus in prædam intenti fuerunt, quia & multæ pecuniæ & multa mancipia in urbe erant.

XCIII. ¶ At Marcius, qui etiam primus hoſtium impetum ſuſtinuerat, ſeque omnium Rom. fortiſſimum, tum in ipſa murorum oppugnatione, tum in præliis in urbe commiſſis, maniſeſtiſſime præſtiterat, in ſecunda pugna contra Antiates commiſſa fortitudinis longe majoris ac illuſtrioris facinora fecit. Nam ne ab hoc quidem prælio abeſſe voluit, quod hoc indignum judicaret: ſed ſtatim poſt urbem captam, cum paucis qui ſe ſequi poterant, accurrit, offendenſque acies jam inſtructas & mox congreſſuras, urbem captam primus ſuis nunciavit, & argumentum ejus rei fumum oſtendit, qui magnus ex incenſis ædificiis erumpebat; &, venia à coſſ. impetrata, è regione firmiſſimi hoſtium roboris aciem explicavit. Dato autem pugnæ ſigno, primus cum hoſtibus congreſſus eſt; &, multis cæſis qui cum ipſo ad manus venerant, in mediam eorum aciem perrupit. Antiates vero ejus impetum diutius cominus ſuſtinere non poterant, ſed ordines, in quoſcunque ille impreſſionem feciſſet, deſerebant; & conferta acie eum circumdabant, eumque ſuos invadentem & inſequentem ipſi pedem referentes telis eminus petebant. Poſtumus

[a] ἐνέκλιναν. τοῦτο κατιδὼν ὁ Μάρκιος, ὑπὲρ οὗ πρότερον ἔφην, ἵσταται σὺν ὀλίγοις, καὶ δέχεται τὸ ἐπιφερόμενον τῶν πο- [413] λεμίων στίφος· καταβαλὼν δὲ συχνοὺς αὐτῶν, ὡς ἐνέκλιναν οἱ λοιποί, καὶ πρὸς τὴν πόλιν ἔφευγον, ἠκολούθει, κτείνων ἀεὶ τοὺς ἐν χερσί, καὶ ἐπικελευόμενος τοῖς φεύγουσιν ἀεὶ τῶν σφετέρων, ἀναστρέφειν τε καὶ θαῤῥεῖν, καὶ αὐτῷ ἕπεσθαι. οἱ δὲ αἰδεσθέντες ἐπὶ τῷ ἔργῳ, ἀνέστρεφον αὖθις, [b] καὶ τοῖς καθ' ἑαυτοὺς ἐπέκειντο παίοντες καὶ διώκοντες· καὶ δι' ὀλίγου χρόνου τοὺς συμπλακέντας ἕκαστοι τρεψάμενοι, προσέκειντο τοῖς τείχεσιν· καὶ ὁ Μάρκιος θρασύτερον ἤδη κινδυνεύων, προσωτέρω μᾶλλον ἐχώρει· καὶ πρὸς αὐταῖς γενόμενος ταῖς πύλαις, [c] συνεισέπιπτε τοῖς φεύγουσιν εἰς τὸ τεῖχος. συνεισπεσόντων δὲ αὐτῷ καὶ ἄλλων συχνῶν κατὰ πολλὰ μέρη τῆς πόλεως, [d] φόνος ἐγένετο ἐξ ἀμφοῖν πολύς· τῶν μὲν ἀνὰ τοὺς στενωποὺς, τῶν δὲ περὶ ταῖς ἁλισκομέναις οἰκίαις μαχομένων. συνελάμβανον δὲ τοῦ ἔργου τοῖς ἔνδον [e] καὶ γυναῖκες, ἀπὸ τῶν στεγῶν βάλλουσαι τοὺς πολεμίους τοῖς [f] καλυπτῆρσι· καὶ καθ' ὅσον ἑκάστῳ τις ἰσχὺς καὶ δύναμις ἦν, προθύμως ἐβοήθουν τῇ πατρίδι. οὐ μέντοι ἐπὶ [g] πολὺν χρόνον τοῖς δεινοῖς ἀντεῖχον, ἀλλ' ἠναγκάσθησαν [h] παραδοῦναι σφᾶς αὐτοὺς τοῖς κεκρατηκόσι. τοῦτον δὲ τὸν τρόπον ἁλούσης τῆς πόλεως, οἱ μὲν ἄλλοι Ῥωμαῖοι πρὸς ἁρπαγὴν τῶν [i] ἐγκαταλειφθέντων ἐτράποντο, καὶ μέχρι πολλοῦ διετέλουν προσκείμενοι ταῖς ὠφελείαις, [k] χρημάτων πολλῶν ὑπαρχόντων καὶ ἀνδραπόδων.

[l] Ὁ δὲ Μάρκιος ὁ πρῶτος καὶ προϋποστὰς τοὺς πολεμίους, καὶ λαμπρότατος ἁπάντων γενόμενος Ῥωμαίων ἔν τε τῇ τειχομαχίᾳ καὶ τοῖς ἐντὸς τείχους ἀγῶσι, λαμπρότερος ἐν τῷ δευτέρῳ ἀγῶνι [m] συστάντι πρὸς τοὺς Ἀντιάτας ἐφάνη. οὐδὲ γὰρ ταύτης ἐδικαίωσεν ἀπολειφθῆναι τῆς μάχης· ἀλλ' ἅμα τῷ κρατηθῆναι τὴν πόλιν, ὀλίγους τοὺς ἀκολουθῆσαι [n] δυναμένους ἐπαγόμενος, ἐχώρει δρόμῳ, καὶ καταλαβὼν παρατεταγμένας ἤδη τὰς δυνάμεις, καὶ μελλούσας εἰς χεῖρας ἰέναι, τήν τε ἅλωσιν τῆς πόλεως πρῶτος ἀναγγέλλει τοῖς σφετέροις, [o] τεκμήριον ἀποδεικνὺς τὸν καπνὸν, ὃς ἀπὸ τῶν ἐμπρησθεισῶν οἰκιῶν πολὺς ἐφέρετο, καὶ δεηθεὶς τοῦ ὑπάτου, κατὰ τὸ καρτερώτατον τῶν πολεμίων [p] ἐτάττετο. καὶ ἐπειδὴ τὰ σημεῖα ἤρθη τῆς μάχης, πρῶτος ὁμόσε τοῖς ἐναντίοις ἐχώρει, καὶ πολλοὺς τῶν εἰς χεῖρας ἐλθόντων ἀποκτείνας, εἰς μέσην αὐτῶν τὴν φάλαγγα ὠθεῖται. οἱ δὲ Ἀντιᾶται συστάδην μὲν οὐκέτι μάχεσθαι πρὸς αὐτὸν ὑπέμενον, ἀλλ' [q] ἐξέλιπον τὰς τάξεις καθ' οὓς γένοιτο ἐπιὼν, κύκλῳ δὲ περιστάντες ἀθρόοι καὶ ἔβαλλον ὑποχωροῦντες [r] ἐπιόντα καὶ ἑπόμενον. ὁ δὲ [ſ] Ποστούμιος

ὡς

a Κατὰ πρανοῦς χωρία, ἀνέκλιναν οἱ λοιποὶ καὶ πρὸς τὴν πόλιν ἔφευγον. τοῦτο &c. in *Ed. Steph.* quomodo legit *Portus*, (niſi quod τὸν χάρακα reponat pro τὴν πόλιν) vertitque, *pulſi ſunt per loca declivia, & reliqua acies inclinavit & ad caſtra refugere cœpit.* Illa οἱ λοιποί, καὶ πρὸς τὴν πόλιν ἔφευγον, quod inepte huc è ſequentibus inculcata eſſent, cum *Lapo* ſuſtulit *Sylburgius*: qui tamen ſuſpicatur auctorem aliud ſcripſiſſe pro ἐνέκλιναν vel ἀνέκλιναν. *Gelenius* verterat, *impulſi per declivia, cedentes in caſtra refugiebant reliqui*, ex *Plutarcho*, ubi dicit ἐτράποντο καὶ κατεδίωκον εἰς τὸν χάρακα Ῥωμαίους. infra ſimiliter dicit ἐγκλίναντες ἔφευγον κατὰ τοῦ πρανοῦς. b Καὶ τοὺς καθ' ἑαυτοὺς *Vat.* c Συνεισέπιπτε *Vat.* d Φόνος ἐγίνετο *Vat.* e Καὶ αἱ γυναῖκες *Vat.* f Hoc eſt τῇ κεράμῳ *imbricibus* ſive *tegulis*. Gloſſario veteri *imbrex* καλυπτήρ: & alibi καλυπτὴς (ſcribe καλυπτὴρ) *imbrix*, καλυπτηριάζω *imbrico*. *Caſ.* g Πολὺν γε χρόνον *Vat.* h Παραδιδόναι σφᾶς *Vat.* i Vide *Var. Lect.* ad pag. 398. k Χρημάτων τε πολλῶν *Vat.* l Forſan rectius, Μάρκιος ὁ δὲ πρῶτος ὑποστὰς τοὺς πολεμίους, καὶ λαμπρ. *Sylb.* m Malim τῷ συστάντι. *Sylb.* n Δυνηθέντας *Vat.* o Τεκμήριον αὐτῆς ἀποδεικνὺς *Vat.* p Εἰλέτο *Vat.* q Ἐξέλειπον τὰς *Vat.* r Ἐπιόντα τε καὶ *Vat.* ſ Rectius Πόστυμος. *Sylb.* Vide p. 396.

a Χαρίσης

ὡς ἔγνω τοῦτο, δείσας μή τι μονωθεὶς ὁ ἀνὴρ πάθῃ, τοὺς κρατίστους τῶν νέων ἀρωγοὺς αὐτῷ πέμπει· καὶ ἐκεῖνοι ποιήσαντες πυκνοὺς τοὺς λόχους, ἐμβάλλουσι τοῖς πολεμίοις. οὐ δεξαμένων δὲ αὐτοὺς τῶν κατὰ μέ-
414 τωπον, ἀλλ' εἰς φυγὴν τραπέντων, προσωτέρω[a] ἀποχωροῦντες, εὑρίσκουσι τὸν Μάρκιον τραυμάτων μεστὸν, καὶ περὶ αὐτὸν ὁρῶσι νεκρούς τε κειμένους πολλοὺς καὶ ἡμιθανεῖς. μετὰ τοῦτο ἤδη κοινῇ ἐχώρουν, ἡγεμόνα τὸν Μάρκιον ἔχοντες, ἐπὶ τοὺς ἔτι διαμένοντας ἐν τάξει, κτείνοντες τοὺς ὑφισταμένους καὶ ὥσπερ ἀνδραπόδοις προσκεχρημένοι. ἄξιοι μὲν δὴ λόγου καὶ ἄλλοι Ῥωμαῖοι ἐν ταύτῃ τῇ μάχῃ ἐγένοντο· κράτιστοι δὲ αὐτῶν οἱ ὑπερασπίσαντες τὸν Μάρκιον· ὑπὲρ ἅπαντας δὲ[b] αὐτοὺς ὁ Μάρκιος, ὃς καὶ τῆς νίκης ἀναμφιλόγως αἰτιώτατος ἦν. ἐπεὶ δὲ συνεσκόταζεν ἤδη, οἱ μὲν Ῥωμαῖοι ἀνεχώρουν ἐπὶ τὸ στρατόπεδον, μέγα ἐπὶ τῇ νίκῃ φρονοῦντες, καὶ πολλοὺς μὲν ἀνῃρηκότες τῶν Ἀντιατῶν, πολλοὺς δὲ αἰχμαλώτους ἄγοντες.

vero, ea re cognita, veritus ne illi ab omnibus deſtituto gravius aliquid accideret, lectiſſimos ac fortiſſimos quoſque juvenes ſubſidio ei miſit: atque illi acie denſata impreſſionem in hoſtes fecerunt. Quum autem hoſtes à fronte oppoſiti impetum eorum ſuſtinere non potuiſſent, ſed in fugam ſe vertiſſent, ulterius progreſſi invenerunt Marcium vulneribus undique ſauciatum, & circa eum proſtratos viderunt cæſos multos atque multos ſemineces. Poſtea omnes ſimul, ductu ipſius Marcii, reliquos hoſtes, qui ordines adhuc ſervabant, invaſerunt; eos qui ipſis reſiſtebant interficientes, & haud aliter quam mancipia tractantes. Egregiam autem & memorabilem operam navarunt in illo prælio cum alii milites Rom. tum vero præcipue qui Marcium protexerunt: ſed eos omnes virtute ſuperavit Marcius, qui citra omnem controverſiam auctor præcipuus illius victoriæ fuit. Quum autem jam adveſperaſceret, Romani ob victoriam valde elati, multis Antiatibus cæſis & multis captis, in caſtra ſe receperunt.

Τῇ δὲ ἑξῆς ἡμέρᾳ συγκαλέσας ὁ Ποστόμιος εἰς ἐκκλησίαν τὸν στρατὸν, ἔπαινον τοῦ Μαρκίου διεξῆλθε πολὺν, καὶ στεφάνοις αὐτὸν[c] ἀριστείοις ἀνέδησεν, ἀμφοτέρων χαριστήρια τῶν ἀγώνων ἀποδιδούς. ἐδωρήσατο δὲ αὐτὸν ἵππῳ πολεμιστῇ, στρατηγικοῖς ἐπισήμοις κεκοσμημένῳ, καὶ δέκα σώμασιν αἰχμαλώτοις, ἐπ' ἐκείνῳ ποιήσας οὓς βούλοιτο λαβεῖν, ἀργυρίῳ δὲ ὅσον ἂν ἐξενέγκασθαι δύναιτο αὐτὸς, καὶ ἀπὸ τῆς ἄλλης[d] λείας καλαῖς ἀπαρχαῖς. βοῆς δὲ γενομένης ἐξ ἁπάντων μεγάλης, ὡς[e] ἂν ἐπαινούντων τε καὶ συνηδομένων,[f] παρελθὼν ὁ Μάρκιος, τῷ τε ὑπάτῳ[g] χάριν εἰδέναι ἔφη, καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν, ἐπὶ ταῖς τιμαῖς ὧν αὐτὸν ἠξίουν· οὐ μέντοι[h] καταχρήσεσθαί γε αὐταῖς, ἀρκεσθήσεσθαι δὲ τῷ τε ἵππῳ, τῆς λαμπρότητος τῶν σημείων ἕνεκεν, καὶ ἑνὶ αἰχμαλώτῳ, ὃς ἔτυχεν αὐτῷ ξένος ὤν. οἱ δὲ στρατιῶται καὶ πρότερον ἀγάμενοι τὸν ἄνδρα τῆς γενναιότητος, ἔτι μᾶλλον ἐθαύμασαν τῆς ὑπεροψίας τοῦ πλούτου, καὶ ὅτι μετρίως ἤνεγκε τὴν τοιαύτην εὐτυχίαν. ἐκ τούτου Κοριολάνος ἐπεκλήθη τοῦ ἔργου, καὶ πάντων ἐγεγόνει τῶν κατὰ τὴν αὐτὴν ἡλικίαν ἐπιφανέστατος. τῆς δὲ πρὸς τοὺς Ἀντιάτας μάχης τοῦτο λαβούσης τὸ τέλος, αἱ λοιπαὶ τῶν Οὐολούσκων πόλεις διελύοντο τὴν πρὸς τοὺς Ῥωμαίους ἔχθραν,[i] καὶ ὅσοι τὰ ὅμοια ἐκείνοις ἐφρόνουν· οἵ τε ἐν τοῖς ὅπλοις ἤδη ὄντες, καὶ οἱ παρασκευαζόμενοι τὸν πόλεμον, ἐπέπαυντο. οἷς ἅπασιν ὁ[k] Ποστόμιος ἐπιεικῶς χρησάμενος, ἀνέστρεψεν ἐπὶ τὰ οἰκεῖα, καὶ διαφῆκε τὴν στρατιάν. Κάσσιος δ' ὁ ἕτερος τῶν ὑπάτων, ὁ καταλειφθεὶς ἐν τῇ Ῥώμῃ, τόν τε νεὼν[l] τῆς Δήμητρος καὶ Διονύσου καὶ Κόρης ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ καθιέρωσεν, ὅς ἐστιν[m] ἐπὶ τοῖς τοῦ μεγίστου ἱπποδρόμου τέρμασιν, ὑπὲρ αὐτὰς ἱδρυμένος τὰς ἀφέσεις, εὐξαμένου μὲν αὐτὸν Αὔλου
415 Ποστομίου τοῦ δικτάτωρος ὑπὲρ τῆς πόλεως ἀναθήσειν τοῖς θεοῖς, καθ' ὃν χρόνον ἔμελλεν ἀγωνίζεσθαι πρὸς τὴν

XCIV. Poſtridie Poſtumus, exercitu ad concionem vocato, prolixa oratione Marcium laudavit, eumque virtutis ergo corona decoravit, ob egregiam in utroque prælio navatam operam præmia atque gratiam referens. remuneravit autem ipſum equo bellatore, imperatoriis inſignibus ornato, & decem captivis, data ipſi optione ut quos vellet eligeret, & argento quantum ille ſecum abſportare poſſet, & primitiis ex reliqua præda pulcherrimis. Sublato autem ingenti ab omnibus clamore, ut laudantibus & congratulantibus, Marcius progreſſus dixit: ſe & conſuli & cæteris omnibus, ob honores quibus ſe dignabantur, gratiam habere: verumtamen ſe iis minime abuſurum, ſed ſe contentum fore equo ob ornamentorum pulchritudinem, & uno captivo, qui ſuus erat hoſpes. Milites vero, qui & ante illius viri generoſum animum admirabantur, multo magis tunc eum ſunt admirati quod divitias contemneret, & in tanta felicitate modeſte ſe gereret. Ob hoc igitur facinus Coriolanus eſt cognominatus, & omnium ſuæ ætatis nobiliſſimus fuit. Quum igitur prælium cum Antiatibus commiſſum talem habuiſſet finem, reliqui Volſcorum populi depoſitis inimicitiis pacem cum Romanis fecerunt, * & quotquot idem quod illi cogitabant, & qui in armis jam erant, & qui bellum parabant, quieverunt. Quibus omnibus clementer tractatis, Poſtumus domum rediit, exercitumque dimiſit. Alter vero conſul Caſſius, qui in urbe relictus fuerat, interim ædem Cereris & Liberi atque Liberæ conſecravit, quæ eſt ad metas Circi maximi, ſupra ipſos carceres ſita; cum pro reip. ſalute diis eam voviſſet A. Poſtumus dictator, quo tempore cum Latinorum

a Χωροῦντες malit *Sylb.* Προχωροῦντες *Port.* b Et αὐτοὺς retineri poteſt & αὐτὸς pro eodem ſubſtitui. *Sylb.* c Pro στεφάνοις ἀριστείοις rectius (p. 200. v. 1.) habuimus στεφάνοις ἀριστείας. Eoſdem alibi vocat ἐπινικίους στεφάνους. infra etiam diviſe legitur, περὶ τῶν ἀριστείων, ὅτῳ χρὴ τὸν πρῶτον ἀποδοῦναι στέφανον, εἰς πολλὴν κατέστησαν ἔριν. *Sylb.* d Λείας πολλαῖς καὶ καλαῖς ἀπαρχαῖς *Vat.* e Pro ἂν ἐπαινούντων malet fortaſſe quiſpiam συνεπαινούντων. Sed ferri poteſt & hæc lectio; quoniam alibi quoque ἂν cum participio juncta reperitur. *Sylb.* f Προσελθὼν ὁ Μάρκιος *Vat.* g Χάριν εἰδέναι μεγάλην ἔφη *Vat.* h Καταχρήσασθαι *Vat.* i Καὶ ὅσοι *Vat.* quo modo, vel καὶ ὅσοι, legendum eſſe monuit *Sylb.* k Hic quoque (ut & v. 20.) Ποστουμίος perperam pro Πόστουμος. *Sylb.* l Τῆς τε Δήμητρος *Vat.* m Ἐπὶ τοῖς τέρμασι τοῦ μεγίστου τῶν ἱπποδρόμων *Vat.* * Et qui cum eis conſpirabant. *Lapus.* Et ſi qui alii hoſtiles gerebant animos. *Gelen.*

a Ita

Per. Jul. 4223. *Ante Chr.* 491. *Olymp.* 72 ½. *V. C. Cat.* 261. *Var.* 263.

Latinorum copiis dimicaturus erat, decreviſſetque ſenatus poſt victoriam partam ut tota de manubiis exſtrueretur; atque tunc demum opus abſolutum eſſet.

Λατίνων στρατιὰν, τῆς τε βουλῆς μετὰ τὸ νίκημα τὴν κατασκευὴν αὐτοῦ ψηφισαμένης ἐκ τῶν λαφύρων ποιήσασθαι πᾶσαν, τότε δὲ τοῦ ἔργου λαβόντος τὴν συντέλειαν.

XCV. ¶ Eodem tempore cum omnibus Latinorum populis fœdus jurejurando interpoſito renovatum eſt, & pax atque amicitia inſtaurata; tum quia ſeditionis tempore nihil contra pop. Rom. moliri ſunt conati; tum quia conſtabat eos omnes plebis reditu lætari; tum etiam quia in bello contra populos, qui à Romanis defecerant, alacri animo fidelem operam navaſſe videbantur. Quæ autem in illo fœdere continebantur, hæc erant; "Romanis & omnibus Latinorum populis ſit "pax dum cœlum & terra eandem ſtatio"nem obtinuerint: & neutri alteris bellum "inferant, neve aliunde hoſtes acceſſant, "neve bellum inferentibus tutum iter præ"beant; & infeſtatis bello totis viribus opem "ferant, & manubiarum ac prædæ in bello, "communibus auſpiciis geſto, æquam utri"que partem ſortiantur: privatorumque "contractuum judicia intra decem dies in "foro ejus populi, ubi contractus fuerint "facti, finiantur: iſtis autem fœderibus ni"hil aut addi aut demi, niſi ex communi "omnium Rom. & Latinorum conſenſu, li"ceat. In has igitur conditiones Romani & Latini fœdus inter ſe, per omnia ſacra jurantes, fecerunt. Senatus etiam ob pacem & gratiæ reconciliationem cum plebe factam diis ſacrificia perſolvere & ſupplicationes facere decrevit, addito uno die Latinis feriis (quæ ita vocantur) quum duo tantum earum dies ante eſſent: quorum alter à Rege Tarquinio conſecratus eſt, quo tempore Hetruſci ab eo devicti fuerunt; alter vero à populo additus, quando exactis regibus remp. in libertatem vindicavit: quibus tertius additus eſt ob reditum plebis, quæ ſeceſſionem fecerat. Munus autem procurationemque ſacrificiorum & ludorum, qui in illis feriis fiebant, Tribunorum plebis * miniſtri acceperunt, qui nunc † ædilitiam habentes poteſtatem (ut dixi) à ſenatu prætexta & ſella eburnea & reliquis regiis inſignibus ornantur.

Ἐγένοντο δὲ ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ, καὶ πρὸς τὰς τῶν Λατίνων πόλεις ἁπάσας συνθῆκαι [a] καιναὶ μεθ' ὅρκων, ὑπὲρ εἰρήνης καὶ φιλίας· ἐπειδὴ παρακινῆσαί τε οὐδὲν ἐπεχείρησαν ἐν τῇ στάσει, καὶ συνηδόμενοι τῇ καθόδῳ τοῦ δήμου φανεροὶ ἦσαν, τοῦ τε πολέμου τοῦ πρὸς τοὺς ἀποστάτας ἑτοίμως ἐδόκουν συνάρασθαι. ἦν δὲ τὰ γραφέντα τοιάδε ἐν ταῖς συνθήκαις· "Ῥωμαίοις καὶ ταῖς Λατίνων πόλεσιν ἁπάσαις εἰρήνη πρὸς ἀλλήλους ἔστω, μέχρις ἂν οὐρανός τε καὶ γῆ τὴν αὐτὴν στάσιν ἔχωσι· καὶ μήτε αὐτοὶ πολεμείτωσαν πρὸς ἀλλήλους, μηδ' ἄλλοθεν πολεμίους ἐπαγέτωσαν, μήτε τοῖς ἐπιφέρουσι πόλεμον ὁδοὺς παρεχέτωσαν ἀσφαλεῖς· βοηθείτωσάν τε τοῖς πολεμουμένοις ἁπάσῃ δυνάμει, λαφύρων τε καὶ λείας τῆς [b] ἐκ τοῦ πολέμου κοινοῦ τὸ ἴσον λαγχανέτωσαν μέρος ἀμφότεροι· τῶν τε ἰδιωτικῶν συμβολαίων αἱ κρίσεις ἐν ἡμέραις γιγνέσθωσαν δέκα, παρ' οἷς ἂν γένηται τὸ συμβόλαιον· ταῖς δὲ συνθήκαις ταύταις μηδὲν ἐξέστω προσθεῖναι, μήτε ἀφελεῖν ἀπ' αὐτῶν, ὅ, τι ἂν μὴ Ῥωμαίοις τε καὶ Λατίνοις ἅπασι δοκῇ." ταῦτα μὲν δὴ Ῥωμαῖοί τε καὶ Λατῖνοι συνέθηκαν πρὸς ἀλλήλους, ὀμόσαντες καθ' ἱερῶν. ἐψηφίσατο δὲ καὶ θυσίας ἀποδοῦναι τοῖς θεοῖς ἡ βουλὴ χαριστηρίους ἐπὶ ταῖς πρὸς τὸν δῆμον διαλλαγαῖς, προσθεῖσα μίαν ἡμέραν [c] ταῖς καλουμέναις Λατίναις ἑορταῖς, δυσὶν οὔσαις· τὴν μὲν πρώτην ἀνιερώσαντος βασιλέως Ταρκυνίου, [d] καθ' ὃν χρόνον ἐνίκησαν Τυρρηνούς· τὴν δὲ ἑτέραν τοῦ δήμου προσθέντος, ὅτε τοὺς βασιλεῖς ἐκβαλὼν ἐλευθέραν τὴν πόλιν ἐποίησεν· αἷς ἡ [e] τρίτη προσενεμήθη τῆς καθόδου τῶν [f] ἀποστάντων ἕνεκα. τὴν δὲ προστασίαν καὶ τὴν ἐπιμέλειαν τῶν ἐν αὐταῖς γινομένων θυσιῶν τε καὶ ἀγώνων, οἱ τῶν δημάρχων ὑπηρέται παρέλαβον, οἱ τὴν νῦν ἀγορανομικὴν ἔχοντες ἐξουσίαν, ὥσπερ ἔφην, κοσμηθέντες ὑπὸ τῆς βουλῆς πορφύρᾳ καὶ θρόνῳ ἐλεφαντίνῳ καὶ τοῖς ἄλλοις ἐπισήμοις οἷς εἶχον οἱ βασιλεῖς.

XCVI. ¶ Nec multo poſt has ferias Menenius Agrippa, vir conſularis, diem ſuum obiit, ille qui Sabinos vicerat, & maxime inſignem triumphum de illis egerat, cujus ſuaſu ſenatus profugis reditum conceſſerat, & cujus fidem plebs ſequuta ab armis diſceſſerat: elatuſque eſt publicis impenſis, & longe omnium mortalium pulcherrime & magnificentiſſime ſepultus eſt. nam privatæ illius hominis facultates ad honeſtum & magnificum funus & ſepulturam non ſufficiebant: quare liberorum ejus tutoribus, poſt habitam conſultationem, placuit, eum, ut unum de vulgo, vili funere efferre atque ſepulturæ mandare. Plebs tamen id fieri non eſt paſſa, ſed

Οὐ πολλῷ δὲ ὕστερον χρόνῳ τῆς ἑορτῆς, τῶν [g] ὑπατικῶν εἷς, Μενήνιος Ἀγρίππας, ἐτελεύτησε τὸν βίον, ὁ νικήσας Σαβίνους, καὶ τὸν [h] ἐπ' αὐτῶν θρίαμβον ἐπιφανέστατον ἀγαγών, ᾧ πεισθεῖσα ἡ βουλὴ τὴν κάθοδον ἐπέτρεψε τοῖς φυγάσι, καὶ ὁ δῆμος πιστεύσας ἀπέστη τῶν ὅπλων· καὶ αὐτὸν ἔθαψεν ἡ πόλις δημοσίᾳ καὶ καλλίστῃ πάντων ἀνθρώπων καὶ λαμπροτάτῃ ταφῇ. οὐσία γὰρ οὐκ ἦν τῷ ἀνδρὶ εἰς μεγαλοπρέπειαν ἐκκομιδῆς καὶ ταφῆς ἀποχρῶσα· ὥστε καὶ 416 τοῖς ἐπιτρόποις αὐτοῦ τῶν παίδων βουλευομένοις ἔδοξεν, ὡς ἕνα τῶν πολλῶν, εὐτελῶς ἐκκομίσαι τε καὶ θάψαι. οὐ μέντοιγε ὁ δῆμος εἴασεν, ἀλλὰ συναγαγόντες

a Ita *Vat.* & *Lapi Codd.* Κοινοὶ minus apte in *Ed. Steph.* Aptius fortaſſe καινῇ vel καινῶς. *Sylb.* Κοινοῦ malit *Port.* b Ἐκ τῶν πολέμων κοινῶν in *Cod. Vat.* c Quid ſi legamus ταῖς τῆς καλουμένης Λατίνης ἑορτῆς, vel ταῖς τῶν καλουμένων Λατίνων ἑορτῶν. *Sylb.* d Hiſtoria hæc ſupra (p. 240.) expoſita eſt: ſed nulla de victis Etruſcis mentio. attamen & *Lapi* Codex hanc ſcripturam habuit: nam vertit, *quo tempore Etruſcos vicere. Sylb.* Vel Ῥωμαῖοι ſubintelligendum, vel ἐνίκησεν reponendum, ut ad Tarquinium referatur. *Port.* e Τρίτη τότε προσενεμήθη *Vat.* f Τῶν ἀποστάντων *Vat.* g Ita etiam in *Cod. Vat.* quo modo legendum eſſe monuerunt *Glarean. Gelen.* & *Sigon.* Τῶν ὑπάτων in *Ed. Steph.* & *Lapi Cod.* h Rectius ἀπ' αὐτῶν, ut & *Lapus* vertit, *de eis clariſſimum triumphum reduxit*; vel legendum eſſet ἐπ' αὐτῷ, ſeu ἐπὶ τούτῳ, ſc. τῷ νικήματι. *Sylb.* * *Sc.* Ædiles. † Habentes ſimilem ἀγορανόμοις *noſtris* poteſtatem. *Gelen.*

α Τοῦ

γόντες οἱ δήμαρχοι τὸ πλῆθος εἰς ἐκκλησίαν, καὶ πολλὰ διελθόντες ἐγκώμια τῶν τε κατὰ πόλεμον ἔργων τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῶν πολιτικῶν, τήν τε σωφροσύνην [a] τοῦ ἀνδρὸς καὶ τὴν λιτότητα τοῦ βίου, μάλιστα δὲ τὴν εἰς χρηματισμὸν ἐγκράτειαν ἐπὶ μήκιστον ἄραντες τοῖς ἐπαίνοις, αἴσχιστον ἔφησαν εἶναι τῶν πραγμάτων, ἄνδρα τηλικοῦτον ἀσήμου καὶ ταπεινῆς κηδείας τυχεῖν διὰ πενίαν· παρῄνεσάν τε τῷ δήμῳ τὴν δαπάνην ἀναδέξασθαι, καὶ συνενεγκεῖν [b] καθ' ὅσον ἂν [c] αὐτοὶ τάξωσι. τοῖς δὲ ἀκούσασιν ἄσμενον ἐγένετο. καὶ αὐτίκα φέροντος ἑκάστου τὸ ταχθὲν, πολύ τι χρῆμα συνήχθη. [d] μαθοῦσα δὲ ἡ βουλὴ τοῦτο, δι' αἰσχύνης τὸ πρᾶγμα ἔλαβε, καὶ ἐκέλευε μὴ κατ' ἄνδρα ἐρανισμῷ τὸν ἐπιφανέστατον Ῥωμαίων περιιδεῖν θαπτόμενον, ἀλλ' ἐκ τῶν δημοσίων ἐδικαίωσε τὸ ἀνάλωμα γενέσθαι, τοῖς ταμίαις ἐπιτρέψασα τὴν ἐπιμέλειαν. οἱ δὲ πολλῶν πάνυ μισθώσαντες χρημάτων τὰς παροχὰς, κόσμῳ τε πολυτελεστάτῳ κοσμήσαντες αὐτοῦ τὸ σῶμα, καὶ πάντα τὰ λοιπὰ ἐπιχορηγήσαντες εἰς μεγαλοπρέπειαν, ἔθαψαν αὐτὸν ἀξίως τῆς ἀρετῆς. ἀντιφιλοτιμούμενος δὲ ὁ δῆμος πρὸς τὴν βουλὴν, οὐδὲ αὐτὸς ἠξίωσε [e] τὸ συνεισενεχθὲν διάφορον, ἀποδιδόντων τῶν ταμιῶν, ἀπολαβεῖν, ἀλλ' ἐχαρίσατο τοῖς παισὶ τοῦ ἀνδρὸς, οἰκτείρων τὴν ἀπορίαν, ἵνα μηδὲν ἀνάξιον ἐπιτηδεύσωσι τῆς τοῦ πατρὸς ἀρετῆς. ἐγένετο δὲ καὶ τίμησις ἐν τῷ χρόνῳ τούτῳ διὰ τῶν ὑπάτων· ἐξ ἧς εὑρέθησαν ὑπὲρ ἕνδεκα [f] πάντων μυριάδες αἱ τιμησάμεναι. καὶ τὰ μὲν ἐπὶ τῆς τούτων ὑπατείας πραχθέντα Ῥωμαίοις, ταῦτα ἦν.

tribuni advocata plebe ad concionem, & multis laudibus res tum bello tum pace ab illo viro geſtas perſequuti, ejuſque temperantia & frugalitate præcipue vero à quæſtibus abſtinentia ſummis laudibus in cœlum elata, facinus longe turpiſſimum fore dixerunt, ſi vir tantus ignobile atque humile funus ob inopiam conſequeretur: plebique auctores fuerunt ut eos funeris ſumptus in ſe reciperet, conferretque quantum à ſe imperatum eſſet. Plebi vero his auditis grata hæc fuerunt. Quum autem confeſtim unuſquiſque imperatam ſummam attuliſſet, magna vis pecuniæ coacta eſt. Senatus vero hac re cognita eam ſibi dedecori fore putavit: quare decrevit minime pati virum Romanorum nobiliſſimum ſtipe viritim coacta ſepulturæ mandari; ſed æquum eſſe cenſuit ut ſumptus ex ærarii pecunia fieret, hujus rei cura quæſtoribus commiſſa. *Illi* vero ingenti ære funus libitinariis locaverunt, ejuſque cadaver ornatum magnificentiſſime, cæteriſque omnibus rebus ad magnificentiam ac ſplendorem ſuppeditatis, pro dignitate ac virtute hominis ſepulturæ mandarunt. Quum autem plebs in honoranda defuncti memoria ſenatui minime cederet, ne ipſa quidem illud collatitium æs recipere voluit, quamvis quæſtores id ipſi reſtituere vellent; ſed id largita eſt illius viri liberis, miſerata inopiam eorum, ne quid indignum paterna virtute exercerent. Eodem tempore à conſulibus habitus eſt cenſus, cenſaque ſunt univerſorum capitum centum & decem millia & amplius. Atque his conſulibus hæc à Romanis ſunt geſta.

Per. Jul. 4223.
Ante Chr. 491.
Olymp. 72 ½.
V.C. *Cat.* 261.
V.C. *Var.* 263.

a Τοῦ αὐτοῦ καὶ τὴν *Vat.* b Κατ' ἄνδρα ὅσον ἂν *Vat.* c Si αὐτοὶ ad tribunos referatur, ſenſus eſt, *quantum ipſi cenſuiſſent*: ſin ad plebejos referre malis, vertere poſſis, *quantum ipſis libuiſſet. Sylb.* d Μαθοῦσα τοῦτο ἡ βουλὴ *Vat.* e Τὸ κατεισενεχθὲν *Vat.* f Pro πάντων rectius forſan legemus πολιτῶν. *Sylb.*

[a] ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ
ΤΟΥ ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΣΕΩΣ
ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΝ ΕΒΔΟΜΟΝ.

DIONYSII ALEXANDRI F.
HALICARNASSENSIS
ROMANARUM ANTIQUITATUM
LIBER SEPTIMUS.

Per. Jul. 4224. Ante Chr. 490. Olymp. 72 2/3. V. C. Cat. 262. Var. 264.

T. Geganio & P. Minucio coſſ. annonæ caritas.

TITO Geganio Macerino & Publio Minucio coſſ. gravis annonæ caritas ex ſeceſſione orta urbem invaſit. Plebs enim à patriciis ſeceſſerat poſt autumnale æquinoctium, ſub ipſum ferme ſementis faciendæ initium: coloni vero agrum deſeruerunt ſimulatque hic motus factus eſt, ac ii quidem qui ditiores erant partes patriciorum ſunt ſequuti, mercenarium vero vulgus ad plebejos tranſiit. atque ab eo tempore ita alii ab aliis ſegregati manſerunt, donec civitas (quæ non multo ante ſolſtitium hybernum gratiæ reconciliationem fecerat) componeretur & in unum coiret. At medio temporis ſpatio, quod ad omnem ſementem faciendam maxime eſt appoſitum, agri colonis erant vacui, idque diu duravit, ita ut ne poſt ipſum quidem agricolarum reditum cultura facile reparari poſſet, tum ob ſervorum fugam, tum ob jumentorum interitum, quibus ad agrum colendum, qui vaſtatus fuerat, opus erat, tum etiam quia non magna aut ſeminum aut alimentorum copia in ſequentem annum parata erat. Senatus his rebus cognitis legatos dimiſit in Hetruriam & Campaniam & in agrum Pomentinum, ut quantam maximam poſſent frumenti copiam coëmerent. P. autem Valerius & L. Geganius in Siciliam miſſi ſunt: Valerius quidem Poplicolæ fil. Geganius vero alterius conſulis frater. Tyranni autem tunc oppidatim dominabantur, inter quos nobiliſſimus erat Gelo Dinomenis fil. qui nuperrime Hippocratis fratris ſui tyrannidem adeptus fuerat, non Dionyſius Sy-

ΤΙΤΟΥ δὲ Γεγανίου [b] Μακερίνου καὶ Ποπλίου 417
[c] Μινυκίου τὴν ὕπατον ἐξουσίαν παραλαβόντων, σίτου σπάνις ἰσχυρὰ τὴν Ῥώμην κατέσχεν, ἐκ τῆς ἀποστασίας λαβοῦσα τὴν ἀρχήν. ὁ μὲν γὰρ δῆμος ἀπέστη τῶν πατρικίων [d] μετὰ τὴν μετοπωρινὴν ἰσημερίαν, ὑπ' αὐτὴν μάλιστα τὴν ἀρχὴν τοῦ σπόρου· ἐξέλιπον δὲ τὴν χώραν οἱ γεωργοῦντες ἅμα τῇ κινήσει, [e] καὶ μετέστησαν οἱ μὲν [f] εὐχερέστεροι πρὸς τοὺς πατρικίους, τὸ δὲ θητικὸν μέρος ὡς τοὺς δημοτικούς· καὶ διέμειναν ἐξ ἐκείνου χωρὶς ἀλλήλων ὄντες, ἕως οὗ κατέστη καὶ συνῆλθεν ἡ πόλις εἰς ἑαυτὴν, οὐ πολλῷ πρότερον διαλλαγεῖσα τῆς χειμερινῆς τροπῆς. τὸν δὲ μεταξὺ χρόνον, ἐν ᾧ ὁ πᾶς ἐπιτελεῖται σπόρος ὡραῖος, ἔρημος ἡ χώρα τῶν ἐπιμελησομένων ἦν, καὶ ἐπὶ πολὺν χρόνον διετέλεσεν, ὡς μηδὲ κατελθοῦσι τοῖς γεωργοῖς ἀναλαβεῖν αὐτὴν ἔτι ῥᾴδιον εἶναι, δούλων τε ἀποστάσει καὶ κτηνῶν ὀλέθρῳ, μεθ' ὧν αὐτὴν ἔμελλον ἐργάζεσθαι, [g] κεκακωμένην, [h] ἀφορμῆς τε οὐ [i] πολλῆς εἰς τὸν ἐπιόντα ἐνιαυτὸν ὑπαρχούσης, οὔτε σπερμάτων, οὔτε τροφῆς. ταῦτα ἡ βουλὴ μαθοῦσα, πρέσβεις [k] διεπέμπετο πρὸς Τυρρηνοὺς καὶ Καμπανοὺς καὶ τὸ καλούμενον Πωμεντῖνον πεδίον, σῖτον ὅσον ἂν δύναιντο πλεῖστον ὠνησομένους. [l] Πόπλιος δὲ Οὐαλέριος καὶ Λεύκιος Γεγάνιος εἰς Σικελίαν ἀπεστάλησαν. [m] Οὐαλέριος μὲν υἱὸς Ποπλικόλα, Γεγάνιος δὲ θατέρου τῶν ὑπάτων ἀδελφός. τύραννοι δὲ τότε κατὰ πόλεις μὲν ἦσαν, ἐπιφανέστατος δὲ Γέλων ὁ Δεινομένους, νεωστὶ τὴν Ἱπποκράτους τοῦ ἀδελφοῦ τυραννίδα παρειληφὼς, οὐχὶ Διονύσιος ὁ Συρακούσιος,

a Lapus in ſuo Codice argumentum habuiſſe viſus eſt, quod ſic vertit; *Dionyſii Halicarnaſſei de antiquitatibus Rom. hæc habet: Romæ annonæ caritatem, & ejus remedia quæſita; elegantem ſane digreſſionem de Ariſtodemo Cumarum tyranno; Volſcorum ad bellum ſed fruſtra conatum; Sicinii Brutique tribunorum pl. in ſenatum conciones injurioſas; legem tribunorum de libertate concionandi latam; Cn. Martii Coriolani expeditionem in Volſcos, ejuſdemque conciones in plebem coram ſenatu; tribunorum pl. in eum impetus; conciones Bruti, Appii, & M Valerii; diem Coriolano dictam, ejuſdemque damnationem; denique de ludis Romanis digreſſionem, quæ luculenter oſtendit Romam non à Barbaris primum, ſed à Græcis habitatam. Hiſtoria totius libri trium omnino annorum.* *b* Καμερίνου in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* ſed Μακερίνου legendum eſſe docet *Sigonius* ex *Faſtis Siculis* & *Cuſpinianis.* *c* Μηνυκίου in *Ed. Steph.* *d* Περὶ τὴν *Vat.* *e* Καὶ διέστησαν *Vat.* *f* Εὐγενέστεροι maluiſſe videtur *Lapus*, dum vertit *generoſiores.* Sed retineri poteſt hæc ſcriptura, ut εὐχερέστεροι ſint οἱ εὐπορώτεροι, qui minori negotio vitam ſuſtentant. *Sylb.* *g* Forſan rectius κεκακωμένοις, ut non ad τὴν χώραν referatur, ſed ad τοὺς γεωργούς. *Sylb.* *h* Hic ἀφορμὴν nominat, quæ alibi ἐπιτήδεια. quod vocabulum agnoſcit etiam *Lapi* verſio, *nec occaſio magna eſſet. Sylb.* *i* Πολλοῖς *Vat.* *k* Διέπεμπε *Vat.* *l* Pag. 336. v. 10. refert *Dionyſius*, P. ac M. Valerios, Poplicolæ filios, una cum patruo M. Valerio mortuos. *Glar.* *m* Οὐαλέριος μὲν υἱὸς ὢν Ποπλικόλα *Vat.*

n Ἀχελῷος

ῥακούσιος, ὡς Λικίννιος γέγραφε, καὶ Γέλλιος, καὶ ἄλλοι συχνοὶ τῶν Ῥωμαίων συγγραφέων, οὐδὲν ἐξητακότες τῶν περὶ τοὺς χρόνους [a] ἀκριβῶν, ὡς αὐτὸ τοὔργον δηλοῖ, ἀλλ' εἰκῇ τὸ προστυχὸν ἀποφαινόμενοι. ἡ μὲν γὰρ εἰς Σικελίαν ἀποδειχθεῖσα πρεσβεία κατὰ τὸν δεύτερον ἐνιαυτὸν τῆς ἑβδομηκοστῆς καὶ δευτέρας ὀλυμπιάδος ἐξέπλευσεν, ἄρχοντος Ἀθήνησιν [b] Ὑβριλίδου, ἑπτακαίδεκα διελθόντων ἐτῶν μετὰ τὴν ἐκβολὴν τῶν βασιλέων, ὡς οὗτοί τε καὶ ἄλλοι σχεδὸν ἅπαντες συγγραφεῖς ὁμολογοῦσι. Διονύσιος δὲ ὁ πρεσβύτερος, ὀγδοηκοστῷ καὶ πέμπτῳ μετὰ ταῦτα [c] ἐνιαυτῷ Συρακουσίοις ἐπαναστὰς, κατέσχε τὴν τυραννίδα κατὰ τὸν τρίτον ἐνιαυτὸν τῆς ἐνενηκοστῆς καὶ τρίτης
418 ὀλυμπιάδος, ἄρχοντος Ἀθήνησι Καλλίου, μετ' Ἀντιγένην. ὀλίγοις μὲν οὖν ἔτεσι διαμαρτεῖν τῶν χρόνων δοίη τις ἂν ἱστορικοῖς ἀνδράσιν ἀρχαίας καὶ πολυετεῖς συνταττομένοις πραγματείας· γενεαῖς δὲ δυσὶν ἢ τρισὶν ὅλαις ἀποπλανηθῆναι τῆς ἀληθείας, οὐκ ἂν ἐπιτρέψειεν. ἀλλ' ἔοικεν ὁ πρῶτος ἐν ταῖς χρονογραφίαις τοῦτο καταχωρίσας, ᾧ πάντες ἠκολούθησαν οἱ λοιποὶ, τοσοῦτον μόνον ἐν ταῖς ἀρχαίαις εὑρὼν ἀναγραφαῖς, ὅτι πρέσβεις ἀπεστάλησαν ἐπὶ τούτων τῶν ὑπάτων εἰς Σικελίαν, σῖτον ὠνησόμενοι, καὶ παρῆσαν ἐκεῖθεν ἄγοντες ὃν ὁ τύραννος ἔδωκε δωρεάν· οὐκέτι μὴν παρὰ τῶν Ἑλληνικῶν ἐξετάσαι συγγραφέων, ὅστις ἦν τύραννος τότε Σικελίας, ἀβασανίστως δέ πως καὶ κατὰ τὸ προστυχὸν θεῖναι τὸν Διονύσιον.

Οἱ μὲν οὖν ἐπὶ Σικελίαν πλέοντες πρέσβεις, χειμῶνι χρησάμενοι κατὰ θάλατταν, καὶ κύκλῳ τὴν νῆσον περιπλεῖν ἀναγκασθέντες, χρόνιοί τε κατήχθησαν πρὸς τὸν τύραννον, καὶ τὴν χειμερινὴν ἐκεῖ διατρίψαντες ὥραν, [d] μετὰ τὸ θέρος ἐπανῆλθον εἰς Ἰταλίαν, πολλὰς κομίζοντες ἀγοράς. οἱ δὲ εἰς τὸ Πωμεντῖνον ἀποσταλέντες πεδίον, ὀλίγου μὲν ἐδέησαν ὡς κατάσκοποι πρὸς τῶν Οὐολούσκων ἀναιρεθῆναι, διαβληθέντες ὑπὸ τῶν ἐκ Ῥώμης φυγάδων· χαλεπῶς δὲ πάνυ διὰ τὴν προθυμίαν τῶν ἰδίων ξένων, αὐτὰ διασῶσαι τὰ σώματα δυνηθέντες, δίχα τῶν χρημάτων ἀνέστρεψαν εἰς τὴν Ῥώμην ἄπρακτοι. ὅμοια δὲ τούτοις συνέβη παθεῖν καὶ τοῖς εἰς τὴν Ἰταλιῶτιν ἀφικομένοις Κύμην. [e] καὶ γὰρ ἐν ταύτῃ τῇ πόλει πολλοὶ Ῥωμαίων διατρίβοντες, οἱ σὺν τῷ βασιλεῖ Ταρκυνίῳ διασωθέντες ἐκ τῆς τελευταίας μάχης φυγάδες, τὸ μὲν πρῶτον ἐξαιτεῖσθαι παρὰ τοῦ τυράννου τοὺς ἄνδρας ἐπεχείρησαν ἐπὶ θανάτῳ· ἀποτυχόντες δὲ τούτου, [f] ῥύσια κατάγειν [g] αὐτὰ τὰ σώματα παρὰ τῆς ἀποστειλάσης πόλεως ἠξίουν, ἕως ἀπολάβωσι τὰς ἑαυτῶν οὐσίας, ἃς ἔφασαν ὑπὸ Ῥωμαίων ἀδίκως δεδημεῦσθαι, καὶ ταύτης ᾤοντο δεῖν τῆς δίκης τὸν τύραννον αὐτοῖς γενέσθαι κριτήν. ὁ δὲ τυραννῶν τότε τῆς Κύμης Ἀριστόδημος ἦν ὁ Ἀριστοκράτους, ἀνὴρ οὐ τῶν ἐπιτυχόντων ἕνεκα γένους, ὃς ἐκαλεῖτο Μαλακὸς ὑπὸ τῶν [h] ἀστῶν, καὶ σὺν χρόνῳ γνωριμωτέραν ἔσχε τοῦ ὀνόματος [i] τὴν κλῆσιν, [k] εἴθ' ὅτι θηλυδρίας ἐγένετο παῖς ὢν, καὶ τὰ γυναιξὶν ἁρμόττοντα ἔπασχεν, ὡς ἱστοροῦσί τινες· εἴθ' ὅτι πρᾶος ἦν φύσει καὶ

Per. Jul. 422. Ante Chr. 4. Olymp. 72. V. C. Cat. 262. Var. 264.

racuſanus, ſicut ſcripſerunt Licinius & Gellius & multi alii Romani ſcriptores, nullo modo temporum rationibus accuratius examinatis, ut res ipſa indicat, ſed temere quicquid in mentem venit narrantes. Nam decreta in Siciliam legatio, anno ſecundo olympiadis LXXII. eo navigavit, archonte Athenis Hybrilide, poſt exactos reges anno XVII. ut & iſti & alii fere omnes hiſtorici communi conſenſu ſcribunt. Dionyſius vero ſenior, octogeſimo quinto poſt anno quum invaſiſſet Syracuſanos, tyrannidem occupavit, anno tertio olympiadis XCIII. archonte Athenis Callia, qui ſucceſſit Antigeni. Certe ferendum eſſet in hiſtoricis, ſi exiguo annorum numero in ipſa temporum ſupputatione fallerentur, præſertim quum priſcam & multorum annorum hiſtoriam componunt: ſed totis duabus tribuſve ætatibus à veritate aberrare nullus ipſis permiſerit. At qui primus hoc in ſuos annales retulit (quem cæteri omnes ſunt ſequuti) hoc ſolum in priſcis annalibus videtur inveniſſe, his conſulibus legatos in Siciliam miſſos ut frumentum emerent, atque inde quod tyrannus dono dederat advexiſſe: non tamen videtur ulterius Græcorum ſcriptorum hiſtorias ſcrutatus eſſe, quiſnam tunc Siciliæ tyrannus eſſet, ſed temere & inconſiderate, prout ei in mentem venit, Dionyſium poſuiſſe.

¶ Legati igitur qui in Siciliam navigabant, tempeſtatibus in mari jactati, & coacti circumnavigare inſulam, ſero ad tyrannum pervenerunt, & ibi exacta hyeme, primo vere in Italiam reverſi, magnam commeatuum copiam advexerunt. Qui vero in agrum Pomentinum miſſi fuerant, parum abfuit quin, ut exploratores, à Volſcis interficerentur, falſo delati ab exſulibus Romanis: nam quum ægre admodum ſuorum hoſpitum ſtudio *ac favore* ipſa corpora ſervare potuiſſent, pecunia amiſſa & re infecta Romam redierunt. Idem accidit iis, qui ad Italicas Cumas iverant. Quum enim in hac civitate multi Romani degerent, qui cum Tarquinio rege evaſerant, profugerantque ex ultimo prælio, primum quidem illos à tyranno ad ſupplicium depoſcere conati ſunt: ſed quum hoc impetrare non potuiſſent, poſtularunt ut ſaltem ſibi liceret eorum corpora pignoris loco detinere, donec à civitate quæ eos miſerat ſua bona reciperent, quæ à populo Romano injuſte publicata dicebant, atque ipſum tyrannum iſtius ſuæ litis judicem eſſe oportere cenſebant. Tunc autem Cumis tyrannus erat Ariſtodemus Ariſtocratis filius, vir non obſcuri generis, qui à Cumæis Malacus vocabatur, & temporis progreſſu illa nominis appellatio magis innotuit, ſive quod puer adhuc effœminatus eſſet, & muliebria pateretur, ut quidam produnt; ſive (ut alii ſcribunt) quod II.

miti

a Ἀκριβῶς *Vat.* b Ὑβιλίδε in *Ed. Steph.* c Ἔτει *Vat.* d Μετὰ θέρος *Vat.* Μετὰ agnoſcit etiam *Lapi* verſio. *Gelenius*, cum temporis ſpatium videatur juſto longius extrahi, maluit κατὰ. *Sylb.* atque ita legendum exiſtimat *Portus*, niſi θέρος pro ἔαρ accipiendum ſit. e Καὶ γὰρ αὐτόθι πολλοὶ *Vat.* f Hæc videntur perturbata, & in ſuas ſedes ita ſunt reſtituenda, ῥύσια κατάγειν αὐτὰ τὰ σώματα ἠξίουν, ἕως παρὰ τῆς ἀποστειλάσης πόλεως ἀπολάβωσι τὰς ἑαυτῶν οὐσίας. *Port.* g Ταῦτα τὰ σώμ. *Vat.* h Ita in *Cod. Vat.* quod pro vulgato αὐτῶν reſtituit *Sylburgius* ex *Suida* in voce Ἀριστόδημος. Vide *P. Leopardi* Emendationum l. 1. c. 18. i Τὴν ἐπίκλησιν *Vat.* Verum κλῆσιν agnoſcit *Suidas.* k *Plutarchus* eos graviter reprehendit, qui putant Ariſtodemum turpem aliquem ob cauſam mollem fuiſſem vocatum. Nam à barbaris inquit Μαλακὸς eſt appellatus, ὅπερ ἐστὶν ἀντίπαις; quia, adoleſcentulus adhuc quum eſſet, virtute & fortitudine celeberrimum nomen apud barbaros ſibi pepererat. *Caſ.*

a Μαλακὸς

Per. Jul. 4224. *Ante Chr.* 490. *Olymp.* 72 $\frac{2}{3}$. *U.C.* *Cat.* 262. *Var.* 264.

miti & minime iracundo eſſet ingenio. Quibus autem tyrannidis occupandæ occaſionibus ſit uſus, & qua via ad eam pervenerit, & quomodo ſe in ea geſſerit, & quem vitæ exitum habuerit, non intempeſtivum judico, intermiſſa pauliſper rerum Rom. narratione, ſummatim percurrere.

III.

Digreſſio de Ariſtodemo Cumarum tyranno.

¶ Olympiade LXIV. archonte Athenis Miltiade, Cumas, Græcam urbem, in Opicis, ab Eretrienſibus & Chalcidenſibus conditam, Hetruſci qui circa Ionium ſinum habitabant, inde à Gallis temporis progreſſu pulſi, & una cum illis Umbri & Daunii & multi alii barbari, evertere ſunt conati, quum nullam aliam juſtam odii cauſſam, quam ipſam urbis felicitatem, afferre poſſent. Cumæ enim illis temporibus tota Italia celebres erant, ob divitias & potentiam & alia bona, quod totius Campani agri fertiliſſimam partem poſſiderent, & opportuniſſimos circa Miſenum portus haberent. Barbari his bonis inſidias ſtruentes, expeditionem contra eam urbem fecerunt, fere cum quingentis peditum, & decem & octo equitum millibus. Illis autem non procul ab urbe caſtra habentibus admirandum prodigium apparuit, quale nunquam aut apud Græcos aut barbaros uſpiam accidiſſe memoratur. Nam amnes qui præter eorum caſtra fluebant, quorum alter Vulturnus, alter Glanis vocatur, omiſſo naturali curſu aquas retorſerunt, & ab oſtiis ad fontes ſuos recurrerunt, eumque curſum diu tenuerunt. Hac re cognita Cumæi tunc demum auſi ſunt cum barbaris congredi, quod ex hoc prodigio conjicerent deum res hoſtium elatas depreſſurum, & ſuas quæ videbantur humiles elaturum. Quare, diviſis trifariam totius juventutis viribus, partem unam ad urbis præſidium, alteram ad navium cuſtodiam reliquerunt; tertiam pro mœnibus inſtruxerunt, impetum hoſtium excepturi. atque horum numerus continebat equites DC. peditum vero quatuor millia & quingentos præterea: & quamvis tam exiguum militum numerum haberent, tamen tot *hoſtium* millia ſuſtinuerunt.

IV.

¶ Ubi vero barbari cognoverunt eos ad pugnam paratos eſſe, clamore ſublato, ut fert barbarorum mos, eos invaſerunt, nullo ſervato ordine, pedites & equites promiſcue, quaſi eos omnes *primo impetu* eſſent deleturi. Locus autem ubi pugnabatur erat vallis anguſta ante urbem, montibus & paludibus undique clauſa, pro Cumæorum virtute faciens, & iniqua barbarorum multitudini. Quum enim alii alios everterent, humique dejicerent & conculcarent, cum multis aliis in locis, tum vero præcipue circa cœnum paludis, ne congreſſi quidem cum acie Græcorum plerique eorum à ſuis obtriti interierunt: atque ingens ille eorum peditatus mutua colliſione afflictus, & nullo forti facinore edito, diſſipatus eſt, & alius alio fugit. Equites vero pugnarunt illi quidem, & multum negotii

[a] μαλακὸς εἰς ὀργήν, ὡς ἕτεροι γράφουσιν. ἀφορμαῖς δὲ τῆς τυραννίδος ὁποίαις ἐχρήσατο, καὶ τίνας ἦλθεν ἐπ' αὐτὴν ὁδούς, καὶ πῶς διῴκησε τὰ κατὰ τὴν ἀρχήν, καταστροφῆς τε ὁποίας ἔτυχεν, οὐκ ἄκαιρον εἶναι δοκῶ, μικρὸν [b] ἐπιστήσαντας τὴν Ῥωμαϊκὴν διήγησιν, κεφαλαιωδῶς διεξελθεῖν.

Ἐπὶ τῆς ἑξηκοστῆς καὶ τετάρτης ὀλυμπιάδος, ἄρχοντος 419
Ἀθήνησι Μιλτιάδου, Κύμην τὴν ἐν Ὀπικοῖς Ἑλληνίδα πόλιν, ἣν Ἐρετριεῖς τε καὶ Χαλκιδεῖς ἔκτισαν, [c] Τυρρηνῶν δὲ οἱ περὶ τὸν Ἰόνιον κόλπον κατοικοῦντες, ἐκεῖθέν θ' ὑπὸ τῶν Κελτῶν ἐξελαθέντες σὺν χρόνῳ, καὶ σὺν αὐτοῖς [d] Ὀμβρικοί τε καὶ Δαύνιοι καὶ συχνοὶ τῶν ἄλλων βαρβάρων, ἐπεχείρησαν ἀνελεῖν, οὐδεμίαν ἔχοντες εἰπεῖν δικαίαν πρόφασιν τοῦ μίσους, ὅτι μὴ τὴν εὐδαιμονίαν τῆς πόλεως. ἦν γὰρ ἡ Κύμη κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους περιβόητος ἀνὰ τὴν ὅλην Ἰταλίαν, πλούτου τε καὶ δυνάμεως ἕνεκα [e] καὶ τῶν ἄλλων ἀγαθῶν, γῆν τε κατέχουσα τῆς Καμπανῶν πεδιάδος τὴν πολυκαρποτάτην, καὶ λιμένων κρατοῦσα τῶν περὶ Μισηνὸν ἐπικαιροτάτων. τούτοις ἐπιβουλεύσαντες τοῖς ἀγαθοῖς οἱ βάρβαροι, στρατεύουσιν ἐπ' αὐτήν, πεζοὶ μὲν οὐκ ἐλάττους πεντήκοντα μυριάδων, ἱππεῖς δὲ δυεῖν χιλιάδων ἀποδέοντες εἶναι δισμύριοι. ἐστρατοπεδευκόσι δὲ αὐτοῖς οὐ μακρὰν ἀπὸ τῆς πόλεως τέρας γίνεται θαυμαστόν, οἷον ἐν οὐδενὶ χρόνῳ μνημονεύεται γενόμενον, οὔτε Ἑλλάδος, οὔτε βαρβάρου γῆς οὐδαμόθι. οἱ γὰρ παρὰ τὰ στρατόπεδα ῥέοντες αὐτῶν ποταμοί, Οὐολτοῦρνος ὄνομα θατέρῳ, τῷ δὲ ἑτέρῳ Γλάνις, ἀφέντες τὰς κατὰ φύσιν ὁδούς, ἀνέστρεψαν τὰ νάματα, καὶ μέχρι πολλοῦ διετέλεσαν [f] ἀπὸ τῶν στομίων ἀναχωροῦντες ἐπὶ τὰς πηγάς. τοῦτο καταμαθόντες οἱ Κυμαῖοι, τότε ἐθάρρησαν ὁμόσε τοῖς βαρβάροις χωρεῖν, ὡς τοῦ δαιμονίου ταπεινὰ μὲν τὰ ἐκείνων μετέωρα θήσοντος, ὑψηλὰ δὲ [g] τὰ δοκοῦντα εἶναι σφῶν ταπεινά. νείμαντες δὲ τὴν ἐν ἀκμῇ δύναμιν ἅπασαν τριχῇ, μιᾷ μὲν τὴν πόλιν ἐφρούρουν, τῇ δὲ ἑτέρᾳ τὰς ναῦς εἶχον ἐν φυλακῇ· τῇ δὲ τρίτῃ, πρὸ τοῦ τείχους ταξάμενοι, τοὺς ἐπιόντας ἐδέχοντο. τούτων ἱππεῖς μὲν ἦσαν ἑξακόσιοι, πεζοὶ δὲ τετρακισχίλιοι καὶ πεντακόσιοι· καὶ οὕτως ὄντες τὸν ἀριθμὸν ὀλίγοι, τὰς τοσαύτας ὑπέστησαν μυριάδας. Ὡς δὲ κατέμαθον αὐτοὺς οἱ βάρβαροι μάχεσθαι παρεσκευασμένους, ἀλαλάξαντες ἐχώρουν ὁμόσε τὸν βάρβαρον τρόπον, ἄνευ κόσμου, πεζοί τε καὶ ἱππεῖς ἀναμίξ, ὡς ἅπαντας ἁρπασόμενοι. ἦν δὲ τὸ περὶ τῆς πόλεως χωρίον, ἐν ᾧ συνέμισγον ἀλλήλοις, αὐλὼν στενός, ὄρεσι καὶ λίμναις περικλειόμενος, τῇ μὲν ἀρετῇ τῶν Κυμαίων σύμμαχος, τῷ δὲ πλήθει τῶν βαρβάρων πολέμιος. ἀνατρεπόμενοι γὰρ ὑπ' ἀλλήλων καὶ συμπατούμενοι, πολλαχῇ μὲν καὶ ἄλλῃ, μάλιστα δὲ περὶ τὰ τέλματα τῆς λίμνης, οὐδὲ εἰς χεῖρας ἐλθόντες τῇ φάλαγγι τῶν Ἑλλήνων, αὐτοὶ δι' αὐτῶν οἱ πλείους διεφθάρησαν· καὶ ὁ μὲν πεζὸς αὐτῶν στρατὸς ὁ πολύς, περὶ ἑαυτῷ σφαλείς, ἔργον δὲ οὐδὲν γενναῖον ἀποδειξάμενος, ἄλλος ἄλλῃ διασκεδασθεὶς ἔφυγεν. οἱ δὲ ἱππεῖς συνῆλθον μὲν ὁμόσε, καὶ πολὺν τοῖς Ἕλλησιν 420

οὗτοι

a Μαλακὸς πρὸς ὀργὴν *Vat.* b Ἐπιστήσας *Vat.* c Τυρρηνῶν οἱ δὲ *Vat.* Τυρρηνῶν τε οἱ malit *Sylb.* d Umbros *Ptolemæi* tabulæ longe disjungunt à Dauniis. *Sylb.* Verum Umbros comites ſe adjunxiſſe Etruſcis non mirabimur, ſi meminerimus tantam fuiſſe tunc temporis æmulationem inter potentiſſimos illos populos, ut quocunque alter expeditionem ſuſciperet, eodem alter mox ſequeretur. Docet id nos *Strabonis* locus egregius l. 5. p. 216. Ed. Pariſ. *Caſ.* e Καὶ τῶν ἄλλων ἀγαθῶν ἕνεκα *Vat.* f Ἀπὸ τῶν στομάτων *Vat.* g Τὰ δοκοῦντα εἶναί ποτε *Vat.*

a Pro

οὗτοι παρέσχον πόνον· ἀδύνατοι δὲ ὄντες κυκλώσασθαι τοὺς πολεμίους διὰ στενοχωρίαν, [a] καίτοι καὶ τοῦ δαιμονίου κεραυνοῖς καὶ ὕδασι καὶ βρονταῖς συναγωνισαμένου τοῖς Ἕλλησι, δείσαντες, εἰς φυγὴν τρέπονται. ἐν ταύτῃ τῇ μάχῃ πάντες μὲν οἱ τῶν Κυμαίων ἱππεῖς λαμπρῶς ἠγωνίσαντο, καὶ τῆς νίκης οὗτοι μάλιστα ὡμολογοῦντο αἴτιοι γενέσθαι· ὑπὲρ ἅπαντας δὲ τοὺς ἄλλους, Ἀριστόδημος ὁ Μαλακὸς ἐπικαλούμενος· καὶ γὰρ τὸν ἡγεμόνα τῶν πολεμίων οὗτος ἀπέκτεινε μόνος ὑποστάς, καὶ ἄλλους πολλοὺς καὶ ἀγαθούς. λυθέντος δὲ τοῦ πολέμου, τὰς χαριστηρίους θυσίας ἀποδόντες οἱ Κυμαῖοι τοῖς θεοῖς, καὶ ταφὰς τῶν ἀποθανόντων ἐν τῇ μάχῃ λαμπρὰς ποιησάμενοι, περὶ τῶν ἀριστείων, ὅτῳ χρὴ τὸν πρῶτον ἀποδοῦναι στέφανον, εἰς πολλὴν κατέστησαν ἔριν· οἱ μὲν γὰρ ἀκέραιοι κριταὶ τὸν Ἀριστόδημον ἐβούλοντο τιμῆσαι, [b] καὶ ἦν ὁ δῆμος μετ' ἐκείνου· οἱ δὲ δυνατοί, τὸν ἵππαρχον Ἱππομέδοντα, καὶ ἡ βουλὴ πᾶσα τούτῳ συνελάμβανεν· ἦν δὲ ἀριστοκρατικὴ τότε παρὰ τοῖς Κυμαίοις ἡ πολιτεία, καὶ ὁ δῆμος οὐ πολλῶν τινων κύριος. στάσεως δὲ διὰ ταύτην τὴν ἔριν ἀνισταμένης, δείσαντες οἱ πρεσβύτεροι μὴ πρὸς ὅπλα καὶ φόνους χωρήσῃ τὸ φιλότιμον, ἔπεισαν ἀμφοτέρας τὰς τάξεις συγχωρῆσαι τὰς ἴσας τιμὰς λαβεῖν ἑκάτερον τῶν ἀνδρῶν. ἀπὸ ταύτης γίνεται τῆς ἀρχῆς δήμου προστάτης ὁ Μαλακὸς Ἀριστόδημος, καὶ λόγου πολιτικοῦ δύναμιν ἀσκήσας ἐξεδημαγώγει τὸ πλῆθος, πολιτεύμασί τε κεχαρισμένοις [c] ἀναλαβών, καὶ τοὺς σφετεριζομένους τὰ κοινὰ τῶν δυνατῶν ἐξελέγχων, καὶ ἀπὸ τῶν ἑαυτοῦ χρημάτων [d] πολλοὺς τῶν πολιτῶν εὖ ποιῶν. καὶ ἦν τοῖς προεστηκόσι τῆς ἀριστοκρατίας διὰ ταῦτα ἐπαχθὴς καὶ φοβερός. Εἰκοστῷ δὲ ὕστερον ἔτει τῆς πρὸς τοὺς βαρβάρους μάχης, ἦλθον ὡς τοὺς Κυμαίους [e] Ἀρικηνῶν πρέσβεις σὺν ἱκετηρίαις, ἀξιοῦντες αὐτοὺς βοηθῆσαι σφίσιν ὑπὸ Τυρρηνῶν πολεμουμένοις. μετὰ γὰρ τὰς διαλλαγὰς ἃς ἐποιήσατο πρὸς τὴν Ῥωμαίων πόλιν ὁ βασιλεὺς τῶν Τυρρηνῶν [f] Πορσῖνος, τὸν υἱὸν [g] Ἄρρον, δοὺς τὴν ἡμίσειαν τῆς στρατιᾶς, ἔπεμψεν, ἰδίαν ἀρχὴν κτήσασθαι βουλόμενον, ὡς ἐν τοῖς πρὸ τούτου δεδήλωκα λόγοις· ὃς ἐπολιόρκει τότε τοὺς Ἀρικηνοὺς καταπεφευγότας εἰς τὸ τεῖχος, καὶ οὐ διὰ μακροῦ λιμῷ τὴν πόλιν αἱρήσειν ᾤετο. ταύτης τῆς πρεσβείας ἀφικομένης, οἱ προεστηκότες τῆς ἀριστοκρατίας μισοῦντες τὸν Ἀριστόδημον, καὶ δεδιότες [h] μή τι κακὸν ἐργάσηται περὶ τὴν πολιτείαν, κάλλιστον ὑπέλαβον εἰληφέναι καιρόν, ἐκποδὼν αὐτὸν ποιήσασθαι σὺν εὐσχήμονι προφάσει. πείσαντες δὴ τὸν δῆμον ἀποστεῖ-
421 λαι Ἀρικηνοῖς δισχιλίους ἄνδρας [i] ἐπὶ συμμαχίαν, καὶ στρατηγὸν ἀποδείξαντες τὸν Ἀριστόδημον, ὡς δὴ τὰ πολέμια λαμπρόν, τὰ μετὰ ταῦτα ἔπραττον ἐξ ὧν ἢ κατακοπήσεσθαι μαχόμενον ὑπὸ τῶν Τυρρηνῶν αὐτὸν ὑπελάμβανον, ἢ κατὰ τὸ πέλαγος διαφθαρήσεσθαι. γενόμενοι γὰρ ὑπὸ τῆς βουλῆς κύριοι καταλέξαι τοὺς ἐπὶ τὴν συμμαχίαν ἐξελευσομένους, τῶν μὲν ἐπισήμων καὶ λόγου ἀξίων οὐδένα κατέγραψαν· ἐπιλέξαντες δὲ τοὺς ἀπορωτάτους τε καὶ πονηροτάτους

Græcis exhibuerunt: ſed quum non poſſent hoſtes circundare ob locorum anguſtias, quinetiam ipſo deo fulminibus & imbribus & tonitruis Græcos adjuvante, territi terga verterunt. In eo prælio omnes Cumæorum equites egregie pugnarunt, atque hi potiſſimum vel omnium confeſſione victoriæ anctores fuerunt: ſed inter cæteros Ariſtodemi cognomine Malaci virtus præcipue enituit. etenim ipſe ſolus, impetum ſuſtinens, ducem hoſtium & alios multos ſtrenuoſque viros interfecit. Bello autem confecto, Cumæi, ſacrificio diis pro parta victoria facto, & iis qui in pugna ceciderant honorifice ſepultis, magna contentione certarunt, cuinam ob rem fortiter geſtam prima corona danda eſſet. Nam ſinceri judices Ariſtodemum hoc honore dignabantur, & plebs ei favebat: at potentes cives Hippomedontem magiſtrum equitum, & totus ſenatus huic ſuffragabatur. Erat autem tunc temporis penes optimates Cumæa reſp. & plebs non multum poterat. Ob hanc igitur contentionem orta ſeditione, majores natu, veriti ne ad arma & cædes ambitio iſta progrederetur, perſuaſerunt utrique factioni, ut æquos honores capere illis ambobus permitteret. Ob hanc igitur cauſſam Ariſtodemus, cognomine Malacus, plebis patronus eſt factus, qui quod in civili genere dicendi non mediocriter exercitatus eſſet, concionibus plebem ductabat, eam actionibus popularibus recreans, & proceres qui publica depeculabantur arguens, & de ſuis pecuniis beneficia in multos cives conferens: quapropter primoribus optimatum gravis & formidabilis erat. ¶ Anno autem xx. poſt pugnam cum barbaris commiſſam, ad Cumæos venerunt Aricinorum legati cum ſupplicum inſignibus, opem illorum imploraturi contra Hetruſcos, à quibus bello premebantur. Nam Porſena, rex Hetruſcorum, poſt pacem cum pop. Rom. factam, filium ſuum Aruntem cum dimidia copiarum parte miſit, quia proprium imperium ſibi quærere volebat, ſicut ſupra declaravi: qui Aricinos intra mœnia compulſos tunc obſidebat, & ſe brevi urbem fame expugnaturum ſperabat. Quum legatio iſta veniſſet, principes optimatum, Ariſtodemum odio proſequentes, & veriti ne quam calamitatem reip. afferret, pulcherrimam occaſionem ſe nactos arbitrabantur, qua illum per ſpeciem honeſtæ cauſſæ de medio tollerent. Quum igitur populo perſuaſiſſent, ut auxilio Aricinis duo hominum millia mitteret, & ducem eorum creaſſent Ariſtodemum, quod eſſet rebus bellicis clarus, * poſtea pararunt inſidias homini, per quas ipſum vel ab Hetruſcis in pugna conciſum iri, vel in mari periturum arbitrabantur. Nam à ſenatu accepta poteſtate delectus habendi eorum qui auxilio mittendi eſſent, nullos nobiles aut memoratu dignos conſcripſerunt: ſed delectis ex plebe pauperrimis ac nequiſſimis

Per Jul. 4224.
Ante Chr. 490.
Olymp. 72 ³⁄₄.
V. C. Cat. 262.
Var. 264.

V.

a Pro καί τοι ſenſus omnino poſtulat καὶ δὴ *atque adeo*. *Sylb.* Καί τι δὴ (*nonnihil etiam*) in *Cod. Vat.* quo modo legendum eſſe animadverterat *Caſaubonus*, ex aliis *Dionyſii* locis. *b* Καὶ ἦν ὁ δῆμος ἅπας μετ' ἐκείνου *Vat.* c Ἀναλαμβάνων *Vat.* d Πολλοὺς τῶν πενήτων *Vat.* e Imo Romanorum, ſi *Plutarcho* credimus. *Livio* convenit cum *Dionyſio*. *Caſ.* f Πορσίνας *Vat.* g Alibi Ἄροντα habemus, ut & Latini *Aruntem*. *Sylb.* Imo & Ἀρόντα, atque etiam Ἄρροντα, ut in *Cod. Vat.* h Μή τι νεωτερὸν ἐξεργάσηται *Vat.* i Eadem loquutio reperitur etiam paullo poſt v. 47. & p. 406. v. 9. ſed ſcribi etiam poteſt ἐπὶ συμμαχίᾳ *opis ferendæ gratia*, ut alibi ſæpe. *Sylb.* * Poſt hæc egerunt ea, quibus ipſum &c. *Lapus.*

Per. Jul. 4224. Ante Chr. 490. Olymp. 72 $\frac{2}{3}$ U. C. Cat. 262. Var. 264.

mis quibuſque, quos ſemper ſuſpectos habebant ne quid rerum novarum molirentur, ex his claſſem compleverunt; & decem vetuſtis navibus & parum idoneis ad navigandum in mare deductis, quarum præfecti erant Cumæorum pauperrimus quiſque, in his illos poſuerunt, pœnam capitalem minati, ſi quis eam militiam deſeruiſſet.

VI. ¶ At Ariſtodemus hæc tantum loquutus, perſpectum ac notum eſſe ſibi inimicorum conſilium, qui verbis quidem ſe ad auxilium *Aricinis* ferendum mitterent, re vero ipſa ad manifeſtum exitium, accepit earum copiarum imperium, & cum Aricinorum legatis celeriter portu ſolvit, & medium illud maris ſpatium laborioſe & periculoſe emenſus, appulit ad littora Ariciæ proxima; & præſidio in navibus relicto, quantum ſatis erat ad earum cuſtodiam, * illa eadem nocte confecto terreſtri itinere, quod non erat longum, ſub diluculum in Aricinorum conſpectum ex improviſo venit: caſtriſque prope illos poſitis, perſuaſit iis qui intra mœnia confugerant, ut in campum apertum prodirent, & ita tunc Hetruſcis pugnandi copiam fecit. Collatis autem ſignis acre prælium commiſſum eſt, in quo Aricini non diu hoſtium impetum ſuſtinuerunt, ſed omnes inclinarunt, atque iterum intra muros fuga ſe receperunt. At Ariſtodemus cum exigua lectorum Cumæorum manu, qua ſtipatus erat, totam illius pugnæ molem ſuſtinuit, & Hetruſcorum ducem ſua manu interfecit, & gentes exteras ac barbaras in fugam vertit, & maxime inſignem victoriam ex hoſte reportavit. His rebus geſtis, & ab Aricinis multis decoratus muneribus celeriter diſceſſit, quod ipſemet ſuæ victoriæ nuncium Cumæis afferre vellet. Eum autem ſequebantur permultæ Aricinorum onerariæ naves, ſpolia & Hetruſcos captivos vehentes. Quum autem jam ad Cumas acceſſiſſent, claſſe ad littus appulſa exercitum ad concionem vocavit, & longa oratione in civitatis principes & gubernatores invectus, & multis laudibus eos proſequutus, quorum egregia opera in prælio enituerat, diviſaque viritim pecunia, & muneribus Aricinorum in medio poſitis, ut omnibus eſſent communia, rogavit eos ut horum beneficiorum eſſent memores ubi in patriam rediiſſent, &, ſiquod forte periculum ſibi ab optimatibus aliquando immineret, opem pro viribus unuſquiſque ferret. Omnibus autem uno ore ſe illi magnam habere gratiam dicentibus, tum ob inſperatam ſalutem quam ejus opera fuerant adepti, tum ob reditum in patriam minime vacuis manibus, & ſuam potius vitam quam illius ſalutem hoſtibus ſe prodituros pollicentibus, collaudatis iis, concionem dimiſit. Poſtea in ſuum tentorium vocatos eorum ſceleſtiſſimos quoſque & manu fortiſſimos, largitionibus & humanis alloquiis, & ſpe (quæ omnes decipit) corrupit, & paratos habuit ad ſe

τῶν δημοτικῶν, ἐξ ὧν ἀεί τινας ὑπώπτευον νεωτερισμοῦ, ἐκ τούτων συνεπλήρωσαν τὸν ἀπόστολον· καὶ ναῦς δέκα παλαιὰς ἥκιστα πλεύσας καθελκύσαντες, ὧν ἐτριηράρχουν οἱ πενέστατοι Κυμαίων, εἰς ταύτας αὐτοὺς ἀνεβίβασαν, θάνατον ἀπειλήσαντες, ἐάν τις ἀπολειφθῇ τῆς [a] στρατιᾶς.

Ὁ δὲ Ἀριστόδημος τοσοῦτον εἰπὼν μόνον, ὡς οὐ λέληθεν αὐτὸν ἡ διάνοια τῶν ἐχθρῶν, ὅτι λόγῳ μὲν ἐπὶ συμμαχίαν αὐτὸν ἀποστέλλουσιν, ἔργῳ δὲ εἰς προῦπτον ὄλεθρον, δέχεται μὲν τὴν στρατηγίαν, ἀναχθεὶς δὲ ἅμα τοῖς πρέσβεσι τῶν Ἀρικηνῶν διὰ ταχέων, καὶ τὸ μεταξὺ πέλαγος ἐπιπόνως καὶ κινδυνωδῶς διανύσας, ὁρμίζεται κατὰ τοὺς [b] ἔγγιστα Ἀρικείας αἰγιαλούς· καὶ καταλιπὼν ἐν ταῖς ναυσὶ φυλακὴν ἀποχρῶσαν, ἐν τῇ πρώτῃ [c] νυκτὶ τὴν ἀπὸ θαλάσσης ὁδὸν οὐ πολλὴν οὖσαν διανύσας, ἐπιφαίνεται τοῖς Ἀρικηνοῖς περὶ τὸν ὄρθρον ἀπροσδοκήτως. θέμενος δὲ πλησίον αὐτῶν τὸν χάρακα, καὶ τοὺς καταπεφευγότας εἰς τὰ τείχη πείσας προελθεῖν εἰς ὕπαιθρον, προὐκαλεῖτο τοὺς Τυρρηνοὺς εὐθὺς εἰς μάχην. γενομένης δὲ παρατάξεως καὶ ἀγῶνος καρτεροῦ, οἱ μὲν Ἀρικηνοὶ βραχὺν πάνυ διαμείναντες χρόνον, ἐνέκλιναν ἀθρόοι, καὶ γίνεται πάλιν εἰς τὸ τεῖχος αὐτῶν φυγή. ὁ δὲ Ἀριστόδημος σὺν τοῖς περὶ αὐτὸν λογάσι Κυμαίων ὀλίγοις οὖσι, πᾶν τὸ τοῦ πολέμου βάρος ὑποστάς, καὶ τὸν ἡγεμόνα τῶν Τυρρηνῶν αὐτοχειρίᾳ κτείνας, τρέπει τοὺς ἀλλοφύλους εἰς φυγήν, καὶ νίκην ἀναιρεῖται πασῶν λαμπροτάτην. διαπραξάμενος δὲ ταῦτα, καὶ τιμηθεὶς ὑπὸ τῶν Ἀρικηνῶν πολλαῖς δωρεαῖς, ἀπέπλει διὰ ταχέων, αὐτὸς ἄγγελος τοῖς Κυμαίοις τῆς αὐτοῦ νίκης βουλόμενος γενέσθαι. εἵποντο δὲ αὐτῷ πολλαὶ πάνυ τῶν Ἀρικηνῶν ὁλκάδες, τὰ λάφυρα καὶ τοὺς αἰχμαλώτους τῶν Τυρρηνῶν ἄγουσαι. ὡς δὲ πλησίον ἐγένοντο τῆς Κύμης, ὁρμίσας τὰς ναῦς, ἐκκλησίαν τοῦ στρατοῦ ποιεῖται, καὶ πολλὰ μὲν τῶν προεστηκότων τῆς πόλεως κατηγορήσας, πολλοὺς δὲ τῶν ἀνδραγαθησάντων κατὰ τὴν μάχην ἐπαίνους διελθών, [d] ἀργύριόν τε διδοὺς αὐτοῖς κατ᾽ ἄνδρα, καὶ τὰς παρὰ τῶν Ἀρικηνῶν δωρεὰς εἰς κοινὸν [e] πᾶσι προθείς, ἠξίου 422 μεμνῆσθαι τῶν εὐεργεσιῶν, [f] ὅταν καταπλεύσωσιν εἰς τὴν πατρίδα, καὶ ἄν τις αὐτῷ ποτε [g] συμβαίη κίνδυνος ἐκ τῆς ὀλιγαρχίας, ὡς δύναμις ἑκάστῳ, βοηθεῖν. ἁπάντων δὲ πολλὰς ὁμολογούντων αὐτῷ χάριτας εἰδέναι, τῆς τε ἀνελπίστου σωτηρίας, ἣν δι᾽ ἐκεῖνον ἔσχον, καὶ τῆς ἐπὶ τὰ οἰκεῖα οὐ σὺν κεναῖς χερσὶν ἀφίξεως, καὶ τὰς ἑαυτῶν ψυχὰς θᾶττον ἢ τὴν ἐκείνου προήσεσθαι τοῖς ἐχθροῖς [h] ἐπαγγελλομένων, ἐπαινέσας αὐτούς, ἀπέλυσε τὴν ἐκκλησίαν. καὶ μετὰ τοῦτο καλῶν εἰς τὴν αὐτοῦ σκηνὴν τοὺς πονηροτάτους ἐξ αὐτῶν, καὶ κατὰ χεῖρα γενναιοτάτους, δωρεῶν τε δόσει καὶ λόγων φιλανθρωπίᾳ, καὶ ταῖς ἅπαντας ἐξαπατώσαις ἐλπίσι διαφθείρας, ἑτοίμους ἔσχε

συγκα-

a Στρατείας *Vat.* quod maluit etiam *Sylb.* b Ἔγγιστα τῆς Ἀρικείας *Vat.* c Τὴν ἀπὸ θαλάσσης ὁδὸν νυκτὶ οὐ πολ. in *Ed. Steph.* intricato ſtructuræ ordine. *Sylb.* d Ἀργύριόν τε διαδοὺς *Vat.* e Πᾶσι καταθεὶς *Vat.* f Ἂν καταπλεύσωσιν *Vat.* g Syntactica norma pro συμβαίη poſtulat ſubjunctivum συμβῇ vel συμβαίνῃ. *Sylb.* h Ἀπαγγελλομένων in *Ed. Steph.* quod in promittendi ſignificatione uſurpari non ſolet. Eodem errore aliquoties ἀπισχύρωσε pro ἐπισχύρωσε. *Sylb.* Ἐπαγγελλομένων *Vat.* * *Al.* prima nocte.

a *Gelenius*

VII.

Per. Jul. 4224. Ante Chr. 490. Olymp. 72 ¾. V. C. Cat. 262. Var. 264.

συγκαταλῦσαι τὴν καθεστῶσαν πολιτείαν. Οὓς συνεργοὺς καὶ συναγωνιστὰς λαβὼν, καὶ ἃ δέοι πράττειν ἑκάστοις ὑποθέμενος, τοῖς τε αἰχμαλώτοις οὓς [a] ὑπηγάγετο προῖκα δοὺς τὴν ἐλευθερίαν, ἵνα καὶ τὴν ἐκείνων εὔνοιαν προσλάβῃ, κατέπλει [b] κεκοσμημένος ταῖς ναυσὶν εἰς τοὺς τῶν Κυμαίων λιμένας. οἱ δὲ τῶν στρατευομένων πατέρες τε καὶ μητέρες, καὶ πᾶσα ἡ ἄλλη συγγένεια, παῖδές τε καὶ γαμεταὶ γυναῖκες, ὑπήντων ἐξιοῦσιν αὐτοῖς, μετὰ δακρύων περιπλεκόμενοι καὶ καταφιλοῦντες, καὶ ταῖς ἡδίσταις ἕκαστον ἀνακαλούμενοι προσηγορίαις. καὶ ἡ ἄλλη δὲ πληθὺς ἡ κατὰ τὴν πόλιν ἅπασα, χαρᾷ καὶ κρότῳ δεξιουμένη τὸν ἡγεμόνα, προὔπεμπεν εἰς τὸν οἶκον ἀπιόντα. ἐφ' οἷς οἱ προεστηκότες τῆς πόλεως ἀνιώμενοι, μάλιστα δὲ οἱ τὴν στρατηγίαν αὐτῷ παραδόντες, καὶ τἄλλα τὰ πρὸς τὸν ὄλεθρον μηχανησάμενοι, [c] πονηροὺς ὑπὲρ τοῦ μέλλοντος εἶχον διαλογισμούς. ὁ δὲ διαλιπὼν ὀλίγας τινὰς ἡμέρας, ἐν αἷς τὰς εὐχὰς ἀπεδίδου τοῖς θεοῖς καὶ τὰς ὑστεριζούσας [d] ὁλκάδας ἐδέχετο, ἐπειδὴ καιρὸς ἦν, ἔφη βούλεσθαι τὰ πραχθέντα κατὰ τὸν ἀγῶνα πρὸς τὴν βουλὴν ἀπαγγεῖλαι, καὶ τὰ ἐκ τοῦ πολέμου λάφυρα ἀποδεῖξαι. συνελθόντων δὲ τῶν ἐν τέλει κατὰ πλῆθος εἰς τὸ βουλευτήριον, ὁ μὲν ἐδημηγόρει παρελθὼν, καὶ πάντα τὰ γενόμενα κατὰ τὴν μάχην διεξῄει· οἱ δὲ παρασκευασθέντες ὑπ' αὐτοῦ συνεργοὶ τῆς ἐπιθέσεως, ἔχοντες ὑπὸ τοῖς ἱματίοις ξίφη, κατὰ πλῆθος εἰσδραμόντες εἰς τὸ βουλευτήριον, ἀποσφάττουσιν ἅπαντας τοὺς ἀριστοκρατικούς. φυγὴ δὲ μετὰ τοῦτο τῶν κατὰ τὴν ἀγορὰν, καὶ δρόμος, τῶν μὲν, ἐπὶ τὰς οἰκίας, τῶν δὲ, ἔξω τῆς πόλεως, πλὴν τῶν συνειδότων τὴν ἐπίθεσιν· οὗτοι δὲ τήν τε ἄκραν καὶ τὰ νεώρια, καὶ τοὺς ἐρυμνοὺς τόπους τῆς πόλεως κατελάμβανον. τῇ δὲ ἐπιούσῃ νυκτὶ λύσας ἐκ τῶν δεσμωτηρίων τοὺς [e] ἐπὶ θανάτῳ πολλοὺς ὄντας, καὶ καθοπλίσας ἅμα τοῖς ἄλλοις φίλοις, ἐν οἷς ἦσαν καὶ [f] οἱ τῶν Τυρρηνῶν αἰχμάλωτοι, φυλακὴν
423 ἐκ τούτων καθίσταται περὶ τὸ σῶμα. ἡμέρας δὲ γενομένης, συγκαλέσας τὸν δῆμον εἰς ἐκκλησίαν, καὶ πολλὴν κατηγορίαν διαθέμενος τῶν φονευθέντων ὑπ' αὐτοῦ πολιτῶν, [g] ἐκείνους μὲν ἔφη τετιμωρῆσθαι σὺν δίκῃ, πολλάκις ἐπιβουλευθεὶς ὑπ' αὐτῶν, τοῖς δὲ ἄλλοις πολίταις ἐλευθερίαν φέρων παρεῖναι, καὶ ἰσηγορίαν, καὶ ἄλλα πολλὰ ἀγαθά.

Ταῦτα εἰπὼν, καὶ θαυμαστῶν ἐμπλήσας ἐλπίδων τοὺς δημοτικοὺς ἅπαντας, [h] δύο τὰ κάλλιστα καθίσταται τῶν ἐν ἀνθρώποις πολιτευμάτων, [i] οἷς πᾶσα χρῆται προοιμίοις τυραννὶς, γῆς ἀναδασμὸν καὶ χρεῶν ἄφεσιν· τούτων δὲ τὴν ἐπιμέλειαν αὐτὸς ἀμφοτέρων ὑπισχνεῖτο ποιήσεσθαι, στρατηγὸς ἀποδειχθεὶς αὐτοκράτωρ, ἕως ἐν ἀσφαλεῖ τὰ κοινὰ γένηται, καὶ δημοκρατικὴν [k] καταστήσωσι πολιτείαν. ἀσμένως δὲ τοῦ δημοτικοῦ καὶ πονηροῦ πλήθους τὴν ἁρπαγὴν τῶν ἀλλοτρίων δεξα-

juvandum in præſenti reip. ſtatu mutando. ¶ Quibus aſſumptis ad operæ & periculi ſocietatem, & monitis quid cuique agendum, & captivis quos adducebat libertate gratis data, ut illorum quoque benevolentiam ſibi conciliaret, inſtructis navibus in portus Cumæos eſt delatus. Tunc militum patres & matres, & reliqui omnes cognati & liberi & uxores, obviam illis exſcendentibus iverunt, cum lacrymis eos amplectentes, & oſculantes, & ſuaviſſimis unumquemque appellationibus ſalutantes. Quinetiam tota reliqua multitudo urbana, cum gratulatione & plauſu ducem ſalutans, redeuntem domum proſequuta eſt. Quam rem moleſte ferentes civitatis primores, præcipue vero illi qui exercitus imperium ei dederant, & alia in ejus perniciem machinati fuerant, male de futuris cogitare cœperunt. Ille vero, intermiſſis paucis quibuſdam diebus, quibus votiva ſacrificia diis perſolvit, & onerarias naves, quæ tardiores erant, exſpectavit, poſtquam tempus opportunum jam veniſſe exiſtimavit, dixit ſe velle in ſenatu res à ſe in prælio geſtas narrare, & prædam eo bello partam oſtendere. Quum autem frequens ſenatus & magiſtratus in curiam conveniſſent, ipſe in medium progreſſus cœpit concionari, & ordine narrare quæcunque in prælio geſta fuerant. Interim vero illius conſpirationis ſocii, jam ante ab eo parati, cum ſicis ſub veſte tectis magna manu in curiam irrumpentes, omnes optimates jugularunt. Ac mox omnes è foro diffugere, & currere, alii domum, alii extra urbem, exceptis iis qui conſpirationis erant conſcii. Iſti enim & arcem & navalia & munitiones civitatis occuparunt. Sequenti vero nocte ſolutis ex vinculis qui capitis rei erant, quorum magnus erat numerus, & armatis illis una cum ſuis amicis, inter quos erant & captivi Hetruſci, ex his ſatellitium ad corporis ſui cuſtodiam conſtituit. Quum autem dies illuxiſſet, convocato ad concionem populo, & longa oratione invectus in cives à ſe cæſos, illos quidem ſibi toties inſidiis ab ipſis appetito meritas luiſſe pœnas, & ſe cæteris civibus jam libertatem & jus æquum & multa alia bona afferre dixit.

VIII.

¶ Hæc loquutus, & omnibus plebejis mira ſpe repletis, à duabus longe omnium pulcherrimis actionibus reip. adminiſtrationem orſus eſt, quæ ſolent eſſe cujuſlibet tyrannidis primordia, ab agrorum *ſc.* diviſione & æris alieni remiſſione. Pollicitus autem eſt ſe utriuſque hujus rei curam in ſe recepturum, ſi imperator cum abſoluto imperio creatus fuiſſet, donec reſp. in tuto eſſet, & ſe popularem reipubl. formam conſtituturum. Quum autem plebs & improba multitudo libenter alienorum bonorum rapinam accepiſſet,

a Gelenius maluit ἐπηγάγετο *ſecum adducebat. Sylb.* Επήγετο in *Cod. Vat.* *b* Ita etiam legiſſe videtur *Lapus.* Κεκοσμημένους *Vat.* quo modo ſcribendum eſſe monuit *Sylb.* quod ſolenne erat victrices naves coronare, ſicuti & faſces in triumphis coronari ſolitos ſupra docuit auctor p. 351. v. 20. *c* Πονηροὺς ὑπὲρ τοῦ μέλλοντος εἶχον διαλογισμοὺς *Vat.* *d* Ὀλκάδας ἀπεδέχετο *Vat.* *e* Ἐπιθανατίους *Vat.* *f* Ita etiam *Vat.* & *Lapi Codd.* Pro οἱ in *Ed. Steph.* νέοι. quod ſequutus *Gelenius* verterat *Etruſci captivi juvenes. Sylb.* *g* Si codex mendo caret, hæc *Dionyſii* verba idem valent ac ſi dixiſſent, ἐκείνους μὲν ἔφη τετιμωρῆσθαι σὺν δίκῃ ὑφ' αὐτοῦ πολλάκις ἐπιβουλευθέντος ὑπ' αὐτῶν. Sed ſi à vulgata lectione recedere liceret, dicendum potius, ἐκείνους μὲν ἔφη τετιμωρῆσθαι σὺν δίκῃ πολλάκις αὐτῷ ἐπιβουλεύσαντας. Illud vero φέρων bene habet: utrumque enim apud Græcos receptiſſimum, & ἔφη αὐτὸς φέρων παρεῖναι & ἔφη αὐτὸν (ſive ἑαυτὸν) φέρειν παρεῖναι. *Port.* *h* Δύο τὰ κάκιστα *Vat.* *i* Eleganter & vere. Scitum illud quoque, πρῶτος κατέλυσε τὸν δῆμον ὁ πρῶτος ταμιεύσας καὶ διανείμας. *Caſ.* *k* Forſan rectius καταστήσειν, ut feratur ad verbum ὑπισχνεῖτο & τὸ ποιήσεσθαι reſpondeat. *Sylb.* & *Port.* Καταστήσονται *Vat.* quo modo aut καταστήσονται legiſſe videtur *Lapus*, dum vertit, *donec eſſet in tuto reſp. conſtituerentque popularem ſtatum.*

a Πολι-

Per. Jul. 4224. *Ante Chr.* 490. *Olymp.* $72\frac{2}{3}$. *U. C. Cat.* 262. *Var.* 264.

piſſet, ipſe, accepto ſummo imperio, aliud à ſe excogitatum conſilium intulit, quo eos decepit, & omnes libertate ſpoliavit. Simulans enim ſe vereri ne divites tumultum aliquem excitarent, & in plebem impetum facerent, ob agri diviſionem & æris alieni remiſſionem, neve quod civile bellum oriretur, aut quæ civium cædes fierent, unicam rationem, qua id præcaveri poſſet antequam ad ipſa mala eſſet ventum, ſe invenire dixit, ſi omnes arma ex ædibus prolata diis conſecrarent, ut poſſent illis uti contra externa bella, quæ ipſis inferrentur, ſi qua neceſſitas urgeret, non autem contra ſe ipſos. Interim vero apud ipſos deos recte reponi poſſe dicebat. Ubi vero hoc quoque illis perſuaſum eſt, eodem die omnibus Cumæis arma abſtulit, & ſequentibus diebus privatas ædes ſcrutabatur, in quibus multos & bonos cives interfecit, quaſi non omnes arma diis indicaſſent: poſt hæc tribus præſidiis tyrannidem ſuam firmavit; quorum unum conſtabat ex ſordidiſſimis atque ſceleſtiſſimis civibus, quorum ope & auxilio ſtatum reip. quæ ab optimatibus regebatur, evertit; alterum ex impiis ſervis, quos ipſe manumiſerat, quod dominos ſuos interfeciſſent; tertium, ex mercenariis immaniſſimis barbaris. Iſti non pauciores erant duobus millibus, & re militari longe cæteris præſtantiores. Cæſorum autem hominum ſtatuis ex omni templo ablatis, & in loca profana delatis, ſuas in earum locum ſubſtituit & erexit: domos vero eorum & prædia & reliquas fortunas occupavit, & exportato inde auro & argento, & ſi qua alia res tyrannide digna erat, reliqua largitus eſt iis quorum opera & auxilio imperium ſibi compararat: plurima vero & maxima dona dedit ſervis qui dominos ſuos interfecerant. at illi petebant etiam eorum

IX. filias & uxores in matrimonium. ¶ Cæterum, quum virilem hominum occiſorum progeniem principio contemneret, poſtea tamen, ſive aliquo oraculo monitus, ſive etiam veriſimili aliqua ratione motus, exiſtimans eam in magnum ſuum metum ac periculum ali, conatus eſt uno die totam perdere. Sed deprecantibus hoc omnibus, apud quos & matres ipſorum erant, & ipſi pueri alebantur, quum hoc quoque donum illis largiri vellet, illos quidem à mortis periculo præter ſuam ſententiam liberavit: ſed tamen ut ſibi caveret, ne qua conſpiratione inter ſe facta aliquid contra tyrannidem molirentur, omnes juſſit ex urbe abire alium alio, & in agris degere, atque nullis diſciplinis aut ſtudiis pueros ingenuos decentibus operam dare, ſed paſtoralia munia exercere, & cætera opera agreſtia facere, mortem interminatus ſi quis eorum intra mœnia deprehenſus fuiſſet. Illi vero, relictis paternis laribus, in agris, ut ſervi alebantur, patrum ſuorum interfectoribus ſervientes. Et ne vel in aliorum civium quopiam animus aut generoſus

μένου, λαβὼν τὴν αὐτοκράτορα ἀρχὴν αὐτὸς παρ᾽ ἑαυτοῦ, ἕτερον ἐπιφέρει βούλευμα, δι᾽ οὗ παρακρουσάμενος αὐτούς, ἁπάντων ἀφείλετο τὴν ἐλευθερίαν. σκηψάμενος γὰρ ὑποπτεύειν ταραχὰς καὶ ἐπαναστάσεις ἐκ τῶν πλουσίων εἰς τοὺς δημοτικούς, διὰ τὸν ἀναδασμὸν τῆς γῆς καὶ τὰς τῶν δανείων ἀφέσεις, ἵνα μὴ γένοιτο πόλεμος ἐμφύλιος, μηδὲ φόνοι πολιτικοί, μίαν εὑρίσκειν ἔφη, πρὶν εἰς τὰ δεινὰ ἐλθεῖν, φυλακήν, εἰ τὰ ὅπλα προενεγκόντες ἐκ τῶν οἰκιῶν ἅπαντες, τοῖς θεοῖς καθιερώσειαν, ἵνα κατὰ τῶν ἔξωθεν ἐπιόντων [a] πολέμων ἔχοιεν αὐτοῖς, ὅταν ἀνάγκη τις καταλάβῃ, χρῆσθαι, καὶ μὴ καθ᾽ ἑαυτῶν, κεῖσθαι δὲ αὐτὰ τέως παρὰ τοῖς θεοῖς ἐν καλῷ. ὡς δὲ καὶ τοῦτο ἐπείσθησαν, αὐθημερὸν ἁπάντων παρελόμενος Κυμαίων τὰ ὅπλα, καὶ ταῖς ἑξῆς ἡμέραις ἔρευναν ἐποιεῖτο τῶν οἰκιῶν· ἐν αἷς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς ἀποκτείνας τῶν πολιτῶν, [b] ὡς οὐχ ἅπαντας τοῖς θεοῖς ἀποδείξαντας τὰ ὅπλα, μετὰ ταῦτα φυλακαῖς τρισὶ κρατύνεται τὴν τυραννίδα· ὧν ἡ μία μὲν, ἐκ τῶν ῥυπαρωτάτων καὶ πονηροτάτων πολιτῶν, μεθ᾽ ὧν κατέλυσε τὴν ἀριστοκρατικὴν πολιτείαν· ἑτέρα δέ, ἐκ τῶν ἀνοσιωτάτων δούλων, οὓς αὐτὸς ἠλευθέρωσεν, ἀποκτείναντας τοὺς αὐτῶν δεσπότας· τρίτη δέ, μισθοφόρος ἐκ τῶν ἀγριωτάτων βαρβάρων. οὗτοι δισχιλίων οὐκ ἐλάττους ἦσαν, καὶ τὰ πολέμια [c] μακρῷ πολλῷ τῶν ἄλλων ἀμείνους. ὧν δὲ ἀπέκτεινεν ἀνδρῶν τὰς εἰκόνας ἀνελὼν ἐκ παντὸς ἱεροῦ, [d] καὶ εἰς βεβήλους τόπους φέρων, εἰς τοὺς αὐτοὺς τόπους τὰς ἰδίας ἀντ᾽ ἐκείνων ἀνέστησεν· οἰκίας δὲ αὐτῶν καὶ κλήρους καὶ τὴν λοιπὴν ὕπαρξιν ἀναλαβών, ἐξελόμενος [e] χρυσὸν καὶ ἄργυρον, καὶ εἴ τι ἄλλο τυραννίδος ἦν ἄξιον κτῆμα, τὰ λοιπὰ τοῖς συγκατασκευάσασι τὴν ἀρχὴν ἐχαρίσατο· πλείστας δὲ καὶ μεγίστας δωρεὰς τοῖς ἀποκτείνασι τοὺς ἑαυτῶν δεσπότας ἐδίδου· οἱ δὲ ἠξίουν 424 ἔτι καὶ γυναιξὶ τῶν δεσποτῶν καὶ θυγατράσι συνοικεῖν.

Γενεὰν δὲ τῶν πεφονευμένων τὴν ἄρρενα κατ᾽ ἀρχὰς ἐν οὐδενὶ λόγῳ ποιησάμενος, ὕστερον εἴτε ἐκ θεοπροπίου τινός, εἴτε καὶ κατὰ τὸν εἰκότα λογισμόν, οὐ μικρὸν αὑτῷ δέος [f] ἐπιτρέφεσθαι νομίσας, ἐπεχείρησε μὲν ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ πᾶσαν ἀπολέσαι· δεήσει δὲ πολλῇ χρησαμένων ἁπάντων, παρ᾽ οἷς ἔτυχον αἵ τε μητέρες αὐτῶν οὖσαι, καὶ οἱ παῖδες τρεφόμενοι, χαρίσασθαι αὐτοῖς βουλόμενος καὶ ταύτην τὴν δωρεάν, θανάτου μὲν ἀπολύει παρὰ γνώμην· φυλακὴν δὲ ποιούμενος αὐτῶν, μή τι συστάντες μετ᾽ ἀλλήλων βουλεύσωνται κατὰ τῆς τυραννίδος, [g] ἀπεῖναι πάντας ἐκέλευσεν ἐκ τῆς πόλεως, ἄλλον ἄλλῃ, καὶ δίαιταν ἔχειν ἐν τοῖς ἀγροῖς, μηθενὸς τῶν προσηκόντων ἐλευθέροις παισὶ μήτε μαθήματος μήτε ἐπιτηδεύματος μεταλαμβάνοντας, ἀλλὰ ποιμαίνοντάς τε καὶ τἆλλα τὰ κατὰ τοὺς ἀγροὺς ἔργα πράττοντας· θάνατον ἀπειλήσας, εἴ τις ἐξ αὐτῶν εὑρεθείη παρελθὼν εἰς τὴν πόλιν. οἱ δέ, καταλιπόντες τὰς πατρῴας ἑστίας, ἐν τοῖς ἀγροῖς, ὥσπερ δοῦλοι, διετρέφοντο, τοῖς ἀποκτείνασι τοὺς πατέρας αὐτῶν λατρεύοντες. ἵνα δὲ μηδὲ τῶν ἄλλων πολιτῶν ἐν μηδενὶ γένηται μήτε γενναῖον

μήτε

a Πολεμίων *Vat.* quo modo *Gelenium* legiſſe monuit *Sylb.* *b* Ὡς οὐχ ἅπαντα *Vat.* & *Lapi Codd.* Quod rectius eſſe exiſtimat *Sylb.* vertendumque, *quaſi non omnia arma diis indicaſſent.* *c* Μακρῷ τῶν ἄλλων *Vat.* atque vel μακρῷ vel πολλῷ redundare viſum eſt *Sylburgio.* *d* Καὶ βεβήλους τόπους *Vat.* *e* Χρυσίον καὶ ἀργύριον *Vat.* *f* Ὑποτρέφεσθαι malit *Steph.* Vide *Var. Lect.* ad p. 169. v. 22. *g* Ἀπεῖναι pro ἀπιέναι notatum etiam ſupra. *Sylb.* * Haud parvum ſibi metum nutriri exiſtimans. *Lapus.*

a Ξανθ.

μήτε ἀνδρῶδες φρόνημα, πᾶσαν ἐκθηλῦναι τὰς ἀγωγὰς τῆς ἐπιτρεφομένης νεότητος τῆς πόλεως ἐπεβάλετο, ἀνελὼν μὲν τὰ γυμνάσια καὶ τὰς ἐνοπλίους μελέτας, ἀλλάξας δὲ τὴν δίαιταν, ἣ πρότερον οἱ παῖδες ἐχρῶντο. κομᾶν τε γὰρ τοὺς ἄρρενας, ὥσπερ τὰς παρθένους, ἐκέλευσεν, [a] ξανθιζομένους καὶ βοστρυχιζομένους, καὶ κεκρυφάλοις τὰς πλοκαμῖδας ἀναδοῦντας, ἐνδύεσθαί τε ποικίλους καὶ ποδήρεις χιτωνίσκους, καὶ χλανιδίοις ἀμπέχεσθαι λεπτοῖς καὶ μαλακοῖς, καὶ δίαιταν ἔχειν ὑπὸ σκιᾶς· ἠκολούθουν τε αὐτοῖς [b] εἰς τὰ διδασκαλεῖα τῶν ὀρχηστῶν καὶ αὐλητῶν, καὶ τῶν παραπλησίων τούτοις μουσοκολάκων, παραπορευόμεναι παιδαγωγοὶ γυναῖκες σκιάδια καὶ ῥιπίδας κομίζουσαι, καὶ ἔλουον αὐτοὺς αὐταί, κτένας εἰς τὰ βαλανεῖα φέρουσαι, καὶ μύρων ἀλαβάστρους καὶ κάτοπτρα. τοιαύτῃ ἀγωγῇ διαφθείρων τοὺς παῖδας ἕως ἐκπληρώσωσιν εἰκοστὸν ἔτος, τὸ ἀπὸ τοῦδε χρόνον εἰς ἄνδρας εἴα τελεῖν. πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα τοῖς Κυμαίοις ἐνυβρίσας καὶ λωβησάμενος, καὶ οὔτε ἀσελγείας οὔτε ὠμότητος οὐδεμιᾶς ἀποσχόμενος, ὅτε ἀσφαλῶς κατέχειν ὑπελάμβανε τὴν τυραννίδα, γηραιὸς ὢν ἤδη, δίκας ἔτισεν οὐ μεμπτὰς θεοῖς τε καὶ ἀνθρώποις, πρόρριζος ἀπολόμενος.

Οἱ δὲ ἐπαναστάντες αὐτῷ καὶ τὴν πόλιν ἐλευθερώσαντες
425 ἀπὸ τῆς τυραννίδος, οἱ παῖδες τῶν πεφονευμένων ὑπ' αὐτοῦ πολιτῶν ἦσαν, οὓς κατ' ἀρχὰς πάντας ἀποκτεῖναι ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ προελόμενος, ἐπέσχεν, ὥσπερ ἔφην, ὑπὸ τῶν σωματοφυλάκων, οἷς ἔδωκε τὰς μητέρας αὐτῶν, ἐκλιπαρηθείς, καὶ κατ' ἀγροὺς κελεύσας διατρίβειν. ὀλίγοις δὲ ἔτεσιν ὕστερον, ἐπειδὴ τὰς κώμας διεξιὼν πολλὴν καὶ ἀγαθὴν [c] εἶδε νεότητα, δείσας μὴ συμφρονήσαντες ἐπαναστῶσιν αὐτῷ, φθάσαι διαχειρισάμενος ἅπαντας [d] ἐβουλεύετο, πρὶν αἰσθέσθαι τινά. καὶ παραλαβὼν τοὺς φίλους, ἐσκόπει μετ' αὐτῶν δι' οὗ τρόπου ῥᾷστά τε καὶ τάχιστα [e] λήσωσιν ἀναιρούμενοι. τοῦτο καταμαθόντες οἱ παῖδες, εἴτε μηνυθέντες ὑπὸ τῶν συνειδότων τινός, εἴτε αὐτοὶ [f] κατὰ τὸν ἑαυτῶν εἰκότα λογισμὸν ὑποτοπήσαντες, φεύγουσιν εἰς τὰ ὄρη, τὸν γεωργικὸν ἁρπάσαντες σίδηρον. ἧκον δὲ αὐτοῖς ἐπίκουροι κατὰ τάχος ἐνδιατρίβοντες ἐν Καπύῃ Κυμαίων φυγάδες, ὧν ἦσαν ἐπιφανέστατοί τε καὶ πλείους Καμπανῶν ἔχοντες ξένους, οἱ Ἱππομέδοντος παῖδες, τοῦ κατὰ τὸν Τυρρηνικὸν ἱππαρχήσαντος πόλεμον, αὐτοί τε ὡπλισμένοι, κἀκείνοις κομίζοντες ὅπλα, Καμπανῶν τε μισθοφόρων καὶ φίλων χεῖρα συγκροτήσαντες οὐκ ὀλίγην. ἐπειδὴ δὲ καθ' ἓν ἅπαντες ἐγένοντο, τοὺς ἀγροὺς τῶν ἐχθρῶν κατατρέχοντες ἐφόδοις λῃστρικαῖς, ἐλεηλάτουν, καὶ τοὺς δούλους [g] ἀφίστασαν ἐκ τῶν δεσποτῶν, καὶ τοὺς ἐκ τῶν δεσμωτηρίων λύοντες καθώπλιζον, καὶ ὅσα μὴ δύναιντο φέρειν τε καὶ ἄγειν χρήματα καὶ βοσκήματα, [h] τὰ μὲν ἐπιμπρᾶσαν, τὰ δὲ κατέσφαττον. ἀπορουμένῳ δὲ τῷ τυράννῳ τίνα

aut virilis eſſet, inſtitutis ſuis totam urbanam juventutem, quæ alebatur, effœminare eſt aggreſſus, ſublatis gymnaſiis & armorum exercitationibus, & mutata vivendi ratione, qua pueri prius utebantur. Juſſit enim mares more virginum comam alere, eamque colore flavo inficere, cincinnoſque facere, & reticulis capillos religare, & pictis atque talaribus togis indui, & palliolis tenuibus ac mollibus amiciri, & in umbra degere. eos etiam comitabantur, ad ludum ſaltatorum & tibicinum & aliarum hujuſmodi muſicarum illecebrarum, puerorum magiſtræ mulieres, cum umbellis & flabellis; & ipſæ lavabant eos, allatis ad balnea pectinibus, & unguentorum alabaſtris, & ſpeculis. Tali educatione corrumpens pueros donec annum ætatis vigeſimum impleviſſent ac exegiſſent, ita demum eos poſtea inter viros referri patiebatur. Sed quum his aliiſque multis modis illuſiſſet & inſultaſſet Cumæis, & à nullo libidinis aut crudelitatis genere ſibi temperaſſet, quum putaret ſuam tyrannidem tutam eſſe, jam ſenex graves diis hominibuſque pœnas dedit, una cum tota ſtirpe exciſus.

Per. Jul. 4224.
Ante Chr. 490.
Olymp. 72 ¾.
V. C. Cat. 262.
Var. 264.

X. ¶ Qui autem in eum inſurrexerunt, & civitatem ab ejus tyrannide in libertatem vindicarunt, fuere filii civium ab ipſo cæſorum, quos quum olim omnes uno die interficere decreviſſet, deſtitit incœpto (ut dixi) cohibitus precibus ſuorum ſatellitum, quibus in matrimonium matres eorum dederat: ſed eos in agris vitam degere juſſerat. Nam aliquot annis poſt, dum per pagos iter faceret, conſpecta juventute multa & valida, veritus ne facta conſpiratione in ſe inſurgerent, eoſque prævenire volens, ſtatuit omnes interficere, antequam id aliquis præſentiret: & adhibitis in conſilium amicis, cum illis conſultabat quanam ratione & facillime & celerrime illi clam de medio tolli poſſent. Juvenes, hac re cognita, ſive alicujus conſcii indicio, ſive etiam ipſi per ſe veriſimili aliqua ſuſpicione moti, in montes fugerunt, arreptis armis ruſticis. Illiſque celeriter auxilio venerunt Cumæi exſules, qui Capuæ degebant: inter quos nobiliſſimi erant, & magnum Campanorum hoſpitum numerum adducebant, Hippomedontis filii, ejus qui bello Hetruſco magiſter equitum fuerat, & ipſi armati, & arma illis quoque afferentes, adducentes etiam Campanorum mercede conductorum & amicorum manum non parvam, quam collegerant. Viribus deinde omnibus in unum collatis, agros hoſtium incurſionibus & latrociniis infeſtabant ac populabantur, & ſervos ad defectionem à dominis faciendam impellebant, eoſque abducebant, vinctoſque ſolvebant & armabant, & quaſcunque pecunias aut pecus agere aut ferre non potuiſſent, partim cremabant, partim jugulabant. Tunc quum tyrannus animo perplexo

a Ξανθιζομένους à *Dionyſio* ſcriptum fuiſſe contendit *Steph.* quem videſis *Schediaſmatum* l. v. Sched. 27. Huic conjecturæ favet etiam *Portus*, quod ξανθίζεσθαι (auctore *Heſychio*) τὰς τρίχας κοσμεῖσθαι ἢ βλάπτεσθαι (l. βάπτεσθαι) αὐτάς. Interdum tamen (inquit *Portus*) & ἐξανθίζειν & ξανθίζειν pro eodem poſita reperias, ut conſtat ex *Suida*, v. ἐξανθίζω. Verum cum *Athenæus* l. XII. tradat, quod Cumæi διπλοῖς χρυσοφοροῦντες καὶ ἀνθιναῖς ἐσθῆσι χρώμενοι, Idemque in deſcribendo luxu Japygum notet eos στολὰς ἀνθινὰς φορῆσαι, videndum num ἐξανθίζεσθαι potius ſit πεποικίλθαι ἄνθεσι, *floribus ac ſertis corolliſque exornari.* quod eſt animi mollis indicium, ac convivantis habitus. Cave etiam confundas ἀνθίζεσθαι ſive ἐξανθίζεσθαι cum ξανθίζεσθαι. *Caſ.* b Εἰς τὰς διδασκαλίας *Vat.* c Εἶδεν αὐτῶν νεότητα *Vat.* d Ἐβούλετο *Vat.* e Λαθόντες ἀναιρεθήσονται *Vat.* f Κατὰ τὸ ἐκ τῶν εἰκότων λογισμὸν *Vat.* g Ἀφίστασαν ἀπὸ τῶν δεσποτῶν *Vat.* h Τὰ μὲν ἐνέπρησαν *Vat.*

Per. Jul. 4224. *Ante Chr.* 490. *Olymp.* 72 2/3. *U. C. Cat.* 262. *Var.* 264.

perplexo eſſet, & ignoraret quanam ratione bellum cum ipſis eſſet gerendum, quod neque aperte illi rem gererent, neque in iiſdem locis diutius morarentur, ſed modo à nocte ad crepuſculum uſque matutinum, modo à matutinis horis uſque ad noctem graſſarentur, & ita iter ſuum metirentur, quumque ſæpius milites ad agri præſidium & cuſtodiam fruſtra miſiſſet, quidam ex illis corpore verberibus lacerato ab exſulibus, ut transfuga miſſus, ad eum venit, qui petita impunitate & fide publica pollicitus eſt tyranno, ſi ab eo accepiſſet copias, quas erat miſſurus, ſe deducturum eas in eum locum, in quo ſequentem noctem exſules erant acturi. Cujus oratione adductus tyrannus fide illi habita, quod ideo nullum præmium peteret, & ſe obſidem offerret, miſit cum illo fideliſſimos duces cum magna equitum & peditum mercede conductorum manu, quibus mandavit diſertiſſimis verbis, ut omnes exſules, ſin minus, quamplurimos eorum vinctos ad ſe adducerent. Ille igitur transfuga, qui hæc commentus & machinatus fuerat, per tramites minime tritos ac invios & ſaltus deſertos tota nocte continuato itinere, exercitum magno cum labore duxit ad partes ab urbe remotiſſimas.

XI. ¶ Interea vero fugitivi & exſules, circa montem Avernum urbi propinquum, in inſidiis deliteſcentes, ubi cognoverunt tyranni copias ex urbe exiſſe, ſigno, ut inter eos convenerat, à ſpeculatoribus dato, miſerunt ex ſuis circiter ſexaginta audaciſſimos, pellibus indutos & faſces ſarmentorum ferentes. Iſti circa *veſpertinum* crepuſculum, alii per alias portas ut operarii clam ſe in urbem inſinuaverunt: urbemque ingreſſi, depromptis ſicis, quas in faſcibus occultarant, omnes in eundem locum convenerunt; deinde ſimul inde conferto agmine cum impetu currentes ad portam, quæ ad Avernum montem ducit, & ipſos cuſtodes ſopitos interfecerunt, & omnes ſuos jam muris propinquos apertis portis in urbem receperunt, idque ſentiente nemine. Forte enim illa nocte celebrabatur feſtum quoddam publicum: & ob id tota urbana multitudo vacabat potationibus & aliis hilaritatibus; quod præbuit illis facultatem, ſine ullo metu ac periculo, omnes vias, quæ ad tyranni regiam ferebant, tranſeundi: & ne circa fores quidem magnam vigilum cuſtodiam invenerunt, ſed hîc quoque alios jam ſopitos, alios ebrios ſine magno negotio trucidarunt, & uno agmine in tyranni æde facta irruptione, reliquos omnes, nec corporis nec mentis præ vino amplius compotes, inſtar pecudum jugularunt. Ipſum vero Ariſtodemum, ejuſque liberos, & reliquos cognatos comprehenſos, uſque ad multam noctem verberibus laceratos & tortos, & omnium (ut ita dicam) cruciatuum generibus

χρὴ τρόπον αὐτοῖς πολεμεῖν, διὰ τὸ μήτε ἐκ τοῦ φανεροῦ τὰς ἐπιχειρήσεις αὐτοὺς ποιεῖσθαι, μήτε ἐν τοῖς αὐτοῖς χρονίζειν τόποις, ἀλλὰ νυκτὶ μὲν εἰς ὄρθρον, ἡμέρᾳ δὲ εἰς νύκτα συμμετρεῖσθαι τὰς ἐφόδους, καὶ πολλάκις ἀποστείλαντι τοὺς στρατιώτας ἐπὶ τὴν βοήθειαν τῆς χώρας διὰ κενῆς παραγίνεταί τις ἐξ αὐτῶν, ᾐκισμένος τὸ σῶμα μάστιξιν, ἀποσταλεὶς ὑπὸ τῶν φυγάδων ὡς αὐτόμολος· ὃς ἄδειαν αἰτησάμενος, ὑπέσχετο τῷ τυράννῳ, παραλαβὼν τὴν ἀποσταλησομένην σὺν αὐτῷ δύναμιν, ἄξειν ἐπὶ τὸν τόπον ἐν ᾧ τὴν ἐπιοῦσαν ἔμελλον αὐλίζεσθαι νύκτα οἱ φυγάδες. ᾧ πιστεῦσαι προαχθεὶς ὁ τύραννος αἰτοῦντι οὐθὲν, καὶ τὸ ἑαυτοῦ σῶμα ὅμηρον παρεχομένῳ, πέμπει τοὺς πιστοτάτους τῶν ἡγεμόνων, ἄγοντας ἱππεῖς τε πολλοὺς καὶ τὴν μισθοφόρον δύναμιν, οἷς ἐνετείλατο, μάλιστα μὲν ἅπαντας τοὺς φυγάδας, εἰ δὲ μή γε, ὡς πλείστους ἐξ αὐτῶν δήσαντας πρὸς αὐτὸν ἄγειν. [a] ὁ μὲν οὖν κατασκευάσας ταῦτα αὐτόμολος, κατά τε ἀτριβεῖς ὁδοὺς καὶ διὰ δρυμῶν ἐρήμων ἦγε τὴν στρατιὰν ταλαιπωροῦσαν δι' ὅλης νυκτὸς, ἐπὶ τὰ πλεῖστον ἀπέχοντα τῆς 426 πόλεως μέρη. Οἱ δὲ ἀποστάται καὶ φυγάδες ἐν τῷ περὶ Ἄορνον ὄρει πλησίον ὄντι τῆς πόλεως λοχῶντες, ὡς ἔμαθον ἐξεληλυθυῖαν ἐκ τῆς πόλεως τὴν τοῦ τυράννου στρατιὰν, συνθήμασι μηνυθεῖσαν ὑπὸ τῶν σκοπῶν, πέμπουσιν ἐξ αὐτῶν περὶ ἑξήκοντα μάλιστα τοὺς εὐτολμοτάτους, διφθέρας ἔχοντας, καὶ [b] σφακέλλους φρυγάνων κομίζοντας. οὗτοι περὶ λύχνων ἁφὰς, ἄλλοι κατ' ἄλλας πύλας, ὡς χερνῆται, παρεισπεσόντες ἔλαθον· ὡς δὲ ἔνδον ἐγένοντο τοῦ τείχους, ἐξελκύσαντες ἐκ τῶν σφακέλλων ἃ κατέκρυπτον ξίφη, καὶ συνελθόντες εἰς τὸν αὐτὸν ἅπαντες τόπον· ἔπειτα ἐκεῖθεν ὁρμήσαντες ἀθρόοι πρὸς τὰς ἐπὶ τὸν Ἄορνον φερούσας πύλας, τούς τε φύλακας αὐτῶν ἀποκτείνουσι κοιμωμένους, καὶ τοὺς σφετέρους ἅπαντας ἤδη τῷ τείχει πλησίον ὄντας ἀναπεπταμέναις ταῖς πύλαις ὑποδέχονται, καὶ τοῦτο πράξαντες ἔλαθον. ἔτυχε γὰρ ἐκείνῃ τῇ νυκτὶ ἑορτή τις οὖσα δημοτελὴς, καὶ δι' αὐτὴν ἅπας ὁ κατὰ πόλιν ὄχλος ἐν πότοις ὢν καὶ ταῖς ἄλλαις εὐπαθείαις, [c] τοῦτο παρέσχεν αὐτοῖς κατὰ πολλὴν ἄδειαν ἁπάσας διελθεῖν τὰς ἐπὶ τὴν τυραννικὴν [d] εὐεσίαν φερούσας ὁδούς· καὶ οὐδὲ περὶ ταῖς θύραις πολλήν τινα καὶ ἐγρηγορυῖαν εὗρον φυλακὴν, ἀλλὰ κἀνταῦθα τοὺς μὲν ἤδη καθεύδοντας, τοὺς δὲ μεθύοντας ἀποσφάξαντες δίχα πόνου, καὶ κατὰ πλῆθος εἰς τὴν οἰκίαν ὠσάμενοι, τοὺς μὲν ἄλλους σύμπαντας, οὔτε τῶν σωμάτων [e] ἔτι κρατοῦντας, οὔτε τῶν φρενῶν, [f] διὰ τὸν οἶνον, προβάτων δίκην κατέσφαξαν· τὸν δὲ Ἀριστόδημον καὶ τοὺς παῖδας αὐτοῦ, καὶ τὴν ἄλλην συγγένειαν συλλαβόντες, ἄχρι πολλῆς νυκτὸς αἰκιζόμενοί τε καὶ στρεβλοῦντες, καὶ πᾶσιν, ὡς εἰπεῖν, λυμαινόμενοι κακοῖς,

a Ὁ μὲν οὖν κατασκευάσας αὐτόμολος. Vulgatam lectionem agnoſcit *Lapus*; dum vertit, *Hæc igitur ſtruens transfuga.* b Φακέλλους *Vat.* qua voce utitur *Thucydides* p. 129. v. 2. *Ed. Oxon.* atque etiam *Dionyſius* ipſe p. 642. juxta *Ed. Sylb.* Σφάκελος ſane (inquit *Sylb.*) uno λ longe diverſas ſignificationes habet, nec de σφάκελλος ulla mentio eſt apud Græcos Lexicographos. c Si τοῦτο in τότε vertas, idque in præcedens comma transferas, ſtructura & ſententia conſtabunt melius. *Sylb.* d Εὐεσίαν non reperio apud Lexicographos. in ſuperioribus aliquoties habuimus ἐφέστιον, quod Gloſſaria interpretantur *domicilium. Sylb.* Οἰκίαν in *Cod. Vat.* nec aliter forſan *Lapus*; dum vertit, *tyranni eam domum.* Adeo ut, cum ſuſpecta ſit vox εὐεσία, legendum vel οἰκίαν, vel (cum *Sylb.* & *Porto*) ἐφέστιον aut ἑστίαν. e Ἔτι καρτεροὺς ὄντας *Vat.* f Διὰ τὸν οἶνον *Vat.*

a Ἀπολο-

κακοῖς, ἀπέκτειναν. ἀνελόντες δὲ τὴν τυραννικὴν οἰκίαν πρόρριζον, ὡς μήτε παιδία, μήτε γυναῖκας, μήτε συγγένειαν μηθενὸς αὐτῶν καταλιπεῖν, καὶ δι' ὅλης νυκτὸς ἅπαντας ἐξερευνησάμενοι τοὺς συνεργοὺς τῆς τυραννίδος, ἡμέρας γενομένης προῆλθον εἰς τὴν ἀγοράν. ἔπειτα συγκαλέσαντες τὸν δῆμον εἰς ἐκκλησίαν, ἀποτίθενται τὰ ὅπλα, καὶ τὴν πάτριον καθίστανται πολιτείαν.

Ἐπὶ τοῦτον δὴ τὸν Ἀριστόδημον ἔτος ὁμοῦ τεσσαρεσκαιδέκατον ἤδη τυραννοῦντα Κύμης, οἱ σὺν Ταρκυνίῳ φυγάδες καθιστάμενοι, τὴν κατὰ τῆς πατρίδος ἐβούλοντο συντελέσασθαι δίκην. οἱ δὲ πρέσβεις τῶν Ῥωμαίων τέως μὲν ἀντέλεγον, ὡς οὔτε ἐπὶ τοῦτον ἥκοντες τὸν ἀγῶνα, οὔτε ἐξουσίαν ἔχοντες, ἣν οὐκ ἐπέτρεψεν αὐτοῖς ἡ βουλή, περὶ τῆς πόλεως [a] ἀπολογεῖσθαι δίκην. ὡς δὲ οὐθὲν ἐπέραινον, ἀλλ' ἐγκεκλικότα τὸν τύραννον ἑώρων ἐπὶ θάτερα μέρη, διὰ τὰς σπουδὰς καὶ παρακλήσεις τῶν φυγάδων, αἰτησάμενοι χρόνον εἰς ἀπολογίαν, καὶ διεγγυήσαντες τὰ σώματα χρημάτων, ἐν τῷ διὰ μέσου τῆς δίκης, οὐθενὸς ἔτι φυλάττοντος αὐτούς, ἀποδράσαντες ᾤχοντο. θεράποντας δὲ
427 αὐτῶν καὶ τὰ ὑποζύγια καὶ τὰ ἐπὶ τῇ σιτωνίᾳ κομισθέντα χρήματα ὁ τύραννος κατέσχεν. ταύταις μὲν οὖν ταῖς πρεσβείαις τοιαῦτα παθούσαις, ἀπράκτοις ἀναστρέψαι συνέβη. ἐκ δὲ τῶν ἐν Τυρρηνίᾳ πόλεων οἱ πεμφθέντες κέγχρους τε καὶ ζέας συνωνησάμενοι, ταῖς ποταμηγοῖς σκάφαις συγκατεκόμισαν εἰς τὴν πόλιν. αὕτη βραχύν τινα χρόνον ἡ ἀγορὰ Ῥωμαίους διέθρεψεν· ἔπειτα ἐξαναλωθεῖσα, εἰς τὰς αὐτὰς ἀπορίας κατέστησεν αὐτούς. ἦν δὲ οὐθὲν εἶδος ἀναγκαίας τροφῆς, ὃ οὐκ ἐπείραζον ἔτι· συνέβαινέ τε οὐκ ὀλίγοις αὐτῶν, τὰ μὲν διὰ τὴν σπάνιν, τὰ δὲ διὰ τὴν ἀτοπίαν τῆς οὐκ εἰωθυίας ἐδωδῆς, τοῖς μὲν, ἀρρώστως διακεῖσθαι τὰ σώματα, τοῖς δὲ, παρημελημένως διὰ πενίαν, καὶ παντάπασιν ἀδυνάτως. ὡς δὲ τοῦτο ἔγνωσαν οἱ νεωστὶ κεκρατημένοι τῷ πολέμῳ Οὐολοῦσκοι, πρεσβειῶν ἀπορρήτων [b] διαποστολαῖς ἐνῆγον ἀλλήλους εἰς τὸν κατ' αὐτῶν πόλεμον, ὡς ἀδυνάτων ἐσομένων, εἴ τις αὐτοῖς ἐπίθοιτο κεκακωμένοις πολέμῳ τε καὶ λιμῷ, ἀντέχειν. θεῶν δέ τις εὔνοια, οἷς φροντὶς ἦν μὴ περιιδεῖν ὑπὸ τοῖς ἐχθροῖς Ῥωμαίους γενομένους, ἐκφανέστατα καὶ τότε τὴν ἑαυτῆς δύναμιν ἀπεδείξατο. τοσοῦτος γάρ τις ἄφνω εἰς τὰς πόλεις τῶν Οὐολούσκων [c] φθόρος· [d] ἐνέσκηψεν, ὅσος ἐν οὐδενὶ ἄλλῳ τόπῳ μνημονεύεται γενόμενος, οὔτε βαρβάρου γῆς, οὔθ' Ἑλλάδος, πᾶσαν ἡλικίαν καὶ τύχην καὶ φύσιν ἐρρωμένων τε καὶ ἀσθενῶν σωμάτων ὁμοίως διεργαζόμενος. ἐδήλωσε δὲ τὴν ὑπερβολὴν τῆς συμφορᾶς [e] ἡ πόλις ἐπιφανὴς τῶν Οὐολούσκων, [f] Οὐέλιτρα ὄνομα αὐτῇ, μεγάλη τε καὶ πολυάνθρωπος οὖσα τέως· ἧς ὁ λοιμὸς μίαν ὑπελείπετο μοῖραν ἐκ τῶν δέκα, τὰς δὲ ἄλλας ὑπολαβὼν ἀπήνεγκε. [g] καὶ τελευ-

affectos, interfecerunt. Atque tota tyranni familia ac ſtirpe radicitus exciſa, ita ut neque filios, neque uxores, neque ullos eorum cognatos relinquerent; & per totam noctem ſcrutati omnes, qui eum in tyrannide occupanda adjuverant, ſimulatque dies illuxit, in forum progreſſi ſunt. Deinde, convocato ad concionem populo, arma depoſuerunt, & remp. in *priſtinum ac* patrium ſtatum reſtituerunt.

Per. Jul. 4223.
Ante Chr. 491.
Olymp. 72 ½.
V. C. Cat. 261. Var. 263.

¶ Quum igitur ad hunc Ariſtodemum, qui annum jam ferme XIV. tyrannidem Cumis obtinebat, exſules, Tarquinii ſocii, veniſſent, judicium contra patriam petebant: at Romanorum legati aliquandiu reſtiterunt, ut qui nec ad hoc judicium veniſſent, nec poteſtatem agendæ cauſſæ publicæ ullam haberent, quam à ſenatu non accepiſſent. Sed quum nihil proficerent, & viderent tyrannum in alteram partem propenſiorem eſſe ob ſtudium & preces exſulum, petito temporis ſpatio ad dicendam cauſſam, * & pecuniis pro vadimonio promiſſis, ſi id deſererent, pendente adhuc cauſſa, nullo amplius eos obſervante aufugerunt. Horum vero famulos & jumenta & pecunias coëmendi frumenti cauſſa allatas tyrannus retinuit. His igitur legationibus contigit, ut tales injurias paſſæ re infecta domum redirent. Sed qui miſſi fuerant in Hetruriam, milium & far, ab ejus regionis populis coëmptum, fluvialibus ratibus in urbem comportarunt. Ille commeatus Romanos exiguum temporis ſpatium ſuſtentavit: ſed poſtea hoc abſumpto ad eandem inopiam, qua ante laborabant, redacti ſunt. Nullum autem cibi genus intentatum reliquerunt, ad quod neceſſitas ſolet homines adigere: acciditque multis eorum, tum ob rerum penuriam, tum ob inſolentiam inſueti cibi, ut alii quidem male affectis eſſent corporibus, alii vero ob inopiam neglecti prorſus invalidi eſſent. Qua re cognita, Volſci, nuper bello devicti, ſe invicem occultis legationibus ad bellum contra Romanos ſolicitabant, rati, ſi quis eos bello & fame vexatos adoriretur, fore ut illi hoſtibus reſiſtere non poſſent. Sed divina providentia, cui curæ erat non pati populum Rom. in hoſtium poteſtatem venire, tunc quoque manifeſtiſſime vim ſuam demonſtravit. Tanta enim peſtilentia repente Volſcorum urbes invaſit, quantam nuſquam, vel apud Græcos vel apud barbaros, accidiſſe memoriæ proditum eſt; quippe quod nulli ætati, nulli conditioni, nulli ſexui parceret, ſed æque valida atque invalida corpora conficeret. Cujus ingentis cladis magnitudo ſatis cognoſci poteſt ex inſigni Volſcorum urbe, cui nomen erat Velitræ, quæ tunc ampla & frequens erat; cujus tantam incolarum multitudinem peſtis exhauſit, ut de decem partibus unam tantum reliquerit, cæteras vero corripuerit & abſumpſerit. Qui vero tandem

XII.

a Ἀπολογήσασθαι *Vat.* *b* Ita *Vat.* & *Lapi Codd.* quod probavit *Sylb.* quia διαποστέλλειν ita dicitur ut διαφαίνειν & conſimilia. Δι' ἀποστολῆς in *Ed. Steph.* quam ſcripturam nequaquam mutandam eſſe cenſuit *Port.* *c* Φθόρος ὁ λοιμικὸς *Vat.* *d* Illa ἐνέσκηψεν & οὔθ' Ἑλλάδος v. 43. & mox τε poſt ἐρρωμένων deſunt in *Ed. Steph.* agnoſcunt tamen *Ven. Vat.* & *Lapi Codd.* & poſtulat ipſa ſententia. *e* Deſideratur in *Cod. Vat.* *f* Οὐίντρα in *Ed. Steph.* ſed Οὐέλιτρα ſcribendum eſſe cum *Interpretibus* conſtat ex iis quæ *Auctor* ſupra retulit, p. 174. v. 15. & p. 358. v. 42. Βέλιτρα dicitur *Stephano Byzant.* *g* Abeſt *Vat.* * Vadeſque corporum exponentes pecunias. *Lapus.* Et vadatis pecuniis. *Sylb.*

Per. Jul. 4223. *Ante Chr.* 491. *Olymp.* 72 ½. *U. C. Cat.* 261. *Var.* 263.

tandem incolumes ex ea clade ſuperfuere, *legatis *in hoc* miſſis, Romanis ſuam deſolationem indicarunt, & urbem illis dediderunt. Quia autem etiam ante colonos Roma miſſos acceperant, ideo novos colonos ſorte delectos ab illis petebant.

XIII. ¶ Hac re cognita, Romanos eorum calamitatis miſeratio ſubiit: nec cenſuerunt in tam afflicta fortuna reminiſcendas *& perſequendas* hoſtium injurias, quaſi ſatis pœnarum diis, pro ſcelere *contra populum Rom.* cogitato, dediſſent. Velitras autem ipſis recipere placuit, miſſo non parvo colonorum numero, quia multa commoda inde proventura ſecum ipſi reputabant. Nam & ipſe locus idoneus videbatur, ſi ſatis firmo præſidio occupatus fuiſſet, ad magnum impedimentum afferendum illis, qui aliquid rerum novarum moliri, aut aliquos motus excitare voluiſſent: & ipſam alimentorum penuriam, qua reſp. premebatur, multo leviorem fore arbitrabantur, ſi ex urbe plebis pars aliqua non contemnenda migraret. Præcipue vero ſeditio nova quæ excitabatur, priore nondum ſatis bene exſtincta, impulit eos ut novam coloniam mittere decernerent. Iterum enim, ut & ante, plebs concitabatur, & patriciis erat infenſa: multaque in eos & gravia convicia jactabantur, aliis incuriam eorum & negligentiam incuſantibus, quod non multo ante prævidiſſent fore annonæ inopiam, neque adverſus eam calamitatem aliqua remedia ante excogitaſſent *ac præparaſſent*; aliis aperte dicentibus eos per inſidias & conſulto annonæ caritatis auctores eſſe, quod irati eſſent, cuperentque plebem vexare, à qua ſe deſertos recordarentur. Ob has igitur cauſſas ocius colonia decreta eſt, triumviris ad eam deducendam à ſenatu creatis. Plebi autem principio quidem gratum erat aliquos ſorte delectos in coloniam mitti, quod ſe fame liberatum iri, & regionem fertilem ſe habitaturam ſperaret. Deinde vero conſiderans peſtem, quæ in urbe ſibi deſtinata graſſata fuerat, & quæ incolas abſumpſerat, novoſque colonos eodem modo tractatura videbatur, ſententiam paullatim mutare cœpit; ita ut non multi eſſent qui nomina dare, & in numerum novorum colonorum referri vellent, ſed multo pauciores quam ipſe ſenatus decreverat. atque hos ipſos jam ſui conſilii pœnitebat, quod male ſibi conſuluiſſent: nec exire volebant, ſed tergiverſabantur. Hæc igitur pars domi relicta eſt, & alii quotquot in coloniam lubenter non proficiſcebantur: facto poſtea ſenatus conſulto ut ex omni civium Rom. numero coloni ſorte delecti deducerentur, & graviſſima atque inexorabili pœna propoſita iis in quos ſors cecidiſſet, ſi eo ire recuſaſſent. ita demum & egregia iſta colonia neceſſitate coacta Velitras eſt miſſa; & alia nova paucis poſt diebus deducta eſt Norbam, Latini nominis urbem non ignobilem.

Coloni emiſſi.

πάντες δ᾽ εἰσὶν ὅσοι περιῆσαν ἐκ τῆς συμφορᾶς, πρεσβευσάμενοι, Ῥωμαίοις ἔφρασαν τὴν ἐρημίαν, καὶ παρέδοσαν τὴν πόλιν. ἔτυχον δὲ καὶ πρότερον ἐποίκους ἐκ τῆς Ῥώμης εἰληφότες· ἀφ᾽ ἧς αἰτίας καὶ τὸ δεύτερον τοὺς κληρούχους παρ᾽ αὐτῶν ᾔτουν.

Ταῦτα τοῖς Ῥωμαίοις μαθοῦσι τῆς μὲν συμφορᾶς οἶκτος εἰσῄει· καὶ [a] οὐ δεῖν ᾤοντο τοῖς ἐχθροῖς ἐπὶ τοιαύταις τύχαις μνησικακεῖν, ὡς ἱκανὰς δεδωκόσι τοῖς θεοῖς ὑπὲρ σφῶν δίκας ἀνθ᾽ ὧν ἔμελλον δράσειν. [b] Οὐελίτρας δὲ παραλαμβάνειν ἐδόκει κληρούχων ἀποστολῇ οὐκ ὀλίγων, πολλὰ τὰ συμφέροντα ἐκ τοῦ πράγματος ἐπιλογιζομένοις. τό, τε γὰρ χωρίον ἱκανὸν εἶναι ἐφαίνετο, φυλακῇ ἀξιοχρέῳ καταληφθὲν, οἷς ἂν νεωτερίζειν ἢ παρακινεῖν τι βουλομένοις ᾖ, μέγα κώλυμα καὶ ἐμπόδιον εἶναι· ἥ τε ἀπορία τῆς τροφῆς ἡ κατέχουσα τὴν πόλιν, οὐ παρ᾽ ὀλίγον μετριωτέρα γενήσεσθαι ὑπωπτεύετο, εἰ μεταστῇ τις ἐξ αὐτῆς ἀπὸ τοῦ πλήθους μοῖρα ἀξιόλογος. μάλιστα δὲ ἡ στάσις ἀναρριπιζομένη, πρὶν 428 ἢ [c] πεπαῦσθαι καλῶς ἔτι τὴν προτέραν, ἐνῆγεν αὐτοὺς ψηφίζεσθαι τὸν ἀπόστολον. πάλιν γὰρ, ὥσπερ καὶ πρότερον, ὁ δῆμος ἠρεθίζετο, καὶ δι᾽ ὀργῆς εἶχε τοὺς πατρικίους· πολλοί τε καὶ χαλεποὶ κατ᾽ αὐτῶν [d] ἐγένοντο λόγοι, τῶν μὲν ὀλιγωρίαν ἐγκαλούντων καὶ ῥαθυμίαν, ὅτι οὐκ ἐκ πολλοῦ προείδοντο τὴν ἐσομένην τοῦ σίτου σπάνιν, καὶ προεμηχανήσαντο τὰ πρὸς τὴν συμφορὰν ἀλεξήματα· τῶν δὲ ἐξ ἐπιβουλῆς ὑπ᾽ αὐτῶν γεγονέναι σιτοδείαν ἀποφαινόντων, δι᾽ ὀργήν τε καὶ ἐπιθυμίαν τοῦ κακῶσαι τὸ δημοτικὸν, ἀναμνήσει [e] τῆς ἀποστασίας. διὰ ταύτας μὲν δὴ τὰς αἰτίας, [f] τῶν κληρούχων ἀποστολὴ ταχεῖα ἐγίνετο, τριῶν ἀποδειχθέντων ἀνδρῶν ὑπὸ τῆς βουλῆς ἡγεμόνων. τῷ δήμῳ δὲ κατ᾽ ἀρχὰς μὲν [g] ἄσμενον τὸ τοὺς κληρούχους διακληροῦσθαι/διαλαγχάνειν, ὡς λιμοῦ τε ἀπαλλαχθησομένῳ καὶ χώραν οἰκήσοντι εὐδαίμονα· ἔπειτα ἐνθυμουμένῳ τὸν λοιμὸν, ὃς ἐν τῇ μελλούσῃ αὐτὸν ὑποδέχεσθαι [h] πόλει γενόμενος, τούς τε οἰκήτορας διεφθάρκει, καὶ δέος παρεῖχε μὴ καὶ τοὺς ἐποίκους τὸ αὐτὸ ἐργάσηται, μεθίστατο κατὰ μικρὸν εἰς τἀναντία ἡ γνώμη· ὥστε οὐ πολλοί τινες ἐφάνησαν ἀπὸ μετέχειν βουλόμενοι τῆς ἀποικίας, ἀλλὰ πολὺ ἐλάττους ὧν ἡ βουλὴ ἐψηφίσατο. καὶ οὗτοι δὲ ἤδη σφῶν αὐτῶν κατεγνώκεσαν, ὡς κακῶς βεβουλευμένων, καὶ ὑπανεδύοντο τὴν ἔξοδον. [i] κατελείφθη μέντοι τοῦτο τὸ μέρος, καὶ τὸ ἄλλο τὸ μὴ ἑκουσίως [k] συναράμενον τῆς ἐξόδου, ψηφισαμένης τῆς βουλῆς ἐξ ἁπάντων γενέσθαι Ῥωμαίων κλήρῳ τὴν ἔξοδον, κατὰ δὲ τῶν λαχόντων, εἰ μὴ ἐξίοιεν, χαλεπὰς καὶ ἀπαραιτήτους θεμένης ζημίας. οὗτός τε δὴ ὁ στόλος [l] εὐπρεπὴς ἀνάγκῃ εἰς Οὐελίτρας καταληφθεὶς ἀπεστάλη· καὶ ἕτερος αὖθις οὐ πολλαῖς ἡμέραις ὕστερον εἰς Νώρβαν πόλιν, ἥ ἐστι τοῦ Λατίνων ἔθνους οὐκ ἀφανής.

Ἐγένετο

a Οὐδὲν ᾤοντο, habet *Cod. Ven.* b Οὐέτρας perperam in *Ed. Steph.* c Πεπαῦσθαι *Vat.* d Ἐγίνοντο *Vat.* Ελέγοντο malit *Sylb.* e Τῆς ἀποστάσεως *Vat.* f Η τῶν κληρούχων *Vat.* g Ασμένῳ τοὺς *Vat.* h Πόλει γενόμενος *Vat.* i Κατελήφθη μέντοι *Vat.* k Ita lego συναράμενον τῆς ἐξόδου. ψηφισαμένης δὲ τῆς βουλῆς, & mox οὗτός τε δὴ ὁ στόλος δυσπρεπὴς ἀνάγκῃ καταληφθεὶς εἰς Οὐελίτρας ἀπεστάλη &c. alioqui oratio imperfecta videbitur & ἀνακόλουθος. *Port.* l Εὐπρεπὴς agnoſcit etiam *Gelenius*, præterit *Lapus*. Si quis aptius legi putet δυσπρεπὴς, ſuo fruatur judicio. Sed quid ſi legas δυσπρεπεῖ ἀνάγκῃ καταληφθεὶς. *Sylb.* Poſtremam hanc conjecturam firmat *Cod. Vat.* probatque *Portus.* * Πρεσβευσάμενοι Ῥωμαίοις, ἔφρ. *miſſis ad Romanos legatis, ſuam* &c. legit & interpretatur *Port.*

a Ἀλλ

Ἐγένετο δὲ οὐδὲν τῶν ἐκ λογισμοῦ τοῖς πατρικίοις, κατά γοῦν τὴν ἐλπίδα τοῦ λωφήσειν τὴν στάσιν· [a] ἀλλ' οἱ περιλειφθέντες ἔτι χείρους ταῖς ὀργαῖς ἦσαν, καὶ πολλῇ τῇ καταβοῇ τῶν βουλευτῶν ἐχρῶντο, κατά τε συστροφὰς καὶ ἑταιρείας, ὀλίγοι μὲν συνιόντες τὸ πρῶτον, ἔπειτα ἀθρόοι, συντονωτέρας ἤδη γενομένης τῆς ἀπορίας· καὶ συνδραμόντες εἰς τὴν ἀγορὰν, τοὺς δημάρχους ἐβόων. συναχθείσης δὲ ὑπ' αὐτῶν ἐκκλησίας, παρελθὼν [b] Σπόριος Σικίννιος, ὃς τῆς τῶν ἀρχείων τότε ἡγεμὼν, αὐτός τε πολὺς ἔρρει κατὰ τῆς βουλῆς, αὔξων, ὡς μάλιστα ἐνῆν, τὸν κατ' αὐτῆς φθόνον, καὶ τοὺς ἄλλους ἠξίου λέγειν ἃ φρονοῦσιν εἰς τὸ κοινὸν, μάλιστα δὲ τὸν Σικίννιον καὶ τὸν Βροῦτον, ἀγορανόμους τότε ὄντας, ἀνακαλῶν ἑκάτερον ἐξ ὀνόματος, οἳ καὶ τῆς πρώτης ἀποστάσεως τῷ δήμῳ ἦρξαν, καὶ τὴν
429 δημαρχικὴν ἐξουσίαν εἰσηγησάμενοι, πρῶτοι αὐτῆς ἔτυχον. παρελθόντες δὲ οὗτοι, τοὺς κακοηθεστάτους τῶν λόγων ἐκ πολλοῦ παρεσκευασμένοι, διεξῄεσαν ἃ τοῖς πολλοῖς ἀκούειν ἦν βουλομένοις, ὡς ἐκ προνοίας τε καὶ ἐπιβουλῆς ὑπὸ τῶν πλουσίων γένοιτο ἡ περὶ τὸν σῖτον ἀπορία, ἐπειδὴ τὴν ἐλευθερίαν ἀκόντων ἐκείνων ὁ δῆμος ἐκ τῆς ἀποστάσεως εὕρετο. ἰσομοιρεῖν τε οὐδὲ κατὰ μικρὸν ἀπέφαινον τῆς συμφορᾶς τοῖς πένησι τοὺς εὐπόρους· ἐκείνοις μὲν γὰρ εἶναι καὶ τροφὰς ἐν ἀφανεῖ παρακειμένας, καὶ χρήματα, οἷς ὠνούμενοι τὰς ἐπεισάκτους ἀγορὰς, ἐν πολλῇ ὑπεροψίᾳ ἦσαν τοῦ κακοῦ· τοῖς δὲ δημόταις ἀμφότερα ταῦτα ἀπόρως ἔχειν· τήν τε ἀποστολὴν τῶν κληρούχων, ἣν ἐποιήσαντο εἰς νοσερὰ χωρία, ἐκβαλεῖν ἀποφαίνοντες εἰς προφανῆ καὶ μακρῷ χείρονα ὄλεθρον, αὔξοντες, ὡς μάλιστα δυνατοὶ ἦσαν, τῷ λόγῳ τὰ δεινὰ, καὶ τί πέρας ἔσται τῶν κακῶν ἀξιοῦντες μαθεῖν, ὑπομιμνήσκοντές τε τῶν παλαιῶν αὐτοὺς αἰκισμῶν, οἷς ὑπὸ τῶν πλουσίων ἔτυχον αἰκισθέντες, καὶ τὰ ἄλλα τὰ ὅμοια τούτοις κατὰ πολλὴν ἄδειαν διεξιόντες. τελευτῶν δὲ ὁ Βροῦτος, εἰς ἀπειλήν τινα τοιάνδε κατέκλεισε τὸν λόγον, ὡς εἰ βουληθεῖεν αὐτῷ πείθεσθαι, διὰ ταχέων προσαναγκάσων τοὺς ἐκκαύσαντας τὸ δεινὸν κατασβέσαι. ἡ μὲν δὴ ἐκκλησία διελύετο.

Οἱ δὲ ὕπατοι τῇ κατόπιν ἡμέρᾳ συνεκάλουν τὴν βουλὴν, περίφοβοι ὄντες ἐπὶ τοῖς καινοτομουμένοις, καὶ τὴν τοῦ Βρούτου δημοκοπίαν εἰς μέγα τι κακὸν ἀποσκήψειν οἰόμενοι. πολλοὶ μὲν δὴ καὶ παντοδαποὶ ὑπό τε αὐτῶν ἐκείνων ἐρρήθησαν [c] τῷ συνεδρίῳ λόγοι, καὶ ὑπὸ τῶν ἄλλων πρεσβυτέρων· τῶν μὲν, οἰομένων δεῖν θεραπεύειν τὸν δῆμον ἁπάσῃ προσηγορίᾳ λόγων, καὶ ὑποσχέσει ἔργων, καὶ τοὺς ἡγεμόνας αὐτοῦ μετριωτέρους παρασκευάζειν, προθέντας εἰς μέσον τὰ πράγματα, καὶ μετὰ σφῶν ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ συμφέροντος [d] "τὸν δῆμον" παρακαλοῦντας σκοπεῖν· τῶν δὲ, μηθὲν ἐνδιδόναι καὶ μαλακίζεσθαι συμβουλευόντων πρὸς ὄχλον αὐθάδη καὶ ἀμαθῆ, [e] θρασεῖάν τε καὶ ἀνύποιστον δημοκόπων ἀνθρώπων μανίαν, ἀλλ' ἀπολογεῖσθαι μὲν, ὡς οὐδὲν εἴη τῶν παρὰ τῶν πατρικίων γεγονότων αἴτιον, καὶ ὑπισχνεῖσθαι πρόνοιαν ἕξειν τοῦ κακοῦ τὴν δυνατήν· τοῖς δὲ ταράττουσι

¶ Feſellit tamen ſua ſpes patricios, quod ad ſeditionem attinet, quam ſopitum iri ſperabant, nec quidquam eorum quæ cogitarant ipſis ſucceſſit: nam reliqui plebeji multo gravius iraſcebantur, & patres valde incuſabant, & per cœtus & ſodalitia, paucis primum coëuntibus, mox gregatim, inopia gravius eos jam urgente: concurſuque in comitium facto, tribunos plebis vocabant. Coacta deinde ab illis concione, progreſſus Sp. Icilius, qui tunc tribunorum collegii princeps erat, & ipſe vehementer in ſenatum invectus eſt, in quantam maxime fieri poterat invidiam eum rapiens, & alios juſſit coram populo ſuam mentem aperire, præcipue vero Sicinnium & Brutum, qui tunc erant ædiles, utrumque nominatim appellans, qui & primæ ſeceſſionis plebi auctores fuerant, & introducto in remp. tribunatu, primi eum magiſtratum geſſerant. Hi in medium progreſſi maligniſſimas conciones, jam multo ante præparatas, habuerunt, quæ plebis auribus admodum erant gratæ, quaſi data opera & divitum inſidiis præſens annonæ caritas & inopia contigiſſet, quod libertatem illis invitis plebs per ſeceſſionem ſibi comparaſſet. Dicebant enim illa calamitate *& fame* non æque premi divites atque pauperes: imo ne vel minimum quidem *divites* ea gravari. illis enim eſſe alimenta occulta, & pecunias quibus emant commeatus in urbem importatos, quibus freti hoc malum facile poſſint contemnere: & plebem utriuſque hujus rei inopia laborare. Addebant coloniam ab illis in loca peſti obnoxia emiſſam in manifeſtum & peſſimum exitium fuiſſe pulſam: & mala, quantum poterant, exaggerabant, & ſcire volebant quis tandem malorum finis futurus eſſet, & in memoriam ipſis revocabant verbera & contumelias quibus olim à divitibus fuerant affecti, & alia his ſimilia liberrime dicebant. Poſtremo Brutus orationem ſuam tali comminatione clauſit, ſi velint ſibi parere, ſe brevi effecturum, ut qui hoc malum accendiſſent, iidem coacti hoc reſtinguerent. atque ita concio dimiſſa eſt.

¶ Poſtero die coſſ. ſenatum convocarunt, hoc novo motu graviter perculſi, & illam Bruti popularem concionem in grave aliquod malum erupturam exiſtimantes. Multæ autem & variæ ſententiæ in ſenatu dictæ fuerunt, cum ab illis ipſis conſulibus, tum ab aliis natu majoribus; nonnullis cenſentibus deliniendam plebem omni verborum comitate & operæ pollicitatione, & ejus duces placandos, propoſita illis rerum difficultate, rogandamque plebem ut ſecum communi reip. utilitati conſuleret; aliis contra cenſentibus, nullo modo cedendum, nulla in re indulgendum vulgo arroganti & imperito, & audaci ac intolerabili tribunorum plebi aſſentantium inſaniæ, ſed reſpondendum patricios nullo modo horum malorum auctores eſſe, & ſenatui pro viribus rem curæ fore promittendum. cæterum, plebis turbatores objur-

XIV.

Per. Jul. 4224. *Ante Chr.* 490. *Olymp.* 72 $\frac{2}{3}$. *V. C.* *Cat.* 262. *Var.* 264.

Inteſtina ſeditio recrudeſcit.

XV.

a Ἀλλ' οἱ περιλειφθέντες *Vat.* b Legendum Σπόριος Ἰκίλιος. nam Sicinnius alius eſt, ut cum è ſuperioribus eſt manifeſtum tum è ſequentibus. atque adeo idem iſte Sicinnius non tribunus hoc anno fuit, ſed ædilis, ut ex v. 13. ſatis evidenter perſpicitur. *Sylb.* Ita quidem ut viſum eſt *Sylburgio*, vel Γάϊος Ἰκίλιος ſcribendum cenſet *Port.* c Vel τῷ συνεδρίῳ accipiendum pro ὑπὸ τοῦ συνεδρίου, vel legendum ἐν τῷ συνεδρίῳ. *Sylb.* d Deſunt in Cod. *Vat.* e Θρασεῖάν τε καὶ ἀνύποιστον δημοκόπων ἀνθρώπων μανίαν *Vat.*

a Ἐπιστρ

Per. Jul. 4224. Ante Chr. 490. Olymp. 72 2/3. U.C. Cat. 262. Var. 264.

objurgandos, addita interminatione, ni ſeditiones excitare deſinant, eos meritas pœnas daturos. * Hujus ſententiæ auctor fuit Appius, quæ etiam evicit magna patrum contentione: ita ut populus, exaudito eorum clamore, vehementer permotus ad curiam concurreret, & tota civitas exſpectatione rerum erecta eſſet *& ſuſpenſa*. Poſtea coſſ. egreſſi è curia populum ad concionem convocarunt, (exiguum autem diei ſpatium reliquum erat) progreſſique ſenatus voluntatem exponere conabantur. † Sed obſtabat illis tribunus, & nec alternis nec decenti ordine verba utrinque fiebant. nam & ſimul vociferabantur, & ſibi invicem obſtrepebant, ita ut ii qui aderant difficulter quid ipſi ſibi vellent intelligere poſſent.

XVI. ¶ Coſſ. enim æquum eſſe cenſebant ſe, qui majorem haberent poteſtatem, totius etiam urbis imperium habere: tribuni vero dicebant concionem ſuum eſſe locum, ſicut illorum, ſenatum, & in ſua eſſe poteſtate quicquid apud populum judicandum decernendumve eſſet. Pro his ſtabat plebs, acclamationibus *addens animos*, & congredi parata (ſi opus fuiſſet) cum iis qui impedimento eſſe voluiſſent: à conſulum partibus ſtabant patricii, qui eos conferto agmine ſtipabant. Atque ingenti contentione certatum eſt ne alteri alteris cederent, quaſi in una iſta præſenti victoria jus omne, quod in poſterum utrique eſſet habituri, conſiſteret. Jamque ſol ad occaſum vergebat, & reliqua multitudo ex ædibus in forum concurrebat; & niſi noctis interventu contentio fuiſſet dirempta, illi ad vulnera lapidumque jactus veniſſent. Sed, ne hoc fieret, Brutus in medium progreſſus à coſſ. petiit ut ſibi dicendi poteſtatem facerent, pollicitus ſe ſeditionem ſedaturum. Illi igitur putantes ſe viciſſe, quod præſentibus tribunis pleb. popularis ille concionator hanc gratiam non ab illis ſed à ſe petiiſſet, ei dicendi poteſtatem fecerunt. Facto autem ſilentio, Brutus nihil aliud dixit, ſed in hunc modum coſſ. interrogavit: “Nonne (inquit) “meminiſtis, cum diſſidium componeremus, “nobis hoc jus à vobis conceſſum, quoties “tribuni quacunque de cauſſa plebem con- “vocarint, ut minime liceat patriciis ei con- “cioni aut intereſſe, aut eam turbare & im- “pedire? “Meminimus, reſpondit, Geganius. Tum Brutus infert; “Cur igitur nos impe- “ditis, nec finitis tribunos quæ volunt di- “cere? Ad hæc Geganius reſpondit; “Quia “plebs ad concionem non ab illis, ſed à no- “bis coſſ. convocata fuit. ſi enim illi concio- “nem convocaſſent, certe neque vobis im- “pedimento eſſe, neque curioſius in eam nos “ingerere vellemus. Sed quia nos concio- “nem convocavimus, non impedimus quo “minus iſti concionentur, ſed ab his nos “impediri iniquum eſſe ducimus. Tunc Brutus ejus orationem excipiens, “Vicimus, in- “quit, Quirites, & ab adverſariis quæcun- “que petebamus nobis ſunt conceſſa. Nunc

τὸν δῆμον ἐπιτιμᾶν, καὶ προσαγορεύειν ὡς εἰ μὴ παύσονται τὴν στάσιν ἀναρριπίζοντες, ἀξίας τίσουσι δίκας. ταύτης ἡγεῖτο τῆς γνώμης Ἄππιος, καὶ ἦν ἡ νικῶσα αὕτη, πολλῆς ἐμπεσούσης πάνυ τοῖς συνέδροις φιλονεικίας· ὥστε καὶ τὸν δῆμον ὑπὸ τῆς βοῆς αὐτῶν ἐξακουομένης ἐπὶ πολὺ ταραχθέντα, συνδραμεῖν ἐπὶ τὸ βουλευτήριον, καὶ πᾶσαν ὀρθὴν ἐπὶ τῇ προσδοκίᾳ γενέσθαι τὴν πόλιν. μετὰ δὲ τοῦτο (a) μὲν ὕπατοι παρελθόντες, συνεκάλουν τὸν δῆμον εἰς ἐκκλησίαν· ἦν δὲ οὐ πολὺ τῆς ἡμέρας ἔτι τὸ λειπόμενον· καὶ παρελθόντες, ἐπειρῶντο τὰ δόξαντα σφίσιν ἐν τῇ βουλῇ λέγειν. [a] ἐνίστατο δὲ αὐτοῖς ὁ δήμαρ- 430
χος, καὶ οὐκ ἦν ἐν μέρει οὐδ' ἐν κόσμῳ γινόμενος παρ' ἀμφοῖν ὁ λόγος. ἐβόων γὰρ ἅμα, καὶ ἐξέκλειον ἀλλήλους· ὥστε μὴ ῥᾴδιον εἶναι τοῖς παροῦσι τὰς διανοίας αὐτῶν, ὅ,τι βούλονται, συνιδεῖν. Ἐδικαίουν δὲ οἱ μὲν ὕπατοι, τὴν κρείττονα ἔχοντες ἐξουσίαν, ἁπάντων ἄρχειν τῶν ἐν τῇ πόλει· οἱ δὲ δήμαρχοι, τὴν ἐκκλησίαν ἑαυτῶν εἶναι χωρίον, ὥσπερ ἐκείνων τὴν βουλήν· καὶ ὁπόσα ἐπὶ τοῖς δημόταις ἦν κρίναί τε καὶ [b] ψηφίζεσθαι, τούτων αὐτοὶ πᾶν ἔχειν τὸ κράτος. [c] συνηγωνίζοντο δὲ τοῖς μὲν ἡ πληθὺς ἐπιβοῶσα, καὶ ὁμόσε χωρεῖν, εἰ δέοι, τοῖς κωλύουσι παρεσκευασμένη· τοῖς δὲ ὑπάτοις, οἱ πατρίκιοι συστρέψαντες αὑτούς. ἐγίνετο δὲ πολὺς ἀγὼν περὶ τοῦ μὴ εἶξαι ἑκατέροις, ὡς ἐν μιᾷ τῇ τότε ἥττῃ παραχωρουμένης τῆς εἰς τὸν λοιπὸν χρόνον ἑκατέρων δικαιώσεως. ἥλιός τε περὶ καταφορὰν ἦν ἤδη, καὶ συνέτρεχεν ἐκ τῶν οἰκιῶν τὸ ἄλλο πλῆθος εἰς τὴν ἀγοράν· καὶ ἔμελλον, εἰ μὴ νὺξ ἐπιλαμβάνοι τὴν ἔριν, εἰς πληγάς τε καὶ λίθων βολὰς χωρήσειν. ἵνα δὴ μὴ τοῦτο γένοιτο, προελθὼν ὁ Βροῦτος, τοὺς ὑπάτους ἠξίου δοθῆναι λόγον αὐτῷ, παύσειν ὑπισχνούμενος τὴν στάσιν. κἀκεῖνοι δόξαντες σφίσι παρακεχωρῆσθαι, ὅτι τῶν δημάρχων παρόντων, οὐ παρ' ἐκείνων ὁ δημαγωγὸς ᾐτήσατο τὴν χάριν, ἐπιτρέπουσιν αὐτῷ λέγειν. σιωπῆς δὲ γενομένης, ἄλλο μὲν οὐδὲν ὁ Βροῦτος εἶπεν, ἠρώτησε δὲ τοὺς ὑπάτους τοιάνδε τινὰ ἐρώτησιν· “Ἆρά γε, ἔφη, μέμνησθε ὅτι “διαλυομένοις ἡμῖν τὴν στάσιν τοῦτο συνεχωρήθη τὸ δίκαιον “ὑφ' ὑμῶν, ὅταν (a) δήμαρχοι συναγάγωσι τὸν δῆμον “ὑπὲρ ὁτουδήποτε, μὴ παρεῖναι τῇ συνόδῳ τοὺς πα- “τρικίους, μήτε ἐνοχλεῖν; “Μεμνήμεθα, ἔφησεν ὁ Γεγάνιος. καὶ ὁ Βροῦτος [d] ἐπιφέρει· “Τί οὖν παθόντες ἐμ- “ποδὼν ἵστασθε ἡμῖν, καὶ οὐκ ἐᾶτε τοὺς δημάρχους ἃ βούλονται λέγειν; ἀποκρίνεται πρὸς ταῦτα ὁ Γεγάνιος· “Ὅτι οὐκ αὐτοὶ συνεκάλεσαν τὸν δῆμον εἰς τὴν ἐκκλη- “σίαν, ἀλλ' ἡμεῖς οἱ ὕπατοι. εἰ μὲν οὖν ὑπὸ τούτων ἡ “σύνοδος ἐγένετο, οὐθὲν ἂν ἠξιοῦμεν οὔτε κωλύειν οὔτε “πολυπραγμονεῖν· ἐπειδὴ δὲ ἡμεῖς συνηγάγομεν τὴν “ἐκκλησίαν, οὐχὶ τούτους ἀγορεύειν κωλύομεν, ἀλλ' “ὑπὸ τούτων αὐτοὶ κωλύεσθαι οὐ δικαιοῦμεν. καὶ ὁ Βροῦτος ὑποτυχών, “Νικῶμεν, ἔφησεν, ὦ δημόται, καὶ πα- “ρακεχώρηται ἡμῖν ὑπὸ τῶν διαφόρων ὅσα ἠξιοῦμεν. νῦν “μὲν

[a] Ἐνίστατο δ' αὐτοῖ οἱ δήμαρχοι *Vat.* [b] Major temporum ſimilitudo erit, ſi legas κρῖναί τε καὶ ψηφίσασθαι, vel κρίνειν τε καὶ ψηφίζεσθαι. [c] Συνηγωνίζοντο δ' *Vat.* [d] Ὑποφέρει *Vat.* * *Al.* Hujus ſententiæ princeps, *vel* præcipuus auctor, *vel* præcipue auctor. *Port.* † Sed, tribuno plebis intercedente, exorta eſt inter eos importuna & indecora altercatio. *Port.*

"μὲν οὖν ἄπιτε, καὶ παύσασθε φιλονεικοῦντες· αὔριον δὲ "ὑμῖν ὑπισχνοῦμαι[a] φανερὰν ποιήσειν ὅσην ἔχετε ἰσχύν. "καὶ ὑμεῖς γε, ὦ δήμαρχοι, παραχωρήσατε αὐτοῖς "τῆς ἀγορᾶς ἐν τῷ παρόντι· οὐ γὰρ εἰς τέλος πα- "ραχωρήσετε,[b] μαθόντες ὅσον κράτος ὑμῶν ἡ ἀρχὴ ἔχει· 431 "γνώσεσθε δὲ οὐκ εἰς μακράν.[c] ἐγὼ τοῦτο ὑμῖν[d] ὑπισχνοῦ- "μαι ποιήσειν φανερόν,[e] μετριωτέραν αὐτῶν[f] ἀποδώσειν "τὴν ὑπερηφανίαν. ἐὰν δὲ φενακίζων ὑμᾶς εὑρεθῶ, χρήσα- "σθε ὅ,τι βούλεσθέ μοι.

Οὐδενὸς δὲ πρὸς ταῦτα ἀντιλέξαντος, ἀπῄεσαν ἐκ τῆς ἐκκλησίας, οὐ τὰς ὁμοίας ὑπολήψεις ἔχοντες ἑκάτεροι· ἀλλ' οἱ μὲν ἄποροι, δοκοῦντές τι περιττὸν ἐξευρηκέναι τὸν Βροῦτον, καὶ οὐκ εἰκῆ ὑποσχέσθαι πρᾶγμα τηλικοῦτον· οἱ δὲ πατρίκιοι, περιφρονοῦντες τὴν κουφότητα τοῦ ἀνθρώπου, καὶ τῶν ὑποσχέσεων τὴν τόλμαν ἕως λόγου χωρήσειν οἰόμενοι. μηθὲν γὰρ ὑπὸ τῆς βουλῆς συγκεχωρῆσθαι τοῖς δημάρχοις, ἔξω τοῦ βοηθεῖν τοῖς ἀδικουμένοις τῶν δημοτικῶν. οὐ μὴν ἅπασί γε εἰσῄει, καὶ μάλιστα τοῖς πρεσβυτέροις, ὀλιγωρία τοῦ πράγματος, ἀλλὰ προσέχειν μή τι ἀνήκεστον ἡ τοῦ ἀνδρὸς ἐξεργάσηται μανία. τῇ δὲ ἑξῆς νυκτὶ κοινωσάμενος τοῖς δημάρχοις ὁ Βροῦτος τὴν ἑαυτοῦ γνώμην, καὶ παρασκευασάμενος χεῖρα οὐκ ὀλίγην δημοτῶν, κατέβαινε μετ' αὐτῶν εἰς τὴν ἀγοράν· καὶ πρὶν ἡμέραν λαμπρὰν γενέσθαι καταλαβόμενοι τὸ Ἡφαιστεῖον, ἔνθα ἦν ἔθος αὐτοῖς ἐκκλησιάζειν,[g] ἐκάλουν μετὰ εἰς ἐκκλησίαν τὸν δῆμον. πληρωθείσης δὲ τῆς ἀγορᾶς· ὄχλος γὰρ ὅσος[h] οὐδέπω ἐδόκει, συνῆλθεν· παρελθὼν[i] Σικίννιος ὁ δήμαρχος, πολὺν μὲν ἐποιήσατο κατὰ τῶν πατρικίων λόγον, ἅπαντα ὑπομιμνήσκων ὅσα κατὰ τῶν δημοτικῶν αὐτοῖς ἐπράχθη· ἔπειτα ὑπὲρ τῆς παρελθούσης ἡμέρας ἐδίδασκεν, ὡς κεκωλυμένος ὑπ' αὐτῶν εἴη λόγου τυχεῖν, καὶ τὴν ἐξουσίαν τῆς ἀρχῆς ἀφῃρημένος. "Τί- "νος γὰρ ἂν ἔτι[k] γενοίμεθα κύριοι τῶν ἄλλων, εἰ μηδὲ τοῦ λέ- "γειν ἐσόμεθα; πῶς δ' ἄν τινι ὑμῶν ἀδικουμένῳ πρὸς αὐ- "τῶν βοηθεῖν δυναίμεθα, εἰ τὴν ἐξουσίαν[l] τοῦ συνάγειν ὑμᾶς "ἀφαιρεθείημεν; ἄρχουσι γὰρ δήπου παντὸς ἔργου λόγοι, καὶ "οὐκ ἄδηλον ὅτι οἷς εἰπεῖν ἃ φρονοῦσιν οὐκ ἔξεστιν, οὐδὲ[m] πρᾶ- "ξαι ἂν ἐξῇ ἃ βούλονται. ἢ κομίζεσθε οὖν, ἔφη, τὴν ἐξουσίαν "ἣν δεδώκατε ἡμῖν,[n] εἰ μὴ μέλλετε βεβαιοῦν[o] αὐτήν, ὅ- "πως ᾖ τὸ ἀσφαλές, ἢ νόμῳ γραφέντι τοὺς ἐμποδὼν ἡμῖν "τὸ λοιπὸν ἐσομένους κωλύσατε. τοιαῦτα διαλεχθείς, ἐπικελευσαμένου αὐτῷ τοῦ δήμου μεγάλῃ βοῇ τὸν νόμον εἰσφέρειν, ἔχων αὐτὸν ἤδη γεγραμμένον, ἀνεγίνωσκε, καὶ ψῆφον ἀναδίδωσι τῷ πλήθει περὶ αὐτοῦ παραχρῆμα ἐπενεγκεῖν. οὐ γὰρ ἐδόκει τὸ πρᾶγμα ἀναβολῆς δεῖσθαι, οὐδὲ μελλησμοῦ, μή τι ἄλλο κώλυμα γένηται πρὸς τῶν ὑπάτων. ἦν δὲ τοιόσδε ὁ νόμος· "Δημάρχου γνώμην ἀγο- "ρεύοντος ἐν δήμῳ, μηδεὶς λεγέτω μηδὲν ἐναντίον, μηδὲ

"igitur abite, & contendendi finem facite: "cras vero polliceor me vobis demonſtratu- "rum quantam habeatis potentiam. & vos, "tribuni, in præſentia foro illis cedite: ne- "que enim in perpetuum illis cedetis, ubi "quanta ſit veſtri magiſtratus potentia co- "gnoveritis. brevi autem cognoſcetis. Ego "igitur me vobis hoc demonſtraturum pol- "liceor, & iſtorum ſuperbiam moderatiorem "redditurum. Quod ſi me fucum vobis fe- "ciſſe conſtiterit, de me arbitratu veſtro "ſtatuite.

Per Jul. 4224.
Ante Chr 490.
Olymp 72 2/3.
V.C. Cat. 262.
Var. 264.

XVII.

¶ Quum autem nullus contra hæc dixiſſet, ex concione diſceſſerunt, non eadem utrique exſpectatione: ſed inopes quidem exiſtimantes egregium aliquid excogitaſſe Brutum, neque temere rem tantam eum pollicitum eſſe: patricii vero contemnentes hominis levitatem, & pollicitationum audaciam ultra verba non proceſſuram exiſtimantes. *Sciebant* enim tribunis nihil aliud conceſſum à ſenatu, niſi ut opem ferrent plebejis injuriam patientibus. Non tamen omnes (præſertim vero natu maximi) negligebant hoc negotium; ſed cenſebant cavendum, ne hominis iſtius furor grave aliquod & inſanabile malum afferret. Brutus vero, ſequenti nocte ſuo conſilio cum tribunis communicato, & præparata non modica plebejorum manu, cum illis in forum deſcendit; & ante claram lucem occupata Vulcani æde, ubi conciones haberi ſolebant, plebem ad concionem vocavit. ac mox referto foro, (tanta enim turba eo convenerat quanta nunquam ante *confluxiſſe* videbatur) tunc progreſſus Icilius tribunus, prolixa oratione invectus eſt in patricios, commemorans, quæcunque contra plebejos illi fecerant; deinde dixit ſe heſterno die ab illis dicere prohibitum, & ſui magiſtratus poteſtate privatum. "Cujus enim "(*inquiebat*) alius rei poteſtatem amplius "habebimus, ſi ne loquendi quidem facultas "nobis detur? quomodo alicui de vobis vim "ab illis patienti opem ferre poterimus, ſi "poteſtas vos convocandi nobis erepta fue- "rit? Verba enim initium ſunt omnium ope- "rum; & certum illud eſt, quibus non licet "proferre ea quæ ſentiunt, multo minus illis "licere facere quæ volunt. aut igitur (inquit) "recipite poteſtatem, quam nobis dediſtis, ſi "eam confirmare, ut tuta ſit, non vultis; "aut lege lata vetate, ne quis in poſterum "nobis ſit impedimento. Hac oratione habita quum plebs ingenti acclamatione juſſiſſet eum legem ferre, ipſe eam jam ſcriptam habens recitavit, plebique calculos diſtribuit; ut ex tempore ſuffragia de ea ferret. Neque enim res aut dilationem aut cunctationem pati videbatur, ne forte conſulum interventu impediretur. Legis autem verba hæc erant. "Tribuno concionem ad populum habenti "nemo contraria oratione adverſator, neve "dicentem

a Rectius φανερὸν neutro genere, ut mox v. 7. *Sylb.* *b* Μαθόντες δὲ *Vat.* *c* Poſt ἐγὼ deſideratur γοῦν vel δή. *Port.* *d* Ὑποδέχομαι ποιήσειν *Vat.* *e* Deeſſe videtur copula & ante μετριωτέραν, & in præcedente commate τι poſt τοῦτο. *Lapus*, omiſſis ποιήσειν φανερὸν, ſic vertit; *etenim hoc vobis polliceor, me horum ſuperbiam moderatiorem eſſe redditurum. Sylb.* *f* Ἀποδώσειν *Vat.* *g* Ἐκάλει mallem, cui præcedens κατέβαινε reſpondebit. Sed ſi codex mendo caret, ἐκάλουν ad cæteros Bruti collegas erit referendum. *Port.* *h* Οὐπώποτε ἐδόκει *Vat.* *i* Hic quoque legendum eſt Ἰκίλιος ut paullo ante monui ad pag. 413. v. 9. *Sylb.* *k* Γενοίμεθα, ἔφη, κύριοι τῶν ἄλλων *Vat.* *l* Τοῦ συναγαγεῖν *Vat.* *m* Πρᾶξαι ἂν ἐξείναι *Vat.* *n* Pro εἰ μή, in *Ed. Steph.* habemus disjunctivam ἤ. ſed veram lectionem εἰ μὴ agnoſcunt *Vat.* & *Lapi Codd.* *o* Αὐτῇ τὸ ἀσφαλὲς *Vat.* atque ita legiſſe videtur *Lapus*, dum vertit, *niſi ei ſecuritatem firmaturi eſtis.*

a o N

Per. Jul. 4224. Ante Chr. 490. Olymp. 72 ¾. U.C. Cat. 262. Var. 264.

" dicentem interpellato. ſiquis contra fecerit, " vades tribunis dato, ſe, ſi in judicium fue- " rit vocatus, ſoluturum mulctam, quam ei " irrogarint. Qui vades non dederit, morte " mulctator, ejuſque bona ſacra ſunto. Si- " quid controverſiæ hujuſmodi mulctarum " cauſſa inciderit, judicia penes populum " ſunto. Tribuni hac lege ſuffragiis confirmata concionem dimiſerunt: & plebs bono animo & optimæ ſpei plena abiit, magnam Bruto habens gratiam quod hanc legem ejus inventum exiſtimaret.

XVIII. ¶ Deinde multæ variiſque de rebus inter tribunos & coſſ. altercationes ſunt ſequutæ, & neque ipſa plebs ſenatuſconſulta rata habebat, neque ſenatus ipſe ulla plebiſcita approbabat. Sed magna contentione utrique alteris adverſabantur, & ſe invicem ſuſpectos habebant. Verumtamen eorum illud odium non proceſſit ulterius ad facinus aliquod gravius, ut in iſtiuſmodi tumultibus accidere ſolet. nam neque pauperes impetum fecerunt in divitum domos, ubi putarent ſe inventuros aliqua alimenta recondita, aut commeatum propalam venalem expoſitum auſi ſunt diripere; ſed æquo animo res parvas magno precio emebant, & quum pecunia eos deficiebat, radicibus ex terra evulſis, & herbis ſeſe paſcentes famem tolerabant: neque divites vi imbecillioribus allata, freti ſuis & clientelarum magnis opibus, urbem ſoli tenere voluerunt, aliis ex ea expulſis, aliis cæſis; ſed ut patres, qui ſe prudentiſſime ac moderatiſſime erga filios gerunt, eorum peccata benevolo ac ſolicito animo conſtanter ferebant. Quum igitur reſp. Rom. in tali eſſet ſtatu, vicini populi invitabant Romanos cives, quotquot apud ſe habitare vellent, eos ad id allicientes oblato jure civitatis, & ſpe aliorum officiorum atque humanitatis, alii quidem optima mente, ob ſuam erga pop. Rom. benevolentiam, & ob illius cladis commiſerationem, major vero pars ob priſtinæ felicitatis invidiam. Et valde magnus fuit numerus eorum qui cum totis familiis Roma migrarunt, ſedibus ſuis alio tranſlatis; quorum alii compoſito reip. ſtatu redierunt, alii ibi permanſerunt.

XIX. ¶ Conſulibus autem hæc videntibus, placuit ex ſenatuſconſulto delectus habere, & exercitum educere. Hujus autem conſilii ſui occaſionem honeſtam arripuerunt, quod crebris incurſionibus & depopulationibus ager ab hoſtibus vaſtaretur, reputantes etiam cum alia commoda ex hac re ſequutura, ſi exercitus extra agri Rom. fines mitteretur; *tum vero iſta*, quod *videlicet* qui domi remanſiſſent, ad minorem numerum redacti, maximam annonæ copiam habituri eſſent, & armatis major commeatuum copia eſſet futura, ex hoſtico ſeſe alentibus, tum etiam quod

" μεσολαβείτω τὸν λόγον. ἐὰν δέ τις παρὰ ταῦτα ποιήσῃ 432
" διδότω τοῖς δημάρχοις ἐγγυητὰς αἰτηθεὶς εἰς ἔκτισιν ἧς " ἂν αὐτῷ ἐπιθῶσι ζημίας. ὁ δὲ μὴ διδοὺς ἐγγυητὴν, θανάτῳ " ζημιούσθω, καὶ τὰ χρήματα αὐτοῦ ἱερὰ ἔστω. τῶν ἀμφισβητούντων περὶ ταύτας τὰς ζημίας, αἱ κρίσεις ἔστωσαν ἐπὶ τοῦ " δήμου. τοῦτον τὸν νόμον ἐπιψηφίσαντες οἱ δήμαρχοι, διέλυσαν τὴν ἐκκλησίαν· [a] καὶ ὁ δῆμος ἀπῄει πολλῆς γενόμενος μεστὸς εὐθυμίας, τῷ δὲ Βρούτῳ μεγάλην χάριν εἰδὼς, ἐκείνου δοκῶν εἶναι τὸ ἐνθύμημα τοῦ νόμου.

Μετὰ τοῦτο πολλαὶ καὶ περὶ πολλῶν ἐγίνοντο τοῖς δημάρχοις πρὸς τοὺς ὑπάτους ἀντιλογίαι, καὶ οὔτε ὁ δῆμος ὁπόσα ἡ βουλὴ ψηφίσαιτο κύρια ἡγεῖτο, οὔτε ὧν ὁ δῆμος γνοίη τῇ βουλῇ φίλιόν τι ἦν. [b] ἀντιπαρατεταμένοι δὲ καὶ δι᾽ ὑποψίας ἔχοντες ἀλλήλους διετέλουν. οὐ μὴν τό γε μῖσος αὐτῶν εἰς ἔργον τι ἀνήκεστον ἐχώρησεν, οἷα ἐν ταῖς τοιαύταις φιλεῖ γίνεσθαι ταραχαῖς. οὔτε γὰρ οἱ πένητες ἐπὶ τὰς οἰκίας ὥρμησαν τῶν πλουσίων, ἔνθα ὑπελάμβανόν τινας εὑρήσειν ἀποκειμένας τροφὰς, ἢ τῆς ἐν τῷ φανερῷ ἀγορᾶς [c] ἁρπάζειν ἐπεβάλοντο, ἀλλ᾽ ὑπομένοντες ὠνεῖσθαι πολλοῦ διαφόρου μικρὰ, καὶ ὁπότε ἐξαπορηθεῖεν ἀργυρίου, τὰς ἐκ γῆς ῥίζας τε καὶ βοτάνας σιτούμενοι, ἀνείχοντο· οὔτε οἱ πλούσιοι βιασάμενοι τοὺς ἀσθενεστέρους, τῇ τε οἰκείᾳ δυνάμει, καὶ τῇ παρὰ τῶν πελατῶν πολλῇ οὔσῃ, κατασχεῖν αὐτοὶ τὴν πόλιν ἠξίωσαν, τοὺς μὲν ἐξελάσαντες ἐξ αὐτῆς, τοὺς δὲ ἀποκτείναντες· ἀλλὰ διέμενον, ὥσπερ οἱ σωφρονέστατα πολιτευόμενοι πρὸς τοὺς υἱοὺς πατέρες, εὐνοούσῃ καὶ κηδομένῃ τῇ ὀργῇ πρὸς τὰς ἁμαρτάδας αὐτῶν χρώμενοι. τοιαύτης δὲ καταστάσεως οὔσης περὶ τὴν Ῥώμην, αἱ πλησιόχωροι πόλεις ἐκάλουν τοὺς βουλομένους οἰκεῖν παρὰ σφίσι Ῥωμαίων, πολιτείας τε μεταδόσει, καὶ ἄλλων φιλανθρώπων ἐλπίσιν [d] ὑπαγόμεναι, αἱ μὲν, ἀπὸ τοῦ βελτίστου, δι᾽ εὔνοιάν τε καὶ ἔλεον τῆς συμφορᾶς, αἱ δὲ πλείους, διὰ φθόνον τῆς πάλαι ποτὲ εὐτυχίας. καὶ ἦσαν οἱ ἀπαναστάντες πανοικεσίᾳ, καὶ μεταθέμενοι τὰς οἰκήσεις ἑτέρωσε, πολλοὶ πάνυ· ὧν οἱ μὲν ἀνέστησαν αὖθις, ἐπειδὴ κατέστη τὰ πράγματα τῆς πόλεως, οἱ δὲ καὶ διέμειναν.

Ταῦτα δὲ ὁρῶσι τοῖς ὑπάτοις ἐδόκει τῆς βουλῆς ἐπιτρεπούσης, [e] στρατοπέδου ποιεῖσθαι καταγραφὴν, καὶ ἐξάγειν ἔξω τὴν δύναμιν. εἰλήφεσαν δὲ ἀφορμὴν τῷ ἐγχειρήματι πρέπουσαν, [f] ἐπιδρομαῖς τε καὶ λεηλασίαις κακουμένης τῆς χώρας ὑπὸ τῶν πολεμίων θαμινὰ, τά τε ἄλλα ὅσα ἐκ τοῦ πράγματος χρηστὰ ἦν, ἐπιλογιζομένοις, ὑπερορίου στρατιᾶς ἐκπεμφθείσης, ὡς [g] εὐπορώτατα μὲν ἕξουσι τῇ ἀγορᾷ χρῆσθαι οἱ ὑπολειφθέντες ἐλάττους γενόμενοι, ἐν ἀφθονωτέροις δὲ διάξουσι τοῖς ἐπιτηδείοις οἱ τὰ ὅπλα ἔχοντες, [h] ἐκ τῶν πολεμίων ἐπισιτιζόμενοι, λωφήσει δὲ ἡ

στάσις

a Ο δὲ δῆμος *Vat.* b Ἀντιπαρατείνασθαι in ea contendendi ſignificatione qua pro *obſiſtere* ponitur rarum eſt: quare non abſurde forſan aliquis maluerit ἀντιπαρατεταγμένοι, tranſlatione à militaribus agminibus. *Sylb.* Semper hic ſubſtituendum ἀντιπαρατεταγμένοι putavi, (quum meminiſſem παρατάξεως tali de re ab *Æſchine* dictæ) ſed multo magis poſtquam ἀντιπαρατάξεις ſimilem uſum habere comperi pag. 344. v. 33. adde quod & p. 597. (juxta *Ed. Sylb.*) ἀντιτεταγμένοι ita dicit. *Steph.* Etſi alibi non legerim ἀντιπαρατεταμένος; tamen ſuſpecta eſſe non debet: nam ἀντιπαρατεταμένοι διετέλουν ſignificat *animo obſtinato in contraria ſententia perſtendebant*. Affinis huic vox ἀντιδιατιθέμενοι apud *Paulum Apoſtolum.* Sane ἀντιδιατεταμένοι magis probarem: at ἀντιδιατεταγμένοι, quod quibuſdam placet, ferri non poſſe mihi videtur. *Caſ.* c Ἁρπάζειν *Vat.* quod rectius eſſe viderat *Sylb.* d Ὑπαγόμεναι *Vat.* quo modo legendum eſſe monuerunt *Sylb.* & *Port.* e Magis uſitate diceretur στρατοῦ vel στρατιᾶς ποιεῖσθαι καταγραφήν. *Port.* f Ἐπιδρομαῖς τε καὶ λεηλασίαις *Vat.* g Εὐπορώτερα *Vat.* h Sc. γῆς vel χώρας. *Port.* Legere poſſis etiam ἐκ πολεμίων, vel ἐκ τῆς πολεμίας. *Sylb.*

a Στρα-

στάσις ὅσον ἂν ἡ [a] στρατιὰ κατέχοι χρόνον· *μάλιστα δὲ
433 ἐφαίνετο ἔργῳ βεβαιώσειν αὐτῶν τὰς διαλλαγάς, συστρατευόντων ἀλλήλοις πατρικίων καὶ δημοτῶν, ἡ γενησομένη παρὰ τοὺς κινδύνους κακῶν τε καὶ ἀγαθῶν ἰσομοιρία. ἀλλ' οὐκ ἦν τὸ πλῆθος ὑπήκοον αὐτοῖς, οὐδέ, ὥσπερ πρότερον, ἑκούσιον ὑπήντα πρὸς τὴν καταγραφήν. ἀνάγκην δὲ προσφέρειν τοῖς μὴ βουλομένοις οὐκ ἐδικαίουν τὴν ἐκ τῶν νόμων οἱ ὕπατοι· ἀλλ' ἐκ τῶν πατρικίων ἐθελονταί τινες κατεγράφησαν ἅμα τοῖς πελάταις· καὶ αὐτοῖς ἐξιοῦσιν [b] ὀλίγον ἀπὸ τοῦ δήμου μέρος συνεστράτευεν. ἡγεμὼν δὲ τῶν ἐξελθόντων ἦν Γάιος Μάρκιος, ὁ τὴν Κοριολάνων πόλιν ἑλών, καὶ τῇ πρὸς Ἀντιάτας ἀριστεύσας μάχῃ. καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν συναραμένων τὰ ὅπλα δημοτῶν, τοῦτον ἐξιόντα ὁρῶντες, ἐπερρώσθησαν, οἱ μὲν δι' εὔνοιαν, οἱ δὲ τοῦ κατορθώσειν ἐλπίδι· περιβόητος γὰρ ἦν ἤδη ὁ ἀνήρ, καὶ δέος αὐτοῦ μέγα παρὰ τοῖς πολεμίοις ἐγεγόνει. αὕτη προελθοῦσα ἡ στρατιὰ μέχρι πόλεως Ἀντίου, δίχα σίτου πολλοῦ [c] καταλειφθέντος ἐν τοῖς ἀγροῖς, καὶ ἀνδραπόδων καὶ βοσκημάτων συχνῶν ἐγκρατὴς ἐγένετο, καὶ [d] οὐ μετ' οὐ πολὺ παρῆν εὐπορωτέρα γεγονυῖα τοῖς κατὰ τὸν βίον· ὥστε τοῖς ὑπομείνασι πολλὴν κατήφειαν καὶ κατάμεμψιν τῶν δημαγωγῶν ἐμπεσεῖν, δι' οὓς [f] ἀποστερεῖσθαι ἐδόκουν τῆς ὁμοίας εὐτυχίας. ὁ μὲν δὲ Γεγάνιος καὶ Μινύκιος, οἱ τοῦτον τὸν ἐνιαυτὸν ὑπατεύοντες, ἐν μεγάλοις καὶ παντοδαποῖς χειμῶσι γενόμενοι, καὶ πολλάκις [e] ἀναστρέψαι κινδυνεύσαντες τὴν πόλιν, οὐθὲν δεινὸν εἰργάσαντο, ἀλλὰ διέσωσαν τὰ κοινά, φρονιμώτερον μᾶλλον ἢ εὐτυχέστερον τοῖς συμβαίνουσιν χρησάμενοι.

Οἱ δὲ μετὰ τούτους ἀποδειχθέντες ὕπατοι Μάρκος Μινύκιος Αὐγουρῖνος καὶ Αὖλος Σεμπρώνιος [g] Ἀτρατῖνος, δεύτερον καταστάντες ἐπὶ τὴν ἀρχήν, ἄνδρες οὔτε ὅπλων οὔτε λόγων ἄπειροι, προνοίᾳ μὲν ἐχρήσαντο πολλῇ, σίτου τε καὶ τῆς ἄλλης ἀγορᾶς ἐμπλῆσαι τὴν πόλιν, ὡς ἐν τῇ κατ' αὐτὴν εὐετηρίᾳ τῆς ὁμονοίας [h] πλήθους κειμένης. οὐ μὴν ἐξεγένετό γε αὐτοῖς ἀμφοτέρων ἅμα τούτων τυχεῖν, ἀλλὰ συνεισῆλθεν ἅμα τῷ κόρῳ τῶν ἀγαθῶν ἡ τῶν χρησομένων αὐτοῖς ὕβρις. καὶ τότε δὴ μέγιστος κατέλαβε τὴν Ῥώμην κίνδυνος ἐξ ἀρχῆς, ὅτε ἥκιστα ἐδόκει. οἵ τε γὰρ ἐπὶ τὴν σιτωνίαν ἀποσταλέντες ὑπ' αὐτῶν πρέσβεις, ἐκ τῶν παραθαλαττίων τε καὶ μεσογείων ἐμπορίων σῖτον ὠνησάμενοι κατῆγον δημοσίᾳ· οἵ τε διαμείβεσθαι τὰς ἀγορὰς εἰωθότες, ἐκ παντὸς τόπου συνῆλθον· παρ' ὧν ἡ πόλις ὠνησαμένη τὸν φόρτον ἐκ τῶν κοινῶν χρημάτων, εἶχεν ἐν φυλακῇ. ἦλθον δὲ καὶ οἱ πρότερον ἀποσταλέντες [i] ἐν Σικελίᾳ πρέσβεις, Γεγάνιος καὶ Οὐαλέριος, πολλὰς ἄγοντες ὁλκάδας· ἐν αἷς ἐκομίζοντο πυρῶν πέντε μυριάδες μεδίμνων Σικελικῶν, ὧν τὸ μὲν ἥμισυ μέρος ὠνητὸν ἦν βραχείας πάνυ τιμῆς, τὸ δὲ λοιπὸν ὁ τύραννος ἀπεστάλκει προῖκα δούς, καὶ τέλεσι παρακο-

ſeditio durante militia eſſet quietura. Præcipue vero communis patriciorum & plebejorum militia, & in periculis proſperæ adverſæque fortunæ ex æquo futura ſocietas, re ipſa eorum reconciliationem confirmatura videbatur. Verum plebs illis non obtemperabat, neque ut ante ultro ad nomina danda veniebat. Eam vero invitam legibus cogere coſſ. nolebant; ſed voluntarii quidam patricii una cum clientibus conſcripti ſunt, quos ad militiam proficiſcentes pauci de plebe ſunt ſequuti. Illius autem exercitus dux erat C. Marcius qui Coriolos ceperat, & in prælio contra Antiates commiſſo rem fortiſſime geſſerat. Tunc maxima pars plebejorum, qui ſe ad illam expeditionem ſocios addiderant, quum eum ad militiam euntem vidiſſent, animis ſunt confirmati, alii quod eum amarent, alii quod bonam ſpem rei feliciter gerendæ conciperent. jam enim illius viri nomen celebre erat, & magno hoſtibus erat terrori. Iſte exercitus Antium uſque progreſſus, præter magnam frumenti copiam in agris relictam *ac interceptam*, mancipiis quoque & magna pecoris copia potitus eſt, neque multo poſt rebus ad victum pertinentibus ditior factus domum rediit: ita ut qui in urbe remanſerant mœſti de tribunis graviter conquererentur, quorum culpa ſimili felicitate ſe fraudatos putabant. Geganius igitur & Minucius, hujus anni coſſ. qui magnis ac variis tempeſtatibus jactati fuerunt, & qui ſæpius remp. pene ſubverterunt, tamen ei nullam graviorem calamitatem attulerunt, ſed in ipſis fortunæ caſibus majore prudentia quam felicitate uſi eam ſervarunt.

Pe[illegible] A[illegible] Chr. [illegible] Olymp. 72 [illegible] V. C. Cat. 262. Var. 264.

Excurſio in Antiates.

¶ Hos ſequuti ſunt coſſ. M. Minucius Augurinus & A. Sempronius Atratinus iterum eundem magiſtratum adepti, viri & rei militaris & dicendi periti, qui provide magnam adhibuerunt diligentiam, ut frumento & alio commeatu urbem replerent, quod in annonæ vilitate populi concordia ſita eſſet. Veruntamen non contigit illis ut hoc utrumque ſimul poſſent conſequi; ſed una cum ipſa bonorum ſatietate, eorum etiam qui illis erant uſuri petulantia in remp. eſt ingreſſa. * Et quo tempore hoc minime exſpectabatur, tunc denuo pop. Rom. in maximum periculum incurrit. Nam & legati ad frumentum coëmendum ab ipſis miſſi, ex maritimis & mediterraneis emporiis coëmptum frumentum in horrea publica advexerunt: & ipſi frumentarii mercatores, qui commeatus in urbem ferre ſolebant, undique confluxerunt, quorum merces civitas ære publico emptas accurate reſervabat. Geganius etiam & Valerius, legati in Siciliam antea miſſi, redierunt cum multis onerariis navibus, in quibus advehebantur frumenti quinquagies mille modii Siculi; quorum dimidium vili admodum precio emerant, reliquum vero tyrannus dono miſerat, ſuiſque ſumptibus advehendum

XX.

Per. Jul. 4225. Ante Chr. 489. Olymp. 72 3/4. V. C. Cat. 263. Var. 265.

M. Minucio & A. Sempronio coſſ. turbæ domeſticæ recrudeſcunt.

a Στρατεία *Vat.* quod magis probat *Sylb.* b Ὀλίγον τι ἀπὸ *Vat.* c Καταληφθέντος malit *Portus.* d Redundare videtur prius οὐ. ſi tamen bene memini, videor mihi apud *Pauſaniam* quoque inveniſſe hanc ipſam duplicationem οὐ μετ' οὐ πολύ. *Sylb.* e Si malis præteritum ἀναστρέψαι, non refragabor. f Ἀναστερεῖσθαι *Vat.* quo modo legendum eſſe conjecerat *Sylb.* g Ἀτρατῖνος *Vat.* h Melius cum articulo, τοῦ πλήθους. *Sylb.* atque ita in *Cod. Vat.* i Nota ἐν Σικελίᾳ pro εἰς Σικελίαν, ut ſupra loquutus eſt p. 402. v. 23. *Sylb.* Εἰς Σικελίαν *Vat.* quod & recta Grammaticorum conſtructio poſtulat. * Et tunc Romam periculum maximum detinuit ex principio, quando minime apparebat. *Lapus.*

a Καὶ

Per. Jul. 4225. *Ante Chr.* 489. *Olymp.* 72 $\frac{3}{4}$. *U. C. Cat.* 263. *Var.* 265.

vehendum curarat. Ubi vero nunciatum eſt in urbe, naves frumento onuſtas ex Sicilia redire, diu inter patricios agitatum eſt * quonam modo eo utendum eſſet. Nam qui inter illos æquiſſimi plebiſque amantiſſimi erant, conſiderantes in quantis neceſſitatibus reſpublica verſaretur, donum tyranni plebejis dividendum cenſebant, frumentumque ære publico emptum parvo precio illis vendendum, docentes his potiſſimum beneficiis pauperes delinitos divitibus æquiores ſeſe præbituros: at qui arrogantiores & † dominatus paucorum fautores erant, omni ſtudio & quavis ratione plebem premendam cenſebant; & ſuadebant ut patricii quam poſſent cariſſime commeatus plebejis venderent, ut neceſſitate coacti fierent modeſtiores, & juris ac reliquarum civilium legum obſervantiores.

XXI. ¶ In numero eorum qui paucorum dominatui favebant erat & ille Marcius, Coriolanus cognomine, qui non (ut reliqui) clam & caute ſuam ſententiam dixit, ſed aperte & audacter, ita ut vel multi de plebe eam audirent. Nam præter publicas criminationes, quandam etiam privatam ac novam cauſſam habebat, ob quam plebejos merito odiſſe videbatur, illam videlicet injuriam recens acceptam. Proximis enim comitiis illi conſulatum petenti, & patricios ſuffragantes habenti, plebs adverſata magiſtratum illum dari non eſt paſſa, quod illius viri claritatem & audaciam ſuſpectam haberet, ne forte propterea aliquid rerum novarum moliretur, & tribunitiam poteſtatem everteret: præcipue vero quod timeret patriciorum multitudinem, quæ nulli candidato tanta animi alacritate unquam ante faverat, quantam erga ipſum tunc demonſtrarat. Ille igitur ob hanc contumeliam ira percitus, & mutatam reip. formam in priſtinum ſtatum reſtituere cupiens, & ipſe, ut ante dixi, aperte plebem oppugnabat, ejuſque potentiam evertere ſtudebat, alioſque ad idem faciendum impellebat. Jamque circa ſe habebat validam ſodalitatem nobilium juvenum, quorum maximus erat cenſus; & amplas clientelas, quas militiæ commoda ‡ illi conciliarant: quibus elatus ferociebat, & illuſtris erat, & ad maximam claritatem provectus fuerat. verumtamen non propterea felicem rerum exitum habuit. Nam quum hac de cauſſa ſenatus coactus fuiſſet, & natu maximi, ut fert ipſorum mos, primi ſententias ſuas dixiſſent, inter quos pauci quidam fuerunt, qui aperte contrarias plebi ſententias dicerent, ubi ad juniores ordine ventum eſt, ille petita à coll. venia & facultate dicendi quæcunque vellet, omnibus alacriter annuentibus & attentas aures ei præbentibus, talem concionem contra plebem habuit.

XXII. ¶ "Non neceſſitate inopiave coactam ple-"bem, patres conſcripti, ſed prava ſpe ela-"tam ſeceſſiſſe, quod veſtrum optimatum

μίσαις τοῖς ἰδίοις. ὡς δὲ ἀπηγγέλθη τοῖς ἐν τῇ πόλει ὁ 434 κατάπλους τῶν σιτηγῶν ὁλκάδων τῶν ἀπὸ Σικελίας, πολλὴ ζήτησις ἐνέπιπτε τοῖς πατρικίοις ὑπὲρ τῆς διαθέσεως αὐτοῦ. οἱ μὲν γὰρ ἐπιεικέστατοι αὐτῶν καὶ φιλοδημότατοι, πρὸς τὰς κατεχούσας τὸ κοινὸν ἀνάγκας ἀποβλέποντες, τήν τε παρὰ τοῦ τυράννου δωρεὰν παρῄνουν ἅπασι διανεῖμαι τοῖς δημοτικοῖς, καὶ τὸν ὠνηθέντα ἐκ τῶν δημοσίων χρημάτων σῖτον ὀλίγης αὐτοῖς ἀπεμπολῆσαι τιμῆς, διδάσκοντες ὡς ἐκ τούτων ἂν μάλιστα γένοιντο τῶν χαρίτων ἐπιεικέστεραι πρὸς τοὺς εὐπόρους αἱ τῶν πενήτων ὀργαί· οἱ δὲ αὐθαδέστεροι καὶ ὀλιγαρχικώτεροι, πάσῃ προθυμίᾳ τε καὶ μηχανῇ κακοῦν ᾤοντο δεῖν τοὺς δημοτικούς· [a] καὶ συνεβούλευον ὡς ἔνι μάλιστα, ποιεῖν αὐτοῖς τιμίας τὰς ἀγορὰς, ἵνα σωφρονέστεροι διὰ τὴν ἀνάγκην γένοιντο, καὶ πρὸς τὰ λοιπὰ τῆς πολιτείας δίκαια νομιμώτεροι.

Τούτων ἦν τῶν ὀλιγαρχικῶν καὶ ὁ Μάρκιος ἐκεῖνος ὁ Κοριολανὸς ἐπικληθεὶς, οὐχ ὥσπερ οἱ λοιποὶ, κρύφα καὶ δι' εὐλαβείας τὴν ἑαυτοῦ γνώμην ἀποφαινόμενος, ἀλλ' ἄντικρυς καὶ θρασέως, ὥστε πολλοὺς ἀκοῦσαι καὶ τῶν δημοτικῶν. εἶχε γάρ τινας ἔξω τῶν κοινῶν ἐγκλημάτων, καὶ ἰδίας προφάσεις νεωστὶ γενομένας, ἐξ ὧν εἰκότως ἐδόκει μισεῖν τοὺς δημοτικούς. ὑπατείαν γὰρ αὐτοῦ μετιόντι ταῖς ἔγγιστα γενομέναις ἀρχαιρεσίαις, καὶ τοὺς πατρικίους ἔχοντι συναγωνιζομένους, ἐναντιωθεὶς ὁ δῆμος οὐκ εἴασε δοῦναι τὴν ἀρχήν· τήν τε λαμπρότητα τοῦ ἀνδρὸς καὶ τὴν τόλμαν δι' εὐλαβείας ἔχων, μή τι διὰ ταῦτα νεωτερίσῃ περὶ τὴν τῶν δημάρχων κατάλυσιν, καὶ μάλιστα δεδιὼς, ὅτι συνελάμβανεν αὐτοῦ πάσῃ προθυμίᾳ τὸ τῶν πατρικίων πλῆθος, ὡς οὐδενὶ τῶν πρότερον. ταύτης τε οὖν τῆς ὕβρεως ὀργῇ ἐπαρθεὶς ὁ ἀνὴρ, καὶ τὴν μεταβολὴν τοῦ πολιτεύματος εἰς τὸν ἐξ ἀρχῆς κόσμον ἀποκαταστῆσαι προθυμούμενος, αὐτός τε, ὥσπερ καὶ πρότερον ἔφην, ἀναφανδὸν ἔπραττε τὴν τοῦ δήμου κατάλυσιν, καὶ τοὺς ἄλλους ἐνῆγεν. ἦν δὲ περὶ αὐτὸν ἑταιρεία μεγάλη νέων εὐγενῶν, οἷς ἦν τὰ μέγιστα τιμήματα βίων, [b] καὶ πελάται συχνοὶ συνεστηκότες ἐπὶ ταῖς ἐκ τῶν πολέμων ὠφελείαις· οἷς ἐπαιρόμενος ἐφρυάττετο, καὶ λαμπρὸς ἦν, καὶ προῆλθεν ἐπὶ μήκιστον ἐπιφανείας. οὐ μὴν εὐτυχοῦς γε διὰ ταῦτα καταστροφῆς ἔτυχε. συναχθείσης γὰρ ὑπὲρ τούτων βουλῆς, καὶ τῶν πρεσβυτέρων, ὡς ἔθος ἦν αὐτοῖς, [c] πρῶτον ἀποφηναμένων τὰς ἑαυτῶν διανοίας, ἐν οἷς οὐ πολλοί τινες ἦσαν οἱ τὰς κατὰ τοῦ δήμου γνώμας ἄντικρυς ἀγορεύσαντες, ἐπειδὴ καθῆκεν εἰς τοὺς νεωτέρους ὁ λόγος, αἰτησάμενος ἐξουσίαν παρὰ τῶν ὑπάτων, εἰπεῖν ὅσα βούλεται, καὶ τυχὼν ἐπισημασίας τε μεγάλης καὶ προσοχῆς, λόγον διεξῆλθε κατὰ τοῦ δήμου τοιόνδε.

"Ὅτι μὲν οὐχ ὑπ' ἀνάγκης τε καὶ ἀπορίας βιασθεὶς ὁ 435 "δῆμος ἐποιήσατο τὴν ἀπόστασιν, ὦ πατέρες, ἀλλὰ πο-"νηρᾷ ἐλπίδι ἐπαρθεὶς, ὡς καταλύσων τὴν ἀριστοκρατίαν ὑμῶν,

a Καὶ συνεβούλευον τιμίας τὰς ἀγορὰς ὡς ἔνι μάλιστα, ποιεῖν αὐτοῖς *Vat.* *b* Clientum frequentiam minus apte refert *Gelenius* ad Marcii ſodales. *c* Et πρῶτον ferri poteſt, & πρώτων admitti. *Sylb.* * *Vel potius* quonam modo diſpenſandum eſſet, *aut* diſtribuendum eſſet. *Port.* † *Vel potius*, & dominatui paucorum magis favebant. *ſive*, dominatus paucorum magis fautores erant. *Eſt enim* ὀλιγαρχικώτεροι, *non* ὀλιγαρχικοί. *Port.* ‡ *Sc.* ut fortiſſimo & feliciſſimo duci. *Sylb.*

a Κοινὴν

Per. Jul. 4225. Ante Chr. 489. Olymp. 72 ¼. U.C. Cat. 263. Var. 265.

“ὑμῶν, καὶ πάντων αὐτὸς ἐσόμενος τῶν κοινῶν κύριος, σχεδὸν οἶμαι πάντας ὑμᾶς ᾐσθῆσθαι, τὰ περὶ τὰς διαλλαγὰς αὐτοῦ πλεονεκτήματα ὁρῶντας· ᾧ γε οὐκ ἀπέχρησε διαφθείραντι τὴν περὶ τὰ συμβόλαια πίστιν, καὶ τοὺς ἐπὶ ταύτῃ κειμένους ἀνελόντι νόμους, μηθὲν ἄλλο πολυπραγμονεῖν, [a] καινὴν δὲ καταστησάμενος ἀρχὴν ἐπὶ τῷ καθελεῖν τὴν τῶν ὑπάτων, ἱερὰν καὶ ἄσυλον ἐποίησεν αὐτὴν νόμῳ, καὶ νῦν τυραννικὴν ἐξουσίαν περιβαλλόμενος, ὦ βουλή, τῷ νεωστὶ κυρωθέντι νόμῳ λέληθεν ὑμᾶς. ὅταν γὰρ ἐπ' ἐξουσίας πολλῆς ὦσι προεστηκότες αὐτοῦ πρόφασιν εὐπρεπῆ προβαλλόμενοι, τὸ δὴ τοῖς ἀδικουμένοις τῶν δημοτῶν βοηθεῖν, διὰ τῆς ἐξουσίας ταύτης ἄγωσι καὶ φέρωσιν ὅσα ἂν αὐτοῖς δοκῇ, καὶ μηθεὶς ὁ κωλύσων αὐτῶν τὰς παρανομίας ᾖ, μήτε ἰδιώτης, μήτε ἄρχων, δεδοικὼς τὸν νόμον, ὃς ἀφαιρεῖται καὶ τὸν λόγον ὑμῶν ἅμα τοῖς ἔργοις, θάνατον ἐπιθεὶς ζημίαν τοῖς ἐλευθέραν τὴν φωνὴν ἀφιεῖσι, τί προσῆκεν ὄνομα θέσθαι τῇ δυναστείᾳ ταύτῃ τοὺς νοῦν ἔχοντας ἕτερον, ἢ τοῦθ' ὅπερ ἐστὶν ἀληθές, καὶ πάντες ἂν ὁμολογήσαιτε, τυραννίδα; εἰ δ' οὐχ ὑφ' ἑνὸς ἀνδρὸς, ἀλλ' ὑφ' ὅλου τυραννούμεθα δήμου, [b] τί τούτῳ διαφέρει; τὸ γὰρ ἔργον ἐξ ἀμφοῖν τὸ αὐτό. κράτιστον μὲν οὖν ἦν μηδὲ τὸ σπέρμα τῆς ἐξουσίας ταύτης ἐᾶσαι καταβαλλόμενον, ἀλλὰ πάντα ὑπομεῖναι πρότερον, ὡς Ἄππιος ὁ βέλτιστος ἐκ πολλοῦ τὰ δεινὰ προορώμενος ἠξίου· εἰ δὲ μὴ, νῦν γε ὁμοθυμαδὸν ἅπαντας ἐξορύξαντας αὐτὴν πρόρριζον, ἐκ τῆς πόλεως ἐκβαλεῖν, ἕως ἀσθενὴς [c] ἔτι καὶ προσπολεμηθῆναι ῥᾳδία. καὶ τοῦτο οὐ πρώτοις [d] ὑμῖν, ὦ βουλή, οὐδὲ μόνοις ἐξεγένετο παθεῖν, πολλοῖς [e] δὲ καὶ πολλάκις ἤδη τοῖς εἰς ἀβουλήτους ἀνάγκας [f] καταστᾶσι, γνώμης ἁμαρτοῦσι τῆς ἀρίστης περὶ τὰ μέγιστα, ἐπειδὴ τὰς ἀρχὰς οὐκ ἐκώλυσαν τοῦ κακοῦ, τὰς αὐξήσεις πειρᾶσθαι καθαιρεῖν· καὶ ἡ μετάνοια τῶν ὀψὲ ἀρχομένων σωφρονεῖν, ἥττων οὖσα τῆς προνοίας, καθ' ἕτερον αὖ τρόπον οὐ χείρων οὖσα ἀναφαίνεται, τῇ κωλύσει τοῦ τέλους ἀφανίζουσα τὸ ἐν τῇ ἀρχῇ ἀγνοηθέν. Εἰ δέ τισιν ὑμῶν δεινὰ μὲν τὰ τοῦ δήμου ἔργα εἶναι δοκεῖ, καὶ κεκωλῦσθαι αὐτὸν οἴονται δεῖν τὰ λοιπὰ ἐξαμαρτάνοντα, δέος δὲ εἰσέρχεται, μὴ δόξωσι λύειν τὰς [g] ὁμολογίας πρότεροι, καὶ παραβαίνειν τοὺς ὅρκους, γνώτωσαν ὅτι οὐκ ἄρχοντες ἀμυνόμενοι, οὐδὲ ἀναιροῦντες τὰς ὁμολογίας, ἀλλὰ τοὺς ἀνῃρηκότας τιμωρούμενοι αὐτὸ δρῶσιν, ἀναίτιοί τε πρὸς θεοὺς ἔ-
436 σονται, καὶ ἐπὶ τῷ σφετέρῳ συμφέροντι τὰ δίκαια

“ſtatum à ſe everſum iri ſperaret, ſeque rerum omnium ad reip. gubernacula pertinentium dominam fore putaret, exiſtimo vos ferme omnes cognoviſſe ex pacis conditionibus, * quas adeo iniquas videtis. Quandoquidem non ſatis illi fuit fidem è contractibus tollere, & leges de his latas abrogare, & in his ſaltem acquieſcere: ſed novum etiam magiſtratum conſtituit ut conſulatum tolleret, eumque lege lata ſacroſanctum fecit, & nunc is recenti plebiſcito per veſtram imprudentiam, patres conſcripti, tyrannica poteſtate eſt firmatus. Quum enim tribuni plebis hac maxima poteſtate præditi ſpecioſam cauſſam prætendant, ſe videlicet hanc poteſtatem adeptos eſſe ut plebejis injuriam patientibus opem ferant, & tamen hac poteſtate abutentes agant & ferant quicquid ipſis placet, & nullus ſit qui eorum injurias prohibeat, non privatus, non magiſtratus, metu legis, quæ vobis & dicendi & faciendi libertatem eripit, & pœnam mortis minatur liberam vocem emittentibus, quodnam aliud nomen huic poteſtati decebat imponi ab iis qui ſanam mentem habent quam illud tyrannidis, quod verum eſt vel omnium veſtrum confeſſione? quid enim refert utrum unius viri, an totius plebis tyrannidem feramus? Effectus enim utriuſque idem eſt. Optimum igitur fuiſſet ſi ne ſemina quidem hujus poteſtatis jaci permiſiſſetis: ſed quidvis potius pertuliſſetis, ſicut præſtantiſſimus Appius hæc mala multo ante proſpiciens, faciendum cenſebat. Quod quia *ante* non eſt factum, nunc ſaltem oporteret nos omnes uno conſenſu hanc radicitus evulſam è rep. ejicere, donec adhuc eſt infirma & expugnatu facilis. Neque vero, patres conſcripti, hoc nobis primis aut ſolis contigit; ſed & multis aliis, idque jam ſæpius, ut per inconſiderantiam ad neceſſitates adacti, in rebus maximi momenti ab optima ſententia aberrantes, quod mali principiis non obſtitiſſent, poſtea ejus incrementa *impedire atque ipſum malum penitus* tollere conarentur. Quamvis autem pœnitentia eorum qui ſero ſapere incipiunt non ſit conferenda cum providentia, tamen conſtat eam alio modo illa non eſſe inferiorem, quia delet id quod initio ignorabatur, dum impedit ne res ad finem perducatur. ¶ Quod ſiqui XXIII
veſtrum moleſte ferunt gravem plebis inſolentiam, † & compeſcendam putant, ne peccandi licentia ulterius progrediatur; ſed tamen metu *ac religione quadam* tenentur, ne priores à conventis diſcedere, & jusjurandum violare videantur: ſciant illi ſe, dum hoc facient, non illaturos injuriam, ſed illatam repulſuros, nec violaturos pacta, ſed eorum violatores ulturos, ſeque apud deos in nulla culpa ideo futuros, & pie ac juſte

a Κοινὴν in *Ed. Steph.* quod ſequutus *Lapus* etiam vertit, *communem conſtituens magiſtratum.* Sed procul dubio cum *Gelenio* legendum eſt καινήν. δημαρχία enim & novus eſt magiſtratus, & plebi (ut ipſum nomen arguit,) peculiaris. *Sylb.* *b* Τί τοῦτο διαφέρει *Vat.* quo modo legendum eſſe viderat *Sylb.* *c* In *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* ἐστὶ & προσπολ. illud ἔτι repoſuit *Sylb.* ex *Cod. Rom.* *d* Ita *Lapi Cod.* & *Sylb.* Ἡμῖν in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* *e* Deeſt particula δὲ in *Ed. Steph.* agnoſcit tamen *Lapi* verſio, atque etiam *Cod. Vat.* *f* Καταστήσασι in *Cod. Ven.* contra morem. *Sylb.* *g* In *Rom. Cod.* συμφοράς. Sed aptius foret συνθήκας. *Sylb.* *h* Optime in *Cod. Vat.* οὐκ ἄρχοντες ἀλλ' ἀμυνόμενοι. cui fere conſentit *Gelenii* conjectura, dum legiſſe viſus eſt οὐκ ἄρχοντες ἀδικεῖν, ἀλλὰ τοὺς ἄρχοντας ἀμυνόμενοι, quo loquendi genere (ut notavit *Sylb.*) utitur etiam pag. ſeq. v. 17. * Quæ tanto ejus commodo facta eſt. *Gelen.* † Coërcerique eam putant oportere peccantem in reliquis. *Lapus.* Et compeſcendam putant, ne pergat ulterius. *Gelen.*

Per. Jul. 4225. Ante Chr. 489. Olymp. 72 $\frac{3}{4}$. V. C. Cat. 263. Var. 265.

“ juſte ſuis commodis conſulturos. Hoc au-
“ tem magnum ſit vobis argumentum non à
“ vobis prioribus compoſitionis & fœderis
“ conditiones violatas, ſed à plebe, quod no-
“ lit ſtare conditionibus quibus reditum im-
“ petravit. Non enim ut maleficio ſenatum
“ afficeret, ſed ne ab illo afficeretur, tribuni-
“ tiam poteſtatem petiit. Jam vero ea utitur
“ non ad quæ uti debet, neque ad quæ in-
“ venta eſt: ſed ad corruptelam & confuſio-
“ nem patrii reip. ſtatus. Nam certe memi-
“ niſtis concionis nuper habitæ, & eorum quæ
“ à tribunis ibi dicta fuerunt, quantam arro-
“ gantiam atque petulantiam oſtenderint: &
“ nunc *videtis* quam efferantur inſani homi-
“ nes, ubi cognoverunt totam reip. poten-
“ tiam in ſuffragiis poſitam eſſe, quam facile
“ obtinebunt, quod numero nos vincant.
“ Quid igitur nobis faciendum reſtat, quando
“ ipſi priores & fœdera & jura violarunt, niſi
“ ut injuriam illatam propulſemus, & quæ ad
“ hanc uſque diem injuſte habent, ea illis jure
“ adimamus, & in poſterum hanc rerum ma-
“ jorum cupiditatem compeſcamus: diis gra-
“ tiam habentes, * quod non paſſi fuerint eos
“ majorem auctoritatem ac potentiam in rep.
“ adeptos, in cæteris rebus modeſte ſe gerere;
“ ſed illis injecerint hanc impudentiam & ef-
“ frænatam rerum cupiditatem, per quam vos
“ coacti & res amiſſas recuperare enitimini
“ & reliquas diligenter, ut decet, cuſtodire.

XXIV. “ ¶ Nec alia melior occaſio, quam iſta, vobis
“ ſeſe offeret, (ſi modo nunc tandem ſapere
“ incipitis) quando maxima eorum pars fa-
“ me eſt confecta, & reliqua ob inopiam *huic*
“ *malo* diutius reſiſtere non poterit, ſi pau-
“ cos & caros habuerit commeatus: qui enim
“ improbiſſimi ſunt, & qui nunquam opti-
“ matum dominatu lætantur, illi urbem deſe-
“ rere, qui vero ſunt æquiores *ac modeſtiores*,
“ illi ſe modeſte gerere, & nullam moleſtiam
“ vobis amplius exhibere cogentur. Anno-
“ nam igitur diligenter ſervate, & nihil de
“ rerum venalium precio remittite, ſed quan-
“ to maximo precio unquam ante venditæ
“ fuerunt, tanti nunc quoque eas vendi veſtro
“ decreto jubete, juſtas habentes cauſſas &
“ rationes probabiles, *ſc.* ingratæ plebis accuſa-
“ tionem, quaſi hæc annonæ caritas & ino-
“ pia à vobis in urbem fuerit inducta, quæ
“ ob illorum ſeceſſionem accidit, & ob agri
“ vaſtationem, quem tanquam hoſtilem ſunt
“ populati, & ob pecunias ex ærario deprom-
“ ptas dataſque iis qui ad frumentum coë-
“ mendum miſſi ſunt, † & multas alias inju-
“ rias ab illis accepiſtis, *ob quas hoc facere jure*
“ *poteſtis*, ut nunc tandem intelligamus quod-
“ nam ſit malum illud quo nos ſunt affecturi,
“ niſi omnia ad plebis voluntatem & libidi-
“ nem fecerimus, ſicut iſti concionatores nos
“ territantes dixerunt. quod ſi paſſi fueritis
“ hanc quoque occaſionem ex veſtris manibus

“ πράξουσι. μέγα δὲ ὑμῖν γενέσθω τεκμήριον, ὅτι τοῦ 436
“ λύειν τὰς ὁμολογίας καὶ παρασπονδεῖν οὐχ ὑμεῖς,
“ ἀλλὰ τὸ δημοτικὸν ἄρχει μέρος, οὐκ ἀξιοῦν ἐμμέ-
“ νειν ἐφ᾽ οἷς εὕρετο τὴν κάθοδον. οὐ γὰρ ἐπὶ τῷ κα-
“ κῶς δρᾶσαι τὴν βουλὴν, ἀλλ᾽ ἐπὶ τῷ μὴ ὑπ᾽ ἐκεί-
“ νης κακοῦσθαι, τὴν τῶν δημάρχων ἐξουσίαν ᾐτήσατο.
“ χρῆται δὲ αὐτῇ οὐκέτι εἰς ἃ δεῖ, οὐδὲ ἐφ᾽ οἷς εὕρετο,
“ ἀλλ᾽ ἐπὶ διαφθορᾷ καὶ συγχύσει τῆς πατρίου πο-
“ λιτείας. μέμνησθε γὰρ δή που τὴν νεωστὶ γενομέ-
“ νην ἐκκλησίαν, καὶ τοὺς ὑπὸ τῶν δημαγωγῶν ῥη-
“ θέντας ἐν αὐτῇ λόγους, ὅσην ἐπεδείξαντο αὐθά-
“ δειάν τε καὶ ἀκοσμίαν, καὶ νῦν ἐφ᾽ οἵου εἰσὶν αὐχή-
“ ματος οἱ μηδὲν ὑγιὲς φρονοῦντες, ἐπειδὴ ἔγνωσαν
“ ὡς ἐν τῇ ψήφῳ ἐστὶν ἅπαν τὸ τῆς πόλεως κράτος,
“ ἧς αὐτοὶ κρατήσουσι πλείους ἡμῶν ὄντες. τί οὖν κα-
“ ταλείπεται ποιεῖν ἡμῖν, ἀρξάντων ἐκείνων παρα-
“ σπονδεῖν καὶ παρανομεῖν, εἰ μὴ τὸ ἀμύνεσθαι τοὺς
“ ἄρξαντας, [a] καὶ ἃ τέως ἀδίκως ἔχουσιν, ἀφελέσθαι
“ σὺν δίκῃ, καὶ εἰς τὸ λοιπὸν παῦσαι πλειόνων ἐφιε-
“ μένους· χάριν εἰδότας τοῖς θεοῖς, ὅτι οὐκ εἴασαν αὐ-
“ τοὺς τὰ πατρῷα πλεονεκτήσαντας, εἰς τὰ λοιπὰ
“ σωφρονεῖν, ἀλλὰ ταύτην ἐνέβαλον αὐτοῖς τὴν ἀναι-
“ σχυντίαν τε καὶ πολυπραγμοσύνην, ὑφ᾽ ἧς ὑμεῖς
“ ἀναγκασθέντες τά τε ἀπολωλότα πειρᾶσθε ἀνα-
“ λαβεῖν, καὶ τὰ λοιπὰ δι᾽ ἧς προσῆκε φυλακῆς λα-
“ βεῖν. Καιρὸς δὲ ὁ παρὼν οἷος οὐχ ἕτερος, εἴπερ γε
“ ἄρχεσθαι μέλλετε σωφρονεῖν, ἐν ᾧ κεκάκωται αὐ-
“ τῶν τὸ πλεῖστον μέρος ὑπὸ τοῦ λιμοῦ, καὶ τὸ λοι-
“ πὸν οὐκ ἂν ἔτι δύναιτο πολὺν ἀντισχεῖν χρόνον ὑπ᾽
“ ἀχρηματίας, εἰ [b] σπανίους τε καὶ τιμίας ἔχοι τὰς
“ ἀγορὰς· ἀναγκασθήσονται δὲ οἱ μὲν κάκιστοι, καὶ
“ οὐδέποτε [c] ταῖς ἀριστοκρατίαις χαίροντες, ἐκλιπεῖν τὴν
“ πόλιν, οἱ δὲ ἐπιεικέστεροι, πολιτεύεσθαι κοσμίως, μη-
“ θὲν ἔτι ἐνοχλοῦντες ὑμῖν. τάς τε οὖν ἀγορὰς διὰ φυ-
“ λακῆς ἔχετε, καὶ τῆς τιμῆς τῶν ὠνίων μηθὲν ἀνίετε, ἀλλ᾽
“ ὅσου πλείστου ἦν πότε τὰ ὤνια, τοσούτου καὶ νῦν πω-
“ λεῖν αὐτὰ ψηφίσασθε, δικαίας ἀφορμὰς ἔχοντες καὶ
“ προφάσεις εὐλόγους, τήν τε ἀχάριστον τοῦ δήμου κατα-
“ βοὴν, [d] ὡς ὑφ᾽ ὑμῶν κατασκευασθείσης τῆς σιτοδείας, ἣ
“ διὰ τὴν ἀπόστασιν τὴν ἐκείνων ἐγένετο, καὶ τὴν καταφθο-
“ ρὰν ἣν ἐποιήσαντο τῆς γῆς, ἄγοντες αὐτὴν καὶ φέ-
“ ροντες ὥσπερ πολεμίαν, καὶ τὰς ἐξαιρεθείσας ἐκ τοῦ δη-
“ μοσίου δαπάνας εἰς τοὺς ἀποσταλέντας ἐπὶ τὴν σιτωνί-
“ αν ἄνδρας, [e] καὶ ἄλλα πολλὰ ἠδίκησθε ὑπ᾽ αὐτῶν·
“ ἵνα καὶ γνῶμεν ἤδη τί ποτέ ἐστιν ἐκεῖνο τὸ δεινὸν [f] ᾧ
“ διαθήσουσιν ἡμᾶς, ἂν μὴ ποιῶμεν ἅπαντα τῷ δήμῳ
“ τὰ καθ᾽ ἡδονὰς, ὡς οἱ δημαγωγοὶ αὐτῶν δεδιττόμε-
“ νοι ἔλεγον. εἰ δὲ ἀφήσετε καὶ τοῦτον ἐκ τῶν χειρῶν τὸν 437
καιρόν,

a Καὶ ἅτε ἀδίκως *Vat.* b Nota hîc diverſo flexionis fine σπανίους & τιμίας: quum analogia poſtulet vel σπανίους & τιμίους, vel σπανίας & τιμίας. *Sylb.* c Τῇ ἀριστοκρατίᾳ *Vat.* d Ὡς ὑφ᾽ ἡμῶν *Vat.* e Καὶ ἄλλα τινὰ ἠδικήκασι *Vat.* Καὶ ἄλλα πολλὰ ἠδίκησθε legendum cenſet *Sylb.* f Si pro dativo ᾧ reponas accuſativum ὃ, ſtructura erit concinnior. *Sylb.* Hanc conjecturam firmat *Cod. Vat.* * Quod non eos miſerint, adeptos primum ſuperiora, in reliquum modeſte agere. *Lapus.* Qui non eam mentem eis dederint, ut, converſa in ſuum emolumentum rep. modeſte ſe in cæteris gerant. *Gelen.* † Multaque habentes alia per quæ læſi ab eis eſtis, ut nunc &c. *Lapus.* Quanquam non his ſolis ſed multis aliis vos affecerunt injuriis, ut intelligamus tandem &c. *Gelen.*

a Τοιοῦτο

“χαλεπὸν, πολλάκις εὔξεσθε [a] τοιοῦτον τυχεῖν ἕτερον. καὶ “εἰ γνοίη τοῦτο ὁ δῆμος, ὅτι βουληθέντες καταλύειν αὐ“τοῦ τὴν ἰσχὺν ἀπετράπεσθε, πολὺ μᾶλλον ὑμῖν βα“ρὺς ἐγκείσεται, πολέμιον μὲν τὸ βουλόμενον ὑμῶν ἡγούμενος, “δειλὸν δὲ τὸ δυνάμενον.

Τοιαῦτα εἰπόντος τοῦ Μαρκίου, διέστησαν αἱ γνῶμαι τῶν συνέδρων, καὶ θόρυβος ἐν αὐτοῖς ἐγένετο πολύς. οἱ μὲν γὰρ ἐξ ἀρχῆς ἐναντίοι τοῖς δημοτικοῖς, καὶ τὰς διαλλαγὰς παρὰ γνώμην ὑπομείναντες, ἐν οἷς ἥ τε νεότης ὀλίγου δεῖν πᾶσα ἦν, καὶ τῶν πρεσβυτέρων οἱ πλουσιώτατοί τε καὶ [b] φιλοτιμότατοι, βαρέως φέροντες [c] τὰς ἐκ τοῦ δήμου ἀναισχυντίας, ἐπῄνουν τὸν ἄνδρα, ὡς γενναῖον καὶ φιλόπολιν, καὶ τὰ κράτιστα τῷ κοινῷ λέγοντα· οἱ δὲ δημοτικὰς ἔχοντες τὰς προαιρέσεις, τὸν [d] τρόπον καὶ τὸν πλοῦτον οὐ πέρα τοῦ δέοντος ἐκτετιμηκότες, τῆς τε εἰρήνης οὐδὲν ἀναγκαιότερον ὑπολαμβάνοντες, ἤχθοντο τοῖς λεγομένοις ὑπ᾽ αὐτοῦ, καὶ τὴν γνώμην οὐ προσίεντο· ἠξίουν τε μὴ τοῖς βιαίοις, ἀλλὰ τοῖς εὐγνώμοσι περιεῖναι τῶν ταπεινοτέρων, μηδὲ ἀπρεπὲς, ἀλλ᾽ ἀναγκαῖον ἡγεῖσθαι τὸ ἐπιεικὲς, ἄλλως τε καὶ πρὸς τοὺς συμπολιτευομένους ἐπ᾽ εὐνοίᾳ γινόμενον· μανίαν τε ἀπέφαινον αὐτοῦ τὴν συμβουλὴν, οὐ παῤῥησίαν, οὐδὲ ἐλευθερίαν. βραχὺ μὲν οὖν τοῦτο τὸ μέρος [e] καὶ ἀσθενὲς ὂν περιεωθεῖτο ὑπὸ τοῦ βιαιοτέρου. ταῦτα δὲ ὁρῶντες οἱ δήμαρχοι· παρῆσαν γὰρ τῷ συνεδρίῳ, παρακληθέντες ὑπὸ τῶν ὑπάτων· ἐβόων τε καὶ ἤσπαιρον, καὶ τὸν Μάρκιον λυμεῶνα καὶ ὄλεθρον τῆς πόλεως ἀπεκάλουν, πονηροὺς διεξιόντα κατὰ τοῦ δήμου λόγους· καὶ εἰ μὴ κωλύσειαν αὐτὸν οἱ πατρίκιοι, πόλεμον ἐμφύλιον εἰς τὴν πόλιν εἰσάγοντα, θανάτῳ ζημιώσαντες ἢ φυγῇ, αὐτοὶ ποιήσειν τοῦτο ἔλεγον. θορύβου δὲ ἔτι πλείονος ἐπὶ τοῖς λόγοις τῶν δημάρχων γενομένου, καὶ μάλιστα ἐκ τῶν νεωτέρων τὰς ἀπειλὰς δυσανασχετούντων, ἐπαρθεὶς τούτοις ὁ Μάρκιος, αὐθαδέστερον ἤδη καθήπτετο τῶν δημάρχων καὶ θρασύτερον· “Εἰ μὴ παύσεσθε μέντοι, [f] λέγων, ὑμεῖς ταράτ“τοντες τὴν πόλιν καὶ ἐκδημαγωγοῦντες τοὺς ἀπόρους, “οὐκέτι λόγῳ διοίσομαι πρὸς ὑμᾶς, ἀλλ᾽ ἔργῳ.

Ἠγριωμένης δὲ τῆς βουλῆς, ὡς ἔμαθον οἱ δήμαρχοι πλείους ὄντας τοὺς βουλομένους ἀφελέσθαι τὴν δοθεῖσαν ἐξουσίαν τῷ δήμῳ, τῶν ἐμμένειν ταῖς ὁμολογίαις ἀξιούντων, ἐξέδραμον ἐκ τοῦ βουλευτηρίου κεκραγότες, καὶ θεοὺς τοὺς ὁρκίους [g] ἐκκαλούμενοι. καὶ μετὰ τοῦτο συναγαγόντες εἰς ἐκκλησίαν τὸν δῆμον, ἐδήλωσαν αὐτῷ τοὺς ἐν τῇ βουλῇ ῥηθέντας λόγους ὑπὸ τοῦ Μαρκίου, καὶ τὸν ἄνδρα εἰς ἀπολογίαν ἐκάλουν. ὡς δὲ οὐ
438 προσεῖχεν αὐτοῖς, ἀλλὰ καὶ τοὺς ὑπηρέτας, ὑφ᾽ ὧν ἐκαλεῖτο, προπηλακίζων τοῖς λόγοις ἀνεῖρξεν, ἀγανακτήσαντες ἔτι μᾶλλον οἱ δήμαρχοι, παραλαβόντες τούς τε ἀγορανόμους καὶ τῶν ἄλλων πολιτῶν συχνοὺς, ὥρμησαν ἐπ᾽ αὐτόν· ὁ δὲ ἔτυχεν ἔτι διατρίβων πρὸ τοῦ βουλευτηρίου, τῶν πατρικίων πολλοὺς ἐπαγόμενος, καὶ τὴν ἄλλην ἑταιρείαν [h] τὴν περὶ αὐτὸν ἔχων. ὡς

“elabi, ſæpe aliam ſimilem nanciſci optabitis. *Per. Jul.* 4225. *Ante Chr.* 489. *Olymp.* 72 3/4 *Cat.* 263. *V. C. Var.* 265.
“Et, ſi plebs hoc reſciverit, vos in animo habuiſſe ſuam poteſtatem evertere, ſed incœpto deſtitiſſe, multo gravius vobis inſtabit: quia voluntatem veſtram pro hoſtili habebit, veſtramque timiditatem virium imbecillitatem judicabit.

XXV.

¶ Hac concione à Marcio habita, inter patres ſententiis variatum eſt, & ingens tumultus inter eos eſt exortus. Nam qui ab initio plebi adverſabantur, & pacem inviti fecerant, in quo numero juventus pene tota erat, & è ſenioribus ditiſſimi & ambitioſiſſimi moleſte ferentes plebis impudentiam, laudabant hominem, ut generoſum, & patriæ amantem, & optima reip. conſilia dantem: at qui propenſiores erant in plebem, & qui ea ingenia & divitias haud ultra quam par eſt æſtimabant, quique nihil magis neceſſarium quam ipſam pacem ducebant, illius orationem moleſte ferebant, neque ejus ſententiam probabant: & cenſebant non vi ſed manſuetudine humilioris fortunæ homines vincendos, neque indecoram ſed neceſſariam exiſtimandam eſſe moderationem, præſertim vero ſi animo benevolo ea utamur erga cives qui nobiſcum vivunt; ejuſque conſilium inſaniam, non autem dicendi licentiam aut libertatem eſſe dicebant. Hæc tamen pars, quod parva & debilis eſſet, cedere cogebatur vi numeroque potentioribus. Hæc videntes tribuni (aderant enim in ſenatu à coſſ. vocati) vociferabantur & fremebant, & Marcium reip. peſtem perniciemque appellabant, qui plebi malediceret: & niſi eum, qui civile bellum in remp. inducebat, patricii cohiberent, eum vel morte vel exſilio mulctantes, ipſi ſe id facturos minabantur. Quum autem ob hæc tribunorum verba longe major tumultus exortus eſſet, præcipue vero ex junioribus minas illas indigne ferentibus, Marcius, his fretus & elatus, arrogantius jam & audacius in ipſos tribunos invehebatur. “Niſi, inquiebat, “deſieritis remp. perturbare, & veſtris concionibus inopem turbam concitare, non amplius verbis ſed factis vobiſcum contendam.

XXVI.

¶ Exacerbato autem ſenatu, quum tribuni cognoviſſent majorem eſſe numerum eorum, qui datam populo poteſtatem adimere vellent, quam eorum qui pacis conditionibus ſtandum cenſerent, ſeſe ex curia vociferantes, & deos fœderum teſtes implorantes, proripuerunt. Poſtea, plebe ad concionem convocata, indicarunt ei quid in ſenatu Marcius dixiſſet, eumque ad cauſſam dicendam arceſſiverunt. *Marcius arripitur.* quos quum ille contemneret, atque adeo eorum miniſtros, à quibus citabatur, contumelioſis verbis repelleret, ob eam rem multo magis indignati tribuni, aſſumptis tum ipſis ædilibus tum multis aliis civibus, impetum in eum fecerunt: ille enim adhuc pro curia ſtabat, multis patriciis ſtipatus, & reliquam ſodalitatem circa ſe habens. Quem quum

a Τοιούτου τυχεῖν ἑτέρου *Vat.* *b* In *Rom.* & *Lapi Codd.* φρονιμώτατοι. *c* Illa τὰς ἐκ τοῦ δήμου ἀναισχυντίας deſiderantur in *Ed. Steph.* atque è *Cod. Rom.* & *Lapi* verſione reſtituit *Sylb.* Eadem agnoſcit *Cod. Vat.* & præterea adjicit, οἱ μὲν ἐπὶ ταῖς περὶ τὰ συμβόλαια βλάβαις, οἱ δ᾽ ἐπὶ τῇ περὶ τὰς τιμὰς ἐλαττώσει, ἐπῄνουν &c. *d* Pro τρόπον aliud legit *Lapus*, dum vertit *neque ſectam neque divitias* &c. Magis aptum eſſe videtur κρότον *plauſum*, ex iis *ſc.* qui ſententiæ & factionis ſunt ejuſdem. *Sylb.* Nos putamus locum ſic legendum, οἱ δὲ δημοτικὰς ἔχοντες τὰς προαιρέσεις κατὰ τὸν τρόπον. ut ea verba cum ſuperioribus connectantur. *Caſ.* *e* Καὶ ἀσθενὲς ὂν πρ. *Vat.* *f* Λέγων, παράττοντες τὴν πόλιν ὑμεῖς, καὶ δημαγωγοῦντες *Vat.* *g* Επικαλούμενοι *Vat.* quod ulteratius eſſe agnoſcit *Sylb.* *h* Deeſt *Vat.*

a Δήμι@

Per. Jul. 4225. *Ante Chr.* 489. *Olymp.* 72 $\frac{3}{4}$. *V. C. Cat.* 263. *Var.* 265.

quum conſpexiſſent tribuni, ædilibus imperarunt, ut manibus injectis eum comprehenderent, & niſi ſponte ſequi vellet, eum vi adducerent. (erant autem tunc ædiles L. Junius Brutus, & Sp. Icilius Ruga) Hique igitur accedebant ut eum comprehenderent: at patricii hoc facinus nimium audax ac intolerandum rati, aliquem ſui ordinis à tribunis ante cauſſæ dictionem vi abripi, pro Marcio ſe illis oppoſuerunt, ut eum tutarentur, & obvios quoſque, qui acceſſiſſent, cædentes repulerunt. Cujus facinoris rumore jam per totam urbem vulgato, omnes ex ædibus proſiliebant: ac ii quidem qui in aliqua dignitate, & bene nummati erant, ut Marcium adjuvantibus patriciis protegerent, & priſtinum reip. ſtatum recuperarent: qui vero humili fortuna erant, & victus inopia laborabant, ut tribunos defenderent, parati facere quicquid illi imperaſſent. omnemque verecundiam, qua hactenus retenti à mutuis injuriis abſtinuerant, tunc ſuſtulerunt. Verumtamen eo die nihil atrocius commiſerunt, ſed rem in ſequentem diem diſtulerunt, ſententia & precibus conſulum victi.

δὲ συνεῖδον αὐτὸν οἱ δήμαρχοι, προσέταξαν τοῖς ἀγορανόμοις ἐπιλαβέσθαι τοῦ σώματος, καὶ εἰ μὴ ἑκὼν βούλεται ἀκολουθεῖν, βίᾳ ἄγειν· εἶχον δὲ τότε τὴν ἀγορανομικὴν ἐξουσίαν [a] Τίτος Ἰούνιος Βροῦτος, καὶ Ἰσκίλλιος Ῥοῦγας. οἱ μὲν δὴ προσῄεσαν ὡς ἐπιληψόμενοι τοῦ ἀνδρός· οἱ δὲ πατρίκιοι [b] δεινὸν ἡγούμενοι [c] τοὔργον, ὑπὸ τῶν δημάρχων πρὸ δίκης ἄγεσθαί τινας σφῶν βίᾳ, προὔστησαν τοῦ Μαρκίου, καὶ τύπτοντες τοὺς ὁμόσε χωροῦντας ἀπήλασαν. διαβοηθέντος δὲ τοῦ πάθους ἀνὰ τὴν πόλιν ὅλην, ἐξεπήδων ἅπαντες ἐκ τῶν οἰκιῶν· οἱ μὲν ἐν τοῖς ἀξιώμασιν ὄντες, καὶ χρημάτων ἔχοντες εὖ, τὸν Μάρκιον ὑπερασπιοῦντες ἅμα τοῖς πατρικίοις, καὶ τὴν ἀρχαίαν ἀνακτησόμενοι πολιτείαν· οἱ δὲ ταπεινοὶ ταῖς τύχαις, καὶ βίου σπανίζοντες, ἀμύνειν παρεσκευασμένοι τοῖς δημάρχοις, καὶ ποιεῖν ὅ,τι ἂν ἐκεῖνοι κελεύσωσιν· ἥ τε αἰδὼς, ὑφ᾽ ἧς κρατούμενοι τέως οὐδὲν ἐτόλμων εἰς ἀλλήλους παρανομεῖν, τότε ἀνῄρητο ὑπ᾽ αὐτῶν. οὐ μὴν εἰργάσαντό γε οὐδὲν ἀνήκεστον τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ἀλλ᾽ εἰς τὴν ἐπιοῦσαν ἀνεβάλοντο, γνώμῃ τε καὶ παρακλήσει τῶν ὑπάτων εἴξαντες.

XXVII. ¶ Poſtero die tribuni in forum primi deſcenderunt, & plebem ad concionem convocarunt, & per vices progreſſi graviter patricios accuſarunt, quod fidem pactorum fefelliſſent, & jusjurandum fœderis violaſſent, quod cum plebe fecerant, *ea conditione* ut omnis præteritarum injuriarum memoria deponeretur: & argumenta attulerunt, quibus eos cum plebe non ſincere reconciliatos eſſe probarunt, tum ipſam frumenti inopiam, cujus ipſi auctores erant, tum utramque coloniam deductam, tum quicquid præterea ad minuendam plebis multitudinem moliti fuerant. Et in ipſum Marcium longa oratione invecti ſunt, ejuſque verba in ſenatu facta narrarunt: & addiderunt, eum à plebe ad cauſſam dicendam citatum non ſolum noluiſſe venire, ſed etiam ædiles ad ipſum miſſos pulſaſſe & abegiſſe. Et citarunt teſtes eorum quidem quæ in ſenatu fuerant dicta, honoratiſſimos quoſque illius ordinis; injuriæ vero ædilibus factæ, omnes plebejos, qui tunc in foro aderant. His dictis fecerunt patriciis (ſi vellent) dicendæ cauſſæ ſuique purgandi copiam, plebem in comitio detinentes donec ſenatus dimitteretur. nam de his ipſis rebus in curia patres conſultabant, dubitantes utrum apud plebem ad crimina ſibi objecta reſpondendum an quieſcendum eſſet. Quum autem major eorum pars in ea eſſet ſententia, ut humanitatem ſuperbiæ anteponendam cenſeret, coſſ. dimiſſo ſenatu in comitium proceſſerunt, ut & publica crimina diluerent, & plebem rogarent nequid gravius in Marcium ſtatueret. Progreſſuſque ſenior illorum Minucius talem habuit concionem.

Τῇ δὲ ἑξῆς ἡμέρᾳ πρῶτοι καταβάντες εἰς τὴν ἀγορὰν οἱ δήμαρχοι, συνεκάλουν τὸν δῆμον εἰς ἐκκλησίαν, καὶ παριόντες ἐκ διαδοχῆς, πολλὰ μὲν τῶν πατρικίων κατηγόρουν ὡς ἐψευσμένων τὰς συνθήκας, καὶ παραβεβηκότων τοὺς ὅρκους οὓς ἐποιήσαντο πρὸς τὸν δῆμον ὑπὲρ ἀμνηστίας τῶν πάλαι, πίστεις [d] παραφέροντες τοῦ μὴ βεβαίως αὐτοὺς διηλλάχθαι πρὸς τὸ δημοτικὸν, τήν τε τοῦ σίτου σπάνιν, ἣν αὐτοὶ κατεσκεύασαν, καὶ τὰς ἀποστολὰς τῶν κληρούχων ἀμφοτέρων, καὶ τὰ ἄλλα ὅσα ἐμηχανήσαντο μειώσεως τοῦ πλήθους ἕνεκα. πολλὰ δὲ τοῦ Μαρκίου καθήπτοντο, τοὺς ῥηθέντας ὑπ᾽ αὐτοῦ ἐν τῇ βουλῇ λόγους διεξιόντες, καὶ ὅτι καλούμενος εἰς ἀπολογίαν ὑπὸ τοῦ δήμου, οὐ μόνον οὐκ ἠξίωσεν ἐλθεῖν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀφικομένους ἐπ᾽ αὐτὸν ἀγορανόμους τύπτων ἀπήλασεν. ἐκάλουν δὲ μάρτυρας τῶν ἐν τῇ βουλῇ γενομένων, τοὺς ἐντιμοτάτους τῶν ἐκεῖ· τῆς δὲ περὶ τοὺς ἀγορανόμους ὕβρεως, ἅπαντας τοὺς τότε παρόντας κατὰ τὴν ἀγορὰν δημοτικούς. ταῦτα δὲ εἰπόντες, ἐδίδοσαν, εἰ βουλομένοις εἴη, τοῖς πατρικίοις ἀπολογίαν, κατέχοντες ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας τὸν δῆμον, ἕως ἡ βουλὴ διαλυθείη. ἔτυχον γὰρ ὑπὲρ αὐτῶν τούτων συνεδρεύοντες οἱ πατρίκιοι, διαπορoῦντες εἴτε ἀπολογητέον αὐτοῖς εἴη πρὸς τὸν δῆμον ὑπὲρ ὧν διεβλήθησαν, εἴτε μενετέον ἐφ᾽ ἡσυχίας. 439 ἐπεὶ δὲ αἱ πλείους γνῶμαι [e] τὰ φιλάνθρωπα τῶν αὐθαδεστέρων προείλοντο, διαλύσαντες οἱ ὕπατοι τὸν σύλλογον, προῆλθον εἰς τὴν ἀγορὰν, τάς τε κοινὰς ἀπολυσόμενοι διαβολὰς, καὶ περὶ τοῦ Μαρκίου τὸν δῆμον ἀξιώσοντες, μηθὲν βουλεύσασθαι ἀνήκεστον. καὶ παρελθὼν ὁ πρεσβύτερος αὐτῶν Μινύκιος, ἔλεξε τοιάδε.

XXVIII. ¶ "Quod ad frumenti inopiam attinet, "Quirites, paucis verbis nos purgabimus, "neque alios noſtræ orationis teſtes quam

"Η μὲν ὑπὲρ τῆς σιτοδείας ἀπολογία βραχεῖά ἐστι πάνυ, ὦ "δημόται, καὶ οὐκ ἄλλους τινὰς παρεξόμεθα ὧν ἂν λέγωμεν, "ἢ ὑμᾶς,

a Λεύκιος Ἰούνιος Βροῦτος καὶ Γάϊος (vel, ut alii malint Σπόριος) Ἰκίλιος Ῥοῦγας ex *Dionyſio* ipſo legendum eſſe contendit *Portu* Λεύκιος habuit *Lapi Cod.* verum pro Ἰσκίλλιος exſtat Σικκίλλιος in *Cod. Vat.* *b* Δεινὸν ἡγησάμενοι *Vat.* *c* Perperam diſtinguitur in *Ed. Steph.* τοὔργον ὑπὸ τῶν δημάρχων, πρὸ δίκης &c. *d* Παραφέροντες accipiendum hic pro προφέροντες, ut *Lapus* quoque vertit *afferentes*, in qua ſignificatione reperitur infra p. 425. v. 30. *Sylb.* *e* Τὰ φιλανθρωπότερα *Vat.*

a Pro

“ἢ ὑμᾶς, μάρτυρας. τήν τε γὰρ ἀφορίαν τῶν σιτικῶν καρπῶν ἐπίστασθε δήπου καὶ αὐτοὶ διὰ τὸν ἐκλειφθέντα σπόρον γενομένην· τήν τε ἄλλην καταφθορὰν τῆς χώρας οὐ παρ' ἑτέρων ὑμᾶς δεῖ μαθεῖν ἀφ' ἧς αἰτίας συνέβη, καὶ ὡς τελευτῶσα ἡ πλείστη [a] γε καὶ ἀρίστη γῆ, πάντων ἐσπάνιζε καρπῶν τε καὶ ἀνδραπόδων καὶ βοσκημάτων, τὰ μὲν ὑπὸ τῶν πολεμίων διαρπαζομένη, τὰ δὲ ὑμῖν μὴ ἐπιχορηγοῦσα τοσούτοις οὖσι, καὶ μηδεμίαν ἄλλην ἀποστροφὴν ἔχουσιν. ὥστε οὐκ ἐξ ὧν οἱ δημαγωγοὶ διαβάλλουσιν, ἀλλ' ἐξ ὧν αὐτοὶ ἴστε, [b] λιμὸν ἡγούμενοι γεγονέναι, παύσασθε προσάπτοντες ἐπιβουλὴν ἡμετέραν τῷ πάθει, καὶ δι' ὀργῆς ἔχοντες ἡμᾶς οὐδὲν ἀδικοῦντας. αἱ δὲ ἀποστολαὶ τῶν κληρούχων [c] ἀντ' ἀναγκαίου ἐγένοντο, κοινῇ δόξαν ὑμῖν ἅπασιν διὰ φυλακῆς ἔχειν χωρία εἰς πόλεμον ἐπιτήδεια· καὶ μεγάλα ὤνησαν, ἐν καιρῷ [d] σφόδρα ἀναγκαίῳ γενόμεναι, τούς τε ἐξιόντας καὶ τοὺς ὑπολειπομένους ὑμῶν. οἱ μὲν γὰρ, ἀφθονωτέρων εὐποροῦσιν ἐκεῖ τῶν ἐπιτηδείων· οἱ δὲ ἐνθάδε ὑπομείναντες, ἧττον στενίζουσι τῆς ἀγορᾶς. ἥ τε ἰσομοιρία τύχης, ἧς μετέχομεν ὑμῖν τοῖς δημοτικοῖς οἱ πατρίκιοι, κλήρῳ ποιησάμενοι τὴν ἔξοδον, οὐ ψέγεται. Τί οὖν παθόντες οἱ δημαγωγοὶ περὶ τούτων ὑμῖν ἐγκαλοῦσιν, ὧν κοινὰς ἔσχομεν τὰς γνώμας καὶ τὰς τύχας, εἴτε δεινῶν ὄντων, ὡς οὗτοί φασιν, εἴτε ὠφελίμων, [e] ὡς ὑμεῖς οἰόμεθα; ἃ μὲν γὰρ ἐπὶ τῇ νεωστὶ βουλῇ γενομένῃ διαβεβλήμεθα ὑπ' αὐτῶν, ὡς οὐκ ἀξιοῦντες μετριάσαι περὶ τὰς τιμὰς τῆς ἀγορᾶς, ὡς ἐπιβουλεύοντες ἀφελέσθαι τὴν ἐξουσίαν τῶν δημάρχων, ὡς μνησικακοῦντες ὑμῖν τῆς ἀποστάσεως, καὶ παντὶ τρόπῳ προθυμούμενοι κακῶσαι τὸ δημοτικὸν, καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα ἐγκλήματα, ἔργοις ἀπολυσόμεθα οὐκ εἰς μακρὰν, οὔτε κακὸν ὑμᾶς οὐδὲν ἐργασάμενοι, τήν τε ἐξουσίαν τῶν δημάρχων ἐφ' οἷς τότε συνεχωρήσαμεν ὑμῖν ἔχειν, καὶ νῦν βεβαιοῦντες· τοῦ δὲ σίτου τὴν
440 διάπρασιν, ὡς ἂν ὑμῖν ἅπασι δόξῃ, ποιησόμενοι. περιμείναντες οὖν, ἐάν τι μὴ γένηται τούτων, τότε κατηγορεῖτε ἡμῶν. εἰ δὲ βουληθείητε ἀκριβῶς ἐξετάσαι τὰ διάφορα, δικαιότερον ἂν ἡμεῖς οἱ πατρίκιοι τοῦ δήμου κατηγορήσαιμεν, ἢ τὴν βουλὴν ὑμεῖς ἔχοιτε δι' αἰτίας. ἀδικεῖτε γὰρ ὑμεῖς, ὦ δημόται, καὶ μηδὲν ἄχθεσθε ἀκούοντες· εἴ γε οὐκ ἀναμείναντες τῆς γνώμης ἡμῶν μαθεῖν τὸ τέλος, κατηγορεῖν αὐτοῖς ἤδη ἀξιοῦτε. καίτοι τίς οὐκ οἶδεν ὅτι παντὶ τῷ βουλομένῳ [f] ῥᾷστον ἔργον ἂν γένοιτο, συγχέαι καὶ ἀνελεῖν ὁμόνοιαν ἐκ πόλεως, τοιαῦτα ἐγκαλοῦντι, [g] ὧν ἡ πίστις μέλλουσα καὶ ἐν

“vos ipſos producemus. Nam & frugum ſterilitatem ob intermiſſam ſationem accidiſſe vos ipſi ſcitis: nec oportet vos ex aliis cognoſcere quænam fuerit cætera agri vaſtatio, & quæ ejus cauſſa, quove modo acciderit ut poſtremo maxima atque optima agri pars laboraret inopia omnium frugum & mancipiorum & pecoris, partim quod hoſtes agrum populati fuerint, partim quod ipſe *ager* tantæ veſtræ multitudini, quæ nulla alia alimenta aliunde habebat, victum ſuppeditare non poſſet. Quapropter famis cauſſas non eas, quas iſti tribuni per calumniam afferunt, ſed quas vos ipſi ſcitis, exiſtimantes fuiſſe, deſinite hanc calamitatem noſtris inſidiis adſcribere, & nobis innocentibus iraſci. Cæterum, colonias neceſſitas coëgit deduci, idque de communi omnium veſtrum ſententia, ut eſſent præſidio locis ad bellum opportunis. Hæ vero duriſſimis reip. temporibus deductæ, tum ipſis, qui in colonias emiſſi ſunt, tum vobis, qui remanſiſtis, valde profuerunt. nam illi rerum ad victum neceſſariarum uberiorem ibi copiam habent: & qui hîc remanſerunt minore annonæ penuria laborant. & exæquatio fortunæ, cujus nos patricii cum plebejis participes ſumus, quod ſorte delectos in colonias emiſerimus, vituperanda non eſt.

XXIX. ¶ Cur igitur concionatores iſti nobis dant crimini ea quorum æque vobiſcum eandem ſententiam & fortunam habemus, ſive ea ſint mala, ut iſti ajunt, ſive bona, ut nos exiſtimamus? Nam & crimina quæ nobis in ſenatu nuper habito objecerunt, nolle nos moderata ſtatuere rerum venalium precia, conari per inſidias tribunitiam poteſtatem tollere, injuriam ſeceſſionis veſtræ in memoriam revocare, & quavis ratione plebem afflictam cupere, & omnia iſtiuſmodi crimina brevi re ipſa diluemus, nullo maleficio vos afficientes, & tribunitiam poteſtatem iiſdem conditionibus, quas tunc vobis conceſſimus, nunc quoque confirmantes, & frumentum, prout vobis omnibus viſum fuerit, vendentes. Exſpectate igitur, & ſi quid horum non præſtetur, tunc demum nos accuſate. Quod ſi velletis accuratius hanc controverſiam examinare, certe nos patricii juſtius plebem accuſaremus quam vos ſenatum criminari poſſetis. Vos enim, Quirites, injuriam *nobis* facitis, neque moleſte feratis dum hæc auditis. ſiquidem non exſpectato noſtrorum conſiliorum exitu, ut quænam ſint cognoſcatis, jam ea accuſare vultis. Atqui, quis neſcit facillimum fore cuilibet concordiam turbare & è civitate tollere, ea criminanti quorum fides, quum adhuc pendeat & in

“incerto

[a] Pro γε aptius legeris τε. *Sylb.* atque ita quidem in *Cod. Vat.* [b] Τὸν λιμὸν *Vat.* [c] Ἐκ τοῦ ἀναγκαίου ἐγένοντο *Vat.* [d] Σφόδρα ἀναγκαίως *Vat.* [e] Ὥσπερ ἡμεῖς *Vat.* [f] In *Rom. Cod.* ῥᾷον ἂν γένοιτο. *Sylb.* [g] Ita reſtitui è *Codd. Rom.* & *Ven.* & *Lapi* verſione: cum antea in *Ed. Steph.* ὡς pro ὧν obtinuerit & ſeq. v. οὖσα pro ἐστι. Forſan etiam μὴ in fine hujus periodi negative accipiendum, ut ſenſus ſit; iſtiuſmodi fidem non tueri ab incommodis, ſed tantum ſpeciem quandam juſtitiæ prætendere, id eſt, efficere ne quid injuſte videaris agere. *Sylb.* Loci ſententia hæc eſt: Queritur Minucius, quod non exſpectato exitu conſiliorum ſenatus tantas turbas excitaſſent tribuni. Sic fore ait ut omnis tollatur civitatis concordia, tribunorum improbitate, qui patriciis ea objicerent, id eſt, ea patriciorum conſilia reprehenderent, quorum eventus, quia adhuc ignorabatur, ipſis patriciis inſontibus & nihil tale cogitantibus non poterat eſſe innocentiæ argumentum, nec φυλακὴ τοῦ μὴ παθεῖν τι κακόν: ſed è contrario tribunis, qui patricios accuſabant, ſpeciem præbebat juſtæ cauſſæ & τοῦ μὴ ἀδικεῖν. vulgus enim, ignarum quo tenderent ſenatus conſilia, omnia in deteriorem partem interpretans, non ſecus erga patricios erat affectum, ac ſi jam eveniſſent quæ eventura metuebat. Sic eveniebat, quod ait *Dionyſius* ut conſiliorum ſenatus ἡ πίστις μέλλουσα καὶ ἐν ἀδήλῳ ἔτι οὖσα non eſſet ſenatoribus à tribunis accuſatis φυλακὴ τοῦ μὴ παθεῖν τι κακόν, ſed ipſis potius tribunis πρόφασις τοῦ μὴ ἀδικεῖν, vel τοῦ μὴ ἀδικεῖν δοκεῖν. quo modo haud ſcio an ſcriptum ſit à *Dionyſio*, ſicut mox περιέσται ἀγαθοῖς εἶναι δοκεῖν: nam affinitas vocum ἀδικεῖν & δοκεῖν facile cauſa eſſe potuit ut altera vox omitteretur. *Caſ.*

a Διαβάλλον

Per. Jul. 4225.
Ante Chr. 489.
Olymp. 72 ¾
V. C. *Cat.* 263. *Var.* 265.

“ incerto ſit, non prohibet à nobis malefi-
“ cium, ſed ſpeciem præbet nihil injuſti à
“ vobis agi? Neque vero ſoli veſtri duces
“ & patroni, ob crimina & calumnias quibus
“ ſenatum impetunt, objurgatione ſunt digni;
“ ſed etiam vos ipſi non minus, quia fidem il-
“ lis temere habetis, & nondum quidquam
“ experti indignamini. Oportebat enim vos,
“ ſi quas in poſterum timebatis injurias, iram
“ quoque in illa tempora reſervare. At certe
“ nunc conſtat vos celerius quam prudentius
“ rebus veſtris conſuluiſſe, & veſtræ ſalutis
XXX. “ ſpem in maleficiis collocare. ¶ Atque quod
“ attinet ad publicas injurias, ob quas tribuni
“ totum ſenatum falſo accuſarunt, hæc quæ à
“ me ſunt dicta ſufficere arbitror. Sed quia
“ unumquemque noſtrum calumniantur ob
“ ſententias in ſenatu à nobis dictas, & nos ut
“ reip. diſſidiorum auctores accuſant, & nunc
“ C. Marcium, virum patriæ amantem, & li-
“ bere de rep. loquutum, necare, aut patria
“ expulſum exſilio mulctare cupiunt, volo
“ hac quoque de re id quod æquum eſt apud
“ vos dicere. vos vero conſiderate an modeſte
“ & vere ſim loquuturus. Vos, Quirites,
“ quando rediiſtis in gratiam cum ſenatu, ſa-
“ tis vobis fore putabatis, ſi veſtro ære alieno
“ liberaremini, & in auxilium pauperum, qui
“ vim paterentur, ut magiſtratus de veſtro
“ ordine creare vobis liceret petiiſtis: & utra-
“ que hæc impetraſtis, nobis magnam gratiam
“ habentes. Sed non petiiſtis ut vobis conſu-
“ latum tollere, aut ſenatui reip. adminiſtra-
“ tionem adimere, aut ipſum ordinem patrii
“ reip. ſtatus pervertere liceret, neque etiam
“ hoc petituri eſtis. Quid igitur vobis accidit
“ ut nunc hæc omnia confundere conemini?
“ aut quo jure freti honoribus noſtris nos
“ privare cupitis? Si enim veſtris minis ſena-
“ tores à ſententiis libere, prout ſentiunt, di-
“ cendis deterrueritis, quid æqui à veſtris ma-
“ giſtratibus exſpectandum eſt? aut qua le-
“ ge vel capitali ſupplicio aut exſilio aliquos
“ patricii ordinis illi mulctare poterunt? Nam
“ nec veteres leges dant vobis hanc poteſta-
“ tem, nec novæ conditiones fœderis cum ſe-
“ natu facti. Legum vero præſcripta tranſ-
“ gredi, & vim jure potiorem facere, certe
“ hoc non eſt amplius populare, ſed (ſi veri-
“ tatem audire vultis) tyrannicum. Ego igi-
“ tur vobis auctor eſſem ut beneficia, quæ ſe-
“ natus benignitate impetraſtis, retineatis:
“ quæ vero tunc minime poſtulaſtis quando
“ in gratiam cum ſenatu rediiſtis, ne nunc
XXXI. “ quidem vobis vendicetis. ¶ Sed ut melius
“ intelligatis veſtros tribunos nihil moderati,
“ nihil æqui poſtulare, ſed iniqua, & quæ fieri
“ nequeunt, cupere, rem ad vos ipſos tranſla-
“ tam, perinde ac ſi veſtrum negotium eſſet,
“ conſiderate, & fingite à ſenatoribus magi-
“ ſtratus veſtros accuſari, quod ſenatui male-
“ dicant, & patrium ſtatum, quo reſp. ab op-
“ timatibus regebatur, evertant, & ſeditiones
“ in civitate concitent (quæ omnia ſane vera
“ ſunt; hæc enim faciunt) &, quod omnium
“ eſt graviſſimum, poteſtatem majorem, quam

“ ἀδήλῳ ὅτι ἔσται, οὐ φυλακή ἐστι τοῦ μὴ παθεῖν τι κα-
“ κόν, ἀλλὰ πρόφασις τοῦ μὴ ἀδικεῖν; καὶ οὐ τοῖς προε-
“ στηκόσιν ὑμῶν μόνον ὧν διαβάλλουσι τὴν βουλὴν καὶ συκο-
“ φαντοῦσιν, ἐπιτιμᾶν ἄξιον, ἀλλὰ καὶ ὑμῖν οὐχ ἧττον ὧν
“ πιστεύετε αὐτοῖς, καὶ πρὶν πειραθῆναι ἀγανακτεῖτε. ἐχρῆν
“ γὰρ ὑμᾶς, εἰ τὰ μέλλοντα ἐφοβεῖσθε ἀδικήματα,
“ καὶ τὰς ἐπ’ αὐτοῖς ὀργὰς μελλούσας ἔχειν. νῦν δὲ φαί-
“ νεσθε ταχύτερα μᾶλλον ἢ φρονιμώτερα ἐγνωκέναι, καὶ
“ τὸ ἀσφαλέστερον ἐν τῷ κακουργοτέρῳ τιθέναι. Περὶ μὲν
“ δὴ τῶν κοινῶν ἀδικημάτων, ἐφ’ οἷς τὴν βουλὴν οἱ δή-
“ μαρχοι [a] διέβαλλον, ἀποχρῆναι οἴομαι τοσαῦτα εἰρῆσθαι.
“ ἐπεὶ δὲ καθ’ ἕνα ἕκαστον ἡμῶν, περὶ ὧν ἂν εἴπωμεν ἐν
“ τῇ βουλῇ, συκοφαντοῦσι, καὶ διϊστάναι τὴν πόλιν αἰτιῶν-
“ ται, καὶ νῦν Γάϊον Μάρκιον ἄνδρα φιλόπολιν, ἐλευ-
“ θέρᾳ φωνῇ χρησάμενον ὑπὲρ τῶν κοινῶν, ἀποκτεῖναι
“ ζητοῦσιν, ἢ φυγάδα [b] ποιήσειν τῆς πατρίδος, βούλο-
“ μαι καὶ περὶ τούτου τὰ δίκαια εἰπεῖν πρὸς ὑμᾶς· καὶ
“ σκοπεῖτε εἰ μετρίους καὶ ἀληθεῖς ἐρῶ τοὺς λόγους.
“ ὑμεῖς, ὦ δημόται, διαλλαττόμενοι πρὸς τὴν βουλὴν,
“ ἀποχρῆν ὑμῖν ᾤεσθε τῶν δανείων ἀφεῖσθαι, καὶ βοηθείας
“ ἕνεκα τῶν κατισχυομένων πενήτων, ἄρχοντας ἐξ αὐτῶν
“ ᾐτήσασθε ἀποδεικνύναι· καὶ ταῦτα ἀμφότερα, πολ-
“ λὴν εἰδότες ἡμῖν χάριν, ἐλάβετε· καταλῦσαι δὲ τὴν
“ ἀρχὴν τῶν ὑπάτων, ἢ βουλὴν ἄκυρον ποιῆσαι τῆς ὑπὲρ τῶν
“ κοινῶν προστασίας, ἢ τὴν τάξιν [c] ἀναστρέψαι τῆς πα-
“ τρίου πολιτείας, οὔτε ᾐτήσασθε, οὔτε μέλλετε. τί οὖν
“ παθόντες, ἐπιχειρεῖτε πάντα συγχέειν ταῦτα νυνί;
“ καὶ τίνι δικαίῳ πιστεύοντες, τὰς τιμὰς ἡμῶν ζητεῖτε ἀφαι-
“ ρεῖσθαι; εἰ γὰρ ἐν τοῖς μετέχουσι τῆς βουλῆς φοβε-
“ ρὸν ποιήσετε, τὸ μὴ μετὰ παρρησίας ἃ φρονοῦσι λέγειν,
“ τί δ’ ἂν εἴποιεν οἱ προεστηκότες ὑμῶν ἐπιεικές; ἢ ποίῳ
“ χρησάμενοι νόμῳ, θανάτῳ ζημιοῦν ἢ φυγῇ τῶν πα-
“ τρικίων τινὰς ἀξιώσουσιν; οὔτε γὰρ οἱ παλαιοὶ νόμοι
“ ταύτην διδόασιν ὑμῖν τὴν ἐξουσίαν, οὔτε αἱ νεωστὶ γε-
“ νόμεναι πρὸς τὴν βουλὴν ὁμολογίαι. τὸ δὲ ἐκβαίνειν
“ τοὺς νομίμους ὅρους, καὶ τὴν βίαν κρείττονα ποιεῖν τῆς δί- 441
“ κης, οὐκέτι δημοτικόν ἐστιν, ἀλλ’ εἰ τἀληθῆ βούλεσθε
“ ἀκούειν, τυραννικόν. ἐγὼ δὲ παραινέσαιμι ἂν ὑμῖν, ὧν μὲν
“ εὕρεσθε [d] πρὸς τῆς βουλῆς φιλανθρώπων, μηδενὸς ἀφίστα-
“ σθαι· ὧν δὲ οὐκ ἠξιώσατε διαλυόμενοι τὴν ἔχθραν τότε
“ τυχεῖν, μηδὲ νῦν ἀντιποιεῖσθαι. Ἵνα δὲ μᾶλλον ὑμῖν
“ γένηται φανερὸν, ὅτι οὐθὲν οὔτε μέτριον οὔτε δίκαιον ἀξιοῦ-
“ σιν οἱ δημαγωγοὶ, ἀλλὰ παρανόμων τε καὶ ἀδυνά-
“ των ἐφίενται, μετενεγκόντες τὸ πρᾶγμα ἐφ’ ἑαυτοὺς,
“ οὕτω σκοπεῖτε, καὶ ὑπολάβετε τοὺς μετέχοντας τοῦ συνε-
“ δρίου τοῖς ἐν ὑμῖν πολιτευομένοις ἐγκαλεῖν, ὅτι πονη-
“ ροὺς κατὰ τῆς βουλῆς διατίθενται λόγους ἐν ὑμῖν,
“ καὶ καταλύουσι τὴν πάτριον ἀριστοκρατίαν, καὶ δια-
“ στασιάζουσι τὴν πόλιν· ἅπαντα ταῦτα λέγοντες
“ ἀληθῆ· ποιοῦσι γὰρ ταῦτα· καὶ τὸ πάντων χαλε-
“ πώτατον, ὅτι δυναστείαν περιβάλλονται μείζονα τῆς

συγκεχω-

a Διέβαλλον *Vat.* quod rectius eſſe viderat *Sylb.* *b* Ποιῆσαι *Vat.* quod maluit & *Sylb.* *c* Ανατρέψαι *Vat.* Verum ἀναστρέψαι hoc loco ferri poſſe exiſtimat *Sylb.* quia de ordine, non de ſtatu ſermo eſt. *d* Παρὰ τῆς βουλῆς *Vat.*

a Præce-

“συγκεχωρημένης αὐτοῖς, ἄκριτον ἀποκτείνειν ἐπιχειροῦντες ὃν ἂν ἐθέλωσιν ἐξ ἡμῶν· καὶ ὅτι δεῖ τοὺς ταῦτα ποιοῦντας, τεθνάναι νηποινί· πῶς ἂν ὑμεῖς ἐνέγκοιτε τὴν αὐθάδειαν τοῦ συνεδρίου; καὶ τί ἂν εἴποιτε; ἆρα οὐκ [a] ἀγανακτήσετε, καὶ δεινὰ φαίνητε πάσχειν, εἰ τὴν παρρησίαν ἀφαιρήσεταί τις ὑμᾶς καὶ τὴν ἐλευθερίαν, τὸν ὑπὲρ τῶν ἐσχάτων κίνδυνον ἐπιθεὶς τοῖς ἐλευθέραν φωνὴν ὑπὲρ τοῦ δήμου φθεγξαμένοις; οὐκ ἔνεστ’ ἄλλως εἰπεῖν. ἔπειτα ἃ παθεῖν οὐκ ἂν ὑπεμείνατε αὐτοὶ, ταῦτα ἑτέρους πάσχοντας ἀνέχεσθαι δικαιοῦτε; πολιτικά γε, ὦ δημόται, καὶ μέτρια ὑμῶν τὰ βουλεύματα; τοιαῦτα ἀξιοῦντες, οὐκ αὐτοὶ βεβαιοῦτε τὰς καθ’ ἑαυτῶν διαβολὰς ἀληθεῖς εἶναι, [b] καὶ τοὺς συμβουλεύοντας τὴν παράνομον ὑμῶν δυναστείαν μὴ περιορᾶν αὐξομένην, τὰ δίκαια τῷ κοινῷ [c] φρονοῦντας ἀποδείκνυτε; ἐμοὶ μὲν γὰρ δοκεῖ. ἀλλ’ εἴ γε τὰ ἐναντία βούλεσθε ὧν διαβέβλησθε ποιεῖν, ἐμοὶ συμβούλῳ χρησάμενοι, μετριάσατε, καὶ τοὺς λόγους ἐφ’ οἷς ἄχθεσθε, πολιτικῶς καὶ μὴ δυσοργήτως ἐνέγκετε. περιέσται γὰρ ὑμῖν μὲν, εἰ τοῦτο ποιήσετε, ἀγαθοῖς εἶναι δοκεῖν, τοῖς δὲ ἀπεχθῶς διακειμένοις πρὸς ὑμᾶς, μετανοεῖν. Δίκαια μὲν δὴ ταῦτα [d] παρεχόμενοι πρὸς ὑμᾶς μεγάλα, ὥς γε δὴ οἰόμεθα, πειθόμεν ὑμᾶς μηδὲν ἐξαμαρτάνειν. χρηστὰ δὲ καὶ φιλάνθρωπα ἔργα, οἷς [e] χρησόμεθα, οὐκ ὀνειδίσαι βουλόμενοι [f] ὑμᾶς, ἀλλ’ ἐπιεικεστέρους ποιῆσαι, χωρὶς τῶν παλαιῶν, τὰ νεωστὶ γενόμενα περὶ τὴν κάθοδον ὑμῶν, ὧν ἡμεῖς μὲν ἐπιλελῆσθαι βουλόμεθα, ὑμεῖς δὲ δίκαιοί ἐστε [g] ὑπομεμνῆσθαι, [h] ἀναγκαζόμενοι δὲ αὐτὰ προφέρειν νυνὶ,
442 χρήζοντες ἀντὶ πολλῶν καὶ μεγάλων, ὧν ὑμῖν δεομένοις ἐχαρισάμεθα, ταύτην παρ’ ὑμῶν ἀντιλαβεῖν τὴν χάριν, μήτε ἀποκτεῖναι, μήτε ἐκβαλεῖν τῆς πόλεως ἄνδρα φιλόπολιν, καὶ τὰ πολέμια πάντων κράτιστον. ζημιωσόμεθα γὰρ οὐ μικρὰ, εὖ ἴστε ὦ δημόται, τοιαύτης ἀποστερήσαντες ἀρετῆς τὴν πόλιν. μάλιστα μὲν οὖν δι’ αὐτὸν ἐκεῖνον ὑφεῖναι τῆς ὀργῆς δίκαιοί ἐστε, μνησθέντες ὅσους ὑμῶν ἔσωσεν ἐν τοῖς πολέμοις, καὶ μὴ λόγων μνησικακεῖν φαύλων, ἀλλ’ ἔργων μεμνῆσθαι καλῶν. ὁ μὲν γὰρ λόγος ὑμᾶς τοῦ ἀνδρὸς οὐδὲν ἔβλαψεν, αἱ δὲ πράξεις αὐτοῦ μεγάλα ὠφέλησαν. εἰ δὲ πρὸς τοῦτον ἀδιαλλάκτως ἔχετε, ἡμῖν γέ τοι καὶ τῇ βουλῇ χαρίσασθε αὐτὸν δεομένοις, καὶ διαλλάγητε ἤδη ποτὲ βεβαίως, τήν τε πόλιν, ὥσπερ ἐξ ἀρχῆς εἶχε, μίαν εἶναι ποιήσατε. εἰ δὲ πείθουσιν ἡμῖν οὐ συγχωρήσετε, εὖ ἴστε ὅτι οὐδὲ ἡμεῖς βιαζομένοις ὑμῖν εἴξομεν, ἀλλ’ [i] εἴτε φιλότητος ἀδόλου καὶ χαρίτων ἔτι μειζόνων ἥδε ἡ πεῖρα τοῦ δήμου πᾶσιν αἰτία ἔσται, ἢ πολέμου ἐμφυλίου αὖθις ἀρξει, καὶ κακῶν ἀνηκέστων.

“ſit ipſis conceſſa, ſibi uſurpent, dum quemlibet noſtri ordinis indicta cauſſa interficere conantur: ac *fingite ſenatum dicere* eos qui hæc faciunt impune occidendos. Quonam modo hanc ſenatus arrogantiam ferretis? Quidnam diceretis? Nonne indignaremini, & atrocem injuriam vos pati diceretis, ſi quis & libere loquendi licentiam & ipſam libertatem vobis adimeret, propoſito capitis periculo liberam vocem pro plebe emittere audentibus? Hæc negare non poteſtis. Et quæ vos ipſi ferre nolletis, æquum eſſe putatis alios ea ferre? Hæccine ſunt, Quirites, illa civilia & moderata veſtra conſilia? Nonne hoc pacto crimina, quæ vobis objiciuntur, vera eſſe confirmatis? Nonne vos ipſi declaratis eos, qui ſuadent ne hanc veſtram iniquam potentiam creſcere ſinamus, bene ac juſte reip. conſulere? Hoc certe facere mihi videmini. Quod ſi contra quam inſimulamini facere vultis, me auctore modeſti ſitis: & ſi qua in re verbis noſtris offendimini, hoc civiliter non autem iracunde feratis. Hoc enim modo conſequemini, ut & ipſi boni eſſe videamini, & inimicos veſtros ad pœnitentiam adducatis. ¶ Quum XXXII. igitur reddita ſit vobis ratio (noſtro ſaltem judicio) juſtiſſima, ſuademus ne quid præter officium faciatis. Licet autem beneficia humaniter in vos collata, præter vetera, hæc quoque in veſtro reditu nuper data (quorum nos quidem obliviſci volumus, ſed tamen æquum eſt vos eſſe memores) vobis exprobrare nolimus, ſed tantum vos æquiores erga nos reddere velimus; eorum tamen nunc mentionem facere cogimur, illud petentes, ut pro multis & magnis beneficiis, quæ vobis rogantibus largiti ſumus, hanc unam gratiam nobis rependatis, ut neque interficiatis, neque urbe expellatis virum patriæ amantem, & rebus bellicis longe omnium præſtantiſſimum. Nam non parvam jacturam faciemus, perſuaſum illud habeatis, Quirites, ſi remp. tali virtute fraudaverimus. Æquiſſimum igitur eſt ut illius potiſſimum cauſſa, memores quot de vobis in bellis ſervati ſalutem ei debeant, hanc iram remittatis; neque prava ejus verba, ſed egregia facinora in memoriam revocetis. Illius enim verba nihil vobis obfuerunt, at ejus egregia facinora multum vobis profuerunt. Quod ſi huic ita infenſi eſtis, ut cum eo in gratiam redire nolitis, ſaltem noſtris & ſenatus precibus eum condonate, & tandem aliquando in firmam & ſtabilem gratiam nobiſcum redite, ac civitati priſtinam unitatem reddite. Quod ſi nobis ſuadentibus non ceſſeritis, ſcitote nos quoque violentiæ veſtræ minime ceſſuros: ſed ubi plebis voluntatem experti fuerimus, hanc vel ſinceræ amicitiæ & multo majoris gratiæ cauſſam omnibus fore, vel denuo belli civilis & graviſſimorum malorum initium.

Per. Jul. 4225.
Ante Chr. 489.
Olymp. 72 ¾.
V. C. Cat. 263. Var. 265.

Quum

a Præcedentis interrogationis modus poſtulat οὐκ ἀγανακτήσετε, καὶ δεινὰ φαίνητε πάσχ. *Sylb.* Οὐκ ἀγανακτήσετε, καὶ δεινὰ φαίνητε *Vat.* Vel φαίνητε pro ἀποφαίνητε poſitum, vel certe (quod veriſimilius) φαίνητε legendum. *Port.* *b* Illud καὶ è Cod. *Rom.* addidit *Sylb.* cui conſentit *Vat.* Οὐ pro καὶ malit *Portus.* *c* Ita *Rom. Vat.* & *Lapi Codd.* Φρονοῦντες parum recte in *Ed. Steph.* *d* Προεχόμενοι *Vat.* *e* Pro futuro χρησόμεθα (quod habent *Codd. Ven.* & *Vat.*) præteritum ἐχρησάμεθα aptius reponendum cenſet *Sylb.* præſertim quod *Lapus* vertit, *quibus uſi ſumus.* *f* Ἡμῖν potius dicendum. *Port.* *g* Μεμνῆσθαι *Vat.* *h* Verbum ἀναγκαζόμεθα ſtructura poſtulat. nec parum lucis acceſſerit, ſi expungatur relativum ὧν. *Sylb.* *i* Pro εἴτε rectius legimus ἤτοι. *Sylb.* Verum ἢ φιλότητος præfert *Portus.*

a Vide

XXXIII. Per. Jul. 4225. Ante Chr. 489. Olymp. 72 $\frac{3}{4}$. V. C. Cat. 263. Var. 265.

¶ Quum igitur Minucius in hunc modum diſſeruiſſet, tribuni, videntes hac illius modeſta oratione & humanis pollicitationibus plebem flecti, id ægre moleſteque ferebant, ſed præcipue C. Sicinnius Bellutus, qui pauperibus auctor fuerat ut à patriciis ſeceſſionem facerent, & qui dux ab ipſis creatus, quamdiu in armis fuerunt, vir inſenſiſſimus optimatibus fuerat, & propterea à civibus ſuis ad claritatem promotus, tribunitiam hanc poteſtatem jam iterum adeptus fuerat, minime omnium collegarum civitatis concordiam & priſtini reip. ſtatus recuperationem ſibi expedire ducebat. Tantum enim aberat ut honores & poteſtatem eandem ſe adhuc habiturum ſperaret, ſi reſp. ab optimatibus gubernaretur, quod ipſe eſſet homo improbus & obſcuris natalibus, & qui nullum egregium facinus aut militiæ aut domi pacis tempore ediidiſſet, ut etiam ſe in ſummum periculum capitis venturum putaret, quod ſeditionem in civitate concitaſſet, & multarum ejus calamitatum auctor fuiſſet. Hic igitur meditatus & quid dicendum & quid agendum eſſet, & conſilio cum collegis communicato, ubi eos ſecum conſentire cognovit, ſurrexit, & pauca quædam de plebis miſeriis cum lamentatione præfatus, conſules laudavit, quod dignati eſſent plebi, ejus humilitatem non aſpernati, rationem reddere; patriciis quoque magnam ſe habere gratiam dixit, quod tandem aliquando de inopum ſalute ſoliciti eſſe inciperent: adjecit præterea, ſe multo facilius cum cæteris teſtem futurum, ſi dictis facta reſponderent.

XXXIV. ¶ His dictis, quum jam videretur mitior & ad reconciliationem propenſior, converſus ad Marcium conſulibus adſtantem, "Tu vero, "inquit, ô generoſe vir, cur hîc apud cives "tuos non purgas te de iis, quæ in ſenatu "dixiſti? Imo vero cur non ſuppliciter eos "oras, iramque deprecaris, ut mulctam le-"viorem tibi irrogent? Neque enim auctor "tibi fuerim ut inficieris ea quorum tot viri "teſtes ſunt, neque ut ad impudentem de-"fenſionem confugias, quum ſis Marcius, & "majores geras ſpiritus quam privatum ho-"minem deceat: niſi forte conſulibus qui-"dem, & patriciis decorum eſt pro te cum "plebe agere & eam exorare, te vero idem "tua ipſius cauſſâ facere dedecet. Hæc autem dicebat, quia perſuaſum habebat, virum illum magnanimum nunquam adductum iri ut ſe ipſe accuſaret, &, quaſi deliquiſſet, peteret ut pœna liberaretur, neque ad lamentationes aut preces præter morem ſuum ſeſe converſurum; ſed certe aut omnino cauſſam dicere recuſaturum, aut pro innata arrogantia, quam retinebat, ſine omni modeſtia & blanditiis ad plebem verba facturum: id quod accidit. Facto enim ſilentio, & fere omnibus plebejis ad abſolvendum hominem propenſis, ſi tempori præſenti inſervire voluiſſet, ſua oratione tantam arrogantiam demonſtravit, & eos adeo contempſit, ut in medium progreſſus

Τοιαῦτα τοῦ Μινυκίου διεξελθόντος, ὁρῶντες οἱ δήμαρχοι τῇ τε μετριότητι τῶν λόγων, καὶ τῇ φιλανθρωπίᾳ τῶν ὑποσχέσεων [a] ὑπαγόμενον τὸ πλῆθος, ἤχθοντο καὶ χαλεπῶς ἔφερον, μάλιστα δὲ Γάϊος Σικίννιος Βελλοῦτος, ὁ πείσας τοὺς πένητας ἀποστῆναι τῶν πατρικίων, καὶ στρατηγὸς ἀποδειχθεὶς ὑπ' αὐτῶν, ἕως ἦσαν ἐν τοῖς ὅπλοις, ἔχθιστος ἀνὴρ ἀριστοκρατίᾳ, καὶ διὰ τοῦτο προηγμένος ὑπὸ τῶν πολιτῶν εἰς ἐπιφάνειαν, τὴν δὲ δημαρχικὴν ἐξουσίαν δεύτερον ἤδη παρειληφώς, πάντων ἥκιστα τῶν δημαγωγῶν ἑαυτῷ συμφέρειν ὁμονοῆσαι οἰόμενος τὴν πόλιν, καὶ τὸν ἀρχαῖον ἀναλαβεῖν κόσμον. οὐ γὰρ ὅσον τὰς τιμὰς καὶ δυνάμεις ἕξειν ἔτι τὰς αὐτὰς ὑπελάμβανεν, ἀριστοκρατίας πολιτευομένης, γεγονώς τε κακός, καὶ τεθραμμένος ἀδόξως, καὶ λαμπρὸν οὐδὲν ἀποδειξάμενος οὔτε κατὰ πολέμους οὔτε ἐν εἰρήνῃ, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν ἐσχάτων κινδυνεύσειν, ὡς ἐστασιακὼς τὴν πόλιν, καὶ πολλῶν αὐτῇ κακῶν γεγονὼς αἴτιος. ἐνθυμηθεὶς [b] δὲ ὅσα χρὴ λέγειν τε καὶ πράττειν, καὶ [c] μετὰ τῶν ἀρχόντων βουλευσάμενος, ἐπειδὴ κἀκείνους ἔσχεν ὁμογνώμονας, ἀνέστη, καὶ μικρὰ περὶ τῆς κατεχούσης τὸν δῆμον ἀτυχίας ἀποδυράμενος, τούς τε ὑπάτους ἐπῄνεσεν, ὅτι λόγον ἠξίωσαν ὑποσχεῖν τοῖς δημόταις, οὐχ ὑπεριδόντες αὐτῶν τῆς ταπεινότητος, καὶ τοῖς πατρικίοις εἰδέναι χάριν ἔφησεν, [d] ὅτι αὐτοῖς ἤδη φροντίς ποτε εἰσέρχεται τῆς σωτηρίας τῶν πενήτων· καὶ ἔτι μᾶλλον ἔφη μετὰ πάντων ἐκμαρτυρήσειν, ἐὰν ὅμοια παράσχωνται τοῖς λόγοις τὰ ἔργα.

Εἰπὼν δὲ ταῦτα καὶ δόξας μέτριος ὀργὴν εἶναι καὶ διαλλακτικός, ἐπιστρέφει πρὸς τὸν Μάρκιον παρεστηκότα τοῖς ὑπάτοις, καὶ λέγει· "Σὺ δὲ τί οὐκ ἀπολογῇ πρὸς 443 "τοὺς αὐτοῦ πολίτας, ὦ γενναῖε, περὶ ὧν εἶπας ἐν τῇ "βουλῇ; μᾶλλον δὲ τί οὐκ ἀντιβολεῖς καὶ παραιτῇ τὰς "ὀργὰς αὐτῶν, ἵνα μετριωτέραν ἐπιθῶσί σοι ζημίαν; "ἀρνεῖσθαι μὲν γὰρ οὐκ ἂν ἀξιώσαιμί σε, τοσούτων ἀν-"δρῶν εἰδότων, οὐδὲ εἰς ἀναισχύντους καταφεύγειν ἀπο-"λογίας, Μάρκιον ὄντα, καὶ φρόνημα μεῖζον ἢ κατὰ "ἰδιώτην ἔχοντα· εἰ μὴ ἄρα τοῖς ὑπάτοις καὶ τοῖς "πατρικίοις καλῶς ἔχει πείθειν ὑπὲρ σοῦ τὸν δῆμον, "[e] σοὶ δὲ οὐκ ἄρα καλῶς ἕξει τὸ αὐτὸ τοῦτο περὶ σεαυ-"τοῦ ποιήσαντι. ταῦτα δὲ ἔλεγεν, οὐκ ἀγνοῶν, ὅτι μεγαλόφρων ἀνὴρ οὐχ ὑπομενεῖ κατήγορος ἑαυτοῦ γενόμενος, ὡς ἡμαρτηκώς, ἄφεσιν αἰτεῖσθαι τῆς τιμωρίας, οὐδὲ εἰς ὀλοφυρμοὺς καὶ δεήσεις καταφεύξεται παρὰ τὸν ἑαυτοῦ τρόπον, ἀλλ' ἤτοι καὶ τὸ παράπαν [f] οὐκ ἀξιώσει τὴν ἀπολογίαν, ἢ τὴν ἔμφυτον αὐθάδειαν φυλάττων, οὐθὲν ὑποθωπεύσει τὸν δῆμον, μετριάσας περὶ τοὺς λόγους· ὅπερ καὶ συνέβη. γενομένης γὰρ ἡσυχίας, καὶ πολλῆς ἐμπεσούσης ὀλίγου δεῖν πᾶσι τοῖς δημοτικοῖς προθυμίας [g] ἀπολύσειν αὐτόν, εἰ τὸν παρόντα θεραπεύσειε καιρόν, τοιαύτην αὐθάδειαν ἐπεδείξατο τῶν λόγων, καὶ τοσοῦτον αὐτῶν καταφρόνησεν, ὥστε παρελθών, ἔξαρνος

a Videri poſſit ſcribendum ἐπαγόμενοι *Steph.* b Si δὴ malis pro δὲ, per me licet. *Sylb.* c Μετὰ τῶν συναρχόντων *Vat.* d Εἴ τις αὐτοῖς ἤδη ποτὲ φροντὶς εἰσέρχεται *Vat.* e Infra (p. 452. juxta *Ed. Steph.*) mutato ordine σοὶ δὲ ἄρα οὐ κ.τ.λ. *Sylb.* f Οὐκ ἀπαξιώσει *Vat.* g Ἀπολύειν αὐτὸν *Vat.*

ἔξαρνος μὲν ὑπὲρ οὐθενὸς ἦν τῶν πρὸς τὴν βουλὴν εἰρημένων κατὰ τοῦ πλήθους, οὐδ' ὡς μεταγινώσκων ἐπ' αὐτοῖς, εἰς οἴκτους καὶ παραιτήσεις ἐτρέπετο· ἀρχὴν δὲ οὐδὲ δικασταῖς αὐτοῖς ἠξίου χρῆσθαι περὶ οὐδενὸς πράγματος, ὡς οὐδεμίαν ἔχουσι νόμιμον ἐξουσίαν· εἰ δὲ βουλήσεταί τις ἐπὶ τῶν ὑπάτων αὐτοῦ κατηγορεῖν, εἴτε ἔργων εὐθύνας ἀπαιτεῖν, εἴτε λόγων, ἔνθα νόμος ἐστὶν, ἕτοιμος εἶναι δίκην ὑπέχειν. παρεληλυθέναι δὲ πρὸς τοὺς δημότας ἔλεγεν, ἐπειδὴ καλοῦσιν αὐτοί, τὰ μὲν, ἐπιτιμήσων ταῖς παρανομίαις αὐτῶν καὶ πλεονεξίαις, αἷς ἐχρήσαντο περί τε τὴν ἀπόστασιν, καὶ μετὰ τὴν κάθοδον· τὰ δὲ, συμβουλεύσων ἐπισχεῖν ἤδη ποτὲ καὶ συστεῖλαι τὰς ἀδίκους ἐπιθυμίας. καὶ μετὰ τοῦτο [a] ἐπιστρεφῶς πάνυ καὶ θρασέως αὐτῶν ἁπάντων καθήπτετο, καὶ μάλιστα τῶν δημάρχων. προσῆν δὲ αὐτοῦ τοῖς λόγοις, οὐχ ὡς πολίτου δῆμον ἀναδιδάσκοντος, εὐλόγιστος αἰδὼς, οὐδ' ὡς ἰδιώτου πολλοῖς ἀπεχθομένου, σώφρων εὐλάβεια πρὸς τὰς τοῦ κρατοῦντος ὀργὰς, ἀλλ' ὡς ἐχθροῦ προπηλακίζοντος ἀδεῶς τοὺς ὑπὸ χεῖρας, ἄκρατός τις χολὴ, καὶ βαρεῖα τοῦ κακῶς πάσχοντος ὑπεροψία.

Τοιγάρτοι λέγοντός τε αὐτοῦ μεταξὺ πολὺς θόρυβος ἐγένετο, τῇδε καὶ τῇδε θαμινὰ [b] μεθελκομένοις, ὡς ἐν διαφόροις πλήθεσι, καὶ οὐ τὰ αὐτὰ βουλομέ-
444 νοις, τῶν μὲν ἡδομένων ἐπὶ τοῖς λόγοις αὐτοῦ, τῶν δὲ πάλιν ἀχθομένων. καὶ ἐπειδὴ ἐπαύσατο λέγων, ἔτι πλείων ἀνέστη βοὴ καὶ θόρυβος. οἱ μὲν γὰρ πατρίκιοι, κράτιστον ἀνδρῶν λέγοντες, ἐπῄνουν αὐτὸν ἐπὶ τῇ παρρησίᾳ, καὶ μόνον ἀπέφαινον ἐξ ἁπάντων σφῶν ἐλεύθερον, ὃς οὔτε πολεμίων ἔδεισεν [c] ἐπιόντων ὄχλον, οὔτε πολιτῶν αὐθάδεις καὶ παρανόμους [d] ἐκολάκευσεν ὁρμάς· οἱ δὲ δημοτικοὶ, δυσανασχετοῦντες ἐπὶ τοῖς ὀνειδισμοῖς, βαρὺν καὶ πικρὸν, καὶ πολεμίων ἁπάντων ἔχθιστον αὐτὸν ἀπεκάλουν. προθυμίαν δὲ πολλὴν εἶχόν τινες ἤδη, οἷς [e] πολὺ ἦν τὸ εὐχερὲς, ἐν χειρῶν αὐτὸν διαφθεῖραι νόμῳ. [f] συνήργουν δὲ αὐτοῖς εἰς τοῦτο καὶ συνελάμβανον οἱ δημαγωγοὶ, καὶ μάλιστα Σικίννιος ἐνεδίδου τοῖς βουλήμασι τὰς ἡνίας. τελευτῶν γοῦν, ἐπειδὴ πολλὴν αὐτοῦ καταδρομὴν ἐποιήσατο, καὶ τοὺς θυμοὺς ἐξέκαυσε τῶν δημοτῶν, πολὺς ἐμπνεύσας, τῇ κατηγορίᾳ τέλος ἐξήνεγκεν, ὅτι θάνατον αὐτοῦ καταψηφίζεται τὸ ἀρχεῖον, τῆς εἰς τοὺς ἀγορανόμους ὕβρεως ἕνεκεν, οὓς τῇ προτέρᾳ τῶν ἡμερῶν ἄγειν αὐτὸν κελευσθέντας ὑφ' αὐτῶν, τύπτων ἀπήλασεν· οὐ γὰρ ἑτέρων τινῶν εἶναι τὸν προπηλακισμὸν τὸν εἰς τοὺς ὑπηρέτας σφῶν γενόμενον, ἢ τῶν κελευσάντων. καὶ ταῦτα εἰπὼν, ἐπέταξεν ἄγειν αὐτὸν ἐπὶ τὸν ὑπερκείμενον τῆς ἀγορᾶς λόφον· ἔστι δὲ τὸ χωρίον, κρημνὸς ἐξαίσιος, ὅθεν αὐτοῖς [g] ἔθος βάλλειν τοὺς ἐπιθανατίους. οἱ μὲν οὖν ἀγορανόμοι προσῄεσαν

nihil eorum inficiaretur quæ contra plebem in ſenatu dixerat, nec ullam horum præ ſe ferens pœnitentiam, ad miſericordiam & veniam petendam ſe converteret: quinetiam initio ne judicio quidem eorum ſe ulla in re ſubmittere volebat, quaſi illi legitimam judicandi poteſtatem non haberent. Quod ſi quis apud coſſ. (apud quos id legitime fieri poterat) ſe reum agere, & vel factorum vel dictorum rationes à ſe exigere vellet, paratum ſe ajebat ad cauſſam dicendam. Quod vero à plebejis vocatus fuiſſet, ſe ad ipſos prodiiſſe dicebat; partim ut reprehenderet ipſorum ſcelera & iniquas pluris habendi cupiditates, in quas eruperant & ſeceſſionis tempore & poſt ipſum reditum; partim ut ſuaderet illis ut tandem aliquando cohiberent ac refrænarent ſuas iniquas cupiditates. Poſt hæc acriter admodum & audacter in omnes invectus eſt, & præcipue in ipſos tribunos. Inerat autem in ejus verbis non ut alicujus civis plebem admonentis reverentia, probabili ratione nixa, nec ut privati hominis, plebi odioſi, & verba facientis ad potentiores ſibi infenſos, modeſta cautio; ſed, tanquam hoſtis inſultantis intrepide ſuæ poteſtati obnoxiis, impotens quædam ira & gravis contemptio hominum injuria affectorum.

Per Jul. 4275. Ante Chr. 439. Olymp. 72 3/4. V.C. Cat. 263. Var. 265.

XXXV.

¶ Quapropter, eo adhuc loquente, inter illos ingens tumultus eſt exortus, aliis in hanc, aliis in illam partem crebro inclinantibus, ut in diffidente nec eadem volente multitudine *ſolet accidere*, * aliis ſermoni ejus applaudentibus, aliis vero obſtrepentibus. Quum autem finem dicendi feciſſet, clamor & tumultus longe major eſt exortus. Nam patricii, præſtantiſſimum virum appellantes, eum laudabant quod tam libere loqueretur, & ſolum omnium liberum eſſe affirmabant, qui nec inimicorum impetum in ſe facientium turbam formidaſſet, nec civium iniquos ac ſuperbos conatus blanditiis delinire voluiſſet. Plebeji vero, ægre ferentes ejus convicia cum exprobratione conjuncta, gravem & acerbum hoſtiumque omnium ſibi infenſiſſimum eum appellabant; & multi jam parati erant (quibus id factu perfacile erat) facto impetu ex tempore eum, ut jure belli, interficere. Illoſque adjuvabant tribuni, præcipue vero Sicinnius † illorum conſiliis habenas laxabat. Tandem autem quum multis in hominem invectus fuiſſet animoſque plebejorum accendiſſet, gravem iram ſpirans accuſationem ſuam hac ſententia clauſit, capitali ſupplicio à tribunorum collegio eum damnari, ob factam ædilibus injuriam, quos pridie juſſos à ſe, ut eum ducerent, pulſatos abegiſſet: nam contumelioſam illam injuriam ſuis miniſtris factam in nullos alios, quam in eos qui id juſſerant, recidere. His dictis, juſſit eum ad imminentem fori collem duci: (hic autem locus eſt vaſta rupe horrendus, unde capite damnatos dejicere ſolebant.) Ædiles igitur acceſſerunt, ut

a Eodem vocabulo alibi utitur *Dionyſius*. ſed ſæpius reperias ἐπιστρεφέως apud *Homerum* & *Herodotum* pro ἐπιμελῶς & ἀπαιτητικῶς. *Port.* b Non male genitivo caſu legeris μεθελκομένων. *Sylb.* c Forſan rectius ἐπιόντα ὄχλον, ut in ſeq. membro αὐθάδεις ὁρμάς. *Sylb.* d In *Ed. Steph.* ἐκόλασεν. ſed veram lectionem ἐκολάκευσεν cum utroque interprete [& *Cod. Vat.*] agnovit etiam *Camerarius*, & κολακεύειν idem hic eſt quod pag. præced. v. 46. ὑποθωπεύειν. *Sylb.* e Πολὺ πρόσην *Vat.* f Συνηγόρουν malit *Portus*. g Ἔθος deerat in *Ed. Steph.* è *Codd. Ven.* & *Rom.* addidit *Sylb.* Ἔθος ἦν βάλλειν in *Vat.* & *Lapi Codd.* * Aliis quidem lætis ex ſermonibus ejus, aliis vero dolentibus. *Lapus.* † *Id eſt*: totis viribus eos inſtigabat ut ſua conſilia ad exitum perducerent.

Per. Jul. 4225. Ante Chr. 489. Olymp. 72 3/4. U. C. Cat. 263. Var. 265.

ut eum comprehenderent: at patricii ingenti clamore ſublato conglobati impetum in eos fecerunt; & poſtea plebs in patricios. & nulla amplius modeſtia in factis ſervabatur, & utrique contumelioſiſſimis verbis ſe mutuo petebant, ſeque invicem pellebant, nec à manibus ſibi temperabant. Illi tamen qui motus iſtos excitabant cœpto deſtiterunt, & ſapere coacti ſunt à coſſ. qui in medios irruperunt, & lictoribus imperarunt ut turbam ſummoverent. Tanta erat hujus magiſtratus apud illius ætatis homines reverentia, & tantum honoris regiæ poteſtatis dignitati tribuebatur. Quibus rebus Sicinnius anxius & perturbatus, quod valde metueret ne cogeret adverſarios vim vi repellere, quum cœptis nollet deſiſtere, quando ſemel rem aggreſſus erat, nec tamen in ſua ſententia permanere poſſet, multum ſecum ipſe cogitabat quid faciendum eſſet.

XXXVI. ¶ Quem quum conſilii inopem animadvertiſſet L. Junius Brutus, popularis ille concionator ac tribunus plebis, qui pacis conditiones excogitarat, vir acer cum aliis in rebus tum in expediendis difficultatibus, ſolus cum ſolo egit, monuitque ne pertinacius contenderet, * utque deſiſteret ab eo ferventi ac iniquo conatu, quum videret omnes patricios irritatos, & omnes paratos, ſi à coſſ. vocarentur, arma capere; plebis vero firmiſſimam partem animo dubio eſſe, nec libenter pati nobiliſſimum civem ad ſupplicium rapi, idque indemnatum. itaque ei ſuaſit ut tunc quidem cederet, neve cum coſſ. pugnaret, ne quod gravius malum patraret; ſed homini diem diceret, tempore quantumcunque voluiſſet ſtatuto, quo ad cauſſam dicendam veniret, & de eo cives tributim mitteret in ſuffragia, & quod plurium ſuffragiis ſtatutum fuiſſet, id faceret. tyrannicum enim & violentum id eſſe dicebat, quod tunc facere conabatur, quod ſcilicet idem & accuſator & judex & pœnæ moderator arbiterque ſummus eſſet: civile vero eſſe, ut reus, ex legibus facta ei dicendæ cauſſæ poteſtate, quod pluribus judicibus viſum eſſet, id pateretur. His paruit Sicinnius, quod nullum melius conſilium videret, & progreſſus, "Videtis (inquit) "Quirites, ſtudium quo patricii ad cædes & "violentiam feruntur; ſiquidem unum hominem ſuperbum, & qui toti reip. fecit injuriam, vobis omnibus anteponunt. Sed "tamen non decet nos eſſe eorum ſimiles, "nec oportet nos, aut bellum inferentes aut "illatum propulſantes, in noſtram perniciem "ruere præcipites. Sed quoniam nonnulli "cauſſam ſpecioſam prætendunt, legem, cujus propugnatores *ſontem* ſupplicio eripiunt, quod ea nullum civem Rom. indemnatum occidi ſinat, hoc jus illis concedamus, quamvis ipſi nobiſcum neque legibus "neque jure agant. Et oſtendamus nos malle

ὡς ἐπιληψόμενοι τοῦ σώματος· οἱ δὲ πατρίκιοι μέγα ἐμβοήσαντες, ὥρμησαν ἐπ' αὐτοὺς ἀθρόοι· ἔπειτα ὁ δῆμος ἐπὶ τοὺς πατρικίους. καὶ ἦν πολλὴ μὲν ἔργων ἀκοσμία, πολλὴ δὲ λόγων ὕβρις παρ' ἀμφοῖν, ὠθισμοί τε καὶ χειρῶν ἐπιβολαί. [a] κατελείφθη δὲ καὶ σωφρονεῖν ἠναγκάσθη τὰ παρακινοῦντα ὑπὸ τῶν ὑπάτων βιασαμένων εἰς μέσους, καὶ τοῖς ῥαβδούχοις ἀνασέλλειν κελευσάντων τοὺς ὄχλους. τοσαύτη ἄρα τῆς ἀρχῆς ἦν αἰδὼς τοῖς τότε ἀνθρώποις, καὶ οὕτω τίμιον τὸ τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας τίμημα. ἐφ' οἷς ὁ Σικίννιος ἀδημονῶν καὶ διαταραττόμενος, εὐλαβείας τε μεστὸς ὢν, μὴ προσαναγκάσῃ τοὺς διαφόρους τοῖς βιαίοις τὰ βίαια λῦσαι, ἀποστῆναί τε οὐκ ἀξιῶν τοῦ ἐγχειρήματος, ἐπειδὴ ἅπαξ ἐπεβάλετο, καὶ μένειν ἐφ' οἷς ἔκρινεν οὐ δυνατὸς ὤν, πολὺς ἐν τῷ σκοπεῖν ὅ,τι πρακτέον, ἦν.

Κατιδὼν δὲ αὐτὸν ἀμηχανοῦντα Λεύκιος Ἰούνιος Βροῦτος ἐκεῖνος ὁ δημαγωγὸς, ὁ τεχνησάμενος ἐφ' οἷς ἔσονται δικαίοις αἱ διαλλαγαὶ, δεινὸς ἀνὴρ τά τε ἄλλα καὶ πόρους εὑρεῖν ἐν ἀπόροις, προσέρχεται μόνος μόνῳ, καὶ ὑποτίθεται μὴ φιλονεικεῖν, ἐγχειρήματι θερμῷ καὶ παρανόμῳ συναγωνιζόμενον, ὁρῶντα [b] τοὺς πατρικίους ἅπαντας ἠρεθισμένους, καὶ ἑτοίμους ἅπαντας, εἰ κληθεῖεν ὑπὸ τῶν ὑπάτων, ἐπὶ τὰ ὅπλα χωρεῖν, τοῦ τε δήμου 445 τὸ καρτερώτατον μέρος ἐνδοιάζον, καὶ οὐκ ἀγαπητῶς δεχόμενον ἀνδρὸς ἐπιφανεστάτου τῶν ἐν τῇ πόλει παράδοσιν ἐπὶ θανάτῳ, καὶ ταῦτα ἀκρίτου. συνεβούλευε δὲ αὐτῷ τότε μὲν εἶξαι, καὶ μὴ χωρεῖν ὁμόσε τοῖς ὑπάτοις, μή τι μεῖζον κακὸν ἐργάσηται, προθεῖναι δὲ τῷ ἀνδρὶ δίκην, ὁρίσαντα χρόνον ὅσον δή τινα, καὶ ψῆφον ἀναδοῦναι τοῖς πολίταις ὑπὲρ αὐτοῦ κατὰ φυλάς· ὅ,τι δ' ἂν αἱ πλείους ψῆφοι καθαιρῶσι, τοῦτο ποιεῖν· τυραννικὸν μὲν εἶναι λέγων καὶ βίαιον, ὃ νῦν ἐπειρᾶτο διαπράττεσθαι, τὸν αὐτὸν ὑπάρχειν καὶ κατήγορον καὶ δικαστὴν, καὶ τοῦ μέτρου τῆς τιμωρίας κύριον· πολιτικὸν δὲ, τὸ κατὰ νόμους ἀπολογίας τυχόντα τὸν [c] ὑπατικὸν, ὅ,τι ἂν τοῖς πλείοσι δικασταῖς δόξῃ, τοῦτο παθεῖν. πείθεται τούτοις ὁ Σικίννιος, μηδὲν ὁρῶν βούλευμα κρεῖττον, καὶ παρελθὼν, ἔφη· "Τὴν μὲν σπουδὴν ὁρᾶτε τῶν πατρικίων, τὴν εἰς "τὰ φονικὰ καὶ βίαια ἔργα, ὦ δημόται, ὡς ἑνὸς ἀνδρὸς αὐθάδους, ὅλην ἀδικοῦντος τὴν πόλιν, ἧττον τίθεται "τὸ πλῆθος τὸ ὑμέτερον. [d] οὐ μὴν ὁμοίους γενέσθαι "χρὴ αὐτοῖς, καὶ ἐπὶ κεφαλὴν ὠθεῖσθαι, οὔτε ἄρχοντας "πολέμου, οὔτε ἀμυνομένους· ἀλλ' ἐπειδὴ πρόφασιν "εὐπρεπῆ προβάλλονταί τινες, τὸν νόμον, ᾧ βοηθοῦντες "ἀφαιροῦνται τῆς κολάσεως, ὃς οὐκ ἐᾷ τῶν πολιτῶν "οὐδένα ἀποκτεῖναι ἄκριτον, συγχωρήσωμεν αὐτοῖς τὸ "δίκαιον τοῦτο, καίπερ οὐδὲ νόμιμα πάσχοντες οὐδὲ δίκαια "ὑπ' αὐτῶν· καὶ δείξωμεν ἔτι τοῖς εὐγνώμοσι μᾶλλον

[a] κρείττους

a Κατελήφθη *Vat.* atque ita forſan in *Lapi Cod.* dum vertit *deſiere vero.* Κατελήφθη vel κατεπαύθη legendum mon[illegible] Κατελύθη malit *Portus.* *b* Τούς τε πατρικίους *Vat.* *c* Ὑπατικὸν agnoſcit [*Cod. Vat.* atque] etiam *Lapi* verſio, *potentem defenſionis conſularem ſecundum leges.* Sed cum Marcius conſulatum nondum ſit adeptus, non abſurde cum *Gelenio* legemus ὑπόδικον, ὑπαίτιον, ὑπεύθυνον, vel ſimile quid. ἐπίδικον & ὑπαίτιον alibi ſic uſurpat. *Sylb.* *d* Οὐ μὴν ὁμοίους γε αὐτοῖς γίνεσθαι χρὴ *Vat.* * Συναγωνίζεσθαι hîc loci *patrocinandi & juvandi* ſignificationem habet: quare ſic etiam locum verteris, *monet ne contendat, nec calidum ac iniquum incœptum tueatur & adjuvet.* intelligit autem eorum conatus, qui (p.427.v.34.) πολλὴν προθυμίαν εἶχον ἐκ χειρῶν αὐτὸν διαφθεῖραι νόμῳ. quos ibidem & cæteri tribuni & in primis Sicinnius juviſſe atque inſtigaſſe dicuntur. *Sylb.*

a Κρείττους

"[a] κρείττους ἢ τοῖς βιαίοις εἶναι τῶν ἀδικούντων ἡμᾶς "πολιτῶν βουλόμεθα. ὑμεῖς μὲν οὖν ἄπιτε, καὶ τὸν "μέλλοντα καιρὸν ἐκδέχεσθε, οὐ πολὺν ἐσόμενον. ἡ-"μεῖς δὲ παρασκευασάμενοι τὰ κατεπείγοντα [b] προσ-"θήσομεν χρόνον τῷ ἀνδρὶ εἰς ἀπολογίαν, καὶ τὴν "δίκην ἐφ' ὑμῶν συντελέσομεν. ὅταν δὲ γένησθε τῆς "ψήφου κατὰ τὸν νόμον κύριοι, τιμήσατε αὐτῷ ἧς ἂν ἄξι-"ον εὕρητε ζημίας. καὶ περὶ μὲν τούτου τοσαῦτα. τῆς δὲ "τοῦ σίτου διαπράσεώς τε καὶ διαθέσεως, ἵν' ἐκ τοῦ δι-"καιοτάτου γένηται, εἰ μή τις ἔσται τούτοις καὶ τῇ βου-"λῇ φροντὶς, [c] ἐπιμελησόμεθα. Ταῦτα εἰπὼν, διέλυσε τὴν ἐκκλησίαν.

Μετὰ τοῦτο οἱ μὲν ὕπατοι, συναγαγόντες τὴν βουλὴν, ἐσκόπουν ἐφ' ἡσυχίας, τίς ἂν γένηται τῆς παρούσης ταραχῆς λύσις. καὶ ἔδοξεν αὐτοῖς πρῶτον μὲν ἀποθεραπεῦσαι τοὺς δημότας, εὐώνους πάνυ καὶ [d] λυσιτελεῖς ποιήσαντες αὐτοῖς τὰς ἀγορὰς· ἔπειτα πείθειν τοὺς προεστηκότας αὐτῶν, χάριτι τῆς βουλῆς παύσασθαι, καὶ μὴ περιάγειν τὸν Μάρκιον. εἰ δὲ μὴ πείθοιεν, εἰς μακροτάτους ἀναβάλλεσθαι χρόνους, ἕως ἂν μαρανθῶσιν αἱ τῶν πολλῶν ὀργαί. Ταῦτα ψηφισάμενοι, τὸ μὲν ὑ-
446 πὲρ τῆς ἀγορᾶς δόγμα εἰς τὸν δῆμον ἐξήνεγκαν, καὶ πάντων ἐπαινεσάντων, ἐκύρωσαν. ἦν δὲ τοιόνδε· "Τὰς τιμὰς εἶναι "τῶν ὠνίων [e] τῶν πρὸς τὸν καθ' ἡμέραν βίον, αἵτινες ἐγέ-"νοντο ἐλάχισται πρὸ τῆς ἐμφυλίου στάσεως. παρὰ δὲ τῶν δημάρχων πολλὰ λιπαρήσαντες, τὴν μὲν ὁλοσχερῆ πάρεσιν οὐχ εὕροντο, τὴν δὲ εἰς χρόνον ὅσον ἠξίουν, ἀναβολὴν ἔλαβον· αὐτοί τε προσεμηχανήσαντο διατριβὴν ἑτέραν, ἀφορμῇ τοιᾷδε χρησάμενοι. τοὺς ἐκ Σικελίας ἀποσταλέντας ὑπὸ τοῦ τυράννου πρέσβεις, καὶ παρακομίσαντας τῷ δήμῳ τὴν τοῦ σίτου δωρεὰν, ἀποπλέοντας οἴκαδε, Ἀντιᾶται [f] πειρατήριον στείλαντες, κατήγαγον, ἀποσαλεύοντας οὐ πόρρω τῶν λιμένων, καὶ τά τε χρήματα αὐτῶν, ὡς πολεμίων, δι' ὠφελείας ἔθεντο, καὶ τὰ σώματα κατακλείσαντες εἶχον ἐν φυλακῇ. Ταῦτα μαθόντες οἱ ὕπατοι, ἔξοδον ἐψηφίσαντο ἐπὶ τοὺς Ἀντιάτας, ἐπειδὴ πρεσβευομένοις αὐτοῖς οὐδὲν ἠξίουν τῶν δικαίων ποιεῖν· καὶ ποιησάμενοι τὸν τῶν ἐν ἀκμῇ [g] ἐν αὐτῇ" κατάλογον, ἐξήεσαν ἀμφότεροι, ψήφισμα κυρώσαντες ὑπὲρ ἀναβολῆς τῶν τε ἰδίων καὶ τῶν δημοσίων δικῶν, ὅσον ἂν χρόνον ὦσιν ἐν τοῖς ὅπλοις. ἐγένετο δὲ οὗτος, οὐχ ὅσον ὑπέλαβον, ἀλλὰ [h] πολὺ ἐλάττων. οἱ γὰρ Ἀντιᾶται μαθόντες ἐξεστρατευμένους πανδημεὶ Ῥωμαίους, οὐδὲ τὸν ἐλάχιστον ἀντέσχον χρόνον· δεόμενοι δὲ καὶ λιπαροῦντες, τά τε σώματα τῶν ἁλόντων Σικελιωτῶν ἀπέδοσαν, καὶ τὰ χρήματα. ὥστε ἠναγκάσθησαν οἱ Ῥωμαῖοι εἰς τὴν πόλιν ἀναστρέψαι.

Διαλυθείσης δὲ τῆς στρατιᾶς, ὁ μὲν Σικίννιος ὁ δήμαρχος, συναγαγὼν τὸ πλῆθος εἰς ἐκκλησίαν, εἶπεν

"cives, à quibus injuria afficimur, clementia "quam violentia ſuperare. Vos igitur abite, "& tempus quod brevi aderit exſpectate. "Nos vero interim res urgentes curabimus, "præſtitutoque huic viro ad cauſſæ dictionem "tempore, judicium vobis committemus, ut "vos ipſi hac de re ſententiam feratis. Ubi "vero ex lege in ſuffragia miſſi penes vos ea "habueritis, tunc illi mulctam, qua eum di"gni eſſe comperietis, irrogate. Atque hac "quidem de re hæc ſint ſatis. Quod autem "attinet ad frumenti venditionem & diſpen"ſationem, ut hoc quam juſtiſſime fiat, niſi "hoc coſſ. ſenatuique curæ fuerit, nos ipſi "huic rei providebimus. Hæc loquutus concionem demiſit.

Per. Jul. 4225. Ante Chr. 489. Olymp. 72 3/4. V.C. Cat. 263. Var. 265.

XXXVII. ¶ Poſt hæc coſſ. coacto ſenatu, per otium conſultabant quanam ratione præſens tumultus ſedari poſſet. Et placuit ipſis primum quidem magna annonæ preciique vilitate plebem delinire; deinde vero ejus magiſtratibus perſuadere ut in ſenatus gratiam cœpto diſiſterent, neve Marcium *in populi judicium* adducerent. Quod ſi hoc illis perſuadere non poſſent, ſaltem in quam longiſſimum tempus rem differrent, donec ira vulgi deferveſceret. His decretis ſenatuſconſultum de annona promulgarunt, & omnibus approbantibus ratum id fecerunt. Erat autem in hanc ſententiam factum: "Precia rerum venalium "ad quotidianum victum pertinentium non "majora eſſe quam quæ minima ante civilem "ſeditionem fuiſſent. A tribunis vero multis precibus quum remiſſionem integram impetrare non potuiſſent, dilationem judicii impetrarunt quantam petierunt; ipſique aliam moram excogitarunt, hac occaſione uſi. Legatos ex Sicilia à tyranno miſſos, & qui frumentum pop. Rom. dono datum advexerant, domum redeuntes, Antiates miſſa piratarum manu interceperunt, ipſorumque naves in ſuos portus deduxerunt, à quibus non longe aberant anchoris jactis in ſalo ſtantes: & eorum pecunias ut hoſtium * diripuerunt, & ipſos in carcerem conjectos cuſtodiebant. Coſſ. his rebus cognitis expeditionem in Antiates decreverunt, quod, miſſa ad eos legatione, nihil quod æquum eſſet facere vellent: † habitoque juniorum delectu, exierunt utrique, facto ſenatuſconſulto ut omnia tam privata quam publica judicia ſuſpenderentur quamdiu in armis forent. Hoc autem tempus non quantum ipſi ſperarant, ſed multo brevius fuit. Nam ubi Antiates cognoverunt Romanos totis viribus ex finibus ſuis egreſſos, ne vel minimum quidem temporis ſpatium ipſis reſtiterunt; ſed eos precari & ſuppliciter orare cœperunt, & ipſa Siculorum corpora & pecunias reſtituerunt: quare, Romani urbem repetere coacti ſunt.

XXXVIII. ¶ Dimiſſo autem exercitu, Sicinnius tribunus, plebe ad concionem coacta, Marcio diem

a Κρείττους è *Rom Cod.* [cui conſentit *Vat.*] additum. quod ſi poſt βιαίοις collocetur, clarior erit ſententia. ſic certe *Lapus* legiſſe videtur, dum vertit, *oſtendamus quod generoſis potius quam violentis volumus meliores eſſe lædentibus nos civibus. Sylb.* b *Camerarius* quidem expuncto ς legit προθήσομεν, ut paullo ante (p.428.v.28.) προθεῖναι τῷ ἀνδρὶ δίκην &c. *Sylb.* c Ante ἐπιμελησόμεθα emphaſeως cauſſa inferendum videtur ἡμεῖς: præſertim cum per contemptum paullo ante dixerit τούτοις pro τοῖς ὑπάτοις. *Sylb.* d Convenientius εὐτελεῖς, i.e. *vili precio parabiles.* rectius etiam ποιήσαντας. *Sylb.* e Τῶν πρὸς τὸν καθ' ἡμέραν βίον ἀναγκαίων *Vat.* f Πειρατήριον *piratarum manum* (ut λῃστήριον *prædonum manum*) non *piraticum navigium* (ut volunt alii) interpretandum cenſet *Portus.* g Illa non agnoſcunt *Vat.* & *Lapi Codd.* atque ſuperflua eſſe monuerunt *Sylb* & *Port.* h Πολλῷ ἐλάττων *Vat.* * In emolumentum ſuum verterunt. *Lapus.* † Ita *Lapus* & *Gelen.* Hoc modo *Portus*; habitoque juniorum delectu ex utroque ordine, militem eduxerunt.

Per. Jul. 4225. *Ante Chr.* 489. *Olymp.* 72 ¾. *V. C. Cat.* 263. *Var.* 265.

diem dixit, in qua cauſſæ ejus judicium faciendum erat: rogabatque non ſolum eos qui in urbe erant, ut frequentes ad illius cauſſæ cognitionem ac judicium venirent; ſed etiam illos qui in agris degebant, ut intermiſſo opere ad eandem diem præſto eſſent, quod pro libertate & ſalute totius reip. ſuffragia ipſis eſſènt ferenda. Denunciavit etiam Marcio ut ad cauſſam dicendam veniret, pollicitus fore ut nullius rei legitimæ in judiciis repulſam pateretur. Conſulibus vero, poſt conſultationem cum patribus habitam, plebis arbitrio tantam poteſtatem minime permittere placuit. Juſtam autem & legitimam ejus inhibendæ rationem invenerunt, qua omnia adverſariorum conſilia à ſe diſſipatum iri putabant. Poſtea tribunos plebis una cum eorum neceſſariis ad colloquium vocarunt. & Minucius in hunc modum eſt loquutus: "Nobis, "tribuni, ſeditio ex urbe totis viribus tollenda, nec cum plebe pertinacius ulla de re "contendendum videtur: præſertim vero "quum videamus vos, omiſſa vi, jure ac verbis agere. Quam veſtram voluntatem licet "laudemus, tamen ſenatuſconſulta reip. præire more patrio æquum eſſe cenſemus. Poteſtis autem & vos ipſi eſſe teſtes, ex quo "hæc urbs à majoribus noſtris eſt condita, "ſemper hunc honorem ſenatui habitum, & "nunquam plebem de ulla re abſque præeunte ſenatuſconſulto judicaſſe, neque quidquam ſuis ſuffragiis decreviſſe, non ſolum "nunc, ſed ne ſub regibus quidem: quæcunque enim ſenatui placuiſſent, hæc ipſa reges ad populum referebant, atque ita rata "faciebant. Hoc igitur jus nolite nobis auferre, neve hunc priſcum & præclarum "morem tollite: ſed ſi qua re juſta ac moderata vobis eſt opus, de ea ſenatum monete, "& quod illi viſum fuerit, id plebis arbitrio "ac poteſtati permittite.

XXXIX. ¶ Coſſ. hæc dicentibus, Sicinnius eorum verba ferre non poterat, nec ullam rem in ſenatus arbitrio aç poteſtate eſſe volebat. * Collegæ vero illius, ex Lucii ſententia ſenatuſconſultum fieri permiſerunt, quum & ipſi juſtum quiddam ante poſtulaſſent, quod coſſ. ipſis negare non poterant. Petierunt enim ut patres, facta dicendi copia, & ipſis tribunis cauſſam plebis agentibus, & aliis qui vel eadem vel contraria ſuadere vellent, ubi quæ eſſet omnium conſultorum voluntas audiſſent, tum demum id quod juſtum, & è rep. illis viſum fuiſſet, pronunciarent: utque omnes poſt legitimum jusjurandum juratum, ſicut in judiciis fieri ſolet, ſententiam ſuam dicerent; † & quod plurium ſententiis comprobatum fuiſſet, id ratum eſſet. Quum autem conſules ſenatuſconſultum fieri permiſiſſent, ut tribuni poſtulabant, tunc colloquium eſt ſolutum. Poſtero vero die coactus eſt ſenatus. Quum autem conſules ei

ἡμέραν ἐν ᾗ συντελεῖν ἤμελλε τὴν περὶ τοῦ Μαρκίου κρίσιν· καὶ παρεκάλει τούς τε κατὰ πόλιν ὑπάρχοντας ἀθρόως ἥκειν ἐπὶ τὴν διάγνωσιν τῆς δίκης, καὶ τοὺς ἐπὶ τῶν ἀγρῶν διατρίβοντας, ἀφεμένους τῶν ἔργων, εἰς τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἀπαντᾷν, ὡς ὑπὲρ ἐλευθερίας καὶ σωτηρίας ὅλης τῆς πόλεως τὴν ψῆφον ἀναληψομένους. παρήγγελλε δὲ καὶ τῷ Μαρκίῳ παρεῖναι πρὸς τὴν ἀπολογίαν, ὡς οὐδενὸς ἀτυχήσοντι τῶν περὶ τὰς κρίσεις νομίμων. τοῖς δὲ ὑπάτοις ἐδόκει βουλευσαμένοις μετὰ τοῦ συνεδρίου, μὴ περιορᾷν τὸν δῆμον ἐξουσίας τηλικαύτης κύριον γινόμενον. [a] εὕρετο δὲ αὐτοῖς τῆς κωλύσεως ἀφορμὴ δικαία καὶ νόμιμος, ᾗ χρώμενοι πάντα [b] διαλύειν ᾤοντο τὰ τῶν ἀντιδίκων βουλεύματα. καὶ μετὰ τοῦτο παρεκάλεσαν εἰς λόγους ἐλθεῖν τοὺς προεστηκότας τοῦ δήμου, συνόντων αὐτοῖς τῶν ἐπιτηδείων. καὶ ἔλεξε Μινύκιος τοιάδε· "[c] Ἡμῖν, ὦ "δήμαρχοι, δοκεῖ χρῆναι τὴν στάσιν ἐξελαύνειν ἐκ τῆς "πόλεως ἁπάσῃ δυνάμει, καὶ μὴ φιλονεικεῖν [d] ἐναντί"οις τῷ δήμῳ περὶ μηδενὸς χρήματος· μάλιστα δὲ ὅταν "ὁρῶμεν ὑμᾶς ἀπὸ τῶν βιαίων ἐπὶ τὰ δίκαια καὶ τοὺς "λόγους ἥκοντας. ταύτης μέντοιγε τῆς γνώμης ἐπαι- 447 "νοῦντες ὑμᾶς, τὴν βουλὴν οἰόμεθα δεῖν ἄρξαι προβουλεύ"ματα ποιησαμένην, ὥσπερ ἐστὶν ἡμῖν πάτριον. δύνασθε "δὲ ἂν καὶ αὐτοὶ τοῦτο μαρτυρεῖν, ὅτι ἐξ οὗ τήνδε τὴν πό"λιν ἔκτισαν [e] ὑμῶν οἱ πρόγονοι, τοῦτο τὸ γέρας ἔχουσα ἡ "βουλὴ διατετέλεκεν, καὶ οὐθὲν πώποτε ὁ δῆμος, ὅ,τι μὴ προ"βουλεύσειεν ἡ βουλή, οὔτε ἐπέκρινεν, οὔτε ἐπεψήφισεν, οὐχ "ὅτι νῦν, ἀλλ' οὐδὲ ἐπὶ τῶν βασιλέων· τὰ δὲ ἄλλα ὅσα τῷ "συνεδρίῳ δόξειε, ταῦτα οἱ βασιλεῖς εἰς τὸν δῆμον ἐκφέ"ροντες, ἐπεκύρουν. μὴ δὴ τοῦτο ἀφαιρεῖσθε τὸ δίκαιον ἡ"μῶν, μηδὲ ἀρχαῖον καλὸν ἔθος ἀφανίζετε· διδάξαντες δὲ "τὸ συνέδριον, ὅτι δικαίου δεῖσθε καὶ μετρίου πράγματος, ὃ ἂν "ἐκείνῳ δοκῇ, τοῦτο τὸν δῆμον ἀποδείξατε κύριον.

Ταῦτα τῶν ὑπάτων λεγόντων, ὁ μὲν Σικίννιος οὐκ ἠνείχετο τῶν λόγων, οὐδὲ ἠξίου τὴν βουλὴν οὐθενὸς ποιεῖν κυρίαν. οἱ δὲ τὴν αὐτὴν ἔχοντες ἐξουσίαν ἐκείνῳ, [f] Λευκίου γνώμῃ χρησάμενοι, συνεχώρουν γενέσθαι τὸ προβούλευμα, δικαίαν τινὰ καὶ αὐτοὶ ποιησάμενοι πρόκλησιν, ἣν οὐχ οἷόν τε μὴ δέξασθαι [g] τοῖς ὑπάτοις. ἠξίουν γὰρ τοὺς βουλευτὰς λόγον ἀποδόντας αὐτοῖς τε τοῖς ὑπὲρ τοῦ δήμου πράττουσι, καὶ τοῖς συναγορεύουσιν, ἢ τἀναντία λέγειν βουλομένοις, ἐπειδὰν ἀκούσωσι πάντων τῶν βουλομένων, ὅ,τι ἂν αὐτοῖς φανῇ δίκαιόν τε καὶ τῷ κοινῷ συμφέρον, ἀποφήνασθαι· φέρειν δὲ τὴν γνώμην ἅπαντας ὥσπερ ἐν δικαστηρίῳ, τὸν νόμιμον ὅρκον ὀμόσαντας· ὅ,τι δ' ἂν αἱ πλείους γνῶμαι καθαιρῶσι, τοῦτο εἶναι κύριον. [h] συγχωρησάντων δὲ τῶν ὑπάτων, ὥσπερ ἠξίουν οἱ δήμαρχοι, τὸ προβούλευμα γενέσθαι, τότε μὲν διελύθησαν· τῇ δὲ κατόπιν ἡμέρᾳ παρῆν μὲν εἰς τὸ συνέδριον ἡ βουλή· οἱ δὲ ὕπατοι δηλώ-

σαντες

a Εὕρητο *Vat.* quo modo legendum eſſe docuit *Sylb.* b Διαλύσειν *Vat.* quod non diſplicuit *Sylburgio.* c Ὑμῖν perperam in *Ed. Steph.* d Et ἐναντίοις retineri poteſt & ἐναντίως pro eodem ſubſtitui. *Sylb.* Εναντιουμένοις malit *Caſ.* Forſan rectius adhuc ἐναντία, ut in *Cod. Vat.* e Ἡμῶν οἱ πρόγονοι *Vat.* f Λευκίου agnoſcit *Cod. Vat.* ut & *Lapi* verſio, quæ Brutum ſub hoc prænomine intelligit. Sed ut (inquit *Sylb.*) non improbanda videtur *Gelenii* ſententia, qui mavult Δεκίου, quod ejus mentio facta ſit non modo ſupra p. 395. v. 13. verum & infra aliquoties. g Τοῖς ὑπ' αὐτοῖς *Vat.* h Mutato ordine legendum, συγχωρησάντων δὲ τῶν δημάρχων, ὥσπερ ἠξίουν οἱ ὕπατοι &c. *cum conceſſiſſent tribuni S. C. fieri, ut poſtularant coſſ.* &c. quam lectionem tum antecedentia, v. 36. tum ſequentia, v. 3. *Sylb.* * Illi enim ſunt οἱ τὴν αὐτὴν ἔχοντες ἐξουσίαν ἐκείνῳ. † Et quod plures ſententiæ deciderent. *Gelen.* Atque καθαιρεῖν (ut notat *Sylb.*) ſupra etiam (p. 428. v. 31.) uſurpatur pro *decidere.*

a Κρί

σαντες αὐτῇ τὰ συγκείμενα, τοὺς δημάρχους ἐκάλουν, καὶ περὶ ὧν ἥκουσιν ἐκέλευον λέγειν. παρελθὼν δὲ Λεύκιος, ὁ συγχωρήσας τὸ προβούλευμα γενέσθαι, τοιούτοις ἐχρήσατο λόγοις.

"Οὐ λανθάνει μὲν ὑμᾶς, ὦ βουλή, τὸ συμβησόμενον, ὅτι δι' αἰτίας ἃς οἰόμεθα, παρὰ τῷ δήμῳ, τῆς εἰς ὑμᾶς ἀφίξεως ἕνεκα, [a] κατήγορον ἕξομεν τοῦ προβουλεύματος ἄνδρα τὴν αὐτὴν ἐξουσίαν ἔχοντα ἡμῖν· ὃς οὐκ ᾤετο δεῖν ἃ δίδωσιν ἡμῖν ὁ νόμος, ταῦτα παρ' ὑμῶν [b] αἰτεῖν, οὐδὲ ἐν εὐεργεσίας μέρει τὸ δίκαιον λαμβάνειν. κίνδυνον δὲ οὐ τὸν ἐλάχιστον ἀναρρίψομεν εἰς δίκην ὑπαχθέντες, ἀλλ' ὡς αὐτόμολοι καὶ προδόται καταγνωσθέντες, [c] τὰ αἴσχιστα πεισόμεθα. ἀλλὰ καίπερ ἐπιστάμενοι ταῦτα, ὅμως ὑπεμείναμεν εἰς ὑμᾶς ἐλθεῖν, τῷ τε δικαίῳ πεποιθότες, καὶ τοῖς ὅρκοις [d] ἐπιτρέψαντες, οἷς ὀμόσαντες οἴσετε τὰς γνώμας. φαῦλοι μὲν οὖν ἡμεῖς γε, ὡς περὶ τηλικούτων [e] καὶ λέγοντες, καὶ πολὺ τοῦ προσήκοντος ἐνδεέστεροι· 448 τὰ δὲ πράγματα οὐ φαῦλα ὑπὲρ ὧν λέξομεν. τούτοις οὖν προσέχετε τὸν νοῦν, καὶ ἐὰν ὑμῖν δόξῃ δίκαιά τε καὶ συμφέροντα τῷ κοινῷ (προσθήσω δὲ ὅτι καὶ ἀναγκαῖα) συγχωρήσατε ἡμῖν αὐτῶν τυχεῖν ἑκόντες. Ἐρῶ δὲ περὶ τοῦ δικαίου πρῶτον. ὑμεῖς δή, ὦ βουλή, ὅτε τοὺς βασιλεῖς [f] ἀπηλλάξατε συμμάχους ἔχοντες ἡμᾶς, καὶ τὴν πολιτείαν ἐν ᾗ νῦν ἐσμεν κατεστήσατε, ἣν οὐ ψέγομεν, μειονεκτοῦντας ἐν ταῖς δίκαις τοὺς δημοτικοὺς ὁρῶντες, ὁπότε συμβαίη τι διάφορον αὐτοῖς πρὸς τοὺς πατρικίους· πολλὰ δὲ ἦν ταῦτα· νόμον ἐκυρώσατε, Ποπλίου Οὐαλερίου θατέρου τῶν ὑπάτων γνώμῃ χρησάμενοι, ἐξεῖναι τοῖς κατισχυομένοις ὑπὸ τῶν πατρικίων δημόταις προκαλεῖσθαι τὰς κρίσεις ἐπὶ τὸν δῆμον· καὶ παρ' οὐδὲν οὕτως ἕτερον, [g] ὡς τῷ νόμῳ τῷδε, τήν τε πόλιν ἐν ὁμονοίᾳ διεφυλάξατε, καὶ τοὺς βασιλεῖς ἐπιόντας ἀπώσασθε. τοῦτον δὴ προφερόμενοι τὸν νόμον, ὑπὲρ ὧν ἅπαντας ἀδικεῖσθαί τε καὶ κατισχύεσθαι λέγομεν ὑπὸ Γαΐου Μαρκίου τουδί, καλοῦμεν αὐτὸν ἐπὶ τὸν δῆμον, καὶ τὰ δίκαια παραγγέλλομεν ἐκεῖ λέγειν. καὶ προβουλεύματος ἐνταῦθα [h] οὐκέτι δεῖ. περὶ ὧν γὰρ οὐκ εἰσὶ νόμοι, περὶ τούτων ὑμεῖς οὖ προβουλεύεσθαι κύριοι, καὶ ὁ δῆμος ἐπιψηφίσαι. νόμου δὲ ὄντος ἀκινήτου, κἂν μηδὲν ὑμεῖς προβουλεύσητε, τούτῳ δήπου χρηστέον. οὐ γὰρ δὴ τοῦτό γ' ἂν εἴποι τις, [i] ὅτι τῶν μὲν ἰδιωτῶν ὄντων, τὸ μειονεκτεῖν συμβαίνῃ οἷς περὶ τὰς κρίσεις κυρίαν εἶναι δεῖ τὴν ἐπὶ τὸν δῆμον πρόκλησιν, ἡμῖν δὲ τοῖς δημάρχοις ἄκυρον. νόμου μὲν δὴ συγχωρήματι τῷδε ἰσχυριζόμενοι, καὶ διὰ τοῦτο [k] παρακινδυνεύσαντες [l] ἐφ' ὑμῖν γενέσθαι δικασταῖς, ἥκομεν. ἀγράφῳ δὲ καὶ ἀνομοθετήτῳ φύσεως δικαίῳ τῷδε ἀξιοῦμεν, ὦ βουλή, μὴ πλεῖον ἔχειν ὑμῶν τὸν δῆμον, μήτε

indicaſſent quid *inter ſe ac tribunos* conveniſſet, eos in ſenatum vocarunt, & ſui adventus cauſſam aperire juſſerunt. Tunc progreſſus Lucius, qui S. C. fieri permiſerat, in hunc modum verba fecit. *Per. Jul. 4225. Ante Chr. 489. Olymp. 72 ¼. V.C. Cat. 263. Var. 265.*

¶ "Non latet vos, P. C. quid eventurum ſit, nos, ob cauſſas quas ſuſpicamur, quod huc ad vos venerimus & S. C. fieri paſſi fuerimus, ab uno collega noſtro apud plebem accuſatum iri: is enim putat à vobis minime petenda ea eſſe, quæ nobis ipſæ leges dant; neque hoc jus in beneficiorum acceptorum numero ponendum. nos autem non minimum ſubituros periculum, ſi in judicium adducti fuerimus; ſed tanquam transfugas & proditores damnatos, ignominioſiſſimo ſupplicio affectum iri. Sed, quamvis hæc probe ſciremus, non dubitavimus tamen ad vos accedere jure freti, & jurijurando fidentes, quo jurati ſententias feretis. * Nos quidem viles ſumus, & longe inferiores, quam quos de tantis rebus diſſerere conveniat: res tamen, de quibus verba faciemus, non ſunt leves. Quare, attente hæc audiatis, & ſi noſtra poſtulata vobis juſta & è rep. eſſe videbuntur, (addam etiam neceſſaria) ultro nobis ea concedatis. XL.

XLI. ¶ Ac primum de jure dicam. Vos, P. C. quo tempore noſtræ ſocietatis ope reges expuliſtis, eamque reip. formam, qua nunc utimur, conſtituiſtis, quam non reprehendimus, quum videretis plebejos deteriore conditione eſſe in judiciis, quoties aliquid controverſiarum inter eos & patricios ortum fuiſſet, (id quod non raro fiebat) legem ſanxiſtis, auctore altero coſſ. P. Valerio, licere plebejis, qui vim à patriciis paterentur, ad populum provocare: & nulla alia re adeo ut hac lege civitatis concordiam conſervaſtis, & reges reditum vi tentantes repuliſtis. Hac igitur lege freti, quam vobis proponimus, ob injuriam & vim, quam nobis omnibus ab hoc C. Marcio factam affirmamus, eum ad populum citamus ibique cauſſam dicere jubemus. nec S. C. hic eſt opus. De quibus enim rebus nullæ exſtant leges latæ, in illis locus eſt veſtris S. C. & populi ſuffragiis. Quibus vero in rebus præſto eſt lex inviolabilis, etiamſi vos nullum S. C. feceritis, hac lege eſt utendum. Neque vero dixerit hoc quiſpiam, privatos quidem homines, quibus contigerit ut ſint deteriore conditione in judiciis, provocationem ad populum habere, nobis vero tribunis idem juris non eſſe. Hujus igitur legis conceſſione freti, & propterea non ſine noſtro periculo veſtrum judicium ſubituri venimus. Quod autem attinet ad illud jus naturæ non ſcriptum, nulliſque legibus ſancitum, æquum eſſe cenſemus P. C. ut (in jure ſaltem) plebejorum conditio neque "melior

a Καὶ κατήγορον *Vat.* *b* Ετι pro αἰτεῖν in *Cod. Vat.* *c* Τὰ ἔσχατα πεισόμεθα *Vat.* *d* Vel ἑαυτοὺς, vel τὰ ἡμέτερα, vel aliquid hujuſmodi ante ἐπιτρέψαντες deeſſe quis putet: verum & alibi ſine ulla hujuſmodi adjectione utitur. *Steph.* *e* Καὶ λέγειν *Vat.* *f* Απηλλάσατε in *Vat.* & *Lapi Codd.* quod verius eſſe pronunciavit *Sylb.* Verum nihil mutandum cenſet *Portus*, quod ἀπαλλάξαι, ut docet *Suidas*, ſumatur pro φυγαδεῦσαι. *g* Ως τὸν νόμον τόνδε *Vat.* *h* Οὐκ ἔδει *Vat.* *i* Confuſus hic verborum ordo. ſimplicior & clarior hic eſt, τῶν μὲν ἰδιωτῶν ὄντων, οἷς τὸ μειονεκτεῖν συμβαίνει περὶ τὰς κρίσεις, κυρίαν εἶναι δεῖ τὴν ἐπὶ τὸν δῆμον πρόκλησιν. quam ſtructuram ſequutus eſt etiam *Lapus*; niſi quod περὶ τὰς κρίσεις transfert in membrum ſequens: ſic enim vertit, *quod privatis, ſi lædi eos accidat, oportet firmam eſſe de judiciis ad populum provocationem. Sylb.* *k* Forſan rectius παρακινδυνεύσοντες. *Port.* Nec aliter legiſſe videtur *Lapus*, dum vertit, *ac præterea periclitaturi ſub vobis judicibus venimus.* *l* Υφ' ἡμῖν γενέσθαι *Vat.* * Leves enim nos ſumus, ut de tantis dicentes rebus, & longe magis quam conveniret inferiores. *Lapus.*

Per. Jul. 4225. Ante Chr. 489. Olymp. 72 3/4. V. C. Cat. 263. Var. 265.

“ melior neque etiam deterior ſit quam veſtra,
“ quia multa atque magna bella vobiſcum
“ geſſerunt, & maxima animi alacritate in il-
“ lis conficiendis operam vobis navarunt, &
“ præcipui auctores fuerunt ne pop. Rom.
“ aliorum imperio pareret, ſed ipſe aliis id
“ quod æquum eſſet imperaret. Sic autem
“ non deteriore juris conditione erimus, P.C.
“ ſi illis, qui corporibus noſtris & libertati
“ injuriam facere conantur, judicii terrorem
“ intentetis. Magiſtratus ſane, & principem
“ locum in ſedendo, & honores iis, qui &
“ virtute & fortuna inter vos excellunt, tri-
“ buendos putamus; verum injurias non pa-
“ ti, &, ſi quis intulerit, de eo pœnas pro
“ meritis ſumere, hæc omnibus civibus æque
“ communia eſſe debere cenſemus. ſicut igi-
“ tur ſplendida illa & magnifica vobis con-
“ cedimus, ſic iſtam communem juris æqua-
“ bilitatem nolumus amittere. Atque de jure
“ hæc ſufficiant, licet & alia multa afferri
XI II. “ poſſint. ¶ Quod autem & reip. profutura
“ ſint plebis poſtulata, à me paucis diſſerente
“ accipite. Eja igitur, ſiquis ex vobis quære-
“ ret, quænam maxima calamitas civitatibus
“ poſſit contingere, & quænam celerrimi exi-
“ tii cauſſa vobis videtur eſſe? nonne reſpon-
“ deretis, diſcordia? Ego certe ita ſentio.
“ Quis igitur veſtrum adeo eſt fatuus, aut
“ ineptus, aut ultra modum juris æquabilita-
“ tis inimicus, qui non videat, data populo
“ poteſtate judicandi legitime eas cauſſas qua-
“ rum cognitio ad eum pertinet, remp. fore
“ concordem? quod ſi aliter ſtatueritis, &
“ nobis libertatem eripueritis, (libertatem e-
“ nim eripietis, ſi jus & legem tollatis) vos ite-
“ rum diffidendi & bellum vobis inferendi
“ neceſſitatem nobis impoſituros? Nam ex
“ qua civitate jura & leges expelluntur, in
“ eam ſeditio bellumque ingredi ſolet. Et
“ qui nunquam experti ſunt calamitates bel-
“ lorum civilium, mirum non eſt, ſi ob im-
“ peritiam malorum nec præteritis offendan-
“ tur incommodis, nec futura multo ante
“ prohibeant. ˙Qui vero, ut vos, leviſſimis
“ periculis tentati, libenter (prout temporis
“ ratio poſtulabat) ſe malis liberarunt, quam-
“ nam honeſtam aut æquam cauſſam hi pote-
“ runt afferre, ſi in eaſdem calamitates iterum
“ inciderint? Quis vero non damnaverit vos
“ magnæ amentiæ & inſaniæ, cogitans vos
“ paullo ante, ne diffiderent à vobis plebeji,
“ multa præter animi veſtri ſententiam tu-
“ liſſe, quorum nonnulla fortaſſe neque pul-
“ cherrima neque utiliſſima erant: nunc vero,
“ quum neque in veſtris facultatibus, neque
“ in bona exiſtimatione, neque in ulla alia
“ re communi damnum ſitis accepturi, in
“ gratiam eorum qui plebejos oderunt, ple-
“ bem iterum à vobis vos alienare velle? Ne-
“ quaquam ſi ſapitis hoc facietis. Lubenter
“ autem ex vobis quærerem, quidnam tunc
“ cogitaretis, quum reditum nobis, quibus

“ μεῖον, [a] ἔν γε τῷ δικαίῳ, ὃ πολλοὺς καὶ μεγάλους συν-
“ διενεγκόντες ὑμῖν πολέμους, [b] καὶ περὶ τὴν ἀπαλ-
“ λαγὴν τῶν πολέμων πλείστην ἐπιδειξάμενοι προ-
“ θυμίαν, καὶ [c] τῷ μηδενὶ τὸ κελευόμενον ποιεῖν τὴν
“ πόλιν, ἀλλ' αὐτὴν ἑτέροις ἐπιτάττειν τὰ δίκαια,
“ οὐκ ἐλαχίστην μοῖραν παρασχόμενοι. οὕτω δ' ἂν ἡ-
“ μῖν τὸ μὴ μεῖον ἔχειν τῶν δικαίων ἀποδοίητε, ὦ πα-
“ τέρες, εἰ τοὺς ἐπιχειροῦντας εἰς τὰ σώματα ἡμῶν
“ καὶ τὴν ἐλευθερίαν παρανομεῖν, [d] κωλύοιτε, τὸν ἐκ
“ τῆς δίκης ὑφιστάντες αὐτοῖς φόβον. ἀρχὰς μὲν δὴ καὶ
“ προεδρείας καὶ τιμὰς [e] καὶ τοῖς ἀρετῇ καὶ προὔχου-
“ σιν ὑμῶν οἰόμεθα δεῖν ἀπονέμειν· τὸ δὲ μηδὲν ἀδικεῖ-
“ σθαι, καὶ τὸ δίκας ὧν ἄν τις πάθῃ προσηκούσας
“ λαμβάνειν, ἴσα καὶ κοινὰ τοῖς ἅμα πολιτευομέ-
“ νοις εἶναι δικαιοῦμεν. ὥσπερ οὖν τῶν λαμπρῶν καὶ
“ μεγάλων ἀφιστάμεθα ὑμῖν, οὕτω τῶν ἴσων καὶ κοινῶν
“ οὐ μεθιέμεθα. ἱκανὰ ταῦτα [f] εἰρήσθω περὶ τοῦ δικαίου, 449
“ πολλῶν ἐνόντων καὶ ἄλλων λέγεσθαι. Ὡς δὲ καὶ συνοί-
“ σει τῷ κοινῷ ταῦτα, ὡς ὁ δῆμος ἀξιοῖ γινόμενα, μι-
“ κρὰ διεξιόντων ἀνέχεσθε. φέρε γάρ, εἴ τις ὑμᾶς ἔροι-
“ το, τί μέγιστον οἴεσθε εἶναι τῶν καταλαμβανόντων κα-
“ κῶν τὰς πόλεις, καὶ τοῦ ταχίστου τῶν ὀλέθρων αἴ-
“ τιον; ἆρα οὐχὶ τὴν διχοστασίαν εἴποιτε ἄν; ἔμοι γε
“ οὖν δοκεῖ. [g] τίς ὑμῶν οὕτως ἠλίθιός ἐστιν ἢ σκαιός, ἢ
“ πέρα τοῦ μέτρου μισῶν τὴν ἰσηγορίαν, ὃς οὐκ οἶδεν ὅτι
“ δοθείσης ἐξουσίας τῷ δήμῳ, κρίνειν ἃς ἔξεστιν αὐτῷ δί-
“ κας κατὰ τὸν νόμον, ἐν ὁμονοίᾳ πολιτευσόμεθα; εἰ
“ δὲ τἀναντία γνοίητε, καὶ [h] ἀφέλοισθε ἡμῶν τὴν ἐλευ-
“ θερίαν· [i] ἐλευθερίαν γὰρ ἀφαιρήσεσθε, δίκην καὶ νό-
“ μον ἀφαιρούμενοι· στασιάζειν ἡμᾶς αὖθις ἀναγκάσετε
“ καὶ πολεμεῖν ὑμῖν; ἐξ ἧς γὰρ ἂν ἐξελαθῇ πόλεως δίκη καὶ
“ νόμος, εἰς ταύτην στάσις εἰσπορεύεσθαι φιλεῖ καὶ πόλεμος.
“ καὶ ὅσοι μὲν οὐκ ἦλθον εἰς πεῖραν ἐμφυλίων συμφορῶν, οὐ-
“ δὲν θαυμαστὸν εἰ δι' ἀπειρίαν τῶν κακῶν, μήτε ἄχθον-
“ ται τοῖς γεγονόσι δεινοῖς, μήτε κωλύουσιν ἐκ πολλοῦ
“ τὰ μέλλοντα. ὅσοι δέ, ὥσπερ ὑμεῖς, εἰς τοὺς ἐλαχίστους
“ κινδύνους καταστάντες, ἀγαπητῶς ἀπηλλάγησαν, ἃ ὁ
“ καιρὸς ἀπῄτει, ποιησάμενοι τῶν κακῶν λύσιν, τίς εὐ-
“ πρεπὴς ἢ μετρία πρόφασις ἀπολείπεται τούτοις,
“ ἐὰν ἔτι ταῖς αὐταῖς συμφέρωνται τύχαις; τίς δὲ οὐκ
“ ἂν [k] ὑμῶν καταγνοίη πολλὴν ἄνοιαν καὶ μανίαν, ἐνθυ-
“ μουμένων, ὅτι μικροῦ μὲν ἔμπροσθεν, ὑπὲρ τοῦ μὴ στα-
“ σιάζειν τοὺς δημότας, πολλὰ παρὰ γνώμην ὑπεμεί-
“ νατε, ὧν ἔνια οὔτε κάλλιστα ἦν ἴσως, οὔτε λυσιτελέστατα·
“ νῦν δὲ οὔτε εἰς χρήματα βλάπτεσθαι μέλλοντες, οὔτε
“ εἰς εὐδοξίαν, οὔτε εἰς ἄλλο τῶν κοινῶν οὐδ' ὁτιοῦν, κα-
“ χαρίζησθε τοῖς μισοδημόταις, τὸ δημοτικὸν αὖθις
“ ἐκπολεμώσετε; οὐκ, ἐάν γε σωφρονῆτε. ἡδέως δ' ἂν
“ ὑμᾶς ἐροίμην, τίνα γνώμην λαβόντες τότε, τὴν κάθοδον

a Ἔν γε οὖν τῷ δικαίῳ, πολλὰς *Vat.* b Deeſt *Vat.* c Dativ. τῷ non præcedentia reſpicit, ſed regitur à ſeq. participio παρεχόμενοι. *Sylb.* d Κωλύητε *Vat.* e Non agnoſcit *Vat.* atque ſuperfluum eſſe viderat *Sylb.* f Ἱκανὰ ταῦτα εἰρῆσθαι *Vat.* g Poſt τίς deeſſe videtur conjunctio δ', δὴ vel ſimilis. *Lapus* vertit, *Et quis eſt veſtrum tam fatuus?* *Sylb.* h Analogia poſtulat ἀφέλοισθε. ſi quis malit ἀφιλεῖσθε, mutatur verbi modus. *Sylb.* Ἀφέλησθε *Vat.* i Ἐλευθερίας minus recte in *Ed. Steph.* k Ὑμῖν *Vat.* & mox ἐνθυμουμένοις. Verum ἐνθυμούμενος malit *Sylb.* ut feratur ad τίς, non ad ὑμῶν. quo modo & *Lapus* legiſſe videtur, dum vertit *cogitans.* Οὐκ ἐνθυμουμένων legendum cenſet *Steph.*

a Illud

Per. Jul. 4225. Ante Chr. 489. Olymp. 72 ¾. V. C. Cat. 263. Var. 265.

“ἡμῖν συνεχωρήσατε ἐφ᾽ οἷς ἠξιοῦμεν· πότερα λογισμῷ προειδόμενοι τὸ κράτιστον, ἢ τῇ ἀνάγκῃ εἴξαντες· εἴπερ γὰρ ταῦτα ὑπελαμβάνετε ὠφελιμώτατα εἶναι τῇ πόλει, τί οὐ μένετε καὶ νῦν [a] ἐν αὐτοῖς; εἴτε ἀναγκαῖα [b] καὶ οὐκ ἐνδεχόμενα ἄλλως γενέσθαι, [c] εἴτε κατὰ λογισμὸν γέγονε ταῦτα ὀρθὸν καὶ τὸ συμφέρον σκοποῦντα τῆς πόλεως, τί χαλεπαίνετε γενομένοις; τὴν ἀρχὴν γὰρ ἔδει μὴ [d] συγχωρήσειν ἴσως, εἰ δύναμις ἦν ὑμῖν· συγχωρήσαντας δὲ, μηκέτι τοῖς πεπραγμένοις ἐγκαλεῖν. Ἐμοὶ μὲν γὰρ δοκεῖτε, ὦ βουλὴ, περὶ μὲν τὰς διαλύσεις γνώμῃ τῇ βελτίστῃ κεχρῆσθαι· οἷς ἀνάγκη εἴκειν, τὰ βέβαια τηρεῖν τὰ συγκείμενα. Θεοὺς γὰρ ἡμῖν ἐγγυητὰς ἐδώκατε τῶν ὁμολογιῶν, πολλὰ καὶ δεινὰ ἐπαρασά-
450 μενοι τοῖς παραβᾶσι τὰς συνθήκας, αὐτοῖς τε καὶ γένοις εἰς τὸν ἀεὶ χρόνον. [e] Ἀλλ᾽ ὅτι μὲν δὴ τά τε δίκαια ἀξιοῦμεν καὶ τὰ συμφέροντα, ἃ καὶ πολλὴ ἀνάγκη ποιεῖν ὑμᾶς ταῦτά ἐστι, μεμνημένους τῶν ὅρκων, ὡς πρὸς εἰδότας ἅπαντας, οὐκ οἶδ᾽ ὅ,τι δεῖ πλείω λέγοντα ἐνοχλεῖν. ὡς δὲ οὐ μικρὰ τὰ διαφέροντα ἡμῖν ἐστι, τόνδε μὴ ἐκλιπεῖν τὸν ἀγῶνα, μήτε βίᾳ [f] εἴξαντας, μήτε ἀπάτῃ παραχθέντας, ἀλλὰ κατὰ πολλὴν ἀνάγκην εἰς αὐτὸν ἀφίγμεθα, δεινὰ καὶ πέρα δεινῶν πεπονθότες [g] ὑπὸ τούτου τοῦ ἀνδρὸς, μάθετε, ὦ πατέρες, μᾶλλον δὲ ἀναμνήσθητε· οὐδὲν γὰρ ὅ,τι οὐ πρὸς εἰδότας ὑμᾶς ἅπαντας ἐρῶ· καὶ ἅμα γνώμῃ χρήσασθε οἰκείᾳ πρὸς τὰ λεγόμενα, ἐνθυμηθέντες, εἰ τῶν δημοτῶν ἡμῶν ἐπεχείρησέ τις ἐν τῷ πλήθει τοιαῦτα λέγειν ἢ πράττειν καθ᾽ ὑμῶν, οἷα Μάρκιος ἐτόλμησεν ἐνθάδε εἰπεῖν, [h] ποῖόν ποτε ἂν ὑμῖν παρέστη πρὸς αὐτὸν πάθος. Τὰς γὰρ ὑπὲρ τῆς ὁμονοίας τῇ βουλῇ ἀκινήτους ὁμολογίας, καὶ μόνον οὐκ ἀδαμαντίνοις δεσμοῖς ἠσφαλισμένας, ἃς οὔτε ὑμῖν τοῖς ὀμωμοκόσιν, οὔτε τοῖς ἐξ ὑμῶν ἐσομένοις καταλύειν θέμις, ἕως ἂν ἡ πόλις ἥδε οἰκῆται, πρῶτος ἐπεχείρησε λύειν ἐξ ὑμῶν οὑτοσὶ Μάρκιος, οὔπω τέταρτον ἔτος ἐξ οὗ γεγενημένας, οὐ σιγῇ πράττων τὴν κατάλυσιν, οὐδὲ εἰς ἀφανές τι καταδὺς χωρίον, ἀλλ᾽ ἀναφανδὸν ἐν τῷδε τῷ τόπῳ, πάντων παρόντων ὑμῶν, γνώμην ἀποφηνάμενος, ὡς χρὴ τὴν δημαρχικὴν ἐξουσίαν μηκέτι συγχωρεῖν ἡμῖν, ἀλλ᾽ ἀνελεῖν, ᾗ πρώτῃ καὶ μόνῃ τῆς ἐλευθερίας φυλακῇ πιστεύσαντες, ἐποιησάμεθα τὰς διαλύσεις. [i] καὶ οὐδὲ ἐνταῦθα ἔστη τῆς ἀλαζονείας, ἀλλ᾽ ὕβριν τὴν ἐλευθερίαν τῶν πενήτων, καὶ τυραννίδα τὴν ἰσηγορίαν ὀνομάζων, ἀφελέσθαι παρῄνει ταύτην ἡμῖν. ὃ δὲ πάντων ἀνοσιώτατον ἦν τῶν τότε ὑπὸ τούτου ἀξιωθέντων, ἀναμνήσθητε, ὦ πατέρες, ὅτε ἀπέφαινε καιρὸν

“voluimus conditionibus conceſſiſtis: utrum ratione providentes id quod optimum erat, an neceſſitati cedentes? Si enim hæc maxime è rep. eſſe credebatis, quin in eadem ſententia nunc quoque manetis? ſin neceſſaria & quæ aliter fieri non poſſent, aut ſi recto conſilio hæc facta ſunt quod ex uſu reip. futura viderentur, quin æquo fertis animo? Principio enim fortaſſe (ſi poteratis) non oportuerat vos hæc nobis concedere: at quum conceſſeritis, ea vobis minime ſunt reprehendenda ac vituperanda.

XLIII. ¶ Mihi certe videmini, P. C. paci publicæ optima ratione conſilioque proſpexiſſe, cujus conditionibus neceſſario vobis cedendum, ut ea, quæ inter nos pacti ſumus, firma rataque ſervetis. Deos enim fœderum ſponſores nobis dediſtis, multa & atrocia mala imprecati iis qui fœdera violaſſent, tum ipſis, tum in ſempiternum eorum poſteris. Quod igitur noſtra poſtulata ſint juſta & utilia, (quæ etiam omnino neceſſe eſt vos facere jurisjurandi memores) his demonſtratum eſt: quare, non video cur oporteat me vobis omnibus rei gnaris aures pluribus obtundere. Quod vero noſtra quoque non parum interſit hoc certamen non deſerere, aut vi depulſos, aut fraude deceptos; quod etiam magna neceſſitate coacti in hoc venerimus, gravibus imo vero graviſſimis injuriis ab hoc homine affecti, audite, P. C. vel potius in memoriam revocate, (nihil enim ſum dicturus, quod non ſit vobis omnibus notum) ſimul etiam fingite nunc veſtram rem agi, hoc cogitantes, ſiquis de noſtro plebejo ordine auſus fuiſſet apud plebem contra vos talia dicere aut facere, qualia Marcius hic auſus eſt dicere, quonam animo in eum eſſetis.

XLIV. ¶ Nam pacis conditiones ſenatui non violandas, & propemodum adamantinis vinculis adſtrictas, quas neque vobis juratis neque veſtris poſteris violare fas eſt, quamdiu hæc urbs habitabitur, primus ex vobis hic Marcius violare eſt conatus, quadriennio nondum exacto, ex quo pax facta, idque non tacite, neque in aliquo obſcuro angulo ſe occultans, ſed palam in hoc loco, vobis omnibus præſentibus, pronunciata ſententia, tribunitiam poteſtatem haud amplius nobis concedendam, ſed tollendam; quo primo & ſolo libertatis præſidio freti pacem fecimus. Neque vero intra hos arrogantiæ terminos ſtetit, ſed pauperum libertatem inſolentiæ contumelioſæ, & juris æquabilitatem tyrannidis nomine appellans, hæc nobis adimenda cenſuit. Et, quod maxime, omnium eorum quæ iſte tunc facienda cenſuit, impium eſt, in memoriam revocate, P. C. quum aperte dixit opportunum “veniſſe

a Illud ἐν (quod deerat in *Ed. Steph.*) ex *Cod. Rom.* (cui conſentit *Vat.*) reſtituit *Sylb.* *b* Abeſt *Vat.* *c* Εἴτε κατὰ λογ. & quæ ſequuntur uſque ad τί χαλ. deſunt in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* ea tamen agnoſcit *Lapus*, qui vertit, *ſive etiam ex ratiocinatione ſint facta, rectum commodumque ſpectante civitatis, quid ſuccenſetis jam factis?* *d* Rectius συγχωρῆσαι vel συγχωρεῖν. *Sylb.* *e* Ita legitur in *Ed. Steph.* & *Codd. MSS.* niſi quod v. 17. ἃ καὶ & v. 18. ταῦτά ἐστι omittat *Rom.* & v. 18. προειδότας habeat *Vat.* Vulgatam lectionem planam & expeditam eſſe exiſtimat *Sylb.* modo expungatur ταῦτα. Si quis etiam (inquit) delere velit ὡς πρὸς εἰδότας ἅπαντας, velut ex v. 25. perperam huc pertractum, ſuo fruatur judicio. *Porto* ſic legendum videtur, ἀλλ᾽ ὅτι &c. ποιεῖν ὑμᾶς μεμνημένους τῶν ὅρκων, ταῦτά ἐστιν, ὥστε πρὸς εἰδότας ἅπαντας οὐκ οἶδ᾽ ὅτι &c. *Lapus* vertit, *ac quod juſta igitur poſtulemus & utilia, quæ vos valde neceſſe eſt facere, jurisjurandi memores, non video quid oporteat plura apud ſcientes dicentem moleſtiam vobis afferre.* ac ſi legiſſet, ἀλλ᾽ ὅτι μὲν δὴ τάτε δίκαια ἀξιοῦμεν καὶ τὰ συμφέροντα, ἃ καὶ πολλὴ ἀνάγκη ποιεῖν ὑμᾶς, μεμνημένους τῶν ὅρκων, οὐκ οἶδ᾽ ὅτι δεῖ πλείω πρὸς εἰδότας λέγοντα ἐνοχλεῖν. *f* Ita *Codd. MSS.* itidemque pag. hujus v. 2. legitur τῇ ἀνάγκῃ εἴξαντες. εἴρξαντας male in *Ed. Steph.* *g* Ὑπὸ τοῦδε *Vat.* *h* Τοῖον ποτε ἂν ἡμῖν *Vat.* *i* Καὶ οὐκ ἐνταῦθα *Vat.*

a Ἐπὶ

Per. Jul. 4225. *Ante Chr.* 489. *Olymp.* 72 $\frac{3}{4}$. *V. C.* *Cat.* 263. *Var.* 265.

“ veniſſe tempus promendi omnes iras ſupe- “ rioribus plebis criminibus debitas: tuncque “ vobis ſuaſit, quando plebs incommodis eſſet “ attenuata, & jam diuturna rerum ad victum “ neceſſariarum inopia laboraret, ut rem to- “ tam ſibi permitteretis, annonam & res ad “ victum neceſſarias in eadem penuria reti- “ nentes. Neque enim nos diutius duratu- “ ros, ſi magno precio nos homines pauperes “ exiguum cibum emeremus: ſed alios abitu- “ ros relicta urbe, & quicunque remanſiſſent, “ infeliciſſimo mortis genere perituros. Adeo “ autem inſanus & mente captus erat, quum “ hæc vobis ſuaderet, ut ne illud quidem in- “ commodum, præter alia quæ ſequutura “ erant hoc ipſius conſilium, quo ſuadebat “ ut ſenatus fœdus frangeretur, animadver- “ tere potuerit, futurum fuiſſe ut pauperes, “ quorum tantus eſt numerus, neceſſario vi- “ ctu privati cogerentur cum illius calamita- “ tis auctoribus congredi, eoſque omnes pro “ hoſtibus habere. Quod ſi vos pari inſania “ ejus conſilia rata feciſſetis, nihil impedimen- “ to fuiſſet, quo minus aut tota plebs fundi- “ tus deleretur, aut omnis gens patricia ex- “ ſtingueretur. neque enim ita mancipiorum “ inſtar præbuiſſemus nos partim patria pel- “ lendos, partim necandos, ſed invocatis diis “ geniiſque noſtrarum injuriarum teſtibus, “ multis (mihi credite) cadaveribus fora & “ compita repleviſſemus, & magnam civilis “ ſanguinis craterem ſtatuiſſemus, atque ita “ demum fatalem mortem alacriter ſubiiſſe- “ mus. Adeo impiorum facinorum, patres “ conſcripti, hic auctor nobis erat, atque de “ talibus rebus concionem habendam arbitra- “ batur.

XLV. ¶ Neque vero Marcius dictis quidem “ ſeditionem in civitate conatus eſt excitare, “ ab iis vero faciendis, quæ dicebat, abſti- “ nuit; ſed, ſtipatus hominum globo ad “ quamvis operam parato, vocatus ad magi- “ ſtratum non venit, & noſtris miniſtris, quum “ juſſu noſtro eum ducere vellent, plagas in- “ flixit, & poſtremo ne à noſtris quidem cor- “ poribus manus abſtinuit. Quapropter, quod “ ad hunc attinet, ſpecioſum ſacroſancti magi- “ ſtratus nomen ad irriſionem impoſitum ha- “ bebimus, & tamen ne vel minimam quidem “ earum rerum, quæ huic magiſtratui attri- “ buuntur, facere poterimus. Quomodo igi- “ tur aliis de injuria ſibi illata conquerentibus “ opitulabimur, ſi ne ipſi quidem tuti ſimus? “ Quum igitur his injuriis fuerimus affecti “ nos pauperes, ab uno ſolo homine nondum “ tyranno, ſed ad tyrannidem aſpirante; “ quumque, P. C. partim res atroces jam ſi- “ mus perpeſſi, partim mox mox eſſemus per- “ peſſuri, niſi major veſtri ſenatus pars *Mar-* “ *cii conatibus* impedimento fuiſſet: nonne, “ P. C. merito indignamur, & aliquod auxi- “ lium non ſine veſtra indignatione nobis ha-

“ εἶναι καλὸν ἀπομνημονεῦσαι πρὸς τὸ δημοτικὸν ἁπά- “ σας τὰς [a] ἐν τοῖς προτέροις ἐγκλήμασιν ὀργάς· καὶ “ παρῄνει νῦν, ὡς τετρύχωταί τε ὑπ᾽ [b] ἀχρηστίας, καὶ “ πολὺν ἤδη χρόνον τῆς ἀναγκαίου σπανίζεται τροφῆς, “ [c] ὥστε ἅπαν αὐτῷ ἐπιτρέψαι, διακαταρχόντας ἐπὶ τῆς “ αὐτῆς ἀπορίας τῶν ἐπιτηδείων τὴν ἀγοράν. οὐ γὰρ “ ἀνθέξειν ἡμᾶς ἐπὶ πολὺν χρόνον, ὀλίγα σιτία πολ- “ λοῦ ὠνουμένους ἀργυρίου πένητας ἀνθρώπους, ἀλλὰ “ τοὺς μὲν οἰχήσεσθαι, τὴν πόλιν ἐκλιπόντας, ὅσοι δ᾽ “ ἂν ὑπομείνωσι, τῷ κακοδαιμονεστάτῳ διαφθαρήσε- “ σθαι τῶν μόρων. οὕτως δὲ ἄρα παρεφρόνει καὶ θεο- “ βλαβὴς ἦν ταῦτα πείθων [d] ὑμᾶς, ὥστε οὐδὲ ἐκεῖνο “ ἠδυνήθη καταμαθεῖν χωρὶς τῶν ἄλλων, ὧν προσε- “ τρίβετο, τὰς τῆς βουλῆς σπονδὰς λύειν ἀξιῶν, ὅτι πένη- “ τες ἄνθρωποι τῆς ἀναγκαίου τροφῆς ἀποκλειόμενοι, 451 “ τοσοῦτοι τὸ πλῆθος ὄντες, ὁμόσε χωρεῖν ἀναγκασθή- “ σονται τοῖς αἰτίοις τῆς συμφορᾶς, οὐδὲν ἔτι φίλιον ἡγού- “ μενοι. ὥστε εἰ μανέντες ὑμεῖς ἐπεκυρώσατε τὰς γνώ- “ μας αὐτοῦ, μηθὲν ἂν γενέσθαι τὸ διὰ μέσου, ἀλλ᾽ ἤ- “ τοι τὸ δημοτικὸν ἀπολωλέναι πλῆθος ἅπαν, [e] ἢ τὸ τῶν “ πατρικίων περιλελεῖφθαι γένος. οὐ γὰρ οὕτως ἀν- “ δραποδωδῶς παρέχομεν ἑαυτούς, οἱ μὲν ἐκπεσεῖν, οἱ “ δὲ ἀποθανεῖν, ἀλλὰ θεοὺς μάρτυρας [f] καὶ δαίμονας “ ὧν πάσχομεν ἐπικαλεσάμενοι, πολλῶν ἂν ἐξεπληρώ- “ σαμεν τὰς [g] ἀγορὰς, εὖ ἴστε, καὶ τοὺς στενωποὺς νε- “ κρῶν, καὶ μέγαν αἵματος κρατῆρα πολιτικοῦ στή- “ σαντες, οὕτως ἂν ἐδεξάμεθα τὴν ὀφειλομένην μοῖραν. “ τοιούτων ἡμῖν δυσσεβημάτων, ὦ πατέρες, εἰσηγητὴς ἐ- “ γένετο, καὶ τοιαῦτα δημηγορεῖν ᾤετο δεῖν. Καὶ οὐχὶ λέ- “ γειν μὲν ὁ Μάρκιος ἐξ ὧν [h] διαστήσειν τὴν πόλιν “ ἐπεχείρησεν, πράττειν δὲ οὐχ οἷα ἔλεγεν ἐπεβάλετο, “ ἀλλὰ καὶ στῖφος ἀνθρώπων εἰς ἅπασαν ὑπηρεσίαν ἑτοίμων “ [i] περὶ ἑαυτὸν ἔχων, καλούμενος ἐπὶ τὴν [k] ἀρχὴν, οὐκ ἀπαντᾷ, “ καὶ τοῖς ὑπηρέταις τοῖς ἡμετέροις, ὁπότε κελευσθέντες ἄγειν “ αὐτὸν [l] ἐπιβάλλοιντο, πληγὰς ἐντρίβεται, καὶ οὐδὲ τῶν ἡμε- “ τέρων σωμάτων τὼ χεῖρε τελευτῶν ἀπέχεται. ὥστε περιέ- “ στιν ἡμῖν, τό γε [m] ἐπὶ τοῦτον εἶναι μέρος, ὄνομα εὐπρεπὲς “ [n] ἀσυλάρχης ἐπὶ χλευασμῷ κείμενον ἔχειν, ἔργον δὲ “ τῶν ἀποδιδομένων τῇ ἀρχῇ μηδ᾽ ὁτιοῦν πράττειν. πῶς “ δ᾽ ἂν ἑτέροις ἀδικεῖσθαι λέγουσι βοηθήσαιμεν, οἷς “ γε μηδὲ αὐτοῖς ὑπάρχει τὸ ἀσφαλές; ταύτας “ μέντοι τὰς ὕβρεις οἱ πένητες ὑβριζόμενοι πρὸς ἑνὸς ἀνδρὸς “ οὔπω τυραννοῦντος, ἀλλ᾽ ἔτι μέλλοντος, καὶ τὰ μὲν “ ἤδη πεπονθότες δεινά, ὦ βουλή, τὰ δέ, εἰ μὴ τὸ πλεῖον “ ὑμῶν μέρος ἐμποδὼν ἐγένετο, παρὰ σχεδὸν ἐλθόν- “ τες παθεῖν, [o] ἄρα εἰκότως ἀγανακτοῦμεν, καὶ βοηθείας “ τινὸς οἰόμεθα δεῖν [p] οὐκ ἄνευ τῆς [q] ὑμετέρας συναγα- νακτήσεως

a Ἐπὶ τοῖς *Vat.* quod placuit *Porto* & *Sylb.* *b* Rectius ἀχρηματίας, ut ſupra in oratione Marcii p. 420. v. 30. unde hæc repetita ſunt. *Sylb.* *c* Deeſt *Vat.* *d* Ἡμᾶς *Vat.* *e* Vel negativa hic omiſſa eſt, vel aliud verbum pro περιλελεῖφθαι ſubſtituendum. *Lapus* vertit, *aut perditam iri omnem plebejam multitudinem, aut patriciorum genus.* *Sylb.* Ἢ τὸ τῶν πατρικίων μηδὲ περιλελεῖφθαι γένος legendum cenſet *Portus*. Verum diſplicet *Caſaubono*, qui malit ἢ τὸ τῶν πατρικίων πᾶν ἀπηλεῖφθαι γένος vel ἐξηλεῖφθαι. *f* Οἱ ἐπάσχομεν δαίμονας *Vat.* *g* Nulla ratio cur quis ἀγυιὰς malit. *Sylb.* *h* Vel διαστήσει legendum, vel διαστήσειν. *Sylb.* Forſan ἔμελλε deſideratur. *Port.* *i* Forſan περὶ ἑαυτόν, ut ſupra p. 421. v. 49. *Sylb.* Παρ᾽ ἑαυτῷ *Vat.* *k* Ἀρχὴν ἡμῶν *Vat.* *l* Ἐπιβάλλοιντο *Vat.* *m* Rectius ἐπὶ τούτῳ, ut ſupra (p. 438. v. 19.) τό γε ἐφ᾽ ἡμῖν εἶναι μέρος. *Sylb.* *n* Lexicographi (citantes *Dionyſium*) dicunt ἀσυλάρχης, κ. i. e. *inviolabilis magiſtratus.* quod ſi verum, ἀσυλάρχου legendum. Sed ἀσυλαρχίας malim, aut (cum *Sylb.*) ἀσύλου ἀρχῆς, ut p. 394. v. 19. *Port.* Ἀσύλου ἀρχῆς ἐπιχλευασμῷ in *Cod. Vat.* *o* Senſus poſtulat ἆρ᾽ οὐκ. *Sylb.* *p* Rectius abeſſet οὐκ *Port.* Fallitur eo quod συναγανακτεῖν eſt *cauſam afflicti ſuſcipere, & illatam injuriam animo iniquo ferre, non ſecus ac ſi ſibi facta eſſet.* *Caſ.* *q* Ἡμετέρας perperam in *Ed. Steph.*

“ναλίσεως τυχεῖν, ἐπὶ δίκην αὐτὸν ἴσην καὶ νόμιμον, ὦ βουλή, προκαλούμενοι, περὶ ἣν ἅπασα ἡ πληθὺς μερισθεῖσα κατὰ φυλὰς, λόγου δοθέντος τοῖς δεομένοις, ἔνορκον ἐποίσει τὴν ψῆφον; ἴθι ἐκεῖ, [a] ὦ Μάρκιε, καὶ ταῦτα ἃ μέλλεις λέγειν ἐνθάδε, πρὸς ἅπαντας τοὺς πολίτας ἀθρόους ἀπολογοῦ, εἴτε ὡς ἀπὸ τοῦ βελτίστου τὰ κράτιστα συνεβούλευες τούτοις, εἴτε καὶ [b] συνήνεγκαν αὐτῇ πόλει ταῦτα γενόμενα, εἴτε ὡς οὐκ ἔστι δίκαιον λόγων εὐθύνας ὑπέχειν τοὺς ἀποφαινομένους ἐνθάδε τὰς γνώμας, [c] εἴτε οὐχ ὡς ἐκ προνοίας οὐδὲ ἐπιβουλῆς, ἀλλ' ὀργῇ ἐπιτρέψας, τὰ μιαρὰ ταῦτα παραινεῖν προήχθης, [d] εἴθ' ὅ,τι δή ποτε ἄλλο ἀπολόγημα ἔχεις, καταβὰς ἀπὸ τῶν ὑπερηφάνων καὶ τυραννικῶν αὐχημάτων ἐκείνων [e] σεαυτὸν ἐπὶ τὸ [f] δημοτικὸν, [g] ὦ πονη-
452 ρὲ, καὶ ποίησον ἤδη ποτὲ τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις ὅμοιον, ἡμαρτηκότος λάβε καὶ παραιτουμένου σχῆμα, ταπεινὸν, ἐλεεινὸν, οἷον ἀπαιτοῦσιν αἱ συμφοραὶ, μὴ βιαζόμενος τοὺς κακῶς πεπονθότας, ἀλλ' ὑπερχόμενος, ἀξίου σώζεσθαι. γενέσθω σοι παράδειγμα τῆς ἐπιεικείας, ᾗ χρώμενος ἂν εἴης παρὰ τοὺς ἅμα πολιτευομένους ἀνεπίληπτος, τὰ τῶν ἀγαθῶν τούτων ἔργα, οἳ τοσοῦτοι μὲν ὄντες τὸ πλῆθος, [h] ὅσους νῦν ὁρᾷς, τοσαύτας δὲ ἀρετὰς ἀποδεδειγμένοι καὶ πολεμικὰς καὶ πολιτικὰς, ἃς οὐδὲ ἐν πολλῷ πάνυ χρόνῳ διελθεῖν ῥᾴδιον, οὐδὲν ὠμὸν οὐδὲ ὑπερήφανον ἐξήνεγκαν τέλος καθ' ἡμῶν τῶν φαύλων καὶ ταπεινῶν οἱ σεμνοὶ καὶ μεγάλοι, ἀλλὰ καὶ λόγων ἦρξαν συμβατηρίων αὐτοὶ, πρότεροι προτείνοντες διαλλαγὰς, ὅτε διεῖλεν ἡμᾶς ἀπ' ἀλλήλων ἡ τύχη, καὶ τὰς συμβάσεις, οὐχ ὡς ἑαυτοῖς ὑπελάμβανον ἄριστα ἕξειν, ἀλλ' ὡς ἡμεῖς ἠξιοῦμεν, συνεχώρησαν γενέσθαι, καὶ τὰ τελευταῖα ταυτὶ τὰ περὶ τὴν σιτοδοσίαν ἔναγχος τοῦ χρόνου προσκρούσματα, ἐφ' οἷς δι' αἰτίας εἴχομεν αὐτοὺς, περὶ πολλοῦ ἐποιήσαντο ἀπολύσασθαι. Ἐῶ τἄλλα. ἀλλ' ὑπὲρ αὐτοῦ σου καὶ τῆς σῆς θεοβλαβείας τίνας οὐκ ἐποιήσαντο δεήσεις ἁπάντων κοινῇ τε καὶ καθ' ἕκαστον τῶν δημοτικῶν, παραιτούμενοί σε τῆς τιμωρίας; ἔπειτα τοῖς μὲν ὑπάτοις καὶ τῇ βουλῇ τοσαύτην πόλιν [i] ἐπιτροπεύουσι καλῶς εἶχεν, ὦ Μάρκιε, δικαστὴν τὸν δῆμον ὑπὲρ ὧν ἐνεκαλοῦντο ὑπομένειν, σοὶ δὲ ἄρα οὐχὶ καλῶς ἔχει; καὶ δεῖσθαί γε τῶν δημοτῶν ὑπὲρ ἀφέσεως τῆς σῆς οὗτοί γε ἅπαντες οὐδὲν αἰσχρὸν εἶναι νομίζουσι· σὺ δὲ δι' αἰσχύνης λαμβάνεις τὸ αὐτὸ τοῦτο; καὶ οὐκ ἀπόχρη σοὶ ταῦτα, ὦ γενναῖε, ἀλλ' ὥσπερ τι καλὸν ἐξειργασμένος, ὑψαυχενῶν καὶ μεγαληγορῶν περιέρχῃ, καὶ μηδὲν ὑφεῖναι τοῦ φρονήματος ἀπομαχόμενος· ἐῶ γὰρ ὅτι καὶ λοιδορούμενος τῷ δήμῳ, καὶ προσεγκαλῶν καὶ ἀπειλῶν. ἔπειτα οὐ νεμεσᾶτε αὐτῷ τῆς ὑπερηφανίας, ὦ πατέρες, εἰ τηλικούτων αὐτὸν ἀξιοῖ μόνος, ἡλίκων οὐδὲ ὑμεῖς ἅπαντες ἑαυτούς; ὃν χρὴ, εἰ καὶ πάντες ὑμεῖς [k] ἀναδέχεσθε τὸν ὑπὲρ αὐτοῦ πόλεμον ψηφίσασθαι, τὸ μὲν εὔνουν καὶ πρόθυμον ὑμῶν

“bendum putamus, hunc ad æquum & legitimum judicium vocantibus, in quo totus populus per tribus diviſus, facta rogantibus dicendi poteſtate, juratus ſuffragia feret? I Marci eò, & quæ hîc es dicturus, ea apud omnes tuos cives congregatos tui purgandi cauſſâ dic; ſive optimo animo optimum conſilium his dediſti; ſive judicaſti hæc, ſi fierent, è rep. futura fuiſſe; ſive putaſti minime æquum eſſe, ut qui hîc ſententias dicunt, earum rationes *alibi* reddant; ſive non conſulto, nec per inſidias, ſed iræ indulgens, eo provectus es, ut hæc impia conſilia dares; ſive quamcunque aliam defenſionem habes: & demitte elatos illos ac tyrannicos ſpiritus quos geris, modeſtiamque civilem indue, & te, ô miſer, tandem aliquando aliis hominibus ſimilem redde, ſume rei deprecantis habitum humilem, miſerabilem, qualem calamitates poſtulant, haud vim afferens injuria affectis, * ſed elatos animos demittens pete ſalutem. Sint autem tibi exemplo modeſtiæ (qua ſi uſus fueris apud omnes tuos cives minime reprehenderis) horum virorum bonorum facta, qui licet tot ſint numero, quot nunc vides, & tot virtutibus tam militaribus quam civilibus ſpectati, quibus recenſendis ne longum quidem tempus ſufficeret, tamen nihil ſævi nihil ſuperbi in nos viles atque abjectos homines ipſi venerandi ac magni viri ſtatuerunt: ſed etiam ipſi priores de pace nobiſcum egerunt, & priores ad pacem nos invitarunt, quo tempore fortuna nos ab illis ſepararat, paciſque conditiones, non quas ſibi putabant commodiſſimas, ſed quas nos poſcebamus, conceſſerunt: & poſtremas iſtas offenſiones ob frumenti diſtributionem nuper ortas, ob quas ipſos incuſabamus, maxima diligentia diluerunt. ¶ Omitto cætera. XLVI. Sed pro te ipſo, & pro tuo divinitus immiſſo furore, quas preces non adhibuerunt, & publice apud univerſos plebejos, & privatim apud ſingulos, pœnam tuam deprecantes? & coſſ. & ſenatum tantæ urbis gubernatores decebat, Marci, ob crimina objecta populi judicium ſubire, te vero idem facere non decebit? nec turpe ſibi putant hi omnes, plebem precibus ſollicitare pro te ut abſolvaris, tu vero hoc ipſum tibi dedecori fore putas? neque his contentus es, vir generoſe, ſed quaſi præclarum aliquod facinus edideris, elatis cervicibus & cum magna jactatione obambulas, nec quidquam de priſtina ſuperbia remittere conaris. Omitto enim te etiam plebi convicia dicere, quinetiam eam criminari, eique minari. Et tamen, P. C. ejus ſuperbiæ non ſuccenſetis, qui ſolus ſe rebus tantis dignum judicat, quantis ne vos quidem omnes vos ipſos dignos judicaretis? quem oporteret (etiam ſi vos omnes pro eo bellum decernere velletis) benevolentia ve-

“ſtra

Per. Jul. 4225.
Ante Chr. 489.
Olymp. 72 3/4.
V. C. Cat. 263.
Var. 265.

a Ω μακάριε in *Lapi Cod.* nam vertit, *ô beate.* b Malim συνήνεγκε τῇ πόλει. *Sylb.* Συνήνεγκαν ἂν τῇ πόλει *Vat.* c Melius εἴτε ὡς οὐκ ut in præced. membro. *Sylb.* d Εἴθ' ὅτι μή ποτε ἄλλο ἀπολόγημα ἔχῃς *Vat.* e *Lapus* ante σεαυτὸν inſerit verbum ῥίψον, *refer te.* Verum σεαυτὸν transfert *Gelenius* in ſequens membrum, ποίησον ἤδη ποτὲ σεαυτὸν τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις ὅμοιον. Retineri ſuo loco poſſet vocabulum, ſi pro καταβὰς ſubſtitueretur καταβιβάσας. *Sylb.* Melius forſan, ſi cum *Cod. Vat.* καταβίβασον legamus. f Δημοτικώτερον *Vat.* g Ω πένηρε malit *Port.* h Οσους αὐτὸς ὁρᾷς *Vat.* i Επιτροπευούσῃ *Vat.* quo modo legebat *Gelenius.* Sed vulgatam lectionem (inquit *Sylb.*) retinere nihil vetat, *conſules & ſenatum tantæ urbis præſides.* k Αναδέχεσθε τὸν ὑπὲρ αὐτοῦ πόλεμον ἐψηφίσασθε maluit *Gelen.* Ανεδέχεσθε *Vat.* * Sed *eis* te ſubmittens. *Lapus* & *Gelen.*

a Sic

Per. Jul. 4225. Ante Chr. 489. Olymp. 72 ¾. V. C. Cat. 263. Var. 265.

"ſtra ac prompta voluntate contentum eſſe, nec accipere privatum beneficium in reip. detrimentum: ſed potius æquo animo cauſſam dicere, & mulctam ſubire, ſi opus fuerit, & quævis perpeti. Hæc enim eſſent facinora boni civis, & virtutem factis non dictis exercentis. At quæ ille nunc per vim agitat, cujuſnam vitæ inſtituti, cujus animi indicia ſunt? fœderis jusjurandum violare, fidem datam fallere, pacis conditiones tollere, bellum plebi inferre, magiſtratus ipſos inſolenti injuria afficere, & nullius facti velle rationem reddere; ſed, contemptis judiciis, indicta cauſſa, nullis uſum deprecationibus, & quaſi nulli civium, quorum tantus eſt numerus, ſit æqualis, impavide obambulare? nonne hæc ſunt ingenii tyrannici? Mihi ſane ſic videtur. Et tamen ſunt quidam veſtri ordinis qui ei favent & applaudunt, in quorum animis odium in plebejos implacabile eſt inſitum, neque intelligere poſſunt hoc malum in civitate ſuccreſcere, non magis in humilioris civium partis quam in honoratioris perniciem. ſed putant ſe in tuto fore ſi adverſarii, quos naturæ impulſu oderunt, ſubigantur. At revera non ita ſe res habet, ô imperiti homines, qui ab optima ſententia aberratis, ſed Marcii iſtius experimento docti, & temporis progreſſu, & externis ſimul & domeſticis exemplis ſapientiores facti, cognoſcetis, tyrannidem quæ contra plebem alitur contra totam remp. ali: atque hæc nunc quidem à nobis incipit, ſed, ubi invaluerit, ne vobis quidem parcet."

"ἀγαπᾷν, μὴ δέχεσθαι δὲ χάριν ἰδίαν ἐπὶ … βλάβῃ, ἀλλ' ὑπομένειν ἀπολογούμενον, καὶ δι… χοντα, εἰ δέοι, καὶ πάντα πάσχοντα. ταῦτα γὰρ … ἔργα ἀγαθοῦ πολίτου, καὶ τὸ καλὸν ἔργοις ἀσκοῦντ… οὐ λόγοις. [a] ἃ δὲ νῦν οὗτος βιάζεται, τίνος ἐστὶ σημεῖα βίου, ποίων μηνύματα προαιρέσεων; ὅρκους παραβαίνειν, δεξιὰς παρασπονδεῖν, ὁμολογίας ἀναιρεῖν, δήμῳ πολεμεῖν, εἰς ἀρχόντων σώματα ὑβρίζειν, καὶ μηδὲ ἐφ' ἑνὶ τούτων τὸ σῶμα ὑπεύθυνον ποιεῖν, ἀλλ' ἄκριτον, ἀναπολόγητον, [b] μηδενὸς δεηθέντα, μηθενὶ τῶν τοσούτων πολιτῶν ἴσον γενόμενον, ἀδεῶς 453 περινοστεῖν· ἆρα οὐ τυραννικοῦ τρόπου [c] ταῦτά ἐστιν; ἔμοιγε δοκεῖ. καὶ τοῦτον ὅμως εἰσί τινες ὧν [d] παραψύχοντες καὶ παρακροτοῦντες ἐξ ὑμῶν αὐτῶν, οἷς ἐνπέπηκε τὸ πρὸς τοὺς δημοτικοὺς μῖσος ἀδιάλλακτον, καὶ οὐ δύνανται συνιδεῖν, ὅτι οὐθὲν μᾶλλον κατὰ τοῦ ταπεινοτέρου μέρους τῶν ἐν τῇ πόλει φύεται τουτὶ τὸ κακὸν, [e] ὡς καὶ κατὰ τοῦ σεμνοτέρου· ἀλλ' οἴονται τοῦ διαφόρου φύσει καταδουλωθέντος, καὶ τὸ καθ' ἑαυτοὺς ἕξειν ἀσφαλῶς. οὐχ οὕτως ἔχει τὸ ἀληθὲς, ὦ γνώμης ἁμαρτάνοντες τῆς ἀρίστης· διδάσκαλον δὲ τὴν πεῖραν, ἣν ὁ Μάρκιος παρέχεται, καὶ [f] χρόνον λαβόντες, ὀθνείοις τε ἅμα καὶ οἰκείοις σωφρονισθέντες παραδείγμασι, γνοίητε ἂν, ὅτι μοχλευομένη κατὰ τοῦ δήμου τυραννὶς, καθ' ὅλης τῆς πόλεως μοχλεύεται· καὶ νῦν μὲν ἀφ' ἡμῶν ἄρχεται, κρατήσασα δὲ οὐδ' ὑμῶν φείσεται."

XLVII. ¶ Quum autem Decius talem habuiſſet orationem, & cæteri tribuni, quæ illum prætermiſiſſe exiſtimabant, addidiſſent, quumque jam ſententiæ à patribus eſſent dicendæ, primi quidem conſulares viri, maximi quique natu, de more à conſulibus vocati ſurrexerunt: deinde vero illi qui his utraque hac in re inferiores erant: at poſtremi fuerunt juniores, qui nulla illi quidem verba faciebant, (adhuc enim tunc apud Romanos indecorum hoc habebatur, & nullus juvenis ſe ſapientiorem homine ſeniore exiſtimabat) ſed ſententias à conſularibus jam dictas confirmabant. Omnibus vero, qui aderant, imperatum fuerat, ut non ſecus ac in judicio jurati ſententiam ferrent. Appius igitur Claudius, quem & ante dixi ex omnibus patriciis plebi infenſiſſimum eſſe, nec unquam pacis conditiones plebi conceſſas approbaſſe, S. C. fieri non ſinebat, hac oratione utens.

Τοιαῦτα διεξιόντος τοῦ [g] Δεκίου, καὶ τῶν ἄλλων δημάρχων, ἃ παραλιπεῖν αὐτοῖς ἐκεῖνος ἐδόκει, συναγορευσάντων, ἐπειδὴ γνώμην ἔδει τοὺς συνέδρους ἀποφαίνεσθαι, πρῶτοι μὲν [h] οἱ πρεσβύτατοι τῶν ὑπατικῶν, καλούμενοι κατὰ τὸν εἰωθότα κόσμον ὑπὸ τῶν ὑπάτων, ἀνίσταντο· ἔπειτα οἱ τούτων ὑποδεέστεροι κατ' ἄμφω ταῦτα· τελευταῖοι δὲ οἱ νεώτατοι, λόγον μὲν οὐθένα λέγοντες· ἔτι γὰρ ἦν δι' αἰσχύνης τότε Ῥωμαίοις τοῦτο, καὶ νέος οὐδεὶς ἑαυτὸν σοφώτερον εἶναι ἠξίου πρεσβύτου· ἐπεκύρουν δὲ τὰς κειμένας ὑπὸ τῶν ὑπατικῶν γνώμας. ἅπασι δὲ προσετέτακτο παροῦσι, καθάπερ ἐν δικαστηρίῳ, μεθ' ὅρκου τὴν ψῆφον ἐπιφέρειν. [i] Ἄππιος οὖν Κλαύδιος, ὑπὲρ οὗ καὶ πρότερον ἔφην, ὅτι μισοδημότατος ἦν τῶν πατρικίων, καὶ οὐδέ ποτε ταῖς πρὸς τὸ δημοτικὸν ἤρεσκετο διαλλαγαῖς, οὐκ εἴα γενέσθαι τὸ προβούλευμα, τοιούτοις χρώμενος λόγοις.

XLVIII. ¶ "Vellem equidem (id quod ſæpe precibus à diis petii) ut me mea fefelliſſet opinio, quam de pace cum plebe facta habebam, cenſens neque honeſtum, neque juſtum, neque nobis utilem fore hunc profugorum reditum; & quotieſcunque hæc res nobis fuit propoſita ut de ea conſultaretur, ego

"Ἐβουλόμην ἂν ἔγωγε, καὶ τοῖς θεοῖς [k] εὐξάμην πολλάκις, ἐμαυτὸν μὲν ἁμαρτεῖν γνώμης, ἣν εἶχον ὑπὲρ τῆς πρὸς τὸν δῆμον διαλύσεως, [l] ὡς οὔτε καλὴν καὶ δικαίαν, οὔτε συμφέρουσαν [m] ἡμῖν ἐσομένην τὴν τῶν φυγάδων κάθοδον· καὶ διὰ παντὸς, ὁσάκις ἂν περὶ τούτου [n] προετέθη σκοπεῖν,

"πρῶτος

[a] Sic diſtinguunt *Lapus* & *Portus*: ἃ δὲ νῦν οὗτος βιάζεται, τίνος ἐστὶ σημεῖα βίου; ποίων μηνύματα προαιρέσεων, ὅρκους παρ. &c. *At vis, qua iſte nunc utitur, cujuſnam vitæ inſtituti eſt ſignum? cujus animi ſunt indicia, fœderis jusjurandum violare, fidem* &c. [b] Plenius in *Cod. Vat.* μηδενὸς δεηθέντα, μηδένα φοβηθέντα, μηδενὶ &c. nec aliter in *Lapi Cod.* nam vertit, *neminem rogantem, neminem timentem, nemini* &c. [c] Σημεῖα ταῦτά ἐστι *Vat.* [d] Vel καταψύχοντες cum *Sylburgio*, vel παραθήγοντες ſcriptum fuiſſe puto. *Steph.* Animantes *vertit Lapus*, Frigidam ſuffundentes *Gelen.* adeo ut vulgatam lectionem agnoviſſe videantur. [e] Lego ἢ κατὰ τοῦ σεμνοτέρου. *Steph.* [f] Malim τὸν χρόνον. *Sylb* [g] *Lapus* habet Λεύκιος, quod amplectitur & *Portus*. Sed Δέκιος hîc & alibi præferunt *Sylb.* & *Gelen.* [h] Οἱ πρεσβύτατοι καὶ ἐντιμότατοι τῶν ὑπατικῶν legit *Gelen.* [i] Ἄππιος μὲν οὖν *Vat.* [k] *Lapus* videtur legiſſe δεξάμην, vel, ut paullo poſt (p. 437. v. 6.) ſequitur, ηὐξάμην. *Sylb.* [l] Nota hîc ὡς ἔσεσθαι τὴν κάθοδον pro ὡς ἔσται ἡ κάθοδος. *Sylb.* [m] Scribe τὴν ἡμῖν ὑπολαμβανομένην ἔσεσθαι *Vat.* [n] Προσετέθη *Vat.*

Per. Jul. 4225. Ante Chr. 489. Olymp. 72 3/4. U.C. Cat. 263. Var. 265.

“πρῶτός τε τῶν ἄλλων καὶ τελευταῖος μόνος, ἐπειδὴ οἱ λοιποὶ ἀπέστησαν, ἠναντιούμην· [a] ὑμᾶς τε, ὦ βουλή, τοὺς ἐπὶ τὰ κρείττω τὴν ἐλπίδα λαμβάνοντας, καὶ πάντα τῷ δήμῳ δίκαιά τε καὶ ἄδικα προθύμως χαριζομένους, ἄμεινον ἐμοῦ [b] δόξαν φρονεῖν· [c] ἐπειδὴ οὐχ ὡς ἐβουλόμην τε καὶ τοῖς θεοῖς ηὐχόμην, τὰ πράγματα ὑμῖν κεχώρηκεν, ἀλλ' ὡς ᾤμην, καὶ περιέστηκασιν αἱ χάριτες ὑμῖν εἰς φθόνους καὶ μίση, τὸ μὲν ἐπιτιμᾶν τοῖς ἡμαρτημένοις [d] ἡμῖν, καὶ λυπεῖν [e] ὑμᾶς διὰ κενῆς, ὃ ῥᾷστόν ἐστι καὶ πᾶσιν ὡς τὰ πολλὰ
454 ποιεῖν συνήθες, οὐκ ἐν καιρῷ νυνὶ γενησόμενον ὁρῶν ἐάσω. ἐξ ὧν δὲ τά τε παρελθόντα ἐπανορθωσόμεθα, ὅσα μὴ παντάπασιν ἀνιάτως ἔχει, καὶ περὶ τῶν παρόντων ἄμεινον φρονήσομεν, ταῦτα [f] πειρασόμεθα λέγειν. καίτοι με οὐ λέληθεν ὅτι μαίνεσθαι καὶ θανατᾶν δόξω τισὶν ὑμῶν, γνώμην περὶ τούτων ἐλευθέραν ἀποφαινόμενος, ἐνθυμούμενος ἡλίκους ἔχει κινδύνους ὁ μετὰ παρρησίας λόγος, καὶ τὰς Μαρκίου συμφοράς, ὃς οὐ δι' ἕτερόν τι νυνὶ τὸν ὑπὲρ τῆς ψυχῆς ἀγῶνα τρέχει, λογιζόμενος. ἀλλ' οὐκ οἴομαι δεῖν [g] τῆς οἰκείας ἀσφαλείας πλείω ποιεῖσθαι πρόνοιαν, ἢ τῆς κοινῆς ὠφελείας. δέδοται γὰρ ἤδη τοῖς ὑπὲρ ὑμῶν κινδύνοις τὸ σῶμα τοὐμόν, ὦ βουλή, καὶ καθωσίωται τοῖς ὑπὲρ τῆς πόλεως ἀγῶσιν. ὥστε ὅ,τι ἂν τῷ δαίμονι δοκῇ, μετὰ πάντων τε καὶ σὺν ὀλίγοις, εἰ δὲ ἀνάγκη, καὶ μόνος εὐγενῶς πείσομαι. ἕως δ' ἂν ἔχω τὴν ψυχήν, οὐδείς με ἀφέξει φόβος μὴ οὐχ ἃ φρονῶ λέγειν. Πρῶτον μὲν τοῦθ' ὑμᾶς ἤδη ποτὲ ἀξιῶ βεβαίως μαθεῖν, ὅτι δυσμενῆ καὶ πολέμιον ἔχετε τῇ καθεστώσῃ πολιτείᾳ τὸν δημοτικὸν ὄχλον, καὶ πάντα ὅσα μαλακισθέντες αὐτῷ συνεχωρήσατε, μάτην τε [h] ὑμῖν ἀνάλωται καὶ καταφρονήσεως αἴτια γέγονεν, ὡς διὰ τὴν ἀνάγκην συγχωρηθέντα ὑφ' ὑμῶν, ἀλλ' οὐκ ἀπ' εὐνοίας, οὐδὲ κατὰ κρίσιν. σκοπεῖτε γὰρ [i] ὅπως ὅτε ἀπέστη λαβὼν τὰ ὅπλα ὁ δῆμος ἀφ' ὑμῶν, [k] καὶ πολέμιος ἐτόλμησεν ἐκ τοῦ φανεροῦ γενέσθαι, [l] ἀδικεῖσθαι μὲν οὐθέν, τὸ μὴ δύνασθαι δὲ τὰ χρέα τοῖς συμβεβληκόσι διαλύσασθαι, σκηπτόμενος· καὶ ἐψηφίσασθε ὑμεῖς χρεῶν τε ἀποκοπάς, καὶ ἄδειαν ὧν ἥμαρτε κατὰ τὴν ἀπόστασιν, οὐθενὸς [m] δὲ ἔτι δεήσεσθαι ἔφη· [n] ἔγνωσαν οἱ πλείους ὑμῶν· [o] οὐ γὰρ δὴ πάντες παρακρουσθέντες ὑπὸ τῶν συμβούλων· ὡς μή ποτε [p] ὤφελον ἐπικυρῶσαι τοὺς ἐπὶ τῇ πίστει τεθέντας νόμους, καὶ μηθενὸς τῶν τότε γεγενημένων μνησικακεῖν ἀδικημάτων· οὐκ ἠγάπησε ταύτης τυχὼν τῆς χάριτος, ἧς μόνης μεμνημένος ἔφη πεποιῆσθαι τὴν ἀπόστασιν, ἀλλ' εὐθὺς

“& primus omnium aliorum, & poſtremus fui, qui ſolus *huic paci* ſemper & conſtanter (quum à cæteris deſtituerer) ſum adverſatus, & vos, P. C. qui ſpem meliorum rerum concipiebatis, & omnia juſta & injuſta in plebis gratiam alacri animo concedebatis, me prudentiores eſſe videremini: verum, quando non ut optabam, neque ut precibus à diis contenderam, ſed ut ſuſpicabar, res vobis ſucceſſerunt, & veſtra beneficia in invidiam & odium ſunt converſa, vos ob veſtra peccata non objurgabo, neque moleſtiis inanibus afficiam, quod cuilibet eſt facillimum & quod plerumque fieri ſolet, ſed hæc omittam, quod ea in præſentia non opportuna fore judicem. Ea vero quorum ope & præterita corrigemus, quorum curatio nondum penitus eſt deſperata, & præſentibus rebus melius conſulemus, dicere conabimur. Quamquam non me latet, fore ut nonnullis veſtrum inſanire & mortem appetere videar, qui de his rebus libere ſententiam dicere non dubitem, licet animadvertam quam periculoſa ſit dicendi libertas, licet etiam mecum ipſe reputem miſerum caſum Marcii, qui nunc non ob aliam cauſſam in capitis diſcrimine verſatur. Sed minime arbitror majorem privatæ ſalutis, quam publicæ utilitatis rationem habendam. Nam, P. C. periculis veſtra cauſſa ſubeundis meum corpus jam deſtinatum eſt, & pro reip. certaminibus devotum. Itaque quicquid deo viſum fuerit, & cum omnibus & cum paucis, &, ſi neceſſe fuerit, ſolus generoſe perferam. Cæterum, quamdiu vixero, me nullus metus à ſententia libere dicenda deterrebit.

XLIX.

¶ Ac primum quidem tandem aliquando hoc vos certo ſcire volo, vos infeſtam inimicamque præſenti reip. ſtatui plebejam turbam habere, & quæcunque nimis indulgenter ei conceſſiſtis, fruſtra à vobis abſumpta fuiſſe, voſque eo nomine contemni, quaſi vi neceſſitatis adducti, non autem animi benevolentia, & cum judicio ea conceſſeritis. Conſiderate enim quomodo plebs, quo tempore captis armis ſeceſſionem à vobis fecit, & ſe palam veſtrum hoſtem profiteri auſa eſt, quum de nulla injuria conquereretur, ſed ſe ſolvendo non eſſe ſimularet, voſque novas tabulas, & peccatorum per ſeceſſionem admiſſorum impunitatem veſtro decreto ipſi conceſſiſſetis, ſe nihil præterea poſtulaturam dixerit, licet plerique veſtrum (neque enim omnes à conſiliariis iſtis decepti ſunt) leges de contractuum fide latas abrogare, & omnium tunc factarum injuriarum memoriam deponere, nunquam è rep. fore judicarent: non fuit tamen hoc beneficio impetrato contenta, cujus ſolius deſiderio à ſe ſeceſſionem factam dicebat, ſed ſtatim “aliud

a Scribe ὑμᾶς δή, modo enim (p.436.v.45.) dixit ἐμαυτὸν μέν. *Caſ.* *b* *Gelenius* maluit δέξαι, ut dependeat ab initiali orationis verbo ἐβουλόμην. *Sylb.* atque ita in *Cod. Vat.* *c* *Lapus* legit ἐπεὶ δὴ *poſtquam igitur*. Malo ego cum *Gelenio* ἐπεὶ δέ, vel ἐπειδὴ δὲ *Sylb.* Επεὶ δὲ *Caſ.* *d* Υμῖν potius legendum, & ad patres referendum, quos alloquitur Appius. *Port.* *e* Υμᾶς *Vat.* *f* Rectius πειράσομαι, quia dixit ὁρῶν ἐάσω & ſubjicit μὲ οὐ λέληθεν. *Sylb.* & *Port.* *g* Τῆς ἰδίας *Vat.* *h* Υμῖν ἀνήλωται *Vat.* *i* Ως οὗτος ὅτε *Vat.* *k* Καὶ πολέμιος ἡμῖν ἐτόλμησε *Vat.* Illud καὶ non agnoviſſe videtur *Lapus.* *l* Αδικηθεὶς μὲν οὐθὲν *Vat.* *m* Deſideratur in *Vat.* & *Lapi Codd.* *n* Ita in *Codd. MSS.* Καίπερ ἔγνωσαν non abſurde mavult *Gelen.* *o* Οὐ γὰρ δὴ πάντας γε παρακρουσθέντας *Vat.* Propter ἀνακολουθίαν (niſi forte εἰσὶ vel ἦσαν ſubaudiendum) crediderim potius παρεκρούσθησαν dicendum. *Port.* *p* Ωφελον, ſi mendo caret, ſignificabit *debuiſſent.* pro ἐπικυρῶσαι vera ſententia requirit ἀποκυρῶσαι ſeu ἀκυρῶσαι, ut indicat etiam *Lapi* verſio, *quod nunquam utile futurum eſſet irritas facere leges* &c. *Sylb.* Lego ὡς μήποτε ὠφέλιμον ἔσται ἀποκυρῶσαι τοὺς ἐπὶ τῇ πίστει τεθέντας νόμους. *Port.*

Per. Jul. 4225. *Ante Chr.* 489. *Olymp.* 72 $\frac{3}{4}$. *U. C.* *Cat.* 263. *Var.* 265.

“aliud donum iſto longe majus & iniquius
“petiit, ut ſibi per patricios liceret tribunos
“de ſuo ordine quotannis creare, prætexens
“noſtram potentiam, ut *ſcilicet* pauperes in-
“juriam & vim patientes aliquod auxilium
“& refugium haberent, ſed revera reip. for-
“mæ inſidians, & hoc reip. adminiſtrandæ
“genus in popularem dominatum convertere
“volens. Hoc quoque nobis conſiliarii iſti
“perſuaſerunt ut tribunorum collegium in
“ſenatum admitteremus, quod in reip. per-
“niciem & maximam patrum invidiam rece-
“ptum eſt, me (ſi modo meminiſtis) multum
“reclamante, & deos homineſque obteſtante,
“à vobis perpetuum civile bellum in urbem
“introductum iri, & omnia quæ vobis eve-
“nerunt prædicente.

L. ¶ Quid igitur fecit
“bona iſta plebs, poſtquam hunc quoque
“magiſtratum ipſi conceſſiſtis? Tanto bene-
“ficio non eſt moderate uſa, nec id cum re-
“verentia & modeſtia, * ſed à nobis, tan-
“quam ab hominibus potentiam ipſius formi-
“dantibus & metu conſternatis extortum, ac-
“cepit. Poſtea ſacroſanctum & inviolabilem
“hunc magiſtratum creandum dixit, jureju-
“rando confirmatum, majorem honorem po-
“ſtulans quam ipſis coſſ. dederitis. Hoc quo-
“que tuliſtis, & ſtantes ad victimas cæſas in
“veſtram & veſtræ progeniei perniciem ju-
“raſtis. quid autem fecit hac quoque re im-
“petrata? Quum gratiam vobis habere &
“conſervare patrium reip. ſtatum deberet,
“ducto initio ab iſtis fraudibus, atque horum
“iniquorum facinorum adminiculis uſa ut ſi-
“bi viam ad majora ſterneret, leges ſine ullo
“veſtro S. C. fert, † eaſque ſuis ſuffragiis,
“vobis invitis, confirmat, & veſtra S. C. con-
“temnit, & coſſ. ut remp. male adminiſtran-
“tes accuſat, & quicquid contra veſtrorum
“pactorum conditiones accidit, (multa au-
“tem ſunt quæ humana ratiocinatio aſſequi
“nequit) non fortunæ (ut dixi) ſed animi
“noſtri malitiæ adſcribit; & ſimulans ſe à
“nobis appeti inſidiis, & vereri ne liberta-
“tem ſibi eripiatis, aut ſe patria expellatis,
“ipſa contra vos hæc perpetuo molitur: &
“conſtat eam exiſtimare ſe nulla alia ratione
“ab injuriis, quas ſe timere dicit, ſibi cavere
“poſſe, niſi nos antevertat, & prior eas no-
“bis inferat. Hoc autem & ante ſæpius de-
“claravit in multis rebus quas perpetravit,
“quarum in præſentia memores eſtis: ſed
“præcipue quod Marcium iſtum bellicoſum
“virum, & claris natum majoribus, neque
“ulli noſtri ordinis virtute ſecundum, accu-
“ſarit, quod inſidias ipſi ſtruat, & malignas

“ἑτέραν ἐπὶ ταύτης ᾔτει μείζω καὶ παρανομωτέραν δω-
“ρεὰν, ἐξουσίαν αὐτῷ δοθῆναι δημάρχους ἐξ αὐτοῦ
“καθ’ ἕκαστον ἔτος ἀποδεικνύναι, πρόφασιν μὲν ποι-
“ούμενος τὴν ἡμετέραν ἰσχὺν, ἵνα δὴ τοῖς ἀδικουμένοις
“καὶ καταισχυνομένοις τῶν πενήτων ἐπικουρία τις ὑπάρχῃ καὶ κα-
“ταφυγή· ὡς δὲ τὸ ἀληθὲς εἶχεν, ἐπιβουλεύων τῷ κόσμῳ τῆς
“πολιτείας, καὶ εἰς [a] δημοκρατίαν περιστῆσαι τὰ πράγμα-
“τα βουλόμενος. καὶ τοῦτο ἔπεισαν ἡμᾶς οἱ σύμβουλοι
“τὸ ἀρχεῖον ἐᾶσαι παρελθεῖν εἰς [b] τὴν βουλὴν, ἐπὶ τῷ
“κοινῷ παραγινόμενον κακῷ, καὶ μάλιστα [c] ἐπὶ τῷ βου-
“λῆς φθόνῳ, πολλά, εἴπερ ἄρα μέμνησθε, κεκραγό-
“τος ἐμοῦ, καὶ μαρτυρουμένου θεούς τε καὶ ἀνθρώπους, ὅτι 455
“πόλεμον ἐμφύλιον ἄπαυστον εἰς τὴν πόλιν εἰσάξετε, καὶ
“πάντα ὅσα ὑμῖν [d] προβέβηκε, λέγοντος. Τί οὖν ἐποίη-
“σεν ὁ χρηστὸς ἡμῖν δῆμος, ἐπειδὴ καὶ ταύτην αὐτῷ συνε-
“χωρήσατε τὴν ἀρχήν; οὐκ ἐταμιεύσατο τὴν τοσαύτην χά-
“ριν, οὐδὲ ἔλαβεν αἰσχυνομένως αὐτὴν καὶ σωφρόνως, [e] ἀλλ’
“ὡς δεδοικόσι τὴν ἰσχὺν αὐτοῦ καὶ καταπεπληχόσιν [f] ἡμῖν. ἔπει-
“τα ἱερὰν καὶ ἄσυλον ἀποδειχθῆναι δεῖν ἔφη τὴν ἀρχὴν,
“ὅρκοις ἐμπεδωθεῖσαν, κρείττω τιμὴν αἰτούμενος ἧς δεδώ-
“κατε ὑμεῖς τοῖς ὑπάτοις. ὑπεμείνατε καὶ τοῦτο, καὶ [g] στάντες
“[h] ἐπὶ τῶν τομίων κατ’ ἐξωλείας ἑαυτῶν τε καὶ τῶν [i] προ-
“γόνων ὠμόσατε. τί οὖν ἐποίησε καὶ τούτου τυχών; ἀν-
“τὶ τοῦ χάριτας [k] ὑμῖν εἰδέναι, καὶ σώζειν τὸν πάτριον κόσ-
“μον τῆς πολιτείας, ἀρξάμενος ἀπὸ τούτων τῶν πλεονε-
“ξιῶν, καὶ ταύταις ταῖς παρανομίαις ἀφορμαῖς τὸ ὕστερον
“χρησάμενος, νόμους τε ἀπροβουλεύτους εἰσφέρει, καὶ
“τούτους ἐπιψηφίζει [l] τῆς ὑμετέρας γνώμης δίχα· καὶ οἷς
“ἂν ὑμεῖς ἐκφέρητε δόγμασιν οὐ προσέχει τὸν νοῦν, καὶ τῶν
“ὑπάτων ὡς οὐκ ὀρθῶς τὴν πόλιν ἐπιτροπευόντων κατη-
“γορεῖ, [m] καὶ τοῖς ἐκβαίνουσι παρὰ τὰς ὑμετέρας συνθή-
“κας· πολλὰ δέ ἐστιν ὧν οὐ δύναται στοχάσασθαι λογισμὸς
“ἀνθρώπινος· οὐ τὴν τύχην, ὥσπερ ἔφην, ἀλλὰ τὴν ἡμε-
“τέραν ἐπιγράφει διάνοιαν· ἐπιβουλεύεσθαί τε ὑφ’ ὑμῶν
“σκηπτόμενος, καὶ δεδιέναι μὴ τὴν ἐλευθερίαν ἀφέ-
“λησθε, ἢ τῆς πατρίδος ἐκβάλητε, αὐτὸς ἐφ’ ὑμῖν
“ταῦτα μηχανώμενος διατελεῖ· καὶ τὸ μὴ παθεῖν, ὃ
“δεδοικέναι φησὶν, οὐκ ἄλλῳ τινὶ φυλαττόμενος δῆ-
“λός ἐστιν, ἢ τῷ δρᾶσαι φθάσας. ἐδήλωσε δὲ τοῦτο
“πολλάκις μὲν καὶ πρότερον, καὶ ἐπὶ πολλῶν ὧν [n] ἐξείρ-
“γασαι, μέμνησθε [o] κατὰ τὸ παρόν· μάλιστα δὲ Μάρκι-
“ον τουτονὶ τὸν [p] φιλοπόλεμον ἄνδρα, οὔτε προγόνων
“ἀφανῶν ὄντα, οὔτε αὐτὸν ἀρετῇ λειπόμενον οὐθενὸς
“ἡμῶν, αἰτιασάμενος ἐπιβουλεύειν αὐτῷ, καὶ πονηρὰς
“ἐνθάδε

a Δημοκρατίας in *Ed. Steph.* *b* Εἰς τὴν πόλιν *in remp.* cum *Lapo* malit *Portus.* *c* Ἐπὶ τῷ κατὰ τῆς βουλῆς φθόνῳ *Vat.* *d* Forſan legendum ἐκβέβηκε προλέγοντος, ut *Lapus* quoque vertit, *& quæcunque evenere vobis prædicente*: aut vertendum *progreſſu temporis evenerunt.* nam verbo ἐκβαίνειν in hac eveniendi ſignif. utitur etiam paullo poſt v. 31. *Sylb.* *e* Legitima conſtructio poſtulat ἀλλ’ ὡς παρὰ δεδοικότων τὴν ἰσχὺν αὐτοῦ καὶ καταπεπληχότων ἡμῶν, ut ab illo ἔλαβε pendeant. aut dicendum ἀντίπτωσιν eſſe pro ἀλλ’ ὡς δεδοικότων, quo loquendi genere utuntur & alii. *Port.* *f* Ὑμῖν in *Cod. Rom.* *g* Πάντες in *Cod. Ven.* *h* Ἐπὶ τῶν τμιῶν *Vat.* quo modo & alibi in eodem *Cod.* *i* Ἀπογόνων, ἐπιγόνων, aut ἐγγόνων (ut ſupra p. 433. v. 15.) malint *Sylb* & *Port.* *k* Ἡμῖν *Vat.* *l* Τῆς ἡμετέρας *Vat.* *m* In hac periodo primum ἡμετέρας ſcribendum, non ὑμετέρας, ſequitur enim τὴν ἡμετέραν διάνοιαν, niſi malis eo loco ὑμετέραν reſcribere, quod fuit in *Lapi Cod.* dein vox συνθήκας non placet: poſtremo videtur facta fortunæ mentio; quo enim referes illa οὐ τὴν τύχην, ὥσπερ ἔφην? Suſpicari licet, ſi non in hæc verba, certe in hanc ſententiam periodum fuiſſe conceptam, καὶ τοῖς ἐκβαίνουσι παρὰ τὰς ἡμετέρας ἐλπίδας κατὰ τύχην, vel συντυχίαις. *Caſ.* Hypallagen eſſe puto pro καὶ τὰ ἐκβαίνοντα παρὰ τὰς ὑμετέρας συνθήκας οὐ τῇ τύχῃ ἀλλὰ τῇ ἡμετέρᾳ ἐπιγράφει διανοίᾳ. i. e. *quicquid accidit præter veſtra pacta, id non fortunæ ſed noſtræ voluntati, noſtræque malitiæ ac inſidiis aſcribit. Port.* *n* Ἐξείργασμαι, μέμνησθε *Vat.* *o* Κατὰ τὸ παρὸν ſi hoc loco retineatur, ſignificabit ἔτι. *Gelenius* in ſequens membrum transferre maluit; itidemque *Lapus*, *& de multis quæ peregit reminiſcimini, maxime vero in præſentia Marcium &c. Sylb.* *p* Verius fortaſſe φιλόπολιν, ut ſupra p. 421. v. 12. & p. 425. v. 34. de hoc ipſo Marcio. *Sylb.* * Si cum *Sylburgio* poſt ἡμῖν adjiciamus προσηνέχθη vel ἐχρήσατο vertendum, *ſed ſe nobiſcum geſſit tanquam hominibus ipſius potentiam formidantibus. Port.* † Atque eis quæ vos intuliſtis ſenatuſconſultis mentem non adhibet. *Lapus.*

Per Jul. 4225.
Ante Chr. 489.
Olymp. 72 3/4.
V. C. Cat. 263. Var. 265.

“ἐνθάδε γνώμας λέγειν, ἄκριτον ἐπεχείρησεν ἀποκτεῖναι. καὶ εἰ μὴ δεινὸν ἡγησάμενοι τὸ πρᾶγμα οἵ τε ὕπατοι, καὶ ὑμῶν οἱ τὰ κρείττω φρονοῦντες, συνεστράφητε, καὶ τὴν παρανομίαν ἐπέσχετε αὐτῶν, ἐν μιᾷ τῇ τότε ἡμέρᾳ πάντα ἀφῃρέθητε, ὅσα πατέρες τε ὑμῖν σὺν πολλοῖς κτησάμενοι πόνοις κατέλιπον, καὶ αὐτοὶ ὑμεῖς, οὐκ ἐλάττους ἀγῶνας ὑποστάντες ἐκείνων, [a]ἔχετε, τὸ ἀξίωμα, τὴν ἡγεμονίαν, τὴν ἐλευθερίαν· οἱ δὲ γενναιότεροι καὶ οὐκ ἀγαπήσαντες αὐτὸ τὸ ζῆν, εἰ μὴ μετὰ τούτων ἐμέλλετε τῶν ἀγαθῶν βιώσεσθαι, τὰς ψυχὰς ἂν πρότερον ἢ ταῦτα ἀφῃρέθητε, οἱ μὲν εὐθύς, οἱ δὲ οὐκ εἰς μακράν. τί γὰρ ἂν τὸ κωλῦσον ἦν, οὕτως αἰσχρῶς καὶ κακῶς Μαρκίου τοῦδε ἀναρπασθέντος ὥσπερ ἐν ἐρημίᾳ, κἀμὲ μετὰ τοῦτον ἀπολωλέναι δια-
456 σπασθέντα ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν, καὶ πάντας ὅσοι πώποτε ἠναντιώθησαν, καὶ τὸ λοιπὸν ἔμελλον ἐναντιώσεσθαι ταῖς παρανόμοις ἐπιθυμίαις τοῦ δήμου; οὐ γὰρ ἂν ἠρκέσθη τοὺς δύο μόνους ἡμᾶς ἐκποδὼν ποιησάμενος, οὐδὲ μέχρι δεῦρο ἐλθὼν ἀπέστη τῆς παρανομίας, εἰ δεῖ τὰ μέλλοντα τεκμαίρεσθαι τοῖς γεγονόσιν, ἀλλ' ἀφ' ἡμῶν ἀρξάμενος, ἅπαν τὸ ἀντίπαλον καὶ μὴ εἶκον, ὥσπερ χειμάρρους πολὺς ἐμπεσών, παρέσυρεν ἂν καὶ κατήνεγκεν, οὔτε εὐγενείας φειδόμενος, οὔτε ἀρετῆς, οὔτε ἡλικίας. Ταύτας ὑμῖν ὁ δῆμος, ὦ βουλή, τὰς καλὰς ἀμοιβάς, ἀνθ' ὧν ἔπαθε πολλῶν ὄντων καὶ μεγάλων, τὰς μὲν ἀπέδωκεν ἤδη, τὰς δὲ ἀποδώσειν ἔμελλεν, εἰ μὴ τὸ κωλῦσον [b]παρ' ὑμᾶς ἐγένετο. ἄγε δὴ νῦν κἀκεῖνο ἐνθυμήθητε πάλιν, [c]ὃ μετὰ τοῦτο τὸ γενναῖον καὶ σῶφρον ὑμῶν ἔργον ἔδρασεν, ἵνα γνῶτε ὅν τινα χρὴ τρόπον αὐτῷ προσφέρεσθαι. ἐκεῖνος τοίνυν ὡς ἔμαθεν ὑμᾶς οὐκέτι φέροντας αὐτοῦ τὴν ὕβριν, ἀλλ' ὁμόσε χωρεῖν παρεσκευασμένους, ἔπτηξε, καὶ μικρὸν ἀναλαβὼν ἑαυτόν, ὥσπερ [d]ἐκ μέθης ἢ μανίας, ἀπὸ μὲν τοῦ βιάσασθαι κατέβη, ἐπὶ τὸ δικάζεσθαι δὲ ἐτράπετο· καὶ προθεὶς ἡμέραν ῥητήν, εἰς αὐτὴν ἐκάλει τὸν ἄνδρα, ὡς δίκην ὑφέξοντα, ἧς αὐτὸς ἔμελλε κατήγορός τε καὶ μάρτυς καὶ δικαστὴς ἔσεσθαι, καὶ τοῦ μεγέθους τῆς τιμωρίας κύριος. ἐπειδὴ δὲ καὶ πρὸς τοῦτο ἐνέστητε, νομίσαντες οὐκ ἐπὶ δίκην, ἀλλ' ἐπὶ τιμωρίαν καλεῖσθαι τὸν ἄνδρα, ὁρῶν ὡς οὐδενός ἐστιν αὐτοκράτωρ πράγματος, ἀλλ' [e]ὅταν ὑμεῖς προβουλεύσητε, ταῦτα ἐπιψηφίσαι κύριος, τῆς τε αὐθαδείας, ἧς [f]πολὺς ἔπνει τότε, ὑφεῖται νυνί, καὶ δεησόμενος ὑμῶν ἥκει συγχωρῆσαι καὶ ταύτην αὐτῷ τὴν χάριν. ἐνθυμούμενοι δὴ ταῦτα, αἴσθεσθε ἤδη ποτέ, καὶ μάθετε ὅτι πάντα ὅσα μὲν εὐηθέστερα βουλευσάμενοι μᾶλλον ἢ φρονιμώτερα ἐχαρίσασθε αὐτῷ, [g]καὶ συμφορὰς [h]ὑμῖν ἐνήνοχε καὶ βλάβας· ὅσα δὲ μετὰ τοῦ γενναίου στάντες τοῖς παρανόμοις αὐτοῦ καὶ βιαίοις ἠναντιώθητε, [i]ταῦτα ἡμῖν εἰς δέον ἐκβέβηκε. τί οὖν ὑμῖν ἐπισταμένοις ταῦτα παραινῶ πράττειν; καὶ τίνα γνώμην ὑπὲρ τῶν παρόντων ἀποφαίνομαι;

“hîc dicat ſententias, & indemnatum occidere conata ſit. Et niſi coſſ. & ii de vobis quorum melior eſt ſententia, rei indignitatem non ferentes, conglobati eorum ſcelus cohibuiſſetis, uno illo die omnibus ſpoliati fuiſſetis, quæ majores veſtri magnis laboribus parta vobis reliquerunt, & quæ vos quoque non minoribus cum periculis tuemini, dignitate, imperio, & libertate. Vos vero, qui generoſiores eſtis, & qui vitam ipſam vobis peracerbam duxiſſetis, ſi ſine his bonis ea vobis traducenda fuiſſet, animas potius quam hæc vobis eripi paſſi fuiſſetis, * aut mox, aut paullo poſt. Quid enim obſtitiſſet, Marcio iſto adeo turpiter & ignaviter tanquam in ſolitudine *ab ipſis* abrepto, quo minus ego quoque poſt eum ab inimicis diſcerptus interirem, & cæteri quotquot unquam adverſati ſunt, aut qui in poſterum iniquis plebis cupiditatibus adverſaturi videbantur? neque enim ei ſatis fuiſſet nos duos tantum de medio ſuſtuliſſe, neque jam eo provecta ab aliis ſceleſtis facinoribus abſtinuiſſet, ſi licet ex præteritis conjecturam de futuris facere; ſed à nobis ducto initio omnes adverſarios, & qui ipſi cedere noluiſſent, inſtar torrentis, qui magno impetu fertur, non nobilitati, non virtuti, non ætati parcens, rapuiſſet & abſportaſſet.

LI. ¶ Plebs igitur, P. C. pro multis ac magnis beneficiis acceptis, hanc præclaram gratiam nobis jam retulit, & aliam relatura erat, niſi vos eam cohibuiſſetis. Eja igitur, illud quoque nunc conſiderate, quod fecit poſt veſtrum hoc generoſum & modeſtum facinus, ut ſciatis quonam modo cum ea agendum ſit. Illa igitur ubi animadvertit ſuam inſolentiam à nobis amplius ferri non poſſe, voſque ſecum congredi paratos, territa eſt, & aliquantulum ſe ipſam, velut è crapula aut inſania colligens, a vi abſtinuit, & ad jus ſe convertit; diemque certam homini dixit, ad quam eum adeſſe jubebat, ut cauſſam diceret in judicio, in quo idem & accuſator & teſtis & judex, ac pœnæ magnitudinis arbiter futurus erat. Sed quum huic quoque conatui obſtitiſſetis, rati non ad judicium ſed ad ſupplicium hominem vocari; illa animadvertens nullam rem in ſua abſoluta poteſtate eſſe, ſed ſe tantum poteſtatem habere ſuis ſuffragiis rata faciendi, quæ veſtro S. C. decreta fuerint, nunc remittit de ſuperbia illa quam tunc multam ſpirabat, & ad vos venit, ut ipſi hoc quoque beneficium largiamini. Hæc igitur cogitantes, tandem aliquando ſentite & cognoſcite, quidquid hactenus ei ſimplicius quam prudentius gratificati eſtis, id calamitates & detrimenta vobis attuliſſe. Quoties vero fortiter iniquis & violentis ejus conatibus reſtitiſtis, toties rem vobis feliciter & ut decebat ſucceſſiſſe. Quid igitur hæc vobis ſcientibus faciendum ſuadeo? quamnam de re præſenti ſententiam dicam?

“Auctor

a Si qui malit *ἔχετε comparaſtis*, ſuo fruatur judicio. *Sylb.* b Pro παρ' ὑμᾶς non abſurde cum *Lapo* legerimus παρ' ὑμῶν, *à vobis. Sylb.* c *A* μετὰ τοῦτο *Vat.* quod poſtulat κἀκεῖνο verſu præced. d *Ex* μέθης καὶ μανίας *Vat.* e Rectius forſan ὅσα ἂν ut *Lapus* quoque vertit, *ſed quæ vos ante conſulueritis. Sylb.* f Malet fortaſſe aliqui πολὺ ἔπνει. Sed πολὺς retineri poſſe manifeſtum eſt ex p. 427. v. 40. ubi itidem legitur πολὺς ἐμπνεύσας. ſic alibi πολὺς ἔῤῥει p. 413. v. 10. *Sylb.* g Deeſt *Vat.* h Ἡμῖν *Vat.* i Ταῦθ' ὑμῖν *Vat.* * *Al.* alii ſubito, alii non multo poſt.

n Τέ

Per. Jul. 4225. *Ante Chr.* 489. *Olymp.* 72 $\frac{2}{4}$. U. C. *Cat.* 263. *Var.* 265.

“Auctor ſum vobis, ut quæcunque pacis cauſſa gratificati eſtis & conceſſiſtis plebi, ea quomodocunque rata ſervetis, & nihil (quod fuerit conceſſum) irritum faciatis, * non quaſi illa ſint honeſta & ex reip. dignitate (quomodo enim eſſe poſſunt?) ſed ut neceſſaria, & quæ corrigi amplius nequeunt. Quæcunque vero præterea per vim & nefas invitis vobis extorquere conabitur, ea neque ipſi concedatis, neque permittatis: ſed dictis factiſque, & omnes ſimul & ſinguli privatim ei reſiſtatis. Neque enim eum qui ſemel, vel precibus adductus vel vi coactus, peccavit, in cæteris quoque eodem modo ſe gerere oportet: ſed memorem prioris peccati, cavere ne in poſterum in aliud ſimile incidat. Hæc igitur ea ſunt quæ vobis omnibus communiter nota eſſe arbitror, auctorque vobis ſum ut iniquis plebis cupiditatibus reſiſtere parati ſitis.

LII. ¶ Quod autem hoc quoque, de quo nunc agitur & conſultatur, ſimile ſit cæteris ejus injuſtis ac iniquis conatibus, non autem juſtum aut æquum, ut tribunus vobis imponens conatus eſt demonſtrare, jam diſcite vos qui nondum certo rem ſcitis. Lex enim de populi judiciis, quam Decius potiſſimum ſtabilivit, non eſt ſcripta contra vos patricios, ſed in gratiam plebejorum, ut illis vim patientibus aliquo auxilio caveretur, ut ex ipſius legis verbis nihil ambigui habentibus patet; & vos omnes, qui probe hoc tenetis, perpetuo hoc dicitis. Hoc autem magnum eſt argumentum, quod etiam præſtantiſſima ratio videtur, qua quodvis jus controverſum dijudicari poſſit, ipſum tempus decem & novem annorum jam præteritorum, ex quo lex iſta lata eſt: quo toto ſpatio nullam actionem aut publicam contra quemquam ordinis patricii, aut privatam ex hac lege tentatam Decius demonſtrare poſſet. quod ſi dixerit, demonſtret: nec verbis amplius nobis erit opus. Nam ipſæ conditiones, quibus nuper plebs vobiſcum pacem fecit, (nam de his quoque apud vos agendum eſt, quando tribunus eas male interpretatur) hæc duo conceſſa complectuntur, ut plebi æs alienum remittatur, & magiſtratum hunc quotannis ei creare liceat, ut opem ferat iis qui vim patiuntur, & injuriam ab illis prohibeat, nihil vero præterea. Maximo autem argumento vobis ſit, nec ex lege nec ex pactis jus eſſe plebi de quoquam patricii ordinis judicandi, id ipſum, quod nunc plebs facit. Petit enim à vobis quod ante non habebat: nullus vero ab aliis id petendum cenſet, quod per ipſas leges ei permittitur. Quomodo igitur, P. C. hoc erit jus naturæ non ſcriptum, (Decius enim hoc quoque nobis ſpectandum cenſebat) ut, ſive plebeji à patriciis rei agantur, ſive illos ipſi rei agant, judicium ſit populi; patriciorum vero lites, neque quum ipſi aliquem de plebe reum agunt, neque

“ὅσα μὲν ἐχαρίσασθε καὶ συνεχωρήσατε τῷ δήμῳ, τὴν ἔχθραν διαλλαττόμενοι, ὁπωσδήποτε, φυλάττειν κύρια, καὶ μὴ λύειν τῶν [a] τότε συγχωρηθέντων μηδὲν, οὐχὶ ὡς καλῶν καὶ τῆς πόλεως ἀξίων ὄντων· πόθεν γάρ; ἀλλ᾽ ὡς ἀναγκαίων καὶ μηκέτι δεχομένων διόρθωσιν· ὅσα δ᾽ ἂν ἔξω τούτου βιαζόμενος καὶ παρανομῶν ἀκόντων ὑμῶν ἐπιχειρῇ λαμβάνειν, μήτε συγχωρεῖν αὐτῷ, μήτε [b] περιτρέπειν, ἀλλ᾽ ἀντιπράττεσθαι λόγοις τε καὶ ἔργοις, καὶ ὁμοῦ πάντας, καὶ ἕνα ἕκαστον ἰδίᾳ. οὐ γὰρ, ἂν ἅπαξ [c] ἁμάρτοι τις, εἴτε [d] ἀπαιτηθεὶς, εἴτε ἀναγκασθεὶς, καὶ τὰ λοιπὰ ὅμοια δεῖ πράττειν, ἀλλ᾽ ἐκείνου μεμνημένους, τἄλλα ὅπως 457 μὴ τοιαῦτα γενήσεται σκοπεῖν. ταῦτα μὲν οὖν ἐστιν ἃ κοινῇ πάντας ὑμᾶς οἴομαι δεῖν ἐγνωκότας εἶναι, καὶ παρεσκευάσθαι πρὸς τὰς ἀδίκους τοῦ δήμου πλεονεξίας παραινῶ. Ὡς δὲ καὶ τοῦτο, περὶ οὗ νυνὶ πρόκειται σκοπεῖν, ὅμοιόν ἐστι τοῖς ἄλλοις ἐγχειρήμασιν αὐτοῦ τοῖς ἀδίκοις καὶ παρανόμοις, καὶ οὐχ οἷον ὁ δήμαρχος ἐξαπατῶν ἡμᾶς ἐπειρᾶτο [e] ἀποφαίνεσθαι, δίκαιον καὶ μέτριον, μάθετε οἱ μήπω σαφῶς εἰδότες. ὁ μὲν οὖν νόμος ὁ περὶ τῶν δικαστηρίων τῶν δημοτικῶν, ὃν Δέκιος ἐκρατύνατο μάλιστα, οὐ καθ᾽ ὑμῶν ἐγράφη τῶν πατρικίων, ἀλλ᾽ ὑπὲρ ἀσφαλείας τῶν κατισχυομένων δημοτικῶν, ὡς αὐτός γε δηλοῖ, γραφὰς ἔχων οὐκ ἀμφιβόλους· καὶ ὑμεῖς ἅπαντες ἀεὶ τοῦτο λέγετε καλῶς ἐπιστάμενοι. μέγα δὲ τοῦτο σημεῖόν ἐστιν, ὃ καὶ παντὸς ἀμφισβητουμένου δικαίου κριτήριον εἶναι δοκεῖ κράτιστον, ὁ χρόνος ἐννεακαιδεκαέτης ἤδη γεγονὼς, ἐξ οὗ ὁ νόμος οὗτος ἐτέθη· ἐν ᾧ παντὶ δεῖξαι Δέκιος οὐκ ἂν ἔχοι δίκην οὐδεμίαν, οὔτε δημοσίαν κατ᾽ οὐδενὸς τῶν πατρικίων ἐν τῷ νόμῳ δεδοκιμασμένην, οὔτε ἰδίαν· εἰ δὲ φήσει, δειξάτω, καὶ μηδὲν ἔτι δεόμεθα λόγου. αἱ δὲ ὁμολογίαι καθ᾽ ἃς διελύσασθε πρὸς τοὺς δημότας, αἱ νεωστὶ γενόμεναι· χρὴ γὰρ καὶ περὶ τούτων ὑμᾶς μαθεῖν, ἐπειδὴ πονηρὸς ἐξηγητὴς ὁ δήμαρχος αὐτῶν ἐγένετο· δύο ταῦτα συγχωρήματα περιέχουσι· ἀφεῖσθαι τοὺς δημοτικοὺς τῶν χρεῶν, καὶ τὴν ἀρχὴν τήνδε ἀποδείκνυσθαι καθ᾽ ἕκαστον ἐνιαυτὸν ἐπικουρείας ἕνεκα τῶν κατισχυομένων καὶ [f] κωλύσεως, ἄλλο δὲ παρὰ ταῦτα οὐδέν. μέγιστον δὲ ὑμῖν γενέσθω τεκμήριον, ὅτι [g] οὔτε νόμος, οὔτε αἱ συνθῆκαι κατ᾽ ἀνδρὸς πατρικίου δικάζειν τῷ δήμῳ δεδώκασιν ἐξουσίαν, ὃ ποιεῖ νῦν αὐτὸς ὁ δῆμος. αἰτεῖται γὰρ αὐτὸ [h] παρ᾽ ὑμῶν, πρότερόν γε οὐκ ἔχων· οὐδεὶς δ᾽ ἂν ἀξιώσειέ τι παρ᾽ ἄλλων λαμβάνειν, ὧν ἐστι νόμῳ κύριος. δίκαιον δὴ φύσεως ἀνομοθέτητον, ὦ βουλὴ, πῶς ἂν εἴη τοῦτο· καὶ γὰρ τοῦτο Δέκιος ἡμᾶς ᾤετο δεῖν σκοπεῖν· τοῖς μὲν δημόταις, ἅς γε ἂν φύγωσι δίκας ὑπὸ τῶν πατρικίων, καὶ ἃς ἂν ἐκείνους διώκωσι, τὸν δῆμον δικάζειν· τοῖς δὲ πατρικίοις, μήτε ὅταν [i] ἐπάγωσί τινι τῶν δημοτικῶν δίκην,

μήτε

a Τι pro τότε in *Ed. Steph.* ſed τότε agnoſcit etiam *Lapi* verſio. *Sylb.* *b* Cum *Camerario* rectius ἐπιτρέπειν *permittere*, ut *Lapus* etiam vertit. *Sylb.* *c* Ἁμάρτῃ malit *Sylb.* *d* Ἀπατηθεὶς *Vat.* quo modo legendum eſſe contendunt *Sylb.* & *Caſaub.* *e* Ἀποφαίνειν *Vat.* *f* Si poſt κωλύσεως ſequeretur genetivus τῶν ἀδικούντων, aut ſimilis alius, ſtructura eſſet concinnior. *Sylb.* *g* Οὔτε ὁ νόμος *Vat.* *h* Παρ᾽ ὑμῶν τήμερον ὡς πρότερον *Vat.* *i* Ὑπάγωσί τινα *Vat.* * Non tanquam quæ pulchra ſint: nequaquam, vel quomodo enim pulchra haberi poſſunt? ſed neceſſaria. Vide *Jac. Perizonium* in *Ælianum*, p. 794.

a Αὐτῷ

Per. Jul. 4225. Ante Chr. 489. Olymp. 72 3/4. V. C. Cat. 263. Var. 265

“μήτε ὅταν [a] αὐτὸ κινδυνεύσωσι, τοὺς πατρικίους τὰ νείκη διαιτᾷν, ἀλλὰ τούτοις μὲν ἀμφότερα [b] ἐξεῖναι πλέον ἔχειν, ἡμῖν δὲ οὐδετέρου τῶν δικαίων μετέχειν; εἰ δέ τι Μάρκιος ἀδικεῖ τὸν δῆμον, ἢ καὶ ἄλλος τῶν πατρικίων ὁστισοῦν, καὶ δίκαιός ἐστιν ἀποθανεῖν, ἢ τῆς πόλεως ἐκπεσεῖν, μὴ παρ' αὐτοῖς, ἀλλ' ἐνθάδε κριθεὶς, διδότω [c] αὐτῷ δίκας, ὥσπερ ἐστὶ νόμιμον. εἰ μὴ ἄρα, ὦ Δέκιε, ὁ μὲν δῆμος ἴσος ἔσται δικαστὴς, καὶ οὐθὲν [d] χαρίσαιτο αὐτῷ, [e] πρὸς ἀνδρὸς ἐχθροῦ ἐπιφέρων τὴν ψῆφον· οὗτοι δὲ [f] εἰ γένοιντο τῆς ψήφου κύριοι, τὸν 458 ἀδικοῦντα περὶ πλείονος ποιήσονται τῆς ἀδικουμένης ὑπ' αὐτοῦ πόλεως, μέλλοντες ἀρὰν καὶ ἐπιορκίαν, καὶ μῖσος μὲν παρ' ἀνθρώπων, χόλον δὲ παρὰ θεῶν ἐκ τῆς δίκης ἀποίσεσθαι, καὶ μετὰ πονηρῶν ἐλπίδων ζῆν. [g] οὐκ ἀξιῶ ταῦτα περὶ τῆς βουλῆς, ὦ δημόται, σκοπεῖν, ᾗ τιμὰς καὶ ἀρχὰς, καὶ τὰ κράτιστα τῶν ἐν τῇ πόλει παραχωρεῖν ὁμολογεῖτε δι' ἀρετὴν, καὶ πολλὰς χάριτας εἰδέναι φατὲ τῆς προθυμίας, ἣν ἐπεδείξατο περὶ τὴν κάθοδον ὑμῶν. μάχεται ταῦτα ἀλλήλοις· καὶ οὐκ ἔχει λόγον, οὓς ἐπαινεῖτε, τούτους φοβεῖσθαι, καὶ ἅμα τοῖς αὐτοῖς περὶ τῶν μειζόνων μὲν ἐπιτρέπειν, περὶ δὲ τῶν ἄλλων ἀπιστεῖν. τί δὲ οὐχὶ μιᾷ χρώμενοι γνώμῃ, ἢ πάντα πιστεύετε αὐτοῖς, ἢ περὶ πάντων ἀπιστεῖτε, ἀλλὰ προβουλεῦσαι μὲν αὐτοὺς τὰ δίκαια ἱκανοὺς εἶναι νομίζετε, δικάσαι δὲ περὶ αὐτῶν τούτων ὧν προβουλεύουσιν, οὐχ ἱκανούς; πολλὰ καὶ ἄλλα περὶ τῶν δικαίων εἶχον, ὦ βουλὴ, λέγειν, ἀλλὰ καὶ ταῦτα ἱκανά. Επειδὴ δὲ περὶ τοῦ συμφέροντος ἐπειρᾶτο λέγειν Δέκιος, ὡς ἀγαθὸν μὲν ὁμόνοια, δεινὸν δὲ στάσις· καὶ θεραπεύοντες μὲν τὸν δῆμον, [h] ἐν ὁμονοίᾳ πολιτευσόμεθα, κωλύσαντες δὲ οὓς βούλονται τῶν πατρικίων ἀνδρηλατεῖν ἢ μιαιφονεῖν, εἰς πόλεμον ἐμφύλιον [i] καταστησόμεθα, πολλὰ λέγειν ἔχων, ὀλίγοις πάνυ χρήσομαι. πρῶτον μὲν οὖν θαυμάσαι ἔχω Δέκιον τῆς [k] εἰρωνείας· οὐ γὰρ ἠλιθιότητός γε· εἰ κρεῖττον οἴεται τὰ συμφέροντα τῷ κοινῷ φρονεῖν ἑαυτὸν, ὃς ἄρτι παρελήλυθεν [l] εἰς τὰς πράξεις τὰς πολιτικὰς, ἡμῶν τῶν γεγηρακότων ἐν αὐταῖς, καὶ μεγάλην ἐκ μικρᾶς πεποιηκότων τὴν πόλιν. ἔπειτα εἰ πείσειν ὑπέλαβεν ὑμᾶς, ὡς χρὴ παραδοῦναί τινα ἔκδοτον ἐπὶ τιμωρίᾳ τοῖς ἐχθροῖς, καὶ ταῦτα πολίτην ὑμέτερον, καὶ οὐχὶ τῶν ἀφανῶν τινα πολιτῶν ἢ φαύλων, ἀλλὰ ὃν αὐτοὶ καὶ τὰ πολέμια λαμπρότατον ἡγεῖσθε εἶναι, καὶ τὸν βίον σωφρονέστατον, τά τε πολιτικὰ πράττειν οὐθενὸς χείρονα. καὶ ταῦτα ἐτόλμησεν εἰπεῖν, εἰδὼς ὑμᾶς πλείστην αἰδῶ ποιουμένους ἱκετῶν, καὶ μηδὲ πολεμίων τοὺς καταφεύγοντας ἐνθάδε ταύτης ἀποκλείοντας τῆς φιλανθρωπίας. εἰ δὲ τοὐναντία ἡμᾶς ἐγίγνωσκες ἐπιτηδεύοντας, ὦ Δέκιε, ἀνόσια μὲν φρονοῦντας [m] περὶ θεοὺς, ἄδικα δὲ πράττοντας πρὸς ἀνθρώπους, τί ἂν ἡμῖν τούτου συνεβούλευες ἔργον ὑπομεῖναι δεινότερον, ἀφ' οὗ πρόρριζοι καὶ πανώλεις, μισηθέντες θεοῖς τε καὶ ἀνθρώποις, διαφθαρησόμεθα;

“quum ipſi periclitantur, à patriciis dirimantur; ſed iſtorum quidem conditio utroque modo ſit melior, nos vero neutrius hujus juris participes ſimus? Quod ſi Marcius, aut alius quivis patricius plebi injuriam aliquam facit, & dignus eſt qui morte mulctetur, aut in exſilium pellatur, non apud ipſos, ſed hic judicatus ex legibus pœnas ipſis det. Niſi forte, Deci, dicas ipſam plebem judicem æquum fore, & nihil ſibi ipſi gratificaturam contra inimicum ſuum, quum ſuffragium feret: hi vero, ſi eorum arbitrio ſuffragia committantur, reum pluris facient quam læſam ab eo remp. perjurium & exſecrationes & hominum odia & iram deorum ex hoc judicio relaturi & mala cum ſpe vitam acturi. Haud æquum cenſeo, Quirites, vos de ſenatu ita ſentire, cui honoribus & magiſtratibus & cæteris rebus quæ in urbe ſunt præſtantiſſimæ, vos ceſſiſſe propter virtutem ejus fatemini; & vos ei magnam habere gratiam dicitis, ob operam animo prompto in veſtro reditu navatam. Hæc tamen inter ſe pugnant, nec ulla ratione hoc ſtare poteſt, ut quos laudatis, hos timeatis; & ſimul, quibus majora commiſiſtis, in cæteris diffidatis. cur non ipſis uno conſenſu aut in omnibus fidem habetis, aut in omnibus diffiditis; ſed ad proſpiciendum ea quæ ſunt juſta idoneos eſſe ipſos exiſtimatis, ad judicandum vero de illis de quibus conſultarint, minime idoneos? Poteram, P. C. & multa alia de jure dicere, ſed hæc ipſa ſufficiunt.

LIII. ¶ Verum, quoniam Decius de utilitate conatus eſt dicere, bonam eſſe concordiam, malam ſeditionem, &, ſi plebi obſequamur, concordem fore civitatem, ſin prohibeamus ne patricios quos volunt aut urbe pellant aut occidant, nos belli civilis auctores fore, quum multa poſſim dicere, paucis tamen rem expediam. Ac primum quidem demiror Decii diſſimulationem, (non enim dicam fatuitatem) ſi putat reip. utilitatem melius à ſe intelligi, qui nuper ad reip. adminiſtrationem acceſſit, quam à nobis qui in ejus adminiſtratione conſenuimus, & qui civitatem ex parva magnam fecimus. Deinde, ſi exiſtimavit ſe vobis perſuaſurum ut aliquem ad ſupplicium inimicis dedatis, præſertim vero civem veſtrum, nec obſcuro aut vili natum genere, ſed quem vos ipſi & bellica virtute clariſſimum, & hominem maxime frugi, & in reip. adminiſtratione nulli ſecundum ducitis. Atque hæc auſus eſt dicere, quum tamen ſciat, vos maxime revereri ſupplices, & ne hoſtibus quidem huc confugientibus hanc humanitatem intercludere. Quod ſi, Deci, contrariis ſtudiis nos operam dare cognoviſſes, & nos eſſe impios in deos, & injuſtos in homines, quidnam hoc ipſo atrocius nobis perferendum cenſuiſſes, quo funditus omnes omnino & diis & hominibus inviſi perderemur?

“Non

a Αὐτοὶ *Vat.* quo modo legendum eſſe monuerunt *Sylb.* & *Port.* Niſi (inquit *Sylb.*) malis αὐτὸ τοῦτο, ſubaudita præpoſitione παρὰ, περὶ, vel ſimile. *b* Ἐξεῖναι πλεονεκτεῖν *Vat.* *c* Sc. τῷ δήμῳ. ſed malim αὐτοῖς. *Port.* Αὐτῷ non agnoſcit *Vat.* *d* Si quis malit χαρίσαιτο αὐτῷ, facile patior. *Sylb.* *e* Nota hic πρὸς ἀνδρὸς pro κατ' ἀνδρός. *Sylb.* *f* Εἰ γένωνται *Vat.* *g* Malim οὐκ ἀξιῶν & mox τρέπειν vel ὑποτοπεῖν pro σκοπεῖν. *Caſ.* *h* Ἐν ὁμονοίᾳ πολιτευσόμεθα *Vat.* *i* Καταστησόμεθα *Vat.* *k* Notabis quid appellet εἰρωνείαν, nam ἀλαζονεία ea fuit potius. *Caſ.* *l* Εἰς πράξεις πολιτικὰς *Vat.* *m* Rectius fortaſſe θεῶν. *Sylb.*

Per. Jul. 4225. *Ante Chr.* 489. *Olymp.* 72 ¾. *V. C. Cat.* 263. *Var.* 265.

"Non opus eſt nobis te conſultore, Deci, "neque in civium deditione, neque in ulla "alia re, quæ nobis ſit facienda; nec puta"mus externa juvenis hominis prudentia no"bis de noſtris utilitatibus judicandum, qui "ad hanc uſque ætatem longa adverſorum "& ſecundorum bellorum experientia docti "pervenimus; & minas quibus nos territatis, "ut non nunc primum à vobis ſolis, ſed ſæ"pius jam & à multis aliis intentatas, con"ſueta lenitate intrepide feremus. Et ſi di"ctis facta ſimilia addideritis, diis adjuvanti"bus, qui belli injuſti auctoribus ſunt infenſi, "ab hominibus etiam non parvam auxilio"rum manum habituri nos defendemus. Nam "& omnes Latini, quos nuper civitatis jure "donavimus, à nobis ſtabunt, & pro hac ci"vitate jam ut pro patria pugnabunt; & "multæ ac bonæ coloniæ hinc deductæ ſalu"tem ſuæ antiquæ patriæ totis viribus tueri "conabuntur, eique opem ferent. Quod ſi nos "redegeritis ad neceſſitatem auxilii undique "contrahendi, ſuſtinebimus, Deci, & ſervis "ad libertatem, & hoſtibus ad amicitiam vo"catis, & omnibus hominibus ſpe præmio"rum ad victoriam communem invitatis, vo"biſcum congredi. Quibus præſidiis ne hæc "urbs indigeat, faxis Jupiter, & cæteri dii, "qui hujus eſtis cuſtodes: ſed hæ res formi"dandæ ad verba uſque proceſſerint, neve "quidquam inde quod ſit moleſtum ſequa"tur.

LIV. *M. Valerii concionis ſumma.*

¶ Atque hæc Appius dixit. At Manius ille Valerius, qui omnium ſenatorum maxime popularis erat, & qui in compoſitione facienda maximum ſtudium demonſtrarat, tunc quoque aperte plebi patrocinabatur, & orationem magna cura compoſitam habuit: objurgans eos qui unam eſſe civitatem non ſinerent, ſed plebejos à patriciis dividerent, & levibus de cauſſis belli civilis materiam rurſus accenderent; laudanſque eos qui publicæ utilitati ſtudebant, & concordiam rebus omnibus anteponebant, illas hac longe inferiores eſſe ducentes, docebat, ſi plebis arbitrio (ut ipſa poſtulabat) judicium permitteretur, & hoc quoque beneficium à ſenatu volente acciperet, fortaſſe eam ad finem uſque non proceſſuram, * ſed contentam hominis deditione, æquius quam durius eum tractaturam. Quod ſi forte tribunis illud judicium ad finem uſque legitimum quavis ratione perſequendum putantibus, penes eam ſuffragia

"οὐ δεόμεθά σου συμβούλου, Δέκιε, οὔτε [a] περὶ πολιτικῶν "ἐκδόσεως, οὔτε περὶ ἄλλου χρήματος [b] ὧν ἡμῖν πρα"κτέον οὐδενός· οὐδὲ ὀθνείᾳ φρονήσει [c] νέου ἀνδρὸς τὰ οἰκεῖα "συμφέροντα κρίνειν οἰόμεθα δεῖν, [d] οἱ μέχρι τῆσδε τῆς 459 "ἡλικίας διὰ πολλῆς πείρας κακῶν τε καὶ ἀγαθῶν ἐλη"λυθότες [e] πολέμων, οὐδὲ ἀπειλὰς, αἷς χρώμενοι φοβεῖ"τε ἡμᾶς, οὐ νῦν πρῶτον ἐπαγομένας ὑφ' ὑμῶν, ἀλλὰ "πολλάκις ἤδη καὶ ὑπὸ πολλῶν [f] ἐπανατεταθείσας, τῇ συνήθει "πρᾳότητι παραδόντες, ἀκαταπλήκτως οἴσομεν. καὶ εἰ δὴ "παρ δράσετε τὰ ὅμοια οἷς λέγετε, ἀμυνούμεθα, θεοὺς τε "συναγωνιστὰς ἔχοντες, οἱ νεμεσῶσι τοῖς ἄρχουσι πολέμου "ἀδίκου, καὶ ἀνθρώπων ἕξοντες χεῖρα οὐκ ὀλίγην [g] συμμάχων. "Λατῖνοί τε γὰρ ἅπαντες, οἷς νεωστὶ τὴν ἰσοπολιτείαν δεδώκα"μεν, σὺν ἡμῖν στήσονται, ὡς περὶ πατρίδος ἤδη τῆς πό"λεως τῆσδε [h] ἀγωνιζόμενοι, αἵ τε ἐνθένδε ἀποικισθεῖσαι "πόλεις πολλαὶ καὶ ἀγαθαὶ, περὶ παντὸς ποιούμεναι σώζε"σθαι τὴν μητρόπολιν, ἀμυνοῦσιν αὐτῇ. εἰ δὲ εἰς ἀνάγκην "ἡμᾶς καταλείσετε τὴν πανταχόθεν ἐπικουρίας [i] μὴ περιέ"χεσθαι, ὑπομενοῦμεν, ὦ Δέκιε, καὶ θεράποντας εἰς ἐλευθερί"αν προκαλέμενοι, καὶ πολεμίους εἰς φιλίαν, καὶ πάντας ἀν"θρώπους εἰς κοινωνίαν τῶν ἐκ τῆς νίκης ἐλπίδων, ὁμόσε χω"ρεῖν [k] ὑμῖν. μηδενὸς δὲ τούτων δεήσειεν, ὦ Ζεῦ καὶ θεοὶ πάντες "οἱ πόλιν τὴν Ῥωμαίων κατέχοντες, [l] ἀλλ' ἢ μέχρι λόγων τὰ "φοβερὰ ταῦτα [m] ἐλθεῖν, ἔργον δὲ μηδὲν ἐξ αὐτῶν γέ"νοιτο ἄχαρι.

Ταῦτα μὲν Ἄππιος εἶπεν. [n] Μάνιος δὲ Οὐαλέριος ὁ δημοτικώτατος τῶν ἐκ τοῦ συνεδρίου, καὶ περὶ τὰς διαλλαγὰς πλείστην ἀποδειξάμενος προθυμίαν, φανερῶς καὶ τότε τῷ δήμῳ συνελάμβανε, καὶ λόγον διεξῆλθε μετὰ πολλῆς συγκείμενον φροντίδος, ἐπιτιμῶν μὲν τοῖς οὐκ ἐῶσι μίαν εἶναι τὴν πόλιν, ἀλλὰ διαιροῦσι τὸ δημοτικὸν ἀπὸ τῶν πατρικίων, [o] καὶ διὰ μικρὰς αἰτίας πολέμου προφάσεις ἀναζωπυροῦσιν ἐμφυλίου· ἐπαινῶν δὲ τοὺς τὸ συμφέρον [p] καὶ κοινὸν ἡγουμένους, καὶ πάντα ἐλάττω τῆς ὁμονοίας τιθεμένους, διδάσκων ὡς εἰ γένοιτο τῆς δίκης, [q] ὥσπερ ὁ δῆμος ἀξιοῖ, κύριος, καὶ ταύτην παρὰ τοῦ συνεδρίου τὴν χάριν ἑκόντος λάβοι, τάχα μὲν οὐδὲ ἐπέξεισιν ἄχρι τέλους, ἀλλ' ἀρκεσθεὶς αὐτῷ τῷ κεκρατημένῳ τοῦ σώματος, ἐπιεικέστερον μᾶλλον ἢ χαλεπώτερον αὐτῷ χρήσεται. [r] εἰ δὲ ἄρα ἐκ παντὸς οἰομένων τρόπου τῶν δημάρχων τέλος ἐπιθεῖναι νόμιμον τῇ δίκῃ, τῆς ψήφου γενήσεται κύριος,

a Ita in *Ed. Steph.* & *Lapi Cod.* Περὶ πολιτῶν *Vat.* quod maluerunt etiam *Gelen. Sylb.* & *Portus.* *b* Illud ὧν elliptica brachylogia uſurpatum pro τούτων ἃ ut alibi ſæpe. *Sylb.* *c* Νέων ἀνδρῶν *Vat.* *d* Οἱ μέχρι τῆσδε *Vat.* nec aliter legiſſe videtur *Lapus*, qui in ſeq. poſt πολέμων plenioris coli notam figit; hoc nimirum ſenſu: *nec externa prudentia hominis juvenis decernendum nobis putamus, quid in rem noſtram ſit, qui uſque ad hoc ætatis multa tum proſpera tum adverſa experti ſumus bella.* *e* Ita in *Codd. MSS.* Verum πολέμων omiſerat *Gelen.* prorſuſque mendoſum eſſe exiſtimat *Caſaub.* qui legi malit, ἀλλὰ μὴν οὐδὲ ἀπειλὰς δεδοίκαμεν αἷς &c. *Lapus* quidem, illud οὐδὲ ſequens agnoſcens, inſeruiſſe videtur verbum δεδοίκαμεν, vel ſimile: ſic enim locum vertit; *neque minas, quibus utentes nos terretis, non nunc primum à nobis inductas, ſed jam ſæpius & à multis vibratas, timemus; ſed tradentes eas ſolitæ manſuetudini, nequaquam attoniti feremus.* quod vel admittendum, vel alioqui τάς τε ἀπειλὰς legendum eſſe cenſet *Sylb.* *f* Ἐπανατεταθείσας præferunt *Sylb. Caſ.* & *Portus.* *g* Σύμμαχον *Vat.* *h* Mallem ἀγωνισόμενοι. *Port.* *i* Μὴ non agnoſcit *Lapi* verſio. *Portus*, illud retinens, ſic locum vertit, *quod ſi ad eam neceſſitatem nos redegeritis, ut undique auxilia contrahere nobis non liceat, ſuſtinebimus* &c. Verum τῆς πανταχόθεν ἐπικουρίας περιέχεσθαι, ſine μὴ, omnino ſcribendum eſſe contendunt *Sylb.* & *Caſ.* *k* Ημῖν *Vat.* *l* Rectius leges ἀλλὰ μέχρι, expuncta particula ἢ: niſi forte ἀλλ' ἢ poſitum velis pro ἀλλὰ μόνον. *Sylb.* Ἀλλ' εἴη μέχρι λόγων τὰ φοβερὰ ταῦτ' ἐλθεῖν minima mutatione legit *Caſ.* *m* Ελθοι malit *Sylb.* *n* Μαμίλιος δὲ Φαλέριος in *Ed. Steph.* Μάνιος δὲ Φαλέριος *Vat.* Verum Μάρκος δὲ Οὐαλέριος cum *Lapo* & *Gelenio* adprobant *Sylb.* & *Port.* *o* Καὶ διὰ μικρὰς πολέμους προφάσεις ἀναζωπυροῦσιν ἐμφυλίους· ἐπαινῶν δὲ τοὺς ἓν τὸ συμφέρον *Vat.* nec aliter forſan *Lapus*, dum vertit; *& ob parvas cauſſas bella exſuſcitarent inteſtina: laudanſque eos qui putarent eſſe idem utile & commune.* *p* Vel eſt ἓν διὰ δυοῖν expreſſum, vel copula καὶ tollenda. *Port.* Verum *Stephanus* ſcriptum eſſe ſuſpicatur, τοὺς τὸ ἴδιον συμφέρον καὶ κοινὸν ἡγουμένους, vel potius, τοὺς τὸ κοινὸν συμφέρον καὶ ἴδιον ἡγουμένους. tales videlicet ut nolint ἐν εὐτυχοῦσι τοῖς κοινοῖς μόνοι δυστυχεῖν, ut alibi loquitur. *q* Ὁ δῆμος ὥσπερ ἀξιοῖ, κύριος *Vat.* quod & *Sylburgio* placuit. *r* In ſequentibus deeſt (ut arbitror) vox δεῖν *Caſ.* * Sed contenta hujus corporis poteſtatem habuiſſe. *Lapus.*

Per. Jul. 4225. *Ante Chr.* 489. *Olymp.* 72 ¾. *V.C. Cat.* 263. *Var.* 265.

κύριος, ἀπολύσῃ τῆς αἰτίας τὸν ἄνδρα, αἰδουμένη μὲν αὐτὸ τὸ κινδυνεῦον σῶμα, οὗ πολλὰ καὶ καλὰ ἔργα ἔχει μεμνῆσθαι, ἀνταποδιδοῦσα δὲ [a] τὴν αὐτὴν χάριν τῇ παρασχούσῃ τὴν ἐξουσίαν αὐτῷ βουλῇ, καὶ πρὸς μηδὲν ἐναντιωθείσῃ τῶν μετρίων. παρεῖναι μέντοι τῇ δίκῃ συνεβούλευε, καὶ συναπολογεῖσθαι τῷ ἀνδρί, καὶ τὸν δῆμον ἀξιοῦν μηδὲν [b] γνῶναι χαλεπὸν περὶ αὐτοῦ, τούς τε ὑπάτους καὶ τοὺς ἐκ τοῦ συνεδρίου πάντας, καὶ
460 τοὺς ἄλλους πατρικίους κατὰ πλῆθος ἀφικομένους· συνοίσειν γὰρ οὐ [c] μικρὰ τῷ κινδυνεύοντι καὶ τούτους, σωτηρίας ῥοπήν· καὶ μὴ μόνον αὐτοὺς οὕτως ἔχειν ταῖς γνώμαις, ἀλλὰ καὶ πελάτας ἕκαστον τοὺς αὐτοῦ παρακαλεῖν, καὶ φίλους συνάγειν, [d] καὶ εἴ τινας οἰκείους ἔχουσι τῶν δημοτικῶν δι' εὐεργεσίας, ὑπολαμβάνειν, καὶ τούτους νυνὶ τὴν [e] προτέραν ὀφειλομένην χάριν ἐπὶ τῆς ψηφοφορίας ἀπαιτεῖν· τό,τε φιλόπολι καὶ μισοπόνηρον, [f] χρηστὸν οὐκ ὀλίγον ἀπέφηνεν ἐκ τοῦ δημοτικοῦ μέρους ἐσόμενον· καὶ ἔτι πλεῖον τούτου, ὃ πρὸς τὰς τύχας πάσχει τι τὰς ἀνθρωπίνας, καὶ ἐλεεῖν οἶδε τοὺς ἐν τοῖς ἀξιώμασιν, ὅταν εἰς ταπεινὰ πέσωσιν αὐτῶν αἱ τύχαι. ὁ δὲ πλείων λόγος ἐγίνετο αὐτῷ πρὸς τὸν Μάρκιον, παράκλησιν ἔχων νουθετήσει μεμιγμένην, καὶ δέησιν ἀνάγκῃ. ἠξίου γὰρ αὐτόν, ἐπειδὴ διϊστάναι τὸν δῆμον ἀπὸ τῆς βουλῆς αἰτίαν ἔχει, καὶ τυραννικὸς εἶναι διαβάλλεται διὰ τὴν αὐθάδειαν τοῦ τρόπου, δέος τε παρέστηκεν ἅπασι, μὴ δι' αὐτὸν ἀρχὴ γένηται στάσεως καὶ κακῶν ἀνηκέστων ἃ φέρουσιν ἐμφύλιοι πόλεμοι, [g] μηδὲ ποιεῖν ἀληθεῖς καὶ κυρίας τὰς κατ' αὐτοῦ διαβολάς, μένοντα ἐν τῷ φθονουμένῳ τοῦ βίου, ἀλλὰ σχῆμα ταπεινὸν μεταλαβεῖν, καὶ τοῖς ἀδικεῖσθαι λέγουσι τὴν ἐξουσίαν τοῦ σώματος παρασχεῖν, καὶ μὴ φεύγειν ἄδικον ἔγκλημα λόγῳ μετὰ δίκης ἀπολυόμενον. ταῦτα γὰρ αὐτῷ πρός τε σωτηρίαν ἀσφαλέστατα εἶναι, καὶ πρὸς εὐδοξίαν ἧς ὀρέγεται λαμπρότατα, καὶ τοῖς προϋπηργμένοις ἔργοις ἀκόλουθα. εἰ δὲ αὐθαδέστερος ἔσται μᾶλλον ἢ μετριώτερος, καὶ τὴν βουλὴν ἀξιώσει πάντα κίνδυνον [h] ἑαυτοῦ ὑπομένειν, [i] κακὴν μὲν ἧτταν, αἰσχρὰν δὲ νίκην τοῖς πεισθεῖσι περιστάψειν αὐτὸν ἀπέφαινεν. ἦν τε ἐνταῦθα πολὺς ὀλοφυρόμενος, καὶ τῶν καταλαμβανόντων κακῶν τὰς πόλεις ἐν ταῖς διχοστασίαις τὰ μέγιστα καὶ φανερώτατα ἐπιλεγόμενος.

Διεξιὼν δὲ ταῦτα μετὰ πολλῶν δακρύων οὐ προσποιήτων καὶ πεπλασμένων, ἀλλὰ ἀληθινῶν, ἀνὴρ ἡλικίας τε καὶ ἀρετῆς ἀξιώσει προύχων, ὡς ἔμαθεν κινούμενον ἐπὶ τοῖς λεγομένοις τὸ συνέδριον, ἐκ τοῦ τεθαρρηκότος [k] ἤδη ἐξέφαινε τὸν λόγον· « Εἰ δὲ « τινες ὑμῶν, ὦ βουλευταί, λέγων, ταράττονται, δοκοῦντες ἔθος

eſſent, hominem crimine abſoluturam eſſe, partim ipſius periclitantis reverentia motam, cujus multa & præclara facinora memoria teneret, partim etiam ſenatui, qui ipſi hanc potentiam dediſſet, & ipſius æquis poſtulatis nullo modo adverſatus fuiſſet, gratiam referret. Suadebat tamen, ut & conſules & omnes ſenatores & reliqui patricii * frequentes ei judicio intereſſent, & reum cauſſam dicentem defenderent, & plebem rogarent ne quid durius in eum ſtatueret: (horum enim præſentiam non parvum allaturam momentum ad rei ſalutem) neque vero ipſi ſoli hoc animo eſſent, ſed etiam ſinguli clientes ſuos advocarent, & omnes amicos in unum cogerent, & ſi quos plebejos beneficiis ſibi devinctos haberent, eos *officiis majoribus ſibi conciliatos eo* ſecum ducerent, & ab ipſis gratiam ante debitam repeterent, quum ad ſuffragia ferenda ventum eſſet. Dicebat etiam non parvam plebis partem patriæ amantem, & improbis civibus infenſam, magno uſui hîc futuram: ſed longe majorem fore numerum eorum, qui humanis caſibus commoverentur, & qui viros dignitate præditos, adverſa fortuna ad humilem ſtatum redactos, miſerari noſſent. Sed maxima ejus orationis pars ad Marcium verſa eſt, quæ adhortationem cum admonitione & preces cum neceſſitate mixtas habebat. Rogabat enim eum, quando diſſidii inter plebem & ſenatum auctor eſſe inſimulabatur, & tyrannici ingenii crimine propter morum arrogantiam premebatur, & omnes metuebant ne propter eum ſeditio oriretur, & mala inſanabilia inde ſequerentur, quæ bella civilia ſecum afferunt, ne criminibus ſibi objectis fidem adſtrueret, eaque confirmaret in invidioſo vitæ genere perſeverans; ſed humilem rei habitum priore mutato ſumeret, & ſui corporis poteſtatem faceret de injuria querentibus, neve refugeret injuſtum crimen ſibi objectum verbis juſte diluere. Hoc enim & ad ejus ſalutem tutiſſimum, & ad gloriam, cujus deſiderio tenebatur, ſplendidiſſimum,& rebus ante geſtis conſentaneum *fore dicebat.* quod ſi arrogantior quam modeſtior eſſet, & ſenatum omne periculum pro ſe ſuſtinere vellet, dicebat fore ut afferret gravem cladem victis, & turpem victoriam victoribus, quibus hoc ab ipſo perſuaſum fuiſſet. Hic vero ad affectus movendos longa lamentatione eſt uſus, & maximas ac maniſeſtiſſimas calamitates, quæ ob ſeditiones urbibus contingunt, recenſuit.

LV. ¶ Quum autem de his fuſius ageret cum multis lacrymis non fictis aut ſimulatis, ſed veris, vir & ætate ac dignitate in primis venerandus, ubi cognovit ſenatum ſua oratione commotum, tunc majore cum confidentia loqui cœpit. “Quod ſiqui veſtrum, P.C. (in-“quit) perturbantur, exiſtimantes pravam “conſue-

a Ταύτην τὴν χάριν, ut videtur, in *Lapi Cod.* b Alibi uſurpat διαγνῶναι. *Sylb.* c Μικρὰν legendum cenſet *Sylb.* aut εἰς propoſitionem (ut invenimus in *Cod. Vat.*) ante σωτηρίας ῥοπὴν addendam. *Lapus* plura ſubaudivit, *collaturos enim non parum periclitanti, neque parvi ad ſalutem ipſos momenti fore.* d Καὶ εἴ τινας ἔχοιεν σφίσι τῶν δημοτικῶν δι' εὐεργεσίας ὑπολαμβάνουσι. *Sylb.* e Πρότερον malit *Sylb.* f *Lapus* ante χρηστὸν repetit conjunctionem καί. alioqui poſſem id ipſum ſine copula poſt μέρους collocare, aut ſuo loco relictum vertere in τῶν χρηστῶν. *Sylb.* g Rectius in *Cod. Vat.* μὴ ποιεῖν. quo modo legendum eſſe monuerunt *Sylb.* & *Port.* h Δι' ἑαυτοῦ *Vat.* i Hic loci ſenſus, ἀπέφαινεν αὐτὸν περιστάψειν κακὴν μὲν ἧτταν τοῖς νικηθεῖσι (*ſc.* plebejis, quos à patriciis victum iri ſperabat) αἰσχρὰν δὲ νίκην τοῖς νενικηκόσι καὶ πεισθεῖσι πόλεμον ὑπὲρ αὐτοῦ ἀναδέχεσθαι (*ſc.* patriciis, quos à plebe victoriam reportaturos credebat.) Vel omiſſo πεισθεῖσι melius forſan ſe res haberet hoc modo, ἀπέφαινεν αὐτὸν τοῖς μὲν ἡττηθεῖσιν ἧτταν κακήν, τοῖς δὲ νενικηκόσι νίκην αἰσχρὰν περιστάψειν. *Port.* k Ἤδη τὸ λοιπὸν ἐξέφαινε τὸν λόγον *Vat.* Si quis (inquit *Sylb.*) ἐξύφαινε malit, per me licet. * Multos ipſos advenientes. *Lapus.*

Per. Jul. 4225. Ante Chr. 489. Olymp. 72 ¾. V. C. Cat. 263. Var. 265.

“ conſuetudinem in remp. invehi, ſi plebi “ permiſeritis ut ſuffragia contra patricios ſe- “ rat; & tribunitiam poteſtatem, ſi vis ejus “ ſit magna, nihil boni reip. allaturam arbi- “ trantur: ſciant illi ſe opinione falli, ſeque “ contra quam convenit ſuſpicari. Nam ſi “ quidquam aliud valere poterit ad hujus “ reip. ſalutem, atque ad libertatem ac poten- “ tiam ejus tuendam, & ad communem om- “ nium concordiam & animorum conjunctio- “ nem in hiſce rebus perpetuo conſervandam, “ certe ipſa plebs hoc potiſſimum præſtabit, “ ſi ad reip. adminiſtrationem aſſumpta fue- “ rit: & ſi rerum adminiſtrationem ita tem- “ peraverimus, ut nec penes ſolos optimates, “ nec penes plebejos ſit; ſed ſi ex omnibus “ ſtatus ſit mixtus, quod nobis maxime pro- “ derit. Facillime enim unaquæque harum “ reip. formarum, ſi per ſe ſola ſit, ad inſo- “ lentiam & injurias prolabitur. Sed ſi omnia “ mediocriter miſceantur, ea pars quæ ſem- “ per aliquid innovat & à conſueto diſci- “ plinæ civilis genere recedit, ab altera, quæ “ ſapit & conſtanter priſtinas conſuetudines “ ſervat, coërcetur. Nam unius viri domina- “ tus, ſi fuerit crudelis & inſolens & tyran- “ nica ſtudia ſectari cœperit, à paucis iiſque “ bonis viris evertitur. At paucorum domi- “ natus, qui ex optimis quibuſque viris con- “ ſtat, (qua reip. forma vos quoque nunc uti- “ mini) quum divitiis & ſodalitiis elatus ju- “ ſtitiam cæteraſque virtutes contemnit, à “ prudenti populo tollitur. Populus vero “ qui modeſte & legitime in rep. ſe gerit, “ quum à modeſtia recedere & ad injuriam “ tranſire incipit, ab optimo viro ad ſuum “ officium vi retrahitur. Vos autem, P. C. “ ne regius dominatus in tyrannidem verte- “ retur, pro viribus remedia ſatis bona inve- “ niſtis. Quamvis enim pro uno duos crea- “ ritis, penes quos ſumma rerum ſit, eorum- “ que magiſtratum non perpetuum ſed an- “ nuum eſſe volueritis, nihilominus tamen “ ipſis addidiſtis trecentos cuſtodes, quos ele- “ giſtis, viros ordinis patricii optimos & natu “ maximos, ex quibus jam ipſe ſenatus con- “ ſtat: vobis vero ipſis ut convenientem ac “ honeſtam diſciplinam ſervaretis, hactenus “ nullam adhibuiſtis cuſtodiam, quod mani- “ feſtum eſt. Atque quod ad vos attinet, “ nondum timui ne præ nimia felicitate ani- “ mis perverteremini, qui nuper remp. ex “ diuturna tyrannide in libertatem vindica- “ ſtis, & quibus nondum per otium licuit in- “ ſolenter & petulanter vivere, ob continua “ & diuturna bella: ſed dum poſteritatem ve- “ ſtram cogitatione præcipio, & quantas lon- “ gum ævum mutationes afferat, vereor ne “ tandem potentiores ſenatores rebus inno- “ vatis reip. formam per civium impruden- “ tiam in unius viri tyrannicum dominatum “ artibus clandeſtinis convertant.

LVI. ¶ Si igitur “ & plebem ad remp. vobiſcum adminiſtran- “ dam admiſeritis, nihil hinc naſcetur mali:

“ εἰσάγειν πονηρὸν εἰς τὴν πόλιν, ἐὰν τῷ δήμῳ συγχω- “ ρήσητε ψῆφον ἐπιφέρειν κατὰ τῶν πατρικίων, καὶ ἐπ’ οὐ- “ δενὶ ἀγαθῷ νομίζουσι τὴν τῶν δημάρχων ἐξουσίαν πολ- “ λὴν ἰσχὺν λαβοῦσαν γενήσεσθαι, μαθέτωσαν ἁμαρ- “ τάνοντες δόξης, καὶ [a] τἀναντία τῶν προσηκόντων ὑπει- “ ληφότες. εἰ γάρ τι καὶ ἄλλο σωτηρίας αἴτιον ἔσται τῇ “ πόλει τῇδε, καὶ τοῦ μηδέποτε τὴν ἐλευθερίαν μήτε τὴν “ ἰσχὺν ἀφαιρεθῆναι, ὁμονοοῦσαν δὲ ἀεὶ καὶ μιᾷ γνώμῃ “ περὶ [b] τούτων χρωμένην διατελεῖν, [c] καὶ ὁ δῆμος “ αἰτιώτατος ἔσται συμπαραληφθεὶς ἐπὶ τὰ πράγμα- “ τα· καὶ τὸ μὴ μίαν εἶναι τὴν διοικοῦσαν τὰ κοινὰ πο- 461 “ λιτείαν ἄκρατον, μήτε ὀλιγαρχίαν, μήτε δημοκρα- “ τίαν, ἀλλὰ τὴν μικτὴν ἐξ ἁπασῶν τούτων κατάστα- “ σιν, τοῦτο ὑπὲρ πάντα ἡμᾶς ὠφελήσει. ῥᾷστα γὰρ “ εἰς ὕβρεις [d] ἀποσκήπτει καὶ παρανομίας, τούτων ἕκα- “ στον τῶν πολιτευμάτων αὐτὸ καθ’ ἑαυτὸ γενόμενον. “ ὅταν δὲ ἀνακερασθῇ πάντα μετρίως, τὸ παρακινοῦν “ μέρος ἀεὶ καὶ ἐκβαῖνον ἐκ τοῦ συνήθους κόσμου, “ [e] ὑπὸ τοῦ σωφρονοῦντος καὶ μένοντος ἐν τοῖς ἰδίοις “ ἔθεσι κατείργεται. μοναρχία μὲν οὖν ὠμὴ καὶ αὐθά- “ δης γενηθεῖσα, καὶ τυραννικὰ διώκειν ἀρξαμένη ζη- “ λώματα, ὑπ’ ἀνδρῶν ὀλίγων καὶ ἀγαθῶν κατα- “ λύεται. ὀλιγαρχία δὲ ἐκ τῶν ἀρίστων ἀνδρῶν συνε- “ στηκυῖα, ᾗ χρῆσθε καὶ ὑμεῖς νυνί, ὅταν πλούτῳ καὶ “ ἑταιρείαις ἐπαρθεῖσα, δικαιοσύνης καὶ τῆς ἄλλης ἀρε- “ τῆς μηθένα ποιῆται λόγον, ὑπὸ δήμου φρονίμου κα- “ ταλύεται. δῆμος δὲ σωφρονῶν καὶ κατὰ νόμους πολι- “ τευόμενος, ὅταν ἀκοσμεῖν ἄρξηται καὶ παρανομεῖν, “ ὑπὸ τοῦ κρατίστου ἀνδρὸς βίᾳ καταληφθεὶς διχάζεται. “ ὑμῖν δὲ, ὦ βουλὴ, μονάρχου μὲν ἐξουσίας, ἵνα μὴ τυ- “ ραννὶς γένηται, τὰ δυνατὰ εὕρηται βοηθήματα. δύο “ γὰρ ἀνθ’ ἑνὸς ἀποδείξαντες τῆς πόλεως κυρίους, καὶ “ τούτοις οὐκ ἀόριστον χρόνον ἐπιτρέψαντες ἔχειν τὴν ἀρ- “ χὴν, ἀλλ’ ἐνιαύσιον, οὐδὲν ἧττον [f] ἀποδείκνυσθε φύ- “ λακας αὐτῶν τριακοσίους ἄνδρας ἐκ τῶν πατρι- “ κίων τοὺς κρατίστους τε καὶ πρεσβυτάτους, ἐξ ὧν ἤδη “ [g] βουλὴ συνέστηκεν· ὑμῶν δὲ αὐτῶν, ἵνα μένητε ἐν τῷ “ προσήκοντι κόσμῳ, φυλακὴν οὐδεμίαν ἄχρι τοῦδε φαί- “ νεσθε πεποιημένοι. καὶ περὶ μὲν ὑμῶν οὔπω ἔδεισα “ μὴ διαφθαρῆτε τὰς διανοίας ὑπό τε μεγέθους καὶ “ πλήθους ἀγαθῶν, οἱ τυραννίδος τε πολυχρονίου “ ἠλευθερώκατε τὴν πόλιν ἔναγχος, καὶ οὔπω σχο- “ λὴν ἐσχήκατε ὑβρίζειν καὶ τρυφᾶν, διὰ τοὺς συνε- “ χεῖς καὶ μακροὺς πολέμους· περὶ δὲ τῶν μεθ’ ὑμᾶς ἐσο- “ μένων ἐνθυμούμενος, [h] ὅσας ὁ μακρὸς αἰὼν φέρει με- “ ταβολὰς, δέδοικα μή τι παρακινήσαντες [i] οἱ δυνατοὶ “ ἐκ τοῦ συνεδρίου, λάθωσιν εἰς μοναρχίαν τὸ πολίτευμα “ περιστήσαντες τυραννικήν. Ἐὰν οὖν κοινωνήσητε καὶ τῷ δή- “ μῳ τῶν πολιτευμάτων, οὐθὲν [k] ἐνθάδε φύσεται κακὸν, ἀλλ’

[a] Τἀναντία τῶν προσηκόντων vel τοῖς προσήκουσι legiſſe videtur *Lapus*, dum vertit *contraria convenientibus*. *Sylb.* Τἀναντία ἢ προσή- κει aut τῷ προσήκοντι mavult *Portus*. In *Cod. Vat.* τἀναντία ἢ προσήκοντα. [b] Rectius πάντων. *Sylb.* [c] Non agnoſcunt *Vat.* & *Lapi Codd.* Retinere nihil vetat (inquit *Sylb.*) ſi accipiamus pro *etiam*. [d] Ἀποτρέπει *Vat.* [e] Ita *Vat.* & *Lapi Codd.* Ὑπὲρ τοῦ minus recte in *Ed. Steph.* [f] Ἀποδείκνυται *Vat.* [g] Ἡ βουλὴ *Vat.* quod maluit etiam *Sylb.* [h] Sumpſit hæc verba ex iſto ſenario, ὁ μακρὸς αἰὼν μεταβολὰς πολλὰς φέρει. *Steph.* [i] Scribe οἱ δυνατοὶ οἱ ἐκ τοῦ συνεδρίου. *Steph.* [k] Poſſis etiam legere ἐν- θένδε. *Sylb.*

Per. Jul. 4225. Ante Chr. 489. Olymp. 72 ¾. V. C. Cat. 263. Var. 265.

"ἀλλ' ὁ πλέον ἔχειν τῶν ἄλλων ἀξιῶν, καὶ τῆς βουλῆς προσεταιρισάμενος τὸν βουλόμενον [a] συναινεῖν καὶ συναδικεῖν· πάντα γὰρ τὰ εἰκότα χρὴ περὶ πόλεως βουλευομένους προνοεῖν· κληθεὶς ὑπὸ τῶν δημάρχων εἰς τὸν δῆμον ὁ μέγας ἐκεῖνος καὶ σεμνός, ἀποδώσει τῷ δήμῳ τῷ φαύλῳ καὶ ταπεινῷ λόγον ὧν πράττει τε καὶ διανοεῖται· [b] κἂν ἀδικῶν φαίνηται, καὶ δίκης ἧς ἂν ἄξιος ᾖ τεύξεται. [c] αὐτὸν δὲ τὸν δῆμον, ἵνα μὴ τρυφᾷ τηλι-
462 καύτης ἐξουσίας γενόμενος κύριος, μηδὲ ὑπὸ τῶν κακίστων ἐκδημαγωγούμενος τοῖς κρατίστοις πολεμῇ· καὶ γὰρ ἐν ὄχλῳ φιλεῖ γίνεσθαι ἡ τυραννίς· φυλάξει τε καὶ οὐδὲν ἐάσει παρανομεῖν ὁ διαφέρων φρονήσει ἀνὴρ, δικτάτωρ ὑφ' ὑμῶν αἱρεθεὶς, ὃς αὐτοκράτορι καὶ ἀνυπευθύνῳ χρώμενος ἐξουσίᾳ, τό, τε νοσοῦν ἐξελεῖ τῆς πόλεως μέρος, καὶ τὸ μήπω διεφθαρμένον οὐκ ἐάσει κακωθῆναι, [d] ἔθη τε καὶ νόμιμα βίων τὰ κράτιστα μεθαρμοσάμενος, ἀρχάς τε ἀποδείξας ἃς ἂν ἡγῆται σωφρονέστατα τῶν κοινῶν [e] ἐπιτροπεύειν· καὶ ταῦτα ἐντὸς ἓξ μηνῶν διοικησάμενος, ἰδιώτης αὖθις ἔσται, τὸ τιμᾶσθαι μόνον ἐκ τούτων λαβὼν, ἄλλο δὲ οὐθέν. ταῦτα οὖν ἐνθυμηθέντες, καὶ τὸ σχῆμα τῆς πολιτείας τοῦτο ἡγησάμενοι κράτιστον εἶναι, μηθενὸς ἀπελαύνετε τὸν δῆμον, ἀλλ' ὥσπερ ἀρχὰς [f] ἀποδείκνυτε τοῖς καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν [g] ἡγησομένους τῆς πόλεως, καὶ νόμους τοὺς μὲν ἐπικυροῦν, τοὺς δὲ ἀναιρεῖν, καὶ περὶ πολέμου καὶ εἰρήνης διαγιγνώσκειν, ἃ μέγιστα καὶ κυριώτατά ἐστι τῶν ἐν τῇ πόλει διαπραττομένων, μεταδεδώκατε αὐτῷ, καὶ οὐθενὸς τούτων αὐτοκράτορα πεποιήκατε τὴν βουλήν· οὕτω καὶ τῶν δικαστηρίων μεταδίδοτε, καὶ μάλιστα ὑπὲρ ὧν ἄν τις αἰτίαν ἔχῃ τὴν πόλιν ἀδικεῖν, στάσιν εἰσάγων, ἢ τυραννίδα σκευαζόμενος, ἢ περὶ προδοσίας τοῖς πολεμίοις διαλεγόμενος, ἢ [h] τοιοῦτόν τι κακὸν ἐπιχειρῶν πράττειν. ὅσῳ γὰρ ἂν φοβερώτερον κατασκευάσητε τὸ παραβαίνειν τοὺς νόμους, καὶ τὰ ἔθη κινεῖν, τοῖς ὑβρισταῖς καὶ πλεονέκταις πολλοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ φύλακας αὐτῶν ἀποδείξαντες, τοσούτῳ κρεῖττον ὑμῖν ἕξει τὰ κοινά."

Ταῦτα καὶ τὰ παραπλήσια τούτοις εἰπὼν, ἐπαύσατο. τῶν δὲ βουλευτῶν οἱ μετ' αὐτὸν ἀνιστάμενοι, πλὴν ὀλίγων, οἱ λοιποὶ ταύτῃ προσέθεντο τῇ γνώμῃ. καὶ ἐπειδὴ τὸ προβούλευμα ἔδει γράφεσθαι, λόγον αἰτησάμενος ὁ Μάρκιος εἶπεν· "Οἷος μὲν, ὦ βουλὴ, πρὸς τὰ κοινὰ ἐγὼ γέγονα, καὶ ὡς διὰ τὴν πρὸς ὑμᾶς εὔνοιαν εἰς τοῦτον τὸν κίνδυνον ἐλήλυθα, καὶ ὅτι παρὰ γνώμην ἀπήντηταί μοι τὰ παρ' ὑμῶν, ἅπαντες ἴστε, καὶ ἔτι μᾶλλον εἴσεσθε ὅταν τὰ κατ' ἐμὲ σχῇ τέλος. ἐπεὶ δὲ ἡ Οὐαλερίου γνώμη νικᾷ, [i] καὶ συνενέγκῃ μὲν ταῦτα ὑμῖν, καὶ γενοίμην ἐγὼ κακὸς εἰκαστὴς τῶν ἐσομένων. [k] ἵνα τε ὑμεῖς οἱ τὸ προβούλευμα

"ſed qui majorem potentiam quam alii habere voluerit, quique factionem aliquam in ſenatu ſibi pararit, ut habeat qui ſuorum conſiliorum fautores & ſcelerum adminiſtri eſſe velint, (iis enim qui de rep. conſultant omnia quæ veriſimiliter accidere poſſunt proſpicienda ſunt) die à tribunis dicta, magnus ille & venerandus vir vili ac humili plebi factorum & conſiliorum ſuorum rationem reddet; &, ſi conſtiterit illum aliquod facinus injuſtum feciſſe, meritas quoque pœnas dabit. Ne autem ipſa plebs tantam adepta poteſtatem petulanter laſciviat, neve à peſſimis hominibus ducta viros optimos infeſtet, (nam in vulgo tyrannis naſci ſolet) cavebit *hoc*, & illam injuriæ faciendæ licentiam comprimet vir aliquis prudentia inſignis, dictator à vobis dictus, qui, pro ſua poteſtate libera & nullis rationibus reddendis obnoxia, & vitioſam partem ex civitate tollet, & eam quæ nondum fuerit corrupta non patietur vitiari, * & correctis moribus & vitæ legibus, erectiſque magiſtratibus à quibus prudentiſſime remp. adminiſtrari poſſe duxerit: & his rebus intra ſemeſtre tempus adminiſtratis ad vitam privatam redibit, ex his nihil aliud quam ſolum honorem lucratus. Hæc igitur cogitantes, & hanc reip. formam optimam exiſtimantes, à re nulla arceatis plebem: ſed ſicut magiſtratus annuos creat, qui reip. præſint, legumque tum ſanciendarum tum abrogandarum, & pacis bellique decernendi (quæ maxima & præcipua ſunt omnium rerum quæ in rep. geruntur) poteſtatem ei tradidiſtis, & nihil horum penes ſenatum ſolum eſſe voluiſtis; ita etiam ad judicia eam admittatis, præcipue vero in cauſſis quæ ad remp. pertinent, quum quis ejus violatæ accuſatur, quod ſeditionis auctor ſit, aut tyrannidem affectet, aut de proditione cum hoſtibus agat, aut hujuſmodi aliquod ſcelus patrare conetur. Quanto enim majorem terrorem propoſueritis legum violatoribus & morum corruptoribus, ſuperbis & avaris hominibus multos oculos & cuſtodes adhibentes, tanto melius reſp. veſtra ſe habebit.

¶ Hæc & his ſimilia loquutus, finem dicendi fecit. Senatores vero reliqui, qui poſt eum ſurrexerunt, omnes, paucis quibuſdam exceptis, in hanc ſententiam iverunt. Et quum jam S. C. eſſet ſcribendum, Marcius, petita dicendi copia, in hunc modum eſt loquutus: "Quomodo, P. C. me in hac rep. geſſerim, & quomodo propter meam erga vos benevolentiam in hoc diſcrimen ſim adductus, & quomodo præter omnem ſpem meam veſter favor mihi deſit, omnes ſcitis, & multo melius ſcietis, ubi meum negotium ad exitum perductum fuerit. Sed quando ſententia Valerii vincit, utinam hæc vobis conducat, & malus ego ſim futurorum conjector. Sed ut & vos, qui S. C. ſcribitis, LVII.

a Συννοεῖν Vat. *b* Καὶ κἂν ἀδικῶν φαίνηται, δίκης Vat. *c* Αὐτὸν δὲ δὴ τὸν δῆμον Vat. *d* Καὶ νόμιμα καὶ ζηλώματα βίων Vat. quo fere modo Lapus: nam vertit, *conſuetudineſque & legitima ac præclara vitæ inſtituta congrue diſponens, magiſtratuſque deſignans* &c. *e* Ἐπιτροπεύσειν Vat. quod maluit & *Sylb.* *f* Ex ſequentibus ἀποδεικνύντας legendum: nam omnes iſti infiniti modi ab illo μεταδεδώκατε reguntur. *Port.* *g* Ἡγησομένους Vat. *h* Τοιοῦτον τι ἄλλο κακὸν Vat. *i* Καὶ delendum atque συνενέγκοι (ut in Cod. Vat.) legendum putat *Sylb.* *k* Ἵνα δὲ ὑμεῖς τε οἱ τὸ πρ. *Gelen.* Rectius & concinnius in Cod. Vat. ἵνα δὴ καὶ ὑμεῖς οἱ τὸ πρ.
* Ejus pravis vitæ moribus correctis, idque legitimorum ac optimorum inſtitutorum ope, creatiſque magiſtratibus &c. *Port.*

Per. Jul. 4225. Ante Chr. 489. Olymp. 72 3/4. V. C. Cat. 263. Var. 265.

"ſcribitis, ſciatis quibus de cauſſis plebi ſitis "me dedituri, & ego minime ignorem, qua "de re in judicio ſim certaturus, jubete tri"bunos coram vobis dicere quodnam ſit il"lud crimen, cujus me ſunt accuſaturi, & "quonam nomine dicam mihi ſint ſcripturi.

LVIII. ¶ Atque ille quidem hæc dixit, quia exiſtimabat ſe verborum in ſenatu factorum cauſſam dicturum; & quia volebat tribunos profiteri, Marcium hac de cauſſa à ſe accuſatum iri. At tribuni, communicato inter ſe conſilio, crimen affectatæ tyrannidis ei objecerunt, juſſeruntque eum ad cauſſam de hac re dicendam venire: quia nolebant crimen illud in una cauſſa, eaque non valida nec ſenatui grata, concludere, ſed ſibi reſervabant poteſtatem arbitratu ſuo illum accuſandi, & ſe omne auxilium ac patrocinium ſenatus Marcio *ita* erepturos putabant. Tunc Marcius, "Si (inquit) mihi ad iſtud crimen eſt "reſpondendum, permitto me populi judi"cio, & nihil ſit impedimento quo minus "S. C. ſcribatur. Maximæ autem ſenatorum parti gratum fuit quod is hujus criminis nomine reus eſſet agendus, idque duabus de cauſſis: tum quod ſi quis in ſenatu poſthac ſuam ſententiam libere diceret, hoc nullis accuſationibus *ac reprehenſionibus* obnoxium eſſet futurum; tum etiam quod virum, perpetuo vitæ modeſtæ & integræ ſtudioſum, facile crimen objectum diluere poſſe ſperabant. Poſt hæc igitur factum eſt S. C. de hoc judicio, & homini ad parandam defenſionem tempus in trinundinum præſtitutum eſt: nundinæ autem apud Romanos *tunc* nono quoque die fiebant, ut & ad hanc uſque noſtram ætatem fiunt. Iis nundinis plebeji ex agris in urbem conveniebant, & rerum venalium permutationes faciebant, & jure inter ſe diſceptabant, & res publicas, quarumcunque jus ex legibus penes eos erat, & quaſcunque ſenatus ipſis permittebat, ſuis ſuffragiis ratas faciebant. Septem vero dies, qui inter nundinas intercedebant, quum plerique eorum ſuis manibus opus facerent & pauperes eſſent, in agris tranſigebant. Ubi vero tribuni S. C. acceperunt, progreſſi in comitium, populum ad concionem convocarunt: & valde laudato ſenatu, lectoque ejus decreto, diem Marcio dixerunt, qua die finem huic judicio impoſituri erant, omneſque cives rogarunt ut ad eam diem adeſſent, quod de rebus maximis eſſent cognituri.

LIX. ¶ Quæ ubi divulgata ſunt, ingenti ſtudio & concertatione plebeji & patricii ad hoc certamen ferebantur: illi quidem ut hominem arrogantiſſimum ulciſcerentur, iſti vero ne ſtatus optimatum propugnator in inimicorum poteſtatem veniret. Utrique autem omne ſalutis & libertatis jus in illius judicii eventu poſitum exiſtimabant. Quum autem dies trinundini inſtaret, turba ex agris quanta nunquam ante in urbem confluxit, &

"γράφοντες εἰδῆτε ἐφ' οἷς παραδιδόναι με τῷ δήμῳ μέλ"λετε, κἀγὼ μὴ ἀγνοῶ περὶ τίνος ἀγωνιοῦμαι, κελεύ"σατε δὴ τοὺς δημάρχους εἰπεῖν ἐναντίον ὑμῶν, τί τὸ ἀδί"κημά ἐστιν [a] ἐφ' οὗ μέλλουσί μου κατηγορεῖν, καὶ τὸ πο"ταπὸν ὄνομα ἐπιγράψουσι τῇ δίκῃ.

Ὁ μὲν δὴ ταῦτα ἔλεγεν, δοκῶν ἐπὶ τοῖς λόγοις, οἷς εἶπεν ἐν τῇ βουλῇ, τὴν δίκην ὑφέξειν· καὶ βουλόμενος ὁμολογῆσαι τοὺς δημάρχους, ὅτι ταύτης ἕνεκα τῆς αἰτίας μέλλουσιν αὐτοῦ κατηγορεῖν. οἱ δὲ δήμαρχοι, βουλευσάμενοι κατὰ σφᾶς, τυραννίδι ἐπιβουλεύειν αὐτὸν [b] ᾐτιάσαντο, καὶ πρὸς ταύτην ἐκέλευον τὴν αἰτίαν ἥκειν ἀπολογησόμενον· οὐ βουλόμενοι τὸ ἔγκλημα εἰς μίαν αἰτίαν κατακλεῖσαι, καὶ ταύτην οὔτε ἰσχυρὰν, οὔτε τῇ βουλῇ κεχαρισμένην, ἀλλ' ἑαυτοῖς τε πράττοντες ἐξουσίαν ὅσα βούλονται ἐγκαλεῖν, καὶ βοήθειαν ἀφαιρήσεσθαι τοῦ Μαρκίου τὴν ἐκ τῶν συνέδρων οἰόμενοι. καὶ ὁ Μάρκιος εἶπεν· "[c] Ἀλλ' εἴ τοι ἐπὶ ταύτῃ γε κριθήσομαι τῇ "διαβολῇ, δίδωμι ἐμαυτὸν ἐπίδικον τοῖς δημόταις, καὶ "μηδὲν ἔστω τὸ κωλῦον γράφεσθαι τὸ προβούλευμα. ἐγένετο δὲ τοῖς πλείστοις τῶν συνέδρων ἀσμένοις ἐπὶ τούτῳ γενέσθαι τῷ ἐγκλήματι τὴν δίκην, κατ' ἀμφότερα, καὶ ὅτι οὐκ ἔσται τὸ λέγειν ἃ φρονεῖ τις ἐν τοῖς συνέδροις ὑπαίτιον, καὶ ὅτι ῥᾳδίως ἀπολύσεται τὴν διαβολὴν ὁ ἀνὴρ, βίον ἐζηλωκὼς σώφρονα καὶ ἀνεπίληπτον. γράφεται τὸ προβούλευμα μετὰ ταῦτα ὑπὲρ τῆς δίκης, καὶ χρόνος εἰς παρασκευὴν τῆς ἀπολογίας ὁρίζεται τῷ ἀνδρὶ μέχρι τῆς τρίτης ἀγορᾶς· αἱ δὲ ἀγοραὶ Ῥωμαίοις ἐγίνοντο, ὡς καὶ μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων, [d] δι' ἡμέρας ἐννάτης. ἐν δὲ ταύταις συνιόντες ἐκ τῶν ἀγρῶν οἱ δημοτικοὶ εἰς τὴν πόλιν, τάς τε ἀμείψεις ἐποιοῦντο τῶν ὠνίων, καὶ τὰς δίκας παρ' ἀλλήλων ἐλάμβανον, τά τε κοινὰ, ὅσων ἦσαν κύριοι κατὰ τοὺς νόμους, καὶ ὅσα ἡ βουλὴ ἐπιτρέψειεν αὐτοῖς, ψῆφον ἀναλαμβάνοντες ἐπεκύρουν· τὰς δὲ μεταξὺ τῶν ἀγορῶν [e] ἑπτὰ ἡμέρας, αὐτουργοί τε ὄντες οἱ πολλοὶ καὶ πένητες, ἐν τοῖς ἀγροῖς διετέλουν. ἐπειδὴ δὲ τὸ προβούλευμα ἔλαβον οἱ δήμαρχοι, προελθόντες εἰς τὴν ἀγορὰν, συνεκάλεσαν εἰς ἐκκλησίαν τὸν δῆμον, καὶ πολλὰ ἐγκώμια τῆς βουλῆς διελθόντες, καὶ τὰ δόγματα αὐτῆς ἀναγνόντες, προεῖπον ἡμέραν ἐν ᾗ τὴν δίκην ἔμελλον ἐπιτελεῖν· εἰς ἣν ἅπαντας ἠξίουν ἥκειν τοὺς πολίτας, ὡς ὑπὲρ τῶν μεγίστων διαγνωσομένους.

Ὡς δὲ διεβοήθη ταῦτα, πολλὴ σπουδὴ καὶ παράταξις ἐγίνετο τῶν τε δημοτικῶν καὶ τῶν πατρικίων· τῶν μὲν, ὡς τιμωρησομένων τὸν αὐθαδέστατον· τῶν δὲ, ἵνα μὴ [f] γένηται ὑποχείριος τοῖς ἐχθροῖς, [g] ὡς ὑπὲρ τῆς ἀριστοκρατίας ἀγωνιζόμενος. ἐδόκει δὲ πᾶσα κινδυνεύεσθαι ἡ τοῦ βίου καὶ τῆς ἐλευθερίας δικαίωσις ἐν τῷ τότε ἀγῶνι ἀμφοτέροις. ἐπιστάσης δὲ τῆς τρίτης ἀγορᾶς, ὁ μὲν ἐκ τῶν ἀγρῶν ὄχλος, ὅσος οὔπω πρότερον, συνεληλυθὼς εἰς τὴν πόλιν, ἕωθεν

ἔτι

a Ἐφ' ᾧ malint *Sylb.* & *Portus.* b Ita cum *Lapo* & *Camerario.* Ἠτήσατο perperam in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* c Ἀλλ' ὅτι [illegible] *Vat.* d Δι' ἡμέρας ἐννάτης minus recte in *Ed. Steph.* ut & mox ἐκ τῶν ἀγορῶν. e Putavit *Dionyſius* (ſi quidem ita ſcrip[illegible]) nundinas ita dictas à Romanis fuiſſe, ut apud Græcos Olympias appellatur πενταετηρὶς, & febris quædam, tertiana. ſic fu[illegible]int ab exactis nundinis ad proximas nundinas ſeptem dies. At octo ajunt Latini ſcriptores, quibus potius habend[illegible] fide[illegible]: ut neceſſe ſit hoc loco eſſe vel τοῦ ξυγγραφέως peccatum, quod equidem non puto; vel τοῦ γραφέως, qui ζ' poſuerit pro η'. i. [illegible] ἑπτὰ pro ὀκτώ. *Caſ.* f Γίνοιτο *Vat.* g Pro ὡς non male repoſueris articulum ὁ. *Sylb.*

a Male

ἔτι κατεῖχε τὴν ἀγοράν. οἱ δὲ δήμαρχοι συνεκάλουν τὸ πλῆθος ἐπὶ τὴν φυλέτιν ἐκκλησίαν, χωρία τῆς ἀγορᾶς περισχοινίσαντες, [a] ἐν οἷς ἔμελλον αἱ φυλαὶ στήσεσθαι [b] κατ' αὐτάς. καὶ τότε πρῶτον ἐγένετο Ῥωμαίοις ἐκ-
464 κλησία [c] κατ' ἀνδρὸς ψηφηφόρος ἡ φυλετική· πολλὰ δὲ ἐναντιουμένων τῶν πατρικίων, ἵνα μὴ τοῦτο γένηται, καὶ τὴν λοχῖτιν ἀξιούντων συνάγειν ἐκκλησίαν, ὥσπερ αὐτοῖς πάτριον ἦν. ἐν γὰρ τοῖς πρότερον χρόνοις, ὅτε μέλλοι [d] ψῆφον ἐξενεγκεῖν ὁ δῆμος, ὑπὲρ ὁτουδήποτε ὧν [e] ἐπιτρέψειεν ἡ βουλή, ἐκάλουν μὲν οἱ ὕπατοι τὴν λοχῖτιν ἐκκλησίαν, ἱερὰ πρότερον ἐπιτελέσαντες, ἃ νόμος αὐτοῖς [f] ἔστη, καὶ μέχρι τοῦ καθ' ἡμᾶς χρόνου τινὰ ἐξ αὐτῶν ἔτι γίνεται. συνῄει δὲ τὸ πλῆθος εἰς τὸ πρὸ τῆς πόλεως Ἄρειον πεδίον, ὑπό τε λοχαγοῖς καὶ [g] σημείοις τεταγμένον, ὥσπερ ἐν πολέμῳ. ἐπέφερον δὲ τὴν ψῆφον οὐχ ἅπαντες ἀναλαβόντες, ἀλλὰ κατὰ τοὺς ἰδίους ἕκαστοι λόχους, ὁπότε κληθεῖεν ὑπὸ τῶν ὑπάτων. ὄντων δὲ τῶν συμπάντων τριῶν καὶ ἐνενήκοντα καὶ ἑκατὸν λόχων, καὶ τούτων εἰς ἓξ διῃρημένων συμμορίας, πρώτη μὲν ἐκαλεῖτο συμμορία, καὶ τὴν ψῆφον ἐπέφερεν ἡ τῶν ἐχόντων τὸ μέγιστον τίμημα τῆς οὐσίας, καὶ τὴν πρώτην λαμβανόντων τάξιν ἐν πολέμοις· ἐν οἷς ἦσαν ἱππέων μὲν ὀκτωκαίδεκα λόχοι, πεζῶν δὲ ὀγδοήκοντα. δευτέρα δὲ ἐψηφοφόρει συμμορία τῶν ὑποδεεστέρων τοῖς βίοις, καὶ τὴν ὑποβεβηκυῖαν τάξιν ἐν ταῖς μάχαις [h] μαχομένων, καὶ ὁπλισμὸν οὐ τὸν αὐτὸν ἐχόντων τοῖς πρωτοστάταις, ἀλλ' ἐλάττονα· τοῦτο δὲ τὸ πλῆθος εἰς εἴκοσι λόχους συντεταγμένον ἦν· προσέκειντο δὲ αὐτοῖς [i] δύο φυλαὶ τεκτόνων καὶ χαλκοτύπων, καὶ ὅσοι ἄλλοι πολεμικῶν ἔργων ἦσαν χειροτέχναι. οἱ δὲ ἐν τῇ τρίτῃ συμμορίᾳ καλούμενοι, λόχους μὲν ἐξεπλήρουν εἴκοσι, τίμημα δὲ εἶχον ἔλαττον τῶν δευτέρων, καὶ τάξιν τὴν ἐπ' ἐκείνοις ἐλάττονα, καὶ ὅπλα [k] οὐχ οἷα τοῖς πρὸ αὐτῶν ἔφερον. οἱ δὲ μετὰ τούτους καλούμενοι, τίμημά τε οὐσίας ἔλαττον εἶχον, καὶ τάξιν ἐν πολέμῳ τὴν ἀσφαλεστέραν ἐλάμβανον, καὶ ὁπλισμὸν εὐσταλέστερον εἶχον· διῄρηντο δὲ εἰς εἴκοσι καὶ οὗτοι λόχους· συνετάττοντο δὲ καὶ τούτοις δύο λόχοι βυκανιστῶν καὶ σαλπιγκτῶν. πέμπτη δὲ ἐκαλεῖτο συμμορία τῶν ὀλίγου πάνυ τετιμημένων ἀργυρίου· ὅπλα δὲ ἦν αὐτῶν σαυνία καὶ σφενδόναι· οὗτοι τάξιν οὐκ εἶχον ἐν φάλαγγι, ἀλλὰ ψιλοὶ καὶ κοῦφοι συνεστρατεύοντο τοῖς ὁπλίταις, εἰς τριάκοντα λόχους διῃρημένοι. οἱ δὲ ἀπορώτατοι τῶν πολιτῶν, οὐκ ἐλάττους τῶν ἄλλων ἁπάντων ὄντες, [l] ἔσχατοι τὴν ψῆφον ἀνελάμβανον, ἕνα μόνον ἔχοντες λόχον. οὗτοι [m] στρατιῶται ἦσαν ἐλεύθεροι τοῖς ἐκ καταλόγου, καὶ εἰσφορῶν τῶν κατὰ τιμήματα γινομένων ἀτελεῖς, καὶ δι' ἄμφω ταῦτα ἐν ταῖς ψηφοφορίαις ἀτιμότατοι. εἰ μὲν οὖν ἐπὶ [n] τῶν πρώτων λόχων, οὓς οἵ τε ἱππεῖς ἐξεπλήρουν, καὶ τῶν πεζῶν

ſummo mane forum occupavit. Tribuni vero plebem ad tributa comitia vocarunt, & comitii loca funibus undique clauſerunt, in quibus ſingulæ tribus diſtinctæ, & aliæ ab aliis ſeparatæ erant futuræ. Et tunc primum pop. Rom. tributis comitiis de hoc viro ſuffragia tulit, multum reclamantibus patriciis, & impedire volentibus ne hoc fieret, atque centuriata comitia more patrio habenda cenſentibus. Ante enim quoties populus ſuffragia erat laturus de quavis re ex S. C. ipſi permiſſa, per coſſ. ad centuriata comitia vocabatur, ſolennibus quibuſdam ſacris ante patrio more peractis, quorum nonnulla etiam noſtra ætate fiunt. Conveniebat autem tota multitudo in campum Marcium, qui eſt ante urbem, ſub centurionibus & ſignis non ſecus ac in bello inſtructa. Suffragia vero ferebant non omnes ſimul, ſed ſinguli in ſuis centuriis, quando à conſulibus vocabantur. Quum autem univerſæ centuriæ eſſent centum & nonaginta tres, & hæ in ſex claſſes eſſent diviſæ, prima ad ſuffragia *ante cæteras* vocabatur; atque hæc conſtabat ex iis quorum cenſus erat maximus, & qui primum in bellis locum obtinebant: in qua cenſebantur equitum centuriæ XVIII. peditum LXXX. Secunda claſſis, quæ ſuffragia ferebat, conſtabat ex hominibus, quorum cenſus erat minor, & qui in acie ſecundum locum obtinebant, nec eandem armaturam cum prima claſſe habebant, ſed leviorem: hæc autem multitudo in centurias XX. diſtributa erat; quibus additæ duæ fabrorum lignariorum, & ærariorum centuriæ, & alii quotquot bellicarum machinarum erant opifices. Tertia vero claſſis, quæ tertio loco vocabatur, conſtabat ex centuriis XX. ſed cenſu erat minor quam ſecunda, & proximum ab ea locum in acie tenebat, nec eadem arma ferebat quæ præcedens claſſis. Qui vero *quarti* deinceps vocabantur, ut cenſum minorem habebant, ita in bello tutiorem locum obtinebant, & armaturam expeditiorem habebant: hi quoque in centurias XX. diviſi erant; illiſque duæ cornicinum tubicinumque centuriæ addebantur. Quinta claſſis erat eorum qui cenſum minimum habebant; & eorum arma erant tela, quæ jaculabantur, & fundæ: hi locum certum in acie non habebant, ſed leviter armati & expediti una cum militibus gravis armaturæ militabant, in centurias XXX. diviſi. Pauperrimi vero cives, qui non erant cæteris omnibus numero inferiores, ultimum habebant ſuffragium, in unam omnes rejecti centuriam. Hi immunes erant militiæ & delectuum militarium, & tributorum quæ ex cenſu pendebantur, & ob utramque iſtam cauſſam in ſuffragiis ferendis minima erat eorum auctoritas. Si igitur primæ claſſis centuriæ XCVIII. quæ conſtabant ex equitibus, & peditibus

Per. Jul. 4225.
Ante Chr. 489.
Olymp. 72 $\frac{3}{4}$.
V. C. Cat. 263. Var. 265.

a Male ἐφ' αἷς in *Ed. Steph.* *b* Rectius καθ' αὑτὰς *unaquæque ſeorſim. Sylb.* *c* Κατ' ἄνδρα vel κατ' ἄνδρας *viritim* legunt *Lapus & Gelen.* Κατ' ἀνδρὸς πατρικίου malit *Sylb.* Nihil mutandum cenſet *Portus*: quod ex utraque lectione commodus ſenſus elici poteſt. *d* Ψῆφον ἐπιφέρειν δῆμος *Vat.* *e* Ἐπιτρέψει *Vat.* *f* Vel ἔστη accipiendum pro compoſito καθέστη, vel ἐστί, legendum. *Sylb.* Ἐστὶ in *Cod. Vat.* *g* Alibi σημαίαις. *h* Rectius forſan ταττομένων ad vitandam tautologiam: vel pro καὶ τὴν legendum καὶ κατὰ τὴν, niſi ellipſin hic dicas propoſitionis κατά. *Sylb.* & *Port.* *i* Imo δύο λόχοι dicendum, ut ex ſuperioribus *Dionyſii* verbis conſtat; vel vox φυλὴ catachreſtice ponitur pro λόχοι, *Port.* *k* Οὐχ ἴσα *Vat.* Οὐχ ὅμοια τοῖς πρὸ αὐτῶν vel οὐχ οἷα οἱ πρὸ αὐτῶν legi placuit *Sylburgio.* *l* Ἔσχατον *Vat.* *m* Συντεταγμένοις aut aliud hujuſmodi poſt τοῖς ἐκ καταλόγου addendum, vel legendum στρατείας ἦσαν ἐλεύθεροι τῶν ἐκ καταλόγου *liberi erant ab expeditionibus quæ ex delectu fiebant*, i. e. non cogebantur dare nomina in conſcriptione militum, ſed pro arbitrio vel militabant vel domi remanebant. De his ipſis ſupra p. 213. v. 43. quo pertinent etiam quæ ab Appio repetuntur p. 318. v. 6. *Sylb.* Simili fere modo *Portus*, οὗτοι στρατιῶν ἦσαν ἐλεύθεροι τῶν ἐκ καταλόγου. *n* Τῶν πρώτων λόχων dicit pro τῆς πρώτης συμμορίας *primæ claſſis* ut paullo ante v. 18. *Sylb.*

a Ε

Per. Jul. 4225. Ante Chr. 489. Olymp. 72 ¾. V. C. Cat. 263. Var. 265.

tibus primum locum in acie obtinentibus, conſenſiſſent, finis imponebatur ſuffragiis, nec centuriæ reliquæ XCV. ad ſuffragia vocabantur; quod niſi fieret, ſecunda claſſis, quæ conſtabat ex centuriis XXII. vocabatur, & tertia deinceps, donec conſentirent centuriæ XCVII. & ſæpe judicia primæ claſſis ſuffragiis abſolvebantur, ita ut ultimis non eſſet amplius opus. Raro autem res tantæ ambiguitatis occurrebat, ut uſque ad ultimæ inopum centuriæ ſuffragia veniretur; atque hoc erat tanquam finis, diviſis bifariam primis centum & nonaginta duabus centuriis: hæc enim, poſtremo loco latis ſuffragiis, ad utram partem acceſſiſſet, ſuo momento efficiebat ut altera earum præponderaret. Marcii igitur propugnatores poſcebant hæc *centuriata* comitia, quæ ex cenſu fiebant; ſperantes fore ut fortaſſe à primæ claſſis nonaginta & octo centuriis, ſin minus, à ſecunda ſaltem aut tertia abſolveretur. At tribuni hoc ſuſpicati, & ipſi tributa comitia habenda eſſe putarunt, & id judicium illis committendum, ut neque pauperes deteriore eſſent conditione quam divites, neque tribules minus honoratum locum quam milites graviter armati haberent; neque plebs in ultimas rejecta claſſes à ſuffragiorum æqualitate excluderetur; ſed æquo & ſuffragiorum & honorum jure omnes inter ſe fruerentur, & pariter vocati ſuffragia tributim ferrent. Et ipſorum poſtulata videbantur æquiora eſſe quam aliorum, quod cenſerent populi judicium potius penes plebem quam penes paucorum dominatum eſſe debere, atque læſæ reip. crimen æque ad omnium cognitionem pertinere.

LX. ¶ Quum autem hæc quoque res illis ægre à patriciis fuiſſet conceſſa, quum jam cauſſa eſſet dicenda, Minucius alter conſul *ſuggeſtum* primus adſcendit, & ſenatus mandata expoſuit, exorſus à commemoratione beneficiorum quæcunque plebs à patriciis acceperat: deinde, pro tot & adeo præclaris facinoribus, hanc unam gratiam ſibi rogantibus neceſſariam à plebe in totius reip. commodum rependi poſtulavit: præterea concordiam & pacem laudavit, & quantam felicitatem hoc utrumque civitatibus afferat, pluribus demonſtravit: & invectus eſt in diſcordiam & bella civilia, quibus *multas* civitates una cum ſuis populis exciſas, & gentes integras internecione deletas dicebat: & *plebejos* oravit ne iræ indulgentes deteriora melioribus anteponerent, ſed maturo conſilio ſapienter res futuras providerent; neve conſultantes de rebus maximi momenti nequiſſimos quoſque cives in conſilium adhiberent, ſed eos quos judicarent viros eſſe optimos, & quos ſcirent pacis bellique temporibus patriæ valde profuiſſe, de quorum fide dubitare non poſſent, quaſi jam naturam *&* *animum* mutaſſent. Summa autem orationis totius illa fuit, ne ulla ſuffragia contra Marcium ferrent,

οἱ τὴν πρώτην τάξιν [a] ἐν τῷ πολέμῳ λαμβάνοντες, τὸ αὐτὸ φρονήσαιεν [b] ἑπτὰ καὶ ἐνενήκοντα λόχοι, τέλος εἶχεν ἡ ψηφοφορία, καὶ οὐκέτι τοῖς λοιποῖς [c] ἓξ καὶ ἐννενήκοντα λόχοις ἀνε- 465 δίδοτο ἡ ψῆφος· εἰ δὲ [d] μὴ τοῦτο γένοιτο, ἡ δευτέρα συμμορία τῶν δύο καὶ εἴκοσι λόχων ἐκαλεῖτο, καὶ ἡ τρίτη· καὶ τοῦτο συνέβαινεν ἕως οὗ τὸ αὐτὸ φρονήσωσιν ἑπτὰ καὶ ἐνενήκοντα λόχοι. καὶ τὰ μὲν πολλὰ τῶν ἀγωνισμάτων ἐπὶ τῶν πρώτων κλήσεων τέλος ἐλάμβανεν, ὡς μηδὲν ἔτι δεῖν τῶν ἐσχάτων. σπανίως δέ που πρᾶγμα οὕτως ἐνδοιαζόμενον ἐνέπιπτεν, ὥστε μέχρι τῆς ἐσχάτης ψήφου τῆς τῶν ἀπορωτάτων προελθεῖν· καὶ ἦν ὥσπερ πέρας τοῦτο διαθέντων τῶν προτέρων δύο καὶ ἐνενήκοντα καὶ ἑκατὸν λόχων, τὴν τελευταίαν ψῆφον ἐπενεχθεῖσαν ἐκείναις, αἰτίαν γενέσθαι τῆς ἐπὶ θάτερα ῥοπῆς. οἱ μὲν οὖν συναγωνιζόμενοι Μαρκίῳ, ταύτην ἠξίουν καλεῖν τὴν ἀπὸ τῶν τιμημάτων ἐκκλησίαν, ὑπολαμβάνοντες τάχα μὲν ἀπὸ τῆς πρώτης κλήσεως ὑπὸ τῶν ὀκτὼ καὶ ἐνενήκοντα λόχων ἀπολυθήσεσθαι τὸν ἄνδρα· εἰ δὲ μή γε, ὑπὸ τῆς δευτέρας, ἢ τρίτης. οἱ δὲ δήμαρχοι ταῦτα ὑφορώμενοι, καὶ αὐτοὶ τὴν φυλετικὴν ἐκκλησίαν ᾤοντο δεῖν συνάγειν, καὶ τοῦ ἀγῶνος ἐκείνην ποιῆσαι κυρίαν· ἵνα μήτε οἱ πένητες τῶν πλουσίων μειονεκτῶσι, μήτε οἱ [e] φυλετικοὶ τῶν ὁπλιτῶν ἀτιμοτέραν ἔχωσι χώραν, μήτε ἀπερριμμένον εἰς τὰς ἐσχάτας κλήσεις τὸ δημοτικὸν πλῆθος ἀποκλείηται τῶν ἴσων ψήφων· ἰσόψηφοι δὲ καὶ ὁμότιμοι πάντες ἀλλήλοις γενόμενοι, μιᾷ κλήσει τὴν ψῆφον ἐπενέγκωσι κατὰ φυλάς. καὶ ἐδόκουν δικαιότερα αὐτοὶ τῶν ἑτέρων ἀξιοῦν· δημοτικὸν οἰόμενοι δεῖν, ἀλλ᾽ οὐκ ὀλιγαρχικὸν εἶναι τὸ τοῦ δήμου δικαστήριον, καὶ τὴν περὶ τῶν ἀδικούντων τὸ κοινὸν διάγνωσιν ἁπάντων εἶναι κοινήν.

Συγχωρηθέντος δὲ αὐτοῖς καὶ τούτου μόλις ὑπὸ τῶν πατρικίων, ἐπειδὴ τὴν δίκην ἐχρῆν λέγεσθαι, πρῶτος ἀνέβη Μινύκιος ὁ ἕτερος τῶν ὑπάτων, καὶ ἔλεξεν οὓς ἐπέστειλεν αὐτῷ λόγους ἡ βουλή· πρῶτον μὲν ἁπάσας τὰς εὐεργεσίας ὑπομιμνήσκων, ὅσας ἦν εἰληφὼς ὁ δῆμος παρὰ τῶν πατρικίων· ἔπειτα ἀξιῶν ἀντὶ πολλῶν καὶ καλῶν ἔργων μίαν ἀποδοθῆναι παρὰ τοῦ δήμου δεομένοις σφίσιν ἀναγκαίαν χρείαν, ἐπὶ τῷ κοινῷ τῆς πόλεως ἀγαθῷ· πρὸς δὲ τούτοις, ἐπαινῶν μὲν ὁμόνοιαν καὶ εἰρήνην, καὶ ὅσης εὐδαιμονίας ἑκάτερον τούτων αἴτιόν ἐστι ταῖς πόλεσιν ἐπιλεγόμενος· κατηγορῶν δὲ διχοστασίας καὶ πολέμων ἐμφυλίων, ἐξ ὧν πόλεις αὐτάνδρους ἀπέφαινεν ἀνῃρῆσθαι, καὶ ἔθνη ὅλα διολωλέναι· παρακαλῶν δὲ μὴ τὰ χείρω αἱρεῖσθαι περὶ τῶν κρειττόνων ὀργῇ ἐπιτρέψαντας, ἀλλ᾽ ἐκ λογισμοῦ σώφρονος τὰ μέλλοντα ὁρᾶν, μηδὲ τοῖς κακίστοις τῶν πολιτῶν χρῆσθαι συμβούλοις περὶ τῶν μεγίστων βουλευομένους, ἀλλὰ τοῖς κρατίστοις [f] σφίσι δοκοῦσιν, ὑφ᾽ ὧν ᾔδεσαν [g] ἐν εἰρήνῃ καὶ κα- 466 τὰ πολέμους πολλὰ ὠφελημένην τὴν πατρίδα, οἷς οὐκ ἂν δικαιώσωσιν, ὡς μεταβεβλημένοις τὴν φύσιν, ἀπιστεῖν. ἓν δὲ κεφάλαιον ἦν ἁπάντων τῶν λόγων, μηδεμίαν αὐτοὺς ἐπενεγκεῖν κατὰ τοῦ Μαρκίου ψῆφον,

ἀλλὰ

a Ἐν τοῖς πολέμοις *Vat.* b Ἑπτὰ καὶ ἐνενήκοντα reperitur etiam v. 6. ſed verior ſcriptura eſt ὀκτὼ καὶ ἐνενήκοντα ut ſequitur v. 16. & colligitur ex p. 447. v. 22. ubi primæ claſſi tribuit octuaginta centurias peditum & octodecim equitum, (ut ſupra quoque p. 213. v. 38.) quæ ſumma eſt centuriarum 98. quare *Lapus* etiam vertit *octo & nonaginta ordines. Sylb.* c Pro ἓξ καὶ ἐννενήκοντα interpretes rectius legunt πέντε καὶ ἐνενήκοντα. cum enim ſecunda claſſis conſtet centuriis 22, tertia 20, quarta rurſum 22, quinta 30, & ſexta 1, non poteſt major ex his numeris elici ſumma quam 95. qua de re vide *Annott.* ad p. 215. *Sylb.* d Μετὰ τοῦτο in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* e Articulum ἡ non agnoſcit *Vat.* f Malim ψιλοί, cum ad ſequens ὁπλιτῶν magis quadret. *Sylb.* g [illegible]ισιν εἶναι δοκοῦσιν *Vat.* h Ἐν εἰρήνῃ τε *Vat.*

ἀλλὰ μάλιστα μὲν ᵃ δι' αὐτὸν ἀφεῖναι τὸν ἄνδρα, ἀναμιμνησκομένους οἷος εἰς τὰ κοινὰ ἐγένετο, καὶ ὅσους κατώρθωσεν ὑπὲρ τῆς κοινῆς ἐλευθερίας τε καὶ ἡγεμονίας πολέμους, καὶ ὡς οὔτε ὅσια, οὔτε δίκαια, οὔτε προσήκοντα σφίσι ποιήσουσι, λόγων μὲν αὐτῷ μνησικακοῦντες φαύλων, ἔργων δὲ ἀχαριστοῦντες καλῶν. ᵇ εἶναι δὲ καὶ τὸν καιρὸν τῆς ἀφέσεως καλὸν, ὅτε γε αὐτὸς ἥκει παρέχων τὸ σῶμα τοῖς διαφόροις, καὶ στέρξων ὅ,τι ἂν ἐκεῖνοι περὶ αὐτοῦ διαγνῶσιν. εἰ δὲ οὐχ οἷοί τε εἰσι διαλύσασθαι πρὸς ἐκεῖνον, ἀλλὰ χαλεπῶς καὶ ἀπαραιτήτως ἔχουσιν, ἐνθυμηθέντας ὅτι ἡ βουλὴ δεομένη περὶ αὐτοῦ ᶜ πάρεισιν, ἄνδρες οἱ κράτιστοι τῆς πόλεως τριακόσιοι, παθεῖν τι καὶ ἐπικλασθῆναι τὰς γνώμας, καὶ μὴ δι' ἑνὸς ἐχθροῦ τιμωρίαν, τοσούτων δέησιν ἀπώσασθαι φίλων, ἀλλὰ πολλῶν καὶ ἀγαθῶν ἀνδρῶν χάριτι δίκην ἑνὸς ἀνδρὸς ὑφελεῖν. Ταῦτα καὶ παραπλήσια τούτοις εἰπὼν, τελευταῖον ἐκεῖνον ᵈ ὑπέθηκε τὸν λόγον, ὅτι ψήφου μὲν ἐπαχθείσης, ἐὰν ἀπολύσωσι τὸν ἄνδρα, διὰ τὸ μηδὲν ἀδικεῖσθαι τὸν δῆμον ὑπ' αὐτοῦ, δόξουσιν ἀφεικέναι· ἐὰν δὲ κωλύσωσιν ἐπιτελεσθῆναι ᵉ δίκην, τοῖς δεομένοις ὑπὲρ αὐτοῦ φανήσονται κεχαρισμένοι.

ſed potiſſimum abſolverent hominem propter ipſius virtutem, memores quam bene eſſet meritus de rep. & quot bella pro communi totius pop. Rom. libertate imperioque feliciter geſſiſſet: & nec pie nec juſte nec ex officio ſuo facturos dicebat, ſi inania ejus verba in memoriam revocarent, & ob præclara ejus facinora nullam gratiam ei rependerent. Honeſtam autem hominis abſolvendi occaſionem ſeſe offerre dicebat, quod & ipſe ultro ſui corporis poteſtatem inimicis faceret, & quicquid illi de ſe ſtatuiſſent, in eo acquieturus eſſet. Quod ſi cum illo in gratiam redire non poſſent, ſed acerbo & implacabili odio eum proſequerentur, *rogabat eos ut* ſaltem id conſiderantes, ſenatum pro eo deprecantem adeſſe, trecentos viros totius civitatis optimos, aliqua miſericordia moverentur, animiſque flecterentur, nec propter unius inimici pœnam, tot amicorum preces repellerent; ſed multorum ac proborum virorum gratiæ unius hominis pœnam condonarent. Hæc & his ſimilia loquutus, poſtremo ſic clauſit orationem ſuam; ſi ſuffragiis ſuis hominem abſolverent, fore ut eum abſolviſſe viderentur, quod plebi nullam injuriam feciſſet, ſed ſi hoc judicium ad finem uſque perduci prohiberent, fore ut in gratiam ejus deprecatorum pœnam ei remiſiſſe viderentur.

Παυσαμένου δὲ τοῦ Μινυκίου, παρελθὼν ὁ δήμαρχος Σικίννιος, οὔτε αὐτὸς ἔφη προδώσειν τὴν ἐλευθερίαν τοῦ δημοτικοῦ, οὔτε τοῖς προδιδοῦσιν ἐπιτρέψειν ἑκών· ἀλλ' εἰ τῷ ὄντι παρέχουσιν οἱ πατρίκιοι τὸν ἄνδρα ἐπὶ δίκην τοῖς δημοτικοῖς, ἀναδώσειν περὶ αὐτοῦ ψῆφον, ἄλλο δὲ ποιήσειν ᶠ περὶ ταῦτα οὐδέν. μετὰ ταῦτα παρελθὼν ὁ Μινύκιος εἶπεν· "Ἐπειδὴ πάντως, ὦ ᵍ δήμαρχε, ψῆφον ἐπενεχθῆναι περὶ τοῦ ἀνδρὸς "προθυμεῖσθε, μηδὲν ἔξω τοῦ ἐγκλήματος κατη"γορεῖτε· ἀλλ' ἐπειδὴ τυραννίδι αὐτὸν ἐπιχειρεῖν "εἰσηγγείλατε, τοῦτο διδάσκετε, καὶ περὶ τούτου τὰς "πίστεις φέρετε. ʰ λόγων δὲ αὐτοῦ ὧν αἰτιᾶσθε κα"τὰ τοῦ δήμου πρὸς τὴν βουλὴν εἰπεῖν, μήτε μέμνη"σθε, μήτε κατηγορεῖτε. ἀφεῖσθαι γὰρ αὐτὸν ἐψη"φίσατο ταύτης τῆς αἰτίας τὸ συνέδριον, καὶ ἐπὶ ῥη"τοῖς ἥκειν εἰς τὸν δῆμον ⁱ ἐπιδικαιῶσαι· καὶ μετὰ τοῦ"το ἀνέγνω τὸ προβούλευμα". ὁ μὲν δὴ ταῦτα εἰπών τε καὶ ἐπιμαρτυράμενος, κατέβη. τῶν δὲ δημάρχων πρῶτος μὲν διέθετο τὴν κατηγορίαν Σικίννιος ἐκ πολλῆς ἐπιμελείας καὶ παρασκευῆς, πάντα ὅσα πράττων ἢ λέγων ὁ ἀνὴρ κατὰ τοῦ δήμου διετέλεσεν, εἰς κατασκευὴν τυραννίδος ἀναφέρων. ἔπειτα μετ' ἐκεῖνον οἱ δυνατώτατοι τῶν δημάρχων ᵏ εἶπον.

LXI. ¶ Quum autem Minucius finem dicendi feciſſet, Sicinnius tribunus progreſſus dixit, neque ſe plebis libertatem proditurum, neque ſponte ab aliis prodi paſſurum: ſed, ſi revera patricii hominem plebis judicio permitterent, ſe in ſuffragia plebem miſſurum, & nihil aliud præterea facturum. Poſt hunc progreſſus Minucius dixit: "Quandoquidem, tribuni, adeo cupitis de hoc homine "omnino ſuffragia ferri, nihil præter obje"ctum crimen contra eum dicite: ſed quan"do affectatæ tyrannidis nomine eum detu"liſtis, hoc docete, &, quibus poteſtis, ratio"nibus hoc probate. Verborum vero, quæ "ab eo in ſenatu contra plebem dicta cri"minamini, neque mentionem facite, neque "propterea illum accuſate. Nam ſenatus ſuo "decreto eum hoc crimine liberavit, eum"que ad plebis judicium certis conditionibus, "quæ diſertiſſimis verbis expreſſæ fuerunt, "venire æquum eſſe cenſuit: ac mox ſena"tuſconſultum recitavit. Ille igitur, hæc loquutus & obteſtatus, deſcendit. Tum Sicinnius, tribunorum primus, accuſationem à ſe accuratiſſime præmeditatam eſt aggreſſus; & quicquid unquam reus aut feciſſet aut dixiſſet, id ad tyrannidis affectationem retulit. Poſt illum tribuni, qui gratia & opibus plurimum valebant, verba fecerunt.

Ὡς δὲ παρέλαβεν ὁ Μάρκιος τὸν λόγον, ἀρξάμενος ἄνωθεν ἀπὸ τῆς πρώτης ἡλικίας, διῆλθεν ὅσας ἐστρατευμένος ἦν ὑπὲρ τῆς πόλεως στρατείας, καὶ ὅσους εἰληφὼς ἐπινικίους παρὰ τῶν

LXII. ¶ Quorum orationem quum Marcius excepiſſet, exorſus à primis ſuæ adoleſcentiæ annis, recenſuit quoties pro rep. militaſſet, & quot coronas pro victoriæ præmio ab imperatoribus

a Δι' αὐτὸν, i.e. *propter ipſum, propter ipſius virtutes*, ex ipſo ſenſu legendum putat *Port.* Δι' αὐτῶν ἀφεῖναι τῆς δίκης τὸν ἄνδρα *Vat.* b Ut hîc, ſic etiam infra in illo participio ἐνθυμηθέντας, vel ἔλεγε vel ἀπέφαινε, ſubaudiendum ad legitimam conſtructionem. *Port.* c Πάρεισιν hîc non tantum intellectum reſpicit, ſed etiam ſequentia ἄνδρες τριακόσιοι. *Sylb.* d In *Vat.* & *Lat. Codd.* ἐπέθηκε *addidit.* Sed poſſumus etiam (inquit *Sylb.*) ὑπέθηκε retinere pro *ſubjecit*, ſeu *ſuggeſſit admonitionis loco.* e Τὴν δίκην *Vat.* quod maluit etiam *Sylb.* f Παρὰ ταῦτα *Vat.* quod placuit & *Porto.* g Δήμαρχοι *Vat.* h Λόγων δὲ, ὧν αὐτὸν ᾐτιᾶσθε *Vat.* i Ἐδικαίωσε *Vat.* k Εἰπεῖν *Vat.*

Per. Jul. 4225. Ante Chr. 489. Olymp. 72 3/4. V. C. Cat. 263. Var. 265.

peratoribus accepiſſet, quot hoſtes vivos cepiſſet, & quot cives in præliis ſervaſſet, & ad ſingula dicta oſtendebat dona ſibi fortitudinis ergo data, & imperatores teſtes citabat, & cives à ſe ſervatos nominatim appellabat. Illi vero aderant lamentantes, & rogantes cives ne ſuæ ſalutis auctorem, tanquam hoſtem, perderent & interficerent: unamque pro multis animam repoſcentes, & ſe ipſos pro eo dedentes ut arbitratu ſuo de ſe ſtatuerent. Horum autem plerique erant plebeji, eorumque magnus erat in rep. uſus: quorum aſpectu & precationum reverentia plebs mota, ad commiſerationem & lacrymas ſe convertit. Ut vero Marcius diſciſſa etiam veſte pectus oſtendit cicatricibus oppletum, & cæteras totius corporis partes plagis repletas, *quæſivit ex illis* num ejuſdem hominis hæc facinora eſſe putarent, multos in bello ſervare, & ſervatos in pace perdere, & qui fieri poſſet, ut qui tyrannidem affectaret, idem ex urbe plebem expelleret, à qua potiſſimum tyrannis augetur & alitur. Adhuc autem eo loquente quotquot de plebe erant æquiores *ac mitiores*, & proborum hominum amantiores, abſolvendum hominem vociferabantur; eoſque pudebat quod vel ab initio hujuſmodi criminis reus actus fuiſſet, vir qui toties pro communi omnium ſalute vitam ſuam contempſiſſet. ſed qui erant ingenio invido *&* *maligno*, quique bonos viros oderant, & ad quamlibet ſeditionem facillime movebantur, ægre illi quidem ferebant quod hominem eſſent abſoluturi: ſed tamen quid aliud facerent non habebant, quia nullum affectatæ tyrannidis (cujus cauſſâ in ſuffragia fuerant miſſi) manifeſtum argumentum reperire poterant.

LXIII. ¶ Quod quum animadvertiſſet Decius ille, qui & in ſenatu verba faceret, & qui *callidis artibus* auctor fuerat ut S. C. de hoc judicio fieret, ſurrexit, &, indicto ſilentio, in hunc modum eſt loquutus: “Quando, Quirites,
“ patricii crimine orationis in ſenatu habitæ,
“ & factorum quæ inde violenta & ſuperba
“ ſequuta ſunt, Marcium abſolvunt, & eum
“ ne accuſare quidem nobis permittunt, au-
“ dite quodnam facinus præter illa verba
“ generoſus iſte vir patrarit, quam ſuperbum,
“ quam tyrannicum; & qualem veſtram le-
“ gem ipſe homo privatus violarit, diſcite.
“ Omnes profecto ſcitis, prædam ex hoſtibus
“ captam, noſtraque virtute partam ad remp.
“ legis juſſu pertinere, & non modo nullum
“ privatum hominem, ſed ne ipſum quidem
“ imperatorem in iſtam jus habere: ſed quæ-
“ ſtoris eſſe hanc acceptam vendere, & pecu-
“ niam hinc redactam in ærarium ferre.

στρατηγῶν στεφάνους, πολεμίων τε τοὺς ληφθέντας αἰχμαλώτους ὑπ' αὐτοῦ, καὶ πολιτῶν τοὺς διασωθέντας ἐν τοῖς ἀγῶσι· καὶ παρ' ἕκαστον τῶν λεγομένων τά τε ἀριστεῖα ἐπεδείκνυτο, καὶ τοὺς στρατηγοὺς μάρτυρας παρείχετο, καὶ τῶν πολιτῶν τοὺς διασωθέντας ἐξ ὀνόματος ἐκάλει. οἱ δὲ παρῆσαν ὀλοφυρόμενοι, καὶ δεόμενοι τῶν πολιτῶν, μὴ τὸν αἴτιον σφίσι τῆς σωτηρίας, ὡς πολέμιον ἀπολέσαι [a] καὶ κτεῖναι", μίαν τε ἀντὶ πολλῶν ψυχὴν αἰτούμενοι, καὶ παραδιδόντες ἑαυτοὺς ἀντ' ἐκείνου χρῆσθαι ὅ,τι βούλονται. ἦσαν δὲ οἱ πλείους αὐτῶν ἐκ τοῦ δημοτικοῦ γένους, καὶ πολλὰ τῷ κοινῷ χρήσιμοι· ὧν τάς τε ὄψεις καὶ τὰς δεήσεις δι' αἰσχύνης ὁ δῆμος λαμβάνων, εἰς οἴκτους καὶ δάκρυα ἐτράπετο. ὡς δὲ καὶ τὴν ἐσθῆτα ὁ Μάρκιος περιρρηξάμενος, ἐπεδείξατο τὰ στέρνα [b] τῶν τραυμάτων μεστὰ, καὶ πᾶν τὸ ἄλλο μέρος τοῦ σώματος ἀνάπλεων τῶν πληγῶν, [c] εἰ τῶν αὐτῶν ἀνθρώπων ἔργα εἶναι νομίζουσι, σώζειν μὲν [d] ἐκ τῶν πολεμίων τοὺς πολλοὺς, ἀπολλύναι δὲ τοὺς σωθέντας ἐν εἰρήνῃ· καὶ εἰ τυραννίδα κατασκευαζόμενός τις τὸ δημοτικὸν ἐλαύνει μέρος [e] ἐκ πόλεως, ὑφ' οὗ μάλιστα αὔξεταί τε καὶ τρέφεται τυραννίς. ἔτι [f] δὲ αὐτοῦ λέγοντος, ὅσον μὲν ἦν τοῦ δημοτικοῦ μέρους ἐπιεικὲς καὶ φιλόχρηστον, ἀπολύειν ἐβόα τὸν ἄνδρα, καὶ δι' αἰσχύνης ἐλάμβανεν, εἰ καὶ δίκην ὑπεῖχε τὴν ἀρχὴν περὶ τοιαύτης αἰτίας, ἀνὴρ τοσαυτάκις ὑπεριδὼν τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς ἕνεκα τῆς ἁπάντων φυλακῆς. ὅσοι δὲ ἦσαν φύσει βάσκανοι καὶ μισόχρηστοι καὶ πρὸς πᾶσαν εὐκίνητοι στάσιν, ἤχθοντο μὲν ἀπολύειν τὸν ἄνδρα μέλλοντες, οὐκ εἶχον δὲ ὅ,τι ἂν ἄλλο ποιῶσι, διὰ τὸ μηδεμίαν εὑρίσκειν ἀφορμὴν τυραννίδος [g] ἢ ἐπιθέσεως φαινομένην, ὑπὲρ ἧς τὰς ψήφους ἀνειλήφεσαν.

Τοῦτο καταμαθὼν ὁ Δέκιος ἐκεῖνος, ὁ καὶ τοὺς ἐν τῇ βουλῇ ποιησάμενος λόγους, καὶ τὸ προβούλευμα περὶ τῆς δίκης γραφῆναι παρασκευάσας, ἀνέστη, καὶ σιωπὴν γενέσθαι κελεύσας, ἔλεξεν· “Ἐπειδὴ, ὦ δημόται, τῶν ἐν τῇ βουλῇ λεχθέντων
“ ὑπὸ Μαρκίου λόγων, καὶ τῶν διὰ τούτων ἀκολουθησάντων ἔρ-
“ γων βιαίων τε καὶ ὑπερηφάνων ἀπολύουσιν αὐτὸν οἱ πατρί-
“ κιοι, καὶ οὐδὲ ἡμῖν ἐπιτρέπουσι κατηγορεῖν, ἀκούσατε δὴ ὑμῖν ἔρ-
“ γον ἔξω τῶν λόγων ὁ γενναῖος οὗτος ἀνὴρ τυγχάνει διαπεπραγ-
“ μένος, ὡς [h] αὔθαδες καὶ τυραννικὸν, καὶ δὴ ὑμῶν κατέλυσε
“ νόμον αὐτὸς ἰδιώτης ὢν, μάθετε. ἴστε δή που πάντες, ὅτι
“ τὰ ἐκ τῶν πολεμίων λάφυρα, ὅσων ἂν ἡμῖν ὑπάρχῃ
“ τυχεῖν δι' ἀρετὴν, [i] δημόσια εἶναι κελεύει ὁ νόμος, καὶ τού- 468
“ των οὐχ ὅπως τις ἰδιώτης γίνεται κύριος, ἀλλ' οὐδὲ αὐ-
“ τὸς ὁ τῆς δυνάμεως ἡγεμών· ὁ δὲ ταμίας αὐτὰ παραλα-
“ βὼν, ἀπεμπολεῖ, καὶ εἰς τὸ δημόσιον ἀναφέρει τὰ χρήματα.

“ καὶ

a Deſiderantur in *Cod. Vat.* *b* Non agnoſcit *Vat.* *c* Ante conjunctionem εἰ ſubaudiendum (cum utroque Interprete) participium ἐρωτῶν, ἐρόμενος, vel aliud ſimile. *Sylb.* Si Codex mendo caret, dicendum hoc loquendi genus conciſum & ἐλλειπτικὸν eſſe, atque adeo bene convenire orationi patheticæ. Verum eo potius propendeo ut credam αὐτοὺς ἠρώτα vel αὐτοὺς ἤρετο, aut ſimile quid Librariorum incuria excidiſſe. *Port.* Has *Sylburgii Portique* conjecturas à vero non multum aberraſſe oſtendit *Cod. Vat.* in quo legitur καὶ ἐπύθετο εἰ &c. *d* Ut hîc dicitur σώζειν ἐκ τῶν πολεμίων, ſic aliquanto poſt (v. 41.) τὰ ἐκ τῶν πολεμίων λάφυρα. poteſt tamen & πολέμων legi, quia mox ſequitur ἐν εἰρήνῃ. *Sylb.* *e* Malim cum articulo ἐκ τῆς πόλεως. *Sylb.* *f* Δὲ in apodoſi & epanalepſi obſervavi etiam apud *Pauſaniam.* Sed frequentem ibi uſum habet etiam δή. *Sylb.* *g* Expungo vocabulum ἢ ante ἐπιθέσεως. quo modo legiſſe viſus eſt *Lapus*, dum vertit, *nullum invenientes apparens affectatæ tyrannidis argumentum.* Convenit autem hæc tyrannidis ἐπίθεσις (quæ pag. ſeq. τυραννίδος κατασκευὴ vocatur) cum hiſce in pag. præced. ἀλλ' ἐπειδὴ τυραννίδι αὐτὸν ἐπιχειρεῖν εἰσηγγείλατο. Male ideo *Gelenius* à *Lapo* diſceſſit, quod vocula ἢ deceptus ita locum addiderit; *quum nihil in eo invenirent quod in tyrannum vel inſidiatorem competeret.* *Steph.* *h* Perperam in *Ed. Steph.* αὐθάδης legebatur. *Port.* *i* Hoc nomen ad λάφυρα refertur. Mendoſe in *Ed. Steph.* δημοσία. *Port.*

a Μόνος

“καὶ τοῦτον τὸν νόμον ἐξ οὗ τήνδε οἰκοῦμεν τὴν πόλιν, “οὐχ ὅπως κατέλυσέ τις, ἀλλ᾽ οὐδὲ ᾐτιάσατο μὴ οὐχὶ “καλῶς ἔχειν· ἀλλ᾽ οὗτος μόνος Μάρκιος ὑπεριδὼν “αὐτοῦ κειμένου καὶ κυρίου ὄντος, [a] μόνος ἠξίωσεν “ἀφαιρήσασθαι τὰ κοινὰ ἡμῶν, ὦ δημόται, λάφυρα, “πέρυσι καὶ οὐ πάλαι. ποιησαμένων γὰρ ὑμῶν “καταδρομὴν τῆς Ἀντιατῶν γῆς, καὶ πολλὰ μὲν “σώματα, πολλὰ δὲ βοσκήματα, πολὺν δὲ σῖτον, “πολλὰ δὲ ἄλλα χρήματα περιβαλομένων, οὔτε τῷ “ταμίᾳ ταῦτα [b] ἀπέδειξεν, οὔτε αὐτὸς ἀποδόμενος “εἰς τὸ δημόσιον ἀνήνεγκεν τὸ ἀργύριον, ἀλλὰ διένει-“με καὶ κατεχαρίσατο τοῖς ἑαυτοῦ φίλοις ἅπασαν “τὴν λείαν. τοῦτο δὴ τυραννίδος τεκμήριον εἶναί φημι “τὸ ἔργον. πῶς γὰρ οὔ; ὃς τοὺς ἑαυτοῦ κόλακάς τε “καὶ σωματοφύλακας, καὶ τῆς μελλούσης συνερ-“γοὺς τυραννίδος [c] τῶν δημοτικῶν εὐηργέτει χρημάτων· “καὶ νόμου κατάλυσιν εἶναι φανερὰν ταύτην λέγω. δυ-“οῖν δὴ θάτερον ἀποφηνάτω παρελθὼν Μάρκιος, ἢ ὡς “οὐ διένειμε τὰ λάφυρα τοῖς ἑαυτοῦ φίλοις ἃ ἔλαβεν ἐκ “τῆς πολεμίας, ἢ ὡς ταῦτα ποιῶν οὐ καταλύει τοὺς νόμους· “ὧν οὐδέτερον ἕξει πρὸς ὑμᾶς εἰπεῖν. αὐτοὶ γὰρ ἀμφότερα “ἴστε, καὶ τὸν νόμον, καὶ τὸ ἔργον, καὶ οὐκ ἔνεστιν ὑμῖν ἀπο-“ψηφισαμένοις αὐτοῦ τὰ δίκαια καὶ τὰ εὔορκα δοκεῖν “ἐγνωκέναι. ἐάσας δὲ τοὺς στεφάνους, καὶ τὰ ἀριστεῖα, καὶ τὰ “τραύματα, καὶ τὴν ἄλλην τερατείαν, πρὸς ταῦτα “λέγε, ὦ Μάρκιε· παραδίδωμι γὰρ ἤδη σοὶ τὸν λόγον “τοῦτον.

“Hanc legem ab urbe condita nullus non ſo- “lum non violavit, ſed ne reprehendit qui- “dem ut male latam: at unus iſte Marci- “us, ejus jam latæ ac ſancitæ auctoritate “contempta, ſolus, Quirites, præda noſtram “remp. proximo ſuperiore anno, nec ita “pridem, auſus eſt fraudare. Quum enim “vos irruptionem in agrum Antiatem fe- “ciſſetis, & multa mancipia, multum pe- “cus, magnam frumenti vim, & magnam re- “rum aliarum copiam acquiſiſſetis, hæc ta- “men nec quæſtori dedit, nec ipſa ex ho- “rum venditione pecuniam redactam in æra- “rium retulit; ſed totam prædam amicis “ſuis diviſit & elargitus eſt. Hoc igitur fa- “ctum tyrannidis argumentum eſſe dico. “quidni enim? ſiquidem ſuos aſſentatores, “& ſatellites, & futuræ tyrannidis aſſerto- “res de publica pecunia beneficiis affecit: “atque hoc legis manifeſtam abrogationem “eſſe dico. Marcius igitur prodeat, & è duo- “bus alterum demonſtret, aut ſe minime “prædam ex hoſtibus captam amicis ſuis di- “viſiſſe, aut factum quidem, ſed ſalvis le- “gibus: quorum neutrum dicere vobis præ- “ſentibus poterit. Vos enim ipſi utrumque “noſtis, & legem & factum: * quare, non “eſt quod putetis hunc à vobis abſolvi poſ- “ſe, niſi contra leges & jurisjurandi ſancti- “tatem. Omiſſis igitur coronis & fortitu- “dinis tuæ præmiis & cicatricibus, cæteriſ- “que præſtigiis, ad hæc reſponde, Mar- “ci. Jam enim tibi hanc dicendi poteſtatem “facio.

Per. Jul. 4225.
Ante Chr. 489.
Olymp. 72 ¾.
V. C. Cat. 263.
Var. 265.

Τοῦτο τὸ κατηγόρημα πολλὴν ἐποίησε τὴν ἐπὶ θάτερα μεταβολήν. οἱ μὲν γὰρ ἐπιεικέστεροί τε καὶ σπουδάζοντες ὑπὲρ ἀφέσεως τοῦ ἀνδρὸς, μαλακώτεροι τούτων ἀκούσαντες ἐγένοντο· τὸ δὲ κακόηθες ἅπαν, ὃ τοῦ δήμου πλεῖστον μέρος ἦν, ἐκ παντὸς ἀπολέσαι τὸν ἄνδρα δήπου προθυμούμενον, ἔτι μᾶλλον εἰς ταῦτα ἐπερρώσθη, μεγάλης ἀφορμῆς καὶ φανερᾶς λαβόμενον. ἦν γὰρ ἀληθὴς ἡ τῶν λαφύρων διάδοσις· οὐ μὴν ἐκ προαιρέσεώς γε πονηρᾶς, καὶ ἐπὶ κατασκευῇ τυραννίδος, ὡς ὁ Δέκιος ᾐτιᾶτο, γενομένη, ἀλλ᾽ ἀπὸ παντὸς τοῦ βελτίστου, καὶ ἐπανορθώσεως ἕνεκα τῶν κατεχόντων τὰ κοινὰ κακῶν. στασιάζοντος γὰρ ἔτι καὶ διεστηκότος ἀπὸ τῶν πατρικίων τοῦ πλήθους τότε, καταφρονήσαντες οἱ πολέμιοι, καταδρομὰς τῆς χώρας ἐποιοῦντο, καὶ λεηλασίας συνεχεῖς· καὶ ὁπότε [d] δόξῃ τῇ βουλῇ τὴν κωλύσουσαν ταῦτα δύναμιν ἐξελθεῖν, οὐδεὶς ἐξῄει τῶν δημοτῶν, ἀλλ᾽ ἐπέχαιρόν τε καὶ [e] περιεώρων τὰ γινόμενα· ἡ δὲ τῶν πατρικίων χεὶρ οὐκ ἦν
469 καθ᾽ αὐτὴν ἀξιόμαχος. τοῦτο καταμαθὼν ὁ Μάρκιος, ὑπέσχετο τοῖς ὑπάτοις, ἐὰν ἐπιτρέψωσιν αὐτῷ τὴν ἡγεμονίαν, στρατιὰν ἄξειν ἑκούσιον ἐπὶ τοὺς πολεμίους, καὶ δίκην λήψεσθαι παρ᾽ αὐτῶν ἐν τάχει.

LXIV. ¶ Hujus criminis objectio fecit magnam mutationem *& inclinationem* in alteram partem. Nam qui prius æquiores ei erant, & qui ſtudebant ejus abſolutioni, his auditis, ei favebant remiſſius. At omnes maligni, quorum maxima pars erat ex plebejis, qui quavis ratione hominem perdere cupiebant, magna & manifeſta criminis hujus occaſione, quam arripuerunt, confirmati, multo magis in hanc partem inclinarunt. Verum enim erat prædam ab eo fuiſſe diviſam, non tamen malo animo; nec ad ſtruendam tyrannidem, ut Decius criminabatur: ſed optimo conſilio, & publicæ calamitatis levandæ cauſſa. Nam quum adhuc plebs ſeditione laboraret, & à patriciis diſſideret, tunc hoſtes ideo audaciores facti agrum incurſionibus & continuis populationibus infeſtabant: & quoties ſenatus volebat aliquas copias ad hæc hoſtium maleficia arcenda mittere, nullus plebejus exibat; ſed alienis malis vehementer gaudebant, eaque negligebant: patriciorum vero manus per ſe ad hoſtibus reſiſtendum non erat ſatis valida. Hac re animadverſa, Marcius promiſit conſulibus, ſi ſummam imperii bellique ſibi permiſiſſent, ſe voluntariorum exercitum in hoſtes educturum, & brevi pœnas de illis ſumpturum.

Qua

a Μό[...] ἠξίωσεν σφετερίσασθαι τὰ κοινὰ *Vat. & Lapi Cod.* b *Gelenius* videtur legiſſe ἀπέδωκεν. quæ lectio mihi quoque placet. [...]d ſi vulgatam retineas, vertes, *ne oſtendit quidem prætori.* niſi forte ab antecedente conſequens intelligendum. *Port.* In C[...]. *Vat.* οὔτε τῷ ταμίᾳ ταῦθ᾽ ὑπέδειξεν. c Rectius fortan τῶν δημοσίων ſubaudita præpoſ. ἀπὸ vel ἐκ. *Sylb.* In *Cod. Vat.* ἐκ[...]- δημοτικῶν. atque ita (ut videtur) in *Lapi Cod.* nam vertit, *de publicis beneficus eſt pecuniis.* d Δόξειε τῇ βουλῇ in *Cod.* [...]. e Reddiderunt hîc omnes Interpretes περιεώρων *negligebant.* Sed fortaſſe eo uſus eſt quo Thucydides non ſemel utitur [...]do, de iis qui circumſpectant quæ fiunt, eventum exſpectantes. *Steph.* * Nec eſt opus vobis ſuffragia reddentibus de eo juſta & injuſta cognoſcere. *Lapus.*

Per. Jul. 4225. *Ante Chr.* 489. *Olymp.* 72 $\frac{3}{4}$. *V. C. Cat.* 263. *Var.* 265.

Qua poteſtate impetrata, Marcius convocavit & clientes & amicos & alios cives, quotquot cum duce ejuſdem felicitatis & virtutis in bello participes eſſe cupiebant: ubi vero exiſtimavit jam ſatis validam manum conveniſſe, eam in hoſtes adhuc rei ignaros duxit. Facta autem irruptione in agrum multis bonis refertum, & ingenti præda potitus, ſuis militibus permiſit, ut omnia, quæ ceperant, inter ſe dividerent; ut qui ſibi in ea expeditione fuerant ſocii, percepto ſuorum laborum fructu, prompto alacrique animo ad alias expeditiones venirent; & qui per pigritiam domi remanſerant, cogitantes quantis commodis (quorum participes eſſe potuiſſent, ſi voluiſſent) ſeipſos propter ſeditionem fraudaſſent, in reliquis expeditionibus prudentiores eſſent. Hoc igitur fuit illius viri ea in re conſilium. Sed turba ſubdola & invita hoc factum per ſe, & nudum, animo inimico perpendens, plebis aſſentationem quandam & largitionem tyrannicam interpretabatur. Quapropter clamoribus & tumultu totum forum perſtrepebat, nec Marcius quid ad hæc reſponderet, habebat; neq; conſul neque alius quiſpiam; quod præter omnem exſpectationem & ſpem hoc crimen ipſis objectum fuiſſet. Quare, quum nullus amplius ad crimen illud reſponderet, tribuni litem exſilio perpetuo æſtimarunt, & tribus in ſuffragia miſerunt, quia (ut exiſtimo) verebantur ne is abſolveretur, ſi pœnam capitalem in eum ſtatuiſſent. Deinde, quum omnes ſuffragia tuliſſent, numeratis ſuffragiis non magnum diſcrimen apparuit. nam quum eo tempore XXI. tribus eſſent, quæ in ſuffragia fuerant miſſæ, Marcius à novem abſolvebatur: itaque ſi duæ tribus *præterea* ſe ipſi adjunxiſſent, ob ſuffragiorum æqualitatem legitime abſolutus fuiſſet.

Marcius damnatus, & judicium plebi conceſſum in patricios.

LXV. ¶ Hæc primo fuit de viro patricio ad populi judicium provocatio: poſtea ab illo tempore hoc in conſuetudinem venit, ut tribuni plebis, quibuſcunque civibus libuiſſet, diem dicerent, qua ad cauſam dicendam ad populum venirent. atque inde primum plebis poteſtas magnum habuit incrementum: at ſtatus optimatum multum priſtinæ dignitatis amiſit, quod homines plebejos in ſenatum admiſiſſet, & magiſtratus ambire illis permiſiſſet, nec à ſacerdotiis eos repuliſſet, & alios maximos quoſque honores, ac ſolis patriciis peculiares, partim neceſſitate coactus & invitus, partim provide ac ſapienter, cum omnibus communicaſſet: de quibus ſuo tempore dicetur. Cæterum, mos iſte vocandi principes civitatis ad cauſam dicendam in judicio, cujus arbitrium penes populum, multam materiam præbere poteſt, eum laudare aut vituperare volentibus. Jam enim multi boni & honeſti viri, haudquaquã pro dignitate tractati, turpiter ac inique à tribunis vita ſpoliati fuerunt; multi etiam ſuperbi atque tyrannici ingenii homines, coacti vitæ & ſtudiorum ſuorum

λαβὼν δὲ τὴν ἐξουσίαν ὁ Μάρκιος, συνεκάλει τούς τε πελάτας καὶ τοὺς φίλους, καὶ τῶν ἄλλων πολιτῶν οἷς ἦν βουλομένοις ἀπολαῦσαί [a] τε τῆς τοῦ στρατηγοῦ τύχης κατὰ τὰ πολέμια, καὶ ἀρετῆς. ὡς δὲ αὐτῷ χεὶρ ἀξιόμαχος ἐδόκει συνεληλυθέναι, προῆγεν ἐπὶ τοὺς πολεμίους οὐθέν πω προειδότας. ἐμβαλὼν δὲ εἰς χώραν πολλῶν ἀγαθῶν μεστὴν, καὶ γενόμενος ἀφθόνου λείας κύριος, ἐφῆκε τοῖς στρατιώταις ἅπαντα τὰ ληφθέντα διανείμασθαι, ἵνα οἱ μὲν συναράμενοι τοῦ ἔργου, τὸν τῶν πόνων καρπὸν κομισάμενοι, προθύμως ἐπὶ τὰς ἄλλας [b] στρατιὰς ἀπαντῶσιν· οἱ δὲ ἀποκνήσαντες, ἐνθυμηθέντες ὅσων ἀγαθῶν αὐτοῖς ἐξὸν μεταλαβεῖν, διὰ τὸ στασιάζον ἀπεκωλύθησαν, εἰς τὰς λοιπὰς ἐξόδους γένωνται [c] φρονιμώτεροι. διάνοια μὲν τοῦ ἀνδρὸς ἥδε ἐγένετο περὶ τὸ ἔργον. ὄχλῳ δὲ ὑπούλῳ [d] καὶ φθονερῷ δυσμενῶς αὐτὴ καθ' αὑτὴν ἡ πρᾶξις ἐξεταζομένη, δημαγωγία τις ἐφαίνετο εἶναι, καὶ δεκασμὸς τυραννικός. ὥστε βοῆς καὶ θορύβου πᾶσα ἦν ἀνάπλεως ἡ ἀγορά, καὶ οὔτε ὁ Μάρκιος πρὸς ταῦτα εἶχεν ὅ,τι ἀπολογήσαιτο, οὔτε ὁ ὕπατος, οὔτε ἄλλος οὐδεὶς, οἷα δὴ παραδόξου καὶ ἀπροσδοκήτου φανείσης ἐπὶ σφίσι τῆς αἰτίας. ἐπειδὴ δὲ οὐδεὶς οὐκέτι ἀπελογεῖτο, ἀνέδωκαν οἱ δήμαρχοι τὴν ψῆφον ταῖς φυλαῖς, τίμημα ἐπιγράψαντες τῇ δίκῃ φυγὴν ἀΐδιον, κατὰ δέος, οἶμαι, [e] τοῦ μὴ ἂν ἁλῶναι τὸν ἄνδρα, θανάτῳ αὐτὸν τιμήσαντες. ὡς δὲ ἐπεψήφισαν ἅπαντες, διαριθμουμένων τῶν ψήφων, οὐ μέγα τὸ διάλλαγμα ἐφάνη. μιᾶς γὰρ καὶ εἴκοσι τότε φυλῶν οὐσῶν, αἷς ἡ ψῆφος ἀνεδόθη, [f] τὰς ἀπολυούσας ἔσχεν ὁ Μάρκιος ἐννέα· ὥστε εἰ δύο προσῆλθον αὐτῷ φυλαί, [g] διὰ τὴν ἰσοψηφίαν ἀπελύετο ἄν, ὥσπερ ὁ νόμος ἠξίου.

Αὕτη πρώτη κατ' ἀνδρὸς πατρικίου πρόκλησις εἰς τὸν δῆμον ἐγένετο ἐπὶ δίκῃ. [h] ἀπ' ἐκείνου δὲ τοῦ χρόνου τοῖς ὕστερον λαμβάνουσι τὴν τοῦ δήμου προστασίαν, ἔθος κατέστη, καλεῖν οὓς δόξειε τῶν πολιτῶν δίκην ὑφέξοντας ὑπὸ τοῦ δήμου. καὶ ἐνθένδε ἀρξάμενος ὁ δῆμος ἤρθη μέγας· ἡ δὲ ἀριστοκρατία πολλὰ τοῦ ἀρχαίου ἀξιώματος ἀπέβαλε, βουλῆς τε μετέχειν ἐπιτρέπουσα τοῖς δημοτικοῖς, καὶ ἀρχὰς μετιέναι συγχωροῦσα, ἱερῶν τε προστασίας λαμβάνειν οὐ κωλύουσα, καὶ ὅσα ἄλλα τιμιώτατα ἦν καὶ ἴδια τῶν πατρικίων μόνων, ἅπασι κοινωσαμένη, τὰ μὲν ὑπ' ἀνάγκης τε καὶ ἄκουσα, τὰ δὲ ἐκ 470
προνοίας τε καὶ σοφίας, ὑπὲρ ὧν κατὰ τὸν οἰκεῖον καιρὸν ἐρῶ. [i] τοῦτο μέντοι τὸ ἔθος, τὸ καλεῖσθαι τοὺς ἐν τῇ πόλει δυναστεύοντας ἐπὶ δίκην, ἧς ὁ δῆμος ἐγίνετο κύριος, πολλὰς ἂν παράσχοι λόγων ἀφορμὰς [k] τοῖς ἐπαινεῖν βουλομένοις ἢ ψέγειν. πολλοὶ μὲν γὰρ ἤδη καλοὶ καὶ ἀγαθοὶ ἄνδρες οὐκ ἄξια τῆς ἀρετῆς ἔπαθον, αἰσχρῶς καὶ κακῶς ὑπὸ τῶν δημάρχων τὰς ψυχὰς ἀφαιρεθέντες· πολλοὶ δὲ αὐθάδεις καὶ τυραννικοὶ τοῖς τρόποις, λόγον ἀναγκασθέντες ὑποσχεῖν τοῦ βίου

καὶ

a Pro τε rectius legeris τι *aliquid. Sylb.* *b* Magis proprie *στρατείας expeditiones*: quas mox ἐξόδους appellat. [illegible] *Sylb.* Hanc conjecturam firmat *Cod. Vat.* *c* Malet forſan aliquis προθυμότεροι. Sed ei cogitandum eſt, Marcium hoc ſuo facto prius civium genus προθυμότερον reddere voluiſſe; poſterius vero, φρονιμώτερον. *Sylb.* *d* Καὶ φθόνῳ δυσμενῶν *Vat.* *e* Τοῦ μὴ ἂν ἁλῶναι τὸν ἄνδρα θανάτου, αὐτοῦ τιμήσαντες *Vat.* *f* Τὰς ἀπολυούσας φυλὰς ἔσχεν *Vat.* *g* Vide *Annott.* *h* Καὶ ἀπ' ἐκείνου *Vat.* *i* Τοῦτο μέντοι τὸ ἔθος, λέγω δὲ τὸ καλεῖσθαι *Vat.* *k* Τοῖς ἐπαινεῖν αὐτὸ βουλομένοις *Vat.*

a Rectius

καὶ τῶν ἐπιτηδευμάτων, δίκας τὰς προσηκούσας ἔδοσαν. ὁπότε μὲν οὖν ἀπὸ τοῦ κρατίστου γένοιντο αἱ διαγνώσεις, καὶ καθαιρεθείη τὰ τῶν μεγάλων αὐχήματα σὺν δίκῃ, [a] μέγα τι θαυμαστὸν ἐφαίνετο εἶναι χρῆμα, καὶ ὑπὸ πάντων ἐπῃνεῖτο· ὁπότε δὲ ἀρετὴ φθονηθεῖσα ἀνδρὸς τὰ κοινὰ εὖ διοικοῦντος, ἀδίκως ἀναιρεθείη, δεινόν τι τοῖς ἄλλοις κατεφαίνετο, καὶ τῶν τοῦ ἔθους ἀρξάντων κατηγοροῦντο. πολλάκις τε βουλευσάμενοι Ῥωμαῖοι, πότερα χρὴ καταλῦσαι αὐτὸ ἢ φυλάττειν οἷον παρὰ τῶν προγόνων παρέλαβον, οὐδὲν ἐπέθηκαν τῇ βουλῇ πέρας. εἰ δὲ δεῖ καὶ αὐτὸν ἐμὲ ἀποφήνασθαι περὶ τηλικούτων πραγμάτων γνώμην, ἐμοὶ δοκεῖ, [b] τὸ μὲν ἔθος καθ' ἑαυτὸ ἐξεταζόμενον χρήσιμον εἶναι, καὶ πόλει τῇ Ῥωμαίων ἀναγκαιότατον, κρεῖττον δὲ καὶ χεῖρον γίνεσθαι παρὰ τοὺς τῶν δημάρχων τρόπους. ὅταν μὲν γὰρ τύχωσι τῆς ἐξουσίας ταύτης ἄνδρες δίκαιοι καὶ σώφρονες, καὶ τὰ κοινὰ τῶν ἰδίων ἀναγκαιότερα τιθέμενοι, ὁ μὲν ἀδικῶν τὰ κοινὰ τιμωρίαν δοὺς ἣν προσῆκεν, πολὺ δέος τοῖς ὅμοια παρεσκευασμένοις δρᾶν ἐνειργάσατο· ὁ δὲ ἀγαθὸς καὶ ἀπὸ τοῦ κρατίστου πρὸς τὰ κοινὰ [c] προϊὼν, οὔτε δίκην ἀσχήμονα ὑπέχει, οὔτε εἰς αἰτίας ἀλλοτρίους τῶν ἐπιτηδευμάτων καθίστη. ὅταν δὲ πονηροὶ, καὶ ἀκόλαστοι, καὶ φιλοκερδεῖς ἄνθρωποι τηλικαύτης ἐξουσίας τύχωσι, τἀναντία τούτων γίνεται. ὥστε οὐ τὸ ἔθος ἐπανορθοῦσθαι προσῆκεν ὡς ἡμαρτημένον, ἀλλὰ σκοπεῖν ὅπως ἄνδρες καλοὶ καὶ ἀγαθοὶ γενήσονται τοῦ δήμου προστάται, καὶ μὴ τοῖς τυχοῦσι τὰ μέγιστα εἰκῆ ἐπιτραπήσεται.

Ἡ μὲν δὴ πρώτη Ῥωμαίοις ἐμπεσοῦσα μετὰ τὴν ἐκβολὴν τῶν βασιλέων στάσις, ἔσχε τοιαύτας αἰτίας, καὶ εἰς τοῦτο κατέσκηψε τὸ τέλος. ἐμήκυνα δὲ τὸν ὑπὲρ [d] αὐτῶν λόγον, τοῦ μή τινα θαυμάσαι πῶς ὑπέμειναν οἱ πατρίκιοι τηλικαύτης ἐξουσίας ποιῆσαι τὸν δῆμον κύριον, οὔτε σφαγῆς τῶν ἀρίστων ἀνδρῶν γενομένης, οὔτε φυγῆς, οἷα ἐν ἄλλαις πολλαῖς ἐγένετο πόλεσι. ποθεῖ γὰρ ἕκαστος ἐπὶ τοῖς παραδόξοις ἀκούσμασι τὴν αἰτίαν μαθεῖν, καὶ τὸ πιστὸν
471 ἐν ταύτῃ τίθεται μόνῃ. ἐλογιζόμην οὖν ὅτι μοι πολλοῦ καὶ τοῦ παντὸς δεήσει πιστὸς εἶναι ὁ λόγος, [e] εἰ τοσοῦτον ἔφην μόνον, ὅτι παρῆκαν οἱ πατρίκιοι τοῖς δημοτικοῖς τὴν ἑαυτῶν δυναστείαν, καὶ ἐξὸν αὐτοῖς ἐν ἀριστοκρατίᾳ πολιτεύεσθαι, τὸν δῆμον ἐποίησαν τῶν μεγίστων κύριον, δι' ἃς δὲ συνεχωρήθη ταῦτα αἰτίας, παρέλιπον· διὰ τοῦτο ἐπεξῆλθον ἁπάσας. καὶ ἐπειδὴ οὐχ ὅπλοις ἀλλήλους βιασάμενοι καὶ προσαναγκάσαντες, ἀλλὰ λόγοις πείσαντες μεθήρμοσαν, παντὸς μάλιστα ἀναγκαῖον ἡγησάμην εἶναι, τοὺς λόγους αὐτῶν διεξελθεῖν, οἷς τότε [f] οἱ δυναστεύοντες ἐν ἑκατέροις ἐχρήσαντο. θαυμάσαιμι δ' ἂν εἴ τινες τὰς ἐν τοῖς πολέμοις πράξεις ἀκριβῶς οἴονται δεῖν ἀναγράφειν, καὶ περὶ μίαν ἔστιν ὅτε μάχην πολλοὺς ἀναλίσκουσι λόγους, τόπων τε φύσεις, καὶ ὁπλισμῶν ἰδιότητας, καὶ τάξεων τρόπους, καὶ στρατηγῶν παρακλήσεις, καὶ τὰ ἄλλα διεξιόντες ὅσα τῆς νίκης αἴτια τοῖς ἑτέροις ἐγέ-

rationem reddere, meritas pœnas dederunt. Quoties igitur optimo ac integerrimo animo de cauſis cognoſcebatur, & magnatum elati ſpiritus jure deprimebantur, hæc res valde magna & admiranda videbatur, & ab omnibus laudabatur. quoties vero vir aliquis virtute præditus, & remp. bene adminiſtrans per invidiam injuſte tollebatur, hoc aliis atrox & indignum videbatur, & hujus moris auctores damnabantur. Et quum ſæpe pop. Rom. conſultaſſet, utrum iſte mos tollendus, an ita ut à majoribus acceptus fuerat conſervandus eſſet, ad nullum finem id ſuum conſilium perduxit. Quod ſi mihi quoque de rebus tantis meam ſententiam interponere licet, mihi videtur mos iſte, ſi per ſe conſideretur, utilis eſſe, & reip. Rom. maxime neceſſarius, ſed magis & minus commodus eſſe pro tribunorum ingeniis. Quoties enim homines juſti & moderati, & publicæ utilitatis, quam ſui privati commodi, amantiores, hanc poteſtatem habebant, is qui remp. læſiſſet, meritis pœnis perſolutis, aliis, qui idem facere fuiſſent parati, metum ingentem incutiebat: at bonus vir, & qui optimo animo ad remp. acceſſerat, neque judicium turpe ſubibat, in criminationes à ſuis ſtudiis alienas incidebat: quoties vero improbi & intemperantes & avari homines tantam poteſtatem adipiſcebantur, tunc his contraria fiebant. Quare, hic mos non erat corrigendus, ut vitioſus: ſed in creandis tribunis plebis danda erat opera, ut viri honeſti & boni ad id deligerentur, neve temere quibuſvis res tanti momenti committerentur.

Per. Jul. 4225. Ante Chr. 489. Olymp. 72 $\frac{3}{4}$. V.C. Cat. 263. Var. 265.

¶ Prima igitur ſeditio, qua poſt reges exactos Roma laboravit, ob has cauſas eſt exorta, & hunc habuit exitum. LXVI. Prolixior autem in hac rerum narratione fui, nequis forte miretur quomodo patricii tantam poteſtatem plebi permittere voluerint, neque cæſis neque pulſis optimatibus, ut in multis aliis civitatibus accidit. Unus enim quiſque dum audit res novas & inauditas, cauſſam ſcire cupit, & in hac ſola fidem ſuam collocat. Cogitabam igitur parvam aut certe nullam prorſus meæ orationi fidem habitum iri, ſi hoc tantum dixiſſem, patricios plebejis ſuam poteſtatem *ac principatum* tradidiſſe, & quum poſſent per optimates remp. adminiſtrare, rerum ſummam plebis arbitrio commiſiſſe, &, ſi quibus de cauſſis hæc conceſſa fuiſſent, omiſiſſem: ideo igitur omnes recenſui. Et quoniam hanc mutationem non armis, non mutua vi, nec mutua neceſſitate coacti, ſed oratione adducti fecerunt, maxime neceſſarium eſſe duxi, ipſas orationes, quas tunc utriuſque factionis principes habuerunt, fuſius explicare. Demiror autem illos qui res bello geſtas accurate ſcribendas putant, & nonnunquam in unico prælio plurimum verborum conſumunt, dum locorum naturam & armaturæ proprietates, & modum quo acies inſtructæ fuerint, & imperatorum adhortationes, & res alias, quæ alterutris victoriam pepererint, oratione perſequuntur:

a Rectius μέγα τι καὶ θαυμαστὸν ἐφαίνετο. *Sylb.* Atque ita in *Vat.* & *Lapi Cod.* b Τὸ μὲν ἔθος αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ *Vat.* c Non male legeris προσιὼν, ut Latini quoque dicunt, *ad remp. accedere*: & *Dionyſ.* noſter παρελθεῖν p. 441. v. 34. Προϊὼν tamen agnoſcit etiam *Lapi* verſio; *recto animo in rep. procedens. Sylb.* d Αὐτῶν excuſari poteſt. Siquis tamen αὐτῆς malit, ut feratur ad fœm. antecedens στάσις, fruatur ſuo judicio. *Sylb.* e Οὐ ποσοῦτον ἔφην μόνον *Vat.* f Οἱ δυναστεύσαντες ἐν ἑκατέροις *Vat.*

a Ἐπαγγείλαι

Per. Jul. 4225. *Ante Chr.* 489. *Olymp.* 72 3/4. *V.C.* *Cat.* 263. *Var.* 265.

tur: dum vero civiles motus & ſeditiones deſcribunt, eas orationes quibus res incredibiles atque admirandæ peractæ ſunt, memoriæ prodendas non arbitrantur. Siquid enim aliud in Romana rep. valde laudabile ac dignum, quod omnes homines imitentur, hoc quoque (meo judicio) fuit: imo vero hoc cæteras omnes res, eaſque admirandas, longe ſuo ſplendore ſuperavit, quod neque plebeji contemptis patriciis eos aggreſſi fuerint, aut magna cæde optimatum facta, res omnes illorum occuparint, neque viri dignitate præditi aut domeſticis opibus aut auxiliis externis totam plebem oppreſſerint, ut in poſterum ſine metu in urbe viverent; ſed inter ſe non aliter ſe geſſerint quam fratres cum fratribus, aut liberi cum parentibus in bene inſtituta familia, de juris æquabilitate diſceptantes, & mutua oratione adducti controverſias diremerint, & nullum inſanabile aut impium facinus alii in alios patrare auſi fuerint: ut Corcyræi, & Argivi, & Mileſii, & tota Sicilia, & multæ aliæ civitates in ſeditione fecerunt. Ob has igitur cauſſas ego accuratius *ac fuſius* quam compendioſius hæc narrare malui: judicium tamen unicuique ſit liberum.

νετο· πολιτικὰς δὲ κινήσεις καὶ στάσεις ἀναγράφοντες, οὐκ οἴονται δεῖν [a] ἐπαγγέλλειν τοὺς λόγους, δι᾽ ὧν αἱ παράδοξοι καὶ θαυμασταὶ πράξεις ἐπετελέσθησαν. εἰ γάρ τι καὶ ἄλλο [b] τῆς Ῥωμαίων πολιτείας μέγα ἐγκώμιόν ἐστι, καὶ ζηλοῦσθαι ὑπὸ πάντων ἀνθρώπων ἄξιον, κἀκεῖνο ἐγένετο κατ᾽ ἐμὴν δόξαν τὸ ἔργον, μᾶλλον δὲ [c] ὑπὲρ ἅπαντα καὶ θαυμαστὰ ὄντα λαμπρότατον, τὸ μήτε τοὺς δημοτικοὺς καταφρονήσαντας τῶν πατρικίων, ἐπιχειρῆσαι αὐτοῖς, καὶ πολὺν ἐργασαμένους τῶν κρατίστων φόνον, ἅπαντα τἀκείνων παραλαβεῖν, μήτε τοὺς ἐν τοῖς ἀξιώμασιν, ἢ διὰ σφῶν αὐτῶν, ἢ ξενικαῖς ἐπικουρίαις χρησαμένους, διαφθεῖραι τὸ δημοτικὸν ἅπαν, καὶ τὸ λοιπὸν οἰκεῖν ἀδεῶς τὴν πόλιν· ἀλλ᾽ ὥσπερ ἀδελφοὺς ἀδελφοῖς, ἢ παῖδας γονεῦσιν ἐν οἰκίᾳ σώφρονι περὶ τῶν ἴσων δικαίων διαλεγομένους, πειθοῖ καὶ λόγῳ διαλύεσθαι τὰ νείκη, ἀνήκεστον δὲ ἢ ἀνόσιον ἔργον μηδὲν ὑπομεῖναι δρᾶσαι κατ᾽ ἀλλήλων· οἷα Κερκυραῖοί τε κατὰ τὴν στάσιν εἰργάσαντο, καὶ Ἀργεῖοι, καὶ Μιλήσιοι, καὶ Σικελία πᾶσα, καὶ συχναὶ ἄλλαι πόλεις. ἐγὼ μὲν οὖν διὰ ταῦτα προειλόμην ἀκριβεστέραν μᾶλλον ἢ βραχυτέραν ποιήσασθαι τὴν διήγησιν· κρινέτω δὲ ἕκαστος ὡς βούλεται.

LXVII. ¶ Ergo, quum illius judicii hic fuiſſet exitus, plebs dimiſſa ſtolidos ſpiritus aſſumpſit, & optimatum potentiam à ſe everſam exiſtimavit. At patricii, præ mœrore vultu demiſſo animiſque dejectis *diſcedentes* incuſabant Valerium, quo ſuaſore ac auctore plebi judicium permiſerant. Marcius autem, cum gemitibus & lacrymis hominum qui ejus fortunæ miſerebantur, domum eſt deductus. At ipſe, nec ſuos caſus deflens, nec ullos propterea gemitus edens, nec quidquam ſua magnanimitate indignum aut dicens aut faciens à quoquam conſpectus eſt: ſed multo majorem animi generoſitatem & conſtantiam demonſtravit, quando, domum reverſus, conſpexit uxorem & matrem peplis dilaceratis pectora plangentes, & (ut veriſimile eſt in hujuſmodi calamitatibus eas facere, quæ ab hominibus ſibi neceſſitudine conjunctiſſimis, vel morte vel exſilio ſeparantur) vociferantes: nec tamen lacrymis aut lamentis mulierum commotus eſt, ſed ipſas tantummodo ſalutavit, hortatuſque eſt ut forti animo calamitates ferrent: & filios illis commendavit (nam eorum natu major annos decem natus erat, minor vero in ulnis adhuc geſtabatur) nec ullis aliis ſermonum blanditiis uſus, *nec ullis rebus ſecum allatis* quibus in exſilio uti poſſet, domo egreſſus, properavit ad portas, & nulli quonam proficiſceretur declaravit.

Τότε δ᾽ οὖν τῆς δίκης τοῦτο λαβούσης τὸ τέλος, ὁ μὲν δῆμος ἀπελύετο προσειληφὼς [d] ἀνόητον αὔχημα, καὶ καθῃρηκέναι τὴν ἀριστοκρατίαν [e] νομίσας· οἱ δὲ πατρίκιοι, κατηφεῖς τε καὶ ταπεινοί, [f] δι᾽ αἰτίας ἔχοντες τὸν Οὐαλέριον, ὑφ᾽ οὗ πεισθέντες ἐπέτρεψαν τῷ δήμῳ τὴν δίκην· ἥν τε οἰμωγὴ καὶ δάκρυα τῶν οἰκτειρόντων τε καὶ προπεμπόντων τὸν 47 Μάρκιον. αὐτὸς δὲ ὁ Μάρκιος οὔτε ἀνακλαυσάμενος ὤφθη τὰς αὑτοῦ τύχας, οὔτε ἀποιμώξας, οὔτε ἄλλο εἰπὼν ἢ δράσας ἀνάξιον [g] τῆς αὐτοῦ μεγαλοφροσύνης οὐδ᾽ ὁτιοῦν· ἔτι δὲ μᾶλλον ἐδήλωσε τὴν γενναιότητα καὶ καρτερίαν τῆς γνώμης, ἐπειδὴ οἴκαδε ἀφικόμενος γυναῖκά τε [h] εἶδε καὶ μητέρα καταρρηγνυμένας τοὺς πέπλους, καὶ τὰ στέρνα τυπτούσας, καί, οἷα εἰκός ἐστιν ἐπὶ τοιαύταις συμφοραῖς λέγειν τὰς ἀποζευγνυμένας ἀπὸ τῶν ἀναγκαιοτάτων σφίσι, θανάτοις ἢ φυγαῖς, ἀναβοώσας, οὐδὲν πρὸς τὰ δάκρυα καὶ τοὺς θρήνους τῶν γυναικῶν ἔπαθεν· ἀσπασάμενος δὲ αὐτὰς μόνον, καὶ παρακαλέσας γενναίως φέρειν τὰς συμφοράς, τούς τε παῖδας αὐταῖς παραθέμενος· ὁ γὰρ πρεσβύτερος τῶν παίδων ἦν δέκα γεγονὼς ἔτη, ὁ δὲ νεώτερος [i] ὑπαγκάλιος ἔτι· ἄλλο δὲ [k] οὐθὲν οὔτε φιλοφρονησάμενος, οἷς εἰς τὴν φυγὴν χρήσεσθαι ἔμελλεν, ἐξῄει κατὰ σπουδὴν ἐπὶ τὰς πύλας, οὐδενὶ δηλώσας ὅπου τὴν ἀπαλλαγὴν ποιήσοιτο.

LXVIII. *Q. Sulpicio & Sp. Largius Coſſ. varia prodigia.* ¶ Paucis poſt diebus venit comitiorum tempus, & conſules à populo creati Q. Sulpicius Camerinus & Sp. Largius Flavus ite-

Ὀλίγαις δὲ ὕστερον ἡμέραις καθῆκε μὲν ὁ τῶν ἀρχαιρεσιῶν καιρός, ὕπατοι δὲ ἀπεδείχθησαν ὑπὸ τοῦ δήμου Κόϊντος Σουλπίκιος Καμερῖνος,

a Ἐπαγγέλλειν in denunciandi ac deferendi ſignificatione legitur etiam alibi. Malet tamen fortaſſis aliquis ἀπαγγέλλειν ut infra p. 455. v. 27. οὐκ ἀπήγγειλε πρὸς τὴν βουλὴν τὰ κελευσθέντα. *Sylb.* Ἀπαγγέλλειν in *Cod. Vat.* *b* Τῆς Ῥωμαίων πόλεως *Vat.* *c* Ὑπὲρ ἅπαντα πολλὰ καὶ *Vat.* *d* Ἀνόητον legiſſe videtur *Lapus*, dum vertit *ſtolida gloriatione. Sylb.* *e* Οἰόμενος pro νομίσας habet *Cod. Vat.* *f* Καὶ δι᾽ αἰτίας *Vat.* & *Lapi Cod.* *g* Τῆς ἑαυτοῦ μεγαλοφροσύνης *Vat.* atque ita *Suidas* in voce Μάρκιος, *Dionyſium* fere ad verbum exſcribens. *h* Concinnior erit ſtructura, ſi pro εἶδε ponatur participium ἰδών. *Sylb.* *i* Ὑπέρκαλος edidit *Steph.* Verum, [cum non de forma, ſed de ætate hic agatur] genuinam lectionem ὑπαγκάλιος animadvertit poſt utrumque Interpretem etiam *Cujacius* & *Paulus Leopardus* Emend. l. 1. c. 13. Infra [p. 513. juxta *Ed. Sylb.*] ſine compoſitione dicit, τὸν νεώτερον ἔχειν ἐπὶ τῆς ἀγκάλης. *Sylb.* Ὑπαγκάλιος *Vat.* recte, ut arbitror; cum eadem voce utatur *Suidas*, exſcriptor *Dionyſii*, ut ſupra indicavimus. *k* Poſt οὐθὲν diſtinguit *Lapus*. Sic enim vertit: *aliud vero nihil, neque curæ habens quibus utendum eſſet in auxilio.* Sed cum id loquendi genus ſit paullo inſolentius, verior mihi videtur *Gelenii* ſententia, retenta vulgata diſtinctione, poſt οὔτε φιλοφρονησάμενος deeſſe commation hoc, ἔτι λαβὼν, vel aliud ſimile. *Sylb.*

a Pro

Καμερῖνος, καὶ [a] Σέργιος Λάργιος Φλαύιος τὸ δεύτερον. ταραχαί δέ τινες ἐνέπιπτον ἐκ [b] δειγμάτων δαιμονίων τῇ πόλει συχναί· ὄψεις τε γὰρ οὐκ εἰωθυῖαι ἐφαίνοντο πολλοῖς, καὶ φωναὶ ἠκούοντο οὐδενὸς ὄντος τοῦ φθεγγομένου, γοναί τε ἀνθρώπων ἢ βοσκημάτων πολὺ ἐκ τῆς κατὰ φύσιν ἐκβεβηκυῖαι, εἰς τὸ ἄπιστόν τε, τερατώδεις ἐφέροντο, χρησμοί τε ᾔδοντο ἐν πολλοῖς χωρίοις, καὶ θειασμοῖς κάτοχοι γυναῖκες οἰκτρὰς ἐμαντεύοντο καὶ δεινὰς τῇ πόλει τύχας. ἥψατο δέ τις καὶ νόσος τοῦ πλήθους λοιμική, καὶ πολλὴν ἐποίησε βοσκημάτων φθοράν· ἀνθρώπων μέντοι θάνατος οὐ πολὺς ἐγένετο, ἀλλ᾽ ἄχρι νόσων τὸ δεινὸν ἐχώρησεν. τοῖς μὲν δὴ [c] ταῦτα κατὰ θεοῦ γενέσθαι γνώμην, νεμεσῶντος ὅτι τὸν ἄριστον τῶν πολιτῶν ἐξήλασαν τῆς πατρίδος, τοῖς δὲ, οὐθὲν τῶν γινομένων θεοῦ ἔργον, [d] ἀλλὰ τυχηρὰ καὶ ταῦτα καὶ τἆλλα ἅπαντα ἀνθρώπεια εἶναι πάθη. ἔπειτα ἧκέ τις ἐπὶ τὸ συνέδριον τῆς βουλῆς, ἄῤῥωστος, ἐπὶ κλινιδίου κομιζόμενος, Τίτος [e] Λατῖνος ὄνομα, πρεσβύτερός τε ἀνὴρ, καὶ οὐσίας ἱκανῆς κύριος, αὐτουργὸς δὲ καὶ τὸν πλείω χρόνον τοῦ βίου ζῶν ἐν ἀγρῷ. οὗτος εἰς τὴν βουλὴν ἐνεχθεὶς, ἔφη δόξαι καθ᾽ ὕπνον ἐπιστάντα τὸν Καπιτώλιον Δία λέγειν αὐτῷ, "Ἴθι Λατῖνε, καὶ λέγε τοῖς πολίταις, ὅτι μοὶ τῇ νεωστὶ πομπῇ τὸν ἡγούμενον ὀρχηστὴν οὐ καλὸν ἔδωκαν· ἵνα ἀνάθωνται τὰς ἑορτὰς, καὶ ἐξ ἀρχῆς ἑτέρας ἐπιτελέσωσιν· οὐ γὰρ δέδεγμαι ταύτας."
473 αὐτὸς δὲ ἐκ τῶν ὕπνων ἔφη ἀναστὰς παρ᾽ οὐδὲν ἡγήσασθαι τὸ ὄναρ, ἀλλ᾽ ἕν τι τῶν πολλῶν καὶ ἀπατηλῶν ὑπολαβεῖν. ἔπειτα αὐτῷ πάλιν κατὰ τοὺς ὕπνους ἐπιφανὲν τὸ αὐτὸ εἴδωλον τοῦ θεοῦ χαλεπαίνειν τε καὶ ἀγανακτεῖν, ὅτι οὐκ ἀπήγγειλε πρὸς τὴν βουλὴν τὰ κελευσθέντα, καὶ ἀπειλεῖν, εἰ μὴ τοῦτο δράσει διὰ ταχέων, ὅτι σὺν μεγάλῳ μαθήσεται κακῷ μὴ ὀλιγωρεῖν τῶν δαιμονίων. [f] ἰδὼν δὲ τὸ δεύτερον ὄναρ, τὴν αὐτὴν ἔφη ποιήσασθαι περὶ αὐτοῦ δόξαν, καὶ ἅμα δι᾽ αἰσχύνης ἔχειν τὸ πρᾶγμα [g] λαβεῖν, ἀνὴρ αὐτουργὸς καὶ γέρων ὀνείρατα πρὸς τὴν βουλὴν ἐκφέρειν, ὀπτείας καὶ δειμάτων μεστὰ, μὴ καὶ γέλωτα ὄφλῃ. ὀλίγαις δὲ ὕστερον ἡμέραις τὸν υἱὸν αὐτοῦ νέον καὶ καλὸν, οὔτε ὑπὸ νόσων, οὔτε ὑπ᾽ ἄλλης τινὸς αἰτίας φανερᾶς συναρπασθέντα αἰφνιδίως ἀποθανεῖν· καὶ αὖθις τὴν τοῦ θεοῦ ὄψιν φανεῖσαν ἐν τοῖς ὕπνοις δηλοῦν, ὅτι τῆς ὑπεροψίας καὶ τῆς καταφρονήσεως τῶν αὐτοῦ λόγων τὴν μὲν ἤδη δέδωκε δίκην, τὸν υἱὸν ἀφαιρεθεὶς, τὰς δὲ ὀλίγον ὕστερον δώσει. ταῦτα δὲ ἀκούσας, ἔφη καθ᾽ ἡδονὴν δέξασθαι τὸν λόγον, εἰ μέλλοι θάνατος ἐλεύσεσθαι αὐτῷ παρημεληκότι τοῦ βίου. τὸν δὲ θεὸν οὐ ταύτην αὐτῷ προσθεῖναι τὴν τιμωρίαν, ἀλλ᾽ εἰς ἅπαντα τὰ μέλη τοῦ σώματος ἀφορήτους καὶ δεινὰς ἐμβαλεῖν ἀλγηδόνας, ὥστε μηδὲν ἄρθρον ἄνευ [h] καταστάσεως τοῦ

rum. *Eo anno* multis cœleſtibus prodigiis reſp. aliquantulum turbata eſt, nam & ſpectrorum novæ facies multis apparuerunt, & exauditæ voces à nullo certo auctore emiſſæ, & (ut ajunt) hominum pecudumque partus admodum alieni à natura & vix credendi ac monſtroſi edebantur, & multis in locis oracula reddebantur, & mulieres furore divino correptæ miſerandas & graves reip. calamitates prædicebant. quidam etiam peſtilens morbus multitudinem tentavit, & magnam pecoris ſtragem fecit: hominum tamen mortes crebræ non erant, nec ultra morbos procedebat calamitas. Alii igitur hæc dei voluntate accidere, quod indignaretur optimum civem ab illis patria pulſum; alii nihil horum divina indignatione fieri, ſed hos & omnes alios humanos caſus fortuitos eſſe judicabant. Tandem venit in ſenatum quidam nomine T. Latinus ægrotus, lectica eo delatus, vir ſenior, & ſatis amplarum facultatum dominus, cæterum, ruri plerumque vitam degere, & opus ruſticum exercere ſolitus. Hic in ſenatum delatus dicebat, viſum ſibi in ſomniis Jovem Capitolinum aſtantem dicere; "I, Latine, dic tuis civibus, eos mihi nuper in ludis non egregium præſultorem dediſſe, & *jube* eos iterum dies feſtos & ludos inſtaurare: neque enim hi fuerunt mihi grati". Se autem experrectum dicebat ſurrexiſſe, & id inſomnium contempſiſſe, & id unum de vulgaribus & fallacibus inſomniis eſſe exiſtimaſſe. Deinde denuo ſibi in ſomniis eandem dei ſpeciem apparuiſſe, iratam & indignabundam, quod ſenatui non renunciaſſet quæ renunciare juſſus fuerat, & minitantem (niſi hoc ocius feciſſet) fore ut magno ſuo damno numina minime negligere diſceret. Quum autem & ſecundum ſomnum vidiſſet, ſe eandem de illo opinionem habuiſſe dicebat; * & ſimul ſe, qui opus ruſticum exerceret & ſenex eſſet, verecundia impeditum, auſum non fuiſſe ſenatui renunciare ſomnia religionis & terriculamentorum plena, ne riſum ei moveret. Sed paucis poſt diebus filium juvenem & formoſum, neque morbo correptum, neque ulla alia mortis manifeſta cauſſa repente obiiſſe, & rurſus dei ſpeciem ſibi in ſomniis apparuiſſe, & declaraſſe ſe ob neglecta & contempta ſua verba jam iſtas pœnas amiſſo filio dediſſe, & mox alias daturum. Se autem his auditis dixiſſe, ea verba ſibi grata eſſe, ſi ſibi moriendum eſſet, qui nullo amplius vitæ deſiderio teneretur: at deum non hanc pœnam ſibi inflixiſſe, ſed in omnia corporis membra dolores intolerabiles & acerbos immiſiſſe, ita ut nullos

Per. Jul. 4226. *Ante Chr.* 488. *Olymp.* 72/73. 4/1. V. C. *Cat.* 264. *Var.* 266.

Præſultator haud lellus.

a Pro Σέργιος *Lapi* verſio habet *Servius*. Sed verum prænomen eſſe Σπόριος, & cognomen Φλαῦος non Φλαύιος, agnovit ante *Gelenium* & *Sigonium* etiam *Glareanus*. Sp. Largius cum Tito Herminio primum conſul fuit ſupra p. 292. v. 7. *Sylb.* b Δεισμάτων excuſari aliquo modo poteſt, ut exprimere videatur Latinam vocem *oſtenta*. Sed aſſentior potius *Camerario*, qui mavult δειμάτων, ut *Lapus* etiam vertit, *ex metu à numinibus*. at mox infra v. 33. itidem dicit ὀπτείας καὶ δειμάτων μεστά. *Sylb.* c Ἐδόκει poſt ταῦτα habet *Cod. Vat.* quod deſiderari videbat *Port.* & v. 15. poſt πάθη inſerendum eſſe placuit *Sylb.* d Ἀλλὰ ταῦτα πάντα ἀνθρώπεια *Vat.* e Super hominis hujus nomine inter auctores diſſenſus eſt. *Lactantio* & *Valerio Maximo* T. Atinius dicitur, atque ita efferunt recentiores *Livii* editiones: in aliis autem ejuſdem exemplaribus Latinius occurrit, quo modo & in uno *Cod. MS. Bodl.* cum in altero & in *Plutarchi* vulgatis Latinus reperitur. f Ἰδὼν δὲ καὶ δεύτερον *Vat.* g Niſi λαβεῖν pro *cœpiſſe* accipiamus, ſuperfluum eſt vel hoc ipſum verbum vel præcedens ἔχειν. *Sylb.* Hoc non probatum *Porto*: qui dicit, locum, modo codex non ſit mendoſus, ita intelligi poſſe, ἔφη λαβεῖν τὸ πρᾶγμα, ὥστε δι᾽ αἰσχύνης ἔχειν, *dixit ſe accepiſſe ita, ut pudore impediretur, ne eam ſenatui patefaceret.* h Aptius forſan κατατάσεως *contentionis*. Neſcio quid ſecutus eſt *Lapus*, dum vertit *ſine ſumma exterminatione*. *Sylb.* Huc pertinent iſta *Suidæ*; κατάτασις (non κατάστασις) ἡ ἔπειξις, ἡ σφοδρότης. ὁ δὲ τούτους συλλαβὼν αἰκίζεται λύμῃ πάσῃ καὶ κατατάσει. Notum eſt quid ſit κατατείνεσθαι ὑπὸ τῆς ποδάγρας. ab ea igitur hujus verbi notione eſt κατάτασις pro *tormento*. *Caſaub.* * Simul verecundiæ duxiſſe ſe hoc opus ſuſcipere, hominem ſenem & ruſticanum, ut ad ſenatum afferret ſomnia &c. *Lapi.* Simulque viſam ſibi rem pudendam, ut homo ruſticus & ſenex apud ſenatum enarraret ſomnia &c. *Gelen.*

a Mallem

Per Jul. 4226. *Ante Chr.* 488. *Olymp.* 72 4 / 73 1. *U. C.* *Vat.* 264. *Var.* 266.

nullos artus abſque graviſſimo cruciatu movere poſſet. ac tunc demum, caſu ſuo cum amicis communicato, ſuaſu eorum veniſſe ad ſenatum. Dum autem hæc narraret, videbatur paullatim doloribus liberari: & rebus omnibus enarratis, quum ex lectica ſurrexiſſet, & deum invocaſſet, ſuis pedibus per urbem domum ſanus eſt reverſus.

LXIX. ¶ Sed ingens timor patres corripuit, & unuſquiſque attonitus tacebat, quoniam non poterat conjectare quidnam id ſibi vellet quod à deo declarabatur, & quis eſſet ille præſultor qui ei diſplicuiſſet. Tandem quidam ex illis facti memor id dixit, & cæteri ſuo teſtimonio id confirmarunt. id autem erat hujuſmodi. Quidam civis Rom. non ignobilis, ſervum ſuum, damnatum morte, conſervis, ut eum ad ſupplicium ducerent, tradiderat: &, quo magis illius pœna eſſet conſpicua, per medium forum, &, ſi quis alius conſpicuus urbi locus eſſet, per eum trahi & virgis cædi juſſerat: qui pompam ludorum, quos illo tempore pop. Rom. in dei honorem faciebat, præeſſit. Porro qui ſervum ad ſupplicium duxerant, ambas illius manus extenderant, eumq; ligno alligarant, quod pectori & humeris impoſitum, ad extremas brachiorum partes, quæ cum manibus junguntur, tranſverſum exporrigebatur, eumque nudum virgis lacerantes ſequebantur. Is vero ad tales anguſtias redactus vociferabatur, & voces infandas emittebat, quas dolor ei extorquebat, & ob verbera geſtus indecoros edebat. Hunc igitur omnes exiſtimarunt eſſe eum ſaltatorem non egregium, qui à deo ſignificabatur.

LXX. ¶ Quoniam autem ad hanc hiſtoriæ partem veni, exiſtimo ſilentio non prætereunda, quæ in ludis à pop. Rom. fiunt, non ut jucundis & theatricis & ſpecioſis digreſſionibus utar, ſed ut cujuſdam rei neceſſariæ fidem faciam, nimirum, gentes quæ primum ad condendam Romam convenerunt, Græcas fuiſſe, eaſque ex locis illuſtriſſimis deductas, non autem, ut nonnulli putant, barbaras & extorres. Sum enim pollicitus in fine primi libri, quem de earum origine compoſitum in lucem edidi, me ſexcentis argumentis rem propoſitam confirmaturum, in medium productis priſcis earum moribus, inſtitutis, & ſtudiis, quæ ad mea uſque tempora ita ſervant, ut à majoribus acceperunt: quia exiſtimo non ſatis eſſe iis qui antiquitates regionum deſcribunt, ſi eas, prout ab ipſis indigenis acceperunt, oratione probabili enarrent; ſed etiam arbitror illis eſſe opus multis teſtimoniis, quæ non facile refelli poſſint, ſi modo fidem iis haberi volunt. Inter quæ primum ac præcipuum tenere locum credo ipſos patrios cultus deorum & geniorum apud ſingulos populos. nam hæc diutiſſime cuſtodiunt tum Græci tum barbari, & nihil in his immutare audent iræ divinæ metu retenti. Hoc vero

Ludi, è quibus & ipſis liquet Romanorum progenitores non fuiſſe barbaros.

ἐσχάτης δύναται κινεῖν. τότε δὴ τοῖς φίλοις κοινωσάμενος τὰ συμβεβηκότα, κελευσθεὶς ὑπ' ἐκείνων, ἧκεν ἐπὶ τὴν βουλήν. διεξιὼν δὲ ταῦτα, ἐν μικρῷ ἐδόκει τῶν ἀλγηδόνων ἀπαλλάττεσθαι· καὶ ἐπειδὴ πάντα διεξῆλθεν, ἀναστὰς ἐκ τοῦ κλινιδίου, καὶ τὸν θεὸν ἀνακαλέσας, ἀπῄει τοῖς ἑαυτοῦ ποσὶ διὰ τῆς πόλεως οἴκαδε ὑγιής.

Ἡ δὲ βουλὴ εὐθὺς ἀνάπλεως ἐγένετο, καὶ ἀχανὴς ἦν ἕκαστος, [a] οὐκ ἔχων συμβολὴν ὅ,τι τὸ δηλούμενον ἦν ὑπὸ τοῦ θεοῦ, καὶ τίς ποτε ὁ τῆς πομπῆς ὀρχηστὴς [b] προηγούμενος οὐ καλὸς αὐτῷ ἐφάνη. ἔπειτα λέγει τις ἐξ αὐτῶν ἀναμνησθεὶς τὸ γενόμενον, καὶ πάντες ἐμαρτύρησαν. ἦν δὲ τοιόνδε. ἀνὴρ Ῥωμαῖος οὐκ ἀφανὴς θεράποντα ἴδιον ἐπὶ τιμωρίᾳ θανάτου παραδοὺς τοῖς ὁμοδούλοις ἄγειν, ἵνα δὴ περιφανὴς ἡ τιμωρία τοῦ ἀνθρώπου γένηται, δι' ἀγορᾶς αὐτὸν μαστιγούμενον ἐκέλευσεν ἕλκειν, καὶ εἴ τις ἄλλος ἦν τῆς πόλεως τόπος ἐπιφανὴς, ἡγούμενον τῆς πομπῆς ἣν ἔστελλε τῷ θεῷ κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον ἡ πόλις. οἱ δὲ ἄγοντες τὸν θεράποντα ἐπὶ τὴν τιμωρίαν, τὰς χεῖρας ἀποτείναντες ἀμφοτέρας, καὶ ξύλῳ [c] προσδήσαντες περὶ τὰ στέρνα τε καὶ τοὺς ὤμους, μέχρι τῶν καρπῶν διήκοντι, παρηκολούθουν ξαίνοντες μάστιξι γυμνὸν ὄντα. ὁ δὲ ἐν τοιᾷδε ἀνάγκῃ κρατούμενος, ἐβόα τε, καὶ 474 φωνὰς δυσφήμους, ἃς ἡ ἀλγηδὼν ἐβούλετο, καὶ κινήσεις διὰ τὴν αἰκίαν ἀσχήμονας [d] ἐποιεῖτο. τοῦτον δὴ πάντες ἐνόμισαν εἶναι τὸν ὑπὸ τοῦ θεοῦ μηνυόμενον ὀρχηστὴν οὐ καλόν.

Ἐπεὶ δὲ κατὰ τοῦτο γέγονα τῆς ἱστορίας τὸ μέρος, οὐκ οἴομαι δεῖν τὰ περὶ τὴν ἑορτὴν [e] τελούμενα ὑπ' αὐτῶν παρελθεῖν, [f] οὐχ ἵνα μοι προσχαριεστέρας γένηται προσθήκας θεατρικὰς καὶ λόγους ἀνθηροτέρους ἡ διήγησις, ἀλλ' ἵνα τῶν ἀναγκαίων τι πιστώσηται πραγμάτων, ὅτι τὰ συνοικίσαντα ἔθνη τὴν Ῥωμαίων πόλιν, Ἑλληνικὰ ἦν, ἐκ τῶν ἐπιφανεστάτων ἀποικισθέντα τόπων, ἀλλ' οὐχ, ὥσπερ ἔνιοι νομίζουσι, βάρβαρα καὶ ἀνέστια. ὑπεσχόμην γὰρ ἐπὶ τῷ [g] τέλει τῆς πρώτης γραφῆς, ἣν περὶ τοῦ γένους αὐτῶν ἐξέδωκα συνταξάμενος, μυρίοις βεβαιώσειν τεκμηρίοις τὴν πρόθεσιν, ἔθη καὶ νόμιμα καὶ ἐπιτηδεύματα παλαιὰ παρεχόμενος αὐτῶν, ἃ μέχρι τοῦ κατ' ἐμὲ φυλάττουσι χρόνου, οἷα παρὰ τῶν προγόνων ἐδέξαντο· οὐχ ἡγούμενος ἀποχρῆν τοῖς ἀναγράφουσι τὰς ἀρχαίας καὶ τοπικὰς ἱστορίας, ὡς παρὰ τῶν ἐπιχωρίων αὐτὰς παρέλαβον ἀξιοπίστως διελθεῖν, ἀλλὰ καὶ μαρτυριῶν οἰόμενος αὐταῖς δεῖν πολλῶν καὶ δυσαντιλέκτων, εἰ μέλλουσι πισταὶ φανήσεσθαι. ἐν αἷς πρῶτα καὶ κυριώτατα πάντων εἶναι πείθομαι, τοὺς γινομένους καθ' ἑκάστην πόλιν [h] περὶ θεῶν καὶ δαιμόνων πατρίους σεβασμούς. ταῦτα γὰρ ἐπὶ μήκιστον χρόνον διὰ φυλακῆς ἔχει Ἑλλάς τε καὶ βάρβαρος χώρα, καὶ οὐδὲν ἀξιοῖ καινοτομεῖν εἰς αὐτά, ὑπὸ

[a] Mallem οὐκ ἔχων συμβαλεῖν, i. e. εἰκάζειν. *Port.* [b] Rectius προηγούμενος, ut paullo poſt v. 16. & p. 455. v. 21. & rurſum [illegible] προαγόμενος. [c] Melius, [illegible] exiſtimo in fine hujus narrationis. *Sylb.* Optime in *Cod. Vat.* Τίς ποτε ὁ πρὸ τῆς πόμπης ὀρχηστὴς προαγόμενος. in *Cod. Vat.* προσδήσαντες παρὰ τὰ στέρνα. [d] Ἐκινεῖτο *Vat.* [e] Ἐπιτελούμενα *Vat.* [f] Οὐχ ἵνα μοι χαριεστέρα γένηται προσθήκας θεατρικὰς [illegible] nec καινὰς καὶ λόγοις ἀνθηροτέροις ἡ διήγησις legendum cenſet *Steph.* Οὐχ ἵνα μοι χαριεστέρα γένηται προσθήκας λαβοῦσα θεατρικὰς *Vat.* [g] Vide p. 74. l. 30. [h] Pro aliter legiſſe videtur *Lapus*, qui vertit, *non ut mihi gratioſior fiat, appoſitiones aſſumens theatricas* &c. emendatione, ſi cum *Cod. Vat.* legamus, τὰ [illegible] περὶ rectius forſan ſubſtitueris articulum τῶν. *Sylb.* Verum non opus eſt hac emendatione, ſi cum *Cod. Vat.* legamus, τὰ [illegible] μένα καθ' ἑκάστην πόλιν περὶ θεῶν καὶ δαιμόνων πατρίους σεβασμούς.

ὑπὸ δείματος κρατουμένη [a] μηνιμάτων δαιμονίων. μάλιστα δὲ τοῦτο πεπόνθασιν οἱ βάρβαροι διὰ πολλὰς αἰτίας, ἃς οὐ καιρὸς ἐν τῷ παρόντι λέγειν, καὶ χρόνος οὐδεὶς μέχρι τοῦ παρόντος ἀπομαθεῖν ἢ παρανομῆσαί τι περὶ τοὺς [b] ὠργιασμένους τῶν θεῶν ἔπεισεν, οὔτε Αἰγυπτίους, οὔτε Λίβυας, οὔτε Κελτούς, οὔτε Σκύθας, οὔτε Ἰνδούς, οὔτε ἄλλο βάρβαρον ἔθνος οὐθὲν ἁπλῶς· εἰ μή τινες ὑφ᾽ ἑτέρων ἐξουσίᾳ ποτὲ γενόμενοι, τὰ τῶν κρατησάντων ἠναγκάσθησαν ἐπιτηδεύματα μεταλαβεῖν. τῇ δὲ Ῥωμαίων πόλει τοιαύτης οὐδέποτε πειραθῆναι συνέβη τύχης, ἀλλ᾽ αὐτὴ τὰ δίκαια [c] παρέτεινε διὰ παντὸς ἑτέροις. [d] εἰ δὴ βάρβαρον αὐτῶν τὸ γένος ἦν, τοσούτου ἂν ἐδέησαν αὐτοὶ τὰ πρῶτα ἱερὰ καὶ τοὺς ἐπιχωρίους ἐθισμοὺς ἀπομαθεῖν, δι᾽ οὓς εἰς τοσαύτην προῆλθον εὐδαιμονίαν, ὥστε καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν ὧν ἦρχον, ἐν καλῷ κατέστησαν τοὺς θεοὺς τοῖς σφετέροις τιμᾶν νομίμοις· καὶ οὐθὲν ἂν ἐκώλυσεν ἅπαν ἐκβεβαρβαρῶσθαι τὸ Ἑλληνικὸν ὑπὸ Ῥωμαίων, ἑβδόμην ἤδη κρατούμενον ὑπ᾽ αὐτῶν γενεάν, εἴπερ ἦσαν βάρβαροι.

Ἕτερος μὲν οὖν ἀπόχρην ἂν ὑπέλαβεν, καὶ αὐτὰ τὰ νῦν πραττόμενα ἐπὶ τῇ πόλει μηνύματα οὐ μικρὰ τῶν παλαιῶν ἐπιτηδευμάτων ὑπολαβεῖν· ἐγὼ δέ, ἵνα μή τις ἀσθενῆ τὴν πίστιν εἶναι ταύτην ὑπολάβῃ, [e] εἴτε καὶ ἐκείνην τὴν ἀπίθανον ὑπόληψιν, ὅτι παντὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ κρατήσαντες, ἀσμένως ἂν τὰ κρείττω μετέμαθον ἔθη, τῶν ἐπιχωρίων ὑπεριδόντες, ἐξ ἐκείνου ποιήσομαι τοῦ χρόνου τὴν τέκμαρσιν, [f] ὅτε οὔπω τὴν τῆς Ἑλλάδος εἶχον ἡγεμονίαν, οὐδὲ ἄλλην διαπόντιον οὐδεμίαν ἀρχήν, Κοΐντῳ Φαβίῳ βεβαιωτῇ χρώμενος, καὶ οὐδεμιᾶς ἔτι δεόμενος πίστεως ἑτέρας· παλαιότατος γὰρ ἀνὴρ τῶν τὰ Ῥωμαϊκὰ συνταξαμένων, καὶ πίστιν οὐκ ἐξ ὧν ἤκουσε μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐξ ὧν αὐτὸς ἔγνω, παρεχόμενος. ταύτην δὴ τὴν ἑορτὴν ἐψηφίσατο μὲν ἡ βουλὴ τῶν Ῥωμαίων ἄγειν, ὡς καὶ πρότερον ἔφην, κατὰ τὰς γενομένας εὐχὰς ὑπὸ τοῦ δικτάτορος Αὔλου Ποστουμίου, ὅτε ἔμελλεν ἀγωνίζεσθαι πρὸς τὰς ἀποστάσας Λατίνων πόλεις, κατάγειν ἐπιχειρούσας Ταρκύνιον ἐπὶ τὴν ἀρχήν· ἀναλοῦσθαι δὲ ἔταξε καθ᾽ ἕκαστον ἐνιαυτὸν εἴς τε τὰς θυσίας καὶ τοὺς ἀγῶνας, ἀργυρίου πεντακοσίας μνᾶς· καὶ μέχρι τοῦ Φοινικικοῦ πολέμου τοῦτο ἐδαπάνων εἰς τὴν ἑορτήν. ἐν δὲ ταῖς ἱεραῖς ἡμέραις ταύταις πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα ἐγίνετο νόμοις Ἑλληνικοῖς, κατά τε πανηγυρισμούς, καὶ ξένων ὑποδοχὰς καὶ ἐκεχειρίας, ἃ πολὺ ἔργον ἂν εἴη λέγειν· τὰ δὲ περὶ πομπήν τε καὶ θυσίαν, καὶ τὰ κατὰ τοὺς ἀγῶνας· ἀπόχρη γὰρ ἐκ τούτων καὶ τὰ μὴ λεχθέντα ἐξετάζειν· τοιάδε.

Πρὶν ἄρξασθαι τῶν ἀγώνων, πομπὴν ἔστελλον τοῖς θεοῖς οἱ τὴν μεγίστην ἔχοντες ἐξουσίαν, ἀπὸ τοῦ Καπιτωλίου τε καὶ δι᾽ ἀγορᾶς ἄγοντες ἐπὶ τὸν μέγαν ἱππόδρομον. ἡγοῦντο δὲ τῆς πομπῆς, πρῶτον μὲν οἱ παῖδες αὐτῶν πρόσηβοί τε καὶ τοῦ πομπεύειν ἔχοντες ἡλικίαν, ἱππεῖς μέν, ὧν οἱ πατέρες τιμήματα ἱππέων

præcipue faciunt barbari ob multas cauſſas, quas in præſentia recenſeri tempus non patitur, nec potuit longa ſeculorum ſeries ad hanc uſque diem efficere, ut patrios deorum cultus dediſcerent, aut impie tranſgrederentur, vel Ægypti, vel Afri, vel Galli, vel Scythæ, vel Indi, vel denique (ut paucis rem expediam) ulla alia gens barbara, præter quoſdam, qui, in aliorum poteſtatem quondam redacti, coacti ſunt victorum ritus recipere. At pop. Rom. nunquam contigit ut talem fortunæ iniquitatem experiretur, ſed ipſe perpetuo aliis jura reddidit. Si igitur barbari fuiſſent generis, tantum abſuiſſet ut mutaſſent prima ſacra & ritus vernaculos, ob quos ad tantam felicitatem provecti ſunt; ut potius aliis omnibus, quibus imperabant, præclarum fore exiſtimaſſent, deos ſuis ritibus ab ipſis coli, & nihil vetuiſſet quo minus tota Græcia (ſi modo barbari fuiſſent) eorum opera in barbariem eſſet verſa, quum ætatem jam ſeptimam ſub illorum imperio degat.

Per Jul. 4226.
Ante Chr. 488.
Olymp. 72/73. 4/1.
V. C. Cat. 264. Var. 266.

¶ Alius igitur fortaſſe ſatis eſſe putaret, vel ex iis ipſis, quæ nunc Romæ fiunt, veterum inſtitutorum non levia argumenta ſumere: ſed ego, ne quis, abſurda illa opinione motus, hoc argumentum invalidum putet, Romanos videlicet, tota Græcia devicta, lubenter, patriis ritibus neglectis, alios meliores didiciſſe, ex illo tempore conjecturam ducam, quo nondum Græciæ principatum, neque ullam aliam tranſmarinam provinciam habebant; & Q. Fabium auctorem ſequar, cujus unius fides *ac auctoritas* mihi ſufficiet, nec ulla alia præterea opus eſt mihi: nam Romanorum ſcriptorum antiquiſſimus eſt, qui, ut ſuæ hiſtoriæ fidem faciat, non ſolum affert res quas *ex aliis* audivit, ſed illas etiam quas ipſemet *vidit & cognovit*. Hos igitur ludos ſenatus Romanus decrevit (ut & ante dixi) à dictatore A. Poſtumio votos, quum eſſet pugnaturus cum Latinis populis, qui à pop. Rom. defecerant, & Tarquinium in regnum reducere conabantur. In hæc autem ſacrificia & ludos quingentas argenti minas quotannis impendi ſtatuit; & ad bellum uſque Punicum eam pecuniæ ſummam pop. Rom. in hos dies feſtos *ac ludos* impendit. Per iſtos autem dies ſacros, cum multa alia more Græco fiebant, & in celebritatibus, & in hoſpitibus excipiendis, & in induciis, quæ commemorare valde difficile eſſet, tum vero præcipue ea quæ in ſolenni pompa & ludorum ſacrificiis fiebant, quæ (nam & ex his de iis quæ dicta non ſunt, facile judicare poterimus) hujuſmodi erant. LXXI.

¶ Antequam ludi committerentur, viri, quorum maxima erat poteſtas, pompam diis à Capitolio per forum in circum maximum ducebant: & in ea pompa primi erant eorum filii pubertati proximi, qui per ætatem pompæ intereſſe poterant, equis invecti, quorum patres erant ordinis equeſtris, cæteri pedibus, LXXII.

qui

[a] In *Ed. Steph.* μνημάτων. ſed veram lectionem μηνιμάτων agnoſcit etiam *Lapi* verſio, *metu iracundiæ numinum. Sylb.* [b] Ὀργιασμοὺς *Vat.* quod ſi quis (inquit *Sylb.*) ſubſtitui malit, ſuo fruatur judicio. Verum ὠργιασμένους (ut obſervant *Sylb.* & *Port.*) infra legimus p. 510. juxta *Ed. Sylb.* [c] Παρέτεινε pro ἐπιτείνει ſeu καλύει uſurpatum etiam ab *Ariſtot le* Magn. Moral. l. 1. *Sylb.* In *Cod. Vat.* πάρτεινε diſertim habemus, qua phraſi & infra utitur *Dionyſ.* p. 504. juxta *Ed. Sylb.* [d] Scribendum εἰ δὲ βάρβαρον, vel εἰ δὲ δὴ βάρβαρον. *Sylb.* [e] Αὐτῷ in *Ed. Steph.* ſed plurale αὐτῶν agnoſcit *Lapi* verſio. *Sylb* [f] Vel alterum εἴτε cum altera ſententia deſideratur, vel certe hoc quoque tollendum; niſi dicamus (& forſan rectius) diſtinctionem quæ εἴτε præcedit & ipſum εἴτε tolli debere. *Lapus* tamen pro εἴτε videtur ἔτι legiſſe, quod mihi quoque placet. *Port.* & minus recte in *Ed. Steph.* ὅτι ἔτι.

a Adi

Per. Jul. 4226. Ante Chr. 488. Olymp. 72/73. 4/1. V. C. Cat. 264. Var. 266.

qui in pedeſtri militia erant militaturi illi diſtincti in alas & centurias, hi in claſſes & ordines diſtributi, quaſi ludum literarium peterent, ut appareret hoſpitibus urbana juventus, quæ ad virilem ætatem erat perventura, utque illi viderent quam numeroſa & formoſa eſſet. Hos ſequebantur quadrigarii, & bigarii, & * equorum ſingularium agitatores: poſt quos ibant leviorum graviorumque certaminum athletæ, reliquo corpore nudi, pudendis tantum tecti. Hic mos & mea ætate, ſicut olim apud Græcos fuit, durabat. Sed in Græcia à Lacedæmoniis antiquatus & ſublatus fuit. Primus autem qui corpus nudare cœpit, & qui in olympiaco ſtadio olympiade decima quinta nudus cucurrit, fuit Acanthus Lacedæmonius. Antea enim apud omnes Græcos turpe habebatur, totum corpus in certaminibus nudum oſtendere, ſicut Homerus omnium *teſtium* graviſſimus & antiquiſſimus fidem facit, dum ſuccinctos inducit heroas. Nam Ajacis & Ulyſſis luctam in ludis funebribus in Patrocli honorem factis deſcribens, his verbis utitur,

Illi autem ſuccincti iverunt in medium certamen.

& multo manifeſtius hoc in Odyſſea declarat, ubi Iri & Ulyſſis pugilatum deſcribit, his verbis:

Sic eſt loquutus, omnes autem laudarunt: ſed Ulyſſes
Succinxit parmis genitalia, oſtenditque crura
Et pulcra & magna; apparuerunt autem ei lati humeri,
Et pectus, & robuſta brachia.

Dum autem mendicum illum inducit, certamen detrectantem & formidantem, hæc dicit,

Sic loquuti ſunt, Iro autem malus motus eſt animus:
Verum & ſic Proci illum cinctum adduxerunt invitum,
Timentem.

Conſtat igitur, Romanos, qui ad hanc uſque ætatem hunc priſcum Græcorum morem ſervant, eum non à nobis poſtea didiciſſe; ſed ne progreſſu quidem temporis eum mutaſſe, ut nos fecimus. Athletas autem ſequebantur ſaltatorum chori trifariam diviſi, primi erant viri, ſecundi imberbes, poſtremi pueri; quos ſequebantur tibicines, qui priſcas & parvas ac breves tibias inflabant, ſicut & hoc quoque tempore fit; & citharistæ, qui eburneas lyras ſeptem fidium, & barbita, quæ ita vocantur, pulſabant: quorum uſus apud Græcos mea ætate obſolevit, licet eſſet patrius. Romani vero ad omnes antiquas ſacrorum ceremonias hæc adhibent. Apparatus autem ſaltatorum erant tunicæ puniceæ balteis æneis adſtrictæ, enſes de latere pendentes, & lanceæ mediocribus breviores. At *reliqui* viri galeas etiam æreas criſtis inſignes penniſque ornatas geſtabant: unumquemque chorum unus vir præcedebat, qui aliis ſaltationis for-

εἶχον, πεζοὶ δὲ, οἱ μέλλοντες ἐν τοῖς πεζοῖς στρατεύεσθαι· οἱ μὲν, κατ' ἴλας τε καὶ κατὰ λόχους, οἱ δὲ, κατὰ συμμορίας τε καὶ τάξεις, ὡς εἰς διδασκαλεῖον πορευόμενοι· ἵνα φανερὰ γένοιτο τοῖς ξένοις ἡ μέλλουσα ἀνδροῦσθαι τῆς πόλεως ἀκμὴ, πλῆθός τε καὶ κάλλος οἵα τις ἦν. τούτοις ἠκολούθουν ἡνίοχοι τέθριππά τε καὶ συνωρίδας καὶ τοὺς ἀζεύκτους ἵππους ἐλαύνοντες· μεθ' οὓς οἱ τῶν ἀθλημάτων ἀγωνισταὶ τῶν τε κούφων καὶ τῶν βαρέων, τὸ μὲν ἄλλο σῶμα γυμνοὶ, τὸ δὲ περὶ τὴν αἰδῶ καλυπτόμενοι. τοῦτο καὶ εἰς ἐμὲ τὸ ἔθος ἐν Ῥώμῃ διέμενεν, ὡς ἐξ ἀρχῆς ἐγένετο παρ' Ἕλλησιν. ἐν δὲ τῇ Ἑλλάδι καταλέλυται, [a] Λακεδαιμονίων αὐτὸ καταλυσάντων. ὁ δὲ πρῶτος ἐπιχειρήσας [b] ἀποδυθῆναι τὸ σῶμα, καὶ γυμνὸς ὀλυμπιάσι δραμὼν ἐπὶ τῆς πεντεκαιδεκάτης ὀλυμπιάδος, [c] Ἄκανθος ὁ Λακεδαιμόνιος ἦν. τὰ δὲ πρὸ τούτων δι' αἰσχύνης εἶχον ἅ- 406 παντες Ἕλληνες, ὅλα γυμνὰ φαίνειν ἐν τοῖς ἀγῶσι τὰ σώματα, ὡς Ὅμηρος τεκμηριοῖ μαρτύρων [d] ἀξιοπιστότερός τε καὶ ἀρχαιότατος ὢν, ζωννυμένους τοὺς ἥρωας ποιῶν. τὴν γοῦν Αἴαντος καὶ Ὀδυσσέως πάλην ἐπὶ τῇ Πατρόκλου ταφῇ γενομένην ἀφηγούμενός φησιν·

[e] Τὼ δὲ ζωσαμένω βήτην ἐς μέσον ἀγῶνα.

καὶ ἔτι σαφέστερον ἐν Ὀδυσσείᾳ τοῦτο ποιεῖ φανερὸν, ἐπὶ τῆς Ἴρου καὶ Ὀδυσσέως πυγμῆς, ἐν τοῖσδε τοῖς ἔπεσι·

[f] Ὣς ἔφαθ'· οἱ δ' ἄρα πάντες ἐπήνεον· αὐτὰρ Ὀδυσσεὺς,
Ζώσατο μὲν ῥάκεσιν περὶ μήδεα, φαῖνε δὲ μηροὺς
Καλούς τε μεγάλους τε· φάνεν δέ οἱ εὐρέες ὦμοι,
Στήθεά τε, στιβαροί τε βραχίονες.

τὸν δὲ πτωχὸν οὐκέτι βουλόμενον μάχεσθαι, ἀλλ' [g] ἀποδειλιῶντα εἰσάγων, τάδε εἴρηκεν·

[h] Ὣς ἄρ ἔφαν· Ἴρῳ δὲ κακῶς ὠρίνετο θυμός·
Ἀλλὰ καὶ ὣς [i] μνηστῆρες ἄγον ζώσαντες ἀνάγκῃ
Δειδιότα.

τοῦτο δὴ τὸ ἔθος ἀρχαῖον ἐν τοῖς Ἕλλησιν ὂν [k] οἱ φυλάττοντες μέχρι τοῦδε Ῥωμαῖοι δῆλοί εἰσιν οὐ προσμαθόντες παρ' ἡμῶν ὕστερον, ἀλλ' οὐδὲ μεταθέμενοι σὺν χρόνῳ, καθάπερ ἡμεῖς. ἠκολούθουν δὲ τοῖς ἀγωνισταῖς ὀρχηστῶν [l] χοροὶ τριχῆ νενεμημένοι, πρῶτοι μὲν, ἀνδρῶν· δεύτεροι δὲ, ἀγενείων· τελευταῖοι δὲ, παίδων· οἷς παρηκολούθουν αὐληταὶ ἀρχαϊκοῖς ἐμφυσῶντες αὐλίσκοις βραχέσιν, ὡς καὶ εἰς τόδε χρόνου γίνεται, καὶ κιθαρισταὶ λύρας ἑπταχόρδους ἐλεφαντίνας, καὶ [m] τὰ λεγόμενα βάρβιτα [n] κέρκοντες· ὧν παρὰ μὲν Ἕλλησιν ἐκλέλοιπεν ἡ χρῆσις ἐπ' ἐμοῦ, πάτριος οὖσα· παρὰ δὲ Ῥωμαίοις ἐν ἁπάσαις φυλάττεται ταῖς ἀρχαίαις θυηπολίαις. σκευαὶ δὲ τῶν ὀρχηστῶν ἦσαν χιτῶνες φοινίκεοι, ζωστῆρσι χαλκέοις ἐσφιγμένοι, καὶ ξίφη περιηρτημένα, καὶ λόγχαι βραχύτεραι τῶν μετρίων· τοῖς δὲ ἀνδράσι καὶ κράνη χάλκεα, λόφοις ἐπισήμοις κεκοσμημένα καὶ πτεροῖς. ἡγεῖτο δὲ [o] καθ' ἕκαστον χορὸν εἷς ἀνὴρ, ὃς [p] ἐνεδίδου τοῖς ἄλλοις

τὰ

a Adi *Thucydidem* l. 1. p. 4. *Ed. Oxon.* *b* Perperam in *Ed. Steph.* ἀποδδῦναι. *c* In *Lapi Cod.* Νέανθος male pro Ἄκανθος, quem Olympiade XV. victorem agnoſcit *Pauſanias*, l. V. c. VIII. Vide *Annott.* in Scholia ad *Thucydidis* p. 4. *d* Ἀξιοπιστότερός τε *Vat.* quod placuit *Porto* & *Sylb.* *e* Il. ψ. v. 685. *f* Odyſſ. σ. v. 65. *g* Ἀποδειμῶντα in *Ed. Steph.* *h* Odyſſ. σ. v. 74. *i* Δρηστῆρες in vulgatis *Homeri* libris. *k* Articulus οἱ vel tollendus videtur, vel cum Ῥωμαῖοι conjungendus. *Sylb.* *l* Χοροὶ πολλοὶ τριχῆ νενεμημένοι. *Vat.* *m* Τὰ καλούμενα *Vat.* *n* Κρέκοντες *Vat.* quo modo, longe equidem uſitatiori, legendum eſſe conjecerunt *Camerarius* & *Portus.* *o* Male καθ' ἕκαστον χορεῖον in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* *p* Ἀνεδίδου minus recte in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* ut liquet ex p. 459. v. 32. * *Al.* injugum equarum.

Per. Jul. 4226. Ante Chr. 488. Olymp. 72/73. 4/1. V. C. Vat. 264. Var. 266.

τὰ τῆς ὀρχήσεως σχήματα πρῶτος, [a] εἰσφορῶν τὰς πολεμικὰς καὶ συντόνους κινήσεις [b] ἐν τοῖς προκελευσματικοῖς ὡς τὰ πολλὰ ῥυθμοῖς. Ἑλληνικὸν δὲ ἄρα καὶ τοῦτο ἦν ἐν τοῖς πάνυ παλαιὸν ἐπιτήδευμα, [c] ἐν ὅπλοις ὄρχησις ἡ καλουμένη Πυῤῥίχη, εἴτε Ἀθηνᾶς πρώτης ἐπὶ Τιτάνων ἀφανισμῷ χορεύειν καὶ ὀρχεῖσθαι [d] σὺν ὅπλοις τἀπινίκια ὑπὸ χαρᾶς ἀρξαμένης, εἴτε [e] παλαίτατον ἔτι Κουρήτων [f] αὐτὴν καταστησαμένων, ὅτε τὸν Δία [g] τιθηνούμενον θέλγειν ἐβούλοντο κτύπῳ τε ὅπλων καὶ [h] κινήσει μελῶν, καὶ ῥυθμῷ, καθάπερ ὁ μῦθος ἔχει. δηλοῖ δὲ καὶ τούτου τὴν ἀρχαιότητα, ὡς ἐπιχωρίου τοῖς Ἕλλησιν, Ὅμηρος πολλαχῇ μὲν καὶ ἄλλῃ, μάλι-
477 στα δὲ ἐν ἀσπίδος κατασκευῇ, [i] ἧς Ἀχιλλεῖ δωρήσασθαί φησιν Ἥφαιστον. ὑποθέμενος γὰρ ἐν αὐτῇ δύο πόλεις, τὴν μὲν, εἰρήνῃ κοσμουμένην, τὴν δὲ πολέμῳ κακοπαθοῦσαν, ἐν ᾗ τὴν ἀμείνω [k] καθίστη τύχην, ἑορτὰς ποιῶν [l] καὶ γάμους καὶ θαλίας, ὥσπερ εἰκὸς, [m] καὶ ταῦτα λέγει·

[n] Κοῦροι δ' ὀρχηστῆρες ἐδίνεον· ἐν δ' ἄρα τοῖσιν
Αὐλοὶ φόρμιγγές τε βοὴν ἔχον· αἱ δὲ γυναῖκες
Ἱστάμεναι θαύμαζον, ἐπὶ προθύροισιν ἑκάστη.

καὶ αὖθις ἕτερον [o] αὐτῇ διακεκοσμῆσθαι Κρητικὸν ἠϊθέων τε καὶ παρθένων χορὸν, ὧδε εἴρηκεν·

[p] Ἐν δὲ χορὸν ποίκιλλε περικλυτὸς Ἀμφιγυήεις,
Τῷ ἴκελον οἷόν ποτ' ἐνὶ Κνωσσῷ εὐρείῃ
Δαίδαλος ἤσκησεν καλλιπλοκάμῳ Ἀριάδνῃ.
Ἔνθα μὲν ἠΐθεοι καὶ παρθένοι ἀλφεσίβοιαι,
Ὠρχεῦντ' ἀλλήλων ἐπὶ καρπῷ [q] χεῖρας ἔχοντες.

κόσμον τε αὐτῶν ἀφηγούμενος, ἵνα δῆλον ἡμῖν ποιήσειεν ὅτι ἡ τῶν ἀῤῥένων κίνησις ἐνόπλιος ἦν, τάδε λέγει·

[r] Καί ῥ' αἱ μὲν καλὰς στεφάνας ἔχον, οἱ δὲ μαχαίρας
Εἶχον χρυσείας ἐξ ἀργυρέων τελαμώνων.

ἡγεμόνας τε τῆς ὀρχήσεως αὐτῶν τοὺς ἐνδιδόντας τοῖς ἄλλοις καὶ προκαταρχομένους [s] ἄγων, τοιάδε γράφει·

[t] Πολλὸς δ' ἱμερόεντα χορὸν περιΐσταθ' ὅμιλος
Τερπόμενοι· δοιὼ δὲ κυβιστητῆρε κατ' αὐτοὺς
Μολπῆς ἐξάρχοντες ἐδίνευον κατὰ μέσσους.

οὐ μόνον δὲ ἐκ τῆς ἐναγωνίου τε καὶ κατεσπουδασμένης ὀρχήσεως τῶν χορῶν, ᾗ παρὰ τὰς θυηπολίας τε καὶ πομπὰς ἐχρῶντο Ῥωμαῖοι, τὸ συγγενὲς ἄν τις αὐτῶν τὸ πρὸς τοὺς Ἕλληνας ἴδοι, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς κερτόμου καὶ τωθαστικῆς. μετὰ γὰρ τοὺς ἐνοπλίους χοροὺς οἱ τῶν Σατυριστῶν ἐπόμπευον χοροὶ, τὴν Ἑλληνικὴν εἰσφοροῦντες [u] σίκιννιν. σκευαὶ δὲ αὐτοῖς ἦσαν, τοῖς μὲν εἰς Σιληνοὺς εἰκασθεῖσι, μαλλωτοὶ χιτῶνες, οὓς ἔνιοι

mulas & modos præibat: repræſentans bellicos ac concitatos motus rythmis plerumq; proceleuſmaticis. Hoc quoque exercitationis genus Græcanicum & pervetuſtum erat, armata *inquam* ſaltatio, quæ pyrrhiche vocatur; ſive id Minervæ eſt inventum, quæ poſt deletos Titanas prima choreas duxiſſe, & armata ſaltaſſe, carmenque victoriæ præ lætitia ceciniſſe fertur: ſive etiam id multo ante à Curetibus inſtitutum fuit, quo tempore Jovem infantem armorum ſonitu & concinnis geſticulationibus mulcere volebant, ut fabulis proditur. Hunc autem morem & vetuſtum & Græcis patrium ac vulgarem fuiſſe Homerus declarat, cum multis aliis in locis, tum præcipue in ſtructura clypei, quem Achilli à Vulcano dono datum dicit. Nam fingens in eo duas civitates, alteram pace florentem, alteram bello vexatam, in qua fortunam feliciorem eſſe ſtatuebat, in ea dies feſtos & nuptias & convivia (quemadmodum veriſimile eſt) inducit: & hæc dicit,

Juvenes autem ſaltatores ſaltabant: inter quos
Tibiæ & citharæ reſonabant: & mulieres
Stantes admirabantur in ædium veſtibulis unaquæque.

& rurſus, aliam choream Creticam, ex juvenibus & virginibus conſtantem, in eodem clypeo *pari* elegantia cælatam indicans, ſic dixit;

In eo clypeo chorum inſculpſerat inclytus Vulcanus
Ei ſimilem, quem quondam in Gnoſſo ampla
Dædalus inſtruxit pulcricomæ Ariadnæ.
Hic & juvenes & virgines eleganti forma præditæ
Saltabant, manus ſibi invicem tenentes.

& ornatum ejus enarrans, ut nobis declaret mares armatos ſaltaſſe, hæc dicit;

Atque illæ pulcras coronas habebant: illi vero gladios
Geſtabant aureos ex argenteis balteis [*pendentes*]

& præſultores eorum, qui modulos aliis præibant, & motus primi dabant, inducens, hæc ſcribit;

Ingens jucundam choream circumſtabat multitudo
Oblectantes ſeſe: duo autē ſaltatores inter ipſos
Carmen præibant, & in gyrum ſaltabant inter medios.

Nec ſolum ex iſto ſaltationis concertatorio genere, quod chori exercebant, & quo Romani in ſacrificiis & pompis utebantur, eorum cum Græcis cognationem cognoſcere quis poſſit, verumetiam ex illo cavillatorio & mordaci ſaltandi genere. Nam poſt armatos ſaltatorum choros in pompa ſequebantur ſatyriſtarum chori, qui Græcam ſicinnem referebant. Apparatus autem erant illis quidem qui Silenos repræſentabant, tunicæ villoſæ, quas

[a] Εἰς δὲ ὁ φορῶν perperam in *Ed. Steph.* ut conſtat ex verſu 43. [b] Ἐν τοῖς προσκελεύμασιν ὡς τὰ πολλὰ *Vat.* [c] Pro ἐν ὅπλοις *Lapi codex* habuiſſe videtur ἐνόπλιος (ut mox infra v. 42.) nam vertit *enoplia ſaltatio.* Huic loco *Glareanus* hoc apponit Scholion. *Plin.* l. 7. c. 56. *Saltationem* (inquit) *armatam Curetes docuere, Pyrrhichen Pyrrhus; utramque in Creta.* ubi videtur ſeparare quas hic auctor eaſdem facit, ἐνόπλιον ὄρχησιν & πυῤῥίχην. *Sylb.* Hac de re vide *Meurſii* Orcheſtram, p. 63. & *Schottum* in *Procli* Chreſtomathiam, p. 47. & *Perizonii* notas acutiſſimas ad *Æleani* Var. Hiſt. l. 1. c. 8. [d] Σὺν τοῖς ὅπλοις *Vat.* [e] Παλαίτεροι malit *Sylb.* [f] Αὐτῇ in *Ed. Steph.* manifeſto errore. [g] Τιθηνούμενοι *Vat.* [h] Κινήσει μελῶν ἐν ῥυθμῷ *Vat.* [i] Si Codex mendo caret, erit Græciſmus. *Port.* Plane ἣν pro ἧς in *Cod. Vat.* [k] Forſan rectius καθίστησι. *Sylb.* [l] Non agnoſcit *Vat.* [m] Illud καὶ hoc loco ſuperfluum eſt. *Sylb.* [n] *Il.* σ. v. 494. [o] Αὐτῇ λέγων διακεκοσμῆσθαι *Vat.* & *Lapi Cod.* [p] *Il.* σ. v. 590. [q] Χεῖρας ἔχοντες *Vat.* [r] *Il.* σ. v. 597. [s] Malin εἰσάγων, ut infra dicit χειροπτομένους εἰσάγει τοὺς ἥρωας. *Sylb.* [t] *Il.* σ. v. 603. [u] Σίκιννιν hic loci & mox p. 460. v. 14. in *Cod. Vat.* quod maluit etiam *Caſaub.* De notatione vocis vide *Etymolog. Magn.* de ipſa *Meurſ.* in *Orcheſtra*, p. 78. &c.

Per. Jul. 4226.
Ante Chr. 488.
Olymp. 73 4/1.
V. C. Cat. 264.
Var. 266.

quas nonnulli *χορταίους* vocant, & amicula ex variis floribus contexta; illis vero qui ſatyros repræſentabant, erant ſubligacula, & hircinæ pelles, & ſetæ in capite horrentes & erectæ, aliaque his ſimilia. Hi ſerias ſaltationes ridicule ſuis geſtibus imitabantur, eas per ludibrium depravantes, ut ſpectantibus riſum moverent. Ex triumphis autem qui aguntur, ſatis liquet hos luſus cavillatorios & ſatyricos apud Romanos jam inde à priſcis ſeculis receptos fuiſſe. Licet enim iis, qui triumphum proſequuntur, jambos & dicteria jacere in illuſtriſſimos quoſque viros, atque adeo in ipſos imperatores; ſicut Athenis olim iis qui plauſtris vecti pompam proſequebantur, obvios quoſque ſcommatibus impetere licebat: nunc vero carmina ex tempore compoſita canunt. Quinetiam in illuſtrium virorum funeribus, præter alias pompas, vidi & ſatyricos choros, qui lectulum præcedebant, & ſicinnem ſaltationem ſaltabant, præcipue vero in fortunatorum virorum funeribus. Quod autẽ ſatyricus ludus & ſaltatio, nec Ligurum, nec Umbrorum, nec aliorum barbarorum Italiam incolentium, ſed Græcorum fuerit inventum, vereor ne cui moleſtus eſſe videar, ſi velim rei confeſſæ fidem prolixiore oratione facere. Poſt iſtos choros multi citharistæ, & multi tibicines tranſibant: poſt eos incedebant alii, qui thuribula & argentea & aurea & ſacra & publica ferebant. Poſtremum in pompa locum obtinebant deorum ſimulacra, quæ hominum humeris portabantur, quæ tales habebant formas quales apud Græcos finguntur, & eundem habitum, eadem inſignia & munera, quæ ab eorum unoquoque inventa & hominibus data traduntur: nec ſolum Jovis, Junonis, Minervæ, Neptuni, & aliorum, quos Græci duodecim deos recenſent; ſed etiam antiquorum, ex quibus duodecim illos deos genitos fabulæ tradunt, Proſerpinæ, Lucinæ, Nympharum, Muſarum, Horarum, Gratiarum, Liberi, & aliorum ſemideorum, quorum animæ hujus corporis mortalis ſolutæ vinculis cœlos aſcendiſſe, & pari cum diis honore frui feruntur, Herculis, Æſculapii, Caſtoris & Pollucis, Helenæ, & Panis, & ſexcentorum aliorum. Atqui, ſi barbari fuiſſent Romæ conditores, & qui hunc diem feſtum inſtituerunt, quomodo ipſis decorum fuiſſet omnes deos & genios Græcos colere, & patrios negligére? Aut oſtendat nobis aliquis, præter Græcam nationem, aliam cui ſacra hæc ſint domeſtica, & tum demum hanc probationem ut minime ſanam reprehendat. Peracta autem pompa confeſtim & conſules & ſacerdotes,

[a] χορταίους καλοῦσι, καὶ περιβόλαια ἐκ παντὸς ἄνθους· τοῖς δὲ εἰς Σατύρους, περιζώματα καὶ δοραὶ τράγων, καὶ ὀρθότριχες ἐπὶ ταῖς κεφαλαῖς φόβαι, καὶ ὅσα τούτοις ὅμοια. οὗτοι κατέσκωπτόν τε καὶ κατεμιμοῦντο τὰς σπουδαίας κινήσεις, ἐπὶ τὰ γελοιότερα μεταφέροντες. δηλοῦσι δὲ αἱ τῶν θριάμβων εἴσοδοι παλαιὰν καὶ ἐπιχώριον οὖσαν Ρωμαίοις τὴν κέρτομον καὶ σατυρικὴν παιδιάν. ἐφεῖται γὰρ τοῖς κατάγουσι τὰς νίκας, ἰαμβίζειν τε καὶ κατασκώπτειν τοὺς ἐπιφανεστάτους ἄνδρας [b] αὐτοῖς στρατηλάταις, ὡς Ἀθήνησι τοῖς πομπευταῖς τοῖς ἐπὶ τῶν ἁμαξῶν πρότερον ἅμα τοῖς σκώμμασι [c] παρορχουμένοις· νῦν δὲ ποιήματα ᾄδουσιν αὐτοσχέδια. [d] εἶδον δὲ καὶ ἐν ἀνδρῶν ἐπισήμων ταφαῖς ἅμα ταῖς ἄλλαις πομπαῖς προηγουμένους 478 τῆς κλίνης τοὺς [e] σατυριστὰς χοροὺς κινουμένους τὴν [f] σίκιννιν ὄρχησιν, μάλιστα δὲ ἐν τοῖς τῶν εὐδαιμόνων κήδεσιν. ὅτι δὲ οὔτε Λιγύων, οὔτε Ομβρικῶν, οὔτε ἄλλων τινῶν βαρβάρων τῶν ἐν Ιταλίᾳ κατοικούντων εὕρημα ἡ σατυρικὴ παιδιὰ καὶ ὄρχησις ἦν, ἀλλὰ Ελλήνων, δέδοικα μὴ καὶ ὀχληρὸς εἶναί τισι δόξω, λόγοις πλείοσι πιστοῦσθαι ὁμολογούμενον πρᾶγμα βουλόμενος. μετὰ δὲ τοὺς χοροὺς τούτους, κιθαρισταί τε ἀθρόοι καὶ αὐληταὶ πολλοὶ παρεξῄεσαν. [g] καὶ μετ᾽ αὐτοὺς οἵ τε τὰ θυμιατήρια κομίζοντες ἀργυρίου καὶ χρυσίου πεποιημένα, τά τε ἱερὰ καὶ τὰ δημόσια. τελευταῖαι δὲ πάντων αἱ τῶν θεῶν εἰκόνες ἐπόμπευον, ὤμοις ὑπ᾽ ἀνδρῶν φερόμεναι, μορφάς τε ὁμοίας παρέχουσαι ταῖς παρ᾽ Ελλησι πλαττομέναις, καὶ σκευὰς καὶ σύμβολα, καὶ δωρεάς, ὧν εὑρεταὶ καὶ δοτῆρες ἀνθρώποις ἕκαστοι παραδίδονται, οὐ μόνον Διός, καὶ Ηρας, καὶ Αθηνᾶς, καὶ Ποσειδῶνος, καὶ τῶν ἄλλων οὓς Ελληνες ἐν τοῖς δώδεκα θεοῖς ἀριθμοῦσιν, ἀλλὰ καὶ τῶν προγενεστέρων, ἐξ ὧν οἱ δώδεκα θεοὶ μυθολογοῦνται γενέσθαι, [h] (Κρόνου καὶ Ρέας. καὶ Θέμιδος καὶ Λητοῦς, καὶ Μοιρῶν καὶ Μνημοσύνης, καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων ὅσων ἐστὶν ἱερὰ καὶ τεμένη παρ᾽ Ελλησι· καὶ τῶν ὕστερον, [i] ἀφ᾽ οὗ τὴν ἀρχὴν Ζεὺς παρέλαβε, μυθολογουμένων γενέσθαι,) Περσεφόνης, Εἰλειθυίας, Νυμφῶν, Μουσῶν, Ωρῶν, Χαρίτων, Διονύσου, καὶ ὅσων ἡμιθέων γενομένων αἱ ψυχαί, τὰ θνητὰ ἀπολιποῦσαι σώματα, εἰς οὐρανὸν ἀνελθεῖν λέγονται, καὶ τιμὰς λαχεῖν ὁμοίας θεοῖς, Ηρακλέους, Ασκληπιοῦ, Διοσκούρων, Ελένης, Πανός, ἄλλων μυρίων. καίτοι εἰ βάρβαροι ἦσαν οἱ τὴν Ρώμην οἰκήσαντες, καὶ τὴν ἑορτὴν ταύτην καταστησάμενοι, τί προσῆκεν αὐτοῖς τοὺς μὲν Ελληνικοὺς πάντας σέβειν θεούς τε καὶ δαίμονας, τῶν δὲ πατρίων ὑπερορᾶν; ἢ δειξάτω τις ἡμῖν ἔξω τοῦ Ελληνικοῦ φύλου ἕτερον ᾧ πάτριά ἐστι ταῦτα τὰ ἱερά· καὶ τότε διαβαλέτω ταύτην τὴν ἀπόδειξιν, ὡς οὐχ ὑγιῆ. συντελεσθείσης δὲ τῆς πομπῆς, ἐβουθύτουν εὐθὺς οἵ τε ὕπατοι, καὶ τῶν

ἱερέων

a Apud *Suidam* quoque & *Pollucem* legitur *χορταῖος*: ſed apud *Heſych.* oxytonws *χορταιός*: utrumque pro *δασὺς καὶ μαλλωτὸς χιτών, οἷος τῶν σειληνῶν.* atque inde apud eundem *Heſychium* Sileni epitheton eſt *χορταιόδαμος* & *χορταιοδάμων*, quod hiſpida & villoſa tunica amictus incederet. *χορταιὸς* ſubſtantive, *χορταῖος* adjective poteſt accipi: utrumque à *χόρτος.* ut proprie ſit veſtis graminea: quemadmodum è foliis quoque arborum, muſco, ſtuppa, & hujuſmodi aliis, confici ſolent velamenta bacchanalia. *Scortea* in *gloſſariis vett.* exponitur *δερματοχιτών*: id eſt *δερματινὸς χιτών*, tunica pellicea, tunica è pellibus. *Sylb.* *Σχορτείους* pro *χορταίους* legendum cenſet *Lindebrog.* quod ſcortea operimenta occurrant apud *Ammianum Marcellinum* l. 24. & ſcorteas veſtes memoret *Tertull.* ad *Marcion.* c. 11. *b* Senſus ipſe & legitima conſtructio flagitat hujuſmodi lectionem, *σὺν αὐτοῖς τοῖς στρατηλάταις* vel potius *καὶ αὐτοὺς τοὺς στρατηλάτας. Port.* *c* *Παρορχουμένοις* agnoſcit etiam *Lapi* verſio, *præterſaltantes*. Malim *παροχουμένοις præterveheutibus.* Nam in curribus eos ſaltaſſe non eſt veriſimile. Eandem lectionem expreſſit *Gelenius*: & confirmant quæ *Eraſmus* tradit in Proverb. *De plauſtro loqui. Sylb.* Fortaſſe etiam *παρερχομένοις prætereuntibus* commode legi poteſt. *Port.* *d* In *Ed. Steph.* *ἦγον.* ſed aptiorem lectionem *εἶδον* agnoſcit *Lapi* verſio. Si quis malit *ἦγον ducebant*, ſuo fruatur judicio. *Sylb.* *e* *Σατυριστῶν χοροὺς* legit *Salmaſ.* quem vide in notis ad *Vopiſcum*, p. 504. *f* *Σίκιννιν Vat.* De hac ſaltatione plura videſis in *Voſſii* Inſtit. Poët. l. 2. c. 19. *g* *Μετ᾽ αὐτοὺς οἵ τε τὰ θυμιατήρια κομίζοντες ἐφ᾽ ὧν ἀρώματα καὶ λιβανωτὸς παρ᾽ ὅλην ὁδὸν ἐθυμιᾶτο, καὶ οἱ τὰ πομπεῖα παραφέροντες ἀργυρίου* &c. *Vat.* Hæc quantivis pretii in ſuo codice habuit etiam *Lapus*: nam vertit, *poſtquam illos ibant ferentes thuribula, ex quibus aromata & thus per omnem viam adolebant; & qui pompalia præferebant ex auro* &c. *h* Incluſa è *Codd. Rom.* & *Ven.* [quibus conſentit *Vat.*] *Lapus* etiam agnoſcit in ſua verſione. *Sylb.* *i* *Ἀφ᾽ ὧν τὴν ἀρχὴν Vat.*

a Ita

Per. Jul. 4236.
Ante Chr. 488.
Olymp. 72/73. 4/1.
V. C. *Cat.* 264. *Var.* 266.

ἱερέων οἷς ὅσιον, καὶ τῶν θυηπόλων. τρόπος, ὁ αὐτὸς ἦν τῷ παρ' ἡμῖν. χερνιψάμενοί τε γὰρ αὐτοὶ, καὶ τὰ ἱερὰ καθαρῷ περιαγνίσαντες ὕδατι, καὶ Δημήτρος καρποὺς ἐπιῤῥάναντες αὐτῶν ταῖς κεφαλαῖς, ἔπειτα κατευξάμενοι, θύειν τότε τοῖς ὑπηρέταις αὐτὰ ἐκέλευον. τῶν δὲ οἱ μὲν, ἑστῶτος ἔτι τοῦ θύματος, σκυτάλῃ τοὺς κροτάφους ἔπαιον· οἱ δὲ, πίπτοντος ὑπετίθεσαν τὰς [a] σφαγίδας· καὶ μετὰ τοῦτο δείραντές τε καὶ μελίσαντες, ἀπαρχὰς ἐλάμβανον ἐξ ἑκάστου σπλάγχνου καὶ παντὸς ἄλλου μέλους· ἃς
479 ἀλφίτοις ζέας ἀναδεύσαντες, προσέφερον τοῖς θύουσιν ἐπὶ κανῶν· οἱ δὲ, ἐπὶ τοὺς βωμοὺς ἐπιθέντες, ὑφῆπτον, καὶ προσέσπενδον οἶνον κατὰ τῶν [b] ἁγιαζομένων. ἕκαστον δ' ὅτι κατὰ νόμους ἐγίνετο τοὺς ἀμφὶ θυσίαν ὑφ' Ἑλλήνων καταστάθεντας, ἐκ τῆς Ὁμήρου ποιήσεως γνῶναι ῥᾴδιον. καὶ γὰρ χερνιπτομένους εἰσάγει τοὺς ἥρωας, καὶ [c] ὄλαις χρωμένους, ἐν οἷς φησιν·

[d] Χερνίψαντο δ' ἔπειτα, καὶ οὐλοχύτας ἀνέλοντο.

τριχολομοῦντάς τε ἀπὸ τῆς κεφαλῆς τὰς τρίχας, καὶ τιθέντας ἐπὶ τὸ πῦρ, ὧδε γράφων·

[e] Ἀλλ' ὅγ' ἀπαρχόμενος κεφαλῆς τρίχας ἐν πυρὶ βάλλεν.

σκυτάλαις τε παίοντας τὰ μέτωπα τῶν ἱερείων, καὶ τὰ πεσόντα θύοντας, [f] ὡς ἐπὶ τῆς Εὐμαίου ποιεῖ θυσίας·

Κόψε δ' [g] ἀπαρχόμενος σχίζῃ δρυὸς, ἣν λίπε κείων.
Τὸν δ' ἔλιπε ψυχή· τοὶ δὲ σφάξαν τε καὶ εὗσαν.

ἀπαρχάς τε ἀπὸ τῶν σπλάγχνων λαμβάνοντας, καὶ ἀπὸ τῶν ἄλλων μελῶν, καὶ ταύτας ἀλφίτοις δεύοντας καὶ καθαγίζοντας ἐπὶ τῶν βωμῶν, ὡς ἐπὶ τῆς αὐτῆς ποιεῖ θυσίας·

——— ὁ δ' ὠμοθετεῖτο συβώτης,
Πάντοθεν ἀρχόμενος μελέων ἐς πίονα δημόν·
Καὶ τὰ μὲν ἐν πυρὶ βάλλε παλύνας ἀλφίτου ἀκτῇ.

Ταῦτα δὲ Ῥωμαίους ἔτι καὶ εἰς ἐμὲ πράττοντας ἐπὶ ταῖς θυσίαις ἰδὼν ἐπίσταμαι· καὶ μιᾷ πίστει τῇδε ἀρκούμενος, οὐ βαρβάρους ἐπείσθην εἶναι τοὺς οἰκιστὰς τῆς Ῥώμης, ἀλλ' ἐκ πολλῶν τόπων συνεληλυθότας Ἕλληνας. ὀλίγα μὲν γὰρ ἐπιτηδεύματα περὶ θυσίας τε καὶ ἑορτὰς [h] ὁμοίως Ἕλλησι [i] βαρβάρους καί τινας ἐπιτελεῖν ἐνδέχεται· ἅπαντα δὲ ταὐτὰ πράττειν, ἀπίθανον.

Λοιπὸν δέ ἐστί μοι καὶ περὶ τῶν ἀγώνων, οὓς μετὰ τὴν πομπὴν ἐπετέλουν, ὀλίγα διελθεῖν. πρῶτος ὁ τῶν τεθρίππων τε καὶ συνωρίδων καὶ τῶν ἀζεύκτων ἵππων ἐγίνετο δρόμος, [k] ὥσπερ Ἕλληνες τὸ ἀρχαῖον ὀλυμπιάσι τε καὶ μέχρι τοῦ παρόντος. ἐν δὲ ταῖς ἱππικαῖς ἁμίλλαις ἐπιτηδεύματα δύο τῶν παλαιῶν πάνυ, ὡς ἐξ ἀρχῆς ἐνομοθετήθη, φυλαττόμενα ὑπὸ Ῥωμαίων μέχρι τοῦ κατ' ἐμὲ διάκειται χρόνων, τό, τε περὶ τὰ [l] τρίπωλα τῶν ἁρμάτων· ὃ παρ' Ἕλλησιν μὲν ἐκλέλοιπεν, ἀρχαῖον ἐπιτήδευμα καὶ ἡρωϊκὸν, ᾧ ποιεῖ τοὺς Ἕλληνας Ὁμη-

quibus ſas erat, & aruſpices victimas immolabant: idque eodem modo quo nos utimur. Ipſi enim lotis manibus, & victimis aqua pura luſtratis, molaque aſperſis earum capitibus, deinde precibus factis eas à miniſtris mactari jubebant. quorum alii tempora victimæ adhuc ſtantis vecte percutiebant, alii vero ei cadenti cultros ſupponebant, ac detracta pelle membratim eam concidebant, & primitias ex ſingulis extis & omnibus aliis membris capiebant, quas, farris farina aſperſas, ad ſacrificantes in caniſtris afferebant: hi vero eas aris impoſitas ſuccendebant, & in eas, dum ſanctè & rite cremarentur, vinum infundebant. Quod autem hæc ſingula ex more in ſacrificiis à Græcis conſtituto fierent, ex Homeri poëſi quivis facile cognoſcat. Nam inducit heroas manus lavantes, & molis utentes, ubi ſic loquitur;

Poſtea manus lavarunt, & molas ſuſceperunt.

pilos quoque de capite ſectos, & ab illis in ignem conjectos, docet his verbis,

At ille ſacra auſpicatus, capitis pilos in ignem jecit.

vectibus etiam victimarum frontem *ab illis* percuti, & collapſas mactari *dicit*, ſicut in Eumæi ſacrificio facit;

Percuſſit ſublato querno ſtipite, quem liquit profectus:
Illum vero reliquit anima; at illi eum jugularunt & aſſarunt.

Inducit etiam eos primitias extorum & aliorum membrorum capientes, eaſque farina aſpergentes, & adolentes ſupra aras, ſicut in eodem ſacrificio facit;

——— *Crudas autem impoſuit ſubulcus,*
Ex omnibus carpens membris primitias involutas pingui adipe:
Atque hæc quidem in ignem jecit aſperſa farinæ flore.

Hæc autem à Romanis etiam ætate mea in ſacrificiis obſervari perſpectum habeo: & hoc uno argumento contentus, adducor ut credam Romæ conditores minime barbaros fuiſſe, ſed Græcos, qui ex variis locis in unum convenerint. Fieri enim poteſt, ut etiam barbari aliqui in paucis ſacrorum & feſtorum ritibus cum Græcis conſentiant: ſed ut hæc omnia faciant, vix eſt credendum.

¶ Reliquum eſt mihi, ut paucis etiam agam de ludis, quos peracta pompa faciebant. Primus erat quadrigarum & bigarum & ſingularium equorum curſus, ſicut olim apud Græcos, & ad hanc uſque ætatem in ludis olympiacis fit. In equeſtribus autem certaminibus duo pervetuſta ſtudia, ut olim fuerant inſtituta, à Romanis ad meam uſque ætatem obſervantur: unum eſt trigarum, quod in Græcia quidem obſolevit, vetuſtum & heroicum inſtitutum, quo Græcos in præliis uſos Homerus LXXIII.

a Ita *Vat.* & *Lapi Cod.* Male σφραγίδας in *Ed. Steph.* Sunt autem (inquit *Sylb.*) σφαγίδες cultri mactandis pecudibus apti, παρὰ τοῦ σφάζειν, ſeu σφάττειν, ut κοπίδες παρὰ τοῦ κόπτειν. Jam vero ut *Dionyſius* dicit ὑπετίθεσαν τὰς σφαγίδας, ita *Virg.* Georg. 3. *Ac vix ſuppoſiti tinguntur ſanguine cultri.* b Pro ἁγιαζομένων malim ἀγιζομένων (quod firmatur ex v. 25.) vel etiam ἁγνιζομένων. nam & ἀγίζειν & ἁγνίζειν pro *adolere* reperimus. *Lapus* vertit *adverſum purificata. Sylb.* Vide *Cl. Perizonii* notas doctiſſimas ad *Æliani* Var. Hiſt. l. 3. c. 1. p. 168. c Οὐλαῖς malit *Port.* d Il. α. v. 449. e *Odyſſ.* ξ. v. 421. f Ante ὡς (ſicut etiam paullo poſt v. 26. poſt τῶν βωμῶν) repetendum eſt verbum εἰσάγει ex præced. v. 14. *Sylb.* g Pro ἀπαρχόμενος vulgata *Homeri* exemplaria (*Odyſſ.* ξ. v. 425.) habent ἀναςχόμενος. quod participium agnoſcit etiam *Euſtath.* & interpretatur ἀνατείνας. *Sylb.* h Ὁμοίως Ἕλλησι τὸ ἀρχαῖον *Vat.* i Malim uſitatiori ordine καὶ βαρβάρους τινάς. *Sylb.* k Quia membrum hoc verbo ſuo caret, forſan legendum eſt ὡς παρ' Ἕλλησι. *Sylb.* Forſan verbum ἐπετέλουν vel ἐποίουν ſupplendum. *Port.* l Male in *Ed. Steph.* τέθριππα.

a Vide

Per. Jul. 4226. *Ante Chr.* 488. *Olymp.* 72/73. 4/1. *V. C.* *Cat.* 264. *Var.* 266.

rus teſtatur. nam duobus equis junctis, quo modo bigæ junguntur, addebatur tertius equus funalis, qui loris adjunctus erat, quem priſci vocabant παρήορον, quod aliis eſſet adjunctus & adnexus. Alterum vero eſt, quod adhuc apud quoſdam Græciæ populos obſervatur in vetuſtis quibuſdam ſacrificiis, eorum videlicet curſus, qui curru vehuntur. Finito enim equeſtri certamine, ii qui prius juxta aurigas eodem curru vehebantur, quos poëtæ παραιβάτας, Athenienſes ἀποβάτας vocant, de curru deſilientes in ſtadio ipſi inter ſe curſu certant. Peractis curſibus equeſtribus, qui ſuis ipſorum corporibus decertarent, curſores, pugiles, & luctatores *ſtadium* ingrediuntur. Hæc enim tria certaminum genera apud priſcos Græcos erant, ut Homerus in Patrocli funere declarat. Cæterum, medio temporis ſpatio quod inter certamina intercedebat, ex more, qui Græcis maxime erat peculiaris, & longe omnium optimus, homines bene de ſe meritos coronis coronabant & honorabant, & voce præconis laudabant (ſicut Athenis in Bacchanalibus fiebat) & omnia ſpolia hoſtibus erepta illis qui ad ſpectacula convenerant oſtendebant. Sed enim nec res præclare ſe habuiſſet, ſi de his nullam prorſus feciſſem mentionem, ipſa argumenti ratione hoc poſtulante, nec, ſi prolixiore oratione quam par erat uſus fuiſſem, commodum hoc fuiſſet. Tempus vero eſt ut ad intermiſſam narrationem redeamus. Ubi igitur ſenatus, ex illo qui rem geſtam ipſi in memoriam revocarat, cognovit ea quæ acciderant illi ſervo ad ſupplicium juſſu domini abducto, & audiſſet quiſnam eſſet ille qui pompæ præiverat, hunc exiſtimans eſſe præſultorem illum, qui deo diſplicuerat, & qui ab eo (ut dixi) indicabatur, diligenter quæſivit dominum, qui ſervum ſuum adeo crudeliter ac fœde tractarat, multaque illi pro meritis irrogata, deo pompam ludoſque, duplo majore ſumptu quam ante, inſtaurari ſuo decreto juſſit. Atque hæc quidem his conſulibus ſunt geſta.

ρος ἐν ταῖς μάχαις χρωμένους. δυσὶ γὰρ ἵπποις ἐζευγμένοις, ὃν τρόπον ζεύγνυται συνωρὶς, τρίτος παρείπετο [a] σειραῖος ἵππος ῥυτῆρσι συνεχόμενος· ὃν ἀπὸ τοῦ παρηωρῆσθαι καὶ [b] συνεζεῦχθαι [c] παρήορον ἐκάλουν οἱ παλαιοί. ἕτερον δὲ, παρ' ὀλίγαις ἔτι φυλαττόμενον πόλεσιν Ἑλληνίσιν ἐν ἱερουργίαις τισὶν ἀρχαϊκαῖς, ὁ τῶν [d] παρεμβεβηκότων τοῖς ἅρμασι δρόμος. ὅταν γὰρ τέλος [e] αἱ τῶν [f] ἱππέων ἅμιλλαι λάβωνται, ἀποπηδῶντες ἀπὸ τῶν ἁρμάτων οἱ παροχούμενοι τοῖς ἡνιόχοις, οὓς οἱ ποιηταὶ παραιβάτας, [g] Ἀθηναῖοι δὲ ἀποβάτας, τὸν σταδιαῖον ἁμιλ- 480 λῶνται δρόμον αὐτοὶ πρὸς ἀλλήλους. τελεσθέντων δὲ τῶν ἱππικῶν δρόμων, οἱ τοῖς ἑαυτῶν σώμασιν ἀγωνιζόμενοι, τότε εἰσῄεσαν, δρομεῖς τε καὶ πύκται καὶ παλαισταί. [h] τρία γὰρ ἀθλήματα [i] παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ταῦτα ἦν Ἕλλησιν, ὡς Ὅμηρος ἐπὶ τῇ Πατρόκλου δηλοῖ ταφῇ. ἐν δὲ τοῖς διὰ μέσου τῶν ἀθλημάτων χρόνοις, Ἑλληνικώτατον καὶ κράτιστον ἁπάντων [k] ἐθῶν [l] ἀπεδείκνυντο, στεφανώσεις καὶ [m] ἀναρρήσεις ποιούμενοί τινας, αἷς ἐτίμων τοὺς ἑαυτῶν εὐεργέτας· ὡς Ἀθήνησιν ἐν ταῖς Διονυσιακαῖς ἐγίνετο θυσίαις· καὶ σκύλων ὅσων λάβοιεν ἐκ πολέμων ἐπιδείξεις τοῖς εἰς θέαν συνεληλυθόσιν. ἀλλὰ γὰρ ὑπὲρ μὲν τούτων οὔτε μηθένα ποιήσασθαι λόγον, ἀπαιτούσης τῆς ὑποθέσεως, καλῶς εἶχεν, οὔτε μηκύνειν πέρα τοῦ δέοντος ἥρμοττε. καιρὸς ἐπὶ τὴν [n] ὑπολειπομένην διήγησιν ἐπανάγειν. ὡς γὰρ δὴ τὰ περὶ τὸν ἀπαχθέντα ἐπὶ τιμωρίαν ὑπὸ τοῦ δεσπότου, καὶ προηγησάμενον τῆς πομπῆς, ἔμαθεν ἡ βουλὴ [o] παρὰ τοῦ τὸ πραχθὲν ἀνανεωσαμένου, τοῦτον ὑπολαβοῦσα ὑπὸ τοῦ θεοῦ λέγεσθαι τὸν οὐ [p] καλὸν ἀπάρχοντα τῶν ὀρχηστῶν, ὥσπερ ἔφην, ἀναζητήσασα τὸν τῷ θεράποντι λωβησάμενον καὶ ζημίαν ἐπιβαλοῦσα ἧς ἄξιος ἦν, ἑτέραν ἐψηφίσατο τῷ θεῷ πομπὴν ἐπιτελεσθῆναι, καὶ ἀγῶνας ἐξ ἀρχῆς ἑτέρους ἀπὸ διπλασίων χρημάτων ἢ πρότερον ἐγένοντο. καὶ τὰ μὲν ἐπὶ τούτων συντελεσθέντα τῶν ὑπάτων, τοιάδε ἦν.

a Vide *Annott.* *b* Si quis pro συνεζεῦχθαι reponere velit παρεζεῦχθαι, ſuo fruatur judicio. *Sylb.* Καὶ μὴ συνεζεῦχθαι legit *Valeſius* ad *Harpocrat.* in notis ad Notas *Mauſſaci*, p. 94. *Ed. Lugd. Bat.* Videſis *Bulengerum* de Circis Rom. c. 57. & *Feithii* Antiquitates Homericas l. 4. c. 11. *c* Παρήορος in *Cod. Vat.* quo modo & aliquoties apud *Homerum*. *d* Παρεμβεβληκότων in *Ed. Steph.* ſed veram lectionem παρεμβεβηκότων agnoſcit *Lapus*, dum vertit *vectorum in curribus.* Proprie παρεμβεβηκότες ſunt (ut paulo poſt loquitur) οἱ παροχούμενοι τοῖς ἡνιόχοις, qui aurigis aſſidentes iiſdem vehuntur curribus. *Sylb.* *e* Deeſt *Vat.* *f* Ἵππων maluit *Gelenius.* *g* Ἀθηναῖοι δὲ καλοῦσιν ἀποβ. rectius in *Cod. Vat.* Quia παραβάται (& metri cauſa apud Poëtas παραιβάται) ſub finem equeſtris curſus è curribus deſiliebant & pedeſtri curſu inter ſe certabant, vocati ſunt etiam ἀποβάται. Idem ferme τῶν ἀναβατῶν genus eſt apud *Pauſan.* niſi quod hic ἀποβάται deſiliunt è curribus, ἀναβάται vero apud *Pauſaniam* ex equis. *Sylb.* Quis putet ἀποβάτης & παραβάτης voces eſſe ἰσοδυναμούσας? lego Ἀθηναῖοι δὲ ἀναβάτας καλοῦσι. firmatque *Pollux*, cum dicit; Ἐπιβεβήκασι τοῦ ἁρματίου δίφρου ἡνίοχος καὶ παραβάτης, ὃν ὁ Πλάτων ἀναβάτην μικράσπιδα ἐκάλεσεν. Nonnulli forſan legerent, οὓς οἱ ποιηταὶ μὲν παραιβάτας, Ἀθηναῖοι δὲ παραβάτας. Verum non placet. *Caſaub.* Si verum ſit quod ſupra attulimus ex *Sylburgio*, parum refert utrum legamus παραβάτης, ἀποβάτης, aut ἀναβάτης. *h* Primum certamen apud *Homerum* in *Il.* ψ. eſt equitum; nihil ad Athletas. Secundum autem πυγμαχίας *caſtuum pugnæ.* Tertium παλαισμοσύνης *luctæ.* Quartum ταχύτητος *velocitatis. Glarean.* *i* Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησι ταῦτα ἦν *Vat.* *k* Ἐθνῶν manifeſto errore in *Ed. Steph.* *l* Ἀπεδείκνυτο in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* Sed ἀπεδείκνυντο legiſſe videtur *Lapus,* *m* Ἀναρρήσεις τινὰς *Vat.* *n* Ἀπολειπομένην *Vat.* *o* Optime in *Cod. Rom.* (quo uſus eſt *Sylb.*) & *Vat.* παρὰ τοῦ τὸ πραχθὲν ἀνανεωσαμένου *ab illo qui rem in memoriam revocarat.* Dicimus (inquit *Port.*) ἀνανεοῦσθαί τι. i. e. *in memoriam aliquid revocare*: quod firmat *Suidas*, inquiens, ἀνανεωσάμενος, ἀνακαινίσας, ἢ ἀναμνησθείς. ὁ δὲ Μάρκιος προσανανεωσάμενος τὴν τοῦ τείχους ταπεινότητα &c. *p* Forſan rectius καλῶς. *Sylb.*

[a] ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ
ΤΟΥ ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΣΕΩΣ
ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΝ ΟΓΔΟΟΝ.

DIONYSII ALEXANDRI F.
HALICARNASSENSIS
ROMANARUM ANTIQUITATUM
LIBER OCTAVUS.

481 ΟΙ δὲ μετὰ τούτους ἀποδειχθέντες ὕπατοι κατὰ τὴν ἑβδομηκοστὴν καὶ τρίτην ὀλυμπιάδα, καθ' ἣν ἐνίκα στάδιον Ἄστυλος Κροτωνιάτης, ἄρχοντος Ἀθήνησιν Ἀγχίσου, Γάϊος Ἰούλιος [b] Ἰοῦλλος, καὶ Πόπλιος Πινάριος Ροῦφος, ἄνδρες ἥκιστα πολεμικοί, καὶ διὰ τοῦτο μάλιστα τῆς ἀρχῆς ταύτης παρὰ τοῦ δήμου τυχόντες, εἰς πολλοὺς καὶ μεγάλους ἠναγκάσθησαν κινδύνους καταστῆναι, πολέμου καταρραγέντος ἐκ τῆς ἐκείνων ἀρχῆς, δι' ὃν ἡ πόλις ὀλίγου [c] δεῖν ἐδέησεν ἐκ βάθρων ἀναιρεθῆναι. ὁ γὰρ Μάρκιος ἐκεῖνος ὁ Κοριολάνος, ὁ τὴν ἐπὶ τῇ τυραννίδι αἰτίαν ἔχων, καὶ φυγῇ ἀϊδίῳ ἐλαθείς, ἀγανακτῶν ἐπὶ τῇ συμφορᾷ, καὶ τιμωρίαν παρὰ τῶν ἐχθρῶν βουλόμενος λαβεῖν, δι' οὗ δ' ἂν αὕτη γένοιτο τρόπου, καὶ δι' οἵας δυνάμεως ἀνασκοπῶν, μίαν εὕρισκε Ῥωμαίοις τότε ἀντίπαλον ἰσχὺν τὴν Οὐολούσκων, εἰ κοινῇ χρησάμενοι γνώμῃ, καὶ τυχόντες ἔμφρονος ἡγεμόνος, ἐνστήσονται πρὸς αὐτοὺς τὸν πόλεμον. ἐλογίζετο γοῦν ὡς, εἰ πείσειε τοὺς Οὐολούσκους, δέξασθαί τε αὐτόν, καὶ τὴν ἡγεμονίαν ἐπιτρέψαι τοῦ πολέμου, ῥᾳδίως αὐτῷ διαπεπράξεται τὸ ἔργον. ἐτάραττε δὲ αὐτὸν ἡ συνείδησις, ὅτι πλειστάκις κατὰ τὰς μάχας δεινὰ δεδρακὼς ἦν, καὶ πόλεις συμμαχίδας ἀφῃρημένος. οὐ μὴν ἀπέστη γε τῆς πείρας διὰ τὸ τοῦ κινδύνου μέγεθος, ἀλλ' εἰς αὐτὰ τὰ δεινὰ χωρεῖν ἐβουλεύσατο, καὶ πάσχειν ὑπ' αὐτῶν ὁτιοῦν. φυλάξας δὲ νύκτα, καὶ ταύτην σκοταίαν, ἧκεν εἰς [d] Ἄντιον τὴν ἐπιφανεστάτην τῶν ἐν Οὐολούσκοις πόλεων, ἡνίκα περὶ δεῖπνον ἦσαν οἱ κατὰ τὴν πόλιν· καὶ παρελθὼν εἰς οἰκίαν ἀνδρὸς δυνατοῦ δι' εὐγένειάν τε καὶ πλοῦτον, καὶ [e] τὰς ἐν τοῖς πολέμοις πράξεις μέγα ἐφ' ἑαυτῷ φρονοῦντος, καὶ τὸ ἔθνος ὅλον ἄγοντος ὡς τὰ πολλά, ᾧ Τύλλος [f] Ἄττιος ὄνομα ἦν, ἱκέτης τοῦ ἀνδρὸς γίνεται [g] καθεζομένου ἐπὶ τῆς ἑστίας. διηγησάμενος δὲ αὐτῷ τὰς κατασχούσας

SEQUENTI anno, Olympiade LXXIII. qua vicit in ſtadio Aſtylus Crotoniates, archonte Athenis Anchiſe, creati conſules C. Julius Iulus & P. Pinarius Rufus, viri minime bellicoſi, & ob hoc ipſum potiſſimum à populo creati, multa & magna pericula coacti ſunt ſubire, bello ipſis conſulatum gerentibus repente exorto, quo parum abfuit quin urbs funditus everteretur. Nam Marcius ille Coriolanus, qui ob ſuſpicionem affectatæ tyrannidis accuſatus & in perpetuum exſilium pulſus fuerat, ſuum caſum indigne ferens, & pœnas de inimicis ſumere cupiens, ſed quonam modo quibuſve viribus id poſſet facere conſiderans, unam Volſcorum potentiam Romanis tunc parem comperiebat, ſi de communi ſententia, & nacti prudentem ducem, bellum ipſis inferrent. Cogitabat igitur, ſi Volſcis perſuadere potuiſſet ut ſe reciperent, ſibique imperii bellique ſummam permitterent, facile ſe rem confecturum. Sed enim conſcientia terrebat, quod toties in prœliis graves clades illis attuliſſet, urbeſque ſocias ademiſſet. Non tamen ab hoc conatu periculi magnitudine territus deſtitit, ſed in ipſa pericula ruere, & quidvis ab illis perpeti ſtatuit. Itaque obſervata nocte, eaque obſcura, venit Antium, nobiliſſimam Volſcorum urbem, eo tempore quo urbis incolæ cœnam ſumebant: ingreſſuſque in ædes viri & nobilitate & opibus potentis, & ob res bellicas magnifice de ſe ſentientis, & ſummæ in ea gente ut plurimum auctoritatis, cui Attio Tullo nomen erat, ad genua ipſius ſedentis ad focum ſupplex accidit. Quum autem ei neceſſitates narraſſet, ad quas redactus erat, & quibus impulſus ad hoſtes confugere non dubitarat,

Per. Jul. 4227.
Ante Chr. 487.
Olymp. 73 ½
V. C. Cat. 265. Var. 267.
C. Julio & P. Pinario Coſſ. bellum è Volſcis duce Marcio Coriolano.

[a] In *Lapi* verſione hujuſmodi habemus argumentum: *Dionyſii Halicarnaſſei de Antiquitatibus Romanis liber* VIII. *præcipue Coriolani bellum contra Romanos continet: cujus damnatio in priore fuit libro. Narrat autem, ut inceptum, ut geſtum, ut ſedatum. Orationes ſunt variæ: ipſius quidem Marcii & ad Volſcos & ad Romanos; dein Romanorum & matris Veturiæ. Quæ vero poſt id bellum acta, hæc ſunt: Coriolani mors; bellum cum Hernicis, Æquis, Volſciſque; Agrariæ legis prima apud Romanos mentio per Sp. Caſſium, propter quam is accuſatus & damnatus interiit; poſtremo rurſus bellum cum Volſcis & Vejentibus. Hiſtoria duarum omnino Olympiadum, i. e. annorum octo.* [b] Ἰοῦλλος omittit *Lapi* verſio. *Gelenius* pro eo poſuerat Tullus: quod & *Camerario* placuit. *Sigonius* è *Cuſpinianis Faſtis* Iulum, è *Siculis* Sulum affert. Iulum cum ipſe probet, ego quoque amplecti non dubitavi; præſertim cum in alio loco doceat Iulum eſſe cognomen Juliorum. *Sylb.* [c] Δεῖν otioſum hîc eſt, ideoque rectius expungetur. *Sylb.* [d] De Antio vide *Monumenta Veteris Antii* per *Philippum à Turre.* [e] Repetenda hic præpoſitio διὰ, vel diſtinctio collocanda poſt δυνατοῦ, non poſt πλοῦτον. *Sylb.* [f] In *Ed. Steph.* Ἄντιος. Ego cum vett. *Livii* codd. & *Dionyſio* alibi Ἄττιος malui. Nomen hoc varie efferri annotavit *Sigon.* cujus ſententia non improbanda videtur, ſc. prænomen eſſe *Tullum*, nomen gentis *Attium*, ut in Tullo Hoſtilio. *Sylb.* Ἄκκιος maluit *Portus*: quod in quibuſdam *Livii* codd. *Accius* repererat. [g] Καθεζόμενος ἐπὶ τῆς ἑστίας *Vat.* qua locutione utitur & *Thucydides* (p. 75. *Ed. Oxon.*) de Themiſtocle opem ſimiliter implorante ab Admeto Moloſſorum rege. Vide *Annott.*

a Ei

Per. Jul. 4227. *Ante Chr.* 487. *Olymp.* 73 ½. *V.C. Cat.* 265. *Var.* 267.

dubitarat, orabat ut moderate & humaniter de ſupplice ſentiret, neve hoſtem duceret eum quem in ſua poteſtate haberet, neve in calamitoſos & afflictos ſuas vires exſereret, conſiderans humanæ fortunæ viciſſitudines & inconſtantiam. “Poteris autem, inquit, hoc potiſſimum vel meo exemplo diſcere, qui modo in maxima urbe omnium præſtantiſſimus viſus, nunc ab omnibus deſtitutus, & exſul, & humilis, atque abjectus id patiar, quod tibi hoſti libuerit. Polliceor vero tibi me tantum boni Volſcis allaturum, ſi in hujus gentis amicitiam recipiar, quantum mali attuli dum hoſtis eſſem. * Quod ſi aliter de me ſentis, ex tempore iram tuam in me effunde, & mortem quam citiſſimam mihi largire, tua manu tuiſque in ædibus me ſupplicem mactans.

II. ¶ Dum autem hæc diceret, Tullus porrecta dextra eum à foco ſublevavit, bonoque animo eſſe juſſit, quod nihil ſua virtute indignum eſſet paſſurus; ſeque ipſi, quod ad ſe veniſſet, magnam gratiam habere dixit, hunc quoque honorem non parvum eſſe interpretans: promiſitque ſe omnium Volſcorum amicitiam ei conciliaturum, facto à ſuis civibus initio. & quicquid promiſit, id etiam præſtitit. Nec ita multo poſt, quum Marcius & Tullus remotis arbitris inter ſe conſultaſſent, bellum populo Romano inferendum cenſuerunt. Ac Tullus quidem cum omnibus Volſcorum viribus Romam confeſtim petendam cenſebat, dum populus ſeditione laboraret, & duces imbelles haberet. ſed Marcius arbitrabatur prius juſtam piamque belli cauſam quærendam: docens deos omnibus rebus adeſſe, præcipue vero bellicis, idque tanto magis quanto hæ rebus aliis ſunt majores, & quanto harum alea incertior eſſe ſolet. Tunc autem Romani Volſcique arma ſuſpenderant, & inducias fœduſque in biennium paulo ante fecerant. “Si igitur, inquit, inconſiderate & præpropere bellum intuleris, tu fœdus prior violabis, nec numen divinum propitium habebis: quod ſi exſpectaris donec ipſi hoc faciant, bellum illatum propulſare, fœderaque violata vindicare videberis. Quomodo autem hoc fieri poſſit, & quomodo illi priores fœdera frangere, nos vero pium juſtumque bellum inferre videamur, ego poſt longam cogitationem tandem inveni. Oportet autem illos à nobis deceptos jura priores violare. Modus autem eos decipiendi (quem ego hactenus occultavi, opportunam ejus occaſionem exſpectans, jam vero quum te animo admodum propenſo ad rem aggrediendam videam, ocius in medium proferre cogor) hic eſt: Pop. Rom. ſacrificia ludoſque ſumptuoſiſſimos magnificentiſſimoſque eſt facturus: ad horum autem ſpectaculum multi peregrini confluent. Hoc tempore exſpectato, i tu quoque, & da operam pro viribus, ut quam plurimi Volſci ad id ſpectaculum veniant. Ubi vero in urbe fueris, amicum

αὐτὸν ἀνάγκας, δι’ ἃς ὑπέμεινεν ἐπὶ τοὺς ἐχθροὺς καταφυγεῖν, μέτρια ἠξίου φρονῆσαι καὶ ἀνθρώπινα περὶ ἀνδρὸς ἱκέτου καὶ μηκέτι πολέμιον ἡγεῖσθαι τὸν ὑποχείριον, μηδὲ εἰς τοὺς ἀτυχοῦντας καὶ τεταπεινωμένους ἀποδείκνυσθαι τὴν ἰσχὺν, ἐνθυμούμενον ὡς οὐ μένουσιν ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς πράγμασιν αἱ τῶν ἀνθρώπων τύχαι. “Δύναιο δ’ ἂν, ἔφη, τοῦτο ἐξ αὐτοῦ μάλιστα μαθεῖν ἐμοῦ, ὃς ἐν τῇ μεγίστῃ πόλει κράτιστός ποτε εἶναι τῶν ἄλλων δοκῶν, νῦν ἔρημος καὶ ἄπολις καὶ ταπεινὸς ἐρριμμένος, τοῦτο πείσομαι, ὅ,τι ἂν ἐχθρῷ ὄντι σοὶ δοκῇ. ὑπισχνοῦμαι δέ σοι τοσαῦτα ἀγαθὰ ποιήσειν Οὐολούσκους, φίλος τῷ ἔθνει γενόμενος, ὅσα κακὰ εἰργασάμην ἐχθρὸς ὤν. [a]εἰ δέ τι γινώσκεις περὶ ἐμοῦ, χρῆσαι τῇ ὀργῇ παραχρῆμα, καὶ θάνατον χάρισαί μοι τὸν τάχιστον, αὐτοχειρίᾳ τε καὶ ἐπὶ τῆς ἑστίας τῆς ἑαυτοῦ καθιερεύσας τὸν ἱκέτην.

Ἐπὶ δὲ αὐτοῦ ταῦτα λέγοντος, ἐμβαλὼν τὴν δεξιὰν ὁ Τύλλος, καὶ ἀπὸ τῆς ἑστίας ἀναστήσας, θαρρεῖν τε αὐτὸν ἐκέλευσεν, ὡς μηδὲν ἀνάξιον τῆς ἰδίας ἀρετῆς πεισόμενον· καὶ πολλὰς αὐτῷ χάριτας εἰδέναι τῆς πρὸς αὐτὸν ἀφίξεως ἔφη, τιμήν τινα οὐ μικρὰν εἶναι καὶ ταύτην ἀποφαινόμενος· Οὐολούσκους τε αὐτῷ πάντας ὑπισχνεῖτο ποιήσειν φίλους, ἀρξάμενος ἀπὸ τῆς ἑαυτοῦ πατρίδος· καὶ οὐδεμίαν ἐψεύσατο τῶν ὑποσχέσεων. Χρόνου δέ τινος [b]οὐ πολλοῦ παρελθόντος βουλευομένοις τοῖς ἀνδράσι κατὰ σφᾶς, Μαρκίῳ τε καὶ Τύλλῳ, κινεῖν ἐδόκει τὸν πόλεμον. ὁ μὲν οὖν Τύλλος αὐτίκα 482 μάλα ἐβούλετο, πᾶσαν τὴν Οὐολούσκων δύναμιν παραλαβὼν, ἐπὶ τὴν Ῥώμην χωρεῖν, ἕως ἐστασίαζε, καὶ ἡγεμόνας ἀπολέμους εἶχεν. ὁ δὲ Μάρκιος αἰτίαν πρῶτον ᾤετο δεῖν εὐσεβῆ καὶ δικαίαν ἐνστήσασθαι τοῦ πολέμου· διδάσκων ὡς ἁπάσαις μὲν πράξεσι θεοὶ συλλαμβάνουσι, μάλιστα δὲ ταῖς κατὰ πολέμους, ὅσῳ μείζους τε εἰσὶ τῶν ἄλλων, καὶ εἰς ἀδήλους φιλοῦσι καταστήπτειν τύχας. [c]ἐτύγχανον τότε Ῥωμαίοις καὶ Οὐολούσκοις ἐκεχειρίαι τοῦ πολέμου καὶ ἀνοχαὶ πρὸς ἀλλήλους οὖσαι, σπονδαί τε διετεῖς ὀλίγῳ πρότερον χρόνῳ γενόμεναι. “Ἐὰν μὲν οὖν ἀπερισκέπτως, ἔφη, καὶ διὰ τάχους τὸν πόλεμον ἐπιφέρῃς, τοῦ λελύσθαι τὰς σπονδὰς αἴτιος ἔσῃ, καὶ τὸ δαιμόνιον οὐχ ἕξεις εὐμενές· ἐὰν δὲ περιμείνῃς ἕως ἐκεῖνοι τοῦτο ποιήσωσιν, ἀμύνεσθαι δόξεις, καὶ λελυμέναις σπονδαῖς βοηθεῖν. ὅπως δ’ ἂν τοῦτο γένοιτο, καὶ ὅπως ἂν ἐκεῖνοι μὲν ἄρξειαν παρασπονδεῖν, ἡμεῖς δὲ δόξαιμεν ὅσιον καὶ δίκαιον ἐπιφέρειν τὸν πόλεμον, ἐγὼ σὺν πολλῇ φροντίδι ἐξεύρηκα. δεῖ δὲ ὑφ’ ἡμῶν αὐτοὺς ἐξαπατηθέντας ἄρξαι τῆς παρανομίας. [d]ὁ δὲ τρόπος τῆς ἐξαπάτης, ὃν ἐγὼ τέως μὲν ἀπόρρητον ἐφύλαττον, ἀναμένων τὸν οἰκεῖον αὐτοῦ καιρὸν, νῦν δέ σου σπουδάζοντος ἔργου ἔχεσθαι, θᾶττον ἐκφέρειν ἐπὶ μέσον ἀναγκάζομαι, τοιόσδε ἐστίν· θυσίας ἐπιτελεῖν Ῥωμαῖοι μέλλουσι, καὶ ἀγῶνας ἄγειν ἀπὸ πολλῶν χρημάτων σφόδρα λαμπρούς· ἀφίξονται δὲ κατὰ θέαν ἐπὶ τούτους πολλοὶ τῶν ξένων. τοῦτον ἀναμείνας τὸν χρόνον, ἴθι καὶ σὺ, καὶ Οὐολούσκων ὅσους δύνασαι πλείστους παρασκεύασον ἐλθεῖν ἐπὶ τὴν θέαν. ὅταν δὲ ἐν τῇ πόλει γένῃ, τῶν ἀναγκαιοτάτων τινά σοι φίλων

a Εἰ δέ τι ἄλλο γινώσκεις legit *Portus*. *b* Οὐ πολλοῦ διελθόντος *Vat.* *c* Ἐτύγχανον δὲ τότε *Vat.* quo modo & *Lapus*: nam vertit, *erat enim eo tempore*. atque ita legendum eſſe placuit *Sylburgio*. *d* Hoc Marcii conſilium è *Dionyſio* noſtro citat *Plutarchus* in Coriolano. *Sylb.* * Si vero aliter cognoſcis de me. *Lapus*. Quod ſi malis in me animadvertere. *Gelen.*

« Γι

Per. Jul. 4227. Ante Chr. 487. Olymp. 73 ½. V. C. Cat. 265. Var. 267.

"φίλων κέλευσον ἐλθεῖν ὡς τοὺς ὑπάτους, καὶ δι' ἀπορρήτων "εἰπεῖν, ὅτι μέλλουσιν ἐπιτίθεσθαι τῇ πόλει Οὐολοῦσκοι νύκτωρ, "καὶ ἐπὶ τοῦτο ἥκουσι τὸ ἔργον ἀθρόοι. εὖ γὰρ ἴσθι ὡς εἰ τοῦτο ἀ"κούσαιεν, οὐδὲν ἔτι ἐνδοιάσαντες ἐκβαλοῦσιν ὑμᾶς ἐκ τῆς "πόλεως, καὶ παρέξουσιν ἀφορμὴν δικαίας ὀργῆς.

"aliquem tibi conjunctiſſimum conſules ad"ire jube, & ſecreto dicere; Volſcos noctu "urbem aggreſſuros & ideo tantum eorum "numerum in urbem convenire. Certo enim "ſcias, ſi hoc audierint, fore ut ſine ulla cun"ctatione vos ex urbe pellant, atque ita iræ "juſtæ materiam præbeant.

Ὡς δὲ ἤκουσε ταῦτα ὁ Τύλλος, ὑπερηγάσθη τε, καὶ τὸν παρόντα καιρὸν τῆς στρατείας ἀναβαλλόμενος, περὶ τὴν παρασκευὴν ἐγίνετο τοῦ πολέμου. ἐπεὶ δὲ καθῆκεν ὁ τῆς [a] ἀρχῆς καιρὸς, Ἰουλίου τε καὶ Πιναρίου τὴν ὑπατείαν ἤδη παρειληφότων, ἡ κρατίστη τῶν Οὐολούσκων νεότης ἐξ ἁπάσης πόλεως, ὡς ὁ Τύλλος ἠξίου, παρῆν ἐπὶ τὴν τῶν ἀγώνων θέαν· καὶ κατεσκήνουν οἱ πλείους ἐν ἱεροῖς τε καὶ δημοσίοις τόποις, οὐκ ἔχοντες καταγωγὰς ἐν οἰκίαις τε καὶ παρὰ ξένοις· καὶ ὁπότε διὰ τῶν στενωπῶν πορεύοιντο, κατὰ συστροφὰς καὶ ἑταιρείας ἀθρόοι διεξῄεσαν· ὥστε καὶ λόγον ἤδη γίνεσθαι περὶ
483 αὐτῶν ἀνὰ τὴν πόλιν, καὶ ὑποψίας ἀτόπους. ἐν δὲ τούτῳ προσέρχεται τοῖς ὑπάτοις ὁ κατασκευασθεὶς ὑπὸ τοῦ Τύλλου μηνυτὴς, ὡς Μάρκιος ὑπέθετο· καὶ, ὡς δὴ ἀπόρρητον πρᾶξιν κατὰ τῶν αὑτοῦ φίλων ἐχθροῖς μέλλων ἐκφέρειν, ὅρκοις καταλαμβάνεται τοὺς ὑπάτους ὑπὲρ ἀσφαλείας τε αὐτὸς τῆς αὑτοῦ, καὶ τοῦ μηδένα Οὐολούσκων μαθεῖν ὅστις ἦν ὁ τὴν μήνυσιν κατ' αὐτῶν πεποιημένος· καὶ μετὰ τοῦτο ἐπιφέρει τὴν περὶ τῆς ἐπιθέσεως τῆς κατεψευσμένης μήνυσιν. ἐδόκει τοῖς ἀνδράσιν ἀληθὴς εἶναι ὁ λόγος, καὶ αὐτίκα ἡ βουλὴ κατ' ἄνδρα ὑπὸ τῶν ὑπάτων κληθεῖσα συνῆκτο, καὶ παραχθεὶς ὁ μηνυτὴς τοὺς αὐτοὺς εἶπε, καὶ [b] πρὸς ἐκείνων τὰ πιστὰ λαβὼν, λόγους. τοῖς δὲ καὶ πάλαι μὲν εἶναι τὸ πρᾶγμα ἐδόκει μεστὸν ὑποψίας, τοσαύτην νεότητα ἐξ ἑνὸς ἔθνους διαφόρου σφίσιν ἐπὶ τὴν θέαν [c] προελθεῖν· προσελθούσης δὲ μηνύσεως, ἧς τὴν ἀπάτην ἠγνόουν, ἰσχὺν βεβαίαν ἡ δόξα ἔλαβεν. ἐδόκει τε ἅπασιν ἀπαλλάττειν τοὺς ἄνδρας ἐκ τῆς πόλεως, πρὶν ἥλιον δῦναι, τοῖς δὲ μὴ πεισθεῖσιν ἐπικηρύξαι θάνατον· ἐπιμεληθῆναι δὲ τῆς ἀπαλλαγῆς αὐτῶν, ἵνα χωρὶς ὕβρεως καὶ μετὰ ἀσφαλείας γένοιτο, τοὺς ὑπάτους.

III. ¶ Tullus, his auditis, mirum in modum lætatus eſt, atque hac expeditione in illud tempus dilata, in belli apparatum incumbebat. Deinde quum tempus ludorum committendorum veniſſet, & Julius ac Pinarius conſulatum jam iniiſſent, lectiſſima Volſcorum juventus ex omnibus civitatibus, auctore Tullo, ad ludorum ſpectaculum venit; eorumque major pars divertit in loca ſacra & publica, quod hoſpitia privata non ſufficerent ad omnes recipiendum; & quoties per vias ibant, catervatim & magnis ſodalium globis ambulabant, ita ut ideo tota urbe jam ingens eſſet murmur, nec graves abeſſent ſuſpiciones. Interea index à Tullo ſubornatus adit conſules, ut Marcius monuerat; &, quaſi rem aliquam ſecretam contra ſuos amicos hoſtibus eſſet declaraturus, conſules jurejurando obſtringit, tum ut ſuæ ſaluti conſuleret, tum etiam nequis Volſcorum reſciſceret quiſnam fuiſſet qui indicia contra ipſos detuliſſet: & tum demum fictas illas inſidias declarat. Sermo iſte illis verus videbatur, ac mox viritim à conſulibus coactus eſt ſenatus, & index in medium productus, acceptaque ab illis fide, dixit idem. Illis vero & jampridem res ſuſpicionis plena videbatur, quod tanta multitudo juventutis ex una gente ſibi inimica ad ſpectaculum veniſſet; ſed accedente hoc indicio, cujus fraudem ignorabant, opinio illa valde confirmata eſt. Placuitque omnibus ut ex urbe excederent Volſci ante ſolis occaſum, & iis qui parere nollent pœna capitalis per præconem denunciaretur: ut autem ſine ulla contumelia, & tuto illi diſcederent, conſules hoc curarent.

Ταῦτα τῆς βουλῆς ψηφισαμένης, οἱ μὲν ἐκήρυττον διὰ τῶν στενωπῶν διεξιόντες [d] ἀπεῖναι Οὐολούσκους ἐκ τῆς πόλεως αὐτίκα μάλα, κατὰ μίαν ἅπαντας ἐξιόντας πύλην τὴν καλουμένην [e] Καπυΐνην· ἕτεροι δὲ παρέπεμπον τοὺς ἀπαλλαττομένους ἅμα τοῖς ὑπάτοις· ἔνθα μάλιστα ὤφθη ὅσον αὐτῶν τὸ πλῆθος ἦν, καὶ ὡς ἀκμαῖον ἅπαν, ὑφ' ἕνα καιρὸν καὶ κατὰ μίαν ἐξιόντων πύλην. [f] πρῶτος μὲν αὐτῶν ὁ Τύλλος ἐξῄει διὰ ταχέων, καὶ καταλαβὼν οὐ πρόσω τῆς πόλεως τόπον ἐπιτήδειον, ἐν τούτῳ τοὺς ὑστεροῦντας ἀνελάμβανεν. ἐπειδὴ δὲ πάντες συνήχθησαν, ἐκκλησίαν ποιησάμενος, πολλῇ καταβοῇ τῆς Ῥωμαίων πόλεως ἐχρήσατο, δεινὴν καὶ ἀπόρρητον ἀποφαίνων τὴν ὕβριν ἣν ὑβρισμένοι πρὸς αὐτῶν ἦσαν Οὐολοῦσκοι, μόνοι τῶν ἄλλων ξένων ἐξελαθέντες ἐκ τῆς πόλεως· καὶ λέγειν ἠξίου ταῦτα πρὸς τὴν ἑαυτοῦ πόλιν ἕκαστον, καὶ πράττειν ὅπως παύσωνται τῆς ὕβρεως Ῥωμαῖοι, δίκας παρασχόντες τῶν παρα-

IV. ¶ Hoc S C. facto, præcones per omnia compita dimiſſi, qui edicerent, ut Volſci è veſtigio ex urbe diſcederent, atque omnes per unam portam Capenam egrederentur: alii vero cum conſulibus eos abeuntes deducebant. Tunc maxime apparuit quantus eſſet eorum numerus, & quantum eſſet omnium robur, uno eodemque tempore & per unam portam illis exeuntibus. Primuſque Tullus exivit propere, & occupato non procul ab urbe loco opportuno, ibi eos qui ſerius veniebant, excipiebat. Quum autem omnes conveniſſent, concione habita graviter in pop. Rom. eſt invectus, gravi & infanda contumelia Volſcos affectos ab eo dicens, quod ipſi ſoli omnium hoſpitum urbe pulſi fuiſſent; & unumquemque rogabat ut hæc ſuæ patriæ renunciaret, daretque operam ut hæc Rom. ſuperbia pœnis ob hoc juris violati ſcelus datis compeſceretur.

a Pro ἀρχῆς aptius legemus ἑορτῆς, ut *Lapus* quoque, dum vertit *ludorum* tempus. *Sylb.* Ego nihil mutandum cenſeo: quod ſubaudiendum ſit τῶν ἀγώνων; ita ut vertatur, *quum autem tempus principii ludorum veniſſet. Port.* b Πρὸς ἐκείνων *Vat.* c Forſan legendum παρελθεῖν (ut alibi dicit, παρέρχεται πλῆθος εἰς τὴν πόλιν) vel συνελθεῖν, ut *Lapus* vertit, *ad ſpectaculum convenire. Sylb.* Προσελθεῖν in *Cod. Vat.* quo modo ſcribendum eſſe conjecerat *Portus.* d Ἀπεῖναι pro ἀπιέναι, ſupra quoque notavimus aliquoties. Simplici paullo inferius utitur p.466. v.7. εἰς μίαν ἀγορὰν πάντες ἰέναι. *Sylb.* e Pro Καπυΐνην tum *Gelenius* & *Portus* habent *Capenam.* à Capy, Capuave, an Capenis lucis (quorum *Virgilius* meminit *Æneid.* 7.) an aliunde deductum ſit nomen, non ſatis certum eſt. *Sylb.* f Πρῶτος δὲ αὐτῶν *Vat.*

Per. Jul. 4227. Ante Chr. 487. Olymp. 73 ½. V. C. Cat. 265. Var. 267.

retur. His dictis, & accenſis hominum animis, qui ob eam injuriam indignabantur, concionem dimiſit. Ubi vero ſinguli, in ſuas patrias reverſi, aliis acceptam contumeliam, rem exaggerantes, declararunt, unaquæque civitas indignabatur, nec iram continere poterat: miſſiſque ultro citroque ad populos legationibus, totius Volſci nominis concilium indictum eſt, ut communi ſententia de bello conſultaretur. Hæc autem facta ſunt Tullo potiſſimum inſtigante: & ex ſingulis populis tam ipſi magiſtratus quam alia ingens turba in urbem Ecetram convenerunt. hæc enim loco maxime opportuno ad concilium reliquorum pop. ſita videbatur. Ibi poſt multa verba à primoribus cujuſque civitatis dicta, ii qui aderant miſſi ſunt in ſuffragia; & ſententia obtinuit bellum movendum, quod Romani priores fœderis jura violaſſent.

V. ¶ Quum autem magiſtratus de modo belli gerendi conſultandum dixiſſent, Tullus in medium progreſſus iis ſuaſit ut Marcium acceſſerent, & ex eo quærerent quomodo Rom. potentia everti poſſet. hunc enim omnium optime ſcire, & quâ laborarent res Rom. & quâ maxime valerent. Placuit hoc conſilium, & ſtatim omnes acclamarunt vocandum hominem. Tunc Marcius, nactus quam cupiebat occaſionem, ſurrexit mœſtus & lacrymabundus; & poſt modicum ſilentium hanc habuit orationem: "Si exiſtimarem vos omnes idem de mea calamitate ſentire, de ea me apud vos purgare non neceſſarium crederem: ſed cogitans in tanta ingeniorum varietate veriſimile eſſe non defore aliquos, qui falſo atque immerito opinabuntur me non ſine vera & juſta cauſſa à populo Rom. patria pulſum, primum & ante omnia mei exſilii rationem in hoc publico veſtro concilio mihi reddendam arbitror. Verum, illud à vobis per deos peto; ut vos, qui optime ſcitis injurias quas ab inimicis accepi, quamque immerito ac præter jus in hoc infortunium, quod nunc experior, inciderim, me loquentem æquis auribus audiatis, nec prius meum conſilium deſideretis, quam me ejus auctorem, qualis ſim examinaritis. Quamvis autem rem altius ſim repetiturus, tamen in his prolixiore oratione non utar. Pop. Rom. principio formam reip. habuit mixtam ex poteſtate regia & optimatum dominatu, poſtea ultimus rex Tarquinius regnum in tyrannidem vertere voluit. Quare, optimatum principes, facta in eum conſpiratione, illum ex urbe expulerunt, & ipſi remp. adminiſtrarunt, optima & moderatiſſima, vel omnium confeſſione, reip. forma conſtituta. nec multis ante ſeculis: ſed tertius tantum aut quartus hic eſt annus, ex quo pauperrimi & inertiſſimi quique cives, malos duces ſequuti, cum alia multa inſolenter fecerunt, tum poſtremo dominatum optimatum evertere ſunt conati. Quamobrem omnes ſenatus principes id iniquo animo

νομίας. ταῦτα εἰπὼν καὶ παροξύνας ἀνθρώπους ἀγανακτοῦντας ἐπὶ τῷ πάθει, διέλυσε τὴν ἐκκλησίαν. ὡς δὲ ἀπαλλαγέντες εἰς τὰς ἑαυτῶν ἕκαστοι πατρίδας, ἐδήλωσαν τοῖς ἄλλοις τὸν προπηλακισμὸν, ἐπὶ μεῖζον ἐξαίροντες τὰ γενόμενα, ἠγανάκτει τε πᾶσα πόλις καὶ κατέχειν τὴν ὀργὴν οὐκ ἠδύνατο· διαπρεσβευομένη τε ἄλλη πρὸς ἄλλην, εἰς μίαν ἀγορὰν [a] πάντας ἠξίουν Οὐολούσκους ἰέναι, ὅπως ἂν κοινῇ χρήσαιντο γνώμῃ περὶ τοῦ πολέμου. ἐγίνετο δὲ ταῦτα, τοῦ Τύλλου μάλιστα ἐνάγοντος· καὶ συνῄεσαν ἐξ ἁπάσης πόλεως οἵ τε ἐν τοῖς τέλεσι, καὶ πολὺς ἄλλος ὄχλος εἰς τὴν [b] Ἐχετρῶν πόλιν· αὕτη γὰρ ἐδόκει ἐν καλλίστῳ κεῖσθαι 484
συνόδῳ ταῖς ἄλλαις ἡ πόλις. ῥηθέντων δὲ πολλῶν λόγων οὓς εἶπον οἱ δυναστεύοντες ἐν ἑκάστῃ πόλει, ψῆφος ἀνεδόθη τοῖς παροῦσι· καὶ ἦν ἡ νικῶσα γνώμη, κινεῖν τὸν πόλεμον, ὡς Ῥωμαίων ἀρξάντων τῆς [c] περὶ τὰς σπονδὰς παρανομίας.

Ὑπὲρ δὲ τοῦ τίνα χρὴ πολεμεῖν αὐτοῖς τρόπον προθέντων σκοπεῖν τῶν ἐν τοῖς τέλεσι, παρελθὼν ὁ Τύλλος, συνεβούλευσεν αὐτοῖς καλεῖν τὸν Μάρκιον, καὶ παρ' ἐκείνου πυνθάνεσθαι πῶς ἂν ἡ Ῥωμαίων καταλυθείη δύναμις. κράτιστα γὰρ ἁπάντων ἀνθρώπων εἰδέναι, πῇ τε κάμνει τὰ τῆς πόλεως πράγματα, καὶ πῇ μάλιστα ἔρρωται. ἐδόκει ταῦτα, καὶ αὐτίκα πάντες ἐβόων καλεῖν τὸν ἄνδρα. καὶ ὁ Μάρκιος ἧς ἐβούλετο ἀφορμῆς λαβόμενος, ἀνέστη κατηφὴς καὶ δεδακρυμένος, καὶ μικρὸν ἐπισχὼν χρόνον, τοιούτους διέθετο λόγους· "Εἰ μὲν ἡγούμην ὑμᾶς ἅπαντας ὅμοια γινώσκειν περὶ τῆς ἐμῆς συμφορᾶς, οὐκ ἂν ὑπελάμβανον ἀναγκαῖον εἶναι περὶ αὐτῆς ἀπολογεῖσθαι· ἐνθυμούμενος δὲ, ὡς ἐν πολλοῖς καὶ διαφόροις ἤθεσιν εἰκὸς, εἶναί τινας οἷς παραστήσεται δόξα οὔτε ἀληθὴς, [d] οὔτε προσήκουσα, ὡς οὐκ ἂν ἄτερ αἰτίας ἀληθοῦς καὶ δικαίας ἐξήλασέ με ὁ δῆμος ἐκ τῆς πατρίδος, [e] πάντα μάλιστα οἴομαι δεῖν πρῶτον ὑπὲρ τῆς ἐμῆς φυγῆς ἐν κοινῷ πρὸς ἅπαντας ὑμᾶς ἀπολογήσασθαι. ἀλλ' ἀνάσχεσθέ μου, πρὸς θεῶν, καὶ οἱ κράτιστα ἐγνωκότες ἃ πέπονθα ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν, καὶ ὡς οὐ προσῆκόν μοι ταύτης πεπείραμαι τῆς τύχης, διεξιόντος, καὶ μὴ πρότερον ποθεῖτε ὅ,τι χρὴ πράττειν ἀκοῦσαι, πρὶν ὁποῖός τις εἰμὶ ὁ τὴν γνώμην [f] ἀποδειξόμενος, ἐξετάσαι. ἔσται δὲ βραχὺς ὁ περὶ αὐτῶν, κἂν πρόσωθεν ἄρξωμαι, λόγος. Ῥωμαίοις τὸ μὲν ἐξ ἀρχῆς [g] πολίτευμα ἦν ἔκ τε βασιλείας καὶ ἀριστοκρατίας· ἔπειτα ὁ τελευταῖος βασιλεὺς Ταρκύνιος τυραννίδα τὴν ἀρχὴν ἠξίου ποιεῖν. συστάντες οὖν ἐπ' αὐτὸν οἱ τῆς ἀριστοκρατίας ἡγεμόνες, ἐκεῖνον μὲν ἐξέβαλον ἐκ τῆς πόλεως, αὐτοὶ δὲ τὰ κοινὰ κατέσχον, ἀρίστην καὶ σωφρονεστάτην, ὡς ἅπαντες ὁμολογοῦσι, [h] καταστησάμενοι πολιτείαν. χρόνοις [i] τε οὐ πολλοῖς τῶν νῦν πρότερον, ἀλλὰ τρίτον ἢ τέταρτον τοῦτο ἔτος, οἱ πενέστατοί τε καὶ ἀργότατοι τῶν πολιτῶν, πονηροῖς χρησάμενοι προστάταις, ἄλλα τε πολλὰ ἐξύβρισαν, καὶ τελευτῶντες καταλύειν τὴν ἀριστοκρατίαν ἐπεχείρησαν. ἐφ' οἷς ἅπαντες μὲν οἱ τῆς βουλῆς προεστηκότες ἤχθοντο, καὶ ὅπως [a] παύσον-

a Πάντης in Ed. Steph. Verum πάντας agnoſcit etiam *Lapus*, dum vertit, *ut in unum forum irent Volſci omnes. Sylb.* b Ἐχετρανῶν πόλιν ex *Sylburgii* conjectura, & *Cod. Vat.* c Παρὰ τὰς σπονδὰς *Vat.* d Οὔτε προσήκουσα περὶ ἐμοῦ, ὡς &c. in *Cod. Vat.* e Πάντος μάλιστα *Vat.* Πάντων μάλιστα ex *Dionyſio* eſſe exiſtimarunt *Sylb.* & *Port.* f Ἀποδειξάμενος *Vat.* g Πολίτευμα ἦν μικτὸν ἔκ τε *Vat.* h Καταστησάμενοι *Vat.* quo modo legendum eſſe monuerunt *Sylb.* & *Port.* i Δὲ pro τε legiſſe videtur *Lap[us]*.

a Simpli-

παύσοιντο τῆς ὕβρεως οἱ κινοῦντες τὴν πολιτείαν, σκοπεῖν ἠξίουν. ὑπὲρ ἁπάντων δὲ τοὺς ἀριστοκρατικοὺς, ἐκ μὲν τῶν πρεσβυτάτων Ἄππιος, ἀνὴρ [a] πολλῶν ἄξιος ἕνεκα ἐπαινεῖσθαι, ἐκ δὲ τῶν νεωτέρων, ἐγώ· καὶ λόγους ἐποιούμεθα διὰ
485 παντὸς ἐπὶ τῆς βουλῆς ἐλευθέρους, οὐ δήμῳ πολεμοῦντες, ἀλλὰ πονηροκρατίαν ὑφορώμενοι· οὐδὲ [b] καταδουλώσασθαί τινα Ῥωμαίων, ἀλλὰ τὸ μὲν ἐλεύθερον [c] ἅπασιν ἀξιοῦντες ἔχειν, τὴν δὲ προστασίαν τῶν κοινῶν ἀποδεδόσθαι τοῖς κρείττοσι. Ταῦτα ὁρῶντες οἱ πονηρότατοι τοῦ πλήθους ἐκεῖνοι προστάται, πρώτους ἔγνωσαν ἡμᾶς τοὺς φανερώτατα ἐναντιουμένους σφίσιν ἐκποδὼν ποιήσασθαι, οὐχ ἅμα [d] ἀμφοτέρους ἐπιχειρήσαντες, ἵνα μὴ ἐπίφθονόν τε καὶ βαρὺ τὸ πρᾶγμα γένηται, ἀλλ᾽ ἀπ᾽ ἐμοῦ τοῦ νεωτέρου τε καὶ [e] εὐμεταχειρίστου ἀρξάμενοι. τὸ μὲν οὖν πρῶτον ἄκριτόν με ἐπεχείρησαν ἀπολέσαι, ἔπειτα ἔκδοτον παρὰ τῆς βουλῆς ἠξίουν ἐπὶ θανάτῳ λαβεῖν. ἀποτυχόντες δὲ ἀμφοτέρων, προὐκαλέσαντο ἐπὶ δίκην ἣν αὐτοὶ δικάσειν ἔμελλον, τυραννίδος ἐπιβαλόντες αἰτίαν. καὶ οὐδὲ τοῦτο ἔμαθον, ὅτι δήμῳ τύραννος οὐδεὶς πολεμεῖ μετὰ τῶν ἀρίστων συστὰς, ἀλλὰ τοὐναντίον μετὰ τοῦ δήμου [f] τὸ κράτιστον τῆς πόλεως ἀναιρεῖ μέρος· δικαστήριόν τε οὐχ ὅπερ ἦν πάτριον, ἀπέδωκάν μοι, τὴν λοχῖτιν καλέσαντες ἐκκλησίαν, ἀλλ᾽ ὃ πάντες ὁμολογοῦσι πονηρότατον εἶναι δικαστήριον, καὶ ἐπ᾽ ἐμοῦ πρώτου καὶ μόνου γενόμενον, ἐν ᾧ πλέον ἔμελλον ἕξειν οἱ θῆτες καὶ ἀνέστιοι καὶ τοῖς ἀλλοτρίοις ἐπιβουλεύοντες βίοις, τῶν ἀγαθῶν καὶ δικαίων καὶ τὰ κοινὰ σώζεσθαι βουλομένων. τοσοῦτον δὲ ἄρα μοι περιῆν τοῦ μηδὲν ἀδικεῖν, ὥστε ἐν ὄχλῳ κρινόμενος οὗ τὸ πλέον μισόχρηστον ἦν, καὶ [g] διὰ τοῦτο ἐχθρόν μοι, [h] δυσὶ μόνον ἑάλων ψήφοις, ἀποτιθεμένων τὴν ἐξουσίαν τῶν δημάρχων, εἰ μὴ καταδικασθείην ἐγὼ, καὶ τὰ ἔσχατα πείσεσθαι πρὸς ἐμοῦ λεγόντων, καὶ πάσῃ σπουδῇ καὶ προθυμίᾳ παρὰ τὸν ἀγῶνα κατ᾽ ἐμοῦ χρησαμένων. τοιαῦτα δὴ πεπονθὼς ἐγὼ πρὸς τῶν ἐμαυτοῦ πολιτῶν, ἀβίωτον ἡγησάμην τὸν λοιπὸν ἔσεσθαί μοι βίον, εἰ μὴ λάβοιμι παρ᾽ αὐτῶν δίκας. καὶ διὰ τοῦτο ἐξόν μοι ζῆν ἀπραγμόνως, εἴτε ἐν ταῖς Λατίνων πόλεσιν ἐβουλόμην κατὰ τὸ συγγενὲς, εἴτε ἐν ταῖς νεοκτίστοις, ἃς οἱ πατέρες ἡμῶν ἀπῴκισαν, οὐκ ἠβουλήθην· ἐφ᾽ ὑμᾶς δὲ κατέφυγον, οὓς ἠπιστάμην πλεῖστά τε ὑπὸ Ῥωμαίων ἠδικημένους, καὶ μάλιστα αὐτοῖς ἀπεχθομένους, ἵνα κοινῇ μεθ᾽ ὑμῶν τιμωρησαίμην αὐτοὺς, ὅσῃ μοι δύναμις, λόγοις τε, ἔνθα δεῖ λόγων, καὶ ἔργοις, ὅταν ἔργων δέῃ. χάριν τε [i] τὴν μεγάλην οἶδα τῆς τε ὑποδοχῆς μου, καὶ ἔτι μᾶλλον τῆς τιμῆς ᾗ με τιμᾶτε, οὐθὲν οὔτε μνησικακήσαντες, οὔτε ὑπολογισάμενοι [k] ὧν ὑπ᾽ ἐμοῦ ἐπιόντος ἐπάθετε κατὰ τοὺς πολέμους. Φέρε δὴ, τίς ἂν εἴην ἀνὴρ, εἰ
486 δόξης καὶ τιμῶν, ὧν προσῆκέ μοι παρὰ τοῖς ἐμαυτοῦ

Per. Jul. 4227. Ante Chr. 487. Olymp. 73 ½. V.C. Cat. 265. Var. 267.

“ferebant; & quomodo reip. perturbatorum inſolentia compeſci poſſet, conſultandum cenſebant. Atque inter ſeniores optimates Appius Claudius multis nominibus laudem meruit, inter juniores autem, ego: verbaque in ſenatu perpetuo libere faciebamus, non plebem impugnantes; ſed malorum nimiam potentiam ſuſpectam habentes; nec quempiam civem Rom. in ſervitutem redigere, ſed communem omnium libertatem tueri volentes, & reip. gubernacula præſtantiſſimis viris reddenda cenſentes.

VI. ¶ Hæc videntes nequiſſimi illi tribuni plebis, nos primos, qui ipſis apertiſſime adverſabamur, de medio tollere ſtatuerunt, non ambos ſimul aggreſſi, ad facinoris invidiam & atrocitatem vitandam: ſed à me juniore, & qui facile opprimi poteram, initio facto. Ac primum quidem me indicta cauſa perdere ſunt conati, deinde me à ſenatu ſibi ad ſupplicium dedi petierunt. Sed quum neutrum conſequi potuiſſent, diem mihi dixerunt ipſi futuri judices, mihi affectatæ tyrannidis crimen objicientes. nec illud viderunt à nullo tyranno plebem oppugnari cum optimatibus in eam conſpiratione facta, quin potius contra plebis ope auxilioque præſtantiſſimos quoſque cives ab eo tolli: nec mihi judicium centuriatis comitiis more patrio dederunt; ſed id judicium quod omnes peſſimum fatentur, & quod in me primum & ſolum conſtitutum eſt, in quo plus valitura erant ſuffragia mercenariorum & vagorum & alienis fortunis inſidiantium, quam virorum bonorum & juſtorum & reip. ſalutis ſtudioſorum. Tanta autem innocentia in me apparuit, ut à plebe judicatus, (cujus major pars viros bonos odio perſequebatur, & ideo mihi infenſa erat) duobus tantum ſuffragiis fuerim damnatus, tribunis poteſtatem ſe depoſituros minantibus niſi condemnarer, & ſe graviſſima quæque à me perpeſſuros dicentibus, & omni ſtudio & animi contentione in eo certamine me oppugnantibus. Hæc igitur paſſus à meis civibus, reliquam vitam mihi non vivendam duxi, niſi pœnas de illis ſumerem. Quapropter, quum liceret mihi tranquillam vitam degere, vel apud aliquos Latinos pop. ob cognationis jura, vel in coloniis recens conditis, quas majores noſtri deduxerunt, hoc tamen nolui: ſed ad vos confugi, quos ſcio plurimis injuriis à pop. Rom. affectos, eique infeſtiſſimos, ut vobiſcum pro viribus communes injurias ulciſcar, & verbis & factis, prout res poſtularit. Et vobis magnam habeo gratiam, quod me receperitis, & multo majorem pro honore, quo me honoratis, omnium malorũ & injuriarum in bellis à me acceptarum memoria depoſita.

VII. ¶ Eja igitur, qualis vir eſſem, ſi gloria & honoribus, mihi à meis civibus debitis, ab illis privatus, de “quibus

a Simplicior ordo eſt, ἄξιος πολλῶν ἕνεκα ἐπαινεῖσθαι, vel πολλῶν ἕνεκα ἐπαινεῖσθαι ἄξιος. *Sylb.* b Καταδουλώσασθαί τινα βουλόμενοι Ῥωμαίων *Vat.* & Lapi Cod. c Pro ἅπασι malim ἅπαντας, niſi pro ἔχειν reponatur φυλάττειν, vel aliud ſimile. *Sylb.* Ἔχειν ſæpe pro tueri accipi debere exiſtimat Port. Verum hoc verbum deſideratur in *Cod. Vat.* & ſalvo ſenſu abeſſe poteſt. d Ἀμφοτέροις *Vat.* e Εὐμεταχειριστοτέρου *Vat.* f Τὸ κράτιστον ἐκ τῆς πόλεως ὁ τύραννος ἀναιρεῖ *Vat.* g Διὰ τοῦτο ἐχθρὸν ἐμοὶ *Vat.* h *Xylander*, in notis ad *Plutarchi* Coriolanum, pro δυσὶ mavult τρισί. Verum lectionem vulgatam ſanam eſſe conſtat ex p. 4[illegible]2. v. 28. *Sylb.* i Rectius ſine articulo χάριν τε μεγάλην: vel, retento articulo, pro μεγάλην ſubſtituendum μεγίστην. *Sylb.* k Ὧν ὑπ᾽ ἐμοῦ ποτε ὄντες ἐπάθετε *Vat.*

Per. Jul. 4227.
Ante Chr. 487.
Olymp. 73 ½.
U. C. *Cat.* 265. *Var.* 267.

" quibus optime eram meritus, præterea ſimul patria, domo, amicis, diis patriis, majorum ſepulcris, & omnibus aliis bonis ſpoliatus, atque his omnibus apud vos inventis, cum quibus bellum in illorum gratiam geſſi, eos non infeſtarem, quos pro civibus hoſtes ſum expertus; nec benefacerem iis quos pro hoſtibus amicos habui? Equidem pro viro eum non habuerim, qui nec hoſtibus eſt infenſus, nec ſuæ ſalutis auctores benevolentia proſequitur. Patriam vero exiſtimo, non eam civitatem quæ me in civem abnegavit, ſed eam à qua civis ſum factus, licet ſim peregrinus; & regionem amicam puto, non eam in qua affectus ſum injuria, ſed in qua tuto manere poſſum. Et ſi deus nos juverit, & vos (ut par eſt) alacriter operam navaveritis, ſpero brevi magnam fore mutationem. Illud enim probe ſcitis pop. Rom. jam multis bellis exercito nullum hoſtem magis metuendum eſſe quam vos, nec eum in ullam aliam rem majore ſtudio ſemper incumbere, quam ut veſtræ gentis vires debilitet. & propterea veſtras urbes, partim bello captas, partim amicitiæ ſpe acceptas, tenere; ne omnes conjunctis copiis commune bellum ipſi inferatis. Si igitur vos quoque viciſſim perpetuo illi obnitamini, & in bellum omnes conſentiatis, quod jam facitis, facile ejus potentiam evertetis.

VIII. " ¶ Quoniam autem de modo & ratione belli gerendi vultis me meam ſententiam aperire, ſive hoc meæ peritiæ, ſive benevolentiæ, ſive etiam utriuſque eſt teſtimonium, dicam, & nihil vos celabo. Primum igitur, ſum vobis auctor ut detis operam, ut piam & juſtam belli cauſam quæratis. Quænam autem & pia & juſta & ſimul è re veſtra ſit futura, ex me audite. Ager quem pop. Rom. principio habebat, eſt exiguus & ſterilis: ſed quem armis ſibi quæſivit & finitimis ademit, eſt & amplus & fertilis: & ſi unuſquiſque populus partem ſuam, ſibi per vim contra jus & fas ereptam, velit *repetere ac recipere*, nihil erit tam parvum, tam debile, tam egenum, quam reſp. Rom. Hinc igitur nobis initium ducendum arbitror. Mittite igitur legatos ad pop. Rom. qui repetant veſtras urbes quas occupat, & qui poſtulent ut ex munitionibus omnibus, quas in noſtro agro munivit, excedat; & ſuadeant, ut ſiquid aliud de veſtro per vim uſurparit, id vobis reddat. Nec prius ipſi bellum inferatis, quam reſponſum ab eo acceperitis. Si enim hæc feceritis, alterutrum eorum, quæ vultis, conſequemini: aut res veſtras ſine periculo & ſumptu recipietis, aut præclaram & juſtam belli cauſam habebitis. Nam quum quis res alienas non appetit; ſed ſuas tantum repoſcit, & paſſus repulſam armis jus ſuum perſequitur, hoc omnium confeſſione honeſtum eſt. Eja igitur, quid putatis Romanos facturos, ſi vos hæc petere vo-

" πολίταις τυγχάνειν, ἀλλὰ τῶν εὖ παθόντων ἀποστερηθείς, πρὸς δὲ τούτοις, πατρίδος τε καὶ οἴκου, καὶ φίλων, καὶ θεῶν πατρῴων, καὶ τάφων προγονικῶν, καὶ παντὸς ἄλλου ἀπελαθεὶς ἀγαθοῦ, παρ' ὑμῖν δὲ ἅπαντα ταῦτα εὑρών, οἷς ἐκείνων χάριν ἐπολέμουν, μὴ γενοίμην χαλεπὸς μὲν οἷς ἀντὶ πολιτῶν ἐχθροῖς κέχρημαι, χρηστὸς δὲ οἷς ἀντὶ πολεμίων, φίλοις; ἀλλ' ἔγωγε οὐδ' ἐν ἀνδρὸς μοίρᾳ θείην ἄν, ὅστις μήτε τὸ πολεμοῦν δι' ὀργῆς ἔχει, μήτε τὸ [a] σῶζον αὐτὸν δι' εὐνοίας. πατρίδα δὲ ἡγοῦμαι οὐ τὴν ἀπαρνησαμένην με πόλιν, ἀλλ' ἧς ἀλλότριος ὤν, πολίτης γέγονα· γῆν τε, οὐκ ἐν ᾗ ἠδίκημαι, φίλην, ἀλλ' ἐν ᾗ τὸ ἀσφαλὲς ἔχω. καὶ ἂν θεός τε συλλαμβάνῃ, καὶ τὰ [b] ὑμέτερα, ὡς εἰκός, πρόθυμα ᾖ, μεγάλην καὶ ταχεῖαν ἐλπίζω γενήσεσθαι μεταβολήν. εὖ γὰρ ἴστε ὅτι πολλῶν ἤδη [c] πολέμων πειραθέντες Ῥωμαῖοι, οὐδένας μᾶλλον ἔδεισαν ὑμῶν, οὐδέ ἐστιν ἐφ' ᾧ μᾶλλον σπουδάζοντες διατελοῦσιν, ἢ ὅπως τὸ ὑμέτερον ἔθνος ἀσθενὲς ἀποδείξωσι. καὶ διὰ τοῦτο τὰς μὲν πολέμῳ λαβόντες [d] ὑμῶν ἔχουσι πόλεις, τὰς δὲ φιλίας ἐλπίδι παρακρουσάμενοι, ἵνα μὴ καθ' ἕνα πάντες γενόμενοι, κοινὸν ἐξενέγκητε κατ' αὐτῶν πόλεμον. ἐὰν οὖν τἀναντία ὑμεῖς ἀντιφιλοτιμούμενοι διατελῆτε, καὶ μίαν ἅπαντες ἔχητε τοῦ πολέμου γνώμην, ὃ ποιεῖτε νῦν, ῥᾳδίως αὐτῶν τὸ κράτος παύσετε. Ὃν δὲ τρόπον ἀγωνιεῖσθε, καὶ πῶς χρήσεσθε τοῖς πράγμασιν, ἐπειδὴ γνώμην ἀξιοῦτέ με ἀποφήνασθαι, εἴτε ἐμπειρίαν μοι μαρτυροῦντες, εἴτε εὔνοιαν, εἴτε καὶ ἀμφότερα, φράσω καὶ οὐκ ἀποκρύψομαι. πρῶτον μὲν οὖν ὑμῖν παραινῶ σκοπεῖν, ὅπως εὐσεβῆ καὶ δικαίαν ποιήσησθε τοῦ πολέμου πρόφασιν. εὐσεβὴς δὲ καὶ δικαία τοῦ πολέμου πρόφασις ἥτις ἂν γένοιτο, καὶ ἅμα συμφέρουσα ὑμῖν, ἀκούσατέ μου. Ῥωμαίοις ἡ μὲν ἐξ ἀρχῆς ὑπάρξασα γῆ βραχεῖά ἐστι καὶ [e] λυπηρά· ἡ δὲ ἐπίκτητος, ἣν τοὺς προσοίκους [f] ἀφελόμενοι, πολλὴ καὶ ἀγαθή· καὶ εἰ τῶν [g] ἠδικημένων ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ ἀξιοῖ λαβεῖν, οὐδὲν οὕτω μικρόν, οὐδὲ ἀσθενές, οὐδὲ ἄπορον, ὡς τὸ Ῥωμαίων ἄστυ γενήσεται. τούτου δὲ οἴομαι δεῖν ὑμᾶς ἄρξαι. πέμπετε οὖν πρέσβεις ὡς αὐτούς, ἀπαιτοῦντας ἃς κατέχουσιν ὑμῶν πόλεις, καὶ ὅσα τείχη ἐν τῇ ὑμετέρᾳ γῇ ἐνετειχίσαντο, ἀξιοῦντες ἐκλιπεῖν, καὶ εἴ τι ἄλλο βίᾳ σφετερισάμενοι τῶν ὑμετέρων ἔχουσι, πείθοντες ἀποδιδόναι. πολέμου δὲ μήπω ἄρχετε, πρὶν ἢ λαβεῖν τὰς παρ' αὐτῶν ἀποκρίσεις. ἐὰν γὰρ ταῦτα ποιήσητε, δυοῖν ὧν βούλεσθε ὑπάρξει θάτερον ὑμῖν· ἢ τὰ ἑαυτῶν ἀπολήψεσθε ἄνευ κινδύνων καὶ δαπάνης, ἢ καλὴν καὶ δικαίαν πρόφασιν εἰληφότες ἔσεσθε 487 τοῦ πολέμου. τὸ γὰρ μὴ τῶν ἀλλοτρίων ἐπιθυμεῖν, ἀλλὰ τὰ ἑαυτῶν ἐπαιτεῖν, καὶ μὴ τυγχάνοντας τούτου πολεμεῖν, [h] ἅπαντες ἂν ὁμολογήσουσιν εἶναι καλόν. φέρε δή, τί ποιήσειν οἴεσθε Ῥωμαίους, ταῦτα ὑμῶν προαιρουμένων;

a Σῶζοι αὐτὸν *Vat.* b Haud ita recte ἡμέτερα in *Ed. Steph.* c Convenientius fortaſſe πολεμίων. *Sylb.* d Ὑμῶν ἀποδείξουσι πόλεις *Vat.* quo modo in *Lapi* Cod. nam vertit, *bello captas veſtras oſtentant urbes.* e Aptius legemus λυπρά, ut ſupra p. 45. v. 4. *Sylb.* Idem placuit *Porto*, quod λυπρόγεως & τὸ λυπρόγεων ſit *terra ſterilis*. Expreſſe in *Cod. Vat.* λυπρά. f Poſt ἀφελόμενοι deeſt κατέχουσι, καρποῦνται, vel aliud verbum ſimile. *Sylb.* Forſan ἀφείλοντο reponendum; nam *Dionyſius* paullo poſt dicit, καὶ εἴ τι ἄλλο σφετερισάμενοι ἔχουσι. *Port.* g Ἠδικημένων ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ ἀξιοῖεν ἀπολαβεῖν *Vat.* h Omnino legendum ἅπαντες ἂν ὁμολογήσειεν εἶναι καλόν: præſertim cum particula ἂν locum hîc non habeat. *Steph.*

a Plenius

« μένων; πότερον ἀποδώσειν τὰ χωρία ὑμῖν; καὶ τί « κωλύσει πάντων αὐτοὺς ἀποστῆναι τῶν ἀλλοτρίων; « ἥξουσι γὰρ Αἰκανοί τε καὶ Ἀλβανοὶ καὶ Τυῤῥηνοί, καὶ « πολλοὶ ἄλλοι, [a] τὴν ἑαυτῶν γῆν ἀποληψόμενοι. ἢ « καθέξειν τὰ χωρία, καὶ μηδὲν τῶν δικαίων ποιήσειν; « ὅπερ ἐγὼ νομίζω. οὐκοῦν ἀδικεῖσθαι πρότερον λέγοντες « ὑπ' αὐτῶν, κατὰ τὸ ἀναγκαῖον ἐπὶ τὰ ὅπλα χω- « ρήσετε, καὶ συμμάχους ἕξετε, ὅσοι τὰ ἑαυτῶν ἀφαιρε- « θέντες, ἀπεγνώκασιν ἄλλως ἂν ἔτι αὐτὰ, ἢ [b] πολε- « μοῦντες, ἀπολήψεσθαι. κράτιστος δὲ ὁ καιρὸς, καὶ « οἷος οὐχ ἕτερος ἐπιθέσθαι Ῥωμαίοις, ὃν ἡ τύχη τοῖς « ἀδικουμένοις οὐδ' ἂν ἐλπισθέντα παρεσκεύασεν, ἐν ᾧ « στασιάζουσι, καὶ ὑποπτεύουσιν ἀλλήλους, καὶ ἡγεμόνας « ἔχουσιν ἀπείρους πολέμου. ἃ μὲν οὖν ὑποτίθεσθαι ἔδει « λόγοις, καὶ [c] παραινεῖν φίλους, μετὰ πάσης εὐνοίας καὶ « πίστεως εἰρημένα ὑπ' ἐμοῦ, ταῦτά ἐστιν. ἃ δὲ [d] τὰ ἔργα « ἑκάστοτε προορᾶσθαί τε καὶ μηχανᾶσθαι δεήσει, τοῖς ἡγε- « μόσι τῆς δυνάμεως [e] ἐπιτρέψατε διανοεῖσθαι. [f] πρόθυμον γὰρ « τοὐμὸν ἔσται ἐν ᾧ ἄν με τάττητε τόπῳ, καὶ πειράσομαι μη- « δενὸς εἶναι χείρων μήτε στρατιώτου, μήτε λοχαγοῦ, μήτε « ἡγεμόνος· [g] ἀλλὰ καταχρῆσθέ μοι λαβόντες ὅπου ἂν « μέλλω τι ὑμᾶς ὠφελήσειν, καὶ εὖ ἴστε [h] ὅτι ὃς πολεμῶν « ὑμῖν μεγάλα βλάπτειν δυνατὸς ἦν, καὶ σὺν ὑμῖν ἀγωνι- « ζόμενος, μεγάλα δυνήσομαι ὠφελεῖν.

Τοιαῦτα μὲν ὁ Μάρκιος εἶπεν. οἱ δὲ Οὐολοῦσκοι λέγοντός τε τοῦ ἀνδρὸς ἔτι, δῆλοι ἦσαν ἀγάμενοι τοὺς λόγους· καὶ ἐπειδὴ ἐπαύσατο, μεγάλῃ βοῇ πάντες ἐπεσήμηναν, ὡς τὰ κράτιστα [i] ὑποτιθεμένῳ· λόγον τε οὐθενὶ προσθέντες, ἐπικυροῦσι τὴν γνώμην. γραφέντος δὲ τοῦ δόγματος, εὐθὺς ἐξ ἑκάστης πόλεως τοὺς ἐπιφανεστάτους ἄνδρας ἑλόμενοι, πρεσβευτὰς εἰς τὴν Ῥώμην ἀπέστειλαν· τῷ δὲ Μαρκίῳ ψηφίζονται βουλῆς μετουσίαν ἐν [k] ἁπάσῃ, καὶ ἀρχὰς ἐξεῖναι [l] πανταχόσε μετιέναι, καὶ τῶν ἄλλων ὁπόσα τιμιώτατα ἦν παρ' αὐτοῖς μετέχειν. καὶ πρὶν ἢ τὰς Ῥωμαίων ἀποκρίσεις ἀναμεῖναι, πάντες ἔργου εἴχοντο, παρασκευαζόμενοι τὰ πολέμια· ὅσοι τε αὐτῶν ἦσαν ἄθυμοι τέως, κακωθέντες ἐν ταῖς προτέραις μάχαις, τότε πάντες [m] ἐῤῥώσθησαν ὡς τὴν Ῥωμαίων [n] καταλύσοντες ἰσχύν. οἱ δὲ εἰς τὴν Ῥώμην ἀποσταλέντες ὑπ' αὐτῶν πρέ-
488 σβεις, καταστάντες ἐπὶ τὴν βουλὴν, ἔλεγον, « Ὅτι Οὐολού- « σκοις περὶ πολλοῦ ἐστι καταλύσασθαι τὰ πρὸς Ῥωμαίους « ἐγκλήματα, καὶ τὸν λοιπὸν χρόνον εἶναι φίλοις καὶ συμμά- « χοις ἄνευ δόλου καὶ ἀπάτης. ἔσεσθαι δὲ τὸ πιστὸν αὐτοῖς τῆς « φιλίας βέβαιον ἀπέφαινον, εἰ κομίσαιντο γῆν τε τὴν ἑαυ- « τῶν, καὶ πόλεις ἃς ὑπὸ Ῥωμαίων ἀφῃρέθησαν· ἄλλως δὲ « οὔτε εἰρήνην, οὔτε φιλότητα [o] βέβαιον ὑπάρξειν αὐτοῖς. τὸ « γὰρ ἀδικούμενον ἀεὶ πολέμιον εἶναι τῷ πλημμελοῦντι, « φύσει. ἠξίουν τε μὴ καταστῆσαι σφᾶς εἰς ἀνάγκην πολέμου « τῶν δικαίων ἀποτυγχάνοντας.

« lueritis? utrum veſtrum agrum reddituros? « & quid vetabit quo minus rebus alienis ce- « dant? Venient enim Æqui, Albani, Hetru- « ſci, & multi alii, ut agrum ſuum recuperent. « An retenturos loca occupata, & nihil quod « ſit juſtum facturos? Ego certe ita opinor. « Ergo vos injuria ab illis laceſſitos teſtati, « arma ipſa neceſſitate coacti capietis, & ſo- « cios habebitis omnes, quotquot rebus ſuis « ſpoliati ſe eas aliter quam armis recuperare « poſſe deſperarunt. Hæc autem occaſio eſt « peropportuna, & qualis nulla alia ſe vobis « poſthac offeret, ad Romanos invadendum, « quam ne ſperatam quidem fortuna vobis « injuriam paſſis obtulit, dum illi ſeditione « laborant, & ſibi invicem ſunt ſuſpecti, du- « ceſque militiæ imperitos habent. Hæc igi- « tur ſunt de quibus amicos ſumma benevo- « lentia ac fide monendos, & quæ illis ſua- « denda verbis putavi. Quæ vero & conſilio « providenda & arte excogitanda erunt, ea « copiarum imperatoribus cogitanda permit- « tetis. Ego enim quemcunque locum mihi « aſſignaveritis, in eo me nullo vel milite vel « centurione vel duce deteriorem præſtare « omni ſtudio conabor: quare, mea opera « abutamini in quibuſcunque rebus vobis pro- « deſſe poſſum, atque perſuaſum habeatis, me, « qui hoſtis magna detrimenta vobis afferre « potui, nunc quoque veſtrum ſocium magna « commoda vobis afferre poſſe.

¶ Hæc dixit Marcius. Dum autem adhuc ille loqueretur, Volſcos ejus verba lubenter audire conſtabat: & quum ille finem dicendi feciſſet, ingenti clamore eum optime monere ſignificarunt; &, nulli amplius facta dicendi copia, ejus ſententiam ratam fecerunt. Quare, ſcripto decreto, confeſtim ex ſingulis civitatibus nobiliſſimos quoſque viros delegerunt, Romamque legarunt. cæterum, Marcio in omni civitate jus ſenatoriæ dignitatis, & gerendorum ubique magiſtratuum, & cæterorum honorum, quotquot apud ipſos maximi, decreverunt. Nec exſpectatis pop. Rom. reſponſis, rem aggreſſi, bellum parabant: & quotquot ex illis, ad eam uſque diem præliis ſuperioribus fracti, demiſſiore erant animo, tunc omnes, velut Rom. imperii potentiam everſuri, vires collegerunt. Legati autem ab ipſis Romam miſſi, poſtquam in curiam introducti ſunt, « Volſci (inquiebant) magnopere cupiunt omnes controverſias tollere, & in poſterum pop. Rom. amici & ſocii ſine dolo & « fraude eſſe. firmam autem amicitiæ fidem « inter utroſque fore demoſtrabant, ſi agrum « ſuum, & oppida ſibi à Romanis erepta re- « ciperent: aliter vero nec pacem, nec amici- « tiam cum ipſis firmam fore. natura enim « ita comparatum *dicebant*, ut qui injuriam « patitur, injuriam facienti ſit ſemper hoſtis: « Rogabantque eos ne ſibi belli neceſſitatem « imponerent, rerum juſtarum repulſam fe- « rentibus. IX.

Per. Jul. 4227.
Ante Chr. 487.
Olymp. 73. ½
V. C. Cat. 265.
Var. 267.

¶ Quum

a Plenius in *Cod. Vat.* τὴν ἑαυτῶν ἕκαστοι γῆν &c. *b* Πολεμοῦντες οὐκ ἀπολήψεσθαι *Vat.* *c* Rectius in *Cod. Vat.* παραινεῖν φίλοις. quod & Græcæ linguæ conſuetudinem poſtulare notavit *Steph.* *d* Forſan legendum τῷ ἔργῳ, ut præcedit ὑποτίθεσθαι λόγοις. *Sylb.* Vel τῷ ἔργῳ vel τοῖς ἔργοις ſcriptum fuiſſe conſtat. *Steph.* Τὰ δὲ ἔργα ἃ ἑκάστοτε malit *Port.* Optime in *Cod. Vat.* ἃ δὲ παρ' αὐτὰ τὰ ἔργα, quod forſan in ſuo codice habuit *Lapus*: nam vertit, *quæ vero ad opera ipſa* &c. *e* Male ἐπιτρέψαιτε in *Ed. Steph.* Ἐπιτρέψατε *Vat.* atque in *Lapi* verſione, *permittite.* *f* Melius in *Cod. Vat.* πρόθυμον γὰρ καὶ τοὐμόν. *g* Ἀλλὰ καταχρῆσθαί μοι *Vat.* *h* Ὅτι ἐν πολεμῶν in *Vat.* & *Lapi Cod.* *i* Ὑποτιθεμένους *Vat.* quod forſan rectius. *k* Ἁπάσῃ πόλει *Vat.* & *Lapi Cod.* quod placuit etiam *Sylburgio.* *l* Πανταχόσε uſurpatum pro πανταχοῦ. *Sylb.* *m* Sic *Thucydides* verbo ἐῤῥῶσθαι ſæpe utitur. *Steph.* *n* Καθαιρήσοντες ἰσχὺν *Vat.* *o* Βέβαιον ὑπάρξειν *Vat.*

a Optime,

X. *Per. Jul.* 4227. *Ante Chr.* 487. *Olymp.* 73 ½. *V. C.* *Vat.* 265. *Var.* 267.

¶ Quum legati hæc dixiſſent, patres, illis curia ſubmotis, inter ſe conſultarunt. Poſtea, quum quid reſpondendum eſſet decreviſſent, illis in ſenatum revocatis hoc dederunt reſponſum; “Non latet nos, Volſci, amicitiam “quidem à vobis non peti, ſed ſpecioſam belli occaſionem quæri. nam quæ à nobis petituri huc veniſtis, probe ſcitis vos nunquam impetraturos. Poſtulatis enim iniqua “& quæ fieri non poſſunt. Si enim nobis oppida dediſſetis, poſtea pœnitentia ducti “nunc ea repeteretis, certe injuria vobis fieret niſi ea reciperetis. ſi vero jure belli iis “ſpoliati fuiſtis, quum nullum amplius in ea “dominium habeatis, injuriam facitis, qui res “alienas appetatis. Nos enim juſtiſſimas poſſeſſiones ducimus, quas armis victores quæſimus; nec legem iſtam nos primi conſtituimus, nec eam hominum potius quam deorum exiſtimamus: ſed quum omnes tam “Græcos quam barbaros hac uti ſciamus, nihil “molliter vobis remittemus, nec rebus bello “quæſitis cedemus. Magnum enim eſſet vitium, ſi quis res, virtute & fortitudine partas, “per ignaviam & ſtultitiam amitteret. Nullam autem bellandi vobis invitis neceſſitatem imponimus, nec ſi *in id* propenſi eſtis, “deprecamur: ſed ſi priores bellum intuleritis, illatum propulſabimus. Hæc Volſcis “renunciate, & dicite, illos priores arma “ſumpturos, nos vero poſteriores depoſituros.”

XI. ¶ Legati hæc reſponſa accepta ad Volſcorum remp. retulerunt. Rurſus igitur convocato concilio, poſtea de communi gentis ſententia decretum eſt, populo Romano bellum indicere. Deinde Tullum & Marcium duces elegerunt, ad quos totius belli ſummam detulerunt: & decreverunt ut copiæ conſcriberentur, & pecuniæ conferrentur, & res cæteræ pararentur, quaſcunque ad uſus bellicos neceſſarias fore exiſtimabant. Quum autem jam dimittendus eſſet conventus, aſſurgens Marcius ſic loquutus eſt: “Quæ in iſto concilio “à veſtra rep. decreta ſunt, bene ſe habent, “& ſuo quæque fiant tempore. Sed interim “dum exercitus conſcribentur, & alia parabuntur, quæ (ut veriſimile eſt) ſine aliquo negotio & mora parari non poterunt, “ego & Tullus abibimus. Qui igitur agrum “hoſtilem depopulari, prædamque ingentem “inde reportare cupiunt, nobiſcum veniant. “Polliceor enim vobis (deo favente) me “magnam & opimam prædam vobis daturum; “adhuc enim Romani ſunt imparati, quod “nullas dum noſtras copias in unum contractas videant. Itaque eorum agri quantum voluerimus ſine ullo metu *& periculo* “percurrere licebit.”

XII. ¶ Hac quoque ſententia à Volſcis probata, duces, antequam ſingula ipſorum conſilia Romanis innoteſcerent, cum ingenti voluntariorum manu ocius egreſſi ſunt: cum quo-

Ὡς δὲ ταῦτα εἶπον οἱ πρέσβεις, ἐβουλεύοντο κατὰ σφᾶς οἱ σύνεδροι, μεταστησάμενοι τοὺς ἄνδρας. καὶ ἐπειδὴ ἔκριναν ἃς χρὴ ἀποκρίσεις ποιήσασθαι, καλέσαντες αὐτοὺς πάλιν ἐπὶ τὸν σύλλογον, ταύτην ἔδοσαν τὴν ἀπόφασιν· “Οὐ “λανθάνετε ἡμᾶς, ὦ Οὐολοῦσκοι, φιλίας μὲν οὐδὲν δεόμενοι, πρόφασιν δὲ εὐπρεπῆ λαβεῖν βουλόμενοι τοῦ πολέμου. “ἃ γὰρ ἥκετε παρ' ἡμῶν ἀπαιτοῦντες, καλῶς ἐπίστασθε οὐδέποτε ληψόμενοι· χρῄζετε γὰρ ἀδίκων καὶ ἀδυνάτων. εἰ “μὲν οὖν δόντες ἡμῖν τὰ χωρία, [a]ἔπειτα δόξαν ὑμῖν, νῦν “[b]ἀπαιτεῖτε, ἀδικεῖσθε μὴ κομιζόμενοι· εἰ δὲ πολέμῳ “ἀφαιρεθέντες, οὐκέτι αὐτῶν ὄντες κύριοι, ἀδικεῖτε τῶν “ἀλλοτρίων ἐφιέμενοι. ἡμεῖς δὲ κρατίστας ἡγούμεθα κτήσεις, ἃς ἂν πολέμῳ κρατήσαντες λάβωμεν· οὔτε πρῶτοι “καταστησάμενοι νόμον τόνδε, οὔτε [c]αὐτοὶ ἀνθρώπων ἡγούμενοι μᾶλλον εἶναι ἢ οὐχὶ θεῶν· ἅπαντάς τε καὶ Ἕλληνας καὶ “βαρβάρους εἰδότες αὐτῷ χρωμένους, οὐκ ἂν ἐνδοίημεν “ὑμῖν μαλακὸν οὐδὲν, οὐδ' ἂν ἀποσταίημεν ἔτι τῶν δορυκτήτων. πολλὴ γὰρ ἂν εἴη κακότης, εἴ τις ἃ μετ' ἀρετῆς καὶ ἀνδρείας ἐκτήσατο, ταῦτα ὑπὸ δειλίας τε καὶ μωρίας ἀφαιρεθείη. πολεμεῖν δὲ οὔτε μὴ βουλομένους ὑμᾶς ἀναγκάζομεν, οὔτε προθυμουμένους παραιτούμεθα· ἂν δὲ ἄρξησθε, “ἀμυνούμεθα. ταῦτα Οὐολούσκοις ἀπαγγέλλετε, καὶ λέγετε “ὅτι λήψονται μὲν τὰ ὅπλα πρότεροι ἐκεῖνοι, [d]ἀποθήσομεν δὲ ἡμεῖς ὕστεροι.”

Ταύτας οἱ πρέσβεις τὰς ἀποκρίσεις λαβόντες, ἀπήγγειλαν τῷ [e]κοινῷ πλήθει τῶν Οὐολούσκων. συναχθείσης οὖν αὖθις ἐκκλησίας, μετὰ τοῦτο κυροῦται δόγμα κοινὸν [f]τοῦ ἔθνους προεπεῖν Ῥωμαίοις τὸν πόλεμον. ἔπειτα αἱροῦνται στρατηγοὺς αὐτοκράτορας τοῦ πολέμου, Τύλλον τε καὶ Μάρκιον· δυνάμεις τε ψηφίζονται καταγράφειν, καὶ χρήματα εἰσφέρειν, καὶ τὰ ἄλλα παρασκευάσασθαι ὅσων ὑπελάμβανον δεήσειν τῷ πολέμῳ. μελλούσης δὲ διαλύεσθαι τῆς ἐκκλησίας, ἀναστὰς ὁ Μάρκιος, ἔφη· “Ἃ μὲν ἐψήφισται “τὸ κοινὸν ὑμῶν, ἔχει καλῶς, καὶ γινέσθω κατὰ τὸν οἰκεῖον ἕκαστα χρόνον. ἐν ὅσῳ δὲ στρατεύματα μέλλετε “καταγράφειν, καὶ τὰ ἄλλα εὐτρεπίζειν ἕξοντά τινας, ὥσπερ εἰκὸς, ἀσχολίας καὶ διατριβὰς, [g]ἐγὼ καὶ 489 “Τύλλος ἐρχόμεθα. ὅσοις οὖν ὑμῶν βουλομένοις ἐστὶ “προνομεῦσαι τὴν τῶν πολεμίων, καὶ πολλὴν [h]ἀπονέμεσθαι λείαν, ἴτε σὺν ἡμῖν. [i]ὑπισχνοῦμαι δὲ ὑμῖν, ἐὰν “θεὸς συλλάβῃ, πολλὰς καὶ καλὰς δώσειν ὠφελείας. “ἔτι γὰρ ἀπαράσκευοί εἰσι Ῥωμαῖοι, δύναμιν οὔπω “συνεστηκυῖαν ὁρῶντες [k]ἡμετέραν. ὥστε ἀδεῶς ἡμῖν ὑπάρξει πᾶσαν ὅσην ἂν βουλώμεθα τῆς ἐκείνων χώρας “καταδραμεῖν.”

Ἀποδεξαμένων δὲ καὶ ταύτην τὴν γνώμην τῶν Οὐολούσκων, ἐξῄεσαν οἱ στρατηγοὶ διὰ ταχέων, [l]πρὶν ἕκαστα γενέσθαι Ῥωμαίοις τὰ βουλεύματα δῆλα, πολλὴν ἐπαγόμενοι στρατιὰν ἑκούσιον·

a Optime, ut arbitror, in *Cod. Vat.* ἔπειτα μεταδόξαν ὑμῖν. b Antichroniſmus hîc eſt. ſenſus poſtulat ἀπῃτεῖτε & ἠδικεῖσθε. *Sylb.* c Αὐτῶν ἀνθρώπων *Vat.* d In *Ed. Steph.* ἀκολουθήσομεν. quod interpretes nonnullos decepit. Veram lectionem agnoſcit etiam *Lapi* verſio; *nos poſterius deponemus. Sylb.* Θήσομεν δὲ *Vat.* De phraſi hac τίθεσθαι τὰ ὅπλα, vide quæ annotavimus ad *Thucyd.* p. 85. v. 2. In *Plutarcho* ſimile reſponſum habemus, προτέρους μὲν ἀναλήψεσθαι τὰ ὅπλα τοὺς Οὐολούσκους, ὑστέρους δὲ καταθήσεσθαι Ῥωμαίους. e Illud κοινῷ non agnoſcit *Cod. Vat.* f In *Ed. Steph.* τοὺς θεοὺς, præmiſſa hypodiaſtole. Sed veriorem lectionem τοῦ ἔθνους confirmat *Lapi* verſio, atque etiam *Cod. Vat.* g Optime in *Cod. Vat.* ἐγὼ καὶ Τύλλος ἔργου ἐχόμεθα. quo modo & *Lapus*: nam vertit, *ego & Tullus opus exſequemur.* h Ἀποτέμεσθαι *Vat.* i Ὑποδέχομαι δὲ *Vat.* k Ὑμετέραν *Vat.* l Πρὶν ἔκπυστα γενέσθαι Ῥωμαίοις τὰ βουλεύματα, πολλὴν *Vat.* quod à *Dionyſii* manu eſſe arbitror.

ἑκουσίου· ἧς μέρος μὲν ὁ Τύλλος ἔχων, εἰς τὴν Λατίνων χώραν ἐνέβαλεν, ἵνα περισπάσειε τῶν πολεμίων τὴν ἐκεῖθεν ἐπικουρίαν· τὸ δὲ λοιπὸν ὁ Μάρκιος ἄγων, ἐπὶ τὴν Ῥωμαίων ἤλασεν. οἷα δὲ ἀπροσδοκήτου κακοῦ τοῖς κατὰ τὴν χώραν διατρίβουσιν ἐπιπεσόντος, πολλὰ μὲν ἑάλω σώματα Ῥωμαίων ἐλεύθερα, πολλὰ δὲ ἀνδράποδα, βοῶν τε καὶ ὑποζυγίων καὶ τῶν ἄλλων βοσκημάτων χρῆμα οὐκ ὀλίγον· σῖτός τε ὅσος ἐγκατελείφθη, καὶ σίδηρος, καὶ ὅσοις ἄλλοις τὰ χωρία γεωργεῖται, τὰ μὲν ἡρπάσθη, τὰ δὲ διεφθάρη. τελευτῶντες γὰρ καὶ πῦρ εἰς τὰς αὐλὰς φέροντες ἐνέβαλον Οὐολοῦσκοι· ὥστε πολλοῦ χρόνου [a] μηδὲν ἀναλαβεῖν [b] αὐτὰς δύνασθαι τοὺς ἀποβαλόντας. μάλιστα δὲ τοῦτο ἔπαθον αἱ τῶν δημοτῶν κτήσεις, αἱ δὲ τῶν πατρικίων ἔμειναν ἀσινεῖς· εἰ δέ τινες ἐβλάβησαν, εἰς ἀνδράποδα καὶ βοσκήματα ἔδοξαν βλαβῆναι. τοῦτο γὰρ ὑπὸ τοῦ Μαρκίου παρήγγελτο τοῖς Οὐολούσκοις, ἵνα [c] δι' ὑποψίας ἔτι μᾶλλον οἱ πατρίκιοι γένωνται τοῖς δημοτικοῖς, καὶ μὴ ἐξαιρεθείη τὸ στασιάζον ἐκ τῆς πόλεως. ὅπερ καὶ συνέβη. ὡς γὰρ ἠγγέλθη τοῖς Ῥωμαίοις ἡ καταδρομὴ τῆς χώρας, καὶ ἔγνωσαν οὐκ ἐξ ἴσου γεγονυῖαν ἅπασι τὴν συμφοράν, κατεβόων μὲν τῶν πλουσίων οἱ πένητες, ὡς ἐπαγόντων σφίσι τὸν Μάρκιον· ἀπελογοῦντο δὲ οἱ πατρίκιοι, καὶ κακουργίαν τινὰ τοῦ στρατηγοῦ ταύτην ἀπέφαινον. βοηθεῖν δὲ τοῖς ἀπολλυμένοις, ἢ σώζειν τὰ περιόντα, δι' ὑποψίας τε ἀλλήλων καὶ δέος προδοσίας, οὐδεὶς ἠξίου. ὥστε κατὰ πολλὴν ἄδειαν ὁ Μάρκιος ἀπῆγε τὴν στρατιάν, καὶ κατέστησεν ἅπαντας ἐπὶ τὰ οἰκεῖα, παθόντας μὲν οὐδὲν δεινόν, δράσαντας δὲ ὅσα ἠξίουν, καὶ πολλῶν εὐπορήσαντας χρημάτων. ἧκε δὲ καὶ ὁ Τύλλος ὀλίγον ὕστερον ἐκ τῆς Λατίνων χώρας, πολλὰς ἐπαγόμενος ὠφελείας· οὐδὲ γὰρ ἐκεῖ δύναμιν εἶχον ὁμόσε χωρεῖν τοῖς πολεμίοις μαχησόμενοι, ἀπαράσκευοί τε ὄντες, καὶ παρ' ἐλπίδα τοῦ δεινοῦ σφίσιν ἐπιπεσόντος. ἐκ δὲ τούτου, πᾶσα πόλις ἐπῆρτο ταῖς ἐλπίσι, [d] καὶ θᾶττον ὡς ἄν τις ὑπέ-
490 λαβεν, ἥ τε καταγραφὴ τῶν στρατιωτῶν ἐγίνετο, καὶ τὰ ἄλλα ὑπηρετεῖτο [e] ὅσα τοῖς στρατηγοῖς ἔδει.

Ἐπειδὴ δὲ [f] συνῆκτο πᾶσα ἡ δύναμις, ἐβουλεύετο μετὰ τοῦ συνάρχοντος ὁ Μάρκιος, ὅπως [g] χρήσωνται τοῖς λοιποῖς πράγμασιν. [h] ἔφη δέ· "Ἐμοὶ δοκεῖ, ὦ Τύλλε, κράτιστον εἶναι, νείμασθαι τὰς δυνάμεις ἡμᾶς διχῆ· ἔπειτα τὸν μὲν ἕτερον ἡμῶν ἄγοντα τοὺς ἀκμαιοτάτους καὶ προθυμοτάτους, ὁμόσε χωρεῖν τοῖς πολεμίοις μαχησόμενον· καὶ εἰ μὲν ὑπομενοῦσιν ἡμῖν εἰς χεῖρας ἰέναι, μιᾷ κρῖναι τὸν ἀγῶνα μάχῃ· εἰ δὲ ἀποκνήσουσιν, ὡς ἐγὼ πείθομαι, [i] στρατείᾳ νεοσυλλέκτων, καὶ ἡγεμόσιν ἀπείροις πολέμου, τὸν ὑπὲρ τῶν ὅλων κίνδυνον ἐπιτρέπειν, τήν τε χώραν αὐτῶν ἐπιόντα πορθεῖν, καὶ τοὺς συμμάχους περισπᾶν, καὶ τὰς ἀποικίας ἀναιρεῖν, καὶ πᾶν ἄλλο κακὸν ὅ,τι δύναιτο ποιεῖν· τὸν δὲ ἕτερον ἐνθάδε ὑπομένοντα, φυλακὴν ποιεῖσθαι τῆς τε χώρας καὶ τῶν πόλεων, μὴ λάθωσιν [k] ἀφυλάκτως αὐτοῖς ἐπιπεσόντες οἱ πολέμιοι, καὶ πρᾶγμα αἴσχιστον πάθωμεν, ἐν ᾧ τῶν ἀπόντων ἐφιέμεθα, τὰ παρόντα ἀφαιρεθέντες. ἀλλὰ χρὴ τὸν ἐνθάδε ὑπομένοντα ἤδη [l] τείχη

rum parte Tullus in Latinorum agrum irrupit, ut impediret nequa inde auxilia hoſtium Romanis *ſubſidio* venirent: reliquas copias Marcius in agrum Rom. duxit. Quum autem id malum utpote inopinatum agreſtes invaſiſſet, multi cives Rom. ingenui, multi ſervi, boum & jumentorum & alius pecoris magna vis capta; & frumentum quod *in agris* relictum erat, & ferramenta, aliaque inſtrumenta ruſtica, partim direpta, partim corrupta ſunt. Quinetiam poſtremo Volſci in villas ignem intulerunt ac injecerunt: ut noniſi longo poſt tempore à dominis, qui eas amiſiſſent, reparari poſſent. Præcipue vero in plebejorum prædia ſævitum eſt: ſed villis, quæ patriciorum erant, temperatum. Quod ſi qui eorum damnum acceperunt, id in mancipiis & pecore accepiſſe viſi ſunt. Hoc enim Volſcis mandarat Marcius, ut patricii plebejis magis eſſent ſuſpecti, neve ſeditio ex urbe tolleretur: quod etiam accidit. Ut enim Romam rènunciata eſt agrorum vaſtatio, & cives cognoverunt, eam calamitatem non æque omnibus accidiſſe, pauperes accuſabant divites, quod Marcium contra ſe duxiſſent. Sed patricii ſe purgabant, atque hanc eſſe malitioſam ducis verſutiam demonſtrabant. Nullus tamen aut rebus pereuntibus ſuccurrere aut reliquas ſervare, ob ſuſpiciones mutuas & proditionis metum, volebat. Itaque Marcius liberrime & impune copias abduxit, omneſque domum nulla clade affectos, & rebus quaſcunque volebant confectis, & valde ditatos reduxit. Tullus etiam paullo poſt ex agro Latino cum ingenti præda rediit. nam ne illi quidem copias habebant, quibus cum hoſte congrederentur, quia erant imparati, & repentino malo præter ſpem oppreſſi. Hinc factum eſt ut omnes Volſcorum populi ingentes ſpes conciperent, & opinione citius exercitus conſcriberetur, & res aliæ ad bellum neceſſariæ imperatoribus ſuppeditarentur.

Per. Jul. 4227.
Ante Chr. 487.
Olymp. 73 ½.
V. C. Cat. 265.
Var. 267.

XIII.

¶ Coactis autem omnibus copiis, Marcius cum collega de modo ac ratione belli in poſterum gerendi conſultare cœpit. "Mihi, inquit, Tulle, videtur optimum eſſe, ut, copiis inter nos bifariam diviſis, alter noſtrum cum robuſtiſſimis quibuſque militibus obviam hoſtibus eat, eoſque aggrediatur; &, ſi nobiſcum congredi auſi fuerint, uno prælio de ſumma rerum decernat: ſin (quod ego futurum credo) exercitui tyronum & ducibus militiæ imperitis ſummam rerum committere non audeant, agros eorum incurſionibus populetur, & ſociorum auxilia diſtrahat, & colonias evertat; nulloque ſibi à maleficio temperet, quo eos vexare poſſit. alter vero hîc remaneat ad regionis & oppidorum præſidium, ne forte hoſtes clam noſtros incautos invadant, & maximam accipiamus ignominiam; &, dum res abſentes appetimus, præſentibus ſpoliemur. Sed oportet eum qui hîc eſt remanſurus, mœnia, ſicubi collapſa

" ſunt,

a Optime in *Cod. Vat.* μηδ' ἀναλαβεῖν. *b* Si quis ibidem generalius malit αὐτά, per me licet. ut ſcilicet non ad villas tantummodo feratur ea vox, ſed etiam ad reliquum inſtrumentum ruſticum. *Sylb.* *c* Δι' ὑποψίαν *Vat.* & mox infra v. 23. δι' ὑποψίας τε ἀλλήλων καὶ δέος προδοσίας. *d* Ita legendum puto καὶ θᾶττον ἢ τις ἂν ὑπέλαβεν. *Port.* *e* Ὅσων τοῖς στρατηγοῖς ἔδει *Vat.* *f* Συνῆκτο ἤδη πᾶσα *Vat.* *g* Ut hîc ſubjunctivi modi verbum tributum eſt particulæ ὅπως, ita ſupra p. 465. v. 49. Vide & quæ notavimus ad p. 258. v. 23. *Sylb.* In *Cod. Vat.* ὅπως χρηστέον τοῖς. *h* Ἔφη δ' οὖν λέγων· Ἐμοὶ &c. in *Cod. Vat.* *i* Malim στρατιᾷ νεοσυλλέκτῳ: ut ſcilicet mox ſequitur ἡγεμόσιν ἀπείροις πολέμου. atque ita & *Lapus* vertit, *exercitu nuper collecto*. *Sylb.* Huc facit & *Cod. Vat.* in quo στρατιᾷ pro στρατείᾳ. *k* Rectius in *Cod. Vat.* ἀφυλάκτοις αὐτοῖς. ſc. πολίταις. vel enim αὐτοῖς ad ſignificatum referendum, vel αὐτῆς ſcribendum, ut cenſet *Portus*. *l* Τείχη τε ὀρθοῦν *Vat.*

a Magis

Per. Jul. 4227. Ante Chr. 487. Olymp. 73 ½. V. C. Cat. 265. Var. 267.

“ ſunt, jam erigere, & foſſas purgare, & caſtella munire, ut agricolæ habeant refugia; “ novas præterea copias conſcribere, & commeatus iis, qui ad militiam fuerint profecti, “ ſuppeditare, & arma fabricare, &, ſi quid “ aliud eſt neceſſarium, ocius miniſtrare. Tibi “ autem optionem do utrum copiis, quæ extra “ Volſcorum fines bellum ſunt geſturæ, an iis “ quæ hîc ſunt manſuræ præeſſe malis. Hæc eo dicente, Tullus eam ſententiam vehementer eſt admiratus: & quum perſpectum haberet hominis induſtriam & felicitatem, ipſi exercitus educendi imperium permiſit.

“ ἀνορθοῦν ὅσα πέπτωκεν, καὶ τάφρους ἀνακαθαίρειν, καὶ “ φρούρια ὀχυροῦν, ἵνα τοῖς γεωργοῦσι τὴν χώραν ὑπάρχωσι “ καταφυγαί· [a] στρατείαν τε ἄλλην προσκαταγράφειν, καὶ “ τροφὰς τοῖς ἔξω οὖσιν ἐπιχορηγεῖν, καὶ ὅπλα χαλκεύειν, “ καὶ εἴ τι ἄλλο ἀναγκαῖόν ἐστι πρᾶγμα, ὀξέως ὑπηρετεῖν. “ δίδωμι δέ σοι τὴν αἵρεσιν, εἴτε τῆς ὑπερορίου στρατιᾶς, “ εἴτε τῆς ἐνθάδε ὑπομενούσης ἐθέλεις στρατηγεῖν. Ταῦτα λέγοντος αὐτοῦ, σφόδρα ἠγάσθη τὴν γνώμην ὁ Τύλλος· καὶ τὸ δραστήριον τοῦ ἀνδρὸς εἰδὼς καὶ ἐπιτυχὲς, ἐπέτρεψεν ἐκείνῳ τῆς ἔξω στρατιᾶς ἄρχειν.

XIV. ¶ Marcius, non amplius cunctatus, cum exercitu Circejos petiit, urbem in qua coloni Rom. una cum ipſis civibus habitabant, eamque obiter recepit. Nam oppidani, ubi cognoverunt agrum ſuum eſſe in hoſtium poteſtate, & copias ad muros adduci, apertis portis obviam hoſtibus inermes venerunt, rogantes ut urbem in deditionem acciperent. quo factum eſt ut nihil gravius paterentur. Imperator enim nullum eorum interfecit, neque ex urbe quemquam expulit: ſed veſtes ad uſus militum, & frumenti in menſem unum pecuniæque modicam ſummam accepit, exercitumque abduxit, parva manu in urbe relicta, tum ad ipſorum civium præſidium, ne quid mali à Romanis acciperent, tum etiam nequid in poſterum innovarent. His Romam nunciatis multo major perturbatio & tumultus eſt exortus: quia patricii plebem incuſabant, quod virum bellicoſum & induſtrium & valde magnanimum falſi criminis accuſatum expuliſſent, & ut Volſcis dux eſſet effeciſſent. Tribuni vero plebis patres accuſabant, & dedita opera inſidioſe rem totam ab illis compoſitam dicebant, & bellum non æque univerſis, ſed ſibi ſolis inferri ſimulate criminabantur: & maligniſſimi quique de plebe ab illis ſtabant. Cæterum, ob mutuas ſimultates, & accuſationes quibus in concionibus utebantur, ne in mentem quidem illis venit ut exercitum conſcriberent, aut ſociorum auxilia accerſerent, aut res urgentes & neceſſarias pararent.

Καὶ ὁ Μάρκιος οὐθὲν ἔτι διαμελλήσας, ἧκεν ἄγων τὴν δύναμιν ἐπὶ Κιρκαίαν πόλιν, ἐν ᾗ κληροῦχοι Ῥωμαίων ἦσαν ἅμα τοῖς ἐπιχωρίοις πολιτευόμενοι, καὶ παραλαμβάνει τὴν πόλιν ἐξ ἐφόδου. ὡς γὰρ ἔγνωσαν οἱ Κιρκαῖοι κρατουμένην σφῶν τὴν χώραν, καὶ προσάγουσαν τῷ τείχει τὴν στρατιὰν, ἀνοίξαντες τὰς πύλας, ἐξῄεσαν ὁμόσε τοῖς πολεμίοις ἄνοπλοι, παραλαβεῖν τὴν πόλιν ἀξιοῦντες· ὅπερ αὐτοῖς αἴτιον τοῦ μηδὲν παθεῖν ἀνήκεστον ἐγένετο. οὔτε γὰρ αὐτῶν ἀπέκτεινεν ὁ στρατηγὸς οὐδένα, οὔτε ἐξήλασεν ἐκ τῆς πόλεως· ἐσθῆτα δὲ τοῖς στρατιώταις καὶ τροφὰς εἰς μῆνα ἱκανὰς, καὶ ἀργύριόν τι μέτριον λαβὼν, ἀπήγαγε τὴν δύναμιν, ὀλίγην μοῖραν ἐν τῇ πόλει καταλιπὼν, τῆς τε ἀσφαλείας τῶν ἐνοικούντων ἕνεκα, μή τι ὑπὸ Ῥωμαίων πάθωσι κακὸν, καὶ τοῦ μηδὲν ὕστερον νεωτερίσαι. εἰς δὲ τὴν Ῥώμην ὡς ἠγγέλθη τὰ γενόμενα, πολὺ πλείων ταραχὴ καὶ θόρυβος ἦν· τῶν μὲν πατρικίων τὸν δῆμον ἐχόντων δι’ αἰτίας, ὅτι πολεμιστὴν ἄνδρα, καὶ δραστήριον, καὶ φρονήματος εὐγενοῦς μεστὸν, ψευδεῖ περιβαλόντες αἰτίᾳ, τῆς πόλεως ἀπήλασαν, καὶ παρεσκεύασαν ἡγεμόνα Οὐολούσκοις γενέσθαι. τῶν δὲ προεστηκότων τοῦ δήμου, κατηγορίας τοῦ συνεδρίου ποιουμένων, καὶ τὸ πρᾶγμα ὅλον ἐξ ἐπιβουλῆς ὑπ’ ἐκείνων κατεσκευάσθαι λεγόντων, τόν τε πόλεμον οὐ κοινὸν ἅπασιν, ἀλλὰ σφίσι μόνοις ἐπάγεσθαι σκηπτομένων· καὶ ἦν τὸ κακοηθέστατον τοῦ δήμου μέρος ἅμα τούτοις. [b] στρατείας δὲ καταγράφειν, ἢ καλεῖν τοὺς συμμάχους, ἢ κατασκευάσασθαι τὰ κατεπείγοντα, διὰ τὰ πρὸς ἀλλήλους ἔχθη, καὶ τὰς ἐν ταῖς ἐκκλησίαις κατηγορίας, οὐδὲ εἰς νοῦν ἐλάμβανον. 491

XV. ¶ Quod quum animadvertiſſent Rom. natu maximi, in unum convenerunt, & communicato inter ſe conſilio ſuadebant & privatim & publice ſeditioſiſſimis quibuſque de plebe, ut deſinerent patricios ſuſpectos habere & accuſare: docentes, ſi ob unius viri nobilis exſilium in tanto periculo reſp. verſaretur, quid exſpectandum eſſet ſi major patriciorum pars à plebe contumeliis affecta idem ſentire cogeretur. Atque iſti plebis tumultum & confuſionem ſedarunt. Quum autem ingens ille tumultus ſedatus fuiſſet, ſenatus coactus legatis, à Latinorum rep. ad belli ſocietatem petendam miſſis, reſpondit, ſe non facile illis auxilium in præſentia mittere poſſe: ſed ſe illis permittere, ut de ſuis militibus exercitum conſcriberent, eique duces ſuos præficerent, & tantas copias ad bellum mitterent, quantas ipſe pop. Rom. eſſet miſſurus. Nam in ami-

Τοῦτο καταμαθόντες οἱ πρεσβύτατοι τῶν Ῥωμαίων, συστραφέντες ἔπειθον ἰδίᾳ τε καὶ ἐν κοινῷ τοὺς στασιωδεστάτους τῶν δημοτικῶν παύσασθαι τῶν εἰς τοὺς πατρικίους ὑποψιῶν τε καὶ κατηγοριῶν· διδάσκοντες [c] ὡς εἰ δι’ ἑνὸς ἀνδρὸς ἐπιφανοῦς φυγὴν τοσοῦτος κίνδυνος κατέχει τὴν πόλιν, τί χρὴ προσδοκᾷν, ἐὰν ἀναγκασθῶσιν οἱ πολλοὶ τῶν πατρικίων προπηλακισθέντες ὑπὸ τοῦ δήμου τὸ αὐτὸ φρονῆσαι. καὶ κατέσχον οὗτοι τὴν ἀκοσμίαν τοῦ πλήθους. παυσαμένου δὲ τοῦ πολλοῦ θορύβου, συνελθοῦσα ἡ βουλὴ, τοῖς μὲν ἀπὸ κοινοῦ τῶν Λατίνων παροῦσι πρεσβευταῖς ἐπὶ συμμαχίας αἴτησιν, ἀπεκρίνατο μὴ ῥᾴδιον εἶναι σφίσι, βοήθειαν ἀποστέλλειν κατὰ τὸ παρόν· αὐτοῖς δὲ ἐκείνοις ἐπιτρέπειν τὴν ἑαυτῶν στρατιὰν καταγράφειν, καὶ ἡγεμόνας τῆς δυνάμεως ἰδίους, ἐκπέμπειν τε ὅσην ἂν αὐτοὶ ἐκπέμψωσι δύναμιν. ἐν γὰρ ταῖς συνθήκαις

a Magis proprie στρατιὰν, ut mox v. 6. & v. 10. *Sylb.* b Hîc quoque magis proprie legemus στρατιὰς, ut mox v. 49. & & p. 473. v. 11. *Sylb.* Ita etiam in *Cod. Vat.* c Illud ὡς hîc loci videtur redundare. *Sylb.*

συνθήκαις ἃς ἐποιήσαντο πρὸς αὐτοὺς περὶ φιλίας, ἀπόρρητον ἦν τούτων ἑκάτερον. τοῖς δὲ ὑπάτοις ἐφῆκαν στρατόν τε [a] συναγαγεῖν ἐκ καταλόγου, καὶ τὴν πόλιν διὰ φυλακῆς ἔχειν, καὶ τοὺς συμμάχους παρακαλεῖν· εἰς ὕπαιθρον δὲ μήπω τὰς δυνάμεις ἐξάγειν, ἕως ἂν ἅπαντα εὐτρεπῆ γένηται. καὶ ὁ δῆμος ταῦτα ἐπεκύρωσεν. ἦν δὲ βραχὺς ὁ λειπόμενος τῆς ἀρχῆς τοῖς ὑπάτοις χρόνος. ὥστε οὐδέν, ἔφθασαν τῶν ἐψηφισμένων ἐπὶ τέλος ἄγειν, ἀλλὰ παρέδοσαν ἡμιτελῆ ἅπαντα τοῖς μεθ᾽ ἑαυτοὺς ὑπάτοις.

Οἱ δὲ παρὰ τούτων τὴν ἀρχὴν παραλαβόντες, Σπόριος Ναύτιος καὶ Σέξτος [b] Φούριος, στρατιάν τε ὅσην ἐδύναντο πλείστην ἐκ τοῦ πολιτικοῦ [c] κατεστήσαντο συλλόγου, καὶ [d] φρυκτωρίας καὶ σκοποὺς ἐν τοῖς ἐπικαιροτάτοις φρουρίοις ἔταξαν, ἵνα μηδὲν ἀγνοήσωσι τῶν ἐπὶ τῆς χώρας πραττομένων· χρήματά τε καὶ σῖτον καὶ ὅπλα ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ πολλὰ ἡτοιμάσαντο. τὰ μὲν οὖν οἰκεῖα παρεσκεύαστο αὐτοῖς ὡς ἐνῆν ἄριστα, καὶ οὐδὲν
492 [e] αὐτῶν ἔτι δεῖν ἐδόκει· τὰ δὲ συμμαχικὰ οὐχ ἅπαντα ὑπήκουεν προθύμως, [f] ἑκούσιά τε οὐκ ἦν οἷα συνάρασθαι τοῦ πολέμου· ὥστε οὐδὲ προσαναγκάζειν αὐτὰ ἠξίουν, φοβούμενοι προδοσίαν. ἤδη δέ τινα καὶ ἀφίστατο αὐτῶν ἐκ τοῦ φανεροῦ, καὶ τοῖς Οὐολούσκοις συνελάμβανεν. πρῶτοι δὲ ἦρξαν Αἰκανοὶ τῆς ἀποστάσεως ἅμα τῷ συστῆναι τὸν πόλεμον, εὐθὺς ἐλθόντες ὡς τοὺς Οὐολούσκους, καὶ συμμαχίαν μεθ᾽ ὅρκων συνθέμενοι· στρατιάν τε ἀπέστειλαν οὗτοι τῷ Μαρκίῳ πλείστην τε καὶ προθυμοτάτην. ἀρξαμένων δὲ τούτων, πολλοὶ καὶ τῶν ἄλλων συμμάχων κρύφα συνελάμβανον τοῖς Οὐολούσκοις, οὐκ ἀπὸ ψηφισμάτων, οὐδὲ ἀπὸ κοινοῦ δόγματος ἀποστέλλοντες αὐτοῖς τὰς συμμαχίας· εἰ δέ τισιν ἦν βουλομένοις μετέχειν τῆς στρατείας τῶν σφετέρων, οὐχ ὅπως [g] ἀποτρέποντες, ἀλλὰ καὶ παρορμῶντες· ἐγεγόνει τε οὐ πολλῷ χρόνῳ τοσαύτη δύναμις περὶ τοὺς Οὐολούσκους, ὅσην οὔποτε ἔσχον, ὅτε μάλιστα [h] ἤκμαζον ἐν ταῖς πόλεσιν. ἣν ἐπαγόμενος ὁ Μάρκιος, ἐνέβαλεν αὖθις εἰς τὴν Ῥωμαίων γῆν· καὶ καθεζόμενος ἡμέρας συχνάς, ἐδῄου τὴν γῆν ὅσην ἐν τῇ πρότερον εἰσβολῇ παρέλιπεν. σωμάτων μὲν οὖν ἐλευθέρων οὐκέτι πολλῶν ἐγκρατὴς ἐγένετο κατὰ ταύτην τὴν [i] στρατιάν· οἱ γὰρ ἄνθρωποι τὰ πλείστου ἄξια συσκευασάμενοι, [k] πάλαι πρότερον ἔτι κατεπεφεύγεσαν, οἱ μὲν εἰς τὴν πόλιν, οἱ δὲ εἰς τὰ πλησίον φρούρια, ἅτινα ἦν ὀχυρώτατα· τὰ δὲ βοσκήματα αὐτῶν, ὅσα οὐχ οἷοί τε ἦσαν ἀπελάσαι, καὶ τοὺς νέμοντας θεράποντας λαμβάνει, τόν τε σῖτον ἐπὶ ταῖς ἅλωσιν ἔτι κείμενον, καὶ τοὺς ἄλλους καρπούς, [l] τοὺς μὲν ἐν χερσίν, τοὺς δὲ καὶ συγκεκομισμένους ἀναιρεῖται. προνομεύσας δὲ καὶ διαπορθήσας ἅπαντα, οὐδενὸς ὁμόσε χωρῆσαι τολμήσαντος, ἐπ᾽ οἴκου τὴν στρατιὰν ἀπῆγε, βαρεῖαν οὖσαν ἤδη τῷ πλήθει τῶν ὠφελειῶν, καὶ σχολῇ πορευομένην.

citiæ fœderibus, quæ cum illis fecerant, hoc utrumque vetabatur. Conſulibus vero mandavit ut delectus haberent, exercitumque conſcriberent, & urbem præſidiis cuſtodirent, & ſociorum auxilia accerſerent; copias tamen ex urbe non educerent, antequam res omnes paratæ eſſent, atq; populus hæc rata fecit. Conſulibus autem exiguum annui magiſtratus tempus ſupererat. quapropter nihil eorum, quæ fuerant decreta, ipſi conficere potuerunt: ſed rem omnem ſemiperfectam ſuis ſucceſſoribus reliquerunt.

Per. Jul. 4227. *Ante Chr.* 487. *Olymp.* 73 ½. *V. C. Cat.* 265. *Var.* 267.

XVI.

¶ Qui vero illis ſucceſſerunt, fuerunt Sp. Nautius, & Sex. Furius, qui copias quantas maximas potuerunt ex urbana multitudine conſcripſerunt, & ignes & ſpeculatores in caſtellis opportuniſſimis collocarunt, ut nihil eorum quæ fierent in agris ignorarent: & magnam vim pecuniarum, frumenti, armorumque brevi compararunt. Domi igitur, quam optime fieri potuit, res omnes ab illis ſunt paratæ; ita ut nihil amplius deſiderari poſſe videretur. ſed nòn omnes ſocii alacriter parebant, * & ſi qui ultro ad hujus belli ſocietatem ſeſe offerebant, hoc etiam re ipſa præſtare non poterant: quare, ne illos quidem cogere volebant, quod proditionem metuerent. Et jam eorum nonnulli ab ipſis aperte defecerant, & Volſcos juvabant. Æqui vero primi, ſimul atque bellum exortum eſt, ad Volſcos profecti, & interpoſito jurejurando ſocietate facta, copias maximas & animis paratiſſimas ad Marcium miſerunt. Horum autem exemplum ſequuti & multi alii ſocii clam Volſcis favebant; non tamen ex decreto, aut de communi ſententia, illis auxilia mittebant: ſed ſi qui de ſuis eam militiam ſequi volebant, non ſolum eos ab ea non deterrebant, verumetiam ad eam eos adhortabantur. brevique temporis ſpatio tantum virium Volſcis acceſſit, quantum nunquam ante, ne rebus quidem in ſua gente maxime florentibus, habuerant. Cum quibus Marcius iterum in agrum Rom. irruptionem fecit: moratuſque ibi per multos dies, agrum † vaſtavit quem ſuperiore Irruptione intactum reliquerat. paucis tamen hominum ingenuorum corporibus in hac expeditione eſt potitus. (jam enim illi multo ante cariſſimis quibuſque rebus collectis confugerant, alii in urbem, alii in proxima caſtella, quæ munitiſſima erant) ſed eorum pecus, quod mature abigere non poterant, ſervoſque id paſcentes cepit, frumentumque quod adhuc in areis jacebat, aliaſque fruges, quæ vel adhuc in manibus *meſſorum* erant, vel jam collectæ fuerant, abſportavit. Quum igitur omnia vaſtaſſet diripuiſſetque, nullo ſecum congredi auſo, copias ingenti præda onuſtas, atque ideo lente iter facientes, domum reduxit. ¶ Volſci

Per. Jul. 4228. *Ante Chr.* 486. *Olymp.* 73 ¾. *V. C. Cat.* 266. *Var.* 268. *Sp. Nautio, & Sex. Furio Coſſ. Volſci duce Marcio denuo Rom. infeſtant.*

a Συναγαγεῖν ἐκ καταλόγου *Vat.* nec aliter in *Lapi* Cod. nam vertit, *exercitum conducere ex deſcriptione.* *b* Male in *Ed. Steph.* Φρίελος. *c* Κατεστήσαντο καταλόγου *Vat.* verum συλλόγου agnoſcit *Lapus.* *d* De voce φρυκτοὶ (unde φρυκτωρία) vide *Schol.* ad *Thucyd.* p. 159. *Ed. Oxon.* *e* Αὐτῶν ferri poteſt, ſi referatur ad τὰ οἰκεῖα. alioqui ſi ad conſules referre velis, legendum fuerit αὐτοῖς, ut p. 471. v. 33. *Sylb.* *f* Senſus eſt, καὶ οὐκ ἦν οἷα ἑκούσια συνάρασθαι τοῦ πολέμου. *Sylb.* *g* Ἀποστέποντες agnoſcit etiam *Lapi* verſio, *non avertentes.* alioqui admitti etiam poſſet ἐπιστέποντες, quanquam minori emphaſi. *Sylb.* *h* Minus recte ἤκμαζεν in *Ed. Steph.* Ηκμαζον ταῖς πόλεσιν *Vat.* *i* Magis proprie στρατείαν. *Sylb.* *k* Παλαίτερον ἔτι *Vat.* *l* Τοὺς ἐν χερσὶ *Gelenius* vertit *demeſſas.* ego τοὺς ἐν χερσὶ καρποὺς intelligo fruges in quibus demetendis, colligendis, & terendis agricolæ adhuc eſſent occupati: quibus opponit τοὺς συγκεκομισμένους, fruges jam comportatas in granaria. Sic infra περιτειχισμὸν ἐν χερσὶν ὄντα dicit, qui militum manibus ſtrenue urgeretur. *Sylb.* * Neque ſponte ſuſcipiebant una bellum &c. *Port.* Cumque ſponte ad belli ſocietatem adduci non poſſent, ne cogendos quidem ſenatus cenſuit &c. *Gelen.* † *Vel potius*, vaſtavit quicquid agri in ſup. *Port.*

a Expreſſius

XVII.

Per. Jul. 4228.
Ante Chr. 486.
Olymp. 73 $\frac{2}{3}$.
V. C. *Cat.* 266. *Var.* 268.

§ Volſci autem quum tantam prædam afferri viderent, & Romanorum timiditatē audirent, quod quum ante aliorum agros ipſi popularentur, nunc ſuos in conſpectu ſuo impune vaſtari paterentur, magnos ſumpſerunt ſpiritus, & imperii ſpem conceperunt, quaſi jam facile & minimo negotio adverſariorum potentiam poſſent evertere. jamque ſupplicationes diis decreverunt, dicatiſque ſpoliis templa & fora ornarunt; & omnes in epulationibus & lætitia verſabantur, Marciumque cum admiratione aſſidue celebrabant, tum quod rei militaris peritia cæteros mortales ſuperaret, tum quod imperator eſſet, qualis nullus alius aut Romanorum aut Græcorum aut barbarorum fuiſſet: ſed præcipue ejus felicitatem prædicabant, quod omnia, quæ aggreſſus fuiſſet, ex animi ſententia ſine ullo labore ipſi ſuccedere viderent. Quapropter nullus erat militaris ætatis, qui ejus ducis auſpicia ſequi recuſaret: ſed omnes rerum ab eo geſtarum participes eſſe cupiebant; & ex omnibus populis ad eum confluebant. At imperator, poſtquam Volſcorum alacritatem confirmavit, & hoſtium fortitudinem ad humilem & ignavam conſilii inopiam redegit, contra ſocias eorum civitates, quæ in fide manebant, exercitum duxit, rebuſque ad oppugnationem neceſſariis confeſtim paratis, in Tolerinos, Latini nominis populum, impetum fecit. At illi, jam multo ante paratis rebus ad bellum neceſſariis, & rebus quæ in agris erant in urbem comportatis, ejus impetum excipiebant: & aliquamdiu ex muris ipſi reſtiterunt, multoſque de hoſtibus vulnerarunt; deinde à funditoribus depulſi, atque ad veſpertinum uſque crepuſculum fatigati, multis locis mœnia nudarunt. Qua re cognita, Marcius cæteros milites ad nudatas murorum partes ſcalas admovere juſſit, ipſe vero cum lectiſſimis totius exercitus militibus ad portas contendit, licet telis de turribus peteretur: fractiſque repagulis primus urbem ingreditur. Ad illas autem portas ingens & valida hoſtium manus ſubſtiterat, qui ejus impetum fortiter exceperunt, & diu ſtrenue pugnantes ipſi reſtiterunt: ſed multis eorum cæſis, reliqui terga verterunt, & diſperſi per vias fugere cœperunt. Ille vero à tergo inſtabat, cædens hoſtes quoſcunque aſſequebatur, & quotquot abjectis armis ad preces minime ſe convertebant. Interea vero & qui ſcalis aſcendebant, mœnia ceperunt. Hoc igitur modo capta urbe, Marcius, ſelectis à præda ſpoliis, quæ diis dicaturus, & quibus Volſcorum oppida ornaturus erat, reliqua militibus in prædam conceſſit. Ibi autem multa erant hominum capita, magna pecuniæ copia & magna vis frumenti: adeo ut victores non facile uno die omnia exportare potuerint; ſed alia ipſi, alia jumentis impoſita per vices agentes & ferentes, multum temporis conſumere coacti ſunt.

Socios pop. Rom. adoritur.

Οἱ δὲ Οὐολοῦσκοι τό μέγεθος τῆς κομιζομένης λείας ὁρῶντες, καὶ περὶ τῆς Ῥωμαίων ἀτολμίας ἀκούοντες, οἳ δὴ τέως τὴν ἀλλοτρίαν λεηλατοῦντες, ἀδεῶς τότε τὴν αὐτῶν γῆν ἠνείχοντο δῃουμένην ὁρῶντες, αὐχήματός τε μεγάλου ἐνεπίμπλαντο, καὶ ἐν ἐλπίδι ἦσαν ἡγεμονίας, ὡς δὴ ῥᾴδιον καὶ ἐν ἑτοίμῳ σφίσιν ὂν καταλῦσαι τὴν τῶν ἀντιπάλων ἰσχύν. θυσίας τε χαριστηρίους τοῖς θεοῖς ἐποιοῦντο, καὶ σκύλων ἀναθέσεσι τοὺς νεὼς καὶ τὰς ἀγορὰς ἐκόσμουν· καὶ ἦσαν ἅπαντες ἐν ἑορταῖς καὶ εὐπαθείαις, τόν τε Μάρκιον ἀγάμενοι καὶ ὑμνοῦντες διετέλουν, ὡς εἴη τά τε πολέμια δεινότατος ἀνθρώπων, καὶ στρατηγὸς οἷος οὔτε Ῥωμαῖος, οὔτε ἄλλος στρατηγὸς Ἑλλήνων ἢ βαρβάρων οὐδείς. μάλιστα δὲ τῆς τύχης αὐτὸν ἐμακάριζον, ἅπαντα ὅσοις ἐπι- 493 χειρήσειε κατὰ γνώμην αὐτῷ προχωροῦντα ὁρῶντες δίχα πόνου. ὥστε οὐδεὶς ἦν τῶν ἐχόντων τὴν στρατεύσιμον ἡλικίαν, ὃς ἀπολείπεσθαι τοῦ ἀνδρὸς ἠξίου· ἀλλὰ πάντες ὥρμηντο μετέχειν τῶν πράξεων, καὶ συνῄεσαν ὡς αὐτὸν ἐξ ἁπάσης πόλεως. ὁ δὲ στρατηγὸς ἐπειδὴ τὴν προθυμίαν τῶν Οὐολούσκων ἐπέρρωσε, καὶ τὸ τῶν πολεμίων ἀνδρεῖον εἰς ταπεινὴν καὶ ἄνανδρον κατέκλεισεν ἀμηχανίαν, [a] ἐπὶ τὰς συμμαχίδας αὐτῶν, ὅσαι τὸ πιστὸν διεφύλαττον, ἦγε τὴν δύναμιν· καὶ αὐτίκα ἑτοιμασάμενος ὅσα εἰς πολιορκίαν χρήσιμα ἦν, ἐπὶ Τολερίνους ἐλαύνει τοῦ Λατίνων ὄντας ἔθνους. οἱ δὲ Τολερῖνοι πρὸ πολλοῦ παρασκευασάμενοι τὰ [b] εἰς πόλεμον, καὶ τὰ ἐκ τῆς χώρας εἰς τὴν πόλιν συγκεκομικότες, ἐδέχοντο αὐτὸν ἐπιόντα· καὶ χρόνον μέν τινα ἀντεῖχον, ἀπὸ τῶν τειχῶν μαχόμενοι, καὶ πολλοὺς τῶν πολεμίων κατέτρωσαν· ἔπειτα ὑπὸ τῶν σφενδονητῶν ἀναστελλόμενοι, καὶ μέχρι δείλης ὀψίας ταλαιπωροῦντες, πολλὰ μέρη τοῦ τείχους ἐξέλιπον. τοῦτο καταμαθὼν ὁ Μάρκιος, τοῖς μὲν ἄλλοις στρατιώταις παρήγγειλε κλίμακας προσφέρειν κατὰ τὰ γυμνούμενα μέρη τοῦ περιβόλου· αὐτὸς δὲ τοὺς κρατίστους τῆς στρατιᾶς ἀναλαβών, [c] ἐπὶ τὰς πύλας [d] ἵεται βαλλόμενος ἀπὸ τῶν πύργων· καὶ διαρρήξας τοὺς μοχλούς, παρέρχεται πρῶτος εἰς τὴν πόλιν. ἦν δὲ [e] ὑφεστηκὸς ταῖς πύλαις πολὺ καὶ καρτερὸν στῖφος τῶν πολεμίων· οἳ δέχονταί τε αὐτὸν ἐρρωμένως, καὶ μέχρι πολλοῦ διεκαρτέρουν ἀγωνιζόμενοι· πολλῶν δὲ ἀναιρεθέντων, τρέπονται [f] οἱ πολλοί, καὶ σκεδασθέντες, ἔφευγον ἀνὰ τοὺς στενωπούς. ὁ δὲ ἠκολούθει κτείνων τοὺς [g] πολεμίους" καταλαμβανομένους, ὅσοι μὴ τὰ ὅπλα ῥίψαντες εἰς ἱκεσίας ἐτράποντο. ἐν δὲ τούτῳ καὶ οἱ διὰ τῶν κλιμάκων ἀναβαίνοντες ἐκράτουν τοῦ τείχους. τοῦτον δὲ τὸν τρόπον ἁλούσης τῆς πόλεως, ἐξελόμενος ὁ Μάρκιος ἐκ τῶν λαφύρων ὅσα θεοῖς τε ἀναθήματα, καὶ κόσμος ταῖς Οὐολούσκων πόλεσιν ἔμελλε γενέσθαι, τὰ λοιπὰ τοῖς στρατιώταις ἐφῆκεν διαρπάσαι. ἦν δὲ πολλὰ μὲν αὐτόθι σώματα, πολλὰ δὲ χρήματα, πολὺς δὲ σῖτος· ὥστε μὴ ῥᾴδιον εἶναι μιᾷ [h] πάντας ἐκκομίσαι τοὺς κρατήσαντας ἡμέρᾳ· ἀλλ' ἐκ διαδοχῆς ἄγοντες καὶ φέροντες τὰ μὲν αὐτοί, τὰ δὲ [i] ὑπὸ τῶν ὑποζυγίων, πολὺν ἠναγκάσθησαν διατρίψαι χρόνον.

Ὁ δὲ

a Expreſſius in *Cod. Vat.* ἐπὶ τὰς συμμαχίδας αὐτῶν πόλεις ᾔει &c. *b* Rectius cum articulo εἰς τὸν πόλεμον ut p. 475. v. 5. πρὸς τὸν ἀγῶνα. *Sylb.* *c* Commation iſtud, ἐπὶ τὰς πύλας, in exemplari [& in *Cod. Vat.*] poſitum eſt ante participium παραλαβών, intricato verborum ordine ac ſenſu. *Sylb.* *d* Malim ἵεται. *Port.* *e* Ὑφεστηκὸς agnoſcit *Lapi* verſio [& *Cod. Vat.*] tu ſi ἐφεστηκὸς reponas, non refragabor. *Sylb.* *f* Optime in *Cod. Vat.* οἱ λοιποί. quo modo cum *Lapo* legendum eſſe placuit *Porto* & *Sylb.* *g* Vocem πολεμίους non agnoſcit *Vat.* *h* Rectius in *Cod. Vat.* πάντα: ut non ad homines referatur, ſed ad res exportatas. quod etiam probatum *Porto* & *Sylb.* *i* Melius ἐπὶ τῶν ὑποζυγίων: niſi forte ὑπὸ τῶν ὑποζυγίων accipere velis pro *per jumenta plauſtris adjuncta. Sylb.* Ἐπὶ τῶν ὑποζ. in *Cod. Vat.* nec aliter *Lapus* legebat, qui vertit, *ſuper jumentis.*

a Pro

Ο δὲ στρατηγὸς, ἐπειδὴ τὰ σώματα καὶ τὰ χρήματα πάντα ἐξεκεκόμιστο, τὴν πόλιν ἔρημον καταλιπὼν, ἀπῆγε τὴν δύναμιν ἐπὶ Βωλανῶν ἑτέραν πόλιν. ἔτυχον δὲ καὶ οἱ Βωλανοὶ προεγνωκότες αὐτοῦ τὴν ἔφοδον, καὶ [a] παρεσκευασμένοι πάντα τὰ πρὸς τὸν ἀγῶνα ἐπιτήδεια. ὁ μὲν οὖν Μάρκιος, ὡς ἐξ ἐφόδου τὴν πόλιν αἱρήσων, κατὰ πολλὰ μέρη τοῦ τείχους 494 ἐποιεῖτο τὰς προσβολάς. οἱ δὲ Βωλανοὶ περιμείναντες καιρὸν ἐπιτήδειον, ἀνοίγουσι τὰς πύλας, καὶ φερόμενοι κατὰ πλῆθος ἐν τάξει τε καὶ κόσμῳ, συρράττουσι τοῖς κατὰ μέτωπον· καὶ πολλοὺς αὐτῶν ἀποκτείναντες, ἔτι δὲ πλείους [b] τούτων κατατραυματίσαντες, τούς τε λοιποὺς αἰσχρῶς ἀναγκάσαντες φυγεῖν, ἀνέστρεψαν εἰς τὴν πόλιν. ὡς δὲ ἔγνω τὴν τροπὴν τῶν Οὐολούσκων ὁ Μάρκιος· οὐ γὰρ ἔτυχε παρὼν ἐν ᾧ τὸ πάθος ἐγένετο· παρῆν σὺν ὀλίγοις κατὰ σπουδὴν, καὶ τοὺς ἐκ τῆς τροπῆς σκεδασθέντας ἀναλαβὼν, [c] συνίστα τε καὶ παρεθάρρυνε· καὶ ἐπειδὴ κατέστησεν εἰς τάξεις, ὑποδείξας ἃ δεῖ πράττειν, ἐκέλευσε προσβάλλειν τῇ πόλει κατὰ τὰς αὐτὰς πύλας. χρησαμένων δὲ πάλιν τῶν Βωλανῶν τῇ αὐτῇ πείρᾳ, καὶ κατὰ πλῆθος ἐκδραμόντων, οὐ δέχονται αὐτοὺς Οὐολοῦσκοι, ἀλλ᾽ [d] ἐκκλίναντες ἔφευγον κατὰ τοῦ πρανοῦς, ὡς ὁ στρατηγὸς αὐτοῖς ὑπέθετο· καὶ οἱ Βωλανοὶ τὴν ἀπάτην οὐκ εἰδότες, ἐδίωκον ἄχρι πολλοῦ. ἐπεὶ δὲ πρόσω τῆς πόλεως ἐγένοντο, ἔχων τοὺς ἐπιλέκτους τῶν νέων ὁ Μάρκιος, ὁμόσε τοῖς Βωλανοῖς ἐχώρει. καὶ γίνεται πολὺς αὐτῶν ἐνταῦθα φόνος, τῶν μὲν ἀμυνομένων, τῶν δὲ φευγόντων. ὁ δὲ ἀκολουθῶν τοῖς ἐπὶ τὴν πόλιν ὠθουμένοις, φθάνει πρὶν ἐπιρραχθῆναι τὰς πύλας, ἐκβιασάμενος εἰς τὸ τεῖχος. ὡς δὲ ὁ στρατηγὸς ἅπαξ τῶν πυλῶν ἐγκρατὴς ἐγένετο, ἠκολούθει καὶ τὸ ἄλλο τῶν Οὐολούσκων πλῆθος. οἱ δὲ Βωλανοὶ, τὸ τεῖχος ἐκλιπόντες, ἔφευγον ἐπὶ τὰς οἰκίας. γενόμενος δὲ καὶ ταύτης κύριος τῆς πόλεως, ἐπέτρεψε τοῖς στρατιώταις τά τε σώματα ἐξανδραποδίσασθαι, καὶ τὰ χρήματα διαρπάσαι· καὶ τὸν αὐτὸν τρόπον, ὥσπερ καὶ πρότερον, ἅπασαν ἐκκομίσας τὴν λείαν σὺν χρόνῳ τε καὶ κατὰ πολλὴν ἐξουσίαν, μετὰ τοῦτο τὴν πόλιν ἐνέπρησεν.

Ἐντεῦθεν δὲ τὴν δύναμιν ἀναλαβὼν ἦγεν ἐπὶ τοὺς καλουμένους [e] Λαβικανούς. [f] ἦν δὲ καὶ αὐτὴ τότε Λατίνων ἡ πόλις, Ἀλβανῶν, ὥσπερ [g] καὶ ἄλλη, ἄποικος. καταπλήξασθαι δὲ βουλόμενος τοὺς ἔνδον, ἔκαιεν αὐτῶν τὴν χώραν εὐθὺς ἐπιὼν, ὅθεν μάλιστα ἔμελλον ὄψεσθαι τὴν φλόγα. οἱ δὲ Λαβικανοὶ τὸ τεῖχος [h] ἐγκατεσκευασμένον ἔχοντες, οὔτε κατεπλάγησαν αὐτοῦ τὴν ἔφοδον, οὔτε μαλακὸν ἐνέδοσαν οὐδὲν, ἀλλ᾽ ἀντεῖχον ἀπομαχόμενοι γενναίως, καὶ πολλάκις ἐπιβαίνοντας τοῦ τείχους τοὺς πολεμίους [i] ἀπήρραξαν. οὐ μὴν [k] εἰς τέλος γε ἀντεῖχον, ὀλίγοι πρὸς πολλοὺς ἀγωνιζόμενοι, καὶ χρόνον [l] οὐδὲ τὸν ἐλάχιστον ἀναπαυόμενοι. πολλαὶ γὰρ προσβολαὶ καθ᾽ ὅλην τὴν πόλιν ἐγίνοντο ὑπὸ τῶν Οὐολούσκων ἐκ διαδοχῆς, ὑποχωρούντων μὲν ἀεὶ τῶν κεκμηκότων, ἑτέρων δὲ προσιόντων νεαρῶν· πρὸς οὓς ἀγω-

¶ Imperator autem, quum mancipia abduxiſſet, & res omnes abſportaſſet, urbemque deſolatam reliquiſſet, exercitum inde ad Bolam duxit. Sed & ipſi Bolani ejus adventum jam præſenſerant, & res omnes ad bellum neceſſarias præpararant. Marcius igitur, quum ſe primo impetu urbem capturum ſperaret, multis murorum partibus oppugnationem inſtituit. Sed Bolani, obſervata opportuna occaſione, portas aperiunt, & valida militum manu egregie inſtructa erumpunt, & in hoſtes ſibi à fronte oppoſitos impetum faciunt; multiſque eorum cæſis, & longe pluribus vulneratis, & reliquis turpiter terga fugæ dare coactis, in urbem redierunt. At Marcius, cognita Volſcorum fuga (nam forte tunc non aderat quum clades ea accepta eſt) cum paucis propere advolavit, & eos collegit, qui fuga fuerant diſperſi, eoſque in ordinem reſtituit, animoſque eorum confirmavit: atque iis in ordinem reſtitutis, monitiſq; quid faciendum eſſet, juſſit ab iiſdem portis urbem oppugnare. Quum autem Bolani idem iterum tentaſſent, & magno numero eruptionem feciſſent, Volſci eorum impetum non exceperunt, ſed cedentes per loca declivia fugere cœperunt, quemadmodum imperator illos monuerat: & Bolani fraudis ignari longius eos perſequebantur. ſed eos, jam longius à mœnibus diſtractos, Marcius cum lecta juvenum manu invaſit. Tunc magna eorum, partim reſtitentium partim fugientium, cædes eſt facta. ipſe vero à tergo hoſtibus in urbem irrumpentibus inſtans, antequam portæ clauderentur, intra mœnia vi eſt ingreſſus. Ubi autem porta ſemel in imperatoris poteſtatem redacta eſt, reliqua etiam Volſcorum multitudo ſequuta eſt: at Bolani deſertis mœnibus in domos confugerunt. Hac quoque urbe potitus, militibus oppidanos in ſervitutem abducere, & pecunias diripere permiſit: & eodem modo, quo & ante, omni præda per otium & ſine ullo impedimento exportata, poſtea oppidum incendit.

XVIII.
Per. Jul. 4228.
Ante Chr. 486.
Olymp. 73 $\frac{2}{3}$.
V. C. *Vat.* 266: *Var.* 268.

XIX.

¶ Inde cum exercitu in Labicanos eſt profectus. Hæc autem civitas tunc Latinæ gentis & ipſa, ut altera, Albanorum erat colonia. Quum autem oppidanos terrere vellet, ubi primum in eorum agros eſt ingreſſus, villas incendit, qua parte flammam maxime conſpicuam fore putavit. At Labicani, quum mœnia bene firma & munita haberent, nec ejus adventu ſunt conſternati, nec ullo modo ei ignaviter ceſſerunt; ſed ſtrenue pugnantes reſtiterunt, & ſæpius hoſtes mœnia conſcendentes repulerunt. non ita tamen ad finem uſque reſtiterunt, quod pauci cum multis ſine ulla vel minima temporis intermiſſione pugnarent. Nam Volſci crebro ab omni parte urbem oppugnabant per vices, & qui defeſſi erant ſemper ſe recipiebant, & alii recentes in ipſorum locum ſuccedebant; cum quibus

a Pro activo παρεσκευασμένοι habet paſſivum περιεσκευασμένοι. *Sylb.* *b* Illud τούτων, non agnoſcit *Vat.* *c* Συνίστατο καὶ παρεθάρρυνε *Vat.* *d* Ἐγκλίναντες *Vat.* quod maluit etiam *Sylb.* cum hæc vox alibi uſurpata fuerit, præcipue p.398. v. 3. *e* Nec Græci nec Latini libri ſibi conſtant in hoc oppido nominando: modo enim *Labicos* & *Labicanos*, modo *Lavicos* & *Lavicanos*; modo Λαβικοὺς & Λαβικανοὺς, modo Λαουίκους & Λαουικανοὺς edunt. *Sigon.* *f* Forſan convenientius legemus, ἦν δὲ καὶ αὐτὴ τῶν Λατίνων ἡ πόλις. *Sylb.* *g* Rectius omnino αἱ ἄλλαι. nam aliquoties ſupra dixit, Albam triginta Latinorum oppidorum fuiſſe matrem. *Sylb.* *h* Εὖ κατεσκευασμένον maluit *Gelen.* *i* Vel ἀπήραξαν legendum vel ἀπέρραξαν. illud ab ἀπαράττω, hoc ab ἀπορράττω, cui cognatum eſt συρράττειν v. 9. & ἐπιρράττειν v. 26. *k* Εἰς τέλος γε ἀντεῖχον *Vat.* *l* Optime in Cod. *Vat.* οὐδὲ τὸν ἐλάχιστον quod maluit etiam *Sylb.*

Per. Jul. 4228. Ante Chr. 486. Olymp. 73 $\frac{3}{4}$. U.C. Cat. 266. Var. 268.

quibus oppidani totum diem dimicantes, & ne noctis quidem intermiſſione data, defatigati tandem muros deſerere ſunt coacti. Marcius, hac quoque urbe capta, oppidanos in ſervitutem abſtraxit, militibuſque prædam inter ſe dividere permiſit. Et motis inde caſtris, Pedum urbem (erat autem & ipſa nominis Latini) inſtructa acie petiit; eamque, ſimulatque ad muros appropinquavit, vi cepit. Et quum eam eodem modo quo & alias ante captas tractaſſet, poſtero die, mane ſtatim inde motis caſtris, copias Corbionem duxit. Sed ei, ad muros appropinquanti, oppidani, apertis portis effuſi, ſupplices obviam venerunt, urbemque ſine ullo prælio ei dediderunt. Quum autem eos laudaſſet, quod rebus ſuis optime conſuluiſſent, ipſis imperavit ut res exercitui neceſſarias, pecuniam & frumentum, afferrent. Atque ubi quæcunque imperarat accepit, inde copias Coriolos duxit. Quum autem oppidani illam quoque urbem ſine pugna dedidiſſent, & ingenti alacritate commeatus exercitui præbuiſſent, & pecunias, & quicquid aliud fuerat ipſis imperatum, exercitum abduxit tanquam per amicorum agrum. Hoc enim ei magnæ curæ erat, ut nullum eorum malorum, quæ bellum afferre ſolet, populi, qui urbes ſibi dedebant, paterentur; ſed & agrum intactum, & pecus, & mancipia, quæ in agris reliquerant, reciperent. nec ſinebat copias ſuas in eorum oppidis ſtationem habere; nequid mali, vel ob earum rapinas vel furta accideret: ſed ad muros caſtra ponebant.

νικώμενοι δι' ὅλης ἡμέρας, [a] καὶ οὐδὲ τῆς νυκτὸς ἀναπαυσάμενοι χρόνον, ἐκλιπεῖν ἠναγκάσθησαν τὸ τεῖχος ὑπὸ κόπου. παραλαβὼν δὲ καὶ ταύτην ὁ Μάρκιος τὴν πόλιν ἐξηνδραποδίσατο, καὶ τοῖς στρατιώταις ἔφηκε μερίσασθαι 495 τὰς ὠφελείας. ἀναστήσας δὲ τὴν δύναμιν ἐκεῖθεν, ἐπὶ τὴν [b] Πεδανῶν πόλιν· ἦν δὲ καὶ αὐτὴ τοῦ Λατίνων γένους· [c] συντεταγμένην τὴν στρατιὰν, ἀφικνεῖται, καὶ αὐτὴν ἅμα τῷ πλησιάσαι τοῖς τείχεσιν αἱρεῖ κατὰ κράτος. καὶ τὰ αὐτὰ διαθεὶς ὅσα τὰς πρότερον ἁλούσας, ἕωθεν εὐθὺς ἀναστήσας τὴν δύναμιν, ἦγεν ἐπὶ Κορβιῶνα. ὄντι δὲ αὐτῷ πλησίον τοῦ τείχους, τὰς πύλας ἀνοίξαντες οἱ ἔνδον, ἀπαντῶσιν ἀντιπροτείνοντες ἱκετηρίας, καὶ παραδιδόντες ἀμαχητὶ τὸ τεῖχος. οὓς ἐπαινέσας ὡς τὰ κράτιστα περὶ σφῶν βεβουλευμένους, ἐκέλευσεν ὧν ἔδει τῇ στρατιᾷ φέροντας ἥκειν, ἀργύριον καὶ σῖτον. καὶ λαβὼν ὅσα προσέταξεν, ἀπῆγε τὴν δύναμιν ἐπὶ τὴν Κοριολανῶν πόλιν. παραδόντων δὲ κἀκείνην τῶν ἔνδον ἀμαχητὶ, καὶ ὡς μετὰ πολλῆς προθυμίας ἀγοράς τε παρεχόντων τῇ δυνάμει, καὶ χρήματα, καὶ ὅσα ἄλλα ἐπετέτακτο αὐτοῖς, ἀπῆγε τὴν στρατιὰν, ὡς διὰ φιλίας γῆς. πάνυ γὰρ καὶ τοῦτο ἐσπούδαζεν, ὡς μηδὲν οἱ παραδιδόντες αὐτοῖς τὰς πόλεις πάθοιεν ὧν φιλεῖ δρᾷν ὁ πόλεμος, ἀλλὰ καὶ γῆν ἀδῄωτον ἀπολαμβάνοιεν, καὶ βοσκήματα, καὶ ἀνδράποδα, ὅσα κατέλιπον ἐπὶ τῶν κλήρων, κομίζοιντο. αὐλίζεσθαί τε οὐκ εἴα τὴν δύναμιν ἐν ταῖς πόλεσιν, ἵνα μή τι γένηται δι' ἁρπαγῆς πρὸς αὐτῶν ἢ κλοπῆς κακόν· ἀλλὰ παρὰ τοῖς τείχεσι [d] κατεστρατοπέδευον.

XX. ¶ Inde autem motis caſtris exercitum duxit ad Bolas, urbem tunc nobilem,* & rei militaris peritia nulli Latinæ gentis populo ſecundam. Quum autem oppidani eum non recepiſſent, ſed firmis munitionibus & propugnatorum numero freti eſſent, is ſuos milites ad alacriter dimicandum cohortatus, & iis qui primi evaſiſſent in mœnia ampla præmia pollicitus, rem eſt aggreſſus: atque ad hanc urbem acriter pugnatum eſt. Bolanis enim non ſatis fuit hoſtes accedentes à muris repellere; ſed etiam apertis portis conferto agmine eruptionem fecerunt, adverſoſque per declivia loca vi depulerunt: ibique maxima Volſcorum cædes facta, & oppugnatio diuturna fuit, urbiſque expugnandæ tenuem ſpem omnes habebant. Sed imperator, in cadentium locum alios ſubſtituens, efficiebat ne militum cæſorum † abſentia cognoſceretur: alacritatem autem eorum, qui ab hoſte premebantur, ipſemet, par-

Ἀπὸ δὲ ταύτης ἀναστάσας τῆς πόλεως, ἤλαυνε τὸν στρατὸν ἐπὶ [e] Βολὰς, ἐπιφανῆ τε τότε οὖσαν, καὶ [f] ἐν ὀλίγαις πάνυ ταῖς ἡγεμονίαις [g] τοῦ Λατίνων γένους πόλεσιν ἐξεταζομένην. οὐ προσδεξαμένων δὲ αὐτὸν τῶν ἔνδον, ἀλλὰ [h] τῷ ἐρύματι πιστευόντων ἐχυρῷ τε ὄντι, καὶ τῷ πλήθει τῶν ἀπ' αὐτοῦ μαχησομένων, παρακαλέσας τὴν δύναμιν ἀγωνίζεσθαι προθύμως, καὶ τοῖς πρώτοις [i] ἐπιβαλοῦσι τοῦ τείχους μεγάλας δωρεὰς ὑποσχόμενος, ἔργου εἴχετο· καὶ γίνεται περὶ ταύτῃ τῇ πόλει μάχη καρτερά. οὐ γὰρ μόνον ἀπὸ τοῦ τείχους ἠμύνοντο τοὺς προσιόντας οἱ [k] Βωλανοὶ, ἀλλὰ καὶ [l] τὰς πύλας ἐξέθεον ἀνοίγοντες ἀθρόοι, καὶ κατὰ τοῦ πρανοῦς ἐώθουν βίᾳ τοὺς [m] ἐφισταμένους· φόνος τε πλεῖστος αὐτόθι τῶν Οὐολούσκων ἐγένετο, καὶ χρόνος τῆς τειχομαχίας πολὺς, οὗ τε κρατήσειν τῆς πόλεως ἄπορος ἅπασιν ἡ ἐλπίς. ἀλλὰ τῶν ἀπολλυμένων ἄδηλον ἐποίει τὴν ἀπουσίαν ὁ στρατηγὸς, ἀντικαθιστὰς ἑτέρους· τῶν δὲ καμνόντων παρεθάρρυνε τὴν προθυμίαν

a Καὶ οὐδὲ τὸν τῆς νυκτὸς Vat. b Male in Ed. Steph. Πελανῶν, ut conſtat ex aliis Dionyſii locis, Livio, & Steph. Byzant. c Poſt συντεταγμένην deſideratur participium ἔχων, ut indicat etiam Lapi verſio, inſtructum habens exercitum. Sylb. Optime in Cod. Vat. συντεταγμένην τὴν στρατιὰν ἔχων ἀφικνεῖται. d Rectius, ut arbitror, in Cod. Vat. κατεστρατοπέδευεν. quod verbo εἴα commode reſpondet, & ad Marcium ſatis apte referri poteſt; ut obſervavit Portus. e Βολὰς ſeu Βωλὰς (ut Rom. Cod. habet) agnoſcit etiam Lapi verſio. Sed (cum Gelenio, Glareano, & Sigonio) malim Βοΐλλας: præſertim quum à Stephano quoque Βοΐλλαι, cum gentili Βοϊλλανός, citetur è Dionyſii noſtri lib. VIII. & Βοϊλλανῶν mentio fuerit ſupra in Latinorum oppidorum catalago, p. 312. v. 29. Hanc ſententiam firmat, quod apud Plutarchum exſtat paullo integrius, una tantum litera mutilatum, Βόλλας. Sylb. Ac ſane quis dubitare poterat legendum eſſe Βοΐλλας, quum jam antea Dionyſius narraverit, Marcium à Circæis cepiſſe Τολερίνους & Βωλανούς: poſt quæ oppida Labicos deinceps, Pedum, Corbionem, Coriolos, & tandem haſce Βοΐλλας petiit. Hoc tamen ſcrupulum mihi injicit, priore an poſteriore loco id ſcripſerit Dionyſius, quod iſtud κατὰ τοῦ πρανοῦς p. 475. v. 20. & p. 476. v. 37. in Bovillas non convenit, ut quæ plano loco in via Appia ſitæ fuerint. Cluver. Ital. Antiq. l. 3. c. 4. p. 919. f Ita in Cod. Rom. [& Vat] quum antea editum fuerit ἐν ὀλίγῳ πάνυ ταῖς ἡγεμονίαις τοῦ Λατίνων γένους πόλεμον ἐξεταζομένην. unde legendum conjecerat Portus, ἐν ὀλίγαις πάνυ ταῖς ἡγεμονίαις τοῦ Λατίνων γένους κατὰ πόλεμον ἐξεταζομένην, vel πρὸς ὀλίγας πάνυ ταῖς ἡγεμονίαις &c. g Τοῦ Λατίνων ἔθνους in Cod. Rom. exiguo ſenſus diſcrimine. Sylb. h Malim τῷ τε ἐρύματι πιστευόντων ἐχυρῷ ὄντι, καὶ τῷ πλ. Sylb. Optime in Cod. Vat. τῷ τε ἐρύματι πιστευόντων ἐχυρῷ γε σφόδρα ὄντι. i Rectius ἐπιβαίνουσι ut p. 475. v. 43. vel ὑπερβαλοῦσι. Sylb. Ἐπιλαβοῦσι malit Port. Verum Sylburgii conjecturam feliciorem eſſe oſtendit Cod. Vat. qui habet ἐπιβᾶσι τοῦ τείχους. quo modo legiſſe viſus eſt Lapus, dum vertit, qui primi muros invaderent. k Malim Βοϊλλανοί. quo modo vel Ἀβολανοί ex Plinio legendum cenſuit Glareanus. Sylb. l Planiore verborum ordine lege, τὰς πύλας ἀνοίγοντες ἐξέθεον ἀθρ. Sylb. m Rectius forſan ὑφισταμένους, ut p. 477. v. 3. Sylb. * Et inter pauciſſimas Latini generis exquiſitam. Lapus. Et unam è primariis Latini generis civitatibus numero perexiguis. Gelen. † i. e. numeri diminutio.

a Melius

θυμίαν, ἐπὶ τὸ πονοῦν μέρος τῆς στρατιᾶς αὐτὸς ὠθούμενος. ἦν τε οὐχ ὁ λόγος αὐτοῦ μόνον ἐπαγωγὸς ἐπὶ τὸ εὔψυχον, ἀλλὰ καὶ τὰ ἔργα. πάντα γὰρ ὑφίστατο κίνδυνον, καὶ οὐδεμιᾶς πείρας ἀπελείφθη, ἕως ἑάλω τὸ τεῖχος. κρατήσας δὲ καὶ ταύτης σὺν χρόνῳ τῆς πόλεως, καὶ τῶν ἁλόντων τοὺς μὲν ἐν χειρῶν νόμῳ διαφθείρας, τοὺς δὲ αἰχμαλώτους λαβών, ἀπῆγε τὴν δύναμιν, ἐπιφανεστάτην νίκην ἐξενηνεγμένος, καὶ λάφυρα κάλλιστα καὶ πλεῖστα ἄγων, χρήμασί τε παμπόλλοις ὧν ἐγκρατὴς ἐγένετο· ἦν δὲ αὐτόθι ὅσα ἐν οὐδενὶ τῶν ἁλόντων χωρίων· πλουτίσας τὴν στρατιάν.

Per Jul. 4228. Ante Chr. 486. Olymp. 73 2/3. V. C. Cat. 266. Var. 268.

tem exercitus laborantem adeundo, confirmabat: nec verbis tantum, ſed etiam factis, exemploque ſuo ad fortitudinem eos impellebat. Nam quodvis periculum ſubibat, & nihil intentatum reliquit, donec urbs expugnata eſſet. Hoc quoq; oppido tandem potitus, poſtquam oppidanos expugnatos partim jure belli interfecit, partim vivos cepit, victoria maxime inſigni relata, exercitum, pulcerrimis plurimiſque ſpoliis onuſtum, permultiſque pecuniis, quas adeptus fuerat (ibi enim quanta in nulla alia captarum urbium copia inventa eſt) ditatum abduxit.

XXI.

Μετὰ τοῦτο χώρα τε ὅσην διαπορεύοιτο, ὑποχείριος ἦν, καὶ πόλις οὐδεμία ἠναντιοῦτο ἔξω Λαουϊνίου, ἣν πρώτην γε πόλιν οἱ σὺν Αἰνείᾳ καταραντες εἰς Ἰταλίαν Τρῶες ἔκτισαν, καὶ ἀφ' ἧς τὸ Ῥωμαίων ἦν γένος, ὡς καὶ πρότερόν μοι δεδήλωται. οἱ δὲ ἐν ταύτῃ κατοικοῦντες, [a] πάντα πρότερον ᾤοντο δεῖν ὑπομένειν, ἢ τὸ πρὸς τοὺς προγόνους σφῶν πιστὸν ἐγκαταλιπεῖν. ἐγένοντο μὲν οὖν καὶ τειχομαχίαι τινὲς αὐτόθι καρτεραί, καὶ περὶ τῶν ἐρυμάτων ὀξεῖαι μάχαι. οὐ μὴν ἑάλω γε τὸ τεῖχος [b] κατὰ κράτος τῇ πρώτῃ ἐφόδῳ, ἀλλ' ἐδόκει χρόνου δεῖν ἡ πολιορκία καὶ τριβῆς. ἀποστὰς οὖν τῆς πολιορκίας ὁ Μάρκιος, [c] περιεταφρευσε κύκλῳ τὴν πόλιν καὶ ἀπεσταύρου, τὰς ὁδοὺς φυλάττων, ἵνα μήτε ἀγορὰ μήτε ἐπικουρία τις [d] αὐτῶν ἔξωθεν προσγένηται. Ῥωμαῖοι δὲ τῶν τε [e] κεκρατημένων πόλεων ἤδη τὸν ὄλεθρον ἀκούοντες, καὶ τὴν [f] προστεθειμένων τῷ Μαρκίῳ τὴν ἀνάγκην, ταῖς τε πρεσβείαις ἐνοχλούμενοι ταῖς ἀφικνουμέναις ὡς αὐτοὺς ὁσημέραι παρὰ τῶν μενουσῶν ἐν τῇ φιλίᾳ, καὶ δεομένων βοηθείας, οὗ τε Λαουϊνίου τὸν περιτειχισμὸν ὁρῶντες ἐν χερσὶν ὄντα, καὶ εἰ τόδε τὸ φρούριον ἁλώσεται, τὸν πόλεμον ἐπὶ σφᾶς ἥξειν εὐθὺς οἰόμενοι, μίαν ὑπέλαβον ἔσεσθαι ἁπάντων τῶν κακῶν λύσιν, εἰ ψηφίσαιντο τῷ Μαρκίῳ τὴν κάθοδον. καὶ ὅ,τε δῆμος [g] ἅπας ἐβόα, καὶ οἱ δήμαρχοι νόμον εἰσφέρειν ὑπὲρ ἀκυρώσεως τῆς καταδίκης ἐβούλοντο· ἀλλ' οἱ πατρίκιοι ἠναντιώθησαν αὐτοῖς, οὐκ ἀξιοῦντες τῶν δεδικασμένων λύειν οὐθέν. μὴ γενομένου δὲ προβουλεύματος ὑπὸ τῆς βουλῆς, οὐδὲ τοῖς δημάρχοις ἔτι [h] προσθεῖναι γνώμην εἰς τὸν δῆμον ἐδόκει. ὃ καὶ θαυμάζειν ἄξιον, ἀφ' ἧς δήποτε αἰτίας ἡ βουλὴ σπουδάζουσα τόν [i] τε ἔμπροσθεν χρόνον ὑπὲρ τοῦ Μαρκίου, τότε βουλομένῳ τῷ δήμῳ κατάγειν αὐτόν, ἠναντιώθη· πότερα πεῖραν αὐτοῦ ποιουμένη τῆς γνώμης, ἢ τῷ μὴ συγχωρεῖν [k] ἑκάστῳ ἑτοίμως, ἐπὶ τὸ μᾶλλον αὐτὸν σπουδάζειν παρορμῶσα, ἢ [l] τὰς καθ' ἑαυτῆς ἀπολύσασθαι βουλομένη διαβολὰς ὑπὲρ τοῦ μηδενὸς ὧν ἔπραττεν ὁ ἀνὴρ μήτε αἰτία μήτε συνεργὸς εἶναι. χαλεπὸν γὰρ ἦν ἀπόρρητον αὐτῆς γενόμενον τὸ βούλευμα συμβαλεῖν.

¶ Poſtea quacunque iter feciſſet, ager erat in ejus poteſtate; nec oppidum ullum ei reſiſtebat præter Lavinium, quam urbem primam Trojani Æneæ ſocii, quum ad Italiam appuliſſent, condiderunt, unde Romani originem ducebant, ut ante declaravi. Ejus igitur incolæ quidvis potius ſibi perferendum, quam fidem erga ſuos nepotes deſerendam putabant. Ibi igitur aliquoties in oppugnationibus acriter pugnatum eſt, præliaque atrocia pro munitionibus facta. Veruntamen, haud primo impetu urbs expugnata eſt: ſed obſidio & mora indigere ac diuturna fore videbatur. Marcius igitur, obſidione omiſſa, urbem foſſa valloque circumdedit, vias obſervans, ne quis commeatus aut auxilia externa ad illos venirent. Romani vero, quum tot urbium jam captarum excidium audirent, aliarumque neceſſitatem, qua compulſæ Marcio ſe adjunxerant, fatigati quotidianis legationibus ad ſe miſſis à civitatibus in amicitia permanentibus & auxilia implorantibus, ad hæc præſenti Lavinii circumvallatione territi, & ſi hoc oppidum caperetur, arma ſtatim in ſe converſum iri exiſtimantes, unum omnium malorum remedium fore credebant, ſi Marcio reditus in patriam decerneretur. & tota plebs vociferabatur, tribunique legem de abroganda ejus damnatione ferri cupiebant: ſed patricii illis adverſabantur, quia nihil, quod ſemel fuiſſet judicatum, irritum fieri volebant. Quum autem nullum S C. factum fuiſſet, ne tribuni quidem rem amplius ad populum referendam exiſtimarunt. quod ſane mirandum eſt, curnam ſenatus, qui antea Marcii adeo ſtudioſus erat, tunc tamen plebi eum reducere volenti adverſatus fuerit: utrum *id fecerit* ut animos ejus exploraret; an ut magis ejus deſiderium accenderet, ſi ſe facilem quibuſlibet ejus poſtulatis non præberet; an quod vellet crimina ſibi falſo objecta diluere, ut ita ſe nullius facinoris ab illo patrati aut auctorem aut ſocium fuiſſe fidem faceret, *incertum eſt*. difficile enim erat ſecretum ejus conſilium aſſequi conjectura.

XXII.

Ἀκούσας δὲ ταῦτα παρ' αὐτομόλων τινῶν ὁ Μάρκιος, ὡς εἶχεν ὀργῆς, εὐθὺς ἀναστήσας τὴν δύναμιν, ἦγεν ἐπὶ τὴν Ῥώμην, φυλακὴν τοῦ Λαουϊνίου

¶ Marcius autem, his per quoſdam tranſfugas cognitis, ut erat iratus, ſtatim motis inde caſtris, Romam cum copiis contendit, exercitus parte quanta opus erat ad Lavinii

a Melius in *Cod. Vat.* πάντα πρότερον ᾤοντο δεῖν ὑπομένειν, ἢ τὸ πρὸς τοὺς προγόνους σφῶν Ῥωμαίους πιστὸν ἐγκαταλιπεῖν. atque eodem plane modo *Lapus*, qui vertit, *eſſe potius omnia omnino gravia ſuſtinenda, quam in nepotes ſuos Romanos fidem relinquendam*: niſi quod forſan ἀπογόνους pro προγόνους legerit, ut exiſtimant *Sylb.* & *Port.* b Ἀπὸ κράτους *Vat.* c Rectius περιεταφρεύσε; eodem ſcilicet tempore quo ſequitur ἀπεσταύρου. *Sylb.* d Pro αὐτῶν legendum potius αὐτῇ vel αὐτοῖς. *Sylb.* e Κεκρατημένων ἤδη πόλεων *Vat.* f Προσθεμένων *Vat.* g Ἅπας ἰδίᾳ τοῦτο, καὶ οἱ *Vat.* h Προσθεῖναι ſupra quoque in ſimili loquendi genere legitur p. 429. v. 4. Sed alibi frequentius προσθεῖναι. *Sylb.* Προθεῖναι in *Cod. Vat.* i Non agnoſcit *Vat.* Illudque vel redundare, vel in γε mutandum eſſe cenſuit *Sylb.* k Pro ἑκάστῳ aptius legas αὐτῷ vel αὐτό. *Sylb.* Vocabulum hoc plane omittit *Vat.* l Τὰς ἰδίας καθ' ἑαυτῆς. *Vat.*

a Pro

Per. Jul. 4228. *Ante Chr.* 486. *Olymp.* 73 $\frac{2}{3}$ *V. C. Cat.* 265. *Var.* 268.

nii cuſtodiā relicta; & mox ad foſſas Cluilias, circiter ſtadia quadraginta ab urbe diſtantes, caſtra poſuit. Cujus adventu in urbe cognito, maximus exortus eſt tumultus, quaſi jam jam mœnia eſſent oppugnanda. quare alii ad muros correptis armis nullius juſſu currebant; alii ad portas conglobati ſine duce ferebantur; alii ſervis armatis ad parietes domeſticos ſtabant; alii * arcem Capitolinam & cætera loca urbis munita occupabant: & mulieres ſolutis crinibus ad delubra templaque currebant, lugentes, & ſuppliciter à diis petentes, ut imminens periculum ab urbe averterent. Sed quum nox illa præteriiſſet, & diei ſequentis maxima pars, & eorum quæ timuerant nihil accidiſſet, ſed Martius quieſceret, nec quidquam moveret, omnes plebeji in forum concurrerunt, & patricios in curiam vocarunt; & niſi reditum homini ſenatuconſulto decreviſſent, ſe ſibi ipſis, utpote proditis, conſulturos dixerunt. Tunc igitur patricii, quum in curiam conveniſſent, decreverunt legatos ad Marcium mittere, quinque viros ex maximis natu, illi cariſſimos, ut de pace & amicitia agerent. Legatorum autem ab illis delectorum hæc fuere nomina, Marcus Minucius, Poſtumus Cominius, Spurius Largius, Publius Pinarius, & Quintus Sulpicius, omnes viri conſulares. Qui ubi ad caſtra venerunt, & Marcius eorum adventum cognovit, ſedens cum nobiliſſimis Volſcorum & ſociorum in eo loco, unde maxime exaudiri poſſent ea quæ dicerentur, eos ad ſe vocari juſſit. Qui quum ingreſſi fuiſſent, Minucius qui plurimum in ſuo conſulatu ejus cauſſa laborarat, & plebi vehementiſſime adverſatus fuerat, exorſus hujuſmodi habuit orationem.

Legatio ad Marcium.

XXIII. ¶ " Omnes ſcimus, Marci, te injuria à plebe affectum, qui turpis criminis reus peractus patria pulſus fueris; nec putamus mirandum eſſe quod indigneris, & hanc adverſam fortunam iniquo animo feras. Hoc enim communi naturæ lege apud omnes eſt receptum; ut qui injuriam eſt paſſus, ei ſit infenſus à quo eam accepit. Verum illud miramur, quod non recta ratione nec prudenter inquiras quos ulciſci & quos vindicare tibi conveniat, nec modum ullum in exigendis pœnis ſerves: ſed eodem modo inſontes quo ſontes, & amicos quo inimicos tractes, immobileſq; naturæ leges violes, & jura divina confundas, atque adeo ne recorderis quidem amplius tui ipſius, quibuſnam ortus, & quiſnam ſis. & nos è patriciis natu maximi, tuique ſtudioſiſſimi, legati à rep. venimus, ut defenſionem cum deprecatione mixtam afferamus, & nunciemus quibus conditionibus poſtu-

τῆς ἀρχῆς καταλιπών· καὶ αὐτίκα τῆς πόλεως [a] σταδίους τετταράκοντα ἀποσχὼν, κατεστρατοπέδευσε περὶ τὰς καλουμένας [b] Κλοιλίας τάφρους. μαθοῦσι δὲ τὴν παρουσίαν αὐτοῦ [c] κατὰ τὴν πόλιν τοσοῦτος ἐνέπεσε θόρυβος, ὡς αὐτίκα [d] τοῖς τείχεσι τοῦ πολέμου προσάξοντος. ὥστε οἱ μὲν, ἐπὶ τὰ τείχη, τὰ ὅπλα λαβόντες, ἔθεον ἄνευ παραγγέλματος· οἱ δὲ, ἐπὶ τὰς πύλας κατὰ πλῆθος ἐφέροντο χωρὶς ἡγεμόνος· οἱ δὲ, τοὺς δούλους καθοπλίσαντες, [e] ἐπὶ τοῖς τείχεσι τῶν οἰκιῶν [f] ἔστησαν· οἱ δὲ, τήν τε ἄκραν καὶ τὸ Καπιτώλιον, καὶ τοὺς ἄλλους ἐρυμνοὺς τόπους τῆς πόλεως κατελαμβάνοντο· γυναῖκές τε λελυμέναι τὰς κόμας, ἐπὶ τὰ τεμένη καὶ τοὺς νεὼς ἔθεον, ὀλοφυρόμεναί τε καὶ δεόμεναι τῶν θεῶν, ἀποστρέψαι τῆς πόλεως τὸν ἐπιόντα [g] φόβον. ὡς δὲ ἥ τε νὺξ παρῆλθεν, καὶ τῆς ἐπιούσης ἡμέρας τὸ πλεῖστον, καὶ ὧν ἐδεδοίκεσαν οὐδὲν ἐγίνετο, ἀλλ᾽ ἔμενεν ὁ Μάρκιος ἐφ᾽ ἡσυχίας, συνέδραμον ἅπαντες εἰς τὴν ἀγορὰν οἱ δημοτικοὶ, καὶ τοὺς πατρικίους ἐκάλουν εἰς τὸ βουλευτήριον· καὶ εἰ μὴ [h] προβουλεύσωσι τῷ ἀνδρὶ τὴν κάθοδον, αὐτοὶ [i] βουλεύεσθαι περὶ σφῶν αὐτῶν ἔφασαν ὡς προδιδόμενοι. τότε δὴ συνελθόντες εἰς τὴν βουλὴν οἱ πατρίκιοι, ψηφίζονται πρεσβευτὰς πρὸς τὸν Μάρκιον ἀποστεῖλαι πέντε ἄνδρας ἐκ τῶν πρεσβυτάτων, οὓς μάλιστα ἐκεῖνος ἠσπάζετο, περὶ διαλύσεώς τε καὶ φιλίας διαλεξομένους. ἦσαν δὲ οἱ προχειρισθέντες ὑπ᾽ αὐτῶν ἄνδρες οἵδε, [k] Μάρκος Μινύκιος, καὶ [l] Πόστουμος Κομίνιος, καὶ Σπόριος Λάρκιος, καὶ Πόπλιος Πινάριος, καὶ Κόιντος Σουλπίκιος, ἅπαντες ὑπατικοί. ὡς δὲ ἀφίκοντο ἐπὶ τὸ στρατόπεδον, καὶ ἔγνω τὴν παρουσίαν αὐτῶν ὁ Μάρκιος, καθεζόμενος ἅμα τοῖς ἐπιφανεστάτοις Οὐολούσκων τε καὶ τῶν ἄλλων συμμάχων, ἔνθα [m] πλεῖστοι ἔμελλον ἀκούεσθαι τῶν λεγομένων, ἐκέλευσε καλεῖν τοὺς ἄνδρας. εἰσελθόντων δὲ αὐτῶν, ἤρξατο τοῦ λόγου Μινύκιος, ὁ πλεῖστα κατὰ τὸν τῆς ὑπατείας χρόνον σπουδάσας ὑπὲρ αὐτοῦ, καὶ μάλιστα τοῖς δημοτικοῖς ἐναντιωθεὶς, καὶ ἔλεξε τοιάδε. 497

" Ὅτι μὲν οὐ δίκαια πέπονθας ὑπὸ τοῦ δήμου, ὦ Μάρκιε, μετ᾽ αἰσχρᾶς αἰτίας ἐξελαθεὶς ἐκ τῆς πατρίδος, ἅπαντες ἴσμεν· καὶ οὐδὲν οἰόμεθά σε ποιεῖν θαυμαστὸν, εἰ χαλεπαίνεις καὶ ἀγανακτεῖς ἐπὶ ταῖς τύχαις. κοινὸς γὰρ δὴ τῆς ἁπάντων φύσεως οὗτος ὁ νόμος, ἐχθρὸν εἶναι τῷ δράσαντι τὸ πεπονθὸς κακῶς. ὅτι δὲ οὐ μετὰ λογισμοῦ σώφρονος ἐξετάζεις οὓς ἀμύνεσθαί τε καὶ τιμωρεῖσθαί σοι προσήκει, οὐδὲ μετριάζεις περὶ τὴν ἀνάπραξιν τῆς δίκης, ἀλλ᾽ ἐν τῷ αὐτῷ τίθεσαι τά τε ἀναίτια τοῖς αἰτίοις, καὶ τὰ φίλια τοῖς πολεμίοις, νόμους τε κινεῖς φύσεως ἀκινήτους, καὶ τὰ πρὸς τοὺς θεοὺς συνταράττεις ὅσια, καὶ οὐδὲ σεαυτὸν, ἐξ ὧν τε καὶ ὅστις ἔφυς, ἔτι μέμνησαι, τοῦτο τεθαυμάκαμεν. ἥκομέν τε ἀποσταλέντες ὑπὸ τοῦ κοινοῦ πρέσβεις οἱ προύχοντες ἡλικίᾳ τῶν πατρικίων, καὶ περί σε προθυμότατοι, μεμιγμένην φέροντες δικαιολογίαν παραιτήσει, [n] καὶ ἐφ᾽ οἷς ἀξιοῦμέν σε διαλύσασθαι τὴν ἔχθραν πρὸς τὸν δῆ-
" μον,

a Pro *σταδίους τετταράκοντα Livius* habet *quinque millia paſſuum*. recte. nam mille unum facit octo ſtadia, ut teſtatur *Plutarchus* in Gracchis. *Sylb.* b Κλυίας *Vat.* c Τοῖς κατὰ τὴν πόλιν *Vat.* quo modo legendum eſſe monuerunt *Sylb.* & *Port.* d Malim τὸν πόλεμον προσάξοντος, ſc. Μαρκίου. ſic enim *Dionyſius*, de eodem Marcio verba faciens, alibi loquitur, εἰ τολμήσειε προσάγειν τοῖς τείχεσι τὸν πόλεμον. *Port.* e Quod τείχη privatis ædibus tribui non ſoleant, *Lapus* legit ἐπὶ τοίχοις, *ſuper parietes ædium.* Sed proculdubio legendum ἐπὶ τέγεσι, *ſuper tectis*, ut alibi loquitur *Dionyſius* noſter. *Sylb.* f In *Cod. Vat.* ἵστασαν. g Φόβον appellat periculum terroris plenum. *Port.* h Προσβουλεύσουσι *Vat.* i Si βουλεύσεσθαι malis, per me licet. *Sylb.* k Μάρκιος male in *Ed. Steph.* l Ποςούμιος *Vat.* m Optime in *Cod. Vat.* πλεῖστοι ἔμελλον ἀκούσεσθαι. nec aliter in *Lapi Cod.* nam vertit, *unde multi audituri erant quæ dicerentur.* n Lectionem hanc agnoſcit etiam *Lapus*, dum vertit; *& renunciantes quibus conditionibus poſtulemus te cum plebe inimicitiam deponere.* Locum hunc *Gelenius* per hypallagen verterat; *accepturique viciſſim conditiones pacis, quas veiis renunciari populo. Sylb.* * Rectius *Lapus*, qui vertit *arcem & Capitolium.* quum non unicam fuiſſe ἄκραν oſtendat hic locus *Dionyſii*; τὰς ἄκρας καὶ τοὺς ἐρυμνοὺς τόπους τῆς πόλεως κατειλῆφθαι. Sed hic poſt τήν τε ἄκραν fortaſſe nomen ejus addiderat. *Steph.*

ἀπαγ-

498 "μον, [a] ἀπαγγέλλοντες· πρὸς δὲ τούτοις, ἃ νομίζομεν εἶναι κάλλιστα καὶ συμφερώτατά σοι, ταῦτα παραινέσοντες. "Ἀρχέτω δὲ ὁ περὶ τῶν δικαίων λόγος. συνέστη τὸ δημοτικὸν ἐπί σοι παροξυνθὲν ὑπὸ τῶν δημάρχων, καὶ ἧκον ὡς ἀποκτενοῦντές σε ἄκριτον, οἷς φοβερὸς ἦσθα. τοῦτο τὸ ἔργον ἐκωλύσαμεν ἡμεῖς οἱ ἐκ τοῦ συνεδρίου, καὶ παρέσχομέν σοι μηδὲν ὃ μὴ δίκαιον ἦν τότε παθεῖν. μετὰ τοῦτο προὐκαλοῦντό σε οἱ κωλυθέντες ἀνελεῖν, [b] ἐπὶ δίκην, αἰτιασάμενοι πονηροὺς εἰπεῖν κατ' αὐτῶν ἐν τῇ βουλῇ λόγους. ἐνέστημεν καὶ πρὸς τοῦτο, ὡς οἶσθα, καὶ οὐκ ἐπετρέψαμεν, οὔτε γνώμης οὔτε λόγων ὑπέχειν σε δίκας. [c] ἀποτυχόντες καὶ τούτου, τελευτῶντες ἧκον ἐφ' ἡμᾶς [d] αἰτιώμενοι τυραννίδα. ἐπὶ ταύτην αὐτὸς ὑπέμεινας ἀπολογήσασθαι τὴν αἰτίαν, ἐπεὶ πάμπολυ ἀπεῖχες αὐτῆς, καὶ παρέσχες τοῖς δημοτικοῖς περὶ σεαυτοῦ τὴν ψῆφον ἀναλαβεῖν. ἡ βουλὴ δὲ καὶ τότε παρῆν, καὶ πολλὰς ἐποιεῖτο δεήσεις περὶ σοῦ. τίνος οὖν ἡμεῖς οἱ πατρίκιοι τῶν συμβεβηκότων κακῶν γεγόναμεν αἴτιοι; καὶ διὰ τί πολεμεῖς ἡμῖν τοσαύτην εὔνοιαν ἀποδειξαμένοις περί σε κατὰ τὸν τότε ἀγῶνα; ἀλλὰ μὴν οὐδὲ τὸ δημοτικὸν ἅπαν ἐξελαθῆναί σε βουλόμενον εὑρέθη. [e] δυσὶ γὰρ ἑάλως ψήφοις μόναις. ὥστε οὐδὲ τούτοις ἂν εἴης σὺν δίκῃ πολέμιος, οἵ σε ὡς οὐδὲν ἀδικοῦντα ἀπέλυσαν. τίθημι δέ, εἰ βούλει, πᾶσι μὲν τοῖς δημόταις δόξαν, ὅλῃ δὲ τῇ βουλῇ φανέν, ταύτῃ χρήσασθαί σε τῇ συμφορᾷ, καὶ δίκαιον εἶναί σου τὸ πρὸς ἅπαντας ἡμᾶς μῖσος· ἀλλ' αἱ γυναῖκές σε, ὦ Μάρκιε, τί δεινὸν εἰργάσαντο, ἀνθ' ὅτου πολεμεῖς αὐταῖς; ποίαν ἐπενέγκασαι περὶ φυγῆς ψῆφον; ἢ τίνας εἰποῦσαι πονηροὺς λόγους; τί δὲ οἱ παῖδες ἡμῶν δράσαντες ἢ [f] διανοηθέντες ἄδικον περί σου, κινδυνεύουσιν ὑπὲρ αἰχμαλωσίας καὶ τῶν ἄλλων ἃ παθεῖν αὐτοὺς εἰκός, ἐὰν ἡ πόλις ἁλῷ; οὐ τὰ δίκαια διαιτᾷς, ὦ Μάρκιε, [g] καὶ τοῦτον οἴει δεῖν τὸν τρόπον τὰ ὑπαίτια καὶ ἐχθρὰ μισεῖν, ὥστε μηδὲ τῶν ἀναιτίων φείδεσθαι καὶ φίλων. [h] οὐκ ἄρα προσήκοντα ἀνδρὶ ἀγαθῷ φρονεῖς. ἵνα δὲ ἅπαντα ταῦτα ἀφῶ, τί ἂν ἔχοις εἰπεῖν, ὦ πρὸς Διός, εἴ τις ἔροιτό σε, τοὺς δὲ δὴ τάφους τῶν προγόνων τί παθὼν ὑπ' αὐτῶν ἀνασκάπτεις, καὶ τιμὰς ἃς κομίζονται παρὰ ἀνθρώπων, ἀφαιρῇ; θεῶν δὲ βωμοὺς καὶ τεμένη καὶ νεώς, τίνος ἀδικήματος ὀργῇ συλᾷς καὶ κατακαίεις, καὶ ἀνατρέπεις, καὶ σεβασμῶν οὐκ ἐᾷς τυγχάνειν τῶν νομίμων; τί πρὸς ταῦτα φαίης ἄν; ἐγὼ μὲν γὰρ οὐδὲν ἐρῶ. [i] ταῦτά σοι περί τε ἡμῶν, ὦ Μάρκιε, καὶ τῶν ἐκ τοῦ συνεδρίου, καὶ περὶ τῶν ἄλλων πολιτῶν, οὓς ἀπολέσαι προθυμῇ, κακὸν οὐδὲν ὑπ' αὐτῶν πεπονθώς, τάφων τε καὶ ἱερῶν καὶ πόλεως τῆς γειναμένης 499 τε καὶ θρεψαμένης, τὰ δίκαια εἰρήσθω. [k] Ἀφαιρέσει δὲ δὴ πάντας μὲν ἀνθρώπους καὶ τοὺς μηδὲν ἀδικοῦντάς σε, γυναιξὶν ὁμοῦ καὶ τέκνοις δίκας σοὶ δοῦναι

"lemus ut cum plebe in gratiam redeas; præterea ut iis de rebus te admoneamus, quas & pulcerrimas eſſe, tibique maxime conducere putamus. ¶ Ac primum quidem de jure verba faciamus. XXIV. Conſpiravit in te plebs à tribunis concitata, teque indemnatum occidere ſunt conati, quibus eras formidabilis. Hoc ne fieret, nos ſenatores prohibuimus, effecimuſque ne quid contra jus tunc patereris. Poſtea qui te interficere prohibiti ſunt, criminantes te in ſenatu ſibi maledixiſſe, diem tibi dixerunt, qua ad cauſſam dicendam apud populum venires. Hic quoque, ut ſcis, reſtitimus, nec te vel ſententiæ dictæ vel orationis habitæ pœnas luere paſſi ſumus. Quum hoc quoque fruſtrati fuiſſent, tandem nos adierunt, tibi tyrannidis affectatæ crimen objicientes. ad hoc crimen refellendum ipſe venire non dubitaſti, quod ab ejus culpa plurimum aberas, & te plebis judicio permiſiſti. at tunc quoque ſenatus adfuit, & tua cauſſa multas preces adhibuit. Cujusnam igitur mali, quod tibi acciderit, nos patricii auctores fuimus? & cur nos bello petis, qui tantam erga te benevolentiam in tua cauſſa periculoque tunc demonſtravimus? imo ne plebem quidem totam te expulſum voluiſſe ſatis conſtat. duobus enim tantum ſuffragiis damnatus fuiſti. Quare, ne his quidem jure hoſtis eſſe potes, qui te ut inſontem abſolverunt. Sed faciamus, ſi libet, te totius plebis & totius ſenatus communi ſententia in hoc infortunium incidiſſe, & tuum in nos omnes odium juſtum eſſe; quid tamen damni mulieres, Marci, tibi dederunt, ut bellum illis inferres? quod ſuffragium tulerunt ut in exſilium pellereris? quam malam concionem adverſus te habuerunt? quod vero facinus injuſtum noſtri liberi aut fecerunt aut cogitarunt contra te, ut nunc illis immineat periculum ſervitutis, & aliorum malorum, quæ, ſi per vim urbs capiatur, eos paſſuros veriſimile eſt? Non recte ſentis, nec juſte facis, Marci, qui putas ita ſontes & inimicos odio perſequendos, ut ne inſontibus quidem & amicis parcatur. Non igitur cogitas quod virum bonum decet. Sed ut hæc omnia omittam, quid, per Jovem, reſpondere poſſes, ſi quis te interrogaret; quanam injuria à majoribus laceſſitus eorum monumenta evertis, & honores illis ab hominibus delatos eripis? deorum vero aras, delubra, & templa, qua injuria ab illis accepta offenſus diripis, incendis, ſubvertis, deoſque cultu ſolenni & legitimo privas? quid ad hæc reſpondere poſſes? Equidem nihil video. Atque, quod attinet ad jus, hæc & pro nobis, Marci, & pro ſenatu, & pro cæteris civibus, quos perdere cupis, nulla injuria ab illis affectus, & pro ſepulcris, & templis, & urbe, quæ te genuit & educavit, dicta ſint. XXV. ¶ An igitur decebat omnes homines, & eos qui nullam tibi injuriam fecerunt, una cum ipſis conjugibus & liberis tibi pœnas dare, ita ut funditus

"everte-

Per. Jul. 4228. Ante Chr. 486. Olymp. 73 2/3. V.C. Cat. 266. Var. 268.

a Ἀπαγγελοῦντες *Vat.* b Ἐπὶ δίκης *Vat.* c Conjunctio δὲ poſt ἀποτυχόντες videtur deſiderari. *Sylb.* d Αἰτιώμενοί σε τυραννίδα *Vat.* e Δυσὶ γοῦν ἑάλως *Vat.* f Διανοηθέντες ἀδικεῖν περί σου *Vat.* g *Lapus* pro οὐ non abſurde legit εἰ: *non recte judicas, ſi eodem modo odiſſe oportere putas. Sylb.* Legitima conſtructio poſtulat ut legamus, ὃς τοῦτον οἴει δεῖν &c. *Lapi* tamen lectio non diſplicet. *Port.* h Οὐκ ἄρα τὰ προσήκοντα *Vat.* i Ταῦτά σοι περί τε ἡμῶν αὐτῶν, ὦ Μάρκιε &c. *Vat.* k *Lapus* pro ἀφαιρέσει legit ἀναιρέσει *everſione*, quaſi ἀναιρέσει δίκας δοῦναι ſit everti atque deleri ad perſolvendas pœnas. Verius forſan ἀμέλει, *nempe, nimirum, ſcilicet. Sylb.*

ἀ Ἐργα-

Per. Jul. 4228. “ everterentur, omneſque deos & heroas &
Ante Chr. 486. “ genios, ipſamque remp.& agros tribunorum
Olymp. 73 $\frac{2}{3}$ “ dementiam luere, ita ut nihil exciperetur,
V. C. Vat. 266. *Var.* 268. “ & nihil inultum à te relinqueretur? Annon
“ ſatis pœnarum ab omnibus jam exegiſti,
“ tanta cæde facta, tot agris igne ferroque va-
“ ſtatis, tot urbibus funditus everſis, tot feſtis
“ & ſacrificiis & deorum geniorumque culti-
“ bus ſublatis, ita ut multis in locis nec dies
“ feſti celebrentur, nec ſacrificia fiant,nec diis
“ honores legitimi tribuantur? Equidem exi-
“ ſtimo indignum viro, cui virtus quantulæ-
“ cunque curæ eſt, ſi ſine ullo diſcrimine ini-
“ micos & amicos occidat, & gravem atque
“ implacabilem iram gerat in eos à quibus ali-
“ qua injuria fuerit affectus, præſertim vero ſi
“ ſæpius pœnas de illis eaſque acerbas ſum-
“ pſerit. Hæc igitur ſunt quæ attulimus, tum
“ ut nos ipſos purgemus, tum ut pro plebe te
“ deprecemur. De quibus vero honoratiſſimi
“ quique te benevolentiæ cauſſa ſummo ſtudio
“ monent, & quæ tibi in gratiam cum patria
“ redeunti pollicentur, hæc ſunt. Qua in re
“ maxime potes,& in qua numen divinum ti-
“ bi favet, in ea moderate te geras, & fortunæ
“ beneficia prudenter diſpenſes, cogitans res
“ omnes eſſe mutabiles,& nihil unquam in eo-
“ dem ſtatu permanere ſolere: quidquid enim
“ excellit, quando ad ſummum claritatis faſti-
“ gium evaſit, indignationem deorum effu-
“ gere nequit, & rurſus ad nihilum redigitur.
“ Hoc autem potiſſimum accidit ſævis ac ſu-
“ perbis ingeniis, quæ humanæ naturæ termi-
“ nos tranſgrediuntur. Nunc autem tibi ho-
“ neſtiſſimis conditionibus bellum deponere
“ licet. Nam & totus ſenatus ad decernendum
“ tibi reditum, & populus ad perpetui exſilii
“ mulctam lege ſancita abrogandam eſt para-
“ tus. Quid igitur vetat te ſuaviſſimo chariſ-
“ ſimoque neceſſariorum tuorum conſpectu
“ iterum frui,& patriam exoptandam recupe-
“ rare, & imperare, ut te decet, imperantibus,
“ & duces ducere, & liberis nepotibuſque ma-
“ ximam gloriam relinquere? Atque horum
“ omnium promiſſorum, mox mox præſtan-
“ dorum,nos tibi ſponſores ſumus. Nunc enim
“ non deceret ex S C. aut plebiſcito tibi quid-
“ quam æqui aut moderati decerni,dum caſtra
“ contra nos poſita habes, & te hoſtiliter ge-
“ ris. quod ſi ab armis diſceſſeris,decretum de
XXVI. “ reditu tibi à nobis brevi afferetur. ¶ Atque
“ hæc ſunt bona quæ habiturus es, ſi cum pa-
“ tria in gratiam redieris. Quod ſi iraſci per-
“ gas, nec odium contra nos conceptum depo-
“ nas,in multa & gravia incides mala,quorum
“ duo, quæ maxima & certiſſima ſunt, nunc
“ dicam. Primum,qui rem factu difficilem,imo
“ vero quæ nullo modo fieri poteſt, improbe
“ concupiſti, pop.Rom. potentiam,idque Vol-
“ ſcorum armis, evertere : deinde, quia ſi res
“ ſucceſſerit & voti compos fueris, id conſe-

“ προσῆκεν. πάντας δὲ θεοὺς τε καὶ ἥρωας καὶ δαίμονας, πό-
“ λιν τε καὶ χώραν ἀπολαῦσαι τῆς τῶν δημάρχων ἀνοίας,
“ καὶ μηδὲν ἐξαίρετον μηδὲ ἀτιμώρητον ἀφεῖσθαι μέρος
“ ὑπό σου; οὐχ ἱκανὰς ἤδη παρὰ πάντων εἰσπέπραξαι
“ δίκας, τοσοῦτον μὲν φόνον [a] ἐργασάμενος, τοσαύτην δὲ
“ χώραν πυρὶ καὶ σιδήρῳ λωβησάμενος, τοσαύτας δὲ πόλεις
“ ἐκ βάθρων ἀναστήσας, [b] ἑορτὰς δὲ καὶ θυσίας καὶ σεβα-
“ σμοὺς [c] θεῶν ἢ δαιμόνων, ὡς ἐν πολλοῖς τόποις ἀνεόρτους
“ ἀναγκάσας γενέσθαι καὶ ἀθύτους, καὶ τιμῶν νομίμων ἀμοί-
“ ρους; ἐγὼ μὲν [d] οὖν οὐκ ἠξίουν ἄνδρα ὅτῳ φροντὶς ὁπο-
“ σηοῦν ἀρετῆς ἐστιν, οὔτε [e] συναιρεῖν τοῖς ἐχθροῖς τὰ φίλια,
“ οὔτε χαλεπὸν ὀργὴν εἶναι καὶ ἀπαραίτητον εἰς τοὺς ἐξα-
“ μαρτάνοντάς τι περὶ αὐτὸν, ἄλλως τε καὶ δίκας παρ᾽ αὐ-
“ τῶν εἰληφότα πολλὰς καὶ μεγάλας. ἃ μὲν οὖν ἀπολο-
“ γεῖσθαί τε περὶ ἡμῶν αὐτῶν εἴχομεν, καὶ παραιτεῖσθαί σε
“ περὶ τῶν δημοτικῶν, ταῦτά ἐστιν. ἃ δὲ [f] ὑποτίθεσθαί σοι δι᾽
“ εὔνοιαν οἱ τιμιώτατοι [g] φιλονεικοῦντες καὶ ὑπισχνεῖσθαι διαλ-
“ λαττομένῳ πρὸς τὴν πατρίδα, ταυτί. [h] ἐν ᾧ τὸ δύνα-
“ σθαί σοι μάλιστα ὑπάρχει, καὶ [i] τὸ θεῖον ὅ,τι συλλαμβάνει,
“ μετριάσαι, καὶ ταμιεύσασθαι τὴν τύχην, ἐνθυμηθέντα ὅτι
“ μεταβολῆς ἔχεται πάντα τὰ πράγματα, καὶ οὐδὲν ἐπὶ
“ τῶν αὐτῶν φιλεῖ διαμένειν· νεμεσᾶταί τε ἅπαντα ὑπὸ
“ θεῶν τὰ ὑπερέχοντα, ὅταν εἰς ἄκρον ἐπιφανείας ἀφίκη-
“ ται, καὶ τρέπεται πάλιν εἰς τὸ μηδέν. μάλιστα δὲ τοῦτο
“ πάσχει τὰ σκληρὰ καὶ μεγάλαυχα φρονήματα καὶ τοὺς
“ ὅρους ἐκβαίνοντα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. ὑπάρχει δέ
“ σοι νῦν πάντων κράτιστα καταλύσασθαι τὸν πόλεμον.
“ ἥ τε γὰρ βουλὴ πᾶσα ὥρμηται τὴν κάθοδον ψηφί-
“ σασθαί σοι, καὶ ὁ δῆμος ἕτοιμός ἐστι νόμῳ κυρωθέντι λῦ-
“ σαι τὴν ἀειφυγίαν. τί οὖν ἔτι κωλύει σὲ τὰς ἡδίστας καὶ
“ τιμιωτάτας ὄψεις [k] τῶν ἀναγκαίων σωμάτων ἀπολα-
“ βεῖν, καὶ κομίσασθαι τὴν περιμάχητον πατρίδα, ἄρχειν
“ τε, ὥσπερ σοι προσῆκεν, ἀρχόντων, καὶ ἡγεῖσθαι ἡγεμό-
“ νων, παισί τε καὶ ἐγγόνοις μέγιστον αὔχημα κατα-
“ λιπεῖν; τούτων μέντοι τῶν ὑποσχέσεων ἡμεῖς ἐγγυη-
“ ταὶ πασῶν ἐσμεν, ὡς [l] αὐτίκα μάλιστα γενησομένων.
“ νῦν μὲν γὰρ οὐχὶ καλῶς εἶχε ψηφίσασθαί σοι τὴν βου-
“ λὴν ἢ τὸν δῆμον οὐθὲν ἐπιεικὲς ἢ μέτριον, ἕως ἀντιπαρεστρα-
“ τοπέδευσας ἡμῖν, καὶ τὰ πολεμίων ἔργα δρᾷς; εἰ δὲ ἀπο-
“ σταίης τῶν ὅπλων, ἥξει σοὶ τὸ περὶ τῆς καθόδου ψήφισμα
“ φερόμενον ὑφ᾽ ἡμῶν οὐκ εἰς μακράν. Ἀγαθὰ μὲν δὴ ταῦτα
“ ὑπάρξει σοὶ διαλλαττομένῳ· μένοντι δὲ ἐπὶ τῆς ὀργῆς,
“ καὶ μὴ διαλυομένῳ τὸ μῖσος πρὸς ἡμᾶς, πολλὰ καὶ χα-
“ λεπά, ἐξ ὧν ἐγὼ δύο τὰ μέγιστα νῦν καὶ φανερώτατα 500
“ ἐρῶ. πρῶτον μὲν, ὅτι δυσκόλου γενέσθαι, μᾶλλον δὲ
“ ἀδυνάτου πράγματος πονηρὸν ἔρωτα ἔχεις, πόλεως τῆς
“ Ῥωμαίων καθελεῖν τὴν ἰσχὺν, καὶ ταῦτα τῶν Οὐολού-
“ σκων ὅπλοις· ἔπειθ᾽, ὅτι σοι κατορθώσαντί τε καὶ ἐπιτυ-
χόντι,

a Ἐργασάμενος ἀνθρώπων, τοσαύτην &c. in *Cod. Vat.* *b* Senſus & legitima verborum ſententiarumque connexio lectionem hujuſmodi videtur flagitare, ἑορτὰς δὲ ἀνελὼν, καὶ θυσίας, καὶ σεβασμοὺς θεῶν, ἢ δαιμόνων, οὓς ἐν πολλοῖς τόποις ἀνεόρτους ἠνάγκασας γενέσθαι, καὶ ἀθύτους &c. i. e. *Et ſublatis ſolennitatibus, & ſacrificiis, & cultibus Deorum & Geniorum, quos multis in locis ſine ſolennitatibus & ſine ſacrificiis eſſe coëgiſti, & quos legitimis ac debitis honoribus fraudaſti. Port.* *c* Θεῶν καὶ δαιμονίων *Vat.* *d* Non agnoſcit *Vat.* *e* Συναιρεῖν optime in *Cod. Vat.* quo modo legendum eſſe docuit *Sylb.* *f* Vox ὑποτίθεσθαι, ut & mox ὑπισχνεῖσθαι, pendet ab ἔχουσι ſubintellecto. *Port.* *g Lapus* pro φιλονεικοῦντες videtur legiſſe φιλονεικοῦμεν. *Sylb.* In *Cod. Vat.* τιμιώτατοι φίλων ἥκοντες. *h* Illud ἐν τῷ accipiendum videtur pro ἐν ὅσῳ χρόνῳ. *Sylb.* *i* Τὸ θεῖον ἔτι συλλ. *Vat.* quo modo & *Sylb.* hoc ſenſu: *dum maximæ tibi vires ſuppetunt, & deus adhuc favet ſuademus iram moderari & fortunæ parcius uti.* *k* Τῶν ἀναγκαιοτάτων σωμάτων *Vat.* *l* Uſitatius αὐτίκα μάλα *Sylb.* atque ita in *Cod. Vat.*

a Illud

Per. Jul. 4228. Ant. Chr. 486. Olymp. 73 ¾. V. C. Cat. 266. Var. 268.

“χόντι, πάντων ἀνθρώπων [a] ὑπάρξει σοι δυστυχέστατον νομίζεσθαι. ἐξ ὧν δὲ ταῦτα παρέσταταί μοι φρονεῖν περὶ σοῦ, ἄκουσον, ὦ Μάρκιε, μηδὲν πρὸς τὴν ἐλευθερίαν μου τῶν λόγων τραχυνόμενος. σκόπει δὲ πρῶτον ὑπὲρ τοῦ ἀδυνάτου. Ῥωμαίοις, ὡς οἶσθα καὶ σύ, πολλὴ μέν ἐστι νεότης ἐπιχώριος· ἧς εἰ τὸ στασιάζον ἐξαιρεθείη· γενήσεται δὲ τοῦτο κατὰ πολλὴν ἀνάγκην νῦν, διὰ τόνδε τὸν πόλεμον· πάντα γὰρ ὑπὸ δέους κοινοῦ [b] συνίστασθαι φιλεῖ τὰ διάφορα· οὐχ ὅτι Οὐολοῦσκοι κρατήσουσιν, ἀλλ' οὐδὲ ἄλλο τῶν κατὰ τὴν Ἰταλίαν [c] ἔθνος οὐθέν. [d] πολλὴ καὶ ἡ Λατίνων καὶ τῶν ἄλλων [e] συμμάχων ἀποίκων τῆς πόλεως ἰσχύς, ἣν [f] ὀλίγου πᾶσαν ἐπίκουρον ἥξειν προσδέχου· στρατηγοί τε οἷος σύ, καὶ πρεσβύτεροι καὶ νέοι, τοσοῦτοι τὸ πλῆθος, ὅσοι παρὰ πάσαις οὐκ εἰσὶ ταῖς ἄλλαις πόλεσι. μεγίστη δὲ πασῶν βοήθεια, καὶ τὰς ἐν τοῖς δεινοῖς ἐλπίδας οὐδέ ποτε ἡμῖν ψευσαμένη, συμπάσης τε ἀμείνων ἀνθρωπίνης ἰσχύος, ἡ παρὰ τῶν θεῶν εὔνοια, [g] δι' οὓς οὐ μόνον ἐλευθέραν εἰς τόδε χρόνου τὴν πόλιν ταύτην οἰκοῦμεν, ὀγδόην ἤδη τὴν νῦν γενεάν, ἀλλὰ καὶ εὐδαίμονα, καὶ πολλῶν ἐθνῶν ἄρχουσαν. μηδ' ἢ Πεδανοῖς ἡμᾶς εἰκάσῃς, μηδὲ Τολερίνοις, μηδὲ τοῖς ἄλλοις μικροπολίταις, ὧν κατέσχες τὰ πολίχνια· καὶ γὰρ ἥττων ἄν τις σοῦ στρατηγός, καὶ ἀπ' ἐλάττονος ἢ τοσαύτης στρατιᾶς, ὀλιγανθρωπίαν καὶ φαυλότητα ἐρυμάτων ἐβιάσατο· ἀλλ' ἐνθυμοῦ τὸ μέγεθος τῆς πόλεως, καὶ τὴν λαμπρότητα τῶν ἐν τοῖς πολέμοις πράξεων, καὶ τὴν ἐκ τοῦ θείου παροῦσαν αὐτῇ τύχην, δι' ἣν ἐκ μικρᾶς τοσαύτη γέγονεν· καὶ τὴν σεαυτοῦ δύναμιν, ἣν ἐπάγων ἔργῳ τοσῷδε ἐπιχειρεῖς, μὴ νόμιζε ἠλλάχθαι· ἀλλὰ μέμνησο ἀκριβῶς, ὅτι Οὐολούσκων τε καὶ Αἰκανῶν στρατιὰν ἐπάγῃ, οὓς ἡμεῖς οἵδε οἱ νῦν ὄντες ἐν πολλαῖς ἐνικῶμεν μάχαις, ὁσάκις ἡμῖν ἐτόλμησαν εἰς πόλεμον καταστῆναι. ὥστε σὺν τοῖς χείροσιν ἀγωνίζεσθαι μέλλων ἴσθι πρὸς τοὺς κρείττονας, καὶ σὺν τοῖς ἡττωμένοις διὰ παντὸς πρὸς τοὺς νικῶντας ἀεί. εἰ δὲ δὴ τἀναντία τούτων ἦν, ἐκεῖνό γέ τοι θαυμάζειν ἄξιον, πῶς λέληθέ σε πολεμικῶν ὄντα πραγμάτων ἔμπειρον, ὅτι τὸ παρὰ τὰ δεινὰ εὔτολμον οὐκ ἐξ ἴσου παραγίνεσθαι φιλεῖ τοῖς τε ὑπὲρ οἰκείων ἀγαθῶν ἀγωνιζομένοις, καὶ τοῖς ἐπὶ τὰ ἀλλότρια πορευομένοις· [h] οἱ μέν γε, ἐὰν οὐδὲν κατορθώσωσιν, βλάπτονται· τοῖς δὲ οὐδέν, [i] ἐὰν πταίσωσιν, καταλείπεται. καὶ τοῦ
501 “σφάλλεσθαι τὰς μεγάλας δυνάμεις ὑπὸ τῶν ἐλαττόνων, καὶ τοὺς κρείττους ὑπὸ τῶν φαυλοτέρων, τοῦτο ἐν τοῖς μάλιστα αἴτιον ἦν. δεινὴ γὰρ ἡ ἀνάγκη, καὶ ὁ περὶ τῶν ἐσχάτων κίνδυνος ἱκανὸς θάρσος ἐνθεῖναί τινι καὶ μὴ προϋπάρχον φύσει. εἶχον [k] ἔτι πλείω λέγειν ὑπὲρ τοῦ ἀδυνάτου, ἀλλὰ καὶ ταῦτα ἱκανά. Εἷς ἔτι μοι καταλείπεται λόγος, ὃν εἰ μὴ μετ' ὀργῆς, ἀλλ' ἐκ λογισμοῦ κρίνεις, ὀρθῶς τε εἰρῆσθαι δόξει, καὶ παρα-

“queris ut omnium hominum miſerrimus habearis. Cur autem hæc mihi in mentem veniunt ut ita de te ſentiam, audi me, Marci, nec mea dicendi libertate exaſperare. Ac primum conſidera te rem, quæ fieri nequit, aggredi. *Nam* pop. Rom. ut tu ipſe ſcis, multa juventute domeſtica abundat, quam (ſi ſeditio ſublata fuerit, quod fiet ob gravem hujus belli neceſſitatem; omnes enim qui inter ſe diſſident, communis periculi metus conciliare ſolet) non ſolum Volſci non vincent, ſed ne ulla quidem alia gens, quæ Italiam incolit. Magna quoque eſt Latinorum & aliorum ſociorum noſtræ urbis colonorum potentia, quam totam propemodum nobis auxilio venturam exſpecta. Duces vero tui ſimiles, tam ſeniores quam juniores, tot nobis ſunt, quot vix in univerſis aliis populis. Sed longe omnium maximum auxilium, quod nunquam in adverſis ſpem noſtram fefellit, &, quod omnibus humanis viribus eſt præſtantius, eſt deorum benevolentia, quorum beneficio ad hoc uſque tempus hanc urbem, octavam jam ætatem, non ſolum liberam, ſed etiam fortunatam, & multis gentibus imperantem incolimus. Nec nos cum Pedanis, aut Tolerinis, aliiſque parvis populis, quorum oppidula occupaſti, conferas: nam & alius imperator, te minor, & minoribus inſtructus copiis, munitiones à paucis defenſas & infirmas expugnare potuiſſet: ſed conſidera urbis amplitudinem, & rerum bello geſtarum ſplendorem, & numinis divini favorem, quo ex parva ad tantam magnitudinem excrevit: tuaſque copias, quibus fretus rem tantam aggrederis, ne putes nunc alias eſſe factas; ſed bene memento te Volſcorum & Æquorum copias ducere, quos nos ipſi, qui nunc vivimus, toties prælio vicimus, quoties in bello nobiſcum congredi ſunt auſi. Quapropter cum deterioribus adverſus præſtantiores, & cum iis qui perpetuo vincuntur, adverſus eos qui ſemper vincere ſunt ſoliti, te certaturum ſcito. Quod ſi contra ſe res haberet, illud tamen mirandum eſſet, quo modo tu, rei militaris peritus, ignores in periculis non parem audaciam ſolere eſſe in iis qui pro ſuis fortunis dimicant, & iis qui alienas invadunt. niſi enim iſtis res ſuccedat, levem cladem accipiunt: illis vero, ſi rem male gerant, nihil fit reliqui. Atque hinc potiſſimum fit, ut ſæpe majores à minoribus, & præſtantiores à deterioribus clade afficiantur. Vehemens enim eſt neceſſitas, & extremum periculum etiam ei poteſt audaciam inſerere, cui non ſit innata. Plura habui, quæ de impoſſibili dicerem: ſed hæc dixiſſe ſufficiat.

XXVII. ¶ Unum adhuc mihi dicendum reſtat, quod, ſi non cum ira ſed ratione judicaris, recte dictum putabis, & ad pœnitentiam

a Illud σοι poſt ὑπάρξει ſuperfluum viſum eſt *Sylburgio*. Attico more in eadem ſententia geminari exiſtimavit *Caſaub.* Omittitur autem in *Cod. Vat.* ubi legitur ὑπάρξει δυστυχεστάτῳ. *b* Magis hîc mihi placeret καθίστασθαι, ut alibi dicit καθίστη τὰ πράγματα, & καταστάντος τοῦ θορύβου. Manente tamen vulgata lectione, non abſurde vertit *Lapus* ad hunc modum: *nam ob communem metum ſtudent diſſidentia omnia conſpirare. Steph.* c Ἐθνῶν *Vat.* *d* Πολλὴ καὶ ἡ Λατίνων ἡ καὶ τῶν ἄλλων *Vat.* *e* Συμμάχων τε καὶ ἀποίκων malit *Gelenius*. *f* Cum ὀλίγου vel χρόνου ſubaudiendum vel verbum δεῖν. *Sylb.* g Δι' οὓς agnoſcit etiam *Lapi* verſio, *per quos*. Sed non minus apte legas δι' ἣν, ut paullo infra v. 26. poteſt tamen & illa retineri lectio, quia ſimiliter infra legitur διὰ τοὺς θεούς. *Sylb.* *h* Optime in *Cod. Vat.* οἱ μέν γε οὐδὲν, ἐὰν μὴ κατορθώσωσιν, βλάπτονται. *i* Ἐὰν πταίσωσιν. *Vat.* *k* Pro ἔτι in *Ed. Steph.* ὅτι. quod parum huc facit, niſi pro πλείω legas πλεῖστα. *Lapus* præterita particula vertit, *habui plura. Sylb.*

Per. Jul. 4228. *Ante Chr.* 486. *Olymp.* 73 2/3. *V. C. Cat.* 266. *Var.* 268.

“nitentiam factorum adduceris. quidnam autem illud eſt? Nulli mortalium dii certam futurorum ſcientiam dederunt; nec poſt homines natos invenias quempiam cui omnia ex animi ſententia ſucceſſerint, ita ut nulla in re fortuna ei ſit adverſata. Propterea homines, qui aliis antecellunt prudentia, quam longa ætas & magna experientia adfert, antequam rem aggrediantur, eventum ejus ſpectandum putant; non alterum tantum, quem ſibi ipſi optant, ſed eum etiam qui præter exſpectationem accidere poteſt: præcipue vero duces bellorum, in quos, quo res majores eorum poteſtati permittuntur, *eo magis* felicium aut infelicium eventuum cauſſæ ab omnibus conferuntur. deinde ſi nulla, aut levia, aut pauca damna bellum parum feliciter geſtum ſequutura videant, tunc demum rem aggrediuntur; ſin multa & magna, ab incœpto deſiſtunt. Hoc tu quoque fac, &, antequam rem aggrediaris, conſidera, ſi in bello res tibi male ſucceſſerit, nec omnia quæ ſperas conſequutus fueris, quid tibi ſit eventurum. Accuſaberis à tuis hoſpitibus, quod res aggreſſus fueris multo majores, quam quæ à te fieri poſſent: & quum noſter exercitus rurſus eo veniet, illorumque agrum vaſtabit (neque enim illos inultos manere patiemur, qui nos injuria priores affecerunt) horum alterutrum vitare non poteris, quo minus vel ab illis ipſis, quibus calamitatum magnarum auctor fueris, turpiter interficiaris, vel à nobis, quos interfecturus & in ſervitutem redacturus huc veniſti. Sed fortaſſe etiam illi antequam aliquid mali à nobis patiantur, pacis nobiſcum faciendæ deſiderio, te ad ſupplicium dedere non dubitabunt: id quod multi, tam barbari quam Græci, in talem fortunæ ſtatum compulſi, facere coacti fuerunt. Hæccine igitur parva & nullius momenti tibi videtur? hæccine adeo contēnenda, ut quævis extrema mala

XXVIII. perpeti malis? ¶ Age, ſi res tibi ex voto ſucceſſerit, quodnam admirandum & adeo exoptandum bonum conſequeris? quam gloriam inde referes? Nam & hoc conſidera. Primum quidem cariſſimis & tibi conjunctiſſimis privaberis; matre miſera, cui pro partu & educatione, aliiſque laboribus quos tua cauſſa pertulit, haud præclaram refers gratiam; deinde pudica conjuge, quæ tui deſiderio in ſolitudine & viduitate totum diem noctemque tuum deplorat exſilium; præterea duobus filiis, quos ex bonis natos majoribus, illorum etiam honoribusglorioſe in fortunata patria frui oportebat. Quorum omnium miſerum & infelicem vitæ exitum ſpectare cogeris, ſi copias ad muros auſus fueris admovere. nulli enim tuorum parcent ii qui ſuis timent, & qui eodem ſævitiæ genere à te tractantur: ſed à nullis tormentis, à nullis crudelibus facinoribus, à nullo denique contumeliæ genere in eos

“γήσεταί σοι μεταμέλεια τῶν πραττομένων. τίς δέ ἐστιν οὗτος ὁ λόγος; [a] καὶ οὐδενὶ θνητῷ φύντι θεοὶ τῶν μελλόντων ἔσεσθαι βεβαίαν ἐπιστήμην ἔδωκαν ἔχειν, [b] οὐδ' ἂν εὕροις ἐκ τοῦ παντὸς αἰῶνος, ὅτῳ πάντα κατὰ νοῦν ἐχώρησε τὰ πράγματα, μηδὲν ἐναντιωθείσης τῆς τύχης. καὶ διὰ τοῦτο οἱ φρονήσει προὔχοντες ἑτέρων, ἣν ὁ μακρὸς βίος καὶ τὰ πολλὰ μαθήματα φέρει, πρὶν ἐγχειρεῖν ὁτῳδήποτε ἔργῳ, τὸ τέλος αὐτοῦ πρότερον οἴονται δεῖν σκοπεῖν, οὐ θάτερον μόνον ὃ βούλονται γενέσθαι σφίσιν, ἀλλὰ καὶ τὸ παρὰ γνώμην ἐκβησόμενον· μάλιστα δὲ οἱ τῶν πολέμων ἡγεμόνες, ὅσῳ μειζόνων τε γίνονται πραγμάτων κύριοι, καὶ τὰς αἰτίας τῶν κατορθωμάτων ἢ σφαλμάτων [c] ἅπαντες εἰς αὐτοὺς ἀναφέρουσιν. ἔπειτα ἂν μὲν εὕρωσι μηδεμίαν ἐνοῦσαν, ἢ μικρὰς καὶ ὀλίγας ἐν τῷ μὴ κατορθῶσαι βλάβας, ἅπτονται τῶν ἔργων· ἐὰν δὲ πολλὰς καὶ μεγάλας, ἀφίστανται. τοῦτο δὴ καὶ σὺ ποίησον, καὶ σκόπει περὶ τῶν ἔργων, ἐὰν σφαλῇς κατὰ τὸν πόλεμον, καὶ μὴ πάντα ὑπάρξῃ, τί συμβήσεταί σοι παθεῖν. δι' αἰτίας μὲν ἔσῃ παρὰ τοῖς ὑποδεξαμένοις σαυτὸν, ὡς μείζοσιν ἐπιχειρήσας [d] πράγμασιν ἢ δυνατοῖς· στρατιᾶς δὲ ἡμετέρας πάλιν ἐκεῖσε ἀφικομένης, καὶ φθειρούσης τὴν ἐκείνων γῆν· οὐ γὰρ ἀνεξόμεθα μὴ ἀντιτιμωρούμενοι τοὺς ἄρξαντας ἡμᾶς κακοποιεῖν· δυοῖν οὐκ ἂν ἁμάρτοις θατέρου, ἢ πρὸς αὐτῶν ἐκείνων, οἷς αἴτιος ἔσῃ συμφορῶν μεγάλων, αἰσχρῶς ἀναιρεθῆναι, ἢ πρὸς ἡμῶν, οὓς ἀποκτενῶν τε καὶ δουλωσόμενος ἦλθες· τάχα δ' ἂν ἐκεῖνοι, πρὶν ἐν τῷ παθεῖν τι κακὸν γενέσθαι, διαλύσεις ποιεῖσθαι πρὸς ἡμᾶς ἐπιχειροῦντες, ἔκδοτον ἀξιώσειαν ἐπὶ τιμωρίᾳ σὲ παραδιδόναι· ὃ πολλοὶ βάρβαροί τε καὶ Ἕλληνες, εἰς τοιαύτας καταστάντες τύχας, ἠναγκάσθησαν ὑπομεῖναι. ἆρά γε μικρὰ καὶ οὐκ ἄξια λόγου ταῦτα εἶναί σοι δοκεῖ; καὶ δέον αὐτῶν ὑπεριδεῖν, ἢ κακῶν συμπάντων ἔσχατα [e] παθεῖν; φέρε· ἂν δὲ δὴ κατορθώσῃς, τί ποτε θαυμαστὸν [f] ἔτι σοὶ καὶ περιμάχητον ἀγαθόν; ἢ τίνας ἐξοίσῃ δόξας; καὶ γὰρ τοῦτο ἐξέτασον. πρῶτον μὲν τῶν φιλτάτων καὶ ἀναγκαιοτάτων ὑπάρξει σοι στερεῖσθαι σωμάτων, μητρὸς ἀθλίας, ἣ γενέσεως καὶ τροφῆς, καὶ τῶν ἄλλων ὧν ἔσχεν ἐπὶ σοὶ πόνων, οὐ καλὰς ἀμοιβὰς ἀποδίδως· ἔπειτα γαμετῆς σώφρονος, ἣ διὰ σὸν πόθον ἐν ἐρημίᾳ καὶ χηρείᾳ κάθηται, πᾶσαν ἡμέραν [g] καὶ νύκτα 502
τὰς σὰς ὀδυρομένη φυγάς· πρὸς δὲ τούτοις, τέκνων δυοῖν, οὓς ἐχρῆν ἀγαθῶν προγόνων ὄντας ἀπογόνους, καρποῦσθαι τὰς ἐκείνων τιμὰς, εὐδοξοῦντας ἐν εὐτυχούσῃ τῇ πατρίδι. ὧν ἁπάντων οἰκτρὰς καὶ ἀτυχεῖς ἀναγκασθήσῃ θεωρεῖν καταστροφὰς, εἰ τολμήσεις προσάγειν τοῖς τείχεσι τὸν πόλεμον. οὐ γὰρ δὴ φείσονται τῶν σῶν οὐθενὸς οἱ περὶ τῶν σφετέρων κινδυνεύοντες, καὶ εἰς τὰ ὅμοια κακῶς ὑπὸ σοῦ πάσχοντες· [h] ἀλλ' εἰς αἰκισμοὺς αὐτῶν, καὶ ὕβρεις ἀνηλεεῖς, καὶ πᾶσαν ἄλλην ἰδέαν προπηλακισμοῦ χωρήσουσιν,

“ὑπὸ

a Pro καὶ aptius legas ὡς vel ὅτι. quæ commutatio apud *Pauſaniam* quoque à me annotata eſt ad p. 410. ut error natus ſit è ſcripturæ compendio. *Sylb.* b Alludere videtur ad *Euripidis* illud, ὡς οὔτις ἀνδρῶν εἰς ἅπαντ' εὐδαιμονεῖ. quod iiſdem fere verbis *Nicoſtratus* dixit, οὐκ ἔστιν ὅστις πάντ' ἀνὴρ εὐδαιμονεῖ. *Sylb.* c Ἅπαντες ἐπὶ τούτοις ἀναφέρουσιν *Vat.* d Πράγμασιν ἢ ἀδυνάτοις *Vat.* Vulgatam lectionem ſequitur *Lapus.* e Παθεῖν agnoſcit etiam *Lapi* verſio, *aut eſſe ultima malorum omnium patienda.* ſed ſententia videtur aliud verbum requirere, δοκεῖν, νομίζειν, vel ſimile: niſi forte hunc ſenſum eſſe velis; *& ſpretis illis, extrema ſubeunda ſunt mala. Sylb.* f Pro ἔτι non abſurde legeris ἔσται. *Sylb.* In *Cod. Vat.* τί τὸ θαυμαστὸν ἐστὶ σοι. g Καὶ νύκτα σὰς φυγὰς ὀδυρομένη *Vat.* h Ἀλλ' εἰς αἰκισμοὺς αὐτῶν δεινοὺς καὶ ὕβρεις in *Cod Vat.*

a Ἡλιὰς

Per. Jul. 4228. Ante Chr. 486. Olymp. 73 ¾ V. C. Cat. 266. Var. 268.

"ὑπὸ τῆς συμφορᾶς βιαζόμενοι· καὶ τούτων οὐχ οἱ δρῶντες, ἀλλ᾽ ὁ τὴν ἀνάγκην αὐτοῖς ἐπιθεὶς αἴτιος ἔσται. [a] ἡδονὰς μὲν τοιαύτας καρπώσῃ, κατὰ γνώμην χωρήσαντός σοι [b] τοῦ ἔργου· ἔπαινον δὲ καὶ ζῆλον καὶ τιμάς, ὧν ὀρέγεσθαι χρὴ τοὺς ἀγαθοὺς ἄνδρας, [c] σκόπει ποίας καὶ τίνας· μητροκτόνος κεκλήσῃ καὶ παιδοφόνος, καὶ γυναικὸς ἀλιτήριος, καὶ πατρίδος ἀλάστωρ· καὶ οὔτε θυσιῶν, οὔτε σπονδῶν, οὔτε ἑστίας, ὅπη ποτ᾽ ἂν ἀφίκῃ, κοινωνεῖν ἐθελήσει σοι τῶν εὐσεβῶν καὶ δικαίων [d] οὐδείς· αὐτοῖς τε οὐκ ἔσῃ τίμιος οἷς εὔνοιαν ἐνδεικνύμενος ταῦτα δρᾷς, ἀλλὰ καρπωσάμενοί τινα [e] ἕκαστος ἐκ τῶν σῶν ἀσεβημάτων ὠφέλειαν, μισήσουσι τὴν αὐθάδειαν τοῦ τρόπου. ἐῶ γὰρ λέγειν, ὅτι χωρὶς τοῦ μίσους, ὃ παρὰ τῶν ἐπιεικεστάτων ἕξεις, καὶ φθόνος ἀπαντήσεται πολὺς ἐκ τῶν ἴσων, καὶ φόβος ἐκ τῶν ἡσσόνων, καὶ δι᾽ ἄμφω ταῦτα ἐπιβουλαί, καὶ ἄλλα πολλὰ καὶ χαλεπὰ ὅσα εἰκὸς συμπεσεῖν ἀνδρὶ ἐρήμῳ φίλων, καὶ ἐν ξένῃ ὄντι γῇ. τὰς γὰρ δὴ παρὰ θεῶν τε καὶ δαιμόνων ἐπιπεμπομένας τοῖς ἀνόσια καὶ δεινὰ διαπραξαμένοις ἐριννύας ἐῶ, ὑφ᾽ ὧν αἰκιζόμενοι ψυχάς τε καὶ σώματα, κακοὺς μὲν διαντλοῦσι βίους, [f] πικρὰς δὲ ὑπομένουσι τελευτάς. ταῦτα ἐνθυμηθείς, ὦ Μάρκιε, μετάγνωθι, καὶ παῦσαι μνησικακῶν τῆς [g] ἑαυτοῦ πατρίδος· τύχην τε πάντων αἰτίαν ἡγησάμενος, ὧν πέπονθας πρὸς ἡμῶν, ἢ δέδρακας ἡμᾶς κακῶν, ἄπιθι χαίρων ἐπὶ τὰ οἰκεῖα, [h] μητρός τε περιβολὰς προσηνεστάτας, καὶ γυναικός τε φιλοφρονούσας ἡδίστας, καὶ τέκνων ἀσπασμοὺς γλυκυτάτους· καὶ σεαυτὸν ἀπόδος ὀφείλημα κάλλιστον τῇ [i] γεννησαμένῃ τε καὶ τηλικοῦτον ἄνδρα παιδευσαμένῃ πατρίδι."

Τοιαῦτα διεξελθόντος τοῦ Μινυκίου, μικρὸν ἐπισχὼν ὁ Μάρκιος εἶπε· "Σοὶ μέν, ὦ Μινύκιε, καὶ [k] ὑμῖν τοῖς ἄλλοις τοῖς ἅμα τούτῳ πεμφθεῖσιν ὑπὸ τῆς βουλῆς, φίλος εἰμὶ καὶ πρόθυμος, εἴ τι δύναμαι ποιεῖν ἀγαθόν, ὅτι μοι καὶ πρότερον ὅτε πολίτης ὑμέτερος ἦν, καὶ τὰ κοινὰ ἔπραττον, [l] ἐν πολλοῖς καὶ ἀγαθοῖς ἐγίνεσθε καιροῖς χρήσιμοι, καὶ μετὰ
503 τὴν φυγὴν οὐκ ἀπεστράφητέ με καταφρονήσαντες τῆς τότε τύχης, ὡς οὔτε φίλους εὖ ποιεῖν δυνάμενον ἔτι, οὔτε ἐχθροὺς κακῶς, ἀλλὰ χρηστοὶ καὶ βέβαιοι διεμείνατε φίλοι, μητρός τε τῆς ἐμῆς κηδόμενοι, καὶ γυναικός, καὶ τέκνων, καὶ τὰς συμφορὰς αὐτοῖς κουφοτέρας ποιοῦντες ταῖς ἰδίαις ἐπιμελείαις. τοῖς δ᾽ ἄλλοις Ῥωμαίοις ἀπέχθομαί τε, ὡς δύναμαι μάλιστα, καὶ πολεμῶ, καὶ οὐδέποτε μισῶν αὐτοὺς παύσομαι· οἵ με ἀντὶ πολλῶν καὶ καλῶν ἔργων, ἐφ᾽ οἷς τιμᾶσθαι προσῆκεν, ὡς τὰ μέγιστα ἐξημαρτηκότα περὶ τὸ κοινόν, αἰσχρῶς ἐξήλασαν ἐκ τῆς πατρίδος, [m] οὔτε μητέρα αἰδεσθέντες ἐμήν, οὔτε παῖδας ἐλεήσαντες, οὔτε ἄλλο

"ſibi temperabunt, ſuis calamitatibus *ad id* adacti; horumque malorum non ipſi, qui hæc facient, ſed tu, qui illis hanc neceſſitatem impones, auctor eris. Atque, ſi res ubi ex voto ſucceſſerit, has voluptates percipies: laudem vero & æmulationem & honores, qui viris bonis ſunt expetendi, quos & quales ſis conſequuturus, vide. matricida diceris, filiorum interfector, uxoris nefarius percuſſor, & patriæ malus genius; nec ad ſacra, nec ad epulas, nec ad domeſticos lares, quocunque veneris, te quiſquam pius ac juſtus volet admittere; ac ne ipſis quidem charus eris, in quorum gratiam demerendam hæc facis: ſed ſinguli, percepta aliqua utilitate ex tuis impiis facinoribus, ingenii tui arrogantiam odio habebunt. Omitto enim dicere, te, præter æquiſſimi cujuſque odium, quod tibi conciliabis, magnæ etiam æqualium invidiæ, & inferiorum metui, & ob horum utrumque inſidiis, & multis aliis iiſque gravibus moleſtiis, in quas veriſimile eſt hominem amicis deſtitutum & peregre degentem incurrere, obnoxium futurum. Taceo etiam furias, quæ à diis geniiſque immittuntur impiis & facinoroſis hominibus; à quibus & anima & corpore excruciati, vitam miſeram perpetuo tolerant, & triſtem vitæ finem exſpectant. Hæc igitur conſiderans, Marci, reſipiſcas, & injuriarum à patria acceptarum memoriam deponas; omniumque malorum, quibus à nobis affectus fuiſti, aut quibus à te affecti fuimus, culpam in ipſam fortunam rejiciens, lætus domum revertaris, ad gratiſſimos matris amplexus, ad uxoris ſuaviſſima comitatis officia, ad liberorum dulciſſimos amplexus *& ſalutationes*: & te ipſum pulcerrimum ornamentum patriæ debitum, quæ te genuit & tantum virum educavit, reſtituas."

XXIX. ¶ Quum Minucius in hunc modum loquutus fuiſſet, Marcius poſt parvam moram ſic reſpondit: "Tibi quidem, Minuci, cæteriſque vobis una cum iſto à ſenatu legatis ego amicus ſum, paratus ſi qua in re poſſum vobis benefacere; quia & ante, quum civis veſter eſſem & remp. adminiſtrarem, ſæpius atque opportune mihi profuiſtis, & poſt meum exſilium non eſtis me averſati, fortunæ ſtatum, in quo tunc verſabar, deſpicientes, quaſi nec amicis amplius prodeſſe, nec inimicis obeſſe poſſem: ſed boni & conſtantes amici perpetuo fuiſtis, matris meæ atque uxoris & liberorum curam gerentes, eorumq; calamitates veſtra diligentia & cura leviores reddentes. Verum, reliquis Rom. ſum inimicus, & cum illis bellum totis viribus gero, nec unquam eos odio proſequi deſinam, qui me pro multis & præclaris facinoribus, ob quæ meritis honoribus afficiendus eram, quaſi graviſſime remp. violaſſem, turpiter patria expulerunt, nec matris meæ reverentia nec liberorum miſericordia moti, nec ullo

a Ἡδονὰς μὲν δὴ τοιαύτας *Vat.* *b* Τοῦ δὲ ἔργου· ἔπαινον δὲ δὴ καὶ ζῆλον *Vat.* *c* Σκόπει ποίας δή τινας *Vat.* *d* Οὐθεὶς *Vat.* *e* Ἕκαστος τούτων ἐκ τῶν σῶν *Vat.* *f* Οἰκτρὰς δὲ ὑπομ. *Vat.* Οἰκτρὰς δὲ καὶ πικρὰς legiſſe videtur *Lapus*, dum vertit, *& amaros miſerabileſque fines ſuſtinent.* *g* Rectius cum *Camerario* legemus τῇ σεαυτοῦ πατρίδι. *Sylb.* atque ita plane in *Cod. Vat.* *h* Optime in *Cod. Vat.* Καὶ κόμισαι μητρός τε. *i* Γεννησαμένῃ σε *Vat.* *k* Ἡμῖν perperam in *Ed. Steph.* Ὑμῖν ἅμα τοῖς *Vat.* *l* Ἐν πολλοῖς ἀναγκαίοις ἐγίνεσθε *Vat.* Ἐν πολλοῖς καὶ ἀναγκαίοις maluit *Gelen.* *m* Οὔτε μητέρα αἰδεσθέντες τὴν ἐμήν, οὔτε παιδία ἐλεήσαντες *Vat.*

Per. Jul. 4228. Ante Chr. 486. Olymp. 73. 3. V. C. Cat. 266. Var. 268.

“ullo alio humano affectu adverſa mea fortuna tacti. Quum igitur hoc ſciatis, ſi quid vos ipſi à me impetrare vultis, libere mihi dicite; quia nullius rei, quæ fieri poſſit, repulſam feretis. Cæterum de amicitia & pace, ad quam, ſpe reditus mihi propoſita, cum pop. Rom. faciendam me hortamini, agere deſinatis. Scilicet enim vehementer mihi optandus eſt reditus in eam urbem; ubi vitium fert præmia virtutis, & ſontium pœnæ inſontibus infliguntur? Si quidem, eja per deos, dic mihi cujus injuriæ cauſſa ego hanc fortunam experior? aut ob cujus rei ſtudium meis majoribus indignum? Prima enim militia, ad quam juvenis admodum ſum profectus, ea fuit, quum contra reges vi reditum tentantes dimicavimus. Ex eo prælio ob civem ſervatum & hoſtem interfectum civicam coronam mihi pro præmio ab imperatore donatam retuli. deinde in aliis tam equeſtribus quam pedeſtribus præliis, in quibus pugnavi, inſignem navavi operam, & ex omnibus fortitudinis præmia retuli: nec urbs ulla expugnata eſt, quin ejus mœnia ego primus aut certe cum paucis aſcenderim; nec hoſtes in acie fugati ſunt, quin mihi potiſſimum omnes, qui præliis interfuerunt, propria confeſſione victoriam acceptam retulerint: nec ullum aliud inſigne aut forte facinus in bello, ſine mea ſive audacia ſive felicitate, editum eſt.

XXX. ¶ Verum, fortaſſe & alius vir fortis hæc quoque, licet non tam multa, de ſe jactare poſſet. Sed quis imperator, aut quis centurio urbem à ſe captam gloriari poſſet, ſicut ego Coriolos cepi? aut quis idem à ſe eodem die hoſtium etiam copias fuſas ac fugatas, ſicut ego *fugavi* Antiatum exercitum, qui obſeſſis auxilio veniebat? Non dicam enim me tot egregiis facinoribus editis ex præda multum auri, multum argenti, mancipia, jumenta, & pecus, & amplum ac fertilem agrum accipere noluiſſe, quamvis hoc mihi liceret: ſed, ad invidiam maxime vitandam, me unum tantum bellatorem equum ex præda, & meum hoſpitem ex captivorum numero cepiſſe, reliquas vero divitias in commune delatas depoſuiſſe. Ob hæc igitur facta utrum pœnas an honores merui? & utrum nequiſſimis civium ſubjici, an inferioribus jura reddere? Verum non ob hæc me plebs expulit; ſed quod in reliqua vita intemperans, luxurioſus, & flagitioſus fuiſſem. At quis oſtendere poſſet aliquem ob meas flagitioſas voluptates aut patria exſulare, aut libertatem amiſiſſe, aut bonis ſpoliatum eſſe, aut in aliam calamitatem incidiſſe? Imo ne inimicorum quidem ullus me unquam accuſavit, nec me ob quampiam harum rerum eſt criminatus: ſed quotidianæ

“πάθος ἥμερον οὐδὲν ἐπὶ ταῖς ἐμαῖς λαβόντες τύχαις. μαθόντες δὲ τοῦτο, εἰ μὲν αὐτοί δεῖσθέ του παρ' ἡμῶν, [a] μηθὲν ὀκνοῦντες λέγετε, ὡς οὐθενὸς ἀτυχήσοντες τῶν δυνατῶν. περὶ δὲ φιλίας καὶ διαλλαγῶν, ἃς ἀξιοῦτε με ποιήσασθαι πρὸς τὸν δῆμον ἐπὶ ταῖς ἐλπίσι τῆς καθόδου, παύσασθε διαλεγόμενοι. πάνυ γὰρ ἀγαπητῶς δεξαίμην ἂν εἰς τοιαύτην κατελθεῖν πόλιν, ἐν ᾗ τὰ μὲν τῆς ἀρετῆς ἆθλα, ἡ κακία φέρεται· τὰς δὲ τῶν κακούργων τιμωρίας, οἱ μηδὲν ἡμαρτηκότες ὑπομένουσιν; ἐπεί, φέρε πρὸς θεῶν, [b] εἰπέ μοι, τίνος ἀδικήματος αἰτίᾳ ταύτης ἐγὼ πεπείραμαι τῆς τύχης; ἢ ποῖον ἐπιτηδεύσας ἔργον ἀνάξιον τῶν ἐμαυτοῦ προγόνων; πρώτην ἐστρατευσάμην ἔξοδον κομιδῇ νέος ὤν, ὅτε πρὸς τοὺς βασιλεῖς βίᾳ κατιόντας ἠγωνιζόμεθα. ἐκ ταύτης τῆς μάχης [c] ἀριστείοις ἀνεδούμην ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ στεφάνοις, πολίτην ὑπερασπίσας καὶ πολέμιον ἀποκτείνας. [d] ἔπειτα ὅσας ἄλλας ἱππικὰς καὶ πεζικὰς ἠγωνισάμην μάχας, ἐπιφανὴς ἐν ἁπάσαις ἐγενόμην, καὶ τἀριστεῖα ἐξ ἁπασῶν ἔλαβον· καὶ οὔτε πόλις ἐκ τειχομαχίας ἑάλω τις, ἧς οὐκ ἐγὼ πρῶτος ἐπέβην, ἢ [e] σὺν ὀλίγοις· οὔτε φυγὴ πολεμίων ἐκ παρατάξεως ἐγένετο, ἧς οὐκ ἐμὲ αἰτιώτατον γενέσθαι πάντες οἱ παρόντες ὡμολόγουν· οὔτε ἄλλο τῶν λαμπρῶν ἢ γενναίων ἐν πολέμοις ἔργων οὐθὲν ἄνευ τῆς ἐμῆς εἴτε εὐτολμίας εἴτε εὐτυχίας ἐπράχθη.

Καὶ ταῦτα μὲν ἴσως ἂν ἔχοι τις καὶ ἕτερος ὑπὲρ αὐτοῦ γενναῖος ἀνήρ, [f] εἰ μὴ καὶ τοσαῦτα, λέγειν· ἀλλὰ [g] πόλιν τίς δύναιτ' ἂν καυχήσασθαι [h] στρατηγὸς ἢ λοχαγὸς ἑλών, ὥσπερ ἐγὼ τὴν [i] Κοριολανῶν; καὶ τῆς αὐτῆς ἡμέρας ὁ αὐτὸς ἀνὴρ στρατιὰν πολεμίων τρεψάμενος, ὥσπερ ἐγὼ τὴν Ἀντιατῶν ἐπικουροῦσαν τοῖς πολιορκουμένοις ἀφικομένην; ἐῶ γὰρ λέγειν, ὅτι τοιαύτας ἀρετὰς [k] ἐπιδειξάμενος, ἐξόν μοι λαβεῖν ἐκ τῶν λαφύρων πολὺν μὲν χρυσόν, πολὺν δὲ ἄργυρον, ἀνδράποδά τε καὶ ὑποζύγια καὶ βοσκήματα, καὶ γῆν πολλὴν καὶ ἀγαθήν, οὐκ ἠξίωσα· ἀλλ' ἀνεπίφθονον ὡς μάλιστα βουληθεὶς ἐμαυτὸν παρασχεῖν, πο- 504
λεμιστὴν ἵππον ἕνα μόνον ἐκ τῶν λαφύρων ἔλαβον, καὶ τὸν ἐμαυτοῦ ξένον ἐκ τῶν αἰχμαλώτων, τὸν δὲ ἄλλον πλοῦτον εἰς τὸ κοινὸν ἔθηκα φέρων. πότερον οὖν τιμωρίας ἄξιος ἦν ἐπὶ τούτοις ὑπέχειν, ἢ τιμὰς λαμβάνειν; καὶ πότερον ὑπὸ τοῖς κακίστοις γενέσθαι τῶν πολιτῶν, ἢ τὰ δίκαια τάττειν αὐτὸς τοῖς ἥττοσι; ἀλλ' οὐ διὰ ταῦτά με ἀπήλασεν ὁ δῆμος, ἀλλ' ὅτι περὶ τὸν ἄλλον βίον ἀκόλαστος καὶ πολυτελὴς καὶ παράνομος ἦν. καὶ τίς ἂν ἔχοι δεῖξαί τινα διὰ τὰς ἐμὰς παρανόμους ἡδονὰς ἢ τὴν πατρίδα φεύγοντα, ἢ τὴν ἐλευθερίαν ἀπολωλεκότα, ἢ χρημάτων στερούμενον, ἢ ἄλλῃ τινὶ συμφορᾷ χρησάμενον; ἀλλ' οὐδὲ τῶν ἐχθρῶν με οὐδεὶς πώποτε ᾐτιάσατο, οὐδὲ διέβαλεν ἐπ' οὐδενὶ τούτων, ἀλλ' ὑπὸ πάντων ἐμαρτυρεῖτό μοι καὶ ὁ

“καθ'

a Λέγετε μηθὲν ὀκνοῦντες *Vat.* b Εἰπατέ μοι *Vat.* c Ut hic legitur ἀριστείοις ἀνεδούμην στεφάνοις, ita ſupra p. 399. v. 22. de hoc ipſo Marcio, στεφάνοις αὐτὸν ἀριστείοις ἀνέδησαν. quæ ſcriptura cum ibi quoque eſſet ſuſpecta, exiſtimabam rectius legi poſſe ἀριστείας ut p. 200. v. 1. quo modo & *Lapus* utrobique vertit, *corona fortitudinis.* Sed cum hic ſequatur, πολίτην ὑπερασπίσας καὶ πολέμιον ἀποκτείνας, ἀστείοις hic maluit *Gelen.* ut intelligatur corona civica. *Sylb.* Perperam ἀνεδόμην in *Ed. Steph.* ego malim ἀνεδοίμην, quod magis receptum quum ἀνεδούμην: quum verbum hoc ex iis ſit, quæ contractionem in primis perſonis admittere non ſolet. *Port.* d Ἔπειτ' ὅσας *Vat.* e Σὺν πρώτοις maluit *Gelen.* ſed cum vulgatam lectionem firmat *Lapi Cod.* [& *Vat.*] eam retinendam cenſemus; præſertim quod *Dionyſius* ſimili phraſi alibi utatur. *Sylb.* f Malim tranſpoſito vocum ordine, εἰ καὶ μὴ τοσ. *Sylb.* g Πόλιν ὅλην *Vat.* & *Lapi Cod.* h Στρατιώτης maluit *Gelen.* quia quæ hic dicuntur à Marcio in ignavum militem potius quam in ducem competere videntur; & Marcius in eo bello στρατιώτης potius ſeu λοχαγὸς fuit quam στρατηγός. *Sylb.* i Κοριολάνων *Vat.* k Ἀποδειξάμενος *Vat.*

a K k

Per. Jul. 4228.
Ante Chr. 486.
Olymp. 73 2/3.
V. C. Cat. 266. Var. 268.

“καθ' ἡμέραν ἀνεπίληπτος εἶναι βίος, ἡ προαίρεσις νὴ Δία, φαίη τις ἄν, ἡ τῶν πολιτευμάτων σου μισηθεῖσα, ταύτην ἐξειργάσατό σοι τὴν συμφοράν. ἐξὸν γὰρ ἑλέσθαι τὴν κρείττω μερίδα, τὴν χείρονα εἵλου· [a] καὶ διετέλεις ἅπαντα καὶ λέγων καὶ πράττων ἐξ ὧν καταλυθήσεται μὲν ἡ πάτριος ἀριστοκρατία, κύριος δὲ ἔσται [b] τῶν κοινῶν ὁ ἀμαθὴς ὄχλος καὶ πονηρός. ἀλλ' ἔγωγε τἀναντία ἔπραττον, ὦ Μινύκιε, καὶ ὅπως ἡ βουλὴ τῶν κοινῶν διὰ παντὸς ἐπιμελήσεται, καὶ ὁ πάτριος [c] διαμενεῖ κόσμος τῆς πολιτείας προυνοούμην. ἀντὶ τούτων [d] μὲν τῶν καλῶν ἐπιτηδευμάτων, ἃ τοῖς προγόνοις ἡμῶν ζηλωτὰ εἶναι ἐδόκει, τὰς εὐτυχεῖς ταύτας καὶ μακαρίας κεκόμισμαι παρὰ τῆς πατρίδος ἀμοιβάς, οὐχ ὑπὸ τοῦ δήμου μόνον ἐξελαθείς, ὦ Μινύκιε, ἀλλὰ πολὺ πρότερον ὑπὸ τῆς βουλῆς, ἣ κατ' ἀρχὰς ἐπαίρουσά με κεναῖς ἐλπίσιν, ἡνίκα τοῖς δημάρχοις τυραννίδα περιβαλλομένοις ἠναντιούμην, ὡς αὐτὴ παρέξουσα τὸ ἀσφαλές, ἐπειδὴ κίνδυνόν τινα ἐκ τῶν δημοτικῶν ὑπείδετο, ἀπέστη, καὶ παρέδωκέ με τοῖς ἐχθροῖς. σὺ μέντοι τότε αὐτὸς ὕπατος ἦσθα, ὦ Μινύκιε, ὅτε τὸ προβούλευμα τὸ περὶ τῆς δίκης ἐγένετο, καὶ ἡνίκα Οὐαλέριος, ὁ παραδιδόναι με τῷ δήμῳ παραινῶν, σφόδρα ἐπὶ τοῖς λόγοις εὐδοκίμει· κἀγώ, δεδιὼς μὴ ψήφου δοθείσης ὑπὸ τῶν συνέδρων ἁλῶ, συνέγνων, καὶ παρέξειν ἐμαυτὸν ὑπεσχόμην ἥξοντα ἐπὶ τὴν δίκην. [e] Ἴθι δή, Μινύκιε, ἀπόκριναι· πότερα καὶ τῇ βουλῇ τῆς τιμωρίας ἄξιος ἐφάνην εἶναι, ὅτι τὰ κράτιστα [f] ἐπολιτευόμην καὶ ἔπραττον, ἢ τῷ δήμῳ μόνῳ; εἰ μὲν γὰρ ἅπασι ταῦτα ἐδόκει τότε, καὶ πάντες με ἀπηλάσατε, φανερὸν ὅτι πάντες οἱ ταῦτα βουληθέντες ἀρετὴν μισεῖτε, καὶ τόπος οὐδεὶς ἐστὶν ἐν τῇ πόλει δεχόμενος καλοκἀγαθίαν· εἰ δὲ βιασθεῖσα 505 ἡ βουλὴ συνεχώρησε τῷ δήμῳ, καὶ τὸ ἔργον αὐτῆς ἀνάγκης ἦν, οὐ γνώμης, [g] πονηροκρατεῖσθαι δήπου ὁμολογεῖτε, καὶ μηδενὸς εἶναι τὴν βουλὴν ὧν ἂν προέληται, κυρίαν. ἔπειτα εἰς τοιαύτην ἀξιοῦτέ με πόλιν κατελθεῖν, ἐν ᾗ τὸ κρεῖττον μέρος ὑπὸ τοῦ χείρονος ἄρχεται; [h] πολλὴν ἄρα καταγνώκατε μανίαν. φέρε, καὶ δὴ πέπεισμαι, καὶ διαλυσάμενος τὸν πόλεμον, ὥσπερ ἀξιοῦτε, κατελήλυθα, τίς ἡ μετὰ ταῦτα [i] ἔσται μοι διάνοια; καὶ τίνα βίον ζήσομαι; [k] πότερα τὸ ἀσφαλὲς καὶ ἀκίνδυνον αἱρούμενος, ἀρχάς τε καὶ τιμὰς καὶ τὰ ἄλλα ἀγαθά, ὧν ἄξιον ἡγοῦμαι ἐμαυτόν, μετιών, θεραπεύειν ὑπομενῶ τὸν ἔχοντα τὴν τούτων ἐξουσίαν ὄχλον; πονηρὸς ἄρα ἐξ ἀγαθοῦ γενήσομαι, καὶ οὐδὲν ἔσται μοι τῆς προτέρας ἀρετῆς ὄφελος. [l] ἀλλ' ἐν τοῖς αὐτοῖς ἤθεσι μένων, καὶ τὴν αὐτὴν προαίρεσιν τῆς πολιτείας φυλάττων, ἐναντιώσομαι τοῖς μὴ ταὐτὰ προαιρουμένοις. εἶτα οὐ πρόδηλον ὅτι πολεμήσει μοι πάλιν ὁ δῆμος, καὶ δίκας ἑτέρας πάλιν ἀξιώσει λαμβάνειν, τοῦτο αὐτὸ πρῶτον ἔγκλημα ποιούμενος, ὅτι τῆς καθό-

“frugalitatis & vitæ inculpatæ omnes mihi teſtimonium dixerunt. At certe dixerit quis, tua illa ratio exoſa, quam in rep. adminiſtranda ſequi voluiſti, te in hanc calamitatem conjecit. quum enim liceret tibi meliorem partem eligere, tamen deteriorem prætuliſti; & quidquid perpetuo aut dicebas aut faciebas, eo ſpectabat, ut patrium reip. per optimates regimen everteretur, reique publicæ gubernacula penes imperitum & improbum vulgus eſſent. Imo vero, Minuci, contraria ſtudia ſum ſequutus, & ſemper provide operam dedi ut reip. cura penes ſenatum perpetuo eſſet, ejuſque patrius ſtatus & diſciplina ſemper conſervaretur. atque pro his meis præclaris ſtudiis, quæ majoribus noſtris æmulatione digna videbantur, felicem hanc & beatam gratiam patria mihi retulit; non à plebe ſola, Minuci, verum multo ante à ſenatu expulſo: qui principio me inani ſpe erexit, quando tribunis tyrannidem ſibi aſtruentibus adverſabar, promiſitque ſe omnem mihi ſecuritatem præſtiturum eſſe; ſed ubi neſcio quid periculi à plebe ſuſpicatus eſt, me deſeruit, inimiciſque prodidit. Tu, Minuci, conſul tunc eras, quum S C. de meo judicio eſt factum; & quum Valerius ille, qui ſuadebat ut plebi dederer, vehementer ob ſuam orationem eſt laudatus; & quum ego, veritus ne ſenatus ſuffragiis damnarer, aſſenſi, & dicta mihi die vadimonium memet obiturum ſpopondi. XXXI. ¶ Eja igitur, Minuci, reſponde, utrum etiam ſenatui dignus pœna ſum viſus ob optimas res à me in reip. adminiſtratione geſtas, an plebi ſoli? Si enim omnes tunc de communi ſententia me expuliſtis, patet vobis omnibus,quorum voluntate hæc facta ſunt, virtutem eſſe inviſam; nec ullum eſſe in urbe locum, qui honeſtatem ac probitatem capiat. Quod ſi ſenatus coactus id plebi conceſſit, ejuſque factum neceſſitatis non voluntatis fuit,certe eum ab improbis vinci ac regi, nullaque ejus decreta auctoritatem habere fatemini. & tamen vultis ut in talem civitatem revertar, ubi meliores parent deterioribus? profecto me magnæ inſaniæ damnatis. Age, finge hoc mihi perſuaſum, meque facta pace, ut petitis, reverſum, quis poſtea erit meus animus? quam vitam vivam? Utrum tuta conſilia & omni periculo carentia ſequutus, & magiſtratus & honores & alia bona (quibus me dignum judico) ambiens, favorem vulgi, penes quod eſt horum dandorum poteſtas,aſſentationibus captare ſuſtinebo? malus igitur ex bono fiam, & priſtina virtus nihil utilitatis mihi afferet. an eoſdem mores retinens,idemque inſtitutum in rep. ſervans, adverſabor iis quorum ſtudia erunt contraria? At nonne illud manifeſtum eſt, fore ut iterum plebs mihi bellum inferat, & alias pœnas de me ſumere velit, hoc ipſum crimen primum objiciens; me,ſuo beneficio

“in

a Καὶ διατελεῖς *Vat.* *b* Τῶν κοινῶν ὄχλος ἀμαθὴς *Vat.* *c* Διαμένει κόσμος *Vat.* *d* Μέντοι τῶν καλῶν *Vat.* *e* Ἴθι δή μοι, Μινύκιε, ἀπόκριναι *Vat.* *f* Ἐπολιτευόμην τε καὶ ἔπραττον *Vat.* *g* Ὁμολογεῖτε δήπου πονηροκρατεῖσθαι *Vat.* & mox v. 35. κατελθεῖν πόλιν. *h* Legendum πολλὴν ἄρα κατ. μαν. *Sylb.* *i* Ἔσται μου διάνοια *Vat.* *k* Πότερα τ' ἀσφαλὲς *Vat.* & mox v. 41. καὶ τ' ἄλλα v. 42. ἐμαυτὸν ἡγοῦμαι. & v. 49. τοῦτ' αὐτό. *l* Ἀλλὰ interrogative poſitum, idemque valet ac ἤ. in fine periodi collocanda interrogationis nota. *Port.*

α Δι

Per. Jul. 4228. " in patriam reſtitutum,ſuis voluptatibus non
Ante Chr. 488. " inſervire? non poteſt hoc negari. Exorie-
Olymp. 73 2/3. " tur deinde aliquis alius, Icilio vel Decio ſi-
V. C. Cat. 266. Var. 268. " milis, tribunus audax, qui accuſabit me,
" quod diſſidia inter cives ſeram,aut plebi in-
" ſidias ſtruam, aut *remp.* hoſtibus prodam,
" aut tyrannidem affectem, (ut fecit Decius,
" qui me ejus criminis inſimulavit) aut aliam
" injuriam faciam, quæcunque ipſi viſa fue-
" rit. inimico enim crimina non deerunt. Et
" præter al'^ crimina hæc quoque brevi ob-
" jicientur, quæcunque durante hoc bello à
" me facta ſunt,agros veſtros à me cæſos,præ-
" dam abactam, urbes ereptas, & harum pro-
" pugnatores partim interfectos,partim in ho-
" ſtium poteſtatem redactos. Accuſatoribus,
" hæc objicientibus, quidnam, ut me purgem,
XXXII. " reſpondebo? aut quo utar auxilio? ¶ Nonne
" igitur manifeſtum eſt, Minuci,vos ſpecioſa
" & ſimulata oratione uti,honeſto nomine ne-
" farium facinus velantes? neque enim redi-
" tum mihi datis; ſed hoſtiam me plebi redu-
" citis, fortaſſe etiam initio hoc conſilio :
" (nam nihil boni amplius de vobis ſentire
" poſſum) aut, ſi mavultis (faciamus enim
" hoc ita ſe habere) ignari eorum quæ ſum
" paſſurus. Sed quid veſtra ignorantia aut
" ſtultitia mihi proderit: quia hoc,ne ſi veli-
" tis quidem, impedire poteritis; ſed hoc quo-
" que præter cætera in plebis gratiam conce-
" dere cogemini? Sed enim non pluribus
" opus eſſe arbitror ut oſtendam, hunc quem
" vos reditum vocatis, & quem ego celerem
" viam ad exitium, nihil mihi ad ſecuritatem
" collaturum. Quod autem nec ad bonam ex-
" iſtimationem aut honorem aut pietatem *mi-*
" *hi ſit profuturus*;(quando tu quoque horum,
" Minuci, mihi rationem habendam recte fa-
" ciens monuiſti) ſed turpiſſime, & maxime
" impie ſim facturus, ſi veſtram auctoritatem
" ſequar, audi viciſſim. Ego Volſcorum hoſtis
" fui, & illos, patriæ imperium & potentiam
" & gloriam parans, multis injuriis in bello
" affeci. Nonne igitur æquum erat me coli
" ab hominibus,de quibus bene eram meritus:
" & iis, qui injuria affecti fuerant, odioſum
" eſſe? Imo certe,ſiquid eorum, quod fieri de-
" buit,factum fuiſſet. Sed fortuna hoc utrum-
" que invertit, & voluntates in contrarium
" mutavit. Vos enim, in quorum gratiam il-
" lis eram inimicus, me meis bonis omnibus
" exuiſtis, & * in nihilum redactum abjeciſtis.
" Hi vero, tot cladibus à me affecti, me ino-
" pem, extorrem, & abjectum, atque exſulem
" in ſuis civitatibus exceperunt. nec contenti
" fuerunt hoc adeo inſigni & magnanimo fa-
" cinore: ſed etiam mihi apud omnes ſuos po-
" pulos, jus civitatis, & magiſtratus, & hono-
" res, qui apud illos ſunt maximi, dederunt.
" Cætera omitto; ſed nunc me cum ſumma
" libera poteſtate crearunt imperatorem copi-

" δὴ [a] δι' ἐκεῖνον τυχὼν, οὐ τὰ πρὸς ἡδονὴν [b] αὐτῷ θερα-
" πεύομαι; οὐκ ἔνεστιν ἄλλως εἰπεῖν. ἔπειτα ἀναφανήσεταί
" τις ἕτερος Ἰκιλίῳ παραπλήσιος ἢ [c] Δεκίῳ, θρασὺς δη-
" μαγωγὸς, ὃς αἰτιάσεταί με διϊστάναι τοὺς πολίτας ἀπ'
" ἀλλήλων, ἢ κατὰ τοῦ δήμου πράττειν ἐπιβουλὴν, ἢ προδιδό-
" ναι [d] τοῖς πολεμίοις, ἢ τυραννίδι, ὥσπερ καὶ Δέκιος ἠτιά-
" σατο, ἐπιχειρεῖν, ἢ ἄλλο ἀδικεῖν ὅ,τι δή ποτ' ἂν αὐτῷ φα-
" νῇ· οὐ γὰρ ἀπορήσει τῶν μισούντων αἰτίας. ἥξει τε πρὸς τοῖς ἄλλοις
" ἐγκλήμασι καὶ ταυτὶ φερόμενα οὐκ εἰς μακρὰν, ὅσα ἐν τῷ
" πολέμῳ πέπρακταί μοι τούτῳ, ὅτι χώραν ὑμῶν τέτμηκα,
" καὶ λείαν ἀπελήλακα, καὶ πόλεις ἀφῄρημαι, καὶ τοὺς ὑπὲρ τού-
" των ἀμυνομένους τοὺς μὲν πεφόνευκα, τοὺς δὲ τοῖς πολε-
" μίοις [e] παραδέδωκα. ταῦτα ἐὰν οἱ κατήγοροι λέγωσι, τί
" φήσω πρὸς αὐτοὺς ἀπολογούμενος; ἢ τίνι βοηθείᾳ χρή-
" σομαι; [f] Ἆρα οὐ φανερὸν ὅτι καλλιλογεῖτε, καὶ εἰρωνεύεσθε,
" ὦ Μινύκιε, ὄνομα καλὸν ἔργῳ περιθέντες ἀνοσίῳ; οὐ γὰρ
" δὴ κάθοδόν μοι δίδοτε, ἀλλὰ σφάγιόν με τῷ δήμῳ κα-
" τάγετε· τάχα μὲν καὶ βεβουλευμένοι τοῦτο πράττειν· οὐ-
" δὲν γὰρ ἔτι μοι χρηστὸν ὑπὲρ ὑμῶν [g] ὑπέρχεται φρονεῖν·
" εἰ δὲ βούλεσθε, τίθημι γὰρ, οὐδὲν ὧν πείσομαι προορώ-
" μενοι· τί οὖν ἔσται μοι τῆς ὑμετέρας ἀγνοίας ἢ μω-
" ρίας ὄφελος, [h] κωλύειν μὲν οὐδὲν, οὐδ' ἂν βούλη-
" σθε οὖν, δυνησομένων, χαρίζεσθαι δὲ καὶ τοῦτο τῷ
" δήμῳ σὺν τοῖς ἄλλοις [i] ἀναγκασθησομένων; ἀλλὰ γὰρ
" ὅτι μὲν οὐ συνοίσει μοι πρὸς ἀσφάλειαν ἥδε ἣν
" [k] ὑμεῖς κάθοδον καλεῖτε, ἐγὼ δὲ ταχεῖαν ὁδὸν ἐ- 506
" πὶ τὸν ὄλεθρον, οὐ πολλῶν οἴομαι δεῖν ἔτι λόγων. ὅτι
" δὲ οὐδὲ πρὸς εὐδοξίαν, ἢ τιμὴν, ἢ πρὸς εὐσέβειαν,
" ἐπειδὴ καὶ σὺ τούτων, ὦ Μινύκιε, πρόνοιαν ἔχειν με
" ἠξίους εὖ ποιῶν, [l] ἀλλ' αἴσχιστα καὶ ἀνοσιώτατά μοι
" πραχθήσεται πεισθέντι ὑμῖν, ἄκουσον ἐν τῷ μέρει.
" ἐγὼ πολέμιος [m] ἐγενόμην τοῖς Οὐολούσκοις, καὶ πολ-
" λὰ ἠδίκησα αὐτοὺς ἐν τῷ πολέμῳ, τῇ πατρίδι
" πράττων ἡγεμονίαν καὶ ἰσχὺν καὶ κλέος. οὐκοῦν
" προσῆκέ μοι τιμᾶσθαι μὲν ὑπὸ τῶν εὖ πεπονθό-
" των, μισεῖσθαι δὲ ὑπὸ τῶν ἠδικημένων; εἰ γοῦν
" τι τῶν εἰκότων ἐγίνετο. [n] ἀνέστρεψε ταῦτα ἡ τύχη ἀμ-
" φότερα, εἰς τἀναντία μετέθηκε τὰς ἀξιώσεις. ὑ-
" μεῖς μὲν γὰρ, [o] ὑπὲρ ὧν ἐχθρὸς ἦν, ἀφείλεσθε
" μὲν πάντα τἀμὰ, καὶ τὸ μηδὲν ποιήσαντες ἐρρί-
" ψατε· οὗτοι δὲ οἱ τὰ δεινὰ ὑπ' ἐμοῦ παθόντες,
" τὸν ἄπορον καὶ ἀνέστιον καὶ ταπεινὸν καὶ ἄπολιν ὑπε-
" δέξαντό με ταῖς ἑαυτῶν πόλεσιν. καὶ οὐκ ἀπέχρη
" αὐτοῖς τοῦτο ποιήσασι μόνον οὕτω λαμπρὸν καὶ με-
" γαλόψυχον ἔργον, ἀλλὰ καὶ πολιτείαν ἔδοσάν μοι
" ἐν ἁπάσαις ταῖς ἑαυτῶν πόλεσι, καὶ ἀρχὰς καὶ τι-
" μὰς αἳ μέγισται παρ' αὐτοῖς εἰσιν. ἐῶ τἄλλα· ἀλλὰ
" νυνὶ στρατηγὸν ἀποδεδείχασί με αὐτοκράτορα τῆς
" ὑπερορίου

a Δι' ἐκεῖνον hîc dicit ut ſupra p. 481. v. 17. δι' οὗ: pro δι' ἐκεῖνο & δι' ὧν. ſimiliter διὰ τοὺς θεοὺς infra p. 487. v. 27. *Sylb.* Expreſſe in *Cod. Vat.* δι' ἐκεῖνο. b Αὐτῷ πολιτεύομαι; οὐκ ἔνεστ' ἄλλως εἰπεῖν. ἔπειτ' ἀναφ. *Vat.* c Δουκίῳ malit *Portus.* d Τοῖς πολεμίοις τὴν πόλιν in *Cod. Vat.* e Παρέδωκα. ταῦτ' ἐὰν *Vat.* f In *Cod. Vat.* ἆρ οὐ φανερόν. g Επέρχεται *Vat.* h Κωλύειν μὲν οὐδ' ἂν οἷοί τε δυνησόμενοι *Vat.* i Αναγκαζομένων *Vat.* k Υμεῖς μὲν κάθοδον *Vat.* l Αλλ' αἴσχιστά μοι καὶ ἀνοσιώτατα *Vat.* m Εγενόμην τούτοις Οὐολούσκοις *Vat.* n Ανέστρεψεν ἀμφότερα ταῦτα ἡ τύχη, καὶ εἰς *Vat.* o Attica brachyologia uſurpatum putat *Gelenius*, pro ὑπὲρ τούτων οἷς ἐχθρὸς ἦν. ſed accipiendum potius ſimpliciter, atque ita vertendus locus; *vos enim in quorum gratiam his (Volſcis) inimicus eram* &c. mox μὲν in με vertendum. *Sylb.* Recte omnino in *Cod. Vat.* ὑπὲρ ὧν τούτοις ἐχθρὸς ἦν ἀφείλεσθέ με πάντα &c. quo fere modo & infra, ubi brevis eſt hujus orationis repetitio. * Ita cum *Gelenio.* Paullo liberius *Portus*: *& maxima cum contemptione in nihilum redegiſtis atque abjeciſtis.*

a In

“ὑπερορίους στρατιὰς, καὶ πάντα τὰ κοινὰ ἐπ' ἐμοὶ πεποιήκασι μόνῳ. φέρε δὴ, τίνα λαβὼν καρδίαν προδοίην ἂν ἔτι τούτους, ὑφ' ὧν τηλικαύταις κεκόσμημαι τιμαῖς, οὐθὲν οὔτε μεῖζον οὔτε ἔλαττον ἀδικηθείς; εἰ μὴ ἄρα αἱ χάριτες αὐτῶν ἀδικοῦσί με, ὥσπερ ὑμᾶς αἱ ἐμαί. καλήν γε δόξαν οἴσει μοι παρὰ πᾶσιν ἀνθρώποις γνωσθεῖσα ἡ [a] παλιμπροδοσία. τίς δὲ [b] οὐκ ἂν ἐπαινέσειέ μου ἀκούσας, ὅτι τοὺς μὲν φίλους, ὑφ' ὧν εὖ πάσχειν μοι προσῆκε, πολεμίους εὑρὼν, τοὺς δὲ ἐχθροὺς, ὑφ' ὧν ἐχρῆν με ἀπολωλέναι, φίλους, [c] ἀντὶ τοῦ μισεῖν με τοὺς μισοῦντας, φιλεῖν δὲ τοὺς φιλοῦντας, τὴν ἐναντίαν γνώμην ἔσχον; Ἴθι δὴ, σκόπει καὶ τὰ παρὰ θεῶν, Μινύκιε, οἷά μοι νῦν τε ἀπήντηται, καὶ ἐὰν ἄρα πεισθεὶς ὑμῖν προδῶ τὴν τούτων πίστιν, οἷα τὸν λοιπὸν ὑπάρξει μοι βίον. νῦν μέν γε πάσης πράξεως, ἧς ἂν ἅψωμαι καθ' ὑμῶν, συλλαμβάνουσί μοι, καὶ οὐδεμιᾶς πείρας ἀποτυγχάνω. καὶ τοῦτο πηλίκον οἴεσθε τεκμήριον εἶναι εὐσεβείας τῆς ἐμῆς; [d] εἰ γὰρ ἂν κατὰ τῆς πατρίδος οὐχ ὅσιον ἐγὼ πόλεμον ἐνεστησάμην, ἅπαντα ἐχρῆν ἐναντία μοι [e] γίνεσθαι παρὰ θεῶν· ὁπότε δ' οὐρίῳ πνεύσῃ κέχρημαι τῇ περὶ τοὺς πολέμους τύχῃ, καὶ ὁπόσοις ἂν ἐπιβάλωμαι πράγμασι, κατ' ὀρθὸν ἅπαντά μοι χωρεῖ, δῆλον ὅτι εὐσεβής εἰμι ἀνὴρ, καὶ πράξεις προῄρημαι καλάς. τί οὖν ἐὰν μεταβάλωμαι, καὶ τὰ μὲν ὑμέτερα αὔξειν, τὰ δὲ τούτων ταπεινὰ ποιεῖν ζητῶ, γενήσεταί μοι; [f] ἆρα οὐχὶ τἀναντία, καὶ πονηρὰν νέμεσιν ἕξω παρὰ τοῦ δαιμονίου τοῖς ἠδικημένοις τι-
507 μωρόν; καὶ ὥσπερ ἐκ ταπεινοῦ μέγας [g] διὰ τοὺς θεοὺς ἐγενόμην, οὕτως αὖθις ἐκ μεγάλου ταπεινὸς γενήσομαι, καὶ τἀμὰ παθήματα παιδεύματα γενήσεται τοῖς ἄλλοις; ἐμοὶ μὲν ταῦτα παρίσταται περὶ τοῦ δαιμονίου φρονεῖν, καὶ πείθομαί γε τὰς ἐριννύας ἐκείνας τὰς φοβερὰς καὶ ἀπαραιτήτους τοῖς ἀνόσιόν τι διαπραξαμένοις, ὧν καὶ σὺ ἐμνήσθης, ὦ Μινύκιε, τότε μοι παρακολουθήσειν ψυχήν τε καὶ σῶμα αἰκιζομένας, ὅταν [h] ἐγκαταλίπω καὶ προδῶ τοὺς σώσαντάς με ἀπολωλότα ὑφ' ὑμῶν, καὶ μετὰ τοῦ σῶσαι πολλὰς καὶ καλὰς [i] προθέντας εὐεργεσίας, οἷς ἐγγυητὰς ἔδωκα θεοὺς, ὡς ἐπ' οὐδενὶ κακῷ τὴν ἄφιξιν ποιησάμενος, καὶ τὴν εἰς τόδε χρόνου καθαρὰν καὶ ἀμίαντον [k] συνοῦσαν πίστιν. Ὅταν δὲ φίλους ἔτι καλῇς, ὦ Μινύκιε, τοὺς ἐξελάσαντάς με, καὶ πατρίδα, τὴν ἀπαρνησαμένην, φύσεώς τε νόμους ἀνακαλῇ, καὶ περὶ τῶν ὁσίων διαλέγῃ, φαίνῃ μοι τὰ κοινότατα καὶ ὑπὸ μηδενὸς ἀγνοούμενα μόνος ἀγνοεῖν· ὅτι τὸ [l] φίλον ἢ πολέμιον οὔτε ὄψεως ὁρίζει χαρακτὴρ, οὔτε ὀνόματος θέσις, ἀλλὰ ταῖς χρείαις καὶ τοῖς ἔργοις δηλοῦται τούτων ἑκάτερον. [m] φιλοῦμεν γε ἅπαντες τὰ ὠφελοῦντα, καὶ μισοῦμεν τὰ βλάπτοντα, οὐκ [n] ἀνθρώπων ἡμῖν τινων τόνδε θεμένων

“arum, quas extra fines patriæ emiſerunt, totiuſque reip. gubernacula mihi ſoli committunt. Age igitur, quonam animo hos poſſem prodere, qui me tantis honoribus ornarunt, nullaque vel graviore vel leviore injuria me affecerunt? niſi forte eorum beneficiis lædor, ſicut vos meis. Egregiam vero laudem mihi apud omnes mortales iterata proditio cognita afferret. Quis vero me laudarit, ſi audierit me, quum amicos, quos in me beneficia conferre conveniebat, hoſtes comperiſſem, inimicos vero, à quibus me perdi oportebat, amicos, quum deberem odio proſequi eos qui me oderant, & amare eos qui me amant, contrario fuiſſe animo?

Per. Jul. 4228.
Ante Chr. 486.
Olymp. 73 ¾.
V. C. Cat. 266.
Var. 268.

XXXIII.

“¶ Eja igitur, Minuci, conſidera quales nunc erga me ſint dii, & quales reliquo vitæ ſpatio futuri ſint, ſi veſtrum conſilium ſequutus fidem his datam prodidero. Siquidem nunc quicquid contra vos aggredior, illi in eo me juvant, nulloque conatu fruſtror. quod quantum putatis eſſe meæ pietatis argumentum? Si enim ego bellum nefarium patriæ intuliſſem, oporteret ut in omnibus adverſa haberem numina. Sed quoniam ſecunda fortuna in bellis mihi aſpirat, & quicquid aggredior id feliciter mihi ſuccedit; patet me eſſe virum pium, & me honeſta conſilia ſequutum. Quid igitur, ſi ſententiam mutem, & res veſtras augere, horum vero affligere coner, mihi continget? nonne omnia his contraria? nonne numinis indignationem, eorum, qui injuria ſunt affecti, vindicem experiar? & ſicuti ex humili deorum beneficio magnus ſum factus; ſic contra, ex magno parvus fiam, & meis calamitatibus alii docebuntur? Atque hæc quidem mihi in mentem veniunt, quæ de diis ſentiam; & perſuaſum habeo Furias iſtas facinoroſis formidabiles & inexorabiles, quarum tu quoque, Minuci, mentionem feciſti, tunc meam animam corpuſque ſequuturas & cruciatibus vexaturas, quum ego deſeram prodamque eos, qui me à vobis perditum ſervarunt, & qui poſt datam ſalutem multis præclariſque beneficiis cohoneſtarunt, quibus deos ſponſores dedi, me non veniſſe ut ullo malo ipſos afficerem, meamque fidem, quam hactenus puram & impollutam ſervavi.

XXXIV.

¶ Dum autem, Minuci, eos adhuc amicos appellas, qui me expulerunt, & patriam, quæ me abnegavit; & leges naturæ imploras, & de pietate diſſeris: id quod tritiſſimum eſt, & quod à nullo alio ignoratur, tu ſolus ignorare mihi videris; amicum ab hoſte, neque ipſis faciei notis neque nominis impoſitione diſcerni, ſed uſu & factis hoc utrumque cognoſci. Omnes enim amamus eos qui nobis proſunt, eoſque odio proſequimur qui nos lædunt; quam legem non ab aliquibus hominibus datam, nec ab illis “unquam

a In *Ed. Steph.* (& *Cod. Vat.*) diviſe ſcriptum πάλιν προδοσία. ſed noſtra ſcriptura eſt uſitatior & convenientior, ut in παλιμπροθέτης & ſimilibus. *Sylb.* b Οὐκ ἂν ἐπαινέσειέ με ἀκούσας *Vat.* quo modo & *Lapus*, qui vertit, *quis non utique me laudaret*. Particulam negativam οὐκ expungendam cenſet *Sylb.* c Ἀντὶ τοῦ μισεῖν μὲν τὰ μισοῦντα, φιλεῖν δὲ τὰ φιλοῦντα *Vat.* d Εἰ γὰρ ἂν κατὰ *Vat.* e Γίνεσθαι τὰ παρὰ θεῶν *Vat.* f In *Cod. Vat.* ἄρ' οὐχί. g Διὰ τοὺς θεοὺς dicit ut ſupra δι' οὓς p. 478. v. 17. cum frequentius in hac ſignificatione præpoſitio iſta regat genitivum. *Sylb.* h Ἐγκαταλίπω legendum eſſe pro ἐγκαταλείπω (quod in *Ed. Steph.* obtinuit) monſtrat ſequens aoriſtum προδῶ. & infra itidem hæc copulantur. *Sylb.* i Προσθέντας *Vat.* quo modo legendum eſſe monuit *Caſaub.* k Συνοῦσάν μοι πίστιν *Vat.* l Φίλιον *Vat.* m Φιλοῦμέν τε ἅπαντες *Vat.* n Male in *Ed. Steph.* ἀνθρώπων ὑμῖν τινῶν. In *Cod. Vat.* ἀνθρώπων τινῶν ἡμῖν.

a Ανλέγ-

Per. Jul. 4228.
Ante Chr. 486.
Olymp. 73 $\frac{2}{3}$.
V. C. *Vat.* 266. *Var.* 268.

"unquam abrogandam, ſi contrarium illis viſum fuerit, ſed à ſempiterno communis naturæ jure omnibus ſenſum habentibus datam, & in perpetuum duraturam accepimus: ideoque amicis ob acceptam injuriam renunciamus, & inimicos amicos facimus, ſi quod beneficium ab illis in nos collatum fuerit; & patriam noſtram, quum nobis prodeſt, colimus, quum obeſt, deſerimus, quia non ob ipſum locum, ſed propter utilitatem eam amamus. * neque vero ſoli privati homines, ſed etiam integri populi & gentes hac in re conſentiunt. Quare, qui talem opinionem habet nihil à jure divino alienum ſentit, nec quicquam facit contra commune omnium gentium jus. Ego igitur, dum meas ipſius res ago, me & res juſtas & utiles & honeſtas, ſimulque à maxima in deos pietate minime alienas, agere arbitror: nec opus eſt mihi homines ſumere judices, qui veritatem conjecturis & opinione conjectant, ſi quidem res diis gratas facio. Nam non exiſtimo me res quæ fieri nequeant aggredi, quum in illis deos duces ſequar, ſi licet ex præteritis argumentum de futuris ſumere.

XXXV. ¶ Quod autem attinet ad moderationem, ad quam me adhortamini, rogantes me ne gentem Rom. radicitus evellam, neve funditus urbem totam evertam, poſſem, Minuci, dicere, non eſſe hoc in poteſtate mea, neque hanc orationem ad me eſſe dirigendam, ſed me quidem eſſe copiarum imperatorem, iſtos vero belli & pacis arbitros: quare ab iſtis petite, ſive inducias, ſive pacem, non autem à me. Haud tamen hoc reſponſum vobis do: ſed quia deos patrios veneror, & majorum ſepulcra revereor, & patriæ meæ & conjugum liberorumque veſtrorum commiſeratione moveor, in quos immeritos parentum ac maritorum peccata recident; atque in primis, Minuci, in veſtram gratiam, quos legatos miſit populus, hæc reſpondeo: Si pop. Rom. Volſcis omnem agrum quem illis ademit, & urbes quas occupat, revocatis colonis reddat, & amicitiam perpetuam cum illis faciat, & in parem juris libertatiſque conditionem, ſicut Latinos, jurejurando interpoſito, & diris in fœderum violatores adhibitis, recipiat, pacem illi dabo. Sed primum hæc illi renunciate, & eodem modo quo apud me, apud illum etiam de jure accuratiſſime diſſerite; præclarum eſſe ut unuſquiſque ſua bona poſſideat, & in pace vivat; & magni æſtimandum eſſe, nullum inimicum vel tempus metuere: turpe vero eſſe alicui ob rerum alienarum cupiditatem bellum non neceſſarium ſuſtinere, in quo & omnes ſuas fortunas in pe-

"τὸν νόμον, οὐδὲ [a] ἀνελόντων ποτὲ [b] αὐτὸν, ἐὰν τἀναντία αὐτῷ δοκῇ· ἀλλ' ὑπὸ τῆς κοινῆς φύσεως [c] ἐξ ἅπαντος χρόνου πᾶσι τοῖς αἰσθήσεως μετειληφόσι κείμενον, καὶ εἰς ἀεὶ διαμενοῦντα, παραλαβόντος· καὶ διὰ τοῦτο φίλους τε ἀπαρνούμεθα, ὅταν ἀδικήσωσι, καὶ ἐχθροὺς [d] φιλοποιούμεθα, ὅταν τις ἡμῖν παρ' αὐτῶν ὑπάρξῃ χάρις· πόλιν τε τὴν γειναμένην ἡμᾶς, ὅταν μὲν ὠφελῇ, [e] στεργόμεν· ὅταν δὲ βλάπτῃ, καταλείπομεν, οὐ διὰ τὸν τόπον ἀγαπῶντες αὐτὴν, ἀλλὰ διὰ τὸ συμφέρον. καὶ οὐχὶ τοῖς μὲν ἰδιώταις [f] ἐπέρχεται καθ' ἕνα φρονεῖν, οὐχὶ δὲ καὶ πόλεσιν ὅλαις καὶ ἔθνεσιν. ὥστε ὁ ταύτῃ τῇ γνώμῃ χρώμενος, οὐδὲν ἔξω τῶν θείων ἀξιοῖ νομίμων, οὐδὲ παρὰ τὴν κοινὴν ἁπάντων ἀνθρώπων ποιεῖ δικαίωσιν. [g] ἐγὼ μὲν δὴ πράττων τὰ ἐμαυτοῦ, τά τε δίκαια ἡγοῦμαι πράττειν, καὶ τὰ συμφέροντα, καὶ τὰ καλὰ, καὶ ἅμα ταῦτα καὶ πρὸς τοὺς θεοὺς ὁσιώτατα· καὶ οὐ δέομαι δικαστὰς ὑπὲρ αὐτῶν λαβεῖν τοὺς εἰκασμῷ καὶ δόξῃ τεκμαιρομένους τὴν ἀλήθειαν ἀνθρώπους, ἐπειδὴ θεοῖς ἀρέσκοντα πράττω. οὐ γὰρ ἀδυνάτοις ἐπιχειρεῖν ὑπολαμβάνω πράγμασι, θεοὺς ἔχων αὐτῶν ἡγεμόνας· εἴγε δεῖ τεκμαίρεσθαι τοῖς γεγονόσιν ἤδη τὰ μέλλοντα. Περὶ δὲ τῆς μετριότητος ἐφ' ἣν παρακαλεῖτέ με, καὶ τοῦ μὴ πρόρριζον ἀνελεῖν τὸ Ῥωμαίων γένος, μηδὲ ἐκ βάθρων ὅλην ἀναστῆσαι τὴν πόλιν, εἶχον [h] οὖν, ὦ Μινύκιε, λέγειν, ὅτι οὐκ ἐγὼ τούτου κύριος, οὐδὲ [i] πρὸς ἐμὲ ὁ περὶ τούτων ἐστὶ λόγος, ἀλλ' ἐγὼ στρατηγός εἰμι τῆς δυνάμεως, [k] πολέμου καὶ εἰρήνης οὗτοι κύριοι· ὥστε παρὰ τούτων [l] αἰτεῖσθε εἴτε ἀνοχὰς, εἴτε διαλλαγὰς, ἀλλὰ μὴ παρ' ἐμοῦ. 508 οὐ μὴν ταύτην γε δίδωμι τὴν ἀπόκρισιν, ἀλλὰ καὶ θεοὺς σέβων τοὺς πατρῴους, καὶ τάφους αἰδούμενος προγόνων, καὶ γῆν ἐξ ἧς ἔφυν, γυναῖκάς τε καὶ παῖδας ὑμῶν ἐλεῶν, οἷς οὐκ [m] ἐπιτηδείοις οὖσι τὰ πατέρων καὶ ἀνδρῶν ἥξει σφάλματα, καὶ οὐχ ἥκιστα τῶν ἄλλων καὶ δι' ὑμᾶς, ὦ Μινύκιε, τοὺς προχειρισθέντας ὑπὸ τῆς πόλεως, τάδε ἀποκρίνομαι· ἐὰν ἀποδιδῶσι Ῥωμαῖοι Οὐολούσκοις χώραν τε ὅσην [n] αὐτοῖς ἀφῄρηνται, καὶ πόλεις ὅσας κατέχουσιν, ἀνακαλεσάμενοι τοὺς [o] ἐποίκους, φιλίαν τε [p] ποιήσονται πρὸς αὐτοὺς εἰς τὸν ἀεὶ χρόνον, καὶ ἰσοπολιτείας μεταδώσουσιν ὡς Λατίνοις, ὅρκους καὶ ἀρὰς κατὰ τῶν παραβαινόντων τὰ συγκείμενα ποιησάμενοι, διαλύσομαι πρὸς αὐτοὺς τὸν πόλεμον. πρότερον δὲ ταῦτα ἀπαγγέλλετε αὐτοῖς, [q] καὶ τὸν αὐτὸν τρόπον ὃν πρὸς ἐμὲ, καὶ πρὸς ἐκείνους περὶ τοῦ δικαίου πάνυ ἐπιστρεφῶς [r] ταῦτα διαλογίζεσθε· καλόν τοι τὰς ἰδίας ἕκαστον ἔχοντα [s] κτήσεις, ἐν εἰρήνῃ ζῆν, καὶ πολλοῦ ἄξιον τὸ μηδένα δεδοικέναι μήτε ἐχθρὸν, μήτε καιρόν· αἰσχρὸν δὲ τῶν ἀλλοτρίων περιεχομένους, οὐκ [t] ἀνάγκῃ πόλεμον ὑπομένειν, ἐν ᾧ [u] δὴ καὶ περὶ

a Ανελόντων *Vat.* quod maluerunt *Steph.* & *Port.* b Rectius αὐτὸν, *ſc.* τὸν νόμον. & mox αὐτοῖς, *ſc.* νομοθετοῦσι. *Sylb.* Expreſſe αὐτοῖς pro αὐτῷ habet *Cod. Vat.* c Εξ ἅπαντος τοῦ χρόνου *Vat.* d Non minus libenter φίλους ποιούμεθα legerem. *Steph.* e Perperam in *Ed. Steph.* στεργωμεν & mox καταλείπωμεν. f Poſt ἐπέρχεται deſideratur ταῦτα, οὕτως, vel tale quid. *Sylb.* Vulgatam lectionem retinendam eſſe ſuadet *Port.* g Εγὼ μὲν δὴ ταῦτα πράττοντα ἐμαυτὸν, δίκαια &c. *Vat.* h Pro οὖν rectius legendum ἄν. *Sylb.* Verum μὲν pro οὖν habet *Cod. Vat.* i Πρὸς ἐμὲ περὶ *Vat.* k Πολέμου δὲ καὶ εἰρήνης *Vat.* l Αἰτεῖσθέ γε ἀνοχὰς ἐπὶ διαλλαγαῖς *Vat.* m Pro ἐπιτηδείοις aptius leges ἐπαιτίοις. *Sylb.* Atticorum eſt ἐπιτήδειον pro ἄξιον uſurpare, cum dicitur de eo qui pœnas meritas luit. *Caſ.* Vide *Annott.* n Rectius ut opinor, in *Cod. Vat.* αὐτοὺς ἀφῄρηνται. o Αποίκους *Vat.* p Nota hic indicativa ποιήσονται & μεταδώσουσιν, cum præcedat ſubjunctivum ἀποδιδῶσι. *Sylb.* Verum illa in ποιήσωνται & μεταδιδῶσι mutanda cenſet *Port.* Optime in *Cod. Vat.* μεταδιδῶσιν ὥσπερ Λατίνοις. q Ita ex *Cod. Ven.* perperam in *Ed. Steph.* κατὰ τὸν τρόπον. *Sylb.* Αὐτὸν τὸν τρόπον ὅνπερ *Vat.* r Ταῦτα διαλέγεσθε *Vat.* ſ *Ven. Cod.* κελσεις nihil ad rem. *Sylb.* t Plane rectius ἀναγκαῖον, ut in *Codd. Rom. Ven.* & *Vat.* u Illud δὴ pro vulg. δὲ repoſitum ex *Cod. Rom. Sylb.* Non agnoſcit *Vat.*
* Nec privatis quidem contigit ſolis ſentire horum unumquodque, ſed & gentibus &c. *Lapus.* Nec privati ſolum homines id pro ſe quiſque intelligunt, ſed & civitates &c. *Gelen.*

a Κινδυνεύουσι

Per. Jul. 4228. Ante Chr. 486. Olymp. 73 2/3. V. C. Cat. 266. Var. 268.

« περὶ τῶν ἰδίων ἁπάντων [a] κινδυνεύσουσιν ἀγαθῶν, [b] τά τε « ἆθλα ἐπιδείκνυτε αὐτοῖς, οὐκ εἰς ἃ κατορθοῦσι, καὶ μὴ τυ« χοῦσι γενόμενα γῆς ἀλλοτρίας γλιχομένοις. εἰ δὲ βούλε« σθε, [c] προτίθεσθε καὶ τὰς πόλεις τῶν ἠδικημένων προσλα« βεῖν [d] βουλομένοις, ἐὰν μὴ κρατῶσι, καὶ τὴν ἑαυτῶν γῆν τε καὶ « πόλιν ἀφαιρεθῆναι, καὶ ἔτι [e] πρὸς τοῦτο, γυναῖκας ἐπιδεῖν « [f] αἴσχιστα περατλούσας, καὶ παῖδας εἰς ὕβριν ἀγομένους, καὶ « γονεῖς δούλους ἀντ' ἐλευθέρων ἐπὶ γήρως οὐδοῦ γινομένους· « καὶ ἅμα διδάσκετε τὴν βουλὴν, ὅτι τούτων τῶν κακῶν οὐκ ἂν « ἔχοιεν αἰτιάσασθαι Μάρκιον, ἀλλὰ τὴν ἑαυτῶν ἀφροσύνην. πα« ρὸν [g] γὰρ αὐτοῖς τὰ δίκαια ποιεῖν, καὶ μηδενὶ δεινῷ περι« πεσεῖν, τὸν ὑπὲρ τῶν ἐσχάτων κίνδυνον [h] ἀναιρήσονται, μέχρι « παντὸς φιλοχωροῦντες ἐν τοῖς ἀλλοτρίοις. ἔχετε τὰς ἀποκρί« σεις· τούτων οὐδὲν ἂν εὕροισθε παρ' ἐμοῦ πλέον· ἀλλ' ἄπιτε, « καὶ σκοπεῖτε ὅ,τι πρακτέον ὑμῖν. ἕως δὲ βουλεύσησθε, δί« δωμι χρόνον ὑμῖν ἡμερῶν τριάκοντα. ἐν δὲ τῷ μεταξὺ « χρόνῳ, σήν τε χάριν, ὦ Μινύκιε, καὶ τῶν ἄλλων ἕνεκα, τὴν στρα« τιὰν ἐκ τῆς χώρας ἀπάξω· μεγάλα γὰρ ἂν βλάπτοισθε « μενούσης αὐτῆς ἐνθάδε. τῇ δὲ τριακοστῇ προσδέχεσθέ « με ἡμέρᾳ τὰς ἀποκρίσεις ληψόμενον.

Ταῦτα εἰπὼν, ἀνέστη, καὶ διέλυσε τὸν σύλλογον. τῇ δὲ ἐπιούσῃ νυκτὶ περὶ τὴν τελευταίαν φυλακὴν ἀναστήσας τὴν στρατιὰν, ἦγεν ἐπὶ τὰς λοιπὰς τῶν Λατίνων πόλεις, εἴτε καὶ ἀλη- 509 θείᾳ [i] πεπυσμένος ὅτι μέλλει τις ἐκεῖθεν ἐπικουρία Ῥωμαίοις ἀφικέσθαι, ὡς τότε δημηγορῶν ἔφησεν· εἴτε αὐτὸς πλασάμενος τὸν λόγον· [k] ἢ ἵνα μὴ δόξειε χαριζόμενος τοῖς ἐχθροῖς καταλελοιπέναι τὸν πόλεμον. ἐπιβαλὼν δὲ τῇ καλουμένῃ [l] Λογγόλᾳ, καὶ δίχα πόνου γενόμενος αὐτῆς ἐγκρατὴς, καὶ τὸν αὐτὸν τρόπον ὅνπερ τὰς ἑτέρας [m] ἐξανδραποδισάμενος, καὶ διαρπάσας, ἐπὶ τὴν Σατρικανῶν ἤλαυνε πόλιν. ἑλὼν δὲ καὶ ταύτην, ὀλίγον ἀντισχόντων τῶν ἐν αὐτῇ χρόνον, [n] καὶ τὰς ἐξ αὐτῶν ἀμφοτέρων τῶν πόλεων ὠφελείας, μέρει τε τῆς στρατιᾶς κελεύσας ἀπάγειν εἰς Ἐχέτραν, τὴν λοιπὴν ἀναλαβὼν δύναμιν, ἦγεν ἐπὶ πόλιν ἄλλην τὴν καλουμένην [o] Κετίαν. γενόμενος δὲ καὶ ταύτης ἐγκρατὴς, καὶ διαρπάσας, εἰς τὴν [p] Πολυσκανῶν χώραν ἐνέβαλεν. οὐ δυνηθέντων δὲ ἀντισχεῖν τῶν Πολυσκανῶν, κατὰ κράτος ἑλὼν [q] καὶ αὐτοὺς, ἐπὶ τὰς ἑξῆς ἐχώρει. [r] Ἀλβιήτας μὲν οὖν καὶ [s] Μοεγιλλανοὺς ἐκ τειχομαχίας αἱρεῖ· Κοριολανοὺς δὲ καθ'

« riculum ſit adducturus: * eique præmia o« ſtendite, quæ rebus tam feliciter quam in« feliciter geſtis eos manent, qui agros alienos « appetunt. Hoc etiam, ſi vultis, addite, fore « ut, dum urbes eorum qui injuria afficiuntur « capere vult, niſi vincat, ſuo etiam agro & « urbe ſpolietur, & præterea uxores ſuas fœ« diſſime tractari, liberoſque ad contumeliam « rapi, & parentes extrema ſenectute ex libe« ris ſervos fieri videat: ſimul etiam ſena« tum docete, eum horum malorum cauſſam « culpamque, non in Marcium, ſed in ſuam « ipſius dementiam conferre debere: qui, quum « ipſi liceat juſtitiam exercere, & in nullam « calamitatem incidere, malit tamen de ſum« ma rerum aleam jacere, dum perpetuo ali« enæ ditioni nimium inhiat. Habetis reſpon« ſa à me, nihil aliud præterea exſpectate: ſed « abite, &, quid vobis agendum ſit, conſide« rate. Vobis autem ad deliberandum dies « triginta concedo. Interea vero in tuam alio« rumque gratiam, Minuci, ex hoc agro co« pias abducam. Si enim hîc maneant, ma« gnum damnum accipietis. Cæterum, ad di« em trigeſimum, me ad accipienda reſponſa « venturum exſpectate.

XXXVI.

¶ Hæc loquutus ſurrexit, conventumque dimiſit. Sequenti vero nocte circiter ultimam vigiliam motis caſtris, in reliquas Latinorum urbes exercitum duxit; ſive quod revera audiſſet aliqua inde auxilia Romanis ventura, ut tunc *Minucius* in concione dixerat; ſive quod eum rumorem ipſe finxiſſet; ſive etiam ne in hoſtium gratiam à bello ceſſare videretur. Aggreſſus autem Longulam, eam ſine negotio in ſuam poteſtatem redegit, & eodem modo quo cæteras *urbes* tractavit, civibus in ſervitutem abſtractis, rebuſque omnibus direptis, atque ita demum copias in Satricanos duxit. Et quum hujus urbis incolæ non diu ipſi reſtitiſſent, hanc quoque expugnavit, prædamque utriuſque urbis à parte exercitus Ecetram abſportari juſſit, & ipſe cum reliquis copiis ad aliam urbem nomine Setiam contendit. Hac quoque in ſuam poteſtatem redacta, & direpta, in agrum Poluſcanorum irruptionem fecit. Quum autem Poluſcani ipſi reſiſtere non potuiſſent, eorum quoque oppido vi expugnato ad alias urbes ivit. Albietas igitur & Mugillanos expugnavit; at Coriolanos

a Κινδυνεύουσι in *Cod. Rom.* *b* Finita periodo poſt ἀγαθῶν, locus contra exemplarium conſenſum, ſtructura & ſenſu paullo expeditiore, ſic legendus videtur: τά τε ἆθλα ἐπιδείκνυτε αὐτοῖς τὰ γῆς ἀλλοτρίας γλιχομένοις γινόμενα, ἐὰν μὴ κατορθῶσι καὶ μὴ ἐπιτύχωσι. *Sylb.* Lego καὶ εἰς ἃ κατορθοῦσι, & ſententiam ſic conſtruo: καὶ ἐπιδείκνυτε αὐτοῖς τὰ ἆθλα γινόμενα τοῖς γλιχομένοις τῆς γῆς ἀλλοτρίας, καὶ εἰς ἃ κατορθοῦσι καὶ μὴ τυχοῦσι. i. e. ἐν οἷς κατορθοῦσι καὶ ἐν οἷς ἀτυχοῦσι. *Port.* In *Cod. Vat.* οὐκ εἰς ἃ κατορθοῦσί τε καὶ μὴ τυχοῦσι γινόμενα. Si conjecturis indulgere vellem, levi mutatione legerem, οὐκ ἴσα pro οὐκ εἰς ἅ. *c* In *Vat.* & *Lapi Cod.* προσθῆτε *addite.* Retineri poteſt προτίθετε *proponite, ob oculos ponite,* ut cenſent *Sylb.* & *Port.* *d* Βουλομένους malint *Iidem.* *e* Poſſis etiam legere πρὸς τούτῳ, ut alibi paſſim πρὸς τούτοις. *Sylb.* *f* Rectius in *Codd. Rom.* & *Vat:* αἴσχιστα πασχούσας. *g* Ita in *Cod. Rom* [& *Vat.*] In *Ed. Steph.* omittitur. *Sylb.* *h* Αναιρήσονται repoſitum pro vulg. ἀναιρήσεσθαι. *Lapus* videtur legiſſe ἀναιροῦσι, dum vertit *periculum de ultimis ſuſcipiunt. Sylb.* Αἱρήσονται *Vat.* quo modo veriſimiliter in *Lapi Cod.* *i Lapus* legit πεπεισμένος *credens*: & ſeq. v. ὡς ὁ Μινύκιος δημηγορῶν ἔφησεν. *Sylb.* *k* Disjunctivam ἢ rectius omittit *Vat.* & *Lapi Cod.* *l* Λογγάδι in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* ſed Λογγόλᾳ agnoſcit etiam *Lapus*, & facta ejuſdem Longolæ mentio non tantum ſupra p. 396. v. 40. ſed etiam à *Livio* in hoc ipſo captarum urbium catalogo. *Sylb.* *m* Ἐξανδραποδισάμενός τε *Vat.* *n* Malim hoc modo, καὶ τὰς ἐξ ἀμφοτέρων τῶν πόλεων ἐκκομίσας ὠφελείας. *Sylb.* Si expungatur αὐτῶν, & illud τε omittatur [quorum neutrum agnoſcit *Cod. Vat.*] & deleatur diſtinctio poſt ὠφελείας nihil plane deerit, ut cenſet *Portus.* *o* Κοπίαν habet *Lapus.* Σητίαν maluit *Gelen.* quia Σητίνων ſupra meminit p. 312. v. 32. *Livius* habet Trebiam. *Sylb.* An ſatis ſanum ſit hoc vocabulum haud facile quis dixerit: neque enim placet Σητία, quod longius hinc diſſitum fuerit hoc oppidum. *Cluver.* in Ital. Antiq. l. 3. p. 1028. *p* Τυσκλανῶν legiſſe videtur *Lapus.* *q* Καὶ τούτους *Vat.* *r* Ita in *Vat.* & *Lapi Cod.* Verum *Albiolanos* repoſuit *Gelenius.* Sed quid ſi Λαβινιάτας legamus, ut ſignificet *Lavinium* hac expeditione captum eſſe, cujus oppugnatio omiſſa fuerat p. 477. v. 21. *Sylb.* *ſ* Haud ſcio an cum *Glareano* legendum ſit Οὐετιλιανοὺς an Οὐιτελλίνους ex *Livio. Sylb.* Non audio *Sylburgium*, etſi idem bis adſtruat *Cluverius* in *Ital. Antiq.* p. 702. & 1021. Ipſe ordo captarum urbium eos refutat. Et *Mugillam* urbem fuiſſe probat ſatis cognomen Lucii Papirii *Mugilanus* ſeu *Mugillanus. Jac. Gronov.* In *Cod. Vat.* Μογιλαίνους, & mox Κορμιλανοὺς pro vulgato Κοριολανούς. Verum *Gelenio, Sylburgio,* & *Cluverio* non diſplicet, ſi legatur Κορανούς, tum quod Κοριολανοὺς jam ſupra in deditionem acceptos docuerit *Dionyſ.* p. 476. v. 16. tum præſertim quod ſuperius (p. 312. v. 29.) facta ſit *Coranorum* mentio, una vocis litera mutilata. * Diſcriminaque eis oſtendite, non feliciter quidem, ſed infeliciter agentibus evenientia, alieni agri cupidis. *Lapus.* Et oſtendite illis præmia quæ alieni agri cupidos manent, ſi reſtante fortuna rem gerant infeliciter. *Gelen.*

Per. Jul. 4228. Ante Chr. 486. Olymp. 73 $\frac{3}{4}$. V.C. Cat. 266. Var. 268.

riolanos facta deditione in fidem recepit. Quum autem intra triginta dies ſeptem oppida in ſuam poteſtatem redegiſſet, Romam cum multo majore, quam ante, exercitu petiit; & paullo longius quam trigeſimo ab urbe ſtadio, in via quæ Tuſculum ducit, caſtra poſuit. Interea autem dum ille Latinorum urbes expugnabat, atque ſibi adjungebat, Romani, poſt longam de Marcii poſtulatis conſultationem, tandem decreverunt, nihil indignum pop. Rom. majeſtate facere, ſed ſi Volſci ex ſuo ſociorumque & ſubditorum agro copias deducerent, & bello depoſito legatos mitterent, qui de amicitia agerent, ſenatus de fœderis conditionibus conſultaret, ac ſuum decretum ad populum referret: tantiſper vero dum in ſuo & ſociorum agro manerent, & hoſtiliter ſe gererent, nihil mite aut humanum de illis ſtatueretur. Semper enim pop. Rom. diligenter cavit, ne unquam ulla imperata faceret, neve hoſti præ metu cederet: ſed adverſariis fœdere cum ipſis facto, & ſeſe ſuo imperio ſubmittentibus, concederet & largiretur quicquid æqui peterent. Atque hanc magnanimitatem in multis & magnis periculis, tam in externis quam in civilibus bellis, ad noſtram uſque ætatem pop. Rom. conſtanter ſervavit.

XXXVII. *Legatio ad Marcium altera.*

¶ Quum igitur ſenatus hæc decreviſſet, & decem alios legatos è viris conſularibuſs elegiſſet,(qui ut Marcium rogarent,nequid grave aut indignum populi Rom. majeſtate imperaret; ſed, depoſitis inimicitiis & copiis ex agro Rom. abductis, oratione & verbis amicis hæc impetrare conaretur, ſi firma & perpetua inter hos duos populos fœdera facere vellet: quia quæ vel neceſſitate aliqua vel occaſione, ſive à privatis hominibus ſive à rebuſp. extorquentur, ſimulatque occaſio aut neceſſitas ſublata eſt, ſtatim diſſolvuntur) hi quidem à ſenatu deſignati, ſimul atque Marcii adventum audierunt, ad eum profecti, longa ac blanda oratione eum in ſuam ſententiam trahere conabantur, ita tamen ut pop. Rom. dignitatem ſervarent. At Marcius nullum aliud reſponſum ipſis dedit, ſed ipſis ſuaſit ut ſibi melius conſulerent, & intra triduum ad ſe redirent: has enim ſolas belli inducias eos habituros. Quum autem illi ad hæc neſcio quid reſpondere vellent, non permiſit: ſed ocius eos ex caſtris excedere juſſit, minatus, ni ita feciſſent, eos à ſe ut exploratores tractatum iri. Illi vero cum ſilentio confeſtim ſe dederunt in viam. Ubi autem ſenatus ſuperba Marcii reſponſa & minas ex legatis audiſſet, ne tunc quidem copias extra fines agri Rom. mittere decrevit; ſive quod militum ſuorum (nam eorum plerique erant tirones) in bello imperitiam timeret; ſive quod conſulum ignaviam (nam fere nihil in iis erat

ὁμολογίας [a] λαμβάνει. γενόμενος δὲ ἐν ἡμέραις τριάκοντα πόλεων ἑπτὰ κύριος, ἧκεν ἐπὶ τὴν Ῥώμην, ἄγων πολὺ πλείω στρατιὰν τῆς προτέρας· καὶ σταδίους ἀποσχὼν τῆς πόλεως ὀλίγῳ πλείους τῶν τριάκοντα, παρὰ τὴν ἐπὶ [b] Τυσκλανοὺς φέρουσαν ὁδὸν κατεστρατοπέδευσεν. ἐν ᾧ δὲ τὰς Λατίνων ἐξῄρει τε καὶ προσήγετο πόλεις, Ῥωμαίοις πρὸς τὰς ἐπιταγὰς αὐτοῦ πολλὰ βουλευσαμένοις ἔδοξε μηδὲν ἀνάξιον ποιεῖν τῆς πόλεως, ἀλλ' ἐὰν μὲν [c] αὐτῶν ἀπέλθωσιν ἐκ τῆς χώρας Οὐολοῦσκοι, καὶ τῆς τῶν συμμάχων τε καὶ ὑπηκόων γῆς, [d] καταλυσάμενοι τὸν πόλεμον, πρέσβεις ἀποστείλωσι τοὺς διαλεξομένους περὶ φιλίας, προβουλεῦσαι τὸ συνέδριον ἐφ' οἷς ἔσονται δικαίοις φίλοι, καὶ τὰ βουλευθέντα εἰς τὸν δῆμον ἐξενεγκεῖν· ἕως δ' ἂν ἐν τῇ χώρᾳ μένοντες αὐτῶν καὶ τῶν συμμάχων, ἔργα πράττωσι πολεμίων, μηθὲν αὐτοῖς ψηφίζεσθαι φιλάνθρωπον. πολὺς γὰρ δὴ Ῥωμαίοις ἀεὶ λόγος τοῦ μηθὲν δρᾶσαί ποτε ἐξ ἐπιτάγματος, μηδὲ φόβῳ πολεμίων εἴξαντας, [e] πεισαμένους δὲ τοῖς διαφόροις, καὶ παρασχοῦσιν ἑαυτοὺς ὑπηκόους, χαρίζεσθαί τε καὶ ἐπιτρέπειν ὅτου δέοιντο τῶν μετρίων. καὶ τοῦτο τὸ φρόνημα ἐν [f] τοῖς πολλοῖς καὶ μεγάλοις κινδύνοις φυλάττουσα ἡ πόλις, κατά τε τοὺς ὀθνείους καὶ τοὺς ἐμφυλίους πολέμους, μέχρι τοῦ καθ' ἡμᾶς χρόνου διατετέλεκε.

[g] Ταῦτα ψηφισαμένης τῆς βουλῆς, καὶ πρεσβευτὰς ἑτέρους ἑλομένης δέκα ἄνδρας ἐκ τῶν ὑπατικῶν· τοὺς ἀξιώσοντας τὸν ἄνδρα μηθὲν ἐκφέρειν ἐπίταγμα βαρὺ, μηδ' ἀνάξιον τῆς πόλεως, ἀλλὰ καταλύσαντα τὴν ἔχθραν, καὶ ἀναστήσαντα τὴν δύναμιν ἐκ τῆς χώρας, πειθοῖ καὶ διὰ λόγων συμβατηρίων ταῦτα πειρᾶσθαι πράττειν, εἰ βούλεται βεβαίους τε καὶ εἰς ἀεὶ διαμενούσας ποιήσασθαι τὰς ὁμολογίας τῶν πόλεων, ὡς τῶν γε ὑπ' ἀνάγκης τινὸς ἢ καιροῦ συγχωρουμένων καὶ ἰδιώταις καὶ πόλεσιν, ἅμα τῷ μεταπεσεῖν τοὺς καιροὺς ἢ τὰς ἀνάγκας, εὐθὺς διαλυομένων· οἱ μὲν ἀποδειχθέντες 510 ὑπ' αὐτῆς πρέσβεις, ἅμα τῷ πυθέσθαι τὴν παρουσίαν τοῦ Μαρκίου, πορευθέντες ὡς αὐτὸν, πολλὰ ἐπαγωγὰ διελέγοντο, φυλάττοντες καὶ ἐν τοῖς λόγοις τὸ ἀξίωμα τῆς πόλεως. ὁ δὲ Μάρκιος ἄλλο μὲν [h] οὐδὲν ἀπεκρίνατο, συνεβούλευσε δὲ κρεῖττόν τι βουλευσαμένους ἥκειν τριῶν ἐντὸς ἡμερῶν· ταύτας γὰρ αὐτοῖς ἔσεσθαι μόνας ἀνοχὰς τοῦ πολέμου. βουλομένων δέ τι πρὸς ταῦτα λέγειν τῶν ἀνδρῶν, οὐκ ἐπέτρεψεν, ἀλλ' ἀπιέναι τὴν ταχίστην ἐκέλευσεν ἐκ τοῦ χάρακος, ἀπειλήσας ὡς [i] εἰ μὴ ποιήσωσιν, ὡς κατασκόποις χρήσεται. κἀκεῖνοι σιωπῇ ἀπιόντες, εὐθὺς ᾤχοντο. μαθόντες δὲ οἱ βουλευταὶ [k] παρὰ τῶν πρεσβευτῶν τὰς αὐθάδεις ἀποκρίσεις τε καὶ ἀπειλὰς τοῦ Μαρκίου, στρατιὰν μὲν ὑπερόριον ἐξάγειν οὐδὲ τότε ἐψηφίσαντο, εἴτε τὸ ἀπειροπόλεμον τῶν σφετέρων στρατιωτῶν· νεοσύλλεκτοι γὰρ οἱ πλείους ἦσαν αὐτῶν· εὐλαβηθέντες· εἴτε τὴν ὑπάτων τὴν ἀτολμίαν· ἥκιστα γὰρ ἐν αὐ-

τοῖς

a Παραλαμβάνει *Vat.* b In *Ed. Steph.* Τυσκανὸς. Τυσκλαίους *Vat.* Non dubito quin vera ſcriptura ſit Τυσκλανούς. c Ἀπέλθωσιν αὐτῶν *Vat.* d Copula καὶ deſideratur, & diſtinctio poſt πόλεμον tollenda. *Port.* e Convenientius πεισαμένοις: eo ſcilicet caſu quo mox ſequitur παρασχοῦσι. *Sylb.* atque ita in *Cod. Vat.* f Omittit *Vat.* g Legitima conſtructio aliquam hujuſmodi lectionem flagitat: Ταῦτα ψηφισαμένη ἡ βουλὴ, καὶ πρεσβευτὰς τοὺς ἑτέρους ἑλομένη δέκα ἄνδρας ἐκ τῶν ὑπατικῶν, αὐτοὺς ἔπεμψεν ἀξιώσοντας &c. niſi mavis, ἡ δὲ βουλὴ ταῦτα ψηφισαμένη πρεσβευτὰς ἑτέρους δέκα ἄνδρας ἐκ τῶν ὑπατικῶν εἵλετο, καὶ ἔπεμψεν αὐτοὺς ἀξιώσοντας &c. *Port.* Nihil hic omnino mutandum, eſt enim longinſculum hyperbatum, qualia ſunt apud *Thucyd.* & *Demoſthenem* ipſum multa. Sic ergo locum accipe, ταῦτα ψηφισαμένης τῆς βουλῆς, καὶ πρεσβευτὰς ἑτέρους ἑλομένης δέκα ἄνδρας ἐκ τῶν ὑπατικῶν (τοὺς ἀξιώσοντας τὸν ἄνδρα &c. uſque ad εὐθὺς διαλυομένων) οἱ μὲν ἀποδειχθέντες &c. *Caſaub.* cujus ſententiam etiam in verſione emendanda ſequutus ſum. h Οὐδὲν αὐτοῖς ἀπεκρίνατο, συνεβούλευσε δὲ *Vat.* i Uſitatius ἐὰν μὴ ποιήσωσι. *Sylb.* atque ita in *Cod. Vat.* k Παρὰ τῶν πρέσβεων *Vat.*

a In

τοῖς τὸ δραστήριον ἦν· σφαλερὰν ἡγησάμενοι τηλικοῦτον ἀναρρῖψαι ἀγῶνα· εἴτε ἄρα καὶ τοῦ δαιμονίου σφίσιν [a] ἐναντιουμένου πρὸς τὴν ἔξοδον, [b] ἢ οἰωνῶν, ἢ χρησμῶν Σιβυλλείων, ἢ τινος ὁσίας πατρίου· ὧν οὐκ ἠξίουν οἱ τότε ἄνθρωποι, καθάπερ οἱ νῦν, ὑπερορᾶν· φυλάττειν δὲ τὴν πόλιν ἐπιμελεστέρᾳ φυλακῇ, καὶ ἀπὸ τῶν ἐρυμάτων τοὺς ἐπιόντας ἀμύνεσθαι διέγνωσαν.

[c] Ταῦτα πράττοντες καὶ παρασκευαζόμενοι, τῆς τε ἐλπίδος οὔπω ἀφιστάμενοι, ὡς δυνατὸν ὑπάρχον ἔτι μεταπεισθῆναι τὸν Μάρκιον, εἰ μείζονι καὶ τιμιωτέρᾳ πρεσβείᾳ δεηθεῖεν αὐτοῦ, ψηφίζονται τούς τε ἱεροφάντας, καὶ τοὺς οἰωνοσκόπους, καὶ τοὺς ἄλλους ἅπαντας, ὅσοι τιμήν τινα ἱερὰν ἢ λειτουργίαν περὶ τὰ θεῖα δημοτελῆ λαβόντες εἶχον· εἰσὶ δὲ παρ' αὐτοῖς ἱερεῖς καὶ θεραπευταὶ θεῶν πάνυ πολλοί, καὶ αὐτοὶ οὗτοι τῶν ἄλλων διαφανέστατοι, κατά τε οἴκους πατέρων [d] καὶ ἀρετὰς οἰκείας ἀξίωσιν ἔχοντες· ἅμα αὐτοῖς τῶν ὀργιαζομένων τε καὶ θεραπευομένων θεῶν τὰ σύμβολα, καὶ τὰς ἱερὰς ἀμπεχομένους ἐσθῆτας, ἀθρόους ἐπὶ [e] τοὺς χάρακας τῶν πολεμίων πορεύεσθαι, τοὺς αὐτοὺς φέροντας τοῖς προτέροις λόγους. ὡς δὲ ἀφίκοντο οἱ ἄνδρες, καὶ ἔλεξαν ὅσα ἡ βουλὴ [f] αὐτοὺς ἐπέστελλεν, οὐδὲ τούτοις [g] ἔδωκεν ὁ Μάρκιος ὑπὲρ ὧν ἠξίουν, ἀλλ' ἢ τὰ κελευόμενα ποιεῖν [h] συνεβούλευσεν ἀπιόντας, εἰ θέλουσιν εἰρήνην ἄγειν, ἢ προσδέχεσθαι τὸν πόλεμον ἥξοντα πρὸς τὴν πόλιν· καὶ τὸ λοιπὸν ἀπεῖπε μὴ διαλέγεσθαι πρὸς [i] αὐτούς. ὡς δὲ καὶ ταύτης ἀπέτυχον τῆς πείρας οἱ Ῥωμαῖοι, πᾶσαν ἐλπίδα διαλλαγῆς ἀπογνόντες, ὡς πολιορκησόμενοι παρεσκευάζοντο, τοὺς
511 μὲν ἀκμαιοτάτους ὑπὸ τῇ τάφρῳ καὶ παρὰ ταῖς πύλαις τάξαντες· τοὺς δὲ ἀφειμένους ἤδη [k] στρατιᾶς, [l] οἷς ἔτι σώματα ἱκανὰ ἦν κακοπαθεῖν, ἐπὶ τοῖς τείχεσιν.

Αἱ δὲ γυναῖκες αὐτῶν, ὡς ἐγγὺς ὄντος ἤδη τοῦ δεινοῦ, καταλιποῦσαι τὸ οἴκοι μονῆς εὐπρεπές, ἔθεον ἐπὶ τὰ τεμένη τῶν θεῶν, ὀλοφυρόμεναί τε καὶ προκυλιόμεναι τῶν ξοάνων. καὶ ἦν ἅπας μὲν ἱερὸς τόπος οἰμωγῆς τε καὶ ἱκετείας γυναικῶν ἀνάπλεως, μάλιστα δὲ τὸ τοῦ [m] Καπιτωλίου Διὸς ἱερόν. ἔνθα δή τις αὐτῶν γένει τε καὶ ἀξιώματι προύχουσα, καὶ ἡλικίας ἐν τῷ κρατίστῳ τότε οὖσα, καὶ φρονῆσαι τὰ δέοντα ἱκανωτάτη, Οὐαλερία μὲν ὄνομα, Ποπλικόλα δὲ τοῦ συνελευθερώσαντος [n] τὴν πόλιν ἀπὸ τῶν βασιλέων ἀδελφή, θείῳ τινὶ παραστήματι κινηθεῖσα, ἐπὶ τῆς ἀνωτάτω κρηπῖδος ἔστη τοῦ νεώ, καὶ προσκαλεσαμένη τὰς ἄλλας γυναῖκας, πρῶτον μὲν παρεμυθήσατο, [o] καὶ παρεθάρρυνεν, ἀξιοῦσα μὴ καταπεπλῆχθαι τὸ δεινόν· ἔπειτα ὑπέσχετο μίαν εἶναι σωτηρίας ἐλπίδα τῇ πόλει, ταύτην δὲ ἐν αὐταῖς εἶναι μόναις καταλειπομένην, ἐὰν θελήσωσι πράττειν ἃ δεῖ. καί τις εἶπεν ἐξ αὐτῶν· "Καὶ τί πράττουσαι ἂν ἡμεῖς αἱ γυναῖκες διασῶσαι δυνηθείημεν τὴν πατρίδα, τῶν ἀνδρῶν ἀπειρηκότων;

induſtriæ) periculoſum arbitraretur ad tantum certamen ſubeundum; ſive etiam quod numen divinum ab educendis copiis ipſum deterreret; aut auſpicia, aut Sibyllina oracula, aut patria aliqua religio: quorum ætas ea erat longe obſervantior quam noſtri ſeculi homines) ſed urbem præſidiis diligentius firmare, & ex ipſis munitionibus impetum hoſtium propulſare ſtatuit.

Per. Jul. 4228. Ante Chr. 486. Olymp. 72 2/3. V. C. Cat. 266. Var. 268.

XXXVIII.

Legatio ad Marcium tertia, è ſacri ordinis hominibus.

¶ Interim dum hæc geruntur & parantur, nondum abjecta omni ſpe Marcii flectendi, ſi per majorem & honoratiorem legationem eum oraſſet, decrevit ut pontifices & augures & cæteri ſacerdotes omnes, quotquot ſacros honores atq; rerum divinarum curam publicam gerebant, (permulti autem apud illos ſunt ſacerdotes & deorum miniſtri, atque hi ipſi ſunt omnium nobiliſſimi, tum ob claros natales, tum ob ſuas virtutes dignitatem *eam* obtinentes) una cum ipſis inſignibus deorum, quorum ſacra celebrabantur & qui *à pop. Rom.* colebantur, & ſacris velati veſtibus, uno agmine hoſtium caſtra peterent, cum iiſdem mandatis quæ priores legati tulerant. Qui ubi eo pervenerunt, & omnes ſenatus mandata expoſuerunt, Marcius ne ipſis quidem quæ petebant conceſſit; ſed ſuaſit ut aut reverſi imperata facerent, ſi pacem habere vellent, aut bellum ad ipſa urbis mœnia venturum exſpectarent: edixitque ne qui in poſterum ad ſe colloquendi gratia mitterentur. At Romani, hoc quoque conatu fruſtrati, & omni ſpe pacis depoſita, ſe ad obſidionem tolerandam parabant; ac validiſſimos quoſque juvenes ad foſſas & ad portas, veteranos vero jam emeritos, qui adhuc ad labores ferendos idonei erant, ad mœnia diſpoſuerunt.

XXXIX.

¶ Eorum vero conjuges, ut imminente jam urbi periculo, ex privatarum ædium penetralibus, neglecto decoro, egreſſæ ad deorum templa currebant, & cum lamentis ſe ante ſimulacra volutabant. atque omnis ſacer locus ejulatus & mulierum ſupplicantium plenus erat, præcipue vero Jovis Capitolini templum. Tunc quædam earum & genere & dignitate cæteris antecellens, & tunc ætate jam matura, ſummæque prudentiæ fœmina, nomine Valeria, ſoror illius Publicolæ qui cum ſociis ſuis remp. à regum tyrannide liberarat, divino quodam inſtinctu impulſa in ſumma templi crepidine conſtitit, & cæteras matronas advocatas primum eſt conſolata, animoſque earum confirmavit, orans eas ne periculi magnitudine conſternarentur: deinde declaravit, unam eſſe reliquam ſalutis publicæ ſpem, hanc vero in ipſis ſolis eſſe poſitam, ſi quæ eſſent facienda facere vellent. Tunc una ex earum numero reſpondit: "Et quomodo nos mulieres, quum ipſi viri hoc præſtare nequeant, patriam ſervare poterimus?

"quas

a In *Ed. Steph.* ἐξαντλουμένου. cujus cum nulla proferantur exempla, non dubitavi cum *Camerario* reponere ἐναντιουμένου. *Sylb.* Hanc conjecturam firmat *Cod. Vat.* *b* Τὴν ἔξοδον, οἰωνῶν *Vat.* quo modo & in *Ed. Steph.* ſed disjunctivam ἢ agnoſcit *Lapus.* *c* Ταῦτα δὲ πράττοντες *Vat.* *d* Καὶ ἀρετῆς οἰκείας in *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] ſed veram lectionem ἀρετὰς οἰκείας agnoſcit etiam *Lapi* verſio, *per virtutes proprias dignitatem habentes. Sylb.* Sic lego & diſtinguo καὶ ἀρετῆς οἰκείας ἀξίωσιν· ἔχοντας ἅμα αὐτοῖς &c. ut participium ἔχοντας pendeat à præcedentibus καὶ τοὺς ἄλλους ἅπαντας. niſi quis malit participium φέροντας ſubintelligi; aut demum verba ſic mutari, ἅμα αὐτοῖς τῶν ὀργιαζομένων τε καὶ θεραπευομένων θεῶν τοῖς συμβόλοις. *Port.* In *Cod. Vat.* ἅμα αὐτοῖς τῶν ὀργιζομένων τε &c. *e* Optime in *Cod. Vat.* τὸν χάρακα ſingulariter ut p. 492. v. 12. quo modo legendum eſſe monuit *Sylb.* *f* Rectius αὐτοῖς. quod maluit *Sylb.* aut repetendum eſſe ex antecedentibus verbum λέγειν. *g* Ἔδωκεν ὁ Μάρκιος ὑπήκουσεν ὑπὲρ &c. in *Vat.* & *Lapi Cod.* *h* Συνεβούλευεν *Vat.* *i* Πρὸς αὐτὸν in *Vat.* & *Lapi Cod.* quod plurali αὐτοὺς prætulerunt *Sylb.* & *Port.* *k* Magis proprie στρατείας, *expeditionis, militiæ. Sylb.* *l* Οἷς ἔτι τὰ σώματα *Vat.* *m* Καπιτωλίου *Vat.* *n* Ἀπὸ τῶν βασιλέων τὴν πόλιν *Vat.* *o* Καὶ παρεθάρρυνεν ἀξιοῦσα *Vat.*

Per. Jul. 4228. Ante Chr. 486. Olymp. 73 $\frac{2}{3}$. V. C. Cat. 266. Var. 268.

"quas tantas vires nos invalidæ & miſeræ habemus?" "Non opus eſt (inquit Valeria) armis, non manibus; (naturæ enim privilegio horum immunes ſumus) ſed benevolentia & verbis." Poſtea ſublato clamore, & omnibus rogantibus ut declararet quodnam eſſet illud auxilium, dixit illis: "Cum hac ſordida & inculta veſte, aſſumptis quoque cæteris matronis Romanis, & allatis noſtris filiolis, eamus ad ædes Veturiæ matris Marcii: &, depoſitis ante ipſius genua pueris, eam rogemus cum lacrymis, ut nos nullius mali auctores, patriamque in extremis periculis verſantem miſerata, ad hoſtium caſtra progrediatur, nepoteſq; ſuos & eorū matrem & nos omnes ſecum ducat: (ſequamur enim eam cum filiolis noſtris.) deinde filium ſuum ſuppliciter oret, precibuſque ab eo contendat, ne quam graviorem calamitatem patriæ inferat. Nam ob ejus lamenta & preces aliqua miſericordia hominem ſubibit, atque humanitas tanget. nam non adeo durum & crudelem animum habet, ut matrem ad ſua genua proſtratam volutari patiatur.

XL. ¶ Hoc conſilio ab omnibus quæ aderant probato, deos precata ut vim perſuadendi & gratiam ſuis precibus adderent, ex templo proceſſit; cæteræ vero eam ſequebantur. ac mox cum aliis matronis omnes magna frequentia domum matris Marcii adierunt. Quibus conſpectis, Volumina, Marcii uxor, prope ſocrum ſedens, admirata eſt, dixitque: "Quid vultis mulieres? & cur tanta frequentia ad domum miſeram & afflictam veniſtis?" Valeria reſpondit, "In extremis verſantes periculis, tum ipſæ tum filioli ipſarum ſupplices ad te, Veturia, confugerunt, ſolum & unicum auxilium, te imploraturæ: primum, ut communis patriæ miſericordia movearis, nec ei, quum in nullius unquam poteſtate fuerit, libertatem à Volſcis eripi patiaris, ſi modo victores ei parcent, nec funditus eam evertere conabuntur: deinde pro nobis ipſis & pro infelicibus his pueris te rogaturæ, ne in hoſtium contumelias incidamus, nos, quæ nullius veſtri infortunii cauſſa ſumus. Si qua igitur manſuetudinis & humanitatis particula in animo tuo eſt reliqua, miſerare Veturia, mulier mulieres, quæ quondam eorundem ſacrorum ac ejuſdem religionis tecum participes fuerunt: aſſumptaque tecum Volumnia, bona muliere, ejuſque liberis, nobiſque ſupplicibus, quæ hos infantes atque progeniem iſtam portamus, ito ad filium, ora, obſecra, nec deſine precari, ut tibi hanc unam gratiam pro tot beneficiis repoſcenti referat, *ſc.* ut pacem cum ſuis civibus faciat, utque in patriam, à qua deſideratur, redeat. Rem enim ei (certo ſcias) perſuadebis, nec te ad ſuos pedes manere proſtratam vir pius patietur. Quod ſi filium in patriam reduxeris, & ipſa (ut veriſimile eſt) immortalem gloriam conſequeris, quippe quæ tanto periculo & formidine patriam liberaveris; & nos honoratiores apud maritos fa-

"τίς ἡ τοσαύτη περὶ ἡμᾶς τὰς ἀσθενεῖς καὶ ταλαιπώρους ἐστὶν ἰσχύς"; "a Οὐχὶ ὅπλων, ἔφησεν ἡ Οὐαλερία, καὶ χειρῶν δεόμεθα τούτων· μὲν γὰρ ἀπολέλυκεν ἡμᾶς ἡ φύσις· ἀλλ' εὐνοίας καὶ λόγου". Βοῆς δὲ μετὰ τοῦτο γενομένης, καὶ δεομένων πασῶν φανερὰν ποιεῖν εἴ τις ἐστὶν ἡ ἐπικουρία, λέγει πρὸς αὐτάς· "Ταύτην ἔχουσαι τὴν πιναράν τε καὶ ἄκοσμον ἐσθῆτα, καὶ τὰς ἄλλας παραλαβοῦσαι γυναῖκας, καὶ τὰ τέκνα ἐπαγόμεναι, βαδίζωμεν ἐπὶ τὴν Οὐετουρίας τῆς Μαρκίου μητρὸς οἰκίαν· καὶ, πρὸ τῶν γονάτων αὐτῆς τὰ τέκνα θεῖσαι, δεώμεθα μετὰ δακρύων, ἡμᾶς τε οἰκτεῖραι τὰς μηδενὸς κακοῦ αἰτίας, καὶ τὴν ἐν ἐσχάτοις κινδύνοις οὖσαν πατρίδα, προελθεῖν ἐπὶ τὸν χάρακα τῶν πολεμίων, ἄγουσαν τούς τε υἱωνοὺς, καὶ τὴν μητέρα αὐτῶν, καὶ ἡμᾶς ἁπάσας· ἀκολουθῶμεν γὰρ αὐτῇ, τὰ παιδία ἐπαγόμεναι· ἔπειτα ἱκέτιν γενομένην τοῦ τέκνου, ἀξιοῦν καὶ δεῖσθαι μηδὲν ἀνήκεστον κατὰ τῆς πατρίδος ἐξεργάσασθαι. ὀλοφυρομένης γὰρ αὐτῆς καὶ ἀντιβολούσης, οἶκτός τις εἰσελεύσεται τὸν ἄνδρα, καὶ λογισμὸς ἥμερος. οὐχ οὕτως b στερεὰν καὶ ἄτρωτον ἔχει καρδίαν, ὥστε ἀνασχέσθαι μητέρα πρὸς τοῖς ἑαυτοῦ γόνασι κυλιομένην.

Ὡς δὲ ἐπῄνεσαν αἱ παροῦσαι τὸν λόγον, εὐξαμένη τοῖς θεοῖς πειθὼ καὶ χάριν αὐτῶν c ἐπιθεῖναι τῇ δεήσει, d προῆλθεν ἐκ τοῦ τεμένους· αἱ δὲ ἠκολούθουν. καὶ μετὰ τοῦτο παραλαβοῦσαι τὰς ἄλλας γυναῖκας, ἐπορεύοντο ἐπὶ τὴν οἰκίαν τῆς Μαρκίου μητρὸς ἀθρόαι. e ἰδοῦσα δὲ αὐτὰς ἡ τοῦ Μαρκίου γυνὴ Οὐολουμνία πλησίον καθημένη τῆς ἑκυρᾶς, ἐθαύμασέ τε καὶ εἶπε· "Τίνος δεόμεναι, γυναῖκες, ἐληλύθατε κατὰ πλῆθος εἰς οἰκίαν δύστηνον καὶ ταπεινήν"; καὶ ἡ Οὐαλερία ἔλεξεν· "Ἐν ἐσχάτοις οὖσαι κινδύνοις καὶ αὐταὶ, καὶ τὰ νήπια ταῦτα, f καταπεφεύγασιν ἱκέτιδες ἐπὶ σὲ, ὦ Οὐετουρία, τὴν μόνην καὶ μίαν βοήθειαν, ἀξιοῦσαί σε, πρῶτον μὲν οἰκτεῖραι τὴν κοινὴν πατρίδα, τὴν οὐδενὶ πώποτε γενομένην ὑποχείριον, μὴ περιίδῃς ἀφαιρεθεῖσαν ὑπὸ Οὐολούσκων τὴν ἐλευθερίαν· εἰ δὴ καὶ φείσονται αὐτῆς κρατήσαντες, ἀλλ' οὐ πρόρριζον ἐπιχειρήσουσιν ἀνελεῖν· ἔπειτα ὑπὲρ ἡμῶν αὐτῶν ἀντιβολοῦσαι, καὶ τῶν δυστήνων παιδίων τούτων, ἵνα μὴ πέσωμεν εἰς ἐχθρῶν ὕβριν, οὐδενὸς οὖσαι τῶν συμβεβηκότων ὑμῖν κακῶν αἴτιαι. εἴ τίς ἐστιν ἐν σοὶ ψυχῆς ἡμέρου καὶ φιλανθρώπου καταλειπομένη μερὶς, ἐλέησον, ὦ Οὐετουρία, γυνὴ γυναῖκας κοινωνησάσας ἱερῶν ποτε καὶ ὁσίων· καὶ παραλαβοῦσα μετὰ σεαυτῆς Οὐολουμνίαν τε τὴν ἀγαθὴν γυναῖκα, καὶ τοὺς παῖδας αὐτῆς, καὶ τὰς ἱκέτιδας ἡμᾶς φερούσας τὰ νήπια g καὶ ταυτασὶ τὰς γενεὰς, ἴθι πρὸς τὸν υἱὸν, καὶ πεῖθε, καὶ λιπάρει, καὶ μὴ ἀνῇς δεομένη, μίαν ἀντὶ πολλῶν χάριν αἰτοῦσα παρ' αὐτοῦ, h σπείσασθαι πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ πολίτας, καὶ κατελθεῖν εἰς τὴν δεομένην αὐτὸν ἀπολαβεῖν πατρίδα· πείσεις γὰρ, εὖ ἴσθι, καὶ οὐ περιόψεταί σε ἐρριμμένην παρὰ τοῖς ἑαυτοῦ ποσὶν ἀνὴρ εὐσεβής. καταγαγοῦσα δὲ τὸν υἱὸν εἰς τὴν πόλιν, αὐτή τε ἀθάνατον ἕξεις κλέος, ὥσπερ εἰκὸς, ἐκ τηλικούτου κινδύνου καὶ φόβου ῥυσαμένη τὴν πατρίδα, καὶ ἡμῖν i τιμῆς αἰτία παρὰ τοῖς ἀνδράσιν ἔσῃ, 512

"ὅτι

a Οὐχ' ὅπλων Vat. b Optime in Cod. Vat στερρὰν. qua voce alicubi infra utitur *Dionyſius*. c Περιθεῖναι Vat. d Προῆλθεν Vat. e Ἰδοῦσα δὲ αὐτὰς προσιούσας &c. in Cod. Vat. quo modo legiſſe videtur *Lapus*, dum vertit, *videns autem advenientes eas Volumina* &c. f Καταπεφεύγαμεν ἱκέτιδες Vat. g Καὶ ταυτὶ τὰς γενεὰς Vat. h Σπείσασθαι Vat. i Τιμῆς τινος Vat.

a Plenius

Per. Jul. 4228. Ante Chr. 486. Olymp. 73 ⅔. V. C. Cat. 266. Var. 268.

„ὅτι τὸν οὐ δυνηθέντα ὑπ' ἐκείνων διασκεδασθῆναι πόλεμον „αὐταὶ διελύσαμεν· ἐκείνων τε ἔγγονοι τῶν γυναικῶν φανη„σόμεθα, αἳ τὸν συστάντα Ρωμύλῳ πρὸς Σαβίνους πόλεμον, „αὐταὶ πρεσβευσάμεναι διελύσαντο, καὶ συναγαγοῦσαι τούς „τε ἡγεμόνας καὶ τὰ ἔθνη, μεγάλην ἐκ μικρᾶς ἐποίησαντο „πόλιν. καλὸς ὁ κίνδυνος, ὦ Οὐετουρία, τὸν υἱὸν κομίσασθαι, „ἐλευθερῶσαι τὴν πατρίδα, σῶσαι τὰς ἑαυτῶν πολίτιδας, „κλέος ἀρετῆς ἀθάνατον ἐγγόνοις τοῖς ἐσομένοις καταλι„πεῖν. δὸς ἡμῖν ἑκοῦσα καὶ μετὰ προθυμίας τὴν χάριν, καὶ σπεῦ„σον, ὦ Οὐετουρία. βουλὴν γὰρ ἢ χρόνον ὁ κίνδυνος ὀξὺς „ὢν οὐκ ἐπιδέχεται.

„cies, quod quam belli nubem ipſi disjicere „non potuerint, nos diſpulerimus; & proge„nies illarum mulierum videbimur, quæ, quum „bellum inter Romulum & Sabinos coortum „ipſæ ſua legatione ſedaſſent, & duces ac po„pulos conciliaſſent, urbem ex parva magnam „fecerunt. Præclarum eſt periculum, Vetu„ria, filium recipere, patriam liberare, ſuos „cives ſervare, & immortalem gloriam poſte„ritati relinquere. Largire nobis lubens & „alacriter hoc beneficium, atque propera, Ve„turia. iſtud enim periculum jam immi„nens nec conſultationem nec moras pa„titur.

Ἡ μὲν δὴ ταῦτα εἰποῦσα, καὶ πολλὰ προεμένη δάκρυα, ἐσιώπησεν. ὀδυρομένων δὲ καὶ τῶν ἄλλων γυναικῶν, καὶ πολλὰς δεήσεις ποιουμένων, μικρὸν ἐπισχοῦσα ἡ Οὐετουρία καὶ δακρύσασα, εἶπεν· „Εἰς ἀσθενῆ καὶ λεπτὴν ἐλπίδα καταπεφεύγατε, ὦ Οὐαλερία, τὴν ἐξ ἡμῶν τῶν ἀθλίων γυναι„κῶν βοήθειαν, αἷς ἡ μὲν εὔνοια ἡ πρὸς τὴν πατρίδα πάρεστι, „καὶ τὸ θέλειν σώζεσθαι τοὺς πολίτας, οἷοί ποτέ εἰσιν· ἡ δὲ „ἰσχὺς καὶ τὸ δύνασθαι ποιεῖν, ἄπεστιν. ἀπεστράφηται γὰρ 513 „ἡμᾶς, ὦ Οὐαλερία, Μάρκιος, ἐξ οὗ τὴν πικρὰν ἐκείνην ὁ δῆ„μος αὐτοῦ κατέγνω δίκην, καὶ μεμίσηκε τὴν οἰκίαν ὅ„λην ἅμα τῇ πατρίδι· τοῦτο δὲ ὑμῖν οὐ παρ' ἄλλου τι„νὸς, ἀλλὰ παρ' αὐτοῦ Μαρκίου λέγειν ἔχομεν. ὅτε „γὰρ ἁλοὺς τῇ δίκῃ ἦλθεν εἰς τὴν οἰκίαν, προπεμπό„μενος ὑπὸ τῶν ἑταίρων, καταλαβὼν ἐν πενθίμοις „τρύχεσι ταπεινὰ καθημένας ἐν τοῖς γόνασι τὰ τέκνα „αὐτοῦ, στενούσας τε, οἷα εἰκὸς, καὶ ἀνακαλουμένας τὴν „καθέξουσαν ἡμᾶς τύχην, στερουμένας ἐκείνου, στὰς „μικρὸν ἄποθεν ἡμῶν ἀδάκρυς, ὥσπερ λίθος, καὶ ἀτενί„σας, Οἴχεται, φησὶν, Μάρκιος ὑμῖν, ὦ μῆτερ, ἅμα καὶ „σὺ, ὦ Οὐολουμνία, κρατίστη γυναικῶν, ἐξελαθεὶς ὑπὸ „τῶν πολιτῶν, ὅτι γενναῖος ἦν καὶ φιλόπολις, καὶ πολλοὺς „ὑπέμεινεν ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἀγῶνας. ἀλλ' ὥσπερ πρέπει „γυναιξὶν ἀγαθαῖς, οὕτω φέρετε τὰς συμφορὰς, μηδὲν „ἄσχημον ποιοῦσαι, μηδὲ ἀγεννὲς, καὶ τὰ παιδία „ταῦτα παραμύθια τῆς ἐμῆς ἐρημίας ἔχουσαι, τρέφετε „ἀξίως ἡμῶν τε καὶ τοῦ γένους· οἷς θεοὶ δοῖεν εἰς ἄνδρας „ἐλθοῦσι τύχην μὲν κρείττονα τοῦ πατρὸς, ἀρετὴν δὲ „μὴ χείρονα· καὶ χαίρετε. ἀπέρχομαι γὰρ ἤδη καταλι„πὼν τὴν οὐκέτι χωροῦσαν ἄνδρας ἀγαθοὺς πόλιν. καὶ „ὑμεῖς, ὦ θεοὶ κτήσιοι, καὶ ἑστία πατρῴα, καὶ δαί„μονες οἱ κατέχοντες τοῦτον τὸν τόπον, χαίρετε. ὡς δὲ „ταῦτα εἶπεν, ἡμεῖς μὲν αἱ δυστυχεῖς, ἃς τὸ πάθος „ἀπῄτει φωνὰς ἀναβοῶσαι, καὶ παίουσαι τὰ στήθη, πε„ριεχύθημεν αὐτῷ τοὺς ἐσχάτους ἀσπασμοὺς κομιού„μεναι· τῶν παιδίων τούτων ἐγὼ μὲν τὸν πρεσβύτερον ἦγον, „ἡ δὲ μήτηρ τὸν νεώτερον εἶχεν ἐπὶ τῆς ἀγκάλης· ὁ δὲ

XLI. ¶ Illa igitur, his dictis & multis lacrymis effuſis, conticuit. Lamentantibus autem & aliis mulieribus & multas preces adhibentibus, Veturia, poſt parvam moram & lacrymas emiſſas, reſpondit; „Ad infirmam & exilem „ſpem confugiſtis, Valeria, *ſc.* ad noſtrā opem, „quæ ſumus miſeræ mulieres, quibus charitas „quidem erga patriam adeſt, & voluntas ſer„vandi cives, qualeſcunque illi ſunt; ſed vi„res & rei peragendæ facultas deeſt. Mar„cius enim, Valeria, nos averſatur, ex quo „plebs eum acerbo illo judicio damnavit, & „una cum patria totam familiam odio proſe„quitur. hoc autem, non ab alio quam ipſo „Marcio acceptum, dicere vobis poſſumus. „Quum enim damnatus judicio domum ab „amicis deductus rediiſſet, & nactus fuiſſet „nos lugentes & ſordidatas & miſeros filios ſu„os in gremio tenentes, & gementes, & (ut par „erat) deplorantes fortunam, in qua vitam „tranſacturæ eſſemus, illo orbatæ, quumque „aliquantulum à nobis ſemotus ſine lacry„mis, inſtar lapidis, & immotis oculis ſteti„ſſet: Periit, inquit, vobis Marcius, ô mater, „& tu quoque Volumnia, mulierum optima, „à civibus expulſus, quod eſſet vir genero„ſus & patriæ amans, quodque pro ea multa „certamina ſubiiſſet. quare, ut decet bonas „mulieres, ita calamitates ferte, nihil indeco„rum, nihil illiberale facientes, atque hos „pueros meæ abſentiæ ſolatium habentes e„ducate, prout veſtra veſtræque familiæ di„gnitas poſtulat; quibus, ubi jam ad ætatem „virilem pervenerint, dii dent fortunam me„liorem quam patri, virtutem non deterio„rem: & valete. Jam enim diſcedo relicta „urbe, quæ bonos viros amplius non capit. „Vos quoque dii penates, & lares patrii, ge„niique hujus loci præſides, valete. Quæ quum „ille dixiſſet, nos infelices voces, quas dolor „extorquebat, edentes, & pectora plangentes „in ejus amplexus ruebamus, ut poſtremam „ſalutationem acciperemus: atque horum pu„erorum ego majorem natu ducebam, mater „vero minorem in ulnis geſtabat. At ille a„verſus, & nobis repulſis, inquit: Nec tibi, „mater,

a Plenius in *Cod. Vat.* ἐκείνων τι ἀληθῶς ἔγγονοι. *b* Optime in *Cod. Vat.* Ρωμύλῳ. quo modo legendum eſſe conjecerat *Sylb.* *c* Rectius αὐταί. Hiſtoria vero, quæ hîc attingitur, prolixius ſupra expoſita eſt p. 100. v. 30. *Sylb.* *d* Εποίησαν τὴν πόλιν *Vat.* *e* Εαυτῆς *Vat.* *f* Non agnoſcit *Vat.* *g* Επισχοῦσα Οὐετουρία *Vat.* *h* Ποιεῖν ἃ θέλομεν, ἄπεστιν *Vat.* quo modo & *Lapus*, nam vertit, *ſed vis abeſt faciendi quæ vellemus.* *i* Τοῦτο δ' ὑμῖν *Vat.* *k* Μαρκίου μαθοῦσαι λέγειν *Vat.* *l* Καταλαβὼν ἡμᾶς καθημένας ἐν πενθίμοις τρύχεσι ταπεινὰς *Vat.* *m* Scriptum fuiſſe puto ἀνακλαιούσας. Fateor quidem, vocem illam ἀνακαλουμένας nelius vocis ἀνακλαιομένας [quod maluit *Portus*] vel ἀνακλαομένας [quod placet *Sylburgio*] ſervare veſtigia: ſed an *Dionyſius* paſſiva hîc terminatione loco activæ uti potuerit, dubitare me dico. *Steph.* Nihil mutandum cenſet *Fronto Ducæus* (in notis ad *Chryſoſt.* Vol. 1. p. 110.) quod hæc ἀνάκλασις non nudam hîc loci appellationem ſonet, ſed luctum & lamentationem. *n* Στερομένας *Vat.* *o* Καὶ ἀπιὼν, οἴχεται φησὶν ὑμῖν Μάρκιος *Vat.* *p* Αλλ' ὡς πρέπει *Vat.* *q* Μηδ' ἀγεννὲς *Vat.* *r* Υμῶν maluit *Gelen.* *r* Τῶν δὲ παιδίων τούτων ἐγὼ μὲν τὸ πρεσβύτερον &c. ut & mox τὸ νεώτερον in *Cod. Vat.* *ſ* Perperam in *Ed. Steph.* ἐπιστραφείς. Contrarium ἀποστραφεὶς agnoſcit *Lapi* verſio. *Sylb.* In *Cod. Vat.* ὁ δ' ἀποστραφείς.

a Ἀλλ᾿

Per. Jul. 4228. Ante Chr. 486. Olymp. 73 2/3 V. C. Cat. 266. Var. 268.

“mater, poſthac Marcius erit filius: ſed patria abſtulit tibi ſenectutis nutritorem; nec tibi ab hoc die in poſterum, Volumnia, maritus erit; ſed felix eſto alium maritum me fortunatiorem nacta; neque vobis, ô chariſſimi filii, pater ero, ſed orbi & ab omnibus deſtituti apud has uſque ad virilem ætatem educabimini. Hæc loquutus, quum nec ullo modo rebus domeſticis proſpexiſſet, nec ulla mandata dediſſet, nec quo iret dixiſſet, ſolus (matronæ) ſine ſervo, egenus, & ne unius quidem diei viatico de ſuis pecuniis aſſumpto, miſer ille domo diſceſſit. & jam hic eſt quartus annus ex quo, agens in exſilio, nos omnes à ſe alienas ducit; nihil ſcribens, nihil per nuncios nobis mittens, nec quid agamus ſcire curans. Apud talem igitur animum, tam durum & inhumanum, quam vim, Valeria, habebunt preces noſtræ, quum nobis nec ſalutem dixerit, nec oſcula dederit, nec ullum aliud comitatis genus exhibuerit ex ædibus extremum digrediens?

XLII. “¶ Veruntamen ſi hoc quoque petitis, vos matronæ, & omnino vultis nos rem indecoram facientes videre, fingite me & Volumniam una cum *his* pueris apud eum eſſe, quid primum ego mater illi dicam? quibus precibus filium precabor? dicite & docete me. An hortabor eum ut ſuis civibus parcat, à quibus patria expulſus fuit, idque nullam ob injuriam? an ut miſericordia, & commiſeratione plebejorum commoveatur, à quibus nullam miſericordiam aut commiſerationem impetrare potuit? an ut deſerat & prodat eos, à quibus exſul humaniter eſt exceptus, qui, multis & gravibus cladibus ante ab illo affecti, haud tamen hoſtile odium, ſed amicorum & cognatorum benevolentiam erga eum oſtenderunt? quo animo filium rogabo, ut eos, à quibus perditus eſt, amet; illis vero, à quibus ſalutem accepit, injuriam faciat? Non ſunt hæc verba matris ſana mente præditæ ad filium; nec uxoris, ea quæ oportet, conſiderantis, ad maritum. nec vos matronæ cogatis nos hæc ab eo petere, quæ nec apud homines juſta ſunt nec apud deos pia. Sed nos miſeras, in ea fortuna, in quam incidimus, afflictas jacere ſinatis, nihil aliud præter decorum facientes.

XLIII. ¶ Quum autem illa finem dicendi feciſſet, tantus ejulatus mulierum eſt coortus, tantiſque gemitibus ædes perſonuerunt, ut longe per urbem clamor manaret ac exaudiretur, & turbæ concurſu vici ædibus proximi complerentur. Poſtea & Valeria denuo majore contentione prolixis & affectuum plenis precibus eſt uſa: & aliæ matronæ, quæ utrique harum mulierum vel amicitia vel cognatione conjunctæ erant, earum genua tangentes eas ſuppliciter orare non deſinebant. Itaque Veturia, quum illarum luctus ferre non poſſet, & multis precibus victa eſſet, dedit manus, & tandem pro patria legationem obivit ut ipſis promiſerat, ducta ſecum uxore Marcii ejuſque filiis, & aliis civibus, quotquot ſequi vo-

“ἀποστραφεὶς καὶ παρωσάμενος ἡμᾶς, εἶπεν· Οὔτε σὸς υἱός ἔτι, μῆτερ, ἔσται τὸν ἀπὸ τοῦδε χρόνον Μάρκιος, ἀλλ᾽ ἀφήρηταί σε τὸν γηροβοσκὸν ἡ πατρίς· οὔτε σὸς ἀνὴρ ἀπὸ ταύτης, ὦ Οὐολουμνία, τῆς ἡμέρας, ἀλλ᾽ εὐτυχοίης ἕτερον ἄνδρα λαβοῦσα εὐδαιμονέστερον ἐμοῦ· οὔθ᾽ ὑμῶν, ὦ τέκνα φίλτατα, πατήρ, ἀλλ᾽ ὀρφανοὶ καὶ ἔρημοι παρὰ ταύταις, ἕως εἰς ἄνδρας ἔλθητε, τραφήσεσθε. ταῦτα εἰπών,[a] ἄλλο δὲ οὐδὲν οὔτε διοικησάμενος, οὔτ᾽ ἐπιστείλας, οὔθ᾽ ὅποι πορεύεται φράσας, ἀπῆλθεν ἐκ τῆς οἰκίας μόνος, ὦ γυναῖκες, ἄδουλος, ἄπορος, οὐδὲ τὴν ἐφήμερον ὁ δύστηνος ἐκ τῶν ἑαυτοῦ χρημάτων τροφὴν ἐπαγόμενος. καὶ τέταρτον ἐνιαυτὸν ἤδη τοῦτον, ἐξ οὗ φεύγει τὴν πατρίδα, πάντας ἡμᾶς [b] ἀλλοτρίους αὑτοῦ νενόμικεν, οὐ γράφων οὐδέν, οὐκ ἐπιστέλλων, οὐ τὰ περὶ ἡμᾶς εἰδέναι βουλόμενος. πρὸς δὴ τοιαύτην ψυχὴν οὕτω σκληρὰν καὶ ἄτρωτον, ὦ Οὐαλερία, τίνα ἰσχὺν ἕξουσιν αἱ παρ᾽ ἡμῶν δεήσεις, αἷς οὔτε ἀσπασμῶν μετέδωκεν, οὔτε φιλημάτων, οὔτε ἄλλης φιλοφροσύνης οὐδεμιᾶς, τὴν τελευταίαν πορευόμενος ἐκ τῆς οἰκίας ὁδόν; Ἀλλ᾽ εἰ καὶ τούτου δεῖσθε ὑμεῖς, ὦ γυναῖκες, καὶ πάντως θέλετε ἀσχημονούσας ἡμᾶς ἰδεῖν, ὑπολάβετε παρεῖναι πρὸς αὐτὸν κἀμὲ 514 καὶ Οὐολουμνίαν, ἄγουσας τὰ παιδία· [c] τίνας ἐγὼ πρῶτον ἡ μήτηρ ἐρῶ πρὸς αὐτὸν λόγους, καὶ τίνα δέησιν ποιήσομαι τοῦ υἱοῦ; λέγετε καὶ διδάσκετέ με. φείσασθαι παρακαλῶ τῶν ἑαυτοῦ πολιτῶν ὑφ᾽ ὧν ἐκ τῆς πατρίδος ἐξελήλαται καὶ μηδὲν ἀδικῶν; οἰκτίρμονα δὲ καὶ συμπαθῆ πρὸς τοὺς δημοτικοὺς γενέσθαι, παρ᾽ ὧν οὔτε ἐλέους μετέσχεν, οὔτε συμπαθείας; ἐγκαταλιπεῖν δὲ ἄρα καὶ προδοῦναι τοὺς ὑποδεξαμένους αὐτοῦ τὴν φυγήν, οἳ πολλὰ καὶ δεινὰ πεπονθότες ὑπ᾽ αὐτοῦ πρότερον, οὐ πολεμίων μῖσος, ἀλλὰ φίλων καὶ συγγενῶν [d] εὔνοιαν ἀπεδείξαντο; τίνα ψυχὴν λαβοῦσα ἀξιώσω τὸν υἱὸν τοὺς μὲν ἀπολέσαντας φιλεῖν, τοὺς δὲ σώσαντας ἀδικεῖν; [e] οὐκ εἰσὶν οὗτοι λόγοι ὑγιαινούσης μητρὸς πρὸς υἱόν, οὐδὲ γυναικὸς ἃ δεῖ λογιζομένης πρὸς ἄνδρα. [f] μηδὲ ὑμεῖς βιάζεσθε, γυναῖκες, ἃ μήτε πρὸς ἀνθρώπους δίκαιά ἐστι, μήτε πρὸς θεοὺς ὅσια, ταῦτα ἡμᾶς αἰτεῖσθαι παρ᾽ αὐτοῦ· ἀλλ᾽ ἄφετε τὰς ἐλεεινάς, ὡς πεπτώκαμεν ὑπὸ τῆς τύχης, κεῖσθαι ταπεινάς, μηδὲν ἔτι [g] πλεῖον ἀσχημονούσας.

[h] Παυσαμένης δὲ αὐτῆς, τοσοῦτος ὀδυρμὸς ἐκ τῶν γυναικῶν ἐγένετο, καὶ τηλικαύτη κατέσχε τὸν οἶκον οἰμωγή, ὥστε ἐπὶ πολὺ μέρος ἐξακουσθῆναι τῆς πόλεως τὴν βοήν, καὶ μεστοὺς γενέσθαι τοὺς ἐγγὺς τῆς οἰκίας στενωποὺς ὄχλου. ἔπειτα ἥ τε Οὐαλερία πάλιν ἑτέρας ἐξέτεινε μακρὰς καὶ συμπαθεῖς δεήσεις, αἵ τε ἄλλαι γυναῖκες αἱ κατὰ φιλίαν ἢ συγγένειαν ἑκατέρᾳ τῶν γυναικῶν προσήκουσαι, καὶ παρέμενον λιπαροῦσαί τε καὶ γονάτων ἁπτόμεναι. ὥστε οὐκ ἔχουσα ὅ,τι πάθῃ πρὸς τοὺς ὀδυρμοὺς αὐτῶν καὶ τὰς πολλὰς δεήσεις, εἶξεν ἡ Οὐετουρία, [i] καὶ τέλος ἀπῄει τὴν πρεσβείαν ὑπὲρ τῆς πατρίδος ποιησομένη [k] ἣν ὑπέσχετο, τήν τε γυναῖκα τοῦ Μαρκίου παραλαβοῦσα, καὶ τὰ τέκνα, καὶ τῶν ἄλλων πολιτίδων τὰς βουλο-

a Ἄλλο δ᾽ οὐθὲν *Vat.* *b* Ἀλλοτρίους ἑαυτοῦ νενόμικεν, οὐ γράφων οὐθὲν *Vat.* *c* Τίνας ἐρῶ πρῶτον ἡ μήτηρ ἐγὼ *Vat.* *d* Εὔνοιαν εἰς αὐτὸν ἀπεδείξαντο *Vat.* *e* Οὐκ εἰσὶν οὗτοι μητρὸς ὑγιαινούσης λόγοι *Vat.* *f* Μηδ᾽ ὑμεῖς *Vat.* *g* Πλέον *Vat.* *h* Παυσαμένης δ᾽ αὐτῆς τοσοῦτος ὀδυρμὸς ἐκ τῶν πυργῶν γυναικῶν *Vat.* *i* Καὶ τελέσειν τὴν πρεσβείαν ὑπὲρ τῆς πατρίδος ὑπέσχετο *Vat.* *k* Verbum ſonat *promiſit* aut *pollicebatur*. Sed ſi major ſenſus quam verborum habenda ſit ratio, vertendum, *affirmavit ipſis*; vel ſcribendum ἔλεξε aut ἀπέδειξε. *Port.*

a Πολλοὶ

Per. Jul. 4228. Ante Chr. 486. Olymp. 73 $\frac{2}{3}$. V. C. Cat. 266. Var. 268.

βουλομένας. αἱ μὲν δὴ περιχαρεῖς γενόμεναι, καὶ τοὺς θεοὺς ἐπικαλεσάμεναι συλλαβέσθαι σφίσι τῆς ἐλπίδος, ἀπῄεσαν ἐκ τῆς οἰκίας, καὶ προσήγγειλαν τὰ γενόμενα τοῖς ὑπάτοις. οἱ δὲ τὴν προθυμίαν αὐτῶν ἐπαινέσαντες συνεκάλουν τὴν βουλὴν, καὶ περὶ τῆς ἐξόδου τῶν γυναικῶν, εἰ συγχωρητέον αὐταῖς, γνώμην δὴ ἐπυνθάνοντο. [a] πολλοὶ μὲν οὖν καὶ παρὰ πολλῶν ἐλέχθησαν λόγοι, καὶ μέχρι τῆς ἑσπέρας [b] διετέλεσαν, ὅ,τι χρὴ ποιεῖν. οἱ μὲν γὰρ, οὐ μικρὸν ἀπέφαινον τῇ πόλει κίνδυνον εἶναι, γυναῖκας [c] ἄνευ τέκνων εἰς πολεμίων στρατόπεδον πορευομένας ἐᾶσαι. εἰ γὰρ αὐτοῖς, ὑπεριδοῦσι τῶν νενομισμένων ὁσίων περί τε πρεσβείας καὶ ἱκεσίας, δόξειε μηκέτι προΐεσθαι τὰς γυναῖκας, ἀμαχητὶ σφῶν ἁλώσεσθαι τὴν πόλιν: ἠξίουν τε αὐταῖς μόνον ἐάσαι τὰς προσηκούσας τῷ Μαρκίῳ γυναῖκας ἅμα τοῖς τέκνοις [d] αὐτοῦ πο-
515 ρευομένας. ἕτεροι δὲ οὐδὲ ταύταις ᾤοντο δεῖν ἐπιτρέπειν τὴν ἔξοδον, ἐπιμελῶς δὲ καὶ ταύτας παρῄνουν φυλάττειν, ὅμηρα νομίσαντας ἔχειν παρὰ τῶν πολεμίων [e] ἔγγυα, τοῦ μηδὲν τὴν πόλιν ἀνήκεστον ὑπ᾽ αὐτῶν παθεῖν. οἱ δὲ πάσαις συνεβούλευον συγχωρῆσαι ταῖς βουλομέναις γυναιξὶ τὴν ἔξοδον, ἵνα σὺν μείζονι ἀξιώματι αἱ τῷ Μαρκίῳ προσήκουσαι ποιήσωνται τὴν ὑπὲρ τῆς πατρίδος δέησιν. τοῦ δὲ μηθὲν αὐταῖς συμβήσεσθαι δεινὸν ἐγγυητὰς ἀπέφαινον ἐσομένους, θεοὺς μὲν πρῶτον, οἷς καθοσιωθεῖσαι τὰς ἱκεσίας ποιήσονται· ἔπειτα τὸν ἄνδρα αὐτὸν πρὸς ὃν ἔμελλον πορεύεσθαι, πάσης ἀδίκου τε καὶ ἀνοσίου πράξεως καθαρὸν καὶ ἀμίαντον ἐσχηκότα τὸν βίον. ἐνίκα δὲ ὅμως ἡ συγχωροῦσα γνώμη ταῖς γυναιξὶ τὴν ἔξοδον, μέγιστον ἀμφοῖν ἐγκώμιον ἔχουσα, τῆς μὲν βουλῆς τοῦ φρονίμου, ὅτι τὰ [f] κράτιστα καὶ γενησόμενα προείδετο, οὐδὲν ὑπὸ τοῦ κινδύνου [g] τηλικούτου ὄντος ἐπιταραχθεῖσα· τοῦ δὲ Μαρκίου τῆς εὐσεβείας, ὅτι πολέμιος ὢν, ἐπιστεύετο μηδὲν ἀσεβήσειν εἰς τὸ ἀσθενὲς τῆς πόλεως μέρος, κύριος αὐτοῦ καταστάς. ὡς δὲ τὸ προβούλευμα ἐγράφη, προελθόντες οἱ ὕπατοι εἰς τὴν ἀγορὰν, καὶ συναγαγόντες ἐκκλησίαν, σκότους ὄντος ἤδη, τὰ δόξαντα τῷ συνεδρίῳ διεσάφησαν, καὶ προεῖπον ἥκειν ἅπαντας ἕωθεν ἐπὶ τὰς πύλας, προπέμψοντας ἐξιούσας τὰς γυναῖκας· αὐτοὶ δὲ τῶν κατεπειγόντων ἔλεγον [h] ἐπιμελεῖσθαι.

Ὅτε δὲ ἤδη περὶ τὸν ὄρθρον ἦν, αἱ μὲν γυναῖκες ἄγουσαι τὰ παιδία μετὰ λαμπάδων ἧκον ἐπὶ τὴν οἰκίαν, καὶ παραλαβοῦσαι τὴν Οὐετουρίαν, προῆγον ἐπὶ τὰς πύλας· οἱ δὲ ὕπατοι [i] ζεύγη τε ἡμιόνων ὀρικὰ, καὶ ἁμάξας, καὶ τὰ ἄλλα φορεῖα ὡς πλεῖστα παρασκευασάμενοι, καθεζομένας αὐτὰς προὔπεμπον ἄχρι πολλοῦ. παρηκολούθουν [k] δὲ αὐταῖς οἵ τε ἐκ τοῦ συνεδρίου καὶ τῶν ἄλλων πολιτῶν [l] συχνοὶ συνεχεῖς, καὶ ἐπαίνοις καὶ δεήσει τὴν ἔξοδον ἐπιφανεστέραν

luerant. Illæ igitur mirum in modum lætæ, diiſque invocatis ut ſuæ ſpei faverent, ex ejus ædibus diſceſſerunt, & quid egiſſent conſulibus nunciarunt. Illi, laudata harum egregia voluntate, ſenatum convocarunt, & ad eum retulerunt de mulierum profectione; &, an permittenda eſſet, ſententias viritim rogarunt. Multa igitur verba & à multis *ea de re* dicta ſunt, & ad veſperam uſque quidnam eſſet faciendum conſultatum eſt. Alii enim urbi periculum non parvum imminere demonſtrabant, ſi mulieribus permitteretur ut una cum liberis ad hoſtium caſtra irent. nam ſi illis, contempto legationis & ſupplicum jure ac neglecta pietate, mulieres non amplius dimittere placuiſſet, ſuam urbem ſine ullo certamine captum iri dicebant. cenſebantque ipſis ſolis Marcii cognatis permittendum, ut una cum ejus liberis eo proficiſcerentur. Alii vero ne iſtis quidem exeundi poteſtatem permittendam cenſebant, quinimo ſuadebant ut diligenter hæ quoque pro obſidibus aſſervarentur; & exiſtimandum dicebant has tanquam ſponſores ſibi ab hoſtibus datas, ne quam graviorem calamitatem reſp. ab illis acciperet. Alii vero ſuadebant, ut omnibus mulieribus, quæ *exire* vellent, exeundi poteſtas daretur; ut majore cum auctoritate Marcii cognatæ pro patria deprecarentur. Quo minus autem quidquam mali ipſis accideret ſponſores futuros dicebant, primum quidem ipſos deos, quibus conſecratæ ſupplicaturæ erant; deinde vero ipſum virum, ad quem ituræ erant, cujus vita omnis *injuſti & impii* facinoris pura exſtitiſſet. Hæc tamen ſententia, qua mulieribus exeundi poteſtas fiebat, cum maxima utriuſque laude vicit; ſenatus, propter prudentiam, quod optime res futuras, nihil periculi magnitudine deterritus, prævidiſſet; Marcii, propter pietatem, de quo, quamvis hoſtis eſſet, certa tamen erat opinio, eum in infirmam civitatis partem, ſi in ipſius poteſtatem veniſſet, nihil impie patraturum. Facto autem S C. conſules in forum progreſſi, & convocata concione, quum jam eſſent tenebræ, S C. expoſuerunt, & edicto caverunt ut omnes mane præſto eſſent ad portas, ut mulieres exeuntes proſequerentur: ſe vero interim res neceſſarias curaturos dixerunt.

XLIV. *Legatio ad Marcium quarta muliebris, duce Veturia Marcii matre.*

¶ Quum autem jam inſtaret crepuſculum matutinum, mulieres filiolos ſecum ducentes ad Veturiæ ædes cum facibus venerunt, & cum ea ad portas proceſſerunt. At conſules, quum mulas jugales, & plauſtra, & alia vehiculorum quamplurima genera paraſſent, eas illis impoſitas, illiſque vectas longe ſunt proſequuti. Eas autem comitabantur cum ſenatores, tum multi alii cives, qui & laudibus & precibus earum profectionem illuſtriorem

a Πολλοὶ μὲν οὖν ἐλέχθησαν καὶ παρὰ πολλῶν λόγοι *Vat.* *b* Cum διετέλεσαν participium λεχθέντες è præcedenti commate ſubaudiendum eſſe cenſet *Sylburgius.* Sed parum commode. Malim ego, καὶ μέχρι τῆς ἑσπέρας ὅ,τι χρὴ ποιεῖν σκοποῦντες διετέλεσαν. *Port.* Huic conjecturæ favet *Lapus*, qui vertit, *perſtiteruntque uſque ad veſperam, conſultantes quid agendum eſſet.* Non dubito tamen legere cum *Cod. Vat.* διετέλεσαν ἀποροῦντες ὅ,τι &c. *c* Omnino legendum μετά. nam paullo ante dicit ἐπαγόμεναι τὰ παιδία. *Sylb.* Rectiſſime in *Cod. Vat.* Απέφαινον εἶναι τῇ πόλει κινδυνώδεις γυναῖκας ἅμα τέκνοις ἐς πολεμίων στρατόπεδα &c. nec multo quidem poſt ἅμα τοῖς τέκνοις αὐτοῦ, v. 15. *d* Ita in *Vat.* & *Lapi Cod.* Plurale tamen αὐτῶν admitti poſſe exiſtimat *Sylb.* *e* Ἐχέγγυα *Vat.* *f* Lectionem hanc agnoſcit *Lapi* verſio [& *Cod. Vat*] rectius tamen cum *Gelenio* legemus ſi καὶ poſt κράτιστα expungatur. *Sylb.* *g* Τηλικοῦδε *Vat.* *h* Ἐπιμελήσεσθαι *Vat.* *i* Optime in *Cod. Vat.* ζεύγη τε ὀρικὰ καὶ ἁμάξας καὶ τ᾽ ἄλλα. Nec dubito quin vox ἡμιόνων ad marginem (ut cenſuit *Port.*) ἐπεξηγήσεως gratia addita in textum poſtea irrepſerit. *k* Δ᾽ αὐταῖς *Vat.* *l* Rectius forſan συχνοί, καὶ συνεχέσι ἐπαίνοις, vel συνεχέσι τ᾽ ἐπαίνοις. *Sylb.* Melius longe in *Cod. Vat.* συχνοὶ σὺν εὐχαῖς. quo modo & *Lapus* legebat, dum vertit, *aliique cives multi ſimul cum votis, & laudationibus, & precatione* &c.

α Ὡς

Per. Jul. 4228. Ante Chr. 486. Olymp. 73 ⅔. V. C. Cat. 266. Var. 268.

ſtriorem reddebant. Quum autem mulieres eo proceſſiſſent, unde vel eminus ex caſtris facile conſpici poterant, Marcius quoſdam equites miſit, quibus imperavit ut cognoſcerent quænam eſſet illa turba ex urbe egreſſa, & quæ eſſet ejus adventus cauſſa. Quum autem ex illis cognoviſſet, mulieres eſſe Romanas, quæ cum ſuis filiolis veniebant, & matrem ſuam & uxorem atque liberos illis præire: primum quidem mulierum audaciam eſt admiratus, quæ hoſtium caſtra ſine virorum præſidio auſæ fuiſſent petere, filios adducentes; nec ullam pudoris, qui ingenuas & pudicas mulieres decet, rationem amplius habentes, quo minus in hominum inſuetorum conſpectum ſe darent; nec metu periculorum territæ, in quæ incurrere poterant, ſi ſibi utilitatem juſtitiæ anteponentibus, eas lucri facere, & in ſuum commodum convertere placuiſſet. Quum autem jam prope eſſent, ex caſtris prodire, & cum paucis matri obviam venire decrevit, juſſis lictoribus ſecures, quæ imperatoribus præferri de more ſolebant, deponere, & faſces, ubi ad matrem acceſſiſſet, demittere. Hoc autem Romani facere ſolent, quoties minores magiſtratus majoribus obviam eunt, ut ad noſtram uſque ætatem fit. Quam conſuetudinem Marcius tunc ſervans, quaſi majorem poteſtatem conventurus eſſet, omnia ſui imperii inſignia depoſuit: tanta in eo viro reverentia, & pietatis erga parentem cura fuit.

XLV. ¶ Quum autem jam propius alii ad alios acceſſiſſent, mater prior ad eum ſalutandum proceſſit, more lugentium ſordidata, oculos præ lacrymis tabefactos habens, miſerabilis admodum. Qua conſpecta, Marcius, qui hactenus fuerat rigidus, & adeo durus ut omnibus moleſtiis reſiſteret, non potuit amplius ullo modo in propoſito manere; ſed humanis affectibus abreptus eſt, & eam amplexus ſalutavit, & jucundiſſimis vocibus eam ſæpius appellavit, & diu flens, exanimatam labantemque in terram fovens ſuſtinuit. Poſtquam vero matris amplexibus ſatis indulſit, uxore liberiſque ſalutatis, inquit: "Bonæ mulieris "officium feciſti Volumina, quod apud ma- "trem meam manſeris; & quod ejus ſolitu- "dinem non deſerueris, mihi certe donum "longe omnium jucundiſſimum es largita." Quum utrumque filium exoſculatus fuiſſet, ſalutemq; convenientem illis reddidiſſet, rurſus ſe ad matrem vertit, juſſitq; dicere, quodnam petitura advenerit. Illa vero omnibus audientibus ſe id dicturam, & nihil impii petituram reſpondit; eumque hortabatur, ut in quo loco ſedens turbæ jus dicere ſolebat, in eo ſederet. Id reſponſum Marcio gratum fuit, quod *hoc modo* juſtas rationes, quibus ejus precibus occurreret, ſibi non defuturas putabat

αὐταῖς ποιοῦντες. [a] ὡς δὲ εὐσυνόπτοι πόρρωθεν ἔτι περιοῦσαι τοῖς ἐκ τοῦ χάρακος αἱ γυναῖκες ἐγένοντο, πέμπει τῶν ἱππέων τινὰς ὁ Μάρκιος, κελεύσας μαθεῖν τίς ἐστιν ὁ προσιὼν ὄχλος ἐκ τῆς πόλεως, καὶ ἐπὶ τί [b] παρεγένοντο. μαθὼν δὲ παρ' αὐτῶν ὅτι Ῥωμαίων αἱ γυναῖκες ἥκουσιν ἐπαγόμεναι παιδία, [c] προηγεῖται δὲ αὐτῶν ἥ τε μήτηρ καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ καὶ τὰ τέκνα, πρῶτον μὲν ἐθαύμασε τῆς τόλμης τὰς γυναῖκας, εἰ γνώμην ἔσχον εἰς χάρακα πολεμίων ἄτερ ἀνδρῶν φυλακῆς ἐλθεῖν, ἄγουσαι τὰ τέκνα, οὔτε αἰδοῦς ἔτι τῆς ἁρμοττούσης γυναιξὶν ἐλευθέραις καὶ σώφροσι προνοούμεναι, [d] τὸ μὴ ἐν ἀνδράσιν ἀσυνήθεσιν ὁρᾶσθαι, οὔτε κινδύνων λαβοῦσαι δέος, οὓς ἀναρριπτεῖν ἔμελλον, εἰ τὰ συμφέροντα περὶ τῶν δικαίων ἑλομένοις σφίσι δόξειε κέρδος αὐτὰς ποιήσασθαι καὶ ὠφέλειαν. ἐπεὶ δὲ ἀγχοῦ ἦσαν, ὑπαντᾷν τῇ μητρὶ προελθὼν ἐκ τοῦ χάρακος ἔγνω σὺν ὀλίγοις, τούς τε πε- 516 λέκεις, οὓς προηγεῖσθαι τῶν στρατηγῶν ἔθος ἦν, ἀποθέσθαι κελεύσας τοῖς ὑπηρέταις, καὶ τὰς ῥάβδους, ὅταν ἐγγὺς γένηται τῆς μητρὸς, καταστεῖλαι. ταῦτα δὲ Ῥωμαίοις ἐστὶ ποιεῖν ἔθος, ὅταν ὑπαντῶσι ταῖς μείζοσιν ἀρχαῖς οἱ τὰς ἐλάττους ἀρχὰς ἔχοντες, ὡς μέχρι τοῦ καθ' ἡμᾶς χρόνου γίνεται. ἣν δὴ τότε συνήθειαν φυλάττων ὁ Μάρκιος, ὡς ἐξουσίᾳ μείζονι μέλλων εἰς ταὐτὸ ἥξειν, πάντα ἀπέθετο τὰ τῆς ἰδίας παράσημα ἀρχῆς. τοσαύτη περὶ αὐτὸν ἦν αἰδὼς καὶ πρόνοια τῆς πρὸς τὸ [e] γένος εὐσεβείας.

Ἐπεὶ δὲ σύνεγγυς ἀλλήλων ἐγένοντο, πρώτη μὲν αὐτῷ δεξιωσομένη προσῆλθεν ἡ μήτηρ, πένθιμά τε ἠμφιεσμένη τρύχη, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐκτετηκυῖα ὑπὸ τῶν δακρύων, ἐλεεινὴ σφόδρα. ἣν ὁ Μάρκιος ἰδὼν, ἄτεγκτος τέως καὶ στερρὸς, οἷος ἅπασι τοῖς ἀνιαροῖς ἀντέχειν, οὐδὲν ἔτι τῶν λελογισμένων φυλάττειν ἱκανὸς ἦν, ἀλλ' ᾤχετο φερόμενος ὑπὸ τῶν παθῶν ἐπὶ τὸ ἀνθρώπινον, καὶ [f] περιλαβὼν αὐτὴν ἠσπάζετο, καὶ ταῖς ἡδίσταις φωναῖς ἀνεκάλει, καὶ μέχρι πολλοῦ κλαίων τε καὶ περιέπων κατεῖχεν ἐκλελυμένην καὶ ῥέουσαν ἐπὶ τὴν γῆν. ὡς δὲ τῶν ἀσπασμῶν τῆς μητρὸς ἅλις εἶχε, [g] τὴν γυναῖκα δεξιωσάμενος ἅμα τοῖς τέκνοις, εἶπεν· "Ἀγαθῆς γυναικὸς ἔργον ἐποίησας, ὦ Οὐολου- "μνία, μείνασα παρὰ τῇ μητρί μου· καὶ οὐκ ἐγκαταλιποῦσα "τὴν ἐρημίαν αὐτῆς, ἐμοί γε πασῶν ἡδίστην κεχάρισαι δωρεάν." μετὰ ταῦτα τῶν [h] παίδων ἑκάτερον προσαγόμενος, καὶ τοὺς προσήκοντας ἀσπασμοὺς ἀποδοὺς, ἐπέστρεψεν αὖθις πρὸς τὴν μητέρα, καὶ λέγειν ἐκέλευσε τίνος δεομένη πάρεστιν. ἡ δὲ πάντων ἀκουόντων ἔφησεν ἐρεῖν, [i] οὐθενὸς ἀνοσίου δεήσεσθαι· παρεκάλει τε αὐτὸν ἐν ᾧ καθεζόμενος εἰώθει χωρίῳ [k] δικάζειν τοὺς ὄχλους, ἐν τούτῳ καθίσαι. καὶ ὁ Μάρκιος ἀσμένως τὸ ῥηθὲν ἐδέξατο, ὡς δὴ [l] περιουσίᾳ τε τῶν δικαίων πρὸς τὴν ἔντευξιν αὐτῆς χρησόμενος, καὶ [m] ἐν καλῷ ποιούμενος

a Ὡς δ' εὐσυνόπτοι *Vat.* b Παραγένοιντο *Vat.* c Προηγεῖται δ' αὐτῶν *Vat.* d Convenientius τοῦ μὴ ἐν ἀνδράσιν *Sylb.* e Γένος hîc à *Gelenio* pro ſexu accipitur, poteſt tamen ſignificare *ſexum & cognationem. Sylb.* Ego puto Marcii matrem intelligi. quod *Dionyſius* ipſe innuere videtur, quum pietatis mentionem facit. *Port.* f Περιβαλὼν *Vat.* h Τὴν γυναῖκα προσελθοῦσαν δεξιωσάμενος *Vat.* h Παιδίων *Vat.* i Optime in *Vat.* & *Lapi Cod.* οὐθενὸς γὰρ ἀνοσίου δεήσεσθαι, *nihil enim petituram impium.* quo modo legendum eſſe placuit *Porto.* k Δικάζειν τοῖς ὄχλοις *Vat.* atque ita ſcribendum eſſe monuit *Steph.* l Περιουσίᾳ τε πολλῇ τῶν *Vat.* m Senſus eſt, τὴν ἀπόκρισιν τοῖς ὄχλοις ἐν καλῷ ἔσεσθαι ἡγούμενος. *Sylb.* Sententia haud plena eſt, atque ita fortaſſe ſupplenda; καὶ ἐν καλῷ ποιούμενος ἐν τοῖς ὄχλοις δοῦναι τὴν ἀπόκρισιν. *Steph.* Lege hic loci ποιησόμενος, & ἐν καλῷ accipe pro ἐν καλῷ τοῦ ἀκούεσθαι. nam id eſt ſupplendum, ut ſit plena locutio. Senſus eſt: Feciſſe Marcium libenter ut in tribunali ſedens cum matre colloqueretur; quod exiſtimaret id ipſum ſibi pro argumento fore quo adverſus matrem uteretur, petentem ut Volſcorum cauſſam proderet, à quibus tantis honoribus eſſet affectus. deinde quod ita putaret facilius à circumſtante turba ſuos matriſque ſermones poſſe exaudiri. *Caſaub.*

a Illud

Per. Jul. 4228. Ante Chr. 486. Olymp. 73 2/3. V.C. Cat. 266. Var. 268.

μένος τοῖς ὄχλοις τὴν ἀπόκρισιν. ἐλθὼν δὲ ἐπὶ τὸ στρατηγικὸν βῆμα, πρῶτον μὲν ἐκέλευσε τοῖς ὑπηρέταις καθελεῖν ἀπ' αὐτοῦ τὸν δίφρον, καὶ θεῖναι χαμαί· μητρὸς οὐκ οἰόμενος ὑψηλότερον δεῖν τόπον ἔχειν, οὐδὲ ἐξουσίᾳ χρῆσθαι κατ' ἐκείνης οὐδεμιᾷ. ἔπειτα παρακαθισάμενος τοὺς ἐπιφανεστάτους τῶν τε ἡγεμόνων καὶ λοχαγῶν, καὶ τῶν ἄλλων ἐάσας παρεῖναι τὸν βουλόμενον, τὴν μητέρα ἐκέλευσε λέγειν.

Καὶ ἡ Οὐετουρία παραστησαμένη τήν τε γυναῖκα τοῦ Μαρκίου, καὶ τὰ τέκνα, καὶ τὰς ἐπιφανεστάτας τῶν ἐν Ῥώμῃ γυναικῶν, πρῶτον μὲν ἔκλαιεν εἰς τὴν γῆν ὁρῶσα μέχρι πολλοῦ, καὶ πολὺν ἐκίνησεν ἐκ τῶν παρόντων ἔλεον. ἔπειτα ἀναλαβοῦσα αὑτὴν, ἔλεξεν· "Αἱ γυναῖκες, ὦ τέκνον Μάρκιε, τὰς ὕβρεις ἐνθυμούμεναι, καὶ τὰς ἄλλας συμφορὰς τὰς συμβησομένας αὐταῖς, ἐὰν ἡ πόλις
517 ἡμῶν ὑπὸ τοῖς πολεμίοις γένηται, πᾶσαν ἄλλην ἀπογνοῦσαι βοήθειαν, ἐπειδὴ τοῖς ἀνδράσιν αὐτῶν, ἀξιοῦσι διαλύσασθαι τὸν πόλεμον, αὐθάδεις καὶ σκληρὰς ἔδωκας ἀποκρίσεις, ἄγουσαι τὰ τέκνα, καὶ τοῖς πενθίμοις τούτοις ἠμφιεσμέναι τρύχεσι, κατέφυγον ἐπ' ἐμὲ τὴν σὴν μητέρα, καὶ Οὐολουμνίαν τὴν σὴν γυναῖκα, δεόμεναι μὴ περιϊδεῖν αὐτὰς τὰ μέγιστα τῶν ἐν ἀνθρώποις κακῶν ὑπό σου παθούσας, οὐδὲν μὲν οὔτε μεῖζον οὔτ' ἔλαττον εἰς ἡμᾶς [a] ἐξαμαρτούσας, πολλὴν δὲ, καὶ ὅτε εὐτυχοῦμεν, εὔνοιαν ἔτι παρασχόμεναι, καὶ ὅτε ἐπταίσαμεν, συμπάθειαν. ἔχομεν γὰρ αὐταῖς μαρτυρεῖν, ἐξ οὗ σὺ ἀπῆρας ἐκ τῆς πατρίδος, ἡμεῖς δὲ ἔρημοι καὶ τὸ μηδὲν ἔτι οὖσαι κατελιπόμεθα, [b] συνεχῶς τε παραγινομέναις πρὸς ἡμᾶς, καὶ παραμυθουμέναις τὰς συμφορὰς ἡμῶν, καὶ συναλγούσαις. τούτων δὴ λαβοῦσαι μνήμην ἐγώ τε καὶ ἡ σὴ γυνὴ συνοικοῦσα μετ' ἐμοῦ, τὰς ἱκεσίας αὐτῶν οὐκ ἀπεστράφημεν, ἀλλ' [c] ὑπεμείναμεν, ὡς ἠξίουν ἡμᾶς, ἐλθεῖν ἐπί σε, καὶ τὰς ὑπὲρ τῆς πατρίδος ποιήσασθαι δεήσεις."

Ἔτι δὲ αὐτῆς λεγούσης, ὑπολαβὼν ὁ Μάρκιος εἶπεν· "Ἀδυνάτων δεομένη, μῆτερ, ἐλήλυθας, ἀξιοῦσα προδοῦναί με τοῖς ἐκβαλοῦσι τοὺς ὑποδεξαμένους, καὶ τοῖς ἅπαντά με ἀφελομένοις τὰ ἐμαυτοῦ, τοὺς χαρισαμένους τὰ μέγιστα τῶν ἐν ἀνθρώποις ἀγαθῶν· οἷς ἐγὼ, τὴν ἀρχὴν τήνδε παραλαμβάνων, θεούς τε καὶ δαίμονας ἐγγυητὰς ἔδωκα, μήτε προδώσειν τὸ κοινὸν αὐτῶν, μήτε [d] προκαταλύσασθαι τὸν πόλεμον, ἐὰν μὴ Οὐολούσκοις ἅπασι δοκῇ. θεούς τε δὴ σεβόμενος οὓς ὤμοσα, [e] ἀνθρώπους αἰδούμενος οἷς τὰς πίστεις ἔδωκα, πολεμήσω Ῥωμαίοις τε ἄχρι τέλους. ἐὰν δὲ ἀποδιδῶσι τὴν χώραν Οὐολούσκοις ἣν κατέχουσιν αὐτῶν βίᾳ, [f] καὶ φίλους ποιήσωνται, πάντων αὐτοῖς μεταδιδόντες τῶν ἴσων, ὥσπερ Λατίνοις, διαλύσομαι τὸν πρὸς αὐτοὺς πόλεμον· ἄλλως δὲ οὔ. ὑμεῖς μὲν οὖν, ὦ γυναῖκες, ἄπιτε, καὶ λέγετε τοῖς ἀνδράσι ταῦτα, καὶ πείθετε αὐτοὺς μὴ [g] φιλοχωρεῖν τοῖς ἀλλοτρίοις ἀδίκως,

coramque multitudine ſe honeſtius reſponſum matri daturum eſſe. Ergo ad imperatorium tribunal progreſſus, primum juſſit lictores ſellam inde auferre, & humi ponere, exiſtimans non oportere ſe in ſublimiori loco, quam mater eſſet, ſedere, nec cum ea pro poteſtate ullo modo agere. deinde, nobiliſſimis quibuſque ducibus & centurionibus ſibi aſſidere juſſis, & admiſſis quotquot adeſſe voluerunt, matri copiam dicendi fecit.

XLVI. ¶ Tum Veturia, quum Marcii uxorem & liberos & nobiliſſimas quaſque Romanas matronas *ante tribunal* ſtitiſſet, primum oculis in terram diu defixis flevit, & illis qui aderant magnam miſericordiam commovit. deinde, quum ſe collegiſſet, ſic loquuta eſt; "Mulieres, fili Marci, cogitantes contumelias & alias calamitates, in quas incident, ſi urbs noſtra in hoſtium poteſtatem veniat, omni alio auxilio deſperato, quandoquidem earum maritis pacem petentibus ſuperba & dura dediſti reſponſa, adductis ſecum liberis, atque hiſce lugubribus amictæ veſtibus, ad me matrem tuam & Volumniam uxorem tuam confugerunt, rogaturæ ne pateremur ſe graviſſimis calamitatibus à te affici, quæ nullam aut graviorem aut leviorem injuriam nobis feciſſent, nec ullo modo in nos deliquiſſent; ſed magnam etiam, quum ſecunda fortuna uteremur, benevolentiam nobis præſtitiſſent, &, quum in hæc infortunia incidiſſemus, noſtrum commiſeratione commotæ fuiſſent. Poſſumus enim illis hoc teſtimonium dicere, eas, ex quo tu ex patria diſceſſiſti, & nos deſolatæ & ad nihilum redactæ relictæ fuimus, continenter ad nos veniſſe, tam noſtras calamitates conſolantes, quam vicem noſtram dolentes. Horum igitur memores & ego, & tua uxor, quæ mecum habitat, earum ſupplices preces averſatæ non ſumus; ſed auſæ ſumus, ut nos rogabant, ad te venire, & pro patria deprecari.

XLVII. ¶ Dum autem adhuc ea loqueretur, Marcius, ejus verba excipiens, dixit: "Rem impoſſibilem huc petitura veniſti, mater: poſtulans ut hoſpites meos iis prodam, qui me expulerunt; & iis qui me omnibus meis bonis ſpoliarunt, eos qui bona inter homines maxima mihi largiti ſunt: quibus ego, cum hoc imperium ab illis acciperem, & deos & genios ſponſores dedi, fore ut neque eorum remp. proderem, nec bellum deponerem, niſi de communi omnium Volſcorum ſententia. Quapropter, tum metu deorum, quos colo & per quos juravi, tum hominum reverentia, quibus fidem dedi, bellum cum Romanis ad finem uſque geram. Quod ſi reſtituerint Volſcis agrum eorum, quem invitis illis occupant, eoſque in amicitiam & parem juris libertatiſque conditionem, ut Latinos, receperint, pacem illis dabo: aliter vero non. Vos igitur matronæ abite, atque hæc maritis veſtris dicite, & illis ſuadete, ne res alienas, nimia earum cupiditate capti, per injuriam retineant;

a Illud ἐξαμαρτούσαι (ut & παρασχόμεναι) referendum erit ad δεόμεναι. Forſan tamen ἐξαμαρτούσας & παρασχούσας legendum, ut ad παθούσας referantur. *Port.* b Συνεχῶς τε παραγινομέναις τὰς συμφορὰς ἡμῶν καὶ συναλγούσαις *Vat.* c Ita in *Vat.* & *Lapi Cod.* ἐπεμείναμεν perperam in *Ed. Steph.* d Προκαταλύσασθαι *Vat.* e Optime in *Cod. Vat.* καὶ ἀνθρώπους, & mox Ῥωμαίοις ἄχρι τέλους. quo fere modo legendum eſſe monuit *Sylb.* f Καὶ φίλους αὐτοὺς ποιήσωνται *Vat.* g Supra cum præpoſitione dicit φιλοχωροῦντες ἐν τοῖς ἀλλοτρίοις, p. 489. v. 13. *Sylb.*

Per. Jul. 4228. Anni Chr. 488. Olymp. 73 $\frac{2}{3}$. V. C. Cat. 266. Var. 268.

"retineant; ſed ſatis ipſis ſit ſi detur frui propriis, neve exſpectent donec Volſci res armis ſibi ereptas eodem belli jure illis extorqueant. Victoribus enim non erit ſatis res ſuas tantum recepiſſe: ſed fortunas etiam eorum, qui victi fuerint, habere volent. quod ſi ſolita arrogantiæ pertinacia, res quæ nihil ad ſe pertinent retinentes, quidvis perpeti malint, illis venturas calamitates adſcribite, eoſque accuſate, non Marcium, non Volſcos, non alium quempiam mortalium. Te vero, ô mater, viciſſim ego tuus filius oro, ne ſis mihi auctor facinorum impiorum & injuſtorum, neve ab hominibus & mihi & tibi infenſiſſimis ſtans, pro hoſtibus ducas eos qui neceſſitudine tibi ſunt conjunctiſſimi: ſed apud me remanens, ut æquum eſt, eandem quam ego patriam incolas, & domum quam mihi paravi, meiſque honoribus fruaris, meæque gloriæ ſis particeps, eoſdem tu quoque quos ego pro amicis & cognatis & hoſtibus habens: jamque iſtum luctum deponas, quem * propter exſilium, miſera, pertuliſti; & te ſqualore iſto vexare deſinas. Mihi enim, mater, cætera quidem bona, multo præſtantiora quam ſperare & majora quam optare potuiſſem, deorum atque hominum benevolentia contigerunt. Tui vero cura, cui in ſenectute nutricandi gratiam non retuli, in ipſis meis viſceribus inhærens, facit ut mihi vita ſit acerba, nullumque ex ea fructum capiam. Quod ſi à meis partibus ſteteris, & rerum mearum omnium particeps eſſe volueris, nihil mihi amplius ad ſummam humanam felicitatem deerit."

"ἀλλ' ἀγαπῶσιν ἐὰν τὰ ἑαυτῶν [a] ἔχειν τις ἐᾷ· μηδ' [b] ὅτι πολέμῳ λαβόντες [c] ἔχωσι τὰ Οὐολούσκων, περιμένειν ἕως πολέμῳ πάλιν αὐτὰ ἀπὸ τούτων ἀφαιρεθῶσιν. οὐ γὰρ ἀποχρήσει τοῖς κρατοῦσι, τὰ ἑαυτῶν μόνον ἀπολαβεῖν, ἀλλὰ καὶ τὰ τῶν κρατηθέντων ἴδια ἀξιώσουσιν ἔχειν. ἐὰν δὲ περιεχόμενοι [d] τῶν μηδὲν προσηκόντων αὐτοῖς, πᾶν ὁτιοῦν πάσχειν ὑπομένωσι, φυλάττοντες τὸ αὔθαδες, ἐκείνους αἰτιᾶσθε τῶν καταληψομένων κακῶν, οὐ Μάρκιον, οὐδὲ Οὐολούσκους, οὐδὲ ἄλλων ἀνθρώπων οὐδένα. σοῦ δὲ, ὦ μῆτερ, ἐν μέρει πάλιν υἱὸς ὢν ἐγὼ δέομαι μὴ παρακαλεῖν 518 εἰς ἀνοσίους πράξεις καὶ ἀδίκους, μηδὲ μετὰ τῶν ἐχθίστων ἐμοί τε καὶ σεαυτῇ τεταγμένην, πολεμίους [e] ἑαυτῆς ἡγεῖσθαι τοὺς ἀναγκαιοτάτους· ἀλλὰ παρ' ἐμοὶ γενομένην, ὥσπερ ἐστὶ δίκαιον, πατρίδα τε νέμειν ἣν ἐγὼ νέμω, καὶ οἶκον ὃν ἐγὼ κέκτημαι, τιμάς τε καρποῦσθαι τὰς ἐμὰς, καὶ δόξης ἀπολαύειν τῆς ἐμῆς, τοὺς αὐτοὺς ἡγουμένην φίλους τε [f] καὶ συγγενεῖς, καὶ πολεμίους ὥσπερ ἐγώ· ἀποθέσθαι τε ἤδη τὸ πένθος, ὃ διὰ τὰς ἐμὰς ὑπέμεινας ὦ ταλαίπωρε φυγὰς, καὶ παύσασθαι [g] τιμωρουμένην τῷ σχήματι τούτῳ. ἐμοὶ γὰρ τὰ μὲν ἄλλα, ὦ μῆτερ, ἀγαθὰ, κρείττονα ἐλπίδων καὶ μείζονα εὐχῆς παρὰ θεῶν τε καὶ ἀνθρώπων ἀπήντηκεν· ἡ δὲ περὶ σοῦ φροντὶς, ᾗ τὰς γηροβοσκοὺς οὐκ ἀπέδωκα χάριτας, ἐνεστηκυῖα τοῖς σπλάγχνοις, πικρὸν [h] ἐποίει καὶ ἀνόνητον ἁπάντων τῶν ἀγαθῶν τὸν βίον. εἰ δὲ σὺν ἐμοὶ τάξεις σεαυτὴν, καὶ τῶν ἐμῶν κοινωνεῖν ἐθελήσεις ἁπάντων, οὐθενὸς ἔτι μοι δεήσει τῶν ἀνθρωπίνων ἀγαθῶν."

XLVIII. ¶ Quum autem finem dicendi feciſſet, Veturia, parva mora interpoſita, dū circumſtantium ingens & multa laudatio ceſſaret, ſic eum eſt alloquuta: "At ego, fili Marci, nec ut Volſcos prodas poſtulo, qui te exſulem humaniter exceperunt, & cum aliis honoribus affecerunt, tum etiam ſuum imperium tibi commiſerunt: nec volo ut contra conditiones, & jusjurandum, quo te illis obſtrinxiſti, quando imperium copiarum accepiſti, ſine communi conſenſu privatim inimicitias deponas: neque exiſtimes matri tuæ deos ſic omnem mentem ademiſſe, ut dilectum & unicum filium ad turpia & impia facinora adhortari velit. Sed à te peto ut de communi ſententia ab armis recedas, auctoritate tua inductis Volſcis ut ad æquas conditiones deſcendant, & pacem utrique genti honeſtam & convenientem faciant. Hoc autem fieri poterit, ſi nunc motis caſtris copias abduxeris, induciis in annum factis. interea vero per legatos, ultro citroque commeantes, de vera amicitia ineunda, & firma pace facienda agere poteris. Et certo illud ſcias pop. Rom. quæcunque ſalva ſua majeſtate ac honore facere poterit, omnia ver-

Παυσαμένου δὲ αὐτοῦ, μικρὸν ἡ Οὐετουρία ἐπισχοῦσα χρόνον, ἕως ὁ τῶν [i] περιεστηκότων ἔπαινος ἐπαύσατο, πολύς τε καὶ μέχρι πολλοῦ γενόμενος, λέγει πρὸς αὐτόν· "Ἀλλ' ἔγωγέ σε, ὦ Μάρκιε τέκνον, οὔτε προδότην Οὐολούσκων γενέσθαι ἀξιῶ, οἵ σε φεύγοντα ὑποδεξάμενοι, τοῖς τε ἄλλοις ἐτίμησαν, καὶ τὴν ἑαυτῶν ἡγεμονίαν ἐπίστευσαν· οὔτε παρὰ τὰς ὁμολογίας καὶ τοὺς ὅρκους οὓς ἔδωκας αὐτοῖς, ὅτε τὰς δυνάμεις παρελάμβανες, ἄνευ κοινῆς γνώμης ἰδίᾳ [k] καταλύσασθαι τὴν ἔχθραν βούλομαι· [l] μηδὲ ὑπολάβῃς τὴν σεαυτοῦ μητέρα τοσαύτης ἀναπεπλῆσθαι θεοβλαβείας, ὥστε τὸν ἀγαπητὸν καὶ μόνον υἱὸν εἰς αἰσχρὰς καὶ ἀνοσίους πράξεις παρακαλεῖν· ἀλλὰ μετὰ κοινῆς γνώμης ἀποστῆναί σε ἀξιῶ τοῦ πολέμου, πείσαντα τοὺς Οὐολούσκους μετριάσαι περὶ τὰς διαλλαγὰς, καὶ ποιήσασθαι τὴν εἰρήνην ἀμφοτέροις τοῖς ἔθνεσι καλὴν καὶ πρέπουσαν. τοῦτο δὲ γένοιτ' ἂν, εἰ νῦν μὲν ἀναστήσας τὴν στρατιὰν ἀπαγάγοις, ἐνιαυσίους [m] ποιησάμενος ἀνοχάς· ἐν δὲ τῷ μεταξὺ [n] τούτῳ χρόνῳ πρέσβεις ἀποστέλλων τε καὶ δεχόμενος, ἀληθῆ φιλίαν πράττοις καὶ διαλλαγὰς βεβαίας. καὶ εὖ ἴσθι Ῥωμαῖοι μὲν ὅσα μήτε τὸ ἀδύνατον, μήτε ἄλλη τις ἀδοξία [o] προσοῦσα κωλύσει, πάντα ὑπομενοῦσιν

a Ἔχειν τις αὐτοὺς ἐᾷ Vat. b Illud ὅτι licet agnoſcat Lapi verſio, [ut & Cod. Vat.] Gelenius maluit ὅσα πολέμῳ λαβόντες ἔχουσι Οὐολούσκων. Sylb. c In Cod. Vat. ἔχουσι. quod placuit etiam Sylburgio. d Τῶν μηθὲν αὐτοῖς προσηκόντων Vat. e Ἑαυτῆς in Ed. Steph. quod pro ἐμαυτοῦ poſitum exiſtimavit Portus. Simplicius in Cod. Vat. πολεμίους ἡγεῖσθαι, abſque ἑαυτῆς; quod commode ſatis abeſſe poteſt. f Deſiderantur in Cod. Vat. g Τιμωρουμένην με τῷ σχήματι Vat. h Ποιεῖ maluit Gelen. i Rectius παρεστηκότων. Sylb. Verum optime in Vat. & Lapi Cod. περιεστηκότων. k Καταλύσασθαι Vat. l Μηδ' ὑπολάβῃς Vat. m Ποιησάμενος Vat. quod maluit etiam Sylb. n Rectius forſan τούτων. Sylb. Τούτῳ non agnoſcit Vat. & rectius forſan abeſſet. o Προσοῦσα Vat. * Propter mea (me miſerum) ſuſtinuiſti exſilia; ſicque deſinas cruciare me habitu iſto tuo. Lapus. Quem ob meum exſilium pertuliſti miſera; & habitum iſtum, ſeu pœnam, geſtare deſine. Gelen.

“νοῦσιν πράττειν λόγῳ καὶ παρακλήσει πειθόμενοι· ἀναγκαζόμενοι δὲ, ὥσπερ σὺ νῦν ἀξιοῖς, [a] οὐθὲν ἄν ποτε χαρίσαιντο ὑμῖν οὔτε μεῖζον οὔτε ἔλαττον, ὡς ἔξ ἄλλων τε πολλῶν πάρεστί σοι καταμαθεῖν, καὶ τὰ τελευταῖα, ἐξ ὧν Λατίνοις συνεχώρησαν ἀπο- 519 στᾶσιν ἀπὸ τῶν ὅπλων. Οὐολοῦσκοι δὲ πολὺ τὸ αὔθαδες ἔχουσιν, [b] ὡς συμβαίνει τοῖς μεγάλα εὐτυχήσασιν. [c] ἐὰν διδάσκῃς αὐτοὺς, ὅτι πᾶσα μὲν εἰρήνη παντός ἐστι πολέμου κρείττων· σύμβασις δὲ φίλων, κατὰ τὸν ἑκούσιον γινομένη τρόπον, τῶν ὑπ' ἀνάγκης συγχωρηθέντων βεβαιοτέρα· καὶ ὅτι σωφρόνων ἐστὶν ἀνθρώπων, ὅταν μὲν εὖ πράττειν δοκῶσι, ταμιεύεσθαι τὰς τύχας· [d] ὅταν δὲ εἰς ταπεινὰς καὶ φαύλους ἔλθωσι, μηθὲν ὑπομένειν ἀγεννές· καὶ τὰ ἄλλα ὅσα εἰς ἡμερότητα καὶ ἐπιείκειαν ἐπαγωγὰ παιδεύματα εὕρηται λόγων, οὓς ὑμεῖς οἱ τὰ πολιτικὰ πράττοντες μάλιστα [e] ἴστε, τοῦ τε αὐχήματος, ἐφ' οὗ νῦν εἰσιν, ἑκόντες ὑποβήσονται, καὶ ποιήσουσιν ἐξουσίαν σοι τοῦ πράττειν ὅ, τι ἂν αὐτοῖς ὑπολαμβάνῃς συνοίσειν. ἐὰν δὲ ἀντιπράττωσί σοι, καὶ τοὺς λόγους μὴ προσδέχωνται, [f] ταῖς διά σε καὶ τὴν ἡγεμονίαν τὴν σὴν γενομέναις περὶ αὐτοὺς τύχαις, ὡς ἀεὶ διαμενούσαις, ἐπαιρόμενοι, τῆς στρατηγίας αὐτοῖς ἀφίστασο φανερῶς, καὶ μήτε προδότης γίνου τῶν πεπιστευκότων, μήτε πολέμιος τῶν ἀναγκαιοτάτων· ἀσεβὲς γὰρ ἑκάτερον. Ταῦτα ἥκω δεομένη σου γενέσθαι μοι παρὰ σοῦ, Μάρκιε τέκνον, οὔτε ἀδύνατα ὡς σὺ φῂς, πάσης τε ἀδίκου καὶ ἀνοσίου συνειδήσεως καθαρά. Φέρε, ἀλλὰ δόξαν αἰσχρὰν οἴσεσθαι δέδοικας, ἐὰν ἃ παρακαλῶ σε πράττῃς, ὡς ἀχάριστος εἰς τοὺς εὐεργέτας ἐξελεγχθησόμενος, οἵ σε πολέμιον ὄντα ὑποδεξάμενοι, πάντων μετέδωκαν ὧν τοῖς φύσει πολίταις μέτεστιν ἀγαθῶν. Ταῦτα γάρ ἐστιν ἃ μεγάλα ποιεῖς τοῖς λόγοις ἀεί. οὐκ ἀποδέδωκας οὖν αὐτοῖς πολλὰς καὶ καλὰς ἀμοιβὰς, καὶ νενίκηκας ἀπείρῳ δή τινι [g] μεγέθει χαρίτων τὰς ἐξ ἐκείνων εὐεργεσίας; οὓς ἀγαπητὸν ἡγουμένους καὶ πάντων μέγιστον ἀγαθὸν, ἐὰν ἐλευθέρας οἰκῶσι τὰς πατρίδας, οὐ μόνον ἑαυτῶν κυρίους εἶναι βεβαίως [h] παρεσκεύασας, ἀλλὰ πεποίηκας ἤδη σκοπεῖν πότερα καταλῦσαι [i] τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν ἄμεινον, ἢ μετέχειν αὐτῆς ἐξ ἴσου κοινὴν [k] κατασκευασαμένοις πολιτείαν. ἐῶ γὰρ λέγειν ὅσοις κεκόσμηκας ἐκ τοῦ πολέμου [l] λαφύροις, καὶ πηλίκους κεχάρισαι τοῖς συστρατευσαμένοις πλούτους. τοὺς δὴ τοσούτους διά σε γενομένους, [m] καὶ ἐπὶ τηλικαύτας βεβηκότας εὐτυχίας, οὐ δοκεῖς ἀγαπήσειν οἷς ἔχουσιν ἀγαθοῖς, ἀλλ' ὀργιεῖσθαί σοι καὶ ἀγανακτήσειν, ἐὰν μὴ καὶ τὸ τῆς πατρίδος [n] αἷμα ταῖς χερσὶν αὐτῶν ἐπισπείσῃς; ἐγὼ μὲν [o] οὖν οὐκ οἴομαι. ἔτι μοι καταλείπεται λόγος ἰσχυρὸς μὲν, ἐὰν λογισμῷ κρίνῃς

“bis & precibus adductum, non gravate facturum: ſed ſi cogatur, ut tu nunc vis, nihil unquam vobis aut majus aut minus largiturum; quod cum ex multis aliis potes cognoſcere, tum ex iis quæ noviſſime Latinis conceſſit, quum ab armis receſſiſſent. Volſci vero (ut iis ſolet accidere qui nimia felicitate utuntur) valde ſunt inſolentes. quod ſi eos doceas qualemcunque pacem quovis bello potiorem eſſe, & amicorum reconciliationem (ſi ſponte fiat) ea firmiorem eſſe, quæ ipſa neceſſitate extorquetur: & virorum eſſe prudentia præditorum, quum res ipſis proſpere ſuccedere videntur, fortuna moderate uti; in rebus vero adverſis & afflictis, ad nullum inhoneſtum facinus ſe dimittere: denique, ſi addideris cætera documenta, quæ ſunt inventa ut iſtis homines ad manſuetudinem & æquitatem alliciantur, (quæ vobis res civiles tractantibus optime ſunt nota) ſponte de ſuperbia illa remittent, qua nunc efferuntur, & tibi poteſtatem dabunt faciendi arbitratu tuo quicquid è re ipſorum fore judicaris. Quod ſi tibi adverſentur, nec tuam orationem admittant, elati rebus tuo ductu auſpiciiſque feliciter geſtis, quaſi perpetuo fortunam propitiam ſint habituri, eorum imperium palam deponas, nec ſis proditor eorum qui fide tua nituntur, nec hoſtis eorum qui tibi ſunt conjunctiſſimi: utrumque enim eſt impium. Hæc igitur ea ſunt, fili Marci, quorum cauſſa veni, & quæ peto ut mihi concedas: quæ non habent ullas difficultates, quas tu memoras; & quæ ab omni injuſto ac impio facinore adeo ſunt aliena, ut ea ſalva conſcientia facere poſſis.

XLIX. ¶ Age vero, infamiamne times, ſi ea quæ tibi ſuadeo feceris, ne ingrati animi in bene de te meritos redarguaris, qui te ſuum hoſtem hoſpitio exceptum in partem omnium bonorum, quorum cives nati ſunt participes, receperunt. hæc enim ſunt quæ ſemper verbis tantopere exaggeras. Nonne igitur illis magnam & præclaram gratiam retuliſti, & infinita quadam beneficiorum magnitudine illorum beneficia ſuperaſti? Quibus, quum hactenus ſecum præclare actum iri, ſeque ſummum bonum adepturos exiſtimarent, ſi ſibi in patria libere vivere licuiſſet, non ſolum hanc ipſorum libertatem conſtabiliſti, ſed etiam effeciſti ut jam conſultent utrum pop. Rom. imperium evertere ſit ſatius, an conſtituta rep. in juris ejus æquabilitatem recipi. Omitto enim dicere, quot ſpoliis ex bello relatis milites tuos ornaris, & quantas divitias illis ſis largitus. Eos igitur qui tua opera adeo creverunt, & ad tantam felicitatem evecti ſunt,non putas contentos fore præſentibus bonis, ſed tibi fore infenſos & iniquo animo laturos,niſi etiam patriæ ſanguinem ipſorum manibus libaris ac effuderis? Ego certe non puto. Unum adhuc ſupereſt dicendum (quod, ſi rationem in judicium

a Οὐθὲν ἂν πώποτε *Vat.* *b* In *Vat.* & *Lapi Cod.* ὃ συμβαίνει. *c* Poſt ἐὰν deſideratur conjunctio δὲ, ut indicat etiam *Lapi* verſio, *ſi vero eos tu doceas. Sylb.* *d* Ὅταν δ' ἐς ταπ. & mox καὶ τ' ἄλλα in *Cod. Vat.* *e* Ἴστε ὅτι τοῦ τε *Vat.* *f* Ταῖς διά σε καὶ διὰ τὴν *Vat.* *g* Μεγέθει καὶ πλήθει χαρίτων *Vat.* *h* Παρεσκεύακας *Vat.* *i* Τὴν Ῥωμαίων αὐτῆς ἀρχὴν *Vat.* *k* Κατασκευασάμενος *Vat.* *l* Λαφύροις τὰς πόλεις αὐτῶν, καὶ *Vat.* *m* Καὶ ἐπὶ τηλικαύτης *Vat.* *n* Perperam in *Ed. Steph.* ἅμα. Vide *Leopardi* Emendat. l. 1. cap. 16. *o* Deeſt *Vat.*

Per. Jul. 4228.
Ante Chr. 486.
Olymp. 73 ¾.
V. C. *Cat.* 266.
Var. 268.

“ judicium adhibeas, multum apud te valebit, “ ſin iram, parum) de injuſto odio quo patri- “ am proſequeris. * neque enim ſana erat, nec “ patriis inſtitutis regebatur, quando te in- “ juſte damnavit: ſed morbo laborabat, ma- “ gnaque tempeſtate jactabatur, neque totius “ tunc eadem fuit ſententia, ſed malæ partis “ quæ pravos duces ſequuta fuerat. Si vero “ non ſolum peſſimis, ſed cæteris etiam ita “ viſum fuiſſet, & ab illis, ut civis qui remp. “ male adminiſtraret, expulſus fuiſſes, tamen “ ne ſic quidem te injuriarum à patria acce- “ ptarum memorem eſſe decebat. Nam & “ multis aliis optime remp. adminiſtrantibus “ idem accidit: rarique ſunt illi quorum vir- “ tuti civium æmulorum invidia injuſte ad- “ verſata non fuerit. Sed omnes viri fortes, “ Marci, calamitates humanitus & æquo ani- “ mo ferunt; ſuaſque ſedes in alias urbes tranſ- “ ferunt, ubi degentes patriæ nullas moleſtias “ afferant: ſicut etiam fecit Tarquinius co- “ gnomine Collatinus, (quod exemplum idque “ domeſticum ſufficit) ille qui cives ſuos ex “ tyrannide in libertatem ſuorum ſociorum “ opera uſus vindicavit, & qui deinde apud “ eos traductus fuit, quaſi tyrannis favens “ eos in patriam reducere conaretur, quique “ propterea in exſilium pulſus fuit, & tamen “ injuriarum memoriā, ab iis acceptarū à qui- “ bus fuerat expulſus, depoſuit, nec cum ty- “ rannis arma reip. intulit, nec factis ſuis ad- “ verſariorum calumnias confirmavit; ſed “ quum in veterem noſtram patriam Lavini- “ um ſe contuliſſet, ibi totum reliquum vitæ “ ſpatium benevolus & amicus patriæ exegit. “ ¶ Faciamus tamen & concedamus eos, qui “ injuriam acceperunt, non dijudicare, utrum “ is qui fecit injuriam ſit amicus an inimicus, “ ſed æque omnibus eſſe iratos; an non ſatis “ pœnarum exegiſti ab iis qui te contumelia “ affecerunt, qui fertiliſſimum eorum agrum “ pecori paſcuum feceris, & ſocias urbes diri- “ pueris, quas multis laboribus quæſitas in “ ſuam ditionem redegerant, & tertium jam “ annum ad magnam commeatuum inopiam “ eos compuleris? ſed etiam, immani & inſano “ furore impulſus, ad illos in ſervitutem ab- “ ducendos, urbemque evertendam venis: & “ ne legatos quidem à ſenatu miſſos, tibi cri- “ minum abſolutionem & reditum in patriam “ afferentes, amicos atque bonos viros es re- “ veritus; neque ſacerdotes poſtremo ab uni- “ verſo populo miſſos, viros ſenes, qui ſacras “ deorum coronas *ac inſignia* prætendebant; “ ſed iſtos etiam repuliſti, ſuperbo & imperi- “ oſo reſponſo non aliter ac victis dato. Equi- “ dem nullo modo laudare poſſum hæc dura, “ & ſupra modum ſuperba, & mortalis natu- “ ræ terminos tranſeuntia poſtulata, quod vi-

“ αὐτὸν, ἀσθενὴς δὲ, ἐὰν μετ᾽ ὀργῆς, [a] περὶ τῆς οὐ δι- “ καίως μισουμένης ὑπό σου πατρίδος. οὔτε γὰρ ὑγιαί- “ νουσα καὶ τῷ πατρίῳ κόσμῳ πολιτευομένη, τὴν οὐ δι- “ καίαν κατά σου κρίσιν ἐξήνεγκεν, ἀλλὰ νοσοῦσα, καὶ ἐν “ πολλῷ κλύδωνι σαλευομένη, οὔτε ἅπασα τότε τὴν αὐτὴν 520 “ γνώμην ἔχεν, ἀλλὰ τὸ [b] κακὸν ἐν αὐτῇ μέρος πονη- “ ροῖς προστάταις [c] χρησάμενον. εἰ δὲ μὴ τοῖς κα- “ κίστοις μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν ἐδόκει ταῦ- “ τα, καὶ ὡς οὐ τὰ κράτιστα πολιτευόμενος ἀπηλάθης “ ὑπ᾽ αὐτῶν, [d] οὐδ᾽ οὕτως σοι προσῆκεν μνησικακεῖν [e] πρὸς “ τὴν σεαυτοῦ. πολλοῖς γὰρ δὴ καὶ ἄλλοις τῶν ἀπὸ τοῦ βελτίστου “ πολιτευομένων τὰ παραπλήσια συνέβη παθεῖν· καὶ “ σπάνιοι δή τινές εἰσιν οἷς οὐκ ἀντέπνευσε πρὸς τὴν “ δοκοῦσαν ἀρετὴν φθόνος ἐκ τῶν συμπολιτευομένων [f] ἀδί- “ κως. ἀλλ᾽ ἀνθρωπίνως, ὦ Μάρκιε, φέρουσι καὶ μετρίως “ ἅπαντες οἱ γενναῖοι τὰς συμφορὰς, καὶ πόλεις μετα- “ λαμβάνουσιν ἐν αἷς οἰκήσαντες [g] οὐδὲν λυπήσουσι τὰς “ πατρίδας· ὥσπερ καὶ Ταρκύνιος ἐποίησεν ὁ Κολ- “ λατῖνος ἐπικαλούμενος, [h] ἱκανὸν παράδειγμα καὶ οἰ- “ κεῖον, ὁ συνελευθερώσας ἀπὸ τῶν τυράννων τοὺς πολίτας· “ ἔπειτα διαβληθεὶς πρὸς αὐτοὺς, ὡς συμπράττων πάλιν “ τοῖς τυράννοις τὴν κάθοδον, [i] καὶ διὰ ταῦτα ἐξελαθεὶς “ αὐτὸς ἐκ τῆς πατρίδος, οὐκ ἐμνησικάκει πρὸς τοὺς ἐκβα- “ λόντας αὐτὸν, οὐδ᾽ ἐπεστράτευε τῇ πόλει τοὺς τυράννους “ ἐπαγόμενος, οὐδ᾽ ἐποίει τεκμήρια τῶν διαβολῶν τὰ ἔρ- “ γα, ἀλλ᾽ εἰς τὴν μητρόπολιν ἡμῶν Λαουΐνιον ἀπελθὼν, “ ἐκεῖ πάντα τὸν λοιπὸν ἐβίω χρόνον, εὔνους ὢν τῇ πατρίδι “ καὶ φίλος. [k] Ἔστω δὲ οὖν ὅμως, καὶ διδόσθω τὰ δεινὰ τοῖς πα- “ θοῦσι μὴ διακρίνειν, εἴτε φίλιον εἴη τὸ κακῶς δεδρακὸς εἴ- “ τε ἀλλότριον, ἀλλ᾽ ἴσην πρὸς ἅπαντας ὀργὴν ἔχειν· ἔπειτα “ οὐχ ἱκανὰς εἰσπέπραξαι παρὰ τῶν [l] ὑβρισάντων τὰς δί- “ κας, μηλόβοτον πεποιηκὼς γῆν αὐτῶν τὴν ἀρίστην, καὶ πόλεις “ διαπεπορθηκὼς συμμαχίδας, ἃς πολλοῖς πόνοις [m] κτη- “ σαμένη κατέσχον, καὶ τρίτον ἤδη τοῦτο ἔτος εἰς πολλὴν τῶν “ ἀναγκαίων καταχέκλεικὼς ἀπορίαν; ἀλλὰ καὶ περὶ ἀν- “ δραποδισμοῦ τῆς πόλεως αὐτῶν καὶ κατασκαφῆς τὴν ἀγρι- “ αίνουσαν καὶ μαινομένην ὀργὴν προσάγεις· καὶ οὐδὲ τοὺς πεμ- “ φθέντας ὑπὸ τῆς βουλῆς πρέσβεις φέροντάς σοι τῶν τε ἐγκλη- “ μάτων ἄφεσιν, καὶ κάθοδον ἐπὶ τὰ οἰκεῖα, φίλους καὶ ἀγα- “ θοὺς ἄνδρας ἐλθόντας ἐνετράπης· οὐδὲ τοὺς ἱερεῖς, οὓς τὸ “ τελευταῖον ἔπεμψεν ἡ πόλις, ἱερὰ στέμματα θεῶν ἔχον- “ τας, γηραιοὺς ἄνδρας [[n] τοὺς τῶν θεῶν σεβασμοὺς προτείνον- “ τας, ἐδέξω] ἀλλὰ καὶ τούτους ἀπήλασας, αὐθάδεις καὶ δε- “ σποτικὰς ὡς κεκρατημένοις ἀποκρίσεις δούς. ἐγὼ μὲν οὐκ ἔχω “ [o] πῶς ἐπαινέσω ταῦτα σκληρὰ καὶ ὑπέραυχα, καὶ τὴν θνητὴν “ φύσιν ἐκβεβηκότα δικαιώματα, ὁρῶσα καταφυγὰς εὑ- “ ρημένας

a In *Cod. Vat.* ὁ περὶ &c. *b* Κάκιον in *Vat.* & *Lapi. Cod.* *c* Poſt χρησάμενον ſubaudiendum è præcedentibus ταύτην τὴν γνώμην ἔχειν: vel deſideratur ἐπικρατῆσαν, aut aliud verbum ſimile. *Sylb.* *d* Οὐδ᾽ οὕτω σοι *Vat.* *e* Τὴν σεαυτοῦ πατρίδα in *Vat.* & *Lapi Cod.* quo modo legendum eſſe monuerunt *Sylb.* & *Port.* *f* Ἀδίκως in *Vat.* & *Lapi Cod.* *g* Οὐθὲν λυπήσουσι *Vat.* *h* Ἱκανὸν ἐστι παράδειγμα οἰκεῖον. *i* Καὶ διὰ τοῦτο *Vat.* *k* Optime in *Cod. Vat.* ἔστω δ᾽ οὖν ὅμως καὶ διδόσθω τοῖς τὰ δεινὰ παθοῦσι. *l* Ὑβρισάντων σε δίκας, γῆν τε αὐτῶν τὴν ἀρίστην πεποιηκὼς μηλόβοτον, καὶ πόλεις *Vat.* *m* Vel κτησάμενοι legendum (ut voluerunt *Sylb.* & *Port.*) vel ut in *Vat.* & *Lapi Cod.* κτησαμένη κατέσχεν, καὶ τρίτον ἤδη τοῦτ᾽ ἔτος. *n* Incluſa, è *Cod. Rom.* addita, agnoſcit etiam *Lapi* verſio; *ſerta deûm ſacra habentes, viros ſenes, & eos deorum cultiones prætendentes.* ubi στέμματα ἔχοντας idem eſt quod alibi ἱκετηρίας προτείνοντας, *præferentes ramos oleaginos laneo filamento obvolutos.* Sic enim *Sophoclis* Scholiaſtes στέμμα interpretatur τὸ περιειλημμένον ἔριον τῷ θαλλῷ. Hujuſmodi autem ramum ſupplices geſtare ſolitos, cum aliunde patet, tum ex *Iliad. α.* quo *Dionyſius* noſter hîc videtur alludere. Στέμματ᾽ ἔχων ἐν χερσὶν &c. Supra (pag. 491. v. 17.) ſine στεμμάτων mentione dixerat, θεῶν τὰ σύμβολα φέροντας, καὶ τὰς ἱερὰς ἀμπεχομένους ἐσθῆτας. *Sylb.* In *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* ἱερὰ στέμ. θ. ἔχ. γηρ. ἄνδρας προτείνοντας· ἀλλὰ &c. quæ ſic in ſuam ſedem reſtituenda cenſet *Port.* γηραιοὺς ἄνδρας, ἱερὰ στέμματα θεῶν ἔχοντας καὶ προτείνοντας. *o* Πῶς αἰνέσω *Vat.* * Quæ neque ſana erat &c. *Gelen.*

a Ων

Per. Jul. 4228. Ante Chr. 486. Olymp. 73 ⅔. V.C. Cat. 266. Var. 268.

"ρημένας ἅπασιν ἀνθρώποις καὶ παραιτήσεις [a] ὧν ἐξα-"μαρτάνουσι περὶ ἀλλήλους, ἱκετηρίας, καὶ λιτὰς, "καὶ τὸ καταφυγεῖν ἐπὶ τοὺς ἠδικημένους τὸ ἀδι-"κοῦν ταπεινὸν, θεῶν ἡμῖν ταῦτα τὰ ἔθη καταστη-
521 "σαμένων· [b] ὑφ' ὧν μαραίνεται πᾶσα ὀργὴ, καὶ ἀντὶ "τοῦ μισεῖν τὸν ἐχθρὸν, ἐλεεῖ· τοὺς δὲ αὐθαδείᾳ χρη-"σαμένους καὶ λιτὰς ἱκετῶν ὑβρίσαντας, ἅπαντας "νεμεσωμένους ὑπὸ θεῶν, καὶ εἰς συμφορὰς κατα-"στρέφοντας οὐκ εὐτυχεῖς. αὐτοὶ γὰρ δὴ πρῶτον οἱ "ταῦτα [c] παραστησάμενοι καὶ παραδόντες ἡμῖν θεοὶ, "συγγνώμονες τοῖς ἀνθρωπίνοις εἰσὶν ἁμαρτήμασιν, καὶ "εὐδιάλλακτοι, καὶ πολλοὶ ἤδη μεγάλα εἰς αὐτοὺς "[d] ἐξαμαρτάνοντες, εὐχαῖς καὶ θυσίαις τὸν χόλον "ἐξιλάσαντο· εἰ μὴ σὺ, ὦ Μάρκιε, ἀξιοῖς τὰς μὲν τῶν "θεῶν ὀργὰς θνητὰς εἶναι, τὰς δὲ τῶν ἀνθρώπων, ἀ-"θανάτους. δίκαια μὲν οὖν ποιήσεις καὶ σεαυτῷ πρέ-"ποντα, καὶ τῇ πατρίδι [e] αὐτῇ ἀφεὶς τὰ ἐγκλήμα-"τα μετανοούσῃ γε καὶ διαλλαττομένῃ, καὶ ὅσα πρότερον "[f] ἀφείλετό σε νῦν ἀποδιδούσῃ. Εἰ δὲ ἄρα πρὸς ἐκείνην "ἀδιαλλάκτως ἔχεις, ἐμοὶ ταύτην δὸς, ὦ τέκνον, τὴν τιμὴν "καὶ χάριν, παρ' ἧς οὐ τὰ ἐλαχίστου ἄξια ἔχεις, [g] οὐδὲ ὧν ἀν-"τιποιήσαιτ' ἄν τις καὶ ἕτερος, ἀλλὰ τὰ μέγιστα καὶ τιμιώτα-"τα, καὶ οἷς ἅπαντα τὰ λοιπὰ κέκτησαι, τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχήν. "δανείσματα γὰρ ἔχεις ταῦτα ἐμὰ, καὶ οὐκ ἀφαιρήσεταί "με ταῦτα οὐθεὶς [h] οὐ τόπος, οὐ καιρὸς, οὐδέ γε Οὐο-"λούσκων οὐδὲ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων εὐεργεσίαι συμπάν-"των καὶ χάριτες τοσοῦτον [i] ἰσχύσουσιν, οὐδ' ἂν οὐρανομήκεις "γένωνται, ὥστε τὰ τῆς φύσεως ἐξαλεῖψαι καὶ παρελθεῖν δί-"καια· ἀλλ' ἐμὸς ἅπαντα τὸν χρόνον ἔσῃ, καὶ πρώτῃ πάν-"των τὰς τοῦ βίου χάριτας ὀφειλήσεις μοι, καὶ ὧν ἂν δέωμαι, "δίχα προφάσεως ὑπουργήσεις. τοῦτο γὰρ ὁ τῆς φύσεως "νόμος ὥρισεν ἅπασι τοῖς αἰσθήσεως καὶ λόγου με-"τειληφόσι τὸ δίκαιον· ᾧ πιστεύουσα, Μάρκιε τέκνον, "[k] ἐγὼ δέομαί σου μὴ ἐπαγαγεῖν πόλεμον τῇ πα-"τρίδι, καὶ ἐμποδὼν ἵσταμαί σοι βιαζομένῳ. ἢ πρότε-"ρον οὖν ἐμὲ τὴν ἐναντιουμένην σοι μητέρα ταῖς ἐριννύσι "προθυσάμενος αὐτοχειρίᾳ, τότε τοῦ κατὰ τῆς πατρίδος "[l] ἄρχου πολέμου· ἢ τὸ μητροκτόνον ἄγος αἰδούμενος, εἶ-"ξον τῇ σεαυτοῦ μητρὶ, καὶ δὸς, ὦ τέκνον, τὴν χάριν ἑ-"κών. νόμον μὲν τόνδε, ὃν [m] οὐδεὶς πώποτε ἀνεῖλε χρόνος, "τιμωρὸν καὶ σύμμαχον ἔχουσα, οὐκ ἀξιῶ, Μάρκιε, μόνη "τιμῶν, ἃς οὗτός μοι δίδωσιν, ἄμοιρος ἐκ σοῦ γενέσθαι. "ἔργων δὲ χρηστῶν [n] ὑπομνήσεις, ἵνα ἀφῶ τὸν νόμον, "σκόπει πάλιν ὡς πολλὰ καὶ μεγάλα, ἥτις ὀρφανὸν "ὑπὸ τοῦ πατρὸς [o] καταλειφθέντα παραλαβοῦσα νή-"πιον, διέμεινον ἐπί σοι χήρα, καὶ τοὺς ἐπὶ τῆς παιδο-"τροφίας ἀνήντλησα πόνους, οὐ μήτηρ μόνον, ἀλλὰ καὶ πα-

"deam omnibus hominibus refugia inventa "eſſe & deprecationes mutuarum offenſarum, "preces ſupplices & præcationes, & ut is qui "fecit injuriam ad eos qui eam ſunt paſſi hu-"militer confugiat· qui mos nobis à diis eſt "conſtitutus, quo omnis ira mollitur, & odi-"um, quod eſſet exercendum in inimicum, in "miſericordiam convertitur: contra vero, "omnes qui ſuperbi ſunt, & ſupplicum pre-"ces cum contumelia repellunt, in deorum "indignationem incurrere, & tandem in mi-"ſeras calamitates incidere animadvertam. "Nam ipſi dii, qui primi hunc morem con-"ſtituerunt & nobis tradiderunt, facile hu-"mana peccata condonant, & hominibus re-"conciliantur: & jam multi, quum graviter "in eos deliquiſſent, precibus tamen & ſacri-"ficiis iram *eorum* placarunt. niſi forte, tu "Marci, æquum eſſe cenſes, ut deorum ira ſit "mortalis; hominum vero, immortalis. Recte "igitur & ex dignitate tua feceris, ſi tu quo-"que ipſi patriæ, ſaltem pœnitenti & tecum "in gratiam redeunti, & omnia quæ ante tibi "abſtulerat nunc reſtituenti, crimina remi-"ſeris. ¶ Quod ſi in illam es implacabilis, at

LI.

"mihi, fili, hunc honorem & gratiam con-"cede, à qua beneficia non parvi pendenda "accepiſti, & quæ nec alius quiſpiam ſibi ven-"dicabit; ſed maxima & pretioſiſſima, & quo-"rum ope cæteras res omnes paraſti, corpus "& animam. Hæc enim à me es mutuatus, nec "ullus locus nec ullum tempus hæc mihi au-"feret; nec ipſorum Volſcorum, nec cætero-"rum omnium hominum beneficia & merita "tantum valebunt, licet ſua magnitudine "cœlum attingerent, ut jura naturæ à te ob-"literentur & negligantur: ſed meus eris o-"mni tempore, mihique omnium primæ gra-"tiam acceptæ vitæ debebis; & quæ petam, "mihi ſine ulla cauſſatione concedes. Lex "enim naturæ omnibus, qui ſunt ſenſus & ra-"tionis participes, hoc jus ſtatuit; quo freta, "fili Marci, te oro ne bellum patriæ inferas, "& tuæ violentiæ obſiſto. Aut certe ubi pri-"us me matrem tuam tibi adverſantem furiis "propria manu mactatam obtuleris, tunc bel-"lum contra patriam incipe movere; aut par-"ricidii piaculum reformidans matri tuæ "cede, eique, ô fili, hoc beneficium da ultro "ac libenter. Quum igitur hanc legem, quam "nullum unquam tempus ſuſtulit, auxilia-"tricem ſociamque habeam, indignum eſſe "cenſeo, Marci, me ſolam honoribus mihi "ab hac conceſſis per te fraudari. Sed, ut hanc "legem omittam, conſidera etiam quot & "quanta ſint mea in te beneficia, quæ com-"memorare poſſum: ſiquidem quum te pupil-"lum à patre relictum accepiſſem infantem, "tua cauſſa vidua permanſi, & educationis "labores pertuli; nec matris tantum, ſed pa-"tris,

a Ὧν ἂν ἐξαμαρτάνωσι *Vat.* *b* Legitima conſtructio poſtulat ut legamus, καὶ ἀντὶ τοῦ μισεῖσθαι τὸν ἐχθρὸν, ἐλεεῖται, vel potius ἀντὶ τοῦ μισεῖν τὸν ἐχθρὸν, ἐλεοῦμεν. Si tamen vulgata lectio, utcunque dura & figurata, retineatur, ſic vertes; *à quo omnis ira lenitur, & qui eſt iratus cum inimicum odio proſequi deberet, eum miſeratur*: vel hoc modo; *qui mos omnem iram ſedat, & facit ut inimicum, quem odio proſequi deberemus, miſeremur. Port.* *c* Forſan καταστησάμενοι. *Port.* *d* Omnino legendum ἐξαμαρτόντες. *Port.* *e* Non abſurde poſt αὐτῇ diſtinxeris, hoc ſenſu: *recte igitur feceris, & è tua pariter ac patriæ ipſius dignitate, ſi culpam ei remiſeris pœnit. Sylb.* *f* Ἀφείλετό σοι *Vat.* *g* Οὐδ' ὧν ἀντιποιήσαιτ' ἄν τις *Vat.* *h* Οὔτε τόπος, οὔτε καιρὸς, οὐδέ γε αἱ Οὐολούσκων *Vat.* *i* Ἰσχύουσιν *Vat.* *k* Κἀγὼ δέομαί σε μὴ ἐπάγειν πόλεμον in *Vat. & Lapi. Cod.* *l* Ἄπτου *Vat.* *m* Οὐθεὶς *Vat.* *n* *Lapus* vertit *recordare*: quare ὑπομνήσθητι ſeu ὑπομνήσῃ videtur legiſſe. Ὑπομνησθεὶς *recordatus* malit *Sylb.* In *Cod. Vat.* ὑπομνήσεις & dein ὡς πολλὰς καὶ μεγάλας. Vulgatam lectionem tuetur *Portus*; cenſetque πολλὰ καὶ μεγάλα ad ἔργων, non ad ὑπομνήσεις eſſe referenda. *o* Καταλειφθέντα σε παραλαβοῦσα νήπιον, διέμεινα *Vat.*

 a Deſide-

Per. Jul. 4228. *Ante Chr.* 486. *Olymp.* 73 2/3. *U. C. Cat.* 266. *Var.* 268.

“tris, fratris, nutricis, ſororis, & chariſſimarum neceſſitudinum loco tibi fui. Deinde vero, ubi ad ætatem virilem evaſiſti, quum mihi tunc liceret his curis liberatæ alteri nubere, alioſque liberos educare, & multa præſidia mihi parare, quibus ſenectutem meam nutritum iri ſperare potuiſſem, hoc tamen facere nolui: ſed in eadem domo manſi, & eodem vitæ genere contenta fui, in te uno collocatis meis voluptatibus & commodis; quibus me partim invitus, partim ſponte fruſtratus es, & omnium matrum miſerrimam feciſti. quando enim unquam, ex quo te ad virilem ætatem perduxi, ſine dolore aut metu vixi? aut quando animum hilarem propter te habui, quum te viderem ſemper bella poſt bella parare, & prælia poſt prælia ſuſcipere, & vulnera poſt vulnera accipere?

LII. ¶ At fortaſſe ego mater tua, ex quo ad remp. ejuſque adminiſtrationem acceſſiſti, voluptatem aliquam propter te percepi. imo vero tunc potiſſimum infelix fui, quum te in mediis civium ſeditionibus jactari viderem. nam in quibus actis florere videbaris, & plebi pro optimatum factione vehemens odium ſpirans adverſabaris, hæc me terrebant plurimum; quia cogitabam parvo momento vitæ humanæ vicem mutari, multiſque rebus variiſque caſibus auditis, ſciebam divinam quandam indignationem viris illuſtribus adverſari, aut quandam hominum invidiam illis bellum facere. Rerum igitur, quæ tibi eventuræ erant, vera vates eram, atque utinam nunquam fuiſſem. Ingens igitur civium invidia ingruens te oppreſſit, & ex patria expulit. Vita autem mea poſt hæc (ſi modo vita eſt appellanda, ex quo me deſolatam cum hiſce pueris relinquens abiiſti) in his ſordibus traducta eſt, & in his veſtibus lugubribus. Pro quibus omnibus beneficiis hanc unam gratiam repoſco, ego quæ tibi nunquam fui moleſta, nec in poſterum, donec vivam, ſum futura, ut cum tuis civibus in gratiam redeas, & tandem aliquando tuam implacabilem iram contra patriam ſervare deſinas, poſtulans ut rem utrique noſtrum, non autem mihi ſoli commodam concedas. Nam ſi me audieris, & nihil gravius admiſeris, tibi continget ut conſcientiam puram, & ab omni ira ac terrore divino liberam habeas: ac mihi viventi ab omnibus meis civibus, tum maribus tum fœminis, habitus honor vitam beatam faciet, & mihi defunctæ delatus (ut eſt veriſimile) gloriam immortalem afferet. Et ſiquis eſt locus, qui humanas animas corpore ſolutas recipiat, non infernus ille & luce carens *locus* animam meam excipiet, ubi ſceleratorum ſedes eſſe ferunt, nec campi quos Lethæos vocant; ſed ſublimis & purus æther, in quo diis genitos felicem & beatam vitam degere fama eſt Quibus annunciata tua pietate, tuiſque beneficiis, quibus à te ornata fuerit, ſemper tibi præclaram aliquam remunerationem à diis petet.

LIII. ¶ Sed, ſi matrem

“τήρ, [a] καὶ ἀδελφὸς, καὶ τροφὸς, καὶ ἀδελφὴ, καὶ πάντα τὰ φίλτατά σοι γενομένη. ἐπειδὴ δὲ εἰς ἄνδρας ἦλθες, ἐξόν μοι τότε ἀπηλλάχθαι τῶν φροντίδων ἑτέρῳ γημαμένην, καὶ ἕτερα τέκνα ἐπιθρέψαι, καὶ πολ- 522 λὰς [b] γηροβοσκοὺς ἐλπίδας ἐμαυτῇ καταλιπεῖν, οὐκ ἠβουλήθην, ἀλλ᾽ ἔμεινα ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἑστίας, καὶ τὸν αὐτὸν ἔστερξα βίον, ἐν σοὶ μόνῳ πάσας τιθεῖσα τὰς ἐμαυτῆς ἡδονάς τε καὶ ὠφελείας· ὧν ἔψευσάς με, τὰ μὲν ἄκων, τὰ δὲ ἑκὼν, καὶ πασῶν ἀτυχεστάτην ἐποίησας μητέρων. ποῖον γὰρ χρόνον, ἀφ᾽ οὗ σε εἰς ἄνδρας ἤγαγον, ἄνευ λύπης ἢ φόβου διετέλεσα; ἢ πότε ἱλαρὰν ἔσχον ἐπὶ σοὶ [c] ψυχὴν, πολέμους ἐπὶ πολέμοις στέλλοντα ὁρῶσά σε, καὶ μάχας ἐπὶ μάχαις ἀναιρούμενον, καὶ τραύματα ἐπὶ τραύμασι λαμβάνοντα; Ἀλλ᾽ [d] ἐξ ὧν ἐπολίτευου καὶ τὰ κοινὰ ἔπραττες, ἡδονήν τινα ἐκαρπωσάμην ἡ μήτηρ ἐγὼ διά σε. τότε μὲν οὖν τὰ μάλιστα ἠτύχουν, [e] στάσεως πολιτικῆς ὁρῶσά σε κείμενον. ἐν οἷς γὰρ ἀνθεῖν ἐδόκεις πολιτεύμασι, καὶ πολὺς ἔπνεις ἐναντιούμενος ὑπὲρ τῆς ἀριστοκρατίας τοῖς δημοτικοῖς, [f] ταῦτα ἐμοὶ φόβου μεστὰ ἦν, ἐνθυμουμένῃ τὸν ἀνθρώπινον βίον ὡς ἐπὶ μικρᾶς αἰωρεῖται ῥοπῆς, καὶ ἐκ πολλῶν ἀκουσμάτων τε καὶ παθημάτων μαθούσῃ ὅτι τοῖς ἐπισήμοις ἀνδράσι θεία τις ἐναντιοῦται νέμεσις, ἢ φθόνος τις ἀνθρώπινος πολεμεῖ· καὶ ἦν ἄρα [g] μάντις ἀληθῶς, ὡς μήποτε ὤφελον, τῶν ἐκβησομένων. κατηγωνίσατό γε οὖν σε πολὺς ἐπιρράξας ὁ πολιτικὸς φθόνος, καὶ ἀνήρπασεν ἐκ τῆς πατρίδος. ὁ δὲ μετὰ ταῦτά μου βίος, [h] εἰ δεῖ καὶ βίον αὐτὸν καλεῖν, ἀφ᾽ οὗ με καταλιπὼν ἐρημον ἐπὶ τοῖς παιδίοις τούτοις ἀπῆλθες, ἐν τούτῳ δεδαπάνηται τῷ ῥύπῳ, καὶ ἐν τοῖς πενθίμοις τρύχεσι τούτοις. ἀνθ᾽ ὧν ἁπάντων ταύτην ἀπαιτῶ σε χάριν, μηδέποτέ σοι βαρεῖα γενομένη, [i] μηδὲ εἰς τὸν λοιπὸν ἐσομένη χρόνον ἕως ἂν ζῶ, διαλλαγῆναι πρὸς τοὺς σεαυτοῦ πολίτας ἤδη ποτὲ, καὶ παύσασθαι τὴν ἀμείλικτον χόλον φυλάσσοντα κατὰ τῆς πατρίδος· κοινὸν ἀγαθὸν ἀμφοτέροις ἡμῖν ἀξιοῦσα λαβεῖν, καὶ οὐκ ἐμαυτῆς ἴδιον μόνης. σοί τε γὰρ, ἐὰν πεισθῇς, καὶ μηθὲν ἀνήκεστον ἐξεργάσῃ, καθαρὰν καὶ ἀμίαντον ἔχειν συμβήσεται τὴν ψυχὴν ἀπὸ παντὸς χόλου καὶ ταράγματος δαιμονίου· ἐμοί τε ἡ παρὰ τῶν πολιτῶν τε καὶ πολιτίδων τιμὴ ζώσῃ τε παρακολουθοῦσα, βίον εὐδαίμονα ποιήσει, καὶ μετὰ τὴν τελευτὴν ἀποδιδομένη, καθάπερ εἰκὸς, εὔκλειαν ἀθάνατον οἴσει. καὶ εἴ τις ἄρα [k] τὰς ἀνθρωπίνας ψυχὰς ἀπολυθείσας τοῦ σώματος ὑποδέξεται τόπος, οὐχ ὁ καταχθόνιος καὶ ἀφεγγὴς ὑποδέξεται τὴν ἐμὴν, ἐν ᾧ φασι τοὺς κακοδαίμονας οἰκεῖν, οὐδὲ τὸ λεγόμενον τῆς Λήθης πεδίον, ἀλλ᾽ ὁ μετέωρος καὶ καθαρὸς αἰθὴρ, ἐν ᾧ τοὺς ἐκ θεῶν φύντας οἰκεῖν λόγος, εὐδαίμονα καὶ 523 μακάριον ἔχοντας βίον· οἷς διαγγέλλουσα τὸ σὸν εὐσεβὲς καὶ τὰς σὰς χάριτας, αἷς αὐτὴν ἐκόσμησας, ἀεί τινας αἰτήσεταί σοι παρὰ θεῶν ἀμοιβὰς καλάς. Ἐὰν δὲ προ-

πηλακίσῃς

a Deſiderantur in *Cod. Vat.* b Male γηροβόσκους in *Ed. Steph.* c Τὴν ψυχὴν *Vat.* d *Gelenius* legit ἐξ οὗ. cui reſpondere videtur ſequens τότε. *Sylb.* e Optime in *Cod. Vat.* στάσεως πολιτικῆς μέσον ὁρῶσά σε κείμενον, *te intuens in media ſeditione civili poſitum*, prout vertit *Lapus*. Ἐν μεταξὺ deeſſe conjecerat *Sylb.* Ἐν μέσῳ *Portus.* f Ταῦτ᾽ ἐμοὶ *Vat.* g Μάντις ἀληθὴς *Vat.* h Εἰ δὴ καὶ βίον αὐτὸν δεῖ καλεῖν *Vat.* i Μηδ᾽ εἰς τὸν *Vat.* k Τὰς ἀνθρωπίνους *Vat.*

a Ἐὰν

Per. Jul. 4228. Ante Chr. 486. Olymp. 72 2/3. V. C. Cat. 266. Var. 268.

“πηλακίσῃς τὴν σεαυτοῦ μητέρα καὶ ἄτιμον ἀπολύσῃς, ὅ,τι μὲν αὐτῷ σοι συμβήσεται διὰ ταῦτα παθεῖν, οὐκ ἔχω λέγειν, μαντεύομαι δὲ οὐδὲν εὐτυχές. ὅτι δὲ, [a] ἐὰν κατὰ τὰ ἄλλα πάντα εὐδαιμονῇς, ἔστω γὰρ, ἡ δι' ἐμὲ καὶ τὰς ἐμὰς συμφορὰς παρακολουθήσουσά σοι, καὶ οὐδέποτε ἀνήσουσα τὴν ψυχὴν ὀδύνη, πάντων ἀγαθῶν σοι ἀνόνητον ποιήσει τὸν βίον, εὖ οἶδα. οὐ γὰρ ἀνέξεται Οὐετουρία, τὴν δεινὴν καὶ ἀνήκεστον ὕβριν ἐν τοσούτοις μάρτυσιν ὑβρισθεῖσα, τὸν ἐλάχιστον βιῶναι χρόνον· ἀλλ' ἐν τοῖς ἁπάντων ὑμῶν φίλων τε καὶ ἐχθρῶν ὄμμασιν ἐμαυτὴν [b] διαχειρισομένη, βαρεῖαν ἀρὰν, καὶ δεινὰς ἐριννύας ἀντ' ἐμαυτῆς καταλιποῦσά σοι τιμωρούς. ὧν μὴ δεήσειεν, ὦ θεοὶ τῆς Ῥωμαίων φύλακες ἡγεμονίας· ἀλλ' εὐσεβεῖς καὶ καλοὺς δοίητε Μαρκίῳ λογισμούς· καὶ ὥσπερ ἄρτι προσιούσῃ μοι τούς τε πελέκεις ἀπέθετο, καὶ τὰς ῥάβδους ἔκλινε, καὶ τὸν δίφρον ἀπὸ τοῦ βήματος ἔθηκε χαμαὶ, [c] καὶ πάντα τὰ ἄλλα, οἷς κοσμεῖσθαι τὰς αὐτοκράτορας ἀρχὰς νόμος, τὰ μὲν ἐμείωσε, τὰ δὲ ἐκποδὼν εἰς τέλος ἐποίησε· δῆλον ἅπασι βουλόμενος ποιῆσαι, ὅτι τῶν μὲν ἄλλων ἄρχειν αὐτῷ προσήκει, ὑπὸ δὲ τῆς μητρὸς ἄρχεσθαι· οὕτω καὶ νῦν τιμίαν καὶ περίβλεπτόν με ποιήσειε, καὶ χαρισάμενος τὴν κοινὴν πατρίδα, ἀντὶ κακοδαιμονεστάτης εὐδαιμονεστάτην ἀποδείξειέ με πασῶν γυναικῶν. εἰ δ' [d] αἴσιόν ἐστιν καὶ θεμιτὸν υἱοῦ γόνασι [e] προσκυλίεσθαι μητέρα, καὶ τοῦτο καὶ πᾶν ἄλλο ταπεινὸν σχῆμα καὶ λειτούργημα ὑπομένω σωτηρίας ἕνεκα τῆς πατρίδος.

Ταῦτα εἰποῦσα, ἔρριψεν ἑαυτὴν χαμαὶ, καὶ περιπλέξασα ταῖς χερσὶν ἀμφοτέραις τοὺς πόδας τοῦ Μαρκίου, κατεφίλησεν. πεσούσης δὲ αὐτῆς, αἱ μὲν γυναῖκες ἀνεβόησαν ἅμα πᾶσαι κωκυτὸν ὀξὺν καὶ μακρόν. οἱ δὲ ἐν τῷ συνεδρίῳ παρόντες Οὐολούσκων, οὐκ ἀνέσχοντο τὴν [f] ἀήθειαν τῆς ὄψεως, ἀλλ' ἀπεστράφησαν. αὐτὸς δὲ ὁ Μάρκιος [g] ἀναλόμενος ἐκ τοῦ δίφρου, καὶ περιπεσὼν τῇ μητρὶ, ἀνίστησιν αὐτὴν ἀπὸ τῆς γῆς ὀλίγον ἐμπνέουσαν· [h] καὶ περιλαβὼν, καὶ πολλὰ ἐκχέας δάκρυα, εἶπεν· “Νικᾷς, ὦ μῆτερ, οὐκ εὐτυχῆ νίκην οὔτε σεαυτῇ οὔτ' ἐμοί· [i] τὴν μὲν γὰρ πατρίδα σέσωκας, ἐμὲ δὲ τὸν εὐσεβῆ καὶ φιλόστοργον υἱὸν ἀπολώλεκας”. ταῦτα εἰπὼν, ἐπὶ τὴν σκηνὴν ἀπῄει, κελεύσας ἀκολουθεῖν [k] τήν τε γυναῖκα, καὶ τὴν μητέρα, καὶ τὰ παιδία· ἔνθα τὸν λοιπὸν τῆς ἡμέρας χρόνον, σκοπούμενος σὺν αὐταῖς ὅ,τι χρὴ πράττειν, διετέλεσεν.
524 [l] ἦν δὲ τὰ δόξαντα αὐτοῖς τοιάδε. περὶ μὲν τῆς καθόδου, μήτε τὴν βουλὴν τέλος μηθὲν ἐκφέρειν εἰς τὸν δῆμον, μήτε ἐκεῖνον ἐπιψηφίζειν, πρὶν ἂν τοῖς Οὐολούσκοις εὐπρεπῆ γένηται [m] τὰ περὶ φιλίας καὶ καταλύσεως τοῦ πολέμου· αὐτὸν δὲ τὴν στρατιὰν ἀναστήσαντα, ὡς διὰ φιλίας γῆς ἀπάγειν· ὑπέχοντα δὲ τῆς ἀρχῆς λόγον, καὶ τὰς εὐεργεσίας ἀποδειξάμενον, ἀξιοῦν τοὺς ἐπιτρέψαντας αὐτῷ τὴν στρατιὰν, μάλιστα μὲν φιλίᾳ δέχεσθαι τοὺς πολεμίους, καὶ συνθήκας ποιήσασθαι δικαίας, αὐτῷ τὴν ἰσότητα, καὶ τὸ μὴ σφαλῆναι περὶ τὰς ὁμολογίας, ἐπιτρέψαντας.

“tuam contempſeris, & cum ignominia dimiſeris, equidem quid tibi propterea ſit eventurum dicere non poſſum; veruntamen tibi nihil fauſti prædico. Illud ſat ſcio, etiam ſi cæteris in rebus felix fueris, (fingamus enim hoc quoque) fore tamen ut dolor, qui mei mearumque calamitatum cauſſa te proſequetur, animam tuam nunquam dimiſſurus, nullis bonis vitam tuam frui patiatur. neque enim Veturia gravi & atroci contumelia, præſentibus tot teſtibus affecta, vel minimum temporis ſpatium vivere poterit: ſed in conſpectu omnium veſtrum, tum amicorum tum inimicorum, mihi ipſi manus violentas afferam, graves imprecationes, diraſque Furias, quæ meas injurias ulciſcantur, tibi relinquens. Quam neceſſitatem, dii imperii Rom. cuſtodes, avertite,& piam bonamque mentem Marcio date: & ſicut modo me adventante ſecures depoſuit, faſceſque demiſit, ſellamque de tribunali in terram tranſtulit,cæteraq; inſignia,quibus ſummi magiſtratus ornari ſolent,partim minuit, partim penitus amovit, (quod omnibus notum facere vellet, ipſum decere in alios habere imperium, at matrem in ipſum) ita etiam nunc honoratam & conſpicuam me faciat, &, communi patria mihi donata, me ex infeliciſſima feliciſſimam omnium mulierum reddat. Et, ſi decet, &, ſi fas eſt, matrem ad filii genua procumbere, nec alium quemvis humilem habitum miniſteriumve pro patriæ ſalute ſubire gravabor.

LIV.

¶ Quum hæc dixiſſet, ſe humi projecit, & manibus ambabus Marcii pedes amplexa deoſculata eſt. Quum autem illa ſe proſtraviſſet, omnes mulieres ſimul ſublato clamore gemitum & longum ejulatum ediderunt. Volſci vero, qui in conſeſſu aderant, ejus ſpectaculi novitatem ferre non potuerunt, ſed oculos averterunt. Ipſe vero Marcius, quum ex ſella proſiluiſſet, matrique incubuiſſet, eam exanimatam erexit, amplexuſque eam,& multis lacrymis effuſis, ita eſt loquutus: “Viciſti, mater; ſed victoriam nec tibi, nec mihi felicem reportaſti: patriam enim ſervaſti, ſed me filium pium atque tibi nimium indulgentem perdidiſti.” Hæc effatus tentorium petit, uxore & matre atque filiis ſe ſequi juſſis : ibi reliquum diei ſpatium, cum illis conſultando quod faciendum eſſet, abſumpſit. Quæ autem illis viſa ſunt, hæc fuerunt. Ut de reditu nec ſenatus quidquam ad populum referret, nec ille quidquam ſtatueret, priuſquam fœdus & pax, quæ cum Volſcis fieret, parata eſſet; ipſe vero motis inde caſtris exercitum ut per amicum agrum abduceret:redditaque ratione rerum in imperio à ſe geſtarum, ſuiſque beneficiis commemoratis, rogaret eos qui exercitum ſibi commiſerant, ut hoſtes in amicitiam potiſſimum reciperent, & fœdera æquis conditionibus facerent,commiſſa ſuæ fidei cura proſpiciendi ut pax æquis conditionibus & ſine ulla fraude fieret. Sed ſi

a Ἐὰν καὶ τ' ἄλλα *Vat.* *b* Διαχρησομένη *Vat.* *c* Καὶ πάντα τ' ἄλλα *Vat.* *d* Pro αἴσιον aptius legemus ὅσιον. *Lapus* vertit, *æquum licitumque eſt. Sylb.* *e* Rectius fortaſſe προσκυλίεσθαι; ut ſupra dicit, πρὸς τοῖς ἑαυτοῦ γόνασι κυλιομένην. *Sylb.* *f* In *Ed. Steph.* & *Lapi Cod.* ἀλήθειαν, nullo plane ſenſu. *Sylb.* *g* Ita in *Vat.* & *Lapi Cod.* Perperam in *Ed. Steph.* ἀπολόμενος. *h* Περιβαλὼν *Vat.* *i* Τὴν μὲν γὰρ πατρίδα *Vat.* *k* Τήν τε μητέρα καὶ τὴν γυναῖκα *Vat.* *l* Τέλος δὲ τὰ δόξαντα αὐτοῖς ἦν τοιάδε legiſſe videtur *Gelenius.* Quod ſi rectum, τέλος mox ſequens v. 42. tranſpoſitum fuiſſe veriſimile eſt. *m* Non agnoſcit *Vat.*

a Ei

Per. Jul. 4228. Ante Chr. 486. Olymp. 73 ¾ V.C. Cat. 266. Var. 268.

ſi ob res feliciter à ſe geſtas ſuperbia inflati pacem recuſarent, ipſe imperium deponeret. Aut enim ob inopiam boni ducis eos alium imperatorem creare non auſuros *putabant*; aut, ſi temere alii cuipiam copias committere auſi fuiſſent, magno ſuo malo cognituros quidnam eſſet è re ſua eligere. Hæc igitur ſunt de quibus illi inter ſe conſultarunt, & quæ juſta & pia eſſe judicarunt; & de quibus omnes bene ſenſuros (cujus rei vir ille maxime erat ſtudioſus) exiſtimarunt. Sed turbabat eos quædam ſuſpicio cum metu conjuncta, ne forte inconſultum vulgus, ſpe adverſariorum debellandorum jam concepta, ſe ea re fruſtratum iræ impotens iniquo animo ferret; deinde ipſum, ut proditorem, vel ante cauſſam dictam manu ſua perderet. Hoc tamen, & ſi quod aliud gravius periculum eſſet, illis fidem cum virtute ſervantibus ſubeundum videbatur. Et jam ſole ad occaſum vergente, poſt mutuos amplexus, ex tentorio egreſſi ſunt: ac mox mulieres in urbem redierunt. At Marcius, pro concione cauſſa reddita cur ab armis eſſet diſceſſurus, militibuſque multum rogatis ut ſibi veniam darent, & domum reverſi beneficiorum memores ſibi adeſſent, ne quid gravius ab aliis perpeteretur, & multis aliis verbis, quæ eorum animos allicere poterant, dictis, imperavit, ut proxima nocte caſtra moturi ſe ad profectionem pararent.

LV. ¶ Romani vero ubi cognoverunt ſe periculo liberatos, (rumor enim hujus rei adventum mulierum præverterat) cum ingenti lætitia relicta urbe, extra currebant, & mulieribus obviam ibant, eas ſalutantes, & canentes pæana, & quæcunque præ gaudio aut faciunt aut dicunt homines, qui magnis periculis liberati inſperatam infelicitatem ſunt conſequuti: horum partim omnes ſimul, partim ſinguli ſeparatim ſignificationem dabant. Illam igitur noctem in conviviis & oblectationibus totam tranſegerunt: ſequenti vero die coactus à conſulibus ſenatus, ut de honoribus Marcio decernendis ageret, rem eam in alìud tempus magis opportunum differendam eſſe cenſuit. Sed matronis, ob egregiam operam reip. alacri animo navatam, quamprimum debitas laudes reddendas, &, ad perpetuam poſteritatis memoriam, in publicas tabulas referendas; & quodvis aliud præmium, quod ipſis foret gratiſſimum & chariſſimum, dandum cenſuit. quod S C. plebiſcito confirmatum eſt. Illis autem, poſtquam inter ſe conſultaſſent, viſum eſt, nullum donum invidioſum petere, ſed à ſenatu poſtulare, ut ſibi ejus permiſſu liceret templum Fortunæ muliebri exſtruere, in quo pro reip. ſalute ipſæ ſeorſum preces facerent, & quotannis, eo ipſo die quo bellum diſpuliſſent, eo convenientes ſacrificia peragerent. Ipſe autem S. P. Q. R. ſuo decreto curavit aream publica pecunia emptam deæ conſecrandam, & in ea templum

[a] εἰ δὲ, ἐπὶ τοῖς κατωρθωμένοις σφίσιν αὐθαδείας ἀναπιμπλάμενοι, μὴ δέχοιντο τὰς διαλλαγὰς, ἀφίστασθαι τῆς ἀρχῆς [b] αὐτόν. ἢ γὰρ οὐχ [c] ὑπομενεῖν αὐτοὺς ἄλλον τινὰ αἱρεῖσθαι στρατηγὸν δι' ἀπορίαν ἀγαθοῦ ἡγεμόνος, ἢ παρακινδυνεύσαντας ὅτῳ δή τινι παραδοῦναι τὰς δυνάμεις, σὺν μεγάλῃ διδαχθήσεσθαι βλάβῃ τὴν τοῦ συμφέροντος αἵρεσιν. τὰ μὲν δὴ βουλευθέντα αὐτοῖς, καὶ δόξαντα δίκαιά τε καὶ ὅσια εἶναι, φήμης τε ἀγαθῆς, ἐφ' ᾗ μάλιστα ὁ ἀνὴρ ἐσπούδαζε, παρὰ πᾶσι τευξόμενα, τοιάδε ἦν. ἐτάραττε δέ τις αὐτοὺς ὑποψία, δέος ἔχουσα, μή ποτε ἀλόγιστος ὄχλος ἐν ἐλπίδι τοῦ καταπεπολεμηκέναι τὸ ἀντίπαλον ἤδη ὤν, δι' ὀργῆς ἀκράτου λάβῃ τὴν ἀποτυχίαν, κἄπειτα ὡς προδότην αὐτὸν, οὐδὲ λόγου μεταδοὺς, αὐτοχειρίᾳ φθάσῃ διολέσας. ἐδόκει οὖν αὐτοῖς καὶ τοῦτο, [d] καὶ εἴ τι δεινότερον εἴη κινδύνευμα, σὺν ἀρετῇ σώζουσι τὴν πίστιν ὑπομένειν. ἐπεὶ δὲ περὶ δύσιν ἡλίου [e] ἦν" ἤδη, ἀσπασάμενοι ἀλλήλους, ἐξῄεσαν ἐκ τῆς σκηνῆς· [f] ἔπειτα αἱ μὲν γυναῖκες εἰς τὴν πόλιν ἀπῄεσαν. ὁ δὲ Μάρκιος ἐν ἐκκλησίᾳ τὰς αἰτίας ἀποδοὺς τοῖς παροῦσι δι' ἃς ἔμελλε λύειν τὸν πόλεμον, καὶ πολλὰ τῶν στρατιωτῶν δεηθεὶς συγγνῶναί τε αὐτῷ, καὶ ἐπειδὰν οἴκαδε ἀφίκωνται, μεμνημένους [g] ὧν ἔπαθον, τοῦ μηθὲν ὑπὸ τῶν ἄλλων ἀνήκεστον παθεῖν συναγωνιστὰς γενέσθαι· καὶ ἄλλα πολλὰ καὶ ἐπαγωγὰ διαλεχθεὶς, παρασκευάζεσθαι ἐκέλευσεν, ὡς τῇ ἐπιούσῃ νυκτὶ ἀναστρατοπεδεύσοντας.

Ῥωμαῖοι δὲ ὡς ἔμαθον ὅτι λέλυται σφῶν ὁ κίνδυνος· ἔφθασε γὰρ τὴν γυναικῶν τὴν παρουσίαν προλαβοῦσα ἡ φήμη· σὺν πολλῇ χαρᾷ καταλιπόντες τὴν πόλιν, ἔθεον ἔξω, καὶ ὑπήντων ταῖς γυναιξὶν, ἀσπασμοὺς, καὶ παιᾶνας, [h] καὶ πάντα ὅσα ἐκ μεγάλων κινδύνων εἰς ἀδόκητον εὐτυχίαν ἄνθρωποι καταστάντες πράττουσί τε καὶ λέγουσιν ὑπὸ χαρᾶς, τὰ μὲν ἀθρόοι, τὰ δὲ καθ' ἕνα ἕκαστον ἀποδεικνύμενοι. ἐκείνην μὲν οὖν τὴν νύκτα ἐν θαλείαις τε καὶ εὐπαθείαις διετέλεσαν· [i] τῇ δὲ ἑξῆς ἡμέρᾳ συναχθεῖσα ὑπὸ τῶν ὑπάτων ἡ βουλὴ περὶ μὲν τοῦ Μαρκίου γνώμην [k] ἀπεδείξατο, εἰς ἑτέρους ἀναβάλλεσθαι καιροὺς ἐπιτηδειοτέρους τὰς δοθησομένας αὐτῷ τιμάς· ταῖς δὲ γυναιξὶν ἔπαινόν τε [l] ἀποδεδόσθαι τῆς προθυμίας, πάλαι δημοσίᾳ γραφῇ μνήμην οἴσοντα [m] ἐκ τῶν ἐπιγινομένων αἰώνιον, καὶ γέρας, ὅ, τι ἂν αὐταῖς λαβούσαις ἥδιστόν τε καὶ τιμιώτατον ἔσεσθαι μέλλει· [n] καὶ ὁ δῆμος ἐπεκύρωσε ταῦτα". ταῖς δὲ γυναιξὶ βουλευσαμέναις εἰσῆλθεν, [o] ἐπιφθόνου δωρεᾶς μηδεμιᾶς δεῖσθαι, ἀξιοῦν δὲ ἐπιτρέψαι σφίσι τὴν βουλὴν ἐπὶ τύχης γυναικῶν ἱδρύσασθαι ἱερὸν, ἐν ᾧ τὰς περὶ τῆς πόλεως [p] ἐποιήσαντο λιτὰς [q] χωρεὶς, θυσίας τε καθ' ἕκαστον ἔτος αὐτῇ συνιούσας ἐπιτελεῖν, ἐν ᾗ τὸν πόλεμον ἔλυσαν ἡμέρᾳ. ἡ μέντοι βουλὴ καὶ ὁ δῆμος ἀπὸ τῶν κοινῶν [r] ἐψηφίσατο χρημάτων τέμενός τε ὠνηθὲν καθιερωθῆναι τῇ θεᾷ, καὶ ἐν αὐτῷ νεὼν καὶ βωμόν, 525

a Εἰ δ' ἐπὶ *Vat.* *b* Αὐτοῖς *Vat.* *c* Ὑπομένειν *Vat.* *d* Καὶ εἴ τι ἄλλο δεινότερον *Vat.* *e* Deeſt *Vat.* *f* Ἔπειθ' αἱ μὲν *Vat.* *g* Ὧν ἔπαθον εὖ, τοῦ μηθὲν *Vat.* *h* Καὶ πάνθ' ὅσα *Vat.* *i* Τῇ δ' ἑξῆς *Vat.* *k* Ἀπεδείξαντο *Vat.* *l* *Portus* legit & diſtinguit ad hunc modum: ἀποδεδόσθαι τῆς προθυμίας πάλαι, δημοσίᾳ &c. atque ita diſtinxiſſe videtur *Lapus*, dum vertit; *matronis autem quam primum laudes promptitudinis redderentur, ſcriptura publica memoriam æternam apud poſteros perlatura.* *m* Εἰς τοὺς ἐπιγινομένους vel παρὰ τοῖς ἐπιγινομένοις malit *Sylb.* ἐπὶ τῶν ἐπιγινομένων *Port.* Non tamen dubito quin ſana ſit vulgata lectio. *n* Illa καὶ ὁ δῆμος &c. non agnoſcit *Vat.* *o* Ἐπιφθόνου μὲν δωρεᾶς in *Vat.* & *Lapi Cod.* *p* De futuro non de præterito agitur; quare ποιήσαιντο potius dicendum videtur. *Port.* *q* Optime in *Cod. Vat.* χωρίς. Nec aliter *Gelenius*, qui recte vertit; *ut ſibi ſenatus permiſſu liceret templum Fortunæ muliebri ædificare, quo loco preces pro rep. fudiſſent, & annuo conventu ſacrificia ibi peragere, eo die &c.* *r* Ἐψηφίσατο *Vat.*

a Hi

μὸν, ὡς ἂν οἱ ἱερομνήμονες ἐξηγῶνται, συντελεσθῆναι, θυσίας τε προστάττεσθαι δημοτελεῖς, κατ᾽αρχομένης τῶν ἱερῶν γυναικὸς [a] ἣν ἀποδείξουσιν [b] αὗται λειτουργὸν τῶν ἱερῶν. ταῦτα τῆς βουλῆς ψηφισαμένης, [c] ἱέρεια μὲν ἀπεδείχθη τότε πρῶτον ἡ τὴν γνώμην αὐταῖς εἰσηγησαμένη περὶ τῆς πρεσβείας, Οὐαλερία, καὶ τὴν μητέρα τοῦ Μαρκίου πείσασα συλλαβέσθαι σφίσι τῆς ἐξόδου. θυσίαν δὲ πρώτην αἱ γυναῖκες ἔθυσαν ὑπὲρ τοῦ δήμου, κατ᾽αρχομένης τῶν ἱερῶν τῆς Οὐαλερίας ἐπὶ τοῦ κατασκευασθέντος ἐν τῷ τεμένει βωμοῦ, πρὶν ἢ τὸν νεὼν καὶ τὸ ξόανον ἀνασταθῆναι, μηνὶ Δεκεμβρίῳ τοῦ κατόπιν ἐνιαυτοῦ, τῇ νέᾳ σελήνῃ, ἣν Ἕλληνες μὲν νουμηνίαν, Ῥωμαῖοι δὲ καλάνδας καλοῦσιν· αὕτη γὰρ ἦν ἡ λύσασα τὸν πόλεμον ἡμέρα. [d] ἐνιαυτῷ δὲ ὕστερον ἑτέρῳ μετὰ τὴν πρώτην θυσίαν ὁ κατασκευασθεὶς ἐκ τῶν [e] δημοτικῶν χρημάτων νεὼς συνετελέσθη τε καὶ καθιερώθη, [f] Κοϊντιλίου μηνὸς [g] ἑβδόμῃ μάλιστα κατὰ σελήνην. [h] αὕτη δὲ καὶ Ῥωμαίοις ἐστὶν ἡ προηγουμένη Κοϊντιλίων νωνῶν ἡμέρα. ὁ δὲ καθιερώσας αὐτὸν ἦν Πρόκλος Οὐεργίνιος ἅτερος τῶν ὑπάτων.

Εἴη δ᾽ ἂν ἁρμόττον ἱστορίας σχήματι, καὶ ἐπανορθώσεως ἕνεκα τῶν οἰομένων [i] μήτε ἐπὶ ταῖς τιμαῖς ταῖς παρ᾽ ἀνθρώπων χαίρειν τοὺς θεοὺς, μήτε ἐπὶ ταῖς ἀνοσίοις καὶ ἀδίκοις πράξεσιν ἀγανακτεῖν, τὸ δηλῶσαι τὴν γενομένην ἐπιφάνειαν τῆς θεοῦ κατ᾽ ἐκεῖνον τὸν χρόνον, [k] οὐχ ἅπαξ καὶ δὶς, ὡς αἱ τῶν ἱεροφαντῶν περιέχουσι γραφαὶ, ἵνα τοῖς μὲν εὐλαβεστέροις περὶ τὸ συνέχειν ἃς [l] παρὰ τῶν ἀνθρώπων δόξας ὑπὲρ τοῦ δαιμονίου παρέλαβον, ἀμεταμέλητος ἡ τοιαύτη προαίρεσις καὶ βεβαία διαμένῃ· τοῖς δὲ ὑπερορῶσι τῶν πατρίων ἐθισμῶν, καὶ μηθενὸς ποιοῦσι τὸ δαιμόνιον κύριον τῶν ἀνθρωπίνων λογισμῶν, μάλιστα μὲν ἀναθέσθαι ταύτην
526 τὴν δόξαν· εἰ δὲ ἀνιάτως ἔχουσιν, ἔτι μᾶλλον αὐτοῖς ἀπεχθάνεσθαι, καὶ κακοδαιμονεστέροις εἶναι. ἱστορεῖται τοίνυν ὅτι τῆς βουλῆς ψηφισαμένης ἐκ τοῦ δημοσίου πάσας ἐπιχορηγηθῆναι τὰς εἰς τὸν νεών τε καὶ τὸ ξόανον δαπάνας, ἕτερον δὲ ἄγαλμα κατασκευασαμένων τῶν γυναικῶν, ἀφ᾽ ὧν [m] αὗται συνήνεγκαν χρημάτων, ἀνατεθέντων τε αὐτῶν ἀμφοτέρων ἅμα ἐν τῇ πρώτῃ τῆς ἀνιερώσεως ἡμέρᾳ, θάτερον τῶν ἀφιδρυμάτων, ὃ κατεσκεύασαν αἱ γυναῖκες, ἐφθέγξατο, πολλῶν παρουσῶν, γλώττῃ Λατίνῃ φωνὴν εὐσύνετόν τε [n] καὶ γεγωνόν· ἧς ἐστι φωνῆς ἐξερμηνευόμενος ὁ νοῦς εἰς τὴν Ἑλλάδα διάλεκτον τοιόσδε· [o] “Ὁσίῳ πόλεως νόμῳ γυναῖκες γαμεταὶ δεδώκατέ με.” οἷα δὲ φιλεῖ γίνεσθαι περὶ τὰς παραδόξους φωνάς τε καὶ ὄψεις, πολλὴ ταῖς παρούσαις ἐνέπιπτεν ἀπιστία, [p] μή ποτε οὐ τὸ ξόανον εἴη τὸ φθεγξάμενον ἀνθρωπίνῃ τῇ φωνῇ· [q] μάλιστα δὲ ὅσαι πρὸς ἄλλῳ τινὶ τὸν νοῦν ἔχουσαι τηνικαῦτα ἔτυχον, οὐκ ἰδοῦσαι τὸ φθεγγόμενον ὅ,τι ποτὲ

& aram ex præſcripto pontificum exſtruendam, ſumptuque publico ſacrificia facienda, ſacra auſpicante matrona, quam ipſæ ad id ſacrorum miniſterium delegiſſent. Itaque, ex hoc S C. Valeria, quæ ipſis legationis auctor fuerat, & quæ Marcii matri perſuaſerat ut ſe in illa profectione adjuvare vellet, tunc prima ſacerdos creata fuit. Primum autem ſacrificium mulieres pro populo fecerunt, Valeria auſpicante ſacra ſupra aram in illo loco conſecrato factam, antequam templum conditum & ſimulacrum erectum eſſet, menſe Decembri ſequentis anni * nova luna, quam Græci νουμηνίαν, Romani vero Calendas vocant: hoc enim die bellum finitum fuerat. Anno deinde altero poſt primum ſacrificium, id templum publica pecunia ædificatum, abſolutum, conſecratumque fuit, Quintilis menſis circiter ſextum diem, ex ipſo lunæ curſu: hic autem dies apud Romanos eſt prid. non. Quint. Qui vero ipſum conſecravit, fuit alter conſul Proculus Virginius.

Per. Jul. 4228.
Ante Chr. 486.
Olymp. 73 ¾.
V. C. Cat. 266.
Var. 268.

LVI.

¶ Non alienum autem fuerit à legibus hiſtoriæ, ſed maxime neceſſarium ad corrigendā eorum opinionē, qui putant deos nec honoribus ſibi ab hominibus delatis gaudere, nec impiis & injuſtis facinoribus indignari, declarare manifeſtatam eo tempore numinis præſentiam, idque non ſemel, ſed bis, ſicut in pontificiis libris eſt ſcriptum, ut illos quidem qui ſunt cautiores in retinendis opinionibus, quas ab hominibus de numine divino acceperunt, iſtiuſmodi propoſiti non pœniteat, ſed in eo conſtanter permaneant: illi vero qui patrios mores negligunt, & qui res humanas divina providentia regi negant, hanc opinionem potiſſimum mutent: at ſi morbo inſanabili laborant, multo magis ſint ipſis diis odioſi, & multo magis infelices. Ferunt igitur, quum ſenatus ſuo decreto juſſiſſet, omnes impenſas in templum & ſimulacrum ex ærario ſuppeditari, & mulieres feciſſent alterum ſimulacrum de pecuniis quas ipſæ contulerant, & utrumque ſimul primo dedicationis die conſecratum fuiſſet, alterum ſimulacrum, quod mulieres faciendum curarant, multis præſentibus, Latino ſermone, voce quæ facile intelligi poterat & clara, loquutum eſſe. Cujus vocis iſte eſt ſenſus, ſi Græco ſermone rem interpreteris, † Ὁσίῳ πόλεως νόμῳ γυναῖκες γαμεταὶ δεδώκατέ με. Quemadmodum autem accidere ſolet in novis & inopinatis vel vocibus vel viſionibus, mulieres quæ aderant valde dubitarunt, ne forte non ſimulacrum eſſet quod vocem humanam edidiſſet. Præcipue vero illæ quæ tunc in aliquam aliam rem animis intentæ erant, quod non vidiſſent quidnam eſſet

a Ἣν ἂν ἀποδείξωσιν *Vat.* b Siquis malit αὐταὶ, per me licebit. Sed ſimilem tamen pronominis οὗτος uſurpationem video apud *Pauſan.* atque mox verſu 33. iteratur hæc ipſa commutatio. *Sylb.* c Ἱέρεια μὲν ὑπὸ τῶν γυναικῶν ἀπεδείχθη in *Vat.* & *Lapi Cod.* d Ἐνιαυτῷ δ᾽ ὕστερον *Vat.* e Melius in *Cod Vat.* δημοσίων. f Κυντιλίου μηνὸς *Vat.* g Quintilis ſeptimus dies nonæ ſunt non pridie nonas. quare ἕκτῃ pro ἑβδόμῃ legendum ſuſpicor. *Glarean.* Hanc ſententiam in verſione ſequutus eſt *Portus.* h Αὕτη δὲ παρὰ Ῥωμαίοις ἐστὶν ἡ προηγουμένη τῶν Κυντιλλίων νωνῶν ἡμέρα *Vat.* i Μήτ᾽ ἐπὶ *Vat.* atque etiam v. 20. k Rectiſſime (prout legendum eſſe conjecerat *Sylb.*) ſcriptum reperimus in *Cod. Vat.* οὐχ ἅπαξ, ἀλλὰ δὶς: ut non tantum è ſequentibus eſt manifeſtum, ſed etiam ex *Plutarchi* verbis, ταύτην καὶ δὶς γενέσθαι τὴν φωνὴν μυθολογοῦσι. necnon ex *Valerio Maximo* l. 1. c. 8. *non ſemel, ſed bis loquutum conſtitit.* l Παρὰ τῶν προγόνων δόξας *Vat.* m Αὗται rurſum hic uſurpatur pro αὐταὶ, ut paullo ante monui ad verſum 3. n Καὶ γεγωνὸς *Vat.* o Latina hujus vocis verba refert *Valerius* loco jam ante citato, RITE ME MATRONÆ VIDISTIS, RITEQUE DEDICASTIS. Ubi nota VIDISTIS, quod nec *Dionyſius* habet nec Plutarchus: præterea nota ſingula hujus vocis interpretamenta: RITE, ὁσίῳ πόλεως νόμῳ: MATRONÆ, γυναῖκες γαμεταὶ: DEDICASTIS, δεδώκατε. *Sylb.* p Μή ποτε οὐ τὸ ξόανον εἴη τὸ φθεγξάμενον, ἀνθρωπίνη δέ τις φωνὴ *Vat.* quo modo & in *Lapi Cod.* nam vertit, *ne non ſimulacrum forſan eſſet inſonans, ſed vox aliqua humana.* q Μάλιστα δ᾽ ὅσαι *Vat.* * Id eſt, *tempore Novilunii.* * Id eſt, RITE ME MATRONÆ DEDICASTIS.

Per. Jul. 4228. Ante Chr. 486. Olymp. 73 ⅔. U. C. Cat. 266. Var. 268.

ſet id quod vocem emiſerat, iis quæ viderant fidem non habebant. Poſtea iterum quum templum magna frequentia refertum eſſet, quumque forte fortuna maximum eſſet ſilentium, majore voce idem ſimulacrum eadem verba protuliſſe ferunt, ita ut nullo modo amplius *ea de re* dubitaretur. Senatus, his rebus cognitis, alia annua ſacra & cultus ex pontificum præſcripto decrevit. Mulieres vero ex *ſua* ſacerdotis ſententia morem conſtituerunt, ut neque coronas huic ſimulacro imponerent, neq; manus ei admoverent mulieres ſecundas nuptias expertæ; ſed recens nuptis honor ille deferretur, & hujus cultus cura omnis iis committeretur. Verum de his quidem rebus, nec ea præteriri quæ ab ejus gentis domeſticis ſcriptoribus produntur, nec de iis prolixiore oratione agi præclarum fuiſſet. Sed redeo unde ad hanc narrationem ſum digreſſus.

LVII. ¶ Poſt diſceſſum mulierum ex caſtris, Marcius, ſub diluculum motis caſtris, exercitum ut per amicum agrum abduxit. Et quum in Volſcorum fines ingreſſus fuiſſet, totamque prædam quam ceperat militibus dono dediſſet, & ne vel minimam quidem rem ſibi ipſi reſervaſſet, copias domum dimiſit. Exercitus igitur, qui ad eandem militiam cum eo profectus fuerat, divitiis gravis domum reverſus, lubenter datam ſibi belli quietem accepit, animoque in eum benevolo erat, eumque venia dignum eſſe cenſebat, quod materni luctus & precum reverentia motus finem bello non impoſuiſſet. at juventus, quæ domi remanſerat, militibus ob ingentem prædam invidens, & ſua ſpe fruſtrata quam conceperat, ſi urbe capta ſpiritus Romanorum contuſi fuiſſent, contra ducem exaſperabatur, & valde acerbo in eum erat animo: & tandem, aſſumptis in odii ſocietatem iis quorum maxima erat auctoritas in ea gente, efferata eſt, facinuſque impium patravit. Sed præcipue Attius Tullus, non parvam ex ſingulis populis ſuæ factionis manum circa ſe habens, iram in eum concitavit. Is jam multo ante, quum invidiam continere non poſſet, ſi Marcius, re feliciter geſta, & Roma expugnata atque Volſcorum imperio ſubjecta, reverſus fuiſſet, clam & per inſidias eum interficere decreverat: ſi vero conatu ſuo fruſtratus rediiſſet, eum ut proditorem ſuæ factioni interficiendum tradere *ſtatuerat*: quod tunc fecit. ac contracta non exigua manu, accuſavit hominem, ex veris falſa conjectans, & non futura è futuris colligens: juſſitque depoſito imperio belli à ſe adminiſtrati rationes reddere. Copiis autem, quæ ad

ἦν, ταύτην ἔχον τὴν πρὸς τὰς ἰδίας ἀπιστίας. [a] ἔπειτα αὖθις πληθύοντος τοῦ νεὼ, καὶ σιωπῆς πλείστης κατὰ δαίμονα γενομένης, ἐν μείζονι φωνῇ τὸ αὐτὸ ξόανον ἐφθέγξατο τὴν αὐτὴν λέξιν· ὥστε μηδὲν ἔτι εἶναι τὸ ἀμφίλογον. ἡ μὲν οὖν βουλὴ ὡς ταῦτα ἔμαθεν, ἐψηφίσατο θυσίας [b] ἄλλας, καὶ σεβασμοὺς, οὓς ἂν οἱ τῶν ἱερῶν ἐξηγηταὶ παραδῶσι, καθ' ἕκαστον ἔτος ἐπιτελεῖν. αἱ δὲ γυναῖκες ἐν ἔθει κατεστήσαντο, [c] τῆς ἱερείας χρησαμένης γνώμῃ, τῷ ξοάνῳ τούτῳ [d] μήτε στεφάνους ἐπιτιθέναι, μήτε χεῖρας προσφέρειν γυναῖκας, ὅσαι δευτέρων ἐπειράθησαν γάμων, τὴν δὲ τιμὴν καὶ θεραπείαν αὐτοῦ πᾶσαν ἀποδεδόσθαι ταῖς νεογάμοις. ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων οὔτε παρελθεῖν τὴν ἐπιχώριον ἱστορίαν καλῶς εἶχεν, οὔτε πλείονα περὶ αὐτῆς ποιεῖσθαι λόγον. ἐπάνειμι δ' ὅθεν εἰς τοῦτον ἐξέβην τὸν λόγον.

Μετὰ τὴν ἐκ τοῦ χάρακος ἀπαλλαγὴν τῶν γυναικῶν, ὁ Μάρκιος περὶ τὸν ὄρθρον ἀναστήσας τὴν στρατιὰν, ἀπῆγεν ὡς διὰ φιλίας. καὶ ἐπειδὴ ἐν τῇ Οὐολούσκων ἐγένετο, πάντα ὅσα ἐκ τῶν λαφύρων ἔλαβε δωρησάμενος τοῖς στρατιώταις, ἑαυτῷ δὲ οὐδ' ὁτιοῦν [e] ὑπολειπόμενος, ἀπέλυσεν ἐπὶ τὰ οἰκεῖα. ἡ μὲν οὖν κοινωνήσασα τῶν ἀγώνων αὐτῷ στρατιὰ, [f] πλούτῳ βαρεῖα ἀφικομένη, τήν τε ἀνάπαυλαν οὐκ ἀηδῶς ἐδέξατο τοῦ πολέμου, καὶ δι' εὐνοίας εἶχε τὸν ἄνδρα, συγγνώμης τε ἄξιον ἡγεῖτο, εἰ μὴ τέλος ἐπέθηκε τῷ πολέμῳ, μητρὸς οἴκτους καὶ λιτὰς ἐντραπείς. ἡ δὲ ἐν ταῖς πόλεσιν ὑπομείνασα νεότης, φθονοῦσα μὲν τοῖς ἐπὶ στρατοπέδου γενομένοις τῶν πολλῶν ὠφελειῶν, διημαρτηκυῖα δὲ ὧν ἤλπισεν, εἰ καθαιρεθείη τὸ Ῥωμαίων φρόνημα τῆς πόλεως ἁλούσης, ἐτραχύνετο πρὸς τὸν ἡγεμόνα, καὶ πικρῶς σφόδρα ἦν· καὶ πλεονάζουσα, ἐπειδὴ οὓς μίσους ἡγεμόνας ἔλαβε τοὺς πλεῖστον ἐν τῷ ἔθνει δυναμένους, ἐξηγριώθη τε καὶ ἔργον ἔδρασεν ἀνόσιον. ἦν δὲ Τύλλος Ἄττιος ὁ τὰς ὀργὰς [g] αὐτῷ παροξύνας, ἔχων περὶ αὐτὸν ἑταιρίαν ἐξ ἁπάσης πόλεως οὐκ ὀλίγην. τούτῳ δὲ ἄρα ἐδέδοκτο παλαίτερον ἔτι τὸν φθόνον οὐ δυναμένῳ κατέχειν, εἰ μὲν εὖ πράξας ὁ Μάρκιος, καὶ τὴν Ῥωμαίων πόλιν [h] διαφθείρας, καὶ εἰς Οὐολούσκους ὑποτάξας ἔλθοι, κρύφα καὶ σὺν δόλῳ αὐτὸν ἀνελεῖν· εἰ δὲ διαμαρτὼν τῆς πείρας, ἀτελὴς τοῦ ἔργου ἀναστρέψειεν, ὡς προδότην, [i] παραδόντα τὴν περὶ αὐτὸν ἑταιρίαν, ἀποκτεῖναι· ὅπερ ἐποίει τότε. καὶ συναγαγὼν χεῖρα οὐκ ὀλίγην, κατηγόρει τοῦ ἀνδρὸς, [k] τεκμαιρόμενος ἀληθέσι ψευδῆ, καὶ οὐ γενησόμενα εἰκάζων γενησομένοις· ἐκέλευέ τε ἀποθέμενον αὐτὸν τὴν ἀρχὴν, λόγον ὑπέχειν τῆς στρατηγίας. ἦν δὲ τῆς προ- 527

μνούσης

a Ἔπειτ' αὖθις πληθύοντ@, atque mox v. 5. ταῦτ' ἔμαθεν in *Cod. Vat.* b Ἄλλας agnoſcit *Lapi* verſio, *Gelenius* prætermittit. Sed docere vult auctor, ſenatum, præter ea quæ ante iſtam ἐπιφάνειαν decreverat, poſt auditam deæ vocem nova & ſplendidiora ex pontificum præſcripto inſtituenda cenſuiſſe. *Sylb.* c Τῇ τῆς ἱερείας *Vat.* d Forſan rectius hoc modo: μήτε χήρας προσφέρειν γυναῖκας· μήτε στεφάνους ἐπιθεῖναι ὅσαι δευτέρων ἐπειράθησαν γάμων. ut ſignificet nec viduis licuiſſe ſacra deæ offerre; nec eas quæ ſecundas expertæ eſſent nuptias, ad imponendas deæ coronas fuiſſe admiſſas. *Gelenio* ſane placuit hæc lectio. *Sylb.* Nos, *Lapum* quidem ſequuti, retento commatum ordine, legimus ad hunc modum: μήτε στεφάνους ἐπιτιθέναι, μήτε χεῖρας προσφέρειν γυναῖκας, ὅσαι δευτέρων ἐπειράθησαν γάμων. Vide *Feſtum* lib. XIV. & *Dacerii* Annott pag. 393. col. 2. e Si ὑπολιπόμενος malis, non refragabor. *Sylb.* f Πλούτῳ βαρεῖ ἀφικομένη *Vat.* g *Lapus* genitivo caſu legit αὐτῶν, vel αὐτῆς, ſc. τῆς ἐν ταῖς πόλεσιν ὑπομεινάσης νεότητ@. nam vertit *iras ejus.* Si retineas dativum αὐτῷ, ſignificabit idem quod κατ' αὐτοῦ, ſc. Μαρκίου. *Sylb.* h Διαφθείρας ὡς Οὐολούσκους ἔλθοι *Vat.* i Optime in *Cod. Vat.* παραδόντα τῇ περὶ αὐτὸν ἑταιρείᾳ. In *Cod. Rom.* (quo uſus eſt *Sylb.*) παράγοντα τὴν περὶ αὐτὸν ἑταιρείαν, *ſeducentem ſuæ factionis homines.* k Ita reſtituit *Sylb.* è *Rom. Cod.* Prius in *Ed. Steph.* omiſſo ψευδῆ, poſterioris commatis verba hoc ordine collocata ſunt, καὶ οὐ γενησομένοις εἰκάζων γενησόμενα. In *Cod. Vat.* ψευδῆ τεκμαιρόμενος ἀληθέσι, & ſic deinceps ut in *Cod. Rom.* Lectionem hujuſmodi ſequutus eſt etiam *Lapus*, dum vertit, *arguenſque ex veris falſa, ac conjectans non facienda faciendis.* Sed forſan rectius (ut inquit *Sylb.*) retenta *Stephanica* poſterioris commatis ſcriptura, ſic verteris, *& è non futuris futura vafris conjecturis colligens.* hæc enim ſententia melius calumniatorum mores exprimit. Verum & οὐ γενησόμενα εἰκάζων γενομένοις vel γεγενημένοις malint *Steph.* & *Caſaub.* quod alibi dicatur τὰ μέλλοντα τεκμαίρεσθαι τοῖς γεγονόσι; atque ſoleamus τοῖς γεγονόσι εἰκάζειν τὰ μέλλοντα, non autem τοῖς γενησομένοις.

a Ei

μενούσης στρατιᾶς [a] ἐν ταῖς πόλεσιν, ὡς καὶ [b] πρότερον εἴρηταί μοι, κύριος, οὗ τε συναγαγεῖν ἐκκλησίαν, καὶ τοῦ καλεῖν, [c] εἰ βούλοιτο, ἐπὶ δίκην.

Ὁ δὲ Μάρκιος ἀντιλέγειν μὲν πρὸς οὐδέτερον τούτων ἠξίου, περὶ δὲ τῆς τάξεως αὐτῶν διεφέρετο, λόγον ἀξιῶν ἀποδοῦναι πρότερον τῶν πεπραγμένων [d] αὐτῷ κατὰ τὸν πόλεμον, ἔπειτα, ἐὰν ἅπασι δόξῃ Οὐολούσκοις, ἀποθήσεσθαι τὴν ἀρχήν. [e] τούτων δὲ οὐδεμίαν ᾤετο πόλιν δεῖν, ἐν ᾗ τὸ πλεῖον ὑπὸ τοῦ Τύλλου διέφθαρτο μέρος, γενέσθαι κυρίαν, ἀλλὰ τὸ ἔθνος ἅπαν εἰς τὴν ἔννομον ἀγορὰν συναχθέν, εἰς ἣν ἔθος ἦν αὐτοῖς, ὅτε περὶ τῶν μεγίστων βουλεύεσθαι μέλλοιεν, ἐξ ἁπάσης πόλεως προβούλους ἀποστέλλειν. ὁ δὲ Τύλλος ἀντέλεγε πρὸς ταῦτα, καλῶς εἰδὼς ὅτι δεινὸς εἰπεῖν ἀνήρ, πολλῶν καὶ καλῶν ἔργων λόγον ἀποδιδούς, ἐν ἡγεμονικῷ ἀξιώματι μένων, πείσει τὸ πλῆθος· καὶ τοσούτου δεήσει τιμωρίαν [f] προδοσίας ὑποσχεῖν, ὥστε καὶ [g] λαμπρότερος καὶ τιμιώτερος ἔτι ὑπ' αὐτοῦ ἔσται, τόν τε πόλεμον ὅπως ἂν βούληται καταλύσασθαι, συγχωρησάντων ἁπάντων, γενήσεται κύριος. καὶ ἦν μέχρι πολλοῦ λόγων τε καὶ ἀντιμαχήσεων τούτων [h] ἐπαλλήλων γενομένων καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις καὶ κατὰ τὴν ἀγορὰν πολὺς ἀγών· ἔργῳ γὰρ οὐχ οἷόν τε ἦν οὐδετέρῳ βιάσασθαι τὸν ἕτερον τῇ ἰσοτίμου ἀρχῆς ἀξιώσει κρατυνόμενον. ὡς δὲ οὐδὲν τῆς φιλονεικίας [i] ἐγένετο πέρας, ἡμέραν προειπὼν ὁ Τύλλος ἐν ᾗ τὸν Μάρκιον [k] ἐκέλευεν ἥκειν τὴν ἀρχὴν ἀποθησόμενον, καὶ δίκην ὑφέξοντα τῆς προδοσίας, [l] θρασυτάτους δὲ ἄνδρας εὐεργεσιῶν ἐλπίσιν ἐπάρας ἀρχηγοὺς ἀνοσίου ἔργου γενέσθαι, παρῆν εἰς τὴν ἀποδειχθεῖσαν ἀγοράν· καὶ [m] προελθὼν
528 ἐπὶ τὸ βῆμα, πολλῇ κατηγορίᾳ ἐχρήσατο τοῦ Μαρκίου, καὶ εἰ μὴ βούλοιτο ἀποθέσθαι τὴν ἀρχὴν ἑκών, τῷ δήμῳ παρεκελεύσατο [n] παύσειν ἁπάσῃ δυνάμει.

Ἀναβάντος δὲ τοῦ ἀνδρὸς ἐπὶ τὴν ἀπολογίαν, βοή τε πολλὴ κωλύουσα τοὺς λόγους ἐκ τῆς ἑταιρείας τῆς περὶ τὸν Τύλλον ἐγένετο· καὶ μετὰ ταῦτα Παῖε καὶ Βάλλε [o] φωνοῦντες, περιΐστανται αὐτὸν οἱ θρασύτατοι, καὶ συναράττοντες τοῖς λίθοις, ἀποκτιννύουσιν. ἐρριμμένου δὲ [p] αὐτοῦ κατὰ τὴν ἀγοράν, οἵ τε παραγινόμενοι τῷ πάθει, καὶ οἱ μετὰ ταῦτα ἤδη νεκροῦ ὄντος ἀφικόμενοι, τόν τε ἄνδρα τῆς τύχης ὠδύροντο, ὡς οὐ καλὰς εἰληφότα παρὰ σφῶν ἀμοιβάς, ἐπιλεγόμενοι πάντα ὅσα τὸ κοινὸν ὠφέλησεν, καὶ τοὺς δράσαντας τὸν φόνον ἐπόθουν λαβεῖν, ὡς ἀνόμου ἔργου καὶ ἀσυμφόρου ταῖς πόλεσιν ἄρξαντας, ἄνευ δίκης ἐν χειρῶν νόμῳ τινὰ ἀποκτεῖναι, καὶ ταῦτα ἡγεμόνα. μάλιστα δὲ ἠγανάκτουν οἱ ταῖς [q] στρατιαῖς αὐτοῦ παραγενόμενοι· καὶ ἐπειδὴ ζῶντι αὐτῷ οὐχ ἱκανοὶ ἐγένοντο κωλυταὶ τῆς συμφορᾶς, τὰς μετὰ τὸν θάνατον ὀφειλομένας ἔγνωσαν ἀποδιδόναι χάριτας, συμφέροντες εἰς τὴν ἀγορὰν ὅσων ἔδει τοῖς ἀγαθοῖς ἀνδράσιν εἰς

urbium præſidium remanſerant, (ut ante dixi) præerat; & convocandæ concionis, & diem, ſi libuiſſet, dicendi, & in judicium vocandi jus habebat.

Per. Jul. 4228. Ante Chr. 486. Olymp. 73 $\frac{2}{3}$ V. C. Cat. 266. Ver. 268

LVIII.

¶ Marcius vero contra neutrum horum dicendum eſſe cenſebat, ſed de horum ordine contendebat: quia prius rerum in bello à ſe geſtarum rationem reddere; deinde, ſi omnibus Volſcis ita viſum fuiſſet, imperium deponere volebat. Horum autem judicium & arbitrium nulli civitati (cujus major pars à Tullo corrupta eſſet) committendum cenſebat, ſed univerſæ gentis legitimis comitiis, ad quæ illi, quoties de rebus maximi momenti conſultandum eſſet, è ſingulis populis conſiliarios mittere ſolebant. At Tullus his repugnabat, quia probe ſciebat, virum diſertum, multarum & præclararum rerum à ſe geſtarum rationem reddentem, ſi in imperatoria dignitate manſiſſet, multitudini rem facile perſuaſurum: & non ſolum nullas proditionis pœnas daturum, ſed etiam multo illuſtriorem & honoratiorem apud eos futurum, & pacis arbitrio ſuo faciendæ poteſtatem omnium conſenſu habiturum. Et quotidianis rixis & mutuis altercationibus in concionibus & in comitiis ingenti contentione multũ temporis conſumpſerunt: nam ipſis factis neuter alteri vim afferre poterat, quod uterque pari imperii dignitate eſſet munitus. Sed quum nullus contentionis fieret finis, Tullus, die dicta Marcio, ad quam eum venire jubebat ut imperium deponeret & proditionis cauſſam ſuſtineret, & audaciſſimis quibuſdam viris ſpe præmiorum impulſis, ut facinoris impii duces eſſent, ad indicta comitia venit: & in medium progreſſus tribunal aſcendit, & longa oratione Marcium accuſavit; &, niſi imperium vellet ultro deponere, populum eſt hortatus ut totis viribus id ei eriperet.

LIX. Marcii cædes & funus.

¶ Quum autem Marcius ad cauſſam dicendam *ſuggeſtum* conſcendiſſet, ingens clamor à Tulli factione ſublatus eſt, qui eum loqui prohibebat: & poſtea audaciſſimi quique, CÆDE, FERI, vociferantes, eum circumſiſtunt, & lapidibus tundentes ac obruentes interficiunt. Quum autem is in foro proſtratus jaceret, tam ii qui illum caſum viderant, quam ii qui eo jam mortuo poſtea venerant, ejus infortunium lugebant, utpote cui haud egregia gratia à ſe fuiſſet relata, recenſentes omnia ejus beneficia quæ in remp. contulerat: & eos qui cædem patrarant comprehendere cupiebant, quod civitatibus impii & pernicioſi facinoris, hominem, præſertim vero ducem, indicta cauſſa per vim interficiendi, auctores ſuo exemplo fuiſſent. Sed illi potiſſimum, qui ejus ductu auſpiciiſque militarant, id iniquo animo ferebant, & quoniam ei vivo ſuccurrere, eamque calamitatem ab eo propulſare non potuerant, defuncto debitam gratiam referre ſtatuerunt, collatis in forum rebus quibuſcunque opus erat ad honorem viris bonis neceſſa-

a Ἐν ταῖς πόλεσιν ἡγεμὼν *Vat.* b Vide p. 472. v. 9. c Concinnius ἂν βούλοιτο in *Rom. Vat.* & *Lapi Cod.* d In *Rom. Cod.* αὐτοῦ. *Sylb.* e Τούτων δὲ οὐ μίαν *Vat.* f Aptius προδότου. *Sylb.* g Λαμπρότερος ἔτι καὶ τιμιώτερος ὑπ' αὐτῶν *Vat.* h Excuſari poteſt ut apud *Alciphr.* χιὼν πυκνὴ καὶ ἐπάλληλος φερομένη: alias legeretur κατ' ἀλλήλων. *Sylb.* Optime in *Cod. Vat.* ἐπ' ἀλλήλοις. i Male ἐγένετο pro ἐγίνετο. *Steph.* k Ἐκέλευσεν *Vat.* l Θρασυτάτους τε *Vat.* m Rectius παρελθών, i. e. ἀναβάς. *Gelenius*, retento προελθών, vertit, *progreſſuſque ad tribunal.* *Sylb.* n Rectius παύειν vel παῦσαι. *Sylb.* In *Cod. Vat.* παρεκελεύσατο παύσειν αὐτὸν πάσῃ δυνάμει. o Structura potius poſtulat φωνούντων. *Sylb.* p Αὐτοῦ χαμαὶ κατὰ τὴν ἀγοράν, οἵ τε παραγενόμενοι *Vat.* q Magis proprie στρατείαις. *Sylb.*

a Εὐτρέπιστ

Per. Jul. 4228. Ante Chr. 486. Olymp. 73 $\frac{2}{3}$. V. C. Cat. 266. Var. 268.

neceſſarium. Jamque rebus omnibus paratis, quum eum in lecto ſplendidiſſime ornato cum imperatoria veſte collocaſſent, lectoque ejus præferri juſſiſſent manubias, & ſpolia, & coronas, & imagines urbium ab eo captarum, juvenes fortitudinis in bello ſpectatiſſimæ lectum humeris extulerunt: & quum eum detuliſſent ad ſuburbium quod maxime erat inſigne, rogo jam conſtructo impoſuerunt, toto populo cum gemitu & lacrymis funus proſequente. cæteris deinde mactatis ei victimis, oblatiſque omnibus primitiis, quas homines in regum vel imperatorum exſequiis ſuper rogo offerre ſolent, ii quibus erat chariſſimus ibi remanſerunt, donec flamma langueſcens ſubſideret: & deinde collectas reliquias in eodem loco humarunt, tumulo excelſo ſupra eas multorum manu congeſto, monumentoque inſigni exſtructo.

LX. Marcii laudes.

¶ Marcius igitur hunc habuit vitæ exitum, vir qui omnes ætatis ſuæ homines virtute bellica ſuperavit, & qui omnibus voluptatibus quæ juventuti imperant ſuperior fuit, & qui juſtitiam coluit non legum potius neceſſitate ob pœnæ formidinem, quam ſponte ſua, quia ad hanc aptus natus erat, & ne inter ipſas quidem virtutis partes innocentiam ponendam eſſe cenſebat, nec ſolum ipſe ab omni improbitate vehementer alienus erat, verum etiam alios *ad idem faciendum* cogi æquum eſſe judicabat: eratque magnanimus ac munificus, & ad ſingulorum amicorum inopiam (quoties eam cognoviſſet) ſublevandam promptiſſimus, rebuſque bellicis nulli optimatum ſecundus; & niſi civilis ſeditio ejus ſtudiis actiſque impedimento fuiſſet, reſp. Rom. ex ejus adminiſtratione maxima ad imperium incrementa cepiſſet. Sed fieri non poterat ut omnes virtutes in humana natura eſſent: nec ullus unquam è mortali & caduco ſemine vir abſolute bonus naſcetur.

LXI.

¶ Quum igitur deus has virtutes illi largitus fuiſſet, alias infelices peſtes & morbos pernicioſos adjunxit. Non inerat enim ejus moribus manſuetudo & hilaritas, nec in ſalutationibus & colloquiis aliorum comitas, nec ingenium facile placabile, aut in affectibus moderatio, quoties alicui iratus eſſet, nec illa quæ omnes actiones humanas ornat gratia: ſed acerbus ſemper & aſper erat. Atque hæc ei ſæpe in bellis obfuerunt, præcipue vero illa immodica & nimium rigida juris legumque obſervantia, & nulla lenitate temperata ſeveritas. videturque id verum eſſe quod ab antiquis philoſophis eſt dictum, mediocritates non extremitates eſſe morales virtutes, præcipue vero juſtitiam. Nam non ſolum ſi infra modum ſit, verumetiam ſi modum excedat, ipſis hominibus conducere non ſolet: & interdum magnas illis calamitates affert, & eos in mortes miſerabiles & lues inſanabiles conjicit. Marcio ſane nihil aliud exſilium attulit, cæterorumque bonorum fru-

τὴν ἀναγκαίαν τιμήν. ἐπειδὴ δὲ πάντα [a] ηὐτρέπιστο, θέντες ἐπὶ στρωμνῆς εὐπρεπεστάτῳ ἠσκημένης κόσμῳ, τὴν αὐτοκρατορικὴν ἔχοντα ἐσθῆτα, καὶ πρὸ τῆς κλίνης αὐτοῦ φέρεσθαι κελεύσαντες λάφυρά τε καὶ σκῦλα, καὶ στεφάνους, καὶ μνήμας ὧν εἷλε πόλεων, ἤραντο τὴν κλίνην οἱ λαμπρότατοι τῶν νέων ἐν τοῖς κατὰ πολέμους ἔργοις· καὶ κομίσαντες εἰς τὸ προάστειον ὃ μάλιστα ἦν ἐπιφανὲς, ἔθεσαν ἐπὶ τὴν παρεσκευασμένην πυρὰν, συμπροπεμπούσης τὸ σῶμα τῆς πόλεως ὅλης μετ' οἰμωγῆς τε καὶ δακρύων. ἔπειτα κατασφάξαντές τε [b] αὐτῷ βοσκήματα, καὶ τῶν ἄλλων ἀπαρξάμενοι πάντων, ὅσων ἄνθρωποι βασιλεῦσιν ἢ στρατιᾶς ἡγεμόσιν [c] ἐπὶ πυρᾶς ἀπάρχονται, παρέμειναν οἱ μάλιστα τὸν ἄνδρα ἀσπαζόμενοι μέχρι τοῦ μαρανθῆναι τὴν φλόγα· κἄπειτα συναγαγόντες τὰ λείψανα, ἔθαψαν ἐν τῷ αὐτῷ χωρίῳ, χώματι ὑψηλῷ διὰ [d] πολυχειρίας ἐργασθέντι, μνῆμα ἐπίσημον ἐργασάμενοι.

Μάρκιος μὲν δὴ τοιαύτης καταστροφῆς ἔτυχεν, ἀνὴρ [e] τὰ πολεμικὰ ἄριστος τῶν [f] καθ' ἡλικίαν, καὶ πρὸς ἁπάσας τὰς ἡδονὰς, ὅσαι ἄρχουσι νέων, ἐγκρατὴς, τά τε δίκαια οὐκ ἀπὸ νόμου μᾶλλον ἀνάγκης διὰ τιμωριῶν δέος ἀκούσιος ἀποδιδοὺς, ἀλλ' ἑκών τε καὶ πεφυκὼς πρὸς αὐτὰ εὖ, καὶ οὐδ' ἐν ἀρετῆς μοίρᾳ τὸ μηθὲν ἀδικεῖν τιθέμενος, οὐ μόνον τε αὐτὸς ἀνεύειν ἀπὸ πάσης κακίας προθυμούμενος, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄλλους προσαναγκάζειν δικαιῶν· μεγαλόφρων τε καὶ δωρηματικὸς, καὶ εἰς ἐπανόρθωσιν ὧν ἑκάστῳ δέοι τῶν φίλων, ὁπότε γνοίη, προχειρότατος· [g] τά τε πολεμι- 529 κὰ πράττειν οὐθενὸς χείρων τῶν ἀριστοκρατικῶν· καὶ εἰ μὴ τὸ στασιάζον τῆς πόλεως ἐμποδὼν αὐτοῦ τοῖς πολιτεύμασιν ἐγένετο, μεγίστην ἂν ἡ Ῥωμαίων πόλις ἐπίδοσιν εἰς ἡγεμονίαν ἐκ τῶν ἐκείνου πολιτευμάτων ἔλαβεν. ἀλλ' οὐ γὰρ ἐν δυνατῷ ἦν ἄρα πάσας τὰς ἀρετὰς ἐν ἀνθρώπου γενέσθαι φύσει· οὐδὲ φύεταί τις ἀπὸ θνητῶν καὶ ἐπικήρων σπερμάτων, περὶ πάντα ἀγαθός. Ἐκείνῳ γε οὖν ταύτας ὁ δαίμων τὰς ἀρετὰς χαρισάμενος, ἑτέρας οὐκ εὐτυχεῖς κῆράς τε καὶ ἄτας προσῆψε. τὸ γὰρ πρᾶον καὶ φαιδρὸν οὐκ ἐπῆν αὐτοῦ τοῖς τρόποις, [h] οὔτε τὸ θεραπευτικὸν τῶν πέλας ἔν τε ἀσπασμοῖς καὶ [i] προσαγορεύσεσιν, οὐδὲ δὴ τὸ εὐδιάλλακτον καὶ μετριοπαθὲς, ὁπότε δι' ὀργῆς τῳ γένοιτο, οὐδὲ ἡ πάντα τὰ ἀνθρώπινα ἐπικοσμοῦσα χάρις· ἀλλ' ἀεὶ πικρὸς καὶ χαλεπὸς ἦν. ταῦτά τε δὴ αὐτὸν ἐν πολλοῖς [k] πολέμοις ἔβλαψε, καὶ πάντων μάλιστα ἡ περὶ τὰ δίκαια [l] καὶ τὴν φυλακὴν τοῖς νόμοις ἄκρατός τε καὶ ἀπαραίπειστος, καὶ οὐθὲν τῷ ἐπιεικεῖ διδοῦσα ἀποτομία· ἔοικέ τε ἀληθὲς εἶναι τὸ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων λεγόμενον φιλοσόφων, ὅτι μεσότητές εἰσιν, ἀλλ' οὐκ ἀκρότητες αἱ τῶν ἠθῶν ἀρεταὶ, μάλιστα δὲ ἡ δικαιοσύνη. οὐ γὰρ μόνον ἐλλείπουσα τοῦ μετρίου πέφυκεν, ἀλλὰ καὶ ὑπερβάλλουσα, [m] αὐτοῖς τε οὐ λυσιτελὴς, ἀλλ' ἔστιν ὅτε αἰτία μεγάλων συμφορῶν, καὶ εἰς θανάτους οἰκτροὺς καὶ λύμας ἀνηκέστους καταστρέφουσα. [n] Μαρκίου δὲ οὐδὲν ἦν ἕτερον ἄρα ὃ τῆς πατρίδος ἐξήλασεν,

καὶ

a Εὐτρέπιστο *Vat.* & mox εὐπρεπεστάτης, ut in *Cod. Steph.* ſtructura minus concinna. b Αὐτῷ πολλὰ βοσκήματα *Vat.* c Ἐπὶ πυραῖς *Vat.* d Πολυχειρίᾳ *Vat.* Infra autem διὰ πολυχειρίας occurrit, p.510. v.40. e Τὰ πολέμια *Vat.* f Obſerva hic τῶν καθ' ἡλικίαν pro τῶν καθ' αὐτὸν, ſeu τῶν κατὰ τὴν αὐτοῦ ἡλικίαν. *Sylb.* g Τά τε πολεμικὰ πράττειν οὐδενὸς *Vat.* h Οὐδὲ τὸ *Vat.* i Προσαγορεύσεσι *Vat.* k Illud πολέμοις non agnoſcit *Vat.* l Optime in *Cod. Vat.* καὶ τὴν φυλακὴν τῶν νόμων ἄκρατός τε καὶ ἀπαραίπειστος. Nec aliter legiſſe viſus eſt *Lapus*, dum vertit; *circa cuſtodiam legum vehemens & indiſſuaſibilis.* Atque eodem plane modo legendum eſſe voluerunt *Sylb. Port. & Caſaub.* m Cum αὐτοῖς ſubaudiendum τοῖς ἀσκοῦσι *cultoribus.* Senſus & ſimplicior ſtructura eſt, οὐ γὰρ μόνον ἐλλείπουσα τοῦ μετρίου, ἀλλὰ καὶ ὑπερβάλλουσα, τοῖς ἀσκοῦσι πέφυκεν οὐ λυσιτελής. *Sylb.* n Μαρκίῳ γε *Vat.*

a Τοῖς

καὶ τῶν ἄλλων ἀγαθῶν ἀνόνητον ἐποίησεν, ἡ τὸ ἀκριβὲς καὶ ἄκρον δίκαιον. [a] τοῖς γὰρ δημόταις εἴκειν τὰ μέτρια δέον, καὶ [b] ἀφιέναι τι ταῖς ἐπιθυμίαις, καὶ τὰ πρῶτα φέρεσθαι παρ' αὐτοῖς, [c] οὐκ ἐβουλήθη, ἀλλὰ πρὸς ἅπαντα τὰ μὴ δίκαια ἀντιλέγων, μῖσος ἤγειρε, καὶ ἐξηλάθη πρὸς αὐτῶν· τῆς τε Οὐολούσκων στρατηγίας, εὐθὺς ἅμα τῷ διαλῦσαι τὸν πόλεμον, ἀπαλλαγῆναι παρὸν, καὶ μετενέγκασθαι τὴν οἴκησιν [d] ἑτέρωσέ που, ἕως ἂν ἡ κάθοδος αὐτῷ δοθείη ὑπὸ τῆς πατρίδος, καὶ μὴ παρέχειν αὐτὸν ἐχθρῶν ἐπιβουλαῖς καὶ ὄχλων ἀμαθίαις, σκοπῶν οὐκ ἠξίωσεν· ἀλλ' ὑπεύθυνον οἰόμενος δεῖν τὸ σῶμα παρέχειν τοῖς πεπιστευκόσι τὴν ἀρχὴν, καὶ λόγον ἀποδοὺς ὧν ἔπραξε κατὰ τὴν ἡγεμονίαν, [e] εἰ φαίνοιτο ἀδικῶν, τὴν κατὰ νόμους ὑπέχειν δίκην, τῆς ἄκρας δικαιοσύνης οὐ καλοὺς ἀπέλαβε μισθούς. Εἰ μὲν οὖν ἅμα τοῖς σώμασι διαλυομένοις καὶ τὸ τῆς ψυχῆς [f] ὅ,τι δή ποτέ ἐστιν ἐκεῖνο, συνδιαλύεται, καὶ οὐδαμῆ οὐθέν ἐστιν ἔτι, οὐκ οἶδ' ὅπως μακαρίους ὑπολάβω τοὺς [g] μηθὲν ἀπολαύσαντας τῆς ἀρετῆς ἀγαθὸν,
530 δι' αὐτὴν δὲ ταύτην ἀπολομένους. εἰ δὲ ἄφθαρτοι μέχρι τοῦ παντὸς [h] τυγχάνουσιν αἱ ψυχαὶ ἡμῶν οὖσαι, καθάπερ οἴονταί τινες, ἢ χρόνον μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴν [i] τινα τῶν σωμάτων ἐνδιαμένουσι, μήκιστον μὲν αἱ τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν, ἐλάχιστον δὲ αἱ τῶν κακῶν, ἀποχρῶσα τιμὴ φαίνοιτ' ἂν τοῖς ἀρετὴν ἀσκοῦσι, καὶ εἰ ἠναντιώθη τὰ ἐκ τῆς τύχης, ἡ παρὰ τῶν ζώντων εὐλογία, καὶ μνήμη μέχρι πλείστου παραμείνασα χρόνου· ὃ καὶ τῷ ἀνδρὶ ἐκείνῳ συνέβη. οὐ γὰρ μόνον Οὐολοῦσκοι τὸν θάνατον ἐπένθησαν αὐτοῦ, καὶ ὡς τῶν ἀρίστων γενόμενον, ἐν τιμῇ ἔχουσιν· ἀλλὰ καὶ Ῥωμαῖοι, ἐπειδὴ τὸ πάθος ἐγνώσθη, μεγάλην συμφορὰν ὑπολαβόντες εἶναι τῆς πόλεως, πένθος ἐποιήσαντο ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ· καὶ γυναῖκες αὐτῶν, ἃ νόμος ἐστὶν αὐταῖς ἐπὶ τοῖς ἰδίοις τε καὶ ἀναγκαίοις ποιεῖν κήδεσιν, ἀποθέμεναι χρυσόν τε καὶ πορφύραν, καὶ τὸν ἄλλον ἅπαντα κόσμον, [k] μέλασιν ἀμφιασμοῖς χρώμεναι, τὸν ἐνιαύσιον ἐπένθησαν χρόνον. ἐτῶν δὲ μετὰ τὸ πάθος ὁμοῦ τι πεντακοσίων ἤδη διαγεγονότων εἰς τόνδε τὸν χρόνον, οὐ γέγονεν ἐξίτηλος ἡ τοῦ ἀνδρὸς μνήμη, ἀλλ' ᾄδεται καὶ ὑμνεῖται [l] πρὸς ἁπάντων, ὡς εὐσεβὴς καὶ δίκαιος ἀνήρ. ὁ μὲν δὴ καταλαβὼν Ῥωμαίους κίνδυνος, [m] ἐκ τῆς Οὐολούσκων τε καὶ Αἰκανῶν ἐπιστρατείας Μάρκιον λαβούσης ἡγεμόνα, μέγιστος τῶν πρὸ αὐτοῦ γενόμενος, [n] καὶ μικρὸν ἀποσχὼν καὶ πᾶσαν τὴν πόλιν ἀνελεῖν ἐκ βάθρων, τοιούτου τέλους ἔτυχεν.

[o] Ἡμέραις δὲ ὕστερον ὀλίγαις ἐξελθόντες εἰς τὸ ὕπαιθρον Ῥωμαῖοι πολλῇ στρατιᾷ, τῶν ὑπάτων ἀγόντων ἀμφοτέρων, καὶ προελθόντες ἄχρι τῶν ὅρων τῆς σφετέρας, κατεστρατοπεδεύσαντο ἐπὶ λόφοις δυσὶν, [p] ὧν ἴδιον ἑκατέρου τῶν ὑπάτων στρατόπεδον ἐπὶ τοῖς ἐρυμνοτάτοις. οὐ μὴν ἔδρασάν [q] γε οὐδὲν μεῖζον, ἀλλ' [r] ἀντέστρεψαν ἄπρακτοι, καίτοι καλὰς ἀφορμὰς δόντων αὐτοῖς τῶν πολεμίων δρᾶσαί τι γενναῖον. πρότεροι γὰρ ἔτι τούτων Οὐο-

ctum abſtulit, quam nimis accurata & ſevera juris obſervantia. Quum enim plebejis mediocriter cedere debuiſſet, eorumque cupiditatibus aliquid remittere, & inter eos principatum obtinere, id facere noluit: ſed quod contra res omnes injuſtas diceret, odium ſibi contraxit, & ab iis eſt expulſus. Quum etiam Volſcorum imperium, ſtatim ſimulatque bellum finitum eſt, deponere ei licuiſſet, & alio migrare donec ei reditus à patria concederetur, neque ſe inimicorum inſidiis & imperitæ multitudini objicere, quamvis hæc videret, facere tamen noluit: ſed quum exiſtimaret oportere ſe ſui corporis copiam facere, ſeque reddendis rationibus obnoxium reddere iis qui ſibi imperium commiſerant, rerumque in imperio à ſe geſtarum rationibus redditis, ſi maleficii convictus eſſet, pœnas legibus ſtatutas ſubire, ſuæ illius nimis accuratæ juris obſervantiæ haud præclaram mercedem cepit.

Per. Jul. 4228. Ante Chr. 486. Olymp. 73 anno 3. V. C. Cat. 266. Var. 268

LXII. ¶ Si igitur una cum corporibus diſſolutis & ipſa quoque anima (quæcunque tandem illa ſit) diſſolvitur & penitus interit, neſcio quomodo beatos ducere debeam eos, qui, nullo virtutis fructu percepto, ob eam ipſam tamen perierunt. Sed ſi animæ noſtræ ſint plane immortales, ut quidā opinantur; aut ſi poſtquam corporibus ſint liberatæ ad aliquod tempus durant, virorum quidem bonorum ad longiſſimum, malorum vero ad breviſſimum: ſatis magnus honor virtutis ſtudioſos (quamvis fortuna his fuerit adverſata) ſequi videtur, *nimirum* quod à viventibus laudentur, eorumque memoria diutiſſime permaneat. quod & illi viro contigit. Non ſolum enim Volſci mortem ejus luxerunt, & ut virum optimum colunt: ſed & Romani, ubi ejus caſum cognoverunt, magnam calamitatem à rep. acceptam putantes, eum privatim & publice luxerunt: & eorum matronæ, ut mos eſt illis in luctu domeſtico & neceſſariorum funeribus, depoſito auro & purpura cæteroque ornatu, atratæ ipſum per annum integrum luxerunt. Quinetiam quum ab illius caſu ad hoc uſque tempus jam quingenti ferme anni interceſſerint, ejus tamen memoria non evanuit: ſed ab omnibus ut vir pius & juſtus canitur & celebratur. Periculum igitur in quo Romani verſati fuerant ob arma ipſis à Volſcis & Æquis, Marcii ductu auſpiciiſque illata, quum fuiſſet omnium ſuperiorum maximum, quumque parum abfuiſſet quin eo vel tota urbs funditus everteretur, hunc habuit exitum.

LXIII. ¶ Paucis autem poſt diebus Rom. cum ingentibus copiis, amborum conſulum ductu urbe egreſſi, & uſque ad fines ſuæ ditionis progreſſi, caſtra in duobus collibus poſuerunt, ubi uterque conſul in munitiſſimis locis ſeorſum conſedit. nihil tamen memorabile geſſerunt; ſed re infecta redierunt, licet hoſtes rei bene gerendæ occaſionem egregiam illis præbuiſſent. nam & ante Volſci & Æqui eum exercitu

Expeditio conſilium inanis.

a Τοῖς τε γὰρ *Vat.* *b* Ἐφιέναι *Vat.* *c* Οὐκ ἠβουλήθη *Vat.* *d* Ἑτέρωσέ ποι *Vat* *e* Rectius in *Cod. Vat.* εἴ τι φαίνοιτο ἀδικῶν. *f* In *Cod. Vat.* ὅ,τι δή ποτ' ἐστίν, & verſu ſequ. οὐθὲν ἔτι ἐστίν. *g* Μηθὲν μὲν ἀπολαύσαντες *Vat.* *h* Αἱ ψυχαὶ τυγχάνουσι *Vat.* *i* Mira trajectio. nam τινὰ non ad proximum ἀπαλλαγὴν, ſed remotius χρόνον referendum eſt. *Sylb.* *k* Μέλασιν ἀμφιασμοῖς *Vat.* *l* Πρὸς πάντων *Vat.* *m* Ἐκ τῶν Οὐολούσκων *Vat.* *n* Rectius, ut puto, in *Cod. Vat.* καὶ μικρὸν ἀποσχὼν τοῦ πᾶσαν &c. *o* Ἡμέραις δὲ ὀλίγον ὕστερον *Vat.* *p* Pro ὧν ſenſus requirit aliud, οὗ ἦν, vel ἦντι, aut tale quidpiam. *Sylb.* Illud ὧν, quod commode ſatis abeſſe poteſt, omittit *Cod. Vat.* nec agnoviſſe videtur *Lapus*, qui vertit; *caſtra ſuper duobus collibus poſuerant uterque conſulum ſeorſum, in munitiſſimis locis conſidentes.* *q* Pro γε minus apte in *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] eſt τε. Forſan etiam plenius legendum, οὐ μὴν ἔδρασάν γε οὐδὲν ἔτι μεῖζον ἔτι ἔλαττον. quo loquendi genere tum alibi utitur, tum ſupra, p. 487. v. 4. *Sylb.* *r* Ἀνέστρεψεν *Vat.* quod tanquam uſitatius, maluerunt etiam *Sylb.* & *Port.*

κ Διὰ

Per. Jul. 4228. *Ante Chr.* 486. *Olymp.* 73 $\frac{2}{3}$. *V. C. Cat.* 266. *Var.* 268.

citu Romanum agrum invaſerant, in animo habentes hanc occaſionem non prætermittere, ſed adverſarios aggredi, donec eos adhuc perterritos eſſe exiſtimabant, quaſi præ metu deditionem eſſent facturi. Sed orta inter illos ſeditione de imperio, arma corripuerunt, & alii in alios facto impetu conflixerunt, nullis ſervatis ordinibus, nec exſpectato ſigno, ſed confuſe & promiſcue; ita ut magna hinc inde ſtrages edita fuerit. Et niſi ſolis occaſus eos antevertiſſet, tunc uno illo certamine omnes eorum copiæ internecione deletæ fuiſſent. ſed quum nocti prælium dirimenti inviti ceſſiſſent, diremti ſunt alii ab aliis,& in ſua quique caſtra ſe receperunt. Mane vero motis caſtris utrique domum redierunt. Cæterum, conſules, quum ex transfugis & captivis, qui ex ipſo prælio aufugerant, audiſſent, quanta rabies & furor divinitus immiſſus hoſtes invaſiſſet, nec uſi ſunt oblata optatiſſima occaſione, quum triginta ſtadia non amplius ab illis abeſſent, nec diſcedentes ſunt perſequuti, quo tempore illos jam defeſſos & ſaucios, & paucos è multis reliquos,incompoſito agmine abeuntes, ipſi recentes, & inſtructa acie ſequentes, facili occidione omnes delere potuiſſent. Sed ipſi quoque motis caſtris in urbem redierunt; ſive quod præſenti fortunæ beneficio contenti eſſent; ſive quod ſuo tironum exercitui non fiderent; ſive quod magni illud facerent, ne paucos quidem ſuorum amittere. Reverſi autem in urbem valde ignominioſe ſunt accepti, & ob ſuum illud facinus ignaviæ notati: nec ulla amplius expeditione facta, ſequentibus conſulibus magiſtratum tradiderunt.

LXIV.

Per. Jul. 4229. *Ante Chr.* 485. *Olymp.* 73 $\frac{3}{4}$. *V. C. Cat.* 267. *Var.* 269. *Coſſ. C. Aquilio & T. Siccio, bellum cum Hernicis & Volſcis.*

¶ Anno inſequenti C. Aquilius & T. Siccius, viri rei militaris periti, conſules fuerunt creati.Senatus autē,conſulibus ad eū de bello referentibus, primum decrevit ut ad Hernicos mitterentur legati, qui ut ab amicis & fœderatis pœnas legitimas repeterent: (nam pop. Rom. Volſcorum & Æquorum bello, quod illi ſuis latrociniis & excurſionibus agros finitimos infeſtaſſent, injuriam acceperat) interim vero dum ab illis acciperent reſponſum, conſules *juſſerunt* quantum maximum poſſent exercitum conſcribere,& ſociorum auxilia miſſis legationibus accerſere, frumentum, arma, pecuniaſque, & res alias ad uſus bellicos neceſſarias, magna hominum manu & celeriter parare. Quum autem legati reverſi, reſponſa ab Hernicis accepta ipſis renunciaſſent; eos negare fœdus unquam publico conſenſu factum ſibi cum pop. Rom. interceſſiſſe,& fœdus cum rege Tarquinio ictum ſolutum eſſe criminari, tum quod ille regno fuiſſet ſpoliatus, tum etiam quod in peregrino ſolo obiiſſet: quod ſi quæ rapinæ & excurſiones in agris à prædonibus fuiſſent factæ, de communi ſententia negare factas; ſed hæc injuſta facinora eſſe privatorum hominum ſuis quæſtibus inſervientium: ac ne illos quidem

λοῦσκοί τε καὶ Αἰκανοὶ στρατὸν ἐπὶ τὴν Ῥωμαίων γῆν ἤγαγον, γνώμην ποιησάμενοι μὴ ἀνεῖναι τὸν καιρὸν, ἀλλ᾽ ἕως ἔτι καταπεπλῆχθαι τὸ ἀντίπαλον ἐδόκουν, χωρεῖν ἐπ᾽ αὐτὸ, ὡς καὶ ἑκούσιον [a] διὰ δέος παραστησόμενον. στασιάσαντες δὲ περὶ τῆς ἡγεμονίας κατ᾽ ἀλλήλων, τὰ ὅπλα ἥρπασαν, καὶ συμπεσόντες ἐμάχοντο, οὔτε κατὰ τάξιν, οὔτε [b] κατὰ παράγγελμα, ἀλλὰ φύρδην καὶ ἀναμίξ· ὥστε πολὺν ἐξ ἀμφοῖν γενέσθαι φόνον. καὶ εἰ μὴ δὺς ὁ ἥλιος [c] ἔφθασεν, ἅπαξ ἂν αὐτῶν αἱ δυνάμεις διεφθάρησαν. τῇ δὲ νυκτὶ λυούσῃ τὸ νεῖκος ἀκούσιοι εἴξαντες, διεκρίθησάν τε ἀπ᾽ ἀλλήλων, καὶ ἐπὶ τοὺς ἰδίους χάρακας ἀπηλλάγησαν. ἕωθεν δὲ ἀναστήσαντες τὰς δυνάμεις, ἀπῄεσαν ἑκάτεροι ἐπὶ τὰ σφέτερα. 531 οἱ δὲ ὕπατοι παρά τε αὐτομόλων καὶ αἰχμαλώτων, οἳ πρὸ αὐτὸ τὸ ἔργον ἀπέδρασαν, ἀκούσαντες οἷα κατέσχε λύσσα καὶ θεοβλάβεια τὰ πολέμια, οὔτε συνεπέθεντο τῷ κατ᾽ εὐχὴν δοθέντι καιρῷ, τριάκοντα σταδίων οὐ πλεῖον ἀπέχοντες, οὔτε ἀπιόντας ἐδίωξαν, ἐν ᾧ κεκμηκότας καὶ τραυματίας, καὶ ὀλίγους ἐκ πολλῶν [d] ἀτάκτους χωροῦντας, ἀκραιφνεῖς αὐτοὶ καὶ σὺν κόσμῳ ἑπόμενοι, ῥᾳδίως ἂν διέφθειραν πασσυδί. λύσαντες δὲ καὶ αὐτοὶ τοὺς χάρακας, [e] ἀπῄεσαν ἐπὶ τὴν πόλιν· εἴτε ἀρκούμενοι τῷ παρὰ τῆς τύχης δοθέντι ἀγαθῷ, εἴτε οὐ πιστεύοντες ἀνασκήτῳ στρατιᾷ τῇ σφετέρᾳ, εἴτε περὶ πολλοῦ ποιούμενοι τὸ μηδὲ ὀλίγους τῶν σφετέρων ἀποβαλεῖν. ἀφικόμενοι δὲ εἰς τὴν πόλιν, ἐν αἰσχύνῃ πολλῇ ἦσαν, δειλίας δόξαν ἐπὶ τῷ ἔργῳ φερόμενοι· καὶ οὐδεμίαν ἔξοδον ἔτι ποιησάμενοι, παρέδοσαν τοῖς μεθ᾽ ἑαυτοὺς ὑπάτοις τὴν ἀρχήν.

Τῷ δὲ ἑξῆς ἐνιαυτῷ, Γάϊος μὲν [f] Ἀκύλλιος καὶ Τίτος [g] Σίκκιος, ἄνδρες ἔμπειροι πολέμων, τὴν ὑπατείαν [h] παρειλήφεσαν. ἡ δὲ βουλὴ προθέντων λόγον περὶ τοῦ πολέμου τῶν ὑπάτων, πρῶτον [i] ἐψηφίσατο πρεσβείαν πέμψαι πρὸς Ερνικας, αἰτήσουσαν ὡς παρὰ φίλων τε καὶ ἐνσπόνδων δίκας νομίμους· ἠδίκητο γὰρ ἡ πόλις ὑπ᾽ αὐτῶν κατὰ τὴν Οὐολούσκων τε καὶ Αἰκανῶν ἐπιστρατείαν, λῃστείαις τε καὶ καταδρομαῖς τῆς ὁμορούσης αὐτοῖς γῆς· ἕως δ᾽ ἂν τὰς παρ᾽ ἐκείνων λάβωσιν ἀποκρίσεις, στρατιὰν ὅσην δύνωνται πλείστην καταγράφειν τοὺς ὑπάτους, καὶ τοὺς συμμάχους πρεσβειῶν ἀποστολαῖς παρακαλεῖν, σῖτόν τε καὶ ὅπλα καὶ χρήματα, [k] καὶ τὰ ἄλλα ὅσων ἔδει τῷ πολέμῳ, διὰ πολυχειρίας παρασκευάσασθαι, καὶ ἐν τάχει. ὡς δὲ ἀπήγγειλαν αὐτοῖς ἀναστρέψαντες οἱ πρέσβεις, ἃς παρὰ τῶν Ερνίκων ἔλαβον ἀποκρίσεις, ὅτι συνθήκας μὲν οὔ φασιν αὐτοῖς εἶναι πρὸς Ῥωμαίους κοινῇ γενομένας οὐδέποτε, τὰς δὲ πρὸς βασιλέα Ταρκύνιον ὁμολογίας [l] αἰτιῶνται λελύσθαι, τήν τε ἀρχὴν ἀφαιρεθέντος ἐκείνου, καὶ τεθνηκότος ἐπὶ τῆς ξένης· εἰ δέ τινες ἁρπαγαὶ καὶ καταδρομαὶ τῆς χώρας ἐγένοντο διὰ λῃστηρίων, οὐκ ἀπὸ κοινῆς γνώμης γεγονέναι λέγουσιν, ἀλλ᾽ ἰδιωτῶν ἀδικήματα μετιόντων τὰ ἴδια· καὶ οὐδὲ τοὺς ταῦτα δράσαντας

a Διὰ δέος *Vat.* b Legendum videtur κατὰ παράγγελμα, vel μετὰ παραγγέλματος. *Sylb.* Melius in *Cod. Vat.* ὅτε κατὰ τάξιν, οὔτ᾽ ἐκ παραγγέλματος. c Ἔφθασεν, ἅπασαι ἂν *Vat.* d Et ἀπάκτους retinere poſſumus, & ἀπάκτως admittere, ut alicubi infra. *Sylb.* e Ἀπῄεσαν ἐς τὴν πόλιν *Vat.* f Juxta Latinos cum ſimplici λ ſcribi debet. g *Siccius* legitur etiam apud *Caſſiodorum*. verum *Gelenio* & *Lapo* magis placuit *Sicinius*, ut eſt apud *Livium*. Cognomina horum, ex *Faſtis Siculis* & *Cuſpinianis*, ſunt *Fuſcus* & *Sabinus*, ut *Sigonius* prodidit. *Sylb.* h Convenientius παρειλήφασι. *Vat.* i In *Ed. Steph.* ἐψηφίσαντο. ſed ſingulare & magis analogum eſt, & paullo poſt repetitur p. 511. v. 3. *Sylb.* k Καὶ τ᾽ ἄλλα. & p. 511. v. 1. οἷοί τ᾽ εἰσίν. at mox v. 48. ἀλλὰ ἰδιωτῶν in *Cod. Vat.* l *Gelenius* videtur maluiſſe οἴονται. *Sylb.*

a Τῶν

δεήσαντας παρέχειν οἷοί τέ εἰσιν ἐπὶ δίκην, ἕτερα καὶ αὐτοὶ τοιαῦτα πεπονθέναι λέγοντες καὶ ἀντεγκαλοῦντες, ἄσμενοί τε εἰσι δέχεσθαι τὸν πόλεμον. ταῦτα ἡ βουλὴ μαθοῦσα, ἐψηφίσατο νείμασθαι τὴν καταγραφεῖσαν ἐκ τῶν νεωτέρων στρατιὰν τριχῇ· τούτων τὴν μὲν μίαν ἄγοντα Γάϊον Ἀκύλλιον ὁμόσε τῇ Ἑρνίκων στρατιᾷ χωρεῖν· καὶ γὰρ ἐκεῖνοι ἤδη ἦσαν ἐν τοῖς ὅπλοις· τὴν δὲ ἑτέραν Τίτον Σίκκιον ἐπὶ Οὐολούσκους ἄγειν, τὸν ἕτερον τῶν ὑπάτων· τὴν δὲ λοιπὴν τρίτην μερίδα [b] παραλαβόντα Λάρκιον Σπόριον, ὃς ἦν ἀποδεδειγμένος ἀπὸ τῶν ὑπάτων ἔπαρχος, τὴν ἔγγιστα τῆς
532 πόλεως χώραν φυλάττειν· τοὺς δὲ ὑπὲρ τὸν στρατιωτικὸν κατάλογον, ὅσοι δύναμιν εἶχον ἔτι βαστάζειν ὅπλα, ταχθέντας ὑπὸ [c] σημείαις, τάς τε ἄκρας φρουρεῖν τῆς πόλεως, καὶ τὰ τείχη, μή τις [d] αἰφνίδιον πολεμίων γένηται ἔφοδος, ἐξεστρατευμένης τῆς νεότητος ἀθρόας. ἡγεῖσθαι δὲ τῆς δυνάμεως ταύτης Αὖλον Σεμπρώνιον [e] Ἀτρατῖνον, ἄνδρα τῶν ὑπατικῶν. ἐγένετο δὲ ταῦτα οὐ διὰ μακροῦ.

Ἀκύλλιος μὲν [f] οὖν ἕτερος τῶν ὑπάτων, ἐν τῇ Πραινεστηνῶν χώρᾳ τὸν Ἑρνίκων στρατὸν ὑπομένοντα καταλαβὼν, ἀντικατεστρατοπέδευσεν ὡς ἐδύνατο μάλιστα ἀγχοτάτω, σταδίους ἀπὸ τῆς Ῥώμης ἀπέχων ὀλίγῳ πλείους διακοσίων· τρίτῃ δὲ ἀφ᾽ ἧς κατεστρατοπέδευσεν ἡμέρᾳ, προελθόντων ἐκ τοῦ χάρακος τῶν Ἑρνίκων εἰς τὸ πεδίον ἐν τάξει, καὶ τὰ σημεῖα ἀράντων τῆς μάχης, ἀντεξῆγε καὶ αὐτὸς τὴν δύναμιν ἐν κόσμῳ τε καὶ κατὰ τέλη. ἐπεὶ δὲ ἄγχου ἐγένοντο ἀλλήλων, ἔθεον ἀλαλάξαντες ὁμόσε, [g] πρῶτον οἱ ψιλοὶ, σαυνίων τε βολαῖς καὶ τοξεύμασι, καὶ λίθοις ἀπὸ σφενδόνης μαχόμενοι, [h] καὶ πολλὰ τραύματα ἔδοσαν ἀλλήλοις· ἔπειτα ἱππεῖς ἱππεῦσι συρράττουσι κατ᾽ ἴλας ἐλαύνοντες, καὶ τὸ πεζὸν τῷ πεζῷ κατὰ σπείρας μαχόμενον. ἔνθα δὴ καλὸς ἀγὼν ἦν, [i] ἐνθύμως ἀμφοτέρων ἀγωνιζομένων, καὶ μέχρι πολλοῦ διέμενον οὐδέτεροι τοῖς ἑτέροις τοῦ χωρίου ἐν ᾧ ἐτάχθησαν εἴκοντες. ἔπειτα ἡ Ῥωμαίων ἤρξατο κάμνειν φάλαγξ, οἷα διὰ πολλοῦ τοῦ μεταξὺ χρόνου τότε πρῶτον ἠναγκασμένη ὁμιλεῖν πολέμῳ. τοῦτο συνιδὼν Ἀκύλλιος ἐκέλευσε τοὺς ἀκμῆτας ἔτι καὶ εἰς αὐτὸ τοῦτο φυλαττομένους, ὑπὸ τὰ κάμνοντα τῆς φάλαγγος ὑπελθεῖν μέρη, τοὺς δὲ τραυματίας, καὶ τοὺς ἀπειρηκότας, ὀπίσω τῆς φάλαγγος [k] ἀπιέναι. οἱ δὲ Ἕρνικες, ὡς ἔμαθον κινουμένους αὐτῶν τοὺς λόχους, φυγῆς τε ἄρχειν τοὺς Ῥωμαίους ὑπέλαβον, καὶ παρακελευσάμενοι [l] ἀλλήλους ἐμβάλλουσι πυκνοῖς τοῖς λόχοις εἰς τὰ κινούμενα τῶν πολεμίων μέρη, καὶ οἱ ἀκραιφνεῖς τῶν Ῥωμαίων ἐπιόντας αὐτοὺς δέχονται· καὶ ἦν αὖθις ἐξ ἀρχῆς ἀμφοτέρων ἐκθύμως ἀγωνιζομένων μάχη καρτερά· καὶ γὰρ οἱ τῶν Ἑρνίκων ἐξεπληροῦντο λόχοι τοῖς ἀκμῆσιν ὑποπεμπομένοις εἰς τὰ κάμνοντα ὑπὸ τῶν ἡγεμόνων. ἐπειδὴ δὲ περὶ δείλην ὀψίαν ἦν ἤδη, παρακαλέσας τοὺς ἱππεῖς ὁ ὕπατος, [m] νυνὶ δὲ ἄνδρας ἀγαθοὺς γενέσθαι, ἐμβάλλει τοῖς πολεμίοις κατὰ τὸ δεξιὸν κέρας, αὐτὸς ἡγούμενος τῆς

Per. Jul. 4229. Ante Chr. 485. Olymp. 73 3/4. V.C. Cat. 267. Var. 269.

qui hæc patraſſent, à ſe ad ſupplicium poſſe dedi, & ſibi quoque alias ejuſmodi injurias illatas dicere, & de iis viciſſim conqueri, & ſe paratos eſſe ad bellum lubenter excipiendum. Senatus his rebus cognitis copias ex junioribus conſcriptas trifariam dividi juſſit: & C. Aquilium cum una harum parte Hernicorum exercitui obviam ire; (nam illi quoque in armis jam erant) ſecundam ab altero conſule T. Siccio contra Volſcos duci: cum tertia vero parte reliqua, Sp. Largium, qui à coſſ. præfectus *urbis* fuerat creatus, agros urbi proximos cuſtodire: veteranos vero milites, qui ob ætatem militiæ erant immunes, quotquot adhuc arma ferre poſſent, ſub ſignis diſpoſitos, urbis arces & mœnia cuſtodire; ne qua vis hoſtium repentina ingrueret, tota juventute ad militiam profecta. his autem copiis præeſſe A. Sempronium Atratinum, virum conſularem. Hæc autem omnia brevi temporis ſpatio peracta ſunt.

LXV. ¶ Aquilius igitur alter conſul in agro Prænestino copias Hernicorum ſe exſpectantes nactus, caſtra ſua poſuit ex adverſo quam proxime illos potuit, ita ut paullo plura quam ducenta ſtadia ab urbe abeſſet. Tertio vero die ex quo caſtra poſuerat, quum Hernici ex caſtris copias acie inſtructa in planitiem produxiſſent, & pugnæ ſignum dediſſent, ipſe quoque ſuas copias ordine & acie inſtructa contra eos eduxit. Quum autem alii ad alios propius acceſſiſſent, ſublato clamore concurrerunt: ac primum levis armaturæ milites, miſſilium jactu & ſagittis & lapidibus funda emiſſis pugnantes, & multa vulnera alteri alteris intulerunt: deinde vero equites in equites facto turmatim impetu conflixerunt, & peditatus cum peditatu catervatim pugnans. Tunc acriter pugnatum eſt, utriſque fortiter dimicantibus. diuque ita manſerunt, quod neutri alteris loco, in quo collocati fuerant, cederent. Deinde Romana acies laborare cœpit, quod poſt longum temporis intervallum tunc primum ad bellum proficiſci ac præliari coacta fuiſſet. Aquilius, hac re animadverſa, juſſit eos qui adhuc erant recentes, & qui ad hoc ipſum reſervabantur, partibus aciei laborantibus ſuccedere: eos vero, qui ſaucii & defeſſi erant, in ultimam aciem ſe recipere. At Hernici, ubi cognoverunt eorum cohortes moveri, exiſtimarunt Romanos fugæ initium facere: &, cohortati ſe invicem, denſo agmine in hoſtium fluctuantem aciem impreſſionem fecerunt. Romani vero, qui recentes erant, eorum impetum exceperunt: utriſque autem ſtrenue pugnantibus prælium atrox redintegratum eſt. nam & ipſorum Hernicorum cohortes explebantur recentibus, quos duces in defeſſorum locum ſubmittebant. Quum autem jam veſpertinum crepuſculum inſtaret, conſul, cohortatus equites ut tunc viri fortes eſſent, ipſe cum equitum ala, cui præerat, in dextrum hoſtium cornu impetum fecit.

a Τῶν δὲ τὴν μὲν μίαν τῶν ὑπάτων *Vat.* *b* Rectius, ut puto, in *Cod. Vat.* παραλαβόντα Σπόριον Λάρκιον, ὃς ἦν ἀποδεδειγμένος ὑπὸ τῶν ὑπάτων. *c* Rectius vel σημαίαις legemus, vel σημείοις, ut ſupra, p. 447. v. 14. *Sylb.* *d* Αἰφνίδιον adverbialiter hic accipiendum, vel legendum αἰφνίδιος. *Sylb.* In *Cod. Vat.* expreſſe αἰφνίδιος. *e* Ἀτράτινον *Vat.* *f* Οὖν ἅτερος τῶν ὑπάτων *Vat.* *g* Πρῶτον μὲν οἱ ψιλοὶ *Vat.* Perperam πρῶτον ὑψηλοῖς in *Ed. Steph.* *h* Si conjunctio καὶ in tertium abhinc comma transferatur, ante πρῶτον, ſtructura erit concinnior. *Sylb.* *i* Ἐκθύμως *Vat.* quod, à *Dionyſio* etiam paullo infra uſurpatum, maluerunt *Sylb.* & *Port.* *k* Ἀπεῖναι *Vat.* *l* Ἀλλήλοις *Vat.* *m* Forſan rectius νυνὶ γε, vel νυνὶ δή. *Sylb.* Δὲ pro δὴ poſitum exiſtimat *Port.* illud autem plane omittit *Vat.*

a Malim

Per. Jul. 4229. Ante Chr. 485. Olymp. 73 ¾ V. C. Cat. 267. Var. 269.

fecit. Illi vero, quum aliquantulum eorum impetum ſuſtinuiſſent, inclinarunt, atque ibi magna cædes facta. Itaque, dextrum Hernicorum cornu jam laborabat, & loco cedebat in quo fuerat collocatum: ſed lævum adhuc reſiſtebat, & dextrum Romanorum premebat. veruntamen hoc quoque non multo poſt loco ceſſit. Nam Aquilius cum fortiſſimorum juvenum manu eo quoque ſubſidio venit, & animos eorum confirmabat, nominatim appellans eos quorum virtus in ſuperioribus præliis ſpectata erat; & ſigna cohortium, quæ ſegnius pugnare videbantur, ipſis ſigniferis abrepta in mediam hoſtium aciem conjiciebat, ut metus pœnæ legibus ſtatutæ, niſi ſigna recepiſſent, eos rem fortiter gerere cogeret: & ipſe ſemper, ſiqua pars ab hoſte premeretur, opem ei ferebat, donec & alteram partem loco pepulit. Denudatis autem lateribus, ne ipſa quidem media acies locum tenuit: ſed poſt hæc Hernici, perturbatis ordinibus, effuſa fuga vallum petere cœperunt; & Romani illos cædentes inſequebantur. Tantaque animi alacritas exercitum Rom. in illo prælio tunc invaſit, ut nonnulli vel ipſum vallum hoſtium aſcendere conarentur, id à ſe primo impetu captum iri ſperantes. Quorum alacritatem nec tutam nec utilem cernens conſul, ſuos receptui canere juſſit, & eos invitos à munitionum oppugnatione revocavit; veritus ne de ſuperiore loco telis petiti cum ignominia & magna clade pedem referre cogerentur, & gloriam ex ſuperiore victoria partam delerent. Tunc igitur (jam enim ſol ad occaſum vergebat) Romani læti & canentes pæana in caſtra ſunt reverſi.

LXVI. ¶ Sequenti vero nocte ingens ſtrepitus & clamor ex caſtris Hernicorum exaudiebantur, & faces multæ collucentes cernebantur. deſperantes enim ſe ad iterandum prælium poſſe ſufficere, caſtra deſerere injuſſu ducum decreverant: atque hæc fuerat confuſionis & clamoris eorum cauſſa. Nam omnes pro viribus & celeriter fugiebant, & alteri alterorum auxilium implorabant; gemitus ac preces eorum, qui vel ob vulnera vel ob morbos relinquebantur, negligentes. Quum Romani id ignorarent, & ex captivis ante audiſſent novas Hernicorũ copias ſuis ſubſidio venturas, & clamorem & tumultum ob illorum adventum excitatum exiſtimarent, arma corripuerunt, valloque corona militum cincto, ne qua vis repentina noctu ſibi afferretur, modo colliſis armis omnes ſtrepitum edebant, modo, quaſi in prælium ruerent, crebros clamores tollebant. At hæc quoque Hernicis ingentem terrorem incuſſerunt; &, quaſi jam inſequente hoſte premerentur, diſperſi alii alias in partes fuga ferebantur. Quum autem dies illuxiſſet, & equites, qui exploratum miſſi fuerant, ipſis renunciaſſent, nec ullas novas co-

ἴλης. οἱ δὲ, ὀλίγον τινὰ δεξάμενοι χρόνον αὐτοὺς, ἐγκλίνουσι, καὶ γίνεται φόνος ἐνταῦθα πολύς. τὸ μὲν δεξιὸν τῶν Ερνίκων κέρας ἐπόνει τε ἤδη, καὶ ἐξέλειπε τὴν τάξιν· τὸ δὲ εὐώνυμον ἔτι ἀντεῖχε, καὶ περιῆν τοῦ [a]Ῥωμαίου δεξιοῦ· μετ' ὀλίγον μέντοι καὶ τοῦτο ἐνέδωκεν. ὁ γὰρ Ακύλλιος τοὺς ἀρίστους τῶν νέων ἐπαγόμενος, παρεβοήθει κἀκεῖ, παραθαρρύνων τε καὶ ἐξ ὀνόματος [b]ἀποκαλῶν τοὺς εἰωθότας ἐν ταῖς πρὶν ἀριστεύειν μάχαις· τά τε σημεῖα τῶν λόχων, ὅσοι μὴ ἐῤῥωμένως ἐδόκουν ἀμύνεσθαι, παρὰ τῶν σημειοφόρων ἁρπάζων, εἰς μέσους ἐῤῥίπτει τοὺς πολεμίους, ἵνα τὸ δέος αὐτοὺς τῆς ἐννόμου τιμωρίας, εἰ μὴ ἀνασώσαιντο τὰς σημαίας, ἄνδρας ἀγαθοὺς εἶναι ἀναγκάσῃ· τῷ τε κάμνοντι αὐτὸς παρεβοήθει μέρει ἀεὶ, ἕως ἐξέωσε τῆς στάσεως καὶ θάτερον [c]μέρος. ψιλωθέντων δὲ τῶν ἄκρων, οὐδὲ τὰ μέσα παρέμενε. φυγὴ [d]δὲ τῶν Ερνίκων μετὰ τοῦτο ἐγίνετο ἐπὶ τὸν χάρακα τεταραγμένη τε καὶ ἄκοσμος· καὶ οἱ Ῥωμαῖοι αὐτοῖς κτείνοντες ἠκολούθουν. τοσαύτη δὲ ἄρα προθυμία παρὰ τὸν τότε ἀγῶνα τῇ Ῥωμαίων στρατιᾷ ἐνέπεσεν, ὥστε καὶ τοῦ χάρακος τῶν πολεμίων πειρᾶσθαί τινας ἐπιβαίνειν, ὡς ἐξ ἐφόδου χειρωσομένους· ὧν οὐκ ἀσφαλῆ τὴν προθυμίαν, οὐδ' ἐν τῷ συμφέροντι γινομένην ὁρῶν ὁ ὕπατος, σημαίνειν κελεύσας τὸ ἀνακλητικὸν, κατεβίβασε τοὺς ὁμόσε χωροῦντας, ἄκοντας [e]ἐπὶ τῶν ἐρυμάτων, δείσας μὴ ἐξ [f]ὑπερδεξίων [g]βαλλόμενοι, σὺν αἰσχύνῃ τε καὶ μετὰ μεγάλης βλάβης ἀναγκασθῶσιν ὑποχωρεῖν, ἔπειτα καὶ τὴν ἐκ τῆς προτέρας νίκης εὔκλειαν ἀφανίσωσι. τότε μὲν οὖν ἤδη· καὶ γὰρ ἦν περὶ δύσιν ἡλίου· χαίροντές τε καὶ παιανίζοντες οἱ Ῥωμαῖοι κατεστρατοπέδευσαν.

Τῇ δὲ ἐπιούσῃ νυκτὶ ψόφος τε ἠκούετο πολὺς ἐκ τοῦ χάρακος τῶν Ερνίκων καὶ βοὴ, καὶ πολλὰ ἐφαίνετο [h]σέλατα λαμπάδων. ἀπογνόντες γὰρ ἔτι ἀνθέξειν ἑτέρᾳ μάχῃ, καταλιπεῖν τὸν χάρακα ἔγνωσαν αὐτοκέλευστοι· καὶ τὸ ποιῆσαν αὐτῶν τὴν ἀταξίαν καὶ βοὴν, τοῦτο ἦν. ὡς γὰρ εἶχον ἕκαστοι δυνάμεως, [i]καὶ κατὰ τάχος ἔφευγον ἐπιβοῶντές τε καὶ ἐπιβοώμενοι, τῶν δὲ ὑπολειπομένων, διὰ τραύματα ἢ νόσους, οἰμωγὰς καὶ λιτανείας ἐν οὐδενὶ λόγῳ τιθέμενοι. τοῦτο ἀγνοοῦντες οἱ Ῥωμαῖοι, πεπυσμένοι δὲ παρὰ τῶν αἰχμαλώτων πρότερον ὅτι δύναμις Ερνίκων ἑτέρα μέλλει βοηθὸς ἥξειν τοῖς σφετέροις, [k]καὶ τὴν βοὴν καὶ ταραχὴν ἐπὶ τῇ ἐκείνων ἀφίξει γεγονέναι νομίζοντες, τά τε ὅπλα ἀνέλαβον, καὶ τὸν χάρακα περιστεφανώσαντες, μή τις ἔφοδος αὐτοῖς γένοιτο νύκτωρ, τοτὲ μὲν ὅπλων κτύπον ἐποίουν ἀθρόοι, τοτὲ δὲ, ὥσπερ εἰς μάχην ὁρμώμενοι, θαμινὰ ἐπηλάλαζον. τοῖς δὲ Ερνιξι καὶ ταῦτα δέος μέγα παρεῖχεν, καὶ ὡς διωκόμενοι πρὸς τῶν πολεμίων, σποράδες ἄλλοι κατ' [l]ἄλλας ὁδοὺς· ἡμέρας δὲ γενομένης, ἐπειδὴ ἀπήγγειλαν αὐτοῖς [m]οἵ τε πεμφθέντες ἐπὶ τὴν κατασκοπὴν ἱππεῖς, ὡς οὔτε δύναμις ἑτέρα πάρεστι σύμμαχος τοῖς πολεμίοις, οἵ τε

τῇ

a Malim Ῥωμαίων, ut præcedit τὸ δέξιον τῶν Ερνίκων κέρας. *Sylb.* b Ανακαλῶν *Vat.* c Μέρος etiam in *Vat.* & *Lapi Cod.* alioqui (ut inquit *Syb.*) maluerit quiſpiam κέρας. d Δὴ *Vat.* e Optime in *Cod. Vat.* ἀπὸ τῶν ἐρυμάτων. quod & ipſe ſenſus poſtulat, & reponendum eſſe viderant *Sylb.* & *Port.* f Hic retinet accentum ſimplicis δεξιῶν, alibi ὑπερδέξιων legimus. g Rectius βαλλόμενοι. *Sylb.* βαλόμενοι αἰσχύνῃ *Vat.* h Σέλα λαμπάδων *Vat.* i Vel tollenda καὶ vel diſtinguendum poſt τάχος. *Syll.* Omnem plane ſcrupulum eximit *Cod. Vat.* qui legit hoc modo: ὡς γὰρ ἕκαστοι δυνάμεως εἶχον καὶ τάχους ἔφευγον ἐπιβοῶντες ἀλλήλους καὶ ἐπιβοώμενοι. nec aliter in *Lapi Cod.* nam vertit; *ut erat cuique virium plus aut minus, ſive velocitatis, fugiebant, vocantes alii alios & vocati.* k Καὶ τὴν βοήν τε καὶ ταραχὴν *Vat.* l Optime in *Cod. Vat.* ἄλλας ὁδοὺς ἔφευγον. quod verbum *Sylburgio* non occurrebat; qui διέφυγον, διέδραν, διεσκεδάσθησαν. vel ſimile quodpiam aliud, deeſſe viderat. m Οἱ πεμφθέντες *Vat.* Οἱ ἐκπεμφθέντες legendum eſſe placuit *Sylburgio.*

a Ὑποζυγίων

Per. Jul. 4229. Ante Chr. 485. Olymp. 73 ¾. V. C. Cat. 267. Var. 269.

534 τῇ προτέρᾳ παραταξάμενοι μάχῃ πεφεύγασιν, ἐξαγαγὼν τὴν δύναμιν ὁ Ἀκύλλιος, τόν τε χάρακα τῶν πολεμίων αἱρεῖ μεστὸν ὄντα [a] ὑποζυγίων καὶ ἀγορᾶς καὶ ὅπλων· καὶ τοὺς τραυματίας αὐτῶν οὐκ ἐλάττους ὄντας τῶν πεφευγότων λαμβάνει· τήν τε ἵππον ἐκπέμψας ἐπὶ τοὺς ἐσκεδασμένους ἀνὰ τὰς ὁδούς τε καὶ τὰς ὕλας, πολλῶν γίνεται σωμάτων ἐγκρατής· καὶ τὸ λοιπὸν ἤδη τὴν Ἐρνίκων γῆν ἐπῄει, λεηλατῶν ἀδεῶς, οὐδενὸς ἔτι ὑπομένοντος εἰς χεῖρας ἰέναι. ταῦτα μὲν Ἀκύλλιος ἔδρασε.

Ὁ δὲ ἕτερος τῶν ὑπάτων Τίτος Σίκκιος, ὁ πεμφθεὶς ἐπὶ Οὐολούσκους, ὅσον ἦν κράτιστον τῆς δυνάμεως [b] μέρος, εἰς τὴν Οὐελιτρανῶν χώραν [c] εἰσέβαλεν. ἐνταῦθα γὰρ ἦν Τύλλος [d] Ἄττιος ὁ τῶν Οὐολούσκων ἡγεμών, τὴν ἀκμαιοτάτην συσκευασάμενος στρατιάν, γνώμην ἔχων τὰ συμμαχικὰ Ῥωμαίων κακῶσαι πρῶτον, ὥσπερ ὁ Μάρκιος ἔδρασεν, ὅτε ἤρχετο τοῦ πολέμου, δόξας ἐν τῷ αὐτῷ φόβῳ Ῥωμαίους ἔτι διαμένειν, καὶ μηδεμίαν τοῖς ὑπὲρ αὐτῶν κινδυνεύουσι πέμψειν ἐπικουρίαν. ὡς δὲ ὤφθησάν τε καὶ εἶδον ἀλλήλας αἱ δυνάμεις, οὐδὲν ἔτι [e] ἀναβαλλόμεναι συνῄεσαν εἰς τὸ αὐτό. ἦν δὲ ὁ χῶρος ὁ μεταξὺ τῶν στρατοπέδων, ἐν ᾧ τὴν μάχην ἔδει γενέσθαι, λόφος πετρώδης πολλαχῇ περικατεαγώς· ἔνθα οὐδετέροις ἡ ἵππος ἔμελλεν ἔσεσθαι χρησίμη. μαθόντες δὲ τοῦτο οἱ τῶν Ῥωμαίων ἱππεῖς, καὶ ἐν αἰσχύνῃ θέμενοι εἰ παρόντες τῷ ἀγῶνι μηδὲν προσωφελήσουσιν, ἐδέοντο τοῦ ὑπάτου προσελθόντες ἀθρόοι, ἐᾶσαι σφᾶς καταβάντας ἀπὸ τῶν ἵππων, μάχεσθαι πεζούς, εἰ τοῦτο δοκεῖ αὐτῷ κράτιστον εἶναι. κἀκεῖνος πολλὰ ἐπαινέσας, καταβιβάζει τε ἀπὸ τῶν ἵππων, καὶ σὺν ἑαυτῷ τεταγμένους εἶχεν ἐπισκόπους τε καὶ ἐπανορθωτὰς τοῦ κάμνοντος ἐσομένους. καὶ ἐγένοντο τῆς τότε νίκης λαμπρᾶς σφόδρα ἐσομένης οὗτοι Ῥωμαίοις αἴτιοι. τὸ μὲν γὰρ πεζὸν ἀμφοτέρων, [f] πλήθει τέως μάλιστα ἦν ἀνθρώπων καὶ ὁπλισμοῖς ὁμοιότροπον, τάξεώς τε κόσμῳ καὶ μάχης ἐμπειρίᾳ, κατά τε ἐπαγωγὰς καὶ ὑποχωρήσεις, πληγάς τε αὖ καὶ φυλακὰς παραπλήσιον. [g] μετέμαθον γὰρ Οὐολοῦσκοι πάντα τὰ πολέμια ἐξ οὗ Μάρκιον ἔσχον ἡγεμόνα, καὶ εἰς τὰ Ῥωμαίων προσεχώρησαν ἔθη. διέμενον οὖν ἐπὶ πλεῖστον χρόνον τῆς ἡμέρας ἀγχωμάλως αἱ φάλαγγες ἀγωνιζόμεναι, καὶ ἡ τοῦ χωρίου φύσις ἀνώμαλος οὖσα, ἑκατέροις πολλὰ εἰς τὸ πλεονεκτεῖν κατ' ἀλλήλων παρείχετο. οἱ δὲ ἱππεῖς τῶν Ῥωμαίων διχῇ νείμαντες ἑαυτούς, οἱ μέν, κατὰ πλάγια τῶν πολεμίων ἀπὸ τοῦ δεξιοῦ κέρως ἐμβάλλουσιν· οἱ δὲ περιελθόντες διὰ τοῦ λόφου, τοῖς κατόπιν ἐπιρράττουσιν. [h] ἔπειτα οἱ μέν, εἰσακοντίζουσι τὰς λόγχας· οἱ δέ, τοὺς ὁμόσε χωροῦντας τοῖς ἱππικοῖς ξίφεσι μακροτέροις οὖσιν κατὰ βραχιόνων παίοντες, καὶ παρὰ τὰς [i] ἀγκύλας καταφέροντες, πολλῶν μὲν τὰς ἀμυνομένας ἢ σκεπούσας τὰ σώματα χεῖ-
535 ρας αὐτοῖς σκεπάσμασί τε καὶ ἀμυντηρίοις [k] ἀπέκοπον,

pias hoſtibus auxilio veniſſe, eoſque fugiſſe qui pridie acie inſtructa pugnarant, Aquilius, educto exercitu, hoſtium caſtra, jumentis & commeatibus atque armis referta, in ſuam redegit poteſtatem; & milites eorum vulneratos cepit, non pauciores iis qui fugerant; & emiſſo equitatu in eos qui per vias & ſylvas diſperſi erant, multos vivos cepit; atque poſtea Hernicorum agros, factis in eos excurſionibus, populatus eſt impune, quod nullus amplius cum eo manus conferre auderet. Atque hæc quidem ab Aquilio geſta ſunt.

LXVII. ¶ Alter vero conſul, T. Siccius, qui in Volſcos cum totius exercitus robore fuerat miſſus, in Veliternum agrum irruptionem fecit. Nam ibi erat Accius Tullus Volſcorum dux, qui florentiſſimum exercitum comparaverat, in animo habens Romanorum ſocios primum vexare, ut fecerat Marcius belli initio; ratus in eadem formidine Romanos adhuc verſari, nec ulla auxilia *ſociis* eorum cauſſa periclitantibus miſſuros. Ubi vero copiæ apparuerunt, & in mutuum conſpectum venerunt, ſine ulla mora conflixerunt. Locus autem, qui inter utraque caſtra intercedebat, in quo pugnandum erat, tumulus erat ſaxoſus & variis in partibus ſalebroſus; ubi equitatus neutris uſui erat futurus. Quum autem Rom. equites id animadvertiſſent, ſibique turpe duxiſſent, ſi certamini intereſſent & nihil ſuis prodeſſent, uno agmine conſulem adierunt, eumque rogarunt, ut (ſi hoc illi optimum videretur) ſibi ex equis deſcendere, & pedeſtrem pugnam committere permitteret. Ille vero quum eos valde laudaſſet, ex equis deſcendere juſſit, & inſtructos circa ſe habebat; ut inſpicerent quid faciendum eſſet, & laboranti aciei parti ſuccurrerent. iſtique illius valde inſignis victoriæ à Rom. partæ auctores fuerunt. Nam tunc utrorumque copiæ pedeſtres,& hominum numero ferme pares & armaturæ genere ſimiles, & aciei inſtruendæ ratione, & pugnandi peritia, & in invadendo hoſte & pede referendo, & in infligendis vitandiſque ictibus pariter exercitatæ erant. Volſci enim omnem ſuam militandi rationem mutarant, ex quo Marcium ducem habuerant,& ad Romanos mores ſe accommodarant. Itaque ad multum diem acies æquo marte pugnarunt,* atq; loci natura inæqualis multa utrinque adverſus ſe invicem præbebat commoda, adeo ut nunc horum nunc illorum melior eſſet conditio. At equites Rom. bifariam diviſi, pars in hoſtium latus à dextro cornu impreſſionem fecerunt, pars vero ſuperato collis ambitu † in eorum terga cum impetu irruerunt. ac mox alii lanceas ejaculati ſunt, alii vero equeſtribus gladiis longioribus congredientium brachia ferientes, & ictus ad ipſos uſque cubitos infligentes, multorum manus repugnantes aut corpora protegentes una cum ipſis armis, quibus ſe protegebant

a Ὑποζυγίων τε ἐ *Vat.* *b* Ante vel poſt μέρος deſideratur participium ἀναλαβών, vel aliud ſimile. *Sylb.* Tale quidpiam habuiſſe videtur *Lapi Cod.* nam vertit; *robur omne copiarum ſumens.* *c* Εἰσέβαλλεν *Vat.* *d* In *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* tam hic loci quam alibi ſcriptum Ἀττίδιος. *e* Ἀναβαλλόμεναι *Vat.* *f* Non dubito quin ſcribi debeat, πλήθει τε ὡς μάλιστα. præſertim quod in *Cod. Vat.* mutato paullulum verborum ordine, habeamus πλήθει τε ἀνθρώπων ὡς μάλιστα ἦν καὶ ὁπλισμοῖς. *g* Κατέμαθον γὰρ οἱ Οὐολοῦσκοι *Vat.* *h* Ἐπειθ' οἱ μὲν *Vat.* *i* Crurum ἀγκύλας hic intelligi nil vetat, *poplites* ſcilicet: ut ἀγκύλη ποδὸς in *Gloſſario* exponitur *poples.* Sin brachii ἀγκῶνα malis, vertes *brachia & cubitos.* *Sylb.* *l* Rectius ἀπέκοπτον (ut mox p.514. v. 2. ἐρρίπτουν) in *Cod. Vat.* quod maluit etiam *Sylb.* * Paullo liberius *Portus*: & loci inæqualis natura utroſque multum juvabat, ut nunc horum nunc illorum melior eſſet conditio. † In extremum hoſtis agmen fecerunt impetum. *Gelen.*

a Malim

Per. Jul. 4229. *Ante Chr.* 485. *Olymp.* 73 ¾. *V. C. Cat.* 267. *Var.* 269.

tegebant ac defendebant, amputarunt: multorum etiam genua & talos profundis vulneribus conſauciantes, de firmiſſimo gradu ſemineces dejecerunt. Jamque Volſci undique premebantur: nam à fronte pedites, à latere & à tergo equites illis inſtabant. Quamobrem quũ ſupra vires fortiter ſe geſſiſſent, & multa audaciæ & peritiæ facinora edidiſſent, omnes fere, qui in dextro cornu erant, conciſi fuerunt. Qui vero in media acie, atque in altero cornu collocati fuerant, ubi dextrum viderunt perruptum, & eodem modo Rom. equites contra ſe tendentes, explicatis ordinibus pedetentim vallum repetebant, & equites Romeos inſtructa acie ſequebantur. Ubi autem ad munitiones ventum eſt, equitibus vallum variis in partibus caſtrorum aſcendentibus, acriter ancipitique prælio iterum pugnatum eſt. laborantibus vero Romanis, conſul, juſſis peditibus allata materia foſſas replere, primus ivit cum fortiſſimis equitibus ad firmiſſimam caſtrorum portam, qua parte aditus dabatur: rejectiſque ejus propugnatoribus, exciſiſque portæ cataractis, vallum eſt ingreſſus, peditesque ſuos venientes recepit. At Accius Tullus cum robuſtiſſimis & audaciſſimis quibuſque Volſcis cum eo congreſſus eſt, multiſque fortibus facinoribus editis (erat enim ille quidem valde ſtrenuus bellator, ſed ad imperium parum idoneus) labore feſſus & multis vulneribus fatigatus cecidit. Caſtris autem captis, cæterorum Volſcorum alii pugnantes conciſi ſunt, alii abjectis armis ſe ad victorum ſupplices preces verterunt. pauciſſimi vero fuga ſervati domum redierunt incolumes. His autem Romæ cognitis per nuncios à conſulibus miſſos, maximo gaudio populus eſt affectus; moxque ad agendas diis gratias adornata ſacrificia, atque decreti conſulibus triumphales honores, non tamen pares ambobus: ſed Siccio quidem, quia majore terrore remp. liberaſſe videbatur, inſolenti Volſcorum exercitu deleto, & eorum duce cæſo, majorem triumphum conceſſit; atque ille, prælatis ſpoliis & ductis captivis, atque militibus victoriæ ſociis proſequentibus, urbem eſt ingreſſus curru invectus, quem equi aureis frenis ornati trahebant, regia indutus veſte, ut in majoribus triumphis fieri ſolet. Aquilio minorem triumphum, quem ipſi ovationem vocant, decreverunt. Declaratum eſt autem à me & ante quod eſſet diſcrimen inter hunc & majorem triumphum. Hic autem ingreſſus eſt urbem pedibus cum reliqua ſua pompa. Atque hic annus ita finitus eſt.

Triumphus de Volſcis & Hernicis.

LXVIII. *Coſſ. Proculo Virginio & Sp. Caſſio III. Æqui, Volſci, & Hernici debellati.*

¶ Sequentes Coſſ. Proculus Virginius, & Sp. Caſſius tertium, cum urbanis ſociorumque copiis ad bellum ſunt profecti: & ſortiti inter ſe provincias, Virginio Æqui, Caſſio Hernici & Volſci obtigerunt. Æqui autem, mu-

πολλοὺς δὲ γονάτων τε καὶ ἀστραγάλων πληγαῖς βαθείαις ἀπὸ [a] κρατίστης βάσεως ἐρρίπτουν ἡμιθανεῖς. περιειστήκει τε [b] πάντοθεν Οὐολούσκοις τὸ δεινόν· ἐκ μὲν τοῦ κατὰ πρόσωπον οἱ πεζοὶ αὐτοῖς ἐνέκειντο, ἐκ δὲ τῶν πλαγίων τε καὶ τοῦ κατόπιν, οἱ ἱππεῖς. ὥστε ὑπὲρ δύναμιν ἀγαθοὶ γενόμενοι, καὶ πολλὰ ἔργα τόλμης τε καὶ ἐμπειρίας ἀποδειξάμενοι, μικροῦ δεῖν πάντες οἱ τὸ δεξιὸν κέρας ἔχοντες κατεκόπησαν. οἱ δὲ ἐν μέσῃ τε τῇ φάλαγγι τεταγμένοι καὶ ἐπὶ τοῦ ἑτέρου κέρως, ἐπειδὴ τὸ δεξιόν τε παρερρηγμένον εἶδον, καὶ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐπιόντας σφίσι τοὺς τῶν Ῥωμαίων ἱππεῖς, ἐξελίξαντες τοὺς λόχους, βάδην ἀπεχώρουν ἐπὶ τὸν χάρακα, καὶ οἱ τῶν Ῥωμαίων ἱππεῖς [c] τάξει ἠκολούθουν. ἐπεὶ δὲ πρὸς τῷ ἐρύματι ἦσαν, ἑτέρα γίνεται μάχη, τῶν ἱππέων ἐπιβαινόντων τοῖς περισταυρώμασι κατὰ πολλὰ μέρη τοῦ χάρακος, ὀξεῖα καὶ παλίντροπος. πονουμένων δὲ τῶν Ῥωμαίων, ὁ ὕπατος, κελεύσας τοῖς πεζοῖς ὕλην προσενέγκαντας ἀποχῶσαι τὰς τάφρους, πρῶτος ἐχώρει κατὰ τὸ ἐπίβατον, ἔχων τοὺς ἀρίστους τῶν ἱππέων, ἐπὶ τὰς ἐχυρωτάτας τοῦ χάρακος πύλας· ἀναστείλας δὲ τοὺς περὶ αὐτῶν μαχομένους, καὶ τοὺς καταρράκτας τῶν πυλῶν διακόψας, ἐντὸς ἐγεγόνει τῶν ἐρυμάτων, καὶ τοὺς ἐπιόντας τῶν σφετέρων πεζῶν ἐδέχετο. Τύλλος δὲ Ἄττιος, ἔχων τοὺς ἐρρωμενεστάτους καὶ εὐτολμοτάτους Οὐολούσκων, ὁμόσε αὐτῷ χωρεῖ· καὶ πολλὰ ἔργα γενναῖα ἀποδειξάμενος· ἦν [d] μὲν γὰρ ἀγωνιστὴς μὲν πολέμων σφόδρα ἄλκιμος, στρατηγῆσαι δὲ οὐχ ἱκανός· ὑπὸ κόπου τε καὶ πλήθους τραυμάτων καταπονηθεὶς ἀποθνήσκει. τῶν δὲ ἄλλων Οὐολούσκων, ἐπειδὴ ὁ χάραξ ἡλίσκετο, οἱ μὲν, ἀγωνιζόμενοι κατεκόπησαν· οἱ δὲ, τὰ ὅπλα ῥίψαντες, [e] πρὸς ἱκεσίαν τῶν κεκρατηκότων ἐτράποντο· ὀλίγοι δέ τινες ἐπὶ τὰ οἰκεῖα φεύγοντες ἀπεσώθησαν. ἀφικομένων δὲ εἰς τὴν Ῥώμην ἀγγέλων, οὓς ἀπέστειλαν οἱ ὕπατοι, μεγίστη χαρὰ τὸν δῆμον κατέσχεν, καὶ αὐτίκα μὲν τοῖς θεοῖς χαριστηρίους ἐψηφίσαντο θυσίας, τοῖς δὲ ὑπάτοις τὴν τῶν θριάμβων τιμὴν προσέθεσαν· οὐ μέντοι τὴν αὐτήν γε ἀμφοτέροις· ἀλλὰ Σικκίῳ μὲν, ἐπειδὴ φόβου μείζονος ἐλευθερωκέναι ἐδόκει τὴν πόλιν, τὸν Οὐολούσκων ὑβριστὴν καθελὼν στρατὸν, καὶ τὸν ἡγεμόνα αὐτῶν ἀποκτείνας, τὴν μείζονα πομπὴν ἐψηφίσαντο· καὶ εἰσήλασεν ὁ ἀνήρ, [f] ἔχων τὰ λάφυρα καὶ τοὺς αἰχμαλώτους καὶ τὴν συναγωνισαμένην δύναμιν, ἅρματι παρεμβεβηκὼς χρυσοχαλίνων ἵππων, τὴν βασιλικὴν ἠμφιεσμένος ἐσθῆτα, ὥσπερ τοὺς μείζονας [g] θριάμβους νόμος. Ἀκυλλίῳ δὲ τὸν ἐλάττονα θρίαμβον [h] ἀπέδωσαν, ὃν αὐτοὶ καλοῦσιν [i] ὤαν. [k] δεδήλωταί μοι διὰ τῶν [l] προτέρων ἣν ἔχει διαφορὰν οὗτος πρὸς τὸν μείζονα. καὶ εἰσῆλθεν ὁ ἀνὴρ πεζὸς, τὰ λοιπὰ τῆς πομπῆς ἐπαγόμενος. καὶ τὸ ἔτος τοῦτο ἐτελεύτα. 536

Οἱ δὲ παρὰ τούτων τὴν ὑπατείαν παραλαβόντες [m] Πόπλιος Οὐεργίνιος, καὶ Σπόριος Κάσσιος [n] τρίτον τότε ἀποδειχθεὶς ὕπατος, τάς τε πολιτικὰς καὶ τὰς συμμαχικὰς ἀναλαβόντες δυνάμεις, ἐξῆγον εἰς τὴν ὕπαιθρον· Οὐεργίνιος μὲν

ἐπὶ

a Malim κρατίστης: ut ſæpe nomine κρατερὸς & adverbio κρατερῶς utitur. *Steph.* *b* Πάντοθεν τοῖς Οὐολούσκοις *Vat.* *c* Melius ἐν τάξει, quo modo & infra aliquoties. *Steph.* *d* Omittit *Vat.* *e* Πρὸς ἱκεσίας *Vat.* *f* Ἄγων τὰ λάφυρα *Vat.* g Poſt θριάμβους deeſt verbum κατέχει. *Sylb.* Ad ſententiam abſolvendum κατὰ videtur deſiderari. Forſan tamen legendum, ὥσπερ τοῦ μείζονος θριάμβου νόμος, vel ὥσπερ τοῖς μείζονας θριάμβους ἄγουσιν νόμος, ut alibi loquitur. *Port.* *h* Pro ἀπέδωσαν legendum vel ἀπέδοσαν vel ἀπέδωκαν *Sylb.* & *Port.* *i* Supra (p. 300. v. 44) εὐάστην habuimus: & utrobique ὄασιν legendum eſſe ſuſpicor, quod ad Latinum *ovationis* nomen proprius accedat. *Sylb.* Verum ὀυάστην malit *Caſaub.* atque ὦ pro οὐ ſcriptum eſſe exiſtimat. *k* Poſt δεδήλωται deeſt conjunctio δέ. *Sylb.* *l* Lib. 5. p. 301. *m* Πρόκλος legendum eſſe viderunt *Interpretes*; & *Sigonius* tum ex alio auctoris loco (p. 505. v. 17.) tum è *Cod. MSS. Diodori* confirmat. *Sylb.* *n* Caſſii conſulatus primus incidit in annum urbis CCLII. p. 302. v. 25. ſecundus in annum urbis CCLXI. p. 364. v. 18. *Sylb.*

a Κάσσιος

ἐπὶ τὰς Αἰκανῶν πόλεις, [a] Κάσσιος δὲ ἐπὶ τὰς Ἑρνίκων τε καὶ Οὐολούσκων, διαλαχόντες τὰς ἐξόδους. Αἰκανοὶ μὲν οὖν ὀχυρώσαντες τὰς πόλεις, καὶ τὰ πλείστου ἄξια ἐκ τῶν ἀγρῶν ἀνασκευασάμενοι, τήν τε γῆν περιεώρων δῃουμένην, καὶ τὰς αὐλὰς [b] ἐμπιπραμένας· ὥστε κατὰ πολλὴν εὐπέτειαν Οὐεργίνιος, ὅσην ἐδύνατο πλείστην αὐτῶν γῆν κείρας τε καὶ λωβησάμενος, [c] ἐπεὶ οὐδεὶς ὑπὲρ αὐτῆς ἐξῄει μαχούμενος, ἀπῆγε τὴν στρατιάν. Οὐολοῦσκοι δὲ καὶ Ἕρνικες, ἐφ' οὓς ὁ Κάσσιος ἐστράτευσε, γνώμην μὲν ἐποιήσαντο δῃουμένης τῆς χώρας περιορᾶν, καὶ συνέφυγον [d] εἰς τὴν πόλιν· οὐ μὴν ἔμειναν γε ἐν τοῖς ἐγνωσμένοις, χώρας τε ἀγαθῆς κειρομένης, ἣν οὐ ῥᾳδίως [e] ἀνακτήσασθαι ἔτι ἤλπιζον, οἴκτῳ ὑπαχθέντες, καὶ τοῖς ἐρύμασιν [f] οὐ σφόδρα ὀχυροῖς οὖσιν, εἰς ἃ καταπεφεύγασιν, ἀπιστοῦντες, ἀλλὰ πρεσβείας ἀπέστειλαν πρὸς τὸν ὕπατον, ὑπὲρ καταλύσεως τοῦ πολέμου [g] δεησόμενοι· Οὐολοῦσκοι μὲν, πρότεροι· καὶ θᾶττον οὗτοι τῆς εἰρήνης ἔτυχον, ἀργύριόν τε δόντες ὅσον αὐτοῖς ὁ ὕπατος ἔταξεν, καὶ τἆλλα ὅσων ἔδει τῇ στρατιᾷ πάντα ὑπηρετήσαντες· καὶ οὗτοι μὲν ὑπήκοοι Ῥωμαίοις ἔσεσθαι ὡμολόγησαν, οὐθενὸς ἔτι μεταποιούμενοι τῶν ἴσων. [h] Ἕρνικες δὲ, ὕστεροι, ἐπειδὴ μεμονωμένους ἑαυτοὺς εἶδον, ὑπὲρ εἰρήνης τε καὶ φιλίας διελέγοντο πρὸς τὸν ὕπατον. ὁ δὲ Κάσσιος, πολλὴν κατηγορίαν πρὸς τοὺς πρέσβεις κατ' αὐτῶν διαθέμενος, πρῶτον ἔφη δεῖν αὐτοὺς τὰ τῶν κεκρατημένων τε καὶ ὑπηκόων ποιήσαντες, τότε διαλέγεσθαι περὶ φιλίας· τῶν δὲ πρεσβευτῶν ποιήσειν τὰ δυνατὰ καὶ μέτρια λεγόντων, ἐκέλευσεν αὐτοῖς ἀργύριόν τε, ὃ κατ' ἄνδρα τοῖς στρατιώταις εἰς ὀψωνιασμὸν ἔθος ἦν [i] μηνῶν δεδόσθαι, καὶ διὰ μηνὸς τροφὰς ἀποφέρειν. ἕως δ' ἂν ταῦτα [k] εὐπορήσωσι, τάξας τινὰ χρόνον ἡμερῶν, ἀνοχὰς αὐτοῖς ἐδίδου τοῦ πολέμου. ὑπηρετησάντων δὲ αὐτοῖς ἅπαντα τῶν Ἑρνίκων διὰ τάχους καὶ μετὰ προθυμίας, καὶ τοὺς [l] περὶ φιλίας διαλεξομένους ἀποστειλάντων αὖθις, ἐπαινέσας αὐτοὺς ὁ Κάσσιος, ἀνέπεμψεν ἐπὶ τὴν βουλήν. [m] τοῖς δὲ ἐκ τοῦ συνεδρίου πολλὰ βουλευσαμένοις ἔδοξε δέχεσθαι μὲν τοὺς ἄνδρας εἰς φιλίαν. ἐφ' οἷς δὲ γενήσονται δικαίοις αἱ πρὸς αὐτοὺς συνθῆκαι, Κάσσιον τὸν ὕπατον γνῶναί τε καὶ στῆσαι· ὅ,τι δ' ἂν ἐκείνῳ δόξῃ, τοῦτο ἔσεσθαι σφίσι κύριον.

537 Ταῦτα τῆς βουλῆς ψηφισαμένης, ἀναστρέψας εἰς τὴν πόλιν ὁ Κάσσιος θρίαμβον κατάγειν ἠξίου [n] μέγιστον, ὡς τὰ μέγιστα τῶν ἐθνῶν κεχειρωμένος, χάριτι μᾶλλον ἁρπάζων τὸ τίμιον, ἢ τῷ δικαίῳ λαμβάνων, ὃς [o] οὔτε πόλεις ἑλὼν ἐκ τειχομαχίας, οὔτε ἐν ὑπαίθρῳ μάχῃ στρατιὰν πολεμίαν τρεψάμενος, αἰχμάλωτα καὶ σκῦλα, οἷς κοσμεῖται θρίαμβος, ἔμελλε κατάγειν. τοιγάρτοι δόξαν αὐθαδείας καὶ τοῦ μηδὲν ἔτι τῶν ὁμοίων τοῖς ἄλλοις φρονεῖν, [p] τοῦτο ἔργον αὐτῷ πρῶτον φθόνον ἤνεγκε. διαπρα-

nitis oppidis, & chariſſimis quibuſque rebus Per. Jul. 4230. ex agris in oppida comportatis, agrum vaſtari & villas in ſuo conſpectu incendi patiebantur; Ante Chr. 484. Olymp. 73. 4/1. V.C. Cat. 268. Var. 270. ita ut Virginius facillime quantam maximam potuit eorum agri partem ceciderit & vaſtarit, &, quum nemo ad eum defendendum exiret, copias *domum* reduxerit. Quinetiam Volſci & Hernici, contra quos Caſſius erat profectus, agri vaſtationem pati ſtatuerant, atque in urbes confugiebant. haud tamen in ea ſententia permanſerunt; tum quia æquo animo ferre non poterant fertilem agrum vaſtari, quem non facile amplius à ſe reparari poſſe ſperabant; tum etiam quia ſuis munitionibus parum firmis, in quas confugerant, minime fidebant: ſed legatos ad coſſ. miſerunt, pacem petituros; primum quidem Volſci: & facilius iſti pacem impetrarunt, pecunia conſuli perſoluta quanta imperata fuerat, & ſuppeditatis cæteris rebus quæ exercitui erant neceſſariæ. atque hi promiſerunt fore ut pop. Rom. imperio parerent, de nulla juris æquabilitate cum eo amplius contendentes. Deinde Hernici, ubi ſe à cæteris deſtitutos viderunt, de pace & amicitia cum conſule egerunt. At Caſſius, longa oratione apud legatos accuſata eorum gente, reſpondit; prius illis facienda, quæ populos victos & ſubactos facere decet, ac ita demum de amicitia agendum. Quum autem legati dicerent ſe facturos quod fieri poſſet & moderatum eſſet, illis aliquot menſium pecuniam, quæ militibus viritim pro ſtipendio numerari ſolet, & commeatus in unum menſem imperavit. ad quæ facilius paranda aliquot dierum præſtituto tempore, illis inducias conceſſit. Quum autem Hernici omnia celeriter & alacriter illis miniſtraſſent, & legatos de amicitia acturos iterum miſiſſent, Caſſius eos à ſe laudatos ad ſenatum remiſit. Patribus autem poſt longam conſultationem placuit eos in amicitiã recipi. verum, de conditionibus & legibus fœderum Caſſium conſulem cognoſcere, eaſque conſtituere; & quicquid illi placuiſſet, id à ſe ratum haberi.

¶ Facto hoc S C. Caſſius in urbem reverſus triumphum maximum agere volebat, quod maximas gentes ſubegiſſet; gratia potius hunc honorem uſurpans, quam jure capiens: ſiquidem quum nec ullas urbes expugnaſſet, nec ullas hoſtium copias acie foris fudiſſet, nullos captivos aut ſpolia, quibus triumphus ornari ſolet, in pompa traducturus erat. Itaque hoc primum arrogantiæ opinionem ei conciliavit; &, quod præter alios cives ſe ita extolleret, invidiam ei conflavit. Impetrato autem triumpho, LXIX.

a Κάσσιος δ' ἐπὶ τὰς Ἑρνίκων τε καὶ Οὐολούσκων κλήρῳ διαλαχόντες τὰς ἐξόδους *Vat.* b Ἐμπιμπραμένας *Vat.* c Ἐπειδὴ οὐδεὶς ὑπὲρ αὐτῆς ἐξῄει μαχούμενος *Vat.* d Quum nullius urbis ulla mentio facta ſit, malim εἰς τὰς πόλεις. *Port.* e Convenientius ἀνακτήσεσθαι: & mox (v. 13.) κατεπεφεύγεσαν. *Sylb.* Ut ἂν cum ἀνακτήσασθαι ſubaudiatur, placet *Porto*: qui & καταπεφεύγασιν retinendum cenſet. f Οὐ σφόδρα ἰσχυροῖς *Vat.* g Δεησομένους legit *Portus*; ut participium hoc ad legatos referatur, non ad eos qui legatos miſerunt. h Ἕρνικες δ' ὕστεροι *Vat.* i Hanc lectionem in *Lapi* etiam codice fuiſſe, oſtendit verſio, *pecuniam militibus viritim ad emenda obſonia menſium, & cibaria in menſem afferre.* Ubi ſi μηνῶν mendo caret, cum *Lapo* accipiendum erit pro μηνὸς ἑκάστου, ſeu κατὰ μῆνα: quod & μηνιαῖον vocant, ſeu menſtruum ſtipendium. *Gelenius* indefinite verterat, *in ſtipendium aliquot menſium.* Sed fieri poteſt ut nomen numerale ſit omiſſum. Infra certe Vejentibus imperantur χρήματα εἰς ὀψωνιασμὸν ἑξαμήνου, & rurſum, ἀργύριον εἰς ὀψωνιασμὸν ἐνιαυτοῦ, itidemque ἀργύριον εἰς ὀψωνιασμὸν ἑξαμήνου. *Sylb.* Totam ſententiam hoc modo legit *Portus*: ἐκέλευσεν αὐτοῖς ἀργύριόν τε, ὃ κατ' ἄνδρα τοῖς στρατιώταις εἰς ὀψωνιασμὸν ἔθος ἦν δεδόσθαι, μηνῶν τινων διδόναι. k Vel ellipſis eſt τοῦ κατὰ ante ταῦτα, vel legendum εὐπορήσωσι *facile pararent.* *Port.* l Περὶ τῆς φιλίας *Vat.* ſupra tamen (v. 24.] περὶ φιλίας. m Τοῖς δ' ἐκ, & mox (v. 35.) τοῦτ' εἶναι in *Cod. Vat.* n Δεύτερον in *Vat.* & *Lapi Cod.* Μέγιστον retineri poſſe cenſet *Sylb.* præſertim cum hæc maximi triumphi poſtulatio invidiam ei conflaverit: qui ſi minori vel mediocri contentus fuiſſet, minori ſe invidia gravaviſſet. Imo μέγιστον veram eſſe lectionem perſuaſum habet *Portus*: quod huic ſuperlativo reſpondere videatur quod ſequitur, ὡς τὰ μέγιστα τῶν ἐθνῶν κεχειρωμένος. o Οὔτε πόλεις κατὰ κράτος ἑλὼν ἐκ τειχομαχίας, οὔτ' ἐν *Vat.* p Τοῦτο τὸ ἔργον *Vat.*

Per. Jul. 4230. *Ante Chr.* 484. *Olymp.* 74. 1. *V. C. Cat.* 268. *Var.* 270.

umpho, pacis Hernicis datæ conditiones protulit. hæ autem tranſcriptæ erant ex Latinorum fœdere. quas iniquo animo ferebant maximi natu & honoratiſſimi quique, eumque ſuſpectum habebant, quia indignum cenſebant Latinis cognatis ſuis Hernicos alienigenas honore æquari; atque eos, quorum ne vel minima quidem merita erga pop. Rom. exſtarent, ejuſdem humanitatis eſſe participes, cujus homines ſpectatiſſimæ benevolentiæ: ejus etiam ſuperbiam moleſte ferebant, quod, quum ſenatus hunc honorem ei habuiſſet, viciſſim patribus eundem honorem non detuliſſet, nec de communi patrum ſententia, ſed arbitratu ſuo ſcriptas pacis conditiones protuliſſet. Ita nimia felicitas homini res eſt periculoſa & detrimentoſa. Hæc enim multis inſanæ ſuperbiæ * clam eſt cauſſa, & cupiditatum humanam naturam excedentium illis eſt auctor: quod & illi viro accidit. Nam tribus conſulatibus & duobus triumphis ipſe ſolus hominum ætatis ſuæ à pop. Rom. honoratus, elatius ſe gerebat, & tyrannidem affectabat. Cogitans autem, regnum vel tyrannidem affectantibus longe omnium facillimam & tutiſſimam eſſe viam, quæ multitudinis favorem aliquibus beneficiis conciliaret, eamque ex manibus ejus qui publica largitur res ad victum neceſſarias accipere aſſueſaceret, ad hanc ſe convertit: & mox re cum nullo communicata, erat enim amplus quidam ager publicus neglectus, & à ditiſſimis occupatus, hunc ſtatuit plebi dividere. Et, ſi huc uſque progreſſus, his fuiſſet contentus; fortaſſe res illi ex ſententia ſucceſſiſſet. Jam vero quum plura affectaret, ſeditionem non parvam excitavit, ex qua infelix exitus ei contigit. Volebat enim & Latinos in agri deſignati partem recipere, & Hernicos recens civitate donatos, harumque gentium favorem ſibi hoc pacto conciliare.

Caſſius ad principatum aſpirat.

LXX. ¶ Hæc in animo habens, poſtridie ejus diei quo triumphavit, plebem ad concionem convocavit; & quum in ſuggeſtum proceſſiſſet, ut mos eſt iis qui triumpharunt, primum rationem rerum à ſe geſtarum reddidit; cujus hæc erant capita: primo ſuo conſulatu Sabinos de principatu contendentes prælio à ſe victos, populique Rom. imperio parere coactos: ſecundo, civilem ſeditionem ſedatam, plebemque in patriam à ſe reductam; & Latinos pop. Rom. cognatos, ſed ſemper ejus imperii & gloriæ æmulos, æquo civitatis jure illis impertito, à ſe patriæ conciliatos, ita ut Romam non amplius adverſariam ſed patriam vocarent: hoc autem tertio conſulatu, Volſcos ex hoſtibus amicos fieri à ſe coactos; & Hernicos, gentem magnam & potentem, & pop. Rom. vicinam, ita ut ei plurimum & obeſſe & prodeſſe poſſet, ſe auctore

ξάμενος δὲ τὸν θρίαμβον αὐτῷ δοθῆναι, τὰς πρὸς Ερνικας ἐξήνεγκεν ὁμολογίας. [a] αὗται δὲ ἦσαν ἀντίγραφοι τῶν πρὸς Λατίνους γενομένων. ἐφ' αἷς πάνυ ἤχθοντο οἱ πρεσβύτατοί τε καὶ τιμιώτατοι, καὶ δι' ὑποψίας αὐτὸν ἐλάμβανον, οὐκ ἀξιοῦντες τῆς ἴσης τιμῆς τοῖς συγγενέσι Λατίνοις τοὺς ἀλλοεθνεῖς Ερνικας τυγχάνειν· οὐδὲ τοῖς πολλὰ εὐνοίας ἔργα ἐπιδειξαμένοις τοὺς [b] μηδ' ὁτιοῦν δεδρακότας, τῶν αὐτῶν φιλανθρώπων μετέχειν· τῆς τε ὑπεροψίας τοῦ ἀνδρὸς ἀχθόμενοι, ὃς ὑπὸ τῆς βουλῆς τιμηθεὶς, οὐκ ἀντετίμησεν αὐτὴν τοῖς ἴσοις, οὐδὲ μετὰ κοινῆς γνώμης τῶν συνέδρων, ἀλλ' ὡς αὐτῷ ἐδόκει γράψας ἐξήνεγκε τὰς ὁμολογίας. [c] ἦν τε ἄρα τὸ ἐν [d] τοῖς " πολλοῖς εὐτυχεῖν, σφαλερὸν ἀνθρώπῳ χρῆμα καὶ ἀσύμφορον· αὐχήματός τε γὰρ ἀνοήτου πολλοῖς αἴτιον γινόμενον, λανθάνει καὶ ἐπιθυμιῶν [e] ἀρχηγὸν ἐκβαινουσῶν τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν· ὃ καὶ τῷ ἀνδρὶ ἐκείνῳ συνέβη. τρισὶ γὰρ ὑπατείαις, καὶ δυσὶ θριάμβοις [f] τῶν τότε ἀνθρώπων ὑπὸ τῆς πόλεως τετιμημένος, σεμνότερον [g] αὐτὸν ἦγε, καὶ μοναρχικῆς ἐξουσίας ἐλάμβανε πόθον, [h] ἐνθυμούμενος ὅτι τοῖς βασιλείας ἢ τυραννίδος ἐφιεμένοις ῥᾴστη τε καὶ ἀσφαλεστάτη ἐπὶ πασῶν ὁδὸς, ἡ τὸ πλῆθος εὐεργεσίαις τισὶν ὑπαγομένη, καὶ ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ διδόντος τὰ κοινὰ σιτεῖσθαι ἐθίζουσα, ταύτην ἐτράπετο· καὶ αὐτίκα οὐδενὶ [i] προσειπών· ἦν γάρ τις χώρα δημοσία πολλὴ παρημελημένη τε καὶ ὑπὸ τῶν εὐπορωτάτων κατεχομένη, ταύτην ἔγνω τῷ δήμῳ διανέμειν. καὶ εἰ μὲν ἄχρι τοῦδε ἐλθὼν ἠρκέσθη, τάχα ἂν αὐτῷ κατὰ νοῦν τὸ ἔργον ἐχώρησεν· νῦν δὲ πλειόνων ὀρεγόμενος στάσιν οὐ μικρὰν ἤγειρεν, ἐξ ἧς οὐκ εὐτυχὲς τὸ τέλος αὐτῷ συνέβη. Λατίνους τε γὰρ ἠξίου τῇ καταγραφῇ τῆς χώρας συμπεριλαμβάνειν, καὶ τοὺς νεωστὶ προσληφθέντας εἰς τὴν πολιτείαν Ερνικας, [k] οἰκεῖα ἑαυτῷ παρασκευάσαι τὰ ἔθνη.

Ταῦτα διανοηθεὶς, τῇ μετὰ τὸν θρίαμβον ἡμέρᾳ συνεκάλησε τὸ πλῆθος εἰς ἐκκλησίαν· καὶ παρελθὼν ἐπὶ τὸ βῆμα, ὡς ἔθος ἐστὶ ποιεῖν τοῖς τεθριαμβευκόσι, πρῶτον μὲν ἀποδέδωκε τὸν ὑπὲρ τῶν πραχθέντων αὐτῷ λόγον· οὗ κεφάλαια ἦν 538
ταῦτα· ὅτι τῆς μὲν πρώτης ὑπατείας τυχὼν, τὸ Σαβίνων ἔθνος ἀντιποιούμενον τῆς ἡγεμονίας μάχῃ νικήσας, [l] ἠνάγκασεν ὑπήκοον Ῥωμαίοις γενέσθαι· ἀποδειχθεὶς δὲ τὸ δεύτερον ὕπατος, τὴν ἐμφύλιον ἔπαυσε τῆς πόλεως στάσιν, καὶ κατήγαγε τὸν δῆμον εἰς τὴν πατρίδα· Λατίνους δὲ [m] συγγενεῖς ὄντας τῆς Ῥωμαίων πόλεως, ἀεὶ δὲ τῆς ἡγεμονίας καὶ τῆς δόξης αὐτῇ φθονοῦντες, εἰς φιλότητα συνήγαγε, τῆς ἰσοπολιτείας μεταδοὺς, ὥστε μηκέτι ἀντίπαλον, ἀλλὰ πατρίδα [n] τὴν Ῥώμην ὀνομάζειν· τρίτον δὲ καταστὰς ἐπὶ τὴν αὐτὴν ἀρχὴν, Οὐολούσκους τε ἠνάγκασε φίλους ἀντὶ πολεμίων γενέσθαι, καὶ τὸ Ερνίκων ἔθνος, μέγα τε καὶ ἄλκιμον, καὶ πλησίον σφῶν κείμενον, βλάπτειν τε καὶ ὠφελεῖν

a Αὗται δ' ἦσαν *Vat.* *b* Μηδ' ὁτιοῦν ἀγαθὸν δεδρακότας in *Vat.* & *Lapi Cod.* *c* Fallitur *Portus*, qui ſequens ἀνθρώπῳ de Caſſio accipi poſſe exiſtimat: nam de toto hominum genere intelligendum. Sane vel particula ἄρα, cujus elegans eſt & frequens in hujuſmodi καθόλου ἀποφάνσεσι uſus, id evincit. *Caſaub.* *d* Deeſt *Vat.* *e* Cum ἀρχηγὸν ſubaudiendum è præcedentibus γινόμενον, vel legendum ἀρχηγοῦν. *Sylb.* *f* Optime in *Vat.* & *Lapi Cod.* μόνος τῶν τότε *Vat.* *g* Ἑαυτὸν *Vat.* *h* Ἐνθυμούμενος δὲ ὅτι *Vat.* quod placuit etiam *Porto.* ἐνθυμούμενός τι legiſſe viſus eſt *Lapus*: nam vertit, *cogitanſque.* *i* Προειπὼν *Vat.* quomodo vel προειπὼν legiſſe videtur *Lapus*, dum vertit *nemini prædicens.* Si vero (inquit *Sylb.*) προσειπὼν retinere velis, ſignificabit *nemine compellato, re cum nemine communicata.* *k* Vel (cum *Porto*) legendum οἰκεῖά τε ἑαυτῷ, ut hæc pendeant ab illo ἠξίου: vel (cum *Sylburgio*) dicendum poſt τὰ ἔθνη deſiderari participium βουλόμενος. quod quidem agnoviſſe videtur *Lapus*, dum vertit, *has ſibi gentes proprias parare cogitans.* *l* Ὑπήκοον ἠνάγκασεν *Vat.* *m* Συγγενεῖς μὲν ὄντας *Vat.* *n* Τὴν Ῥώμην νομίζειν *Vat.*
* Ita vertit *Portus*, ac ſi legiſſet γινόμενον λανθάνει, καὶ ἐπιθ. &c.

a Fortaſſe

Per. Jul. 4230.
Ante Chr. 484.
Olymp. 73/74. 4/1.
V. C. Cat. 268. Var. 270.

λεῖν τὰ μέγιστα ἱκανώτατον, ἑκούσιον ὑπηγάγετο. ταῦτα δὴ καὶ τὰ ὅμοια τούτοις διεξελθὼν, ἠξίου τὸν δῆμον ἑαυτῷ προσέχειν τὸν νοῦν, ὡς παρὰ πάντας τοὺς ἄλλους πρόνοιαν ἔχοντι τοῦ κοινοῦ, καὶ εἰς τὸν λοιπὸν ἕξοντι χρόνον. τελευτῶν δὲ τοῦ λόγου, τοσαῦτα ἔφη καὶ τηλικαῦτα ἀγαθὰ ποιήσειν τὸν δῆμον, ὥστε ἅπαντας ὑπερβάλλεσθαι τοὺς ἐπαινουμένους ἐπὶ τῷ φιλεῖν καὶ σώζειν τὸ δημοτικόν. καὶ ταῦτα ἔφη ποιήσειν οὐκ εἰς μακράν. διαλύσας δὲ τὴν ἐκκλησίαν, καὶ χρόνον οὐδὲ ἀκαριαῖον διαλιπὼν, [a] τῇ κατόπιν ἡμέρᾳ συνεκάλει τὴν βουλὴν εἰς τὸ συνέδριον, ὀρθὴν καὶ περίφοβον οὖσαν ἐπὶ τοῖς ῥηθεῖσιν ὑπ' αὐτοῦ λόγοις· καὶ πρὶν ἑτέρου τινὸς ἄρξασθαι λόγου, τὴν ἀπόρρητον ἐν τῷ δήμῳ φυλαχθεῖσαν γνώμην εἰς μέσον ἔφερεν, ἀξιῶν τοὺς βουλευτὰς, ἐπειδὴ πολλὰ ὁ δῆμος τῇ πόλει χρήσιμος γέγονε, τὰ μὲν εἰς τὴν ἐλευθερίαν, [b] τὰ δὲ εἰς τὸ ἑτέρων ἄρχειν συλλαβόμενος, πρόνοιαν αὐτοῦ ποιήσασθαι, τήν τε χώραν αὐτῷ νείμαντας ὅση πολέμῳ κρατηθεῖσα λόγῳ μὲν ἦν δημοσία, ἔργῳ δὲ τῶν ἀναιδεστάτων τε καὶ σὺν οὐδενὶ δικαίῳ κατεσχηκότων πατρικίων· καὶ τῆς ὑπὸ Γέλωνος τοῦ Σικελίας τυράννου πεμφθείσης σφίσι δωρεᾶς σιτικῆς, ἣν προῖκα δέον πάντας διανείμασθαι τοὺς πολίτας, ὠνητὴν ἐλάμβανον οἱ πένητες, ἀποδοθῆναι τὰς τιμὰς τοῖς ὠνησαμένοις ἐξ ὧν εἶχε τὸ κοινὸν χρημάτων.

Εὐθὺς μὲν οὖν ἔτι λέγοντος αὐτοῦ, θόρυβος ἦν πολὺς, [c] ἀχθομένων πάντων καὶ οὐχ ὑπομενόντων τὸν λόγον. ἐπειδὴ δὲ ἐπαύσατο, ὅ, τε συνύπατος αὐτοῦ Οὐεργίνιος πολλὴν ἐποιήσατο κατηγορίαν, ὡς στάσιν εἰσάγοντος, καὶ τῶν ἄλλων βουλευτῶν οἱ πρεσβύτατοί τε καὶ τιμιώτατοι, μάλιστα δὲ Ἄππιος Κλαύδιος· καὶ μέχρι πολλῆς ὥρας ἠγριωμένοι τε καὶ τὰ [d] ἔσχατα κατ' ἀλλήλων ὀνείδη λέγοντες οὗτοι διετέλεσαν. ταῖς δὲ κατόπιν ἡμέραις ὁ μὲν Κάσσιος ἐκκλησίας συν-
539 εχεῖς ποιούμενος, ἐξεδημαγώγει τὸ πλῆθος, καὶ τοὺς ὑπὲρ τῆς κληρουχίας λόγους συνέφερεν, καὶ πολὺς ἦν ἐν ταῖς κατηγορίαις τῶν ἀντιπραττόντων. ὁ δὲ Οὐεργίνιος τὴν βουλὴν ὁσημέραι [e] συναγαγὼν, μετὰ κοινῆς γνώμης τῶν πατρικίων ἀντιπαρεσκευάζετο φυλακάς τε καὶ κωλύσεις νομίμους. καὶ ἦν στῖφος [f] ἑκατέρῳ τῶν παρακολουθούντων τε καὶ φυλακὴν τῷ σώματι παρεχόντων πολύ· τὸ μὲν ἄπορον [g] καὶ ῥυπαρὸν τε καὶ πάντα τολμᾶν πρόχειρον, ὑπὸ τῷ Κασσίῳ τεταγμένον· [h] τὸ δὲ εὐγενέστατόν τε καὶ καθαρὸν, ὑπὸ τῷ Οὐεργινίῳ τιθέμενον. τέως μὲν οὖν τὸ χεῖρον ἐν ταῖς ἐκκλησίαις [i] κατεκράτει, μακρῷ θατέρου προέχον· [k] ἔπειτα δὲ ἰσόρροπον ἐγένετο, προσνειμάντων ἑαυτοὺς τῶν δημάρχων τῇ κρείττονι μοίρᾳ· τάχα μὲν [l] καὶ διὰ τὸ μηδὲ ἐκεῖνο ἄμεινον εἶναι τῇ πόλει, δεκασμοῖς τε ἀργυρίου καὶ διανομαῖς τῶν δημοσίων διαφθειρόμενον τὸ πλῆθος, ἀργὸν καὶ πονηρὸν εἶναι· τάχα δὲ καὶ διὰ τὸν φθόνον, ὅτι τῆς φιλανθρωπίας ταύτης οὐκ αὐτοὶ ἦρξαν οἱ τοῦ δήμου προεστηκότες, ἀλλ' ἕτερος· οὐθὲν δὲ κωλύει διὰ τοῦτο τὸ δέος ὃ πρὸς τὴν αὔξησιν τοῦ ἀνδρὸς ἐλάμβανον, μείζονα γινομένην ἢ τῇ πόλει συνέφερεν. ἀντέλεγον οὖν ἤδη κατὰ κράτος ἐν ταῖς ἐκκλησίαις οὗτοι πρὸς τοὺς εἰσφερομένους ὑπὸ τοῦ Κασσίου

ultro deditionem feciſſe. Quum igitur hæc atque his ſimilia recenſuiſſet, rogavit plebem ut animum ad ſe adverteret, quod ſibi præ cæteris reſp. maximæ curæ eſſet, & in poſterum futura eſſet. In fine autem orationis pollicebatur ſe tot tantaque beneficia in plebem collaturum, ut ſuperaturus eſſet omnes qui ob ſuum amorem in plebem & ejus ſalutis ſtudium laudabantur. idque brevi ſe facturum dicebat. Dimiſſa concione, & ne minimo quidem temporis ſpatio intermiſſo, ſequenti die ſenatum in curiam convocavit, *rerum exſpectatione* erectum, & metu perculſum ob *proximam* ab illo habitam orationem: & antequam aliud quidpiam diceret, ſuum conſilium, quod apud plebem celaverat, in medium protulit, rogans patres, ut, quando plebs tum in aſſerenda libertate, tum etiam ope ſua in parando in alios imperio reip. adeo utilis fuiſſet, ejus rationem haberent, diviſo agro qui bello partus verbis quidem publicus erat, ſed re ipſa patriciorum impudentiſſimorum, & qui eum nullo jure occuparant; & frumenti à Gelone Siciliæ tyranno ſibi dono miſſi (quod, quum gratis debuiſſet omnibus civibus dividi, pauperes emerant) pretia emptoribus ex ærario redderent.

LXXI.

¶ Adhuc autem eo loquente ingens tumultus eſt excitatus, omnibus indignantibus atq; ejus orationem iniquo animo ferentibus. Ubi vero deſiit, Virginius ejus collega longa oratione in eum eſt invectus, quod ſeditionem in remp. introduceret, & ex aliis ſenatoribus maximi natu & honoratiſſimi quique, ſed præcipue Appius Claudius; & ad multas horas inter eos exacerbatos, non ſine amarulentiſſimis conviciis, altercatio duravit. Diebus qui ſequuti ſunt, Caſſius continuatis concionibus plebis favorem ſibi conciliabat, & de dividendis agris agebat, & prolixiore oratione in adverſarios invehebatur. At Virginius, quotidie coacto ſenatu, de communi patrum ſententia viciſſim contra eum præſidia legitimaque impedimenta parabat. & uterque ingentem aſſeclarum globum ad corporis ſui cuſtodiam habebat: inopes quidem ſordidi & ad quodvis facinus audendum prompti Caſſium ſequebantur, ejuſque latera ſtipabant: nobiliſſimi vero quique & puri *ac honeſti viri* Virginii partibus adhærebant. Itaque aliquamdiu pars deterior in concionibus alteram ſuperavit, quod altera numero longe major eſſet: tandem vero æquatæ ſunt, quum tribuni ſe meliori parti adjunxiſſent; fortaſſe quod è rep. eſſe non videretur plebem, largitionibus & agrorum publicorum diviſionibus corruptam, otioſam & improbam eſſe: fortaſſe etiam invidia moti, quod hujus beneficii ipſi, qui erant tribuni plebis, auctores non fuiſſent, ſed alius. * Nihil tamen vetat quo minus *id fecerint*; quod ejus viri incrementum, majus quam reip. expediret, formidarent. Iſti igitur jam totis viribus in concionibus adverſabantur legibus quas Caſſius ferebat,

Lex agraria.

a Fortaſſe ἐς τὴν κατόπιν ἡμέραν. *Steph.* *b* Τὰ δ' ἐς *Vat.* *c* Ἀχθομένων ἁπάντων *Vat.* *d* Si quis αἴσχιστα malit, per me licet. *Sylb.* Τὰ ἔσχατα, *quæ ſumma eſſent.* i. e. *talia ut ulterius progredi non poſſent. Steph.* *e* Συνάγων *Vat.* *f* Ita in *Rom. Vat.* & *Lapi Cod.* Perperam ἑκατέρων in *Ed. Steph.* *g* Καὶ ῥυπαρὸν καὶ πάντα *Vat.* *h* Τὸ δ' εὐγενέστατόν τε καὶ καθαρώτατον *Vat.* *i* Ἐπεκράτει *Vat.* *k* Ἐπὶ male in *Ed. Steph.* *l* Καὶ διὰ τὸ μὴ δοκεῖν ἄμεινον *Vat.* * Nihil autem prohibet etiam per hunc metum id factum eſſe, quod augmentum hujus viri majus fieri contingebat, quam civitati expediret. *Lapus.*

a Ἐκτή-

Per. Jul. 4230. Ante Chr. 484. Olymp. 73/74. 4/1. V. C. Cat. 268. Var. 270.

ferebat, docentes plebem minime æquum eſſe, res multis quas ipſa bellis quæſiſſet, non ſolum populo Rom. dividi, ſed Latinos quoque ex æquo participes earum fieri, qui bellis non interfuiſſent; & Hernicos recens in amicitiam receptos, qui armis ſubacti præclare ſecum agi putare deberent, quod agro ſuo privati non fuiſſent. At plebs hæc audiens, modo tribunorum verbis aſſentiebatur: (quia videbat fore ut parva quædam & nullius pretii portio agri publici unicuique obtingeret, ſi Latini quoque & Hernici in ejus partem ſecum admiſſi fuiſſent) modo vero popularibus Caſſii concionibus inducta, ſententiam mutabat, quaſi patriciis ipſam tribuni proderent, & cauſſam intercedendi honeſtam prætexerent, hanc Hernicorum & Latinorum *in agri diviſione* portionis æquabilitatem, * quam ille pauperum potentiæ cauſſa ſe lege confirmaturum dicebat; & ſi quis unquam res datas auferre voluiſſet, prohibiturum: ſatius ac tutius exiſtimans ſi multi exiguam portionem acciperent & æque poſſiderent, quam ſi multa ſperarent & omnibus fruſtrarentur.

LXXII. ¶ Quum igitur his Caſſii concionibus ſæpe vulgus flecteretur, progreſſus unus tribunorum C. Rabulejus, vir minime ſtolidus, ſe conſulum diſſidium brevi ſedaturum, & plebi quid eſſet faciendum demonſtraturum, promiſit. Quum autem ingenti voce ei acclamatum fuiſſet, factumque poſtea ſilentium: "Nonne, inquit, Caſſi, atque tu Virgini, hæc "legis ſunt capita; unum, an ager publicus "viritim ſit dividendus; alterum an Latini "& Hernici in partem ejus ſint admittendi?" Quum autem illi aſſenſi fuiſſent, "Sint igitur hæc": ille porro, inquit, "Tu, Caſſi, vis hoc "utrumque populi ſuffragiis ſanciri: tu vero, "Virgini, per deos obſecro, dic nobis utrum "alteram tantum Caſſii ſententiæ partem, quæ "ad ſocios attinet, abrogas, exiſtimans Hernicos & Latinos in partibus capiendis nobis non eſſe æquandos? an etiam alteram "improbas, cenſens ne nobis quidem dividenda ea quæ ſunt publica? ad hoc enim "mihi reſponde nil diſſimulans." Quum autem Virginius reſpondiſſet, "Se illi Latinorum "Hernicorumque portionis æquabilitati contradicere, ſed civibus (ſi ita omnibus videretur) agros dividi permittere," tribunus, ad turbam converſus, inquit: "Quoniam igitur altera ſententiæ pars coſſ. ambobus "placet, atq; contra alteram ab altero dicitur, "quum uterque ſit pari honore, nec alter alterum poſſit per vim cogere, quod ab utroque nobis conceditur jam accipiamus, id vero de quo ambigunt in aliud tempus differamus." Plebe autem ei, ut optime monenti, acclamante, & poſtulante ut tolleretur ex lege pars ea quæ pareret diſſidium, Caſſius conſilii inops, quum nec ſententiam mutare vellet, nec in ea tribunis intercedentibus per-

νόμους· διδάσκοντες τὸν δῆμον ὡς οὐκ εἴη δίκαιον, ἃ διὰ πολλῶν [a] ἐκτήσατο πολέμων, ταῦτα μὴ [b] Ῥωμαίους νείμασθαι μόνον, ἀλλὰ καὶ Λατίνους [c] αὐτοῖς ἰσομοιρεῖν τοὺς μὴ παραγενομένους τοῖς πολέμοις, καὶ τοὺς νεωστὶ προσελθόντας πρὸς τὴν φιλίαν Ἕρνικας, οἷς ἀγαπητὸν ἦν πολέμῳ προσαχθεῖσι, τὸ μὴ τὴν ἑαυτῶν ἀφαιρεθῆναι χώραν. ὁ δὲ δῆμος ἀκούων τοτὲ μὲν τοῖς τῶν δημάρχων προσετίθετο λόγοις, ἐνθυμούμενος ὅτι μικρόν τι καὶ οὐκ ἄξιον ἔσται λόγου τὸ ἐκ τῆς δημοσίας γῆς ἐσόμενον ἑκάστῳ λάχος, εἰ μετὰ Ἑρνίκων τε καὶ Λατίνων αὐτὴν νεμήσονται· τοτὲ δὲ ὑπὸ τοῦ Κασσίου μετεπείθετο δημαγωγοῦντος, ὡς προδιδόντων [d] αὐτὸν τοῖς πατρικίοις τῶν δημάρχων, καὶ πρόφασιν ποιουμένων τῆς κωλύσεως εὐπρεπῆ, τὴν Ἑρνίκων τε καὶ Λατίνων ἰσομοιρίαν, ἣν αὐτὸς ἔφη νόμῳ περιλαβεῖν ἰσχύος τῶν πενήτων [e] ἕνεκα· καὶ εἴ τις ἀφαιρεῖσθαί ποτε αὐτοὺς ἀξιώσαι τὰ δοθέντα, κωλῦσαι· κρεῖττον ἡγούμενος εἶναι καὶ ἀσφαλέστερον τοῖς πολλοῖς μικρὰ λαβοῦσιν ὁμοίως ἔχειν, ἢ πολλὰ ἐλπίσασιν ἁπάντων ἀποτυχεῖν.

Τούτοις δὴ τοῖς λόγοις τοῦ Κασσίου θαμινὰ μεταπείθοντος ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τὸν ὄχλον, παρελθὼν εἷς τῶν δημάρχων Γάϊος Ῥαβολήϊος ἀνὴρ οὐκ ἄφρων, [f] τὴν διχοστασίαν τῶν ὑπάτων ὑπέσχετο παύσειν οὐκ εἰς μακράν, καὶ τῷ δήμῳ ποιήσειν φανερὸν ὅ,τι χρὴ ποιεῖν. ἐπισημασίας δὲ γενομένης αὐτῷ μεγάλης, καὶ μετὰ τοῦτο σιωπῆς· 540
"Οὐχὶ ταῦτα, εἶπεν, ὦ Κάσσιε, καὶ σὺ Οὐεργίνιε, τὰ κεφάλαιά ἐστι τοῦ νόμου; ἓν μέν, εἰ χρὴ τὴν δημοσίαν γῆν κατ' ἄνδρα διανεμηθῆναι· ἕτερον δέ, εἰ χρὴ καὶ Λατίνους καὶ Ἕρνικας μέρος αὐτῆς [g] λαβόντας". ὁμολογησάντων δὲ αὐτῶν, "Εἶεν δή·" "Σὺ μέν, εἶπεν, ὦ Κάσσιε, ἀμφότερα [h] ταῦτα ἀξιοῖς τὸν δῆμον ἐπιψηφίζειν· σὺ δὲ δὴ πρὸς θεῶν, ὦ Οὐεργίνιε, λέξον ἡμῖν πότερα θάτερον ἀκυροῖς τῆς Κασσίου γνώμης μέρος τὸ κατὰ τοὺς συμμάχους, οὐκ οἰόμενος δεῖν ἰσομοίρους ἡμῖν Ἕρνικάς τε καὶ Λατίνους ποιεῖν· ἢ καὶ θάτερον ἀκυροῖς, ἀξιῶν οὐδ' ἡμῖν αὐτοῖς διανέμειν τὰ κοινά; [i] τουτὶ γὰρ ἀποκέκριναί μοι μηδὲν ἀποκρυψάμενος". εἰπόντος δὲ τοῦ Οὐεργινίου, "Τῇ Λατίνων τε καὶ Ἑρνίκων ἀντιλέγειν ἰσομοιρίᾳ, τὸ δὲ κατὰ τοὺς πολίτας, εἰ πᾶσι δόξειε, νέμεσθαι συγχωρεῖν," ἐπιστρέψας ὁ δήμαρχος εἰς τὸν ὄχλον, εἶπεν· "Ἐπεὶ τοίνυν τὸ μὲν ἕτερον τῆς γνώμης μέρος ἀμφοτέροις τοῖς ὑπάτοις συνδοκεῖ, τὸ δὲ ἕτερον ἀντιλέγεται πρὸς θατέρου, ἰσότιμοι δὲ ἀμφότεροι, καὶ οὐχ οἷόν τε βιάσασθαι θατέρῳ τὸν ἕτερον, ὃ μὲν δίδοται παρ' ἀμφοτέρων, ἤδη λάβωμεν· ὑπὲρ οὗ δὲ ἀμφισβητοῦσιν, ἀναβαλώμεθα". ἐπισημήναντος δὲ τοῦ πλήθους ὡς τὰ κράτιστα ὑποθεμένῳ, καὶ καταλύειν ἐκ τοῦ νόμου τὸ ποιοῦν διχοστασίαν μέρος ἀξιοῦντος, ἀπορῶν ὅ,τι χρὴ πράττειν ὁ Κάσσιος, καὶ οὔτε ἀναθέσθαι τὴν γνώμην προαιρούμενος, οὔτε μένειν ἐπ' αὐ-

a Ἐκτήσατο ferri poteſt, & ad τὸν δῆμον referri. verum in *Rom.* & *Lapi Cod.* pluraliter ἐκτήσαντο. *Sylb.* *b* Ῥωμαίοις malit *Port.* In *Cod. Vat.* Ῥωμαίους νείμασθαι μόνους, non *ſolos Romanos hæc inter ſe dividere.* *c* Forſan αὐτῶν legendum, ut ad πραγμάτων ſive κτημάτων referatur. *Port.* *d* In *Codd. Rom.* & *Vat.* pluraliter αὐτούς. *e* Vox ἕνεκα, quæ deſideratur in *Ed. Steph.* occurrit in *Rom. Vat.* & *Lapi Cod.* *f* Τὴν τε διχοστασίαν *Vat.* *g* Pro participio λαβόντας ſtructuræ lex hic poſtulat infinitum verbum λαβεῖν, ut in præcedenti membro διανεμηθῆναι. vel periphraſtice legendum λαβόντας ἔχειν. *Sylb.* *h* Ταῦτα ἐπιψηφίζειν ἀξιοῖς τὸν δῆμον *Vat.* *i* Ταυτὶ *Vat.* * *Mihi hoc videtur Caſſius dicere*, Se ſua lege Latinos & Hernicos in agri conſortium propterea admiſiſſe, ut pauperes illorum ſocietate munirentur, & ſi qui jam conceſſa olim eis eripere vellent, inopes haberent quorum ope ſuum jus tuerentur: atque ita & præſenti plebis inopiæ adhibitum à ſe remedium, & futuræ adverſariorum injuriæ objectum impedimentum. *Sylb.*

a Ταῖς

Per. Jul. 4230. *Ante Chr.* 484. *Olymp.* $\frac{73}{74}$ $\frac{4}{1}$. *V. C. Cat.* 268. *Var.* 270.

τῆς, ἀντιπραττόντων τῶν δημάρχων, δυνάμενος, τότε μὲν διέλυσε τὴν ἐκκλησίαν· [a] ταῖς δὲ ἑξῆς ἡμέραις ἀρρωστίαν σκηπτόμενος, οὐκέτι κατέβαινεν εἰς τὴν ἀγορὰν, ἀλλ' ὑπομένων ἔνδον ἐπραγματεύετο βίᾳ καὶ [b] χειροκρατίᾳ κυρῶσαι τὸν νόμον· καὶ μετεπέμπετο Λατίνων τε καὶ Ερνίκων ὅσους ἐδύνατο πλείστους ἐπὶ τὴν [c] ψηφηφορίαν. οἱ δὲ συνήεσαν ἀθρόοι· καὶ δι' ὀλίγου μεστὴ ξένων ἦν ἡ πόλις. ταῦτα μαθὼν Οὐεργίνιος, κηρύττειν ἐκέλευσε κατὰ τοὺς στενωποὺς, ἀπιέναι τοὺς μὴ κατοικοῦντας ἐν τῇ πόλει χρόνον ὁρίσας οὐ πολύν. ὁ δὲ Κάσσιος τἀναντία ἐκέλευε κηρύττειν, παραμένειν τοὺς μετέχοντας τῆς ἰσοπολιτείας, ἕως ἂν ἐπικυρωθῇ ὁ νόμος.

Ὡς δὲ οὐδὲν ἐγίνετο πέρας, δείσαντες οἱ πατρίκιοι μὴ [d] ξιφῶν τε ἁρπαγαὶ καὶ χειρῶν ἐπιβολαὶ γένωνται, καὶ ἄλλα ὅσα φιλεῖ [e] βίᾳ συμβαίνειν ἐν ταῖς στασιαζούσαις ἐκκλησίαις, εἰσφερομένου τοῦ νόμου, συνῆλθον εἰς τὸ συνέδριον, ὡς ὑπὲρ ἁπάντων ἅπαξ βουλευσόμενοι. Αππιος μὲν οὖν πρῶτος ἐρωτηθεὶς γνώμην, οὐκ εἴα συγχωρεῖν τῷ δήμῳ τὴν διανομὴν, διδάσκων ὡς χαλεπὸς ἔσται καὶ ἀλυσιτελὴς σύνοικος
541 ὄχλος ἀργὸς, ἐθισθεὶς τὰ δημόσια λιχνεύειν, καὶ οὐθὲν ἐάσαι ποτὲ τῶν κοινῶν οὔτε κτημάτων οὔτε χρημάτων ἔτι κοινὸν μένειν· αἰσχύνης τε ἄξιον πρᾶγμα εἶναι λέγων, εἰ Κασσίου κατηγοροῦντες ὡς πονηρὰ καὶ ἀσύμφορα πολιτευομένου, καὶ τὸν δῆμον διαφθείροντος, [f] ἔπειτα αὐτοὶ κοινῇ γνώμῃ ταῦτα ἐπικυρώσουσιν ὡς δίκαια καὶ συμφέροντα· ἐνθυμεῖσθαί τε αὐτοὺς ἀξιῶν, ὡς οὐδ' ἡ χάρις ἡ παρὰ τῶν πενήτων, εἰ τὰ κοινὰ διανέμοιντο, τοῖς συγχωρήσασι καὶ ἐπιψηφισαμένοις [g] ὑπάρχει, ἀλλ' ἐπὶ τῷ προθέντι τὴν γνώμην Κασσίῳ, καὶ δόξαντι ἠναγκακέναι τὴν βουλὴν ἄκουσαν ἐπικυρῶσαι. προειπὼν δὴ ταῦτα καὶ παραπλήσια τούτοις ἕτερα, τελευτῶν τάδε συνεβούλευσεν· ἄνδρας ἐκ τῶν ἐντιμοτάτων βουλευτῶν ἑλέσθαι, οἵτινες ἐπελθόντες τὴν δημοσίαν γῆν ἀφοριοῦσι, καὶ εἴ τινα ἐξ αὐτῆς κλέπτοντες ἢ βιαζόμενοί τινες ἰδιῶται κατανέμουσιν ἢ ἐργάζονται, διαγνόντες, ἀποδώσουσι τῷ δημοσίῳ· τὴν δὲ ὁρισθεῖσαν ὑπ' ἐκείνων γῆν, διαιρεθεῖσαν εἰς κλήρους ὅσους δή τινας, καὶ στήλαις εὐκόσμοις διαγραφεῖσαν, τὴν μὲν ἀπεμποληθῆναι παρῄνει, καὶ μάλιστα περὶ ἧς ἀμφίλογόν τι πρὸς ἰδιώτας ἦν, [h] ὥστε συνωνησαμένοις εἶναι πρὸς τοὺς ἀντιποιησομένους τὴν ὑπὲρ αὐτῶν κρίσιν, [i] καὶ πενταετῆ μισθοῦν χρόνον· τὸ δὲ περιὸν ἐκ τῶν μισθώσεων ἀργύριον, εἰς τοὺς ὀψωνιασμοὺς τῶν στρατευομένων ἀναλοῦσθαι, καὶ εἰς τὰς μισθώσεις ὧν οἱ πόλεμοι χορηγιῶν δέονται· "Νῦν μὲν γὰρ, ἔφη, ὁ φθόνος τῶν πενήτων ὁ πρὸς τοὺς πλουσίους, ὅσοι σφετερισάμενοι τὰ κοινὰ διακατέχουσι, δίκαιός ἐστι· καὶ οὐθὲν θαυμαστὸν, [k] εἰ τὰ κοινὰ μᾶλλον διανέμεσθαι ἀξιοῦσιν, ἢ τοὺς ἀναιδεστάτους τε καὶ ὀλίγους κατέχειν. ἐὰν δὲ ἀφισταμένους αὐτῆς ὁρῶσι τοὺς νῦν καρπουμένους, καὶ τὰ κοινὰ ὄντως κοινὰ γινόμενα, παύσονται φθονοῦντες ἡμῖν, τήν τε ἐπιθυμίαν τῆς κατ' ἄνδρα διανομῆς τῶν ἀγρῶν

manere poſſet, tunc quidem concionem dimiſit: diebus vero inſequentibus infirmitatem ſimulans, non amplius veniebat in forum, ſed domi ſe continens id agebat, ut per vim legem perferret; & Latinos & Hernicos, quamplurimos poterat, ad ſuffragia accerſebat. Illi vero frequentes convenerunt, & brevi tota urbs hoſpitibus eſt repleta. Virginius, his cognitis, voce præconis per compita edici juſſit, ut omnes, quibus in urbe non eſſet domicilium, excederent: non magno temporis ſpatio præſtituto. Caſſius vero contrarium edici juſſit, ut qui haberent jus civitatis permanerent, donec lex eſſet perlata.

LXXIII.

¶ Sed quum *contentionis* nullus finis fieret, veriti patres ne res ad arma & manus veniret, neve cætera fierent quæ in ſeditioſis comitiis, dum lex per vim fertur, accidere ſolent, convenerunt in curiam de omnibus hiſce rebus ſemel decreturi. Appius, primus rogatus ſententiam, non patiebatur agrum plebi dividi, docens moleſtum & inutile fore vulgus inquilinum otio & abligurriendo publico aſſuefactum, & nihil unquā ex publicis vel prædiis vel pecuniis commune eſſe amplius paſſurū: & rem valde pudendam eſſe dicens, ſi Caſſium ut mali & detrimentoſi inſtituti auctorē & plebis corruptorem accuſarent, & tamen ipſi hæc ut res juſtas & utiles communi conſenſu ſancirent: rogansque eos ut cogitarent, pauperes (ſi publica dividerentur) gratiam habituros, non iis qui id conceſſerint atque ſuis ſuffragiis confirmarint, ſed Caſſio qui ejus ſententiæ auctor fuerit, & ſenatum invitum ad id decernendum coëgiſſe videbitur. Hæc igitur & alia his ſimilia præfatus, poſtremo hæc ſuaſit: ut ex ſenatoribus honoratiſſimi quique eligerentur, qui agrum publicum viſerent & terminarent; & ſi quam ejus partem furtim aut per vim aliqui homines privati depaſcerent aut colerent, ea de re cognoſcerent, ac *res ſuas* reip. redderent. ſuaſit etiam, ut agrum ab illis terminatum dividerent in fundos quotcunque illi eſſent futuri, & columnis decentibus diſtinguerent, atque hujus partem venderent, præcipue vero eam de qua cum privatis aliqua erat controverſia, ita ut emptores actionem ipſorum *fundorum* haberent contra eos qui ſibi illos vendicare vellent; partem vero reliquam in quinquennium locarent; quicquid autem pecuniæ ex iſtis locationibus redactum fuiſſet, id impenderetur in militum ſtipendia & ſumptus qui ad bellicos uſus ſunt neceſſarii. "Nunc enim, inquiebat, pauperes jure optimo divitibus invident, qui ſibi uſurparunt detinentque ea quæ ſunt publica: nec mirum eſt, ſi res publicas dividi, quam ab impudentiſſimis hominibus, iiſque paucis, detineri malint. Quod ſi viderint ipſo agro cedere eos qui nunc ejus fructum percipiunt, & quæ publica ſunt vere publica eſſe, invidere nobis deſinent, & illa cupiditas agri viritim dividendi refrigeſcet:

a Τοῖς δ' ἑξῆς *Vat.* *b* Χειροκρασίᾳ *Vat.* *c* Rectius in *Cod. Vat.* ψηφοφορίαν. *d* Ψήφων ἁρπαγαὶ καὶ χειρῶν ἐπιβουλαὶ legiſſe videtur *Lapus*: nam vertit, *calculorum raptus & manuum inſidiæ.* *e* Optime in *Cod. Vat.* βιαία, *violenta.* *f* Επειτ' αὐτοὶ κοινῇ γνώμῃ ταῦτ' ἐπικυρώσουσιν *Vat.* *g* Senſus requirit potius ὑπάρξει, ut p. 520. v. 38. *Sylb.* *h* Ωστε τοῖς ὠνησαμένοις εἶναι πρὸς τοὺς ἀντιποιησομένους ὑπὲρ αὐτῶν κρίσεις *Vat.* *i* Pro καὶ ſtructura & ſenſus poſtulat τὴν δὲ, ſeu τὴν δὲ λοιπὴν, quod maluit *Gelen.* In *Lapi* verſione, *partemque aliquam in quinquennium locari.* *Sylb.* Nec καὶ nec τὴν δὲ agnoſcit *Cod. Vat.* *k* Εἰ τὰ κοινὰ πάντας διανέμεσθαι μᾶλλον ἀξιοῦσιν *Vat.* quo modo fortaſſe in *Lapi Cod.* nam vertit, *ſi potius publica dividere inter ſe omnes æquum cenſent.*

Per. Jul. 4230. Ante Chr. 484. Olymp. 73. 4. V. C. Cat. 268. Var. 270.

“frigeſcet; ubi cognoverint majorem eſſe utilitatem publicæ poſſeſſionis, quam agellorum viritim diviſorum. Eos enim doceamus (inquiebat) * quantum interſit, & ſi ſinguli pauperes exiguum agellum acceperint, & in turbulentos vicinos inciderint, fore ut nec ipſi ob paupertatem eum colere poſſint, nec niſi vicinum, qui eum conducere velit, reperiant: ſin vero latifundia, varias & non contemnendas agricolis culturas habentia, publice locentur, magni proventus inde ad remp. redeant. & ſatius ipſis eſſe, quoties ad militiam proficiſcuntur, ex horreis publicis frumentum & ex ærario ſtipendia accipere, quam in ærarium de ſuis fortunis *conferre*, ſingulis interdum victus penuria laborantibus, eoſque multo magis in pecuniæ collatione gravatum iri dicebat.

LXXIV. ¶ Quum Appius hanc ſententiam dixiſſet, & optime ſentire viſus fuiſſet, ſecundo loco rogatus A. Sempronius Atratinus, hæc dixit: “Primum, laudandus eſt mihi Appius, ut vir prudentiſſimus in prævidendis rebus futuris multo antequam eveniant, & ut ſententiarum honeſtiſſimarum utiliſſimarumque auctor, & ut qui conſtanter in propoſito manet nec ab eo dimovetur, & nec metu cedit, nec gratia flectitur. Semper enim illum laudo & admiror, tum ob ejus prudentiam, tum etiam ob fortitudinem in periculis: nec aliam ſententiam dicam, ſed & ipſe hanc ſequar, paucis quibuſdam ei additis, quæ Appius omiſiſſe mihi videtur. Nam Hernicis & Latinis, jure civitatis à nobis recens donatis, ne ipſe quidem agros noſtros dividendos cenſeo. nec enim ex quo illi in amicitiam noſtram recepti ſunt, hunc agrum nobis paravimus: ſed multo ante, noſtroque marte, nullis externis auxiliis nos adjuvantibus hoſtibus ademptum poſſidemus. Ipſiſque reſpondeamus, poſſeſſiones eas quas antea unuſquiſque noſtrum habebat, quo tempore amicitiam iniimus, oportere ſuis dominis proprias ac perpetuas manere; ita ut illis non adimantur: quicquid vero agri, poſt fœdus ictum, in communi militia armis paraverimus, ex hoc unumquemque partem, quæ ſorte ei obtigerit, habiturum. Hæc enim nec ſociis, velut injuria affectis, juſtæ iræ materiam præbebunt; nec efficiunt ut pop. Rom. metuat, ne utilitatem honeſtati antepoſuiſſe videatur. Cæterum, electionem virorum, quos Appius agri publici finitores eſſe cenſebat, valde approbo. Hac enim re fiet, ut multo liberius cum plebe agere poſſimus: ſiquidem nunc utroque nomine indignatur, tum quia ipſa ex publicis poſſeſſionibus nullum fructũ percipit, tum etiam quia nonnulli de nobis nullo jure iis fruuntur. Sed ſi has publicas eſſe viderit, earumque proventus in publicos & neceſſarios uſus impendi; non putabit ſua referre, utrum agris an eorum proventibus fruatur. Non dicam enim nonnullos inopes

“ἐπαινῶσι· μαθόντες ὅτι λυσιτελεστέρα τῆς μικρᾶς ἑκάστῳ μερίδος, ἡ κοινὴ μετὰ πάντων ἐστὶ κτῆσις. διδάσκωμεν γὰρ αὐτοὺς, ἔλεγεν, ὅσον τὸ διάφορον, καὶ ὡς εἷς μὲν ἕκαστος τῶν πενήτων γήδιον οὐ μέγα λαβὼν, καὶ τύχοι γείτονας ὀχληροὺς [a] ἔχειν· οὔτε γὰρ αὐτὸς ἱκανός ἐστι τοῦτο γεωργεῖν δι' ἀπορίαν, οὔτε τὸν μισθωσόμενον, ὅτι μὴ γείτονα, εὑρήσει· εἰ δὲ μεγάλοι κλῆροι, ποικίλας τε καὶ ἀξιολόγους ἔχοντες γεωργοῖς ἐργασίας, ὑπὸ τοῦ κοινοῦ μισθοῖντο, πολλὰς οἴσουσι προσόδους· καὶ ὅτι κρεῖττον αὐτοῖς ἐστιν, ὅταν ἐξίωσιν ἐπὶ τοὺς πολέμους, ἐκ τοῦ δημοσίου [b] ταμείου τὸν ἐπισιτισμόν τε καὶ ὀψωνιασμὸν λαμβάνειν, ἢ ἐκ τῶν ἰδίων οἴκων εἰς [c] ταμιεῖον, ἑκάστου 542 τεθλιμμένων [d] ἐστι ὅτε τοῦ βίου, καὶ ὅτι μᾶλλον ἐν τῷ συμπορίζειν τὸ ἀργύριον ἐπιβαρησομένων.

Ταύτην εἰσηγησαμένου τὴν γνώμην [e] Ἀππίου, καὶ σφόδρα δόξαντος εὐδοκιμεῖν. δεύτερος ἐρωτηθεὶς Αὖλος Σεμπρώνιος Ἀτρατῖνος ἔλεξεν· “Ἄππιον μὲν οὕτω ἔχω πρῶτον ἐπαινεῖν, ὡς φρονῆσαί τε ἱκανώτατον περὶ πολλοῦ τὰ μέλλοντα, καὶ γνώμας τὰς καλλίστας τε καὶ ὠφελιμωτάτας ἀποδεικνύμενον, βέβαιόν τε καὶ ἀμετακίνητον [f] ὄντα ἐν τοῖς κριθεῖσι, καὶ οὔτε φόβῳ εἴκοντα, οὔτε χάρισιν [g] ὑποκλινόμενον. ἀεὶ γὰρ ἐπαινῶν [h] αὐτὸν καὶ θαυμάζων διατελῶ, τοῦτε φρονίμου καὶ γενναιότητος ἣν [i] περὶ τὰ δεινὰ ἔχει· γνώμην τε οὐχ ἑτέραν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ταύτην ἀποδείκνυμαι, μικρὰ ἔτι προσθεὶς αὐτῇ, ἅ μοι παραλιπεῖν Ἄππιος [k] ἐδόκει. Ἕρνικας μὲν γὰρ καὶ Λατίνους, οἷς νεωστὶ δεδώκαμεν τὴν ἰσοπολιτείαν, οὐδ' αὐτὸς οἴομαι δεῖν κληρουχεῖν τὰ ἡμέτερα. οὐ γὰρ ἐξ οὗ προσῆλθον εἰς τὴν φιλίαν ἡμῖν, ταύτην τὴν γῆν κτησάμενοι ἔχομεν, ἀλλὰ παλαίτερον ἔτι, τοῖς ἑαυτῶν κινδύνοις, οὐδενὸς ἄλλου προσωφελήσαντος, ἀφελόμενοι τοὺς ἐχθρούς. ἀποκρινώμεθά τε αὐτοῖς, ὅτι τὰς μὲν πρότερον ὑπαρχούσας ἡμῖν κτήσεις, ὅσας ἕκαστοι εἴχομεν ὅτε τὴν φιλίαν συνετιθέμεθα, ἰδίας τε καὶ ἀναφαιρέτους ἑκάστοις δεῖ μένειν· [l] ὅσης δ' ἂν ἀφ' οὗ τὰς συνθήκας ἐποιησάμεθα, κοινῇ στρατεύσαντες ἐκ πολέμου κύριοι γενώμεθα, τούτων ὑπάρξει τὸ ἐπιβάλλον ἑκάστοις λάχος. ταῦτα γὰρ οὔτε τοῖς συμμάχοις, ὡς ἀδικουμένοις, ὀργῆς παρέξει δικαίας προφάσεις, οὔτε τῷ δήμῳ δέος μὴ δόξῃ τὰ κερδαλεώτερα πρὸ τῶν [m] εὐπρεπεστάτων αἱρεῖσθαι. τῇ τε αἱρέσει τῶν ἀνδρῶν, οὓς Ἄππιος ἠξίου ὁριστὰς γενέσθαι τῆς δημοσίας γῆς, πάνυ εὐδοκῶ. πολλὴν γὰρ ἡμῖν τοῦτο οἴσει παρρησίαν πρὸς τοὺς δημοτικούς· ἐπεὶ νῦν γε ἄχθονται κατ' ἀμφότερα, καὶ ὅτι αὐτοὶ τῶν δημοσίων οὐδὲν ἀπολαύουσι κτημάτων, καὶ ὅτι ἐξ ἡμῶν τινες οὐ δικαίως αὐτὰ καρποῦνται. ἐὰν δὲ δημοσιωθέντα ἴδωσι, καὶ τὰς ἀπ' αὐτῶν προσόδους εἰς τὰ κοινὰ καὶ ἀναγκαῖα δαπανωμένας, οὐδὲν ὑπολήψονται σφίσι διαφέρειν, τῆς γῆς, ἢ τῶν ἐξ αὐτῆς καρπῶν μετέχειν. ἐῶ γὰρ λέγειν ὅτι τῶν ἀπόρων

a Optime in *Cod. Vat.* ἔχων οὔτε αὐτὸς &c. quo plane modo legendum eſſe conjiciebat *Portus*. c Ταμιεῖα *Vat.* ut mox verſ. ſequ. c Omiſſum hîc εἰσφέρειν, ut *Lapi* quoque verſio indicat, *quam in ærarium ex propriis domibus inferre* &c. *Sylb.* d In *Cod. Vat.* ἐστιν ὅτε, & mox καὶ ἔτι μᾶλλον. quo modo (ut etiam in *Cod. Rom.*) legendum eſſe docuit *Sylb.* e Deeſt *Vat.* f Non agnoſcit *Vat.* g Rectius in *Cod. Vat.* ὑποκαταχλινόμενον. quo ſæpe utitur *Dionyſius*, ut nos monuit *Steph.* h Καὶ θαυμάζων αὐτὸν *Vat.* i Παρὰ τὰ δεινὰ *Vat.* k Δοκεῖ *Vat.* l Ὅσων δ' ἂν *Vat.* m Malim εὐπρεπεστέρων *Sylb.* * Poſſis etiam ὅσον τὸ διάφορον accipere pro, *quantum ſit agri publici pretium. Sylb.*

a Ἀλλὰ

“ἀπόρων ἐνίους μᾶλλον εὐφραίνουσιν αἱ ἀλλότριαι βλάβαι τῶν ἰδίων ὠφελειῶν. οὐ μὴν ἀπόχρη γε, οἴομαι, τούτων ἑκάτερον ἐν τῷ ψηφίσματι γραφὲν, [a] ἀλλὰ δι' ἄλλης τινὸς οἴομαι δεῖν [b] θεραπείας τὸν δῆμον οἰκειώσασθαί τε καὶ ἀναλαβεῖν· ἣν μετὰ μικρὸν ἐρῶ, τὴν αἰτίαν πρῶτον ὑμῖν ἀποδειξάμενος, μᾶλλον δὲ τὴν ἀνάγκην, δι' ἣν καὶ τοῦτο πρακτέον ἡμῖν.

543 “Ἴστε δήπου τοὺς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ῥηθέντας ὑπὸ τοῦ δημάρχου λόγους, [c] ὅτι ἤρετο τῶν ὑπάτων τὸν ἕτερον τοῦτον Οὐεργίνιον, ἥντινα γνώμην ἔχει περὶ τῆς κληρουχίας, πότερα τοῖς μὲν πολίταις συγχωρεῖ διανέμειν τὰ δημόσια, τοῖς δὲ συμμάχοις οὐκ ἐᾷ· ἢ τῶν κοινῶν τῶν ἡμετέρων [d] οὐδὲν ἡμῖν συγχωρεῖ μέρος λαγχάνειν; καὶ οὗτος ὡμολόγησε [e] ὃ καθ' ἡμᾶς μέρος οὐ κωλύειν τῆς κληρουχίας, ἐὰν πᾶσι ταῦτα κράτιστα εἶναι δοκῇ· καὶ ἡ συγχώρησις ἥδε τούς τε δημάρχους ἐποίησεν ἡμῖν συναγωνιστὰς, καὶ τὸν δῆμον ἐπιεικέστερον. [f] τί οὖν παθόντες, ἃ τότε συνεχωρήσαμεν νῦν ἀναθησόμεθα; ἢ τί πλέον ἡμῖν ἔσται τὰ γενναῖα καὶ τὰ καλὰ πολιτεύματα καὶ ἄξια τῆς ἡγεμονίας πολιτευομένοις, ἐὰν μὴ πείθωμεν τοὺς χρησομένους; οὐ πείσομεν δέ. καὶ τοῦτο οὐδεὶς ὑμῶν ἀγνοεῖ. [g] χαλεπώτεροι γὰρ ἂν τῶν μὴ τυγχανόντων ἀπαντήσειαν οἱ ψευσθέντες τῆς ἐλπίδος, καὶ τὰ ὁμολογηθέντα μὴ κομιζόμενοι. οἰχήσεται δὴ πάλιν [h] φέρων αὐτοῖς ὁ τὰ πρὸς ἡδονὴν πολιτευόμενος, καὶ οὐδὲ τῶν δημάρχων τις ἔτι μεθ' ἡμῶν στήσεται. τί οὖν ὑμῖν πράττειν παραινῶ, καὶ τί προστίθημι τῇ Ἀππίου γνώμῃ, μάθετε· ἀλλὰ μὴ προεξαναστῆτε, μηδὲ θορυβήσητε, πρὶν πάντα ἀκούσητε ἃ λέγω. τοῖς αἱρεθησομένοις ἐπὶ τὴν ἐξέτασιν τῆς χώρας, καὶ περιορισμὸν, εἴτε δέκα ἀνδράσιν, [i] εἴτε ὅσοις δή ποτε, ἐπιτρέψατε διαγνῶναι τίνα τε αὐτῆς δεῖ, καὶ ὁπόσην κοινὴν εἶναι πάντων, καὶ κατὰ πενταετίαν μισθουμένην αὔξειν [k] τὰς τοῦ δημοσίου προσόδους· ὁπόσην τε αὖ καὶ ἥντινα τοῖς δημόταις ἡμῶν διαιρεθῆναι· ἣν δ' ἂν ἐκεῖνοι κληροῦχον ἀποδείξωσι γῆν, ὑμᾶς διαγνόντας, εἴτε ἅπασιν, [l] εἴτε οἷς δὴ οὐκ ἔστι κλῆρος, εἴτε τοῖς ἐλάχιστον ἔχουσι τίμημα, εἴτε ὅπως ἂν βούλησθε, [m] κατανεῖμαι· τούς τε ὁριστὰς αὐτῆς ἄνδρας, καὶ τὸ ὑμέτερον ψήφισμα, ὃ περὶ τῆς κληρουχίας ἐξοίσετε, [n] καὶ τὰ ἄλλα ὅσα δεῖ γενέσθαι, ἐπειδὴ βραχὺς ὁ λειπόμενός ἐστι τῆς ἀρχῆς τοῖς ὑπάτοις χρόνος, τοὺς [o] εἰσιόντας ὑπάτους ὡς ἂν αὐτοῖς κράτιστα δοκῇ ἕξειν, ἐπιτελέσαι. οὔτε γὰρ ὀλίγων τηλικαῦτα πράγματα δεῖται χρόνων, οὔτε ἡ

Per. Jul. 4230. Ante Chr. 484. Olymp. 73/74 4/1. V. C. Cat. 268 Var. 270.

“ex aliorum detrimentis majorem voluptatem capere quam ex ſuis commodis. Non tamen (ut opinor) ſatis eſt, ſi hoc utrumque in S C. ſcribatur, ſed & alio officio plebem demerendam reficiendamque arbitror, de quo paullo poſt dicam; ubi prius cauſſam vobis oſtendero, imo potius neceſſitatem, cur hoc quoque nobis ſit faciendum.

LXXV.

¶ Scitis ſane verba in concione à tribuno facta, quum ex altero conſule iſto Virginio quæſivit quidnam ſentiret de illa agrorum diviſione, utrum civibus quidem *Romanis* agrum publicum dividi permitteret, ſociis vero non pateretur; an ne nobis quidem noſtrorum communium agrorum partem ſorte datam accipere permitteret? iſtumque reſpondiſſe ſe non impedire quo minus ager nobis divideretur, ſi hoc optime factum omnibus videretur: atque hac permiſſione & tribunos nobis adjunctos, & plebem mitiorem redditam. Quamnam igitur ob cauſſam ea quæ tunc conceſſimus, nunc denegabimus? aut quam majorem utilitatem generoſa & præclara imperioque digna inſtituta noſtra nobis afferent, niſi eorum uſum perſuaſerimus? non perſuadebimus autem. & hoc nemo veſtrum ignorat. Qui enim ſpe ſua fuerint fruſtrati, nec res ſibi promiſſas acceperint, multo infenſiores nobis erunt, quam illi qui nihil impetrare poſſunt. Iterum igitur veniet aliquis, qui, remp. ad eorum voluntatem adminiſtrans, *leges* ipſis gratas feret, nec ullus tribunus plebis amplius à nobis ſtabit. Quid igitur vobis faciendum cenſeam, & quid Appii ſententiæ addam, audite: ſed ne ſurgatis, neve tumultum excitetis, antequam omnia, quæ dicam, audieritis. Illis qui ad agrum inſpiciendum & metandum eligentur, ſive decemviri, ſive quotcunque ſint futuri, permittite ut diſcernant, quænam ejus pars, & quanta ad remp. pertinere debeat, ut in quinquennium locata publicos reditus augeat; item quantum agri, & quem plebi noſtræ dividere oporteat. Quem vero agrum illi dividendum plebi aſſignarint, *ſuadeo ut* ubi de eo cognoveritis, ſive omnibus, ſive iis tantum qui nullam agri portionem habent, ſive iis quorum cenſus eſt minimus, ſive etiam quomodocunque vobis placuerit, eum dividatis; atque finitorum creationem, & veſtrum S C. quod de agris dividendis eſtis facturi, & alia quæcunque ſunt facienda (quoniam tempus quod horum conſulum magiſtratui ſupereſt breve eſt) ſequentibus coſſ. committenda cenſeo, ut iſti quod maxime è rep. videbitur, faciant. neque enim tanta negotia brevi temporis ſpatio indigent, neque

“coſſ.

a Ἀλλὰ καὶ δι' ἄλλης *Vat.* b Θεραπείας μετρίας *Vat.* atque ita in *Lapi Cod.* nam vertit *moderata cultione.* c Ὅτε ἤρετο *Vat.* quod maluit etiam *Sylb.* d Rectius οὐδ' ἡμῖν in [*Vat.* &] *Lapi Cod.* ut ſupra in tribuni oratione, p. 518. v. 35. ἀξιῶν οὐδ' ἡμῖν αὐτοῖς διανέμειν τὰ κοινά. *Rom. Cod.* habet ἢ τῶν κοινῶν καὶ ἡμετέρων οὐδὲν ἡμῖν συγχωρεῖ μέρος λαμβάνειν, *de communibus & noſtris nullam nobis portionem accipere concederet. Sylb.* e *Lapus* vertit, *ſortitionem ſe inter nos non prohibere.* ubi ſi τὸ καθ' ἡμᾶς μέρος abſolute accipere velis pro, *quod ad nos attineat*, accuſ. caſu legendum erit τὴν κληρουχίαν. at ſi periphraſtice accipiamus pro τοὺς ἡμῶν δημότας ut v. 35. loquitur, nulla mutatione opus erit. *Sylb.* f Τί ἂν μαθόντες *Vat.* g *Lapi* verſio hanc lectionem agnoſcit. Sed poſſis genitivum τῶν μὴ τυγχανόντων etiam partitive accipere, ut ſenſus ſit; inter eos qui cupitis fruſtrantur, gravius commoveri eos quo & ſpe ſua & promiſſis ſibi factis eluduntur. *Gelenius* hoc modo legiſſe videtur, χαλεπώτεροι γὰρ ἂν τῶν μὴ τυγχανόντων καὶ τῆς ἐλπίδος ψευσθέντων, ἀπαντήσειαν οἱ τὰ ὁμολογηθέντα μὴ κομιζόμενοι. *Sylb.* In *Cod. Vat.* Χαλεπώτεροι γὰρ ἂν τῶν μὴ τυγχανόντων ἀπαντήσειαν οἱ ψευσθέντες &c. h Νόμους deſiderari exiſtimat *Portus.* In *Cod. Vat.* Φέρων αὐτούς. ita plane in *Lapi Cod.* nam vertit, *ferens eos* &c. i Εἴθ' ὅσοις *Vat.* k Τὰς τοῦ ταμείου προσόδους· ὁπόσην τ' ἂν *Vat.* l Εἴθ' ὅσοις *Vat.* m In *Ed. Steph.* & *Lapi Cod.* nulla diſtinctio poſt κατανεῖμαι. errore plane manifeſto. Rectius in *Cod. Vat.* κατανεῖμαι· τοὺς δὲ ὁριστάς. n Καὶ τ' ἄλλα *Vat.* o Uſitatius ἐπιόντας.

Per. Jul. 4230. *Ante Chr.* 484. *Olymp.* 73/74. 4/1. *V. C. Cat.* 268. *Var.* 270.

"coſſ. iſti inter ſe diſſidentes prudentius pro-"ſpicient quid ſit utile, quam qui poſt eos "creabuntur, ſi modo illi (uti ſperamus) con-"cordes fuerint. Multis autem in rebus dila-"tio eſt utilis, & minime periculoſa; & tem-"pus multa unius diei ſpatio mutat; & ma-"giſtratuum remp. adminiſtrantium concor-"dia omnium bonorum civitatibus cauſſa eſſe "ſolet. Atque hæc eſt mea ſententia: ſed ſi-"quis aliam meliorem habet, eam dicat.

LXXVI. ¶ Quum autem is finem dicendi feciſſet, ab omnibus qui aderant magnis laudibus eſt exceptus: omneſq; qui poſt eum rogati fuerunt, in eandem ſententiam iverunt. Poſt hæc igitur tale S C. factum eſt: ut decemviri ex conſularibus natu maximi crearentur, qui agro publico terminato pronunciarent, quantum ejus locandum eſſet, & quantum plebi dividendum: cæterum & iis qui jus civitatis eſſent adepti, & ſociis, ſi quis ager communi militia poſtea partus fuiſſet, ſingulis portio, quæ ſorte illis obtigiſſet, ex fœdere daretur. decemvirorum vero creatio, & agrorum diviſio, & alia quæcunque eſſent agenda, ſequentibus coſſ. curæ eſſent. Hoc S C. ad populum relatum Caſſii conciones cohibuit, & inopum gliſcentem ſeditionem ulterius progredi non ſivit.

LXXVII. *Per. Jul.* 4231. *Ante Chr.* 483. *Olymp.* 74 1/2. *V. C. Cat.* 269. *Var.* 271. *Q. Fabio & Ser. Cornelio, Sp. coſſ. Caſſius in judicium vocatus & condemnatus tyrannidis.*

¶ Anno ſequenti, ſeptuageſimæ quartæ olympiadis initio, qua vicit in ſtadio Aſtyllus Syracuſanus, archonte Athenis Leoſtrato, Quinto Fabio & Servio Cornelio coſſ. *duo* patricii juvenes omnium nobiliſſimi, qui tum majorum dignitate, tum ſodalitiis *& clientelis*, ac opibus ſuis multum poterant, & qui ut juvenes nemini juniorum in publicis negotiis tractandis erant ſecundi, Cæſo Fabius, frater ejus qui tunc conſul erat, & Lucius Valerius Poplicola, frater ejus qui reges expulerat, eodem tempore quæſtores, ac ideo convocandæ concionis jus habentes, Sp. Caſſii, qui ſuperiore anno conſulatum geſſerat, & qui legis agrariæ auctor eſſe auſus fuerat, nomen ad populum detulerunt, tyrannidis affectatæ eum accuſantes, diemque ei dixerunt, qua apud populum cauſſam dicere juſſerunt. Quum autem ad diem dictam plurima turba confluxiſſet, convocata ad concionem multitudine, hominis manifeſta acta nihil boni in ſe habuiſſe prolixa oratione demonſtrarunt. Ac primum quidem quod Latinis, qui ſe jure civitatis donari ſatis habebant, & magnæ ſuæ felicitati tribuebant ſi modo hoc quoq; impetrarent, non ſolū jus civitatis, quod petebant, in ſuo conſulatu largitus fuiſſet, ſed etiam tertiam prædæ partem, ſi communis eſſet militia, dari decreviſſet: deinde, quod Hernicos (quibus bello ſubactis ſatis eſſe debebat, ſi & agri ſui parte aliqua mulctati non fuiſſent) amicos pro ſubditis, & ci-

"νῦν [a]στασιάζουσα ἀρχὴ φρονιμώτερον ἂν καταμάθοι τὰ "συμφέροντα τῆς μετὰ ταύτην ἀποδειχθησομένης, ἐὰν "ἐκείνη γε, ὥσπερ ἐλπίζομεν, ὁμονοῇ. χρήσιμον δὲ πρᾶ-"γμα ἐν πολλοῖς καὶ ἥκιστα σφαλερὸν ἀναβολή· καὶ πολλὰ "ὁ χρόνος ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ μεθατίθησι· καὶ τὸ μὴ [a]στασιά-"ζον τοῖς προεστηκόσι τῶν κοινῶν, ἁπάντων ἀγαθῶν ἐν ταῖς "πόλεσιν αἴτιον. ἐγὼ μὲν δὴ ταύτην ἀποφαίνομαι γνώμην· "εἰ δέ τις ἄλλο κρεῖττον εἰσηγεῖται, λεγέτω.

Παυσαμένου δὲ αὐτοῦ, πολὺς ἔπαινος ἐκ τῶν παρόντων ἐγένετο, [b]καὶ οὐδὲ εἷς τῶν μετ᾽ ἐκεῖνον ἐρωτηθέντων, ἑτέραν γνώμην ἀποφαίνεται. 544 γράφεται δὴ μετὰ ταῦτα τὸ τῆς βουλῆς δόγμα τοιόνδε· ἄνδρας ἐκ τῶν ὑπατικῶν [c]ἀποδειχθῆναι δέκα τοὺς πρεσβυτάτους, οἵτινες ὁρίσαντες τὴν δημοσίαν χώραν, ἀποδείξουσιν ἥν τε δεῖ μισθοῦσθαι, καὶ ὅσην τῷ δήμῳ διαιρεθῆναι· τοῖς δὲ ἰσοπολίταις τε καὶ συμμάχοις, ἐάν τινα ὕστερον ἐπικτήσωνται κοινῇ στρατευσάμενοι, τὸ ἐπιβάλλον ἑκάστοις κατὰ τὰς ὁμολογίας ὑπάρχειν μέρος· τὴν δὲ αἵρεσιν τῶν ἀνδρῶν, καὶ τὴν διανομὴν τῶν κλήρων, καὶ τἄλλα ὅσα δεῖ γενέσθαι, τοὺς εἰσιόντας ἐπιτελέσαι ὑπάτους. τοῦτο τὸ δόγμα εἰς τὸν δῆμον εἰσενεχθὲν τόν τε Κάσσιον ἔπαυσε τῆς δημαγωγίας, καὶ τὴν ἀναρριπιζομένην ἐκ τῶν πενήτων στάσιν οὐκ εἴασε περαιτέρω προελθεῖν.

Τῷ δὲ ἑξῆς ἐνιαυτῷ τῆς ἑβδομηκοστῆς καὶ τετάρτης ὀλυμπιάδος ἐνεστώσης, ἣν ἐνίκα στάδιον Ἄστυλλος Συρακούσιος, Ἀθήνησι δὲ ἄρχων ἦν Λεώστρατος, Κοΐντου Φαβίου, καὶ Σερουΐου Κορνηλίου τὴν ὑπατείαν παρειληφότων, ἄνδρες ἐκ τῶν πατρικίων, νέοι μὲν ἔτι τὴν ἡλικίαν, [d]ἐπιφανέστατοι δὲ τῶν ἄλλων, κατά τε ἀξιώσεις προγόνων [e]καὶ κατὰ τὰς ἑταιρείας τε καὶ πλούτους μέγα δυνάμενοι, καὶ ὡς νέοι τὰ πολιτικὰ πράττειν οὐδενὸς τῶν ἐν ἀκμῇ χείρους, Καίσων Φάβιος ἀδελφὸς τοῦ τότε ὑπάτου ὄντος, καὶ Λεύκιος Οὐαλέριος Ποπλικόλας [f]ἀδελφὸς τοῦ καταλύσαντος τοὺς βασιλεῖς, τὴν ταμιευτικὴν ἔχοντες ἐξουσίαν κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον, καὶ διὰ τοῦτο ἐκκλησίαν συνάγειν ὄντες κύριοι, τὸν ὑπατεύσαντα [g]τῷ πρόσθεν ἐνιαυτῷ Σπόριον Κάσσιον, καὶ τολμήσαντα [h]τοὺς περὶ διανομῆς εἰσηγήσασθαι νόμους, εἰσήγγειλαν εἰς τὸν δῆμον ἐπὶ τυραννίδος αἰτίᾳ· καὶ προειπόντες ἡμέραν ῥητὴν, ἐκάλουν αὐτὸν ὡς ἐπὶ τοῦ δήμου τὴν δίκην ἀπολογησόμενον. ὄχλου δὲ πλείστου συναχθέντος εἰς τὴν ἀποδειχθεῖσαν ἡμέραν, συγκαλέσαντες εἰς ἐκκλησίαν τὸ πλῆθος, τά τε ἐμφανῆ τοῦ ἀνδρὸς [i]ἔργα ἐπ᾽ οὐδενὶ χρηστῷ γενόμενα διεξῄεσαν· ὅτι Λατίνοις μὲν πρῶτον, οἷς [k]ἀπέχρη πολιτείας κοινῆς ἀξιωθῆναι, μέγα εὐτύχημα ἡγουμένοις εἰ καὶ ταύτης τύχοιεν, οὐ μόνον ἣν ᾔτουν [l]ἰσοπολιτείαν ὕπατος ὢν ἐχαρίσατο, ἀλλ᾽ ἔτι καὶ τῶν ἐκ τοῦ πολέμου λαφύρων, [m]ἐὰν κοινῇ γένηται στρατιὰ, τὴν τρίτην ἐψηφίσατο δίδοσθαι· ἔπειτα Ἕρνικας, οὓς πολέμῳ χειρωθέντας ἀγαπᾷν [n]ἔχρην, εἰ μὴ καὶ τῆς αὐτῶν χώρας ἀφαιρέσει τινὶ ζημιωθεῖεν, φίλους μὲν ἀντὶ ὑπηκόων ἐποίησε,

a Στασιάζοι ἐν τοῖς *Vat.* *b* Καὶ οὐθεὶς τῶν *Vat.* *c* Δέκα ἀποδειχθῆναι & mox v. 23. τῷ δ᾽ ἑξῆς in *Cod. Vat* *d* Scribo ἐπιφανέστατοι δὲ τῶν ἄλλων κατά γε ἀξιώσεις προγόνων. ut poſt hunc genitivum ὑποστιγμὴ ponatur, & ſequentia καὶ κατὰ τὰς ἑταιρείας τε καὶ πλούτους cum μέγα δυνάμενοι jungantur. Pro hac mea lectione facit omnino locus alter *Dionyſii*, γένους τε ἀξιώσει λαμπρότατοι, καὶ ἑταιρείαις μεγάλα δυνάμενοι. *Steph.* *e* Καὶ διὰ τὰς ἑταιρείας *Vat.* *f* Ita etiam in [*Vat.* &] *Lapi Cod.* Sed *Glareanus* mavult, *ex fratre* (*ſc.* Marco Valerio) *nepos*, ἀδελφιδοῦς ſeu ἀδελφόπαις. itidemque *Gelenius.* Atque hoc ipſum (inquit *Sylb.*) manifeſtum eſſe videtur ex iis quæ ſequuntur infra p. 553. [juxta *Ed. Sylb.*] *g* Τῷ πρόσθ᾽ ἐνιαυτῷ *Vat.* *h* Τοὺς περὶ τῆς διανομῆς *Vat.* *i* Ἔργα ὡς ἐπ᾽ οὐδενὶ *Vat.* *k* Perperam in *Ed. Steph.* ἀπέχειν. *l* In *Ed. Steph.* ὑπατείαν. Πολιτείαν *Vat.* atque ita legiſſe videtur *Lapus*, qui male vertit, *civilitatem.* Suam lectionem tuetur *Sylburgius* ex p. 516. v. 43. & p. 519. v. 11. Verum πολιτείαν malim, ſi vox κοινὴν (quæ ſupra v. 42. exprimitur) cum ea ſubaudiatur. *m* Rectius forſan ἐὰν κοινὴ γένηται στρατεία. *Sylb.* *n* Ἐχρῆν uſitatius, *Sylb.*

Per. Jul. 4231. Ante Chr. 483. Olymp. 74½. V. C. Cat. 269. Var. 271.

ἐποίησε, [a] πολίτας τε ἀντὶ ὑποτελῶν, γῆς τε καὶ λείας, [b] ἣν ἐὰν ἐκ παντὸς κτήσωνται, τὴν ἑτέραν ἔταξε λαμβάνειν τρίτην μερίδα. ὥστε μεριζομένων εἰς τρεῖς κλήρους τῶν λαφύρων τοὺς μὲν ὑπηκόους τε καὶ ἐπήλυδας διμοιρίας λαμβάνειν, τοὺς δὲ αὐθιγενεῖς καὶ ἡγεμόνας τρίτην μερίδα. ἐκ 545 δὲ τούτου δυοῖν τῶν ἀτοπωτάτων θάτερον ἐπεδείκνυσαν αὐτοῖς συμβησόμενον, ἐάν τινας ἑτέρους διὰ πολλὰς καὶ μεγάλας εὐεργεσίας προέλωνται ταῖς αὐταῖς τιμῆσαι δωρεαῖς, αἷς Λατίνους τε ἐτίμησαν, καὶ τοὺς μηδ᾽ ὁτιοῦν ἀγαθὸν ἀποδειξαμένους Ἕρνικας. μιᾶς γὰρ καταλειπομένης αὐτοῖς τρίτης μερίδος, ἢ οὐχ ἕξειν ὅ,τι δώσουσιν ἐκείνοις μέρος, ἢ τὰ ὅμοια ψηφισαμένους, μηδὲν ἑαυτοῖς καταλείψειν. [c] Πρὸς δὲ τούτοις, διεξῄεσαν ὅτι δημεῦσαι τὰ κοινὰ τῆς πόλεως ἐπιβαλλόμενος, οὔτε τῆς βουλῆς ψηφισαμένης, οὔτε τῷ συνυπάτῳ δοκοῦν, βίᾳ κυροῦν ἐμέλλησε τὸν νόμον, ὃς οὐ καθ᾽ ἓν τοῦτο μόνον ἦν ἀσύμφορος τε καὶ ἄδικος, ὅτι προβουλεῦσαι δέον τὸ συνέδριον. καὶ εἰ δόξειεν ἐκείνῳ, κοινὴν ἁπάντων εἶναι τῶν ἐν τέλει τὴν φιλανθρωπίαν, ἑνὸς ἀνδρὸς ἐποίει τὴν χάριν· ἀλλὰ καὶ κατ᾽ ἐκεῖνο τὸ πάντων σχετλιώτατον, ὅτι λόγῳ μὲν δόσις ἦν τοῖς πολίταις τῆς δημοσίας χώρας, ἔργῳ δὲ ἀφαίρεσις, Ῥωμαίων μὲν τῶν κτησαμένων αὐτήν, μίαν μοῖραν ληψομένων, Ἑρνίκων δὲ καὶ Λατίνων, ἧς οὐθὲν αὐτοῖς μετῆν, τὰς δύο· καὶ ὡς οὐδὲ τοῖς δημάρχοις ἐναντιωθεῖσι, καὶ παραλύειν [d] θάτερον ἐκ τοῦ νόμου ἀξιοῦσι μέρος τὸ κατὰ τὴν ἰσομοιρίαν τῶν ἐπηλύδων, ἐπείσθη, ἀλλὰ καὶ δημάρχοις, καὶ συνυπάτῳ, καὶ βουλῇ, καὶ πᾶσι τοῖς ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ τὰ κράτιστα βουλευομένοις, τἀναντία πράττων διετέλεσε. διεξελθόντες δὲ ταῦτα, καὶ μάρτυρας αὐτῶν ἅπαντας τοὺς πολίτας ποιησάμενοι, μετὰ τοῦτο ἤδη καὶ τὰς ἀπορρήτους τῆς τυραννίδος παρείχοντο πίστεις, ὡς [e] χρήματά τε συνενέγκαιεν αὐτῷ Λατῖνοι καὶ Ἕρνικες, καὶ ὅπλα παρασκευάσαιντο, καὶ συμπορεύοιντο ὡς αὐτὸν οἱ θρασύτατοι τῶν ἐν ταῖς πόλεσι νέων, ἀπόρρητά τε ποιούμενοι βουλευτήρια, καὶ πολλὰ πρὸς τούτοις ἕτερα ὑπηρετοῦντες, καὶ παρείχοντο [f] τοὺς τούτων μάρτυρας πολλοὺς μὲν ἀστούς, [g] πολλοὺς δὲ ἐκ τῶν ἄλλων συμμαχίδων πόλεων, οὔτε φαύλους οὔτε ἀφανεῖς. οἷς ἐπίστευσεν ὁ δῆμος, καὶ οὔτε λόγοις ἔτι ὑπαχθείς, οὓς ὁ ἀνὴρ ἐκ πολλῆς παρασκευῆς συγκειμένους διέθετο, οὔτε οἴκτῳ ἐνδούς, τριῶν μὲν αὐτῷ παίδων μεγάλην παρεχόντων εἰς ἔλεον ἐπικουρίαν, [h] πολλῶν δὲ ἄλλων συγγενῶν τε καὶ ἑταίρων συνολοφυρομένων, οὔτε τῶν κατὰ πολέμους ἔργων, δι᾽ οὓς ἐπὶ μέγιστον ἦλθε τιμῆς, φειδώ τινα [i] ποιησάμενος, καταψηφίζεται τὴν δίκην. οὕτως τε ἄρα ἦν πικρὸς πρὸς τὸ τῆς τυραννίδος ὄνομα, ὥστε οὐδὲ ἐν τῷ τιμήματι τῆς δίκης μετρίᾳ ὀργῇ ἐχρήσατο πρὸς αὐτόν, ἀλλὰ θανάτου ἐτίμησεν. εἰσῄει γὰρ αὐτὸν δέος μὴ φυγὰς ἐλαθεὶς ἐκ τῆς πατρίδος, ἀνὴρ στρατηγῆσαι πολέμους τῶν τότε δεινότατος, ὅμοια δράσῃ 546 Μαρκίῳ, τά τε φίλια [k] διαβαλών, καὶ τὰ ἐχθρὰ συν-

ves pro ſtipendiariis feciſſet, & agri ac prædæ, quæcunque parta *in poſterum* eſſet, aliam tertiam partem accipere ſtatuiſſet. ita ut præda trifariam diviſa, ſubditi & advenæ duas partes acciperent, ipſi vero indigenæ & domini tertiam. Hinc autem è duobus abſurdiſſimis alterutrum ipſis eventurum demonſtrabant, ſi quos alios ob multa & magna in ſe merita iiſdem donis honorare vellent, quibus Latinos honorarant, & Hernicos, quorum ne vel minima quidem in pop. Rom. merita extarent. Quum enim ipſis una tantum tertia eſſet reliqua, aut non habituros quam illis partem darent, aut ſi eadem eis decernant, nihil ſibi ipſis relicturos.

LXXVIII. ¶ Præterea dixerunt eum, quum ſibi propoſuiſſet bona civitatis publicare, nec ex S C. nec ex collegæ conſenſu, vi legem perferre conatum fuiſſe: quæ non iſto tantum nomine pernicioſa & injuſta erat, quod, quum debuiſſet S C. præcedere, &, ſi patribus placuiſſet, ita demum iſtud beneficium omnium magiſtratuum commune eſſe, ipſe tamen illud ad unum hominem tranſtuliſſet; ſed etiam eo quod omnium erat graviſſimum, quia verbis quidem ager publicus gratis dividebatur civibus, ſed re ipſa Romanis qui eum quæſierant auferebatur; quod unam tantum partem accepturi eſſent, Hernici vero & Latini, ad quos is ager nihil pertinebat, duas; & quod ne tribunis quidem intercedentibus, & alterum legis caput, in quo agebatur de æqualitate partium advenis concedenda, tolli poſtulantibus, paruiſſet, ſed & tribunis & collegæ & ſenatui omnibuſque optime reip. conſulentibus pertinaciter adverſatus eſſet. His autem enarratis, atque omnium civium teſtimonio confirmatis, poſtea arcana etiam tyrannidis argumenta protulerunt, Latinos & Hernicos ei pecunias facta collatione dediſſe, & arma comparaſſe, & audaciſſimos quoſque illorum populorum juvenes eum ſectari, & conſilia occulta inire, multarumque aliarum rerum præterea illi miniſtros eſſe. Harum quoque rerum teſtes producebant multos cives, multoſque aliarum fœderatarum civitatum viros, nec contemnendos nec ignobiles. Quibus fidem habuit populus, nec amplius oratione motus quam ille compoſuerat & valde accurate præmeditatus fuerat, nec miſericordia flexus, quamvis trium ejus liberorum magnum eſſet momentum adjumentumque ad miſericordiam ei conciliandam, quamvis etiam multi alii tam cognati quam amici lugentes ei adeſſent, nec rerum in bellis geſtarum, ob quas ad maximos honores fuerat provectus, ulla ratione habita ut ei veniam daret, eum damnavit. Adeo autem infenſus erat tyrannidis nomini, ut ne in æſtimanda quidem pœna modum iræ ſervarit in eum, ſed eum capite damnarit. Verebatur enim ne ſi ex patria in exſilium pulſus fuiſſet, vir artibus imperatoriis omnium ætatis ſuæ præſtantiſſimus, idem faceret quod Marcius, & amicos criminaretur, & hoſtes concitaret, atque ita patriæ bellum graviſſimum

a Πολίτας δὲ *Vat.* b *Portus* malit ἣν ἄν. c Πρὸς δὴ τούτοις minus recte in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* d Ἐκ τοῦ νόμου θάτερον *Vat.* e Χρήματά τε ἂν συνενέγκαιεν manifeſto errore in *Cod. Vat.* f Τοὺς αὐτῶν μάρτυρας *Vat.* g Πολλοὺς δ᾽ ἐκ *Vat.* & mox οὔτ᾽ ἀφανεῖς. & v. 47. οὐδ᾽ ἐν τῷ. h Πολλῶν δὲ ἄλλων *Vat.* i Deeſt *Vat.* k Forſan rectius διαβάλλων præſ. temp. ut mox ſequitur συνιστάς. *Sylb.*

Per. Jul. 4231. *Ante Chr.* 483. *Olymp.* 74½. *V. C. Cat.* 269. *Var.* 271.

mum inferret. Quare, quum hoc judicium hunc habuiſſet exitum, quæſtores hominem ductum ad rupem foro imminentem, omnibus inſpectantibus, de ſaxo præcipitem dederunt. Hoc enim ſupplicium capite damnatorum tunc Romanis erat vulgare.

LXXIX. ¶ Quæ igitur de hoc homine traduntur, & ad fidem propius accedunt, hæc ſunt. Veruntamen & id quod minus eſt probabile (quando hoc quoque à multis creditur, & ſcriptis fide dignis proditur) ſilentio minime prætereundum eſt. Sunt igitur qui dicunt, quum adhuc conſilia tyrannidis, quæ ab eo affectabatur, omnibus eſſent incognita, primum patrem Caſſii ſuſpicione motum, cum rem accuratiſſime perquiſiſſet, ſenatum adiiſſe: deinde, quum filium eo venire juſſiſſet, ejus conſilia indicaſſe, eumque accuſaſſe, & ab ipſo quoque ſenatu damnatum domum duxiſſe, eumque interfeciſſe. Morum igitur aſperitas & inclementia patrum in filios ſontes, præcipue vero in ejus ſeculi Romanis, facit ut ne hæc quidem opinio videatur rejicienda: quoniam & ante Brutus, qui reges expulerat, ambos filios ex lege in maleficos lata capitali ſupplicio dignos judicavit, eoſque ſecuri * percuſſit, quod viderentur regum reditui favere. Et poſt illum Manlius, bello Gallico imperator, filium, egregiam operam in pugna navantem, fortitudinis quidem ergo coronis pro præmio fortitudini debitis ornavit: ſed contumaciæ crimen illi objiciens, quod in eo caſtello ubi collocatus fuerat non manſiſſet, ſed contra ducis imperium ad pugnam exiiſſet, ut ſtationis deſertorem necavit. Et multi alii patres, partim majoribus partim minoribus de cauſſis, nec filiis pepercerunt, nec eos ſunt miſerati. Propterea igitur (ut dixi) hanc opinionem, quaſi parum probabilem, rejiciendam eſſe non cenſeo: ſed alia argumenta non minimi momenti me retrahunt inde, & in alteram ſententiam traducunt; tum quia poſt Caſſii mortem & ædes ſolo æquatæ, & ad hanc uſque diem earum area vacua ſub dio relicta eſt extra Telluris ædem, quam poſtea pop. Rom. in quadam ejus parte exſtruxit, in via quæ ad Carinas fert; *tum quia* ejuſque bona publicata ſunt, unde & in aliis templis primitiæ *diis* dicatæ, atque etiam Cereri æneæ ſtatuæ, cum inſcriptione quæ declarat quorum bonorum ſint illæ primitiæ. Quod ſi pater ejus index ſimul & accuſator & punitor fuiſſet, nec ejus domus fuiſſet diruta, nec bona publicata. Apud Romanos enim filii patribus adhuc viventibus nihil proprium poſſident, ſed & ipſis pecuniis & corporibus filiorum patribus arbitratu ſuo uti permiſſum eſt. quare pop. Rom. ob filii delicta patri, qui tyrannidis ab eo affectatæ indicia detuliſſet, bona auferre, eaque

ἰςας, καὶ πόλεμον ἄσπειστον [a] ἐπαγάγῃ τῇ πατρίδι. τοῦτο δὲ τέλος τῆς δίκης λαβούσης, ἀγαγόντες οἱ ταμίαι τὸν ἄνδρα ἐπὶ τὸν ὑπερκείμενον τῆς ἀγορᾶς κρημνὸν, ἁπάντων ὁρώντων, ἔρριψαν κατὰ τῆς πέτρας. αὕτη γὰρ ἦν τοῖς τότε Ῥωμαίοις ἐπιχώριος τῶν ἐπὶ θανάτῳ ἁλόντων ἡ κόλασις.

Ὁ μὲν οὖν πιθανώτερος τῶν [b] παραδεδομένων ὑπὲρ τοῦ ἀνδρὸς λόγων, [c] τοιόσδε ἦν. δεῖ δὲ καὶ τὸν ἧττον πιθανὸν, ἐπειδὴ κἀκεῖνος πεπίστευται ὑπὸ πολλῶν, καὶ ἐν γραφαῖς ἀξιοχρέοις φέρεται, μὴ παρελθεῖν. [d] λέγεται δέ τισιν ὡς ἀδήλου πᾶσιν οὔσης ἔτι τῆς ὑπ' αὐτοῦ συσκευαζομένης τυραννίδος, πρῶτος ὑποπτεύσας ὁ πατὴρ τοῦ Κασσίου, καὶ διὰ τῆς ἀκριβεστάτης βασάνου τὸ πρᾶγμα ἐξετάσας, ἧκεν ἐπὶ τὴν βουλήν· ἔπειτα κελεύσας ἐλθεῖν τὸν υἱὸν, μηνυτής τε καὶ κατήγορος αὐτοῦ ἐγένετο· καταγνώσης δὲ καὶ τῆς βουλῆς, ἀγαγὼν αὐτὸν εἰς τὴν οἰκίαν, ἀπέκτεινεν. τὸ μὲν οὖν πικρὸν καὶ ἀπαραίτητον τῆς τῶν πατέρων ὀργῆς εἰς [e] τοὺς ἀδικοῦντας, καὶ μάλιστα ἐν τοῖς τότε Ῥωμαίοις, οὐδὲ ταύτην ἀπωθεῖται τὴν πρόφασιν· ἐπεὶ καὶ πρότερον Βροῦτος, ὁ τοὺς βασιλεῖς ἐκβαλὼν, ἀμφοτέρους τοὺς υἱοὺς ἐδικαίωσε κατὰ τὸν τῶν κακούργων νόμον ἀποθανεῖν, καὶ πελέκεσι τοὺς αὐχένας ἀπεκόπησαν, ὅτι συμπράττειν τοῖς βασιλεῦσιν ἐδόκουν τὴν κάθοδον. καὶ μετὰ ταῦτα Μάλλιος, ὁ τῷ [f] Γαλατικῷ πολέμῳ στρατηγῶν, τὸν υἱὸν ἀριστεύοντα κατὰ πόλεμον, τῆς μὲν ἀνδρίας ἕνεκα τοῖς [g] ἀριστείοις στεφάνοις ἐκόσμησεν· ἀπείθειαν δὲ [h] ἐπικαλῶν, ὅτι οὐκ ἐν ᾧ ἐτάχθη φρουρίῳ ἔμεινεν, ἀλλὰ παρὰ τὴν ἐπιταγὴν τοῦ ἡγεμόνος, ἐξῆλθεν ἀγωνιούμενος, ὡς λειποτάκτην ἀπέκτεινε. καὶ ἄλλοι πολλοὶ πατέρες, [i] οἱ μὲν ἐπὶ μείζοσιν, οἱ δὲ ἐπ' ἐλάττοσιν αἰτίαις, οὔτε φειδὼ τῶν παίδων, οὔτε ἔλεον ἔσχον. κατὰ μὲν δὴ τοῦτο οὐκ ἀξιῶ, ὥσπερ ἔφην, προβεβλῆσθαι τὸν λόγον, [k] ὡς οὐ πιθανόν· ἐκεῖνα δέ με ἀνθέλκει [l] τεκμήρια ὄντα οὐκ ἐλάχιστα, καὶ πρὸς τὴν ἑτέραν ἄγει συγκατάθεσιν, ὅτι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κασσίου ἥ τε οἰκία κατεσκάφη, καὶ μέχρι τοῦδε ἀνεῖται ὁ τόπος αὐτῆς αἴθριος, ἔξω τοῦ νεὼ τῆς Γῆς, ὃν [m] ὕστερον ἡ πόλις κατεσκεύακε χρόνοις ἐν μέρει τινὶ αὐτῆς, κατὰ τὴν ἐπὶ [n] Καρίνας φέρουσαν ὁδὸν, καὶ τὰ χρήματα αὐτοῦ τὸ κοινὸν [o] ἀπέλαβεν· ἐξ ὧν ἀπαρχὰς ἐν ἄλλοις τε ἱεροῖς ἀνέθηκε, καὶ δὴ καὶ τῇ Δήμητρι τοὺς χαλκέους ἀνδριάντας, ἐπιγραφαῖς δηλοῦντας ἀφ' ὧν εἰσι χρημάτων ἀπαρχαί. εἰ δέ γε ὁ πατὴρ [p] μηνυτής τε, καὶ κατήγορος, καὶ κολαστὴς [q] ἐγένετο αὐτοῦ, οὔτε ἂν ἡ οἰκία αὐτοῦ κατεσκάφη, οὔτε ἡ οὐσία ἐδημεύθη. Ῥωμαίοις γὰρ οὐθὲν ἴδιόν ἐστι κτῆμα ζώντων ἔτι τῶν πατέρων, ἀλλὰ καὶ τὰ χρήματα καὶ τὰ σώματα τῶν παίδων ὅ,τι βούλονται διατιθέναι τοῖς πατράσιν ἀποδέδοται. ὥστε οὐκ ἂν δήπου τὴν τοῦ πατρὸς οὐσίαν τοῦ μηνύσαντος τὴν τυραννίδα, ἐπὶ τοῖς τοῦ παιδὸς ἀδικήμασιν ἀφαιρεῖσθαι καὶ δημεύειν ἡ πόλις ἠξίου. 547

διὰ

a Επάγοι *Vat.* b Παραδιδομένων *Vat.* c Τοιός δὲ ἐστὶ. *Vat.* d Λέγεται δὴ ποιν *Vat.* quo modo & in *Lapi Cod.* nam vertit, *dicitur itaque à quibuſdam.* e Poſt τοὺς ἀδικοῦντας deſideratur υἱούς. *Lapus* vertit, *in lædentes remp. filios*: ut legiſſe videatur, εἰς τοὺς ἀδικοῦντας τὴν πόλιν υἱούς. *Sylb.* f Cum *Salluſtio* errare videtur, qui tradit, *Manlium bello Gallico filium ſuum, quod is contra imperium in hoſtem pugnaverat, necari juſſiſſe.* nam hoc ipſum *bello Latino* accidiſſe ex aliorum auctoritate certiſſimum eſt. Verum, cum verba *Dionyſii*, κατὰ πόλεμον, indefinita ſint; non neceſſe eſt ut de *bello Gallico* intelligantur. g Tertium nunc occurrunt hi dativi, τοῖς ἀριστείοις στεφάνοις, non ſine mendi ſuſpicione: nam legendum videtur vel ἀριστείας, vel ἀστείοις, ſive ἀστικοῖς, ut intelligatur vel corona fortitudinis, vel corona civica. *Sylb.* h Legendum fortaſſis ἐγκαλῶν. *Sylb.* i Οἱ μὲν ἐπὶ μείζοσιν αἰτίαις, οἱ δ' ἐπ' ἐλάττοσιν, οὔτε &c. in *Cod. Vat.* k Ὡς ἀπίθανον *Vat.* l Τεκμηρίων ὄντα ἐλάχιστα *Vat.* m Ὑστέροις *Vat.* n Καῤῥήνας in *Ed. Steph.* [Καῤῥίνας *Vat.*] perperam; ut tum ex aliis aliorum ſcriptis perſpicitur, tum ex *Virgilio*, Æneid. 8. v. 361. *Sylb.* o Ανέλαβεν *Vat.* p Μηνυτής γε καὶ *Vat.* q Αὐτοῦ ἐγένετο, οὔτ' ἂν οἰκία αὐτοῦ *Vat.* * Ita vertit ac ſi legeretur ἀπεκόπησεν.

a Συγκα-

διὰ μὲν δὴ ταῦτα τῷ προτέρῳ [a] κατατίθεμαι τῶν λόγων μᾶλλον. ἔθηκα δὲ ἀμφοτέρους, ἵνα ἐξῇ τοῖς ἀναγνωσομένοις ὁποτέρῳ βούλονται τῶν λόγων προσέχειν.

Ἐπιβαλλομένων δέ τινων καὶ τοὺς παῖδας ἀποκτεῖναι τοῦ Κασσίου, δεινὸν τὸ ἔθος ἔδοξεν εἶναι τῇ βουλῇ, καὶ ἀσύμφορον. καὶ συνελθοῦσα, ἐψηφίσατο ἀφεῖσθαι τὰ μειράκια τῆς τιμωρίας, καὶ ἐπὶ πάσῃ ἀδείᾳ ζῆν, μήτε φυγῇ, μήτε ἀτιμίᾳ, μήτε ἄλλῃ συμφορᾷ ζημιωθέντα. καὶ ἐξ ἐκείνου τὸ ἔθος τοῦτο Ῥωμαίοις ἐπιχώριον γέγονεν ἕως τῆς καθ᾽ ἡμᾶς διατηρούμενον ἡλικίας, ἀφεῖσθαι [b] δὲ τιμωρίας ἁπάσης τοὺς παῖδας ὧν ἂν οἱ πατέρες ἀδικήσωσιν, ἐάν τε τυράννων ὄντες υἱοὶ τύχωσιν, ἐάν τε πατροκτόνων, ἐάν τε προδοτῶν· ὃ μέγιστόν ἐστι παρ᾽ ἐκείνοις ἀδίκημα. οἵ τε καταλῦσαι τὸ ἔθος τοῦτο ἐπιβαλόμενοι κατὰ τοὺς ἡμετέρους χρόνους, [c] τὴν συντέλειαν τοῦ Μαρσικοῦ τε καὶ ἐμφυλίου πολέμου, καὶ τοὺς παῖδας τῶν ἐπικηρυχθέντων ἐπὶ Σύλλα πατέρων ἀφελόμενοι τὸ [d] μετεῖναι τὰς πατρίους ἀρχὰς καὶ βουλῆς μετέχειν, καθ᾽ ὃν ἐδυνάστευον αὐτοὶ χρόνον, ἐπίφθονόν τε ἀνθρώποις, καὶ νεμεσητὸν θεοῖς ἔργον ἔδοξαν ἀποδείξασθαι. τοιγάρτοι δίκη μὲν ἐκείνοις σὺν χρόνῳ τιμωρὸς οὐ μεμπτὴ παρηκολούθησε, δι᾽ ἣν ἐκ μεγίστου τε αὐχήματος εἰς ταπεινότατον πτῶμα ἤχθησαν, καὶ οὐδὲ γένος τὸ ἐξ αὐτῶν, [e] ὅτι κατὰ γυναῖκας, ἔτι λείπεται. τὸ δὲ ἔθος εἰς τὸν ἐξ ἀρχῆς κόσμον ὁ τούτους καθελὼν ἀνὴρ ἀποκατέστησεν. [f] παρ᾽ Ἑλλήνων δὲ οὐχ οὕτως ἐνίοις ὁ νόμος ἔχει, ἀλλὰ τοὺς ἐκ τυράννων γενομένους οἱ μὲν συναποκτίννυσθαι τοῖς πατράσι δικαιοῦσιν, οἱ δὲ ἀειφυγίᾳ κολάζουσιν· ὥσπερ οὐκ ἐνδεχομένης τῆς φύσεως χρηστοὺς παῖδας ἐκ πονηρῶν πατέρων, ἢ κακοὺς ἐξ ἀγαθῶν γενέσθαι. ἀλλ᾽ ὑπὲρ μὲν τούτων, εἴτε ὁ παρ᾽ Ἑλλήνων ἀμείνων νόμος, εἴτε ὁ Ῥωμαίων ἔθος κρεῖττον, ἀφίημι τῷ βουλομένῳ σκοπεῖν· ἐπάνειμι δὲ ἐπὶ τὰ ἑξῆς.

Μετὰ γὰρ τὸν τοῦ Κασσίου θάνατον, οἱ μὲν αὐξάνοντες τὴν ἀριστοκρατίαν, θρασύτεροί τε καὶ ὑπεροπτικώτεροι τῶν δημοτικῶν ἐγεγόνεσαν· [g] οἱ δὲ, ἀφανεῖ τε δόξῃ φερόμενοι καὶ βίῳ εἰς ταπεινά, συνεστάλησαν, καὶ ὡς ἄριστον ἀπολωλεκότες φύλακα τοῦ δημοτικοῦ μέρους, πολλὴν ἄνοιαν ἑαυτῶν ἐπὶ τῇ καταδίκῃ κατηγόρουν. τούτου δὲ αἴτιον ἦν, ὅτι τὰ δόξαντα τῇ βουλῇ περὶ τῆς κληρουχίας οὐκ ἔπραττον οἱ ὕπατοι, δέον αὐ-
548 τοὺς ἄνδρας τε ἀποδεῖξαι δέκα τοὺς ὁριοῦντας τὴν γῆν, [h] γνώμην τε εἰσηγήσασθαι, πόσην τε αὐτῆς καὶ τίσι δεήσει νεμηθῆναι. συνῄεσάν τε πολλοὶ κατὰ συστροφὰς περὶ τῆς ἀπάτης ἑκάστοτε διαλεγόμενοι, καὶ ἐν αἰτίᾳ τοὺς προτέρους εἶχον δημάρχους, ὡς προδεδωκότας τὸ κοινόν· ἐκκλησίαι τε συνεχεῖς ὑπὸ τῶν τότε δημάρχων ἐγίνοντο, καὶ ἀπαιτήσεις τῆς ὑποσχέσεως. ταῦτα [i] συνειδότες οἱ ὕπατοι γνώμην ἐποιήσαντο πολέμων προφάσει τὸ παρακινοῦν ἐν τῇ πόλει μέρος καὶ ταραττόμενον· ἔτυχε γὰρ ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ λῃστηρίοις τε ὑπὸ τῶν πλησιοχώρων πόλεων καὶ κα-

publicare noluiſſet. Propterea igitur priorem opinionem ſequi malo. utramque tamen afferre volui, ut lectoribus utri earum velint adhærere liceat. *Per. Jul.* 423- *Ante Chr.* 48- *Olymp.* 74½. *V.C. Cat.* 269 *Var.* 271

¶ Quum autem nonnulli ipſos etiam Caſſii liberos interficere conarentur, hoc atrox & pernicioſum exemplum patribus eſt viſum. Itaque, quum in curiam convenillent, factum eſt S C. quo adoleſcentulis pœna eſt remiſſa; illiſque, nec exſilio mulctatis nec ignomin affectis, nec alia calamitate accepta, tut.. vivere conceſſum eſt. Et ab eo tempo.. que ad hanc noſtram ætatem hic mos R... perpetuo ſervatus eſt, ut nulla parentum delicta liberi ſuo ſupplicio luant; ſive illi ſint tyrannorum filii, ſive parricidarum, ..ve etiam proditorum: quod apud illos crimen eſt graviſſimum. Et qui hunc morem noſtris temporibus antiquare aggreſſi ſunt circa finem Marſici & civilis belli, quique liberis patrum Syllæ tempore proſcriptorum à paternis honoribus atque ſenatu prohibuerunt, quamdiu ipſi rerum potiebantur, facinus & hominum invidia & deorum indignatione dignum patrare viſi ſunt. Quapropter. temporis progreſſu pœna *ſcelerum* vindex non contemnenda eos eſt ſecuta, qua factum eſt ut ex altiſſimo gloriæ faſtigio in infimam fortunæ abjectæ conditionem deciderint, & ne eorum quidem genus, niſi per fœminas deductum, amplius ſit reliquum. Ille autem qui hos ſuſtulit, hunc morem ad priſtinum uſum revocavit. Cæterum apud nonnullos Græcos hoc haud ita moribus eſt receptum; ſed alii quidem, ut liberi tyrannorum una cum ipſis patribus necentur, æquum cenſent; alii vero eos perpetuo exſilio mulctant: quaſi natura non ferat, ut boni filii ex malis patribus, aut mali ex bonis naſcantur. Sed utrum Græcorum mos ſit melior, an Romanorum conſuetudo ſit præſtantior, hæc cuivis relinquo diſpicienda. Redeo autem ad hiſtoriæ ſeriem. LXXX.

¶ Poſt Caſſii mortem dominatus optimatum fautores ac amplificatores evaſerunt audaciores, & plebejos deſpicere cœperunt: obſcuri vero nominis & infimæ conditionis homines animos demiſerunt, &, ut optimo plebis propugnatore amiſſo, magnæ dementiæ judicium ſuum damnabant. Cujus rei hæc erat cauſſa, quod conſules S C. de agro dividendo non exſequebantur, quum tamen deberent decemviros agris finiendis creare, & ad ſenatum referre, quantum agri, & quibus eſſet dividendum. jamque multi cœtus fiebant hominum de fraude illa aſſidue conquerentium, & ſuperiores tribuni ut reip. proditores accuſabantur: & ab illis qui tunc erant tribuni crebræ conciones habebantur, & promiſſa repoſcebantur. Quibus rebus cognitis coſſ. decreverunt belli prætextu ſeditioſam & tumultuantem populi partem *ablegare*: forte enim eodem illo tempore ager Rom. finitimorum populorum latrociniis, & quibuſdam excurſionibus LXXXI. *Turbæ domi.*

a Συγκατατίθεμαι *Vat.* quod maluit etiam *Sylb.* Vide p. 524. v. 34. *b* Fortaſſe rectius δὴ *ſcilicet. Sylb.* Illud δὲ non agnoſcit *Vat.* atque expungendum eſſe viderat *Port.* *c* Optime in *Vat.* & *Lapi Cod.* μετὰ τὴν συντέλειαν. *d* Μετεῖναι poſitum pro μετιέναι. incertum librariorumne incuria, an auctoris voluntate. *Sylb.* *e* Recte in *Cod. Vat.* ὅτι μὴ κατὰ γυναῖκας, quo modo in *Lapi Cod.* nam vertit, *præterquam per fœminas.* idemque video placuiſſe *Sylburgio & Porto.* *f* Et hic & infra v. 31. rectius παρ᾽ Ἕλλησιν in Cod. *Vat.* *g* Οἱ δ᾽ ἐν ἀφανεῖ τε δόξῃ φερόμενοι καὶ βίῳ εἰς ταπ. *Vat.* *h* Καὶ γνώμην εἰσηγήσασθαι *Vat.* *i* Συνειδότες *Vat.*

Nota

Per. Jul. 4231. *Ante Chr.* 483. *Olymp.* 74½. *V. C. Cat.* 269. *Var.* 271.

ſionibus infeſtabatur. ut igitur has injurias ulciſcerentur, belli ſigna propoſuerunt, & copias urbanas conſcribere cœperunt. Sed quum pauperes nomina non darent, nec ipſi contumaces poſſent legibus cogere; (tribuni enim pro multitudine pugnabant, paratique ad intercedendum erant, ſiquis vel corporibus militiam detrectantium vim afferre, vel pignora auferre conatus fuiſſet) poſt multas minas intentatas, ſe non paſſuros plebem ab ullis concitari, tacitam ſuſpicionem reliquerunt, fore ut dictatorem crearent, qui, cæteris magiſtratibus abrogatis, ſolus poteſtatem tyrannicam & nullis rationibus reddendis obnoxiam eſſet habiturus. Quæ opinio quum plebejorum animos pervaſiſſet, veriti ne Appium crearent, virum aſperum & gravem, quidvis aliud perpeti maluerunt.

LXXXII. *Res foris geſtæ.*

¶ Exercitibus igitur conſcriptis, conſules copias in hoſtes eduxerunt. Cornelius autem, irruptione in Vejentanum agrum facta, prædam in eo relictam abegit. Ac mox quum Vejentes legationem miſiſſent, captivos pecunia redemptos illis reddidit, & inducias in annum conceſſit. Fabius vero cum altero exercitu in Æquorum agrum irrupit, inde in Volſcorum. Aliquamdiu igitur, ſed non diu tamen, Volſci agros ſuos diripi & vaſtari ſunt paſſi. tandem vero, contempta Romanorum præſentium paucitate, correptis armis conferti ex agro Antiate, inito præcipiti potius quam tuto conſilio, hoſti obviam iverunt. Si igitur palantes Romanos inopinato adventu oppreſſiſſent, eos fœde in fugam vertiſſent. Jam vero quum conſul adventum eorum per exploratores à ſe miſſos præſenſiſſet, revocatis celeriter iis qui in pabulationibus erant diſperſi, aciem, prout rei militaris diſciplina poſtulat, inſtruxit. Volſcos vero, qui contemptim & audacter veniebant, quum præter exſpectationem omnes hoſtium copias vidiſſent inſtructas, ob rei inopinatæ aſpectum timor invaſit; neglectaque incolumitate publica, ſuæ quiſque ſaluti conſuluit. Converſo igitur itinere unuſquiſque fugiebat quanta maxima celeritate poterat, alii per alias vias; ac major pars incolumis in urbem rediit. ſed parvus globus, qui erat inſtructiſſimus, quum in montis cujuſdam verticem confugiſſet, ibique caſtra poſuiſſet, noctem ſequentem permanſit: diebus vero ſequentibus, quum conſul præſidio militum collem cinxiſſet, omneſque exitus armis intercluſiſſet, fame compulſus, traditis armis in ejus poteſtatem venit. Conſul vero omnem prædam, qua potitus fuerat, & ſpolia & captivos per quæſtores vendi juſſit, pecuniamque in urbem detulit. Nec multo poſt caſtris ex hoſtico motis, copias in ipſo anni exitu domum reduxit. * Inſtantibus vero comitiis, placuit patribus, irritatam plebem videntibus & damnationis

ταῖς ἐρημίαις ποιῶν ἡ γῆ βλαπτομένη· [a] τιμωρίας δὴ τῶν ἀδικούντων ἕνεκα, προὔθεσαν τὰ τοῦ πολέμου σημεῖα, καὶ τὰς δυνάμεις τῆς πόλεως κατέγραφον. οὐ παρεσιόντων δὲ τῇ καταγραφῇ τῶν ἀπόρων, ἀδύνατοι ὄντες τὴν ἐκ τῶν νόμων ἀνάγκην τοῖς ἀπειθοῦσι προσφέρειν· προειστήκεισαν γὰρ τοῦ πλήθους οἱ δήμαρχοι, καὶ κωλύσειν ἔμελλον, εἴ τις ἐπιχειρήσειεν ἢ τὰ σώματα τῶν ἐκλιπόντων τὴν [b] στρατιὰν ἄγειν, ἢ τὰ χρήματα φέρειν· ἀπειλαῖς χρησάμενοι πολλαῖς, ὡς οὐκ ἐπιτρέψοντες τοῖς ἀνασείουσι τὸ πλῆθος, λεληθυῖαν ὑποψίαν κατέλιπον, ὡς δικτάτωρα ἀποδείξοντες, ὃς ἔμελλε, καταλύσας τὰς ἄλλας ἀρχὰς, τὴν τυραννικὴν καὶ ἀνυπεύθυνον μόνος ἕξειν ἐξουσίαν. ὡς δὲ ταύτην ἔλαβον τὴν ὑπόνοιαν οἱ δημοτικοὶ, δείσαντες μὴ τὸν Ἄππιον ἀποδείξωσι πικρὸν ὄντα καὶ χαλεπὸν, πάντα περὶ τούτου πάσχειν ὑπέμενον.

Ἐπεὶ δὲ κατεγράφη τὰ στρατεύματα, παραλαβόντες οἱ ὕπατοι τὰς δυνάμεις, [c] ἐξῆγον ἐπὶ τοὺς πολεμίους. Κορνήλιος μὲν οὖν εἰς τὴν [d] Οὐιεντανῶν χώραν ἐμβαλὼν, τὴν [e] ἐγκαταλειφθεῖσαν λείαν ἐν αὐτῇ ἀπήλασεν. καὶ μετὰ ταῦτα πρεσβευσαμένων τῶν Οὐιεντανῶν, τούς τε αἰχμαλώτους [f] αὐτοῖς ἀπέλυσε χρημάτων, καὶ ἀνοχὰς τοῦ πολέμου συνέθετο ἐνιαυσίους. Φάβιος δὲ τὴν ἑτέραν δύναμιν ἔχων, εἰς τὴν Αἰκανῶν γῆν ἐνέβαλεν· [g] ἔπειτα ἐκεῖθεν εἰς τὴν Οὐολούσκων. χρόνον μὲν οὖν τινα οὐ [h] πολὺν ἀνέσχον Οὐολοῦσκοι, διαρπαζομένων αὐτοῖς καὶ κειρομένων τῶν ἀγρῶν· ἔπειτα καταφρονήσαντες τῶν Ῥωμαίων, ὡς οὐ πολλῇ δυνάμει παρόντων, ἐξεβοήθουν ἐκ τῆς Ἀντιατῶν χώρας τὰ ὅπλα ἁρπάσαντες ἀθρόοι· ταχύτερα μᾶλλον ἢ ἀσφαλέστερα βουλευσάμενοι. εἰ μὲν οὖν ἔφθασαν ἐσκεδασμένοις τοῖς [i] Ῥωμαίοις φανέντες ἐκ τοῦ ἀπροσδοκήτου, μεγάλην ἂν αὐτῶν εἰργάσαντο τροπήν. νῦν δὲ προαισθόμενος τὴν ἔφοδον αὐτῶν ὁ ὕπατος διὰ τῶν ἀποσταλέντων [k] ἐπὶ τὰς σκοπὰς, ἀνακλήσει ταχείᾳ τοὺς ἐν ταῖς προνομαῖς ἐσκεδασμένους ἀναλαβὼν, [l] τάξιν ἀπέδωκε τὴν εἰς πόλεμον ἁρμόττουσαν. τοῖς δὲ Οὐολούσκοις, σὺν καταφρονήσει καὶ θάρσει χωροῦσιν, ὡς [m] παρὰ δόξαν ἐφάνη συνεστῶσα ἐν κόσμῳ πᾶσα ἡ τῶν πολεμίων δύναμις, δέος ἐμπίπτει πρὸς τὴν ἀδόκητον ὄψιν· καὶ τοῦ μὲν κοινοῦ 549
τῆς ἀσφαλείας οὐδεμία φροντὶς, τῆς δὲ ἰδίας ἑκάστῳ σωτηρίας πρόνοια. ὑποστρέψαντες δὴ ὡς εἶχον ἕκαστοι τάχους, ἔφευγον ἄλλοι κατ' ἄλλας ὁδούς· καὶ οἱ μὲν πλείους ἀπεσώθησαν εἰς τὴν πόλιν· [n] ὀλίγον δὲ στῖφος, ὃ μάλιστα ἦν συντεταγμένον, εἰς ὄρους τινὰ κορυφὴν ἀναδραμὸν, καὶ θέμενον ἐνταῦθα τὰ ὅπλα, τὴν ἐπιοῦσαν νύκτα διέμενε· ταῖς δὲ ἑξῆς ἡμέραις φρουρὰν περιστήσαντος τοῦ ὑπάτου τῷ λόφῳ, καὶ πάσας διακλείσαντος ὅπλοις τὰς ἐξόδους, λιμῷ βιασθὲν ὑποχείριον γίνεται, καὶ παραδίδωσι τὰ ὅπλα. ὁ δὲ ὕπατος τήν τε λείαν ὅσῃ ἐπέτυχε, καὶ τὰ λάφυρα καὶ τοὺς αἰχμαλώτους ἀποδόσθαι κελεύσας τοῖς ταμίαις, εἰς τὴν πόλιν ἀπήνεγκε τὸ ἀργύριον. καὶ μετ' οὐ πολὺν χρόνον ἀναστήσας τὴν δύναμιν ἐκ τῆς πολεμίας, ἀπῆγεν ἐπ' οἴκου, τελευτῶντος ἤδη τοῦ ἔτους. ἐπιστάντων δὲ τῶν [o] ἀρχαιρεσιῶν, ἔδοξε τοῖς πατρικίοις ἠρεθισμένον ὁρῶσι τὸν δῆμον, καὶ μεταμελόμενον ἐπὶ τῇ

Κασσίου

[a] Nota hîc in epanalepſi factam ſtructuræ mutationem, non pertexta ſtructura inchoata. cujus generis exempla notata etiam apud *Pauſan.* vel potius (p. 525. v. 48.) poſt παρατιθέμενοι deſideratur verbum ἐξάγειν, ἐξαποστέλλειν, vel aliud quodpiam ſimile. *Sylb.* [b] Magis proprie στρατείαν. *Sylb.* [c] Ἐξήγαγον *Vat.* [d] Ita etiam in *Vat.* & *Lapi Cod.* Perperam in *Ed. Steph.* Οὐιεντανῶν. [e] Legi etiam poteſt ἐγκαταληφθεῖσαν. *Port.* [f] Minus recte αὐτῆς in *Ed. Steph.* [g] Ἔπειτ' ἐκεῖθεν *Vat.* [h] Πολλὴν ἀνέσχοντο οἱ Οὐολοῦσκοι *Vat.* [i] Ῥωμαίοις ἐπιφανέντες *Vat.* [k] Ἐπὶ τὰς κατασκοπὰς in ora *Cod. Vat.* [l] Τάξιν αὐτοῖς ἐπέδωκε *Vat.* [m] Παράδοξος ἐφάνη *Vat.* [n] Ὀλίγον δὲ τὸ στῖφος *Vat.* atque ita legiſſe videtur *Lapus*, qui vertit, *caterva autem parva quædam.* [o] Minus recte in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* ἀρχαιρεσιῶν, fœminino genere. * *Vel potius*, quum comitia adveniſſent. *Port.*

a Μετέωρ

Κασσίου καταδίκῃ, διὰ φυλακῆς αὐτὸν ἔχειν, μή τι παρακινήσειε πάλιν εἰς δεκασμῶν ἐλπίδα καὶ κλήρων διανομὴν ὑπαχθεὶς ὑπ' ἀνδρὸς δημαγωγῆσαι δυνατοῦ τὸ τῆς ὑπατείας λαβόντος ἀξίωμα. ἐφαίνετο δὲ αὐτοῖς ῥᾷστα κωλυθήσεσθαι τούτων τινὸς ὀρεγόμενος, εἰ γένοιτο ὕπατος ἀνὴρ ἥκιστα δημοτικός. βουλευσάμενοι δὴ τοῦτο, κελεύουσι [a] μετιέναι τὴν ὑπατείαν τὸν ἕτερον τῶν κατηγορησάντων τοῦ Κασσίου, Καίσωνα Φάβιον ἀδελφὸν ὄντα τοῦ τότε ὑπατεύοντος Κοΐντου, καὶ ἐκ τῶν ἄλλων πατρικίων Λεύκιον Αἰμίλιον ἄνδρα ἀριστοκρατικόν. τούτων δὲ μετιόντων τὴν ἀρχὴν [b] οὐχ οἷοί τε ἦσαν κωλύειν οἱ δημοτικοί· καταλιπόντες δὲ τὰς ἀρχαιρεσίας, ᾤχοντο ἐκ τοῦ πεδίου. τὸ γὰρ τῆς λοχίτιδος ἐκκλησίας κῦρος ἐν ταῖς ψηφοφορίαις, περὶ τοὺς ἐπιφανεστάτους ἦν [c] καὶ πρῶτα τιμήματα ἔχοντας· [d] καὶ σπάνιον ἦν ὃ ἐπεκύρουν οἱ διὰ μέσου. ὁ δὲ τελευταῖος λόχος, ἐν ᾧ τὸ πλεῖστόν τε καὶ ἀπορώτατον τοῦ δημοτικοῦ [e] μέρους ἐψηφοφόρει, μιᾶς, ὡς καὶ πρότερον εἴρηταί μοι, τῆς ἐσχάτης ψήφου [f] κύριος ἦν.

Παραλαμβάνουσι δὴ τὴν ὑπατείαν [g] κατὰ τὸ ἑβδομηκοστὸν καὶ διακοσιοστὸν ἔτος ἀπὸ τοῦ συνοικισμοῦ τῆς Ῥώμης, Λεύκιος Αἰμίλιος Μαμέρκου υἱός, καὶ Καίσων Φάβιος Καίσωνος υἱός, ἄρχοντος Ἀθήνησι Νικοδήμου. οἷς κατ' εὐχὴν συνέβη μηθὲν ὑπὸ τῆς πολιτικῆς ἐπιταραχθῆναι διχοστασίας, πολέμων τὴν πόλιν περιστάντων ἀλλοεθνῶν. ἐν ἅπασι μὲν οὖν ἔθνεσι καὶ τόποις Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων, φιλοῦσιν αἱ τῶν ἔξωθεν κακῶν ἀνάπαυλαι ἐμφυλίους τε καὶ ἐνδήμους ἐγείρειν πολέμους. μάλιστα δὲ τοῦτο πάσχουσιν ὅσοι πολεμιστὴν καὶ κακόπαθον αἱροῦνται βίον, ἐλευ-
550 θερίας τε καὶ ἡγεμονίας πόθῳ. χαλεπαὶ γὰρ αἱ μαθοῦσαι τοῦ πλείονος ἐφίεσθαι φύσεις, ἐξειργόμεναι τῶν συνήθων ἔργων, καρτερεῖν· καὶ διὰ τοῦτο οἱ φρονιμώτατοι τῶν ἡγεμόνων ἀεί τινας ἐκ τῶν ἀλλοεθνῶν ἀναζωπυροῦσιν ἔχθρας, κρείττονας ἡγούμενοι τῶν ἐντοπίων πολέμων τοὺς ἀλλοδαπούς. τότε δ' οὖν, ὥσπερ ἔφην, κατὰ δαίμονα τοῖς ὑπάτοις συνέπεσον αἱ τῶν ὑπηκόων ἐπαναστάσεις. Οὐολοῦσκοι γὰρ, εἴτε τῇ πολιτικῇ Ῥωμαίων κινήσει πιστεύσαντες, [h] ὡς ἐκπολεμουμένου τοῦ δημοτικοῦ πρὸς τοὺς ἐν τέλει· εἴτε τῆς προτέρας ἥττης ἀμαχητὶ γενομένης αἰσχύνῃ παροξυνθέντες· [i] (εἴτε) ταῖς ἑαυτῶν δυνάμεσι πολλαῖς οὔσαις [k] μεγαλοφρονήσαντες· εἴτε διὰ ταῦτα πάντα, πολεμεῖν Ῥωμαίοις διέγνωσαν. καὶ συναγαγόντες ἐξ ἁπάσης πόλεως τὴν νεότητα, μέρει μέν τινι τῆς δυνάμεως ἐπὶ τὰς Ἑρνίκων τε καὶ Λατίνων πόλεις ἐστράτευσαν· τῇ δὲ λοιπῇ, ἣ πλείστη τε ἦν καὶ κρατίστη, τοὺς ἐπὶ τὰς πόλεις σφῶν ἥξοντας δέχεσθαι ἤμελλον. ταῦτα μαθοῦσι Ῥωμαίοις ἔδοξε διχῇ νέμειν τὰς δυνάμεις, καὶ τῇ μὲν ἑτέρᾳ τὴν Ἑρνίκων τε καὶ Λατίνων διὰ φυλακῆς ἔχειν, τῇ δὲ ἑτέρᾳ τὴν Οὐολούσκων λεηλατεῖν.

Διακληρωσαμένων δὲ τῶν ὑπάτων τὰς δυνάμεις, ὡς ἔστιν αὐτοῖς ἔθος, τὸ μὲν ἐπικουρεῖν μέλλον τοῖς συμμάχοις στρατευ-

Caſſii pœnitentem, cavere diligenter ne quid novi iterum in rep. moliretur, in ſpem largitionum & legis agrariæ inducta ab aliquo facundo & popularibus concionibus idoneo, ad conſularem dignitatem evecto. Exiſtimabant autem, ſi quid horum concupiſſet, facillime cohiberi poſſe, ſi conſul à plebe alieniſſimus creatus fuiſſet. Itaque inito hoc conſilio, alteri ex accuſatoribus Caſſii, Cæſoni Fabio, fratri Quinti, qui tunc conſul erat, & ex aliis patriciis, L. Æmilio, dominatus optimatum fautori, petendi conſulatus auctores fuerunt. Hos autem magiſtratum petentes plebs impedire non potuit: ſed, relictis comitiis, è campo diſceſſit. nam in centuriatis comitiis ſuffragiorum omnis vis & auctoritas penes nobiliſſimos quoſque primæ claſſis homines erant: raroque ad mediarum claſſium ſuffragia deveniebatur, ut aliquid ratum ab illis fieret. Ultima vero centuria, in qua maxima & egentiſſima plebis pars ſuffragia ferebat, unius poſtremi ſuffragii (ut ante dictum eſt a me) jus habebat.

Per. Jul. 4231. Ante Chr. 483. Olymp. 74 ½. V. C. Cat. 269. Var. 271.

¶ Anno igitur ab urbe condita ducenteſimo ſeptuageſimo conſules facti ſunt L. Æmilius, Mamerci F. & Cæſo Fabius, Cæſonis F. archonte Athenis Nicodemo. Quibus ex voto contigit ut nulla civili ſeditione turbarentur, bellis externis urbem infeſtantibus. In omnibus certe, tam Græcarum quam barbararum gentium, locis uſu ſolet venire; ut, ceſſantibus externis malis, domi ſeditiones & bella civilia excitentur. Hoc autem potiſſimum accidit iis, qui, libertatis & principatus deſiderio, bellicum & ærumnoſum vitæ genus ſequuntur. Ingenia enim, pluris habendi cupiditati dedita, ſi à conſuetis exercitiis prohibeantur, difficile tolerari poſſunt: & propterea prudentiſſimi duces ſemper aliquas inimicitias alunt, ut externorum bellorum materiam facilius accendant, novaque bella ſemper ſuſcipiant, quia in alienis finibus quam in ſuis bellum gerere ſatius eſſe putant. Tunc igitur (ut dixi) forte accidit conſulibus, ut populi ſubditi defectionem facerent. Nam Volſci ſive domeſtico Romanorum motu freti, * utpote alienata à magiſtratibus plebe, ſive ſuperioris cladis ſine prælio acceptæ ignominia impulſi, ſive copiarum ſuarum multitudine valde elati, ſive etiam ob haſce omnes cauſſas bellum pop. Rom. inferre decreverunt. atque, contracta ex omnibus oppidis juventute, cum parte copiarum contra Hernicos & Latinos ſunt profecti: cum reliqua (quæ & maxima & validiſſima erat) hoſtium contra urbes ſuas advenientium impetum excepturi. Romanis, his rebus cognitis, placuit copias bifariam dividere, & alteram partem Hernicis & Latinis præſidio mittere, cum altera vero agrum Volſcorum populari.

LXXXIII. Per. Jul. 4232. Ante Chr. 482. Olymp. 74 ⅔. V. C. Cat. 270. Var. 272. L. Æmilio & Kæſ. Fabio, coſſ. bellum Volſcum.

¶ Quum autem conſules inter ſe copias ſortiti fuiſſent, ut mos eſt illis, Cæſoni Fabio obvenit exercitus qui ſociis ſuppetias erat laturus;

LXXXIV.

a Μετεῖναι Vat. quo modo etiam alicubi ſupra. b Κωλύειν μὲν οὐχ οἷοί τ' ἦσαν οἱ δημοτικοὶ Vat. c Καὶ τὰ πρῶτα Vat. d Καὶ σπάνιον τι ἦν Vat. atque ita in Lapi Cod. nam vertit, eratque rarum quiddam quod &c. e Μέρος Vat. quod maluit etiam Gelenius. f Κύριος ἦν Vat. g Κατὰ τὸ ἑβδομηκοστόν τε καὶ Vat. h Ὡς ἐκπολεμωμένου Vat. i Tertium hoc εἴτε in Ed. Steph. [& Cod. Vat.] omiſſum eſt. ſed & membrorum ratio id poſtulat, & clauſula iſta εἴτε διὰ ταῦτα πάντα. atque Lapi verſio illud agnoſcit. Forſan etiam omiſſa eſt particula ἐπὶ, ut plena ſtructura ſit, εἴτ' ἐπὶ ταῖς ἑαυτῶν, ut Lapus quoque vertit, ſive ſuis viribus. Sylb. k Μεγαφρονήσαντες Vat. * Tanquam plebe cum principibus pugnante. Lapus.

a Perperam

Per. Jul. 4232.
Ante Chr. 482.
Olymp. 74 $\frac{3}{3}$.
V. C. *Cat.* 270. *Var.* 272.

turus; Lucius vero alterum ad Antium duxit. Quum autem jam ad montes acceſſiſſet, & hoſtium copias conſpexiſſet, tunc quidem in tumulo caſtra ex adverſo poſuit: ſequentibus vero diebus, quum hoſtes ſuas copias ſubinde in campum producerent, & ad pugnā provocarent, ubi ſe tempus opportunum nactum eſſe duxit, copias eduxit; & priuſquam manus conſererentur, longa monitione & adhortatione uſus, bellicum cani juſſit: atque milites, conſueto clamore ſublato, confertis ordinibus & cohortibus conflixerunt. lanceis vero & jaculis, reliquiſque miſſilibus conſumptis, utrique, pari audacia atque ſtudio pugnandi, ſtrictis gladiis alteri in alteros irruerunt. Simili etiam (ut ante dixi) pugnæ genere illi utebantur, nec Romanorum prudentia, nec rei militaris peritia, qua plerumque vincere ſolebant, nec laborum tolerantia indefeſſa & longa exercitatione parta ſuperior erat: (nam iiſdem virtutibus & hoſtes præditi erant, ex quo Marcii clariſſimi Romanorum ducis auſpiciis ductuque militarant) ſed utrique reſiſtebant, nec de loco, in quo primum ſteterant, dimovebantur. Deinde paullatim Volſci pedem referebant, ſervatis ordinibus & acie inſtructa Romanorum impetum excipientes. Hoc autem erat ſtratagema, ut eorum ordines divellerent, eoſque de ſuperiori loco telis peterent.§

LXXXV. Illi vero rati eos fugæ initium facere, pedetentim & ipſi ſervatis ordinibus eos cedentes ſequebantur. ubi vero eos curſu caſtra petere viderunt, ipſi quoque celeriter & incompoſite eos perſequebantur. Ultimæ vero centuriæ, & noviſſimi agminis cuſtodes cadavera ſpoliabant, ut jam parta de hoſtibus victoria, & ſe ad agrum populandum verterant. Volſci his animadverſis, & qui fugæ opinionem *hoſtibus* præbuerant, quum ad valli munitiones appropinquaſſent, adverſi ſteterunt, & qui in caſtris fuerant relicti, apertis portis, conferto agmine variis ex partibus eruptionem fecerunt: præliique fortuna eſt mutata. qui enim perſequebantur fugiebant, & qui fugiebant perſequebantur. Ibi multi & fortes Romani (ut veriſimile eſt) per loca declivia pulſi, & pauci à multis circumventi ceciderunt. Eodem modo tractati fuerunt ii, quibus, ad ſpolia & rapinas converſis, facultas ſeſe ſervatis ordinibus & acie inſtructa recipiendi erepta eſt. nam hi quoque ab hoſtibus oppreſſi, partim cæſi, partim capti fuerunt. Quotquot autem, vel horum vel illorum, qui de monte depulſi fuerant, incolumes evaſerunt, quum ſero ſuppetias equitatus illis tuliſſet, in caſtra redierunt. Ne autem internecione delerentur, ingens imber cum grandine cœlitus cum impetu delatus, & caligo qualis eſſe ſolet in den-

μα Καίσων Φάβιος παρέλαβεν· θάτερον δὲ Λεύκιος ἔχων, ἐπὶ τὴν Ἀντιατῶν ἦγε πόλιν. γενόμενος δὲ πλησίον τῶν ὀρέων, καὶ κατιδὼν τὰς τῶν πολεμίων δυνάμεις, τότε μὲν ἀντικατεστρατοπέδευσεν ἐπὶ λόφου· ταῖς δὲ ἑξῆς ἡμέραις ἐξιόντων εἰς τὸ πεδίον τῶν πολεμίων θαμινὰ, καὶ [a] προκαλουμένων εἰς μάχην, ἡνίκα τὸν οἰκεῖον ἔχειν καιρὸν ὑπελάμβανεν, ἐξῆγε τὰς δυνάμεις· καὶ πρὶν εἰς χεῖρας ἐλθεῖν, παρακλήσει τε πολλῇ καὶ ἐπικελεύσει χρησάμενος, ἐκέλευσε σημαίνειν τὸ πολεμικόν· καὶ οἱ στρατιῶται τὸ συνήθες ἀλαλάξαντες, ἀθρόοι κατὰ σπείρας τε καὶ κατὰ λόχους συνέβαλον. ὡς δὲ τὰς λόγχας καὶ τὰ σαυνία, καὶ ὅσα εἶχον ἑκηβόλα ἐξανάλωσαν, σπασάμενοι τὰ ξίφη συῤῥάττουσιν ἀλλήλοις, ἴσῃ τόλμῃ τε καὶ ἐπιθυμίᾳ τοῦ ἀγῶνος ἑκάτεροι χρώμενοι· ἦν τε, ὡς καὶ πρότερον ἔφην, παραπλήσιος αὐτοῖς ὁ τοῦ ἀγῶνος τρόπος, καὶ οὔτε ἡ σοφία καὶ ἡ ἐμπειρία Ῥωμαίων περὶ τὰς μάχας, ᾗ χρώμενοι τὰ πολλὰ ἐπεκράτουν, οὔτε τὸ καρτερικὸν [b] καὶ ἀταλαίπωρον ἐν τοῖς πόνοις [c] διὰ πολλῶν ἠσκημένον, ἐπεκράτει· τὰ γὰρ αὐτὰ καὶ περὶ τοὺς πολεμίους ἦν, ἐξ οὗ Μάρκιον ἡγεμόνα Ῥωμαίων [d] ἐπιφανέστατον στρατηλάτην ἔσχον· ἀλλ' ἀντεῖχον ἑκάτεροι, τῆς χώρας, ἐν ᾗ τὸ πρῶτον ἔστησαν, οὐχ ὑφιέμενοι. ἔπειτα κατὰ μικρὸν [e] Οὐολοῦσκοι ὑπεχώρουν ἐν κόσμῳ τε καὶ τάξει δεχόμενοι τοὺς Ῥωμαίους. στρατήγημα δὲ [f] τοῦτο ἦν, ἵνα διασπάσω- 551 σί τε αὐτῶν τὰς τάξεις, καὶ ἐξ [g] ὑπερδεξίου [h] γένωνται χωρίου. Οἱ δὲ δὴ, ὑπολαβόντες αὐτοὺς ἄρχειν φυγῆς ἠκολούθουν βάδην μὲν ἀπιοῦσι καὶ αὐτοὶ σὺν κόσμῳ ἑπόμενοι· ἐπειδὴ δὲ δρόμῳ χωροῦντας ἐπὶ τὸν χάρακα ἐθεάσαντο, ταχείᾳ καὶ αὐτοὶ διώξει καὶ ἀσυντάκτῳ χρώμενοι. οἱ δὲ δὴ τελευταῖοί τε καὶ [i] ὀπισθοφύλακες λόχοι, νεκρούς τε ἐσκύλευον, ὡς κεκρατηκότες ἤδη τῶν πολεμίων. καὶ ἐφ' ἁρπαγὴν τῆς χώρας ἐτράποντο. μαθόντες δὲ Οὐολοῦσκοι ταῦτα, οἵ τε δόξαν παρέχοντες φυγῆς, ἐπειδὴ τοῖς ἐρύμασι τοῦ χάρακος ἐπλησίασαν, ὑποστραφέντες ἔστησαν· καὶ οἱ καταλειφθέντες ἐν τῷ στρατοπέδῳ, τὰς πύλας ἀναπετάσαντες, ἐξέδραμον ἀθρόοι κατὰ πολλὰ μέρη· γίνεταί τε αὐτῶν παλίντροπος ἡ μάχη· οἱ μὲν γὰρ διώκοντες ἔφευγον, οἱ δὲ φεύγοντες ἐδίωκον. ἔνθα πολλοὶ καὶ ἀγαθοὶ Ῥωμαίων θνήσκουσιν, οἷα εἰκὸς, ὠθούμενοι κατὰ πρανοῦς χωρίου, καὶ ὑπὸ πολλῶν ὀλίγοι κυκλωθέντες. ἀδελφὰ δὲ τούτοις ἔπαθον ὅσοι [k] περὶ σκῦλά τε καὶ ἁρπαγὰς τραπόμενοι, τὸ ἐν κόσμῳ τε καὶ τάξει [l] ὑποχωρεῖν ἀφῃρέθησαν· [m] καὶ γὰρ οὗτοι καταληφθέντες ὑπὸ τῶν πολεμίων, οἱ μὲν ἐσφάγησαν, οἱ δὲ αἰχμάλωτοι ἐλήφθησαν. [n] ὅσοι δὲ τούτων καὶ τῶν ἀπὸ τοῦ ὄρους [o] ἀπαῤῥαχθέντων διεσώθησαν, ὀψὲ τῆς ὥρας τῶν ἱππέων αὐτοῖς ἐπιβοηθησάντων, ἀπῆλθον ἐπὶ τὸν χάρακα. ἐδόκει τε αὐτοῖς συλλαβέσθαι τοῦ μὴ [p] πασσυδεὶ διαφθαρῆναι, χειμὼν πολὺς ἐξ οὐρανοῦ καταῤῥαγεὶς, καὶ σκότος οἷον ἐν ταῖς βαθείαις

a Perperam in *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] προσκαλουμένων. ut indicat etiam *Lapi* verſio, *provocantibus ad pugnam*. Forſan etiam θαμινὰ ex præcedente commate transferendum eſt, & ante hoc ipſum participium collocandum. *b* Optime in *Vat.* & *Lapi Cod.* καὶ ταλαίπωρον. quo ſignificat Romanorum animum ad tolerandos quoſvis labores aſſuetum. Sic etiam lib. 5. ἔπειτα ὑπὸ τοῦ ταλαιπώρου τῶν Ῥωμαίων, ὃ διὰ τὴν πολλὴν ἄσκησιν αὐτοῖς παρῆν, ἐκβιασθέντες οἱ Φιδηναῖοι &c. qui loci (inquit *Caſaub.*) ita ſimiles ſunt, ut quicquid de altero ſtatueris, id neceſſario tibi de altero ſit ſtatuendum. Vide *Var. lect.* ad p. 225. 35. *c* Διὰ πολλοῦ ſc. χρόνου malit *Sylb.* Verum rectius in *Cod. Vat.* διὰ πολλῶν ἠσκημένον ἀγώνων. quo modo etiam in *Lapi Cod.* nam vertit, *per multa exercitum certamina*. *d* In *Cod. Vat.* οὐ τὸν ἀφανέστατον, *ducem non obſcuriſſimum*, ut vertit *Lapus*. *e* Οἱ Οὐολοῦσκοι *Vat.* *f* Τοῦτ' ἦν *Vat.* *g* Ὑπερδεξίου *Vat.* Vide p. 512. v. 24. *h* Fortaſſe legendum ἐπιγένωνται, aut ἀγωνίσωνται. *Sylb.* *i* Ὀπισθοφυλακοῦντες *Vat.* *k* Pro περὶ convenientius legeris ἐπὶ vel πρός. *Sylb.* *l* Ἀποχωρεῖν *Vat.* *m* Rectius καὶ γὰρ καὶ οὗτοι, vel καὶ οὗτοι γάρ: ut & *Lapus* vertit, *nam & hi quoque*. *Sylb.* *n* Ὅσοι δὲ τούτων τε καὶ *Vat.* *o* Vel ἀποῤῥαχθέντων legendum, ut mox καταῤῥαγεὶς v. 46. vel ἀπαραχθέντων ut infra p. 530. v. 26. ἀπαραχθέντες habemus. *Sylb.* Ibidem tamen ἀπαῤῥαχθέντες in *Cod. Vat.* Vide p. 475. v. 43. *p* Πασσυδὶ *Vat.*

a Optime

θείαις ὁμίχλαις γίνεται· ὃ τοῖς πολεμίοις ὄκνον τῆς ἐπὶ πλέον διώξεως παρέσχεν, οὐ δυναμένοις τὰ πόρρω καθορᾷν. τῇ δὲ ἐπιούσῃ νυκτὶ ἀναστήσας τὴν στρατιὰν ὁ ὕπατος, ἀπῆγε σιγῇ καὶ ἐν κόσμῳ, λαθεῖν τοὺς πολεμίους προνοούμενος· καὶ κατεστρατοπέδευσε [a] παρὰ πόλιν λεγομένην Λογγόλαν, περὶ δείλην ὀψίαν, γήλοφον ἱκανὸν ἐρύκειν τοὺς ἐπιόντας ἐκλεξάμενος. ἔνθα ὑπομένων, τούς τε ὑπὸ τραυμάτων κάμνοντας ἀνεκτᾶτο θεραπείαις, καὶ τοὺς ἀδημονοῦντας ἐπὶ τῇ παραδόξῳ τοῦ πάθους αἰσχύνῃ παραμυθούμενος, ἀνελάμβανε.

Ῥωμαῖοι μὲν οὖν ἐν τούτοις ἦσαν· Οὐολοῦσκοι δὲ [b] ἐπειδὴ ἡμέρα ἐγένετο, καὶ ἔγνωσαν τοὺς πολεμίους ἐκλελοιπότας τὸν χάρακα, προελθόντες κατεστρατοπέδευσαν. σκυλεύσαντες δὲ τοὺς τῶν πολεμίων νεκροὺς, καὶ τοὺς ἡμιθνῆτας, [c] οὓς σωθήσεσθαι ἐλπὶς ἦν, ἀνελόμενοι, ταφάς τε ποιησάμενοι τῶν σφετέρων νεκρῶν, εἰς τὴν ἐγγυτάτω πόλιν [d] Ἀντίαν ἀνέζευξαν· ἔνθα παιανίζοντες ἐπὶ τῇ νίκῃ, καὶ θύοντες ἐν ἅπασιν ἱεροῖς, εἰς εὐ-
552 παθείας καὶ ἡδονὰς ταῖς ἑξῆς ἡμέραις ἐτράποντο. εἰ μὲν οὖν ἐπὶ τῆς τότε νίκης διέμειναν, καὶ μηδὲν ἐπεξειργάσαντο, καλὸν ἂν αὐτοῖς εἰλήφει τέλος ὁ ἀγών. Ῥωμαῖοι γὰρ οὐκ ἂν ὑπέμειναν ἔτι προελθεῖν ἐκ τοῦ χάρακος ἐπὶ πολέμῳ· [e] ἀγαπητὸν δ' ἂν εἰ ἀπῆλθον ἐκ τῆς πολεμίας, κρείττονα τοῦ προδήλου θανάτου τὴν ἄδοξον ἡγησάμενοι φυγήν. νῦν δὲ τοῦ πλείονος ὀρεγόμενοι, καὶ τὴν ἐκ τῆς προτέρας νίκης δόξαν ἀπέβαλον. ἀκούοντες γὰρ παρά τε κατασκόπων [f] καὶ τοῦ χάρακος ἀποδιδρασκόντων, ὅτι κομιδῇ τέ εἰσιν οἱ σωθέντες Ῥωμαίων ὀλίγοι, καὶ τούτων οἱ πλείους τραυματίαι, πολλὴν αὐτῶν ἐποιήσαντο καταφρόνησιν, [g] καὶ αὐτίκα ὅπλα ἁρπάσαντες, ἔθεον ἐπ' αὐτούς. πολὺ δὲ καὶ τὸ ἄνοπλον αὐτοῖς ἐκ τῆς πόλεως εἵπετο κατὰ θέαν τοῦ ἀγῶνος, καὶ ἅμα ἐφ' ἁρπαγήν τε καὶ ὠφέλειαν. ἐπεὶ δὲ προσβαλόντες τῷ λόφῳ, τόν τε χάρακα περιέστησαν, καὶ [h] τὰ περισταυρώματα διασπᾷν ἐπεχείρουν, πρῶτοι μὲν οἱ τῶν Ῥωμαίων ἱππεῖς πεζοὶ μαχόμενοι διὰ τὴν τοῦ χωρίου φύσιν, ἐξέδραμον ἐπ' αὐτούς· ἔπειτα τούτων κατόπιν οἱ καλούμενοι τριάριοι [i] κυκλώσαντες τοὺς λόχους· οὗτοι δέ εἰσιν οἱ πρεσβύτατοι τῶν στρατευομένων, οἷς τὰ στρατόπεδα ἐπιτρέπουσι φυλάττειν, ὅταν ἐξίωσιν εἰς τὴν μάχην, καὶ ἐφ' οὓς τελευταίους, ὅταν ἀθρόα γένηται τῶν ἐν ἀκμῇ φθορά, ἀπανίζοντες ἑτέρας ἐπικουρίας, καταφεύγουσι διὰ τὴν ἀνάγκην. οἱ δὲ Οὐολοῦσκοι κατ' ἀρχὰς μὲν ἐδέξαντο τὴν ἔφοδον αὐτῶν, καὶ μέχρι πολλοῦ διέμενον ἐκθύμως ἀγωνιζόμενοι· ἔπειτα διὰ τὴν τοῦ χωρίου φύσιν μειονεκτοῦντες ἀπεχώρουν, καὶ τέλος ὀλίγα μὲν τοὺς πολεμίους καὶ οὐκ ἄξια λόγου ἐργασάμενοι, πλέω δὲ αὐτοὶ παθόντες κακά, ὑπεχώρησαν εἰς τὸ πεδίον. ἔνθα καταστρατοπεδευσάμενοι ταῖς ἑξῆς ἡμέραις ἐξέταττον τὴν δύναμιν, καὶ προὐκαλοῦντο τοὺς Ῥωμαίους εἰς μάχην· [k] οἱ δὲ οὐκ ἀντεπεξῄεσαν. ὡς δὲ τοῦτο εἶδον, καταφρονήσαντες αὐτῶν Οὐολοῦσκοι, συνεκάλουν ἐκ τῶν πόλεων δυνάμεις, καὶ παρεσκευάζοντο ὡς ἐξελοῦντες πολυχειρίᾳ τὸ φρούριον· ῥᾳδίως τε ἂν ἐξειργάσαντο μέ-

ſimis nebulis, eos adjuviſſe videbatur: quæ res reddidit hoſtes ſegniores ad ulterius eos perſequendum, quia proſpicere non poterant quæ remota erant. Inſequenti nocte conſul motis caſtris cum ſilentio & acie inſtructa abiit, eo conſilio ut hoſtem lateret: & ſub veſpertinum crepuſculum caſtra ad oppidum Longulam poſuit, tumulo idoneo ad vim hoſtium arcendam delecto. Ibi ſubſiſtens, & laborantes ex vulneribus curando reficiebat, & mœſtos ob acceptam inopinatæ cladis ignominiam conſolando recreabat.

Per. Jul. 4232. Ante Chr. 482. Olymp. 74 ⅔. V. C. Cat. 270. Var. 272.

LXXXVI. ¶ Hic igitur erat rerum Romanarum ſtatus: at Volſci, quum dies illuxiſſet, & caſtra ab hoſtibus deſerta cognoviſſent, caſtra promoverunt. Spoliatis autem hoſtium cadaveribus, ſublatiſque ſeminecibus, de quorum ſalute ſpes erat, ſuiſque ſepulturæ mandatis, ſe in proximam urbem Antium receperunt. ubi canentes pæana ob partam victoriam, & in omnibus templis ſacrificia facientes, per continuos aliquot dies epulationibus & voluptatibus ſe dederunt. Si igitur tunc ea victoria contenti fuiſſent, & nihil præterea tentaſſent, præclarum huic bello finem impoſuiſſent. Romani enim haud amplius auſi fuiſſent ex caſtris ad prælium prodire: ſed præclare ſecum agi putaſſent, ſi ſibi ex hoſtico decedere licuiſſet, ignominioſam fugam manifeſta morte potiorem ducentibus. Jam vero dum plura appeterent, gloriam etiam ex ſuperiore victoria partā amiſerunt. nam quum audiſſent ex ipſis exploratoribus & transfugis, Romanos, qui evaſiſſent, perpaucos eſſe, & horum plerosque vulneratos, valde eos contempſerunt, & ſubito correptis armis in eos procurrerunt. multi etiam inermes ex urbe ad certaminis ſpectaculum, & ſimul ad rapinas & prædam eos ſunt ſequuti. Quum autem ad tumulum acceſſiſſent, & ipſa caſtra corona cinxiſſent, & vallum divellere cœpiſſent, primi Romani equites, pedibus ob loci naturam pugnantes, in eos eruptionem fecerunt: deinde poſt hos ii qui vocantur triarii, denſatis cohortibus. iſti autem ſunt veterani ſpectatæ virtutis, quibus caſtrorum cuſtodiam committunt, quoties ad prælium egrediuntur, & ad quos poſtremos, ſi ingens juniorum ſtrages fuerit edita, cæteris auxiliis deſtituti, ipſa neceſſitate coacti confugiunt. Volſci autem principio quidem eorum impetum ſuſtinuerunt, & diu fortiter pugnarunt. deinde vero, quum ob loci naturam deteriore conditione rem gererent, pedem referebant; & tandem, quum paucis iiſque levibus incommodis hoſtes affeciſſent, ipſi vero pluribus affecti fuiſſent, in planiciem ſe receperunt. Ibi poſitis caſtris diebus inſequentibus aciem inſtruebant, & Romanos ad prælium provocabant: at illi contra eos non prodibant. Quod quum animadvertiſſent Volſci, contemptis illis copias ex oppidis convocabant, & ſe parabant ut militum multitudine eorum munitionem expugnarent; & præclarum

a Optime in *Cod. Vat.* παρὰ πόλει λεγομένῃ Λογγόλα. *b* Ἐπειδὴ ἡμέρα τε ἐγένετο *Vat.* *c* In *Cod. Vat.* οἷς σωθήσεσθαι ἐλπίς. *d* Ἄντιον *Vat.* Vide *Cluverii* Ital. Antiqu. & *Berkelii* notas ad *Stephanum Byzant.* v. Ἄντεια. *e* Vel ſcribendum ἀγαπητὸν δ' ἂν ἦν, vel ἀγαπητὸν δ' ἦν. quo modo ſupra dixit, οἷς ἀγαπητὸν ἦν &c. *f* Καὶ τῶν ἐκ τοῦ χάρακος in ora *Cod. Vat.* *g* Καὶ αὐτίκα τὰ ὅπλα ἁρπάσαντες *Vat.* *h* Τὰ περισταυρώματα ferri poteſt: quod alibi occurrat apud *Dionyſium*. Malet tamen fortaſſe quiſpiam τὰ πέριξ σταυρώματα, quia p. 530. v. 20. dicit πονεῖν περὶ τοῖς σταυρώμασι. *Sylb.* *i* Πυκνώσαντες *Vat.* quo modo omnino legendum eſſe voluerunt *Sylb.* & *Gelen.* *k* Οἱ δ' οὐκ ἀντεξῄεσαν *Vat.*

Per. Jul. 4232. Ante Chr. 482. Olymp. 74 $\frac{2}{3}$. V. C. Cat. 270. Var. 272.

clarum facinus nullo negotio edidiſſent, conſule & Romano exercitu, aut vi aut facta deditione, in ſuam poteſtatem redacto; (jam enim victus inopia locus ille laborabat) ſed ſuppetiæ Romanis celeriter latæ eos antevererunt, quibus Volſci pulcherrimum bello finem imponere ſunt prohibiti. Nam alter conſul Cæſo Fabius, quum cognoviſſet in qua fortuna eſſent copiæ, quæ cum Volſcis acie dimicarant, voluit ipſe quidem, quanta maxima celeritate poſſet cum toto exercitu, confeſtim hoſtes, qui munitiones obſidebant, petere. Sed quum ei victimas mactanti, auguriaque captanti, ſacra nihil fauſti portenderent, deuſque ejus profectioni adverſaretur, ipſe quidem remanſit, ſed lectiſſimas cohortes collegæ miſit. Illæ vero per occultas vias, noctuque bona itineris parte confecta, in caſtra clam hoſtibus ſunt ingreſſæ. Æmilius igitur ſociorum adventu audacior eſt factus. At hoſtes ſuorum multitudine, quæ tunc ibi aderat, freti, &, quod Romani in aciem non prodirent, elati, montem denſatis ordinibus aſcenderunt. & Romani paſſi eos per otium aſcendere, paſſi etiam eos multum laboris circa vallum perferre, quum pugnæ ſignum fuiſſet datum, vallo variis in partibus disjecto, in eos impreſſionem fecerunt: atque alii gladiis cominus pugnabant, alii è munitionibus *hoſtem* lapidibus & miſſilibus & lanceis feriebant, nullumque telum fruſtra cadebat, multis in exiguo loco ſtipatis. Volſci igitur, amiſſo magno ſuorum numero, rejecti ſunt à tumulo, & in fugam verſi ægre in ſua caſtra ſe receperunt: at Romani, ut qui tunc tandem in tuto eſſent, in eorum agros deſcenderunt; unde & cibaria, & alia, quorum penuria erat in caſtris, ceperunt.

LXXXVII. ¶ Quum autem comitiorum * tempus inſtaret, Æmilius in caſtris remanſit, præ pudore cladium ignominioſarum in urbem redire non auſus, quod lectiſſimam exercitus partem amiſiſſet. at ejus collega, caſtrorum cura tribunis commiſſa, in urbem eſt profectus: convocatoque ad comitia populo, de conſularibus viris, quibus conſulatum dari plebs cupiebat, nullam ſuffragii ferendi fecit mentionem, quia ipſi haud ſponte ſua magiſtratum eum petebant: ſed pro iis qui petebant centurias vocavit, eaſque miſit in ſuffragia. Iſti autem quos ſenatus deſignarat, & quos magiſtratum * petere juſſerat, plebi non admodum erant grati. Deſignatique ſunt conſules in ſequentem annum junior frater ejus conſulis qui

Per. Jul. 4233. Ante Chr. 481. Olymp. 74 $\frac{3}{4}$. V. C. Cat. 271. Var. 273. M. Fabio & L. Valerio coſſ. turbæ domi.

præerat comitiis, M. Fabius Cæſonis F. & L. Valerius, M. F. qui Caſſium tertium conſulem, ob affectatam tyrannidem, damnavit, & capitali ſupplicio affecit. Hi, magiſtratu inito, petierunt ut in eorum militum locum, qui in bello contra Antiates ceciderant, alii

γα ἔργον, ὑπάτου τε καὶ Ῥωμαϊκῆς δυνάμεως ἢ βίᾳ κρατήσαντες,[a] ἢ καθ' ὁμολογίας·[b] οὐ γὰρ τῶν ἐπιτηδείων ἔτι εὐπόρει τὸ χωρίον·[c] ἔφθη δὲ πρότερον ἐπικουρία[d] Ῥωμαίοις ἐπελθοῦσα, ὑφ' ἧς ἐκωλύθησαν Οὐολοῦσκοι τὸ κάλλιστον ἐπιθεῖναι τῷ πολέμῳ τέλος. ὁ γὰρ ἕτερος τῶν ὑπάτων Καίσων Φάβιος, μαθὼν ἐν αἷς ἦν τύχαις ἡ παραταξαμένη Οὐολούσκοις δύναμις, ἐβούλετο μὲν ὡς εἶχε τάχους πᾶσαν ἄγων τὴν δύναμιν, εὐθὺς ἐπιέναι τοῖς πολιορκοῦσι τὸ φρούριον.[e] ὡς δὲ οὐκ ἐγένετο αὐτῷ θυομένῳ τε καὶ οἰωνοῖς χρωμένῳ τὰ ἱερὰ καλὰ, ἀλλ' ἠναντιοῦτο πρὸς τὰς ἐξόδους αὐτοῦ τὸ δαιμόνιον, αὐτὸς μὲν 553
ὑπέμεινεν, τὰς δὲ κρατίστας ἐπιλεξάμενος σπείρας ἀπέστειλε τῷ συνάρχοντι. αἱ δὲ διά τε ὁδῶν ἀφανῶν καὶ νύκτωρ τὰ πολλὰ ποιησάμεναι τὰς ὁδοὺς, εἰσῆλθον εἰς τὸν χάρακα τοὺς πολεμίους λαθοῦσαι. ὁ μὲν οὖν Αἰμίλιος θρασύτερος ἐγεγόνει τῇ παρουσίᾳ τῶν συμμάχων. οἱ δὲ πολέμιοι[f] τῷ τότε πλήθει τῶν σφετέρων ἐκεῖ πίσυνοι, καὶ, διὰ τὸ μὴ ἐπεξιέναι τοὺς Ῥωμαίους εἰς μάχην, ἐπαρθέντες, ἀνέβαινον ἐπὶ τὸ ὄρος, πυκνώσαντες τοὺς λόχους. καὶ οἱ Ῥωμαῖοι[g] παρέντες αὐτοῖς ἀναβῆναι καθ' ἡσυχίαν, καὶ πολλὰ πονεῖν περὶ τῷ σταυρώματι ἐάσαντες, ἐπειδὴ[h] τὰ σημεῖα ἤρθη τῆς μάχης, διασπάσαντες κατὰ πολλὰ μέρη τὸν χάρακα, ἐμπίπτουσιν αὐτοῖς· καὶ οἱ μὲν εἰς χεῖρας καταστάντες, τοῖς ξίφεσιν ἐμάχοντο· οἱ δὲ, ἀπὸ τῶν ἐρυμάτων λίθοις τε καὶ σαυνίοις καὶ λόγχαις τοὺς ἐπιόντας ἔβαλλον,[i] βέλος τε οὐδὲν ἄσκοπον ἦν· πεπιλημένων τε ἐν βραχεῖ χωρίῳ πολλῶν. [k] ἀπαράττονται δὴ τοῦ λόφου πολλοὺς σφῶν ἀποβαλόντες Οὐολοῦσκοι, καὶ εἰς φυγὴν ὁρμήσαντες, μόλις εἰς τὸν ἴδιον ἀποσώζονται χάρακα.[l] Ῥωμαῖοί τε ὡς ἐν ἀσφαλείᾳ τέως ὄντες ἤδη, κατέβαινον ἐπὶ τοὺς ἀγροὺς αὐτῶν· ἐξ ὧν ἐπισιτισμοὺς [m] καὶ τἄλλα ὅσων σπάνις ἦν, ἐλάμβανον ἐν τῷ χάρακι.

Ἐπειδὴ δὲ καθῆκεν ὁ τῶν ἀρχαιρεσιῶν καιρὸς, ὁ μὲν Αἰμίλιος ἔμεινεν ἐπὶ στρατοπέδου, δι' αἰσχύνης ἔχων ἐπὶ συμφοραῖς οὐκ εὐσχήμοσιν εἰς τὴν πόλιν εἰσελθεῖν, τὸ κράτιστον ἀπολωλεκὼς τῆς στρατιᾶς. ὁ δὲ συνύπατος αὐτοῦ, τοὺς ὑφ' ἑαυτὸν ἄρχοντας ἐπὶ στρατοπέδου καταλιπὼν,[n] εἰς τὴν πόλιν ᾤχετο· καὶ συγκαλέσας τὸν ὄχλον ἐπὶ τὰς ἀρχαιρεσίας, οἷς μὲν ὁ δῆμος ἐβούλετο δοθῆναι τὴν ὑπατείαν ἀνδράσιν ἐκ τῶν ὑπατευκότων, οὐ προὔθηκε τὴν ψηφοφορίαν, ἐπειδὴ[o] οὐκ αὐτοὶ μετῄεσαν τὴν ἀρχὴν ἑκόντες, ὑπὲρ δὲ τῶν μετιόντων τούς τε λόχους ἐκάλεσε, καὶ τὰς ψήφους ἀνέδωκεν. οὗτοι δὲ ἦσαν οὓς ἡ βουλὴ προείλετο, καὶ οἷς παραγγέλλειν τὴν ἀρχὴν ἐκέλευσεν, οὐ σφόδρα τῷ δήμῳ κεχαρισμένοι. καὶ ἀπεδείχθησαν εἰς τὸν ἐπιόντα ἐνιαυτὸν ὕπατοι ὅ, τε νεώτερος ἀδελφὸς τοῦ προθέντος τὰς ἀρχαιρεσίας ὑπάτου,[p] Μάρκος Φάβιος Καίσωνος υἱὸς, καὶ[q] Λεύκιος Οὐαλέριος Μάρκου υἱὸς, ὁ τὸν τρὶς ὑπατεύσαντα Κάσσιον[r] κρίνας ἐπὶ τῇ τυραννίδι, καὶ ἀποκτείνας. οὗτοι τὴν ἀρχὴν παραλαβόντες, ὑπὲρ τῶν ἀποθανόντων ἐν τῷ πρὸς Ἀντιάτας πολέμῳ στρα-

a In *Cod Vat.* ἢ καὶ ὁμολογίας. *b* Οὐ δὲ γὰρ *Vat.* *c* Perperam in *Ed. Steph.* ἔφθη τι. *d* Ῥωμαίοις ἐλθοῦσα, ὑφ' ἧς ἐκωλύθησαν οἱ Οὐολοῦσκοι *Vat.* *e* Ὡς δὲ οὐκ ἐγένετο *Vat.* *f* Τῷ τι πλήθει *Vat.* quod maluit etiam *Sylb.* *g* Rectius forſan παρέντες αὐτοὺς ἀναβῆναι. *Sylb.* *h* Τὰ σημεῖα ἀνήρθη *Vat.* *i* In *Ed. Steph.* μέλος pro βέλος: errore nato è ſimilitudine literarum initialium. Moxque ſublata τε, rectius commaticam diſtinctionem ponemus ante πεπιλημένων. ſic certe *Lapus*; *neque miſſile ullum incaſſum prorſus ferebatur, compreſſis arctiori loco multis* &c. *Sylb.* *k* Ἀπαράττονται *Vat.* Vide *Var. Lect.* ad p. 475. v. 43. & p. 528. v. 42. *l* Ῥωμαῖοι δὲ *Vat.* *m* Optime in *Cod Vat.* καὶ τἄλλα, ὅσων σπάνις ἦν ἐν τῷ χάρακι, ἐλάμβανον. quod placuit etiam *Porto.* *n* Εἰς τὴν Ῥώμην ᾤχετο *Vat.* *o* Rectius forſan οὐδ' αὐτοί. *Lapus* vertit, *quando nec volentes imperium ipſi petierant. Sylb.* *p* Perperam in *Ed. Steph.* Μάρκος. *q* Hic *Valerius* (inquit *Glareanus*) p. 522. v. 31. *Poplicolæ* frater dicebatur. hic vero *Marci* filius: haud dubie ejus *Marci* qui fuit frater *Poplicolæ*, at conſul anno quinto poſt ejectos reges. *Poplicolæ* autem pater *Voleſus* erat, auctore *Livio*, non *Marcus. Sylb.* *r* Pro ὁ κρίνεσθαι καὶ ἀποκτείνας [illegible] τὸν τρὶς &c. *Port.* * *Vel potius, tempus adveniſſet. Port.* * Recte *petere.* nam παραγγέλλειν (ut ex *Suida* conſtat) ſignificat *ambire*: unde οἱ παραγγέλλοντες *competitores* infra p. 681. juxta *Ed. Sylb.*

a Ev

Per. Jul. 4233. Ante Chr. 481. Olymp. 74 3/4. V. C. Cat. 271. Var. 273.

ποτὲ ἠξίουν ἑτέρους καταγράφειν, ἵνα τὸ ἐλλιπὲς ἀναπληρωθῇ τῶν λόχων. καὶ δόγμα ποιησάμενοι βουλῆς, προέγραψαν ἡμέραν [a] ἐν ᾗ τοὺς ἔχοντας ἡλικίαν στρατεύσιμον ἔδει. μετὰ τοῦτο θόρυβος ἦν πολὺς [b] κατὰ τὴν πόλιν, καὶ λόγοι τῶν πενεστάτων στασιώδεις, οὐκ ἀξιούντων οὔτε βουλῆς δόγμασιν ὑπηρε-
554 τεῖν, οὔτε ὑπάτων ἐξουσίᾳ πειθαρχεῖν, [c] ὅτι τὰς περὶ τῆς κληρουχίας ἐψεύσαντο πρὸς αὐτοὺς συνθήκας· συνιόντες τε κατὰ πλῆθος ἐπὶ τοὺς δημάρχους, ὠνείδιζον αὐτοῖς προδοσίαν, καὶ καταβοῶν ἐπικαλούμενοι τὴν ἐξ ἐκείνων συμμαχίαν. τοῖς μὲν οὖν ἄλλοις οὐκ ἐδόκει καιρὸς ἁρμόττων εἶναι, πολέμου συνεστῶτος ὑπερορίου, τὰς πολιτικὰς ἔχθρας [d] ἀναζωπυρεῖν· εἷς δέ τις ἐξ αὐτῶν Γάιος [e] Μάνιος οὐκ ἔφη προδώσειν τοὺς δημοτικοὺς, οὐδὲ ἐπιτρέψειν τοῖς ὑπάτοις στρατιὰν καταγράφειν, ἐὰν μὴ πρότερον ἀποδείξωσι τοὺς ὁριστὰς τῆς δημοσίας γῆς, καὶ τὸ περὶ τῆς κληρουχίας ψήφισμα γράψαντες εἰς τὸν δῆμον ἐξενέγκωσιν. ἀντιλεγόντων δὲ πρὸς ταῦτα τῶν ὑπάτων, καὶ πρόφασιν ποιουμένων τοῦ μηδὲν αὐτῷ συγχωρεῖν ὧν ἠξίου, τὸν ἐν χερσὶν ὄντα πόλεμον, οὐκ ἔφη προσέξειν αὐτοῖς τὸν νοῦν, ἀλλὰ κωλύσειν ἁπάσῃ δυνάμει τὴν καταγραφήν. καὶ ἐποίει ταῦτα· οὐ μὴν ἴσχυσέ γε μέχρι τέλους. οἱ γὰρ ὕπατοι [f] προελθόντες ἔξω τῆς πόλεως ἐν τῷ παρακειμένῳ πεδίῳ, τοὺς στρατηγικοὺς δίφρους ἔθηκαν ἐνταῦθα, καὶ τὸν στρατιωτικὸν [g] ἐποίουν κατάλογον, καὶ τοὺς οὐχ ὑπακούοντας τοῖς νόμοις, ἐπειδὴ αὐτοὺς ἄγειν οὐχ οἷοί τε ἦσαν, εἰς χρήματα ἐζημίουν· ὅσοις μὲν [h] χωρία ὑπῆρχον, ἐκκόπτοντες ταῦτα, καὶ τὰς αὐλὰς καθαιροῦντες· ὅσων δὲ γεωργικὸς ὁ βίος ἦν ἐν ἀλλοτρίοις κτήμασι, τούτων ἄγοντές τε καὶ φέροντες τὰ παρεσκευασμένα πρὸς τὴν ἐργασίαν, ζεύγη τε βοϊκὰ καὶ βοσκήματα καὶ ὑποζύγια ἀχθοφόρα, καὶ σκεύη παντοῖα οἷς γῆ τε [i] ἐργάζεται, καὶ καρποὶ συγκομίζονται. ὁ δὲ κωλύων τὴν καταγραφὴν δήμαρχος [k] οὐδὲν ἔτι ποιεῖν ἦν δυνατός. οὐδενὸς γάρ εἰσι τῶν ἔξω τῆς πόλεως οἱ τὴν δημαρχικὴν ἔχοντες ἐξουσίαν κύριοι· [l] περιγέγραπται αὐτῶν τὸ κράτος τοῖς τείχεσι, καὶ οὐδὲ ἀπαυλισθῆναι τῆς πόλεως αὐτοῖς θέμις, ὅτι μὴ πρὸς ἕνα καιρὸν ἐν ᾧ πᾶσαι θύουσιν αἱ τῆς πόλεως ἀρχαὶ κοινὴν ὑπὲρ τοῦ Λατίνων ἔθνους τῷ Διῒ θυσίαν ἐπὶ τὸ Ἀλβανῶν ὄρος ἀναβαίνουσαι. τοῦτο διαμένει μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων τὸ ἔθος, τὸ μηδενὸς εἶναι τῶν ἔξω τῆς πόλεως τοὺς δημάρχους κυρίους. καὶ δὴ καὶ τὸν ἐμφύλιον Ῥωμαίων πόλεμον [m] ἐπὶ τῆς ἐμῆς ἡλικίας, ὃς μέγιστος τῶν πρὸ αὐτοῦ πολέμων ἐγένετο, ἡ κινήσασα πρόφασις ἐπὶ πολλαῖς ἄλλαις [n] δόξασα εἶναι καὶ ἀποχρῶσα διαστῆσαι τὴν πόλιν, ἥδε ἦν, ὅτι τῶν δημάρχων τινὲς ἐξεληλάσθαι τῆς πόλεως αἰτιώμενοι βίᾳ πρὸς τοῦ τότε [o] κατέχοντος κατὰ τὴν Ἰταλίαν ἡγεμόνος, ἵνα μηδενὸς εἶεν ἔτι κύριοι, ἐπὶ τὸν [p] ἐν Γαλατίᾳ τὰ στρατόπεδα κατέχοντα, ὡς οὐκ ἔχοντες ὅποι τράπωνται, κατέφυγον. ὁ δὲ τῇ προφάσει ταύτῃ χρησάμενος, ὡς [q] ἀρχῇ

conſcriberentur, ut quod deerat cohortibus ſuppleretur. Factoque S C. diem dixerunt, ad quam militaris ætatis homines præſto adeſſe oportebat. Poſtea ingens tumultus in urbe eſt ortus, & pauperrimi quique ſeditioſe loquebantur, nec ſenatuſconſulto parere, nec conſulum poteſtati obtemperare volebant, quod illi promiſſa de agris dividendis feſelliſſent: confluenteſque catervatim ad tribunos, proditionem ipſis exprobrabant, & magnis clamoribus illorum auxilium implorabant. Aliis igitur non videbatur tempeſtivum eſſe, externo bello jam conflato, domeſticas inimicitias ſuſcitare: quidam vero ex illis, C. Manius, dicebat, ſe minime proditurum plebem, nec exercitum conſcribere conſulibus permiſſurum, niſi prius publici finitores creaſſent, & S C. de agris dividendis factum promulgaſſent. Conſulibus vero contra hæc dicentibus, & præſens bellum cauſſantibus, per quod ſtaret quo minus ea quæ petebat ei concederent, negabat ſe moraturum eorum verba, ſed totis viribus delectum prohibiturum. atque hæc facere conabatur: nihil tamen efficere potuit. Conſules enim extra urbem in proximum campum progreſſi, ibi ſellas imperatorias poſuerunt, & milites conſcribebant, & qui legibus non parebant, quia eos ducere non poterant, pecuniis mulctabant: eorum qui agros habebant, agros cædendo, villaſque demoliendo; qui vero alienos fundos conductos colebant, horum agendo & ferendo inſtrumenta ruſtica, & juga boum, & pecus, & jumenta ſarcinaria, & omnis generis inſtrumenta, quibus vel terra colitur vel fructus comportantur. Tribunus vero, qui militum conſcriptioni *delectuique* intercedebat, nihil amplius contra hæc facere poterat. nam tribuni in ea quæ ſunt extra urbem nullam habent poteſtatem: ſed eorum potentia mœnibus eſt circumſcripta: immo ne pernoctare quidem extra urbem ipſis fas eſt, niſi quodam ſtatuto tempore, quo omnes pop. Rom. magiſtratus in Albano monte pro Latinorum gente Jovi commune ſacrificium faciunt. *atque* hic mos ad noſtram uſque ætatem permanet, ut tribuni plebis in ea quæ ſunt extra urbem nullum jus ac poteſtatem habeant. Quinetiam cauſſa, quæ, præter multas alias, bellum civile Romanorum mea ætate geſtum (quod fuit omnium ſuperiorum bellorum maximum) moviſſe, & quæ ſola civitatem dividere potuiſſe viſa eſt, hæc fuit; quod aliquot tribuni plebis, queſti ſe ab eo imperatore, qui tunc Italiam tenebat, urbe per vim pulſos, nequam amplius poteſtatem haberent, ad imperatorem, qui in Gallia exercitus habebat, quaſi non haberent quo ſe verterent, confugiſſent. Ille vero hac occaſione uſus, tanquam magiſtratui

a Ἐν ᾗ παρεῖναι ἔχοντας optime in *Cod. Vat.* nec aliter legiſſe viſus eſt *Lapus*, qui vertit, *qua adeſſe oportebat.* *b* Κατὰ τὴν πόλιν ὅλην *Vat.* *c* Ὅτι τὰς περὶ τῆς κληρουχίας ὑποσχέσεις ἐψεύσαντο πρὸς αὐτοὺς συνιόντες *Vat.* *d* Ζωπυρεῖν *Vat.* *e* *Lapi* verſio habet *Manilius.* Magis *Gelenio* placuit *Mænius.* *f* Rectius forſan hoc modo: προελθόντες ἔξω τῆς πόλεως, ἐν τῷ παρακειμένῳ πεδίῳ τοὺς στρατηγικοὺς δίφρους ἔθηκαν, καὶ τὸν στρατιωτικὸν ἐποίουν κατάλογον ἐνταῦθα. *Sylb.* Vel minori cum mutatione, ἔθηκαν, ἐνταῦθα καὶ &c. *g* Ἐποιοῦντο *Vat.* *h* Χωρία ὑπῆρχεν *Vat.* *i* Ἐξεργάζεται *Vat.* *k* Οὐθὲν ἔτι *Vat.* *l* Περιγέγραπται γὰρ αὐτῶν *Vat.* *m* Malim τὸν ἐπὶ τῆς ἐμῆς ἡλικίας: & mox cum illo πολέμων ſubaudiri puto ἐμφυλίων. *Steph.* *n* *Lapi* codex hic videtur habuiſſe μείζων τε δόξασα εἶναι: nam vertit, *majorque viſa eſt* &c. *Sylb.* *o* Optime in *Cod. Vat.* κατέχοντος τὰ κατὰ τὴν Ἰταλίαν. quo modo legendum eſſe conjiciebat *Caſaub.* qui monet, Pompejum hic intelligi, atque ita *Dionyſium* loqui, quod quemquam nollet offendere. *p* Ἐν τῇ Γαλατίᾳ *Vat.* *q* Ita in *Codd.* tam editis quam *MSS.* & ego affirmare auſim *Dionyſium* ſcripſiſſe ἀρχῇ δήμου παναγεῖ. quod epithetum magiſtratui huic tribuit p. 396. v. 3. atque tribunos ſacroſanctos habitos eſſe omnibus notum eſt. *Sylb.*

a Deeſt

Per. Jul. 4233. Ante Chr. 481. Olymp. 74¾. V. C. Cat. 271. Var. 273.

magiſtratui plebis potentiſſimo, ſua poteſtate contra ſacratum majorum jusjurandum privato, pie & juſte ſuccurrens, & ipſe cum exercitu in urbem venit, & tribunos in ſuum magiſtratum armis reduxit.

δήμου ἡ πᾶν ἀρχὴ, τὸ κράτος ἀφαιρεθεῖσα παρὰ τοὺς [a] ἱεροὺς ὅρκους τῶν προγόνων, αὐτὸς ὁσίως καὶ σὺν δίκῃ βοηθῶν, αὐτός τε σὺν τοῖς ὅπλοις ἦλθεν εἰς τὴν πόλιν, καὶ τοὺς ἄνδρας 555 ἐπὶ τὴν ἀρχὴν κατήγαγε.

LXXXVIII ¶ Tunc igitur plebeji homines, quum tribunitia poteſtate nullo modo juvarentur, de ſua audacia remiſerunt; &, euntes ad eos qui delectibus habendis præerant, militari ſacramento ſe obſtrinxerunt, & ſub ſignis nomina dederunt. Supplemento autem legionum conſcripto, conſules provincias inter ſe ſunt ſortiti: ac Fabius quidem exercitum, qui ſociis auxilio miſſus fuerat, accepit; Valerius vero eum qui in Volſcis caſtra habebat, cui datum ſupplementum recens conſcriptum. Cujus adventu cognito, hoſtibus placuit novas copias accerſere, & in loco munitiore caſtra metari, & cavere ne amplius ob ſuam hoſtium contemptionem in aliquod temerarium periculum (ut ante) inciderent. Hæc celeriter facta ſunt, & utriuſque ducis de belli gerendi ratione eadem fuit ſententia: ut ſuas munitiones tuerentur, ſiquis eas invaderet; at hoſtium *munitiones*, quaſi eas per vim eſſent expugnaturi, minime aggrederentur. quo factum eſt, ut, dum *alteri alteros* aggredi metuunt, interea non parum temporis tereretur. verumtamen in ea ſententia uſque ad belli finem permanere non potuerunt. Quoties enim aut frumentatum, aut ad aliquas alias res parandas, quæ utriſque neceſſariæ viderentur, aliqua exercitus pars mittebatur, conflictus & vulnera ſequebantur, nec iidem ſemper victoriam reportabant; & quum ſæpius congrederentur, non pauci cadebant, & plures ſauciabantur. Sed Romani nullis novis copiis aliunde miſſis ſuorum jacturam ſupplere poterant; at Volſcorum exercitus, aliis poſt alios venientibus, valde augebatur: atque hac re elati duces, copias ex caſtris in aciem produxerunt.

Bellum cum Volſcis continuatum.

Τότε δ᾽ οὖν οἱ δημόται τῆς δημαρχικῆς ἐξουσίας οὐδὲν ἀπολαύοντες, ὑφεῖντο τοῦ θράσους, καὶ προσιόντες [b] ἐπὶ τὴν στρατολογίας τοῖς τεταγμένοις τὸν ἱερὸν ὅρκον ὤμνυσαν, καὶ [c] ὑπὸ τὰς σημαίας κατεγράφοντο. ἐπεὶ δὲ τὸ ἐλλειπὲς τῶν λόχων ἐξεπληρώθη, διεκληρώσαντο τὰς ἡγεμονίας τῶν στρατοπέδων οἱ ὕπατοι· καὶ ὁ μὲν Φάβιος τὴν ἐπὶ τῇ βοηθείᾳ τῶν συμμάχων ἀποσταλεῖσαν δύναμιν παρελάμβανεν, ὁ δὲ Οὐαλέριος τὴν ἐν Οὐολούσκοις στρατοπεδεύουσαν, ἄγων τοὺς νεωστὶ καταγραφέντας. μαθοῦσι δὲ τὴν παρουσίαν αὐτοῦ τοῖς πολεμίοις ἐδόκει στρατιάν τε ἑτέραν μεταπέμπεσθαι, καὶ ἐν ἰσχυροτέρῳ τὸ στρατόπεδον ποιήσασθαι χωρίῳ, καὶ μηδὲν ἐκ τοῦ καταφρονεῖν αὐτῶν ἔτι προπετὲς κινδύνευμα, ὡς πρότερον, ὑπομένειν. ἐγεγόνει ταῦτα διὰ ταχέων, ἀμφοτέροις τε παρέστη τοῖς ἡγεμόσι τῶν δυνάμεων ὁμοία περὶ τοῦ πολέμου γνώμη, τὰ ἑαυτῶν φυλάττειν ἐρύματα, ἐάν τις ἐπίῃ, τοῖς δὲ τῶν πολεμίων ὡς βίᾳ κρατηθησομένοις μὴ ἐπιχειρεῖν. καὶ ὁ διὰ μέσου χρόνος οὐκ ὀλίγος ἐγένετο, [d] φόβῳ τῶν ἐπιχειρήσεων τριβόμενος· οὐ μέντοι καὶ εἰς τέλος γε διαμένειν ἐν τοῖς ἐγνωσμένοις ἐδυνήθησαν. ὁπότε γὰρ ἐπισιτισμοῦ χάριν ἢ τῶν ἄλλων ἐπιτηδείων τινὸς ὧν ἀμφοτέροις ἐδόκει, μοῖρά τις ἀποσταλείη τῆς στρατιᾶς, συμβολαί τε αὐτῶν ἐγίνοντο, καὶ πληγαί, [e] καὶ τὸ νικᾶν ἀεὶ περὶ τοῖς αὐτοῖς ἔμενε· πολλάκις τε συμπλεκομένων ἀλλήλοις, ἀπέθνησκόν τε οὐκ ὀλίγοι, καὶ τραυματίαι πλείους ἐγίνοντο. τοῖς μὲν οὖν Ῥωμαίοις τὸ ἀπαναλούμενον τῆς στρατιᾶς οὐδεμία ποθὲν ἐπιοῦσα ἐξεπλήρου· τὸ δὲ τῶν Οὐολούσκων στρατόπεδον, ἄλλων ἐπ᾽ ἄλλοις ἡκόντων, πολλὴν αὔξησιν ἐλάμβανε· καὶ τούτῳ ἐπαρθέντες οἱ ἡγεμόνες, ἐξῆγον ἐκ τοῦ χάρακος [f] τὴν δύναμιν εἰς μάχην.

LXXXIX. ¶ Quum autem & ipſi Romani prodiiſſent, aciemque inſtruxiſſent, commiſſum eſt acre prælium inter equites & pedites atque velites, omnibus pari ſtudio & peritia pugnantibus, & unoquoque victoriæ ſpem in ſe ipſo ſolo collocante. Quum autem multa utrinque in eo ipſo loco, in quo collocati fuerant, cadavera proſtrata, & ſemineces multo plures quam ipſa cadavera jacerent, & ii qui in certamine & malis adhuc perſeverabant pauci eſſent, & ne iſti quidem rem bellicam gerere poſſent, ſcutis, quibus corpus protegebant, ob telorum infixorum multitudinem ſiniſtras manus gravantibus, & impedientibus quo minus hoſtium impetum ſuſtinerent, & retuſa gladiorum acie, nonnullis etiam totis fractis, ita ut nullus amplius eſſet eorum uſus, & ingenti labore, quem per totum diem pugnantes tulerant, nervos diſſolvente, & vulnerum ictus debilitante; & ſudore, ſiti, anhelitu (ut in ſummo æſtatis fervore in longo certamine hominibus ſolet accidere) utroſque vexantibus, nullum memorabilem exitum id præ-

Ἐξελθόντων δὲ καὶ τῶν Ῥωμαίων καὶ παραταξαμένων, ἰσχυρὰ μάχη γίνεται καὶ ἱππέων καὶ πεζῶν καὶ ψιλῶν, ἴσῃ πάντων χρωμένων προθυμίᾳ τε καὶ ἐμπειρίᾳ, καὶ τὸ νικᾶν ἑκάστου [g] παρ᾽ ἑαυτῷ μόνῳ τιθεμένου· ὡς δὲ νεκροί τε αὐτῶν πολλοὶ ἑκατέρωθεν, ἐν ᾧ ἐτάχθησαν χωρίῳ, πεσόντες ἔκειντο, καὶ ἡμιθνῆτες ἔτι πλείους τῶν νεκρῶν, οἱ δὲ [h] περὶ τὸν ἀγῶνα καὶ τὰ δεινὰ ἔτι διαμένοντες ὀλίγοι ἦσαν, καὶ οὐδὲ οὗτοι δρᾶν τὰ πολέμου ἔργα δυνάμενοι, βαρυνόντων μὲν αὐτοῖς τῶν σκεπαστηρίων τὰς εὐωνύμους χεῖρας, διὰ πλῆθος τῶν ἐμπεπηγότων βελῶν, καὶ οὐκ ἐώντων μένειν τὰς προσβολάς, [i] τετραμμένων δὲ τῶν ἐγχειριδίων τὰς ἀκμάς, [k] ἔστι δ᾽ ὧν καὶ κατεαγότων ὅλων, οἷς οὐδὲν ἔτι ἦν χρῆσθαι, [l] τοῦ κόπου, ὃς δι᾽ ὅλης ἡμέρας ἀγωνιζομένοις αὐτοῖς πολὺς ἐγεγόνει, παραλύοντος τὰ νεῦρα, καὶ τὰς πληγὰς ἀσθενεῖς ποιοῦντος, ἱδρῶτος δὲ καὶ δίψης καὶ ἄσθματος, [m] οἷα ἐν πνιγηρᾷ 556 ὥρᾳ ἔτους τοῖς πολὺν χρόνον ἀγωνιζομένοις συμπίπτειν φιλεῖ, παρ᾽ ἀμφοτέροις γινομένων, οὐδὲν ἔλαβεν τέλος

a Deeſt *Vat.* b Ἐπὶ τὴν στρατολογίαν. *Sylb.* c Ὑπὸ τὰς σημείας *Vat.* d Forſan ἐν φόβῳ. *Steph.* e Τὸ νικᾶν οὐκ ἀεὶ περὶ τοῖς αὐτοῖς ἔμεινε *Vat.* quod ut veriſimilius etiam in ſua verſione ſequutus eſt *Portus.* f Τὴν δύναμιν ὡς εἰς μάχην *Vat.* g Παρ᾽ ἑαυτὸν μόνον *Vat.* h Παρὰ τὸν ἀγῶνα *Vat.* i Repono πτεριμμένων. *Steph.* k Ἐστι δὲ ὧν & mox οἷς οὐθὲν in *Cod. Vat.* l Τοῦ κόπου τι *Vat.* m Οἷα ἐν πνιγηρᾷ ὥρᾳ ἔτους *Vat.* atque ita legiſſe viſus eſt *Lapus*, dum vertit, *qualia ſuffocante anni tempore* &c. Unde aliquis forſan pro ἐν καλύβαις πνιγηραῖς ὥρᾳ ἔτους apud *Thucyd.* (p. 113. v. 21. *Ed. Oxon.*) legendum eſſe ſuſpicaretur ἐν καλύβαις πνιγηρᾷ ὥρᾳ ἔτους.

a Καὶ

ἀξιόλογον ἡ μάχη, ἀλλ' ἀγαπητῶς ἀμφότεροι τῶν στρατηγῶν ἀνακαλουμένων, ἀπῆλθον ἐπὶ τοὺς ἑαυτῶν χάρακας· [a] καὶ οὐκέτι ἐξήεσαν εἰς μάχην οὐδέτεροι, ἀλλ' ἀντικαθήμενοι παρεφύλαττον τὰς ἕνεκα τῶν ἐπιτηδείων γινομένας ἐξόδους. ἔδοξε μέντοι, καὶ λόγος ἦν τῇ Ῥώμῃ πολὺς, ὡς δυναμένη τότε νικᾷν ἡ Ῥωμαίων δύναμις, ἑκουσία μηδὲν [b] ἐργάσασθαι λαμπρὸν, διὰ μῖσός τε τοῦ ὑπάτου καὶ ὀργὴν ἣν εἶχε πρὸς τοὺς πατρικίους ἐπὶ τῷ φενακισμῷ τῆς κληρουχίας. αὐτοὶ δὲ οἱ στρατιῶται τὸν ὕπατον, ὡς οὐχ ἱκανὸν στρατηγεῖν, ᾐτιῶντο, γράμματα πέμποντες ὡς τοὺς ἐπιτηδείους ἑαυτῶν ἕκαστοι. καὶ τὰ μὲν ἐπὶ στρατοπέδου γινόμενα, τοιαῦτα ἦν. ἐν αὐτῇ δὲ τῇ Ῥώμῃ πολλὰ δαιμόνια σημεῖα ἐφαίνετο, δηλωτικὰ θείου χόλου, κατά τε φωνὰς καὶ ὄψεις ἀήθεις. πάντα δὲ εἰς τοῦτο συνέτεινεν, ὡς οἵ τε μάντεις καὶ οἱ τῶν ἱερῶν ἐξηγηταὶ συνενέγκαντες τὰς ἐμπειρίας ἀπεφαίνοντο, θεῶν [c] χολοῦσθαί τινας, οἳ οὐ κομίζονται τὰς νομίμους τιμὰς, οὐ καθαρῶς οὐδὲ ὁσίως ἐπιτελουμένων αὐτοῖς τῶν ἱερῶν. ζήτησις δὴ μετὰ τοῦτο πολλὴ ἐκ πάντων [d] ἐγένετο, καὶ σὺν χρόνῳ μήνυσις ἀποδίδοται τοῖς ἱεροφάνταις, ὅτι τῶν παρθένων μία τῶν φυλαττουσῶν τὸ ἱερὸν πῦρ, [e] Ὀπιμία ὄνομα αὐτῇ, τὴν παρθενίαν ἀφαιρεθεῖσα, μιαίνει τὰ ἱερά. οἱ δὲ [f] ἐκ βασάνων τε καὶ τῶν ἄλλων ἀποδείξεων μαθόντες ὅτι τὸ μηνυόμενον ἦν ἀδίκημα ἀληθὲς, αὐτὴν μὲν τῆς κορυφῆς ἀφελόμενοι τὰ στέμματα, καὶ [g] πομπεύοντες δι' ἀγορᾶς, ἐντὸς τείχους ζῶσαν κατώρυξαν· δύο δὲ τοὺς ἐξελεγχθέντας διαπράξασθαι τὴν φθορὰν, μαστιγώσαντες ἐν φανερῷ, παραχρῆμα ἀπέκτειναν. καὶ μετὰ τοῦτο καλὰ τὰ ἱερὰ, καὶ τὰ μαντεύματα, ὡς ἀφεικότων αὐτοῖς τῶν θεῶν τὸν χόλον, ἐγίνετο.

Ὡς δὲ καθῆκεν ὁ τῶν ἀρχαιρεσιῶν χρόνος, ἐλθόντων τῶν ὑπάτων, πολλὴ σπουδὴ καὶ παράταξις ἐγένετο τοῦ δήμου πρὸς τοὺς πατρικίους, περὶ τῶν παραληψομένων τὴν ἡγεμονίαν ἀνδρῶν. ἐκεῖνοι μὲν γὰρ, ἐκ τῶν νεωτέρων ἐβούλοντο τοὺς δραστηρίους τε καὶ ἥκιστα δημοτικοὺς ἐπὶ τὴν ὑπατείαν προαγαγεῖν· καὶ μετῄει τὴν ἀρχὴν κελευσθεὶς ὑπ' αὐτῶν ὁ υἱὸς [h] Κλαυδίου Ἀππίου, τοῦ πολεμιωτάτου τῷ δήμῳ δοκοῦντος εἶναι, μεστὸς αὐθαδείας ἀνὴρ καὶ θράσους, ἑταίροις τε καὶ πελάταις ἁπάντων πλεῖστον τῶν καθ' ἡλικίαν δυνάμενος. ὁ δὲ δῆμος, ἐκ τῶν πρεσβυτέρων τε καὶ τῶν πεῖραν ἤδη δεδω-
557 κότων τῆς ἐπιεικείας τοὺς προνοησομένους τοῦ κοινῇ συμφέροντος ὀνομάζων, ἠξίου ποιεῖν ὑπάτους. αἵ τε ἀρχαὶ [i] διεστήκεσαν, καὶ τὰς ἀλλήλων ἀνέλυον ἐξουσίας. ὁπότε μὲν γὰρ οἱ ὕπατοι καλοῖεν τὸ πλῆθος, ὡς [k] ἀποδείξοντες τοὺς μετιόντας τὴν ἀρχὴν ὑπάτους, οἱ δήμαρχοι τοῦ κωλύειν ὄντες κύριοι, διέλυον τὰ ἀρχαιρέσια· ὁπότε δ' αὖ πάλιν ἐκεῖνοι καλοῖεν ὡς ἀρχαιρεσιάσοντα τὸν δῆμον, οὐκ ἐπέτρεπον οἱ ὕπατοι, τὴν ἐξουσίαν ἔχοντες τοῦ συγκαλεῖν [l] τοὺς ὄχλους, καὶ τὰς

lium habuit: *ſed ambo exercitus, à ducibus ſuis revocati, lubenter in caſtra redierunt. Et neutri amplius in aciem prodierunt: ſed, ubi caſtra caſtris oppoſuiſſent, obſervabant eos qui ad res neceſſarias comparandas exibant. Romæ tamen multi opinabantur & vulgo jactabant, exercitum Romanorum, quum tunc poſſet vincere, dedita opera nullum egregium facinus edidiſſe, odio conſulis, & ira in patres, quod agri diviſione per dolum fuiſſet fraudatus. Sed ipſi milites conſulem ut parum idoneum ad imperandum accuſabant, literis privatim ad neceſſarios ſuos miſſis. Atque hic erat ſtatus rerum quæ foris gerebantur. *In ipſa vero urbe multa prodigia iram divinam ſignificantia obſervata ſunt, exauditæque voces ominoſæ, & novæ ſpectrorum facies viſæ. quæ omnia eo ſpectabant, (ut & vates & ſacrorum interpretes † pro ſua peritia, re inter ſe communicata, declarabant) deos aliquos iratos eſſe, quod legitimis honoribus fraudarentur, nec pure nec pie ſacra ipſis fierent. Poſtea igitur magna ab omnibus inquiſitione facta, tandem indicium ad pontifices delatum eſt, unam Veſtalium ignis ſacri cuſtodum, nomine Opimiam, amiſſa virginitate ſacra polluere. Illi vero, quum ex quæſtionibus aliiſque manifeſtis argumentis cognoviſſent crimen delatum verum eſſe, ejus capiti coronas, quas geſtabat, *& inſulas* abſtulerunt, eamque per medium forum ductam intra muros *in foſſa ſubterrranea* vivam defoderunt: duos vero, à quibus eam corruptam fuiſſe conſtabat, in omnium conſpectu virgis cæſos confeſtim necarunt. ‡ Quo facto lætiora ſe obtulerunt ſacra, & vates reſponderunt iram deorum placatam eſſe.

¶ Quum autem comitiorum tempus veniſſet, & ipſi conſules ad ea iviſſent, ingenti ſtudio & contentione inter plebem & patricios certatum eſt, de viris quibus rerum ſumma eſſet committenda. Illi enim è junioribus impigros aliquos & minime populares ad conſulatum promovere cupiebant: & eorum juſſu filius *iſtius* Appii Claudii, qui acerrimus plebis hoſtis exiſtimabatur, vir qui arrogantiæ & audaciæ plenus erat, & ſodalitiis clienteliſque omnium ſuæ ætatis hominum plurimum poterat, magiſtratum petebat. at plebs, è ſenioribus & probitatis jam ſpectatæ viris nominans, qui reip. commodis ſtuderent, conſules illos facere volebat. Atq; ipſi magiſtratus inter ſe diſſidebant, & alii aliorum poteſtatem irritam faciebant. nam quoties coſſ. plebē convocaſſent, ut magiſtratum petentes crearent conſules, tribuni pro ſua poteſtate intercedebant, & comitia diſſolvebant: & contra, quoties illi plebem ad comitia convocaſſent, conſules, convocandæ multitudinis ejuſque in ſuffragia mittendæ jus habentes, ipſis intercedebant,

Per. Jul. 4233. *Ante Chr.* 481. *Olymp.* 74 ¾. *U. C. Cat.* 271. *Var.* 273.

Portentis ſignificatum Veſtalis virginis ſtuprum.

XC. *Contentio de futuris coſſ.*

a Καὶ οὐκέτι μετὰ τοῦτ' ἐξῄεσαν εἰς μάχην οὐδέτεροι, ἀλλὰ καθήμενοι παρεφύλαττον ἀλλήλων τὰς &c. quo modo in *Lapi Cod.* niſi quod ἀντικαθήμενοι agnoſcat *b* Nota hic ὡς ἐργάσασθαι pro ὡς εἰργάσατο, ut ſupra p. 436. v. 47. ὡς ἔσεσθαι pro ὡς ἐστι. vel legendum μηδὲν ἠθέλησαν ἐργάσασθαι. ut alicubi infra. *Sylb.* Poſteriorem conjecturam magis probo: quod p. 436. non ὡς ἔσεσθαι habeat *Vat.* ſed ὡς ὑπολαμβανόμενον ἔσεσθαι. *c* Χολοῦσθαι, è *Rom. Cod.* additum, agnoſcit etiam *Lapus*, ſed οὐ ante κομίζονται omittit. ſic enim locum vertit, *deorum quoſdam, qui legitimos honores ferunt, iratos eſſe. Sylb.* In *Cod. Vat.* θεῶν τινες οὐ κομίζονται &c. *reſpondebant, Deorum aliqui legitimis fraudantur honoribus* &c. *d* Ἐγίνετο *Vat.* *e* Ita etiam in *Cod. Vat.* In *Lapi* verſione *Propinia.* in *Rom. Cod.* (teſte *Sylb.*) Προπιμία. *Glareanus* ex *Livio* reponit *Oppia.* *f* Ἐκ τε βασάνων *Vat.* *g* Πομπεύσαντες *Vat.* *h* Ἀππίου Κλαυδίου *Vat.* *i* Διεστήκεσαν *Vat.* aliquoties tamen apud *Dionyſium* in iſtiuſmodi vocibus ι ad ε præteriti perfecti augmentum aſſumitur. *k* Ἀποδείξαντες *Vat.* *l* Τοὺς λόχους *Vat.* * Magis ad verbum *Lapus* vertit: *In urbe vero multa ſigna apparebant iræ numinum demonſtrativa, per voces viſaque inſueta.* † *Lapus* verbatim, *conferentes in unum peritias.* ‡ Rectius forſan *Lapus*: *Poſtque hoc eis ſacrificia & divinationes, tanquam deorum ira liberatis, pulchre apparuere.*

Per. Jul. 4233. Ante Chr. 481. Olymp. 74 $\frac{3}{4}$. V. C. Cat. 271. Var. 273.

tercedebant. atque ſe mutuo accuſabant, & ſtipati ſeditioſis civibus aſſidue concertabant; ita ut nonnulli etiam præ ira à mutuis vulneribus non abſtinerent, & ſeditio ab armis non multum abeſſet. Senatus, his cognitis, diu conſultavit quidnam eſſet agendum: nec plebem vi coërcere valens, nec ei cedere volens. Sententia igitur aſperior hæc erat, ut comitiorum cauſſà dictator crearetur, qui vir optimus judicatus fuiſſet: ille vero, accepta poteſtate, ſeditioſos ex urbe pelleret; & ſi quid à ſuperioribus magiſtratibus eſſet peccatum, corrigeret; atque, arbitratu ſuo forma reip. conſtituta, viris optimis magiſtratus mandaret. mitior vero, ut interreges crearentur maximi natu & honoratiſſimi quique viri, quibus curæ eſſet magiſtratuum creatio, & qui providerent ut optime id fieret, eodem modo quo regibus expulſis factum eſt. Quum autem major eorum pars in hanc ſententiam iviſſet, ab illis creatus eſt interrex A. Sempronius Atratinus; & cæteri magiſtratus abrogati. Iſte, ad certos dies ſibi præſtitutos rep. ſine ſeditione adminiſtrata, alium (prout eorum eſt mos) Sp. Largium creavit interregem. Ille vero comitiis centuriatis, ex claſſium cenſu miſſo in ſuffragia populo, ex utriuſque partis conſenſu conſules creavit C. Julium è plebis fautoribus, & Q. Fabium Cæſonis Filium, optimatum fautorem. & plebs, ob priorem ejus conſulatum nullis affecta malis, paſſa eſt eum iterum hanc poteſtatem adipiſci, odio Appium proſequens, ejuſque ignominioſa repulſa valde gaudens; & ipſis etiam primoribus, *qui* virum impigrum, & nihil molliter plebi conceſſurum, conſulem creari *cupiebant*, ex animi ſententia ſeditio exitum habuiſſe videbatur.

Per. Jul. 4234. Ante Chr. 480. Olymp. $\frac{74}{75}$. $\frac{4}{1}$. V. C. Cat. 272. Var. 274.

C. Julio, Q. Fabio iterum coſſ. nec domi nec foris quies.

XCI. ¶ His conſulibus Æqui, in agrum Latinum facta irruptione, multa mancipia & multum pecus repentino latrocinio abegerunt: ex Hetruſcis vero ii qui vocantur Vejentes magnam agri Romani partem excurſionibus infeſtarunt. Quum autem ſenatus bellum contra Æquos in aliud tempus diſtuliſſet, & à Vejentibus res repetere decreviſſet, Æqui, quum primus conatus ipſis ex voto ſucceſſiſſet, nec ullus in poſterum eos prohibiturus videretur, temeraria audacia elati, non amplius latronum more bellum gerere decreverunt, ſed cum valido exercitu Ortonam adorti, vi ceperunt: direptiſque villis ſimul cum urbe, ingenti præda ditati abierunt. At Vejentes, quum legatis Roma miſſis reſpondiſſent, prædones illos non à ſe ſed ab aliis Hetruſcis miſſos, eos re infecta dimiſerunt, nihil æqui facientes: atque legati in Vejentes, prædam ex agro ſuo agentes, inciderunt. Se-

ψήφους ἀναδιδόναι. κατηγορίαι τε ἀλλήλων ἐγίνοντο, καὶ συνεχεῖς ἀψιμαχίαι καθ' ἑταιρείας συνισταμένων, ὥστε καὶ πληγὰς ἀλλήλοις διδόναι τινὰς ὑπ' ὀργῆς, καὶ οὐ μακρὰν ἀπέχειν τὴν στάσιν τῶν ὅπλων. ταῦτα μαθοῦσα ἡ βουλὴ, πολὺν ἐσκόπει χρόνον ὅ,τι χρήσεται τοῖς πράγμασιν, οὔτε βιάσασθαι δυναμένη τὸν δῆμον, οὔτε εἶξαι βουλομένη. ἦν δὴ ἡ μὲν αὐθαδεστέρα γνώμη, δικτάτωρα ἑλέσθαι τῶν ἀρχαιρεσιῶν ἕνεκα, ὃν ἂν ἡγῶνται κράτιστον εἶναι· τὸν δὲ λαβόντα τὴν ἐξουσίαν, τούς τε νοσοποιοὺς ἐκ τῆς πόλεως ἐξελεῖν, καὶ εἴ τι ἡμάρτηται ταῖς πρότερον ἀρχαῖς, ἐπανορθώσασθαι, τόν τε κόσμον τοῦ πολιτεύματος ὃν βούλεται καταστησάμενον, ἀνδράσι τοῖς κρατίστοις ἀποδοῦναι τὰς ἀρχάς. ἡ δὲ ἐπιεικεστέρα, μεσοβασιλεῖς ἑλέσθαι [a] τοὺς πρεσβυτάτους τε καὶ τιμιωτάτους ἄνδρας, οἷς ἐπιμελὲς ἔσται τὰ περὶ τὰς ἀρχὰς ὅπως [b] κράτιστα γενήσονται προνοηθῆναι, τὸν αὐτὸν τρόπον ὅνπερ ἐπὶ τῶν βασιλέων τῶν ἐκλιπόντων [c] ἐγίνετο. ταύτῃ προσθεμένων τῇ γνώμῃ τῶν πλειόνων, [d] ἀποδείκνυνται πρὸς αὐτῶν μεσοβασιλεῖς, Αὖλος Σεμπρώνιος Ατρατῖνος· αἱ δὲ ἄλλαι κατελύθησαν ἀρχαί. οὗτος ἐπιτροπεύσας τὴν πόλιν ἀστασίαστον ὅσας ἐξῆν ἡμέρας, ἕτερον ἀποδείκνυσιν, ὥσπερ αὐτοῖς ἔθος ἦν, Σπόριον Λάρκιον. κἀκεῖνος συγκαλέσας τὴν λοχῖτιν ἐκκλησίαν, καὶ τὰς ψήφους [e] κατὰ τὰ τιμήματα ἀναδοὺς, ἐκ τῆς ἀμφοτέρων εὐδοκήσεως [f] ἀποδείκνυσιν ὑπάτους, [g] Γάϊον Ἰούλιον ἐκ τῶν φιλοδημοτικῶν, καὶ Κόϊντον Φάβιον Καίσωνος υἱὸν τὸ δεύτερον, ἐκ τῶν ἀριστοκρατικῶν. καὶ ὁ δῆμος, οὐδὲν ἕνεκα τῆς προτέρας ὑπατείας αὐτοῦ πεπονθὼς, εἴασε τυχεῖν ταύτης [h] τῆς ἐξουσίας τὸ δεύτερον, μισῶν τὸν Ἄππιον, καὶ, ὅτι ἐκεῖνος ἀτιμασθῆναι ἐδόκει, σφόδρα ἡδόμενος· τοῖς δὲ ἐν τέλει, διατεταγμένοις δραστήριον ἄνδρα, καὶ οὐθὲν ἐνδώσοντα τῷ δήμῳ μαλακὸν, ἐπὶ τὴν ὑπατείαν παρελθεῖν, κατὰ γνώμην ἐδόκει κεχωρηκέναι τὰ τῆς διχοστασίας.

Ἐπὶ δὲ τούτων ἀρχῆς Αἰκανοὶ μὲν, εἰς τὴν Λατίνων χώραν ἐμβαλόντες, ἀπήλασαν ἀνδράποδα καὶ βοσκήματα πολλὰ, λῃστρικῇ ἐφόδῳ χρησάμενοι· Τυρρηνῶν δὲ οἱ καλούμενοι Οὐϊεν- 558
τανοὶ τῆς Ῥωμαίων γῆς πολλὴν ἠδίκησαν προνομαῖς. τῆς δὲ βουλῆς τὸν μὲν πρὸς Αἰκανοὺς πόλεμον εἰς ἕτερον ἀναβαλλομένης χρόνον, παρὰ δὲ Οὐϊεντανῶν [k] αἰτεῖν [l] ψηφισαμένης, Αἰκανοὶ μὲν ἐπειδὴ τὰ πρῶτα αὐτοῖς κατὰ νοῦν ἐχώρησε, καὶ οὐθεὶς ὁ κωλύσων τὰ λοιπὰ ἐφαίνετο, θράσει ἐπαρθέντες ἀλογίστῳ, λῃστρικὴν μὲν οὐκέτι στρατείαν ἔγνωσαν ποιεῖσθαι, δυνάμει δὲ βαρείᾳ ἐλάσαντες ἐπὶ πόλιν [m] Ορὓς κατὰ κράτος αἱροῦσι· καὶ διαρπάσαντες τά τε ἐκ τῆς χώρας καὶ τὰ τῆς πόλεως, ἀπῆεσαν εὐπορίαν πολλὴν ἀγόμενοι. Οὐϊεντανοὶ δὲ πρὸς τοὺς ἀπὸ τῆς Ῥώμης ἥκοντας ἀποκρινάμενοι, ὅτι οὐκ ἐξ αὐτῶν [n] ἦσαν οἱ προνομεύοντες τὴν χώραν, ἀλλ' ἐκ τῶν ἄλλων Τυρρηνῶν, ἀπέλυσαν τοὺς ἄνδρας, οὐθὲν τῶν δικαίων ποιήσαντες· καὶ οἱ πρέσβεις ἐπιτυγχάνουσι τοῖς Οὐϊεντανοῖς λείαν ἐκ τῆς αὐτῶν χώρας ἄγουσι.

Ταῦτα

a Τοὺς πρεσβυτάτους ἄνδρας *Vat.* b Κράτιστα *Vat.* c Εγίνοντο *Vat.* d Tam *Gelenius* quam *Lapus* ſingulariter legit ἀποδείκνυται πρὸς αὐτῶν μεσοβασιλεύς: & ſequentia (οὗτος ἐπιτροπεύσας &c.) hanc lectionem confirmant. Sed excuſari tamen (ut ait *Sylb.*) altera ſcriptura poteſt: quia ſupra dicit auctor μεσοβασιλεῖς ἑλέσθαι τοὺς πρεσβυτάτους &c. & brevi poſt hunc interregem creatur alius, ſi non à ſenatu tamen non ſine ſenatus conſenſu. ita ut ſtructura ſit ſylleptica. & ſimilis locus infra p. 570. juxta *Ed. Sylb.* e In *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] mendoſe καὶ pro κατὰ, ut indicat *Lapi* verſio, *tradenſque ſecundum cenſus calculos.* Supra p. 448. v. 14. dicit τὴν ἀπὸ τῶν τιμημάτων ἐκκλησίαν. *Sylb.* f Αποδεικνύουσι in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* g Γάϊον Ἰούλιον τὸν ἐπικαλούμενον Ἰοῦλλον ἐκ τῶν *Vat.* In *Lapi* verſione *C. Julium cognomine Tullum.* Vide p. 463. v. 4. h Omittit *Vat.* i In *Cod. Vat.* διαπεπτασμένοις. Verum διατεταμένοις malit *Sylb* ut apud *Ariſtot.* διατεινομένοις (*enitentibus*) τὰ κάλλιστα πράττειν. k In *Cod. Vat.* δίκας αἰτεῖν. quod placuit etiam *Sylburgio.* *Lapus* vertit *poſcere rationem.* l Ut temporum ſit ſimilitudo ψηφιζομένης legendum, vel præcedente verſu ἀναβαλομένης. *Sylb.* m Pro corrupto Ορὓς placuit *Lapo* & *Gelenio* è vulgatis *Livii* editionibus reponere *Artonam.* Ego cum *Sigonio* & vett. *Livii* exemplaribus, atque etiam *Plinio*, mallem *Ortonam.* *Sylb.* In *Cod. Vat.* Ὀρῶνα, unde vel Ὀρτῶνα, aut cum *Ptolemæo* & *Catonis Originibus*, quas citat *Sigonius*, Ὀρτῶνα legendum ſuſpicor. n Εἶησαν *Vat.*

a Πολεμεῖν

ταῦτα παρ' αὐτῶν ἡ βουλὴ μαθοῦσα, [a] πολεμεῖν τε ἐψηφίσατο Οὐιεντανοῖς, καὶ τοὺς ὑπάτους ἀμφοτέρους [b] ἄγειν τὴν στρατιάν. ἐγένετο μὲν οὖν περὶ τοῦ δόγματος ἀμφιλογία, καὶ πολλοὶ ἦσαν οἱ τὸν πόλεμον οὐκ ἐῶντες ἐκφέρειν, [c] τῆς κληρουχίας ὑπομιμνήσκοντες τοὺς δημοτικοὺς, ἧς γε πέμπτον ἔτος ἐψηφισμένης ὑπὸ τοῦ συνεδρίου, [d] κοινῇ πιστεύσαντες ἐλπίδι ἐξηπάτηντο, καὶ κοινὸν ἀποφαίνοντες [e] πόλεμον, εἰ κοινῇ χρήσεται γνώμῃ πᾶσα Τυῤῥηνία τοῖς ὁμοεθνέσι βοηθοῦσα. οὐ μὴν ἴσχυσάν γε οἱ τῶν [f] στρατιωτῶν λόγοι, ἀλλ' ἐκύρωσε καὶ ὁ δῆμος τὸ τῆς βουλῆς δόγμα, τῇ Σπορίου Λαρκίου γνώμῃ τε καὶ παρακλήσει χρησάμενος. καὶ μετὰ ταῦτα ἐξῆγον τὰς δυνάμεις οἱ ὕπατοι, [g] στρατοπεδευσάμενοι χωρὶς ἀλλήλων οὐ μακρὰν τῆς πόλεως· καὶ μείναντες ἡμέρας συχνὰς, ἐπειδὴ οὐκ ἀντεξῆγον οἱ πολέμιοι τὰς δυνάμεις, προνομεύσαντες αὐτῶν τῆς γῆς ὅσην ἐδύναντο πλείστην, ἀπῆγον ἐπ' οἴκου τὴν στρατιάν. ἄλλο δὲ ἐπὶ τῆς τούτων ὑπατείας λόγου ἄξιον οὐδὲν ἐπράχθη.

natus hac re ex illis cognita, bellum Vejentibus inferre, & ambos coſſ. cum exercitu in eos mittere decrevit. Reclamatum tamen eſt huic SC. & multi erant qui bellum illis inferri non patiebantur, revocantes plebi in memoriam agri diviſionem, qua quinto ante anno à ſenatu decreta, publicæ fidei credentes, per dolum fraudati fuerant: atque bellum fore commune jactantes, ſi tota Hetruria communi conſenſu populis ejuſdem gentis opem ferret. Haud tamen militum verba ullum pondus habuerunt: ſed SC. plebiſcito etiam confirmatum eſt, Sp. Largii ſuaſu & hortatu. Poſt hæc conſules copias eduxerunt, caſtris non longe à Vejis ſeorſum poſitis; & per multos dies ibi morati, quum hoſtes non prodirent, cum ſuis copiis agri eorum partem quantam maximam potuerunt depopulati, copias domum reduxerunt. Et nihil aliud memoratu dignum hiſce conſulibus eſt geſtum.

Per. Jul. 4234.
Ante Chr. 480.
Olymp. 74/75. 4/1.
V. C. Cat. 272.
Var. 274.

a Πολεμεῖν ἐψηφίσατο *Vat.* *b* Ἐξάγειν *Vat.* *c* Τῆς τε κληρουχίας *Vat.* *d* Κενῇ *Vat.* *e* Poſt πόλεμον deeſt ἔσεσθαι, vel aliud verbum ſimile. *Sylb.* *f* Cum *Sylb.* & *Porto* malim στασιωτῶν vel στασιαστῶν: ut intelligamus *Tribunos*; quorum erat, non militum, SC. intercedere. *g* Στρατοπεδευσάμενοι δὲ χωρὶς ἀλλήλων οὐ μακρὰν ἀπὸ τῆς πόλεως *Vat.* In *Lapi* verſione, *haud procul à Vejis*; ut legiſſe videatur τῆς Οὐιεντανῶν πόλεως, ut infra alicubi: alterum tamen loquendi genus etiam infra reperitur, ſubaudito ſcilicet gentili Οὐιεντανῶν. *Sylb.*

[a] ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΤΟΥ ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΣΕΩΣ

ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ

ΒΙΒΛΙΟΝ ΕΝΝΑΤΟΝ.

DIONYSII ALEXANDRI F. HALICARNASSENSIS

ROMANARUM ANTIQUITATUM

LIBER NONUS.

Per. Jul. 4235.
Ante Chr. 479.
Olymp. 75 ½.
V. C. Cat. 273. *Var.* 275.
Kæſ. Fabio II, *& Sp. Furio coſſ. turbæ domi ac foris.*

SEQUENTI anno diſcordia inter plebem & ſenatum de coſſ. creandis orta (patritii enim utrumq; conſulem ex optimatibus fieri volebant; plebs vero ex popularibus & ſui ſtudioſis) poſt mutuas concertationes tandem mutua ſuaſione inter eos convenit, ut ex utraque parte conſul crearetur: creatique ſunt, à ſenatu quidem Cæſo Fabius iterum, qui Caſſium tyrannidis reum peregerat; à plebe vero Sp. Furius, ſeptuageſima quinta olympiade, archonte Athenis Calliade, quo tempore Xerxes expeditionem in Græciam fecit. Simulatque autem hi magiſtratum inierunt, legati Latini ad ſenatum venerunt, petentes ut alter conſul cum exercitu ad ſe mitteretur, qui nimiam Æquorum inſolentiam compeſceret: & tota Hetruria commota, & brevi ad arma ventura nunciabatur. Ejus enim gentis commune concilium convocatum fuerat: & quum Vejentes multis precibus petiiſſent, ut ſe ad belli ſocietatem contra Romanos adderent, tandem decretum eſt licere Hetruſcis, qui vellent, ire ad eam militiam. itaque Vejentes ad eam belli ſocietatem manum non contemnendam contraxerunt. His rebus cognitis placuit magiſtratibus Rom. ut exercitus conſcriberentur, & ambo conſules exirent: alter quidem bellum cum Æquis geſturus, & Latinis opem laturus; alter vero in Hetruriam copias ducturus. His vero intercedebat Sp. Icilius, unus è tribunorum collegio: &, plebem ad concionem quotidie convocans, promiſſam agrorum diviſionem à ſenatu repetebat; & dicebat ſe non paſſurum fieri quidquam eorum quæ ipſe vel contra hoſtes vel in urbe facere decreviſſet, niſi prius decemviros agri

ΤΩ δὲ μετὰ τούτους ἔτει διαφορᾶς γενομένης τῷ 559
δήμῳ πρὸς τὴν βουλὴν περὶ τῶν ἀποδειχθησομένων ὑπάτων· οἱ μὲν γὰρ ἠξίουν ἀμφοτέρους ἐκ τῶν ἀριστοκρατικῶν ἐπὶ τὴν ἀρχὴν προσαγαγεῖν, ὁ δὲ δῆμος ἐκ τῶν ἑαυτῷ κεχαρισμένων· γνωσιμαχήσαντες πρὸς ἀλλήλους ἡ βουλὴ καὶ ὁ δῆμος, [b] ἕως συνέπεισαν ἀλλήλους ἀφ' ἑκάστης μερίδος ὕπατον αἱρεθῆναι· καὶ ἀποδείκνυται Καίσων μὲν Φάβιος τὸ δεύτερον ὑπὸ τῆς βουλῆς, ὁ τὸν Κάσσιον ἐπὶ τῇ τυραννίδι κρίνας, Σπόριος δὲ [c] Φούριος ὑπὸ τῶν δημοτικῶν, ἐπὶ τῆς ἑβδομηκοστῆς καὶ πέμπτης ὀλυμπιάδος, ἄρχοντος Ἀθήνησι Καλλιάδου, καθ' ὃν χρόνον [d] ἐστρατοπέδευσε Ξέρξης ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα. ἄρτι [e] δὲ αὐτῶν παρειληφότων τὴν ἀρχήν, Λατίνων τε πρέσβεις ἧκον ἐπὶ τὴν βουλήν, δεόμενοι πέμψαι σφίσι τὸν ἕτερον τῶν ὑπάτων μετὰ δυνάμεως, ὃς οὐκ ἐάσει προσωτέρω χωρεῖν τὴν Αἰκανῶν καταφρόνησιν· καὶ Τυρρηνία πᾶσα ἠγγέλλετο κεκινημένη, καὶ οὐ διὰ μακροῦ χωρήσουσα εἰς πόλεμον. συνήχθη γὰρ εἰς κοινὴν ἐκκλησίαν τὸ ἔθνος· καὶ πολλὰ Οὐιεντανῶν δεηθέντων [f] συναίρεσθαι σφίσι τοῦ κατὰ Ῥωμαίων πολέμου, τέλος [g] ἐξήνεγκαν ἐξεῖναι τοῖς βουλομένοις Τυρρηνῶν μετέχειν τῆς [h] στρατιᾶς· καὶ ἐγένετο χεὶρ ἀξιόμαχος ἡ τοῖς Οὐιεντανοῖς [i] τοῦ πολέμου συναιρομένη. ταῦτα μαθοῦσι τοῖς ἐν τέλει Ῥωμαίων ἔδοξε στρατιάς τε καταγράφειν, καὶ τοὺς ὑπάτους ἀμφοτέρους ἐξιέναι· τὸν μέν, Αἰκανοῖς τε πολεμήσοντα, καὶ Λατίνοις τιμωρὸν ἐσόμενον· τὸν δέ, [k] ἐπὶ Τυρρηνίας ἄξοντα τὰς δυνάμεις. ἀντέπραττε δὲ πρὸς ταῦτα Σπόριος [l] Σικίλιος τῶν δημάρχων εἷς· καὶ συνάγων εἰς ἐκκλησίαν τὸν δῆμον ὁσημέραι, τὰς περὶ τῆς κληρουχίας ὑποσχέσεις ἀπῄτει παρὰ τῆς βουλῆς, καὶ οὐδὲν ἔφη συγχωρήσειν [m] ἐπὶ τῶν πολεμίων, οὔτε τῶν κατὰ πόλιν ὑπ' αὐτῆς ψηφιζομένων ἐπιτελεσθῆναι, ἐὰν μὴ τοὺς δέκα ἄνδρας ἀποδείξωσι

πρότερον

a In *Lapi* verſione ſequens argumentum habemus: *Liber Antiquitatis nonus, quem ſcripſit Dionyſius Alexandri f. Halicarnaſſeus, comprehendit geſta per Romanos à primo anno Olympiadis* LXXV. *& à Coſſ. Cæſone Fabio iterum & Sp. Furio, quo tempore Xerxes Darii f. in Græciam duxit exercitum. Bellum habet cum Vejentibus, Fabiorum fatum, Servilii egregiam defenſionem, contentiones urbanas, Appii filii fatum, bellum rurſus cum Æquis & Volſcis, actiones ſenatus. Anni ſunt* xx. *b* Niſi τέλος legamus pro ἕως, ſtructura pendebit. *Lapus* hoc modo; *poſtremo alteri alteris perſuaſere.* τέλος autem pro τὸ τελευταῖον, *tandem*, tum hic noſter uſurpat p. 529. v. 42. tum *Ariſtoteles* frequentiſſime. Si ἕως retineamus ἐγνωσιμάχησαν erit reponendum. *Port.* *c* Φούριος *Vat.* *d* Ἐστράτευσε malit *Portus.* *e* Omittit *Vat.* *f* Συναίρεσθαι *Vat.* *g* Ἐξήνεγκεν *Vat.* *h* Magis proprie στρατείας. *Sylb.* *i* Ἑκουσίως τοῦ πολέμου συναιρομένη *Vat.* *k* Sic in fine præced. libri ἀπῆγεν ἐπ' οἴκου. iterum p. 537. v. 32. cum accuſ. dicit ἐξῄει ἐπὶ Τυρρηνούς. utrumque ſtructuræ genus alibi habemus. *Sylb.* *l* Σικίνιος in *Cod. Rom.* In *Lapi* verſione & vulgatis *Livii* editionibus *Licinius.* cum *Gelenio* & *Sigonio* malim Ἰκίλιος. *Sylb.* *m* Οὔτε τῶν ἐπὶ πολεμίων legiſſe videtur *Lapus*, dum vertit, *aut ex iis quæ adverſus hoſtes.* Sed rectius fortaſſe, οὐθὲν συγχωρήσειν οὔτε τῶν πολεμίων, οὔτε τῶν κατὰ πόλιν. frequentiſſime ſupra πολέμια pro πολεμικά uſurpatum. *Sylb.*

Vox

Per. Jul. 4235. *Ante Chr.* 479 *Olymp.* 75 ½. *U.C. Cat.* 273. *Var.* 275.

πρῶτον ὁρισταὶ τῆς δημοσίας χώρας, καὶ διέλωσι τὴν γῆν, ὡς ὑπέσχοντο, τῷ δήμῳ. ἀπορουμένῃ δὲ τῇ βουλῇ καὶ ἀμηχανούσῃ τί χρὴ ποιεῖν, Ἄππιος Κλαύδιος ὑποτίθεται σκοπεῖν ὅπως διαστήσεται τὰ τῶν ἄλλων [a] δημάρχων" πρὸς αὐτόν, διδάσκων [b] ὅτι τὸν κωλύοντα καὶ ἐμποδὼν γινόμενον τοῖς δόγμασι τῆς βουλῆς, ἱερὸν ὄντα, καὶ νόμῳ τὴν ἐξουσίαν 560 [c] ἔχοντα, τἀναντία πράττειν, καὶ οἷς ἂν ἐκεῖνος ἐμποδὼν γένηται, ταῦτα κωλύειν. συνεβούλευέ τε τοῖς αὖθις παραληψομένοις τὴν ἀρχὴν ὑπάτοις τοῦτο πράττειν, καὶ σκοπεῖν ὅπως ἕξουσί τινας ἀεὶ τῶν δημάρχων οἰκείους σφίσι καὶ φίλους· μίαν εἶναι λέγων τῆς ἐξουσίας τοῦ ἀρχείου κατάλυσιν, ἐὰν στασιάζωσι πρὸς ἀλλήλους οἱ ἄνδρες.

Ταύτην εἰσηγησαμένου τὴν γνώμην Ἀππίου, δόξαντες αὐτὸν ὀρθῶς παραινεῖν οἵ τε ὕπατοι, καὶ τῶν ἄλλων οἱ δυνατώτατοι, [d] πολλῇ δυναστείᾳ διεπράξαντο τοὺς τέτταρας ἐκ τῶν δημάρχων οἰκείους τῇ βουλῇ [e] γενέσθαι. οἱ δὲ τέως μὲν λόγῳ μεταπείθειν τὸν [f] Σικίλιον ἐπεχείρουν ἀποστῆναι τῶν περὶ τῆς κληρουχίας πολιτευμάτων, ἕως οἱ πόλεμοι λάβωσι τέλος· ὡς δὲ ἠναντιοῦτο, καὶ διώμνυτο, λόγον τε τὸν [g] αὐθαδέστερον εἰπεῖν ἐτόλμησε τοῦ δήμου παρόντος, ὅτι μᾶλλον ἂν [h] βούλοιτο Τυρρηνοὺς καὶ τοὺς ἄλλους πολεμίους κρατήσαντας τῆς πόλεως ἐπιδεῖν, ἢ τοὺς κατέχοντας τὴν χώραν τὴν δημοσίαν ἀφεῖναι, δόξαντες ἀφορμὴν εἰληφέναι καλὴν πρὸς αὐθάδειαν τοσαύτην [i] τοὐναντία λέγειν τε καὶ πράττειν, οὐδὲ τοῦ δήμου τὸν λόγον ἡδέως δεξαμένου, κωλύειν αὐτὸν ἔφησαν· καὶ φανερῶς ἔπραττον ὅσα [k] τῇ βουλῇ ἢ τοῖς ὑπάτοις [l] δοκοίη. μονωθεὶς δὲ Σικίλιος οὐδενὸς ἔτι κύριος ἦν. μετὰ τοῦτο ἡ στρατιὰ κατεγράφετο, καὶ ὅσων ἔδει τῷ πολέμῳ, πάντα ὑπηρετεῖτο, τὰ μὲν ἐκ τῶν δημοσίων, τὰ δὲ ἐκ τῶν ἰδίων ἁπάσῃ προθυμίᾳ· καὶ διὰ τάχους οἱ ὕπατοι, διακληρωσάμενοι τὰ στρατεύματα, ἐξῄεσαν. Σπόριος μὲν [m] Φούριος, ἐπὶ τὰς Αἰκανῶν πόλεις· Καίσων δὲ Φάβιος, ἐπὶ Τυρρηνούς. Σπορίῳ μὲν οὖν ἅπαντα κατὰ νοῦν ἐχώρησεν, οὐχ ὑπομεινάντων εἰς χεῖρας ἐλθεῖν τῶν πολεμίων, καὶ πολλὰ ἐκ τῆς [n] στρατιᾶς ἐξεγένετο χρήματά τε καὶ σώματα λαβεῖν. ἐπῆλθε γὰρ ὀλίγου δεῖν πᾶσαν ὅσην οἱ πολέμιοι [o] γῆν κατεῖχον, ἄγων καὶ φέρων· καὶ τὰ λάφυρα τοῖς στρατιώταις ἅπαντα ἐχαρίσατο. δοκῶν [p] τε καὶ τὸν πρὸ τοῦ χρόνον εἶναι φιλόδημος, ἔτι μᾶλλον ἐκ ταύτης τῆς στρατηγίας ἐθεράπευσε τὸ πλῆθος. καὶ [q] ἐπειδὴ παρῆλθεν ὁ χρόνος τῆς στρατείας, ἄγων τὴν δύναμιν ὁλόκληρόν τε καὶ ἀπαθῆ, χρήμασιν εὔπορον κατέστησεν [r] "ἐπὶ" τὴν πατρίδα.

Καίσων δὲ Φάβιος ὁ ἕτερος τῶν ὑπάτων, οὐδενὸς χεῖρον στρατηγήσας, ἀφῃρέθη τὸν ἐκ τῶν ἔργων ἔπαινον, παρ' οὐδὲν ἁμάρτημα ἴδιον, ἀλλ' ὅτι τὸ δημοτικὸν [s] οὐκ εἰ-

publici finitóres creaſſet, agrumque promiſſum plebi diviſiſſet. Hîc hærentem ſenatum & conſilii inopem App. Claudius ſubmonuit, daret operam ut *diſſidio inter tribunos excitato* alios ab ipſo alienaret; docens eum, qui S.C. intercedebat, eſſe ſocroſanctum, & ex ipſis legibus hanc intercedendi poteſtatem habere, eumque pro ſui magiſtratus poteſtate res impedire poſſe quibuſcunque ipſe interceſſerit. Itaque ſuadebat conſulibus, qui in poſterum magiſtratum eum eſſent accepturi, hoc agerent, darentque operam ut ſemper aliquos de tribunis ſibi conciliarent, amicoſque haberent: dicebatque hanc unam eſſe rationem hujus magiſtratus poteſtatis evertendæ, ſi tribuni inter ſe diſſiderent.

II. ¶ Ea ſententia ad Appio dicta, conſules & alii primores, rati eum recte monere, ſumma contentione effecerunt ut quatuor è tribunis ſenatui faverent, qui aliquamdiu variis rationibus Icilium ab actionibus agrariis avertere conati ſunt, donec finis bellis impoſitus eſſet. Sed quum ille ipſis adverſaretur, & dejeraret, & præſente populo ſuperbiſſimam vocem edere auſus fuiſſet, malle ſe Hetruſcos cæteroſque hoſtes urbe potitos videre, quam eos qui agrum publicum occuparent dimittere, exiſtimarunt ſe præclaram nactos occaſionem tantæ arrogantiæ tum dictis tum factis adverſandi, &, quum vel ipſa plebs eo dicto fuiſſet offenſa, ſe ei intercedere dixerunt: & aperte quidquid ſenatui, & conſulibus viſum fuerat, faciebant. Icilius vero, ab omnibus deſtitutus, nullam amplius poteſtatem habebat. Poſthæc exercitus conſcriptus, & quidquid ad bellicos uſus erat neceſſarium, partim ex publico partim à privatis, omni alacritate ſuppeditabatur: & conſules, celeriter inter ſe ſortiti exercitus, ad bellum iverunt; Sp. Furius in Æquos, Cæſo Fabius in Hetruſcos. Spurio autem omnia ex animi ſententia ſucceſſerunt, hoſtibus cum eo congredi non auſis; eique contigit ut in hac expeditione multas pecunias mancipiaque caperet. nam fere totum hoſtium agrum pervagatus eſt, res agens ferenſque, omnemque prædam militibus conceſſit. & quum ante plebis ſtudioſus haberetur, multo magis in hac expeditione multitudinis favorem ſibi conciliavit: exactoque militiæ tempore, copias integras, & nulla clade affectas, & pecuniis ditatas in patriam reduxit.

III. ¶ At Cæſo Fabius alter conſul, licet egregie omnibus muneribus imperatoriis fuiſſet perfunctus, tamen rerum geſtarum laude fraudatus fuit, ob nullum ſuum peccatum, ſed quod

a Vox δημάρχων deſideratur in *Ed. Steph.* eam tamen agnoſcunt *Codd. Rom. & Vat.* *b* Illud ὅτι ſuperfluum eſt, aut per enallagen infinitum ei verbum tributum eſt pro finito, quod de ὡς quoque paullo ante monui ad p. 533. v. 5. *Sylb.* Si retineatur ὅτι, dicendum eſt, ὅτι ὁ κωλύων καὶ ἐμποδὼν γινόμενος τοῖς δόγμασι τῆς βουλῆς ἱερός ἐστι καὶ νόμῳ τὴν ἐξουσίαν ἔχει τἀναντία πράττειν. *Port.* Sententia hujuſmodi eſſe debet: docuiſſe Appium collegas, nullam aliam eſſe rationem, qua infringi poſſint conatus tribunorum pl. qui eſſet ſacroſanctus magiſtratus, quam ſi tribuno tribunus ſe opponeret. Igitur donec alia certior lectio alicunde prodeat, fingamus, ſi placet, ita ſcripſiſſe *Dionyſium*; διδάσκων ὅτι τὸν κωλύοντα καὶ ἐμποδὼν γινόμενον τοῖς δόγμασι τῆς βουλῆς ἱερὸν ὄντα καὶ νόμῳ τὴν ἐξουσίαν ἔχοντα [οὐκ ἄλλος τις ἐπισχεῖν δύναται, ἀλλ' ἢ ἕτερος δήμαρχος ᾧ μόνῳ ἔξεστι] τἀναντία πράττειν. *Caſaub.* *c* Plenius in *Cod. Vat.* ἔχοντες ταύτην ἄλλως οὐκ ἔστι παῦσαι τῆς δυναστείας ἐὰν μή τις ἕτερος τῶν ἀπὸ τῆς ἴσης τιμῆς καὶ τὴν αὐτὴν ἐξουσίαν ἐχόντων τἀναντία πράττει, καὶ οἷς ἂν ἐκεῖνος ἐμποδὼν γίνῃ, ταῦτα κωλύειν. *d* Rectius, ut puto, in *Cod. Vat.* πολλῇ θεραπείᾳ διεπράξαντο. *e* Γενέσθαι *Vat.* *f* In *Cod. Rom.* Σικίνιον. verum Σικίλλιον habet *Vat.* mendoſe proculdubio pro Ἰκίλλιον. Vide p.536. v. 25. *g* Malim αὐθαδέστατον. *Sylb.* *h* Perperam in *Ed. Steph.* βούλοιντο. *i* Vel τοὐναντίον legendum, vel τἀναντία. *Sylb.* Optime in *Cod. Vat.* τοῦ ἐναντία λέγειν. *k* Τῇ βουλῇ τε καὶ τοῖς *Vat.* *l* In *Ed. Steph.* mendoſe δοκεῖν. noſtrum δοκοίη eam ſyntaxeως habet rationem qua ὅσα δέοι p.538. v. 2. quæ ſi minus placeat indicative legendum δοκεῖ. *Sylb.* *m* Φούριος & ſupra p.536. v. 9. *n* Magis proprie στρατείας. *Sylb.* *o* Χώραν κατεῖχον *Vat.* *p* Ita in *Codd. Rom. & Vat.* in *Ed. Steph.* δοκῶν καὶ &c. *q* Male in *Ed. Steph.* ἐπειδήπερ ἦλθεν. *r* Illud ἐπὶ ex *Cod. Rom.* additum. *Sylb.* deſideratur in *Cod. Vat.* *ſ* Οὐκ εἴχεν μενον *Vat.*

Per. Jul. 4235. Ante Chr. 479. Olymp. 75 ½. V. C. Cat. 273. Var. 275.

quod exercitui exoſus eſſet, ex quo Caſſium conſulem, tyrannidis affectatæ damnatum, ſupplicio extremo affecerat. Nam neque ad imperatoris imperia celeriter exſequenda, quibus milites morigeros eſſe oportet, neque ad eas res per vim occupandas, in quibus *militum* alacritas & officium honeſtum requiritur, neque ad loca quæ opportuna eſſent, & quæ ad belli commoda facerent, clam hoſtibus in poteſtatem redigenda, neque ad aliud quidpiam agendum parati erant, unde ille aliquem honorem & bonam exiſtimationem ob res à ſe in ſua prætura geſtas relaturus eſſet. reliqua tamen eorum perpetua inſolentia in imperatorem ſuum illi minus moleſta erat, & reip. non admodum noxia: ſed poſtremum eorum facinus utriſque ingentem ignominiam cum non mediocri periculo conjunctam attulit. Quum enim utrique totis viribus prælium acie inſtructa commiſiſſent, in eo ſpatio quod erat medium inter *duos* colles, ubi utrique caſtra habebant, quumque iſti multa & egregia facinora edidiſſent, & hoſtes initium fugæ facere coëgiſſent, nec eos abeuntes perſequuti ſunt, quamvis imperator vehementer ipſis inſtaret, nec remanere & caſtra expugnare voluerunt, ſed relicto imperfecto opere præclaro in ſua caſtra redierunt. Quum autem nonnulli eum ſummum imperatorem appellare cœpiſſent, magnis clamoribus cæteri omnes convicia in ducem jactabant, & contumelioſis verbis in eum invehebantur, quaſi ob imperatoriæ artis imperitiam multos & fortes viros de ſuis amiſiſſet; & poſt alia multa maledicta, & verba indignationis plena, poſtulabant ut ſolutis caſtris ſe in urbem reduceret, quod dicerent ſe ad prælium redintegrandum idoneos non fore, ſi hoſtis contra ſe veniſſet, neque ducis admonitionibus movebantur, neque ejus luctu ſupplicibuſque precibus ullo modo tangebantur, neque gravibus minis quas ipſis intentabat, ſi quando & his uſus fuiſſet, terrebantur; ſed his omnibus magis ac magis exacerbati in ſua pertinacia perſeverabant. Tanta autem fuit eorum omnium contumacia, & ducis contemptio, ut circa mediam noctem ſurgentes tentoria refigerent, & arma corriperent, & ſaucios nullo jubente abſportarent.

IV. ¶ His cognitis, imperator coactus fuit omnibus profectionis ſignum dare, metuens eorum contumaciam & audaciam. illi vero, quaſi ex fuga ſervati, ingenti celeritate ſub diluculum ad urbem proxime acceſſerunt. Cuſtodes vero, qui ſtabant ad mœnia, quum ignorarent amicum eſſe exercitum, arma induebant, & alii alios vocabant, & reliqua civitas, quaſi magna clade accepta, pavoris & tumultus plena erat: nec prius ipſis portas aperu-

χεν δυσμενὲς, ἐξ οὗ τὸν ὕπατον Κάσσιον ἐπὶ τῇ τυραννίδι κρίνας ἀπέκτεινεν. οὔτε γὰρ ὅσα δέοι σὺν τάχει στρατηγῷ κελεύσαντι τοὺς ὑπηκόους πειθαρχεῖν, [a] οὐδ᾽ ὅσα προθύμῳ καὶ πρέποντι χρησαμένους, βίᾳ κατασχεῖν, οὐθ᾽ ὅσα λάθρα τῶν ἀντιπολέμων χωρία εἰς πλεονεξίαν εὔθετα σφετερίσασθαι, οὔτε ἄλλο 561 πράττειν οὐδὲν ἕτοιμοι ἦσαν, ἐξ οὗ [b] τιμήν τινα ὧν ἐστρατήγει καὶ δόξαν ἀγαθὴν ἐξοίσεσθαι ἔμελλε. [c] καὶ τὰ ἄλλα μὲν αὐτῶν οἷα ὑβρίζοντες τῷ ἡγεμόνι διετέλουν, [d] ἐκείνῳ ἧττον λυπηρὰ ἦν, καὶ τῇ πόλει [e] βλάβης οὐ μεγάλης ἄξια· [f] οἷον δὲ τελευτῶντες ἐξειργάσαντο, κίνδυνον οὐ μικρὸν ἤνεγκε, καὶ πολλὴν αἰσχύνην ἀμφοῖν. γενομένης γὰρ παρατάξεως ἐν τῷ μεταξὺ τῶν λόφων, ἐφ᾽ οἷς ἦσαν ἐστρατοπεδευκότες ἀμφότεροι, πάσῃ τῇ παρ᾽ ἑκατέρων δυνάμει, πολλὰ καὶ καλὰ ἔργα ἀποδειξάμενοι, καὶ τοὺς πολεμίους ἀναγκάσαντες [g] ἄρξασθαι φυγῆς, οὔτε ἠκολούθησαν ἀπιοῦσι, τοῦ στρατηγοῦ πολλὰ κελεύοντος, οὔτε παραμείναντες ἐκπολιορκῆσαι τὸν χάρακα ἠθέλησαν, ἀλλ᾽ ἐάσαντες ἀτελὲς ἔργον καλὸν, ἀπῄεσαν εἰς τὴν αὐτῶν [h] στρατοπεδίαν. [i] ἐπιχειρησάντων δὲ αὐτοκράτορα ἀναγορεῦσαί τινων, μέγα ἐμβοησάντων [k] ἀθρόοι κακίζουσι τῇ τε φωνῇ τὸν ἡγεμόνα, καὶ ἐλοιδόρουν ὡς πολλοὺς σφῶν καὶ ἀγαθοὺς ἀπολωλεκότα δι᾽ ἀπειρίαν τοῦ στρατηγεῖν· καὶ ἄλλῃ πολλῇ βλασφημίᾳ καὶ ἀγανακτήσει χρησάμενοι, λύειν τὸν χάρακα, καὶ ἀπάγειν σφᾶς εἰς τὴν πόλιν ἠξίουν, ὡς οὐχ ἱκανοὺς ἐσομένους, ἐὰν ἐπίωσιν οἱ πολέμιοι, δευτέραν ὑπομεῖναι μάχην. καὶ οὔτε μεταδιδάσκοντος ἐπείθοντο τοῦ ἡγεμόνος, οὔτε ὀλοφυρομένου καὶ ἱκετεύοντος ἔπαθόν τι πρὸς τὰς δεήσεις, οὔτε ἀπειλὰς καὶ [l] ἀνατάσεις, ὁπότε καὶ ταύταις χρήσαιτο, δι᾽ εὐλαβείας ἐλάμβανον, ἀλλὰ πρὸς ἅπαντα τραχυνόμενοι ταῦτα διέμενον. τοσαύτη δὲ ἀναρχία καὶ καταφρόνησις τοῦ ἡγεμόνος πᾶσιν ἐξ αὐτῶν παρέστη, ὥστε περὶ μέσας νύκτας ἐξαναστάντες, τάς τε σκηνὰς ἔλυον, καὶ τὰ ὅπλα ἀνελάμβανον, καὶ τοὺς τραυματίας ἐβάσταζον, οὐδενὸς κελεύσαντος.

Ταῦτα ὁ στρατηγὸς μαθὼν, ἠναγκάσθη πᾶσι δοῦναι τὸ παράγγελμα τῆς ἐξόδου, δείσας τὴν ἀναρχίαν αὐτῶν καὶ τὸ θράσος. οἱ δὲ, ὥσπερ ἐκ φυγῆς ἀνασωζόμενοι, τάχει πολλῷ συνάπτουσι τῇ πόλει περὶ τὸν ὄρθρον. καὶ οἱ ἐπὶ τῶν τειχῶν ἀγνοήσαντες ὅτι φίλιον ἦν στράτευμα, ὅπλα τε ἐνεδύοντο, καὶ ἀλλήλους ἀνεκάλουν, ἥ τε ἄλλη πόλις, ὡς ἐπὶ συμφορᾷ μεγάλῃ, ταραχῆς ἐγεγόνει μεστὴ καὶ θορύβου· καὶ οὐ πρότερον ἀνέῳξαν αὐ-

τοῖς

a Οὐθ᾽ ὅσα τῷ προθύμῳ *Vat.* b Τιμήν τινα ὁ στρατηγὸς καὶ δόξαν, &c. in *Cod. Vat.* c Καὶ τ᾽ ἄλλα αὐτῶν ὅσα ὑβρίζοντες *Vat.* illud ὅσα pro οἷα maluit etiam *Sylb.* d Ἐκείνῳ δὲ ἧττον *Vat.* e Nota βλάβης ἄξια, pro, *in clade reputanda*; vel βλάβης αἴτια, ut alibi paullo infra. *Sylb.* Si codex mendo caret, ἄξιον βλάβης pro βλαβερὸν, & ἄξιον μεγάλης βλάβης pro μεγάλως βλαβερόν. *Port.* f Οἱ τελευτῶντες *Vat.* g Ἄρξαι φυγῆς, οὔτ᾽ ἠκολούθησαν *Vat.* h Στρατοπεδίαν ferri poteſt, ſi à στρατόπεδον derivetur. infra habemus στρατοπεδείαν à verbo στρατοπεδεύεσθαι: itidemque ſupra aliquoties. *Sylb.* i In *Rom. Cod.* ἐπιχειρήσαντες δὲ αὐτοκράτορα ἀναγορεῦσαι, τινῶν μέγα ἐμβοησάντων. Sed melius vulgata ſcriptura retenta legemus μέγα ἐμβοήσαντες. *Lapus* hoc modo legiſſe videtur, ἐπιχειρήσαντος δὲ αὐτοκράτορος ἀναγορεῦσαί τι, μέγα ἐμβοήσαντες &c. nam vertit, *aggreſſo autem imperatore quædam pronunciare, exclamantes alte multi* &c. *Sylb.* In *Cod. Vat.* ἐπιχειρησάντων δὲ αὐτοκράτορα τὸν ὕπατον ἀναγορεῦσαί τινων &c. k Ἀθρόοι κακίζουσι τε φωνῇ τὸν ἡγεμόνα ἐλοιδόρουν *Vat.* l Nota hîc ἀνατάσεις pro *minarum intentationes*, ſeu (ut *Lapus* vertit) *ingentes comminationes*. *Sylb.* Ἀπειλὰς καὶ ἀνατάσεις pro ἀπειλὰς ἀνατεινομένας. *Port.*

a In

τοῖς τὰς πύλας οἱ φύλακες [a] ἕως ἡμέραν λαμπρὰν γενέσθαι, καὶ γνωσθῆναι τὸ οἰκεῖον στράτευμα. ὥστε πρὸς τῇ αἰσχύνῃ ἣν ἐκ τοῦ καταλιπεῖν τὸν χάρακα ἠνέγκαντο, καὶ κίνδυνον οὐ τὸν ἐλάχιστον αὐτοὺς ἀναρρῖψαι, σκότους ἀπιόντας διὰ τῆς πολεμίας ἀτάκτως. εἰ γοῦν τοῦτο καταμαθόντες πολέμιοι [b] ἐκ παντὸς ἀπιοῦσιν αὐτοῖς ἠκολούθησαν, οὐδὲν ἂν ἐκώλυσεν ἅπασαν ἀπολωλέναι τὴν στρατιάν. τῆς δὲ ἀλόγου
562 ταύτης ἀπάρσεως ἢ φυγῆς, τὸ πρὸς τὸν ἡγεμόνα ἐκ τοῦ δήμου μῖσος, ὥσπερ ἔφην, αἴτιον ἦν, καὶ ὁ φθόνος τῆς ἐκείνου τιμῆς, ἵνα μὴ θριάμβου καταγωγῇ κοσμηθεὶς ἐπιφανέστατος γένηται. τῇ δὲ ἑξῆς ἡμέρᾳ μαθόντες οἱ Τυρρηνοὶ τὴν ἄπαρσιν τῶν Ῥωμαίων, νεκρούς τε αὐτῶν ἐσκύλευσαν, καὶ τοὺς τραυματίας ἀράμενοι ἀπήνεγκαν, τάς τε καταλειφθείσας ἐν τῷ χάρακι κατασκευάς· [c] πολλαὶ δὲ ἦσαν, ὡς εἰς χρόνιον παρεσκευασμέναι πόλεμον· διεφόρησαν· καὶ [d] ὡς δὴ κρατοῦντες, τὴν χώραν τῶν πολεμίων τὴν ἐγγυτάτω λεηλατήσαντες, ἀπῆγον τὴν στρατιάν.

Οἱ δὲ μετὰ τούτους ἀποδειχθέντες ὕπατοι, [e] Γάϊος Μάλλιος καὶ Μάρκος Φάβιος τὸ δεύτερον ἄρχειν αἱρεθείς, ψήφισμα τῆς βουλῆς ποιησαμένης στρατὸν ἐξάγειν ἐπὶ τὴν Οὐϊεντανῶν πόλιν, [f] ὅσον ἂν πλεῖστον βουληθῶσιν, προὔθηκαν ἡμέραν ἐν ᾗ τὸν κατάλογον ποιήσεσθαι ἔμελλον τῆς στρατιᾶς. γενομένου δὲ αὐτοῖς ἐμποδὼν ἐπὶ κωλύσει τῆς καταγραφῆς ἑνὸς τῶν δημάρχων, Τιβερίου Ποντιφικίου, τὸ περὶ τῆς κληρουχίας ψήφισμα ἀνακαλουμένου, θεραπεύσαντες τῶν συναρχόντων αὐτοῦ [g] τινας, ὥσπερ ἐποίησαν οἱ πρὸ αὐτῶν ὕπατοι, διέστησαν τὸ ἀρχεῖον· καὶ μετὰ τοῦτο ἔπραττον ἐπὶ πολλῆς ἐξουσίας τὰ δόξαντα τῇ βουλῇ. γενομένης δὲ τῆς καταγραφῆς ἐν ὀλίγαις ἡμέραις, ἐξήεσαν ἐπὶ τοὺς πολεμίους, δύο μὲν ἑκάτερος ἄγων Ῥωμαίων [h] τάγματα ἐξ αὐτῆς καταγραφέντα τῆς πόλεως, οὐκ ἐλάττω δὲ ταύτης χεῖρα τὴν ὑπὸ τῶν ἀποίκων τε καὶ ὑπηκόων ἀποσταλεῖσαν. ἀφίκετο δὲ αὐτοῖς παρὰ τοῦ Λατίνων τε καὶ Ἑρνίκων ἔθνους διπλάσιον τοῦ κληθέντος ἐπικουρικοῦ. οὐ μὴν ἐχρήσαντό γε παντί· πολλὴν δὲ χάριν αὐτοῖς εἰδέναι φήσαντες τῆς προθυμίας, ἀπέλυσαν τῆς ἀποσταλείσης δυνάμεως τὴν ἡμίσειαν. ἔταξαν δὲ καὶ πρὸ τῆς πόλεως τρίτον ἐκ δυοῖν ταγμάτων τὸν ἐν ἀκμῇ στρατόν, φύλακα τῆς χώρας ἐσόμενον, εἴ τις ἑτέρα δύναμις πολεμίων ἐκ τοῦ ἀδοκήτου φανείη· τοὺς δὲ ὑπὲρ τὸν στρατιωτικὸν κατάλογον, οἷς ἔτι δύναμις ἦν ὅπλων χρήσεως, ἐν τῇ πόλει κατέλιπον, ἄκρας τε καὶ τείχη φυλάξοντας. ἀγαγόντες δὲ πλησίον τῆς Οὐϊεντανῶν πόλεως τὰς δυνάμεις, κατεστρατοπέδευσαν ἐπὶ λόφοις δυσὶν οὐ μακρὰν ἀφεστηκόσιν ἀπ' ἀλλήλων. ἦν δὲ καὶ ἡ τῶν πολεμίων δύναμις ἐξεστρατευμένη πρὸ τῆς πόλεως, πολλή τε καὶ ἀγαθή. συνεληλύθεσαν γὰρ ἐξ ἁπάσης Τυρρηνίας οἱ δυνατώτατοι τοὺς ἑαυτῶν [i] πενέστας ἐπαγόμενοι, καὶ ἐγένετο τοῦ Ῥωμαϊκοῦ στρατοῦ μεῖζον τὸ Τυρρηνικὸν οὐκ ὀλίγῳ. τοῖς δὲ ὑπάτοις, τό τε πλῆθος ὁρῶσι τῶν πολεμίων καὶ τὴν λαμπρότητα τῶν ὅπλων, πολὺ δέος ἐνέπεσε, μή ποτε οὐχ ἱκανοὶ γένωνται, στασιαζούσῃ δυνάμει τῇ σφετέρᾳ πρὸς ὁμονοοῦσαν τὴν τῶν πολεμίων ἀντιτα-

erunt cuſtodes, quam lux clara jam eſſet, & domeſticæ legiones agnoſcerentur. Itaque, præter ignominiam deſertorum caſtrorum, in periculum etiam non minimum ſe ipſi conjecerunt, qui nullo ordine ſervato noctu per hoſticum abiiſſent. Si enim hoſtes hac re cognita eos quavis ratione abeuntes inſequuti fuiſſent, nihil vetuiſſet quin totus exercitus internecione deletus eſſet. Hujus autem temerarii diſceſſus ſive fugæ cauſſa fuit (ut dixi) odium quo plebs proſequebatur ducem, & quod ei honorem invideret, ne, triumpho decoratus, illuſtriſſimus fieret. Poſtridie vero Hetruſci, cognito Romanorum diſceſſu, & eorum cadavera ſpoliarunt, & ſaucios ſuſtulerunt ac abſportarunt, & impedimenta in caſtris relicta (multa autem erant, ut in diuturni belli uſum parata) diripuerunt; & quaſi victores, finitimum ac proximum agrum hoſtium populati, copias abduxerunt.

Per. Jul. 4235.
Ante Chr. 479.
Olymp. 75 ½.
V. C. Cat. 273.
Var. 275.

V.

§ Anni ſequentis conſules, C. Manlius & M. Fabius iterum, facto S C. ut copias quantas maximas poſſent contra Vejentes educerent, diem dixerunt, qua exercitum eſſent conſcripturi. ſed quum Tib. Pontificius, unus è tribunis, illi militum conſcriptioni intercederet, & S C. de agro dividendo facti mentionem denuo faceret, conſules, nonnullis ejus collegis benigne appellatis & ſibi conciliatis, ut à ſuperioribus conſulibus factum fuerat, diſſidium in tribunorum collegio fecerunt: poſtea liberrime S C. exſequebantur. Exercitu autem intra paucos dies conſcripto, contra hoſtes ſunt profecti, uterque cum duabus urbanis legionibus, & cum non minore manu à colonis & populis ſubditis miſſa. Latini autem & Hernici populi duplo majora auxilia, quam petita fuerant, ipſis miſerunt. Haud tamen omnibus illis copiis ſunt uſi; ſed gratias maximas illis egerunt & dimidiam copiarum miſſarum partem remiſerunt. Tertium quoque exercitum, ex duabus juniorum legionibus, pro muris urbis ſtatuerunt, ut agri cuſtos eſſet, ſi quæ novæ hoſtium copiæ ex improviſo apparuiſſent. Eos vero qui militarem ætatem excedebant, quorum vires ad uſum armorum adhuc erant idoneæ, in urbe ad arcium & murorum cuſtodiam reliquerunt. Copiis autem ad Vejos urbem admotis, caſtra in duobus collibus non multum inter ſe diſtantibus poſuerunt. Hoſtium quoque exercitus magnus & validus caſtra ante urbem habebat. nam ex tota Hetruria potentiſſimi quique cum ſuis ſervis eo convenerant, ita ut Hetruſcorum copiæ Romanas numero longe ſuperarent. Conſules, conſpecta hoſtium multitudine & armorum ſplendore, valde timere cœperunt, ne forte, ſuo diſcordi exercitu concordibus hoſtium copiis oppoſito, victoriam minime

Per. Jul. 4236.
Ante Chr. 478.
Olymp. 75 2/2.
V. C. Cat. 274.
Var. 276.
Cn. Manlio & Marco Fabio II *coſſ. bellum Vejentanum.*

a In *Cod. Vat.* ἢ λαμπρὰν τε ἡμέραν γενέσθαι. b Ἐκ παντὸς omiſerunt *Lapus* & *Gelenius*, ut ſuſpectum. quod, ſi mendo caret, ſignificabit, *omnibus modis, totis viribus.* Sed verius fortaſſe ἐκ ποδὸς, *è veſtigio. Sylb.* c Πολλαὶ δ' ἦσαν ἐσκευασμέναι ὡς *Vat.* d In *Ed. Steph.* ὡς δημοκρατοῦντες: nihil ad rem. In *Rom. Cod.* ὡς δὴ κρατοῦντες τῆς χώρας τῶν πολεμίων. Sed verius fortaſſe ὡς ἤδη κρατοῦντες, retenta in cæteris vulgata lectione. *Sylb.* In *Cod. Vat.* ὡς δημοκρατοῦντες τῆς χώρας. e Juxta *Lapi* & *Gelenii* verſiones [& *Cod. Vat.*] Γνεῖος Μάλλιος. ut eſt apud *Livium, Diodorum, & Caſſiodorum. Sylb.* f Πλεῖστον (mox ſequens) redundare exiſtimat *Sylb.* Verum rectius in *Vat.* & *Lapi Cod.* ὅσον ἂν πλεῖστον δυνηθῶσι, *copias quantas maximas poſſent.* g In *Ed. Steph.* τινὲς, mendoſe; ut arguit etiam *Lapi* verſio, *colentes collegarum ejus quoſdam.* h Τάγματα τῆς ἐξ αὐτῆς καταγραφέντων *Vat.* i In *Ed. Steph.* πενεστὰς, oxytonōs. rectius ſupra (p. 82. v. 3.) πενέσταις. quo accentu tum alibi quoque tum apud *Heſychium* legitur. dicuntur autem διὰ τὸ πένεσθαι, ut ἐργάται & πελάται παρὰ τὸ ἐργάζεσθαι καὶ πελάζειν: quorum opere in rure colendo vel aliis laboribus uterentur. *Sylb.*

a Δὴ

Per. Jul. 4236.
Ante Chr. 478.
Olymp. 75 ¾
V.C. *Cat.* 274. *Var.* 276.

minime reportare poſſent. Viſum itaque eſt ipſis bellum munitis caſtris trahere, & exſpectare ſi quam rei bene gerendæ occaſionem hoſtium audacia, temeraria contemptione elata ac impulſa, ſibi præberet. Poſtea velitationes crebræ fiebant, & prælia levia inter Ferentarios committebantur: ſed nullum magnum aut illuſtre facinus edebatur.

VI. ¶ At Hetruſci, moras belli ægre ferentes, ignaviam Romanis exprobrabant, quod non prodirent in aciem; &, quaſi illi campis apertis ſibi ceſſiſſent, magnifice de ſe ſentiebant. & multo magis hoſtium copias deſpicere, & conſules contemnere cœperunt, elati opinione qua & ipſum divinum numen ſibi adeſſe credebant. nam fulmen, delatum in alterius conſulis Manlii prætorium, & ipſum tentorium diſcerpſit, & focum evertit, & bellica arma partim fœdavit, partim ambuſſit, partim omnino conſumpſit; interfecit etiam ejus equum maxime inſignem, quo in præliis utebatur, & nonnullos famulos. Quum autem vates caſtrorum expugnationem, & clariſſimorum virorum interitum à diis portendi dicerent, Manlius motis caſtris circa mediam noctem in altera caſtra eſt profectus, & copias cum collega conjunxit. Quum autem Hetruſci diſceſſum conſulis cognoviſſent, ejuſque cauſſas ex quibuſdam captivis audiſſent, animis multo magis ſunt elati, quaſi deus Romanis bellum faceret, & magnam ſpem victoriæ ab ipſis reportandæ conceperunt. Et vates *Hetruſci* qui res cœleſtes longe accuratius quam ullæ aliæ nationes ſcrutari videntur, & unde fulminum ictus proficiſcantur, & à quibus locis ea poſt ictum abeuntia excipiantur, & quibus diis ſingula attribuantur, & quid boni aut mali portendant, ſuos ad confligendum cum hoſte hortabantur, ſic de illo prodigio Romanis oblato diſſerentes. Fulmine delato in conſulis tentorium, ubi erat prætorium, eoque toto ad focum uſque deleto, *dicebant* hoc à numine divino exercitui portendi, fore ut caſtra per vim capta deſererentur, & clariſſimi viri perirent. Si igitur, inquiebant, in loco qui à fulmine fuerat tactus, ii qui in eo erant manſiſſent, neque prodigia ſecum ad alios transtuliſſent, unorum caſtrorum expugnatione, & unius exercitus internecione, numen quod illis erat infenſum iram ſuam ſatiaſſet. Nunc vero quoniam, dum volunt ipſis diis ſapientiores eſſe, ſe in altera caſtra tranſtulerunt, loco eo deſerto, quaſi deus non hominibus ſed locis calamitates portenderet, tota divina ira eos ex æquo perſequetur, tam qui diſceſſerunt, quam qui ipſos exceperunt. Et quia, divina neceſſitate denunciante fore ut altera eorum caſtra expugnarentur, fatum non exſpectarunt, ſed ipſimet hoſtibus *ea* dediderunt, illa caſtra, quæ alterorum caſtrorum deſertores exceperunt, pro deſertis expugnatum iri dicebant.

ξάμενοι, ὑπερβαλέσθαι· ἐδόκει τε αὐτοῖς ὀχυρωσαμένοις τὰ στρατόπεδα τρίβειν τὸν πόλεμον, ἐκδεχομένοις εἴ τινα δώσει πλεονεξίας ἀφορμὴν αὐτοῖς τὸ τῶν πολεμίων θράσος ἀλογί- 563 στῳ καταφρονήσει ἐπαρθέν. ἀκροβολισμοὶ [a] δὲ μετὰ τοῦτο συνεχεῖς [b] ἐγένοντο, καὶ ψιλῶν συμπλοκαὶ βραχεῖαι, μέγα δὲ ἢ λαμπρὸν ἔργον οὐδέν.

Οἱ δὲ Τυρρηνοὶ ἀχθόμενοι τῇ τριβῇ τοῦ πολέμου, δειλίαν τε ὠνείδιζον τοῖς Ῥωμαίοις, ἐπειδὴ οὐκ ἐξῄεσαν εἰς μάχην, καὶ ὡς παρακεχωρηκότων αὐτῶν σφίσι τῆς ὑπαίθρου, μέγα ἐφρόνουν. καὶ ἔτι μᾶλλον ἐπήρθησαν εἰς ὑπεροψίαν τοῦ ἀντιπάλου στρατοῦ, καὶ καταφρόνησιν τῶν ὑπάτων, δόξαντες καὶ τὸ θεῖον αὐτοῖς συμμαχεῖν. τοῦ γὰρ ἑτέρου τῶν ὑπάτων [c] Γαΐου Μαλλίου κεραυνὸς εἰς τὸ στρατήγιον ἐμπεσὼν, τήν τε σκηνὴν διέσπασε, καὶ τὴν ἑστίαν [d] ἀνέστρεψε, καὶ τῶν πολεμιστηρίων ὅπλων τὰ μὲν ἐσπίλωσε, τὰ δὲ περιέκαυσε, τὰ δὲ εἰς τέλος ἠφάνισεν· ἀπέκτεινε δὲ καὶ τὸν λαμπρότατον αὐτοῦ τῶν ἵππων, ᾧ παρὰ τοὺς ἀγῶνας ἐχρῆτο, καὶ τῶν θεραπόντων τινάς. λεγόντων δὲ τῶν μάντεων τοῦ τε χάρακος ἅλωσιν προσημαίνειν τοὺς θεοὺς, καὶ τῶν ἐπιφανεστάτων ἀνδρῶν ἀπώλειαν, ἀναστήσας τὴν δύναμιν ὁ Μάλλιος, ἀπῆγε περὶ μέσας νύκτας ἐπὶ τὸν ἕτερον χάρακα, καὶ μετὰ τοῦ συνάρχοντος κατεστρατοπέδευσε. μαθόντες οὖν οἱ Τυρρηνοὶ [e] τὴν ἀπόστασιν τοῦ στρατηγοῦ, καὶ δι' ἃς αἰτίας ἐγένετο παρά τινων αἰχμαλώτων ἀκούσαντες, ἐπήρθησάν τε ταῖς γνώμαις ἔτι μᾶλλον, ὡς πολεμοῦντος [f] τοῖς Ῥωμαίοις τοῦ δαιμονίου, καὶ πολλὴν εἶχον ἐλπίδα κρατήσειν αὐτῶν· οἵ τε μάντεις ἀκριβέστερον τῶν ἄλλοθί που δοκοῦντες ἐξητακέναι τὰ μετάρσια, πόθεν τε αἱ τῶν κεραυνῶν γίνονται βολαὶ, καὶ τίνες αὐτοὺς ὑποδέχονται μετὰ τὰς πληγὰς ἀπιόντας, [g] τόποι θεῶν, οἷς ἕκαστοι ἀποδίδονται, καὶ τίνων ἀγαθῶν ἢ κακῶν μηνυταὶ, χωρεῖν ὁμόσε τοῖς πολεμίοις παρῄνουν, διαιρούμενοι τὸ γενόμενον τοῖς Ῥωμαίοις σημεῖον κατὰ τάδε. ἐπειδὴ τὸ βέλος εἰς ὑπάτου σκηνὴν κατέσκηψεν, ἐν ᾗ τὸ στρατήγιον ἦν, καὶ πᾶσαν αὐτὴν ἄχρι τῆς ἑστίας ἠφάνισεν· [h] ὃ δὴ προσημαίνειν τὸ δαιμόνιον τῇ στρατιᾷ, τοῦ χάρακος ἅλωσιν βίᾳ κρατηθέντος, καὶ τῶν ἐπιφανεστάτων ὄλεθρον. εἰ μὲν οὖν, ἔφασαν, ἔμειναν ἐν ᾧ κατέσκηψε χωρίῳ τὸ βέλος, οἱ κατέχοντες αὐτὸ, καὶ μὴ μετηνέγκαντο τὰ σημεῖα ὡς τοὺς ἑτέρους, μιᾶς τε παρεμβολῆς ἁλώσει, καὶ ἑνὸς ὀλέθρῳ στρατοῦ, τὸ νεμεσῶν αὐτοῖς δαιμόνιον ἀπεπλήρωσεν ἂν τὸν χόλον· ἐπειδὴ δὲ, σοφώτεροι τῶν θεῶν εἶναι ζητοῦντες, εἰς τὸν ἕτερον χάρακα [i] μετεστρατοπέδευσαν, καταλιπόντες ἔρημον τὸν τόπον, ὡς [k] οὐ τοῖς ἀνθρώποις τοῦ θεοῦ προδηλοῦντος τὰς συμφορὰς, ἀλλὰ τοῖς τόποις, κοινὸς [l] ἅπας ὁ ἀπὸ τοῦ δαίμονος ἥξει χόλος, τοῖς τε ἀπαναστᾶσι καὶ τοῖς ὑποδεξαμένοις. καὶ ἐπειδὴ ἁλῶναι σφῶν τὸν ἕτερον χάρακα βίᾳ θείας ἐπιθεσπιζούσης ἀνάγκης, οὐ περιέμειναν τὸν [m] χρεὸν, ἀλλ' αὐτοὶ παρέδοσαν τοῖς ἐχθροῖς, ἐκεῖνος 564 ὁ χάραξ ὁ [n] τὸν ἐκλειφθέντα ὑποδεξάμενος, ἀντὶ τοῦ καταλειφθέντος ἁλώσεται βίᾳ κρατηθείς. Ταῦ-

a Δὴ pro δὲ habet *Vat.* *b* Ἐγίνοντο *Vat.* *c* Γναίου Μαλλίου *Vat.* quo modo & ſupra, p. 539. v. 17. *d* Forſan rectius ἀνέτρεψε, ut ſupra p. 479. v. 42 *Sylb.* *e* Τὴν ἀπανάστασιν *Vat.* *f* Non agnoſcit *Vat.* *g* Senſus poſtulat ut legamus, τόποι, καὶ θεῶν οἷς ἕκαστοι. *Portus.* In *Cod. Vat.* τόποι θεῶν τε, οἷς &c. unde aliquis forſan cum *Porto* (qui legit τόποι, καὶ θεῶν οἷς) locum hoc modo diſtinguendum eſſe ſuſpicaretur, τόποι, θεῶν τε οἷς &c. *h* Illa ὃ δὴ otioſa hic ſunt & ſuperflua. *Sylb.* Neque agnoviſſe videtur *Lapus*, qui vertit, *uſque ad aram delevit, præſignat numen exercitui* &c. In *Cod Vat.* ἠφάνισεν ὅλην. *Portus* malit τοῦτο δὴ, ut hæc cum ſuperioribus melius connectantur. *i* Μετεστρατοπεδεύσαντο *Vat.* *k* Sic *Ovidius* Metamorph. lib. 4 de Cadmo: *exit* "*Conditor urbe ſua, tanquam fortuna locorum,* "*Non ſua ſe premeret. Sylb.* *l* In *Cod. Vat.* κοινὸς ἅπασιν αὐτοῖς ὁ παρὰ &c. *m* Χρεὼν uſitatius. *Sylb.* *n* Μετωνυμικῶς caſtra deſerta pro ipſis caſtrorum deſertoribus ponuntur. *Port.*

a Alibi

Ταῦτα παρὰ τῶν μάντεων οἱ Τυῤῥηνοὶ ἀκούσαντες, μέρει τινὶ τῆς ἑαυτῶν στρατιᾶς τὴν ἐρημωθεῖσαν ὑπὸ Ῥωμαίων καταλαμβάνονται στρατοπεδείαν, ὡς ἐπιτείχισμα ποιησόμενοι τῆς ἑτέρας. ἦν δὲ πάνυ ἐχυρὸν τὸ χωρίον, καὶ τοῖς ἀπὸ Ῥώμης ἐπὶ τὸ στρατόπεδον ἰοῦσι κωλύσεως ἐν καλῷ κείμενον. πραγματευσάμενοι δὲ καὶ τἆλλα ἐξ ὧν [a] πλεονεκτήσειν τοὺς πολεμίους ἔμελλον, ἐξῆγον εἰς τὸ πεδίον τὰς δυνάμεις. μενόντων δὲ τῶν Ῥωμαίων ἐφ' ἡσυχίας, προσιππεύοντες [b] πρὸς αὐτῶν οἱ τολμηρότατοι, καὶ πλησίον τοῦ χάρακος ἱστάμενοι, γυναῖκάς τε ἀπεκάλουν ἅπαντας, καὶ τοὺς ἡγεμόνας αὐτῶν, τοῖς δειλοτάτοις τῶν ζώων ἐοικέναι λέγοντες, ἐκάκιζον, [c] καὶ δυοῖν θάτερον ἠξίουν· εἰ μὲν ἀντιποιοῦνται τῆς περὶ τὰ πολέμια ἀρετῆς, καταβάντας εἰς τὸ πεδίον μιᾷ τὸν ἀγῶνα κρῖναι μάχῃ· εἰ δὲ ὁμολογοῦσιν εἶναι κακοὶ, παραδόντας τὰ ὅπλα τοῖς κρείττοσι, καὶ δίκας ὑποσχόντας ὧν ἔδρασαν, μηδενὸς ἔτι τῶν μεγάλων αὐτοὺς ἀξιοῦν. τοῦτο ἐποίουν ὁσημέραι· καὶ ἐπεὶ οὐδὲν ἐπέραινον, ἀποτειχίζειν αὐτοὺς ἔγνωσαν ὡς λιμῷ προσαναγκάσοντες παραστῆναι. οἱ δὲ ὕπατοι περιεώρων τὰ γινόμενα μέχρι πολλοῦ, δι' ἀνανδρίαν μὲν ἢ μαλακίαν οὐδεμίαν· ἀμφότεροι γὰρ εὔψυχοί τε καὶ φιλοπόλεμοι ἦσαν· τὸ δὲ τῶν στρατιωτῶν ἐθελόκακόν τε καὶ ἀπρόθυμον, διαμένον ἐν τοῖς δημοτικοῖς ἐξ οὗ περὶ τῆς κληρουχίας διεστασίασαν, ὑφορώμενοι· ἔτι γὰρ αὐτοῖς ἔναυλα καὶ πρὸ ὀμμάτων ἦν, ἃ τῷ παρελθόντι ἐνιαυτῷ κατὰ τὸ ἔγκοτον τῆς πρὸς τὸν ὕπατον [d] τιμῆς, αἰσχρὰ καὶ ἀνάξια τῆς πόλεως εἰργάσαντο, παραχωρήσαντες τῆς νίκης τοῖς ἡττηθεῖσι, καὶ φυγῆς ὄνειδος οὐκ ἀληθὲς ὑπομείναντες, ἵνα μὴ καταγάγῃ τὸν ἐπινίκιον θρίαμβον ὁ ἀνήρ.

Βουλόμενοι [e] δὲ τὸ στασιάζον ἐκ τῆς στρατιᾶς ἐξελεῖν εἰς τέλος, καὶ καταστῆσαι πάλιν εἰς τὴν ἐξ ἀρχῆς ὁμόνοιαν ἅπαν τὸ πλῆθος, καὶ εἰς ἓν τοῦτο πᾶσαν εἰσφερόμενοι βουλήν τε καὶ πρόνοιαν, ἐπειδὴ οὔτε κολάσει μέρους τινὸς σωφρονέστερον ἀποδοῦναι τὸ λοιπὸν ἦν, πολὺ καὶ αὔθαδες ὑπάρχον, καὶ τὰ ὅπλα ἐν ταῖς χερσὶν ἔχον, οὔτε πειθοῖ προσαγαγέσθαι λόγων τοὺς οὔτε πεισθῆναι βουλομένους, δύο ταύτας [f] ὑπέλαβον τῶν στασιαζόντων αἰτίας τῆς διαλλαγῆς, τοῖς μὲν [g] ἐπιεικεστέρας λαχοῦσι φύσεως· ἐνῆν γάρ τι καὶ τοιοῦτον ἐν τῷ πολλῷ· τὴν ἐπὶ τοῖς ὀνειδισμοῖς τῶν πολεμίων αἰσχύνην· τοῖς δὲ δυσαγώγοις ἐπὶ τὸ καλὸν, ἣν ἅπασα δέδοικεν [h] ἀνθρώπων φύσις, ἀνάγκην.
565 ἵνα δὴ ταῦτα γένοιτο ἀμφότερα, ἐφῆκαν τοῖς πολεμίοις λόγῳ τε αἰσχύνειν, κακίζοντας ὡς ἄνανδρον σφῶν τὴν ἡσυχίαν, καὶ ἔργοις, ὑπεροψίας τε καὶ καταφρονήσεως πολλῆς γενομένης, ἀναγκάζειν ἀγαθοὺς γενέσθαι τοὺς ἑκουσίως εἶναι μὴ βουλομένους. γινομένων γὰρ τούτων, πολλὰς ἐλπίδας εἶχον ἥξειν ἐπὶ τὸ στρατήγιον ἅπαντας ἀγανακτοῦντας καὶ καταβοῶντας καὶ κελεύοντας ἡγεῖσθαι σφῶν ἐπὶ τοὺς πολεμίους· ὅπερ

VII. ¶ Quum iſta ex vatibus audiſſent Heruſci, parte quadam ſui exercitus caſtra à Romanis deſerta occuparunt, ut hoc uterentur munimento adverſus altera caſtra: locus enim ille natura ſua valde munitus erat, & valde opportunus ad prohibendos eos qui Roma in caſtra venirent. Tum aliis rebus accurate comparatis, quarum ope ſuperiores hoſtibus eſſe poſſent, copias in planiciem eduxerunt. quieſcentibus vero Romanis, audaciſſimi quique eorum adequitantes, & propius ad caſtra accedentes, eos omnes mulieres appellabant, duceſque eorum, timidiſſimis brutis ſimiles eſſe dicentes, conviciis petebant: & è duobus alterum poſtulabant, vel ut, ſi virtutem bellicam ſibi vendicarent, deſcenderent in planiciem, & uno prælio de ſumma rerum decernerent; vel, ſi faterentur ſe eſſe ignavos, traderent arma præſtantioribus, &, pœnis maleficiorum perſolutis, nihil præclari amplius ſibi arrogarent. Hoc quotidie faciebant: & quum nihil proficerent, eos circumvallare decreverunt, ut fame ad deditionem compellerent. * Conſules vero hæc quæ fiebant diu tulerunt, non ob ignaviam mollitiemve aliquam; (ambo enim & animoſi & bellicoſi erant) ſed ſuſpectam habentes militum voluntariam ignaviam & ſegnitiem, quæ in plebejorum animis ob ſeditiones agrarias inhærebat. nam ante ipſorum aures & oculos adhuc obverſabantur, quæ anno ſuperiore, conſuli honorem invidentes, turpiter & præter pop. Rom. majeſtatem fecerant, qui victoriam victis conceſſiſſent, & fugæ ſimulatæ falſam exprobrationem ultro ſubiiſſent, ne vir ille parta de hoſtibus victoria triumpharet.

VIII. ¶ Quum igitur vellent omnem ſeditionem penitus è caſtris tollere, & univerſam multitudinem in priſtinam concordiam reducere, & in hoc unum omni conſilio & providentia incumberent; quia neque animadverſione in aliquam partem cæteros ſapientiores ac modeſtiores reddere poterant, ob magnam contumaciam in ipſorum animis inſitam, quia etiam illi arma in manibus habebant; nec verbis nec rationibus *ad officium* adduci poterant ii qui obſtinato erant animo: exiſtimarunt his duobus modis ſeditioſos in gratiam redituros; ingenii quidem manſuetioris homines (erant enim & tales nonnulli multitudini admixti) opprobriorum hoſtilium pudore; eos vero qui ad honeſtatē difficile compelli poterant, ipſa neceſſitate, quam univerſum genus humanum metuit. Ut igitur hoc utrumq: fieret, permiſerunt ut hoſtes contumelioſis verbis ſibi inſultarent, ſuam quietem ignaviæ adſcribentes; & factis, ut, poſt multam contemptionem & deſpectum, iis qui nollent ſponte rem fortiter gerere fortitudinis neceſſitatem imponerent: ſi enim hæc fierent, magnam ſpem habebant, fore ut omnes ad prætorium venirent præ indignatione vociferantes & ſe contra hoſtes duci poſcentes; id

Per. Jul. 4236.
Ante Chr. 478.
Olymp. 75 2/3.
V.C. Cat. 274.
Var. 276.

a Alibi πλεονεκτεῖν & μειονεκτεῖν cum genitivo conſtruit, ratione comparationis. *Sylb.* *b* Πρὸς αὐτῶν pro παρ' αὐτῶν, *ex eorum caſtris.* vel legendum πρὸς αὐτοὺς. *ad Romanorum caſtra*, niſi quis omiſſa præpoſitione genitivum αὐτῶν cum ſequente ſuperlativo conjungere malit. *Sylb.* Optime in *Cod. Vat.* ἐξ αὐτῶν. *c* Καὶ δυεῖν θάτερον *Vat.* *d* Τιμῆς agnoſcit etiam *Lapi* verſio; *honori conſulis adverſantes.* Sed aptius forſan ὀργῆς. *Sylb.* *e* Δὴ in *Vat.* & *Lapi Cod.* quod maluit etiam *Sylb.* *f* Ὑπέλαβον ἔσεσθαι τῶν *Vat.* *g* Ἐπιεικεστέρας μετειληφόσι φύσεως *Vat.* *h* Ἀνθρώπου φύσις *Vat.* * Neglexeruntque diu conſules quæ fiebant. *Lapus.*

a Oi

Per. Jul. 4236. *Ante Chr.* 478. *Olymp.* 75 2/3. *V. C.* *Cat.* 274. *Var.* 276.

id quod etiam accidit. Ubi enim hoſtes cœperunt caſtrorum exitus foſſa valloque cingere, Romani, rem indignam ac minime ferendam rati, pauci primum, mox catervatim concurrentes ad conſulum tentoria, clamorem ſuſtulerunt & proditionis eos inſimulabant, &, niſi quis egreſſus ducem ſe præbuiſſet, ſe injuſſu illorum correptis armis eruptionem in hoſtem facturos dicebant. Et quum id ab omnibus fieret, prætores, adeſſe tempus exſpectatum exiſtimantes, lictoribus mandarunt, ut multitudinem ad concionem convocarent. Tunc Fabius progreſſus in hunc modum eſt loquutus.

IX. ¶ "Tarda eſt hæc indignatio ob contumelias quibus affecti eſtis ab hoſtibus, commilitones & duces; & veſtra cupiditas cum hoſte pugnandi, quæ multo ſerius quam oportebat vos ſubiit, eſt intempeſtiva. Jam pridem enim hoc vobis erat faciendum, quum primum eos è munitionibus deſcendere, & ad prælium vos provocare vidiſtis. tunc enim certamen de imperio præclarum, ac pop. Rom. majeſtate dignum fuiſſet: jam vero ab ipſa neceſſitate ad id cogimur, & licet ejus exitus futurus ſit feliciſſimus, tamen par decus non erit. Attamen recte facitis, qui ſaltem nunc tarditatem *priſtinam* corrigere, & quod reliquum eſt virium ac animorum recolligere velitis; & ob hunc ardorem honeſtiſſimum, ſi quidem ab amore virtutis manat, magna gratia vobis habetur: præſtat enim ſero incipere officium facere quam nunquam. Atque utinam omnes idem de communi utilitate ſentiretis, & eadem animi alacritas idemque impetus ad certamen in omnibus vobis eſſet. jam vero veremur ne plebeji, ob leges agrarias magiſtratibus infenſi, magnam cladem reip. afferant: & ſuſpicamur iſtos, qui magnis clamoribus ſe educi poſcunt & indignantur, non eodem conſilio omnes ad hoc impelli; ſed alios quidem, ut hoſtes ulciſcantur, alios vero, ut effugiant, cupere ex caſtris exire. Cauſſam autem hujus ſuſpicionis non vates præbuerunt, nec conjecturæ, ſed manifeſta facta, eaque non vetuſta, ſed quæ ſuperiore anno acciderunt, ut omnes ſcitis, quando contra hos ipſos hoſtes ingenti ac valido exercitu miſſo, & primo prælio à nobis feliciſſime facto, quum conſul & dux veſter Cæſo iſte, frater meus, potuiſſet & caſtra hoſtium vi expugnare, & clariſſimam victoriam in patriam referre, nonnulli gloriam ei invidentes, quod plebis ſtudioſus non eſſet, nec remp. ad voluntatem pauperum adminiſtraret, nocte prælium ſecuta, revulſis tentoriis, injuſſi è caſtris aufugerunt; nec conſiderato periculo cui ſe objiciebant, qui, nullo ordine ſervato & ſine duce, ex hoſtico, id-

καὶ συνέβη. ὡς γὰρ ἤρξαντο τὰς ἐξόδους τοῦ χάρακος ἀποταφρεύειν τε καὶ ἀποσταυροῦν οἱ πολέμιοι, δυσαναχετήσαντες [a] Ῥωμαῖοι ἐπὶ τῷ ἔργῳ, τέως μὲν κατ᾽ ὀλίγους, ἔπειτα ἀθρόοι συντρέχοντες ἐπὶ τὰς σκηνὰς τῶν ὑπάτων, ἐκεκράγεσάν τε καὶ προδοσίαν [b] αὐτῶν ἐνεκάλουν, καὶ εἰ μή τις ἡγήσεται σφίσι τῆς ἐξόδου, δίχα ἐκείνων αὐτοὶ τὰ ὅπλα ἔχοντες ἐπὶ τοὺς πολεμίους ἔλεγον ἐξελεύσεσθαι. ὡς δὲ ἐξ ἁπάντων ἐγίνετο τοῦτο, παρεῖναι τὸν χρόνον ὃν περιέμενον οἱ στρατηγοὶ νομίσαντες, ἐκέλευον τοῖς ὑπηρέταις συγκαλεῖν τὸ πλῆθος εἰς ἐκκλησίαν· καὶ παρελθὼν Φάβιος τοιάδε εἶπε.

"Βραδεῖα μὲν ἡ ἀγανάκτησις ὑμῶν γίνεται περὶ ὧν ὑβρίζεσθε ὑπὸ τῶν πολεμίων, [c] ἄνδρες συστρατιῶται καὶ ἡγεμόνες· καὶ τὸ βουλόμενον ἑκάστου χωρεῖν ὁμόσε τοῖς ἐναντίοις, πολὺ τοῦ δέοντος ὕστερον φαινόμενον, [d] ἄωρόν ἐστιν. πάλαι πρότερον γὰρ ἔτι τοῦθ᾽ ὑμᾶς ἔδει πράττειν, ὅτε πρῶτον αὐτοὺς εἴδετε καταβαίνοντας ἐκ τῶν ἐρυμάτων, καὶ μάχης ἄρχειν βουλομένους. τότε γὰρ δήπου καλὸς ὁ περὶ τῆς ἡγεμονίας ἦν ἀγών, καὶ τοῦ Ῥωμαίων φρονήματος ἄξιος. νῦν δὲ ἀναγκαῖος ἤδη γίνεται, καὶ οὐδ᾽, ἂν τὸ κράτιστον λάβῃ τέλος, ὁμοίως καλός. εὖ δὲ καὶ νῦν ποιεῖτε ὅμως ἐπανορθώσασθαι τὴν βραδυτῆτα βουλόμενοι, καὶ τὰ [e] περιλειφθέντα ἀναλαβεῖν· καὶ πολλὴ χάρις ὑμῖν τῆς ἐπὶ τὰ κράτιστα ὁρμῆς, [f] εἴ γε ἐπ᾽ ἀρετῇ γίνεται· κρεῖττον γάρ ἐστιν ἄρξασθαι ὀψὲ τὰ δέοντα πράττειν, ἢ μηδέ ποτε. [g] εἴτ᾽ οὖν ἅπαντες ὁμοίους εἴχετε περὶ τῶν συμφερόντων λογισμούς, καὶ ἡ προθυμία τῆς ἐπὶ τὸν ἀγῶνα ὁρμῆς ἅπαντας ἡ αὐτὴ κατείληφε. νῦν [h] δὲ φοβούμεθα μὴ τὰ περὶ τῆς κληρουχίας προσκρούσματα τῶν δημοτικῶν πρὸς τοὺς ἐν τέλει, μεγάλης [i] αἰτία τῷ κοινῷ γένηται βλάβης· ὑποψία τε ἡμᾶς κατείληφεν, ὡς ἡ περὶ τῆς ἐξόδου καταβοὴ καὶ ἀγανάκτησις οὐκ ἀπὸ τῆς αὐτῆς προαιρέσεως παρὰ πάντων γίνεται· ἀλλ᾽ οἱ μὲν, ὡς τιμωρησόμενοι τοὺς πολεμίους, προθυμεῖσθε τοῦ χάρακος ἐξελθεῖν· οἱ δὲ, ὡς ἀποδρασόμενοι. ἐξ ὧν δὲ παρέστηκεν ἡμῖν ταῦτα ὑποπτεύειν, οὐ [k] μάντεις εἰσὶν, οὐδὲ στοχασμοὶ, ἀλλ᾽ ἔργα ἐμφανῆ, καὶ οὐδὲ ταῦτα παλαιὰ, ἀλλ᾽ ἐν τῷ παρελθόντι ἐνιαυτῷ γενόμενα, ὡς ἅπαντες ἴστε, ὅτε ἐπὶ τοὺς αὐτοὺς πολεμίους τούτους πολλῆς καὶ ἀγαθῆς ἐξελθούσης στρατιᾶς, καὶ τῆς πρώτης μάχης 566 τὸ κράτιστον [l] ἡμῖν λαβούσης τέλος, δυνηθέντος ἂν τοῦ τότε ἄγοντος ὑμᾶς ὑπάτου Καίσωνος, ἀδελφοῦ δὲ ἐμοῦ, [m] τοῦ δὴ καὶ τὸν χάρακα τῶν πολεμίων ἐξελεῖν, καὶ νίκην τῇ πατρίδι καταγαγεῖν λαμπροτάτην, φθονήσαντες αὐτῷ δόξης τινὲς, [n] ὅτι οὐ δημοτικὸς ἦν, οὐδὲ τὰ κεχαρισμένα τοῖς πένησι διετέλει πολιτευόμενος, τῇ πρώτῃ νυκτὶ μετὰ τὴν μάχην ἀνασπάσαντες τὰς σκηνὰς, ἄνευ παραγγέλματος ἀπέδρασαν ἐκ τοῦ χάρακος, οὔτε τὸν κίνδυνον ἐνθυμηθέντες τὸν καταληψόμενον αὐτοὺς ἀτάκτως καὶ χωρὶς ἡγεμόνος ἀπιόντας ἐκ πολεμίας

a Οἱ ἐπὶ τῷ ἔργῳ in *Ed. Steph.* b Αὐτοῖς *Vat.* c Ἄνδρες στρατιῶται τε καὶ *Vat.* d Ἄωρόν ἐστι. ἔτι τοῦθ᾽ ἡμᾶς in *Cod. Vat.* quod tamen hîc deeſt à manu recentiori additum. e Περιλειφθέντα agnoſcit etiam *Lapi* verſio, *relicta recuperare.* at ſi παραλειφθέντα legas, ſenſus erit, *prætermiſſa & neglecta compenſare. Sylb.* f Εἴ γε ὑπ᾽ ἀρετῆς γίνεται· κρεῖττον γὰρ ὀψὲ ἄρξασθαι τὰ δέοντα πράττειν *Vat.* g Maluit quidem *Gelenius* εἴθ᾽ οὖν εἴχετε, *atque utinam haberetis.* Noſtram ſcripturam ſequutus *Lapus* vertit, *ſique parem haberetis omnes de utilibus cogitationem.* minus apte legeris, εἴγ᾽ οὖν, *ſi modo. Sylb.* h In *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] δὴ pro δέ. nobiſcum facit *Lapi* verſio, *ſed timemus. Sylb.* i Αἴτια (in neutro plurali) malit *Sylb.* k Ad ſequens στοχασμοὶ melius quadrat μαντεῖαι, quam μάντεις. *Sylb.* l Et ἡμῖν retineri poteſt & ὑμῖν ſubſtitui. *Sylb.* m Illa τοῦ δὴ præteriit *Lapi* verſio. Forſan legendum ἀδελφοῦ δὲ ἐμοῦ τουδὶ, *fratre meo qui hic coram adſtat.* nam ei prælio Cæſonem interfuiſſe, gentilique ſuo proſtrato cum fratre ſuccurriſſe patet ex ſequentibus. minus apte legas καὶ δὴ καὶ. *Sylb.* In *Cod. Vat.* καὶ τοῦ δὴ καὶ τὸν &c. n Ὅτι δημοτικὸς οὐκ ἦν *Vat.*

a Deeſt

"μιᾶς γῆς, καὶ ταῦτα ἐν νυκτὶ, οὔτε τὴν αἰσχύνην ὅση καθέξειν αὐτοὺς ἔμελλεν ὑπολογισάμενοι, ὅτι παρεχώρουν τοῖς πολεμίοις τῆς ἡγεμονίας, τὸ γοῦν ἐφ' ἑαυτοῖς μέρος, καὶ ταῦτα οἱ νικήσαντες τοῖς κεκρατημένοις. τούτους δὴ τοὺς ἄνδρας ὀρρωδοῦντες, ὦ ταξίαρχοί τε καὶ λοχαγοὶ καὶ στρατιῶται, τοὺς οὔτε ἄρχειν δυναμένους, οὔτε ἄρχεσθαι βουλομένους, πολλοὺς καὶ αὐθάδεις ὄντας, καὶ τὰ ὅπλα ἔχοντας ἐν χερσὶν, οὔτε πρότερον ἐβουλόμεθα μάχην συνάπτειν, οὔτε νῦν ἔτι θαρσοῦμεν ἐπὶ τοιούτοις συμμάχοις τὸν ὑπὲρ τῶν μεγίστων ἀγῶνα ἄρασθαι, μὴ κωλύματα καὶ βλάβαι γένωνται τοῖς ἅπαντα τὰ καθ' ἑαυτοὺς πρόθυμα παρεχομένοις. εἰ μέντοι κἀκείνων ὁ θεὸς ἐπὶ τὰ κρείττω ἄγει τὸν νοῦν, [a] καὶ νυνὶ καταβαλόντες τὸ στασιάζον, ὑφ' οὗ νῦν πολλὰ καὶ μεγάλα βλάπτεται τὸ κοινὸν, [b] εἰς τοὺς εἰρήνης τε ἀναβαλόμενοι καιροὺς, ἤδη ἐπανορθώσασθαι βούλονται τὰ παρελθόντα ὀνείδη τῇ νῦν ἀρετῇ, μηδὲν ἔτι τὸ κωλῦσον [c] ἔσται χωρεῖν ἡμᾶς [d] εἰς πολεμίους, τὰς ἀγαθὰς προβαλλομένους ἐλπίδας. ἔχομεν δὲ πολλὰς μὲν καὶ ἄλλας ἀφορμὰς εἰς τὸ νικᾶν, μεγίστας δὲ καὶ κυριωτάτας, ἃς τὸ τῶν πολεμίων ἀνόητον [e] ἡμῖν παρέχει· οἵ γε πλήθει στρατιᾶς μακρῷ προὔχοντες ἡμῶν, καὶ τούτῳ μόνῳ δυνηθέντες ἂν πρὸς τὰς ἡμετέρας τόλμας τε καὶ ἐμπειρίας ἀντέχειν, ἀπεστερήκασι τῆς μόνης ὠφελείας ἑαυτοὺς, [f] ἀπαναλώσαντες τὸ τῆς δυνάμεως μέρος εἰς τὰς τῶν φρουρίων φυλακάς. ἔπειτα [g] δέον αὐτοῖς σὺν εὐλαβείᾳ καὶ λογισμῷ σώφρονι πράττειν ἕκαστα, ἐνθυμουμένους πρὸς οἵους ἄνδρας καὶ [h] ἀλκιμωτέρους αὐτῶν ὁ κίνδυνος ἔσται, θρασέως καὶ ἀπερισκέπτως ἐπὶ τὸν ἀγῶνα χωροῦσιν, ὡς [i] ἄμαχοι δή τινες, καὶ ὡς ἡμῶν καταπεπληγότων αὐτούς. αἱ γοῦν ἀποταφρεύσεις, καὶ αἱ μέχρι τοῦ χάρακος ἡμῶν καθιππεύσεις, καὶ τὰ πολλὰ ἐν λόγοις τε καὶ ἔργοις ὑβρίσματα τοῦτο δύναται. [k] ταῦτά τε δὴ ἐνθυμούμενοι, καὶ τῶν προτέρων ἀγώνων μεμνημένοι πολλῶν ὄντων καὶ καλῶν, ἐν οἷς αὐτοὺς ἐνικᾶτε, χωρεῖτε μετὰ προθυμίας καὶ ἐπὶ τόνδε τὸν ἀγῶνα· καὶ ἐν ᾧ ἂν ὑμῶν ἕκαστος χωρίῳ ταχθῇ, τοῦτον ὑπολαβέτω καὶ οἴκεον εἶναι καὶ κλῆρον καὶ
567 "πατρίδα· [l] καὶ ὅ γε σώζων τὸν παραστάτην, ἑαυτῷ πράττειν τὴν σωτηρίαν ὑπολαβέτω· [m] καὶ ὁ ἐγκαταλιπὼν, ἑαυτὸν ἡγείσθω τοῖς πολεμίοις προδιδόναι. μάλιστα δὲ ἐκεῖνο μέμνησθε, ὅτι τῶν μὲν [n] ἀνδρῶν καὶ μαχομένων ὀλίγον τὸ ἀπολλύμενόν ἐστιν, ἐγκλινάντων δὲ καὶ [o] φυγόντων κομιδῇ βραχὺ τὸ σωζόμενον.

Ετι δὲ αὐτοῦ λέγοντος τὰ εἰς τὸ γενναῖον ἐπαγωγὰ, καὶ πολλὰ μεταξὺ τῶν λόγων ἐκχέοντος δάκρυα, λοχαγῶν τε καὶ ταξιάρχων καὶ τῶν ἄλλων στρατιωτῶν ἕκαστον, ᾧ συνῄδει τι λαμπρὸν ἔργον [p] ἐν μάχαις ἀποδεδειγμένῳ, κατ' ὄνομα ἀνακαλοῦντος, καὶ πολλὰ καὶ μεγάλα τοῖς ἀριστεύσασι κατὰ τὴν μάχην, [q] φιλάνθρωπα

"que noctu, abirent; nec ignominia, quam "ſubituri eſſent, ſecum reputata, qui hoſtibus (quantum in ſe eſſet) imperio cederent, "præſertim victores victis. Horum igitur hominum metu (tribuni, & vos centuriones ac "milites) qui neque aliis imperare ſciunt, nec "ipſi parere volunt, quum multi ſint & contumaces atque arma in manibus habeant, nec "ante cum hoſte congredi voluimus, & ne "nunc quidem audemus cum talibus propugnatoribus de ſumma rerum decernere, "ne aliis omni animi alacritate operam *reip. in prælio* navantibus impedimento ſint, "damnumque afferant. Si tamen, *inquiebat*, "illorum quoque mentem deus in meliorem "convertit, & jam omiſſis diſſidiis, ob quæ "reſp. multa & magna damna accepit, & in "pacis tempus dilatis, nunc præteritam ignominiam præſenti virtute abolere volunt, "nihil amplius eſt quod nos bona ſpe fretos cum hoſte congredi vetet. Multas autem & alias facultates victoriæ parandæ habemus, ſed maximas ac potiſſimas eas quas "hoſtium amentia nobis præbet; qui quum "copiarum multitudine longe nos ſuperent, "& hac re ſola noſtræ audaciæ & peritiæ "poſſint reſiſtere, tamen hoc ſolo auxilio ſe "ipſi privarint, conſumpta exercitus parte "in munitionum præſidiis. Deinde, quum "deberent caute & prudenter omnia agere, "reputantes cum talibus viris & ſe fortioribus rem ſibi fore, tamen audacter & inconſiderate in prælium ruant, quaſi ipſi "ſint invicti, nos vero eorum audacia ſimus "conſternati. illæ enim circumvallationes, "& caſtrorum noſtrorum obequitationes, & "multæ illorum tum verbis tum factis contumeliæ hoc demonſtrant. Hæc igitur cogitantes, & ſuperiorum præliorum multorum ac præclarorum memores, in quibus "eos viciſtis, alacriter ad hoc quoque prælium ite: & in quo loco unuſquiſque veſtrum fuerit collocatus, eum ſibi domum & "agrum atque patriam ducat; & qui ſuum "ſocium ſibi in acie proximum ſervarit, "ſuæ ſaluti ſe conſuluiſſe putet, & qui "eum deſeruerit, ſe hoſtibus proditum à "ſe ipſo arbitretur. Sed illud præcipue "memineritis, virorum fortium ac pugnantium exiguum numerum cadere; inclinantium vero ac fugientium perexiguum "evadere.

X. ¶ Hæc autem eo adhuc ad accendendam *militum* fortitudinem dicente, & multas lacrymas inter dicendum effundente, & centurionum & tribunorum atque aliorum militum unumquemque, quem illuſtre aliquod facinus in præliis edidiſſe ſciebat, nominatim appellante, & multa ac magna præmia eximiæ operæ in pugna navatæ pro rerum geſtarum

a Deeſt *Vat.* *b* Εἴγε δὴ ἐς τοὺς τῆς εἰρήνης ἀναβαλόμενοι καιροὺς ἐπανορθώσασθαι *Vat.* *c* Ἔσω *Vat.* *d* Ἐπὶ τοὺς πολεμίους *Vat.* *e* Non agnoſcit *Vat.* *f* Ἀπαναλώσαντες τὸ πλεῖον τῆς δυνάμεως μέρος *Vat.* Πλεῖστον forſan pro πλεῖον in ſuo Codice habuit *Lapus*, qui vertit, *conſumentes maximam copiarum partem.* *g* Rectius in *Cod. Vat.* δέον αὐτούς. quod placuit etiam *Sylburgio* & *Porto*, propter ſequens participium ἐνθυμουμένους. *h* Scribo καὶ ὅσῳ ἀλκιμωτέρους. *Steph.* Καὶ πολὺ ἀλκιμωτέρους *Vat.* *i* Ἄμαχοί τινες *Vat.* *k* Ταῦτα δὴ *Vat.* *l* Καὶ ὅ τε σώζων *Vat.* *m* Καὶ ὁ ἐγκαταλιπὼν τὸν πέλας ἑαυτὸν &c. *Vat.* quo modo & *Lapus*, dum vertit, *& qui proximum deſeruerit.* *n* Ἀνδρῶν καὶ μαχομένων dicit pro ἀνδρείως μαχομένων. *Sylb.* Vel ita ſcriptum fuiſſe puto, τῶν μὲν ἀνδρῶν καὶ γενναίως μαχομένων: vel ſic, τῶν μὲν ἀνδρείως καὶ γενναίως μαχομένων. *Steph.* Putabam olim legendum, τῶν μὲν αἰδομένων, ductus *Homeri* carmine, quod videtur *Dionyſius* voluiſſe exprimere, Αἰδομένων δ' ἀνδρῶν πλέονες σόοι ἠὲ πέφανται. *Caſ.* Quam vanæ ſint hæ conjecturæ oſtendit *Cod. Vat.* qui legit, μάλιστα δ' ἐκεῖνο μέμνησθε, ὅτι μενόντων μὲν ἀνδρῶν &c. atque ita in *Lap. Cod.* nam vertit, *illudque maxime mementote, quod permanentium hominum & pugnantium exiguum eſt quod perditur* &c. *o* Φευγόντων *Vat.* *p* Deeſt *Vat.* *q* Fortaſſe φιλανθρώπως. *Steph.*

Ita

Per. Jul. 4236. Ante Chr. 478. Olymp. 75 $\frac{2}{3}$. V. C. Cat. 274. Var. 276.

geſtarum magnitudine ſe daturum pollicente, atque honores & divitias atq; alia commoda: conclamantum eſt ab omnibus eum bono eſſe animo jubentibus, & ad prælium ſe duci poſtulantibus. Quum autem finem dicendi feciſſet, progreditur quidam ex multitudine, M. Flavolejus, vir totus quidem plebejus & opifex, non vilis tamen, ſed laudatæ virtutis, & in rebus bellicis ſtrenuus, *& ob ambo hæc in una legionum illuſtri ornatus imperio, cujus ductum & juſſa LX. centuriones *cum ſuis manipulis* ſequi lex jubet: quos duces Romani patrio ſermone Primipilos vocant. Iſte igitur (erat autem præ cæteris magnus & egregia forma) ſtans in loco, unde omnibus conſpicuus eſſet futurus, poſtea ſic dixit: "Proptereane, conſules, timetis ne facta noſtra dictis non reſpondeant? Ego primus pro me ipſo vobis promiſſum confirmabo, fidemque certiſſimam maximamque dabo, & vos, ô cives, ejuſdemque fortunæ ſocii, quotquot decreviſtis facta verbis æquare, haud peccaveritis ſi idem quod ego feceritis." Hæc loquutus, gladioque ſublato, juravit jusjurandum quod apud Romanos eſt maximum, per bonam ſuam fidem, ſe non niſi victis hoſtibus in urbem reverſurum. Quum Flavolejus in hunc modum juraſſet, multis laudibus exceptus eſt ab omnibus; & mox ambo conſules idem fecerunt, & qui minores præturas habebant, & tribuni, & centuriones, & poſtremo reliqua militum multitudo. Hoc facto, ingens animi alacritas, & ingens ac mutua benevolentia, & audacia, & robur omnes ſubiit. digreſſique è concione, equites equos frænabant, alii gladios lanceaſque acuebant, alii ſcuta abſtergebant: brevique temporis ſpatio totus exercitus ad pugnam paratus fuit. Conſules autem votis, ſacrificiis, & precibus deos precati, ut ſibi in educendis copiis duces eſſe vellent, ita demum copias egregie inſtructas & ordinem ſervantes ex caſtris eduxerunt. Quum vero Hetruſci eos ex munitionibus deſcendere vidiſſent, admirati ſunt, & ipſi quoque totis viribus contra eos prodierunt.

XI. ¶ Ubi vero utrique in æquo loco conſtiterunt, bellique ſignum tubæ dederunt, ſublato clamore concurrerunt; factoque impetu alii in alios, equites cum equitibus, pedites cum peditibus pugnabant, & magna utrinque cædes facta: Romani autem qui in dextro cornu erant, cui alter conſul Manlius præerat, hoſtes ſibi oppoſitos repulerunt, & deſcendentes ex equis pedeſtrem pugnam committebant. qui vero in ſiniſtro cornu collocati fuerant, à dextro hoſtium circumdabantur: nam Hetruſca acies ab ea parte longius protendebatur, alteraque non paullo major erat. Ab hac igitur parte exercitus Rom. perrumpebatur, multaque vulnera accipiebat.

δώσειν ὑπισχνουμένου πρὸς τὸ τῶν πράξεων μέγεθος, τιμάς τε καὶ πλούτους καὶ τὰς ἄλλας βοηθείας, ἀναβοήσεις τε ἐξ ἁπάντων ἐγίνοντο θαρρεῖν τε παρακελευομένων καὶ ἄγειν ἐπὶ τὸν ἀγῶνα ἀξιούντων. ἐπειδὴ δὲ ἐπαύσατο, [a] προέρχεταί τις ἐκ τοῦ πλήθους Μάρκος Φλαβολήϊος [b] ὅλος ἀνὴρ δημοτικὸς μὲν καὶ αὐτουργὸς, οὐ μὴν τῶν ἀπερριμμένων τις, ἀλλὰ τῶν ἐπαινουμένων δι' ἀρετὴν, καὶ τὰ πολέμια ἄλκιμος, καὶ δι' ἄμφω ταῦτα ἑνὸς τῶν ταγμάτων τῇ λαμπροτάτῃ ἀρχῇ κεκοσμημένος, ᾗ τὰς ἑξήκοντα ἑκατονταρχίας ἕπεσθαί τε καὶ τὸ κελευόμενον ὑπηρετεῖν κελεύει νόμος. τούτους Ῥωμαῖοι τοὺς ἡγεμόνας τῇ πατρίᾳ γλώττῃ Πριμοπίλους καλοῦσιν. οὗτος ὁ ἀνήρ· ἦν δὲ πρὸς τοῖς ἄλλοις μέγας τε καὶ καλὸς ἰδεῖν· [c] στὰς ὅθεν πᾶσιν ἔμελλεν ἔσεσθαι φανερὸς, ἐπὶ τούτοις ἔφησεν· "Ὦ ὕπατοι, δεδοίκατε μὴ τὰ ἔργα ἡμῶν οὐχ ὅμοια γένηται τοῖς λόγοις; ἐγὼ πρῶτος ὑμῖν ὑπὲρ ἐμαυτοῦ τὸ βέβαιον τῆς ὑποσχέσεως ἐκ τῆς μεγίστης πίστεως παρέξομαι· καὶ ὑμεῖς δὲ, ὦ πολῖταί τε καὶ τῆς αὐτῆς κοινωνοὶ τύχης, ὅσοι διεγνώκατε εἰς ἴσον καταστῆσαι τὰ ἔργα τοῖς λόγοις, οὐκ ἂν ἁμαρτάνοιτε τὸ αὐτὸ ποιοῦντες ἐμοί." ταῦτα εἰπὼν καὶ τὸ ξίφος ἀνατείνας, ὤμοσε τὸν ἐπιχώριόν τε Ῥωμαίοις καὶ κράτιστον ὅρκον, τὴν ἀγαθὴν ἑαυτοῦ πίστιν, νικήσας τοὺς πολεμίους ἥξειν εἰς τὴν πόλιν, ἄλλως δὲ οὔ. τοῦτον ὀμόσαντος τοῦ Φλαβολήϊου τὸν ὅρκον, πολὺς ἐξ ἁπάντων ἔπαινος ἐγένετο· καὶ αὐτίκα οἵ τε ὕπατοι ἀμφότεροι τὸ αὐτὸ ἔδρων, καὶ οἱ τὰς ἐλάττους ἔχοντες στρατηγίας, χιλίαρχοί τε καὶ λοχαγοὶ, τελευτῶσα δὲ ἡ πληθύς. ἐπεὶ δὲ τοῦτο ἐγένετο, πολλὴ μὲν εὐθυμία πᾶσιν ἐνέπεσε, πολλὴ δὲ φιλότης ἀλλήλων, [d] θράσος τε αὖ καὶ μένος· καὶ ἀπελθόντες ἐκ τῆς ἐκκλησίας, [e] οἱ μὲν ἱππεῖς χαλινοὺς ἐνέβαλον, οἱ δὲ ξίφη καὶ λόγχας ἔθηγον, [f] οἱ δὲ σκεπαστήρια τῶν ὅπλων ἐξέματτον· καὶ ὀλίγου πᾶσα ἦν ἕτοιμος εἰς τὸν ἀγῶνα ἡ στρατιά. οἱ δὲ ὕπατοι τοὺς θεοὺς εὐχαῖς τε καὶ θυσίαις καὶ λιταῖς ἐπικαλεσά- 568
μενοι τῆς ἐξόδου σφίσι γενέσθαι ἡγεμόνας, ἐξῆγον ἐκ τοῦ χάρακος ἐν τάξει καὶ κόσμῳ τὸν στρατόν. καὶ οἱ Τυῤῥηνοὶ κατιόντας αὐτοὺς ἐκ τῶν ἐρυμάτων ἰδόντες, ἐθαύμασάν τε καὶ ἀντεπεξῄεσαν [g] ἁπάσῃ δυνάμει.

Ὡς δὲ εἰς τὸ πεδίον ἀμφότεροι κατέστησαν, καὶ τὸ πολεμικὸν ἐσήμηναν αἱ σάλπιγγες, ἔθεον ἀλαλάξαντες ὁμόσε· καὶ συμπεσόντες ἀλλήλοις ἱππεῖς τε ἱππεῦσι, καὶ πεζοὶ πεζοῖς, ἐμάχοντο, καὶ πολὺς ἐξ ἀμφοτέρων ἐγίνετο φόνος. οἱ μὲν οὖν τὸ δεξιὸν ἔχοντες τῶν Ῥωμαίων κέρας, οὗ τὴν ἡγεμονίαν εἶχεν ὁ ἕτερος τῶν ὑπάτων Μάλλιος, ἐξέωσαν τὸ [h] καθ' ἑαυτοὺς μέρος, καὶ καταβάντες ἀπὸ τῶν ἵππων, ἐμάχοντο πεζοί. οἱ δὲ ἐν τῷ εὐωνύμῳ κέρατι ταχθέντες, ὑπὸ τοῦ δεξιοῦ τῶν πολεμίων ἐκυκλοῦντο. ἦν γὰρ ἡ Τυῤῥηνῶν φάλαγξ κατὰ τοῦτο τὸ χωρίον [i] ὑπερπετής τε καὶ οὐκ ὀλίγῳ μείζων τῆς ἑτέρας. παρεῤῥήγνυτο δὴ [k] ταύτῃ τὸ Ῥωμαϊκὸν στράτευμα, καὶ πολλὰς πληγὰς ἐλάμβανεν.

a Ita in *Lapi* verſione. minus recte in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* προσέρχεταί τις. b Rectius cum *Lapo*, ἀνὴρ δημοτικὸς μὲν ὅλος, *vir plebejus quidem totus.* vel ὅλος plane cum *Gelenio* omittendum. *Sylb.* Malim ὅλως *Steph.* In *Cod. Vat.* Φλαβολήϊος ὄνομα δημοτικὸς &c. c Στὰς ὅθεν ἅπασιν ἔμελλεν ἔσεσθαι φανερὸς ἐπὶ τούτῳ ἔφησεν *Vat.* In *Lapi* verſione, *poſtea ſic dixit.* d Scribe θέρσος, non θράσος. *Caſaub.* e Legendum οἱ μὲν ἵπποις χαλινοὺς ἐνέβαλον. *Caſaub.* f Οἱ δὲ τὰ σκεπαστήρια *Vat.* g Ἁπάσῃ τῇ δυνάμει *Vat.* h Καθ' ἑαυτοὺς *Vat.* i Nota ὑπερπετὴς pro ὑπερτενής. *Sylb.* k Proclivi errore in *Ed. Steph.* ταυτί. * Aliter ſic: *qui utroque hoc nomine ſplendidiſſimo honore decoratus fuerat, & præfectus uni legioni, in qua ſunt* LX. *centuriones, qui ducem ſuum ſequuntur, ejuſque imperata ex legis militaris præſcripto faciunt. Hos duces* &c.

Per. Jul. 4236.
Ante Chr. 478.
Olymp. 75 $\frac{2}{3}$.
V. C. Cat. 274.
Var. 276.

βαλεν. ἡγεῖτο δὲ τούτου κέρως Κόϊντος Φάβιος, [a] πρεσβύτης καὶ ἀντιστράτηγος ὤν, [b] δὶς ὑπατεύσας· καὶ μέχρι πολλοῦ ἀντεῖχε τραύματα λαμβάνων παντοδαπά. ἔπειτα λόγχῃ βληθεὶς εἰς τὰ στέρνα, μέχρι τῶν σπλάγχνων ἐλθούσης τῆς αἰχμῆς, ἔξαιμος γενόμενος πίπτει. ὡς δὲ τοῦτο ἤκουσεν ὁ ἕτερος τῶν ὑπάτων Μάρκος Φάβιος· ἦν δὲ κατὰ μέσην τὴν φάλαγγα τεταγμένος· τοὺς κρατίστους τῶν λόχων ἀναλαβὼν, καὶ τὸν ἕτερον τῶν ἀδελφῶν Καίσωνα Φάβιον ἀνακαλεσάμενος, παρήλαυνεν [c] ἐπὶ τὴν ἑαυτοῦ φάλαγγα· καὶ μέχρι πολλοῦ προελθὼν, ἐπειδὴ [d] παρήλλαξεν τὸ δεξιὸν τῶν πολεμίων κέρας, ἤλαυνεν ἐπὶ τοὺς κυκλουμένους. ἐμπεσὼν δὲ αὐτοῖς, φόνον τε [e] τοῖς ἐν χερσὶ ποιεῖ πολὺν, καὶ φυγὴν τῶν πρόσω· τόν τε ἀδελφὸν ἔτι ἐμπνέοντα καταλαβὼν, αἴρεται. ἐκεῖνος μὲν οὖν οὐ πολὺν ἔτι χρόνον ἐπιβιοὺς, ἀποθνήσκει. τοῖς δὲ τιμωροῦσιν αὐτῷ [f] θυμὸς ἔτι πλείων παρέστη καὶ μείζων πρὸς τὸ ἀντίπαλον· καὶ οὐθὲν ἔτι τῆς ἰδίας ψυχῆς προνοούμενοι, σὺν ὀλίγοις εἰς μέσους ἐμπεσόντες τοὺς μάλιστα συνεστηκότας τῶν πολεμίων, σωροὺς ἐξεπλήρουν νεκρῶν. κατὰ μὲν δὴ τοῦτο τὸ μέρος ἔκαμνεν ἡ Τυρρηνῶν φάλαγξ, καὶ οἱ [g] πρότεροι ὠσάμενοι τοὺς πολεμίους, ὑπὸ τῶν κεκρατημένων ἀνεκόπτοντο. οἱ δὲ τὸ εὐώνυμον ἔχοντες κέρας, κάμνοντες ἤδη καὶ φυγῆς ἄρχοντες, ἔνθα ὁ Μάλλιος ἦν, ἐτρέψαντο τοὺς καθ᾽ ἑαυτούς. παλτῷ γάρ τις βαλὼν τὸν Μάλλιον, διὰ τοῦ γόνατος ἄχρι τῆς ἰγνύος διήρεισε τὴν λόγχην· καὶ τὸν μὲν οἱ πέριξ ἄραντες, ἐπὶ τὴν παρεμβολὴν ἀπεκόμιζον· οἱ δὲ πολέμιοι τὸν ἡγεμόνα τῶν Ῥωμαίων τεθνηκέναι δόξαντες, ἐπερρώσθησαν, καὶ παραβοηθησάντων αὐτοῖς τῶν ἑτέρων, ἐνέκειντο τοῖς Ῥωμαίοις οὐκ ἔχουσιν ἡγεμόνα. ἠναγκάσθησαν [h] δὲ πάλιν οἱ Φάβιοι καταλιπόντες τὸ εὐώνυμον [i] κέρας, τῷ δεξιῷ βοηθεῖν. καὶ οἱ Τυρρηνοὶ προσιόντας αὐτοὺς στίφει καρτερῷ μαθόντες, τῆς μὲν ἐπὶ πλέον διώξεως ἀπετρέποντο· πυκνώσαντες [k](δὲ) τοὺς λόχους, 569 ἐμάχοντο ἐν τάξει· καὶ πολλοὺς μὲν τῶν σφετέρων ἀπέβαλον, πολλοὺς δὲ καὶ τῶν Ῥωμαίων ἀπέκτειναν.

[l] Ὡς δὲ ταῦτα ἐγίνετο, οἱ τὸν χάρακα τὸν ἐκλειφθέντα ὑπὸ τοῦ Μαλλίου καταλαβόμενοι Τυρρηνοὶ, συνθήματος ἀρθέντος [m] ἀπὸ τοῦ στρατηγοῦ, σὺν τάχει πολλῷ καὶ προθυμίᾳ μεγάλῃ χωροῦντες, ἐπὶ τὸν ἕτερον ἠπείγοντο τῶν Ῥωμαίων χάρακα, ὡς οὐκ ἀξιοχρέῳ δυνάμει φυλαττόμενον. καὶ ἦν ἡ δόξα αὐτοῖς ἀληθής. ἔξω γὰρ τῶν τριαρίων καὶ ὀλίγων ἄλλων τῶν ἐν ἀκμῇ, τὸ λοιπὸν πλῆθος ἐμπόρων τε καὶ θεραπόντων καὶ χειροτεχνῶν ἦν ἐν αὐτῷ. γίνεταί τε πολλῶν εἰς ὀλίγον συνελαθέντων χωρίον· περὶ γὰρ ταῖς πύλαις ὁ ἀγὼν ἦν· ὀξεῖα καὶ χαλεπὴ μάχη, καὶ νεκροὶ παρ᾽ ἀμφοτέρων πολλοί. ἐν τούτῳ τῷ ἔργῳ ὅ,τε Μάλλιος ὕπατος ἐκβοηθῶν ἅμα τοῖς ἱππεῦσιν, ἐπειδὴ ὁ ἵππος ἔπεσεν, συγκατενεχθεὶς, καὶ ἀδύνατος ὢν ἀναστῆναι ὑπὸ πλήθους τραυμάτων, ἀποθνήσκει, καὶ πολλοὶ καὶ ἀγαθοὶ περὶ αὐτὸν ἄλλοι νέοι. μετὰ δὲ τὸ πάθος τοῦτο εὐθὺς ὁ χάραξ ἡλίσκετο· καὶ τέλος εἶχε τοῖς Τυρρηνοῖς τὰ μαντεύματα. εἰ μὲν οὖν ἐταμιεύσαντο τὴν παροῦσαν εὐτυχίαν, καὶ διὰ φυλακῆς εἶχον τὸν χάρακα, τάς τε ἀποσκευὰς τῶν Ῥωμαίων κατέ-

hoc autem cornu ducebat Q. Fabius conſulis legatus & proprætor, qui bis conſulatum geſſerat; diuque reſtitit, varia vulnera accipiens: poſtremo, pectore lancea percuſſo, & cuſpide ad viſcera uſque penetrante, exſanguis cecidit. M. Fabius alter conſul, hoc audito, (erat autem in media acie collocatus) lectiſſimis cohortibus aſſumptis, & altero fratre Cæſone Fabio accito, ſuam aciem præteriit; & longius progreſſus, quum dextrum hoſtium cornu tranſiiſſet, venit ad eos à quibus ſui circumdabantur. Facto autem in eos impetu, ingentē edidit ſtragem eorum qui in manus inciderant, & eos qui remotiores erant in fugam vertit; fratremque nactus adhuc ſpirantem ſuſtulit. Ille vero, quum non diu ſupervixiſſet, obiit. At ejus ultoribus animus multo magis crevit, & in adverſarios eſt incitatus; &, nulla amplius ratione propriæ ſalutis habita, cum exigua manu in mediam confertiſſimamque hoſtium aciem facto impetu, altos cadaverum acervos faciebant. Ab hac igitur parte acies Hetruſca laborabat; & qui ante hoſtes rejecerant, à victis fuerunt repulſi. At qui in ſiniſtro cornu erant, jam laborantes & fugæ initium facientes, ubi erat Manlius, hoſtes ſibi oppoſitos fugarunt. Quidam enim telum jaculatus Manlium per genu ad poplitem uſque lancea transfixit: & qui circumſtabant eum, ſublatum in caſtra abſportarunt. Hoſtes vero, Romanorum ducē occubuiſſe rati, corroborati ſunt; & quum alii opem ipſis tuliſſent, Romanos duce orbatos premebant. Itaque, rurſus Fabii coacti ſunt, relicto ſiniſtro cornu, dextro ſuppetias ferre. Hetruſci vero, quum eos cum valido globo adventantes vidiſſent, ab hoſte longius inſequendo deſtiterunt; ſed denſatis ordinibus acie inſtructa pugnarunt: & multos de ſuis amiſerunt, multoſque Romanos interfecerunt.

XII. § Dum hæc geruntur, Hetruſci, qui caſtra à Manlio deſerta occuparant, ſigno ab imperatore dato, magna celeritate magnaque animi alacritate ad altera Romanorum caſtra, ut præſidio non ſatis firmo cuſtodita, contendebant. Nec eos fefellit opinio. Nam præter triarios, & paucos alios homines juniores & militari robore præditos, reliqua multitudo erat mercatorum, famulorum, & artificum qui in illis erant. Ibi multis in anguſtum locum contractis (nam ad ipſas portas dimicabatur) acre & atrox prælium cum magna utrorumque cæde committitur. In hac pugna Manlius conſul, qui cum equitatu opem ſuis tulerat, quum una cum equo ſuo prolapſus præ vulnerum multitudine ſurgere non poſſet, moritur, & circa alii multi fortesque juvenes. Confeſtim autem poſt cladem iſtam caſtra capta ſunt, atque ita vaticinia Hetruſcorum irrita non fuerunt. Si igitur præſenti felicitate moderate uti ſciviſſent, & capta caſtra cuſtodiviſſent, Romanorum impedimentis

a Πρεσβύτης *Vat.* ut p. 546. v. 12. ſimiliter πρεσβύτης καὶ ἀντιστράτηγος. atque ita legendum eſſe placuit *Sylburgio.* *b* In *Cod. Vat.* ὁ δὶς ὑπατεύσας. *c* Ἐπὶ agnoſcit *Lapi* verſio, *contendit ad eam aciem*: quaſi legendum ſit ἐπὶ τὴν αὐτοῦ φάλαγγα. Ego cum *Gelenio* ἐπὶ expungendum arbitror, vel reponendum παρά. *Sylb.* *d* Παρήλλαξε malit *Portus*: ut ad eundem hæc duo παρήλλαξεν & παρήλαυνε referantur. *e* Τῶν ἐν χερσὶ præfert *Portus.* *f* Ita legiſſe videtur *Lapus.* Verum in *Cod. Vat.* θυμὸς ἔτι μείζων παρέστη πρὸς τὸ ἀντίπαλον καὶ οὐδὲν ἔτι &c. *g* Rectius πρότερον. *Sylb.* *h* Non minus apte cum *Gelenio* legeris δή. *Sylb.* *i* Μέρος *Vat.* *k* Illud δὲ repoſuit *Sylb.* conſentiente *Cod. Vat.* *l* Ἐν ᾧ δὲ ταῦτ᾽ ἐγίνετο *Vat.* *m* Illud ἀπὸ hic ponitur pro ὑπό. cujus generis commutatio ſupra etiam aliquoties obſervata eſt; incertum ab auctore an à librariis profecta. *Sylb.*

Per. Jul. 4236. Ante Chr. 478. Olymp. 75 ¾. V. C. Cat. 274. Var. 276.

tis potiti fuiſſent, eoſque turpiter abire coëgiſſent. Jam vero ad rerum relictarum direptionem, & plerique ad curam corporis verſi egregiam prædam, quam in manibus habebant, amiſerunt. Ut enim alteri conſuli caſtra expugnata nunciatum eſt, eo cum lectiſſimis equitibus ac peditibus accurrit. Hetruſci vero, cognito ejus adventu, caſtra militum corona cinxerunt: ibique inter eos acre prælium committitur, his res ſuas recuperare volentibus, illis vero ne captis caſtris occidione delerentur, timentibus. Quod prælium quum diutius protraheretur, & Hetruſcorum melior eſſet conditio, (nam de ſuperiore loco pugnabant, idque contra homines prælii labore per totum diem feſſos) T. Siccius legatus & proprætor, cum coſſ. communicato ſuo conſilio, juſſit receptui cani, & ab omnibus in unum coactis unum tantum caſtrorum latus oppugnari, qua parte potiſſimum locus facile oppugnari poterat. partes vero quæ erant ad portas veriſimili quadam ratione omiſit; quæ eum minime fefellit: eos *enim* ſpe ſalutis caſtra deſerturos *exiſtimabat*. quod ſi de ea deſperaſſent, & ab hoſtibus undique circumdati fuiſſent, nullumque exitum habuiſſent, eos neceſſitate coactos extrema auſuros *ſciebat*. Quum igitur ab una parte inſtituta eſſet oppugnatio, Hetruſci haud amplius ſe ad reſiſtendum converterunt; ſed, apertis portis, in ſua caſtra ſe receperunt.

XIII. ¶ Conſul vero, hac clade depulſa, rurſus ſubſidio venit iis qui in planicie erant. Hæc Romanorum pugna fertur omnium ſuperiorum fuiſſe maxima, tum hominum multitudine, tum diuturnitate, tum fortunæ nunc his nunc illis faventis viciſſitudine. ipſius enim validiſſimæ lectiſſimæque juventutis urbanæ erant circiter peditum viginti millia, & cum his equites quatuor legionum M. C. C. & colonorum ſociorumque par numerus. Pugnæ autem initium factum eſt paullo ante meridiem, & prælium uſque ad ſolis occaſum productum eſt. fortuna vero diu nutavit, nunc huc nunc illuc ſeſe inclinante victoria. alterque conſul & proprætor, qui bis conſulatum geſſerat, & alii multi duces, tribuni, atq; centuriones, quot nunquam antea, ceciderunt. Victoria tamen penes Romanos videbatur fuiſſe, non ob aliam cauſſam, quam quod ſequenti nocte Hetruſci deſertis caſtris abiiſſent. Poſtero die Romani ad direptionem rerum ab Hetruſcis in caſtris relictarum verſi, ſuorumque cadaveribus ſepulturæ mandatis, ſe in ſua caſtra receperunt. Ibi convocata concione, iis qui egregiam operam in pugna navarant honores fortitudinis ergo reddiderunt: primum Cæſoni Fabio conſulis fratri, quod magna & admiranda facinora ediderat; deinde T. Siccio, cujus conſilio caſtra recepta fuerant; poſtremo M. Flavolejo primipilo, tum ob ejus jusjurandum, tum ob ejus forti-

ρον, καὶ αὐτοὺς αἰσχρῶς ἀπελθεῖν [a] ἠνάγκαζον· νῦν δὲ πρὸς ἁρπαγὴν τῶν ἀπολειφθέντων τραπόμενοι, [b] καὶ ἀναψύχοντες οἱ πλείους, καλὴν ἄγραν ἐκ τῶν χειρῶν ἀφῃρέθησαν. ὡς γὰρ ἀπηγγέλθη θατέρῳ τῶν ὑπάτων τοῦ χάρακος ἡ ἅλωσις, ἠπείγετο σὺν τοῖς ἀρίστοις ἱππέων τε καὶ πεζῶν. καὶ οἱ Τυρρηνοὶ μαθόντες αὐτὸν ἐπιόντα, περιεστεφάνωσαν τὸν χάρακα, μάχη τε αὐτῶν γίνεται καρτερὰ, τῶν μὲν ἀνασώσασθαι βουλομένων τὰ σφέτερα, τῶν δὲ, μὴ πανσυδεὶ διαφθαρῶσιν ἁλόντος τοῦ χάρακος, δεδοικότων. χρόνου δὲ γινομένου πλείονος, [c] καὶ τῶν Τυρρηνῶν πλεονεκτούντων· ἦν γὰρ αὐτοῖς ἐξ ὑπερδεξίων τὸ χωρίον, καὶ πρὸς ἀνθρώπους δι᾽ ἡμέρας ὅλης κεκμηκότας [d] τῇ μάχῃ· [e] Τίτος Σίκκιος ὁ πρεσβευτὴς καὶ ἀντιστράτηγος, κοινωσάμενος τῷ ὑπάτῳ τὴν αὐτοῦ διάνοιαν, τὸ ἀνακλητικὸν [f] ἐκέλευσε σημαίνειν, καὶ καθ᾽ ἓν ἅπαντας [g] γινομένους μιᾷ προσβάλλειν πλευρᾷ τοῦ χάρακος, καθ᾽ ὃ μάλιστα τὸ χωρίον ἦν ἐπιμαχώτατον· τὰ δὲ κατὰ τὰς πύλας εἴασε μέρη κατά τινα εἰκότα λογισμὸν, ὃς οὐκ ἐψεύσατο αὐτόν· ὅτι σωθήσεσθαι μὲν [h] ἐλπίσαντες, μεθήσονται τοῦ χάρακος· ἐν ἀπογνώσει δὲ τούτου γινόμενοι, κυκλώσεώς τε πάντοθεν ὑπὸ τῶν πολεμίων γινομένης, καὶ οὐδεμιᾶς ὑπαρχούσης ἐξόδου, ἀναγκαῖον ἕξουσι τὸ εὔτολμον. γινομένης δὲ καθ᾽ ἓν χωρίον τῆς προσβολῆς, οὐκέτι πρὸς ἀλκὴν οἱ Τυρρηνοὶ ἐτράποντο, ἀλλ᾽ ἀνοίξαντες τὰς πύλας, ἐπὶ τὸν ἑαυτῶν ἀνεσώζοντο χάρακα.

Ὁ δὲ ὕπατος, ἐπειδὴ τὸ δεινὸν [i] ἀπεώσατο, παρεβοήθει 570
πάλιν τοῖς ἐν τῷ πεδίῳ. αὕτη μεγίστη λέγεται τῶν πρὸ αὐτῆς γενέσθαι [k] Ῥωμαίων μάχη, πλήθει τε ἀνθρώπων, καὶ μήκει χρόνου, καὶ τῷ ἀγχιστρόφῳ τῆς τύχης. [l] αὐτῶν γὰρ τῶν ἐκ τῆς πόλεως Ῥωμαίων ἡ κρατίστη τε καὶ ἐπίλεκτος ἀκμὴ δισμυρίων μάλιστα πεζῶν ἐγένετο, καὶ τῶν συντεταγμένων τοῖς τέτταρσι τάγμασιν ἱππέων ὁμοῦ τι [m] χιλίων καὶ διακοσίων, ἀποίκων τε καὶ συμμάχων ἑτέρα τοσαύτη. [n] χρόνος δὲ ἐμηκύνθη τοῦ ἀγῶνος ὀλίγῳ πρότερον τῆς μεσημβρίας ἀρξάμενος μέχρι δύσεως ἡλίου. τὰ δὲ τῆς τύχης μέχρι πολλοῦ τῇδε καὶ τῇδε νίκαις τε καὶ ἥτταις ταλαντευόμενα διέμεινεν. ὑπάτου δὲ θάνατος ἐγένετο, καὶ [o] στρατηγοῦ δὶς ὑπατεύσαντος, καὶ ἄλλων πολλῶν ἡγεμόνων καὶ [p] ταξιάρχων καὶ λοχαγῶν ὅσων οὐδέπω πρότερον. τὸ μέντοι κράτος ἔδοξε τοῦ ἀγῶνος περὶ τοὺς Ῥωμαίους γεγονέναι, [q] κατ᾽ ἄλλο μὲν οὐδὲν, ὅτι δὲ τῇ ἐπιούσῃ νυκτὶ καταλιπόντες τὸν χάρακα οἱ Τυρρηνοὶ ἀνέζευξαν. τῇ δὲ ἑξῆς ἡμέρᾳ πρὸς ἁρπαγὰς τῆς ἐκλειφθείσης ὑπὸ τῶν Τυρρηνῶν παρεμβολῆς οἱ Ῥωμαῖοι τραπόμενοι, καὶ ταφὰς ποιησάμενοι τῶν σφετέρων νεκρῶν, ἀπῆλθον εἰς τὸν ἑαυτῶν χάρακα. ἐκεῖ δὲ ἐκκλησίαν ποιησάμενοι, τοῖς ἀγωνισαμένοις λαμπρῶς τὰς ἀριστείας ἀπέδοσαν τιμὰς, πρώτῳ μὲν Καίσωνι Φαβίῳ τῷ τοῦ ὑπάτου ἀδελφῷ, μεγάλα καὶ θαυμαστὰ ἔργα ἀποδειξαμένῳ· δευτέρῳ δὲ τῷ Σικκίῳ, τῷ διαπραξαμένῳ τὸν χάρακα ἀνασώσασθαι· τρίτῳ δὲ [r] Μάρκῳ Φλαβολήϊῳ τῷ ἡγεμόνι τοῦ τάγματος, τοῦ τε ὅρκου χάριν,

καὶ

a Ad præcedens κατεῖχον magis quadrat aoriſtum ἠνάγκασαν. *Sylb.* *b* Καὶ ἀναψύχοντες τὸ λοιπὸν οἱ πλείους *Vat.* *c* Καὶ τῶν Τυρρηνῶν πολλὰ πλεονεκτούντων *Vat.* *d* Dativum τῇ μάχῃ agnoſcit etiam *Lapi* verſio: ſententia tamen & ſtructura potius nominativum poſtulant ἡ μάχη. *Sylb.* *e* Τῖτος Σικίλιος *Vat.* Τῖτος Σικίνιος legebant *Lapus* & *Gelenius.* Vide p. 510. v. 29. *f* Ἐκέλευε *Vat.* *g* Γινομένους *Vat.* ut & γινόμενοι v. 19. γινομένης v. 20. & v. 21. *h* Ἐλπίσαντες οἱ Τυρρηνοὶ μεθήσονται *Vat.* *i* Ita in *Vat.* & *Lapi Cod.* Perperam in *Ed. Steph.* ἐπεσώσατο, ut conſtat ex p. 579. & 583. juxta *Ed. Sylb.* *k* Ῥωμαίοις *Vat.* *l* Αὐτῶν μὲν γὰρ *Vat.* *m* Illa χιλίων καὶ διακοσίων referenda ad præcedens ἀκμή, vel nom. caſu legendum χίλιοι καὶ διακόσιοι *Sylb.* *n* Χρόνος ἐμηκύνθη *Vat.* *o* Ἀντιστρατήγου (ut ſupra p. 545. v. 2.) malit *Sylb.* Πρεσβευτοῦ *Vat.* quo modo etiam *Lapus* vertit, *bis conſulis legati.* *p* Ταξιαρχῶν *Vat.* *q* Κατ᾽ ἄλλο *Vat.* *r* Μάρκῳ τῷ Φλαβολήϊῳ *Vat.*

a In

καὶ τὰ περὶ τὰ δεινὰ ῥώμης. διαπραξάμενοι[a] δὲ ταῦτα, καὶ μείναντες ὀλίγας ἡμέρας ἐπὶ τοῦ χάρακος, ὡς οὐδεὶς ἀντεπεξῄει τῶν πολεμίων μαχησόμενος, ἀπῄεσαν ἐπ' οἴκου. πάντων δὲ τῶν κατὰ τὴν πόλιν, ὡς ἐπὶ μεγίστῳ ἀγῶνι κάλλιστον τέλος εἰληφότι, τὴν ἐπινίκιον τιμὴν τοῦ θριάμβου τῷ περιόντι ὑπάτῳ προσθεῖναι βουλομένων, ἠρνήσατο τὴν χάριν[b] αὐτὸς ὁ ὕπατος, οὔτε ὅσιον εἶναι λέγων οὔτε[c] θεμιστὸν ἐπ' ἀδελφοῦ θανάτῳ καὶ συνάρχοντος ἀποβολῇ πομπεύειν καὶ στεφανηφορεῖν. ἀποθεὶς δὲ τὰς[d] σημαίας, καὶ τοὺς στρατιώτας ἀπολύσας ἐπὶ τὰ οἰκεῖα, τὴν ὑπατείαν ἀπωμόσατο, δυοῖν ἔτι μηνῶν εἰς τὸν ἐνιαύσιον χρόνον λειπομένων, ἀδύνατος ὢν τὰ τῆς ἀρχῆς πράττειν· ἐταλαιπώρει γὰρ[e] ὑπὸ τραύματι ἐξαισίῳ, καὶ ἦν κλινοπετής.

Ἑλομένης δὲ τῆς βουλῆς μεσοβασιλεῖς τῶν ἀρχαιρεσιῶν ἕνεκα, καὶ τοῦ δευτέρου μεσοβασιλέως συγκαλέσαντος εἰς τὸ πεδίον τοὺς ὄχλους, ἀποδείκνυται Καίσων Φάβιος, ὁ τὰ ἀριστεῖα λαβὼν ἐκ τῆς μάχης, ἀδελφὸς δὲ[f] τοῦ ταύτην ἀποθεμένου, τὸ τρίτον ὕπατος· καὶ σὺν αὐτῷ Τίτος Οὐεργίνιος. οὗτοι δια-
571 λαχόντες τὰς δυνάμεις, ἐξῄεσαν εἰς τὸ ὕπαιθρον· Φάβιος μὲν, Αἰκανοῖς[g] πολεμήσειν προνομεύουσι τοὺς Λατίνων ἀγρούς, Οὐεργίνιος δὲ Οὐιεντανοῖς. Αἰκανοὶ μὲν οὖν, ἐπειδὴ στρατὸν ἐλευσόμενον ἐπ' αὐτοὺς ἔγνωσαν, ἀναστάντες ἐκ τῆς πολεμίας διὰ τάχους, ἀπῆλθον εἰς τὰς ἑαυτῶν πόλεις· καὶ μετὰ ταῦτα λεηλατουμένης τῆς σφετέρας γῆς ἀνείχοντο, ὥστε πολλῶν κρατῆσαι χρημάτων τὸν ὕπατον καὶ σωμάτων καὶ τῆς λείας ἐξ ἐφόδου. Οὐιεντανοὶ δὲ, κατ' ἀρχὰς ἐντὸς τείχους μένοντες,[h] ἐπειδὴ καιρὸν ἔδοξαν ἐπιτήδειον ἔχειν, ἐπέθεντο τοῖς πολεμίοις ἐσκεδασμένοις ἀνὰ τὰ πεδία, καὶ πρὸς ἁρπαγὴν τετραμμένοις τῆς λείας. ἔχοντες δὲ πολλὴν καὶ συντεταγμένην δύναμιν, ἐμβάλλουσιν εἰς αὐτούς, καὶ τήν τε λείαν ἀφαιροῦνται, καὶ τοὺς ὁμόσε χωροῦντας οὓς μὲν ἀποκτείνουσιν, οὓς δὲ εἰς φυγὴν τρέπουσι· καὶ εἰ μὴ Τίτος Σίκκιος, πρεσβευτὴς τότε ὤν, στίφει συντεταγμένῳ πεζῶν τε καὶ ἱππέων παραβοηθήσας ἐπέσχεν αὐτούς, οὐδὲν ἂν ὁ κωλύσων ἦν πᾶσαν ἀπολέσθαι τὴν στρατιάν. ἐκείνου δὲ ἐμποδὼν γενομένου, συνελθεῖν ἔφθασαν οἱ λοιποὶ οἱ καθ' ἕνα διεσκεδασμένοι· πάντες δὲ ἐν ταὐτῷ γενόμενοι, λόφον τινὰ καταλαμβάνονται περὶ δείλην ὀψίαν, καὶ τὴν ἐπιοῦσαν νύκτα ἐν τούτῳ ἔμειναν. [i] ἐπαρθέντες δὲ Οὐιεντανοὶ τῷ κατορθώματι, πλησίον τοῦ λόφου τίθενται τὰ ὅπλα, καὶ τοὺς ἐκ τῆς πόλεως ἐκάλουν, ὡς κατακεκλεικότες τοὺς Ῥωμαίους εἰς χωρίον ἔνθα οὐδὲν τῶν ἐπιτηδείων ἔμελλον ἕξειν, καὶ προσαναγκάσοντες οὐκ εἰς μακρὰν παραδοῦναι σφίσι τὰ ὅπλα. γίνεταί τε αὐτῶν, συχνοῦ ἐλθόντος ὄχλου, δύο στρατοπεδεύματα περὶ τὰς ἐπιμάχους λαγόνας τοῦ λόφου· πολλὰ δὲ ἄλλα φρούρια βραχύτερα κατὰ τοὺς ἧττον ἐπικαίρους τόπους· καὶ πάντα ἦν μεστὰ ὅπλων. ὁ δὲ ἕτερος τῶν ὑπάτων Φάβιος, γραμμάτων παρὰ τοῦ συνάρχοντος ἀφικομένων, ἐπιγνοὺς[k] ὡς ὅτι ἐν ἐσχάτοις εἰσὶν οἱ κατακλεισθέντες ἐν τῷ λόφῳ, καὶ[l] κινδυνεύσουσιν, εἰ μή τις αὐτοῖς βοηθήσει, λιμῷ ἁλῶναι, ἀναστήσας τὸν στρατὸν, ἦγεν ἐπὶ τοὺς

tudinem in periculis. His peractis, & aliquot dies in caſtris morati, quum nulli amplius hoſtes ad pugnam prodirent, domum redierunt. Quum autem totus populus, ut bello feliciſſime confecto, ob partam victoriam triumphi honorem conſuli ſuperſtiti deferre vellet, ipſe conſul gratiam recuſavit; dicens nec pium nec fas eſſe, in fratris & collegæ funeribus triumphare & coronam geſtare. Itaque, repoſitis ſignis, militibuſque domum dimiſſis, conſulatu ſe abdicavit, quum duo menſes de annuo magiſtratu ſupereſſent; quia conſularia munia obire non poterat: immani enim vulnere graviter laborabat, ita ut in lecto jaceret.

Per. Jul. 4236. *Ante Chr.* 478. *Olymp.* 75 $\frac{2}{3}$. *V. C.* *Cat.* 274. *Var.* 276.

XIV.

Per. Jul. 4237. *Ante Chr.* 477. *Olymp.* 75 $\frac{2}{4}$. *V. C.* *Cat.* 275. *Var.* 277. *Kæſ. Fabio* III *& T. Virginio coſſ. bellum cum Æquis & Vejentibus.*

¶ Quum autem ſenatus interreges comitiorum cauſſa creaſſet, & ſecundus interrex populum in campum *Martium* convocaſſet, Cæſo Fabius, ille qui ob fortitudinem ſuam præmia ex prælio reportarat, quique erat frater ejus qui conſulatu ſe abdicarat, tertium conſul eſt creatus, & cum eo T. Virginius. Iſti ſortiti inter ſe copias, ad militiam ſunt profecti. obtigitque Fabio bellum contra Æquos, qui Latinorum agros populabantur: Virginio, contra Vejentes. Æqui igitur, quum copias contra ſe venire cognoviſſent, propere caſtris ex hoſtico motis, ſe in ſua oppida receperunt: deinde paſſi ſunt agros ſuos diripi, ita ut conſul multis pecuniis, multis captivis, prædaque ingenti ſuo repentino adventu potitus fuerit. Vejentes autem, quum à principio mœnibus ſe continuiſſent, ubi ſe opportunam occaſionem nactos exiſtimarunt, hoſtes per campos diſperſos & in prædæ direptionem intentos aggreſſi ſunt. Cum ingentibus autem & bene inſtructis copiis impetum in eos fecerunt, prædamque eripuerunt; atque eos, qui ſecum congredi auſi fuerant, partim occiderunt, partim in fugam verterunt: & niſi T. Siccius, qui tunc legatus erat, cum inſtructa peditum equitumque manu ſuis celeriter ſuccurrens, eos repreſſiſſet, nihil vetare potuiſſet quin totus exercitus deleretur. Sed illius interventu reliquis, qui diſperſi erant, ſe in unum celeriter colligendi facultas eſt data: atque omnes in unum coacti tumulum quendam ſub crepuſculum veſpertinum occuparunt, & in eo ſequutam noctem manſerunt. At Vejentes, victoria elati, prope tumulum caſtra poſuerunt, alioſque ex urbe acciverunt, quaſi Romanos in loco concluſiſſent, in quo nullos commeatus eſſent habituri, & quaſi eos brevi arma tradere coacturi eſſent. Itaque, quum ingens turba eo confluxiſſet, bina caſtra fecerunt ad tumuli latera quæ expugnari poterant, & in locis parum opportunis multa alia minora præſidia collocarunt: omniaque armatis militibus replerunt. Sed alter conſul Fabius, acceptis à collega literis, ubi cognovit eos qui in tumulo obſidebantur, in extremo periculo verſari, & verendum eſſe (niſi quis ocius ipſis auxilium ferret) ne fame expugnarentur, motis caſtris, contra Vejentes celeriter

a In *Cod. Vat.* illa δὲ ταῦτα addita apparent à manu recentiori. *b* Αὐτῶν *Vat.* *c* Optime in *Cod. Vat.* θεμιτὸν, ut legendum eſſe cenſuit *Camerarius*. *d* Σημείας aliquoties in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* non adeo recte, ut monuit *Sylb.* *e* Ὑπὸ τραύματος ἐξαισίου *Vat.* *f* Rectius in *Cod. Vat.* τοῦ τὴν ἀρχὴν ἀποθεμένου. quod maluit etiam *Sylb.* *g* Πολεμήσων *Vat.* quod placuit etiam *Sylburgio*, propter illa ἀντεπεξῄει μαχησόμενος, ſupra v. 3. *h* Ἐπειδὴ καιρὸν ἔχειν ἔδοξαν ἐπιτήδειον *Vat.* *i* Ἐπαρθέντες δὲ οἱ Οὐιεντανοὶ *Vat.* *k* Alterutrum redundat, ὡς vel ὅτι. *Sylb.* Forſan ἔτι pro ὅτι reponendum. *Port.* *l* Si quis malit κινδυνεύουσι præſenti tempore, per me licet. *Sylb.*

V. Jul. 4237. Ante Chr. 477. Olymp. 75 3/4. V. C. Cat. 275. Var. 277.

celeriter copias duxit: &, ſi una die tardius itinere confecto eo veniſſet, nihil ſuis profuiſſet, ſed illum exercitum deletum reperiſſet. quum enim ii qui in tumulo erant inopia rerum ad victum neceſſariarum premerentur, prodierunt ad pugnam ut honeſtiſſimo mortis genere morerentur; & maxima eorum pars cum hoſtibus congreſſa pugnabat, corporibus defatigatis fame, ſiti, vigiliis, aliiſque incommodis. Sed quum non multo poſt Fabii exercitus ingens, & acie inſtructa adventans, conſpectus fuiſſet; hoc Romanis audaciam, hoſtibus vero timorem attulit. Itaque Hetruſci, haud amplius ſe pares eſſe rati, qui cum validis ac recentibus copiis confligerent, caſtris deſertis abierunt. At Romani, poſtquam uterque exercitus in unum convenit, ampla caſtra prope *Vejentum* in loco munito poſuerunt: ibique multis diebus conſumptis, & præſtantiſſimam agri Vejentani partem populati, copias domum reduxerunt. Vejentes vero, ubi cognoverunt Romanorum copias dimiſſas, cum expedita juventute, tum ſua, quam inſtructam ducebant, tum ea, quæ à finitimis populis miſſa aderat, in campos ſuo agro finitimos irruptionem fecerunt, eoſque, refertos frugibus & pecore & hominibus, diripuerunt. coloni enim ex caſtellis ob pecoris pabulum & agriculturam deſcenderant; quod ſuis copiis caſtra in hoſtico habentibus freti eſſent: nec poſt earum diſceſſum ocius ſe iterum cum ſuis rebus in tutum receperant, quod nunquam putaſſent Vejentes tot malis afflictos tam celeriter hoſtes adoriri auſuros. Hæc irruptio, quam Vejentes in agrum Rom. fecerunt, temporis ſpatio brevis illa quidem fuit; ſed tamen maxima (ob amplitudinem agri, quem uſque ad Tiberim flumen & montem Janiculum, ne viginti quidem ſtadia ab urbe diſtantem, percurrebant) atque dolorem cum ignominia inſueta pop. Rom. attulit. quæ excurſiones, ne ulterius progrederentur, prohiberi non poterant, quod nullus exercitus ſub ſignis eſſet. Vejentium enim exercitus prius irruptionem fecerant, quam Romani convenirent & centuriarentur.

Οὐϊεντανοὺς σὺν τάχει· καὶ εἰ μιᾷ βραδύτερον ἡμέρᾳ διήνυσε τὴν ὁδόν, οὐδὲν ἂν ὤνησεν, ἀλλὰ διεφθαρμένην τὴν ἐκεῖ στρατιὰν κατέλαβε. πιεζόμενοι γὰρ τῇ σπάνει τῶν ἀναγκαίων οἱ κατέχοντες τὸν λόφον, ἐξῆλθον ὡς τὸν εὐπρεπέστατον αἱρησόμενοι τῶν θανάτων· καὶ συμβαλόντες τοῖς πολεμίοις, ἐμάχοντο κεκμηκότες [a] οἱ πλεῖστοι τὰ σώματα λιμῷ τε καὶ δίψει καὶ ἀγρυπνίᾳ, καὶ τῇ ἄλλῃ κακώσει. μετ' οὐ πολὺ δὲ ὡς τὸ τοῦ Φαβίου στράτευμα προσιὸν ὤφθη πολύ τε καὶ συντεταγμένον, θάρσος μὲν ἔφερεν τοῖς σφετέροις, δέος δὲ τοῖς πολεμίοις. καὶ οἱ Τυῤῥηνοὶ οὐκέτι ἀξιόμαχοι εἶναι νομίζοντες, 572 πρὸς ἀγαθήν τε καὶ [b] ἀκμήτην δύναμιν εἰς ἀγῶνα χωρεῖν, ᾤχοντο ἐκλιπόντες τοὺς χάρακας. ὡς δὲ εἰς ταὐτὸ συνῆλθον αἱ τῶν Ῥωμαίων δυνάμεις ἀμφότεραι, στρατόπεδόν τε ποιοῦνται μέγα πλησίον τῆς πόλεως ἐν ἐχυρῷ· καὶ πολλὰς ἡμέρας αὐτόθι διατρίψαντες, καὶ τὴν ἀρίστην τῆς Οὐϊεντανῶν χώραν λεηλατήσαντες, ἀπῆγον ἐπ' οἴκου τὴν στρατιάν. ὡς δὲ ἔγνωσαν [c] Οὐϊεντανοὶ τὰς δυνάμεις τῶν Ῥωμαίων ἀφειμένας ἀπὸ τῶν σημειῶν, τὴν εὔζωνον ἀναλαβόντες νεότητα, ἥν τε αὐτοὶ συντεταγμένην εἶχον, καὶ τὴν παρὰ τῶν πλησιοχώρων παροῦσαν, ἐμβάλλουσιν εἰς τὰ προσκείμενα τῇ σφετέρᾳ χώρᾳ πεδία, καὶ διαρπάζουσι, καρπῶν τε καὶ βοσκημάτων καὶ ἀνθρώπων ὄντα μεστά. κατέβησαν γὰρ ἐκ τῶν ἐρυμάτων οἱ γεωργοί, χιλοῦ τε τῶν βοσκημάτων ἕνεκα, καὶ ἐργασίας τῶν ἀγρῶν, πιστεύοντες τῇ σφετέρᾳ στρατιᾷ προκαθημένῃ· [d] καὶ οὐκ ἔφθασαν ἀπελθούσης ἀνασκευάσαντες πάλιν, οὐκ ἐλπίσαντες τοσαῦτα κεκακωμένους τοὺς Οὐϊεντανοὺς ταχεῖαν οὕτως ἀντεπιχείρησιν κατὰ τοῦ ἀντιπάλου [e] ποιήσεσθαι. αὕτη χρόνου μὲν μήκει βραχεῖα ἐγένετο ἡ τῶν Οὐϊεντανῶν εἰς τὴν Ῥωμαίων γῆν ἐμβολή· πλήθει δὲ χώρας ἣν ἐπῆλθον, ἐν ταῖς πάνυ μεγάλη, καὶ ἀχθηδόνα σὺν αἰσχύνῃ Ῥωμαίοις ἀήθη παρέσχεν, ἄχρι Τιβέρεώς τε ποταμοῦ, καὶ ὄρους [f] Ἰανίκλου στάδια τῆς Ῥώμης οὐδ' εἴκοσιν ἀφεστηκότος· [g] ἣν ἀφικομένην κωλύσουσα δύναμις ἐπὶ πλεῖον χωρεῖν τὰ πολέμια, οὐκ ἦν ἐπὶ [h] σημείαις. [i] ἔφθασεν οὖν τὸ τῶν Οὐϊεντανῶν στράτευμα, πρὶν συνελθεῖν τε καὶ λοχισθῆναι τοὺς Ῥωμαίους, [k] ἐπελθόν.

XV. ¶ Poſtea ſenatu à coſſ. coacto, & habita conſultatione de modo belli cum Vejentibus gerendi, ea ſententia vicit, ut præſidia in agri Rom. finibus diſponerentur, quæ foris manerent, & agrum tutarentur, ſemperque in armis eſſent. Sed eos angebant ſumptus maximi, qui in præſidiarios milites faciendi erant, tum quod ærarium continuis expeditionibus eſſet exhauſtum, tum quod privati cenſus tributis non amplius ſufficerent: & multo magis *hoc eos torquebat*, quonam modo præſidiarii milites, qui mittendi erant, eſſent conſcribendi; quod nulli eſſent, qui ſponte ſe pro omnibus

Συναχθείσης δὲ μετὰ τοῦτο [l] βουλῆς ὑπὸ τῶν ὑπάτων, καὶ σκέψεως γενομένης, τίνα χρὴ πολεμεῖν [m] τοὺς Οὐϊεντανοὺς τρόπον, ἡ νικῶσα ἦν γνώμη, στράτευμα συνεστηκὸς ἔχειν ἐπὶ τοῖς ὁρίοις, ὃ διὰ φυλακῆς ἕξειν τὴν χώραν θυραυλοῦν, [n] καὶ ἀεὶ μένειν ἐν τοῖς ὅπλοις. ἐλύπει δὲ αὐτοὺς ἥ τε εἰς τοὺς φρουροὺς δαπάνη πολλὴ σφόδρα ἐσομένη, τοῦ τε κοινοῦ ταμιείου διὰ τὰς συνεχεῖς [o] στρατιὰς ἐξαναλωμένου, καὶ τῶν ἰδίων βίων ἀπειρηκότων ταῖς εἰσφοραῖς· καὶ ἔτι μᾶλλον, ἡ τῶν ἀποσταλησομένων φρουρῶν καταγραφὴ τίνα τρόπον ἂν γένοιτο, ὡς οὐκ

ἂν

a Οἱ πλεῖστοι τὰ σώματα *Vat.* *b* Ἀκμῆτι *Vat.* *c* Genitivum Οὐϊεντανῶν ſubaudiendum. ut ſupra p. 535. v. 12. *Sylb.* *d* In *Ed. Steph.* οὐ φθάσαντες &c. contra ſtructuræ rationem. Noſtram lectionem, οὐκ ἔφθασαν, ſequuta eſt etiam *Lapi* verſio *nec prævenerant, diſcedente eo iterum revertentes. Sylb.* Καὶ οὐ φθάσαντες ἀπελθούσης ἀνασκευάσασθαι πάλιν *Vat.* *e* Ποιήσασθαι *Vat.* *f* Ιανίκλου *Vat.* *g* Hæc idem valent ac ſi *Dionyſius* dixiſſet: ἣν τῶν πολεμίων ἀφικομένην ἐμβολὴν καὶ καταδρομὴν οὐδεμία δύναμις κωλύειν ἐδύνατο, οὐδεμία γὰρ δύναμις ἦν ὑπὸ σημείαις. *Port.* Sic legiſſe & diſtinxiſſe viſus eſt *Lapus*: ἄχρι Τιβέρεως τε ποταμοῦ, καὶ ὄρους Ιανίκλου, στάδια τῆς Ῥώμης οὐδ' εἴκοσιν ἀφεστηκότος, ἀφικομένη. ἡ δὲ κωλύσουσα &c. nam vertit, *uſque ad amnem Tiberim & Janiculum montem ſtadiis XX. diſtantem Roma adveniens. Prohibituræ autem vires* &c. Nec multo aliter in *Cod. Vat.* qui habet ἀφεστῶτος· ἀφικομένη κωλύσουσα δύναμις &c. *h* Rectius ὑπὸ σημείαις, ut alibi. *Sylb.* Verum p. 532. v. 8. habemus ὑπὸ τὰς σημείας. *i* Ἔφθασε γοῦν *Vat.* *k* Forſan rectius ἀπελθόν, hoc ſenſu: *itaque Vejentanus miles, priuſquam copiæ coirent & centuriarentur, in ſua ſe recepit. Sylb.* *l* Τῆς βουλῆς malit *Sylb.* *m* Τοῖς Οὐϊεντανοῖς *Cod. Vat.* ſupra tamen πολεμεῖν cum accuſativo habemus, ſtructura minus uſitata. Verum πολεμεῖν (ut ait *Port.*) dativo junctum ſignificat, *bellum alicui facere*; accuſativo, *bello aliquem premere.* *n* Καὶ ἀεὶ μένειν *Vat.* *o* Magis proprie στρατείας, ut in *Cod. Vat.*

a Ἑκουσίου

Per. Jul. 4237. Ante Chr. 477. Olymp 75. 3/4. V. C. Cat. 275. Var. 277.

ἂν [a] ἐκουσίων γέ τινων [b] προκειμένων ἁπάντων, καὶ μὴ ἐκ διαδοχῆς, ἀλλὰ συνεχῶς ταλαιπωρεῖν ὑποστησομένων. [c] ἀδημονούσης δὲ αὐτῆς τῆς βουλῆς ἐπ᾽ ἀμφοτέροις τούτοις, συγκαλέσαντες οἱ Φάβιοι τοὺς μετέχοντας τοῦ σφετέρου γένους, καὶ βουλευσάμενοι μετ᾽ αὐτῶν, ὑπέσχοντο τῇ βουλῇ τοῦτο τὸ κινδύνευμα αὐτοὶ περὶ πάντων ἑκόντες ὑπομένειν, πελάτας τε τοὺς ἑαυτῶν ἐπαγόμενοι καὶ φίλους, καὶ τέλεσι τοῖς ἰδίοις, ὅσον ἂν χρόνον ὁ πόλεμος διαμένῃ, στρατευόμενοι.

173 ἀγασθέντων δὲ αὐτοὺς ἁπάντων τοῦ γενναίου τῆς προθυμίας, καὶ τὸ νικᾶν παρ᾽ ἓν τοῦτο τὸ ἔργον τιθεμένων, κλεινοὶ καὶ περίβοητοι καθ᾽ ὅλην τὴν πόλιν ὄντες, ἐξῄεσαν ἀναλαβόντες τὰ ὅπλα σὺν εὐχαῖς καὶ θυσίαις. ἡγεῖτο δὲ αὐτῶν Μάρκος Φάβιος, ὁ τῷ παρελθόντι ὑπατεύσας ἔτει, καὶ [d] ἐνίκησε τοὺς Τυῤῥηνοὺς τῇ μάχῃ, τετρακισχιλίους μάλιστα ἐπαγόμενος· ὧν τὸ μὲν πλεῖον, πελατῶν τε καὶ ἑταίρων ἦν· ἐκ δὲ τοῦ Φαβίων γένους, ἓξ καὶ [e] τριακόσιοι ἄνδρες. εἵπετο δὲ αὐτοῖς μετ᾽ οὐ πολὺ καὶ ἡ Ῥωμαίων δύναμις, [f] ἧς ἡγεῖτο Καίσων Φάβιος ὁ ἕτερος τῶν ὑπάτων. γενόμενοι δὲ ποταμοῦ Κρεμέρα πλησίον, ὃς οὐ μακρὰν ἀπέχει τῆς Οὐιεντανῶν πόλεως, ὑπὲρ ὄχθου τινὸς ἀποτόμου καὶ περιῤῥῶγος ἐπετείχιζον αὐτοῖς φρούριον ἱκανὸν φυλάττεσθαι [g] τοσαύτην στρατιάν, τάφρους τε ὀρυξάμενοι περὶ αὐτὸ διπλᾶς, καὶ πύργους ἐγείραντες [h] συχνούς· καὶ ὠνομάσθη τὸ φρούριον [i] ἐπὶ τοῦ [k] ποταμοῦ, Κρεμέρα· οἷα δὲ πολυχειρίας τε ἐργαζομένης, καὶ ὑπάτου συλλαμβάνοντος, θᾶττον ἢ κατὰ δόξαν ἐτελέσθη τὸ ἔργον. καὶ μετὰ τοῦτο ἐξαγαγὼν τὴν δύναμιν, παρήλασεν ἐπὶ θάτερα τὰ μέρη τῆς Οὐιεντανῶν χώρας τὰ πρὸς τὴν ἄλλην ἐστραμμένα Τυῤῥηνίαν, ἔνθα ἦν τοῖς Οὐιεντανοῖς τὰ βοσκήματα, οὐδέποτε στρατὸν ἥξειν Ῥωμαίων ἐκεῖ προσδεχομένοις. περιβαλόμενος δὲ πολλὴν λείαν, ἀπῄει ἐπὶ τὸ νεόκτιστον φρούριον, χαίρων ἐπὶ τῇ ἄγρᾳ κατ᾽ ἀμφότερα, τῆς τε οὐ διὰ μακροῦ τῶν πολεμίων τιμωρίας ἕνεκα, καὶ ὅτι τοῖς φρουροῖς τοῦ χωρίου πολλὴν ἔμελλε παρέξειν εὐπορίαν. οὐδὲν γὰρ οὔτε εἰς τὸ δημόσιον ἀπήνεγκεν, οὔτε τοῖς στρατευομένοις ἰδιώταις ἀπένειμεν, ἀλλὰ καὶ πρόβατα καὶ ὑποζύγια [l] καὶ ζεύγη βοϊκὰ, καὶ σίδηρον, καὶ τὰ ἄλλα ὅσα εἰς γεωργίαν ἐπιτήδεια ἦν, τοῖς [m] περιπόλοις τῆς χώρας ἐχαρίσατο. ταῦτα διαπραξάμενος, ἀπῆγεν ἐπ᾽ οἴκου τὴν στρατιάν. τοῖς δὲ Οὐιεντανοῖς μετὰ τὸν ἐπιτειχισμὸν τοῦ χωρίου, κακῶς πάνυ τὰ πράγματα εἶχεν· οὔτε τὴν γῆν ἔτι δυναμένοις ἀσφαλῶς γεωργεῖν, οὔτε τὰς ἔξωθεν [n] εἰσαγομένοις ἀγοράς. νείμαντες γὰρ εἰς τέτταρα μέρη τὴν στρατιὰν οἱ Φάβιοι, τῷ μὲν ἑνὶ διεφύλαττον τὸ χωρίον· τοῖς δὲ τρισὶ τὴν χώραν τῶν πολεμίων ἄγοντές τε καὶ φέροντες ἀεὶ διετέλουν· καὶ πολλάκις τῶν Οὐιεντανῶν ἐκ τοῦ φανεροῦ τε αὐτοῖς ἐπιτιθεμένων χειρὶ οὐκ ὀλίγῃ, καὶ εἰς χωρία ἐνέδραις κατεχόμενα ὑπαγομένων, περιῆσαν ἀμφοτέρως, καὶ πολλοὺς νεκροὺς ποιήσαντες, ἀσφαλῶς ἀπῄεσαν εἰς τὸ χωρίον. ὥστε οὐδὲ ὁμόσε χωρεῖν αὐτοῖς ἔτι οἱ πολέμιοι ἐτόλμων, ἀλλὰ τειχήρεις μένοντες τὰ πολλὰ, καὶ κλέπτοντες τὰς ἐξόδους διετέλουν. καὶ ὁ μὲν χειμὼν ἐκεῖνος ἐτελεύτα.

ad eam militiam offerrent, in qua non per vices, ſed continenter ærumnas eſſent perpeſſuri. Quum igitur ob hanc utramque cauſſam mœror ſenatum detineret, Fabii totam ſuam gentem convocarunt; &, poſtquam hac de re cum ea conſultarunt, ſenatui polliciti ſunt ſe ultro hoc periculum pro ſalute publica ſubituros, & ſe cum clientibus amiciſque ſuis toto belli tempore ſuis ſumptibus militaturos. Quum autem omnes generoſam eorum promptitudinem admirati fuiſſent, totamque victoriæ ſpem in hoc uno collocarent, illi tota urbe clari & celebres, ſumptis armis & votis ſacrificiiſque factis, ex urbe ſunt egreſſi. Præerat autem ipſis M Fabius, qui ſuperiore anno conſul fuerat, & Hetruſcos prælio vicerat, ſecum ad ſummum quatuor hominum millia adducens; quorum maxima pars erant clientes & ſodales: ex ipſa vero Fabia gente erant trecenti & ſex viri. Eos autem non multo poſt ſequutus eſt & Romanorum exercitus, Cæſonis Fabii alterius conſulis ductu. Quum autem ad fluvium Cremeram appropinquaſſent, quæ non procul à Vejis abeſt, in quodam tumulo præcipiti ac prærupto caſtellum, quod tantum exercitum tutari poſſet, communiverunt; duplicique foſſa id circumdederunt, crebraſque turres in eo erexerunt; cui ab ipſo fluvio inditum nomen Cremeræ: quod opus, quum à multis operis & ipſo conſule adjuvante fieret, opinione citius eſt abſolutum. Poſtea eductis copiis profectus eſt ad alteram agri Vejentani partem, quæ ad reliquam Hetruriam eſt converſa, ubi erat Vejentium pecus, quod illi nunquam eo exercitum Rom. venturum putaſſent. Ingenti autem præda potitus, eam in caſtellum recens conditum abegit, lætus ob eam prædam duabus de cauſſis, tum quod cito hoſtes eſſet ultus, tum etiam quod præſidiariis caſtelli militibus magnam rerum copiam eſſet daturus. nihil enim in publicum retulit, nec privatis militibus diviſit: ſed & pecus, & jumenta, & boum juga, & ferramenta, & reliqua inſtrumenta ad opus ruſticum idonea, regionis circuitoribus *ac propugnatoribus* eſt largitus. His peractis, copias domum duxit. Cæterum, cum Vejentibus poſt eum locum communitum valde male agebatur, quod nec agros tuto colere, nec commeatus extrinſecus *in agrum ſuum* importatos recipere poſſent. Nam Fabii, copiis quadrifariam diviſis, una parte caſtellum cuſtodiebant; reliquis tribus hoſtium agrum perpetuo populabantur. Et, quum ſæpe Vejentes eos aperte non parva manu adorti fuiſſent, eoſque in loca inſidiis obſeſſa attraxiſſent, utroque modo ſuperiores evaſerunt, multiſque cæſis ſe tuto in ſuum caſtellum receperunt. Itaque hoſtes ne congredi quidem cum ipſis amplius audebant: ſed plerumque ſe intra mœnia continebant, & non niſi furtim prodibant. atque ita hyems illa exacta eſt.

¶ Anno

a Ἑκουσίων ferri poteſt, ut in ſequentibus dicit ἑκόντες ὑπομένειν. Si quis tamen ἑκουσίως malit, per me licet. *Lapus* vertit, *quaſi non volentibus utique aliquibus excubare pro omnibus.* Nota ibidem προκεῖσθαι ἁπάντων, *pro omnibus ſe opponere periculo. Sylb.* b Προκειμένων *Vat.* c Ἀδημονούσης δ᾽ αὐτῆς ἐπ᾽ ἀμφοτέροις τούτοις, συγκαλέσαντες οἱ δύο Φάβιοι *Vat.* d Structuræ lex pro ἐνίκησε poſtulat νικήσας, ut *Lapum* etiam legiſſe indicat verſio, *& qui vicit Etruſcos prælio. Sylb.* e Perperam in *Ed. Steph.* τετρακόσιοι, ut conſtat ex *Livio* & *Dionyſio* ipſo p. 580. noſtræ Editionis. *Sylb.* f Illud ἧς in *Cod. Vat.* à manu recentiori. g Τοσαύτη στρατιᾷ *Vat.* h Πυκνὰς *Vat.* i Ἐπὶ pro ἀπὸ aliquoties habuimus. *Sylb.* k *Portus* malit ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Κρεμέρας. quo genitivo alibi utitur *Dionyſius.* l Καὶ ζεύγη βοεικὰ καὶ σίδηρον καὶ τἆλλα *Vat.* m Vide p. 135. & p. 618. juxta *Ed Sylb.* n Optime in *Cod Vat.* (licet à recenti manu) εἰσαγομένας ἀγορὰς δέχεσθαι. quo modo & *Lapus*, qui vertit, *nec venales res allatas extrinſecus recipere.*

XVI.

Per. Jul. 4238. *Ante Chr.* 476. *Olymp.* 75. 4. / 76. 1. *V. C. Cat.* 276. *Var.* 278. *L. Æmilio & C. Servilio coſſ. bellum cum Æquis, Volſcis, Vejentibus.*

¶ Anno ſequenti L. Æmilio atq; C. Servilio coſſ. nunciatum eſt Rom. Volſcos & Æquos feciſſe fœdus, & uno eodemque tempore copias contra eos educere decreviſſe, & brevi in agrum facturos irruptionem; atque verus erat nuncius. Omnium igitur opinione citius utrique cum ſuis copiis finitimos agros vaſtabant, exiſtimantes fore, ut Romani & bello Hetruſco reſiſtere, & ſuum impetum ſuſtinere non poſſent. Rurſus alii nunciabant, totam Hetruriam in bellum contra ipſos conſpiraſſe, & paratam eſſe commune auxilium Vejentibus mittere. Vejentes enim, quum domeſticis viribus caſtellum illud exſcindere non poſſent, ad eorum opem confugerunt, cognationem & amicitiam illis commemorantes, & quæcunque bella communibus auſpiciis eſſent geſta recenſentes: & pro his omnibus hoc poſtulantes, ut ſe in bello contra pop. Rom. adjuvarent, quod ipſi Hetruriæ oppoſiti eſſent, & bellum à pop. Rom. illatum ab omnibus ejus gentis populis averterent. Hetruſci vero, eorum oratione adducti, copias, quantas petebant, ipſis ſubſidio ſe miſſuros promiſerunt. His cognitis, ſenatus tres exercitus emittere decrevit. &, copiis celeriter conſcriptis, L. Æmilius in Hetruſcos eſt miſſus: & cum eo profectus eſt Cæſo Fabius, qui nuper ſe magiſtratu abdicarat, impetrata à ſenatu venia ut ſibi liceret eſſe cum ſuis gentilibus, qui erant Cremeræ, quos frater ſuus ad illius caſtelli præſidium eduxiſſet, atque eorundem certaminum aleam ſubire; atque cum ſuis ſociis, proconſulari poteſtate ornatus, exivit. Alter conſul, C. Servilius in Volſcos duxit exercitum: at Serv. Furius proconſul in Æquos. Unumquemque eorum duæ legiones urbanæ, & Latinorum ac Hernicorum atque aliorum ſociorum copiæ, Romanis non minores, ſequebantur. Servius autem proconſul bellum ex animi ſententia ac celeriter confecit. Uno enim prælio Æquos fudit fugavitque, idque ſine ullo negotio, hoſtibus ſuo primo adventu perterritis. Deinde, quum illi in munitiones ſuas confugiſſent, eorum agrum vaſtavit. At Servilio alteri conſuli, præpropere ac temere cum hoſtibus congreſſo, res valde præter exſpectationem ſucceſſit, quia Volſci valde ſtrenue ei reſtiterunt. Itaque coactus eſt, multis & fortibus viris amiſſis, cum hoſtibus amplius non congredi: ſed in caſtris ſe continere, & velitationibus ac levibus ferentariorum præliis bellum trahere ſtatuit. At L. Æmilius, contra Hetruſcos miſſus, exercitum Vejentium ante ipſam urbem nactus, & cum ipſis multas auxiliares copias ab ejuſdem gentis populis miſſas, nihil amplius cunctatus, rem eſt aggreſſus: uniusque diei ſpatio, ex quo caſtra metatus fuerat, intermiſſo, copias in prælium eduxit, Vejentibus audaciſſime manus conſerentibus. Quum autem æquo marte certaretur, equitatum in dextrum hoſtium cornu immiſit. quo pertur-

Τῷ δὲ κατόπιν ἔτει Λευκίου τε Αἰμιλίου καὶ Γαΐου [a]Σερουι- 574
λίου τὴν ὑπατείαν παρειληφότων, ἀπηγγέλη Ῥωμαίοις ὅτι Οὐολοῦσκοι καὶ [b]Αἰκανοὶ συνθήκας πεποίηνται, στρατιὰς κατ᾽ αὐτῶν ἅμα ἐξάγειν· καὶ οὐ διὰ μακροῦ εἰς τὴν χώραν [c]ἐμβαλοῦσι· καὶ ἦν ἀληθῆ τὰ λεγόμενα. θᾶττον γοῦν ἢ προσεδόκα τις, ἀμφότεροι τὰς δυνάμεις ἔχοντες, ἐδῄουν τὴν κατὰ σφᾶς ἕκαστοι χώραν, ὡς οὐχ ἱκανῶν ἐσομένων Ῥωμαίων τῷ τε Τυρρηνικῷ πολέμῳ ἀντέχειν, καὶ σφᾶς ἐπιόντας δέχεσθαι. καὶ ἕτεροι αὖθις ἥκοντες, [d]ἐκπολεμεῖσθαι πρὸς αὐτοὺς Τυρρηνίαν ἀπήγγελλον ὅλην, καὶ παρεσκευάσθαι Οὐιεντανοῖς κοινὴν ἐπιτέλλειν συμμαχίαν. κατέφυγον γὰρ ὡς αὐτοὺς [e]οὐ δυνατοὶ ὄντες ἐξελεῖν δι᾽ ἑαυτῶν τὸ φρούριον Οὐιεντανοί, συγγενείας τε ὑπομιμνήσκοντες καὶ φιλίας, καὶ ὅσους μετ᾽ αὐτῶν ἤραντο πολέμους διεξιόντες· ἀντὶ πάντων δὲ τούτων ἀξιοῦντες συνάρασθαι σφίσι τοῦ κατὰ Ῥωμαίων πολέμου, ὡς σφῶν τε προκαθημένων Τυρρηνίας ὅλης, καὶ τὸν πόλεμον ἀνακωχευόντων τὸν ἀπὸ Ῥώμης ῥέοντα [f]περὶ πάντων τῶν ὁμοεθνῶν. καὶ οἱ Τυρρηνοὶ πεισθέντες, ὑπέσχοντο πέμψειν αὐτοῖς ὅσην ἠξίουν συμμαχίαν. ταῦτα ἡ βουλὴ μαθοῦσα, ἐψηφίσατο τρισσὰς ἐκπέμψειν στρατιάς. καὶ γενομένων ἐν τάχει τῶν καταλόγων, Λεύκιος μὲν Αἰμίλιος ἐπὶ Τυρρηνοὺς ἐπέμφθη· συνήρατο δὲ αὐτῷ τῆς ἐξόδου Καίσων Φάβιος ὁ νεωστὶ τὴν ἀρχὴν ἀποθέμενος, δεηθεὶς τῆς βουλῆς ἐπιτρέψαι αὐτῷ τοῖς ἐν Κρεμέρᾳ συγγενέσιν, οὓς ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ φρουρήσοντας τὸ χωρίον ἐξήγαγε, συνεῖναί τε καὶ τῶν αὐτῶν ἀγώνων μετέχειν· καὶ ἐξῆλθε σὺν τοῖς ἀμφ᾽ αὐτόν, ἐξουσίᾳ κοσμηθεὶς ἀνθυπάτῳ. Γάϊος δὲ Σερουίλιος ὁ ἕτερος τῶν ὑπάτων, ἐπὶ Οὐολούσκους ἐστράτευσε· Σερούιος δὲ Φούριος ἀνθύπατος, ἐπὶ τὸ Αἰκανῶν ἔθνος. ἑκάστῳ δ᾽ αὐτῶν δύο μὲν τάγματα Ῥωμαίων εἵπετο, Λατίνων [g]τε καὶ Ερνίκων, καὶ τῶν ἄλλων συμμάχων οὐκ ἐλάττω τῆς Ῥωμαϊκῆς δυνάμεως. τῷ μὲν οὖν ἀνθυπάτῳ Σερουίῳ κατὰ νοῦν ὁ πόλεμος ἐχώρησε, καὶ σὺν τάχει. μιᾷ γὰρ ἐτρέψατο τοὺς Αἰκανοὺς μάχῃ, καὶ ταύτῃ δίχα πόνου, τῇ πρώτῃ τοὺς πολεμίους ἐκπλήξας ἐφόδῳ· καὶ τὸ λοιπὸν ἐδῄου τὴν γῆν αὐτῶν καταπεφευγότων εἰς τὰ ἐρύματα. Σερουιλίῳ δὲ θατέρῳ τῶν ὑπάτων, ὑπὸ σπουδῆς τε καὶ αὐθαδείας ἐπὶ τὸν ἀγῶνα χωρήσαντι, πολὺ τὸ παρὰ γνώμην ἀπήντησε, καρτερῶς πάνυ τῶν Οὐολούσκων ἀντιταξαμένων. ὥστε ἠναγκάσθη, πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς ἄνδρας ἀπολέσας, μηκέτι χωρεῖν ὁμόσε τοῖς πολεμίοις· ἀλλ᾽ ἐν τῷ χάρακι ὑπομένων, ἀκροβολισμοῖς καὶ ψιλῶν συμπλοκαῖς διαφέρειν ἔγνω τὸν πόλεμον. Λεύκιος δὲ Αἰμίλιος ὁ πεμφθεὶς [h]ἐπὶ Τυρρηνίας, εὑρὼν ἐξεστρατευμένους πρὸ τῆς πόλεως τοὺς Οὐιεντανούς, καὶ σὺν αὐτοῖς πολὺ τὸ παρὰ τῶν ὁμοεθνῶν ἐπικου- 575
ρικόν, οὐδὲν ἔτι μελλήσας ἔργου εἴχετο· ἡμέραν δέ, ἀφ᾽ ἧς τὸν χάρακα ἔθετο, διαλιπών, ἐξῆγε τὰς δυνάμεις εἰς μάχην, θρασέως πάνυ τῶν Οὐιεντανῶν ὁμόσε χωρούντων. ἰσορρόπου δὲ τοῦ ἀγῶνος γινομένου, τοὺς ἱππεῖς ἀναλαβών, ἐνσείει τοῖς πολεμίοις κατὰ τὸ δεξιὸν κέρας. καὶ ἐπειδὴ

a Σεργίου (& hic loci & infra) mendoſe in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* Σερουιλίου legiſſe videntur *Lapus* & *Gelenius.* quo modo legendum eſſe ex *Livio* & *Caſſiodoro* & *Fragmentis Capitolinis* evincit *Sigonius.* b Perperam in *Ed. Steph.* Ἀδικανοί. c Ita in *Vat.* & *Lapi Cod.* minus recte ἐμβάλλωσι in *Ed. Steph.* d Ex ſequentibus *Dionyſii* verbis ἐκπολεμῶσθαι legendum eſſe contendit *Portus.* e Ἀδυνατοι *Vat.* f Rectius in *Cod. Vat.* κατὰ πάντων, *à Roma contra totam Etruſcam gentem manans.* atque hoc etiam *Sylburgio* placuiſſe video. Vulgatam lectionem ſanam eſſe exiſtimat *Portus.* g Δὲ pro τε malit *Sylb.* h Ut hic ἐπὶ Τυρρηνίας habemus, & paullo ante ἐπὶ Τυρρηνοὺς v. 21. ita & ſupra p. 536. v. 24. *Sylb.*

In

ἐπειδὴ τοῦτο διεσάλευσεν, ἐπὶ θάτερον ἐχώρει, ὅπου μὲν ἱππάσιμον εἴη χωρίον, ἀπὸ τῶν ἵππων μαχόμενος· ὅπου δ' οὐκ, [a] ἀποκαταβαίνων τε καὶ πεζὸς ἀγωνιζόμενος. πονούντων δὲ τῶν κεράτων ἀμφοτέρων, οὐδ' οἱ κατὰ μέσον ἔτι ἀντεῖχον, ἀλλ' ἐξεώσθησαν ὑπὸ τῶν πεζῶν. καὶ μετὰ τοῦτο πάντες ἔφυγον ἐπὶ τὸν χάρακα. ὁ δὲ Αἰμίλιος ἠκολούθει [b] τοῖς φεύγουσι, συντεταγμένην τὴν δύναμιν ἔχων, καὶ πολλοὺς διέφθειρε. γενόμενος δὲ πλησίον τοῦ χάρακος, καὶ προσβαλὼν ἐκ διαδοχῆς, ἐκείνην τε παρέμεινε τὴν ἡμέραν, καὶ τὴν ἐπιοῦσαν νύκτα. τῇ δὲ ἑξῆς ἡμέρᾳ κόπῳ τε καὶ τραύμασι τῶν πολεμίων καὶ ἀγρυπνίᾳ ἀπειρηκότων, ἐγκρατὴς γίνεται τοῦ χάρακος. οἱ δὲ Τυῤῥηνοί, ὡς εἶδον ἐπιβαίνοντας ἤδη τοὺς Ῥωμαίους τοῖς περισταυρώμασιν, ἐκλιπόντες τὸ στρατόπεδον, [c] ἔφυγον, οἱ μὲν εἰς τὴν πόλιν, οἱ δὲ εἰς τὰ πλησίον ὄρη. ταύτην μὲν οὖν τὴν ἡμέραν ἐν τῷ χάρακι τῶν πολεμίων ἔμεινεν ὁ ὕπατος· τῇ δὲ ἑξῆς ἡμέρᾳ [d] στεφανώσας τοὺς ἀριστεύσαντας ἐν ταῖς μάχαις ἐκπρεπεστάταις δωρεαῖς, πάντα τὰ ἐγκαταλειφθέντα ἐν τῷ χάρακι ὑποζύγιά τε καὶ ἀνδράποδα, καὶ σκηνὰς πολλῶν ἀγαθῶν γεμούσας, τοῖς στρατιώταις ἐχαρίσατο. καὶ ἐγένετο ἐν πολλῇ εὐπορίᾳ τὸ τῶν Ῥωμαίων στράτευμα, ὡς οὐδεμιᾶς ἑτέρας πώποτε μάχης. ἁβροδίαιτον [e] γὰρ δή τι καὶ πολυτελὲς τὸ τῶν Τυῤῥηνῶν ἔθνος ἦν, οἴκοι τε καὶ ἐπὶ στρατοπέδου, [f] ὑπεραγόμενον ἔξω τῶν ἀναγκαίων πλούτου τε καὶ τέχνης ἔργα παντοῖα πρὸς ἡδονὰς μεμηχανημένα καὶ τρυφάς.

Ταῖς δὲ ἑξῆς ἡμέραις ἀπειρηκότες ἤδη τοῖς κακοῖς οἱ Οὐιεντανοί, τοὺς πρεσβυτάτους τῶν πολιτῶν ἱκετηρίας φέροντας ἀπέστειλαν ὡς τὸν ὕπατον, ὑπὲρ τῆς εἰρήνης διαλεξομένους. καὶ οἱ ἄνδρες ὀλοφυρόμενοί τε καὶ ἀντιβολοῦντες, καὶ τὰ ἄλλα ὅσα ἐπαγωγὰ ἦν εἰς ἔλεον, μετὰ πολλῶν δακρύων διεξιόντες, πείθουσι τὸν ὕπατον ἐπιτρέψαι σφίσι τοὺς πρεσβευτὰς εἰς Ῥώμην τοὺς ὑπὲρ τῆς καταλύσεως τοῦ πολέμου [g] ἀποστεῖλαι πρὸς τὴν βουλὴν διαλεξομένους· ἕως δ' ἂν οἱ πρέσβεις ἀφίκωνται φέροντες τὰς ἀποκρίσεις, μηδὲν αὐτῶν κακουργεῖν τὴν χώραν. ἵνα δὲ αὐτοῖς ἐγγένηται ταῦτα πράττειν, σῖτόν τε ὡμολόγησαν τῇ Ῥωμαίων στρατιᾷ [h] δίμηνον παρέξειν, καὶ χρήματα εἰς ὀψωνιασμὸν ἑξ μηνῶν, ὡς ὁ κρατῶν ἔταξε. καὶ ὁ μὲν ὕπατος λαβὼν τὰ κο-
576 μισθέντα, [i] καὶ διδοὺς τῇ στρατιᾷ, ποιεῖται τὰς πρὸς αὐτοὺς ἀνοχάς. ἡ δὲ βουλὴ τῆς πρεσβείας ἀκούσασα, καὶ τὰ τοῦ ὑπάτου γράμματα δεξαμένη πολλὴν ποιουμένου παράκλησιν, καὶ περαινοῦντος ὡς τάχιστα [k] καταθέσθαι τὸν πρὸς τοὺς Τυῤῥηνοὺς πόλεμον, δόγμα ἐξήνεγκε διδόναι τὴν εἰρήνην, ὡς ἠτοῦντο οἱ πολέμιοι· ἐφ' οἷς δὲ δικαίοις αὕτη γένηται, τὸν ὕπατον καταστῆσαι Λεύκιον Αἰμίλιον, ὡς ἂν αὐτῷ φανῇ κράτιστα ἔχειν. ταύτας λαβὼν τὰς ἀποκρίσεις ὁ ὕπατος σπένδεται πρὸς τοὺς Οὐιεντανούς, ἐπιεικεστέραν μᾶλλον ἢ συμφορωτέραν τοῖς κεκρατηκόσι ποιησάμενος εἰρήνην, οὔτε χώραν αὐτῶν ἀποτεμόμενος, οὔτε χρημάτων ἄλλων ἐπιθεὶς ζημίαν, οὔτε ὁμήρων δόσει τὸ πιστὸν ἐν τοῖς συγκειμένοις βεβαιωσάμενος. τοῦτο αὐτῷ μέγαν ἤνεγκε φθόνον,

bato in alterum contendit, & ex equo pugnabat ubi loci natura id patiebatur: ubi vero non ferebat, deſiliens equo pugnam pedeſtrem committebat. Laborante autem utroque cornu, ne media quidem acies amplius hoſti potuit reſiſtere; ſed à peditatu loco eſt pulſa. ac mox omnes in caſtra fugerunt. Æmilius vero fugientes inſequebatur, inſtructa acie; multoſque interfecit. Quum autem ad caſtra acceſſiſſet, inſtituta eorum per vices oppugnatione, totum illum diem & noctem ſequentem ibi manſit. Poſtero die, hoſtibus labore & vulneribus atque vigiliis defatigatis, caſtris potitur. Hetruſci enim, ubi viderunt vallum jam à Romanis tranſcendi, deſertis caſtris, partim in urbem partim in proximos montes fugerunt. Eo igitur die conſul in hoſtium caſtris manſit. Poſtridie vero, * eos qui egregiam operam in prœliis navarant, coronis doniſque ſplendidiſſimis donavit, omniaque jumenta & mancipia in caſtris relicta, & tentoria multis bonis referta militibus in prædam conceſſit: atque exercitus Romanus tunc *tantis* divitiis, quantis nunquam alias in ullo prælio eſt ditatus. nam gens Hetruſca vitæ genus delicatum ac ſumptuoſum & domi & militiæ degere conſueverat: quippe quæ præter res neceſſarias, luxus etiam & artificii variam ſupellectilem, ad voluptates & delicias elaboratam, circumferret.

Per. Jul. 4238. Ante Chr. 476. Olymp. 75. 4. 76. 1. V. C. Cat. 276. Var. 278.

XVII. ¶ Sequentibus diebus Vejentes, jam fracti malis, civium maximos quoſque natu ad conſulem more ſupplicum ornatos legarunt, ut cum eo de pace agerent. Hi lugentes, & ſuppliciter orantes, & alia, quæcunque vim conciliandæ miſericordiæ habent, cum multis lacrymis commemorantes, impetrarunt à conſule, ut ſibi liceret legatos Romam ad ſenatum de pace acturos mittere: interim vero, dum legati reſponſum referrent, ab omni maleficio & agri ſui vaſtatione *milites* abſtinerent. Quæ ut ſibi concederentur, frumentum duorum menſium, & ſtipendium ſex menſium, prout victor imperarat, ſe Romano exercitui daturos ſunt polliciti. Conſul, iis allatis & acceptis & inter milites diviſis, inducias cum illis fecit. Senatus vero, audita legatione, & acceptis à conſule literis, multum rogante & ſuadente, ut quam celerrime bellum, quod gerebatur cum Hetruſcis, deponeretur, hoſtibus pacem, quam petebant, dare decrevit: ſed quibus conditionibus hæc fieret, L. Æmilium conſulem, prout ei optimum eſſet viſum, ſtatuere juſſit. Conſul hoc reſponſo accepto, fœdus cum Vejentibus fecit, data illis pace, in qua majorem rationem lenitatis quam utilitatis populi victoris habuit, quod nec partem agri illis ademiſſet, nec ullam aliam pecuniarum mulctam irrogaſſet, nec acceptis obſidibus fidem pactorum confirmaſſet. Hoc ei magnam conciliavit invidiam, effecitque

a In *Cod. Vat.* ἵπποι ἀποκαταβαίνων. b Τοῖς φυγοῦσι *Vat.* c Ἔφυγον *Vat.* d Ego etiamſi coronas minime fuiſſe datas putem, non tamen eſſe mendoſe ſcriptum στεφανώσας credo. hoc enim ſignificare voluit *Dionyſius*, *eum coronarum loco donis excellentiſſimis illos ornaviſſe.* Quidni vero ſicut στέφειν alicubi κοσμεῖν exponitur, ita στεφανώσας *Dionyſio* pro κοσμήσας dicere licuerit? *Steph.* Schediaſm. l. 5. Sched. 29. e Γὰρ ἤδη καὶ *Vat.* f Vel cum *Gelenio* legendum περιαγόμενοι, vel cum *Lapo* ἐπαγόμενοι *ſecum ducens*, ut infra alicubi ὀλίγους ἐπαγόμενοι πελάτας ἐπὶ τὰ ἱερά. *Sylb.* Ὑπεραγόμενον in activa ſignificatione potius quam περιαγόμενοι malit *Steph.* qui cæteris ἐπαγόμενοι præfert. g Verbum ἀποστεῖλαι rectius collocabimus vel ante τοὺς ὑπὲρ, vel in fine membri poſt διαλεξομένους. *Sylb.* h Διμήνου *Vat.* i Καὶ διαδοὺς *Vat.* k In *Cod. Vat.* præpoſitio κατὰ addita eſt manu recenti. * Sic & *Gelenius* interpretatur. Sed fortaſſe quum dicit, στεφανώσας τοὺς ἀριστεύσαντας ἐν ταῖς μάχαις ἐκπρεπεστάταις δωρεαῖς, intelligit, *quum illos, coronarum loco, donis ſplendidiſſimis ornaſſet.* ita ut inter dona illa coronas etiam fuiſſe minime neceſſe ſit.

a Γνώμης

Per. Jul. 4238. Ante Chr. 476. Olymp. 75/76. 4/1. V. C. Cat. 276. Var. 278.

que ut gratia *ac honore debito* ob rem feliciter geſtam à ſenatu fraudaretur. Ei enim triumphum petenti cives adverſati ſunt, objicientes arrogantiam, quod leges fœderis non de communi ſententia *victis* impoſuiſſet. Sed ne eam rem iniquo animo ferret, neve id in ſuam contumeliam factum putaret, decreverunt ut copias in Volſcos duceret, ut collegæ auxilium ferret, ſi poſſet, illo bello feliciter confecto, (erat enim vir admodum fortis) indignationem ob priora peccata meritam abolere. At ille, hanc ignominiam iniquo animo ferens, apud populum vehementer in patres eſt invectus, qui bello Hetruſco finem impoſitum moleſte ferrent. Hoc autem multos inſidioſe & in contemptionem pauperum facere dicebat, ne bellis externis liberati agros promiſſos repoſcerent, toties jam eorum fallaciis decepti. Quum autem, ira impotenti actus, his & multis hujuſmodi probris patricios aſperſiſſet, dimiſit exercitum qui ſecum ad militiam venerat, & Furii proconſ. copias, quæ in Æquis erant, accerſitas, domum ſuam dimiſit: quo facto tribunis magnam ſenatus in concionibus accuſandi, & diſſidia inter pauperes & divites libere ſerendi materiem præbuit.

καὶ οὐ μὴ λαβεῖν παρὰ τῆς βουλῆς τὰς ἐπὶ τοῖς κατορθωμένοις χάριτας αἴτιον ἐγένετο. ἐνέστησαν γὰρ αὐτῷ τὸν θρίαμβον αἰτουμένῳ, τὴν αὐθάδειαν αἰτιώμενοι τῶν συνθηκῶν, ὅτι οὐ μετὰ κοινῆς [a] γνώμης καὶ ταύτας ἔπραξεν. ἵνα δὲ μὴ πρὸς ὀργὴν ἢ πρὸς ὕβριν λάβῃ τὸ πρᾶγμα, ἐπὶ Οὐολούσκους αὐτὸν ἐψηφίσαντο τὴν δύναμιν [b] ἄγειν, ἐπικουρίας τοῦ συνάρχοντος ἕνεκα, εἰ δύναιτο κατορθώσας τὸν ἐκεῖ πόλεμον· ἦν γὰρ ἐν αὐτῷ πολὺ τὸ ἀνδρεῖον· ἀφανίσαι τὰς ἐπὶ τοῖς προτέροις ἁμαρτήμασιν ὀργάς. ὁ δὲ ἀνὴρ ἀγανακτῶν ἐπὶ τῇ ἀτιμίᾳ, πολλὴν ἐποιήσατο τῆς βουλῆς ἐν τῷ δήμῳ κατηγορίαν, [c] ἀχθομένης ἐπὶ τῷ λελύσθαι τὸν πρὸς τοὺς Τυρρηνοὺς πόλεμον. ἔφη δὲ τοῦτο αὐτοὺς ἐξ ἐπιβουλῆς καὶ ὑπεροψίας τῶν πενήτων ποιεῖν, ἵνα μὴ τῶν ὑπερορίων ἀπαλλαγέντες πολέμων, [d] καὶ ἀπαιτῶσι τὰς περὶ τῆς κληρουχίας ὑποσχέσεις, [e] πολλοστὸν ἤδη φενακιζόμενοι πρὸς αὐτῶν. ταῦτα καὶ πολλὰ τούτοις ὅμοια, [f] καὶ δι' ὀργῆς ἀκράτου τῶν πατρικίων ὀνείδη κατασκεδάσας, τήν τε συστρατευσαμένην αὐτῷ δύναμιν ἀπέλυσε τῶν σημείων, καὶ τὴν μετὰ [g] Φουρίου τοῦ ἀνθυπάτου διατρίβουσαν ἐν Αἰκανοῖς μεταπεμψάμενος ἀφῆκεν ἐπὶ τὰ σφέτερα· ἐξ ὧν πολλὴν πάλιν [h] ἐποιήσατο ἐξουσίαν τοῖς δημάρχοις κατηγορεῖν τῶν βουλευτῶν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις, [i] καὶ διϊστᾶν τοὺς πένητας ἀπὸ τῶν εὐπόρων.

XVIII. Per. Jul. 4239. Ante Chr. 475. Olymp. 75½. V. C. Cat. 277. Var. 279. C. Horatio & T. Menenio coſſ. bellum Hetruſcum.

¶ Anno ſequenti, conſules creati C. Horatius & T. Menenius, ſeptuageſima ſexta olympiade, qua vicit in ſtadio Scamander Mitylenæus, archonte Athenis Phædone. Hi principio civili tumultu impediti fuerunt quo minus remp. gererent, quia plebs irritata erat, nec quidquam aliud quod ad remp. pertineret fieri ſinebat, priuſquam ager publicus divideretur: ſed tandem poſtea illi, qui motus ciebant & tumultus excitabant, neceſſitati ceſſerunt, & ſponte ad militiam ſunt profecti. Nam Hetruſcorum undecim populi pacis expertes, habito communi totius gentis concilio, Vejentes accuſabant quod non de communi ſententia pacem cum pop. Rom. feciſſent, & alterutrum eos facere poſtulabant, vel fœdus cum Romanis ictum frangere, vel cum illis contra ſe bellum gerere. At Vejentes pacis neceſſitatem excuſabant, remque in publicum proponebant, ut concilium diſpiceret & conſultaret quonam modo pacem honeſte poſſent frangere. Tunc quidam ſubjiciens, monuit *poſſe eos hoc facere*, ſi de Cremera caſtello contra ſe communito, & de præſidio ex eo non abducto quererentur. *ſuaſit* igitur ut verbis orarent illos ut caſtellum relinquerent, quod niſi ipſis perſuaſiſſent, caſtellum obſiderent, atque inde bellum auſpicarentur. Quum autem omnes de communi ſententia hoc decreviſſent, ex concilio diſceſſerunt, nec multo poſt Vejentes miſſa legatione ad Fabios, caſtellum ab illis repoſcebant, & tota Hetruria in armis erat. Hæc ubi ex ipſorum Fabiorum literis Romani cognoverunt, decreverunt ut ambo coſſ. ad bellum profici-

Μετὰ δὲ τούτους παραλαμβάνουσι τὴν στρατείαν Γάιος [k] Ὁράτιος καὶ Τίτος Μενήνιος, ἐπὶ τῆς ἑβδομηκοστῆς καὶ ἕκτης ὀλυμπιάδος, ἣν ἐνίκα στάδιον Σκάμανδρος Μιτυληναῖος, ἄρχοντος Ἀθήνησι Φαίδωνος. τούτοις κατ' ἀρχὰς μὲν ὁ πολιτικὸς θόρυβος ἐμποδὼν [l] ἐγίνετο πράττειν τὰ κοινά, ἠρεθισμένου τοῦ δήμου, καὶ οὐδὲν ἐῶντος ἕτερον ἐπιτελεῖσθαι τῶν κοινῶν, [m] ἕως ἂν μερίσηται τὴν δημοσίαν γῆν· χρόνῳ δὲ ὕστερον εἶξε τὰ παρακινοῦντα καὶ ταραττόμενα τῇ ἀνάγκῃ συγχωρήσαντα, καὶ ἐπὶ τὰς [n] στρατιὰς [o] ἑκουσίως ἦλθε. Τυρρηνῶν γὰρ αἱ μὴ μετασχοῦσαι τῆς εἰρήνης ἕνδεκα πόλεις, ἀγορὰν ποιησά- 577 μεναι κοινήν, κατηγόρουν τοῦ Οὐιεντανῶν ἔθνους, ὅτι τὸν πρὸς Ῥωμαίους πόλεμον οὐ μετὰ κοινῆς γνώμης κατελύσαντο, καὶ δυοῖν θάτερον αὐτοὺς ἠξίουν πράττειν, ἢ λύειν τὰ πρὸς Ῥωμαίους ὁμολογηθέντα, ἢ πολεμεῖν σφίσι μετ' ἐκείνων. οἱ δὲ Οὐιεντανοὶ τὴν μὲν εἰρήνης τὴν ἀνάγκην ᾐτιῶντο, ὅπως δ' ἂν αὐτὴν καταλύσαιντο εὐπρεπῶς, εἰς κοινὸν ἐπέθεσαν σκοπεῖν. ἔπειτα ὑποτίθεταί τις αὐτοῖς, ἔγκλημα ποιησαμένοις τὸν ἐπιτειχισμὸν τῆς Κρεμέρας, καὶ τὸ μὴ ἀπανίστασθαι τοὺς φρουροὺς ἀπ' αὐτῆς· [p] λόγῳ μὲν οὖν ἀξιοῦν αὐτοὺς ἐκλιπεῖν τὸ χωρίον· ἐὰν δὲ μὴ πείθωσι, πολιορκεῖν τὸ φρούριον, καὶ ταύτην ἀρχὴν ποιήσασθαι τοῦ πολέμου. ταῦτα συνθέμενοι ἀπηλλάττοντο ἐκ τοῦ συλλόγου· καὶ μετ' οὐ πολὺ Οὐιεντανοὶ μὲν ἀποστείλαντες πρεσβείαν ὡς τοὺς Φαβίους, ἀπῄτουν παρ' αὐτῶν τὸ φρούριον, Τυρρηνία δὲ πᾶσα ἐν τοῖς ὅπλοις [q] ἦν. ταῦτα Ῥωμαῖοι αἰσθόμενοι, Φαβίων [r] αὐτῶν ἀποστειλάντων, ἔγνωσαν ἀμφοτέρους ἐκπορεύεσθαι τοὺς στρατηγοὺς ἐπὶ τὸν πόλεμον,

τὸν

a Γνώμης αὐτοὺς ἔπραξεν. ἵνα δὲ μὴ πρὸς ὕβριν ἢ πρὸς ὀργὴν *Vat.* b In *Ed. Steph.* αὐτῶν, manifeſto errore. *Lapus* videtur legiſſe ἐξάγειν. *Sylb.* In *Cod. Vat.* ἀπάγειν. c Ὡς ἀχθομένης *Vat.* d Καὶ redundare viſum eſt *Sylburgio.* illudque plane omittit *Vat.* e Πολλοστὸν ἔτος ἤδη *Vat.* quo modo & in *Lapi Cod.* nam vertit, *multos ipſi jam annos ab eis decepti.* f Hîc quoque καὶ vim habet exiguam. *Sylb.* g Φουρίους *Vat.* h Ἐποίησεν *Vat.* i Καὶ διϊστάναι *Vat.* k Ὁράτιος apud *Diodorum* & mox v. 25. Σκαμάνδριος. *Sylb.* l Ἐγένετο *Vat.* m Vel βουλὴ ſubaudiendum, vel legendum ἕως ἂν μερίσηται ἡ δημοσία γῆ. *Port.* n Magis proprie στρατείας. o Ἑκουσίως *Vat.* p Λόγῳ μὲν πρῶτον ἀξιοῦν *Vat.* q Deeſt *Vat.* r In *Cod. Vat.* Φαβίων αὐτοῖς ἀποστειλάντων. quo modo legendum eſſe monuit *Sylb.*

a In

τόν τε ἀπὸ Τυρρηνίας ἐπαγόμενον σφίσι, καὶ τὸν ἔτι πρὸς Οὐολούσκους συνεστῶτα. Ὁράτιος μὲν οὖν, [a] ἔχων δύο τάγματα, καὶ ἀπὸ τῶν ἄλλων συμμάχων τοὺς ἱκανούς, ἐξήγαγε τὴν δύναμιν ἐπὶ Οὐολούσκους. Μενήνιος δὲ τοσαύτην στρατιὰν ἑτέραν ἄγων ἐπὶ Τυρρηνούς, ἔμελλε ποιεῖσθαι τὴν ἔξοδον. παρασκευαζομένου δὲ αὐτοῦ καὶ τρίβοντος τὸν χρόνον, ἔφθη τὸ ἐν Κρεμέρᾳ φρούριον ἐξαιρεθὲν ὑπὸ τῶν πολεμίων, καὶ τὸ Φαβίων [b] γένος ἀπολόμενον. περὶ δὲ τῆς κατασχούσης τοὺς ἄνδρας συμφορᾶς [c] διττὸς φέρεται ὁ λόγος, ὁ μέν, ἧττον πιθανός, ὁ δέ, μᾶλλον τῆς ἀληθείας ἁπτόμενος. θήσω δὲ αὐτοὺς ἀμφοτέρους, ὡς παρέλαβον.

Τινὲς μέν φασιν ὅτι θυσίας ἐπιστάσης πατρίου, ἣν ἔδει τὸ Φαβίων ἐπιτελέσαι γένος, οἱ μὲν ἄνδρες ἐξῆλθον ὀλίγους ἐπαγόμενοι πελάτας ἐπὶ τὰ ἱερά, καὶ προῄεσαν οὔτε διερευνώμενοι τὰς ὁδούς, οὔτε [d] ὑπὸ σημείαις τεταγμένοι κατὰ λόχους, ῥαθύμως [e] τε καὶ ἀφυλάκτως, ὡς ἐν εἰρήνῃ τε καὶ διὰ φιλίας γῆς πορευόμενοι. οἱ δὲ Τυρρηνοὶ προεγνωκότες αὐτῶν τὴν ἔξοδον, ἐλόχησαν τῆς ὁδοῦ χωρίον μέρει τῆς στρατιᾶς· τὴν δὲ λοιπὴν δύναμιν συντεταγμένην ἔχοντες, οὐ πολλῷ ὕστερον ἠκολούθουν. ὡς δὲ ἐπλησίασαν οἱ Φάβιοι ταῖς ἐνέδραις, ἐξαναστάντες τοῦ λόχου οἱ Τυρρηνοί, [f] προσέπεσον αὐτοῖς, οἱ μὲν κατὰ μέτωπον, οἱ δὲ ἐκ τῶν πλαγίων. καὶ μετ' οὐ πολὺ ἡ τῶν ἄλλων Τυρρηνῶν δύναμις προσέβαλεν ἐκ τῶν κατόπιν· καὶ περιστάντες αὐτοῖς πανταχόθεν, οἱ μὲν σφενδόναις, οἱ δὲ τόξοις, οἱ δὲ σαυνίοις τε καὶ λόγχαις [g] στασιαζόμενοι, τῷ πλήθει τῶν βελῶν ἅπαντας κατειργάσαντο. οὗτος μὲν οὖν ἧττον ἔμοιγε πιθανὸς φαίνεται
578 εἶναι λόγος. οὔτε γὰρ εἰκὸς ἀπὸ στρατοπέδου θυσίας ἕνεκα τοὺς ὑπὸ ταῖς σημείαις τοσούτους ἄνδρας εἰς τὴν πόλιν ἀναστρέφειν ἄνευ ψηφίσματος βουλῆς, δυναμένων τῶν ἱερουργιῶν καὶ δι' ἑτέρων ἐπιτελεσθῆναι τῶν μετεχόντων μὲν τοῦ αὐτοῦ γένους, προβεβηκότων δὲ ταῖς ἡλικίαις· οὔτε εἰ πάντες ἀπεληλύθεσαν ἐκ τῆς πόλεως, καὶ μηδεμία μοῖρα τοῦ Φαβίων γένους ἐν τοῖς ἐφεστίοις ὑπελείπετο, πάντας εἰκὸς ἦν τοὺς κατέχοντας τὸ φρούριον, ἐκλιπεῖν αὐτοῦ τὴν φυλακήν. ἤρκουν γὰρ ἂν καὶ τρεῖς καὶ τέτταρες ἀφικόμενοι συντελέσαι περὶ τοῦ γένους ὅλου τὰ ἱερά. διὰ μὲν δὴ ταύτας τὰς αἰτίας οὐκ ἔδοξέ μοι πιστὸς εἶναι [h] ὅδε ὁ λόγος.

Ὁ δὲ ἕτερος, ὃν ἀληθέστερον εἶναι νομίζω, περί τε τῆς ἀπωλείας τῶν ἀνδρῶν, καὶ τῆς ἁλώσεως τοῦ φρουρίου, τοιόσδε τίς ἐστιν. ἐξιόντων ἐπὶ τὰς προνομὰς τῶν ἀνδρῶν πολλάκις, καὶ διὰ τὸ κατορθοῦν ἐν ταῖς [i] πείραις συνεχῶς προσωτέρω προχωρούντων, οἱ Τυρρηνοὶ παρεσκευασμένοι στρατιὰν συχνήν, ἐν τοῖς ἔγγιστα χωρίοις λαθόντες τοὺς πολεμίους, κατεστρατοπέδευσαν. ἔπειτα ἀποστέλλοντες ἐκ τῶν χωρίων ποίμνας τε καὶ βουκόλια, καὶ φορβάδων ἀγέλας ἵππων ἐπὶ νομὴν [k] τῷ λόγῳ, προὐκαλοῦντο τοὺς ἄνδρας ἐπὶ ταῦτα. οἱ δὲ ἐξιόντες τούς τε ἀνθρώπους συνήρπαζον, καὶ τὰ βοσκήματα περιήλαυνον. τοῦτο συνεχῶς οἱ Τυρρηνοὶ ποιοῦντες, καὶ προαγόμενοι τοὺς πολεμίους

ſcerentur: tum ad hoc *novum* Hetruſcum, quod ſibi inferebatur; tum ad illud, quod jam cum Volſcis gerebatur. Horatius igitur cum duabus legionibus, & ſatis firmis aliorum ſociorum auxiliis, contra Volſcos profectus eſt. At Menenius cum pari copiarum numero in Hetruſcos erat iturus: ſed dum ſe parat, & tempus terit, interim præſidium, quod Cremeræ erat, ab hoſtibus celeriter eſt expugnatum, & Fabia gens deleta. De illorum autem clade duplex eſt opinio, una quidem minus probabilis; altera, quæ ad veritatem propius accedit. utramque tamen, ita ut accepi, afferam.

Per. Jul. 4239. Ante Chr. 477. Olymp. 76 ½. V. C. Cat. 277. Var. 279.

Fabii deleti; Cremera capta.

XIX.

¶ Quidam dicunt, inſtante patrio ſacrificio, quod à gente Fabia faciendum erat, eos cum paucis clientibus ad ſacra exiiſſe, & eo iviſſe nec itineribus ante exploratis, nec ſub ſignis acie inſtructa, ſed ſegniter & incaute, ut pacis tempore & per amicum agrum iter facientes. Hetruſcos vero, quum eorum profectionem præſenſiſſent, cum parte copiarum in via *ipſis* inſidias ſtruxiſſe, cum reliqua vero parte inſtructa non multo poſt ſequutos. Quum autem Fabii ad inſidias acceſſiſſent, tunc Hetruſcos ex inſidiis ſurrexiſſe, & in eos impetum feciſſe, alios à fronte, alios à lateribus. & paullo poſt reliquas Hetruſcorum copias à tergo adactas fuiſſe; eoſque undique circumventos, partim fundis, partim ſagittis, partim jaculis & lanceis ab hoſtibus ad eos collineantibus petitos, telorum multitudine omnes ab illis confixos atque obrutos fuiſſe. Atque hæc quidem opinio minus probabilis mihi videtur. neque enim veriſimile eſt ſacrificii cauſſa tot viros, qui ſub ſignis erant, ſine S C. in urbem ex caſtris redire auſos fuiſſe: præſertim quum ea ſacra per alios gentiles ætate jam provectiores peragi poſſent. Quamvis autem omnes ex urbe abiiſſent, nec ulla gentis Fabiæ portio domi relicta fuiſſet; tamen non eſt veriſimile, omnes, qui illud caſtellum tenebant, ejus cuſtodiam deſeruiſſe. Satis enim fuiſſet, ſi tres quatuorve eo profecti pro tota gente ſacra feciſſent. Ob haſce igitur cauſſas hæc opinio parum probabilis mihi videtur.

XX.

¶ Altera vero, quam ad veritatem propius accedere puto, de illorum virorum internecione, & de illius caſtelli oppugnatione, hæc eſt. Quum illi ſæpius prædatum exirent, & cohortes ſucceſſibus ſecundis invitatæ continenter procederent ulterius; Hetruſci, parato ingenti exercitu, clam hoſtibus in proximis locis caſtra poſuerunt: deinde ex caſtellis greges ovium & armenta boum & equorum ad paſcua ſimulate emittentes, hoc modo ad prædam viros allectabant. Illi vero egreſſi paſtores comprehendebant, & pecus abigebant. Quod quum ſæpius Hetruſci facerent, & hoſtes ſemper longius à caſtris retraherent,

a In *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] ἄγων. Sed, cum ſequatur ἐξήγαγε, aptius viſum eſt ἔχων: præſertim cum id *Lapi* etiam verſio agnoſcat, *duas habens legiones Horatius. Sylb.* *b* Γένος ἅπαν ἀπολόμενον in *Vat.* & *Lapi Cod.* *c* Διττὸς φέρεται λόγος *Vat.* *d* Ὑπὸ σημείαις *Vat.* *e* Δὲ pro τε in *Cod. Vat.* quod etiam maluit *Sylb.* *f* Προσπίπτουσιν αὐτοῖς *Vat.* *g* Στοχαζόμενοι *Vat.* atque ita (ut puto) in *Lapi Cod.* nam vertit, *pilis & lanceis in eos intenti.* Hanc etiam lectionem alteri præferunt *Sylb.* & *Portus.* *h* Non agnoſcit *Vat.* *i* Ita in *Vat.* & *Lapi Cod.* σπειραῖς in *Ed. Steph.* quam ſequutus eſt *Gelenius* in ſua verſione. *k* Τῷ λόγῳ in *Ed. Steph.* conjungitur cum ſequentibus: ut *Gelenius* etiam verterat, *illectabant eo modo.* Sed rectius ad præcedentia refertur, ſicut *Lapus* vertit, *propellentes paſtum ſimulate.* perinde ac ſi dixiſſet auctor; τῷ λόγῳ μὲν ἐπὶ νομὴν ἀποστέλλοντες, τῷ ἔργῳ δὲ ταύτης αὐτοὺς τῆς ὠφελείας δελεάζοντες. Idem loquendi genus uſurpatum etiam p. 552. v. 42. *Sylb.* Τούτῳ τῷ λόγῳ. *Portus.*

Per. Jul. 4239. Ante Chr. 475. Olymp. 76 ½ V.C. Cat. 277. Var. 279.

traherent, ubi eorum mentem perverterunt, ita ut illi quid ſibi tutum eſſet amplius non proſpicerent, continua præda iis ineſcatis, noctu in locis opportunis inſidias collocarunt, & alii ſpeculas campis imminentes occuparunt. Poſtridie vero, præmiſſis paucis quibuſdam militibus armatis, quaſi ad paſtorum præſidium, multos greges ex caſtellis emiſerunt. Quum autem nunciatum fuiſſet Fabiis, eos ſuperatis proximis collibus exiguo temporis ſpatio campum vario pecoris genere plenum inventuros, idque non ſatis valida manu cuſtoditum, prodierunt è caſtello, præſidio, quantum ſatis eſſet, ibi relicto: & itinere propere & alacriter confecto, acie inſtructa ex improviſo in conſpectum cuſtodum pecoris venerunt. illi vero, non exſpectato eorum impetu, fugerunt. At Fabii, quaſi jam eſſent in tuto, & paſtores comprehendebant, & pecus abigebant. Interea vero Hetruſci, in multis locis ex inſidiis ſurgentes, undique in eos impetum faciunt. & quum plerique Rom. eſſent diſperſi, nec ſibi invicem poſſent ſuccurrere, ibi interierunt. At quotquot eorum conglobati erant, quum magna animi contentione conarentur locum tutum occupare, & ad montes properarent, in alias inſidias inciderunt, in ſylvis & ſaltibus ſubſidentes. Ibi, acri pugna commiſſa, magna utrinque cædes facta. Tamen & hos qui cum ipſis congreſſi erant repulerunt, &, tota acie cadaveribus repleta, curſu in collem non facilem expugnatu evaſerunt, ubi ſequentem noctem ſine commeatibus egerunt.

XXI. ¶ Poſtero die quum ii qui caſtelli præſidio relicti fuerant, ſuorum cladem cognoviſſent, & majorem exercitus partem in rapinis ac præda cæſam, præſtantiſſimam vero in monte obſideri, in loco deſerto concluſam, &, niſi mature illis ſubveniretur, fore ut victus inopia cito expugnarentur, exierunt magna feſtinatione, perpaucis ad caſtelli præſidium relictis. Hos Hetruſci, priuſquam ſe cum aliis conjungerent, ex caſtellis decurrentes circumdederunt, eoſque, poſt multa fortia facinora ab ipſis edita, ad unum omnes tandem interfecerunt. Nec multo poſt illi etiam qui tumulum occuparant, quum fame & ſiti premerentur, cum hoſtibus confligere decreverunt, paucique in multos facta impreſſione à mane ad noctem uſque pugnarunt; tantamque hoſtium ediderunt ſtragem, ut cadaverum acervi multis in locis fuſi illis impedimento eſſent quo minus pugnarent. Hetruſci vero amiſſa amplius tertia exercitus parte, & reliquis timentes, pugna ad exiguum tempus intermiſſa, atque ſigno receptui dato, caduceatores ad illos miſerunt, fidem publicam tutumque tranſitum ipſis pollicentes, ſi arma deponerent & caſtello decederent. quas conditiones quum illi non admitterent, ſed fortiter mori mallent, inſtaurato prælio, per vices eos aggreſſi ſunt, non amplius ſtataria

ἀεὶ προσωτέρω τοῦ χάρακος, ἐπειδὴ διέφθειραν αὐτῶν τὸ προνοητικὸν τοῦ ἀσφαλοῦς, ταῖς συνεχέσιν ὠφελείαις δελεάσαντες, ἐγκαθίζουσι λόχους ἐν τοῖς ἐπικαίροις τῶν χωρίων νύκτωρ, καὶ ἕτεροι τὰς ὑπερδεξίους τῶν πεδίων καταλαμβάνονται σκοπάς. τῇ δὲ ἑξῆς ἡμέρᾳ προπέμψαντες ὀλίγους τινὰς ἐνόπλους, ὡς δὴ φυλακῆς ἕνεκα τῶν νομέων, ἀφῆκαν ἐκ τῶν φρουρίων πολλὰς ἀγέλας. ὡς δὲ ἀπηγγέλη τοῖς Φαβίοις ὅτι τοὺς πλησίον ὑπερβαλόντες λόφους ἐν ὀλίγῳ δή τινι χρόνῳ μεστὸν εὑρήσουσι τὸ πεδίον παντοίων βοτῶν, καὶ τὴν φυλάττουσαν αὐτὰ χεῖρα οὐχ ἱκανήν, ἐξῆλθον ἐκ τοῦ φρουρίου, φυλακὴν τὴν ἀρκοῦσαν ἐν αὐτῷ καταλιπόντες· καὶ διανύσαντες σπουδῇ καὶ μετὰ προθυμίας τὴν ὁδόν, ἐπιφαίνονται τοῖς φύλαξι τῶν βοσκημάτων συντεταγμένοι· κἀκεῖνοι, οὐ δεξάμενοι αὐτούς, ἔφευγον. οἱ δὲ Φάβιοι, [a] ὡς ἐν ἀσφαλείᾳ [b] δὴ ὄντες, τούς τε νομεῖς συνελάμβανον, καὶ τὰ βοσκήματα περιήλαυνον. ἐν δὲ τούτῳ οἱ Τυῤῥηνοί, ἐκ τῆς ἐνέδρας ἀναστάντες κατὰ πολλὰ χωρία, προσπίπτουσιν [c] αὐτοῖς" πανταχόθεν. καὶ οἱ μὲν πλείους τῶν Ῥωμαίων ἐσκεδασμένοι, καὶ [d] ἀλλήλους ἀμύνειν οὐχ οἷοί τε ὄντες, ἐνταῦθα ἀπόλλυνται. ὅσοι δ' αὐτῶν συνεστηκότες ἦσαν, [e] προθυμούμενοί τε καταλαβέσθαι χωρίον ἀσφαλές, καὶ πρὸς τὰ ὄρη σπεύδοντες, εἰς ἕτερον ἐμπίπτουσι λόχον ἐν ὕλαις 579
καὶ νάπαις ὑποκαθήμενον. καὶ γίνεται αὐτῶν μάχη καρτερά, καὶ φόνος ἐξ ἑκατέρων πολύς. ἀπεώσαντο δ' οὖν καὶ τούτους [f] ὁμόσε, καὶ πληρώσαντες τὴν [g] φάλαγγα νεκρῶν, ἀνέδραμον ἐπὶ λόφον οὐ ῥᾴδιον ἁλῶναι· ἐν ᾧ τὴν ἐπιοῦσαν νύκτα ἄποροι τῶν ἀναγκαίων ηὐλίσαντο. Τῇ δὲ ἑξῆς ἡμέρᾳ μαθόντες τὴν κατασχοῦσαν τοὺς σφετέρους τύχην [h] οἱ κατέχοντες τὸ φρούριον, καὶ ὅτι τὸ μὲν πλεῖον ἀπόλωλε τῆς στρατιᾶς μέρος ἐν ταῖς ἁρπαγαῖς, τὸ δὲ κράτιστον ἐν ὄρει πολιορκεῖται [i] κατακεκλεισμένον ἐν ἐρήμῳ, καί, εἰ μὴ ταχεῖά τις αὐτοῖς [k] εἴη βοήθεια, σπάνει τῶν ἀναγκαίων φθάσουσιν ἐξαιρεθέντες, ἐξῄεσαν κατὰ σπουδήν, ὀλίγους πάνυ καταλιπόντες ἐν τῷ χωρίῳ φύλακας. καὶ αὐτοὺς οἱ Τυῤῥηνοί, πρὶν ἢ συμμῖξαι τοῖς ἑτέροις, ἐπικαταδραμόντες ἐκ τῶν χωρίων, κυκλοῦνταί τε, καὶ πολλὰ γενναῖα ἔργα ἀποδειξαμένους διαφθείρουσιν ἅπαντας σὺν χρόνῳ. μετ' οὐ πολὺ δὲ καὶ οἱ τὸν λόφον καταλαβόμενοι, λιμῷ τε καὶ δίψῃ πιεζόμενοι, ὁμόσε χωρεῖν τοῖς πολεμίοις ἔγνωσαν· καὶ συμπεσόντες [l] ὀλίγοι πολλοῖς, ἕωθεν ἀρξάμενοι μέχρι νυκτὸς ἐμάχοντο· καὶ τοσοῦτον ἐποίησαν τῶν πολεμίων φόνον, ὥστε τοὺς σωροὺς τῶν νεκρῶν ἐμποδὼν αὐτοῖς εἶναι τῆς μάχης πολλαχῇ κεχυμένους. οἱ δὲ Τυῤῥηνοὶ πλεῖον ἢ τὸ τρίτον τῆς στρατιᾶς μέρος ἀπολωλεκότες, καὶ περὶ τοῦ λοιποῦ δείσαντες, μικρὸν ἀνασχόντες τὰ ὅπλα διὰ τῶν ἀνακλητικῶν, ἐπεκηρυκεύοντο πρὸς τοὺς ἄνδρας, ἄδειαν αὐτοῖς ὑπισχνούμενοι καὶ δίοδον, ἐὰν τὰ ὅπλα ἀποθῶνται, καὶ τὸ φρούριον ἐκλίπωσιν. οὐ προσδεξαμένων δὲ τῶν ἀνδρῶν τὰς προκλήσεις, ἀλλὰ τὸν εὐγενῆ θάνατον αἱρουμένων, ἐπῄεσαν αὐτοῖς αὖθις ἐκ διαδοχῆς, συστάδην μὲν καὶ [m] ἐκ χειρῶν

οὐκέτι

a Ὡς ἐν ἀσφαλεῖ *Vat.* b Non δὴ ſed ἤδη legiſſe viſus eſt *Gelen.* c Deeſt *Vat.* d Ἀλλήλοις *Vat.* quod *Sylburgio* placuiſſe video. e Προθυμούμενοί τι καταλαβέσθαι *Vat.* quod (ut ſenſus ſit χωρίον τι ἀσφ.) admittendum eſſe cenſuit *Sylb.* f Poſt ὁμόσε deſideratur participium χωροῦντας (ut p. 555. v. 11.) vel ſimile. ſic certe *Lapus* legiſſe videtur, *repellentes hos obvios Fabii. Sylb.* Fortaſſe pro ὁμόσε reponendum ὅμως *tamen*: quod non fuerit abſurdum. *Port.* g Illud φάλαγγα agnoſcit *Lapi* verſio, atque etiam *Cod. Vat.* Verum φάραγγα *vallem* malit *Sylb.* quod hoc prælium commiſſum erat inter nemoroſum ſaltum & collem. *Portus* tamen μετωνυμικῶς exercitui tribui cenſet, quod loco, in quo ſtabat exercitus, tribuendum erat. h Articulus οἱ omiſſus in *Ed. Steph.* i Κατακεκλεισμένον ἐρήμῳ *Vat.* k Ἐστω *Vat.* l Ὀλίγοι πρὸς πολλοὺς *Vat.* m Ἐκ χειρὸς *Vat.*

a Legendum

οὐκέτι μαχόμενοι,[a] πρόσωθεν δὲ βάλλοντες ἀθρόοι λόγχαις καὶ χερμάσι· καὶ ἦν νιφετῷ παραπλήσιος ἡ πλῆθυς [b] τῶν βελῶν. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι συστρεφόμενοι κατὰ λόχους, προσέτρεχον αὐτοῖς οὐχ ὑφισταμένοις, καὶ πολλὰς πληγὰς λαμβάνοντες ὑπὸ τῶν πέριξ ὑπέμενον. ὡς δὲ τά τε ξίφη πολλοῖς ἄχρηστα ἦν, τὰ μὲν ἀπεστομωμένα τὰς ἀκμάς, [c] τὰ δὲ κατεαγότα, καὶ τῶν ἀσπίδων τὰ πέριξ ἴτυος ἐχόμενα διετέτρυπτο, ἔξαιμοί τε οἱ πλείους καὶ καταβελεῖς, καὶ παράλυτοι τὰ [d] μέλη διὰ πλῆθος τραυμάτων ἦσαν, καταφρονήσαντες αὐτῶν οἱ Τυῤῥηνοὶ χωροῦσιν ὁμόσε· καὶ οἱ Ῥωμαῖοι προσπίπτοντες, ὥσπερ θηρία, δόρατά τε αὐτῶν ἐπιλαμβανόμενοι κατέκλων, καὶ ξίφη δραττόμενοι κατὰ τὰς ἀκμὰς ἀπέσπων·[e] καὶ οἱ περικυλίοντες εἰς τὴν γῆν τὰ σώματα, συνεφύροντο, θυμῷ τὸ πλεῖον ἢ δυνάμει διαγωνιζόμενοι. ὥστε οὐκέτι συνήεσαν αὐτοῖς εἰς χεῖρας οἱ πολέμιοι, τό τε καρτερικὸν ἐκ-
580 πληττόμενοι τῶν ἀνδρῶν, καὶ τὴν ἀπόνοιαν ἣν προσελήφεσαν κατὰ τὴν ἀπόγνωσιν τοῦ ζῆν [f] οὐ δεδιότες·[g] ἀλλὰ ἀποστάντες αὖθις ἔβαλον ἀθρόοι, καὶ ξύλοις καὶ λίθοις, καὶ ὅτῳ ἄλλῳ ἐντύχοιεν. καὶ τελευτῶντες ἐξκατέχωσαν αὐτοὺς τῷ πλήθει τῶν βελῶν. διαφθείραντες δὲ τοὺς ἄνδρας, ἔθεον ἐπὶ τὸ φρούριον, ἔχοντες τὰς τῶν ἐπιφανεστάτων κεφαλάς, ὡς ἐξ ἐφόδου τοὺς ἐκεῖ παραληψόμενοι. οὐ μὴν ἐχώρησέ γε αὐτοῖς κατὰ τὴν ἐλπίδα τὸ ἔργον. οἱ γὰρ καταλειφθέντες ἐν αὐτῷ, ζηλώσαντες τὸ εὐγενὲς τοῦ θανάτου τῶν τε ἑταίρων καὶ [h] συγγενῶν, ἐξῆλθον ὀλίγοι παντάπασιν ὄντες· καὶ πολὺν ἀγωνισάμενοι χρόνον, τὸν αὐτὸν τρόπον τοῖς ἑτέροις ἅπαντες διεφθάρησαν. τὸ δὲ χωρίον οἱ Τυῤῥηνοὶ ἔρημον παρέλαβον. ἐμοὶ μὲν δὴ ὁ λόγος οὗτος πιστότερος ἐφαίνετο πολὺ τοῦ προτέρου. φέρονται [i] δὲ ἐν γραφαῖς Ῥωμαίων ἀξιοχρέοις ἀμφότεροι.

pugna & cominus pugnantes; ſed omnes eminus lanceis lapidibuſque eos petentes: telorum vero multitudo erat inſtar nivis hybernæ. At Romani milites, in globos condenſati, in eos, ſuum impetum non ſuſtinentes, irruebant; & multa vulnera, à circumſtantibus undique hoſtibus illata, perferebant. Sed quum gladii jam multis nullum afferrent uſum, partim acie hebetati, partim fracti, quumque clypei undique perforati eſſent, & plerique exſangues & telis confoſſi, membriſque præ multitudine vulnerum diſſolutis ſtarent, Hetruſci, iis contemptis, manus cum ipſis conſeruerunt. at Romani, ferarum ritu proruentes, eorum haſtilia prehendebant, eaque perfringebant, gladioſque per ipſas acies prehendentes illis extorquebant: quidam etiam ex ipſa ſtrage ſurgentes ſeſe illis immiſcebant, animis magis quam viribus pugnantes. ita ut hoſtes cum illis amplius congredi non auderent, tum eorum pervicacia territi, tum etiam deſperationem vitæ in quam illi venerant formidantes; ſed iterum eminus omnes conferti, & fuſtibus, & lapidibus, aliiſque telis, quæcunque ſe ipſis obtuliſſent, eos peterent. quare tandem eos telorum multitudine obruerunt. Quibus cæſis curſu ad caſtellum contenderunt, illuſtriſſimorum virorum capita præferentes, ut primo impetu præſidiarios ad deditionem compulſuri. Haud tamen res illis ſucceſſit ut ſperarant. Nam qui in eo fuerant relicti, æmulatione mortis generoſæ ſociorum ſuorumque gentilium accenſi, perexigui numero prodierunt; &, poſt longum certamen, eodem modo qui alii omnes, ad unum interierunt: caſtellum vero deſertum Hetruſci ceperunt. Hæc igitur opinio mihi multo probabilior quam prior videtur. utramque tamen ſcripta Romanorum fide digna memoriæ prodiderunt.

Per. Jul. 4239. *Ante Chr.* 475. *Olymp.* 76 ½. *V. C. Cat.* 277. *Var.* 279.

XXII.

Τὸ δὲ συναπτόμενον τούτοις ὑπό τινων, οὔτε ἀληθὲς ὄν, οὔτε πιθανόν, ἐκ παρακούσματός δέ τινος πεπλασμένον [k] ἀπὸ τοῦ ἀληθοῦς, ἄξιον μὴ παραλιπεῖν ἀνεξέταστον. λέγουσι γὰρ δή τινες, τῶν ἓξ καὶ τριακοσίων Φαβίων ἀπολομένων, ὅτι εἷς μόνον ἐλείφθη τοῦ γένους παιδίον· πρᾶγμα οὐ μόνον ἀπίθανον, ἀλλὰ καὶ ἀδύνατον εἰσάγοντες. οὔτε γὰρ ἀτέκνους τε καὶ ἀγάμους ἅπαντας εἶναι δυνατὸν ἦν τοὺς ἐξελθόντας εἰς τὸ φρούριον Φαβίους. ὁ γὰρ ἀρχαῖος αὐτῶν νόμος γαμεῖν τε ἠνάγκαζε τοὺς ἐν ἡλικίᾳ, καὶ τὰ γεννώμενα ἅπαντα ἐπάναγκες τρέφειν· ὃν οὐκ ἂν δή που κατέλυσαν οἱ Φάβιοι μόνοι πεφυλαγμένον ἄχρι τῆς ἑαυτῶν ἡλικίας ὑπὸ τῶν πατέρων. εἰ δὲ δὴ καὶ τοῦτο θείη τις, ἀλλ' ἐκεῖνό γε οὐκ ἂν ἔτι συγχωρήσειε, τὸ μηδὲ ἀδελφοὺς αὐτῶν εἶναί πω, ἡλικίαν ἔτι παίδων ἔχοντας. μύθοις γὰρ δὴ [l] ταῦτα καὶ πλάσμασιν ἔοικε θεατρικοῖς. οἱ δὲ πατέρες αὐτῶν, ὅσοι παῖδας ἔτι ποιεῖν εἶχον ἡλικίαν, τοσαύτης κατασχούσης τὸ γένος ἐρημίας, οὐκ ἂν [m] ἑκόντες

¶ Quod vero nonnulli his addunt, quamvis nec verum nec veriſimile, ſed quibuſdam rumoribus à veritate alienis ſit fictum, tamen operæ pretium fuerit hoc diſcutere, nec ſilentio præterire. Nonnulli enim dicunt, CCCVI. Fabiis cæſis, ex tota gente unicum puerum relictum: rem non ſolum incredibilem, ſed etiam quæ fieri non potuit, introducentes. nec enim fieri poterat ut omnes Fabii, qui in illud caſtellum iverant, eſſent ſine liberis & cœlibes. nam priſca eorum lex cogebat eos, qui per ætatem poſſent, uxores ducere; & ut omnes liberos ſuſceptos educarent neceſſe erat: quam legem, diligenter uſque ad ætatem ſuam à majoribus ſervatam, haudquaquam ſoli Fabii contempſiſſent. Sed ſiquis hoc quoque concedat, illud tamen non etiam concedet, ne fratres quidem ullos ætatis adhuc tenellæ illis fuiſſe. Hæc enim fabulis & figmentis theatricis ſunt ſimilia. Patres vero eorum, qui per ætatem adhuc liberos procreare poterant, in tanta ſuæ gentis orbitate, nonne volentes

[a] Legendum vel πρόσωθεν ut infra p. 557. v. 40. [atque etiam in *Cod. Vat.*] vel quod uſitatius eſt πόῤῥωθεν, ut *Lapus* vertit, *eminus jacientes lanceas*. *Sylb.* [b] Τῶν βελῶν legit *Portus*. quo modo & *Lapus*, qui vertit, *eratque nivi ſimilis multitudo miſſilium*. [c] Τὰ δ' ἐαγότα *Vat.* [d] Βίλη in *Ed. Steph.* manifeſto & proclivi errore. [e] Forſan καὶ οἱ περικυλίοντες δέ, vel οἱ δὲ καὶ περικυλίοντες. *Sylb.* Recte, ut puto, in *Cod. Vat.* καὶ περικυλίοντες. [f] Οὐ δεδιότες agnoſcit etiam *Lapi* verſio, *impavidi*. Verum οὐ rectius omittit *Cod. Vat.* adeo ut δεδιότες de Etruſcis intelligatur, ſicut præcedens ἐκπληττόμενοι. [g] Ἀλλ' ἀποστάντες αὖθις ἔβαλλον *Vat.* [h] Vel articulus τῶν repetendus videtur ante συγγενῶν, vel præcedens τε expungenda. *Sylb.* [i] Ita in *Vat.* & *Lapi Cod.* minus recte deſideratur in *Ed. Steph.* [k] Illa ἀπὸ τοῦ ἀληθοῦς in verſione ſua plane omiſit *Lapus*. Ἀπὸ τοῦ πλήθους in *Cod. Vat.* [l] Ταῦτά γε καὶ *Vat.* [m] Ἑκόντες γε καὶ *Vat.*

Per. Jul. 4239. Ante Chr. 475. Olymp. 76½. U. C. Cat. 277. Var. 279.

volentes & nolentes aliis liberis procreandis operam dediſſent, tum ne ſacra gentilitia interirent, tum etiam ne gentis hujus tanta gloria periret? Quod ſi ne ullis quidem eorum patres reliqui erant, ſed omnes in illorum CCCVI. Fabiorum numero erant; fieri tamen non poteſt quin ſaltem infantes *aliqui* fuerint illis reliqui, aut uxores gravidæ, aut fratres impuberes, aut patres ætatis jam integræ. Hoc igitur modo hanc opinionem examinans, eam minime veram credo: ſed illam veram eſſe puto, quum in trium fratrum (Cæſonis, Marci, & Quinti) domo per ſeptennium conſulatus fuerit continuatus, ſoli Marco filiolum ſuperſtitem fuiſſe, atque hunc eſſe illum qui ſolus è Fabia gente reliquus fuiſſe dicitur. Quod autem nullus alius amplius inſignis & illuſtris fuerit præter hunc unum jam adultum, hinc multorum opinionem natam *arbitror*, quod ſolus ille ex gente Fabia fuerit reliquus, non quod nullus alius fuerit relictus: ſed quod nullus illis *poſtea* ſimilis fuerit; quia cognationis conjecturam illi non ex natura, ſed ex virtute faciebant. Atque de his hæc dixiſſe ſit ſatis.

XXIII. ¶ Hetruſci igitur, Fabiis cæſis & capto Cremeræ caſtello, copias ad alium Romanorum exercitum duxerunt. Alter autem conſul Menenius non procul inde caſtra habebat, in loco parum tuto: &, quando Fabia gens cum ſuis clientelis periit, circiter triginta ſtadia aberat ab eo loco ubi clades ea eſt accepta: effecitque ut multi crederent, eum, cognito ingenti Fabiorum periculo, tamen id neglexiſſe, quod virtuti & gloriæ eorum invideret. Quapropter poſtea à tribunis in jus vocatus, hac potiſſimum de cauſſa damnatus eſt. Vehementer enim pop. Rom. tot taliumque virorum eximiis virtutibus præditorum jacturam luxit; & quidquid talis eorum cladis cauſſam præbuiſſe videbatur, id implacabili odio eſt perſequutus. Illū autem diem, quo clades ea eſt accepta, inter atros & nefaſtos retulit; nec ullum opus bonum, religione infortunii cladiſque tunc acceptæ motus, hoc die auſpicaretur. Hetruſci vero, ubi ad Romanos acceſſerunt, conſpectis eorum caſtris (erant enim ſub montis latere) ducis imperitiam contempſerunt, oblatoque ſibi à fortuna beneficio lubenter ſunt uſi. Et mox cum equitatu, ab altero collis latere nemine prohibente, in verticem evaſerunt. occupatoque capiti Rom. imminente collis cacumine, in eo caſtra poſuerunt; atque, reliquis copiis eo tuto adductis, caſtra vallo alto & profunda foſſa munierunt. Si igitur Menenius animadvertiſſet ſua culpa hoſtium conditionem multo meliorem eſſe factam, ſuique erroris pœnitentia ductus in locum tutiorem copias traduxiſſet, ſapiens fuiſſet. Jam vero, quia pudendum ducebat videri peccaſſe, & quia ſua arrogantia erga eos qui aliter monebant utebatur, in cladem vere pudendam incidit. Nam quum hoſtes è locis ſuperioribus ſemper e-

τες τε καὶ ἄκοντες ἑτέρους παῖδας ἐποιήσαντο, ἵνα μήτε ἱερὰ ἐκλειφθῇ πατρῷα, μήτε δόξα τηλικαύτη διαφθαρῇ γένους; [a] εἰ μὲν οὖν ἄρα οὐδὲ πατέρες αὐτῶν ποι ἐκλείποντα, ἀλλὰ πάντα εἰς ταὐτὸ συνῆλθον ἐπὶ τοὺς ἓξ καὶ τριακοσίους ἀνδρῶν ἐκείνων, [b] ταῦτα τὰ ἀδύνατα, μὴ παῖδας αὐτοῖς καταλειφθῆναι νηπίους, [c] μηδὲ γυναῖκας ἐγκύους, μηδὲ ἀδελφοὺς ἀνήβους, μηδὲ πατέρας ἐν ἀκμῇ. ταύτην μὲν δὴ τὸν λόγον ἐξετάζων, οὐκ ἀληθῆ νενόμικα· ἐκεῖνον δὲ ἀληθῆ, τῶν τριῶν ἀδελφῶν Καίσωνός τε καὶ Μάρκου καὶ Κοΐντου τῶν ὑπατευσάντων τὰς συνεχεῖς ἑπτὰ ὑπατείας, ἐγκαταλειφθῆναι πείθομαι Μάρκῳ παιδίον· καὶ τοῦτο εἶναι τὸ λεγόμενον ἐκ τοῦ Φαβίων οἴκου λοιπόν, οὐδὲν κωλύει. [d] τοῦ δὲ μηκέτι τῶν ἄλλων ἐπιφανῆ τινα καὶ λαμπρὸν ἔξω τοῦ ἑνὸς τοῦδε ἀνδρωθέν- 581 τος γενέσθαι, ταύτην παραστῆναι τοῖς πολλοῖς τὴν δόξαν, ὅτι μόνος ἐκεῖνος ἐκ τοῦ Φαβίων γένους ἐστὶ [e] λοιπός· οὐχ ὡς μηδενὸς ἄλλου ὄντος, ἀλλ' ὡς μηδενὸς ἐκείνοις ὁμοίου, ἀρετῇ τεκμαιρομένοις τὸ συγγενές, οὐ φύσει. καὶ περὶ μὲν τούτων ταῦτα ἱκανά.

Οἱ [f] γοῦν Τυῤῥηνοὶ τούς τε ἄνδρας διαφθείραντες, καὶ τὸ ἐν τῇ Κρεμέρᾳ φρούριον παραλαβόντες, ἐπὶ τὴν ἄλλην στρατιὰν τῶν Ῥωμαίων ἦγον τὰς δυνάμεις. ἔτυχε δὲ οὐ μακρὰν κατεστρατοπεδευκὼς ὁ ἕτερος τῶν ὑπάτων Μενήνιος, οὐκ ἐν ἀσφαλεῖ χωρίῳ· καὶ ὅτε ἡ Φαβίων συγγένεια καὶ τὸ πελατικὸν αὐτῶν ἀπώλλυντο, τριάκοντά που σταδίους ἀπεῖχεν ἀφ' οὗ τὸ πάθος ἐγένετο τόπου· δόξαν τε οὐκ ὀλίγοις παρέσχεν, γνοὺς ἐν οἵοις κακοῖς ἦσαν οἱ Φάβιοι, μηδεμίαν αὐτῶν ποιήσασθαι φροντίδα, τῆς τε ἀρετῆς καὶ δόξης τοῖς ἀνδράσι φθονῶν. [g] τοιγάρτοι μετὰ ταῦτα ὑπαχθεὶς ὑπὸ τῶν δημάρχων εἰς δίκην, ἐπὶ ταύτῃ μάλιστα τῇ αἰτίᾳ ἑάλω. σφόδρα [h] γὰρ ἐπένθησεν ἡ Ῥωμαίων πόλις [i] ἀνδρῶν τοιούτων καὶ τοσούτων ἀρετὰς ἀποκειραμένη, καὶ πρὸς ἅπαν τὸ δόξαν αὐτοῖς αἴτιον γεγονέναι τῆς τοιαύτης συμφορᾶς, πικρῶς καὶ ἀπαραιτήτως εἶχεν. τὴν δὲ ἡμέραν ἐκείνην ἐν ᾗ τὸ πάθος ἐγένετο, μέλαιναν τε καὶ ἀποφράδα τίθεται, καὶ οὐδενὸς ἂν ἔργου ἐν ταύτῃ χρηστοῦ ἄρξαιτο, τὴν τότε συμβᾶσαν αὐτῇ τύχην ὀττευομένη. ὡς δὲ πλησίον ἐγένοντο τῶν Ῥωμαίων οἱ Τυῤῥηνοί, συνιδόντες αὐτῶν τὸ στρατόπεδον· ἦν δὲ ὑπὸ λαγόνι κείμενον ὄρους· τῆς τε ἀπειρίας τοῦ στρατηγοῦ κατεφρόνησαν, καὶ τὸ δοθὲν ὑπὸ τῆς τύχης [k] πλεονέκτημα ἀγαπητῶς ἔλαβον. καὶ αὐτίκα τοὺς ἱππεῖς ἀναλαβόντες, κατὰ τὴν ἑτέραν πλευρὰν τοῦ λόφου, οὐδενὸς κωλύοντος, [l] ἀνέβησαν ἐπὶ τὴν κορυφήν. καταλαβόμενοι δὲ τὴν ὑπὲρ τῆς κεφαλῆς τῶν Ῥωμαίων κόρυμβον, ἔθεντο ἐν τούτῳ τὰ ὅπλα, καὶ τὴν ἄλλην δύναμιν ἀσφαλῶς ἀναβιβάσαντες, ὑψηλῷ χάρακι καὶ βαθείᾳ τάφρῳ τὴν παρεμβολὴν ὠχυρώσαντο. εἰ μὲν οὖν συνιδὼν ὁ Μενήνιος [m] οἷον ἐδεδώκει πλεονέκτημα τοῖς πολεμίοις, μετέθηκέ τε τὴν ἁμαρτάδα, καὶ εἰς ἀσφαλέστερον ἀπῆγε χωρίον τὴν στρατιάν, σοφὸς ἂν ἦν· [n] νῦν δὲ δι' αἰσχύνης λαμβάνων τὸ δοκεῖν ἡμαρτηκέναι, καὶ τὸ αὔθαδες πρὸς τοὺς μεταδιδάσκοντας φυλάττων, εἰς αἰσχύνης ἄξιον πτῶμα ἔπεσεν. οἷα γὰρ ἐξ ὑπερδεξίων ἀεὶ τόπων [o] οἱ πολέμιοι τὰς ἐξό-

δους

a In Cod. Vat. εἰ μὴ ἄρα οὐδὲ πατέρες αὐτῶν ποιν ἐκλείποντο, ἀλλὰ πάντα εἰς ταὐτὸ συνῆλθεν &c. Ἐκλείποντα pro καταλείποντα poſitum exiſtimat *Sylb.* b Rectius fortaſſe ταῦτά γε ἀδύνατα, vel ταῦτα ἀδύνατα. *Sylb.* & *Port.* Ταῦτα non agnoſcit *Vat.* c Μὴ γυναῖκας ἐγκύους, μὴ ἀδελφοὺς ἀνήβους, μὴ πατ. *Vat.* d Τὸ δὲ μηκέτι, malit *Portus* cujus conjecturam firmat *Cod. Vat.* qui habet τὸ μηκέτι. e Λοιπὸν male in *Ed. Steph.* f In *Cod. Vat.* particula γοῦν addita eſt recenti manu. g Τοιγαροῦν μετὰ ταῦτα *Vat.* h Non agnoſcit *Vat.* i Ἀνδρῶν τοσούτων & τοιούτων *Vat.* k Deſideratur in *Cod Vat.* l Ita in *Vat.* & *Lap. Cod.* haud ita recte in *Ed. Steph.* ἐνέβησαν. m Οἷον ἔδωκε *Vat.* n Νῦν δὲ μετ' αἰσχύνης *Vat.* o Articulus οἱ in *Cod. Vat.* eſt à manu recentiori.

a Ανατ[illegible]

δὲ ἑκάστοτε ποιούμενοι, πολλὰ ἐπλεονέκτουν, ἀγοράς τε αὐτῶν ἀγομένας ὑπὸ τῶν ἐμπόρων ἁρπάζοντες, καὶ τοῖς ἐπὶ χιλὸν ἢ ὕδωρ ἐκπορευομένοις ἐπιτιθέμενοι· καὶ περιεστήκει τῷ μὲν ὑπάτῳ μήτε καιροῦ εἶναι κυρίῳ, ἐν ᾧ τὸν ἀγῶνα ἔμελλε ποιεῖσθαι, μήτε τόπου· ἃ δοκεῖ μεγάλα εἶναι κατηγορήματα ἡγεμόνων στρατηγίας ἀπείρων. τοῖς δὲ Τυρ-
582 ρηνοῖς ἀμφότερα ὡς ἐβούλοντο εἶχε ταῦτα. καὶ οὐδὲ τότε [a] ἀπαναστῆναι τὴν στρατιὰν ὁ Μενήνιος ὑπέμεινεν, ἀλλ' ἐξαγαγὼν παρέταξεν ὡς εἰς μάχην, καταφρονήσας τῶν τὰ συμφέροντα ὑποτιθεμένων. καὶ οἱ Τυρρηνοὶ τὴν ἄνοιαν τοῦ στρατηγοῦ μέγα εὐτύχημα ἡγησάμενοι, κατέβαινον ἐκ τοῦ χάρακος, οὐκ ἐλάττους ἢ διπλάσιοι τῶν πολεμίων ὄντες. ὡς δὲ συνέπεσον ἀλλήλοις, φόνος ἐγίνετο τῶν Ῥωμαίων πολύς, οὐ δυναμένων ἐν τῇ τάξει μένειν. ἐξώθουν γὰρ αὐτοὺς οἱ Τυρρηνοί, τοῦ τε χωρίου τὴν φύσιν ἔχοντες σύμμαχον, καὶ τῶν ἐφεστηκότων κατόπιν· ἐτάξαντο γὰρ [b] ἐπὶ βάθος· [c] ἐμπτώσει πολλῇ συνεργούμενοι. πεσόντων δὲ τῶν ἐπιφανεστάτων λοχαγῶν, ἡ λοιπὴ τῶν Ῥωμαίων δύναμις ἐγκλίνασα ἔφευγεν ἐπὶ τὸν χάρακα· οἱ δὲ ἠκολούθουν, καὶ τάς τε [d] σημαίας αὐτῶν ἀφαιροῦνται, καὶ τοὺς τραυματίας συλλαμβάνουσι, καὶ τῶν νεκρῶν γίνονται κύριοι. καὶ κατακλείσαντες αὐτοὺς εἰς πολιορκίαν, καὶ δι' ὅλης τῆς λοιπῆς ἡμέρας προσβολὰς ποιησάμενοι πολλάς, καὶ οὐδὲ τὴν νύκτα ἀφέντες, [e] αἱροῦσι τὸν χάρακα, ἐκλιπόντων αὐτὸν τῶν ἔνδον, καὶ γίνονται πολλῶν σωμάτων τε καὶ χρημάτων ἐγκρατεῖς. οὐδὲ γὰρ ἀποσκευάσασθαι δύναμιν ἔσχον οἱ φεύγοντες, ἀλλ' ἀγαπητῶς αὐτὰ τὰ σώματα διέσωζον, οὐδὲ τὰ ὅπλα πολλοὶ φυλάττοντες.

Οἱ δὲ ἐν τῇ Ῥώμῃ τήν τε ἀπώλειαν τῶν σφετέρων, καὶ τὴν ἅλωσιν τοῦ χάρακος μαθόντες· ἧκον γὰρ οἱ πρῶτοι διασωθέντες ἐκ τῆς πολλῆς τροπῆς, ἔτι νυκτὸς οὔσης· εἰς μέγαν θόρυβον, ὥσπερ εἰκός, κατέστησαν· καὶ ὡς αὐτίκα δὴ μάλα τῶν πολεμίων ἐπὶ σφᾶς ἐλευσομένων, ἁρπάσαντες τὰ ὅπλα, οἱ μὲν τὰ τείχη περιεστεφάνουν, οἱ δὲ περὶ τὰς πυλῶν ἐτάξαντο, οἱ δὲ τὰ μετέωρα τῆς πόλεως κατελαμβάνοντο. ἦν δὲ δρόμος ἄτακτος [f] ἀνὰ τὴν πόλιν καὶ βοὴ συμμιγής, καὶ ἐπὶ τοῖς [g] τέγεσι τῶν [h] οἰκιῶν εἰς ἀλκὴν καὶ ἀγῶνα εὐτρεπὴς ὁ κατοικίδιος ὄχλος, πυρσοί τε συνεχεῖς, οἷα δὴ [i] ἐν νυκτὶ καὶ σκότῳ, δίαιταί τε ὑπὸ λαμπάδων καὶ ἀπὸ τεγῶν τοσούτων τὸ πλῆθος ἐπυροῦντο, ὥστε συναφὲς εἶναι δοκεῖν τοῖς πρόσωθεν ὁρῶσι τὸ σέλας, καὶ δόξαν ἐμπιπραμένης [k] τῆς [l] πόλεως παρέχειν. καὶ εἰ τότε οἱ Τυρρηνοί, τῶν ἐκ τοῦ χάρακος ὠφελειῶν ὑπεριδόντες, ἐκ ποδὸς τοῖς φεύγουσιν ἠκολούθησαν, ἅπασα ἂν διέφθαρτο ἡ στρατεύσασα ἐπ' αὐτοὺς δύναμις· νῦν δὲ πρὸς ἁρπαγάς τε τῶν ἐγκαταλειφθέντων ἐν τῷ χάρακι τραπόμενοι, καὶ ἀναπαύσει τὰ σώματα

grederentur, plerumque longe meliore conditione erant, & commeatus, qui ad eos à mercatoribus apportabantur, intercipientes, & pabulatores aquatoreſque adorientes: eoque redegerunt conſulem, ut nec tempus, nec locum, in quo pugnam committeret, arbitratu ſuo poſſet eligere. quæ magna ducum imperitiæ indicia videntur. At hæc utraque Hetruſci habebant, prout volebant. Ac ne tunc quidem Menenius caſtra inde movere voluit: ſed, ſpretis iis qui recte monebant, copias eductas ad pugnam inſtruxit. Hetruſci vero, hujus imperatoris amentiam ſibi in magnam felicitatem cedere exiſtimantes, è vallo deſcenderunt numero duplo majore quam hoſtes. Ut vero manus conſerere cœperunt, ingens Romanorum cædes eſt facta, quia ordines ſervare non poterant. nam ab Hetruſcis exturbabantur, quibus & loci natura favebat, & ſui à tergo adurgentes (nam in altum patebat acies) prona impreſſione multum adjuvabant. Cæſis autem nobiliſſimis centurionibus, reliquus Rom. exercitus inclinatus fuga vallum petiit: illi vero ſequebantur, & ſigna illis abſtulerunt, & ſaucios comprehenderunt, & cadaveribus potiti ſunt. eos quoque obſidione cingentes, & oppugnatione per totum reliquum diei ſpatium continuata, & ne noctu quidem intermiſſa, ceperunt caſtra à militibus deſerta, & multa mancipia multaſque pecunias in ſuam poteſtatem redegerunt. Qui enim fugerant, hæc abſportare non potuerant, ſed ſatis habuerant corpora ipſa ſervare, plerique ne armis quidem ſervatis.

XXIV. ¶ Romani vero qui in urbe erant, & ſuorum clade & caſtrorum expugnatione cognita, (qui enim ex illa ingenti ſtrage primi evaſerant ante lucem venerunt) ingenti tumultu (ut veriſimile eſt) perturbati ſunt. nec aliter quam ſi mox mox hoſtes contra ſe eſſent venturi, correptis armis alii muros corona cingebant, alii pro portis ſe collocabant, alii loca urbis edita occupabant. Tota autem urbe diſcurſus incompoſitus erat, & clamor confuſus audiebatur, ſuperque ædium tectis tota domeſtica turba ad reſiſtendum & dimicandum parata erat, & ignes continui utpote in obſcura nocte, & cubicula tectaque tot facibus collucebant, ut eminus intuentibus ſplendor continuatus eſſe videretur, & ſpeciem incenſæ urbis haberet. & ſi tunc Hetruſci, præda caſtrorum contempta, veſtigia fugientium ſequuti fuiſſent, totus ille exercitus, qui contra eos profectus fuerat, deletus fuiſſet. Jam vero ad direptionem impedimentorum in caſtris relictorum converſi, & corporum quieti ſe dantes,

Per. Jul. 4239. *Ante Chr.* 475. *Olymp.* 76 ½. *V. C. Cat.* 277. *Var.* 279.

Clades probroſa ex Menenii ducis imperitia.

a Ἀναστῆσαι maluerunt *Lapus* & *Gelenius*. Sed videtur auctor de induſtria hoc neutrum uſurpaſſe, ad majorem *Menenii* reprehenſionem, qui exercitum in tutiorem locum tranſire non ſit paſſus; ut (p. 556. v. 47.) dicit eum nec recte ſapuiſſe, nec bene monentibus obtemperare voluiſſe. *Sylb.* b Quid ſit ἐπὶ βάθος τάττειν docet *Ælianus*, quum ſcilicet in profunditatem ſeu latitudinem inſtruitur acies. dicitur autem βάθος, τὸ κατόπιν τοῦ μετώπου πᾶν μέρος τῆς φάλαγγος, μέχρι τῶν οὐραγῶν, tota ea phalangis pars quæ à tergo frontis uſque ad tergi ductores pertingit. *Sylb.* c Ἐμπτώσει è *Cod. Rom.* legit *Sylb.* ejuſque verſionem ſequutus ſum. In *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* ἐν πτώσει. quam lectionem retinens *Portus*, ſibique perſuadens συνεργούμενοι eſſe à συνείργω, locum ſic interpretatur; *Hetruſci enim eos propellebant, tum quia loci natura juvabantur, tum etiam quia ſui à tergo illos urgebant, nam acies in loco declivi in longitudinem erat inſtructa, quod collis anguſtiis coarctaretur.* d Ita ex *Cod. Rom.* reſtituit *Sylb.* minus recte σημείας in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* e Αἱροῦσι *Vat.* f Ἀνὰ τὴν πόλιν ὅλην *Vat.* g Ita in *Codd. Rom.* & *Vat.* ποιητικώτερον in *Ed. Steph.* στέγεσι. h Οἴκων *Vat.* i *Rom.* & *Lapi Cod.* ſequutus eſt *Sylb.* mendoſe in *Ed. Steph.* ἐν νυκτὶ σκότος. [& mendoſius adhuc in *Cod. Vat.* ἐν νυκτὶ σκότος διαπίπτει ὑπὸ &c. & mox τοσούτων τὸ πλῆθος ἤρχοντο, ὥστε &c.] Illa τοσούτων τὸ πλῆθος ad λαμπάδων (ſubaudito ὄντων) referenda. *Cod. Rom.* habet, τοσοῦτον τὸ πλῆθος ἐπειρᾶτο δρᾶν. itidemque *Lapi* verſio, *lumina quoque per faces & à tectis tanta conabatur multitudo facere.* ſed ea lectio parum apta eſt. *Sylb.* k Non agnoſcit *Vat.* & commode ſatis abeſſe poteſt. l Οὖν pro ἂν in *Ed. Steph.*

Per. Jul. 4239. Ante Chr. 475. Olymp. 76 ½. U. C. Cat. 277. Var. 279.

dantes, ingenti gloria ſe ipſi fraudarunt. Poſtridie vero copias Romam verſus duxerunt, & quum circiter ſexdecim ſtadia ab urbe diſtarent, montem Janiculum, unde urbs conſpiciebatur, occuparunt: inde cum impetu profecti prædas ex agro Romano agunt feruntque, nemine eos prohibente, cum magno urbanorum contemptu, donec alter conſul Horatius cum copiis ex Volſcis rediret. Tunc demum Romani, ſe in tuto eſſe rati, armata juventute urbana, ex urbe in campos apertos exierunt. Quum autem primo prælio, octavo ab urbe ſtadio ad Spei fanum commiſſo, hoſtes viciſſent ac profligaſſent; quumque iterum ad Collinam portam, Hetruſcis cum majore exercitu contra ſe profectis, altero prælio facto egregie dimicaſſent, reſpirarunt & ex pavore ſe receperunt. Atque hic annus abiit.

XXV. Per. Jul. 4240. Ante Chr. 474. Olymp. 76 ¾. U. C. Cat. 278. Var. 280. *Sp. Servilio & A. Virginio coſſ. domi turbæ ac penuria, foris bellum cum Hetruſcis.*

¶ Anno ſequenti, circiter ſolſtitium æſtivum, ſextili menſe, conſulatum inierunt viri rei militaris periti, Sp. Servilius & A. Virginius: quibus bellum Hetruſcum, quamvis grave eſſet, tamen leve videbatur cum rebus urbanis collatum. Nam quum ſuperiore hyeme nulla ſementis in agro fuiſſet facta, propter occupatum vicinum montem & excurſiones continuas, ac ne externi quidem commeatus à mercatoribus amplius in urbem importarentur, urbs magna inopia frumenti laboravit; quia & domeſtica turba & multitudine eorum, qui ex agris eo confluxerant, referta erat. Nam (ut ex proximo cenſu compertum eſt) erant puberum Romanorum capita amplius quam centum & decem millia; mulierum vero & puerorum, & ſervitiorum domeſticorum, & negotiatorum & inquilinorum opificum ſordidas artes exercentium (nemini enim civi Romano aut propolam agere aut arte manuaria victum quærere licebat) numerus triplo major erat quam ipſa civium multitudo: quos difficile erat conſolari, hac ipſa de cauſſa indignantes, & in forum concurrentes, & magiſtratus magnis clamoribus accuſantes, atque catervatim in divitum ædes irruentes, eorumque alimenta in cellis penariis recondita ſine pretio diripere conantes. Tribuni vero, eos ad concionem convocando, & patricios incuſando, ut eos qui ſemper aliquid mali contra pauperes molirentur, & omnium malorum, quotquot unquam accidiſſent, quæ hominibus inopinata & inevitabilis fortunæ vis afferre ſolet, illos auctores vocando, * plebejos exaſperarunt & inſolentes reddiderunt. In tam miſero rerum ſtatu conſules miſerunt cum ingenti pecunia homines, qui frumentum ex propinquis locis coëmerent; & imperarunt ut omnes, qui in ſuis ædibus plus frumenti repoſiti haberent, quam quanto ad modicum ipſorum victum

δόντες, μεγάλου αὐχήματος ἑαυτοὺς ἐστέρησε. τῇ δὲ ἑξῆς ἡμέρᾳ τὰς δυνάμεις ἄγοντες ἐπὶ τὴν Ῥώμην, καὶ σταδίους ἀμφὶ τοὺς ἑκκαίδεκα ἀποσχόντες, ὄρος, ἐξ οὗ σύνοπτός ἐστιν ἡ Ῥώμη, τὸ καλούμενον Ἰάνικλον, καταλαμβάνονται· ὅθεν ὁρμώμενοι, τὴν Ῥωμαίων χώραν ἦγόν τε καὶ ἔφερον ἀκώλυτοι κατὰ πολλὴν τὴν ἔνδον ὑπεροψίαν, μέχρι οὗ παρεγένετο τὸν ἕτερον τῶν ὑπάτων Ὁράτιον ἄγοντα τὴν ἐν Οὐολούσκοις δύναμιν. 583 τότε δὴ ἐν τῷ ἀσφαλεῖ Ῥωμαῖοι νομίσαντες εἶναι, καὶ τὴν ἐν τῇ πόλει νεότητα καθοπλίσαντες, ἐξῆλθον εἰς τὸ ὕπαιθρον. ὡς δὲ τήν τε προτέραν μάχην ἀπὸ σταδίων ὀκτὼ τῆς πόλεως ποιησάμενοι παρὰ τὸ τῆς Ἐλπίδος ἱερὸν, ἐνίκησάν τε καὶ ἀπεώσαντο τοὺς ἀντιταξαμένους, καὶ μετὰ ταύτην αὖθις [a] ἑτέραν, πλείονι δυνάμει τῶν Τυρρηνῶν ἐπελθόντων, παρὰ ταῖς Κολλίναις καλουμέναις πύλαις ποιησάμενοι, λαμπρῶς ἠγωνίσαντο, [b] καὶ ἀνέπνευσαν ἐκ τοῦ δέους. καὶ τὸ ἔτος τοῦτο ἐτελεύτα.

Τῷ δὲ ἑξῆς ἔτει, [c] περὶ τὰς θερινὰς μάλιστα τροπὰς, Σεξτιλίου μηνὸς παραλαμβάνουσι τὴν ὑπατείαν ἄνδρες ἔμπειροι πολέμων, [d] Σερούϊός τε Σερουΐλιος καὶ Αὖλος Οὐεργίνιος· οἷς ὁ πρὸς τοὺς Τυρρηνοὺς πόλεμος, καίτοι μέγας καὶ χαλεπὸς ὢν, χρηστὸς ἐφαίνετο, [e] παρὰ τὰ ἐντὸς (τοῦ) τείχους ἐξεταζόμενος. [f] ἀσπόρου γὰρ τῆς χώρας ἐν τῷ παρελθόντι χειμῶνι, διὰ τὸν ἐπιτειχισμὸν τοῦ πλησίον ὄρους καὶ τὰς συνεχεῖς καταδρομὰς, γενομένης, καὶ οὐδὲ τῶν ἐμπόρων ἔτι τὰς ἔξωθεν ἐπεισαγόντων ἀγορὰς, σπάνις ἰσχυρὰ σίτου τὴν Ῥώμην [g] κατεῖχεν μεστὴν οὖσαν τοῦ τε κατοικιδίου καὶ τοῦ συνερρυηκότος ἐκ τῶν ἀγρῶν ὄχλου. τῶν μὲν γὰρ ἐν ἥβῃ πολιτῶν ὑπὲρ τὰς ἕνδεκα μυριάδας ἦσαν, ὡς ἐκ τῆς ἔγγιστα τιμήσεως εὑρέθη· γυναικῶν δὲ καὶ παίδων, καὶ τῆς οἰκετικῆς θεραπείας, ἐμπόρων τε καὶ [h] τῶν ἐργαζομένων τὰς βαναύσους τέχνας μετοίκων· οὐδενὶ γὰρ ἐξῆν Ῥωμαίων οὔτε [i] κάπηλον οὔτε χειροτέχνην βίον ἔχειν· οὐκ ἔλαττον ἢ [k] τριπλάσιοι τοῦ πολιτικοῦ πλήθους· οὓς οὐκ ἦν παραμυθήσασθαι [l] ῥᾴδιον, ἐπὶ τούτῳ καὶ ἀγανακτοῦντας καὶ συντρέχοντας εἰς τὴν ἀγορὰν, καὶ καταβοῶντας τῶν ἐν τοῖς τέλεσι, ἐπί τε τὰς οἰκίας τῶν πλουσίων κατὰ πλῆθος ὠθουμένους, καὶ διαρπάζειν ἐπιχειροῦντας ἄτερ ὠνῆς [m] τὰς ἐπικειμένας αὐτῶν τροφάς. οἱ δὲ δήμαρχοι, συνάγοντες αὐτοὺς εἰς ἐκκλησίαν, καὶ κατηγοροῦντες τῶν πατρικίων, ὡς ἀεί τι κακὸν ἐπὶ τοῖς πένησι μηχανωμένων, καὶ πάντα ὅσα πώποτε δεινὰ, κατὰ τὴν ἀτέκμαρτόν τε καὶ ἀφύλακτον ἀνθρώποις [n] τύχην, ἐκείνων ἔργα λέγοντες, ὑβριστὰς εἶναι πικροὺς ἐξειργάσαντο. [o] τοιούτοις συνεχόμενοι κακοῖς οἱ ὕπατοι, [p] πέμπουσι τοὺς συνωνησομένους σῖτον ἐκ τῶν σύνεγγυς τόπων μετὰ πολλῶν χρημάτων, καὶ τὸν ἐν ταῖς οἰκίαις ἔταξαν εἰς τὸ δημόσιον ἀναφέρειν τοὺς εἰς τὸν ἑαυτῶν βίον πλείονα τοῦ μετρίου παρα-

a Ἑτέρᾳ πλείονι in *Vat.* & *Lapi Cod.* *b* Illud καὶ redundare obſervarunt *Sylb.* & *Port.* nec agnoſcit *Lapi* verſio. *c* Vide Annott. *d* Ex *Livio*, *Caſſiodoro*, & *Diodoro*, legendum Σπόριος. *e* Παρὰ τῶν ἐντὸς τείχους in *Ed. Steph. Cod. Vat.* & *Lapi.* Παρὰ τὰ ἐντὸς τοῦ τείχους cum *Cod. Rom.* legendum cenſet *Sylb.* aut τὰ ἐντὸς τείχους, ſc. δεινά. *f* Male in *Ed. Steph.* ἀπόρου. *g* Κατεῖχε μεστὴν οὖσαν ὄχλου τοῦ τε κατοικιδίου καὶ τοῦ συνερρυηκότος ἐκ τῶν ἀγρῶν τῶν &c. *Vat.* *h* Deeſt *Vat.* *i* De voce κάπηλος vide *Cl. Perizonii* notas ad *Æliani* var. Hiſt. l. 10. c. 19. p. 644. *k* In *Cod. Vat.* τριπλάσιον. quod ad præced. genitt. γυναικῶν, οἰκετῶν, ἐμπόρων, μετοίκων, & ſeq. πλήθους melius quadrare viderat *Sylb.* *l* Ῥᾳδίως ἀγανακτοῦντας ἐπὶ τῷ πάθει καὶ συντρέχοντας *Vat.* *m* Τὰς ἐπικειμένας ἐν αὐτοῖς τροφὰς *Vat.* *n* Poſt τύχην deſideratur συνέβη, vel aliud verbum ſimile. *Sylb.* *o* In *Cod. Rom.* τούτοις δὲ συνεχ. *Sylb.* *p* Ex *Cod. Rom.* pro corrupto ὥστε [in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.*] πέμπουσι repoſuit *Sylb.* quod verbum infra quoque de iiſdem legatis uſurpatum p. 560. v. 25. ſupra etiam (p. 402. v. 20. & 23.) in ſimili narratione leguntur διαπέμπειν & διαστέλλειν. *Sylb.* * Atque ita magis exacerbabant vulgus ſuapte ſponte proclive ad contumelias. *Gelen.*

a Illud

παρατεθειμένους, [a] (τιμὴν) ὁρίσαντες ἀποχρῶσαν. ταῦτα
584 δὴ καὶ ἄλλα πολλὰ μηχανώμενοι τοιαῦτα, ἐπέσχον τῶν πενήτων τὰς παρανομίας, καὶ [b] ἀναστροφὴν ἔλαβον τῆς εἰς τὸν πόλεμον παρασκευῆς.

[c] Ἐπειδὴ αἱ μὲν ἔξωθεν ἐβράδυνον ἀγοραί, τὰ δὲ ἐντὸς τείχους τροφῆς ἐχόμενα πάντα κατανάλωτο, ἀποστροφὴ δὲ τῶν κακῶν οὐδεμία ἦν ἑτέρα, ἀλλὰ [d] δυοῖν θάτερον ἐχρῆν, ἢ τοὺς πολεμίους ἐκβαλεῖν ἐκ τῆς χώρας ἁπάσῃ δυνάμει παρακινδυνεύσαντας, ἢ τειχήρεις μένοντας ὑπὸ λιμοῦ τε καὶ στάσεως διαφθαρῆναι· τὸ κουφότερον αἱρούμενοι τῶν κακῶν, ἔγνωσαν ὁμόσε χωρεῖν τοῖς ἐκ τῶν πολεμίων [e] κακοῖς. προαγαγόντες δὲ τὰς δυνάμεις ἐκ τῆς πόλεως, περὶ μέσας νύκτας διέβησαν τὸν ποταμὸν ἐπὶ σχεδίαις, καὶ πρὶν ἡμέραν λαμπρὰν γενέσθαι, πλησίον τῶν πολεμίων κατεστρατοπέδευσαν. τῇ δὲ ἑξῆς ἡμέρᾳ [f] προελθόντες, [g] ἔταξαν εἰς μάχην τὸν στρατόν. εἶχε δὲ τὸ μὲν δεξιὸν τῶν κεράτων Οὐεργίνιος, τὸ δὲ εὐώνυμον Σερουίλιος. ἰδόντες [h] δ' αὐτοὺς εὐτρεπεῖς ὄντας οἱ Τυρρηνοὶ πρὸς τὸν ἀγῶνα, σφόδρα ἐχάρησαν, [i] ὡς ἐνὶ τῷ τότε κινδύνῳ κατὰ νοῦν χωρήσαντι τὴν Ῥωμαίων καθελοῦντες ἀρχήν, εἰδότες ὅτι πᾶν ὅσον ἦν κράτιστον στρατιωτικὸν αὐτῶν, εἰς τὸν ἀγῶνα ἐκεῖνον ὥρμητο, καὶ δι' ἐλπίδος ἔχοντες, ἐν ᾗ πολὺ τὸ κοῦφον ἦν, ῥᾳδίως αὐτῶν κρατήσειν, ἐπειδὴ τὴν μετὰ Μηνηνίου δύναμιν ἐν δυσχωρίαις παραταξαμένην σφίσιν ἐνίκησαν. γενομένης δὲ ἰσχυρᾶς καὶ πολυχρονίου μάχης, πολλοὺς μὲν ἀποκτείναντες Ῥωμαίων, πολλῷ δὲ ἔτι πλείονας τῶν σφετέρων ἀποβαλόντες, [k] ἀνεχώρουν ἐπὶ τὸν χάρακα. ὁ μὲν οὖν Οὐεργίνιος τὸ δεξιὸν κέρας ἔχων, οὐκ εἴα διώκειν τοὺς σφετέρους, ἀλλ' ἐπὶ τῷ κατορθώματι [l] μένειν· ὁ δὲ Σερουίλιος ὁ τεταγμένος ἐπὶ θατέρου κέρως, ἐδίωκε τοὺς καθ' ἑαυτὸν, ἑπόμενος [m] μέχρι πολλοῦ. ὡς δὲ ἐν τοῖς μετεώροις ἐγένετο, ὑποστρέψαντες οἱ Τυρρηνοί, καὶ τῶν ἐκ τοῦ χάρακος ἐπιβοηθησάντων, ἐνσείουσιν αὐτοῖς. οἱ δὲ ὀλίγον τινὰ δεξάμενοι χρόνον, ἐγκλίνουσι τὰ νῶτα, καὶ κατὰ τοῦ λόφου διωκόμενοι, σποράδες ἀπώλλυντο. μαθὼν δὲ Οὐεργίνιος ἐν οἵαις ἦν τύχαις ἡ τὸ ἀριστερὸν κέρας κατέχουσα στρατιά, πᾶσαν ἔχων τὴν δύναμιν ἐν τάξει, πλαγίαν ἦγε διὰ τοῦ ὄρους ὁδόν. γενόμενος δὲ κατὰ νώτου τῶν διωκόντων τοὺς σφετέρους, μέρος μέν τι ταύτῃ καταλείπει τῆς στρατιᾶς, κωλύσεως ἕνεκεν τῶν ἐκ τοῦ χάρακος ἐπιβοηθησόντων· τὸ δὲ λοιπὸν αὐτὸς ἄγων ἐπεφέρετο τοῖς πολεμίοις. [n] ἐν δὴ τούτῳ καὶ οἱ μετὰ τοῦ Σερουιλίου [o] θαρρήσαντες τῇ παρουσίᾳ τῶν σφετέρων, ὑποστρέφουσί τε καὶ καταστάντες [p] ἐμάχοντο. κυκλωθέντες δὲ ὑπ' ἀμφοῖν οἱ Τυρρηνοί, καὶ οὔτε πρόσω διεκπορευθῆναι δυνάμενοι, διὰ τοὺς ὁμόσε χωροῦν-
585 τας, οὔτε ὀπίσω φεύγειν ἐπὶ τὸν χάρακα, διὰ τοὺς κατόπιν ἐπιόντας, [q] ἀτυχῶς οἱ πλείους κατεκόπησαν. γενομένης δὲ οἰκτρᾶς νίκης περὶ τοὺς Ῥωμαίους, καὶ οὐ παντάπασιν

opus eſſet, id in publicum conferrent: pretiumque juſtum ſtatuerunt. His igitur atque multis aliis iſtiuſmodi artibus pauperum injurias repreſſerunt, animoſque iterum ad belli apparatum converterunt.

Per. Jul. 4240. *Ante Chr.* 474. *Olymp.* 76 2/3 *U.C. Cat.* 278. *Var.* 280.

XXVI. § Quum autem externi commeatus tardius afferrentur, & omnia domeſtica cibaria abſumpta eſſent, nec ullo alio modo malum vitari poſſet, ſed alterutrum neceſſario eſſet illis faciendum; aut totis viribus periclitandum, ut hoſtes ex agro Rom. expellerent; aut fame & ſeditione abſumptis pereundum, ſi intra muros ſe continerent: levius malum eligentes, ſtatuerunt ſe externis hoſtium periculis objicere. Itaque, eductis ex urbe copiis, circa mediam noctem flumen ratibus trajecerunt; &, antequam dies clara illuceſceret, prope hoſtes caſtra poſuerunt. poſtridie vero progreſſi, exercitum ad pugnam inſtruxerunt. dextrum autem cornu à Virginio, lævum à Servilio ducebatur. Hetruſci vero, quum eos ad prælium paratos vidiſſent, vehementer lætati ſunt: quaſi, ſi ipſis unum illud certamen ex animi ſententia ſucceſſiſſet, imperium Romanum everſuri eſſent, quod ſcirent totum imperii robur militare ad id certamen veniſſe, & ſpem concepiſſent valde vanam, ſe facile victoriam ab illis reportaturos, quod Menenii copias in loco anguſto ac iniquo ſecum congreſſas viciſſent. Commiſſo igitur acri & diuturno prælio, multis Romanis cæſis, ſed longe pluribus de ſuis amiſſis, ſe in caſtra recipiebant. Virginius vero, qui dextrum cornu ducebat, ſuos ulterius hoſtem inſequi non ſinebat; ſed eos hortabatur ut præſenti ſucceſſu contenti eſſent: at Servilius, alteri cornu præfectus, cum ſuis eos qui ſibi erant oppoſiti longe eſt inſequutus. ut vero ad loca acclivia ventum eſt, Hetruſci converſi, ſuccurrente & caſtrorum præſidio, impreſſionem in eos fecerunt. illi, quum aliquantiſper eorum impetum ſuſtinuiſſent, terga verterunt; &, quum per declivia hoſtis eos perſequeretur, disjecti paſſim cædebantur. Ubi vero Virginius cognovit caſum exercitus qui in lævo cornu erat, omnes copias acie inſtructa per montem tranſverſo itinere duxit. Quum autem à tergo hoſtium ſuos inſequentium veniſſet, partem exercitus ibi reliquit, ut prohiberet, ne qui è caſtris ad ſuppetias ſuis ferendas erumperent; at cum reliquis copiis ipſe hoſtes invaſit. Interea & Serviliani, reſumptis animis ob ſuorum adventum, convertunt ſe, & repreſſa fuga pugnant. Hetruſci vero, ab utriſque circumventi, quum neque ulterius poſſent perrumpere ob oppoſitam aciem, neque retro in caſtra fugere ob eos à quibus à tergo urgebantur, plerique miſere contrucidati ſunt. Quum autem Romani miſerandam victoriam adepti fuiſſent, & prælium parum

a Illud τιμὴν additum è *Cod. Rom.* atque agnoſcit etiam *Lapi* verſio. Verum totam periodum, quæ male ſe habet, hoc modo reſtituendam cenſet *Port.* τοιούτοις συνεχόμενοι κακοῖς οἱ ὕπατοι τούς τε συνωνησομένους σῖτον ἐκ τῶν συνέγγυς τόπων μετὰ πολλῶν χρημάτων ἔπεμψαν, καὶ τὸν ἐν ταῖς οἰκίαις ἔταξαν εἰς τὸ δημόσιον ἀναφέρειν τοὺς εἰς τὸν ἑαυτῶν βίον πλείονα τοῦ μετρίου παρατεθειμένους, ὁρίσαντες ἀποχρῶσαν τιμήν. ταῦτα &c. *b* Legendum eſſe ἐπιστροφὴν contendit *Steph.* *c* Proculdubio particula δὴ deſideratur. *Port.* In *Cod. Vat.* ἐπεὶ δ' αἱ μέν. *Lapus* legit ἐπειδὴ γὰρ, *poſtquam enim.* *d* Δυεῖν θάτερον *Vat.* *e* Δεινοῖς pro κακοῖς in *Cod. Vat.* *f* Προσελθόντες in *Ed. Steph.* *g* Ἔταξαν ὡς εἰς μάχην *Vat.* *h* Ita in *Vat.* & *Lapi Cod.* δὲ omittit *Ed. Steph.* *i* Ὡς ἐν τῷ τότε *Vat.* *k* Ἀνεχώρουν βάδην εἰς τὸν *Vat.* *l* Vel ἠξίου vel ἐκέλευε aut ſimile verbum deſideratur poſt μένειν. nam ab illo εἴα commode regi nequit. *Port.* *m* Ἄχρι πολλοῦ *Vat.* *n* Ἐν δὲ τούτῳ *Vat.* *o* Θαρσήσαντες *Vat.* *p* Nota diſſimili tempore ὑποστρέφουσι & ἐμάχοντο: cum regula poſtulat ὑποστρέφουσι & μάχονται, vel ὑπέστρεφον & ἐμάχοντο. *Sylb.* *q* Οὐκ ἀνάνδρως, ἀτυχῶς δ' οἱ πλείους κατεκόπησαν *Vat.* quo modo in *Lapi Cod.* nam vertit, *non ignave ſed infeliciter pars eorum major trucidata eſt.*

a Illa

Per. Jul. 4240. *Ante Chr.* 474. *Olymp.* 76 $\frac{2}{3}$. *U. C.* *Cat.* 278. *Var.* 280.

parum lætum exitum habuiſſet, conſules, caſtris ante cæſorum cadavera poſitis, ſequentem noctem ibi tranſegerunt. At Hetruſci qui Janiculum montem tenebant, quum nulla auxilia domo venirent, id caſtellum relinquere decreverunt: & noctu motis caſtris Vejos profecti ſunt, quæ urbs Hetruſcarum erat ipſis proxima. Romani vero, caſtris eorum potiti, diripuerunt omnia impedimenta, quæ ibi fuerant relicta, quod in fuga portari non potuiſſent, multoſque ſaucios ceperunt, alios in tentoriis relictos, alios paſſim toto itinere ſtratos. Quidam enim patriæ deſiderio *ceteros ſequi* enitebantur, & ſupra vires ſequendo *dolores* perferebant; deinde quum membra eorum gravarentur, ſemimortui in terram decidebant: quos Romani equites longius progreſſi ſuſceperunt; &, quum nulli amplius apparerent hoſtes, dirutis illius caſtelli munitionibus, cum ſpoliis in urbem redierunt, allatis cadaveribus eorum qui in prælio ceciderant, miſerabile toti civitati ſpectaculum, tam ob numerum quam ob virtutem eorum qui interierant. quare populus nec lætari voluit, quaſi re feliciter geſta, nec lugere, quaſi ingens & inſanabilis clades eſſet accepta. Senatus tamen diis ſupplicationes neceſſarias decrevit, at conſulibus triumphi honorem ob partam victoriam negarunt. Paucis poſt diebus urbs variis commeatibus eſt repleta, quia & legati à rep. miſſi, & frumentarii negotiatores magnam vim frumenti in urbem importarunt; ita ut omnes priſtina annonæ vilitate denuo frui cœperint.

XXVII. ¶ His autem bellis externis finitis, ſeditio civilis, tribunis plebem rurſus turbantibus, iterum eſt accenſa. Ac cæteras quidem eorum civiles actiones patricii, unicuique ſe opponentes, diſſiparunt: at accuſationem Menenii, qui ſuperiore anno conſul fuerat, impedire non potuerunt, licet multum enixi fuiſſent: ſed ei duo tribuni, Q. Conſidius & T. Genucius, diem dixerunt, juſſuſque rationem reddere belli nec feliciter nec honeſte adminiſtrati, præcipue vero ob Fabiorum cladem & Cremeræ expugnationem accuſatus, populi judicio comitiis tributis ferme omnium ſuffragiis damnatus eſt; quamvis eſſet filius illius Menenii Agrippæ, qui plebem ex fuga in urbem reduxerat, eamque patriciis reconciliarat, quem defunctum ſenatus publicis impenſis magnificentiſſimo funere decorarat, quem etiam matronæ Rom. per integrum annum luxerant, purpura auroque depoſito. Qui tamen eum damnarunt, haud capite litem æſtimarunt, ſed pecunia; quæ, ſi cum noſtri ſeculi moribus ac vita conferatur, ridicula videatur: ſed illius hominibus, qui ſuis manibus victum neceſſarium ſibi quærebant, præcipue vero illi viro cui pro patrimonio paupertas fuerat relicta, nimia & gravis erat; duo aſſium millia. as au-

Menenius ob rem male geſtam damnatus.

ἀτυχὲς τέλος εἰληφότος τοῦ ἀγῶνος, οἱ μὲν ὕπατοι πρὸ τῶν νεκρῶν καταστρατοπεδευσάμενοι, τὴν ἐπιοῦσαν νύκτα ηὐλίσαντο· οἱ δὲ κατέχοντες τὸ Ἰάνικλον Τυρρηνοί, ἐπειδὴ οὐδεμία παρὰ τῶν οἴκοθεν ἤρχετο ἐπικουρία, καταλιπεῖν ἔκριναν τὸ φρούριον· καὶ ἀναστρατοπεδεύσαντες νυκτός, ἀπῆραν εἰς τὴν Οὐιεντανῶν πόλιν ἐγγυτάτω σφίσι τῶν Τυρρηνίδων πόλεων κειμένην. τοῦ δὲ χάρακος αὐτῶν οἱ Ῥωμαῖοι κρατήσαντες, τά τε χρήματα διαρπάζουσιν ὅσα ὑπελείποντο ἀδύνατα ὄντα ἐν φυγῇ φέρεσθαι, καὶ τραυματίας λαμβάνουσι πολλούς, τοὺς μὲν [a] ἐν ταῖς σκηναῖς ἀπολειφθέντας, τοὺς δὲ ἀνὰ τὴν ὁδὸν ἅπασαν ἐστρωμένους. ἀντείχοντο γάρ τινες γλιχόμενοι τῆς οἴκαδε ὁδοῦ, καὶ διεκαρτέρουν παρὰ δύναμιν ἀκολουθοῦντες· εἶτα, βαρυνομένων αὐτοῖς τῶν μελῶν, ἡμιθνῆτες κατέρρεον ἐπὶ τὴν γῆν· οὓς οἱ τῶν Ῥωμαίων ἱππεῖς ἐπὶ πολὺ τῆς ὁδοῦ προελθόντες ἀνείλοντο· καὶ, ἐπειδὴ οὐδὲν ἔτι πολέμιον ἦν, καθελόντες τὸ φρούριον καὶ τὰ λάφυρα ἄγοντες, ἧκον εἰς τὴν πόλιν, τὰ σώματα τῶν ἐν τῇ μάχῃ τελευτησάντων κομίσαντες, οἰκτρὰν ὄψιν ἅπασι τοῖς πολίταις διὰ πλῆθός τε καὶ [b] τὴν ἀρετὴν τῶν ἀπολομένων. ὥστε ὁ μὲν δῆμος οὔτε ἑορτάζειν, ὡς καλὸν ἀγῶνα κατορθώσας, ἠξίου, οὔτε πενθεῖν ὡς ἐπὶ μεγάλῃ καὶ ἀνηκέστῳ συμφορᾷ. ἡ δὲ βουλὴ τοῖς μὲν θεοῖς [c] τὰς ἀναγκαίας ἐψηφίσατο θυσίας, τὴν δὲ ἐπινίκιον τοῦ θριάμβου πομπὴν οὐκ ἐπέτρεψε ποιήσασθαι [d] τοῖς ὑπάτοις. μετ' οὐ πολλὰς δὲ ἡμέρας ἀγορᾶς ἐπλήσθη παντοδαπῆς ἡ πόλις, τῶν τε δημοσίᾳ πεμφθέντων, καὶ τῶν εἰωθότων ἐμπορεύεσθαι πολὺν εἰσαγαγόντων σῖτον· ὥστε ἐν τῇ προτέρᾳ [e] πάντας εὐετηρείᾳ γενέσθαι.

Καταλυθέντων δὲ [f] τῶνδε τῶν ὑπαιθρίων πολέμων, ἡ πολιτικὴ στάσις αὖθις ἀνεκαίετο, τῶν δημάρχων πάλιν ταραττόντων τὸ πλῆθος. καὶ τὰ μὲν ἄλλα πολιτεύματα διεσκέδασαν αὐτῶν ἀντιταττόμενοι πρὸς ἕκαστον οἱ πατρίκιοι· τὴν δὲ κατὰ Μενηνίου δίκην τοῦ νεωστὶ ὑπατεύσαντος, καίτοι πολλὰ πραγματευθέντες, ἀδύνατοι ἐγένοντο διαλῦσαι· ἀλλ' ὑπαχθεὶς ὁ ἀνὴρ εἰς δίκην [g] ὑπὸ τῶν δυοῖν δημάρχων, Κοΐντου [h] Κοϊντιλίου καὶ Τίτου Γενυκίου, καὶ λόγον ἀπαιτούμενος τῆς στρατηγίας τοῦ πολέμου τέλος οὔτε εὐτυχὲς οὔτε εὐπρεπὲς λαβούσης, μάλιστα δὲ διαβαλλόμενος ἐπὶ τῷ Φαβίων ὀλέθρῳ, καὶ τῇ Κρεμέρας ἁλώσει, δικάζοντος τοῦ δημοτικοῦ ὄχλου κατὰ φυλάς, οὐ παρ' ὀλίγας ψήφους [i] ὤφειλεν, υἱὸς ὢν Ἀγρίππα Μενηνίου τοῦ καταγαγόντος ἐκ τῆς φυγῆς τὸν δῆμον, καὶ διαλλάξαντος πρὸς τοὺς πατρικίους, ὃν 586
ἀποθανόντα ἡ βουλὴ ἐκ τῶν δημοσίων χρημάτων λαμπροτάταις ἐκόσμησε ταφαῖς, αἱ δὲ γυναῖκες αἱ Ῥωμαίων ἐνιαύσιον ἐπένθησαν χρόνον, πορφύραν καὶ χρυσὸν ἀποθέμεναι. οὐ μέντοι [k] θανάτῳ γε [l] αὐτὸν οἱ καταδικασάμενοι ἐτίμησαν, ἀλλ' ἐκτίσματος, ὃ πρὸς μὲν τοὺς νῦν ἐξεταζόμενον βίους, γέλωτος ἂν ἄξιον φανεῖν, τοῖς δὲ τότε ἀνθρώποις, αὐτουργοῖς οὖσι καὶ πρὸς αὐτὰ τὰ ἀναγκαῖα ζῶσι, μάλιστα δὲ ἐκείνῳ τῷ ἀνδρὶ πενίαν κληρονομήσαντι παρὰ τοῦ πατρός, [m] ἀφυὲς ἦν καὶ βαρύ, δισχιλίων

a Illa ἐν ταῖς σκηναῖς addita ſunt in *Cod. Vat.* à manu recentiori. *b* Non agnoſcit *Vat.* *c* Τὰς ἀναγκαίους *Vat.* *d* Τοῖς αὐτοῖς *Vat.* *e* Si malis neutrum πάντα, per me licet. *Sylb.* *f* Omittit *Vat.* *g* Ὑπὸ τῶν δυεῖν *Vat.* *h* Pro Κοϊντιλίου & *Lapus* & *Gelenius* cum *Sigonio* legunt Κονσιδίου ex *Livio*. In *Cod. Vat.* Κοϊντίου. *i* Rectius in *Cod. Vat.* ὦφλεν, quod *Sylburgio* placuiſſe video. *k* Optime in *Cod. Vat.* θανάτου, eodem ſcilicet caſu cum ἐκτίσματος, eademque ſtructura quæ mox repetitur p. 561. v. 17. *l* Αὐτοῦ *Vat.* *m* *Heſychius* ἀφυὲς interpretatur δυσχερές: quod mire huic loco convenit. Alioqui ὑπερφυὲς [quod diſplicuit *Sylburgio* æque ac ἀφυὲς] cenſerem legendum; vel ἀφελὲς, quam vocem Græci grammatici interpretantur μέγα. *Caſaub.* In *Cod. Vat.* ἀφ' ἧς.

λίων ἀριθμὸς ἀσσαρίων. ἦν δὲ ἀσσάριον, χάλκεον νόμισμα, βάρος λιτριαῖον. ὥστε τὸ σύμπαν ὄφλημα, [a] ταλάντων ἑκκαίδεκα εἰς ὁλκὴν χαλκοῦ γενέσθαι. καὶ τοῦτο [b] ἐπίφθονον ἐφάνη τοῖς τότε ἀνθρώποις· καὶ ἐπανορθώσασθαι βουλόμενοι [c] αὐτοὶ, τὰς μὲν χρηματικὰς ἔπαυσαν ζημίας, μετήνεγκαν δὲ εἰς προβάτων ἐκτίσματα καὶ βοῶν, τάξαντες καὶ τούτων ἀριθμὸν ταῖς ὕστερον ἐσομέναις ὑπὸ τῶν ἀρχόντων τοῖς ἰδιώταις [d] ἐπιβουλαῖς. ἐκ δὲ τῆς Μεννίου καταδίκης ἀφορμὴν αὖθις εἰληφότες οἱ πατρίκιοι τῆς πρὸς τὸ δημοτικὸν ὀργῆς, καὶ οὔτε τὴν κληρουχίαν ἐπέτρεπον ἔτι αὐτῷ ποιεῖσθαι, οὔτε ἄλλο ἐβούλοντο ἐνδιδόναι μαλακὸν οὐδέν. μετ' οὐ πολὺ δὲ καὶ τῷ δήμῳ μετέμελε τῶν δεδικασμένων, ἐπειδὴ τὴν τελευτὴν τοῦ ἀνδρὸς ἐπύθετο· οὐδὲ γὰρ εἰς ἀνθρώπων ἔτι συνῆλθεν ὁμιλίας, οὐδὲ ἐν δημοσίῳ τινὶ πρὸς οὐδενὸς ὤφθη τόπῳ. ἐξὸν τε αὐτῷ τὴν ζημίαν ἐκτίσαντι μηδενὸς ἀπελαύνεσθαι τῶν κοινῶν· ἕτοιμοι γὰρ ἦσαν οὐκ ὀλίγοι τῶν ἐπιτηδείων αὐτοῦ τὴν καταδίκην ἀπαριθμεῖν· οὐκ ἠξίωσεν, ἀλλὰ θανάτου τὴν συμφορὰν τιμησάμενος, οἴκοι μένων καὶ οὐδένα προσιέμενος, ὑπό τε ἀθυμίας καὶ σίτων [e] ἐποχῆς μαρανθεὶς, ἀπέστη τοῦ βίου. καὶ τὰ μὲν ἐν τούτῳ πραχθέντα τῷ ἐνιαυτῷ τοιάδε ἦν.

Ποπλίου δὲ Οὐαλερίου Ποπλικόλα καὶ Γαΐου Ναυτίου παραλαβόντων τὴν ἀρχὴν, ἕτερος ἀνὴρ πάλιν τῶν πατρικίων [f] Σερούιος Σερουίλιος, ὁ τῷ παρελθόντι ὑπατεύσας ἔτει, μετ' οὐ πολὺν ἢ τὴν ἀρχὴν ἀποθέσθαι χρόνον, εἰς τὸν ὑπὲρ τῆς ψυχῆς ἀγῶνα ἤχθη. οἱ δὲ προθέντες αὐτῷ τὴν ἐν τῷ δήμῳ δίκην, δύο τῶν δημάρχων ἦσαν, [g] Λεύκιος Καιδίκιος καὶ Τίτος Στάτιος, οὐκ [h] ἀδικήματος, ἀλλὰ τύχης ἀπαιτοῦντες λόγον, ὅτι, κατὰ τὴν πρὸς Τυρρηνοὺς μάχην ὠσάμενος ἐπὶ τὸν χάρακα τῶν πολεμίων ὁ ἀνὴρ θρασύτερον μᾶλλον ἢ φρονιμώτερον, ἐδιώχθη τε ὑπὸ τῶν ἔνδον ἀθρόον ἐπεξελθόντων, καὶ τὴν κρατίστην νεότητα ἀπέβαλεν. οὗτος ὁ ἀγὼν ἁπάντων ἐφάνη τοῖς πατρικίοις ἀγώνων βαρύτατος. ἠγανάκτουν τε συνιόντες πρὸς ἀλλήλους, καὶ δεινὸν ἐποιοῦντο, εἰς τὰς εὐτολμίας τῶν στρατηγῶν, καὶ τὸ μηδένα κίνδυνον ὀκνεῖν, ἐὰν ἐναντιωθῇ ταῖς ἐπιβολαῖς
587 αὐτῶν τὸ δαιμόνιον, εἰς κατηγορίαν ἄξουσιν οἱ μὴ στάντες παρὰ τὰ δεινὰ, δειλίας τε καὶ ὄκνου· [i] καὶ τῷ μηθὲν ἔτι καινουργεῖν τοὺς ἡγεμόνας σφῶν, [k] ἐλευθερία τε ἀπόλλυται, καὶ ἡγεμονία καταλύεται· [l] τοὺς τοιούτους ἀγῶνας αἰτίους ἔσεσθαι κατὰ τὸ εἰκὸς ἐλογίζοντο· παρακλήσει τε πολλῇ ἐχρῶντο τῶν δημοτικῶν μὴ καταγνῶναι τοῦ ἀνδρὸς τὴν δίκην, διδάσκοντες ὡς μεγάλα βλάψουσι τὴν πόλιν ἐπὶ ταῖς ἀτυχίαις τοὺς στρατηγοὺς ζημιοῦντες. ἐπεὶ δὲ ὁ τοῦ ἀγῶνος ἐνέστη χρόνος, παρελθὼν εἷς τῶν δημάρχων κατηγόρησε τοῦ ἀνδρὸς [m] Λεύκιος Καιδίκιος, ὅτι δι' ἀφροσύνην τε καὶ τοῦ στρατηγεῖν ἀπειρίαν, εἰς πρόδηλον ὄλεθρον ἄγων τὰς δυνάμεις,

tem numus erat æreus, libralis. ita ut tota mulcta pondere ſuo ſexdecim talenta æris conficeret. Idque eo ſeculo invidioſum videbatur: quem morem quum ipſi vellent corrigere, pecuniarias mulctas abrogarunt, eaſque ad ovium atque boum mulctas tranſtulerunt; ſtatuto etiam horum certo numero in mulctis, quas magiſtratus in poſterum privatis hominibus eſſent irrogaturi. Ob hanc autem Menenii damnationem, patricii rurſus arrepta occaſione contra plebem exaſperati ſunt, nec amplius agrum ei dividi permittebant, nec ulla alia in re molliter ei cedere volebant. Sed non multo poſt ipſam quoque plebem ejus pœnituit, ubi illius viri obitum cognovit. nec enim hominum congreſſus amplius frequentavit, nec in ullo publico loco à quoquam eſt conſpectus. &, quum poſſet perſoluta mulcta à nullis publicis muneribus arceri, (non pauci enim ejus neceſſarii mulctæ pecuniam numerare parati erant) hoc facere noluit: ſed quum eam calamitatem morte æſtimaſſet, domi ſe continens, & neminem admittens, mœrore & inedia contabefactus, vita exceſſit. Atque hæc quidem hoc anno ſunt geſta.

Per. Jul. 4240. *Ante Chr.* 474. *Olymp.* 76. $\frac{2}{3}$. *V. C.* *Cat.* 278. *Var.* 280

¶ P. Valerio Poplicola & C. Nautio coſſ. XXVIII.

Per. Jul. 4241. *Ante Chr.* 473. *Olymp.* 76 $\frac{3}{4}$. *V. C.* *Cat.* 279. *Var.* 281. *P. Valerio & C. Nautio coſſ. Sp. Servilius à tribunis accuſ.*

rurſus alius vir ordinis patricii, Sp. Servilius, qui ſuperiore anno conſul fuerat, non multo poſt depoſitum magiſtratum, reus capitis actus eſt. Duo autem tribuni, Lucius Cædicius & T. Statius, ei diem dixerunt, ut ad cauſſam dicendam apud plebem veniret, non alicujus delicti ſed infortunii rationem exigentes; quod, quum in prælio contra Hetruſcos audacius quam prudentius ad hoſtium caſtra proceſſiſſet, ab iis qui in caſtris erant, ſtipato agmine irruptione facta, repulſus fuiſſet, & lectiſſimam juventutem amiſiſſet. * Hoc viri periculum patriciis omnium periculorum graviſſimum eſt viſum. & coëuntes inter ſe indignabantur, remque non ferendam dicebant, ſi ducum audaciam & fortitudinem (numine conſiliis eorum adverſante) ii, qui ipſis periculis non interfuiſſent, accuſarent ignaviæ & pigritiæ: atq; cohibita in poſterum ſuorum ducum audacia in novis ſtratagematis excogitandis, libertatem interituram, imperiumque everſum iri dicebant. hæc autem pericula, veriſimili ratione adducti, horum malorum cauſſam fore exiſtimabant. Quare, plebem deprecabantur ne damnaret hominem; docentes fore ut magna reip. detrimenta afferrent, ſi ob infortunia duces mulctarent. Quum autem dies judicii veniſſet, L. Cædicius, unus de tribunis, progreſſus in medium, hominem accuſavit, quod ob ſuam dementiam & artis imperatoriæ imperitiam, copiis in manifeſtum exitium ductis, robur &

a Ait duo aſſium millia pendere talenta 16. Talentum videlicet intelligit, quod libras CXXV. pondo valebat. Vide *Heſychium* & *Suidam*. Rem nunc expende, & vide an ſexdecim talenta tantundem valeant quantum duo aſſium libralium millia. Ergo ſi duo millia dividemus per 125. emergent 16. Viden' ut ſine cauſſa torſerint ſe hoc loco tot eruditi viri? *Caſaub.* *b* Tamen hoc non erat mulcta maxima: quæ fuit aſſium 3020. Vide *Feſtum*. *Caſaub.* *c* Et αὐτοὶ retineri poteſt, & αὐτὸ admitti. *Sylb.* Αὐτὸ in *Cod. Vat.* *d* Verior lectio ἐπιβολαῖς, *mulctis*, ut apud *Harpocrat.* & *Suidam*: quam in verſione ſequuti ſumus, & non infeliciter expreſſit *Gelenius*, hiſce verbis; *taxato numero ultra quem non liceret magiſtratui à privatis mulctam exigere.* Si quis ἐπιβουλαῖς malit, cum *Porto* vertendum; *horum quoque ſtatuto certo numero, ne magiſtratus in poſterum futuri privatis hominibus inſidiarentur.* *e* Aptius ἀποχῆς, *abſtinentia*. *Sylb.* *f* Ita etiam in *Lapi Cod.* ut ſupra p. 558. v. 18. *Gelenius* ex *Livio* & *Caſſiodoro* Spurium prænominat. *Diodorus* vocat Cajum Servilium Structum. *Sylb.* Σερούιος Ἐρούιος *Vat.* *g* Λεύκιος Δίκιος *Vat.* *h* Perperam in *Ed. Steph.* ἀδικήματι. *i* Καὶ τοῦ μηθὲν in *Codd. Rom.* & *Vat.* *k* Rectius in *Rom. Cod.* ἐλευθερίαν τε ἀπόλλυσθαι καὶ ἡγεμονίαν καταλύεσθαι. *Sylb.* *l* *Lapus* hic addidit τούτων τε, *hujuſque cauſſam fore hæc certamina* &c. *Sylb.* Τοὺς δὲ τοιούτους malit *Port.* *m* Λεύκιος Δίκιος *Vat.* * Hoc certamen &c. *Lapus.* Ea actio &c. *Gelen.*

Per. Jul. 4241.
Ante Chr. 473.
Olymp. 76 ¾.
V. C. Cat. 279. Var. 281.

& florem populi Rom. amiſiſſet:dixitque,niſi illud malum à collega celeriter fuiſſet cognitum, & niſi magna feſtinatione cum copiis profectus hoſtes repuliſſet atque ſuos ſervaſſet, nihil prohibiturum fuiſſe quin totus alter exercitus deleretur, atque in poſterum reſp. dimidium virium pro duplo haberet. His dictis, teſtes produxit centuriones quotquot erant ſuperſtites,& nonnullos alios milites, qui, abolere cupientes illius ſuæ cladis & fugæ ignominiam, prælii infelicem eventum duci ſuo aſcribebant. Poſtea magnam movens commiſerationem ob militum in eo prælio tunc defunctorum cladem, & malo exaggerato, multiſque aliis verbis, (quæ, in communem patriciorum invidiam dicta, homines *pro reo* deprecaturos deterritura erant) cum magna contemptione effuſis, reo dicendi poteſtatem fecit.

XXIX. ¶ Servilius igitur, accepta cauſſæ dictione, ſic ſuam defenſionem eſt exorſus: "Si in judicium me vocaſtis, Quirites, & imperii rationem à me repoſcitis, paratus ſum cauſſam dicere: ſin ad ſupplicium veſtro judicio jam decretum, & nihilo meliore conditione futurus ſum probata mea innocentia, jam nunc arreptum hocce corpus veſtro arbitratu tractate. Mihi enim ſatius eſt mori, quam conceſſa mihi cauſſæ dictione vobis nihil perſuadere poſſe. Videbor enim merito pati quicquid de me ſtatueritis. veſtra quoque culpa erit minor, ſi negata mihi poteſtate, dum incertum adhuc eſt an aliquid in vos deliquerim, veſtræ *in me* iræ indulſeritis. Veſtra autem voluntas ex ipſa attentione mihi manifeſta erit, ex tumultu & ſilentio conjecturam ducenti, utrum me ad ſupplicium an ad judicium vocaritis." His dictis conticuit. Facto autem ſilentio, plurimiſque acclamantibus,ut bono eſſet animo & quicquid vellet diceret, ſuſcepta oratione, ſic denuo eſt loquutus: "Si igitur, Quirites, vobis judicibus, non autem inimicis utar, ſpero me facile probaturum, me nullam injuriam vobis feciſſe. Ducam autem meæ orationis exordia ab iis quæ vobis omnibus ſunt nota. Ego creatus fui conſul cum optimo Virginio, quo tempore Hetruſci, colle urbi imminente communito, totum agrum Rom. in ſua poteſtate habebant, & ſperabant ſe brevi veſtrum imperium deleturos. In ipſa vero urbe ingens fames ac ſeditio erat, tantaque conſilii inopia,ut quid faciendum eſſet neſciretis. Cum igitur in tempora adeo iniqua, turbulenta, & formidanda incidiſſem, hoſtes ope collegæ duobus præliis vici, eoſque relicto præſidio diſcedere coëgi: atque brevi famem ſedavi,foris ingenti commeatuum copia repletis; & ſucceſſoribus meis agrum armis hoſtilibus vacuum tradidi, & civitatē omnibus morbis

ἀπώλεσε τῆς πόλεως τὴν κρατίστην ἀκμήν, καὶ εἰ μὴ ταχεῖα τοῦ κακοῦ γνῶσις ἐγένετο τῷ συνυπάτῳ, καὶ κατὰ σπουδὴν ἄγων τὰς δυνάμεις τούς τε πολεμίους ἀνέστειλε, καὶ τοὺς σφετέρους [a] ἔσωσε, μηδὲν ἂν γενέσθαι τὸ κωλῦσαν ἅπασαν ἀπολωλέναι τὴν ἑτέραν δύναμιν, καὶ τὸ λοιπὸν ἡμίσειαν ἀντὶ διπλασίας εἶναι τὴν πόλιν. τοιαῦτα εἰπὼν, μάρτυρας [b] ἐπήγαγε λοχαγούς τε ὅσοι περιῆσαν, καὶ τῶν ἄλλων στρατιωτῶν τινας, οἳ τὸ ἑαυτῶν αἶσχος ἐπὶ τῇ τότε ἥττῃ τε καὶ φυγῇ ζητοῦντες ἀπολύσασθαι, τὸν στρατηγὸν ᾐτιῶντο τῆς [c] περὶ ἀγῶνα δυσποτμίας. ἔπειτα οἶκτον ἐπὶ τῇ συμφορᾷ τῶν τότε τεθνηκότων καταχεόμενος πολὺν, καὶ τὸ δεινὸν αὐξήσας, τά τε ἄλλα ὅσα εἰς φθόνον κοινῇ κατὰ τῶν πατρικίων λεγόμενα τοὺς μέλλοντας ὑπὲρ τοῦ ἀνδρὸς δεήσεσθαι ἀνείρξειν ἔμελλεν, ἐκ πολλῆς ὑπεροψίας διελθὼν, παρέδωκε τὸν λόγον.

Παραλαβὼν δὲ τὴν ἀπολογίαν ὁ [d] Σερουίλιος εἶπεν· "Εἰ μὲν ἐπὶ δίκην με κεκλήκατε, ὦ πολῖται, καὶ λόγον ἀπαιτεῖτε τῆς στρατηγίας, ἕτοιμός εἰμι [e] ἀπολογεῖσθαι· εἰ δὲ ἐπὶ τιμωρίαν κατεγνωσμένην, καὶ οὐδὲν ἔσται μοι πλέον ἀποδείξαντι ὡς οὐδὲν ὑμᾶς ἀδικῶ, λαβόντες τὸ σῶμα, ὅ,τι πάλαι βούλεσθε, χρῆσθε. ἐμοί τε γὰρ κρεῖττον [f] ἀποθανεῖν μᾶλλον, ἢ λόγου τυχόντι καὶ μὴ πείσαντι ὑμᾶς. δόξαιμι γὰρ σὺν δίκῃ πάσχειν, ὅ,τι ἂν μου καταγνῶτε. ὑμεῖς τε ἐν ἐλάττονι αἰτίᾳ ἔσεσθε, ἀφελόμενοί μου τὸν λόγον, [g] καὶ ἐν ᾧ καὶ εἴ τι ἀδικῶ ὑμᾶς, ἄδηλόν ἐστιν ἔτι, ταῖς ὀργαῖς χαρισάμενοι. ἔσται δέ μοι ἡ διάνοια ὑμῶν ἐκ τῆς ἀκροάσεως καταφανὴς, θορύβῳ τε καὶ ἡσυχίᾳ εἰκάζοντι, πότερον ἐπὶ τιμωρίαν, ἢ ἐπὶ δίκην κεκλήκατέ με". ταῦτα εἰπὼν, ἐπέσχε. σιγῆς δὲ γενομένης, καὶ τῶν πλείστων ἐμβοησάντων, θαρρεῖν τε καὶ ὅσα βούλεται λέγειν, παραλαβὼν τὸν λόγον πάλιν ἔλεξεν· "Ἀλλ' [h] εἰ δικασταῖς ὑμῖν, ὦ πολῖται, καὶ μὴ ἐχθροῖς χρήσομαι, ῥᾳδίως πείσειν ὑμᾶς οἴομαι ὅτι οὐδὲν ἀδικῶ. ποιήσομαι δὲ τὴν ἀρχὴν (588) τῶν λόγων ἐξ ὧν ἅπαντες ἴστε. ἐγὼ κατέστην ἐπὶ τὴν ἀρχὴν σὺν τῷ κρατίστῳ Οὐεργινίῳ, καθ' ὃν χρόνον ἐπιτειχίσαντες [i] ὑμῶν οἱ Τυῤῥηνοὶ τὸν ὑπὲρ τῆς πόλεως λόφον, πάσης ἐκράτουν τῆς ὑπαίθρου ἀρχῆς, καὶ ἐν ἐλπίδι ἦσαν τοῦ καταλύειν ὑμῶν τὴν ἀρχὴν ἐν τάχει. λιμὸς δὲ πολὺς ἦν ἐν τῇ πόλει καὶ στάσις, καὶ τοῦ τί χρὴ πράττειν ἀμηχανία. τοιούτοις δὴ καιροῖς ἐπιστὰς οὕτως ταραχώδεσι καὶ φοβεροῖς, τοὺς μὲν πολεμίους ἅμα τῷ συνάρχοντι ἐνίκησα διτταῖς μάχαις, καὶ ἠνάγκασα καταλιπόντας τὸ φρούριον ἀπελθεῖν· τὸν δὲ λιμὸν οὐκ εἰς μακρὰν ἔπαυσα, τροφῆς ἀφθόνου πληρώσας τὰς ἀγορὰς, καὶ τοῖς [k] μετ' αὐτὸν ὑπάτοις τήν τε [l] χώραν ὅπλων πολεμίων (παρέδωκα) ἐλευθέραν, καὶ τὴν πόλιν ὑγιῆ πάσης νόσου πολιτικῆς,

a Illud ἔσωσε in Cod. Vat. additum à manu recenti. b Ἐπηγάγετο Vat. c Περὶ τὸν ἀγῶνα Vat. d Σερούϊνος etiam hîc loci, ut & paullo infra (p. 563. v. 5.) in Cod. Vat. e Ἀπολογήσασθαι Vat. f Gelenius poſt ἀποθανεῖν addit οὕτω, ut notavit Sylb. In Vat. & Lapi Cod. κρεῖττον ἀκρίτῳ ἀποθανεῖν. g Ita plane in Cod. Vat. cui conſentit & Lapi verſio, *& in eo, in quo ſiquid vos læſi incertum eſt, iræ gratificantes*; atque etiam Cod. Rom. niſi quod particulam καὶ non agnoſcat. In Ed. Steph. καὶ ἐν ᾧ, καὶ εἴ τι ἀδικῶ ὑμᾶς, ἄδηλόν ἐστιν, ἐπὶ ταῖς ὀργαῖς χαρισάμενοι. ex quo hanc lectionem exſculpſiſſe videtur Portus, καὶ ἐν ᾧ, εἴ τι ἀδικῶ ὑμᾶς ἄδηλόν ἐστιν, ἐπὶ ταῖς ὀργαῖς καταχρησάμενοι: nam (ἐν ᾧ ἄδηλόν ἐστιν accipiens pro καὶ δι' ἐκεῖνο τὸ ἀδίκημα ἄδηλον) vertit, *meque incerti criminis reum (ſi modo ulla in re vos læſi) per iram necaveritis.* h Εἴτι Vat. i Ὑμῖν Τυῤῥηνοὶ in Cod. Vat. k Vel reciproce legendum μεθ' αὑτὸν, vel ſimplicius μετ' ἐμὲ, ut cum Rom. Cod. habet etiam Lapi verſio. l Sequens incluſum παρέδωκα è Cod. Rom. addidit Sylb. In Cod. Vat. χώραν παρέδωκα ὅπλων πολεμίων ἐλευθέραν.

Εἰ.

"πολιτικοῖς, [a] εἰς ἃς κατέβαλον αὐτὴν οἱ δημαγωγοῦντες. [b] τίνος οὖν ἀδικήματος ὑπεύθυνός εἰμι, εἰ μὴ τὸ νικᾶν τοὺς πολεμίους ἐστὶν ὑμᾶς ἀδικεῖν. εἰ δὲ ἀποθανεῖν τισι τῶν [c] στρατιωτῶν εὐτυχῶς ἀγωνιζομένοις συνέπεσεν, τί [d] Σερουίλιος τὸν δῆμον ἀδικεῖ; οὐ γὰρ δὴ θεῶν τις ἐγγυητὴς τοῖς στρατηγοῖς τῶν ἁπάντων ψυχῆς τῶν ἀγωνιουμένων γίνεται· οὐδὲ ἐπὶ διακειμένοις καὶ ῥητοῖς τὰς ἡγεμονίας παραλαμβάνομεν, ὥσθ' ἁπάντων κρατῆσαι τῶν πολεμίων, καὶ μηδένα τῶν ἰδίων ἀποβαλεῖν. τίς γὰρ ἂν ὑπομείνειεν, ἄνθρωπος ὤν, ἅπαντα καὶ τὰ τῆς γνώμης, καὶ τὰ τῆς τύχης εἰς ἑαυτὸν ἀναλαβεῖν; ἀλλὰ τὰ μεγάλα ἔργα μεγάλων ἀεὶ κινδύνων ὠνούμεθα. Καὶ οὐκ ἐμοὶ τοῦτο πρώτῳ πολεμίοις ὁμόσε χωρήσαντι συνέβη παθεῖν, ἅπασι δὲ, ὡς εἰπεῖν, ὅσοι μάχας παρακεκινδυνευμένας σὺν ἐλάττοσι ταῖς σφετέραις δυνάμεσι πρὸς μείζονας τὰς τῶν ἐχθρῶν ἐποιήσαντο. ἐδίωξαν γὰρ ἤδη τινὲς ἐχθροὺς, καὶ αὐτοὶ ἔφυγον· καὶ ἀπέκτεινάν τε τῶν ἐναντίων πολλοὺς, καὶ ἀπώλεσαν ἔτι πλείονας τῶν σφετέρων. ἐῶ γὰρ ὅτι πολλοὶ, καὶ τὸ παράπαν ἡττηθέντες, σὺν αἰσχύνῃ τε καὶ βλάβῃ μεγάλῃ ἀνέστρεψαν· ὧν οὐδεὶς τῆς τύχης [e] ἔδωκε δίκας. ἱκανὴ γὰρ ἡ συμφορά· καὶ τὸ μηδενὸς ἐπαίνου τυχεῖν [f] ὡς δεῖ, κἂν μηδὲν ἄλλο, μεγάλη τοῖς ἡγεμόσι καὶ χαλεπὴ ζημία. οὐ μὴν ἀλλ' ἔγωγε τοσούτου δέω λέγειν, ὃ πάντες οἱ μέτριοι δίκαιον εἶναι φήσουσιν, ὡς οὐ δεῖ με τύχης εὐθύνας ὑπέχειν· ὥστε εἰ καὶ μηδεὶς ἄλλος τοιόνδε ἀγῶνα ὑπέμεινεν εἰσελθεῖν, ἐγὼ μόνος οὐ παραιτοῦμαι, ἀλλὰ συγχωρῶ τὴν τύχην ἐξετάζεσθαι τὴν ἐμὴν οὐχ ἧττον τῆς [g] ἐμῆς″ γνώμης, ἐκεῖνο προειπών· ἐγὼ τὰς ἀνθρωπίνας πράξεις, τάς τε δυστυχεῖς καὶ
589 "τὰς εὐτυχεῖς, οὐκ ἐκ τῶν κατὰ μέρος ἔργων πολλῶν ὄντων καὶ ποικίλων ὁρῶ κρινομένας, ἀλλ' ἐκ τοῦ τέλους· καὶ ὅταν μὲν τοῦτο χωρήσῃ κατὰ νοῦν, [h] καὶ τὰ μεταξὺ πολλὰ ὄντα μὴ καθ' ἡδονὰς γένηται, οὐδὲν ἧττον [i] ἐπαινουμένας καὶ ζηλουμένας ὑπὸ πάντων ἀκούω, καὶ τῆς ἀγαθῆς νομιζομένας τύχης· ὅταν δὲ πονηρὰς [k] λάβῃ τελευτὰς, καὶ ἐὰν ἅπαντα τὰ πρὸ τοῦ τέλους ἐκ τοῦ κρείσσου γένηται, οὐ τῇ εὐδαίμονι τύχῃ τῶν πραξάντων ἀποδιδομένας, ἀλλὰ τῇ κακῇ. τοῦτον δὴ τὸν σκοπὸν [l] προελόντες αὐτοὶ, ἐξετάζετε καὶ τὴν ἐμὴν τύχην ἣ περὶ τοὺς πολέμους κέχρημαι. καὶ ἐὰν μὲν εὕρητε ἡττημένον με ὑπὸ τῶν πολεμίων, πονηρὰν καλεῖτέ μου τὴν τύχην· ἐὰν δὲ κεκρατηκότα τῶν ἐχθρῶν, ἀγαθήν. περὶ μὲν οὖν τῆς τύχης, οὐκ ἀγνοῶν ὅτι φορτικοὶ πάντες εἰσὶν οἱ περὶ αὐτῆς λέγοντες, ἔχων ἔτι πλείω λέγειν, παύσομαι. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τῆς γνώμης κατηγοροῦσί μου, προδοσίαν μὲν οὐ τολμῶντες [m] ἐπικαλεῖν, οὐδὲ ἀνανδρίαν, ἐφ' οἷς αἱ κατὰ τῶν ἄλλων

"civilibus liberam, in quos eam conjecerant, qui plebem ſuis concionibus ductabant. Cujus igitur criminis reus ſum? niſi forte hoſtes vincere in vos delinquere eſt. Quod ſi aliquibus militibus dimicantibus feliciter mori contigit, quanam in re Servilius remp. lædit? nec enim duces deum aliquem ſponſorem habent vitæ omnium eorum qui ſunt pugnaturi: nec certis conditionibus verbiſque conceptis imperia accipimus, ut omnes hoſtes devincamus, & nullos de noſtris amittamus. Quis enim mortalium omnes tam conſilii quam fortunæ eventus in ſe ipſum recipere auderet? ſed ſemper magna facinora magnis emimus periculis. ¶ Neque vero mihi primo cum hoſtibus congreſſo hoc accidit: ſed fere omnibus quotquot cum minore ſuorum manu cum majore hoſtium exercitu prælia committere ſunt auſi. Sæpe enim accidit, ut qui modo hoſtes perſequebantur, ipſi mox fugerent: & qui multos de hoſtibus occiderant, multo plures de ſuis amitterent. Non dicam enim multos & omnino victos magna clade accepta cum ignominia domum reverſos; quorum nemo pœnas infortunii dederit. ſatis enim *ad pœnam eſt* ipſa calamitas: nullamq; ut par erat laudem aſſequi, etiāſi nihil præterea accedat, ducibus magna & gravis eſt mulcta. Verumtamen tantum abeſt ut dicam (id quod omnes æqui *arbitri* juſtum eſſe dicent) me non debere mei infortunii rationem reddere, ut licet nullus alius tale certamen *ac periculum* ſubire auſus fuerit, ego ſolus hoc non detrectem; quinetiam meam fortunam non minus quam meum conſilium in diſquiſitionem venire patiar: ubi prius illud dixero; me humanarum actionum felicitatem infelicitatemve, non ex ſingulis rebus quæ geruntur, licet multæ & variæ ſint, ſed ex earum eventu judicari videre; & ſi is ex ſententia ſucceſſerit, licet interea multa fiant nobis parum grata, nihilominus tamen eas ab omnibus laudari, omneſque earum eſſe æmulos, & bonæ fortunæ eas aſcribi audire: quoties vero malus earum fuerit finis, quamvis omnia quæ finem præceſſerunt feliciter ſucceſſerint, tamen haud felicitati, ſed infelicitati eorum, qui eas geſſerunt, attribui. Huc igitur ſpectantes, meam quoque fortunam, qua in bellis ſum uſus, examinate. & ſi comperiatis me ab hoſtibus victum, meam fortunam malam vocate; ſed ſi illos à me victos comperiatis, bonam appellate. De fortuna igitur, quoniam omnes qui de ea verba faciunt moleſtos eſſe ſcio, quamvis plura poſſem præterea dicere, tamen nihil addam. ¶ Sed quia *accuſatores* conſilium quoque meum accuſant, proditionem quidem aut ignaviam appellare non audentes, ob quæ crimina alii duces fieri ſolent

Per. Jul. 4241 Ant. Chr. 473 Olymp. 76 3/4. V. C. Cat. 279 Var. 281.

XXX.

XXXI.

a Εἰς ἃς defendi poteſt, ut referatur ad νόσον: ſicut *Lapus* verterat, *in quos quidam eum dejecerant.* Si tamen aliquis malit neutrum ἃ, ut mox infra v. 48. ἐφ' οἷς, non repugnabo. mox *Rom. Cod.* habet κατέβαλλον. *Sylb.* *b* Ita reſtituit *Sylb.* è *Cod. Rom.* prius in *Ed. Steph.* τίνος οὖν ἀδικήματι ὑπ. unde τίνι (ut apud *Chryſoſt.* τιμωρίᾳ ὑπεύθυνοι) reponi jubet *Portus.* Optime in *Cod. Vat.* τίνος οὖν ἀδικήματος ὑπεύθυνος εἰμι ὑμῖν εἰ μὴ &c. quo modo & in *Lapi Cod.* nam vertit, *& cujus igitur vobis criminis ſum obnoxius: niſi crimen* &c. *c* Sequens εὐτυχῶς agnoſcit etiam *Lapi* verſio. ſenſus tamen potius videtur requirere ἀτυχῶς. *Sylb.* In *Cod. Vat.* στρατιωτῶν κατὰ τὴν μάχην εὐτυχῶς ἀγ. *d* Σερουίλιος (ut paullo ante p. 562. v. 16.) in *Cod. Vat.* *e* Δέδωκε *Vat.* *f* Ὡς δ' εἰ καὶ μηδὲν ἄλλο μεγάλη *Vat.* quo fere modo in *Lapi Cod.* nam vertit, *& ſi etiam nihil aliud* &c. *g* Non agnoſcit *Vat* *h* In *Cod. Vat.* κἂν τὰ μεταξὺ *Vat.* *i* Ἐπαινουμένας ὑπὸ πάντων ἀκούω καὶ ζηλουμένας καὶ τῆς ἀγαθῆς *Vat.* *k* Λάβωσι *Vat.* quod maluit etiam *Portus.* *l* Προελοντες αὐτοῖς *Vat.* *m* Ἐπικαλεῖν pro ἐγκαλεῖν ſupra quoque habuimus. *Sylb.*

a Ὑποχεῖν

Per. Jul. 4241. Ante Chr. 473. Olymp. $76\frac{3}{4}$. V. C. Cat. 279. Var. 281.

“ lent rei, ſed imperatoriæ artis imperitiam,&
“ dementiam, quod periculum non neceſſari-
“ um ſubierim, qui uſque ad caſtra hoſtes ſim
“ perſequutus; volo hujus quoque rei ratio-
“ nem reddere, cum in promptu mihi ſit di-
“ cere, res geſtas reprehendere vel cuilibet
“ facillimum eſſe, ſed res * præclaras aggredi,
“ arduum atq; paucis datum; nec ut facile de
“ rebus præteritis, ita etiam de futuris, quales
“ illæ ſint futuræ, judicari poſſe: ſed illas qui-
“ dem ſenſibus & cladibus nobis percipi, has
“ vero divinationibus & conjecturis colligi,
“ in quibus ineſt plurimum fallaciæ. facilli-
“ mum item cuivis eſſe verbis bella admini-
“ ſtrare, dum procul eſt à periculo, quod fa-
“ ciunt mei accuſatores. Sed, ut hæc miſſa fa-
“ ciam, agite, per deos mihi dicite, ſolusne
“ ego aut primus hoſtium munitiones vi illata
“ aggreſſus eſſe,& copias ad loca edita duxiſſe
“ videor? an vero idem feci quod multi alii
“ veſtri imperatores; quorum alii rem felici-
“ ter geſſerunt, aliis vero conatus ex animi
“ ſententia non ſucceſſit? Cur igitur, quum
“ alios abſolveritis, † me damnatis, ſi hæc im-
“ perite & ſtulte facta putatis? quot alia ma-
“ joris quam hæc audaciæ ducibus in mentem
“ venerunt, quoties tempus conſilia tuta &
“ jam conſiderata non patitur? Nonnulli e-
“ nim ſigna ſuis abrepta in medios hoſtes
“ conjecerunt, ut ſegnibus ac timidis fortitu-
“ dinis neceſſitatem imponerent, ſcientibus
“ ignominioſam mortem à ducibus propoſi-
“ tam iis qui ſigna non recepcrint: alii vero,
“ facta in hoſticum irruptione, fluminum
“ pontes, qua tranſierant, ruperunt, ut *mili-*
“ *tibus* de fuga cogitantibus ſpe ſalutis ſub-
“ lata, audaciam & robur in præliis infere-
“ rent: alii vero, tentoriis & impedimentis
“ crematis, neceſſitatem ſuis impoſuerunt ex
“ hoſtico capiendi ea omnia, quibus indige-
“ rent. Omitto ſexcenta alia ducum audacia
“ facinora & conſilia, quæ & memoriæ ſunt
“ prodita, & ipſa experientia accepimus, ob
“ quæ nullus unquam, qui ſpe fruſtratus fu-
“ iſſet,pœnas dedit. Niſi forte veſtrum aliquis
“ me accuſet, quod, aliis manifeſto exitio ob-
“ jectis, ipſe extra periculum fuerim. quod ſi
“ cum cæteris in acie ſum verſatus, & poſtre-
“ mus ex prælio exceſſi, & ejuſdem fortunæ
“ cum aliis particeps fui, quamnam injuriam
“ facio? atque hæc quidem de me ipſo dixiſſe
XXXII. “ ſit ſatis. ¶ De ſenatu vero & patriciis (quo-
“ niam veſtrum in eos commune odium, quod
“ ob impeditam agrorum diviſionem conce-
“ piſtis, me quoque non ſine gravi dolore
“ tangit, quod ne ipſe quidem accuſator diſſi-
“ mulavit, verum bonam meæ accuſationis
“ partem in hoc conſumpſit) paucis apud vos
“ dicere volo. Dicam autem libere, ‡ alioqui
“ enim nec ego poſſem dicere, nec vobis au-
“ dire conduceret. Præter jus & fas, * Quiri-
“ tes, facitis, qui pro tot tantiſque beneficiis

“ στρατηγῶν γίνονται κρίσεις, ἀπειρίαν δὲ τοῦ στρατηγεῖν.
“ καὶ ἀφροσύνην, ὅτι κίνδυνον ὑπέμεινα οὐκ ἀναγκαῖον, ἐπὶ τὸν
“ χάρακα τῶν πολεμίων ὠσάμενος, βούλομαι καὶ περὶ τούτου
“ λόγον [a] ὑποσχεῖν, προχειρότατον μὲν τοῦτο ἔχων εἰπεῖν, ὅτι τὸ
“ μὲν ἐπιτιμᾶν τοῖς γενομένοις, πάνυ ῥᾴδιον καὶ παντὸς ἀν-
“ θρώπου· τὸ δὲ παραβάλλεσθαι πράγμασι καλοῖς, χα-
“ λεπὸν καὶ ὀλίγων· καὶ ὅτι οὐχ ὥσπερ τὰ γεγονότα φαίνεται
“ ὁποῖά ἐστιν, οὕτω καὶ τὰ μέλλοντα ὁποῖα ἔσται· ἀλλ' ἐκεῖνα
“ μὲν [b] αἰσθήσεσι καὶ πάθεσι καταλαμβανόμεθα, ταῦτα δὲ
“ μαντείαις καὶ δόξαις εἰκάζομεν, ἐν αἷς πολὺ τὸ ἀπατηλόν·
“ καὶ ὅτι ῥᾷστον ἁπάντων ἐστὶ λόγῳ στρατηγεῖν πολέμους, ἔξω
“ τοῦ δεινοῦ [c] γεγονότας, ὃ ποιοῦσιν οἱ κατηγοροῦντες ἐμοῦ.
“ ἀλλ' ἵνα ταῦτα ἀφῶ, φέρε πρὸς θεῶν, εἴπατέ μοι, μό-
“ νος ἢ [d] πρῶτος ἐγὼ φαίνομαι βιασάμενος φρούριον ἐπιβα-
“ λόμενος, καὶ πρὸς ὑψηλὰ χωρία τὰς δυνάμεις ἀγαγών; ἢ
“ πολλῶν μετ' ἄλλων ὑμετέρων στρατηγῶν, ἐξ ὧν οἱ μὲν κα-
“ τώρθωσαν, τοῖς δὲ οὐκ ἐχώρησεν ἡ πεῖρα κατὰ νοῦν; τί δή-
“ ποτ' οὖν τοὺς ἄλλους ἀφέντες, ἐμὲ κρίνετε, εἰ ταῦτα ἀ-
“ στρατηγησίας καὶ ἀφροσύνης ἔργα νομίζετε; πόσα δὲ ἄλ-
“ λα τούτου τολμηρότερα [e] τοῖς ἡγεμόσιν ἦλθεν ἐπὶ νοῦν
“ πράττειν, ὅταν τὸ ἀσφαλὲς καὶ λελογισμένον ἥκιστα οἱ
“ καιροὶ δέχωνται; [f] οἱ μέν γε τὰς σημαίας ἁρπάσαν-
“ τες τῶν σφετέρων, ἔρριψαν εἰς τοὺς πολεμίους, ἵνα τοῖς
“ βλακεύουσι καὶ ἀποδειλιῶσιν ἐκ τοῦ ἀναγκαίου παρα-
“ στῇ τὸ [h] ἔμψυχον, ἐπισταμένοις ὅτι τοὺς μὴ ἀνασώσαν-
“ τας τὰ [g] σημεῖα ὑπὸ τῶν στρατηγῶν δεῖ σὺν αἰσχύνῃ
“ ἀποθανεῖν· οἱ δέ, εἰς τὴν τῶν πολεμίων χώραν ἐμβαλόν-
“ τες, ἔλυσαν τὰ ζεύγματα τῶν ποταμῶν οὓς διέβησαν, ἵνα 590
“ τοῖς φεύγειν διανοουμένοις ἄπορος ἡ τοῦ σωθῆναι ἐλπὶς
“ φανεῖσα, θάρσος παραστήσῃ καὶ μένος ἐν ταῖς μάχαις· οἱ
“ δέ, τὰς σκηνὰς καὶ τὰ σκευοφόρα κατακαύσαντες, ἀνάγ-
“ κην ἐπέθηκαν τοῖς σφετέροις ἐκ τῆς πολεμίας ὅσων δέονται
“ λαμβάνειν. ἐῶ τἆλλα μυρία ὄντα λέγειν, καὶ ὅσα τολμηρὰ
“ [i] ἔργα καὶ ἐνθυμήματα ἕτερα στρατηγῶν, ἱστορίᾳ τε καὶ πείρᾳ
“ παραλαβόντες ἔχομεν, ἐφ' οἷς οὐδεὶς πώποτε τῆς ψευσθέν-
“ των τῆς ἐλπίδος ὑπέσχε δίκας. εἰ μὴ ἄρα ἔχει τις ὑμῶν αἰ-
“ τιάσασθαί με, ὅτι προβαλὼν τοὺς ἄλλους εἰς πρόδηλον ὄλε-
“ θρον, αὐτὸς ἔξω τοῦ κινδύνου τὸ σῶμα εἶχον. εἰ δὲ μετὰ πάντων
“ τε ἐξηταζόμην, καὶ τελευταῖος ἀπηλλαττόμην, καὶ τῆς αὐτῆς
“ τοῖς ἄλλοις μετεῖχον τύχης, τί ἀδικῶ; καὶ περὶ μὲν ἐμοῦ
“ ταῦτα ἱκανὰ εἰρήσθω. Περὶ δὲ τῆς βουλῆς καὶ τῶν πατρικίων,
“ ἐπειδὴ τὸ κοινὸν ὑμῶν μῖσος, ὃ διὰ τὴν κωλυθεῖσαν κληρου-
“ χίαν ἔχετε, καὶ ἐμὲ λυπεῖ, καὶ οὐδὲ ὁ κατήγορος αὐτὸ ἀπεκρύ-
“ ψατο, ἀλλὰ μέρος οὐκ ἐλάχιστον ἐποιήσατο τῆς ἐμῆς κατηγο-
“ ρίας, βούλομαι βραχέα εἰπεῖν πρὸς ὑμᾶς. ἔσται δὲ μετὰ
“ παρρησίας ὁ λόγος· ἄλλως γὰρ οὔτε ἂν ἐγὼ δυναίμην λέ-
“ γειν, οὔτε ὑμῖν ἀκούειν συμφέροι. οὐ δίκαια ποιεῖτε, οὔτε ὅ-
“ σια, ὦ δημόται, τῶν μὲν εὐεργεσιῶν, ἃς εὕρεσθε παρὰ

τῆς

a Ὑποσχεῖν ὑμῖν *Vat.* *b* Αἰσθήσει *Vat.* *c* Βεβηκότας *Vat.* *d* Optime in *Cod. Vat.* πρῶτος ὑμῖν ἐγὼ φαίνομαι βιάσασθαι φρούριον ἐπιβαλλόμενος. *e* Τοῖς ἡγεμόσιν ἐπεῖσι πράττειν *Vat.* *f* Reſpicit ad Aquilii factum, quod ſupra expoſitum, p. 51❧ v. 9. *g* Σημείας *Vat.* *h* Εὔψυχον *Vat.* quod *Sylburgio* placuiſſe video. *i* In *Ed. Steph.* nulla copula inter ἔργα & ἐνθυμήματα. *Lapus* eam ante ὅσα ſublatam hic ponere maluit. ſic enim vertit; *quæcunque audacia opera aliaſque cogitationes ducum* &c. *Sylb.* * Παραβάλλεσθαι πράγμασι καλοῖς non eſt ſimpliciter, *res præclaras aggredi*, ſed *aggredi conjiciendo ſe in apertum periculum. q. d.* παραβάλλ., ἐγχειρεῖν πράγμασι καλοῖς. *Port.* † Vel potius, *me in judicium vocatis.* nondum enim illum damnarant. ac pro *damnare* potius, καταχρίνειν quam κρίνειν dicunt. *Gelenius* vertit, *me judicatis. Port.* ‡ *Vel potius*, neque enim aliter quam libere verba facere poſſem. *Port.* * Ad verbum, *ô populares mei.*

Per. Jul. 4241
Ante Chr. 473.
Olymp. 76 3/4
U. C. Cat. 279. Var. 28.

“ τῆς βουλῆς, πολλῶν οὐσῶν καὶ μεγάλων, οὐκ εἰδότες αὐ-
“ τῇ χάριν· εἰ δέ τι δεομένοις ὑμῖν ἐξ οὗ συγχωρηθέντος
“ μεγάλα βλάπτοιτ' ἂν τὸ κοινὸν, οὐ φθονοῦσα ὑμῖν, ἀλλὰ
“ τὸ συμφέρον τῆς πόλεως ὁρῶσα ἠναντιώθη, τοῦτο δι' ὀρ-
“ γῆς λαμβάνοντες. ἔδει δὲ ὑμᾶς μάλιστα μὲν ὡς ἀπὸ τοῦ
“ κρατίστου τὰ βουλεύματα αὐτῆς γενόμενα, καὶ ἐπὶ τῷ
“ πάντων ἀγαθῷ δεχομένους, ἀποστῆναι τῆς [a] σπουδῆς· εἰ δὲ ἀ-
“ δυνάτοι ἦτε κατασχεῖν ἀσύμφορον ἐπιθυμίαν λογισμῷ
“ σώφρονι, μετὰ τοῦ πείθειν τῶν αὐτῶν ἀξιοῦν τυγχάνειν,
“ ἀλλὰ μὴ μετὰ τοῦ βιάζεσθαι. αἱ γὰρ ἑκούσιοι δωρεαὶ τοῖς
“ τε προϊεμένοις ἡδίους τῶν ἠναγκασμένων εἰσὶ, καὶ τοῖς λαμ-
“ βάνουσι βεβαιότεραι τῶν μὴ τοιούτων. ὃ μὰ τοὺς θεοὺς [b] οὐ
“ λογίζεσθε ὑμεῖς, ἀλλὰ κινούμενοί τε καὶ ἀγριαινόμενοι, οὐ-
“ δὲ τὸν ἐλάχιστον χρόνον ἐν ἡσυχίᾳ καὶ γαλήνῃ διακεῖσθαι τὴν
“ πόλιν ἐᾶτε. τοιγάρτοι πάρεστιν ἡμῖν κρείττονα ἡγεῖσθαι
“ τῆς εἰρήνης τὸν πόλεμον· ὅταν μέν γε πολεμῶμεν, τοὺς
“ ἐχθροὺς κακῶς ποιοῦμεν· ὅταν δὲ εἰρήνην ἄγωμεν, τοὺς φί-
“ λους. καί τοι, ὦ δημόται, εἰ μὲν ἅπαντα τὰ βουλεύματα τοῦ συνε-
“ δρίου [c] καλὰ καὶ συμφέροντα ἡγεῖσθε εἶναι, ὥσπερ ἐστὶ, τί οὐ-
“ χὶ καὶ τοῦτο ἓν ἐξ αὐτῶν ὑπολαμβάνετε εἶναι; εἰ δὲ μηδὲν
“ ἁπλῶς τῶν δεόντων τὴν βουλὴν οἴεσθε φρονεῖν, ἀλλ'
591 “ αἰσχρῶς καὶ κακῶς τὴν πόλιν ἐπιτροπεύειν, τί δή ποτε
“ οὐχὶ μεταστησάμενοι αὐτὴν ἀθρόαν, αὐτοὶ ἄρχετε, καὶ βου-
“ λεύετε, καὶ τοὺς ὑπὲρ τῆς ἡγεμονίας πολέμους ἐκφέρετε, ἀλλὰ
“ περικνίζετε αὐτὴν, καὶ κατὰ μικρὰ διαλύετε, τοὺς ἐπιφανε-
“ στάτους ἀναρπάζοντες ἐν ταῖς δίκαις; ἄμεινον γὰρ [d] ἦν ἅπα-
“ σιν ἡμῖν κοινῇ πολεμεῖσθαι, ἢ καθ' ἕνα ἕκαστον [e] ἰδίως συ-
“ κοφαντεῖσθαι. ἀλλὰ γὰρ οὐχ ὑμεῖς αἴτιοι τούτων, ὥσπερ ἔφην,
“ ἀλλ' οἱ συνταράττοντες ὑμᾶς δημαγωγοὶ, οὔτε ἄρχεσθαι
“ ὑπομένοντες, οὔτε ἄρχειν εἰδότες. καὶ ὅσον μὲν ἐπὶ τῇ τού-
“ των ἀφροσύνῃ τε καὶ ἀπειρίᾳ, πολλάκις ἂν ὑμῖν τόδε τὸ σκά-
“ φος ἀνετράπη· νῦν δὲ τὰ τούτων σφάλματα ἐπανορθοῦ-
“ σα, καὶ [f] ἐν ὀρθῇ παρέχουσα ὑμῖν τῇ πόλει, ἡ πλεῖστα δει-
“ νὰ ὑπ' αὐτῶν ἀκούουσά ἐστι βουλή. ταῦτα εἴτε ἡδέα ἐστὶν
“ ὑμῖν ἀκούειν, εἴτε ἀνιαρὰ, μετὰ πάσης ἀληθείας εἴρηταί μοι
“ καὶ τετόλμηται· καὶ μᾶλλον αἱροίμην ἂν παρρησίᾳ συμ-
“ φερούσῃ τῷ κοινῷ χρώμενος ἀποθανεῖν, ἢ τὰ πρὸς ἡδο-
“ νὴν λέγων ὑμῖν σεσῶσθαι.

Τοιούτους εἰπὼν λόγους, καὶ οὔτε πρὸς ὀλοφυρμοὺς καὶ ἀνακλαύσεις τῆς συμφορᾶς τραπόμενος, οὔτε ἐν δεήσεσι καὶ προσκυλισμοῖς ἀσχήμοσι ταπεινὸς φανείς, οὔτε ἄλλην [g] ἀγενῆ διάθεσιν [h] ἀποδειξάμενος οὐδεμίαν, παρέδωκε τὸν λόγον τοῖς συναγορεύειν ἢ μαρτυρεῖν βουλομένοις. πολλοὶ μὲν οὖν καὶ ἄλλοι [i] παριόντες ἀπέλυον αὐτὸν τῆς αἰτίας, μάλιστα δὲ Οὐεργίνιος ὁ κατὰ τὸν αὐτὸν ὑπατεύσας χρόνον, καὶ τῆς νίκης αἴτιος εἶναι δοκῶν· ὃς οὐ μόνον ἀναίτιον αὐτὸν ἀπέφαινεν, ἀλλὰ καὶ ὡς κράτιστον ἀν-

“ à ſenatu in vos collatis, nullam ipſi grati-
“ am habeatis; ſed ſi quid, quod non niſi
“ cum magno reip. damno concedi potuiſſet,
“ (non quod vobis invideret, ſed reip. com-
“ modis proſpiceret) veſtris precibus denega-
“ rit, iniquo animo feratis. atqui debueratis
“ maxima animi alacritate ejus conſulta, ut ab
“ optimo animo manantia & pro communi
“ omnium bono facta, accipere, & * à veſtro
“ ſtudio abſiſtere: aut, ſi damnoſam cupidi-
“ tatem ſana ratione cohibere non poteratis,
“ ſuadendo, non autem vim afferendo, poſtu-
“ lare ut illa ipſa vobis concederentur. nam
“ voluntaria dona & donantibus ſunt jucun-
“ diora quam ea quæ extorquentur, & ipſis
“ accipientibus firmiora, quam illa contraria.
“ Quod vos, per deos, non conſideratis; ſed,
“ commoti ac efferati, ne momentum quidem
“ temporis civitatem quieſcere & tranquillam
“ eſſe ſinitis. Quare cenſendum eſt nobis bel-
“ lum pace præſtantius; ſi quidem bello ini-
“ micos, pace amicos maleficiis afficimus. At-
“ qui, Quirites, ſi omnia ſenatusconſulta ho-
“ neſta & utilia (ut revera ſunt) putatis, quin
“ hoc quoq; unum ex illis eſſe exiſtimatis? ſed
“ ſi ſenatum de nullis rebus, quæ ſunt curan-
“ dæ prorſus, cogitare putatis, ſed turpiter &
“ male adminiſtrare remp. cur non potius eo
“ toto amoto, magiſtratus ipſi capeſſitis, &
“ conſultatis, & bella pro imperio *hoſtibus* in-
“ fertis; ſed eū circumciditis, & paullatim con-
“ ſumitis, nobiliſſimum quemque judiciis tol-
“ lentes? ſatius enim eſſet nobis omnibus ſi-
“ mul bellum à vobis fieri, quam unumquem-
“ que privatim calumniis appeti. Verum (ut
“ dixi) vos horum *malorum* non eſtis aucto-
“ res; ſed ii qui ſuis concionibus plebem du-
“ ctant & vos perturbant, nec imperium fe-
“ rentes, nec imperare ipſi ſcientes. Et quan-
“ tum in iſtorum dementia & imperitia eſt,
“ jam ſæpe hæc navis vobis fuiſſet ſubverſa.
“ nunc vero qui eorum errores corrigit, &
“ remp. erigit atque vobis incolumem præſtat,
“ eſt hic ipſe ſenatus, qui peſſime apud eos
“ audit. Hæc ſive vobis auditu jucunda ſunt,
“ ſive moleſta, veriſſime dicere ſum auſus; &
“ mallem ob meam dicendi libertatem reip.
“ utilem mori, quam ad veſtram voluntatem
“ loquendo ſervari.

¶ Hac oratione uſus, neque ad lugendam XXXIII.
ac deplorandam ſuam calamitatem verſus, nec ad deprecationes & † indecoras volutationes ſe demittere conſpectus, nec ullo alio ſigno hominis non generoſi dato, iis qui ſibi vel patrocinari vel teſtimonium dicere vellent, dicendi vices conceſſit. Tunc igitur cum multi alii qui aderant eum illo crimine abſolverunt, tum vero præcipue Virginius qui eodem tempore conſulatum geſſerat, quique victoriæ auctor fuiſſe videbatur: qui non ſolum alienum eum à culpa pronunciavit, ſed etiam ut virum

a Σπουδὴν hic vocat quod in ſequenti membro ἐπιθυμίαν dicit, *cupiditates*, quæ ſtudiorum ſunt incitamenta. *Sylb.* *b* In *Cod. Vat.* οὐ λογίζεσθε ὑμεῖς ἀλλ' ὑπὸ τῶν δημαγωγῶν ὥσπερ θάλαττα ὑπ' ἀνέμων ἄλλων ἐπ' ἄλλοις ἀνισταμένων ἀνακινούμενοί τε καὶ ἀγρ. atque ita plane in *Lapi Cod.* nam vertit; *à ducibus multitudinis, tanquam mare à ventis, aliis ſuper alios inſurgentibus, permoti & efferati.* *c* Illa καλὰ καὶ non agnoſcit *Vat.* *d* Verbum ἦν omittit *Vat.* & commode ſatis abeſſe poteſt. *e* Ἰδίᾳ *Vat.* *f* *Lapus* legit ἐν ὀρθῷ παρέχουσα ὑμῖν τὴν πόλιν, *in recto vobis exhibens civitatem.* ſed convenientior mihi quidem videtur lectio, ἐν ὀρθῇ παρέχουσα ὑμῖν τῇ πόλει διάγειν, vel καὶ ὀρθὴν παρέχουσα ὑμῖν τὴν πόλιν. ad quam poſteriorem lectionem reſpicit *Gelenius. Sylb.* *g* Si ἀγεννῆ [ut in *Cod. Vat.*] malis, non repugnabo. *Sylb.* *h* Ἀποδειξάμενος *Vat.* *i* Παρόντες præfert *Portus.* * *Vel, à veſtris cupiditatibus, quas explere tanto ſtudio contenditis. Port.* † Προσκυλισμοὺς intelligere videtur de iis, qui ejus cui ſupplicant genibus ſe advolvunt. *Port.*

Per. Jul. 4241. *Ante Chr.* 473. *Olymp.* 76 $\frac{3}{4}$. *V.C. Cat.* 279. *Var.* 281.

virum rei militaris peritiſſimum, & ducem ſapientiſſimum ab omnibus laudari ac honorari æquum eſſe cenſebat. addiditque, ſi hoc bellum feliciter confectum exiſtimarent, ambobus ſibi gratiam habendam; ſin infeliciter, ambos ex æquo mulctandos. nam & conſilia & facta, & fortunæ caſus ſibi communes fuiſſe. Non ſolum autem ejus oratio; ſed etiam omnibus in rebus ſpectata vitæ probitas *homines* movebat: aderat præterea (quod maximam miſerationem concitavit) vultus habituſque ipſis affectibus reſpondens, qualis eſſe ſolet illorum, qui atrocia mala vel jam perpeſſi vel perpeſſuri ſunt; ita ut etiam cæſorum neceſſarii, & qui implacabiles videbantur, auctori ſuæ calamitatis ſe mitiores præſtarent, iramque deponerent, ut *re ipſa* declararunt. nam, populo in ſuffragia miſſo, omnium ſuffragiis eſt abſolutus. Periculum igitur, in quod Servilius inciderat, hunc habuit exitum.

δρῶν τὰ πολέμια καὶ στρατηγῶν φρονιμώτατον, ἐπαινεῖσθαί τε καὶ τιμᾶσθαι ὑπὸ πάντων ἠξίου. ἔφη δὲ δεῖν, εἰ μὲν ἀγαθὸν οἴονται τέλος εἰληφέναι τὸν πόλεμον, ἀμφοτέροις σφίσι τὴν χάριν εἰδέναι· εἰ δὲ πονηρὸν, ἀμφοτέρους ζημιοῦν· κοινὰ γὰρ αὐτοῖς καὶ τὰ βουλεύματα καὶ τὰ ἔργα, καὶ τὰς ἐκ τοῦ δαιμονίου τύχας γεγονέναι. ἦν δὲ οὐ μόνον ὁ λόγος τοῦ ἀνδρὸς, ἀλλὰ καὶ ὁ βίος πείθων, ἐν ἅπασιν ἐξητασμένος ἔργοις ἀγαθοῖς. προσῆν δὲ τούτοις, ὃ πλεῖστον ἐκίνησεν οἶκτον, ὄψεως σχῆμα συμπαθὲς, οἷον περὶ αὐτοὺς τοὺς πεπονθότας, ἢ μέλλοντας πάσχειν τὰ δεινὰ γίνεσθαι φιλεῖ. ὥστε καὶ τοὺς προσήκοντας τοῖς ἀπολωλόσι, καὶ δοκοῦντας ἀδιαλλάκτως ἔχειν πρὸς τὸν αἴτιον σφίσι τῆς συμφορᾶς, μαλακωτέρους γενέσθαι, καὶ ἀποθέσθαι τὴν ὀργὴν, ὡς ἐδήλωσαν. ἀναδοθεισῶν γὰρ τῶν ψήφων, [a] οὐδεμία τοῦ ἀνδρὸς κατεψηφίσατο. ὁ μὲν οὖν τὸν Σερουίλιον καταλαβὼν κίνδυνος τοιούτου τέλους ἔτυχεν.

XXXIV. *Expeditio in Hetruriam.*

¶Non multo poſt Romanorum exercitus in Hetruſcos alterius conſulis P. Valerii ductu eſt profectus. Rurſus enim Vejentium exercitus coactus eſt, cui Sabini ſe adjunxerunt, qui quum aliquamdiu ſe ad illam belli ſocietatem addere reformidaſſent, quod illi res quæ fieri non poterant affectarent, tunc, quum cognoviſſent Menenium profligatum, & præſidium in proximo urbi monte communitum, rati vires pop. Rom. afflictas, animoſque ejus fractos contuſoſque, miſſis ingentibus copiis Hetruſcos juverunt. Vejentes vero, & ſuis & Sabinorum copiis recens adductis freti, à cæteris Hetruſcis auxilia exſpectantes, parati erant Romam ipſam petere cum majore ſui exercitus parte, ſperantes nullum ſecum congredi auſurum: ſed ſe è duobus alterum facturos, aut urbem vi expugnaturos, aut fame confecturos. Sed Valerius eorum conatum prævenit, dum illi adhuc cunctabantur, & ſociorum tardantium auxilia exſpectabant, ipſe cum lectiſſimo Rom. juventutis robore, & ſociorum copiis, non palam, ſed quam occultiſſime potuit, egreſſus, ut eos lateret. Nam circiter veſpertinum crepuſculum productis ex urbe copiis, & trajecto Tiberi, non procul ab urbe caſtra poſuit. Deinde circiter mediam noctem excitatum exercitum acie inſtructa duxit; &, ante quam dies illuceſceret, altera hoſtium caſtra eſt adortus. Bina enim erant caſtra ſeorſum poſita, nec magno intervallo inter ſe diſtantia; una Hetruſcorum, altera Sabinorum. Sed prius ad Sabinorum caſtra admotis copiis, cum plurimi adhuc ſopiti eſſent, nullaque cuſtodia ſatis firma in ipſis caſtris eſſet, quod in pacato agro nihil minus quam hoſtem timerent, de quo nullum nuncium acceperant, his primo impetu potitur. Ibi alii in ipſis cubilibus adhuc decumbentes jugulati ſunt; alii, recens ſurgentes, & ſe armantes; alii, jam armati, ſed paſſim & nullo ordine repugnantes; plurimi vero, ad altera caſtra fugientes, ab equitibus intercepti perierunt.

Οὐ πολλῷ δὲ ὕστερον χρόνῳ στρατιὰ Ῥωμαίων ἐξῆλθεν ἐπὶ Τυρρηνοὺς, ἄγοντος θατέρου τῶν ὑπάτων, Ποπλίου Οὐαλερίου. συνέστη γὰρ αὖθις ἡ Οὐιεντανῶν δύναμις, προσθεμένων 592 αὐτοῖς Σαβίνων, οἳ τέως ὀκνοῦντες αὐτοῖς συνάρασθαι τοῦ πολέμου, ὡς ἀδυνάτων ἐφιεμένοις, τότε, ἐπειδὴ τήν τε Μενηνίου φυγὴν ἔγνωσαν, καὶ τὸν ἐπιτειχισμὸν τοῦ πλησίον τῆς Ῥώμης ὄρους, τεταπεινῶσθαι νομίσαντες τάς τε [b] δυνάμεις Ῥωμαίων καὶ τὸ φρόνημα τῆς πόλεως ἡττῆσθαι, συνελάμβανον τοῖς Τυρρηνοῖς πολλὴν ἀποστείλαντες δύναμιν. οἱ δὲ Οὐιεντανοὶ τῇ τε σφετέρᾳ [c] δυνάμει θαρροῦντες καὶ τῇ Σαβίνων νεωστὶ ἡκούσῃ, τὰς παρὰ τῶν ἄλλων Τυρρηνῶν ἐπικουρίας περιμένοντες, προθυμίαν μὲν εἶχον ἐπὶ τὴν Ῥώμην ἐλαύνειν [d] τῷ πλείονι τῆς σφετέρας στρατιᾶς, ὡς οὐδενὸς αὐτοῖς ὁμόσε χωρήσοντος, ἀλλὰ [e] δυοῖν θάτερον, ἢ ἐκ τειχομαχίας αἱρήσοντες τὴν πόλιν, ἢ λιμῷ καταργασόμενοι. ἔφθασε δὲ τὴν ἐπιχείρησιν αὐτῶν [f] Οὐαλέριος, ἐν ᾧ ἔτι ἔμελλον ἐκεῖνοι, καὶ τοὺς ὑστερίζοντας συμμάχους ἀνέμενον, αὐτὸς ἀγαγὼν Ῥωμαίων τὴν κρατίστην ἀκμὴν, καὶ τὸ παρὰ τῶν συμμάχων ἐπικουρικὸν, οὐκ ἐκ τοῦ φανεροῦ ποιησάμενος τὴν ἔξοδον, ἀλλ᾽ ὡς μάλιστα λήσεσθαι αὐτοὺς ἔμελλε. προελθὼν γὰρ ἐκ τῆς Ῥώμης περὶ δείλην ὀψίαν, καὶ διαβὰς τὸν Τίβεριν, οὐ μακρὰν ἀποσχὼν τῆς πόλεως, κατεστρατοπέδευσεν. ἔπειτα ἀναστήσας τὴν στρατιὰν [g] μέσας νύκτας ἦγεν ἐν τάξει καὶ πρὶν ἡμέραν γενέσθαι, θατέρῳ χάρακι τῶν πολεμίων [h] ἐνέβαλε. δύο γὰρ ἦν στρατόπεδα, χωρὶς μὲν τὸ Τυρρηνῶν, [i] ἕτερον δὲ τὸ Σαβίνων, οὐ διὰ μακροῦ ἀλλήλων ἀπέχοντα. πρώτῃ δὲ προσαγαγὼν τὴν δύναμιν τῇ Σαβίνων στρατοπεδείᾳ, καθυπνωμένων ἔτι τῶν πλείστων, καὶ οὐδεμιᾶς οὔσης ἀξιολόγου φυλακῆς, οἷα ἐν φιλίᾳ τε γῇ καὶ κατὰ πολλὴν ὑπεροψίαν τῶν πολεμίων οὐδαμῆ ἀγγελλομένων, ἐξ ἐφόδου [k] γίνεται ταύτης ἐγκρατής. τῶν δὲ ἀνθρώπων οἱ μὲν ἐν ταῖς κοίταις ἔτι ὄντες κατεσφάγησαν, οἱ δὲ ἀνιστάμενοι ἀρτίως καὶ τὰ ὅπλα ἐνδυόμενοι, οἱ δὲ ὡπλισμένοι μὲν, σποράδες δὲ καὶ οὐκ ἐν τάξει ἀμυνόμενοι· οἱ δὲ πλεῖστοι φεύγοντες ἐπὶ τὸν ἕτερον χάρακα, ὑπὸ τῶν [l] ἵππων καταλαμβανόμενοι, διεφθάρησαν.

Του-

a Οὐδεμία φυλὴ *Vat.* quo modo & *Lapus*, dum vertit, *nulla eum tribus condemnavit.* b Δυνάμεις τῶν Ῥωμαίων *Vat.* c Δυνάμει πεποιθότες καὶ τῇ *Vat.* d Τῇ πλείονι *Vat.* e Δυεῖν θάτερον *Vat.* f In *Cod. Vat.* ὁ Οὐαλέριος. g Omiſſa hîc præpoſitio περὶ, (quo loquendi genere alibi utitur) vel mutato caſu legendum μέσης νυκτός. *Lapus* vertit, *de media nocte. Sylb.* h Ἐπέβαλε *Vat.* i Ἑτέρωθι δὲ *Vat.* k Γίνεται αὐτῆς ἐγκρατὴς *Vat.* l Vel tropica locutio eſt, vel legendum ἱππέων, ut *Lapus* quoque vertit, *deprehenſi ab equitibus. Sylb.*

a Omittit

Τοῦτον δὲ τὸν τρόπον ἁλούσης τῆς τῶν Σαβίνων χάρακος, ἦγε τὴν δύναμιν ὁ Οὐαλέριος ἐπὶ τὸν ἕτερον, ἐνθάδε ἦσαν[a] οἱ Οὐϊεντανοὶ χωρίον οὐ πάνυ[b] ὀχυρὸν κατειληφότες. λαθεῖν μὲν οὖν οὐκέτι ἐνεδέχετο τοὺς προσιόντας τῷ χάρακι· ἡμέρα τε γὰρ ἦν ἤδη λαμπρά, καὶ τῶν Σαβίνων οἱ φεύγοντες ἀπήγγειλαν τοῖς Τυῤῥηνοῖς τήν τε αὐτῶν συμφορὰν καὶ[c] τὴν ἐπ' ἐκείνους· ἀναγκαῖον δὲ ἦν ἐκ τοῦ καρτεροῦ τοῖς πολεμίοις συμφέρεσθαι. γίνεται δὲ μετὰ τοῦτο, πάσῃ προθυμίᾳ τῶν Τυῤῥηνῶν ἀγωνιζομένων περὶ τῆς παρεμβολῆς, ὀξεῖα μάχη καὶ φόνος ἀμφοτέρων πολύς, ἰσόῤῥοπός τε καὶ μέχρι πολλοῦ ταλαντευομένη τῇδε καὶ τῇδε ἡ κρίσις τοῦ πολέμου. ἔπειτα ἐνέδοσαν οἱ Τυῤῥηνοὶ ὑπὸ
593 τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐξωσθέντες ἵππου, καὶ ἀπεχώρησαν εἰς τὸν χάρακα. ὁ δὲ ὕπατος ἠκολούθει· καὶ ἐπειδὴ πλησίον[d] ἐγίνετο τῶν ἐρυμάτων· ἦν δὲ φαύλως κατεσκευασμένα, καὶ τὸ χωρίον, ὥσπερ ἔφην, οὐ πάνυ ἀσφαλές·[e] προσέβαλλε κατὰ πολλὰ μέρη, τό τε λοιπὸν ἐκείνης τῆς ἡμέρας μέρος ἐπιταλαιπωρῶν, καὶ οὐδὲ τὴν ἐπιοῦσαν νύκτα ἀναπαυσάμενος. οἱ δὲ Τυῤῥηνοί, ταῖς συνεχέσι κακοπαθείαις ἀπειρηκότες, ἐκλείπουσι τὸν χάρακα περὶ τὸν ὄρθρον· καὶ οἱ μὲν εἰς τὴν πόλιν[f] ἔφευγον, οἱ δὲ εἰς τὰς πλησίον ὕλας ἐσκεδάσθησαν. γενόμενος δὲ καὶ τούτου τοῦ χάρακος ἐγκρατής, ἐκείνην μὲν τὴν ἡμέραν ἀνέπαυσε τὴν στρατιάν· τῇ δὲ ἑξῆς[g] τὰ λάφυρα, ὅσα ἐξ ἀμφοτέρων[h] εἰλήφει τῶν στρατοπέδων, διένειμε τοῖς ἀγωνισαμένοις, πολλὰ ὄντα, καὶ τοὺς ἀριστεύσαντας ἐν ταῖς μάχαις τοῖς εἰωθόσιν ἐκόσμει στεφάνοις.[i] ἦν δὲ ὁ κράτιστα πάντων ἀγωνίσασθαι δόξας, καὶ τρεψάμενος τὴν Οὐϊεντανῶν δύναμιν, Σερουΐλιος ὁ τῷ προτέρῳ ὑπατεύσας ἔτει, καὶ τὴν ἐπὶ τοῦ δήμου δίκην ἀποφυγών, πρεσβευτὴς τότε τῷ Οὐαλερίῳ συμπεμφθείς, καὶ ἐπὶ τῇ ἀριστείᾳ τῇδε τὰς νομιζομένας εἶναι μεγίστας παρὰ Ῥωμαίοις δωρεὰς οὗτος ἦν ὁ πρῶτος ἐξενεγκάμενος. μετὰ ταῦτα τούς τε τῶν πολεμίων σκυλεύσας νεκροὺς ὁ ὕπατος, καὶ τῶν ἰδίων ταφὰς ποιησάμενος,[k] ἐξῆγε τὴν δύναμιν, καὶ πλησίον τῆς Οὐϊεντανῶν[l] χώρας καταστήσας,[m] προκαλεῖται τοὺς ἔνδον. ὡς δὲ οὐδεὶς ἐξῄει μαχησόμενος, ἄπορον ὁρῶν χρῆμα ἐκ τειχομαχίας αὐτοὺς ἑλεῖν, ἐχυρὰν σφόδρα ἔχοντας πόλιν, τῆς γῆς αὐτῶν πολλὴν καταδραμών, εἰς τὴν Σαβίνων ἐνέβαλε. λεηλατήσας δὲ κἀκείνην ἔτι ἀκέραιον οὖσαν ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας, καὶ βαρεῖαν ἤδη τὴν ἀποσκευὴν ἔχων ταῖς ὠφελείαις,[n] ἀπῆγεν οἴκοι τὴν δύναμιν· καὶ αὐτῷ ὁ μὲν δῆμος πρὸ πολλοῦ τῆς πόλεως ὄντι ἐστεφανωμένος ὑπήντα, λιβανωτοῖς τε θυμιῶν τὴν πάροδον, καὶ κρατῆρσι μελικράτου κεκραμένοις ὑποδεχόμενος τὴν στρατιάν· ἡ δὲ βουλὴ τὴν τοῦ θριάμβου πομπὴν ἐψηφίσατο. ὁ δὲ ἕτερος τῶν ὑπάτων Γάιος Ναύτιος, ᾧ προσέκειτο κατὰ κλῆρον ἡ τῶν συμμάχων Λατίνων τε καὶ Ἑρνίκων φυλακή, βραδυτέραν ἐποιήσατο τὴν ἔξοδον· οὔτε[o] ἀπορίᾳ, οὔτε ὄκνῳ τοῦ κινδύνου κρατηθείς, τὴν δὲ ἀδηλότητα τοῦ πρὸς Οὐϊεντανοὺς πολέμου καραδοκῶν, ἵνα, ἐάν τι συμβῇ πταῖσμα περὶ τὴν ἐκεῖ στρατιάν, ἐν ἑτοίμῳ τις ὑπάρχῃ τῇ πόλει συνεστῶσα δύναμις, ἢ κωλύσῃ τοὺς πολεμίους εἰς τὴν χώραν ἐμβαλεῖν, ἐάν, ὥσπερ οἱ πρότερον ἐλάσαντες ἐπὶ τὴν Ῥώμην, ἐπιτειχί-

XXXV. *Per. Jul.* 4241. *Ante Chr.* 473. *Olymp.* 76 ¾. *V. C. Cat.* 279. *Var.* 281.

¶ Hoc modo captis Sabinorum caſtris, Valerius cum copiis contendit ad altera caſtra, in quibus erant Vejentes, qui locum non valde munitum occuparant. Qui autem ad ea caſtra accedebant latere amplius non poterant. jam enim dies clara erat, & Sabini, qui fugerant, Hetruſcis ſuam cladem, & *ſimilem* ipſis imminentem nunciaverant. neceſſe * igitur fuit ut acriter cum hoſtibus pugnarent. Mox igitur, Hetruſcis pro caſtris omni ſtudio dimicantibus, acre prælium committitur, cum magna utrorumque ſtrage; & diu ancipiti marte, nunc huc nunc illuc inclinante victoria, pugnatum eſt. Tandem Hetruſci, à Rom. equitatu expulſi, loco ceſſerunt, & in caſtra ſe receperunt. At conſul eos ſequebatur, & quum ad munitiones acceſſiſſet, (erant autem male exſtructæ, & locus, ut dixi, non valde tutus) eas multis partibus oppugnare cœpit, per reliquum illius diei ſpatium continuato labore, & ne in ſequenti quidem nocte intermiſſo. Hetruſci vero, continuis malis fracti, circa diluculum caſtra deſeruerunt: & alii in urbem fugerunt, alii in proximas ſylvas ſunt diſperſi. His quoque caſtris potitus, illum diem exercitus quieti dedit: poſtridie vero prædam, quam ex utriſque caſtris ceperat, militibus diviſit, quæ magna erat: & eos qui in præliis fortiter ſe geſſerant, de more militaribus coronis ornavit. Servilius autem, ſuperioris anni conſul, & nuper populi judicio abſolutus, tunc vero legatus Valerio datus, omnium fortiſſime dimicaſſe & Vejentium copias profligaſſe viſus eſt: & ob hanc fortitudinem hic primus præmia, quæ apud Romanos maxima habentur, retulit. Conſul deinde, ſpoliatis hoſtium cadaveribus, & ſuis ſepultis, copias eduxit; iiſque ad Vejorum mœnia admotis, pugnæ poteſtatem oppidanis fecit. Sed quum nullus ad certamen prodiret, difficile eſſe videns eos expugnare, quippe quod urbem munitiſſimam haberent: excurſionibus per bonam eorum agri partem factis, in agrum Sabinum irrupit. Illum quoque, adhuc intactum, per multos dies populatus, copias magnis impedimentis & præda jam onuſtas reduxit: eique venienti populus longe ab urbe obviam coronatus proceſſit, & thus ei tranſeunti adolens, & exercitum poculis mulſi excipiens. Senatus vero ei triumphum decrevit. Alter vero conſul, C. Nautius, cui ſorte obvenerat ſociorum & Latinorum atque Hernicorum cuſtodia, aliquamdiu diſtulit profectionem: non ob conſilii inopiam, nec periculi formidine deterritus, ſed belli Vejentani incertum eventum exſpectans; ut ſi quam cladem ille exercitus forte accepiſſet, reip. præſto eſſet aliquis exercitus jam coactus, qui hoſtes ab irruptione in agrum facienda prohiberet, ſi qua loca (ut jam ante fecerant qui Romam petierant) contra urbem muni-

Valerius de Vejentibus & Sabinis triumphat.

a Omittit *Vat.* b Ἐχυρὸν *Vat.* c Poſt ἐκείνους ſubaud. particip. ἐπελευσομένην, vel aliud ſimile. *Sylb.* Optime in *Cod. Vat.* τὴν ἐπ' ἐκείνους ἔλασιν, *incurſum in illos hoſtium*, ut vertit *Lapus.* d Ἐγίνετο *Vat.* e Προσέβαλλε *Vat.* f Forſan rectius ἔφυγον, eodem ſcilicet tempore quo mox ſequitur ἐσκεδάσθησαν. *Sylb.* g Τά τε λάφυρα *Vat.* h Εἰλήφει *Vat.* i In *Cod. Vat.* ὁ δὲ κράτιστα &c. k Ἐξῆγε τὴν στρατιὰν *Vat.* l Aptius πόλεως, ut *Lapus* quoque vertit, *propius urbem accedens. Sylb.* m In *Ed. Steph.* προσκαλεῖται, minus congruenter. Προκαλεῖται *Vat.* quo modo in *Lapi Cod.* nam vertit, *provocavit.* n Ἀπῆγεν ἐπ' οἴκου *Vat.* o Ἀπορίᾳ agnoſcit etiam *Lapi* verſio [& *Cod. Vat.*] alioqui maluerit aliquis ἀπειρίᾳ. *Sylb.* * Δὴ pro δὲ legiſſe viſi ſunt *Interpretes.*

a Supra

Per. Jul. 4241. *Ante Chr.* 473. *Olymp.* 76 3/4. *V. C. Cat.* 279. *Var.* 281. *Æqui & Volſci repreſſi.*

munire conarentur. Interea vero bellum etiam, quod Æqui Volſcique Latinis intulerant, feliciter eſt confectum: & nuncii quidam retulerunt, hoſtes, prælio victos, ex eorum agro exceſſiſſe, & in præſentia ſocios nullis auxiliis amplius indigere. Nautius tamen nihilo minus, quoniam res in Hetruria Romanis feliciter ſucceſſiſſent, copias eduxit. Facta autem irruptione in agrum Volſcorum, magnamque ejus partem deſertam pervagatus, paucis mancipiis exiguoque pecoris numero eſt potitus: incenſiſque eorum arvis, quum frumentum jam maturum eſſet, aliiſque non paucis damnis datis, nullo ſecum congredi audente, exercitum abduxit. Atque hæc quidem ab his conſulibus ſunt geſta.

XXXVI.

Per. Jul. 4242. *Ante Chr.* 472. *Olymp.* 76 3/4. 77 1/4. *V. C. Cat.* 280. *Var.* 282. *A. Manlio & L. Furio coſſ. cum Vejentibus debellatum.*

¶ Conſules anno ſequenti creati, Aulus Manlius & Lucius Furius, ſenatu alterum eorum exercitum in Vejentes ducere decernente, ſortiti ſunt, ut eorum mos erat, inter ſe de exitu. qui cum Manlio ſorte obtigiſſet, copias celeriter eduxit, atque caſtra prope hoſtes poſuit. Vejentes vero, incluſi mœnibus, aliquamdiu *ei* reſtiterunt; &, legatis in varias partes miſſis, ſolicitabant Hetruriæ populos, & Sabinos, novos ſocios, orantes ut ſibi celeriter opem ferrent. Sed quum à nullis auxilia impetrarent, & commeatus jam abſumpſiſſent, neceſſitate famis coacti, ad conſulem prodierunt eorum natu maximi & honoratiſſimi quique, ſupplicum inſignia præferentes, & obſecrantes ut bello finis imponeretur. Manlio autem imperante ut unius anni ſtipendium atque cibaria in duos menſes exercitui darent, hiſque peractis Romam legatos mitterent qui cum ſenatu de bello deponendo agerent; illi * laudantes iſta, & celeriter exercitui ſtipendio & pecunia loco frumenti permiſſu conſulis allata, Romam iverunt; &, in ſenatum admiſſi, veniam præteritorum & in poſterum bello liberari petierunt. Multis autem verbis in utramque partem factis, ea ſententia vicit quæ fœdus cum illis faciendum cenſebat, induciæque quadraginta in annos ipſis ſunt datæ. Atque illi, maximis gratiis populo Romano ob pacem impetratam actis, abierunt. Manlius vero in urbem reverſus, ob pacem partam, ovationem quam petiit impetravit. His conſulibus cenſus quoque habitus: & cives, qui ſeipſos & pecunias & filios puberes cenſuerunt, paullo plures erant centum & tribus millibus.

XXXVII.

Per. Jul. 4243. *Ante Chr.* 471. *Olymp.* 77 1/2. *V. C. Cat.* 281. *Var.* 283. *L. Æmilio III & Vop. Julio coſſ. turbæ domi.*

¶ Anno ſequenti conſules facti L. Æmilius Mamercus tertium & Vopiſcus Julius, LXXVII. olympiade, qua in ſtadio vicit Dates Argivus, archonte Athenis Charete, laborioſiſſimum ac turbulentiſſimum habuerunt conſulatum, quia bellis quidem externis non

ζειν τινὰ κατὰ τῆς πόλεως χρείαν ἐπιβάλωνται. ἐν δὲ τῷ [a] μεταξὺ τούτῳ χρόνῳ καὶ ὁ κατὰ τῶν Λατίνων πόλεμος, ὃν ἐπῆγον αὐτοῖς Αἰκανοί τε καὶ Οὐολοῦσκοι, τέλος εὐτυχὲς ἔσχε· καὶ παρῆσάν τινες ἀπαγγέλλοντες μάχῃ νικηθέντας ἀπεληλυθέναι τοὺς πολεμίους ἐκ τῆς χώρας αὐτῶν, καὶ μηδεμιᾶς τοῖς συμμάχοις ἔτι δεῖν βοηθείας κατὰ τὸ παρόν. ὁ μέντοι Ναύτιος οὐδὲν ἧττον, [b] ἐπειδὴ τὰ ἐν Τυρρηνίᾳ πράγματα καλῶς σφίσιν ἐχώρησεν, ἐξῆγε τὴν στρατιάν. ἐμβαλὼν δὲ εἰς τὴν Οὐολούσκων χώραν, καὶ πολλὴν αὐτῆς διεξελθὼν ἔρημον ἀφειμένην, ἀνδραπόδων μὲν καὶ βοσκημάτων [c] ὀλίγων ἐκράτησεν· ἀρούρας δὲ αὐτῶν, ἐν ἀκμῇ τοῦ σίτου ὄντος, ἐμπρήσας, καὶ ἄλλα οὐκ ὀλίγα τῶν ἐν τοῖς ἀγροῖς λωβησάμενος, οὐδενὸς ὁμόσε χωροῦντος, ἀπῆγε τὴν στρατιάν. ταῦτα μὲν [d] ὑπὸ τούτων τῶν ἀνδρῶν ἐπράχθη. 594

Οἱ δὲ διαδεξάμενοι τούτους ὕπατοι, Αὖλος [e] Μάλιος καὶ Λεύκιος [f] Φούριος, ψηφισαμένης τῆς βουλῆς τὴν ἑτέραν αὐτῶν στρατιὰν ἐπὶ Οὐιεντανοὺς ἄγειν, ἐκληρώσαντο περὶ τῆς ἐξόδου, καθάπερ [g] αὐτοῖς ἔθος ἦν. καὶ λαχὼν Μάλιος ἐξῆγε τὰς δυνάμεις διὰ ταχέων, καὶ πλησίον τῶν πολεμίων κατεστρατοπέδευσεν. οἱ δὲ Οὐιεντανοί, τειχήρεις γενόμενοι, τέως μὲν ἀντεῖχον· καὶ διεπρεσβεύοντο [h] πρός τε τὰς ἐν Τυρρηνοῖς πόλεις, καὶ πρὸς τοὺς νεωστὶ συμμαχήσαντας αὐτοῖς Σαβίνους, βοήθειαν ἀξιοῦντες [i] ἀποστέλλειν σφίσι διὰ ταχέων. ὡς δὲ ἁπάντων ἀπετύγχανον, καὶ τὰς τροφὰς ἀπαναλώκεσαν, ὑπὸ τῆς ἀνάγκης τοῦ λιμοῦ βιασθέντες, ἐξῆλθον ὡς τὸν ὕπατον, ἱκετηρίας φέροντες οἱ πρεσβύτατοί τε αὐτῶν καὶ τιμιώτατοι, περὶ καταλύσεως δεόμενοι τοῦ πολέμου. τοῦ δὲ Μαλίου κελεύσαντος αὐτοῖς ἀργύριόν τε εἰς ὀψωνιασμὸν ἐνιαυτοῦ τῇ στρατιᾷ καὶ διμήνου τροφὰς ἀποφέρειν, ὅταν δὲ ταῦτα ποιήσωσιν, εἰς Ῥώμην [k] ἀποστέλλειν τοὺς διαλεξομένους τῇ βουλῇ περὶ τῆς διαλύσεως, ἐπαινέσαντες ταῦτα, καὶ διὰ ταχέων τό τε ὀψώνιον τῇ στρατιᾷ, καὶ τὸ ἀντὶ τοῦ σίτου συγχωρηθὲν ὑπὸ τοῦ Μαλίου κατενέγκαντες ἀργύριον, ἧκον εἰς τὴν Ῥώμην· καὶ καταστάντες ἐπὶ τὴν βουλήν, συγγνώμης ἐπὶ τοῖς γεγονόσι τυχεῖν ἠξίουν, καὶ εἰς τὸν λοιπὸν χρόνον ἀπαλλαγῆς τοῦ πολέμου. πολλῶν δὲ λεχθέντων εἰς ἀμφότερα τὰ μέρη [l] λόγων, ἐνίκησεν ἡ σπένδεσθαι παραινοῦσα τὸν πρὸς αὐτοὺς πόλεμον γνώμη, γίνονταί τε ἀνοχαὶ τοῦ πολέμου πρὸς αὐτοὺς τεσσαρακονταετεῖς. καὶ οἱ μὲν ἀπῄεσαν, πολλὰς τῇ πόλει τῆς εἰρήνης χάριτας εἰδότες· ὁ δὲ Μάλιος ἀφικόμενος εἰς τὴν πόλιν, ἐπὶ τῇ καταλύσει τοῦ πολέμου τὸν πεζὸν θρίαμβον αἰτησάμενος, ἔλαβεν. ἐγένετο δὲ καὶ τίμησις ἐπὶ τῆς τούτων ἀρχῆς, καὶ ἦσαν οἱ τιμησάμενοι πολῖται σφᾶς τε αὐτοὺς καὶ χρήματα καὶ τοὺς ἐν ἥβῃ παῖδας, ὀλίγῳ πλείους τρισχιλίων τε καὶ [m] δέκα μυριάδων.

Οἱ δὲ μετὰ τούτους παραλαβόντες τὴν ὕπατον ἀρχήν, Λεύκιος Αἰμίλιος [n] Μάμερκος τὸ τρίτον, καὶ Οὐοπίσκος [o] Ἰούλιος, ἐπὶ τῆς ἑβδομηκοστῆς καὶ ἑβδόμης ὀλυμπιάδος, ἣν ἐνίκα στάδιον [p] Δάτης Ἀργεῖος, Ἀθήνῃσι δὲ ἄρχοντος Χάρητος, ἐπίπονον σφόδρα καὶ ταραχώδη τὴν ἀρχὴν διετέλεσαν, εἰρήνην

μὲν

a Supra quoque (p. 498. v. 45.) habuimus hoc loquendi genus: in quo ſi τούτου malis, per me licet. *Sylb.* Τούτου expreſſe in *Cod. Vat.* *b* Ἐπεὶ *Vat.* *c* Ὀλίγων πάνυ *Vat.* *d* Ἐπὶ τούτων *Vat.* *e* Rectius Μάλλιος in *Cod. Vat.* (ut ſupra quoque p. 539. v. 17.) & infra v. 17. & 27. *f* Φρούριος *Vat.* *g* Αὐτοῖς ἦν ἔθος in *Vat.* & *Lapi Cod.* *h* Πρός τε τὰς ἄλλας *Vat.* & *Lapi Cod.* *i* Ἀποστεῖλαι *Vat.* *k* *Gelenius* legit ἀποστέλλειν ὑπισχόμενοι. ſed (ut notavit *Sylb.*) dependet potius hoc verbum ἀποστέλλειν à præced. participio κελεύσαντος: ideoque Latina ad hanc lectionem conformavi. *l* Πρὸς αὐτοὺς poſt λόγων habet *Cod. Vat.* *m* Τεσσαράκοντα *Vat.* *n* Μάρκος in *Ed. Steph.* Pro Μάμερκος ſupra fuit (p. 527. v. 21.) Μαμέρκου υἱός. *Sigonius* etiam *Mamercinos* cognominatos fuiſſe Æmilios è veterum ſcriptis docet. *Sylb.* *o* Τοῦλλος in *Ed. Steph.* ſed *Julium* cognomento *Iulum* probat etiam *Sigonius* ex idoneis auctoribus. *Sylb.* *p* Pro Δάτης legitur apud *Diodorum* Δαίδης. *Sylb.* Δάτης in *Vat.* & *Lapi Cod.* * i. e. iſtas conditiones acceptantes.

a Ita

Per. Jul. 4243. Ante Chr. 471. Olymp. 77 ½. V. C. Cat. 281. Var. 283.

μὲν ἄγοντες ἀπὸ τῶν ἔξωθεν πολέμων· ἐν ἡσυχίᾳ γὰρ ἦν πάντα τὰ 595 διάφορα· ὑπὸ δὲ τῶν ἐν τῇ πόλει στάσεων αὐτοί τε εἰς κινδύνους ἀχθέντες, καὶ τὴν πόλιν ὀλίγου δεήσαντες ἀπολέσαι. ὡς γὰρ ἀνεπαύσατο τῶν [a] στρατειῶν τὸ πλῆθος, ἐπὶ τὴν διανομὴν εὐθὺς ὥρμησε τῶν δημοσίων ἀγρῶν. ἦν γάρ τις ἐν τοῖς δημάρχοις θρασύς, καὶ λέγειν οὐκ ἀδύνατος ἀνήρ, Γναῖος Γενύκιος, [b] παραθήγων τὰς ὀργὰς τῶν πενήτων. οὗτος ἐκκλησίας συνάγων ἑκάστοτε, καὶ ἐκδημαγωγῶν τοὺς ἀπόρους, προσηνάγκαζε τοὺς ὑπάτους τὰ ὑπὸ τῆς βουλῆς ψηφισθέντα περὶ τῆς κληρουχίας συντελεῖν. οἱ δὲ οὐχ ὑπήκουον, οὐ τῇ ἑαυτῶν ἀρχῇ λέγοντες [c] τετάχθαι τὸ ἔργον ὑπὸ τῆς βουλῆς, ἀλλὰ τοῖς [d] μετὰ Κάσσιον καὶ Οὐεργίνιον ὑπάτοις, [e] πρὸς οὓς τὸ προβούλευμα ἐγράφη· καὶ ἅμα οὐδὲ εἶναι νόμους εἰς ἀεὶ κυρίους ἃ ψηφίζεται τὸ συνέδριον, ἀλλὰ πολιτεύματα [f] χρόνον ἐνιαύσιον ἔχοντα ἰσχύν. ταύτας προβαλλομένων τῶν ὑπάτων τὰς αἰτίας, ἀδύνατος ὢν ὁ Γενύκιος αὐτοὺς ἀναγκάσαι μείζονα ἐξουσίαν ἔχοντας, ἰταμὴν ὁδὸν ἐτράπετο. τοῖς γὰρ ὑπατεύσασι τὸ ἔμπροσθεν ἔτος, Μαλίῳ τε καὶ [g] Λευκίῳ, δίκην ἐπήνεγκε δημοσίαν, [h] καὶ προεῖπεν ἥκειν ἐπὶ τὸν δῆμον ἀπολογησομένους, ὁρίσας ἄντικρυς τὴν αἰτίαν τῆς δίκης, ὅτι τὸν δῆμον ἀδικοῦσιν οὐκ ἀποδείξαντες τοὺς δέκα ἄνδρας οὓς ἐψηφίσατο ἡ βουλὴ τοὺς ποιησομένους τὴν τῶν κλήρων διανομήν. [i] τὸ δὲ μὴ τῶν ἄλλων τινὰς ὑπάτων ἄγειν ἐπὶ τὴν δίκην, [k] δώδεκα γενομένων τῶν μεταξὺ ἀρχείων, ἀφ᾽ οὗ τὸ προβούλευμα ἐγράφη, τούτους δὲ προβαλέσθαι τοὺς ἄνδρας μόνους τῆς ψευσθείσης ὑποσχέσεως, ἐπιεικεῖς ἔφερεν αἰτίας· καὶ τελευτῶν ἔφη μόνως ἂν οὕτως ἀναγκασθῆναι τοὺς [l] ἐν ἀκμῇ τότε ὄντας ὑπάτους κληρουχῆσαι τὴν γῆν, ἐὰν ἑτέρους τινὰς ἴδωσι δίκην τῷ δήμῳ διδόντας, ἐνθυμηθέντας ὅτι καὶ σφίσιν αὐτοῖς συμβήσεται τὸ αὐτὸ παθεῖν.

infeſtabantur (omnes enim hoſtes pacati erant) ſed domeſticis ſeditionibus & ipſi in ſalutis periculum ſunt adducti, & reſp. ab ipſis pene eſt everſa. Nam ſimulatque multitudo à militia ceſſavit, confeſtim agri publici diviſionem flagitare cœpit. Erat enim quidam de tribunorum collegio, vir audax, nec infacundus, Cn. Genucius, qui inopes ad iram inſtigabat. Iſte quotidianis concionibus, ad captandam plebis inopumque gratiam, volebat cogere conſules S C. de agro dividendo factum exſequi. Illi vero ei non parebant, dicentes non ſibi conſulatum gerentibus, ſed Caſſio Virginioque coſſ. id à ſenatu imperatum fuiſſe, ad quos S C. ſcriptum erat: ſimulque ſenatusſconſulta non eſſe leges quæ ratæ perpetuo maneant, ſed eſſe inſtituta vim unius anni habentia. Conſulibus has cauſſas prætendentibus, Genucius, quia eos majore poteſtate præditos cogere non poterat, ad impudentem viam ſe convertit. Nam ſuperioris anni conſulibus, Manlio & Furio, dicam injuriæ plebi factæ ſcripſit, illiſque diem dixit, ad quam eos cauſſam apud populum dicturos venire juſſit, pronunciato palam crimine, cujus eos reos eſſe dicebat, quod *ſcil.* plebi injuriam facerent, non creatis decemviris ex S C. qui agros dividerent. Quod autem hic nullos alios conſules accuſarit, quum duodecim anni interea elapſi eſſent, ex quo id S C. fuerat ſcriptum, ſed hos duos ſolos ob fidem promiſſorum non ſervatam reos egerit, non iniquas attulit rationes: tandemque dixit, hac ſola ratione coſſ. qui tunc magiſtratum gerebant, coactum iri agrum dividere, ſi aliquos alios pœnas populo dare vidiſſent, idem ſibi quoq; eventurum cogitantes.

XXXVIII.

Ταῦτα εἰπὼν καὶ παρακαλέσας ἅπαντας [m] ἥκειν ἐπὶ τὴν δίκην, καθ᾽ ἱερῶν τε ὀμόσας, ἦ μὴν [n] ἐμμενεῖν τοῖς ἐγνωσμένοις, καὶ πάσῃ προθυμίᾳ τῶν ἀνδρῶν κατηγορεῖν, ἡμέραν [o] προεῖπεν ἐν ᾗ τὴν δίκην ἔμελλεν ἐπιτελέσειν. [p] τοῖς δὲ πατρικίοις, ὡς ἔμαθον ταῦτα, πολὺ δέος εἰσέρχεται καὶ φροντίς, ὅτῳ χρὴ τρόπῳ τούς τε ἄνδρας ἐκλύσασθαι τῆς αἰτίας, καὶ τοῦ δημαγωγοῦ τὸ θράσος ἐπισχεῖν. καὶ δὴ ἐδέδοκτο αὐτοῖς, εἴ τι ψηφίσαιτο κατὰ τῆς ἀρχῆς τῶν ὑπάτων ὁ δῆμος, μὴ ἐπιτρέπειν αὐτῷ κατὰ τὸ καρτερὸν ἐνισταμένους, καὶ εἰ δέοι καὶ εἰς ὅπλα χωροῦντας. οὐ μὴν ἐδέησέ γε τῶν βιαίων οὐδενὸς αὐτοῖς, ταχεῖαν λαβόντος τοῦ κινδύνου καὶ παράδοξον τὴν λύσιν. [q] μιᾶς γὰρ ἡμέρας οὔσης ἔτι λοιπῆς τῆς δίκης, νεκρὸς Γενύκιος ἐπὶ τῆς ἑαυτοῦ κοίτης εὑρέθη, σημεῖον οὐδὲν ἔχων οὔτε σφαγῆς, οὔτε ἀγχόνης, οὔτε φαρμάκου, οὔτε ἄλλου τῶν ἐξ ἐπιβουλῆς θανάτων οὐδενός. ὡς δὲ ἐ-
596 γνώσθη τὸ πάθος, [r] καὶ προσηνέχθη τὸ σῶμα εἰς τὴν ἀγοράν, δαιμόνιόν τι κωλύσεως σύγκυρημα ἔδοξεν εἶναι, καὶ αὐτίκα ἡ [ſ] δίκη διελύετο. τῶν γὰρ ἄλλων οὐδεὶς ἐτόλμα

¶ Hæc loquutus, hortatus eſt omnes ut judicio adeſſent, & per ſacra juravit ſe in propoſito permanſurum & omni ſtudio illos accuſaturum; diemq; dixit qua judicium eſſet peragendum. Patricios vero, hac re cognita, ingens invaſit timor & ſolicitudo, quanam ratione reos judicio poſſent eripere, audaciamque tribuni compeſcere. Jamque decreverant, ſi quid plebs contra conſulare imperium ſciviſſet, hoc ei non permittere: ſed totis viribus reſiſtere, & ad arma (ſi res tuliſſet) venire. Verumtamen nulla vi ipſis opus fuit, quia celeriter & præter omnem opinionem id periculum evanuit. nam uno ante judicium die Genucius in ſuo lecto mortuus eſt inventus, cum nullo aut cædis, aut laquei, aut veneni, aut alicujus inſidioſæ mortis veſtigio. Hoc autem caſu cognito, & ejus corpore in forum prolato, divina quadam providentia id impedimentum accidiſſe videbatur: moxque *re infecta* comitia ſunt ſoluta. nam cæterorum *tribunorum* nemo auſus eſt renovare

a Ita etiam in *Vat.* & *Lapi Cod.* Perperam in *Ed. Steph.* στρατιωτῶν. quam ſequutus eſſe videtur *Gelenius.* *b* Expreſſius in *Cod. Vat.* ὁ παραθήγων. *c* Ἐπιτετάχθαι *Vat.* *d* Τοῖς περὶ Κάσσιον καὶ Οὐεργίνιον ὑπάτοις [*Caſſio, Virginioque Coſſ.* ut vertit *Lapus*] legendum videtur, ut conſtat ex *Livio*, & *Dionyſio* ipſo p. 606. [juxta *Ed. Sylb.*] Vulgata lectione retenta, vertendum, *conſulibus poſt Caſſium & Virginium creatis. Port.* *e* Πρὸς οὓς καὶ τὸ *Vat.* *f* Καιρῶν *Vat.* *g* Aptius Φουρίῳ: vel pro Μαλίῳ legendum Αὔλῳ: ut conjungantur vel nomina vel prænomina. *Sylb.* In *Lapi* verſione, *Manlio & Lucio*, quam ſequuti ſumus. *h* Καὶ προεῖπεν *Vat.* *i* Τοὺς δὲ μὴ *Vat.* *k* Δέκα γενομένων *Vat.* reclamante *Lapi* verſione. *l* Optime in *Cod. Vat.* ἐν ἀρχῇ. quod *Sylburgio* placuiſſe video. *m* In *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] ἤγεν. Sed veram lectionem ἥκειν agnoſcit etiam *Lapi* verſio. ſic & infra *Dionyſ.* τοῦ ἀνδρὸς κατηγορήσοντος, παρεκάλουν ἥκειν ἅπαντας. *Sylb.* *n* Nota ἐμμένειν & κατηγορεῖν pro ἐμμενεῖν & κατηγορήσειν, ad declarandam certitudinem & conſtantiam. *Sylb.* *o* Minus recte in *Ed. Steph.* προειπών. *Sylb.* Vulgatam lectionem retinere potes, ut προειπὼν pendeat à κατηγορεῖν. *Port.* *p* Τοὺς δὲ πατρικίους *Vat.* *q* Infra (p. 665. juxta *Ed. Sylb.*) aperte declarat, uno ante judicium die hoc factum eſſe. *Sylburgius* retenta ambiguitate Græcæ phraſeωs vertit, *cum enim adhuc una tantum uſque ad judicium ſupereſſet dies.* *r* Καὶ προσηνέχθη *Vat.* *ſ* Δίκη ἐλέλυτο *Vat.*

Per. Jul. 4243. *Ante Chr.* 471. *Olymp.* 77 ½. *U. C.* *Cat.* 281. *Var.* 283.

vare ſeditionem: quinimo *omnes* magnum Genucii furorem damnabant. Si igitur conſules nihil præterea nimium curioſe feciſſent; ſed ſeditionem, ut à deo fuerat ſopita, quieſcere ſiviſſent, in nullum periculum amplius adducti fuiſſent. Jam vero quum ſe ad plebem ſuperbe & contumelioſe tractandam vertiſſent, quumque quanta eſſet ſui magiſtratus poteſtas oſtentare vellent, magnorum malorum auctores fuerunt. Nam indicto delectu, & contumaces cum aliis mulctis tum etiam virgarum verberibus cogentes, effecerunt ut major plebis pars ad deſperationem ſe verteret, hac potiſſimum de cauſſa.

XXXIX. ¶ Vir quidam de plebe, bellica virtute clarus, nomine P. Volero, qui in ſuperioribus expeditionibus ordines duxerat, tunc, quum centurio eſſet conſtituendus, in gregarios milites ab illis referebatur. Sed quum ille reſiſteret, nec locum minus honoratum capere vellet, quod in ſuperioribus expeditionibus nihil deliquiſſet, conſules, ejus dicendi libertate offenſi, lictoribus imperarunt ut veſtem ejus lacerarent, corpuſque virgis cæderent. Tunc juvenis opem tribunorum implorabat, &, ſi quam injuriam fecerit, plebis judicium ſubire volebat. Sed quum conſules animum ad eum non adverterent, ſed eum à lictoribus duci cædique juberent, contumeliam non ferendam ratus, ipſe ſibi ipſi opem tulit. nam primum lictorem, qui acceſſerat, adverſis pugnis in facie tundens, vir ætate & viribus ferox, proſtravit: itidemque mox alterum. Coſſ. autem id iniquo animo ferentibus, & ſimul omnes lictores ad eum accedere jubentibus, plebejis qui aderant res indigna viſa eſt; & confeſtim omnes conglobati, ſublatoque clamore quo ſe invicem ad iram adhortabantur, & juvenem eripuerunt, & lictores pulſatos repulerunt, tandemque in ipſos conſules impetum fecerunt; qui, niſi è foro ſe proripuiſſent, graviſſimum facinus mox perpetraſſent. Hoc autem facto in diverſa ſtudia tota civitas eſt diviſa, & tribuni, qui hactenus quieverant, tunc efferabantur, & in conſules invehebantur. & ſeditio legis agrariæ in gravius *malum*, ob contentionem de reip. ſtatu ortam, erupit. Nam patricii, indigne ferentes conſulum poteſtatem tolli, eum, qui lictoribus manus injicere auſus fuerat, de ſaxo dejicere volebant. contra plebeji catervatim vociferabantur, & ſe invicem cohortabantur ne libertatem ſuam proderent; ſed rem ad ſenatum referre, & conſules accuſare, & animadverſionem aliquam in eos poſcere volebant, quod eum, qui opem tribunorum implorarat, & populi ju-

δημάρχων ἀνακαλεῖν τὴν στάσιν, ἀλλὰ καὶ τοῦ Γενυκίου [a] κατεγίνωσκε πολλὴν μανίαν. εἰ μὲν οὖν μηδὲν ἔτι πολυπραγμονοῦντες οἱ ὕπατοι διετέλεσαν, ἀλλὰ ἀφῆκαν ὡς ὁ δαίμων ἐκοίμισε τὴν στάσιν, οὐδεὶς ἂν αὐτοὺς ἔτι κατέλαβε κίνδυνος· νῦν δὲ εἰς αὐθάδειαν καὶ καταφρόνησιν τοῦ δημοτικοῦ τραπόμενοι, καὶ τὸ τῆς ἀρχῆς κράτος ὅσον ἐστὶν ἐπιδεῖξαι βουλόμενοι, κακὰ ἐξειργάσαντο μεγάλα. προθέντες γὰρ στρατολογίαν, καὶ τοὺς οὐχ ὑπακούοντας, ταῖς τε ἄλλαις ζημίαις καὶ πληγαῖς ῥάβδων προσαναγκάζοντες, εἰς ἀπόνοιαν ἐποίησαν τραπέσθαι τοῦ δημοτικοῦ τὸ πλέον, ἀπὸ τοιαύτης μάλιστα αἰτίας.

Ἀνήρ τις ἐκ τῶν δημοτικῶν τὰ πολέμια λαμπρὸς, Πόπλιος Βολέρων, ἡγεμονίαν ἐσχηκὼς λόχων ἐν ταῖς προτέραις [b] στρατιαῖς, τότε ἀντὶ λοχαγοῦ στρατιώτης πρὸς αὐτῶν κατεγράφετο. ὡς δὲ ἠναντιοῦτο, καὶ οὐκ ἠξίου χώραν ἀτιμοτέραν λαβεῖν, οὐδὲν ἡμαρτηκὼς ἐν ταῖς προτέραις στρατείαις, δυσαναχετοῦντες οἱ ὕπατοι τὴν παρρησίαν αὐτοῦ, τοῖς ῥαβδούχοις ἐκέλευσαν τὴν ἐσθῆτά [c] τε περικαταρρῆξαι, καὶ ταῖς ῥάβδοις τὸ σῶμα ξαίνειν. ὁ δὲ νεανίας τούς τε δημάρχους ἐπεκαλεῖτο, καὶ, εἴ τι ἀδικεῖ, κρίσιν ἐπὶ τῶν [d] δημοτικῶν ὑπέχειν ἠξίου. ὡς δὲ οὐ προσεῖχον αὐτῷ τὸν νοῦν οἱ ὕπατοι, ἀλλὰ [e] ταῖς ῥάβδοις ἄγειν καὶ τύπτειν ἐπεκελεύοντο, οὐκ ἀνασχετὸν ἡγησάμενος εἶναι τὴν ὕβριν, αὐτὸς ἑαυτῷ [f] ταμίας γίνεται. τόν τε γὰρ πρῶτον προσελθόντα τῶν ῥαβδούχων παίων εἰς τὸ πρόσωπον ἐναντίαις πυγμαῖς, νεανίας καὶ ἐρρωμένος ἀνὴρ, ἀνατρέπει, καὶ τὸν ἐπὶ τούτῳ. ἀγανακτησάντων δὲ τῶν ὑπάτων, καὶ πᾶσιν ἅμα τοῖς ὑπηρέταις προσελθεῖν κελευσάντων, [g] δεινὸν τοῖς παροῦσι τῶν δημοτικῶν ἐφάνη· καὶ αὐτίκα συστραφέντες ἀθρόοι, καὶ ἀναβοήσαντες τὸ παρακλητικὸν τῆς ἀλλήλων ὀργῆς, τόν τε νεανίσκον ἐξήρπασαν, καὶ τοὺς ῥαβδούχους ἀπέστησαν παίοντες· καὶ τελευτῶντες ἐπὶ τοὺς ὑπάτους ὥρμησαν, καὶ εἰ μὴ καταλιπόντες ἐκεῖνοι τὴν ἀγορὰν ἔφυγον, [h] ἀνήκεστον αὐτίκα κακὸν ἐξειργάσαντο. ἐκ δὲ τούτου διειστήκει πᾶσα ἡ πόλις, καὶ οἱ τέως ἡσυχάζοντες δήμαρχοι τότε ἠγριοῦντο, καὶ τῶν ὑπάτων κατηγόρουν. [i] περιειστήκει τε ἡ περὶ τῆς κληρουχίας εἰς ἕτερον μεῖζον διὰ τὸν ὑπὲρ τοῦ κόσμου τῆς πολιτείας ἀγῶνα. [k] οἱ μὲν γὰρ πατρίκιοι τοῖς ὑπάτοις ὡς καταλυομένης αὐτῶν τῆς ἐξουσίας συναγανακτοῦντες, τὸν ἐπιβάλλειν τοῖς ὑπηρέταις τολμήσαντα κατὰ κρημνοῦ βαλεῖν ἠξίουν. οἱ δὲ δημοτικοὶ συστρέψαντες αὐτοὺς, 597
κατεβόων τε καὶ παρεκελεύοντο μὴ προδιδόναι σφῶν τὴν ἐλευθερίαν, ἀλλ᾽ ἐπὶ τὴν βουλὴν τὸ πρᾶγμα ἄγειν, καὶ τῶν ὑπάτων κατηγορεῖν, καὶ δίκης τινὸς [l] παρ᾽ αὐτῶν ἠξίουν τυχεῖν, ὅτι τὸν ἐπικαλεσάμενον τὴν ἐκ τῶν δημάρχων βοήθειαν, καὶ ἐν τῷ δήμῳ κρίσιν ὑπέχειν,

a Κατεγίνωσκεν *Vat.* b Magis proprie στρατείαις: itidemque mox v. 16. *Sylb.* c Omittit *Vat.* d Δημοτῶν *Vat.* e Ταῖς ῥάβδοις tropice dictum pro τοῖς ῥαβδούχοις, ut mox loquitur v. 30. itidemque ἵππων ſupra uſurpatum pro ἱππέων p. 566. v. 50. Alioqui ſoluta hypallage legendum foret, ἀλλ᾽ ἄγειν καὶ ταῖς ῥάβδοις τύπτειν. *Sylb.* In *Cod. Vat.* expreſſe τοῖς ῥαβδούχοις ἄγειν. quo modo legiſſe viſus eſt *Lapus*, atque legendum eſſe monuit *Portus*. f Mirum quantum hic locus torſit Criticos. Vel generaliter ταμίας vocabulum accipi; vel eos ταμίας, qui tribunis collegæ erant additi, reſpici exiſtimat *Sylb.* Si vero (inquit *Caſaub.*) tribunum voluit dicere, cur eum ταμίαν vocat? aut ſi quis ædilem intelligi voluit, quod ædiles tribunorum erant veluti ὑπηρέται, id difficultatem non tollit; nam eos ἀγορανόμους vocat ſemper *Dionyſius*, non ταμίας. Quare perſuaſiſſimum habeo vocem ταμίας corruptam eſſe. dubito tamen an τιμωρὸς, vel ἀμύντης, vel προστάτης in ejus locum reponendum ſit. Κωλυτὴς βίας pro ταμίας ſcriptum fuiſſe ſuſpicatur *Steph.* Optime in *Cod. Vat.* ἑαυτῷ τιμίας τῆς δίκης γίνεται, *ſui ipſius vindex fit.* quo fere modo *Lapus* vertit, *ſuus ipſe ſit protector.* g Δεινόν τι τοῖς παροῦσι *Vat.* h In *Cod. Vat.* ἀνήκεστον ἄν τι κακὸν ἐξειργ. atque *Lapus* vertit, *intolerabile aliquod peregiſſent malum.* i Vel legendum, περιειστήκει τε ἡ περὶ τῆς κληρουχίας στάσις εἰς ἕτερον μείζονα δηλαδὴ τὸν ὑπὲρ &c. vel minore mutatione, nec minus apto ſenſu, περιειστήκει τι ἡ περὶ τῆς κληρουχίας εἰς ἕτερον μείζονα τὸν ὑπὲρ &c. *atque hæc de agris dividundis concertatio tranſiit in aliam longe graviorem* &c. *Sylb.* Περιειστήκει τε ἡ περὶ τῆς κληρουχίας στάσις εἰς ἕτερον μεῖζον (*ſc.* κακὸν) διὰ τὸν &c. malit *Portus.* k Οἱ μέν γε πατρίκιοι *Vat.* l *Lapus* vertit, *de eis*: quaſi legerit περὶ vel ὑπέρ. ſed aptius cum *Gelenio* legemus κατ᾽ αὐτῶν: ut ſatis arguunt ſequentia. *Sylb.*

a Φρυμ

ὑπέχειν, εἴ τι πλημμελεῖ, βουλόμενον, οὐδετέρου τυχεῖν εἴασαν τῶν δικαίων, ἀλλ' ἐν ἀνδραπόδου μοίρᾳ τὸν ἐλεύθερον καὶ πολίτην ἔθεντο, παίειν ἐπικελευόμενοι. ἀντιτασσομένων δὴ τούτων, καὶ οὐδετέρων εἶξαι βουλομένων τοῖς ἑτέροις, ἅπας ὁ λοιπὸς τῆς ὑπατείας ἐκείνης ἐδαπανήθη χρόνος, οὔτε πολεμικαῖς πράξεσι κοσμηθεὶς καλαῖς, οὔτε πολιτικαῖς λόγου ἀξίαις.

Ἐπιστάντων δὲ τῶν ἀρχαιρεσιῶν, ὕπατοι μὲν ἀπεδείχθησαν Λεύκιος Πινάριος καὶ Πόπλιος [a] Φούριος. ἐν ἀρχῇ δὲ τοῦ ἔτους [b] ὀττείας τινὸς ἡ πόλις ἐπληρώθη, καὶ φόβου δαιμονίου, τεράτων τε καὶ σημείων πολλῶν γινομένων. καὶ οἵ τε μάντεις ἅπαντες, καὶ οἱ τῶν ἱερῶν ἐξηγηταί, χόλου [c] δαιμονίου μηνύματα εἶναι τὰ γινόμενα ἀπέφαινον, ἱερῶν τινων οὐχ ὁσίως οὐδὲ καθαρῶς ἐπιτελουμένων. καὶ οὐ μετ' οὐ πολὺ νόσος ἐνέσκηψεν εἰς τὰς γυναῖκας, καλουμένη λοιμική, καὶ θάνατος ὅσος οὔπω πρότερον, μάλιστα εἰς τὰς ἐγκύμονας. ὠμοτοκοῦσαί τε γὰρ καὶ νεκρὰ τίκτουσαι συναπέθνησκον τοῖς βρέφεσιν· καὶ οὔτε λιτανεῖαι πρὸς ἕδεσι καὶ βωμοῖς γινόμεναι θεῶν, οὔτε καθαρτήριοι θυσίαι, περί τε πόλεως καὶ οἴκων ἰδίων ἐπιτελούμεναι, παῦλαν αὐταῖς ἔφερον τῶν κακῶν. ἐν τοιαύτῃ δὲ συμφορᾷ τῆς πόλεως οὔσης, τοῖς ἐξηγηταῖς τῶν ἱερῶν γίνεται μήνυσις ὑπὸ δούλου τινός, ὅτι μία τῶν ἱεροποιῶν παρθένων τῶν φυλαττουσῶν τὸ ἀθάνατον πῦρ [d] Ὀρβινία τὴν παρθενίαν ἀπώλωλε, καὶ τὰ ἱερὰ θύει τὰ τῆς πόλεως, οὐκ οὖσα καθαρά. κἀκεῖνοι μεταστήσαντες αὐτὴν ἀπὸ τῶν ἱερῶν, καὶ προθέντες δίκην, ἐπειδὴ καταφανὴς ἐγένετο ἐλεγχθεῖσα, ῥάβδοις τε ἐμαστίγωσαν, καὶ πομπεύσαντες διὰ τῆς πόλεως, ζῶσαν κατώρυξαν. τῶν δὲ διαπραξαμένων τὴν ἀνοσίαν φθορὰν ὁ μὲν ἕτερος ἑαυτὸν [e] διεχειρίσατο, τὸν δὲ ἕτερον οἱ τῶν ἱερῶν ἐπίσκοποι συλλαβόντες ἐν ἀγορᾷ μάστιξιν αἰκισάμενοι, καθάπερ ἀνδράποδον, ἀπέκτειναν. ἡ μὲν οὖν [f] νόσος ἡ ταῖς γυναιξὶ κατασκήψασα, καὶ ὁ πολὺς αὐτῶν φθόρος μετὰ τοῦτο [g] τὸ ἔργον ἐπαύσατο εὐθύς.

Ἡ δὲ ἐκ πολλοῦ χρόνου διαμένουσα ἐν τῇ πόλει στάσις, ἣν οἱ δημοτικοὶ πρὸς τοὺς πατρικίους ἐστασίαζον, ἀνίστατο πάλιν. ὁ δὲ ἐξεγείρων αὐτὴν δήμαρχος ἦν Πόπλιος Βολέρων, ὁ τῷ πρόσθεν ἐνιαυτῷ τοῖς περὶ Αἰμίλιόν τε καὶ [h] Ἰούλιον ὑπάτοις ἀπειθήσας, [i] ὅτι αὐτὸν ἀντὶ λοχαγοῦ στρατιώτην κατέγραφον· οὐ δι' ἄλλο τι μᾶλλον [k] ἀποδειχθεὶς ὑπὸ τοῦ τῶν πενήτων δήμου, προστάτης· γένος τε γὰρ ἐκ τῶν ἐπιτυχόντων 598 ἦν, καὶ τεθραμμένος ἐν πολλῇ ταπεινότητι καὶ ἀπορίᾳ· ἀλλ' ὅτι τὴν ἀρχὴν τῶν ὑπάτων, βασιλικὸν ἔχουσαν ἀξίωμα πως, πρῶτος ἔδοξεν ἰδιώτης ἀνὴρ ἀπειθείᾳ ταπεινῶσαι, καὶ ἔτι μᾶλλον διὰ τὰς ὑποσχέσεις ἃς ἐποιεῖτο μετιὼν τὴν ἀρχὴν κατὰ τῶν πατρικίων, ὡς ἀφαιρησόμενος αὐτῶν τὴν ἰσχύν. ὅς, ἐπειδὴ τάχιστα ἐξεγένετο αὐτῷ, λωφήσαντος τοῦ δαιμονίου χόλου, τὰ πολιτικὰ πράττειν, συναγαγὼν τὸν δῆμον εἰς ἐκκλησίαν, νόμον εἰσφέρει περὶ τῶν δημαρχικῶν ἀρχαιρεσιῶν, μετάγων αὐτὰς ἐκ τῆς [l] φατριακῆς ψηφοφορίας, ἣν οἱ Ῥωμαῖοι [m] κουριάτιν καλοῦσιν, ἐπὶ τὴν φυλέτι-

dicium (ſi quam injuriam feciſſet) ſubire volebat, neutro jure potiri paſſi eſſent, ſed hominem ingenuum & civem Rom. ut mancipium tractaſſent, cædique juſſiſſent. His igitur ſibi invicem reſiſtentibus, & neutris alteris cedere volentibus, totum illius conſulatus reliquum tempus conſumptum eſt, nec ullis rebus in bello præclare geſtis, nec ullis actis civilibus memoratu dignis ornatum.

Per. Jul. 4243. Ante Chr. 471. Olymp. 77. 2. V. C. Cat. 281. Var. 283.

XL.

Per. Jul. 4244. Ante Chr. 470. Olymp. 77. 3. V. C. Cat. 282. Var. 284.

L. Pinario & P. Furio coſſ. prodigia & peſtis inſolita ob Veſtalis virginis ſtuprum.

¶ Quum autem comitiorum tempus veniſſet, L. Pinarius & P. Furius conſules creati. Hujus anni principio urbs religione quadam & divini numinis metu repleta eſt, quod prodigia ſignaque multa apparuiſſent. & omnes vates & pontifices ea prodigia divinæ iræ indicia eſſe dicerent, quod aliqua ſacra nec pie nec pure fierent. Nec multo poſt, morbus, qui peſtilens vocatur, mulieres, atque mors quanta nunquam antea, præcipue vero gravidas, invaſit: nam immaturos & mortuos fœtus parientes, una cum ipſis infantibus moriebantur; ac neque ſupplicationes in templis, & circa aras deorum factæ, neque luſtralia ſacrificia pro rep. privatiſque familiis facta malis eas liberabant. Quum autem reſp. in ſtatu tam calamitoſo verſaretur, ſervus quidam pontificibus indicat unam ſacerdotum, de numero virginum Veſtalium perpetuum ignem ſervantium, nomine Urbiniam, * amiſiſſe virginitatem, & pollutam ſacra pro populo facere. illi eam à ſacris amotam, & in judicium adductam, & manifeſti criminis convictam virgis verberarunt; traductamque per urbem vivam defoderunt. illorum vero, qui nefarium ſtuprum commiſerant, alter ſibiipſi manus attulit; alterum pontifices comprehenſum in foro virgis cæſum, inſtar mancipii, interfecerunt. Morbus igitur qui mulieres invaſerat, & ingens earum ſtrages hoc peracto confeſtim ceſſavit.

XLI.

Turbæ domeſticæ recrudeſcunt.

¶ At ſeditio in urbe jam inveterata, qua plebeji à patriciis diſſidebant, rurſus eſt renovata. Eam autem excitavit P. Volero, tribunus plebis, qui ſuperiore anno, quod ab Æmilio & Tullio coſſ. pro centurione in milites gregarios referretur, imperium eorum contempſerat: poſtea hac potiſſimum de cauſſa ab infima plebe tribunus eſt creatus, (nam erat ignobili genere natus, & in magna humilitate ac egeſtate educatus) quod conſularem dominationem, regiæ dignitati parem, tunc ipſe primus vir privatus ſua contumacia humilem feciſſe viſus fuiſſet; & multo magis quod magiſtratum contra patricios ambiens, ſe illis potentiam ablaturum promiſiſſet. Ille igitur, ſimulatque, placata divini numinis ira, licuit ſibi rempublicam capeſſere, populo ad concionem convocato, legem promulgavit de tributis comitiis, ea quidem ex curiatis (quæ eo nomine à Romanis appellantur) in comitia tributa mutans. Quod-

a Φρούριος paſſim *Vat.* b Εὐθὺς ὀττείας *Vat.* c Δαιμόνων *Vat.* d *Urbinia* dicitur etiam *Lapo.* ſed an *Orbilia* verius nomen ſit, haud ſcio. *Sylb.* Ορμῖνία *Vat.* e Διεχρήσατο *Vat.* f Νόσος ἡ κατασκήψασα ἐς τὰς γυναῖκας *Vat.* g Τὸ ἔργον εὐθὺς ἐπαύσατο *Vat.* h Mendoſe hîc quoque (ut ſupra p. 568. v. 45.) Τυλλιον habet *Ed. Steph.* i Si ὅτε malis, per me licet. *Sylb.* k Non male ſic, ἀποδειχθεὶς ὑπὸ τῶν πενήτων τοῦ δήμου προστάτης, *plebis antiſtes ab inopum turba creatus. Sylb.* & *Port.* l Φρατριακῆς, ut & p.272.v. 2. Φρατριακὰς & v. 3. φρατρίας in *Cod. Vat.* ſicut ſupra habuimus aliquoties φρατρία & φρατριακός. Verum ſcripturam vulgatam veram eſſe exiſtimat *Sylb.* quod apud *Heſychium* occurrant φατρία & φάτρα, & utrumque expoſitum ſit σύστημα, σύνταγμα. m In *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* κουριάτιν. *Lapus* & *Gelenius* legunt κουριάτιν, vel, ut infra reperitur, κουριάτιν: at *Glareanus* κουριατιν legendum aſſerit. * Ἀπολώλεκε pro ἀπώλωλε mallt *Steph.*

Per. Jul. 4244. *Ante Chr.* 470. *Olymp.* 77 ¾. V.C. *Cat.* 282. *Var.* 284.

Quodnam autem ſit horum comitiorum diſcrimen, ego declarabo. Curiata comitia oportebat, præcedente ſenatus conſulto & ſuffragiis à plebe curiatim latis, atque poſt hoc utrumque ſignis divinis avibuſque non adverſantibus, tunc demum rata eſſe. Tributa vero comitia ſine ſenatus conſulto atque ſine ſacrificiis, nulliſque avibus addicentibus, uno die à tribulibus peragi. Habebat autem è quatuor reliquis tribunis duos legis ferendæ ſocios: quibus ſibi conciliatis, reliquos, qui diſſentiebant, numero ſuperabat. At coſſ. & ſenatus, omneſque patricii legem eam impedire conabantur: quumque magno numero in forum veniſſent, ad diem quo tribuni ſe legem perlaturos dixerant, variæ orationes habitæ ſunt à coſſ. & ſenatoribus natu maximis, & ab alio quovis, qui verba facere voluiſſet, incommoda, quæ in ea lege inerant, demonſtrante. Tribunis vero contra conſules, & illis contra tribunos viciſſim dicentibus, & altercationibus ad multas horas productis, noctis interventu illa comitia ſoluta ſunt. Quum autem tribuni rurſus legis rogationem in trinundinum diſtuliſſent, & ad diem dictam major etiam turba confluxiſſet, idem quod ante accidit. Qua re animadverſa, Publius ſtatuit nec permittere conſulibus ut legem diſſuaderent, nec pati ut ſuffragiis ferendis patricii intereſſent: nam illi cum ſuis ſodalitiis, ſuorumque clientum catervis, quorum numerus non erat exiguus, multas fori partes occuparant, legis diſſuaſoribus animos addendo, & defenſoribus obſtrependo, aliaque multa faciendo, quæ confuſionis & violentiæ in ſuffragiis futuræ indicia erant.

XLII. *Peſtis atrox.*

¶ Sed hæc ejus conſilia tyrannica altera calamitas divinitus immiſſa impedivit. Peſtilentia enim urbem invaſit, per reliquam etiam Italiam graſſata, ſed nuſquam alibi quam Romæ infeſtior; in qua nulla humana ope laborantibus ſuccurri poterat, ſed æque ii quibus magna cura impendebatur, atque illi qui nullo modo curabantur, interibant: nec ſupplicationes, nec ſacrificia, nec extremum remedium, ad quod homines, qui in iſtiuſmodi calamitatibus verſantur, confugere coguntur, luſtrationes, aut privatæ aut publicæ, quidquam tunc proderant. ſæviebatque id malum in omnes, ſine ullo diſcrimine, aut ætatis, aut ſexus, aut corporum roboris aut imbecillitatis; nec arti aliiſve remediis, quæ morbum videntur levare, cedebat: ſed mulieres & viros, ſenes atque juvenes invadebat. Non fuit tamen diuturnum, quod effecit ne tota civitas periret; ſed, inſtar torrentis aut incendii, uno impetu homines invaſit; & ut celeriter *eos* invaſit, ita etiam celeriter diſceſſit. Sedata autem peſte, Publius, quum eſſet in magiſtratus ſui exitu, quia reliquo temporis ſpatio legem perferre non poterat, comi-

κήν. τίς δὲ τούτων διαφορὰ τῶν ἀρχαιρεσιῶν ἐγὼ σημανῶ. τὰς μὲν φατριακὰς ψηφοφορίας ἔδει, προβουλευσαμένης τῆς βουλῆς, καὶ τοῦ πλήθους κατὰ φατρίας τὰς ψήφους [a] ἐξενέγκαντος, καὶ μετ' ἀμφότερα ταῦτα τῶν παρὰ τοῦ δαιμονίου σημείων τε καὶ οἰωνῶν μηδὲν ἐναντιωθέντων, τότε κυρίας εἶναι· τὰς δὲ φυλετικὰς, μήτε προβουλεύματος γινομένου, μήτε τῶν ἱερῶν τε καὶ [b] οἰωνοσκόπων ἐπιθεσπισάντων, ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ τελεσθείσας ὑπὸ τῶν φυλετῶν τέλος ἔχειν. καὶ ἦσαν ἐκ τῶν τεττάρων λοιπῶν [c] δημάρχων οἱ συνεισφέροντες αὐτῷ δύο δήμαρχοι τὸν νόμον· οὓς προσεταιρισάμενος, ἐλαττόνων ὄντων τῶν μὴ [d] ταῦτα βουλομένων, περιῆν. οἱ δὲ ὕπατοι, καὶ ἡ βουλὴ, καὶ πάντες οἱ πατρίκιοι, κωλύειν ἐπεχείρουν τὸν νόμον· ἀφικόμενοί τε κατὰ πλῆθος εἰς τὴν ἀγορὰν, ἐν ᾗ προεῖπον οἱ δήμαρχοι κυρώσειν τὸν νόμον ἡμέρᾳ, παντοδαποὺς διῆλθον λόγους, τῶν τε ὑπάτων καὶ τῶν πρεσβυτάτων ἐκ τῆς βουλῆς καὶ ἄλλου παντὸς, ὅτῳ βουλομένῳ ἦν, τὰς ἐνούσας ἐν τῷ νόμῳ διεξιόντος ἀτοπίας. ἀντιλεξάντων δὲ τῶν δημάρχων καὶ αὖθις τῶν ὑπάτων, καὶ μέχρι πολλοῦ τῆς ἀψιμαχίας τῶν λόγων ἐκμηκυνθείσης, ἐκείνην μὲν τὴν ἐκκλησίαν διέλυσεν εἰς νύκτα συγκλεισθεὶς ὁ χρόνος. προθέντων δὲ πάλιν τῶν δημάρχων εἰς τρίτην ἀγορὰν τὴν περὶ τοῦ νόμου διάγνωσιν, καὶ συνελθόντος ἔτι πλείονος εἰς αὐτὴν ὄχλου, τὸ παραπλήσιον τῷ προτέρῳ συνέβη γενέσθαι πάθος. τοῦτο συνιδὼν ὁ Πόπλιος ἔγνω μήτε τοῖς ὑπάτοις ἐπιτρέπειν ἔτι τοῦ νόμου κατηγορεῖν, μήτε πατρικίους ἐᾶν τῇ ψηφοφορίᾳ παρεῖναι· καθ' ἑταιρείας γὰρ ἐκεῖνοι, καὶ κατὰ συστροφὰς ἅμα τοῖς ἑαυτῶν πελάταις οὐκ ὀλίγοις οὖσι, πολλὰ μέρη τῆς ἀγορᾶς κατεῖχον· ἐπικελεύοντές τε τοῖς κατηγοροῦσι τοῦ νόμου, καὶ θορυβοῦντες τοὺς ἀπολογουμένους, καὶ ἄλλα πολλὰ πράττοντες, ἀκοσμίας τε καὶ βίας τῆς ἐν ταῖς ψήφοις [e] ἐχομένης μηνύματα.

Ἐπέσχε δὲ αὐτοῦ τὰ βουλεύματα ὄντα τυραννικὰ ἑτέρα συμπεσοῦσα θεήλατος συμφορά. νόσος γὰρ ἥψατο λοιμικὴ τῆς πόλεως, [f] γενομένη μὲν κατὰ τὴν ἄλλην Ἰταλίαν, μάλιστα δὲ 599
πλεονάσασα κατὰ τὴν πόλιν· καὶ οὔτε ἀνθρωπίνη βοήθεια ἤρκει τοῖς κάμνουσιν οὐδεμία, ἀλλ' ἐν τῷ ἴσῳ οἵ τε σὺν πολλῇ θεραπευόμενοι φροντίδι, καὶ οἷς μηδὲν ἐγίνετο τῶν δεόντων, ἀπέθνησκον· οὔτε λιτανεῖαι θεῶν καὶ θυσίαι, καὶ [g] ἐφ' οἷς ἄνθρωποι τελευταῖον ἐν ταῖς τοιαῖσδε ἀναγκάζονται καταφεύγειν συμφοραῖς, οἱ κατ' ἄνδρα τε γινόμενοι καὶ ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ καθαρμοὶ, τότε [h] οὐδὲν προσωφέλουν. διέκρινέ τε τὸ πάθος οὐχ ἡλικίαν, οὐ φύσιν, οὐ ῥώμην ἢ ἀσθένειαν σωμάτων, οὐ τέχνην, [i] οὐκ ἄλλο τῶν δοκούντων κουφίζειν τὴν νόσον· ἀλλὰ γυναιξί τε ἐνέπιπτε καὶ ἀνδράσι, καὶ γεραιοῖς καὶ νέοις. [k] οὐ μὴν πολύν γε κατέσχε χρόνον· ὅπερ αἴτιον ἐγένετο τοῦ μὴ σύμπασαν διαφθαρῆναι τὴν πόλιν· ἀλλὰ ποταμοῦ δίκην ἢ πυρὸς ἀθρόα τοῖς ἀνθρώποις ἐμπεσοῦσα, τήν τε προσβολὴν ὀξεῖαν καὶ τὴν ἀπαλλαγὴν ταχεῖαν ἔλαβεν. ὡς δὲ τὸ δεινὸν ἐλώφησεν, [l] ἐπ' ἐξόδῳ τῆς ἀρχῆς ἦν ὁ Πόπλιος, ἐπειδὴ οὐκ ἐδύνατο κυρῶσαι τὸν νόμον ἐν τῷ περιόντι χρόνῳ, τῶν [m] ἀρχαιρεσιῶν ἐπιστάντων,

a Ἐξενέγκαντος *Vat.* *b* Forſan rectius οἰωνῶν ut v. 6. vel οἰωνοσκοπιῶν. *Sylb.* *c* Mallem hoc modo, δημάρχων δύο δήμαρχοι οἱ συνεισφέροντες αὐτῷ τὸν νόμον. *Port.* *d* Ταῦτα agnoſcit etiam *Lapi* verſio. ſi quis malit ταὐτὰ, facile feram. *Sylb.* *e* Ἐχομένης, ſi mendo caret, accipiendum hîc in *adhibendi* ſignificatione. *Lapus* in *hærendi* ſignificatione accepiſſe videtur, dum vertit, *& violentiæ ſecutæ in ſuffragiis*. Sed longe veriorem eſſe puto lectionem *Gelenii*, ἱσταμένης. *Sylb.* Vox ἐχομένης deſideratur in *Cod. Vat.* & commode ſatis abeſſe poteſt. *f* Γενομένη μὲν καὶ κατὰ *Vat.* *g* Verior eſſe lectio videtur, ἐφ' ἃς οἱ ἄνθρωποι: & mox itidem cum articulo τὸ τελευταῖον. *Sylb.* Optime in *Cod. Cat.* ἐφ' οὓς ἄνθρωποι τελευταίους: ut intelligamus οἱ καθαρμοὶ ἐφ' οὓς &c. ſimiliter etiam *Lapus*, qui vertit; *nec eæ, ad quas* &c. *expiationes luſtrationeſve* &c. *h* Non agnoſcit *Vat.* *i* Οὐκ ἄλλο τι τῶν *Vat.* *k* Οὐ πολὺν δὲ κατέσχε *Vat.* *l* Rectiſſime in *Cod. Vat.* ἐπ' ἐξόδῳ τῆς ἀρχῆς ὢν ὁ Πόπλιος. quod *Sylburgio* placuiſſe video. *m* In *Ed. Steph.* ἀρχαιρεσιῶν; quod cum ſequenti participio neutro conſiſtere non poteſt. *Sylb.*

Τοῖς

ἐπιστάντων, μετῄει πάλιν τὴν δημαρχίαν εἰς τὸν ἐπιόντα ἐνιαυτόν, πολλὰ καὶ μεγάλα [a] τοῖς πολίταις ὑπισχνούμενος· καὶ ἀποδείκνυται πάλιν δήμαρχος ὑπ᾽ αὐτῶν, καὶ δύο τῶν συναρχόντων. οἱ δὲ πατρίκιοι πρὸς τοῦτο ἀντεμηχανήσαντο, πικρὸν ἄνδρα καὶ μισόδημον, καὶ μηδὲν ἐλαττώσοντα τῆς ἀριστοκρατίας, ἐπὶ τὴν ὑπατείαν προαγαγεῖν, Ἄππιον Κλαύδιον, υἱὸν Ἀππίου τοῦ πλεῖστα τῷ δήμῳ περὶ τὴν κάθοδον ἐναντιωθέντος, καὶ αὐτὸν πολλὰ ἀντειπόντα, καὶ οὐδὲ εἰς τὸ πεδίον ἐλθεῖν βουληθέντα, ἕνεκα τῶν ἀρχαιρεσιῶν, οὐδὲν ἧττον προεβούλευσάν τε καὶ [b] ἐψηφίσαντο ἀπόντα ὕπατον.

tiis inſtantibus tribunatum iterum in proximum annum ambibat, multa & magna civibus promittens. Itaque tribunus cum duobus collegis iterum ab illis deſignatur. Patricii vero adverſus hoc & ipſi callide * ſtatuerunt hominem acerbum & plebi infeſtum, & qui optimatum dominatum nihil eſſet imminuturus, ad conſulatum provehere, Appium Claudium, Appii iſtius filium qui acerrime plebis reditui adverſatus fuerat: atque eum, licet valde reſtitiſſet, & ne in campum quidem comitiorum cauſſa venire voluiſſet, nihilominus tamen abſentem facto ante S C. conſulem crearunt. *Per. Jul. 4244. Ante Chr. 470. Olymp. 77 2/3. V. C. Cat. 282. Var. 284.*

XLIII.

Τελεσθέντων δὲ τῶν ἀρχαιρεσιῶν κατὰ πολλὴν εὐπέτειαν· οἱ γὰρ πένητες ἐξέλιπον τὸ πεδίον, ἐπειδὴ τὸν ἄνδρα τόνδε ὀνομασθέντα ἤκουσαν· παραλαμβάνουσι τὴν ὑπατείαν Τίτος [c] Κοΐντιος Καπιτωλῖνος, καὶ Ἄππιος Κλαύδιος Σαβῖνος, οὔτε τὰς φύσεις, οὔτε τὰς προαιρέσεις ἔχοντες ὁμοίας. Ἀππίου μὲν γὰρ ἦν γνώμη περισπᾶν [d] περὶ τὰς ἔξω στρατείας τὸν ἀργὸν καὶ πένητα δῆμον, ἵνα τῶν τε καθ᾽ ἡμέραν ἀναγκαίων ἐκ τῆς πολεμίας εὐπορῶν τοῖς αὐτοῦ πόνοις, ὧν ἐν χρείᾳ μάλιστα ὑπῆρχεν, καὶ τὰ συμφέροντα τῇ πόλει διαπραττόμενος, ἥκιστα τοῖς ἐκ τοῦ συνεδρίου [e] διοικοῦσι τὰ κοινὰ δυσμενής τε καὶ χαλεπὸς ᾖ· πολέμου δὲ παρέσεσθαι πρόφασιν εὔλογον ἀπέφαινεν ἡγεμονίας [f] ἀντιποιουμένῃ πόλει, καὶ ὑπὸ πάντων ἐπιφθονουμένῃ· κατά τε τὸ εἰκὸς τοῖς γεγονόσιν ἤδη τὰ μέλλοντα εἰκάζειν ἠξίου, ἐπιλεγόμενος ὅσαι ἤδη κινήσεις ἐγένοντο [g] ἐπὶ τῇ πόλει, ὅτι πᾶσαι [h] κατὰ
600 τὰς [i] ἀναπαύσεις ἐγένοντο τῶν πολέμων. Κοϊντίῳ δὲ οὐκ ἐδόκει πόλεμον ἐκφέρειν οὐδένα, ἀγαπητὸν ἀποφαίνοντι, εἰ πρὸς τοὺς ἀναγκαίους τε καὶ ἔξωθεν ἐπαγομένους κινδύνους καλούμενος ὁ δῆμος εὐπειθὴς γένοιτο, καὶ διδάσκοντι ὡς εἰ βίαν προσάξουσι τοῖς μὴ πειθομένοις, εἰς ἀπόνοιαν ἀναγκάσουσιν ἐλθεῖν τὸ δημοτικόν, ὥσπερ καὶ οἱ πρὸ αὐτῶν ἐποίησαν ὕπατοι· ἐξ ὧν κινδυνεύσειν αὐτοὺς [k] δυοῖν θάτερον, ἢ δι᾽ αἵματος καὶ φόνων καταπαῦσαι τὴν στάσιν, ἢ θεραπεύειν αἰσχρῶς ὑπομεῖναι τὸ δημοτικόν. ἦν δὲ ἡ τοῦ μηνὸς ἐκείνου ἡγεμονία τῷ Κοϊντίῳ προσήκουσα. ὥστε ἀναγκαῖον ἦν τὸν ἕτερον τῶν ὑπάτων μηδὲν ἄκοντος ἐκείνου ποιεῖν. οἱ δὲ περὶ τὸν Πόπλιον [l] δήμαρχοι οὐθὲν ἔτι διαμελλήσαντες, τὸν ἐν τῷ πρόσθεν ἐνιαυτῷ οὐ δυνηθέντα ἐπικυρωθῆναι νόμον πάλιν εἰσέφερον, [m] προσγράφοντες αὐτῷ, καὶ τὸ τῶν ἀγορανόμων ἀρχεῖον ἐν ταῖς αὐταῖς [n] ψηφοφορεῖσθαι ἐκκλησίαις, καὶ πάντα τὰ ἄλλα ὅσα ἐν τῷ δήμῳ πράττεσθαί τε καὶ [o] ἐπικυροῦσθαι δεήσει, ὑπὸ τῶν φυλετῶν ἐπιψηφίζεσθαι [p] κατ᾽ αὐτό· ὅπερ ἦν ἄρα τῆς μὲν βουλῆς κατάλυσις φανερά, τοῦ δὲ δήμου δυναστεία.

¶ Comitiis autem facillime peractis (pauperes enim confeſtim è campo diſceſſerunt, audito Appii nomine) conſulatum ineunt Titus Quintius Capitolinus & Appius Claudius Sabinus, viri nec ingenio nec voluntate ſimiles. Nam Appius volebat externa militia otioſam atque inopem plebem diſtineri, ut victum quotidianum (cujus inopia maxime laborabat) ex hoſticis ſuis laboribus abunde parans, eaque peragens quæ è rep. eſſent, patribus remp. adminiſtrantibus minime infenſa ac moleſta eſſet. Occaſionem vero belli honeſtam non defuturam dicebat civitati imperium ſibi vendicanti, & omnium invidia laboranti: & ex præteritis veriſimiliter de futuris conjectare ipſos poſtulabat, docens omnes ſuperiores urbanos motus ob vacationem à bellis ortos. At Quintius nullum bellum cuiquam inferendum cenſebat, & ſatis eſſe demonſtrabat ſi ad pericula neceſſaria atque ab aliis illata propulſanda plebs vocata obtemperaret; docebatque ſi militiam detractantibus vim attuliſſent, fore ut plebem ad deſperationem adigerent, ut fecerant coſſ. ſuperiores: unde ipſi in periculum è duobus alterum incurrerent; ut vel ſanguine cædibuſque ſeditionem compeſcerent, vel plebem obſequiis parum honeſtis ſibi conciliarent. Erat autem penes Quintium illius menſis imperium. quare alter conſul illo invito nihil facere poterat. At Publius tribunus cum collegis ſuis, nihil amplius cunctatus, legem, quam ſuperiore anno perferre non potuerat, iterum promulgabat, hoc capite legi addito, ut iiſdem comitiis etiam ædilitius magiſtratus crearetur, & quicquid aliud apud populum agi decernique oporteret, tributis comitiis eodem modo decerneretur. Quod nihil aliud erat quam ſenatus potentiam aperte abrogare, eamque ad plebem transferre. *Per. Jul. 4245. Ante Chr. 469. Olymp. 77 3/4. V. C. Cat. 283. Var. 285. T. Quintio Capitolino & Ap. Claudio Sabino coſſ. turbæ domi.*

XLIV.

Τοῦτο μαθοῦσι τοῖς ὑπάτοις φροντὶς εἰσῄει καὶ λόγος, ὅπως ἂν ἐν τάχει καὶ σὺν τῷ ἀσφαλεῖ τὸ παρακινοῦν καὶ [q] τὸ στασιάζον [r] αἱρεθῇ. ὁ μὲν οὖν Ἄππιος ἐπὶ τὰ ὅπλα καλεῖν γνώμην ἐδίδου [s] τοῖς βουλομένοις σώζεσθαι τὴν πάτριον πολι-

¶ Hac re cognita, conſules cura & cogitatio ſubiit, quomodo celeriter & tuto motus ſeditioque tolli poſſet. Appius cenſebat vocandos ad arma qui remp. ſalvam vellent; & ſiqui ſibi arma capientibus adverſati fuiſſent,

a Ταῖς δημόταις *Vat.* b Ἐψήφισαν *Vat.* c In *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] & hîc & alibi Κόϊντος. Sed veræ ſcripturæ tum apud Latinos auctores manifeſta extant argumenta, tum ejuſdem veſtigium eſt in mendoſo nomine Κάπιος apud *Diodorum*, p. 276. *Sylb.* d Malet forſan aliquis ἐπὶ τὰς ἔξω στρατείας. *Sylb.* e In *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] συνοικοῦσι. veriorem lectionem διοικοῦσι agnoſcit etiam *Lapi* verſio, *adminiſtrantibus remp. Sylb.* f Malim ἔτι φθονουμένῃ. *Steph.* g Ἐπὶ poſita hîc pro ἐν. *Sylb.* h Forſan μετὰ pro κατὰ reponendum. *Sylb.* i Ἀναπαύλας *Vat.* k Δυεῖν θάτερον *Vat.* l Ita in *Codd. Rom.* & *Vat.* Δήμαρχοι in *Ed. Steph.* m Προσγράψαντες *Vat.* n Ψηφοφορεῖσθαι paſſim in *Cod. Vat.* o In *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] eſt ἐπικυρεῖσθαι: quod agnoſcit etiam *Lapi* verſio, *agi in plebe, auxilioque eſſe*. Sed proculdubio vera lectio eſt ἐπικυροῦσθαι, ut *Gelenius* quoque vertit *decerni*: quod ſeq. v. eſt ἐπιψηφίζεσθαι. *Sylb.* p Κατὰ ταὐτὸ in *Vat.* & *Lapi Cod.* q Deeſt *Vat.* r Ἐξαιρεθῇ *Vat.* quod non diſplicuit *Sylburgio.* ſ Aptius in *Cod. Vat.* τοὺς βουλομένους: ut non feratur ad proximum verbum ἐδίδου, ſed ad remotius καλεῖν. quod notatum etiam *Sylburgio.* ſic certe *Lapus* quoque; *volebat vocari ad arma, quicunque ſalvam eſſe vellent patriam remp.* * *Dionyſius* utitur vocabulo quod *contra machinari* ſignificat. Dicit enim πρὸς τοῦτο ἀντεμηχανήσαντο. ideoque *Gelenius* vertit, *His ſimili machinamento oppoſuerunt virum auſterum. Port.*

a Τῶν

Per. Jul. 4245. *Ante Chr.* 469. *Olymp.* 77 $\frac{3}{4}$. *V.C. Cat.* 283. *Var.* 285.

ſent, hos pro hoſtibus habendos. at Quintius rationibus plebem flectendam cenſebat, & docendam eam per ignorantiam rerum utilium in conſilia pernicioſa præcipitem ferri: extremæ inſaniæ eſſe dicens ea à ſuis civibus invitis extorquere, quæ à volentibus impetrari poſſint. Quum autem cæteri quoque ſenatores Quintii ſententiam laudaſſent, conſules in comitium progreſſi dicendi copiam diemque à tribunis petierunt. Utroque autem ægre impetrato, quum dies quam ab illis petierant veniſſet, & varia turba in forum confluxiſſet, cujus ſubſidium utrique magiſtratus advocarant ac ſibi pararant, prodierunt ut legem diſſuaderent. Quintius igitur, vir omnibus in rebus æquiſſimus, & populari facundia gratioſiſſimus, primus, petita dicendi copia, concionem ad rem, de qua agebatur, accommodatam & omnibus gratam habuit: ita ut legis ſuaſores, ad magnam conſilii inopiam redacti, nihil vel juſtius vel æquius afferre poſſent. Et, ſi collega ejus nihil præterea nimium ſuperbe tentare voluiſſet, plebs, agnoſcens ſe nec juſta nec æqua poſtulare, legem eam abrogaſſet. Jam vero illius oratio, ſuperba & pauperum auribus moleſta, plebem vehementer exaſperavit & implacabilem reddidit; effecitque ut ad contentionem quantam nunquam ante prorumperet: nam ille non ut ad ingenuos & cives Rom. verba faciens, penes quos eſſet ſanciendæ vel abrogandæ legis arbitrium, ſed ut in viles, aut peregrinos, aut qui libertatem ſatis firmam non haberent, ſuam poteſtatem exercens, acerbis & minime ferendis verbis in eos eſt invectus: novas tabulas illis exprobrans, & defectionem à conſſ. factam objiciens, quando raptis ſignis ſacroſanctis ex caſtris abierunt ſe ipſi in * voluntariam fugam dantes; & in memoriam revocans ſacramentum, quo ſe obſtrinxerant, arma pro patria ſuſcipientes, quæ in illam converterant. Quare dixit nil novi eos facere, ſi, quum perjuri in deos fuiſſent, & duces deſeruiſſent, patriamque quantum in ſe fuiſſet deſolaſſent, & ad fidem turbandam, & leges evertendas, patriumque reip. ſtatum corrumpendum in eam rediiſſent, ſe moderate non gererent, nec bonorum civium officium præſtare poſſent; ſed ſemper ſuis cupiditatibus obſequerentur, & plus æquo expeterent, modo petentes ut ſibi liceat proprios magiſtratus de ſuo ordine, & eoſdem nemini obnoxios & ſacroſanctos creare; modo quoſlibet patricios arbitratu ſuo in diſcrimen de rebus turpiſſimis adducentes, & legitima judicia, quibus de capitali pœna civium exſiliique mulcta majores ante-

τείαν· εἰ δὲ τινες ἐναντιωθήσονται σφίσι περὶ τὰ ὅπλα, τούτους ἐν πολεμίων ποιεῖσθαι μοίρᾳ. ὁ δὴ Κοΐντιος λόγῳ πείθειν ᾤετο δεῖν τοὺς δημοτικοὺς, καὶ μεταδιδάσκειν ὡς δι᾽ ἄγνοιαν τοῦ συμφέροντος εἰς ὀλέθρια βουλεύματα φερομένους· ἐσχάτης μανίας ἔργον εἶναι λέγων, ἃ παρ᾽ ἑκόντων ἔξεστι φέρεσθαι τῶν συμπολιτευομένων, ταῦτα παρ᾽ ἀκόντων βούλεσθαι λαμβάνειν. ἐπαινεσάντων δὲ καὶ τῶν ἄλλων τῶν [a] συμπαρακληθέντων εἰς τὸ συνέδριον τὴν Κοΐντιου γνώμην, παρελθόντες εἰς τὴν ἀγορὰν οἱ ὕπατοι λόγον ᾐτοῦντο παρὰ τῶν δημάρχων καὶ χρόνον. μόλις δὲ ἀμφοῖν τυχόντες, ἐπειδὴ καθῆκεν ἣν ᾐτήσαντο παρ᾽ αὐτῶν [b] ἡμέραν, ὄχλου παντοδαποῦ συνεληλυθότος εἰς τὴν ἀγορὰν, ὃν ἀμφότεροι παρεσκευάσαντο σύμμαχον ἑαυταῖς ἐκ παρακλήσεως αἱ ἀρχαὶ, παρῆσαν [c] ὡς κατηγορήσοντες τοῦ νόμου. ὁ μὲν οὖν Κοΐντιος, τά τε ἄλλα ἐπιεικὴς ὢν ἀνὴρ, καὶ δῆμον [d] οἰκειώσασθαι λόγῳ πιθανώτατος, πρῶτος αἰτησάμενος τὸν λόγον, ἐπιδέξιόν τινα καὶ κεχαρισμένην ἅπασι διεξῆλθε δημηγορίαν· ὥστε τοὺς ὑπὲρ τοῦ νόμου λέγοντας εἰς πολλὴν ἐλθεῖν ἀμηχανίαν, οὔτε δικαιότερα λέγειν ἔχοντας οὔτε ἐπιεικέστερα. καὶ εἰ μηδὲν ἔτι πολυπραγμονεῖν ὁ συνύπατος αὐτοῦ προείλετο, συγγνοὺς ἂν ὁ δῆμος, ὡς οὔτε δίκαια οὔτε ὅσια ἀξιῶν, ἔλυσε τὸν νόμον. νῦν 601
δὲ [e] ὑπ᾽ ἐκείνου λόγον διελθόντος ὑπερήφανον καὶ βαρὺν ἀκουσθῆναι πένησι, χαλεπὸς εἰς ὀργὴν ἐγένετο καὶ ἀμείλικτος, καὶ εἰς ἔριν ἦλθεν ὅσην οὔπω πρότερον. οὐ γὰρ ὡς ἐλευθέροις τε καὶ πολίταις ὁ ἀνὴρ διαλεγόμενος, οἳ τοῦ θεῖναι τὸν νόμον ἢ λῦσαι κύριοι ἦσαν, ἀλλ᾽ ὡς ἐν ἀτίμοις, ἢ ξένοις, ἢ μὴ βεβαίως ἔχουσι τὴν ἐλευθερίαν ἐξουσιάζων, πικρὰς καὶ ἀνυπομονήτους ἐποιήσατο κατηγορίας, τῶν τε χρεῶν τὰς ἀποκοπὰς αὐτοῖς ὀνειδίζων, καὶ τῶν ὑπάτων τὴν ἀπόστασιν προφέρων, ὅτε τὰ ἱερὰ σημεῖα ἁρπάσαντες ᾤχοντο ἐκ τοῦ στρατοπέδου, φυγὴν ἐπιβαλόντες ἑαυτοῖς ἑκούσιον· τούς τε ὅρκους ἀνακαλούμενος οὓς ὤμοσαν τὰ ὅπλα [f] περὶ τῆς γειναμένης αὐτοὺς γῆς ἀναλαμβάνοντες, οἷς [g] κατ᾽ αὐτῆς ἐκείνης ἐχρήσαντο. τοιγάρτοι θαυμαστὸν οὐδὲν ἔφησεν αὐτοὺς ποιεῖν, εἰ θεοὺς μὲν ἐπιορκήσαντες, ἡγεμόνας δὲ καταλιπόντες, πόλιν δὲ ἔρημον εἶναι τὸ καθ᾽ ἑαυτοὺς μέρος ἀφέντες, ἐπὶ δὲ πίστεως συγχύσει, καὶ νόμων ἀνατροπῇ, καὶ πολιτεύματος πατρίου φθορᾷ ποιησάμενοι τὴν κάθοδον, οὐ μετριάζουσιν, οὐδὲ χρηστοὺς δύνανται πολίτας ἑαυτοὺς παρέχειν, ἀλλ᾽ ἀεί τινος ὀρέγονται πλεονεξίας καὶ παρανομίας, τοτὲ μὲν ἀρχὰς ἐξεῖναι σφίσιν ἀξιοῦντες αὐτοὺς [h] ἐφ᾽ ἑαυτῶν ἀποδεικνύναι, [i] καὶ τὰς αὐτὰς ἀνυπευθύνους ποιοῦντες καὶ παναγεῖς· τοτὲ δὲ εἰς ἀγῶνας [k] ὑπὲρ τῶν αἰσχίστων ἀγώνων καθιστάντες οὓς αὐτοῖς δόξειε τῶν πατρικίων, [l] καὶ τὰ νόμιμα δικαστήρια, οἷς περὶ θανάτου καὶ φυγῆς [m] (ἡ πόλις πρότερον ἔδωκε κρίνειν·) μεταφέροντες

a Τῶν παραληφθέντων *Vat.* b Ἡμέρᾳ præfert *Steph.* c *Gelenius* maluit οἱ κατηγ. ſed ὡς retinere nil vetat, hoc ſenſu; *prodierunt in medium, velut diſſuaſuri legem. Sylb.* d Fortaſſe ſcripſerat, οἰκειώσασθαι δυνάμενος λόγῳ πιθανώτατος, aut tale quid: niſi alio ſuperlativo (cujuſmodi eſt δυνατώτατος) uſus erat. *Steph.* e Tollenda videtur præpoſitio ὑπὸ, quod orationis curſum impediat, atque adeo ἀνακόλουθον faciat. *Port.* Illam non agnoviſſe videtur *Lapus*, qui vertit; *verum illo percurrente orationem ſuperbam* &c. f Περιγινομένης αὐτοῖς γῆς *Vat.* g In *Ed. Steph.* κατὰ τῆς ἐκείνης. ſed veriorem lectionem κατ᾽ αὐτῆς ἐκείνης confirmat etiam *Lapi* verſio, *quibus adverſus illam ipſam uſi erant. Sylb.* h Rectius ἀφ᾽ ἑαυτῶν *ex ſeipſis*, i. e. *ex ſuo ipſorum corpore.* ſic enim ſupra, in poſtulatione hujus magiſtratus, dicit ἐξ ἡμῶν, p. 394. v. 14. & rurſum ἐκ τῶν δημοτικῶν, p. 396. v. 15. *Sylb.* i Καὶ ταύτας *Vat.* k Sequens ἀγώνων meo judicio rectius aberit. *Sylb.* Ἐσχάτων pro αἰσχίστων legiſſe videtur *Gelen.* In *Cod. Vat.* ὑπὲρ αἰσχίστων κινδύνων. l Κατὰ in *Cod. Vat.* m Pro incluſis, è *Cod. Rom.* repoſitis, perperam in *Ed. Steph.* ἡ πάλιν ὡς πρότερον. *Lapus* videtur legiſſe, οἷς περὶ θανάτου καὶ φυγῆς ἡ πόλις, τὸ πρότερον ἐδόκει (vel potius εἰώθει) κρίνειν. ſic enim locum vertit; *per quæ civitas videbatur prius de morte deque exſilio judicare. Sylb.* Ex ſcriptura *Stephanea* hanc lectionem exſculpſit *Portus*, ἐν οἷς περὶ θανάτου καὶ φυγῆς γιγνώσκεται, πάλιν οὐχ ὡς πρότερον μεταφέροντες, *in quibus de capitali pœna exſilioque cognoſcitur iterum contra priſtinam conſuetudinem à puriſſima* &c. Optime tamen, ut puto, in *Cod. Vat.* οἷς περὶ θανάτου καὶ φυγῆς ἡ πόλις πρότερον ἔκρινε, μεταφ.
* *Al.* in voluntarium exſilium.

a Τινὶ

Per. Jul. 4245. Ante Chr. 469. Olymp. 77 ¼. V. C. Cat. 283. Var. 285.

παφέροντες ἐκ τῆς καθαρωτάτης φυλῆς ἐπὶ τὸν ῥυπαρώτατον ὄχλον· [a] τοτὲ δὲ νόμους εἰσφέροντες οἱ θῆτες καὶ ἀνέστιοι κατὰ τῶν εὐπατριδῶν τυραννικοὺς καὶ ἀνοσίους, καὶ οὐδὲ τοῦ προβουλεῦσαι περὶ αὐτῶν ἐξουσίαν τῇ βουλῇ καταλιπόντες, ἀλλ' ἀφαιρούμενοι καὶ ταύτην αὐτῆς τὴν τιμὴν, ἣν ἐκ τοῦ παντὸς εἶχεν ἀναμφίλεκτον χρόνου, βασιλευομένης [b] (τε καὶ τυραννουμένης) τῆς πόλεως. πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα τούτοις ὅμοια προσθεὶς, καὶ οὐδενὸς οὔτε πικροῦ πράγματος, οὔτε βλασφήμου ὀνόματος φεισάμενος, τελευτὴν ἐκεῖνον προσέθηκεν ἔτι τὸν λόγον, ἐφ' ᾧ μάλιστα ἡ πλῆθυς ἠγανάκτησεν, ὅτι χρόνον οὐδένα παύσεται στασιάζουσα περὶ παντὸς χρήματος ἡ πόλις, ἀλλ' ἀεί τινα καινὴν ἐπὶ παλαιᾷ νοσήσει νόσον, ἕως ἂν ἡ τῶν δημάρχων ἐξουσία διαμένῃ· διδάσκων ὅτι πράγματος παντὸς πολιτικοῦ καὶ κοινοῦ τὰς ἀρχὰς προσήκει σκοπεῖν, ὅπως εὐσεβεῖς ἔσονται καὶ δίκαιαι. [c] φιλεῖ γὰρ ἐκ μὲν τῶν ἀγαθῶν σπερμάτων [d] χρηστοὺς καὶ εὐτυχεῖς γίνεσθαι τοὺς καρπούς· ἐκ δὲ τῶν πονηρῶν, κακοὺς καὶ ὀλεθρίους. "εἰ μὲν οὖν, ἔφη, ἥδε ἡ ἀρχὴ μεθ' ὁμονοίας εἰσῆλθεν εἰς τὴν
602 "πόλιν ἐπὶ τῷ πάντων ἀγαθῷ παροῦσα σὺν οἰωνοῖς τε καὶ ὀττείαις, πολλῶν ἂν ἡμῖν ἐγίνετο καὶ μεγάλων ἀγαθῶν αἰτία, [e] χαρίτων, ὁμοφροσύνης, εὐνομίας, ἐλπίδων χρηστῶν παρὰ τοῦ δαιμονίου, μυρίων ἄλλων. νῦν δὲ ἐπεὶ βία αὐτὴν εἰσήγαγε καὶ παρανομία, καὶ στάσις, καὶ πολέμου δέος ἐμφυλίου, καὶ πάντα τὰ ἔχθιστα ἐν ἀνθρώποις, τί οὖν ἔτι καὶ μέλλει [f] χρηστὸν ἔσεσθαι ἢ σωτήριον, τοιαύτας λαβούσης τὰς ἀρχάς; ὥστε [g] περίεστιν ἡμῖν ἴασιν καὶ ἀλεξήματα τῶν ἀναβλαστανόντων [h] ἐξ αὐτῶν κακῶν ζητεῖν, ὁπόσα εἰς ἀνθρώπινον πίπτει λογισμὸν, μενούσης ἔτι τῆς πονηρᾶς ῥίζης. οὐ γὰρ ἔσται πέρας, οὐδὲ ἀπαλλαγὴ τῶν δαιμονίων χόλων, ἕως ἂν ἥδε ἡ βάσκανος ἐριννὺς καὶ [i] φαγέδαινα ἐγκαθημένη πάντα σήπῃ καὶ διαφθείρῃ τὰ καλά. ἀλλ' ὑπὲρ μὲν τούτων ἕτερος ἔσται λόγος καὶ καιρὸς ἐπιτηδειότερος. νῦν δὲ ἐπεὶ τὰ παρόντα εὖ τίθεσθαι χρὴ, πᾶσαν εἰρωνείαν ἀφεὶς, τάδε ὑμῖν λέγω· οὔτε ὅδε ὁ νόμος, οὔτε ἄλλος οὐδεὶς ὃν οὐκ ἡ βουλὴ προβουλεύσει, κύριος ἐπὶ τῆς ἐμῆς ὑπατείας γενήσεται, ἀλλὰ καὶ λόγοις ἀγωνιοῦμαι περὶ τῆς ἀριστοκρατίας, κἂν εἰς τὰ ἔργα δέῃ χωρεῖν, [k] οὐδὲν τούτων τῶν ἐναντιουμένων λελείψομαι· καὶ εἰ μὴ πρότερον ἔγνωτε ὅσην ἰσχὺν ἔχει τὸ τῶν ὑπάτων κράτος, ἐπὶ τῆς ἐμῆς ἀρχῆς μαθήσεσθε.

Ἄππιος μὲν [l] δὴ ταῦτα εἶπεν. ἐκ δὲ τῶν δημάρχων ὁ πρεσβύτατος καὶ πλείστου ἀξιώματος τυγχάνων, Γάϊος [m] Λεκτώριος, ἀνὴρ ἔν τε τοῖς πολέμοις ἐγνωσμένος τὴν ψυχὴν οὐ κακὸς, καὶ τὰ πολιτικὰ πράττειν οὐκ ἀδύνατος, ἀνίσταται πρὸς ταῦτα ἀπολογησόμενος· καὶ διῆλθε πολὺν ὑπὲρ τοῦ δήμου λόγον, ἀπὸ τῶν ἄνωθεν ἀρξάμενος· "ὡς πολλὰς μὲν

hac decerni voluerint, à puriſſima civitatis parte ad ſordidiſſimam turbam transferentes; modo vero leges tyrannicas & nefarias ipſi homines mercenarii & extorres contra patricios ferentes, ne cognitione quidem earum patribus permiſſa, ut de illis S C. facerent, ſed hoc quoque honore ipſis erepto, quem citra omnem controverſiam ſemper ab urbe condita tum ſub regibus tum ſub tyrannis habuerant. multiſque aliis hujuſmodi additis, & à nulla acerba contumelia nulloque maledicto ſibi temperans, poſtremo illud etiam addidit, quo maxime plebs offenſa eſt, nunquam in civitate cauſſas multas diſſidiorum defore, ſed ſemper poſt veterem morbum eam aliquo novo laboraturam, dum tribunitia poteſtas durarit; docens omnium civilium ac publicarum rerum initia eſſe conſideranda, operamque dandam ut pia juſtaque ſint. Sic enim natura comparatum eſſe *dicebat*, ut ex bonis ſeminibus boni & felices fructus proveniant, ex malis mali & pernicioſi. ¶ "Si igitur (inquiebat) hic magiſtratus pro communi omnium bono per concordiam bonis fauſtiſque avibus & ſalva religione in remp. introductus fuiſſet, multorum & magnorum bonorum cauſſa nobis fuiſſet, gratiæ, concordiæ, bonarum legum, bonæ ſpei à numine, & ſexcentorum aliorum: nunc vero quoniam violentia, iniquitas, ſeditio, & belli inteſtini metus, & cætera quæ hominibus ſunt maxime abominanda eum invexerunt, quid boni ſalutariſve amplius ab eo, qui talia habuerit initia, ſperandum eſt? Itaque ſupervacaneum eſt nobis curationem & remedia malorum inde pullulantium quærere, quæcunque poteſt excogitare humana ratio, peſſima radice adhuc manente. Nullus enim divinæ iræ finis erit, nec ea unquam liberabimur, donec iſta invida Furia & Phagedæna *in civitate* commorans omnia honeſta putrefaciet & corrumpet. Sed de his alias dicetur opportunius. nunc vero quoniam præſenti rerum ſtatui recte eſt conſulendum, omni diſſimulatione omiſſa hæc vobis dicam; nec iſta lex, nec ulla alia, de qua ſenatus ante non cognorit atque ſuum conſultum fecerit, me conſule rata fiet: ſed & dictis optimates defendam, & factis (ſi opus fuerit) nulla in re adverſariis cedam. Et ſi ante ignoraſtis quanta eſſet conſularis imperii poteſtas, me conſule diſcetis." XLV.

¶ Appius igitur tunc ita eſt loquutus. Poſt eum C. Lectorius, tribunorum natu & dignitate maximus, vir bello ſpectatæ fortitudinis, & ad civilia negotia tractanda idoneus, ad hæc reſponſurus ſurrexit, & altius rem repetens, multa pro plebe dixit: "inopes quos maledictis conſul inſectatus fuerat, ad multas "& XLVI.

a Τοτὲ pro ὅ τι (ut in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.*) ex *Cod. Rom.* repoſuit *Sylb.* *b* Incluſa (quæ deerant in *Ed. Steph.*) agnoſcunt *Codd. Vat. Rom.* atque *Lapi* verſio. *c* Legitima conſtructio poſtulat φιλεῖν γὰρ ἔφησεν ἐκ μὲν &c. vel certe dicendum, φιλοῦσι γὰρ ἐκ μὲν τῶν ἀγαθῶν σπερμάτων χρηστοὶ καὶ εὐτυχεῖς γίγνεσθαι καρποί, ἐκ δὲ τῶν πονηρῶν κακοὶ καὶ ὀλέθριοι. *Portus.* *d* Χρηστοὺς γίγνεσθαι καὶ εὐτυχεῖς *Vat.* *e* Diſtinctionem ante χαρίτων agnoſcit etiam *Lapi* verſio. quamquam vel hæc ipſa vox, vel præcedens ἀγαθῶν, ſine ullo ſenſus detrimento, abeſſe poſſe mihi quidem videtur; ut etiam *Gelenius* eam præteriit. *Sylb.* *d* Χρηστὸν ἐξ αὐτῆς ἔσεσθαι *Dionyſium* ſcripſiſſe ſuſpicatur *Steph.* Χρηστὸν ἔσεσθαι ποτὲ ἢ σωτ. *Vat.* *g* *Gelenius* περίεστιν accipit pro περιεργόν ἐστι. ſed forſan negative legendum οὐ περίεστιν. *Sylb.* Videntur (inquit *Steph.*) interpretes male reddere περίεστι, *ſupervacaneum eſt.* tanquam neget hic faciendum, quod contra facere ſuadet; ut doceo in quodam meorum *Schediaſmatum.* *h* Ἐξ αὐτῆς κακῶν *Vat.* ſcil. ἐξ αὐτῆς τῆς δημάρχων ἐξουσίας, ut placuit etiam *Sylburgio.* *i* Vide *Annott.* *k* Forſan rectius οὐδὲν τῶν τούτοις ἐναντιουμένων λελείψομαι. *Lapus* omiſit genitivum τούτων, ut ſatis declarat verſio, *nihil relinquam adverſantibus.* *Sylb.* In *Cod. Vat.* οὐδὲν τούτοις τῶν ἐναντ. *l* Deeſt *Vat.* *m* Λαιχτώριος *Vat.*

a Magis

Per. Jul. 4241. Ante Chr. 469. Olymp. 77 ¾. V. C. Cat. 283. Var. 285.

“& graves expeditiones profectos eſſe, non ſo- “lum ſub regibus (quod neceſſitati fortaſſe “aſcribi poſſet) ſed etiam poſt illos exactos, “dum libertatem imperiumque patriæ parant; “nullam tamen à patriciis remuneratione ac- “cepiſſe, nec ullius communis boni participes “factos fuiſſe, ſed tanquam mancipia libertate “etiam ab illis exutos fuiſſe; quam dum vel- “lent recuperare, coactos fuiſſe patriam alia- “rum ſedium deſiderio relinquere, ubi ipſi qui “erant ingenui contumelias non paterentur: “nec ulla vi ſenatui facta, nec armis illo co- “acto domum rediiſſe, ſed ei roganti ac oranti, “ut res ſuas *in urbe* relictas reciperent, ceſſiſſe. “Et jusjurandum commemoravit, & leges re- “ditus *omnibus* in memoriam revocavit: in “quibus erat primum oblivio injuriarum o- “mnium, deinde pauperibus data poteſtas cre- “andi magiſtratus, qui ipſis opem ferrent, & “vim afferre volentibus adverſarentur”. His autem commemoratis, leges oſtendit *ac recitavit*, quas plebs non multo ante tulerat, alteram de judiciis *ad plebem* tranſlatis, ut ſcilicet ſenatus poteſtatem plebi dediſſet judicandi quoſcunque de patriciis vellet; alteram de ſuffragiis ferendis, ut *idem ſenatus* non amplius penes centuriata, ſed penes curiata comitia ſuffragia eſſe voluerit.

“καὶ χαλεπὰς [a] στρατιὰς οἱ βλασφημούμενοι πρὸς [b] αὐτοῦ πένητες ἐστρατεύσαντο, οὐ μόνον ἐπὶ τῶν βασιλέων, [c] ὅτε τὴν ἀνάγκην τις ἠπιάσατο, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ἐκείνων ἐκβολὴν ἐλευθερίαν κτώμενοι τῇ πατρίδι καὶ ἡγεμονίαν· ἀμοιβὴν δὲ οὐδεμίαν ἐκομίσαντο παρὰ τῶν πατρικίων, οὐδὲ ἀπέλαυσαν οὐδενὸς τῶν κοινῶν ἀγαθῶν, ἀλλ’ ὡς πολέμῳ ἁλόντες ἀφῃρέθησαν [d] πρὸς αὐτῶν καὶ τὴν ἐλευθερίαν, ἣν ἀνασώσασθαι βουλόμενοι, καταλιπεῖν ἠναγκάσθησαν τὴν πατρίδα πόθῳ γῆς ἑτέρας, ἐν ᾗ τὸ μὴ ὑβρίζεσθαι αὐτοῖς ἐλευθέροις οὖσιν ὑπάρξει· καὶ οὔτε βιασάμενοι τὴν βουλὴν, οὔτε πολέμῳ προσαναγκάσαντες, [e] εὕραντο τὴν ἐπὶ τὰ σφέτερα κάθοδον, ἀξιούσῃ τε καὶ δεομένῃ τὰ ἐκλειφθέντα [f] ἀναλαβεῖν εἴξαντες. τούς τε ὅρκους διεξῄει, καὶ τὰς συνθήκας τὰς ἐπὶ τῇ καθόδῳ γενομένας ἀνεκαλεῖτο· ἐν αἷς ἦν ἀμνηστία μὲν οὖν τὸ [g] πρῶτον πάντων, ἔπειτα ἐξουσία τοῖς πένησιν ἀρχὰς ἀποδεικνύναι, τιμωροὺς μὲν ἐσομένας σφίσιν αὐτοῖς, τοῖς δὲ κατισχύειν βουλομένοις, ἀντιπάλους”. διε- 603 ξελθὼν δὲ ταῦτα, τοὺς νόμους ἐπεδείκνυτο, οὓς ὁ δῆμος ἐπεκύρωσεν οὐ πρὸ πολλοῦ, [h] τόν τε περὶ τῶν δικαστηρίων τῆς μεταγωγῆς, [i] ὡς ἔδωκεν ἡ βουλὴ τῷ δήμῳ τὴν ἐξουσίαν κρίνειν οὓς ἂν αὐτοῖς δόξειε τῶν πατρικίων, καὶ τὸν ὑπὲρ τῆς ψηφοφορίας, ὡς οὐκ [k] ἔτι τὴν λοχῖτιν [l] ἐκκλησίαν, ἀλλὰ τὴν κουριᾶτιν ἐποίει τῶν ψήφων κυρίαν.

XLVII. ¶ Hac autem oratione pro plebe habita, converſus ad Appium, “Et tu (inquit) his “convicium facere audes, quorum opera “magna ex parva, illuſtris ex obſcura civitas “eſt facta? & alios vocas ſeditioſos, & exſi- “lii fortunam ipſis exprobras; quaſi omnes “iſti non meminerint adhuc id, quod ætate “noſtra accidit, tuos majores à primoribus “diſſidentes ſua patria deſerta huc veniſſe “ſupplices? niſi forte vos quidem, veſtra pa- “tria libertatis deſiderio relicta, præclarum “facinus feciſtis, Romani vero, qui idem fe- “cerunt, turpe. Audes etiam tribunitiam po- “teſtatem vituperare, ut in reip. perniciem “in urbem invectam? & ô plebis infenſiſſime “hoſtis, & maxime tyrannici ingenii homo, “his ſuades ut tollant pauperum auxilium “ſacroſanctum ac inviolabile, & magnis ne- “ceſſitatis vinculis tum à diis tum ab homi- “nibus confirmatum? Et ne hoc quidem ani- “madvertere potuiſti, te hæc dicentem con- “viciari & ſenatui & tuo ipſius magiſtratui? “nam quum totus ſenatus facto diſſidio in “reges conſpiraſſet, quorum ſuperbiam & “contumelias diutius pati nolebat, conſulum “magiſtratum conſtituit, &, ante quã illos ex “urbe pelleret, aliis regiam poteſtatem tradi- “dit. Itaque quod de plebis tribunatu ut in “perniciem reip. in urbem recepto dicis, quod “diſcordia natus ſit, idem quoque in conſu- “latum dicis. nam ne ille quidem aliunde eſt

Διεξελθὼν δὲ τὸν ὑπὲρ τοῦ δήμου λόγον, ἐπιστρέψας ἐπὶ τὸν Ἄππιον. “Ἔπειτα σὺ τολμᾷς, εἶπε, λοιδορεῖσθαι τούτοις, “δι’ οὓς μεγάλη μὲν ἐκ μικρᾶς, ἐπιφανὴς δὲ ἐξ ἀδόξου γέ- “γονεν ἡ πόλις; καὶ στασιαστὰς ἑτέρους ἀποκαλεῖς, καὶ φυγαδι- “κήν τινα τύχην ὀνειδίζεις, ὥσπερ οὐχ ἁπάντων ἔτι τούτων “μεμνημένων [m] τὸ καθ’ ἡμᾶς, ὅτι στασιάσαντες οἱ σοὶ πρό- “γονοι πρὸς τοὺς ἐν τέλει, καὶ τὴν ἑαυτῶν πατρίδα κατα- “λιπόντες, [n] ἔνθα ἱδρύνθησαν ἱκέται; εἰ μὴ ἄρα ὑμεῖς μὲν ἐκλι- “πόντες τὴν ἑαυτῶν πατρίδα πόθῳ τῆς ἐλευθερίας, καλὸν ἔρ- “γον ἐπράττετε· Ῥωμαῖοι δὲ τὰ ὅμοια ὑμῖν δεδρακότες, οὐ “καλόν. τολμᾷς δὲ καὶ τὴν τῶν δημάρχων ἐξουσίαν, ὡς ἐπὶ “κακῷ παρεληλυθυῖαν εἰς τὴν πόλιν, λοιδορεῖν; καὶ πείθεις “[o] τούτους καταλῦσαι τὴν τῶν πενήτων ἐπικουρίαν τὴν ἱερὰν καὶ “ἀκίνητον καὶ μεγάλαις ἠσφαλισμένην ἐκ θεῶν τε καὶ ἀνθρώ- “πων ἀνάγκαις, ὦ μισοδημότατε καὶ τυραννικώτατε; καὶ οὐδὲ “τοῦτο ἄρα ἐδυνήθης μαθεῖν, ὅτι τῇ τε βουλῇ καὶ τῇ σεαυ- “τοῦ ἀρχῇ ταῦτα λέγων [p] λοιδορεῖς; καὶ γὰρ ἡ βουλὴ διανα- “στᾶσα [q] πᾶσα” πρὸς τοὺς βασιλεῖς, ὧν οὐκέτι τὰς ὑπερη- “φανίας καὶ τὰς ὕβρεις ὑποφέρειν ἠξίου, τὸ τῶν ὑπάτων ἀρ- “χεῖον κατεστήσατο, καὶ, πρὶν ἐκείνους ἐξελάσαι τῆς πόλεως, “ἑτέρους ἐποίησε τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας κυρίους. ὥστε ἃ περὶ τῆς “δημαρχίας λέγεις ὡς ἐπὶ κακῷ παρεληλυθυίας, ἐπειδὴ “τὴν ἀρχὴν ἀπὸ διχοστασίας ἔλαβε, ταῦτα καὶ κατὰ τῆς ὑπα- “τείας λέγεις. οὐδὲ γὰρ ἐκείνην ἄλλη τις εἰσήγαγε πρόφα- σις,

a Magis proprie στρατείας, ut in *Codd. Rom.* & *Vat.* b Αὐτοῦ agnoſcit etiam *Lapi* verſio. quod ut *Glareano* ſuſpectum fuit; ita ego quoque non inepte legi poſſe exiſtimarim, πρὸς Ἀππίου. excuſari tamen & relativum aliquo modo poteſt. *Sylb.* c Ὅτι τὴν ἀνάγκην ἄν τις *Vat.* d Ὑπ’ αὐτῶν *Vat.* e Εὕραντο pro vulg. ἄρξαντο ſubſtitui è *Cod. Rom. Sylb.* Ἄρξαντο retinendum cenſet *Portus*: quod ἄρξασθαι τὴν κάθοδον ſignificet *reditum ſuſcipere, redire.* In *Cod. Vat.* εὕροντο. quod *Sylburgii* conjecturam firmat. f Ἀπολαβεῖν *Vat.* g Non agnoſcit *Vat.* h Ita *Codd. Rom.* & *Vat.* In *Ed. Steph.* τῶν τε, itidemque mox (v. 20.) καὶ τῆς: errore manifeſto. *Sylb.* i Mallem ᾧ, *ſc.* νόμῳ: vel δι’ οὗ, *qua lege.* ſic paullo infra ἃ οὐκ εἶχε. *Portus.* k Pro ἔτι in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* εἶχε. quam lectionem (inquit *Portus*) ſi ſequaris, εἶχε ad præcedens βουλὴ referendum eſt, vertendumque; *& quod* (ſenatus) *non haberet comitia centuriata, ſed comitia curiata ſuffragiorum dominam faceret.* Utrumque (ἔτι & εἶχε) agnoſcit *Lapi* verſio, *non amplius ſecundum ordines habuerit.* verum εἶχε *Sylburgio* nequaquam ferendum viſum eſt. Optime tamen hoc modo legendum eſſe cenſet *Port.* ὃς οὐκ ἔτι, ut ὃς ad νόμος reſpiciat: hoc ſenſu, *quæ lex non amplius centuriata comitia, ſed curiata ſuffragiorum dominam faciebat.* l Ἐξουσίαν *Vat.* m Τῶν καθ’ ἡμᾶς *Vat.* Τὸ καθ’ ὑμᾶς, *id quod apud vos accidit,* malit *Portus.* n Ἔνθα δ’ ἱδρύθησαν *Vat.* o Τούτοις *Vat.* p Λοιδορῇ *Vat.* q Non agnoſcit *Vat.*

a Καὶ

Per. Jul. 4245. Ant. Chr. 469. Olymp. 77 ¾ V. C. Cat. 283. Var. 285

“σις, ἀλλ’ ἡ πρὸς τοὺς βασιλεῖς τῶν πατρικίων στάσις. ἀλλὰ τί ταῦτά σοι διαλέγομαι, ὡς χρηστῷ καὶ μετρίῳ πολίτῃ, ὃν ἅπαντες ἴσασιν οὗτοι σκαιὸν ὄντα διὰ γένος, καὶ πικρὸν, καὶ μισόδημον, καὶ τὸ θηριῶδες ὑπὸ φύσεως οὐδέ ποτε ἐξημερῶσαι δυνάμενον; ἀλλ’ οὐχ ὁμόσε χωρῶ σοι, τὰ ἔργα ἔμπροσθεν ποιησάμενος τῶν λόγων, καὶ δείκνυμι ὅσην ἰσχὺν ὁ δῆμος ἔχων λέληθέ σε, ὃν οὐκ ᾐσχύνθης ἀνέστιον καὶ ῥυπαρὸν καλῶν· [a] καὶ ὅσην ἥδε ἡ ἀρχὴ δύναμιν, ἥν σε ὁ νόμος [b] ἐκτρέπεσθαι καὶ εἴκειν ἀναγκάζει; παρεὶς δὲ καὶ αὐτὸς ἅπασαν εἰρωνείαν, ἔργου ἄρξομαι.

Ταῦτα εἰπὼν, ὅρκον ὅσπερ μέγιστος αὐτοῖς ἦν διομοσάμενος, ἢ τὸν νόμον ἐπικυρώσειν, ἢ τοῦ ζῆν [c] μεταθήσεσθαι, σιωπῆς γενομένης ἐκ τοῦ πλήθους, καὶ ἐναγωνίου προσδοκίας
604 ἐφ’ ᾧ μέλλει δρᾶν, ἐκέλευσε μεταχωρεῖν ἐκ τῆς ἐκκλησίας τὸν Ἄππιον. ὡς δὲ οὐκ ἐπείθετο, ἀλλὰ τοὺς ῥαβδούχους παραστησάμενος, [d] καὶ τὸν ὄχλον ὅλον ὃν ἦγε παρασκευασάμενος οἴκοθεν, ἀπεμάχετο μὴ παραχωρῆσαι τῆς ἀγορᾶς, σιωπὴν ὑποκηρυξάμενος ὁ Λεκτώριος ἀνεῖπεν, ὅτι τὸν ὕπατον εἰς φυλακὴν κελεύουσιν οἱ δήμαρχοι ἀγεσθαι. καὶ ὁ μὲν ὑπηρέτης κελευσθεὶς ὑπ’ αὐτοῦ προσῄει, ὡς τοῦ σώματος ἐπιληψόμενος. τῶν δὲ ῥαβδούχων ὁ πρῶτος ἐπιτυχὼν, παίων αὐτὸν ἀπήλασε. κραυγῆς δὲ ἐκ τῶν παρόντων γενομένης μεγάλης καὶ ἀγανακτήσεως, ἵεται αὐτὸς ὁ [e] Λεκτώριος παρακελευσάμενος τοῖς ὄχλοις ἀμύνειν· καὶ οἱ περὶ τὸν Ἄππιον στῖφος ἔχοντες νέων πολὺ καὶ καρτερὸν, ὑφίστανται. καὶ μετὰ τοῦτο λόγοι τε ἀσχήμονες ἐγένοντο εἰς ἀλλήλους, καὶ καταβοαὶ, καὶ σωμάτων ὠθισμοί· καὶ τελευτῶσα εἰς χεῖρας ἀπέσκηψεν ἡ ἔρις, καὶ εἰς λίθων [f] ἤρξαντο προβαίνειν βολάς. ἐπέσχε δὲ ταῦτα, καὶ τοῦ μὴ προσωτέρω χωρῆσαι τὰ δεινὰ [g] Κοίντιος ἅτερος τῶν ὑπάτων αἴτιος ἐγένετο, δεόμενός τε ἁπάντων καὶ λιπαρῶν σὺν τοῖς πρεσβυτάτοις τῶν ἐκ τοῦ συνεδρίου, καὶ εἰς μέσους τοὺς ἀψιμαχοῦντας ὠθούμενος. ἦν δὲ καὶ τῆς ἡμέρας τὸ λειπόμενον βραχὺ μέρος· ὥστε ἀκούσιοι ἀπ’ ἀλλήλων διελύθησαν. ταῖς δὲ ἑξῆς ἡμέραις αἵ τε ἀρχαὶ ἀλλήλαις ἐνεκάλουν· ὁ μὲν ὕπατος τοῖς δημάρχοις, ὅτι καταλύειν αὐτοῦ τὴν ἀρχὴν ἠξίουν, ἐς τὸ δεσμωτήριον τὸν ὕπατον ἀπάγειν κελεύσαντες· τῷ δὲ ὑπάτῳ οἱ δήμαρχοι, ὡς ἐμβεβληκότι πληγὰς σώμασιν [h] ἱεροῖς καθωσιωμένοις ὑπὸ τοῦ νόμου· καὶ ὁ Λεκτώριος τὰ ἴχνη τῶν πληγῶν εἶχεν ἐπὶ τῆς ὄψεως ἔτι φανερά· ἥ τε πόλις ὅλη διοιδοῦσα καὶ ἀγριαινομένη διεστήκει. ἔπειτα ὁ μὲν δῆμος ἐφρούρει τὸ Καπιτώλιον ἅμα τοῖς δημάρχοις, οὔτε ἡμέρας οὔτε νυκτὸς ἐκλείπων [i] αὐτοῦ τὴν φυλακήν. ἡ δὲ βουλὴ συνιοῦσα, πολλὴν καὶ ἐπίπονον ἐποιεῖτο ζήτησιν, ὅπως χρὴ παῦσαι τὴν διχοστασίαν, τοῦ τε κινδύνου τὸ μέγεθος ἐνθυμουμένη, καὶ ὅτι [k] οὐδὲν τοῖς ὑπάτοις τὰ αὐτὰ παρειστήκει φρονεῖν. ὁ μὲν γὰρ Κοίντιος εἴκειν τῷ δήμῳ τὰ μέτρια ἠξίου, ὁ δὲ Ἄππιος μέχρι θανάτου ἀντεῖχεν.

Ὡς δὲ οὐδὲν ἐγίνετο πέρας, χωρὶς ἑκάστους ἀπολαμβάνων ὁ Κοίντιος, τούς τε δημάρχους, καὶ τὸν Ἄππιον, ἐδεῖτο καὶ ἐλιπάρει, καὶ τὰ κοινὰ τῶν ἰδίων ἀναγκαιότερα

“ortus, quam ex diſſidio patriciorum à regibus facto. Sed cur ego de his tecum loquor, quaſi cum bono ac moderato cive: quem omnes iſti ſciunt natura ſævum, acerbum, & plebi infeſtum, & innatam feritatem nullo modo manſuefacere poſſe? Quin potius omiſſis verbis te factis aggredior, & oſtendo tibi quantam vim plebs habebat tibi nondum notam, quam non te puduit extorrem atque ſordidam vocare; & quanta ſit hujus magiſtratus poteſtas, quem venerari & cui cedere te cogunt? Ergo & ipſe, omni diſſimulatione omiſſa, rem aggrediar.

XLVIII. ¶ Hæc loquutus, & jurejurando (quod apud illos maximum erat) jurato, aut ſe perlaturum legem, aut ſe vita exceſſurum, ſilentio ab omnibus facto, omnibuſque in id certamen intentis, ac anxio animo exſpectantibus quidnam ille facturus eſſet, juſſit Appium ex concione excedere. Quo non parente, ſed ſtipante ſe lictoribus, omnique alia turba, quam domo *ad hoc ipſum* paratam adduxerat, & repugnante ne foro decederet, Lectorius per præconem ſilentio imperato pronunuciavit, tribunorum collegium jubere conſulem in carcerem duci. ac mox apparitor ab eo juſſus eum apprehenſurus acceſſit: at proximus lictor eum pulſatum repulit. Magno autem clamore ab iis qui aderant ſublato, ipſe Lectorius, adhortatus plebem ut ſibi opem ferret, ad eum ivit: at Appius cum ingenti ac valido juvenum globo ſe ei oppoſuit. Deinde fœdæ inter eos altercationes, & vociferationes, & corporum protruſiones ſunt ſequutæ: & poſtremo rixa ad manus prorupit, & ad lapidum jactus ventum eſt. Sed Quintius alter conſul hæc repreſſit, & ne malum ulterius progrederetur effecit, cum ſenioribus ſenatoribus omnes rogando & orando, & in mediam pugnantium turbam ſe conjiciendo. Ipſum quoque diei reliquum ſpatium breve erat: itaque inviti dirempti ſunt. Inſequutis diebus magiſtratus ſe invicem accuſabant: conſul tribunos, quod ſuum magiſtratum abrogare voluiſſent; conſulem in carcerem abduci jubentes; tribuni conſulem, quod plagas ingeſſiſſet iis, quorum corpora lex ſacra & ſancta eſſe jubet. & Lectorius manifeſtas ſugillationis notas in facie adhuc habebat; & tota civitas diſſenſionibus & diſſidiis efferata erat. Plebs deinde cum tribunis Capitolium occupavit, diurnis nocturniſque id ſervans excubiis. Quod ubi ſenatus cognovit, magna cura quærebat modum quo ſedaretur hæc ſeditio, ſolicitus tum propter periculi magnitudinem, tum propter conſulum diſſenſionem. Quintius enim plebi non iniqua petenti cedendum cenſebat; Appius vero ei reſiſtebat, & mori quam cedere malebat.

XLIX. ¶ Quumque nullus contentionis fieret finis, Quintius ſeorſum tribunos, ſeorſum Appium orabat atque obſecrabat; & ut privatis commodis publica anteponerent, poſtulabat. animadvertens

a Καὶ ὅσον ἤδη ἡ ἀρχὴ δυναμένη, σε ὁ νόμος Vat. b Potius ἐντρέπεσθαι. hinc ἐντροπὴ *reverentia*. niſi forte ἐκτρέπεσθαι pro ἐντρέπεσθαι poſitum eſſe dicas. *Portus*. c Μεθήσεσθαι Vat. quo modo legendum eſſe conjecerat *Sylb.* d Καὶ τὸν ὄχλον ὃν ἦγε, παρεσκευασμένος Vat. e Λαιτώριος (ut & mox infra verſu 38.) in Cod Vat. at ſupra pag. 575. v. 43. Λαικτώριος. f Ἤρξατο Vat. g Κοΐντος Vat, ut & pauſſo poſt v. 45. & v. 49. h Ἱεροῖς καὶ καθωσιωμένοις Vat. i Deeſt Vat. k Οὐδὲ τοῖς ὑπάτοις Vat. & Lapi Cod.

« Ita

Per. Jul. 4245. *Ante Chr.* 459. *Olymp.* 77 3. *V. C. Cat.* 283. *Var.* 285.

animadvertens autem illos jam mitiores factos, collegam vero in ſua pervicacia perſeverare, perſuaſit Lectorio ejuſque collegis, ut omnium privatorum publicorumque criminum cognitionem arbitrio ſenatus permitterent. Hoc autem impetrato, ſenatum convocavit, & tribunis multum laudatis, & rogato collega ne publicæ ſaluti adverſaretur, vocavit eos qui ſuam ſententiam dicere ſolebant. Et P. Valerius Poplicola primus rogatus, hanc dixit ſententiam: omnia crimina quæ ſibi invicem objiciebant tribuni & conſules, omnes injurias in tumultu & illatas & acceptas, quod non dolo malo nec privatæ utilitatis cauſſa eo ventum eſſet, ſed per ambitioſam contentionem de rep. publice remittendas, nec in ullum judicium vocandas dixit. Quod vero ad legem attineret, quoniam Appius conſul non patiebatur eam ſine S C. in concione promulgari, de ea ad ſenatum referendum, atque S C. faciendum cenſebat. Cæterum, tribunis una cum coſſ. operam dandam, ut concors eſſet civitas, & decorum ac ordo ſervaretur in ſuffragiis ferendis. Hac ſententia ab omnibus probata, confeſtim Quintius ſenatores miſit in ſuffragia; &, poſt multam Appii diſſuaſionem, multis ſuffragiis vicit. Factoque S C. & privatæ magiſtratuum diſcordiæ diremptæ ſunt, & plebs, ſenatus conceſſum læto animo accipiens, legem ſuo ſuffragio confirmavit. Ex illo tempore uſque ad noſtram ætatem, tribunorum atque ædilium creandorum comitia, ſine auſpiciis & omni alia religione, ſuffragio tribuum peraguntur. Atque hic fuit illius ſeditionis in urbe tunc excitatæ finis.

Lex de tributis comitiis.

L. ¶ Paullo poſt Romanis placuit exercitus conſcribere, & utrumque conſulem contra Æquos & Volſcos emittere. erant enim qui nunciabant, magnas utriuſque gentis copias egreſſas eſſe, & agros ſociorum P. R. populari. Exercitibus igitur celeriter paratis, conſules provincias ſortiti ſunt, & Quintio bellum contra Æquos, Appio contra Volſcos obtigit. Utrique conſuli res ſucceſſit, ut ſuccedere par fuit. Exercitus enim qui Quintio datus fuerat, lenitatis ejus ac æquitatis amore, promptus erat ad omnia imperata facienda, & plurima pericula ſponte ſua nullo jubente adibat, ut duci ſuo gloriam & honorem pararet: magnamque Æquorum agri partem prædabundus eſt pervagatus, hoſtibus cum ipſo congredi non audentibus, unde multa ſpolia magnamque prædam partam retulit. nec diu in hoſtico moratus, incolumis in urbem rediit, cum duce rebus egregie geſtis conſpicuo. Qui vero Appii ductu ad bellum profecti ſunt, odio quo eum proſequebantur, multa patriæ diſciplinæ præcepta neglexerunt. Nam & alias toto illius militiæ tempore data opera ignaviter rem geſſerunt, ducemq; ſemper contempſerunt; & quum pu-

ἡγεῖσθαι ἠξίου. ὁρῶν δὲ τοὺς μὲν ἤδη [a] πεπειρατέρους γεγονότας, τὸν δὲ συνάρχοντα ἐπὶ τῆς αὐτῆς αὐθαδείας μένοντα, πείθει τοὺς ἀμφὶ Λεκτώριον, ὑπὲρ ἁπάντων [b] τῶν ἰδίων ἐγκλημάτων καὶ τῶν δημοσίων, τὴν βουλὴν ποιῆσαι κυρίαν. ἐπεὶ δὲ τοῦτο διεπράξατο, συνεκάλει τὴν βουλήν, καὶ τοὺς δημάρχους πολλὰ 605 ἐπαινέσας, καὶ τοῦ συνάρχοντος δεηθεὶς μὴ ἀντιπράττειν [c] τὰ σωτήρια τῆς πόλεως, ἐκάλει τοὺς εἰωθότας ἀποφαίνεσθαι γνώμας. πρῶτος δὲ κληθεὶς Πόπλιος Οὐαλέριος Ποπλικόλας γνώμην ἀπεφήνατο τήνδε· ὅσα μὲν ἀλλήλοις ἐγκαλοῦσιν οἵ τε δήμαρχοι καὶ ὁ ὕπατος, ὑπὲρ ὧν ἔπαθον ἢ ἔδρασαν ἐν τῇ ταραχῇ, ἐπειδὴ οὐκ ἐξ ἐπιβουλῆς, οὐδὲ οἰκείας [d] πλεονεξίας [e] ἕνεκα εἰς αὐτὰ κατέστησαν, ἀλλ' [f] ὑπὲρ τῆς εἰς τὰ κοινὰ φιλοτιμίας, ἀφεῖσθαι δημόσια, καὶ μηδεμίαν ὑπὲρ αὐτῶν εἶναι δίκην· περὶ δὲ τοῦ νόμου, ἐπειδὴ ὁ ὕπατος Ἄππιος οὐκ ἐᾷ νόμον ἀπροβούλευτον εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἐκφέρειν, προβουλεῦσαι περὶ τούτου τὸ συνέδριον· τοὺς δὲ δημάρχους ἅμα τοῖς ὑπάτοις ἐπιμέλειαν ποιήσασθαι τῆς τε ὁμονοίας τῶν πολιτῶν, ὅταν ἡ ψῆφος περὶ αὐτοῦ διαφέρηται, καὶ τῆς εὐκοσμίας. ἐπαινεσάντων δὲ τὴν γνώμην ἁπάντων, εὐθὺς ἀνέδωκε τὴν ὑπὲρ τοῦ νόμου ψῆφον ὁ [g] Κοΐντιος τῷ συνεδρίῳ, καὶ πολλὰ μὲν Ἀππίου κατηγορήσαντος, πολλὰ δὲ τῶν δημάρχων ἀντιλεξάντων, ἐνίκα παρὰ πολλὰς ψήφους ἡ τὸν νόμον εἰσφέρειν ἀξιοῦσα γνώμη. ἐπικυρωθέντος δὲ τοῦ προβουλεύματος, αἵ τε ἴδιαι τῶν ἀρχόντων διαφοραὶ διελύθησαν, καὶ ὁ δῆμος, ἀγαπητῶς δεξάμενος τὸ συγχώρημα τῆς βουλῆς, ἐπεψήφισε τὸν νόμον. ἀπ' ἐκείνου τοῦ χρόνου τὰ τῶν δημάρχων καὶ ἀγορανόμων ἀρχαιρέσια μέχρι τοῦ καθ' ἡμᾶς χρόνου, δίχα οἰωνῶν τε καὶ τῆς ἄλλης ὀττείας ἁπάσης, αἱ φυλετικαὶ ψηφοφοροῦσιν ἐκκλησίαι. αὕτη λύσις ἐγένετο τῆς τότε κατασχούσης ταραχῆς τὴν πόλιν.

Καὶ μετ' οὐ πολὺ στρατιὰς ἐδόκει Ῥωμαίοις καταγράφειν, καὶ τοὺς ὑπάτους ἐκπέμπειν ἀμφοτέρους ἐπί τε Αἰκανοὺς καὶ Οὐολούσκους. δυνάμεις γὰρ [h] ἐξ ἑκατέρων τῶν ἐθνῶν μεγάλαι ἐξεληλυθέναι ἠγγέλλοντο, καὶ προνομεύειν τοὺς Ῥωμαίων συμμάχους. παρασκευασθεισῶν δὲ τῶν δυνάμεων σὺν τάχει, Κοΐντιος μὲν Αἰκανοῖς πολεμήσων ᾤχετο, Ἄππιος δὲ Οὐολούσκοις, κλήρῳ διαλαχόντες τὰς ἀρχάς. συνέβη δὲ τῶν ὑπάτων ἑκατέρῳ τὰ εἰκότα πάσχειν· ἡ μὲν γὰρ τῷ Κοϊντίῳ προσνεμηθεῖσα στρατιά, τὴν ἐπιείκειάν τε καὶ μετριότητα τοῦ ἀνδρὸς ἀσπαζομένη, πρόθυμος ἦν [i] εἰς ἅπαντα τὰ ἐπιταττόμενα, καὶ τὰ πλεῖστα αὐτοκέλευστος ὑφίστατο κινδυνεύματα, δόξαν τῷ ἡγεμόνι καὶ τιμὴν πράττουσα· καὶ διεξῆλθε πολλὴν τῆς Αἰκανῶν χώρας λεηλατοῦσα, οὐ τολμώντων εἰς χεῖρας ἐλθεῖν τῶν πολεμίων· ἐξ ἧς λάφυρα πολλὰ καὶ ὠφελείας μεγάλας ἐκτήσατο. χρόνον δὲ οὐ πολὺν ἐν τῇ πολεμίᾳ διατρίψασα, παρῆν εἰς τὴν πόλιν ἀπαθὴς κακῶν, λαμπρὸν ἐπὶ τοῖς ἔργοις [k] στρατηγὸν ἄγουσα. ἡ δὲ τῷ Ἀππίῳ συνελθοῦσα δύναμις, μίσει τῷ πρὸς αὐτόν, πολλὰ ὑπερεῖδε τῶν πατρίων. τά τε γὰρ ἄλλα ἐθελοκακοῦσα ἐν ὅλῃ 606 τῇ [l] στρατιᾷ, καὶ ὀλιγωροῦσα τοῦ ἡγεμόνος διετέλεσε, καὶ ἐπειδὴ μάχεσθαι

a Ita in *Rom. Vat.* & *Lapi Cod.* In *Ed. Steph.* ἐμπειροτέρους. quam lectionem *Gelenius* periphraſi adjuverat, *experientia ſapientiores facti.* *b* Τῶν τε ἰδίων *Vat.* quod maluit etiam *Sylb.* *c* Optime in *Cod. Vat.* τῇ σωτηρίᾳ τῆς πόλεως. quod *Gelenio*, *Sylburgio*, atque *Porto* placuiſſe video. *d* Apud *Suidam* παρὰ δὲ Διονυσίῳ τῷ Ἁλικαρνασεῖ, πλεονεξία ἡ νίκη. Forſan hunc locum reſpexerit. *e* In *Cod. Vat.* ἕνεκεν. *f* Pro ὑπὲρ non inepte, meo quidem judicio, repoſuerimus ὑπὸ, ut infra alicubi: pro qua præpoſitione in præcedentibus membris uſurpata ἐξ & ἕνεκα. *Sylb.* *g* Κόϊντος *Vat.* ut ſupra aliquoties & mox infra. *h* Ἐφ' ἑκατέρων τῶν ἐθνῶν ἐξεληλυθέναι ἠγγέλλοντο μεγάλαι *Vat.* *i* Εἰς πάντα τὰ *Vat.* *k* Τὸν στρατηγὸν *Vat.* *l* Rectiſſime in *Cod. Vat.* στρατείᾳ *expeditione.*

a Incluſa,

μάχεσθαι ἔδει τῇ Οὐολούσκων στρατιᾷ, κατασταθεῖσα ὑπὸ τῶν ἡγεμόνων εἰς τάξιν, οὐκ ἠξίωσε τοῖς πολεμίοις εἰς χεῖρας ἰέναι· ἀλλ' οἵ τε λοχαγοὶ καὶ οἱ προμάχοι αὐτῶν, οἱ μὲν, τὰ σημεῖα [a] [ῥίψαντες, οἱ δὲ, τὴν τάξιν] ἐγκαταλιπόντες, [b] ἔφευγον ἐπὶ τὸν χάρακα. καὶ εἰ μὴ θαυμάσαντες τὸ παράλογον τῆς φυγῆς αὐτῶν οἱ πολέμιοι, καὶ δείσαντες μὴ ἐνέδρα τις ᾖ, τῆς ἐπὶ πλεῖον διώξεως [c] ἀνετράποντο, τὸ πλεῖον ἂν μέρος τῶν Ῥωμαίων διέφθαρτο. ἐποίουν δὲ ταῦτα φθόνῳ τοῦ ἡγεμόνος, ἵνα μὴ, καλὸν ἀγώνισμα ὁ ἀνὴρ διαπραξάμενος, θριάμβῳ τε καὶ ταῖς ἄλλαις ἐπιλαμπρυνθῇ τιμαῖς. τῇ δὲ κατόπιν ἡμέρᾳ τὰ μὲν ἐπιτιμῶντος αὐτοῖς τοῦ ὑπάτου τῆς ἀδόξου φυγῆς, τὰ δὲ παρακαλοῦντος ἔργον αἴσχιστον ἀναλύσασθαι καλῷ ἀγῶνι, τὰ δὲ ἀπειλοῦντος, εἰ μὴ στήσονται [d] περὶ τὰ δεινά, χρήσεσθαι τοῖς νόμοις, ἀπειθείᾳ τε διεχρῶντο καὶ καταβοῇ, καὶ ἀπάγειν σφᾶς ἐκέλευον ἐκ τῆς πολεμίας, ὡς ἀδύνατοι ἔτι ὄντες ὑπὸ τραυμάτων ἀντέχειν. κατεδήσαντο γὰρ αὐτῶν οἱ πολλοὶ τοὺς ὑγιεῖς χρῶτας, [e] ὡς τραυματίας. ὥστε ὁ Ἄππιος ἠναγκάσθη ἀπάγειν τὸν στρατὸν ἐκ τῆς πολεμίας· [f] καὶ Οὐολοῦσκοι, ἀπιοῦσιν ἑπόμενοι, πολλοὺς αὐτῶν ἀπέκτειναν. ὡς δὲ ἐν τῇ φιλίᾳ ἐγένοντο, συναγαγὼν εἰς ἐκκλησίαν αὐτοὺς ὁ ὕπατος, καὶ πολλὰ ὀνειδίσας, ἔφη χρήσεσθαι [g] τῇ κατὰ τῶν λειποτακτῶν κολάσει. καὶ πολλὰ δεομένων τῶν [h] πρεσβυτῶν καὶ τῶν ἄλλων τῶν ἐν τέλει, μετριάσαι, καὶ μὴ συμφορὰν ἐπὶ συμφορᾷ προσθεῖναι τῇ πόλει, λόγον οὐδενὸς αὐτῶν ποιησάμενος, ἐκύρωσε τὴν κόλασιν. καὶ μετὰ τοῦτο οἵ λοχαγοί τε ὧν οἱ λόχοι ἔφυγον, καὶ οἱ προμάχοι τῶν σημείων ὅσοι τὰ σημεῖα ἀπολωλέκεσαν, οἱ μὲν πελέκει τοὺς αὐχένας ἀπεκόπησαν, οἱ δὲ ξύλοις παιόμενοι διεφθάρησαν· ἐκ δὲ τοῦ ἄλλου πλήθους ἀπὸ [i] δεκάδος ἑκάστης εἷς ἀνὴρ, ὁ λαχὼν κλήρῳ, περὶ τῶν ἄλλων ἀπέθνησκεν. αὕτη Ῥωμαίοις πάτριός ἐστι κατὰ τῶν λιπόντων τὰς τάξεις, ἢ προεμένων τὰς [k] σημείας, ἡ κόλασις. καὶ μετὰ ταῦτα αὐτός τε μισούμενος ὁ στρατηγὸς, καὶ τῆς στρατιᾶς ὅσον ἔτι περιῆν, [l] κατηφὴς καὶ ἄτιμος ἐπαγόμενος, τῶν [m] ἀρχαιρεσίων καθηκόντων, ἀνέστρεψεν εἰς τὴν πατρίδα.

Ἀποδειχθέντων δὲ μετ' ἐκείνους ὑπάτων Λευκίου Οὐαλερίου τὸ δεύτερον καὶ Τιβερίου Αἰμιλίου, βραχύν τινα χρόνον ἐπισχόντες οἱ δήμαρχοι, τὸν ὑπὲρ κληρουχίας πάλιν εἰσῆγον λόγον· καὶ προσιόντες τοῖς ὑπάτοις, ἠξίουν βεβαιῶσαι τῷ δήμῳ τὰς ὑποσχέσεις ἃς ἐποιήσατο ἡ βουλὴ, Σπορίου Κασσίου καὶ Πρόκλου Οὐεργινίου [n] ὑπατευσάντων, δεόμενοί τε καὶ
607 λιπαροῦντες. καὶ οἱ ὕπατοι αὐτοῖς συνελάμβανον ἀμφότεροι, Τιβέριος μὲν Αἰμίλιος κότον τινὰ παλαιὸν εἰς τὴν βουλὴν οὐκ ἄλογον ἀναφέρων, ὅτι τῷ πατρὶ [o] αὐτοῦ θρίαμβον αἰτουμένῳ καταγαγεῖν οὐκ ἐπέτρεψεν. ὁ δὲ Οὐαλέριος, ἀποθεραπεῦσαι τοῦ δήμου τὴν ὀργὴν βουλόμενος, ἣν εἶχε πρὸς αὐτὸν ἐπὶ τῷ Σπορίου Κασσίου θανάτῳ, ὃν ἀπέκτεινεν

gnandum eſſet cum Volſcorum copiis, à ducibus in aciem producti cum hoſtibus manus conſerere noluerunt: ſed & centuriones & anteſignani, alii abjectis ſignis, alii vero ordinibus deſertis, in caſtra ſe receperunt. & niſi hoſtes, inopinatam eorum fugam mirati, inſidias metuentes, ab ipſis ulterius perſequendis abſtinuiſſent, maxima pars Romanorum periiſſet. Id autem faciebant quod duci inviderent; ne ille, bello præclare confecto, triumpho aliiſque honoribus decoraretur. Poſtero autem die, licet conſul partim eorum ignominioſam fugam increparet, partim ad ejus facinoris ignominiam præclaro prælio abolendam eos hortaretur, partim ipſis minaretur, niſi in periculis ſe fortiter geſſiſſent, ſe legibus uſurum; illi tamen in eadem contumacia perſeverabant, & vociferabantur, atque ſe ex hoſtico abduci jubebant, quod præ vulneribus amplius *malis* reſiſtere non poſſent. multi enim eorum integras corporis partes quaſi ſaucias obligarant. Itaque Appius exercitum ex hoſtico deducere coactus eſt: & Volſci, eos abeuntes ſequuti, multos illorum interfecerunt. Ut vero in pacatum agrum ventum eſt, conſul, iis ad concionem convocatis, multiſque exprobratis, ſe ut in aciei deſertores animadverſurum dixit: & quamvis ſeniores atque alii primores viri, qui minores magiſtratus in caſtris gerebant, eum pluribus deprecarentur, & valde orarent ut moderate ageret, neve publicæ cladi aliam novam calamitatem adderet, *ille* ſpreta eorum oratione pœnam ſancivit. ac mox & centuriones quorum cohortes fugerant, & anteſignani qui ſigna amiſerant, partim ſecuri percuſſi ſunt, partim cæſi fuſtibus necati ſunt: ex reliqua vero multitudine pro aliis decimus quiſque miles ſorte ad ſupplicium abductus fuit. Hæc pœna apud Romanos ſolennis eſt in eos qui ordines deſeruerunt, vel ſigna projecerunt. Poſt hæc, ipſe dux omnibus odioſus, cum mœrore & ignominia exercitum, qui adhuc erat reliquus, inſtantibus comitiis, in patriam reduxit.

Per. Jul. 4245. *Ante Chr.* 469. *Olymp.* 77. 3/4. *V. C. Cat.* 283. *Var.* 285.

¶ Anno ſequenti, quum creati fuiſſent conſules, L. Valerius iterum & Tib. Æmilius, tribuni aliquanto poſt legis agrariæ mentionem iterum fecerunt; & adierunt conſules, eoſque ſummis precibus orarunt, ut ratum facerent, quod ſenatus Sp. Caſſio & Proculo Virginio conſulibus promiſerat. Et uterque conſul ipſis favebat; Tib. Æmilius propter quoddam vetus odium in ſenatum, quod non erat injuſtum, quia ejus patri triumphum petenti negarat: Valerius vero, quia cupiebat plebem delinire ſibi infenſam propter Sp. Caſſii mortem, quem, tyrannidis

LI. *Per. Jul.* 4246. *Ante Chr.* 468. *Olymp.* 77 4/78 1. *V. C. Cat.* 284. *Var.* 286. *L. Valerio* II *&* *Ti. Æmilio coſſ. agitata res agraria.*

a Incluſa, è *Cod. Rom.* addita, agnoſcit etiam *Lapi* verſio: *alii ſigna projicientes, alii aciem deſerentes.* atque adeo ſic legendum eſſe arguunt ſequentia v. 32. *Sylb.* Eadem illa omiſit *Cod. Vat.* atque etiam *Gelenius* in ſua verſione. *b* Ηλθον ἐπὶ τὸν χάρακα in *Ed. Steph.* *c* Απετράποντο rectius in *Vat.* & *Lapi Cod.* quod agnovit etiam *Sylb.* *d* Alibi habet παρὰ τὰ δεινά. *Sylb.* *e* Ὡς τραυματίαι *Vat.* *f* Καὶ οἱ Οὐολοῦσκοι *Vat.* *g* Omittit *Vat.* *h* Πρεσβυτῶν nomine intelligi hoc loco poſſunt veterani milites, ut infra alicubi: vel πρεσβευτῶν legi poteſt, ut ſignificet legatos ſeu proprætores pro illis interceſſiſſe. *Sylb.* *i* Ita in *Vat.* & *Lapi Cod.* quod firmat etiam *Livius.* & hinc paſſim apud alios Hiſtoricos eſt *legionum decimatio*: itidemque apud *Polybium* ἐκ δεκάδος ἄγεσθαι ἐπὶ θανάτῳ, & apud *Xiphilinum* δεκατεύεσθαι. ſic apud *Plutarchum* etiam in *Numa*, ubi vulgo legitur μίχει τῶν δώδεκα, *Xylander* reponit δέκα. *Sylb.* Perperam ideo in *Ed. Steph.* δωδεκάδος. Vide *Brodæi* Miſcell. l. 1. c. 9. *k* Alibi σημαίας, & quidem frequentius. *Sylb.* *l* Κατηφὴς καὶ ἄτιμοι in *Vat.* & *Lapi Cod.* *m* Minus recte ἀρχαιρεσιῶν in *Ed. Steph.* *n* Ὑπατευόντων *Vat.* *o* Perperam αὐτῶν in *Ed. Steph.*

Per. Jul. 4246. Ante Chr. 468. Olymp. 77/78. 4/1. U. C. Cat. 284. Var. 286.

affectatæ convictum, ipſe tunc reip. Quæſtor capitali ſupplicio affecerat, virum ob peritiam exercituum ductandorum, rerumque civilium tractandarum, longe omnium ætate ſua clariſſimum, qui primus legem agrariam in urbem intulerat; eoque nomine potiſſimum, ut plebem ad ſe allectans, patriciis exoſus erat. Quum igitur conſules illis tunc promiſiſſent, ſe de publici agri diviſione ad ſenatum relaturos, ipſoſque in lege perferenda adjuturos, tribuni his freti in ſenatum venerunt, atque verbis uſi ſunt manſuetis. contra quæ cum conſules nihil dixiſſent, ne viderentur contentionem quærere, ſeniores ſententiam rogarunt. Primus autem L. Æmilius alterius conſulis pater rogatus fuit; "qui dixit ſibi videri è rep. fore, ſi bona publica ab omnibus poſſiderentur, non autem à paucis; & plebi *hoc* roganti indulgendum eſſe cenſebat, ut ea conceſſio pro beneficio à ſenatu dato haberetur. ſæpe enim coactos eos multa alia ei conceſſiſſe *dicebat*, quæ ſponte largiri noluerant: eoſque qui poſſeſſiones *publicas* detinebant, pro fructu, quem tamdiu clam ex illis perceperant, *ſenatui* gratias agere debere æquum cenſebat; & ſi *in poſterum illis uti* prohiberentur, pertinaces eſſe non debere in illis retinendis. Addebat præter jus, quod omnium confeſſione firmum eſt, publicas quidem poſſeſſiones omnibus eſſe communes; privatas vero, uniuſcujuſque eſſe, qui legitimis artibus ſibi eas paraſſet: neceſſitatem etiam hujus rei peragendæ ſenatui jam incumbere, quod de agro dividendo ante XVII. annos SC. feciſſet. Oſtendebatque id decretum in utilitatem publicam tunc ab ipſo ſenatu factum, ne ager incultus maneret, neve urbani pauperes otioſi (ut tunc) alienis bonis inviderent; utque juventus urbana in ſuis laribus & paternis poſſeſſionibus educaretur, & honeſte educata magno eſſet animo. nam iis, qui nullum patrimonium habent, & qui parce ſe alunt alienis pecuniis, quas opera ſua ſibi parant, aut omnino nullum procreandorum liberorum amorem inſitum eſſe, aut ſi inſitus ſit, malum fructum proferre, & parum felicem, quod (ut veriſimile eſt) ex humili conjugio provenerit, & in mendica fortuna ſit educatus. Ego igitur, inquit, hanc ſententiam dico, ut SC. quæ turbulentorum temporum interventu ad hanc uſque diem dilata ſunt, à conſulibus confirmentur, & decemviri creentur qui agros dividant.

ὡς ἐπιχειροῦντα [a] βασιλείᾳ, [b] ταμίας ὢν τότε Οὐαλέριος, ἄνδρα τῶν κατὰ τὴν αὐτὴν ἡλικίαν γενομένων ἐπιφανέστατον ἐν ἡγεμονίαις τε πολέμων καὶ πολιτικαῖς πράξεσιν, ὃς καὶ τὸ περὶ τῆς κληρουχίας πολίτευμα πρῶτος εἰσήγαγεν εἰς τὴν πόλιν· καὶ δι' αὐτὸ μάλιστα ὑπὸ τῶν πατρικίων, ὡς δῆμον [c] αἱρούμενος πρὸς αὐτὸν, ἐμισήθη. τότε δὲ οὖν ὑποσχομένων τῶν ὑπάτων αὐτοῖς [d] προθήσειν ἐν τῇ βουλῇ τὸν ὑπὲρ τῆς διανομῆς τῶν δημοσίων [e] λόγον κλήρων, καὶ τῆς ἐπικυρώσεως τοῦ νόμου [f] συναιρέσθαι, πιστεύσαντες αὐτοῖς οἱ δήμαρχοι, παρῆσαν ἐπὶ τὴν βουλὴν, καὶ λόγους διεξῆλθον ἐπιεικεῖς. οἷς οὐδὲν ἀντιλέξαντες οἱ ὕπατοι, ὡς μὴ φιλονεικίας δόξαν ἀπενέγκαιντο, γνώμην ἀποδείκνυσθαι τοὺς [g] πρεσβυτέρους ἠξίουν. ἦν δὲ ὁ πρῶτος ὑπ' αὐτῶν κληθεὶς Λεύκιος Αἰμίλιος, θατέρου τῶν ὑπάτων πατήρ· "ὃς ἔφη δοκεῖν αὐτῷ [h] καὶ συμφέρον ἔσεσθαι τῇ πόλει, πάντων εἶναι τὰ κοινὰ, καὶ μὴ ὀλίγων· τῷ τε δήμῳ πείθοντι ὑπειργεῖν συνεβούλευεν, ἵνα χάρις ἡ παραχώρησις γένηται αὐτῶν. πολλὰ γὰρ καὶ ἄλλα μὴ δόντας αὐτῷ κατὰ προαίρεσιν, ὑπ' ἀνάγκης συγκεχωρηκέναι· τούς τε κατέχοντας τὰς κτήσεις, [i] ὃν ἐκαρπώσαντο χρόνον λαθόντας, ἠξίου χάριν εἰδέναι· κωλυομένους δὲ, μὴ φιλοχωρεῖν. ἔφη τε σὺν τῷ δικαίῳ ὃ πάντες ὁμολογήσαιεν ἰσχυρὸν εἶναι, τὰ μὲν δημόσια, κοινὰ πάντων εἶναι· τὰ δὲ ἴδια, ἑκάστου [k] τῶν νόμῳ κτησαμένων. καὶ ἀναγκαῖον ἤδη τὸ πρᾶγμα ὑπὸ βουλῆς γεγονέναι, πρὸ ἐτῶν ἑπτακαίδεκα τὴν γῆν διανέμειν ψηφισαμένης. καὶ τοῦτο ἀπέφηνεν ἐπὶ τῷ συμφέροντι τότε αὐτὴν βεβουλεῦσθαι, ἵνα μήτε γῆ χέρσος ᾖ, καὶ ὁ κατὰ πόλιν οἰκουρῶν πένης μὴ ἀργὸς, ὥσπερ νῦν, τοῖς ἀλλοτρίοις ἀγαθοῖς φθονῶν· ἐπιτρέφηται [l] δὲ ἡ τῇ πόλει νεότης ἐν ἐφεστίοις καὶ κλήροις [m] πατρῴοις, ἔχουσά τι ἐπὶ τῷ καλῶς τετράφθαι μέγα φρονεῖν· ἐπεὶ τοῖς γε ἀκλήροις καὶ ἐκ τῶν ἀλλοτρίων [n] χρημάτων ἃ μισθοῦ ἐργάζονται γλίσχρως διατρεφομένοις, ἢ ἀρχῆθεν μὴ ἐμφύεσθαι ἔρωτα γενεᾶς τέκνων, ἢ ἐμφύντα πονηρὸν ἐκφέρειν καρπὸν, καὶ οὐδὲ εὐτυχῆ, ἐκ ταπεινῶν τε συμπορισθέντα, οἷα εἰκὸς, γάμων, καὶ ἐν κατεπτωχευμέναις τραφέντα τύχαις. ἐγὼ μὲν οὖν, ἔφη, γνώμην ἀποδείκνυμι, τά τε προβουλευθέντα ὑπὸ τοῦ συνεδρίου, καὶ διὰ τὰς μεταξὺ ταραχὰς παρειλκυσμένα, ἐμπεδοῦν 608 τοὺς ὑπάτους, καὶ τοὺς ποιησομένους τὴν διανομὴν ἄνδρας ἀποδεικνύναι.

LII. ¶ His ab Æmilio dictis, ſecundus rogatus App. Claudius, ſuperioris anni conſul, contrariam dixit ſententiam: "docens nunquam eam fuiſſe voluntatem ſenatus, ut res pu-

Ταῦτα εἰπόντος Αἰμιλίου, δεύτερος κληθεὶς Ἄππιος Κλαύδιος ὁ τῷ πρόσθεν ὑπατεύσας ἔτει, τὴν ἐναντίαν γνώμην ἀπεφήνατο, "διδάσκων ὡς οὐχ ἡ βουλὴ διανέμειν τὰ δημό-

σια

a Rectius forſan τῇ βασιλείᾳ ut p. 581. v. 4. ὁ τῇ τυραννίδι ἐπιχειρῶν. *Sylb.* *b* Poſt ταμίας in *Ed. Steph.* reperitur conjunctio τι; loco plane alieno. *Sylb.* Ταμίας τινι ὢν Οὐαλέριος *Vat.* *c* Αἱρούμενος poſitum hic pro οἰκειούμενος ſeu ἐπαγελλόμενος, ſignificatione (ut ego quidem puto) rariſſima. In *Cod. Rom.* ἀναιρούμενος. *Lapus* vertit *attrahens*. *Sylb.* Veriſimile eſt *Dionyſium* ſcripſiſſe, ὡς δῆμον αἱρούμενος πρὸς αὐτῶν. Alioqui certe ἀναιρούμενος ſcriptum fuiſſe dicerem. nam ἀναιρεῖσθαι eſt interdum *demereri*, pro quo & ἀναρπᾶσθαι dici oſtendit meus *Theſaurus*. an tamen dicatur etiam ἀναιρεῖσθαι πρὸς αὐτὸν ſeu ἑαυτὸν, videndum eſt. *Steph.* Nihil minus apte dici fingive poſſit, quam, ut *Portus* ſomniavit, eſſe legendum αἰωρούμενος πρὸς αὐτοὺς, *ſc.* πατρικίους, *quod plebem concitaſſet contra patricios.* nam vocem iſtam neque ab ullo unquam ſcriptore ita acceptam, nec potuiſſe accipi affirmamus. *Caſaub.* *d* Ita etiam *Vat.* & *Lapi Cod.* minus recte προσθήσειν in *Ed. Steph.* *e* Κλήρων λόγον *Vat.* *f* Συναιρεῖσθαι *Vat.* *g* Πρεσβυτάτους *Vat.* *h* Plenius in *Vat.* & *Lapi Cod.* καὶ δίκαιον καὶ συμφέρον. *i* Ὧν ἐκαρπώσαντο χρόνων λαθόντες *Vat.* quo modo & *Lapus* qui vertit; *temporum quidem per quæ eas poſſederant, latentes ipſi, habere gratiam* &c. *k* Minus apte in *Ed. Steph.* τῷ νόμῳ. *l* Non agnoſcit *Vat.* *m* Πατρῴοις *Vat.* *n* Quamvis χρημάτων agnoſcat *Lapi* verſio, [& *Cod. Vat.*] non dubito tamen, quum ſequatur ἃ μισθοῦ ἐργάζονται, quin verior ſcriptura ſit κτημάτων: cujuſmodi commutatio alibi occurrit. alioqui latius explicanda eſſet χρημάτων ſignificatio. *Sylb.*

Per. Jul. 4246. Ante Chr. 468. Olymp. 78. 1. V. C. Cat. 284. Var. 280.

“σια πράγματα προαίρεσιν ἔχειν· πάλαι γὰρ ἂν εἰληφέναι τὰ δόξαντα αὐτῇ τέλος. [a] ἀλλ' εἰς χρόνον καὶ διάγνωσιν ἑτέραν ἀνεβάλετο, παῦσαι προθυμουμένη τὴν τότε κατέχουσαν στάσιν, ἣν εἰσῆγεν ὁ τῇ τυραννίδι ἐπιχειρῶν [b] ὕπατος, καὶ μετὰ ταῦτα δίκας δοὺς καλάς· οὔτε οἱ μετὰ τὸ προβούλευμα λαβόντες [c] ὕπατοι τέλος τοῖς ἐψηφισμένοις ἐπέθεσαν, ὁρῶντες ὅσων εἰσελεύσεται κακῶν εἰς τὴν πόλιν ἀρχὴ, συνεθισθέντων τὰ κοινὰ τῶν πενήτων διαλαγχάνειν· αἵ τε μετ' ἐκείνους πεντεκαίδεκα στρατεῖαι, πολλῶν [d] αὐταῖς ἐπαχθέντων ὑπὸ τοῦ δήμου κινδύνων, οὐδὲν ὑπέμειναν ὃ μὴ [e] συνεφέρετο πράττειν, διὰ τὸ μηδὲ ἐξεῖναι σφίσι κατὰ τὸ προβούλευμα, [f] τούσδε γῆς ὁμόρους [g] ἀποδεικνύναι, ἀλλὰ τοῖς πρώτοις ὑπάτοις ἐκείνοις. ὥστε οὐδὲ [h] ἐν ὑμῖν, ἔφησεν, εἶναι, ὦ Οὐαλέριε καὶ σὺ Αἰμίλιε, [i] τοὺς ἀναδασμοὺς εἰσφέρειν, οὓς οὐκ ἐπέταξεν ὑμῖν τὸ συνέδριον, οὔτε καλῶς [k] ἔχειν, προγόνων οὖσιν ἀγαθῶν, οὔτε ἀσφαλῶς. καὶ περὶ μὲν τοῦ προβουλεύματος, ὡς οὐ κρατεῖσθε ὑπ' αὐτοῦ οἱ τοσούτοις ὕστερον ὑπατεύσαντες χρόνοις, [l] ταῦτα ἱκανά. περὶ δὲ τοὺς βιασαμένους τινὰς ἢ λαθόντας σφετερίσασθαι τὰ δημόσια, βραχὺς ἀπαρκεῖ μοι λόγος. εἰ γάρ τις οἶδε καρπούμενόν τινα ὧν οὐκ ἔχει κτῆσιν ἀποδεῖξαι νόμῳ, μηνύων ἀπενεγκάτω πρὸς τοὺς ὑπάτους, καὶ κρινάτω κατὰ τοὺς νόμους, οὓς οὐ νεωστὶ δεήσει γράφειν· πάλαι γὰρ ἐγράφησαν, καὶ οὐδεὶς αὐτοὺς ἠφάνικε χρόνος. [m] ἐπειδὴ δὲ καὶ περὶ τοῦ συμφέροντος ἐποιεῖτο λόγους Αἰμίλιος, ὡς ἐπὶ τῷ πάντων ἀγαθῷ τῆς κληρουχίας ἐσομένης, οὐδὲ τοῦτο τὸ μέρος ἀνέλεγκτον ἐᾶσαι βούλομαι. ἐμοὶ γὰρ δοκεῖ τὸ αὐτόθι μόνον [n] οὗτός γε ὁρᾶν, τὸ δὲ μέλλον οὐ προσκοπεῖν, [o] ὅτι μικρὸν εἶναι δοκοῦν ἔτι τὸ τῶν δημοσίων τοῖς ἀργοῖς καὶ ἀπόροις, πολλῶν ἔσται καὶ μεγάλων κακῶν αἴτιον. τὸ γὰρ ἔθος τὸ συνεισπορευόμενον ἅμα τούτῳ, καὶ διαμένον ἐν τῇ πόλει, καὶ μέχρι παντὸς ὀλέθριον ἔσται καὶ δεινόν· οὐ γὰρ [p] ἐξαιρεῖ τὰς πονηρὰς ἐπιθυμίας ἐκ τῆς ψυχῆς τὸ τυγχάνειν αὐτῶν, ἀλλ' αὔξει, καὶ πονηροτέρας [q] ποιεῖται. τεκμήρια δὲ ὑμῖν [r] γενέσθω τούτων τὰ ἔργα· τί γὰρ δεῖ τοῖς λόγοις ὑμᾶς τοῖς ἐμοῖς, ἢ τοῖς Αἰμιλίου προσέχειν; ἴστε δήπου πάντες ὅσους ἐχειρωσάμεθα πολεμίους, καὶ ὅσην γῆν περιενομευσάμεθα, καὶ ὅσα λάφυρα ἐκ τῶν
609 ἁλόντων χωρίων ἐλάβομεν, ὧν οἱ πολέμιοι [ſ] στερούμενοι, τέως εὐδαίμονες ὄντες, [t] ἐν πολλῇ καθεστήκασιν ἀπορίᾳ· καὶ ὅτι τούτων οὐδενὸς ἀπηλάθησαν, οὐδὲ μεῖον [u] ἐκτήσαντο οἱ τὴν ἀπορίαν ὀδυρόμενοι. ἆρ' οὖν διὰ ταῦτα τὰς ἐπικλήσεις ἐπανορθωσάμενοι φαίνονταί τι τῆς παλαιᾶς τύχης, καὶ προεληλυθότες εἰς ἐπιφάνειαν τοῖς βίοις;

“blicæ dividerentur: (nam ſi voluiſſet, jampridem id feciſſe) ſed in aliud tempus ejus rei cognitionem diſtuliſſe, quod cuperet illam ſeditionem ſopire, quam excitarat conſul affectans tyrannidem, & poſtea meritis eo nomine pœnis affectus: neque primos poſt *illud* S C. conſules decreta exſequutos fuiſſe, quod viderent quantis malis aditus in remp. patefieret, ſi publica pauperibus dividendi mos reciperetur: neque deinceps per continuos XV. annos ullos conſules (licet multa pericula illis à plebe fuiſſent illata) ſuſtinuiſſe quidquam contra reip. commodum facere, quod ne liceret quidem ipſis ex illo S C. iſtos agri finitores creare; ſed ſolis illis primis coſſ. *quorum conſulatu id factum eſſet*. Itaque, ne vobis quidem (inquit) Valeri, tuque Æmili, de dividendis agris referre licet, quibus hoc à ſenatu mandatum non fuit, nec *id quod facitis* honeſtum aut tutum eſt iis qui ex bonis majoribus ſunt orti. Atque hæc quidem de S C. quo tot annis poſt conſules facti non tenemini, dixiſſe ſit ſatis. De illis vero qui vel per vim vel clam bona publica ſibi uſurpant, paucis agere ſatis mihi erit. Siquis enim compertum habet aliquem frui agris, quorum ſe legitimum poſſeſſorem probare non poſſit, ejus nomen ad conſules deferat, reſque judicetur ex legibus, quæ non erunt nunc condendæ; jampridem enim ſcriptæ ſunt, & nulla vetuſtas eas delevit. Quoniam vero Æmilius de utilitate etiam diſſeruit, aſſeverans agri diviſionem bono fore omnibus, ne hanc quidem partem ſine confutatione relinquam. Hic enim videtur mihi tantummodo præſentem rerum ſtatum ſpectare, ſed id quod eſt futurum nequaquam proſpicere; nimirum hanc rerum publicarum diviſionem otioſis & egenis hominibus conceſſam, quæ adhuc videtur parvi eſſe momenti, multorum & magnorum malorum cauſſam futuram. nam mos, qui hoc facto in remp. jam invehitur, & qui in ea permanebit, gravis etiam & pernicioſus in perpetuum erit. potiri enim malis cupiditatibus non eximit eas ex animo: ſed auget eas, & pejores reddit. Horum enim facta ſint vobis argumento. quid enim opus eſt vos ad mea vel Æmilii verba mentem advertere? ¶ Vos omnes ſcitis quantum hoſtium vicerimus, quantum agrorum populati fuerimus, & quantum prædæ ex oppidis expugnatis retulerimus; quibus rebus hoſtes privati, cum olim beati eſſent, nunc ad magnam egeſtatem ſunt redacti. *Scitis etiam* eos, qui de inopia queruntur, à nulla harum repulſos; ſed ex æquo earum fuiſſe participes. An igitur ex his lucri aliquid priſtinæ eorum fortunæ acceſſit, aut ad vitæ genus illuſtrius provecti videntur? Equidem

LIII.

a Lego ἀλλ' εἰς χρόνον ἕτερον καὶ διάγνωσιν ἀνεβάλετο. *Steph.* *b* Ita diſtinxit *Sylb.* In *Ed. Steph.* poſt ὕπατος periodica eſt diſtinctio, & mox commatica poſt καλάς. Verum *Sylburgiana* ſtructuræ convenientior eſt, & Latina ad eam conformavimus. *c* Non dubito quin rectius ſit ὑπατείαν. *Sylb.* *d* Ita è *Cod. Rom.* reſtituit *Sylb.* quum antea minus recte αὐτοῖς in *Ed. Steph.* cui conſentit *Cod. Vat.* *e* Συνέφερε *Vat.* *f Rom. Cod.* τούτους ὁμόρους habet. Τούς γε ὁμόρους *Vat.* unde reſcribendum puto (non cum *Sylburgio* τοὺς δέκα γνώμονας, ſed) τοὺς γνώμονας, vel τοὺς δὲ γνώμονας. quo modo legiſſe viſus eſt *Lapus*, dum vertit, *hos agri diviſores*. *g* Ἀποδεικνύειν *Vat.* *h* Illud ἐν abeſt à *Codd. Rom.* & *Vat.* neque ſequens εἶναι agnoſcit *Vat.* *i* Γῆς ἀναδασμοὺς *Vat.* *k* Rectius forſan ἔχει, ut in *Cod. Vat.* *l* Ταῦθ' ἱκανὰ *Vat.* *m* Perperam in *Ed. Steph.* ἐπειδὴ δέ. *Codd. Vat.* & *Rom.* habent ἐπεὶ δέ. *n* Οὗτός τε ὁρᾶν *Vat.* *o* In *Cod. Rom.* ὅτι τὸ μικρὸν εἶναι δοκοῦν ἔτι τῶν δημοσίων. *Sylb.* *p* Ἐξαιρεῖ *Vat.* *q* Ποιεῖ *Vat.* *r* Γενέσθαι in *Ed. Steph.* unde forſan aliquis legendum ſuſpicaretur γενήσεται, vel γενέσθαι δεῖ. *ſ* Στερόμενοι *Vat.* *t* Ἐν πολλῇ νῦν καθεστήκασιν ἀπορίᾳ *Vat.* *u* Plenius in *Cod. Vat.* ἐκτήσαντο ἐν ταῖς διανομαῖς οἱ τὴν &c.

“dem α Εὐλόμην

Per. Jul. 4246. Ante Chr. 468. Olymp. 77/78. 4/1. V. C. Cat. 284. Var. 286.

"dem hoc vellem, precibuſque à diis contenderem, ut minus moleſti contubernales civitati eſſent. At nunc videtis & auditis eos de ſua extrema inopia conqueri. Itaque, ne his quidem, quæ nunc petunt, nec multo pluribus impetratis, vitam vel tantillum commodius tranſigent. nam non in earum fortuna; ſed in moribus egeſtas ineſt: quos non modo exigua iſta agri portio non ſatiaverit; ſed ne regum quidem & tyrannorum omnes munificentiæ. Quibus ſi hæc conceſſerimus, idem faciemus quod medici, qui ægrotis morem gerunt, & ad eorum voluntatem eos curant. non enim ægra pars civitatis ſanabitur: ſed etiam ſana pars hujus morbi contagione inficietur. Denique, P.C. magna diligentia & cura vobis opus eſt, ut omni ſtudio mores civitatis conſervetis, qui paullatim corrumpuntur. Videtis enim quo proceſſerit plebis immodeſtia, utque conſulum imperio parere amplius nolit: quam non ſolum non pœnitet domeſticorum facinorum, ſed etiam foris eadem petulantia eſt uſa: ſiquidem arma abjecit, ordines deſeruit, ſigna hoſtibus prodidit, & ante congreſſum fugæ ignominioſæ ſe dedit, quaſi mihi ſoli victoriæ gloriam, ac non etiam patriæ de victis hoſtibus lætitiam ereptura eſſet. Et nunc Volſci de Romanis trophæa ſtatuunt, illorumque templa noſtris ſpoliis ornantur; & eorum populi *nunc* ſe ut nunquam ante jactant, qui paullo ante ſuppliciter à noſtris ducibus petierant, ne ſe in ſervitutem abducerent, neve occidione delerent. An igitur æquum & honeſtum eſt, ob ejuſmodi egregia facinora, nos gratiam illis referre; & donis publicis agro diviſo ornare, quem hoſtes (quantum in iſtis eſt) in ſua poteſtate habent? Sed quid opus eſt iſtos accuſare, qui male nati & male educati parvam honeſtatis habent rationem? vident enim ne in omnium quidem noſtrum moribus amplius habitare priſcos animos: ſed à nonnullis gravitatem ſuperbiæ, juſtitiam ſtultitiæ, fortitudinem inſaniæ, prudentiam fatuitatis nomine appellari. contra vero quæ apud illos priſcos odioſa erant, hæc nunc extolli, & hominibus corruptis admiranda bona videri; ignaviam *ſcil.* & ſcurrilitatem, & malignitatem, & verſutiam, & animum ad quævis temerarium, & ad optima quæque deferenda

"[a] ἐβουλόμην μὲν ἂν, καὶ θεοῖς εὐξάμην, ἵνα ἧττον ἦσαν [b] οἱ ἐπίσκηνοι λυπηροὶ τῇ πόλει. νῦν δὲ ὁρᾶτε γὰρ καὶ ἀκούετε αὐτῶν ὀδυρομένων ὅτι ἐν ἐσχάτῃ εἰσὶν ἀπορίᾳ. ὥστε οὐδὲ εἰ ταῦτα ἃ νῦν αἰτοῦνται, καὶ ἔτι [c] τούτων λάβοιεν πλεῖον, ἐπανορθώσονται τοὺς βίους. οὐ γὰρ ἐν ταῖς τύχαις αὐτῶν ἐνοικεῖ τὸ ἄπορον, ἀλλ' ἐν τοῖς τρόποις· οὓς οὐχ ὅτι ὁ βραχὺς οὗτος ἐκπληρώσει κλῆρος, ἀλλ' οὐδὲ αἱ σύμπασαι βασιλέων τε καὶ τυράννων δωρεαί. δράσομέν τε, [d] εἴ γε ταῦτα συγχωρήσομεν αὐτοῖς, ὅμοια τοῖς πρὸς ἡδονὴν θεραπεύουσι τοὺς κάμνοντας ἰατροῖς. οὐ γὰρ τὸ νοσοῦν ὑγιασθήσεται τῆς πολιτείας μέρος, ἀλλὰ καὶ τὸ ὑγιαῖνον ἀπολαύσεται τῆς νόσου. καθόλου τε, ὦ βουλή, πολλῆς ὑμῖν δεῖ ἐπιμελείας τε καὶ φροντίδος, ὅπως ἂν σώσητε πάσῃ προθυμίᾳ διαφθειρόμενα τὰ [e] ἔθη τῆς πόλεως. [f] ὁρᾶτε γὰρ εἰς ἃ προελήλυθεν ἡ τοῦ δήμου ἀκοσμία, καὶ ὡς οὐκέτι ἄρχεσθαι πρὸς τῶν ὑπάτων ἀξιοῖ· ᾧ γε οὐ μετεμέλησε τῶν ἐνθάδε πραττομένων, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ στρατοπέδου τὴν αὐτὴν ἀκοσμίαν ἀπεδείξατο, ὅπλα τε ῥίψας, καὶ τάξεις ἐκλιπὼν, καὶ σημεῖα πολεμίοις προέμενος, καὶ φυγῇ πρὶν εἰς χεῖρας ἐλθεῖν ἐπονειδίστῳ χρησάμενος, ὥσπερ ἐμοῦ μόνον ἀφαιρησόμενος τὴν ἐκ τῆς νίκης δόξαν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τῆς πατρίδος τὸ κατὰ τῶν ἐχθρῶν [g] πάθος. καὶ νῦν Οὐολούσκοις κατὰ Ῥωμαίων ἵσταται τρόπαια, καὶ κοσμεῖται τοῖς ἡμετέροις λαφύροις [h] τὰ κείνων ἱερὰ, καὶ ἐν αὐχήμασιν ἡλίκοις οὔ πώποτε, αἱ πόλεις αὐτῶν εἰσιν, [i] αἳ τέως ὑπὲρ ἀνδραποδισμοῦ τε καὶ [k] κατασκαφῆς τῶν ἡμετέρων δέομεναι ἡγεμόνων. ἆρά γε δίκαιον ἢ καλὸν ἐπὶ τοιούτοις κατορθώμασι χάριν αὐτοῖς ὑμᾶς εἰδέναι, καὶ δημοσίαις ἐπικοσμεῖν δωρεαῖς κληρουχήσαντας τὴν γῆν, [l] ἧς πολέμιοι κρατοῦσι, τὸ κατὰ τούτους εἶναι μέρος; ἀλλὰ τί δεῖ τούτοις ἐγκαλεῖν, οἷς δι' ἀπαιδευσίαν τε καὶ [m] δυσγένειαν [n] ὁ λόγος ἐστὶ τῶν καλῶν ὀλίγος; ὁρῶντας ὡς οὐδὲ ἐν τοῖς ἡμετέροις ἤθεσι [o] πᾶσιν οἰκεῖ ἔτι τὸ ἀρχαῖον φρόνημα, ἀλλ' αὐθάδεια μὲν ἡ σεμνότης καλεῖται πρὸς ἐνίων, μωρία δὲ ἡ δικαιοσύνη, μανικὸν δὲ τὸ ἀνδρεῖον, καὶ ἠλίθιον τὸ σῶφρον. ἃ δὲ μισητὰ παρὰ τοῖς προτέροις ἦν, [p] ταῦτά τε πυργοῦται νῦν, καὶ [q] θαυμάσια 610
φαίνεται τοῖς διεφθαρμένοις ἀγαθὰ, ἀνανδρία καὶ βωμολοχία καὶ κακοήθεια, καὶ [r] τὸ πανοῦργον σοφὸν, καὶ τὸ πρὸς πάντα ἰταμὸν, καὶ τὸ μηδενὸς τῶν κρειττόνων [s] ἀντέχεσθαι εὐπειθές·

a Ἐβουλόμην δ' ἂν *Vat.* *b* Articulus οἱ, (qui deeſt in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.*) additus è *Rom. Cod.* nota vero ibidem ἐπίσκηνοι pro σύσκηνοι, ut *Lapus* quoque vertit, *contubernales.* ἐπίσκηνοι proprie ſunt qui tentorium & ſedes ſuas ad nos contulerunt. *Sylb.* *c* Πλεῖω τούτων λάβοιεν *Vat.* *d* Εἰ καὶ ταῦτα *Vat.* *e* Si ἤθη pro ἔθη malis, per me licebit. *Sylb.* *f* Vel legendum νῦν γὰρ ὁρᾶτε, vel illud γὰρ plane tollendum. *Port.* *g* Πάθος in meliorem partem hîc accipiendum pro χαρᾶς: ut *Lapus* quoque vertit, *ab adverſis hoſtium, lætitiam.* paullo longius *Gelenius* receſſerat, *quaſi ageretur de mea gloria, non de ſecuritate incolumitateque patriæ.* *Sylb.* Sed quis in *Gelenii* interpretatione vocem πάθος poteſt agnoſcere? Mallem ex *Lapi* verſione vocabulum exſculpere, quod *lætitiam* exprimat. qualem ſignificationem habet nomen γάνος, quod forſan *Lapus* in ſuo exemplari invenit. *Steph.* in *Schediaſm.* l. 5. *Sched.* 23. Lego τὸ κατὰ τῶν ἐχθρῶν τρόπαιον. quam lectionem non eſt quod pluribus confirmatum eam: ipſa per ſe ſatis ſe probat, & ſequentia extra dubium ponunt. Manavit autem lectionis depravatio à ſimilitudine ſoni poſterioris ſyllabæ in voce ἐχθρῶν & primæ in voce τρόπαιον. Qui *Pandectas Florentinas* aliquando verſavit, non ignorat morem veterum librariorum, qui hunc locum corrupit. *Caſaub.* *h* Τὰ ἐκείνων *Vat.* *i* Deeſt *Vat.* *k* Ita in *Cod. Rom.* [& *Vat.*] κατασφαγῆς cum *Ed. Steph.* agnoſcit *Lapi* verſio. Sed melius ad τὰς πόλεις mihi quadrare viſa eſt κατασκαφῆς, niſi πόλεις cum *Gelenio* metonymicῶς accipiamus pro civibus. *Sylb.* *l* *Gelenius* hîc à Græci textus mente diſceſſerat; *cujus partem, quam iſti ſibi poſtulant, hoſtis occupat.* aptius *Lapus*; *cujus, quantum in ipſis fuit, hoſtes domini.* ſimile loquendi genus tum alibi, tum ſupra, p. 574. v. 35. *Sylb.* *m* Ita in *Vat. Rom.* & *Lapi Cod.* Perperam in *Ed. Steph.* συγγένειαν. *n* Ὀλίγος ἐστὶ τῶν καλῶν λόγος in *Codd. Vat.* & *Rom.* *o* Πᾶσιν ἐπὶ τὸ ἀρχαῖον οἰκεῖ φρ. *Vat.* *p* Ταῦτα πυργοῦταί τε νῦν *Vat.* *q* Θαυμάσια ἡλίκα *Vat.* *r* *Gelenius* hîc aliam lectionem quæſierat, *malitia, verſutia, habentur pro ſapientia; ſicut ſimplices & in nullo bono propoſito conſtantes, tractabiles habentur & dociles.* Sed τὸ πανοῦργον σοφὸν conjuncte potius accipiendum, pro ἡ πανοῦργος σοφία, *verſutia, vafrities, calliditas.* Melius *Lapus* vertit; *malignitas & verſuti ſapientia, ac ad omnia procacitas, ac nemini meliorum obtemperare.* ſane ἰταμὸς πρὸς πάντα eſt qui temere ad quidvis audendum aggreditur; & εὐπειθὴς μηδενὸς τῶν κρειττόνων ἀντέχεσθαι, qui facile ſibi perſuaderi patitur, ut nihil capeſſat eorum quæ ſunt meliora. *Sylb.* Optime in *Cod. Vat.* τὸ πανούργως σοφόν. *s* Lego ἀνέχεσθαι. *Steph.* Ἀντέχεσθαι omittit *Vat.*

" Ἔτι τε

Per. Jul. 4246. Ante Chr. 468. Olymp. 78 1. V. C. Cat. 284. Var. 286.

« ἀπηνές· ἃ πολλὰς ἤδη πόλεις ἰσχυρὰς λαβόντα, ἐκ βάθρων ἀνέτρεψε. ταῦτα ὑμῖν, ὦ βουλή, εἴτε ἡδέα ἐστὶν ἀκούειν, εἴτε ἀνιαρά, μετὰ πάσης ἀληθείας καὶ παρρησίας εἴρηται, τοῖς μὲν πεισθησομένοις ὑμῶν, ἐὰν ἄρα πεισθῆτε, [a] ἔν τε τῷ παρόντι χρήσιμα, καὶ εἰς τὸ μέλλον ἀσφαλῆ· ἐμοὶ δέ, ὃς ὑπὲρ τοῦ κοινῇ συμφέροντος ἰδίας ἀπεχθείας ἀναιροῦμαι, πολλῶν ἐσόμενα κινδύνων αἴτια. προορᾶν γὰρ ἱκανός εἰμι τὰ συμβησόμενα ἐκ λογισμοῦ, καὶ παραδείγματα ποιοῦμαι τὰ ἀλλότρια πάθη τῶν ἐμαυτοῦ.

Ταῦτα εἰπόντος Ἀππίου, καὶ τῶν ἄλλων ὀλίγου δεῖν πάντων τὴν αὐτὴν γνώμην ἀποφηναμένων, ἡ μὲν βουλὴ διελύετο. οἱ δὲ δήμαρχοι, δι' ὀργῆς ἔχοντες τὴν ἀποτυχίαν, ἀπῄεσαν, καὶ μετὰ τοῦτο ἐσκόπουν ὅπως τιμωρήσωνται τὸν ἄνδρα· ἔδοξεν οὖν αὐτοῖς πολλὰ βουλευσαμένοις, δίκην τὸν Ἄππιον ὑπαγαγεῖν θάνατον ἐχούσῃ τὸ τίμημα. καὶ μετὰ ταῦτα ἐν ἐκκλησίᾳ τοῦ ἀνδρὸς κατηγορήσαντες, παρεκάλουν ἥκειν ἅπαντας εἰς τὴν ἀποδειχθησομένην ἡμέραν, ὡς διοίσοντας ὑπὲρ αὐτοῦ ψῆφον. ἃ δὲ κατηγορεῖν ἔμελλον, ταῦτα ἦν· ὅτι πονηρὰς ἐτίθει κατὰ τοῦ δήμου γνώμας, καὶ στάσιν εἰσῆγεν εἰς τὴν πόλιν, καὶ δημάρχῳ χεῖρας ἐπήνεγκε, παρὰ τοὺς ἱεροὺς νόμους· καὶ στρατιᾶς ἡγησάμενος, σὺν βλάβῃ τε καὶ αἰσχύνῃ μεγάλῃ ἀνέστρεψε. ταῦτα προειπόντες ἐν τῷ πλήθει, καὶ ῥητήν τινα [b] ἡμέραν ἀποδείξαντες ἐν ᾗ τέλος ἔφησαν ἐπιθεῖναι τῇ δίκῃ, παρήγγειλαν αὐτῷ παρεῖναι τότε ἀπολογησόμενον. [c] ἀγανακτούντων τε ἁπάντων τῶν πατρικίων, καὶ παρεσκευασμένων ἁπάσῃ προθυμίᾳ σώζειν τὸν ἄνδρα, καὶ τὸν Ἄππιον παρακαλούντων εἶξαι τῷ καιρῷ, καὶ σχῆμα ταῖς παρούσαις τύχαις ἁρμόττον μεταλαβεῖν, οὐδὲν ἔφη ποιήσειν ὁ ἀνὴρ οὔτε ἀγεννές, οὔτε τῶν προγεγονότων ἔργων ἀνάξιον, μυρίους δὲ ἂν ὑπομεῖναι θανάτους πρότερον, ἢ γονάτων ἅψασθαί τινος· τούς τε ὑπὲρ αὐτοῦ δεῖσθαι παρεσκευασμένους διεκώλυεν, εἰπὼν ὡς διπλασίως ἂν αἰδεσθείη ταῦτα ὑπὲρ αὐτοῦ ποιοῦντας ἑτέρους ὁρῶν, ἃ μηδὲ ὑπὲρ αὐτοῦ πράττειν πρέποντα ἡγεῖται. ταῦτά τε δὴ καὶ πολλὰ ὅμοια τούτοις λέγων, καὶ οὔτε ἐσθῆτα ἀλλάξας, οὔτε τὸ τῆς ὄψεως γαῦρον ἀλλοιώσας, οὔτε φρονήματός τι ὑφιέμενος, ὡς εἶδεν ὀρθὴν καὶ μετέωρον ἐπὶ τῇ προσδοκίᾳ τοῦ ἀγῶνος τὴν πόλιν, ὀλίγων ἔτι λειπομένων ἡμερῶν, ἑαυτὸν διεχειρίσατο. οἱ [d] μέντοι προσήκοντες αὐτῷ νόσον ἐσκήπτοντο γενέσθαι τοῦ θανάτου αἰτίαν. 611 [e] προσενεχθέντος δὲ τοῦ σώματος εἰς τὴν ἀγοράν, ὁ μὲν υἱὸς αὐτοῦ προσιὼν τοῖς δημάρχοις καὶ τοῖς ὑπάτοις, ἠξίου τὴν νόμιμον ἐκκλησίαν αὐτῷ συναγαγεῖν, καὶ τὸν ἐν ἔθει Ῥωμαίοις ὄντα ἐπὶ ταῖς ταφαῖς ἀγορεύεσθαι τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν λόγον ἐπιτρέψαι περὶ τοῦ πατρὸς διελθεῖν. οἱ δὲ δήμαρχοι, καλουμένης ἔτι τῆς ἐκκλησίας ὑπὸ τῶν ὑπάτων, ἐνίσταντο, καὶ παρήγγελλον τῷ μειρακίῳ τὸν νεκρὸν ἀποφέρειν. οὐ μὴν ὁ δῆμός γε ἠνέσχετο, οὐδὲ περιεῖδε τὴν ὕβριν, ἄτιμον ἐκβληθῆναι τὸ σῶμα, ἀλλ' ἐπέτρεψε τῷ μειρακίῳ τὰς νομιζομένας ἀποδοῦναι τῷ πατρὶ τιμάς. Ἄππιος μὲν οὖν τοιαύτης τελευτῆς ἔτυχεν.

"flexilem : quæ jam multas potentes civitates funditus everterunt. Hæc, P C. ſive auditu jucunda vobis ſunt, ſive moleſta, à me & veriſſime & liberrime ſunt dicta, iis quidem de vobis, qui me audient (ſi modo me audietis) & nunc utilia, & in poſterum tuta ; mihi vero, qui publicorum commodorum cauſſa privatas inimicitias ſuſcipio, multa pericula allatura Res enim futuras ratiocinatione prævidere poſſum, & quid mihi ſit eventurum ex aliorum exemplis & caſibus conjicio.

LIV. ¶ His ab Appio dictis, & aliis ferme omnibus in eandem ſententiam euntibus, ſenatus quidem eſt dimiſſus. tribuni autem, ob repulſam quam tulerunt, irati abierunt : & ſtatim cœperunt conſultare, quanam ratione illum ulciſcerentur. Illis igitur poſt longam conſultationem placuit diem Appio dicere, litem capite æſtimantibus. Poſt hæc, hominem pro concione accuſato, adhortati ſunt omnes ut ad diem dictam adeſſent, ſuffragia de illo laturi. Crimina autem, quæ illi erant objecturi, hæc erant : malas eum contra plebem ſententias dicere, ſeditionem in civitatem inducere, & tribuno contra ſacratas leges manus intuliſſe ; & exercitui præfectum, accepta ingenti clade & ignominia, *in patriam* reverſum. His pro concione dictis, certaque die præſtituta, qua ſe judicium peracturos dixerunt, ei, ut tunc ad cauſſam dicendam veniret, denunciarunt. Id quum omnes patricii ægre ferrent, & omni ſtudio parati eſſent reum ſervare, & Appium hortarentur ut tempori cederet, & habitum præſenti fortunæ convenientem ſumeret, negavit ille ſe quidquam facturum, quod eſſet illiberale, & rebus ante dictis indignum, & ſe millies mori malle, quam cuiquam ad genua accidere. & eos quoque, qui pro ſe deprecari parati erant, impediebat, dicens, duplicatum pudorem ſibi fore, ſi videret alios pro ſe facere, quæ ne pro ſe quidem fieri decorum putaret. Hæc aliaque multa his ſimilia dicens, nec mutata veſte, nec variata gravitate vultus, nec quidquam de priſtina magnanimitate remittens, ut vidit totam civitatem ejus judicii exſpectatione erectam & ſuſpenſam, paucis ante judicium diebus manus violentas ſibi attulit. *App. Claudius moritur.* Ejus tamen neceſſarii ipſum morbo exſtinctum ſimulabant. Allato autem in forum cadavere, filius ejus adiit tribunos & conſules, petiitque ut ſibi populum ad concionem legitimam convocarent, ſibique in ea, more majorum & ex populi Rom. conſuetudine, patrem oratione funebri, quæ in viros bonos haberi ſolet, ornare permitterent. Tribuni vero coſſ. dum adhuc populus ab ipſis ad concionem vocaretur, adverſabantur, & adoleſcenti imperabant ut cadaver abſportaret. Populus tamen non tulit, nec iſtam contumeliam neglexit, ut inhonoratum corpus ejiceretur : ſed permiſit adoleſcenti ut honores moribus receptos patri perſolveret. Hic igitur fuit Appii finis. ¶ Cæte-

a Ἔν τε τῷ *Vat.* b Ἀποδείξαντες ἡμέραν ἐν ᾗ τέλος ἔφησαν ἐπιθήσειν *Vat.* Δεῖ ἐπιθεῖναι legendum contendit *Steph.* c Ἀγανακτούντων δὲ ἁπάντων *Vat.* d In *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] μὲν δή. Sed μέντοι agnoſcit etiam *Lapi* verſio, *ſimularunt vero neceſſarii. Sylb.* e Προσενεχθέντος in ſuo codice habuit *Lapus*, qui vertit, *allato vero in forum corpore.* & ſupra uſurpatum eſt hoc ipſum verbum in ſimili caſu, p. 565, v. 22. ſi quis tamen cum *Gelenio* [& *Porto* & *Cod. Vat.*] malit προσενεχθέντος *prolato*, fruatur ſuo judicio. *Sylb.*

a Non

LV.

Per. Jul. 4246.
Ante Chr. 468.
Olymp. $\frac{7}{78}$ $\frac{4}{1}$
V. C. Cat. 284.
Var. 286.
Bellum cum Æquis & Sabinis.

¶ Cæterum, coſſ. copias conſcriptas ex urbe eduxerunt; Lucius Valerius Æquis, Tib. Æmilius Sabinis bellum illaturus. nam hi ſeditionis tempore in agrum Rom. fecerant irruptionem, ejuſque magna parte vaſtata, parta ingenti præda diſceſſerant. Æqui autem aliquoties congreſſi, & multis vulneribus acceptis in caſtra in loco munito ſita fuga ſe receperunt, nec poſtea amplius ad pugnam prodierunt. Valerius vero eorum caſtra oppugnare eſt aggreſſus: ſed divinitus eſt prohibitus. Quum enim progreſſus eſſet, & jam rem aggrederetur, caligo cælitus cum ingenti imbre exorta eſt, & fulgura & tonitrua formidanda. exercitu vero diſperſo confeſtim tempeſtas illa ceſſavit, & magna ſerenitas in loco illo eſt facta. Conſul igitur hac religione motus, vatibuſque caſtelli oppugnationem impedientibus deterritus, eorum agrum vaſtavit; omnique præda, in quam incidit, militibus conceſſa, copias domum reduxit. At Tiberium Æmilium, principio hoſticum cum magna contemptione pervagantem, & jam nihil amplius hoſtile timentem, Sabinorum exercitus invaſit; collatiſque ſignis pugnatum eſt inter eos, ferme à meridie uſque ad ſolis occaſum. at noctis interventu exercitus ſe in ſua caſtra receperunt, incerta victoria. Sequentibus diebus, duces utrique ſuorum cadavera funerarunt, foſſaque ſua caſtra communiverunt: atque idem utrique ſtatuerant, ſua cuſtodire, nec hoſtem prælio laceſſere. Poſtea tandem, tentoriis refixis, copias abduxerunt.

Οἱ δὲ ὕπατοι τὰς δυνάμεις καταγράψαντες, ἐξῆγον ἐκ τῆς πόλεως· Λεύκιος μὲν Οὐαλέριος Αἰκανοῖς πολεμήσων, Τιβέριος δὲ Αἰμίλιος Σαβίνοις. καὶ γὰρ οὗτοι κατὰ τὸν τῆς στάσεως καιρὸν ἐνέβαλον εἰς τὴν Ῥωμαίων χώραν, καὶ πολλὴν αὐτῆς κακώσαντες ἀπῆλθον, λείαν ἄφθονον περιβαλόμενοι. Αἰκανοὶ μὲν οὖν πολλάκις εἰς χεῖρας ἐλθόντες, καὶ πολλὰς πληγὰς λαβόντες, εἰς τὸν χάρακα ἐν ἐχυρῷ χωρίῳ κείμενον κατέφυγον, καὶ τὸ λοιπὸν οὐκέτι προῄεσαν εἰς [a] τὴν μάχην. ὁ δὲ Οὐαλέριος ἐπεχείρησε μὲν [b] πολιορκεῖν αὐτῶν τὸ στρατόπεδον, ἐκωλύθη δὲ ὑπὸ τοῦ δαιμονίου. προϊόντι γὰρ αὐτῷ, καὶ ἤδη ἔργου ἐχομένῳ, ζόφος ἐξ οὐρανοῦ γίνεται καὶ ὄμβρος [c] πολὺς, καὶ ἀστραπαί τε καὶ βρονταὶ σκληραί. διασκεδασθείσης δὲ τῆς στρατιᾶς, ὅ,τε χειμὼν εὐθὺς ἐπαύσατο, καὶ πολλὴ κατέσχε τὸν τόπον αἰθρία. [d] τοῦτο δὴ τὸ ἔργον ὀττευσάμενος ὁ ὕπατος, καὶ τῶν μάντεων κωλυόντων πολιορκεῖν τὸ χωρίον, ἀποτραπεὶς τὴν γῆν αὐτῶν ἐκάκου· καὶ ὅση ἐπέτυχε λεία, τοῖς στρατιώταις ἅπασιν ὠφελεῖσθαι ἀφεὶς, ἀπῆγεν ἐπ' οἴκου τὴν δύναμιν. Τιβερίῳ δὲ Αἰμιλίῳ, διεξιόντι τὴν πολεμίαν σὺν πολλῇ καταφρονήσει κατ' ἀρχὰς, καὶ οὐδὲν ἔτι προσδοκῶντι ἀντίπαλον, ἐπῆλθεν ἡ Σαβίνων δύναμις, καὶ γίνεται μάχη αὐτῶν ἐκ παρατάξεως, μεσούσης μάλιστα τῆς ἡμέρας ἀρξαμένη μέχρι δύσεως ἡλίου. σκότους δὲ ἐπιλαμβάνοντος, ἀνεχώρουν αἱ δυνάμεις ἐπὶ τοὺς ἑαυτῶν χάρακας, οὔτε νικῶσαι, οὔτε λειπόμεναι. ταῖς δὲ ἑξῆς ἡμέραις νεκρούς τε τοὺς ἑαυτῶν ἐκήδευσαν οἱ ἡγεμόνες, καὶ χάρακας ἐξωρύξαντο· καὶ γνώμας τὰς αὐτὰς εἶχον ἑκάτεροι, διὰ φυλακῆς τὰ οἰκεῖα ἔχειν, καὶ μηκέτι ἄρχειν μάχης. ἔπειτα σὺν χρόνῳ τὰς σκηνὰς λύσαντες, ἀπῆγον τὰς δυνάμεις.

LVI.

Per. Jul. 4247.
Ante Chr. 467.
Olymp. 78½.
V. C. Cat. 285.
Var. 287.
Virginio & T. Numicio coſſ. bellum cum Volſcis, Æquis, Sabinis.

¶ Anno autem ſequenti, LXXVIII olympiade, qua vicit in ſtadio Parmenides Poſidoniates, archonte Athenis Theagenide, coſſ. Romæ creati ſunt A. Virginius Cælimontanus, & T. Numicius Priſcus. Quorum conſulatus initio nunciatum eſt, Volſcos cum magno exercitu adventare. nec multo poſt caſtellum quoddam Romanorum, ex iis quæ extra urbem erant, *ab hoſtibus* occupatum ac incenſum fuit. non diſtabat autem procul ab urbe, & fumus caſum eum populo Rom. denunciavit. Tunc igitur coſſ. (nox enim adhuc erat) aliquot equitibus ſpeculatum miſſis, & diſpoſitis per mœnia cuſtodiis, ipſi cum expeditiſſimis quibuſque ſtationem pro portis habebant, exſpectantes quid renunciarent equites. Quum autem dies illuxiſſet, & urbanæ copiæ collectæ fuiſſent, eas contra hoſtes duxerunt. illi vero, direpto incenſoque caſtello, celeriter ſe inde proripuerant. Tum igitur coſſ. exſtincto reliquo incendio, præſidioque relicto, quod cuſtodiret caſtellum, in urbem ſunt reverſi. Paucis autem poſt diebus ambo conſules, cum domeſticis atque ſociorum copiis, expeditionem fecerunt; Virginius in Æquos, Numicius in Volſcos: & utrique bellum ex animi ſententia ſucceſſit. Nam Æqui cum Virginio, agrum ipſorum vaſtante, con-

Ἐν δὲ τῷ μετὰ τούτους τοὺς ὑπάτους ἔτει, κατὰ τὴν ἑβδομηκοστὴν καὶ ὀγδόην ὀλυμπιάδα, ἣν ἐνίκα στάδιον [e] Παρμενίδης Ποσειδωνιάτης, Ἀθήνησι δὲ τὴν ἐνιαύσιον ἀρχὴν ἔχοντος [f] Θεαγενίδου, κατεστάθησαν ὕπατοι Ῥωμαίων Αὖλος Οὐεργίνιος [g] Νωμεντανὸς καὶ Τίτος [h] Νομίκιος Πρίσκος. ἄρτι δὲ αὐτῶν τὴν ἀρχὴν παρειληφότων, ἀγγέλλεται Οὐολούσκων πολλὴ στρατιὰ πα- 612
ροῦσα. καὶ μετ' οὐ πολὺ τῶν [i] περιπολίων τι [k] τῶν Ῥωμαίων καταληφθὲν ἐκαίετο. ἦν δ' οὐ διὰ μακροῦ τῆς Ῥώμης· καὶ ὁ καπνὸς ἤγγελλε τοῖς ἐν τῇ πόλει τὸ πάθος. τότε μὲν οὖν, καὶ γὰρ ἦν ἔτι νὺξ, ἱππεῖς τινας ἀποστείλαντες ἐπὶ κατασκοπὴν οἱ ὕπατοι, καὶ φυλακὰς καταστήσαντες ἐπὶ τοῖς τείχεσι, καὶ αὐτοὶ ταξάμενοι περὶ τῶν πυλῶν σὺν τοῖς εὐζωνοτάτοις, ἐξεδέχοντο τὰς παρὰ τῶν ἱππέων ἀγγελίας. ὡς δὲ ἡμέρα τε ἐγένετο, καὶ συνήθροιστο αὐτοῖς ἡ ἐν τῇ πόλει δύναμις, ἦγον ἐπὶ τοὺς πολεμίους. οἱ δὲ, διαρπάσαντες καὶ κατακαύσαντες τὸ φρούριον, ἀπῄεσαν διὰ τάχους. τότε μὲν οὖν οἱ ὕπατοι σβέσαντες τὰ ἔτι καιόμενα, καὶ τοῦ χωρίου φυλακὴν καταλιπόντες, ἀπῄεσαν εἰς τὴν πόλιν. ὀλίγαις δὲ ὕστερον ἡμέραις, τάς τε οἰκείας ἔχοντες δυνάμεις καὶ τὰς παρὰ τῶν συμμάχων, ἐξῄεσαν ἀμφότεροι, Οὐεργίνιος μὲν ἐπὶ τὴν Αἰκανῶν, Νομίκιος δὲ ἐπὶ τὴν Οὐολούσκων· καὶ αὐτοῖς ἀμφοτέροις κατὰ γνώμην τὰ τοῦ πολέμου ἐχώρησεν. Οὐεργινίῳ τε γὰρ Αἰκανοὶ δῃοῦντι τὴν χώραν αὐτῶν

οὐκ

a Non agnoſcit *Vat.* b Ἐκπολιορκεῖν *Vat.* c Πολὺς, ἀστραπαὶ δὲ καὶ βρονταὶ *Vat.* d Τοῦτό τε δὴ *Vat.* e Παρμενίδης *Vat.* f Apud *Diodorum* diphthongus ſcribitur Θεαγενείδης, ut Ἡρακλείδης. g Νωμεντανὸς habuimus ſupra [atque etiam in *Cod. Vat.*] & retinuit *Lapus*, nec non *Caſpinianus* in *Faſtis*. Verum *Gelenius* cum *Faſtis Siculis* maluit *Cælimontanum*. qua de re ſupra ad pag. 379. *Sylb.* h Pro Νομίκιος apud *Diodorum* eſt Μινύκιος: quum *Numicium* agnoſcant etiam *Livius* & *Caſſiodorus*. *Sylb.* i *Rom. Cod.* habet περιπόλεων, ſed περιπολίων agnoſcit etiam *Lapi* verſio, *ſuburbanum quoddam*. & *Pollux* l. 9. ſcribit, ἐν δὲ τοῖς προαστείοις καὶ τὰ περιπόλια εἴη ἄν. Verum mihi περιπόλια non *ſuburbia* verti placet, ſed *circumfuſa urbi caſtella*: quo ſenſu infra legimus, ἐκ τῶν πέριξ χωρίων, οὐ διὰ μακροῦ ὄντων. *Sylb.* k Τῶν Ῥωμαϊκῶν ἐξ ἐφόδου καταληφθὲν ἐκαίετο *Vat.* *Lapus* & *Gelenius* legiſſe videntur ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων καταλειφθέν.

a Incluſum

οὐκ ἐτόλμησαν εἰς χεῖρας ἐλθεῖν, ἀλλὰ καὶ λόχον τινὰ ὑποκαθίσαντες ἐν ὕλαις ἐπιλέκτων ἀνδρῶν, οἳ ἔμελλον ἐσκεδασμένοις ἐπιθήσεσθαι τοῖς πολεμίοις, διήμαρτον τῆς ἐλπίδος, ταχείας γενομένης τοῖς Ῥωμαίοις αἰσθήσεως, καὶ μάχης καρτερᾶς, ἐξ ἧς πολλοὺς τῶν σφετέρων οἱ Αἰκανοὶ ἀπέβαλον· ὥστε οὐδὲ εἰς πεῖραν ἑτέρας μάχης ἔτι ἤρχοντο. Νομικίῳ τε ἄγοντι τὴν στρατιὰν ἐπὶ τὴν Ἀντιατῶν πόλιν, ἣ τότε ἐν ταῖς πρώταις πόλεσι τῶν Οὐολούσκων ἦν, οὐδεμία ἠναντιώθη δύναμις, ἀλλὰ ἀπὸ τῶν τειχῶν ἠναγκάζοντο ἕκαστοι ἀμύνεσθαι. ἐν δὲ τούτῳ ἥ τε γῆ αὐτῶν ἡ πολλὴ ἐτμήθη, καὶ πολίχνη τις ἐπιθαλάττιος [a] (ἑάλω,) ᾗ ἐπινείῳ τε καὶ ἀγορᾷ τῶν εἰς τὸν βίον ἀναγκαίων ἐχρῶντο, [b] ἐκ θαλάττης τε καὶ διὰ λῃστειῶν τὰς πολλὰς ἐπαγόμενοι ὠφελείας. ἀνδράποδα μὲν οὖν, καὶ χρήματα, καὶ βοσκήματα, καὶ τοὺς ἐμπορικοὺς φόρτους ἡ στρατιὰ συγχωρήσει τοῦ ὑπάτου διήρπασε· τὰ δὲ ἐλεύθερα σώματα, ὁπόσα μὴ ὁ πόλεμος ἔφθη διειργασμένος, ἐπὶ τὸ λαφυροπώλιον ἀπήχθη. ἐλήφθησαν δὲ καὶ νῆες τῶν Ἀντιατῶν εἴκοσι καὶ δύο μακραί, καὶ ἄλλα νεῶν ὅπλα τε καὶ παρασκευαί. μετὰ ταῦτα κελεύσαντος τοῦ ὑπάτου, τάς τε οἰκίας [c] ἐνέπρησαν οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ τοὺς [d] νεωσοίκους κατέσκαψαν, καὶ τὸ τεῖχος ἤρειπον ἐκ θεμελίων· ὥστε μηδὲ ἀπελθόντων σφῶν, χρηστὸν ἐπὶ τοῖς Ἀντιάταις εἶναι τὸ φρούριον. [e] ταῦτα δὲ δὴ ἐπράχθη χωρὶς ἑκατέρῳ τῶν ὑπάτων, καὶ ἀμφοτέροις ἔπι [f] κοινῇ στρατιᾷ τοῖς ἀνδράσιν ἐπὶ τὴν Σαβίνων γῆν, ἣν δῃώσαντες
613 ἀπῆγον ἐπ' οἴκου τὴν δύναμιν. καὶ ὁ ἐνιαυτὸς οὗτος ἐτελεύτα.

Τῷ δὲ ἑξῆς ἔτει [g] Τίτου Κοϊντίου Καπιτωλίνου καὶ Κοΐντου Σερουιλίου Πρίσκου τὴν ὕπατον ἀρχὴν [h] παραλαβόντων, ἥ τε οἰκεία δύναμις [i] Ῥωμαίων ἐν τοῖς ὅπλοις ἦν, καὶ τὰ συμμαχικὰ ἑκούσια παρῆν, πρὶν [k] ἐπαγγελθῆναι αὐτοῖς [l] στρατιάν· καὶ μετὰ τοῦτο εὐχάς τε ποιησάμενοι τοῖς θεοῖς οἱ ὕπατοι, καὶ καθήραντες τὸν στρατόν, ἐξῄεσαν ἐπὶ τοὺς πολεμίους. Σαβῖνοι μὲν οὖν, ἐφ' οὓς ὁ Σερουίλιος ἤλασεν, οὔτε εἰς μάχην κατέστησαν, οὔτε ἐξῆλθον εἰς τὸ ὕπαιθρον· μένοντες δὲ ἐν τοῖς φρουρίοις, [m] ἀνείχοντο γῆς τε αὐτοῖς ἐκτεμνομένης, καὶ οἰκιῶν ἐμπιπραμένων, θεραπείας τε αὐτομολούσης· ὥστε κατὰ πολλὴν εὐπέτειαν ἀπελθεῖν ἐκ τῆς χώρας αὐτῶν τοὺς Ῥωμαίους, ὠφελείαις τε [n] βαρείαις καὶ αὐχήμασι λαμπροῖς. καὶ ἡ μὲν Σερουιλίου στρατιὰ τοῦτο ἔσχε τὸ τέλος· οἱ δὲ σὺν τῷ [o] Κοϊντίῳ στρατεύσαντες ἐπί τε Αἰκανοὺς καὶ Οὐολούσκους· συνεληλύθεσαν γὰρ εἰς τὸν αὐτὸν τόπον ἐξ ἀμφοτέρων τῶν ἐθνῶν ὡς προαγωνιούμενοι τῶν ἄλλων, καὶ περὶ τῆς Ἀντιατῶν πόλεως ἀντεστρατοπεδεύσαντο· θᾶττον ἢ βάδην χωροῦντες ἐπιφαίνονται αὐτοῖς· καὶ οὐ πολὺν τόπον τοῦ χάρακος αὐτῶν ἀποσχόντες, ἐν ᾧ πρῶτον ὤφθησάν τε καὶ εἶδον ἐκείνους

gredi non ſunt auſi: quinetiam, quum magnum quandam lectorum virorum in inſidiis in ſylvis collocaſſent, qui hoſtes palantes aggrederentur, ſua ſpe fruſtrati ſunt, quia Romani mature dolum ſenſerunt, pugnamque acrem commiſerunt, in qua multos de ſuis Æqui deſiderarunt; ita ut alterius prælii fortunam ne tentare quidem vellent. Numicio quoque ducenti exercitum ad Antium urbem, quæ tunc inter primarias Volſcorum urbes erat, nullus exercitus ſe oppoſuit: ſed omnes *populi* ex mœnibus ſe defendere cogebantur. Interea vero & ager eorum bona ex parte vaſtatus eſt, & oppidulum quoddam maritimum captum eſt, quod erat illis navale, ſimul & forum rerum venalium ad victum neceſſariarum, quo tum ex mari tum etiam *terreſtribus* latrociniis magnam prædam advehebant. Mancipia igitur, & pecunias, & pecus, & merces exercitus conſulis permiſſu diripuit: at libera corpora, quæ belli clade abſumpta non fuerant, ſub haſta vendita ſunt. captæ etiam ſunt Antiatum naves longæ viginti & duæ, & alia navium arma & inſtrumenta ad uſus neceſſarios parata. Poſtea, juſſu conſulis, Romani domos incenderunt, * navalia diruerunt, & mœnia funditus everterunt; ut ne poſt ſuum quidem diſceſſum illud oppidulum Antiatibus ullum afferret uſum. Hæc igitur ab utroque conſule ſeparatim ſunt geſta: poſtea vero conjunctis duobus exercitibus, & facta irruptione in agrum Sabinum, eoque vaſtato, copias domum reduxerunt. Atque hic annus ita finitus eſt.

Per. Jul. 4247. *Ante Chr.* 467. *Olymp.* 78 ½. *V. C.* *Cat.* 285. *Var.* 287.

LVII.

¶ Anno ſequenti, T. Quintio Capitolino & Q. Servilio Priſco coſſ. creatis, ſtatim & domeſticæ Romanorum copiæ in armis fuerunt, & ſociorum auxilia ultro advenerunt, antequam exercitus illis imperaretur. moxque conſules, quum diis vota feciſſent & exercitum luſtraſſent, in hoſtes ſunt profecti. Sabini autem, contra quos Servilius iverat, nec in certamen deſcenderunt, nec copias in campos apertos produxerunt: ſed intra munimenta ſe continentes agros ſuos in conſpectu cædi, & ædificia incendi, & ſervitia transfugere patiebantur; ita ut facillime Romani, magna præda & ſimul ſplendida gloria aucti, ex eorum agro diſceſſerint. atque Servilii expeditio hunc finem habuit. At qui cum Quintio in Æquos & Volſcos profecti fuerant, (in unum enim eundemque locum convenerant ex utraque gente, qui pro aliis certaturi erant, & caſtra ad Antium poſuerant) celerius quam militari gradu euntes, in eorum conſpectum ex improviſo venerunt: nec procul ab eorum caſtris in loco humili, ubi primum conſpecti fuerunt illoſque conſpexerunt,

Per. Jul. 4248. *Ante Chr.* 466. *Olymp.* 78 ⅔. *V. C.* *Cat.* 286. *Var.* 288.

Quintio II. *& Q. Servilio coſſ. bellum cum Sabinis, Æquis, Volſcis.*

a Incluſum (quod deeſt in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.*] è *Cod. Rom.* inſertum agnoſcit etiam *Lapus*, & requirit ſenſus. *Sylb.* *b* Figura eſt quam vocant ἓν διὰ δυοῖν. nam θαλάττης τε καὶ διὰ λῃστειῶν ſignificat ἐκ τῆς θαλάττης λῃστεύοντες. Antiates enim prædones maris fuere & piratæ, ut notatum *Straboni*, Geogr. l. v. & *Dionyſius* quoque (l. 7.) Antiates piraticam exercuiſſe indicavit. Errant ergo qui λῃστεῖα terreſtria latrocinia hic interpretantur. *Caſaub.* *c* Ἐνεπίμπρασαν *Vat.* *d* Perperam in *Ed. Steph.* νεὼς οἴκους. reclamante *Cod. Vat.* atque *Lapi* verſione. *e* Ταῦτά τε δὴ *Vat.* *f* Mallem κοινῇ στρατείᾳ, *communis expeditio*: ſubaudito ſcilicet è præcedentibus verbo ἐπράχθη. *Sylb.* Quam lectionem ſequendo, verte; *poſtea conjunctis viribus communem expeditionem fecerunt in agrum Sabinum, quo vaſtato copias domum reduxerunt.* *g* Minus recte in *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] Κοΐντου Καπιτωλίου, omiſſo etiam prænomine Τίτου. Veram lectionem expreſſe refert *Diodorus*, p. 279. ſed in alterius conſulis cognomine Στρούκτον habet pro Πρίσκον. *Sylb.* *h* Παρειληφότων *Vat.* *i* Ῥωμαίων ἅπασα ἐν τοῖς *Vat.* *k* Rectius ἀπαγγελθῆναι, vel παραγγελθῆναι, ut infra alicubi. *Sylb.* *l* Melius στρατείαν, & mox v. 39. στρατεία. quoniam expeditio his locis ſignificatur, non exercitus. *Sylb.* *m* Ἠνείχοντο *Vat.* *n* Βαρείαις ferri poteſt, ſubaudita præpoſitione σύν. mallet tamen aliquis fortaſſe βαρεῖς, *graves, onuſti. Sylb.* quo modo in *Vat.* & *Lapi Cod.* βαρεῖς καὶ αὐχήμασι λαμπροῖς. *o* Male in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* & hic & infra aliquoties Κοΐντῳ. * *Navium receptacula* malit *Sylb.*

Per. Jul. 4248. *Ante Chr.* 466. *Olymp.* 78 2/3. *U. C. Cat.* 286. *Var.* 288.

runt, impedimenta depoſuerunt, quia nolebant videri hoſtes numero longe ſuperiores formidare. Rebus autem omnibus ab utriſque ad prælium paratis, in campum proceſſerunt: & congreſſi ad meridiem uſque pugnarunt, neutri cedentes hoſtibus, neque ipſos ſuperantes, exæquantes vero utrique ſemper partem laborantem ſubſidiis ad hoc ipſum diſpoſitis & inſtructis. hac autem in re potiſſimum Æqui & Volſci, quia Romanis numero præſtabant, ſeſe maxime efferebant, & ſuperiores erant, quia hoſtes multitudinem tantam alacritate parem non habebant. Ibi Quintius, videns multos de ſuis cecidiſſe, & ex iis qui ſupererant plurimos ſaucios, receptui ſignum daturus erat: ſed veritus ne hoſtibus fugæ opinionem præberet, ſibi periclitandum eſſe ſtatuit. Quare lectis fortiſſimis quibuſque equitibus, dextro ſuorum cornu, qua parte maxime laborabant, ſuccurrit. & modo ipſos duces ob ignaviam increpans, modo ſuperiora prælia ipſis in memoriam revocans, modo ignominiam memorans & periculum, in quod ipſa fuga incurſuri eſſent: tandem opportuniſſimo figmento rem labantem ſuſtinuit; quo ſuis audaciam, hoſti pavorem attulit. dixit enim alterum eorum cornu, fugatis hoſtibus, jam caſtris illorum proximum eſſe. Hæc loquutus, impreſſionem in hoſtes fecit; &, ex equo deſcendens, cum lectis equitibus, quos circa ſe habebat, cominus pugnare cœpit. moxque audacia quædam invaſit eos qui ante laborabant; atque univerſi, quaſi alii eſſent facti, in hoſtes impetum fecerunt. Volſci vero (in ea enim parte collocati fuerant) quum diu *ipſis* reſtitiſſent, *tandem* inclinarunt. Quintius, his profligatis, equum conſcendit, & alterum cornu petiit; & peditibus, qui ibi erant, partem hoſtium victam oſtendit: eoſque adhortatus eſt, ne aliis virtute cederent.

LVIII. ¶ Hoc facto nulla amplius hoſtium acies *ipſis* reſtitit; ſed omnes ſimul fuga caſtra repetere cœperunt. non tamen longe Romani eos ſunt perſequuti: ſed ſtatim reverſi, quum corpora præ labore languida eſſent, nec amplius arma paria haberent, paucis interjectis induciarum diebus, qui ab utriſque in ſuorum cadaveribus ſepeliendis & ægrotis curandis conſumpti ſunt, rebus, quæ ad pugnam neceſſariæ erant, paratis, alterum prælium ad Romanorum caſtra commiſerunt. Nam quum novæ copiæ Volſcis & Æquis à vicinis populis miſſæ fuiſſent, eorum imperator elatus, quod ſuæ copiæ quintuplo majores eſſent quam hoſtiles, & cernens Romanorum caſtra in loco parum munito ſita, tempus eos adoriendi opportuniſſimum putavit. Hæc autem in animo habens, circa mediam noctem ad Romanorum caſtra copias duxit; eaque circumdata, ne clam diſcederent, cuſtodiebat. Gratum hoc fuit Quintio, cognita hoſtium multitudine, exſpectatoque die, donec illu-

χωρίῳ, ταπεινῷ ὄντι, τὰς ἀποσκευὰς ἔθεντο, τοῦ μὴ δεδοικέναι τὰ πολέμια πλήθη μακρῷ προὔχοντα δόξαν ποιῆσαι βουλόμενοι. [a] ὡς δὲ εὐτρεπῆ ἀμφοτέροις τὰ εἰς μάχην ἅπαντα ἦν, ἐξῄεσαν εἰς τὸ πεδίον· καὶ συμπεσόντες ἠγωνίζοντο μέχρι μεσούσης ἡμέρας, οὔτε εἴκοντες τοῖς πολεμίοις, οὔτε ἐπιβαίνοντες, ἀεί τε τὸ κάμνον μέρος ἀνισοῦντες [b] τοῖς ἐπὶ ταῖς ἐφεδρείαις τεταγμένοις ἑκάτεροι. ἐν δὲ τούτῳ μάλιστα οἱ Αἰκανοὶ καὶ Οὐολοῦσκοι, [c] πλήθει τῶν Ῥωμαίων προὔχοντες, ἀνέφερον, καὶ [d] περιῆσαν, τῶν πολεμίων οὐκ ἐχόντων ἴσον τῇ προθυμίᾳ τὸ πλῆθος. ὁ δὲ Κοίντιος, ὁρῶν νεκρούς τε πολλοὺς τῶν σφετέρων, καὶ τῶν περιόντων [e] τοὺς πλείστους τραυματίας, ἐμέλλησε μὲν ἀνακαλεῖσθαι τὴν δύναμιν· δείσας δὲ μὴ δόξαν παράσχῃ τοῖς πολεμίοις φυγῆς, παρακινδυνευτέον σφίσιν εἶναι ἔγνω. ἐπιλεξάμενος δὲ τῶν ἱππέων τοὺς κρατίστους, κατὰ τὸ δεξιὸν, [f] ᾧ μάλιστα ἔκαμνον, τοῖς σφετέροις παρεβοήθει. καὶ τὰ μὲν ἐπιτιμῶν τοῖς ἡγεμόσιν αὐτοῖς τῆς ἀνανδρίας, τὰ δὲ ὑπομιμνήσκων τῶν προτέρων ἀγώνων, τὰ δὲ τὴν αἰσχύνην ἐπιλεγόμενος, καὶ τὸν κίνδυνον ὃς καταλήψεσθαι αὐτοὺς ἔμελλεν ἐν τῇ φυγῇ· τελευτῶν δὲ εἶπεν οὐκ ἀληθῆ· ὃ μάλιστα μὲν τοῖς σφετέροις θάρσος παρέστησε, τοῖς δὲ πολεμίοις δέος. ἔφη γὰρ ὅτι τὸ ἕτερον αὐτῶν ἤδη κέρας ἐξέωσε τοὺς πολεμίους, καὶ ἐγγὺς ἤδη ἐπὶ τοῦ ἐκείνων χάρακος.
61 Ταῦτα εἰπὼν, ἐνσείει τοῖς πολεμίοις, καὶ καταβὰς ἀπὸ τοῦ ἵππου, σὺν τοῖς ἀμφ' αὐτὸν ἐπιλέκτοις τῶν ἱππέων σταδίην ἐμάχετο. ἐκ δὲ τούτου τόλμα τις ἐμπίπτει τοῖς κάμνουσι τέως, καὶ ὠθοῦνται ἅπαντες ὥσπερ ἕτεροί τινες γεγονότες. καὶ οἱ Οὐολοῦσκοι, τῇδε γὰρ ἐκεῖνοι ἐτάξαντο, μέχρι πολλοῦ διακαρτερήσαντες, ἐνέκλιναν. ὡς δὲ τούτους ὁ Κοίντιος ἀπεώσατο, ἀναβὰς ἐπὶ τὸν ἵππον, παρήλαυνεν ἐπὶ τὴν ἑτέραν τάξιν, καὶ ἐδείκνυε τοῖς ἐκεῖ πεζοῖς τὸ ἡττώμενον τῶν πολεμίων μέρος, καὶ παρεκελεύετο μὴ λείπεσθαι ἀρετῇ τῶν [g] ἑτέρων.

Καὶ μετὰ τοῦτο οὐδὲν ἔτι διέμενε τῶν πολεμίων, ἀλλὰ πάντες εἰς τὸν χάρακα ξυνέφυγον. οὐ μέντοι δίωξίς γε αὐτῶν ἐπὶ πολὺ ἐγένετο· ἀλλ' εὐθὺς οἱ Ῥωμαῖοι [h] ἀποτραπέντες, ὑπὸ κόπου τὰ σώματα παρειμένοι, καὶ οὐδὲ τὰ ὅπλα ἔτι ὅμοια ἔχοντες, ὀλίγων διελθουσῶν ἡμερῶν, ἃς ἐσπείσαντο ταφῆς τε [i] τῶν οἰκείων καὶ θεραπείας τῶν κεκμηκότων ἕνεκα, [k] παρεσκευασμένοι τὰ εἰς τὸν πόλεμον ἐλλείποντα, ἑτέραν ἠγωνίσαντο μάχην [l] περὶ τὸν τῶν Ῥωμαίων χάρακα. προσελθούσης γὰρ ἄλλης δυνάμεως τοῖς Οὐολούσκοις τε καὶ Αἰκανοῖς ἐκ τῶν πέριξ χωρίων οὐ διὰ μακροῦ ὄντων, ἐπαρθεὶς ὁ στρατηγὸς αὐτῶν, ὅτι καὶ πενταπλάσιοι τῶν πολεμίων οἱ σφέτεροι ἦσαν, τήν τε παρεμβολὴν τῶν Ῥωμαίων οὐκ ἐν ἐχυρῷ οὖσαν ὁρῶν, κράτιστον ὑπέλαβεν εἶναι καιρὸν ἐπιχειρεῖν αὐτοῖς. ἐνθυμηθεὶς δὲ ταῦτα, περὶ μέσας νύκτας ἦγε τὴν δύναμιν ἐπὶ τὸν χάρακα τῶν Ῥωμαίων, καὶ κύκλῳ περιστήσας ἐφρούρει μὴ λάθοιεν ἀπιόντες. ὁ δὲ Κοίντιος ὡς ἔμαθε τῶν πολεμίων τὸ πλῆθος, ἀγαπητῶς ἐδέξατο,

καὶ

a Ὡς εὐτρεπῆ τὰ εἰς μάχην ἑκατέροις πάντα *Vat.* b Τοῖς σφετέροις τεταγμένοις *Vat.* c Hæc ita ſunt conſtruenda, ἀνέφερον (*ſc.* ἑαυτοὺς) προὔχοντες τῶν Ῥωμαίων πλήθει. i. e. *efferebant ſeſe* &c. *Port.* d Rectius fortaſſe καὶ περιῆσαν τῶν πολεμίων *hoſtibuſque ſuperiores erant, qui tantam multitud.* &c. e Τοὺς πλείους *Vat.* f Pro ᾧ poſſis etiam legere [ἐν ᾧ] i. e. *ubi*, [*qua parte.*] Verum ὃ μάλιστα ἔκαμνον legiſſe videtur *Lapus*, dum vertit, *quod maxime laborabat. Sylb.* & *Port.* g Ἑτέρων agnoſcit etiam *Lapi* verſio. alioqui maluerit fortaſſe quiſpiam ἑταίρων, id eſt, συστρατιωτῶν. *Sylb.* h Melius in *Cod. Vat.* ἀποτραπόντο, ὑπὸ κόπου τ. σ. π. κ. ὁ. τ. ὅ. ἔ. ὅμοια ἔχοντες. ὀλίγων δὲ διελθουσῶν &c. quam lectionem in ſua verſione ſequitur *Lapus.* i Τῶν οἰκείων νεκρῶν. *Vat.* k Παρεσκευασμένος *Vat.* l Περὶ τὸν Ῥωμαίων χάρακι *Vat.*

a Ἡμέρας

καὶ περιμείνας ἕως [a] ἡμέρα τέως ἐγένετο, καὶ ὥρα πληθυούσης μάλιστα ἀγορᾶς, κάμνοντας ἤδη τοὺς πολεμίους αἰσθόμενος ὑπό τε ἀγρυπνίας καὶ ἀκροβολισμῶν, καὶ οὐ κατὰ λόχους, οὐδὲ ἐν τάξει προσάγοντας, ἀλλὰ πολλαχῇ κεχυμένους καὶ σποράδας, ἀνοίξας τὰς πύλας τοῦ χάρακος ἐξέδραμεν ἅμα τοῖς ἐπιλέκτοις τῶν ἱππέων· καὶ οἱ πεζοί, πυκνώσαντες τοὺς λόχους, ἠκολούθουν. οἱ δὲ Οὐολοῦσκοι, καταπλαγέντες αὐτῶν τὸ θράσος [b] καὶ τῆς ἐφόδου τὸ μανικόν, βραχὺν ἀναδεξάμενοι χρόνον [c] ἀνακρούονταί τε, καὶ ἅμα ὑποχωροῦσιν ἀπὸ τοῦ χάρακος. ἦν δέ τις οὐ πρόσω τοῦ στρατοπέδου λόφος ὑψηλὸς ἐπιεικῶς· εἰς τοῦτον [d] οὖν ἀνατρέχουσιν, ὡς ἀναπαυσόμενοί τε αὖθις καὶ εἰς τάξιν καταστησόμενοι. ἀλλ᾽ οὐ γὰρ αὐτοῖς ἐξεγένετο [e] καταστῆναι, καὶ αὐτοὺς ἀναλαβεῖν, ἀλλ᾽ ἐκ ποδὸς ἠκολούθησαν [f] αὐτῶν οἱ πολέμιοι, πιλήσαντες, ὡς μάλιστα ἦν δυνατόν, τοὺς λόχους, ἵνα μὴ καταρραχθῶσι πρὸς ἄναντες χωρίον βιαζόμενοι. καὶ γίνεται μέγας ἀγὼν ἐπὶ πολὺ μέ-
615 ρος τῆς ἡμέρας, νεκροί τε πίπτουσι πολλοὶ ἀφ᾽ ἑκατέρων. καὶ Οὐολοῦσκοι πλήθει τε ὑπερέχοντες, καὶ τὸ ἐκ τοῦ τόπου προσειληφότες ἀσφαλές, οὐδετέρου τούτων οὐδὲν ἀγαθὸν ἀπέλαυσαν, ἀλλ᾽ ὑπὸ τῆς Ῥωμαίων προθυμίας καὶ ἀρετῆς ἐκβιασθέντες, τόν τε λόφον ἐξέλιπον, καὶ ἐπὶ τὸν χάρακα φεύγοντες οἱ πολλοὶ ἀπέθνησκον. οὐ γὰρ εἴασαν αὐτοὺς οἱ Ῥωμαῖοι διώκοντες, ἀλλ᾽ ἐκ ποδὸς ἠκολούθησαν, καὶ οὐ πρότερον ἀπετράποντο, ἢ τὴν παρεμβολὴν αὐτῶν ἑλεῖν κατὰ κράτος. γενόμενοι δὲ [g] σωμάτων τε ἐγκρατεῖς, καὶ ὅσα ἐγκατελείφθη τῷ χάρακι, καὶ ἵππων, καὶ ὅπλων, καὶ χρημάτων παμπόλλων κύριοι, τὴν μὲν νύκτα ἐκείνην αὐτόθι κατεστρατοπεδεύσαντο· τῇ δὲ ἐπιούσῃ ἡμέρᾳ τὰ εἰς πολιορκίαν ἐπιτήδεια [h] παρεσκευασμένος ὁ ὕπατος, ἐπὶ τὴν [i] Ἀντιατῶν χώραν, οὐ πλείω ἀπέχουσαν τριάκοντα σταδίων, ἦγε τὴν δύναμιν. ἔτυχον δὲ φυλακῆς ἕνεκα τοῖς Ἀντιάταις Αἰκανῶν τινες ἐπίκουροι [k] τυχόντες καὶ φυλάττοντες τὰ τείχη· οἳ τότε δείσαντες τὸ Ῥωμαίων τολμηρόν, δρασμὸν ἐκ τῆς πόλεως ἐπεχείρουν ποιεῖσθαι. γενομένης δὲ τοῖς Ἀντιάταις γνώσεως, κωλυόμενοι πρὸς αὐτῶν ἀπιέναι, γνώμην ἐποιοῦντο παραδοῦναι Ῥωμαίοις ἐπιοῦσι τὴν πόλιν. τοῦτο μαθόντες ἐκ μηνύσεως οἱ Ἀντιᾶται, τῷ τε καιρῷ εἴκουσι, καὶ κοινῇ μετ᾽ ἐκείνων βουλευσάμενοι, παραδιδόασι τῷ [m] Κοϊντίῳ τὴν πόλιν, ἐφ᾽ ᾧ Αἰκανοὺς μὲν ὑποσπόνδους ἀπελθεῖν, Ἀντιάτας δὲ φρουρὰν δέξασθαι, καὶ τὰ κελευόμενα ὑπὸ Ῥωμαίων ποιεῖν. ἐπὶ τούτοις κύριος [n] γενόμενος ὁ ὕπατος τῆς πόλεως, καὶ λαβὼν ὀψώνιά τε καὶ τὰ ἄλλα ὅσων ἔδει τῇ στρατιᾷ, καὶ φρουρὰν ἐγκαταστήσας, ἀπῆγε τὴν δύναμιν· ἀνθ᾽ ὧν αὐτὸν ἡ βουλὴ ὑπαντήσασα φιλανθρώπως ἐδέξατο, καὶ θριάμβου πομπῇ ἐτίμησεν.

Ἐν δὲ τῷ μετὰ τούτους ἔτει ὕπατοι μὲν ἦσαν Τιβέριος Αἰμίλιος τὸ δεύτερον, καὶ Κόϊντος Φάβιος, ἑνὸς τῶν τριῶν ἀδελφῶν υἱὸς τῶν 54 ἡγησαμένων τε τῆς ἀποσταλείσης φρουρᾶς εἰς [o] Κρέμερα, καὶ διαφθαρέντων ἐκεῖ [p] σὺν ταῖς τῶν πελατῶν. ἡ δὲ βουλή, τῶν δη-

Per. Jul. 4248. Ante Chr. 466. Olymp. 78 2/3. V. C. Cat. 286. Var. 288.

ceſceret, * horaque diei ferme tertia, animadvertens hoſtes, jam & vigiliis & velitationibus fatigatos, nec centuriatim nec ordinibus inſtructis accedere, ſed confuſe ac ſparſim, apertis caſtrorum portis, cum lectis equitibus eruptionem in eos fecit: & pedites denſatis cohortibus *eum* ſequebantur. At Volſci, eorum audacia & furioſa impreſſione territi, quum breve temporis ſpatium eorum impetum ſuſtinuiſſent, repulſi ſunt, & ſimul à caſtris receſſerunt. Erat autem non procul à caſtris quidam tumulus mediocriter altus: in eum curſu ſe receperunt, ut interquieſcerent & aciem mox inſtaurarent. Sed non licuit ipſis *ibi* conſiſtere, & vires recolligere: hoſtes enim è veſtigio eos ſequuti ſunt, denſatis cohortibus quam maxime fieri poterat, ne dum locum acclivem aſcenderent vi deturbarentur. certatumque eſt acriter ad multum diei, magnaque utrinque cædes facta eſt. Et Volſcis, licet multitudine ſuperiores eſſent, & loci tuti natura adjuvarentur, tamen neutrum horum profuit; ſed Romanorum alacritate & virtute per vim pulſi tumulum reliquerunt, & multi fuga caſtra petentes occiſi ſunt. Neque enim Romani eos perſequi deſierunt, ſed eos è veſtigio ſequuti ſunt; nec prius *eos ſequi* deſtiterunt, quam eorum caſtra vi ceperunt. Corporibus autem in ſuam poteſtatem redactis, & rebus omnibus, quæ in caſtris fuerant relictæ, equis, armis, & pecuniis permultis potiti, illam noctem in illis caſtris tranſegerunt: ſequenti vero die, paratis rebus omnibus ad oppugnationem neceſſariis, conſul in agrum Antiatem, triginta inde ſtadia non amplius diſtantem, copias duxit. Antiates autem ad urbis cuſtodiam ejuſque præſidium quoſdam Æquorum auxiliarios habebant: qui tunc quidem, Romanorum audacia territi ex urbe profugere conabantur. ſed re ab Antiatibus cognita, ab illis abire prohibiti, urbem Romanis adventantibus dedere ſtatuerunt. Antiates, hoc per indicium cognito, tempori ceſſerunt, conſilioque cum illis communicato, urbem Quintio dediderunt his conditionibus; ut Æqui accepta fide publica abirent, & Antiates præſidium reciperent, & populi Romani imperata facerent. His conditionibus conſul potitus urbe, acceptoque ſtipendio, atque aliis rebus quibus opus habebat exercitus, impoſitoque ibi præſidio, copias abduxit: quapropter à ſenatu, obviam ei procedente, honorifice exceptus eſt, atque triumphali pompa honoratus.

¶ Anno ſequenti coſſ. creati ſunt T. Æmilius iterum, & Q. Fabius, filius unius trium illorum fratrum, qui præſidio ad Cremeram miſſo præfecti fuerant, & qui cum ſuis clientelis ibi interierant. Senatus vero, tribunis LIX.

Per. Jul. 4249. Ante Chr. 465. Olymp. 78 3/4. V. C. Cat. 287. Var. 289.

a Ἡμέρα τε ἐγένετο *Vat.* quod *Stephano* etiam placuit. *b* In *Ed. Steph.* perperam ἐκ τῆς ἐφόδου &c. ego cum utroque interprete particulam ἐκ in καὶ mutare malui. *Sylb.* Expreſſe in *Cod. Vat.* καὶ τὸ μανικὸν τῆς ἐφόδου. *c* Ἀνακρούονται καὶ ὑποχωροῦσιν ἀπὸ τοῦ χάρακος· καὶ ἦν γάρ τις &c. *Vat.* *d* Deeſt *Vat.* *e* Rectius, ut arbitror, in *Cod. Vat.* καταστῆναί τε καὶ ἑαυτούς. *f* Optime in *Cod. Vat.* αὐτοῖς. quo modo legendum eſſe monuit *Portus.* *g* Σωμάτων τε ὅσα ἐγκατ. *Vat.* *h* Παρασκευασάμενος *Vat.* *i* Ἀντιατῶν πόλιν in *Vat.* & *Lapi Cod.* *k* Pro τυχόντες requiritur potius συνόντες, vel ὄντες, vel aliud ejuſdem ſignificationis. *Sylb.* & *Port.* *l* Optime in *Cod. Vat.* παρόντες. atque ita quidem *Lapus* legiſſe viſus eſt, dum vertit, *aderant autem* &c. *m* Recte hîc tandem in *Ed. Steph.* Κοϊντίῳ: mox tamen ad errorem redit. *Sylb.* atque ita plane in *Cod. Vat.* *n* Γενόμενος τῆς πόλεως ὁ ὕπατος. *Vat.* *o* Vel Κρέμεραν, vel potius Κρεμέραν legendum. *Port.* Vide p. 549. v. 23. 552. v. 41. 556. v. 21. *p* Mallem σὺν τοῖς ἑαυτῶν πελάταις. *Sylb.* Forſan σὺν ταῖς τῶν πελατῶν, vel σὺν ταῖς τῶν πελατειῶν. *Port.* Σὺν τοῖς πελάταις *Vat.* * A *Dionyſio* non quota eſſet hora dicitur, ſed eam fuiſſe horam ſive id tempus quo forum ſolet eſſe frequentiſſimum. *Port.* Græca ſonant, *exſpectavitque donec luceſceret, atque ea diei hora appelleret, qua forum ſolet eſſe frequentiſſimum.*

a Perperam

Per. Jul. 4249. Ante Chr. 465. Olymp. 78 $\frac{3}{4}$. V. C. Cat. 287. Var. 289. *Tib. Æmilio II & Q. Fabio, coſſ. ager plebi diviſus, Sabini populati, Æqui in amicitiam & fœdus recepti.*

bunis plebem legis agrariæ ſtimulis iterum concitantibus, Æmilioq; altero conſule ipſis favente, quod vellet pauperes demereri atque eos ſublevare, partem aliquam de Antiatum agro, ſuperiore anno armis capto & occupato, illis dividere decrevit. Quare triumviri agri dividendi cauſſa creati ſunt T. Quintius Capitolinus, cui ſe Antiates dediderant, & cum eo L. Furius atque A. Virginius. Illa autem agri diviſio pleriſque plebejis & pauperibus Rom. quaſi patria abigerentur, nequaquam erat grata. Et quum pauci nomina dediſſent, placuit ſenatui (quum non eſſet juſtus coloniæ numerus) Latinis & Hernicis qui vellent permittere, ut coloniæ illius eſſent participes. Triumviri igitur Antium miſſi agrum ſuis diviſerunt, ejus parte quadam Antiatibus relicta. Interea vero ambo conſules expeditionem fecerunt; Æmilius in Sabinos, Fabius in Æquos. Ac Æmilius quidem, quum in hoſtico diu fuiſſet moratus, neminem invenit qui pro agro pugnaturus ei obviam veniſſet: ſed, impune pervaſtato agro, quum jam inſtaret comitiorum tempus, copias *domum* abduxit. Ad Fabium vero Æqui, antequam deletis copiis aut mœniis expugnatis uſque ad extremam neceſſitatem redigerentur, præconem ad pacem & amicitiam impetrandam miſerunt. At conſul, exacto duorum menſium frumento, & binis tunicis in ſingulos milites, atque ſtipendio ſex menſium, & ſiquid aliud neceſſarium erat, inducias cum illis fecit, donec Romam profecti pacem à ſenatu impetrarent. Senatus, hiſce cognitis, Fabio imperatori permiſit, ut pacem cum Æquis quibus vellet conditionibus faceret. Poſtea, conſulis deprecatione, fœdera inter duos populos his legibus ſunt facta; ut Æqui ſalvis urbibus & agris ſuis pop. Rom. imperio parerent, & Romanis nihil mitterent præter auxilia quotieſcunque hoc ipſis denunciatum fuiſſet, idque propriis ſumptibus. Fabius, hoc fœdere icto, copias reduxit; & magiſtratus in annum ſequentem una cum collega deſignavit.

LX. Per. Jul. 4250. Ante Chr. 464. Olymp. $\frac{78}{79}$. $\frac{4}{1}$. V. C. Cat. 288. Vat. 290. *Sp. Poſtumio, & Q. Servilio II. coſſ. fœdus ab Æquis violatum, & dedicata ædes Dii Fidii.*

¶ Conſules autem ab illis deſignati erant Sp. Poſtumius Albinus & Q. Servilius Priſcus iterum. His coſſ. Æqui conditiones pacis cum populo Rom. recens factæ violare ſunt auſi, tali de cauſſa: Antiates qui urbana & ruſtica prædia habebant, in illis remanſerunt * atque agros poſſeſſionum tam ſibi diviſarum ac propriarum, quam earum quæ ad novos colonos pertinebant, quæ à triumviris fuerant ipſis diviſæ ac aſſignatæ, colebant ea conditione, ut certam & ſtatutam fructuum partem illis penderent. qui vero nihil tale habebant, urbem deſeruerunt; & lubenter ab

μάρχων πάλιν ἀνακινούντων τὸ πλῆθος ἐπὶ τῇ κληρουχίᾳ, καὶ συναγωνιζομένου θατέρου τῶν ὑπάτων αὐτοῖς Αἰμιλίου, δόγμα ἐπεκύρωσε, θεραπεῦσαί τε καὶ ἀναλαβεῖν τοὺς [a] πένητας βουλομένη, διανεῖμαι τινὰ μοῖραν αὐτοῖς ἐκ τῆς Ἀντιατῶν χώρας, ἣν τῷ προτέρῳ ἔτει δόρατι ἑλόντες κατέσχον. καὶ ἀπεδείχθησαν ἡγεμόνες τῆς κληρουχίας, Τίτος Κοΐντιος Καπιτωλῖνος, ᾧ παρέδοσαν Ἀντιάται σφᾶς αὐτούς· καὶ σὺν αὐτῷ Λεύκιος [b] Φούριος, καὶ Αὖλος Οὐεργίνιος. ἦν δὲ [c] οὐκ ἀγὼν πᾶσι τοῖς πολλοῖς καὶ πένησι Ῥωμαίων ἡ διανομὴ τῆς χώρας, ὡς ἀπελαυνομένοις τῆς πατρίδος. ὀλίγων τε ἀπογραψαμένων, ἔδοξε τῇ βουλῇ, ἐπειδὴ οὐκ ἀξιόχρεως ἦν [d] (ὁ) ἀπόστολος, ἐπιτρέψαι 616 Λατίνων τε καὶ Ἑρνίκων τοῖς βουλομένοις, τῆς ἀποικίας μετέχειν. οἱ μὲν δὴ εἰς [e] Ἀντίαν ἀποσταλέντες, κατένεμον τὴν γῆν τοῖς σφετέροις, μοῖράν τινα ἐξ αὐτῆς τοῖς Ἀντιάταις ἀπολειπόμενοι. ἐν δὲ τῷ μεταξὺ χρόνῳ [f] στρατιὰ τῶν ὑπάτων ἀμφοτέρων ἐγένετο, Αἰμιλίου μὲν εἰς τὴν Σαβίνων χώραν, Φαβίου δὲ εἰς τὴν Αἰκανῶν. καὶ τῷ μὲν Αἰμιλίῳ πολὺν [g] εἰς τὴν τῶν πολεμίων μείναντι χρόνον, οὐδεμία δύναμις ὑπήντησε [h] μαχουμένη περὶ τῆς γῆς· ἀλλ' ἀδεῶς αὐτὴν κείρας, ἐπειδὴ καθῆκεν ὁ χρόνος τῶν ἀρχαιρεσιῶν, ἀπῆγε τὰς δυνάμεις. Φαβίῳ δὲ Αἰκανοί, πρὶν εἰς ἀνάγκην ἐλθεῖν στρατιᾶς διαφθαρείσης, ἢ τειχῶν ἁλισκομένων, [i] ἐπεκηρυκεύσαντο περὶ διαλλαγῶν καὶ φιλίας. ὁ δὲ ὕπατος δύο τε μηνῶν τροφὰς τῇ στρατιᾷ, καὶ δύο χιτῶνας κατ' ἄνδρα, καὶ ἀργύριον εἰς ὀψωνιασμὸν [k] ἑξαμήνου, καὶ εἴ τι ἄλλο κατήπειγεν εἰσπραξάμενος, ἀνοχὰς ἐποιήσατο πρὸς αὐτούς, ἕως ἂν εἰς Ῥώμην ἀφικόμενοι παρὰ τῆς βουλῆς εὕρωνται τὰς διαλύσεις. ἡ μέντοι βουλή, ταῦτα μαθοῦσα, τῷ Φαβίῳ ἐπέτρεψεν αὐτοκράτορι διαλύσασθαι πρὸς τοὺς Αἰκανοὺς ἐφ' οἷς ἂν αὐτὸς προαιρῆται. μετὰ τοῦτο συνθῆκαι γίνονται ταῖς πόλεσι, μεσιτεύσαντος αὐτὰς τοῦ ὑπάτου, τοιαίδε· Αἰκανοὺς εἶναι Ῥωμαίων ὑπηκόους, πόλεις τε καὶ χώρας τὰς ἑαυτῶν ἔχοντας, ἀποστέλλειν δὲ Ῥωμαίοις μηδὲν ὅτι μὴ [l] στρατιάς, ὅτε ἂν αὐτοῖς [m] παραγγέλλῃ, τέλεσι τοῖς ἰδίοις ἐκπέμποντας αὐτάς. ταῦτα συνθέμενος, ἀπῆγε τὴν δύναμιν Φάβιος, καὶ τὰς εἰς τὸν ἐπιόντα ἐνιαυτὸν ἀρχὰς ἅμα τῷ συνυπάτῳ κατέστησεν.

Ἦσαν δὲ ὑπ' αὐτῶν ἀποδειχθέντες ὕπατοι Σπόριος [n] Ποστούμιος Ἄλβινος, καὶ Κόϊντος Σερουίλιος Πρίσκος τὸ δεύτερον. ἐπὶ τούτων ἔδοξαν Αἰκανοὶ παραβαίνειν τὰς πρὸς Ῥωμαίους νεωστὶ γενομένας ὁμολογίας, ἀπὸ τοιαύτης αἰτίας· Ἀντιατῶν ὅσοι μὲν εἶχον ἐφέστια καὶ κλήρους, ἔμειναν ἐν τῇ γῇ, τά τε ἀπομερισθέντα σφίσι, καὶ τὰ ὑπὸ τῶν κληρούχων ἀφορισθέντα [o] κτήματα, γεωργοῦντες ἐπὶ ῥηταῖς τισι τεταγμέναις μοίραις, ἃς ἐκ τῶν καρπῶν αὐτοῖς ἐτέλουν. οἷς δὲ οὐδὲν τούτων ἦν, ἐξέλιπον τὴν πόλιν· καὶ ὑποδεχομένων αὐτοὺς προθύμως τῶν Αἰκανῶν,

a Perperam in *Ed. Steph.* collocata eſt diſtinctio poſt πένητας. *Sylb.* b Φούριος *Vat.* c Ἀγὼν nihil huc facit. Legendum forſan ἀγαπητὸν, ſeu ἀρεστὸν. ut *Lapus* vertit, *grata.* ubi etiam nota τοῖς πολλοῖς, pro τοῖς δημοτικοῖς ſeu τῷ πλήθει. *Rom. Cod.* habet οὐκ ἀγὼν πᾶσι, ἀλλὰ τοῖς πολλοῖς: perperam. *Sylb.* d Articulum ὁ, è *Cod. Rom.* additum, non agnoſcit *Cod. Vat.* nec *Ed. Steph.* e Nota hîc rurſus Ἀντίαν, ut ſupra p. 529. v. 15. cum frequentius uſurpetur Ἄντιον, tum ab hoc ipſo auctore noſtro paſſim, tum apud *Strabonem*, *Ptolemæum*, & nominatim apud *Steph. Byzant.* qui Ἀντείαν ab hoc oppidulo diverſam facit. *Rom. Cod.* [& *Vat.*] habet Ἄντιον. *Sylb.* f Magis proprie στρατεία. *Sylb.* g Εἰς hic manifeſte uſurpata pro ἐν. *Sylb.* Ἐν τῇ πολεμίᾳ *Vat.* h Μαχεσομένη malit *Portus.* i Ἐπεκηρυκεύσαντο *Vat.* k Vel χρόνου ſubaudiendum, vel ἑξάμηνον legendum. *Port.* l Στρατιὰς *Vat.* m Legendum παραγγελθῇ; niſi ante παραγγέλλῃ inſeratur ἡ βουλὴ, aut ſimile. *Sylb.* Malim παραγγέλλωσι, ut ad Ῥωμαίους referatur. *Port.* n Ita etiam in *Lapi* verſione & *Sigonii Faſtis.* Minus recte in *Ed. Steph.* Ποσίμιος Λαοῖνος καὶ Κόϊντος &c. & in *Cod. Vat.* Ποσόμιος Λαοῖνος. o In *Ed. Steph.* χρήματα ut ſupra p. 580. v. 33. Rectius, ut in *Cod. Rom* [& *Vat.*] κτήματα. *Sylb.* * Diviſos ſibi & ablatos à colonis agros ſub pactionibus quibuſdam colentes, parteinque eis pendentes fructuum. *Lapus.*

Αἰκανῶν, ἐκεῖθεν ὁρμώμενοι, τοὺς Λατίνων ἀγροὺς ἐλῄστευον. ἐκ δὲ τούτου καὶ τῶν Αἰκανῶν ὅσοι [a] τολμηρότεροί τε καὶ ἄποροι ἦσαν, συνελάμβανον αὐτοῖς τῶν λῃστειῶν. ταῦτα Λατίνων [b] ἀποδυρομένων ἐπὶ τῆς βουλῆς, καὶ ἀξιούντων ἢ [c] στρατὸν πέμπειν, ἢ συγχωρῆσαι σφίσιν αὐτοῖς τοὺς ἄρξαντας πολέμου [d] ἀμύνεσθαι, μαθόντες οἱ σύνεδροι, στρατιὰν μὲν οὔτε αὐτοὶ ἐψηφίσαντο πέμπειν, οὔτε Λατίνοις ἐπέτρεψαν ἐξά-
617 γειν· πρεσβευτὰς δὲ ἑλόμενοι τρεῖς, ὧν ἡγεῖτο Κόϊντος Φάβιος ὁ τὰς πρὸς τὸ ἔθνος συνθήκας ποιησάμενος, ἐντολὰς αὐτοῖς [e] δόντες πυνθάνεσθαι παρὰ τῶν [f] ἡγεμόνων τοῦ ἔθνους, πότερα κοινῇ γνώμῃ τὰ λῃστήρια ἐξαποστέλλουσιν εἴς τε τὴν τῶν συμμάχων [g] καὶ τὴν τῶν Ῥωμαίων γῆν· ἐγένοντο γὰρ καὶ εἰς αὐτὴν καταδρομαί τινες τῶν φυγάδων· ἢ τῶν πραττομένων οὐδενός ἐστι τὸ κοινὸν αἴτιον· καὶ ἐὰν φῶσιν ἰδιωτῶν ἔργα εἶναι μὴ ἐπιτρέψαντος τοῦ δήμου, τά τε ἡρπασμένα ἀπαιτεῖν, καὶ τοὺς ἐργασαμένους τὰ ἀδικήματα ἐκδότους αἰτεῖν. ἀφικομένων δὲ τῶν πρεσβευτῶν, [h] τοὺς λόγους ἀκούσαντες Αἰκανοί, πλαγίας αὐτοῖς ἔδοσαν ἀποκρίσεις, τὸ μὲν ἔργον οὐκ ἀπὸ κοινῆς γνώμης λέγοντες γεγονέναι, τοὺς δὲ δράσαντας οὐκ [i] ἀξιοῦντες ἐκδιδόναι, πόλιν τε ἀπολωλεκότας καὶ ἀλήτας γεγονότας, σφῶν τε ἐν τῷ πεδίῳ ἱκέτας. ἐφ' οἷς ὁ Φάβιος ἀγανακτῶν, καὶ τὰς ψευσθείσας πρὸς [k] αὐτὸν ὁμολογίας ἀνακαλούμενος, ὡς εἶδεν εἰρωνευομένους τοὺς Αἰκανούς, καὶ εἰς βουλὴν χρόνον αἰτουμένους, ξενισμοῦ τε χάριν ἐπικατέχοντας αὐτόν, ὑπέμεινέν τε, κατοπτεῦσαι τὰ ἐν τῇ πόλει πράγματα βουλόμενος· καὶ διεξιὼν πάντα τόπον κατὰ πρόφασιν θεωρίας δημοσίων τε καὶ ἱερῶν, τά τε [l] ἐργαστήρια τῶν πολεμικῶν ὅπλων, τῶν μὲν ἤδη συντετελεσμένων, τῶν δὲ ἔτι ἐν χερσὶν ὄντων, ἔγνω τὴν διάνοιαν αὐτῶν. καὶ ἀφικόμενος εἰς τὴν Ῥώμην, [m] ἀπήγγειλε πρὸς τὴν βουλὴν ἅ τε ἤκουσεν, [n] ἅ τε εἶδε. κἀκείνη οὐδὲν ἔτι ἐνδοιάσασα, τοὺς εἰρηνοδίκας ἐψηφίσατο πέμπειν [o] καταγγελοῦντας Αἰκανοῖς τὸν πόλεμον, ἐὰν μὴ τούς τε Ἀντιατῶν φυγάδας ἀπελάσωσιν ἐκ τῆς πόλεως, καὶ δίκας τοῖς ἠδικημένοις ὑπόσχωνται. οἱ δὲ Αἰκανοὶ θρασυτέρας πρὸς τοὺς ἄνδρας ἐποιήσαντο τὰς ἀποκρίσεις, καὶ τὸν πόλεμον οὐκ ἀκούσιοι ὁμολογήσαντες δέχεσθαι. ἀλλὰ γὰρ οὐκ ἐξεγένετο Ῥωμαίοις στρατιὰν ἐν ἐκείνῳ τῷ ἐνιαυτῷ ἐπ' αὐτοὺς ἀποστεῖλαι, εἴτε τοῦ δαιμονίου κωλύοντος, εἴτε διὰ τὰς νόσους αἳ κατέσχον τὸ πλῆθος ἐπὶ πολὺ μέρος τοῦ ἔτους· ἀλλὰ φυλακῆς ἕνεκα τῶν συμμάχων ὀλίγη τις ἐξελθοῦσα δύναμις, ἧς ἡγεῖτο [p] Κόϊντος Σερουΐλιος, ἅτερος τῶν ὑπάτων, ἐν τοῖς Λατίνοις ὅροις διέτριψεν. ἐν δὲ τῇ πόλει τὸν νεὼν τοῦ [q] Πιστίου Διὸς Σπόριος [r] Ποστούμιος ὁ συνύπατος αὐτοῦ καθιέρωσε, μηνὸς Ἰουνίου ταῖς καλουμέναις νόναις, ἐπὶ τοῦ [ſ] Ἐνυαλίου λόφου, κατασκευασθέντα μὲν ὑπὸ τοῦ τελευταίου βασιλέως Ταρκυνίου, τῆς δὲ νομιζομένης παρὰ Ῥωμαίοις [t] ἱερώσεως οὐ τυχόντα [u] ὑπ' ἐκείνου. [x] τότε τῇ βουλῇ δόξαν, ὁ Ποστούμιος [y] ἔλαβεν αὐτοῦ τὴν ἐπιγρα-

Æquis excepti, eruptione inde facta, Latinorum agros latrociniis infeſtabant. Poſtea Æquorum audaciſſimi quique, & quotquot pauperes erant, ad eam latrociniorum ſocietatem ſe addiderunt. His de rebus Latinis apud ſenatum querentibus, & poſtulantibus ut aut exercitum mitterent, aut ſibi ipſis permitterent eos ulciſci à quibus bello fuerant laceſſiti, Patres, hac re cognita, nec exercitum mittere decreverunt, nec Latinis ſuas copias educere permiſerunt; ſed, electis tribus legatis, quorum princeps erat Q. Fabius, qui pacem cum ea gente fecerat, ipſis mandarunt, ut quærerent ex gentis *illius* principibus, utrum de communi conſenſu latronum manus in ſociorum, & pop. Rom. agrum mitterentur, (nam & in eum excurſiones quædam ab exſulibus factæ fuerant) an nihil eorum publico conſilio factum fuiſſet: & ſi reſponderent ea facinora privatorum eſſe contra populi voluntatem, res raptas repeterent, & ſontes eos, qui hæc iniqua facinora patraſſent, ad ſupplicium dedi poſtularent. Legatis eo profectis, Æqui, auditis eorum querimoniis, ambigua dederunt reſponſa, negantes id facinus de communi ſententia factum, & minime æquum cenſentes auctores ejus dedere, qui & urbem ſuam amiſerant, & errones erant, & ad ſe ſupplices confugerant. Quibus rebus Fabius indignatus, & fœderis fidem violatam implorans, ut vidit Æquos ſimulate agere, tempuſque ad deliberandum petere, & ſe per ſpeciem hoſpitalitatis ab ipſis detineri, remanſit, quia volebat res eorum explorare. Quare per ſpeciem contemplandi circumductus per omnia loca & publica & ſacra, & per bellicorum armorum officinas, quum animadvertiſſet quædam jam perfecta, quædam adhuc in manibus eſſe, mentem eorum cognovit. & Romam reverſus ſenatui renunciavit quicquid audierat & quicquid viderat. Ille, nihil amplius cunctatus, decrevit mittere feciales, qui bellum Æquis indicerent, niſi exſules Antiatum urbe pellerent, & pro injuriis populo Rom. illatis ſe ipſis ſatisfacturos pollicerentur. Æqui audacius legatis reſponderunt: ſeque non invitos bellum excepturos dixerunt. Non licuit tamen Romanis eo anno exercitum contra illos mittere, ſive deo vetante, ſive propter morbos quibus multitudo per bonam anni partem detenta fuit: ſed perexiguus exercitus, ad ſociorum præſidium egreſſus, duce Q. Servilio altero conſule, in agri Latini finibus ſtativa habuit. In urbe vero ædem Jovis Fidii Sp. Poſtumius ejus collega conſecravit Nonis menſis Junii in colle Quirinali, exſtructam quidem ab ultimo rege Tarquinio, non tamen ab illo ex more populi Rom. conſecratam. Sed tum demum ex

Per. Jul. 4250.
Ante Chr. 464.
Olymp. 78. 4. / 79. 1.
V. C. Cat. 280. / *Var.* 290.

a Τολμηροί τι *Vat.* *b* Ἀποδυρομένων *Vat.* *c* Στρατιὰν πέμπειν ἢ συγχωρῆσαι *Vat.* Συγχωρεῖν malit *Sylb.* *d* Ἀμύνασθαι in *Cod. Vat.* *e* Legendum ἔδοσαν, quod voci ἑλόμενοι reſpondebit, vel ἐπεμψαν addendum ante ἐντολάς. *Port.* *f* Ἡγουμένων *Vat.* *g* Καὶ εἰς τὴν τῶν Ῥωμαίων γῆν. ἐγένοντο γάρ τινες καὶ ἐς αὐτὴν καταδρομαὶ τῶν &c. *Vat.* *h* Ἀκούσαντες τοὺς λόγους οἱ Αἰκανοὶ πλαγίας αὐτοῖς ἔδοσαν ἀποκρίσεις *Vat.* *i* Male in *Ed. Steph.* ἀξιοῦντας. *k* Αὐτὸν retineri poteſt, & αὐτῶν pro eodem ſubſtitui. *l* Ἐργαστήρια ἅπαντα πολεμικῶν *Vat.* *m* Ἀπήγγελλε *Vat.* *n* Καὶ ἃ εἶδε *Vat.* *o* Καταγγέλλοντας *Vat.* *p* Κόϊντιος *Vat.* *q* Ζεὺς πίστιος dictus Jupiter, qui fidei præerat, ejuſque violatores puniebat. *Port.* *r* Ποσόμιος *Vat.* ut & mox infra. *ſ* Vide *Annott.* *t* Ἀνιερώσεως *Vat.* Vide p. 291. v. 44. *u* Rectius forſan ἐπ' αὐτοῦ, *ſub ejus imperio, illo regnante. Sylb.* Ἐπ' ἐκείνου, *illius tempore*, malit *Port.* *x* Poſt τότε deſideratur conjunctio δὲ, vel δή, aut ſimile quidpiam. *Sylb.* *y* Hanc lectionem agnoſcit etiam *Lapi* verſio, *inſcriptionem ejus ſumpſit*: eamque confirmat quod ſupra habuimus aliquanto plenius, p. 291. v. 44. Τὴν ἀνιέρωσιν αὐτοῦ καὶ τὴν ἐπιγραφὴν ἔλαβεν Μάρκιος Ὀράτιος. ſignificat enim hîc Poſtumio ex S C. hoc honoris datum, ut templo inſcriberet, Ædem eam Poſtumio coſ. ex S C. dedicatam eſſe. *Geſenius* ſic verterat, *ex S C. id fecit Poſtumius, ut teſtatur ædis inſcriptio. Sylb.*

a Hic

ex S C. data eſt ejus inſcriptio Poſtumio. His conſulibus nihil aliud memorabile geſtum eſt.

LXI.
Per. Jul. 4251. *Ante Chr.* 463. *Olymp.* 79 ½. *V. C.* *Cat.* 289. *Var.* 291. *Conſulibus T. Quintio* III. & *Q. Fabio* II. *bellum cum Æquis.*

§ Olympiade LXXIX. qua vicit Xenophon Corinthius, archonte Athenis Archedemide, conſulatum ineunt, Titus Quintius Capitolinus & Q. Fabius Vibulanus: Quintius quidem à populo tertium ad iſtum magiſtratum evectus, Fabius vero iterum. quibus ambobus ſenatus magnos & bene inſtructos exercitus dedit, atque ita eos ad bellum miſit. Quintius juſſus eſt agrum Rom. hoſtibus finitimum tueri, Fabius Æquorum agros vaſtare. iſque Æquos nactus eſt cum ingenti exercitu in ſuis finibus adventum ſuum exſpectantes. Quum autem utrique in munitiſſimis locis caſtra poſuiſſent, in planiciem proceſſerunt, Æquis hoſtem provocantibus & prælio laceſſentibus, & ad multas diei horas fortiter ac ſtrenue pugnarunt, ſingulis victoriæ ſpem in ſe ipſis non in alio quopiam collocantibus. Quum vero pleriſque eorum gladii ad continuos ictus inutiles eſſent facti, ſigno à ducibus receptui dato, in caſtra ſe receperunt. Poſt hæc inter eos non amplius totis viribus acie inſtructa certatum eſt: ſed continuæ quædam velitationes ſequutæ, & prælia inter levis armaturæ milites facta, dum aquarentur & commeatus proſequerentur: & in his quoque plerumque æquo marte diſcedebatur. Dum hæc geruntur, pars quædam exercitus Æquorum, tranſgreſſa per alios incuſtoditos tramites, fecit irruptionem in agri Rom. partem, quæ ab Æquorum finibus maxime erat remota, & ideo minus cuſtodita: unde multos captivos & magnam prædam abduxit; inſciiſque Quintianis, quibus agri Rom. cuſtodia mandata fuerat, domum ſe recepit. Quod ſæpius fiebat, & magnam conſulib. ignominiã afferebat. Tandem quum Fabius, per exploratores & captivos, cognoviſſet robur totius exercitus Æquorum ex caſtris egreſſum, ipſe quoque, in caſtris relictis ſenioribus, noctu egreſſus eſt cum lectiſſimis quibuſque & equitibus & peditibus. Æqui igitur direptis locis, in quæ irruperant, cum magna præda diſceſſerant. at Fabius ipſis non longe progreſſis derepente apparuit, prædamque eripuit, & prælio vicit eos qui ipſius impetum ſuſtinere voluerant, quique fortiter pugnarant: reliqui diſperſi, hoſtibus inſequentibus locorum peritia eluſis, in caſtra fuga ſe receperunt. Æqui, inopinata hac clade perculſi, vallo evulſo ſub noctem diſceſſerunt, nec poſtea ex urbe amplius prodierunt: ſed paſſi ſunt in ſuo conſpectu frumentum jam maturum ab hoſtibus abſportari, & greges pecoris abigi, & pecunias diripi, & villas incendi, & multos captivos abduci. His rebus geſtis Fabius,* quoniam aliis tradendus erat magiſtratus, copias motis caſtris domum reduxit, & Quintius idem fecit.

φήν. ἄλλο δὲ οὐδὲν ἐπὶ τῶν ὑπάτων τούτων λόγου ἄξιον ἐπράχθη.

Ἐπὶ δὲ τῆς ἐνάτης καὶ ἑβδομηκοστῆς ὀλυμπιάδος ἣν ἐνίκα Ξενοφῶν Κορίνθιος, ἄρχοντος Ἀθήνησιν Ἀρχεδημίδου, 618
παραλαμβάνουσι τὴν ὑπατείαν Τίτος [a] Κοίντιος Καπιτωλῖνος, καὶ Κόϊντος Φάβιος Οὐιβουλανός· Κοίντιος μὲν, τὸ τρίτον ἐπὶ τὴν ἀρχὴν ἀποδειχθεὶς ὑπὸ τοῦ δήμου, Φάβιος δὲ τὸ δεύτερον. οἷς ἡ βουλὴ ἀμφοτέροις στρατιὰς μεγάλας καὶ εὖ παρεσκευασμένας παραδοῦσα, ἐξέπεμψε. Κοίντιος μὲν οὖν ἐτάχθη φυλάττειν τὴν σφετέραν γῆν, ὅση τοῖς πολεμίοις ὅμορος ἦν· Φάβιος δὲ, τὴν Αἰκανῶν δῃοῦν· καὶ καταλαμβάνει τοὺς Αἰκανοὺς ἐπὶ τοῖς μεθορίοις ὑπομένοντας αὐτὸν σὺν δυνάμει πολλῇ. καὶ ἐπειδὴ τὰς παρεμβολὰς ἐν τοῖς κρατίστοις ἑκάτεροι χωρίοις κατεστήσαντο, [b] καὶ" προῆλθον εἰς τὸ πεδίον, Αἰκανῶν προκαλεσαμένων καὶ ἀρξάντων τῆς μάχης, [c] καὶ διέμειναν ἐπὶ πολὺ τῆς ἡμέρας ἐκθύμως καὶ φιλοπόνως ἀγωνιζόμενοι, καὶ τὸ νικᾶν οὐ παρ' ἄλλον τινὰ ἢ παρ' ἑαυτὸν ἕκαστος τιθέμενος· ὡς δὲ τὰ ξίφη τοῖς πλείοσιν αὐτῶν διὰ τὰς συνεχεῖς πληγὰς ἄχρηστα ἐγεγόνει, σημηνάντων τὸ ἀνακλητικὸν τῶν ἡγεμόνων, ἀπῆλθον ἐπὶ τοὺς χάρακας. καὶ μετὰ τοῦτο τὸ ἔργον ἀγὼν μὲν ἐκ παρατάξεως οὐκέτι αὐτῶν ἐγένετο, ἀκροβολισμοὶ δέ τινες καὶ συμπλοκαὶ ψιλῶν, περί τε ὕδασι καὶ ἐν ἀγορᾶς παραπομπαῖς, συνεχεῖς. κἀν τούτοις μέντοι τὰ πολλὰ ἦσαν ἰσόρροποι. ἐν ᾧ δὲ ταῦτα ἐγίνετο χρόνῳ, μοῖρά τις [d] παρὰ τῆς Αἰκανῶν στρατιᾶς παρελθοῦσα καθ' ἑτέρας ὁδοὺς ἀφυλάκτους, ἐνέβαλεν εἰς τὴν Ῥωμαίων γῆν, ἣ πλεῖστον ἀφειστήκει τῆς ὁμόρου, καὶ διὰ τοῦτο ἀφύλακτος ἦν· ἐξ ἧς ἀνθρώπους τε πολλοὺς συνήρπασε καὶ χρήματα· [e] λαθοῦσα δὲ τοὺς σὺν τῷ Κοιντίῳ περιπόλους τῆς σφετέρας γῆς, ἀπῆλθεν ἐπὶ τὰ οἰκεῖα. τοῦτο συνεχῶς ἐγίνετο, καὶ πολλὴν παρεῖχεν αἰσχύνην τοῖς ὑπάτοις. ἔπειτα μαθὼν διὰ κατασκόπων τε καὶ αἰχμαλώτων ὁ Φάβιος ἐξεληλυθυῖαν ἐκ τοῦ χάρακος τῶν Αἰκανῶν τὴν [f] κρατίστην" δύναμιν, ἐν τῇ παρεμβολῇ καταλιπὼν τοὺς πρεσβυτάτους, αὐτὸς ἐξῆλθεν νύκτωρ ἱππέων ἐπαγόμενος καὶ τοῦ πεζοῦ τὸ ἀκμαιότατον. οἱ μὲν οὖν Αἰκανοὶ, διηρπακότες τὰ χωρία οἷς ἐνέβαλον, ἀπῄεσαν, ἐπαγόμενοι πολλὰς ὠφελείας. ὁ δὲ Φάβιος οὐ πολὺ προελθοῦσιν αὐτοῖς ἐπιφαίνεται, καὶ τήν τε λείαν ἀφαιρεῖται, καὶ μάχῃ τοὺς ὑπομείναντας νικᾷ γενομένους ἄνδρας ἀγαθούς. οἱ δὲ λοιποὶ σποράδες ἐμπειρίᾳ ὁδῶν λαθόντες τοὺς διώκοντας, κατέφυγον εἰς τὸν χάρακα. ἐπεὶ δὲ ταύτῃ ἀνεκρούσθησαν οἱ Αἰκανοὶ τῇ συμφορᾷ παρὰ δόξαν σφίσι γενομένῃ, λύσαντες τὴν παρεμβολὴν ὑπὸ νύκτα ᾤχοντο, καὶ οὐκέτι τὸ λοιπὸν ἐξῄεσαν ἐκ τῆς πόλεως· ἀλλ' ἠνείχοντο, σῖτον, ὃς ἐν ἀκμῇ τότε ἦν, συγκομιζόμενον ὑπὸ τῶν πολεμίων, καὶ ἀγέλας βοσκημάτων ἀπελαυνομένας ὁρῶντες, χρήματά 619
τε διαρπαζόμενα, καὶ αὐλὰς πυρὶ διδομένας, καὶ αἰχμαλώτους πολλοὺς ἀγομένους. τοῦτο διαπραξάμενος ὁ Φάβιος, ἐπειδὴ παραδοῦναι τὰς ἀρχὰς ἑτέροις ἔδει, τὴν δύναμιν ἀναστήσας ἀπῆγε· τὸ δὲ αὐτὸ καὶ Κοίντιος ἐποίει.

Ἀφικόμενοι

a Hic quoque in *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] recte Κοίντιος. ſed perperam mox [in *Cod. Vat.* Κοίντιος &] apud utrumque in Fabii cognomine Ιουλανὸς pro Οὐιβουλανός: eodem prope modo quo in ſuperioribus libris aliquoties ſcriptum Ιοὶ & Ιεντανοὶ pro Οὐιοὶ & Οὐιεντανοί: librariorum magis quam auctoris culpa. veræ ſcripturæ evidentius veſtigium eſt apud *Diodorum*, p. 280. Οὐβουλανὸς, omiſſo tantum ι. *Sylb.* b Non agnoſcit *Vat.* c Καὶ hoc loco redundare exiſtimat *Sylb.* d Ἀπὸ τῶν Αἰκανῶν *Vat.* e Λαθοῦσά τε τοὺς σὺν τῷ Κοΐντῳ *Vat.* f Deeſt *Vat.* * *Sc.* inſtantibus comitiis.

a Ποστόμιος

Ἀφικόμενοι δὲ εἰς τὴν Ῥώμην ἀπέδειξαν ὑπάτους Αὖλον [a] Ποστούμιον [b] Ἄλβον καὶ Σερούιον [c] Φούριον. οἱ μὲν δὴ νεωστὶ παρειλήφεσαν τὴν ἀρχήν· παρὰ δὲ τῶν συμμάχων Λατίνων ἄγγελοι Ῥωμαίοις κατὰ σπουδὴν διαπεμφθέντες [d] ἧκον οὗτοι, καὶ στάντες ἐπὶ τὴν βουλήν, διεσάφουν Ἀντιατῶν τὰ πράγματα οὐ βέβαια εἶναι), κρύφα τε διαπρεσβευομένων πρὸς αὐτοὺς Αἰκανῶν, καὶ ἀναφανδὸν εἰσιόντων εἰς τὴν πόλιν ἀγορᾶς προφάσει πολλῶν Οὐολούσκων, οὓς ἐπήγοντο οἱ πρότερον ἐκλιπόντες τὴν πόλιν Ἀντιατῶν, [e] ὅτε ἐκληρουχεῖτο, διὰ πενίαν, καὶ πρὸς Αἰκανοὺς αὐτομολήσαντες, ὥσπερ ἔφην. [f] συνδιεφθάρθαι δὲ τοῖς ἐπιχωρίοις ἅμα ἤγγελλον καὶ τῶν ἐποίκων συχνούς· καὶ εἰ μὴ προκαταληφθήσονται φυλακῇ [g] ἀξιοχρέῳ, [h] ἀναστήσεσθαι κἀκεῖθεν ἀπροσδόκητον Ῥωμαίοις πόλεμον. τούτων δ' οὐ πολλῷ ὕστερον ἕτεροι πεμφθέντες ὑπὸ Ἑρνίκων ἤγγελλον ἐξεληλυθέναι μεγάλην δύναμιν Αἰκανῶν, καὶ ἐγκαθεζομένην ἐν τῇ σφετέρᾳ γῇ, φέρειν τε πάντα καὶ ἄγειν, [i] στρατεύειν τε ἅμα τοῖς Αἰκανοῖς καὶ Οὐολούσκους τὴν πλείω τοῦ στρατοῦ μοῖραν παρεχομένους. πρὸς ταῦτα ἐψηφίσατο ἡ βουλὴ τοῖς μὲν Ἀντιατῶν ταράττουσι τὰ πράγματα· ἧκον γὰρ ἀπολογησόμενοί τινες ἐξ αὐτῶν, καὶ καταφανεῖς ἐγένοντο οὐδὲν ὑγιὲς φρονοῦντες· φυλακὴν ἑτέραν πέμψαι, ἣ ἔμελλε δι' ἀσφαλείας ἕξειν τὴν πόλιν· ἐπὶ δὲ Αἰκανοὺς ἄγειν τὴν στρατιὰν τὸν ἕτερον τῶν ὑπάτων Σερούιον Φούριον. καὶ ἐγένετο ταχεῖα ἀμφοῖν ἡ ἔξοδος. οἱ δὲ Αἰκανοί, μαθόντες ἐξεληλυθυῖαν τὴν Ῥωμαίων στρατιάν, ἀναστάντες [k] ἐπὶ τὴν Ἑρνίκων, ἐχώρουν αὐτοῖς ὁμόσε. ἐπεὶ δὲ εἶδον ἀλλήλους, ἐκείνην μὲν τὴν ἡμέραν οὐ πολὺ διαστάντες κατεστρατοπέδευσαν· τῇ δὲ ἑξῆς ἐπὶ τὸν χάρακα τῶν Ῥωμαίων οἱ πολέμιοι ἧκον, διάπειραν αὐτῶν τῆς γνώμης ληψόμενοι. ὡς δὲ οὐκ ἐξῄεσαν εἰς μάχην, ἀκροβολισμοῖς χρησάμενοι, καὶ οὐδὲν ἀξιόλογον δράσαντες, σὺν μεγάλῳ αὐχήματι ἀπῆλθον. ὁ μέντοι Ῥωμαίων ὕπατος ἐκλιπὼν τὸν χάρακα τῇ ἐπιούσῃ· ὁ γὰρ χωρίον οὐ λίαν ἀσφαλὲς ἦν· μετεστρατοπεδεύσατο ἐν ἐπιτηδειοτέρῳ, ἔνθα τάφρον τε ὠρύξατο βαθυτέραν, καὶ χάρακα ἐβάλετο ὑψηλότερον. τοῖς δὲ πολεμίοις ταῦτα ὁρῶσι πολὺ θράσος προσεγένετο· καὶ ἔτι μᾶλλον ἐπειδὴ σύμμαχος αὐτοῖς ἀφίκετο στρατιὰ παρὰ τοῦ Οὐολούσκων τε καὶ Αἰκανῶν ἔθνους, οὐδὲν ἔτι διαμελλήσαντες,
620 ἐπῆγον τῷ Ῥωμαίων χάρακι.

Ὁ δὲ ὕπατος, ἐνθυμούμενος ὅτι οὐκ ἀξιόμαχος ἔσται ἡ σὺν αὐτῷ δύναμις ἀγωνιζομένη πρὸς ἀμφότερα τὰ ἔθνη, πέμπει τινὰς ἐκ τῶν ἱππέων γράμματα εἰς τὴν Ῥώμην κομίζοντας, δι' ὧν ἠξίου ταχεῖαν αὐτοῖς ἐλθεῖν ἐπικουρίαν, ὡς κινδυνευούσης ὅλης διαφθαρῆναι [l] τῆς σὺν αὐτῷ στρατιᾶς. [m] ταῦτα δεξάμενος ὁ σύνυπατος αὐτοῦ Ποστούμιος· ἦσαν γὰρ μέσαι νύκτες μάλιστα ὅτε οἱ ἱππεῖς ἀφίκοντο· διὰ κηρύκων πολλῶν τοὺς βουλευτὰς ἐκ τῶν οἰκιῶν συνεκάλει· καὶ γίνεται δόγμα βουλῆς πρὶν ἡμέραν λαμπρὰν γενέσθαι, Τίτον μὲν

LXII.

Per. Jul. 4272.
Ante Chr. 462.
Olymp. 79 2/3.
V. C. *Cat.* 290. *Var.* 292.
A. Poſtumio & Sp. Furio coſſ. bellum cum Æquis & Volſcis.

¶ Romam autem reverſi deſignarunt conſules A. Poſtumium Album & Sp. Furium. Illi quidem conſulatum inierunt: à ſociis autem Latini nominis nuncii propere miſſi venerunt. Hi in curiam introducti indicarunt Antiates dubia eſſe fide, & ad defectionem ſpectare, occulte per legatos Æquis eos ſolicitantibus, & multis Volſcis per ſpeciem mercatus in urbem euntibus, quos adducebant ii qui Antium ante deſeruerant, quando ejus ager ob paupertatem diviſus eſt, & qui ad Æquos (ut dixi) transfugerant. Nec ſolos indigenas corruptos eſſe nunciabant, ſed etiam magnam advenarum partem: & niſi valido præſidio præventi fuiſſent, inde quoque inopinatum bellum Romanis illatum iri. Et paullo poſt alii ab Hernicis miſſi nunciarunt, magnum Æquorum exercitum, è finibus ſuis egreſſum, in agro ſuo ſtativa habere, eumque populari: & Volſcos ſe ad illam Æquorum militiam ſocios addidiſſe, majoremque exercitus partem præbuiſſe. Propterea ſenatus ad eos qui res Antiatum turbabant (quidam enim ex illis venerant ut ſe purgarent, ſed ſatis conſtabat eos nihil ſani cogitare) aliud præſidium, quod civitatem tueretur & in officio contineret, mittere decrevit, & contra Æquos Sp. Furium exercitum ducere juſſit. Et ambo celeriter copias eduxerunt. At Æqui, ubi cognoverunt Rom. exercitum egreſſum, caſtris ex Hernicorum agro motis, obviam ipſis iverunt. Quum autem in mutuum conſpectum veniſſent, caſtra non longe ſemota à ſe invicem eo die poſuerunt: poſtridie vero hoſtes ad vallum Rom. acceſſerunt, ut eorum animos explorarent. Quibus ad prælium non prodeuntibus, velitationibus factis, nulloque memorabili facinore parato, cum magna jactatione abierunt. Poſtridie conſul Rom. relicto vallo (locus enim non valde tutus erat) caſtra in opportuniore loco poſuit, ubi & profundiore foſſa & altiore vallo ea muniit. Quo viſo hoſtibus audacia crevit; & multo magis poſtquam ipſis novarum copiarum auxilium à Volſcorum & Æquorum gente miſſum venit: ita ut nihil amplius cunctati, copias ad vallum Romanorum adducerent.

LXIII.

¶ At conſul, animadvertens ſuum exercitum non fore ſatis firmum ad reſiſtendum ambabus gentibus, quoſdam equites cum literis Romam miſit, per quas auxilium ſibi celeriter mitti poſtulabat, quod totus ſuus exercitus in ſummo ſalutis diſcrimine verſaretur. Poſtumius ejus collega, hic acceptis, (nam ferme media nox erat quum equites eo venerunt) patres per multos præcones ex ædibus excitos in curiam convocavit: factumque eſt ante claram lucem SC. ut T. Quintius,

a Ποστόμιον *Vat.* *b* Ἄλβον agnoſcit etiam *Fragmentum Capitolinum*, in quo (teſte *Sigonio*) legitur, *Spurius Poſtumius Albus Regillenſis*. Supra *Spurius Poſtumius* cognominatur *Albinus*, p. 588. v. 38. Mox pro Σερούιον rectius Σπόριον legi tradit idem *Sigonius*, & confirmat *Diodorus*, p. 282. (ſed erratum ibi in cognomentis conſulum; & pro *Regulus* ac *Mediolanus* ſcribendum *Regillanus* & *Medullinus*) prænomen tamen & *Servii* etiam huic ipſi *Furio* tribuitur v. 23. *Sylb.* *c* Φρούριον ubique in *Cod. Vat.* *d* Vel legendum ἧκον καὶ οὗτοι στάντες: vel potius, ἧκον, οὗτοι καταστάντες ἐπὶ τὴν βουλήν. *Port.* Poſteriorem conjecturam firmat *Cod. Vat.* qui habet ἧκον οὗτοι καταστάντες ἐπί. *e* Ὅτ' ἐκληρουχεῖτο διὰ πενίαν πρὸς Αἰκ. *Vat.* *f* Συνδιεφθάρθαι τε τοὺς *Vat.* *g* In *Ed. Steph.* ἀξιοχρέῳ. Ego Atticum accentum malui. *Sylb.* *h* Ἀναστήσεσθαί τινα ἔλεγον κἀκεῖθεν *Vat.* quo modo legiſſe viſus eſt *Lapus*, dum vertit, *exſurrecturum illinc dicebant inexſpectatum* &c. *i* Στρατεύειν δὲ ἅμα *Vat.* *k* Et *Lapus* & *Gelenius* legunt ἐκ τῆς Ἑρνίκων, ut infra pag. 626. [juxta *Ed. Sylb.*] & contentanea eſt hæc lectio tum præcedentibus tum ſequentibus. In *Cod. Rom.* [& *Vat.*] ἐκ τῆς Ἑρνίκων, *traductis in Hernicum agrum copiis. Sylb.* *l* Τῆς σὺν αὐτῷ στρατιᾶς *Vat.* *m* Ταῦτα ἐπιδεξάμενος [ἴσ. ἐπιδεξάμενος] ὁ σύνυπατος αὐτοῦ Ποστούμιος· ἦσαν δὲ μέσαι *Vat.*

Per. Jul. 4252
Ante Chr. 462.
Olymp. 79 2/3.
U. C. Cat. 290. Var. 292.

Quintius, qui ter conſul fuerat, cum lectiſſima peditum equitumque juventute, proconſulari imperio ornatus, in hoſtes confeſtim iret; & A. Poſtumius alter conſul, reliquis copiis coactis, ad quas cogendas longiore mora ei opus erat, quanta maxima celeritate poſſet, ſuis opem ferret. Prima luce Quintius contraxit voluntariorum ferme quinque millia, nec longa mora interjecta ex urbe eas copias eduxit. * Æqui hoc ſuſpicati ſunt, atque hoc ipſum exſpectantes, antequam ſubſidium Romanis veniret, caſtra eorum oppugnare in animo habentes, ut vi & multitudine ea expugnaturi, exercitu ſuo bifariam diviſo, omnes ex caſtris egreſſi ſunt pugnatumque acriter per totum diem, quod illi munitiones variis ex partibus audacter aſcenderent, nec jaculorum, nec ſagittarum arcu, nec lapidum funda emiſſorum continuo jactu ſubmoveri poſſent. Tunc conſul & legatus, cohortati ſe invicem, ſubito apertis portis eodem tempore, una cum validiſſimis quibuſque irruptionem in hoſtes fecerunt; & ab utraque caſtrorum parte, qua oppugnabantur, facta in eos impreſſione, illos qui vallum aſcendebant repulerunt. Hoſtibus autem in fugam verſis, conſul, non longe perſequutus eos qui ſibi oppoſiti erant, reverſus eſt. Sed frater ejus, & legatus P. Furius, animi magnitudine & ardore evectus, uſque ad hoſtium caſtra, tergo hærendo, & cædendo, *eos* eſt inſequutus: † habuit autem ſecum duas cohortes non plus quam mille hominum complectentes. Hoc animadverſo, hoſtes circiter quinquies mille ex caſtris progreſſi eum adorti ſunt: atque hi quidem à fronte eos aggreſſi ſunt, equites vero, per mediam ſuorum aciem circumvecti, terga Romanorum invaſerunt. Hoc igitur modo ab illis circumventi qui cum Publio erant, & à ſuis deſtituti, quum poſſent ſalutem traditis armis redimere, (ad hoc enim hoſtes eos invitabant, & magni faciebant mille Rom. viros fortiſſimos in ſuam poteſtatem redigere, quia ſperabant ſe horum opera pacem honeſtam impetraturos) contemptis illis, & ſe invicem cohortati ne quid indignum patria admitterent, pugnantes, multiſque hoſtium cæſis, omnes ad unum ceciderunt.

Κοΐντιον τὸν ὑπατεύσαντα τὸ τρίτον, ἔχοντα τοὺς ἀκμαιοτάτους τῶν νέων πεζούς τε καὶ ἱππεῖς, ἀρχῇ κοσμηθέντα ἀνθυπάτῳ, χωρεῖν ἐπὶ τοὺς πολεμίους ἐξ ἐφόδου· Αὖλον δὲ [a] Ποστούμιον τὸν ἕτερον τῶν ὑπάτων, τὰς λοιπὰς δυνάμεις συναγαγόντα, [b] ἃς ἔδει χρονιώτερον αὐτῷ συνελθεῖν, ὡς τάχους γένηται, βοηθεῖν. ἡμέρα δὲ ἤδη [c] διεπέφωσκε, καὶ ὁ Κοΐντιος συνήγαγε τοὺς [d] ἐθέλοντας πεντακισχιλίους μάλιστα ἄνδρας· καὶ οὐ πολὺ ἐπισχών, ἐξῆγεν ἐκ τῆς πόλεως. τοῦτο ὑποπτεύσαντες [e] ἔμελλον Αἰκανοί· καὶ πρὶν ἐλθεῖν ἐπικουρίαν τοῖς Ῥωμαίοις, προσβαλεῖν τῷ χάρακι αὐτῶν διανοηθέντες, ὡς βίᾳ καὶ πλήθει ἁλωσόμενοι, ἐξῆλθον ἀθρόοι, διχῇ νείμαντες αὐτούς. γίνεταί τε μέγας ἀγὼν δι' ὅλης τῆς ἡμέρας, ἰταμῶς αὐτῶν ἐπιβαινόντων τοῖς περιτειχίσμασι κατὰ πολλὰ μέρη, καὶ οὔτε παλτῶν, οὔτε [f] (βολῶν ἀπὸ) τοξοτῶν, οὔτε χερμάδων ἀπὸ σφενδόνης ἀφιεμένων ἀδιαλείπτοις βολαῖς ἀνειργομένων. ἔνθα δὴ παρακελευσάμενοι ἀλλήλοις ὅ,τε ὕπατος καὶ ὁ πρεσβευτὴς ὑφ' ἕνα καιρὸν ἀναπετάσαντες τὰς πύλας, ἅμα τοῖς ἀκμαιοτάτοις ἐκτρέχουσιν ἐπὶ τοὺς πολεμίους, καὶ ἄμφω τε τὰ μέρη τῆς προσβολῆς συρράξαντες αὐτοῖς, ἀποτρέπουσι τοὺς ἐπιβαίνοντας τῷ χάρακι. τροπῆς δὲ γενομένης, [g] ὁ μὲν ὕπατος διώξας ἐπ' ὀλίγον τοὺς καθ' ἑαυτὸν τεταγμένους, ἀνέστρεψεν· ὁ δὲ ἀδελφὸς αὐτοῦ καὶ πρεσβευτὴς Πόπλιος Φούριος, ὑπὸ [h] λήματός τε καὶ προθυμίας φερόμενος, ἄχρι τῆς παρεμβολῆς τῶν πολεμίων ἤλασε, διώκων τε καὶ κτείνων. ἦσαν δὲ δύο σπεῖραι περὶ [i] αὐτόν, οὐ πλείους ἀνδρῶν ἔχουσαι χιλίων. τοῦτο μαθόντες οἱ πολέμιοι, περὶ πεντακισχιλίους μάλιστα γενόμενοι, χωροῦσιν ἐπ' αὐτὸν ἐκ τοῦ χάρακος· καὶ οὗτοι μὲν ἐξ ἐναντίας προσήεσαν, ἱππεῖς δὲ αὐτῶν κύκλῳ [k] κατὰ μέσον περιελάσαντες, κατὰ νώτου τοῖς Ῥωμαίοις ἐφίσταντο. τούτῳ δὴ τῷ τρόπῳ κυκλωθέντες ὑπ' αὐτῶν οἱ σὺν τῷ Ποπλίῳ, καὶ δίχα τῶν σφετέρων [l] ἀποληφθέντες, ἐξὸν αὐτοῖς σώζεσθαι παραδοῦσι τὰ ὅπλα· προὐκαλοῦντο γὰρ αὐτοὺς εἰς τοῦτο οἱ πολέμιοι, καὶ περὶ πολλοῦ ἐποιοῦντο χιλίους Ῥωμαίων τοὺς ἀρίστους αἰχμαλώτους λαβεῖν, ὡς διὰ τούτων διαλύσεις εὑρησόμενοι καλὰς τοῦ πολέμου· 621 καταφρονήσαντες αὐτῶν, καὶ παρακελευσάμενοι ἀλλήλοις μηδὲν ἀνάξιον πρᾶξαι τῆς πόλεως, μαχόμενοι, καὶ πολλοὺς ἀποκτείναντες τῶν πολεμίων, πάντες ἀποθνήσκουσι.

LXIV. ¶ His cæſis, Æqui ſecundo ſucceſſu elati ad Romanorum caſtra venerunt, Publii aliorumque nobilium virorum capita haſtis præfixa oſtentantes; ſperantes ſe hoc modo terrorem incuſſuros illis qui erant in caſtris, & ſe ad deditionem eos compulſuros. At illos ob cæſorum cladem miſeratio ſubiit, eorum-

Διαφθαρέντων δὲ τούτων, ἐπαρθέντες οἱ Αἰκανοὶ τῷ προτερήματι, παρῆσαν ἐπὶ τὸν χάρακα τῶν Ῥωμαίων, τήν τε τοῦ Ποπλίου κεφαλὴν ἐπὶ δορατίου πεπηγυῖαν ἀνατείναντες, καὶ τῶν ἄλλων ἀνδρῶν τῶν ἐπιφανῶν· ὡς [m] διὰ τούτων καταπληξόμενοι τοὺς ἔνδον, καὶ ἀναγκάσοντες παραδοῦναι σφίσι τὰ ὅπλα. τοῖς δὲ ἄρα πρὸς μὲν τὴν συμφορὰν τῶν ἀπολωλότων ἔλεός τις παρέστη,

a Ποσίμιον passim *Vat.* b Rectius, ut arbitror, in *Cod Vat.* ἃς ἔδει χρονιώτερον συνελθεῖν, ὡς ἂν αὐτῷ τάχους ἐγγένηται βοηθεῖν. c Ut hic ἡμέρα διεπέφωσκε, ſic apud *Lucam Evang.* c. 23. σάββατον ἐπέφωσκε: & *Matth.* 28. τῇ ἐπιφωσκούσῃ. *Sylb.* d Ἐθελοντὰς, *voluntarios*, malit *Sylb.* e In *Cod. Vat.* ἔμενον οἱ Αἰκανοὶ & mox v. 11. ἁλωσόμενοι. *Lapi* verſio non agnoſcit ἔμενον. & mox pro ἁλωσόμενοι legit ἀλωσομένῳ vel ἁλωσόμενον: *hoc autem ſuſpicantes Æqui, ac, priuſquam Romanis adveniret auxilium, caſtra eorum aggredi cogitantes, tanquam vi & multitudine capienda, exivere.* non male, inquit *Sylb.* neque enim vel ἁλωσόμενοι activa ſignificatione uſurpari ſolet, vel ἔμενον apte in ἔμελλον mutari poteſt. f Incluſa, quæ deſunt in *Ed. Steph* [& *Cod. Vat.*] è *Cod. Rom.* addidit *Sylb.* Βελῶν ἀπὸ τόξων legiſſe viſus eſt *Lapus*, dum vertit, *neque ſagittas per arcus* &c. atque hoc ipſum *Sylburgio* placuiſſe video. g Ὁ μὲν ὕπατος ἐπ' ὀλίγον διώξας τοὺς καθ' ἑαυτὸν ἀνέστρεψεν *Vat.* h Poſt λήματος non additur τε in *Cod. Vat.* i Nulla diſtinctio poſt αὐτὸν in *Ed. Steph.* Mox οὐ πλείους ἄνδρας ἔχουσαι χιλίων malit *Portus*, vel οὐ πλείους, ἄνδρας ἔχουσαι χιλίους, vel οὐ πλείους, ἀνδρῶν οὖσαι χιλίων, vel demum οὐ πλείους, ἄνδρας ἔχουσαι χιλίους. k Illa κατὰ μέσον nec agnoſcit *Cod. Vat.* nec *Lapi* verſio. l Ἀποληφθέντες, *incluſi, intercepti*, [ut in *Cod. Vat.*] non ἀπολειφθέντες, ut in *Ed. Steph.* legendum eſſe arguit etiam *Lapi* verſio, *à ſuis ſegregati.* *Sylb.* Hic lectionem *Stephaneam* ſequutus eſt *Portus.* m In *Ed. Steph.* δὴ τούτων. ſed διὰ legendum eſſe, ut paulo ante v. 35. declarat etiam *Lapi* verſio, *tanquam per hoc.* *Sylb.* Forſan δὴ τούτοις. *Port.* Ὡς δὴ τούτῳ *Vat.* * Ego interpretationem paullo liberiorem ſequutus ſum. Vertes autem ſic: *Æqui hoc ſuſpicati exſpectabant.* i. e. hoc ſuſpicati ſunt & eventurum putabant. *Port.* † Habens ſecum non plus quam duas cohortes quingenarias. *Gelen.*

a Θράσος

Per. Jul. 4252.
Ante Chr. 462.
Olymp. 79. 2/3.
V. C. Cat. 290.
Var. 292.

παρέσῃ, καὶ ἀνεκλαίοντο αὐτῶν τὴν τύχην· πρὸς δὲ τὸν ἀγῶνα [a] θάρσος διπλάσιον ἐνέφυ, καὶ τοῦ νικᾶν, ἢ τὸν αὐτὸν ἐκείνοις τρόπον ἀποθανεῖν, πρὶν εἰς πολεμίων χεῖρας ἐλθεῖν, καλὸς ἔρως. ἐκείνην μὲν οὖν τὴν νύκτα παρεστρατοπεδευκότων τῷ χάρακι τῶν πολεμίων, ἄγρυπνοί τε [b] Ῥωμαῖοι, καὶ ἐπισκευάζοντες τὰ πεπονηκότα τοῦ χάρακος διετέλησαν, τά τε ἄλλα οἷς ἀπερύκειν ἔμελλον [c] τοὺς πολεμίους, εἰ πειραθεῖεν πάλιν τειχομαχεῖν, πολλὰ καὶ παντοῖα εὐτρεπιζόμενοι. τῇ δὲ ἑξῆς αἵ τε προσβολαὶ πάλιν ἐγίνοντο, καὶ ὁ χάραξ διεσπᾶτο κατὰ πολλὰ μέρη· καὶ πολλάκις μὲν ὑπὸ τῶν ἐξιόντων κατὰ συστροφὰς ἐκ τοῦ χάρακος ἐξεκρούσθησαν οἱ Αἰκανοί, πολλάκις δὲ ἀνεκόπησαν ὑπ᾽ ἐκείνων οἱ θρασύτερον [d] διεξιόντες. καὶ τοῦτο δι᾽ ὅλης τῆς ἡμέρας [e] ἐγένετο· ἔνθα ὅ,τε ὕπατος ὁ τῶν Ῥωμαίων, [f] σαυνίῳ διὰ τοῦ θυρεοῦ διαπερονηθεὶς, τιτρώσκεται τὸν μηρὸν, καὶ ἄλλοι συχνοὶ τῶν ἐπιφανῶν ὅσοι περὶ αὐτὸν ἐμάχοντο. ἤδη δὲ τοῖς Ῥωμαίοις ἀπειρηκόσιν ἀπροσδόκητος ἐπιφαίνεται περὶ δείλην ὀψίαν προσιὼν Κοΐντιος, [g] ἄγων ἐθελούσιον ἐπικουρίαν τῶν ἀκμαιοτάτων· οὓς ἰδόντες οἱ πολέμιοι προσιόντας, ἀνέστρεφον ἀφέντες τὴν πολιορκίαν ἀτελῆ· καὶ οἱ Ῥωμαῖοι ἐπεξελθόντες αὐτοῖς ἀπιοῦσι, τοὺς ὑστερίζοντας ἐφόνευον. οὐ μέντοι [h] ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐδίωξαν, ἀσθενεῖς ὄντες ὑπὸ τραυμάτων οἱ πολλοί, ἀλλὰ διὰ τάχους ἀνέστρεψαν. καὶ μετὰ ταῦτα διὰ φυλακῆς εἶχον ἑκάτεροι σφᾶς αὐτοὺς [i] μένοντας ἐν ταῖς παρεμβολαῖς ἄχρι πολλοῦ.

Ἔπειτα Αἰκανῶν τε καὶ Οὐολούσκων ἑτέρα δύναμις, καλὸν ὑπολαμβάνουσα καιρὸν ἔχειν προνομεῦσαι τὴν Ῥωμαίων γῆν, ἐξεστρατευμένης αὐτῶν τῆς κρατίστης δυνάμεως, ἐξῆλθε νυκτός· καὶ ἐμβαλοῦσα εἰς τὴν προσωτάτω χώραν, ἔνθα τοῖς γεωργοῖς δέος οὐδὲν εἶναι ἐδόκει, πολλῶν γίνονται σωμάτων καὶ χρημάτων ἐγκρατεῖς. οὐ μὴν καλάς γε οὐδὲ εὐτυχεῖς τὰς [k] ἐσχάτας ἔσχον, ἐκεῖθεν ἀπαλλαγέντες. ὁ γὰρ ἕτερος τῶν ὑπάτων [l] Ποστούμιος,
622 ἄγων τὴν συναχθεῖσαν ἐπικουρίαν [m] τῶν ἐν τῷ χάρακι πολεμουμένων, ὡς ἔμαθε τὰ γινόμενα ὑπὸ τῶν πολεμίων, ἐπιφαίνεται αὐτοῖς ἐκ τοῦ ἀνελπίστου. οἱ δὲ οὔτε κατεπλάγησαν, οὔτε ἔδεισαν αὐτοῦ τὴν ἔφοδον, ἀλλὰ ἀποθέμενοι σχολῇ τὰς ἀποσκευὰς καὶ τὰ λάφυρα εἰς ἓν χωρίον ἐχυρὸν, καὶ φυλακὴν τὴν ἀρκοῦσαν ἐπὶ τούτοις καταλιπόντες, οἱ λοιποὶ συντεταγμένοι χωροῦσι τοῖς Ῥωμαίοις ὁμόσε· καὶ συμπεσόντες ἄξια λόγου ἔργα ἀπεδείκνυντο, ὀλίγοι μὲν πρὸς πολλοὺς [n] ἀγωνιζόμενοι· συνέρρεον γὰρ ἐκ τῶν ἀγρῶν ἐπ᾽ αὐτοὺς συχνοὶ [o] ἤδη διεσκεδασμένοι, ψιλῇ ὁπλίσει, πρὸς ἄνδρας ὅλα τὰ σώματα ἔχοντας ἐν φυλακῇ· ἐποίησάν [p] τε πολλοὺς τῶν Ῥωμαίων νεκροὺς, καὶ μικροῦ

que fortunam deflebant: ſed ad certamen audacia duplo major in eorum animis crevit, eoſq;præclarum deſideriū cepit,ut vel vincere, vel eodem quo illi modo occumbere mallent, quam in hoſtium manus devenire. Illam igitur noctem ab hoſtibus obſeſſi Romani tranſegerunt, vigilantes & ſarcientes valli partes laborantes, atque parantes multas alias eaſque varias res, quæ erant neceſſariæ ad arcendos hoſtes, ſi iterum oppugnationem tentaſſent. Poſtridie vero hoſtes iterum caſtra oppugnare cœperunt, & vallum multis in locis convellebant; & ſæpe Æqui à vallo repulſi ſunt ab iis qui conglobati eruptionem faciebant, ſæpe etiam qui audacius progreſſi fuiſſent ab illis *in caſtra* ſunt compulſi. duravitque id certamen per totum diem: in quo & conſul Rom. tragula per ſcutum trajecta, in femore eſt vulneratus, & multi alii illuſtres viri qui circa eum pugnabant. Romanis autem jam defatigatione fractis, circa veſpertinum crepuſculum, inopinato Quintius, cum lectiſſimis voluntariorum auxiliis, adventans eſt conſpectus. quorum adventum hoſtes conſpicati, omiſſa oppugnatione, re infecta ſe in ſua caſtra receperunt:. Romani vero, facta eruptione in eos abeuntes, extremum agmen cædebant. haud tamen diutius eos ſunt perſequuti, quod plerique vulneribus debilitati eſſent; ſed celeriter reverſi ſunt. Utrique poſtea, ſe in caſtris continentes, diu ſibi accurate caverunt.

LXV. ¶ Deinde Æquorum & Volſcorum aliæ copiæ, exiſtimantes ſe nactas præclaram occaſionem populandi agri Rom. dum Romanarum virium robur militia diſtineretur, noctu ex ſuis finibus ſunt egreſſæ; factaque irruptione in remotiſſimam agri partem, qua maxima erat agreſtium ſecuritas, multis captivis atque magna præda potitæ ſunt. Sed, quum inde diſceſſiſſent, tandem nec honeſtum nec felicem rerum exitum habuerunt. Nam alter conſul Poſtumius, qui copias ducebat ut auxilium ferret iis qui in caſtris obſidebantur, poſtquam audivit quod ab hoſtibus fuerat factum, ex inſperato ipſis occurrit. Illi vero adventu ejus nec conſternati nec territi ſunt; ſed impedimentis prædaque per otium in loco munito depoſita, manuque ſatis firma ad horum præſidium relicta, reliqui acie inſtructa cum Romanis conflixerunt; & congreſſi facinora memoratu digna ediderunt, pauci cum multis dimicantes (jam enim in eos multi, qui ante erant diſperſi, ex agris concurrebant) & leviter armati cum hominibus qui totum corpus tectum ac munitum habebant: multoſque Romanos interfecerunt, & parum abfuit quin

a Θρασος *Vat.* *b* Οἱ Ῥωμαῖοι *Vat.* *c* Αὐτοὺς pro τοὺς πολεμίους habet *Cod. Vat.* *d* Επεξιόντες *Vat.* *e* Εγίνετο *Vat.* *f* In *Cod. Vat.* σαυνίῳ διὰ τοῦ θυρεοῦ διαπερονηθέντος, *jaculo tranſeunte per clypeum*, ut vertit *Lapus.* *g* Αγων τὴν ἐθελούσιον *Vat.* *h* Επὶ πολύν γε χρόνον *Vat.* *i* Μένοντες malit *Sylb.* quod licet (ut inquit *Port.*) melius videatur, vulgata tamen lectio retineri poteſt. *k* Vel τύχας, vel ſimile quidpiam deſiderari videtur. *Port.* *l* Ποσίμιος *Vat.* *m* Rectius, ut puto, in *Cod. Vat.* τοῖς ἐν τῷ χάρακι πολεμουμένοις. *n* Sic diſtinguitur in *Ed. Steph.* ἀγωνιζόμενοι. συνέρρεον γὰρ ἐκ τῶν ἀγρῶν ἐπ᾽ αὐτοὺς συχνοὶ ἤδη διεσκεδασμένοι, ψιλῇ ὁπλίσει, πρὸς ἄνδρας ὅλα τὰ σώματα ἔχοντας ἐν φυλακῇ, ἐποίησάν τε &c. atque ita in *Lapi Cod.* nam vertit, *conſluxerant enim ex agris in eos plures diſperſi levis armaturæ, adverſus viros habentes corpora tota contecta, multoſque reliquerant* &c. Verum *Sylburgius* mutata paullulum diſtinctione liberius vertit; *conſertiſque manibus memorabilia ediderunt facinora, nec numero pares nec armaturæ genere. nam plerique, qui per agros diſperſi fuerant, eo cum levi armatura confluebant, & cum viris toto corpore armatis inibant prælium: in quo tantus Romanorum numerus cecidit, ut parum abfuerit quin* &c. Hoc modo legit & diſtinguit *Portus:* ἀγωνιζόμενοι· συνέρρεον γὰρ ἐκ τῶν ἀγρῶν συχνοὶ ἤδη διεσκεδασμένοι καὶ ψιλῇ ὁπλίσει &c. *o* Illa ἤδη διεσκεδασμένοι non agnoſcit *Vat.* *p* Ad μὲν (præmiſſam v. 43.) melius quadrat δὲ quam τε: ut indicant etiam antitheta, ὀλίγοι & πολλούς. *Sylb.*

α Ἀπαλ-

Per. Jul. 4252. Ante Chr. 462. Olymp. $79\frac{3}{4}$. V. C. Cat. 290. Var. 292.

quin in agro alieno deprehenſi erigerent trophæa de illis qui contra ipſos venerant. Sed conſul & lectiſſimi Rom. equites qui cum eo erant, equis infrænatis, impetu facto in eorum aciem firmiſſimam & acerrime pugnantem, ordines perruperunt, & multos proſtrarunt. Cæſis autem iis qui in prima acie pugnabant, & reliquus exercitus profligatus in fugam ſe dedit: & qui impedimenta cuſtodiebant, eis relictis, in proximos montes ſe contulerunt. In eo igitur prælio pauci ex illis ceciderunt: ſed in fuga plurimi, tum quia locorum erant ignari, tum quia equitatus Rom. eos conſectabatur.

LXVI. ¶ Dum hæc geruntur, alter conſul, Sp. Furius, poſtquam intellexit collegam adventare ut ſibi ferret auxilium, veritus ne hoſtes obviam illi irent, & iter intercluderent ne ad ſe veniret, valli oppugnatione eos diſtinere ſtatuit. Sed hoſtes cognita ſuorum clade, quam nunciarant qui ex ea ſtrage evaſerant, eum præverterunt, & convulſo vallo noctis initio in urbem redierunt, re geſta non omnino ex animi ſententia: nam præter milites abſumptos in præliis & pabulationibus, in illa fuga, ex iis qui tardiores fuerant, longe plures quam ante amiſerunt. Nam qui labore & vulneribus gravati ægre gradum promovebant, membrorum viribus eos deficientibus cadebant, potiſſimum vero circa rivos & fluvios, præ ſitis ardore: quos Romani equites comprehenſos occidebant. Sed ne Romani quidem re omnino feliciter in illo bello geſta domum redierunt: nam viros multos & fortes in præliis amiſerunt, & legatum, cujus opera in illo certamine inter cæteros omnes maxime enituit. victoriam tamen nulla alia inferiorem in patriam retulerunt. Hæc illis conſulibus ſunt geſta.

LXVII. Per. Jul. 4253. Ante Chr. 461. Olymp. $79\frac{4}{4}$. V. C. Cat. 291. Var. 293. *L. Æbutio & P. Servilio coſſ. domi peſtis ſæviſſima, foris bellum ab Æquis & Volſcis.*

¶ Anno autem ſequenti, L. Æbutio & P. Servilio Priſco coſſ. neque militiæ neque domi quidquam memorabile Romani geſſerunt, peſtilentia ut nunquam ante vexati; quæ primum equorum boumque armenta invaſit, & mox greges caprarum oviumq; aggreſſa eſt, & pene omne quadrupedum genus abſumpſit: deinde paſtores & colonos attigit, & totum agrum Rom. pervagata urbem invaſit. Ac ſervorum & mercenariorum hominum & pauperis turbæ quantam multitudinem abſumpſerit, difficile eſt invenire. nam principio coacervata in plauſtris cadavera abſportabantur: deinde vero qui viliſſimi erant, & quorum minima ratio habebatur, in profluentem fluvium projiciebantur. Ordinis vero ſenatorii, ut ex numero inito apparuit, quarta pars exſtincta eſt; inter quos & ambo conſules, & major pars tri-

ἐδέησε ἐν ἀλλοτρίᾳ γῇ [a] καταληφθέντες τρόπαια τῶν ἐλθόντων ἐπὶ σφᾶς [b] αὐτοὺς ἀναστῆσαι. ἀλλ᾽ ὅ, γε ὕπατος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ Ῥωμαίων ἱππεῖς ἐπίλεκτοι, ἀχαλινώτοις [c] πελάσαντες τοῖς ἵπποις κατὰ τὸ καρτερώτατόν τε καὶ ἄριστα [d] μαχόμενον αὐτοῖς, διασπῶσι τὴν τάξιν, καὶ καταβάλλουσι συχνούς. διαφθαρέντων δὲ τῶν προμάχων, καὶ ἡ λοιπὴ δύναμις ἀποτραπεῖσα, ἐνέκλινεν εἰς φυγήν· οἵ τε φυλάσσοντες τὰς ἀποσκευάς, [e] μεθιέμενοι αὐτῶν, ἀπιόντες ᾤχοντο ἀνὰ τὰ πλησίον ὄρη. [f] κατ᾽ αὐτὸν μὲν οὖν τὸν ἀγῶνα ὀλίγοι τινὲς αὐτῶν διεφθάρησαν, ἐν δὲ τῇ φυγῇ πάνυ πολλοί, χώρας τε ἄπειροι ὄντες, καὶ ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ἱππέων διωκόμενοι.

Ἐν ᾧ δὲ ταῦτα ἐγίνετο χρόνῳ, πεπυσμένος ἅτερος τῶν ὑπάτων [g] Σερούιος, ἐπὶ βοήθειαν αὐτῷ προσιόντα τὸν συνύπατον, δείσας μὴ ὑπαντήσωσιν αὐτῷ οἱ πολέμιοι, καὶ διακλείσωσι τῆς πρὸς αὐτὸν ὁδοῦ, περισπᾶν διενοεῖτο αὐτούς, προσβολὰς ποιούμενος τῷ χάρακι. ἀλλὰ γὰρ φθάσαντες αὐτὸν οἱ πολέμιοι, ἐπειδὴ ἔγνωσαν τὴν συμφορὰν [h] τῶν ἑταίρων, ἣν ἀπήγγειλαν οἱ διασωθέντες ἐκ τῆς προνομῆς, λύσαντες τὴν παρεμβολήν, ἐν τῇ πρώτῃ [i] νυκτὶ εἰς τὴν πόλιν ἀπῆραν, οὐχ ἅπαντα πεπραχότες ὅσα ἐβούλοντο. χωρὶς γὰρ τῶν ἀποθανόντων ἔν τε ταῖς μάχαις, [k] καὶ ἐν ταῖς προνομαῖς, τοὺς ὑστερήσαντας ἐν τῇ τότε φυγῇ πολλῷ πλείους τῶν προτέρων ἀπέβαλον. οἱ γὰρ ὑπὸ καμάτου τε καὶ τραυμάτων βαρυνόμενοι, σχολῇ προβαίνοντες, ἐγκαταλιπόντων αὐτοὺς τῶν μελῶν, ἔπιπτον, μάλιστα δὲ περὶ τὰ νάματα καὶ ποταμοὺς ὑπὸ δίψης φλεγόμενοι· οὓς οἱ Ῥωμαίων ἱππεῖς καταλαμβάνοντες, ἐφόνευον. οὐ μὲν δὴ οὐδὲ Ῥωμαῖοι πάντα ἐκ τοῦ τότε ἀγῶνος εὐτυχηκότες ἀνέστρεψαν· ἄνδρας μὲν γὰρ ἀγαθοὺς καὶ πολλοὺς ἐν ταῖς μάχαις [l] ἀπολωλέκασι, καὶ πρεσβευτὴν ἁπάντων λαμπρότατον γενόμενον ἐν τῷ ἀγῶνι· νίκην δὲ οὐδεμιᾶς ἥττονα τῇ πόλει φέροντες ἀνέστρεψαν. ταῦτα ἐπ᾽ ἐκείνων τῆς ἀρχῆς ἐπράχθη. 623

Τῷ δὲ κατόπιν ἔτει Λευκίου [m] Αἰβουτίου καὶ Ποπλίου Σερουιλίου Πρίσκου παρειληφότων τὴν ἀρχήν, οὐδὲν οὔτε [n] κατὰ πολέμους ἔργον ἀπεδείξαντο Ῥωμαῖοι λόγου ἄξιον, οὔτε πολιτικόν, ὑπὸ νόσου κακωθέντες, ὡς οὔπω πρότερον, λοιμικῆς· ἣ τὸ μὲν πρῶτον ἵππων τε φορβάδων καὶ βοῶν ἀγέλαις προσῆλθεν, ἀπό τε τούτων εἰς τὰ αἰπόλια καὶ ποίμνας κατέσκηψε, καὶ διέφθειρεν ὀλίγου δεῖν πάντα τὰ τετράποδα· ἔπειτα τῶν νομέων τε καὶ γεωργῶν ἥψατο, καὶ διελθοῦσα διὰ πάσης τῆς χώρας, εἰς τὴν πόλιν ἐνέπεσε. θεραπόντων μὲν οὖν καὶ θητῶν, καὶ τοῦ πένητος ὄχλου πλῆθος ὅσον διέφθειρεν, οὐ ῥᾴδιον ἦν εὑρεῖν. κατ᾽ ἀρχάς τε γὰρ ἐπὶ ἁμάξαις σωρηδὸν οἱ θνήσκοντες ἀπεκομίζοντο· τελευτῶντές [o] τε ὧν ἐλάχιστος ἦν ὁ λόγος, εἰς τὸ τοῦ παραρρέοντος ποταμοῦ ῥεῖθρον ὠθοῦντο. τῶν δὲ ἐκ τοῦ βουλευτικοῦ συνεδρίου, τὸ τέταρτον μέρος συνελογίσθη διεφθαρμένον· ἐν οἷς ἦσαν οἵ τε ὕπατοι ἀμφότεροι, καὶ τῶν δημάρ-

χων

a Ἀπολειφθέντες *Vat.* b Rectius αὐτοί. *Sylb.* c Melius forſan ἐλάσαντες: quo modo legiſſe videtur *Gelenius.* Vulgata lectione retenta, vertendum; *cum acceſſiſſent equis infrenatis ad fortiſſimam hoſtium partem, & quæ acerrime pugnans ipſis reſiſtebat, ordines* &c. d Μαχόμενοι αὐτῶν μέρος *Vat.* e Μεθιέμενοι è *Cod. Rom.* pro vulg. θέμενοι, repoſuit *Sylb.* Μεθέμενοι *Vat.* Verum *Lapus*, paullo majori mutatione facta, legit φυλάσσειν ὑπολελειμμένοι, ut infra p. 596. v. 29. ſic enim vertit, *& qui relicti erant ad impedimentorum cuſtodiam, abeuntes, tendunt ad proximos montes.* utramque lectionem expreſſit *Gelen.* *qui impedimentis cuſtodes appoſiti fuerant, relictis eis* &c. Forſan tamen & aliquis ex ſcriptura *Stephanica* legendum eſſe ſuſpicaretur, θέμενοι αὐτοῖς, quod ſimili phraſi utatur *Dionyſ.* p. 597. v. 39. f Κατὰ μὲν οὖν *Vat.* g Perperam in *Ed. Steph.* Σερουίλιος. Vide *Var. Lect.* ad p. 591. h Τῶν σφετέρων *Vat.* i Plenius in *Cod. Vat.* νυκτὶ μετὰ τὴν μάχην εἰς τὴν &c. k Καὶ κατὰ τὰς προνομὰς *Vat.* l Ἀπολωλέκασιν *Vat.* m Pro Αἰβουτίου in *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] Φαβίου, & mox Σερουίου pro Σερουιλίου. in ſequentibus tamen recte utrumque. *Sylb.* n Κατὰ πολέμους male in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* o Σι' δὲ pro τε malis, non refragabor. *Sylb.* Neutrum agnoſcit *Lapi* verſio.

a Ἀφι-

χῶν οἱ πλείους. ἤρξατο μὲν οὖν ἡ νόσος περὶ τὰς καλάνδας τοῦ Σεπτεμβρίου μηνός· διέμεινε δὲ τὸν ἐνιαυτὸν ἐκεῖνον ὅλον, ἅπαν ὁμοίως καταλαμβάνουσα καὶ διεργαζομένη φύσιν τε καὶ ἡλικίαν. γενομένης δὲ τοῖς πλησιοχώροις γνώσεως τῶν κατεχόντων τὴν Ῥώμην κακῶν, καλὸν ἡγησάμενοι καιρὸν Αἰκανοί τε καὶ Οὐολοῦσκοι καταλῦσαι τὴν ἀρχὴν αὐτῆς, συνθήκας τε καὶ ὅρκους ἐποιήσαντο πρὸς ἀλλήλους περὶ συμμαχίας· καὶ παρασκευασάμενοι τὰ εἰς πολιορκίαν ἐπιτήδεια, ὡς εἶχον ἀμφότεροι τάχους, ἐξῆγον τὰς δυνάμεις. ἵνα δὲ τὴν ἀπὸ τῶν συμμάχων [a] ἀφέλωνται τῆς Ῥώμης ἐπικουρίαν, εἰς τὴν Λατίνων τε καὶ Ερνίκων γῆν πρῶτον ἐνέβαλον. ἀφικομένης δὲ πρεσβείας ἐπὶ τὴν βουλὴν ἀφ' ἑκατέρου τῶν πολεμουμένων ἐθνῶν ἐπὶ συμμαχίας παράκλησιν, ὁ μὲν ἕτερος τῶν ὑπάτων Λεύκιος Αἰβούτιος ἐκείνην ἔτυχε τὴν ἡμέραν τεθνηκώς· Πόπλιος δὲ Σερουίλιος, ἐγγὺς ὢν τοῦ θανάτου, [b] ὡς ἔτι ὀλίγον ἐμπνέων, συνεκάλει τὴν βουλήν. τῶν δὲ οἱ πλείους ἡμιθνῆτες ἐπὶ κλινιδίων κομισθέντες, καὶ συνεδρεύσαντες, ἀπεκρίναντο τοῖς παροῦσιν, ἀγγέλλειν τοῖς σφετέροις, ὅτι διὰ τῆς ἑαυτῶν ἀρετῆς τοὺς πολεμίους ἀμύνεσθαι ἡ βουλὴ αὐτοῖς ἐπιτρέπει, μέχρις ἂν ὁ ὕπατος ῥαΐσῃ, καὶ ἡ συναγωνιουμένη δύναμις αὐτοῖς συναχθῇ. ταῦτα Ῥωμαίων ἀποκριναμένων, Λατῖνοι μὲν, ὅσα ἠδυνήθησαν ἐκ τῶν ἀγρῶν εἰς τὰς πόλεις ἀνασκευασάμενοι, φυλακὴν ἐποιοῦντο τῶν τειχῶν, τὰ δὲ ἄλλα περιεώρων ἀπολλύμενα. Ερνικες δέ, δυσανασχετοῦντες ἐπὶ τῇ λύμῃ καὶ διαρπαγῇ τῶν ἀγρῶν, ἀναλαβόντες τὰ ὅπλα, ἐξῆλθον. ἀγωνισάμενοι δὲ λαμπρῶς, [c] καὶ πολλοὺς ἀποβαλόντες τῶν σφετέρων,
624 πολλῷ δὲ ἔτι πλείους ἀποκτείναντες τῶν πολεμίων, ἐκβιασθέντες εἰς τὰ τείχη κατέφυγον, καὶ οὐκέτι μάχης ἐπειρῶντο.

Αἰκανοὶ δὲ καὶ Οὐολοῦσκοι προνομεύσαντες αὐτῶν τὴν χώραν, ἀδεῶς ἐπὶ τοὺς [d] Τυσκλάνων ἀγροὺς ἀφίκοντο. διαρπάσαντες δὲ καὶ τούτους, οὐδενὸς ἀμυνομένου, παρῆσαν εἰς τοὺς Σαβίνων ὅρους. ἐλάσαντες δὲ καὶ διὰ ταύτης ἀδεῶς τῆς γῆς, ἐπὶ τὴν Ῥώμην ἀφικνοῦντο. [e] καὶ ἐθορύβησαν μὲν οὖν ἱκανῶς τὴν πόλιν, οὐ μὴν κρατῆσαί γε αὐτῆς ἠδυνήθησαν· ἀλλὰ καίπερ [f] ἀσθενοῦντες οἱ Ῥωμαῖοι τὰ σώματα, καὶ τοὺς ὑπάτους ἀπολωλεκότες ἀμφοτέρους· καὶ γὰρ ὁ Σερουίλιος ἐτεθνήκει νεωστί· καθοπλισάμενοι παρὰ δύναμιν, τοῖς τείχεσιν ἐπέστησαν, τοῦ περιβόλου τῆς πόλεως ὄντος ἐν τῷ τότε χρόνῳ, ὅσος Ἀθηναίων τοῦ ἄστεος ὁ κύκλος· καὶ τὰ μὲν, ἐπὶ λόφοις κείμενα, καὶ πέτραις ἀποτόμοις ὑπ' αὐτῆς ὠχυρωμένα τῆς φύσεως, καὶ ὀλίγης δεόμενα φυλακῆς· τὰ δέ, ὑπὸ τοῦ Τιβέρεως τετειχισμένα ποταμοῦ· οὗ τὸ μὲν εὖρός ἐστι τεττάρων πλέθρων [g] μάλιστα· τὸ δὲ βάθος, οἷόν τε ναυσὶ πλεῖσθαι μεγάλαις· τὸ δὲ ῥεῦμα, ὥσπερ τι καὶ ἄλλο, ὀξύ, καὶ δίνας ἐργαζόμενον μεγάλας· [h] ὃν οὐκ ἔνεστι πεζοῖς διελθεῖν, εἰ μὴ κατὰ γέφυραν. [i] ἣν δὲ ἐν τῷ τότε χρόνῳ μία ξυλόφρακτος, ἣν ἔλυον ἐν τοῖς πολέμοις. ἓν δὲ χωρίον ὃ τῆς πόλεως ἐπιμαχώτατόν ἐστιν, ἀπὸ τῶν [k] Εσκυλίνων καλουμένων πυλῶν μέχρι τῶν [l] Κολλίνων, χειρο-

bunorum. Cœpit enim peſtis circa Kal. Septembris; & duravit totum illum annum, æque omnem ſexum & ætatem invadens & conficiens. Ubi autem vicini populi cognoverunt malum in quo populus Romanus verſabatur, Æqui & Volſci, rati præclaram ſibi oblatam occaſionem evertendi ejus imperii, ſocietatis fœdus jurejurando interpoſito fecerunt, paratiſq; rebus ad urbis obſidionem neceſſariis, utrique, quanta maxima celeritate potuerunt. copias ex ſuis finibus eduxerunt. ut autem Romanis ſociorum auxilia eriperent, primum in Latinorum & Hernicorum agros irruptionem fecerunt. Quo autem die legatio ab utraque gente, quæ bello premebatur, ad ſenatum auxilii implorandi cauſſâ venerat, eo die alter conſul Lucius Æbutius obierat: at P. Servilius morti proximus, quippe qui paullum adhuc ſpirabat, ſenatum convocavit. Eorum autem plerique ſemimortui, lecticis in curiam delati, reſponderunt legatis ad ſe miſſis, ut ſuis renunciarent, ſenatum illis permittere ut ſua virtute hoſtem arcerent, donec conſul melius ſe haberet, atque exercitus ad auxilium ipſis ferendum cogeretur. Hoc reſponſo à Romanis accepto, Latini, rebus quaſcunq; potuerunt ex agris in oppida comportatis, mœnia tutabantur, cæteraque damna contemnebant. Sed Hernici, quum ferre non poſſent vaſtationem, & direptionem agrorum, arreptis armis ex urbibus ſuis egreſſi ſunt: prælioque egregie facto, multis ſuorum amiſſis, & hoſtium longe pluribus occiſis, coacti ſunt *tandem* intra mœnia ſe recipere, nec amplius martis aleam tentarunt.

¶ At Æqui & Volſci, eorum regionem populati, impune in Tuſculanum agrum proceſſerunt. hoc quoque direpto, nemine repugnante, in Sabinorum fines iverunt; &, per hunc quoq; agrum impune iter facientes, Romam petierunt: urbemque graviter quidem turbarunt, haud tamen ea potiri potuerunt; nam Romani, licet infirmis eſſent corporibus, atque utrumque conſulem amiſiſſent (nuper enim & Servilius vita exceſſerat) ſupra vires armati, muros urbis conſcenderunt, cujus ambitus tunc temporis erat eadem magnitudine qua Athenarum circuitus. erant autem *muri* partim in collibus ſiti, & ſaxis præruptis ipſa loci natura muniti, & exiguo præſidio indigentes: partim Tiberi fluvio muniti, cujus latitudo eſt quatuor ferme jugerum; profunditas vero tanta, ut magnis navibus navigari poſſit; ejuſque curſus eſt concitatus & valde vorticoſus, ſi quis alius; nec pedibus, niſi per pontem, tranſiri poteſt: tunc autem unus erat ſublicius, qui belli tempore diſſolvebatur. ea vero urbis pars quæ facillime expugnari poterat, ab Eſquilina porta uſque ad Collinam, opere manu facto munita eſt. nam

Per. Jul. 4253.
Ann. Chr. 461.
Olymp. 79 3/4
V. C. *Cat.* 291 *Var.* 29.

LXVIII.

[a] Ἀφέλοιντο *Vat.* *b* In *Ed. Steph.* eſt ὅς. ego ὡς è *Lapi* verſione [cui conſentit *Cod. Vat.*] repoſui, *ut qui paullum adhuc ſpiraret.* tu ſi καὶ malis, non multum refragabor. *Sylb.* *c* Καὶ πολλοὺς μεν ἀναβαλοντες *Vat.* *d* Τυσκλάνων barytonωs ſupra quoque habuimus, itidemque Κορβολάνους, atque etiam Εχετράνων infra: quum analogia requirat Τυσκλανῶν, ut non modo *Stephanus* habet, ſed apud hunc ipſum oſtendunt Αἰκανοί, Οὐιτελλανοί, & ſimilia. attamen & infra hic accentus conſtanter retinetur aliquam multis in locis. *Sylb.* *e* Non agnoſcit *Vat.* *f* Εξασθενοῦντες *Vat.* *g* Μάλιστα· βάθος δὲ *Vat.* *h* Aptius fortaſſe ὃ: ut feratur non ad remotius, ποταμόν: ſed ad propinquius, ῥεῦμα. quod innuit etiam *Lapi* verſio. *Sylb.* *i* In *Cod. Vat.* ἣ ἦν ἐν τῷ τότε *Vat.* *k* Εκκυλίνων in *Ed. Steph.* unde Εσκυλινῶν vel Εξκυλινῶν legendum cenſet *Portus.* Rectius in *Cod. Vat.* Ισκυλίνων, quo modo & ſupra apud *Dionyſium* ipſum, p. 209. v. 49. *l* Κολιμμων *Vat.* errore manifeſto.

[a] Melius

Per. Jul. 4253. *Ante Chr.* 461. *Olymp.* 79 $\frac{3}{4}$. *V. C. Cat.* 291. *Var.* 293.

nam & foſſa ante eam ducta eſt lata pedes centum & amplius, qua minimum eſt lata, alta triginta, muruſque foſſæ imminet alto & lato aggere intrinſecus ſuffultus, ita ut nec arietibus quaſſari nec funditus actis cuniculis everti poſſit. hujus loci longitudo eſt ferme ſeptem ſtadiorum, latitudo vero quinquaginta pedum; quo in loco tunc Romani conferta inſtructaque acie hoſtium impetum repulerunt, quod illius ſeculi homines imperiti eſſent parandarum teſtudinum, quæ terra aggeſta fiebant, & aliarum machinarum, quæ * ἐλεπόλεις vocantur. Hoſtes igitur deſperata urbis expugnatione, à muris receſſerunt; totoque agro, per quem iter faciebant, vaſtato, copias domum reduxerunt.

LXIX.

Per. Jul. 4254. *Ante Chr.* 460. *Olymp.* $\frac{79}{80}$. $\frac{4}{1}$. *V. C. Cat.* 292. *Var.* 294. *L. Lucretio & T. Veturio coſſ. bellum cum Æquis & Volſcis.*

¶ Romani vero, interregibus comitiorum cauſſa creatis (quod facere ſolent quoties nullus eſt in urbe magiſtratus) conſules crearunt, L. Lucretium & T. Veturium Geminum. His conſulibus morbus eſt ſedatus, & omnes actiones civiles, tam privatæ quam publicæ, in aliud tempus dilatæ fuerunt; † uno quidem tribunorum plebis Sexto Tito legis agrariæ iterum mentionem lationemque tentante, plebe autem prohibente, atque res in opportuniora tempora rejiciente. omneſque accenſi ſunt ingenti deſiderio ulciſcendi eos qui peſtis tempore bellum reip. intulerant: & confertim ſenatus conſulto plebiſque ſcito bellum eſt decretum, & copiæ conſcribi cœptæ, nullis qui militari ætate eſſent, ne illis quidem qui per leges erant immunes, ad eam militiam proficiſci recuſantibus. Copiis autem trifariam diviſis, pars una ad urbis præſidium eſt relicta, cui præerat L. Fabius, vir conſularis: duæ reliquæ cum conſulibus in Æquos & Volſcos ſunt profectæ. Idem autem jam & hoſtes fecerant. nam utriuſque gentis firmiſſimum robur collectum in caſtris erat, ſub duobus ducibus, & ab agro Hernico (in quo tunc erat) initio facto agros omnium qui populi Rom. imperio parebant, invadere conſtituerat: reliquæ copiæ, ad externam militiam minus utiles, ad oppidorum præſidium relictæ ſunt, ne qua vis repentina ipſis ab hoſtibus inferretur. Tunc Romanis conſulibus conſultantibus viſum eſt optimum, eorum urbes adoriri, quod eo conſilio fecerunt, quod communem eorum exercitum diſſolutum iri certo ſciebant, ſi ſinguli res ſuas in extremis periculis verſari intellexiſſent, eoſque longe ſatius eſſe ducturos ſua ſervare, quam res hoſtium vaſtare. Lucretius igitur in Æquorum, Veturius in Volſcorum agros irrupit. Æqui, agrorum damno ac vaſtatione contempta, urbem & munitiones tuebantur.

ποιήτως ἐστὶν ὀχυρόν. τάφρος τε γὰρ ὀρώρυκται περὶ αὐτό, πλάτος [a] ᾗ βραχυτάτη μείζων ἑκατὸν ποδῶν, καὶ βάθος ἐστὶν [b] αὐτῆς τριακοντάπουν· τεῖχος δὲ ὑπερανέστηκε τῆς τάφρου [c] χώματι συνεχόμενον ἔνδοθεν ὑψηλῷ καὶ πλατεῖ, οἷον μήτε κριοῖς κατασεισθῆναι, μήτε ὑπορυττομένων τῶν θεμελίων ἀνατραπῆναι. τοῦτο τὸ χωρίον ἑπτὰ μέν ἐστι μάλιστα ἐπὶ μῆκος σταδίων, πεντήκοντα δὲ ποδῶν ἐπὶ πλάτος· ἐν ᾧ τότε οἱ Ῥωμαῖοι τεταγμένοι κατὰ πλῆθος, ἀνεῖρξαν τὴν πολεμίων τὴν ἔφοδον, οὔτε χελώνας χωστρίδας κατασκευάζειν εἰδότων τῶν τότε ἀνθρώπων, οὔτε τὰς καλουμένας ἑλεπόλεις μηχανάς. οἱ μὲν δὴ πολέμιοι ἀπογνόντες τῆς πόλεως τὴν ἅλωσιν, ἀπήεσαν ἀπὸ τοῦ τείχους, καὶ δῃώσαντες τὴν χώραν ὅσην διεξῆλθον, ἀπῆγον ἐπ' οἴκου τὰς δυνάμεις.

Ῥωμαῖοι δὲ τοὺς καλουμένους [d] ἀντιβασιλεῖς ἑλόμενοι τῶν [e] ἀρχαιρεσιῶν, ὃ ποιεῖν εἰώθασιν ὅταν ἀναρχία κατάσχῃ τὴν πόλιν, ὑπάτους ἀπέδειξαν Λεύκιον [f] Λοκρήτιον, καὶ Τίτον Οὐετούριον [g] Γέμινον. ἐπὶ τῆς τούτων ἀρχῆς ἥ τε νόσος ἐπαύσατο, καὶ τὰ πολιτικὰ ἐγκλήματα ἀναβολῆς ἔτυχε τά τε ἴδια καὶ τὰ κοινά, πειραθέντος μὲν αὖθις τὸ περὶ τῆς κληρουχίας πολίτευμα κινεῖν ἑνὸς τῶν δημάρχων [h] Σέξτου Τίτου, κωλύσαντος δὲ τοῦ δήμου, καὶ εἰς ἐπιτηδειοτέρους 625 ὑπερθεμένου καιρούς. προθυμία τε πολλὴ πᾶσιν ἐνέπεσε τιμωρήσασθαι τοὺς ἐπιστρατεύσαντας τῇ πόλει κατὰ τὸν τῆς νόσου καιρόν· καὶ αὐτίκα τῆς βουλῆς ψηφισαμένης, καὶ τοῦ δήμου τὸν πόλεμον ἐπικυρώσαντος, κατεγράφοντο τὰς δυνάμεις, οὐδενὸς τῶν ἐχόντων στρατεύσιμον ἡλικίαν, οὐδ' εἴ τινα ὁ νόμος ἀπέλυεν, ἀξιοῦντος ἐκείνης ἀπολειφθῆναι τῆς [i] στρατιᾶς. νεμηθείσης δὲ τριχῇ τῆς δυνάμεως, μία μὲν ὑπελείφθη φυλάττειν τὴν πόλιν, ἧς ἡγεῖτο Κόϊντος [k] Φούριος ἀνὴρ ὑπατικός· αἱ δὲ δύο σὺν τοῖς ὑπάτοις [l] διεξῆλθον ἐπί τε Αἰκανοὺς καὶ Οὐολούσκους. τὸ δὲ αὐτὸ τοῦτο καὶ ὑπὸ τῶν πολεμίων ἐτύγχανεν ἤδη γεγονός. ἡ μὲν γὰρ κρατίστη δύναμις, ἀφ' ἑκατέρου τῶν ἐθνῶν συνελθοῦσα, ὕπαιθρος ἦν, ὑπὸ δυσὶν ἡγεμόσι, καὶ ἔμελλεν ἀπὸ τῆς Ἑρνίκων γῆς, ἐν ᾗ τότε ἦν, ἀρξαμένη, πᾶσαν ἐπελεύσεσθαι τὴν Ῥωμαίων ὑπήκοον· ἡ δὲ ἧττον ἐκείνης χρησίμη, τὰ οἰκεῖα πολίσματα ὑπελείφθη φυλάττειν, μή τις ἔφοδος αἰφνίδιος πολεμίων ἐπ' αὐτὰ γένηται. πρὸς ταῦτα βουλευομένοις τοῖς Ῥωμαίων ὑπάτοις ἐδόκει κράτιστα εἶναι ταῖς πόλεσιν [m] αὐτῶν ἐπιχειρεῖν, κατὰ τοιόνδε τινὰ λογισμόν, ὅτι διαλυθήσεται τὸ κοινὸν αὐτῶν στράτευμα, εἰ πύθοιντο ἕκαστοι τὰ οἰκεῖα ἐν τοῖς ἐσχάτοις ὄντα κινδύνοις· καὶ πολὺ κρεῖττον ἡγήσεσθαι τὰ σφέτερα σώζειν, ἢ τὰ τῶν πολεμίων φθείρειν. Λοκρήτιος μὲν οὖν εἰς τὴν Αἰκανῶν ἐνέβαλεν, Οὐετούριος δὲ εἰς τὴν Οὐολούσκων. Αἰκανοὶ μὲν οὖν, τὰ ἔξω πάντα ἀπολλύμενα περιορῶντες, τὴν πόλιν καὶ τὰ φρούρια εἶχον ἐν φυλακῇ. Οὐο-

a Melius ᾗ βραχυτάτη. ut *Lapus* quoque vertit, *lata ubi minimum* &c. *b* Αὐτοῦ *Vat.* *c* Χώματι προσεχόμενον *Vat.* *d* Supra μεσοβασιλεῖς dicit multis in locis: quod *Lapus* quoque ſequutus vertit, *interreges creantes.* ἀντιβασιλεῖς eſſent *proreges*, ut ἀνθύπατοι *proconſules*, ἀντιστράτηγοι *proprætores. Sylb.* *e* In *Cod. Vat.* ἀρχαιρεσιῶν ἕνεκα, *comitiorum cauſſa*, ut vertit *Lapus.* *f* In *Ed. Steph.* Λουκρῆτος hîc & alibi. ſemel etiam Λουκρήτιος. *Sylb.* *g* Γεμίνιον minus recte in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* *h* Σέξτου *Vat.* Mox Τιτίου maluit *Gelenius.* Infra p. 600. v. 4. hoc factum tribuere videtur *C. Terentio*; niſi forte abſentibus conſulibus tentavit *C. Terentius*, quod ante illorum profectionem molitus erat *Sextus Titus. Sylb.* *i* Magis proprie στρατείας *Sylb.* *k* Pro Φούριος [& Φρούριος ut in *Cod. Vat.*] interpretes rectius ex *Livio* legunt Φάβιος. infra quoque *Fabius* cum tertia copiarum parte urbi præficitur in expeditione conſulum, p. 648. juxta *Ed Sylb.* *l* Ἐξῆλθον *Vat.* *m* Αὐτῶν πρῶτον ἐπιχειρεῖν *Vat.* * *i. e.* urbium expugnatrices. † Ita locum interpretatur *Gelen.* ac ſi στιγμὴ τελεία poſita eſſet poſt κοινά v. 19. *Nam etſi unus è tribunorum collegio* &c. Atque in hoc quidem ei conſentit *Lapus*: verum diſtinctionem ſolum commaticam agnoviſſe videtur poſt καιρούς v. 22. *Tentante uno autem tribunorum* &c. *&* *in opportuniora tempora rejiciente, multa incidit omnibus promptitudo* &c.

Ὑπό τι

Οὐολοῦσκοι δὲ [a] ὑπὸ θράσους καὶ αὐθαδείας προαχθέντες, οὔτε Ῥωμαϊκοῦ στρατεύματος, ὡς οὐκ ἀξιομάχου ὄντος πρὸς τὸ ἑαυτῶν πλῆθος συμφέρεσθαι, καταφρονήσαντες, ἐξῆλθον ἀγωνιούμενοι περὶ τῆς γῆς, καὶ πλησίον τοῦ Οὐετουρίου κατεστρατοπέδευσαν. οἷα δὲ φιλεῖ πάσχειν στρατιὰ νεοσύλλεκτος, ἔκ τε πολιτικοῦ καὶ γεωργικοῦ πρὸς καιρὸν συνελθόντος ὄχλου συναχθεῖσα, ἐν ᾗ πολὺ καὶ τὸ ἄνοπλον ἦν καὶ κινδύνων ἄπειρον, [b] οὐδὲ εἰς χεῖρας ἐλθεῖν τῶν πολεμίων ἐθάρρησεν· ἀλλ᾽ ἅμα τῇ πρώτῃ τῶν Ῥωμαίων ἐφόδῳ διαταραχθέντες οἱ πολλοί, καὶ οὔτε ἀλαλαγμῶν, οὔτε ὅπλων [c] κτύπου ἀνασχόμενοι, προτροπάδην ἔφυγον εἰς τὰ τείχη· ὥστε πολλοὺς μὲν ἐν ταῖς στενοχωρίαις τῶν ὁδῶν [d] καταληφθέντας ἀποθανεῖν, πολλῷ δὲ πλείους παρὰ ταῖς πύλαις ὠθουμένους, τῶν ἱππέων ἐπιδιωκόντων. Οὐολοῦσκοι μὲν οὖν ταύτῃ χρησάμενοι τῇ συμφορᾷ, σφᾶς αὐτοὺς ᾐτιῶντο τῆς ἀφροσύνης, καὶ οὐδὲν ἔτι παρακινδυνεύειν ἐπειρῶντο. οἱ δὲ τὰς ἐν ὑπαίθρῳ στρατιὰς
626 [e] Οὐολούσκων τε καὶ Αἰκανῶν ἔχοντες ἡγεμόνες, πυνθανόμενοι τὰ οἰκεῖα πολεμούμενα, γενναῖόν τι καὶ οὗτοι δρᾶν ἐβουλεύσαντο, ἀναστάντες ἐκ τῆς Ερνίκων τε καὶ Λατίνων γῆς, ἐπὶ τὴν Ῥώμην ἄγειν, ὡς εἶχον ὀργῆς τε καὶ τάχους, τὸν στρατόν, κατὰ τοιάνδε τινὰ καὶ αὐτοὶ δόξαν, ὅτι [f] δυοῖν ἔργων καλῶν θάτερον αὐτοῖς κατορθῶσαι ὑπάρξει, ἢ τὴν Ῥώμην ἀφύλακτον οὖσαν ἑλεῖν, ἢ τοὺς πολεμίους ἐκ τῆς ἑαυτῶν χώρας ἐκβαλεῖν, ὡς δὴ τῶν ὑπάτων ἀναγκασθησομένων πολεμουμένῃ τῇ πατρίδι βοηθεῖν. ταῦτα διανοηθέντες, ἦγον τὴν στρατιὰν ἐπιταχύνοντες, ἵν᾽ ἐξ ἀπροσδοκήτου τῇ πόλει συμμίξαντες, εὐθὺς ἔργου ἔχωνται.

Ἀφικόμενοι [g] δὲ μέχρι Τύσκλου [h] πόλεως, μαθόντες τὸν περίβολον τῆς Ῥώμης ὅλον πληθύοντα ὅπλων, καὶ πρὸ τῶν πυλῶν τέτταρας ἐξεστρατευμένας σπείρας, ἀνδρῶν ἑξακοσίων ἑκάστην, τῆς μὲν ἐπὶ τὴν Ῥώμην ὁδοῦ ἀπετράποντο, [i] τὴν δὲ ἐν τῇ προτέρᾳ πόλει χώραν, ἣν ἐν τῇ προτέρᾳ παρέλιπον εἰσβολῇ, ἐγκαθεζόμενοι ἐδῄουν. ἐπιφανέντος δὲ αὐτοῖς θατέρου τῶν ὑπάτων, Λευκίου Λοκρητίου, καὶ θεμένου τὴν παρεμβολὴν οὐ πόρρω, καλὸν ὑπολαβόντες εἶναι καιρόν, πρὶν ἐλθεῖν τῷ Λοκρητίῳ τὴν ἑτέραν Ῥωμαίων δύναμιν σύμμαχον ἧς Οὐετούριος ἡγεῖτο, συνάψαι μάχην, θέμενοι τὰς ἀποσκευὰς ἐπὶ λόφου τινός, καὶ δύο σπείρας ἐπ᾽ αὐταῖς καταλιπόντες, οἱ λοιποὶ προῆλθον εἰς τὸ πεδίον· καὶ συμβαλόντες τοῖς Ῥωμαίοις, ἄνδρες ἀγαθοὶ κατὰ τὸν ἀγῶνα ἐγίνοντο ἄχρι πολλοῦ. μαθόντες δὲ ἐκ τῶν κατὰ νώτου φρουρίων [k] τινὸς καταβαίνουσαν ὑπὲρ ὄχθου στρατιάν, ὑπέλαβον ἥκειν τὸν ἕτερον τῶν ὑπάτων ἄγοντα τὴν σὺν αὐτῷ δύναμιν. καὶ δείσαντες μὴ κυκλωθεῖεν ὑπ᾽ ἀμφοῖν, οὐκέτι διέμειναν,

¶ At Volſci audacia & arrogantia impulſi, contempto Romano exercitu, ut qui ſuſtinendæ ipſorum multitudini haud par futurus eſſet, prodierunt pro agro certaturi, & prope Veturium caſtra poſuerunt. Sed ut accidere ſolet exercitui, qui conſtat ex tironibus, & oppidanorum & agreſtium turba pro tempore tumultuario delectu coacta, in qua magna pars eſt inermis & rei militaris imperita, cum hoſtibus ne manus quidem conſerere ſunt auſi: ſed primo Romanorum impetu plerique turbati, quum nec clamores nec armorum ſtrepitum ferre potuiſſent, fuga effuſa urbem petierunt, ita ut multi in viarum anguſtiis deprehenſi, & longe plures, dum ſe circa portas mutuo premunt, equitatu inſequente cæderentur. Volſci igitur, hac clade accepta, ſuam ipſorum dementiam accuſabant, nec in poſterum belli fortunam tentare ſunt auſi. Duces vero Volſcorum & Æquorum, qui caſtra ſub dio habebant, quum audiſſent oppida ſua bello premi, & ipſi generoſum aliquod facinus edere ſtatuerunt, caſtriſque motis ex Hernicorum & Latinorum agris, animi impetu & celeritate quanta maxima poſſent, ipſam Romam petere; iſto conſilio ipſi quoque ad id impulſi, fore *ſcil.* ut è duobus præclaris facinoribus alterum ſibi feliciter ſuccederet, vel ut Romam incuſtoditam caperent, vel ut hoſtes ex agro ſuo expellerent, quia ſciebant conſules coactum iri patriæ oppugnatæ opem ferre. Hoc igitur conſilio inito, exercitum feſtinanter ducebant, ut ex improviſo ad urbem accederent, & ſtatim oppugnationem aggrederentur. LXX.

Per. Jul. 4254.
Ante Chr. 460.
Olymp. 79/80 4/1.
V. C. *Cat.* 292. *Var.* 294.

¶ Jamque Tuſculum uſque progreſſi, quum vidiſſent mœnia Romana armatis hominibus oppleta, & pro portis quatuor cohortes, quarum unaquæque ex ſexcentis viris conſtabat, in ſtatione eſſe, conſilium petendæ Romæ depoſuerunt, at eum urbis agrum, quem ſuperiore irruptione intactum reliquerant, ibi conſidentes vaſtabant. In quorum conſpectum quum alter conſul L. Lucretius ex improviſo veniſſet, & caſtra non procul ab ipſis poſuiſſet, illi præclaram occaſionem ſibi oblatam exiſtimantes prælii committendi, antequam alter exercitus, cui præerat Veturius, Lucretio ſubſidium ferret, depoſitis impedimentis in quodam tumulo, & duabus cohortibus ad eorum præſidium relictis, reliqui in planiciem proceſſerunt: & congreſſi cum Romanis rem diu fortiter geſſerunt. Sed deinde quum vidiſſent ex quodam caſtello montano exercitum à tergo deſcendentem, exiſtimarunt alterum conſulem cum ſuis copiis adventare. & veriti ne ab utroque circumvenirentur, haud amplius in eodem LXXI.

a Ὑπό τε θράσους *Vat.* *b* Optime in *Cod. Vat.* οὐδ᾽ ἐς χεῖρας ἐλθεῖν τοῖς πολεμίοις ἐθάρρησαν. atque τοῖς πολεμίοις (ut alibi p. 579. v. 2.) *Sylburgio* placuiſſe video. *c* In *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] κτύπων. mihi κτύπου melius hîc ſonare viſum eſt: & ſic legiſſe videtur *Lapus. Sylb.* *d* Καταθλιβέντας aut καταπατηθέντας maluit *Gelen.* dum verterat, *obtererentur compreſſione mutua. Sylb.* Καταλειφθέντας legiſſe videtur *Lapus*, dum vertit, *ita ut multi in faucibus viarum arctis relicti morerentur.* *e* Ερνίκων perperam in *Ed. Steph.* Ἐκείνων τε καὶ Αἰκανῶν *Vat.* atque ita in *Lapi Cod.* nam vertit, *duces vero qui eorum exercitus campeſtres & Æquorum habebant.* *f* Δυεῖν ἔργων *Vat.* *g* In *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] pro δὲ ſcriptum τε: minus recte. *Sylb.* *h* Ita in *Codd. Rom.* & *Vat.* Πόλιν habet *Ed. Steph.* unde πάλιν legi poſſe exiſtimarunt *Sylb.* & *Port.* ut ſignificet eos nunc iterum Tuſculum uſque perveniſſe: nam ante quoque in Tuſculanum agrum excurſiones ab eis factas ſupra narravit, p. 595. v. 30. *i* Vulgatam ſcripturam agnoſcit etiam *Lapi* verſio perplexa; nec *Rom. codex* quidquam diſcrepat, niſi quod pro ἐν τῇ habet ἐπὶ τῇ. Mihi locus vitioſa repetitione corruptus videtur; ut vera lectio ſit hæc, ἣν δὲ ἐν τῇ προτέρᾳ εἰσβολῇ παρέλιπον χώραν, ἐγκαθεζόμενοι ἐδῄουν. *Sylb.* Τὴν δὲ πόλεως χώραν, ἣν ἐν τῇ προτέρᾳ παρέλιπον εἰσβολῇ malit *Portus.* Verum paullo rectius in *Cod. Vat.* τὴν δ᾽ ὑπὸ τῇ πόλει χώραν, ἣν ἐν τῇ &c. *k* Τινὶς *Vat.*

Per. Jul. 4254.
Ante Chr. 460.
Olymp. 79/80 4/1.
V. C. Cat. 292. Vat. 294.

eodem loco conſtiterunt; ſed in fugam ſe dederunt. In hoc prælio uterque hoſtium dux poſt edita *multa* præclara facinora cecidit, & circa eos multi alii fortes viri pugnantes. qui vero ex pugna fugerunt, diſperſi in ſuam quique patriam ſe receperunt. Poſt hæc Lucretius, * nemine prohibente, Æquorum agrum impune vaſtavit, & Veturius Volſcorum, uſque ad comitiorum tempus. tunc demum motis caſtris copias domum reduxerunt. Et uterque ob partam victoriam triumphavit: Lucretius, quadrigis invectus; Veturius, urbem pedibus ingreſſus. Iſti enim duo triumphi (ut dixi) ducibus à ſenatu conceduntur; cætera quidem pompa pares: ſed hac tantum re differentes, quod in altero duces curru inveherentur, in altero pedibus urbem ingrederentur.

ἀλλ' εἰς φυγὴν τρέπονται. ἐν τούτῳ τῷ ἀγῶνι οἵ τε ἡγεμόνες αὐτῶν ἀμφότεροι γενναίων ἀνδρῶν ἔργα [a] ἐπιδειξάμενοι πίπτουσι, καὶ ἄλλοι πολλοὶ μαχόμενοι περὶ αὐτοὺς ἀγαθοί. [b] οἱ δὲ φυγόντες ἐκ τῆς μάχης, εἰς τὰς ἑαυτῶν ἕκαστοι πατρίδας σκεδασθέντες ἀνεχώρησαν. ἐκ δὲ τούτου πολλὴν λαβὼν ἄδειαν ὁ Λοκρήτιος, ἔφθειρε τὴν Αἰκανῶν γῆν, καὶ Οὐετούριος τὴν Οὐολούσκων, ἕως ὁ τῶν ἀρχαιρεσιῶν ἐπέστη καιρός. [c] τότε δὲ ἀναστήσαντες ἀπῆγον ἐπ' οἴκου τὰς δυνάμεις. καὶ κατήγαγον ἀμφότεροι τοὺς ἐπινικίους θριάμβους· Λοκρήτιος μὲν, ἐπὶ τοῦ τεθρίππου παρεμβεβηκώς· Οὐετούριος δὲ, πεζὸς εἰσελαύνων. δύο γὰρ οὗτοι θρίαμβοι δίδονται τοῖς ἡγεμόσιν ὑπὸ τῆς βουλῆς, ὥσπερ ἔφην, τὰ μὲν ἄλλα [d] ταμεῖα ἔχοντες ἴσα, τῷ δὲ, τὸν μὲν ἱππικὸν εἶναι, τὸν δὲ πεζικόν, διαφέροντες.

a Ἀποδειξάμενοι *Vat.* b Οἱ δὲ λοιποὶ φυγόντες legiſſe videntur *Lapus* & *Gelen.* c Τότε δ' ἀναστήσαντες τὰς δυνάμεις ἀπῆγον ἐπ' οἴκου *Vat.* d Pro ταμεῖα *Lapus* generalius poſuit *reb.* ego puto legendum eſſe τίμια. minus huc facit σημεῖα. *Sylb.* Si liceret paullo liberius hæc emendare, dicerem non inepte legi poſſe, τὰς μὲν ἄλλας τιμητείας ἔχοντες ἴσας. Vide *Suidam* in v. τιμητεία. *Port.* * Multa cum ſecuritate. *Lapus.* Sine ullius periculi metu. *Gelen.*

ΔΙΟ-

ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ
ΤΟΥ ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΣΕΩΣ
ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ.

DIONYSII ALEXANDRI F.
HALICARNASSENSIS
ANTIQUITATUM ROMANARUM
LIBER DECIMUS.

627 [a] ΜΕΤΑ δὲ τούτους ὀλυμπιὰς μὲν ἦν ὀγδοηκοστή, ἣν ἐνίκα στάδιον [b] Τορύμβας Θεσσαλός, ἄρχοντος Ἀθήνησι Φρασικλέους· ὕπατοι δὲ ἀπεδείχθησαν ἐν Ῥώμῃ Πόπλιος Οὐολούμνιος καὶ [c] Σερούϊος Σουλπίκιος Καμερῖνος. οὗτοι στρατιὰν μὲν οὐδεμίαν ἐξήγαγον, οὔτε ἐπὶ τιμωρίας ἀναπράξει τῶν ἀδικούντων σφᾶς τε αὐτοὺς καὶ τοὺς συμμάχους, οὔτε ὡς διὰ φυλακῆς τὰ οἰκεῖα ἕξοντες· τῶν δὲ ἐντὸς τείχους κακῶν πρόνοιαν ἐποιοῦντο, [d] μή τι κακὸν ὁ δῆμος ἐπὶ τῇ βουλῇ συστὰς ἐξεργάσηται. ἐταράττετο γὰρ αὖθις ὑπὸ τῶν δημάρχων ἀναδιδασκόμενος ὅτι πολιτειῶν κρατίστη τοῖς ἐλευθέροις ἐστὶν ἰσηγορία· καὶ κατὰ νόμους ἠξίου διοικεῖσθαι τά τε ἰδιωτικὰ καὶ τὰ δημόσια. οὔπω γὰρ τότε ἦν οὔτε ἰσονομία παρὰ Ῥωμαίοις, οὔτε ἰσηγορία, οὐδὲ ἐν γραφαῖς ἅπαντα τὰ δίκαια τεταγμένα· ἀλλὰ τὸ μὲν ἀρχαῖον οἱ βασιλεῖς αὐτῶν [e] ἐτάττοντο τοῖς δεομένοις τὰς δίκας, καὶ τὸ δικαιωθὲν ὑπ' ἐκείνων, τοῦτο νόμος ἦν. ὡς δὲ ἐπαύσαντο μοναρχούμενοι, τοῖς κατ' ἐνιαυτὸν ὑπατεύουσιν ἀνέκειτο τά τε ἄλλα τῶν βασιλέων ἔργα, [f] καὶ ἡ τοῦ δικαίου διάγνωσις, καὶ τοῖς ἀμφισβητοῦσι πρὸς ἀλλήλους ὑπὲρ ὁτουδήτινος, ἐκεῖνοι τὰ δίκαια οἱ διαιροῦντες ἦσαν. τούτων δὲ τὰ μὲν πολλὰ τοῖς ἐπιτρόποις τῶν ἀρχόντων ἀριστίνδην [g] ἐπιδεικνυμένων ἀκόλουθα ἦν ἐπὶ τὰς ἀρχάς· κομιδῇ δὲ ὀλίγα τινὰ ἐν ἱεραῖς ἦν βίβλοις ἀποκείμενα ἃ νόμων εἶχε δύναμιν, ὧν οἱ πατρίκιοι τὴν γνῶσιν εἶχον μόνοι, [h] διὰ τὰς ἐν αὐτῇ διατριβάς. οἱ δὲ πολλοὶ ἐμπορευόμενοί τε

POST hos coſſ. olympias acta LXXX. qua in ſtadio vicit Torymbas Theſſalus, archonte Athenis Phraſicle: Romæ autem conſules creati ſunt P. Volumnius & Servius Sulpicius Camerinus. Hi nullas copias eduxerunt, neque ut hoſtes ulciſcerentur ob injurias ſibi ſociiſque illatas, neque ut ſuis rebus præſidio eſſent: ſed, de inteſtinis malis ſoliciti, provide cavebant ne quid mali plebs, conſpiratione contra ſenatum facta, patraret. Rurſus enim turbabatur à tribunis, qui docebant hominibus liberis eam eſſe optimam reip. formam, ubi dicendi libertas omnibus ex æquo eſſet: quapropter omnia, tum privata tum publica, ex legum præſcripto adminiſtrari volebant. Tunc enim nondum erat apud Romanos juris libertatiſque dicendi æquabilitas, necdum omne jus ſcriptum exſtabat: ſed olim eorum reges jus petentibus dicebant, atque lites dirimebant; & quod ab illis fuiſſet judicatum, id vim legis habebat. Sed imperio à regibus ad annuum conſulum magiſtratum tranſlato, inter cætera regia officia, juris quoque cognitio ad eos tranſlata eſt: atque illi lites inter litigatores, quacunque de cauſſa ortas, jure decidebant. Hujus autem *juris* magna pars erat penes ſummos magiſtratus, qui ex ordine optimatum creabantur, eoſque in ipſo magiſtratu ſequebatur: minima vero pars ejus in ſacris *pontificum* libris erat ſcripta, quæ vim legis haberet, cujus ſoli patricii cognitionem habebant, quod in ea verſarentur. reliquum vulgus negotiatorum &

Per. Jul. 4255.
Ante Chr. 459.
Ol. 80. 1.
U. C. *Cat.* 293. *Var.* 295.

P. Volumnio & Ser. Sulpicio coſſ. turbæ domi, & prodigia varia

[a] In *Ed. Steph.* pro initio hujus libri poſitum eſt ejus argumentum: quod ſic ſe habet; ἡ δεκάτη βίβλος τῆς Ῥωμαϊκῆς ἀρχαιολογίας, ἣν συνεγράψατο Διονύσιος Ἀλεξάνδρου Ἀλικαρνασσεύς, περιείληφε τὰ πραχθέντα ὑπὸ Ῥωμαίων ἀπὸ τοῦ πρώτου τῆς ὀγδοηκοστῆς ὀλυμπιάδος ἔτους, καὶ ἀπὸ ὑπάτων Ποπλίου Οὐολουμνίου καὶ Ποπλίου (verius Σερουΐου in ſequentibus, itidemque apud *Livium*, & *Lapum* qui idem habet argumentum) Σουλπικίου. χρόνος τῶν ὑπὸ τῆς βίβλου (in *Lapo* perperam βουλῆς, *à ſenatu*) δηλουμένων πράξεων, ἔτη δεκαδύο. *b* Apud *Diodorum* eſt Τορύμμας, p. 282. & mox apud eundem Φρασικλείδου pro Φρασικλέους. *Pauſanias* quoque Φρασικλείδης inter archontas Athenienſes agnoſcit, ſed olympiade CII. *Sylb.* *c* Male in *Ed. Steph.* Σερουΐλιος. quo modo in *Cod. Vat.* & mox Μακερῖνος pro Καμερῖνος. *d* Μή τι δεινὸν *Vat.* *e* In *Cod. Vat.* ἐπεῖτον. *f* Εἶτα καὶ ἡ τοῦ &c. *g* Ἐπιδεικνυμένων agnoſcit etiam *Lapi* verſio, quæ Græcis perplexis multo eſt perplexior. Sed forſan ἀποδεικνυμένων [ut in *Cod. Vat.* ἀποδεικνυμένων ἐπὶ τὰς ἀρχὰς ἀκόλουθα ἦν] legendum, ut ſignificet magiſtratus optimatim (ſeu optimitatis ratione habita) deſignatos fuiſſe: id eſt, optimos quoſque ad publicos magiſtratus fuiſſe adhibitos. Sed & genit. τῶν ἀρχόντων incertum eſt poſſeſſivene an partitive ab auctore ſit poſitus. Si poſſeſſive, ſic verbum verbo reddideris; *atque horum pleraque procuratores* (ſeu adminiſtros) *magiſtratuum, qui optimatim deſignabantur, ad imperium comitabantur.* Si partitive, ſic vertere poteris; *atque horum pleraque magiſtratus* reip. negotia *procurantes, qui optimatim deſignabantur, ad imperium comitabantur*: id eſt, optimates ad reip. gubernacula admotos, una cum magiſtratu, juris quoque reddendi munus majori ex parte comitabatur. Ad priorem ſententiam accedit hoc *Cujacii* ſcholion; *his quibus mandaſſent juriſdictionem.* intelligit enim, magiſtratus habuiſſe procuratores ſeu vicarios, ad quos majorem juris dicendi partem relegarent: ut infra decemviri p. 683. [juxta *Ed. Sylb.*] & ſupra tribuni pl. p. 411. v. 19. *Gelenius* in ſua verſione conjecturam ſecutus videtur. *Sylb.* *h* Διὰ τὰς ἐν ἄστει διατριβὰς *Vat.* quo modo in *Lapi Cod.* nam vertit, *ob diutinas in urbe manſiones.*

a Terentillus

Per. Jul. 4255. Ante Chr. 459. Olymp. 80 ½. V. C. Cat. 293. Var. 295.

& agricolarum, quod non niſi mercatus gratia in * urbem ſtatis diebus conveniret, adhuc *hujus* imperitum erat. Hoc autem inſtitutum primus C. Terentius tribunus plebis ſuperiore anno in remp. inducere conatus fuerat: ſed rem imperfectam relinquere fuerat coactus, quod major plebis pars externa militia diſtineretur, & conſules data opera copias in hoſtico retinerent, donec ipſorum magiſtratus tempus præteriret.

καὶ γεωργοῦντες, διὰ πολλῶν ἡμερῶν εἰς ἄστυ καταβαίνοντες ἐπὶ τὰς ἀγορὰς, ἄπειροι ἔτι ἦσαν. τὸ δὲ πολίτευμα τοῦτο πρῶτος μὲν ἐπεχείρησεν εἰσαγαγεῖν Γάϊος [a] Τερέντιος δημαρχῶν ἐν τῷ παρελθόντι ἔτει· ἀτελὲς δὲ ἠναγκάσθη καταλιπεῖν, τοῦ τε πλήθους ὄντος ἐπὶ [b] στρατοπέδου, καὶ τῶν ὑπάτων ἐπίτηδες ἐν τῇ πολεμίᾳ γῇ τὰς δυνάμεις κατεχόντων, ἕως ὁ τῆς ἀρχῆς αὐτοῖς [c] παρέλθῃ χρόνος.

II. ¶ Tunc vero A. Virginius † trib. plebis id ſuſceptum ad finem perducere volebat. Sed ne hoc fieret, neve ex legum præſcripto remp. adminiſtrare cogerentur, & conſules & ſenatus, & alii cives, qui plurimum in civitate poterant, quibuſvis artibus perpetuo obnitebantur: & crebro ſenatus coactus, crebro etiam conciones habitæ, & utriuſque factionis magiſtratus ‡ nihil de ſummo conatu remittebant. unde quivis manifeſte videre poterat, magnam aliquam & incurabilem calamitatem ex illa magna contentione in remp. redundaturam. Ad humanas autem conjecturas accedebant etiam terrores divinitus incuſſi; de quorum nonnullis nihil in publicis ſcriptis, nihil etiam ulla omnium hominum memoria proditum reperiebatur: nam fulgores in cœlo exortos, ignes ardentes in uno loco manentes, terræ mugitus & continuas *ejuſdem* quaſſationes, varias ſpectrorum facies per aërem diſcurſantes, voces hominum animos perturbantes, & quæcunque alia hujuſmodi prodigia acciderunt, hæc & olim vel magis vel minus accidiſſe conſtabat: quod vero hactenus ne ullo quidem modo *Romani* experti fuerant nec audierant, & quo maxime ſunt territi, id hujuſmodi fuit. Ingens nivis imber ex cælo in terram cum impetu eſt delatus, ſecum trahens non nivem, ſed carnium fruſta, & minora & majora. ** quorum pleraque in ſublimi advolantes omnis generis volucrum greges roſtris diripuerunt: quæ vero in terram delata ſunt, hæc in ipſa urbe & agris ſparſa diu jacuerunt, ita tamen ut nec colorem ** mutarent, quem carnes inveteratæ ſolent habere, nec putredine corrupta ullum tetrum odorem emitterent. Id prodigium vates indigenæ conjecturis interpretari non potuerunt: ſed libri oraculorum Sybillinorum conſulti monuerunt, ab alienigenis hoſtibus in urbem ingreſſis civitatem in ſervitutis diſcrimen adductum iri: fore autem ut bellum contra ex-

Τότε δὲ αὐτὸ παραλαβόντες οἱ περὶ Αὖλον Οὐεργίνιον [d] δήμαρχον, τελειῶσαι ἐβούλοντο· ἵνα δὲ μὴ τοῦτο γένοιτο, μηδὲ κατὰ νόμους ἀναγκασθεῖεν πολιτεύεσθαι, πάντα ἐπιμηχανώμενοι διετέλουν οἵ τε ὕπατοι, καὶ ἡ 628 βουλὴ, καὶ τῶν ἄλλων πολιτῶν οἱ πλεῖστον ἐν τῇ πόλει δυνάμενοι· βουλαί τε πολλαὶ καὶ ἐκκλησίαι συνεχεῖς ἐγίνοντο, πεῖραί τε παντοῖαι τῶν ἀρχῶν καθ' ἀλλήλων. ἐξ ὧν οὐκ ἄδηλον ἅπασιν ἦν, ὅτι μεγάλη τις καὶ ἀνήκεστος ἐξ ἐκείνης τῆς φιλονεικίας ἀναστήσεται τῇ πόλει συμφορά. συνήπτετο δὲ τοῖς ἀνθρωπίνοις λογισμοῖς καὶ τὰ θεῖα [e] δείματα προσγενόμενα, ὧν ἔνια οὔτε ἐν δημοσίαις εὑρίσκετο γραφαῖς, οὔτε κατὰ ἄλλην φυλαττόμενα μνήμην οὐδεμίαν. ὅσα μὲν γὰρ ἐν οὐρανῷ [f] σέλατα φερόμενα, καὶ πυρὸς ἀνάψεις ἐφ' ἑνὸς μένουσαι τόπου, γῆς τε μυκήματα καὶ τρόμοι συνεχεῖς ἐγίνοντο, μορφαί τε εἰδώλων ἄλλοτ' ἀλλοῖαι δι' ἀέρος φερόμεναι, καὶ φωναὶ ταράττουσαι διανοίας ἀνθρώπων, καὶ πάντα ὅσα τούτοις ὅμοια συνέπιπτεν, εὑρίσκετο καὶ πάλαι ποτὲ γεγονότα, [h] ἧττον δὲ καὶ μᾶλλον· οὗ δὲ ἄπειροι ἦσαν καὶ ἀνήκοοι, καὶ ἐφ' ᾧ μάλιστα ἐταράχθησαν, τοιόνδε ἦν· νιφετὸς ἐξ οὐρανοῦ κατέσκηψεν εἰς γῆν πολὺς, οὐ χιόνα καταφέρων, ἀλλὰ σαρκῶν θραύσματα ἐλάττω τε καὶ μείζω. τούτων τὰ μὲν πολλὰ μετάρσια προσαπτόμεναι [i] πτερωτῶν ὅσαι εἰσὶν ἀγέλαι, τοῖς στόμασιν ἥρπαζον· τὰ δὲ ἐπὶ γῆν ἐνεχθέντα ἐν αὐτῇ τε τῇ πόλει, καὶ κατὰ τοὺς ἀγροὺς, μέχρι πολλοῦ χρόνου κείμενα [k] οὔτε χρόαν μεταβάλλοντα οἵαν ἴσχει παλαιούμεναι σάρκες, οὔτε σηπεδόνι διαλυόμενα, [l] ὦζετο ἀπ' αὐτῶν οὐδὲν πονηρόν. τοῦτο δὲ τὸ τέρας οἱ μὲν ἐπιχώριοι μάντεις οὐχ οἷοί τε ἦσαν συμβαλεῖν· ἐν δὲ τοῖς Σιβυλλείοις εὑρέθη χρησμοῖς, ὅτι πολεμίων ἀλλοεθνῶν παρελθόντων εἰς τὸ τεῖχος, ἀγὼν ὑπὲρ ἀνδραποδισμοῦ καταλήψεται τὴν πόλιν· ἄρξει δὲ τοῦ πρὸς τοὺς ἀλ-

a Terentillus dicitur *Livio*: ſed errore manifeſto, ut cenſuit *Sigon.* *b* Στρατοπέδων *Vat.* *c* Ita ex *Cod. Rom.* pro vulg. παρελύθη. *Sylb.* *d* Rectius δήμαρχοι, ut ſupra p. 573. v. 3. & infra aliquoties. *Sylb.* *e* Si δείγματα legas, erit alluſio ad *Latina* vocabula *oſtentum* & *portentum.* utrumque *Gelenius* expreſſit, *ſigna divinitus ad terrorem augendum oblata.* *Sylb.* *f* Σέλα φερόμενα *Vat.* *g* Syntaxeos ratio poſtulat γενόμενος; ob participia in præcedentibus & ſequentibus. *Sylb.* *h* Rectius (opinor) ἧττόν τε καὶ μᾶλλον, ut paullo poſt (v. 32.) ἐλάττω τε καὶ μείζω. & mox οὗ δὲ &c. è *Cod. Rom.* repoſui pro vulg. ἧττον δὲ καὶ μᾶλλον οὐδὲν ἄπειροι &c. *Sylb.* In *Cod. Vat.* οὐ δὲ ἄπειροι τε καὶ ἀνήκοοι ἔτι ἦσαν, καὶ ἐφ' ᾧ δὲ μάλιστα &c. *i* Πτερωτῶν pro vulg. πτερῶν è *Cod. Rom.* repoſitum. *Sylb.* Legendum puto, προσαπτόμενα πετεινῶν ὅσα εἰσὶν ἀγελαῖα. i. e. *aves quotquot gregatim ſolent volare.* vel potius, προσαπτόμενα πτερωτῶν, ὅσα εἰσὶν ἀγέλεια. i. e. *quorum pleraque in aëre ſublimia aves, quæcunque ſunt prædatrices, advolantes roſtris diripuerunt.* unde apud *Euſtath.* ἀγελείη Ἀθηνᾶ, ἡ ἄγουσα λείαν. *Port.* Planior eſt lectio, προσαπτόμενα πτερωτῶν ὅσα εἰσὶν (vel ἐστὶν) ἀγελαῖα. notum enim ex *Ariſtotele* quænam ſint aves ἀγελαῖαι. *Porti* conjecturam haud ferendam cenſeo. nam eſſe aves quaſdam Minervæ cognomines nondum didiceram. Tantum vereor ut in communionem nominis iſtas aves Minerva admittat. *Caſaub.* In *Cod. Vat.* πτηνῶν pro πτερωτῶν. *k* Legendum οὔτε χρόαν μετέβαλλον, & mox οὔτ' αὐτῶν σηπεδόνι διαλυομένων οὐδὲν ὦζετο πονηρόν. alioqui diceretur, ἔκειτο οὔτε μεταβάλλοντα, & paullo poſt οὔτε σηπεδόνι διαλυόμενα, οὔτε πονηρὸν οὐδὲν ὄζοντα &c. *Port.* Scribo, οὔτε χρόαν μεταβαλόντα οἵαν ἴσχ. & διαλυόμενα. item ὦζέ τι pro ὦζετο. nam quis ὄζεσθαι pro ὄζειν unquam audivit? *Steph.* Nove dixit χρόαν μεταβάλλοντα pro μεταλαμβάνοντα, quod ſermo Græcus poſtulat: niſi malis ſequentia ſic legere, οἷα πάσχουσι παλαιούμεναι σάρκ. Quod ad orationis ἀκολουθίαν attinet, planior ea erit, ſi ſic legas, μέχρι πολλοῦ χρόνου κείμενα . . . . οὔτε. in lacuna ſupplendum διέμεινε, ac mox in fine ſententiæ ὦζέ τι ἀπ' αὐτῶν. *Caſaub.* *l* In *Cod. Vat.* ὦζέ τε ἀπ' αὐτῶν. * Per intervalla &c. *Gelen.* Poſt aliquot dierum intervallum, &c. *Sylb.* † *Al.* cum reliquo tribunorum collegio. ‡ *Vel,* nihil intentatum relinquebant. ** *Lapus* vertit, *Horum multa quidem ſublimia advolantes volucres, quæcunque ſunt feræ, ore rapiebant.* & mox *per agros diu jacentia neque colorem mutabant, ut ſolent inveteratæ carnes, neque tabe diſſecabantur, neque odor ab eis malus exibat aliquis.* adeo ut legiſſe videatur, τούτων τ. μ. π. μ. προσαπτόμενα πτερωτῶν ὅσα ἐστὶν ἄγρια, τοῖς στόμ. &c. dein, κείμενα οὔτε χρόαν μετέβαλλον οἷα πάσχουσι παλ. σ. οὔ. σ. διελύετο, οὔτε ὦζετο ἀπ' αὐτῶν οὐδὲν πονηρόν.

a Poſſis

λοεθνεῖς πολέμου στάσις ἐμφύλιος· ἣν χρὴ ἀρχομένην ἐξελαύνοντας ἐκ τῆς πόλεως, καὶ θεοὺς παραιτουμένους θυσίαις τε καὶ εὐχαῖς, [a] ἀποστρέψαι τὰ δεινὰ, καὶ κρείττους [b] ἔσεσθαι τῶν ἐχθρῶν. ὡς δὲ ἐξηνέχθη ταῦτα εἰς τὸ πλῆθος, [c] ἱερὰ μὲν πρῶτον ἔθυσαν οἷς ἡ τούτων ἐπιμέλεια ἀνέκειτο, θεοῖς ἐξακεστηρίοις τε καὶ ἀποτροπαίοις· ἔπειτα συναχθέντες εἰς τὸ βουλευτήριον οἱ σύνεδροι, παρόντων καὶ τῶν δημάρχων, ὑπὲρ ἀσφαλείας τε καὶ σωτηρίας τῆς πόλεως ἐσκόπουν.

Per. Jul. 4255. Ante Chr. 459. Olymp. 80 ½. V. C. Cat. 293. Var. 295.

ternum hoſtem civilis ſeditio præcederet, quam naſcentem ex urbe pellendam eſſe, deos placandos, ſacrificiis votiſque mala avertenda; ita enim eos victoriam ab hoſtibus reportaturos ſignificabant. His in vulgus elatis, primum quidem *pontifices* ad quos hæc cura pertinet, diis malorum depulſoribus & averruncis hoſtias immolarunt. deinde vero patres in curiam coacti, tribunis quoque præſentibus, de incolumitate & ſalute publica conſultare cœperunt.

Τὸ μὲν οὖν καταλύσασθαι τὰ πρὸς ἀλλήλους ἐγκλήματα, καὶ μιᾷ χρήσασθαι γνώμῃ περὶ τῶν κοινῶν, ὡς ὑπετίθεντο οἱ χρησμοὶ, πάντες ὡμολόγουν. ὅπως δ' ἂν τοῦτο γένοιτο, καὶ ἀπὸ τίνων ἀρξάμενον [d] εἴκειν τοῖς ἑτέροις τὸ διάφορον, καὶ πῶς παύσεται τὸ στασιάζον, οὐ μικρὰν αὐτοῖς παρεῖχεν 629 ἀπορίαν. οἱ μὲν γὰρ ὕπατοι καὶ οἱ τῆς βουλῆς προεστῶτες, τοὺς εἰσφέροντας καινὰ πολιτεύματα δημάρχους, καὶ κωλύειν ἀξιοῦντας τὸν πάτριον τῆς πολιτείας κόσμον, αἰτίους ἀπέφαινον τῆς ταραχῆς. οἱ δὲ δήμαρχοι, σφᾶς μὲν αὐτοὺς [e] οὐδὲν ἔλεγον ἀνάξιον (δρᾷν,) οὔτε ἄδικον, οὔτε ἀσύμφορον, εὐνομίαν εἰσάγειν βουλομένους καὶ ἰσηγορίαν· τοὺς δὲ ὑπάτους καὶ τοὺς πατρικίους αἰτίους ἔσεσθαι τῆς στάσεως ἔλεγον, ἀνομίαν αὔξαντας καὶ [f] πλεονεξίαν, καὶ ζηλοῦντας τὰ τῶν τυράννων [g] ἔθη. ταῦτα καὶ πολλὰ τούτοις ὅμοια παρ' ἑκατέρων ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ἐλέγετο, καὶ προὔβαινε διὰ κενῆς ὁ χρόνος· ἐν ᾧ τῶν κατὰ τὴν πόλιν οὔτε δημοσίων, οὔτε ἰδίων οὐδὲν ἐτελεῖτο. [h] ὡς δὲ οὐδὲν ἐγίνετο προὔργου, τῶν λόγων ἐκείνων καὶ κατηγοριῶν ἃς ἐποιοῦντο κατὰ τῆς βουλῆς, οἱ δήμαρχοι ἀπέστησαν· συναγαγόντες δὲ τὸ πλῆθος εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ὑπέσχοντο τῷ δήμῳ νόμον εἰσοίσειν ὑπὲρ ὧν ἠξίουν. ἐπαινέσαντος δὲ τοῦ πλήθους τὸν λόγον, οὐδὲν ἔτι ἀναβαλόμενοι, τὸν παρασκευασθέντα νόμον ἀνέγνωσαν· κεφάλαια δὲ αὐτοῦ τάδε ἦν· ἄνδρας αἱρεθῆναι [i] δέκα ὑπὸ τοῦ δήμου, συναχθείσης ἀγορᾶς ἐννόμου, τοὺς πρεσβυτάτους τε καὶ [k] φρονίμους, οἷς ἐπὶ πλείστη πρόνοια τιμῆς τε καὶ δόξης ἀγαθῆς· τούτους δὲ συγγράψαντας τοὺς ὑπὲρ ἁπάντων νόμους, τῶν τε κοινῶν καὶ τῶν ἰδίων, εἰς τὸν δῆμον ἐξενεγκεῖν· τοὺς δὲ συγγραφησομένους ὑπ' αὐτῶν νόμους κεῖσθαι ἐν ἀγορᾷ, ταῖς καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ἀποδειχθησομέναις ἀρχαῖς, καὶ τοῖς ἰδιώταις, ὅρους τῶν πρὸς ἀλλήλους δικαίων. τοῦτον προθέντες τὸν νόμον, ἐξουσίαν ἔδοσαν τοῖς βουλομένοις αὐτοῦ κατηγορεῖν, ἀποδείξαντες τὴν τρίτην ἀγοράν. ἦσαν δὲ πολλοὶ, καὶ οὐχὶ φαυλότατοι τῶν ἐκ τοῦ συνεδρίου, [l] πρεσβύτατοι καὶ νέοι, κατήγοροι τοῦ νόμου, λόγους διεξιόντες ἐκ πολλῆς ἐπιμελείας καὶ παρασκευῆς· καὶ τοῦτο ἐφ' ἡμέρας ἐγίνετο συχνάς. ἔπειτα οἱ δήμαρχοι, δυσχεραίνοντες ἐπὶ τῇ διατριβῇ τοῦ χρόνου, λόγον μὲν οὐδένα ἔτι τοῖς κατηγόροις τοῦ νόμου προέθεσαν· ἡμέραν δὲ ἀποδείξαντες ἐν ᾗ κυρώσειν αὐτὸν ἔμελλον, παρεῖναι τοὺς δημότας εἰς αὐτὴν παρεκάλουν ἀθρόους, ὡς οὐκέτι ταῖς μακραῖς δημηγορίαις ἐνο-

III. ¶ Omnes igitur finem mutuis criminationibus imponendum, & ex oraculorum monitione remp. concorditer adminiſtrandam uno ore cenſebant. ſed quo modo id fieret, & quid primum factionis utriuſque homines ſibi invicem concedere deberent, & qua ratione ſeditio tolleretur, hîc illi valde hæſerunt. Nam conſules & ſenatus principes tumultus cauſſam conferebant in tribunos, qui nova inſtituta in remp. inducerent, & patrium civitatis ſtatum vellent evertere. tribuni contra negabant, ſe quicquam indignum aut iniquum aut noxium facere, quod bonas leges & juris æquabilitatem in remp. vellent inducere: at conſules & patricios ſeditionis auctores eſſe dicebant, qui iniquitatem & * avaritiam augerent, & tyrannicos mores imitarentur. Et multis hujuſmodi mutuis altercationibus aliquot dies inaniter conſumpti ſunt, & tempus fruſtra tractum; interea omnibus, tam publicis quam privatis, negotiis pendentibus. Tandem tribuni, animadvertentes ſe ſuis concionibus & ſenatus accuſationibus nihil proficere, hoc conatu deſtiterunt: &, convocata ad concionem multitudine, plebi polliciti ſunt ſe legem de rebus quas volebant perlaturos. Quum autem multitudo orationem eorum collaudaſſet, illi, nihil amplius cunctati, rogationem jam ante paratam recitarunt, cujus hæc erant capita: ut decemviri à populo legitimis comitiis eligerentur, qui eſſent ætate & prudentia præſtantiſſimi, & qui ſui honoris & bonæ exiſtimationis maximam haberent rationem. iſti vero leges de rebus omnibus tam publicis quam privatis conſcriberent, *conſcriptaſque* ad populum referrent; legeſque ab ipſis conſcriptæ in foro ponerentur, & tam magiſtratus annui quam privati cives mutuas controverſias ex earum præſcripto dirimerent. Hac rogatione lata, *tribuni* quibuſlibet legem diſſuadere volentibus poteſtatem fecerunt, † trinundino præſtituto. Multi autem, iique ex ſenatorio ordine non viliſſimi, & ſeniores & juniores, fuerunt legis diſſuaſores, qui orationes accuratiſſime præparatas habuerunt: idque per multos dies factitatum. Deinde tribuni, morarum impatientes, legis diſſuaſoribus nullam amplius dicendi poteſtatem fecerunt: ſed dicta die qua eam perlaturi eſſent, hortati ſunt omnes cives ut ad eam præſto eſſent;

Rogatio de decemviris & legibus.

a Poſſis etiam ἀποτρέψαι legere, ut v. 6. θεοῖς ἀποτροπαίοις. *Sylb.* *b* Ἔσονται *Vat.* *c* Repono ἱερὰ, ſicut & alibi. *Steph.* *d* Si pro εἴκειν legamus εἴξει, ut in ſeq. membro παύσεται, ſtructura conſtabit paullo melius. *Lapus* retento εἴκειν mutationem quæſivit in participio ἀρξάμενον, *& ut aliquibus incipiendum eſſet cedere alteris.* alioqui legendum foret εἴκειν δεήσει. *Sylb.* Ἀρξαμένων εἴκειν τοῖς ἑτέροις τὸ διάφορον παῦσαι τὸ στασιάζον *Vat.* *e* Sequens δρᾷν, è *Cod. Rom.* additum, agnoſcit etiam *Lapi* verſio. *Sylb.* Οὐδὲν ἔλεγον ἀξιοῦν οὔτε ἄδικον &c. *Vat.* *f* Vide *Var. Lect* ad p. 578. v. 11. *g* Si ἤθη malis, facile aſſentiar. *Sylb.* *h* Ὡς δ' οὐδὲν ἐγίνετο τῶν πρoὔργου λόγων μὲν ἐκείνων *Vat.* *i* Numerale δέκα notavit in ſuo libro *Camerarius*, ut ſuſpectum. *Xylander* ſui codicis margini adſcripſerat, *Livium* pro decem quinque viros nominare. *Sylb.* *k* Concinnius φρονιμωτάτους. *Sylb.* *l* Πρεσβύτεροι καὶ νέοι *Vat.* * Rectius, ut puto, *Gelenius* vertit, *immoderatam eminendi libidinem.* Vide Var. Lect. ad p. 578. v. 11.
† *Al.* in trinundinum.

 a Ἐπιτρέψειν

Per. Jul. 4255. *Ante Chr.* 459. *Olymp.* 80½. *V. C. Cat.* 293. *Var.* 295.

eſſent; tanquam non amplius prolixis *adverſariorum* concionibus perturbandi, ſed ſuffragia tributim de illa laturi. Illi igitur, hæc polliciti, concionem dimiſerunt.

IV. ¶ Poſt hæc & conſules & patriciorum potentiſſimi quique eos adierunt, & jam aſperius in eos ſunt invecti, dixeruntque ſe nequaquam permiſſuros illis, ut leges, easque ſine ſenatus conſulto *in rep.* arbitratu ſuo conditas ferrent: Leges enim eſſe pacta ex communi civitatum, non autem partis civium in iis habitantium, conſenſu facta. atque id peſſimi ac fœdiſſimi exitii tum civitatibus tum familiis cauſſam eſſe dicebant, quoties peſſima pars præſtantiſſimæ leges imponerent. "Quam vero (inquiebant) vos tribuni legis ferendæ aut abrogandæ poteſtatem habetis? annon certis conditionibus hunc magiſtratum à ſenatu accepiſtis, & *ab eo* petiiſtis ut tribuni pauperibus injuriam aut vim patientibus ſuccurrerent, nihil vero præterea curioſe tentarent? Si quam igitur poteſtatem & ante habebatis, quam nobis contra jus & fas per vim extorſiſtis, ſenatu unicuique veſtrorum iniquorum poſtulatorum cedente, nonne hanc etiam nunc amiſiſtis ratione comitiorum mutata? Neque enim ex S C. hunc magiſtratum accipitis, neque centuriatim de vobis ſuffragia feruntur, nec ante comitia diis ſacrificia facitis, quæ ex legibus *atque ex ipſo more* facienda eſſent, denique nihil omnino aut pium erga deos, aut ſanctum erga homines, in veſtro magiſtratu fit. Quid igitur amplius ad vos pertinent ea quæ indigent & ſacrificiis & cultu ſacro, inter quæ cenſentur & ipſæ leges; ſiquidem omnes leges contemnitis"? Hæc ſeniores & juniores patricii, cum ſodalitiis per urbem commeantes, tribunis dicebant. ad hæc cives æquiores blandis alloquiis mulcebant, refractarios vero & turbulentos minis periculorum terrebant, niſi ſaperent ac modeſte ſe gererent. quinetiam quoſdam pauperrimos & infimæ conditionis homines, quibus privata commoda longe antiquiora erant quam reipublicæ, pulſatos velut mancipia à foro arcebant.

V. ¶ Qui vero plurimos ſodales circa ſe habebat, & qui plurimum poterat inter omnes illius ſeculi juniores, qui in urbe erant, is erat Cæſo Quintius, L. Quintii Cincinnati filius, nobili genere ortus, & facultatibus nulli ſecundus, vir aſpectu juvenum pulcerrimus, & bellica virtute inter cæteros omnes longe conſpicuus, & ingenio ad dicendum felici: qui tunc vehementer in plebejos eſt invectus, nec à verbis temperans, quæ liberis hominibus auditu ſunt moleſta, nec à factis orationi reſpondentibus abſtinens. Patricii propterea eum in magno habebant pretio, &, pollicen-

κληθησομένους, ἀλλ' ἐποίσοντας ὑπὲρ αὐτοῦ τὴν ψῆφον κατὰ φυλάς. οἱ μὲν δὴ ταῦτα ὑποσχόμενοι, διέλυσαν τὴν ἐκκλησίαν.

Μετὰ δὲ ταῦτα οἵ τε ὕπατοι καὶ τῶν πατρικίων οἱ πλεῖστον δυνάμενοι, τραχύτερον ἤδη αὐτῶν προσιόντες καθήπτοντο, λέγοντες ὡς οὐκ [a] ἐπιτρέψουσιν αὐτοῖς νόμους εἰσηγεῖσθαι, καὶ τούτους ἀπροβουλεύτους. [b] συνθήκας γὰρ εἶναι κοινὰς πόλεων τοὺς νόμους, οὐχὶ μέρους τῶν ἐν ταῖς πόλεσιν οἰκούντων. τοῦ τε πονηροτάτου [c] ὀλέθρου καὶ οὐκ εὐσχήμονος ἀρχὴν ἀπέφαινον εἶναι πόλεσί τε καὶ οἴκοις, ὅταν τὸ κάκιστον τῷ κρατίστῳ νομοθετῇ. [d] "Ποίαν δὲ ὑμεῖς, ἔφασαν, ὦ δήμαρχοι, νόμων εἰσφορᾶς ἢ ἀναιρέσεως ἐξουσίαν ἔχετε; οὐκ ἐπὶ ῥητοῖς μὲν δικαίοις τὴν ἀρχὴν ταύτην παρὰ τῆς βουλῆς ἐλάβετε, τοῖς δὲ ἀδικουμένοις ἢ κατισχυομένοις τῶν πενήτων βοηθεῖν ᾐτήσασθε τοὺς δημάρχους, ἄλλο δὲ μηδὲν πολυπραγμονεῖν; εἰ δ' οὖν καὶ πρότερον ἦν τις ὑμῖν δύναμις, ἣν οὐκ ἐκ τοῦ δικαίου βιασάμενοι ἡμᾶς ἐλάβετε, ὑποκατακλινομένης ἑκάστῳ πλεονεκτήματι τῆς βουλῆς, οὐχὶ καὶ ταύτην νῦν ἀπολωλέκατε τῇ μεταβολῇ τῶν ἀρχαιρεσιῶν; οὔτε γὰρ βουλῆς δόγμα [e] ὑμᾶς ἀποδείκνυσιν ἐπὶ τὴν ἀρχήν, οὔτε αἱ [f] φρατρίαι τὴν ψῆφον ὑπὲρ ὑμῶν ἐπιφέρουσιν, οὔτε ἱερὰ προθύετε τοῖς θεοῖς περὶ τῶν ἀρχαιρεσιῶν, ἃ κατὰ νόμους ἐχρῆν ἐπιτελεῖσθαι, οὔτε ἄλλο τῶν πρὸς τοὺς θεοὺς εὐσεβῶν, ἢ πρὸς ἀνθρώπους ὁσίων οὐθὲν ἐπὶ τῆς [g] ἀρχῆς τῆς ὑμετέρας γίνεται. τίνος οὖν ὑμῖν ἔτι μέτεστι τῶν ἱερῶν καὶ σεβασμοῦ δεομένων, [h] ὧν ἔτι καὶ ὁ νόμος ἦν, ἐξαρνησαμένοις τὰ νόμιμα ἅπαντα"; ταῦτά τε δὴ τοῖς δημάρχοις ἔλεγον οἱ πρεσβύτεροι καὶ οἱ νέοι αὐτῶν, κατὰ ἑταιρείας διεξιόντες ἀνὰ τὴν πόλιν. καὶ τοὺς μὲν ἐπιεικεστέρους [i] τῶν πολιτῶν ὁμιλίαις ἀνελάμβανον κεχαρισμέναις, τοὺς δὲ ἀπειθεῖς καὶ ταραχώδεις ἀπειλαῖς κατεπλήττοντο κινδύνων, εἰ μὴ σωφρονήσειαν. ἤδη δέ τινας τῶν πάνυ ἀπόρων καὶ ἀπερριμμένων, οἷς οὐθενὸς τῶν κοινῶν παρὰ τὰ [k] ἴδια" κέρδη φροντίς ἦν, παίοντες ὥσπερ ἀνδράποδα, ἀνεῖργον ἐκ τῆς ἀγορᾶς.

Ὁ δὲ πλείστους τε περὶ αὑτὸν ἔχων ἑταίρους, καὶ μέγιστον τῶν τότε νέων δυνάμενος, [l] Καίσων Κοίντιος, ὃς ἦν υἱὸς Λευκίου Κοιντίου τοῦ καλουμένου Κικιννάτου, ᾧ γένος τε ἦν ἐπιφανές, καὶ βίος οὐδενὸς δεύτερος, ἀνὴρ ὀφθῆναί τε κάλλιστος νέων, καὶ τὰ πολέμια πάντων λαμπρότατος, φύσει τε περὶ λόγους κεχρημένος ἀγαθῇ· ὃς ἐν τῷ τότε χρόνῳ πολὺς ἔρρει κατὰ τῶν δημοτικῶν οὔτε, λόγων φειδόμενος, ὧν βαρὺ τοῖς ἐλευθέροις ἀκούειν, οὔτε ἔργων ἀκολούθων τοῖς λόγοις ἀπεχόμενος. οἱ μὲν οὖν πατρίκιοι τίμιον αὐτὸν ἐπὶ τούτοις εἶχον, καὶ μέ-

νειν

a Ἐπιτρέψουσιν *Vat.* b Alludere videtur ad id quod *Ariſt.* l. 1. *Rhet.* c. ult. dicit, ὁ νόμος συνθήκη τίς ἐστιν: & in prooemio *Rhet.* ad *Alexandrum*, ὁ νόμος ἐστὶν λόγος ὡρισμένος καθ' ὁμολογίαν κοινὴν πόλεως, μηνύων πῶς δεῖ πράττειν ἕκαστα. *Gelenius* paullo generalius verterat, *leges enim communes totius civitatis eſſe debere, non partis alicujus. Sylb.* c Plenius in *Cod. Vat.* ὀλέθρου καὶ ἀτυχίας καὶ οὐδ' εὐσχήμονος. d In *Ed. Steph.* ποίας [quod agnoſcit *Cod. Vat.*] & mox νόμον. ſed ποίαν agnoſcit *Lapi* verſio, & [cum *Cod. Vat.*] νόμων; *& quam habetis vos illationis legum aut everſionis poteſtatem? Sylb.* e Ὑμᾶς οὐκέτι ἀποδείκνυσι *Vat.* f Φρατρίαι etiam in ſuo codice habuit *Lapus*, & fuit eadem vox ſupra quoque p. 572. v. 3. *Gelenius* tamen hîc repoſuerat *centuriæ*, λόχοι: quod *Glareano* quoque probari ibidem adnotavi. *Sylb.* g Tropice ἀρχῆς hîc poſitum pro ἀρχαιρεσίας. *in magiſtratus veſtri electione ſeu creatione. Sylb.* h Ὧν ἕν τι καὶ ὁ νόμος ἦν *Vat.* quo modo in *Lapi Cod.* nam vertit, *ex quibus unum lex erat.* i Τῶν δημοτῶν ὁμιλίαις *Vat.* k Deeſt *Vat.* l Vel legendum ἦν Καίσων Κοίντιος, ὃς ἦν υἱὸς &c. vel, Καίσων Κοίντιος υἱὸς Λευκίου &c. deinde ſubjiciemus, ὃς ἐν τῷ τότε χρόνῳ. *Port.*

a Αὐτοὶ

νειν περὶ τὰ δεινὰ ἠξίουν [a] αὐτὸν, παρέχειν τὸ ἀσφαλὲς ὑπισχνούμενοι· οἱ δὲ ἐκ τοῦ δήμου, πάντων δὴ μάλιστα αὐτὸν ἀνθρώπων ἐμίσουν. τοῦτον τὸν ἄνδρα ἔγνωσαν οἱ δήμαρχοι πρῶτον ἐκποδὼν ποιήσασθαι, ὡς καταπληξόμενοι τοὺς λοιποὺς τῶν νέων, καὶ προσαναγκάσοντες σωφρονεῖν. γνόντες δὲ ταῦτα, καὶ παρασκευασάμενοι λόγους τε καὶ μάρτυρας πολλοὺς, εἰσάγουσιν αὐτὸν ὑπὸ δίκην ἀδικήματος δη-
631 μοσίου, θανάτου τιμησάμενοι τὴν δίκην. παραγγείλαντες δὲ αὐτῷ παρεῖναι πρὸς τὸν δῆμον, ἐπειδὴ καθῆκεν ὁ χρόνος ὃν ἔταξαν τῇ δίκῃ, συναγαγόντες ἐκκλησίαν, μακροὺς ἐποιήσαντο κατ᾽ αὐτοῦ λόγους, [b] διεξιόντες ἃ βίᾳ ἐτύγχανεν εἰς τοὺς δημότας διαπεπραγμένος, ὧν τοὺς πεπονθότας αὐτοὺς παρῆγον μάρτυρας. ὡς δὲ παρέδωκαν τὸν λόγον, αὐτὸ μὲν τὸ μειράκιον οὐχ ὑπήκουε καλούμενον ἐπὶ τὴν ἀπολογίαν, ἀλλ᾽ ἠξίου τοῖς ἰδιώταις αὐτοῖς ὑπὲρ ὧν ᾐτιῶντο παθεῖν, κατὰ τὸν νόμον ὑπέχειν δίκας, ἐπὶ τῶν ὑπάτων τῆς κρίσεως γινομένης. ὁ δὲ πατὴρ αὐτοῦ, χαλεπῶς φέροντας τὴν αὐθάδειαν τοῦ μειρακίου τοὺς [c] δημότας ὁρῶν, ἀπελογεῖτο, τὰ μὲν πολλὰ ψευδῆ τε καὶ ἐξ ἐπιβουλῆς συγκείμενα κατὰ τοῦ παιδὸς ἀποδεικνύς· ὅσα δὲ οὐκ ἐνῆν ἀρνήσασθαι, μικρὰ καὶ φαῦλα καὶ οὐκ ἄξια δημοσίας ὀργῆς εἶναι λέγων, καὶ οὐδὲ ταῦτα ἐξ ἐπιβουλῆς, ἢ δι᾽ ὕβριν, ἀλλ᾽ ὑπὸ φιλοτιμίας μειρακιώδους γεγονότα ἐπιδεικνύμενος· δι᾽ ἣν πολλὰ μὲν αὐτῷ συμβῆναι δρᾶσαι τῶν ἀβουλήτων ἐν ἁψιμαχίαις, πολλὰ δὲ ἴσως καὶ παθεῖν, οὔτε ἡλικίας ἐν τῷ κρατίστῳ ὄντι, οὔτε φρονήσεως ἐν τῷ καθαρωτάτῳ. ἠξίου τε τοὺς δημοτικοὺς [d] μὴ μόνον ὀργὴν ἔχειν ἐφ᾽ οἷς ἥμαρτεν εἰς λόγους, ἀλλὰ καὶ χάριν εἰδέναι περὶ ὧν ἅπαντας εὖ ποιῶν ἐν τοῖς πολέμοις διετέλεσε, τοῖς μὲν ἰδιώταις ἐλευθερίαν κτώμενος, τῇ δὲ πατρίδι ἡγεμονίαν· ἑαυτῷ δὲ, εἴ ποτε ἁμάρτοι τι, φιλανθρωπίαν παρὰ τῶν πολλῶν καὶ βοήθειαν. καὶ διεξῄει τάς τε στρατείας πάσας, καὶ τοὺς ἀγῶνας ἅπαντας, ἐξ ὧν ἀριστεῖα καὶ στεφάνους παρὰ τῶν στρατηγῶν ἔλαβε, [e] πολίτας δὲ ὁπόσους ἐν ταῖς μάχαις ὑπερήσπισε, καὶ τείχεσι πολεμίων ὁσάκις πρῶτος ἐπέβη. τελευτῶν δὲ εἰς οἴκτους κατέβαινε, [f] καὶ δεήσεις τῆς ἑαυτοῦ πρὸς ἅπαντας ἐπιεικείας, βίου τε, ὃς ἐμαρτυρεῖτο αὐτῷ πάσης καθαρὸς διαβολῆς, μίαν ἐπαιτῶν παρὰ τοῦ δήμου χάριν, φυλάξαι τὸν υἱὸν αὐτῷ.

Ὁ μὲν οὖν δῆμος ἥδετο πάνυ τοῖς λόγοις, καὶ χαρίζεσθαι [g] τὸ μειράκιον τῷ πατρὶ πρόθυμος ἦν. ὁ δὲ Οὐεργίνιος ὁρῶν ὅτι, [h] μὴ διδόντος ἐκείνου δίκην, ἀφόρητον ἔσται θράσος τῶν αὐθαδῶν μειρακίων, ἀνίσταται, καί φησιν· “Σοὶ μὲν, ὦ Κοίντιε, ἥ τε ἄλλη “μαρτυρεῖται πᾶσα ἀρετὴ, καὶ ἡ πρὸς τοὺς δημοτικοὺς εὔ“νοια· ἀνθ᾽ ὧν τὸ τιμᾶσθαί σοι πάρεστιν. ἡ δὲ τοῦ μειρακίου βα“ρύτης καὶ ἡ πρὸς ἅπαντας ἡμᾶς ὑπερηφανία παραίτησιν ἢ “συγγνώμην οὐδεμίαν ἐπιδέχεται· ὅστις ὑπὸ τοῖς σοῖς ἤθε“σι τραφεὶς οὕτως οὖσι δημοτικοῖς καὶ μετρίοις, ὡς ἅπαντες “ἴσμεν, τῶν μὲν σῶν ὑπερεῖδεν ἐπιτηδευμάτων, τυραννικὴν δὲ
632 “αὐθάδειαν καὶ βαρβάρων ἀνθρώπων ὕβριν ἠγάπησεν,

tes ſe illi incolumitatem præſtituros, rogabant ut in periculis ſuſtinendis perſeveraret: plebeji è contra eum maximo odio proſequebantur. Tribuni igitur eum de medio tollere decreverunt, ſperantes ſe hoc pacto cæteris junioribus terrorem incuſſuros, & neceſſitatem modeſtius ſe gerendi ipſis impoſituros. His decretis & oratione teſtibuſque multis paratis, læſæ reip. eum accuſarunt, litem capite æſtimantes. atque die illi dicta, qua cauſſam apud populum diceret: ubi ea venit, illi, convocata concione, longa accuſatione in eum ſunt invecti, enumerantes violenta ejus in plebejos facinora, quorum teſtes producebant illos ipſos qui injuriam acceperant. Deinde, facta ei dicendi copia ipſe juvenis citatus ad cauſſam dicendam venire nolebat: ſed volebat ipſis privatis civibus, pro injuriis quas ſibi illatas querebantur, ad conſulis tribunal, cauſſæ cognitione judicio eorum commiſſa, ex legibus ſatisfacere. Tum pater ejus, videns plebem juvenis pervicaciam iniquo animo ferre, eum purgabat, & pleraque crimina, ut falſa & conficta inſidioſe in filium, refellebat: quæ vero inficiari non poterat, parva ea & inania, nec ira *ac indignatione* publica digna dicebat, & ne ea quidem per inſidias, aut contumeliam, ſed juvenilis ac ambitioſæ contentionis ſtudio commiſſa demonſtrabat; ob quod *dicebat* accidiſſe ei, ut in contentionibus multa parum conſulte faceret, fortaſſe etiam multa perpeteretur, quod nondum ad integerrimam ætatem, nec ad exquiſitiſſimam prudentiam perveniſſet. orabatque plebejos, ut non ſolum ejus petulantiæ, quam verbis prodiderat, ira moti [non] recordarentur, ſed etiam gratiam ei haberent, quod in bellis perpetuo de omnibus bene fuiſſet meritus, privatis libertatem, patriæ imperium, ſibi vero (ſi qua in re aliquando forte peccaſſet) multitudinis favorem & auxilium quærens: enumeravitque quoties publica ſtipendia feciſſet, & omnia prælia quibus ob fortitudinem præmia & coronas ſibi ab imperatoribus datas retuliſſet, & quot cives in præliis defendiſſet, & quoties hoſtium mœnia primus conſcendiſſet. poſtremo ad miſericordiam implorandam, & ad preces ſe convertit, pro ſua in omnes æquitate *ac lenitate*, & vita omnium teſtimonio ad id uſque tempus innocenter acta, hanc unam gratiam, filii incolumitatem *& vitam*, repoſcens.

Per. Jul. 4255. Ante Chr. 459. Olymp. 80 ½. V. C. Cat. 293. Var. 295.

¶ Illius igitur oratio plebi vehementer grata erat, filiumque ipſi largiri parata erat. Sed Virginius, videns juvenum inſolentium audaciam in poſterum intolerabilem fore, niſi ille pœnas daret, ſurrexit, & dixit: “Tua, “Quinti, omnis virtus, & erga plebem bene“volentia ſatis teſtata eſt, & hoc nomine tibi “honor debetur. Sed tui filii morum aſperi“tas, & in nos omnes ſuperbia, nullam depre“cationem aut veniam meretur: quia, quum “ſub tam populari & modeſto patre fuerit “educatus, ut omnes ſcimus, contempta do“meſtica diſciplina, tyrannicam arrogantiam “& barbarorum hominum inſolentiam di“lexit, VI.

a Αὐτοὶ *Vat.* b Διεξιόντες ὅσα βίᾳ διαπεπραγμένος ἐτύγχανεν εἰς τοὺς δημότας *Vat.* c Δημοτικοὺς *Vat.* d Imo vero σὺν ὀργῇ ἔχειν dicendum eſt. *i. e.* orabat eos, ut non ſolum ea, in quibus verba faciens peccarat, ira ſedata condonarent: ſed etiam &c. *Port.* Μὴ μόνον ὀργὴν μὲν ἔχειν *Vat.* e Πολιτῶν τε ὁπόσων *Vat.* f Καὶ δεήσεις ἀντὶ τῆς ἑαυτοῦ *Vat.* g In *Ed. Steph.* τῷ μειρακίῳ: violata & ſtructura & ſententia. quod *Xylander* quoque notarat. *Sylb.* h Μὴ δόντα, *Vat.*

a Rectius

Per. Jul. 4255. Ante Chr. 459. Olymp. 80 ½. U. C. Cat. 293. Var. 295.

"lexit, & improborum facinorum exempla in noſtram civitatem induxit. Si igitur ignorabas eum talem eſſe, at nunc, cum id cognoſcas,* æquum eſt te pro nobis indignari: ſin conſcius & ſocius eras contumeliarum, quibus civium egenorum fortunæ inſultavit, certe tu quoque improbus eras, & immerito honeſtatis & probitatis exiſtimationem adeptus es. Sed enim eum tua virtute indignum eſſe ignorabas. Ego hoc teſtimonium tibi poſſum dicere. Quamvis autem te eo crimine abſolvam, *& credam* te tunc cum filio nobis injuriam non feciſſe; te tamen reprehendo, quod nunc nobiſcum minime indigneris. Ut autem melius ſcias quantum malum in reip. perniciem imprudens alueris, quam immane & tyrannicum, & ne à civili quidem cæde purum, audi ejus egregium facinus, † & confer id cum claris rebus militiæ fortiter ab eo geſtis; & vos, qui modo, hoc homine miſericordiam captante, condoluiſtis, videte an tali civi parcere vos deceat.

"καὶ πονηρῶν ἔργων ζῆλον εἰς τὴν πόλιν ἡμῶν εἰσαγήοχεν. εἰ μὲν οὖν ἐλάνθανέ σε τοιοῦτος ὤν, νῦν, ὅτε ἔγνωκας, ἀγανακτεῖν [a]ὑπὲρ ἡμῶν δίκαιος ἂν ἦς· εἰ δὲ συνῄδεις τε καὶ συνέπραττες οἷς προεπηλάκιζε τὴν τῶν πενήτων πολιτῶν τύχην, πονηρὸς ἄρα καὶ αὐτὸς ἦσθα, καὶ ἡ τῆς καλοκἀγαθίας δόξα οὐκ ἐκ τοῦ δικαίου σοι περιγέγονεν. ἀλλὰ γὰρ ἠγνόεις αὐτὸν οὐκ ὄντα τῆς σῆς ἀρετῆς ἄξιον. ἐγώ σοι τοῦτο ἔχω μαρτυρεῖν. ἀπολύων δέ σε τοῦ τότε συναδικεῖν ἡμᾶς, μέμφομαι τοῦ νῦν ἡμῖν μὴ συναγανακτεῖν. ἵνα δὲ μᾶλλον μάθῃς ἡλίκον ἄρα τῇ πόλει κακὸν [b]ἐπιτρέφων ἐλάνθανες, ὡς ὠμὸν καὶ τυραννικόν, καὶ οὐδὲ φόνου πολιτικοῦ καθαρόν, ἄκουσον αὐτοῦ φιλότιμον ἔργον, καὶ ἀντιπαρεξέτασον αὐτῷ τὰς ἐν τοῖς πολέμοις ἀριστείας· καὶ ὑμῶν ὅσοι συνεπαθεῖτε ἀρτίως οἰκτιζομένῳ τῷ ἀνδρί, σκοπεῖτε εἰ ἄρα καλῶς ὑμῖν ἔχει τοιούτου φείσασθαι πολίτου.

VII. ¶ Hæc loquutus, unum è collegis, M. Volſcium, juſſit ſurgere, & dicere quæcunque de illo adoleſcente ſciret. Facto autem ſilentio, omnibuſque exſpectatione valde ſuſpenſis, poſt brevem moram, ille ſic eſt loquutus: "Equidem, Quirites, ſummopere optaſſem privatas pœnas, quæ legibus mihi permittuntur, de iſto ſumere, atroces & plus quam atroces injurias perpeſſus: ſed quum hoc nondum conſequi potuiſſem, propter paupertatem & imbecillitatem, & quod unus è vulgo eſſem, nunc, quando id mihi licet, perſonam teſtis ſumam, quoniam accuſatoris nequeo. Quam vero immani & atroci injuria fuerim affectus, audite. Frater mihi fuit Lucius, omnium mortalium mihi chariſſimus. is mecum apud amicum cœnabat, poſteaque ſuperveniente nocte exſurgentes diſceſſimus. dum autem forum tranſiremus, incidimus in iſtum Cæſonem comeſſabundum, cum aliis petulantibus juvenibus. Hi primum cavillis & contumelioſis verbis nos aggreſſi ſunt, ſicut juvenes ebrii atque petulantes in infimæ conditionis homines & pauperes facere ſolent. Quorum petulantiam quum iniquo animo ferremus, quidam de nobis liberius eſt loquutus. At iſte Cæſo, ratus indignum eſſe audire aliquid quod ſuis auribus gratum non eſſet, facto in eum impetu, atq; pugnis & calcibus & omni alio contumeliæ genere uſus, eum interfecit. Quum autem ego vociferarer, & pro viribus repugnarem, is, omiſſo illo jam mortuo & jacente, *me* pugnis iterum atque iterum cœpit contundere, nec prius deſtitit quam me immotum & ſine voce proſtratum vidit, ratus me eſſe mortuum. Hic poſtea, quaſi præclaro facinore edito, lætus abiit: nos

Ταῦτα εἰπὼν, ἀνίστησιν ἐκ τῶν συναρχόντων Μάρκον Οὐολούσκιον, καὶ λέγειν ἐκέλευσεν ἃ συνοίδε τῷ μειρακίῳ. σιωπῆς δὲ γενομένης, καὶ πολλῆς ἐξ ἁπάντων προσδοκίας, μικρὸν ἐπισχὼν ὁ [c]Οὐολούσκιος, εἶπεν· "Ἐγὼ μάλιστα ἐβουλόμην ἂν, ὦ πολῖται, δίκην ἰδίαν, ἣν ὁ νόμος δίδωσί μοι, παρὰ τούτου λαβεῖν, δεινὰ καὶ πέρα δεινῶν πεπονθώς· κωλυθεὶς δὲ τούτου τυχεῖν διὰ πενίαν, καὶ ἀσθένειαν, [d]καὶ τῶν πολλῶν εἷς εἶναι, νῦν [e](δὲ,) ἡνίκα ἔξεστί μοι, τὸ τοῦ μάρτυρος σχῆμα, ἐπειδὴ οὐ τὸ τοῦ [f]κατηγόρου, λήψομαι. [g]ἃ πέπονθα, ὡς ὠμὰ καὶ ἀνήκεστα, ἀκούσατέ μου. ἀδελφὸς ἦν μοι Λεύκιος· ὃν ἐγὼ ἁπάντων ἀνθρώπων μᾶλλον ἠγάπησα. οὗτός μοι συνεδείπνει παρὰ φίλῳ· καὶ μετὰ ταῦτα ἀναστάντες τῆς [h]ἐχομένης νυκτός, ᾠχόμεθα. διεληλυθόσι δὲ ἡμῖν τὴν ἀγορὰν περιτυγχάνει Καίσων οὑτοσί, κωμάζων σὺν ἑτέροις ἀγερώχοις μειρακίοις. καὶ οὗτοι τὸ μὲν πρῶτον ἔσκωπτόν τε καὶ ὕβριζον [i]εἰς" ἡμᾶς, οἷα μεθύοντες ἂν νέοι καὶ αὐθάδεις, [k]ὡς ὅσα ἂν ταπεινοὺς καὶ πένητας ὕβρισαν. ὡς δὲ ἠγανακτοῦμεν πρὸς αὐτούς, ἐλεύθερον ῥῆμα [l]εἷς τούτων εἶπε. δεινὸν δὲ ἡγησάμενος οὑτοσὶ Καίσων ἀκοῦσαί τι ὧν οὐκ ἐβούλετο, προσδραμὼν αὐτῷ, παίων καὶ λακτίζων, [m]καὶ πᾶσαν ἄλλην ὕβριν ἐνδεικνύμενος, ἀποκτείνει. ἐμοῦ δὲ κεκραγότος [n]καὶ ἀμυνομένου ὅσα ἐδυνάμην, ἐκεῖνον ἤδη νεκρὸν κείμενον ἀφεὶς [o](ἐμὲ) πάλιν ἔπαιε· καὶ οὐ πρότερον ἐπαύσατο, πρὶν ἀκίνητόν τε καὶ ἄφωνον εἶδεν ἐρριμμένον, δόξας εἶναι νεκρόν. μετὰ δὲ ταῦτα, οὗτος μὲν ἀπιὼν ᾤχετο χαίρων, ὥσπερ ἐπὶ καλῷ ἔργῳ· ἡμᾶς δὲ οἱ παραγενόμενοι μετὰ ταῦτα

a Rectius forſan μεθ' ἡμῶν. ſubjicitur enim paullo infra ἡμῖν συναγανακτεῖν. *Port.* *b* Sicut ὑπογραφόμενοι habemus (p. 169. v. 22.) pro ὑποτρεφόμενοι, ita hic ἐπιτρέφων pro ὑποτρέφων irrepſit. *Steph.* *c* Οὐολόσκιον malit *Port.* quam recte videant alii. *d* Καὶ τὸ τῶν πολλῶν *Vat.* *e* Incluſa δὲ vel tollenda eſt cum *Cod. Rom.* vel in γε [cum *Cod. Vat.*] mutanda. *Sylb.* *f* Δύναμαι poſt κατηγόρου, vel ſimile quid deſiderari videtur. *Port.* *g* In *Cod. Vat.* ἃ δὲ πέπονθα. quo modo legendum eſſe conjecerat *Portus.* *h* Ἐρχομένης malit *Port.* *i* Non agnoſcit *Vat.* *k* In *Cod. Rom.* ὡς ἂν ταπεινοὺς καὶ πένητας ὑβρίσαιεν. *Sylb.* Ὡς ἂν εἰς ταπεινοὺς καὶ πένητας ὑβρίσαιεν *Vat.* *l* *Lapus* legit εἷς ἡμῶν. *Rom. Cod* habet εἰς τοῦτον εἶπε. *Gelenius* aliquanto plenius legit, εἰς τοῦτον εἶπεν ὁ ἀδελφός. *Sylb.* *m* Καὶ πᾶσαν ἄλλην ὠμότητα καὶ ὕβριν *Vat.* *n* Καὶ ἀμυνομένου τοσαῦτα ὅσα *Vat.* *o* Incluſum ἐμέ, quod è *Lapi* verſione addidit *Sylburgius*, agnoſcit etiam *Cod. Vat.* * Merito indignationem tibi noſtro nomine movere debet. *Gelen.* † Atque, *ſi libet*, confer cum præclaris iſtis *quæ memoraſti* militiæ decoribus. *Gelen.*

a Particu-

633 "ἅμαλι πεφυρμένους αἴρουσι, καὶ εἰς τὴν οἰκίαν ἀπεκόμισαν, τὸν μὲν ἀδελφὸν Λεύκιον [a] νεκρὸν, ὥσπερ ἔφην, ἐμὲ δὲ ἡμιθανῆ καὶ ἐλπίδας ἔχοντα τοῦ ζῆν ὀλίγας. ταῦτα δὲ ἐγίνετο Ποπλίου Σερουϊλίου καὶ Λευκίου Αἰβουτίου τὴν ὑπατείαν ἐχόντων, ὅτε ἡ μεγάλη νόσος κατέλαβε τὴν πόλιν, ἧς ἀπελαύσαμεν καὶ ἡμεῖς ἀμφότεροι. τότε μὲν οὖν οὐχ οἷόν τε ἦν μοι δίκην παρ' αὐτοῦ λαβεῖν, τεθνηκότων ἀμφοτέρων τῶν ὑπάτων. [b] Λοκρητίου δὲ καὶ Τίτου Οὐετουρίου παραλαβόντων τὴν ἀρχὴν, βουλόμενος [c] αὐτὸν ἄγειν ὑπὸ δίκην, ἐκωλύθην διὰ τὸν πόλεμον, ἐκλελοιπότων [d] ἀμφοτέρων τὴν πόλιν. ὡς δὲ ἀνέστρεψαν ἀπὸ τῆς [e] στρατιᾶς, πολλάκις αὐτὸν ἐπὶ τὴν ἀρχὴν καλῶν, ὁσάκις προέλθοιμι· καὶ ταῦτα δὴ πολλοὶ τῶν πολιτῶν ἴσασι· πληγὰς ἐλάμβανον ὑπ' αὐτοῦ. ταῦτ' ἐστιν ἃ πέπονθα, ὦ δημόται, μετὰ πάσης ἀληθείας εἰρημένα πρὸς ὑμᾶς.

Ταῦτα εἰπόντος αὐτοῦ, κραυγή τε ἐκ τῶν παρόντων ἐγένετο, καὶ ὁρμὴ πολλῶν ἐπὶ τὴν ἐκ χειρὸς δίκην. ἀλλ' οἵ τε ὕπατοι ἐμποδὼν ἐγένοντο, καὶ τῶν δημάρχων οἱ πλείους, πονηρὸν ἔθος οὐκ ἀξιοῦντες εἰς τὴν πόλιν εἰσάγειν. ἦν δὲ καὶ τοῦ δήμου τὸ καθαρώτατον οὐ βουλόμενον ἀποστερεῖν λόγου τοὺς ὑπὲρ τῶν μεγίστων ἀγωνιζομένους. τότε μὲν οὖν ἐπέσχε τὴν τῶν θρασυτέρων ὁρμὴν [f] ἡ τοῦ δικαίου πρόνοια, καὶ ἀναβολὴν ἔλαβεν ἡ δίκη, οὐ μικρᾶς ἐμπεσούσης φιλοτιμίας καὶ ζητήσεως ὑπὲρ τοῦ σώματος, εἴτε ἐν δεσμοῖς [g] αὐτὸ φυλάττεσθαι τέως, εἴτε ἐγγυητὰς δοῦναι τῆς [h] ἀφίξεως, ὥσπερ ὁ πατὴρ ἠξίου· [i] καὶ ἡ βουλὴ ἐψηφίσατο χρήμασι [k] διεγγυηθὲν ἐλεύθερον εἶναι τὸ σῶμα μέχρι δίκης. τῇ δὲ ἑξῆς ἡμέρᾳ συναγαγόντες οἱ δήμαρχοι τὸ πλῆθος, ἐκλιπόντος τοῦ μειρακίου τὴν δίκην, ἐκύρωσαν τὴν κατ' αὐτοῦ ψῆφον, καὶ τοὺς ἐγγυητὰς δέκα ὄντας ἐπράξαντο τὰ περὶ τοῦ σώματος τῆς ἀποκαταστάσεως ὁμολογηθέντα χρήματα. Καίσων μὲν οὖν τοιαύτῃ περιπεσὼν ἐπιβουλῇ, κατασκευασαμένων ἅπαντα τῶν δημάρχων, καὶ Οὐολουσκίου ψευδῆ μαρτυρήσαντος, ὡς ἐγένετο φανερὸν σὺν χρόνῳ, φεύγων εἰς Τυρρηνίαν ᾤχετο. ὁ δὲ πατὴρ αὐτοῦ τὰ πλεῖστα τῆς οὐσίας ἀπεμπολήσας, καὶ τὰ ὁμολογηθέντα ὑπὸ τῶν ἐγγυητῶν χρήματα ἀποδοὺς, [l] ἐν τῷ χωρίῳ ἕν γὰρ αὐτῷ μικρὸν ὑπολειπόμενον ἦν πέραν τοῦ Τιβέρεως ποταμοῦ, ἐν ᾧ ταπεινή τις ἦν [m] καλύβη· γεωργῶν, αὐτόθι μετὰ δούλων ὀλίγων ἐπίπονον καὶ ταλαίπωρον ἔζη βίον, ὑπὸ λύπης τε καὶ πενίας οὔτε πόλιν ὁρῶν, οὔτε φίλους ἀσπαζόμενος, οὔτε ἑορτάζων, οὔτε ἄλλης εὐφροσύνης ἑαυτῷ μεταδιδοὺς οὐδεμιᾶς. τοῖς μέντοι δημάρχοις πολὺ τὸ παράλογον [n] ἐγένετο τῆς ἐλπίδος. οὐ γὰρ ὅπως ἐπαύσατο ἡ τῶν νέων φιλοτιμία σω-

"vero ſanguine conſperſos ii qui aderant ſuſtulerunt, domumque abſportarunt, Lucium fratrem mortuum, ut dixi, me vero ſeminecem, & exiguam ſalutis ſpem habentem. Hæc autem facta ſunt P. Servilio & L. Æbutio conſulibus, quo tempore magna illa peſtilentia in urbe fuerat, cujus ne nos quidem ambo immunes fuimus. Tunc igitur non potui pœnas de eo ſumere, quod ambo conſules obiiſſent. Quum autem, Lucretio & Veturio conſulibus, eum in jus vocare vellem, quod illi ambo ex urbe egreſſi militia diſtinerentur, id exſequi non potui. Quibus ab expeditione reverſis, quum ſæpius eum ad magiſtratum citarem, quoties acceſſi (hoc autem multi cives norunt) plagas ab eo accepi. Hæc ſunt, Quirites, quæ paſſus ſum, & quæ veriſſime apud vos dixi.

Per. Jul. 4255. *Ante Chr.* 459. *Olymp.* 80 ½. *V. C. Cat.* 293. *Var.* 295.

VIII. ¶ His ab eo dictis, & clamor ab aſtantibus ſublatus eſt, & impetus in eum à multis factus, eum indicta cauſſa ex tempore interficere volentibus: ſed conſules obſtiterunt, & tribunorum plerique, qui malam conſuetudinem in remp. inducere nolebant. Quinetiam plebis pars ſinceriſſima, reis de rebus maximis *atque de capite* certantibus, cauſſæ dictionem eripere nolebat. Tunc igitur juſtitiæ ratio hominum audaciorum impetum repreſſit, & judicium dilatum eſt, non ſine magna contentione, illis dubitantibus utrum interim reus in vinculis eſſet aſſervandus, an datis vadibus eſſet dimittendus, ut pater poſtulabat. Tunc ſenatus decrevit, ut pecunia à vadibus pro ipſo promiſſa dimitteretur, & uſque ad judicii diem liber eſſet. Poſtridie tribuni, populo ad concionem convocato, quum juvenis vadimonium deſeruiſſet, eum abſentem damnarunt; & à vadibus, qui erant decem, pecunias quas pro vadimonio ſpoſponderant exegerunt. Cæſo igitur, in tales inſidias lapſus opera tribunorum, qui hæc omnia in eum moliti fuerant, & Volſcii, qui falſum teſtimonium dixerat, ut poſtea tandem compertum eſt, exſulatum in Hetruriam abiit. Pater ejus maxima ſuorum bonorum parte vendita, quum vadibus reſtituiſſet pecunias, quas pro reo numerarant, ruri (unus enim agellus Tranſtiberinus ei reliquus erat, ubi humilem quandam caſam habebat) cum paucis ſervis ſuum agrum colens, vitam laborioſam & ærumnoſam tolerabat, & præ dolore ac inopia nec urbem inviſebat, nec amicos ſalutabat, nec diebus feſtis celebritates adibat, nec ullis publicis hilaritatibus ſe immiſcebat. Cæterum, tribunos ſua ſpes valde fefellit. Non ſolum enim

C. Quintius inique damnatus.

a Particulam μὲν, poſt νεκρὸν in *Ed. Steph.* repetitam, expunxi cum *Xylandro* & *Cod. Rom. Sylb.* b Λευκίου δὲ Λοκρητίου καὶ Τίτου *Vat.* c Αὐτὸν ἀγαγεῖν *Vat.* d Ἀμφοτέρων τῶν ὑπάτων τὴν πόλιν *Vat.* e Magis proprie στρατείας. *Sylb.* f Ἡ τοῦ δικαίου πρόνοια *Lapus* vertit, *juſti providentia.* Verum *Sylburgius*, qui *Gelenii* verſionem recognovit, interpretatur *provida juris conſideratio.* At ego quamvis ſciam poſſe dici, quorundam illam τοῦ δικαίου πρόνοιαν hac in re ſpectari, quod nollent eos, qui in capitis diſcrimen veniebant, indicta cauſſa perire: tamen celare nolim quod ſuſpicor, non τοῦ δικαίου, ſed τοῦ δαιμονίου πρόνοια ſcripſiſſe *Dionyſium.* Tantum vero abeſt ut ἡ τοῦ δαιμονίου πρόνοια cum illis, quæ hic de adverſantibus quorundam audaciæ ſcribuntur, minus conveniat, ut contra nihil convenientius dici queat: quum rationi conſentaneum ſit dicere, *illam numinis providentiam eorum animis talem ſcrupulum injeciſſe. Steph. Schediaſm.* l. 5. c. 28. g Optime in *Cod. Vat.* αὐτὸ δεῖ φυλάττεσθαι τέως. quod *Stephano* & *Sylburgio* placuiſſe video. h Pro ἀφίξεως alius quiſpiam genitivus reponi debet: præſertim quum *Lapus* habeat, *an vades dari ſiſtendi eum.* Non dubium eſt autem quin genitivo παραστάσεως id plane ſignificari poſſit: quum ita vocetur *exhibitio ejus, pro quo interceſſit quis in vadimonio promittendo.* Quod ſi tamen, ut in alio quodam loco, ἀφίξεως retineatur; non pro *adventu*, ſed pro *reditu* accipiendum fuerit. *Steph. Schediaſm.* l. 5. c. 28. i Καὶ ἡ βουλὴ συνελθοῦσα ἐψηφίσατο *Vat.* k Vide *Harpocrat.* v. διεγγύησιν, & *Valeſii* notas. l In *Cod. Vat.* ἑαυτοῦ χωρίον ἓν μικρὸν ὑπολειπόμενος πέραν τοῦ Τιβέρεως ποταμοῦ, *Lapus* vertit, *ſibique prædium unum parvum relinquens trans Tiberim, in quo tugurium erat humile, illud colens cum ſervis* &c. adeo ut legiſſe videatur, ἑαυτῷ τε χωρίον ἓν μικρὸν ὑπολειπόμενος πέραν τοῦ Τιβέρεως ποταμοῦ, ἐν ᾧ ταπεινή τις ἦν καλύβη, γεωργῶν αὐτὸ μετὰ δούλων &c. m Ex hujus prædioli cultura Quintius infra ad conſulatum accitur, p. 644. juxta *Ed. Sylb.* n Ἐγίνετο *Vat.*

a Id

Per. Jul. 4255. Ante Chr. 459. Olymp. 80 ½. U. C. Cat. 293. Var. 295.

enim Cæſonis calamitas nihil profecit ad moderandam ac reprimendam juvenum inſolentiam: ſed etiam ob eam illi longe inſolentiores ac ferociores ſunt redditi, factis dictiſque legem oppugnantes. Itaque, eo conſulatu ita conſumpto, lex nullo pacto ab illis perferri potuit. Plebs autem in annum ſequentem eoſdem tribunos iterum deſignavit.

IX.

Per. Jul. 4256. Ante Chr. 458. Olymp. 80 ⅔. U. C. Cat. 294. Var. 296.

P. Valerio & C. Claudio coſſ. turbæ domi.

¶ Publio autem Valerio Poplicola & C. Claudio Sabino coſſ. periculum, quale nunquam ante, ab hoſtibus externis illatum urbem invaſit, ab inteſtina ſeditione aſcitum, ut Sibyllina oracula prædixerant, & ſuperioris anni prodigia divinitus miſſa præmonuerant. cujus belli originem, & res tunc in eo à conſulibus geſtas narrabo. Tribuni qui iterum creati fuerant, ſpe perferendæ legis, quum viderent alterum conſulem, C. Claudium, odium in plebem à majoribus inſitum habere, & paratum ad legem quavis ratione impediendam, & potentiſſimos quoſque juvenes ad manifeſtam deſperationem progreſſos, ita ut nulla vi amplius vinci poſſent, præcipue vero plebis majorem partem obſequiis patriciorum delinitam cedere, nec amplius eadem alacritate legi perferendæ operam dare, impudentiore via rem aggredi ſtatuerunt, qua populo terrorem incuterent, & conſulem repellerent. Ac primum quidem rumores varios per urbem ſpargendos curarunt: deinde à mane uſque ad veſperam ſedentes in propatulo conſultabant, nec quenquam niſi ex collegio in ſuum conſilium & colloquium admittebant. poſtremo, ubi judicarunt tempus eſſe opportunum conſilia exſequendi, literas finxerunt, eaſque ab ignoto homine ſibi in foro ſedentibus reddendas curarunt; quibus acceptis, plangentes frontem, & vultu ad mœrorem compoſito, ſurrexerunt. Quum autem *ob eum caſum* ingens turba concurriſſet, & aliquod grave malum in literis contineri auguraretur, *illi*, indicto per præconem ſilentio, dixerunt: "Extremum veſtræ plebi periculum imminet, "Quirites: & niſi deorum benevolentia quædam proſpexiſſet iis, qui nullo ſuo merito "mala paſſuri erant, omnes in atroces calamitates incidiſſemus. Vos autem rogamus "ut aliquantiſper exſpectetis, donec res nobis "nunciatas ſenatui indicemus; &, de com"muni ſententia, ea quæ ſunt è repub. aga"mus". His dictis, ad conſules iverunt. Interim autem, dum ſenatus cogitur, multi ac varii ſermones in foro jactabantur, aliis ex compoſito, ut à tribunis juſſi fuerant, per circulos ſermones ferentibus, aliis quæ maxime timebant ne acciderent, hæc, ut tribunis nunciata, dicentibus. Alius dicebat Cæſonem Quintium à populo damnatum ab Æquis & Volſcis exceptum, & utriuſque gentis ſummum imperatorem creatum fuiſſe, &

φρονηθεῖσα τῇ Καίσωνος συμφορᾷ· πολὺ δὲ χαλεπω- 634
τέρα καὶ πλείων ἐγένετο, ἔργοις τε καὶ λόγοις καταγωνιζομένη τὸν νόμον. ὥστε οὐθὲν ἔτι αὐτοῖς ἐξεγένετο διαπράξασθαι, δαπανηθέντος εἰς ταῦτα τοῦ χρόνου τῆς ἀρχῆς. ὁ μέντοι δῆμος εἰς τὸν ἐπιόντα πάλιν ἐνιαυτὸν ἄρχοντας ἀπέδειξεν αὐτούς.

Ποπλίου δὲ Οὐαλερίου Ποπλικόλα καὶ Γαΐου Κλαυδίου Σαβίνου τὴν ὑπατικὴν ἐξουσίαν παραλαβόντων, κίνδυνος ὅσος οὔπω τὴν Ῥώμην κατέσχεν ἐξ ἀλλοεθνοῦς πολέμου· ὃν περιήγαγεν ἡ πολιτικὴ στάσις ἐντὸς τείχους, ὡς οἵ τε Σιβύλλειοι χρησμοὶ προὔλεγον, καὶ τὰ ἐκ τοῦ δαιμονίου φανέντα προεθέσπισεν τῷ παρελθόντι ἐνιαυτῷ. διηγήσομαι δὲ τήν τε αἰτίαν ἀφ᾽ ἧς ὁ πόλεμος εἰσῆλθε, καὶ τὰ πραχθέντα τοῖς ὑπάτοις [a] κατὰ τὸν τότε ἀγῶνα. οἱ παρειληφότες τὸ δεύτερον τὴν δημαρχίαν ἐπὶ τῇ ἐλπίδι τοῦ κυρῶσαι τὸν νόμον, ὁρῶντες τόν τε ὑπάτων τὸν ἕτερον [b] Κλαύδιον Γάϊον ἔμφυλον τὸ πρὸς τοὺς δημοτικοὺς ἔχοντα μῖσος διὰ προγόνων, καὶ παρεσκευασμένον ἁπάσῃ μηχανῇ κωλύειν τὰ γινόμενα, [c] τῶν δὲ νέων τοὺς πλεῖστον δυναμένους εἰς ἀπόνοιαν φανερὰν προεληλυθότας, οὓς οὐκ ἐνῆν τῷ βιαίῳ καταγωνίσασθαι, μάλιστα δὲ τοῦ δήμου τὸ πλεῖον ὑποκατακλινόμενον ταῖς θεραπείαις τῶν πατρικίων, καὶ προθυμίαν οὐκέτι τὴν αὐτὴν περὶ τοῦ νόμου [d] παρεχομένου, ἰταμωτέραν ὁδὸν ἔγνωσαν ἐπὶ τὰ πράγματα πορεύεσθαι, δι᾽ ἧς καταπλήξονται μὲν τὸν δῆμον, [e] ἀναβαλοῦσι δὲ τὸν ὕπατον. πρῶτον μὲν κατεσκεύασαν φήμας λέγεσθαι κατὰ τὴν πόλιν παντοδαπάς· ἔπειτα ἐξ ἑωθινοῦ καθεζόμενοι δι᾽ ὅλης ἡμέρας, [f] συνέδρευον ἐν τῷ φανερῷ, μεταδιδόντες οὐθενὶ τῶν ἔξωθεν οὔτε βουλεύματος, οὔτε λόγου. ἐπεὶ δὲ καιρὸς αὐτοῖς ἔδοξεν ἐπιτήδειος εἶναι πράττειν τὰ βεβουλευμένα, πλασάμενοι γράμματα, καὶ ταῦτα παρασκευάσαντες ἀναδοθῆναι σφίσιν ὑπὸ ἀνδρὸς [g] ἀγνῶτος καθημένοις ἐν ἀγορᾷ· [h] ὡς δὲ ἦλθον αὐτά, παίοντες τὰ μέτωπα καὶ κατηφεῖς τὰς ὄψεις ποιήσαντες, ἀνίσταντο. πολλοῦ δὲ συνδραμόντος ὄχλου, καὶ μέγα τι κακὸν ἐν τοῖς γράμμασιν εἶναι γεγραμμένον μαντευομένου, σιωπὴν προκηρύξαντες εἶπον· "Ἐν ἐσχάτοις ἐστὶν "ὑμῖν [i] κινδύνων, ὦ πολῖται, τὸ δημοτικόν· καὶ εἰ μὴ θεῶν "τις εὔνοια προεῖδε [k] τούτων ἄδικα πάσχειν μελλόντων, εἰς "δεινὰς ἅπαντες ἂν ἤλθομεν συμφοράς. αἰτούμεθα δὲ ὑ"μᾶς βραχὺν ἐπισχεῖν χρόνον, ἕως ἂν τῇ βουλῇ δηλώσωμεν "τὰ προσαγγελθέντα, καὶ μετὰ κοινῆς γνώμης πράξωμεν "[l] τὰ δέοντα". ταῦτα εἰπόντες, ᾤχοντο πρὸς τοὺς ὑπάτους. ἐν ὅσῳ δὲ [m] καὶ ἡ βουλὴ συνήγετο χρόνῳ, πολλοὶ καὶ παντοδαποὶ λόγοι κατὰ τὴν ἀγορὰν ἐγίνοντο, τῶν μὲν, ἐκ παρασκευῆς ἃ 635
[n] παρήγγελτο αὐτοῖς ὑπὸ τῶν δημάρχων, κατὰ συστροφὰς λαλούντων, τῶν δὲ, ἃ μάλιστα [o] ἐδεδοίκεσαν μὴ γίνεσθαι, ταῦτα ὡς ἀπηγγελμένα τοῖς δημάρχοις λεγόντων. ἔφη δὲ ὁ μέν τις, Αἰκανοὺς καὶ Οὐολούσκους ὑποδεξαμένους Καίσωνα Κόϊντον τὸν ὑπὸ τοῦ δήμου καταδικασθέντα ᾑρῆσθαι στρατηγὸν αὐτοκράτορα τῶν ἐθνῶν, καὶ πολλὰς δυνάμεις

[a] Id eſt, κατὰ τὸν τότε πόλεμον. *Port.* [b] Nota hic prænomen nomini præpoſitum: cujus generis exempla ſupra quoque obſervata ſunt. *Sylb.* In *Cod. Vat.* Γάϊον Κλαύδιον. [c] Τῶν τε νέων *Vat.* [d] Παρεχόμενον *Vat.* quod & *Stephano* placuiſſe video. [e] Καταβαλοῦσι malit *Steph.* [f] Συνέδρευον augmento hic caret, ut ἐξανάλωσεν, p. 387. v. 2. ἀπαναλώκεσαν, p. 568. v. 23. καθιστάκαντο, p. 559. v. 6. & hujus generis alia. *Sylb.* [g] Ἀγνῶτος *Vat.* [h] Scribendum ὡς δὲ ἀνῆλθον αὐτά. non enim literis acceptis, ſed iis lectis cœperunt παίειν τὰ μέτωπα. *Caſaub.* Ὡς ἀνῆλθον in *Cod. Vat.* [i] Κινδύνοις *Vat.* [k] Τούτων agnoſcit etiam *Lapi* verſio, *his provideat paſſuris iniqua.* Τῶν maluit *Gelenius.* poſſemus etiam legere προεῖδεν ἡμῶν: vel minori mutatione προεῖδε τῶν. *Sylb.* [l] Τὰ δόξαντα *Vat.* [m] Non agnoſcit *Vat.* [n] Παρηγγέλλετο *Vat.* [o] Malim ἐδεδοίκεσαν μὴ γίνοιτο ταῦτα &c. *Port.* Ἐδεδοίκεσαν μὴ γένηται ταῦτα optime in *Cod. Vat.*

a Kata-

νάμεις ἀγείραντα μέλλειν ἐπὶ τὴν Ῥώμην ἐλαύνειν· ὁ δέ τις, ἀπὸ κοινῆς γνώμης τῶν πατρικίων τὸν ἄνδρα καταγαγεῖν ξενικαῖς δυνάμεσιν, ἵνα ἡ φυλακὴ [a] καταλυθῇ νῦν τε καὶ εἰς τὸν λοιπὸν χρόνον τῶν δημοτικῶν· ὁ δέ τις, οὐχ ἅπαντας εἶναι τοὺς πατρικίους ἔφη τοὺς ταῦτα βεβουλευμένους, ἀλλὰ μόνους τοὺς νέους. ἐτόλμων δέ τινες λέγειν, ὅτι καὶ ἐντὸς τῆς πόλεως ὁ ἀνὴρ εἴη κρυπτόμενος, καὶ μέλλοι καταλαμβάνεσθαι τῶν τόπων τοὺς ἐπικαιροτάτους. ὅλης δὲ κραδαινομένης ἐπὶ τῇ προσδοκίᾳ τῶν δεινῶν τῆς πόλεως, καὶ πάντων ἀλλήλους ἐχόντων δι' ὑποψίας καὶ φυλακῆς, οἱ μὲν ὕπατοι τὴν βουλὴν ἐκάλουν· οἱ δὲ δήμαρχοι προσελθόντες, [b] ἐξεδείκνυσαν τὰ προσαγγελλόμενα. ἦν δὲ ὁ τοὺς λόγους ὑπὲρ αὐτῶν ποιούμενος, Αὖλος Οὐεργίνιος, καὶ ἔλεξε τοιάδε.

“Ὅσον μὲν χρόνον οὐδὲν ἀκριβὲς ἡμῖν ἐφαίνετο τῶν προσαγγελλομένων δεινῶν, ἀλλὰ φήμῃ μετέωροι, καὶ τὸ βέβαιον ὅσον αὐταῖς οὐδὲν ἦν, ὠκνοῦμεν, ὦ βουλή, φέρειν τοὺς περὶ αὐτῶν λόγους [c] εἰς τὸ μέσον, ταραχάς τε ὑποπτεύοντες ἔσεσθαι μεγάλας, οἷα εἰκὸς ἐπὶ δεινοῖς ἀκούσμασι, καὶ δι' εὐλαβείας ἔχοντες μὴ ταχύτερα δόξωμεν ὑμῖν βεβουλεῦσθαι μᾶλλον, ἢ φρονιμώτερα. οὐ μὴν ὀλιγωρίᾳ γε αὐτὰ παραδόντες, ἀφήκαμεν· ἀλλ' ὅση δύναμις ἦν ἡμῖν, ἐπιμελῆ ζήτησιν ἐποιούμεθα τῆς ἀληθείας. ἐπεὶ δὲ ἡ τοῦ δαιμονίου πρόνοια, ὑφ' ἧς ἀεὶ σῳζόμεθα κοινῇ, καλῶς ποιοῦσα, τὰ κεκρυμμένα βουλεύματα, καὶ τὰς ἀνοσίους ἐπιχειρήσεις τῶν θεοῖς ἐχθρῶν εἰς φῶς ἄγει, καὶ γράμματα πάρεστιν ἡμῖν, ἃ δεδέγμεθα νεωστὶ παρὰ ξένων εὔνοιαν ἡμῖν ἐνδεικνυμένων, οὓς ὕστερον ἀκούσεσθε, καὶ συντρέχει τε καὶ συνᾴδει τοῖς ἔξωθεν ἐπιστελλομένοις τὰ ἐνθένδε μηνυόμενα, καὶ τὰ πράγματα οὐκέτι μέλλησιν οὐδὲ ἀναβολὴν ἐν χερσὶν ὄντα ἐπιδέχεται, πρὶν εἰς τὸν δῆμον ἐξενεγκεῖν, ὑμῖν πρώτοις, ὥσπερ ἐπὶ δίκαιον, ἀπαγγεῖλαι διέγνωμεν [d] αὐτά. ἴστε δὴ συνωμοσίαν ἐπὶ τῷ δήμῳ γεγενημένην ὑπὸ ἀνδρῶν οὐκ ἀφανῶν, ἐν οἷς ἐνεῖναι μέν τι λέγεται μέρος οὐ πολὺ καὶ τῶν εἰς τόδε [e] συνειλεγμένων τὸ συνέδριον πρεσβυτέρων, τὸ δὲ πλεῖστον ἐκ τῶν ἔξω τῆς βουλῆς ἱππέων, οὓς οὔπω καιρὸς οἵτινες εἶεν ὑμῖν λέγειν. μέλλουσι δὲ οὖν, ὡς πυνθανόμεθα, σκοταίαν φυλάξαντες νύκτα, κοιμωμένοις ἡμῖν ἐπιχειρεῖν,
636 ἡνίκα οὔτε [f] προϊδεῖν τῶν γινομένων, οὔτε φυλάξασθαι καθ' ἓν γενόμενοι δυνάμεθα· ἐπιπεσόντες δὲ ταῖς οἰκίαις τούς τε δημάρχους ἡμᾶς κατασφάττειν, καὶ [g] τῶν δημοτικῶν ἄλλους τοὺς ἐναντιωθέντας ποτὲ αὐτοῖς περὶ ἐλευθερίας, ἢ τὸ λοιπὸν ἐναντιωσομένους. ὅταν δὲ ἡμᾶς ἐκποδὼν ποιήσωνται, τότε ἤδη κατὰ πολλὴν ἀσφάλειαν ἡγοῦνται [h] διαπράξασθαι παρ' ὑμῶν τὰ λοιπὰ, ἀναιρεθῆναι διὰ κοινοῦ ψηφίσματος τὰς γινομένας ὑμῖν πρὸς τὸν δῆμον ὁμολογίας. ὁρῶντες δὲ ὅτι ξενικῆς αὐτοῖς χειρὸς εἰς τὰ πράγματα δεῖ κρύφα παρασκευασθείσης, [i] οὐδὲ ταύτης μετρίας, ἄνδρα προσειλήφασιν εἰς ταῦτα τῶν [k] ἡμετέρων φυγάδων Καίσωνα Κοίντιον ἡγεμόνα, ὃν ἐπὶ

coactis ingentibus copiis, Romam mox petiturum: alius de communi patriciorum ſententia hominem cum externo milite conducto reduci, ut in præſentia & in poſterum plebejorum præſidium aboleretur: alius dicebat, non omnes patricios, ſed juvenes tantum hæc conſilia iniiſſe. nonnulli etiam audebant aſſeverare, in ipſa urbe hominem latere, & opportuniſſima quæque loca eſſe occupaturum. Tota autem urbe calamitatum exſpectatione commota, & omnibus ſe mutuo ſuſpectos habentibus, ſibique invicem caventibus, conſules ſenatum convocarunt; & tribuni, in curiam admiſſi, indicarunt quæ nunciabantur. Unus autem pro omnibus A. Virginius ſic eſt loquutus.

Per. Jul. 4256
Ante Chr. 458.
Olymp. 80 2/3.
V. C. *Cat.* 294. *Var.* 296.

X ¶ “Quamdiu judicavimus nos nihil certi habere de malis quæ nunciabantur, ſed rumores incertos & fide carentes audivimus, non ſumus auſi, P. C. de iis ad vos referre, quod vereremur ne magnus tumultus excitaretur (ut ſolet accidere quoties atrox aliquis nuncius accipitur) & caveremus ne celerius quam prudentius conſilium iniiſſe vobis videremur. Haud tamen hos rumores neglexímus: ſed, quantum in nobis fuit, veritatem accuratiſſime quæſiimus. Nunc vero quando divina providéntia, hujus imperii perpetua cuſtos, recte faciens, hominum diis inimicorum occulta conſilia & impios conatus in lucem profert, literaſque hic habemus recens acceptas ab hoſpitibus, qui ſuam erga nos benevolentiam oſtenderunt, quos poſtea audietis, & domeſtica indicia cum externis congruunt, iiſque reſpondent, & res urgentes nullam amplius cunctationem nec dilationem patiuntur, hæc priuſquam ad populum referremus, vobis primum, ut æquum eſt, renunciare ſtatuimus. Scitote igitur conjuratum in plebem à viris non obſcuris, inter quos ferunt eſſe aliquot, non multos tamen, de ſenioribus in hunc ſenatorium ordinem lectis, maximam vero partem ex illis equitibus, qui in ſenatum nondum ſunt recepti, quos à nobis indicari nondum eſt tempus. Hi (ut audimus) ſtatuerunt, obſervata obſcura nocte nos ſopitos opprimere, quo tempore nec quid rerum geratur proſpicere, nec in unum congregati cavere nobis poſſumus; factaque irruptione in ædes, & nos tribunos jugulare, & alios plebejos, quotquot unquam ipſis libertatis tuendæ ſtudio ſunt adverſati, aut in poſterum adverſaturi ſunt. nobis vero de medio ſublatis, tunc demum exiſtimant ſe tutiſſime reliqua à vobis impetraturos, ut quidquid unquam plebi à vobis, P. C. conceſſum eſt, id communi decreto abrogetur. Et quoniam ad hoc facinus, externa militum manu occulte comparata, eaque non mediocri, opus fore videbant, aſſumpſerunt ad hanc ſocietatem unum ex veſtris exſulibus, Cæſonem Quintium, eumque ducem ſuum

[a] Καταλυθείη *Vat.* [b] Vel ἐξεδείκνυσαν poſitum pro ἐδήλωσαν, vel τὰ προσαγγελλόμενα pro τὰς ἐπιστολάς, ut p. 610. v. 2. *Sylb.* [c] Εἰς μέσον *Vat.* [d] In *Ed. Steph.* αὐτὴν. ſed verius αὐτὰ, ut *Lapus* quoque vertit, *illa*: vel ſaltem αὐτό. *Sylb.* [e] Συνειλεγμένων *Vat.* [f] Idem ſtructuræ genus ſupra, p. 606. v. 37. alioqui maluerit fortaſſe quiſpiam, προϊδεῖν τι τῶν γινομένων, ut p. 608. v. 34. ὑπεριδεῖν ἔργον οὕτω μέγα. infra quoque notavimus ellipſin particulæ τι. *Sylb.* In *Cod. Vat.* προϊδεῖν τι. [g] Τῶν δημοτῶν *Vat.* [h] Nota aor. pro fut. διαπράξασθαι. *Sylb.* [i] Καὶ οὐδὲ ταύτας μετρίας *Vat.* Μέτριον in *Ed. Steph.* ſed μετρίας (ut notavit *Sylb.*) poſtulat ſtructuræ lex, & probat *Lapi* verſio. [k] In *Ed. Steph.* ὑμετέρων. ego interpretes ſequi malui. *Sylb.*

Ἐξελ-

Per. Jul. 4256.
Ante Chr. 458.
Olymp. 80 ⅔.
U. C. Cat. 294.
Var. 296.

“ſuum crearunt, quem, cædis civilis & ſeditionis urbanæ convictum, nonnulli eorum qui hîc adſunt pœnæ eripuerunt, & ut incolumis ex urbe excederet effecerunt, eique reditum pollicentur, & magiſtratus & honores & alia operæ præmia offerunt. Ille quoque viciſſim eſt pollicitus ſe Æquorum Volſcorumque copias, quibus opus ipſis fuerit, auxilio illis adducturum. aderitque brevi cum audaciſſimis quibuſque, eoſque non ſimul omnes, ſed alios poſt alios, & raros clam in urbem ducet: reliquæ autem copiæ, nobis tribunis pl. de medio ſublatis, in reliquam pauperum multitudinem, ſi qui libertatem ſuam tueri audebunt, *irruent*. Hæc ſunt, P. C. clandeſtina eorum conſilia, & atrocia ac nefaria facinora quæ ſunt patraturi, nec ira divina territi, nec humanæ indignationis reverentia moti.

XI. ¶ Quum igitur in tanto periculo verſemur, P. C. ſupplices ad vos confugimus, voſque obteſtamur per deos & genios, quibus ſacra communia facimus, & per tot tantaque bella quæ vobiſcum ſuſcepimus, quorum vero memores eſſe decet, ne patiamini nos crudeliter & contra jus ac fas ab inimicis tractari, ſed opem feratis, & concepta nobiſcum indignatione meritas pœnas de iis, qui hæc conſilia inierunt, ſumatis, & potiſſimum quidem de omnibus: ſin minus, de nefariæ conjurationis auctoribus. In primis vero, P. C. petimus quod eſt æquiſſimum, ut nobis tribunis pl. hanc indiciorum inquiſitionem veſtro decreto committatis. Nam præterquam quod ipſa æquitas hoc poſtulat, neceſſe etiam eſt accuratiſſimam inquiſitionem fieri ab illis quos periculum maxime tangit. Quod ſi qui veſtrum nihil gratificari poſſunt, ſed adverſantur omnibus qui pro plebe dicunt, lubenter ex illis quærerem, quodnam noſtrorum poſtulatorum indigne ferant, & quid nobis tandem ſint ſuaſuri. an ne ullam inquiſitionem faciamus, ſed tantum facinus & adeo nefarium in plebem conflatum negligamus. Et quiſnam ſana mente præditos dixerit eos qui ita loquantur, quin potius eos ſimul corruptos, & ejuſdem conjurationis eſſe ſocios: deinde ſibi ipſis timentes ne detegantur, à veritatis inquiſitione abhorrere? quibus haud æquum eſt vos aures præbere, ſi forte hanc indiciorum *inquiſitionem & cognitionem* non nobis, ſed ſenatui & conſulibus committendam cenſeant. Quid enim prohibet quo minus ipſi quoque tribuni plebis idem dicant, ſi qui plebeji, facta conſpiratione in conſules & patres, ſenatum tollere moliantur? æquum ſcilicet eſſe, ut hæc de plebejis hominibus inquiſitio fiat ab illis qui plebis patrocinium ſuſceperunt. Sed quid inde ſequetur? Ut nulla unquam de rebus occultis quæſtio habeatur. Sed neque nos hæc

“φόνοις πολιτῶν, καὶ διαστάσει τῆς πόλεως [a] ἐξελεγχθέντα διεπράξαντό τινες τῶν ἐνθάδε μὴ δοῦναι δίκην, ἀλλὰ ἀθῷον ἀπελθεῖν ἐκ τῆς πόλεως, κάθοδόν τε πράξειν ὑπέσχηνται, καὶ ἀρχὰς [b] προτείνονται καὶ τιμὰς, καὶ ἄλλους μισθοὺς τῆς ὑπουργίας. [c] στρατιὰν δὲ κἀκεῖνος αὐτοῖς ὑπέσχηται Αἰκανῶν καὶ Οὐολούσκων ἄξειν ἐπικούρων, ὅσης ἂν δεηθῶσιν· ἥξει τε οὐκ εἰς μακρὰν [d] αὐτὸς ἐπαγόμενος μὲν τοὺς εὐτολμοτάτους, κρύφα κατ᾽ ὀλίγους εἰσάγων καὶ σποράδας· ἡ δὲ ἄλλη δύναμις, ὅταν οἱ τοῦ δήμου προεστηκότες ἡμεῖς διαφθαρῶμεν, ἐπὶ τὸ ἄλλο πλῆθος τῶν [e] πενήτων, ἐὰν τινες ἄρα περιέχωνται τῆς ἐλευθερίας. ταῦτά ἐστιν ἃ βεβούλευνται ὑπὸ σκότους καὶ μέλλουσι δρᾷν, ὦ βουλὴ, δεινὰ καὶ ἀνόσια ἔργα, οὔτε θεῖον φοβηθέντες χόλον, οὔτε ἀνθρωπίνην ἐντραπέντες νέμεσιν. Εν τοσούτῳ δὴ κινδύνῳ σαλεύοντες, ἱκέται γινόμεθα ὑμῶν, ὦ πατέρες, ἐπισκήπτοντες θεούς τε καὶ δαίμονας, οἷς κοινῇ θύομεν, καὶ πολέμων ὑπομιμνήσκοντες, οὓς πολλοὺς καὶ μεγάλους σὺν ὑμῖν ἠράμεθα, μὴ περιϊδεῖν ὠμὰ καὶ ἀνόσια ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν παθόντας ἡμᾶς, ἀλλ᾽ ἐπαμῦναί τε καὶ συναγανακτῆσαι τιμωρίας ἡμῖν [f] συνεισπράξοντας παρὰ τῶν ταῦτα βουλευσαμένων τὰς προσηκούσας, μάλιστα μὲν παρὰ πάντων· εἰ δὲ μήγε, παρὰ τῶν ἀρξάντων τῆς ἀθεμίτου συνωμοσίας. πρῶτον δὲ πάντων ἀξιοῦμεν ὑμᾶς, ὦ βουλὴ, ψηφίσασθαι πρᾶγμα ὅπερ ἐστὶ δικαιότατον, τὴν ὑπὲρ τῶν [g] μηνυόντων ζήτησιν ὑφ᾽ ἡμῶν τῶν δημάρχων γενέσθαι. χωρὶς γὰρ τοῦ δικαίου, καὶ ἀκριβεστάτας [h] ἀνάγκη γίνεσθαι ζητήσεις, ἃς ἂν οἱ κινδυνεύοντες ὑπὲρ αὐτῶν ποιήσωνται. εἰ δέ τινες ὑμῶν εἰσιν οἷοι μηδὲ καθ᾽ ἓν συγγνωμονεῖν, ἀλλὰ πρὸς ἅπαντας τοὺς ὑπὲρ τοῦ δήμου λέγοντας ἀντιτάττεσθαι, ἡδέως ἂν πυθοίμην παρ᾽ αὐτῶν, ἐπὶ τῷ δυσχεραίνουσι τῶν ἀξιουμένων, καὶ τί μέλλουσιν ἡμᾶς πείθειν· πότερα μηδεμίαν ποιεῖσθαι ζήτησιν, ἀλλ᾽ ὑπεριδεῖν ἔργον οὕτω μέγα καὶ μιαρὸν ἐπὶ τῷ δήμῳ συνιστάμενον. καὶ τίς ἂν τοὺς ταῦτα λέγοντας 637
ὑγιαίνειν φήσειεν, ἀλλ᾽ οὐχὶ συνδιεφθάρθαι [i] καὶ κοινωνεῖν τῆς συνωμοσίας· ἔπειτα ὑπὲρ αὐτῶν δεδιότας, ἵνα μὴ γένωνται καταφανεῖς, [k] ἀποφεύγειν τὴν τῆς ἀληθείας ἐξέτασιν; οἷς οὐκ ἂν δικαίως [l] προσέχοιτε δήπου τὸν νοῦν, [m] εἰ μή πως τῆς διαγνώσεως τῶν μηνυομένων οὐχὶ ἡμᾶς εἶναι κυρίους ἀξιώσουσιν, ἀλλὰ τὴν βουλὴν καὶ τοὺς ὑπάτους. τί οὖν τὸ κωλῦον ἔσται τὸ αὐτὸ τοῦτο καὶ τοὺς προεστηκότας τοῦ δήμου λέγειν, ἐάν τινες ἐκ τῶν δημοτικῶν, ἐπὶ τοῖς ὑπάτοις καὶ τῇ βουλῇ συστάντες, πράττωσι τὴν τοῦ συνεδρίου κατάλυσιν; ὅτι τὴν περὶ τῶν δημοτῶν ἐξέτασιν αὐτοὺς δίκαιόν ἐστι ποιεῖσθαι τοὺς ἀνειληφότας τὴν τοῦ δήμου φυλακήν. τί οὖν ἐκ τούτου συμβήσεται; [n] μηδεμίαν γενέσθαι ποτὲ περὶ μηδενὸς πράγματος ζήτησιν ἀπορρήτου. ἀλλ᾽ οὔτε ἡμεῖς

“ἂν

a Ἐξελεγχθέντα *Vat.* b Προτείνουσι *Vat.* c Κἀκεῖνος ὑπέσχηται στρατιὰν αὐτοῖς Αἰκανῶν *Vat.* d Αὐτὸς μὲν ἐπαγόμενος τοὺς *Vat.* e Poſt πενήτων deeſt verbum συστήσεται, vel ſimile aliud. *Sylb.* χωρήσει deſiderari ſuſpicatur *Portus*. f Συνεισπράξαντας *Vat.* g Vel μηνυομένων legendum, ut [in *Cod. Vat.* &] paullo infra v. 40. vel μηνυμάτων, ut *Lapus*, *inquiſitionem de indiciis*. μηνυτῶν minus aptum videtur. *Sylb.* Forſan activum pro paſſivo Atticorum more poſitum. *Port.* h In *Ed. Steph.* ἀνάγκας. tu, ſi ἀνάγκη nolis, reponere poteris ἀναγκαίας. *Lapus* vertit, *neceſſe eſt*. *Sylb.* i Deeſt *Vat.* k Ἀποσπεύδειν *Vat.* l Nota hic etiam ἂν cum verbo ſubjunctivo, itidemque p. 609. v. 2. cum alioqui in hac ſignificatione optativus verbi modus tribui illi ſoleat, ut tum alibi tum p. 656. juxta *Ed. Sylb.* m In *Cod. Vat.* ἡ τῆς διαγνώσεως &c. & mox οὐχ ἡμᾶς. n Μηδεμίαν πώποτε γενέσθαι ζήτησιν περὶ μηδενὸς πράγματος ἀπορρήτου. ἀλλ᾽ οὐδ᾽ ἡμεῖς ἂν ταῦτα ἀξιώσομεν *Vat.*

a Sequentia

Per. Jul. 4256. Ante Chr. 458. Olymp. 80 2/3. V. C. Cat. 294. Var. 296.

"ἂν ταῦτα ἀξιώσαιμεν· ὕποπτος γὰρ ἡ φιλοτιμία· ὑμεῖς τε οὐκ ἂν ὀρθῶς ποιῆτε, [a] τοῖς τὰ ὅμοια οὐκ ἀξιοῦσι καθ' ἡμῶν προσέχοντες τὸν νοῦν, ἀλλὰ κοινοὺς ἡγούμενοι τῆς πόλεως ἐχθρούς. οὐδενὸς μέντοιγε, ὦ βουλή, τοῖς πράγμασιν ὡς τάχους δεῖ. ὁ γὰρ κίνδυνος ὀξύς, καὶ ἡ μέλλησις τῆς ἀσφαλείας ἄωρος [b] ἐν οὐ μέλλουσι δεινοῖς. ὥστε ἀφέντες τὸ φιλονεικεῖν καὶ λόγους διεξιέναι μακρούς, ψηφίσασθε ὅ,τι ἂν δοκῇ κοινῇ συμφέρειν ἤδη."

Ταῦτα εἰπόντος αὐτοῦ, πολλή τις ἔκπληξις κατέσχε τὸ συνέδριον καὶ ἀμηχανία. διελογίζοντό τε καὶ [c] συνελάλουν πρὸς ἀλλήλους, ὡς χαλεπὸν ἑκάτερον ἦν, καὶ τὸ συγχωρεῖν τοῖς δημάρχοις ζητήσεις ἐφ' ἑαυτῶν ποιεῖσθαι περὶ κοινοῦ καὶ μεγάλου πράγματος, καὶ τὸ μή. ὑποπτεύσας δὲ αὐτῶν τὴν γνώμην ἀνέστη [d] τῶν ὑπάτων ὁ ἕτερος Γάϊος Κλαύδιος, καὶ ἔλεξε τοιάδε· "Οὐ δέδοικα, Οὐεργίνιε, μή με ὑπολάβωσιν οὗτοι κοινωνὸν εἶναι τῆς συνωμοσίας, ἣν ἐφ' ὑμῖν καὶ τῷ δήμῳ πράττεσθαι λέγετε, ἢ τὰ ὑπὲρ ἐμαυτοῦ δεδιότα, [e] ἢ τῶν ἐμῶν τινος, ὡς ἐνόχου ταῖς αἰτίαις ὄντος, ἀνεστάναι τἀναντία ὑμῖν ἐροῦντα· ὁ γὰρ βίος ἀπολύει με πάσης ὑποψίας τοιαύτης. ἃ δὲ νομίζω τῇ τε βουλῇ καὶ τῷ δήμῳ συμφέρειν, ἀπὸ τοῦ κρατίστου καὶ δίχα πάσης εὐλαβείας ἐρῶ. πολλοῦ, μᾶλλον δὲ τοῦ παντὸς ἁμαρτάνειν δοκεῖ μοι Οὐεργίνιος, εἴ τινα ὑπείληφεν ἡμῶν ἐρεῖν, ἢ ὡς ἀνεξέταστον ἀφεῖσθαι δεῖ πρᾶγμα οὑτωσὶ μέγα καὶ ἀναγκαῖον, ἢ ὡς οὐ δεῖ κοινωνεῖν οὐδὲ παρεῖναι τῇ ζητήσει τοὺς ἀνειληφότας τὴν τοῦ δήμου ἀρχήν. οὐθεὶς οὕτως ἠλίθιός ἐστιν οὕτως, οὔτε τῷ δήμῳ κακόνους, ὥστε ταῦτα λέγειν. [f] τί οὖν, εἴ τις ἔροιτό με, παθών, ἃ συγχωρῶ καὶ φημὶ δίκαια εἶναι, τούτοις ἀντιλέξων ἀνέστην, [g] καὶ τί βούλεταί
638 μοι ὁ λόγος, ἐγὼ νὴ Δία [h] λέξω πρὸς ὑμᾶς. παντὸς οἴομαι δεῖν πράγματος, ὦ βουλή, τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς πρώτας ὑποθέσεις τοὺς εὖ φρονοῦντας ἀκριβῶς σκοπεῖν· οἷαι γὰρ ἂν αὗται τύχωσιν οὖσαι, τοιούτους ἀνάγκη γίνεσθαι καὶ τοὺς περὶ αὐτῶν λόγους. φέρε δὴ τίς ἡ τοῦδε τοῦ πράγματός ἐστιν ὑπόθεσις, [i] καὶ τί τὸ βούλημα τῶν δημάρχων, ἀκούσατέ μου. οὐκ ἐνῆν τούτοις οὐδὲν ὧν ἐν τῷ παρελθόντι ἐνιαυτῷ πράττειν ἐπιβαλλόμενοι διεκωλύθησαν, ἐπιτελέσασθαι νῦν, ὑμῶν τε ἐναντιουμένων αὐτοῖς ὡς πρότερον, καὶ τοῦ δήμου μηκέτι ὁμοίως συναγωνιζομένου. [k] συνειδότες δὴ τοῦτο, ἐσκόπουν ὅπως ἂν ὑμεῖς τε ἀναγκασθείητε παρὰ γνώμην αὐτοῖς εἶξαι, καὶ ὁ δῆμος ἅπαντα ὅσα ἂν [l] ἀξιῶσι συμπράττειν. ἀληθῆ μὲν οὖν καὶ δικαίαν ὑπόθεσιν οὐδεμίαν [m] εὑρίσκοντες δι' ἧς ἑκάτερον τούτοις ἔσται, πολλὰ δὲ βουλεύματα φράζοντες, καὶ στρέφοντες ἄνω καὶ κάτω τὸ πρᾶγμα, τελευτῶντες ἐπὶ τοιοῦτον δή τινα λογισμὸν ἦλθον· αἰτιασώμεθα συνίστασθαί τινας ἐκ τῶν ἐπιφανῶν ἐπὶ καταλύσει τοῦ δήμου, καὶ σφάττειν διεγνωκέναι τοὺς [n] μὴ παρέχοντας αὐτῷ τὸ ἀσφαλές. καὶ ταῦτα ἐκ πολλοῦ παρασκευάσαντες λέγεσθαι κατὰ τὴν

"poſtularemus (ſuſpecta enim eſt *talis* ambitio) neque vos recte feceritis, ſi iſtos qui à nobis ſemper diſſentiunt audiveritis, ſed ſi eos communes civitatis hoſtes duxeritis. In præſentia vero, P. C. nulla re magis eſt opus quam celeritate: periculum enim eſt præſens, & cunctatio in ſalute conſervanda in malis non cunctantibus eſt intempeſtiva. Itaque, omiſſis contentionibus & prolixis orationibus, decernite jam quod è rep. fore judicabitis.

XII. ¶ His ab eo dictis, patres valde obſtupefacti ſunt, & ad magnam conſilii inopiam redacti: & ſecum hæc reputabant, collatiſque inter ſe capitibus ajebant, utrumque grave *ac periculoſum* eſſe, tam tribunorum arbitrio inquiſitionem de publica & magna re permittere, quam negare. Sed C. Claudius, alter conſul, ſuſpectam habens eorum mentem, ſurrexit, atque in hunc modum loquutus eſt: "Non vereor, Virgini, ne me iſti conjurationis participem eſſe putent, quam contra vos & plebem factam dicitis, *ideoque* vel mihi timentem, vel alicui ex meis huic culpæ affini, ita ſurrexiſſe ut contra vos dicerem. nam vita anteacta ab hac ſuſpicione me plane liberat. Quod autem in rem S. P. Q. R. fore judico, id animo ſinceriſſimo & liberrime dicam. Valde, imo vero toto cœlo errare mihi videtur Virginius, ſi quem noſtrum putet dicturum, neque inquiſitionem habendam de re tam magna & neceſſaria, neque tribunos pl. ad hanc inquiſitionem admittendos, ſed ab ea arcendos. Nullus eſt adeo ſtultus aut plebi malevolus qui hæc dicat. Si quis ergo roget, quamobrem ſurrexerim ad impugnanda ea, quæ concedo & juſta eſſe dico, & quid ſibi mea velit oratio, per Jovem vobis dicam. Ego, P.C. cenſeo viris prudentibus rerum omnium initia & prima fundamenta diligenter conſideranda: nam qualia hæc fuerint, tales quoque ſermones de ipſis haberi neceſſe eſt. Eja igitur, ex me audite quidnam tribuni pl. ſibi ab initio propoſuerint, quodve ſit eorum conſilium. Hi nihil eorum, quæ ſuperiore anno aggreſſi fuerant, peragere potuerunt, impediti à vobis qui ipſis nunc æque atque ante reſiſtitis, & à plebe, quæ non amplius ipſis ita ut antea favet. Hoc illi ſcientes cogitare cœperunt, qua ratione & vos inviti ſibi cedere cogi poſſitis, & plebs, omnibus in rebus quas poſtularint, ſe adjuvet. Quum igitur nullam veram & juſtam materiam invenire poſſent, qua hoc utrumque conſequerentur, poſt multa conſilia, conatus, & verſutias, tandem tale quid illis in mentem venit; Criminemur aliquot illuſtres viros conſpiraſſe in plebis everſionem, & ſtatuiſſe eos jugulare, qui ejus ſalutem tueri vellent. ubi autem hujuſmodi rumores noſtra opera multo

a Sequentia videntur hanc lectionem requirere, τοῖς τὰ ὅμοια μεθ' ἡμῶν ἀξιοῦσιν οὐ προσέχοντες τὸν νοῦν, *iis qui idem nobiſcum poſtulant, non obſequentes. Sylb.* In *Cod. Vat.* τὰ ὅμοια ἀξιοῦσι καθ' ἡμῶν &c. quod rectum eſſe arbitror. *b* Ἐν οἷς μέλλουσι *Vat.* *c* Συνελάλουν ἀλλήλοις *Vat.* *d* Τῶν ὑπάτων ἅτερος *Vat.* *e* Loci hujus emendatio debetur *Romano codici.* nam in *Ed. Steph.* perperam eſt, ἢ τῶν ἡμῶν τινος, ἔνοχον ταῖς αἰτίαις, οὕτως ἂν ἑστάναι. *Sylb.* In *Cod. Vat.* ἢ τῶν ἡμῶν τινος, ἐνόχου ταῖς αἰτίαις ὄντος, ἀνεστάναι. *f* Τί οὖν τις ἔροιτο *Vat.* *g* Καὶ τί βούλεταί μοι λόγος *Vat.* *h* Φράσω πρὸς ὑμᾶς *Vat.* *i* Καὶ τί βούλημα *Vat.* Forſan rectius βούλευμα, *conſilium. Sylb.* *k* Συνιδόντες *Vat.* *l* In *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat*] ἀξιώσῃ. ſed ἀξιῶσι legendum eſſe vel ἀξιώσωσι, declarat etiam *Lapi* verſio, *quæcunque illi poſtularent.* *m* Εὑρίσκον *Vat.* *n* Particulam μὴ non agnoſcit *Lapi* verſio, *qui exhibent ei ſecuritatem.* ideo vel tolli poteſt, vel in νῦν mutari. *Xylander*, retento μὴ, pro αὐτῷ repoſuerat αὐτοῖς: ut *Gelenius* quoque verterat, *quicunque ſe eis opponeret. Sylb.*

Per. Jul. 4256. *Ante Chr.* 458. *Olymp.* 80 ⅔ *V. C. Cat.* 294. *Var.* 296.

“multo ante per urbem ſparſi fuerint, & jam veri multis videbuntur (metus enim fidem illis adſtruet) tunc ſubornemus hominem ignotum, qui nobis literas multis præſentibus tradat. poſtea ſenatum ingreſſi indignemur, & conqueramur, & rei indicatæ inquiſitionem nobis concedi poſtulemus. Si enim patricii eam nobis denegarint, hanc occaſionem eos apud plebem criminandi arripiemus; atq; ita omnes plebeji, contra illos efferati, nobis ad omne obſequium præſtandum parati erunt: ſi conceſſerint, generoſiſſimos quoſque ex ipſis, & qui nobis maxime ſunt adverſati, tam ex ſenioribus quam junioribus, quaſi eos his criminibus obnoxios invenerimus, ex urbe pellemus. hi enim damnationis metu, aut nobiſcum paciſcentur ſe nobis non adverſaturos amplius, aut urbe cedere cogentur. atque ita adverſarios ad magnam ſolitudinem redigemus.

XIII. “¶ Hæc erant, P. C. illa conſilia, quibus ineundis illos medio hoc tempore in conſeſſu occupatos videbatis, hic dolus contra præſtantiſſimos quoſque de vobis ab illis texebatur, hæc retia innocentiſſimis equitibus tendebantur. Quod autem hæc vera ſint, pauciſſimis verbis oſtendam. Age enim, Virgini, *voſque*, quibus tam grave imminet periculum, dicite, à quibus hoſpitibus literas accepiſtis? ubi habitantibus, aut unde vobis notis? aut quomodo noſtra hæc conſilia reſciſcentibus? Quid cunctamini? cur poſtea eorum nomina vos dicturos pollicemini, ac non potius jamdudum dixiſtis? Quis vero eſt, qui vobis has literas attulit? quin eum producitis in medium, ut ab illo quærendi initium faciamus, utrum hæc vera ſint, an veſtra figmenta, ut ego ſuſpicor. Jam vero domeſtica indicia, quæ cum externis conſentire dicitis, quænam illa ſunt, & à quibus delata? quid probationes celatis, ac non potius eas manifeſte in medium profertis? Sed (ut opinor) rerum, quæ nec jam ſunt nec futuræ ſunt, probationem invenire difficile eſt. Hæc ſunt, P. C. indicia non conjurationis in iſtos, ſed malitioſi doli contra nos parati, quem iſti tegere conantur. Ipſa enim res ſatis loquitur. In cauſſa autem vos ipſi eſtis, qui principio tantum ipſis permiſiſtis, & inſanum iſtum magiſtratum tanta poteſtate armaſtis, quando paſſi eſtis Cæſonem Quintium falſis criminibus circumventum damnari, & tam inſignem optimatum propugnatorem ab illis vobis eripi ſiviſtis. Itaq; haud amplius moderate ſe gerunt, nec ſingulos nobiles ſibi vexandos proponunt: ſed jam uno agmine viros probos aggreſſi ex urbe pellunt: &, quod longe graviſſimum

“πόλιν, ὅταν ἤδη [a] πιστὰ εἶναι δόξῃ τοῖς πολλοῖς· δόξει δὲ διὰ τὸ δέος· ἐπιστολὰς μηχανησώμεθα πολλῶν παρόντων ἡμῖν [b] ὑπὸ ἀνδρὸς ἀγνώστου ἀναδοθῆναι· ἔπειτα ἐλθόντες ἐπὶ τὸ συνέδριον, ἀγανακτῶμεν τε καὶ σχετλιάζωμεν, καὶ τοῦ ζητεῖν τὰ προσηγγελμένα [c] αἰτῶμεν ἐξουσίαν. ἐὰν γὰρ ἀντιλέγωσιν ἡμῖν οἱ πατρίκιοι, ταύτην ληψόμεθα τοῦ διαβάλλειν αὐτοὺς πρὸς τὸν δῆμον ἀφορμὴν, καὶ οὕτως ἅπαν τὸ δημοτικὸν ἠγριωμένον αὐτοῖς ἕτοιμον ἡμῖν εἰς ἃ βουλόμεθα ὑπάρξει· ἐάν τε συγχωρῶσι, τοὺς γενναιοτάτους ἐξ αὐτῶν, καὶ πλεῖστα ἡμῖν ἐναντιωθέντας πρεσβυτέρους τε καὶ νέους [d] ἐλαύνωμεν, ὡς εὑρηκότες ταῖς αἰτίαις ἐνόχους. ἐκεῖνοι δὲ ἄρα τὰς καταγνώσεις δεδιότες, ἢ συμβήσονται πρὸς ἡμᾶς ἐπὶ τῷ μηδὲν ἔτι ἀντιπράττειν, ἢ καταλιπεῖν ἀναγκασθήσονται τὴν πόλιν. ἐκ δὲ τούτου πολλὴν ποιήσομεν ἐρημίαν τοῦ ἀντιπάλου.

“[e] Ταῦτα βουλεύματα ἦν αὐτῶν, ὦ βουλὴ, καὶ τὸν μεταξὺ χρόνον ὃν ἑωρᾶτε [f] συμβουλεύοντας καὶ συνεδρεύοντας αὐτοὺς, οὗτος ὁ δόλος ὑπ᾽ αὐτῶν [g] ὑφαίνετο ἐπὶ τοῖς ἀρίστοις ὑμῶν, καὶ τοῦτο τὸ δίκτυον κατὰ τῶν [h] εὐαγεστάτων ἱππέων ἐπλέκετο. καὶ ὅτι ἀληθῆ ταῦτά ἐστιν, [i] βραχέος μοι δεῖ πάνυ λόγου. φέρε γὰρ εἴπατέ μοι, Οὐεργίνιε, οἱ τὰ δεινὰ πεισόμενοι, παρὰ τίνων ἐδέξασθε τὰ γράμματα ξένων; τῶν ποῦ κατοικούντων, ἢ πόθεν ὑμᾶς εἰδότων, ἢ πῶς τἀνθάδε συνεδρευόμενα ἐπισταμένων; τί ἀναβάλλεσθε, καὶ μετὰ ταῦτα ἐρεῖν αὐτοὺς ὑπισχνεῖσθε, ἀλλ᾽ οὐ πάλαι λέ- 639
γετε; τίς δὲ ὁ τὰ γράμματα κομίσας ὑμῖν ἀνήρ ἐστι; τί οὐ κατάγετε αὐτὸν εἰς μέσον, ἵνα ἀπ᾽ ἐκείνου πρῶτον ἀρξώμεθα ζητεῖν εἴτε ἀληθῆ ταῦτά ἐστιν, εἴτε, ὡς ἐγώ φημι, πλάσματα ὑμέτερα; αἱ δὲ δὴ συνᾴδουσαι τοῖς ξενικοῖς γράμμασι μηνύσεις [k] τῶν ἐνθάδε, τίνες τέ εἰσι καὶ ὑπὸ τίνων γινόμεναι; τί κρύπτετε τὰς πίστεις, ἀλλ᾽ οὐκ εἰς τοὐμφανὲς ἄγετε; ἀλλ᾽ οἶμαι τῶν μήτε [l] γινομένων μήτε ἐσομένων ἀδύνατον εὑρεθῆναι πίστιν. ταῦτά ἐστιν, ὦ βουλὴ, μηνύματα, οὐ κατὰ τούτων συνωμοσίας, ἀλλὰ καθ᾽ ἡμῶν δόλου καὶ πονηρᾶς γνώμης, ᾗ κέχρηνται κρύψαντες οὗτοι. τὰ γὰρ πράγματα αὐτὰ βοᾷ. αἴτιοι δὲ ὑμεῖς οἱ τὰ πρῶτα ἐπιτρέψαντες αὐτοῖς, καὶ τὸ ἀνόητον τῆς ἀρχῆς μεγάλῃ καθοπλίσαντες ἐξουσίᾳ, ὅτε [m] Κοΐντιον Καίσωνα τῷ παρελθόντι ἐνιαυτῷ κρίνειν ἐπ᾽ αἰτίαις ψευδέσιν εἰάσατε, καὶ τοσοῦτον φύλακα τῆς ἀριστοκρατίας ἁρπαζόμενον ὑπ᾽ αὐτῶν περιείδετε. τοιγαροῦν οὐκέτι μετριάζουσιν, οὐδὲ καθ᾽ ἕνα τῶν εὐγενῶν [n] περισκοποῦσιν, ἀλλ᾽ ἀθρόως ἤδη περιβάλλοντες τοὺς ἀγαθοὺς ἕλκουσιν ἐκ τῆς πόλεως· καὶ πρὸς τοῖς ἄλλοις κακοῖς, οὐδὲ

“ἀντειπεῖν

a Πιστὰ εἶναι τοῖς πολλοῖς δοκῇ *Vat.* *b* Ὑπ᾽ ἀνδρὸς ἀγνῶτος *Vat.* *c* In *Ed. Steph.* δῶμεν. ſed veram lectionem αἰτῶμεν agnoſcit etiam *Lapi* verſio, *ac petamus poteſtatem inquirendi. Sylb.* Αἰτῶμεν τὴν ἐξουσίαν. ἐάν τε γὰρ *Vat.* *d* Cum v. 9. habeamus ὑπάρξει, legendum ἐλάσομεν. & mox v. 15. ποιήσομεν. *Sylb.* *e* Ταῦτα τὰ βουλεύματα *Vat.* *f* Συνεδρεύοντας *Vat.* *g* Ὑφαίνετο [cum *Cod. Vat.*] legendum eſſe pro vulg. ἐφαίνετο, ſatis perſpicuum eſt ex continuatæ metaphoræ verbo ἐπλέκετο. *Sylb.* *h* Vocem hanc in ſua verſione omiſerat *Gelenius*; & *Lapus* parum apte vertit, *facile capitales equites.* nam εὐαγεῖς hîc ſunt non tam agiles quam ſacroſancti & religioſi, cujus epitheti ratio peti poteſt ex p. 337. v. 31. Siquis εὐγενεστάτων [ut in *Cod. Vat.*] malit ut ſit, *contra nobiliſſimos equites*, ſeu, *contra nobiliſſimum equitum ordinem*, fruatur ſuo judicio. *Sylb.* *i* Βραχέος μοι πάνυ δεῖ λόγου *Vat.* *k* In *Ed. Steph.* περὶ τῶν ἐνθάδε. ſed περὶ abeſſe debere indicant verba p. 607. v. 27. *Lapi* quoque verſio eam præpoſitionem non agnoſcit. *Sylb.* Verum utrumque dicitur, & μήνυσις τούτων & περὶ τούτων. quare retineri poteſt. *Port.* In *Cod. Vat* παρὰ τῶν ἐνθάδε. *l* Γενομένων *Vat.* *m* Hic quoque poſtpoſitum nomini prænomen. ſupra aliquoties Καίσωνα Κοΐντιον vocat, uſitato nominum ordine. *Sylb.* *n* Περικόπτουσι *Vat.* idemque *Sylb.* & *Porto* placuiſſe video, quod hoc ipſo verbo infra utatur *Dionyſius*, de eadem re agens. Verum (inquit *Port.*) ſi codex mendo caret, illud περισκοποῦσι jam ſignificabit, *circumſpicere, & oculis ad cædem deſignare,* qua phraſi utitur *Cicero* in or. contra *Catilinam.*

“ἀντειπεῖν αὐτοῖς ἀξιοῦσιν οὐδένα ὑμῶν, ἀλλ’ εἰς ὑποψίας καὶ διαβολὰς ἄγοντες, ὡς κοινωνοῦντα τῶν ἀπορρήτων δεδίττονται, καὶ μισόδημον εὐθὺς εἶναι φασί, καὶ προλέγουσιν ἥκειν ἐπὶ τὸν δῆμον ὑφέξοντα τῶν ἐνθάδε ῥηθέντων δίκας. ἀλλ’ ὑπὲρ μὲν τούτων ἕτερος ἔσται καιρὸς ἐπιτηδειότερος τοῖς λόγοις. νυνὶ δὲ συντεμῶ τὸν λόγον, καὶ παύσομαι τὰ πλείω διατεινόμενος. φυλάττεσθαι ὑμῖν παραινῶ τούσδε τοὺς ἄνδρας ὡς συνταράττοντας τὴν πόλιν, καὶ μεγάλων ἐκφέροντας ἀρχὰς κακῶν· καὶ οὐκ ἐνθάδε μὲν [a] ταῦτα λέγω, πρὸς δὲ τὸν δῆμον ἀποκρύψομαι, ἀλλὰ κἀκεῖ παρρησίᾳ δικαίᾳ χρήσομαι, διδάσκων ὡς οὐδὲν [b] αὐτοῖς ἐπικρέματαί τι δεινόν, ὅτι μὴ κακοὶ καὶ δόλιοι προστάται, πολεμίων ἔργα ἐν προσποιήματι φίλων διαπραττόμενοι”. ταῦτα εἰπόντος τοῦ ὑπάτου, κραυγή τε καὶ πολὺς ἔπαινος ἐκ τῶν παρόντων ἐγένετο· καὶ οὐδὲ λόγου τοῖς δημάρχοις ἔτι μεταδιδόντες, διέλυσαν τὸν σύλλογον. ἔπειτα ὁ μὲν Οὐεργίνιος ἐκκλησίαν συναγαγὼν κατηγόρει τῆς τε βουλῆς καὶ τῶν ὑπάτων· ὁ δὲ Κλαύδιος ἀπελογεῖτο, τοὺς αὐτοὺς λόγους διεξιὼν οὓς εἶπεν ἐπὶ τῆς βουλῆς. οἱ μὲν οὖν ἐπιεικέστεροι τῶν δημοτικῶν, κενὸν ὑπώπτευον εἶναι τὸν φόβον· οἱ δὲ εὐηθέστεροι, πιστεύοντες ταῖς φήμαις, ἀληθῆ. ὅσοι δὲ κακοήθεις ἦσαν ἐν αὐτοῖς, καὶ μεταβολῆς ἀεὶ δεόμενοι, τοῦ μὲν ἐξετάζειν τὸ ἀληθὲς ἢ ψεῦδος οὐκ εἶχον πρόνοιαν, ἀφορμὴν δὲ διχοστασίας ἐζήτουν καὶ θορύβου.

640 Ἐν τοιαύτῃ δὲ ταραχῇ τῆς πόλεως οὔσης, ἀνήρ τις ἐκ τοῦ Σαβίνων ἔθνους, πατέρων τε οὐκ ἀφανῶν, καὶ χρήμασι δυνατός, Ἄππιος Ἑρδώνιος ὄνομα, καταλῦσαι τὴν Ῥωμαίων ἡγεμονίαν ἐπεβάλλετο, εἴθ’ ἑαυτῷ τυραννίδα κατασκευαζόμενος, εἴτε [c] τὸ Σαβίνων ἔθνος εἰσπράττων ἀρχὴν καὶ κράτος, εἴτε ὀνόματος ἀξιωθῆναι βουλόμενος μεγάλου. κοινωσάμενος δὲ πολλοῖς τῶν φίλων ἣν εἶχε διάνοιαν, καὶ τὸν τρόπον τῆς ἐπιχειρήσεως ἀφηγησάμενος, ἐπειδὴ κἀκείνοις ἐδόκει, συνήθροιζε τοὺς πελάτας, καὶ τῶν θεραπόντων οὓς εἶχεν εὐτολμοτάτους· καὶ δι’ ὀλίγου χρόνου [d] συγκροτήσας δύναμιν ἀνδρῶν τετρακισχιλίων μάλιστα, ὅπλα τε καὶ τροφάς, καὶ τὰ ἄλλα ὅσων δεῖ πολέμῳ, πάντα εὐτρεπισάμενος, εἰς σκάφας ποταμηγοὺς ἐνεβάλλετο. πλεύσας δὲ διὰ τοῦ [e] Τιβέρεως ποταμοῦ, προσέσχε τῆς Ῥώμης κατὰ τοῦτο τὸ χωρίον ἔνθα τὸ Καπιτώλιόν ἐστιν, οὐδὲ ὅλον στάδιον ἀπέχον τοῦ ποταμοῦ. ἦσαν δὲ μέσαι τηνικαῦτα νύκτες, καὶ πολλὴ καθ’ ὅλην τὴν πόλιν ἡσυχία· ἣν συνεργὸν λαβὼν, ἐξεβίβασε τοὺς ἄνδρας κατὰ σπουδήν, καὶ διὰ τῶν ἀκλείστων πυλῶν· εἰσὶ γάρ τινες ἱεραὶ πύλαι τοῦ Καπιτωλίου κατά τι θέσφατον ἀνειμέναι· [f] Καρμεντίνας αὐτὰς καλοῦσιν· ἀναβιβάσας τὴν δύναμιν, εἷλε τὸ φρούριον. ἐκεῖθεν δὲ ἐπὶ τὴν ἄκραν ὠσάμενος· ἔστι δὲ τῷ Καπιτωλίῳ προσεχής· κἀκείνης ἐγεγόνει κύριος. ἦν δὲ αὐτοῦ γνώμη, μετὰ τὸ κρατῆσαι τῶν ἐπικαιροτάτων τόπων, τούς τε φυγάδας [g] δέχεσθαι, καὶ τοὺς δούλους εἰς ἐλευθερίαν καλεῖν, καὶ χρεῶν ἄφεσιν ὑπισχνεῖσθαι τοῖς ἀπόροις, τοὺς τε ἄλλους πο-

“eſt, ipſi ne ferunt quidem quenquam de vobis contra ſe dicere, ſed terrent vos, in ſuſpiciones *unumquemque* adducendo,& in criminum invidiam rapiendo,ut occultorum conſiliorum participem; & ſtatim plebis inimicum eſſe ajunt, eique diem dicunt, ut apud populum cauſſam de verbis hoc loco factis dicat. Sed de his alias opportunius dicetur. nunc vero paucis rem expediam, nec prolixiore oratione utar. Suadeo ut ab his hominibus, tanquam reip. perturbatoribus & magnorum malorum auctoribus, vobis caveatis. neque vero hîc quidem iſta dico, apud populum vero ea celabo: ſed ibi quoque juſta dicendi libertate utar,docens nullum aliunde periculum illis imminere, niſi ab ipſis malitioſis ac doloſis tribunis, qui facta hoſtilia ſimulata amicitia velant. Hæc conſulis oratio ab iis qui aderant ingenti clamore & laudibus eſt excepta; nec amplius dicendi poteſtate tribunis facta, ſenatus eſt dimiſſus. Tunc Virginius, convocata concione in patres & conſules invehebatur: ſed Claudius purgabat eos iiſdem verbis quæ in ſenatui fecerat. Cordatiores igitur è plebe hunc terrorem vanum eſſe ſuſpicabantur; at ſtultiores, rumoribus iſtis fidem habentes,verum credebant. illorum vero malitioſiſſimi quique, & rerum novarum cupidi, non curabant hujuſmodi inquiſitionem, & parvi faciebant utrum hoc verum an falſum eſſet; ſed ſeditionis ac tumultus occaſionem quærebant.

Per. Jul. 4256. Ante Chr. 458. Olymp. 80 2/3 V. C. Cat. 294. Var. 296.

XIV.

App. Herdonius Capitolium occupat.

¶ In tam perturbato civitatis ſtatu,vir quidam de Sabina gente, non obſcuris natalibus, & opibus potens, nomine App. Herdonius, imperium Rom. evertere conatus eſt, ſive ſibi ipſi tyrannidem quærens, ſive Sabinorum genti dominationem & imperium parans,ſive nominis magni ac gloriæ cupidus. Hic ſuo conſilio cum multis amicis communicato, modoque rei aggrediendæ ipſis narrato, ubi illis quoque hoc placuit, coëgit clientes ſuos, & audaciſſimos quoſque ſervos quos habebat: brevique temporis ſpatio confecta manu hominum ferme quatuor millium, armiſque & commeatibus atque aliis rebus ad bellum neceſſariis paratis, eos in fluvialibus ſcaphis poſuit. Et confecto curſu per flumen Tiberim, appulit ad eam Romæ partem ubi eſt Capitolium, quod ne integrum quidem ſtadium à flumine abeſt. Tunc autem erat media nox, & alta tota urbe quies, cujus auxilio feſtinanter exſcenſionem fecit, & per portam apertam (eſt enim quædam ſacra Capitolii porta ex oraculo quodam patens, quam Carmentalem vocant) cum ſuis copiis ingreſſus Capitolium occupavit, inde ad arcem Capitolio contiguam progreſſus, eam quoque in ſuam poteſtatem redegit. Idque hac mente fecit, ut, occupatis opportuniſſimis quibuſque locis, exſules reciperet, & ſervos ad libertatem vocaret, & æris alieni remiſſionem pauperibus polliceretur, & alios cives, qui, quod ipſi

a Ταῦτα λέγω *Vat.* b In *Ed. Steph.* perperam αὐτῶν. Optime in *Cod. Vat.* αὐτοῖς ἐπικρέμαται δεινόν. ſc. τῷ δήμῳ, ſeu τοῖς δημοτικοῖς. quam lectionem cum *Lapo* & *Gelenio* probat *Sylb.* c Τῷ Σαβίνων ἔθνει εἰσπράττων malit *Port.* ut hîc εἰσπράττειν pro κτᾶσθαι ponatur. In *Cod. Vat.* τῷ Σαβίνων ἔθνει πράττων. d Ita in *Cod. Vat.* & *Dionyſio* ipſo p. 409. v. 42. συγκρατήσας minus recte edidit *Steph.* e Τιβέρεος *Vat.* f Veram lectionem eſſe Καρμεντίνας ut in *Codd. Rom. Vat.* & *Lapi*, non Κερμεντίνας ut in *Ed. Steph.* conſtat ex *Plutarcho* in *Camillo* & *Solino* c. 2. Hæc porta etiam *Scelerata* dicta eſt, quod *Fabios* Cremeram adverſus Etruſcos cum ſuis illac egreſſos non reſtituerit patriæ, ut indicant *Feſtus* & *Ovidius* Faſt. 2. g Εἰσδέχεσθαι *Vat.*

Per. Jul. 4156. *Ante Chr.* 458. *Olymp.* 80 2/3. *U. C.* *Cat.* 294. *Var.* 296.

ipſi eſſent infimæ conditionis homines, potentioribus invidebant, & omnem eminentiam oderant, oblatamque rerum novandarum occaſionem lubenter arripiebant, prædæ participes faceret. Spes enim, quæ illum ad id inducebat, atque animos ei addebat, & quæ eum decipiebat,ita ut crederet omnia ſibi ſucceſſura quæ exſpectabat, erat inteſtina ſeditio,ob quam exiſtimabat nullam amplius amicitiam, nullam ſocietatem plebi cum patriciis interceſſuram. Quod ſi forte nihil horum ipſi ex animi ſententia ſucceſſiſſet, tunc ſtatuerat omnes Sabinorum copias vocare, & Volſcos, & alios finitimos populos quotquot invidioſo populi Romani imperio liberari cupiebant.

XV. ¶ Sed accidit, ut omnibus quæ ſperarat fruſtraretur, quia nec ſervi ad eum transfugerunt, nec exſules convenerunt; nec infimæ conditionis homines & obærati ſua commoda publicis antepoſuerunt; nec externa auxilia ſatis temporis ad belli apparatus habuerunt. uam intra tres quatuorve primos dies, rebus, quæ magnum terrorem populo Rom. incuſſerant, & magnum tumultum excitarant, finis eſt impoſitus. Arcibus enim occupatis, clamore derepente orto, omnibuſque qui circa illa loca habitabant fugientibus, quotquot primo impetu jugulati non fuerant, quum plerique ignorarent quodnam eſſet hoc malum, correptis armis concurrebant, alii in loca urbis editiſſima, alii in patentes ejus areas, quæ multæ erant,alii in proximos campos: qui vero ætate jam decrepita erant, & quos vires corporis deficiebant, ædium tecta una cum mulieribus occuparunt, ut inde pugnarent cum hoſtibus qui venerant. omnia enim loca hoſtibus oppleta credebant. Prima vero luce ubi cognitum eſt civitatis arces occupatas, & quis eſſet qui ea loca occupaſſet, conſules in forum progreſſi cives ad arma vocabant. At tribuni, populo ad concionem convocato, dicebant ſe reip. commodis nullo modo adverſari velle: ſed æquum cenſere ut plebs, tantum certamen ſubitura, certis aliquibus ac diſerte expreſſis conditionibus id periculum adiret. “Si igitur (inquiebant) patricii vobis pollicentur,& jurejurando ſe velint obſtringere,ſe finito hoc bello permiſſuros nobis legiſlatores creare, & ſe in poſterum æquo jure nobiſcum victuros, adjuvemus eos in liberanda patria: quod ſi ad nullas æquas conditiones velint deſcendere,cur pro illis vitam noſtram periculis objiciemus, quando nullus fructus ad nos inde eſt rediturus”? Hæc illis dicentibus, & plebe ipſis obtemperante, & ne vocem quidem cujuſquam aliud ſuadentis audire volente,Claudius dixit, ſibi talibus ſociis opus non eſſe, qui non ultro, ſed mercede, eaque non modica conducti patriæ opem ferre vellent: quare dicebat ipſos patricios cum ſuis clientibus armatos, & cum aliis, ſi qui voluntarii

λίτας οἱ ταπεινὰ πράττοντες διὰ φθόνου καὶ μίσους εἶχον τὰς ὑπεροχὰς, καὶ μεταβολῆς [a] ἄσμενοι ἀνελάβοντο, κοινωνοὺς ποιεῖσθαι τῆς ὠφελείας. ἡ δὲ θαῤῥεῖν τε αὐτὸν ἐπαγομένη καὶ πλανῶσα ἐλπὶς, [b] ὡς οὐδενὸς ἀτυχήσοντα τῶν προσδοκωμένων, ἡ πολιτικὴ στάσις ἦν, δι᾽ ἣν οὔτε φιλίαν, οὔτε κοινωνίαν [c] “οὐδεμίαν” ὑπελάμβανε τῷ δήμῳ πρὸς τοὺς πατρικίους ἔτι γενήσεσθαι. ἐὰν δὲ ἄρα μηδὲν αὐτῷ τούτων κατὰ νοῦν χωρῇ, τηνικαῦτα Σαβίνους τε πανστρατιᾷ καλεῖν ἐδέδοκτο, καὶ Οὐολούσκους, καὶ τῶν ἄλλων πλησιοχώρων ὅσοις ἂν ᾖ βουλομένοις τῆς Ῥωμαίων ἀπηλλάχθαι ἐπιφθόνου ἀρχῆς.

Συνέβη δὲ αὐτῷ πάντων διαμαρτεῖν ὧν ἤλπισεν, οὔτε δούλων αὐτομολησάντων πρὸς αὐτὸν, οὔτε φυγάδων κατελθόντων, οὔτε ἀτίμων καὶ καταχρέων τὸ ἴδιον κέρδος ἀντὶ τοῦ [d] κοινοῦ συμφέροντος ἀλλαξαμένων, τῆς τε ἔξωθεν ἐπικουρίας οὐ λαβούσης χρόνον ἱκανὸν εἰς παρασκευὴν τοῦ πολέμου· τρισὶ γὰρ ἢ τέσσαρσι ταῖς πρώταις ἡμέραις [e] τέλος εἴληφε τὰ πράγματα, μέγα δέος καὶ πολλὴν ταραχὴν [f] Ῥωμαίοις παρέχοντα. ἐπειδὴ γὰρ ἑάλω τὰ φρούρια, κραυγῆς ἄφνω [g] γινομένης καὶ φυγῆς τῶν περὶ ἐκείνους οἰκούντων τοὺς τόπους, ὅσοι μὴ παραχρῆμα ἐσφάγησαν, ἀγνοοῦντες οἱ πολλοὶ τὸ δεινὸν ὅ,τι ποτε 641
ἦν, ἁρπάσαντες τὰ ὅπλα συνέτρεχον, οἱ μὲν, [h] ἐπὶ μετέωρα χωρία τῆς πόλεως, οἱ δὲ, εἰς τοὺς ἀναπεπταμένους αὐτῆς τόπους πολλοὺς σφόδρα ὄντας, οἱ δὲ, εἰς τὰ παρακείμενα πεδία· ὅσοι δὲ ἡλικίας ἐν τῷ παρηκμακότι ἦσαν, καὶ [i] ῥώμη σώματος ἐν τῷ ἀδυνάτῳ, τὰ τέγη τῶν οἰκιῶν κατεῖχον ἅμα γυναιξὶν, ὡς ἀπὸ τούτων ἀγωνιούμενοι πρὸς τοὺς [k] ἐληλυθότας· ἅπαντα γὰρ αὐτοῖς ἐδόκει μεστὰ εἶναι πολέμου. ἡμέρας δὲ γενομένης, ὡς ἐγνώσθη τὰ κεκρατημένα τῆς πόλεως φρούρια, καὶ ὅστις ἦν ὁ κατέχων ἀνὴρ τοὺς τόπους, οἱ μὲν ὕπατοι προελθόντες εἰς τὴν ἀγορὰν, ἐκάλουν τοὺς πολίτας ἐπὶ τὰ ὅπλα. οἱ δὲ δήμαρχοι προσκαλεσάμενοι τὸν δῆμον εἰς ἐκκλησίαν, ἔλεγον ὅτι τῷ μὲν συμφέροντι τῆς πόλεως οὐδὲν ἀξιοῦσι πράττειν ἐναντίον, δίκαιον δὲ ὑπολαμβάνουσιν εἶναι, τηλικοῦτον ἀγῶνα μέλλοντα τὸν δῆμον ὑπομένειν, ἐπὶ ῥητοῖς τισι καὶ διωρισμένοις ἐπὶ τὸ κινδύνευμα χωρεῖν. “Εἰ μὲν οὖν, ἔφασαν λέγοντες, ὑπισχνοῦνταί τε ὑμῖν οἱ πατρίκιοι, καὶ πίστεις βούλονται δοῦναι τὰς ἐπὶ θεῶν, ὅτι καταλυθέντος τοῦδε τοῦ πολέμου συγχωρήσουσιν [l] ἡμῖν ἀποδεῖξαι νομοθέτας, καὶ τὸν λοιπὸν χρόνον ἐν ἰσηγορίᾳ πολιτεύεσθαι, συνελευθερῶμεν αὐτοῖς τὴν πατρίδα· εἰ δὲ οὐθὲν ἀξιοῦσι ποιεῖν τῶν μετρίων, τί κινδυνεύομεν, [m] καὶ ψυχὰς ὑπὲρ αὐτῶν προϊέμεθα, μηθενὸς ἀγαθοῦ μέλλοντες ἀπολαύσεσθαι”; ταῦτα λεγόντων αὐτῶν, καὶ τοῦ δήμου πειθομένου, καὶ μηδὲ φωνὴν ὑπομένοντος ἀκούειν τῶν ἄλλό τι παραινούντων, ὁ μὲν Κλαύδιος οὐθὲν ἠξίου [n] δεῖσθαι τῆς τοιαύτης συμμαχίας, ἥτις οὐχ ἑκούσιος, ἀλλ᾽ ἐπὶ μισθῷ, καὶ οὐδὲ τούτῳ μετρίῳ, βοηθεῖν βούλεται τῇ πατρίδι, ἀλλ᾽ αὐτοὺς ἔφη τοὺς πατρικίους ἑαυτῶν σώμασι καὶ τῶν συνόντων αὐτοῖς

a Scribo ἄσμενοι ἂν ἐλάβοντο. *Steph.* *b* In *Cod. Vat.* ὡς οὐθενὸς, & mox μηθὲν αὐτῷ. *c* Non agnoſcit *Vat.* *d* Κοινῇ συμφέροντος *Vat.* *e* Τέλος εἰλήφει *Vat.* *f* Ῥωμαίοις παρέχοντα. ἐπεὶ γὰρ *Vat.* *g* Γενομένης *Vat.* *h* Ἐπὶ τὰ μετέωρα *Vat.* *i* In *Cod. Vat.* Ῥώμης. quod & *Stephano* placuit. *k* Non minus apte legeris ἐπελευσομένους. *Sylb.* In *Cod. Vat.* ἐπεληλυθότας. *l* Ἡμῖν agnoſcit etiam *Lapi* verſio [& *Cod. Vat.*] & patrocinari huic lectioni videtur ſequens verbum συνελευθερῶμεν. ſed aptius ὑμῖν, ut initio hujus orationis, v. 38. *Sylb.* *m* Καὶ τὰς ψυχὰς *Vat.* *n* Δεῖσθαι τοιαύτης *Vat.*

a Forſan

αὐτοῖς πελατῶν ὁπλισαμένους, καὶ εἴ τι ἄλλο πλῆθος ἐθελούσιον αὐτοῖς [a] συνάρηται τοῦ πολέμου, μετὰ τούτου πολιορκεῖν τὰ φρούρια· ἐὰν δὲ μηδὲ οὕτως ἀξιόχρεως ἡ δύναμις αὐτοῖς εἶναι δοκῇ, Λατίνους τε καὶ Ερνικας παρακαλεῖν. ἐὰν δὲ ἀνάγκη, καὶ δούλοις ἐλευθερίαν ὑπισχνεῖσθαι, καὶ πάντας μᾶλλον ἢ τοὺς ἐπὶ τοιούτων καιρῶν μνησικακοῦντας σφίσι παρακαλεῖν. ὁ δὲ ἕτερος τῶν ὑπάτων Οὐαλέριος ἀντέλεγε πρὸς ταῦτα, οὐκ οἰόμενος δεῖν ἠρεθισμένον τὸ δημοτικὸν ἐκπολεμῶσαι [b] τελείως τοῖς πατρικίοις, εἶξαί τε συνεβούλευε τῷ καιρῷ, καὶ πρὸς μὲν τοὺς ἔξωθεν πολεμίους τά γε δίκαια ἀντιτάττειν, πρὸς δὲ τὰς πολιτικὰς διατριβὰς τὰ μέτρια καὶ συγγνώμονα. [c] ἐπεὶ δὲ τοῖς πλείοσι τῶν ἐν τῷ συνεδρίῳ τὰ κράτιστα ἐδόκει λέ-
642 γειν, [d] παρελθὼν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ λόγον εὐπρεπῆ διεξελθὼν, τελευτῶν τῆς δημηγορίας ὤμοσεν, ἐὰν ὁ δῆμος συνάρηται μετὰ προθυμίας τοῦ πολέμου, καὶ κατασταθῇ τὰ πράγματα τῆς πόλεως, συγχωρήσειν τοῖς δημάρχοις [e] προθεῖναι τῷ πλήθει τὴν περὶ τοῦ νόμου διάγνωσιν, ὃν εἰσέφερον ὑπὲρ τῆς ἰσονομίας, καὶ σπουδάσειν ὅπως ἐπὶ τῆς αὐτοῦ ἀρχῆς ἐπὶ τέλος ἀχθῇ τὰ δόξαντα τῷ δήμῳ. ἦν δὲ ἄρα οὐθὲν αὐτῷ πεπρωμένον ἐπιτελέσαι τῶν ὁμολογηθέντων, πλησίον οὔσης τῆς τοῦ θανάτου μοίρας.

Λυθείσης δὲ τῆς ἐκκλησίας, περὶ δείλην ὀψίαν συνέρρεον ἐπὶ τοὺς ἀποδειχθέντας ἕκαστοι τόπους, ἀπογραφόμενοί τε πρὸς τοὺς ἡγεμόνας τὰ ὀνόματα, καὶ τὸν στρατιωτικὸν ὀμνύντες ὅρκον. ἐκείνην μὲν οὖν τὴν ἡμέραν καὶ τὴν ἐπιοῦσαν νύκτα ὅλην ἀμφὶ ταῦτα ἦσαν. τῇ δὲ ἑξῆς ἡμέρᾳ λοχαγοί τε προσενέμοντο ὑπὸ τῶν ὑπάτων, καὶ [f] ἐπὶ τὰς ἱερὰς ἐτάττοντο σημείας, συνεπιρρέοντος [g] καὶ τοῦ κατ᾽ ἀγροὺς διατρίβοντος ὄχλου. γενομένων δὲ διὰ τάχους πάντων εὐτρεπῶν, μερισάμενοι τὰς δυνάμεις οἱ ὕπατοι, κλήρῳ διείλοντο τὰς ἀρχάς. Κλαυδίῳ μὲν οὖν ὁ κλῆρος ἀπέδωκε τὰ περὶ τῶν τειχῶν διὰ φυλακῆς ἔχειν, μή τις ἔξωθεν ἐπέλθῃ στρατιὰ τοῖς ἔνδον ἐπίκουρος· ὑποψία γὰρ κατεῖχεν ἅπαντας [h] μεγάλης σφόδρα κινήσεως, καὶ τὸ ἀντίπαλον ἅπαν ὡς ὁμοῦ σφίσι συνεπιθησόμενον ἐφοβοῦντο. Οὐαλερίῳ δὲ τὰ φρούρια πολιορκεῖν ὁ δαίμων ἐφῆκεν. ἐτάχθησαν δὲ καὶ ἐπὶ τοῖς ἄλλοις ἐρύμασιν ἡγεμόνες, ὅσα τῆς πόλεως ἐντὸς ἦν καθέξοντες· [i] κατὰ τὰς ἐπὶ τὸ Καπιτώλιον ἀγούσας ὁδοὺς ἕτεροι, κωλύσεως ἕνεκα τῶν ἀποστησομένων πρὸς πολεμίους δούλων τε καὶ ἀπόρων, [k] οὓς παντὸς μάλιστα ἐφοβοῦντο. ἐπικουρικὸν δὲ αὐτοῖς οὐδὲν ἔφθασε παρὰ τῶν συμμάχων ἀφικόμενον, ὅτι μὴ παρὰ Τυσκλάνων μόνον, ἐν μιᾷ νυκτὶ ἀκουσάντων τε καὶ παρασκευασαμένων, οὓς ἦγε Λεύκιος Μαμίλιος, ἀνὴρ δραστήριος, ἔχων ἐν τῇ πόλει τὴν μεγίστην τότε ἀρχήν· καὶ συνεκινδύνευον οὗτοι τῷ Οὐαλερίῳ μόνοι, καὶ συνεξεῖλον τὰ φρούρια, πᾶσαν εὔνοιαν καὶ προθυμίαν ἀποδειξάμενοι. [l] ἐγίνετο δὲ ἡ προσβολὴ τοῖς φρουρίοις πανταχόθεν. οἱ μὲν γὰρ, ἀπὸ τῶν πλησίον οἰκιῶν, ἀσφάλτου καὶ πίσσης πεπυρωμένης ἀγγεῖα σφενδόναις ἐναρμόττοντες, ἐπέβαλλον ὑπὲρ τὸν λόφον· [m] οἱ δὲ συμφοροῦντες αὐτῶν φακιόλους φρυγάνων, καὶ παρὰ τοῖς ἀποτόμοις τῆς πέ-

ſe ad illam belli ſocietatem adjunxiſſent, arces obſeſſuros. quod ſi forte ne ſic quidem ſatis valida ea manus videretur, Latinos & Hernicos ab ipſis acceſſitum iri *dicebat*: &, ſi neceſſitas poſtularet, eos ſervis etiam libertatem promiſſuros, denique quorumvis opem potius imploraturos, quam eorum qui tam iniquo patriæ tempore veterum offenſarum memoriam refricarent. At Valerius ejus collega contra hæc dicebat, quia cenſebat plebem jam irritatam non eſſe penitus à patriciis alienandam, & ſuadebat ut tempori cederet, & cum externo hoſte de jure dimicaret, cum ſuis vero civibus ex æquo & benigne diſceptaret. Quum autem majori patrum parti ille optimum conſilium dare videretur, tunc progreſſus in comitium, habitaque eleganti oratione, ſuam concionem jurejurando clauſit, ſi populus id bellum alacriter ſuſcepiſſet, & res urbanæ compoſitæ fuiſſent, ſe tribunis permiſſurum ut rogationem de juris æquabilitate ad populum referrent, daturumque operam, ut, in ſuo conſulatu, quod populus juſſiſſet id ad finem perduceretur. Sed fatale erat ut nihil eorum quæ promiſerat præſtaret, morte fatali illum jam urgente.

Per. Jul. 4256.
Ante Chr. 468.
Olymp. 80. 2/3.
V. C. Cat. 294.
Var. 296.

¶ Dimiſſa autem concione, ſub veſpertinum crepuſculum omnes ad deſignata loca concurrebant, ut nomina ducibus darent & militari ſacramento ſe obſtringerent. Totuſque ille dies & tota nox ſequuta inſumpta eſt habendis delectibus. Sequenti die & centuriones *ſuis quique ordinibus* à conſulibus attribuebantur, * & ſub ſacris ſignis collocabantur, confluente etiam agreſti multitudine. Rebus autem omnibus celeriter paratis, conſules copias partiti, munia inter ſe ſunt ſortiti. Claudio murorum obvenit cuſtodia, nequis externus exercitus auxilio veniret iis qui in urbe jam erant. magni enim motus opinio vehemens pervaſerat omnium animos, & verebantur ne omnes hoſtes facta conſpiratione ſe adorirentur. Valerio arcium oppugnationem ſors obtulit. In aliis quoque munitionibus, quæ erant intra urbis mœnia, duces ad earum præſidium diſpoſiti fuerunt; aliique in viis quæ ad Capitolium ducebant, ut impedirent ne ſervitia & inopes ad hoſtes transfugerent, qui metus tunc erat maximus. Nulla autem auxilia à ſociis, niſi à ſolis Tuſculanis, in tempore illis venerunt, qui eadem nocte *tumultum* audierunt, & copias pararunt, quas duxit L. Mamilius, vir impiger, qui tunc in civitate ſummum habebat imperium; atque iſti ſoli ſe Valerio periculi ſocios addiderunt, eique in recipiendis arcibus egregiam operam, omnis benevolentiæ & alacritatis plenam, navarunt. Undique autem arces oppugnabantur. nam alii è propinquis ædibus vaſa bituminis & picis incenſæ fundis aptata ſupra collem jaculabantur; alii comportantes faſciculos ſarmentorum, & ad ſaxi loca præ- XVI.

rupta

a Forſan rectius συνάροιτο, optativo verbi modo. *Sylb.* *b* Τελέως *Vat.* *c* Επειδὴ δὲ *Vat.* *d* Προελθὼν *Vat.* Vide p. 465. v. 29. & p. 507. v. 28. *e* Ita in [*Cod. Vat.* &] *Lapi* verſione. ſed convenientius videtur προθεῖναι *proponere.* infra ſane, ubi in *Ed. Steph.* προθήσειν, *Lapus* vertit *propoſituros.* *f* Pro ἐπὶ & σημείας rectius ſcribemus ὑπὸ & σημαίας ut p. 532. v. 7. qua de re ſupra quoque ad p. 548. v. 34. *Sylb.* *g* Non agnoſcit *Vat.* *h* Fruſtra μεγάλη cum *Ed. Steph.* legendum eſſe ſuadet *Port.* cum genitivum μεγάλης probet *Vat.* & *Lapi Cod.* *i* Καὶ κατὰ *Vat.* *k* Quamvis οὓς agnoſcat *Lapi* verſio [& *Cod. Vat.*] *Gelenius* tamen maluit ὃ. *Sylb.* *l* Εγίνετο δὲ προσβολὴ *Vat.* *m* Οἱ δὲ συμφέροντες φακίλλους *Vat.* * Et ſacris ſignis præficiebantur. *Sylb.*

Illud

Per. Jul. 4256. *Ante Chr.* 458. *Olymp.* 80 2/3. *V. C. Cat.* 294. *Var.* 296. rupta in altum congerentes, ſuccendebant, * vento ſecundo flammam adjuvante. qui vero ex illis fortitudine præſtabant, denſatis ordinibus per vias manu factas † in arcem tendebant. multitudo autem (qua hoſtes longe ſuperabant) nihil eos juvabat, aſcendentes per viam anguſtam, & plenam propugnaculorum deſuper imminentium, unde ſaxa cum impetu demittebantur, ubi parva manus magnæ æqualis erat futura: nec durata multis bellis virtus quidquam illis proderat, per clivi ardua aſcendere per vim conantibus: neque enim cominus pugnantes audaciam & fortitudinem ſuam exercere poterant; ſed eminus rem miſſilibus gerere cogebantur. Ictus autem telorum (ut veriſimile eſt) ex inferioribus locis in ſuperiora miſſorum, licet non fruſtra ferrentur, tamen erant tardi & invalidi: contra vero ictus telorum è ſublimi deorſum factorum erant & veloces & validi, ipſo pondere ictum adjuvante. non defatigabantur tamen munitionum oppugnatores: ſed perdurabant, & mala neceſſaria perferebant, nec interdiu nec noctu intermiſſo labore. Quum autem tandem obſeſſos tela & corporis vires defeciſſent, die tertio arces expugnarunt. In hoc certamine Romani viros multos & fortes amiſerunt, ſed omnium confeſſione fortiſſimum ipſum conſulem; qui licet multa vulnera accepiſſet, tamen ne ſic quidem à periculis receſſit, *at in illis perſtitit* donec ei munitionem ſcandenti ſaxum ingens, cum impetu delatum, ſimul & victoriam & vitam eripuit. Captis autem arcibus, Herdonius (erat enim vir inſigni robore & manus ſtrenuitate præditus) ſtrage incredibili circa ſe edita, telorum multitudine obrutus cecidit. Ex cæteris vero, qui cum eo arces occuparant, pauci vivi capti ſunt, major eorum pars aut ſe jugulavit, aut per rupes præcipitem dedit, atque ita interiit.

XVII. *Turbæ domi recrudeſcunt.* ¶ Bello latronum ita confecto, ſtatim tribuni ſeditionem urbanam renovarunt, petentes à conſule ſuperſtite, ut quæ Valerius, in prælio cæſus, ſibi de legis rogatione promiſerat, præſtaret. At Claudius aliquamdiu quidem tempus traxit, modo luſtrationibus urbis, modo ſupplicationibus vacans, modo etiam ludis & ſpectaculis populum recreans ac oblectans. Tandem conſumptis omnibus tergiverſationibus, dixit alterum conſulem in defuncti locum eſſe ſubrogandum. quod enim à ſe ſolo actum foret, id neque legitime factum iri, nec ullam vim habiturum: quod vero ab utroque, id & legitimum & ratum fore dicebat. Itaque hac ſpecioſa cauſſa repulſis illis, diem comitiorum indixit, quo collegam ſibi ſubrogaturus eſſet. Interea principes ſenatus, clam inter ſe facta conſultatione, ſtatuerunt, cui conſulatum mandaturi eſſent. Quum autem dies comitiorum

-τρας βωμοὺς ἐγείροντες ὑψηλοὺς, ὑφῆπτον, ἀνέμῳ παραδιδόντες τὰς φλόγας ἐπιφόρῳ. ὅσοι δὲ ἦσαν ἀνδρειότατοι, πυκνώσαντες τοὺς λόχους, [a] (ἐχώρουν) ἄνω κατὰ τὰς χειροποιήτους ὁδούς. ἦν δὲ αὐτοῖς οὔτε τοῦ πλήθους, [b] ὃ παρὰ πολὺ τῶν ἀντιπάλων περιεῖχεν, ὄφελος οὐθὲν διὰ στενῆς ἀνιοῦσιν ὁδοῦ· καὶ πληθούσης [c] περιβόλων ἄνωθεν ἐπικαταρραττομένων, ἔνθα συνεξισωθήσεσθαι ἔμελλε τῷ πολλῷ τὸ ὀλίγον· οὔτε τῆς παρὰ τὰ δεινὰ ὑπομονῆς, ἣν πολλοῖς κατασκήσαντες πολέμοις εἶχον, οὐδεμία ὄνησις πρὸς ὀρθίους βιαζομένοις σκοπάς. οὐ γὰρ σταδίην μαχομένους ἔδει τὸ εὔτολμον καὶ καρτερικὸν ἀποδείξασθαι, ἀλλ' ἑκηβόλοις χρῆσθαι μάχαις. ἦσαν δὲ τῶν μὲν κάτωθεν ἐπὶ τὰ μετέωρα βαλλομένων βραδεῖαί τε καὶ ἀσθενεῖς, εἰ καὶ τύχοιεν, ὥσπερ εἰκὸς, αἱ πληγαί· τῶν δὲ ἀφ' ὕψους κάτω ῥιπτουμένων, ὀξεῖαι καὶ καρτεραὶ, συνεργούντων τοῖς βλήμασι καὶ τῶν [d] ἰδίων βαρημάτων. οὐ μὴν ἔκαμνόν γε οἱ προσβάλλοντες τοῖς ἐρύμασιν, ἀλλὰ διεκαρτέρουν ἀνασκοφοροῦντες τὰ δεινὰ, οὔτε ἡμέρας οὔτε νυκτὸς ἀναπαυόμενοι τῶν πόνων. [e] τέλος ὑπολιπόντων τοὺς πολιορκουμένους τῶν βελῶν, καὶ τῶν σωμάτων ἐξαδυνατούντων, τρίτῃ τὰ φρούρια ἐξεπολιόρκησαν ἡμέρᾳ. ἐν ταύτῃ τῇ μάχῃ πολλοὺς Ῥωμαῖοι καὶ ἀγαθοὺς ἄνδρας ἀπέβαλον, κράτιστον δὲ, ὥσπερ πρὸς ἁπάντων ὡμολόγητο, τὸν ὕπατον· ὃς οὐκ ὀλίγα τραύματα λαβὼν, οὐδ' ὡς ἀφίστατο τῶν δεινῶν, ἕως ἐπικαταρραγεὶς αὐτῷ πέτρος ὑπερμεγέθης ἐπιβαίνοντι τοῦ περιτειχίσματος, ἅμα τήν τε νίκην αὐτὸν ἀφείλετο καὶ τὴν ψυχήν. ἁλισκομένων δὲ τῶν φρουρίων, ὁ μὲν Ἑρδώνιος· ἦν γὰρ καὶ ῥώμῃ σώματος διάφορος, καὶ κατὰ χεῖρα γενναῖος· ἄπιστόν τι χρῆμα περὶ αὐτὸν ποιήσας νεκρῶν, ὑπὸ πλήθους βελῶν ἀποθνήσκει. τῶν δὲ σὺν αὐτῷ τὰ φρούρια καταλαβομένων ὀλίγοι μέν τινες ζῶντες ἑάλωσαν, οἱ δὲ πλείους σφάττοντες ἑαυτοὺς, ἢ κατὰ τῶν κρημνῶν ὠθοῦντες, διεφθάρησαν. 643

Τοῦτο τὸ τέλος λαβόντος τοῦ λῃστρικοῦ πολέμου, τὴν πολιτικὴν πάλιν [f] ἀνερρίπτουν οἱ δήμαρχοι στάσιν, ἀξιοῦντες ἀπολαβεῖν παρὰ τοῦ περιόντος ὑπάτου τὰς ὑποσχέσεις ἃς ἐποιήσατο πρὸς αὐτοὺς ὁ τεθνηκὼς ἐν τῇ μάχῃ Οὐαλέριος, ὑπὲρ τῆς εἰσφορᾶς τοῦ νόμου. ὁ δὲ Κλαύδιος μέχρι μέν τινος παρεῖλκε τὸν χρόνον, [g] ὁτὲ μὲν καθαρμοὺς τῆς πόλεως ἐπιτελῶν, ὁτὲ δὲ θυσίας εὐχαριστηρίους τοῖς θεοῖς ἀποδιδοὺς, ὁτὲ δὲ ἀγῶσι καὶ θέαις ἀναλαμβάνων τὸ πλῆθος εἰς εὐπαθείας. ὡς δὲ αἱ σκήψεις αὐτῷ πᾶσαι [h] κατηνάλωντο, τελευτῶν ἔφη δεῖν εἰς τὸν τοῦ τεθνηκότος ὑπάτου τόπον ἕτερον ἀποδειχθῆναι. τὰ μὲν γὰρ ὑφ' ἑαυτοῦ μόνου πραχθέντα, οὔτε νόμιμα, οὔτε βέβαια ἔσεσθαι, τὰ δὲ ὑπ' ἀμφοῖν, ἔννομά τε καὶ κύρια. ταύτῃ διακρουσάμενος αὐτοὺς τῇ προφάσει, προεῖπεν ἀρχαιρεσιῶν ἡμέραν, ἐν ᾗ τὸν συνάρχοντα ἔμελλεν ἀποδείξειν. ἐν δὲ τῷ μεταξὺ χρόνῳ δι' ἀπορρήτων βουλευμάτων οἱ προεστηκότες τοῦ συνεδρίου συνέθεντο κατὰ σφᾶς αὐτοὺς, ὅτῳ παραδώσουσι τὴν ἀρχήν. [i] ἐπεὶ δὴ ὁ τῶν

ἀρχαιρεσιῶν

a Illud ἐχώρουν, quod è *Rom. Cod.* addidit *Sylburgius*, agnoſcit etiam *Cod. Vat.* b Rectius ut opinor, in *Cod. Vat.* ᾧ παρὰ πολὺ τῶν ἀντιπάλων περιεῖχον, *qua multum hoſtibus præcellebant*, ut vertit *Lapus*. c *Lapus* videtur legiſſe πετροβόλων, dum vertit, *plenamque petris dimiſſis ſuperne.* quam lectionem ſequutus eſt *Sylb.* & vertit *lapidatores*. d Ἰδίων βαρῶν *Vat.* e Τέλος δ' οὖν ὑπολιπόντων rectius in *Cod. Vat.* f Melius forſan ἀνερρίπιζον. *Sylb.* Vulgatam lectionem non ſolicitandam eſſe cenſet *Port.* g In *Cod. Vat.* τοτὲ μὲν, & mox τοτὲ δὲ θυσίας τοῖς θεοῖς χαριστηρίους ἀποδιδοὺς, τοτὲ δὲ ἀγῶσι &c. qua lectione χαριστηρίους probarunt *Sylb.* & *Port.* h Alibi ſine augmento habet ἐξανάλωσαν. Vide *Var. Lect.* ad p. 606. v. 27. i Plenius in *Cod. Vat.* καὶ ἐπειδή. * Permiſſis ſecundo vento flammis. *Gelen.* † *Al.* aſcendebant.

a In

ἀρχαιρεσιῶν ἐνέστη χρόνος, καὶ ὁ κῆρυξ τὴν πρώτην τάξιν 644 ἐκάλεσεν, εἰσελθόντες εἰς τὸν ἀποδειχθέντα τόπον οἵ τε ὀκτωκαίδεκα λόχοι τῶν ἱππέων, καὶ οἱ τῶν πεζῶν ὀγδοήκοντα τῶν τὸ μέγιστον τίμημα ἐχόντων, [a] Λεύκιον Κοΐντιον, ὃν εἰς ἀγῶνα θανάτου καταστήσαντες οἱ δήμαρχοι, τὴν πόλιν ἠνάγκασαν ἐκλιπεῖν, [b] αἱροῦνται· καὶ οὐδεμιᾶς ἔτι κληθείσης ἐπὶ τὴν ψηφοφορίαν τάξεως· τρισὶ γὰρ ἦσαν λόχοις πλείους οἱ διενέγκαντες τὴν ψῆφον λόχοι τῶν ἀπολειπομένων· ὁ μὲν δῆμος ἀπῄει [c] συμφορὰν ἰδίαν ἡγούμενος, ὅτι μισῶν αὐτοὺς ἀνὴρ ἐξουσίας ὑπατικῆς ἔσται κύριος. ἡ βουλὴ δὲ ἔπεμπε τοὺς παραληψομένους τὸν ὕπατον, καὶ ἄξοντας ἐπὶ τὴν ἀρχήν. ἔτυχε δὲ τηνικαῦτα ὁ Κοΐντιος ἄρουράν τινα [d] ὑπεργαζόμενος εἰς σποράν, αὐτὸς ἀκολουθῶν τοῖς σχίζουσι τὴν νειὸν βοιδίοις, ἀχίτων, περιζωμάτιον ἔχων, καὶ ἐπὶ τῇ κεφαλῇ πῖλον. ἰδὼν δὲ πλῆθος ἀνθρώπων εἰς τὸ χωρίον εἰσιόντων, τό τε ἄροτρον ἐπέσχεν, καὶ πολὺν ἠπόρει χρόνον, [e] οἵτινες εἶεν, καὶ τίνος δεόμενοι πρὸς αὐτὸν ἥκοιεν· ἔπειτα [f] προσδραμόντος τινός, καὶ κελεύσαντος κοσμιώτερον αὐτὸν ποιῆσαι, παρελθὼν εἰς τὴν καλύβην καὶ [g] ἀμφιεσάμενος, προῆλθεν. οἱ δὲ ἐπὶ τὴν παράληψιν αὐτοῦ παρόντες, ἠσπάσαντό τε ἅπαντες οὐκ ἐκ τοῦ ὀνόματος, ἀλλὰ ὕπατον, καὶ τὴν περιπόρφυρον ἐσθῆτα περιέθεσαν, τούς τε πελέκεις καὶ ἄλλα παράσημα τῆς ἀρχῆς παραστήσαντες, ἀκολουθεῖν εἰς τὴν πόλιν ἠξίουν. κἀκεῖνος μικρὸν ἐπισχών, καὶ διαδακρύσας, τοσοῦτον εἶπεν· "Ἄσπορον ἄρα μοι τὸ χωρίον "ἔσται τοῦτον τὸν ἐνιαυτόν, καὶ κινδυνεύσομεν οὐχ ἕξειν πόθεν "διατραφῶμεν". ἔπειτα ἀσπασάμενος τὴν γυναῖκα, καὶ τῶν ἔνδον ἐπιμελεῖσθαι παραγγείλας, ᾤχετο εἰς τὴν πόλιν. ταῦτα δὲ οὐχ ἑτέρου τινὸς χάριν εἰπεῖν προήχθην, ἀλλ᾽ ἵνα φανερὸν γένηται πᾶσιν [h] οἷοι τότε ἦσαν οἱ τῆς Ῥωμαίων πόλεως [i] προεστῶτες, ὡς αὐτουργοὶ καὶ σώφρονες, καὶ [k] πενίαν δικαίαν οὐ βαρυνόμενοι, καὶ βασιλικὰς οὐ διώκοντες ἐξουσίας, ἀλλὰ καὶ διδομένας ἀναινόμενοι. φανήσονται γὰρ οὐδὲ κατὰ μικρὸν ἐοικότες ἐκείνοις οἱ νῦν, ἀλλὰ τἀναντία πάντα ἐπιτηδεύοντες, πλὴν πάνυ ὀλίγων δι᾽ οὓς ἕστηκεν ἔτι τὸ τῆς πόλεως ἀξίωμα, καὶ τὸ σώζειν τὴν πρὸς ἐκείνους τοὺς ἄνδρας ὁμοιότητα. ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων ἅλις.

Ὁ δὲ Κοΐντιος, παραλαβὼν τὴν ὑπατείαν, πρῶτον μὲν ἔπαυσε τοὺς δημάρχους τῶν καινῶν πολιτευμάτων καὶ τῆς ἐπὶ τῷ νόμῳ σπουδῆς, προειπὼν ὡς εἰ μὴ παύσονται ταράττοντες τὴν πόλιν, ἀπάξει [l] Ῥωμαίων ἅπαντας ἐκ τῆς πόλεως, [m] στρατιὰν κατ᾽ Οὐολούσκων παραγγείλας. [n] ἐπειδὴ δὲ κωλύσειν αὐτὸν ἔλεγον οἱ δήμαρχοι στρατοῦ ποιεῖσθαι καταγραφήν, συναγαγὼν τὸ πλῆθος 645 εἰς ἐκκλησίαν, εἶπεν ὅτι πάντες ὀμωμόκασι τὸν στρατιωτικὸν ὅρκον, ἀκολουθήσειν τοῖς ὑπάτοις ἐφ᾽ οὓς ἂν καλῶνται πολέμους, καὶ μήτε ἀπολείψειν τὰ σημεῖα, μήτε ἄλλο [o] πρᾶξαι μηδὲν ἐναντίον [p] τῷ δήμῳ· παραλαβὼν δὲ τὴν ὑπατικὴν

veniſſet, & præco primam claſſem vocaſſet, *Per. Jul. 4256. Ante Chr. 458. Olymp. 80 2/3. V. C. Cat. 294. Var. 296.* octodecim equitum centuriæ, & peditum octoginta, quorum maximus erat cenſus, in locum deſignatum ingreſſæ, L. Quintium, *patrem Cæſonis* quem tribuni in capitis diſcrimen adductum urbem deſerere coëgerant, conſulem creant: atq; nulla claſſe ad ſuffragia ferenda amplius vocata (nam qui ſuffragium tulerant, reliquos tribus centuriis ſuperabant) plebs quidem abiit, calamitatem ſuam deplorans, quod conſulem ſibi infenſum habitura eſſet. At ſenatus miſit ad Quintium, qui eum ad magiſtratum capiendum adducerent. Tunc autem forte Quintius arvum quoddam ad ſementem faciendam arabat, ipſe ſequens boves novale proſcindentes, ſine tunica, ſolo ſubligari ſuccinctus, & in capite pileum habens. Ubi vero vidit catervam hominum qui in ſuum fundum ingreſſi erant, aratrum tunc retinuit, & diu dubitavit quinam illi eſſent, & qua de cauſſa ad ſe venirent: deinde, quum quidam præcurriſſet, eumque monuiſſet ut ſe melius ornaret; ille in tuguriolum ingreſſus, & veſte induta, prodiit. Qui autem ad eum in urbem deducendum miſſi fuerant, omnes eum non nomine, ſed conſulem ſalutarunt, purpuraque induerunt, & allatis eo ſecuribus, aliiſque magiſtratus inſignibus, ut in urbem ſequeretur rogarunt. Ille aliquantiſper obticuit, fuſiſque lacrymis hoc tantum dixit; "Ergo agellus meus hoc "anno non feretur, & de victu periclitabi"mur." Deinde ſalutata uxore, juſſaque rei familiaris curam gerere, in urbem ivit. Nulla autem alia de cauſſa oratio mea huc eſt provecta, niſi ut omnes cognoſcerent manifeſte quales eſſent ea ætate populi Romani * principes: *nimirum homines* qui ſuis manibus victum quærerent, qui temperantes eſſent, nec juſtam paupertatem gravate ferrent, nec regiam poteſtatem affectarent, ſed etiam oblatam repudiarent. Sic enim apparebit, noſtræ ætatis homines ne vel minimum quidem illos referre; ſed contra longe alia ſtudia ſectari, præter perpaucos quoſdam, qui adhuc imperii Rom. dignitatem ſuſtinent, & priſcorum illorum adhuc ſunt ſimiles. Sed de his hactenus.

XVIII. ¶ Quintius, inito magiſtratu, primum quidem tribunorum nova inſtituta ſedavit, eorumque legis ferendæ ſtudium repreſſit, minatus (niſi civitatem turbare deſiſſent) ſe omnes cives Romanos, indicta expeditione contra Volſcos, ex urbe abducturum. Tribunis vero negantibus ſe paſſuros delectus haberi, populo ad concionem convocato, dixit omnes militari ſacramento ſeſe obſtrinxiſſe, quo promiſerant fore ut ſequerentur conſules ad quæcunque bella vocati fuiſſent, nec ſigna desererent, nec ulla alia in re populo adverſarentur. dicebat autem, poſt delatam ſibi

a In *Ed. Steph.* perperam Καίσωνα Κοΐντιον. *Portus* lacunam hoc modo ſupplendam eſſe cenſet: Λεύκιον Κοΐντιον πατέρα Καίσωνος, ὃν εἰς ἀγῶνα &c. Optime in *Cod. Vat.* Λεύκιον Κοΐντιον Κικιννάτον ἀποδεικνύουσιν ὕπατον, οὗ τὸν υἱὸν Καίσωνα Κοΐντιον εἰς ἀγῶνα θανάτου &c. quo modo & in *Lapi Cod.* nam vertit, *L. Quintium Cincinnatum, cujus filium Cæſonem Quintium in diſc. mort.* &c. Vide quæ ſupra narrata ſunt p. 633. v. 31. cum quibus mire congruit hæc lectio. *b* Omiſit *Vat.* recte, cum ſupra ἀποδεικνύουσιν ὕπατον habeat. *c* Συμφορὰν βαρεῖαν ἡγούμενος *Vat.* *d* Ἐπεργαζόμενος malit *Port.* *e* Οἵ τινές τε εἶεν *Vat.* *f* Προσδραμόντος *Vat.* Προδραμόντος legebat *Lapus.* *g* Ἀμφιασάμενος *Vat.* *h* Ita in *Vat.* & *Lapi Cod.* Minus recte in *Ed. Steph.* οἷοί τε ἦσαν. *i* Προεστηκότες *Vat.* *k* Id eſt, πενίαν δικαίαν οὐ βαρέως φέροντες. mallem tamen πενίᾳ δικαίᾳ, ut fert recepta loquendi forma. *Port.* *l* Concinnius Ῥωμαίους ἅπαντας. *Sylb.* *m* Magis proprie στρατείαν. *Sylb.* *n* Ἐπεὶ δὲ *Vat.* *o* Πράξειν *Vat.* quod placuit etiam *Stephano.* *p* Τῷ νόμῳ *Vat.* * *Malim*, qui populo Rom. præerant. *Port.*

Per. Jul. 4256. *Ante Chr.* 458. *Olymp.* 80 ¾. *V. C. Cat.* 294. *Var.* 296.

ſibi conſularem poteſtatem ſe omnes eo ſacramento ſibi obſtrictos habere. Hæc loquutus, juratuſque ſe ex legibus animadverſurum in contumaces, ſigna è templis proferri juſſit; atque (inquit) ut omnem ſpem omnium tribunitiarum actionum me conſule deponatis, exercitum ex hoſtico non prius reducam, quam totum mei magiſtratus tempus ſit exactum. quapropter, ut in caſtris hybernaturi, res ad illud tempus neceſſarias parate. Quum autem his verbis eos terruiſſet, poſtquam vidit eos modeſtiores factos, & rogare ut ſibi hanc militiam remitteret, dixit ſe hac conditione militiæ immunitatem illis largiturum, ut nullas turbas amplius excitarent, ſibique tempus ſui magiſtratus arbitratu ſuo abſolvere permitterent,& inter ſe de controverſiis jure diſceptarent.

ἐξουσίαν αὐτὸς ἔφη ἔχειν κρατουμένους ἅπαντας τοῖς ὅρκοις. εἰπὼν δὲ ταῦτα, καὶ διομοσάμενος [a] χρήσασθαι τῷ νόμῳ κατὰ τῶν ἀπειθούντων, ἐκέλευσεν ἐκ τῶν [b] ἱερῶν τὰ σημεῖα καταφέρειν· καὶ ἵνα, ἔφη, πᾶσαν ἀπογνῶτε δημαγωγίαν ἐπὶ τῆς ἐμῆς ὑπατείας, οὐ πρότερον ἀναστήσω τὸν στρατὸν ἐκ τῆς πολεμίας, πρὶν ἢ πᾶς ὁ τῆς ἀρχῆς [c] μου διέλθῃ χρόνος. ὡς οὖν ἐν ὑπαίθρῳ χειμάσοντες, παρασκευάσασθε τὰ εἰς ἐκεῖνον τὸν καιρὸν ἐπιτήδεια. τούτοις καταπληξάμενος αὐτοὺς τοῖς λόγοις, ἐπειδὴ κοσμιωτέρους εἶδε γεγονότας, καὶ δεομένους ἀφεθῆναι τῆς [d] στρατιᾶς, ἐπὶ τούτοις ἔφη χαριεῖσθαι τὰς ἀναπαύλας τῶν πολέμων, ἐφ᾽ ᾧ τε μηθὲν ἔτι παρακινεῖν αὐτούς, ἀλλ᾽ ἐᾶν αὐτὸν ὡς βούλεται τὴν ἀρχὴν τελεῖσθαι, καὶ ἐπὶ τῷ τὰ δίκαια διδόναι τε καὶ λαμβάνειν [e] παρ᾽ ἀλλήλων.

XIX. ¶ Sedato autem tumultu, * jus diu intermiſſum illis rogantibus reddebat, maximamque litium partem ipſe ex æquo & bono dijudicabat, per totum diem pro tribunali ſedens, omnibuſque qui ad diſceptandum in jus veniebant ſe facilem & lenem & humanum præbens: adeoque plauſibilem optimatum potentiam reddidit, ut neque tribunorum auxilio indigerent, qui propter paupertatem, aut ignobilitatem generis,aut aliquam aliam humilitatem à potentioribus vim patiebantur, nec novas amplius leges deſiderarent, qui juris æquabilitate in rep. fruebantur; ſed omnes illa juris legumque æquabilitate, quæ tunc in civitate erat, contenti eſſent & gauderent. Hæc igitur illius viri acta à populo laudabantur; & quod, exacto præſtituto magiſtratus tempore, conſulatum iterum ſibi oblatum accipere noluiſſet, nec tantum honorem ſibi delatum lætus amplexus fuiſſet. Senatum enim eum in conſulari poteſtate, multas preces adhibens, retinere conabatur, ut, quoniam tribuni impetrarant uti ſibi magiſtratus tertium mandaretur, eſſet qui illis ſeſe opponeret, eoſque à novis legibus ferendis partim reverentia partim metu deterreret, † præſertim quum videret populum boni viri imperium non recuſare. Sed ille reſpondit, ſe neque tribunorum eorundem continuatam poteſtatem probare, nec admiſſurum ut in ſimilem reprehenſionem ipſe incideret. Populo autem ad concionem convocato, & longa oratione invectus in eos qui magiſtratus non deponebant, gravi jurejurando juravit ſe non accepturum iterum conſulatum, antequam priorem deponeret; ſimulque comitiorum diem indixit, quo deſignatis conſulibus in ſuum illud exiguum tuguriolum rediit, victumque propriis manibus quærens, ut ante, vixit.

Κατασάντος δὲ τοῦ θορύβου, δικαστήριά τε ἀπεδίδου [f] αὐτοῖς δεομένοις ἐκ πολλῶν παρειλκυσμένα χρόνων, καὶ τὰ πλεῖστα τῶν ἐγκλημάτων αὐτὸς ἴσως καὶ δικαίως διέκρινε, δι᾽ ὅλης [g] τῆς ἡμέρας ἐπὶ τοῦ βήματος καθεζόμενος, εὐπρόσοδόν [h] τε καὶ πρᾷον καὶ φιλάνθρωπον τοῖς ἐπὶ τὴν δικαιοδοσίαν ἀφικνουμένοις ἑαυτὸν [i] παρέχων, καὶ παρεσκεύασεν ἀριστοκρατικὴν οὕτω φανῆναι τὴν πολιτείαν, ὥστε μήτε δημάρχων δεηθῆναι τοὺς διὰ πενίαν, ἢ δυσγένειαν, ἢ ἄλλην τινὰ ταπεινότητα ὑπὸ τῶν κρειττόνων κατισχυομένους, μήτε καινῆς νομοθεσίας πόθον ἔχειν ἔτι τοὺς ἐν ἰσηγορίᾳ [k] πολιτευομένους, ἀλλ᾽ ἀγαπᾶν τε καὶ χαίρειν ἅπαντας ἐπὶ τῇ τότε κατασχούσῃ τὴν πόλιν εὐνομίᾳ. ταῦτά τε δὴ τὰ ἔργα τοῦ ἀνδρὸς ἐπῃνεῖτο ὑπὸ τοῦ δήμου, καὶ ἐπεὶ τὸν ὡρισμένον [l] ἐτέλεσεν ἐξ ἀρχῆς χρόνον, [m] τῷ μὴ δέξασθαι τὴν ὑπατείαν [n] δεδομένην τὸ δεύτερον, μηδὲ ἀγαπῆσαι τηλικαύτην λαμβάνοντα τιμήν. κατεῖχε γὰρ αὐτὸν ἐπὶ τῆς ὑπατικῆς ἐξουσίας ἡ βουλὴ πολλὰς προσφέρουσα δεήσεις, ὅτι τὸ τρίτον οἱ δήμαρχοι [o] διεπράξαντο μὴ ἀποθέσθαι τὴν ἀρχήν, ὡς ἐναντιωσόμενον αὐτοῖς καὶ παύσοντα τῶν καινῶν πολιτευμάτων, τὰ μὲν αἰδοῖ, τὰ δὲ φόβῳ, τὸν δῆμον ὁρῶσα οὐκ ἀναινόμενον ὑπ᾽ ἀνδρὸς ἀγαθοῦ ἄρχεσθαι. ὁ δὲ οὔτε τῶν δημάρχων ἐπαινεῖν ἔφη τὸ ἀπαραχώρητον τῆς ἐξουσίας, οὔτε αὐτὸς εἰς ὁμοίαν ἐκείνοις ἥξειν διαβολήν. συναγαγὼν δὲ τὸν δῆμον εἰς ἐκκλησίαν, καὶ πολλὴν κατηγορίαν τῶν οὐκ ἀποτιθεμένων τὰς ἀρχὰς διαθέμενος, ὅρκους τε διομοσάμενος
ἰσχυροὺς περὶ τοῦ μὴ λήψεσθαι πάλιν τὴν ὑπατείαν, πρὶν ἀ- 646
ποθέσθαι τὴν προτέραν ἀρχήν, προεῖπεν ἀρχαιρεσιῶν ἡμέραν· ἐν ᾗ καταστήσας ὑπάτους, ἀπῄει πάλιν εἰς τὸ μικρὸν ἐκεῖνο καλύβιον, καὶ τὸν αὐτουργὸν βίον ἔζη, ὡς πρότερον.

XX. *Q. Fabio III & L. Cornelio coſſ. bellum cum Æquis & Volſcis.*

¶ Q. Fabio Vibulano III. & L. Cornelio conſulibus, dum ludos patrios celebrant, Æqui cum expedita manu lectorum hominum,

Κοΐντου δὲ Φαβίου [p] Οὐιβολανοῦ [q] παραλαβόντος τὴν ὑπατείαν τὸ τρίτον, καὶ Λευκίου Κορνηλίου, καὶ τελούντων πατρίους ἀγῶνας,

a Χρήσεσθαι malit *Steph.* Forſan particula ἂν deſideratur, quæ eandem verbi vim plerumque denotat. *Port.* b Ita in *Vat.* & *Lapi Cod.* Verum *Gelenius* verterat *ex ærario.* c Μοι διέλθῃ *Vat.* d Magis proprie στρατείας. *Sylb.* e Παρ᾽ ἀλλήλων *Vat.* f Τοῖς δεομένοις *Vat.* g Deeſt *Vat.* h Particulam τε, è *Cod. Rom.* à *Sylburgio* additam, agnoſcit etiam *Vat.* i In *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] παρέχειν: ſtructura plane luxata. noſtrum παρέχων probat etiam *Lapi* verſio. k Πολιτεύεσθαι βουλομένους *Vat.* l Ἐτέλεσε τῆς ἀρχῆς *Vat.* quod *Sylb.* & *Porto* placuiſſe video. m Rectius leges τὸ nom. caſu ut v. 27. ταῦτα τὰ ἔργα. *Sylb.* n Si διδομένην malis, facile aſſentior. *Sylb.* o *Lapus* diſtinxiſſe videtur poſt διεπράξαντο, ita ut illa μὴ ἀποθέσθαι τὴν ἀρχὴν referantur ad πολλὰς προσφέρουσα δεήσεις. nam vertit, *detinebat namque eum in conſulari poteſtate ſenatus, multas adhibens preces, ne, quandoquidem tribuni perfecerant uti tertio crearentur, ipſe magiſtratum deponeret* &c. p Male in *Ed. Steph.* Οὐιβωλανοῦ. q Παραλαβόντες *Vat.* * Indicia multis annis extracta &c. *Gelen.* † *Scil.* id faciebat ſenatus quod videret populum &c.

Αἰκανοὶ

ἀγῶνας, [a] Αἰκανῶν πλῆθος, ἄνδρες ἐπίλεκτοι ἀμφὶ τοὺς ἑξακισχιλίους, ὁπλισμῷ τε εὐζώνῳ συνεσταλμένοι, καὶ ἐν νυκτὶ ποιησάμενοι τὴν ἔξοδον, σκότους ἔτι ὄντος, ἐπὶ πόλιν ἀφικνοῦνται Τυσκλάνων, ἣ ἐστι μὲν τοῦ Λατίνων ἔθνους, ἀφέστηκε δὲ τῆς Ῥώμης οὐκ ἔλαττον σταδίων ἑκατόν. εὑρόντες δέ, ὡς ἐν εἰρήνῃ, πύλας τε ἀκλείστους, καὶ τεῖχος ἀφύλακτον, [b] αἴρουσι τὴν πόλιν ἐξ ἐφόδου, μνησικακοῦντες τοῖς Τυσκλάνοις, ὅτι τῇ Ῥωμαίων πόλει τά τε ἄλλα μετὰ προθυμίας συμπράττοντες διετέλουν, καὶ ἐν τῇ πολιορκίᾳ τοῦ Καπιτωλίου μόνοι συνήραντο τοῦ πολέμου. [c] καὶ ἄνδρας πολλούς τινας ἐν τῇ καταλήψει διέφθειραν· ἀλλ' ἔφθασαν ἤδη αὐτοὺς ὑπὸ τὴν ἅλωσιν τῆς πόλεως ὠσάμενοι διὰ τῶν πυλῶν οἱ ἔνδον, χωρὶς ἢ ὅσοι ὑπὸ νόσων ἢ γήρως φυγεῖν ἀδύνατοι ἦσαν. γύναια δὲ καὶ παιδία καὶ θεράποντας αὐτῶν ἠνδραποδίσαντο, καὶ τὰ χρήματα διήρπασαν. [d] ὡς δὲ ἀπηγγέλη τὸ δεινὸν εἰς τὴν πόλιν ἐκ τῶν φυγόντων ἐκ τῆς ἁλώσεως, οἱ μὲν ὕπατοι βοηθεῖν ᾤοντο δεῖν τοῖς φυγάσι κατὰ τάχος, καὶ τὴν πόλιν αὐτοῖς ἀποδιδόναι· [e] ἀντέπραττον δὲ οἱ δήμαρχοι, στρατιὰν οὐκ ἐῶντες καταγράφειν ἕως ἂν ἡ περὶ τοὺς νόμους διενεχθῇ ψῆφος. ἀγανακτούσης δὲ τῆς βουλῆς, καὶ διατριβὴν λαμβανούσης τῆς [f] στρατιᾶς, ἕτεροι παρῆσαν ἀπὸ τοῦ Λατίνων ἔθνους ἀποσταλέντες, οἳ τὴν Ἀντιατῶν πόλιν ἤγγελον ἐκ τοῦ φανεροῦ ἀφεστηκέναι, μιᾷ χρησαμένων γνώμῃ Οὐολούσκων τε, τῶν ἀρχαίων οἰκητόρων τῆς πόλεως, καὶ Ῥωμαίων τῶν ἀφικομένων ὡς αὐτοὺς ἐποίκων, καὶ μερισαμένων τὴν γῆν. Ἑρνίκων τε ἄγγελοι κατὰ τοὺς αὐτοὺς παρῆσαν χρόνους, δηλοῦντες ὅτι Οὐολούσκων τε καὶ Αἰκανῶν δύναμις πολλὴ ἐξελήλυθε, καί ἐστιν ἐν τῇ αὐτῶν ἤδη γῇ. τούτων ἅμα προσαγγελλομένων, οὐδεμίαν ἀναστροφὴν ἔτι ποιεῖσθαι τοῖς ἐκ τοῦ συνεδρίου ἐδόκει, ἀλλὰ πανστρατιᾷ βοηθεῖν, καὶ τοὺς ὑπάτους ἀμφοτέρους ἐξιέναι· ἐὰν δέ τινες ἀπολειφθῶσι τῆς στρατιᾶς Ῥωμαίων, ἢ τῶν συμμάχων, ὡς πολεμίοις αὐτοῖς χρῆσθαι. εἰξάντων δὲ καὶ τῶν δημάρχων, καταγράψαντες τοὺς ἐν ἡλικίᾳ πάντας, οἱ ὕπατοι, καὶ τὰς παρὰ τῶν συμμάχων δυνάμεις μεταπεμψάμενοι, κατὰ σπουδὴν [g] ἐξῄεσαν, φυλακὴν ὑπολειπόμενοι τρίτην μοῖραν τῆς ἐπιχωρίου στρατιᾶς. Φάβιος μὲν οὖν ἐπὶ τοὺς ἐν τῷ [h] Τυσκλάνων ὄντας Αἰκανοὺς τὴν στρατιὰν [i] ἦγε διὰ τάχους [k] ἐλαύνων. τῶν δὲ οἱ μὲν πλείους ἀπεληλύθεσαν
647 ἤδη διηρπακότες τὴν πόλιν, ὀλίγοι δέ τινες ὑπέμενον φυλάττοντες τὴν ἄκραν· ἔστι δὲ σφόδρα ἐχυρά, καὶ οὐ πολλῆς δεομένη φυλακῆς. τινὲς μὲν οὖν [l] ἔφασαν τοὺς φρουροὺς τῆς ἄκρας ἰδόντας ἐξιοῦσαν ἐκ τῆς Ῥώμης τὴν στρατιάν· εὐσύνοπτα γάρ ἐστιν ἐκ μετεώρου τὰ μεταξὺ χωρία πάντα· ἑκόντας ἐξελθεῖν· ἕτεροι δέ, [m] ἐκπολιορκηθέντας ὑπὸ τοῦ Φαβίου, καθ' ὁμολογίαν παραδοῦναι τὸ φρούριον, τοῖς σώμασιν αὐτοῖς ἄδειαν αἰτησαμένους, καὶ ζυγὸν ὑποστάντας.

Ἀποδοὺς δὲ τοῖς Τυσκλάνοις τὴν πόλιν Φάβιος, περὶ δείλην ὀψίαν ἀνίστησι τὴν στρατιάν, καὶ ὡς εἶχε τάχους ἤλαυνεν ἐπὶ τοὺς πολεμίους, ἀκούων περὶ πόλιν [n] Ἀλγιδόνα ἀθρό-

qui erant circiter ſex millia, leviter armati ex ſuis finibus noctu egreſſi, noctuque itinere confecto, Tuſculum pervenerunt, quod oppidum eſt Latini nominis, & ab urbe centum ferme ſtadia abeſt. Nacti autem (ut pacis tempore) portas patentes, & mœnia incuſtodita, primo impetu urbem ceperunt, infenſi Tuſculanis, quod populo Romano cum alias perpetuo egregiam operâ navaſſent, tum vero præcipue quod in Capitolii obſidione ſoli ſe ad illius belli ſocietatem addidiſſent. multoſque mortales capta urbe interfecerant: ſed oppidani, dum urbs caperetur, eos anteverterunt, & per portas eruperunt; præter eos qui per morbum vel ſenectutem effugere non potuerunt. mulieres vero eorum & pueros & ſervos in ſervitutem abſtraxerunt, pecuniaſque diripuerunt. Cujus cladis nuncio Romam allato ab illis qui ex urbe capta evaſerant, conſules profugis opem celeriter ferendam, patriamque reſtituendam cenſebant: ſed tribuni intercedebant, & delectus haberi non patiebantur, priuſquam ſuffragia de rogatione ſua ferrentur. Senatu autem id iniquo animo ferente, & exercitu retardato, alii à Latinis miſſi venerunt, qui nunciarunt Antiates aperte defeciſſe, de communi ſententia Volſcorum, priſcorum urbis colonorum, & Romanorum ad eos habitandi cauſſa miſſorum, agrumque diviſiſſe. Hernici quoque eodem tempore per nuncios ſignificabant, Volſcorum & Æquorum ingentem exercitum è finibus ſuis egreſſum, & jam in ſuo agro eſſe. Senatus, tot nunciis ſimul allatis, nullas moras amplius nectendas cenſuit: ſed totis viribus hoſti occurrendum, & conſules ambos ad bellum mittendos: ſi qui vero, vel cives Rom. vel ſocii, nomen ad eam militiam dare detrectaſſent, eos pro hoſtibus habendos. Quum autem ipſi quoque tribuni ipſis ceſſiſſent: conſules, conſcriptis omnibus qui per ætatem arma ferre poterant, accitiſque ſociorum auxiliis, feſtinanter copias eduxerunt, relicta domi ad cuſtodiam tertia parte domeſtici exercitus. Fabius igitur contra Æquos, qui in agro Tuſculano erant, cum copiis celeriter contendit. ſed eorum plerique direpta urbe jam diſceſſerant; at pauci quidam ad arcis præſidium remanſerant. eſt autem munitiſſima, & exiguo præſidio indiget. Quidam igitur ajunt arcis præſidiarios milites, cum exercitum Roma egredientem vidiſſent, (è ſublimi enim loca omnia interjacentia facile conſpici poterant) ultro diſceſſiſſe: alii vero dicunt oppugnatos à Fabio arcem certis conditionibus dediſſe, atque, publica fide pro impunitate petita, ſub jugum miſſos fuiſſe.

¶ Fabius autem, reddito ſuis civibus Tuſculo, caſtra ſub veſpertinum crepuſculum movit, &, quanta maxima celeritate potuit, ad hoſtes contendit, audiens omnes Volſcorum XXI.

Per. Jul. 4257.
Ante Chr. 457.
Olymp. 80 ¾.
V. C. *Cat.* 297. *Var.* 297.

a Αἰκανῶν ἄνδρες ἐπίλεκτοι, πλῆθος *Vat.* *b* Nota hîc rurſum αἵρουσι pro αἱροῦσι, ut *Lapus* quoque vertit, *cepere.* ſic etiam infra p. 618. v. 37. *Sylb.* *c* In Cod. *Vat.* ἄνδρας μὲν οὖν πολλούς τινας. *d* Ὡς δ' ἀπηγγέλθη τὸ δεινὸν εἰς τὴν Ῥώμην ἐκ τῶν διαφυγόντων *Vat.* *e* In *Ed. Steph.* ἀντέπραττόν τε: minus convenienter. *Sylb.* *f* Magis proprie στρατείας: itidemque v. 31. *Sylb.* *g* Ἐξῄεσαν ὑπολειπόμενοι φυλακὴν τῇ πόλει τρίτην μ. *Vat.* *h* Cum τῷ Τυσκλάνων ſubaudiendum eſt ſubſtantivum πολίσματι, ἀγρῷ, vel aliud hujuſmodi: aut legendum τῷ Τύσκλῳ: ut *Lapus, ad obtinentes Tuſculum Æquos. Sylb.* *i* Ita in Codd. *Rom.* & *Vat.* perperam in *Ed. Steph.* εἶχε. *k* Deeſt *Vat.* & commode ſatis abeſſe poteſt. *l* Φασὶ τοὺς *Vat.* *m* Πολιορκηθέντας malit *Portus.* *n* Ἀλγιδόνα [vel Ἀλγηδόνα] ferre poſſumus, ut Ἀνθηδόνα & Καρχηδόνα & conſimilia. ſed rectius forſan Ἀλγιδόν, reciſo finali α, ut apud *Strab.* l. 5. præſertim cum infra quoque apud hunc noſtrum legatur ἐν Ἀλγιδῷ & πρὸς Ἀλγιδῷ. Apud *Steph. Byzant.* Ἀλγίδος in *Aldina* editione. Sed dum gentile in ιος ita inde formari ſcribit, ut Τνίδιος à Τένδος & Ἀράδιος ab Ἄραδος, haud ſcio an proparoxytonως [ut in *Ed. Berkel.*] ſcribi velit Ἄλγιδος. *Sylb.*

Per. Jul. 4257. Ante Chr. 457. Olymp. 80¾. U. C. Cat. 295. Var. 297.

rum & Æquorum copias ad Algidum eſſe. Itinere autem per totam noctem continuato, ſub ipſum diluculum venit in conſpectum hoſtium, qui caſtra in planicie habebant, nulla foſſa nulloque vallo munita, quod in ſuo agro eſſent, & hoſtem contemnerent. Ergo ſuos ad rem fortiter gerendam cohortatus, primus cum equitibus in hoſtium caſtra impetum facit, & pedites ſublato clamore eum ſequebantur. eorum vero alii adhuc ſopiti jugulabantur, alii recens ſurgentes, & ſe ad reſiſtendum parantes; at plerique fuga diſperſi ſunt. Caſtris autem minimo negotio captis, præda militibus conceſſa, & captivis, exceptis Tuſculanis, non longum tempus ibi moratus copias duxit ad Ecetram, quæ tunc erat urbs gentis Volſcorum illuſtriſſima, atque in loco maxime opportuno ſita. Poſitiſque prope urbem caſtris, per multos dies ibi manſit, ſperans oppidanos in aciem prodituros: ſed quum nullus exercitus exiret, agrum eorum hominibus & pecore refertum vaſtavit. nam, repentino adventu oppreſſi, res ante in tutiora loca ex agris comportare nequiverant. Fabius, hac quoque præda militibus conceſſa, multiſque diebus in populatione inſumptis, copias domum reduxit. At Cornelius alter conſul, profectus contra Romanos & Volſcos qui Antii erant, offendit exercitum à quo in finibus exſpectabatur: cum quibus congreſſus, multis cæſis, & reliquis in fugam verſis, prope urbem caſtra poſuit. Quum autem oppidani ad prælium prodire amplius non auderent, primum eorum agrum vaſtavit, deinde urbem foſſa valloque circumdedit. Tunc igitur rurſus neceſſitate coacti, totis viribus cum ingenti & confuſa multitudine ex urbe in aciem prodierunt: & congreſſi, ibi quoque prælio commiſſo, intra mœnia iterum compulſi ſunt, turpiter & ignaviter in fugam verſi. Conſul autem, nulla reſpiratione illis amplius data, ſcalas ad muros admovit, atque portas arietibus fregit. oppidanis vero laborioſe & ægre reſiſtentibus, non magno negotio urbem vi cepit. Quidquid autem auri & argenti atque æris in ea inventum eſt, id in ærarium inferri; mancipia & reliquam prædam à quæſtoribus vendi juſſit; militibus veſtes, alimenta, & reliquas hujuſmodi res, ex quibus utilitatem capere poterant, in prædam conceſſit. deinde tam ex ipſis colonis, quam ex veteribus Antiatibus, nobiliſſimi quique & defectionis auctores ab eo ſelecti (erant autem multi) virgis diu cæſi, & ſecuri juſſu ejus percuſſi fuerunt. His peractis, exercitum & ipſe domum reduxit. His conſulibus venientibus ſenatus obviam proceſſit, & ambobus triumphum decrevit. & Æquis pacem,

ας εἶναι τάς τε Οὐολούσκων [a] καὶ Αἰκανῶν δυνάμεις. ποιησάμενος δὲ δι' ὅλης νυκτὸς σύντονον ὁδὸν, ὑπ' αὐτὸν τὸν ὄρθρον ἐπιφαίνεται τοῖς πολεμίοις ἐστρατοπεδευκόσιν ἐν πεδίῳ, καὶ οὔτε τάφρον περιβεβλημένοις, οὔτε χάρακα, ὡς ἐν οἰκείᾳ τε γῇ, καὶ καταφρονήσει τοῦ ἀντιπάλου. παρακελευσάμενος δὲ [b] τοὺς ἀμφ' αὐτὸν ἄνδρας ἀγαθοὺς γίνεσθαι, πρῶτος εἰσελαύνει μετὰ τῶν ἱππέων εἰς τὴν τῶν πολεμίων παρεμβολὴν, καὶ οἱ [c] πεζοὶ ἀλαλάξαντες εἵποντο· τῶν δὲ οἱ μὲν ἔτι κοιμώμενοι ἐφονεύοντο, οἱ δὲ [d] ἀρτίως ἀνεστηκότες καὶ πρὸς ἀλκὴν τρέπεσθαι ἐπιχειροῦντες· οἱ δὲ πλείους, φεύγοντες ἐσκεδάννυντο. ἁλόντος δὲ τοῦ στρατοπέδου κατὰ πολλὴν εὐπέτειαν, [e] ἐπιτρέψας τοῖς στρατιώταις ὠφελεῖσθαι τὰ σώματα, πλὴν ὅσα Τυσκλάνων ἦν, οὐ πολὺν ἐνταῦθα διατρίψας χρόνον, ἐπὶ τὴν Ἐχετράνων πόλιν ἦγε τὴν δύναμιν, ἣ τότε ἦν τοῦ Οὐολούσκων ἔθνους ἐπιφανεστάτη τε καὶ [f] (ἐν) τῷ κρατίστῳ τόπῳ μάλιστα κειμένη. στρατοπεδεύσας δὲ πλησίον τῆς πόλεως ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας καθ' ἐλπίδα τοῦ προελεύσεσθαι τοὺς ἔνδον εἰς μάχην, ὡς οὐδεμία ἐξῄει στρατιὰ, τὴν γῆν αὐτῶν ἐδῄου ἀνθρώπων μεστὴν οὖσαν καὶ βοσκημάτων. οὐ γὰρ ἔφθασαν ἀνασκευασάμενοι τὰ ἐκ τῶν ἀγρῶν, αἰφνιδίου γενηθείσης αὐτοῖς τῆς ἐφόδου. ἐφεὶς δὲ καὶ ταῦτα διαρπάζειν τοῖς στρατιώταις ὁ Φάβιος, καὶ πολλὰς ἐν τῇ προνομῇ διατρίψας ἡμέρας, ἀπῆγεν ἐπ' οἴκου τὴν δύναμιν. ὁ δὲ ἕτερος τῶν ὑπάτων Κορνήλιος ἐπὶ τοὺς ἐν [g] Ἀντίῳ Ῥωμαίους τε καὶ Οὐολούσκους ἐλαύνων, ἐπιτυγχάνει στρατιᾷ περὶ τῶν ὁρίων αὐτὸν ὑποδεχομένῃ. παραταξάμενος δὲ αὐτοῖς, καὶ πολλοὺς μὲν φονεύσας, τοὺς δὲ λοιποὺς τρεψάμενος, ἄγχου τῆς πόλεως κατεστρατοπέδευσεν. οὐ τολμώντων δὲ τῶν ἐκ τῆς πόλεως οὐκέτι χωρεῖν εἰς μάχην, πρῶτον μὲν τὴν γῆν αὐτῶν ἔκειρεν, ἔπειτα τὴν πόλιν [h] αὐτῶν ἀπετάφρευε καὶ περιεχαράκου. τότε δὴ πάλιν ἀναγκασθέντες ἐξῆλθον ἐκ τῆς πόλεως πανστρατιᾷ πολύς τε καὶ ἀσύντακτος ὄχλος· καὶ συμ- 648
βαλόντες εἰς μάχην, ἔτι [i] κἀκεῖ ἀγωνισάμενοι κατακλείονται τὸ δεύτερον εἰς τὴν πόλιν, αἰσχρῶς καὶ ἀνάνδρως φεύγοντες. ὁ δὲ ὕπατος, οὐδεμίαν αὐτοῖς ἀναστροφὴν ἔτι διδοὺς, κλίμακας προσέφερε τοῖς τείχεσι, καὶ κριοῖς ἐξέκοπτε τὰς πύλας. ἐπιπόνως δὲ καὶ ταλαιπώρως τῶν ἔνδον ἀπομαχομένων, οὐ πολλὰ πραγματευθεὶς, κατὰ κράτος [k] αἵρει τὴν πόλιν. χρήματα μὲν οὖν αὐτῶν, ὅσα χρυσὸς καὶ ἄργυρος καὶ χαλκὸς ἐνῆν, εἰς τὸ δημόσιον ἀναφέρειν ἐκέλευσεν· ἀνδράποδα δὲ τοὺς ταμίας παραλαμβάνοντας καὶ τὰ λοιπὰ λάφυρα, πωλεῖν· τοῖς δὲ στρατιώταις ἐσθῆτα καὶ τροφὰς, καὶ ὅσα ἄλλα τοιαῦτα ἐδύναντο ὠφελεῖσθαι, ἐπέτρεψεν. ἔπειτα διακρίνας τῶν τε κληρούχων, καὶ τῶν ἀρχαίων Ἀντιατῶν τοὺς ἐπιφανεστάτους τε καὶ τῆς ἀποστάσεως αἰτίους· ἦσαν δὲ πολλοί· ῥάβδοις τε ᾐκίσατο μέχρι πολλοῦ, καὶ τοὺς αὐχένας αὐτῶν ἐκέλευσεν ἀποτεμεῖν. ταῦτα διαπραξάμενος [l] ἀπῆγε καὶ αὐτὸς ἐπ' οἴκου τὴν δύναμιν. τούτοις ἡ βουλὴ τοῖς ὑπάτοις προσιοῦσί τε ἀπήντησε, καὶ θριάμβους ἀμφοτέροις καταγαγεῖν ἐψηφίσατο· καὶ πρὸς

Αἰκανοὺς

a Καὶ τοὺς Αἰκανῶν *Vat.* b Τοῖς ἀμφ' αὐτὸν ἀγαθοῖς ἀνδράσι γίνεσθαι *Vat.* c Πεζοὶ οὖν ἀλαλάξαντες *Vat.* d In *Ed. Steph.* οἱ δὲ ἀρτίως ἐπιχειροῦντες, καὶ πρὸς ἀλκὴν τρέπεσθαι ἀνεστηκότες. atque ita legiſſe viſus eſt *Lapus*. Quin *Sylburgii* & *Gelenii* lectio propius ad veram accedat non dubito, præſertim cum *Cod. Vat.* habeat, ἀρτίως ἀνεστηκότες καὶ πρὸς ἀλκὴν ἐπιχειροῦντες τρέπεσθαι· οἱ δὲ πλείους ἔφευγον. ἁλόντος δὲ &c. e Ἐπιτρέψας τοῖς στρατιώταις τὰ χρήματα ὠφελεῖσθαι καὶ τὰ σώματα *Vat.* quo fere modo in *Lapi Cod.* nam vertit, *conceſſit prædam militantibus & corpora*. In *Ed. Steph.* ὠφελεῖσθαι καὶ σώματα: plane (ut inquit *Sylb.*) hoc ſenſu; *permiſſis militi inter cætera emolumenta etiam captivis corporibus, exceptis Tuſculanis*. f Incluſam ἐν, è *Cod. Rom.* additam, nec agnoſcit *Ed. Steph* nec *Cod. Vat.* g Ita etiam in *Vat.* & *Lapi Cod.* τοῦ Ἀντίου. in *Cod. Rom.* perperam in *Ed. Steph.* τοὐναντίον pro τοὺς ἐν Ἀντίῳ. Vide p. 617. v. 22. h Non agnoſcit *Vat.* i In *Cod. Vat.* κάκιον ἀγωνισάμενοι, *pejus pugnantes*, ut vertit *Lapus*. k Nota hic rurſum αἵρει pro αἱρεῖ. *Sylb.* l Male in *Ed. Steph.* ἐπῆγε.

a Μηνύκιος

Αἰκανοὺς πρεσβευσαμένους ὑπὲρ εἰρήνης ἐποιήσατο συνθήκας περὶ καταλύσεως τοῦ πολέμου, ἐν αἷς ἐγράφη, πόλεις τε καὶ χώρας ἔχοντας Αἰκανοὺς, ὧν ἐκράτουν ὅτε αἱ σπονδαὶ ἐγίνοντο, Ῥωμαίοις εἶναι ὑπηκόους, ἄλλο μὲν ὑποτελοῦντας μηδὲν, ἐν δὲ τοῖς πολέμοις συμμαχίαν ἀποστέλλοντας ὅσην δή ποτε, ὥσπερ καὶ οἱ ἄλλοι σύμμαχοι. καὶ τὸ ἔτος τοῦτο ἐτελεύτα.

Τῷ δὲ ἑξῆς ἐνιαυτῷ Γάιος Ναύτιος τὸ δεύτερον αἱρεθεὶς, καὶ Λεύκιος [a] Μινύκιος, [b] παραλαβὼν τὴν ὕπατον ἀρχὴν, τέως μὲν ὑπὲρ τῶν πολιτικῶν δικαίων πόλεμον ἐντὸς τείχους ἐπολέμουν, πρὸς τοὺς ἅμα Οὐεργινίῳ δημάρχους τοὺς τέταρτον ἔτος ἤδη τὴν αὐτὴν κατασχόντας ἀρχήν. ἐπεὶ δὲ ἀπὸ τῶν πλησιοχώρων ἐθνῶν πόλεμος ἐπεγένετο τῇ πόλει, καὶ δέος ἦν μὴ τὴν ἀρχὴν ἀφαιρεθῶσιν, ἀσμένως δεξάμενοι τὸ συμβὰν ἀπὸ τῆς τύχης, τὸν στρατιωτικὸν ἐποιοῦντο κατάλογον, καὶ μερισάμενοι τριχῇ τάς τε οἰκείας καὶ τὰς παρὰ τῶν συμμάχων δυνάμεις, μίαν μὲν ἐν τῇ πόλει μοῖραν κατέλιπον, ἧς ἡγεῖτο Κόϊντος Φάβιος [c] Οὐιβολανός· τὰς δὲ λοιπὰς αὐτοὶ παραλαβόντες, ἐξῄεσαν διὰ ταχέων, ἐπὶ μὲν Σαβίνους Ναύτιος, ἐπὶ δὲ Αἰκανοὺς Μινύκιος. ἀμφότερα γὰρ ταῦτα τὰ ἔθνη κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἀφειστήκει τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς· Σαβῖνοι μὲν ἐκ φανεροῦ καὶ μέχρι [d] Δύνης πόλεως ἤλασαν, ἧς ἐκράτουν Ῥωμαῖοι τετταράκοντα δέ εἰσιν οἱ διὰ μέσου τῶν πόλεων στάδιοι· Αἰκανοὶ δὲ, λόγῳ μὲν φυλάττοντες τὰ τῆς νεωστὶ γενομένης συμμαχίας δίκαια, ἔργῳ δὲ καὶ οὗτοι πράττοντες τὰ τῶν πολεμίων. ἐπὶ γὰρ τοὺς συμμάχους αὐτῶν Λατίνους ἐστράτευσαν, ὡς οὐ γενομένων αὐτοῖς πρὸς ἐκεί-
649 νους ὁμολογιῶν περὶ φιλίας. ἡγεῖτο δὲ τῆς στρατιᾶς [e] Γράγχος Κοίλιος, ἀνὴρ δραστήριος, ἀρχῇ κοσμηθεὶς αὐτοκράτορι, ἣν ἐπὶ τὸ βασιλικώτερον ἐξήγαγεν. ἐλάσας δὲ μέχρι Τύσκλου πόλεως, ἣν Αἰκανοὶ τῷ πρόσθεν ἐνιαυτῷ καταλαβόμενοι καὶ διαρπάσαντες ὑπὸ Ῥωμαίων ἐξεκρούσθησαν, ἀνθρώπους τε πολλοὺς ἐκ τῶν ἀγρῶν συνήρπασε καὶ βοσκήματα ὅσα κατέλαβε, καὶ τοὺς καρποὺς τῆς γῆς ἐν ἀκμῇ ὄντας ἔφθειρεν. ἀφικομένης δὲ πρεσβείας ἣν ἀπέστειλεν ἡ Ῥωμαίων βουλὴ μαθεῖν ἀξιοῦσα τί παθόντες Αἰκανοὶ πολεμοῦσι τοῖς Ῥωμαίων συμμάχοις, φιλίας τε αὐτοῖς [f] ὠμοσμένης νεωστὶ, καὶ οὐδενὸς ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ γενομένου προσκρούσματος τοῖς ἔθνεσι, καὶ παραινέσουσα τῷ Κοιλίῳ τούς τε αἰχμαλώτους αὐτῶν οὓς εἶχεν ἀφιέναι, καὶ τὴν στρατιὰν ἀπάγειν, καὶ περὶ ὧν ἠδίκησεν ἢ κατέβλαψε Τυσκλάνους δίκην ὑποσχεῖν, πολὺν μὲν χρόνον διέτριψεν ὁ Γράγχος, οὐδὲ εἰς λόγους τοῖς πρεσβευταῖς ἐρχόμενος, ὡς ἐν ἀσχολίαις δή τισι γενόμενος. ἐπεὶ δὲ οὖν ἔδοξεν αὐτῷ προσάγειν τοὺς πρέσβεις, κἀκεῖνοι τοὺς [g] ἐπαγγελθέντας ὑπὸ τῆς βουλῆς λόγους διεξῆλθον, „ Θαυμάζω ὑμῶν, φησὶν, ὦ Ῥωμαῖοι, „ τί δή ποτε αὐτοὶ μὲν [h] ἅπαντας ἡγεῖσθε πολεμίους καὶ ὑφ' ὧν „ οὐδὲν κακὸν πεπόνθατε, ἀρχῆς καὶ τυραννίδος ἕνεκα· Αἰκα-

quam per legatos petierant, conceſſit, fœdere cum illis his conditionibus facto: ut Æqui, urbes & agros ſuos retinentes, quos habebant in ſua poteſtate quum fœdus factum eſt, imperio populi Romani parerent; &, cæterorum tributorum immunes, tantum in bellis auxilia mitterent quantis opus eſſet, quemadmodum & alii ſocii. atque hic annus ita abiit.

Per. Jul. 4257. *Ante Chr.* 457. *Olymp.* 80 $\frac{3}{4}$. *V. C. Cat.* 295. *Var.* 297.

XXII. § Anno ſequenti, C. Nautius iterum & L. Minucius conſules facti, aliquamdiu in urbe cum Virginio & ejus collegis, quartum jam annum eundem magiſtratum obtinentibus, de jure publico contenderunt. Deinde bello à finitimis gentibus contra populum Romanum exorto, quum metus eſſet ne imperium ei eriperetur, conſules libenter hanc occaſionem à fortuna oblatam arripuerunt, delectuſque habuerunt, & copias tum domeſticas tum à ſociis miſſas trifariam diviſerunt, partemque unam ad urbis præſidium reliquerunt, cui præerat Q. Fabius Vibulanus; cum reliquis duabus ipſi celeriter profecti ſunt, Nautius in Sabinos, Minucius in Æquos. Ambæ enim hæ gentes eodem tempore ab imperio populi Romani defecerant: ac Sabini quidem propalam, & uſque ad Fidenam urbem, quæ erat in poteſtate Romanorum, iverunt; (hæc autem ab urbe quadraginta ſtadia diſtabat) Æqui vero verbis quidem ſocietatem recens initam ſervabant, factis vero & ipſi hoſtiliter ſe gerebant. Latinis enim populi Romani ſociis, quaſi cum illis fœdus non feciſſent, bellum intulerunt. Illius autem exercitus dux erat Gracchus Clœlius, vir impiger, qui ſummum imperium ad ſe delatum proxime ad poteſtatem regiam evexerat. Hic cum exercitu Tuſculum uſque progreſſus, quod ab Æquis ſuperiore anno captum & direptum Romani illis expulſis receperant, multa mancipia ex agris, & pecus, quodcunque eſt nactus, abegit, & fruges jam maturas corrupit. Quum autem ad eum legati à ſenatu Romano miſſi veniſſent, cauſſam quæſituri cur Æqui ſocios populi Romani bello infeſtarent, quum fœdus recens ictum fuiſſet, nec interea ulla offenſio inter iſtas gentes exſtitiſſet; & Clœlio ſuaſuri ut quotquot cepiſſet de ſuis dimitteret, & exercitum abduceret, atque * Tuſculanis ob injurias illatas & damna ſatisfaceret, Gracchus multum temporis conſumpſit, & ne in colloquium quidem cum legatis venit, ſe in quibuſdam negotiis occupatum eſſe ſimulans. Tandem autem quum ei legatos admittere placuiſſet, & illi ſenatus mandata expoſuiſſent, "Demiror, inquit, "vos Romani, cur vos vel eos omnes, à qui-"bus nullam injuriam accepiſtis, imperii & "tyrannidis cupiditate pro hoſtibus habea-"tis; Æquis vero non permittatis de iſtis "Tuſcu-

Per. Jul. 4258. *Ante Chr.* 456. *Olymp.* 80 $\frac{4}{4}$. 81 $\frac{1}{4}$. *V. C. Cat.* 296. *Var.* 298. *C. Nautio* II. *& L. Minucio coſſ. turbæ domi, ac foris bellum cum Æquis & Sabinis.*

a Μηνύκιος & hic & alibi in *Cod. Vat.* b Rectius cum *Sylb.* & *Porto* παραλαβόντες. c Legendum vel Οὐιβουλανὸς vel Βιβουλανός. *Port.* d Δύνης corrupte in *Ed. Steph. Cod. Rom.* & *Lapi* verſione. Sed proculdubio vera lectio eſt Φιδήνης, quam repræſentat *Cod. Vat.* & reponendam eſſe conjecerat *Fulv. Urſinus.* nam *Fidenas* (ut notavit *Sylb.*) in populi Rom. ditionem retractas fuiſſe conſtat ex p. 311. v. 1. eaſdemque XL. ſtadiis ab urbe diſtitiſſe expoſuit etiam p. 112. v. 5. Confer. p. 623. v. 3. e Scribendum Γράκχος & Κλοίλιος, licet Γράγχος & Κοίλιος conſtanter in ſequentibus repetuntur. nam apud *Livium* magno libb. vett. conſenſu *Gracchus Clœlius*, ut teſtatur *Sigonius.* ſupra quoque Κοίλιον aliquoties habuimus pro Κλοίλιον, & Κοιλίας τάφρους pro Κλοιλίας. Apud *Livium* vero nonnulli codices habent *Cluilium*, atque etiam *Foſſas Cluilias*. *Sylb.* f Ομωμοσμένης *Vat.* g Επισταλέντας *Vat.* h In *Cod. Vat.* ἅπαντας ἀνθρώπους ἡγεῖσθε. * *Al.* ob injurias Tuſculanis illatas & damna judicium ſubiret.

a Poſt

Per. Jul. 4258. Ante Chr. 456. Olymp. 80 4 / 81 1. V. C. Cat. 296. Var. 298.

"Tuſculanis inimicis ſuis pœnas ſumere, "quum nullo modo in fœdere vobiſcum fa"cto illis ſit cautum. Si quam igitur inju"riam aut damnum in veſtris propriis rebus "vos à nobis accepiſſe dicitis, * vobis ex "fœdere ſatisfaciemus: ſed ſi res Tuſcula"norum repetitum venitis, de his ne me"cum agatis, ſed cum iſta fago loquamini". Et ſimul quandam *fagum* proximam ei oſtendit.

XXIII. ¶ Romani, hac contumelia ab illo affecti, non ſtatim ira perciti copias eduxerunt; ſed & ſecundam legationem, † & ſacroſanctos feciales ad eum miſerunt, deos genioſque teſtantes, ſi ſuum jus obtinere non potuiſſent, ſe pium juſtumque bellum inferre coactum iri: ac tum demum conſulem *cum exercitu* miſerunt. Gracchus, cognito Romanorum adventu, motis caſtris ulterius eſt progreſſus, hoſtibus è veſtigio ipſum ſequentibus: quia volebat eos in ea loca pertrahere, in quibus ipſe meliore conditione eſſet futurus. quod etiam accidit. nam quum obſervaſſet quandam convallem montibus cinctam, & Romani qui ipſum ſequebantur in eam ingreſſi fuiſſent, agmen convertit, & caſtra poſuit in via quæ extra convallem ferebat. Quo factum eſt ut Romani locum, non quem cupiebant, ſed quem ratio temporis ipſis dabat, ad caſtra ponenda caperent; ubi nec pabuli copiam pro equis habere poterant, loco montibus nudis & acceſſu difficilibus circumdato; nec ſibi ipſis commeatus ex hoſtico comparare, conſumptis quos domo attulerant; nec caſtra ‡ mutare, hoſtibus caſtra oppoſita habentibus, atque exitus obſidentibus. Quare, quum ſtatuiſſent viam vi tentare, & in aciem prodiiſſent, rejecti ſunt; &, multis vulneribus acceptis, in eadem caſtra ſunt compulſi. Tum Clœlius, hoc ſecundo ſucceſſu elatus, eos foſſa valloque circumdare cœpit: & in magnam ſpem venerat, eos fame coactos armis traditis deditionem facturos. His Romam nunciatis, Q. Fabius, urbis præfectus, ſelectum ſuarum copiarum florem ac robur conſuli auxilio miſit. his autem copiis præerat T. Quintius quæſtor, vir conſularis. Ad alterum vero conſulem, qui exercitum in Sabinis habebat, literis miſſis, ſignificavit quid Minucio accidiſſet, eumque ut celeriter veniret rogavit. Ille, commiſſa legatis caſtrorum cuſtodia, cum reliquis equitibus concitato itinere Romam venit; urbemque ingreſſus adhuc intempeſta nocte, quidnam faciendum eſſet cum Fabio aliiſque ſenioribus civibus conſultabat. Ubi vero

"νοις δὲ οὐ συγχωρεῖτε παρὰ τούτων Τυσκλάνων ἐχθρῶν ὄντων "ἀναπράττεσθαι δίκας, οὐθενὸς ἡμῖν διωμολογημένου περὶ αὐ"τῶν ὅτε τὰς πρὸς ὑμᾶς ἐποιούμεθα συνθήκας. εἰ μὲν οὖν τῶν "ὑμετέρων [a] ἰδίων ἀδικεῖσθαι ἢ βλάπτεσθαι λέγετε ὑφ᾽ ἡμῶν, καὶ "τὰ δίκαια ὑφέξομεν ὑμῖν κατὰ τὰς ὁμολογίας· εἰ δὲ περὶ "Τυσκλάνων ἀναπραξόμενοι δίκας ἥκετε, [b] οὐθείς ἐστι πρὸς "ἐμὲ περὶ τούτων λόγος, ἀλλὰ πρὸς ταύτην [c] λαλεῖτε τὴν "φηγόν". δείξας αὐτοῖς τινα πλησίον πεφυκυῖαν.

Ῥωμαῖοι δὲ, τοιαῦτα ὑβρισθέντες ὑπὸ τοῦ ἀνδρὸς, οὐκ εὐθὺς [d] ὀργῇ ἐπιτρέψαντες ἐξήγαγον τὴν στρατιὰν, ἀλλὰ καὶ δευτέραν ὡς αὐτὸν ἀπέστειλαν πρεσβείαν, καὶ τοὺς [e] φιτιάλεις καλουμένους ἄνδρας [f] ἱερεῖς ἔπεμψαν, [g] ἐπιμαρτυρόμενοι θεούς τε καὶ δαίμονας, ὅτι μὴ δυνηθέντες τῶν δικαίων τυχεῖν, ὅσιον ἀναγκασθήσονται πόλεμον ἐκφέρειν· καὶ μετὰ ταῦτα τὸν ὕπατον ἀπέστειλαν. ὁ δὲ Γράγχος, ἐπειδὴ τοὺς Ῥωμαίους προσιόντας ἔμαθεν, ἀναστήσας τὴν δύναμιν, ἀπῄει προσωτέρω, τῶν πολεμίων ἐκ ποδὸς ἑπομένων· βουλόμενος αὐτοὺς εἰς τοιαῦτα προσαγαγέσθαι χωρία, ἐν οἷς πλεονεκτήσειν ἔμελλεν. ὅπερ καὶ συνέβη. φυλάξας γὰρ αὐλῶνα [h] περιεχόμενον ὄρεσιν, ὡς ἐνέβαλον εἰς τοῦτον οἱ Ῥωμαῖοι διώκοντες αὐτὸν, ὑποστρέφει τε καὶ [i] στρατοπεδεύει κατὰ τὴν ἐκ τοῦ αὐλῶνος ἔξω φέρουσαν ὁδόν. ἐκ δὲ τούτου συνεβεβήκει τοῖς Ῥωμαίοις οὐχ ὃν ἐβούλοντο ἐκλέξασθαι τόπον εἰς [k] στρατοπεδείας, ἀλλὰ ὃν ἔδωκεν αὐτοῖς ὁ 650 καιρός· ἔνθα οὔτε ἵπποις χιλὸν εὔπορον ἦν λαμβάνειν, ὄρεσι περικλειομένου τοῦ τόπου ψιλοῖς καὶ δυσβάτοις· οὔτε ἑαυτοῖς τροφὰς ἐκ τῆς πολεμίας συγκομίζειν, ἐπειδὴ κατηνάλωντο ἃς ἔφερον οἴκοθεν· οὔτε μεταστρατοπεδεύσασθαι, τῶν πολεμίων ἀντικαθημένων καὶ κωλυόντων τὰς ἐξόδους. βιάσασθαί τε προελόμενοι, καὶ προελθόντες εἰς μάχην, ἀνεκρούσθησαν, καὶ πολλὰς πληγὰς λαβόντες, εἰς [l] τὸν αὐτὸν κατεκλείσθησαν χάρακα. ὁ δὲ Κοίλιος ἐπαρθεὶς τῷ προτερήματι τούτῳ, [m] περιετάφρευέ τε καὶ περιεχαράκου, καὶ πολλὰς ἐλπίδας εἶχε λιμῷ πιεσθέντας παραδώσειν αὐτῷ τὰ ὅπλα. ἀφικομένης δὲ εἰς Ῥώμην περὶ τούτων ἀγγελίας, Κόϊντος Φάβιος ὁ καταλειφθεὶς ἐπὶ τῆς πόλεως ἔπαρχος, ἀπὸ τῆς σὺν αὐτῷ στρατιᾶς, ὅσον ἦν [n] ἀκμαιότατόν τε καὶ κράτιστον ἐπιλέξας μέρος, ἐπὶ συμμαχίαν ἔπεμψε τῷ ὑπάτῳ. ἡγεῖτο δὲ τῆς δυνάμεως ταύτης Τίτος Κόϊντιος ὁ ταμίας, ἀνὴρ ὑπατικός. πρὸς δὲ τὸν ἕτερον τῶν ὑπάτων Ναύτιον ἐπὶ τῆς ἐν Σαβίνοις στρατιᾶς ὄντα γράμματα διαπέμψας, τά τε συμβάντα τῷ Μινυκίῳ διεσάφησε, καὶ αὐτὸν ἥκειν ἠξίου διὰ ταχέων. κἀκεῖνος, ἐπιτρέψας τοῖς πρεσβευταῖς τὸν χάρακα φυλάττειν, [o] αὐτὸς σὺν τοῖς ἄλλοις ἱππεῦσιν εἰς τὴν πόλιν ἐλαύνει συντόνῳ χρησάμενος ἱππασίᾳ· εἰσελθὼν δὲ εἰς τὴν πόλιν ἔτι νυκτὸς πολλῆς οὔσης, ἐβουλεύετο σὺν τῷ Φαβίῳ καὶ τῶν ἄλλων πολιτῶν τοῖς πρεσβυτάτοις ὅ,τι χρὴ ποιεῖν. ἐπεὶ

δὲ

a Poſt ἰδίων ellipſis eſt nominis τι, ut etiam p. 621. v. 6. & p. 607. v. 38. *Sylb.* Verum ἐπὶ ante τῶν ὑμετέρων deſiderari exiſtimat *Portus. Sylburgii* conjecturam firmat *Cod. Vat.* qui habet, ἀδικεῖσθαί τι ἢ βλάπτεσθαι λέγετε ὑφ᾽ ἡμῶν, τὰ δίκαια &c. *b* Οὐθείς ἐστιν ὑμῖν πρὸς *Vat.* *c* Si λαλεῖτε indicativo verbi modo accipere malis, ſic reddenda erit clauſula; *non ad me de hiſce, ſed ad fagum hanc verba facitis.* i.e. non magis moveor iſtis verbis veſtris quam hæc fagus. Sed imperativum modum probant etiam *Liviana* iſta (l. 3. c. 25.) *quæ mandata habeant ab ſenatu Rom. ad quercum jubet dicere.* ubi etiam nota *quercum* à *Livio* dici, quam *fagum* appellat *Dionyſius. Sylb.* *d* In *Ed. Steph.* ὀργῆς. Tu ſi ὀργῇ nolis, ut p. 435. v. 10. reponere liceat ὀργαῖς. ſed ſingulare probat etiam *Lapi* verſio. *Sylb.* *e* Iidem φιτιάλεις p. 126. v. 6. ſed rectius φητιάλεις. *Sylb.* *f* Et ἱερεῖς retineri poteſt & ἱερὰς reponi. nam & ſacræ perſonæ fuerunt, & ſacro munere per totam vitam functi ſunt, p. 126. v. 8. In verſione igitur ſic legere poteris, *cum iis qui fetiales appellantur, ſacri ordinis viris. Sylb.* Expreſſe in *Cod. Vat.* ἱερούς. quod præfert *Portus.* *g* Ἐπιμαρτυρούμενοι *Vat.* *h* Περικλειόμενον *Vat.* *i* Στρατοπεδεύεται *Vat.* *k* Rectius στρατοπεδείαν. *Sylb.* *l* Τὸν αὐτὸν agnoſcit etiam *Lapi* verſio, *in idem vallum.* ſed rectius cum *Gelenio* τὸν αὐτῶν, *in ſua caſtra. Sylb.* *m* Περιετάφρευέ τε αὐτοὺς καὶ *Vat.* *n* In *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] ἀναγκαιότατόν τε. veriorem ſcripturam ἀκμαιότατόν τε probat *Lapi* verſio, *eligens quod roboris in exercitu ſuo erat. Sylb.* *o* Αὐτὸς σὺν ὀλίγοις ἱππεῦσιν ἐς τὴν Ῥώμην ἐλαύνει *Vat.* * *Al.* judicia ex pacto ſubibimus. † Et quos feciales vocant viros ſacros emiſere &c. *Lapus.* ‡ Retroponere. *Lapus.*

a Nota

δὲ πᾶσιν ἐδόκει δικτάτορος δεῖσθαι ὁ καιρὸς, ἀποδείκνυσιν ἐπὶ τὴν ἀρχὴν ταύτην Λεύκιον Κικιννάτον. καὶ αὐτὸς μὲν ταῦτα διαπραξάμενος, ᾤχετο πάλιν ἐπὶ τὸ στρατόπεδον.

Ο δὲ τῆς πόλεως ἔπαρχος Φάβιος ἔπεμπε τοὺς παραληψομένους τὸν Κοίντιον ἐπὶ τὴν ἀρχήν. ἔτυχε δὲ καὶ τότε ὁ ἀνὴρ τῶν κατ' ἀγρὸν [a] ἔργων διαπραττόμενος. ἰδὼν δὲ τὸν προσιόντα ὄχλον, καὶ ὑποπτεύσας ἐπ' αὐτὸν ἥκειν, ἐσθῆτά τε ἐλάμβανεν εὐπρεπεστέραν, καὶ ὑπαντήσων αὐτοῖς ἐπορεύετο. ὡς δὲ ἐγγὺς ἦν, ἵππους τε αὐτῷ φαλάροις κεκοσμημένους εὐπρεπέσι προσῆγον, καὶ πελέκεις ἅμα ταῖς ῥάβδοις εἰκοσιτέσσαρας παρέστησαν, [b] ἐσθῆτάς τε ἁλουργὰς, καὶ τὰ ἄλλα παράσημα οἷς πρότερον ἡ τῶν βασιλέων [c] ἐκεκόσμητο ἀρχὴ, προσήνεγκαν. ὁ δὲ, μαθὼν ὅτι δικτάτωρ ἀποδέδεικται τῆς πόλεως, οὐχ ὅπως ἠγάπησε τηλικαύτης τιμῆς τυχὼν, ἀλλὰ προσαγανακτήσας εἶπεν, "Απολεῖται ἄρα καὶ τούτου "τοῦ ἐνιαυτοῦ ὁ καρπὸς διὰ τὰς ἐμὰς ἀσχολίας, καὶ πεινήσο"μεν ἅπαντες κακῶς". μετὰ ταῦτα παραγενόμενος εἰς τὴν πόλιν, πρῶτον μὲν ἐθάρρυνε τοὺς πολίτας, λόγον ἐν τῷ πλήθει διεξελθὼν ἐξεγεῖραι τὰς ψυχὰς δυνάμενον ἐλπίσιν ἀγαθαῖς· ἔπειτα συναγαγὼν ἅπαντας τοὺς ἐν ἀκμῇ, τούς τε [d] κατὰ πόλιν καὶ τοὺς ἐκ τῶν ἀγρῶν, καὶ τὰς παρὰ τῶν συμμάχων ἐπικουρίας μεταπεμψάμενος, ἱππάρχην τε ἀποδείξας
651 Λεύκιον Ταρκύνιον, ἄνδρα τῶν ἠμελημένων μὲν διὰ πενίαν, τὰ δὲ πολέμια γενναῖον, [e] συγκεκροτημένην ἔχων δύναμιν, καὶ καταλαβὼν τὸν ταμίαν Κοίντιον Τίτον ἀναδεχόμενον αὐτοῦ τὴν παρουσίαν, λαβὼν καὶ τὴν σὺν ἐκείνῳ δύναμιν, ἧκεν ἐπὶ τοὺς πολεμίους. ὡς δὲ κατώπτευσε τὴν τῶν χωρίων φύσιν, ἐν οἷς ἦν τὰ στρατόπεδα, μέρος μέν τι τῆς στρατιᾶς ἐπὶ τοῖς μετεώροις ἔταξεν, ὡς μήτε βοήθεια παραγένοιτο τοῖς Αἰκανοῖς ἑτέρα, μήτε τροφαί· τὴν δὲ λοιπὴν δύναμιν αὐτὸς ἔχων, προῆγεν [f] ἐκτεταγμένος εἰς μάχην. καὶ ὁ Κοίλιος [g] οὐδὲν ὑποδείσας· ἥ τε γὰρ δύναμις ἦν ἡ περὶ αὐτὸν οὐκ ὀλίγη, καὶ αὐτὸς ἐδόκει ψυχὴν οὐ κακὸς εἶναι τὰ πολέμια· δέχεται αὐτὸν ἐπιόντα, καὶ γίνεται μάχη καρτερά. χρόνου δὲ πολλοῦ διελθόντος, καὶ τῶν Ῥωμαίων διὰ τοὺς συνεχεῖς πολέμους ἀναφερόντων τὸν πόνον, τῶν δὲ ἱππέων κατὰ τὸ κάμνον μέρος ἀεὶ ἐπιβοηθούντων τοῖς πεζοῖς, ἡσσηθεὶς ὁ Γράγχος [h] κατακλείεται εἰς τὸν ἑαυτοῦ χάρακα. καὶ μετὰ τοῦτο Κοίντιος περιταφρεύσας αὐτὸν ὑψηλῷ χάρακι, καὶ πύργοις πυκνοῖς περιλαβὼν, ἐπεὶ κάμνοντα ἔμαθε τῶν ἀναγκαίων τῇ σπάνει, αὐτός τε προσβολὰς ἐποιεῖτο συνεχεῖς πρὸς τὸν χάρακα τῶν Αἰκανῶν, καὶ τῷ Μινυκίῳ προσέταξεν ἀπὸ τῶν ἑτέρων ἐξιέναι μερῶν. ὥστε ἠναγκάσθησαν [i] οἱ Αἰκανοὶ τροφῆς τε ἀπορούμενοι, καὶ συμμάχων βοήθειαν ἀπεγνωκότες, πολιορκούμενοί τε πολλαχόθεν, ἱκετηρίας ἀναλαβόντες ἐπιπρεσβεύεσθαι πρὸς τὸν Κοίντιον περὶ φιλίας [k] διαλεγόμενον. ὁ δὲ τοῖς μὲν ἄλλοις Αἰκανοῖς ἔφη σπένδεσθαι, καὶ διδόναι τοῖς σώμασι τὴν ἄδειαν, τά τε ὅπλα ἀποθεμένοις, καὶ καθ' ἕνα διεξιοῦσιν ὑπὸ ζυγὸν, Γράγχῳ δὲ τῷ ἡγεμόνι [l] τοῦ πολέμου, καὶ τοῖς

omnibus viſum eſt tempus dictatorem poſcere, ad eum magiſtratum L. Cincinnatum deſignavit. atque ipſe his peractis in ſua caſtra eſt reverſus. *Per. Jul.* 4258. *Ante Chr.* 456. *Olymp.* $\frac{80}{81}$. $\frac{4}{1}$. *V. C.* *Cat.* 296. *Var.* 298.

XXIV.

¶ Fabius autem, præfectus urbis, miſit qui ad imperium Quintium adducerent. forte autem tunc quoque ille quoddam opus ruſticum faciebat. Quum vero turbam adventantem conſpexiſſet, ſuſpicatus eam ad ſe venire, veſtem elegantiorem ſumpſit, ipſiſque obviam ivit. ad quos poſtquam acceſſit, & equos phaleris inſignibus ornatos adduxerunt, & xxiv. faſces cum ipſis ſecuribus, & purpuram, atque alia inſignia, quibus olim regium imperium exornabatur, obtulerunt. *Dictator L. Quintius Cincinnatus.* Unde quum cognoviſſet ſe dictatorem creatum, non ſolum tanto honore ſibi delato lætatus non eſt, ſed etiam non ſine indignatione in has voces erupit; "Peribit ergo hujus quoque "anni fructus ob meas occupationes, & male "omnes eſuriemus". Poſt hæc in urbem profectus, primum quidem cives bono animo eſſe juſſit, oratione apud populum habita, ut eorum animos bona ſpe excitaret. deinde vero omnibus junioribus, tam iis qui in urbe quam iis qui in agris erant, coactis, accitiſque ſociorum auxiliis, magiſtrum equitum dixit L. Tarquinium, virum non magnæ exiſtimationis, propter paupertatem, ſed rebus bellicis ſtrenuum: cum copiis iſtis conflatis, ubi Titum Quintium quæſtorem attigit qui ipſius adventum exſpectabat, aſſumpto illius etiam milite, in hoſtes eſt profectus. Quum autem conſpexiſſet naturam locorum in quibus caſtra erant, partem copiarum in locis editioribus collocavit, ne qua nova auxilia commeatuſque Æquis ſubmitterentur: ipſe autem cum reliquo exercitu inſtructo in aciem progreſſus eſt. Clœlius vero, nihil conſternatus (nam & exercitu non exiguo ſtipatus erat, atque ipſe bello fortis ac magnanimus habebatur) impetum ejus excepit, & acre prælium commiſſum eſt. Quum autem diu pugnatum eſſet, & Romani, bellis continuis aſſueti, laborem facile ferrent, equiteſque peditibus ſemper ſuccurrerent, quacunque parte laborarent, Gracchus victus in ſua caſtra eſt compulſus. Poſthæc Quintius eum alto vallo & crebris caſtellis circumdedit, atque, ubi eum victus inopia laborare cognovit, Æquorum caſtra continuato labore oppugnare cœpit, & Minucio imperavit ut ab altera caſtrorum parte copias educeret. ita ut Æqui, commeatuum penuria preſſi, auxilioque ſociorum deſperato, & variis ex partibus oppugnati, cogerentur, ſupplicum inſignia accipientes, mittere legatos ad Quintium de pace acturos. Ille vero reſpondit ſe cæteris Æquis pacem daturum, illiſque impunitatem conceſſurum, ſi arma deponerent, & jugum ſubire ſinguli vellent; at Gracchum belli ducem aliosque defectionis auctores

a Nota ellipſin nominis τι poſt ἔργων. *Sylb.* *b* Rectius ἁλουργεῖς ut ſupra p. 257. v. 25. *Sylb.* In *Cod. Vat.* ἐσθῆτί τε ἁλουργῆ καὶ τἆλλα &c. *c* Εκοσμεῖτο *Vat.* *d* Supra aliquoties habemus κατὰ πόλιν ſine articulo. ſed cum mox ſequatur ἐκ τῶν ἀγρῶν, hic quoque malim κατὰ τὴν πόλιν. reperitur tamen etiam in vet. quodam monumento ſimilis plane ſtructura, στρατηγοῦ κατὰ πόλιν καὶ ἐπὶ τῶν ξένων, *prætoris urbani & provincialis.* *Sylb* *e* Rectius, ut opinor, in *Cod. Vat.* ἐξῆγε συγκεκροτημένην ἔχων δύναμιν· καὶ καταλαβὼν τὸν ταμίαν Τίτον Κοίντιον. *Lapus* quidem παραλαβὼν legiſſe videtur. ſed noſtrum καταλαβὼν mutare non eſt neceſſe, ut exiſtimat *Sylb.* *f* Εκτεταγμένην ὡς εἰς μάχην *Vat.* *g* Οὐθὲν *Vat.* *h* Κατακλείεται πάλιν εἰς *Vat.* *i* Non agnoſcit *Vat.* *k* Rectius in *Cod. Vat.* διαλεγόμενοι. quo modo, vel διαλεξόμενοι, legendum eſſe conjecerant *Sylb.* & *Port.* *l* Τῶν πολεμίων *Vat.*

Per. Jul. 4258. *Ante Chr.* 456. *Olymp.* 80. 4. 81. 1. *V. C. Cat.* 296. *Var.* 298.

ctores ut hoſtes tractaturum: juſſitque ut eos vinctos ſibi dederent. Æquis autem hæc perferentibus, illud poſtremum ipſis imperavit, ut, cum Tuſculum urbem populi Romani ſociam, nulla injuria à Tuſculanis accepta, cepiſſent, & cives in ſervitutem rapuiſſent, eorumque res diripuiſſent, viciſſim ipſi quoque Corbionem ſuam civitatem ſibi eodem modo tractandam darent. Cum his reſponſis legati abierunt; nec multo poſt reverſi ſunt, Gracchum ejuſque ſocios in vinculis adducentes. ipſi vero inermes è caſtris ſuis ſunt egreſſi, & per caſtra Romana tranſeuntes (ut imperator mandarat) ſub jugum miſſi fuerunt, & Corbionem ex pacto dediderunt; hoc uno impetrato ut ingenuis *antequam urbs diriperetur* excedere liceret, pro quibus captivos Tuſculanos ſine pretio dimiſerunt.

XXV. ¶ Quintius, accepta urbe, prædæ quicquid erat lectiſſimum Romam ferri juſſit: reliqua omnia centuriatim dividi permiſit, tum iis qui ſecum venerant, tum iis qui cum quæſtore Quintio præmiſſi fuerant: iis vero qui cum Minucio conſule intra caſtra compulſi fuerant, ſe magnum donum dediſſe dicebat, quod eorum corpora ex morte eripuiſſet. His peractis, & coacto Minucio magiſtratum deponere, Romam rediit, & triumphum egit clariorem quam ullus unquam imperator; quod intra ſextum decimum diem, ex quo magiſtratum acceperat, ſuorum caſtra ſervaſſet, & florentem hoſtium exercitum profligaſſet, eorumque urbem diripuiſſet, præſidiumque in ea reliquiſſet, & belli ducem atque alios viros illuſtres catenis vinctos præ ſe egiſſet. Et, quod maxime in eo viro admiratione dignum fuit, *illud eſt*, quod tantum imperium in ſex menſes acceptum * non retinuerit quantum lex ipſi permittebat: ſed convocato ad concionem populo, rerumque à ſe geſtarum ratione reddita, ſe magiſtratu abdicaverit. quumque eum rogaret ſenatus ut quantum vellet ex agro armis quæſito caperet, & ex præda mancipia & pecunias, atque juſtis divitiis honeſtiſſime ſuis laboribus ex hoſte partis paupertatem levaret, quumque amici & cognati magna dona ei offerrent, & nihil magis cuperent quam ut talis vir dives eſſet, ille, laudata eorum egregia voluntate, nihil eorum, quæ offerebantur, acceperit, ſed ad ſuum illum agellum redierit, & laborioſam vitam regiæ antepoſuerit, ob ſuam paupertatem magis ſe efferens quam alii ob divitias. Non multo poſt & Nautius alter conſul, Sabinis acie victis, & agro eorum bona ex parte excurſionibus vaſtato, copias domum reduxit.

XXVI. *C. Horatio & Q. Minucio coſſ. turbæ domi, ac foris bellum cum Æquis & Sabinis.* ¶ Hos *conſules* excepit olympias LXXXI. qua vicit in ſtadio Polymnaſtus Cyrenæus, archonte Athenis Callia, quo anno C. Horatius & Q. Minucius Romæ conſules creati. His conſulibus Sabini, rurſus expedi-

σὺν ἐκείνῳ βουλεύσασι τὴν ἀπόστασιν, ὡς πολεμίοις [a] χρήσασθαι· [b] ἐκέλευέ τε αὐτοῖς ἄγειν τοὺς ἄνδρας δεδεμένους. ὑπομενόντων δὲ ταῦτα Αἰκανῶν, τελευταῖον αὐτοῖς ἐκεῖνο προσέταξεν· ἐπειδὴ Τύσκλον πόλιν Ῥωμαίων σύμμαχον ἐξηνδραποδίσαντο, καὶ διήρπασαν, οὐδὲν ὑπὸ Τυσκλάνων παθόντες κακὸν, [c] ἀντιπαρασχεῖν ἑαυτῷ πόλιν τὴν σφετέρων Κορβιῶνα, τὰ ὅμοια διαθεῖναι. [d] ταύτας λαβόντες οἱ πρέσβεις τὰς ἀποκρίσεις, [e] προῆεσαν, καὶ μετ᾽ οὐ πολὺ παρῆσαν ἄγοντες τὸν Γράγχον, καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ δεδεμένους· αὐτοὶ δὲ τὰ ὅπλα θέντες, ἐξέλιπον τὴν παρεμβολὴν, διαπορευόμενοι, καθάπερ ὁ στρατηγὸς ἐκέλευσε, διὰ τοῦ Ῥωμαίων χάρακος ὑπὸ ζυγόν· καὶ τὸν Κορβιῶνα κατὰ τὰς ὁμολογίας [f] παρεδίδοσαν, τὰ ἐλεύθερα σώματα μόνον ἐξελθεῖν αἰτησάμενοι, [g] περὶ ὧν διήλλαξαν 652 τοὺς Τυσκλάνων αἰχμαλώτους.

Παραλαβὼν δὲ Κοΐντιος τὴν πόλιν, τὰ μὲν ἐπιφανέστατα τῶν λαφύρων εἰς Ῥώμην ἐκέλευσε φέρειν, τὰ δὲ ἄλλα πάντα διελέσθαι κατὰ λόχους ἐπέτρεψε τοῖς τε σὺν αὐτῷ παραγενομένοις στρατιώταις, καὶ τοῖς ἅμα Κοΐντῳ τῷ ταμίᾳ προαποσταλεῖσι. τοῖς δὲ μετὰ Μινυκίου τοῦ ὑπάτου κατακλεισθεῖσιν ἐν τῷ χάρακι μεγάλην ἔφη δεδωκέναι δωρεὰν, τὰ σώματα αὐτῶν ἐκ θανάτου ῥυσάμενος. ταῦτα πράξας, καὶ τὸν Μινύκιον ἀποθέσθαι τὴν ἀρχὴν ἀναγκάσας, ἀνέστρεψεν εἰς τὴν Ῥώμην, καὶ κατήγαγε λαμπρότατον ἁπάντων ἡγεμόνων θρίαμβον· ἐν ἡμέραις ἑκκαίδεκα ταῖς πάσαις, ἀφ᾽ ἧς παρέλαβε τὴν ἀρχὴν, στρατόπεδόν τε σώσας φίλιον, καὶ πολεμίων δύναμιν ἀκμάζουσαν καθελὼν, πόλιν τε αὐτῶν πορθήσας, καὶ φρουρὰν αὐτῆς ὑπολιπὼν, τόν τε ἡγεμόνα τοῦ πολέμου, καὶ τοὺς ἄλλους ἐπιφανεῖς ἄνδρας ἁλύσει δεδεμένους ἄγων. καὶ ὃ μάλιστα πάντων αὐτοῦ θαυμάζειν ἄξιον, ὅτι τὴν τοσαύτην ἀρχὴν εἰς ἑξάμηνον εἰληφὼς, οὐκ ἐχρήσατο [h] πάντῃ τῷ νόμῳ· ἀλλὰ συναγαγὼν τὸν δῆμον εἰς ἐκκλησίαν, καὶ περὶ τῶν πεπραγμένων λόγον ἀποδοὺς, ἐξωμόσατο τὴν ἀρχήν. [i] τῆς τε βουλῆς, γῆν τε ὅσην ἐβούλετο λαβεῖν ἐκ τῆς δορικτήτου, καὶ ἀνδράποδα καὶ χρήματα ἐκ τῶν λαφύρων, ἐπανορθῶσαί τε τὴν πενίαν πλούτῳ δικαίῳ, ὃν ἀπὸ πολεμίων κάλλιστον ἐκτήσατο τοῖς ἰδίοις πόνοις, ἀξιούσης, φίλων τε καὶ συγγενῶν δωρεὰς προσφερόντων μεγάλας, καὶ ἀντὶ παντὸς ἀγαθοῦ τιθεμένων ἐκεῖνον τὸν ἄνδρα [k] εὐπορεῖν, ἐπαινέσας αὐτοὺς τῆς προθυμίας, [l] οὐδὲν τῶν διδομένων ἔλαβεν, ἀλλὰ ἀπῆλθε πάλιν εἰς τὸ μικρὸν ἐκεῖνο χωρίον, καὶ τὸν αὐτουργὸν αὐτοῦ ἀντὶ τοῦ βασιλικοῦ [m] μετείληφε βίον, μεῖζον φρονῶν ἐπὶ πενίᾳ, ἢ ἄλλοι ἐπὶ πλούτῳ. μετ᾽ οὐ πολὺν δὲ χρόνον καὶ Ναύτιος ἅτερος τῶν ὑπάτων νικήσας Σαβίνους ἐκ παρατάξεως, καὶ τὴν χώραν αὐτῶν πολλὴν καταδραμὼν, ἀπῆγεν ἐπ᾽ οἴκου τὰς δυνάμεις.

Μετὰ δὲ τούτους ὀλυμπιὰς μὲν ἦν ὀγδοηκοστὴ καὶ πρώτη, ἣν ἐνίκα στάδιον Πολύμναστος Κυρηναῖος, Ἀθήνησι δὲ ἄρχων Καλλίας, ἐφ᾽ οὗ τὴν ὕπατον ἀρχὴν ἐν Ῥώμῃ παρέλαβε Γάϊος Ὀράτιος, καὶ Κόϊντος Μινύκιος. ἐπὶ τούτων Σαβῖνοι πάλιν

a Χρήσεσθαι malit *Sylb.* b Ἐκέλευσέ τε *Vat.* c Παρασχεῖν αὐτῷ *Vat.* d Ταύτας λαβόντες τὰς ἀποκρίσεις οἱ πρέσβεις τῶν Αἰκανῶν *Vat.* e Προῆεσαν poſitum pro ἀπῄεσαν. *Sylb.* f Παρέδοσαν *Vat.* g Ὑπὲρ ὧν malit *Portus.* h Νόμῳ agnoſcit etiam *Lapi* verſio, *non eſt eo quantum lex dabat uſus.* alioqui maluerit fortaſſe aliquis παντὶ τῷ χρόνῳ, *toto imperii tempore. Sylb.* i Melius (ut opinor) in *Cod. Vat.* τῆς τε βουλῆς διορθοῦν γῆν τε, & mox v. 37. ἰδίοις πόνοις, σὺν ἠξίωσε· φίλων τε &c. quo modo legiſſe viſus eſt *Lapus.* k Εὐπορεῖν *Vat.* l Οὐθὲν *Vat.* m Μετειλήφει *Vat.* * Non uſus eſt toto legis beneficio. *Gelen.*

a Βιστᾶναι

λιν στρατεύσαντες ἐπὶ Ῥωμαίους, πολλὴν τῆς χώρας αὐτῶν ἐδῄωσαν, καὶ ἧκον οἱ φυγόντες ἐκ τῶν ἀγρῶν ἀθρόοι, κρατεῖσθαι πάντα ὑπ' αὐτῶν τὰ μεταξὺ Κρουστομερείας τε καὶ Φιδήνης λέγοντες. Αἰκανοί τε οἱ νεωστὶ καταπολεμηθέντες, ἐν τοῖς ὅπλοις αὖθις ἦσαν· καὶ οἱ μὲν ἀκμαιότατοι αὐτῶν νυκτὸς ἐλά-
653 σαντες ἐπὶ Κορβιῶνα πόλιν, ἣν ἐν τῷ παρελθόντι ἐνιαυτῷ Ῥωμαίοις παρέδοσαν, τήν τε φρουρὰν τὴν ἐν αὐτῇ κοιμωμένην εὑρόντες κατέσφαξαν, πλὴν ὀλίγων οἳ ἔτυχον ἀφυστεροῦντες· οἱ δὲ λοιποὶ μεγάλῃ χειρὶ στρατεύσαντες ἐπὶ πόλιν [a] Βιρτῶνα τοῦ Λατίνων ἔθνους, ἐξ ἐφόδου [b] παραλαμβάνονται, καὶ ὅσα [c] Ῥωμαίους οὐχ οἷοί τε ἦσαν ἐργάσασθαι, ταῦτα δι' ὀργὴν τοὺς συμμάχους [d] αὐτῶν διέθεσαν· τοὺς μὲν ἐν ἥβῃ πάντας, πλὴν εἴ τινες διέφυγον εὐθὺς ἁλισκομένης τῆς πόλεως, ἀπέκτειναν, γυναῖκας δὲ καὶ παῖδας αὐτῶν, καὶ τὰ γηραιὰ τῶν σωμάτων ἠνδραποδίσαντο, καὶ τῶν χρημάτων ὅσα [e] δύναμις αὐτοῖς φέρειν ἦν, συσκευασάμενοι κατὰ σπουδήν, πρὶν ἅπαντας ἐπιβοηθῆσαι Λατίνους, [f] ἀνέστρεψαν. τούτων δὲ ἅμα [g] συναγγελλομένων ὑπό τε Λατίνων καὶ τῶν ἐκ τῆς φρουρᾶς διασωθέντων, ἡ μὲν βουλὴ στρατιὰν [h] ἐκπέμψειν ἐψηφίσατο, καὶ τοὺς ὑπάτους ἀμφοτέρους πορεύεσθαι· οἱ δὲ περὶ τὸν Οὐεργίνιον δήμαρχοι, πέμπτον ἔτος ἐπὶ τῆς αὐτῆς ὄντες ἐξουσίας, ἐκώλυον, ὥσπερ καὶ ἐν τοῖς πρότερον ἐποίουν ἔτεσιν, ἐνιστάμενοι ταῖς στρατολογίαις τῶν ὑπάτων, τὸν ἐντὸς τείχους πρῶτον ἀξιοῦντες καταλυθῆναι πόλεμον, ἀποδοθείσης τῷ δήμῳ τῆς περὶ τοῦ νόμου διαγνώσεως, ὃν ὑπὲρ τῆς ἰσηγορίας εἰσέφερον. ὅ,τε δῆμος αὐτοῖς συνελάμβανε πολλοὺς κατὰ τῆς βουλῆς καὶ ἐπιφθόνους [i] διεξιοῦσι λόγους. ἑλκομένου δὲ τοῦ χρόνου, καὶ οὔτε τῶν ὑπάτων ὑπομενόντων προβουλεῦσαί τε καὶ εἰς τὸν δῆμον ἐξενεγκεῖν τὸν νόμον, οὔτε τῶν δημάρχων συγχωρῆσαι βουλομένων τὴν καταγραφὴν καὶ τὴν ἔξοδον τῆς στρατιᾶς γενέσθαι, λόγων τε πολλῶν, καὶ κατηγοριῶν ἃς ἐποιοῦντο κατ' ἀλλήλων ἔν τε ταῖς ἐκκλησίαις καὶ ἐπὶ τῆς βουλῆς μάτην ἀναλισκομένων, ἑτέρα τις εἰσαχθεῖσα ὑπὸ τῶν δημάρχων ἐπὶ τῇ βουλῇ πολιτεία, καὶ παρακρουσαμένη τὸ συνέδριον, τὴν μὲν τότε κατέχουσαν στάσιν ἐπράϋνεν, ἑτέρων δὲ πολλῶν καὶ μεγάλων ἐγένετο πλεονεκτημάτων αἰτία τῷ δήμῳ. διηγήσομαι δὲ καὶ ταύτην τὴν δυναστείαν ὃν τρόπον ὁ δῆμος ἔλαβε.

[k] Φερομένης καὶ διαρπαζομένης τῆς τε Ῥωμαίων καὶ τῶν συμμάχων γῆς, καὶ τῶν πολεμίων ὡς δι' ἐρημίας ἐλαυνόντων, κατ' ἐλπίδα τοῦ μηδεμίαν ἐπ' αὐτοὺς ἐξελεύσεσθαι δύναμιν, διὰ τὴν κατέχουσαν ἐν τῇ πόλει στάσιν, οἱ μὲν ὕπατοι τὴν βουλὴν συνῆγον ὡς περὶ τῶν ὅλων ἔσχατον τοῦτο [l] βουλευσόμενοι. ῥηθέντων δὲ πολλῶν λόγων πρῶτος ἐρωτηθεὶς γνώμην Λεύκιος Κοΐντιος, ὁ τῷ παρελθόντι γενόμενος ἔτει δικτάτωρ, ἀνὴρ οὐ μόνον τὰ πολέμια δεινότατος τῶν καθ' ἑαυτόν, ἀλλὰ καὶ τὰ πολιτικὰ δοκῶν εἶναι φρονιμώτατος, γνώμην ἀπεφήνατο [m] ἣ μάλιστα πείθει τούς τε
654 δημάρχους καὶ τοὺς ἄλλους πολίτας, τὴν μὲν ὑπὲρ τοῦ νόμου

Per. Jul. 4259.
Ante Chr. 455.
Olymp. 81 ½.
V. C. *Cat.* 297. *Var.* 299.

tione contra Romanos facta, magnam agri partem vaſtarunt; & qui ex agris fugerant, catervatim venientes, nunciabant omnia à Cruſtumerio Fidenas uſque in eorum poteſtatem veniſſe. Æqui quoque, nuper devicti, in armis iterum erant; & noctu lectiſſimi quique ex illis Corbionem profecti, quod oppidum ſuperiore anno Romanis dederant, præſidium in eo ſopitum nacti jugularunt, exceptis paucis qui forte aberant. reliqui vero ingenti manu ad Ortonam, Latini nominis oppidum, profecti, id primo impetu ceperunt, & iram, quam in Romanos effundere non potuerant, in eorum ſocios omnes effuderunt, omneſque puberes (præter eos qui ſtatim dum urbs caperetur evaſerunt) interfecerunt, uxores & liberos eorum atque ſenes captivos abduxerunt, & pecuniis, quaſcunque ferre potuerunt, feſtinanter collectis, priuſquam omnes Latini illis ſuccurrerent, ſe domum receperunt. His duabus cladibus eodem tempore nunciatis tum à Latinis, tum ab iis qui ex arce capta elapſi fuerant, ſenatus utrumque conſulem cum exercitu mittere decrevit. At Virginius ejuſque collegæ, quintum jam annum eandem poteſtatem habentes, id impediebant, quemadmodum annis ſuperioribus fecerant, conſulibus delectus habentibus intercedentes, utque domeſticum bellum prius finiretur poſtulantes, permiſſa plebis judicio cognitione legis quam de juris æquabilitate ferebant; & ipſa plebs illis multas voces invidiæ plenas in ſenatum jactantibus ſuffragabatur. Quum autem tempus protraheretur, nec conſules pati poſſent de ea lege S C. fieri, eamque promulgari, nec tribuni vellent permittere ut delectus haberentur & copiæ educerentur, quumque multa verba hinc inde fierent, multaque convicia ultro citroque tam in concionibus quam in ſenatu fruſtra jactarentur, novum quoddam inſtitutum contra ſenatum à tribunis inventum, quo patres decepti fuerunt, tunc quidem illam ſeditionem ſopivit; ſed plebi multa & magna commoda attulit, ejuſque potentiam auxit. Quomodo autem hanc quoque potentiam plebs fuerit adepta, narrabo.

XXVII.

¶ Dum populi Romani ſociorumque agri diriperentur, & hoſtes tanquam per loca deſerta iter facerent, quod perſuaſum haberent, nullum exercitum contra ſe proditurum ob ſeditionem inteſtinam, conſules ſenatum coëgerunt, ut tunc de ſumma rerum poſtremum conſultaturi. Multis autem verbis hinc inde factis, primus rogatus ſententiam L. Quintius, qui ſuperiore anno dictator fuerat, vir non ſolum in rebus bellicis acerrimus, ſed etiam in tractandis civilibus negotiis omnium ſui ſeculi prudentiſſimus, dixit pro ſententia, quod maxime tam tribunos quam cæteros cives movit, illam legis

a Βιρτῶνα agnoſcit etiam *Lapi* verſio. ſed in *Cod. Vat.* Βοτῶνα. Supra corruptum eſt hujus oppidi nomen. verum ibi initium eſt integrum; hic finis. Vide *Var. Lect.* ad p 534. v. 40. *b* Καταλαμβάνονται *Vat.* *c* Perperam in *Ed. Steph.* Ῥωμαίοις, ut ſatis perſpicuum eſt è ſequenti membro. *Sylb.* *d* Αὐτοὺς habet *Ed. Steph.* noſtrum αὐτῶν probat etiam *Lapi* verſio. *Sylb.* *e* Δύναμις ἦν αὐτοῖς φέρειν *Vat.* *f* Illud ἀνέστρεψαν in *Cod. Vat.* additum eſt à manu recentiori. *g* Προσαγγελλομένων *Vat.* *h* In *Cod. Vat.* ἐκπέμπειν. quod rectius eſſe ob ſequens πορεύεσθαι viderat *Sylb.* *i* Duo interpretes legebant διεξιών: ut participium hoc non ad tribunos, ſed ad plebem feratur. nam ut *Gelenius* ita & *Lapus* vertit, *invidioſos jactans ſermones*: cum Græca hic ſonent; *& plebs eos adjuvabat, multa & invidioſa in ſenatum verba effundentes.* *Sylb.* *k* Φθειρομένης *Vat.* *l* Βουλευόμενοι *Vat.* *m* In *Vat.* & *Lapi Cod.* ἐν ᾗ μάλιστα &c.

a Lego

Per. Jul. 4259. *Ante Chr.* 455. *Olymp.* 81 ½. *V. C. Cat.* 297. *Var.* 299.

gis cognitionem tunc minime urgentem in aliud tempus opportunius differendam: bellum vero quod eſſet præ manibus, & propemodum reip. jam immineret, omni alacritate animi ſuſcipiendum, nec committendum ut imperium, multis laboribus partum, turpiter & ignaviter amitteretur. Quod ſi plebs non pareret, *dixit* patricios una cum ſuis clientibus armatos, & adjunctis aliis civibus, quotquot ad præclariſſimum pro patria certamen ultro operam ſuam offerrent, ad bellum alacriter proficiſci debere, deos omnes urbis Romanæ cuſtodes duces viæ facientes. fore namque ut è duobus præclaris ac juſtis alterum ipſi conſequantur: aut enim victoriam, omnium quas unquam aut ipſi aut majores retuliſſent, clariſſimam reportaturos; aut pro victoriæ bonis fortiter pugnantes caſuros. Huic autem honeſto conatui ne ſe quidem defuturum dicebat, * ſed in prælio vel hominum robuſtiſſimorum operam æquaturum, nec ullos alios è ſenioribus, qui libertatis eſſent ſtudioſi & bonæ exiſtimationis rationem haberent, abſuturos.

XXVIII. ¶ Quum autem cæteri quoque in hanc ſententiam irent, nec ullus eſſet qui contra diceret, conſules populum ad concionem convocarunt. Ad quam quum tota urbana turba, ut rem novam audiret confluxiſſet, alter conſul C. Horatius, in medium progreſſus, conatus eſt perſuadere plebi ut hanc quoque expeditionem volens ac libens ſuſciperet. tribunis vero reclamantibus, & plebe animum ad illos advertente, conſul iterum progreſſus ſic loquutus eſt: “Præclarum, Virgini, & admirandum facinus feciſtis vos, qui plebem à ſenatu divellitis: & quantum in vobis eſt, omnia bona amiſimus, quæcunque aut à majoribus accepta aut noſtris laboribus parta poſſidemus. Verumtamen nos non patiemur hæc nobis ſine *ſudore & pulvere* eripi; ſed captis armis una cum illis qui patriam ſalvam cupiunt, bona ſpe factiſque freti, ad hoc certamen ibimus: & ſi quis forte deus honeſta & bona ac juſta certamina curat, & ſi fortuna, quæ hanc urbem jamdiu auget, eam nondum deſeruit, victoriam ab hoſte reportabimus. quod ſiquis deus forte nobis obſiſtat, & reip. ſaluti adverſetur, haud tamen pro ea pietate & animi alacritate, quæ in nobis eſt, peribit: ſed mortem omnium honeſtiſſimam pro patria eligemus. Vos vero, ô generoſi & præclari urbis præſides, in ea cum mulierculis remanentes domum cuſtodite, nobis deſertis, imo potius proditis: quibus nec ſi vicerimus, honeſte, nec, ſi res aliter nobis ſucceſſerit, tuto licebit vivere. niſi forte frigida illa ſpe elati, exiſtimatis fore ut hoſtes, exſtinctis patriciis, hoc beneficium conſiderantes, intactos vos relinquant, & patria, libertate, imperio, & reliquis omnibus bo-

διαγνῶσιν οὐθὲν ἐν τῷ παρόντι κατεπειγούσας εἰς ἑτέρους ἀναβαλέσθαι καιροὺς ἐπιτηδειοτέρους· τὸν δὲ ἐν χερσὶν ὄντα, καὶ ὅσον οὔπω τῇ πόλει [a] πλησιάζοντα πόλεμον ἄρασθαι πάσῃ προθυμίᾳ, καὶ μὴ περιιδεῖν τὴν μετὰ πολλῶν κτηθεῖσαν ἡγεμονίαν πόνων αἰσχρῶς καὶ ἀνάνδρως ἀπολομένην. ἐὰν δὲ μὴ πείθηται ὁ δῆμος, τοὺς πατρικίους ἅμα τοῖς [b] πελάταις καθοπλισαμένους, τῶν τε ἄλλων πολιτῶν παραλαβόντας οἷς ἦν ἑκούσιον συνάρασθαι τοῦ καλλίστου τῆς πατρίδος ἀγῶνος, χωρεῖν προθύμως ἐπὶ τὸν πόλεμον, θεοὺς ὅσοι φυλάττουσι τὴν Ῥωμαίων πόλιν ἡγεμόνας [c] τῆς ὁδοῦ ποιησομένους. συμβήσεσθαι γὰρ αὐτοῖς δυοῖν καλῶν ἔργων καὶ δικαίων θάτερον, ἢ νίκην ἐξενέγκασθαι πασῶν ὧν αὐτοί ποτε ἢ οἱ πατέρες ἐξηνέγκαντο λαμπροτάτην, ἢ περὶ τῆς ἐν αὐτῇ καλῶν εὐψύχως ἀγωνιζομένοις ἀποθανεῖν. ταύτης μέντοι τῆς καλῆς πείρας οὔτε αὐτὸς ἀπολείψεσθαι ἔφη, ἀλλ' ἐν ἴσῳ τοῖς κράτιστα ἐρρωμένοις παρὼν ἀγωνιεῖσθαι, οὔτε τῶν ἄλλων τινὰ πρεσβυτέρων οἷς ἐστιν ἐλευθερίας τε καὶ δόξης ἀγαθῆς λόγος.

Ὡς δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασι ταῦτα ἐδόκει, καὶ οὐθεὶς ἦν ὁ τἀναντία ἐρῶν, οἱ μὲν ὕπατοι τὸν δῆμον εἰς ἐκκλησίαν συνεκάλουν. συνελθόντος δέ, ὡς ἐπὶ καινοῖς ἀκούσμασι, παντὸς τοῦ κατὰ τὴν πόλιν ὄχλου, παρελθὼν ἅτερος τῶν ὑπάτων Γάιος Ὀράτιος, ἐπειρᾶτο πείθειν τοὺς δημοτικοὺς ἑκόντας ὑπομεῖναι καὶ ταύτην τὴν [d] στρατιάν. ἀντιλεγόντων δὲ τῶν δημάρχων, καὶ τοῦ δήμου προσέχοντος αὐτοῖς τὸν νοῦν, παρελθὼν πάλιν ὁ ὕπατος εἶπε· [e] “Καλόν, Οὐεργίνιε, καὶ θαυμαστὸν ἔργον ἐξειργάσασθε, διασπάσαντες ἀπὸ τῆς βουλῆς τὸν δῆμον· καὶ τὸ μὲν ἐφ' ὑμῖν εἶναι μέρος, πάντα ἀπολωλέκαμεν, ὅσα παρὰ τῶν προγόνων παραλαβόντες, ἢ τοῖς ἑαυτῶν πόνοις κτησάμενοι [f] κατέχομεν ἀγαθά. οὐ μὴν ἡμεῖς γε ἀκονιτὶ μεθησόμεθα αὐτῶν, ἀλλὰ ἀναλαβόντες τὰ ὅπλα μετὰ τῶν βουλομένων σώζεσθαι τὴν πατρίδα, χωρήσομεν ἐπὶ τὸν ἀγῶνα, τὰς ἀγαθὰς προβαλλόμενοι τῶν ἔργων ἐλπίδας· καὶ εἴ τις ἄρα θεὸς ἐπισκοπεῖ τοὺς καλοὺς [g] καὶ ἀγαθοὺς" καὶ δικαίους ἀγῶνας, καὶ ἡ τὴν πόλιν τήνδε αὔξουσα ἐκ πολλοῦ [h] χρόνου" τύχη εἰ μήπω προλέλοιπεν αὐτήν, κρείττους τῶν ἐχθρῶν ἐσόμεθα· εἰ δέ τις ἄρα ἐνέστηκε δαίμων, καὶ ἐναντιοῦται τῇ σωτηρίᾳ τῆς πόλεως, [i] οὔτοι κατὰ τό γε ἐν ἡμῖν εὔνουν καὶ πρόθυμον ἀπολεῖται, ἀλλὰ τὸν ἁπάντων κράτιστον αἱρησόμεθα θάνατον περὶ τῆς πατρίδος. ὑμεῖς δὲ αὐτοῦ μένοντες οἰκουρεῖτε ἅμα ταῖς γυναιξίν, ὦ γενναῖοι καὶ καλοὶ προστάται τῆς πόλεως, ἐγκαταλιπόντες, μᾶλλον δὲ προδόντες ἡμᾶς, οἷς οὔτε ἂν νι- 655 κήσωμεν, ὁ βίος [k] ὑμῶν ἔσται καλός, οὔτε ἂν ἄλλως χωρήσῃ τὰ καθ' ἡμᾶς, ἀσφαλής· εἰ μὴ ἄρα ἐκείνῃ τῇ ψυχρᾷ ἐλπίδι ἐπαίρεσθε, ὡς διαφθαρέντων τῶν πατρικίων, ὑμᾶς ἐάσουσιν οἱ πολέμιοι, ταύτην ὑπολογιζόμενοι τὴν εὐεργεσίαν, καὶ συγχωρήσουσιν ὑμῖν τὴν πατρίδα, καὶ τὴν ἐλευθερίαν, καὶ τὴν ἡγεμονίαν, καὶ πάντα τὰ ἄλλα ἀγαθὰ ὅσα νῦν

“ἔχετε,

a Lego πλησιάσοντα. *Steph.*, *b* In *Ed. Steph.* πολίταις. ſed πελάταις cum *Lapo* & *Gelenio* [& *Cod. Vat.*] legendum eſſe, ſenſus dictat, & confirmant ſequentia. *Sylb.* *c* Τῆς ἐξόδου *Vat.* mox ποιησομένους (ut v. 8. παραλαβόντας) maluit *Sylb.* & *Port.* *d* Magis proprie στρατείαν. *Sylb.* *e* Καλόν, ὦ Οὐεργίνιε *Vat.* *f* Κατέχομεν τ' ἀγαθὰ *Vat.* *g* Deſiderantur in *Cod. Vat.* *h* Abeſt *Vat.* *i* Melius (ut opinor) in *Cod. Vat.* οὔ τοι τό γε ἐν ἡμῖν. *Lapus* quidem vertit, *non tamen quantum in nobis fuerit, bona mens promptitudoque amittetur.* Sic autem *Gelenius*, *non tamen propterea nos pium patriæ ſtudium deponemus.* *k* In *Ed. Steph.* ἡμῶν: perperam. *Lapus* ut pleonaſticum prætermiſit. *Sylb.* In *Cod. Vat.* οὔτε ἂν νικήσωμεν ἡμεῖς βίος ἔσται καλός. * Sed æque ac valentiſſimum quemque interfuturum prælio, idemque facturos omnes ſeniores &c. *Gelen.*

“ἔχετε, καρποῦσθαι, ὧν ὑμεῖς, ὅτε τὰ ἄριστα ἐφρονεῖτε, πολλὴν μὲν γῆν ἀπετέμεσθε, πολλάς [a] τε πόλεις ἐξανδραποδισάμενοι κατεσκάψατε, πολλὰ δὲ καὶ μεγάλα, καὶ οὐδὲ ὑπὸ τοῦ παντὸς αἰῶνος ἀφανισθησόμενα, τρόπαια καὶ μνημεῖα τῆς ἔχθρας ἀνεστήσατε. ἀλλὰ τί ταῦτα τῷ δήμῳ ἐπιτιμῶ, ὃς οὐδέποτε πονηρὸς ἑκὼν ἐγένετο, μᾶλλον ἢ οὐχ ὑμῖν, ὦ Οὐεργίνιε, [b] τοῖς τὰ καλὰ πολιτευομένοις; ἡμῖν μὲν οὖν, οἷς ἀνάγκη μηδὲν ταπεινὸν φρονεῖν, δέδοκταί τε, καὶ οὐθὲν ἔσται τὸ κωλῦον, ἄρασθαι τὸν ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἀγῶνα· ὑμῖν δὲ τοῖς ἐγκαταλιποῦσι καὶ προδιδοῦσι τὸ κοινὸν ἥξει δίκη τιμωρὸς οὐ μεμπτὴ παρὰ θεῶν. ἐὰν ἄρα διαφύγητε τὴν παρὰ ἀνθρώπων κόλασιν, ἀλλ᾽ οὐδὲ ταύτην διαφεύξεσθε. καὶ μή με δεδίττεσθαι ὑπολάβητε· ἀλλ᾽ εὖ ἴστε ὅτι οἱ καταλειφθέντες ἡμῶν ἐνθάδε τῆς πόλεως φύλακες, ἐὰν κρείττω τὰ τῶν ἐχθρῶν γένηται, φρονήσουσιν ἃ προσῆκεν αὐτοῖς φρονεῖν. οὐ γὰρ ἤδη μέν τισι βαρβάροις ἁλισκομένοις ὑπὸ τῶν πολεμίων εἰς νοῦν ἦλθε, μήτε γυναικῶν αὐτοῖς παραχωρῆσαι, μήτε παίδων, [c] μήτε πολιτῶν, ἀλλὰ τὰς μὲν ἐμπρῆσαι, τὰ δὲ κατασφάξαι· Ῥωμαίοις δὲ ἄρα, οἷς ἑτέρων ἄρχειν πάτριόν ἐστιν, οὐ παραστήσεται ταῦτα περὶ ἑαυτῶν φρονεῖν. οὐχ οὕτως ἀγενεῖς ἔσονται, ἀλλ᾽ ἀφ᾽ ὑμῶν τῶν ἐχθίστων ἀρξάμενοι, τότε χωρήσουσι πρὸς τὰ φίλια. πρὸς ταῦτα ὁρῶντες, ἐκκλησιάζετε, καὶ νόμους εἰσφέρετε καινούς.

Ταῦτα καὶ πολλὰ τούτοις ὅμοια εἰπών, παρεστήσατο τοὺς πρεσβυτάτους τῶν πατρικίων κλαίοντας. οὓς ἰδόντες πολλοὶ τῶν δημοτικῶν, οὐδ᾽ αὐτοὶ κατέχειν τὰ δάκρυα ἐδύναντο. γενομένης δὲ πολλῆς συμπαθείας πρός τε τὰς ἡλικίας τῶν ἀνδρῶν καὶ πρὸς τὰς ἀξίας, μικρὸν ἐπισχὼν ὁ ὕπατος, “Οὐκ αἰσχύνεσθε, ἔφησεν, ὦ πολῖται, οὐδὲ κατὰ γῆς δύεσθε, εἰ οἵδε οἱ γέροντες ὑπὲρ ὑμῶν τῶν νέων τὰ ὅπλα ἀναλήψονται, ἀλλ᾽ ὑπομενεῖτε ἀπολειφθῆναι τούτων τῶν ἡγουμένων, οὓς ἀεὶ πατέρας ἐκαλεῖτε; [d] ὡς σχέτλιοι ὑμεῖς, καὶ οὐδὲ πολῖται ταύτης ἄξιοι τῆς [e] γῆς, ἣν ἔκτισαν οἱ τοὺς πατέρας ἐπὶ τῶν ὤμων ἐνέγκαντες, οἷς καὶ δι᾽ ὅπλων καὶ διὰ πυρὸς ὁδοὺς ἀσφαλεῖς θεοὶ παρέσχον”. [f] ὡς δὲ κατέμαθεν ὁ Οὐεργίνιος ἀγόμενον τὸν δῆμον ὑπὸ τῶν
656 λόγων, δεδοικὼς μὴ παρὰ τὴν ἑαυτοῦ γνώμην κοινωνεῖν ὑπομείνῃ τοῦ πολέμου, παρελθὼν εἶπεν· “Ἡμεῖς οὔτε [g] ἐγκαταλείπομεν, οὔτε προδίδομεν ὑμᾶς, ὦ πατέρες, [h] οὐδὲ ἀπολειφθείημεν ὑμῶν, ὥσπερ οὐδὲ πρότερον ἠξιώσαμεν οὐδεμιᾶς ἀπολειφθῆναι [i] στρατιᾶς, ἀλλὰ καὶ ζῆν αἱρούμεθα σὺν ὑμῖν, καὶ πάσχειν ὅ,τι ἂν [k] τῷ δαιμονίῳ δοκῇ μεθ᾽ ὑμῶν. πρόθυμοι δὲ ἐν παντὶ καιρῷ περὶ ὑμᾶς γεγονότες, [l] ἀξιοῦμεν μετρίας παρ᾽ ὑμῶν τυχεῖν χάριτος, ὥσπερ τῶν

“nis quæ nunc poſſidetis, frui vobis permittant: quos (quando optime de rep. ſentiebatis) magna agrorum parte mulctaſtis, multaſque eorum urbes civibus in ſervitutem abſtractis evertiſtis, atque multa & magna trophæa & monumenta inimicitiarum erexiſtis, quæ ne ulla quidem temporis vetuſtate deleri poterunt. Sed quid ego ob hæc plebem increpo, quæ nunquam ſponte peccavit, quin potius vos, Virgini, * qui tam egregie remp. adminiſtratis? Nos certe, quos ipſa neceſſitas viros magnanimos eſſe cogit, decrevimus (nec quidquam nos prohibebit) pro patria certamen ſubire: vos vero, deſertores & proditores reip. diis juſtas & meritas pœnas dabitis. ac ſi forte hominum pœnas effugeritis, at certe non etiam iſtas effugietis. Nec putetis me terrendi cauſſa hæc dicere: ſed certo ſciatis, eos qui de nobis relicti fuerint ad urbis præſidium, ſi hoſtes victores fuerint, eam quæ ipſos deceat mentem habituros. Si enim nonnullis barbaris jam ab hoſte devictis in mentem venit, ut nec conjuges, nec liberos, nec civitates in eorum poteſtatem venire paterentur; ſed illas quidem cremarent, hos vero jugularent: non putatis hæc Romanis (quibus patrium eſt aliis imperare) in mentem ventura, & ita ſibi eos conſulturos? non adeo degeneres erunt: ſed, à vobis inimiciſſimis initio facto, tunc demum manus in chariſſimos quoſque convertent. Hæc igitur conſiderantes, conciones habeatis, & novas leges feratis.

Per. Jul. 4259.
Ante Chr. 455.
Olymp. 81½.
V. C. Cat. 297.
Var. 299.

XXIX.

¶ Hæc & multa alia hujuſmodi loquutus, produxit patrum maximos natu flentes. quibus conſpectis, multi de plebe ne ipſi quidem à lacrymis ſibi temperare potuerunt. Itaque vehementer motis affectibus ætate ac dignitate hominum, conſul, poſt interpoſitum breve ſilentium, “Non pudet vos, Quirites, inquit, nec ſub terram vos abditis, quod iſti ſenes pro vobis juvenibus arma capiant? & eos duces deſerere ſuſtinebitis, quos patres ſemper vocabatis? O vos miſeros, & cives hac patria indignos, cujus conditores parentes ſuos humeris geſtaverunt, quibus per medios hoſtes armatos & incendia dii tutam viam præbuerunt”. Tunc Virginius, ut vidit plebem his ſermonibus flecti, veritus ne vel contra animi ſui ſententiam ad illam belli ſocietatem ſe addere cogeretur, in medium progreſſus ſic eſt loquutus: “Non deſerimus, nec prodimus vos, patres, nec vos deſeremus, ſicut nec unquam ante ullam militiam deſerere voluimus: ſed & vobiſcum vivere volumus, & vobiſcum pati quidquid fortunæ libuerit. Sed cum ſemper promptam vobis operam navaverimus, hanc mediocrem gratiam à vobis repoſcimus; ut quemadmodum communi-um

a Ad præcedens μὲν melius quadrat δὲ quam τε. *Sylb.* quam conjecturam firmat *Cod. Vat.* *b* Τοῖς τὰ καλὰ ταῦτα πολιτευομένοις *Vat.* *c* Μήτε πόλεων, ἀλλὰ τὰς μὲν ἐμπρῆσαι, τοὺς δὲ κατασφάξαι non ſine ratione legendum eſſe placuit *Sylb.* & *Porto*: ut τὰς μὲν ad πόλεις, verum τοὺς δὲ ad παῖδας & γυναῖκας referatur. nam πόλεων habet *Cod. Vat.* & τοὺς δὲ *Cod. Rom.* itemque *Lapi* verſio. *d* Illud ὡς agnoſcit [*Cod. Vat.* atque] *Lapi* verſio. *Gelenius* maluit ὦ: non abſurde. *Sylb.* *e* Illud γῆς metonymicῶς non tantum ſignificat χώρας, ſed etiam πόλεων, Lavinii ſcilicet, Albæ, Romæ. *Sylb.* In *Cod. Vat.* ἄξιοι λέγεσθαι τῆς γῆς. *f* Ὡς δὲ κατέμαθεν ὁ Οὐεργίνιος *Vat.* *g* In *Ed. Steph.* ἐγκαταλίπομεν. verum ἐγκαταλείπομεν probat ſequens προδίδομεν, & agnoſcit [*Cod. Vat.* atque] *Lapi* verſio. *h* Οὐδ᾽ ἂν ἀπολειφθείημεν *Vat.* *i* Magis proprie στρατιᾶς. *Sylb.* *k* Τῷ δαίμονι δοκῇ *Vat.* *l* Ἠξιοῦμεν *Vat.* * Pulcra iſta in rep. adminiſtrantes. *Lapus.* Qui hos præclaros mores in civitatem invehitis. *Gelen.*

Per. Jul. 4259. Ante Chr. 455. Olymp. 81 ½. V. C. Cat. 297. Var. 299.

“ um periculorum ex æquo ſumus vobiſcum participes, ſic etiam æquo jure degamus, conſtitutis legibus libertatis cuſtodibus, quibus omnes in poſterum utamur. * Quod ſi hoc apud vos decreviſtis, & veſtris civibus hanc gratiam concedere non vultis: ſed juris æquabilitatem plebi impertire † gravius morte cenſetis, vobiſcum non amplius hac de re contendemus; ſed aliud beneficium à vobis petemus, quo impetrato fortaſſe ne novis quidem legibus opus erit. Veremur autem ne hoc quoque nobis denegetur, quod nullum detrimentum ſenatui afferet, plebi vero valde honorificum & acceptum erit.

“ κοινῶν κινδύνων ἰσομοιροῦμεν ὑμῖν, οὕτω καὶ τῶν δικαίων τὸ ἴσον ἔχειν, νόμους καταστησάμενοι φύλακας τῆς ἐλευθερίας, οἷς ἅπαντες ἀεὶ χρησόμεθα. εἰ δὲ προσίσταται τοῦτο ὑμῖν, καὶ οὐκ ἀξιοῦτε τοῖς ἑαυτῶν πολίταις ταύτην συγχωρῆσαι τὴν χάριν, ἀλλὰ [a] θανάτῳ τιμᾶσθε τὸ μεταδοῦναι τῷ δήμῳ τῆς ἰσηγορίας, οὐκέτι φιλονεικοῦμεν ὑμῖν· αἰτησόμεθα δὲ ἑτέραν παρ' ὑμῶν χάριν, ἧς τυχόντες, ἴσως ἂν οὐδὲ καινῶν ἔτι δεηθείημεν νόμων. εἰσέρχεται δὲ ἡμᾶς εὐλάβεια, μή ποτε οὐδὲ ταύτης τύχωμεν, ἐξ ἧς τῇ βουλῇ μὲν οὐδὲν ἔσται βλάβος, τῷ δὲ δήμῳ τιμή τις ὑπάρξει καὶ φιλανθρωπία.

XXX. ¶ Quum autem conſul reſpondiſſet, ſi tribuni actionem iſtam ſenatui permitterent, nihil juſti eis denegatum iri, juſſiſſetque effari quid peterent, Virginius, pauca prius cum collegis colloquutus, reſpondit ſe id in ſenatu dicturum. ac mox ſenatu à conſulibus coacto, ille in medium progreſſus, omnibus plebis privilegiis ſecum in curiam allatis, petiit ut plebis magiſtratus duplicaretur, & pro quinque tribunis decem quotannis crearentur. Hoc alii nullum damnum reip. allaturum arbitrabantur, ſed concedendum eſſe, nec quidquam moliendum cenſebant; cujus ſententiæ princeps erat L. Quintius, cujus tum maxima erat in ſenatu auctoritas. Unus ſolus contradixit, C. Claudius, Appii filius iſtius qui ſemper omnibus plebis novis inſtitutis (ſi qua iniqua erant) adverſatus fuerat; qui ex patris diſciplina, quum & ipſe conſulatum gereret, impedivit ne inquiſitio in equeſtrem ordinem, de conjuratione falſo ſuſpectum, tribunis permitteretur. Hic paucis verbis docuit, plebem nec modeſtiorem nec meliorem futuram duplicato ejus magiſtratu; ſed dementiorem ac inſolentiorem. neque enim certis conditionibus eos, qui in poſterum creandi eſſent, magiſtratum accepturos, ita ut pactis ſtarent; ſed confeſtim de lege agraria, & de honoribus æquandis mentionem facturos, omneſque deinceps dictis & factis plebis potentiam augere, & ſenatus honores tollere conaturos. Hæc oratio multos vehementer movit. Deinde autem Quintius eos in aliam ſententiam traduxit, docens è re ſenatus eſſe, multos eſſe tribunos plebis. plurimos enim minus concordes fore quam pauciores: unum autem eſſe reip. remedium, quod Appius Claudius, Caji pater, primus animadverterit, videlicet ſi hoc collegium diſſideret, nec omnibus idem videretur. In hanc igitur ſententiam factum eſt ſenatus conſultum, “ licere plebi decem tribunos quotannis creare; ſed nullum ex illis qui tunc ma-

Εἰπόντος δὲ τοῦ ὑπάτου ὅτι τοῦτο τὸ πολίτευμα τῇ βουλῇ συγχωροῦντες [b] οὐδενὸς ἄλλου ἁμαρτήσονται τῶν δεόντων, καὶ κελεύοντος λέγειν ὅτου δέονται, ὀλίγα διαλεχθεὶς τοῖς συνάρχουσιν ὁ Οὐεργίνιος, ἐπὶ τῆς βουλῆς [c] ἔφη ἐρεῖν. καὶ μετὰ ταῦτα συναγαγόντων τὸ συνέδριον τῶν ὑπάτων, [d] παρελθὼν τὰ δίκαια τοῦ δήμου πρὸς τὴν βουλὴν ἅπαντα [e] εἰσενηνεγμένος, ἠτήσατο διπλασιασθῆναι τὴν ἀρχὴν τὴν προϊσταμένην τοῦ δήμου, καὶ ἀντὶ τῶν πέντε δημάρχων δέκα εἰς ἐνιαυτὸν ἕκαστον ἀποδείκνυσθαι. τοῦτο οἱ μὲν ἄλλοι βλάβην οὐδεμίαν ᾤοντο τῷ κοινῷ φέρειν, ἀλλὰ διδόναι καὶ μὴ ἀντιπράττειν παρῄνουν, ἄρχοντος τῆς γνώμης Λευκίου Κοϊντίου, τοῦ τότε μέγιστον ἔχοντος ἐν τῇ βουλῇ κράτος. εἷς δὲ μόνος ἀντέλεγε Γάιος Κλαύδιος, υἱὸς Ἀππίου Κλαυδίου τοῦ [f] παρὰ πάντα χρόνον τοῖς εἰσηγήμασι τῶν δημοτικῶν, εἴ τινα μὴ νόμιμα ἦν, ἐναντιωθέντος· διαδεδεγμένος τὰ πολιτεύματα τοῦ πατρός, καὶ ὅτε αὐτὸς εἶχε τὴν ὕπατον ἀρχήν, κωλύσας δοθῆναι τοῖς δημάρχοις τὴν κατὰ τῶν ἱππέων τῶν [g] ἐν τῇ συνωμοσίᾳ διαβαλλομένων ἐξέτασιν. [h] καὶ μικρὸν διεξελθὼν λόγον, ἐδίδασκεν [i] ὅτι μετριώτερος μὲν ὁ δῆμος οὐδὲ χρηστότερος ἔσται, διπλασιασθείσης αὐτῷ τῆς ἀρχῆς, ἀνοητότερος δὲ καὶ βαρύτερος. οὐ γὰρ ἐπὶ ῥητοῖς τισι παραλήψεσθαι τὴν ἀρχὴν τοὺς ὕστερον ἀποδειχθησομένους, ὥστε μένειν ἐπὶ τοῖς καθεστηκόσιν, ἀλλὰ καὶ τὸν περὶ τῆς κληρουχίας αὖθις [k] προθήσειν λόγον, καὶ τὸν ὑπὲρ τῆς ἰσοτιμίας, καὶ πάντας ἑξῆς ζητήσειν ὅ,τι λέγοντες ἢ πράττοντες τὸ 657
μὲν τοῦ δήμου κράτος αὐξήσουσι, τὰς δὲ τῆς βουλῆς τιμὰς καταλύσουσι. καὶ σφόδρα ἐκίνησε τοὺς πολλοὺς ὁ λόγος. ἔπειτα μετήγαγεν αὐτοὺς ὁ Κοΐντιος, διδάσκων ὅτι πρὸς τῆς βουλῆς ἐστι τὸ πολλοὺς εἶναι τοῦ δήμου προστάτας. ἧττον γὰρ ὁμονοήσειν [l] τοὺς πλείστους τῶν ἐλαττόνων· μίαν δὲ βοήθειαν εἶναι τοῖς κοινοῖς ἣν Ἄππιον Κλαύδιον τὸν Γαΐου πατέρα πρῶτον ἰδεῖν, ἐὰν στασιάζῃ [m] τὸ ἀρχεῖον, [n] καὶ μὴ ἅπασι τὸ αὐτὸ δόξῃ. ἐδόκει τε δὴ ταῦτα, καὶ γίνεται δόγμα βουλῆς, “ἐξεῖναι τῷ δήμῳ δέκα δημάρχους καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ἀποδεικνύναι, τῶν δὲ [o] τότε ὄν-

a Θανάτῳ τιμᾶσθε Vat. b Οὐθενὸς ἄλλου ἁμαρτήσονται τῶν μετρίων Vat. c In Cod. Vat. ἔφησαν ἐρεῖν. d Græca ſunt hic ambigua. nam ſi πρὸς τὴν βουλὴν ad præcedentia referas, ſenſus eſt; *allegato ſeu prolato quidquid plebi juris eſſet adverſus ſenatum.* ſi ad ſequentia, ſic vertere poteris, *prolatis ad ſenatum omnibus plebis juribus ſeu privilegiis. Sylb.* Optime, meo judicio, in Cod. Vat. παρελθὼν καὶ τὰ δίκαια &c. atque ita plane in Lapi Cod. nam vertit, *progrediens, ac plebis jura omnia ad ſenatum inferens.* e Ενηνεγμένος Vat. f Παρὰ πάντα τὸν χρόνον Vat. g Si ἐν retineamus, deeſt infinitum εἶναι ante διαβαλλομένων. vel legendum τῶν ἐπὶ συνωμοσίᾳ διαβαλλομένων. Lapus vertit, *adverſus equites inſimulatos conjurationis.* Hiſtoria vero, quam reſpicit, ſupra fuit, p. 607. v. 31. *Sylb.* h Καὶ μακρὸν Vat. i Senſus flagitat ut legamus, ὅτι οὔτε μετριώτερος μὲν ὁ δῆμος. οὐδὲ &c. *Port.* k Προθήσειν ſupra quoque fuit in ſimili loquendi genere. ſed προθήσεσθαι [habet Cod. Vat. atque] probat Lapi verſio. *Sylb.* l Rectius τοὺς πλείους. *Sylb.* m Malim τὸ ἀρχεῖον. *Sylb.* n Καὶ μὴ πᾶσι τὸ αὐτὸ δοκῇ Vat. o Gelenius τότε non ad eum annum reſtrinxerat, ſed ad omnes inſequentes annos extenderat. hic enim verterat, *modo ne quis reficeretur qui proximo anno eundem magiſtratum geſſiſſet.* Noſtra verſio (*ſed neminem ex iis qui tunc magiſtratum gererent*) ambiguitatem habet, ut Græca verba: itidemque verba Livii; *id modo excepere, ne poſtea eoſdem tribunos juberent. Sylb.* * Quod ſi ipſi adverſamini in hoc nobis &c. *Lapus.* † Capitale exiſtimatis. *Gelen.*

“των ἐν ἀρχῇ μηθένα”. τοῦτο τὸ προβούλευμα οἱ περὶ τὸν Οὐεργίνιον λαβόντες ἐξήνεγκαν, καὶ κυρώσαντες τὸν ἐπ᾽ αὐτῷ γραφέντα νόμον, δέκα δημάρχους εἰς τὸν ἐπιόντα ἐνιαυτὸν ἀπέδειξαν. παυσαμένης δὲ τῆς στάσεως καταγράψαντες τὰς δυνάμεις οἱ ὕπατοι, διεκληρώσαντο τὰς ἐξόδους· [a] καὶ” Μινυκίῳ μὲν οὖν ὁ κατὰ Σαβίνων πόλεμος ἐδόθη, Ὁρατίῳ δὲ ὁ κατὰ Αἰκανῶν· καὶ κατὰ σπουδὴν ἐξῆεσαν ἀμφότεροι. Σαβῖνοι μὲν οὖν τὰς πόλεις διὰ φυλακῆς ἔχοντες, ὑπερεῖδον ἀγομένων τε καὶ φερομένων ἁπάντων τῶν κατὰ τοὺς ἀγρούς. Αἰκανοὶ δὲ τὴν ἐναντιωσομένην Ῥωμαίοις δύναμιν ἀπέστειλαν. ἀγωνισάμενοι δὲ λαμπρῶς, οὐχ οἷοί τε ἐγένοντο τὴν Ῥωμαίων ὑπερβαλέσθαι δύναμιν, ἀλλ᾽ ἠναγκάσθησαν εἰς τὰς πόλεις ἀπελθεῖν, ἀποβαλόντες τὸ πολίχνιον ὑπὲρ οὗ τὸν ἀγῶνα ἐποιοῦντο. Ὁράτιος δὲ τρεψάμενος τοὺς πολεμίους, καὶ πολλὰ τῆς χώρας αὐτῶν κακώσας, τοῦ τε Κορβιῶνος τὰ τείχη κατασπάσας, καὶ τὰς οἰκήσεις ἐκ θεμελίων ἀνελών, ἀπῆγε τὴν δύναμιν ἐπ᾽ οἴκου.

Τῷ δὲ ἑξῆς ἔτει Μάρκου Οὐαλερίου καὶ [b] (Σπορίου) Οὐεργινίου τὴν ὑπατείαν ἐχόντων, στρατιὰ μὲν ὑπερόριος οὐδεμία ἐξῆλθε Ῥωμαίων, πολιτικὰ δὲ προσκρούσματα τοῖς δημάρχοις πρὸς τοὺς ὑπάτους συνέστη πάλιν, ἐξ ὧν ἔσχον οἱ δήμαρχοι παρασπάσαντές τι τῆς ὑπατικῆς δυναστείας. τὸν μὲν γὰρ ἔμπροσθεν χρόνον ἐκκλησίας μόνον ἦσαν οἱ δήμαρχοι κύριοι, βουλὴν δὲ [c] συναγαγεῖν ἢ γνώμην ἀγορεύειν οὐκ ἐξῆν αὐτοῖς, ἀλλ᾽ ἦν τῶν ὑπάτων τοῦτο τὸ γέρας. οἱ δὲ τότε δήμαρχοι πρῶτοι συγκαλεῖν ἐπεβάλοντο τὴν βουλήν, [d] Ἰκιλλίου τὴν πεῖραν εἰσηγησαμένου, ὃς ἡγεῖτο μὲν τοῦ ἀρχείου, δραστήριος δέ τις ἦν ἀνήρ, καὶ [e] Ῥωμαίοις εἰπεῖν οὐκ ἀδύνατος. εἰσέφερε γάρ τι καὶ οὗτος πολίτευμα καινόν, ἀξιῶν ἀπομερισθῆναι τοῖς δημόταις τόπον εἰς οἰκιῶν κατασκευὰς τὸν καλούμενον Αὐεντῖνον. ἔστι δὲ λόφος ὑψηλὸς ἐπιεικῶς, οὐκ ἐλάττων ἢ δώδεκα σταδίων τὴν περίμετρον ἐμπεριεχόμενος τῇ πόλει· ὃς οὐχ ἅπας τότε ᾤκητο, ἀλλ᾽ ἦν
658 δημόσιός τε καὶ ὕλης ἀνάπλεως. τοῦτο τὸ πολίτευμα εἰσάγων ὁ δήμαρχος, τοῖς τότε ὑπάτοις καὶ τῇ βουλῇ προσῄει δεόμενος τὸν [f] ἐν αὐτῷ γραφέντα νόμον προβουλεῦσαί τε καὶ εἰς τὸν δῆμον ἐξενεγκεῖν. ἀναβαλλομένων δὲ καὶ παρελκόντων τῶν ὑπάτων τὸν χρόνον, πέμψας τὸν ὑπηρέτην ὡς αὐτούς, ἐκέλευσεν ἐπὶ τὴν ἀρχὴν ἀκολουθεῖν, καὶ τὴν βουλὴν συγκαλεῖν.[g] ἐπεὶ δὲ τὸν ὑπηρέτην κελευσθείς τις τῶν ῥαβδούχων ἀπήλασεν, ἀγανακτήσας ὁ Ἰκίλλιος καὶ οἱ [h] συνάρχοντες αὐτοῦ, συνέλαβον τὸν ῥαβδοῦχον, καὶ ἀπῆγον ὡς ῥίψοντες κατὰ τῆς πέτρας. οἱ δὲ ὕπατοι βιάσασθαι μὲν ἢ τὸν ἀγόμενον ἀφελέσθαι, καίτοι δεινὰ δοκοῦντες ὑβρίσθαι, ἀδύνατοι ἦσαν· ἐπεκαλοῦντο δὲ τὴν ἐκ τῶν ἄλλων δημάρχων βοήθειαν. οὐθὲν γὰρ τῶν πραττομένων ὑπὸ τῆς ἀρχῆς ἐκείνης ἐπισχεῖν ἢ κωλῦσαι τῶν ἄλλων τινὶ ἔξεστιν, ἀλλ᾽ ἑτέρου δημάρχου τοῦτο ἐστὶ τὸ κράτος. τοῖς δὲ ἄρα πᾶσιν ἦν ταῦτα κατ᾽ ἀρχὰς δεδογμένα, μήτε εἰσηγήσασθαί τινα καινὸν πολίτευμα μηθὲν ἐφ᾽ ἑαυτοῦ βαλλόμενον, ἐὰν μὴ πᾶσι τὸ αὐτὸ δοκῇ, μήτε ἐναντιωθῆναί τινα τοῖς πραττομένοις, [i] ἀλλ᾽ ὃ ἂν αἱ

“giſtratum gerebant”. Id S C. acceptum Virginius & collegæ promulgarunt, atque, legem de ea re ſcriptam plebiſcito confirmantes, decem tribunos in annum inſequentem deſignarunt. Sedata ſeditione, conſules copiis conſcriptis provincias ſunt ſortiti: ac Minucio bellum contra Sabinos commiſſum, Horatio contra Æquos. & ambo celeriter copias eduxerunt. Sabini, intra oppida ſe continentes atque ea tutantes, omnia quæ in agris erant agi & ferri patiebantur. At Æqui exercitum miſerunt, qui Romanis obviam iret. qui licet ſtrenue dimicaſſent, tamen Romanorum vires ſuperare non potuerunt: ſed ſe in oppida recipere coacti fuerunt, amiſſo oppidulo pro quo pugnarant. Horatius vero, fuſis ac fugatis hoſtibus, & agri eorum magna parte vaſtata & direpta, Corbioniſque mœnibus dirutis atque ædificiis funditus everſis, exercitum domum reduxit.

Per. Jul. 4259. Ante Chr. 455. Olymp. 81 ½. V. C. Cat. 297. Var. 299. Tribuni plebi ex S C. conceſſi.

XXXI.

Per. Jul. 4260. Ante Chr. 454. Olymp. 81 ⅔. V. C. Cat. 298. Var. 300. M. Valerio & Sp. Virginio coſſ. quies foris, turbæ domi.

¶ Anno ſequenti M. Valerio & Sp Virginio conſulatum gerentibus, nullum bellum externum à populo Rom. geſtum eſt: ſed contentiones inter tribunos & conſules domi renovatæ ſunt, quibus tribuni conſularem poteſtatem imminuerunt. Nam antea tribuni ſolum concionis convocandæ jus habebant; ſenatum vero cogere aut ſententiam dicere illis non licebat: ſed hic honor conſulum erat. Illius autem anni tribuni primi ſenatum convocare ſunt aggreſſi, iſtius conatus auctore Icilio, qui ejus collegii princeps erat, vir induſtrius, & Romana facundia pollens. Nam hic quoque novum inſtitutum in remp. inducere eſt auſus, poſtulans ut locus, qui Aventinus vocatur, plebi ad ædes in eo fabricandas divideretur. eſt autem collis modice altus, ambitu non minore quam duodecim ſtadiorum, mœnibus urbis comprehenſus, qui tunc non totus habitabatur, ſed erat publicus & nemeroſus. Tribunus igitur, hanc actionem inferens, ad ejus anni conſules & ſenatum acceſſit, petiitque * ut ſuam rogationem ſenatus conſulto confirmatam liceret promulgare. Conſulibus autem rem differentibus & tempus protrahentibus, miſſo ad eos apparitore, ad collegium ſequi atque ſenatum convocare juſſit. Sed quum quidam ex lictoribus juſſu *conſulum* apparitorem repuliſſet, Icilius ejuſque collegæ, id iniquo animo ferentes, lictorem comprehenderunt, & ut dejicerent de ſaxo adduxerunt. At conſules nec vim afferre, nec eum qui abducebatur eripere potuerunt, licet ſe gravi contumelia affectos putarent: ſed aliorum tribunorum opem implorabant. quod enim ex illius collegii ſententia fit, id prohibere aut impedire nulli alii licet: ſed hæc poteſtas eſt alicujus alius tribuni. Illi vero jam ante inter ſe decreverant ne quis privato conſilio novum aliquod inſtitutum inveheret, niſi illud ipſum toti collegio probaretur; nec ullus ulli actioni

a Non agnoſcit *Vat.* b Virginii prænomen (quod deeſt in *Ed. Steph.*) agnoſcit *Rom.* [*Vat.*] & *Lapi Cod.* & probant *Livius, Caſsiodorus, Diodorus,* aliique. *Sylb.* c Συνάγειν *Vat.* d Ἰκιλίου (ſimplici λ ut apud Latinos) malit *Portus.* e Ῥωμαίοις non agnoſcit *Lapi* verſio. *Gelenius* legit Ῥωμαίως ſeu Ῥωμαϊστί. *Sylb.* In *Cod. Vat.* καὶ ὡς Ῥωμαῖος. ut infra, εἰπεῖν τι, ὡς στρατιώτης, οὐκ ἀδύνατος. Verum hoc dicendo (ut notavit *Steph.*) fieri Romanis injuria videatur. f Ἐπ᾽ αὐτῷ *Vat.* quo modo etiam in *Lapi Cod.* nam vertit, *de eo ſcriptam legem.* atque hoc *Sylburgio* placuit. g Ἐπεὶ δὲ τῶν ῥαβδούχων τις ἀπήλασεν τὸν ὑπηρέτην κελευσθεὶς ὑπὸ τῶν ὑπάτων, ἀγανακτήσας *Vat.* h Συνάρχοντες αὐτοῦ *Vat.* i Hic quoque locus è *Cod. Rom.* emendatus eſt. nam in *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] ſic legitur, ὅπερ γὰρ ἂν αἱ πλείους γνῶμαι δοκιμάσωσι. καὶ περὶ τούτων &c. ſententia plane imperfecta.

* Ut de eo ſcriptam legem decernant & in populum efferant *Lapus.*

a Forſan

Per. Jul. 4260. Ante Chr. 454. Olymp. 81 ¾. V. C. Cat. 298. Var. 300.

ni intercederet; ſed quod plurium ſententiis approbaretur, id ratum eſſet. ac confeſtim ſimulatque magiſtratum inierunt, facta re divina, in hæc dato & accepto inter ſe jurejurando conſpirarunt: rati ſic maxime tribunitiam poteſtatem inviolabilem fore, ſi omne diſſidium ex ſuo collegio ſublatum eſſet. Hac igitur conjuratione ſervata, juſſerunt lictorem abduci, dicentes id fieri de communi totius collegii ſententia. Haud tamen in ea ira permanſerunt, ſed hominis ſupplicium patrum natu maximis deprecantibus condonarunt: rei invidiam veriti, quod primi morte mulctaturi eſſent hominem qui magiſtratus juſſa feciſſet; veriti etiam ne ob talem occaſionem patricii, ad deſperationem redacti, extrema audere cogerentur.

XXXII. ¶ Quo facto conſules, coacto ſenatu, longa oratione in tribunos ſunt invecti. Icilius vero excepta oratione, iram in lictorem effuſam excuſavit, ſacratis legibus in medium prolatis: "neque magiſtratui neque homini "privato licere tribuno ulla in re adverſari". Quod autem ſenatum convocare aggreſſus fuiſſet, demonſtravit ſe ideo nihil abſurdi feciſſe; idque prolixa variaque oratione ad hoc ipſum præparata perſuadere conatus eſt. Ubi vero hæc crimina diluit, mentionem ſuæ rogationis intulit. Erat enim hujuſmodi: "Quæ privati homines jure parta poſſide- "rent, ea manerent penes priſtinos dominos: "quæ vero per vim aut fraudem ædificiis "nonnulli occupaſſent, ea, reſtituto ex ar- "bitrorum ſententia pretio ædificationis, po- "pulo addicerentur: reliqua vero quæ pu- "blica eſſent, ea ſine pretio populo divide- "rentur". docebatque hanc legem reip. cum multis aliis in rebus utilem fore, tum vero præcipue ad tollendam pauperum ſeditionem ob agrum publicum, quem patricii retinebant. nam contentos fore *dicebat*, ſi urbis aliquam partem ſortito habuiſſent, quando agri publici *nullam partem* habere poſſent, quod à multis atque potentibus occupatus eſſet. Hac oratione ab illo habita, ſolus C. Claudius contradixit: at multi in ejus ſententiam iverunt. Tandem S C. factum ut plebi locus daretur. Poſtea, præſentibus pontificibus, & auguribus, duobuſque ſacrificulis, votiſque precibuſque de more factis, centuriatis comitiis, quæ conſules habuerant, lex eſt perlata, quæ exſtat in ærea columna inciſa, quam in Aventinum tulerunt, & in Dianæ templo repoſuerunt. Hac lege perlata plebeji convenerunt, ſolique areas inter ſe ſorte diviſerunt, & ibi ædificare cœperunt, locum quantum quiſque poterat occupantes. nonnulli etiam duo ſimul, & tres, pluresve unas ædes collatis impendiis exſtruxerunt, aliis infimas earum partes, aliis ſuperiores ſibi capientibus. Ita igitur totus ille annus in ædificiis exſtruendis conſumptus eſt.

Aventinus mons plebi ad ædificandum conceſſus.

πλείους γνώμῃ δοκιμάσωσι, τοῦτο εἶναι κύριον. καὶ περὶ τούτων εὐθὺς ἅμα τῷ παραλαβεῖν τὴν ἀρχὴν ἱερὰ θύσαντες, ὅρκους ἔδοσαν ἀλλήλοις· οὕτως οἰόμενοι μάλιστα τὸ τῆς δημαρχίας ἀκατάλυτον ἔσεσθαι κράτος, ἐὰν τὸ στασιάζον ἐξ αὐτῆς ἀναιρεθῇ. τοῦτο δὴ φυλάττοντες τὸ συνωμόσιον, εἶπον ἀπάγεσθαι τὸν φύλακα τῆς ἀρχῆς τῶν ὑπάτων, κοινὴν ἁπάντων εἶναι λέγοντες τὴν γνώμην. οὐ μὴν διέμειναν γε ἐπὶ τῆς ὀργῆς, ἀλλὰ τοῖς πρεσβυτάτοις τῶν ἐκ τοῦ συνεδρίου παραιτουμένοις τὸν ἄνδρα [a] ἐφῆκαν, τόν τε φθόνον ὑφορώμενοι τοῦ πράγματος, ὅτι πρῶτοι ἔμελλον θανάτῳ ζημιῶσαι τὸν ἄνδρα τὸ κελευσθὲν ὑπὸ τῶν ἀρχόντων ποιήσοντα, καὶ δεδιότες μὴ ἀπὸ ταύτης τῆς προφάσεως εἰς ἀπόνοιαν ἀναγκασθῶσιν οἱ πατρίκιοι τραπέσθαι.

Μετὰ τοῦτο τὸ ἔργον συναχθείσης τῆς βουλῆς, οἱ μὲν ὕπατοι κατηγορίαν πολλὴν ἐποιήσαντο τῶν δημάρχων· παραλαβὼν δὲ τὸν λόγον [b] ὁ Ἰκίλλιος, περὶ τῆς εἰς τὸν ὑπηρέτην ὀργῆς ἀπελογεῖτο, τοὺς [c] ἱεροὺς προφερόμενος νόμους· "οὔτε γὰρ ἄρχοντι, οὔτε ἰδιώτῃ συνεχωρεῖτο πράττειν οὐδὲν "ἐναντίον δημάρχῳ". καὶ περὶ τοῦ συγκαλεῖν τὴν βουλὴν ἐδίδασκεν ὡς οὐθὲν εἴη πεποιηκὼς ἄτοπον, πολλοὺς καὶ παντοδαποὺς εἰς τοῦτο παρασκευασάμενος λόγους. ὡς δὲ ἀπελύσατο ταύτας τὰς κατηγορίας, τὸν ὑπὲρ τοῦ νόμου λόγον εἰσέφερεν. ἦν δὲ τοιόσδε· "Ὅσα μὲν ἰδιῶταί τινες εἶχον ἐκ δικαίου "κτησάμενοι, ταῦτα τοὺς κυρίους κατέχειν· ὅσα δὲ [d] βε- "βιασμένοι τινὲς ἢ κλοπῇ λαβόντες ᾠκοδομήσαντο, [e] κομι- "σαμένους τὰς δαπάνας ἃς ἂν οἱ διαιτηταὶ γνῶσι, τῷ δή- 659 "μῳ παραδιδόναι· τὰ δὲ ἄλλα ὅσα ἂν ᾖ δημόσια, χωρὶς "ὠνῆς τὸν δῆμον παραλαβόντα διελέσθαι". ἐδίδασκέ τε ὅτι τοῦτο τὸ πολίτευμα εἰς πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα συνοίσει τῇ πόλει, μάλιστα δὲ εἰς τὸ μὴ στασιάζειν ἔτι περὶ τῆς δημοσίας χώρας τοὺς πένητας, [f] ἣν πατρίκιοι κατεῖχον. ἀγαπήσειν γὰρ αὐτοὺς τῆς πόλεως λαχόντας μέρος, ἐπειδὴ τῆς χώρας οὐκ ἔξεστι, διὰ τοὺς ἐσφετερισμένους αὐτὴν, πολλοὺς ὄντας καὶ δυνατούς. τοιούτων ῥηθέντων ὑπ' αὐτοῦ λόγων, ὁ μὲν ἀντιλέγων Γάϊος Κλαύδιος ἦν μόνος, οἱ δὲ συγκαταλέγοντες, πολλοί. καὶ ἔδοξε διδόναι τῷ δήμῳ τὸν τόπον, μετὰ τοῦτο [g] τε ἱεροφαντῶν τῶν παρόντων, καὶ οἰωνοσκόπων, καὶ ἱεροποιῶν δυοῖν, καὶ ποιησαμένων τὰς νομίμους εὐχάς τε καὶ ἀράς, ἐν τῇ λοχίτιδι ἐκκλησίᾳ συναχθείσῃ ὑπὸ τῶν ὑπάτων, ὁ νόμος ἐκυρώθη, ὅς ἐστιν ἐν στήλῃ χαλκῇ γεγραμμένος, [h] ἣν ἀνέθεσαν ἐν τῷ Αὐεντίνῳ, κομίσαντες εἰς τὸ τῆς Ἀρτέμιδος ἱερόν. κυρωθέντος δὲ τοῦ νόμου, συνελθόντες οἱ δημοτικοὶ τά τε οἰκόπεδα διελάγχανον, καὶ κατῳκοδόμουν, ὅσον ἕκαστοι τόπον δυνηθεῖεν ἀπολαμβάνοντες. [i] εἰσὶ δὲ οἳ συνδύο καὶ συντρεῖς καὶ ἔτι πλείονες συνιόντες οἰκίαν κατεσκευάζοντο μίαν, ἑτέρων μὲν τὰ κατάγεια [k] λαγχανόντων, ἑτέρων δὲ τὰ ὑπερῷα. ὁ μὲν οὖν ἐνιαυτὸς ἐκεῖνος εἰς τὰς κατασκευὰς τῶν οἰκήσεων ἐδαπανήθη.

Ὁ δὲ

a Forſan rectius ἀφῆκαν *dimiſerunt*. *Sylb.* b Articulum ὁ non agnoſcit *Vat.* c *Cujacius* hîc adnotat, ſacratas leges dici quibus tribuni ſacroſancti ſint. Expoſita vero hæc lex ſupra p. 395. v. 35. *Sylb.* d Βιασάμενοι *Vat.* e *Cujacius* & hîc adnotat, *malæ fidei ædificatori reddi impenſas.* *Sylb.* f In *Cod. Vat.* ἣν οἱ πατρίκιοι. g Particulam τε agnoſcit etiam *Lapi* verſio, *poſteaque*. ſed articulus τῶν poſt ἱεροφαντῶν vel plane tollendus videtur, vel ante τε ponendus. *Rom. Cod.* nec conjunctionem τε agnoſcit nec articulum τῶν. *Sylb.* Μετὰ τοῦτο τῶν τε ἱεροφαντῶν τῶν παρόντων malit *Port.* Rectius, ut puto, in *Cod. Vat.* Μετὰ τοῦτο ἱεροφαντῶν τε παρόντων &c. h Ordo poſtulat ut legamus, ἣν ἐς Αὐεντῖνον κομίσαντες ἐν τῷ τῆς Ἀρτέμιδος ἱερῷ ἀνέθεσαν. quo modo & *Demoſthenes* in *Philip.* III. γράμμασι, ἃ ἐκεῖνοι κατέθεντο εἰς στήλην χαλκῆν γράψαντες &c. i. e. γράψαντες εἰς στήλην χαλκῆν κατέθεντο &c. Exiſtimo etiam Αὐεντίνῳ legendum. *Port.* i Ita è *Cod. Rom.* in *Ed. Steph.* συνδύο καὶ τρεῖς: & mox συνόντες pro συνιόντες. *Sylb.* Εἰσὶ δ' οἱ συνδύο καὶ τρεῖς καὶ ἔτι πλείους συνιόντες *Vat.* k Minus recte λαμβανόντων in *Ed. Steph.*

a Ita

Ὁ δὲ μετὰ τοῦτον, ἐν ᾧ τὴν ὕπατον ἀρχὴν παρειλήφεσαν Τίτος [a] Ῥωμίλιος καὶ Γάϊος Οὐετούριος, δήμαρχοι δὲ ἦσαν οἱ περὶ [b] Λεύκιον Ἰκίλλιον τὸ δεύτερον ἄρχειν ἑξῆς αἱρεθέντες, οὐχ ἁπλοῦς, ἀλλὰ ποικίλος τις ἐγένετο καὶ μεστὸς μεγάλων πραγμάτων. ἥ τε γὰρ πολιτικὴ στάσις, ἤδη μεμαράνθαι δοκοῦσα, ὑπὸ τῶν δημάρχων πάλιν ἀνεκινεῖτο, καὶ πόλεμοί τινες ἐκ τῶν ἀλλοεθνῶν ἀνέστησαν, οἳ κακὸν μὲν οὐθὲν διαθεῖναι τὴν πόλιν ἠδυνήθησαν, [c] οὐ μικρὰν δὲ ὠφέλειαν, τὸ στασιάζον ἀνελόντες ἐξ αὐτῆς. ἐγκύκλιον γὰρ δὴ τοῦτο καὶ ἐν ἔθει ἦν ἤδη τῇ πόλει, πολεμουμένῃ μὲν ὁμονοεῖν, εἰρήνην δὲ ἀγούσῃ στασιάζειν. τοῦτο συνιδόντες ἅπαντες οἱ τὰς ὑπάτους ἀρχὰς παραλαβόντες, κατ᾽ εὐχὰς μὲν εἴ τις ἔξωθεν ἐπαναστείη πόλεμος ἐλάμβανον· ἡσυχαζόντων δὲ τῶν ἀντιπάλων, αὐτοὶ κατεσκεύαζον ἐγκλήματα καὶ προφάσεις πολέμων, ἅτε ὁρῶντες διὰ μὲν τοὺς πολέμους μεγάλην καὶ εὐδαίμονα γινομένην τὴν πόλιν· διὰ δὲ τὰς στάσεις, ταπεινὴν καὶ ἀσθενῆ. οἷς ὅμοια γνόντες οἱ τότε ὕπατοι στρατιὰν ἐξάγειν ἐπὶ τοὺς πολεμίους ἔκρινον, δεδοικότες μή τι διὰ τὴν εἰρήνην ἄρξωνται ταράττειν ἀργοὶ καὶ πένητες ἄνθρωποι· τοῦτο μὲν ὀρθῶς εἰδότες, ὅτι δεῖ περισπᾶσαι τὸν ὄχλον ἐπὶ τοὺς ἔξω πολέμους, τὸ δὲ μετὰ τοῦτο οὐκ ὀρθῶς. δέον γὰρ αὐτοὺς ὡς ἐν νοσούσῃ πόλει μετρίαις χρῆσθαι ταῖς στρατολογίαις,
660 ἐπὶ τὸ βίᾳ προσαναγκάζειν τοὺς ἀπειθοῦντας ἐτράποντο, [d] οὔτε παραίτησιν οὔτε συγγνώμην οὐδενὶ διδόντες οὐδεμίαν, ἀλλὰ ταῖς ἐκ τῶν νόμων τιμωρίαις εἴς τε τὰ σώματα αὐτῶν καὶ [e] τὰς οὐσίας πικρῶς χρώμενοι. ταῦτα ποιούντων αὐτῶν, ἀφορμὴν αὖθις εἰλήφεσαν οἱ δήμαρχοι τοῦ δημαγωγεῖν τὰ πλήθη· καὶ συναγαγόντες [f] ἐκκλησίαν, τά τε ἄλλα τῶν ὑπάτων κατεβόων, καὶ ὅτι πολλοὺς τῶν πολιτῶν ἐκέλευσαν εἰς τὸ δεσμωτήριον ἀπάγειν τὴν δημαρχικὴν ἐξουσίαν [g] (ἐπικαλεσαμένους· τῆς τε στρατολογίας ἀπολύειν ἔφασαν οἱ ἐκ τῶν νόμων ἐξουσίαν) ἔχοντες. ὡς δὲ οὐδὲν ἐπέραινον, ἀλλ᾽ ἐπιστρεφεστέρας ἔτι τὰς [h] καταγραφὰς ἑώρων γινομένας, ἔργοις κωλύειν ἐπεβάλλοντο. ἀμυνομένων δὲ τῶν ὑπάτων [i] τῷ κράτει τῆς ἀρχῆς, ἐρεθισμοί τινες ἐγίνοντο καὶ χειρῶν ἐπιβολαί. συνηγωνίζετο δὲ τοῖς μὲν ὑπάτοις ἡ τῶν πατρικίων νεότης, τοῖς δὲ δημάρχοις ὁ πένης καὶ ἀργὸς ὄχλος. ἐκείνην μὲν οὖν τὴν ἡμέραν παρὰ πολὺ κρείττους ἐγένοντο τῶν δημάρχων οἱ ὕπατοι. ταῖς δὲ ἑξῆς ἡμέραις πλείονος ὄχλου συρρέοντος εἰς τὴν πόλιν ἐκ τῶν ἀγρῶν, δόξαντες οἱ δήμαρχοι προσειληφέναι χεῖρα ἀξιόμαχον, ἐκκλησίας τε συνεχεῖς ἐποιοῦντο, καὶ τοὺς ὑπηρέτας κακῶς διακειμένους ἐκ τῶν πληγῶν ἐπεδείκνυσαν, καὶ τὴν ἀρχὴν ἔλεγον ἀποθήσεσθαι, εἰ μή τις αὐτοῖς ἔσται παρὰ τοῦ δήμου βοήθεια.

Συναγανακτοῦντος δὲ αὐτοῖς τοῦ πλήθους, ἐκάλουν [k] τοὺς ὑπάτους εἰς τὸν δῆμον τῶν πεπραγμένων λόγον ὑφέξοντας. ὡς δὲ

XXXIII.

Per. Jul. 4261. Ante Chr. 453. Olymp. 81 $\frac{3}{4}$. V. C. Cat. 299. Var. 301. T. Romilio & C. Veturio coſſ. turbæ domi, & foris bellum cum Æquis.

¶ Annus ſequens, qui conſules habuit T. Romilium & C. Veturium, & tribunos plebis L. Icilium cum collegis iterum, non ſimplex, ſed varius, rebuſque magnis memorabilis fuit. Nam & civilis ſeditio, quæ jam ſopita videbatur, à tribunis iterum excitata eſt; & quædam bella à gentibus externis exorta ſunt, quæ nullo incommodo remp. afficere potuerunt, imo vero non parva commoda ei attulerunt, quod ſeditione eam liberarint. Hæ enim viciſſitudines in urbem redibant, hocque illi civitati familiare erat; ut, ſi bello premeretur, concors eſſet, ſi pace frueretur, ſeditione laboraret. Quod quum animadverterent ſummi magiſtratus, nihilo magis quam bellum aliquod externum ſemper oriri optabant. quoties vero pax foris erat, ipſi crimina confingebant, & bellorum occaſiones quærebant; quippe quod viderent remp. bellis magnam & fortunatam fieri, ſeditionibus vero humilem & infirmam reddi. Quare eodem conſilio illius anni conſules copias in hoſtes educere decreverunt, veriti ne homines otioſi ac inopes per pacem aliquas turbas excitare inciperent. ac recte illi quidem ſentiebant, qui turbam externa militia diſtinendam cenſerent; at in reliquis peccabant. Quum enim, * ut in vitioſa civitate, moderatos delectus habere deberent, illi eos qui militiam detrectabant vi cogere cœperunt, nullam excuſationem admittentes, nulli veniam dantes; ſed pœnis lege ſtatutis & in eorum corpora & bona acerbe utentes. Quæ quum illi facerent, tribuni occaſionem plebis iterum ductandæ & concitandæ arripuerunt: eaque ad concionem convocata, cum alia crimina conſulibus objiciebant, tum vero quod multos cives tribunitiæ poteſtatis opem implorantes in carcerem duci juſſiſſent; ſeque illos à militia liberare dictitabant, quippe qui legitima poteſtate eſſent præditi. Sed quum nihil proficerent, & longe majore ſeveritate delectus haberi viderent, factis obſiſtere tum aggreſſi ſunt. Conſulibus vero pro magiſtratus ſui imperio reſiſtentibus, animi irritati fuerunt, & ſæpe ad manus eſt ventum. Conſules autem juventus patricia adjuvabat, tribunos vero inops ac otioſa turba. Illo igitur die conſules longe ſuperiores tribunis diſceſſerunt. Sequentibus vero diebus, majore turba ex agris in urbem confluente, tribuni, rati ſe jam ſatis validam manum ad reſiſtendum habere, crebras conciones habebant, & ſuos apparitores male tractatos ac ſugillatos oſtendebant, & ſe magiſtratum depoſituros minabantur, ſi nullum auxilium ſibi à plebe ferretur.

XXXIV.

¶ Quum autem plebs una cum illis indignaretur, citarunt conſules ad populum, ut factorum ſuorum cauſſam dicerent. Qui quum ipſis

a Ita etiam in *Diodoro & Capitolinis tabulis.* Ῥωμύλιος tamen cum nonnullis *Livii* codd. legiſſe viſi ſunt *Lapus & Gelenius. Sylb.* b Perperam in *Ed. Steph.* Λεύκιον καὶ Ἰκίλλιον. c Vel παρέσχον inſerendum ante ὠφέλειαν; vel legendum, οὐ μικρὰ δὲ ὠφέλησαν. *Sylb.* d *Lapus* videtur legiſſe οὔτε τινὰ παραίτησιν δεχόμενοι, *neque ullam admittentes excuſationem*: ſed retineri tamen & hæc lectio poteſt, ut ſupra p. 603. v. 46. hoc nimirum ſenſu; *neque excuſandi poteſtatem, neque veniam ulli dantes. Sylb.* e Τὰς οὐσίας αὐτῶν *Vat.* f Εἰς ἐκκλησίαν *Vat.* g Incluſa, è *Cod. Rom.* addita, quodammodo agnoſcere videtur *Lapus*, dum vertit, *tum hoc quod duci multos juſſiſſent civium in carcerem tribunitiam implorantes poteſtatem, & abſolvi militia dicebant qui ex legibus vacationem haberent.* Sed pro στρατολογίας aptius fortaſſe legeris στρατείας. *Gelenius* ſic locum verterat, *quod multos tribunitia poteſtate functos in carcerem duci juſſerint.* quaſi nihil defuiſſet, ſed tantum ἔχοντες in accuſ. ἔχοντας vertendum eſſet. *Sylb.* Locum ſic corrigendum cenſet *Portus*: τὴν δημαρχικὴν ἐξουσίαν ἐπικαλοῦντας. ὡς δὲ &c. vel ἀπάγειν ἐπικαλοῦντας τὴν δημαρχικὴν ἐξουσίαν ἔχοντας. In *Cod. Vat.* τὴν δημαρχικὴν ἐξουσίαν ἐπικαλεσαμένους τῆς τε στρατολογίας ἀπολύειν ἔφασαν, αὐτοὶ δὴ μόνοι ἐξουσίαν ἐκ τῶν νόμων ἔχοντες. h Ita è *Cod. Rom.* [cui conſentit *Cod. Vat.*] in *Ed. Steph.* γραφάς. i Καὶ τῷ κράτει *Vat.* k Τοὺς ὑπάτους ἐπὶ τὸν δῆμον ὡς τῶν πεπραγμένων ὑφέξοντας λόγον *Vat.* * Uti in morboſa civitate. *Gelen.*

Per. Jul. 4261. Ante Chr. 453. Olymp. 81 ¾ V. C. Cat. 299. Var. 301.

ipſis aures non præberent, ſenatum adierunt (forte enim tunc patres his ipſis de rebus in curia conſultabant) & in medium progreſſi rogarunt, ne ſe fœdiſſimas injurias paſſos negligerent, neve plebi ſuum auxilium eripi paterentur: (omnes injurias ſibi à conſulibus & conjurata eorum factione illatas recenſentes; utpote qui contumeliis non ſolum poteſtati ſuæ verum etiam corporibus illatis afficerentur) poſtulabantque ut conſules alterutrum facerent, aut, ſi negarent ſe ullo modo in tribunorum corpora contra leges deliquiſſe, pro concione dejerarent; aut, ſi religio eos vetaret jurare, ad populum venirent, & apud eum cauſſam dicerent. ſe enim tribus in ſuffragia miſſuros. Conſules ad hæc ſe purgantes reſponderunt, & demonſtrarunt initium injuriarum à tribunis factum, qui inſolenter ſe geſſiſſent, & violentas manus contra fas conſulum corporibus inferre auſi fuiſſent, primum quidem quando per apparitores & ædiles in carcerem ſummos magiſtratus duci juſſerunt; deinde vero quando ipſimet, audaciſſimis quibuſque plebejis ſtipati, manus in eos injicere ſunt auſi. Demonſtrarunt etiam quantum diſcrimen inter iſtos magiſtratus eſſet: conſularem enim poteſtatem obtinere regium imperium *dicebant*; tribunitiam vero in civitatem receptam fuiſſe, ut civibus vim & injuriam patientibus opitularetur: & tantum abeſſe ut liceret *tribunis* diem conſulibus dicere, plebemque in ſuffragia contra eos mittere, ut ne in minimum quidem ordinis patricii hæc poteſtas illis niſi ex SC. ſit data. minabanturque, ſi illi plebem ad ſuffragia vocarent, patricios à ſe armatum iri. In his altercationibus conſumpta die ſenatus nihil certi decrevit, ne vel conſulum vel tribunorum magiſtratum minueret; quod utrumque magna pericula allaturum videret.

οὐ προσεῖχον αὐτοῖς ἐκεῖνοι τὸν νοῦν, ἐπὶ τὴν βουλὴν παρῆσαν· ἔτυχον γὰρ ὑπὲρ αὐτῶν τούτων συνεδρεύοντες· καὶ παρελθόντες ἐδέοντο μήθ' αὑτοὺς [a] αἴσχιστα πεπονθότας ὑπεριδεῖν, μήτε τὸν δῆμον ἀφαιρεθέντα τὴν [b] ἐξ αὐτοῦ βοήθειαν· διεξιόντες ὅσα ἦσαν πεπονθότες ὑπὸ τῶν ὑπάτων, καὶ τῆς περὶ αὐτοὺς συνωμοσίας· οὐ μόνον δὲ εἰς τὴν ἐξουσίαν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ σώματα προπηλακισθέντες. ἠξίουν τε δυοῖν θάτερον ποιεῖν τοὺς ὑπάτους· εἰ μὲν οὖν ἀρνοῦνται μηδὲν ὧν οἱ νόμοι κεκωλύκασιν, εἰς τὰ τῶν δημάρχων πλημμελῆσαι σώματα, παραγενομένους εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἀπομόσαι· εἰ δὲ οὐχ ὑπομένουσι τὸν ὅρκον, ἥκειν εἰς τοὺς [d] δημοσίους λόγους ὑφέξοντας. ἀναδώσειν γὰρ ὑπὲρ αὐτῶν ταῖς φυλαῖς τὴν ψῆφον. οἱ δὲ ὕπατοι πρὸς ταῦτα ἀπελογοῦντο, διδάσκοντες ὅτι [e] τῆς ὕβρεως οἱ δήμαρχοι ἄρξειαν, αὐθαδείᾳ χρησάμενοι, καὶ τολμήσαντες εἰς ὑπάτων σώματα παρανομεῖν, τὸ μὲν πρῶτον ὑπηρέταις τε καὶ ἀγορανόμοις ἐπιτάττοντες ἄγειν εἰς τὸ δεσμωτήριον ἄρχοντας, οἷς τὸ πάντων ἀποδέδοται κράτος· ἔπειτα αὐτοὶ τολμήσαντες ὁμόσε χωρεῖν σὺν τοῖς ἰταμωτάτοις τῶν δημοτικῶν· τάς τε ἀρχὰς διδάσκοντες ὅσον ἀλλήλων διαφέρουσιν, ἡ μὲν ὑπατικὴ τὸ τῶν βασιλέων ἔχουσα 661 κράτος, ἡ δὲ δημαρχικὴ τῆς βοηθείας ἕνεκα παρεληλυθυῖα τῶν καταπονουμένων, [f] ἢ τοσοῦτον δεῖν ἐξεῖναι κατὰ τῶν ὑπάτων τινὸς ψῆφον ἀναδιδόναι τοῖς ὄχλοις, ὥστε μηδὲ κατὰ τῶν ἄλλων πατρικίων [g] τῶν φαυλοτέρων ταύτην ἀποδεδόσθαι τὴν ἐξουσίαν, [h] ἣν ἡ βουλὴ μὴ ψηφίσηται. ἠπείλουν τε ὅταν ἐκεῖνοι ψῆφον ἀναδῶσι τοῖς δημόταις, αὐτοὶ τὰ ὅπλα προθήσειν τοῖς πατρικίοις. τοιούτων [i] δὲ ῥηθέντων λόγων δι' ὅλης ἡμέρας, οὐδὲν ἐξήνεγκεν ἡ βουλὴ τέλος, ἵνα μήτε τὴν τῶν ὑπάτων ἀρχὴν μειώσειε, μήτε τὴν τῶν δημάρχων, ἑκάτερον ὁρῶσα μεγάλων κινδύνων αἴτιον ἐσόμενον.

XXXV. Quum igitur tribuni etiam inde re infecta diſceſſiſſent, reverſi ad populum iterum conſultare cœperunt quid faciendum eſſet. Nonnulli ſuadebant (præcipue vero qui turbulentiſſimi erant) ut plebs correptis armis iterum ſeceſſionem faceret in ſacrum montem, ubi & olim caſtra poſuerat; eaque belli ſedes eſſet contra patricios, quando illi fœdus cum plebe factum violaſſent, tribunitia poteſtate aperte ſublata. At major eorum pars cenſuit de urbe non decedendum, nec culpam privatorum quorundam qui tribunos violarant in omnes conferendam, dummodo legibus conceſſa obtineant, quæ eos qui tribunorum corpora violarant aut exſilio aut morte mulctant. At homines ingenio mitiori

Ἐπεὶ δὲ κἀκεῖθεν ἀπηλάθησαν οἱ δήμαρχοι, βοήθειαν οὐδεμίαν [k] εὑράμενοι, ἐσκόπουν αὖθις ὅ,τι χρὴ ποιεῖν εἰς τὸν δῆμον ἀφικόμενοι. ἐνίοις μὲν οὖν ἐδόκει, καὶ μάλιστα τοῖς ταραχωδεστάτοις, [l] ἀπεῖναι πάλιν ἐκ τῆς πόλεως τοὺς δημοτικοὺς τὰ ὅπλα [m] ἀναλαμβάνοντας εἰς τὸ ἱερὸν ὄρος, ἔνθα καὶ τὸ πρῶτον ἐστρατοπεδεύσαντο, καὶ τὸν πόλεμον ἐκεῖθεν ὁρμωμένους ποιεῖν πρὸς τοὺς πατρικίους, ἐπειδὴ τὰς συνθήκας ἔλυσαν ἐκεῖνοι τὰς γενομένας αὐτοῖς πρὸς τὸν δῆμον, καταλύοντες τὴν δημαρχικὴν ἐξουσίαν ἐκ τοῦ φανεροῦ. τοῖς δὲ πλείοσιν ἐδόκει μὴ παραχωρεῖν τῆς πόλεως, [n] μηδὲ τὰ κοινὰ πάντων ἐγκλήματα ποιεῖν, ὑπὲρ ὧν ἰδίᾳ τινὲς εἰς τοὺς δημάρχους [o] παρηνόμησαν, [p] ἐὰν τὰ συγκεχωρημένα τοῖς νόμοις λαμβάνωσιν, οἳ κελεύουσιν ἢ [q] ποιεῖν ἢ τεθνάναι τοὺς ὑβρίσαντας τὰ τῶν δημάρχων σώματα. τοῖς δὲ

χαριεστέροις

a Τὰ αἴσχιστα *Vat.* *b* Si αὐτοῦ retineamus, reciproce accipiendum erit pro ἑαυτοῦ, ut *Lapus* vertit, *ereptum plebi auxilium.* ſecus cum *Cod. Rom.* [& *Vat.*] legendum αὐτῶν. ſc. τῶν δημάρχων. *c* Hoc modo legiſſe videntur *Lapus* & *Gelen.* βοήθειαν. καὶ διεξιόντες ὅ. ἦ. π. ὑ. τ. ὑ. κ. π. α. συνωμοσίας, οὐ μόνον δὲ ε. τ. ἐ. ἀ. κ. τ. σ. προπηλακισθέντες, ἠξίουν δυοῖν θάτ. &c. *d* Δημότας *Vat.* quod *Sylburgio* & *Porto* placuiſſe video. *e* Τῆς τε ὕβρεως *Vat.* *f* In *Ed. Steph.* eſt ἤ, *aut.* Sed ἢ probant *Lapus* & *Gelen.* & requirit ipſa ſententia. *Sylb.* In *Cod. Vat.* ἢ τοσούτου δεῖν. *g* Τοῦ φαυλοτάτου *Vat.* *h* In *Ed. Steph.* & *Lapi Cod.* ἣν ἡ βουλὴ μὴ ψηφ. in *Cod. Vat.* ἣν ἡ βουλὴ ψηφίσηται. *i* Δὴ *Vat.* *k* Εὑρόμενοι *Vat.* *l* Ἀπεῖναι pro ἀπιέναι notatum etiam ſupra aliquoties. *Sylb.* *m* Illud ἀναλαμβάνοντας, è *Cod. Rom.* à *Sylburgio* additum, agnoſcit *Cod. Vat.* cum *Lapo* & *Gelenio*; & ſimile quid poſtulat ſententia. *n* Μηδὲ κοινὰ πάντα τὰ ἐγκλήματα ποιεῖν *Vat.* *o* Nota παρηνόμησαν pro παρενόμησαν, more Attico, ut ἀπήλασαν, διηκόνησαν & ſimilia. *Sylb.* *p* *Rom. Cod.* (teſte *Sylb.*) habet, ἀλλὰ τὰ συγκεχωρημένα τοῖς νόμοις λαμβάνειν, *ſed conceſſa legibus capere*, ut vertit *Lapus.* Forſan tamen (inquit *Portus*) legendum, ἐᾶν τε τὰ συγκεχωρημένα τοῖς νόμοις λαμβάνειν. *q* Ποιεῖν agnoſcit [*Cod. Vat.* &] *Lapi* verſio, *ſatisfacere.* ſed cum *Gelenio* malim φυγεῖν. quam pœnam Cæſo Quintius maluit, p. 605. v. 33. *Sylb.* In lege quæ hic citatur nulla φυγῆς mentio. quare legendum cenſeo, οἳ κελεύουσι νηποινεὶ τεθνάναι. quam emendationem firmant legis verba relata l. 6. καὶ ὁ κτείνας τινὰ τῶν τοιοῦτα εἰργασμένων, φόνου καθαρὸς ἔστω. *Caſaub.*

α Ποιεῖν

Per. Jul. 4261. Ante Chr. 453. Olymp. 81 3/4. V. C. Cat. 299. Var. 301.

χαριεστέροις οὐδέτερον τούτων ἐφαίνετο καλῶς ἔχειν, οὔτε τὴν πόλιν ἐκλιπεῖν, οὔτε φόνον [a] ἄκριτον ἐπιτελεῖν, καὶ ταῦτα ὑπάτων, οἷς ἡ μεγίστη ἐπέκειτο ἀρχή, ἀλλ' εἰς τοὺς συναγωνιζομένους αὐτοῖς μεταφέρειν τὴν ὀργήν, καὶ τὰς ἐκ τῶν νόμων τιμωρίας παρ' ἐκείνων λαμβάνειν. εἰ μὲν οὖν ἐκείνην τὴν ἡμέραν θυμῷ φερόμενοι δρᾶσαί τι οἱ δήμαρχοι κατὰ τῶν ὑπάτων ἢ τῆς βουλῆς προήχθησαν, οὐδὲν ἂν ἦν τὸ κωλῦσον αὐτὴν ὑφ' αὑτῆς ἀπολωλέναι τὴν πόλιν· οὕτως ἕτοιμοι πάντες ἦσαν ἐπὶ τὰ ὅπλα, καὶ τὸν κατ' ἀλλήλων πόλεμον. νῦν δὲ ἀναβαλόμενοι τὰ πράγματα, καὶ δόντες ἑαυτοῖς χρόνον εἰς ἀμείνω λογισμόν, αὐτῶν τε μετριώτεροι ἐγένοντο, καὶ τὰς τῶν πολλῶν ὀργὰς ἐπράϋναν. ἔπειτα ταῖς ἑξῆς ἡμέραις τὴν τρίτην ἀπ' ἐκείνης ἐσομένην ἀγορὰν προειπόντες, ἐν ᾗ τὸν δῆμον συνάξουσι, καὶ ζημίαν ἐπιβαλοῦσι τοῖς ὑπάτοις ἀργυρικήν, διέλυσαν τὴν ἐκκλησίαν. ἐπεὶ δὲ πλησίον ἦν ὁ χρόνος, ἀπέστησαν καὶ [b] ταύτης τῆς ἐπιβολῆς, δεήσει τῶν πρεσβυτάτων καὶ ἐντιμοτάτων τὴν χάριν ἀνατιθέναι λέγοντες. καὶ μετὰ ταῦτα συναγαγόντες τὸν δῆμον, ἔλεγον ὅτι τὰς μὲν εἰς ἑαυτοὺς ὕβρεις
662 [c] ἀφήκασι, χαρισάμενοι πολλοῖς καὶ ἀγαθοῖς ἀνδράσι δεομένοις, οἷς οὐκ ἦν ὅσιον ἀντιλέγειν· ὧν δὲ ὁ δῆμος ἠδικεῖτο, κωλυταί τε καὶ τιμωροὶ ἔσεσθαι. [d] προθήσειν γὰρ αὐτοῖς τόν τε τῆς κληρουχίας νόμον ἔτη τριάκοντα παρελκυσμένον, καὶ τὸν περὶ τῆς ἰσονομίας, ὃν οἱ πρὸ αὐτῶν δήμαρχοι προθέντες οὐκ ἐπεψήφισαν.

Ταῦτα ὑποσχόμενοι καὶ ὀμόσαντες, ἀπέδειξαν ἡμέρας ἐν αἷς ἀγορὰν ποιήσονται τοῦ δήμου, καὶ τὰς ψήφους ἀναδώσουσι περὶ τῶν νόμων. ἐπιστάντος δὲ τοῦ χρόνου πρῶτον εἰσέφερον τὸν χωρονομικὸν νόμον· καὶ πολλοὺς [e] αὐτοὶ διελθόντες λόγους, ἐκάλουν εἴ τις τῷ νόμῳ συναγορεύειν βούλεται τῶν δημοτικῶν. πολλῶν δὲ παριόντων, καὶ τὰς ἑαυτῶν πράξεις, ἃς ἐν τοῖς πολέμοις ἀπεδείξαντο, προφερομένων, καὶ ἀγανακτούντων ὅτι πολλὴν γῆν ἀφελόμενοι τοὺς πολεμίους, αὐτοὶ μὲν οὐδεμίαν εἰλήφασι μοῖραν, τοὺς δὲ χρήμασι καὶ φίλοις δυνατοὺς ἐσφετερισμένους ὁρῶσι τὰ κοινά, καὶ καρπουμένους [f] ἐκ τοῦ βιαίου, ἀξιούντων δὲ μὴ μόνον τοὺς κινδύνους εἶναι τῷ δήμῳ τοὺς ὑπὲρ τῶν κοινῶν ἀγαθῶν κοινούς, ἀλλὰ καὶ τὰς ἀπ' αὐτῶν ἡδονάς τε καὶ ὠφελείας· καὶ τοῦ πλήθους ἀσμένως ἀκούοντος τοὺς λόγους, ὁ μάλιστα ἐπιρρώσας τὸν δῆμον, καὶ μηδὲ φωνὴν ὑπομένειν τῶν ἀντιλεγόντων διαπραξάμενος, ἦν Λεύκιος [g] Σίκκιος Δεντάτος ἐπικαλούμενος, πολλὰς πάνυ καὶ μεγάλας ἑαυτοῦ πράξεις διεξελθών. ἦν δὲ ὀφθῆναί τε θαυμαστὸς [h] ἀνήρ, καὶ ἡλικίας ἐν τῷ κρατίστῳ, δυοῖν δέοντα ἑξήκοντα γεγονὼς ἔτη, καὶ φρονῆσαι τὰ δέοντα ἱκανός, εἰπεῖν τε ὡς στρατιώτης οὐκ ἀδύνατος. ἔφη δὲ οὖν παρελθών· "Ἐγὼ ὦ δημόται, [i] καθ' ἕκαστον ἔργον τῶν ἐμοὶ πεπραγμένων εἰ βουλοίμην λέγειν, ἐπιλείποι ἄν με ὁ τῆς ἡμέρας χρόνος. αὐτὰ δὲ τὰ κεφάλαια δι' ἐλαχίστων, ὡς [k] ἐμοὶ δύναμις, ἐρῶ. [l] τετταρακοστὸν ἔτος

præditi neutrum horum probabant, neque urbem deſerendam, neque indicta cauſſa quenquam occidendum, præſertim vero conſules, qui magiſtratus eſſet maximus; ſed iram in eorum fautores transferendam, & pœnas de illis, quæ legibus ſunt ſtatutæ, ſumendas cenſebant. Si igitur illo die tribuni, iræ impetu impulſi, eo progreſſi fuiſſent, ut aliquid in conſules vel ſenatum facerent, nihil vetuiſſet quin civitas ſe perderet; adeo omnes ad arma & bellum civile parati erant. Jam vero rebus dilatis, ſibique ipſis tempore ad maturius deliberandum dato, & ipſi mitiores ſunt facti, & multorum aliorum iras lenierunt. paucis diebus poſt, indicta in trinundinum die ad quam convocato populo mulctam pecuniariam conſulibus irrogarent, concionem dimiſerunt. Quum autem tempus jam inſtaret, ab hoc quoque propoſito & conatu deſtiterunt, ſe hanc gratiam natu maximi & honoratiſſimi cujuſque precibus condonare dicentes. Poſtea convocato populo dixerunt, culpam in ſe admiſſam remittere ſe in gratiam multorum ac proborum virorum, quorum precibus nihil negare fas putarent: ſed injuriam ipſi plebi factam ſe ulturos ac prohibituros. Se enim propoſituros legem agrariam jam per xxx. annos extractam, & rogationem de æquando jure, à proximis ſuperioribus tribunis propoſitam, ſed non perlatam.

XXXVI. ¶ Hæc polliciti, & jurejurando adhibito, diem comitiorum indixerunt, quo ſe populum in ſuffragia legum cauſſa miſſuros dixerunt. Quum autem dies veniſſet, primum legem agrariam protulerunt, atque, poſt longā orationem à ſe habitam, cuivis de plebe legis ſuadendæ poteſtatem fecerunt. Quum autem multi prodiiſſent, & res bello præclare à ſe geſtas commemoraſſent, & rem indignam eſſe clamitaſſent, quod ex tam amplo agro hoſtibus erepto ipſi nullam portionem accepiſſent, ſed agrum publicum ab iis occupatum, qui & opibus & gratia valebant, fructuſque ex eo per vim ab illis percipi viderent, quumque poſtulaſſent ut plebs non modo periculorum, quæ pro reip. commodis ſubirentur, particeps eſſet, ſed etiam voluptatum ac emolumentorum inde partorum, atque plebs libenter hæc audiret, nullus tamen eam magis movit quam L. Siccius, cognomine Dentatus, qui, permultis ac magnis ſuis facinoribus commemoratis, ita confirmavit plebem, ut ne vocem quidem contradicentium audire vellet. Erat autem vir admirando aſpectu, & ætate quæ viribus animi maxime pollet, annos natus duodeſexaginta, * & prudentia valens, & militari facundia præditus. Is in medium progreſſus, ita eſt loquutus: "Si ſingulatim, Quirites, mea præclara facinora recenſere vellem, me dies deficeret: ſed ipſa rerum capita, quam breviſſime potero, dicam. Hic eſt annus XL. ex quo pro

patria

a Reſpicit ad verba præcedentia γηγονικὰ τεθνάναι. *Caſ.* b Ταύτης τῆς ἐπιβουλῆς, τῇ δεήσει τῶν πρεσβυτάτων τι καὶ *Vat.* c Uſitatius ἀφείκασι. *Sylb.* d Sincerior lectio eſt προθήσειν γὰρ αὐτοῖς τόν τε περὶ τῆς κληρουχίας νόμον. ut *Lapus* legiſſe viſus eſt. nam verbum προθεῖναι mox repetitur v. 23. & præpoſitio περὶ inſerta eſt proxime ſequenti membro: ac κληρουχίας pro vulg. ἐκκλησίας agnoſcit etiam *Cod. Rom. Sylb.* Forſan rectius adhuc in *Cod. Vat.* προθήσειν γὰρ αὖθις τόν τε περὶ τῆς κληρουχίας νόμον. e Non agnoſcit *Vat.* f Ἐκ τοῦ βιαιοτάτου *Vat.* g Tam hîc quam paullo infra, p. 632. v. 6. *Sicinius* in *Lapi* verſione. h In *Cod. Vat.* ὁ ἀνήρ. i Forſan rectius καθ' ἓν ἕκαστον τῶν ἐμοὶ πεπραγμένων ἔργων. *Sylb.* Vel, καθ' ἕκαστον ἔργον τῶν &c. *Port.* k Ita in *Cod. Rom.* & *Vat.* male ἐμὴ in *Ed. Steph.* l Τετταρακοστὸν μὲν ἔτος *Vat.* * Ad conſideranda quæ oporteret ſufficiens, & ad dicendum ut vir militaris non invalidus. *Lapus.*

a Περὶ

Per. Jul. 4261. Ante Chr. 453. Olymp. 81 $\frac{3}{4}$. V. C. Cat. 299. Var. 301.

“patria milito, triceſimus vero, ex quo nunc militaribus nunc aliis officiis præfui, modo cohortis modo legionis dux, jam inde à C. Aquilii & T. Siccii conſulatu, quibus ſenatus bellum contra Volſcos decretum commiſit. tunc enim agebam annum ætatis vigeſimum ſeptimum; & ſub centurionibus collocabar. Quum autem atrox prælium commiſſum fuiſſet, noſtris in fugam verſis, cæſoque meæ cohortis centurione, ſignisque in poteſtatem hoſtium redactis, ego ſolus pro omnibus periculum ſubii, & cohortis ſigna ſervavi, hoſteſque repuli, & manifeſte auctor fui ne centuriones in perpetuam ignominiam inciderent, ob quam reliquum vitæ ſpatium vel ipſa morte gravius fuiſſet, ut ipſimet ſunt faſſi, qui corona aurea me ornarunt: teſtatus eſt etiam ipſe conſul Siccius, qui me centurionem fecit. Rurſus quum in alio prælio accidiſſet ut præfectus noſtræ legionis caderet, & aquila in hoſtium poteſtatem veniret, eodem modo pro tota legione dimicans, & aquilam recepi & præfectum ſervavi; qui mihi pro auxilio tunc ſibi lato gratiam referens, ſuo primipili munere cedere, & aquilam tradere volebat: at ego hæc non accepi, quia eum cui vitam donarem indignum judicavi ſpoliare honoribus quos habebat, & voluptatibus quas inde capiebat. ob quæ facinora me ſuſpiciens conſul, primæ legionis, quæ in eo prælio duce orbata fuerat, primipilum fecit.

XXXVII. ¶ Hæc ſunt, Quirites, quæ me illuſtrem fecerunt, & ad honorem ductandorum ordinum provexerunt. Deinde quum celebre nomen adeptus jam claruiſſem, reliqua omnia certamina ſuſtinui, quod honores & munera prioribus factis parta puderet delere. poſteaque ſemper militavi, labores pertuli, & nullum periculum formidavi, imo ne conſideravi quidem; pro quibus omnibus præmia, ſpolia, coronas, & alios honores à coſſ. accepi. ac, ut compendio dicam, his XL. annis quos continenter militavi, circiter centum & viginti pugnas commiſi; & vulnera XLV. eaque omnia adverſa, nullum averſum accepi; mihique contigit ut ex his XII. uno die acciperem, quo tempore Herdonius Sabinus arcem & Capitolium occuparat. imo fortitudinis gratia ex variis præliis præmia retuli, XIV. coronas civicas, quibus cives in præliis à me ſervati me coronarunt, unam obſidionalem, tres murales, quod primus hoſtium muros aſcendiſſem atque occupaſſem, & octo alias, quibus à ſummis imperatoribus ornatus fui: præterea torques aureos LXXXIII. armillas

“ἐστί μοι τοῦτο ἐξ οὗ στρατεύομαι [a] ὑπὲρ τῆς πατρίδος, [b] τριακοστὸν δὲ ἐξ οὗ στρατιωτικῆς καὶ εἴ τινος [c] (ἑτέρας) ἡγεμονίας τυγχάνω, ποτὲ μὲν σπείρας ἡγούμενος, ποτὲ δὲ ὅλου τάγματος, ἀρξάμενος ἀπὸ ὑπάτων Γαΐου Ἀκυλλίου καὶ Τίτου [d] Σικκίου, οἷς ἐψηφίσατο ἡ βουλὴ τὸν κατὰ Οὐολούσκων πόλεμον. ἤμην γὰρ τότε ἑπτακαιεικοσαέτης· ἐταττόμην δὲ ἔτι ὑπὸ λοχαγῶν. γενομένης δὲ μάχης καρτερᾶς καὶ τροπῆς, καὶ τοῦ μὲν ἡγεμόνος τῆς σπείρας πεπτωκότος, τῶν δὲ σημείων κρατουμένων ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν, μόνος ἐγὼ τὸν ὑπὲρ ἁπάντων κίνδυνον ἀράμενος, τά τε σημεῖα διέσωσα τῆς σπείρας, καὶ τοὺς πολεμίους ἀνέστειλα, καὶ τοῦ μὴ περιπεσεῖν ἐν αἰσχύνῃ τοὺς λοχαγοὺς αἰωνίῳ, δι᾽ ἣν θανάτου κακίων ὁ λοιπὸς βίος ἂν αὐτοῖς ἦν, αἴτιος ἐγενόμην φανερῶς, ὡς αὐτοὶ ὡμολόγουν, χρυσῷ με ἀναδήσαντες στεφάνῳ· καὶ ὁ ὕπατος Σίκκιος ἐμαρτύρησεν, ἡγεμόνα τῆς σπείρας ἀποδείξας. ἑτέρου δὲ πάλιν 663 ἡμῖν ἀγῶνος ἐνστάντος, ἐν ᾧ τόν τε στρατοπεδάρχην τοῦ τάγματος ἡμῶν συνέβη πεσεῖν, καὶ τὸν ἀετὸν ὑπὸ τοῖς πολεμίοις γενέσθαι, τὸν αὐτὸν τρόπον ὑπὲρ ὅλου τοῦ συντάγματος ἀγωνισάμενος, τόν τε ἀετὸν [e] ἀνεσωσάμην, καὶ τὸν στρατοπεδάρχην ἔσωσα· ὃς ἐμοὶ τῆς τότε βοηθείας χάριν ἀποδιδοὺς, τῆς ἡγεμονίας τοῦ τάγματος ἀφίστατό μοι, καὶ τὸν ἀετὸν ἐδίδου. ἐγὼ δὲ οὐκ ἔλαβον, οὐκ ἀξιῶν ᾧ τὸν βίον ἐχαρισάμην, τοῦτον παρελέσθαι τὰς τιμὰς ἃς εἶχε, καὶ τὰς ἐπὶ ταύταις εὐφροσύνας. ἐφ᾽ οἷς [f] ἀγασθείς με ὁ ὕπατος, τοῦ πρώτου τάγματος ἀπέδωκε τὴν στρατοπεδαρχίαν, ἀπολωλεκότος ἐν τῇ μάχῃ τὸν ἡγεμόνα. Ταῦτά ἐστιν, ὦ δημόται, τὰ φανερώσαντά με καὶ εἰς ἡγεμονίας προαγαγόντα γενναῖα ἔργα. ἐπεὶ δὲ [g] ὀνόματός τε ἤδη λαμπροῦ τυγχάνων φανερὸς ἤμην, ἅπαντας ὑπέμενον τοὺς λοιποὺς ἀγῶνας, αἰδούμενος τὰς ἐπὶ τοῖς [h] πρώτοις ἔργοις τιμὰς καὶ χάριτας ἀφανίσαι. καὶ διετέλεσα πάντα τὸν μεταξὺ χρόνον στρατευόμενος, καὶ ταλαιπωρῶν, καὶ οὐδένα κίνδυνον δεδιὼς οὐδὲ ὑπολογιζόμενος· ἐξ ὧν ἁπάντων ἀριστεῖα, καὶ σκῦλα, καὶ στεφάνους, καὶ τὰς ἄλλας τιμὰς παρὰ τῶν ὑπάτων ἔλαβον. ἵνα δὲ συνελὼν εἴπω, μάχας μὲν ἐν τοῖς τετταράκοντα ἔτεσιν, ἐν οἷς διατελῶ στρατευόμενος, ἀμφὶ τὰς ἑκατὸν εἴκοσι μεμάχημαι· τραύματα δὲ πέντε καὶ τετταράκοντα εἴληφα, καὶ πάντα ἐμπρόσθια, κατὰ νώτου δὲ οὐθέν. καὶ τούτων δώδεκά ἐστιν ἃ συνέβη μοι λαβεῖν ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ, ὅτε Σαβῖνος Ἑρδώνιος τὴν ἄκραν καὶ τὸ Καπιτώλιον κατελάβετο. ἀριστεῖα δὲ ἐκ τῶν ἀγώνων ἐξενήνεγμαι, τεσσαρεσκαίδεκα μὲν στεφάνους πολιτικούς, οἷς ἀνέδησάν με οἱ σωθέντες ἐν ταῖς μάχαις ὑπ᾽ ἐμοῦ, [i] τρεῖς δὲ πολιορκητικούς, πρῶτος ἐπιβὰς πολεμίων τείχεσι καὶ κατασχών, ὀκτὼ δὲ τοὺς ἐκ παρατάξεως, οἷς ὑπὸ τῶν αὐτοκρατόρων ἐτιμήθην· πρὸς δὲ τούτοις, ὀγδοήκοντα μὲν καὶ τρεῖς χρυσοῦς στρεπτοὺς περιαυ-

a Περὶ τῆς πατρίδος *Vat.* b Τριακοστὸν δὲ καὶ δεύτερον legiſſe videtur *Lapus*, dum vertit, *triceſimus autem ſecundus*, atque hoc ipſum placuit *Glareano*. qui etiam mox v. 6. pro *ſeptem & viginti* legendum monet *ſex & viginti*, ut ad *duodeſexaginta* reſpondeant annos. c Incluſum ἑτέρας è *Cod. Rom.* addidit *Sylb.* Verum καὶ εἴ τις ἕτερος legiſſe videtur *Lapus*; dum vertit, *ſive quis alius*: Optime in *Cod. Vat.* στρατιωτικῆς ἀεί τινος ἡγεμονίας. d Ut hîc Σικκίου legitur, ita etiam ſupra p. 510. v. 29. itidemque apud *Caſſiodorum* eſt *T. Siccius* & *C. Aquilius*. unde non abs re ſuſpicaretur aliquis recte utrobique conſulis nomen ſcriptum eſſe: at paullo ante pro plebejo *Siccio* reponendum eſſe *Sicinium*, ut apud *Val. Max.* l. 3. c. 2. *Gellium* l. 2. c. 11. imo ille ipſe unanimi fere conſenſu *Siccius Dentatus* appellatur. *Sylb.* e Rectius, ut opinor, in *Cod. Vat.* ἀνεκομισάμην. f Ita in *Cod. Rom.* [& *Vat.*] Si quis ἀγαθοῖς (ut in *Ed. Steph.*) retineri velit, pro ſequenti με legendum eſſet μοι, hoc ſenſu; *ob quæ merita conſul mihi primæ legionis tribunatum dedit. Sylb.* g Conjunctionem τε poſt ὀνόματος omittit *Cod. Vat.* h Προτέροις *Vat.* i *Lapus* videtur legiſſe, ἕνα πολιορκητικόν, καὶ τρεῖς τειχικούς, πρῶτος ἐπιβὰς &c. nam vertit, *unam obſidionalem, treſque tuli murales, aſcendens primus* &c. Hanc lectionem & ego tum ſequutus, quod ſenſus eam flagitet. abſurdum enim fuerit, ſi hæc πρῶτος ἐπιβὰς πολεμίων τείχεσι ad illud πολιορκητικοὺς referenda dicas. *Port.* De coronis militaribus vide *Gellium*, l. 5. c. 6.

« περιαυχενίους, [a] ἑξήκοντα δὲ περιβραχιόνια χρύσεα,
« δόρατα δὲ ὀκτωκαίδεκα, φάλαρα δὲ ἐπίσημα πέν-
« τε πρὸς τοῖς εἴκοσιν, ὧν ἐννέα ἦσαν, οὓς μονομαχῆ-
« σαί [b] τινας ἡμῶν [c] προκαλεσαμένους ἑκούσιος ὑπο-
« στὰς ἐνίκησα. οὗτος μέντοι Σίκκιος, ὦ πολῖται, ὁ
« τοσαῦτα μὲν ἔτη στρατευσάμενος ὑπὲρ ὑμῶν, το-
« σαύτας δὲ μάχας ἀγωνισάμενος, τοσούτοις δὲ τετι-
« μημένος ἀριστείοις, ὁ μηδένα κίνδυνον ὀκνήσας πώποτε,
« μηδὲ ἀπειπάμενος, ἀλλ' [d](ἣν) ἐν παρατάξεσι καὶ ἐν
« τειχομαχίαις, καὶ ἐν πεζοῖς, καὶ ἐν ἱππεῦσι, καὶ μετὰ
« πάντων, καὶ σὺν ὀλίγοις, καὶ [e] μόνος, καὶ κατατετρωμέ-
« νος ὅλον τὸ σῶμα, ὁ συγκατακτησάμενος τῇ πα-
« τρίδι πολλὴν καὶ ἀγαθὴν γῆν, τοῦτο μὲν, ἣν Τυρ-
« ρηνούς τε καὶ Σαβίνους ἀφείλεσθε, τοῦτο δὲ, ἣν Αἰκα-
664 « νῶν τε καὶ Οὐολούσκων καὶ Πωμεντίνων κρατήσαντες
« ἔχετε, [f] καὶ ἄλλων τινῶν· καὶ οὐδὲ τὴν [g] ἐλαχίστην ἔχω μοῖ-
« ραν ἐξ αὐτῆς λαβὼν, οὐδὲ ὑμῶν, ὦ δημόται, τῶν τὰ ὅμοια
« ταλαιπωρησάντων, οὐδείς· οἱ δὲ βιαιότατοι τῶν ἐν τῇ
« πόλει καὶ ἀναιδέστατοι τὴν καλλίστην κατέχουσιν ἐξ
« αὐτῆς, καὶ πολλὰ ἔτη κεκάρπωνται, οὔτε δωρεὰν παρ'
« ὑμῶν λαβόντες, οὔτε χρημάτων πριάμενοι, οὔτε ἄλ-
« λην δικαίαν κτῆσιν οὐδεμίαν αὐτῆς ἀποδεῖξαι δυνά-
« μενοι. καὶ εἰ μὲν ἴσα τοῖς ἄλλοις ἡμῖν ταλαιπωρήσαν-
« τες, ὅτε αὐτὴν ἐκτώμεθα, πλεῖον ἠξίουν ἡμῶν ἔ-
« χειν, [h] ἦν μὲν οὐδὲ οὕτω ἴσον οὐδὲ πολιτικὸν, ὀλίγους σφε-
« τερίσασθαι τὰ κοινά· οὐ μὴν [i] ἀλλ' εἶχέ τινα λόγον ἡ
« πλεονεξία τῶν ἀνθρώπων· ὁπότε δὲ [k] οὐδὲν ἔχοντες
« ἐπιδείξασθαι μέγα καὶ νεανικὸν ἔργον, ἀνθ' οὗ τὰ ἡ-
« μέτερα βίᾳ κατέχουσιν, ἀναισχυντοῦσι, καὶ οὐδὲ ἐξελεγ-
« χόμενοι μεθίενται αὐτῶν, τίς ἂν ἀνάσχοιτο; Ἐπεὶ φέρε
« πρὸς Διὸς, εἴ τι τούτων ἐγὼ ψεύδομαι, δειξάτω τὶς
« ἡμῖν τῶν σεμνῶν τούτων παρελθὼν, τίνας ἐπιφανεῖς
« καὶ καλὰς πράξεις προελόμενος ἐμοῦ [l] πλέον ἀ-
« ξιοῖ· πότερον ἔτη πλείω στρατευσάμενος, ἢ μά-
« χας πλείους ἀγωνισάμενος, ἢ τραύματα πλείω
« λαβὼν, ἢ στεφάνοις, καὶ [m] λαφύροις, καὶ σκύλοις, καὶ
« τοῖς ἄλλοις ἐπινικίοις κόσμοις ὑπερβαλόμενος, δι'
« ὧν ἀσθενέστεροι μὲν οἱ πολέμιοι γεγόνασιν, ἐπιφανε-
« στέρα δὲ καὶ μείζων ἡ πατρίς. μᾶλλον δὲ τὸ δέ-
« κατον ἐπιδειξάτω μέρος [n] ὧν ἐγὼ ὑπέδειξα ὑ-
« μῖν. ἀλλὰ τούτων γε οἱ πλείους οὐδ' ἂν πολλοστὴν
« [o](ἔχοιεν) ἐπεισενέγκασθαι μοῖραν τῶν ἐμῶν. ἔνιοι δὲ
« οὐδ' ἂν τῷ φαυλοτάτῳ τῶν ἐκ τοῦ δήμου φανεῖ-
« εν τὰ ἴσα κακοπαθήσαντες. οὐ γάρ ἐστιν [p] αὐτοῖς ἐν
« τοῖς ὅπλοις ἡ λαμπρότης, ἀλλ' ἐν τοῖς λόγοις· οὐ-
« δὲ κατὰ τῶν ἐχθρῶν τὸ δυνάμενον, ἀλλὰ κατὰ τῶν
« φίλων· οὐδὲ ἡγοῦνται [q] κοινὴν οἰκεῖν πόλιν, σφῶν δὲ
« αὐτῶν ἰδίαν, ὥσπερ οὐ [r] συνελευθερωθέντες [ſ] ἀπὸ τῆς

“aureas LX. haſtas XVIII. phaleras inſignes *Per. Jul.* 4261.
“XXV. inter quas novem erant, quas ex ho- *Ante Chr.* 453.
“ſtibus qui nos ad ſingulare certamen pro- *Olymp.* 81 3/4.
“vocarant, ego id ultro ſuſcipiens victor re- *V. C. Cat.* 299. *Var.* 301.
“portavi. Hic tamen ego Siccius qui pro
“vobis, Quirites, tot annos militavi, qui in
“præliis pugnavi, qui ob rem fortiter ge-
“ſtam tot donis honoratus ſui, qui nullum
“periculum unquam formidavi, imo ne re-
“cuſavi quidem: ſed verſatus ſum in acie,
“in oppugnatione inter pedites, inter equi-
“tes, cum omnibus, cum paucis, ſolus, &
“toto corpore conſauciatus, qui una cum
“aliis commilitonibus tot & adeo fertiles
“agros patriæ paravi, quos partim Hetru-
“ſcis & Sabinis, partim Æquis, Volſcis, at-
“que Pometinis, aliiſque hoſtibus devictis
“ademptos poſſidetis; ne minimam tamen
“ejus portionem ipſe datam habeo, nec ve-
“ſtrum quiſquam, Quirites, qui eorundem
“laborum ſocii fuiſtis: ſed violentiſſimi ac
“impudentiſſimi quique cives partem eo-
“rum pulcerrimam occupant, & multos jam
“annos fructus inde percipiunt, quam nec
“dono à vobis acceperunt, nec pretio eme-
“runt, nec ullum aliud jus illius poſſeſſio-
“nis poſſunt oſtendere. qui ſi æque nobiſ-
“cum laboraſſent dum eos agros quære-
“bamus, & ampliorem quam nos portionem
“habere vellent, tamen ne ſic quidem æ-
“quum aut civile eſſet, paucos quoſdam res
“omnibus communes ſibi vendicare: hæc ta-
“men eorum pluris habendi cupiditas ali-
“quam rationis ſpeciem haberet. jam vero
“quum nullum magnum ac virile facinus
“demonſtrare poſſint, cujus merito res no-
“ſtras per vim poſſideant, & tamen perfricta
“fronte eas retineant, & ne convicti qui-
“dem ipſis cedant, quis eos ferat? ¶ Age e- XXXVIII.
“nim obſecro, ſi quid ego in his mentior,
“prodeat aliquis ex iſtis venerandis viris,
“nobiſque oſtendat quænam illuſtria ac e-
“gregia facinora fecerit, ut propterea plus
“ſibi quam mihi deberi cenſeat. an quod
“plures annos militarit, aut pluribus præliis
“decertaverit, aut plura vulnera acceperit,
“aut coronis, ſpoliis, aliiſque præmiis, qui-
“bus milites ob victoriam partam ornari ſo-
“lent, me ſuperarit, quibus hoſtes infirmi-
“ores facti fuerint, & patria illuſtrior & po-
“tentior ſit reddita. imo vero, oſtendat vel
“decimam partem eorum quæ ego vobis o-
“ſtendi. Sed iſtorum plerique ne minimam
“quidem partem eorum quæ ego, proferre
“poſſent. quinetiam nonnullos eorum con-
“ſtat ne tot mala quidem perpeſſos, quot
“pertulerit vel viliſſimus quiſque de plebe
“miles. Totus enim illorum ſplendor non
“in armis, ſed in verbis eſt poſitus; neque
“vires ſuas in hoſtes, verum in amicos ver-
“tunt: nec civitatem omnibus communem,
“ſed

a Ἑξήκοντα δὲ καὶ ἑκατὸν περιβραχιόνια *Vat.* quo modo etiam in *Lapi* verſione, & *Plinio* l. 7. c. 28. *b* Τινα *Vat.* *c* In *Ed. Steph.* προσκαλεσαμένους & ἑκουσίους. noſtram lectionem probat *Lapi* verſio, & *Codd. Rom.* & *Vat.* *d* Incluſum ἣν abeſt à *Cod. Rom.* atque *Lapus* videtur legiſſe, ἀλλὰ δὲ ἐν παρατ. vel ἀλλὰ ὄντι παρατ. *ſed & in acie. Sylb.* *e* Poſt μόνος deſiderari videtur ἀγωνισάμενος, vel ſimile aliud. *Rom. Cod.* habet καὶ μόνος ὢν καὶ κατ. Vulgatam lectionem firmat *Cod. Vat.* *f* Quatuor hæc vocabula omittit *Cod. Vat.* *g* Ita in *Codd. Rom.* & *Vat.* & *Lapi* verſione. perperam in *Ed. Steph.* ἐξ αὐτῆς pro ἐλαχίστην. ut ex mox v. 17. ὑμῖν. *h* In *Cod. Vat.* ἣν μὲν οὐδ' οὕτως δίκαιον οὐδὲ πολιτικόν. *i* Ἀλλ' εἶχέ γε *Vat.* *k* Οὐθὲν *Vat.* *l* Plenius in *Cod. Vat.* πλεῖον ἔχειν ἀξιοῖ. *m* Φαλάροις *Vat.* & *Lapi Cod.* *n* Ὧν ὑμῖν ἐπίδειξα ἐγὼ *Vat.* *o* Incluſum ἔχοιεν, è *Cod. Rom.* à *Sylburgio* inſertum, agnoſcit etiam *Lapi* verſio, atque item *Cod. Vat.* qui mox habet προσενέγκασθαι quod aptius quam ἐπεισενέγκασθαι, ut in *Cod. Rom.* *p* Αὐτῶν *Vat.* *q* In *Cod. Rom.* κοινὴν εἶναι πόλιν, *nec communem eſſe urbem putant, ſed ſuam ipſorum propriam.* *r* *Lapus* legit συνελευθερωθεῖσαν, *tanquam ea non à nobis ſimul cum illis liberata tyrannide.* retento συνελευθερωθέντες, *Gelenius* pro ὑφ' ἡμῶν legit μεθ' ἡμῶν. *Sylb.* *ſ* In *Cod. Rom.* ὑπὸ τῆς τυραννίδος: parum convenienter, ut cenſet *Sylb.*

 a Κλε-

Per. Jul. 4261. “ſed ſibi propriam ſe habitare putant; quaſi
Ante Chr. 453. “non ſimul omnes noſtra opera tyrannide
Olymp. 81 ¾. “fuerint liberati, ſed nos in hæreditatem à
V. C. Cat. 299. Var. 301. “tyrannis acceperint: quorum cæteras mi-
“nores ac majores contumelias, quibus (ut
“omnes noſtis) perpetuo nos afficiunt, ſilen-
“tio prætereo: imo vero eo ſuperbiæ pro-
“greſſi ſunt, ut ne liberam quidem vocem
“pro patria quenquam noſtrum emittere, imo
“ne hiſcere quidem patiantur; ſed Sp. Caſſi-
“um, qui primus de agris dividendis menti-
“onem fecit, tribus conſulatibus atque duo-
“bus clariſſimis triumphis ornatum, qui fo-
“ris in artibus imperatoriis, & domi in con-
“ſiliis reip. dandis, tantæ prudentiæ ſpeci-
“men, quantæ nullus alius ætatis ſuæ dede-
“rat, tantum virum, crimine affectatæ ty-
“rannidis objecto, falſis teſtimoniis oppreſ-
“ſum ob nullam aliam cauſſam, quam quod
“patriæ & plebis amans ac ſtudioſus eſſet, de
“ſaxo præcipitem dederint, ac ita interfece-
“rint. C. vero Genucium, tribunum noſtrum,
“quia poſt undecimum annum eandem le-
“gem renovabat, & proximi ante ſuum tri-
“bunatum anni conſulibus diem dixerat, ob
“neglectum S C. de agro dividendo factum,
“quoniam aperte necare non potuerunt, pri-
“die quam judicium fieret clam de medio ſu-
“ſtulerunt. quæ res alios tribunos poſtea fa-
“ctos valde terruit, nec ullus amplius hoc
“periculum ſubire eſt auſus; ſed jam trice-
“ſimus hic eſt annus, ex quo hæc perferimus,
“quaſi in tyrannide noſtram poteſtatem a-
XXXIX. “miſerimus. ¶ Omitto alia: ſed quum veſtri
“iſti magiſtratus nunc quibuſdam plebejis
“vim patientibus vellent opem ferre, quos
“veſtra lege ſacroſanctos & inviolabiles eſſe
“voluiſtis, quibus atrocibus injuriis non ſunt
“affecti? nonne pugnis & calcibus petiti, &
“omne contumeliæ genus paſſi, ex foro pulſi
“fuerunt? & vos hæc fertis, nec quæritis quo-
“modo pœnas de iſtis ſumatis, *ſi non alia ra-*
“*tione*, ſaltem ſuffragiis, quibus ſolis pote-
“ſtis declarare vos eſſe liberos. Sed agite,
“Quirites, nunc tandem liberos ſpiritus ſu-
“mite, & legem agrariam, quam tribuni fe-
“runt, veſtris ſuffragiis ſancite, & ne vocem
“quidem diſſuaſorum audite. Vobis vero,
“tribuni, adhortatione ad hanc rem non eſt
“opus, vos enim hujus *legis* auctores eſtis, &
“recte facitis quod nemini cedatis. Quod ſi
“inſolentia ac impudentia juniorum, urnas
“ſubvertentium, aut calculos eripientium,
“aut aliquid aliud in ſuffragiorum latione
“immodeſte facientium, vobis impedimento

“τυραννίδος ὑφ' ἡμῶν, ἀλλὰ κατὰ [a] κλῆρον παρὰ
“τῶν τυράννων παραλαβόντες ἡμᾶς· οἵ γε τὰ μὲν ἄλ-
“λα [b] (ὅσα) ὑβρίζοντες ἡμᾶς μικρὰ καὶ μείζω διατελοῦ-
“σιν, ὡς ἅπαντες ἐπίστασθε, σιωπῶ· ἀλλ' εἰς τοῦτο [c] προ-
“εληλύθασιν ὑπερηφανίας, ὥστε οὐδὲ φωνὴν ἀξιοῦσί
“τινα ἡμῶν ἀφιέναι περὶ τῆς πατρίδος ἐλευθέραν,
“οὐδὲ διᾶραι τὸ στόμα· ἀλλὰ τὸν μὲν [d] “πρῶτον” εἰ-
“πόντα περὶ τῆς κληρουχίας Σπόριον Κάσσιον, τρισὶ
“μὲν ὑπατείαις κεκοσμημένον, δυσὶ δὲ θριάμβοις λαμ-
“προτάτοις, τοσαύτην δὲ δεινότητα περί τε τὰς στρα-
“τηγικὰς πράξεις, καὶ περὶ τὰ πολιτικὰ βουλεύματα
“ἀποδειξάμενον, ὅσην οὐδεὶς τῶν τότε γενομένων, [e] τοῦ-
“τον ἄνδρα τυραννίδι ἐπιχειρεῖν αἰτιασάμενοι, καὶ ψευ-
“δέσι καταγωνισάμενοι μαρτυρίαις, δι' οὐδὲν ἕτερον, 665
“ἀλλ' ὅτι φιλόπολις ἦν καὶ φιλόδημος, ὤσαντες ἀ-
“πὸ τοῦ κρημνοῦ διέφθειραν. Γάιον δὲ Γενύκιον δήμαρ-
“χον ὄντα ἡμέτερον, [f] ἐπεὶ τὸ αὐτὸ τοῦτο πολίτευ-
“μα μετὰ ἔτος ἑνδέκατον ἀνενεοῦτο, καὶ τοὺς ὑπα-
“τεύσαντας ἐν τῷ [g] προτέρῳ ἐνιαυτῷ κατέστησεν ὑπὸ
“δίκην, ἀμελήσαντας τῶν ψηφισμάτων τῆς βουλῆς ἃ
“περὶ τῶν γεωμόρων [h] ἐψηφίσαντο, ἐπεὶ φανερῶς οὐχ
“οἷοί τε ἦσαν ἀνελεῖν, μιᾷ πρότερον ἡμέρᾳ τῆς δίκης
“ἀφανῶς ἀνήρπασαν. τοιγάρτοι πολὺς ἐνέπεσε τοῖς με-
“τὰ ταῦτα φόβος, καὶ οὐδεὶς ἔτι τὸ κινδύνευμα τοῦτο
“ὑπέδυ, ἀλλὰ τριακοστὸν ἔτος τοῦτο [i] δὴ” ἀνεχόμεθα,
“ὥσπερ ἐν τυραννίδι τὴν ἐξουσίαν ἀπολωλεκότες. Ἐῶ
“τἄλλα· ἀλλ' οἱ νῦν ἄρχοντες ὑμῶν ὅτι τοῖς κατισχυομέ-
“νοις τῶν δημοτικῶν ἠξίουν βοηθεῖν, οὓς ὑμεῖς ἱεροὺς καὶ ἀσύ-
“λους ἐποιήσατε τῷ νόμῳ, τί οὐ πεπόνθασι τῶν δεινῶν; οὐ-
“χὶ τυπτόμενοι καὶ λακτιζόμενοι, καὶ πᾶσαν αἰκίαν ὑπο-
“μείναντες ἀπηλάθησαν ἐκ τῆς ἀγορᾶς; καὶ ὑμεῖς
“ταῦτα πάσχοντες ἀνέχεσθε, καὶ οὐ ζητεῖτε ὅπως παρ'
“αὐτῶν λήψεσθε δίκας· [k] ταῖς γοῦν ψήφοις, ἐν αἷς
“[l] μόναις ἔστιν ὑμῖν ἀποδείξασθαι τὴν ἐλευθερίαν. ἀλλ'
“ἔτι καὶ νῦν, ὦ δημόται, φρόνημα λαβόντες ἐλεύθερον,
“καὶ τὸν γεωμορικὸν νόμον εἰσφερόντων τῶν δημάρχων,
“ἐπικυρώσατε, μηδὲ φωνὴν ἀνεχόμενοι τῶν τἀναν-
“τία ἀξιούντων. ὑμεῖς δὲ, ὦ δήμαρχοι, παρακλήσε-
“ως μὲν εἰς τοῦτο τὸ ἔργον οὐ δεῖσθε· καὶ γὰρ ἤρξατε αὐ-
“τοῦ, καὶ οὐχ [m] ὑποκατακλίνεσθε, καλῶς ποιοῦντες.
“ἐὰν δὲ ἐκ τῶν νέων αὐθάδεια καὶ ἀναίδεια ὑμῖν ἐμ-
“ποδὼν γένηται [n] τοὺς καταδίκους ἀνατρεπόντων, ἢ τὰς
“ψήφους ἁρπαζόντων, ἢ ἄλλο τι περὶ τὴν ψηφοφορίαν ἀκο-
“σμούντων,

a Κληρονομίαν *Vat.* & *Rom.* b Incluſum ὅσα, è *Cod. Rom.* inſertum, habet etiam *Cod. Vat.* Utraque tamen lectio (ut inquit *Port.*) videtur ἀνακόλουθος. dicendum enim eſſet, οἵ γε τὰ μὲν ἄλλα ὅσα &c. vel paullo liberius, οἵ γε τὰς μὲν ἄλλας ὕβρεις, μικράς τε καὶ μείζους, ὅσας ἡμᾶς ὑβρίζοντες διατελοῦσι, σιωπῶ. *Lapus* in hunc modum legiſſe videtur; οἱ γε (τὰ μὲν ἄλλα ὅσα ὑβρίζοντες ἡμᾶς μικρὰ καὶ μείζω διατελοῦσιν ὡς ἅπαντες σιωπῶ) εἰς τοῦτο προεληλύθασιν &c. nam vertit, *qui quidem* (*ut alias in nos contumelias parvas magnaſque omnes ſileam*) *in hoc progreſſi ſunt ſuperbiæ* &c. c In *Cod. Rom.* παρεληλύθασι. *Sylb.* d Deeſt *Vat.* e Τοῦτον τὸν ἄνδρα αἰτιασάμενοι τυραννίδι ἐπιχειρεῖν καὶ *Vat.* f Ὅτι, quod in *Ed. Steph.* legitur ante ἐπεὶ, ex auctoritate *Cod. Rom.* [& *Vat.*] ſublatum eſt. *Sylb.* præterea in *Cod. Vat.* ἐπεὶ αὐτὸ πολίτευμα τοῦτο. g Πρότερον *Vat.* h Congruentius ἐψηφίσατο, ſc. ἡ βουλή. *Sylb.* atque ita in *Cod. Vat.* i Deeſt *Vat.* k Ταῖς γοῦν ψήφοις referend. ad præcedentia, ſubaudito tali quopiam commatio, εἰ μὴ ἄλλῳ τινὶ τρόπῳ. aut inchoata hic nova periodo, & colo poſt τὴν ἐλευθερίαν poſito, hæc exſtruenda ſententia; *ſaltem igitur calculis, quibus ſolis libertatem veſtram declarare poteſtis, nunc tandem Quirites, ſumptis animis liberis, legem agrariam, tribunis ferentibus ſancite.* Sed tunc expungenda fuerit καὶ ante τὸν γεωμορικὸν νόμον: ſtructura duriore. *Sylb.* l Μόναις ἔξεστιν ὑμῖν *Vat.* m In *Cod. Rom.* ὑποκλίνεσθε. *Sylb.* Per hypallagen, ut videtur, pro ὑποκατακλινόμενοι καλῶς ποιεῖτε. *Port.* n In *Cod. Rom.* ἢ τὰς καταδίκας ἀνατρεπόντων. *Lapus* vertit, *judicia evertentium*: adeo ut legiſſe videatur τὰς δίκας ἀνατρ. vel τὰ δικαστήρια ἀνατρ. ſed proculdubio (ut inquit *Sylb.*) vera ſcriptura eſt, τοὺς καδίσκους [ut in *Cod. Vat.*] quam *Gelenius* quoque ſequutus eſt. nam p. 635. v. 49. habemus τὰ ἀγγεῖα τῶν ψηφῶν τοὺς ἔχοντας ἀφῃροῦντο: & ſuffragiorum καδίσκοι memorantur infra, p. 730. juxta *Ed. Sylb.* Faceſſant ideo iſtiuſmodi conjecturæ, τὰς καταδίκας ἁρπαζόντων, & τὰ ἀγγεῖα τῶν ψηφῶν ἀνατρεπόντων, & τὰς ψήφους ἀνατρεπόντων. Vide *Suid.* & *Harpocrat.* v. καδίσκος.

a Nega-

“σπουδώτων, δείξατε αὐτοῖς ἣν ἔχει τὸ ἀρχεῖον ἰσχύν. “καὶ ἐπειδὴ [a] (οὐ) τοὺς ὑπάτους ἔξεστι παῦσαι τῆς ἐξου- “σίας, τοὺς ἰδιώτας οἷς πρὸς τὰ βίαια ὑπηρέταις ἐκεῖνοι “χρῶνται, καταστήσαντες ὑπὸ δίκην, ἀνάδοτε τῷ δήμῳ τὰς “περὶ αὐτῶν ψήφους, αἰτιασάμενοι παρὰ τοὺς ἱεροὺς νόμους “βιάζεσθαι, καὶ καταλύειν ὑμῶν τὴν ἀρχήν.

Τοιαῦτα εἰπόντος αὐτοῦ, τὸ μὲν πλῆθος οὕτως οἰκείως διετέθη πρὸς τοὺς λόγους, καὶ τοσαύτην ἀπεδείξατο ἀγανάκτησιν πρὸς τὸ ἀντίπαλον, ὥστε, ὅπερ ἔφην καὶ κατ' ἀρχάς, μηδὲ λόγον ἔτι βούλεσθαι τῶν ἀντιλεξόντων ὑπομένειν. ὁ μέντοι δήμαρχος Ἰκίλλιος ἀναστάς, τὰ μὲν ἄλλα ἔφη πάντα ὀρθῶς εἰπεῖν Σίκκιον, καὶ μακρὸν ἔπαινον τοῦ ἀνδρὸς διεξῆλθε· τὸ δὲ μὴ μεταδιδόναι [b] λόγων τοῖς ἀντιλέξαι βουλομένοις, οὔτε δίκαιον ἀπέφαινεν, οὔτε πολιτικόν, ἄλλως τε καὶ περὶ νόμου τῆς ζητήσεως γινομένης, ὃς ἔμελλε κρείττονα [c] ποιῆσαι τὴν δίκην τῆς βίας. ταύτῃ γὰρ ἀφορμῇ [d] χρήσεσθαι τοὺς μηδὲν ἴσως καὶ δίκαιον
666 τοῖς πολλοῖς φρονοῦντας, τοῦ ταράττειν πάλιν καὶ διϊστάναι τὰ συμφέροντα τῆς πόλεως. ταῦτα εἰπών, καὶ τὴν ἐπιοῦσαν ἡμέραν ἀποδείξας τοῖς κατηγόροις τοῦ νόμου, διέλυσε τὴν ἐκκλησίαν. οἱ δὲ ὕπατοι, συναγαγόντες ἰδιωτικὸν συνέδριον [e] πατρικὸν τῶν ἀνδρειοτάτων τε καὶ μάλιστα ἐν τῇ πόλει τότε ἀνθούντων, ἐδίδασκον αὐτούς, ὡς κωλυτέος εἴη σφίσιν ὁ νόμος, λόγοις μὲν πρῶτον· ἐὰν δὲ μὴ πείθωσι τὸν δῆμον, ἔργοις. ἐκέλευον δὲ ἅπασιν ἥκειν ἕωθεν εἰς τὴν ἀγορὰν ἅμα τοῖς ἑταίροις τε καὶ πελάταις, ὅσοις ἂν ἕκαστοι πλείστοις δύνωνται. ἔπειτα τοὺς μέν, περὶ αὐτὸ τὸ βῆμα καὶ τὸ ἐκκλησιαστήριον ἑστῶτας ὑπομένειν, τοὺς δὲ κατὰ πολλὰ τῆς ἀγορᾶς μέρη συστρέψαντας αὐτοὺς διαστῆναι, ὥστε [f] διειλῆφθαι τὸ δημοτικὸν διεσπασμένον, καὶ κωλύεσθαι πρὸς αὐτῶν εἰς ἓν συνελθεῖν. ἐδόκει ταῦτα κράτιστα εἶναι, καὶ πρὶν ἡμέραν λαμπρὰν γενέσθαι, τὰ πολλὰ τῆς ἀγορᾶς κατείχετο ὑπὸ τῶν πατρικίων.

Μετὰ ταῦτα οἵ τε δήμαρχοι καὶ οἱ ὕπατοι παρῆσαν· καὶ λέγειν ὁ κῆρυξ ἐκέλευσε τὸν βουλόμενον τοῦ νόμου κατηγορεῖν. πολλῶν δὲ καὶ ἀγαθῶν ἀνδρῶν παριόντων, οὐδενὸς ἐξάκουστος ἦν ὁ λόγος ὑπὸ τοῦ θορύβου τε καὶ τῆς ἀκοσμίας τῶν ἐκκλησιαζόντων. οἱ μὲν γάρ, ἐπεκέλευόν τε καὶ ἐπεθάρρυνον τοὺς λέγοντας, οἱ δέ, ἐξέβαλλόν τε καὶ κατεβόων. ἐκράτει δὲ οὔτε ὁ τῶν συλλαμβανόντων ἔπαινος, οὔτε ὁ τῶν ἀντιπραττόντων θόρυβος. ἀγανακτούντων δὲ τῶν ὑπάτων καὶ μαρτυρουμένων ὅτι τῆς βίας ὁ δῆμος ἄρχει, λόγον οὐκ ἀξιῶν ὑπομένειν, ἀπελογοῦντο οἱ δήμαρχοι πρὸς ταῦτα, ὅτι ἤδη πέμπτον ἔτος τὸν αὐτὸν ἀκούοντες λόγον, [g] οὐθὲν ποιοῦσιν ἀγαθόν, εἰ μὴ ἀξιοῦσιν ὑπομένειν ἑώλους καὶ καθημαξευμένας ἀντιλογίας. ὡς δὲ τὸ πλεῖον τῆς ἡμέρας εἰς ταῦτα ἐδαπανήθη, καὶ ὁ δῆμος ἀπῄτει τὰς ψήφους, οὐκέτι ἀνασχετὸν ἡγησάμενοι τὸ πρᾶγμα οἱ νεώτατοι τῶν πατρικίων, διΐστασθαί τε βουλομένοις κατὰ φυλὰς τοῖς δημόταις ἐμποδὼν ἐγίνοντο, καὶ τὰ ἀγγεῖα τῶν ψήφων τοὺς ἔχοντας ἀφῃροῦντο, [h] καὶ τῶν ὑπηρετούντων εἰς ταῦτα τοὺς μὴ βουλομένους ἀπιέναι τύπτοντές τε καὶ

“fuerit, oſtendite ipſis quanta ſit collegii veſtri potentia. Et quoniam conſulum poteſtatem abrogare *non* licet, illos privatos eorum violentiæ miniſtros in judicium adducite, & plebem in ſuffragia de illis mittite, crimini hoc illis dantes, quod contra ſacratas leges veſtrum magiſtratum violare atque abrogare conentur. Per. Jul. 4261. Ante Chr. 453. Olymp. 81 3/4. V. C. Cat. 299. Var. 301.

XL. ¶ Hac ejus oratione plebs adeo affecta & commota fuit, tantamque indignationem in adverſarios oſtendit, ut (quemadmodum & principio dixi) ne vocem quidem diſſuaſorum amplius ferre vellet. Sed Icilius tribunus aſſurgens dixit, cætera quidem recte loquutum Siccium, multiſque laudibus hominem ornavit: quod vero diſſuadere volentibus dicendi poteſtatem eriperet, id nec juſtum eſſe nec moribus civitatis receptum dicebat, præſertim quum de lege ageretur, quæ juri contra violentiam faveret. Eos enim, qui nihil æqui nec juſti de plebe ſentiebant, hanc occaſionem fortaſſe arrepturos, ut civitatem iterum turbarent & diſſidia pernicioſa in ea ſererent. His dictis, juſſiſque in craſtinum adeſſe qui legem diſſuadere vellent, concionem dimiſit. At conſules, convocato domi concilio patrum eorum qui fortiſſimi erant & qui tunc in rep. maxime florebant, eos docuerunt omnibus modis legem impediendam eſſe, verbis primum; &, niſi rem plebi perſuadere poſſent, factis etiam. juſſeruntque omnes mane cum amicis & clientibus, quam plurimis quiſque poſſet, in forum venire. deinde alios circa ipſum tribunal & comitium conſiſtere & ſe exſpectare, alios diverſa fori loca conglobatos occupare, ut plebs variis locis diſperſa interciperetur, & ne in unum coïret ab illis prohiberetur. Hoc conſilium viſum eſt optimum, atque ante claram lucem variæ fori partes à patriciis occupatæ fuerunt.

XLI. ¶ Poſtea tribuni atq; conſules eo venerunt: & juſſerunt per præconem eos prodire qui vellent contra legem dicere. Quum autem multi ac probi viri prodiiſſent, eorum oratio præ tumultu & confuſione concionis à nullo exaudiri poterat. nam eos qui dicebant alii adhortabantur, animoſque illis addebant; alii eos explodebant, & clamoribus iis obſtrepebant. Sed nec favor adjuvantium, nec tumultus adverſantium vincebat. Tum conſulibus id indigne ferentibus, & teſtantibus violentiæ initium à plebe fieri, quod nullius orationem audire vellet: ad hæc tribuni reſponderunt, ſe, quum jam quintum annum eadem verba audirent, nihil mirandum facere, ſi obſoletas illas & tritas altercationes amplius pati nollent. Ita igitur diei majore parte in hæc abſumpta, & plebe calculos poſtulante, juvenes patricii, rem non amplius ferendam rati, plebejos in ſuas tribus ſecedere parantes impediebant, & urnas cum calculis diribitoribus eripiebant, & miniſtros ad id conſtitutos, ſi qui nolebant abire, cædendo

a Negativum οὐ (quod deerat in *Ed. Steph.*) agnoſcit cum *Cod. Rom.* [& *Vat.*] etiam *Lapi* verſio & poſtulat ſententia. *Sylb.* καὶ ἐπειδὴ τοὺς ὑπάτους οὐκ ἔξεστι malit *Portus.* b Λόγου *Vat.* c Ποιήσειν *Vat.* d Male in *Ed. Steph.* χρήσασθαι. e Rectius in *Cod. Vat.* πατρικίων. quod maluerunt etiam *Sylb.* & *Portus.* f In *Ed. Steph.* διειλεῖφθαι [à themate διαλείπω) quod (ut ait *Sylb.*) inſolentius eſt & minus aptum. g Optime in *Cod. Vat.* οὐδὲν ποιοῦσι θαυμαστόν. Vel θαυμαστόν, vel (quod potius legendum eſſe ſuſpicatur *Portus*) ἀγαστὸν agnoviſſe videtur *Lapus*, dum vertit, *nil eos mirum facere.* h Καὶ τῶν ὑπηρετούντων τοὺς μὴ βουλομένους ταῦτα ἀφιέναι *Vat.*

Per. Jul. 4261. Ante Chr. 453. Olymp. 81 ¾. V. C. Cat. 299. Var. 301.

dendo & pulſando expellebant. Tribunis vero vociferantibus, & in mediam eorum turbam ſe conjicientibus, ipſis quidem cedebant, eoſque tuto, quacunque ſe intuliſſent, tranſire ſinebant: at reliquam turbam, quæ partim illos ſequebatur, partim etiam * incompoſito tumultu concitata in ipſos per varias fori partes ferebatur, † non admittebant. ita ut tribunorum auxilium plebi nihil prodeſſet. Tandem igitur vicerunt patricii, nec legem perferri paſſi ſunt. qui vero præcipuam operam in ea contentione conſulibus alacriter navaſſe exiſtimabantur, ex tribus familiis fuere, Poſtumii, Sempronii, & tertio loco Clœlii, qui & generis dignitate clariſſimi erant, & clientelis atque opibus & gloria multum poterant, rebuſque bello geſtis inſignes erant; per quos omnium confeſſione ſtetiſſe fertur, quo minus lex *ea* plebiſcito ſanciretur.

XLII. ¶ Poſtridie tribuni, cum nobiliſſimis è plebe, conſultare cœperunt, quomodo tractandū eſſet id negotium: & uno omnium conſenſu ſtatuerunt non conſulibus diem dicere, ſed eorum miniſtris qui homines erant privati; in quos (ſicut Siccius monuerat) cum minore civium invidia animadverti poterat. De reorum autem numero, de criminis nomine, præcipue vero de mulctæ *ac litis* æſtimatione & magnitudine, diligenter quærere cœperunt. qui igitur aſperiori erant ingenio, hæc omnia, ad majorem terrorem *adverſæ factioni* incutiendum, gravius perſequenda cenſebant: contra vero mitiores ſuadebant, ut hæc clementius & humanius tractarentur. hujus autem ſententiæ auctor fuit ille Siccius, qui apud populum de agro dividendo verba fecerat, qui etiam ipſis rem perſuaſit. Placuit igitur ipſis cæteros quidem patricios omittere, ſed ſolis Clœliis & Poſtumiis & Semproniis diem dicere, quo factorum ſuorum cauſſam dicerent: & crimini illis dare, quod contra ſacratas leges, quas de tribunis, S. P. Q. R. tulerat, (quibus diſerte cavebatur, ne quis tribunos ut alios cives aliquid contra voluntatem ſuam perpeti cogeret) ipſi eos impediviſſent ne cognitionem de lege perferrent ad populum. litis vero æſtimationem placuit ſtatuere non capitale ſupplicium, neque exſilium, neque aliquid aliud invidioſum, ne hoc ipſum illis ſalutem afferret; ſed bona eorum Cereri dicare placuit: ‡ quæ pœna omnium mitiſſima lege præſcribebatur. Factum eſt ita, dieſque venit, quo judicium de illis viris peragendum erat. Conſulibus autem & reliquis patriciis in ſenatum convocatis (præſtantiſſimi vero quique convocati fuerant) placuit tribunis concedere ut judicium peragerent, ne forte prohibiti aliquid gravius patrarent, & plebejis efferatis permittere, ut bilem ſuam in

ὠθοῦντες ἐξέβαλλον. κεκραγότων δὲ τῶν δημάρχων, καὶ εἰς μέσους αὐτοὺς ὠθουμένων, ἐκείνοις μὲν ὑπεχώρουν, καὶ παρεῖχον ὅποι βούλοιντο χωρεῖν ἀδεῶς, [a] τοῦ δὲ [b] ἄλλου δήμου (τό τε ἑπόμενον αὐτοῖς, καὶ τὸ κατ' ἄλλα καὶ ἄλλα μέρη τῆς ἀγορᾶς ὑπὸ θορύβου καὶ ἀταξίας κινούμενον ἐπ' αὐτοὺς,) οὐ παρίεσαν. ὥστε ἀνωφελὴς ἦν (τῷ δήμῳ) ἡ τῶν ἀρχόντων βοήθεια. τέλος δ' οὖν ἐπεκράτησαν οἱ πατρίκιοι, καὶ οὐκ εἴασαν ἐπικυρωθῆναι τὸν νόμον. οἱ δὲ προθυμότατα συλλαβέσθαι δόξαντες τοῖς ὑπάτοις, ἐκ τριῶν οἰκιῶν ἦσαν, Ποσούμιοι, καὶ Σεμπρώνιοι, καὶ τρίτοι [c] Κλοίλιοι, γένους τε ἀξιώσει λαμπρότατοι, καὶ ἑταιρείαις μεγάλα δυνάμενοι, πλούτῳ τε καὶ δόξῃ, καὶ τοῖς κατὰ πόλεμον ἔργοις ἐπιφανεῖς· καὶ τοῦ μὴ κυρωθῆναι τὸν νόμον οὗτοι ὡμολογοῦντο [d] αἴτιοι γενέσθαι. 667

Τῇ δὲ ἑξῆς ἡμέρᾳ παραλαβόντες οἱ δήμαρχοι τοὺς ἐπιφανεστάτους τῶν δημοτικῶν, ἐσκόπουν ὅ,τι χρήσονται τοῖς πράγμασι, κοινὸν μὲν τοῦτο καὶ [e] παρὰ πάντων ὁμολογούμενον εἰληφότες, τὸ μὴ τοὺς ὑπάτους ἄγειν [f] ἐπὶ τὴν δίκην, ἀλλὰ τοὺς ὑπηρετοῦντας αὐτοῖς ἰδιώτας· ὧν κολαζομένων ἔμελλε τοῖς πολλοῖς τῶν πολιτῶν ἐλάττων ἔσεσθαι λόγος, ὥσπερ ὁ Σίκκιος ὑπετίθετο. περὶ δὲ τοῦ πλήθους τῶν ὑπὸ τὰς αἰτίας ἀχθησομένων, ὅσον εἶναι χρή, καὶ περὶ τοῦ ὀνόματος ὃ θήσονται τῇ δίκῃ, καὶ μάλιστα περὶ τοῦ τιμήματος, πηλίκον ἔσται τὸ μέγεθος, ἐπιμελῆ ποιούμενοι ζήτησιν. οἱ μὲν οὖν χαλεπώτεροι τὰς φύσεις, ἐπὶ τὸ μεῖζόν τε καὶ φοβερώτερον ἅπαντα ταῦτα προάγειν παρῄνουν· οἱ δὲ ἐπιεικέστεροι, τοὐναντίον ἐπὶ τὸ μετριώτερον καὶ φιλανθρωπότερον. ὁ δὲ ταύτης ἡγούμενος τῆς γνώμης, καὶ πείσας αὐτοὺς, ἦν Σίκκιος ὁ τοὺς ἐν τῷ δήμῳ περὶ τῆς κληρουχίας διελθὼν λόγους. ἔδοξε δ' οὖν αὐτοῖς, τὸ μὲν ἄλλο πλῆθος τῶν πατρικίων ἐᾶσαι, Κλοιλίους δὲ, καὶ Ποσουμίους, καὶ Σεμπρωνίους ἐπὶ τὸν δῆμον ἄγειν, ὧν ἔπραξαν ὑφέξοντας δίκας· ἐγκαλεῖν δὲ αὐτοῖς, ὅτι τῶν ἱερῶν νόμων, οὓς περὶ τῶν δημάρχων ἐκύρωσεν ἡ βουλὴ καὶ ὁ δῆμος, οὐθενὶ δεδωκότων ἐξουσίαν ἀναγκάζειν τοὺς δημάρχους ὑπομένειν τι τῶν ἀβουλήτων, ὥσπερ τοὺς ἄλλους πολίτας, ἐκεῖνοι κατασχόντες [g] αὐτοὺς ἀγαγεῖν ἐκώλυσαν ἐπὶ τέλος τὴν περὶ τοῦ νόμου διάγνωσιν. τίμημα δὲ ἐφάνη ταῖς δίκαις ὁρίσαι μήτε θάνατον, μήτε φυγὴν, μήτε ἄλλο ἐπίφθονον μηθὲν, ἵνα μὴ τοῦτο αὐτοῖς γένηται σωτηρίας αἴτιον, ἀλλὰ τὰς οὐσίας αὐτῶν ἱερὰς εἶναι Δήμητρος· τὸ μετριώτατον ἐκλεξαμένοις τοῦ νόμου μέρος. ἐγίνετο ταῦτα, καὶ παρῆν ὁ χρόνος, ἐν ᾧ τὰς κατὰ τῶν ἀνδρῶν ἔδει συντελεῖσθαι δίκας. τοῖς δὲ ὑπάτοις καὶ τῶν ἄλλων πατρικίων τοῖς [h] παραληφθεῖσιν εἰς τὸ συνέδριον· ἔτυχον δὲ οἱ κράτιστοι παρακληθέντες· ἐδόκει συγχωρεῖν τοῖς δημάρχοις [i] ἐπιτελέσαι τὰς δίκας, ἵνα μή τι μεῖζον κωλυθέντες ἐξεργάσωνται κακὸν, καὶ

τοῖς

a Τοῦ τε pro τοῦ δὲ in *Cod. Rom.* b Incluſa è *Cod. Rom.* reſtituit *Sylb.* In *Cod. Vat.* τοῦ δὲ ἄλλου τοῦ ἑπομένου αὐτοῖς. ὥστε ἀνωφελὴς ἦν &c. atque ita plane in *Lapi Cod.* niſi quod οὐ παρίεσαν & præterea verbum aliud habuiſſe videatur: nam vertit, *ſequentibus autem eos plebejis non cedebant nec permittebant.* Τοῦ δὲ ἄλλου δήμου τὸ ἑπόμενον αὐτοῖς οὐ παρίεσαν ex conjectura *Porti.* c *Rom. Cod.* habet Κοίλιοι, itidemque *Lapi* verſio. *Sylb.* d Αἰτιώτατοι γενέσθαι *Vat.* e Illud παρὰ, quod in *Ed. Steph.* deerat, è *Cod. Rom.* & *Lapi* verſione addidit *Sylb.* Κοινὸν μὲν καὶ τοῦτο παρὰ πάντων *Vat.* f Ἐπὶ uſurpatur etiam paullo poſt in loco non multum abſimili, v. 32. ſed ὑπὸ [ut in *Cod. Vat.*] uſitatior eſt, ut mox v. 22. & ſupra p. 603. v. 7. & alibi ſæpe. *Sylb.* g Αὐτοὺς ἐκώλυσαν ἐπὶ τέλος ἄγειν *Vat.* h In *Ed. Steph.* περιλειφθεῖσι. ad quod alludit etiam *Gelenii* verſio, *conſules & reliquæ patriciorum familiæ quæ frequentes in ſenatu aderant.* *Lapus* videtur maluiſſe περιελθοῦσι ſeu παραγενομένοις, *in ſenatum convenientibus.* noſtrum παραληφθεῖσι è *Cod. Rom.* deſumptum eſt, in quo ſic legitur hoc membrum, καὶ τοῖς παραληφθεῖσιν εἰς τὸ συνέδριον τῶν πατρικίων, *& patriciis in conſilium adhibitis.* *Sylb.* Παραληφθεῖσιν habet etiam *Vat.* Παρακληθεῖσιν malit *Portus.* i Ἐπιτελέσασθαι *Vat.* * Per alias atque alias fori partes incompoſito tumultu ad eos confluxerat. † *Id eſt*, tranſitum ei non dabant. ‡ Electa legis parte moderatiore. *Lapus.*

a Non

τοῖς δημόταις ἐπιτρέπειν ἀγριαινομένοις, εἰς τὰ χρήματα τῶν ἀνδρῶν ἐκχέαι τὴν χολήν, ἵνα πιθανώτεροι γένωνται τὸ λοιπόν, λαβόντες ὁπόσην γοῦν παρὰ τῶν ἐχθρῶν δίκην, ἄλλως τε καὶ τῆς εἰς τὰ χρήματα ζημίας εὐδιόρθωτον ἐχούσης τοῖς πεπονθόσι τὴν συμφοράν. ὅπερ καὶ συνέβη. [*] ἁλόντων γὰρ τῶν ἀνδρῶν ἐρήμους τὰς δίκας, ὅ,τε δῆμος ἀγριαινόμενος ἐπαύσατο, καὶ τοῖς
668 δημάρχοις ἐδόκει τις ἀποδεδόσθαι μετρία [a] γοῦν καὶ πολιτικὴ δύναμις καὶ βοήθεια· τοῖς τε ἀνδράσι τὰς οὐσίας οἱ πατρίκιοι παρὰ τῶν ὠνησαμένων [b] ἐκ τοῦ δημοσίου τῆς ἴσης λυσάμενοι τιμῆς ἀπέδοσαν. καὶ τὰ μὲν χαλεπαίνοντα δεινά, τοῦτον τὸν τρόπον χρησαμένων τοῖς πράγμασιν αὐτῶν, διελέλυτο.

Μετ' οὐ πολὺ δὲ πάλιν τῶν δημάρχων τὸν ὑπὲρ τοῦ νόμου εἰσφερόντων λόγον, αἰφνιδίως τις [c] ἀγγελθεῖσα πολεμίων ἔφοδος ἐπὶ τὴν τῶν Τυσκλάνων [d] (πόλιν, αἰτία κωλύσεως ἀποχρῶσα ἐγένετο. τῶν γὰρ Τυσκλάνων) [e] κατὰ πλήθη εἰς τὴν Ῥώμην ἀφικομένων, καὶ λεγόντων ὅτι δυνάμει πολλῇ [f] πάρεισιν Αἰκανοί, καὶ τὴν μὲν χώραν αὐτῶν ἤδη διηρπάκασι, τὴν δὲ πόλιν, ἐὰν μή τις γένηται ταχεῖα ἐπικουρία, φθάσουσιν ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν αἱρούμενοι· ἡ μὲν οὖν βουλὴ τοὺς ὑπάτους αὐτοῖς ἐψηφίσατο βοηθεῖν ἀμφοτέρους. οἱ δὲ ὕπατοι, στρατολογίαν προθέντες, ἐκάλουν τοὺς πολίτας ἅπαντας ἐπὶ τὰ ὅπλα. ἐγένετο μὲν οὖν [g] καὶ τότε στάσις, ἐναντιουμένων τῇ καταγραφῇ τῶν δημάρχων, καὶ τὰς ἐκ τῶν νόμων τιμωρίας οὐ συγχωρούντων ποιεῖσθαι κατὰ τῶν ἀπειθούντων. ἔπραξε δ' οὐθέν. συνελθοῦσα γὰρ ἡ βουλὴ γνώμην ἀπεδείξατο, τοὺς πατρικίους ἐπὶ τὸν πόλεμον ἐξιέναι σὺν τοῖς ἑαυτῶν πελάταις, τῶν δὲ ἄλλων πολιτῶν τοῖς μὲν βουλομένοις μετέχειν τῆς [h] στρατιᾶς ἐπὶ σωτηρίᾳ τῆς πατρίδος γενομένης, [i] ὅσια εἶναι τὰ πρὸς θεούς· τοῖς δὲ ἐγκαταλείπουσι τοὺς ὑπάτους τἀναντία. ὡς δὲ ἀνεγνώσθη τὸ δόγμα τῆς βουλῆς ἐν ἐκκλησίᾳ, πολλοὶ καὶ τοῦ δήμου τὸν ἀγῶνα ἑκόντες ὑπέμειναν· οἱ μὲν ἐπιεικέστατοι, δι' αἰσχύνην, εἰ μηδὲν ἐπικουρήσουσι πόλει [k] συμμάχων διὰ τὴν πρὸς αὐτοὺς εὔνοιαν ἀεί τι πρὸς τῶν ἐχθρῶν βλαπτομένῃ· ἐν οἷς ἦν καὶ ὁ Σίκκιος ἐκεῖνος ὁ κατηγορήσας ἐν τῷ δήμῳ τῶν σφετερισαμένων τὴν δημοσίαν γῆν, σπεῖραν ἐπαγόμενος ὀκτακοσίων ἀνδρῶν, [l] οἳ στρατεύεσθαι μὲν οὐκέτι ὥραν εἶχον, ὥσπερ οὐδὲ ἐκεῖνος, οὐδὲ ἔπιπτον ὑπὸ τὰς ἀνάγκας τῶν νόμων· τιμῶντες δὲ τὸν ἄνδρα διὰ πολλὰς καὶ μεγάλας εὐεργεσίας, [m] ἐξιόντος ἐπὶ τὸν πόλεμον οὐκ ἐδικαίωσαν ἀπολείπεσθαι. καὶ ἦν τοῦτο τὸ μέρος τῆς ἐξελθούσης τότε δυνάμεως ἐμπειρίᾳ τε ἀγώνων, καὶ τῇ παρὰ τὰ δεινὰ εὐτολμίᾳ, μακρῷ τοῦ ἄλλου ἄμεινον. οἱ δὲ πολλοὶ χάριτι καὶ παρακλήσει τῶν πρεσβυτάτων ὑπαχθέντες εἵποντο. ἦν δέ τι μέρος, ὃ τῶν ὠφελειῶν ἕνεκα τῶν ἐν ταῖς στρατείαις γινομένων πάντα κίνδυνον ἕτοιμον ἦν ὑπομένειν. καὶ δι' ὀλίγου χρόνου δύναμις ἐξῆλθε πλήθει τε ἀποχρῶσα, καὶ παρασκευαῖς [n] χρωμένη λαμπροτάταις. οἱ μὲν οὖν πολέμιοι προακούσαντες ὅτι μέλλουσιν ἐπ' αὐτοὺς ἐξάγειν Ῥωμαῖοι στρατιάν,

patrimonia illorum virorum effunderent, quo manſuetiores in poſterum fierent, ſumpto de inimicis ſupplicio quod voluiſſent, præſertim quum jactura illius pecuniariæ mulctæ facile ipſis reis damnatis ſarciri poſſet. quod etiam accidit. * Quum enim rei, vadimonio deſerto, abſentes damnati fuiſſent; & ipſa plebs feritatem ſuam depoſuit, & ipſis tribunis moderata quædam ac civilis poteſtas & auxilium reſtitutum videbatur: & patricii damnatis bona ſua reddiderunt, reſtituto his qui à plebe illa emerant æquo pretio. Quum igitur illi in his rebus ita ſe geſſiſſent, mala reip. impendentia disjecerunt.

Per. Jul. 4261.
Ante Chr. 453.
Olymp. 81 ¾.
V.C. Cat. 299.
Var. 301.

XLIII.

¶ Nec multo poſt tribunis iterum mentionem de ea lege facientibus, derepente allatus nuncius, de hoſtium in agrum Tuſculanum irruptione, conatus eorum plane impedivit. Tuſculanis enim magno numero Romam profectis, ac dicentibus Æquos cum ingenti exercitu adeſſe, & agrum ſuum ab illis jam populatum, urbemque (niſi celeriter aliquod ſubſidium mitteretur) intra paucos dies expugnatum iri, ſenatus decrevit ut ambo conſules auxilium illis ferrent. Conſules vero, delectibus indictis, cives univerſos vocarunt ad arma. Tunc quoque orta eſt ſeditio, tribunis delectus impedientibus, & pœnas legibus ſtatutas de contumacibus ſumi non ſinentibus: ſed fruſtra. ſenatus enim coactus decrevit, ut patricii cum ſuis clientibus ad bellum proficiſcerentur: reliquis vero civibus qui ad illam expeditionem pro patriæ ſalute ſuſceptam ſe ſocios ultro addidiſſent, deos propitios fore *dixit*, contra vero conſulum deſertoribus infenſos. Eo ſenatus conſulto in concione recitato, multi etiam de plebe nomina ad illam militiam ultro dederunt; ac homines optimi ingenii, pudore moti, ne civitati fœderatæ, propter ſuam benevolentiam erga populum Rom. ſemper ab hoſtibus vexatæ, deeſſent: inter quos erat & Siccius ille, qui apud populum invectus fuerat in eos qui agrum publicum occuparant; ducebatque cohortem octingentorum virorum, qui ætate quidem militari non amplius erant, ut nec ille, quique nullis militiæ legibus erant obnoxii: ſed illum virum ob multa & magna beneficia ab eo accepta honorantes, ad militiam proficiſcentem deſerere æquum eſſe non cenſuerunt. atque iſta pars copiarum, tunc ex urbe eductarum, reliquum exercitum rei militaris peritia & fortitudine longe ſuperabat. Alii autem multi, gratia & adhortatione ſeniorum adducti, eos ſequebantur. erant etiam nonnulli qui ſpe prædæ, quæ militiæ quæritur, ad quævis pericula ſubeunda parati erant. brevique temporis ſpatio exercitus, ſatis validus & inſtructus ſplendidiſſime, eductus eſt. At hoſtes, quum præſenſiſſent Romanos cum copiis contra ſe venturos,

a Non agnoſcit *Vat.* ut & mox δύναμις καὶ v. ſeq. b Si comma iſtud ἐκ τοῦ δημοσίου ad ſequentia referatur, ſenſus erit; *& patricii damnatis bona ſua reſtituerunt, æquo pretio ab illis qui emerant, e publico ærario redempta.* c Ἀπαγγελθεῖσα *Vat.* d Incluſa (quæ è *Cod Rom.* addidit *Sylb.*) agnoſcit Cod. *Vat.* atque etiam *Lapi* verſio. itaque aliorum conjecturas non moramur. e Κατὰ πλῆθος *Vat.* f Plenius in *Cod. Vat.* ἀπάρεισιν ἐπ' αὐτοὺς Αἰκανοί. g Τὶς καὶ τότε *Vat.* h Magis proprie στρατείας. *Sylb.* i Senſus videtur eſſe; & ſi qui è cæteris civibus ſe ad expeditionem pro ſalute patriæ ſuſceptam vellent addere ſocios, iis ſalua eſſent pietatis jura: contra ii qui conſules deſererent, pro impiis & exſecratis haberentur; i.e. à religionis & communis publicæ conſortio excluderentur. *Sylb.* k Et συμμάχων retineri poteſt, & συμμάχῳ reponi. *Lapus* eam vocem in ſua verſione non expreſſit. *Sylb.* l Illud οἱ, è *Cod. Rom.* additum, agnoſcit [*Cod. Vat.*] & *Lapi* verſio. *Sylb.* m In *Ed. Steph.* ἐξιόντων. ſed ſingulare præferendum, ex auctoritate *Codd. Rom.* & *Vat.* & *Lapi* verſionis. n Κεχρημένη *Vat.* * Damnatis his viris, deſerto judicio, plebs &c. *Lapus.*

Per. Jul. 4261. Ante Chr. 453. Olymp. 81 $\frac{3}{4}$. V. C. Cat. 299. Var. 301.

venturos, exercitum ſuum domum reduxerunt. Sed conſules, iter magna feſtinatione facientes, eos prope Antium aſſequuti ſunt in excelſo & prærupto quodam loco caſtra metatos; & ipſi quoque non procul ab illis caſtra poſuerunt. & aliquamdiu utrique intra ſua caſtra ſe continuerunt. Tandem Æqui contemptis Romanis, quod ſe priores non invaſiſſent, ratique eos non ſatis numeroſum exercitum habere, meatus egreſſi intercipiebant, atque ad frumentum aut gramen captandum divertentes equis immiſſis repellebant, & aquatum deſcendentes ex improviſo aggreſſi ſunt, ipſoſque ad pugnam ſæpe provocare non dubitarunt.

XLIV. ¶ Quibus animadverſis, conſules bellum non amplius trahendum duxerunt. Illis vero diebus belli adminiſtratio *imperiumque* penes Romilium erat: & illius erat pugnæ ſignum dare, & aciem inſtruere; itidemque erat arbiter temporis, quo vel initium vel finis pugnandi faciendus eſſet. qui quum pugnæ ſignum dari juſſiſſet, & copias ex caſtris produxiſſet, reliquos equites & pedites in ordines opportunis quoſque locis diſtinxit; Siccium vero ad ſe accitum ita alloquutus eſt: “Nos, Sicci, hîc cum hoſte dimicabimus. tu interim, dum adhuc cunctamur, & utraque acies ſe ad prælium parat, per obliquam illam viam montem conſcende, ubi hoſtium caſtra ſunt, pugnamque cum illis qui ſunt in caſtris committe; ut ii qui nobiſcum pugnaturi ſunt, aut ſuis caſtris timentes, atque iis auxilio venire cupientes, verſis tergis dent ſe in fugam, & nobis faciliorem victoriam præbeant (ut veriſimile eſt in celeri receptu eventurum) in unam ſe omnes viam intrudentes; aut ſi hîc manſerint, caſtra amittant. Nec enim ejus præſidium ſatis eſt validum (quantum conjicere quis poteſt) quum tota ejus fiducia in loci natura muniti ſit poſita: & ſimul tua manus octingentorum veteranorum, multis præliis exercitatorum, perturbatos tentoriorum cuſtodes ex improviſo adorta, facile eos audacia ſua expugnare poterit”. Ad hæc Siccius reſpondit: “Equidem paratus ſum omnia imperata facere: ſed quod jubes non eſt tam facile quam tibi videtur. nam rupes, in qua ſunt caſtra, eſt & excelſa & prærupta, & nullam viam video præter unam quæ eo ferat, qua hoſtes contra nos deſcendent; & veriſimile eſt ſatis firmum præſidium ibi eſſe; ac licet & perexiguum & imbelle ſit, tamen & copiis longe majoribus quam meis reſiſtere poterit: & ipſa loci natura præſidium tutabitur, & impediet ne expugnetur. Quapropter mallem conſilium mutares: nam iſte conatus eſt

ἀπῆγον ἐπ' οἴκου τὰς δυνάμεις. οἱ δὲ ὕπατοι κατὰ σπουδὴν ἐλαύνοντες, καταλαμβάνουσιν ἐστρατοπεδευκότας αὐτοὺς πόλεως Ἀντίου πλησίον ἐν ὑψηλῷ καὶ ἀποτόμῳ χωρίῳ, καὶ τίθενται τὴν παρεμβολὴν τῆς ἐκείνων οὐ πόρρω. 66 τέως μὲν οὖν ἐν ταῖς ἑαυτῶν ὑπέμενον ἀμφότεροι παρεμβολαῖς. ἔπειτα καταφρονήσαντες τῶν Ῥωμαίων Αἰκανοὶ [a] τῆς (οὐ) προεπιχειρήσεως, καὶ πλῆθος [b] οὐχ ἱκανὸν εἶναι [c] νομίσαντες, (ἀγορὰς τε αὐτῶν διεκόπτον ἐξιόντες, καὶ [d] τοὺς ἐπὶ τὰς νομὰς ἀποστρεφομένους ἢ χόρτον, ἵπποις) ἀνεκρούοντο, καὶ πρὸς ὑδρείαν καταβαίνουσιν αἰφνιδίως ἐπετίθεντο, προεκαλοῦντό τε εἰς μάχην πολλάκις αὐτούς.

Ταῦτα ὁρῶσι τοῖς ὑπάτοις ἐδόκει μηκέτι διατρίβειν τὸν πόλεμον. ἦν δὲ ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις ἡ τοῦ πολεμεῖν ἐξουσία Ῥωμιλίῳ προσήκουσα· καὶ ὁ τὸ σύνθημα διδοὺς, καὶ εἰς τάξιν καθιστὰς, ἄρχειν τε καὶ παύεσθαι μάχης τὸν καιρὸν ταμιεύων ἐκεῖνος ἦν· ὃς ἐπειδὴ τὰ σημεῖα ἐκέλευσεν ἀρθῆναι [e] τῆς μάχης, καὶ προῆγεν ἐκ τοῦ χάρακος τὸν στρατὸν, τοὺς μὲν ἄλλους ἔτασσεν ἱππεῖς τε καὶ τοὺς πεζοὺς κατὰ σπείρας ἐν τοῖς ἐπιτηδείοις ἑκάστους τόποις· τὸν δὲ Σίκκιον καλέσας λέγει· “Ἡμεῖς μὲν, ὦ Σίκκιε, μαχούμεθα τοῖς πολεμίοις ἐνθάδε· σὺ δὲ, ἐν ὅσῳ μέλλομεν ἔτι καὶ παρασκευαζόμεθα τὰ πρὸς τὸν ἀγῶνα ἀμφότεροι, χώρει τὴν [f] πλαγίαν ὁδὸν ἐκείνην ἐπὶ τοῦ ὄρους, ἔνθα ἡ τῶν πολεμίων ἐστὶ παρεμβολὴ, καὶ μάχην τίθεσο πρὸς τοὺς ἐν τῷ χάρακι, ἵν' ἢ περὶ τῷ φρουρίῳ δείσαντες οἱ πρὸς ἡμᾶς [g] μαχόμενοι, καὶ βοηθεῖν προθυμούμενοι, [h] νῶτά τε δείξωσι καὶ εὐκατέργαστοι γένωνται, καθάπερ εἰκὸς ἐν ἀναχωρήσει ταχείᾳ, καὶ εἰς μίαν ὁδὸν ἅπαντες βιαζόμενοι, ἢ μένοντες αὐτόθι τὸν χάρακα ἀποβάλωσιν. οὔτε γὰρ ἡ φυλάττουσα αὐτὸν δύναμις ἀξιόμαχός ἐστιν· ὡς εἰκάσειεν ἄν τις, ἐπὶ τῷ ἐρυμνῷ τοῦ τόπου δοκοῦσα εἶναι πᾶν τὸ ἀσφαλές· ἥ τε ἅμα σοι δύναμις ἀποχρῶσα γένοιτ' ἄν, ἄνδρες ὀκτακόσιοι πολλῶν [i] ἀθληταὶ πολέμων, [k] πρὸς τεταραγμένους σκηνοφύλακας ἀπροσδόκητοι προσπεσόντες, τῷ τολμηρῷ ἑλεῖν”. καὶ ὁ Σίκκιος ἔφησεν· “Ἀλλ' ἔγωγε ἅπαντα μὲν ἕτοιμος ὑπηρετεῖν. τὸ μέντοι ἔργον οὐ ῥᾴδιον, ὥσπερ σοι δοκεῖ. ὑψηλή τε γὰρ ἡ πέτρα καὶ ἀπότομος, ἐφ' ἧς ὁ χάραξ· ὁδόν τε οὐδεμίαν ὁρῶ φέρουσαν ἐς [l] αὐτὸν ἔξω τῆς μιᾶς, ᾗ καταβήσονται οἱ πολέμιοι πρὸς ἡμᾶς· φυλακήν τε εἰκὸς ἀξιόμαχον εἶναι ἐν αὐτῇ· κἂν ὀλί[illegible] τι πάνυ καὶ φαύλη τις οὖσα τύχῃ, πρὸς πολλῷ πλείονα ἢ τὴν σὺν ἐμοὶ δύναμιν [m] ἀντέχειν οἵα ἐστὶ· τό τε χωρίον αὐτὸ παρέξει τῇ φυλακῇ τοῦ μὴ ἁλῶναι τὸ ἀσφαλές. ἀλλὰ μάλιστα μὲν ἀνάθου τὴν γνώμην· ἡ πεῖρα

“γὰρ

a Incluſum οὐ [quod deeſt in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.*] è *Cod. Rom.* inſertum agnoſcit etiam *Lapi* verſio. Si non addatur, referenda hæc erunt ad Æquos, *quod ipſi priores hoſtem aggreſſi eſſent.* Huic lectioni ſimilis apud *Ariſtot.* Anal. poſt. l. 2. c. 14. ἡ μὴ ὑπομονή. *Sylb.* Vide *Annott.* b Rectius, ut puto, in *Cod. Vat.* οὐχ ἱκανούς. c Ita in *Codd. Rom.* & *Vat.* οἰόμενοι habet *Ed. Steph.* quæ præterea ſequentia uncis incluſa non agnoſcit. d Τοὺς ἐπὶ σιτονομὴν ἀποστελλομένους rectius in *Cod. Vat.* qui cum *Romano* in cæteris conſentit. atque ita legiſſe videtur *Lapus*, dum vertit, *fora eorum interrumpebant exeuntes ipſi, frumentatumque miſſos aut pabulatum retundebant.* e In *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* ἐκ τῆς μάχης: minus recte, ut monuerunt *Sylb.* & *Port.* Forſan ἐξαρθῆναι vel ἐπαρθῆναι τῆς μάχης: ut *Lapus* vertit, *ſigna pugnæ attolli juſſit. Sylb.* f Πλαγίαν ἐκείνην ὁδὸν ἐπὶ τὸ ὄρος *Vat.* g Μαχούμενοι malit *Portus.* h Ita etiam in *Ed. Steph. Cod. Vat.* & *Lapi* verſione. Non tamen dubitat *Sylb.* quin legitimus verborum ordo hic ſit; νῶτά τε δείξωσι, καὶ, καθάπερ εἰκὸς ἐν ἀναχωρήσει ταχείᾳ, εἰς μίαν ὁδὸν ἅπαντες βιαζόμενοι, εὐκατέργαστοι γένωνται: *terga vertant, & (ut in celeri receſſu ſolet fieri), in unam ſe omnes viam intrudentes, facile à nobis poſſint confici.* i Vide *Caſauboni* notas ad *Polybium*, p. 119. *Ed. Amſtel.* k Deeſt *Vat.* l In *Ed. Steph.* ταὐτόν. Sed αὐτὸν agnoſcit etiam *Lapi* verſio: & ſic eſt etiam infra p. 640. v. 7. *Sylb.* Ἐπ' αὐτὸν *Vat.* m Ἀντέχειν οἷά τε ἐστὶ *Vat.*

a Rectius

Per. Jul. 4261. Ante Chr. 453. Olymp. 81 ¾. V. C. Cat. 299. Var. 301.

"γὰρ ἐπισφαλής. εἰ δὲ πάντως ἔγνωσταί σοι δύο τίθε-
670 "σθαι μάχας ἐν ἑνὶ καιρῷ, δύναμιν ἀξιόχρεον τάξον ἀνδρῶν ἐπιλέκτων ἀκολουθεῖν μοι σὺν τοῖς πρεσβυτέροις. οὐ γὰρ κλέψοντες [a] τόδε χωρίον, ἀλλὰ βίᾳ καὶ φανερῶς [b] ἐξαιροῦντες ἄνιμεν".

Ἔτι δὲ αὐτοῦ βουλομένου λέγειν τὰ ἀκόλουθα, ὑπολαβὼν ὁ ὕπατος εἶπεν· "Οὐ πολλῶν δεῖ λόγων· ἀλλ' εἰ μὲν ὑπομένεις πράττειν τὰ προσταττόμενα, χώρει διὰ ταχέων, καὶ μὴ [illegible]στρατήγει· εἰ δὲ ἀφίστασαι καὶ ἀποδιδράσκεις τὸν κίνδυνον, ἑτέροις εἰς τὸ ἔργον χρήσομαι. σὺ δὲ τὰς ἑκατὸν εἴκοσι μάχας ἀγωνισάμενος, [c] καὶ τετταράκοντα ἔτη στρατευσάμενος, καὶ κατατετρωμένος ὅλον τὸ σῶμα, ἐπειδὴ ἑκὼν ἦλθες, ἄπιθι μήτε ὁμιλήσας πολεμίοις, μήτε ἰδών, καὶ ἀντὶ τῶν ὅπλων ἀκόνα πάλιν τοὺς λόγους οἷς χρήσῃ [d] κατὰ τῶν πατρικίων. ποῦ νῦν ἐκεῖνά σου τὰ πολλὰ ἀριστεῖα, στρεπτοί, καὶ τὰ ψέλλια, καὶ τὰ δόρατα, καὶ τὰ φάλαρα, καὶ οἱ τῶν ὑπάτων στέφανοι, καὶ τὰ ἐκ τῶν μονομαχιῶν λάφυρα, καὶ πᾶσα ἡ ἄλλη βαρύτης, ἣν τότε ἠνεσχόμεθά σου λέγοντος; ἐν ἑνὶ γὰρ δὴ τῷδε τῷ ἔργῳ βασανιζόμενος, ἔνθα κίνδυνος ἦν ἀληθινός, ἐξητάσθης [e] οἷος ἦσθα, καὶ δόξῃ τὸ ἀνδρεῖον ἐπιτηδεύων, οὐκ ἀληθείᾳ". καὶ ὁ Σίκκιος δυσανασχετῶν ἐπὶ τοῖς ὀνείδεσιν· "Οἶδα, φησίν, ὦ Ῥωμίλιε, ὅτι δυοῖν πρόκειταί σοι θάτερον, ἢ [f] ζῶντα διεργάσασθαι καὶ τὸ μηδὲν ἀποδοῦναι δόξης αἰσχίστης [g] ἀπενεγκάμενον δειλίας, ἢ κακῶς καὶ ἀδήλως κατακοπέντα ὑπὸ τῶν πολεμίων ἀποθανεῖν, ἐπειδὴ κἀγώ τις ἔδοξα εἶναι τῶν ἀξιούντων [h] ἐλεύθερα φρονεῖν. οὐ γὰρ εἰς ἄδηλον, ἀλλ' εἰς ἐγνωσμένον ἀποστέλλεις με θάνατον. πλὴν ὑπομενῶ καὶ τοῦτο τὸ ἔργον, καὶ πειράσομαι φανεὶς ψυχὴν οὐ κακός, ἢ κρατῆσαι τοῦ χάρακος, ἢ μὴ τυχὼν τῆς ἐλπίδος, εὐγενῶς ἀποθανεῖν. ὑμᾶς δέ, ὦ συστρατιῶται, μάρτυρας ἀξιῶ γενέσθαι μοι πρὸς τοὺς ἄλλους πολίτας, ἐὰν πύθησθε τὸν ἐμὸν μόρον, ὅτι με ἀπώλεσεν ἡ ἀρετή, καὶ ἡ πολλὴ τῶν λόγων ἐλευθερία". ταῦτα πρὸς τὸν ὕπατον ἀποκρινάμενος καὶ δακρύσας, τούς τε συνήθεις ἅπαντας ἀσπασάμενος, ᾤχετο τοὺς ὀκτακοσίους ἄνδρας ἄγων κατηφεῖς καὶ δεδακρυμένους, ὡς τὴν ἐπὶ θανάτῳ πορευομένους [i] ὁδόν· καὶ ἡ ἄλλη δὲ πᾶσα στρατιὰ δι' οἴκτου τὸ πρᾶγμα ἔλαβεν, ὡς οὐκέτι ὀψόμενοι τοὺς ἄνδρας.

Ὁ δὲ Σίκκιος ἑτέραν ἀποστραφείς, οὐχ ἣν ὁ Ῥωμίλιος ὑπελάμβανε, παρὰ τὴν λαγόνα τοῦ ὄρους ᾔει. ἔπειτα· ἦν γάρ τις δρυμὸς ὕλην βαθεῖαν ἔχων· εἰς τοῦτον ἄγων τοὺς ἄνδρας, ἵσταται, καί φησιν· "Ὑπὸ μὲν τοῦ ἡγεμόνος ἀπεστάλμεθα, ὥσπερ ὁρᾶτε, ἀπολούμενοι. ἐδόκει γὰρ ἡμᾶς τὴν πλαγίαν χωρήσειν ὁδόν, ἣν ἀμήχανον ἀναβαίνοντας ἦν μὴ οὐχὶ φανεροὺς τοῖς
671 "πολεμίοις γενέσθαι. ἐγὼ δὲ ὑμᾶς ἄξω καὶ ἄδηλον τοῖς ἐχθροῖς ὁδόν, καὶ πολλὰς ἐλπίδας ἔχω τρίβων ἐπιλήψεσθαι

"periculoſus. quod ſi omnino ſtatuiſti uno tempore duobus locis pugnare, validam manum lectorum virorum adde, quæ me una cum emeritis ſequatur: neque enim iſtum locum clam, ſed vi aperta expugnaturi aſcendemus.

XLV. Quum plura pararet dicere de ratione ſui conſilii, conſul interpellavit, dixitque: "Non eſt opus multis verbis: ſed ſi imperata audes facere, celeriter proficiſcere, nec imperatoris munia tibi uſurpa. ſin hoc detrectas, & periculum refugis, ad hoc utar aliorum opera. tu vero qui centies & vicies in acie dimicaſti, & quadraginta annos militaſti, & qui toto corpore conſauciatus fuiſti, quando huc ultro veniſti, abi non conſerta manu cum hoſtibus, & ne conſpectis quidem, & pro armis linguam iterum contra patricios acue. Ubi nunc ſunt illa tot tuæ fortitudinis præmia, torques, armillæ, haſtæ, phaleræ, coronæ à conſulibus acceptæ, ſpolia ex ſingulari certamine relata, cæteraque moleſta quæ te nuper jactantem pertulimus? nam in hoc uno facinore vere periculoſo, in quo de te factum eſt periculum, ſatis oſtendiſti qualis eſſes, & te fortitudinis ſtudioſum eſſe opinione magis quam re ipſa". Tunc Siccius ea convicia ægre ferens, "Non ignoro, (inquit) Romili, alterutrum tibi propoſitum, aut ut me vivum conficias, & turpiſſima ignaviæ nota mihi inuſta gloriam partam adimas, aut ut ab hoſtibus conciſus miſero atque obſcuro mortis genere peream, quod & ego videor unus de illis eſſe qui libere ſentire volunt. non enim me in dubium periculum, ſed ad certam mortem mittis. Veruntamen hæc quoque juſſa perficiam, & dabo operam ne ignavus videar, utque aut caſtra expugnem, aut ſpe fruſtratus fortiter moriar. Vos vero, commilitones, oro ut mihi apud reliquos cives ſitis teſtes, ſi mortem meam audieritis, me à nimia mea virtute, & nimia loquendi libertate perditum". Hoc reſponſo conſuli dato, lacrymiſque fuſis, ſalutatiſque omnibus familiaribus, abiit cum octingentis hominibus mœſtis & lacrymantibus, non aliter ac ad certam mortem euntibus: & totus reliquus exercitus eorum commiſeratione motus eſt, quaſi non amplius eos eſſent viſuri.

XLVI. At Siccius ad aliam viam converſus, non quam putabat Romilius, per latus montis ſuos duxit. Deinde in denſiſſimum quendam ſaltum, qui ibi erat, ingreſſus cum ſuis conſtitit, & eos ita alloquutus eſt: "In exitium (ut videtis) à duce miſſi ſumus. putabat enim nos per obliquam illam viam ituros, qua nullo modo clam hoſtibus aſcendere poſſemus. at ego vos ducam per aliam hoſtibus non conſpicuam, & bonam ſpem habeo me

"calles

a Rectius τόδε τὸ χωρίον: ut paullo poſt (v. 19.) τῷδε τῷ ἔργῳ. *Sylb.* Τὸ χωρίον *Vat.* b Melius forſan ἐξαιρήσοντες, vel ἐξελῶντες fut. temp. ut præcedit κλέψοντες. *Sylb.* c Καὶ τὰ τετταράκοντα *Vat.* d Κατὰ τοῦ φθόνου πατρικίων *Vat.* quo modo & in *Lapi Cod.* nam vertit, *quibus utaris ad invidiam patriciorum.* e Plenius in *Cod. Vat.* οἷος ἦσθα ὡς ἀλαζών, καὶ δόξῃ &c. f Poſt ζῶντα deeſt pronomen με. Si verbum verbo reddes; ſenſus eſt; *aut vivum me conficias, & in nihilum redigas, aſperſa turpiſſima timiditatis infamia.* Potes etiam ſic legere, ἢ ζῶντά με μηδὲν διαπράξασθαι, καὶ ἀποδῦναι δόξαν αἰσχίστην ἀπενεγκ. δειλίας, *aut vivus nihil efficiam, detrectatoque periculo, turpiſſimam timiditatis infamiam reportem. Sylb.* Depravata eſſe videtur vulgata ſcriptura: quare legendum puto; ἢ ζῶντά με διεργάσασθαι, καὶ μηδὲν ἀποδοῦναί μοι δόξαν αἰσχίστην ἐνεγκαμένῳ (ſive ἀπενεγκαμένῳ) δειλίας. i. e. *ut aut me vivum conficias, & mihi fœdiſſimam ignaviæ notam reportanti nihil præmii reddas.* vel hoc modo; ἢ [illegible] μηδὲν διαπράξασθαι, καὶ κινδύνου ἀποδύσασθαι δόξαν ἀπενεγκάμενον δειλίας, *aut ut vivus nihil faciam, at periculum recuſem timiditatis opinionem turpiſſimam reportans. Port.* g Ita è *Cod. Rom.* Ἐνεγκάμενον in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* h Minus recte ἐλευθέροις in *Ed. Steph.* Camerarius in ſuo libro ſcripſerat ἐλεύθερως. i Ὁδὸν non agnoſcit *Vat.* & commode ſatis abeſſe poteſt.

Per. Jul. 4261. Ante Chr. 453. Olymp. 81 ¾. V. C. Cat. 299. Var. 301.

“ calles aliquos inventurum, qui nos in verticem ad caſtra ducent: quare bono eſtote “animo”. His dictis, eos per ſaltum duxit: atque, magnam ejus partem jam emenſus, forte incidit in hominem quendam ruſticum, neſcio quo abeuntem; quem à junioribus comprehendi juſſit, viæque ducem fecit. Ille eos, circum montem, non ſine magna mora ductos, ad tumulum caſtris imminentem ſtatuit, unde brevis & declivis via in ea ferebat. Dum autem hæc geruntur, acies Romanorum & Æquorum concurrerunt, & firmato greſſu fortiter pugnabant, numero, armis, animiſque pares: diuque pugnatum eſt, victoria in neutram partem inclinante, viciſſim nunc equitibus equites, & peditibus pedites invadentibus, nunc ſibi invicem cedentibus: & utrinque viri illuſtres cecidere. Tandem pugnæ certus finis eſt impoſitus. Nam Siccius ejuſque milites, quum ad caſtra Æquorum acceſſiſſent, eam valli partem incuſtoditam offendentes (totum enim eorum præſidium, ut certamen ſpectaret, eam partem petierat, quæ ad pugnantes converſa erat) irruptione facillime facta in cuſtodum verticem evaſerunt: deinde ſublato clamore in eos decurrerunt. Illi inſperato malo conſternati, nec tam paucos opinati, ſed alterum conſulem cum exercitu ſuo adeſſe exiſtimantes, ſe ex vallo projiciebant, plerique ne armis quidem ſervatis. Sicciani vero cædentes quotquot ex illis aſſequebantur, caſtriſque captis, tendebant ad eos, qui in planicie erant. Æqui vero, ubi ex ſuorum fuga & clamore capta eſſe caſtra ſenſerunt, nec multo poſt hoſtes à tergo invadentes viderunt, nullum forte facinus amplius ediderunt; ſed, diſruptis ordinibus, alii per alias vias ſaluti ſuæ conſulebant: ac tum maxima eorum cædes facta eſt. nam Romani continenter uſque ad noctem tergo eorum hærentes occidebant quos capiebant. Qui vero maximam eorum ſtragem fecit, & qui facinora maxime illuſtria edidit, is fuit Siccius: qui, ubi devictum hoſtem vidit, quum jam eſſet nox, cum cohorte ſua in caſtra à ſe capta rediit, ingentis lætitiæ & magnæ jactationis plenus. Et qui cum eo erant omnes incolumes & integri, non ſolum nihil paſſi eorum quæ exſpectarant, verum etiam parta maxime inſigni gloria, eum patrem ſuum, ſervatorem, deumque, & omnibus honorificentiſſimis nominibus appellantes, mutuis complexibus atque aliis hilaritatis voluptatiſque indiciis ſatiari non poterant. Atque interim & reliquus Romanorum exercitus, qui hoſtem perſequutus fuerat, in ſua caſtra eſt reverſus.

XLVII. § Et jam nox media erat, quum Siccio, injuriæ à conſulibus acceptæ memori, à quibus ad mortem miſſus fuerat, in mentem venit victoriæ gloriam illis eripere. communicato autem cum ſuis conſilio, quum id omnibus placuiſſet, nec ullus eſſet qui viri pru-

“ τινων, αἳ κατὰ κορυφὴν ἄξουσιν ἡμᾶς ἐπὶ τὸν χάρακα· καὶ ἐλπίδας χρηστὰς ἔχετε”. ταῦτα εἰπὼν ἦγε διὰ τοῦ δρυμοῦ· καὶ πολὺν ἤδη [a] διελθὼν τόπον, εὑρίσκει κατὰ δαίμονα ἄνδρα ἐξ ἀγροῦ ποθὲν ἀπιόντα· ὃν τοῖς νεωτάτοις συλλαβεῖν κελεύσας, ἡγεμόνα ποιεῖται τῆς ὁδοῦ. κἀκεῖνος αὐτοὺς ἄγων περὶ τὸ ὄρος σὺν πολλῷ χρόνῳ καθίστησιν ἐπὶ τὸν παρακείμενον τῷ χάρακι λόφον, [b] ὅθεν ἡ ταχεῖα καὶ ἐπίφορος ἐπ' αὐτὸν ὁδός. ἐν ᾧ δὲ ταῦτα ἐγίνετο χρόνῳ συνήεσαν αἵ τε τῶν Ῥωμαίων [c] καὶ Αἰκανῶν δυνάμεις ὁμόσε, καὶ καταστᾶσαι ἐμάχοντο, πλήθει τε ἀγχώμαλοι οὖσαι καὶ ὁπλισμοῖς, καὶ προθυμίαν παρεχόμεναι τὴν αὐτήν· καὶ διέμειναν ἐπὶ πολὺν χρόνον ἰσόρροποι, ποτὲ μὲν ἐπιβαίνοντες ἀλλήλοις, ποτὲ δὲ ὑποχωροῦντες, ἱππεῖς τε ἱππεῦσι, καὶ πεζοὶ πεζοῖς· καὶ ἔπεσον ἐξ ἑκατέρων ἄνδρες ἐπιφανεῖς. ἔπειτα κρίσιν λαμβάνει ὁ πόλεμος ἐπιτελῆ. ὁ γὰρ Σίκκιος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ ἐπειδὴ πλησίον ἐγένοντο τῆς παρεμβολῆς τῶν Αἰκανῶν, ἀφύλακτον εὑρόντες ἐκεῖνο τὸ μέρος τοῦ χάρακος· ἐπὶ γὰρ θάτερα τὰ πρὸς τοὺς μαχομένους ἐστραμμένα μέρη, πᾶσα ἡ φυλάττουσα αὐτὸν δύναμις ἐτράπετο κατὰ θέαν τοῦ ἀγῶνος· ἐπεισπεσόντες κατὰ πολλὴν εὐπέτειαν, [d] κατὰ κορυφῆς ἐγίνοντο τῶν φυλάκων· ἔπειτα ἀλαλάξαντες ἔθεον ἐπ' αὐτούς. οἱ δὲ, ὑπὸ τοῦ παρ' ἐλπίδα δεινοῦ ἐκταραχθέντες, καὶ οὐ τοσούτους εἶναι δόξαντες, ἀλλὰ τὸν ἕτερον ἥκειν ὕπατον ἄγοντα τὴν σὺν αὐτῷ δύναμιν, ἐρρίπτουν ἔξω τοῦ χάρακος ἑαυτούς, οὐδὲ τὰ ὅπλα οἱ πολλοὶ φυλάξαντες. οἱ δὲ περὶ τὸν Σίκκιον τοὺς καταλαμβανομένους αὐτῶν φονεύοντες, καὶ τοῦ χάρακος κρατήσαντες, ἐχώρουν ἐπὶ τοὺς ἐν τῷ πεδίῳ. οἱ δὲ Αἰκανοὶ τὴν ἅλωσιν τοῦ χάρακος ἀπό τε τῆς φυγῆς καὶ τῆς κραυγῆς τῶν σφετέρων αἰσθόμενοι, καὶ μετ' οὐ πολὺ κατὰ νώτου σφίσι τοὺς πολεμίους ἐπιόντας ὁρῶντες, οὐκέτι γενναῖον οὐδὲν ἀπεδείξαντο, ἀλλὰ διασπάσαντες τὰς τάξεις, ἔσωζον ἑαυτοὺς ἄλλοι κατ' ἄλλας ὁδούς· ἔνθα ὁ πλεῖστος αὐτῶν [e] ἐγένετο φόνος. οὐ γὰρ [f] ἀνίεσαν οἱ Ῥωμαῖοι μέχρι νυκτὸς διώκοντές τε καὶ κτείνοντες [g] ἁλισκομένους. ὁ δὲ πλείστους τε αὐτῶν διαφθείρας, καὶ λαμπρότατα ἔργα ἀποδειξάμενος, Σίκκιος ἦν· ὃς ἐπειδὴ τέλος ἑώρα τὰ τῶν πολεμίων ἔχοντα, σκότους ὄντος ἤδη, τὴν σπεῖραν ἄγων ἐπὶ τὸν κρατηθέντα ὑπὸ σφῶν χάρακα ἀνέστρεφε, μεγάλης χαρᾶς καὶ πολλοῦ μεστὸς ὢν αὐχήματος. οἵ τε περὶ αὐτὸν ἀθῷοί τε καὶ ἀβλαβεῖς πάντες, οὐ μόνον οὐδὲν παθόντες ὧν προσεδόκησαν, ἀλλὰ καὶ δόξαν ἐπιφανεστάτην ἐξενηνεγμένοι, πατέρα καὶ σωτῆρα καὶ θεόν, καὶ πάντα τὰ τιμιώτατα ὀνομάζοντες, [h] ἀπλήστως εἶχον ἀσπασμῶν τε τοὺς ἄνδρας, καὶ τῶν ἄλλων φιλοφρονήσεων ἡδονάς. 672 ἐν δὲ τούτῳ καὶ ἡ ἄλλη τῶν Ῥωμαίων [i] φάλαγξ ἀπὸ τῆς διώξεως ἀνέστρεφεν ἐπὶ τὸν ἑαυτῆς χάρακα.

Μέσαι τε ἤδη νύκτες ἦσαν, καὶ ὁ Σίκκιος, μνησικακῶν τοῖς ὑπάτοις τῆς ἐπὶ τὸν θάνατον ἀποστολῆς, εἰς νοῦν βάλλεται τὴν δόξαν ἀφελέσθαι τοῦ κατορθώματος. κοινωσάμενος δὲ τοῖς ἀμφ' αὐτὸν ἣν εἶχε διάνοιαν, ἐπειδὴ πᾶσιν [k] ὀρθῶς ἐφαίνετο, καὶ οὐθεὶς ἦν ὃς οὐκ ἐθαύμαζε

a Διεληλυθὼς Vat. b In Cod. Vat. ὅθεν ἦν ταχεῖα καὶ εὐεπίφορος &c. c Καὶ αἱ τῶν Αἰκανῶν Vat. d Κατὰ κορυφῆς γίνονται τῶν Vat. e Ἐγίνετο Vat. f Minus apte in Ed. Steph. eſt ἀνίεσαν. Sylb. g Rectius cum articulo τοὺς ἁλισκομένους, ut v. 25. τοὺς καταλαμβανομένους. Sylb. h Melius in Cod. Rom. ἀπλήστως εἶχον τῶν πρὸς ἀλλήλους οἱ ἄνδρες ἀσπασμῶν, καὶ ἡδονῆς τῆς ἐκ τῶν ἄλλων φιλοφρονήσεων. alioqui ſic etiam legere poſſes, πάντα τὰ τιμιώτατα ὀνομάζοντες τὸν ἄνδρα, ἀπλήστως εἶχον ἀσπασμῶν τε καὶ τῶν ἄλλων φιλοφρονήσεων ἡδονάς. Sylb. Legendum puto, ἀπλήστως εἶχον ἀσπασμῶν τε οἱ ἄνδρες, καὶ τῶν ἄλλων φιλοφρονήσεων ἡδονῆς. vel ſic, ἀπλήστως εἶχον οἱ ἄνδρες ἀσπασμῶν τε καὶ τῶν ἄλλων φιλοφρ. ἡδονάς. Port. In Cod. Vat. ἀπλήστως εἶχον ἀσπασμῶν τε τοῦ ἀνδρὸς &c. i Φάλαγξ ἅμα τοῖς ὑπάτοις τῆς διώξεως ἀνέστρεφεν Vat. k Poſt ὀρθῶς deſideratur λέγων, vel aliud verbum ſimile. Sylb. Ὀρθῶς non agnoſcit Vat.

a Τῆς

μάζε[a] τῆς φρονήσεως καὶ τῆς τόλμης τὸν ἄνδρα, λαβὼν τὰ ὅπλα, καὶ τοὺς ἄλλους [b] κελεύσας λαβεῖν, πρῶτον [c] μὲν ἀνθρώπους ὅσους ἐν τῷ χάρακι κατέλαβε τῶν Αἰκανῶν, καὶ ἵππους, καὶ τὰ ἄλλα ὑποζύγια κατέκοψεν· ἔπειτα ὑφῆψε τὰς σκηνὰς ὅπλων τε καὶ ἐσθῆτος καὶ τῶν εἰς τὸν πόλεμον ἐπιτηδείων γεμούσας, τῶν τε ἄλλων χρημάτων ὧν ἐκ τῆς Τυσκλάνων λείας ἐπήγοντο πολλῶν πάνυ ὄντων. ὡς δὲ ἅπαντα ὑπὸ τοῦ πυρὸς ἠφάνιστο, περὶ τὸν ὄρθρον ἀπῄει φέρων οὐθὲν ὅτι μὴ τὰ ὅπλα· καὶ διανύσας σπουδῇ τὴν ὁδὸν, εἰς Ῥώμην παρῆν. ὡς δὲ ὤφθησαν ἄνθρωποι καθωπλισμένοι παιανίζοντές τε καὶ σπουδῇ χωροῦντες αἵματι πολλῷ πεφυρμένοι, δρόμος [d] ἐγένετο καὶ πολλὴ προθυμία τῶν βουλομένων ἰδεῖν τε αὐτοὺς, καὶ τὰ πραχθέντα ἀκοῦσαι. οἱ δὲ μέχρις ἀγορᾶς ἐλθόντες, ἐδήλωσαν τοῖς δημάρχοις τὰ γενόμενα. κἀκεῖνοι [e] συναγαγόντες ἐκκλησίαν, ἐκέλευσαν αὐτοὺς πρὸς πάντας λέγειν. ὄχλου δὲ πολλοῦ συναχθέντος, παρελθὼν ὁ Σίκκιος τήν τε νίκην αὐτοῖς ἐδήλωσε, καὶ τὸν τρόπον τοῦ ἀγῶνος ἐνεφάνισε, καὶ ὅτι παρὰ τὴν ἰδίαν ἀρετὴν καὶ τῶν σὺν αὐτῷ πρεσβυτέρων ὀκτακοσίων ἀνδρῶν, οὓς ἀποθανουμένους ἀπέστειλαν οἱ ὕπατοι, ὅ,τε χάραξ ὁ τῶν Αἰκανῶν ἐλήφθη, [f] καὶ ἡ δύναμις ἡ παραταξαμένη αὐτοῖς ἠναγκάσθη φυγεῖν. ἠξίου τε γὰρ αὐτοὺς μηδενὶ τῆς νίκης ἑτέρῳ χάριν εἰδέναι· καὶ τελευτῶν ἔτι προσέθηκεν ἐκεῖνον τὸν λόγον, "ὅτι τὰς ψυχὰς καὶ τὰ ὅπλα σώζοντες ἥκομεν, ἄλλο δὲ "οὐδὲν οὔτε μικρὸν οὔτε μεῖζον τῶν κεκρατημένων ἐξενεγκάμε-"νοι". ὁ δὲ δῆμος ἀκούσας τῶν λόγων, εἰς οἶκτόν τε καὶ δάκρυα προὔπεσεν, ὁρῶν μὲν τὰς ἡλικίας τῶν ἀνδρῶν, ἐνθυμούμενος δὲ τὰς ἀρετὰς, ἀγανακτῶν δὲ καὶ νεμεσῶν τοῖς ἐπιβαλλομένοις τοιούτων ἀνδρῶν ἐρημῶσαι τὴν πόλιν. ἐγεγόνει δὲ, [h] ὡς προὔλαβεν ὁ Σίκκιος, μῖσος εἰς τοὺς ὑπάτους ἐξ ἁπάντων τῶν πολιτῶν. [i] οὐδὲ γὰρ ἡ βουλὴ τὸ πρᾶγμα μετρίως ἤνεγκεν, [k] οὔτε ἐψηφίσατο αὐτοῖς [l] πομπὴν θριάμβων, οὔτε ἄλλό τι τῶν [m] ἐπ' ἀγαθοῖς ἀγῶσι γινομένων. τὸν μέντοι Σίκκιον ὁ δῆμος, ἐπειδὴ καθῆκεν ὁ τῶν ἀρχαιρεσιῶν καιρὸς, δήμαρχον ἀπέδειξεν, ἧς κύριος ἦν τιμῆς ἀποδιδούς. καὶ τὰ μὲν ἐπιφανέστατα τῶν τότε πραχθέντων, τοιάδε ἦν.

673 Ἐν δὲ τῷ μετὰ τούτους τοὺς ὑπάτους ἔτει Σπόριος Ταρπήϊος καὶ Αὖλος [n] Τερμήνιος παραλαμβάνουσι τὴν ἀρχήν· οἳ τά τε ἄλλα θεραπεύοντες τὸν δῆμον διετέλεσαν, καὶ τὸ [o] περὶ τῶν δημάρχων δόγμα προεβούλευσαν, ἐπειδὴ πλέον μὲν οὐδὲν ἑώρων τοῖς πατρικίοις γινόμενον ἐκ τοῦ κωλύειν, ἀλλὰ καὶ φθόνον, καὶ μῖσος, καὶ βλάβας ἰδίας καὶ συμφορὰς τοῖς προθυμότατα ὑπὲρ αὐτῶν ἀγωνιζομένοις. μάλιστα δὲ αὐτοὺς εἰς δέος ἤγαγεν ἡ τῶν ὑπατευσάντων τὸν παρελθόντα ἐνιαυτὸν νεωστὶ γενομένη συμφορὰ, δεινὰ μὲν ὑπὸ τοῦ δήμου παθόντων, οὐδεμίαν δὲ παρὰ τῆς βουλῆς [p] εὑραμένων βοήθειαν. Σίκκιος μὲν γὰρ, ὁ τὸν Αἰκανῶν στρατὸν αὐτῷ χάρακι ἀράμενος, δήμαρχος

dentiam & magnanimitatem non admiraretur, correptis armis, aliiſque idem facere juſſis, primum homines quotquot in Æquorum caſtris reperit, & equos ac cætera jumenta contrucidavit; deinde incendit tentoria referta armis, frumento, veſtibus, rebus ad bellum neceſſariis, aliaque præda ingenti, quam ex agro Tuſculano hoſtes congeſſerant. omnibuſque igne abſumptis circa diluculum cum ſolis armis abiit: & itinere propere confecto Romam venit. Ut vero conſpecti ſunt homines armati, jubilantes, & feſtinantes, multo cruore fœdati, factus eſt concurſus ab omnibus, qui & eos videre & res geſtas audire maxime cupiebant. Illi vero, in forum uſque progreſſi, tribunis omnia narrarunt; qui, coacta concione, juſſerunt eos rem totam coram populo narrare. Quum autem ingens turba eo confluxiſſet, Siccius in medium progreſſus victoriam illis indicavit, & rei geſtæ modum declaravit, quomodo ſua virtute & octingentorum ſeniorum qui ſecum erant, quos conſules ad certam mortem miſerant, caſtra Æquorum fuiſſent capta, & copiæ ſecum in acie dimicantes fugere coactæ fuiſſent. poſtulavitque ut nulli alii quam ſibi pro parta victoria haberent gratiam, & poſtremo hæc quoque verba addidit, "ſe vita tantum armiſque ſalvis "redire, nihil vero aliud aut parvum aut "magnum ex rebus captis retuliſſe". His auditis, populus motus eſt ad miſerationem & lacrymas, virorum ætatem cernens, & eorum virtutem conſiderans, & id indigne ferens, atque obloquens iis qui talibus viris remp. orbare voluerant. quæ res (ut Siccius præviderat) omnium civium odium in conſules excitavit. nam ne ſenatus quidem id æquo animo tulit, nec triumphum, nec ullum alium honorem, qui re feliciter geſta dari ſolet, illis decrevit. Siccium vero plebs, quum comitiorum tempus veniſſet, tribunum creavit, eique honorem tribuit, cujus dandi jus habebat. Atque hæ ſunt res maxime memorabiles illo tempore geſtæ.

Per. Jul. 4261. Ante Chr. 453. Olymp. 81 ¾. V.C. Cat. 299. Var. 301.

XLVIII.

¶ Anno vero poſt hos conſules proximo conſulatum ineunt Sp. Tarpejus atque A. Terminius: qui cum aliis in rebus plebi perpetuo ſunt obſequuti, tum etiam * S C. de lege tribunorum fecerunt, quod viderent patres vetando nihil proficere; quin imo invidiam, odium, damna privata, & calamitates paratas eſſe iis qui promptiſſime pro illis certarent. Sed maxime eos terruit recens calamitas ſuperioris anni conſulum, qui male fuerant à plebe excepti, & nullum auxilium à ſenatu impetrare potuerant. Nam ille Siccius, qui Æquorum exercitum una cum caſtris expugnatis deleverat, tunc (ut dixi) factus tribunus,

Per. Jul. 4262. Ante Chr. 454. Olymp. 81/82. 4/1. V.C. Cat. 300. Var. 302. *Sp. Tarpejo & A. Terminio coſſ. ſuperioris anni conſules mulctati, & legati legibus colligendis in Græciam miſſi.*

a Τῆς τε φρονήσεως *Vat.* b Κελεύσας ἀναλαβεῖν *Vat.* c Deeſt *Vat.* d Ἐγένετο *Vat.* e Συναγαγόντες εἰς ἐκκλησίαν, ἐκέλευον αὐτοὺς πρὸς ἅπαντας *Vat.* f Καὶ ἡ δύναμις παραταξαμένη τοῖς ὑπάτοις ἠναγκάσθη φυγεῖν. ἠξίου τε αὐτοὺς *Vat.* g Ἄλλο δὲ οὐδὲν τῶν κεκρατημένων οὔτε μεῖζον οὔτε ἔλαττον ἐξενηνεγμένοι *Vat.* h In *Cod. Rom.* [& *Vat.*] pro adverbio ὡς relativum ὃ habemus. *Sylb.* i Malim cum *Gelenio*, οὐδὲ γὰρ οὐδ' ἡ βουλὴ τὸ πρ. *Sylb.* & *Port.* k In *Cod. Vat.* οὐδ' ἐψηφίσατο. l Πομπὴν ἢ θριάμβου in *Cod. Rom.* teſte *Sylb.* m Ἐπὶ καλοῖς ἀγῶσι *Vat.* n Vide *Sigonium* ad *Livium*: ex quo Ἀτήριος vel Ἀτέριος legendum videtur. adde quod *Briſſonius* ex lapide *Capitolino* etiam *Aterium* apud *Livium* mavult. *Sylb.* o *Lapi* verſio non agnoſcit præpoſ. περὶ: *tum inſtitutum tribunorum decreverunt.* Verſio *Gelenii* (*tum S C. de lege per tribunos ferenda fecerunt*) reſpicit legem à tribunis rogatam, p. 599. v. 12. & p. 608. v. 35. de qua etiam p. 643. v. 29. dicit, τὸν νόμον ὃς ἐσπούδαζον οἱ δήμαρχοι κοινὸς ἐπὶ πᾶσι Ῥωμαίοις γεγράφθαι. Malet forſan aliquis περὶ τῶν δημαρχείων αἰτημάτων, *de tribunitiis poſtulatis.* ſed verior fortaſſe lectio eſt περὶ τῶν ἀρχῶν, *tum legem de magiſtratibus ad ſenatum retulerunt*: ut ſcilicet omnibus magiſtratibus liceret eos mulctare, qui immodeſte aut præter leges ſuam poteſtatem egiſſent. hanc enim legem (p. 643. v. 21.) dicit ab his conſulibus centuriatis comitiis ſancitam fuiſſe. Si quis περὶ τῶν δημάρχων malit, opinionis ſuæ argumentum ſumere poteſt ex p. 601. v. 31. ubi tribuni legem rogant de creandis ad legum conſcriptionem decemviris. *Sylb.* p Εὑραμένων *Vat.* * Id eſt: tribunorum decretum S C. ratum fecerunt. *Port.*

Per. Jul. 4262. Ante Chr. 452. Olymp. $\frac{81}{82}$. $\frac{4}{1}$. V. C. Cat. 300. Var. 302.

nus, eo ipſo die quo magiſtratum iniit, poſt peracta pro ſalute ſacra ſolennia, antequam rem ullam publicam aggrederetur, pro concione T. Romilio diem dixit, ad quam veniret, & læſæ reip. cauſſam apud populum judicem diceret. Et L. *Halienus* qui tunc ædilis erat, & proximo anno tribunus fuerat, C. Veturium alterum ſuperioris anni conſulem in ſimile judicium vocavit. Quum autem interea ante diem judicii magna ſtudia & hortationes *à patriciis* ambobus exhiberentur, viri conſulares in ſenatus ope magnam ſpem habebant, & periculum parvi pendebant, ſenioribus & junioribus pollicentibus ſe non permiſſuros ut judicium perageretur. At tribuni, omnia jam multo ante præcaventes, non precibus, non minis moti, ſpretiſque omnibus periculis, ubi dies judicii venit, plebem convocarunt. & jam ante turba inopum ſibique victum manibus quæritantium ex agris confluxerat, quæ ad urbanam multitudinem adjuncta forum replevit, & vicos qui ad ipſum ferunt.

XLIX. ¶ Priore igitur loco Romilii cauſſa eſt acta. Tunc Siccius, in medium progreſſus, ei cum alia facinora objecit, quæ dum conſul eſſet per vim contra tribunos feciſſe viſus fuiſſet, tum etiam poſtremo inſidias ſibi ſuæque cohorti ab eo imperatore ſtructas narravit: harumque teſtes produxit nobiliſſimos, non plebeji ſed patricii ordinis, viros, qui in ea expeditione fuerant: & in his erat juvenis & generis dignitate & virtute ſua clarus, & rebus bellicis valde ſtrenuus, cui nomen erat Sp. Virginio. Hic dixit, cum M. Icilium, unius è Siccii cohorte filium, æqualem ſuum & amicum, à profectione illa liberare cuperet, ut qui cum patre in præſens exitium emitteretur, atque ab avunculo ſuo A. Virginio, qui in eadem expeditione legatus erat, obtinuiſſet, ut is conſules adiret, peteretque ut hoc beneficium ſibi concederetur: conſulibus vero ſe id facturos negantibus, obortas ſibi lacrymas, amici fortunam deflenti. juvenem vero, pro quo deprecabatur, his auditis veniſſe, & petita dicendi copia dixiſſe, ſe magnam gratiam ſuis deprecatoribus habere; ſibi tamen haud gratum fore id beneficium, quod pietatem erga parentes eſſet erepturum: & patrem tanto minus deſerturum, quanto certiorem mortem peteret, † & hoc omnibus fore compertum: ſed ſe iturum una cum illo, & pro viribus eum defenſurum, & ejuſdem fortunæ participem futurum. Quum ille juvenis dixiſſet hoc teſtimonium, nemo fuit quin illorum hominum fortuna commotus fuerit. Ubi vero & ipſe Icilius pater & adoleſcentulus, ad teſtimonium dicendi citati, de ſeipſis teſtati ſunt, plerique de plebe à lacrymis amplius ſibi temperare non potuerunt. Quum autem Romilius ad hæc reſpondiſſet,

τότε ἀποδειχθεὶς, ὥσπερ ἔφην, τῇ πρώτῃ τῆς ἀρχῆς ἡμέρᾳ θύσας σωτήρια κατὰ νόμον, πρὶν ὁτιοῦν ἄλλο διαπράξασθαι τῶν κοινῶν, προεῖπεν ἐν ἐκκλησίᾳ Τίτον Ῥωμίλιον ἥκειν ἀπολογησόμενον ἀδικήματος δημοσίου δίκην ἐπὶ δικαστῇ τῷ δήμῳ, [a] χρόνον ἀποδείξας τοῦ ἀγῶνος. [b] Λεύκιος δὲ τότε ἀγορανομῶν, δήμαρχος δὲ τῷ παρελθόντι ἔτει γεγονὼς, τὸν ἕτερον τῶν περυσινῶν ὑπάτων Γάϊον Οὐετούριον εἰς ὁμοίαν δίκην προεκαλέσατο. πολλῆς δὲ γενομένης ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ ἀγῶνος χρόνῳ σπουδῆς τε καὶ παρακλήσεως ἀμφοτέρων, οἱ μὲν ὑπατικοὶ πολλὰς ἐλπίδας εἶχον ἐπὶ τῇ βουλῇ, καὶ τὸ κινδύνευμα ἐν ἐλαφρῷ ἐποιοῦντο, ὑπισχνουμένων αὐτοῖς πρεσβυτέρων τε καὶ νέων οὐκ ἐάσειν τὸν ἀγῶνα ἐπιτελεσθῆναι. οἱ δὲ δήμαρχοι πάντα ἐκ πολλοῦ φυλαττόμενοι, καὶ οὔτε δεήσεις, οὔτε ἀπειλὰς, οὔτε κίνδυνον οὐδένα ὑπολογιζόμενοι, ἐπειδὴ καθῆκεν ὁ τοῦ ἀγῶνος χρόνος, ἐκάλουν τὸν δῆμον. ἦν δὲ παλαίτερον ἔτι συνερρυηκὼς ἐκ τῶν ἀγρῶν ὁ χερνήτης καὶ αὐτουργὸς ὄχλος, καὶ προσνεμηθεὶς τῷ κατὰ πόλιν, τήν τε ἀγορὰν ἐνέπλησε, καὶ τοὺς φέροντας εἰς αὐτὴν στενωποὺς.

Πρώτη μὲν οὖν εἰσῆλθεν ἡ κατὰ Ῥωμιλίου δίκη. καὶ παρελθὼν ὁ Σίκκιος τά τε ἄλλα κατηγόρει τοῦ ἀνδρὸς, ὅσα ὑπατεύων βίᾳ εἰς τοὺς δημάρχους ἔδοξε διαπράξασθαι, [c] καὶ τελευταῖον τὴν ἐπιβουλὴν διεξῄει τὴν ἐφ᾽ ἑαυτῷ τε καὶ τῇ σπείρᾳ γενομένην ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ· καὶ [d] παρείχετο ταύτης μάρτυρας τῶν στρατευσαμένων τοὺς ἐπιφανεστάτους, οὐ δημοτικοὺς, [e] ἀλλὰ πατρικίους· ἐν οἷς ἦν νεανίας οὐκ ἀφανὴς οὔτε κατὰ γένους ἀξίωσιν, οὔτε [f] κατὰ τὴν οἰκείαν ἀρετὴν, καὶ τὰ πολέμια πάνυ ἀγαθός· Σπόριος Οὐεργίνιος [g] ὄνομα αὐτῷ. οὗτος ἔφη, Μάρκον Ἰκίλλιον [h] ἕνα τῶν ἐκ τῆς Σικκίου σπείρας, ὡς συνηλικιώτην αὐτοῦ καὶ φίλον, ἀπολυθῆναι τῆς ἐξόδου βουληθεὶς, ὡς ἐπὶ θάνατον ἐξιόντα μετὰ τοῦ πατρὸς, Αὖλον Οὐεργίνιον τὸν ἑαυτοῦ θεῖον, πρεσβευτὴν τότε συστρατευόμενον, [i] παρασκευάσας ἐλθεῖν ἐπὶ τοὺς ὑπάτους, ἀξιῶν σφίσι δοθῆναι ταύτην τὴν χάριν· ἀντιλεγόντων δὲ τῶν ὑ- 674
πάτων, ἑαυτῷ μὲν ἐπελθεῖν δάκρυα, τὴν [k] συμφορὰν τὴν ἑταίρου προσανακλαιομένῳ· τὸν δὲ νεανίαν ὑπὲρ οὗ τὰς δεήσεις ἐποιεῖτο, πεπυσμένον ταῦτα ἐλθεῖν, καὶ λόγον αἰτησάμενον εἰπεῖν, ὅτι τοῖς μὲν δεομένοις πολλὴν οἶδε χάριν, αὐτὸς δὲ οὐκ ἂν [l] ἀγαπήσει τυχὼν χάριτος ἥτις αὐτὸν ἀφελεῖται τὸ πρὸς τὸ γένος εὐσεβές· οὐδ᾽ ἂν ἀπολειφθείη τοῦ πατρὸς, τόσῳ δὲ μᾶλλον, ὅσῳ γε ἀποθανούμενος οἴχεται, καὶ πάντες τοῦτο ἴσασιν· ἀλλὰ συνεξιὼν ἐπαμυνεῖται ὅσα δύναται, [m] καὶ τῆς αὐτῆς ἐκείνῳ κοινωνὸς ἔσται τύχης. ταῦτα τοῦ μειρακίου μαρτυρήσαντος, οὐδεὶς ἦν ὃς οὐκ ἔπαθέ τι πρὸς τὴν τύχην τῶν ἀνθρώπων. ὡς δὲ καὶ αὐτοὶ κληθέντες ἐπὶ τὴν μαρτυρίαν παρῆλθον, ὅ,τε πατὴρ Ἰκίλλιος καὶ τὸ μειράκιον, [n] καὶ τὰ καθ᾽ ἑαυτοὺς ἔλεξαν, οὐκέτι κατέχειν τὰ δάκρυα οἱ πλείους ἐδύναντο τῶν δημοτικῶν. ἀπολογηθέντος δὲ τοῦ Ῥωμιλίου, καὶ

διελ-

a Τὸν χρόνον *Vat.* b *Lapus* atque *Gelenius* legiſſe videntur Λεύκιος δὲ Ἀλιηνὸς, ὁ τότε ἀγορανομῶν. quia ſcilicet apud *Livium* eſt, *Veturio ab L. Halieno* [aut *Allieno*] *ædili plebis dies dicta.* Sed pro *Halieno* [aut *Allieno*] apud *Livium* l. 3. c. 31. rectius fortaſſe *Icilium* legemus: quia *L. Icillium* ſuperiori anno tribunum fuiſſe ſupra docuit auctor, p. 629. v. 3. & p. 635. v. 11. *Sylb.* c Καὶ τελευταῖον *Vat.* d Καὶ παρείχετο αὐτῶν μάρτυρας τοὺς ἐπιφανεστάτους τῶν συστρατευσαμένων *Vat.* e Ἀλλὰ καὶ πατρικίους *Vat.* f Κατὰ τὴν ἰδίαν ἀρετὴν *Vat.* g In Cod. *Vat.* ἦν ὄνομα αὐτῷ. h Rectius forſan in Cod. *Vat.* ἑνὸς τῶν ἐκ τῆς Σικκίου σπείρας ὄν, ἡλικιώτην αὐτοῦ &c. i Παρασκευάσας ἐλθεῖν ἐπὶ τοὺς ὑπάτους *Vat.* k Συμφορὰν τοῦ ἑταίρου προσανακλαιομένῳ *Vat.* l Rectius forſan ἀγαπήσειεν, ut mox ἀπολειφθείη. *Sylb.* Ἀγαπήσειν *Vat.* m Melius τῆς αὐτῆς ἐκείνοις κοινωνὸς ἔσται τύχης *Vat.* n Καὶ τὸ καθ᾽ αὐτοὺς *Vat.* * Multo autem ante tempus judicii adhibito utrinque ſtudio & adhortatione &c. *Lapus.* † *Al.* atque hoc omnibus notum eſſe.

a Livius

διελθόντος λόγον οὔτε θεραπευτικὸν, οὔτε ἁρμόττοντα τοῖς καιροῖς, ἀλλ᾽ ὑψηλὸν, καὶ ἐπὶ τῷ ἀνυπευθύνῳ τῆς ἀρχῆς μέγα φρονοῦντα, διπλασίως ἔτι ἐπεῤῥώσθησαν εἰς τὴν κατ᾽ αὐτοῦ ὀργὴν οἱ πολῖται. καὶ γενόμενοι τῶν ψήφων κύριοι, κατέγνωσαν ἀδικεῖν οὕτως, ὥστε πάσαις ταῖς ψήφοις τῶν φυλῶν ἁλῶναι τὸν ἄνδρα. ἦν δὲ τὸ τίμημα τῆς δίκης ἀργυρικὸν, ἀσσάρια μύρια. καὶ τοῦτο οὐκ ἄνευ προνοίας ὁ Σίκκιος ποιῆσαί μοι δοκεῖ τινος, ἀλλ᾽ ἵνα τοῖς τε πατρικίοις ἐλάττων ἡ περὶ τοῦ ἀνδρὸς σπουδὴ γένηται, καὶ μηδὲν ἐξαμάρτωσι περὶ τὴν ψηφοφορίαν, ἐνθυμηθέντες ὅτι εἰς ἀργύριον ζημιώσεται ὁ ἁλοὺς, καὶ εἰς οὐδὲν ἕτερον, καὶ τοῖς δημοτικοῖς ἡ πρὸς τὴν τιμωρίαν ὁρμὴ προθυμοτέρα, μήτε ψυχῆς ἄνδρα ὑπατικὸν, μήτε πατρίδος ἀποστεροῦσα. Ῥωμιλίου δὲ καταδικασθέντος, οὐ πολλαῖς ὕστερον ἡμέραις καὶ Οὐετούριος ἑάλω. τίμημα δὲ καὶ ἐκείνῳ ἐπεγέγραπτο ἀργυρικὸν, [a] ἡμιόλιον θατέρου.

Ταῦτα δὲ λογιζομένοις τοῖς ἐν ἀρχῇ ὑπάτοις πολὺ παρέστη δέος, καὶ τοῦ μὴ ταὐτὰ παθεῖν ὑπὸ τοῦ δήμου μετὰ τὴν ὑπατείαν πρόνοια. ὥστε οὐκέτι ἀποκρυπτόμενοι τὰς γνώμας, ἀλλὰ φανερῶς τὰ τοῦ δήμου πολιτευόμενοι διετέλουν. πρῶτον μὲν οὖν ἐπὶ τῆς λοχίτιδος ἐκκλησίας νόμον ἐκύρωσαν, "ἵνα ταῖς ἀρχαῖς "πάσαις ἐξῇ τοὺς ἀκοσμοῦντας ἢ παρανομοῦντας εἰς τὴν "ἑαυτῶν ἐξουσίαν ζημιοῦν". τέως γὰρ οὐχ ἅπασιν ἐξῆν, ἀλλὰ τοῖς ὑπάτοις [b] μόνοις". τὸ μέντοι τίμημα οὐκ ἐπ᾽ αὐτοῖς ζημιοῦσιν ὁπόσον [c] εἶναι δοκεῖ κατέλιπον, ἀλλ᾽ αὐτοὶ τὴν ἀξίαν ὥρισαν, μέγιστον ἀποδείξαντες ὅρον ζημίας, [d] δύο βόας καὶ τριάκοντα πρόβατα. καὶ οὗτος ὁ νόμος ἄχρι πολλοῦ διέμεινεν ὑπὸ Ῥωμαίων [e] διαφυλαττόμενος. ἔπειτα περὶ τῶν νόμων οὓς ἐσπούδαζον οἱ δήμαρχοι κοινοὺς ἐπὶ πᾶσι Ῥωμαίοις [f] γραφῆναι, καὶ εἰς
675 [g] ἅπαντα τὸν χρόνον διαφυλαχθησομένους, διάγνωσιν ἀπέδωκαν τῇ βουλῇ. ἐλέχθησαν [h] μέντοι πολλοί τε καὶ ὑπὸ τῶν κρατίστων ἀνδρῶν εἰς ἀμφότερα, [i] καὶ τὸ κωλύειν καὶ τὸ συγχωρεῖν, φέροντες λόγοι. ἐνίκα δὲ ἡ τὰ δημοτικώτερα πρὸ τῶν ὀλιγαρχικῶν εἰσάγουσα Τίτου Ῥωμιλίου γνώμη, παρὰ τὴν ἁπάντων δόξαν τῶν τε πατρικίων καὶ τῶν δημοτικῶν γενομένη. οἱ μὲν γὰρ ὑπελάμβανον πάντα τὰ ἐναντία τοῖς δημοτικοῖς φρονήσειν τε καὶ λέξειν τὸν ἄνδρα, νεωστὶ τὴν ἐν τῷ δήμῳ δίκην ἑαλωκότα. ὁ δὲ, ἀναστὰς, ἐπειδὴ προσῆκεν [k] αὐτῷ γνώμην ἐρωτηθέντι κατὰ τὴν ἑαυτοῦ τάξιν ἀποκρίνασθαι· ἦν δὲ ἐν τοῖς διὰ μέσου κατά τε ἀξίωσιν καὶ ἡλικίαν· ἔλεξεν.

"Ἃ μὲν ὑπὸ τοῦ δήμου πέπονθα, ὦ βουλὴ, καὶ ὅτι οὐδὲν ἀδικῶν, "ἀλλὰ τῆς πρὸς ὑμᾶς εὐνοίας ἕνεκα, φορτικὸς ἂν εἴην ἔγωγε, "[l] ἂν εἰδόσιν ὑμῖν ἀκριβῶς λέγω· μνήμην δὲ αὐτῶν ποιοῦ"μαι τοῦ ἀναγκαίου ἕνεκα, ἵν᾽ εἰδῆτε ὅτι οὐ κολακείᾳ τοῦ δη"μοτικοῦ ἐπιτρέψας, [m] ἐχθροῦ μοι ὄντος, ἀλλὰ ἀπὸ τοῦ βελ-

& orationem habuiſſet nec humilem, nec temporibus convenientem, ſed tumidam, & ex abſoluta imperii poteſtate elatam, iram civium multo majorem in ſe accendit & concitavit. atque tribus miſſæ in ſuffragia eum violatæ reip. omnibus ſuffragiis damnarunt. mulcta autem pecuniaria fuit, aſſium decem millia. Atque hoc non ſine quodam provido conſilio Siccius feciſſe mihi videtur, ut patricii reo remiſſius faverent, & nihil in ſuffragiis ferendis delinquerent, cogitantes reum mulcta pecuniaria, & nulla alia re mulctatum iri; & plebs majore animi impetu ad pœnam exigendam ferretur, quod nec vita nec patria virum conſularem eſſet privatura. Damnato Romilio paucis poſt diebus Veturius etiam damnatus eſt. atque huic quoque irrogata eſt mulcta pecuniaria, cujus proportio erat * ſeſquialtera. | Per. Jul. 4262. Ante Chr. 452. Olymp. 82. 1. U.C. Cat. 300. Var 302.

¶ Hujus igitur anni conſules, hæc conſiderantes, magnus inceſſit timor; & ne, poſt depoſitum conſulatum, eodem modo à plebe tractarentur, provide caverunt. itaque conſilium ſuum non amplius celabant: ſed aperte plebi favebant. Ac primum quidem centuriatis comitiis legem tulerunt; "licere "omnibus magiſtratibus eos mulctare, qui facinus aliquod inſolens aut iniquum præter "diſciplinam ac leges reip. in ſuam poteſta"tem admiſiſſent". nam ad illam uſque diem non omnibus, ſed ſolis conſulibus id licebat. mulctæ tamen modus non ipſorum arbitrio permiſſus eſt, ſed ab illis præfinitus; ne *ſcilicet* maxima mulcta duos boves & triginta oves excederet. Hæc lex diu ſervata eſt apud Romanos. Deinde de legibus, quas tribuni in communem totius populi Rom. uſum & in perpetuum ſervandas ſcribi maximo ſtudio cupiebant, cognitionem ſenatui permiſerunt. Multæ tamen ab optimis viris ſententiæ in utramque partem ſunt dictæ, quarum aliæ eo ſpectabant, ut *leges ferendæ* impedirentur, aliæ eas ferri ſinebant. Tamen præter omnium, tum patriciorum tum plebejorum, opinionem vicit T. Romilii ſententia, quæ plebis magis quam optimatum partibus favebat. omnes enim arbitrabantur eum, ob recentem damnationis offenſam, plebis voluntati & conſiliis & dictis perpetuo adverſaturum. ille vero, ubi ad eum ex ordine ventum eſt, (erat autem inter eos qui & dignitate & ætate erant medii) rogatus ſententiam, ſurrexit, & ita eſt loquutus.

¶ "Quæ à plebe ſum paſſus, P. C. ob nul- LI.
"lum meum facinus injuſtum, ſed ob meam "erga vos benevolentiam, moleſtus eſſem ſi "apud vos horum probe gnaros narrare vel"lem. Coactus tamen horum mentionem fa"cio, ut ſciatis me non ut plebi aſſenter, quæ "mihi eſt inimica; ſed ſinceriſſime ea quæ è "rep.

a Livius Romilium damnatum ait x. millibus æris, Veturium xv. millibus. unde recte ἡμιόλιον θατέρου. quod tamen non abs re mireris. nam conſentaneum erat Romilio, qui ſe majori contentione tribunis oppoſuit, graviorem mulctam fuiſſe impoſitam; Veturio autem, qui in his conflictationibus pene κωφὸν πρόσωπον inducitur, irrogatum fuiſſe τὸ ἥμισυ, *ſc.* v. millia. *Sylb.* *b* Non agnoſcit *Vat.* *c* Εἶναι δεῖ *Vat.* *d Briſſonius in* Select. *ex Jure Antiqq.* l. 1. c. 3. legendum cenſet, δύο προβάτοιν καὶ τριάκοντα βοῶν: quia *Gellius* l. 11. c. 1. ſcribit, *mulctam, quæ appellatur ſuprema, inſtitutam in ſingulos duarum ovium, boum triginta; pro copia ſcilicet boum, proque ovium penuria. Sylb.* *e* Φυλαττόμενος *Vat.* *f* Γράφειν *Vat.* *g* Πάντα χρόνον φυλαχθησομένους *Vat.* *h* Forſan rectius μὲν δή. *Sylb.* Μὲν οὖν *Vat.* *i* Καὶ τὸ συγχωρεῖν καὶ τὸ κωλύειν *Vat.* *k* In *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] ἑαυτῷ: & mox in *Ed. Steph.* ἑαυτῶν: evidente utrobique errore. *Sylb.* *l* Ἐν εἰδόσιν *Vat.* quod (modo λέγων mox ſcribamus) fortaſſe rectius: cum hac phraſi in *Opuſculis Criticis* aliquoties utatur *Dionyſius* ipſe: ut p. 18. v. 27. (noſtræ *Editionis*) ἐν εἰδόσι λέγων. p. 303. v. 22. ὡς ἐν εἰδόσι λέγων. p. 308. v. 25. ἡ γὰρ ὑπόμνησις ὡς ἐν εἰδόσι. *m* Ἐχθροῦ μὲν ὄντος *Vat.* * *Id eſt*: aſſium xv. millia. *Lapus* vertit; *quæ erat ſeſcupla alterius.*

[illegible] l. 4262. [illegible] Chr. 452. [illegible]mp. 81 4 / 82 1. V. C. Cat. 390. Var. 302.

[illegible] nemo miretur ſi "rep. ſunt, d[illegible] [illegible] mei diſſimilis, "nunq[illegible] [illegible] quando conſul eram, "quum & [illegible] "contra[illegible] [illegible] neve exiſtime- "tis alt[illegible] [illegible] nunc me male ſenſiſſe, "aut n[illegible] [illegible] ſententiam mutare. Ego "enim, [illegible] partes veſtras firmi- "ores [illegible] dominatum optimatum auxi "ut debu[illegible], & [illegible] contempſi. Poſtquam "vero meo mal[illegible] [illegible] ſapientior, magno "cum meo damno didici, * vobis eſſe plus "conſilii quam potentiæ, voſque neceſſitati "cedentes jam multos veſtros propugnatores "à plebe abripi paſſos eſſe, ſententiam mu- "tavi. Utinam autem neque mihi neque col- "legæ meo ea accidiſſent, ob quæ vos omnes "nobiſcum doletis. verum, quia res noſtræ "jam finem habent, & reliquas corrigere li- "cet, ut provideatur ne aliis eadem accidant, "& univerſos & ſingulos ut rebus præſenti- "bus prudenter utantur hortor. Optime e- "nim adminiſtratur civitas, quæ ſe pro re- "rum ſtatu fortunæ accommodat : & opti- "mus conſiliarius ille eſt, qui non privatis "inimicitiis impulſus, aut gratia abductus, "ſed publica utilitate commotus, ſuam ſen- "tentiam dicit : atque optime de futuris con- "ſultant qui rerum futurarum exempla ex "præteritis ſumunt. Nobis vero, P. C. quo- "ties aliqua controverſia aut contentio con- "tra plebem orta eſt, contigit ut ſemper de- "teriore conditione diſcederemus, & viri il- "luſtres capitali ſupplicio contumeliiſque af- "ficerentur & exſilio mulctarentur. Atqui "quodnam majus infortunium reip. poteſt "accidere, quam ſi optimi quique viri ex- "ſcindantur? Quæ cum mihi in vobis non "probentur, hortor ut eis parcatis, ac neque "hujus anni magiſtratus manifeſto periculo "objiciatis, deinde in ipſo diſcrimine deſera- "tis, neque alium quempiam, cujus vel mi- "nimus in repub. ſit uſus. In ſumma, vobis "ſuadeo ut legatos eligatis, & partim in Græ- "cas urbes, quæ ſunt in Italia, partim Athe- "nas mittatis, qui leges optimas, & noſtris "moribus maxime convenientes, à Græcis pe- "tant atque huc ferant. Illis vero reverſis, "conſules ad ſenatum referant de legiſlato- "ribus eligendis, & de eorum imperio quod- "nam ſit futurum, & quam diuturnum, & de "cæteris rebus prout ipſi conducere videbi- "tur : abſtineatis vero à ſeditionibus conten- "tionibuſque cum plebe, neve calamitates "calamitatibus veſtris addatis, præſertim "quum de legibus agatur, quæ, ſi nihil aliud, "ſaltem majeſtatis ſpecioſam *ac honeſtam* "gloriam habent.

LII. ¶ His à Romilio dictis, uterq; conſul ad ejus opinionem acceſſit, in eandem ſententiam loquuti meditatis orationibus, multique alii ſenatores, & major pars hanc ſententiam *eſt

"πίσω τὰ συμφέροντα ἐρῶ. θαυμάσῃ [a] τε μηδεὶς εἰ πρότερόν τε πολλάκις, καὶ ἡνίκα ὕπατος ἦν, τῆς ἑτέρας προαιρέσεως γενόμενος, νῦν ἐξαίφνης μεταβέβλημαι. μηδὲ "ὑπολάβητε δυοῖν θάτερον, ἢ τότε βεβουλεῦσθαί με "κακῶς, ἢ νῦν ἀνατίθεσθαι τὰ δόξαντα οὐκ ὀρθῶς. ἐγὼ "γὰρ, ὦ βουλὴ, ὅσον μὲν χρόνον τὰ ὑμέτερα ἰσχυρὰ ἡγού- "μην, ὥσπερ ἐχρῆν, ἀριστοκρατίαν [b] αὐξάνων, περιεφρό- "νουν τὸ δημοτικόν· ἐπεὶ δὲ τοῖς ἐμαυτοῦ σωφρονισθεὶς "κακοῖς, μετὰ μεγάλων μισθῶν ἔμαθον ὅτι ἔλαττον ὑμῖν "ἐστι τοῦ [c] βουλομένου τὸ δυνάμενον, καὶ πολλοὺς ἤδη τὸν ὑπὲρ "ὑμῶν ἀγῶνα [d] αἰρουμένους περιείδετε ἀναρπασθέντας ὑπὸ "τοῦ δήμου, τοῖς ἀναγκαίοις εἴξαντες, οὐκ ἔθ᾽ ὅμοια ἐγνώ- "κα. ἐβουλόμην δ᾽ ἂν μάλιστα μήτε ἐμαυτῷ συμβῆναι "μήτε τῷ συνάρχοντί μου ταῦτα ἐφ᾽ οἷς ἅπαντες ἡμῖν "συμπαθεῖτε. ἐπειδὴ δὲ τὰ μὲν καθ᾽ ἡμᾶς τέλος "ἔχει, τὰ δὲ λοιπὰ ἔξεστιν ἐπανορθώσασθαι, τοῦ μὴ πα- "θεῖν [e] ταὐτὰ ἑτέρους προϊδέσθαι, καὶ κοινῇ καὶ καθ᾽ ἕνα "ἕκαστον ἰδίᾳ τὰ παρόντα εὖ τίθεσθαι παρακαλῶ. κρά- "τιστα γὰρ οἰκεῖται πόλις ἡ πρὸς τὰ πράγματα με- "θαρμοττομένη· καὶ σύμβουλος ἄριστος, ὁ μὴ πρὸς τὴν "ἰδίαν ἔχθραν ἢ χάριν, ἀλλὰ πρὸς τὸ κοινῇ συμφέρον "ἀποδεικνύμενος γνώμην· βουλεύονταί τε ἄριστα περὶ "τῶν μελλόντων οἱ [f] παράδειγμα ποιούμενοι τὰ γεγο- "νότα τῶν ἐσομένων. ἡμῖν δὲ, ὦ βουλὴ, ὁσάκις ἐνέστη "τις ἀμφισβήτησις καὶ φιλονεικία πρὸς τὸν δῆμον, ἀεί "τι μειονεκτεῖν ἐξεγένετο, ἀνδρῶν ἐπιφανῶν [g] θανάτους "τε καὶ ὕβρεις καὶ ἐκβολὰς ζημιωθῆναι. καίτοι τί γέ- "νοιτ᾽ ἂν ἀτύχημα πόλει μεῖζον, ἢ τοὺς κρατίστους τῶν "ἀνδρῶν περικόπτεσθαι; [h] καὶ ταῦτα οὐ συνδικῶν ὑ- 676 "μῖν ἐγὼ φείδεσθαι παραινῶ, καὶ μήτε τοὺς νῦν ἄρ- "χοντας προβαλόντας εἰς κίνδυνον πρόδηλον, ἔπειτα "ἐγκαταλιπόντας, [i] τοῖς δεινοῖς, μήτε τῶν ἄλλων τινὰ, "οὗ τι καὶ μικρὸν ὄφελος τῷ κοινῷ. κεφάλαιον δέ ἐστιν "ὧν ὑμῖν παραινῶ, πρέσβεις ἑλέσθαι, τοὺς μὲν εἰς τὰς Ἑλ- "ληνίδας πόλεις τὰς ἐν Ἰταλίᾳ, τοὺς δὲ εἰς Ἀθήνας· "οἵτινες αἰτησάμενοι παρὰ τῶν Ἑλλήνων τοὺς κρατίστους νόμους "καὶ μάλιστα τοῖς ἡμετέροις ἁρμόττοντας βίοις, οἴσουσι δεῦρο. "ἀφικομένων δὲ αὐτῶν, τούς τε ὑπάτους προθεῖναι τῇ βου- "λῇ σκοπεῖν, τίνας ἑλέσθαι δεήσει νομοθέτας, καὶ ἥντινα ἕξοντας "ἀρχὴν, καὶ χρόνον ὅσον, καὶ τἆλλα, ὅπως ἂν αὐτῇ φαίνηται "συνοίσειν· στασιάζειν δὲ μηκέτι πρὸς τὸ δημοτικὸν, μηδὲ "ἄλλας ἐπ᾽ ἄλλαις ἀναιρεῖσθαι συμφοράς, ἄλλως τε καὶ "περὶ νόμων φιλονεικοῦντας, οἳ κἂν εἰ μηδὲν ἄλλο, τήν "γέ τοι δόξαν τῆς ἀξιώσεως ἔχουσιν [k] εὐπρεπῆ.

Τοιαῦτα εἰπόντος τοῦ Ῥωμιλίου, οἵ τε ὕπατοι συνελαμβάνοντο τῆς γνώμης ἀμφότεροι, πολλὰ καὶ ἐκ παρασκευῆς συγκείμενα διεξιόντες, καὶ τῶν ἄλλων βουλευτῶν συχνοὶ, καὶ ἐγένοντο πλείους

οἱ

a Δὲ pro τε in Cod. Vat. b Αὔξων Vat. c Rectius in Cod. Vat. βουλομένου. quo modo legiſſe videtur *Lapus* : nam vertit, *minorem eſſe voluntate veſtra potentiam.* d Si ἀρουμένους malis, facile patiar. *Sylb.* e Ταὐτὰ pro vulgato ταῦτα agnoſcit etiam *Lapi* verſio, *ne alii eadem patiantur. Sylb.* f Παραδείγματα Vat. g Forſaſſe rectius καὶ ἀνδρῶν ἐπιφανῶν θανάτοις καὶ ὕβρεσι καὶ ἐκβολαῖς ζημιωθῆναι : dativo ſcilicet caſu, ut alibi paſſim. *Sylb. & Port.* Καὶ ἐς ἀνδρῶν ἐπιφανῶν θανάτους Vat. h Ita plane in codicibus: niſi quod ἐγὼ poſt ὑμῖν omittat Vat. *Lapus* vertit, *quibus ego parcatis moneo.* at *Gelenius* ſic, *& hoc vobis parcens conſulo.* Hoc modo legendum conjicit *Portus* : ταῦτα οὖν συνδικῶν ἐγὼ ποιεῖσθαι παραινῶ, καὶ μήτε τοὺς νῦν ἄρχοντας προβάλλειν εἰς κίνδυνον πρόδηλον, ἔπειτα ἐγκαταλείπειν τοῖς δεινοῖς, μήτε &c. *Ego igitur veſtræ cauſſæ favens, ſuadeo vobis ut hæc faciatis, ſcil. ut neque hujus anni &c.* i Ἐν τοῖς δεινοῖς μένοντας Vat. k Ita etiam in *Vat.* & *Lapi Cod.* Perperam εὐτρεπῆ in *Ed. Steph.* * *Al.* minus vos poſſe quam velitis. *ſeu,* vires & facultatem veſtram non reſpondere voluntati.

a Forſan

οἱ ταύτῃ προστιθέμενοι τῇ γνώμῃ. μέλλοντος δὲ γράφεσθαι τοῦ προβουλεύματος, ἀναστὰς ὁ δήμαρχος Σίκκιος, ὁ τῷ Ῥωμιλίῳ προθεὶς τὴν δίκην, πολὺν ὑπὲρ τοῦ ἀνδρὸς διῆλθε λόγον, ἐπαινῶν τὴν μεταβολὴν τῆς γνώμης, καὶ τὸ μὴ τὰς ἰδίας ἔχθρας [a] κρείττονα γίνεσθαι τοῦ κοινῇ χρησίμου, ἀλλὰ ἀπὸ ὀρθῆς γνώμης τὰ συμφέροντα [b] ἐπιδείξασθαι· “Ἀνθ' ὧν, ἔφη, “ταύτην αὐτῷ [c] ἀποδίδωμι τιμὴν, καὶ χάριν ἀφίημι τῶν ἐκ-“πισμάτων ἐπὶ τῇ δίκῃ, καὶ εἰς τὸ λοιπὸν διαλλάττομαι· νι-“κᾷ γὰρ ἡμᾶς χρηστὸς ὤν”. τὸ δ' αὐτὸ καὶ οἱ ἄλλοι δήμαρχοι [d] παρόντες ὡμολόγουν. οὐ μὴν ὅ γε Ῥωμίλιος ὑπέμεινε ταύτην λαβεῖν τὴν χάριν· ἀλλ' ἐπαινέσας τοὺς δημάρχους τῆς προθυμίας, ἀποδώσειν ἔφη τὴν καταδίκην· ἱερὰν γὰρ ἤδη τῶν θεῶν εἶναι· καὶ οὔτε δίκαια οὔτε ὅσια ποιεῖν, ἀποστερῶν τοὺς θεοὺς ἃ δίδωσιν αὐτοῖς [e] νόμος· καὶ ἐποίησεν οὕτως. γραφέντος δὲ τοῦ προβουλεύματος, καὶ μετὰ ταῦτα ἐπικυρώσαντος τοῦ δήμου, πρέσβεις ἀπεδείχθησαν οἱ [f] τοὺς παρ' Ἑλλήνων νόμους ληψόμενοι, [g] Σπόριος Ποστούμιος, καὶ [h] Σερούιος Σουλπίκιος, καὶ Αὖλος Μάλλιος· οἷς τριήρεις τε παρεσκευάσθησαν ἐκ τοῦ δημοσίου, καὶ ἄλλος κόσμος εἰς ἀπόδειξιν τῆς ἡγεμονίας ἀποχρῶν. καὶ τὸ ἔτος ἐτελεύτα.

Ἐπὶ δὲ τῆς ὀγδοηκοστῆς καὶ δευτέρας ὀλυμπιάδος, ἣν ἐνίκα στάδιον Λύκος Θεσσαλὸς ἀπὸ Λαρίσσης, ἄρχοντος Ἀθήνησι Χαιρεφάνους, ἐτῶν [i] τριακοσίων ἐκπεπληρωμένων ἀπὸ τοῦ Ῥώμης συνοικισμοῦ, Ποπλίου Ὁρατίου καὶ Σέξτου
677 Κοϊντιλίου δεδεγμένων τὴν ὕπατον ἀρχὴν, λοιμικὴ νόσος εἰς τὴν Ῥώμην κατέσκηψε, μεγίστη τῶν [k] ἐκ τοῦ προτέρου χρόνου μνημονευομένων· ὑφ' ἧς οἱ μὲν θεράποντες ὀλίγου ἐδέησαν ἅπαντες ἀπολέσθαι, τῶν δὲ ἄλλων πολιτῶν ἀμφὶ τοὺς ἡμίσεις μάλιστα διεφθάρησαν, οὔτε τῶν ἰατρῶν ἀρκούντων ἔτι βοηθεῖν τοῖς καμάτοις, οὔτε οἰκείων ἢ φίλων τἀναγκαῖα ὑπηρετούντων. οἱ γὰρ ἐπικουρεῖν ταῖς ἑτέρων βουλόμενοι [l] νόσοις, ἁπτόμενοί τε χαμαιηρῶν σωμάτων, καὶ συνδιαιτώμενοι, ταῖς αὐταῖς ἐκείνοις νόσοις μετελάμβανον· ὥστε πολλὰς οἰκίας ἐξερημωθῆναι δι' ἀπορίαν τῶν ἐπιμελησομένων. ἦν τε οὐκ ἐλάχιστον τῶν κακῶν τῇ πόλει καὶ τοῦ μὴ ταχέως λωφῆσαι τὴν νόσον αἴτιον, τὸ περὶ τὰς ἐκβολὰς τῶν νεκρῶν γινόμενον. κατ' ἀρχὰς [m] μὲν ὑπό τε αἰσχύνης καὶ [n] εὐπορίας τῶν πρὸς τὰς ταφὰς ἐπιτηδείων, ἔκαιόν τε καὶ γῇ παρεδίδοσαν τοὺς νεκρούς· τελευτῶντες δὲ, οἱ μὲν, ἀπὸ ὀλιγωρίας τοῦ καλοῦ, οἱ δὲ, τὰ ἐπιτήδεια οὐκ ἔχοντες, [o] πολλοὺς μὲν ἐν τοῖς ὑπονόμοις τῶν στενωπῶν φέροντες ἐρρίπτουν τῶν ἀπογινομένων, πολλῷ δὲ ἔτι πλείους εἰς τὸν ποταμὸν ἔβαλλον· ἀφ' ὧν τὰ μέγιστα [p] ἐκακοῦντο, πρὸς τὰς ἀκτὰς καὶ τὰς ἠϊόνας. ἐκκυματιζομένων γὰρ τῶν σωμάτων, βαρεῖα καὶ δυσώδης προσαπίπτουσα καὶ τοῖς ἔτι ἐρρωμένοις ἡ τοῦ πνεύματος ἀποφορὰ, ταχείας ἔφερε τοῖς σώμασι τὰς τροπάς· πίνεσθαί τε

Per. Jul. 4262. Ante Chr. 452. Olymp. 80 4/81 1. V. C. Cat. 300. Var. 302.

amplexa. Quum autem SC. ſcribendum eſſet, Siccius tribunus, qui Romilio diem dixerat, ſurgens, prolixa oratione hominem laudavit, quod ſententiam mutaſſet, nec tam privatarum ſimultatum, quam reip. commodorum rationem habuiſſet, ſed ſincero animo quid eſſet è rep. declaraſſet: “pro quibus “ meritis, inquit, hanc gratiam illi refero, & “ mulctam pecuniariam ipſi in judicio irro-“ gatam remitto, & in poſterum cum eo in “ gratiam redeo; nos enim ille ſua probitate “ vincit”. Et cæteri tribuni, qui aderant, idem ſenſerunt. Romilius tamen hoc beneficium accipere noluit; ſed, laudata tribunorum in ſe propenſa voluntate, ſe mulctam perſoluturum dixit: jam enim diis ſacratam eſſe; nec juſte nec pie ſe facturum, ſi deos rebus legitimis fraudaret. atque ita fecit. Facto autem SC. & per plebiſcitum poſtea confirmato, legati legum à Græcis petendarum cauſſa creati ſunt, Sp. Poſtumius, Ser. Sulpicius, A. Manlius, quibus triremes, cum omnibus ornamentis quæ amplam imperii Romani majeſtatem ſatis indicare poterant, ex ærario aſſignatæ ſunt. & annus ille abiit.

LIII

Per. Jul. 4263. Ante Chr. 451. Olymp. 82 1/2. V. C. Cat. 301. Var. 303. P. Horatio & Sexto Quintilio coſſ. peſtis ſæviſſima, etiam in vicinia.

§ Olympiade autem LXXXII. qua vicit in ſtadio Lycus Theſſalus Lariſſenſis, archonte Athenis Chærephane, expleto anno trecenteſimo ab V. C. Publio Horatio & Sexto Quintilio conſulibus, maxima peſtilentia urbem invaſit, quanta nunquam antea fuiſſe memorabatur: qua pene omnia ſervitia abſumpta ſunt, ex reliquis civibus dimidia fere pars interiit; quia nec medici morbis amplius ſuccurrere, nec domeſtici amicique *ægrotis* res neceſſarias miniſtrare poterant. Nam qui aliorum morbis opem ferre volebant, corpora laborantium tangentes, & ſimul viventes, eodem & illi morbo corripiebantur. ita ut multæ domus ob hominum curantium inopiam deſolatæ fuerint. Peſtis autem adeo in urbe graſſantis, ejuſque diuturnitatis non minima erat cauſſa, quod corpora *inhumata* projicerentur. Nam principio quidem præ pudore, & copia rerum ad ſepulturam neceſſariarum ſuppetente, cadavera cremabant & terræ mandabant. Sed poſtea alii honeſtate contempta, alii rerum neceſſariarum inopia laborantes, multa defunctorum corpora in ſubterraneas compitorum cloacas, at longe plura in fluvium projiciebant; unde maxima redundabat lues, tum per confragoſas tum per meabiles ripæ partes. Nam, ejectis ab unda cadaveribus, gravis & male olens odor, qui venti flatu inde ferebatur per aërem, valentes invadebat, eorumque corporibus celerem mutationem afferebat: & aqua ex flumine

a Forſan rectius κρείττονα ἡγεῖσθαι τ. *Sylb.* *b* Ὑποδείξασθαι *Vat.* *c* Ἀποδίδωμι χάριν καὶ τιμὴν ἀφίημι malit *Portus.* quod nondum perſoluta erat mulcta, ut ex ſequentibus conſtat. *d* Παρόντες præfert *Portus.* *e* In *Cod. Vat.* ὁ νόμος. *f* Τοὺς παρὰ τῶν Ἑλλήνων *Vat.* *g* *Sp. Poſtumius Albus* dicitur *Livio*; cum in anterioribus conſulatibus *Sp. Poſtumius Albinus* ſit cognominatus p. 588. v. 38. ſed *A. Poſtumius Albus* p. 591. v. 2. niſi quis & in his errorem putet. *Glarean.* *h* In *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* Σερούιλιος pro Σερούιος: nomen ſcilicet pro prænomine. *P. Sulpicius* habetur apud *Livium.* Fuit autem *Servius Sulpicius* conſul anno 293. (p. 599. v. 5.) *Publius* vero nunquam quod ſciam. Porro *A. Manlius* ab utroque ponitur: & anno 280. *A. Manlius* apud *Dionyſium* (p. 568. v. 14.) conſul fuit; *Livio* autem *G. Manlius.* Quod ſi hi legati omnes conſulares fuere, ut veriſimile eſt, *Dionyſii* codex utrinque melius *Livii* codice habebit, & *Serv. Sulpicius* & *A. Manlius. Glarean.* *i* Chronologorum nonnulli ſtatuunt hunc annum CCCI. ſed CCC. cum *Dionyſio* mavult *Xylander. Sylb.* *k* Ἐκ τοῦ πρότερον χρόνου *Vat.* *l* Συμφοραῖς pro νόσοις rectius, ut opinor, in *Cod. Vat.* quod mox ſequatur νόσους. *m* Γὰρ poſt μὲν habet *Vat.* quod deſiderari agnovit *Sylb.* *n* Pro ἀπορίας, ut in *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] reponendum eſſe εὐπορίας, & ſenſus docet, & confirmat *Lapi* verſio. *Sylb.* *o* Πολλοὺς μὲν τῶν ἀπογινομένων εἰς τοὺς ὑπονόμους τῶν στενωπῶν φέροντες ἔρριπτον malit *Portus.* *p* Hoc modo legit *Portus*: ἐκακοῦντο. πρὸς γὰρ τὰς ἀκτὰς καὶ τὰς ἠϊόνας ἐκκυματιζομένων τῶν σωμάτων, βαρεῖα &c. *unde maximum damnum accipiebant. Quum enim cadavera ad ſaxa & ripas fluctibus ejicerentur, gravis* &c. Hic notavit *Sylburgius* ἀκτὰς & ἠϊόνας poni ut diverſa: atque ἀκτὰς eſſe ripas ſalebroſas ſeu litora ſaxis impervia, ἠϊόνας vero ripas permeabiles ſeu litora arenoſa. quod firmat auctoritate *Ammonii.* a Ex

Per. Jul. 4263. *Ante Chr.* 451. *Olymp.* 82 ½. *V. C. Cat.* 301. *Var.* 303.

mine allata non erat amplius bona ad potandum, partim ob fœtoris inuſitatam graveolentiam, partim quia malam cibi concoctionem faciebat. Nec in urbe tantum, ſed etiam in agris maximum id ſævit. imo vero non mediocriter id ſenſit agreſte vulgus, ovium & aliarum quadrupedum, inter quas verſabatur, contagio infectum. Quamdiu igitur aliquid ſpei multis in divino auxilio fuit, omnes ad ſacrificia & expiationes ſe converterunt; multique novi ac inuſitati ritus, parum congruentes deorum cæremoniis, in urbem à civibus Rom. introducti ſunt. Ubi vero animadverterunt deos iſta non reſpicere, nullaque tangi miſericordia, & ipſi divino cultui valedixerunt. In hac calamitate alter conſul, Sex. Quintilius, mortuus eſt, & Sp. Furius, qui ei ſubrogatus fuerat, & quatuor ex tribunorum collegio, ſenatores quoque multi ac boni. Urbe igitur hoc morbo implicitá, Æqui bellum populo Romano inferre conati ſunt; & ad ejus ſocietatem alias gentes, quotquot Romanis inimicæ erant, per legatos ſolicitarunt. haud tamen illi copias ex urbibus ſuis ſatis mature educere potuerunt. Dum enim adhuc ſe ad bellum apparabant, idem morbus eorum populos invaſit. non ſolum autem Æquorum, ſed etiam Volſcorum & Sabinorum agrum pervagatus eſt, magnamque hominibus cladem attulit Quo malo accidit, ut, neglecta ac impedita agrorum cultura, fames ad peſtem accederet. His conſulibus ob peſtilentiam nihil militiæ domive geſtum eſt dignum quod memoriæ proderetur.

LIV.

Per. Jul. 4264. *Ante Chr.* 450. *Olymp.* 82 ¾. *V. C. Cat.* 302. *Vat.* 304.

L. Menen. & P. Seſtio coſſ. annonæ caritas, rogatio de legumlatoribus.

¶ Anno ſequenti conſules creati ſunt L. Menenius & P. Seſtius: peſtilentia autem penitus ceſſavit. Poſtea vero ad agendas diis gratias publice peracta ſacrificia, ludique inſignes magnificentiſſime facti, totuſque populus (ut veriſimile eſt) genio indulgebat & in epulationibus erat, totaque hyems ita eſt conſumpta. Ineunte vere multum frumenti ex variis partibus comportatum, & major pars ex ærario coëmpta, nonnihil etiam à privatis negotiatoribus advectum. Populus enim non mediocriter commeatuum inopia laborabat, quod agri, colonis peſtilentia abſumptis, inculti relicti fuiſſent. Eodem tempore reverſi ſunt legati cum legibus, quas afferebant Athenis & ex aliis Græcis urbibus, quæ in Italia erant. moxque tribuni plebis conſules adierunt, poſtularuntque ut ex S C. legumlatores crearent. Illi vero quum neſcirent quonam modo eos, continuis precibus ſe obtundentes, ablegarent, quumque rem eam moleſte ferrent, nec dominatum optimatum vellent tollere, honeſtam ac ſpecioſam cauſſam prætexentes, rem diſtulerunt. Dixerunt enim comitiorum tempus inſtare, & conſules

οὐκέτι χρηστὸν ἦν τὸ [a] ἐκ ποταμοῦ κομισθὲν ὕδωρ, τὰ μὲν, ἀτοπίᾳ τῆς ὀσμῆς, τὰ δὲ, τῷ πονηρὰς τὰς ἀναδόσεις ποιεῖν τῆς τροφῆς. καὶ οὐ μόνον ἐν τῇ πόλει ταῦτα δεινὰ ἦν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν ἀγρῶν. καὶ οὐχ ἥκιστα ὁ γεωργὸς ἐπόνησεν ὄχλος ἀναπιμπλάμενος, [b] καὶ προβάτων καὶ τῶν ἄλλων τετραπόδων ἅμα διαιτωμένων, τῆς νόσου. ὅσον μὲν οὖν χρόνον τοῖς πολλοῖς ἐλπίδος τι ὑπῆν, [c] καὶ ἐκ τοῦ θεοῦ σφίσιν ἐπικουρήσοντος, ἅπαντες ἐπί τε θυσίας καὶ καθαρμοὺς ἐτράποντο· καὶ πολλὰ ἐνεωτερίσθη Ῥωμαίοις οὐκ ὄντα ἐν ἔθει περὶ τὰς τιμὰς τῶν θεῶν ἐπιτηδεύματα οὐκ εὐπρεπῆ. ἐπεὶ δὲ οὐδεμίαν αὐτῶν ἐπιστροφὴν ἔγνωσαν ἐκ τοῦ δαιμονίου γενομένην, οὐδὲ ἔλεον, καὶ τῆς περὶ τὰ θεῖα λειτουργίας ἀπέστησαν. ἐν ταύτῃ τῇ συμφορᾷ τῶν τε ὑπάτων ἅτερος ἀποθνήσκει, Σέξτος [d] Κοϊντίλιος, καὶ ὁ μετὰ τοῦτον ἀποδειχθεὶς ὕπατος Σπόριος [e] Φούριος, καὶ τῶν δημάρχων τέτταρες, τῶν δὲ βουλευτῶν πολλοὶ καὶ ἀγαθοί. ἐπεβάλλοντο μὲν οὖν, ἐν τῇ νόσῳ τῆς πόλεως οὔσης, στρατὸν ἐξάγειν ἐπ᾽ αὐτοὺς Αἰκανοί, καὶ διεπρεσβεύοντο πρὸς τὰ ἄλλα ἔθνη ὅσα Ῥωμαίοις πολέμια ἦν, παρακαλοῦντες ἐπὶ τὸν πόλεμον. οὐ μὴν ἔφθασάν γε [f] προεξαγαγεῖν τὴν δύναμιν ἐκ τῶν πόλεων. ἔτι γὰρ αὐτῶν παρασκευαζομένων, ἡ αὐτὴ νόσος κατέσκηψεν εἰς τὰς πόλεις. διῆλθε δὲ οὐ μόνον τὴν Αἰκανῶν, ἀλλὰ καὶ τὴν Οὐολούσκων καὶ τὴν Σαβίνων γῆν, καὶ σφόδρα ἐκάκωσε τοὺς ἀνθρώπους. ἐκ δὲ τούτου συνέβη καὶ τὴν χώ- 678 ραν ἀγεώργητον ἀφεθεῖσαν, λιμὸν ἐπὶ τῷ λοιμῷ συνάψαι. [g] ἐπὶ μὲν τούτων τῶν ὑπάτων οὐδὲν ἐπράχθη Ῥωμαίοις διὰ τὰς νόσους, οὔτε πολεμικὸν, οὔτε πολιτικὸν, εἰς ἱστορίας ἀφήγησιν ἐλθεῖν ἄξιον.

[h] Εἰς δὲ τοὐπιὸν ἔτος ὕπατοι μὲν ἀπεδείχθησαν [i] Λεύκιος Μενήνιος καὶ Πόπλιος [k] Σήστιος· ἡ δὲ νόσος εἰς τέλος ἐλώφησε. καὶ μετὰ τοῦτο θυσίαι τε χαριστήριοι θεοῖς ἐπετελοῦντο δημοσίᾳ, καὶ ἀγῶνες ἐπιφανεῖς λαμπραῖς πάνυ [l] ἐπιχορηγούμενοι δαπάναις· ἐν εὐπαθείαις τε καὶ θαλίαις ἡ πόλις ἦν, ὥσπερ εἰκός· καὶ πᾶσιν ὁ χειμέριος χρόνος ἀμφὶ ταῦτα ἐδαπανήθη. ἀρχομένου δὲ ἔαρος σῖτος τε πολὺς καὶ ἐκ πολλῶν ἤχθη χωρίων· ὁ μὲν πλείων δημοσίᾳ συνωνηθεὶς, ὁ δέ τις καὶ ὑπὸ ἰδιωτῶν ἐμπόρων κομιζόμενος. ἔκαμνε γὰρ οὐχ ἥκιστα [m] ἐν τῇ σπάνει τῆς τροφῆς ὁ λαὸς, χέρσου τῆς γῆς ἀφειμένης διὰ τὰς νόσους καὶ τὸν ὄλεθρον τῶν γεωργῶν. ἐν δὲ τῷ αὐτῷ καιρῷ [n] παρεγίνοντο ἀπό τε Ἀθηνῶν καὶ τῶν ἐν Ἰταλοῖς Ἑλληνίδων πόλεων οἱ πρέσβεις, φέροντες τοὺς νόμους. καὶ μετὰ τοῦτο προσῄεσαν οἱ δήμαρχοι τοῖς ὑπάτοις, ἀξιοῦντες ἀποδεῖξαι κατὰ τὸ ψήφισμα τῆς βουλῆς τοὺς νομοθέτας. οἱ δὲ, οὐκ ἔχοντες ὅτῳ ἂν αὐτοὺς ἀπαλλάξειαν τρόπῳ προσκαθημένους καὶ λιπαροῦντας, ἀχθόμενοι τῷ πράγματι, [o] καὶ οὐκ ἀξιοῦντες καταλῦσαι τὴν ἀριστοκρατίαν, πρόφασιν εὐπρεπῆ [p] προὐβάλοντο, λέγοντες ἐν χερσὶν εἶναι τὸν τῶν ἀρχαιρεσιῶν καιρὸν, καὶ [q] δέον αὐτοὺς ὑπάτους

πρῶτον

a Ex τοῦ ποταμοῦ *Vat.* b Pro καὶ [quod habet *Vat.* & *Lapi Cod.*] rectius fortaſſe repoſuerimus ἐκ. niſi forte omiſſa ibi hæc commatia, ἵππων τε καὶ βοῶν. *Sylb.* c In *Cod. Vat.* ὡς τοῦ θεοῦ. atque ita vel ὡς ἂν legendum eſſe conjecerat *Sylb.* ex *Lapi* verſione, *tanquam deo laturo ſibi auxilium.* d Perperam in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* Κόϊντος. e Φρούριος *Vat.* f Ita etiam in *Vat.* & *Lapi Cod.* male in *Ed. Steph.* περισπαγαγεῖν. g Poſt μὲν inſerenda videtur οὖν. *Sylb.* Ἐπὶ μὲν δὴ τούτων *Vat.* h Εἰς δὲ τὸ ἐπιὸν ἔτος *Vat.* i *Menenium* hunc *Livius* non *Lucium* prænomine vocat, ſed *Cajum*: at *Diodorus*, *Caſſiodorus* & *Feſtus* appellant *Titum*, ut adnotat *Sigonius*; qui *Menenium* iſtum putat eſſe filium *T. Menenii* ante conſulis. *Sylb.* k Perperam in *Ed. Steph.* Σίκκιος. atque *Seſtium* non *Sextium* verum eſſe nomen conſtat ex ſequentibus, & *Diodoro.* adde quod *Seſtii* (ut obſervavit *Sigonius*) patricii fuerint, *Sextii* autem plebeji, ex quibus is exſtitit qui primus è plebe conſulatum cepit. *Sylb.* l Χορηγούμενοι *Vat.* m Præpoſitio ἐν videtur tollenda: nam dici ſolet, τῇ σπάνει τῆς τροφῆς κάμνειν. *Port.* n Παρεγίνοντο *Vat.* o Plenius in *Cod. Vat.* καὶ οὐκ ἀξιοῦντες ἐπὶ τῆς αὐτῶν ἀρχῆς καταλῦσαι &c. p Minus recte in *Ed. Steph.* προὔβαλοντο. q Δέον pro δεῖν, vel ſubaudiendum εἶναι. *Sylb.*

a Ποι-

Per. Jul. 4264. Ante Chr. 450. Olymp. 82 2/3. V. Cat. 302. Var. 304.

προῦπτον ἀποδεῖξαι· [a] ποιήσονται δὲ τούτους οὐκ εἰς μακράν. ἀποδειχθέντων δὲ τῶν ὑπάτων, μετ᾽ ἐκείνων ἔλεγον ἀνοίσειν τῷ συνεδρίῳ τὴν περὶ τῶν νομοθετῶν διάγνωσιν. συγχωρούντων δὲ τῶν δημάρχων, προθέντες ἀρχαιρέσια πολλῷ τάχιον ἢ τοῖς προτέροις ἔθος ἦν, ὑπάτους ἀπέδειξαν Ἄππιον Κλαύδιον καὶ Τίτον Γενύκιον [b] (Λεύκιον.) καὶ μετὰ τοῦτο πᾶσαν ἀποθέμενοι τὴν τῶν κοινῶν φροντίδα, ὡς ἑτέρους ἤδη δέον ὑπὲρ αὐτῶν σκοπεῖν, οὐδὲν ἔτι τοῖς δημάρχοις [c] προσῆκον, ἀλλὰ διακλέψαι τὸν λοιπὸν χρόνον τῆς ὑπατείας διενοοῦντο. ἔτυχε δὲ τὸν ἕτερον αὐτῶν Μενήνιον ἀρρωστία τις καταλαβοῦσα χρόνιος. ἤδη δέ τινες ἔφασαν ὑπὸ λύπης καὶ ἀθυμίας [d] ἐμπεσούσης τῷ ἀνδρὶ τηκεδόνα δυσαπάλλακτον ἐργάσασθαι νόσον. ταύτην δὲ [e] προλαβὼν τὴν πρόφασιν ὁ Σήστιος, ὡς οὐδὲν οἷός τε ἦν πράττειν μόνος, ἀπεωθεῖτο τὰς τῶν δημάρχων δεήσεις, καὶ πρὸς τοὺς νέους ἄρχοντας ἠξίου τρέπεσθαι. οἱ δέ, οὐκ ἔχοντες ὅ,τι πράξουσιν ἕτερον, ἐπὶ τοὺς περὶ τὸν Ἄππιον οὔπω τὴν ἐξουσίαν παρειληφότας ἠναγκάζοντο καταφεύγειν, τὰ μὲν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις δεόμενοι, τὰ δὲ κατὰ μόνας [f] ἐντυγχάνοντες. καὶ τέλος ἐξειργάσαντο τοὺς ἄνδρας, μεγάλας [g] ἀποτείνοντες ἐλπίδας αὐτοῖς, εἰ τὰ τοῦ δήμου πρά-
679 γματα ἕλοιντο, τιμῆς καὶ δυναστείας. εἰσῆλθε γάρ τις τὸν Ἄππιον ἐπιθυμία ξένη ἀρχὴν περιβαλέσθαι, καὶ νόμους καταστήσασθαι τῇ πατρίδι ὁμονοίας τε καὶ εἰρήνης, καὶ τοῦ μίαν ἅπαντας ἡγεῖσθαι τὴν πόλιν ἄρξαι τοῖς συμπολιτευομένοις. οὐ μέντοι καὶ διέμεινέ γε χρηστὸς [h] ἀρχῇ ἐγκοσμηθεὶς μεγάλῃ, ἀλλ᾽ ἐξέπεσε τελευτῶν εἰς φιλαρχίαν ἀπαραχώρητον, ὑπὸ μεγέθους ἐξουσίας διαφθαρείς· καὶ ὀλίγου ἐδέησεν ἐπὶ τυραννίδα ἐλάσαι. περὶ ὧν κατὰ τὸν οἰκεῖον διαλέξομαι καιρόν.

LV. Τότε δ᾽ οὖν ἀπὸ τοῦ κρατίστου ταῦτα βουλευσάμενος καὶ τὸν συνάρχοντα πείσας, ἐπειδὴ πολλάκις αὐτὸν ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν ἐκάλεσαν οἱ δήμαρχοι, παρελθών, πολλοὺς καὶ φιλανθρώπους διεξῆλθε λόγους. κεφάλαια δὲ αὐτοῦ τῆς δημηγορίας τοιάδε ἦν, ὅτι τὸ μὲν ἀποδειχθῆναι τοὺς [i] νόμους, καὶ παύσασθαι στασιάζοντας τοὺς πολίτας ὑπὲρ τῶν ἴσων, αὐτῷ τε καὶ τῷ συνάρχοντι [k] πάντων μάλιστα δοκεῖ, καὶ ἀποφαίνονται γνώμην φανεράν· τοῦ δὲ ἀποδεῖξαι τοὺς νομοθέτας αὐτοὶ μὲν οὐδεμίαν ἔχουσιν ἐξουσίαν, οὔπω παρειληφότες τὴν ἀρχήν, τοῖς δὲ περὶ Μενήνιον ὑπάτοις οὐχ ὅπως ἐναντιώσονται πράττουσι τὰ δόξαντα τῇ βουλῇ, ἀλλὰ καὶ συνεργήσουσι καὶ πολλὴν εἴσονται χάριν· ἐὰν δὲ ἀναδύωνται, σκῆψιν προβαλλόμενοι [l] τὴν ἀρχήν, ὡς οὐκ ἐξὸν αὐτοῖς ἑτέρους ἄρχοντας [m] ὑπατικὴν ἀρχὴν παραληψομένους ἀποδεικνύειν, ἡμῶν ἤδη [n] κεκυρωμένων ὑπάτων, οὐδὲν ἐμποδὼν αὐτοῖς τὸ καθ᾽ ἑαυτοὺς ἔσεσθαι. ἑκόντες γὰρ [o] ἀποστήσεσθαι τοῖς ἀνθ᾽ αὐτῶν αἱρεθησομένοις, ἐὰν καὶ τῇ βουλῇ ταῦτα δοκῇ. ἐπαινοῦντος δὲ τοῦ δήμου [p] τὴν προθυμίαν τῶν ἀνδρῶν,

ſibi prius deſignandos: eos autem brevi creatum iri. Deſignatis vero conſulibus, dixerunt ſe una cum illis de legum latoribus ad ſenatum relaturos. Tribuniſque id concedentibus, indictis comitiis longe maturius ſolito, conſules deſignarunt App. Claudium & T. Genucium. Deinde depoſita omni reip. cura, quaſi ad alios hæc jam pertineret, tribunis aures amplius non præbebant: ſed reliquum tempus ſui conſulatus doloſe ac inaniter terere cogitabant. Forte autem alter conſul Menenius morbo quodam diuturno correptus detinebatur. nec deerant qui dicerent ei præ dolore ac mœrore animi, qui eum invaſerat, tabem vix ſanabilem à morbo conciliatam. Seſtius hac occaſione arrepta, quaſi ſolus nihil poſſet agere, tribunorum preces repellebat, eoſque ſe ad novos magiſtratus convertere jubebat. Illi quum non haberent quo ſe verterent, ad Appium & collegam ejus, qui nondum inierant magiſtratum, confugere ſunt coacti, eoſque modo pro concione rogabant, modo cum ſolis privatim agebant: tandemque eos vicerunt, ac rem ipſis perſuaſerunt, magna honoris ac potentiæ ſpe illis propoſita, ſi plebis partes ſequuti fuiſſent. Cupiditas enim novi magiſtratus capeſſendi Appium invaſerat, ut & leges concordiæ ac pacis patriæ ferret, civibuſque auctor eſſet ut omnes *eam unam communemque* patriam exiſtimarent. Magiſtratu tamen magno ornatus in boni viri officio non permanſit; ſed tandem, poteſtatis magnitudine corruptus, perpetuum magiſtratum affectare cœpit: & parum abſuit quin in tyrannidem evaderet. quibus de rebus ſuo loco commodius à me dicetur.

LV. Tunc vero quum optima mente conſilium iſtud iniiſſet, & rem collegæ perſuaſiſſet, ſæpius ad concionem à tribunis vocatus, progreſſus, multas & populares conciones habuit. capita autem ejus concionum hæc erant: ut leges ferrentur, & cives de juris æquabilitate inter ſe ſeditioſe contendere deſinerent, tam ſibi quam collegæ ſummopere placere, ſeque ſuam ſententiam aperte dicere ſignificabant. creandorum vero legiſlatorum nullam ſe habere poteſtatem, quod magiſtratum nondum iniiſſent: ſed Menenio ejuſque collegæ, SC. exſequentibus, ſe non ſolum non adverſaturos, ſed etiam illos adjuturos, ipſiſque magnam gratiam habituros. quod ſi tergiverſarentur, & magiſtratum prætexentes ſe excuſarent, dicentes ſibi non licere alios magiſtratus imperium conſulare habituros creare, quod nos jam confirmati ſimus conſules, ſe *quo minus id facerent* illis impedimento non futuros, *dixit*; ſed ultro ceſſuros aliis, qui in ſuum locum electi eſſent, ſi modo & ſenatui ita videretur. Populo autem egregiam eorum voluntatem collau-

a Ποιήσονταί τε τοῦτο *Vat.* quo modo & in *Lapi Cod.* nam vertit, *faciendumque hoc eſſe brevi.* b Λεύκιον hoc loco non agnoſcit nec *Gelenius* nec *Lapus*: neque ferri poteſt cum ſit prænomen. *Sylb.* Τίτον Λεύκιον *Vat.* c Rectius forſan προσεῖχον, ut infra p. 716. [juxta *Ed. Sylb.*] alibi plenius dicit προσέχειν τὸν νοῦν. *Sylb.* d Ita in *Vat.* & *Lapi Cod.* Sed ἐμπεσούσῃ malit *Sylb.* qui vertit, *nec deerant qui dicerent eum triſtitia & animi mœrore tabeſcentem* &c. nihil mutandum cenſet *Portus.* e Melius fortaſſe in *Cod. Vat.* προσλαβών. quod maluit & *Portus.* vel ſaltem προβαλών. f Συντυγχάνοντες *Vat.* g Ὑποτείνοντες *Vat.* quod etiam *Sylburgio* placuit. h Ἀρχῇ κοσμηθεὶς *Vat.* i Verius fortaſſe τοὺς νομοθέτας. *Sylb.* k Pro πάντως (quod in *Ed. Steph.*) legendum vel πάντων, ut *Lapus* quoque vertit, *omnium maxime*, vel παντὸς μάλιστα, ut alibi loquitur *Dionyſ. Sylb.* Πάντων omittit *Vat.* l Τὴν νέαν ἀρχὴν *Vat.* m Ὑπατικὴν ἐξουσίαν *Vat.* n Ἀποδεδειγμένων malit *Portus*: quod ſupra dixerat *Dionyſius*, hos conſules quidem deſignatos fuiſſe, nondum tamen populi ſuffragiis confirmatos magiſtratum iniiſſe. o Ἀποστήσεσθαι τῆς ὑπατείας τοῖς ἀνθ᾽ αὐτῶν *Vat.* p Καὶ τὴν προθυμίαν *Vat.*

a Πα.

Per. Jul. 4264. *Ante Chr.* 450. *Olymp.* 82 ⅔. *V. C. Cat.* 302. *Var.* 304.

collaudante, omnibus confertim in curiam irrumpentibus. Sextius ſenatum convocare ſolus coactus (nam Menenius collega, morbo impeditus, intereſſe non poterat) de legibus ad patres retulit. Ergo tunc etiam multa verba hinc inde facta ſunt, tam ab illis qui ſuadebant ut civitas legibus regeretur, quam ab iis qui patrios mores ſervandos cenſebant. Sed ſententia conſulum in proximum annum deſignatorum vicit, quam App. Claudius, primo loco rogatus, dixit; ut decemviri ſenatorii ordinis nobiliſſimi eligerentur, eorumq; imperium eſſet annuum ab eo die quo creati fuiſſent, & totius reip. adminiſtrationem haberent, cum ea poteſtate, qua tunc conſules præditi erant, & quam reges multo ante habuerunt; cæterique omnes magiſtratus abrogarentur, donec poſtea ex legibus creati fuiſſent; utque de privatis contractibus cognoſcerent, & publica negotia procurarent.

καὶ πάντων κατὰ πλῆθος ἐπὶ τὸ συνέδριον ὠσαμένων, ἀναγκασθεὶς ὁ Σήστιος τὴν βουλὴν συναγαγεῖν μόνος, ἐπειδὴ ὁ Μενήνιος ἀδύνατος ἦν παρεῖναι διὰ τὴν νόσον, προὔθηκεν ὑπὲρ τῶν νόμων λέγειν. ἐλέχθησαν μὲν οὖν καὶ τότε πολλοὶ ὑπ᾽ ἀμφοτέρων λόγοι, τῶν τε παραινούντων κατὰ νόμους πολιτεύεσθαι, καὶ τῶν ἀξιούντων τοὺς [a] πατρῴους φυλάττειν ἐθισμούς. ἐνίκα δὲ ἡ τῶν εἰς [b] τὸν νέωτα μελλόντων ὑπατεύειν γνώμη, ἣν Ἄππιος Κλαύδιος πρῶτος ἐρωτηθεὶς ἀπεφήνατο, ἄνδρας αἱρεθῆναι δέκα τοὺς ἐπιφανεστάτους ἐκ τῆς βουλῆς· τούτους δὲ ἄρχειν ἐνιαυτὸν ἀφ᾽ ἧς ἂν ἀποδειχθῶσιν ἡμέρας, ἐξουσίαν ἔχοντας [c] πάντων τῶν κατὰ τὴν πόλιν, ἣν εἶχον οἵ τε ὕπατοι, καὶ ἔτι [d] πρότερον οἱ βασιλεῖς, τάς τε ἄλλας ἀρχὰς πάσας καταλελύσθαι, [e] ἕως ἂν ὕστερον ἀποδειχθῶσι κατὰ τοὺς νόμους· τά τε ἰδιωτικὰ συμβόλαια [f] διαιρεῖν, καὶ τὰ δημόσια ἐπιτροπεύειν.

LVI. ¶ Tribuni hoc S C. accepto, in concionem progreſſi, eoque apud populum recitato, ſenatum, Appiumque ejus ſententiæ auctorem, multis laudibus extulerunt. Deinde ubi dies comitiorum venit, tribuni, populo ad concionem convocato, conſules quoque deſignatos adeſſe juſſerunt, ut promiſſa populo præſtarent; atque illi, in medium progreſſi, conſulatu ſe abdicarunt. Hos populus vehementer laudavit, admiratuſque eſt: & quum legum condendarum gratia decemviri creandi eſſent, eos primos elegit. creatique ſunt centuriatis comitiis App. Claudius & T. Genucius, qui in annum proximum conſules deſignati fuerant; & cum his P. Seſtius, illius anni conſul; & tres legati, qui leges à Græcis attulerant, P. Poſtumius, Sex. Sulpicius, A. Manlius; & unus ex ſuperioris anni conſulibus, T. Romilius, qui, à Siccio accuſatus & populi judicio damnatus, tunc tamen ſententiæ popularis auctor fuiſſe videbatur; & ex reliquis ſenatoribus C. Julius, T. Veturius, & P. Horatius, omnes conſulares: tribunorum vero, ædilium, quæſtorum, & ſi qui alii patrii magiſtratus Romæ erant, abrogati ſunt.

Τοῦτο τὸ δόγμα λαβόντες οἱ δήμαρχοι προῆλθον εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ ἀναγνόντες ἐν τῷ δήμῳ, πολλοὺς ἐπαίνους τῆς βουλῆς καὶ τοῦ θέντος τὴν γνώμην Ἀππίου διεξῆλθον. ἐπεὶ δὲ κα- 680 τελάμβανεν ὁ τῶν ἀρχαιρεσιῶν καιρὸς, ἐκκλησίαν συναγαγόντες οἱ δήμαρχοι, τούς τε ἀποδειχθέντας ὑπάτους ἥκειν ἠξίουν ἐμπεδώσοντας τῷ δήμῳ τὰς ὑποσχέσεις, κἀκεῖνοι παρελθόντες ἐξωμόσαντο τὰς ὑπατείας. τούτους ὁ δῆμος ἐπαινῶν τε καὶ θαυμάζων διετέλει, καὶ ἐπειδὴ τοὺς νομοθέτας ψηφοφορεῖν ἔδει, πρώτους εἵλετο τῶν ἄλλων· καὶ ἀπεδείχθησαν ἐν ἀρχαιρεσίαις ὑπὸ τῆς λοχίτιδος ἐκκλησίας Ἄππιος μὲν Κλαύδιος καὶ Τίτος [g] (Λεύκιος) Γενύκιος, οὓς ἔδει [h] τοῦτον ἄρχειν ἔτος. Πόπλιος δὲ Σήστιος ὁ τὸν ἐνιαυτὸν ἐκεῖνον ὑπατεύων, τρεῖς τε οἱ κομίσαντες παρὰ τῶν Ἑλλήνων τοὺς νόμους, [i] Πόπλιος Ποστούμιος, καὶ Σερούιος Σουλπίκιος, καὶ Αὖλος Μάλλιος· εἷς δὲ τῶν ὑπατευσάντων [k] τὸν παρελθόντα ἐνιαυτὸν, Τίτος Ῥωμίλιος, ὁ τὴν ἐν τῷ δήμῳ δίκην Σικκίου κατηγορήσαντος ἁλοὺς, ἐπειδὴ γνώμης ἔδοξεν [l] ἄρχειν δημοτικῆς· καὶ ἐκ τῶν ἄλλων βουλευτῶν Γάϊος Ἰούλιος, καὶ Τίτος Οὐετούριος, καὶ Πόπλιος [m] Ὀράτιος, [n] ἅπαντες ὑπατικοί· αἱ δὲ τῶν δημάρχων τε καὶ ἀγορανόμων καὶ [o] ταμειῶν, καὶ εἴ τινες ἦσαν ἄλλαι πάτριοι Ῥωμαίοις ἀρχαὶ, κατελύθησαν.

LVII. *Decemviri pro coſſ. remp. adminiſtrant.* ¶ Anno ſequenti decemviri legum condendarum cauſſa creati, aſſumptis reip. gubernaculis talem civitatis formam conſtituerunt. Faſces & reliqua conſularis poteſtatis inſignia penes unum eorum erant, qui ſenatum convocabat, decreta confirmabat, cæteraque munia obibat, quæ ad ducem pertinebant: reliqui vero, ad minuendam poteſtatis invidiam, habitu non multum à privatis differen-

Τῷ δὲ ἑξῆς ἔτει παραλαβόντες οἱ [p] δέκα νομοθέται τὰ πράγματα, πολιτείας κόσμον τοιόνδε τινὰ κατεστήσαντο· εἷς μὲν αὐτῶν τάς τε ῥάβδους [q] καὶ τὰ λοιπὰ παράσημα τῆς ὑπατικῆς εἶχεν ἐξουσίας, ὃς βουλήν τε συνεκάλει, καὶ [r] δόγμα ἐπεκύρου, καὶ τὰ ἄλλα ἔπραττεν ὅσα ἡγεμόνι προσῆκεν· οἱ δὲ ἄλλοι, συστέλλοντες ἐπὶ τὸ δημοτικώτερον τὸ τῆς ἐξουσίας ἐπίφθονον, ὀλίγῳ τινὶ διήλλαττον ὀφθῆναι τῶν πολλῶν·

a Πατρίους *Vat.* *b* Deeſt *Vat.* *c* Ὑπὲρ ἁπάντων κατὰ τὴν πόλιν in *Vat.* & *Lapi Cod.* *d* Πρῶτον poſitum hoc loco pro πρότερον. *Sylb.* *e* In *Cod. Vat.* ἕως ἂν οἱ δέκα τύχωσι τῆς ἀρχῆς. τούτους δὲ τοὺς ἄνδρας ἔκ τε τῶν πατρίων ἐθῶν καὶ ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν νόμων οὓς ἐκόμισαν οἱ πρέσβεις ἐκλεξαμένους [ἴσ. ἐκλεξάμενοι] τὰ κράτιστα καὶ τῇ Ῥωμαίων πόλει σύμφορα, νομοθετήσεσθαι. τὰ δὲ γραφέντα ὑπὸ τῶν δέκα ἀνδρῶν, ἐὰν ἥτε βουλὴ δοκιμάσῃ καὶ ὁ δῆμος ἐπιψηφίσῃ, κύρια εἰς τὸν ἅπαντα εἶναι χρόνον· καὶ τὰς ἀρχὰς, ὅσαι ἂν ὕστερον ἀποδειχθῶσι κατὰ τοὺς νόμους. *donec eſſent in magiſtratu hi decemviri. Hoſque ex patriis conſuetudinibus, & ex Græcis legibus, quas legati attulerunt, eligentes optima & Romanæ urbi utilia leges ferre. & quæ decemviri ſcripſiſſent, ſi ſenatus ea probaſſet, confirmaſſetque populus, firma eſſe in perpetuum. ac magiſtratus quicunque deinceps crearentur, ex his legibus* &c. ut vertit *Lapus.* *f* Legendum forſan διαιτᾶν vel διαιτῶν, ut alibi dicitur, καθεζόμενοι διῄτων τὰ δημοτικὰ συμβόλαια. *Portus.* *g* Λεύκιος hic quoque tollendum eſt, ut ſupra p. 647. v. 6. *Sylb.* *h* Τὸ ἐπιὸν *Vat.* *i* Pro Πόπλιος ſupra fuit Σπόριος p. 645. v. 17. itidemque apud *Livium.* Pro Σερούιος vero iterum in *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] erat Σερούιλιος: errore manifeſto. *Sylb.* *k* Intelligendus hic non proximus annus ſuperior, ſed annus ante hunc quintus: eo enim anno conſulatum geſſit T. Romilius cum C. Veturio, p. 629. v. 2. *Sylb.* *l* Ἄρξαι δημοτικῆς· ἐκ δὲ τῶν ἄλλων *Vat.* *m* Pro *Horatio* apud *Livium* eſt *Curiatius*: verum *Livium Dionyſiumque* diverſos ſequutos auctores crediderim, ut. l. 1. de *Curiatiis* & *Horatiis* accidit. *Glarean.* *n* Dubium ad treſne ultimos tantum an ad decem referendum. *Idem.* *o* In *Ed. Steph.* ταμιείων: qui accentus & regulæ adverſatur, & ambiguitatis aliquid parit. quin & (ſine ι) ταμίαι frequentius appellantur. *Sylb.* *p* Non agnoſcit *Vat.* *q* Καὶ τὰ παράσημα πάντα τῆς βασιλικῆς εἶχεν ἐξουσίας præfert *Portus.* *r* Δόγματα *Vat.*

Per. Jul. 4265. Ante Chr. 449. Olymp. 82 ¾. Cat. 303. Var. 305.

πολλῶν· εἶτα αὖθις ἕτερος αὐτὴν ἐπὶ τὴν ἐξουσίαν καθίστατο. καὶ τοῦτο ἐκ [a] παραγενομένης ἐγένετο παραλλάξ, ἐπὶ ἐνιαυτοῦ τὴν ἡγεμονίαν παραλαμβάνοντες εἰς συγκείμενόν τινα ἡμερῶν ἀριθμόν. ἅπαντες δὲ ἐξ ἑωθινοῦ καθεζόμενοι διῄτων [b] τὰ δημοτικὰ συμβόλαια καὶ τὰ δημόσια, [c] ὁπόσα πρός τε ὑπηκόους, καὶ συμμάχους, καὶ τοὺς ἐνδοιάστως ἀκροωμένους τῆς πόλεως ἐγκλήματα τυγχάνοι γενόμενα, μετὰ πάσης ἀνασκοποῦντες ἕκαστα ἐπιεικείας τε καὶ δικαιοσύνης. [d] ἐδόκει τε ἄριστα τὸν ἐνιαυτὸν ἐκεῖνον ἡ Ῥωμαίων πόλις ὑπὸ τῆς δεκαρχίας ἐπιτροπευθῆναι. μάλιστα δὲ αὐτῶν ἐπῃνεῖτο ἡ τοῦ δημοτικοῦ πρόνοια, καὶ πρὸς ἅπαν τὸ βίαιον ὑπὲρ τῶν ἀσθενεστέρων ἀντίταξις· ἐλέχθη τε ὑπὸ τῶν πολλῶν ὡς οὐδὲν ἔτι δέησοι [e] δήμου πρὸς τὰ τῶν ἄλλων ἀρχείων τῇ πόλει, μιᾶς διοικούσης ἅπαντα ἡγεμονίας σώφρονος, ἧς ἀρχηγὸς Ἄππιος εἶναι ἐδόκει· καὶ τὸν ὑπὲρ ὅλης τῆς [f] δεκαρχίας ἔπαινον ἐκεῖνος ἐφέρετο παρὰ τοῦ δήμου. οὐ γὰρ μόνον ἃ μετὰ τῶν ἄλλων ἔπραττεν ἀπὸ τοῦ κρατίστου, χρηστότητος ἔφερεν αὐτῷ δόκησιν, ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον ἃ καθ' ἰδίαν ἐπιτηδεύων διετέλει, κατά τε ἀσπασμοὺς καὶ 581 προσαγορεύσεις φιλανθρώπους, καὶ τὰς ἄλλας τῶν πενήτων [g] φιλοφροσύνας. οὗτοι οἱ δέκα ἄνδρες συγγράψαντες νόμους ἔκ τε τῶν Ἑλληνικῶν νόμων [h] καὶ παρὰ τῶν σφίσιν αὐτοῖς ἀγράφων ἐθισμῶν, προὔθηκαν ἐν δέκα δέλτοις τῷ βουλομένῳ σκοπεῖν, πᾶσαν δεχόμενοι ἐπανόρθωσιν ἰδιωτῶν, καὶ πρὸς τὴν κοινὴν εὐαρέστησιν ἀπευθύνοντες τὰ γραφέντα. καὶ μέχρι πολλοῦ διετέλεσαν ἐν κοινῷ μετὰ τῶν ἀρίστων ἀνδρῶν συνεδρεύοντες, καὶ τὴν ἀκριβεστάτην ποιούμενοι τῆς νομοθεσίας ἐξέτασιν. ἐπειδὴ δὲ ἀποχρώντως αὐτοῖς ἐφαίνετο τὰ γραφέντα ἔχειν, πρῶτον μὲν τὴν βουλὴν συναγαγόντες, οὐθενὸς ἔτι μεμφομένου τοῖς νόμοις, προβούλευμα περὶ αὐτῶν ἐκύρωσαν. ἔπειτα τὸν δῆμον ἐκάλεσαν ἐπὶ τὴν λοχῖτιν ἐκκλησίαν, ἱερομνημόνων τε καὶ οἰωνιστῶν, καὶ τῶν ἄλλων ἱερέων παρόντων, καὶ τὰ θεῖα, ὡς νόμος, ἐξηγησαμένων, ἀνέδωκαν τοῖς [i] λοχαγοῖς τὰς ψήφους. ἐπικυρώσαντος δὲ καὶ τοῦ δήμου τοὺς νόμους, στήλαις χαλκαῖς ἐγχαράξαντες αὐτοὺς, ἐφεξῆς ἔθεσαν ἐν ἀγορᾷ, τὸν ἐπιφανέστατον ἐκλεξάμενοι τόπον. καὶ ἐπειδὴ βραχὺς αὐτοῖς ἦν ὁ λειπόμενος τῆς ἀρχῆς χρόνος, συναγαγόντες τοὺς βουλευτὰς, προὔθεσαν ὑπὲρ ἀρχαιρεσιῶν οἷα χρὴ γενέσθαι σκοπεῖν.

Πολλῶν δὲ λεχθέντων, ἐνίκησεν ἡ γνώμη τῶν παραινούντων [k] δεκαρχίαν αὖθις ἀποδεῖξαι τῶν κοινῶν κυρίαν. ἀτελὴς γὰρ ἡ νομοθεσία ἐφαίνετο, [l] ὡς ἂν ἐξ ὀλίγου συντεθεῖσα χρόνου, καὶ ἐπὶ τοῖς ἤδη κεκυρωμένοις, ἵνα ἑκόντες τε καὶ ἄκοντες ἐν αὐτοῖς μένοιεν, ἐδόκει δέ τινος ἀρχῆς αὐτοκράτορος δεῖν. τὸ δὲ μάλιστα πεῖσαν αὐτοὺς προελέσθαι τὴν δε-

bant: deinde alius rurſus ei poteſtati ſuccedebat. hoc autem vicibus ſervatis perpetuo fiebat, idque ad certum dierum numerum præſtitutum, donec tempus annui imperii, quod acceperant, elaberetur. Omnes autem, à matutinis horis pro tribunali, tam de privatis quam de publicis contractibus cognoſcebant; & omnes controverſias, quæcunque ortæ fuiſſent cum ſubjectis, aut ſociis, aut gentibus dubiæ fidei erga populū Romanum, dirimebant, de ſingulis ſumma æquitate & juſtitia judicantes. Illoque anno reſp. Rom. decemvirali imperio optime adminiſtrata videbatur. Sed maxime in illis laudabatur plebis cura,& contra omnem vim præſentaneum auxilium quod imbecillioribus ferebant: jactatumque à multis, non fore amplius opus civitati tribunis plebis aliiſve magiſtratibus, quod unius prudenti moderatoque imperio omnia recte adminiſtrarentur, cujus princeps habebatur Appius, qui totius decemviratus laudem à populo ferebat. Nam non ea ſolum quæ cum collegis optimo animo agebat, opinionem probitatis ei conciliabant: ſed multo magis ea quæ per ſe ipſe aſſidue exercebat, ſalutando & appellando comiter, aliiſque officiis pauperes demerendo. Hi decemviri leges conſcriptas tum ex Græcorum jure, tum ex ſuis moribus non ſcriptis, in decem tabulis cuilibet cognoſcendas propoſuerunt, omnium privatorum correctionem admittentes, & hoc agentes ut leges ſcriptæ omnibus placerent. Diuque in publico cum optimis quibuſque viris de iis legibus conſultarunt, eas accuratiſſime examinantes. Ubi vero leges ſcriptæ viſæ ſunt ſatis bene habere, primum coacto ſenatu, nemine amplius eas leges reprehendente, S C. de ipſis fecerunt. deinde populo ad comitia centuriata convocato, pontificibus, auguribus, aliiſque ſacerdotibus præſentibus, & re divina ex eorum præſcripto de more facta, centurias in ſuffragia miſerunt. Leges autem plebiſcito quoque confirmatas, & in æreis columnis inciſas, * in loco fori maxime conſpicuo ordine diſpoſitas propoſuerunt. Et quum de annuo eorum magiſtratu non multum ſupereſſet, convocatis patribus ad eos de comitiis retulerunt, † ut viderent quinam creandi eſſent magiſtratus.

Legum tabulæ x.

LVIII.

¶ Poſt multas autem ſententias *hinc inde dictas*, ea vicit, quæ cenſebat decemviros iterum creandos, totiuſque reip. ſummam illis committendam. videbatur enim aliquid deeſſe legum numero, propter brevitatem temporis quo fuerant conditæ: & ut leges jam latæ à volentibus & nolentibus obſervarentur, opus eſſe *rurſum* alicujus magiſtratus ſumma ac libera poteſtate. Quod autem potiſſimum eos

a Pro παραγενομένης facit *Lapi* verſio; *fiebatque hæc commutatio ex conſuetudine, ſuſcipientibus* (ἐπιλαμβανόντων) *ducatum in præfinitum quendam dierum numerum.* Verum *Gelenius* παραμονῆς maluiſſe videtur. *Sylb.* Καὶ τοῦτ' ἐκ παραινομῆς ἐγίνετο παραλλὰξ ἐπ' αὐτῷ τὴν ἡμερησίαν *Vat.* b In *Cod. Vat.* τὰ ἰδιωτικά, ut ſupra, p. 648. v. 15. τότε ἰδιωτικὰ συμβόλαια διαιρεῖν καὶ τὰ δημόσια &c. quod etiam *Porto* placuiſſe video. *Cauſſas plebejas & publicas* vertit *Gelen.* quaſi per δημοτικὰ intelligat cauſſas quæ ad *plebem* ſpectant, & per δημόσια quæ ad *remp.* c *Lapus* quoque tranſpoſita τε legit, ὁπόσα τε πρὸς ὑπηκόους. *Sylb.* d Ἐδόκει δὲ ἄριστα *Vat.* e Forſan πρὸς τὰ τοῦ δήμου τῶν ἄλλων &c. *Sylb.* Rectius in *Cod. Vat.* δήμου προστατῶν οὐδὲ τῶν ἄλλων ἀρχείων. *Lapus* in ſuo codice habuiſſe videtur, δήμου προστατῶν ἄλλων ἀρχαίων· nam vertit, *non amplius opus eſſet urbi plebis præſidibus aliis veteribus.* f Δεκαδαρχίας *Vat.* g Φιλοφρονήσεις *Vat.* qua voce alibi etiam utitur *Dionyſius.* h Concinnius in *Cod. Vat.* καὶ τῶν παρὰ σφίσιν. i Optime in *Cod. Vat.* λόχοις. quod & *Sylburgio* & *Porto* placuiſſe video, idemque in ſuo codice habuiſſe videtur *Lapus.* k Δεκαδαρχίαν. *Vat.* atque ita alibi. l Hæc ita diſtinguenda & legenda puto: ὡς ἂν ἐξ ὀλίγου συντεθεῖσα χρόνου καὶ ἐπὶ τοῖς ἤδη κεκυρωμένοις, ἵνα ἑκόντες τε καὶ ἄκοντες ἐν αὐτοῖς μένοιεν, ἐδόκει τινὸς ἀρχῆς αὐτοκράτορος δεῖν. *Port.* * Poſtea in foro poſuere, illuſtriſſimum eligentes locum. *Lapus.* † Ut de comitiis conſiderarent qualia oporteret fieri. *Lapus.*

Per. Jul. … Ante Chr. 449. Olymp. 8… V. C. Cat. 303. Var. 305.

…os arde…xit u…em…iros creari mallent, fuit …ribunitiæ po…tatis abrogatio, quam ma…e exoptaba…t. atque hæc quidem fuere publicæ illorum conſultationes. privatim autem pr…mores ſenatus eum magiſtratum ambire decr…erunt, veriti ne ſi homines aliqui turbulenti tantam poteſtatem adepti fuiſſent, gravem a…quam cladem reip. afferrent. Quum autem pl…bs S C. facile comprobaſſet, & max…ma animi alacritate ſuis ſuffragiis id confirmaſſet, decemviri diem comitiorum indixerunt: honoratiſſimi vero quique & natu maximi è patribus *eum* magiſtratum petierunt. Ibi magnis laudibus ab omnibus efferebatur Appius, qui tunc decemvirorum princeps fuerat: & tota plebs eum in eo magiſtratu retinere volebat, quod nullus alius è toto collegio melius ſe in eo geſſiſſet. Ille primum ſimulate id recuſabat, & à negotioſa & invidioſa reip. adminiſtratione ſe liberari petebat. Sed tandem, quum omnium precibus rogaretur, ipſe quoque non dubitavit *eum* magiſtratum petere, & criminatus competitorum optimos quosque, ſibi præ invidia parum æquos eſſe, amicis ſuis aperte favit. Itaque rurſus centuriatis comitiis legiſlator creatus eſt, & cum eo Q. Fabius Vibulanus, qui ter conſulatum geſſerat, vir omni virtute præditus & ad eam uſque diem inculpatus: ex reliquis vero patriciis, quos ille charos habebat, *M. Cornelius*, M. Servilius, L. Minucius, T. Antonius, & Manius Rabulejus, viri non admodum clari: ex plebejis vero Q. Pœtelius, Cæſo Duellius, & Sp. Oppius. Hos enim quoque Appius aſſumpſerat, ut majorem plebis gratiam ſibi conciliaret, docens æquum eſſe, ut, quum tunc magiſtratus crëetur cui totius reip. adminiſtratio committatur, plebs etiam ejus ſit particeps. Ob hæc igitur omnia laudatus, habituſque * omnium regum & conſulum optimus, magiſtratum in proximum annum iterum accepit. Hæc illo anno decemviris remp. gubernantibus geſta ſunt, nec aliud quidquam memoratu dignum actum eſt.

LIX. Per. Jul. 4266. Ante Chr. 448. Olymp. 82/83. 4/1. V. C. Cat. 304. Var. 306. *Appius Claudius ejuſque collegæ iterum creati decemviri.*

¶ Anno ſequenti decemviri, *nimirum* App. Claudius ejuſque collegæ, accepta conſulari poteſtate Idibus Majis (menſes autem pro curſu lunari tunc obſervabant, & plenilunium in ipſas Idus incidebat) primum quidem, fœdere clandeſtino inter ſe inſcia plebe icto, conjurarunt nequis ex collegio ulla in re aliis adverſaretur, ſed quod uni eorum placuiſſet id omnes firmum ratumque haberent, & imperium perpetuo retinerent, nec alium quempiam, ad reip. adminiſtrationem

…καρχίαν, ἣν ἡ τῶν δημάρχων κατάλυσις, ὃ πάντως μάλιστα ἐβούλοντο. ταῦτα μὲν ἐν κοινῷ σκοπουμένοις αὐτοῖς ἐδόκει· ἰδίᾳ δὲ οἱ προεστῶτες τοῦ συνεδρίου γνώμην ἐποιοῦντο μεταπορεύεσθαι τὴν ἀρχήν, δεδιότες μὴ ταραχώδεις τινὲς ἄνθρωποι, τηλικαύτης ἐξουσίας λαβόμενοι, κακόν τι [a] μέγα ἐξεργάσωνται. ἀσπαστῶς δὲ τοῦ δήμου τὰ δόξαντα τῇ βουλῇ δεξαμένου, καὶ μετὰ πλείστης προθυμίας ἐπιψηφίσαντος, αὐτοὶ μὲν οἱ δέκα ἄνδρες προεῖπον τὸν τῶν ἀρχαιρεσιῶν καιρόν, μετήεσαν δὲ τὴν ἀρχὴν οἱ ἐντιμότατοί τε καὶ πρεσβύτατοι τῶν πατρικίων. [b] ἔνθα πολὺς ὑπὸ πάντων ἐπαινούμενος ἦν ὁ τῆς τότε δεκαρχίας ἡγεμὼν Ἄππιος, καὶ πᾶς ὁ δημοτικὸς ὄχλος ἐκεῖνον ἐπὶ τῆς ἀρχῆς ἠξίου κατέχειν, ὡς οὐκ ἄλλου τινὸς ἄμεινον [c] ἡγησαμένου. ὁ δὲ ἀναίνεσθαι μὲν προσεποιεῖτο κατ᾽ ἀρχάς, [d] καὶ ἀπολύειν ἠξίου λειτουργίας ὀχληρᾶς καὶ ἐπιφθόνου. τελευτῶν δέ, ὡς ἐλιπάρουν αὐτὸν ἅπαντες, αὐτός τε [e] ὑπέμεινε μετιέναι τὴν ἀρχήν, καὶ τῶν συμπαραγγελλόντων τοὺς ἀρίστους αἰτιασάμενος, οὐχ ἡδέως πρὸς ἑαυτὸν ἔχειν διὰ τὸν φθόνον, τοῖς ἑαυτοῦ φίλοις συνηγωνίζετο φανερῶς. ἀποδείκνυταί τε πάλιν ἐν ἀρχαιρεσίαις λοχίτισι νομοθέτης 682 τὸ δεύτερον· σὺν δὲ αὐτῷ Κόϊντος μὲν Φάβιος ὁ καλούμενος [f] Οὐϊβολανός, ὁ τρὶς ὑπατεύσας, ἀνὴρ ἀνεπίληπτος εἰς τόδε χρόνου γενόμενος περὶ πᾶσαν ἀρετήν· ἐκ δὲ τῶν ἄλλων πατρικίων οὓς αὐτὸς ἠσπάζετο, [g] (Μάρκος Κορνήλιος,) Μάρκος [h] Σέργιος, καὶ Λεύκιος Μινύκιος, καὶ Τίτος Ἀντώνιος, καὶ Μάνιος [i] Ῥαβολήϊος, ἄνδρες οὐ πάνυ ἐπιφανεῖς· ἐκ δὲ τῶν δημοτικῶν, Κόϊντος [k] Ποιτέλλιος, καὶ Καίσων [l] Δυΐλλιος, καὶ Σπόριος [m] Ὀππιος. προσελήφθησαν γὰρ καὶ οὗτοι πρὸς τοῦ Ἀππίου, κολακείας ἕνεκα τῶν δημοτικῶν, διδάσκοντος, ὅτι δίκαιόν ἐστι μιᾶς ἀρχῆς κατὰ πάντων [n] ἐπιδεικνυμένης, εἶναί τι καὶ τοῦ δήμου μέρος ἐν αὐτῇ. εὐδοκιμήσας δὲ [o] ἐν ἅπασι τούτοις, καὶ δοκῶν κράτιστος εἶναι βασιλέων τε καὶ τῶν κατ᾽ ἐνιαυτὸν ἡγησαμένων τῆς πόλεως, παραλαμβάνει πάλιν τὴν ἀρχὴν εἰς τὸν ἐπιόντα ἐνιαυτόν. ταῦτα κατ᾽ ἐκείνην ἐπράχθη τὴν [p] δεκαρχίαν Ῥωμαίων, ἄλλο δὲ οὐδὲν ὅ,τι καὶ λόγου ἄξιον.

Ἐν δὲ τῷ κατόπιν ἔτει παραλαβόντες τὴν ὑπατικὴν ἐξουσίαν οἱ σὺν Ἀππίῳ Κλαυδίῳ δέκα ἄνδρες, εἰδοῖς [q] μαΐαις· ἦγον δὲ τοὺς μῆνας κατὰ σελήνην, καὶ συνέπιπτεν εἰς τὰς εἰδοὺς ἡ πανσέληνος· [r] πρῶτον μὲν ὅρκια τεμόντες ἀπόρρητα τῷ πλήθει, [ſ] σφίσιν αὐτοῖς ἔθεντο περὶ μηθενὸς ἀλλήλοις ἐναντιοῦσθαι, ὅ,τι δ᾽ ἂν εἷς ἐξ αὐτῶν δικαιώσῃ, τοῦτο ἅπαντες ἡγεῖσθαι κύριον, τήν τε ἀρχὴν καθέξειν διὰ βίου, καὶ μηδένα παρήσειν ἕτερον ἐπὶ τὰ πράγματα, ἰσότι-

μοί τε

a Μέγα ἐργάσωνται *Vat.* b Ἔνθα δὴ πολὺς *Vat.* c Si malis ἡγησομένου, ſenſus eſt: *quaſi haud alius quiſpiam melius ei magiſtratui præfuturus eſſet. Sylb.* d Καὶ ἀπολύειν αὐτὸν ἠξίου λειτουργίας καὶ ὀχληρᾶς καὶ ἐπιφθόνου *Vat.* e Ὑπέμεινε μετεῖναι τὴν ἀρχὴν *Vat.* f Præpoſtere in *Ed. Steph.* Ἰουβολανός. *Sylb.* Legendum Βιουλανὸς, vel quod melius Οὐϊβουλανός. *Port.* g Ante *M. Servilium* cum *Lapo* & *Gelenio*, ex *Livio* & *Diodoro*, inſerui *M. Cornelium*, qui deeſt in *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] *Sylb.* Infra quidem ejuſdem *Cornelii* meminit aliquoties *Dionyſius*, p. 696, 697, 704. juxta *Ed. Sylb.* h Ita ex *Livio* reſtituit *Sylb.* pro *M. Servilio* ut in *Ed. Steph. Vat.* & *Lapi Cod.* Infrà etiam p. 704. juxta *Ed. Sylb.* Μάρκος Σέργιος: at *Diodorus* Γάϊον Σέργιον appellat. i Ita apud *Diodorum* quoque ac *Livium* eſt, & infra p. 704. [juxta *Ed. Sylb.*] perperam in *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] Ῥαβόλιος. *Sylb.* k Infra p. 704. [juxta *Ed. Sylb.*] Πετίλιος. apud *Livium* eſt *Pætilius*: in *Capitolinis* tabulis *Pætelius*, quam ſcripturam mavult *Sigonius. Sylb.* l P. 704. Δουίλιος [ibique in *Cod. Vat.* Δουίλλιος] habemus. Verum puto Δυίλλιος, vel (ut *Sigonius* apud *Livium* mavult) Δυίλλιος. *Sylb.* m Ita etiam p. 704. In *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* Ἄππιος: errore ſatis evidenti. Decemvirorum nomina videſis apud *Livium*, l. 3. c. 35. n Forſan rectius ἀποδεικνυμένης. cujuſmodi commutatio ſupra quoque notata, p. 599. v. 23. *Sylb.* o Rectius, ut puto, in *Cod. Vat.* ἐφ᾽ ἅπασι. p Δεκαδαρχίαν ὑπὸ Ῥωμαίων, ἄλλο δ᾽ οὐδὲν ὅ,τι καὶ *Vat.* q Ita cum *Livio, Lapo*, & *Gelenio*. Perperam in *Ed. Steph.* μέσαις, & in *Cod. Vat.* μίαις. r Πρῶτα *Vat.* & *Lapi Cod.* ſ Optime in *Cod. Vat.* συνθήκας σφίσιν αὐτοῖς ἔθεντο. & mox v. 42. τοῦθ᾽ ἅπαντας, & v. 44. ἰσοτίμους τι ἅπαντας. adeo ut non opus ſit cum *Sylburgio* dicere, ἅπαντες non reſpicere ἡγεῖσθαι ſed præcedens ἔθεντο, atque id ipſum pro compoſito συνέθεντο poni; aut cum *Porto* legere, οἳ σφίσιν αὐτοῖς συνέθεντο. * *Al.* tam regum omnium optimus, quam eorum qui annuo imperio urbi præfuerant.

a Προθύ-

μοί τε ἅπαντες ἔσονται, καὶ τὴν αὐτὴν ἕξειν δυναστείαν, βουλῆς μὲν ἢ δήμου ψηφίσμασι σπανίως καὶ εἰς αὐτὰ τὰ ἀναγκαῖα χρώμενοι, τὰ δὲ πλεῖστα ἐπὶ τῆς ἑαυτῶν ἐξουσίας ποιοῦντες. ἐνστάσης δὲ τῆς ἡμέρας, ἐν ᾗ παραλαβεῖν αὐτοὺς ἔδει τὴν ἀρχήν, τοῖς θεοῖς [a] προθύσαντες ἃ πρὸ ἦν νόμος· ἱερὰν δὲ ταύτην ἄγουσι Ῥωμαῖοι τὴν ἡμέραν, καὶ πάντες μάλιστα ὀττεύονται μήτε ἀκοῦσαι μηθὲν ἀηδὲς ἐν αὐτῇ, μήτε ἰδεῖν· [b] ἕωθεν εὐθὺς ἐξήεσαν· αἱ δὲ καὶ τὰ παράσημα πάντα τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας ἅπαντες ἐπαγόμενοι. ὁ δὲ δῆμος, ὡς ἔμαθεν αὐτοὺς οὐκέτι φυλάττοντας τὸ δημοτικὸν ἐκεῖνο καὶ μέτριον σχῆμα τῆς ἡγεμονίας, οὐδὲ διαμειβομένους τὰ παράσημα τῆς βασιλικῆς ἀρχῆς, [c] πρότερον εἰς πολλὴν ἦλθε δυσθυμίαν καὶ κατήφειαν. ἐφόβουν δὲ οἱ προσηρτημένοι ταῖς δέσμαις τῶν ῥάβδων πελέκεις, οὓς ἔφερον οἱ προηγούμενοι τῶν ἀνδρῶν ἑκάστου δώδεκα ὄντες, ἀνασέλλοντες ἐκ τῶν στενωπῶν πληγαῖς τὸν ὄχλον, ὃ ἐπὶ τῶν βασιλέων [d] ἐγένετο πρότερον. καταλυθὲν γὰρ εὐθὺς τὸ ἔθος τοῦτο μετὰ τὴν ἐκβολὴν τῶν μονάρχων ὑπὸ ἀνδρὸς δημοτικοῦ Ποπλίου Οὐαλερίου τὴν ἐκείνων

683 ἐξουσίαν μεταλαβόντος. ᾧ πάντες οἱ μετ᾽ ἐκεῖνον ὕπατοι καλοῦ παραδείγματος δόξαντι ἄρξαι τὰ ὅμοια πράττοντες, οὐκέτι ταῖς δέσμαις τῶν ῥάβδων προσήρτων τοὺς πελέκεις, ὅτι μὴ κατὰ [e] τὰς στρατιὰς καὶ τὰς ἄλλας ἐξόδους [f] τῆς πόλεως. πόλεμον δὲ ἐξάγοντες ὑπερόριον, ἢ τῶν ὑπηκόων πράγματα [g] ἐπισκεπτόμενοι, τότε καὶ τοὺς πελέκεις ταῖς ῥάβδοις προσελάμβανον, ἵνα [h] καὶ τὸ τῆς ὄψεως φοβερὸν ὡς κατ᾽ ἐχθρῶν ἢ δούλων γινόμενον, ἥκιστα φαίνηται τοῖς πολίταις ἐπαχθές.

Τοῦτο δὴ θεασαμένοις ἅπασιν, ὃ τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας σημεῖον ἐλογίζετο εἶναι, πολὺ παρειστήκει δέος, ὥσπερ ἔφην, ἀπολωλεκέναι νομίζουσι τὴν ἐλευθερίαν, καὶ δέκα βασιλεῖς ἀνθ᾽ ἑνὸς ἑλομένοις. τοῦτον δὲ τὸν τρόπον καταπληξάμενοι τοὺς ὄχλους οἱ δέκα ἄνδρες, καὶ γνόντες ὅτι δεῖ φόβῳ τὸ λοιπὸν [i] αὐτῶν ἄρχειν, ἑταιρείαν ἕκαστοι συνῆγον, ἐπιλεγόμενοι τοὺς θρασυτάτους τῶν νέων, καὶ σφίσιν αὐτοῖς ἐπιτηδειοτάτους. τὸ μὲν οὖν ἐκ τῶν ἀπόρων [k] καὶ ταπεινῶν ταῖς τύχαις τοὺς πλείους φανῆναι τυραννικῆς κόλακας ἐξουσίας, τοῦ κοινοῦ συμφέροντος ἀλλαξαμένους τὰς αὐτῶν ὠφελείας, οὔτε παράδοξον οὔτε ἀνέλπιστον ἦν· τὸ δὲ καὶ ἐκ τῶν πατρικίων εὑρεθῆναι συχνοὺς ἐχόντας τι καὶ ἐπὶ πλούτῳ καὶ ἐπ᾽ εὐγενείᾳ μέγα φρονεῖν, τοὺς [l] ὑπομείναντας συγκαταλύειν τοῖς [m] δεκαδάρχοις τὴν τῆς πατρίδος ἐλευθερίαν, τοῦτο θαυμαστὸν ἅπασιν εἶναι δοκεῖ, οἳ πάσαις [n] κολακεύοντες ἡδοναῖς, ὁπόσαι πεφύκασιν ἀνθρώπων κρατεῖν, κατὰ πολλὴν ἄδειαν ἦρχον τῆς πόλεως, βουλὴν μὲν ἢ δῆμον ἐν οὐδεμιᾷ μερίδι τιθέμενοι, πάντων δὲ αὐτοὶ νομοθέται τε καὶ δικασταὶ γινόμενοι, καὶ πολλοὺς μὲν ἀποκτείνοντες τῶν πολιτῶν, πολλοὺς δὲ ἀφαιρούμενοι τὰς οὐσίας ἀδίκως. ἵνα δὲ αὐτοῖς εὐπρεπῶς τὰ γινόμενα ἔχῃ, παράνομα καὶ δεινὰ ὄντα, ὡς δὴ σὺν τῷ δικαίῳ πραττόμενα, δικαστήρια ἐφ᾽ ἑκάστῳ χρήματι ἀπεδίδοσαν. ἦσαν δὲ οἵ τε κατήγοροι ὑπ᾽ αὐτῶν ἐκείνων ἐκ τῶν συγκατασκευαζόντων τὴν τυραννίδα ὑποπεμ-

admitterent,omneſque pari honore atque pari poteſtate eſſent, & non niſi raro S C. aut plebiſcitis, idque urgente neceſſitate, uterentur, maximam vero rerum partem pro imperii ſui poteſtate agerent. Quum autem veniſſet dies quo magiſtratum inituri erant, poſt peracta ſacra ſolemnia (hic autem dies Romanis feſtus ſacerque eſt, & maximæ religioni habent quidquam in eo injucundum aut audire aut videre) mane ſtatim omnes cum omnibus regiis inſignibus prodierunt. At populus,ut vidit eos non retinere amplius popularem illum & moderatum magiſtratus habitum, nec regiæ poteſtatis inſignia per vices mutare, ut ante faciebant, magno animi mœrore ac triſtitia correptus eſt. Eum autem terrebant alligatæ faſcibus ſecures, quas duodecim lictores unicuique eorum præferebant, verberibus turbam ex viis ſubmoventes, quemadmodum olim ſub regibus fiebat. Hic enim mos confeſtim poſt ejectos reges antiquatus fuerat à viro populari P. Valerio, qui in eorum poteſtatem ſucceſſerat. quem omnes conſules deinceps ſequuti, ut præclari exempli auctorem imitati, ſecures faſcibus, niſi in expeditionibus aliiſve publicis profectionibus, amplius non addebant. quoties vero bellum externum gerebant, aut res ſubditorum inviſebant, tunc etiam ſecures ad faſces adhibebant, ut illius ſpectaculi terror, quaſi *ſolis* hoſtibus aut ſubditis incuteretur, civibus minus gravis videretur.

Per. Jul. 4266.
Ante Chr. 448.
Olymp. 82/83. 4/1.
Cat. 304.
V. Kar. 306.

LX.

¶ Hoc igitur conſpecto, quod regiæ poteſtatis inſigne putabatur, omnes (ut dixi) metus ingens invaſit,quod de libertate ſua actum exiſtimarent, & pro rege uno decem à ſe creatos. Quum igitur decemviri multitudinem hoc modo terruiſſent, eamque in poſterum metu regere ſtatuiſſent, ſinguli ſodalitatem contraxerunt,& audaciſſimos quoſque ac ſibi maxime convenientes juvenes delegerunt. Quod igitur plerique inopes ac infimæ conditionis homines, publicis commodis privatos quæſtus præferentes, tyrannicæ poteſtatis adulatores exſtiterint, hoc nec præter opinionem, nec præter ſpem accidit; ſed quod, etiam ex ordine patricio, multi inventi fuerint, qui, quum opibus & nobilitate aliquo modo de ſe magnifice ſentire poſſent, tamen non dubitarint una cum decemviris patriæ libertatem opprimere, hoc admirandum omnibus videtur, cum illi indulgentes omnibus voluptatibus, quæ hominibus imperare ſolent, magna licentia & ſine ullo metu ſuum imperium in rempublicam exercebant, S. P. Q. R. penitus contemnentes, omnium ipſi legum latores atque judices, multos civium occidentes, multos bonis injuſte exuentes. Ut autem injuſta ac atrocia eorum facinora ſpeciem juſtitiæ haberent, de ſingulis cauſſis judicio conſtituto cognoſcebant: accuſatores vero ab illis, qui eis tyrannidem aſtruebant, ſubornabantur;

a Προθύσαντες ἃ ἦν νόμος *Vat.* b Rectius forſan, ἕωθεν εὐθὺς ἐξῄεσαν οἵδε, καὶ τὰ παράσημα &c. niſi forte, retenta vulgata ſcriptura, commation iſtud ἕωθεν εὐθὺς ἐξῄεσαν ad totum pop. Rom. referendum ſit. *Lapus* vertit, *mane exiverunt, adducentes ſtatim omnia regiæ poteſtatis inſignia. Sylb.* In *Cod. Vat.* αἱ δὲ κατὰ παράσημα &c. c Optime in *Cod. Vat.* ὡς πρότερον quod & *Sylburgio* & *Porto* placuiſſe video. Vide p. 649. v. 2. d Ἐγίνετο *Vat.* e Magis proprie τὰς στρατείας. *Sylb.* f Ἐξόδους τὰς ἐκ τῆς πόλεως *Vat.* g Ἐπισκεψόμενοι *Vat.* h Non agnoſcit *Vat.* i Omittit *Vat.* k Καὶ τῶν ταπεινῶν *Vat.* l Ὑπομένοντας *Vat.* m Hîc demum conſentit cum *Cod. Vat.* ſupra vero diverſam habuimus ſcripturam p. 650. v. 34. & p. 652. v. 26. atque alibi. n Non κολακεύοντες ἡδοναῖς, pro δουλεύοντες; ut *Lapus* quoque vertit, *omnibus indulgentes voluptatibus. Sylb.*

Ita

Per. Jul. 42[illegible] Ante Chr. 4[illegible] Olymp. 82. 4. 83. 1. U. C. Cat. 3[illegible] Varr. [illegible]

[illegible]bantur; & judi[illegible]a conſtabant ex eorum ſodalitiis, [a] qui ſibi in[illegible]dem gratiam referebant, [illegible] largie[illegible]. Multas autem cauſſas, eaſque non [illegible] momenti, decemviri ſuo arbitratu [illegible]dicabant: itaque qui † juri ſuo non fidebant [illegible]gebantur ſe eorum ſodalitiis adjungere, qu[illegible] alia ratione ſe ſuum jus obtinere poſſe [illegible]ebant. Et tandem accidit ut in civitate pars corrupta & laborans major eſſet quam ſana. Qui enim decemvirorum adminiſtratione graviter offendebantur, in urbe manere nolebant; ſed ſe in ſua prædia recipiebant, comitiorum tempus exſpectantes: quaſi decemviri exacto anno poteſtatem depoſituri, & alios magiſtratus creaturi eſſent. Sed Appius ejuſque collegæ, quum reliquas leges in duabus tabulis ſcripſiſſent, has quoque illis *decem* prioribus addiderunt: in quibus hæc quoque lex erat, "ne patriciis "connubia cum plebejis contrahere liceret", non ob aliam cauſſam (ut mihi videtur) quam ne, familiis conjugii & affinitatis vinculo conſociatis, ordines in concordiam coïrent. Quum autem comitiorum tempus veniſſet, patriis moribus ſimul & novis legibus longum valere dixerunt, *atque* nec exſpectato ſenatus conſulto aut plebiſcito in eodem magiſtratu permanſerunt.

XII. legum tabulæ.

LXI. Poſt eum annum acta eſt olympias LXXXIII. qua in ſtadio vicit Criſo Himerenſis, archonte Athenis Philiſco, Romæ vero Appius Claudius princeps decemviratus tertium jam annum conſularem poteſtatem deinceps retinebat; ejuſque collegæ, qui anno ſuperiore imperium habuerant, iterum in eadem poteſtate manſerunt.

πόμενοι, καὶ δικαστήρια ἐκ τῶν [a] ἑταίρων ἀποδεικνύμενα, οἳ διημείβοντο ἀλλήλοις καταχαριζόμενοι τὰς δίκας. πολλὰ δὲ τῶν ἐγκλημάτων καὶ οὐ τὰ ἐλαχίστου ἄξια, ἐφ' ἑαυτῶν οἱ δέκα ἔκρινον· ὥστε ἠναγκάζοντο οἱ μειονεκτοῦντες τῷ δικαίῳ, προσνέμειν ἑαυτοὺς ταῖς ἑταιρείαις, ἐπειδὴ τὸ ἀσφαλὲς [b] οὐκ ἐνῆν αὐτοὺς ἄλλως ἔχειν. καὶ ἐγένετο σὺν χρόνῳ πλεῖον τοῦ ὑγιαίνοντος τὸ διεφθαρμένον καὶ νοσοῦν ἐν τῇ πόλει. [c] οὐδὲ γὰρ ἠξίουν ἐντὸς τείχους μένειν οἷς τὰ πραττόμενα ὑπὸ τῶν δεκαδάρχων ἀνιαρὰ ἦν, [d] ἀλλ' ἀνεχώρουν εἰς τοὺς ἀγροὺς, τὸν τῶν ἀρχαιρεσιῶν σκοποῦντες χρόνον, ὡς ἀποθησομένων τῶν δέκα ἀνδρῶν τὰς δυναστείας, ὅταν τὸν ἐνιαύσιον [e] ἐκτελέσωσι χρόνον, καὶ ἀποδειξόντων ἑτέρας ἀρχάς. οἱ δὲ περὶ τὸν Ἄππιον τοὺς λοιποὺς συγγράψαντες 684 νόμους ἐν δέλτοις δυσὶ, καὶ [f] ταύτας ταῖς πρότερον ἐξενεχθείσαις προσέθηκαν· ἐν αἷς καὶ ὅδε ὁ νόμος ἦν, "μὴ ἐξεῖναι τοῖς πατρικίοις πρὸς τοὺς δημοτικοὺς ἐπιγαμίας συνάψαι", δι' οὐδὲν, [g] ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, ἕτερον, ἢ τὸ μὴ συνελθεῖν εἰς ὁμόνοιαν τὰ ἔθνη γάμων ἐπαλλαγαῖς καὶ οἰκειοτήτων [h] κοινωνίᾳ συγκερασθέντα. ὡς δὲ καὶ ὁ τῶν ἀρχαιρεσιῶν ἐπέστη χρόνος, πολλὰ χαίρειν φράσαντες τοῖς τε πατρίοις ἐθισμοῖς, καὶ τοῖς [i] νεωστὶ συγγραφεῖσι νόμοις, οὔτε βουλῆς ψήφισμα [k] ποιησάσης, οὔτε δήμου, διέμειναν ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἀρχῆς.

[l] Μετὰ δὲ τοῦτον ἐνιαυτὸν ὀλυμπιὰς μὲν ἦν ὀγδοηκοστὴ καὶ τρίτη, ἣν ἐνίκα στάδιον Κρίσων Ἱμεραῖος, ἄρχοντος Ἀθήνησι Φιλίσκου, τὴν δὲ ὑπατικὴν ἐξουσίαν κατεῖχεν ἐν Ῥώμῃ Ἄππιος μὲν Κλαύδιος τρίτον ἔτος ἡγούμενος τῆς δεκαδαρχίας κατὰ τὸ ἑξῆς· οἱ δὲ σὺν αὐτῷ τὸν παρελθόντα ἐνιαυτὸν ἄρξαντες, δεύτερον ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἐξουσίας [m] ἔμενον.

a Ita etiam in *Vat.* & *Lapi Cod.* confirmatque quod infra reperitur p. 654. v. 35. Male in *Ed. Steph.* ἑτέρων. *b* Οὐκ ἐνῆν ἄλλως αὐτοῖς ἔχειν *Vat.* *c* Οὐδὲ γὰρ ἠξίουν ἔτι μένειν ἐντὸς τείχους *Vat.* *d* Ἀλλὰ ἀνεχώρουν *Vat.* *e* Perperam in *Ed. Steph.* ἐκτελέσωσι. *f* Minus recte in *Ed. Steph.* ταύτης, & mox ἐπιγαμίους. *g* Ὡς ἐμοὶ δοκεῖν *Vat.* *h* Κοινωνίαις *Vat.* *i* Νεωστὶ γραφεῖσι *Vat.* *k* Ποιήσαντες *Vat.* *l Cujacius* hanc periochen facit initium libri XI. Sed mutatione non opus eſſe perſpicuum eſt ex p. 197. v. 14. p. 265. v. 42. & p. 326. v. 22. At ſi mox malis cum articulo τοῦτον τὸν ἐνιαυτὸν, facile aſſentior. *Sylb.* Articulum hunc agnoſcit *Cod. Vat.* Eo tamen propendeo, ut credam ſeptem hoſce verſiculos argumentum exſtitiſſe libri undecimi; præſertim cum me in iſta opinione confirmet *Lapi* verſio. *m* Μένοντες *Vat.* & *Lapi Cod.* * Qui mutuas ſibi in judiciis præſtabant operas. *Gelen.* † *Verba Græca, οἱ μειονεκτοῦντες τῷ δικαίῳ, non ſonant,* qui juri ſuo non fidebant, *ſed* qui jure aliis inferiores erant. *Port.*

ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ
ΤΟΥ ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΣΕΩΣ
ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΝ ΕΝΔΕΚΑΤΟΝ.

DIONYSII ALEXANDRI F.
HALICARNASSENSIS
ROMANARUM ANTIQUITATUM
LIBER UNDECIMUS.

ΕΠΙ δὲ τῆς ὀγδοηκοστῆς καὶ τρίτης ὀλυμπιάδος, ἣν ἐνίκα στάδιον Κρίσων Ἱμεραῖος, ἄρχοντος Ἀθήνησι Φιλίσκου, καταλύουσι Ῥωμαῖοι τὴν τῶν δέκα ἀρχὴν, ἔτη τρία τῶν κοινῶν ἐπιμεληθεῖσαν. ὃν δὲ τρόπον ἐπεχείρησαν ἐρριζωμένην ἤδη τὴν δυναστείαν ἐξελεῖν, καὶ τίνων ἀνδρῶν ἡγησαμένων τῆς ἐλευθερίας, καὶ διὰ ποίας αἰτίας καὶ προφάσεις, ἐξ ἀρχῆς ἀναλαβὼν πειράσομαι διελθεῖν· ἀναγκαίας ὑπολαμβάνων εἶναι καὶ καλὰς τὰς τοιαύτας μαθήσεις ἅπασι μὲν, ὡς εἰπεῖν, ἀνθρώποις, μάλιστα δὲ ὅσοι περὶ τὴν φιλόσοφον θεωρίαν, καὶ περὶ τὰς πολιτικὰς διατρίβουσι πράξεις. τοῖς τε γὰρ πολλοῖς οὐκ ἀπαρκεῖ τοῦτο μόνον ἐκ τῆς ἱστορίας παραλαβεῖν, ὅτι τὸν Περσικὸν πόλεμον· [a]ἵν' ἐπὶ τούτου ποιήσωμαι τὸν λόγον· ἐνίκησαν Ἀθηναῖοί τε καὶ Λακεδαιμόνιοι, δυσὶ ναυμαχίαις καὶ πεζομαχίᾳ μιᾷ καταγωνισάμενοι τὸν βάρβαρον τριακοσίας ἄγοντα μυριάδας, αὐτοὶ σὺν [b]αὐτοῖς" τοῖς συμμάχοις οὐ πλείους ὄντες ἕνδεκα μυριάδων· ἀλλὰ καὶ τοὺς τόπους ἐν οἷς αἱ πράξεις ἐγένοντο, βούλονται παρὰ τῆς ἱστορίας μαθεῖν, καὶ τὰς αἰτίας
685 ἀκοῦσαι, δι' ἃς τὰ θαυμαστὰ καὶ παράδοξα ἔργα ἐπετέλεσαν, καὶ τίνες ἦσαν [a] τῶν στρατοπέδων ἡγεμόνες τῶν τε βαρβαρικῶν καὶ τῶν Ἑλληνικῶν, ἱστορῆσαι, καὶ μηδενὸς, ὡς εἰπεῖν, ἀνήκοοι γενέσθαι τῶν συντελεσθέντων περὶ τοὺς ἀγῶνας. ἥδεται γὰρ ἡ διάνοια παντὸς ἀνθρώπου χειραγωγουμένη διὰ τῶν λόγων ἐπὶ τὰ ἔργα, καὶ μὴ μόνον ἀκούουσα τῶν λεγομένων, ἀλλὰ καὶ τὰ πραττόμενα ὁρῶσα. οὐδέ γε ὅταν πολιτικὰς ἀκούσωσι πράξεις, ἀρκοῦνται τὸ κεφάλαιον αὐτὸ καὶ τὸ πέρας τῶν πραγμάτων μαθόντες, [c]ὅτι συνεχώρησαν Ἀθηναῖοι Λακεδαιμονίοις, τείχη τε καθελεῖν τῆς πόλεως αὐτῶν, καὶ ναῦς διατεμεῖν, καὶ φρουρὰν εἰς τὴν ἀκρόπολιν εἰσαγαγεῖν, καὶ ἀντὶ τῆς πατρίου δημοκρατίας ὀλιγαρχίαν τῶν κοινῶν ἀποδεῖξαι κυρίαν, οὔτε πρὸς αὐτοὺς ἀγῶνα

OLYMPIADE LXXXIII. qua in ſtadio vicit Criſo Himerenſis, archonte Athenis Philiſco, Romani decemvirorum imperium, quod tres annos remp. adminiſtrarat, abrogarunt. Quo autem modo poteſtatem, quæ jam radices altas egerat, exſtirpare aggreſſi fuerint; quorum virorum ductu libertatem recuperarint; ob quas cauſſas, quibuſve occaſionibus, re ab initio repetita, narrare conabor: quia talium rerum cognitionem omnibus (ut ita dicam) hominibus, præcipue vero iis qui in philoſophiæ contemplatione & in civilium negotiorum tractatione verſantur, neceſſariam pulchramque eſſe judico. multis enim non ſatis hoc ſolum ex hiſtoria cognoſcere, bello Perſico (ut de eo loquar) Athenienſes & Lacedæmonios victores fuiſſe, duobus præliis navalibus atque uno terreſtri devicto barbaro, qui ſecum ducebat tricies centena hominum millia, quum tamen ipſi cum ſociorum auxiliis non eſſent plures quam centum & decem hominum millia: ſed etiam loca ubi res geſtæ fuerint ex hiſtoria cognoſcere, & cauſſas audire ob quas illa facinora admiranda & omnem fidem ſuperantia ediderint, & percontari quinam fuerint tam barbarorum quam Græcorum exercituum duces; denique (ut ita dicam) quidquid in ipſis præliis geſtum eſt audire volunt. Cujuſvis enim hominis animus, dum verbis ad ipſas res quaſi manu ducitur, & dum non ſolum audit quæ dicuntur, verum etiam quæ geruntur videt, voluptate afficitur. neque etiam homines, quum audiunt ea quæ in civitatibus geſta ſunt, ſatis habent ipſa rerum capita & earum eventum cognoſcere; ut quod Athenienſes Lacedæmoniis permiſerint ſuæ urbis muros demoliri, & naves diſcindere, & præſidium in arcem inducere, & pro dominatu populari, quo patria ipſorum regebatur, paucos creare, quibus reip. adminiſtratio committeretur, ne certamine quidem contra eos ſuſcepto:

Per. Jul. 4267.
Ante Chr. 447.
Olymp. 83 ½.
V. C. *Cat.* 305. *Vat.* 307.

Superioris anni decemviri, cum in magiſtratu permanerent, ob immodicam tyrannidem imperio privantur.

a Forſan rectius ἵνα περὶ τούτου, ut p. 658. v. 20. *Sylb.* b Deſideratur in *Cod. Vat.* c Nempe belli Peloponneſiaci anno ultimo. nam his legibus pax convenit inter Athenienſes & Lacedæmonios. Vide *Xenophontem* Ἑλληνικῶν libro ſecundo, *Diodorum* lib. XIII. *Plutarchum* in *Lyſandro*. Inde diſces quo modo ſint accipienda verba illa, οὔτε πρὸς αὐτοὺς ἀγῶνα ἀράμενοι. *Caſaub.*

a Legendum

Per. Jul. 4267. *Ante Chr.* 447 *Olymp.* 83. 2. *U. C.* *Cat.* 305 *Var.* 307.

ſuſcepto: ſed ſtatim & quænam eſſent neceſſitates, quibus civitas preſſa *tunc* hæc atrocia atq; miſeranda mala pertulerit, & quibus rationibus cives inducti, & quorum oratione impulſi defecerint, & omnia quæ res ipſas comitantur ſcire volunt. Viris etiam civilia negotia tractantibus (in quo numero philoſophos quoque pono, quotquot philoſophiam non verborum, ſed præclarorum facinorum exercitationem putant) quemadmodum cæteris hominibus *illud* commune eſt, ut omnium eorum, quæ rebus adhærent, contemplatione pleniſſima delectentur: ſed præter voluptatem magna quoque commoda ad civitates duris aſperiſque earum temporibus ex tali rerum accurata cognitione redundant, qua etiam fit ut eæ ad res quæ ipſis conducunt oratione ultro ducantur. homines enim quæ proſunt & quæ obſunt facillime cognoſcunt, quando ea ex multorum exemplis vident, iiſque qui ſe ad hæc hortantur prudentiæ magnæque ſapientiæ teſtimonium perhibent. Ob has igitur cauſſas viſum eſt mihi accurate perſequi omnia quæ in decemviratus abrogatione acciderunt, & quæ memoratu digna puto. De illis autem agam, initio non ab ultimis ducto, quæ multis videntur ſola cauſſa libertatis fuiſſe, ab iis, inquam, quæ Appius amore correptus in virginem commiſit, (hæc enim eſt aliorum ejus facinorum appendix, hæcque eſt poſtrema cauſſa quæ plebis iram concitavit, quum ſexcentæ aliæ præceſſiſſent) ſed eas contumelias ac injurias, quibus decemviratus remp. afficere cœpit, primum dicam; & omnia ſcelera, quæ tunc in illo civitatis ſtatu commiſſa ſunt, ordine recenſebo.

¶ Cauſſa igitur, quæ prima viſa eſt odium dominatui paucorum conciliaſſe, hæc fuit; quod, deſpecta plebe & ſenatu contempto, ſecundum magiſtratum cum priore conjunxiſſent. deinde quia honeſtiſſimos quoſque Romanos, quibus acta ipſorum diſplicebant, partim ex urbe pellebant, falſis gravibuſque criminibus illatis, partim interficiebant; eos enim accuſabant ſubornatis aliquibus de ſuis amicis, & ipſi de his cauſſis cognoſcebant: ſed præcipue quia audaciſſimis juvenum, quos ſinguli eorum circa ſe habebant, permiſerant, ut agerent & ferrent res eorum qui illi civitatis formæ adverſarentur. qui quidem, tanquam armis capta & per vim expugnata patria, non ſolum bona ſuis dominis legitime parta auferebant; ſed etiam in formoſas eorum uxores impie ſe gerebant, & in filias nubiles contumelioſi erant, & iis qui ideo indignabantur plagas ut mancipiis infligebant; effeceruntque, ut ii, quibus hæc minime ferenda videbantur, relicta patria, cum conjugibus & liberis in proximas urbes migrarent, quos Latini quidem ob cognationem, Hernici vero ob jus civitatis ſibi nuper à Romanis datum recipiebant. Itaque (quod

ἀρχόμενοι· ἀλλ' εὐθὺς ἀξιοῦσι, καὶ τίνες ἦσαν αἱ κατασχοῦσαι τὴν πόλιν ἀνάγκαι, δι' ἃς ταῦτα τὰ δεινὰ καὶ σχέτλια ὑπέμεινε, καὶ τίνες οἱ πείσαντες αὐτοὺς λόγοι, καὶ ὑπὸ τίνων ῥηθέντες ἀνδρῶν, καὶ πάντα ὅσα παρηκολούθει τοῖς πράγμασι, διδαχθῆναι. τοῖς δὲ πολιτικοῖς ἀνδράσιν, ἐν οἷς ἔγωγε τίθεμαι καὶ τοὺς φιλοσόφους, ὅσοι μὴ λόγων ἀλλ' ἔργων καλῶν ἄσκησιν ἡγοῦνται τὴν φιλοσοφίαν, τὸ μὲν ἥδεσθαι τῇ παντελεῖ θεωρίᾳ τῶν παρακολουθούντων τοῖς πράγμασι, κοινὸν ὥσπερ καὶ τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις ὑπάρχει· χωρὶς δὲ τῆς ἡδονῆς, περιγίνεται τὸ περὶ τοὺς ἀναγκαίους καιροὺς μεγάλα τὰς πόλεις ἐκ τῆς τοιαύτης ἐμπειρίας ὠφελεῖν, καὶ ἄγειν αὐτὰς ἑκούσας ἐπὶ τὰ συμφέροντα διὰ τοῦ λόγου. ῥᾷστα γὰρ οἱ ἄνθρωποι τά τε ὠφελοῦντα καὶ βλάπτοντα καταμανθάνουσιν, [a] ὅταν ἐπὶ παραδείγματα ταῦτα πολλῶν ὁρῶσι, καὶ τοῖς ἐπὶ ταῦτα παρακαλοῦσιν αὐτοὺς φρόνησιν μαρτυροῦσι, καὶ πολλὴν σοφίαν. διὰ ταύτας δή μοι τὰς αἰτίας ἔδοξεν ἅπαντα ἀκριβῶς διελθεῖν τὰ γενόμενα περὶ τὴν κατάλυσιν τῆς ὀλιγαρχίας, ὅσα δὴ καὶ λόγου τυχεῖν ἄξια ἡγοῦμαι. ποιήσομαι δὲ τὸν περὶ αὐτῶν λόγον, οὐκ ἀπὸ τῶν τελευταίων ἀρξάμενος, ἃ δοκεῖ τοῖς πολλοῖς αἴτια γενέσθαι μόνα τῆς ἐλευθερίας, λέγω δὴ τῶν περὶ τὴν παρθένον ἁμαρτηθέντων Ἀππίῳ, διὰ τὸν ἔρωτα· προσθήκη γὰρ αὕτη γε, καὶ τελευταία τῆς ὀργῆς τῶν δημοτῶν αἰτία, μυρίων τῶν ἄλλων προηγησαμένων· ἀλλ' ἀφ' ὧν ἤρξατο πρῶτον ἡ πόλις ὑπὸ τῆς δεκαρχίας ὑβρίζεσθαι, ταῦτα πρῶτον ἐρῶ, καὶ δίειμι πάσας ἐφεξῆς τὰς ἐν τῇ τότε καταστάσει γενηθείσας παρανομίας.

Πρώτη μὲν οὖν δόξασα γενέσθαι τοῦ κατὰ τῆς ὀλιγαρχίας μίσους πρόφασις, ὅτι συνύφηναν τὴν δευτέραν ἀρχὴν τῇ προτέρᾳ, δήμου τε ὑπεριδόντες, καὶ βουλῆς καταφρονήσαντες. 686 ἔπειθ' ὅτι τοὺς χαριεστάτους Ῥωμαίων, οἷς οὐ κατὰ γνώμην τὰ πραττόμενα ὑπ' αὐτῶν ἦν, οὓς μὲν ἐξήλαυνον ἐκ τῆς πόλεως, αἰτίας ἐπιφέροντες ψευδεῖς καὶ δεινάς, οὓς δὲ ἀπεκτίννυσαν· [b] κατηγόρους τε αὐτοῖς ὑποπέμποντες ἐκ τῶν ἰδίων ἑταίρων, καὶ τὰς δίκας ταύτας αὐτοὶ δικάζοντες· μάλιστα δ' ὅτι τοῖς θρασυτάτοις τῶν νέων, οὓς εἶχον ἕκαστοι περὶ αὐτούς, ἐφῆκαν ἄγειν καὶ φέρειν τὰ τῶν ἐναντιουμένων [c] τῇ πολιτείᾳ. οἱ δ', ὥσπερ ἁλούσης πολέμῳ κατὰ κράτος τῆς πατρίδος, οὐ τὰ χρήματα μόνον ἀφῃροῦντο τοὺς νόμῳ κτησαμένους, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς γαμετὰς αὐτῶν τὰς εὐμόρφους παρηνόμουν, καὶ εἰς θυγατέρας ἐπιγάμους καθύβριζον, καὶ πληγὰς τοῖς ἀγανακτοῦσιν ὥσπερ ἀνδραπόδοις ἐδίδοσαν· καὶ παρεσκεύασαν ὅσοις ἀφόρητα εἶναι τὰ γινόμενα ἐδόκει, καταλιπόντας τὴν πατρίδα, γυναιξὶν ὁμοῦ καὶ τέκνοις, εἰς τὰς πλησίον ἐξοικίζεσθαι πόλεις, ὑποδεχομένων αὐτοὺς Λατίνων μέν, [d] διὰ τὸ ἀσθενές· Ἑρνίκων δέ, διὰ τὴν ἔναγχος [e] γενομένην αὐτοῖς ὑπὸ Ῥωμαίων ἰσοπολιτείαν. ὥσθ', ὅπερ εἰκὸς ἦν,

[a] Legendum ὅταν ταῦτα ἐπὶ παραδείγματι (vel παραδείγμασι) πολλῶν ὁρῶσι. *Portus.* Scribendum ὅταν τι παρ. vel ὅταν ἐπὶ παραδείγμασι ταῦτα πολλοῖς ὁρῶσι. quam veram eſſe lectionem puto. *Caſaub.* In *Cod. Vat.* ὅταν ἐπὶ παραδειγμάτων ταῦτα πολλῶν ὁρῶσι. [b] In *Ed. Steph.* κατηγόρει τε αὐτοὺς, ὑποπέμπε. Sed noſtram lectionem & *Xylander* probat, & confirmant quæ in præcedentis libri fine leguntur; p. 651. v. 47. atque adeo eam ſequutus eſt etiam *Lapus*, *ſubmittentes eis accuſatores ex amicis ſuis. Sylb.* [c] Si quis cum præpoſitione malit ἐν τῇ πολιτείᾳ, per me licet. Sed defendi & hæc lectio poteſt eo exemplo quod p. 655. v. 37. legitur, ἀπεχθανομένους τῇ πολιτείᾳ. *Sylb.* [d] Proculdubio legendum διὰ τὸ συγγενές, ut *Lapus* quoque vertit, *ob cognationem.* Eandemque lectionem confirmant tum multa alia in ſuperioribus, tum Poſtumii ad Latinos oratio p. 343. v. 26. [e] Rectius fortaſſe δεδομένην, *datam. Sylb.*

a Ἀπαλγήσ

Per. Jul. 4267. Ante Chr. 447. Olymp. 83 ½. U. C. Cat. 305. Var. 307.

ἦν, τελευτῶντες αὐτοὶ κατελείφθησαν ὅσοι φιλοτύραννοι, καὶ οἷς μηδεμία τῶν κοινῶν φροντὶς ἦν. οὔτε γὰρ ὅσοι πατρίκιοι διέμενον ἐν τῇ πόλει, θωπεύειν μὲν οὐκ ἀξιοῦντες τοὺς ἡγεμόνας, ἐναντιοῦσθαι δὲ τοῖς πραττομένοις ἀδυνατοῦντες· οὐδ' ὅσοι καταγραφέντες εἰς τὸ βουλευτικὸν συνέδριον, οὓς ἐπάναγκες ἔδει παρεῖναι ταῖς ἀρχαῖς· ἀλλὰ καὶ τούτων οἱ πλείους ἀνασκευασάμενοι πανοικεσίᾳ, καὶ τὰς οἰκίας ἐρήμους ἀφέντες, ἐν τοῖς ἀγροῖς διετέλουν. τοῖς δὲ ὀλιγαρχικοῖς καθ' ἡδονὴν αἱ τῶν ἐπιφανεστάτων ἀνδρῶν ἐγίνοντο φυγαί, πολλῶν μὲν καὶ ἄλλων ἕνεκα, μάλιστα δὲ ὅτι τοῖς ἀκολάστοις τῶν νέων πολὺ τὸ αὔθαδες προσεγίνετο, μηδὲ ὄψει δυναμένοις ἰδεῖν οὓς ἔμελλον [a] ἀσελγῆ πράττοντες αἰσχύνεσθαι.

[b] Ἐρημουμένης δὲ τοῦ κρείττονος [c] μέρους τῆς πόλεως, καὶ τὸ ἐλεύθερον ἅπαν ἀπολωλεκυίας, ἀφορμὴν κρατίστην ὑπολαβόντες [d] ἐκεῖνοι οἱ πολέμῳ κρατηθέντες ὑπ' αὐτῆς, τάς τε ὕβρεις ἃς ὑβρίσθησαν ἀποτίσασθαι, καὶ τὰ ἀπολωλότα ἀναλαβεῖν, ὡς νοσούσης διὰ τὴν ὀλιγαρχίαν τῆς πόλεως, καὶ οὔτε συστῆναι, οὔθ' ὁμονοῆσαι, οὔτε ἀντιλαβέσθαι τῶν κοινῶν ἔτι δυνησομένης, παρασκευασάμενοι τὰ πρὸς τὸν πόλεμον, ἐλαύνουσιν ἐπ' αὐτὴν στρατεύμασι μεγάλοις. καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον Σαβῖνοι ἐμβαλόντες εἰς τὴν ὁμοτέρμονα, 687 καὶ πολλῆς λείας γενόμενοι ἐγκρατεῖς, φόνον τε ἐργασάμενοι πολὺν τοῦ γεωργικοῦ πλήθους, ἐν [e] Ἠρήτῳ καταστρατοπεδεύουσι. διέστηκε δὲ ἀπὸ τῆς Ῥώμης ἡ πόλις αὕτη στάδια [f] τεσσαράκοντα καὶ ἑκατόν, πλησίον οὖσα Τιβέρεως ποταμοῦ. Αἰκανοὶ δὲ εἰς τὴν Τυσκλάνων [g] γῆν" ἐμβαλόντες, ὅμορον οὖσαν σφίσι, καὶ πολλὰ δῃώσαντες αὐτῆς, [h] ἐν Ἀλγιδόνι πόλει τίθενται τὸν χάρακα. ὡς δὲ ἤκουσαν οἱ δέκα τὴν τῶν πολεμίων ἔφοδον, τεταραγμένοι συνεκάλουν τὰς ἑταιρείας, καὶ μετὰ τούτων ὅ,τι χρὴ πράττειν ἐσκόπουν. τὸ μὲν οὖν ὑπερόριον ἀποστέλλειν στρατιάν, καὶ μὴ περιμένειν ἕως ἐπ' αὐτὴν ἔλθωσι τὴν πόλιν αἱ τῶν πολεμίων δυνάμεις, ἅπασιν ἐδόκει. παρεῖχε δ' αὐτοῖς πολλὴν ἀπορίαν, πρῶτον μέν, εἰ πάντας Ῥωμαίους ἐπὶ τὰ ὅπλα ἀκτέον, καὶ τοὺς [i] ἀπεχθανομένους τῇ πολιτείᾳ· ἔπειθ' ὁποίαν τινὰ δέησει τὴν καταγραφὴν τοῦ στρατιωτικοῦ ποιήσασθαι, πότερον αὐθάδη καὶ μισοπόνηρον, [k] οἵαν ἔθος ἦν ποιεῖσθαι τοῖς τε βασιλεῦσι καὶ τοῖς ὑπάτοις· ἢ φιλάνθρωπον καὶ μέτριον. ἐδόκει τε αὐτοῖς οὐκ ἐκεῖνο μικρᾶς ζητήσεως ἄξιον εἶναι, τί τὸ κυρῶσον ἔσται τὴν περὶ τοῦ πολέμου γνώμην, καὶ τὴν στρατολογίαν ψηφιούμενον· πότερα τὸ συνέδριον τῆς βουλῆς, ἢ τὸ δημοτικὸν πλῆθος· ἢ τούτων μὲν οὐδέτερον, ἐπεὶ δι' ὑποψίας ἦν αὐτοῖς ἑκάτερον, αὐτοὶ δὲ σφίσιν αὐτοῖς οἱ δέκα. τέλος δ' οὖν πολλὰ βουλευσάμενοι, τὴν βουλὴν ἔγνωσαν συγκαλεῖν, καὶ ποιεῖν ὅπως τόν τε πόλεμον αὐτοῖς ἐκείνη ψηφιεῖται, καὶ τὴν τοῦ στρατοῦ καταγραφὴν ἐπιτρέψει ποιήσασθαι. εἰ γὰρ ὑπὸ τοῦ συνεδρίου

veriſimile eſt) tandem ſoli remanſerunt illi qui tyrannorum ſtudioſi erant, & qui remp. nihil prorſus curabant. neque enim patricii in urbe permanſerunt, quod decemviris reip. gubernatoribus aſſentari nollent, eorum vero facinora impedire non poſſent: ſed ne illi quidem, qui in ſenatorium ordinem relati fuerant, quibus neceſſe erat adeſſe magiſtratibus: ſed horum quoque plerique, cum integris familiis migrantes, & domos deſertas relinquentes, in agris degebant. Illis vero qui paucorum potentiæ ſtudebant, pergrata erat illuſtriſſimorum virorum fuga, cum multis aliis de cauſſis, tum potiſſimum quod ad juvenum intemperantiam multum arrogantiæ acceſſerat, qui ne conſpectum quidem eorum ferre potuerunt, quorum præſentia ſibi, facinora libidinis ac petulantiæ plena patrantibus, erubeſcendum erat.

III. ¶ Quum igitur civitas à præſtantiore parte fuiſſet deſerta, & omnem libertatem amiſiſſet, qui bello victi ab ea fuerant, occaſionem pulcherrimam ſibi oblatam rati, tum contumelias, quibus affecti fuerant, ulciſcendi, tum etiam res amiſſas recuperandi, quod civitas ob paucorum dominatum laboraret, nec contra ſe conſpirare, nec concors eſſe, nec reip. gubernacula, *ut ipſi putabant*, amplius recipere poſſet, paratis rebus ad bellum neceſſariis, in eam cum magnis exercitibus iverunt. Et eodem tempore Sabini, irruptione in agrum conterminum facta, & præda ingenti parta, magnaque cæde multitudinis agreſtis edita, ad Eretum caſtra poſuerunt. hoc autem oppidum ab urbe CXL. ſtadia diſtat, prope flumen Tiberim ſitum. Æqui vero, in agrum Tuſculanum ſuo finitimum irruptione facta, magnaque ejus parte vaſtata, ad Algidum caſtra poſuerunt. Decemviri, audito hoſtium adventu, turbati ſodalitates convocarunt, & cum ipſis quid faciendum eſſet conſultare cœperunt. Omnibus igitur placuit exercitum extra fines *agri Rom.* mittere, nec exſpectare donec hoſtium copiæ urbem ipſam invaderent. Sed hæ difficultates valde eos premebant, primum an omnes Romani, atque adeo illi qui præſentem civitatis ſtatum oderant, ad arma eſſent vocandi: deinde qualis militum conſcriptio facienda eſſet, utrum ſuperbus ac ſeverus, quales ſub regibus & conſulibus haberi ſolebant; an humanus & moderatus. Illud quoque non parva conſultatione dignum ipſis videbatur, quiſnam bellum & militum conſcriptionem *ac delectum* decreturus eſſet, utrum ſenatus, an plebeja multitudo, an vero neutri quidem horum, quod utrique ipſis ſuſpecti eſſent; at ipſi decemviri ſuo decreto hæc ſibi confirmarent. Tandem tamen poſt longam conſultationem ſenatum convocare ſtatuerunt, & dare operam ut ille bellum decerneret, & permitteret ut exercitus conſcriberetur. nam ſi hoc utrumque

a Ἀσελγέσι *Vat.* *b* Convenientius ἐρημουμένης, ut mox v. 16. ἀπολωλεκυίας. *Sylb.* *c* In *Cod. Vat.* ἔθνους. *d* Forſan rectius ἐκείνης. *Sylb.* Mendoſa eſt vox ἐκεῖνοι. legendum omnino Αἰκανοί, ut ex ſequentibus perſpicuum eſt, & ex *Livio*. *Caſaub.* *e* Vitioſe in *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] Ῥηγῷ. noſtra lectio è *Livio* petita eſt, cujus hæc verba ſunt; *recepto ad Eretum agmine, caſtra locant.* & Ἤρητον in Sabinis cum *Strabone* agnoſcit etiam *Stephanus*. *Sylb.* Ῥηγίλλῳ legendum eſſe cenſet *Portus*. cui favet *Stephanus*, qui facit *Regillum* Sabinorum urbem; atque etiam *Lapus*, qui vertit *in Regillo caſtra poſuere.* *f* Stadiorum numerum corruptum eſſe exiſtimat *Cluverius* in *Ital. Antiq.* l. 2. c. 9. *g* Non agnoſcit *Vat.* & commode ſatis abeſſe poteſt. *h* Ἐν Ἀλγιδῷ ὄρει mavult *Xylander*. *Livius* certe ſic ſcribit, *Æqui alia ex parte caſtra in Algido locant.* *Sylb.* Ἐν Ἀλγιδῷ πόλει. *Vat.* Vide *Var. Lect.* ad p. 616. v. 48. *i* Ἀπεχθομένους *Vat.* *k* Οἵας ἔθος ἦν *Vat.*

Pendent

Per. Jul. 4267. *Ante Chr.* 447. *Olymp.* 83 ½. *V. C. Cat.* 305. *Var.* 307.

utrumque à ſenatu decretum fuiſſet, exiſtimabant primum omnes *ſibi* obtemperaturos, quod tum tribunitia poteſtate ſublata, cui ſoli per leges principum imperatis intercedere licebat; deinde ſe quoque, qui ſenatui inſervirent, neque ejus decreta exſequerentur, belli adminiſtrandi poteſtatem legitime accepiſſe viſum iri.

IV. *Decemviri, ſenatu de externis bellis convocato, prius inteſtinum bellum experiuntur.*

Hoc conſilio inito, præparatiſque ex ſuis amicis & cognatis, qui in ſenatu ſententias ſibi utiles dicerent, & iis, qui contra ſentirent, adverſarentur, in forum proceſſerunt, &, præcone in medium producto, ſenatores nominatim vocare juſſerunt. ſed nullius mediocris conditionis homo *ipſis* obtemperabat. Sæpius autem clamante præcone, nulloque prodeunte præter eos qui decemviris aſſentabantur, in quo numero erant peſſimi quique, qui paucorum dominatui favebant: qui tunc in foro erant, mirabantur quod, qui nulla unquam de re ſenatum convocarant, tunc primum cognoviſſent eſſe etiam Romæ aliquem ſenatum virorum bonorum quos de rep. diſpicere oporteret. Quibus animadverſis, illi ſenatores ex ædibus educere decreverunt: ſed quum audiſſent pleraſque earum deſertas eſſe, rem in poſterum diem diſtulerunt. Interea miſſis in agros hominibus eos inde evocarunt. Quumque plena eſſet curia, Appius decemviratus princeps, in medium progreſſus, ſignificavit à duabus gentibus, Æquis atq; Sabinis, bellum populo Rom. inferri; orationemque accuratiſſime compoſitam habuit: cujus hic erat finis, militum conſcriptionem decernendam, copiaſque celeriter educendas, quod tempus nullas moras pateretur. Hæc eo dicente, ſurrexit L. Valerius, cognomine Potitus, vir ob majores magnifice de ſe ſentiens: nam pater ei erat Valerius ille qui Herdonium Sabinum expugnarat, à quo Capitolium occupatum fuerat, & qui arcem quidem recuperarat, ſed ipſe in eo prælio obierat; avus vero ei paternus erat Poplicola, qui reges expulerat, & optimatum dominatum conſtituerat. Quem quum Appius prodeuntem vidiſſet, & aliquid contra ſe dicturum putaſſet, "Non eſt, inquit, tuus iſte locus, Valeri, nec decet te nunc loqui: ſed ubi iſti, qui ſunt majores natu & honoratiores quam tu, ſententiam ſuam dixerint, tunc demum tu quoque vocatus tuam ſententiam dices. nunc vero tace, & ſede". "Sed non de his (inquit Valerius) at de aliis majoris momenti & magis neceſſariis dicturus ſurrexi, quæ ſenatui primum audienda arbitror. ex his autem, quæ iſti audient, cognoſcent utrum hæc reip. ſint magis neceſſaria, quorum cauſſâ à vobis iſti ſunt convocati, an vero ea quæ ego ſum dicturus. quare me, qui ſum ſenator, & Valerius, & qui de reip. ſalute verba volo facere, ne dicendi facultate prives. Quod ſi ſolitam in omnes arrogantiam ſervaris, quorum tribunorum

κυρωθείη τούτων ἑκάτερον πρῶτον, μὲν εὐπειθεῖς σφίσιν ἅπαντας ὑπελάμβανον, ἄλλως τε καὶ τῆς δημαρχικῆς ἐξουσίας καταλυομένης, ἣ μόνη κατὰ νόμους ἐξῆν ἐναντιοῦσθαι τοῖς ὑπὸ τῶν δυναστῶν ἐπιταττομένοις· ἔπειτα αὐτοί, [a] εἴ τι δόξειαν ὑπηρετοῦντες τῇ βουλῇ, καὶ τὰ κυρωθέντα ὑπὸ ἐκείνης πράττοντες, κατὰ νόμους ἀνειληφέναι τὴν ἐξουσίαν τοῦ πολέμου.

Ταῦτα βουλευσάμενοι, καὶ παρασκευάσαντες ἐκ τῶν ἰδίων ἑταίρων καὶ συγγενῶν τοὺς ἀγορεύσοντας ἐν τῷ συνεδρίῳ τὰς συμφερούσας αὐτοῖς γνώμας, καὶ τοῖς μὴ [b] ταὐτὰ προαιρουμένοις ἐναντιωσομένους, προῆλθον εἰς τὴν ἀγορὰν, καὶ παραστησάμενοι τὸν κήρυκα, τοὺς βουλεύοντας ἐξ ὀνόματος καλεῖν ἐκέλευον. ὑπήκουε δ' αὐτοῖς τῶν [c] μετρίων οὐδείς. πολλάκις δὲ τοῦ κήρυκος βοῶντος, καὶ παριόντος οὐδενὸς, εἰ μὴ τῶν κολακευόντων τὴν ὀλιγαρχίαν, ἐν οἷς ἦν τὸ κάκιστον τῆς ὀλιγαρχίας μέρος· οἱ μὲν τότε ὄντες κατὰ τὴν ἀγορὰν ἐθαύμαζον, εἰ περὶ μηδενὸς πώποτε συγκαλέσαντες τὴν βουλὴν, τότε πρῶτον ἔγνωσαν ὅτι καὶ συνέδριον ἦν τι παρὰ Ῥωμαίοις ἀγαθῶν ἀνδρῶν, οὓς ἔδει περὶ τῶν κοινῶν σκοπεῖν. 688 οἱ δὲ καὶ ταῦθ' ὁρῶντες, ἐπεχείρησαν μὲν ἐκ τῶν οἰκιῶν τοὺς βουλευτὰς ἄγειν· πυθόμενοι δὲ τὰς πλείους ἐρήμους ἀφειμένας, εἰς τὴν ὑστεραίαν [d] ἐβάλοντο. ἐν δὲ τῷ μεταξὺ χρόνῳ πέμποντες ἐπὶ τοὺς ἀγροὺς, ἐκεῖθεν αὐτοὺς ἐκάλουν. πληρωθέντος δὲ τοῦ συνεδρίου, [e] προσελθὼν Ἄππιος, ὁ τῆς δεκαρχίας ἡγεμὼν, ἀπήγγελλεν ὅτι διχόθεν, ἀπό τε Αἰκανῶν καὶ Σαβίνων, ἐπάγεται τῇ Ῥώμῃ πόλεμος· καὶ διεξῆλθε λόγον ἐκ πολλῆς συγκείμενον ἐπιμελείας· οὗ τέλος ἦν, ψηφίσασθαι στρατοῦ καταγραφὴν, καὶ διὰ τάχους ποιῆσαι τὴν ἔξοδον, ὡς οὐ διδόντος ἀναστροφὴν τοῦ καιροῦ. ταῦτα δὲ αὐτοῦ λέγοντος, ἀνίσταται Λεύκιος Οὐαλέριος, ἐπωνυμίαν Ποτῖτος, ἀνὴρ μεγαλόφρων ἐπὶ τοῖς προγόνοις· πατὴρ μὲν γὰρ αὐτῷ Οὐαλέριος ἦν, ὁ τὸν Σαβῖνον Ἐρδώνιον ἐκπολιορκήσας κατέχοντα τὸ [g] Καπιτώλιον, καὶ τὸ μὲν φρούριον ἀνακτησάμενος, αὐτὸς δὲ ἐκ τῆς μάχης ἀποθανών· πάππος δὲ πρὸς πατρὸς, Ποπλικόλας ὁ τοὺς βασιλεῖς ἐκβαλὼν, καὶ τὴν ἀριστοκρατίαν καταστησάμενος. παριόντα δὲ αὐτὸν ἔτι καταμαθὼν Ἄππιος, καὶ καθ' ἑαυτόν τι λέξειν ἐλπίσας· "Οὐχ οὗτος ὁ τόπος, εἶπεν, ὦ Οὐαλέριε, σός, οὐδὲ προσήκει σοι νῦν λέγειν· ἀλλ' ὅταν οἵδε οἱ πρεσβύτεροι καὶ τιμιώτεροί σου γνώμην ἀγορεύσωσι, τότε καὶ σὺ κληθεὶς ἐρεῖς ὅ,τι σοι δοκεῖ. νῦν δὲ σιώπα, καὶ κάθησο". "Ἀλλ' οὐχ ὑπὲρ τούτων, ἔφησεν ὁ Οὐαλέριος, ἀνέστηκα ἐρῶν, ἀλλ' ὑπὲρ ἄλλων μειζόνων τε καὶ ἀναγκαιοτέρων, ὑπὲρ ὧν οἴομαι δεῖν πρῶτον ἀκοῦσαι τὴν βουλήν. εἴσονται δὲ ἐξ ὧν ἂν ἀκούσωσιν οὗτοι, πότερα ταῦτά ἐστιν ἀναγκαιότερα τοῖς κοινοῖς, ὑπὲρ ὧν ὑμεῖς αὐτοὺς συγκεκλήκατε, ἢ τὰ ὑπ' ἐμοῦ λεχθησόμενα. ἀλλὰ μή με ἀποστέρει λόγου, βουλευτὴν ὄντα, καὶ Οὐαλέριον, καὶ περὶ σωτηρίας τῆς πόλεως λέγειν βουλόμενον. ἐὰν δὲ φυλάττῃς τὴν συνήθη πρὸς ἅπαντας αὐθάδειαν, δημάρχους μὲν

παῖδας

a Pendent ab illis v. 1. πρῶτον μὲν εὐπειθεῖς &c. quare legendum videtur, ἔπειτα τε αὐτοὺς εἴ τι δόξειαν ἂν ὑπηρετοῦντες τῇ βουλῇ, καὶ τὰ κυρωθέντα ὑπ' ἐκείνης πράττοντες, κατὰ νόμους &c. *Port.* *b* Ita etiam in *Vat.* & *Lapi Cod.* minus recte ταῦτα in *Ed. Steph.* *c* Si μετρίων non de fortunæ ſed animi conditione intelligas, ſenſus erit; *cum è moderatis* (i. e. *moderationis & honeſtatis ſtudioſis*) *nullus reſpondiſſet. Sylb.* *d* Rectius in *Cod. Vat.* ἀνεβάλοντο. Εἰς τὴν ὑστεραίαν ἀνεβάλοντο ſcribendum eſſe jamdudum monuit *Caſaub.* *e* Προελθὼν mallit *Portus.* *f* In *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] minus recte Γαλλιεῖς: continuato etiam in ſequenti ... rore. *Sylb.* *g* Καπιτώλιον *Vat.* idemque ſcribendi tenor nec in libris editis nec manu exaratis ſervatur.

In

“ποίους ἐπικαλέσομαι; καταλέλυται γὰρ ἡ τῶν καταισχυνομένων πολιτῶν βοήθεια ὑφ’ ὑμῶν. [a] καίτοι τίνος ἔλατ-“τον τοῦτο κακόν, [b] ὅτι Οὐαλέριος ὢν Ποτῖτος, ὡς “εἷς τῶν ἐλαχίστων, οὐκ ἔχω τὸ ἴσον, ἀλλὰ δημαρχικῆς “ἐξουσίας δέομαι; οὐ μὴν ἀλλ’ ἐπεὶ τῆς ἀρχῆς ἐκεί-“νης ἀπεστερήμεθα, ὑμᾶς τοὺς ἅμα τούτῳ παρειληφό-“τας καὶ τὴν ἐκείνης ἐξουσίαν τῆς ἀρχῆς, καὶ δυναστεύοντας τῆς “πόλεως, ἀπολύτας καλῶ· καὶ οὐκ ἀγνοῶ μὲν ὅτι διὰ “κενῆς τοῦτο ποιῶ, φανερὰν [c] δὲ γενέσθαι βουλόμενος “ἅπασι τὴν συνωμοσίαν ὑμῶν, ὅτι συγκεχύκατε τὰ 9 “τῆς πόλεως, καὶ μίαν ἅπαντες γνώμην ἔχετε· μᾶλλον “δέ σε μόνον ἐπικαλοῦμαι, [d] Φάβιε Βιβολανὲ Κόϊντε, τὸν “ἐπὶ ταῖς τρισὶν ὑπατείαις κοσμούμενον, εἰ τὸν αὐτὸν νοῦν “ἔχεις ἔτι. ἀλλ’ ἀνίστασο, καὶ βοήθει τοῖς κατισχυομένοις· “εἰς σὲ γὰρ ἀποβλέπει τὸ συνέδριον.

Ὡς δὲ ταῦτ’ εἶπε [e] Λεύκιος Οὐαλέριος, ὁ Φάβιος ἐκάθητο ὑπ’ αἰσχύνης, οὐδὲν ἀποκρινόμενος. Ἄππιος δὲ καὶ οἱ λοιποὶ δέκα πάντες ἀναπηδήσαντες, ἐκώλυον αὐτὸν λέγειν. θορύβου δὲ πολλοῦ κατασχόντος τὸ συνέδριον, καὶ τῶν μὲν πλείστων ἀγανακτούντων, τῶν δ’ ἐκ τῆς ἑταιρείας ὀρθῶς λέγειν αὐτοὺς ἡγουμένων, ἀνίσταται Μάρκος [f] Ὁράτιος, ὁ Βαρβάτος ἐπικληθεὶς, ἀπόγονος Ὁρατίου τοῦ συνυπατεύσαντος Ποπλίῳ Οὐαλερίῳ Ποπλικόλᾳ, μετὰ τὴν ἐκβολὴν τῶν βασιλέων· ἀνὴρ καὶ τὰ πολεμικὰ δεινὸς, καὶ λέγειν οὐκ ἀδύνατος, Οὐαλερίῳ δ’ ἐκ παλαιοῦ φίλος· ὃς οὐκέτι κατασχὼν τὴν χολὴν, ἔφησε· “Θᾶττον οὐ [g] μὲ ἀναγκάσεις, Ἄπ-“πιε, τοὺς χαλινοὺς διαῤῥῆξαι, οὐκέτι μετριάζοντες, “ἀλλὰ τὸν Ταρκύνιον ἐκεῖνον ἐνδυόμενοι, οἵ γε οὐδὲ λό-“γου τυχεῖν ἐᾶτε τοὺς περὶ σωτηρίας τῶν κοινῶν βου-“λομένους λέγειν. πότερον ὑμῶν ἐξελήλυθεν ἐκ τῆς “διανοίας, ὅτι σώζονται μὲν οἱ Οὐαλερίων ἀπόγονοι “τῶν ἐξελασάντων τὴν τυραννίδα, λείπεται δὲ διαδοχὴ τῆς Ὁρατίων οἰκίας, οἷς πάτριόν ἐστιν ὁμόσε χω-“ρεῖν τοῖς καταδουλουμένοις τὴν πατρίδα, καὶ με-“τὰ τῶν ἄλλων, καὶ [h] μόνοις; ἢ τοσαύτην κατεγνώ-“κατε καὶ ἡμῶν καὶ τῶν ἄλλων Ῥωμαίων ἀνανδρίαν, “ὥστ’ ἀγαπήσειν, ἐάν τις ἐᾷ ζῆν ἡμᾶς ὁπωσδήποτε, ὑπὲρ “ἐλευθερίας δὲ καὶ παῤῥησίας μήτε ἐρεῖν μήτε [i] πράσ-“σειν μηθέν; ἢ μεθύετε τῷ μεγέθει τῆς ἐξουσίας; “[k] ὑμεῖς Οὐαλερίου λόγον ἀφείλεσθε, ἢ τῶν ἄλλων “τινὸς βουλευτῶν, τίνες ὄντες, ἢ ποίαν ἀρχὴν ἔχοντες “νόμιμον; οὐκ εἰς ἐνιαυτὸν ἀπεδείχθητε τῶν κοινῶν προ-“στάται; οὐ παρῴχηκεν ὁ τῆς ἀρχῆς ὑμῶν χρόνος; οὐκ “ἰδιῶται τῷ νόμῳ γεγόνατε; [l] ταῦτα εἰς τὸν δῆμον “[m] βουλεύεσθε ἐξενεγκεῖν. τί γὰρ δὴ καὶ τὸ κωλῦον ἔ-“σται τὸν βουλόμενον ἡμῶν τὴν ἐκκλησίαν συγκαλεῖν, “καὶ τὴν ἐξουσίαν ὑμῶν, ἣν παρὰ τοὺς νόμους ἔχετε, κατη-

“opem implorabo? auxilium enim, quod pa-“ratum fuerat in gratiam civium qui vim “paterentur, à vobis eſt ſublatum: quanquam “nonne hoc eſt omnium malorum graviſſi-“mum, quod ego, qui ſum Valerius Potitus, “jus meum obtinere nequeam, ſed poteſtate “tribunitia mihi ſit opus? Veruntamen “quando illo magiſtratu privati ſumus, vos “omnes; qui cum iſto & illius magiſtratus po-“teſtatem accepiſtis, & reip. imperium habe-“tis, imploro. nec ignoro me hoc fruſtra fa-“cere, qui velim veſtram conjurationem o-“mnibus manifeſtam fieri, vos totam remp. “turbaſſe, * & omnes *in eam* conſpiraſſe. “Imo vero te ſolum, Q. Fabi Vibulane, ap-“pello, qui tribus conſulatibus ornatus fuiſti, “ſi modo eundem adhuc geris animum. eja, “ſurgas, & oppreſſis opem feras: ſenatus e-“nim oculos in te vertit.

Per. Jul. 4267.
Ante Chr. 447.
Olymp. 83 ½.
U. C. Cat. 305. Var. 307.

¶ His à L. Valerio dictis, Fabius, præ pudore, nihil reſpondens, ſedebat. Appius vero & cæteri omnes decemviratus collegæ *ex ſuis ſedibus* exſilientes, eum loqui prohibuerunt. Quum autem ingens tumultus in ſenatu exortus eſſet, & plurimi indignarentur, & illi qui ex eorum ſodalitate erant recte eos facere exiſtimarent, ſurrexit M. Horatius, cognomine Barbatus, pronepos Horatii illius, qui poſt reges ejectos P. Valerio Poplicolæ collega in conſulatu fuerat; vir & rebus bellicis acer, & ſatis facundus, & Valerii vetus amicus, qui, quum bilem amplius continere non potuiſſet, dixit: “Citius coges me, Appi, “frena rumpere, quum non amplius mode-“rate vos geratis, ſed illum Tarquinium in-“duatis, qui ne dicendi quidem poteſtatem “fieri permittatis iis, qui de reip. ſalute ſuam “ſententiam dicere volunt. Utrum ex animo “veſtro cecidit, poſteros Valeriorum, qui ty-“rannidem expulerunt, ſalvos *eſſe*, & ſuper-“ſtites *eſſe* familiæ Horatiorum ſucceſſores, “quibus patrium eſt, ut & cum aliis & ſoli “ſeſe opponant iis qui patriæ libertatem op-“primunt? an nos atque cæteros Romanos “adeo ignavos judicaſtis, ut præclare nobiſ-“cum agi exiſtimaturi ſimus, ſi quis nos quo-“modocunque vivere ſinat, nihil autem pro “libertate & dicendi libera facultate aut di-“cturi aut facturi ſimus? an poteſtatis magni-“tudine inebriati eſtis? Quinam vos eſtis, aut “quem legitimum magiſtratum habetis, ut “Valerio, aut cuipiam ex aliis ſenatoribus “dicendi copiam eripere ſitis auſi? nonne in “annum reip. adminiſtratio vobis commiſſa “fuit? nonne veſtri magiſtratus tempus eſt “elapſum? nonne ex ipſa lege nunc eſtis pri-“vati? De his ad populum referendis cogi-“tate. quid enim prohibebit quo minus qui-“vis de nobis concionem convocet, & veſtram “poteſtatem, quam contra leges habetis, ac-“cuſet?

a In *Cod. Vat.* καίτοι τίνος ἔλαττον τοῦτο κακόν. quo modo legiſſe videtur *Lapus*, dum vertit, *& quonam iſtud minus eſt malum.* *b* Ὅτε *quando* agnoſcit etiam *Lapus*, & confirmat ſimilis locus infra p. 661. v. 6. Si tamen ὅτι malis, tuo judicio fruere. *Sylb.* *c* Illud δὲ tollendum videtur. *Sylb.* *d* Rectius in *Cod. Vat.* Κόϊντε Φάβιε Βιβολανέ. Cognominis princeps litera in ſuperioribus non eſt β ſed ὀ. quæ ſcriptura (ut cenſet *Sylb.*) Latinæ pronunciationi magis reſpondet. Κόϊντε Φάβιε Βιβολανὲ malit *Portus.* *e* Non agnſcit *Vat.* *f* In *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* Ὀρύγιος: errore manifeſto. *g* In *Ed. Steph.* μὲν pro μέ. *Lapus* etiam legiſſe videtur ἀναγκάζετε, *citius, inquit, cogitis,* &c. quod, vel ἀναγκάσετε, rectius eſſe exiſtimat *Portus*, ob ſequens μετριάζοντες. *h* Interrogationis notam poſt μόνοις omittit *Vat.* agnoſcit tamen *Lapus.* *i* Rectius πράξειν. eodem tempore quo præcedit ἐρεῖν. *Sylb.* *k* Lego, ὑμεῖς Οὐαλέριον λόγον ἀφείλεσθε, ἢ τῶν ἄλλων τινὰ βουλευτῶν. *Caſaub.* *l* Periodus hæc in *Ed. Steph.* Interrogationis notam habet; quæ mihi parum huc facere viſa eſt. *Lapi verſio* eam prætermiſit. *Sylb.* *m* Βούλεσθε legit *Portus*, vertitque, *hæc vultis ad populum efferre?* * *Al.* unamque omnes mentem habere.

Per. Jul. 4267. Ante Chr. 447. Olymp. 83 ½. V. C. Cat. 305. Var. 307.

“cuſet? cives vi ſuffragia mittite hac ipſa de “re, utrum oporteat veſtrum decemviratum “manere, an iterum patrios magiſtratus cre-“are. ac ſi forte populus inſaniens hoc pa-“tiatur, eundem ſtatum iterum obtinete: &, “ſi juſta hæc videantur, vetate quicquid ali-“quis pro patria dicere cogitat. digni enim “ſimus qui & hæc & multo pejora patiamur, “in veſtram poteſtatem redacti, & noſtras “noſtrûmque majorum virtutes turpi vita “fœdantes.

“γορεῖν; ἀνάδοτε τοῖς πολίταις ψῆφον ὑπὲρ αὐτῶν, πότερα δεῖ μένειν τὴν δεκαρχίαν ὑμῶν, ἢ τὰς πατρίους πάλιν “ἀποδείκνυσθαι ἀρχάς· καὶ εἰ τοῦτο μανεὶς ὁ δῆμος ὑπομέ-“νει, πάλιν τὴν αὐτὴν κατάστασιν ἔχετε. καὶ [b] εἰ κωλύετε λέγειν “ὁπόσα βούλεταί τις λέγειν ὑπὲρ τῆς πατρίδος, καὶ εἰ δίκαια “ταῦτα δόξωσιν, ἄξιοι γὰρ ἂν εἴημεν καὶ ταῦτα καὶ ἔτι χεί-“ρονα πάσχειν, ἐφ’ ὑμῶν γενόμενοι, καὶ ῥυπαίνοντες αἰσχρῷ “βίῳ τὰς [a] ἑαυτῶν καὶ τῶν προγόνων ἀρετάς.

VI. ¶ Eum adhuc loquentem decemviri vociferantes circumſtant, & tribunitiam poteſtatem ei intentantes, & minantes ſe de ſaxo eum præcipitem daturos, niſi taceret. Quamobrem omnes clamorem ſuſtulerunt, quod libertas ſibi eriperetur: & curia indignationis ac tumultus plena erat. At decemviros ſtatim pœnituit, quod dicere volentes prohibuiſſent, iiſque minati fuiſſent, ubi ſenatum ea re irritatum viderunt. Deinde *unus* ex illis, Appius, in medium progreſſus, rogavit eos qui tumultuabantur, ut pauliſper ſilentium facerent, & quum eorum tumultum repreſſiſſet, “Neminem, inquit, veſtrum, P. C. dicendi po-“teſtate fraudamus, qui opportune loquatur: “ſed eos qui ſupra alios eminere volunt, & “qui ſurgunt antequam vocentur, coërce-“mus. Ne igitur indignemini. nam & Hora-“tio, & Valerio, & alii cuilibet ſuo loco ex “priſca conſuetudine & more, dicendi copi-“am faciemus, ſi modo quorum cauſſa con-“ſultaturi huc conveniſtis, de his & de nulla “alia re præterea verba faciant. Quod ſi po-“pularibus concionibus vos circumducant, “& diſſidia in urbe ſerant, * de re propoſita “nulla verba facientes, tunc ſcias, M. Horati, “iſtos reip. perturbatores coërcendi poteſta-“tem à plebe acceptam nos habere, quando “& conſularis & tribunitius magiſtratus ple-“biſcito nobis eſt commiſſus, ejuſque tempus “nondum eſt exactum, ut tibi videtur. neque “enim in annum, aut in aliud aliquod præ-“ſtitutum tempus *decemviri* creati fuimus: “ſed donec omnes leges condiderimus, & con-“ſtituerimus. Peractis igitur quæcunque in “animo habemus, & reliquis legibus perlatis, “tunc demum magiſtratum deponemus, & cui-“libet de vobis rationem rerum à nobis ge-“ſtarum reddemus. Interim vero nec conſu-“larem, nec tribunitiam poteſtatem ullo mo-“do imminuemus. De bello vero, quonam “modo & quam celerrime & pulcerrime “hoſtes ulciſcamur, vos rogo ut in medium “progreſſi ſententias dicatis: ac primum qui-“dem, (ut moris eſt & ut vos decet) ſenio-“res; deinde mediæ ætatis viri; poſtremo “loco juniores.

Ἔτι δ’ αὐτοῦ λέγοντος, οἱ δέκα [c] περιέστησαν κε- 690 κραγότες, καὶ τὴν δημαρχικὴν ἐπανασείοντες ἐξουσίαν, καὶ ῥίψειν αὐτὸν ἀπειλοῦντες κατὰ τῆς πέτρας, εἰ μὴ σιωπή-σει. ἐφ’ ᾧ πάντες ἀνέκραγον, ὡς καταλυομένης σφῶν τῆς ἐλευθερίας· καὶ μεστὸν ἦν ἀγανακτήσεώς τε καὶ θορύβου τὸ συνέδριον. τοῖς μέντοι δέκα μετέμελεν εὐθέως τῆς τε κωλύσεως τοῦ λέγειν, καὶ τῆς ἀπειλῆς, ὡς ἠρεθισμένην εἶδον ἐπὶ τῷ πράγματι τὴν βουλήν· ἔπειτα [f] προσ-ελθὼν ἐξ αὐτῶν Ἄππιος, καὶ δεηθεὶς τῶν θορυβούν-των, βραχὺν ἐπισχεῖν χρόνον, ἐπειδὴ κατέστειλε τὸ ταραττόμενον αὐτῶν, “Οὐδένα ὑμῶν, εἶπεν, ἀποστεροῦμεν, ὦ “ἄνδρες βουλευταὶ, λόγου, ὃς ἂν ἐν τῷ προσήκοντι καιρῷ “λέγῃ· τοὺς δὲ ἐπιπολάζοντας, καὶ πρὶν ἢ κληθῆναι προ-“εξανισταμένους, εἴργομεν. μηδὲν οὖν ἀγανακτεῖτε. καὶ “γὰρ Ὀρατίῳ, καὶ Οὐαλερίῳ, καὶ παντὶ ἄλλῳ γνώ-“μην ἀγορεύειν ἐν τῷ ἑαυτοῦ τόπῳ, κατὰ τὸν ἀρχαῖον “ἐθισμὸν καὶ κόσμον, ἀποδώσομεν, ἐάν γε περὶ ὧν βου-“λευσόμενοι συνεληλύθατε, περὶ τούτων λέγωσι, καὶ “μηδὲν ἔξω. ἐὰν δὲ δημαγωγῶσιν ὑμᾶς, καὶ διαστα-“σιάζωσι τὴν πόλιν, τὰ μὴ πρὸς τὸ πρᾶγμα [g] δη-“μηγοροῦντες οὐδέν, τότε τὴν ἐξουσίαν τοῦ κωλύειν “τοὺς ἀκοσμοῦντας, ὦ Μάρκε Ὀράτιε, παρὰ τοῦ δή-“μου λαβόντες ἔχομεν, ὅτε ἡμῖν καὶ τὴν τῶν ὑπά-“των καὶ τὴν τῶν δημάρχων ἀρχὴν ἐψηφίσαντο· καὶ ὁ χρό-“νος αὐτῆς οὔπω παρελήλυθεν, ὥσπερ σοι δοκεῖ. οὐ γὰρ “εἰς ἐνιαυτὸν ἀπεδείχθημεν, οὐδ’ εἰς ἄλλον τινὰ χρό-“νον ὡρισμένον, ἀλλ’ ἕως ἂν καταστησώμεθα πᾶσαν τὴν “νομοθεσίαν. συντελέσαντες οὖν ὅσα κατὰ νοῦν ἔχο-“μεν, καὶ κυρώσαντες τοὺς λοιποὺς νόμους, τότε ἀπο-“θησόμεθα τὴν ἀρχὴν, καὶ λόγον τῶν πεπραγμένων τοῖς “βουλομένοις ὑμῶν ὑφέξομεν. τέως δὲ οὐδὲν ἐλαττώσομεν “οὐδὲ τῆς ὑπατικῆς ἐξουσίας, οὐδὲ τῆς δημαρχικῆς. περὶ “δὲ τοῦ πολέμου, τίνα χρὴ τρόπον ὡς τάχιστα καὶ κάλ-“λιστα τοὺς ἐχθροὺς ἀμύνασθαι, γνώμας ἀξιῶ προϊόν-“τας ὑμᾶς λέγειν, πρῶτον μὲν, ὥσπερ ἐστὶ συνήθες καὶ πρέ-“πον ὑμῖν, τοὺς πρεσβυτέρους· ἔπειτα, τοὺς μέσους· τε-“λευταίους δὲ, τοὺς νεωτάτους.

VII. ¶ His dictis primum vocavit patruum ſuum, C. Claudium. Ille vero ſurrexit, & talem habuit orationem: “Quando C. Appius me “primum, P. C. ſententiam dicere vult, ob

Ταῦτα εἰπὼν, πρῶτον μὲν ἐκάλει τὸν ἑαυτοῦ θεῖον, Γάϊον Κλαύδιον. ὁ δὲ, ἀναστὰς, τοιαύτην διέθετο δημηγορίαν· “Ἐ-“πειδή με πρῶτον γνώμην ἀποφαίνεσθαι ἀξιοῖ Ἄππιος, ὦ “βουλὴ,

a Ὑπομείνῃ *Vat.* b Legiſſe videtur *Lapus*; καὶ κωλύετε λέγειν ὁπόσα βούλεταί τις λέγειν ὑπὲρ τῆς πατρίδος. καὶ γὰρ εἰ δίκαια ταῦτα δόξωσιν, ἄξιοι ἂν εἴημεν καὶ ταῦτα &c. nam vertit; *prohibeteque quæcunque velit aliquis pro patria dicere. Si enim juſta iſta videbuntur, digni utique erimus & hæc & majora adhuc pati*: Ego (inquit *Sylb.*) locum ſic emendandum puto, εἰ δὲ δίκαια ταῦτα δόξωσι, κωλύετε λέγειν ὁπόσα βούλεταί τις λέγειν ὑπὲρ τῆς πατρίδος &c. vel minori cum mutatione, καὶ κωλύετε λέγειν ὁπόσα βούλεταί τις λέγειν ὑπὲρ τῆς πατρίδος, εἰ δίκαια ταῦτα δόξωσι: expuncta ſcilicet priore εἰ & poſteriore καί. c Χεῖρας [illegible] *Vat.* d [illegible] τῶν τε καὶ *Vat.* e Περιεστήκεισαν regulare quidem eſt. ſed cum uſitatum non ſit, vereor ne auctor ſcripſerit [illegible] *Sylb.* Περιέστησαν in *Cod. Vat.* f Προελθὼν malit *Portus.* g Οὐδὲν hîc otioſum eſt, niſi ſubaudiatur participium [illegible] τὰ μὴ πρὸς τὸ πρᾶγμα συμφέροντα οὐδέν. *Sylb.* * Nec *aliud* quidquam ſuis concionibus ad rem conferant. [illegible]

Non

Per. Jul. 4267. Ante Chr. 447. Olymp. 83 ½. V.C. Cat. 305. Var. 307.

βουλή, τιμῶν διὰ τὸ συγγενὲς ὥσπερ αὐτὸν προσήκει, καὶ “δεῖ με ἃ φρονῶ περὶ τοῦ πολέμου τοῦ πρὸς Αἰκανοὺς καὶ “Σαβίνους εἰπεῖν, πρὶν ἀποδείξασθαι τὴν ἐμαυτοῦ διάνοιαν, “ἐκεῖνο βουλοίμην ἂν ὑμᾶς ἐξετάσαι, τίσιν ἐπαρ-
691 “θέντες ἐλπίσιν Αἰκανοὶ καὶ Σαβῖνοι πόλεμον ἐπενεγκεῖν “ἐτόλμησαν ἡμῖν, καὶ τὴν χώραν ἐπιόντες λεηλατεῖν, οἱ τέως “ἀγαπῶντες, καὶ τοῖς θεοῖς πολλὴν χάριν εἰδότες, εἴ τις αὐτοὺς ἐῴη τὴν ἑαυτῶν ἔχειν ἀσφαλῶς. ἐὰν γὰρ τοῦτο μάθητε, καὶ “τὴν ἀπαλλαγὴν τοῦ πολέμου τοῦ πρὸς αὐτούς, ἥτις ἔσται κρατίστη, μαθήσεσθε. ἐκεῖνοι τοίνυν ἀκούσαντες ὅτι σεσάλευται καὶ νοσεῖ τὸ πάτριον [a] ἡμῶν πολίτευμα ἐκ πολλοῦ, “καὶ τοῖς προεστηκόσι τῶν κοινῶν οὔτε ὁ δῆμος εὔνους ἐστίν, οὔτε “οἱ πατρίκιοι· καὶ οὐ μάτην ἀκούοντες· τὸ γὰρ ἀληθὲς οὕτως “ἔχει· τὰς δὲ αἰτίας ἐπισταμένοις ὑμῖν οὐδὲν δέομαι λέγειν· ὑπέλαβον εἴ τις ἔξωθεν ἡμᾶς καταλάβοι πόλεμος, “ἅμα τοῖς ἐντὸς τείχους κακοῖς, καὶ δόξειε ταῖς ἀρχαῖς “δύναμιν ἐξάγειν τὴν προπολεμήσουσαν τῆς γῆς, οὔτε “τοὺς πολίτας ἐπὶ τὸν στρατιωτικὸν ὅρκον ἅπαντας [b] ἥξειν ἐκ “προθυμίας, ὡς πρότερον, ἀπεχθῶς διακειμένους πρὸς “τὰς ἀρχάς· οὔτε τοὺς ἡγεμόνας ταῖς ἐκ τῶν νόμων τιμωρίαις χρήσεσθαι κατὰ τῶν μὴ παραγενομένων, δεδοικότας “μή τι μεῖζον ἐργάσωνται κακόν· τούς [c] γε ὑπακούσαντας, “καὶ τὰ ὅπλα λαβόντας, ἢ καταλείψειν τὰ σημεῖα, ἢ παραμένοντας ἐθελοκακήσειν ἐν τοῖς ἀγῶσιν. ὧν οὐδὲν ἔξω τοῦ “εἰκότος ἤλπισαν. ὅταν μὲν γὰρ ὁμονοοῦσα πόλις ἅπτηται πολέμου, καὶ τὸ αὐτὸ συμφέρον ἅπασι φαίνηται, τοῖς τε “ἄρχουσι καὶ τοῖς ἀρχομένοις, μετὰ προθυμίας ἅπαντες ἐπὶ τὰ δεινὰ χωροῦσι, καὶ οὔτε πόνον οὔτε κίνδυνον οὐδένα ὀκνοῦσιν. ὅταν δὲ νοσοῦσα ἐν αὐτῇ, πρὶν ἢ τὰ “ἔνδον καταστήσασθαι, τοῖς ὑπαιθρίοις ὁμόσε χωρῇ [d] πολέμοις, καὶ παραστῇ τῷ μὲν πλήθει λογισμός, ὅτι “οὐχ ὑπὲρ οἰκείων ἀγαθῶν κακοπαθοῦσιν, ἀλλ' ἵνα βεβαιότερον αὐτῶν ἕτεροι ἄρχωσι· τοῖς δ' ἡγεμόσιν, ὅτι “πολέμιον ἔχουσιν οὐχ ἧττον τοῦ ἀντιπάλου τὸ οἰκεῖον, νοσεῖ τἆλλα, καὶ πᾶσα ἱκανὴ δύναμις τὰ τοιαῦτα “στρατεύματα καταγωνίσασθαι καὶ φθεῖραι.

Ταῦτά ἐστιν, ὦ βουλή, τὰ Σαβίνων τε καὶ Αἰκανῶν ἐνθυμήματα, οἷς πεπιστευκότες ἐμβεβλήκασιν ἡμῶν εἰς τὴν “γῆν. ἐὰν μὲν οὖν ἀγανακτήσαντες τῷ καταφρονεῖσθαι πρὸς “αὐτῶν ἐπαρθέντων, ὡς ἔχομεν ὀργῆς, δύναμιν ἐξαγαγεῖν “ἐπ' αὐτοὺς ψηφισώμεθα, δέδοικα μὴ ταῦθ' ἡμῖν ἃ προὔλαβον ἐκεῖνοι συμβῇ, μᾶλλον δ' εὖ οἶδα συμβησόμενα. “ἐὰν δὲ τὰ πρῶτα καὶ ἀναγκαιότατα καταστησώμεθα· “ταῦτα δ' ἐστίν, ἥ τε ἀκοσμία τοῦ πλήθους, καὶ τὸ πᾶσι “ταὐτὰ συμφέροντα φαίνεσθαι· ἐξελάσαντες μὲν ἐκ τῆς “πόλεως τὴν νῦν ἐπιχωριάζουσαν ὕβριν καὶ πλεονεξίαν, ἀποδόντες δὲ τὸ ἀρχαῖον σχῆμα τῇ πολιτείᾳ, πτήξαντες οἱ “νῦν θρασεῖς, καὶ τὰ ὅπλα ῥίψαντες ἐκ τῶν χειρῶν,
2 “ἥξουσιν ὡς ἡμᾶς οὐκ εἰς μακράν, τάς τε βλάβας [e] ὠθούμενοι, καὶ περὶ διαλλαγῶν διαλεξόμενοι, ὑπάρξει τε ἡμῖν

“cognationem me honorans, ut eum decet, “quando etiam quæ de bello contra Æquos “& Sabinos ſentio me dicere oportet, antequam meam mentem vobis aperiam, illud “ex vobis vellem quærere, qua ſpe adducti “Æqui & Sabini bellum nobis inferre, & “noſtrum agrum incurſionibus populari auſi “fuerint, qui ad hanc uſque diem præclare “ſecum agi putabant, diiſque magnam gratiam habebant, ſi quis ipſos ſuum agrum “tuto poſſidere patiebatur. Si enim hoc cognoveritis, facile etiam intelligetis quanam “ratione hoc bello optime liberari poſſitis. “Illi igitur quum audierint jampridem noſtram remp. fluctibus ac tempeſtatibus agitari & laborare, & plebem patricioſque à “reip. præſidibus animo alieno eſſe, idque “non falſo audierint, (revera enim ita ſe habet, neque cauſſas apud vos, qui earum eſtis “gnari, à me dici eſt opus) exiſtimarunt, ſi “quod externum bellum vobis præter mala “inteſtina inferretur, & magiſtratus vellent “copias educere ad agri propugnationem, eos “neque habituros omnes cives ad militare ſacramentum promptos, ut antea, quod magiſtratus odio proſequantur; nec duces pœnis lege ſtatutis in contumaces uſuros, veritos ne quod gravius malum faciant: eos “vero qui obtemperarint, & arma ceperint, “aut ſigna deſerturos, aut, ſi permaneant, rem “in præliis ignaviter dedita opera geſturos. “quorum nihil ſperarunt quod non ſit veriſimile. Quoties enim civitas concors bellum “ſuſcipit, & idem omnibus, tam illis qui imperant quam illis qui parent, utile videtur, “omnes alacriter mala ſubeunt, nec ullum “laborem aut periculum refugiunt. quoties “vero inteſtino malo laborans, prius quam “res domeſticas componat, bella externa ſuſcepit, & multitudini in mentem venit ſe “non pro ſuis bonis mala paſſuram, ſed ut “aliorum imperium in ſe magis confirmet; “ipſi vero duces cogitant ſuas copias non “minus quam hoſtiles ſibi inimicas fore, cætera quoque laborant, & quævis manus iſtiuſmodi exercitus facile debellare & delere “poteſt.

VIII. § Hæc ſunt, P. C. Sabinorum & Æquorum cogitationes, quibus freti in agrum “noſtrum irruptionem fecerunt. Si igitur “nos ab ipſis elatis contemni indigne ferentes, ita irati ut ſumus, copias contra eos educere decreverimus, vereor ne nobis accidant quæ illi prævident, imo vero certo “ſcio hæc eventura. Sed ſi ea quæ ſunt prima & maxime neceſſaria conſtituerimus, “(hæc autem ſunt & multitudinis bona diſciplina, & ut omnibus idem conducere videatur) expulſa ex urbe contumelia & pluris “habendi cupiditate, quæ jam hic ſuas ſedes “fixit, & repub. in priſtinum ſtatum reſtituta, illi qui nunc ſunt audaces, conſternati “atque armis abjectis ex manibus brevi ad “nos venient, ut & damna * propulſent, & “de pace agant, atque ita nobis continget, “quod

a Non minus apte ἡμῖν legeris, dandi caſu, ut p. 660. v. 4. & v. 41. *Sylb.* b Male in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* ἥξειν. c Pro γε aptius fortaſſe legemus τε vel δέ. *Sylb.* Τούς τε ὑπακούσαντας in *Cod. Vat.* d Πολέμοις agnoſcit etiam *Lapi* verſio, *campeſtribus occurrit bellis.* Sed proculdubio legendum πολεμίοις. *Sylb.* e Haud ſcio an rectius οἰσόμενοι, vel λυσόμενοι. *Lapus* vertit, *reſtituentes prædam.* *Sylb.* Ὠνούμενοι vel ὠνησόμενοι, *damna redimentes*, malit *Portus.* Fortaſſe ἐκτισόμενοι, vel ἀποτισόμενοι, vel ἀναλυσόμενοι, ut alibi ἁμαρτίαν ἀναλῦσαι. *Caſaub.* * *Al.* ut & damna penſent. *aut*, ut damna data reſarciant.

 a Κατ-

Per. Jul. 4267. Ante Chr. 447. Olymp. 83 ½. V. C. Cat. 305. Var. 307.

“quod omnes mente præditi optarent, *ut “eos ſine armis debellemus. Nobis igitur hæc “conſiderantibus (quando res domeſticæ adeo “[illegible]turbatæ) belli conſultationem in præ“ſentia omittendam, & de concordia & civili “diſciplina cuilibet agere volenti copiam di“cendi faciendam cenſeo. neque enim ante“quam in hunc ſtatum res adducerentur, no“bis ab hoc magiſtratu vocatis de bellis con“ſultare, quum talis eſſet rerum urbanarum “ſtatus, neque, ſi quid non recte fieret, de eo “cognoſcere licuit. Magna vero reprehenſi“one dignus eſſet, ſi quis, omiſſa hac occa“ſione, nunc de rebus aliis agere vellet: nec “poſſet quis certo affirmare fore ut neglecta “hac occaſione, ut minus opportuna, aliam op“portuniorem nanciſci poſſemus. ſi quis enim “ex præteritis futura conjicere velit, magnum “poſtea intercedet tempus, quo de nulla re “publica conſultaturi conveniemus.

IX. ¶ Oro “autem, Appi, vos reipub. principes, qui pu“blicorum etiam commodorum, non tantum “veſtræ privatæ utilitatis rationem habere “debetis, ut ſi quid veri libere, non autem “ad voluptatem veſtram dixero, non pro“pterea me odio proſequamini, cogitantes “me verba facturum, non ut veſtro magiſtra“tui convicium dicam, eumve contemnam, “ſed ut, ubi demonſtraro quantis fluctibus “reſpub. jactetur, declarem etiam qua ratione “ſalus ei afferri, quove modo ea in priſtinum “ſtatum reſtitui poſſit. fortaſſe enim omnibus “patriæ commodorum ſtudioſis de publicis “utilitatibus verba neceſſario ſunt facienda; “ſed mihi præcipue. ac primum quidem quia “honoris cauſſa primus ſententiam ſum ro“gatus. magni autem pudoris, magnæque fa“tuitatis eſſet, ſi qui primus ſurrexit, ea quæ “primum corrigenda ſunt, non diceret. de“inde, quia accidit ut quum ſim patruus Ap“pii, qui eſt decemvirorum princeps, maxime “læter, quoties reſp. ab ipſis optime admini“ſtratur; & maxime, ſi quiſquam alius, cru“cier, quoties ea male geritur. præterea quia “reip. adminiſtrandæ ſtudia à majoribus he“reditaria accepi, ut publica commoda pri“vatis utilitatibus anteponam, & nullum pe“riculum privatum conſiderem: quæ ſponte “mea non prodam. Hoc autem eſſe meæ vitæ “inſtitutum *fateor*, nec virorum illorum vir“tutes dedecorabo. Quod igitur præſens reip. “ſtatus malus ſit, & fere omnes eum iniquo “animo ferant, maximum hoc nobis eſto ar“gumentum: quod omnes qui remp. admi“niſtrabant (quod ſolum vos ignorare non “poteſtis) quotidie deſertis patriis laribus ex “urbe fugiant, & honeſtiſſimi quique plebeji,

“ὃ πάντες ἂν εὔξαιντο οἱ νοῦν ἔχοντες, χωρὶς ὅπλων [illegible] “πολεμηκέναι τὸν πρὸς αὐτοὺς πόλεμον. ταῦτα δὴ λογιζομένους “ἡμᾶς οἴομαι δεῖν τὴν μὲν ὑπὲρ τοῦ πολέμου βουλὴν, ἐ“πειδὴ ταραχωδῶς ἡμῖν ἔχει τὰ ἐντὸς τειχῶν, ἐᾶσαι κατὰ “τὸ παρὸν, ὑπὲρ ὁμονοίας δὲ καὶ κόσμου πολιτικοῦ προθεῖναι “τῷ βουλομένῳ λέγειν. οὐ γὰρ ἐξεγένετο ἡμῖν, πρὶν εἰς τοῦτο “[a] καταστήσασθαι, περὶ πολέμων ὑπὸ τῆσδε τῆς ἀρχῆς κλη“θεῖσι σκοπεῖν, τῶν ἐν τῇ πόλει πραγμάτων οὕτως ἐχόντων, καὶ “εἴ τι μὴ καλῶς ἔχει τῶν γινομένων, διαγνῶναι. πολλῆς γὰρ “ἂν ἐπιτιμήσεως ἄξιος ἦν, εἴ τις ἐκεῖνον ἀφεὶς τὸν “καιρὸν, ἐν τούτῳ λέγειν ὑπὲρ [b] ἄλλων ἠξίου. οὐδ᾽ ἂν ἔχοι “τις εἰπεῖν βεβαίως, ὅτι τοῦτον ὑπερβαλόμενοι τὸν και“ρὸν ὡς οὐκ ἐπιτήδειον, ἑτέρου δυνησόμεθα τυχεῖν ἐπιτη“δειοτέρου. εἰ γὰρ ἐκ τῶν γεγονότων τὰ μέλλοντα ἔσεσθαι “βούλεταί τις εἰκάζειν, πολὺς ὁ μετὰ τοῦτον ἔσται χρόνος, ἐν “ᾧ περὶ οὐδενὸς τῶν κοινῶν συνελευσόμεθα βουλευσόμενοι.

“Ἀξιῶ δὲ ὑμᾶς, Ἄππιε, τοὺς προεστηκότας τῆς πόλεως, καὶ “[c] τὸ κοινὸν ἀπὸ τῶν συμφερόντων, οὐχὶ τὸ ὑμῖν αὐτοῖς ἰδίᾳ “λυσιτελοῦν, ὀφείλοντας σκοπεῖν, ἐάν τι τῶν ἀληθῶν μετὰ “παρρησίας, ἀλλὰ μὴ καθ᾽ ἡδονὰς τὰς ὑμετέρας λέγω, μή “μοι διὰ τοῦτο ἀπεχθάνεσθαι, ἐνθυμουμένους ὅτι οὐκ “ἐπὶ λοιδορίᾳ καὶ προπηλακισμῷ τῆς ἀρχῆς ὑμῶν ποιή“σομαι τοὺς λόγους, ἀλλ᾽ ἵνα δείξας ἐν οἵῳ κλύδωνι τὰ “πράγματα σαλεύει τῆς πόλεως, τὴν σωτηρίαν καὶ ἐπα“νόρθωσιν αὐτῶν, ἥτις ἔσται φράσω. ἅπασι μὲν γὰρ ἴσως, [d] ὅ“σοις τῇ πατρίδι μέλει τοῦ καλῶς ἔχειν, ἀναγκαῖός ἐστιν “ὁ περὶ τῶν κοινῇ συμφερόντων λόγος, μάλιστα δὲ ἐμοί. “πρῶτον μὲν γὰρ, ὅτι γνώμης [e] ἄρξειν ἠξίωμαι, διὰ τιμήν· “αἰσχύνη δὲ καὶ μωρία πολλὴ πρῶτον ἀναστάντα, μὴ “οὐχ ἃ δεῖ πρῶτον ἐπανορθώσασθαι λέγειν. ἔπειθ᾽ ὅτι “συμβέβηκεν ὄντι θείῳ πρὸς πατρὸς Ἀππίου τοῦ προε“στηκότος τῆς δεκαρχίας, [f] ἥδεσθαί τε πάντως, ὅταν μάλι“στα εὖ τὰ κοινὰ ὑπ᾽ αὐτῶν ἐπιτροπεύηται, καὶ ἀνιᾶσθαι “πάντως ὁτουδήποτε μᾶλλον, ὅταν μὴ καλῶς. πρὸς δὲ “τούτοις, [g] ὅτι πολιτείας διαδέδεγμαι προαίρεσιν ἐκ προ“γόνων, τὰ κοινὰ συμφέροντα πρὸ τῶν οἰκείων λυσιτελῶν “αἱρεῖσθαι, καὶ μηδένα κίνδυνον ἴδιον ὑπολογίζεσθαι· “ἣν οὐκ ἂν προδοίην ἑκών. [h] εἶναι δέ μοι ταύτην τοῦ βίου “προαίρεσιν, καὶ οὐκ ἂν καταισχύναιμι τὰς ἐκείνων τῶν “ἀνδρῶν ἀρετάς. περὶ μὲν οὖν τῆς καθεστώσης πολι“τείας, ὅτι πονηρῶς ἡμῖν ἔχει, καὶ δυσχεραίνουσιν ὀλίγου 69 “δεῖν πάντες αὐτῇ, μέγιστον [i] ἡμῖν γενέσθω τεκμήριον. πάν“τες οἱ τὰ κοινὰ διοικοῦντες, ὃ μόνον οὐδὲ ἀγνοεῖν ἔξεστιν ὑ“μῖν, [k] ὅτι φεύγουσιν ἐκ τῆς πόλεως ὁσημέραι, καταλι“πόντες τὰς [l] πατρικὰς ἑστίας [m] οἱ χαριέστατοι τῶν δημοτικῶν,

“οἱ

a Καταστήσασθαι malit *Sylb.* Καταστήσασθαι πολεμησ[illegible] ὑπὸ τῆς δὲ τῆς ἀρχῆς κληθεῖσι, περὶ τῶν ἐν τῇ πόλει πραγμάτων, εἴ τι μὴ καλῶς εἶχε τῶν γιγνομένων, διαγνῶναι *Vat.* quo fere modo in *Lapi Cod.* nam vertit; *non enim licuit nobis, priuſquam de bello vocaremur ab hoc magiſtratu, de rebus civilibus, ſi quid eorum quæ fiunt non recte habeat, cognoſcere.* b Vel pro αὐτῶν, ut in *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] ἄλλων cum *Lapo* reponendum eſt; vel negative legendum ὑπὲρ αὐτῶν οὐκ ἠξίου. *Sylb.* c Structuræ lex poſtulat τὸ κοινὸν ἁπάντων συμφέρον, ut v. 36. τὰ κοινὰ συμφέροντα: vel τὸ κοινῇ ἅπασι συμφέρον, ut v. 27. τῶν κοινῇ συμφερόντων. quæ lectio ſi placeat, ſic vertes; *communem omnium utilitatem, non privata veſtra commoda.* *Sylb.* d Forſan ὅσοις ἡ πατρὶς μέλει, vel ὅσοις τῆς πατρίδος μέλει. *Port.* e Rectius ἄρχειν. f Legendum videtur, ἥδεσθαί τε πάντων μάλιστα, ὅταν εὖ τὰ [illegible] in ſeq. membro, ἀνιᾶσθαι πάντως ὅτῳ δή τινι μᾶλλον. atque ita plane legiſſe videtur *Lapus.* g Poſt ὅτι vel τοιαύτην vel [illegible] ſubaudiendum putant *Sylb.* & *Port.* h Paullo expeditior ſtructuræ erit ratio, ſi tranſpoſitis membris legamus, εἶναι δέ μοι [illegible] προαίρεσιν ἣν οὐκ ἂν προδοίην ἑκών· καὶ οὐκ ἂν καταισχύναιμι. *quod vitæ inſtitutum cum mihi propoſuerim, haudquaquam* [illegible] *majorum virtutes dedecoraverim.* *Sylb.* Ὁμολογῶ poſt προαίρεσιν aut ſimile quid ad ſententiam abſolvendam deſiderari ſuſpicatur *Portus.* i Non minus aptum ὑμῖν. *Sylb.* k Illud ὅτι vel tollendum videtur, vel initio periodi ponendum [illegible] *Sylb.* l Πατρῴας *Vat.* m Addita conjunctione legendum εἶτα vel καὶ οἱ. Illud χαριέστατοι, quod agnoſcit etiam [illegible] tum ſupra quoque ſic uſurpatum aliquoties tum infra. *Sylb.* Diſtinctionem quoque poſt ἑστίας ponendam [illegible]

* *Al.* ut bellum iſtud ſine armis conficiamus.

« εἰς τὰς πλησιοχώρους πόλεις, ἅμα γυναιξὶ καὶ τέκνοις, μεταθέμενοι τὰς οἰκήσεις, οἱ δὲ εἰς τοὺς πλεῖστον ἀπέχοντας τῆς πόλεως ἀγρούς. καὶ οὐδὲ τῶν πατρικίων πολλοὶ τὰς κατ' ἄστυ ποιοῦνται διατριβάς, ὡς πρότερον, ἀλλὰ καὶ τούτων οἱ πλείους τὸν βίον ἔχουσιν ἐν τοῖς ἀγροῖς. καὶ τί δεῖ περὶ τῶν ἄλλων λέγειν, [a] ὅτε καὶ τῶν βουλευτῶν ὀλίγοι μέν τινες [b] κατὰ συγγένειαν ἢ φιλίαν προσήκοντες ὑμῖν, ὑπομένουσιν ἐντὸς τείχους, οἱ δὲ ἄλλοι τὴν ἐρημίαν ποθεινοτέραν ἡγοῦνται τῆς πατρίδος; ὅτε [c] γοῦν ἐδέησεν [d] ὑμῖν καλέσαι τὴν βουλήν, ἐκ τῶν ἀγρῶν καθ' ἕνα καλούμενοι συνῆλθον, οἷς πάτριον ἦν, ἅμα ταῖς ἀρχαῖς διὰ φυλακῆς ἔχειν τὴν πατρίδα, καὶ μηδενὸς ἀπολείπεσθαι τῶν κοινῶν. ἆρ' οὖν τἀγαθὰ φεύγοντας ὑπολαμβάνετε ἀνθρώπους καταλιπεῖν τὰς ἑαυτῶν πατρίδας, ἢ τὰ κακά; ἐγὼ μὲν γὰρ οἴομαι τὰ κακά. καίτοι τίνος ἔλαττον οἴεσθ' εἶναι κακοῦ πόλει, καὶ ταῦτα τῇ Ῥωμαίων, ἣ πολλῶν οἰκείων δεῖ σωμάτων, εἰ μέλλει βεβαίως καθέξειν τὴν τῶν προσοίκων ἀρχήν, ὃ καταλείπεσθαι μὲν ὑπὸ τῶν δημοτικῶν, ἐρημοῦσθαι δὲ ὑπὸ τῶν πατρικίων, οὔτε πολέμου καταλαβόντος αὐτήν, οὔτε νόσου λοιμικῆς, οὔτ' ἄλλης θεηλάτου συμφορᾶς οὐδεμιᾶς; Βούλεσθε οὖν ἀκοῦσαι τίνες εἰσὶν αἱ βιαζόμεναι τοὺς ἀνθρώπους καταλιπεῖν αἰτίαι ἱερὰ καὶ τάφους προγόνων, καὶ ἐξερημοῦν ἐφέστια καὶ κτήσεις πατέρων, καὶ πᾶσαν ἡγεῖσθαι γῆν ἀναγκαιοτέραν τῆς πατρίδος; οὐ γὰρ ἄτερ αἰτίας ταῦθ' οὕτως ἔχει. ἐγὼ δὴ φράσω πρὸς ὑμᾶς, καὶ οὐκ ἀποκρύψομαι. κατηγορίαι γίνονται τῆς ἀρχῆς ὑμῶν, Ἄππιε, πολλαί, καὶ παρὰ πολλῶν· εἰ μὲν ἀληθεῖς, ἢ ψευδεῖς, οὐδὲν δέομαι ζητεῖν ἐν τῷ παρόντι· γίνονται δ' οὖν ὅμως. οὐδὲν [e] εἰπεῖν ἔξω τῶν ὑμετέρων ἑταίρων, [f] οἰκείως τοῖς παροῦσιν ἔχει πράγμασιν. οἱ μέν γε ἀγαθοὶ καὶ ἐξ ἀγαθῶν, οἷς προσῆκεν ἱερᾶσθαί τε καὶ ἄρχειν, καὶ τὰς ἄλλας καρποῦσθαι τιμάς, ἃς οἱ πατέρες αὐτῶν ἐκαρποῦντο, ἄχθονται τούτων ἀπελαυνόμενοι [g] δι' ὑμᾶς, τὰς προγονικὰς ἀξιώσεις ἀπολωλεκότες. οἱ δὲ τὴν διὰ μέσου τάξιν ἔχοντες ἐν τῇ πόλει, καὶ τὴν ἀπράγμονα διώκοντες ἡσυχίαν, χρημάτων τε ἀδίκους ἁρπαγὰς ἐγκαλοῦσιν ὑμῖν, καὶ προπηλακισμοὺς εἰς γαμετὰς ὀδύρονται γυναῖκας, καὶ παροινίας εἰς θυγατέρας ἐπιγάμους, καὶ ἄλλας ὕβρεις πολλὰς καὶ χαλεπάς. τὸ δὲ πενέστατον τοῦ δημοτικοῦ μέρος οὔτε ἀρχαι-
694 ρεσιῶν ἔτι κύριον γενόμενον, οὔτε ψηφοφοριῶν, οὔτ' εἰς [h] ἐκκλησίαν καλούμενον, οὔτ' ἄλλης πολιτικῆς φιλανθρωπίας μεταλαμβάνον οὐδεμιᾶς, διὰ ταῦτα πάνθ' ὑμᾶς μισεῖ, καὶ τυραννίδα καλεῖ τὴν ἀρχὴν ὑμῶν. Πῶς οὖν ἐπανορθώσετε ταῦτα, καὶ παύσεσθε δι' αἰτίας παρὰ τοῖς πολίταις ὄντες; τοῦτο γὰρ ἔσθ' ὑπόλοιπον εἰπεῖν. εἰ προβούλευμα τοῦ συνεδρίου [i] ποιήσαντος, ἀποδοίητε τῷ δήμῳ διαγνῶναι πότερον αὐτῷ δοκεῖ, πάλιν [k] ὑπάτους ἀποδεικνύναι, καὶ δημάρχους, καὶ τὰς ἄλλας ἀρχὰς τὰς πατρίους ἢ μένειν ἐπὶ τῆς αὐτῆς πολιτείας. ἐάν τε γὰρ ἀγαπῶσι Ῥωμαῖοι πάντες

« partim in proximas urbes una cum conjugibus & liberis, partim in remotiſſimos ab urbe agros translatis ſedibus ſe conferant: nec multi patricii in urbe commorentur, ut ante; ſed horum quoque major pars in agris vitam degat. Sed quid opus eſt de aliis loqui, quando vel pauciſſimi ſenatorii ordinis vobis cognatione vel amicitia conjuncti in urbe remanent, cæteri vero ſolitudinem patria optabiliorem ducunt? quum enim vobis ſenatus convocandus fuit, ex agris *ſenatores* viritim evocati convenerunt, quibus patrium erat una cum magiſtratibus patriam cuſtodire, & nulli publico negotio non intereſſe. Utrum igitur putatis homines, dum patrias ſuas deſerunt, bona an mala fugere? equidem exiſtimo, mala. Et quam grave putatis hoc malum reip. eſſe, præcipue vero Romanæ, cui opus eſt magnis domeſticis copiis, ſi imperium ſtabile in finitimos populos retinere velit, à plebejis derelinqui, & à patriciis deſeri, quum nec bello, nec peſtilentia, nec ulla alia calamitate divinitus immiſſa infeſtetur? § Vultis igitur audire cauſſas, quibus homines ſacra & majorum monumenta relinquere, & lares ac paternas poſſeſſiones deſerere, & quamvis aliam terram patria potiorem ducere coguntur? neque enim hæc abſque cauſſà ita fiunt. Ego igitur rem vobis aperiam, & nihil celabo. Magiſtratui veſtro, Appi, multa crimina atque à multis objiciuntur, quæ, utrum vera an falſa ſint, mihi in præſentia quærendum non puto. objiciuntur tamen. atque, ut ſummatim dicam, nulla civitatis pars extra factionem veſtram ſe præſenti rerum ſtatui aggregat. nam viri quidem boni, & bonis prognati, ad quos pertinent ſacerdotia, magiſtatus, aliorumque honorum fructus, quibus eorum patres fruebantur, ægre ferunt ſe per vos ab illis depelli, avitiſque dignitatibus privari. Homines vero mediocris fortunæ, qui ſunt in urbe, & qui quietem à negotiis remotam ſectantur, crimini vobis dant bonorum ſuorum injuſtas rapinas, & contumelias quas exercetis in ipſorum uxores, & veſtras debacchationes in ipſorum filias nubiles, & multa alia atque gravia contumeliarum genera deflent. plebis vero pars pauperrima, quum nec comitiorum nec ſuffragiorum jus amplius penes ſe habeat, nec ad concionem vocetur, nec ullius alius humanitatis civilis ſit particeps, ob has omnes cauſſas vos odit, veſtrumq; imperiũ tyrannidem vocat. § Quomodo igitur hæc corrigetis, & has civium contra vos criminationes compeſcetis? hoc enim mihi dicendum reſtat. Si facto S C, populo cognitionem reſtitueritis, utrum ei conſules, & tribunos, aliosque patrios magiſtratus iterum creare, an in eadem civitatis forma manere placeat. nam ſi totus populus Rom. paucorum do- « minatum XI.

[a] Ita etiam in *Lapi* verſione. Male iu *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* ἐν. ut & mox in *Ed. Steph.* ἡμῖν. [b] Οἱ μὲν *Vat.* [c] Malim γάρ. [d] Perperam iterum ἡμῖν in *Ed. Steph.* [e] Ante εἰπεῖν deeſſe videtur ὡς. *Lapus* videtur legiſſe, οὐδὲν δὲ λέξω περὶ τῶν ὑμετέρων ἑταίρων οἰκείως τοῖς παροῦσι πράγμασιν ἐχόντων, *nihil dicam de ſodalibus veſtris, qui ad præſentia ſe accommodant.* Ego malim, περὶ δὲ τῶν ὑμετέρων ἑταίρων εἰπεῖν, οὐδὲν οἰκείως &c. *de veſtris vero ſodalibus dicere ad rem præſentem non facit. Portus.* Lego, οὐδεὶς δ', ὡς εἰπεῖν, ἔξω. vel ὡς δ' εἰπεῖν, ἔξω τῶν ὑμετέρων ἑταίρων, οὐδεὶς οἰκ. etſi τὸ οὐδὲν non penitus damno. *Caſaub.* [f] Si οἰκείως ἔχειν accipias pro ἡδέως ἔχειν, in verſione leges *præſentem rerum ſtatum probat.* [g] Si, transpoſita diſtinctione, δι' ὑμᾶς cum ſequentibus conjungere malis, per me licet: itidemque in verſione, *ægre ferunt ſe ab illis depelli, avitiſque dignitatibus per vos privari. Sylb.* [h] Ἐκκλησίας *Vat.* [i] Ποιήσαντες in *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] Ποιήσαντος agnoſcit *Lapi* verſio, *ſi facto ſenatus conſulto reddatis pop. Sylb.* [k] Ὑπάτους τι *Vat.*

a Conve-

Per. Jul. 4267. *Ante Chr.* 447. *Olymp.* 83 ½. *V. C.* *Cat.* 305. *Var.* 307.

“minatum probaverit, & vos in eadem poteſtate manere decreverit, tunc legitime, non per vim, magiſtratum habebitis. at ſi vero conſules, alioſque magiſtratus, ut ante, iterum creare voluerit, legitime poteſtatem deponetis, nec invitis veſtris æqualibus dominari videbimini: hoc enim eſt tyrannicum; ſed à volentibus magiſtratus accipere, hoc eſt optimatum. Hujus autem inſtituti te principem *atque auctorem* eſſe debere arbitror, Appi, & paucorum dominatum à te conſtitutum, & quondam nobis utilem, nunc vero gravem, tollere. Quid autem lucri ſis facturus ſi mihi parueris, & invidioſam hanc poteſtatem depoſueris, audi. Si totum veſtrum collegium ejuſdem fuerit ſententiæ, omnes exiſtimabunt, propter te, qui princeps fuiſti, hos etiam viros bonos eſſe factos: quod ſi iſti nimium cupide nefariam potentiam retinere voluerint, omnes tibi gratiam habebunt, quod ſolus juſte facere volueris; illis vero invitis cum ignominia magnoque damno magiſtratum abrogabunt. Quod ſi qua fœdera clandeſtina feciſtis, & fidem occulte inter vos ultro citroque dediſtis & accepiſtis, deos ſponſores adhibentes, (nam fortaſſe etiam aliquid tale à vobis eſt factum) hæc ſi ſerventur, putato impia, utpote quæ contra cives & patriam ſint facta; ſi vero frangantur, pia. dii enim ad honeſta & juſta fœdera, non autem ad turpia & injuſta teſtes fieri amant.

XII. Quod ſi metu inimicorum magiſtratum deponere formidas, ne quod periculum illi tibi creent, & rerum geſtarum rationem reddere cogaris, non recte times. neque enim pop. Rom. adeo puſillo aut ingrato animo erit, ut tuorum peccatorum recordetur, & beneficiorum obliviſcatur: ſed, præſentia bona cum malis præteritis collata examinans, illa quidem venia, hæc vero laudibus putabit digna. Poteris vero etiam multa ac præclara facinora, à te ante paucorum dominatum conſtitutum edita, populo in memoriam revocare, & pro illis gratiam ad auxilium & ſalutem tuam repoſcere, & multis modis ad crimina objecta reſpondere. partim quidem te non peccaſſe; ſed alium quempiam te inſcio: partim vero te prohibere non potuiſſe, quo minus is, qui parem honorem habebat, faceret quæ vellet: partim vero te alicujus alius rei utilis cauſſa coactum fuiſſe quædam contra voluntatem tuam perferre. longa enim eſſet oratio, ſi vellem ea omnia recenſere, quæ pro tua defenſione afferre poteris. Quibus vero nulla eſt defenſio, aut juſta aut æqua, tamen dum culpam fatentur & deprecationibus utuntur, eorum qui injuriam ſunt paſſi iram mitigant; alii in ætatis amentiam culpam rejicientes; alii in improborum hominum colloquia *& conſortia*; alii in imperii magnitudinem; alii in fortunam, quæ omnes humanas cogitationes fallit. Ego tibi polliceor, fore ut, ſi imperium deponas, omnis injuriarum memoria deponatur, & honeſte (ut in malis)

“ὀλιγαρχούμενοι, καὶ μένειν ὑμᾶς ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἐξουσίας ψηφίσωνται, κατὰ νόμον ἕξετε, καὶ οὐ βίᾳ τὴν ἀρχήν· ἐὰν δ' ὑπάτους πάλιν αἱρεῖσθαι βουληθῶσι, καὶ τὰς ἄλλας ἀρχὰς ὡς πρότερον, ἀποθήσεσθε νόμῳ τὴν ἐξουσίαν, καὶ οὐ δόξετε ἄρχειν ἀκόντων τῶν ἴσων· τοῦτο μὲν γὰρ τυραννικόν· τὸ δὲ παρ' ἑκόντων τὰς ἀρχὰς λαμβάνειν, ἀριστοκρατικόν. οὗ δὲ πολιτεύματος τούτου πρῶτον οἴομαι δεῖν ἄρξαι σε, καὶ παῦσαι τὴν ὑπὸ σοῦ κατασταθεῖσαν ὀλιγαρχίαν, Ἄππιε, λυσιτελῆ τέ ποτε ἡμῖν [a] γενόμενον, νῦν δ' ἐπαχθῆ. ἃ δ' ἐκ τούτου περιέσται μοι, καὶ ἀποθέσθαι τὴν ἐπίφθονον ἐξουσίαν ταύτην, κερδανεῖς, ἄκουσον. ἐὰν μὲν ὅλον ὑμῶν τὸ ἀρχεῖον ἐπὶ τῆς αὐτῆς γένηται προαιρέσεως, διά σε πάντες ὑπολήψονται τὸν ἄρξαντα, καὶ τούτους γεγενῆσθαι χρηστούς· ἐὰν δ' οὗτοι φιλοχωρῶσιν ἐπὶ τῇ παρανόμῳ δυναστείᾳ, σοὶ μὲν ἅπαντες εἴσονται τὴν χάριν, ὅτι μόνος ἐβουλήθης δίκαια ποιεῖν· τοὺς δὲ μὴ θέλοντας, σὺν αἰσχύνῃ καὶ μεγάλῃ βλάβῃ παύσουσι τῆς ἀρχῆς. ὁμολογίας δὲ καὶ πίστεις ἀπορρήτους εἴ τινας ἀλλήλοις δεδώκατε, θεοὺς ἐγγυητὰς ποιησάμενοι· τάχα γάρ τι καὶ τοιοῦτον ὑμῖν πέπρακται· φυλαττομένας μὲν, ἀνοσίους εἶναι νόμιζε, ὡς κατὰ πολιτῶν καὶ πατρίδος· καταλυομένας δ', εὐσεβεῖς· θεοὶ γὰρ ἐπὶ καλαῖς καὶ δικαίαις παραλαμβάνεσθαι φιλοῦσιν ὁμολογίαις, οὐκ ἐπ' αἰσχραῖς καὶ ἀδίκοις. Εἰ δὲ διὰ φόβον ἐχθρῶν ὀκνεῖς ἀποθέσθαι τὴν ἀρχὴν, μή σοι κίνδυνοί τινες ἐξ αὐτῶν ἐπαχθῶσι, καὶ δίκας ἀναγκασθῇς ὑπέχειν τῶν πεπραγμένων, οὐκ ὀρθῶς δέδοικας. οὐδὲ γὰρ οὕτω μικρόθυμος οὐδὲ ἀχάριστος ἔσται ὁ Ῥωμαίων δῆμος, ὥστε τῶν μὲν ἁμαρτημάτων σου μεμνῆσθαι, τῶν δ' εὐεργεσιῶν ἐπιλελῆσθαι, ἀλλ' ἀντιπαρεξετάζων τὰ νῦν ἀγαθὰ τοῖς πάλαι κακοῖς, ἐκεῖνα μὲν ἡγήσεται συγγνώμης ἄξια, ταῦτα δ' ἐπαίνων. ὑπάρξει δέ σοι καὶ τῶν πρὸ τῆς ὀλιγαρχίας ἔργων πολλῶν καὶ καλῶν ὄντων ὑπομιμνήσκειν τὸν δῆμον, καὶ τὴν ὑπὲρ ἐκείνων χάριν 695 εἰς βοήθειαν καὶ σωτηρίαν ἀπαιτεῖν, ἀπολογίαις τε χρῆσθαι πρὸς τὰ κατηγορήματα πολλαῖς· τοῦτο μὲν, ὡς οὐκ αὐτὸς ἥμαρτες, ἀλλὰ τῶν ἄλλων τις, ἀγνοοῦντός σου· τοῦτο δ', ὡς οὐχ ἱκανὸς ἦσθα τὸν πράττοντα κωλύειν, ἰσότιμον ὄντα· τοῦτο δ', ὡς ἑτέρου τινὸς ἔργου χρησίμου χάριν ἠναγκάσθης ἀβούλητά τινα ὑπομεῖναι. πολὺς γὰρ ἂν εἴη λόγος, εἰ πάσας βουλοίμην ἐξαριθμεῖσθαι τὰς ἀπολογίας. καὶ οἷς μηδὲν ἀπολόγημα ὑπάρχει, μήτε δίκαιον, μήτε ἐπιεικὲς, ὁμολογοῦντες καὶ παραιτούμενοι, πραΰνουσι τὰς τῶν ἀδικημένων ὀργὰς, οἱ μὲν, εἰς ἄνοιαν ἡλικίας καταφεύγοντες· οἱ δ', εἰς πονηρῶν ἀνθρώπων ὁμιλίας· οἱ δ', εἰς μέγεθος ἀρχῆς· οἱ δ', εἰς τὴν ἅπαντας [b] πλανῶσαν τοὺς ἀνθρωπίνους λογισμοὺς τύχην. ἐγώ σοι τῆς ἀρχῆς ἀποστάντι ὑπισχνοῦμαι πάντων ἀμνηστίαν ὑπάρξειν τῶν ἡμαρτημένων, καὶ διαλλαγὰς πρὸς τὸν δῆμον ὡς ἐν

κακοῖς

[a] Convenientius γενομένην: ut feratur non ad Appium, ſed ab eo inſtitutam ὀλιγαρχίαν. *Sylb.* [b] Si proprietatem verbi πλανῶσαν exactius expreſſam velis, in verſione leges, *quæ omnes hominum cogitationes in errorem ſolet impellere.* *Sylb.*

« Si

“κακῶς εὐπρεπεῖς. Ἀλλὰ δέδοικα μὴ πρόφασις μὲν οὐκ ἀληθὴς ὁ κίνδυνος ᾖ τοῦ μὴ παραχωρεῖν τῆς ἀρχῆς· μυρίοις [a] οὖν ὑπῆρξε τυραννίδας ἀποθεμένοις, μηδὲν δεινὸν ὑπὸ τῶν πολιτῶν παθεῖν· ἐὰν δὲ ἀληθεῖς ὦσιν αἰτίαι, φιλοτιμία κενὴ τὴν εἰκόνα τοῦ καλοῦ τῆς δόξης διώκουσα, καὶ πόθος ἡδονῶν ὀλεθρίων, ἃς οἱ τυραννικοὶ φέρουσι βίοι. εἰ δὲ βούλει μὴ τὰ εἴδωλα καὶ τὰς [b] σκοτίας τῶν τιμῶν καὶ τῶν [c] εὐηθειῶν διώκειν, ἀλλ' αὐτὰς καρποῦσθαι τὰς ἀληθεῖς τιμάς, ἀπόδος τὴν ἀριστοκρατίαν τῇ πατρίδι, καὶ τιμὰς λάμβανε παρὰ τῶν ἴσων, καὶ ζήλου τύγχανε παρὰ τῶν ἐπιγινομένων, καὶ κλέος ἀθάνατον ἀντὶ τοῦ θνητοῦ σώματος κατάλιπε τοῖς ἐγγόνοις. αὗται γάρ εἰσι βέβαιοι καὶ ἀληθεῖς τιμαὶ καὶ ἀναφαίρετοι, [d] χαρίεις τε, καὶ ἀμεταμέλητοι. στρέφε τὴν ψυχήν, ἐπὶ τοῖς ἀγαθοῖς τῆς πατρίδος ἡδόμενος, ὧν οὐκ ἐλαχίστῃ μοίρᾳ δόξεις γεγονέναι, δυναστείαν βαρεῖαν αὐτῆς ἀφελόμενος. ποίησαι δὲ τούτων παραδείγματα τοὺς προγόνους, ἐνθυμηθεὶς ὅτι τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων οὐδεὶς ἐπεθύμησεν ἐξουσίας δεσποτικῆς, οὐδὲ ταῖς ἐπονειδίστοις τοῦ σώματος ἐδούλευσεν ἡδοναῖς. τοιγάρτοι καὶ ζῶσιν αὐτοῖς ὑπῆρχε τιμᾶσθαι, καὶ τελευτήσασιν, ὑπὸ τῶν ἐπιγινομένων ἐπαινεῖσθαι. μαρτυρεῖται [e] γὰρ παρὰ πάντων αὐτοῖς, ὅτι τῆς ἀριστοκρατίας, ἣν ἐκβαλοῦσα τοὺς βασιλεῖς ἡμῶν ἡ πόλις κατεστήσατο, βεβαιότατοι φύλακες ἐγένοντο. καὶ [f] μηδὲν τῶν σεαυτοῦ λαμπροτάτων λόγων τε καὶ πράξεων ἐπιλανθάνου. καλαὶ γὰρ αἱ πρῶταί σου τῶν πολιτικῶν ἔργων ὑποθέσεις ἐγένοντο, καὶ μεγάλας [g] ὑπέθρεψαν ἡμῖν ἀρετῆς ἐλπίδας· αἷς [h] ἀκόλουθον καὶ τὰ λοιπὰ πράττειν σε ἀξιοῦμεν. ἀναχώρει δὴ πάλιν εἰς τὴν σεαυτοῦ
696 φύσιν, Ἄππιε τέκνον, καὶ γίνου τῇ προαιρέσει τῶν πολιτευμάτων μὴ τυραννικός, ἀλλ' ἀριστοκρατικός· καὶ φεῦγε τοὺς πρὸς ἡδονὴν ὁμιλοῦντας, δι' οὓς ἐξέβης τῶν χρηστῶν ἐπιτηδευμάτων, καὶ παρεπλάγχθης τῆς ὀρθῆς ὁδοῦ. οὐ γὰρ ἔχει λόγον, ὑφ' ὧν ἂν γένηταί τις ἐξ ἀγαθοῦ κακός, ὑπὸ τούτων πάλιν αὐτὸν [i] ἐκ πονηροῦ χρηστόν. Ταῦτά σοι πολλάκις ἐβουλήθην ἐκθέσθαι μόνος μόνῳ εἰς λόγους παραγενόμενος, καὶ τὰ μὲν ὡς ἀγνοοῦντα διδάξαι, τὰ δ' ὡς ἁμαρτάνοντα νουθετῆσαι· καὶ παρεγενόμην εἰς τὴν οἰκίαν οὐχ ἅπαξ, ἀπήλασαν δέ με οἱ σοὶ παῖδες ἀπὸ [k] τῶν οἰκείων, οὐ σχολὴν ἄγειν σε λέγοντες, ἀλλ' ἕτερά τινα [l] πράττειν ἀναγκαιότερον ὄν. τάχα δ' οὐχ ὑπὸ σοῦ κελευσθέντες οἱ παῖδες, [m] ἀλλ' ὑφ' ἑαυτῶν γνόντες, διεκώλυσάν με τῆς εἰσόδου. καὶ βουλοίμην οὕτω τἀληθὲς ἔχειν. τὸ πρᾶγμα δή με ἠνάγκασε τοῦτο [n] διαλεχθῆναι τῷ συνεδρίῳ πρός σε περὶ ὧν ἐβουλόμην, ἐπειδὴ μόνῳ πρὸς μόνον

“cum populo in gratiam redeas. ¶ * At vereor ne periculum falſo prætexas ut in eodem magiſtratu permaneas (innumeris enim contigit ut depoſita tyrannide nihil mali à civibus ſuis paterentur) ſed hæ veræ ſint cauſſæ, inanis ambitio imaginem opinionis honeſtatis ſectans, & deſiderium pernicioſarum voluptatum, quas vita tyrannica affert. Quod ſi vis non ſimulacra & umbras honorum ac ſtultitiæ ſectari, ſed ipſis veris honoribus frui, optimatum dominatum patriæ reddas, & honores à paribus accipias, & æmulationem apud poſteros conſequaris, gloriamque immortalem pro mortali corpore poſteritati relinquas. hi enim ſunt certi ac veri honores, & qui eripi non poſſunt, & grati, nec pœnitendi. Convertas animum tuum ad patriæ bona, iiſque gaudeas, quorum præcipuus auctor fuiſſe videberis, gravi dominatu ex ea ſublato. Horum autem exempla à majoribus petas, cogitans nullos ex illis viris tyrannicam poteſtatem affectaſſe, nec probroſis corporis voluptatibus inſerviſſe. propterea etiam ipſis contigiſſe, ut & vivi & mortui honorarentur, & laudem apud poſteros conſequerentur. omnes enim teſtantur eos optimatum dominatus, quem noſtra civitas ejectis regibus conſtituit, firmiſſimos ac fidiſſimos cuſtodes fuiſſe. *Sed* nec ullorum tuorum dictorum factorumve clariſſimorum obliviſcaris. nam prima tuorum actorum fundamenta præclara fuerunt, & magnam virtutis ſpem nobis attulerunt: quibus ut cætera quoque tua acta reſpondeant, te rogamus. Redi igitur ad tuum ingenium Appi fili, & in rep. adminiſtranda ne tyrannica ſed optimatum ſtudia ſequere: & fuge eos qui ad voluptatem loquuntur, quorum opera de rectis inſtitutis deceſſiſti, & à recta via aberraſti. abſurdum enim eſt putare, eum qui ab aliquibus ex bono malus fuerit factus, eundem ab illis iterum ex malo bonum fieri poſſe.

XIII. *Per. Jul.* 4267. *Ante Chr.* 447. *Olymp.* 83 ½. *V. C. Cat.* 305. *Varr.* [illegible]

XIV. “¶ Hæc ſæpe tibi exponere volui ſolus cum ſolo agens, partim ut te ignarum docerem, partim ut peccantem admonerem; domumque tuam non ſemel veni, at pueri me ex ædibus expulerunt, non eſſe tibi otium dicentes, ſed te aliis quibuſdam rebus magis neceſſariis vacare. fortaſſe autem non tuo juſſu, ſed per ſe ipſi hoc cognoſcentes me ingreſſu prohibuerunt: quod utinam verum eſſet. Hæc igitur res me coëgit in ſenatu tecum agere de iis, de quibus tecum colloqui volebam, quando non licuit mihi ſoli

“cum

a Si cum *Lapo* pro οὖν reponamus γὰρ ſeu γοῦν, & mox pro ἐὰν ſubſtituamus αἱ, belle conſtabit ſtructura & ſenſus: ut ſcilicet hæc omnia dependeant ab initiali verbo δέδοικα. *Sylb.* In poſteriori membro αἱ δὲ ἀληθεῖς εἰσιν malit *Portus*: hoc ſcilicet ſenſu. *Tu, Appi, dicis te metu* &c. *ſed ego dico has veras eſſe cauſſas* &c. *b* Malim σκιάς: tametſi σκοτίας agnoſcit etiam *Lapi* verſio. In *Cod. Vat.* καὶ τῶν pro καὶ τὰς. *c* Εὐκλειῶν, vel τῆς εὐκλείας malit *Sylb.* Nihil mutandum eſſe cenſet *Portus*. *d* Grammaticæ regulæ poſtulant χαρίεσσαι. Si χαρίεντες malis; erit Atticiſmus. *Port.* *e* Γάρ τοι παρὰ *Vat.* *f* Rectius legeris μηδέ. *Sylb.* Fortaſſe quod ἐπιλανθάνεσθαι nunquam cum accuſativo junctum reperiatur. cujus contrarium conſtat ex *Plut.* Ep. 7. & *Euripide* ἐν Ἑλέν. *Port.* *g* Perperam in *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] ὑπέστρεψαν. *Sylb.* Non improbo ut legatur ὑπέγραψαν. Ego tamen ex ὑπέστρεψαν faciebam ὑπέγραψαν. nam ὑπογράφειν ἐλπίδας ſolent Græci id dicere quod Appius voluit, ut ad *Strabonem* notavimus. Apud *Suidam*, Ὑπογράφεται, δείκνυται. Οἷς πᾶσιν ἡ σύγκλητος ἀγαθὰς ἐλπίδας ὑπογράφουσα, ἔφησε δεῖν πρεσβευτὰς ἀποστέλλειν εἰς Ἰταλίαν. Sic paſſim Græci. Malim etiam ὑπ. ἡμῖν τῆς σῆς ἀρετῆς ἐλπ. *Caſaub.* *h* Melius ἀκόλουθα. nam ἀκόλουθον pro ἀκολουθοῦντα accipere, videtur paullo durius. *Sylb.* *i* Ἐκ πονηροῦ γενέσθαι χρηστὸν *Vat.* quod etiam *Sylburgio* & *Porto* placuiſſe video. *k* Verius τῆς οἰκίας. *Sylb.* Οἰκίων vel οἰκιῶν legendum. *Port.* *Lapus* quoque vertit, *ex ædibus.* *l* Poſt πράττειν deeſt relativum ἅπερ, vel legendum πράττειν ἀναγκαιότερον ἦν. *Sylb.* In *Cod Vat.* ἀλλ' ἕτερά τινα πράττειν ἀναγκαιότερα. εἰ δ' ἐστὶ [ἴσ. εἰ δ' ἦν τι] σοι τῆς πρὸς τὸ γένος εὐσεβείας ἀναγκαιότερον ἦν. quo modo & in *Lapi Cod.* nam vertit, *ſed alia quædam agere magis neceſſaria. Si vero tibi erat aliquid pietate erga genus magis neceſſarium.* *m* Ἀλλ' ἀφ' ἑαυτῶν *Vat.* *n* Scribe διαλεχθῆναι ἐν τῷ συνεδρίῳ, vel παρὰ [illegible]. ut mox παρ' ἀνθρώποις. *Caſaub.* * At vereor ne non verus ſit periculi prætextus, quo minus de magiſtratu decedas &c. [illegible]ed me[illegible]ne veræ cauſſæ ſint &c. *Gelen.* Sed vereor &c. ſintque veræ cauſſæ ambitio &c. *Lapus.*

a Δὲ

Per. Jul. 4267. Ante Chr. 447. Olymp. 83 ½. V. C. Cat. 305. Var. 307.

"cum ſolo id facere. res autem honeſtæ & "utiles, Appi, ſemper apud homines potius "quam nuſquam opportune dici poſſunt. "Quod autem tibi gentis noſtræ debita officia "præſtiterim, deos teſtor, quorum templa & "aras communibus ſacrificiis colimus nos qui "ſumus gentis Appiæ ſucceſſores; & genios "majorum, quibus poſt deos ſecundos hono- "res communeſque gratias reddimus: ſed præ- "cipue terram, quæ patrem tuum, fratrem "meum, continet, me vitam vocemque meam "optimum conſilium dantem tibi exhibuiſſe. "Itaque pro viribus meis tuam ignorantiam "corrigens, abs te peto ne mala malis ſanes; "neve dum plura appetis, res etiam præſen- "tes amittas; neve ut patribus & præſtantio- "ribus imperes, inferioribus & deterioribus "pareas. Quamvis autem longa oratione de "multis præterea rebus tecum agere cupiam, "tamen me piget: nam ſi deus te ad meliora "conſilia ducit, & hæc quæ dixi plura ſunt "quam oporteat: ſi vero ad pejora, fruſtra "& reliqua ſum dicturus. Habetis, P. C. & "vos reip. principes, meam ſententiam de "pace facienda, & de urbanis tumultibus ſe- "dandis. Si quis vero hac aliam meliorem "ſententiam dicet, vincat optima.

XV. ¶ His autem à Claudio dictis, & magna ſpe ſenatui allata fore ut decemviri magiſtratum deponerent, Appius ad hæc nihil reſpondere voluit: ſed ex aliis paucorum dominatus fautoribus, M. Cornelius progreſſus, "Nos (inquit) Claudi, de noſtris propriis "utilitatibus ipſi cognoſcemus, tuo conſilio "non indigentes. nam & ea ætate ſumus, "quæ eſt prudentiſſima, ita ut nihil eorum "quæ noſtra interſunt, ignoremus: nec ami- "cis indigemus, quorum conſilio, ſi quid "opus fuerit, utemur. Deſinas igitur rem "intempeſtivam facere, tu, inquam, vir ſe- "nior hominibus conſilio non egentibus ſen- "tentias loqui deſinas. Si qua enim de re "Appium monere, aut ei conviciari vis (hoc "enim verius) ubi ex curia fueris egreſſus, "tunc ei conviciaberis. nunc vero de bello "contra Æquos & Sabinos, cujus cauſſa vo- "catus es, ut ſententiam diceres, quid tibi vi- "deatur dic, & deſine extra rem propoſitam "nugari". Poſt eum ſurrexit iterum Claudius, mœſtus, & habens oculos lacrymarum plenos, atque ita eſt loquutus: "Appius, "Patres conſcripti, in veſtro conſpectu ne "reſponſo quidem dignum me patruum ſuum "judicat: ſed ut mihi ſuas ædes clauſit, ſic "etiam aditum ad hunc ſenatum mihi, quan- "tum in ipſo eſt, claudit. quod ſi veritas eſt "dicenda, ex urbe etiam expellor. neque e- "nim amplius eum rectis oculis intueri poſ- "ſem, qui ſuis majoribus indignum ſe præ- "ſtat, & tyrannicam iniquitatem æmulatur: "ſed convaſatis omnibus meis rebus una cum "tota familia ad Sabinos proficiſcar, urbem "Regillum habitaturus, unde oriundi ſumus,

"οὐκ ἐξεγένετο. καιρὸν δὲ ἔχει πάντοτε λέγεσθαι τὰ καλὰ καὶ "συμφέροντα, παρ᾽ ἀνθρώποις μᾶλλον, Ἄππιε, ἢ μηδα- "μῆ. ἀποδέδωκας δέ σοι τὰ τοῦ γένους ὀφειλήματα, μαρτύ- "ρομαι θεοὺς ὧν ἱερὰ καὶ βωμοὺς κοιναῖς θυσίαις γεραίρομεν "οἱ τῆς Ἀππίου γενεᾶς διάδοχοι· καὶ προγόνων δαίμονας, οἷς "μετὰ θεοὺς δευτέρας τιμὰς καὶ χάριτας ἀποδίδομεν κοι- "νάς· ὑπὲρ ἁπάντων [a] δὴ τούτους, γῆν, ἣ κατέχει τὸν σὸν μὲν "πατέρα, ἐμὸν δὲ ἀδελφόν, ὅτι σοι παρέσχημαι ψυχήν τε "καὶ φωνὴν τὴν ἐμαυτοῦ τὰ κράτιστα βουλευομένην, καὶ ἐπα- "νορθῶν τὰς ἀγνοίας σου κατὰ δύναμιν τὴν ἐμήν, ἀξιῶ "σε μὴ [b] τοῖς κακοῖς ἰᾶσθαι τὰ κακά, μηδὲ τῶν πλειόνων "ὀρεγόμενον καὶ τὰ παρόντα ἀπολέσαι, μηδ᾽, ἵνα τῶν ἴσων "τε καὶ κρειττόνων ἄρχῃς, ὑπὸ τῶν ἡττόνων τε καὶ κακιόνων ἄρ- "χεσθαι. πολλὰ καὶ περὶ πολλῶν ἔτι σοι λέγειν βουλό- "μενος, ὀκνῶ. εἰ μὲν γὰρ ἐπὶ τὰ κρείττω βουλεύματα ὁ θεὸς "ἄγει σε, καὶ ταῦτα πλείω τῶν ἱκανῶν εἴρηκα· εἰ δ᾽ ἐπὶ τὰ "χείρω, διακενῆς καὶ τὰ λοιπὰ ἐρῶ. ἔχετε, ὦ βουλή, καὶ ὑμεῖς "οἱ προεστηκότες τῆς πόλεως, τὴν ἐμὴν γνώμην, καὶ περὶ "τοῦ πολέμου τῆς καταλύσεως, καὶ περὶ τῶν ἐν τῇ πόλει "θορύβων τῆς ἐπανορθώσεως. εἰ δέ τις ἕτερα τούτων κρείττω "ἐρεῖ, τὰ βέλτιστα νικάτω.

Τοιαῦτα εἰπόντος Κλαυδίου, καὶ πολλὴν ἐλπίδα τῷ συνεδρίῳ παρασχόντος, ὡς ἀποθησομένων τῶν δέκα τὴν ἀρχήν, Ἄππιος μὲν πρὸς ταῦτα οὐδὲν ἠξίωσεν εἰπεῖν· ἐκ δὲ τῶν ἄλλων ὀλιγαρχικῶν προελθὼν [c] Κορνήλιος Μάρκος, "Ἡμεῖς μέν, ἔφησεν, ὦ Κλαύδιε, περὶ τῶν ἰδίων συμφερόν- "των αὐτοὶ διαγνωσόμεθα, τῆς σῆς οὐδὲν δεόμενοι βουλῆς. "καὶ γὰρ ἡλικίας ἐν τῇ φρονιμωτάτῃ ἐσμέν, ὥστε μη- "δὲν τῶν διαφερόντων ἀγνοεῖν· καὶ φίλων οὐ σπανίζο- 697 "μεν οἷς, ἐάν τι δέῃ, συμβούλοις χρησόμεθα. παῦσαι "δὴ πρᾶγμα ποιῶν ἄωρον, ἀνὴρ πρεσβύτερος, οὐ δεο- "μένοις συμβουλῆς [d] γνώμας ἀποδεικνύμενος. τῷ Ἀπ- "πίῳ δ᾽ εἴ τι βούλει παραινεῖν ἢ λοιδορεῖσθαι· τοῦτο "γὰρ ἀληθέστερον· ὅταν ἐξέλθῃς ἐκ τοῦ συνεδρίου, "λοιδορήσῃ. νῦν δ᾽ ὑπὲρ τοῦ πρὸς Αἰκανοὺς καὶ Σαβίνους "πολέμου, περὶ οὗ κέκλησαι γνώμην ἀποδειξόμενος, "ὅ,τι σοι φαίνεται λέγε, καὶ παῦσαι τὰ ἔξω τοῦ πρά- "γματος φλυαρῶν". μετὰ τοῦτον ἀνίσταται πάλιν ὁ Κλαύδιος κατηφής, καὶ μεστοὺς ἔχων τοὺς ὀφθαλμοὺς δακρύων, καί φησιν· "Ἄππιος μὲν οὐδ᾽ ἀποκρίσεως "ἄξιον ἡγεῖταί με, [e] βουλή, ὁ ἑαυτοῦ θεῖος, ἐναντίον ὑ- "μῶν· ἀλλ᾽ ὥσπερ τὴν οἰκίαν τὴν ἰδίαν ἀπέκλεισέ μοι, "καὶ τουτὶ τὸ συνέδριον ἄβατον [f] ὥσπερ ἐφ᾽ ἑαυτῷ ποιεῖ. "εἰ δὲ χρὴ τἀληθὲς λέγειν, καὶ ἐκ τῆς πόλεως ἐξε- "λαύνομαι. οὐκέτι γὰρ αὐτὸν ὀρθοῖς ὄμμασι δυνάμενος "ὁρᾶν, ἀνάξιον γεγονότα τῶν προγόνων, καὶ τυραννι- "κὴν ἐζηλωκότα παρανομίαν· ἀλλ᾽ ἀνασκευασάμενος "ἅπαντα τὰ ἐμά, καὶ τοὺς ἐμούς, εἰς Σαβίνους ἄπει- "μι, πόλιν οἰκήσων [g] Ῥήγιλλον, ἐξ ἧς τὸ γένος ἡμῶν ἐστι, "καὶ

a Δὲ pro δὴ malit *Sylb.* atque ita in *Cod. Vat.* b Proverbium eſt etiam *Thucydidi* uſurpatum in lib. v. c Nota hic quoque prænomen poſteriore loco poſitum. *Sylb.* d Γνώμας ἀποδεικνύμενος cum *Sylburgio* accepi pro γνωμολογῶν, tum ſi idem eſſe velis quod mox γνώμην ἀποδεικνύμενος v. 36. in verſione ſcribas, *ſententiam dicere*. e Malim [illegible] v. 4. & alibi. *Sylb.* f Forſan rectius ὥσπερ ἐφ᾽ ἑαυτῷ. niſi forte ὥσπερ pro ὡσανεὶ ſic uſurpatum velis ut [illegible] g In *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] Ῥηγίλλον. Supra p. 295. p. 23. paullo melius in *Ed. Steph.* Ῥήγιλλον. Ego Ῥη[illegible] non dubitavi; quia ut apud *Livium* & alios *Regillum* eſt, ita etiam apud *Steph. Byzant.* Ῥήγιλλος, πόλις Σα[illegible] Male

"καὶ μενῶ τὸν λοιπὸν ἐκεῖ χρόνον, ἕως ἂν οὗτοι κατέχωσι τὴν καλὴν ταύτην ἀρχήν. ἐπειδὰν δὲ οἷα μαντεύομαι, περὶ τὴν δεκαρχίαν γένηται· γενήσεται δ' οὐκ εἰς μακράν· τότε παρέσομαι. καὶ τὰ μὲν ὑπὲρ ἐμοῦ τοσαῦτα. περὶ δὲ τοῦ πολέμου ταύτην ὑμῖν, ὦ βουλή, γνώμην ἀποδείκνυμι, μηδὲν ψηφίζεσθαι περὶ μηδενὸς πράγματος, ἕως ἂν ἀποδειχθῶσιν αἱ ἀρχαί". ταῦτα εἰπών, καὶ πολὺν ἐκ τοῦ συνεδρίου κινήσας ἔπαινον ἐπὶ τῷ γενναίῳ καὶ φιλελευθερίῳ τῆς γνώμης, ἐκάθισε. μετὰ δὲ τοῦτον ἀναστὰς Λεύκιος [a] Κοΐντιος ὁ καλούμενος [b] Κιγκινάτος, καὶ Τίτος Κοΐντιος Καπιτωλῖνος, καὶ Λεύκιος Λουκρήτιος, καὶ πάντες ἑξῆς οἱ πρωτεύοντες [c] τοῦ συνεδρίου, τῇ Κλαυδίου γνώμῃ προσετίθεντο.

Ἐφ' ᾧ διαταραχθέντες οἱ περὶ τὸν Ἄππιον, ἐβουλεύσαντο μηκέτι καθ' ἡλικίαν καὶ βουλῆς ἀξίωσιν συμβούλους καλεῖν, ἀλλὰ κατ' οἰκειότητα, καὶ τὴν πρὸς αὐτοὺς ἑταιρείαν. καὶ παρελθὼν Μάρκος Κορνήλιος, ἀνίστησι Λεύκιον Κορνήλιον τὸν ἀδελφόν, ὃς Κοΐντῳ [d] (Φαβίῳ Οὐιβουλανῷ συνυπατεύσει τὸ τρίτον ὑπατεύοντι,) δραστήριον ἄνδρα, καὶ πολιτικοὺς διεξελθεῖν λόγους οὐκ ἀδύνατον. οὗτος ἀναστὰς ἔλεξε τοιάδε· "Θαυμαστὸν μὲν ἦν καὶ τοῦτο, ὦ βουλή, εἰ ταύτην ἔχοντες ἄνθρωποι τὴν ἡλικίαν, οἱ πρὸ ἐμοῦ γνώμην ἀποφηνάμενοι, καὶ πρωτεύειν ἀξιοῦντες τῶν συνέδρων, τὴν ἐκ τῶν πολιτικῶν προσκρουσμάτων ἀπέχθειαν ἀδιάλλακτον [e] ἔχουσι πρὸς τοὺς προεστηκότας τῆς πόλεως, 698 οὓς ἐχρῆν, [f] εἰ οἷόν τε ἦν, φυλάττειν, καὶ τοῖς νέοις παρακινεῖν ἀπὸ τοῦ κρατίστου ποιεῖσθαι τοὺς ὑπὲρ τῶν καλῶν ἀγῶνας, καὶ μὴ πολεμίους ἀλλὰ φίλους ἡγεῖσθαι τοὺς περὶ τῶν κοινῶν ἀγαθῶν ἀντιπάλους. πολλῷ δ' ἔτι τούτου θαυμασιώτερόν ἐστιν, εἰ τὰς ἰδίας ἀπεχθείας ἐπὶ τὰ κοινὰ τῆς πόλεως πράγματα μεταφέρουσι, καὶ συναπολέσθαι τοῖς ἑαυτῶν ἐχθροῖς βούλονται μᾶλλον, ἢ σωθῆναι μετὰ πάντων τῶν φίλων. ὑπερβολὴν γὰρ ἀνοίας [g] τούτοις, καὶ οὐ πόῤῥω θεοβλαβείας πεποιήκασιν οἱ πρόεδροι τῆς βουλῆς ἡμῶν. οὗτοι γὰρ ἀγανακτοῦντες ὅτι μετιόντας αὐτοὺς τὴν τῶν δέκα ἀρχήν, ἧς αὐτοὶ νῦν κατηγοροῦσιν, ἐνίκησαν, ἐν ἀρχαιρεσίαις ἐπιτηδειότεροι φανέντες, ἀεὶ πολεμοῦσιν αὐτοῖς πόλεμον ἀδιάλλακτον, καὶ εἰς τοῦθ' ἥκουσιν εὐηθείας, μᾶλλον δὲ μανίας, ὥσθ' ἵνα τούτους διαβάλλωσι πρὸς ὑμᾶς, ὅλην ὑπομένουσιν ἀνατρέψαι τὴν πατρίδα· οἵ γε ὁρῶντες [h] μὲν ἀνάστατον τὴν χώραν ἡμῶν ὑπὸ τῶν πολεμίων γενομένην, ὁρῶντες δὲ ὅσον οὔπω καὶ ἐπὶ τὴν πόλιν αὐτοὺς ἐλεύσεσθαι· ὃ καὶ διὰ μέσου χωρίον οὐ πολύ· ἀντὶ τοῦ παρακαλεῖν καὶ παρορμᾶν τοὺς νέους ἐπὶ τὸν ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἀγῶνα, καὶ [i] αὐτοὶ πάσῃ προθυμίᾳ καὶ σπουδῇ βοηθεῖν, ὅση γοῦν ἐν τοῖς τηλικούτοις ἐστὶν ἰσχύς, περὶ πολιτείας κόσμου νῦν ἀξιοῦσιν ὑμᾶς σκοπεῖν, καὶ νέας ἀρχὰς ἀποδεικνύναι, καὶ πάντα μᾶλλον ἢ τοὺς ἐχθροὺς κακῶς ποιεῖν· καὶ οὐδὲ αὐτὸ τοῦτο δύνανται συνιδεῖν, [k] ὅτι γνώμας εἰσφέρουσι, μᾶλλον δὲ εὐχὰς

"& ibi in poſterum manebo, donec iſti præclarum iſtum magiſtratum obtinebunt. Ubi vero quod ego vaticinor huic decemviratui acciderit, (brevi autem hoc fiet) tunc redibo. atque quod ad me attinet, hæc ſint ſatis. De bello vero, P. C. hæc eſt mea ſententia, ut de re nulla quicquam decernatis, donec *alii* magiſtratus creati fuerint". Hæc loquutus, & ob generoſam ac libertatis ſtudioſam ſententiam valde collaudatus, reſedit. Poſt eum ſurgens L. Quintius Cincinnatus, & Titus Quintius Capitolinus, & L. Lucretius, & reliqui deinceps ſenatus principes, in Claudii ſententiam iverunt.

Per. Jul. 4267. Ante Chr. 447. Olymp. 83 ½. V. C. Cat. 305. Var. 307.

XVI. ¶ Qua re turbati Appii collegæ, decreverunt non amplius pro ætate aut conſilii dignitate, ſed pro neceſſitudinis & ſodalitatis vinculo, ad ſententiam dicendam ſenatores vocare. Et progreſſus M. Cornelius, vocavit L. Cornelium fratrem, qui Q. Fabii Vibulani tertium conſulis collega fuerat, virum impigrum, & civili facundia præditum. Hic, quum ſurrexiſſet, ita eſt loquutus: "Hoc quoque, P. C. mirandum eſt, quod homines iſtius ætatis, qua ſunt qui ſententiam ante me dixerunt, & qui ſenatus principes eſſe volunt, odium implacabile ex civilibus offenſis ortum contra civitatis principes ſervent: quos oporteret (ſi fieri poſſet) tueri, & juvenes cohortari, ut ſtrenua pro rebus honeſtis certamina ſubeant, neve hoſtes ſed amicos eos ducant, qui pro publicis bonis contendunt. Sed multo etiam admirabilius hoc eſt, quod privatas inimicitias ad remp. transferant; & cum ſuis inimicis perire, quam cum omnibus ſuis amicis ſervari malint. * Nam noſtri ſenatus præſides ad ſupremum dementiæ gradum provecti ſunt: & parum abeſt quin mente capti ſint. Iſti enim indigne ferentes ſe, qui decemviratum petebant, in quem nunc invehuntur, victos ab iis fuiſſe, qui in comitiis ad id magis idonei ſunt viſi, perpetuo bellum implacabile cum illis gerunt: & eo ſtultitiæ, imo potius inſaniæ, progreſſi ſunt, ut quo iſtos apud vos criminentur, totam patriam evertere ſuſtineant: qui, quum videant agrum noſtrum ab hoſtibus vaſtari, & cernant eos mox urbem ipſam invaſuros, (ſpatium enim quod interjacet non eſt magnum) & quum hortari ac incitare debeant juniores ad certamen pro patria ſubeundum, & ipſi omni alacritate ſtudioque, quantum quidem ejus ætatis vires ferunt, opitulari, de ordinanda republica nunc vos conſultare volunt, & novos magiſtratus deſignare, & quidvis aliud potius facere quam hoſtes maleficiis afficere. ac ne hoc quidem ipſum videre poſſunt, ſe eſſe auctores ſententiarum, imo vero votorum, quæ nullo modo ad fi-

"nem

a Male in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* Κόϊντος pro Κοΐντιος ut & mox v. eod. *b* In *Cod. Vat.* Κικινάτος, ut ſupra p. 602. v. 40. & p. 621. v. 2. ſcriptura magis Græca. c Δέκα poſt πρωτεύοντες ſuſtuli cum *Xylandro, Glareano, Sylburgio*, & *Cod. Vat.* d Incluſa, è *Cod. Rom.* addita, agnoſcit [*Cod. Vat.*] & *Lapi* verſio. e Verbum ἔχουσι in *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] hoc loco omiſſum erat, & perperam in præcedentibus poſitum ante οἱ πρὸ ἐμοῦ, v. 20. *f Lapus* pro εἰ videtur legiſſe ἦ, dum vertit, *quos oportuit quantum fieri poſſet cavere, & ſenſu optimo admonere* &c. *Sylb.* In *Cod. Vat.* ἐχρῆν οἷόν τε δεῖ φυλ. g Si ταύτην aut τοσαύτην pro τούτοις legas, paullo melius conſtabit ſtructura. *Lapus* vertit, *exceſſum quoque quendam facientes dementiæ. Sylb.* Τούτοις plane tollendum cenſet *Portus*. Τοῦτό γε legit *Caſaub.* *h* Perperam in *Ed. Steph.* μετανάστατον. *i* Αὐτοὶ legendum eſſe, non αὐτῇ, ut in *Ed. Steph.* docet etiam *Lapi* verſio. *Sylb.* Αὐτῇ retinendum cenſet *Portus*; vertitque, *& omni alacritate ſtudioque opem ei ferendam, totis viribus poſtulant ut de forma reip. conſulteris, & novos magiſtratus creetis* &c. k Illa verba, ὅτι γνώμας εἰσφέρουσι, ſententiam non implent, & tamen duriuſculum videtur ex ſequenti membro vocem ἀδυνάτους repetere. *Lapus* non agnoſcit τὸ ἔχουσι. *Caſaub.* * Quæ procerum noſtrorum amentia adeo modum excedit, ut propemodum divinitus mens eis erepta videatur. *Geler.*

a Puto

XVII. Per. Jul. 4267. Ante Chr. 447. Olymp. 83 ½. Cat. 305. Var. 307.

“nem perduci poſſunt. ¶ Ita enim rem conſiderate: fiet SC. de comitiis; deinde decemviri id promulgabunt, die ſtatuta in proximum trinundinum. quomodo enim vere ullum plebiſcitum ratum eſſe poterit, niſi legitime fiat? Deinde ubi tribus tulerint ſuffragia, tunc novi magiſtratus veniam civitati deprecabuntur, & de bello ad vos referent, ut de eo conſultetis. Quum vero comitiorum tempus interea tantum ſit, ſi hoſtes contra urbem noſtram veniant, & copias ad muros admoveant, quid faciemus, Claudi? Certe ipſis dicemus, exſpectate donec alios magiſtratus creaverimus. Claudius enim nobis perſuaſit, ut de nulla alia re ſenatus conſultum faciamus, neque ad populum rem referamus, neve copias conſcribamus, niſi prius magiſtratus ex animi noſtri ſententia conſtituerimus. Abite igitur, & quum audieritis, conſules alioſque magiſtratus à populo Rom. creatos,& res omnes ad bellum neceſſarias à nobis paratas, tunc redite ut de pace agatis, quando maleficiis ultro nos laceſſiviſtis, nulla injuria à nobis affecti: & quæcunque damna in excurſionibus dediſtis, ea omnia pecuniis æſtimata nobis juſte ſarcietis. agreſtium vero cædis à vobis factæ nullam habebimus rationem, nec ſi quæ ingenuæ mulieres contumeliam & petulantiam militarem ſunt expertæ, nec ſiquod aliud graviſſimum malum patratum eſt, quicquam ideo à vobis exigetur. Atque illi nobis, ad has conditiones eos invitantibus, moderate ſe gerent, & paſſi novos magiſtratus à populo Rom. creari, & res ad bellum neceſſarias parari, tunc ſupplicum inſignia pro armis afferent, ſeque nobis dedent.

XVIII. ¶ O ingentem horum fatuitatem, quibus in mentem venit ut talia nugentur! o magnam noſtram ſtupiditatem, quod iſtis hæc dicentibus non indignemur; ſed eos, tanquam de hoſtibus, non autem de nobis ipſis & patria conſultantes, audire ſuſtineamus! Quin tollimus de medio iſtos nugatores? quin decernimus ocius auxilium agro qui vaſtatur? quin armamus omnem urbanam juventutem? quin inferimus nos ipſi bellum eorum civitatibus? An domi manentes, & convicia decemviris dicentes, & novos magiſtratus conſtituentes, & de civitatis forma conſultantes, ut pacis tempore, res omnes, quæ in agris ſunt, in hoſtium poteſtatem venire patiemur, & tandem in ſervitutis & everſionis ipſius urbis diſcrimen veniemus, permittentes ut hoſtes ad ipſa urbis mœnia accedant? Non ſunt, P.C. hominum ſana mente præditorum hujuſmodi conſilia, * neque hominum providorum, qui publica commoda privatis ſimultatibus potiora ducunt; ſed contentionis intempeſtivæ, & temerariæ hoſtilitatis, & infelicis invidiæ, quæ eos quos in ſua poteſtate tenet ſapere non ſinit. Sed has iſto-

“ἀδυνάτους ἔχουσι. Σκοπεῖτε γὰρ οὑτωσί· προβούλευμα γενήσεται τῆς βουλῆς ὑπὲρ ἀρχαιρεσιῶν· ἔπειτα ἐξοίσουσιν οἱ δέκα τὰ βουλευθέντα εἰς τὸν δῆμον, ὁρίσαντες ἀγορὰν τὴν ἀπὸ ταύτης τρίτην. πῶς γὰρ ἂν [a]ἀληθῶς γένοιτό τι τῶν ὑπὸ τοῦ δήμου ψηφιζομένων κύριον, ἐὰν μὴ κατὰ νόμους γένηται; ἔπειθ᾽ ὅταν αἱ φυλαὶ διενέγκωσι τὴν ψῆφον, τότε αἱ νέαι [b]παραιτοῦνται τὴν πόλιν ἀρχαί, καὶ προθήσουσιν ὑμῖν ὑπὲρ πολέμου σκοπεῖν. ἐν δὲ τοῖς μεταξὺ τῶν ἀρχαιρεσιῶν χρόνοις τοσούτοις οὖσιν, ἐὰν ἐπὶ τὴν πόλιν ἡμῶν ἔλθωσιν οἱ πολέμιοι, καὶ προσαγάγωσι τοῖς τείχεσι, τί ποιήσομεν, Κλαύδιε; ἐροῦμεν αὐτοῖς νὴ Δία, Μείναθ᾽ ἕως ἂν ἀποδείξωμεν ἑτέρας ἀρχάς. Κλαύδιος γὰρ ἡμᾶς ἔπεισε, περὶ μηδενὸς ἄλλου πράγματος μήτε προβουλεύειν, μήτ᾽ εἰς τὸν δῆμον ἐκφέρειν, μήτε δυνάμεις καταγράφειν, ἐὰν μὴ τὰ περὶ τὰς ἀρχὰς καταστήσωμεν ὡς βουλόμεθα. ἄπιτε οὖν, καὶ ὅταν ἀκούσητε ὑπάτους, καὶ τὰς ἄλλας ἀρχὰς ἀποδειχθείσας ὑπὸ τῆς πόλεως, καὶ τὰ πρὸς τὸν ἀγῶνα πάντα γεγονότα ἡμῖν [c]εὐτρεπῆ, τόθ᾽ ἥκετε περὶ διαλλαγῶν ποιησόμενοι τοὺς λόγους, ἐπειδὴ κακῶς ἤρξασθε ἡμᾶς ποιεῖν, [d]οὐ- 699 δὲν πεπονθότες ὑφ᾽ ἡμῶν· καὶ ὅσα ἡμᾶς ἐβλάψατε κατὰ τὰς [e]ἐκβολάς, εἰς χρημάτων λόγον ἅπαντα ἐκ τοῦ δικαίου [f]ληψόμεθα. τὸν δὲ τῶν γεωργῶν ὄλεθρον οὐχ ὑπολογιούμεθα ὑμῖν, οὐδὲ εἴ τινα γυναῖκα ἐλευθέραν ὕβρεως καὶ παροινίας ἐπειράθη στρατιωτικῆς, οὐδὲ ἄλλο τῶν ἀνηκέστων οὐδέν. κἀκεῖνοι ταῦτα προκαλουμένων ἡμῶν μετριάσουσι, καὶ συγχωρήσαντες τὴν πόλιν νέας ἀρχὰς ἀποδεῖξαι, καὶ τὰ πρὸς τὸν πόλεμον εὐτρεπῆ ποιήσασθαι, τότε ἥξουσιν ἱκετηρίας φέροντες ἀντὶ τῶν ὅπλων, καὶ παραδιδόντες ἡμῖν ἑαυτούς. Ὦ πολλῆς μὲν εὐηθείας τούτων, οἷς ἐπὶ νοῦν ἔρχεται τοιαῦτα ληρεῖν· πολλῆς δὲ ἀναλγησίας ἡμῶν, εἰ τοιαῦτα λεγόντων αὐτῶν οὐκ ἀγανακτοῦμεν, ἀλλ᾽ ὑπομένομεν ἀκούειν, ὥσπερ ὑπὲρ τῶν πολεμίων, ἀλλ᾽ οὐχ ὑπὲρ ἡμῶν αὐτῶν καὶ τῆς πατρίδος βουλευόμενοι. οὐκ ἀνελοῦμεν ἐκ μέσου τοὺς φλυάρους; οὐ ταχεῖαν ψηφιούμεθα τῇ προνομευομένῃ χώρᾳ τὴν βοήθειαν; οὐ καθοπλιοῦμεν ἅπασαν τὴν ἀκμὴν τῆς πόλεως; οὐκ ἐπὶ τὰς ἐκείνων πόλεις αὐτοὶ στρατευσόμεθα; ἀλλ᾽ οἴκοι μένοντες, καὶ τοὺς δέκα λοιδορούμενοι, καὶ νέας ἀρχὰς καθιστάντες, καὶ περὶ κόσμου πολιτικοῦ σκοποῦντες, ὥσπερ ἐν εἰρήνῃ πάντ᾽ ἐάσομεν ὑπὸ τοῖς πολεμίοις τὰ ἐν τῇ χώρᾳ γενέσθαι, καὶ τελευτῶντες ὑπὲρ ἀνδραποδισμοῦ κινδυνεύσομεν καὶ κατασκαφῆς τῆς πόλεως, ὡς ἐάσαντες τὸν πόλεμον τοῖς τείχεσι προσελθεῖν; οὐκ ἔστιν ὑγιαινόντων ἀνθρώπων τὰ τοιαῦτα βουλεύματα, ὦ πατέρες, [h]οὐδὲ προνοίας πολιτικῆς τὰ κοινὰ συμφέροντα τῶν ἰδίων ἀπεχθειῶν ἡγουμένης ἀναγκαιότερα, ἀλλὰ φιλονεικίας ἀκαίρου, καὶ δυσμενείας ἀβούλου, καὶ φθόνου κακοδαίμονος, ὃς οὐκ ἐᾷ τοὺς ἔχοντας αὐτὸν σωφρονεῖν. ἀλλὰ τὰς μὲν

“τούτων

a Puto legendum ἄλλως pro ἀληθῶς. *Caſaub.* b Mendoſum eſt παραιτοῦνται. *Lapus* vertit, *tunc ſenatum novi magiſtratus convocabunt.* quaſi legerit συγκαλέσουσι τὴν βουλήν. ſed non minus apte legeris, παραλήψονται, *accipient reip. gubernacula. Sylb.* c Male in *Ed. Steph.* εὐπρεπῆ. d Οὐθὲν *Vat.* e Ἐκβολαὶ hic dicuntur reſpectu agentium, alibi εἰσβολαὶ vocantur, utroque reſpectu. *Sylb.* Εἰσβολὰς vel ἐμβολὰς malit *Portus.* f Δικάσοντι *Vat.* g In *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] ὑποτεθεωρημένῃ: nihil ad rem. noſtrum προνομευομένῃ tum alibi ſupra fuit, tum p. 362. * 1. *Sylb.* h *Gelenius* legiſſe videtur, οὐδὲ προνοίας πολιτικῆς τὰς ἰδίας ἀπεχθείας τῶν κοινῶν συμφερόντων ἡγεῖσθαι ἀναγκαιοτέρας: nam vertit, *non ſunt, patres, ſanctum hæc conſilia* [illegible] *civilis prudentiæ potiores publica utilitate ducere privatas inimicitias. Port.* * *Al.* nec civilis prudentiæ, quæ &c.

In

"τούτων φιλονεικίας ἐάσατε χαίρειν· ἃ δὲ ψηφισάμενοι τῇ "πόλει σωτήρια, καὶ ὑμῖν αὐτοῖς προσήκοντα ἔσεσθε βεβου- "λευμένοι, καὶ τοῖς ἐχθροῖς φοβερά, ἐγὼ πειράσομαι λέγειν. "νῦν μὲν τὸν πρὸς Αἰκανοὺς καὶ Σαβίνους πόλεμον ἐπικυρώσατε, "καὶ τὰς δυνάμεις μετὰ πλείστης προθυμίας καὶ σπουδῆς κατα- "γράφετε τὰς ἐπ' [a] ἀμφοτέρους ἐξελευσομένας. ὅταν δὲ τὰ "τοῦ πολέμου τέλος ἡμῖν τὸ κράτιστον λάβῃ, καὶ ἀναστρέψωσιν "εἰς τὴν πόλιν αἱ δυνάμεις, εἰρήνης γενομένης, τότε καὶ περὶ τοῦ "κόσμου τῆς πολιτείας σκοπεῖτε, καὶ λόγον ἀπαιτεῖτε [b] τοὺς δέ- "κα περὶ πάντων ὧν ἐπὶ τῆς ἀρχῆς ἔπραξαν, καὶ νέας ἀρχὰς "ψηφοφορεῖτε, καὶ δικαστήρια καθίζετε, καὶ τιμᾶτε τοὺς ἑκα- "τέρων τούτων ἀξίους, ὅταν ἐφ' ὑμῖν γένηται ταῦτα ἀμφότερα· 700 "μαθόντες ὅτι οὐ τοῖς πράγμασιν οἱ καιροὶ δουλεύουσιν, ἀλλὰ "τοῖς καιροῖς τὰ πράγματα". Ταύτην ἀποδεξαμένου Κορνη- λίου τὴν γνώμην, οἱ μετ' ἐκεῖνον ἀνιστάμενοι, χωρὶς ὀλίγων, τῆς αὐτῆς ἐγένοντο προαιρέσεως· οἱ μέν, ἀναγκαῖα, καὶ τῷ παρόντι καιρῷ προσήκοντα ὑπολαμβάνοντες εἶναι· οἱ δ', ὑποκατακλινό- μενοι, καὶ θεραπεύοντες τοὺς δέκα, τῷ φόβῳ τῆς ἀρχῆς. ἦν γάρ τι καὶ κατεπληχὸς τὴν ἐξουσίαν οὐκ ἐλάχιστον μέρος [c] τῶν συνέδρων.

Ὡς δὲ αἱ πλείους γνῶμαι δημηγορεύθησαν, καὶ παρὰ πολὺ κρατεῖν ἐδόκουν οἱ τὸν πόλεμον ἐπικυροῦντες τῶν ἑτέρων, [d] τόν τε Λεύκιον Οὐαλέριον ἐν τοῖς ἐσχάτοις ἐκά- λουν, ὃν ἔφην εὐθὺς ἐν ἀρχαῖς βουλόμενόν τι λέγειν, κεκωλῦσθαι πρὸς αὐτῶν. ὁ δὲ ἀναστάς, τοιούτους διεξῆλ- θε λόγους· "Τὴν μὲν ἐπιβουλὴν τῶν δέκα ὁρᾶτε, ὦ "πατέρες, οἳ κατ' ἀρχάς τε οὐκ ἐπέτρεψάν μοι λέ- "γειν, [e] ὅταν προῃρούμην, πρὸς ὑμᾶς, καὶ νῦν ἐν "τοῖς ὑστάτοις ἀποδεδώκασι λόγον, ἐνθυμηθέντες, ὅπερ "εἰκός, ὅτι τῇ τε Κλαυδίου γνώμῃ προσθέμενος, οὐδὲν "ὠφελήσω τὸ κοινόν, ὀλίγων αὐτῇ συνειρηκότων· ἐά- "ν τε γνώμην παρὰ τὰς εἰρημένας αὐτοῖς ἀποφη- "νάμενος, κἂν τὰ κράτιστα ὑποθῶμαι, διακενῆς ἐρραψῳ- "δηκὼς ἔσομαι. εὐαρίθμητοι γάρ τινές εἰσιν οἱ μετ' ἐμὲ ἀνα- "στησόμενοι. οὓς ἐὰν ἅπαντας ὁμογνώμονας λάβω, τί γενήσε- "ταί μοι πλέον, οὐδὲ πολλοστὴν ἔχοντι μοῖραν τῶν Κορνηλίῳ "συναγορευόντων; οὐ μὴν ἐγώ, ταῦθ' ὑφορώμενος, ὀκνήσω "τὴν ἐμαυτοῦ γνώμην εἰπεῖν. ὅταν γὰρ ἀκούσητε τὰ πάν- "τα, ἐφ' ὑμῖν [f] ἔσται τὰ κράτιστα ἑλέσθαι. περὶ μὲν "οὖν τῆς δεκαρχίας, ὃν τρόπον ἐπιμελεῖται τῶν κοι- "νῶν, ὅσα Κλαύδιος ὁ βέλτιστος εἶπε, καὶ ἐμοὶ νο- "μίσατε εἰρῆσθαι, καὶ ὅτι δεῖ νέας ἀρχὰς ἀποδειχθῆ- "ναι, πρὶν ἢ τὸ περὶ τοῦ πολέμου γενέσθαι ψήφισμα. "καὶ γὰρ ταῦτα εἴρηται τῷ ἀνδρὶ κατὰ τὸ βέλτιστον. "ἐπεὶ δὲ Κορνήλιος εἰς τὸ ἀδύνατον ἀπάγειν ἐπειρᾶ- "το τὴν γνώμην, πολλοὺς τοὺς μεταξὺ χρόνους ἀπο- "φαίνων ταῖς πολιτικαῖς οἰκονομίαις γενησομένους, ἐν χερ- "σὶν ὄντος τοῦ πολέμου, καὶ χλευάζειν ἐπεχείρει πράγ- "ματα οὐκ ἐπιτήδεια [g] χλευασμῷ, οἷς παρακρουσά-

"rum contentiones valere ſinite. quæ vero "decreta reipublicæ ſalutaria, & quæ con- "ſulta nobis ipſis convenientia, hoſtibuſ- "que formidabilia ſunt futura, dicere cona- "bor. Nunc bellum contra Æquos & Sabi- "nos decernite, & maxima animi alacritatè "ſtudioque copias contra utramque gentem "profecturas conſcribite. Ubi vero bellum "feliciſſime à nobis confectum fuerit, & co- "piæ in urbem redierint, in pace tunc & de "reip. ſtatu conſultate, & à decemviris de re- "bus omnibus in magiſtratu geſtis rationes "exigite, & novos magiſtratus create, & ju- "dicia conſtituite, & his utriſque dignos ho- "norate, ubi hæc utraque penes vos fuerint, "illud ſcientes, non rebus tempora, ſed rès "temporibus inſervire". Hac ſententia à Cor- nelio dicta, qui poſt eum ſurrexerunt, præter paucos, in eandem ſententiam iverunt. Alii hæc neceſſaria, & præſenti rerum ſtatui con- venientia exiſtimantes: alii vero metu impe- rii decemviris cedentes, illiſque obſequentes. nam non minima patrum pars magnitudine poteſtatis perculſa erat.

Per. Jul. 4267. Ante Chr. 447. Olymp. 83 ½. V.C. Cat. 305. Varr. 307.

XIX. ¶ Quum autem major ſententiarum pars dicta fuiſſet, & qui bellum decernebant nu- mero longe ſuperiores aliis eſſe viderentur, inter poſtremos vocarunt Lucium Valerium, quem, ſtatim ab initio verba facere volentem, ab aliis prohibitum fuiſſe dixi. qui, quum ſurrexiſſet, talem habuit orationem: "Inſi- "dias decemvirorum videtis, P. C. qui prin- "cipio paſſi non ſunt me, quando volebam, "verba apud vos facere, & nunc inter po- "ſtremos dicendi poteſtatem mihi fecerunt, "cogitantes (id quod veriſimile eſt) fore ut, "ſi ego Claudii ſententiæ adhæream, reip. "nihil proſim, quod pauci in iſtam ſenten- "tiam iverint; ſin aliam, præter eas quæ ab "ipſis ſunt dictæ, proferam, licet optimum "conſilium dederim, fruſtra nugas effudiſſe "videar. facile enim numerari poſſunt, qui "poſt me ſurgent. qui licet omnes mecum "conſenſerint, quid tamen proficiam, quum "ne minimam quidem partem eorum, qui "Cornelio patrocinantur, ſim habiturus? Non "dubitabo tamen meam ſententiam dicere, "quamvis hæc ſuſpicer. Ubi enim omnia au- "dieritis, in vobis erit optima ſequi. De de- "cemviratu igitur, quomodo rempub. curet, "quæcunque Claudius præſtantiſſimus dixit, "eadem à me quoque putetis dicta, *nimirum* "creandos novos magiſtratus, antequam bel- "lum decernatur. nam hæc quoque ab illo "optimo animo ſunt dicta. Quoniam vero "Cornelius conatus eſt demonſtrare, eam ſen- "tentiam ad exitum ac finem perduci non "poſſe, quod magnum temporis ſpatium in- "terceſſurum & in has civiles adminiſtratio- "nes inſumptum iri diceret, cum interim "bellum urgeat; * & aggreſſus eſt irridere "res minime deridendas, quibus multos ve- "ſtrûm

a In *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] ἀμφοτέρας: parum congruenter. noſtram lectionem confirmat quod *Valerius* infra dicit, ἐπ' ἀμφότερα τὰ ἔθνη, p. 668. v. 19. *Sylb.* b In *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] eſt τοῖς: contra ſtructuræ morem. *Sylb.* c Ex τῶν συνέδρων *Vat.* d Dicendum τότε Λεύκιον &c. *tunc L. Valerium* &c. adeo ut hoc τότε pendeat ab illis ὡς δὲ v. 20. Si τόν τε retineas, deſiderabitur alterum τόν τε. *Port.* Primam conjecturam firmat *Cod. Vat.* e Nota hic ὅταν pro ὅτε. *Sylb.* In *Cod. Vat.* ὅτε προῃρούμην. f Hic quidem ἐστὶ pro ἔσται. *Sylb.* g Pro vulg. χλευασμῶν ſtructuræ lex poſtulat vel χλευασμῷ, ut repoſui; vel pluraliter χλευασμῶν, ut *Lapus* vertit, *haud opportunas irriſionibus.* *Sylb.* Χλευασμῶν *Vat.* quam lectionem, ut probam, tuetur *Portus*: quod ἐπιτήδειος cum genitivo ſæpe ſignificet ἄξιον, *dignum.* * Et illudere aggreſſus eſt res quæ ludificationi aptæ non ſunt. *Gelen.*

Per. Jul. 4267. Ante Chr. 447. Olymp. 83 ½. U. C. Cat. 305. Var. 307.

“ ſtrûm decipiens * ſeduxit: ego apud vos a-
“ gam, ut probem fieri poſſe id quod Clau-
“ dius ſuaſit: (nullus enim, ne eorum quidem,
“ qui eam ſententiam derident, eam detrimen-
“ toſam eſſe dicere auſus eſt) & docebo qua
“ ratione & agrum tutari poſſimus, *& quomo-*
“ *do* pœnas dare poſſint qui eum vaſtare ſunt
“ auſi, & *quomodo* patrium optimatum ſta-
“ tum recuperare poſſimus, & *quomodo* hæc
“ omnia ſint futura omnibus civibus adju-
“ vantibus, & nullo obnitente. qua in re non
“ ſapientiam aliquam vobis oſtentabo, ſed ve-
“ ſtra ipſorum facta in exempla vobis affe-
“ ram. Ubi enim ipſa experientia *nos* docet
“ quid conducat, quid ibi opus eſt conjectu-
“ ris? XX. Meminiſtis ab his ipſis gentibus, ut
“ nunc, copias miſſas irruptionem feciſſe,
“ partim in noſtrum, partim in noſtrorum
“ ſociorum agrum, & ab utraque *gente* miſ-
“ ſas eodem tempore C. Nautio & L. Minu-
“ cio coſſ. & hic eſt, ut arbitror, nonus de-
“ cimuſve annus, *ex quo hoc accidit.* Tunc
“ igitur, multa ac ſtrenua juventute à vobis
“ contra utramque gentem miſſa, alteri con-
“ ſuli, in anguſtiis caſtra ponere coacto, con-
“ tigit ut nihil ageret, ſed in ſuis caſtris ob-
“ ſideretur, & propemodum ob commeatuum
“ penuriam in hoſtium poteſtatem veniret.
“ Nautius vero, qui contra Sabinos caſtra ha-
“ bebat, coactus eſt crebras pugnas cum ipſis
“ committere, ac ne poterat quidem labo-
“ ranti ſuorum parti ſuccurrere. Illud autem
“ certum erat, quod ſi exercitus, qui in Æquis
“ erat, deletus fuiſſet, ne iis quidem, qui in
“ Sabinis bellum gerebat, reſiſtere potuiſſet,
“ utriſque hoſtium exercitibus in unum co-
“ actis. Quum igitur reſp. talibus periculis
“ circumdaretur, & ne in urbe quidem con-
“ cordia eſſet, quodnam remedium inveniſtis?
“ Quum circa mediam noctem in curiam con-
“ veniſſetis (quod citra omnem controverſi-
“ ſiam res omnes jam labantes ſuſtinuit, &
“ remp. quæ in infelicem ruinam ferebatur,
“ erexit) magiſtratum unum cum ſumma ac
“ abſoluta belli paciſque poteſtate creaſtis,
“ cæteris omnibus magiſtratibus abrogatis, &
“ antequam dies illuceſceret dictator creatus
“ eſt præſtantiſſimus L. Quintius, qui tunc
“ non in urbe, ſed ruri erat. Res autem, quas
“ poſtea vir ille geſſit, ſcitis: ut *ſc.* validas co-
“ pias paraverit, & exercitum periclitantem,
“ ſervaverit, & hoſtium injurias vindicaverit,
“ eorumque ducem ceperit; atque hæc omnia
“ intra ſolos quatuordecim dies conficiens, &
“ ſiquid aliud conquaſſatum erat in rep. re-
“ ſtituens, ſecures faſceſque depoſuerit. *ſcitis*
“ etiam nihil tunc prohibuiſſe, quo minus uno
“ die vos volentes novum magiſtratum crea-
“ retis. Suadeo igitur ut vos, hoc exemplum
“ ſequuti, quando nihil aliud facere poſſu-
“ mus, antequam hinc egrediamini, dictato-

“ μῦθος [a] ὑμᾶς τοὺς πολλοὺς ᾤχετο φέρων· ἐγὼ δὲ καὶ
“ περὶ τοῦ μὴ ἀδύνατον εἶναι τὴν Κλαυδίου γνώμην,
“ διαλέξομαι πρὸς ὑμᾶς· ὡς μὲν γὰρ ἀσύμφορος, [b] οὐ-
“ δεὶς οὐδὲ τῶν διασυρόντων αὐτὴν ἐτόλμησεν εἰπεῖν·
“ καὶ διδάξω πῶς ἂν ἥ τε χώρα δι' ἀσφαλείας γένοιτο,
“ καὶ δίκην δοῖεν οἱ τολμήσαντες αὐτὴν κακῶς ποιεῖν,
“ καὶ τὴν πάτριον ἀπολάβοιμεν ἀριστοκρατίαν· καὶ
“ [c] ταῦθ' ἅμα γένοιτο, συναγωνιζομένων ἁπάντων τῶν
“ ἐν τῇ πόλει, καὶ μηδενὸς τἀναντία πράττειν [d] ἀξι-
“ οῦντος. σοφίαν οὐδεμίαν [e] ἀποδεικνύμενος ὑμῖν, τὰ 701
“ δὲ πραχθέντα ὑφ' ὑμῶν αὐτῶν παραδείγματα φέ-
“ ρων. ἔνθα γὰρ ἡ πεῖρα διδάσκει τὸ συμφέρον, τί δεῖ
“ στοχασμῶν ἐκεῖ; Μέμνησθε ὅτι ἀπὸ τῶν αὐτῶν τούτων
“ ἐθνῶν, ὥσπερ νῦν, δυνάμεις ἐνέβαλον, αἱ μὲν εἰς τὴν
“ ἡμετέραν γῆν, αἱ δὲ εἰς τὴν τῶν συμμάχων ἡμῶν,
“ κατὰ τὸν αὐτὸν ἀμφότεραι χρόνον, Γαΐου Ναυτίου καὶ [f] Λου-
“ κίου Μινυκίου τὴν ὑπατείαν ἐχόντων, ἔνατον ἢ δέκατον ἔτος
“ οἶμαι τουτί. τότε τοίνυν ἀποστειλάντων ὑμῶν νεότητα
“ πολλὴν καὶ ἀγαθὴν ἐπ' ἀμφότερα τὰ ἔθνη, τῷ μὲν
“ ἑτέρῳ τῶν ὑπάτων, εἰς δυσχωρίας ἀναγκασθέντι καταλεῖ-
“ σαι τὸ στρατόπεδον, πρᾶξαι μὲν οὐδὲν ἐξεγένετο, πολιορ-
“ κεῖσθαι δὲ ἐν τῷ χάρακι, καὶ κινδυνεύειν σπάνει τῶν ἐπι-
“ τηδείων ἁλῶναι· Ναυτίῳ δὲ [g] ἀντικαθημένῳ Σαβίνων,
“ μάχας ἀναγκαῖον ἦν τίθεσθαι πρὸς τοὺς αὐτοὺς συνεχεῖς,
“ καὶ [h] μήθ' οἷῳ τε εἶναι τοῖς κάμνουσι τῶν σφετέρων βοηθεῖν.
“ ἦν τε οὐκ ἄδηλον ὅτι τῆς ἐν Αἰκανοῖς στρατιᾶς ἀναρπασθεί-
“ σης, οὐδ' ἡ [i] Σαβίνους πολεμοῦσα ἀνθέξει, συνελθόντων
“ εἰς ταυτὸ τῶν πολεμίων ἀμφοτέρων. τοιούτων δὴ κινδύνων
“ τὴν πόλιν περιστάντων, καὶ οὐδὲ τῶν ἐντὸς τείχους ὁμονοούν-
“ των, τίνα βοήθειαν [k] εὕρεσθε ὑμεῖς; περὶ μέσας νύκτας
“ εἰς τὸ βουλευτήριον συνελθόντες· ὅπερ ὤνησεν ὁμολογουμέ-
“ νως πάντα τὰ πράγματα, καὶ φερομένην τὴν πόλιν εἰς ἀτυ-
“ χὲς πτῶμα ὤρθωσεν· ἀρχὴν ἀπεδείξατε μίαν αὐτοκρά-
“ τορα πολέμου καὶ εἰρήνης, ἁπάσας τὰς ἄλλας καταλύ-
“ σαντες ἀρχάς, καὶ, πρὶν ἡμέραν γενέσθαι, δικτάτωρ [l] ἀποδέ-
“ δεικται Λεύκιος Κοΐντιος ὁ βέλτιστος, οὐδ' ἐν τῇ πόλει
“ τότε ὤν, ἀλλ' ἐν τῷ ἀγρῷ. τὰ μετὰ ταῦτα ἴστε δή που τοῦ
“ ἀνδρὸς τὰ ἔργα, ὅτι καὶ δυνάμεις ἀξιοχρέους παρεσκευά-
“ σατο, καὶ τὸ κινδυνεῦον στρατόπεδον ἐρρύσατο, καὶ τοὺς πολε-
“ μίους ἐτιμωρήσατο, καὶ τὸν στρατηγὸν αὐτῶν αἰχμάλωτον ἔ-
“ λαβε· καὶ ταῦτα ἐν ἡμέραις τεσσαρεσκαίδεκα μόναις ἅ-
“ παντα διαπραξάμενος, καὶ εἴ τι καὶ ἄλλο σαθρὸν ἦν τῆς
“ πολιτείας ἐπανορθωσάμενος, ἀπέθετο τὰς ῥάβδους· καὶ τὸ
“ κωλῦσον οὐδὲν ἐγένετο, νέαν ἀρχὴν ἐν ἡμέρᾳ κυρωθῆναι
“ μιᾷ, βουλομένων ὑμῶν. τοῦτο δὴ τὸ παράδειγμα μι-
“ μησαμένους [m] ὑμᾶς οἴομαι δεῖν, ἐπειδὴ οὐδὲν ἄλλο ποι-
“ εῖν δυνάμεθα, δικτάτωρα ἑλέσθαι, πρὶν ἐντεῦθεν ἐξελ-
“ θεῖν.

a Congruentius fortaſſe ὑμῶν τοὺς πολλούς, & mox δὴ pro δέ. *Sylb.* *b* Οὐδὲ τῶν διασυρόντων αὐτὴν οὐδεὶς ἐτόλμ. *Vat.* *c* *Lapus* videtur legiſſe ζῶντ' ἂν γένοιτο: vertit enim, *& hæc fiant.* Sed mutatione non eſt opus. *Sylb.* *d* *Lapus* & *Portus* nullam diſtinctionis notam præter commaticam poſt ἀξιοῦντος agnoviſſe videntur: dum vertunt, —— *& nullo obnitente, nullam ego ſapientiam vobis demonſtrans* &c. ita ut ἀποδεικνύμενος referatur ad præcedens διδάξω, v. 5. *e* Rectius, opinor, ἐπιδεικνύμενος. *Sylb.* Nihil mutandum cenſet *Portus*: quod utrumque uſitatum ſit. *f* Nota hîc Λευκίου, more Latino. Μινυκίου vero repoſui ex *Lapo*, *Livio*, & ipſo auctore noſtro, ſupra, p. 619. v. 9. *Sylb.* In *Cod. Vat.* Λευκίου Γενυκίου. *g* Legendum vel ἀντικαθημένῳ Σαβίνοις, ut *Lapus* quoque vertit, *conſidenti adverſus Sabinos*; vel ἀντικαθημένων Σαβίνων. *Sylb.* *h* Μήθ' οἷόν τε εἶναι τοῖς κάμνουσι τῶν σφετέρων βοηθεῖν malit *Portus.* *i* Supra quoque bis notata hæc ſtructura, cum uſitatior ſit Σαβίνοις πολεμοῦσα. *Sylb.* *k* Εὕρεσθε *Vat.* *l* Ἀποδέδεικτο *Vat.* *m* Potes etiam ἡμᾶς legere, ut mox p. ſeq. v. 2. *Sylb.* * *Al.* in partes ſuas pertraxit.

"θεῖν. ἐὰν γὰρ [a] ὑπερβαλώμεθα τοῦτον τὸν καιρὸν, οὐκέτι συνάξουσιν ἡμᾶς οἱ δέκα βουλευσομένους ὑπὲρ οὐδενός. ἵνα δὲ καὶ κατὰ νόμους ἡ τοῦ δικτάτωρος ἀνάῤῥησις γένηται, τὴν μεσοβασίλειον ἀρχὴν [b] ἐλέσθε, τὸν ἐπιτηδειότερον ἐκλέξαντες τῶν πολιτῶν· ὃ ποιεῖν συνήθες ἐστὶν ὑμῖν, ὅταν μή-
702 τε [c] βασιλεῖς ἔχητε, μήτε ὑπάτους, μήτε ἄλλην νόμιμον ἀρχὴν μηδεμίαν, ὥσπερ νῦν οὐκ ἔχετε. τοῖς γὰρ ἀνδράσι τούτοις παρελήλυθεν ὁ τῆς ἀρχῆς χρόνος, καὶ τὰς ῥάβδους αὐτῶν ὁ νόμος ἀφήρηται. ταῦτ᾽ ἐστὶν ἃ παραινῶ πράττειν, ὦ πατέρες, ὑμῖν, καὶ συμφέροντα καὶ δυνατά. ἣν δὲ Κορνήλιος εἰσηγεῖται γνώμην, κατάλυσις ὁμολογουμένη τῆς ἀριστοκρατίας ὑμῶν ἐστιν. ἐὰν γὰρ ἅπαξ ὅπλων οἱ δέκα γένωνται κύριοι, τῇδε τῇ προφάσει τοῦ πολέμου, δέδοικα μὴ καθ᾽ ἡμῶν αὐτοῖς χρήσωνται. οἱ γὰρ οὐκ ἀξιοῦντες ἀποθέσθαι τὰς ῥάβδους, ἦ πού γε τὰ ὅπλα ἀποθήσονται; λογιζόμενοι δὴ ταῦτα, φυλάττεσθε τοὺς ἀνθρώπους, καὶ πᾶσαν ἀπάτην αὐτῶν προβλέπετε. κρείττων γὰρ ἡ πρόνοια τῆς μεταμελείας· καὶ τὸ μὴ πιστεύειν τοῖς πονηροῖς, σωφρονέστερον τοῦ προπιστεύσαντας κατηγορεῖν.

Ταύτην ἀποδεξαμένου τὴν γνώμην Οὐαλερίου κεχαρισμένην τοῖς πλείοσιν, ὡς ἐκ τῆς φωνῆς αὐτῶν εἰκάσαι ῥᾴδιον [d] ἦν, καὶ τῶν μετ᾽ ἐκεῖνον ἀνισταμένων· ἦν δὲ [e] αὐτοῦ τὸ νέον τῆς βουλῆς μέρος τὸ λειπόμενον· ταῦτα ἡγουμένων κράτιστα εἶναι, πλὴν ὀλίγων, [f] ἐπεὶ δὲ πάντες ἀπεδείξαντο τὰς ἑαυτῶν γνώμας, καὶ τέλος ἔδει τὰ βουλεύματα λαβεῖν, Οὐαλέριος μὲν ἠξίου διαδικασίαν τοὺς δέκα προθεῖναι [g] ταῖς γνώμαις, αὖθις ἐξ ἀρχῆς πάντας τοὺς βουλευτὰς καλοῦντας, καὶ πολλοῖς τῶν συνέδρων, ἀναθέσθαι βουλομένοις τὰς προτέρας ἀποφάσεις, ταῦτα λέγων πιθανὸς ἦν· Κορνήλιος δὲ ὁ συμβουλεύων τοῖς δέκα τὴν ἡγεμονίαν ἐπιτρέψαι τοῦ πολέμου, κατὰ τὸ καρτερὸν ἀπεμάχετο, κεκρίσθαι τὸ πρᾶγμα ἤδη λέγων, καὶ τέλος ἔχειν νόμιμον, ἁπάντων ἐψηφικότων· ἠξίου τε διαριθμεῖν τὰς γνώμας, καὶ μηδὲν ἔτι καινουργεῖν. τούτων δὲ λεγομένων ὑφ᾽ ἑκατέρων μετὰ πολλῆς φιλοτιμίας τε καὶ κραυγῆς, καὶ τοῦ συνεδρίου διαστάντος πρὸς ἑκάτερον, τῶν μὲν ἐπανορθώσασθαι τὴν ἀκοσμίαν τοῦ πολιτεύματος βουλομένων, τῷ Οὐαλερίῳ συλλαμβανόντων· τῶν δὲ τὰ χείρω προαιρουμένων, καὶ ὅσοις κίνδυνός τις ὑπωπτεύετο ἐκ τῆς μεταβολῆς ἔσεσθαι, τῷ Κορνηλίῳ συναγορευόντων· λαβόντες ἀφορμὴν οἱ δέκα τοῦ πράττειν ὅ,τι δόξειεν αὐτοῖς, τὴν τοῦ συνεδρίου ταραχὴν, τῇ Κορνηλίου προστίθενται γνώμῃ. καὶ παρελθὼν εἷς ἐξ αὐτῶν Ἄππιος, ἔφη· "Περὶ τοῦ πρὸς Αἰκανοὺς καὶ Σαβίνους πολέμου συνεκαλέσαμεν ὑμᾶς, ὦ βουλὴ, διαγνωσομένους, καὶ λόγον ἀπεδώκαμεν ἅπασι τοῖς βουλομένοις, ἀπὸ τῶν [h] πρώτων ἄχρι τῶν νεωτάτων, ἐν τῷ προσήκοντι καλοῦντες ἕκαστον τόπῳ. τριῶν δὲ ἀποδειξαμένων γνώμας διαφόρους, Κλαυδίου τε καὶ Κορνηλίου καὶ Οὐαλερίου τελευταίου, διέγνωτε [i] τὰς περὶ

"rem creetis. ſi enim hanc occaſionem præterierimus, decemviri nulla amplius de re nos conſultaturos convocabunt. Ut autem dictator legitime dicatur, interregem creetis, ex civibus eligentes quem maxime idoneum judicaritis: quod facere conſueviſtis, quoties nec interreges, nec conſules, nec ullum alium legitimum magiſtratum habetis, ut nunc non habetis. nam tempus magiſtratus horum virorum præteriit, & ipſa lex faſces illis ademit. Hæc ſunt, P. C. quæ vobis ut faciatis ſuadeo, quæ & *reip.* conducunt, atque fieri poſſunt. Sententia vero, cujus auctor eſt Cornelius, eſt certiſſima veſtri optimatum dominatus abrogatio. Nam ſi ſemel decemviri arma penes ſe habuerint per hanc ſpecioſam belli cauſſam, vereor ne ea in vos convertant. qui enim nolunt faſces deponere, an arma deponent? Hæc igitur conſiderantes, cavete vobis ab illis, & omnem eorum fraudem providete. providentia enim præſtantior eſt quam pœnitentia: & improbis fidem non habere eſt majoris prudentiæ, quam fide illis ante habita poſtea eos accuſare.

Per. Jul. 4267.
Ante Chr. 447.
Olymp. 83 ½.
V. C. Cat. 305.
Var. 307.

XXI.

¶ Quum Valerius dixiſſet hanc ſententiam, pleriſque gratam, ut facile conjici potuit ex eorum vocibus, & ex iis qui poſt illum ſurrexerunt (ibi enim ex ſenatoribus pars juniorum reliqua erat) qui hæc optima exiſtimabant, paucis exceptis; quumque omnes ſuas ſententias dixiſſent, & conſultandi finis eſſet faciendus, Valerius poſtulavit ut decemviri ſententias in medio proponerent, ut de iis diſceptaretur, & denuo ab initio omnes ſenatores rogarent: & multis ſenatoribus, priores ſententias mutare volentibus, hæc dicens, facile rem perſuaſit: Cornelius vero, qui decemviris belli imperium committendum cenſebat, acriter repugnabat, rem jam judicatam eſſe, & latis omnium ſententiis legitimū finem ſortitam dicens: ſententiaſque dinumerandas, & nihil amplius innovandum cenſebat. Quum autem hæc ab utroque dicerentur magna contentione & vociferatione, & ſenatus abiret in utramque partem; & illi quidem, qui flagitioſum adminiſtrandæ reip. genus corrigi volebant, Valerium juvarent; illi vero, qui deteriora ſequebantur, & qui aliquod periculum ex rerum mutatione metuebant, Cornelio patrocinarentur: decemviri, arrepta occaſione faciendi quicquid ſibi libuiſſet, quod ſenatus tumultuaretur, in Cornelii ſententiam iverunt. Atque unus ex illis Appius, in medium progreſſus, ita eſt loquutus: "De bello contra Æquos & Sabinos vos, P. C. cognituros convocavimus, & omnibus volentibus à primis ad noviſſimos uſque dicendi poteſtatem fecimus, unumquemque ſuo loco vocantes. quum autem tres, Claudius & Cornelius atque Valerius poſtremus, ſententias differen-

a Ὑποβαλώμεθα *Vat.* *b* Vel ἕλεσθε legendum, vel ἑλέσθαι δεῖ. *Portus.* *c* In *Ed. Steph.* [atque in *Vat.* & *Lapi Cod.*] μεσοβασιλεῖς. mihi βασιλεῖς viſum eſt magis conſentaneum. *Sylb.* *d* Ἦν pro vulg. εἶναι reponendum eſſe docet etiam *Lapi* verſio, *facile erat. Sylb.* *e* Niſi αὐτοῦ adverbialiter accipiatur pro αὐτόθι *ibi*, non video qui ferri poteſt. *Lapus* videtur legiſſe, αὐτό, dum vertit, *erat enim pars ſenatus ea juvenum reliqua. Sylb.* In *Cod. Vat.* αὐτῷ. quo modo forſan in *Lapi Cod.* atque in verſione *ei* pro *ea* ſcribendum. *f* Ἐπειδὴ *Vat.* quod *Sylburgio* & *Porto* placuiſſe video. *g* Convenientius fortaſſe τῶν γνωμῶν. *Sylb.* *h* Πρώτων agnoſcit [*Cod. Vat.*] & *Lapi* verſio. alioqui convenientius videri poſſit, πρεσβυτάτων, *à ſenioribus uſque ad juniores. Sylb.* *i* Melius forſan τε. alioqui ſi ex præced. repetatur ſubſt. γνώμας, erit tautologia. *Sylb.* Articulum τὰς expungendum puto, & illud αὐτῶν ad γνώμας referendum. *Port.*

Per. Jul. 4267. Ante Chr. 447. Olymp. 83 ½. V. C. Cat. 305. Var. 307.

"differentes protulerint, vos reliqui de iis cognoviſtis, & unuſquiſque veſtrum, omnibus audientibus, declaravit in quam ſententiam iret. Omnibus igitur rebus legitime peractis, quando majori veſtrum parti Cornelius optimum conſilium dediſſe viſus eſt, hunc vincere pronunciamus, ſententiamque ejus ſcriptam efferimus *ac promulgamus*. Valerius vero, ac qui ejus partibus favent, quum ipſi conſularem poteſtatem fuerint adepti, tunc, ſi illis ita placuerit, judicia jam peracta reſcindant, & decreta, quæ vos omnes feceritis, irrita faciant". His dictis, juſſoque ſcriba recitare S C. in quo decretum erat, ut decemviris militum conſcribendorum poteſtas atque belli imperium mandaretur, ſenatum dimiſit.

XXII. ¶ Poſtea inſolentes & audaces homines, ex ſodalitio eorum qui paucorum dominatui favebant, *urbem* obambulabant, ut qui ſuperiores aliis evaſiſſent, & ne ſuus dominatus tolleretur, effeciſſent, poſtquam ſemel armis potiti eſſent. Qui vero optime de repub. ſentiebant, valde mœſti & territi *abierunt*, quod nulla amplius reip. gubernacula in ſua poteſtate eſſent habituri. & in multas partes diviſi ſunt; quia qui erant natura ignaviores, omnia victoribus concedere cogebantur: qui vero minus erant meticuloſi, ab omni reip. cura abſtinebant, & ſe ad vitam tranquillam convertebant. in quorum vero animis magna generoſitas innata erat, illi privatas ſodalitates ſibi comparabant, & ad mutuum præſidium, & reip. formam mutandam communi conſenſu ſe parabant. Harum autem ſodalitatum duces erant qui primi in ſenatu de decemviratus abrogatione verba facere auſi fuerant, L. Valerius & M. Horatius, qui domos ſuas armis muniverunt, & circa ſe firmum ſervorum & clientium præſidium habebant, ne quam vim paterentur, neve aperte ignaviæ damnarentur. Qui vero neque victorum poteſtatem colere, nec reip. ullam curam gerere volebant, nec in otioſa quiete vivere honeſtum judicabant, nec tamen totis viribus bellum *cum illis* gerere facile poterant,* quum tantam potentiam evertere ſtultorum eſſe videretur, urbem deſeruerunt. Horum autem dux erat vir illuſtris, C. Claudius, Appii decemviratus principis patruus, † rata faciens promiſſa quæ fratris filio in ſenatu fecerat, quando ſuis precibus eum adducere non potuit ut imperium deponeret. eum autem ſequuta eſt magna amicorum, magnaque clientium turba. Quum autem iſte initium feciſſet, alia quoque urbana multitudo non amplius clandeſtine, neque rari, ſed aperte & frequentes patriam deſeruerunt, ſecum liberos conjugeſque adducentes. Quæ quum iniquo animo Appius ejuſque collegæ ferrent, primum qui-

"αὐτῶν ὑμεῖς οἱ λοιποί, καὶ [a] περὶ ὧν ἕκαστος ἀπεφήνατο 703 πάντων ἀκουόντων, ᾗ προσετίθετο γνώμῃ. ἁπάντων δὴ γεγονότων κατὰ νόμους, ἐπειδὴ τοῖς πλείοσιν ὑμῶν Κορνήλιος ἐδόκει τὰ κράτιστα ὑποθέσθαι, τοῦτον [b] ἀπεφηνάμεθα νικᾷν, καὶ τὴν ἀποδειχθεῖσαν ὑπὸ τούτου γνώμην γράψαντες ἐκφέρομεν. Οὐαλέριος δὲ καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ ἑστῶτες, ὅταν αὐτοὶ τύχωσιν ἐξουσίας ὑπατικῆς, δίκας τε ἤδη τέλος ἐχούσας ἀναδίκους ποιείτωσαν, ἐὰν αὐτοῖς φίλον ᾖ, καὶ βουλεύματα διεγνωσμένα ὑπὸ πάντων ὑμῶν, ἄκυρα καθιστάτωσαν". ταῦτ' εἰπών, καὶ τὸν γραμματέα κελεύσας ἀναγνῶναι τὸ προβούλευμα, ἐν ᾧ τὴν καταγραφὴν τοῦ στρατοῦ, καὶ τὴν ἡγεμονίαν τοῦ πολέμου τοὺς δέκα παραλαβεῖν ἐτέτακτο, διέλυσε τὸν σύλλογον.

Μετὰ τοῦθ' οἱ μὲν τῆς ὀλιγαρχικῆς ἑταιρείας, σοβαροὶ καὶ θρασεῖς περιῄεσαν, ὡς δὴ κρείττους τῶν ἑτέρων γεγονότες, καὶ διαπεπραγμένοι μὴ σφῶν καταλυθῆναι τὴν δυναστείαν, ἐπειδὰν ἅπαξ ὅπλων γένωνται κύριοι· οἱ δὲ τὰ βέλτιστα τῷ κοινῷ φρονοῦντες, ἀνιαρῶς διακείμενοι καὶ περιφόβως, [c] οὐδενὸς τῶν κοινῶν ἔτι γενησόμενοι κύριοι· καὶ διέστησαν εἰς μέρη πολλά, τῶν μὲν [d] ἀγεννεστέρων τὰς φύσεις, ἅπαντα συγχωρεῖν τοῖς κρατοῦσιν [e] ἀναγκαζομένων· τῶν δὲ ἧττον ψοφοδεῶν, ἀφισταμένων τῆς ὑπὲρ τῶν κοινῶν φροντίδος, καὶ τὸν ἀπράγμονα βίον μεθαρμοττομένων· ὅσοις δὲ πολὺ τὸ γενναῖον [f] τοῖς τρόποις ἦν, ἰδίας ἑταιρείας κατασκευαζομένων, καὶ συμφρονούντων ἐπὶ φυλακῇ τε ἀλλήλων καὶ μεταναστάσει τῆς πολιτείας. τούτων δὲ τῶν ἑταιρειῶν ἡγεμόνες ἦσαν οἱ πρῶτοι τολμήσαντες ἐν τῷ συνεδρίῳ περὶ καταλύσεως τῆς δεκαρχίας εἰπεῖν, Λεύκιος Οὐαλέριος καὶ Μάρκος Ὁράτιος, φραξάμενοί τε τὰς οἰκίας ὅπλοις, καὶ φυλακὴν θεραπόντων καὶ πελατῶν καρτερὰν περὶ ἑαυτοὺς ἔχοντες, ὡς μήτε τι ἐκ τοῦ βιαίου παθεῖν μηθέν, μήτ' ἐκ τοῦ φανεροῦ δειλίαν καταγνωσθῆναι. ὅσοις δὲ οὔτε θεραπεύειν τὴν τῶν κρατούντων ἐξουσίαν βουλομένοις ἦν, οὔτε μηδενὸς ἐπιστρέφεσθαι τῶν κοινῶν, οὔτ' ἐν ἀπραξίᾳ ζῆν ἡσυχίᾳ [h] καλῶς ἐδόκει, πολεμεῖν τε ἀνὰ κράτος οὐ ῥᾴδιον, ἐπεὶ καθαιρεθῆναι δυναστείαν τηλικαύτην ἐφαίνετο [i] ἀνόητον εἶναι, κατέλιπον τὴν πόλιν. ἡγεμὼν δὲ τούτων ἀνὴρ ἐπιφανὴς Γάϊος Κλαύδιος, ὁ τοῦ κορυφαιοτάτου τῆς δεκαρχίας Ἀππίου θεῖος, ἐμπεδῶν τὰς ὑποσχέσεις ἃς ἐπὶ τῆς βουλῆς ἐποιήσατο πρὸς τὸν ἀδελφιδοῦν, ὅτε αὐτὸν ἀποθέσθαι τὴν ἀρχὴν ἀξιῶν, οὐκ ἔπεισεν. ἠκολούθει δ' αὐτῷ πολὺς μὲν ἑταίρων ὄχλος, πολὺς δὲ πελατῶν. τούτου δὲ ἀρξαμένου, καὶ τὸ ἄλλο πολιτικὸν πλῆθος οὐκέτι λάθρα, καὶ κατ' ὀλίγους, ἀλλ' ἐκ τοῦ φανεροῦ καὶ [k] ἀθρόους ἐξέ- 704 λιπε τὴν πατρίδα, τέκνα καὶ γυναῖκας ἐπαγόμενοι. οἱ δὲ περὶ τὸν Ἄππιον, ἀγανακτοῦντες τοῖς γινομένοις,

[a] Si deleatur περὶ ὧν, ſententia erit evidentior. *Lapus* certe nec præcedens τοῖς agnoſcit, neque hoc περὶ ὧν. nam ſic locum vertit, *judicaſtis de eis vos reliqui, declaravitque unuſquiſque audientibus omnibus, cui ſententiæ accederet.* *Sylb.* Καὶ ὑμῶν ἕκαστος malit *Portus*. [b] Aoriſt. hic poſitum pro præſenti ἀποφαινόμεθα. *Sylb.* [c] Ante οὐδενὸς deeſſe videtur ὡς. *Sylb.* [d] Ἀγεννεστέρων *Vat.* [e] Aliud poſt ἀναγκαζομένων commation agnoſcit *Vat.* καὶ προσνέμειν ἑαυτοὺς εἰς τὰς ὀλιγαρχικὰς ἑταιρείας. quo modo etiam in *Lapi Cod.* nam vertit, *ſeque addicere in ſodalitia decemviratus.* [f] Ἐν τοῖς τρόποις ἦν *Vat.* [g] Forſan legendum μήτ' ἐπί: quia τι propter ſequens μηθὲν otioſum eſt: & mox δειλίας, genetivo caſu. ſed hanc quoque ſtructuram ferri poſſe oſtendit quod ſupra legitur, p. 657. v. 35. τοσαύτην ἡμῶν κατεγνώκατε ἀνανδρίαν, ut & infra alicubi πολλὴν δειλίαν καταγνόντες ἡμῶν. *Sylb.* In *Cod. Vat* μήτε τι τοῦ βιαίου παθεῖν μηθὲν, μήτ' ἐκ τοῦ δειλίας. ὅσοις &c. ſed vulgatam lectionem ſequutus eſt *Lapus*. [h] Congruentius καλὸν ἐδόκει. *Sylb.* [i] Malim ἀδύνατον, niſi forſan aliquid deeſſe videatur ante καθαιρεθῆναι: ut ſit ſenſus,* *quum ſperare tantam potentiam everti poſſe ſtultum eſſe videretur.* *Sylb.* [k] Ἀθρόοι *Vat.*

* *Al.* Quum animadverterent ſtulti eſſe putare tantam potentiam everti poſſe, urbem &c. † Vide p. 664. v. 48.

a Rectius

μένοις, [a] ἐπιβάλλοντο μὲν κωλύειν, πύλας τε ἀποκλείσαντες, καὶ ἀνθρώπους τινὰς συναρπάσαντες· ἔπειτα· δέος γὰρ εἰσῆλθεν αὐτοῖς, μὴ πρὸς ἀλκὴν οἱ κωλυόμενοι τράπωνται, καὶ λογισμὸς ὀρθὸς, ὡς κρεῖττον εἴη σφίσιν, ἐκποδὼν εἶναι τοὺς ἐχθροὺς, ἢ μένοντας ἐνοχλεῖν· ἀνοίξαντες τὰς πύλας, ἀφῆκαν τοὺς θέλοντας ἀπιέναι, οἰκίας δ᾽ αὐτῶν καὶ κλήρους, καὶ ὅσα ἄλλα ὑπελείπετο ἀδύνατα ὄντα ἐν φυγαῖς φέρεσθαι, λειποστρατίαν ἐπενεγκόντες, ἐδήμευσαν τῷ λόγῳ, [b] τὸ δ᾽ ἀληθὲς, τοῖς ἑαυτῶν ἑταίροις, ὡσανεὶ παρὰ τοῦ δήμου πριαμένοις, ἐχαρίσαντο. [c] ταῦτα τὰ ἐγκλήματα προστεθέντα τοῖς προτέροις, πολλῷ δυσμενεστέρους ἐποίησε πρὸς τὴν δεκαρχίαν τοὺς πατρικίους καὶ τοὺς δημοτικούς. εἰ μὲν [d] οὖν μηδὲν ἐπεξήμαρτον ἔτι πρὸς τοῖς εἰρημένοις, [e] δοκῶσιν ἄν μοι πολὺν ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἐξουσίας διαμεῖναι χρόνον· ἡ γὰρ φυλάττουσα τὴν δυναστείαν αὐτῶν στάσις ἔτι διέμενεν ἐν τῇ πόλει, διὰ πολλὰς αἰτίας καὶ [f] διὰ πολλῶν αὐξηθεῖσα χρόνων· δι᾽ ἣν ἔχαιρον ἑκάτεροι τοῖς ἀλλήλων κακοῖς· οἱ μὲν δημοτικοὶ, τὸ φρόνημα τῶν πατρικίων τεταπεινωμένον ὁρῶντες, καὶ τὴν βουλὴν οὐδενὸς ἔτι τῶν κοινῶν οὖσαν κυρίαν· οἱ δὲ πατρίκιοι, τὴν ἐλευθερίαν ἀπολωλεκότα τὸν δῆμον, καὶ μηδὲ τὴν ἐλαχίστην ἔχοντα ἰσχὺν, ἐξ οὗ τὴν δημαρχικὴν ἐξουσίαν αὐτῶν οἱ δέκα ἀφείλοντο· αὐθαδείᾳ δὲ πολλῇ πρὸς ἄμφω τὰ μέρη χρώμενοι, καὶ οὔτ᾽ ἐπὶ στρατοπέδου μετριάζοντες, οὔτ᾽ ἐν τῇ πόλει σωφρονοῦντες, ὁμονοῆσαι πάντας ἠνάγκασαν, καὶ καταλῦσαι τὴν ἀρχὴν αὐτῶν, ὅπλων γενηθέντας κυρίους διὰ τὸν πόλεμον. τὰ δὲ ἁμαρτήματα αὐτῶν τὰ τελευταῖα, καὶ δι᾽ ἃ κατελύθησαν ὑπὸ τοῦ δήμου· τοῦτον γὰρ δὴ μάλιστα προπηλακίζοντες ἐξηγρίωσαν· [g] τάδε ἦν.

Ὅτε δὲ περὶ τοῦ πολέμου ψήφισμα ἐκυρώθη, καταγράψαντες ἐν τάχει τὰς δυνάμεις, καὶ [h] τριχῇ νείμαντες, δύο μὲν τάγματα κατέλιπον ἐν τῇ πόλει, φυλακῆς τοῦ ἐντὸς τείχους ἕνεκεν. ἡγεῖτο δὲ τῶν δύο τούτων ταγμάτων Ἄππιος Κλαύδιος ὁ προεστηκὼς τῆς ὀλιγαρχίας, καὶ σὺν αὐτῷ Σπόριος [i] Ὄππιος. τρία δὲ ἔχοντες ἐξῆγον ἐπὶ Σαβίνους, Κόϊντος Φάβιος, καὶ Κόϊντος Πουτέλιος, καὶ Μάνιος Ραβολήϊος. πέντε δὲ τὰ λοιπὰ τάγματα παραλαβόντες [k] Μάρκος Κορνήλιος, καὶ Λεύκιος [l] Μινούκιος, καὶ Μάρκος Σέργιος, καὶ Τίτος Ἀντώνιος, καὶ τελευταῖος Καίσων [m] Δουέλιος, ἐπὶ τὸν πρὸς Αἰκανοὺς πόλεμον ἀφίκοντο. 705 συνεστρατεύετο δ᾽ αὐτοῖς Λατίνων τε καὶ ἄλλων συμμάχων ἐπικουρικὸν, οὐκ ἔλαττον τοῦ πολιτικοῦ πλήθους. ἀλλ᾽ οὐδὲν αὐτοῖς ἐχώρει κατὰ νοῦν, τοσαύτην μὲν οἰκείαν δύναμιν ἐπαγομένοις, τοσαύτην δὲ συμμαχίαν. οἱ γὰρ πολέμιοι καταφρονήσαντες αὐτῶν, ὅτι νεοσύλλεκτοι ἦσαν οἱ στρατευόμενοι, πλησίον ἀντεστρατοπεδεύσαντο, καὶ τάς τε ἀγορὰς ἀγομένας ἀφηροῦντο, λοχῶντες τὰς ὁδοὺς, καὶ ἐπὶ προνομὰς ἐξιοῦσιν ἐπετίθεντο, καὶ εἴ ποτε ἱππεῖς εἰς χεῖρας ἔλθοιεν ἱππεῦσι, καὶ πεζοὶ πεζοῖς, πρὸς φάλαγγα μαχόμενοι, πανταχῇ πλέον ἔχον-

Per. Jul. 4277. Ante Chr. 446. Olymp. 83 ½. V. C. Cat. 305. Var. 307.

dem eos prohibere conati ſunt, portis clauſis, & nonnullis hominibus correptis: ſed deinde (eos enim invaſerat timor ne qui prohibebantur ad vim propulſandam ſe converterent, & recta ratio *eos ſubiit* ſatius ſibi fore inimicos procul à ſuo conſpectu eſſe, quam remanere & negotium ſibi faceſſere) apertis portis dimiſerunt quotquot abire voluerunt: eorum vero domos, & patrimonia, & quæcunque alia relicta fuerant, quæ in fuga abſportari non poterant, illato crimine deſertæ militiæ, verbis quidem publicarunt, ſed re vera ſuis amicis, quaſi ea à populo emiſſent, ſunt largiti. Hæc *igitur* crimina prioribus addita & patricios & plebejos decemviratui longe infeſtiores reddiderunt. Si vero nullum amplius peccatum præter ſuperiora commiſiſſent, illi mihi videntur diu in eadem poteſtate permanſuri fuiſſe: (nam ſeditio, quæ illorum potentiam conſervabat, in urbe adhuc manebat, ob multas cauſſas & temporis diuturnitate aucta; ob quam utrique alterorum malis mutuo gaudebant. plebeji quod patriciorum ſpiritus depreſſos viderent, & nullius reip. adminiſtrationem amplius penes ſenatum eſſe: patricii, *quod cernerent* plebem libertate ſpoliatam, & ne minimam quidem potentiam habere, ex quo decemviri tribunitiam poteſtatem ei eripuerant) ſed quum *illi* in utramque partem magna arrogantia uterentur, neque foris moderate ſe gererent, neque domi temperantes eſſent, coëgerunt omnes concordes fieri, & ſuum imperium evertere, quum propter bellum arma penes ſe haberent. Poſtrema autem eorum peccata, & ob quæ eorum imperiũ à plebe ſublatum eſt, (nam eam maxime contemnentes efferarant) hæc fuerunt.

Decemviri cives magis ac magis offendunt.

XXIII.

Bellum foris & remp. domi ut adminiſtraverint.

¶ Cum ſenatus conſultum de bello factum confirmaſſent, copiis propere conſcriptis, iiſq; trifariam diviſis, duas legiones in urbe reliquerunt, ad præſidium eorum qui intra muros erant: his autem duabus legionibus præfectus erat Appius Claudius, decemviratus princeps, & cum eo Sp. Oppius. tres vero *legiones* ſecum in Sabinos duxerunt Q. Fabius & Q. Pœtelius & M. Rabulejus. cum reliquis quinque legionibus M. Cornelius, L. Minucius, M. Sergius, T. Antonius, & poſtremus Cæſo Duellius, ad bellum contra Æquos ſunt profecti. cum illis autem militabant Latinorum & aliorum ſociorum auxilia, urbana multitudine non minora. Sed nihil ipſis ex animi ſententia ſucceſſit, quamvis tantas domeſticas, tantas ſociorum copias ſecum ducerent. Nam hoſtes illis contemptis, quod milites eſſent tirones, caſtra ſua propius eos ex adverſo poſuerunt, & commeatus qui apportabantur auferebant, inſidiis per itinera collocatis, eoſque pabulatum exeuntes adoriebantur: ac ſi quando equites cum equitibus, & pedites cum peditibus ad manus veniſſent, * conferta acies pugnantes, ſemper ſuperiores

a Rectius in *Cod. Vat.* ἐπιβάλλοντο, ut conſtat ex v. 6. atque hoc *Sylburgio* placuiſſe video. *b* Τῷ δ᾽ ἀληθεῖ malit *Portus.* *c* Ταῦτα δὴ τὰ ἐγκλήματα præfert *Portus.* *d* Pro οὖν non male fortaſſe repoſueris γάρ. *Sylb.* *e* Δοκοῦσιν potius dicendum, atque ἂν cum διαμεῖναι jungendum. nam illud *Sylburgii* δοκῶσιν rarum eſt, ne dicam inuſitatum. *Port.* *f* Ita etiam in *Lapi Cod.* ſed cum χρόνον habeat *Ed. Steph.* admitti poteſt etiam altera lectio, διὰ πολὺν χρόνον. *Sylb.* In *Cod. Vat.* ἐκ πολλῶν αὐξηθεῖσα χρόνων. *g* Τοιάδε ἦν *Vat.* *h Ideſt*: è decem legionibus trifariam diviſis, duas remanſiſſe in urbe, tres in Sabinos exiiſſe, quinque reliquas adverſus Æquos. *Sylb.* *i* Ἄππιος minus recte in *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] cum *Oppium* agnoſcat etiam *Livius*, atque noſter infra. De decemviris ſupra dictum eſt ad p. 650. v. 23. *Sylb.* *k* Μάρκος τε *Vat.* *l* Μινύκιος *Vat.* *m* Δυέλιος *Vat.*

* Vide *Ezech. Spanhem.* ad *Julian.* Imper. p. 232.

a Male

Per. Jul. 4267. Ante Chr. 447. Olymp. 83 ½. V. C. Cat. 305. Var. 307.

periores diſcedebant, quia non pauci in congreſſibus dedita opera rem ignaviter gerebant, nec ducibus obtemperabant, nec cum hoſtibus congredi volebant. Qui igitur in Sabinos profecti fuerant, paucioribus in malis *edocti & ſapientiores* facti, ultro caſtra deſerere decreverunt; ac circa mediam noctem motis caſtris ex hoſtico in ſuum agrum redierunt, inde deſcedentes non aliter quam ſi fugiſſent, donec ad urbem Cruſtumeriam, non procul ab urbe Roma diſtantem, pervenerunt. At qui in Algido regionis Æquorum caſtra poſuerant, quum ipſi quoque multa vulnera ab hoſtibus acciperent, & in periculis perſeverare vellent, quaſi damna accepta reſarcire poſſent, res maxime miſerandas ſunt perpeſſi. nam hoſtes facto in eos impetu, & iis qui ad reſiſtendum remanſerant de vallo deturbatis, munitiones conſcenderunt; caſtriſque occupatis, paucos quoſdam repugnantes interfecerunt, ſed majorem eorum partem in ipſa fuga conſectati confecerunt: qui vero ex fuga evaſerant, plerique ſauciati, & omnes propemodum amiſſis armis, ad urbem Tuſculum iverunt. horum vero tentoria, & jumenta, & pecunias, & ſervos, & reliquum belli apparatum hoſtes diripuerunt Quibus rebus Romam nunciatis, quotquot decemviratus inimici erant, & qui hactenus odium occultabant, tunc ſe prodebant, ducum rebus adverſis gaudentes. jamque valida manus erat circa Horatium & Valerium, quos ſodalitatis optimatum duces eſſe dixi.

XXIV. ¶ Appius vero * & Spurius ſuis collegis, qui in caſtris erant, arma, pecunias, frumentum, & cætera quibus indigebant, ſuppeditabant, tam publica quam privata magna cum ſuperbia capientes, atque in amiſſorum locum ex omni tribu delectos, qui arma ferre poſſent, miſerunt, ut cohortes expleri poſſent: & res urbanas diligenter cuſtodiebant, opportuniſſima quæque loca præſidiis occupantes, ne quid forte clam molirentur qui cum Valerio *in decemviros* conſpirarant. tum mandarunt per arcanos nuncios collegis qui erant in caſtris, ut adverſarios ſuos perderent: ac viros quidem illuſtres, clam: eos vero quorum minor habebatur ratio, palam; ſemper aliquibus cauſſis allatis, ut jure capitali ſupplicio affecti viderentur. Atque hæc fiebant. Nam alii eorum ad pabulationes, alii ad commeatus qui apportabantur proſequendos, alii ad aliquas alias res bellicas neceſſarias ab illis miſſi, ubi ex caſtris ſemel egreſſi ſunt, nuſquam amplius conſpecti ſunt. at infimæ conditionis homines, accuſati quod fugæ initium facerent, aut arcana conſilia ad hoſtes deferrent, aut ordines non ſervarent, palam ad cæterorum terrorem interficiebantur. Duobus igitur modis milites perdebantur, tum quia qui dominatus paucorum fautores erant, dum cum hoſtibus confligebant, interibant; tum quia qui optimatum dominatus cupidi erant, à ducibus occidebantur.

τες ἀπῄεσαν, ἐθελοκακούντων οὐκ ὀλίγων ἐν ταῖς συμπλοκαῖς, καὶ οὔτε τοῖς ἡγεμόσι πειθομένων, οὔτε ὁμόσε χωρεῖν τοῖς πολεμίοις βουλομένων. οἱ μὲν οὖν ἐπὶ Σαβίνους στρατεύσαντες, ἐν τοῖς ἐλάττοσι κακοῖς σωφρονισθέντες, ἑκόντες ἔγνωσαν ἐκλιπεῖν τὸν χάρακα· καὶ περὶ μέσας νύκτας ἀναστήσαντες τὴν στρατιὰν, ἀπῆγον ἐκ τῆς πολεμίας εἰς τὴν ἑαυτῶν, φυγῇ παραπλησίαν ποιούμενοι τὴν ἀνάζευξιν, ἕως ἐπὶ πόλιν Κρουστομέρειαν, ἣ ἐστιν οὐ πόρρω τῆς Ῥώμης, ἀφίκοντο. οἱ δ᾽ ἐν ᵃ Ἀλγιδῷ τῆς Αἰκανῶν χώρας θέμενοι τὴν παρεμβολὴν, πολλὰς καὶ αὐτοὶ λαμβάνοντες παρὰ τῶν πολεμίων πληγὰς, καὶ παρὰ τὰ δεινὰ μένειν ἀξιοῦντες, ὡς ἐπανορθωσόμενοι τὰς ἐλαττώσεις, οἴκτιστα πράγματα ἔπαθον. ὠσάμενοι γὰρ ἐπ᾽ αὐτοὺς οἱ πολέμιοι, καὶ τοὺς ὑποστάντας τοῦ χάρακος καταβαλόντες, ἐπέβησαν τῶν ἐρυμάτων· καὶ καταλαβόμενοι τὸ στρατόπεδον, ὀλίγους μέν τινας ἀμυνομένους ἀπέκτειναν, τοὺς δὲ πλείους ἐν τῷ διωγμῷ διέφθειραν. οἱ δὲ διασωθέντες ἐκ τῆς φυγῆς, τραυματίαι τε οἱ πλείους, καὶ τὰ ὅπλα μικροῦ δεῖν πάντες ἀπολωλεκότες, εἰς πόλιν Τούσκλον ἀφικνοῦνται· σκηνὰς δὲ αὐτῶν, καὶ ὑποζύγια, καὶ χρήματα, καὶ θεράποντας, καὶ τὴν ἄλλην τοῦ πολέμου παρασκευὴν οἱ πολέμιοι διήρπασαν. ὡς δὲ ἀπηγγέλη ταῦτα τοῖς κατὰ τὴν πόλιν, ὅσοι ᵇ μὲν ἦσαν ἐχθροὶ τῆς ὀλιγαρχίας, καὶ οἱ τέως ἀποκρυπτόμενοι τὸ μῖσος, φανεροὺς ἐποίουν ἑαυτοὺς τότε, χαίροντες ἐπὶ ταῖς κακοπραγίαις τῶν στρατηγῶν· καὶ ἦν ἤδη καρτερὰ χεὶρ περὶ τὸν Ὁράτιόν τε καὶ τὸν Οὐαλέριον, οὓς ἔφην ἡγεμόνας εἶναι τῶν ἀριστοκρατικῶν ἑταιρειῶν.

Οἱ δὲ περὶ τὸν Ἄππιον τοῖς μὲν ἐπὶ τοῦ στρατοπέδου συνάρχουσιν ὅπλα τε καὶ χρήματα, καὶ σῖτον, καὶ τἆλλα ὧν ἐδέοντο ἐπεχορήγουν, τά τε δημόσια καὶ ἰδιωτικὰ ἐκ πολλῆς ᶜ ὑπεροψίας λαμβάνοντες, καὶ ἀντὶ τῶν ἀπολωλότων ἀνδρῶν στρατολογήσαντες ἐξ ἁπάσης φυλῆς, τοὺς ὅπλα φέρειν δυναμένους ἀπέστειλαν, ὡς ἐκπληρωθῆναι τοὺς λόχους· τῆς τε ᵈ κατὰ πόλιν ἐπιμελῆ φυλακὴν ἐποιοῦντο, φρουραῖς τοὺς ἐπικαιροτάτους καταλαμβανόμενοι τόπους, μή τι λάθωσι παρασκευάσαντες οἱ μετὰ τοῦ Οὐαλερίου συνεστῶτες. ἐπέσκηπτόν τε δι᾽ ἀπορρήτων 706 τοῖς ἐπὶ τῶν στρατοπέδων συνάρχουσι, τοὺς ἐναντιουμένους σφίσι διαφθείρειν· τοὺς μὲν ἐπιφανεῖς, ἀδήλως· ὧν δὲ ἐλάττων ὁ λόγος ἦν, ἀπὸ τοῦ φανεροῦ, προφάσεις ἀεί τινας ἐπιφέροντας, ἵνα δικαίως δόξωσιν ἀποθανεῖν. καὶ ἐγίνετο ταῦτα. οἱ μὲν γὰρ, ἐπὶ προνομὰς ἀποστελλόμενοι ὑπ᾽ αὐτῶν· οἱ δὲ, ἀγορὰν παραπέμψαι κομιζομένην· οἱ δὲ, ἄλλας τινὰς ἐπιτελέσοντες πολεμικὰς χρείας, ἔξω γενόμενοι τοῦ χάρακος, οὐδαμοῦ ἔτι ὤφθησαν. οἱ δὲ ταπεινότατοι, φυγῆς ἄρχειν κατηγορηθέντες, ἢ τὰ ἀπόρρητα πρὸς τοὺς πολεμίους ἐκφέρειν, ἢ τάξιν μὴ φυλάττειν, ἐν τῷ φανερῷ, καταπλήξεως ἕνεκεν τῶν ἄλλων, ἀπώλλυντο. ἐγίνετο δὲ διχόθεν τῶν στρατιωτῶν ὄλεθρος, τῶν μὲν οἰκείων τῆς ὀλιγαρχίας, ἐν ταῖς πρὸς τοὺς πολεμίους συμπλοκαῖς διαφθειρομένων· τῶν δὲ τὴν ἀριστοκρατικὴν ποθούντων κατάστασιν, ὑπὸ τῶν στρατηγῶν ἀπολλυμένων.

Πολλὰ

a Male in *Ed. Steph.* Αἰγιδῷ, & in *Cod. Vat.* Ἀργιδῷ. b Perperam etiam γὰρ pro μὲν, tam in *Cod. Vat.* quam *Ed. Steph.* c Ita etiam in *Lapi Cod.* alioqui ſuſpicaretur aliquis verius eſſe ὑποψίας: ut ſenſus ſit, *eos publica pariter & privata magna cautione capeſſiiſſe.* Quod ſi ἐκ pro διὰ hîc loci accipias, ſenſus eſt: *publicis pariter ac privatis ſuiſque deque habitis,* vel *publicis pariter & privatis plane contemptis. Sylb.* d Nota hîc iterum κατὰ πόλιν ſine articulo: at v. 21. cum articulo κατὰ τὴν πόλιν. cujuſmodi notata etiam ſupra, p. 621. v. 21. *Sylb.* * Ita cum *Lapo*: quia ſupra p. 671. v. 33. dixerat, *Appio Claudio & Spurio Oppio* commiſſa eſſe agmina civitati tuendæ relicta.

Lapi

Πολλὰ δὲ τοιαῦτα καὶ κατὰ τὴν πόλιν ὑπὸ τῶν περὶ τὸν Ἄππιον ἐγίνετο. τῶν μὲν οὖν ἄλλων, καίτοι συχνῶν ἀναιρουμένων, ἐλάττων τοῖς πλήθεσι λόγος ἦν· ἑνὸς δὲ ἀνδρὸς ἐπιφανεστάτου τῶν δημοτικῶν, καὶ πλείστας ἀρετὰς ἐν τοῖς κατὰ πόλεμον ἔργοις ἀποδειξαμένου θάνατος ὠμὸς καὶ ἀνόσιος, ἐπιτελεσθεὶς ἐν θατέρῳ τῶν στρατοπέδων, ἔνθα οἱ τρεῖς ἡγεμόνες ἦσαν, ἅπαντας ἑτοίμους ἐποίησε πρὸς τὴν ἀπόστασιν τοὺς ἐκεῖ. ἦν δὲ ὁ φονευθεὶς [a] Σίκκιος, ὁ τὰς ἑκατὸν εἴκοσι μάχας ἀγωνισάμενος, καὶ ἐξ ἁπασῶν ἀριστεῖα λαβών, ὃν ἔφην ἀπολελυμένον ἤδη στρατείας, διὰ τὸν χρόνον, ἑκούσιον δὲ πρὸς Αἰκανοὺς συνάρασθαι πολέμου, σπεῖραν ἀνδρῶν ὀκτακοσίων, ἐκπεπληρωκότων ἤδη τὰς κατὰ νόμον στρατείας, εὐνοίᾳ τῇ πρὸς [b] αὐτὸν ἐπαγόμενον· μεθ᾽ ὧν ἀποσταλεὶς ὑπὸ θατέρου τῶν ὑπάτων, ἐπὶ τὸ στρατόπεδον τῶν πολεμίων, εἰς πρόδηλον ὄλεθρον, ὡς πᾶσιν ἐδόκει, τοῦ τε χάρακος ἐκράτησε, καὶ τῆς ὁλοσχεροῦς νίκης αἴτιος ἐγένετο τοῖς ὑπάτοις. [c] τοῦτον τὸν ἄνδρα, πολλοὺς ἐν τῇ πόλει διεξιόντα λόγους κατὰ τῶν ἐπὶ στρατοπέδου στρατηγῶν, ὡς ἀνάνδρων τε καὶ ἀπείρων πολέμου, ἐκ ποδῶν σπεύδοντες ποιῆσαι οἱ περὶ τὸν Ἄππιον, εἰς ὁμιλίας προὐκαλοῦντο φιλανθρώπους, καὶ συνδιαπορεῖν σφίσιν ἠξίουν ὑπὲρ τῶν ἐπὶ στρατοπέδου, καὶ πῶς ἐπανορθωθείη τὰ τῶν στρατηγῶν ἁμαρτήματα, λέγειν παρεκάλουν, καὶ τελευτῶντες ἔπεισαν ἐξελθεῖν ἐπὶ τὸν ἐν Κρουστομερείᾳ χάρακα αὐτόν, ἐξουσίαν ἔχοντα πρεσβευτικήν. ἔστι δὲ πάντων τιμιώτατόν τε καὶ ἱερώτατον ὁ πρεσβευτὴς παρὰ Ῥωμαίοις, ἐξουσίαν μὲν ἄρχοντος ἔχων καὶ δύναμιν, ἀσυλίαν δὲ καὶ σεβα-
707 σμὸν ἱερέως. ὡς δὲ ἀφίκετο, φιλοφρονουμένων αὐτὸν [d] ἐκεῖ τῶν ἡγεμόνων, καὶ δεομένων συστρατηγεῖν μένοντα, καί τινας καὶ δωρεὰς τὰς μὲν διδόντων ἤδη, τὰς δὲ ὑπισχνουμένων, ἐξαπατηθεὶς ὑπὸ ἀνθρώπων πονηρῶν, καὶ [e] τῇ γοητείᾳ τῶν λόγων οὐ συνειδὼς ὡς ἐξ ἐπιβουλῆς ἐγένετο, στρατιωτικὸς ἀνήρ, καὶ τὸν τρόπον ἁπλοῦς, τά τε ἄλλα [f] ἐπείθετο αὐτοῖς ὅσα συμφέρειν ὑπελάμβανε, καὶ πρῶτον ἁπάντων παρῄνει μετάγειν τὴν παρεμβολὴν εἰς τὴν πολεμίαν ἐκ τῆς σφετέρας· τάς τε βλάβας διεξιὼν τὰς τότε γινομένας, καὶ τὰς ὠφελείας ἐπιλογιζόμενος ὅσας ἔμελλον ἕξειν μεταστρατοπεδευσάμενοι.

Οἱ δὲ ἀσμένως δέχεσθαι τὰς παραινέσεις σκηψάμενοι, "Τί οὖν, ἔφασαν, οὐκ αὐτὸς ἡγεμὼν γίνῃ τῆς ἀναζεύξεως, τόπον ἐπιτήδειον προκατασκεψάμενος; ἐμπειρίαν δὲ ἱκανὴν ἔχεις τῶν τόπων, διὰ τὰς πολλὰς στρατείας. λόχον δέ σοι δώσομεν ἐπιλέκτων [g] ἀνδρῶν" νέων [h] εὐζώνων, ἐσταλμένων ὁπλίσει· σοὶ δὲ ἵππος τε διὰ τὴν ἡλικίαν παρέσται, καὶ ὁπλισμὸς ὁ τοῖς τηλικούτοις πρέπων". ὑποδεξαμένου δὲ τοῦ Σικκίου, καὶ ψιλοὺς αἰτησαμένου ἑκατὸν ἐπιλέκτους, οὐδένα χρόνον ἐπισχόντες, ἐκπέμπουσιν αὐτὸν ἔτι νυκτὸς οὔσης, καὶ σὺν αὐτῷ τοὺς ἑκατὸν ἄνδρας, ἐκ

¶ Multa autem hujuſmodi facinora ab Appio & ejus factione in urbe patrabantur. Alios igitur, quamvis multi interficerentur, multitudo minus curabat: ſed unius viri, qui plebejorum erat illuſtriſſimus, & qui plurima præclara facinora in bellis ediderat, cædes crudelis & nefaria in alteris caſtris facta, ubi tres duces erant, omnes, qui ibi erant, paratos ad defectionem reddidit. Qui vero cæſus fuerat, erat ille Siccius, qui in cxx. præliis dimicarat, & qui ex omnibus fortitudinis ſuæ præmia retulerat: quem dixi per ætatem militiæ jam immunem, ultro ſe ad ſocietatem belli contra Æquos addidiſſe, & cohortem dccc. virorum, qui legitima ſtipendia jam confecerant, ob benevolentiam, qua eum proſequebantur, ſecum duxiſſe; cum quibus ab altero conſule miſſus ad hoſtium caſtra, ad manifeſtum exitium, ut omnibus videbatur, & ipſo *hoſtium* vallo eſt potitus, & integræ victoriæ conſulibus auctor fuit. Hunc virum, multa verba in urbe facientem contra duces qui in caſtris erant, ut ignavos & belli imperitos, Appius ejuſque fautores, de medio quam primum tollere cupientes, ad colloquia humana invitabant: atque rogabant ut ſecum de rebus, quæ foris gerendæ erant, conſultaret; eumque hortabantur, ut diceret quomodo ducum peccata corrigi poſſent; & tandem ei perſuaſerunt, ut ipſe cum legati poteſtate ad caſtra, quæ ad Cruſtmeriam erant, proficiſceretur. Munus autem legati apud Romanos eſt omnium honoratiſſimum & ſacratiſſimum, quia legatus auctoritatem ac poteſtatem imperatoris habet, & ſacroſanctus & venerandus eſt, ut ſacerdos. Quum ille in caſtra veniſſet, ducibus qui illic erant amice eum excipientibus, rogantibuſque ut remanens ſecum imperaret, & quædam dona jam ei dantibus atque alia pollicentibus, ab improbis hominibus, præſtigiis verborum deceptus, ignorans hæc inſidioſe fieri, vir militaris, & moribus ſimplicibus præditus, cum alia ipſis ſuaſit, quæ utilia exiſtimabat, tum primum & ante omnia admonuit ut caſtra ex ſuo agro in hoſticum transferrent; damna, quæ tunc accipiebant, recenſens, & commoda, quæ mutatis caſtris habituri eſſent, enumerans.

XXV. *Per. Jul.* 4267. *Ante Chr.* 447. *Olymp.* 83 ½. *V. C. Cat.* 305. *Var.* 307.

¶ Illi vero, ſimulantes ſe lubenter ejus admonitiones accipere, inquiunt; "Quin igitur tu ipſe hujus caſtrorum motionis dux es, loco opportuno ante delecto? locorum enim ſatis bonam notitiam ob crebras expeditiones à te ſuſceptas habes. Dabimus vero tibi cohortem lectorum juvenum expeditorum & armis inſtructorum: tibique propter ætatem equus, & armatura tantos viros decens dabitur". Quod negotium quum Siccius ſuſcepiſſet, & lectos centum milites leviter armatos petiiſſet, nulla interpoſita mora, eum dum adhuc nox eſſet emiſerunt, & una cum eo centum viros, electis audacif-

XXVI.

a *Lapi* verſio pro *Siccio* habet *Sicinium* & hîc & in ſequentibus. qua de re ſupra quoque monui, ad p. 632. v. 5. *Sylb.* b In *Ed. Steph.* pluraliter ſcriptum αὐτοὺς: errore manifeſto, ut patet ex p. 637. v. 38. *Sylb.* c Τοῦτον δὲ τὸν ἄνδρα *Vat.* d Forſan rectius, tranſpoſito articulo, τῶν ἐκεῖ ἡγεμόνων. *Sylb.* e Opinor rectius legi poſſe τὴν γοητείαν, ut regatur à participio συνειδώς. *Sylb.* Malim τῇ γοητείᾳ, ut pendeat ab ἐξαπατηθείς. *Port.* f Pro ἐπείθετο non inepte legeris ὑπετίθετο: ut ſit, *tum de aliis eos monebat quæ conducere putaret. Sylb.* g Non agnoſcit *Vat.* h Melius fortaſſe [ut alibi loquitur *Dionyſius*] εὐζώνῳ ἐσταλμένων ὁπλίσει: & in verſione, *dabimus tibi lectorum juvenum centuriam, expedita inſtructam armatura. Sylb.*

a Verius

Per. Jul. 4267. *Ante Chr.* 447. *Olymp.* 83 ½. *V. C. Cat.* 305. *Var.* 307.

audaciſſimis quibuſque de ſuorum amicorum numero; quibus imperarunt ut hominem interficerent, magna cædis præmia polliciti. Quum autem, longe à caſtris progreſſi, veniſſent ad locum tumuloſum, anguſtum, & qui equo difficulter niſi gradatim eunte tranſiri pôterat, ob clivorum aſperitatem, ſigno inter ſe dato, cuneum fecerunt ut in eum conferti regrederentur. Quidam autem famulus, Siccii propugnator, bello ſtrenuus, quum mentem eorum conjeciſſet, rem domino indicavit. Ille ubi ſe anguſtiis intercluſum cognovit, quum equum totis viribus agere non poſſet, deſiliit ex eo, & ſtans in tumulo, ne ab illis circumdaretur, cum ſolo ſuo propugnatore eorum impetum excepit. Quum autem omnes, quorum magnus erat numerus, in eum irruiſſent, eorum circiter quindecim ſimul interfecit, & duplo plures vulneravit: videbatur autem cæteros quoque omnes pugnans interfecturus fuiſſe, ſi manus cum eo conferere voluiſſent. Illi vero, quum cognoviſſent eum virum eſſe invictum, neque pugna ſtataria à ſe cædi poſſe, cominus pugnare deſtiterunt, & longius progreſſi, eminus alii jaculis, alii ſaxis, alii fuſtibus eum petebant: nonnulli etiam eorum, ex tranſverſis tumulis ad eum accedentes, & ejus capiti imminentes, prægrandia ſaxa deſuper in eum devolvebant, donec multitudine *telorum* quæ ex adverſo jaciebantur, & gravitate *ſaxorum* quæ deſuper cum impetu ferebantur, eum confecerunt. Siccius igitur talem vitæ exitum eſt ſortitus.

Siccius decemvirorum inſidiis interficitur.

τῶν ἰδίων ἑταίρων τοὺς ἰταμωτάτους ἐπιλεξάμενοι· οἷς ἐπέσκηψαν ἀποκτεῖναι τὸν ἄνδρα, μεγάλους μισθοὺς τῆς ἀνδροφονίας ὑποσχόμενοι. ἐπεὶ δὲ, πολὺ προελθόντες ἀπὸ τοῦ χάρακος, εἰς χωρίον ἦλθον ὀχθηρὸν καὶ στενόπορον, καὶ χαλεπὸν ἵππῳ διεξελθεῖν, ὅτι μὴ βάδην [a] ἀπιόντι, διὰ τὴν τραχύτητα τῶν ὄχθων, [b] συνθήκας δόντες ἀλλήλοις, στῖφος ἐποίουν ὡς ἀναχωρήσοντες ἐπ' αὐτὸν ἀθρόοι. θεράπων δέ τις ὑπασπιστὴς τοῦ Σικκίου, τὰ πολεμικὰ ἀγαθὸς, εἰκάσας τὴν διάνοιαν αὐτῶν, μηνυτὴς γίνεται τῷ δεσπότῃ. κἀκεῖνος ὡς ἔγνω κατακλειόμενον αὐτὸν εἰς δυσχωρίας, ἔνθα οὐκ ἦν δυνατὸν ἀνὰ κράτος ἐλάσαι τὸν ἵππον, καθάλλεταί τε, καὶ στὰς ἐπὶ τὸν ὄχθον, ἵνα μὴ κυκλωθείη πρὸς αὐτῶν, τὸν ὑπασπιστὴν μόνον ἔχων, τοὺς ἐπιόντας ὑπέμεινεν. ὁρμησάντων δὲ πάντων πολλῶν ὄντων ἐπ' αὐτὸν, ἀποκτείνει μὲν ἅμα περὶ πεντεκαίδεκα, τραυματίζει δὲ καὶ διπλασίους. ἐδόκει δ' ἂν καὶ τοὺς ἄλλους ἅπαντας διαφθεῖραι μαχόμενος, εἰ συνῄεσαν ὁμόσε. οἱ δ' ἄρα συμφρονήσαντες [c] ὡς ἄμαχόν τι εἴη χρῆμα, καὶ οὐκ ἂν ἕλοιεν αὐτὸν συστάδην, τῆς μὲν ἐκ χειρὸς ἀπείχοντο μάχης, προσωτέρω δὲ ἀποστάντες, ἔβαλλον οἱ μὲν σαυνίοις, οἱ δὲ χερμάσιν, οἱ δὲ ξύλοις· τινὲς δὲ αὐτῶν προσελθόντες ἐκ τῶν πλαγίων τῶν ὄχθων, καὶ γενόμενοι κατὰ κεφαλῆς, κατεκύλιον ὑπερμεγέθεις ἄνωθεν [d] πέτρας, ἕως ὑπὸ πλήθους τῶν ἐξεναντίας βαλλομένων, καὶ βάρους τῶν ἄνωθεν ἐπικαταραττομένων, διέφθειραν αὐτόν. 708 Σίκκιος μὲν δὴ τοιαύτης καταστροφῆς ἔτυχεν.

XXVII. ¶ Qui vero cædem perpetrarant in caſtra redierunt vulneratos adducentes, & rumorem ſparſerunt hoſtium cohortem de improviſo ſibi apparuiſſe, Sicciumque, & alios in quos primos inciderat, interfeciſſe, ſeque multis acceptis vulneribus vix ex eorum manibus effugiſſe. omnibuſque res probabiles dicere videbantur. Illud tamen eorum facinus non latuit; ſed quamvis cædes in ſolitudine fuiſſet facta, & nullum haberet indicem, ab ipſo fato, & à juſtitia, quæ omnes res mortalium inſpicit, certiſſimis argumentis convicti ſunt. Nam qui in caſtris erant, hominem publico funere, & honoribus præter cæteros inſignibus dignum ducentes, cum ob alias multas cauſſas, tum vero potiſſimum quod quum ipſe ſenex eſſet, & per ætatem bellicorum certaminum immunis, tamen ſe ultro pro communi utilitate periculo obtuliſſet, ſtatuerunt cum tribus legionibus in unum coactis egredi ad corpus ipſius quærendum, ut & tutiſſime & maximo cum honore in caſtra referretur. Quod quum duces illis conceſſiſſent, veriti ne quam ſui conſilii de illa re ſuſpicionem ipſis præberent, honeſto & decenti officio obnitentes, captis armis exierunt. Quum autem ad locum veniſſent, poſtquam viderunt nuſquam ſylvas, aut terræ cavernas, aut alium quempiam locum, ubi cohor-

Οἱ δὲ διαπραξάμενοι τὸν φόνον, ἧκον ἐπὶ τὸ στρατόπεδον ἄγοντες τοὺς τραυματίας, καὶ [e] διέσπειραν λόγον ὡς ἐπιφανεὶς αὐτοῖς πολεμίων λόχος τόν τε Σίκκιον ἀποκτείνειε, καὶ τοὺς ἄλλους ἄνδρας οἷς πρώτοις ἐνέτυχον, αὐτοί τε πολλὰ τραύματα λαβόντες, μόλις αὐτοὺς ἀποφύγοιεν. καὶ ἐδόκουν ἅπασι πιστὰ λέγειν. οὐ μὴν [f] ἔλαθεν αὐτῶν τὸ ἔργον, ἀλλὰ καίπερ ἐν ἐρημίᾳ τοῦ φόνου γεγονότος, καὶ μηδένα μηνυτὴν ἔχοντος, ὑπὸ τοῦ χρεὼν αὐτοῦ, καὶ τῆς ἅπαντα ἐπισκοπούσης τὰ θνητὰ πράγματα δίκης ἐξηλέγχθησαν τεκμηρίοις ἀναμφισβητήτοις. οἱ γὰρ ἐν στρατοπέδῳ ταφῆς τε δημοσίας ἄξιον ἡγούμενοι τὸν ἄνδρα, καὶ τιμαῖς παρὰ τοὺς ἄλλους διαφόροις, διὰ πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα, μάλιστα δὲ ὅτι [g] πρεσβύτης ὢν, καὶ ὑπὸ τῆς ἡλικίας πολεμικῶν ἀγώνων ἀπολυόμενος, εἰς κίνδυνον ἑκούσιον ἔδωκεν ἑαυτὸν ὑπὲρ τοῦ κοινῇ συμφέροντος, ψηφίζονται συνελθόντες εἰς ἓν ἀπὸ τῶν τριῶν ταγμάτων, ἐξελθεῖν ἐπὶ τὴν ἀνεύρεσιν τοῦ σώματος, ἵνα μετὰ πολλῆς ἀσφαλείας τε καὶ τιμῆς ἐπὶ τὴν παρεμβολὴν παρακομισθείη. συγχωρησάντων δὲ τῶν ἡγεμόνων δι' εὐλάβειαν, μή τινα παράσχοιεν αὐτοῖς ὑποψίαν περὶ τὸ πρᾶγμα [h] βουλῆς, καλῷ καὶ προσήκοντι ἔργῳ ἐνιστάμενοι, λαβόντες τὰ ὅπλα ἐξῄεσαν. ἐλθόντες δὲ ἐπὶ τὸν τόπον, [i] ὡς εἶδόν τε οὐδαμοῦ οὔτε δρυμοὺς, οὔτε φάραγγας,

a Verius ἐπιόντι *accedenti*, vel ἀνιόντι *aſcendenti*. nam in clivi aſcenſu hæc facta eſſe, ſatis declarant ſequentia. *Sylb.* *b* Σύνθημα *Vat.* *c* Ὡς ἄμαχον εἴη χρῆμα *Vat.* *d* Forſan auctor ſcripſerit πέτροις, ut ſupra, p. 614. v. 25. *Sylb.* *e* Forſan rectius διέσπειρον, ut præcedit ἧκον. *Sylb.* *f* In *Cod. Vat.* ἔλαθεν γε αὐτῶν. *g* Si quis forte malit πρεσβευτὴς ex p. 673. v. 26. in verſione legat, *tum ob alia multa, tum quod legatus eſſet, ac per ætatem à bellicis laboribus liberatus.* Sed videtur tamen vulgata lectio retineri poſſe. *Sylb.* *h* Vel tollendum videtur βουλῆς, vel legendum ἐπιβουλῆς. *Lapi* ſane verſio id non agnoſcit, *ne quam exhiberent de ſe ſuſpicionem.* *Sylb.* *i* Ὡς εἶδον οὔτε δρυμοὺς in *Cod. Vat.* ut & mox ἄλλο χωρίον.

a Παρεμ-

Per. Jul. 4267. Ante Chr. 447. Olymp. 83 ½. V. C. Cat. 305. Var. 307.

φάραγγας, οὔτε ἄλλό τι χωρίον, ἔνθα ὑποκαθίζειν ἐστὶ λόχοις ἔθος, ἀλλὰ ψιλὸν καὶ περιφανῆ καὶ στενόπορον ὄχθον, δι' ὑποψίας ἔλαβον εὐθέως τὸ πραχθέν· ἔπειτα τοῖς νεκροῖς προσελθόντες, ὡς ἐθεάσαντο τόν τε Σίκκιον αὐτὸν ἀσκύλευτον ἐρριμμένον, καὶ τοὺς ἄλλους ἅπαντας, ἐν θαύματι ἦσαν, εἰ πολέμιοι κρατήσαντες ἐχθρῶν, μήτε ὅπλα [a] περιείλοντο, μήτε ἐσθῆτα περιέδυσαν. διερευνώμενοί τε τὰ πέριξ ἅπαντα, ὡς οὔτε στίβον ἵππων, οὔτ' ἴχνος ἀνθρώπων οὐδὲν εὕρισκον, ἔξω τῶν διὰ τῆς ὁδοῦ, πρᾶγμα ἀμήχανον ὑπελάμβανον εἶναι, πολεμίους ἐπιφανῆναι τοῖς σφετέροις ἀφανεῖς, ὥσπερ πτηνούς τινας, ἢ διοπετεῖς. ὑπὲρ ἅπαντα δὲ ταῦτα, καὶ τὰ ἄλλα, μέγιστον αὐτοῖς ἐφάνη τεκμήριον τοῦ μὴ πρὸς ἐχθρῶν, ἀλλ' ὑπὸ φίλων τὸν ἄνδρα ἀπολωλέναι, τὸ μηδένα τῶν πολεμίων εὑρεθῆναι νεκρόν. οὐ γὰρ ἀκονιτί γ' ἂν ἐδόκουν ἀποθανεῖν Σίκκιον, ἄνδρα καὶ ῥώμην καὶ ψυχὴν [b] ἀνυπόστατον, οὐδὲ τὸν ὑπασπιστήν, οὐδὲ τοὺς ἄλλους τοὺς σὺν αὐτῷ πεσόντας, ἄλλως τε καὶ ἐκ χειρὸς γενομένης τῆς μάχης. ἐτεκμήραντο δὲ τοῦτο ἐκ τῶν τραυμάτων. αὐτός τε γὰρ ὁ Σίκκιος πολλὰς εἶ-
709 χε πληγάς, τὰς μὲν ὑπὸ χερμάδων, τὰς δ' ὑπὸ σαυνίων, τὰς δ' ὑπὸ μαχαιρῶν, καὶ ὁ ὑπασπιστής· οἱ δ' ὑπ' ἐκείνων ἀνῃρημένοι πάντες μαχαιρῶν, ἢ χερμάδων, ἢ σαυνίων, βέλους δὲ οὐδεμιᾷ. ἀγανάκτησις [c] δὲ μετὰ τοῦτο ἐγένετο, καὶ πάντων βοή, καὶ πολὺς ὀδυρμός. ὡς δὲ κατωλοφύραντο τὴν συμφοράν, ἀράμενοι καὶ κομίσαντες τὸν νεκρὸν ἐπὶ τὸν χάρακα, πολλὰ τῶν στρατηγῶν κατεβόων, καὶ μάλιστα μὲν ἠξίουν κατὰ τὸν στρατιωτικὸν ἀποκτεῖναι νόμον τοὺς ἀνδροφόνους· εἰ δὲ μή, δικαστήριον αὐτοῖς ἀποδοῦναι παραχρῆμα. καὶ πολλοὶ ἦσαν οἱ κατηγορεῖν μέλλοντες αὐτῶν. ὡς δὲ οὐδὲν αὐτῶν εἰσήκουον ἐκεῖνοι, ἀλλὰ τούς τε ἄνδρας [d] ἐπεκρύψαντο, καὶ τὰς δίκας ἀνεβάλοντο, φήσαντες ἐν Ῥώμῃ λόγον ἀποδώσειν τοῖς βουλομένοις αὐτῶν κατηγορεῖν, μαθόντες ὅτι τῶν στρατηγῶν τὸ ἐπιβούλευμα ἦν, τὸν μὲν Σίκκιον ἔθαπτον, ἐκκομιδήν τε ποιησάμενοι λαμπροτάτην, καὶ πυρὰν νήσαντες ὑπερμεγέθη, καὶ τῶν ἄλλων [e] ἐπαρχόμενοι κατὰ δύναμιν, ὧν νόμος ἐπ' ἀνδράσιν ἀγαθοῖς εἰς τὴν τελευταίαν τιμὴν φέρεσθαι· πρὸς δὲ τὴν [f] δεκαδαρχίαν ἠλλοτριοῦντο ἅπαντες, καὶ γνώμην εἶχον ὡς ἀποστησόμενοι. τὸ μὲν δὴ περὶ Κρουστομέρειαν καὶ Φιδήνην στράτευμα, διὰ τὸν Σικκίου τοῦ [g] πρεσβευτοῦ θάνατον, ἐχθρὸν τοῖς προεστηκόσι τῶν πραγμάτων ἦν.

Τὸ δ' ἐν [h] Ἀλγιδῷ τῆς Αἰκανῶν χώρας καθιδρυμένον, καὶ τὸ ἐν τῇ πόλει πλῆθος ἅπαν, διὰ ταύτας ἐξεπολεμώθη τὰς αἰτίας πρὸς αὐτούς. ἀνὴρ ἐκ τῶν δημοτικῶν, Λεύκιος Οὐεργίνιος, οὐδενὸς χείρων τὰ πολεμικά, λόχου τινὸς ἡγεμονίαν ἔχων ἐν τοῖς πέντε τάγμασιν ἐτάχθη, τοῖς ἐπ' Αἰκανοὺς στρατευσαμένοις. τούτῳ θυγάτηρ ἔτυχεν οὖσα καλλίστη τῶν ἐν Ῥώμῃ παρθένων, τὸ πατρῷον ὄνομα φέρουσα, ἣν ἐνεγγυήσατο Λεύκιος,

tibus in inſidiis conſidere eſt mos, ſed nudum & undique conſpicuum, atque anguſtum tumulum, ſtatim rem ſuſpectam habere cœperunt. deinde quum ad cadavera acceſſiſſent, ubi conſpexerunt & ipſum Siccium non ſpoliatum projectum, & cæteros omnes, mirabantur quod hoſtes hoſtibus ſuperatis nec arma ademiſſent, nec eos veſtibus exuiſſent. tum omnia circumjacentia loca perſcrutantes, poſtquam nullum aut equorum aut hominum veſtigium invenerunt, præter ea quæ in ipſa via erant, arbitrabantur nullo modo fieri potuiſſe ut hoſtes non ante conſpecti, tanquam aves quædam, aut *homines* cœlitus delapſi, ſuis de improviſo apparerent. ſed præter hæc omnia & alia, *hoc* maximum ipſis viſum eſt argumentum hominis non ab hoſtibus ſed ab amicis cæſi, quod nullius hoſtis occiſi cadaver inventum eſſet. neque enim exiſtimabant Siccium, virum & robore & animo invictum, inultum fuiſſe moriturum, nec ejus propugnatorem, nec alios qui cum eo ceciderant, præſertim quum cominus pugnatum eſſet. Idem etiam ex ipſis vulneribus conjecerunt. nam & ipſe Siccius multa habebat vulnera, partim ſaxis, partim jaculis, partim gladiis illata; itidemque ejus propugnator: qui vero ab illis fuerant cæſi,* omnes gladiorum quidem, at ſaxorum, aut jaculorum, aut ſagittarum nullam *plagam habebant*. tunc igitur indignatio, & omnium vociferatio, & luctus ingens exortus eſt. Quum autem hanc calamitatem defleviſſent, cadavere ſublato & in caſtra reportato, duces valde incuſabant, & vehementiſſime poſtulabant ut lege militari in ſicarios capitali ſupplicio animadverteretur: ſin minus, ſaltem ex tempore judicium de illis conſtitueretur. atque multi eos accuſaturi erant. Sed quum illi aures ipſis non præberent, ſed etiam ſicarios occultarent, & judicia differrent, dicentes ſe Romæ eorum accuſandorum poteſtatem cuivis facturos, *illi* ubi cognoverunt ducum eſſe has inſidias, Siccium ſepulturæ mandarunt, elatum magnificentiſſimo funere, eique maximam pyram exſtruxerunt, cæteris etiam pro virili oblatis & perſolutis quæ viris fortibus in ſupremo honore dari ſolent. à decemviris vero omnes alienati ſunt, & de defectione cogitare cœperunt. Exercitus igitur qui erat ad Cruſtumeriam & Fidenas, ob Siccii legati cædem, inimicus erat iis qui rerum gubernacula habebant.

XXVIII. ¶ At qui in Algido Æquorum regionis conſidebat, & tota urbana multitudo, ob has cauſſas animis alienata eſt ab ipſis. Vir de plebe L. Virginius, rebus bellicis nulli ſecundus, cohortis cujuſdam dux, quinque illis legionibus præfectus fuerat qui in Æquos expeditionem fecerant. Hic forte filiam omnium virginum Rom. formoſiſſimam habebat, quæ patris nomen ferebat, & L. *Icilio* deſponſa

a Περιείλαντο *Vat.* *b* Perperam in *Ed. Steph.* ἰσυπόστατον: quod *Xylander* quoque viderat. *Sylb.* *c* Δὴ *igitur* in *Cod. Vat.* *d* Rectius in *Cod. Vat.* ἀπεκρύψαντο. quod maluit etiam *Sylb.* *e* Melius ἀπαρχόμενοι: hoc ſenſu: *de cæteris quæ in bonorum virorum ultimum honorem conferri lex jubet, pro ſua quiſque facultate primitias intulerunt. Sylb.* Pag. 508. v. 10. hæc habet *Dionyſius* de funere *Coriolani*: ἐπειδὴ κατασφάξαντές τι αὐτῷ βοσκήματα, καὶ τῶν ἄλλων ἀπαρξάμενοι πάντων, ὅσων ἄνθρωποι βασιλεῦσιν ἢ στρατηγοῖς ἡγεμόσιν ἐπὶ πυρᾶς ἀπάρχονται &c. Vide *Kirchmannum* de *Funeribus Romanorum* l. 3. c. 5. *f* Nota hic rurſum δεκαδαρχίαν & mox p. 676. v. 4. δεκαρχίας: utrumque in eadem (decemviratus ſcilicet) ſignificatione. *Sylb.* *g* Ita etiam in *Lapi* verſione. [& *Cod. Vat.*] perperam in *Ed. Steph.* πρεσβύτου. *Sylb.* *h* Vitioſe in *Ed. Steph.* Αἰγιδῷ. *Sylb.* Vide *Var. Lect.* ad p. 616. v. 48.
* In verſione *Portum* ſequutus ſum, qui legendum cenſet, πάντες μαχαιρῶν μέν, χερμάδων δέ, ἢ σαυνίων, ἢ βέλους οὐδεμίαν πληγὴν εἶχον.

Per. Jul. 4267. Ante Chr. 447. Olymp. 83 ½. V. C. Cat. 305. Var. 307.

App. Claudius, inſano Virginiæ amore captus, puella vi potiri nititur.

deſponſa erat, viro tribunitio, filio Icilii qui tribunitiam poteſtatem primus conſtituit, & primus eam accepit. App. Claudius decemviratus princeps, conſpecta hac puella jam nubili, dum in ludo literario legeret, (tunc autem puerorum ludi literarii erant circa forum) ſtatim puellæ forma captus eſt, & multo magis mentis impos fuit, quia ludum ſæpius, amore jam correptus, obire cogebatur. Sed quum eam ſibi matrimonio jungere non poſſet, eamque alteri deſponſam videret, & ipſe uxorem haberet; ſimul etiam nollet matrimonium cum muliere generis plebeji contrahere præter legem, quam ipſe in duodecim tabulis ſcripſiſſet: primum quidem puellam pecunia corrumpere conatus eſt, & ſemper aliquas mulieres ad ejus nutrices mittebat,(puella enim illa matre orbata erat) multa dans, & longe plura quam quæ dabat promittens. interdixerat autem mulieribus quæ nutrices tentabant, ne dicerent quiſnam eſſet qui puellam amaret: ſed tantum ex iis eſſe unum, qui poterat & bene & male facere quibuſcunque libuiſſet. Sed quum eas in ſuam ſententiam trahere non poſſet, atq; majore etiam quam ante cuſtodia virginem ſeptam animadverteret, amore ardens, rem via impudentiore tentare decrevit. Accerſito igitur quodam ſuo cliente M. Claudio, homine audaci & ad quodvis miniſterium parato, ſuum amorem ei narravit; edoctumque quæcunque eum facere volebat, dimiſit cum multis impudentiſſimis hominibus. Ille quum ad ludum literarium veniſſet, virginem prehendit, eamque per forum palam ducere volebat. Sed clamore exorto, & concurſu ab ingenti turba facto, puellam quo volebat ducere prohibitus, ad magiſtratum venit. ſolus autem Appius tunc pro tribunali ſedebat, reſponſa reddens, & jus petentibus dicens. Eo autem verba facere volente, turba circumſtans vociferabatur & indignabatur, omnibus cenſentibus exſpectandum donec puellæ cognati venirent. atque Appius ita fieri juſſit. Quum autem exiguum temporis ſpatium interpoſitum fuiſſet, advenit & avunculus virginis, Publius Numitorius, cum multis amicis & cognatis, vir inter plebejos clarus: nec multo poſt Lucius *Icilius* cui puellam pater deſponderat, juvenum plebejorum firma manu ſtipatus. qui quum ad tribunal acceſſit anhelans adhuc, & ſpiritu ſuſpenſo, dicere juſſit quiſnam auſus fuiſſet puellam civem Rom. tangere, & quidnam ſibi vellet.

εἷς ἐκ τῶν δεδημαρχηκότων, [a] υἱὸς Ἰκιλίου [b] τοῦ πρώτου κατασησαμένου τὴν δημαρχικὴν ἐξουσίαν, καὶ πρώτου λαβόντος. ταύτην τὴν κόρην ἐπίγαμον οὖσαν ἤδη θεασάμενος Ἄππιος Κλαύδιος ὁ τῆς δεκαρχίας ἡγεμὼν, ἀναγινώσκουσαν ἐν [c] γραμματικοῦ· ἦν δὲ τὰ διδασκαλεῖα τῶν παίδων τότε περὶ τὴν ἀγοράν· εὐθύς τε ὑπὸ τοῦ κάλλους τῆς παιδὸς ἑάλω, καὶ ἔτι μᾶλλον ἔξω τῶν φρενῶν ἐγένετο, πολλάκις ἀναγκαζόμενος παριέναι τὸ διδασκαλεῖον, ἤδη κρατούμενος ὑπὸ τοῦ πάθους. ὡς δὲ οὐκ ἠδύνατο πρὸς γάμον αὐτὴν λαβεῖν, ἐκείνην τε ὁρῶν [d] ἐγγεγυημένην ἑτέρῳ, καὶ αὐτὸς ἔχων γυναῖκα γαμετήν· καὶ ἅμα οὐδ᾽ ἀξιῶν ἐκ δημοτικοῦ γένους ἁρμόσασθαι γάμον, [e] ὃν αὐτὸς ἐν ταῖς δώδεκα δέλτοις ἀνέγραψε, τὸ μὲν πρῶτον 710 ἐπεχείρησε διαφθεῖραι χρήμασι τὴν κόρην, καὶ [f] προσέπεμψεν ἀεί τινας πρὸς τὰς τροφοὺς αὐτῆς γυναῖκας· ἦν γὰρ ὀρφανὴ μητρὸς ἡ παῖς· διδοὺς τε πολλὰ, καὶ ἔτι πλείονα τῶν διδομένων ὑπισχνούμενος. παρηγγέλλετο δὲ [g] ταῖς πειρωμέναις τὰς τροφοὺς, μὴ λέγειν τίς [h] ὁ τῆς κόρης ἐρῶν, ἀλλ᾽ ὅτι τῶν δυναμένων τις εὖ ποιεῖν οὓς βουληθείη, καὶ κακῶς. ὡς δὲ οὐκ ἔπειθεν αὐτὰς, ἀλλὰ καὶ φυλακῆς ἑώρα τὴν κόρην κρείττονος ἢ πρότερον ἀξιουμένην, φλεγόμενος ὑπὸ τοῦ πάθους τὴν ἰταμωτέραν ᾔει βαδίζειν ὁδόν. μεταπεμψάμενος δή τινα τῶν ἑαυτοῦ πελατῶν, Μάρκον Κλαύδιον, ἄνδρα τολμηρὸν, καὶ πρὸς πᾶσαν ὑπηρεσίαν ἕτοιμον, τό τε πάθος αὐτῷ διηγεῖται, καὶ διδάξας ὅσα ποιεῖν αὐτὸν ἐβούλετο καὶ λέγειν, ἀποστέλλει συχνοὺς τῶν ἀναιδεστάτων ἐπαγόμενον. ὁ δὲ παραγενόμενος ἐπὶ τὸ διδασκαλεῖον, ἐπιλαμβάνεται τῆς παρθένου, καὶ φανερῶς ἄγειν ἐβούλετο δι᾽ ἀγορᾶς. κραυγῆς δὲ γενομένης, καὶ πολλοῦ συνδραμόντος ὄχλου, κωλυόμενος ὅποι προῄρειτο τὴν κόρην ἄγειν, ἐπὶ τὴν ἀρχὴν παραγίνεται. ἐκάθητο δ᾽ ἐπὶ τοῦ βήματος τηνικαῦτα μόνος Ἄππιος, χρηματίζων τε καὶ δικάζων τοῖς δεομένοις. [i] βουλομένου δὲ αὐτοῦ λέγειν, κραυγή τε καὶ ἀγανάκτησις ἦν ἐκ τοῦ περιεστῶτος ὄχλου, πάντων ἀξιούντων περιμένειν, ἕως ἂν ἔλθωσιν οἱ συγγενεῖς τῆς κόρης· καὶ ὁ Ἄππιος οὕτως ἐκέλευσε ποιεῖν. ὡς δὲ ὀλίγος ὁ μεταξὺ χρόνος ἐγεγόνει, [k] καὶ παρῆν ὁ πρὸς μητρὸς θεῖος τῆς παρθένου Πόπλιος [l] Νομιτόριος, φίλους τε πολλοὺς ἐπαγόμενος καὶ συγγενεῖς, ἀνὴρ ἐκ τῶν δημοτικῶν ἐμφανὴς, καὶ μετ᾽ οὐ πολὺ [m] Λεύκιος ὁ παρὰ τοῦ πατρὸς [n] ἐγγεγυημένος τὴν κόρην, χεῖρα περὶ αὐτὸν ἔχων νέων δημοτικῶν [o] καρτεράν. ὡς δὲ τῷ βήματι προσῆλθεν ἀσθμαίνων ἔτι, καὶ μετέωρος τὸ πνεῦμα, λέγειν ἠξίου τίς ἐστὶν ὁ τολμήσας ἅψασθαι παιδὸς ἀστῆς, καὶ τί βουλόμενος.

XXIX. ¶ Facto autem ſilentio Marcus Claudius, qui manus in puellam injecerat, talem habuit

Σιωπῆς δὲ γενομένης, Μάρκος Κλαύδιος, ὁ τῆς παιδὸς ἐπιλαβόμενος,

a *Lapi* verſio *Sicinium* pro *Icilio* habet: quam ſcripturam confirmare videntur quæ ſupra narrata ſunt p. 395. v. 24. Sed fuit tamen è primorum tribunorum numero etiam *C. Icilius Ruga*, ut eo ipſo in loco ab auctore noſtro exponitur. Cum vero ex illo tempore XLV. anni effluxerint, non abs re fortaſſe ſuſpicetur aliquis, pro υἱὸς legendum eſſe υἱωνός: ut *C. Icilii Rugæ* non filius hîc intelligatur, ſed è filio nepos. aut hunc *Icillium ſponſum* adoleſcentiæ annos longe exceſſiſſe neceſſe eſt. *Sylb.* *b* Τοῦ πρώτου τε καταστησαμένου &c. *Vat.* *c* Γραμματιστοῦ *Vat.* *d* In *Ed. Steph.* ἐγγυημένην, ſine augmento. ſed cum & mox ἐγγεγυημένος repetatur (verſu 39.) & paullo ante ἐνεγγυήσατο praeceſſerit (p. 675. v. 49.) utrobique cum augmento ſyllabico, non dubitavi cum *Xylandro* ἐγγεγυημένην reponere. *Sylb.* *e* Tale quidpiam deeſſe videatur, διὰ τὴν τῆς τύχης ταπεινότητα, καὶ διὰ τὸν νόμον. *Sylb.* Διὰ τὸν νόμον ὃν αὐτὸς &c. malit *Portus*. Optime in *Cod. Vat.* δι᾽ ὑπεροψίαν τῆς τύχης, καὶ παρὰ τὸν νόμον ὃν αὐτὸς &c. quo modo legiſſe viſus eſt *Lapus*, dum vertit; *ob deſpicientiam conditionis ejus, præterque legem quam ipſe in* XII. *tabulis ſcripſerat.* *f* Προέπεμπέ τινας ἀεὶ *Vat.* *g* In *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] τοῖς πειρωμένοις. quod genus non congruit ad præced. γυναῖκας. *Sylb.* *h* Τῆς κόρης ἐστὶν ἐρῶν *Vat.* *i* *Lapus* legit βουλομένου δὴ, *volente itaque eo dicere*. *Sylb.* βουλομένου δὴ *Vat.* *k* Καὶ cum *Lapo* tollenda videtur, vel verbo παρῆν poſtponenda. *Sylb.* *l* Et hîc & in ſequentibus per ο ſcribitur: cum Latina conſuetudo potius ω poſtulet. *Sylb.* *m* *Cujacius* pro Λεύκιος mavult Ἰκίλιος. attamen & p. 675. v. 49. ſolo prænomine idem *Icilius* ſic nominatur Λεύκιος. *Sylb.* *n* Ἐγγεγυημένος *Vat.* Vide *Var. Lect.* ad verſum 10. *o* Malim ſic legere & diſtinguere: καρτεράν, καὶ τῷ βήματι προσῆλθεν: vel καρτεράν, ὡς τῷ βήματι &c. & mox, λέγων τε ἠξίου &c. *Port.*

a Rectius

ἐπιλαβόμενος, τοιοῦτον διεξῆλθε λόγον· "Οὐδὲν οὔτε προπετὲς, οὔτε βίαιον πέπρακταί μοι περὶ τὴν κόρην, Ἄππιε Κλαύδιε· [a]κύριος δὲ αὐτὸς ὤν, κατὰ τοὺς νόμους ἄγω. ὃν δὲ τρόπον ἐστὶν ἐμὴ, μάθε. ἔστι μοι θεράπαινα πατρικὴ, πολλοὺς πάνυ δουλεύουσα χρόνους. ταύτην κύουσαν ἡ Οὐεργινίου γυνὴ συνήθη καὶ εἰσοδίαν οὖσαν ἔπεισεν, ἐὰν τέκῃ, δοῦναι τὸ παιδίον αὐτῇ. κἀκείνη φυλάττουσα τὰς ὑποσχέσεις,
711 γενομένης αὐτῇ ταύτης θυγατρὸς, πρὸς μὲν ἡμᾶς ἐσκήψατο νεκρὸν τεκεῖν, τῇ δὲ Νομιτωρίᾳ δίδωσι τὸ παιδίον· ἡ δὲ λαβοῦσα, ὑποβάλλεται, καὶ τρέφει, παίδων [b]τε οὔτε ἀρρένων οὔτε θηλειῶν οὖσα μήτηρ. πρότερον οὖν ἐλάνθανέ με ταῦτα· νῦν δὲ διὰ μηνύσεως ἐπιγνοὺς, καὶ μάρτυρας ἔχων πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς, καὶ τὴν θεράπαιναν ἐξητακὼς, ἐπὶ τὸν κοινὸν ἁπάντων καταφεύγω νόμον, ὃς οὐ τῶν ὑποβαλλομένων, ἀλλὰ τῶν μητέρων εἶναι τὰ ἔκγονα δικαιοῖ, ἐλευθέρων τε οὐσῶν, ἐλεύθερα, δούλων δὲ, δοῦλα, τοὺς αὐτοὺς ἔχοντα κυρίους, οὓς ἂν καὶ αἱ μητέρες αὐτῶν ἔχωσι. κατὰ τοῦτον τὸν νόμον ἀξιῶ τὴν θυγατέρα τῆς ἐμῆς θεραπαίνης ἄγειν, [c]καὶ δίκας ὑπέχειν βουλόμενος· ἐὰν δὲ ἀντιποιῆταί τις, ἐγγυητὰς [d]καταστήσω ἀξιοχρέως, ἄξειν αὐτὴν ἐπὶ τὴν δίκην· εἰ δὲ ταχεῖαν βούλεταί τις γενέσθαι διάγνωσιν, ἕτοιμος ἐπὶ σοῦ λέγειν τὴν δίκην αὐτίκα μάλα, καὶ μὴ διεγγυᾶν τὸ σῶμα, μήτ' ἀναβολὰς τῶν πραγμάτων [e]προσλέγειν· ὁποτέρας δ' ἂν οὗτοι βούλωνται τῶν αἱρέσεων ἑλέσθωσαν."

oratationem: "Nihil temere, nihil violenter, "Appi Claudi, in puellam feci: ſed quum "ſim dominus, eam ex lege abduco. quomodo autem mea ſit, audi. Eſt mihi paterna "ſerva, quæ per multos annos mihi ſervivit. "huic gravidæ, quod ipſi eſſet familiaris & "cum ipſa conſuetudinem haberet, perſuaſit "Virginii uxor, ut ſi pepeiſſet infantem, ſibi "traderet. Illa promiſſa ſervans, quum hæc "filia ei fuiſſet nata, apud nos quidem ſimulavit ſe mortuam peperiſſe, ſed Numitoriæ infantem tradidit: illa vero eam acceptam ſibi ſuppoſuit & educavit, quum "nec liberorum marium aut fœminarum eſſet mater. Antea igitur hæc me latebant: "jam vero quum hæc per indicium tandem "compererim, teſteſque multos ac fide dignos "habeam, & rem totam ex ſerva diligenter "quæſierim, ad communem omnium legem "confugio, quæ æquum eſſe cenſet, ut non "ſupponentium ſed matrum ſint liberi, ingenuarum ingenui, ſervarum ſervi, eoſdem "dominos habentes, quos eorum matres habuerint. Ex hac igitur lege meæ ſervæ filiam abducere volo, paratus judicium ſubire. quod ſi quis eam vindicet, *peto ut is* "idoneos vades det ſiſtendi eam in judicium. "ſi quis vero velit de hac re celeriter cognoſci, paratus ſum jamjam cauſſam apud te "dicere, nec, interpoſitis pro ea fidejuſſoribus, rei dilationem quærere. Utram vero "harum conditionum oblatarum iſti maluerint, eligant.

Per. Jul. 4267.
Ante Chr. 447.
Olymp. 83 ½.
V.C. Cat. 305.
Var. 307.

XXX.

Τοιαῦτα εἰπόντος Κλαυδίου, καὶ πολλὴν προσθέντος δέησιν, ὑπὲρ τοῦ μηδὲν ἐλαττωθῆναι τῶν ἀντιδίκων, ὅτι πελάτης ἦν, καὶ ταπεινὸς, παραλαβὼν τὸν λόγον ὁ τῆς κόρης θεῖος, ὀλίγα, καὶ αὐτὰ τὰ πρὸς τὸν ἄρχοντα εἰρῆσθαι προσήκοντα, εἶπε· πατέρα μὲν οὖν εἶναι τῆς κόρης [f]λέγων Οὐεργίνιον ἐκ τῶν δημοτικῶν, ὃν ἀποδημεῖν στρατευόμενον ὑπὲρ τῆς πόλεως· μητέρα δὲ γενέσθαι Νομιτωρίαν, τὴν ἀδελφὴν τὴν ἑαυτοῦ, σώφρονα καὶ ἀγαθὴν γυναῖκα, ἣν οὐ πολλοῖς πρότερον ἐνιαυτοῖς ἀποθανεῖν· τραφεῖσαν δὲ τὴν παρθένον ὡς ἐλευθέραν καὶ ἀστὴν προσῆκεν, ἁρμοσθῆναι κατὰ νόμον Ἰκιλίῳ, καὶ τέλος ἂν εἰληφέναι τὸν γάμον, εἰ μὴ θᾶττον ὁ πρὸς Αἰκανοὺς [g]ἔστη πόλεμος. ἐν δὲ τοῖς μεταξὺ χρόνοις οὐκ ἐλαττόνων ἢ πεντεκαίδεκα διεληλυθότων ἐτῶν, οὐδὲν τοιοῦτον ἐπιχειρήσαντα πρὸς αὐτοὺς εἰπεῖν Κλαύδιον· ἐπειδὴ δὲ γάμων ἡ παῖς ἔσχεν ὥραν, καὶ διαφέρειν τὴν ὄψιν δοκεῖ, ἐρῶντα ἥκειν, ἀναίσχυντον συκοφάντημα πλάσαντα, οὐκ ἀπὸ τῆς ἑαυτοῦ γνώμης, ἀλλὰ κατεσκευασμένον ὑπ' ἀνδρὸς ἁπάσαις οἰομένου δεῖν ταῖς ἐπιθυμίαις ἐκ παντὸς τρόπου χαρίζεσθαι. τὴν μὲν οὖν δίκην αὐτὸν ἔφη τὸν πατέρα περὶ τῆς θυγατρὸς ἀπολογήσεσθαι παραγενόμενον ἀπὸ τῆς [h]στρατείας· τὴν δὲ τοῦ σώματος ἀντιποίησιν, ἣν ἔδει γενέσθαι κατὰ τοὺς νόμους, αὐτὸς ποιεῖσθαι, θεῖος ὢν τῆς κόρης, καὶ τὰ δίκαια [i]ὑπέχειν· οὐδὲν ἀξιῶν οὔτε ξέ-

¶ His à Claudio dictis, & multis precibus additis, ne deteriore conditione eſſet quam ſui adverſarii, quod cliens ejus eſſet, & humilis fortunæ homo, excepta ejus oratione avunculus puellæ pauca verba fecit, eaque ut ad magiſtratum fieri decebat: patrem puellæ dicens Virginium eſſe, hominem plebejum, qui pro patria militans peregre eſſet, matrem vero Numitoriam, ſororem ſuam, fœminam pudicam & probam, quæ non multis ante annis obiiſſet: ipſam vero virginem educatam ut ingenuam & civem Romanam decebat, & legitime datam in matrimonium Icilio, ipſaſque nuptias finem jam habituras fuiſſe, niſi bellum contra Æquos celeriter exortum fuiſſet. Interea vero temporis non paucioribus quam quindecim annis elapſis, Claudium nihil tale ipſis puellæ parentibus dicere auſum fuiſſe: ſed quum puella jam eſſet nubilis, & forma excellere videretur, amore captum venire, impudentem calumniam fingentē, non ex ſuo ingenio, ſed ſubornatum ab homine, qui omnibus ſuis cupiditatibus quoquo modo gratificandum arbitretur. ipſum igitur patrem ex militia reverſum pro filia cauſſam dicturum ajebat: ſe vero *interea* puellam in libertatem ex legibus aſſerturum, quod eſſet ejus avunculus, cauſſamque ejus acturum: nullumque jus novum poſtulaturum,

a Rectius κύριος δ' αὐτῆς ὤν. attamen & *Lapus* vertit, *ſed dominus ex lege duco. Sylb.* b Particulam τε non agnoſcit *Vat.* atque ſupervacuam eſſe hoc loco viderat *Sylb.* c Copula καὶ ſublata, ſequentia cum præcedentibus melius connecterentur. *Port.* d Καταστήσω legiſſe videtur *Gelenius*, dum vertit; *quod ſi quis eam ſibi vindicet, idoneos ejus judicio ſiſtendæ vades dabo.* e Pro προσλέγειν *Lapus* habet *aſſerre*. Ibidem convenientius videtur ſingulare ὁποτέραν. *Sylb.* In *Cod. Vat.* τῶν πραγμάτων προσλέγειν· ὁποτέραν &c. quo fere modo & in *Lapi Cod.* nam vertit, *aut rebus aliis dilationes aſſerre. Utram vero velint* &c. f Legendum cenſet *Portus*, ἔλεγεν Οὐεργίνιον ἐκ τῶν δημοτικῶν, ὃς ἀποδημεῖ στρατευόμενος &c. & v. 34. ἣ οὐ πολλοῖς πρότερον ἐνιαυτοῖς ἀπέθανε. Ipſe vero malim λέγων retinere, & συνίει aut ſimile quid poſt ἀποδημεῖν ſubaudiendum relinquere, ut & mox v. 35. poſt ἀποθανεῖν. g Συνέστη legendum eſſe ſuſpicatur *Caſaub.* h Non minus apte στρατιᾶς. *Sylb.* i Videtur deeſſe vox ὁμοίως, aut affinis alia. *Caſaub.*

Per. Jul. 4267. Ante Chr. 447. Olymp. 83 ½. V. C. Cat. 305. Var. 307.

rum, aut quod cæteris quoque civibus Rom. non concederetur, licet non omnibus hominibus, nimirum ut ejus qui ex libertate in ſervitutem aſſeritur, non is qui in ſervitutem, ſed is qui in libertatem aſſerit, dominus ſit pendente lite. multaſque ob cauſſas hoc jus ab Appio ſervandum dicebat: primum, quia hanc legem una cum cæteris in duodecim tabulis ſcripſerat: deinde, quia erat decemviratus princeps: præterea, quia cum conſulari poteſtate tribunitiam etiam acceperat, cujus hoc erat præcipuum munus, ut civibus infirmis & omni auxilio deſtitutis opem ferret. orabatque eum ut miſericordia moveretur virginis, quæ ad eum confugerat, quæ jam pridem matre orbata, & tunc etiam patre deſtituta erat, & cui imminebat periculum non ſolum amittendi patrimonii, ſed etiam mariti, & patriæ, & ſuæ libertatis, quod omnium humanorum bonorum maximum putatur. Defleta autem injuria, qua afficienda erat puella, & magna aſtantium commiſeratione mota, tandem de judicii tempore hæc dixit: "Quandoquidem Claudius, qui per quindecim annos ſe nulla affectum injuria dixit, hoc judicium celeriter peragi vult, ſi quis alius de rebus tantis decertaret, ſe atrocem perpeti injuriam exiſtimaret, & merito indignaretur, poſtulans ut tunc demum cauſſa dicatur, quum pax fuerit facta, omneſque qui nunc in caſtris ſunt reverſi fuerint, atque teſtium & amicorum & judicum utrique litigantium parti copia ſit futura; civiles & æquas cauſſas afferens, & in rep. Rom. uſitatas. Nos vero (inquit) neque verbis, neque pace, neque amicorum & judicum turba indigemus, neque rem in aliud tempus legitimo judicio deſtinatum differimus; ſed & in bello, & in amicorum penuria, & apud judices non æquos ex tempore cauſſam dicere non dubitamus, tantum tempus à te, Appi, petentes, quantum patri puellæ ex caſtris reverſo ad proprias calamitates lugendas, & ad cauſſam ab illo ipſo dicendam ſit ſatis.

XXXI. ¶ Quum Numitorius hæc dixiſſet, & circumſtans turba ingenti voce ſignificaſſet æqua ab illo poſtulari, Appius, parva interjecta mora, "Equidem, inquit, non ignoro hanc eſſe legem de vadatione eorum qui in ſervitutem aſſeruntur, quæ non patitur corpus pendente lite eſſe in poteſtate eorum qui in ſervitutem aſſerunt, nec eam abrogabo quam ego ipſe ultro ſcripſi: illud tamen æquum eſſe cenſeo, quum duo ſint qui *puellam* ſibi vendicent, dominus & pater, ſi uterque adſit, ut pater pendente lite in ſua poteſtate eam habeat: verum, quando ille abeſt, ut dominus *eam* abducat, datis idoneis vadibus, qui promittant fore ut eam ad magiſtratum ſiſtant, ubi pater ejus adfuerit. De vadibus vero, & litis æſtimatione, ne ulla in re vos

νον, οὔτε ὁ [a] μὴ τοῖς ἄλλοις ἐπιδίδοται Ῥωμαίοις δίκαιον, 712 εἰ καὶ μὴ πᾶσιν ἀνθρώποις, [b] σώματος εἰς δουλείαν ἐξ ἐλευθερίας ἀγομένου, μὴ τὸν ἀφαιρούμενον τὴν ἐλευθερίαν, ἀλλὰ τὸν φυλάττοντα, κύριον εἶναι μέχρι δίκης. ἔφη τε διὰ πολλὰς αἰτίας προσήκειν τῷ Ἀππίῳ φυλάττειν τοῦτο τὸ δίκαιον· πρῶτον μὲν, ὅτι τὸν νόμον τοῦτον ἅμα τοῖς ἄλλοις ἐν ταῖς δώδεκα δέλτοις ἀνέγραψεν· ἔπειθ', ὅτι τῆς δεκαρχίας ἡγεμών· πρὸς δὲ τούτοις, ὅτι μετὰ τῆς ὑπατικῆς ἐξουσίας καὶ τὴν δημαρχίαν προσειλήφει, ἧς εἶναι κράτιστον ἔργον, τοῖς ἀσθενέσι καὶ ἐρήμοις τῶν πολιτῶν βοηθεῖν. ἠξίου τε τὴν καταπεφευγυῖαν ἐπ' αὐτὸν ἐλεῆσαι παρθένον, μητρὸς μὲν ὀρφανὴν οὖσαν [c] ἔτι πάλαι, πατρὸς δὲ ἔρημον ἐν τῷ τότε χρόνῳ, κινδυνεύουσαν οὐ χρημάτων ἀποστερηθῆναι προγονικῶν, ἀλλὰ καὶ ἀνδρὸς, καὶ πατρίδος, καὶ [d] πάντων ὃ μέγιστον εἶναι δοκεῖ τῶν ἀνθρωπίνων ἀγαθῶν, τῆς τοῦ σώματος ἐλευθερίας. ἀνακλασάμενος δὲ τὴν ὕβριν εἰς ἣν ἔμελλεν ἡ παῖς παραδοθήσεσθαι, καὶ πολὺν ἐκ τῶν παρόντων κινήσας ἔλεον, περὶ τοῦ χρόνου τῆς δίκης ἔφη τελευτῶν· "Ἐπειδὴ ταχεῖαν αὐτῆς βούλεται γενέσθαι τὴν κρίσιν ὁ Κλαύδιος, ὁ μηδὲν ἠδικῆσθαι φάμενος ἐν τοῖς πεντεκαίδεκα ἔτεσιν, ἕτερος μὲν ἄν τις ὑπὲρ τηλικούτων ἀγωνιζόμενος, δεινὰ πάσχειν [e] ἔδοξε, καὶ ἠγανάκτει κατὰ τὸ εἰκὸς, ὅταν εἰρήνη γένηται, καὶ πάντες ἔλθωσιν οἱ νῦν ὄντες ἐπὶ στρατοπέδου, τότε τὴν δίκην ἀξιῶν ἀπολογεῖσθαι, ὅτι καὶ μαρτύρων εὐπορία καὶ φίλων καὶ δικαστῶν ἀμφοτέροις ἔσται τοῖς δικαζομένοις, πολιτικὰ καὶ μέτρια πράγματα προφέρων, καὶ τῇ Ῥωμαίων συνήθη πολιτείᾳ· ἡμεῖς δὲ, ἔφη, λόγων οὐδὲν δεόμεθα, οὔτε εἰρήνης, οὔτε ὄχλου φίλων καὶ δικαστῶν, οὔτε εἰς τοὺς δικασίμους χρόνους τὸ πρᾶγμα ἀναβαλλόμεθα, ἀλλὰ καὶ ἐν πολέμῳ, καὶ ἐν σπάνει φίλων, καὶ οὐκ ἐν ἴσοις δικασταῖς, καὶ παραχρῆμα ὑπομένομεν ἀπολογεῖσθαι, τοσοῦτον αἰτησάμενοι παρὰ σοῦ χρόνον, Ἄππιε, ὅσος [f] ἱκανός ἐστι τῷ πατρὶ τῆς κόρης ἀπὸ στρατοπέδου παραγενηθέντι, τὰς ἰδίας ἀποδύρασθαι τύχας, καὶ δι' ἑαυτοῦ τὴν δίκην ἀπολογήσασθαι.

Τοιαῦτα τοῦ Νομίτορος λέξαντος, καὶ τοῦ περιεστηκότος ὄχλου μεγάλῃ βοῇ διασημήναντος ὡς δίκαια ἀξιοῖ, μικρὸν ἐπισχὼν χρόνον Ἄππιος, "Ἐγὼ τὸν μὲν νόμον, εἶπεν, οὐκ ἀγνοῶ τὸν ὑπὲρ τῆς ἐγγυήσεως τῶν εἰς δουλείαν ἀγομένων κείμενον, ὃς οὐκ ἐᾷ παρὰ τοῖς ἀφαιρουμένοις εἶναι τὸ σῶμα, μέχρι δίκης, οὐδὲ καταλύσαιμι ἂν, ὃν αὐτὸς ἔγραψα ἑκών· 713 ἐκεῖνο μέντοι δίκαιον ἡγοῦμαι, δυοῖν ὄντων τῶν ἀντιποιουμένων, κυρίου καὶ πατρὸς, εἰ μὲν ἀμφότεροι παρῆσαν, τὸν πατέρα κρατεῖν τοῦ σώματος, μέχρι δίκης. ἐπεὶ δ' ἐκεῖνος ἄπεστι, τὸν κύριον ἀπαγαγεῖν, ἐγγυητὰς ἀξιοχρέως δόντα, καταστήσειν ἐπὶ τὴν ἀρχὴν, ὅταν ὁ πατὴρ αὐτῆς παραγένηται. περὶ δὲ τῶν ἐγγυητῶν, καὶ τοῦ [g] τιμήματος, καὶ τοῦ μηδὲν ὑμᾶς ἐλαττωθῆναι περὶ

"τὴν

a Rectius forſan in *Cod. Vat.* μὴ καὶ τοῖς ἄλλοις. b Reſpicere videtur hanc XII. tabularum legem; SEI QUIS EX LEIBERTATED INDU SERVITUTEM ASERITOR, PRAETOR SECUNDUM LEIBERTATEM VINDICIAS DATOD. QUEI VINDICIAS TOLLIT. SPONSORES JOUDICIO SISTIER DATOD. *Sylb.* c Legebam ἔκπαλαι, non ἔτι π. etſi non neſcio Grammaticis improbari hanc vocem, ut parum Atticam: verum hoc quoque ſcio, delectari *Dionyſium* dictionibus multis, de quibus ita ipſi ſentiunt. Attamen etiam alibi ἔτι πάλαι ſcriptum eſt: & libro IV. ἔτι καὶ πάλαι. Eſt ad verbum *jampridem. Caſaub.* d Πάντων rectius poſt δοκεῖ poſueris, vel poſt ἀγαθῶν. *Sylb.* Καὶ ὃ πάντων μεγ. malit *Portus.* e Ἔλεξε pro ἔδοξε reponendum cenſet *Caſaub.* quod ſequatur ſtatim, ἡμεῖς δὲ, ἔφη, λόγων οὐδὲν δεόμεθα. f In *Cod. Vat.* ἱκανὸς ἔσται. g Τιμήματος nomine ſive *litis æſtimationem* ſive *mulctam* intelligamus, parum videtur intereſſe. *Sylb.*

a Rectius

Per. Jul. 4267.
Ante Chr. 447.
Olymp. 83 ½.
V. C. Cat. 305.
Var. 307.

“τὴν δίκην, πολλὴν ποιήσομαι πρόνοιαν, ὦ Νομιτόριε. νῦν δὲ [a] πάρεδος τὴν κόρην”. τοῦτο τὸ τέλος [b] ἐξενεγκόντος Ἀππίου, πολὺς μὲν ὀδυρμὸς [c] ὑπὲρ τῆς παρθένου καὶ τῶν περὶ αὐτὴν γυναικῶν ἐγένετο [d] κοπετός, πολλὴ δὲ κραυγὴ καὶ ἀγανάκτησις ἐκ τοῦ περιεστηκότος ὄχλου τὸ βῆμα. ὁ δὲ μέλλων ἄγεσθαι τὴν κόρην Ἰκίλιος ἐμφύεται αὐτῆς, καί φησιν· “Οὐκ ἐμοῦ γε ζῶντος, Ἄππιε, ταύτην ἀπάξεταί τις. ἀλλ᾽ εἴ σοι δέδοκται τὸν μὲν νόμον καταλύειν, τὰ δὲ δίκαια συγχέειν, καὶ τὴν ἐλευθερίαν ἡμῶν ἀφαιρεῖσθαι, [e] μηκέτι τὴν ὀνειδιζομένην ὑμῖν τυραννίδα, ἀλλὰ τὸν ἐμὸν ἀποκόψας τράχηλον, ταύτην τε [f] ἀπαγαγεῖν ὅπου σοι δοκεῖ, καὶ τὰς ἄλλας παρθένους καὶ γυναῖκας· ἵνα δὴ μάθωσιν ἤδη ποτὲ Ῥωμαῖοι δοῦλοι γεγονότες ἀντ᾽ ἐλευθέρων, καὶ μηδὲν ἔτι μεῖζον φρονῶσι τῆς τύχης. τί οὖν ἔτι μέλλεις, ἀλλ᾽ οὐ τοὐμὸν ἐκχέεις αἷμα πρὸ τοῦ βήματος ἐν τοῖς ἁπάντων ὀφθαλμοῖς; ἴσθι μέντοι σαφῶς, ὅτι ἢ μεγάλων κακῶν ἄρξει Ῥωμαίοις ὁ θάνατος οὑμός, ἢ μεγάλων ἀγαθῶν.

Ἔτι δὲ αὐτοῦ βουλομένου λέγειν, οἱ μὲν ῥαβδοῦχοι κελευσθέντες ὑπὸ τῆς ἐξουσίας, ἀνεῖργον [g] αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ βήματος, καὶ πειθαρχεῖν τοῖς κεκριμένοις ἐκέλευον· ὁ δὲ Κλαύδιος ἐπιλαβόμενος τῆς παιδός, ἀπάγειν ἐβούλετο, τοῦ θείου καὶ τοῦ μνηστῆρος [h] ἀντεχομένης. ἰδόντες δὲ πένθος ἐλεεινὸν οἱ περὶ τὸ βῆμα, πάντες ἀνέκραγον ἅμα, καὶ παρ᾽ οὐδὲν ἡγησάμενοι τὴν τοῦ κρατοῦντος ἐξουσίαν, ὠθοῦνται τοῖς βιαζομένοις ὁμόσε· ὥστε δείσαντα τὴν ἐπιφορὰν αὐτῶν τὸν Κλαύδιον, τὴν κόρην τε ἀφεῖναι, καὶ ὑπὸ τοὺς πόδας τοῦ στρατηγοῦ καταφυγεῖν. ὁ δὲ Ἄππιος κατ᾽ ἀρχὰς μὲν εἰς πολλὴν ταραχὴν κατέστη, ἠγριωμένους ἅπαντας ὁρῶν, καὶ πολὺν ἠπόρει χρόνον ὅ,τι χρὴ ποιεῖν· ἔπειτα τὸν Κλαύδιον καλέσας ἐπὶ τὸ βῆμα, καὶ μικρὰ διαλεχθεὶς πρὸς αὐτόν, ὡς ἐδόκει, τοῖς τε περιεστῶσι διασημήνας ἡσυχίαν παρασχεῖν, λέγει τοιάδε· “Ἐγὼ τὸ μὲν ἀκριβές, ὦ δημόται, περὶ τῆς διεγγυήσεως τοῦ σώματος, ἐπειδὴ τραχυνομένους ὑμᾶς πρὸς τὴν ἀπόφασιν ὁρῶ, παρίημι· χαρίζεσθαι δ᾽ ὑμῖν βουλόμενος, πέπεικα τὸν ἐμαυτοῦ πε-
714 λάτην, ἐᾶσαι μὲν τοῖς συγγενέσι τῆς παρθένου, δοῦναι διεγγύησιν, ἕως ὁ πατὴρ αὐτῆς παραγένηται. ἀπάγεσθε οὖν, ὦ Νομιτόριε, τὴν κόρην, [i] καὶ τὴν ἐγγύην ὁμολογεῖτε περὶ αὐτῆς εἰς τὴν αὔριον ἡμέραν. ἀπόχρη γὰρ ὑμῖν ὁ χρόνος οὗτος ἀπαγγεῖλαί τε Οὐεργινίῳ τήμερον, καὶ τριῶν ἢ τεττάρων ὡρῶν αὔριον ἐκ τοῦ χάρακος δεῦρο ἀγαγεῖν”. πλείονα δ᾽ αὐτῶν χρόνον αἰτουμένων, οὐδὲν ἔτι ἀποκρινάμενος ἀνέστη, καὶ τὸν δίφρον ἐκέλευσεν ἆραι.

Ὡς δὲ ἀπῆλθεν ἐκ τῆς ἀγορᾶς ἀδημονῶν καὶ μαινόμενος ὑπὸ

“in judicio ſitis deteriore conditione, ego, “Numitori, diligentiſſime providebo. ſed “nunc puellam trade”. Hac ſententia ab Appio pronunciata, ingens luctus & planctus ſuper virgine & mulieribus eam circumſtantibus eſt exortus, ingens etiam clamor & indignatio à turba quæ tribunal circumſtabat. Icilius vero, qui virginem in matrimonium ducturus erat, eam arctiſſime prehendit, &, “Nullus, inquit, me ſaltem vi“vente, hanc, Appi, abducet: ſed ſi tibi pla“cet legem tollere, jura confundere, & liber“tatem nobis eripere, ne tyrannidem vobis “exprobratam amplius occulta; ſed collo “mihi reſecto, hanc, cæteraſque virgines, atque “matronas Rom. quocunque libuerit abduc: “ut jam tandem Romani cognoſcant ſe ex “liberis ſervos factos, nec amplius majores “gerant ſpiritus quam ipſorum ferat fortuna. “Quid igitur adhuc cunctaris? quin ſan“guinem meum ante tribunal in omnium “conſpectu fundis? Illud tamen certo ſcias, “mortem meam populo Romano aut magno“rum malorum, aut magnorum bonorum ini“tium futuram.

XXXII. ¶ Eum autem plura dicere volentem lictores, à magiſtratu juſſi, à tribunali arcebant, & parere judicatis jubebant: Claudius vero injectis manibus in puellam, quæ avunculo & ſponſo adhærebat, eam abducere volebat. Sed qui tribunal circumſtabant, quum vidiſſent miſerabilem luctum, omnes ſimul clamorem ſuſtulerunt; &, ſpreta magiſtratus poteſtate, impetum fecerunt in eos qui vim faciebant: ita ut Claudius, eorum impetu territus, puellam dimitteret, & ſub pedes ducis *ſui* confugeret. Appius vero principio quidem valde turbatus eſt, omnes efferatos cernens, & diu quid eſſet faciendum dubitavit: demum quum Claudium ad tribunal vocaſſet, & cum eo paucis colloquutus fuiſſet, ut viſus eſt, & hominibus circumſtantibus ſilentium ſigno dato imperaſſet, ita eſt loquutus: “Equidem, “Quirites, illud rigidum corporis vadandi “jus, quando vos hac mea ſententia exaſpe“ratos video, omitto: vobis autem gratifica“ri volens, meo clienti perſuaſi ut permitte“ret virginis cognatis vades dare, donec pa“ter ejus venerit. Abducite igitur, Numitori, “puellam, & ſponſionem facite, ac promit“tite fore ut craſtino die eam in jus ſiſtatis: “hoc enim tempus vobis ſufficit ad rem Vir“ginio hodie nunciandam, & ſpatium trium “vel quatuor horarum craſtini diei ad eum “ex caſtris huc ducendum”. Illis autem plus temporis petentibus, nullo amplius dato reſponſo, ſurrexit, ſellamque tolli juſſit.

XXXIII. ¶ Quum autem mœſtus & præ amore furens ſe ex foro recepiſſet, ſtatuit virginem cognatis

a Rectius παρεδος, ut ſupra p. 663. v. 9. ἀπόδος: retento ſcilicet in ſyncopatis eodem accentu qui eſt in integris ἀπόδοθι, παράδοθι, & conſimilibus. *Sylb.* *b* Ἐξενέγκαντος *Vat.* *c* Pro ὑπὲρ legendum forſan παρά: hoc ſenſu; *magnus à virgine ploratus, & à comitantibus eam mulieribus planctus eſt editus.* ſicut infra (p. 716. juxta *Ed. Sylb.*) Appium nihil virginis lacrymis flexum fuiſſe refert. *Sylb.* *d* Καὶ κοπετὸς *Vat.* *e* Vel κρύψον, vel aliquid hujuſmodi ad ſententiam abſolvendam deſideratur. *Port.* In *Cod. Vat.* μηκέτι τὴν ὀνειδιζομένην ὑμῖν ἀρνοῦ τυραννίδα. atque ita in *Lapi Cod.* nam vertit, *ne nega amplius exprobratam vobis tyrannidem.* *f* Poſt ἀπαγαγεῖν deeſt κέλευε, vel ſimile quodpiam verbum. *Sylb.* Forſan ἀπαγαγεῖν per ἐναλλαγὴν pro ἄπαγε. quod Ionibus eſt familiare. *Port.* *g* Rectius αὐτὸν ut in *Lapi Cod.* *g* Vel ἀντεχομένην, ut ſignificet *avunculo & ſponſo hærentem*: ſicut infra idem Claudius eandem abducit τῷ πατρὶ περιπεπλεγμένην. *Sylb.* Ἀντεχομένης, ac ſi à præcedenti παιδὸς pendeat, retinendum eſſe ſuadet *Portus.* *i* Καὶ τὴν ἐγγύην ὁμολογεῖτε, *& vadimonium pro ea promittite in poſterum diem.* i. e. *promittite ſiſtendam in proximum diem.* ad verbum eſſet, *ſpondete ſponſionem in craſtinum diem.* Nam *Dionyſius* homo Græcus *vadimonium* in Romanis auctoribus, qui de Virginio ſcripſerant, Græce vertit ἐγγύην, cum potius eſſet ἐμφάνεια quam ἐμφανείας ἐγγύη. *Salmaſ.* de modo Uſurarum, c. 16.

a Forſan

Jer. Jul. 4267. Ante Chr. 447. Olymp. 83 ⅓. U.C. Cat. 305. Var. 307.

cognatis amplius non permittere, ſed, ſimulatque vadimonium obiſſet & producta fuiſſet, eam per vim abducere, & tum ſeipſum majore præſidio *prius* munire, ne quam vim à turba pateretur, tumque loca omnia circa tribunal amicorum & clientium multitudine occupare. Ut autem honeſto jure hoc facere videretur per ſpecioſam cauſſam vadimonii à patre deſerti, fidiſſimos equites cum literis in caſtra miſit ad Antonium, legionis ducem, ſub quo erat Virginius, rogans eum ut hominem in accurata cuſtodia retineret, ne clam filiæ caſum audiret & ex caſtris aufugeret. Sed puellæ neceſſarii eum anteverterunt, ab aliis præmiſſi ſub ipſum illius motus initium, Numitorii filius & Icilii frater, juvenes animis elati, equis effuſis habenis & flagro citatis, iter celerius conficientes, & de rebus geſtis Virginium certiorem facientes. Ille vero, quum veram cauſſam Antonium celaſſet, & ſe cujuſdam cognati neceſſarii mortem audiſſe ſimularet, cujus funus & ſepultura ſibi ex lege eſſet curanda, dimiſſus eſt: & * circa crepuſculum ſerotinum alia via cum adoleſcentibus eſt profectus, veritus ne *inimici* ſe tum ex caſtris tum ex urbe perſequerentur. quod etiam accidit. Antonius enim, literis ferme circa primam vigiliam acceptis, equitum alam in eum miſit; & ex urbe alii equites miſſi, per totam noctem, viam, quæ ex caſtris ferebat, cuſtodiverunt. Sed quum quidam Appio nunciaſſet, Virginium præter exſpectationem veniſſe, ipſe mentis ſuæ non compos cum magna caterva ad tribunal venit, & puellæ cognatos ad ſe accedere juſſit. Qui quum ad eum acceſſiſſent, Claudius, eadem oratione iterum habita, rogabat Appium ut rei judex eſſet, nulla mora interpoſita, & indicem & teſtes adeſſe dicens, & ipſam ancillam *ad quæſtionem* tradens. In quibus omnibus ingens erat indignationis ſimulatio, niſi, ut ante, idem jus, quod alii, obtinere poſſet, quod ejus cliens eſſet: multaque adhibebatur hortatio ne iis, qui miſerabiliora dicerent, ſed iis, quorum æquiora eſſent poſtulata, opem ferret.

XXXIV. ¶ Pater autem puellæ & reliqui cognati partus ſuppoſitionem purgabant, multa & æqua & vera dicentes: nullam *ſcilicet* probabilem cauſſam ſuppoſitionis habuiſſe Numitorii ſororem, Virginii uxorem, quum virgo juveni nupſiſſet, nec poſt multos à nuptiis annos peperiſſet: neque, ſi maxime voluiſſet genus alienum in ſuam domum transferre, alienæ ſervæ infantem potius ſuſcepturam fuiſſe, quam mulieris ingenuæ ſibi genere aut amicitia conjunctæ, à qua infantem acceptum fideliter & conſtanter eſſet habitura: adhæc quum in ejus eſſet poteſtate utrum vellet accipere, accepturam potius fuiſſe infantem marem quam fœminam. dicebant enim, neceſſe eſſe eam quæ peperit, cum liberis in-

τοῦ πάθους, ἔγνω μηκέτι [a] μεθεῖναι τὴν παρθένον τοῖς συγγενέσιν, ἀλλ᾿ ὅταν [b] ἐπὶ τὴν ἐγγύην προαχθῇ, μετὰ βίας αὐτὴν ἀπάγειν, ἑαυτῷ τε πλείονα φυλακὴν περιστησάμενος, ὡς μηδὲν ὑπὸ τῶν ὄχλων βιασθείη, καὶ τὰ πέριξ τοῦ βήματος ἑταίρων τε καὶ πελατῶν ὄχλῳ προκαταλαβών. ἵνα δὲ σὺν εὐσχήμονι δίκῃ τοῦτο πράττῃ, προφάσει μὴ παραγενηθέντος ἐπὶ τὴν ἐγγύην τοῦ πατρὸς, ἐπιστολὰς δοὺς τοῖς πιστοτάτοις ἱππεῦσιν, ἔπεμψεν ἐπὶ τὸν χάρακα [c] καὶ πρὸς Αντώνιον τὸν ἡγεμόνα τοῦ τάγματος, ὑφ᾿ οὗ ἦν Οὐεργίνιος, ἀξιῶν αὐτὸν κατέχειν τὸν ἄνδρα ἐν ἐπιμελεῖ φυλακῇ, μὴ λάθῃ [d] πυθόμενος τὰ περὶ τὴν θυγατέρα, καὶ διαδρὰς ἐκ τοῦ χάρακος. ἔφθασαν δὲ αὐτὸν οἱ τῇ κόρῃ προσήκοντες, Νομιτορίου τε υἱὸς καὶ ἀδελφὸς Ικιλίου, προαποσταλέντες ὑπὸ τῶν ἄλλων, ἀρχομένης ἔτι τῆς καταστάσεως, νεανίαι λήματος πλήρεις, ἀπὸ ῥυτῆρος καὶ μετὰ μάστιγος ἐλαθεῖσι τοῖς ἵπποις πρότερον διανύσαντες τὴν ὁδὸν, καὶ τῷ Οὐεργινίῳ τὰ πεπραγμένα διασαφηνίσαντες. ὁ δὲ τὴν μὲν ἀληθῆ πρὸς Αντώνιον αἰτίαν ἀποκρυψάμενος, ἀναγκαίου δέ τινος συγγενοῦς [e] σκηψάμενος πεπύσθαι θάνατον, οὗ τὴν ἐκκομιδήν τε καὶ ταφὴν αὐτὸν ἔδει ποιήσασθαι κατὰ τὸν νόμον, ἀφίεται· καὶ περὶ λύχνων ἁφὰς ἔλαυνε μετὰ τῶν μειρακίων κατ᾿ ἄλλας ὁδοὺς, διωγμὸν ἔκ τε τοῦ στρατοπέδου, καὶ ἀπὸ τῆς πόλεως δεδοικώς· ὅπερ καὶ συνέβη. ὁ γὰρ Αντώνιος τὰς ἐπιστολὰς δεξάμενος περὶ πρώτην μάλιστα φυλακὴν, ἴλην ἀπέστειλεν ἱππέων ἐπ᾿ αὐτὸν, ἔκ τε τῆς πόλεως ἕτεροι πεμφθέντες ἱππεῖς δι᾿ ὅλης νυκτὸς ἐφρούρουν τὴν ἀπὸ στρατοπέδου φέρουσαν ὁδόν. ὡς δὲ ἀπήγγειλεν Αππίῳ τις τὸν Οὐεργίνιον ἐλθόντα παρὰ τὴν ὑπόληψιν, ἔξω τῶν φρενῶν γενόμενος, παρῆν μετὰ πολλοῦ στίφους ἐπὶ τὸ βῆμα, καὶ [f] προάγειν ἐκέλευσε τοὺς τῆς κόρης συγγενεῖς. προσελθόντων δὲ [g] αὐτῶν, ὁ μὲν Κλαύδιος τοὺς αὐτοὺς πάλιν διεξελθὼν λόγους, ἠξίου τὸν Αππιον γενέσθαι δικαστὴν τοῦ πράγματος, μηδεμίαν ἀναβολὴν ποιησάμενον, τόν τε μηνυτὴν παρεῖναι λέγων, καὶ τοὺς μάρτυρας, καὶ τὴν θεράπαιναν αὐτὴν παραδιδούς· 715 ἐφ᾿ οἷς ἅπασι πολὺς ὁ προσποιητὸς σχετλιασμὸς ἦν, εἰ μὴ [h] τεύξονται τῶν ἴσων τοῖς ἄλλοις, ὡς πρότερον, ὅτι πελάτης ἦν αὐτοῦ· καὶ παράκλησις, ἵνα μὴ τοῖς ἐλεεινότερα λέγουσιν, ἀλλὰ τοῖς δικαιότερα ἀξιοῦσι βοηθοῖ.

Ο δὲ τῆς κόρης πατὴρ, καὶ οἱ λοιποὶ συγγενεῖς, ἀπελογοῦντο περὶ τῆς ὑποβολῆς, πολλὰ καὶ δίκαια καὶ ἀληθῆ λέγοντες, ὡς οὔτε αἰτίαν οὐδεμίαν εἶχεν ὑποβολῆς εὔλογον ἡ Νομιτορίου μὲν ἀδελφὴ, Οὐεργινίου δὲ γυνὴ, παρθένος γαμηθεῖσα νέῳ ἀνδρὶ, καὶ οὐ μετὰ πολλοὺς τοῦ γάμου τεκοῦσα χρόνους· οὔτ᾿ εἰ μάλιστα ἐβούλετο γένος ἀλλότριον εἰς τὸν ἴδιον οἶκον εἰσαγαγεῖν, δούλης ἀλλοτρίας ἀνελάμβανε παιδίον μᾶλλον, ἢ [i] οὐ γυναικὸς ἐλευθέρας κατὰ γένος ἢ φιλίαν αὐτῇ προσηκούσης, παρ᾿ ἧς πιστῶς τε ἅμα καὶ βεβαίως ἕξει τὸ ληφθέν· ἐξουσίαν τε ἔχουσαν [k] ὁποῖον ἐβούλετο λαβεῖν, ἄρρεν ἑλέσθαι παιδίον μᾶλλον ἢ θῆλυ. τεκοῦσαν μὲν γὰρ, [l] ἀνάγκη τῶν τέκνων δεομένην,

a Forſan rectius μεθίεσθαι. *Sylb.* b Dicitur ἐπὶ τὴν ἐγγύην προάγεσθαι, ut mox (v. 6.) ἐπὶ τὴν ἐγγύην παραγίνεσθαι. *Sylb.* c Illud καὶ redundare videtur. *Sylb.* d Fortaſſe melius ſi legas, μὴ πυθόμενος τὰ περὶ τὴν θυγατέρα λάθῃ διαδρὰς ἐκ τοῦ χάρακος. i. e. *ne forte audito filiæ caſu ex caſtris clam aufugeret. Port.* e Perperam in *Ed. Steph.* σκεψάμενος. ut & v. 25. γενόμενοι. f Προσάγειν *Vat.* g Αὐτῷ in *Ed. Steph.* parum apte. *Sylb.* h Rectius, ut opinor, τεύξεται. *Sylb.* i Negativam οὐ expungendam putat *Xylander.* k In *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] ποίαν: quaſi relativum reſpiciat antecedens ἐξουσίαν, non ſequens παιδίον. *Sylb.* l Legendum ἀνάγκην, atque ἐλέσθαι ſubaudiendum, vel, ſi ἀνάγκη malis, dicendum infra ἐκείνης ἐστιν. alioqui oratio erit ἀνακόλουθος. *Port.* * *Al.* circa luminum accenſionem.

δεομένην, στέργειν καὶ τρέφειν ὅ,τι ἂν ἡ φύσις ἐξενέγκῃ· ὑποβαλομένην δὲ, τὸ κρεῖττον ἀντὶ τοῦ χείρονος εἰκὸς εἶναι λαβεῖν. πρός τε τὸν μηνυτὴν, καὶ τοὺς μάρτυρας, [a] οὓς ὁ Κλαύδιος πολλοὺς καὶ [b] ἀξιοχρέους παρέξεσθαι, τὸν ἐκ τῶν εἰκότων παρείχοντο λόγον, ὡς οὐκ ἄν ποτε ἡ Νομιτορία πρᾶγμα σιγῆς δεόμενον, καὶ δι' ἑνὸς ὑπηρετηθῆναι προσώπου δυνάμενον, φανερῶς ἔπραττε, καὶ μετὰ μαρτύρων ἐλευθέρων, ἵν' ἐκτραφεῖσαν τὴν κόρην ὑπὸ τῶν κυρίων τῆς μητρὸς ἀφαιρεθείη. τόν τε χρόνον οὐ μικρὸν ἔλεγον εἶναι τεκμήριον τοῦ μηδὲν ὑγιὲς λέγειν τὸν κατήγορον· οὔτε γὰρ ἂν τὸν μηνυτὴν, οὔτε τοὺς μάρτυρας κατασχεῖν ἐν πεντεκαίδεκα ἔτεσιν ἀπόρρητον ὑποβολὴν, ἀλλ' ἔτι πρότερον εἰπεῖν. [c] διαβαλόντες δὲ τὰς τῶν κατηγόρων [d] πίστεις οὔτε ἀληθεῖς, οὔτε πιθανὰς, ἀντιπαρεξετάζειν ταύταις ἠξίουν τὰς ἑαυτῶν, πολλὰς καὶ οὐκ ἀσήμους γυναῖκας ὀνομάζοντες, ἃς ἔφασαν εἰδέναι Νομιτορίαν ἐγκύμονα γενομένην, ἐκ τοῦ περὶ τὴν γαστέρα ὄγκου. χω[redacted] τὰς ἐπὶ τοῦ τόκου καὶ τῆς λοχείας παραγενομένας, διὰ τὸ συγγενὲς, καὶ τικτόμενον τὸ παιδίον ἰδούσας [e] ἐπεδείκνυτο, καὶ ἀνακρίνειν ἠξίου. ὃ δὲ πάντων τεκμήριον ἦν περιφανέστατον, ἔκ τε τῶν ἀνδρῶν πολλῶν καὶ γυναικῶν μαρτυρούμενον, οὐ μόνον ἐλευθέρων, ἀλλὰ καὶ δούλων, τοῦτ' ἔλεγον τελευτῶντες, ὅτι τῷ γάλακτι τῆς μητρὸς ἐτράφη τὸ παιδίον· ἀμήχανον δὲ εἴη), γάλακτος πληρωθῆναι μαστοὺς γυναικὶ μὴ τεκούσῃ.

Ταῦτά τε καὶ πολλὰ τούτοις ὅμοια παρεχομένων 716 αὐτῶν ἰσχυρὰ, καὶ οὐδένα λόγον ἐναντίον δέξασθαι δυνάμενα, καὶ πολὺν ἐν ταῖς συμφοραῖς τῆς κόρης ἔλεον καταχεομένων, οἱ μὲν ἄλλοι πάντες ὅσοι [f] συνήκουον τῶν λόγων, τῆς τε μορφῆς οἶκτον ἐλάμβανον, ὁπότε εἰς τὴν παρθένον ἴδοιεν· καὶ γὰρ ἐν ἐσθῆτι οὖσα πιναρᾷ, καὶ κατηφὲς ὁρῶσα, καὶ τὸ καλὸν τῶν ὀμμάτων ἐκτήκουσα, τὰς ἁπάντων ἥρπαζεν ὄψεις· οὕτως ὑπεράνθρωπός τις ὥρα περὶ αὐτὴν καὶ χάρις ἦν· καὶ τὸ τῆς τύχης ἀνεκλαίοντο παράλογον, εἰς οἵας ὕβρεις καὶ προπηλακισμοὺς ἐλεύσοιτο, ἐξ οἵων ἀγαθῶν. εἰσῄει τε αὐτοὺς λογισμὸς, ὅτι τοῦ περὶ τῆς ἐλευθερίας νόμου καταλυθέντος, οὐδὲν ἔσται τὸ κωλῦον καὶ τὰς αὐτῶν γυναῖκας καὶ θυγατέρας τὰ αὐτὰ ἐκείνῃ παθεῖν. ταῦτά τε δὴ καὶ πολλὰ τούτοις ὅμοια ἐπιλογιζόμενοι, καὶ πρὸς ἀλλήλους διαλαλοῦντες, ἔκλαιον. ὁ δὲ Ἄππιος, οἷα δὴ φύσιν τε οὐ φρενήρης ἀνὴρ, καὶ ὑπὸ μεγέθους ἐξουσίας διεφθαρμένος, οἰδῶν τε τὴν ψυχὴν, καὶ ζέων τὰ σπλάγχνα διὰ τὸν ἔρωτα τῆς παιδὸς, οὔτε τοῖς λόγοις τῶν ἀπολογουμένων προσεῖχεν, οὔτε τοῖς δάκρυσιν αὐτῆς ἐπεκλᾶτο [g] τῆς κόρης*, τήν τε συμπάθειαν τῶν παρόντων δι' ὀργῆς ἐλάμβανεν, [h] ὡς αὐτὸς δὴ πλείονος ἄξιος ὢν ἐλέου, [i] καὶ δυνό-

digeat, amare & alere quodcunque ei natura produxerit: at veriſimile eſſe eam, quæ ſibi liberos ſupponit, id quod eſt præſtantius deteriori anteponere. Adverſus vero indicem, & teſtes, quos Claudius & multos & fide dignos ſe productùrum dicebat, rationem è veriſimilibus petitam afferebant, *ſc.* Numitoriam rem quæ ſilentio opus haberet, & unius perſonæ miniſterio poſſet effici, non fuiſſe facturam propalam & coram ingenuis teſtibus, ut ipſi puella educata à matris hero adimeretur. ipſum quoque tempus non parvo eſſe argumento dicebant, nihil ſani ab accuſatore dici: nam neque indicem, neque ipſos teſtes per quindecim annos ſuppoſitionem ſilentio tectam ſervaturos fuiſſe, ſed multo ante dicturos. Criminantes autem accuſatorum probationes, *ut* neque veras neque probabiles, poſtulabant ut ſuæ cum his collatæ perpenderentur, multas neque ignobiles fœminas nominantes, quas dicebant ſcire Numitoriam fuiſſe gravidam, ex uteri quem ferebat gravitate. deinde præter iſtas, alias quoque quæ partui & puerperio interfuerant ob cognationem, & quæ infantem naſcentem viderant, oſtendebant; & poſtulabant, ut diligenter interrogarentur. Quod autem omnium erat manifeſtiſſimum argumentum, quodque multorum tam virorum quam mulierum, non ſolum ingenuorum ſed etiam ſervorum, teſtimonio comprobari poterat, id poſtremo loco dixerunt, puellam materno lacte nutritam fuiſſe. fieri autem nulla ratione poſſe, ut mammæ mulieris quæ non peperit lacte impleantur.

XXXV. ¶ Illis hæc & multa alia hujuſmodi argumenta firmiſſima afferentibus, & quæ nullo modo refutari poterant, & ob puellæ calamitates magnam miſericordiam commoventibus, cæteri quidem omnes qui iſta audiebant, quoties virginem intuebantur, ejus formæ miſeratione movebantur; (illa enim fordidata, atque mœſtum vultum dejiciens, pulchroſque oculos tabefaciens, omnium ora in ſe convertebat; divina adeo forma & venuſtate ornata erat) & fortunæ iniquitatem inopinatam deflebant, quod puella ex tantis bonis in tantas injurias & contumelias eſſet ventura. illudque ipſis in mentem venit, lege libertatis ſublata, nihil impedimento futurum, quo minus ſuæ quoque conjuges & filiæ idem quod illa paterentur. Hæc igitur & multa alia hujuſmodi conſiderantes, & de iis inter ſe colloquentes, flebant. At Appius, ut qui nec natura eſſet ſanæ mentis, & poteſtatis magnitudine corruptus, animo tumente, & viſceribus ob puellæ amorem ferventibus, neque ad defenſorum verba mentem advertebat, neque ipſius puellæ lacrymis frangebatur, & aſtantium commiſerationem iniquo animo ferebat, quaſi ipſe majore miſeratione eſſet dignus, quod gravioribus malis affectus fuiſſet ab illa excellenti forma, à qua in ſervitutem

Per. Jul. 4267.
Ante Chr. 447.
Olymp. 83 ½.
V. C. Cat. 305. Var. 307.

a Optime in *Cod. Vat.* οὓς ὁ Κλαύδιος ἔφη πολλοὺς &c. quo fere modo legendum eſſe voluit *Sylb.* *b* Paullo ſupra ἀξιόχρεως habemus, more Attico. *Sylb.* *c* Διαβάλλοντες *Vat.* *d* Poſt πίστεις deſiderari videtur ὡς. *Sylb.* *e* Nota hîc ſingularia ἐπεδείκνυτο & ἠξίου, cum v. 16. præcedant pluralia. ἐπεδείκνυτο autem poſitum pro παρεῖχετο *præbebat,* ſc. Virginius. *Sylb.* *f* Συνήκουον poſitum hîc pro συνῆκαν *intellexerunt. Sylb.* *g* Deſunt in *Cod. Vat.* *h* In *Cod. Vat.* ὡς αὐτὸς δὴ πλείονος ὢν ἄξιος ἐλέου. *i* Illud καὶ ſuperfluum eſſe videtur; aut ἐπιτατικῶς poſitum. *Port.* * *i. e.* quod puella ex tam felici rerum ſtatu in tam infelicem ventura eſſet, in quo ipſi atrociſſimæ injuriæ & contumeliæ ferendæ eſſent. *Port.*

Per. Jul. 4267. Ante Chr. 447. Olymp. 83 ½. V. C. Cat. 305. Var. 307.

vitutem fuerat redactus. Ob hæc igitur omnia furore correptus, verbis impudentibus uti non dubitavit, (unde qui *id* ſuſpicabantur, plane cognoverunt illud falſum crimen adverſus puellam ab ipſo confictum) ac tyrannicum & crudele facinus perpetrare eſt auſus.

τερα ὑπὸ τῆς δεδουλωμένης αὐτὸν εὐμορφίας πεπονθώς. διὰ δὴ ταῦτα πάντα οἰστρῶν, λόγον τε ὑπέμεινεν εἰπεῖν ἀναίσχυντον, ἐξ οὗ καταφανὴς ἐγένετο τοῖς ὑπονοοῦσιν, ὅτι τὸ συκοφάντημα κατὰ τῆς κόρης αὐτὸς ἔπλασε, καὶ ἔργον ἐτόλμησε τυραννικὸν πρᾶξαι καὶ ὠμόν.

XXXVI. ¶ Quum enim illi adhuc loquerentur, ipſe ſilentium fieri juſſit, eoque facto quum omnis turba, quæ in foro erat, impetum ſuum repreſſiſſet, adducta cupiditate cognoſcendi quæ dicturus eſſet, & ipſe vultum ſæpe huc & illuc convertiſſet, catervaſque amicorum, quibus varias fori partes occuparat, oculis luſtraſſet, talem habuit orationem: "Ego vero, Virgini, & vos qui cum iſto adeſtis, non nunc primum hanc rem audivi, ſed etiam multo ante quam hunc magiſtratum acciperem. quo autem modo hoc cognorim, audite. Pater hujus M. Claudii, quum diem ſuum obiret, me rogavit ut filii ſui, qui relinquebatur, tutor eſſem: ſunt enim familiæ noſtræ clientes *jam inde* à majoribus. Tutelæ igitur tempore indicatum eſt mihi, Numitoriam ſuppoſuiſſe ſibi hanc puellam, à Claudii ſerva acceptam: atque, re diligenter explorata, cognovi eam ita ſe habere. Non decebat igitur me ipſum hoc negotium attingere: ſed ſatius eſſe duxi huic poteſtatem *iſtam* relinquere, ut, quum ad virilem ætatem veniſſet, arbitratu ſuo ancillam vel abduceret, vel accepta pecunia aut gratis dimitteret, & concederet iis qui eam alebant. Interea vero ego, civilibus negotiis implicitus, nullā amplius Claudii rem curavi. Ad hunc autem, ut veriſimile eſt, ſua bona cenſentē ancillæ indicia delata ſunt, ut ad me ante; nec quidquam iniqui poſtulat, quum ſuæ ancillæ filiā abducere velit. Si igitur ipſi rem inter ſe compoſuiſſent, res præclare ſe haberet: quoniam vero res in controverſiam eſt deducta, horū ei teſtimoniū perhibeo, eumq; *bujus* ancillæ dominū eſſe judico.

Ἔτι γὰρ αὐτῶν λεγόντων, ἡσυχίαν γενέσθαι κελεύσας, ἐπειδὴ σιωπή τε ἐγένετο, καὶ πᾶς ὁ κατὰ τὴν ἀγορὰν ὄχλος [a] τὴν ὁρμὴν ἐλάμβανεν, ἐπιθυμίᾳ γνώσεως τῶν ὑπ' αὐτοῦ λεχθησομένων προαχθεὶς, πολλάκις ἐπιστρέψας τὸ πρόσωπον [b] τῇδε κἀκεῖσε, καὶ τὰ στίφη τῶν ἑταίρων, οἷς διειλήφει τὴν ἀγορὰν, τοῖς ὄμμασι διαριθμησάμενος, τοιάδε εἶπεν· "Ἐγὼ δὲ περὶ τοῦδε τοῦ πράγματος, ὦ Οὐεργίνιε, καὶ ὑμεῖς οἱ σὺν τούτῳ παρόντες, οὐ νῦν πρῶτον ἀκήκοα, ἀλλὰ παλαίτερον ἔτι, πρὶν ἢ τήνδε τὴν ἀρχὴν παραλαβεῖν. ὃν τρόπον δὲ ἔγνων, ἀκούσατε. [c] ὁ πατὴρ Μάρκου Κλαυδίου τοῦδε, τελευτῶν τὸν βίον, ἠξίωσέ με τὸν υἱὸν αὐτοῦ παῖδα καταλειπόμενον ἐπιτροπεῦσαι· πελάται δ' εἰσὶ τῆς οἰκίας ἡμῶν ἐκ προγόνων. ἐν δὲ τῷ χρόνῳ τῆς ἐπιτροπείας, μήνυσις ἐγένετό μοι περὶ τῆς παιδὸς, ὡς ὑποβάλοιτο αὐτὴν Νουμιτορία λαβοῦσα παρὰ τῆς Κλαυδίου δούλης· καὶ τὸ πρᾶγμα ἐξετάσας, ἔμαθον οὕτως ἔχον. ἐφάπτεσθαι μὲν οὖν [d] ἐμαυτοῦ οὐ προσῆκέ μοι· βέλτιον δὲ ἡγησάμην τούτῳ τὴν ἐξουσίαν καταλιπεῖν, ὁπότε γένοιτο ἀνὴρ, εἴτε βουληθείη τὴν παιδίσκην 717 ἀπάγειν, εἴτε διαλύσασθαι πρὸς τοὺς τρέφοντας αὐτὴν, χρηματισθεὶς, ἢ χαρισάμενος. ἐν δὲ τοῖς μεταξὺ χρόνοις, ἐγὼ μὲν εἰς τὰς πολιτικὰς πράξεις ἐγκυλισθεὶς, οὐδὲν ἔτι τῶν Κλαυδίου πραγμάτων εἶχον ἐν φροντίδι. τούτῳ δ', ὡς ἔοικε, τὸν ἴδιον ἐξετάζοντι βίον καὶ περὶ τῆς παιδίσκης ἡ μήνυσις ἀπεδόθη, καθάπερ ἐμοὶ πρότερον· καὶ οὐδὲν ἄδικον ἀξιοῖ, τὴν ἐκ τῆς ἑαυτοῦ θεραπαίνης γεγονυῖαν ἀπάγειν βουλόμενος. εἰ μὲν οὖν ἀλλήλους ἔπεισαν αὐτοὶ, καλῶς ἂν [e] εἶχον. ἐπεὶ δ' εἰς ἀμφισβήτησιν ἦλθε τὸ πρᾶγμα, μαρτυρῶ τε αὐτῷ ταῦτα, καὶ κρίνω εἶναι τοῦτον τῆς παιδίσκης κύριον.

XXXVII. ¶ Quum autem hæc audiviſſent quotquot aderant viri integri, & juſta dicentium advocati, manibus in cœlum ſublatis, ejulatum cum lamentatione & indignatione mixtum emiſerunt: at decemviratus adulatores vocem adhortationis plenam, & quæ fiduciam rerum dominis afferre poterat, *edebant*. Concione autem irritata, & variorum ſermonum & affectuum plena, Appius, indicto ſilentio, ita eſt loquutus: "Niſi diſſidia in urbe ſerere, & nobis adverſari deſieritis, *vos* turbulenti, & nuſquam aut pace aut bello utiles, ab ipſa neceſſitate edocti & ſapientiores facti *nobis* cedetis. ne putetis nos hæc præſidia, quæ ſunt in Capitolio & arce, ſolum adverſus externos hoſtes nobis paraſſe, noſque permiſſuros ut vos, qui in urbe conſidetis, res ejus omnes corrumpatis. Verum conſilio meliore, quam quod nunc habetis, capto,

Ὡς δὲ ταῦτ' ἤκουσαν ὅσοι μὲν ἦσαν ἀκέραιοί τε, καὶ τῶν τὰ δίκαια λεγόντων παράκλητοι, τὰς χεῖρας ἄραντες εἰς τὸν οὐρανὸν, ἀνέκραγον ὀδυρμῷ καὶ ἀγανακτήσει μεμιγμένην κραυγήν· οἱ δὲ τῆς ὀλιγαρχίας κόλακες, τὴν ἐπικελεύουσάν τε καὶ θάρσος ἐμποιῆσαι δυναμένην τοῖς κρατοῦσι φωνήν. ἠρεθισμένης δὲ τῆς ἀγορᾶς, καὶ παντοδαπῶν γεμούσης λόγων τε καὶ παθῶν, σιωπήν [f] τε γενέσθαι κελεύσας Ἄππιος, ἔλεξεν· "Εἰ μὴ παύσεσθε διαστασιάζοντες τὴν πόλιν, καὶ ἀντιστρατηγοῦντες ἡμῖν οἱ ταραχώδεις, καὶ μηδαμῇ χρήσιμοι, μήτε ἐν εἰρήνῃ, μήτε κατὰ πολέμους, ὑπὸ τῆς ἀνάγκης σωφρονισθέντες εἴξετε. μὴ τούτους οἴεσθε τοὺς ἐπὶ τοῦ Καπιτωλίου καὶ τῆς ἄκρας φρουροὺς ἐπὶ τοὺς ἔξωθεν πολεμίους ἡμῖν [g] παρασκευάσαι μόνον, ὑμᾶς δὲ τοὺς ἔνδον ὑποκαθημένους, καὶ πάντα σήποντας τὰ τῆς πόλεως πράγματα, ἐᾶσαι. γνώμην [h] δὲ λαβόντες κρείττονα ἧς ἔχετε νῦν,

"ἄπιτε

a Poſſumus τὴν ὁρμὴν ἐλάμβανε accipere pro προσώρμησε, ſeu μεθ' ὁρμῆς προσέτρεχε. quod ſi malis, in verſione leges, *tota per forum multitudo accurriſſet. Sylb.* Quod ad ſenſum attinet, bene ſe habet conjectura *Sylburgii*, ſed loquendi genus eſt mihi ſuſpectum. Ego, ut ingenue fateor, quid verba ſibi velint ignoro. verum ſenſus poſtulat ut legatur, τὴν ὁρμὴν ἐκώλυον vel κατεῖχον. *Port.* Lego ἐπελάμβανε. & fortaſſe τὴν ὀργὴν ἐπελάμβανε, *cohibuit ſe turba graviter prius commota. Caſaub.* b Τῇδε καὶ τῇδε *Vat.* c Ὁ πατὴρ ὁ Μάρκου Κλαυδίου τοῦδε *Vat.* d Ante ἐμαυτοῦ deeſt præpoſitio δι', ἀπ', aut ſimilis alia; vel legendum αὐτοῦ. *Sylb.* Forſan ἐμαυτὸν legendum, ut verba hoc modo conſtruantur, οὐ προσῆκε μοι ἐμαυτὸν ἐφάπτεσθαι, ſc. τούτου τοῦ πράγματος. *Port.* e Poſſumus etiam ſingulariter legere εἶχεν. *Sylb.* Malim εἶχε, ut ſubaudiatur πρᾶγμα. ſi tamen nihil mutandum, vertes, *præclare cum ipſis actum eſſet. Port.* f Rectius expungere τε. *Sylb.* g Melius, ut opinor, παρεσκευάσθαι, *comparatos eſſe. Sylb.* Forſan ſubintelligendum ἡμᾶς, ut hæc ita conſtruantur, μὴ οἴεσθε ἡμᾶς ἡμῖν παρασκευάσαι τούτους. *Port.* h Δὴ pro δὲ in *Cod. Vat.*

a Vel

"ἄπιτε οἷς μή τι πρᾶγμα, καὶ πράττετε τὰ ἑαυτῶν, εἰ σωφρονεῖτε· σὺ δὲ ἄγου τὴν παιδίσκην ἔχων, Κλαύδιε, μηδένα δεδοικώς, δι' ἀγορᾶς· οἱ γὰρ Ἀππίου σε προπέμψουσι δώδεκα πελέκεις". ὡς δὲ ταῦτα εἶπεν, οἱ μὲν ἄλλοι στένοντες, καὶ τὰ μέτωπα παίοντες, καὶ τὰ δάκρυα κατέχειν οὐ δυνάμενοι, παρεχώρουν ἐκ τῆς ἀγορᾶς· ὁ δὲ Κλαύδιος ἀπῆγε τὴν παῖδα τῷ πατρὶ περιπεπλεγμένην καὶ καταφιλοῦσαν, καὶ ταῖς ἡδίσταις φωναῖς ἀνακαλοῦσαν. ἐν τοιούτοις δὴ κακοῖς Οὐεργίνιος ὤν, ἔργον εἰς νοῦν βάλλεται, πατρὶ μὲν ταλαίπωρον καὶ πικρόν, ἐλευθέρῳ δὲ ἀνδρὶ καὶ μεγαλόφρονι πρέπον. αἰτησάμενος γὰρ ἐξουσίαν ἀσπάσασθαι τὴν θυγατέρα τοὺς τελευταίους ἀσπασμοὺς ἐπ' ἐξουσίας, καὶ διαλεχθῆναι μόνῃ μόνος ὁπόσα βούλεται, πρὶν ἐκ τῆς ἀγορᾶς αὐτὴν ἀπαχθῆναι, συγχωρήσαντος τοῦ στρατηγοῦ, καὶ τῶν ἐχθρῶν μικρὸν ἀναχωρησάντων, ὑπο-
718 λαβὼν [a] εἰς τὴν ἐκλυομένην τε καὶ καταρρέουσαν καὶ κατέχουσαν, τέως μὲν ἀνεκαλεῖτό τε καὶ κατεφίλει, καὶ τὰς λιβάδας ἐξέματτε τῶν δακρύων· ἔπειτα κατὰ μικρὸν ὑπάγων, ὡς ἐγγὺς ἦν ἐργαστηρίου μαγειρικοῦ, μάχαιραν ἐξαρπάσας ἀπὸ τῆς τραπέζης, παίει τὴν θυγατέρα διὰ τῶν σπλάγχνων, τοσοῦτον εἰπών· "Ἐλευθέραν σε καὶ εὐσχήμονα, τέκνον, ἀποστέλλω τοῖς [b] κατὰ γῆν προγόνοις· ζώσῃ γὰρ ταῦτα οὐκ ἐξῆν ἀμφότερα, διὰ τὸν τύραννον". κραυγῆς δὲ γενομένης, ᾑμαγμένην ἔχων τὴν μάχαιραν, καὶ οὕτως ἀνάμεστος αἵματος γενόμενος, ὃ [c] προσέφυσεν αὐτὸν ἡ σφαγὴ τῆς κόρης, ἔθει διὰ τῆς πόλεως ἐμμανής, ἐπὶ τὴν ἐλευθερίαν τοὺς πολίτας καλῶν. [d] διεκπαισάμενος δὲ τὰς πύλας, ἀνέβη τὸν ἵππον ὃς ἦν παρεσκευασμένος αὐτῷ, καὶ ξυνέτεινεν ἐπὶ τὸ στρατόπεδον, Ἰκιλίου τε καὶ Νομιτορίου, τῶν ἀγαγόντων αὐτὸν ἐκ τοῦ χάρακος νεανίσκων, καὶ τότε συμπροπεμπόντων. ἠκολούθει δὲ αὐτοῖς καὶ ἄλλος ὄχλος δημοτῶν οὐκ ὀλίγος· ὥστε τοὺς σύμπαντας ἀμφὶ τετρακοσίους γενέσθαι.

Ὁ δὲ Ἄππιος ὡς τὸ περὶ τὴν κόρην ἐπέγνω πάθος, ἀναπηδᾷ τε ἀπὸ τοῦ δίφρου, καὶ διώκειν τὸν Οὐεργίνιον ἐβούλετο, πολλὰ καὶ λέγων καὶ πράττων ἄκοσμα. περιστάντων δ' αὐτὸν τῶν φίλων, καὶ μηδὲν ἐξαμαρτάνειν ἀξιούντων, ἀπῄει πρὸς ἅπαντας ἀγανακτῶν. ἤδη δὲ αὐτῷ κατ' οἰκίαν ὄντι προσαγγέλλουσι τῶν ἑταίρων τινές, ὅτι περὶ τὸ πτῶμα τῆς κόρης Ἰκίλιός τε ὁ κηδεστής, καὶ Νομιτόριος ὁ θεῖος, σὺν τοῖς ἄλλοις ἑταίροις τε καὶ συγγενέσιν ἑστῶτες, ῥητὰ καὶ ἄρρητα κατ' αὐτοῦ λέγουσι, καὶ καλοῦσι τὸν δῆμον ἐπὶ τὴν ἐλευθερίαν. ὁ δ' ὑπ' ὀργῆς [e] ὡς εἶχε, πέμπει τῶν ῥαβδούχων τινάς, κελεύσας ἀπάγειν εἰς τὸ δεσμωτήριον τοὺς κεκραγότας, καὶ τὸ πτῶμα μεταφέρειν ἐκ τῆς ἀγορᾶς· ἀφρονέστατον πρᾶγμα ποιῶν, καὶ τοῖς τότε καιροῖς ἥκιστα ἁρμόττον. δέον γὰρ ἀποθεραπεύειν τὸν ὄχλον δι' ὀργῆς εἰληφότα δικαίαν πρόφασιν, [f] εἴξαντα δ' ἐν τῷ παραχρῆμα χρόνῳ, ὕστερον τὰ μὲν ἀπολογούμενον, τὰ δὲ παραιτούμενον, τὰ δ' ἑτέραις τισὶν εὐεργεσίαις ἀνα-

"abite quibus nihil eſt negotii, atque rerum veſtrarum ſatagite, ſi ſapitis. Tu vero, Claudi, ancillam quam habes, per forum, nullum metuens, abduc. nam duodecim Appii ſecures te proſequentur". His dictis, cæteri quidem gementes, & frontem ferientes, atque lacrymas continere non valentes, de foro decedebant. Claudius vero puellam abducebat, quæ patri implicita adhærebat, eumque deoſculabatur, & ſuaviſſimis vocibus appellabat. Quum igitur Virginius in iſtiuſmodi malis verſaretur, facinus animo concepit, patri quidem ærumnoſum & acerbum, ſed virum ingenuum & magnanimum decens. nam petita venia libere ſalutandi poſtremis ſalutationibus, & colloquendi cum ea arbitratu ſuo, remotis omnibus teſtibus, antequam ex foro abduceretur, eaque à duce impetrata, quum inimici paullum receſſiſſent, * ſuſceptam eam, quæ jam diſſolvebatur, & diffluebat, & ſe vix ſuſtentabat, primum quidem crebris vocibus vocabat & deoſculabatur, & lacrymas cadentes abſtergebat: deinde quum, paullatim eam ſubducens, ad tabernam lanii acceſſiſſet, cultrum de menſa arreptum per filiæ viſcera egit, hoc ſolum effatus: "Liberam te & pudicam, filia, † ad manes tuorum majorum mitto: tibi enim viventi horum neutro ob tyrannum frui licebat". Orto autem clamore, cruentum geſtans cultrum, & ita totus conſperſus ſanguine, quem puellæ cædes in eum efflarat, per urbem furibundus currebat, cives ad libertatem vocans. & è portis per vim egreſſus equum conſcendit, qui ei paratus erat, & ad caſtra contendit, Icilio & Numitorio adoleſcentibus, qui eum ex caſtris adduxerant, tunc etiam comitantibus. Eos autem alia etiam turba plebejorum non exigua ſequebatur, ita ut univerſi eſſent fere quadringenti.

Per. Jul. 4267. Ante Chr. 447. Olymp. 83 ½. V. C. Cat. 305. Var. 307.

XXXVIII.

¶ Appius vero, ut puellæ caſum cognovit, de ſella exſiluit, & Virginium perſequi volebat, multa indecora & dicens & faciens. Sed circumſtantibus eum amicis, & ut nihil peccaret rogantibus, omnibus infenſus abiit. Ei autem, quum jam domi eſſet, quidam amici nunciarunt, Icilium ſocerum & Numitorium avunculum, cum aliis amicis & cognatis, circa puellæ cadaver ſtantes, fanda & infanda adverſus eum dicere, & populum ad libertatem vocare. Ille vero, ita iratus ut erat, miſit quoſdam lictores, jubens in vincula abducere eos qui vociferati fuerant, & cadaver è foro in alium locum transferre: rem ſtultiſſimam & illis temporibus minime convenientem faciens. Quum enim debuiſſet delenire turbam, quæ juſtam iræ cauſſam habebat, & tunc quidem cedere, poſtea vero partim ſeſe purgare, partim deprecari, partim aliquibus aliis beneficiis *eorum benevolentiam* iterum ſibi conci-

Appius & amoris fructu privatur & adverſa experitur omnia, obſtante Valerio & Horatio.

a Vel expungenda eſt præpoſitio εἰς: vel legendum εἰς γῆν *in terram.* Præpoſitionem non agnoſcit *Lapus*, qui vertit, *ſuſcipiens ſolutam & defluentem, ſeque detinentem. Sylb.* Forſan legendum ὑπολαβὼν αὐτὴν, ἐκλυομένην τε καὶ καταρρέουσαν, καὶ μόγις ἑαυτὴν κατέχουσαν. quo fere modo de Marcii matre loquitur, κατεῖχεν αὐτὴν ἐκλυομένην καὶ ῥέουσαν &c. *Port.* b Convenientius κατὰ γῆς, *ſub terra conditis. Sylb.* c Uſitatius αἷμα προσφύειν τινί, *efflare ſanguinem in aliquem. Port.* Quis unquam ita loquutus? Lego προσέκλυσεν vel προσέφυρεν, & ᾧ non ὅ. ſic infra de eodem Virginio, αἵματι πεφυρμένος ἅπας. *Caſaub.* d Si quis διεκπεσώμενος malit, per me licet. *Sylb.* Διεκπαισάμενος idem valet ac τοὺς φύλακας παισάμενος διὰ πυλῶν ἔφυγε καὶ ἀνέβη, *pulſatis cuſtodibus per portas evaſit* &c. *Port.* Nihil mutandum cenſeo, etſi non ignoro reperiri vocem διεκπεσόμενος, ut apud *Polyænum* διεξεπέσαντο pro διεξέπεσον, ut ibi notavimus. *Caſaub.* quem videſis etiam p. 198. *Animadverſionum* ad *Athen.* l. 3. c. 21. e Forſan ὡς εἶχε τάχους, *quanta maxima celeritate potuit.* Vide p. 597. v. 20. f Legendum potius εἴξαντα μὲν ἐν τῷ παραχρῆμα χρόνῳ, ὕστερον δὲ τὰ μὲν &c. *Port.* * Deficientem viribus defluentemque, ac prenſantem ſuſtentans, aliquantum recreabat, & deoſculans lacrymarum rivos à genis abſtergebat. *Gelen.* † *Al.* ad majores ſub terram demitto.

Per. Jul. 4267. Ante Chr. 447. Olymp. 83 ½. V. C. Cat. 305. Var. 307.

conciliare, *ille tamen* ad rationem violentiorem provectus, eos ad deſperationem adegit. neque enim tulerunt eos qui aggreſſi fuerant cadaver trahere, & viros in carcerem abducere: ſed ſeipſi clamore ſublato adhortati, eos qui vim faciebant impetu & vulneribus foro expulerunt. ita ut Appius, his auditis, coactus fuerit cum multis amicis & clientibus in forum venire, jubens cædi & ſummoveri, ac de medio tolli, qui in compitis erant. Quum autem, quo conſilio ille ex ſuis ædibus eſſet egreſſus, intellexiſſent Valerius & Horatius, (quos dixi præcipuos duces fuiſſe eorum qui ſe in libertatem vindicabant) multa & ſtrenua juventute ſtipati, ante cadaver conſtiterunt. Et quum Appius cum ſua factione propius ad eos acceſſiſſet, primum quidem ad verba acerba & ad contumelias contra eorum poteſtatem provecti ſunt: deinde vero facta verbis reſpondentia addiderunt, cædendo & evertendo quotquot ſecum congredi fuiſſent auſi.

XXXIX. ¶ At Appius, mœſtus & iniquo animo ferens illam animadverſionem quæ contra ſpem ſuam acciderat, quum neſciret quomodo ſe cum illis hominibus gerere deberet, viam maxime exitialem ingredi ſtatuit. nam, quaſi adhuc plebs in eodem amore erga eum perſeveraret, aſcendit in Vulcani ædem, & populum ad concionem vocavit, & illorum virorum iniquitatem atque contumeliam accuſare conatus eſt, tribunitia poteſtate & ſpe inani elatus, qua ſperabat fore, ut populus ſecum indignatus ſibi permitteret viros illos præcipites dare. At Valerius ejuſque ſocii, occupata alia fori parte, & cadavere virginis collocato ubi ab omnibus conſpici poſſet, alteram concionem convocarunt, & longa accuſatione in Appium & alios decemviratus fautores ſunt invecti. atque accidit ut alios quidem (uti veriſimile erat) illorum virorum dignitas, alios ipſius puellæ miſeratio, quæ injurias atroces & plus quam atroces ob ſuam infelicem formam perpeſſa fuerat, alios ipſum prioris reip. ſtatus deſiderium, quod eos ad concionem iſtam invitabat, cogeret, ita ut iſti contrariam factionem numero ſuperarent: quare pauci quidam circa Appium remanſerunt, *nimirum* illi ipſi qui decemviratus fautores erant: inter quos nonnulli erant, qui eorum magiſtratui amplius non obtemperabant ob multas cauſſas; ſed, ſi res adverſariorum corroboratæ fuiſſent, lubenter in illos impetum facturi erant. Quum autem Appius ſe *ab omnibus* deſtitutum videret, ſententiam mutare, & de foro decedere coactus eſt. quod etiam ei maxime profuit. nam, telis à multitudine plebeja petitus, pœnas ſe dignas perſolviſſet. Poſtea Valerius cum ſuis poteſtatem, quantam volebant, adeptus, ad ſatietatem uſque in decemviratum eſt invectus, &

λαβόντα, ἐπὶ τὸ βιαιότερον ἐνεχθεὶς, εἰς ἀπόνοιαν ἠνάγκασεν αὐτοὺς τραπέσθαι. οὐ γὰρ ἀνέσχοντο τῶν [a] περιβαλλομένων ἕλκειν τὴν νεκρὰν, ἢ τοὺς ἄνδρας εἰς τὸ δεσμωτήριον ἀπάγειν, ἀλλ' ἐμβοήσαντες ἑαυτοῖς συνωθισμῷ τε καὶ [b] πληγῇ τῶν βιαζομένων, ἐξέβαλον αὐτοὺς ἐκ τῆς ἀγορᾶς. ὥστε ἠναγκάσθη ἀκούσας ταῦτα ὁ Ἄππιος ἅμα συχνοῖς ἑταίροις καὶ πελάταις εἰς τὴν ἀγορὰν προελθεῖν, παίειν κελεύων καὶ ἀνείργειν ἐκποδὼν τοὺς ἐν τοῖς στενωποῖς. πυθόμενοι δὲ τὴν διάνοιαν αὐτοῦ τῆς ἐξόδου Οὐαλέριός τε καὶ Ὁράτιος, οὓς ἔφην ἡγεμονικωτάτους εἶναι τῶν ἀντιποιουμένων τῆς ἐλευθερίας, πολλὴν καὶ ἀγαθὴν νεότητα περὶ αὐτοὺς [c] ἀθροίσαντες, ἵσταντα πρὸ τοῦ νεκροῦ. καὶ ἐπειδὴ πλησίον αὐτῶν οἱ περὶ τὸν Ἄππιον ἐγένοντο, πρῶτον μὲν εἰς λόγους ἐπαχθεῖς καὶ προπηλακισμοὺς κατὰ τῆς ἐξουσίας αὐτῶν ἐχώρουν, ἔπειτα καὶ τὰ ἔργα ὅμοια τοῖς λόγοις παρείχοντο, παίοντές τε καὶ ἀνατρέποντες τοὺς ὁμόσε χωροῦντας. 719

Ο δὲ Ἄππιος ἀδημονῶν ἐπὶ τῷ παρ' ἐλπίδα τῆς [d] κολάσεως, καὶ οὐκ ἔχων ὅ,τι χρήσεται [redacted] ὀλεθριωτάτην ἔγνω βαδίζειν ὁδόν. ὡς γὰρ ἔτι τοῦ πλήθους αὐτῷ διαμένοντος οἰκείου, ἀναβὰς ἐπὶ τοῦ Ἡφαίστου τὸ ἱερὸν, ἐκάλει τὸν δῆμον εἰς ἐκκλησίαν, καὶ κατηγορεῖν ἐπειρᾶτο τῶν ἀνδρῶν παρανομίαν τε καὶ ὕβριν, ἐξουσίᾳ δημαρχικῇ καὶ ἐλπίδι κούφῃ ἐπαιρόμενος, ὅτι συναγανακτήσας ὁ δῆμος αὐτῷ παρήσει ῥίψαι τοὺς ἄνδρας κατὰ τῆς πέτρας. οἱ δὲ περὶ τὸν Οὐαλέριον, ἕτερον τόπον τῆς ἀγορᾶς καταλαβόμενοι, καὶ τὸ πτῶμα τῆς παρθένου θέντες ὅθεν ὑπὸ πάντων ὀφθήσεσθαι ἔμελλεν, ἑτέραν συνῆγον ἐκκλησίαν, καὶ πολλὴν ἐποιοῦντο τοῦ τε Ἀππίου καὶ τῶν ἄλλων [e] ὀλιγαρχῶν κατηγορίαν. ἔμελλέ τε, ὅπερ εἰκὸς ἦν, οὓς μὲν τὸ ἀξίωμα τῶν ἀνδρῶν, οὓς δὲ ὁ τῆς κόρης ἔλεος, [f] δεινὰ καὶ πέρα δεινῶν διὰ τὸ ἀτυχὲς κάλλος [g] τῆς παθούσης, οὓς δὲ αὐτὸς ὁ τῆς ἀρχαίας καταστάσεως πόθος [h] εἰς ταύτην ἐκκλησίαν παρακαλῶν, πλείους τῶν ἑτέρων συνάξειν· ὥστε ὀλίγους τινὰς ὑπολειφθῆναι περὶ τὸν Ἄππιον, αὐτοὺς [i] δὲ " τοὺς ὀλιγαρχικούς· ἐν οἷς ἦσάν τινες οὐκέτι τῆς ὀλιγαρχικῆς αὐτῶν ἀρεσκόμενοι, διὰ πολλὰς προφάσεις, ἀλλ', εἰ γένοιτ' ἰσχυρὰ τὰ τῶν ἐναντίων, ἄσμενοι [k] χωρήσειν ἐπ' ἐκείνους. [l] ἐρημούμενον δὲ θεωρῶν ἑαυτὸν Ἄππιος, ἠναγκάσθη μεταγνῶναι, καὶ ἀπελθεῖν ἐκ τῆς ἀγορᾶς· ὃ καὶ μάλιστα ὤνησεν αὐτόν. [m] ἐπιβαλλόμενος γὰρ ὑπὸ τοῦ δημοτικοῦ πλήθους, καλὰς ἔτισεν [n] αὐτῷ τὰς δίκας. μετὰ τοῦτο ἐξουσίας ὅσης ἐβούλοντο τυχόντες οἱ περὶ τὸν Οὐαλέριον, ἐνεφορεῦντο τῶν κατ' ὀλιγαρχίας λόγων, καὶ τοὺς

ἔτι

a Rectius ἐπιβαλλομένων (i. e. ἀρχομένων) ut cum alibi, tum infra p. *686. v. 46. Sylb.* *b* Πληγαῖς *Vat.* *c* Uſitatius in hoc loquendi genere ἐγείροντες, ut ſupra p. *670. v. 31.* & p. *676. v. 40. Sylb.* *d* Ita etiam in *Lapi Cod.* non dubito tamen quin vera lectio ſit κωλύσεως, ut vertatur; *ibi Appius inſperato illo obſtaculo perturbatus* &c. *Sylb.* *e* Fortaſſe ὀλιγαρχικῶν legendum. *Port.* *f* Et hæc tragica ſunt *Dionyſio* familiaria. Affine illud apud *Thucydidem*, l. 3. καὶ οἷον φιλεῖ ἐν τῷ τοιούτῳ γίγνεσθαι, οὐδὲν ὅ,τι οὐ ξυνέβη καὶ ἔτι περαιτέρω. *Caſaub.* *g* Articulus τῆς rectius expungetur, vel initio commatis ponetur ante δεινά. *Sylb.* Non agnoſcit *Vat.* *h* Εἰς τὴν ἐκκλησίαν *Vat.* *i* Deeſt *Vat.* *k* Poſt χωρήσειν deeſt participium μέλλοντες, aut verbum ἔμελλον. *Sylb.* *l* Ἐρημούμενον δὴ θεωρῶν ἑαυτὸν ὁ Ἄππιος *Vat.* *m* Nota ἐπιβαλλόμενος pro εἰ αὐτῷ χεῖρες ἐπιβληθήσονται. ſimplicius eſſet ἐπιλαβόμενος, ſi id paſſiva ſignificatione uſitatum eſſet. *Sylb.* *n* In *Ed. Steph.* ἑαυτῷ, reciproce. quod ut conſiſteret, *Xylander* hypodiaſtolen poſuerat ante ὑπὸ δημοτικοῦ πλήθους, non poſt. noſtram lectionem probat etiam *Lapi* verſio, *nam miſſus in poteſtatem plebejorum pulchras eis perſolviſſet pœnas.* Sed utrocumque modo legas, deeſt ἂν ante ἔτισεν. quod idem *Xylander* adnotarat. *Sylb.*

a Vox

ἔτι ἐνδοιάζοντας ἐξεδημαγώγουν. ἔτι δὲ μᾶλλον ἐξηλλοτρίωσαν τὸν πολιτικὸν ὄχλον οἱ τῆς κόρης συγγενεῖς, κλίνην τε κομίσαντες εἰς τὴν ἀγορὰν, καὶ τὸν ἄλλον κόσμον τὸν ἐπιτάφιον ὅσον ἐδύναντο πολυτελέστατον παρασκευάσαντες, καὶ τὴν ἐκφορὰν τοῦ σώματος διὰ τῶν ἐπιφανεστάτων τῆς πόλεως ποιησάμενοι στενωπῶν, ὅθεν ὑπὸ πλείστων ὀφθήσεσθαι ἔμελλον. ἐξεπήδων γὰρ ἐκ τῶν οἰκιῶν γυναῖκές τε καὶ παρθένοι τὸ πάθος ἀποδυρόμεναι, αἱ μὲν ἄνθη καὶ στεφά-
720 νους βάλλουσαι κατὰ τῆς κλίνης, αἱ δὲ τελαμῶνας ἢ μίτρας, αἱ δὲ ἀθύρματα [a]κόμης παρθενικὰ, καί πού τινες καὶ πλοκάμων ἀποκειράμεναι βοστρύχους· ἄνδρες τε συχνοὶ λαμβάνοντες ἐκ τῶν πλησίον ἐργαστηρίων, τὰ μὲν ὠνῇ, τὰ δὲ χάριτι, συνεπεκόσμουν τοῖς προσφόροις δωρήμασι τὴν ἐκκομιδήν. ὥστε περιβόητον ἀνὰ τὴν πόλιν γενέσθαι τὸ κῆδος, καὶ προθυμίαν ἅπαντας [b]λαβεῖν τῆς τῶν ὀλιγαρχῶν καταλύσεως. ἀλλ' οἱ φρονοῦντες τὰ τῆς ὀλιγαρχίας, ὅπλα ἔχοντες, μέγα παρεῖχον αὐτοῖς δέος· [c]οἵ τε περὶ τὸν Οὐαλέριον οὐκ ἠξίουν αἵματι πολιτικῷ τὸ νεῖκος διαιρεῖν.

Τὰ μὲν δὴ κατὰ τὴν πόλιν ἐν τοιαύταις ἦν ταραχαῖς. Οὐεργίνιος δὲ, ὃν ἔφην αὐτόχειρα γενέσθαι τῆς ἑαυτοῦ θυγατρὸς, ἀπὸ ῥυ- [redacted] ἵππον, ἀφικνεῖται περὶ λύχνων ἀφὰς ἐπὶ τὸν πρὸς Ἀλγιδῷ χάρακα, τοιοῦτος οἷος ἐκ τῆς πόλεως ἐξέδραμεν, αἵματι πεφυρμένος ἅπας, καὶ τὴν μαγειρικὴν μάχαιραν διὰ χειρὸς ἔχων. ἰδόντες δὲ αὐτὸν οἱ πρὸ τοῦ στρατοπέδου τὰς φυλακὰς φυλάττοντες, ἐν ἀπόρῳ τε ἦσαν ὅ,τι πέπονθεν εἰκάσαι, καὶ παρηκολούθουν ὡς ἀκουσόμενοι μέγα πρᾶγμα καὶ δεινόν. ὁ δὲ τέως μὲν ἐπορεύετο κλαίων, καὶ διασημαίνων τοῖς ὁμόσε χωροῦσιν ἀκολουθεῖν. ἐξέτρεχον δὲ ἐκ τῶν σκηνῶν ἃς διεπορεύετο, μεταξὺ δειπνοῦντες ἅπαντες ἀθρόοι, φανοὺς ἔχοντες καὶ λαμπάδας, ἀγωνίας πλήρεις καὶ θορύβων, [d]περιεχόμενοι περὶ αὐτὸν ἠκολούθουν. ἐπεὶ δὲ εἰς τὸν ἀναπεπταμένον τοῦ στρατοπέδου τόπον ἦλθεν, ἐπὶ μετεώρου στάς τινος, ὥσθ' ὑπὸ πάντων ὁρᾶσθαι, διηγεῖτο τὰς καταλαβούσας αὐτὸν συμφορὰς, μάρτυρας τῶν λόγων παρεχόμενος τοὺς σὺν αὐτῷ παρόντας ἐκ τῆς πόλεως. ὡς δὲ κατέμαθεν ὀλοφυρομένους τε πολλοὺς καὶ δακρύοντας, εἰς ἱκεσίας καὶ δεήσεις αὐτῶν ἐτράπετο, μὴ περιϊδεῖν μήτ' αὐτὸν ἀτιμώρητον γενόμενον, μήτε τὴν πατρίδα προπηλακιζομένην. λέγοντι δὲ αὐτῷ ταῦτα πολὺ τὸ βουλόμενον ἐξ ἁπάντων ἀκούειν καὶ ἐπικελευόμενον λέγειν ἐγίνετο. τοιγάρτοι καὶ θρασύτερον ἤδη καθήπτετο τῆς ὀλιγαρχίας. διεξιὼν δὲ ὡς πολλῶν μὲν ἀφείλοντο τὰς οὐσίας οἱ δέκα, πολλῶν δὲ πληγαῖς ᾐκίσαντο τὰ σώματα, παμπόλλους δὲ φυγεῖν ἠνάγκασαν ἐκ τῆς πατρίδος οὐδὲν ἀδικήσαντας, γυναικῶν δὲ ὕβρεις, καὶ παρθένων ἐπιγάμων ἁρπαγὰς, καὶ παίδων ἐλευθέρων προπηλακισμοὺς, καὶ τὰς ἄλλας αὐτῶν παρανομίας τε καὶ ὠμότητας ἐκλογιζόμενος· “Καὶ ταῦτ', ἔφη, προπηλακίζουσιν “ἡμᾶς οἱ μήτε νόμῳ τὴν ἐξουσίαν ἔχοντες, μήτε ψη-“φίσματι βουλῆς, ἢ δήμου συγχωρήματι λαβόντες· ὁ
721 “γὰρ ἐνιαύσιος αὐτοῖς τῆς ἀρχῆς χρόνος, ὃν ἐχρῆν “αὐτοὺς ἄρξαντας ἑτέροις παραδοῦναι τὰ κοινὰ, παρε-“λήλυθεν· ἀλλ' ἐκ τοῦ βιαιοτάτου τῶν τρόπων, πολλὴν “δειλίαν καὶ μαλακίαν καταγνόντες ἡμῶν, ὥσπερ

eos qui adhuc dubii erant ſua oratione confirmavit. Sed multo magis à *decemviris* urbanam turbam alienarunt puellæ cognati, lecto in forum delato, & reliquo ornatu funebri quã magnificentiſſime potuerunt apparato, & funere per illuſtriſſima urbis compita elato, unde à plurimis conſpici poſſent. nam ex ædibus exſiliebant & mulieres & virgines, caſum illum lugentes, atque aliæ flores & corollas in lectum jaciebant, aliæ faſcias aut zonas, aliæ vittas virginalis comæ, nonnullæ etiam detonſos crinium tortorum cincinnos: & multi viri, ex proximis officinis capientes alia pretio, alia gratis, exſequias donis convenientibus ſimul ornabant. adeo ut illud funus per totam urbem eſſet celebre, & omnes ad decemviratum abrogandum parati eſſent. Sed qui decemviratus partibus favebant, quod arma habuerint, magnum terrorem illis incutiebant: & Valerius cum ſuis nolebat civili ſanguine litem dirimere.

Per. Jul. 4277. *Ante Chr.* 446. *Olymp.* 83 ½. *V. C. Cat.* 305. *Var.* 307.

XL.

¶ Res igitur urbanæ ita turbatæ erant. At Virginius, quem dixi propria manu filiam ſuam occidiſſe, laxatis habenis equo citato, circa veſpertinum crepuſculum ad caſtra, quæ ad Algidum erant, pervenit, ita ut ex urbe effugerat, totus ſanguine conſperſus, & lanii cultrum in manu tenens. Quem quum vidiſſent qui pro caſtris excubabant, non poterant conjectare quidnam ei accidiſſet, eumque ſequebantur ut rem magnam & atrocem audituri. Ille vero, primum quidem inter eundum flebat, & obviis quibuſque ſignificabat ut ſe ſequerentur. excurrebant vero ex tentoriis dum cœnarent, per quæ media ipſe tranſibat, omnes conglobati cum facibus & lucernis, angoris & tumultus pleni, * eique circumfuſi ſequebantur. Quum autem in patentem caſtrorum locum veniſſet, ſtans in parte quadam edita, ut ab omnibus conſpici poſſet, calamitates ſuas, in quas inciderat, narravit, teſtes verborum ſuorum exhibens eos qui ex urbe ſecum venerant. Poſtquam vero multos & lugentes & lacrymantes animadvertit, eos ſuppliciter orare cœpit; ne aut ſe inultum manere, aut patriam contemni paterentur. Eo autem hæc dicente, omnes cupidi erant audiendi, eumque hortabantur ut rem totam aperiret. quapropter tunc audacius in decemviratum cœpit invehi. Quum autem narraſſet, multos à decemviris ſuis fortunis ſpoliatos, multos verberibus contumelioſe cæſos, & permultos nullo ſuo merito ex patria fugere coactos: quumque inſolentiam in mulieres, & virginum nubilium raptus, & puerorum ingenuorum contumelias, & alia eorum iniqua & crudelia facinora recenſuiſſet, “Atque his, inquit, contumeliis nos afficiunt ii, qui nec ex legibus hanc poteſtatem habent, neque ex S C. aut populi conceſſu eam acceperunt: (nam magiſtratus eorum tempus annuum, quo exacto eos àliis reip. gubernacula tradere oportebat, jam præteriit) ſed per maximam violentiam imperium ſibi uſurpant, nobis tanquam mulieribus magnæ ignaviæ & mollitiei damnatis.

a Vox κόμης mihi ſuſpecta eſt, &, ut puto, tollenda. *Caſaub.* ad *Sueton.* l. 4. *b* In *Cod. Vat.* καταλαβεῖν τῆς τῶν ὀλιγαρχῶν. Verum ὀλιγαρχῶν ſcribendum eſſe, tum res ipſa docet, tum confirmat præced. p. 684. v. 31. *Sylb.* *c* Ita è *Cod. Vat.* pro corrupto αὐτεί. atque hanc emendationem agnoſcit etiam *Lapi* verſio. *Sylb.* *d* Rectius forſan περιεχόμενοι τε. *Sylb.* * Circumſtanteſque eum ſequebantur. *Lapus.* Eum circumquaque ſequebantur. *Gekn.*

a Ali-

Per. Jul. 4267. *Ante Chr.* 447. *Olymp.* 83 ½. *V. C.* *Cat.* 305. *Var.* 307.

“tis. Ergo unicuique veſtrum veniant in mentem ea quæ & ipſe eſt paſſus, & quæ ſcit alios eſſe perpeſſos. ac ſi quis veſtrûm, aliquibus voluptatibus aut beneficiis ab iis captus, non formidat decemviratum, nec veretur ne ullo unquam temporis progreſſu calamitates ſe quoque invadant, ille ubi cognorit in tyrannis nullam eſſe fidem, neque à potentibus benevolentiæ cauſſa in aliquos beneficia & cætera omnia hujuſmodi conferri, ſententiam mutet: atque omnes uno ore & communi conſenſu patriam à tyrannis liberate, in qua & deorum templa ſunt exſtructa, & monumenta majorum, qui ſecundo loco poſt deos à vobis honorantur, & *in qua ſunt* patres ſenes, qui educationis præmia multa atque ſuis laboribus digna repoſcunt, & conjuges legitime vobis deſponſatæ, & filiæ nubiles, quarum non parva cura iis,penes quos ſunt, gerenda eſt, & ſoboles filiorum marium, *quibus jura naturæ majorum debentur. nã domos, & hereditaria prædia,& pecunias, multis laboribus à majoribus & vobis ipſis quæſitas, ſilentio prætereo: quorum nihil conſtanter poſſidere vobis licebit, quamdiu ſub tyrannico decemvirorum dominatu eritis.

XLI. ❡ Non eſt prudentium, neque generoſorum hominum, res alienas fortitudine quærere, & pati ſuas per ignaviam amitti; atque cum Æquis, Volſcis, Sabinis, & omnibus finitimis gentibus pro principatu & dominatu bella diuturna aſſiduaque gerere, ſed adverſus eos, qui vobis præter leges imperant, arma pro ſalute & libertate veſtra capere nolle. Quin patrios animos reſumitis? quin vobis in mentem venit virtus majoribus digna,qui ob injuriam ab uno Tarquinii filio uni mulieri illatam, & quæ ob illam calamitatem manus ſibi ipſi attulerat, adeo ob cladem illam indignati & exaſperati ſunt, eamque contumeliam omnibus communem duxerunt, ut non ſolum Tarquinium ex urbe expulerint, ſed etiam regium dominatum ſuſtulerint, & in poſterum vetuerint, ne quis perpetuum imperium & nullis reddendis rationibus obnoxium in Romanos gereret; ipſique graviſſimum jusjurandum jurati, poſteriſque diras imprecationes, ſi quid contra hæc feciſſent, imprecati? & illi unius intemperantis adoleſcentis tyrannicam injuriam ingenuæ perſonæ illatam non tulerunt, vos vero feretis multorum capitum tyrannidem, omni iniquitate & libidine utentem, & in poſterum multo majore uſuram, ſi nunc ipſam patiamini? Non mihi ſoli fuit filia, quæ forma cæteras ſuperaret, quam Appius aperte violare & contumelia afficere eſt aggreſſus: † ſed vobis etiam ſunt multæ, atque aliis quidem filiæ, aliis vero uxores, aliis adoleſcentuli egregia forma præditi. quos quid

“[a] γυναικῶν. εἰσελθέτω δὴ λογισμὸς ἕκαστον ὑμῶν ὧν τε αὐτὸς πέπονθε, καὶ ὧν οἶδεν ἑτέρους παθόντας· καὶ εἴ τις ὑμῶν, δελεαζόμενος ὑπ' αὐτῶν ἡδοναῖς τισὶν ἢ χάρισιν, οὐ προφοβεῖται τὴν ὀλιγαρχίαν, οὐδὲ δέδοικε μὴ καὶ ἐπ' αὐτὸν ἔλθοι ποτὲ σὺν χρόνῳ τὰ δεινά, μαθὼν ὅτι τυράννοις [b] οὐδὲν πιστὸν, οὐδ' ὑπ' εὐνοίας ἐκ τῶν κρατούντων δίδονται τισὶ χάριτες, καὶ πάντα τὰ ὅμοια τούτοις, μεταγνώτω· καὶ μιᾷ διανοίᾳ χρησάμενοι πάντες, ἐλευθερῶτε ἀπὸ τῶν τυράννων τὴν πατρίδα, ἐν ᾗ θεῶν τε ἱερὰ ἵδρυται, καὶ θῆκαι προγόνων εἰσίν, [c] οὓς ὑμεῖς τιμᾶτε μετὰ θεούς, καὶ γηραιοὶ πατέρες, τροφεῖα πολλὰ καὶ ἄξια τῶν πόνων ἀπαιτοῦντες, γυναῖκές τε κατὰ νόμους ἐγγυηθεῖσαι, καὶ θυγατέρες ἐπίγαμοι φροντίδος οὐ μικρᾶς δεόμεναι τοῖς ἔχουσι, καὶ γοναὶ παίδων ἀρρένων, οἷς ὀφείλεται δίκαια φύσεως προγόνων. οἰκίας γὰρ δὴ καὶ κλήρους καὶ χρήματα σὺν πολλοῖς [d] κτηθέντα πόνοις ὑπὸ πατέρων καὶ ὑμῶν αὐτῶν σιωπῶ· ὧν ὑμῖν οὐδὲν ἔξεστι βεβαίως ἔχειν, ἕως ἂν ὑπὸ τῶν δέκα τυραννῆσθε. Οὔτε σωφρόνων, οὔτε γενναίων ἐστὶν ἀνθρώπων, τὰ μὲν ἀλλότρια κτᾶσθαι δι' ἀνδραγαθίαν, τὰ δὲ οἰκεῖα περιορᾶν ἀπολλύμενα διὰ μαλακίαν. οὐδὲ πρὸς μὲν Αἰκανοὺς καὶ Οὐολούσκους καὶ Σαβίνους [e] καὶ τοὺς περιοίκους ἅπαντας πολεμεῖν μακροὺς καὶ ἀδιαλείπτους πολέμους ὑπὲρ ἀρχῆς καὶ δυναστείας, πρὸς δὲ τοὺς παρὰ νόμον ἄρχοντας ὑμῶν μὴ θέλειν ἄρασθαι τὰ ὅπλα, ὑπὲρ ἀσφαλείας τε καὶ ἐλευθερίας. οὐκ ἀναλήψεσθε τὸ φρόνημα τῆς πατρίδος; οὐ παραστήσεται λογισμὸς ὑμῖν τῆς ἀρετῆς τῶν γονέων ἄξιος, οἳ διὰ μιᾶς γυναικὸς ὕβριν ὑφ' ἑνὸς τῶν Ταρκυνίου παίδων ὑβρισθείσης, καὶ διὰ τὴν συμφορὰν ταύτην ἑαυτὴν διαχειρισαμένης, οὕτως ἠγανάκτησαν ἐπὶ τῷ πάθει, καὶ παρωξύνθησαν, καὶ κοινὴν ἁπάντων ἡγήσαντο τὴν ὕβριν, ὥστε οὐ μόνον Ταρκύνιον ἐξέβαλον ἐκ τῆς πόλεως, ἀλλὰ καὶ τὸ βασιλικὸν πολίτευμα κατέλυσαν, καὶ τὸ λοιπὸν ἀπεῖπαν, μηδένα Ῥωμαίων ἄρχειν διὰ βίου τὴν ἀνυπεύθυνον ἀρχήν· αὐτοί τε τοὺς μεγίστους ὁμόσαντες ὅρκους, καὶ κατὰ τῶν ἐκγόνων ἀράς, ἐάν τι παρὰ ταῦτα ποιῶσι, καταρασάμενοι; ἐπεὶ ἐκεῖνοι μὲν ἑνὸς οὐκ ἤνεγκαν ἀκολάστου μειρακίου τυραννικὴν ὕβριν εἰς ἓν σῶμα ἐλεύθερον γενομένην· [f] ὑμεῖς δὲ ὑπομενεῖτε πολυκέφαλον τυραννίδα πάσῃ παρανομίᾳ καὶ ἀσελγείᾳ χρωμένην, καὶ ἔτι μᾶλλον χρησομένην 722, ἐὰν νῦν ἀνάσχησθε; οὐκ ἐμοὶ μόνῳ θυγάτηρ ἐγένετο διαφέρουσα τὴν ὄψιν ἑτέρων, ἣν ἀπὸ τοῦ φανεροῦ βιάζεσθαι καὶ προπηλακίζειν Ἄππιος ἐπεβάλετο, ἀλλὰ καὶ ὑμῶν εἰσι [g] πολλαί, τοῖς μὲν, θυγατέρες, τοῖς δὲ, γαμεταί, τοῖς δὲ, νεανίαι παῖδες εὐπρεπεῖς· οὓς τί κωλύσει

“πρὸς

[a] Aliquid hujuſmodi poſt *γυναικῶν* deſiderari videtur, *αὐτὴν (ſc. τὴν ἀρχὴν) ἔτι κατέχουσιν.* *Port.* [b] *Οὐδὲν ἐστι πιστὸν, οὐδ' ὑπ' εὐνοίας* *Vat.* [c] Sic apud *Cic.* l. 2. de Legibus, *Hos leto datos, divos habento.* *Sylb.* [d] Magis analogum eſt *κτηθέντα.* *Sylb.* [e] *Καὶ τοὺς ἄλλους περιοίκους ἅπαντας.* *Sylb.* [f] In *Ed. Steph.* omiſſum eſt commation iſtud, *ὑμεῖς δὲ ὑπομενεῖτε* : & in fine periodi poſt *ἀνάσχησθε* ſcriptum *καὶ ὑπομενεῖτε*, luxata ſtructura & ſenſu. *Sylb.* Parum recte etiam in *Cod. Vat.* *ὑμεῖς δὲ πολυκέφαλον τυραννίδα πάσῃ παρανομίᾳ τε καὶ ἀσελγείᾳ χρωμένην, καὶ ἔτι μᾶλλον χρησομένην, ἐὰν νῦν ἀνάσχησθε ὑπομενεῖτε. οὐκ ἐμοὶ* &c. [g] *Πολλοῖς* malit *Sylb.* quaſi illud *ὑμῶν* minus congruat cum ſequentibus *πολλαὶ θυγατέρες* &c. Sed & vulgatam lectionem retinere poſſumus. *Port.* * Quibus debentur juſta naturæ progenitorum. *Lapus.* Quibus avitæ propagationis jura debentur. *Gelen.* † *Al.* ſed veſtrum etiam multis, aliis quidem filiæ &c.

Per. Jul. 4267. Ante Chr. 447. Olymp. 83 ½. V. C. Cat. 305. Var. 307.

“ περὶ ἄλλου τινὸς τῶν δέκα τυράννων, ἢ [a] περὶ αὐτοῦ “ Ἀππίου ταῦτα παθεῖν; εἰ μή τις ἄρα θεῶν ἐστὶν ἐγγυη“ τὴς, ὡς ἐὰν τὰς ἐμὰς ταύτας συμφορὰς ἀτιμωρήτους “ ἐάσητε, οὐκ ἐφ᾽ ὑμῶν πολλοὺς τὰ ὅμοια δεινὰ ἥξει, ἀλ“ λὰ μέχρι τῆς ἐμῆς θυγατρὸς ὁ τυραννικὸς ἔρως προ“ ελθὼν στήσεται, καὶ περὶ τὰ λοιπὰ σώματα παίδων “ τε καὶ παρθένων σωφρονήσει. πολλῆς μέντοι μωρίας “ καὶ [b] σκαιότητος σαφῶς ἴστε [c] τὰ νοούμενα ταῦτα ὡς “ οὐκ ἔσται, λέγειν. ἀόριστοι γὰρ αἱ τῶν τυράννων ἐ“ πιθυμίαι, κατὰ τὸ εἰκὸς, οἷα δὴ μήτε νόμον ἔχου“ σαι κωλυτὴν, μήτε φόβον. [d] ἐμοὶ δὲ δὴ πράττοντες τι“ μωρίαν δικαίαν, καὶ ὑμῖν αὐτοῖς ἀσφάλειαν, ἵνα μὴ ταῦτα “ πάθητε, παρασκευαζόμενοι, διαῤῥήξατε ἤδη ποτὲ τοὺς “ χαλινοὺς, ὦ σχέτλιοι· [e] ἀναβλέψατε ὀρθοῖς ὄμμασι πρὸς “ τὴν ἐλευθερίαν. ἐπὶ τίνι γὰρ ἑτέρᾳ προφάσει μᾶλ“ λον ἀγανακτήσετε, ἢ ταύτῃ, ὅτε τὰς τῶν πολιτῶν “ θυγατέρας ὡς δούλας ἀπάγουσιν οἱ τύραννοι, καὶ μετὰ “ μαστίγων νυμφαγωγοῦσιν; ἐν ποίῳ δὲ τὸ ἐλεύθερον φρό“ νημ[illegible]ε καιρῷ, [f] ὃ νῦν παρέντες ἐν ᾧ τὰ ὅπλα “ περὶ τοῖς σώμασιν ἔχετε;

Ἔτι δὲ αὐτοῦ λέγοντος, ἀνεβόησαν οἱ πολλοὶ, τιμωρήσειν ὑπισχνούμενοι· καὶ τοὺς ἡγεμόνας τῶν λόχων ἐξ ὀνόματος ἐκάλουν, ἀξιοῦντες ἔργου ἔχεσθαι· καὶ ἐκ τοῦ φανεροῦ πολλοὶ παριόντες ἐθάῤῥουν λέγειν εἴ τι δεινὸν ἦσαν πεπονθότες. μαθόντες δὲ τὰ γινόμενα οἱ πέντε ἄνδρες, οὓς ἔφην ἡγεῖσθαι τῶν ταγμάτων, δείσαντες μή τις ἐπ᾽ αὐτοὺς τῶν ὄχλων ὁρμὴ γένηται, συνέδραμον εἰς τὸ στρατήγιον πάντες, καὶ μετὰ τῶν φίλων [g] ἐσκόπουν εἴ πως παύσωσι τὴν ταραχὴν, τὰ οἰκεῖα ὅπλα περιστησάμενοι. ὡς δ᾽ ἐπύθοντο ἀπεληλυθότας εἰς τὰς σκηνὰς, λήξαντά τε καὶ παυσάμενον τὸν θόρυβον, ἀγνοοῦντες ὅτι τῶν ἑκατοντάρχων τοῖς πλείοσι δεδογμένον ἦν, δι᾽ ἀποῤῥήτων συνωμοσιῶν ἀπόστασιν πράττειν, καὶ συνελευθεροῦν τὴν πατρίδα, ἔκριναν, ἐπειδὰν ἡμέρα τάχιστα γένηται, τὸν μὲν ἐκταράττοντα τοὺς ὄχλους Οὐεργίνιον συλλαβόντας ἔχειν ἐν φυλακῇ, τὰς δὲ δυνάμεις ἀναστήσαντας ἐκ τοῦ χάρακος, ἄγειν ἐπὶ τοὺς πολεμίους, καὶ τὴν κρατίστην αὐτῶν τῆς χώρας ἐγκαθημένους δηοῦν· περὶ δὲ τῶν ἐν τῇ πόλει πραττομένων μηδὲ τοῖς σφετέροις ἔτι ἐῶντας πολυπραγμονεῖν, τὰ μὲν διὰ τὰς ὠφελείας, τὰ δὲ διὰ τοὺς ἐσομένους
[723] [h] ὑπὲρ αὐτῶν ἑκάστοτε ἀγῶνας. ἐγίνετο δὲ αὐτοῖς οὐδὲν τῶν ἐκ διαλογισμοῦ· [i] οὐδὲ τὸν Οὐεργίνιον εἴασαν οἱ λοχαγοὶ καλούμενον εἰς τὸ στρατήγιον ἀπελθεῖν, ὑποπτεύοντες μή τι πάθοι δεινόν. ἀλλὰ καὶ τὸν διαλειφθέντα λόγον, ὡς ἐπὶ τοὺς πολεμίους ἀγαγεῖν τοὺς ὄχλους ἐβούλοντο, κατωνείδιζον, λέγοντες, “ Ὡς κα“ λῶς ἡμῶν ἐστρατηγήκατε καὶ πρότερον, ἵνα καὶ νῦν “ λαβόντες [k] ἐλπίδας ἀκολουθῶμεν ὑμῖν, οἵ τινες ὅσην

“ impediet quo minus ab alio quopiam decem “ tyrannorum, aut ab ipſomet Appio, eadem “ patiantur? niſi forte deorum aliquis ſpon“ deat fore, ut, ſi haſce meas calamitates inul“ tas ſinatis, hujuſmodi mala paucos veſtrûm “ invadant; ſed tyrannicus iſte amor, ad meam “ uſque filiam progreſſus, *ibi* conſiſtat, & erga “ reliqua tam puerorum quam puellarum vir“ ginum corpora ſe modeſte ac pudice gerat. “ Eſt tamen magnæ ſtultitiæ & fatuitatis (cer“ to ſcitote) * affirmare hæc quæ *à vobis* cogi“ tantur, non eventura. nam tyrannorum cu“ piditates ſunt infinitæ, ut veriſimile eſt, “ quippe quæ neque legibus neque metu cohi“ bentur. Meam igitur injuriam jure vindi“ cantes, & vobis ipſis, ne eadem patiamini, “ firmum præſidium parantes, nunc tandem “ frena, ô miſeri, diſrumpite; *&* rectis oculis “ libertatem ſpectate. Quam enim aliam ob “ cauſſam magis quam ob iſtam indignabimi“ ni, quando civium Rom. filias tanquam ſer“ vas decem tyranni abripiunt, & cum verbe“ ribus ſponſas ducunt? Quam aliam occaſi“ onem nacti liberos animos reſumetis; ſi “ præſentem prætermiſeritis, quando armati “ eſtis?

XLII. ¶ Eo adhuc loquente, multi clamarunt, ſe ejus injurias ulturos pollicentes: moxque ordinum ductores nominatim evocarunt, rogantes ut rem aggrederentur: multique progreſſi, ſi quid mali fuiſſent perpeſſi, id aperte dicere audebant. At quinque viri, quos legionibus præfectos fuiſſe dixi, quum cognoviſſent quid rerum gereretur, veriti ne quis turbæ impetus in ſe fieret, omnes in prætorium concurrerunt, & cum amicis conſultare cœperunt, † ſi qua ratione illum tumultum ſedare poſſent, ſuis armis circumſepti. Sed quum accepiſſent *eos* in ſua tentoria ſe recepiſſe, atq; tumultum ceſſaſſe & ſedatum eſſe, ignorantes majorum centurionum partem decreviſſe, facta occulta conjuratione, defectionem facere, & communi conſenſu patriam liberare, ſtatuerunt, ubi quam primum dies illuceſceret, Virginium, qui turbas concitabat, comprehendere, & in cuſtodia retinere; & motis inde caſtris, in hoſtes proficiſci, & præſtantiſſimam agri eorum partem, caſtris ibi poſitis, vaſtare; nec ſinere milites ſuos amplius de rebus, quæ in urbe gererentur, curioſius inquirere, ‡ idque partim ob prædam, partim ob aſſidua certamina pro eorum unoquoque futura. Sed nihil eorum quæ cogitarant ipſis ſucceſſit. neque centuriones permiſerunt ut Virginius vocatus prætorium adiret, veriti ne quid ei accideret mali. ** Quin & diſſeminatum illum rumorem, *nimirum* quod vellent turbam in hoſtes ducere, *ipſis* exprobrabant, dicentes, “ Quam bene nos & ante duxtaſtis, ut & nunc “ in bonam ſpem veniamus, & vos ſequamur, “ qui quum tantum exercitum, quantum non“ dum

a Πρὸς αὐτῷ τῷ Ἀππίῳ *Vat.* *b* Κακότητος *Vat.* & in *Lapi Cod.* nam vertit *fœditatis.* *c* *Lapus* videtur legiſſe τὸ νοεῖσθαι ταῦτα, καὶ ὡς οὐκ ἔσται λέγειν, nam vertit, *cogitare iſta, & quod nequaquam acerba illa evenient dicere.* Legit *Caſaubonus* προνοεῖν (vel τὸ προνοεῖν) μὲν ταῦτα, ὡς δ᾽ οὐκ ἔσται λέγειν. ſc. *res eſt ſtultitiæ plena, quum periculum prævideas, cavere tamen ſupervacaneum dicere, & nihil eorum quæ prævidentur eventurum dicere.* *d* Εμοί τι δὴ *Vat.* *e* Καὶ ἀναβλέψατε legiſſe videtur *Lapus*, qui vertit, *rectiſque oculis* &c. *f* Simplicius τὸν νῦν, ut feratur ad proxime præced. καιρόν. *Sylb.* atque ita in *Cod. Vat.* *g* Εσκόπουν ὅπως *Vat.* *h* Αὐτῶν ἑκάστου malit *Portus.* *i* Non male cum *Lapo* poſt οὐδὲ inſerueris γάρ. *Sylb.* *k* Vel ἀγαθὰς vel καλὰς poſt ἐλπίδας deeſſe videtur. *Port.* * Si quis hæc quæ cogito eventura neget. *Gelen.* † An ſuæ factionis manu ſtipati turbam componerent. *Gelen.* ‡ *Sed diſtinendos animos* partim *belli* commodis, partim quotidianis pro ſua ipſorum ſalute certaminibus *Sylb.* & *Gelen.* ** Quinetiam interceptum conſilium de educendo in hoſtem milite hujuſmodi oratione perſtrinxerunt. *Gelen.*

a Structura

Per. Jul. 4267. *Ante Chr.* 447. *Olymp.* 83 ½. *U. C. Cat.* 305. *Var.* 307.

" dum antehac ulli alii Romani duces, tam " ex ipſa urbe duxeritis quam ex ſociis colle- " geritis, nullam tamen ab hoſtibus victoriam " reportaſtis, neque ullo detrimento eos af- " feciſtis; ſed ignaviam & imperitiam *dun-* " *taxat* oſtendiſtis, quod male caſtra metati " fueritis, &, veſtra ipſorum regione ut ho- " ſtili devaſtata, mendicos nos atque omnium " inopes effeceritis. & quos antea armorum " vi in præliis ſuperabamus, quum duces vo- " bis præſtantiores haberemus, ii etiam jam " trophæa contra nos erigunt; atque tentoriis, " mancipiis, armis, pecuniiſque direptis, noſtra " ſibimet habent.

XLIII. ¶ Virginius vero, præ ira, & quod duces nihil amplius timeret, liberius in eos invehebatur, labefactatores atque peſtes patriæ appellans, omneſque centuriones adhortans ut ſublatis ſignis copias domum reducerent. Multis autem adhuc præ metu non audentibus movere ſacra ſigna; deinde neque pium neque tutum toti exercitui fore exiſtimantibus, duces & imperatores deſerere: * nam & militare ſacramentum (quod omnium maxime imperatoribus ſervant Romani) militantes ſequi jubet quocunque *imperatores* duxerint; & ipſa lex ducibus poteſtatem dat occidendi, indicta cauſſa, eos qui contumaces eſſent, aut qui ſigna deſererent. Quum igitur Virginius videret eos hæc timere, docebat eorum ſacramentum lege eſſe ſolutum, quod imperatorem legitime creatum copiis imperare oporteret, decemvirorum vero poteſtatem contra leges eſſe, quod annuum tempus præteriiſſet, in quod deſignata fuerat. imperata autem facere eorum qui non ex lege imperant, non obedientiam & pietatem, ſed dementiam & inſaniam eſſe. Illi, his auditis, & recte eum dicere ducentes, ſe invicem cohortati, &, quadam etiam audacia à numine accepta, ſigna ſuſtulerunt, & ex caſtris exiverunt. In variis autem ingeniis, iiſque non omnibus optime ſentientibus, ut veriſimile eſt, nonnulli etiam milites & centuriones cum decemviris manſuri erant, ſed non tot numero, at aliis longe pauciores. Qui vero ex caſtris exierant, toto die itinere facto, circa veſpertini temporis adventum in urbem venerunt, ipſorum adventu à nullis nunciato: eoſque qui in urbem erant non mediocriter turbarunt, qui exiſtimabant hoſtilem exercitum ingreſſum eſſe: clamorque exortus, & concurſus incompoſitus per totam urbem factus eſt. Verumtamen non diu duravit tumultus ille, ita ut aliquid mali propterea accideret. nam *illi* per compita tranſeuntes clamabant ſe amicos eſſe, & pro reip. commodo in urbem ingreſſos: factaque eorum verbis reſpondebant, quia nullam injuriam faciebant. Profecti autem in eum collem qui Aventinus vocatur, (eſt autem omnium collium, qui Romanis muris cinguntur,

Milites Virginii impulſu, deſertis decemviris, in Aventinum ſecedunt.

" οὔπω πρότερον ἕτεροι Ῥωμαίων ἡγεμόνες, ἔκ τε αὐτῆς " ἄγοντες τῆς πόλεως στρατιὰν, καὶ ἀπὸ τῶν συμμάχων ἀγεί- " ραντες, οὔτε τινὰ νίκην ἢ βλάβην ἐποιήσατε κατὰ τῶν " ἐχθρῶν, ἀλλ᾽ ἀνανδρείαν τε καὶ ἀπειρίαν ἀπεδείξατε, " κακῶς στρατοπεδευσάμενοι, καὶ τὴν ἑαυτῶν χώραν ὡς " ὑπὸ τῶν πολεμίων [a] καταδῃωθεῖσαν, πτωχοὺς καὶ ἀπό- " ρους ἡμᾶς ἐποιήσατε ἁπάντων [b] ὅσοις κρατοῦντες τοῖς ὅ- " πλοις τῶν ἐναντίων ἐνικῶμεν ταῖς μάχαις, ὅτε ὑμῶν " κρείττους ἦσαν οἱ στρατηγοί· τρόπαιά τε νῦν καθ᾽ ἡμῶν ἀνι- " στᾶσι, καὶ σκηνὰς καὶ ἀνδράποδα καὶ ὅπλα καὶ χρήματα " διηρπακότες, ἔχουσι τὰ ἡμέτερα.

Ὁ δὲ Οὐεργίνιος [c] ὑπὸ τῆς ὀργῆς, καὶ ἐκ τοῦ μηδὲν ἔτι δεδοικέναι τοὺς ἡγεμόνας, αὐθαδέστερον αὐτῶν καθήπτετο, [d] λυμεῶνας καὶ ὀλέθρους τῆς πατρίδος ἀποκαλῶν, καὶ παρακινῶν τοῖς λοχαγοῖς ἅπασιν ἀραμένους τὰ σημεῖα οἴκαδε ἀπάγειν τὴν στρατιάν. ὀρρωδούντων δ᾽ ἔτι τῶν πολλῶν τὰ ἱερὰ σημεῖα κινεῖν, ἔπειτα τοὺς ἡγεμόνας καὶ τοὺς στρατηγοὺς καταλιπεῖν, οὔτε ὅσιον οὔτ᾽ ἀσφαλὲς εἶναι νομιζόντων τοῖς πᾶσιν· ὅ, τε γὰρ ὅρκος ὁ στρατιωτικὸς, ὃν [illegible] ἐμπεδοῦσι Ῥωμαῖοι τοῖς στρατηγοῖς, ἀκολουθεῖν κελεύει τοὺς στρατευομένους ὅποι ποτ᾽ ἂν [e] ἄγωσιν· ὅ, τε νόμος ἀποκτείνειν ἔδωκε τοῖς ἡγεμόσιν ἐξουσίαν τοὺς ἀπειθοῦντας, ἢ τὰ σημεῖα καταλιπόντας, ἀκρίτως. ταῦτα δι᾽ εὐλαβείας αὐτοὺς ἔχοντας ὁρῶν Οὐεργίνιος, ἐδίδασκεν ὅτι λέλυκεν αὐτῶν τὸν ὅρκον ὁ νόμος, ἐπειδὴ νόμῳ μὲν ἀποδειχθέντα δεῖ τὸν στρατηγὸν ἄρχειν τῶν δυνάμεων, ἡ δὲ τῶν δέκα ἀνδρῶν ἐξουσία παράνομος ἦν, ὑπερβαλοῦσα τὸν ἐνιαύσιον χρόνον, εἰς ὃν ἀπεδείχθη. τὸ δὲ τοῖς μὴ κατὰ νόμον ἄρχουσι ποιεῖν τὸ κελευόμενον, οὐκ εὐπείθειαν εἶναι καὶ εὐσέβειαν, ἀλλ᾽ ἄνοιαν καὶ μανίαν. ταῦτα ἀκούσαντες, ὀρθῶς λέγεσθαι ἡγούμενοι, καὶ παρακελευόμενοι ἀλλήλοις, καί τι καὶ θάρσος ἐκ τοῦ δαιμονίου λαβόντες, αἴρονται τὰ σημεῖα, καὶ προῆγον ἐκ τοῦ χάρακος. ἔμελλον δὲ, ὅπερ εἰκὸς ἐν ποικίλοις τε ἤθεσι, καὶ οὐχ ἅπασι τὰ κράτιστα διανοουμένοις, ἔσεσθαί τινες οἱ μένοντες ἅμα τοῖς ὀλιγάρχαις καὶ στρατιῶται καὶ λοχαγοὶ, πλὴν οὐ τοσοῦτοι τὸ πλῆθος, ἀλλ᾽ ἐλάττους 724 παρὰ πολὺ τῶν ἑτέρων. οἱ δὲ ἐξελθόντες ἐκ τοῦ στρατοπέδου, δι᾽ ὅλης ἡμέρας ἐπιπορευθέντες, ἑσπέρας καταλαβούσης παρῆσαν εἰς τὴν πόλιν, οὐδενὸς ἐξαγγείλαντος αὐτῶν τὴν ἔφοδον· καὶ συνετάραξαν τοὺς ἔνδον οὐ μετρίως, πολέμιον οἰομένους στρατὸν εἰσεληλυθέναι· κραυγή τε καὶ δρόμος ἄτακτος ἀνὰ τὴν πόλιν ἦν. οὐ μὴν ἐπὶ πολύν γε διέμεινεν ἡ ταραχὴ χρόνον, ὥστε κακόν τι γενέσθαι δι᾽ αὐτήν. διεξιόντες γὰρ τοὺς στενωποὺς ἐβόων ὅτι φίλοι τέ εἰσι, καὶ ἐπ᾽ ἀγαθῷ τῆς πόλεως εἰσεληλύθασι· καὶ τὰ ἔργα ὅμοια παρείχοντο τοῖς λόγοις, ἀδικοῦντες οὐδέν. ἀφικόμενοι δὲ εἰς τὸν καλούμενον Αὐεντῖνον· ἔστι δὲ τῶν ἐμπεριεχομένων ἐν τῇ Ῥώμῃ λόφων οὗτος ἐπιτηδειότατος ἐνστρατοπεδεύεσθαι·

a Structura paullo meliore, ὡς τὴν τῶν πολεμίων καταδῃώσαντες. nec multo aliter *Lapus*, qui vertit, *regionemque veſtram tanquam hoſtes populantes. Sylb.* Malim legere, καταδῃωθεῖσαν ἐλίπετε, πτωχοὺς τε καὶ ἀμοίρους &c. i. e. *& noſtrum ipſorum agrum, tanquam ab hoſtibus populatum, reliquiſtis, & nos mendicos reddidiſtis, rebuſque omnibus, quas, hoſtibus bello devictis in præliis quæſieramus, quum meliores quam vos nobis præerant duces, nos privaſtis. Et nunc trophæa* &c. vel χώραν ὡς πολέμιοι καταδῃώσαντες, πτωχοὺς καὶ ἀμοίρους &c. *Port.* b Sententia paullo conſtabit melius, ſi ὅσοις vertatur in οὓς τι, & poſt στρατηγοί collocetur hypodiaſtole. *Sylb.* Senſus aliquam hujuſmodi lectionem videtur flagitare, ἁπάντων ὅσων ἐκρατοῦμεν τοῖς ὅπλοις τοὺς ἐναντίους νικήσαντες ταῖς μάχαις &c. prout jamjam vertimus. *Port.* c Ὑπό τε ὀργῆς *Vat.* d Λυμεῶνάς τε καὶ ὀλέθρους *Vat.* e Poſt ἄγωσιν ſubaudiendum οἱ στρατηγοί. *Sylb.* * *Portus* vertit, *nam & militare ſacramentum (quod maxime obſervant & confirmant Romani) jubet milites ſequi ſuos imperatores quocunque illi copias duxerint.* quaſi legiſſet, ὃν ἁπάντων μάλιστα ἐμπεδοῦσι Ῥωμαῖοι, τοῖς στρατηγοῖς ἀκολουθεῖν &c.

στρατοπεδεύεσθαι· [a] περὶ τὸ τῆς Ἀρτέμιδος ἱερὸν τίθενται τὰ ὅπλα. τῇ δ' ἑξῆς ἡμέρᾳ κρατυνάμενοι τὸν χάρακα, καὶ χιλιάρχους δέκα τῶν κοινῶν ἀποδείξαντες κυρίους, ὧν ἡγεμὼν ἦν Μάρκος [b] Ὄππιος, ἔμενον ἐφ' ἡσυχίας.

Ἧκον δὲ αὐτοῖς ἐπίκουροι μετ' οὐ πολὺ καὶ ἀπὸ τῆς ἐν Φιδήνῃ στρατιᾶς οἱ κράτιστοι τῶν τριῶν ταγμάτων λοχαγοί, πολλὴν δύναμιν ἐπαγόμενοι, ἀλλοτρίως μὲν ἔτι πάλαι διακείμενοι πρὸς τοὺς ἐκεῖ στρατηγούς, ἐξ οὗ Σίκκιον τὸν πρεσβευτὴν ἀπέκτειναν, ὥσπερ ἔφην· δεδιότες δὲ ἄρξαι τῆς ἀποστάσεως [c] πρότερον, ὡς οἰκείων ὄντων τῇ δεκαδαρχίᾳ τῶν ἐν Ἀλγιδῷ πέντε ταγμάτων, τότε δὲ ἐπειδὴ τὴν ἐκείνων ἀπόστασιν ἐπέγνωσαν, ἀγαπητῶς τὸ συμβὰν ἀπὸ τῆς τύχης δεξάμενοι. ἡγεμόνες δὲ καὶ τούτων τῶν ταγμάτων ἦσαν δέκα χιλίαρχοι καθ' ὁδὸν ἀποδειχθέντες, ὧν ἐπιφανέστατος Σέξτος [d] Μάλιος ἦν. ἐπεὶ δὲ συνέμιξαν ἀλλήλοις, θέμενοι τὰ ὅπλα, τοῖς εἴκοσι χιλιάρχοις ἐπέτρεψαν ἅπαντα ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ λέγειν τε καὶ πράττειν. ἐκ δὲ τῶν εἴκοσι τοὺς ἐπιφα-[redacted]ν δύο προβούλους, Μάρκον Ὄππιον, καὶ Σέξτον Μάλιον. οὗτοι βουλευτήριον ἐξ ἁπάντων καταστησάμενοι τῶν λοχαγῶν, μετ' ἐκείνων ἅπαντα διετέλουν πραγματευόμενοι. ἀδήλου δ' ἔτι τοῖς πολλοῖς τῆς διανοίας αὐτῶν οὔσης, Ἄππιος μὲν, οἷα δὴ συγγινώσκων ἑαυτῷ τῆς παρούσης ταραχῆς αἰτίῳ γεγονότι, καὶ τῶν προσδοκωμένων δι' αὐτὴν ἔσεσθαι κακῶν, οὐκέτι τῶν κοινῶν οὐδὲν ἠξίου πράττειν, ἀλλὰ κατ' οἶκον ἔμενεν. ὁ δὲ σὺν αὐτῷ τεταγμένος ἐπὶ τῆς πόλεως Σπόριος [e] Ὄππιος, διαταραχθεὶς κατ' ἀρχὰς καὶ αὐτὸς, ὡς αὐτίκα μάλα τῶν ἐχθρῶν σφίσιν ἐπιθησομένων, καὶ ἐπὶ τούτῳ ἡκόντων, ἐπειδὴ κατέμαθεν οὐδὲν νεωτερίζοντας αὐτοὺς, ὑφέμενος τὸ δέος, ἐκάλει τὴν βουλὴν εἰς τὸ συνέδριον, ἐκ τῶν οἰκιῶν κατ' ἄνδρα μεταπεμπόμενος. ἔτι δὲ
725 αὐτῶν συλλεγομένων, [f] ἧκον ἐκ τῆς ἐν Φιδήνῃ στρατιᾶς ἡγεμόνες, ἀγανακτοῦντες ἐπὶ τῷ καταλελεῖφθαι τοὺς χάρακας ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν ἀμφοτέρους, καὶ τὴν βουλὴν πείθοντες, ἀξίαν τοῦ πράγματος ὀργὴν κατ' αὐτῶν λαβεῖν. ἐπεὶ δὲ ἀγορεύειν γνώμην ἕκαστον ἔδει, Λεύκιος μὲν Κορνήλιος ἔφη δεῖν [g] ἀπεῖναι τοὺς ταχθέντας ἐπὶ τὸν [h] Ἀβεντῖνον αὐθημερὸν ἐπὶ τοὺς ἑαυτῶν χάρακας, καὶ τὰ κελευόμενα ὑπὸ τῶν στρατηγῶν ἐπιτελεῖν, μηδενὸς ὄντας τῶν γεγονότων ὑποδίκους, πλὴν τῶν αἰτίων τῆς ἀποστάσεως μόνων· τούτοις δὲ προσθεῖναι δίκας τοὺς στρατηγούς. ἐὰν δὲ μὴ ποιῶσι ταῦτα, βουλεύειν περὶ αὐτῶν τὸ συνέδριον ὡς ἐκλελοιπότων τὴν τάξιν ἐφ' ἣν ἐτάχθησαν ὑπὸ τῶν ἡγεμόνων, καὶ τὸν στρατιωτικὸν [i] ἠσεβηκότων ὅρκον. Λεύκιος δὲ Οὐαλέριος * * * * * * * * * * * [k] ἀλλ' ὑπὲρ τῶν Ῥωμαϊκῶν νόμων, οὓς ἐν ταῖς δώδεκα δέλτοις ἀναγεγραμμένους εὕρομεν, οὔτε μηδένα ποιήσασθαι λόγον ἥρμοττεν, οὕτω σεμνῶν ὄντων, καὶ τοσαύτην ἐχόντων διαφορὰν παρὰ

ad caſtra ponenda maxime aptus) caſtra ad ædem Dianæ poſuerunt. Poſtridie vero, munito vallo, decemque tribunis militum creatis, qui ſummæ rerum præeſſent, quorum princeps erat Marcus Oppius, in caſtris quiete ſe continuerunt.

Per. Jul. 4267. Ante Chr. 447. Olymp. 83 ½. V. C. Cat. 305. Var. 307.

XLIV. ¶ Nec multo poſt auxilio ipſis venerunt, ex caſtris quæ Fidenis erant, præſtantiſſimi quique trium legionum centuriones, cum ingentibus copiis; qui cum jampridem animo ab illis ducibus alieno eſſent, ex quo Siccium legatum (ut dixi) occiderant, nec tamen defectionis initium facere auderent, quod amicæ eſſent decemviris quinque legiones, quæ in Algido erant, tunc ubi illorum defectionem cognoverunt, fortunæ eventum cupide amplexi ſunt. At his etiam legionibus præerant decem tribuni militum in itinere creati: inter quos maxime illuſtris erat Sextus Manlius. Hi conjunctis utriſque copiis, caſtriſque poſitis, viginti tribunis militum negotium dederunt, ut quicquid eſſet è rep. dicerent & facerent. Ex illis autem viginti duos maxime illuſtres conſilii principes crearunt, M. Oppium & Sextum Manlium. iſti, ex omnibus centurionibus conſilio conſtituto, res omnes aſſidue cum illis agebant. Quum autem adhuc plebs ignoraret quænam eſſet eorum mens, Appius, quippe quod conſcius ſibi eſſet ſe præſentis tumultus, & malorum, quæ ob eum exſpectabantur, auctorem fuiſſe, nullo modo amplius ſe reip. adminiſtrationi volebat immiſcere; ſed ſe domi continebat. Sp. vero Oppius, qui una cum eo urbi præfectus fuerat, ipſe quoque principio turbatus, quaſi confeſtim hoſtes ſe eſſent invaſuri, & ad hoc ipſum venirent, ubi cognovit eos nihil rerum novarum moliri, depoſito metu, patres in curiam convocavit, domo viritim eos accerſens. Dum autem illi adhuc cogerentur, ex caſtris, quæ Fidenis erant, duces venerunt; qui moleſte ferebant utraque caſtra à militibus deſerta, ſenatuique ſuadebant ut pro rei gravitate in illos animadverterent. Quum autem unicuique ſententia eſſet dicenda, L. Cornelius dixit oportere eos qui in Aventino conſederant, eo ipſo die ſua caſtra repetere, & ducum imperata facere, ita ut nemo culpæ reus fieret, aut in judicium vocaretur, præter ſolos defectionis auctores. de his autem *oporteret* duces pœnas ſumere. Quod ſi *illi* hæc non feciſſent, ſenatum de illis ſtatuere ut de deſertoribus ordinum, in quibus fuerant à ducibus collocati, utque de militaris ſacramenti violatoribus. L. vero Valerius *ei adverſabatur* Sed de Romanis legibus quas in duodecim tabulis ſcriptas invenimus, neque nullam facere mentionem decebat, quum adeo ſint venerandæ, * & adeo excellant

a Περὶ τὸ τῆς Ἀρτέμιδος ἱερὸν *Vat.* *b* Pro vulg. Ἄππιος hîc quoque cum *Cujacio* & *Xylandro* repoſui Ὄππιος ex *Livio*. *Sylb.* *c* Malim πρότεροι. *Sylb.* *d* Μάλιος ſupra quoque fuit p. 568. v. 14. ſed frequentius Μάλλιος, λ geminato. *Sylb.* Μανίλιος præfert *Portus*, quod *M. Oppium* & *Sextum Manilium* ſummæ rerum præeſſe dicat *Livius* l. 3. c. 51. *e* Hîc quoque pro Ὄππιος in *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] eſt Ἄππιος, ut ſupra aliquoties & infra: errore manifeſto. *Appius* enim prænomen eſt, & quidem ejus qui omnibus his turbis occaſionem præbuit. *Sylb.* *f* Malim cum articulo ἧκον οἱ ἐκ τ. *Sylb.* *g* Ἀπεῖναι pro ἀπιέναι, ſupra quoque notatum aliquoties. *Sylb.* *h* Rectius Αὐεντῖνον, ut p. 688. v. 47. *Sylb.* *i* Nota hîc ἀσεβεῖν ὅρκον, ſine præpoſitione, ut infra in *Fragmentis*, πλημμελοῦσι τὰ περὶ τῆς φιλίας ὅρκια. *Sylb.* In *Cod. Vat.* καὶ περὶ τὸν στρατιωτικὸν &c. *k* Mentionem hanc de legibus Romanis, quoniam manca eſt, *Lapus* in ſua verſione prætermiſit. *Sylb.* * Et à Græcanica legum latione tantopere differant. *Gelen.*

excellant ut Græcis legibus longe ſint præſtantiores, neque ultra modum progredi longiore de eis inſtituta narratione.

XLV.
Per. Jul. 4268. *Ante Chr.* 446. *Olymp.* 83 2/3. *V. C. Cat.* 306. *Var.* * *L. Valerio & Horatio coſſ. leges latæ.*

¶ Qui autem poſt ſublatum decemvirale imperium conſulatum primi comitiis centuriatis à populo acceperunt, fuerunt, ut dixi, L. Valerius Potitus & M. Horatius Barbatus, qui & ipſi quum eſſent natura ſua populares, & à majoribus hanc reip. adminiſtrandæ rationem per ſucceſſionem accepiſſent, ſervantes promiſſa quæ plebejis fecerant, quando illis perſuaſerunt ut arma deponerent, ſe *ſc.* in reip. adminiſtratione omnium plebis commodorum rationem habituros; leges comitiis centuriatis ſanxerunt, (patriciis quidem id ægre ferentibus; ſed tamen præ pudore contradicere non audentibus) cum alias quaſdam, quas à me ſcribi non eſt opus, tum eam, “ quæ jubebat leges, quæ à plebe tributis comitiis latæ fuiſſent, ex æquo omnibus Romanis eſſe latas, & eandem vim habere, “quam quæ centuriatis comitiis ferrentur: “ quam legem ſi quis abrogaret, aut tranſgrederetur, eum, ſi criminis convictus eſſet, “ morte mulctari *jubebant*, & bona ejus publicari”. Hæc lex ſuſtulit controverſias quæ ante erant inter plebejos & patricios, qui legibus latis ab illis parere nolebant, & qui nullo modo ea, quæ tributis comitiis fuiſſent ſancita, pro communibus totius reip. decretis habebant, ſed hæc ad ipſos ſolos plebejos pertinere exiſtimabant: ſed quicquid centuriatis comitiis fuiſſet ſtatutum, id & pro ſeipſis & pro aliis civibus ſtatutum putabant. Dictum autem eſt & ante in tributis comitiis patricios à plebejis & pauperibus vinci; in centuriatis vero plebejos à patriciis ſuperari, licet iſti numero aliis eſſent longe inferiores.

XLVI.
In decemvirorum injurias vindicatur.

¶ Hac lege à conſulibus perlata cum aliis quibuſdam plebejis, ut dixi, ſtatim tribuni, tempus opportunum rati quo Appium atque ejus collegas ulciſcerentur, diem illis dicendam exiſtimabant, & in jus non omnes ſimul, ne ſe mutuo juvarent, ſed ſingulos vocandos *ac ducendos*: ita enim facilius eos capi poſſe arbitrabantur. Conſiderantes autem à quonam potiſſimum initium ducere deberent, ſtatuerunt primum Appium reum agere, qui cum aliarum injuriarum cauſſa plebi erat odioſus, tum vero ob ſcelera noviſſime in virginem perpetrata. Nam ſi hunc cepiſſent, *reumque peregiſſent*, exiſtimabant * alios quoque facile à ſe capi *atque reos peragi* poſſe. ſed ſi ab humilioribus initium feciſſent, verebantur ne ira civium mollior eſſet in viros illuſtriſſimos, qui poſtremo loco rei fierent, ſi in primo certamine eſſet vehementior: quod jam ſæpe accidit. † Hoc igitur conſilio capto, *cæteros* cohibuerunt: ſed Virginio mandarunt, ut extra ſortem Appium accuſaret. Poſt hæc igitur Appius, in concione à Virginio accuſatus, ad populum delatus eſt, tempuſque ad cauſſam dicendam petiit. Abductus autem in carcerem, ut uſque ad judicii diem ſervaretur (neque enim vades

ταῖς Ἑλληνικαῖς νομοθεσίαις, οὔτε περαιτέρω τοῦ δέοντος προβαίνειν, ἐκμηκύναντας τὴν περὶ αὐτῶν ἱστορίαν.

Οἱ δὲ μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς δεκαδαρχίας τὴν ὕπατον ἀρχὴν πρῶτοι παρὰ τοῦ δήμου λαβόντες ἐπὶ τῆς λοχίτιδος ἐκκλησίας, ὥσπερ ἔφην, Λεύκιος Οὐαλέριος Ποτῖτος καὶ Μάρκος Ὀράτιος Βαρβάτος, αὐτοί τε δημοτικοὶ τὰς φύσεις ὄντες, καὶ παρὰ τῶν προγόνων ταύτην διαδεδεγμένοι τὴν πολιτείαν, τὰς ὑποσχέσεις φυλάττοντες ἃς ἐποιήσαντο πρὸς τοὺς δημοτικοὺς, ὅτε ἀποθέσθαι τὰ ὅπλα συνέπειθον αὐτοὺς, ὡς πάντα τὰ συμφέροντα τῷ δήμῳ πολιτευσόμενοι, νόμους ἐκύρωσαν ἐν ἐκκλησίαις λοχίτισι· δυσχεραινόντων μὲν τῶν πατρικίων, αἰδουμένων δὲ ἀντιλέγειν· ἄλλους τέ τινας οὓς οὐ δέομαι γράφειν, καὶ “ τὸν κελεύοντα “ τοὺς ὑπὸ τοῦ δήμου τεθέντας ἐν ταῖς φυλετικαῖς ἐκ“κλησίαις νόμους, ἅπασι κεῖσθαι Ῥωμαίοις ἐξ ἴσου, τὴν “ αὐτὴν ἔχοντας δύναμιν τοῖς ἐν ταῖς λοχίτισιν ἐκ“κλησίαις τεθησομένοις. τιμωρίαι δὲ [a] προσέκειντο τοῖς “ καταλύουσιν ἢ παραβαίνουσι τὸν νόμον, ἐὰν ἁλῶσι, “ θάνατος καὶ δήμευσις τῆς οὐσίας”. οὗτος ὁ νόμος ἐξέβαλε τὰς ἀμφισβητήσεις τῶν πατρικίων, ἃς ἐποιοῦντο πρὸς τοὺς δημοτικοὺς πρότερον, οὐκ ἀξιοῦντες τοῖς ὑπ᾽ ἐκείνων τεθεῖσι νόμοις πειθαρχεῖν, οὐδ᾽ ὅλως τὰ ἐν ταῖς φυλετικαῖς ἐκκλησίαις ἐπικυρούμενα, κοινὰ τῆς πόλεως ἁ- 726
πάσης δόγματα νομίζοντες, ἀλλ᾽ αὐτὸ μόνοις ἐκείνοις ἴδιον· ὅ,τι δ᾽ ἂν ἡ λοχῖτις ἐκκλησία γνῷ, τοῦθ᾽ ἡγούμενοι σφίσι τε αὐτοῖς καὶ τοῖς ἄλλοις πολίταις τετάχθαι. εἴρηται δὲ καὶ πρότερον ὅτι ἐν μὲν ταῖς φυλετικαῖς ἐκκλησίαις οἱ δημοτικοὶ καὶ πένητες ἐκράτουν τῶν πατρικίων· ἐν δὲ ταῖς λοχίτισιν ἐκκλησίαις οἱ πατρίκιοι, παρὰ πολὺ τῶν ἄλλων ἐλάττους ὄντες, περιῆσαν τῶν δημοτικῶν.

Τούτου κυρωθέντος τοῦ νόμου ὑπὸ τῶν ὑπάτων, σὺν ἄλλοις τισὶν, ὥσπερ ἔφην, [b] δημοτικοῖς, εὐθὺς οἱ δήμαρχοι [c] καιρὸν ἐπιτήδειον νομίζοντες ἐν ᾧ τιμωρήσονται τοὺς περὶ τὸν Ἄππιον, εἰσαγγελίας ᾤοντο δεῖν ποιήσασθαι κατ᾽ αὐτῶν, οὐχ ἅμα πάντας ὑπάγοντες ἐπὶ τὴν δίκην, ἵνα μηδὲν ἀλλήλους ὠφελῶσιν, ἀλλὰ καθ᾽ ἕνα· ῥᾷον γὰρ οὕτως ὑπελάμβανον εὐμεταχειρίστους ἔσεσθαι. σκοπούμενοι δὲ ἀπὸ τίνος ἂν ἄρξαιντο ἐπιτηδειοτάτου, τὸν Ἄππιον πρῶτον ἔγνωσαν εὐθύνειν, τῶν τε ἄλλων ἀδικημάτων ἕνεκα μισούμενον ὑπὸ τοῦ δήμου, καὶ τῶν νεωστὶ περὶ τὴν παρθένον γενομένων παρανομιῶν. ἑλόντες μὲν γὰρ τοῦτον, εὐπετῶς ἐδόκουν καὶ τῶν ἄλλων κρατήσειν· εἰ δὲ ἀπὸ τῶν ταπεινοτέρων ἄρξαιντο, μαλακωτέρας ὑπελάμβανον τὰς ὀργὰς τῶν πολιτῶν πρὸς τοὺς ἐπιφανεστάτους καὶ τελευταίους κρινομένους ἔσεσθαι, συντονωτέρας οὔσας ἐπὶ τοῖς προτέροις ἀγῶσιν· ὃ πολλάκις ἤδη συνέβη. ταῦτα βουλευσάμενοι, συνέχον τοὺς ἄνδρας· Ἀππίου δὲ Οὐεργίνιον ἔταξαν ἄνευ κλήρου κατηγορεῖν. εἰσαγγέλλεται δὴ μετὰ τοῦτο εἰς τὸν δῆμον Ἄππιος ὑπὸ τοῦ Οὐεργινίου κατηγορηθεὶς ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας, καὶ αἰτεῖται χρόνον εἰς ἀπολογίαν. ἀπαχθεὶς δὲ εἰς τὸ δεσμωτήριον, ἵνα φυλάττηται μέχρι δίκης· οὐ γὰρ ἐδόθη

ἐγγύησις

a Forſan rectius προέκειντο *propoſitæ erant. Sylb.* *b* Νόμους δημοτικοὺς appellat leges, quæ plebi favebant, ejuſque libertatem & juris æquabilitatem adverſus potentiorum violentiam tutabantur. *Port.* *c* Καιρὸν ἐπιτήδειον ἥκειν νομίζοντες *Vat.* Paullo infra, p. 692. v. 42. τοῦτον εἶναι νομίσας καιρὸν ἐπιτήδειον. * *Vel*, faciliorem ſibi agendi adverſum eos viam fore. *Port.*
† Hoc conſilio approbato & obſtrictis reis, Virginio &c. *Gelen.*

a Δυφήμιζον

ἐγγύησις αὐτοῦ· πρὶν ἐπιστῆναι τὴν ἀποδειχθεῖσαν ἡμέραν τῆς κρίσεως, ἐν τοῖς δεσμοῖς ἀποθνήσκει, ὡς μὲν ἡ παρὰ τοῖς πολλοῖς ὑπόληψις ἦν, ἐξ ἐπιταγῆς τῶν δημάρχων· ὡς δὲ οἱ τὴν αἰτίαν ἀπολύσασθαι βουλόμενοι [a] διεφήμιζον, αὐτὸς ἑαυτὸν ἀναρτησάμενος βρόχῳ. μετ' ἐκεῖνον Σπόριος [b] Ὄππιος εἰσαχθεὶς εἰς τὸν δῆμον ὑφ' ἑτέρου τῶν δημάρχων Ποπλίου Νομιτορίου, καὶ τυχὼν ἀπολογίας, ἁπάσαις ἁλίσκεται ταῖς ψήφοις, καὶ παραδοθεὶς εἰς τὸ δεσμωτήριον, αὐθημερὸν ἀποθνήσκει. οἱ δὲ λοιποὶ τῶν δέκα, πρὶν εἰσαγγελθῆναι, φυγαῖς αὐτοὺς ἐζημίωσαν. τὰς δὲ οὐσίας τῶν ἀνῃρημένων καὶ τῶν πεφευγότων [c] οἱ ταμίαι τῆς πόλεως ἀνέλαβον εἰς τὸ δημόσιον. εἰσαγγέλλεται δὲ καὶ Μάρκος Κλαύδιος ὁ τὴν παρθένον [d] ἐπιλαβόμενος ὡς δούλην ἀπάγειν, ὑπὸ τοῦ μνηστῆρος αὐτῆς Ἰκιλίου· καὶ τὴν αἰτίαν εἰς τὸν ἐπιτάξαντα παρανομεῖν Ἄππιον ἀναφέρων, θανάτου μὲν ἀπολύεται,
727 φυγῇ δὲ ἀϊδίῳ ζημιοῦται. [e] τῶν ἄλλων τῶν ὑπηρετησάντων τι παράνομον τοῖς ὀλιγάρχαις, οὐδεὶς ἔσχεν ἀγῶνα δημόσιον· ἀλλὰ πᾶσιν ἄδεια ἐδόθη. ὁ δὲ τοῦτο τὸ πολίτευμα εἰσηγησάμενος ἦν Μάρκος Δοέλλιος ὁ δήμαρχος, ἀχθομένων ἤδη τῶν πολιτῶν, [f] καὶ πολεμίων γενέσθαι προσδοκώντων.

Ἐπεὶ δὲ αἱ κατὰ πόλιν ἐπαύσαντο ταραχαί, [g] δόγμα κυροῦσιν, ἐξάγειν τὴν στρατὸν ἐπὶ τοὺς πολεμίους διὰ ταχέων. ἐπικυρώσαντος δὲ τοῦ δήμου τὰ ψηφισθέντα ὑπὸ τῆς βουλῆς, Οὐαλέριος μὲν ἅτερος τῶν ὑπάτων, τὴν ἡμίσειαν ἔχων τοῦ στρατοῦ μοῖραν, ἐξῆγεν ἐπί τε Αἰκανοὺς καὶ Οὐολούσκους· συνῆλθε γὰρ ἀμφότερα τὰ ἔθνη. ἐπιστάμενος δὲ τοὺς Αἰκανοὺς ἐκ τῶν προτέρων κατορθωμάτων αὔχημα προσειληφότας, καὶ εἰς πολλὴν καταφρόνησιν τῆς Ῥωμαίων δυνάμεως [h] παρόντας, ἔτι μᾶλλον ἐβούλετο ἐπᾶραι, καὶ θρασυτέρους ποιῆσαι, δόξαν οὐκ ἀληθῆ παρέχων, ὡς ὀρρωδῶν εἰς χεῖρας ἰέναι πρὸς αὐτούς, καὶ πάντα δεδιότος ἐποίει. [i] χωρίον γὰρ εἰς στρατοπεδείαν ὑψηλὸν καὶ δυσπρόσιτον ἐξελέξατο, τάφρον τε βαθεῖαν περιεβάλετο, καὶ χάρακας ἤγειρεν ὑψηλούς. προκαλουμένων δὲ τῶν πολεμίων αὐτὸν εἰς μάχην πολλάκις, καὶ κακιζόντων τὴν ἀνανδρίαν, ἠνείχετο μένων ἐφ' ἡσυχίας. ἐπεὶ δὲ ἔγνω τὴν κρατίστην τῶν πολεμίων δύναμιν ἐπὶ προνομὴν τῆς Ἑρνίκων τε καὶ Λατίνων γῆς ἐξεληλυθυῖαν, ἐν δὲ τῷ χάρακι φυλακὴν οὔτε πολλὴν [k] λειπομένην οὔτε ἀγαθήν, τοῦτον εἶναι νομίσας τὸν καιρὸν ἐπιτήδειον, ἐξῆγε κεκοσμημένην τὴν στρατιάν, καὶ παρέστησεν ὡς εἰς μάχην· [l] οὐδενός τε ἀντεξιόντος, ἐκείνην μὲν τὴν ἡμέραν ἐπέσχε, τῇ δὲ ἑξῆς ἐπὶ τὴν ἀποσκευὴν αὐτῶν ἦγεν, οὐ σφόδρα ὀχυρὰν οὖσαν. μαθόντες δὲ πολιορκούμενον τὸν χάρακα οἱ προεξεληλυθότες ἐπὶ τὰς προνομὰς [m] τοῦ ἄστεος, ἧκον, πλὴν οὐχ ἅμα, καὶ ἐν κόσμῳ, σποράδες δὲ καὶ κατ'

dandi poteſtas ei eſt facta) antequam dies judicio deſtinata veniſſet, in vinculis obiit, idque, ut multorum fuit ſuſpicio, tribunorum juſſu; ut vero divulgarunt qui crimen illud diluere volebant, ipſe laqueo ſe ſuſpenderat. Poſt illum Sp. Oppius ad populi judicium eſt ductus, ab alio tribuno pl. P. Numitorio, & impetrata cauſſæ dicendæ poteſtate, omnibus ſuffragiis damnatus eſt; & in vincula conjectus, eodem die mortuus eſt. At reliqui de decemvirorum numero, antequam dies ipſis diceretur, ſe ipſi exſilio mulctarunt. bona autem, tum interemptorum, tum profugorum, quæſtores urbani occuparunt, & pecuniam ex illorum venditione redactam in ærarium intulerunt. Dies quoque M. Claudio, qui virginem, ut ſervam, abducere auſus fuerat, ab Icilio ejus ſponſo dicta. atque ille, quum culpam rejiceret in Appium, à quo ſe injuriam illam facere juſſum dicebat, capitali ſupplicio eſt liberatus: ſed perpetuo exſilio eſt mulctatus. Ex cæteris vero, qui aliquam iniquam operam decemviris navarant, nullus publicum judicium ſubiit: ſed omnibus impunitas data. Iſtius autem conſilii auctor fuit M. Duellius tribunus plebis, civibus jam moleſte *eam rem* ferentibus, & tandem ſe quoque pro hoſtibus habitum iri putantibus.

Per. Jul. 4268. *Ante Chr.* 446. *Olymp.* 83 ¾. *V.C. Cat.* 306. *Var.* *

¶ Sedatis autem urbanis tumultibus, S C. fecerunt, quod jubebat quam celerrime in hoſtes exercitum educi. Quum autem S C. plebiſcito confirmatum fuiſſet, Valerius alter conſul cum dimidia copiarum parte profectus eſt in Æquos & Volſcos. hæ enim gentes in unum convenerant. Quum autem ſciret Æquos ex ſuperioribus victoriis ſpiritus ſumpſiſſe, & cum magna Romanarum copiarum contemptione veniſſe, eorum animos magis efferre volebat, eoſque audaciores reddere, non veram opinionem præbens, quaſi præ metu manum cum illis conſerere non auderet, atque omnia timentis ſigna dabat. nam & locum caſtris ponendis editum, & acceſſu difficilem delegit, & foſſam profundam circumduxit, altumque vallum erexit. Hoſtibus autem eum ſæpius ad pugnam provocantibus, eique ignaviam exprobrantibus, hoc perferebat, & ſe quiete continebat. ſed ubi cognovit hoſtilium copiarum præſtantiſſimam partem ad populandum Hernicorum & Latinorum agrum profectam, & in caſtris præſidium neque magnum neque firmum relictum, ratus hoc eſſe tempus illud opportunum, exercitum acie inſtructa eduxit, eumque tanquam ad prælium *ad eorum caſtra* admovit: cumque nemo prodiret, illum diem copias continuit: poſtridie vero ad eorum caſtra non valde munita copias duxit. Qui autem paullo ante egreſſi fuerant ad ſuburbanorum locorum populationem, cognita caſtrorum ſuorum obſidione, pedem retulerunt; ſed non ſimul, neque ordine, ſed ſparſi & rari, prout fors ferebat,

XLVII.

Expeditio in Æquos & Volſcos duce Valerio.

a Διεφήμιζον *Vat.* quod *Sylburgio* & *Porto* placuiſſe video. *b* Mendoſe in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* Ἄππιος. *c* Τῶν πολιτικῶν οἱ ταμίαι *Vat.* *d* Melius ἐπιβαλόμενος *aggreſſus*, ut cum alibi ſæpe, tum p. 686. v. 46. qua de re ſupra quoque notavi ad p. 684. v. 2. *Sylb.* *e* Τῶν δὲ ἄλλων *Vat.* *f* In *Lapi* verſione, *& ſe hoſtes fieri exſpectantibus.* unde aliquis ſuſpicaretur eum legiſſe, καὶ πολεμίους γενέσθαι προσδοκώντων. Nonnulli δοκούντων rectius eſſe exiſtimant quam προσδοκώντων. Δεδοικότων legiſſe videretur *Gelen.* nam vertit; *cum cives jam ægrius ferrent, &, ne ipſi quoque hoſtibus accenſerentur, metuerent.* *g* In *Cod. Vat.* συναγαγόντες τὴν βουλὴν δόγμα κυροῦσιν. *h* Poſſis etiam legere προϊόντας. Si παρόντας retinere malis, verborum ſenſus eſt, *in magnum contemptum Romanarum copiarum adveniſſe.* i. e. ideo adveniſſe ut oſtenderent ſe Romanas vires plane contemnere. Sed προϊόντας ſeu προελθόντας videtur eſſe magis conſentaneum. *Sylb.* *i* Χωρίον τε γὰρ *Vat.* *k* Καταλειπομένην *Vat.* *l* Οὐδενὸς ἀντεπιόντος *Vat.* *m* Nullius urbis ſupra mentionem facit.

Per. Jul. 4268. *Ante Chr.* 449. *Olymp.* 83 $\frac{2}{3}$. *V.C. Cat.* 306. *Var.* * rebat, in conſpectum venerunt: & qui in caſtris erant, ubi ſuos adventantes conſpexerunt, audaciores facti, conferto agmine ſunt egreſſi. atque cum magna utrorumque cæde ingens prælium commiſſum eſt, in quo Romani victores, & eos qui cominus pugnabant, in fugam verterunt, & eos qui fugiebant inſequuti, partim interfecerunt, partim vivos ceperunt. Valerius igitur, his peractis, jam impune hoſtilem agrum incurſionibus vaſtabat.

XLVIII. ¶ M. vero Horatius, qui ad bellum Sabinum miſſus fuerat, ubi res à collega geſtas cognovit, ipſe quoque, copiis ſuis ex vallo productis, celeriter cum totis viribus, contra Sabinos, numero non inferiores, & artis militaris peritiſſimos, eſt profectus. ſpiritus enim audaciamque magnam ob ſuperiores victorias adverſariis oſtenderunt, & univerſi & ſinguli; ſed præcipue dux eorum: nam non ſolum bonus imperator, ſed etiam manu ſtrenuus bellator erat. Cæterum, quum equites in pugna valde alacrem operam navaſſent, clariſſimam victoriam reportavit, multis hoſtibus cæſis, ſed longe pluribus captis; & ipſis caſtris deſertis potitus, in quibus magnum hoſtium apparatum invenit, & omnem prædam, quam ex agro Romano abegerant: permultos etiam captivos de ſuis reperit, atque incolumes recepit. nam Sabini, quod hoſtem contemnerent, prædam domum nondum tulerant. Res igitur hoſtium militibus in prædam conceſſit, exempto prius ex manubiis quicquid diis conſecraturus erat: reliquam vero prædam reddidit iis qui ea ſpoliati fuerant.

XLIX. ¶ His rebus geſtis in urbem copias reduxit: & eodem tempore Valerius venit: & uterque, ob partas victorias magnifice de ſe ſentiens, ſperabat ſe inſignes triumphos acturum. res tamen illis, ut ſperarant, minime ſucceſſit. Nam ſenatus * ipſorum cauſſa, qui extra urbem in campo Martio caſtra poſuerant, coactus, ubi res ab utroque geſtas cognovit, eos ſacrificium ob partam victoriam diis facere non eſt paſſus. quibus cum multi alii adverſati ſunt palam, tum vero præcipue C. Claudius (hic enim, ut dixi, erat patruus Appii illius qui decemviratum conſtituerat, & qui nuperrime à tribunis plebis interfectus fuerat) qui leges ab illis latas proferebat, quibus ſenatus potentiam imminuerant, & alia quæcunque iſti in reip. adminiſtratione perpetuo egerant. poſtremo autem decemvirorum, quos tribunis prodiderant, aliorum quidem interitum, aliorum vero publicationem bonorum contra jusjurandum & pacta commemoravit: dixitque, pacta ſuper hoſtiis inter patricios & plebejos facta fuiſſe, ut omnibus impunitas daretur, omniumque præteritarum injuriarum memoria deponeretur; Appioque mortem non propriis ipſius manibus allatam; ſed tribunorum inſidiis ſublatum hominem ante ju-

ὀλίγους, ὡς ἕκαστοι εἶχον, ἐπιφαινόμενοι· οἵ τ' ἐκ τοῦ χάρακος, ἐπεὶ τοὺς σφετέρους προσιόντας ἐθεάσαντο, θρασύτεροι γεγονότες, ἐξῆλθον ἀθρόοι· καὶ γίνεται μέγας ἀγὼν, καὶ φόνος ἐξ ἀμφοτέρων πολύς· ἐν ᾧ νικήσαντες [a] Ῥωμαῖοι, τούς τε συστάδην μαχομένους ἐτρέψαντο, καὶ τοὺς φεύγοντας ἐπιδιώκοντες, οὓς μὲν ἀπέκτειναν, οὓς δὲ αἰχμαλώτους ἔλαβον. Οὐαλέριος μὲν δὴ ταῦτα διαπραξάμενος, ἀδεῶς ἤδη τὴν γῆν τῶν πολεμίων ἐπιὼν ἐδῄου.

Μάρκος δὲ Ὁράτιος [b] ἐπὶ τὸν κατὰ Σαβίνων πόλεμον, ἐπειδὴ τὰ κατὰ τὸν συνάρχοντα ἔγνω, προαγαγὼν καὶ αὐτὸς ἐκ τοῦ χάρακος τὰς δυνάμεις, ἀντεπῆγε θᾶττον ὅλῃ δυνάμει πρὸς οὐκ ἐλάττους ἀριθμὸν τοὺς Σαβίνους, καὶ τὰ πολέμια ἐμπειροτάτους· ἐνεδείξαντο γὰρ φρόνημά τε καὶ τόλμαν ἐκ τῶν προ- 728 τέρων κατορθωμάτων πολλὴν [c] πρὸς τοὺς ἀντεχομένους, καὶ κοινῶς πάντες, καὶ ἰδίως ὁ τούτων προηγούμενος· ἦν γὰρ οὐ μόνον στρατηγὸς ἀγαθὸς, ἀλλὰ καὶ πολεμιστὴς κατὰ χεῖρα γενναῖος· καὶ τῶν ἱππέων μεγάλην προθυμίαν παρασχομένων, νίκην ἀναιρεῖται λαμπροτάτην, πολλοὺς μὲν ἀποκτείνας τῶν πολεμίων, πολλῷ δ' ἔτι πλειόνων αἰχμαλώτων τετυχηκώς, οὗ τε χάρακος [d] αὐτοῦ ἐρήμου κρατήσας, ἐν ᾧ τήν τε ἀποσκευὴν τῶν πολεμίων πολλὴν εὗρε, καὶ τὴν λείαν ἅπασαν, ἣν ἐκ τῆς Ῥωμαίων γῆς ἐλήισαντο· αἰχμαλώτους τε πάνυ πολλοὺς τῶν σφετέρων εὗρε καὶ ἀνεσώσατο. οὐ γὰρ ἔφθασαν ἀνασκευασάμενοι τὰς ὠφελείας οἱ Σαβῖνοι, διὰ καταφρόνησιν. τὰ μὲν οὖν τῶν πολεμίων χρήματα τοῖς στρατιώταις ὠφέλειαν ἐφῆκε ποιεῖσθαι, προεξελόμενος ἐκ τῶν λαφύρων ὅσα τοῖς θεοῖς καθιερώσειν ἔμελλε· τὴν δὲ λείαν τοῖς [e] ἀφαιρεθεῖσιν ἀπέδωκε.

Ταῦτα διαπραξάμενος, ἀπῆγεν εἰς Ῥώμην τὰς δυνάμεις· καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον Οὐαλέριος ἧκεν· ἦν τε ἀμφοτέροις μέγα φρονοῦσιν ἐπὶ ταῖς νίκαις καὶ ἐλπὶς ἐπιφανεῖς κατάξειν θριάμβους. οὐ μὴν ἐχώρησέ γε αὐτοῖς κατ' ἐλπίδα τὸ ἔργον. συναχθεῖσα γὰρ κατ' αὐτῶν ἡ βουλὴ κατεστρατοπεδευκότων ἔξω τῆς πόλεως κατὰ τὸ καλούμενον Ἄρειον πεδίον, καὶ τὰ πραχθέντα ὑπ' ἀμφοτέρων μαθοῦσα, τὴν ἐπινίκιον οὐκ ἐπέτρεψε ποιήσασθαι θυσίαν· πολλῶν μὲν καὶ ἄλλων ἐναντιωθέντων αὐτοῖς ἐκ τοῦ φανεροῦ, μάλιστα δὲ [f] Κλαυδίου Γαΐου· θεῖος δὲ ἦν οὗτος, ὥσπερ ἔφην, Ἀππίῳ τῷ καταστησαμένῳ τὴν ὀλιγαρχίαν, καὶ νεωστὶ ὑπὸ τῶν δημάρχων ἀναιρεθέντι· τούς τε κυρωθέντας ὑπ' αὐτῶν νόμους προβαλλομένου, δι' ὧν ἠλάττωσε τὸ τῆς βουλῆς κράτος, καὶ τἆλλα πολιτεύματα ὅσα οὗτοι πολιτευόμενοι διετέλεσαν· τελευταίαν δὲ τὴν τῶν δέκα ἀνδρῶν, οὓς προὔδωκαν τοῖς δημάρχοις, τῶν μὲν ἀπώλειαν, τῶν δὲ δήμευσιν, ὡς παρὰ τοὺς ὅρκους καὶ τὰς συνθήκας, διεξιόντος· τὰ γὰρ ἐπὶ τῶν [g] ἱερῶν συνομολογηθέντα τοῖς πατρικίοις πρὸς τοὺς δημοτικοὺς, ἐπ' ἀδείᾳ τε πάντων γενέσθαι, καὶ ἀμνηστίᾳ τῶν προτέρων· τόν τε Ἀππίου θάνατον οὐκ αὐτοχειρίᾳ γενέσθαι λέγοντος, ἀλλ' ἐπιβούλως ὑπὸ τῶν δημάρχων πρὸ δίκης, ἵνα

a Οἱ Ῥωμαῖοι *Vat.* *b* Deeſt hîc articulus ὁ, & in fine commatis poſt πόλεμον participium ἀποσταλεὶς, ἐκπεμφθεὶς, vel ſimile; ut declarat etiam *Lapi* verſio. *Sylb.* *c* Πρὸς τοὺς ἀντιμαχομένους *Vat.* *d* Rectius forſan αὐτῶν. *Sylb.* *e* Vox paſſiva ἀφαιρεθεῖσιν pro media ἀφελομένοις vel activa ἀφελοῦσιν accipi videtur. ut ſenſus ſit, *res vero reliquas militibus, qui eas hoſtibus eripuerant, reſtituit ac largitus eſt. Portus.* *f* Nota hîc rurſus poſtpoſitum eſſe prænomen: itidemque p. 693. v. 8. *Sylb.* *g* Ἱερῶν agnoſcit etiam *Lapi* verſio. idemque loquendi genus etiam ſupra fuit p. 438. v. 22. *Sylb.* * Verba Græca κατ' αὐτῶν ſonant *adverſum ipſos. Port.*

a Si

ἵνα μήτε λόγου τύχῃ κεκωλυμένος, μήτ' ἐλέους· [a] ὡς εἰ κατέστη γοῦν [b] εἰς κρίσιν ὁ ἀνὴρ γένους ἀξίαν παρεχόμενος, καὶ πολλὰ τὸ κοινὸν εὖ πεποιηκώς, ὅρκους τε καὶ πίστεις ἐπιβοώμενος, [c] αἷς οἱ ἄνθρωποι πιστεύοντες εἰς διαλλαγὰς συνέρχονται, τέκνα τε καὶ συγγένειαν, καὶ αὐτὸ τὸ ταπεινὸν σχῆμα, καὶ ἄλλο πολλὰ φέρων εἰς οἶκτον ἐφελκόμενα τὸ πλῆ-
729 θος. [d] τοιαῦτα κατ' αὐτῶν ἐκχέαντος Κλαυδίου Γαΐου, καὶ [e] αὐτῶν παρόντων, ἔδοξεν ἀγαπᾶν αὐτοὺς εἰ μὴ δώσουσι δίκας· θριάμβων δὲ καταγωγῆς, ἢ τινῶν τοιούτων συγχωρήσεων οὐδὲ κατὰ μικρὸν ἀξίους εἶναι τυγχάνειν.

Ἀποψηφισαμένης δὲ τῆς βουλῆς τὸν θρίαμβον, ἀγανακτοῦντες οἱ περὶ τὸν Οὐαλέριον, καὶ δεινὴν ὕβριν ὑπολαμβάνοντες ὑβρίζεσθαι, συνεκάλεσαν εἰς ἐκκλησίαν τὸ πλῆθος· καὶ πολλὰ τῆς βουλῆς κατηγορήσαντες, συναγορευσάντων αὐτοῖς τῶν δημάρχων, καὶ νόμον [f] εἰσηγησαμένων, παρὰ τοῦ δήμου λαμβάνουσι τὴν καταγωγὴν τοῦ θριάμβου, [g] [redacted] Ῥωμαίων ἁπάντων τοῦτο εἰσηγησάμενοι τὸ ἔθος. ἐκ δὲ τούτου πάλιν εἰς διαφορὰς καὶ ἐγκλήματα οἱ δημοτικοὶ καθίσταντο πρὸς τοὺς πατρικίους· παρώξυνον δὲ αὐτοὺς οἱ δήμαρχοι καθ' ἡμέραν [h] ἐκκλησιάζοντες. ἦν δὲ μάλιστα ἐρεθίζουσα τοὺς πολλοὺς ὑπόληψις, ἣν ἐκεῖνοι παρεσκεύασαν ἰσχυρὰν γενέσθαι, φήμαις τε ἀδεσπότοις, καὶ εἰκασμοῖς αὐξηθεῖσα οὐκ ὀλίγοις, ὡς καταλυσόντων τοὺς νόμους τῶν πατρικίων, οὓς ἐκύρωσαν οἱ περὶ Οὐαλέριον ὕπατοι· δόξα τε ἰσχυρά, [i] καὶ οὐ πολὺ ἀπέχουσα πίστις εἶναι, τοὺς πολλοὺς κατεῖχε. καὶ τὰ μὲν ἐπὶ τούτων πραχθέντα τῶν ὑπάτων ταῦτα ἦν.

Οἱ δὲ τὸν ἑξῆς ὑπατεύσαντες ἐνιαυτόν, [k] Λάρος Ἑρμίνιος καὶ Τίτος Οὐεργίνιος· καὶ οἱ παρὰ τούτων τὴν ἀρχὴν παραλαβόντες, Μάρκος Γε- * * * * *
* * * * * * * * * *
* * * * * * * * * *
* * * * * * * * * *

Μηδὲν δὲ αὐτῶν ἀποκρινομένων, ἀλλ' ἀγανακτούντων, παρελθὼν αὖθις [l] Κάτλιος ἐπὶ τὸ βῆμα, "Ἔχετε, ἔφη, παρακεχωρημένον, ἄνδρες πολῖται, παρ' αὐτῶν τῶν διαφερομένων, ὅτι τῆς ἡμετέρας χώρας ἑαυτοῖς μηδὲν προσηκούσης ἀντιποιοῦνται· πρὸς ταῦτα ὁρῶντες, τὰ δίκαια καὶ τὰ εὔορκα ψηφίσασθε". ταῦτα τοῦ Κατλίου λέγοντος, αἰδὼς εἰσῆλθε τοὺς ὑπάτους, ἐνθυμουμένους ὡς οὔτε δίκαιον, οὔτε εὐπρεπὲς ἡ δίκη λήψεται τέλος, ἄν τινα ἀμφισβητουμένην [m] χώραν δικαστὴς αἱρεθεὶς ὁ Ῥωμαίων δῆμος, μηδέποτε αὐτῆς ἀντιποιησάμενος, ἑαυτῷ [n] προσδικάσῃ, τοὺς ἀμφισβητοῦντας ἀφελόμενος· καὶ

dicii diem, ne reus factus cauſſæ dicendæ poteſtatem impetraret, neve miſericordiam conſequeretur: ut fieri fortaſſe potuiſſet, ſi in judicium vocatus eſſet vir generis dignitate inſignis, cujus multa beneficia in remp. collata exſtabant, & jusjurandum atque fidem imploraſſet, (qua homines freti conveniunt, pacemque faciunt) & liberos atque cognatos *ſecum adduxiſſet*, & cum ipſo humili habitu eo veniſſet, multaque alia tuliſſet, quæ multitudinis miſericordiam conciliant. Quum igitur C. Claudius hæc in eos effudiſſet; * & ipſi adeſſent, viſũ eſt ſenatui, eos debere contentos eſſe, ſi pœnas nullas darent; triumpho autem, aut aliis hujuſmodi conceſſionibus, ne minima quidem ex parte dignos eſſe judicandos.

Per. Jul. 4268. *Ante Chr.* 446. *Olymp.* 83 $\frac{2}{3}$. *V. C. Cat.* 306. *Var.*

L. Triumpho autem ipſis à ſenatu denegato, Valerius ejuſque collega, id iniquo animo ferentes, & ſe gravi contumelia affectos arbitrantes, multitudinem ad concionem convocarunt: quumque longa oratione ſenatum accuſaſſent, & tribuni ipſis patrocinati fuiſſent, ac rogationem tuliſſent, à populo triumphandi poteſtatem impetrarunt, & primi omnium Romanorum hanc conſuetudinem in remp. induxerunt. Poſtea vero rurſus diſcordiæ & expoſtulationes inter plebejos & patricios ſunt exortæ: eos autem tribuni quotidianis concionibus inſtigabant. Multitudinem vero maxime irritabat ſuſpicio (quam illi data opera valde confirmarant) incertis rumoribus & conjecturis non paucis aucta, quod nimirum patricii leges abrogare ſtatuiſſent, quas Valerius & Horatius conſules tulerant ac ſanxerant: vehemenſque opinio, nec à fide longe remota, plebis animos occuparat, & in iis inſederat. atque hæc quidem his conſulibus ſunt geſta.

Valerius & Horatius invito ſenatu triumphant.

LI. Sequenti vero anno, conſules creati Larus Herminius & T. Virginius: ipſiſque ſucceſſerunt M. Geganius Macerinus. * *
* * * * * * * * * * * * *
* * * * * * * * * * * * *
* * * * * * * * * * * * *
* * * * * * * * * * * * *

Per. Jul. 4269. *Ante Chr.* 445. *Olymp.* 83 $\frac{3}{4}$. *V. C. Cat.* 307. *Var.* 308. *Lar. Herminius & T. Virginius coſſ.*

LII. Illis autem nihil reſpondentibus, ſed indignantibus, Scaptius in concionem iterum progrediens, dixit; "Conceſſum eſt vobis, "Quirites, ab ipſis adverſariis, eos veſtrum "agrum ſibi vendicare, ad quos nullo modo "is pertineat. hæc conſiderantes decernite "ea quæ juſta & ſancta ſunt". Hæc Scaptio dicente, pudor conſules ſubiit, quod cogitarent, neque juſtum neque honeſtum illius judicii finem futurum, ſi pop. Romanus judex electus agrum aliquem controverſum, quem nunquam ſibi vendicaſſet, ipſis litigatoribus ereptum ſibi adjudicaret: plurimaque verba, tam

Per. Jul. 4270. *Ante Chr.* 444. *Olymp.* $\frac{83}{84}$. $\frac{4}{1}$. *V. C. Cat.* 308. *Var.* 309. *M. Geganius & C. Julius coſſ.*

a Si inter ὡς & εἰ interſeratur εἰκὸς (ſeu εἰκὸς ἦν γενέσθαι) ſtructura & ſenſus conſtabunt melius. *Lapi* quoque codicem mancum hic fuiſſe declarat verſio. *Sylb.* In fine periodi poſt ἐφελκόμενα addendum cenſeo οὐκ ἂν κατεκρίθη, *non damnatus fuiſſet.* Utrum tamen mea an *Sylburgii* conjectura veriſimilior ſit, aliorum eſto judicium. *Port.* *b* Εἰς κρίσιν ἀνὴρ γένους ἀξίωμα παρ. *Vat.* *c* Αἷς ἄνθρωποι *Vat.* *d* Ταῦτα δὴ πάντα κατηγορήμενος τῶν ὑπάτων πολλὰ κατ' αὐτῶν ἐκχέαντος, ἔδοξεν &c. *Vat.* quo fere modo in *Lapi Cod.* nam vertit, *has igitur accuſationes conſulum multas effundente Claudio.* *e* Legendum videtur, τῶν παρόντων, vel τῶν αὐτῶν παρόντων. *Sylb.* In *Lapi* verſione, *aſtantibus viſum eſt.* unde aliquis ſuſpicaretur eum legiſſe, τοῖς παροῦσιν ἔδοξεν &c. *f* Ambiguum eſt participium εἰσηγησαμένων. nam & pro *introducentibus* & pro *allegantibus* poteſt accipi. *Sylb.* *g* Huic contrarium videtur quod de *Servilio* ſcripſit *Dionyſius*, p. 351. v. 10. *Glarean.* *h* Ἐκκλησιάζοντες καὶ πολλὰ κατὰ τῆς βουλῆς λέγοντες ἦν δὲ ἡ μάλιστα &c. *Vat.* atque ita legiſſe videtur *Lapus*, dum vertit, *concionantes, dicenteſque adverſus ſenatum multa* &c. *i* Præſtaret dicere, καὶ οὐ πολὺ τῆς πίστεως ἀπέχουσα τοὺς πολλοὺς κατεῖχε. *Port.* *k* In *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] Λάρτος Ἑρμίνιος. *Lapo* dicitur *Sp. Herminius.* Sed cum apud *Diodorum* inveniatur Λάρινος Ἑρμίνιος, & apud *Valerium* in prænominibus *Lartes Herminius*, ut tradit *Sigonius* ad Liv. l. 3. c. 65. non dubito quin vera ſcriptura ſit Λάρος Ἑρμίνιος. *l* Pro Κάτλιος, quod etiam paullo poſt reperitur, apud *Livium* eſt Σκάπτιος: quam lectionem ego quoq; cum *Lapo* ſequi volui. *Sylb.* Κάπτιος *Vat.* *m* Χώραν ὑφ' ἑτέρων δικαστὴς *Vat.* *n* Rectius ſubjunctivum προσδικάσῃ, ut mox p. 694. v. 5. & 6. *Sylb.* * Et qui cum eo erant. *Gelen.*

a Ita

Per. Jul. 4270. *Ante Chr.* 444. *Olymp.* 83 4/84 1. *V. C. Cat.* 308. *Var.* 309.

tam à conſulibus quam à ſenatus principibus, ad rem eam avertendam fruſtra ſunt facta. Nam qui in ſuffragia miſſi fuerant, magnæ ſtultitiæ eſſe dicentes, pati res ſuas ab aliis detineri, nec pium finem *judicio* ſe impoſituros arbitrantes, ſi agrum controverſum Aricinis aut Ardeatibus adjudicaſſent, quod juraſſent ſe eum illis, ad quos eum pertinere comperiſſent, adjudicaturos: & litigatoribus infenſi, quod eos, à quibus eo privabantur, judices eligere ac habere voluiſſent, ut ne in poſterum quidem ſibi amplius liceret agrum ſuum recuperare, quem ipſi jurato judicio aliorum eſſe pronunciaſſent. Hæc igitur conſiderantes, & iniquo animo ferentes, tertium juſſerunt urnam in unaquaque tribu poni pro pop. Rom. in quam calculi conjicerentur. omnibuſque ſuffragiis populus Rom. agri controverſi dominus declaratur. atque hæc his conſulibus ſunt geſta.

LII.

Per. Jul. 4272. *Ante Chr.* 442. *Olymp.* 84 ⅔. *V. C. Cat.* 310. *Vat.* 311. *M. Genucio & C. Curtio coſſ. contentio de jure conſulatus.*

¶ Marco autem Genucio & C. Quintio conſulibus, civiles diſcordiæ iterum ſunt excitatæ, plebejis hominibus poſtulantibus ut omnibus civibus Rom. conſulatum capere liceret: (nam ad illam uſque diem ſoli patricii, comitiis centuriatis deſignati, conſulatum petebant) & qui tunc tribuni erant, præter unum C. Furnium, cæteri omnes communi conſenſu legem de comitiis conſularibus accurate ſcriptam promulgabant, qua lege populi arbitrio permittebant, ut quotannis cognoſceret utrum à patriciis an à plebejis conſulatum peti vellet. Ob quæ indignabantur qui ſenatorii ordinis erant, quia potentiam ſuam *hoc modo* tolli videbant; & quidvis ſibi ante patiendum putabant, quam permittendum ut ea lex perferretur: atque, tam in privatis cœtibus quam in publicis conventibus, aſſidue alteri alteris iraſcebantur, ſe mutuo accuſabant, atque alii aliis adverſabantur, patriciorum animis à toto plebejo ordine abalienatis. multaque verba in ſenatu, multa in concionibus, ab optimatum principibus ſunt facta: atque mitiora quidem, ab iis qui exiſtimabant plebejos ob utilitatis ignorantiam peccare: aſperiora vero ab iis, qui putabant rem totam compoſitam à plebejis, qui ſibi inſidiabantur & invidebant.

LIV.

¶ Quum autem tempus fruſtra protraheretur, nuncii à ſociis in urbem venerunt, qui dixerunt Æquos & Volſcos cum ingenti exercitu contra ſe venire decreviſſe; rogaruntque ut auxilium ſibi celeriter mitteretur, quod in ſummo belli diſcrimine verſarentur. Ex Hetruſcis quoque Vejentes ſe ad defectionem parare dicebantur: & Ardeates eorum imperio amplius non parebant, irati ob controverſum agrum, quem pop. Rom. judex ele-

πολλοὶ σφόδρα ἐλέχθησαν εἰς ἀποτροπὴν τοῦ πράγματος ὑπὸ τῶν ὑπάτων καὶ τῶν ἡγουμένων τῆς βουλῆς λόγοι διακενῆς. οἱ γὰρ ἀνειληφότες τὰς ψήφους, πολλὴν μωρίαν εἶναι λέγοντες, [a] ἑτέρους περιορᾶν τὰ σφέτερα κατέχοντας, καὶ οὐκ εὐσεβὲς ἐξοίσειν τέλος ὑπολαμβάνοντες, ἐὰν [b] Ἀρικηνοὺς ἢ Ἀρδεάτας κυρίους ἀποδείξωσι τῆς [c] ἀμφισβητήτου γῆς, ὀμωμοκότες ὧν ἂν εὕρωσιν αὐτὴν οὖσαν, [d] τούτων ἐπικρινεῖν· 730 τοῖς τε δικαζομένοις ὀργὴν ἔχοντες, ὅτι τοὺς ἀποστεροῦντας αὐτῆς, δικαστὰς ἠξίωσαν λαβεῖν, ἵνα μηδ' ὕστερον ἔτι σφίσιν ἐγγένηται τὴν ἑαυτῶν ἀνακομίσασθαι κτῆσιν, ἣν αὐτοὶ μεθ' ὅρκου δικάσαντες, ἑτέροις ἐπέγνωσαν εἶναι. ταῦτα δὴ λογιζόμενοι, καὶ ἀγανακτοῦντες, τρίτον ἐκέλευσαν καδίσκον τεθῆναι ὑπὲρ τῆς πόλεως Ῥωμαίων, καθ' ἑκάστην φυλὴν, εἰς ὃν ἀποθήσονται τὰς ψήφους· καὶ γίνεται πάσαις ταῖς ψήφοις ὁ Ῥωμαίων δῆμος τῆς ἀμφιλόγου χώρας κύριος. ταῦτα μὲν ἐπὶ τούτων ἐπράχθη τῶν ὑπάτων.

Μάρκου δὲ [e] Γενυκίου καὶ Γαΐου [f] Κοϊντίου τὴν ἀρχὴν παρειληφότων, αἱ πολιτικαὶ πάλιν ἀνίσταντο διαφοραὶ, τῶν δημοτικῶν ἀξιούντων ἅπασι Ῥωμαίοις ἐξεῖναι [redacted] ἀρχὴν λαμβάνειν· τέως γὰρ οἱ πατρίκιοι μόνοι μετῆσαν αὐτῆς, ἐν ταῖς λοχίτισιν ἐκκλησίαις ἀποδεικνύμενοι· νόμον τε συγγράψαντες ὑπὲρ τῶν ὑπατικῶν ἀρχαιρεσιῶν εἰσέφερον οἱ τότε δημαρχοῦντες, ἐκτὸς ἑνὸς Γαΐου [g] Φουρνίου, πάντες οἱ λοιποὶ συμφρονήσαντες, ἐν ᾧ τὸν δῆμον ἐποιοῦντο κύριον τῆς διαγνώσεως καθ' ἕνα ἕκαστον ἐνιαυτὸν, εἴτε πατρικίους βούλοιτο μετιέναι τὴν ὑπατείαν, εἴτε δημοτικούς. ἐφ' οἷς ἠγανάκτουν οἱ τοῦ βουλευτικοῦ μετέχοντες συνεδρίου, καταλυομένην τὴν ἑαυτῶν δυναστείαν ὁρῶντες, καὶ πάντα ὑπομένειν ᾤοντο δεῖν πρότερον, ἢ τὸν νόμον κύριον ἐᾶσαι γενέσθαι· ὀργαί τε καὶ κατηγορίαι καὶ ἀντιπράξεις [h] ἐγένοντο συνεχεῖς, ἐν ἰδίοις τε συλλόγοις καὶ [i] κατὰ τὰς κοινὰς ἁπάντων συνόδους, τῶν πατρικίων πρὸς ἅπαντας ἠλλοτριωμένων τοὺς δημοτικούς. καὶ λόγοι πολλοὶ μὲν ἐν τῷ συνεδρίῳ, πολλοὶ δὲ κατὰ τὰς ἐκκλησίας, ὑπὸ τῶν προϊσταμένων τῆς ἀριστοκρατίας ἐλέχθησαν· ἐπιεικέστεροι μὲν, ὑπὸ τῶν οἰομένων ἀγνοίᾳ τοῦ συμφέροντος ἁμαρτάνειν τοὺς δημοτικούς· τραχύτεροι δὲ, ὑπὸ τῶν νομιζόντων ἐξ ἐπιβουλῆς καὶ φθόνου τοῦ πρὸς αὐτοὺς τὸ πρᾶγμα συγκεῖσθαι.

Ελκομένου δὲ τοῦ χρόνου διακενῆς, ἧκον εἰς τὴν πόλιν ἀπὸ τῶν συμμάχων ἄγγελοι, λέγοντες ὅτι πολλῇ στρατιᾷ μέλλουσιν ἐλαύνειν ἐπ' αὐτοὺς Αἰκανοί τε καὶ Οὐολοῦσκοι, [k] δεόμενοι βοήθειαν ἀποστεῖλαι σφίσιν διὰ ταχέων, ὡς ἐν τρίβῳ τοῦ πολέμου κειμένοις. ἐλέγοντο δὲ καὶ Τυρρηνῶν οἱ καλούμενοι Οὐιεντανοὶ παρασκευάζεσθαι πρὸς ἀπόστασιν· Ἀρδεᾶται τε αὐτοῖς οὐκέτι ἦσαν ὑπήκοοι, τῆς ἀμφιλόγου χώρας ὀργὴν ἔχοντες, ἣν ὁ Ῥωμαίων δῆμος, αἱρεθεὶς δικαστής,

a Ita cum *Lapi Cod.* reſcripſit *Sylb.* Male in *Ed. Steph.* ἑταίρους. *b* Minus recte in *Ed. Steph.* Ἀρικανούς. Ego Ἀρικηνοὺς reponere non dubitavi, tum ex Auctore noſtro alicubi, tum ex *Steph. Byzant. Sylb.* Si quis Ἀρικινοὺς malit, ad *Latinorum* morem, per me licet. *c* In *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] ἀμφισβητοῦντι. ſed legendum vel ἀμφισβητήτου, vel ἀμφισβητησίμου, ut *Xylander* quoque adnotarat. *Sylb.* *d* Si cui magis placet τούτοις ἐπικρίνειν (ut mox v. 11. ſequitur ἑτέροις ἐπέγνωσαν, & p 695. v. 1. αὐτοῖς προσδικάσαι) non refragabor. ſed defendi tamen & vulgata ſcriptura poteſt, ratione poſſeſſionis. quanquam, ut verum fatear, rectius hîc legeris, τούτων ἐπικρίνειν εἶναι, & v. 11. ἑτέρων ἐπέγνωσαν, tranſlato ſcilicet poſſeſſivo εἶναι. *Sylb.* *e* In *Ed. Steph.* & *Lapi Cod.* Μινυκίου. ſed Γενυκίου legendum eſſe perſpicitur non tantum ex *Livio, Caſſiodoro, Diodoro, & Faſtis Siculis*; ſed ex ipſo etiam auctore noſtro, qui *Genucium* in ſequentibus aliquoties nominat. *Sylb.* *f* Pro *C. Quintio* vulgata *Livii* exemplaria habent *P. Curiatium.* Sed *Curtium* legendum eſſe docet *Sigonius* ex *Varrone & Faſtis Siculis.* quo modo *Diodorus* quoque in hunc annum coſſ. comparat Μάρκον Γενύκιον καὶ Αγρίππαν Κούρτιον Χίλωνα. eamque ipſam ſcripturam apud *Diodorum* agnoſcit *Pomponius Lætus & Joannes Cuſpinianus,* ut idem *Sigonius* adnotavit. *Sylb.* *g* Ita etiam in *Vat.* & *Lapi Cod.* nonnulli tamen Φουρίου malint. *h* Ἐγίνοντο *Vat.* *i* Rectius, ut puto, in *Cod. Vat.* κατὰ τὰς κοινὰς συνόδους ἁπάντων τῶν πατρικίων. *k* Δεόμενοί τε βοήθειαν malit *Portus.*

a Oi

γῆς, αὐτῷ προσεδίκασεν ἐν τῷ παρελθόντι ἐνιαυτῷ. ταῦτα ἡ βουλὴ μαθοῦσα ψηφίζεται στρατιὰν καταγράφειν, καὶ τοὺς ὑπάτους ἀμφοτέρους ἐξάγειν δυνάμεις. ἀντέπραττον δὲ τοῖς γνωσθεῖσιν ὑπ' αὐτῶν οἱ τὸν νόμον εἰσφέροντες· ἔχουσι δὲ ἐξουσίαν ἐναντιοῦσθαι δήμαρχοι τοῖς ὑπάτοις· ἀφαιρούμενοί τε τοὺς ἀγομένους ὑπ' αὐτῶν ἐπὶ τὸν στρατιωτικὸν ὅρκον, καὶ τιμωρίαν οὐδεμίαν ἐῶντες λαμβάνειν παρὰ τῶν ἀπειθούντων. πολλὰ δὲ τῆς βουλῆς ἀξιούσης ἐν μὲν τῷ παρόντι χρόνῳ τὴν φιλονεικίαν καταβαλεῖν, ὅταν δὲ τέλος οἱ πόλεμοι λάβωσι, τότε προτιθέναι περὶ τῶν ἀρχαιρεσιῶν νόμον, [a] οἱ δὲ τοσοῦτον ἐδέησαν [b] εἶξαι καιροῖς, ὥστε καὶ περὶ τῶν ἄλλων ἐναντιώσεσθαι τοῖς δόγμασι τῆς βουλῆς ἔλεγον, καὶ οὐδὲν ἐάσειν δόγμα περὶ οὐδενὸς κυρωθῆναι πράγματος, ἐὰν μὴ τὸν ὑπὲρ αὐτῶν [c] προσφερόμενον προβουλεύσῃ νόμον. καὶ οὐ μόνον ἐν τῷ συνεδρίῳ πρὸς τοὺς ὑπάτους ταῦτ' ἀπειλῆσαι προήχθησαν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας ὅρκους οἵπερ εἰσὶ [d] μέγιστοι ἐν αὐτοῖς, κατὰ τῆς ἑαυτῶν πίστεως [e] διωμοσάμενοι, ἵνα [f] μηδέ τι τῶν ἐγνωσμένων αὐτοῖς [g] πεισθεῖσιν ἐξῇ καταλύειν.

| Per. Jul. 4272.
Ante Chr. 442.
Olymp. 84 ⅔.
V. C. Cat. 310.
Var. 311.

ctus, ſuperiore anno ſibi adjudicarat. Senatus, his cognitis, decernit ut exercitus conſcribatur, & ut conſul uterque copias educat. Sed qui legem promulgabant, decretis eorum adverſabantur, (habent enim tribuni poteſtatem intercedendi conſulibus) ex manibus eorum eripientes eos qui ad militare ſacramentum ab iis ducebantur, neque permittentes ut illi ullas pœnas de contumacibus ſumerent. Quum autem ſenatus magnis precibus poſtularet, ut in præſentia contentionis ambitioſæ pervicaciam deponerent, & bello confecto tunc demum legem de comitiis promulgarent, tantum abfuit ut illi temporibus cederent, ut etiam in aliis rebus SC°. ſe adverſaturos dicerent, nec ullum SC. de ulla re factum ſanciri paſſuros, niſi ante de lege, quæ à ſe promulgabatur, ſenatusconſultum fieret. Neque ſolum in ſenatu hæc conſulibus minari ſunt auſi: ſed etiam in concione, jusjurandum, quod apud eos eſt maximum, per ſuam fidem, jurarunt, ne quod ſuum decretum ſibi *aliquorum* oratione adductis reſcindere liceret.

LV.

[h] Πρὸς δὲ τὰς ἀπειλὰς ταύτας ἐσκόπουν ὅ,τι χρὴ ποιεῖν οἱ πρεσβύτατοί τε καὶ κορυφαιότατοι τῶν προεστηκότων τῆς ἀριστοκρατίας, συναχθέντες εἰς τὸν ἰδιωτικὸν σύλλογον ὑπὸ τῶν ὑπάτων αὐτοὶ καθ' ἑαυτούς. Γάϊος μὲν οὖν Κλαύδιος ἥκιστα δημοτικὸς ὢν, καὶ ταύτην διαδεδεγμένος ἐκ προγόνων τὴν αἵρεσιν τῆς πολιτείας, αὐθαδεστέραν γνώμην εἰσέφερε, μήτε ὑπατείας, μήτε ἄλλης ἀρχῆς τῷ δήμῳ παραχωρεῖν μηδεμιᾶς· τοὺς δὲ τἀναντία πράττειν ἐπιχειροῦντας ὅπλοις κωλύειν, ἐὰν μὴ πείθωνται τοῖς λόγοις, φειδὼ μηδεμίαν ποιουμένους μήτε ἰδιώτου, μήτε ἄρχοντος. ἅπαντας γὰρ τοὺς ἐπιχειροῦντας τὰ πάτρια κινεῖν ἔθη, καὶ τὸν κόσμον τοῦ πολιτεύματος τὸν ἀρχαῖον διαφθείρειν, ἀλλοτρίους καὶ πολεμίους εἶναι τῆς πόλεως. Τίτος δὲ Κοΐντιος οὐκ εἴα τῇ βίᾳ καθείργειν τὸ ἀντίπαλον, οὐδὲ δι' ὅπλων [i] καὶ αἵματος ἐμφυλίου χωρεῖν πρὸς τὸ δημοτικὸν, ἄλλως τε καὶ δημάρχων σφίσιν ἐναντιωσομένων, οὓς [k] ἱεροὺς εἶναι καὶ παναγεῖς ἐψηφίσαντο οἱ πατέρες [l] ἡμῶν, θεοὺς καὶ δαίμονας ἐγγυητὰς ποιησάμενοι τῶν ὁμολογιῶν, καὶ τοὺς μεγίστους ὅρκους κατ' ἐξωλείας αὐτῶν τε καὶ τῶν ἐκγόνων, ἐάν τι παραβαίνωσι τῶν συγκειμένων, κατομοσάμενοι.

¶ His autem minis auditis, quid agendum eſſet, natu maximi & illuſtriſſimi principes optimatum conſultare cœperunt, ipſi ſeparatim in privatum cœtum à conſulibus coacti. C. igitur Claudius, vir minime popularis, & qui à majoribus hanc reip. adminiſtrandæ rationem ſectandam acceperat, auctor erat ſententiæ ſeverioris, qua nec conſulatu nec ullo alio magiſtratu plebi cedendum cenſebat: ac qui contra facere conarentur, armis prohibendos, niſi oratione flecti poſſent, ita ut nemini parceretur, neque privato homini neque magiſtratum gerenti. omnes enim, qui patrias conſuetudines & priſtinam atque præclaram reip. formam corrumpere conantur, alienos à civitate atque ejus hoſtes eſſe dicebat. Sed T. Quintius non ſinebat vi adverſarios coërceri, neque armis & ſanguine civili cum plebejis contendi, præſertim quum tribunos plebis adverſarios eſſent habituri, quos majores Romanorum ſacros ac ſanctos eſſe decreviſſent, diis geniiſque factis pactionum ſponſoribus, & maximo jurejurando in ſuam ſuorumque poſterorum perniciem, ſi quam pactorum partem violaſſent, jurato.

LVI.

Ταύτῃ προσθεμένων τῇ γνώμῃ καὶ τῶν ἄλλων τῶν παρακληθέντων εἰς τὸ συνέδριον, παραλαβὼν τὸν λόγον ὁ Κλαύδιος, "Οὐκ ἀγνοῶ μὲν, ἔφησεν, ἡλίκων κρηπὶς καταβληθήσεται συμφορῶν ἅπασιν ἡμῖν, ἐὰν ἐπιτρέψωμεν τῷ δήμῳ περὶ τοῦ νόμου ψῆφον λαβεῖν· οὐκ ἔχων δ' ὅ,τι χρὴ ποιεῖν, οὐδὲ δυνάμενος τοσούτοις οὖσιν ἀντιλέγειν, εἴκω τοῖς βουλήμασι τοῖς ὑμετέροις. δίκαιον γὰρ, ἀποφαίνεσθαι μὲν ἕκαστον ἃ δοκεῖ τῷ κοινῷ συνοίσειν, πείθεσθαι δὲ

¶ Quum autem in hanc ſententiam iviſſent alii quoque qui * in ſenatum advocati fuerant, Claudius, oratione ſuſcepta, "Non ignoro, inquit, quantarum calamitatum in nos omnes fundamentum jaciatur, ſi plebi permittamus ut de hac lege in ſuffragia mittatur. ſed quum non habeam quid agam, nec tot viris adverſari poſſim, veſtris conſiliis cedo. Æquum enim eſt, ut unuſquiſque declaret quæ è rep. fore exiſtimat, ſed pareat

a Οἱ δὲ in ſimili redditione pro οἱ δὲ ſeu οὗτοι obſervavi etiam apud *Pauſaniam*. *Sylb.* *b* Εἶξαι τοῖς καιροῖς *Vat.* *c* Εἰσφερόμενον *Vat.* Malim τὸν ὑπ' αὐτῶν εἰσφερόμενον, ut *Lapus* quoque vertit, *quæ ab ipſis inferebatur*. qua ſignificatione uſurpatur εἰσφέρεσθαι p. 694. v. 22. *Sylb.* *d* Melius forſan in *Cod. Vat.* μέγιστοι παρ' αὐτοῖς. *e* Structuræ lex poſtulat διωμόσαντο: cujus veſtigia ſunt in augmento ω. quanquam infra quoque & κατωμοσάμενοι ſcriptum in *Ed. Steph.* v. 38. & ἐπωμοσάμενος p. 697. v. 37. Sed rectius hæc poſteriora duo per ο ſcribi arguunt apud *Suidam*, ἀπομόσαι, κατομόσαι, ἐπομοσάμενος. in verbalibus tamen ω obtinuit, ut declarant apud *Suidam* ἀντωμοσία, διωμοσία, διώμοτος, ἐπώμοτος. quam mutationem in compoſitione admittunt etiam alia quædam ab ο inchoata, ut ὄνομα, ὄνυξ, ὀδύς. quin & plurima ſunt quæ brevem in longam vertunt in compoſitione, ut προσήλυτος, προσήνεμος &c. *Sylb.* Vel διώμοσαν legendum; vel διομόσασθαι, ut reſpondeat ἀπειλῆσαι v. 16. *Port.* *f* Μηδέ τι uſurpatum pro μηδέν. μηδ' ἔτι minus huc quadrat *Sylb.* *g* Πεισθεῖσι poſitum pro μεταπεισθεῖσι. *Sylb.* *h* Πρὸς δὴ τὰς *Vat.* *i* Καὶ δι' αἵματος *Vat.* *k* Ἱεροὺς legendum eſſe pro vulg. ἱερέας, tum ex aliis manifeſtum eſt, tum ex p. 395. v. 32. *Sylb.* *l* Nota enallagen perſonæ in ἡμῶν diſcriminis cauſſa factam, ut ſupra quoque p. 647. v. 44. *Sylb.* * *In concilium* vertit *Gelen.* & rectius forſan. nam *Dionyſ.* habet τὸ συνέδριον, & intelligit non de ſenatu, verum de illo concilio quod τὸν ἰδιωτικὸν σύλλογον vocaverat.

a Mallem

Per. Jul. 4272. Ante Chr. 442. Olymp. 84 ¾. V. C. Cat. 310. Var. 311.

"pareat iis quæ à pluribus fuerint decreta. Illud tamen habeo de quo vos moneam, ut in rebus difficilibus & adverſis, ut conſulatu neque nunc neque in poſterum cuiquam cedatis, præterquam patriciis, quibus ſolis pium & fas eſt. ubi vero ad neceſſitatem redacti eritis, ut nunc, alios quoque cives maximæ poteſtatis & imperii participes faciatis, & tribunos militum pro conſulibus creetis, numerum eorum, quantumcunque volueritis, præfinientes. atque ego quidem octo vel ſex ſufficere puto. In hoc tamen iſtorum virorum numero ne pauciores ſint patricii quam plebeji. Si enim ita feceritis, nec conſulatum in abjectos & indignos homines conferetis, nec dominatus injuſtos vobis ipſis conſtituere videbimini, qui plebejos ad nullum magiſtratum admiſeritis". Laudata ab omnibus ejus ſententia, & nullo contradicente, "Audite, inquit, quæ vobis etiam conſulibus ſuadere volo. Indicta die ad quam SC. facturi & ſancituri eſtis, dicendi poteſtatem facite legis ſuaſoribus & diſſuaſoribus. verbis autem *hinc inde* factis, quum ad ſententias rogandas ventum erit, nec à me, nec ab iſto Quintio, nec à quoquam aliorum ſeniorum, ſed ab iſto L. Valerio, qui omnium ſenatorum eſt maxime popularis, initium ducite: & poſt eum rogate Horatium, ſi quid velit, dicere: & ubi illorum ſententias exquiſiveritis, tunc nos ſeniores dicere jubebitis. Ego quam liberrime ſententiarum tribunis contrariam dicam: hoc enim reip. conducit. Rogationem autem de tribunis militum creandis, ſi vos ita volueritis, T. iſte Genucius ferat. nam erit ſententia decentiſſima, & ſuſpicionem minime præbebit, ſi tuus iſte frater, ô M. Genuci, eam dicat". Viſus eſt de his etiam recte monere: atque illi ex conventu diſceſſerunt. tribunos autem timor invaſit ob arcanos illorum congreſſus, ut in magnum aliquod plebis malum factos, quod domi, non in loco aperto *& publico*, conſediſſent *& conſilium habuiſſent*, nec ullum è tribunis plebis ad illud conſilium admiſiſſent. Poſtea ipſi quoque, concilio iterum ex civibus maxime popularibus convocato, remedia & præſidia viciſſim adverſus inſidias quas ſibi à patriciis ſtructum iri ſuſpicabantur, excogitabant.

LVII. ¶ Quum autem tempus veniſſet quo SC. faciendum erat, conſules, convocato ſenatu, poſt multas de concordia & modeſtia adhortationes, tribunis legis auctoribus primum dicendi poteſtatem fecerunt. Quare progreſſus unus ex ipſis C. Canulejus, de legis æquitate aut utilitate nihil dixit, neque ullam mentionem fecit: ſed, "mirari ſe, dixit, quod conſules, quum jam inter ſeipſos conſultaſſent, & ſtatuiſſent quid eſſet faciendum, tamen de re, quaſi nondum examinata & conſultationis indigente, ad ſenatum referre

"τοῖς ὑπὸ τῶν πλειόνων κριθεῖσιν. ἐκεῖνο μέντοι παραινεῖν ὑμῖν, ὡς ἐν χαλεποῖς καὶ ἀβουλήτοις πράγμασιν, ἔχω· τὸ 732 μὲν ὑπάτους μήτε νῦν μήθ' ὕστερον παραχωρεῖν μηδενὶ, πλὴν τῶν πατρικίων, οἷς μόνοις ὅσιόν τε καὶ θεμιτὸν τυγχάνει· ὅταν δὲ εἰς ἀνάγκην κατακλεισθῆτε, ὥσπερ νῦν, μεταδοῦναι καὶ τοῖς ἄλλοις πολίταις τῆς μεγίστης ἐξουσίας τε καὶ ἀρχῆς, χιλιάρχους τε ἀντὶ τῶν ὑπάτων [a] ἀποδείκνυτε, ἀριθμὸν αὐτῶν ὁρίσαντες ὅσον δή τινα· ἐμοὶ μὲν γὰρ ὀκτὼ ἢ ἓξ ἀποχρῆναι δοκεῖ. ἐν δὲ τούτοις τοῖς ἀνδράσι μὴ ἐλάττονος ἀριθμοῦ ἔστωσαν οἱ πατρίκιοι τῶν δημοτικῶν. ταῦτα γὰρ ποιοῦντες, οὔτε τὴν τῶν ὑπάτων ἀρχὴν εἰς ταπεινοὺς καὶ ἀναξίους [b] καταβάλλετε, οὔτε δυναστείας ἀδίκους ἑαυτοῖς κατασκευάζεσθαι δόξετε, μηδεμιᾶς ἀρχῆς μεταδιδόντες τοῖς δημοτικοῖς". ἐπαινεσάντων δὲ ἁπάντων τὴν γνώμην, καὶ οὐδενὸς τὰ ἐναντία λέγοντος, "Ἀκούσατε, ἔφη, ἃ καὶ τοῖς ὑπάτοις ὑμῶν ἔχω παραινεῖν. ἡμέραν προειπόντες ἐν ᾗ τὸ [c] βούλευμα ἐπικυρώσετε, καὶ τὰ κριθέντα ὑπὸ τῆς βουλῆς, [d] ἀπόδοτε τοῖς ἀπολογουμένοις ὑπὲρ τοῦ νόμου καὶ τοῖς κατηγοροῦσι· ῥηθέντων δὲ λόγων, ὅταν καθήκῃ τὰς γνώμας [redacted], μήτ' ἀπ' ἐμοῦ ἄρξασθε, μήτε ἀπὸ [e] Κοιντίου τουδὶ, μήτε ἀπ' ἄλλων τῶν πρεσβυτέρων οὐδενὸς, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ φιλοδημοτάτου τῶν βουλευτῶν Λευκίου Οὐαλερίου· καὶ μετὰ τοῦτον ἀξιοῦτε Ὁράτιον, εἴ τι βούλεται λέγειν. ὅταν δὲ τὰς παρ' ἐκείνων γνώμας ἐξετάσητε, τότε τοὺς πρεσβυτέρους ἡμᾶς κελεύσετε λέγειν. [f] ἐγὼ μὲν τὴν ἐναντιουμένην γνώμην τοῖς δημάρχοις ἀποδείξομαι, [g] πάσῃ παρρησίᾳ χρώμενος· τοῦτο γὰρ τῷ κοινῷ συμφέρει. ὁ δὲ περὶ τῶν χιλιάρχων πολίτευμα [h] εἰ βουλομένοις ἐστὶν εἰσηγεῖσθαι, Τίτος Γενύκιος οὗτος· πρεπωδεστάτη γὰρ ἡ γνώμη, καὶ ὑποψίαν ἥκιστα παρέξουσα γένοιτ' ἂν, ἐὰν οὗτος αὐτὴν ὁ σὸς ἀδελφὸς, ὦ Μάρκε Γενύκιε, λέγῃ". ἐδόκει καὶ ταῦτα ὀρθῶς ὑποτίθεσθαι· καὶ οἱ μὲν ἀπῄεσαν ἐκ τοῦ συλλόγου. τοῖς δὲ δημάρχοις δέος ἐνέπιπτε πρὸς τὴν ἀπόρρητον τῶν ἀνδρῶν συνουσίαν, ὡς ἐπὶ κακῷ τινι [i] τῷ δήμῳ μεγάλῳ γενομένην, ἐπειδὴ κατ' οἰκίαν τε συνήδρευσαν, [k] καὶ οὐκ ἐν τῷ φανερῷ, ἀλλὰ καὶ οὐδένα τῶν προεστηκότων τοῦ δήμου, κοινωνὸν τῶν βουλευμάτων παρέλαβον. καὶ μετὰ τοῦτο συνέδριον αὐτοὶ πάλιν ἐκ τῶν φιλοδημοτάτων συναγαγόντες, ἀλεξήματα καὶ φυλακὰς ἀντεμηχανῶντο πρὸς τὰς ἐπιβουλὰς, ἃς ἐκ τῶν πατρικίων ἔσεσθαι σφίσιν ὑπώπτευον.

Ὡς δὲ καθῆκεν ὁ χρόνος ἐν ᾧ τὸ προβούλευμα ἔδει γενέσθαι, συγκαλέσαντες οἱ ὕπατοι τὴν βουλὴν, καὶ πολλὰς ὑπὲρ ὁμονοίας καὶ εὐκοσμίας ποιησάμενοι παρακλήσεις, πρώτοις ἀπέδωκαν λέγειν τοῖς εἰσηγησαμένοις δημάρχοις τὸν νόμον. καὶ πα- 733 ρελθὼν εἷς ἐξ αὐτῶν [l] Κάτων Κενόλιος, περὶ μὲν τοῦ δίκαιον ἢ συμφέροντα εἶναι τὸν νόμον, οὔτ' ἐδίδασκεν, οὔτ' ἐμέμνητο· "θαυμάζειν δ' ἔφη τῶν ὑπάτων, ὅτι βεβουλευμένοι τε καὶ κεκρικότες ἤδη κατὰ σφᾶς αὐτοὺς ἃ δεῖ πράττειν, ὥσπερ ἀδοκίμαστον πρᾶγμα καὶ βουλῆς δεόμενον, εἰς τὸ συνέδριον ἐπε- χείρησαν

a Mallem ἀποδεικνῦναι legeretur. *Portus.* b Nota modum diverſum in καταβάλλητε & δόξετε. *Sylb.* c Mallem προβούλευμα, ut alibi loquitur *Dionyſius.* d Ante ἀπόδοτε vel deeſt nomen λόγον, vel verbum λέγειν, ut v. 23. *Sylb.* e Perperam in *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] Κοίντε. intelligendus autem *T. Quintius*, cujus paullo ante facta mentio p. 695. v. 32. *Sylb.* f Rectius in *Cod. Vat.* ἐγὼ μὲν ἄν. quo modo legendum eſſe monuit *Sylb.* g Πάσῃ τῇ παρρησίᾳ *Vat.* h Legendum puto, εἰ βουλομένοις ἐστὶν ὑμῖν εἰσηγεῖσθαι, εἰσηγείσθω Τ. Γενύκιος οὗτος. *Sylb.* Forſan, εἰ βουλομένοις ἐστὶν ὑμῖν, εἰσηγήσεται &c. *Portus.* i Si quis malit τοῦ δήμου, per me licet. nam in *Fragmentis* habemus ἐπὶ κακῷ τῆς πολέως ὑμῶν ἀφῖγμαι. *Sylb.* k Ἀλλ' οὐκ ἐν τῷ φανερῷ, καὶ *Vat* l Κάτων Κενολῆιος. & mox p. 697. Κινολήιος in *Cod. Vat.* Rectius (cum *Sylb*) Γάιος Κανολήιος, vel (cum *Porto*) Γάιος Κανουλήιος. *Canulejus* ſine prænomine in *Lapi* verſione. *C. Canulejus* apud *Livium*: quem in verſione ſequi non dubitavi.

Per. Jul. 4272. Ante Chr. 442. Olymp. 84 2/3. V. C. Cat. 310. Var. 311.

"χείρησαν εἰσφέρειν, καὶ λόγον ἀπέδωκαν ὑπὲρ αὐτοῦ τοῖς προαιρουμένοις, εἰρωνείαν εἰσάγοντες οὔτε ταῖς ἑαυτῶν ἡλικίαις ἁρμόττουσαν, οὔτε τῷ μεγέθει τῆς ἀρχῆς προσήκουσαν. πονηρῶν τε ἀρχὰς ἔφη πολιτευμάτων αὐτοὺς εἰσάγειν, ἀπόρρητα βουλευτήρια συνάγοντας ἐν ἰδίαις οἰκίαις, καὶ οὐδὲ ἅπαντας τοὺς βουλευτὰς εἰς ταῦτα παρακαλοῦντας, ἀλλὰ τοὺς σφίσιν αὐτοῖς ἐπιτηδειοτάτους. τῶν μὲν οὖν ἄλλων συνέδρων τῶν ἀπελαθέντων τῆς κατοικιδίου βουλῆς ἧττον ἔφη θαυμάζειν· Μάρκου δὲ Ὁρατίου καὶ Λευκίου Οὐαλερίου, τῶν καταλυσάντων τὴν ὀλιγαρχίαν ὑπατικῶν ἀνδρῶν, καὶ οὐδενὸς ἧττον ἐπιτηδείων τὰ κοινὰ βουλεύειν, τὴν ἀπαξίωσιν τῆς εἰς τὸ συνέδριον παρακλήσεως ἐκπεπλῆχθαι, καὶ οὐ δύνασθαι συμβάλλειν ἐπὶ τίνι λόγῳ δικαίῳ, εἰκάζειν δὲ μίαν αἰτίαν, ὅτι πονηρὰς καὶ ἀσυμφόρους γνώμας εἰσηγεῖσθαι μέλλοντες κατὰ τῶν δημοτικῶν, οὐκ ἐβούλοντο παρακαλεῖν εἰς ταῦτα τὰ συνέδρια τοὺς φιλοδημοτάτους, ἀγανακτήσοντας δηλονότι, καὶ οὐ περιοψομένους οὐδὲν ἄδικον πολίτευμα κατὰ τοῦ δήμου γινόμενον.

"auſi fuiſſent, & de ea dicendi poteſtatem cuivis feciſſent; auctores diſſimulationis, neque ſuæ ætati convenientis, neque tanti imperii magnitudinem decentis. quin & pravorum inſtitutorum initia in remp. eos invehere dixit, qui occulta concilia in privatas ædes convocarent: nec tamen omnes ſenatores, ſed tantum ſibi familiariſſimos, ad hæc vocarent. Quod igitur alii ſenatores ab illo privato conſilio abacti fuiſſent, minus ſe mirari dixit: ſed quod M. Horatius & L. Valerius, qui decemviratum ſuſtulerant, viri conſulares, nec ullis minus idonei ad reip. conſulendum, indigni fuiſſent judicati qui in ſenatum vocarentur, ſe obſtupefactum eſſe, neque poſſe ſe conjicere quamnam juſtam ob cauſſam *id feciſſent*: ſe tamen unam conjecturis aſſequi, quod, pravarum & pernicioſarum ſententiarum contra plebejos auctores futuri, noluerint ad hæc conſilia homines plebis ſtudioſiſſimos advocare, qui nimirum iniquo animo id laturi eſſent, neque paſſuri ullum iniquum inſtitutum adverſus plebem conſtitui.

Τοιαῦτα δὲ τοῦ Κενιολίου μετὰ πολλοῦ σχετλιασμοῦ λέγοντος, καὶ τῶν μὴ παραληφθέντων εἰς τὸ συνέδριον βουλευτῶν πρὸς ὀργὴν δεξαμένων τὸ πρᾶγμα, παρελθὼν ἅτερος τῶν ὑπάτων Γενύκιος, ἀπολογεῖσθαι καὶ πραΰνειν τὰς ὀργὰς αὐτῶν ἐπειρᾶτο, διδάσκων, "ὅτι τοὺς μὲν φίλους παραλάβοιεν, οὐχ ἵνα κατὰ τοῦ δήμου [a]διαπράξαιντο, ἀλλ' ἵνα μετὰ τῶν ἀναγκαιοτάτων βουλεύσαιντο τί πράττοντες οὐδ' ὁποτέραν [b]δόξωσιν ἐλαττοῦν τῶν αἱρέσεων, πότερον ταχεῖαν ἀποδιδόντες τῇ βουλῇ περὶ τοῦ νόμου διάγνωσιν, ἢ χρονιωτέραν. Ὁράτιον δὲ καὶ Οὐαλέριον οὐκ ἄλλης τινὸς χάριν αἰτίας μὴ παραλαβεῖν εἰς τὸ συνέδριον, ἀλλ' ἵνα μή τις ὑποψία περὶ αὐτῶν παρ' ἀξίαν ᾖ τοῖς δημοτικοῖς ὡς μεταβεβλημένων τὴν προαίρεσιν τῆς πολιτείας, ἐὰν ἄρα ἐπὶ τῆς [c]ἑτέρων γένωνται γνώμης, τῆς ἀξιούσης ἀναβαλέσθαι τὴν περὶ τοῦ νόμου διάγνωσιν εἰς ἕτερον καιρὸν ἐπιτηδειότερον. ἐπειδὴ δὲ ἅπασι τοῖς παραληφθεῖσιν [d]ἡ συντομωτέρα διάγνωσις ἀμείνων ἔδοξεν εἶναι τῆς βραδυτέρας, πράττειν ὡς ἐκείνοις ἐφάνη". ταῦτα εἰπών, καὶ θεοὺς [e]ἐπομοσάμενος ἦ μὴν τἀληθῆ λέγειν, "καὶ τοὺς παρακληθέντας ἐκ βουλευτῶν ἔφη 734 πᾶσαν [f]ἀπολύσασθαι διαβολήν, οὐ λόγοις, ἀλλ' ἔργοις. ὅταν γὰρ οἱ βουλόμενοι κατηγορεῖν καὶ ἀπολογεῖσθαι περὶ τοῦ νόμου, διεξέλθωσι τὰ δίκαια, πρώτους ἐπὶ τὴν [g]ἐρώτησιν τῆς γνώμης [h]κατάγειν οὐχὶ τοὺς πρεσβυτάτους καὶ τιμιωτάτους τῶν βουλευτῶν, οἷς ἐκ τῶν πατρίων ἐθισμῶν καὶ τοῦτ' [i]ἀποδίδοσθαι τὸ γέρας, οὐδὲ τοὺς δι' ὑποψίας ὄντας παρὰ τοῖς δημοτικοῖς, ὡς οὐδὲν ὑπὲρ αὐτῶν χρηστὸν οὔτε λέγοντας, οὔτε φρονοῦντας, ἀλλ' ἐκ τῶν νεωτέρων τοὺς δοκοῦντας εἶναι φιλοδημοτάτους.

LVIII. ¶ Talia cum Canulejus magna cum indignatione diceret, & ſenatores, qui in conſilium admiſſi non fuerant, rem iniquo animo ferrent, progreſſus conſulum alter Genucius, factum purgare, atque eorum iram lenire conabatur, docens, "à ſe amicos aſſumptos fuiſſe, non ut contra plebem agerent, ſed ut cum ſuis maxime neceſſariis conſultarent, qua ratione neutram factionem imminuere viderentur, utrum celeriter an tardius legis ferendæ cognitione ſenatui permiſſa. Horatium vero & Valerium nulla alia de cauſſa in conſilium à ſe non fuiſſe aſſumptos, quam nequa ſuſpicio de illis contra eorum dignitatem inter plebejos oriretur, quaſi ſententiam mutaſſent de reip. adminiſtrandæ ratione, ſi in aliorum ſententiam iviſſent, quæ legis cognitionem in aliud tempus magis opportunum differendam cenſebat. ſed quando omnibus qui *ad id conſilium* aſſumpti fuerant cognitio celerior quam tardior viſa eſt melior, ſe ut illis viſum eſt facere". Quum hæc dixiſſet, & per deos juraſſet ſe vera dicere, addidit, "omnes etiam ſenatores, qui fuerant advocati, non verbis ſed factis omnem criminationem diluturos. poſtquam enim, qui legem diſſuadere aut ſuadere voluiſſent, jura ſua protuliſſent, ſe primum ſententias exquiſiturum, non ex maximis natu & honoratiſſimis ſenatoribus, ad quos ex patria conſuetudine hic honor defertur, neque ex iis qui plebejis eſſent ſuſpecti, quaſi nihil boni pro ipſis aut dicturi aut ſenſuri eſſent; ſed ex junioribus, qui maxime populares haberentur.

Ὑποσχόμενος δὲ ταῦτα, καὶ δοὺς ἐξουσίαν τοῖς βου-

LIX. ¶ Hæc autem pollicitus, factaque volentibus

a Ante διαπράξαιντο videtur deeſſe τι, vel ſimile quidpiam. *Sylb.* *b* Δόξωσι *Vat.* quod rectius eſſe viderat *Sylb.* *c* Ἑτέρας in *Vat.* & *Lapi Cod.* quod & *Sylburgio* placuit. *d* Scripturam hanc agnoſcit etiam *Lapi* verſio. quæ ſi auctoris eſt, dicuntur hæc à conſule ad mitigandam tribunorum indignationem, qui S C. totis viribus urgebant. nam quod ad patriciorum mentem attinet, ſequitur potius inverſus verborum ordo, ἡ βραδυτέρα διάγνωσις ἀμείνων ἔδοξεν εἶναι τῆς συντομωτέρας, quia pleriſque in ea factione cognitio legis iſtius in ſeros annos propaganda videbatur, vel potius plane repudianda: ut perſpicuum eſt ex ſequentibus. *Sylb.* *e* In *Ed. Steph.* ἐπομοσάμενος, itidemque κατομοσάμενοι ſupra p. 695. v. 38. *Sylb.* *f* Διαλύσασθαι malit *Sylb.* quo modo etiam *Lapus* videtur legiſſe. *g* Pro ἐρώτησιν ſenſus requirit potius ἀγόρευσιν, ἀπόφασιν, vel ſimile quid. *h* Κατάγειν poſitum pro καλέσειν. *Sylb.* *i* Videtur deeſſe vox ἔφη, aut affinis alia: niſi dicamus ἀποδίδοται legendum eſſe. *Port.*

Per. Jul. 4272. *Ante Chr.* 442. *Olymp.* 84 $\frac{2}{3}$. *V. C. Cat.* 310. *Var.* 311.

bus dicendi poteſtate, quum nemo legem diſſuaſurus aut ſuaſurus prodiret, progreſſus iterum, rogavit primum Valerium, quid è rep. eſſet, & quid ſenatui ſtatuendum cenſeret. Ille vero, quum ſurrexiſſet, & multa verba de ſe atque ſuis majoribus feciſſet, qui pro reip. commodis partium plebejarum patroni fuerant; & ab initio enumeraſſet omnia pericula, in quæ reſp. inciderat ob eos qui contrariæ factionis erant; & demonſtraſſet omnibus plebis inimicis, qui ſuum in plebem odium declaraſſent, damnoſum *id* fuiſſe; & multis laudibus plebem proſequutus fuiſſet, quod non ſolum libertatis, verum etiam principatus reip. præcipuus auctor fuiſſet: quum *inquam* hæc atque his ſimilia oratione perſequutus fuiſſet, tandem dixit fieri non poſſe ut ea civitas ſit libera, ex qua æquabilitas ſublata eſt: dixitque videri ſibi eam rogationem eſſe juſtam, quæ poſtularet, ut omnes cives Rom. ad conſulatum admitterentur, qui *ſcilicet* vitam inculpatam vixiſſent, & qui res hoc honore dignas geſſiſſent; ſed tempus ad ipſius *rogationis* cognitionem non eſſe opportunum, dum in bellicis tumultibus reſp. verſaretur. ſuadebatque tribunis ut ſinerent milites conſcribi, nec eos qui fuiſſent conſcripti impedirent, quo minus ad militiam proficiſcerentur: conſulibus vero, ut, poſt optimum finem bello impoſitum, primum & ante omnia SC. de rogatione promulgarent. Hæc autem jam ſcribenda, & ſponſione ab utriſque confirmanda *cenſebat.* Hac ſententia à Valerio dicta & poſt eum ab Horatio, (huic enim ſecundo dicendi poteſtatem conſules fecerunt) accidit ut non omnes, qui aderant, eodem modo afficerentur. Nam qui rogationem tolli cupiebant, dilationem ejus cognitionis lubenter audiverunt: ſed quod confecto bello ſibi SC. de ea *rogatione* neceſſario faciendum eſſet, hoc moleſte tulerunt. qui vero eam ſenatus conſulto ratam fieri cupiebant, quod confeſſum eſſet eam rogationem eſſe æquam, id lubenter audiebant: quod vero in alia tempora SC. differretur, hoc iniquo animo ferebant.

LX. ¶ Tumultu autem (ut veriſimile eſt) ob eam ſententiam exorto, quod neutris omnes illius *ſententiæ* partes gratæ eſſent, conſul progreſſus, tertium C. Claudium ſententiam rogavit, qui principum alterius factionis plebi adverſariæ pertinaciſſimus & potentiſſimus habebatur. Is præmeditatam orationem contra plebem habuit, omnia quæcunque unquam præclaris & patriis moribus contraria exiſtimarat commemorans: cujus orationis caput, ad quod ejus tendebat ſententia, erat, ne coſſ. ullam ſenatui rogationis cognitio-

λομένοις λέγειν, ἐπειδὴ οὔτε κατηγορήσων οὔτε ἀπολογησόμενος οὐδεὶς ὑπὲρ τοῦ νόμου παρῄει, παρελθὼν αὖθις ἐρωτᾷ πρῶτον Οὐαλέριον τί τῷ κοινῷ συμφέρει, καὶ τί προβουλεῦσαι τοῖς συνέδροις παραινεῖ. ὁ δὲ ἀναστάς, καὶ πολλοὺς [a] διελθὼν ὑπὲρ αὐτοῦ τε καὶ τῶν προγόνων λόγους, ὡς ἐπὶ τῷ συμφέροντι τῆς πόλεως τοῦ δημοτικοῦ μέρους προϊσταμένων, καὶ καταριθμησάμενος ἅπαντας ἐξ ἀρχῆς τοὺς καταλαβόντας τὴν πόλιν κινδύνους, ἐκ τῶν τἀναντία πολιτευομένων, τοῖς τε ἀπεχθῶς ἐσχηκόσι πρὸς τὸ δημοτικὸν ἅπασιν, ἀλυσιτελὲς γενόμενον [b] ἀποδείξας τὸ μισόδημον· ἐπαίνους τε πολλοὺς περὶ τοῦ δήμου ποιησάμενος, ὡς αἰτίου ταύτῃ τῇ πόλει γεγονότος οὐ μόνον τῆς ἐλευθερίας, ἀλλὰ καὶ τῆς ἡγεμονίας· ἐπεὶ [c] δὲ ταῦτα καὶ παραπλήσια τούτοις διεξῆλθε, τελευτῶν ἔφη μὴ δύνασθαι πόλιν ἐλευθέραν εἶναι, ἐξ ἧς ἄν τις τὴν ἰσότητ' ἀνέλῃ· ἔφη τε δοκεῖν ἑαυτῷ τὸν μὲν μόνον δίκαιον εἶναι τὸν ἀξιοῦντα πᾶσι Ῥωμαίοις μετεῖναι τῆς ὑπατικῆς ἀρχῆς, τοῖς [d] τε δὴ βίον ἀνεπίληπτον ἐσχηκόσι, καὶ πράξεις [e] ἀποδεδειγμένοις τῆς τιμῆς ταύτης ἀξίας· τὸν δὲ καιρὸν οὐκ ἐπιτήδειον εἰς τὴν [f] αὐτοῦ διάγνωσιν, ἐν πολεμικαῖς ὑπαρχούσης ταραχαῖς τῆς πόλεως· συνεβούλευέ τε τοῖς μὲν δημάρχοις ἐᾶν τὴν καταγραφὴν γενέσθαι τῶν στρατιωτῶν, καὶ τὴν ἔξοδον μὴ κωλύειν τῶν καταγραφέντων· τοῖς [g] τε ὑπάτοις, ὅταν τὸ κράτιστον τέλος ἐπιθῶσι τῷ πολέμῳ, πρῶτον ἁπάντων τὸ περὶ τοῦ νόμου προβούλευμα εἰς τὸν δῆμον ἐξενεγκεῖν. ταῦτα δὲ [h] γραφῆναί τε ἤδη καὶ διομολογηθῆναι πρὸς ἀμφοτέρων. ταύτην ἀποδεξαμένου τὴν γνώμην Οὐαλερίου, καὶ μετὰ τοῦτον Ὁρατίου· δεύτερον γὰρ τούτῳ λόγον ἀπέδωκαν οἱ ὕπατοι· [i] ταὐτὸ πάθος ἅπασι τοῖς [k] παροῦσι συνέβη. οἱ μὲν γὰρ ἀνελεῖν τὸν νόμον βουλόμενοι, τὴν ἀναβολὴν τῆς περὶ αὐτοῦ διαγνώσεως ἀγαπητῶς ἀκούσαντες, τὸ μετὰ τὸν πόλεμον ἐπάναγκες εἶναι σφίσι προβουλεῦσαι περὶ αὐτοῦ, χαλεπῶς [l] ἐπελέξαντο· οἱ δὲ κύριον ὑπὸ τοῦ συνεδρίου κριθῆναι προαιρούμενοι, τὸ μὲν ὡμολογημένον δίκαιον εἶναι τὸν νόμον, ἀσμένως ἤκουον· 735
τὸ δὲ εἰς ἑτέρους ἐκπίπτειν χρόνους τὸ προβούλευμα, πρὸς ὀργὴν ἐλάμβανον.

Θορύβου δέ, [m] ὅπερ εἰκός, ἐπὶ τῇ γνώμῃ γενομένου, διὰ τὸ μὴ πᾶσι τοῖς μέρεσιν αὐτῆς εὐαρεστεῖν ἀμφοτέρους, παρελθὼν ὁ ὕπατος [n] τρίτην ἠρώτα Γάιον Κλαύδιον, ὃς ἐδόκει τῶν προεστηκότων τῆς ἑτέρας τάξεως τῆς ἐναντιουμένης τοῖς δημοτικοῖς αὐθαδέστατος εἶναι καὶ δυνατώτατος. οὗτος ἐκ παρασκευῆς διεξῆλθε λόγον κατὰ τῶν δημοτικῶν, πάνθ' ὅσα ἔδοξε πώποτε ἐναντία τοῖς καλοῖς καὶ πατρίοις [o] ἐθισμοῖς ὑπομιμνήσκων· οὗ κεφάλαιον ἦν εἰς ὃ κατέσκηπτεν ἡ γνώμη, μηδεμίαν ἀποδιδόναι τῇ βουλῇ διάγνωσιν

a Διεξελθὼν *Vat.* *b* Structuræ ratio poſtulat ἀποδείξας. attamen & *Lapi* verſio vulgatum ἀποδείξασι repræſentat; *atque dicens eis omnibus, qui ſe inimice erga plebejos habuiſſent, fuiſſe inutile demonſtraſſe in plebem odium. Sylb.* Hæc ita puto legenda, διδάξας ἅπασιν ἀλυσιτελὲς γενόμενον ἀποδείξασι &c. *Port.* *c* Δὲ in redditione notatum etiam alibi: alioqui mallet fortaſſe quiſpiam ἐπειδή. *Sylb.* Non agnoſcit *Vat.* *d* Pro τε aptius legemus γε *Sylb.* *e* Ἀποδεδειγμένοις in ſimili loquendi genere habuimus etiam ſupra, p. 435. v. 21. at p. 96. v. 2. pro eodem uſurpatum ἐπιδεδειγμένοις: quod eſt paullo uſitatius. *Sylb.* *f* Ita etiam in *Vat.* & *Lapi Cod.* Perperam in *Ed. Steph.* ἑαυτοῦ. *g* Ad præcedens μὲν melius hic congruit δὲ quam τε *Sylb.* Δὲ habet *Vat.* *h* Si γραφῆναι & διομολογηθῆναι præſenti tempore accipere malis, ſic vertere locum poteris; *atque hæc ſcribi jam volebat, & ab utraque parte approbari.* ſic certe *Lapus*; *hæc ſcribi jam volebat, & utroſque conſentire. Sylb.* *i* Omnino legendum ὃ ταὐτό. alioqui hæc cum ſequentibus pugnabunt. *Port.* *k* Παροῦσι agnoſcit etiam *Lapi* verſio, *omnes aſtantes.* alioqui admitti poſſet etiam παριοῦσι, *omnibus qui ad ſententiam dicendam prodibant. Sylb.* *l* Proculdubio legendum ἀπεδέξαντο: ut *Lapus* quoque vertit, *graviter accipiebant. Sylb.* *m* Et ὅπερ retineri poteſt & ὥσπερ admitti. *Sylb.* *n* Τρίτον *Vat.* quod & *Sylburgio* placuiſſe video. *o* Poſt ἐθισμοῖς ſenſus requirere videtur τοῦ δήμου πεπραγμένα. attamen & *Lapi* verſio vulgatam lectionem agnoſcit. *Sylb.*

a Illud

Per. Jul. 4272. Ante Chr. 442. Olymp. 84 2/3. V. C. Cat. 310. Var. 311.

διάγνωσιν ὑπὲρ τοῦ νόμου τοὺς ὑπάτους, μήτ' ἐν τῷ παρόντι χρόνῳ, μήθ' ὕστερον, ὡς ἐπὶ καταλύσει τῆς ἀριστοκρατίας εἰσφερομένου, καὶ συγχεῖν μέλλοντος ἅπαντα τὸν κόσμον τῆς πολιτείας. γενομένου δὲ πρὸς τὴν γνώμην ἔτι πλείονος θορύβου, τέταρτος ἀνίσταται κληθεὶς Τίτος Γενύκιος, ἀδελφὸς θατέρου τῶν ὑπάτων· ὃς ὀλίγα διαλεχθεὶς ὑπὲρ τῶν κατεχόντων καιρῶν τὴν πόλιν, ὅτι δυοῖν ἀνάγκη τῶν χαλεπωτάτων θάτερον ταύτῃ συμπεσεῖν, ἢ διὰ τὰς πολιτικὰς ἔριδας καὶ φιλοτιμίας, ἰσχυρὰ τὰ τῶν ἐχθρῶν ποιῆσαι πράγματα, ἢ τοὺς ἔξωθεν ἐπιφερομένους ἀποτρέψασθαι [a] βουλομένην, κακῶς τὸν οἰκεῖον καὶ πολιτικὸν διαλύσασθαι πόλεμον ἔφησε· δυοῖν δ' ὄντων κακῶν, ὧν ἀνάγκη θάτερον ἄκοντας ὑπομεῖναι, τοῦτ' αὐτῷ δοκεῖν εἶναι λυσιτελέστερον, τὸ συγχωρῆσαι τῷ δήμῳ τὴν βουλὴν παρασπάσαι τι τοῦ κόσμου τῆς πατρίου μᾶλλον πολιτείας, ἢ τοῖς ἀλλοφύλοις καὶ πολεμίοις καταγέλαστον ποιῆσαι τὴν πόλιν. ταῦτα εἰπών, τὴν δοκιμασθεῖσαν ὑπὸ τῶν παραγενηθέντων ἐν τῷ κατ' οἰκίαν συνεδρίῳ γνώμην εἰσέφερεν, ἣν εἰσηγήσατο Κλαύδιος, ὥσπερ ἔφην, ἀντὶ τῶν ὑπάτων χιλιάρχους ἀποδειχθῆναι, τρεῖς μὲν ἐκ τῶν πατρικίων, τρεῖς δὲ ἐκ τῶν δημοτικῶν, ἐξουσίαν ἔχοντας ὑπατικήν· ὅταν δὲ τελῶσιν οὗτοι τὴν ἀρχήν, καὶ καθήκῃ νέας ἀρχὰς ἀποδείκνυσθαι, τὴν βουλὴν καὶ τὸν δῆμον αὖθις συνελθόντας διαγνῶναι, πότερον ὑπάτους ἢ χιλιάρχους βούλονται παραλαβεῖν τὴν ἀρχήν. ὅ,τι δ' ἂν ἅπασι δόξῃ ψῆφον ἐπενέγκασι, τοῦτ' εἶναι κύριον. ἐπιτελεῖσθαι δὲ τὸ προβούλευμα καθ' ἕκαστον ἐνιαυτόν.

Ταύτην ἀποδεξαμένου τὴν γνώμην Γενυκίου, πολὺς ἐξ ἁπάντων ἔπαινος ἐγένετο· καὶ οἱ μετ' ἐκεῖνον ἀνιστάμενοι μικροῦ δεῖν πάντες ταῦτα συνεχώρουν κράτιστα εἶναι. γράφεται δὴ τὸ προβούλευμα ὑπὸ τῶν ὑπάτων, καὶ λαβόντες αὐτὸ μετὰ πολλῆς χαρᾶς οἱ δήμαρχοι προῆλθον εἰς τὴν ἀγοράν. ἔπειτα
736 καλέσαντες τὸ πλῆθος εἰς τὴν ἐκκλησίαν, πολλοὺς διέθεντο τῆς βουλῆς ἐπαίνους, καὶ παραγγέλλειν τὴν ἀρχὴν ἐκέλευον τοῖς ἐθέλουσι τῶν δημοτικῶν, ἅμα τοῖς πατρικίοις. οὕτω δὲ ἄρα κοῦφόν τι πρᾶγμά ἐστιν ἐπιθυμία δίχα λόγου γινομένη, καὶ ταχὺ μεταπίπτον ἐπὶ θάτερα μέρη, μάλιστα δὲ ἡ τῶν ὄχλων· ὥσθ' οἱ περὶ παντὸς ποιούμενοι τέως τῆς ἀρχῆς μεταλαβεῖν, καὶ εἰ μὴ δοθείη τοῦτ' αὐτοῖς ὑπὸ τῶν πατρικίων, ἢ καταλείψοντες τὴν πόλιν, ὡς πρότερον, ἢ διὰ τῶν ὅπλων [b] αὐτοὶ ληψόμενοι, ἐπειδὴ τὸ συγχώρημα ἔλαβον, ἀπέστησαν εὐθὺς τῆς ἐπιθυμίας, καὶ τὰς σπουδὰς ἐπὶ θάτερον μετέβαλον. [c] πολλῶν γε δή τι δημοτικῶν παραγγελλόντων τὴν χιλιαρχίαν, καὶ κατεσπουδασμένας ποιουμένων τὰς δεήσεις, οὐδένα τῆς τιμῆς ταύτης ἄξιον εἶναι ὑπέλαβον· ἀλλὰ γενόμενοι τῆς ψήφου κύριοι, τοὺς ἐκ τῶν πατρικίων μετιόντας αὐτὴν ἄνδρας ἐπιφανεῖς, χιλιάρχους ἀποδεικνύουσιν, Αὖλον Σεμπρώνιον Ἀτρατῖνον, καὶ Λεύκιον Ἀτίλιον [d] Λόγγον, καὶ Τίτον [e] Κλύσιον Σικελόν.

Οὗτοι παραλαμβάνουσι πρῶτοι τὴν ἀνθύπατον ἀρχήν, [f] κατὰ τὸν τρίτον ἐνιαυτὸν τῆς ὀγδοηκοστῆς καὶ τετάρτης ὀλυμπιάδος, ἄρχοντος Ἀθήνησι Διφίλου. [g] μετασχόντες δὲ αὐτῆς ἑβδομήκον-

nem, neque in præſentia, neque in poſterum, darent, quod ea ferretur in optimatum dominatus everſionem, & omnem reip. præclaram diſciplinam perturbatura eſſet. Longe autem majore tumultu ob hanc ſententiam ſequuto, quartus T. Genucius, alterius conſulis frater, qui pauca loquutus de temporibus in quæ inciderat reſp. dixit neceſſe eſſe, è duobus graviſſimis malis alterum huic evenire: vel ut ob civiles contentiones & ambitioſas altercationes res hoſtium corroboraret; vel, ſi externorum hoſtium impetum propulſare vellet, male domeſticum & civile bellum componeret. quum autem duo eſſent mala, quorum alterum neceſſe eſſet illos invitos pati, *dixit* videri ſibi hoc magis expedire, nimirum ut ſenatus plebem potius ſineret aliquid de avitæ reip. decore detrahere, quam committeret ut reſp. alienigenis & hoſtibus eſſet ludibrio. His dictis ſententiam, comprobatam ab iis qui in privato conſenſu interfuerant, in medium protulit, cujus (ut dixi) auctor fuerat Claudius: ut *ſcilicet* pro conſulibus tribuni militum tres ex patriciis, & tres ex plebejis conſulari poteſtate præditi crearentur: qui ubi ſui imperii tempus exegiſſent, & novi magiſtratus creandi eſſent, S. P. Q. R. iterum coacti diſpicerent, utrum conſules an tribunos militum imperium gerere vellent. & quod omnibus poſt lata ſuffragia viſum fuiſſet, id ratum eſſet. fieri autem ſenatus conſultum quotannis.

LXI.

¶ Hanc ſententiam à Genucio dictam omnes ſummis laudibus efferre cœperunt: & qui poſt illum ſurrexerunt fere omnes hæc optima eſſe ſunt confeſſi. itaque S C. à conſulibus factum eſt; eoque accepto tribuni plebis cum ingenti lætitia in forum prodierunt. deinde, plebe ad concionem convocata, multis laudibus ſenatum ſunt proſequuti, & juſſerunt omnes plebejos, qui vellent, cum patriciis magiſtratum petere. Cupiditas autem ſine ratione (præcipue vero turbæ) res eſt adeo levis, & quæ confeſtim in alteram partem inclinat: ut ii qui antea omnino & quavis ratione ad magiſtratum admitti volebant, & qui niſi à patriciis hoc impetraſſent, aut urbem deſerturi, ut ante, aut armis eam occupaturi erant, quum quod petebant ipſis conceſſum fuiſſet, continuo à ſua cupiditate receſſerint, & ſtudia ſua in alteram partem contulerint. Quum igitur multi plebeji tribunatum militum peterent, & magno ſtudio preces adhiberent, illi nullum hoc honore dignum judicarunt: ſed quum ſuffragiorum jus penes ſe habuiſſent, patricios qui eum *magiſtratum* petebant, viros illuſtres, tribunos militum crearunt, A. Sempronium Atratinum, L. Atilium Longum, & T. Clœlium Siculum.

LXII.

Per. Jul. 4273. Ante Chr. 441. Olymp. 84 3/4. V. C. Cat. 311. Var. 312.

¶ Hi primi proconſulare imperium acceperunt tertio anno LXXXIV. olympiadis, archonte Athenis Diphilo. id autem per ſolos LXXIII. dies retinuerunt, & ex priſca patriæ conſue-

a Illud βουλομένη ferri poteſt, ſi referatur ad ταύτῃ συμπεσεῖν. alioqui legendum eſſet βουλομένην. *Sylb.* b Αὐτοὶ etiam in *Lapi* verſione. Si quis αὐτὸ malit, ut τοῦτο v. 37. ſuo fruatur judicio. *Sylb.* Αὐτὰ *Vat.* c Πολλῶν γέ τοι δημοτικῶν *Vat.* d Ita in *Vat.* & *Lapi Cod.* quod probat etiam *Sigonius.* Perperam in *Ed. Steph.* Λοῦσκα. & in *Cod. Vat.* Ἀτίλιον Λοῦσκον, e Apud *Diodorum* Κοΐντιον. *Livius* habet *Cæcilium.* Verum *Clælium* [ut & hîc Κλοίλιον] ex *Lapi* verſione reponendum cenſet *Sigonius* ad *Liv.* l. 4. c. 7. In *Cod. Vat.* Κλούλιον. f Vide Chronologiam *Dodwellianam.* g Poſſis etiam legere κατασχόντες δὲ αὐτήν. *Sylb.*

Per. Jul. 4273. *Ante Chr.* 441. *Olymp.* 84 ¾. *V.C. Cat.* 311. *Var.* 312. conſuetudine ultro poſtea depoſuerunt; quod cœleſtia quædam ſigna apparuiſſent, quæ illos remp. gerere vetabant. Quum autem iſti ſe magiſtratu eo abdicaſſent, ſenatus coactus interreges creavit. Illi, indictis comitiis, & cognitione populo permiſſa, utrum conſules an tribunos militum creare mallet, quum ille decreviſſet in priſtina conſuetudine manere, omnibus patriciis, qui id vellent, conſulatus petendi poteſtatem fecerunt. Atque iterum ex patriciis conſules facti ſunt L. Papyrius Mugillanus & L. Sempronius Atratinus, frater unius eorum qui tribunatum militum depoſuerunt. Hi duo magiſtratus, qui maximam poteſtatem haberent, Romæ eodem anno fuerunt. non tamen in omnibus Rom. annalibus uterque *magiſtratus* exſtat: ſed in aliis ſoli tribuni militum, in aliis conſules, in paucis uterque magiſtratus, quibus nos non ſine ratione aſſentimur; quippe qui fidem habeamus ſacrorum & reconditorum librorum teſtimoniis. His igitur coſſ. nullæ aliæ res, dignæ quæ memoriæ proderentur, aut foris aut domi ſunt geſtæ: fœdus tamen ictum eſt cum Ardeatibus, & amicitia ac ſocietas *cum iis* inita. miſerant enim legatos, per quos, depoſitis de agro expoſtulationibus, amicitiam & ſocietatem pop. Rom. petebant. Hæc fœdera conſulum collegium rata fecit.

LXIII. *Per. Jul.* 4274. *Ante Chr.* 440. *Olymp.* 84/85. *V.C. Cat.* 312. *Var.* 313. § Anno autem ſequenti, quum populus decreviſſet ut conſules iterum crearentur, conſulatum iniverunt * circa plenilunium menſis Decembris, M. Geganius Macerinus iterum & T. Quintius Capitolinus V. Hi ſenatum docuerunt cum multas alias res ob continuas conſulum expeditiones fuiſſe neglectas, tum vero inſtitutum illud, quod omnium maxime erat neceſſarium, *nimirum* cenſus fortunarum, ex quibus cognoſcebatur & numerus eorum qui ætate militari eſſent, & facultatum magnitudo, pro quarum modo oportebat unumquemque tributa ad bellicos uſus conferre; nullo cenſu intra ſeptemdecim annos habito, à L. Cornelii & Q. Fabii conſulatu: ita ut viri probi & utiles cenſerentur, & in expeditionibus verſarentur, flagitioſiſſimi vero & improbiſſimi quiq; incenſi relinquerentur, & alium locum priore mutato caperent, ubi pro arbitrio ipſis vivere liceret. * *

τα καὶ τρεῖς μόνον ἡμέρας, ἀποτίθενται κατὰ τὸν ἀρχαῖον ἐθισμόν, ἑκούσιοι, θεοπέμπτων τινῶν σημείων κωλυτηρίων αὐτοῖς τοῦ πράττειν τὰ κοινὰ γενομένων. τούτων δὲ τὴν ἐξουσίαν ἀπειπαμένων, ἡ βουλὴ συνελθοῦσα μεσοβασιλεῖς ἀποδείκνυσι. καὶ ἐκεῖνοι προειπόντες ἀρχαιρεσίας, καὶ τῷ δήμῳ τὴν διάγνωσιν ἀποδιδόντες, εἴτε βούλεται χιλιάρχους, εἴτε ὑπάτους ἀποδεῖξαι, κρίναντος αὐτοῦ μένειν ἐπὶ τοῖς ἐξ ἀρχῆς ἐθισμοῖς, [a] ἀπέδωκαν τοῖς βουλομένοις τῶν πατρικίων [b] μετεῖναι τὴν ὕπατον ἀρχήν· καὶ γίνονται πάλιν ἐκ τῶν πατρικίων [c] ὕπατοι, Λεύκιος Παπίριος Μογιλλάνος καὶ Λεύκιος Σεμπρώνιος Ἀτρατῖνος, ἑνὸς τῶν ἀποθεμένων τὴν χιλιαρχίαν ἀδελφός. αὗται δύο κατὰ τὸν αὐτὸν ἐνιαυτὸν ἀρχαὶ Ῥωμαίων αἱ τὸ μέγιστον ἔχουσαι κράτος ἐγένοντο. πλὴν οὐκ ἐν ἁπάσαις ταῖς Ῥωμαϊκαῖς χρονογραφίαις ἀμφότεραι [d] φαίνονται, ἀλλ' ἐν αἷς μὲν οἱ χιλίαρχοι μόνον, ἐν αἷς δὲ οἱ ὕπατοι, ἐν οὐ πολλαῖς δὲ ἀμφότεραι, αἷς ἡμεῖς οὐκ ἄνευ λογισμοῦ συγκατατιθέμεθα, πιστεύοντες δὲ ταῖς ἐκ τῶν ἱερῶν τε καὶ ἀποθέτων βίβλων μαρτυρίαις. ἄλλο μὲν οὖν οὐδὲν ἐπὶ τῆς τούτων ἀρχῆς, οὔτε [e] πολέμιον οὔτε πολιτικὸν ἔργον, ἱστορίας ἄξιον ἐπράχθη, συνθῆκαι δὲ πρὸς τὴν Ἀρδεατῶν πόλιν ἐγένοντο περὶ φιλίας τε καὶ συμμαχίας· ἐπρεσβεύσαντο γάρ, ἀποτιθέμενοι τὰ περὶ τῆς χώρας ἐγκλήματα, παρακαλοῦντες φίλοι Ῥωμαίων γενέσθαι καὶ σύμμαχοι. ταύτας τὰς συνθήκας τὸ τῶν ὑπάτων ἀρχεῖον ἐπεκύρωσε.

Τῷ δ' ἑξῆς ἐνιαυτῷ πάλιν ὑπάτους ψηφισαμένου τοῦ δήμου 737
καταστῆναι, παραλαμβάνουσι τὴν ὕπατον ἀρχήν, τῇ διχομηνίδι τοῦ Δεκεμβρίου μηνός, Μάρκος Γεγάνιος Μακερῖνος τὸ δεύτερον καὶ Τίτος Κοΐντιος Καπιτωλῖνος τὸ πέμπτον. οὗτοι [f] διδάξαντες τὴν βουλήν, ὅτι πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα πράγματα διὰ τὰς συνεχεῖς τῶν ὑπάτων στρατείας ἠμελημένα παρεῖται, πάντων δὲ ἀναγκαιότατον τὸ περὶ τὰς τιμήσεις τῶν βίων νόμιμον, [g] ἐξ ὧν ὅ τε ἀριθμὸς τῶν ἐχόντων τὴν στρατεύσιμον ἡλικίαν ἐγινώσκετο, καὶ τὸ τῶν χρημάτων τὸ πλῆθος, ἀφ' ὧν ἔδει τὰς εἰς τὸν πόλεμον εἰσφορὰς ἕκαστον τελεῖν, οὐδεμιᾶς τιμήσεως ἐντὸς ἑπτακαίδεκα ἐτῶν γενομένης, ἀπὸ τῆς Λευκίου Κορνηλίου [h] καὶ Κοΐντου Φαβίου ὑπατείας· ὥστε τοὺς μὲν χρηστοὺς καὶ ὠφελίμους ἄνδρας ἐν τιμαῖς καὶ ἐν στρατείαις εἶναι, τοὺς δὲ ἀσελγεστάτους καὶ πονηροτάτους ἀτίμους καταλείπεσθαι, καὶ τόπον ἕτερον μεταλαμβάνειν, ἐν ᾧ προείλεται ζῆν αὐτοῖς ὡς προῄρηνται. * *

a Plurale agnoſcit etiam *Lapi* verſio; ut feratur ad interreges, non ad plebem. *Sylb.* Ἀπέδωσαν *Vat.* *b* Rectius μετεῖναι, ut paullo ante p. 699. v. 44. μετιόντας *Sylb.* *c* In *Ed. Steph.* ὕπατοι Μινύκιος Παρτέκιος. & in *Cod. Vat.* ὕπατοι Μινύκιος Παπίριος: fœdo errore (ut notavit *Sigon.*) pro ὕπατοι μὲν Λεύκιος Παπίριος &c. *d* Pro φαίνονται ſupra legitur φέρονται, p. 553. v. 9. *Sylb.* *e* Πολέμιον pro πολεμικόν, ſupra quoque notatum aliquoties. *Sylb.* *f* Deeſſe videtur vox ἔφασαν, aut ἔλεξαν, aut ſimilis alia, unde pendeat participium διδάξαντες. Verum ſi ἐδίδαξαν legas, ſententia erit perfecta. *Portus.* *g* Rectius eſſe videtur ſingulare ἐξ οὗ: ut *Lapus* quoque vertit, *ex quo.* *Sylb.* *h* In *Cod. Vat.* καὶ Κοΐντου Φαβίου . . . . καταλιπεῖν οἱ πονηρότατοι τε καὶ ἀσελγέστατοι Ῥωμαίων, ἀλλὰ τόπον μεταλαμβάνει, ἐν ᾧ προέλοιτο ζῆν αὐτοῖς ὡς προῄρηνται. * i. e. idibus.

EK

ΕΚ ΤΩΝ ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΤΟΥ ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΣΕΩΣ ΕΚΛΟΓΑΙ

[a][ΠΕΡΙ ΑΡΕΤΗΣ ΚΑΙ ΚΑΚΙΑΣ, ΚΑΙ] ΠΕΡΙ ΠΡΕΣΒΕΙΩΝ.

EX DIONYSIO HALICARNASSENSI EXCERPTA QUÆDAM

[DE VIRTUTIBUS ET VITIIS, ET] DE LEGATIONIBUS.

[ΟΤΙ Μάρκος Φούριος ὁ Δικτάτωρ, ἀνὴρ ἦν τῶν κατὰ τὴν αὐτὴν ἀκμασάντων ἡλικίαν τά τε πολέμια λαμπρότατος, καὶ τὰ πολιτικὰ πράττειν φρονιμώτατος.

Ὅτι οἱ Ῥωμαῖοι μεγαλοπρεπεῖς. τῶν γὰρ ἄλλων ὀλίγου δεῖν πάντων ἔν τε τοῖς κοινοῖς τῶν πόλεων πράγμασι, καὶ ἐν τοῖς ἰδίοις βίοις, πρὸς τὰ τελευταῖα τῶν συμβαινόντων τὰς διανοίας μεθαρμοττομένων, καὶ πολλάκις ἔχθρας τε μεγάλας διὰ τὰς τυχούσας φιλανθρωπίας καταλυομένων, καὶ φιλίας πολυχρονίους διὰ μικρὰ καὶ φαῦλα προσκρούσματα διαιρούντων, ἐκεῖνοι τοὐναντίον ἐπὶ τῶν φίλων ᾤοντο χρῆναι ποιεῖν, ταῖς τε παλαιαῖς εὐεργεσίαις χαρίζεσθαι τὰς ἐπὶ τοῖς προσφάτοις ἐγκλήμασιν ὀργάς. θαυμαστὸν μὲν δὴ καὶ τοῦτο τῶν ἀνδρῶν· λέγω δὲ τὸ μηδενὶ μνησικακῆσαι τῶν Τουσκλανῶν, ἀλλὰ πάντας ἀφεῖναι τοὺς ἐξαμαρτόντας ἀζημίους. πολλῷ δ' ἔτι τούτου θαυμασιώτερον, ὃ μετὰ τὴν ἄφεσιν τῶν ἐγκλημάτων αὐτοῖς ἐχαρίσαντο. σκοπούμενοι γὰρ ὡς μηδὲν ἔτι τοιοῦτον ἐν τῇ πόλει γένηται, μηδ' ἀφορμὴν νεωτερισμοῦ λήψωνταί τινες, οὔτε φρουρὰν εἰς τὴν ἀκρόπολιν αὐτῶν ᾤοντο δεῖν εἰσάγειν, οὔτε παρὰ τῶν ἐπιφανεστάτων ἀνδρῶν ὅμηρα λαμβάνειν, οὔτε ὅπλα τοὺς ἔχοντας ἀφελέσθαι, οὔτ' ἄλλο σημεῖον οὐδὲν ἀπιστουμένης φιλίας ποιῆσαι.[b] μίαν δὲ πρᾶξιν οἰόμενοι ἅπαντας τοὺς κατὰ συγγένειαν ἢ φιλίαν προσήκοντας ἀλλήλοις τὴν τῶν ἀγαθῶν ἰσομοιρίαν, πολιτείαν ἔγνωσαν τοῖς κρατηθεῖσι χαρίσασθαι, πάντων μεταδόντες ὧν τοῖς Ῥωμαίοις μετῆν. οὐ τὴν αὐτὴν διάνοιαν λαβόντες τοῖς ἀξιοῦσι τῆς Ἑλλάδος ἄρχειν, οὔτ' Ἀθηναίοις, οὔτε Λακεδαιμονίοις. τί γὰρ δεῖ περὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων λέγειν; Ἀθηναῖοι μέν γε Σαμίους ἀποίκους ἑαυτῶν ὄντας, Λακεδαιμόνιοι δὲ Μεσσηνίους ἀδελφῶν οὐδὲν διαφέροντας, ἐπειδὴ προσέκρουσαν αὐτοῖς τι, διαλυσάμενοι τὴν συγγένειαν οὕτως ὠμῶς ἐχρήσαντο καὶ θηριωδῶς, ἐπειδὴ τὰς πόλεις αὐτῶν ὑποχειρίους ἔλαβον, ὥστε μηδὲ τοῖς ἀγριωτάτοις τῶν βαρβάρων ὑπερβολὴν τῆς εἰς τὰ

[MARCUS Furius *Camillus* dictator, vir fuit belli paciſque artibus eminentiſſimus ſæculi ſui. *V. C. Cat.* 374. *Olymp.* 100 2/3.

In quo Romanorum animi magnitudinem mirari ſubit. Nam cum plerique omnes, tum in publicis tum in privatis negociis, pro exitu ac clauſula conſilia commutent, ac ſæpiſſime capitales inimicitias ob leviſſima beneficia deponant, contra amicitias vetuſtiſſimas exiguæ offenſionis cauſſa diſſolvant, aliter Romani cum amicis agendum eſſe exiſtimarunt: iram ſcilicet ex recentibus injuriis conflatam priſtinis meritis condonari oportere. proinde magna eſt admiratione hoc illorum facinus dignum, qui de nemine Tuſculanorum pœnas ſumpſerint, ſed injuriam omnibus remiſerint. At longe majori admiratione dignum illud eſt, quod conceſſa venia mox iiſdem gratificati ſunt. Cum enim providere vellent, ne quid poſthac ejuſmodi in eo oppido contingeret, neve occaſio rerum novarum ullis relinqueretur, ſtatuerunt non quidem præſidium in arce imponere, neque à principibus oppidanorum obſides accipere, neque arma adimere juventuti, aliudve quod male ſartæ ac ſuſpicacis amicitiæ indicium præbere: ſed cum exiſtimarent ſolam eſſe communionem bonorum, quæ homines amicitia aut cognatione conjunctos in mutua concordia contineat, civitatem victis dare decreverunt, omnia jura quæcunque civibus indigenis competebant, eis impertientes. Longe alia profecto ſententia, atque illi qui olim principatum Græciæ ambibant, Athenienſes ac Lacedæmonii. quid enim de reliquis Græcis attinet dicere? Namque Athenienſes quidem Samios colonos ſuos, Lacedæmonii vero Meſſenios fraterna germanitate conjunctos, poſtquam ab illis offenſi ſunt, renunciata mox cognatione victos atque in poteſtatem redactos tanta acerbitate ac feritate tractarunt, ut quorumvis barbarorum crudelitatem longo intervallo

[a] Addidi περὶ ἀρετῆς καὶ κακίας, quod Fragmentis Collectaneorum Porphyrogenetæ *Urſinianis* περὶ πρεσβειῶν hinc inde interſperſa dederim *Valeſiana* titulo περὶ ἀρετῆς καὶ κακίας, ſingulis juxta temporis ordinem collocatis. ut vero facilius diſtingui poſſent, *Valeſiana* uncis incluſa eſſe volui. [b] Deeſſe videtur verbum aliquod, puta συνέχειν, aut quid ſimile. *Valeſ.*

V. C. Cat. 374. Olymp. 100 2/3. vallo ſuperaverint. Sexcenta ejuſmodi harum civitatum peccata commemorare quiſpiam poſſit, quæ ſilentio equidem præterire malo; quando & eorum quæ retuli, pudet mehercule. Neque enim nuda appellatione, aut linguæ duntaxat proprietate, Græcos à barbaris diſtingui velim, ſed prudentia boniſque inſtitutis ac moribus, eoque præcipue ut ne inter ſe invicem ulla inhumanitate ſæviant. Quibus igitur hæc natura altius inſita fuere, eos Græcos eſſe appellandos cenſeo. quibus contra, barbaros. Conſilia etiam & facta plena humanitatis & æquitatis pro Græcis habeo: contra crudeliter atque immaniter facta & cogitata, præſertim in amicos ac cognatos, pro barbaris duco. Cæterum Tuſculani capto oppido, præterquam
V. C. Cat. 378. Olymp. 101 1/3. quod bona ſua integra retinuerunt, bonis inſuper victorum ornati abierunt.

Erat Sulpicius Rufus rei militaris gloria inſignis, & qui in republica mediam quandam ſectam ſequeretur.]

I.
V. C. Cat. 427. Olymp. 113 3/4. ** ſed etiam quod, quum ſibi amicitia cum Campanis intercederet, hos tamen illi multis magniſque damnis afficerent. At ſenatus Romanus, quum Campani ſæpe *rem* indicarent, & de Neapolitanis non ſine lamentatione conquererentur, miſit *legatos*, qui ab ipſis peterent, nequid contra jus faſque adverſus eos qui in ditione pop. Romani eſſent admitterent, verum quod æquum poſtularet, illis darent, idem ab ipſis recepturi: &, ſiquæ inter eos forent controverſiæ, non armis ſed verbis eas dirimerent, conventione cum ipſis facta. Denique in poſterum pacifice cum omnibus Tyrrheni maris accolis viverent: & neque ipſimet quidquam Græcis indignum facerent, neque facientes adjuvarent. præcipue autem *hoc illis legatis in mandatis dedit*, efficere, ſiquo modo poſſent, potentiores officiis demerendo, ut civitas à Samnitibus deficeret, atque cum populo Romano amicitiam iniret. Forte autem ad Neapolitanos eodem tempore legati à Tarentinis miſſi venerant, viri illuſtres, & cum Neapolitanis hoſpitii neceſſitudinem jam à ſuis majoribus contractam habentes, necnon alii à Nolanis finitimis & Græcæ gentis ſtudioſiſſimis: ut à Neapolitanis contraria peterent, ne ullam cum pop. Rom. aut cum iis qui ejus imperio parerent conventionem facerent, neque ſuam cum Samnitibus amicitiam diſſolverent. Quod ſi Romani hanc ſe belli inferendi cauſſam habere dicerent, ne expaveſcerent, neque tanquam inſuperabiles eorum vires eſſent, conſternarentur: ſed fortiter *in*

ὁμόφυλα παρανομίας παραλιπεῖν. μυρία τοιαῦτα λέγειν ἄν τις ἔχοι ταῖς πόλεσι ταύταις ἡμαρτημένα, ἃ παρίημι, ἐπεὶ καὶ τούτων μεμνημένος ἄχθομαι. τὸ γὰρ Ἑλληνικὸν οὐκ ὀνόματι διαφέρειν τοῦ βαρβάρου ἠξίουν, οὐδὲ διαλέκτου [a] χάριν, ἀλλὰ συνέσει καὶ χρηστῶν ἐπιτηδευμάτων προαιρέσει· μάλιστα δὲ τῷ μηδενὶ τῶν ὑπὲρ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ἀλλήλοις παρανομεῖν. ὅσοις μὲν οὖν ταῦτα ἐπιπλεῖον ὑπῆρξεν ἐν τῇ φύσει, τούτους οἴομαι δεῖν λέγειν Ἕλληνας· ὅσοις δὲ τἀναντία, βαρβάρους. καὶ τὰς μὲν ἐπιεικεῖς καὶ φιλανθρώπους διανοίας τε καὶ πράξεις αὐτῶν, Ἑλληνικὰς εἶναι λογίζομαι· τὰς δὲ ὠμὰς καὶ θηριώδεις, ἄλλως τε κἂν περὶ συγγενεῖς τε καὶ φίλους γίνωνται, βαρβαρικάς. Τουσκλανοὶ μὲν δὴ πρὸς τῷ μηδὲν ἀφαιρεθῆναι τῶν σφετέρων ἁλούσης τῆς πόλεως, ἀλλὰ καὶ τὰ τῶν κεκρατηκότων ἀγαθὰ προσλαβόντες ἀπῄεσαν.

Ὅτι [b] Σολπίκιος Ροῦφος ἐπίκλησιν, ἀνὴρ ἦν ἔν τε ταῖς πολεμικαῖς πράξεσιν ἐπιφανής, καὶ πολιτείας προαίρεσιν ἐζηλωκὼς τὴν διὰ μέσου.]

[c] ** ἀλλὰ καὶ διότι τοὺς φίλους αὐτῶν Καμπανοὺς 738
πολλὰ καὶ μεγάλα ἔβλαπτον. ἡ δὲ βουλὴ τῶν Ῥωμαίων, Καμπανῶν πολλάκις ἐμφανιζόντων καὶ ἀποδυρομένων [d] τῶν Νεαπολιτῶν, [e] ἀπέστειλε τοὺς ἀξιώσοντας αὐτοὺς μηδὲν εἰς τοὺς ὑπηκόους τῆς τῶν Ῥωμαίων ἡγεμονίας παρανομεῖν· ἀλλὰ καὶ διδόναι τὰ δίκαια καὶ λαμβάνειν· [f] καὶ, [g] εἴ γε διαφέρονται πρὸς ἀλλήλους, μὴ δι᾽ ὅπλων, ἀλλὰ [h] διὰ λόγων, [i] σύμβολα ποιησαμένους πρὸς αὐτούς. [k] καὶ τὸ λοιπὸν εἰρήνην ἄγειν πρὸς ἅπαντας τοὺς περιοικοῦντας τὸ Τυρρηνικὸν πέλαγος· μήτε αὐτοὺς ἔργα πράττοντας [l] τὰ μὴ προσήκοντα τοῖς Ἕλλησι, μήτε τοῖς πράττουσι συνεργοῦντας· μάλιστα δ᾽, εἰ δύναιντο, [m] θεραπείας τῶν δυνατῶν παρασκευάσαντας ἀποστῆναι μὲν ἀπὸ Σαυνιτῶν τὴν πόλιν, σφίσι δ᾽ αὐτοῖς γενέσθαι φίλην. ἔτυχον δὲ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἀφιγμένοι πρὸς τοὺς Νεαπολίτας πρέσβεις ὑπὸ Ταραντίνων ἀποσταλέντες, ἄνδρες ἐπιφανεῖς, καὶ πρόξενοι [n] διὰ γένους τῶν Νεαπολιτῶν· καὶ ἕτεροι ὑπὸ Νωλάνων ὁμόρων ὄντων, καὶ σφόδρα τοὺς Ἕλληνας ἀσπαζομένων, τἀναντία τοὺς Νεαπολίτας ἀξιώσοντες, μήτε σύμβολα ποιεῖσθαι πρὸς τοὺς Ῥωμαίους, ἢ τοὺς ὑπηκόους αὐτῶν, μήτε διαλύεσθαι τὴν πρὸς [o] Σαυνίτας φιλίαν. ἐὰν δὲ ταύτην ποιήσωνται Ῥωμαῖοι τοῦ πολέμου τὴν πρόφασιν, μὴ ὀρρωδεῖν, μηδ᾽ ὡς ἄμαχόν τινα τὴν ἰσχὺν αὐτῶν καταπεπλῆχθαι· ἀλλὰ μένειν γενναίως,

a Melius χάριτι. *Valeſ.* b Is eſt *Ser. Sulpicius Rufus*, qui tribunus militum fuit conſulari poteſtate non ſemel. Ejus meminit *Livius* c. 6. & *Zonaras*. hunc prætextatum etiam cognominat *Sigonius* in *Faſtis*. *Valeſ.* c Deeſt principium, in quo belli Palæpolitani (ut videtur) origo referebatur. De eo videſis *Livium*, l. 8. c. 22. *Urſ.* d Præpoſitio περὶ, vel potius κατὰ deeſſe videtur. *Urſ. & Steph.* e Ita ex conjectura pro ἀποστεῖλαι quod eſt in *Cod. MSS. Urſ.* f Illud καὶ, quod ſenſum turbet, delendum cenſet *Valeſ.* ad *Harpocr.* v. σύμβολα. g Forſan convenientius εἴ τι διαφ. *Sylb.* h *Stephanus* (quem in verſione ſequutus ſum) omnino legendum cenſet διὰ λόγων διαλύσασθαι, σύμβολα &c. quod abſurdum dictu videatur σύμβολα δι᾽ ὅπλων ποιεῖσθαι. i Σύμβολα pro *contractibus* reperitur mox infra v. 38. ut & ſupra p. 236. v. 14. atque alibi paſſim. ſed frequentius pro eodem uſurpatur συμβόλαια, ut p. 235. v. 12. p. 648. v. 15. p. 649. v. 8. *Sylb.* Sed fallitur. nam σύμβολα quidem hic ſunt pacta & leges, quibus populi amici ac fœderati controverſias dirimere ſanxerunt. *Valeſ.* ad *Harpocr.* v. σύμβολα. k Καὶ otioſa eſt, aut v. præced. legendum ποιήσασθαι. *Sylb.* Interjecto διαλύσασθαι, nihil mutandum. *Steph.* l Male in *Exemplari* τὰ μὴ προσήκει. *Urſ.* Minori cum mutatione ἃ μὴ προσήκει. *Steph.* m Rectius θεραπείαις & mox παρασκευάσαντας, ut v. 21. ἀξιώσοντας. intelligendum enim hoc participium de legatis Rom. non de civibus Neapolitanis. *Sylb.* n Vereor ne in mea verſione τῷ διὰ parum receptus uſus detur. Videndum ideo annon potius διὰ γένος, vel διὰ γένους οἰκειότητα ſcribere oporteat. *Steph.* *Neapolitanorum aviti hoſpites* vertit. *Sylb.* *Jure cognationis Neapolitanorum hoſpites* reddit *Portus.* o De ſcriptura hujus vocis videſis *Euſtathium* ad *Dionyſ. Perieg.* v. 375.

α Πισδεῦται

γενναίως, καὶ ὡς προσῆκεν Ἕλλησι πολεμεῖν, τῇ τε οἰκείᾳ [a] πιστεύοντες δυνάμει, καὶ τῇ παρὰ Σαυνιτῶν [b] ἀφιξομένῃ βοηθείᾳ· ναυτικήν τε ἰσχὺν προσληψομένοις, ἔξω τῆς ἑαυτῶν, ἣν Ταραντῖνοι πέμψουσιν· ἐὰν ἄρα καὶ ταύτης δέωνται· πολλὴν καὶ ἀγαθήν. συναχθείσης [c] δὲ βουλῆς, καὶ πολλῶν ῥηθέντων ἐν αὐτῇ λόγων, οὓς [d] αἵ τε πρεσβεῖαι διεξῆλθον καὶ οἱ συναγορεύοντες αὐταῖς, διέστησαν αἱ γνῶμαι τῶν συνέδρων· καὶ οἵ τε [e] χαριέστατοι τὰ τῶν Ῥωμαίων ἔδοξαν φρονεῖν. ἐκείνην μὲν οὖν τὴν ἡμέραν οὐδὲν ἐξηνέχθη προβούλευμα· εἰς ἑτέραν δὲ πάλιν ἕδραν ἀναβληθείσης τῆς περὶ τῶν πρεσβειῶν [f] διαγνώσεως, ἀφικόμενοι κατὰ πλῆθος εἰς τὴν Νεάπολιν Σαυνιτῶν οἱ δυνατώτατοι, καὶ τοὺς προεστηκότας τῶν κοινῶν θεραπείαις τισὶν οἰκειωσάμενοι, πείθουσι τὴν βουλὴν ἐπὶ τῷ δήμῳ ποιῆσαι τὴν τοῦ συμφέροντος αἵρεσιν· καὶ παρελθόντες εἰς τὴν ἐκκλησίαν, πρῶτον μὲν τὰς ἑαυτῶν εὐεργεσίας [g] διεξῄεσαν· ἔπειτα τῆς Ῥωμαίων πόλεως πολλὰ κατηγόρουν, ὡς ἀπίστου καὶ δολίου. [h] τελευτῶντος δὲ τοῦ λόγου, θαυμαστὰς ἐποιοῦντο [i] τοῖς Νεαπολίταις ὑποσχέσεις, ἐὰν εἰς τὸν πόλεμον καταστῶσι· στρατιάν τε πέμ-
739 ψειν, ὅσης ἂν δέωνται, τὴν φυλάξουσαν αὐτῶν τὰ τείχη, καὶ ταῖς ναυσὶν ἐπιβάτας, καὶ τὴν εἰρεσίαν ἅπασαν παρέξειν· οὐ μόνον [k] καταγγέλλοντες τοῖς ἰδίοις στρατεύμασιν, ἀλλὰ [l] κἀκείνοις ἁπάσας τὰς εἰς πόλεμον δαπάνας ἐπιχορηγοῦντες· ἀπωσαμένοις τε τὸ Ῥωμαϊκὸν στράτευμα, Κύμην τε ἀνασώσειν, ἣν δευτέρᾳ γενεᾷ πρότερον ἐξελάσαντες τοὺς Κυμαίους, Καμπανοὶ κατέσχον· καὶ συγκατάξειν ἐπὶ τὰ σφέτερα τοὺς περιόντας ἔτι Κυμαίων, οὓς οἱ Νεαπολῖται τῆς πατρίδος ἐκπεσόντας ὑπεδέξαντο, καὶ πάντων ἐποιήσαντο κοινωνοὺς τῶν ἰδίων ἀγαθῶν· χώραν τε προσθήσειν τοῖς Νεαπολίταις, [m] ἐξ ἧς οἱ Καμπανοὶ κατέσχον τινὰ πόλιν. τῶν δὲ Νεαπολιτῶν ὅσον μὲν ἦν μέρος εὔλογον, καὶ πρὸ πολλοῦ δυνάμενον ὁρᾷν τὰς καταληψομένας τὴν πόλιν ἐκ τοῦ πολέμου συμφορὰς, εἰρήνην ἄγειν ἠξίουν· τὸ δὲ φιλόκαινον, καὶ τὰς ἐκ τῆς ταραχῆς πλεονεξίας διῶκον, ἐπὶ τὸν πόλεμον [n] συνελάμβανε. καταβοαί τε ἀλλήλων ἐγίνοντο, καὶ [o] χειροκρασίαι· καὶ προέβη τὸ νεῖκος εἰς λίθων βολάς. καὶ τελευτῶντες ἐκράτησαν οἱ κακίους τῶν κρειττόνων· ὥστε τοὺς πρέσβεις τῶν Ῥωμαίων ἀπράκτους ἀπελθεῖν. διὰ

ſua ſententia permanerent, atque ita ut Græcos deceret bellum gererent, freti tum ſuis ipſorum copiis, tum iis quæ à Samnitibus adventura eſſent auxiliis: preſertim quum navales etiam copiæ, (ſi his quoque opus foret) ultra domeſticas, à Tarentinis eſſent adſuturæ, & quidem tum numeroſæ, tum ſtrenuæ. Quum, ſenatu coacto, multa apud ipſum facta verba eſſent tum à legatis, tum ab iis qui ipſis patrocinabantur, variarunt ſenatorum ſententiæ: ſic tamen ut qui inter illos ingenii jucundi & elegantis erant, à partibus Romanorum ſtare viderentur. Ac illo quidem die nullum ſenatus conſultum factum, ſed cognitio de legatorum poſtulatis in alium rejecta conſeſſum fuit. Interea autem Samnitum potentiſſimi quique Neapolim frequentes convenere: ac, quum eos qui reip. præerant, officiis quibuſdam amicos ſibi reddidiſſent, ſenatui perſuadent, ut populo poteſtatem faciat eligendi quod ex uſu futurum videatur. In concionem igitur progreſſi, primum quæ *in Neapolitanos* contuliſſent beneficia commemorarunt: deinde pop Rom. ut infidum & fraudulentum, pluribus accuſarunt. Ac tandem ſub orationis ſuæ finem mira quædam Neapolitanis promiſerunt, ſi bellum ſuſciperent: tantas ſe quantis opus foret copias ad cuſtodienda eorum mœnia miſſuros, & navibus milites totumque remigium præbituros: non ſolum denunciantes ſuis copiis *hunc belli apparatum*, ſed ipſis quoque omnes belli impenſas ſuppeditantes: quinetiam, repulſo excercitu Romano, Cumas recuperaturos, quas * duabus ante ætatibus Campani, Cumanis ejectis, occupaverant: ac ſuas in ſedes reſtituturos quotcunque ex Cumanis illis ſupereſſent, quos Neapolitani patria expulſos receperant, omniumque ſuorum bonorum participes fecerant: denique & agrum *Cumanum*, quem Campani, quum oppidum caperent, occupaverant, illis additūros. Neapolitanorū autem quotquot circumſpecti erant, & calamitates quæ ex bello urbem invaſuræ erant longe proſpicere valebant, pacem colendam cenſebant: at qui rebus novis ſtudebant, & ex tumultibus rem augere conabantur, ad bellum ſuſcipiendum & ipſi impellebant. Hinc fiebat ut alii alios clamoſe increparent, & manus conſererent: atque adeo ut ad lapidum uſque jactus contentio progrederetur. Sed tandem, qui melius ſentiebant, ab iis qui deterius, fuerunt ſuperati: ita ut Romanorum legati re infecta

V. C. Cat. 427. Olymp. 113 $\frac{3}{4}$.

a Πιστεύοντες in *Cod. Pacii.* verius πιστεύοντας, *fretos.* & in ſequentibus v. 23. & v. 25. καταγγέλλοντας, & ἐπιχορηγοῦντας, cui commode reſpondebit τὸ ἀπωσαμένους. *Port.* *b* Perperam in *Codd.* MSS. ἀφανιζομένῃ. *Urſ.* *c* In *Cod. Pacii* rectius ἐν. Malim etiam ibidem cum articulo τῆς βουλῆς. *Sylb.* *d* Αἱ πρεσβεῖαι tropice pro οἱ πρέσβεις. *Sylb.* *e* Quam prope ad veritatem accedit *Sylb.* qui vertit *elegantiſſimi*, tam procul abeſſe videtur *Port.* qui vertit *gratioſiſſimi*: & alibi *Antiqq.* l. 10. *qui mitioris erant ingenii*; ac l. 11. *optimi.* Forſan genitivo *judicii* pro *ingenii* poſito, rectius interpretemur, *qui judicii jucundioris ſunt & elegantioris*: aut certe, omiſſo altero adjectivo, *qui judicii ſunt elegantioris.* *Steph.* cujus *Theſ. Gr. linguæ* videſis. *f* Vox iſta διάγνωσις una eſt ex iis in quarum uſu *Thucydidem* libenter imitatur *Dionyſ.* *Steph.* *g* Perperam in *Codd. MSS.* διεξιέσαν. atque etiam mox v. 18. male ἀπίστους καὶ δολίους. *Sylb.* *h* Supra ſæpius habuimus τελευτῶντος τοῦ λόγου, ut p.613. v. 14. atque etiam alibi. *Sylb.* *i* In *Exempl.* ſcriptum τοὺς Νεαπολίτας. *Urſ.* *k* Si mendo caret locus, καταγγέλλειν in *ambiendi* ſignificatione accipiendum fuerit, hoc ſenſu: *non tantum ſuis copiis favorem eorum ambientes.* Sed cum ea lectio ſit durior, potius legendum, οὐ μόνον τοῖς ἰδίοις τέλεσι στρατεύσεσθαι καταγγέλλοντες, *nec ſuis tantum ſumptibus ea miſſuros auxilia.* vel καταγγέλλοντες τοῖς ἰδίοις, ταῖς ἑαυτῶν δαπάναις στρατεύσεσθαι. *Sylb.* Verum hiſce conjecturis non acquieſcendum eſſe exiſtimat *Steph.* neque ei quam ipſe proponit, οὐ μόνον καταγγέλλοντες τοῖς ἰδίοις τέλεσι στρατεύσεσθαι, ἀλλὰ κἀκ. *l* In *Codd. MSS.* κἀκείνους: contra reg. Syntact. *Sylb.* *m Sylburgius* legendum cenſet, ἐξ ἧς οἱ Καμπανοὶ, ὅτε κατέσχον τὴν πόλιν αὐτῶν, ἀφείλοντο, vertitque, *atque agri Cumani, quem Campani una cum oppido ceperant, partem Neapolitanis additūros.* At *Portus* ita; *ſeque Neapolitanis agrum præterea daturos, cujus quamdam urbem Campani occuparant.* Fortaſſe autem aliquis πολέμῳ pro πόλιν ſcribendum ſuſpicetur. *Steph.* *n* In *Pacii Cod.* συνελάμβανον, ut v. 35. ἠξίουν. *Sylb.* *o* Suſpecta mihi vox χειροκρασία, atque in χειροκρατίαι mutari velim. Neque exiſtimandum eſt χειροκρατίαν dici tantum de iis qui χειρὶ κρατοῦσι, ſed de iis pariter qui χειρὶ κρατεῖν conantur: adeo ut perinde ſit ac ſi ita loquutus eſſet *Dionyſ.* καταβοαί τε ἀλλήλων καὶ χειρὶ (vel χερσὶ) κρατεῖν ἐπειρῶντο. atque ita perinde ac ſi dixiſſet, καὶ εἰς χεῖρας ἤρχοντο. Cæterum ut hic καταβοαὶ, deinde χειροκρατία, & poſtremo λίθων βολαὶ ponuntur: ſic alibi eadem eodem ordine reperiuntur l. IX. καὶ μετὰ τοῦτο λόγοι τε ἀσχήμονες ἐγένοντο ἐς ἀλλήλους, καὶ καταβοαὶ, καὶ σωμάτων ὠθισμοί· καὶ τελευτῶσα εἰς χεῖρας ἀπέσκηψεν ἡ ἔρις, καὶ εἰς λίθων ἤρξαντο προφέρειν βολάς. *Steph.* * Scil. *V. C. Cat.* 335. *Olymp.* 90 $\frac{3}{4}$.

a Non

V. C. Cat. 427. Olymp. 113 ¾.

infecta diſceſſerint. Atque his de cauſſis ſenatus Romanus exercitum adverſus Neapolitanos mittere decrevit.

II. V. C. Cat. 428. Olymp. 113 ¾. 114 1.

Romani, quum Samnites exercitum cogere accepiſſent, primum legatos miſerunt. Qui autem ex ordine ſenatorio lecti erant, quum ad præſides conſilii Samnitum veniſſent, dixerunt, “Injuſte agitis Samnites, qui fœdera nobiſcum inita violetis: dum nomen quidem ſociorum præfertis, ſed ea quæ hoſtium ſunt facitis. Atqui multis præliis à Romanis ſuperati, non ſine obnixis precibus obtinuiſtis ut bellum finiretur: ſic tamen ut qualem voluiſtis pacem impetraritis: tandemq; in amicitiam ſocietatemque reip. noſtræ recipi cupieritis, ac juraveritis, qui pop. Rom. hoſtes, qui amici eſſent, eoſdem vobis ıoque eſſe habituros. Quorum omnium obliti, & jusjurandum veſtrum aſpernati, primum nos deſeruiſtis in bello contra Latinos & Volſcos, qui nobis propter vos ſunt infenſi, quod iis in bello quod contra vos gerebant adjutores eſſe noluerimus. ſuperiore autem anno Neapolitanos, verentes nobis bellum indicere, omni ſtudio & animi contentione inſtigaſtis, vel potius coëgiſtis: ac ſumptus ſuppeditatis: urbemque noſtram ipſi tenetis. Ac nunc certe in apparatu *belli* toti eſtis, copias undique contrahentes: & quamvis aliud prætexatis, eas adverſus noſtros colonos ducere ſtatuiſtis. atque ad aliena tam injuſte uſurpanda Fundanos Formianoſque necnon quoſdam alios hortamini, quibus nos æquale jus civitatis impertivimus. Quum itaque tam aperte tamque impudenter fœdus de amicitia & ſocietate initum confundatis, *Romani* legationem ad vos mittendam primum, nec ante facta aggredienda quam experti forent quid poſſent verba, cenſuerunt. Quæ autem à vobis poſtulamus, & quibus impetratis, vos iræ, quam ob præterita concepimus, ſatisfacturos arbitramur, hæc ſunt. Primum quidem petimus, ut auxilia Neapolitanis miſſa inde abducatis: deinde vero ut nullum adverſus colonos noſtros exercitum mittatis: neque eos qui noſtræ ditionis ſunt ad opes ſuas malis artibus amplificandas adhortemini. Quod ſi aliqui de ſuo tantum conſilio hæc fecerunt, non quod vobis omnibus viſa fuerint facienda, eos nobis ad ſupplicium dedatis. Hæc ſi impetremus, contenti ſumus: at his non impetratis, deos ac genios, quos in fœdere juraviſtis, atteſtamur: & huc venientes, feciales, à quibus hoc fieret, adduximus”. Hæc Romanus *legatus* quum dixiſſet, Samnitum ſenatus præſides, quum inter ſe deliberaſſent, reſponſum hoc dederunt; “Quod auxilia noſtra ſerius ad bellum contra Latinos advenerunt, hujus rei culpam reſp. minime ſuſtinet: (nam

ταύτας τὰς αἰτίας ἡ βουλὴ τὴν Ῥωμαίων στρατιὰν ἐπὶ Νεαπολίτας ἀποστεῖλαι ἐβουλεύθη.

Ὅτι μαθόντες οἱ Ῥωμαῖοι Σαυνίτας στρατιὰν ἀγείρειν, τὸ μὲν πρῶτον πρέσβεις ἔπεμψαν· (a) δὲ προχειρισθέντες [a]ἐκ τῶν βουλευμάτων πρέσβεις, ἐλθόντες ἐπὶ τοὺς προβούλους τῶν Σαυνιτῶν, ἔλεξαν· “[b]Ἀδικεῖτε, ἄνδρες Σαυνῖται, παραβαίνοντες τὰς ὁμολογίας, ἃς ἐποιήσασθε πρὸς ἡμᾶς, [c]ὀνόματι μὲν ὑποδυόμενοι συμμάχων, ἔργα δὲ πράττοντες πολεμίων. πολλαῖς μὲν ἡττηθέντες ὑπὸ Ῥωμαίων μάχαις, δεήσει δὲ μεγάλῃ καταλυσάμενοι τὸν πόλεμον, καὶ τυχόντες εἰρήνης οἵας ἐβούλεσθε· τὰ δὲ τελευταῖα, φίλοι γενέσθαι τῆς πόλεως ἡμῶν προθυμηθέντες καὶ σύμμαχοι, καὶ τοὺς αὐτοὺς Ῥωμαίοις ὀμόσαντες ἕξειν ἐχθροὺς καὶ φίλους. ὧν ἁπάντων [d]ἐπιλανθανόμενοι, καὶ παρ᾽ οὐδὲν ἡγησάμενοι τοὺς ὅρκους, ἐγκαταλείπετε μὲν ἡμᾶς, ἐν τῷ πρὸς Λατίνους πολέμῳ καὶ πρὸς [e]Οὐολούσκους [f]συστάντες, οὓς δι᾽ ὑμᾶς ἐχθροὺς ἔχομεν, οὐ βουλόμενοι τοῦ [g]καθ᾽ ὑμῶν αὐτοῖς συνάρασθαι πολέμου. ἐν δὲ τῷ παρελθόντι ἐνιαυτῷ, Νεαπολίτας δεδιότας [h]ἀναδεῖξαι τὸν καθ᾽ ἡμῶν πόλεμον, ἁπάσῃ σπουδῇ καὶ προθυμίᾳ χρώμενοι, παρωρμήσατε, μᾶλλον δὲ ἠναγκάσατε· καὶ τὰς δαπάνας [i]ἐπιχορηγεῖτε· καὶ τὴν πόλιν δὲ ἡμῶν [k]αὐτοὶ ἔχετε. νῦν δὲ παρασκευάζεσθε, στρατιὰν ἐκ παντὸς [l]ἐγείροντες τόπου· πρόφασιν μὲν ἑτέραν ποιούμενοι, τὸ δ᾽ ἀληθές, ἐπὶ τοὺς ἡμετέρους ἐγνωκότες ἄγειν ἀποίκους· καὶ ἐπὶ ταύτας τὰς ἀδίκους πλεονεξίας Φουνδανοὺς παρα- 740 καλεῖτε, καὶ Φορμιανούς, καὶ ἄλλους τινάς· οἷς ἡμεῖς ἰσοπολιτείας μετεδώκαμεν. οὕτω δὲ φανερῶς καὶ ἀναισχύντως συγχεόντων ὑμῶν τὰ περὶ τῆς φιλίας καὶ συμμαχίας ὅρκια, πρεσβείαν πρὸς ὑμᾶς [m]ἔκριναν ἀποστεῖλαι πρῶτον, καὶ μὴ πρότερον ἄρξαι τῶν ἔργων, πρὶν ἢ πειραθῆναι τῶν λόγων. ἃ δὲ [n]προσκαλούμεθα ὑμᾶς, καὶ ὧν τυχόντες τὴν ἐπὶ τοῖς παρελθοῦσιν ὀργὴν ἀποπληρώσειν οἰόμεθα, ταῦτά ἐστι. πρῶτον μὲν ἀπάγειν ὑμᾶς ἀξιοῦμεν τὴν ἀποσταλεῖσαν Νεαπολίταις συμμαχίαν· ἔπειτα δὲ μηδεμίαν ἐκπέμπειν στρατιὰν κατὰ τῶν ἀποίκων τῶν ἡμετέρων· μηδὲ τοὺς ὑπηκόους ἐπὶ πάσας τὰς πλεονεξίας παρακαλεῖν. εἰ δὲ μὴ πᾶσι δόξαντα ταῦτα ὑμῖν, [o]ἃ ἔπραττόν τινες, ἀλλ᾽ ἀπὸ τῆς ἑαυτῶν γνώμης, παραδοῦναι τοὺς ἄνδρας ἡμῖν ἐπὶ δίκην. τούτων τυχόντες, ἀρκούμεθα· μὴ τυχόντες δέ, θεοὺς καὶ δαίμονας, οὓς ἐν ταῖς συνθήκαις ὠμόσατε, μαρτυρόμεθα· καὶ τοὺς εἰρηνοδίκας ἐπὶ τοῦτο ἄγοντες, ἐληλύθαμεν”. τοιαῦτα τοῦ Ῥωμαίου λέξαντος, βουλευσάμενοι καθ᾽ αὑτοὺς οἱ πρόβουλοι τῶν Σαυνιτῶν, τοιαύτην ἐξήνεγκαν ἀπόκρισιν· “Τοῦ μὲν ὀψισμοῦ τοῦ ἐπὶ τὸν κατὰ Λατίνων πόλεμον συμμαχίας, οὐ τὸ κοινὸν αἴτιον· ἐψηφισάμεθα

a Non dubito quin ἐκ τῶν βουλευτῶν (ut conjicit *Sylb.*) germana ſit lectio, potius quam ἐκ τῶν βουλευτικῶν; quod tamen libentius quam ἐκ τοῦ βουλεύματος admitterem. *Steph.* b Imitatur *Thucydidem* in concione Corinthiorum ad Athenienſes. *Steph.* c Hîc ὀνόματι μὲν ὑποδυόμενοι ſcribendum eſſe contendo. *Steph.* d Rectius in *Pacii Cod.* ἐπιλαθόμενοι. Verſu 16. convenientius ἐγκατελίπετε. *Sylb.* e Ita pro Οὐολούσκοις correxit *Sylb.* f Συστάντι vel συστάντας legi vult *Sylb.* quorum prius illud magis probavi. At vero *Portus*, retinens συστάντες & omittens copulam καὶ, vertit, *nos in bello contra Latinos deſeruiſtis, conſpiratione cum Volſcis facta.* g Male καθ᾽ ἡμῶν in *Exempl. Sylb.* & *Steph.* h Malet forſan aliquis ἀναδέξασθαι. ſed ἀναδεῖξαι in ſimili loquendi genere uſurpatum in *Antiqq.* p. 172. v. 28. & p. 384. v. 18. *Sylb.* i Non dixit ἐπεχορηγεῖτε. ſed, quaſi adhuc idem illi facerent, uſus eſt præſenti ad majorem ἔμφασιν: ut illos in invidiam raperet. *Port.* k In *Exemplari* minus recte αὐτῶν. *Urſ.* l Rectius fortaſſe ἀγείροντες, ut paullo ante v. 23. & in *Antiqq.* p. 688. v. 2. *Sylb.* m Hîc ἔκριναν poſitum pro ἔκρινεν ἡ βουλὴ καὶ ὁ δῆμος τῶν Ῥωμαίων. *Sylb.* n Forſan rectius προσκαλούμεθα, ut ſupra tum alibi, tum p. 666. v. 26. vel παρακαλούμεθα, ut p. 700. v. 22. *Sylb.* Προκαλούμεθα præfert *Steph.* Vide *Var. Lect.* ad p. ſequentem. o Aut expungendum ἃ ante ἔπραττον, aut ſcribendum εἰ δὲ πᾶσι ἔδοξεν ταῦτα ὑμῖν ἀλλ᾽ ἔπραττόν τινες ἀπὸ τῆς ἑαυτῶν γνώμης. Verum magis placet illam voculam expungi. *Steph.*

a Id

φισάμεθα γὰρ ἀποσταλῆναι τὴν στρατιὰν ὑμῖν· [a] οἱ δὲ τὴν ἡγεμονίαν ἔχοντες αὐτῆς, πλείονα χρόνον ἀναλώσαντες ἐν τῇ παρασκευῇ· καὶ ὑμεῖς αὐτοὶ, θᾶττον [b] ἐπειχθέντες ἐπὶ τὸν ἀγῶνα. τρισὶ γοῦν ἢ τέτταρσιν ἡμέραις ὕστερον τῆς μάχης πεμφθέντες ὑφ' ἡμῶν ἀφίκοντο. περὶ δὲ τῆς Νεαπολιτῶν πόλεως, ἐν ᾗ τῶν ἡμετέρων τινές εἰσιν, τοσοῦτον δέομεν ἀδικεῖν ὑμᾶς, εἴ τινα τοῖς κινδυνεύουσι βοήθειαν εἰς σωτηρίαν κοινῇ παρεχόμεθα, ὥστε αὐτοὶ δοκοῦμεν ὑφ' ὑμῶν ἀδικεῖσθαι μεγάλα. φίλην γὰρ ἡμῶν καὶ σύμμαχον οὖσαν τὴν πόλιν ταύτην, οὐκ ἔναγχος, οὐδ' ἀφ' οὗ τὰς πρὸς ὑμᾶς ἐποιησάμεθα ὁμολογίας, ἀλλὰ δευτέρᾳ γενεᾷ πρότερον, διὰ πολλὰς καὶ μεγάλας εὐεργεσίας, οὐθὲν ἀδικηθέντες ὑμεῖς κατεδουλώσασθε. οὐ μὴν οὐδὲ τούτῳ γε τῷ ἔργῳ τὸ κοινὸν ὑμᾶς τὸ Σαυνιτῶν ἠδίκησεν· ἰδιόξενοι δέ τινές εἰσιν, ὡς πυνθανόμεθα, καὶ φίλοι τῶν Νεαπολιτῶν, οἳ κατὰ τὴν ἑαυτῶν προαίρεσιν τῇ πόλει βοηθοῦντες, καί τινες καὶ δι' ἀπορίαν ἴσως βίου μισθοφόροι. φέρειν δὲ [c] [καὶ ἄγειν] τοὺς ὑπηκόους ὑμῶν οὐθὲν δεόμεθα. καὶ γὰρ ἄνευ Φουνδανῶν καὶ Φορμιανῶν ἱκανοὶ βοηθεῖν αὐτοῖς ἐσμὲν, ἐὰν καταστῶμεν εἰς ἀνάγκην πολέμου. ἡ δὲ παρασκευὴ τῆς στρατιᾶς ἡμῶν ἐστιν οὐχ ὡς ἀφαιρησομένων τοὺς ὑμετέρους ἀποίκους τὰ ἴδια, ἀλλ' ὡς τὰ ἴδια ἑξόντων διὰ φυλακῆς.

741 [d] ἀντικαλούμεθά τε ὑμᾶς, εἰ βούλεσθε τὰ δίκαια ποιεῖν, ἐκχωρεῖν Φρεγέλλης, ἣν πρὸ πολλοῦ πολέμῳ κρατησάντων ἡμῶν· [e] ὅσπερ ἐστὶ νόμος κτήσεως δικαιότατος· ὑμεῖς οὐδενὶ δικαίῳ σφετερισάμενοι, δεύτερον ἔτος ἤδη κατέχετε. τούτων ἡμεῖς τυχόντες, οὐδὲν ὑπολήψομεθα [f] ἀδικεῖσθαι". μετὰ τοῦτο παραλαβὼν τὸν λόγον ὁ τῶν Ῥωμαίων εἰρηνοδίκης εἶπεν· "Οὐθὲν ἔτι τὸ κωλῦσόν ἐστιν, οὕτω φανερῶς ἀνῃρηκότων ὑμῶν τὰ περὶ τῆς εἰρήνης ὅρκια, [g] βουλεύεσθε τὸν Ῥωμαίων δῆμον αἰτιάσασθαι. πάντα γὰρ αὐτῷ πέπρακται [h] [τά τε] κατὰ τοὺς ἱεροὺς τε καὶ πατρίους νόμους, τά τε πρὸς τοὺς θεοὺς ὅσια, καὶ τὰ πρὸς ἀνθρώπους δίκαια. δικασταὶ δὲ τῶν μενόντων ἐν ταῖς ὁμολογίαις, οἱ λαχόντες πολέμους ἐπισκοπεῖν, ἔσονται θεοί". μέλλων δὲ ἀπιέναι, τήν τε περιβολὴν [i] κατὰ κεφαλῆς εἵλκυσεν καὶ τὰς χεῖρας ἀνασχὼν εἰς τὸν οὐρανὸν, ὡς ἔθος ἐστὶν, [k] ἀρὰς ἐποιήσατο τοῖς θεοῖς· εἰ μὲν ἄδικα πάσχουσα

"de mittendo vobis exercitum decretum à nobis factum eſt) ſed ejus duces culpam ſuſtinent, qui plus temporis quam par erat in apparatu conſumpſerunt: & vos ipſi, qui præpropere certamen iniiſtis. adeo ut tribus aut quatuor poſt prælium diebus ſuppetiæ à nobis miſſæ advenerint. Ad Neapolitanorum vero urbem quod attinet, in qua noſtrorum quidam ſunt, tantum abeſt ut aliqua vos injuria afficiamus, dum hominibus in periculo conſtitutis aliquid auxilii ad tutandam ſalutem publicam præbemus, ut etiam vos nobis magnam facere injuriam putemus. Hanc enim civitatem cum qua nobis amicitia & ſocietas intercedit, non recens contracta, neque ex quo vobiſcum fœdus percuſſimus, ſed duabus ante ætatibus, ob multa magnaque in nos beneficia, vos, quum nullam accepiſſetis injuriam, in ſervitutem redegiſtis. Ac ne hoc ipſo quidem facto tota Samnitum reſp. vobis injuriam fecit: ſed (ut audimus) quidam privati hoſpitii privatæque amicitiæ jure Neapolitanis devincti, ſponte ſua huic civitati opem ferunt, quidam etiam fortaſſe ob victus penuriam, ut ſtipendia accipiant. Nec vero eos qui veſtro imperio parent ſollicitari à nobis oportet. abſque Fundanis enim & Formianis nobiſipſis tutandis ſufficimus, ſi ad belli neceſſitatem redigamur. Nec, quod exercitum nobis comparamus, hoc ideo fit ut colonos veſtros rebus ſuis ſpoliemus, ſed ut noſtras tueamur. Atque adeo pro iis quæ à nobis poſtulaſtis, nos viciſſim à vobis *pari jure* hoc poſtulamus, ut (ſi quod juſtum eſt facere vultis) Fregellis excedatis: quibus quum jampridem bello potiti eſſemus (qui acquirendi modus eſt juſtiſſimus) vos, nullo jure vobis vindicatas, jam per annos duos tenetis. Hæc ſi à vobis impetraverimus, nulla nos injuria affici arbitrabimur". Poſt hæc fecialis Romanus, ſermonem illorum ſubſequens, dixit: "Quum vos tam aperte violaveritis pacis fœdus, quod interpoſito jurejurando initum erat, nihil jam erit quod Romanos de bello vobis inferendo cogitare vetet. omnia enim ab ipſo facta ſunt quæ tum ſacræ patriæque leges, tum pietas erga deos & juſtitia erga homines *ſervanda*, requirunt. Utri autem pactis ſteterint, judicabunt dii, quibus ſorte datum eſt, ut bellorum inſpectores ſint & præſides". Ac, quum diſceſſurus eſſet, amiculum in caput attraxit, & manibus in cœlum ſublatis, ut moris eſt, hæc deos precatus eſt, ſimul

V. C. Cat. 428. Olymp. 114/4.

a Id eſt, ἀλλ' οἱ ἡγεμονίαν ἔχοντες αὐτῆς, voculis αἴτιοί εἰσι ſubauditis. Videri etiam poſſit deeſſe ταχέως, aut ſimile vocabulum, poſt vel ante ἀποσταλῆναι. *Steph.* *b* In vulgatis exemplaribus ἐπιχθέντες, atque in *Pacii Cod.* ἐπιχθέντες & ἐπαχθέντες: manifeſto errore. *Sylb.* *c* Iſta reſtituit *Urſ.* quæ deerant in utroque *Cod. MS.* alioqui pro φέρειν ſcribendum foret ἀφαιρεῖν, προσταιρίζεσθαι: vel reponendum aliud verbum quod *ſollicitandi* ſignificationem habeat; ut innuunt ſequentia, & præcedentia p. 704. v. 27. *Sylb.* Quum ſuſpecta ſit hujus loci ſcriptura, atque hæ duæ voces καὶ ἄγειν abſint à duobus *Codd. MSS.* ipſe tutius eſſe putavi *Livium* ſequi; à quo, eadem de re agente, ſcribitur, *nec Fundanum Formianumve à ſe ſollicitatos: quippe minime pœnitere ſe virium ſuarum, ſi bellum placeat.* *Steph.* *d* Quin ſcribendum ſit ἀντιπροσκαλούμεθα pro ἀντικαλούμεθα, ambigere nos non ſinit præcedens locus p. 704. v. 33. hos enim eodem quo illos uti voluiſſe verbo, tantum præfixa illi præpoſitione, manifeſtum eſt. *e* Rectius ὅσπερ. *Sylb.* *f* Melius ἠδικῆσθαι, tempore præterito. *Sylb.* *g* Suſpicatur *Sylburgius* ſcriptum fuiſſe, βουλεύεσθαι τὸν Ῥωμαίων δῆμον ἀνθίστασθαι (ut ἀνθίστασθαι ſit σὺν ὅπλοις ἐπιέναι) vel ἀμύνασθαι. quorum utrumque licet nimis inſolens apud *Dionyſium* eſſe videatur; poſterius tamen haud rejecerim: præſertim quum l. 3. dicatur, τοιγάρτοι τοὺς ἀμυνουμένους ὑμᾶς [ἴσ. ἡμᾶς] προσδέχεσθε μετὰ ὅπλων οὐκ εἰς μακράν. Ego, βουλεύεσθαι legens, verbum αἰτιάσασθαι intactum ſervo; ſed inter ipſum & δῆμον nonnulla excidiſſe ſuſpicor: perinde ac ſi ſcripſiſſet, βουλεύεσθαι τὸν Ῥωμαίων δῆμον περὶ τοῦ πολέμου ὑμῖν ἐπιφέρειν καὶ οὐδὲν ἕξετε αὐτὸν αἰτιάσασθαι; vel iſta, βουλ. τ. Ρ. δῆμον περὶ τοῦ στρατιὰν ἐφ' ὑμᾶς ἀποστεῖλαι καὶ οὐδὲν &c. vel ſic, βουλεύεσθαι περὶ τοῦ πολέμου, aut βουλεύεσθαι τὰ περὶ τὸν πόλεμον, aut demum περὶ τοῦ ἐφ' ὑμᾶς στρατεύσασθαι καὶ οὐδὲν ἕξετε αὐτὸν αἰτιάσασθαι. *Steph.* *h* Incluſa τά τε abſunt à *Pacii Cod.* recte. hoc nimirum ſenſu: *omnia enim ex ſacrarum & patriarum legum præſcripto præſtitit, quæ tum divina tum humana jura poſtulant.* *Sylb.* *i* Neceſſe eſt, niſi *Livio* aliiſque refragaremur, κατὰ κεφαλῆς εἵλκυσεν interpretemur *capiti abduxit.* quamvis ſignificare videatur *è capite detraxit*, ut κατὰ κεφαλὰς ῥίψαι *è ſaxo dejicere.* *Sylb.* *k* In *Cod. MS.* mendoſe ἀρχάς: & κατέχετε pro τυχόντες. *Sylb.*

V. C. Cat. 428. *Olymp.* $\frac{113}{114}\frac{4}{1}$.

ſimul etiam imprecans: ut, ſi quidem urbs Romana injuriam à Samnitibus pateretur, nec poſſet verbis & judicio controverſias dirimere, ideoque ad facta veniret, dii geniique & bona conſilia menti ejus inderent, & facerent ut omnia adverſus hoſtes proſpere gererentur: ſin ipſa, fœdus amicitiæ aliqua in re violans, falſas inimicitiarum cauſſas comminiſceretur, ne eorum vel conſiliis vel actionibus ſucceſſum darent. Poſtquam ex concilio domum utrique redierunt, & civitati ſuæ quæ dicta eſſent retulerunt, contrarias de ſe invicem opiniones ambo *populi* conceperunt: quum Samnites quidem tardiorem Romanorum apparatum fore arbitrarentur, ſicut ipſis mos eſſet quum bellum forent illaturi: at Romani exercitum Samnitum brevi contra Fregellanos colonos ſuos venturum exiſtimarent. Hinc utriſque quod rationi conſentaneum erat accidit. illi enim, dum ſe pararent & cunctarentur, rei gerendæ occaſionem amiſerunt: at Romani, qui omnem apparatum in promptu habebant, ſimulatque intellexere quæ illi reſpondiſſent, & bellum decrevere, & ambos conſules miſere: ac, priuſquam hoſtes eductum eſſe exercitum cognoviſſent, tum is qui recens conſcriptus erat, tum quæ in Volſcis hibernabant copiæ, quas habebat Cornelius, in Samnitum fines ingreſſæ erant.

ὑπὸ Σαυνιτῶν ἡ Ῥωμαίων πόλις, καὶ μὴ δυναμένη μετὰ λόγου καὶ κρίσεως διαλῦσαι τὰς διαφορὰς, ἐπὶ τὰ ἔργα χωρήσει, βουλάς τε ἀγαθὰς αὐτῇ θεοὺς καὶ δαίμονας ἐπὶ νοῦν ἄγειν, [a] καὶ πράξεις πᾶσι διδόναι ἐπὶ τοὺς πολεμίους [b] εὐτυχεῖς· εἰ δὲ αὐτή τι πλημμελοῦσα τὰ περὶ τῆς φιλίας ὅρκια, προφάσεις κατασκευάζεται τῆς ἔχθρας οὐκ ἀληθεῖς, μήτε βουλὰς ὀρθοῦν αὐτοῖς, μήτε πράξεις. ὡς διελύθησαν ἐκ τοῦ συλλόγου, καὶ τὰ λεχθέντα ἐδήλωσαν ἑκάτεροι ταῖς ἑαυτῶν πόλεσι, τὰς ἐναντίας ἔσχον ὑπὲρ ἀλλήλων δόξας ἀμφότεροι· Σαυνῖται μὲν, βραδύτερα τὰ τῶν Ῥωμαίων ἔσεσθαι νομίζοντες, ὥσπερ αὐτοῖς ἔθος ἐπὶ ποιεῖν, ὅτε μέλλοιεν ἄρχειν πολέμου· Ῥωμαῖοι δ', ἐν ὀλίγῳ τὴν Σαυνιτῶν στρατιὰν ἥξειν ἐπὶ τοὺς αὐτῶν ἐποίκους Φρεγελλάνους οἰόμενοι. [d] ἔπειτ' αὐτοῖς τὰ εἰκότα παθεῖν συνέβη. οἱ μὲν γὰρ, παρασκευαζόμενοι καὶ μέλλοντες, ἀπώλεσαν τοὺς καιροὺς τῶν πράξεων· Ῥωμαῖοι δ', ἐν ἑτοίμῳ πᾶσαν ἔχοντες παρασκευὴν, ἅμα τῷ πυθέσθαι τὰς ἀποκρίσεις, τόν τε πόλεμον ἐψηφίσαντο, καὶ τοὺς ὑπάτους ἀπέστειλαν ἀμφοτέρους· καὶ πρὶν αἰσθέσθαι τοὺς πολεμίους τὴν ἔξοδον, ἥ τε νεωστὶ καταγραφεῖσα, καὶ ἡ περὶ Οὐολούσκους [c] χειμάζουσα δύναμις, ἣν εἶχε Κορνήλιος, ἐντὸς ἦν τῶν Σαυνιτικῶν ὅρων.

V. C. Cat. 454. *Olymp.* 120 $\frac{2}{3}$.

Samniticum bellum denuo excitatum eſt: & hinc ortum eſt ejus initium. Samnites, poſt fœdus quod cum Romanis pepigerant, exiguo temporis intervallo, Lucanis, ſibi finitimis, vetere quadam ſimultate impulſi, bellum intulerunt. Ac principio quidem Lucani ſuis viribus freti bellum ſuſtinebant: ſed quum in omnibus prœliis deteriore conditione eſſent, & cum multa jam loca amiſiſſent, tum vero de omni etiam reliquo territorio in diſcrimen venirent, ad populi Romani ſuppetias confugere coacti fuerunt. Ac ſibi quidem conſcii erant, ſe fœdus, quo * antea amicitiam & ſocietatem cum Romanis pepigerant, fefelliſſe: ſed non deſperabant tamen ſe illis perſuaſuros, ſi ex unaquaque civitate nobiliſſimos quoſque pueros cum legatis obſides mitterent. Atque id contigit. quum enim legati veniſſent, & *Romanos* vehementer rogarent, ſenatus accipiendos eſſe obſides & amicitiam cum Lucanis ineundam cenſuit, populo hoc ſenatuſconſultum ratum faciente. Fœdere autem cum iis quos Lucani miſerant pacto, lecti à ſenatu qui inter Romanos & maxime provecti ætate & honoratiſſimi erant, ad commune Samnitum concilium miſſi ſunt legati, ut illis ſignificarent, amicos ſocioſque Romanorum eſſe Lucanos: atque hortarentur ut quem ipſis agrum ademerant reſtituerent, & nihil hoſtile in eos amplius admit-

Ὅτι ὁ Σαυνιτικὸς αὖθις ἀνεῤῥιπίσθη πόλεμος, ἀπὸ τοιαύτης αἰτίας ἀρξάμενος. μετὰ τὰς σπονδὰς, ἃς ἐποιήσαντο πρὸς τὴν Ῥωμαίων πόλιν, οἱ Σαυνῖται, χρόνον ὀλίγον ἐπισχόντες, ἐπὶ Λευκανοὺς ἐστράτευσαν ὁμόρους ὄντας, ἐκ παλαιᾶς τινὸς [f] ὁρμηθέντες ἔχθρας. κατ' ἀρχὰς μὲν οὖν ταῖς ἑαυτῶν δυνάμεσι πιστεύοντες οἱ Λευκανοὶ, [g] τόν τε πόλεμον διέφερον· ἐν ἁπάσαις [742] δὲ μειονεκτοῦντες ταῖς μάχαις, καὶ πολλὰ [h] (μὲν) ἀπολωλεκότες ἤδη χωρία, κινδυνεύοντες δὲ καὶ περὶ τῆς ἄλλης γῆς ἁπάσης, ἐπὶ τὴν Ῥωμαίων βοήθειαν ἠναγκάσθησαν καταφυγεῖν· συνειδότες μὲν ἑαυτοῖς ἐψευσμένοις ἃς πρότερον ἐποιήσαντο πρὸς αὐτοὺς ὁμολογίας, ἐν αἷς φιλίαν συνέθεντο καὶ συμμαχίαν, οὐκ ἀπογνόντες δὲ [i] συμπείσειν αὐτοὺς, ἐὰν [k] ἐξ ἁπάσης τῆς πόλεως τοὺς ἐπιφανεστάτους παῖδας ὁμήρους ἅμα τοῖς πρεσβευταῖς ἀποστείλωσιν· ὅπερ καὶ συνέβη. ἀφικομένων γὰρ τῶν πρέσβεων, καὶ πολλὰ δεομένων, ἥ τε βουλὴ δέχεσθαι τὰ ὅμηρα ἔγνω, καὶ τὴν φιλίαν πρὸς τοὺς Λευκανοὺς συνάψαι, καὶ ὁ δῆμος ἐπεκύρωσε τὰ ψηφισθέντα ὑπ' αὐτῆς. γενομένων δὲ τῶν συνθηκῶν πρὸς τοὺς ἀποσταλέντας ὑπὸ τῶν Λευκανῶν ἄνδρας, οἱ πρεσβύτατοι Ῥωμαίων καὶ τιμιώτατοι προχειρισθέντες ὑπὸ τῆς βουλῆς, πρέσβεις ἀπεστάλησαν ἐπὶ τὴν κοινὴν τῶν Σαυνιτῶν σύνοδον· δηλώσοντες αὐτοῖς ὅτι φίλοι καὶ σύμμαχοι Ῥωμαίων εἰσὶ Λευκανοὶ, καὶ [l] τὴν τότε χώραν, ἣν ἔτυχον αὐτῶν ἀφῃρημένοι, παρακαλέσοντες ἀποδιδόναι, καὶ μηδὲν ἔτι πράττειν ἔργον πολεμίων.

a In *Codd. MS.* πράξεις πᾶσι διδόναι τοῖς πολεμίοις εὐτυχεῖν: corrupte. Nos *Urſinum* ſequuti ſumus, qui in *textu* habet τοὺς πολεμίους, in *notis* vero τοῖς πολεμίοις. & clarior foret ea ipſa lectio, ſi legeremus πράξεις ἐν πᾶσι *ſucceſſus in omnibus. Sylb.* *b* Si δόξεται vel ſimile quid addatur, ſententia erit perfecta: alioqui erit ἀνακόλουθον. *Port.* *c* Illud τι hîc loci ſignificare videtur *ullo modo. Port.* *d* In *MS.* mendoſe ἐπὶ τ' αὐτοῖς. *Urſinus* mavult ἔπειτ' αὐτοὺς. *Sylb.* *e* In *Pacii Cod.* χειμερίζουσα: & mox v. 23. Σαυνιτῶν ὅρων, ut ſupra ἐν Λατίνοις ὅροις, p. 589. v. 41. *Sylb.* *f* In *Pacii Cod.* male ὁρμηθέντας. *Sylb.* *g* Vel deeſt comma quoddam, vel ſine τε legendum τὸν πόλεμον διέφ. *Sylb.* Videndum an ſcribi poſſit τόν γε πόλεμον διέφερον. alioqui non dubium eſt quin poſt τόν τε πόλεμον διέφερον vocula καὶ cum aliis forſan nonnullis ſequi debeat. Hoc loquendi genere ſæpe utitur *Dionyſ.* & *Gelenius* & *Portus* male vertunt, *bellum trahebant*: cum potius ſignificet *bellum ſuſtinebant*; ut *Livius* dicit *ſuſtinere pugnam. Steph.* *g* Incluſa μὲν addita è *Pacii Cod. Sylb.* *h* Perperam in *Exemplari* συμπεσεῖν. *Urſ.* *i* Recte admonet *Sylb.* vel expungendum articulum, ut legatur ἐξ ἁπάσης πόλεως: vel ſcribendum ἐξ ἁπασῶν τῶν πόλεων, ut mox p. 707. v. 18. κοινῇ τε καὶ κατὰ πόλεις ἀντεγκαλεῖσθαι. Sed ἐξ ἁπάσης πόλεως malo: at vero ἐξ ἁπάσης τῆς πόλεως ſonaret *ex tota civitate. Steph.* *k* Rectius τήν τε χώραν, & mox v. 46. ἔργον. *Urſ. Sylb. & Steph.* * Sc. *U. C. Cat.* 429. *Olymp.* 114 $\frac{1}{2}$ Confer *Liv.* l. 8. c. 25.

λεμίων· ὡς οὐ περιοψομένης τῆς Ῥωμαίων πόλεως τοὺς ἑαυτῆς ἱκέτας ἐξελαυνομένους ἐκ τῆς σφετέρας. οἱ δὲ Σαυνῖται, τῶν πρέσβεων ἀκούσαντες, ἠγανάκτουν τε καὶ [a] ἀπελογοῦντο· πρῶτον μὲν, οὐκ ἐπὶ τούτῳ πεποιῆσθαι λέγοντες τὰς περὶ τῆς εἰρήνης ὁμολογίας, ἐπὶ τῷ μηδένα μήτε φίλον [b] ἴδιον ἡγήσασθαι, μήτε ἐχθρὸν, ἐὰν μὴ Ῥωμαῖοι κελεύωσιν· ἔπειθ' ὅτι Λευκανοὺς οὐ πρότερον ἐποιήσαντο Ῥωμαῖοι φίλους, ἀλλ' ἔναγχος, πολεμίους ἤδη σφῶν ὄντας, πρόφασιν οὔτε δικαίαν οὔτε εὐσχήμονα κατασκευαζόμενοι τοῦ καταλῦσαι τὰς σπονδάς. ἀποκρινομένων δὲ τῶν Ῥωμαίων [c] ὅτι τοὺς ὑπηκόους ὁμολογήσαντας ἔσεσθαι, καὶ ἐπὶ τούτῳ τῷ δικαίῳ καταλυσαμένους τὸν πόλεμον, ἅπαντα [d] πείσεσθαι δεῖ τοῖς παρειληφόσι τὴν ἀρχήν· καὶ εἰ μὴ ποιήσωσι τὰ κελευόμενα ἑκόντες, πολεμήσειν αὐτοῖς ἀπειλούντων· ἀφόρητον ἡγησάμενοι τὴν αὐθάδειαν τῆς πόλεως οἱ Σαυνῖται, τοὺς μὲν πρέσβεις ἐκέλευσαν ἀπαλλάττεσθαι παραχρῆμα· αὐτοὶ δὲ τὰ πρὸς τὸν πόλεμον ἐψηφίσαντο, κοινῇ τε καὶ κατὰ πόλεις εὐτρεπίζεσθαι. ἡ μὲν δὴ φανερὰ τοῦ Σαυνιτικοῦ πολέμου πρόφασις, καὶ πρὸς ἅπαντας εὐπρεπὴς λέγεσθαι, ἡ Λευκανῶν ἐγένετο βοήθεια τῶν καταφυγόντων ἐπ' αὐτούς· ὡς κοινὸν δή τι τοῦτο καὶ πάτριον ἔθος τῇ Ῥωμαίων πόλει, [e] τοῖς ἀδικουμένοις καὶ καταφεύγουσιν ἐπ' αὐτὴν βοηθεῖν· ἡ δ' ἀφανὴς καὶ μᾶλλον αὐτοὺς ἀναγκάζουσα
743 [f] διαλύεσθαι φιλίαν, ἡ τῶν Σαυνιτῶν ἰσχὺς, πολλή τε ἤδη γεγονυῖα, καὶ [g] ἐπὶ πλεῖον γενήσεσθαι νομιζομένη· Λευκανῶν τε χειρωθέντων, καὶ δι' αὐτοὺς τῶν προσοίκων, ἀκολουθήσειν ἔμελλε [h] τά τε βαρβαρικὰ ἔθνη τὰ προσεχῆ τούτοις. αἵ τε δὴ σπονδαὶ, μετὰ τὴν ἄφιξιν τῶν πρεσβευτῶν, εὐθὺς ἐλέλυντο, καὶ στρατιαὶ δύο κατεγράφοντο.

terent: quippe quum Romanorum civitas paſſura non eſſet, eos, qui ad ipſam ſupplices confugiſſent, è ſuis ſedibus expelli. Samnites, auditis legatis, indignari cœperunt: ac, ſe purgantes, reſponderunt, primum quidem non ea conditione pacis fœdus initum inter ipſos eſſe ut neminem privatim pro inimico vel hoſte, niſi Romanorum juſſu, habere liceret: deinde, Lucanos non jam antea in amicitiam à Romanis eſſe receptos, ſed recens, quum jam Samnitum hoſtes forent: ideoque Romanos nec juſtum nec quidquam honeſtatis præ ſe ferentem prætextum ſolvendi fœderis comminiſci. Quum autem Romani reſponderent, eos qui ſe ſubjectos ipſis fore promiſiſſent, & hac conditione impetraſſent ut à bello ceſſaretur, oportere in omnibus dicto audientes iis eſſe qui imperium cepiſſent: ac, niſi ultro facerent imperata, ſe bellum eis illaturos minarentur: Samnites, intolerabilem hujus civitatis arrogantiam eſſe rati, legatos illico diſcedere juſſerunt, atque ut res ad bellum neceſſariæ tum communiter tum in ſingulis civitatibus pararentur, facto decreto edixerunt. Manifeſta igitur Samnitici belli cauſſa, & quæ cum aliqua honeſtatis ſpecie narrari omnibus poteſt, fuit hæc; Lucanis, qui ad ipſos confugerant, velle opitulari: (tanquam communis & patria Romanorum civitati conſuetudo eſſet, iis, qui affecti injuria ad ipſam confugerent, opem ferre) ſed occulta, & quæ magis ipſos amicitiam diſſolvere cogebat, fuit ea qua præditi Samnites erant potentia: quæ & magna jam erat, & major evaſura exiſtimabatur, quum Lucanis jam ſubjugatis, & propter eos finitimis etiam, ſequuturæ eſſent & gentes barbaricæ quæ his contiguæ erant. Quamobrem & fœdus poſt legatorum reditum ſtatim ſolutum eſt, & duo exercitus conſcripti fuerunt.

V. C. Cat. 454. Olymp. 120 $\frac{2}{3}$.

Ὅτι [i] Ποστόμιος ὁ ὕπατος τῆς παραδοχῆς αὐτοῦ ἐγγιστάσης μέγα φρονῶν ἐφ' ἑαυτῷ τῆς [k] τ' ἀξιώσεως τοῦ γένους ἕνεκα, καὶ ὅτι δυσὶ ταῖς ὑπατείαις ἤδη κεκοσμημένος ἦν. ἐφ' οἷς ὁ συνύπατος αὐτοῦ, καταρχὰς μὲν ὡς ἀπελαυνόμενος τῶν ἴσων ἠγανάκτει, καὶ πολλάκις ἐπὶ τῆς βουλῆς τὰ δίκαια πρὸς αὐτὸν ἔλεγεν. ὕστερον δὲ συγνοὺς ἑαυτῷ κατά τε προγόνων ὄγκον καὶ φίλων πλῆθος, καὶ κατὰ τὰς ἄλλας δυνάμεις ἐλάττονα ἰσχὺν ἔχοντι· δημοτικὸς γὰρ ἦν καὶ τῶν νεωστὶ παρελθόντων εἰς γνῶσιν· εἶξε τῷ συνυπάτῳ, καὶ παρεχώρησε τοῦ Σαυνιτικοῦ πολέμου τὴν ἡγεμονίαν. πρῶτον μὲν δὴ τοῦτο διαβολὴν ἤνεγκε τῷ Ποστομίῳ, κατὰ πολλὴν αὐθάδειαν γενόμενον· καὶ ἕτερον αὖθις ἐπὶ τούτῳ βαρύτερον, ἢ ὡς κατὰ Ῥωμαίων ἡγεμόνα. ἐπιλεξάμενος γὰρ ἐκ τῆς ἑαυτοῦ στρατιᾶς περὶ τοὺς δισχιλίους ἄνδρας, εἰς τοὺς ἰδίους ἀγροὺς ἀπήγαγεν, οἷς ἄνευ

[L. Poſtumius *Megellus* Conſul, magiſtratum propediem initurus, ingenti faſtu tumebat, tum ob ſplendorem generis, tum ob geminum conſulatum: proinde collega ipſius Junius Brutus, ut qui præter jus ſuum depri-meretur, initio quidem ægre ferebat, ac ſæpe in ſenatu de eo querebatur: tandem vero cum ſe nobilitate & amicorum opibus & gratia inferiorem eſſe ſentiret (quippe plebejus ac novus homo erat) collegæ ſe ſubmiſit, eique Samniticum bellum extra ſortem conceſſit. Ea res primum magnam invidiam conflavit Poſtumio, quippe quæ ex gravi inſolentia proficiſceretur. aliud deinde gravius quam pro imperatore populi Romani adjecit. Selectos enim ex ſuis legionibus bis mille juvenes in agros ſuos ablegavit, & tantumnon vinctos ergaſtulorum more ſaltum repaſtinare juſſit, atque illos ſervilibus addictos operis

V. C. Cat. 461. Olymp. 122 $\frac{1}{2}$.

a In *Pacii Cod.* ἀπηλογοῦντο: eo ſcilicet modo quo ἀπήλαυνον & conſimilia, in quibus ad ſyllabicum augmentum accedit etiam temporale. *Sylb.* *b* Malim ἰδίᾳ. *Steph.* *c* Hic videtur eſſe trajectio. Fortaſſe melius ſic, τοὺς ὁμολογήσαντας ἔσεσθαι ὑπηκόους. *Port.* Minus recte in *Codd. MSS.* ἔσεσθαι pro ἔσεσθαι. *Urſ.* *d* Rectius πείθεσθαι, ut in *Pacii Cod.* & mox ποιήσουσι. nam εἰ cum ſubjunctivi verbi modis conſtrui non ſolet. *Sylb.* *e* Non dubium eſt quin lectio *Codd. MSS.* τοὺς ἀδικουμένους καὶ καταφεύγοντας ferri cum verbo βοηθεῖν non poſſit. Sed forſan hos accuſativos apud *Dionyſium* aliud verbum ſequeretur, hoc modo: τοὺς ἀδικ. κ. κατ. ἐπ' αὐτὴν ὑποδέχεσθαι, καὶ βοηθεῖν &c. *Steph.* *f* Plenior lectio eſt, τὴν πρὸς Σαυνίτας διαλύεσθαι φιλίαν. *Sylb.* Sed ea quæ à lectore poſſunt ὑπακούεσθαι, ſæpe prætermittuntur. *Steph.* *g* In *Pacii Cod.* ἐπὶ πλίον, & in marg. ἐπὶ πλεῖον. in *Urſini* exempl. ἐπὶ πλείω. Verum niſi (cum *Sylb.*) legamus ἔτι πλείω, neceſſe fuerit γενήσεσθαι mutare in verbum προβήσεσθαι aut aliud huic affine. *Steph.* *h* Malim καὶ τά. *Sylb.* Vix auſim dicere τε in γε mutari debere: & certe potius expungendum dixerim. *Steph.* *i* Ex hoc igitur loco emendandi ſunt *Faſti Sigonii*, qui Poſtumio quietam provinciam obveniſſe ſcripſit. *Valeſ.* *k* Minus recte in *Cod. MS.* τῆς τε πράξεως. *Valeſ.*

V. C. Cat. 461. Olymp 122½ peris perquam diu in agris detinuit. Cumque ejuſmodi inſolentia, priuſquam paludatus ex urbe proficiſceretur, eſſet uſus, mox in caſtris longe inſolentius ſe geſſit, & Senatus populique Romani in ſe odium merito provocavit. Nam cum Senatus decreviſſet, ut Fabius (qui ſuperiore anno Samnitas, qui Pentri cognominantur, in conſulatu vicerat) in caſtris remaneret, & Proconſul adverſus partem Samnitium bellum gereret, Poſtumius miſſis literis Samnio illum excedere juſſit, quaſi imperium ad ſe unum pertineret. Legatis vero, qui à Senatu miſſi orabant, ne obſtaret quo minus Proconſul exercitum retineret, neve adverſari Senatus decreto vellet, ſuperbum atque impotens reſponſum dedit: "Non Senatum ſibi ipſi, quandiu Conſul eſſet, ſed Senatui ſe præeſſe". atque, dimiſſis legatis, protinus adverſus Fabium exercitum movit, ut niſi ſponte provincia excederet, armis illum invitum cogeret. Igitur cum eum in obſidione Cominii deprehendiſſet, repente in furorem verſus, caſtris excedere illum jubet. At Fabius, hominis furori cedendum ratus, è provincia abſceſſit.

Porro idem ille Poſtumius primum quidem Comminium haud difficili negotio expugnavit, inde Venuſiam urbem populo frequentem, aliaque quamplurima oppida vi cepit. in quibus decem millia hominum interfecta ſunt, ac ſex millia atque ducenti armis traditis in deditionem venere. Hiſce rebus *præclare* geſtis, non modo à Senatu nullo honore eſt affectus, ſed & priſtina ejus dignitas imminuta eſt. Nam cum Venuſiam, quæ à Poſtumio capta erat, bis mille colonos Senatus mitti cenſuiſſet, triumviri deducendæ coloniæ alii creati ſunt: ipſi qui oppidum ceperat, & de mittendis colonis ad Senatum retulerat, eo honore denegato. quod ſi eum caſum moderate ac prudenter tuliſſet, atque iracundiam Senatus dictis factiſque mollioribus mitigaſſet, nullam præterea calamitatem cum infamia conjunctam eſſet expertus. nunc vero indignatus, & adverſus iratos ipſe fremens, prædam omnem ex manubiis redactam militibus diviſit; ac, priuſquam ſucceſſor mitteretur, exercitum dimiſit: poſtremo triumphum, quem nec Senatus decreverat, ipſe ſua auctoritate duxit. V. C. Cat. 462. Olymp. 122⅔. Proinde, cum eas ob cauſſas in omnium odium veniſſet, ſimulac magiſtratu abiit, duo Tribuni plebis diem ei ad populum dixere. &, cauſſa utrinque perorata, damnatus à cunctis tribubus, ac ducentis millibus nummum lis ei æſtimata eſt.

V. C. Cat. 462. Olymp. 122⅔. Unicum hic adjiciam publicum facinus omnium mortalium laude digniſſimum, ex quo perſpicuum fiet Græcis, quantum tunc populi Romani odium improborum, quantaque adverſus eos qui ſanctiſſima naturæ jura violant ſeveritas eſſet. C. Lætorius Mer-

σιδήρου δήμιον ἐκέλευσε κείρειν. καὶ μέχρι πολλοῦ κατεῖχε τοὺς ἄνδρας ἐν τοῖς ἀγροῖς, θητῶν ἔργα καὶ θεραπόντων ὑπηρετοῦντας. τοσαύτῃ δὲ αὐθαδείᾳ πρὸ τῆς ἐξόδου χρησάμενος, ἔτι βαρύτερος ἐγένετο τοῖς κατ' αὐτὴν τὴν [illegible]ιὰν [illegible], καὶ παρέσχε τῇ [illegible] καὶ τῷ δήμῳ μίσους ἀφορμὰς δικαίου. τὸν γὰρ ὑπατεύσαντα τῷ πρόσθεν ἐνιαυτῷ καὶ νικήσαντα [illegible] ἴδιον Σαυνιτῶν τοὺς καλουμένους [a] Πεντρους, τῆς βουλῆς ψηφισαμένης μένειν ἐπὶ τοῦ στρατοπέδου, καὶ τὴν ἀνθύπατον ἀρχὴν ἔχοντα πρὸς τὴν μερίδα τῶν Σαυνιτῶν πολεμεῖν, γράμματα πέμπων ἐκχωρεῖν ἐκ τῆς Σαυνίτιδος ἐκέλευσεν, ὡς αὐτῷ μόνῳ τῆς ἡγεμονίας προσηκούσης. καὶ πρὸς τοὺς ἀποσταλέντας ὑπὸ τῶν συνέδρων πρέσβεις, ἀξιοῦντας μὴ κωλύειν τὸν ἀνθύπατον ἐπὶ τοῦ στρατοπέδου μένειν, μηδ' ἀντιπράττειν τοῖς ἐψηφισμένοις ὑφ' ἑαυτῶν, ὑπερηφάνους καὶ τυραννικὰς ἔδωκεν ἀποκρίσεις· "οὐ τὴν βουλὴν ἄρχειν ἑαυτοῦ φήσας ἕως ἐστὶν ὕπατος, ἀλλ' αὐτὸν τῆς βουλῆς". ἀπολύσας δὲ τοὺς πρέσβεις, ἐπὶ τὸν Φάβιον ἦγε τὴν στρατιάν, ὡς, εἰ μὴ βούλοιτο ἑκὼν παραχωρεῖν τῆς ἀρχῆς, τοῖς ὅπλοις προσαναγκάσων. καταλαβὼν δὲ τοῦτον [b] Κομινίῳ πόλει προσκαθήμενον, [c] ἐξέπλευσεν ἐκ τοῦ στρατοπέδου, κατὰ πολλὴν ὑπεροψίαν τῶν ἀρχαίων ἐθισμῶν καὶ δεινὴν ὑπερηφανίαν. Φάβιος μὲν, αὐτοῦ εἴξας τῇ μανίᾳ, τῆς ἡγεμονίας ἐξεχώρησεν.

Ὅτι ὁ αὐτὸς Ποστόμιος, πρῶτον μὲν τὸ Κομίνιον ἐκ πολιορκίας παραλαμβάνει, χρόνον οὐ πολὺν ἐν ταῖς προσβολαῖς διατρίψας· ἔπειτα Οὐενουσίαν πολυάνθρωπον καὶ ἄλλας πόλεις πλείστας ὅσας. ἐξ ὧν μύριοι μὲν ἐσφάγησαν, ἑξακισχίλιοι δὲ καὶ διακόσιοι τὰ ὅπλα παρέδοσαν. ταῦτα διαπραξάμενος οὐχ ὅπως χάριτος ἢ τιμῆς τινὸς ἠξιώθη παρὰ τῆς βουλῆς, ἀλλὰ καὶ τὴν προϋπάρχουσαν ἀξίωσιν ἀπέβαλεν. ἀποστελλομένων γὰρ εἰς μίαν τῶν ἁλουσῶν ὑπ' ἐκείνου πόλεων τὴν καλουμένην [d] Οὐενουσίαν δισμυρίων ἐποίκων, ἕτεροι τῆς ἀποικίας ᾑρέθησαν ἡγεμόνες· ὁ δὲ τὴν πόλιν ἐξελὼν, καὶ τὴν γνώμην τῆς ἀποστολῆς τῶν κληρούχων εἰσηγησάμενος, οὐδὲ ταύτης ἄξιος ἐφάνη τῆς τιμῆς. εἰ μὲν οὖν σώφρονι λογισμῷ τὰ συμβάντα ἤνεγκεν, καὶ τὸ χαλεπὸν τοῦ συνεδρίου λόγων τε καὶ ἔργων χρηστῶν θεραπείαις ἐπράϋνεν, οὐδεμίας ἔτι συμφορᾶς εἰς ἀτιμίαν φερούσης ἐπειράθη. νῦν δὲ ἀγανακτῶν καὶ ἀντιχαλεπαίνων, τάς τε ὠφελείας, ἃς ἔλαβεν ἐκ τῶν πολεμίων, ἁπάσας τοῖς στρατιώταις ἐχαρίσατο, καὶ, πρὶν ἀποσταλῆναι τὸν διάδοχον τῆς ἀρχῆς, ἀπέλυσεν ἀπὸ τῶν σημείων τὰς δυνάμεις, καὶ τελευτῶν ὃν οὔτε βουλὴ συνεχώρησεν αὐτῷ θρίαμβον, ἀπὸ τῆς ἑαυτοῦ γνώμης κατήγαγεν. ἐφ' οἷς ἅπασιν ἔτι μείζονος ἐξ ἁπάντων μίσους ἐκκαυθέντος, ἅμα τῷ παραδοῦναι τὴν ἀρχὴν τοῖς μεθ' ἑαυτὸν ὑπάτοις, εἰς δίκην ὑπάγεται δημοσίαν ὑπὸ δυοῖν δημάρχων. καὶ κατηγορηθεὶς ἐν τῷ δήμῳ πάσαις ταῖς φυλαῖς κατακρίνεται, τίμημα τῆς εἰσαγγελίας [e] ἐχούσης χρηματικὸν πέντε μυριάδας ἀργυρίου.

Ὅτι φησὶ Διονύσιος μιᾶς ἔτι μνησθήσομαι πράξεως πολιτικῆς, ἀξίας ὑπὸ πάντων ἀνθρώπων ἐπαινεῖσθαι, ἐξ ἧς καταφανὲς ἔσται τοῖς Ἕλλησιν, ὅσον ἦν τὸ μισοπόνηρον ἐν τῇ Ῥώμῃ τότε, καὶ πρὸς τοὺς παραβαίνοντας τὰ κοινὰ νόμιμα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἀμείλικτον. [f] Γάιος Λαιτώριος Μέρ-

κος

a Meminit horum *Livius*, l. 9. prætereuntur tamen à *Cluverio* in *Ital. Antiq.* b Memoratur *Livio* l. 7. & ſita fuit haud longe à fontibus *Fibieni*. c Videtur legendum ἐξήλασεν. *Valeſ.* d De hac colonia loquitur *Vellejus*, l. 1. *Sinueſſam Minturnaſque miſſi Coloni. poſt quadriennium Venuſiam.* deducta autem ea eſt colonia, *L. Poſtumio Megello* III. *C. Junio Bruto Coſſ.* anno *V. C.* 462. *Valeſ.* e Forſan ἐχούσης legendum. *Valeſ.* f Apud *Valerium Max.* lib. 6. cap. 1. *M. Lætorius Mergus* dicitur. Libidinoſi Centurionis ſupplicium M. Lætorii Mergi Tribuni militaris æque fœdus exitus ſequitur, cui Cominius Trib. pl. diem ad populum dixit,

quod

κος ἐπίκλησιν, ἐπιφανὴς κατὰ γένος, καὶ κατὰ τὰς πολεμικὰς πράξεις οὐκ ἀγεννής, ἑνὸς τῶν ταγμάτων χιλίαρχος ἀποδειχθεὶς ἐν τῷ Σαυνιτικῷ πολέμῳ, νεανίαν τινὰ τῶν ὁμοσκήνων διαφέροντα τὴν ὄψιν ἑτέρων μέχρι μέν τινος ἔπειθεν ἑαυτῷ χαρίσασθαι τὴν τοῦ σώματος ὥραν ἑκόντα. ὡς δ' οὔτε δωρεαῖς, οὔτ' ἄλλῃ φιλανθρωπίᾳ τὸ μειράκιον ἡλίσκετο, κατέχειν τὴν ἐπιθυμίαν ἀδύνατος ὢν, βίαν προσφέρειν ἐπεβάλετο. περιβοήτου δὲ τῆς ἀκοσμίας τοῦ ἀνδρὸς ἅπασι τοῖς ἐπὶ τοῦ στρατοπέδου γενομένης, κοινὸν ἀδίκημα τῆς πόλεως εἶναι νομίσαντες οἱ δήμαρχοι, γραφὴν ἀποφέρουσι κατ' αὐτοῦ δημοσίᾳ, καὶ ὁ δῆμος ἁπάσαις ταῖς ψήφοις τοῦ ἀνδρὸς κατέγνω, τίμημα δίκης ὁρίσας [a] θάνατον· οὐκ ἀξιῶν εἰς ἐλεύθερα σώματα, καὶ προπολεμοῦντα τῆς τῶν ἄλλων ἐλευθερίας, τοὺς ἐν ταῖς ἄλλαις ὄντας ἀρχαῖς ὑβρίζειν τὰς ἀνηκέστους καὶ παρὰ φύσιν τοῖς ἄρρεσιν ὕβρεις. ἔτι δὲ τούτου θαυμασιώτερον ἔπραξαν οὐ πολλοῖς πρότερον χρόνοις, καίτοι περὶ δοῦλον σῶμα γενομένης τῆς ὕβρεως. ἑνὸς γὰρ τῶν παραδόντων Σαυνίταις τὸ στρατόπεδον χιλιάρχων καὶ ὑπὸ ζυγὸν ὑπελθόντων [b] Ποπλίου υἱὸς ὢν ἐν πολλῇ [c] καταλειφθεὶς πενίᾳ δάνειον ἠναγκάσθη λαβεῖν εἰς τὴν ταφὴν τοῦ πατρὸς, ὡς ἐρανισθησόμενος ὑπὸ τῶν συγγενῶν. διαψευσθεὶς δὲ τῆς ἐλπίδος ἀπήχθη πρὸς τὸ χρέος τῆς προθεσμίας διελθούσης, κομιδῇ νέος ὢν καὶ τὴν ὄψιν ὡραῖος. οὗτος τὰ μὲν ἄλλα ὑπηρετῶν ὅσα δούλους δεσπόταις νόμος ἦν ἠνείχετο· τὴν δὲ τοῦ σώματος ὥραν χαρίσασθαι κελευόμενος ἠγανάκτει καὶ μέχρι παντὸς ἀπεμάχετο. πολλὰς δὲ διὰ τοῦτο μαστίγων λαβὼν πληγὰς ἐξέδραμεν εἰς τὴν ἀγοράν· καὶ στὰς ἐπὶ μετεώρου τινὸς, ἔνθα πολλοὺς ἔμελλε τῆς ὕβρεως λήψεσθαι μάρτυρας, τήν τε ἀκολασίαν τοῦ δανειστοῦ διηγήσατο, καὶ τῶν μαστίγων τοὺς μώλωπας ὑπέδειξεν. ἀγανακτήσαντος δὲ τοῦ δήμου, καὶ δημοσίας ὀργῆς ἄξιον ἡγησαμένου τὸ πρᾶγμα, καὶ τὴν κρίσιν κατηγορούντων τὴν εἰσαγγελίαν τῶν δημάρχων ὦφλε θανάτου δίκην· καὶ δι' ἐκεῖνο τὸ πάθος ἅπαντες οἱ δουλωθέντες πρὸς τὰ χρέα Ῥωμαῖοι, νόμῳ κυρωθέντι τὴν ἀρχαίαν ἐλευθερίαν ἐκομίσαντο.]

gus, & ſplendore natalium, & militari fortitudine nulli ſecundus, bello Samnitico Tribunus cujuſdam cohortis creatus, adoleſcentem quendam ex ſuis contubernalibus formæ decore præſtantem, principio quidem donis atque hujuſmodi delinimentis ſollicitavit de ſtupro. Sed poſtquam nulla arte capi poſſe animadvertit, ſuperatus libidinis impotentia, vim inferre adoleſcenti inſtituit. Cujus ſceleris fama cum celebris ac pervulgata in exercitu fuiſſet, Tribuni plebis, hanc publicam civitatis injuriam eſſe rati, Lætorio diem ad populum dixerunt, eumque populus Romanus univerſis ſuffragiis capitis damnavit; haudquaquam arbitratus ferendum eſſe, ut ingenui homines, qui pro reliquorum civium libertate in acie ſtarent, fœdo ac pudendo viris injuriæ genere violarentur. Verum illud longe admiratione dignius eſt quod paullo antehac geſſerant, ob injuriam tametſi ſervili corpori illatam. Adoleſcens quidam Publii filius, unius è Tribunis militaribus qui ſe exercitumque omnem dediderant Samnitibus, & ſub jugum miſſi fuerant, in maxima egeſtate derelictus, pecuniam fœnori accipere ad celebrandum patris funus coactus eſt, ſperans propinquorum liberalitate ſe propediem hoc ære alieno liberatum iri: verum ſpe ſua fruſtratus, cum dies ceſſiſſet, abductus eſt in nexum juvenis forma haud invenuſtus. Is cum operas ac miniſteria, quæcunque ſervos præſtare dominis jus faſque eſt, creditori exhiberet, ferebat id moderate: ſed cum ſtuprum juberetur pati, tum vero indignari cœpit, & flagitium prorſus aſpernatus eſt. Cujus rei cauſſa verberibus à creditore laceratus proripuit ſe in forum; ſtanſque in ſublimi loco, unde plurimos teſtes injuriæ ſuæ habere poſſet, libidinem crudelitatemque fœneratoris conqueſtus eſt; vibices verberum oſtentans. Proinde plebs, atrocitate injuriæ commota, cum id facinus publica indignatione proſequeretur, accuſatum à Tribunis plebis creditorem capite damnavit: atque ob hunc caſum cuncti qui ob æs alienum nexi erant, lege lata ſoluti, priſtinam libertatem recuperarunt.]

V. C. Cat. 462. Olymp. 122 2/3.

Οτι [d] Ποστούμιος πρέσβυς ἐστάλη πρὸς Ταραντίνους· καί τινα αὐτοῦ διεξιόντος, οὐχ ὅπως προσεῖχον αὐτῷ τὴν διάνοιαν, ἢ λογισμοὺς ἐλάμβανον οἱ Ταραντῖνοι σωφρόνων ἀνθρώπων, καὶ [e] περὶ πόλεως κινδυνευούσης βουλευομένων· [f] ἀλλ' [g] εἴ τι μὴ κατὰ τὸν ἀκριβέστατον τῆς Ἑλληνικῆς διαλέκτου χαρακτῆρα ὑπ' αὐτοῦ λέγοιτο, παρατηροῦντες ἐγέλων· καὶ πρὸς τὰς [h] ἀναστά-

IV. Quum Poſtumius ad Tarentinos miſſus eſſet legatus, & quædam illis exponeret, Tarentini non modo non attendebant animos ad ea quæ ab illo dicebantur, aut mente concipiebant ea quæ hominibus cordatis & de urbe periclitante conſultantibus in mentem venire par eſt: verumetiam, ſiquis ejus ſermo cum exactiſſimo Græci ſermonis charactere non conveniret, id obſervantes ridebant:

V. C. Cat. 471. Olymp. 124 3/4.

quod cornicularium ſuum ſtupri cauſa appellaſſet. Nec ſuſtinuit ejus rei ſententiam Lætorius, ſed ſe ipſe ante judicii tempus fuga prius ſubtraxit, deinde etiam morte punivit. Naturæ modum expleverat, fato tamen functus, univerſæ plebis ſententia crimine impudicitiæ damnatus eſt. *Valeſ.* a In *Cod. MS.* θανάτου. *Valeſ.* b *Valerius Max.* lib. 4. Titum Veturium vocat filium ejus Veturii qui in conſulatu ſuo Samnitibus ob turpiter ictum fœdus deditus fuerat. *Livius* non in nomine ſolum, ſed etiam in tempore diſſentit. adoleſcentem enim vocat C. Publicium, idque eveniſſe ſcribit C. Pœtelio & L. Papirio Coſſ. anno V. 427. quinquennio ante Conſulatum T. Veturii. *Valeſ.* c In *Cod. MS.* ληφθεὶς. *Valeſ.* d Quum ex ſequentibus, & Hiſtoricis aliis (*Val. Max.* l. 2. c. 2. *Liv.* in *Epit.* l. 12. *Flor.* l. 1. c. 18. *Oroſ.* l. 4. c. 1.) conſtet, Poſtumium habuiſſe legationis ſocios, hinc colligimus illum fuiſſe legationis ἡγεμόνα. atque forſan non abſimile vero ſit, ſcriptum fuiſſe; Οτι Ποστούμιος σὺν ἄλλοις πρέσβεσιν ἐστάλη πρὸς Ταραντίνους. *Steph.* e Cur de urbe ſua periclitarentur, ex *Appiano* & *Dione*, in eorum *Fragmentis Hiſtoricis*, diſces. *Steph.* f Reſpondet ἀλλὰ his vocibus οὐχ ὅπως. jam tamen ἀλλὰ pro ἀλλὰ καὶ poſitum videtur: vel certe κοινοπρεπῶς eſt dictum, & quod deſideratur eſt ſubaudiendum. *Portus.* g Simplicius dicit *Appianus*, εἴ τι μὴ καλῶς ἑλληνίσειαν. *Steph.* h Ἀναστάσεις *ſurrectiones ad dicendum* interpretatur *Sylb.* ſic tamen ut legi etiam poſſe exiſtimet ἀνατάσεις, ut vel χειρῶν vel φωνῆς ἀνατάσεις intelligantur. Verum ut vox ἀνατάσεις *minarum* ſignificatione hic loci accipiatur, quo tamen ſenſu ſæpe alibi occurrit, negat *Sylb.* nec conſentaneum eſſe exiſtimat *Stephanus*, legatum ad minas uſque proceſſiſſe in orationis initio. Quare malit ἀναπαύσεις, *moras orationi interpoſitas*, vel ad reſpirandum, vel ad aliquod cogitandi ſpatiolum.

V. C. Cat. 471. *Olymp.* 124 3/4. bant: & ejus *inter loquendum* reſtitationibus exaſperabantur, & barbarum vocitabant: tandemque è theatro ejiciebant. Ac, quum abirent, unus ex iis qui in tranſitu ſtabant Tarentinis, Philonides nomine, homo nihili & ganeo, (qui à vinolentia, cui per totam vitam deditus fuerat, Cotyla vocabatur) heſternæ crapulæ adhuc plenus, quum prope ipſum eſſent legati, ſublata veſte, & corpore ad obſcœniſſimum habitum compoſito, ſordes, quas nominari non decet, in ſacram legati veſtem effudit. Ubi quum totum theatrum in riſum erupiſſet, & inſolentiſſimi quique manus comploderent, Poſtumius, conjectis in Philonidem oculis, "Accipiemus (inquit) "omen, ô ganeo : quoniam ea etiam, quæ non "petimus, nobis datis". Deinde ad turbam converſus, & veſtem contumelioſe ſordidatam oſtendens : quum adhuc majorem ex omnibus riſum oriri videret, & voces quorundam hac de re lætantium & petulantiam laudantium audiret, "Ridete, inquit, dum vo-"bis licet, Tarentini, ridete. nam poſthac diu "flebitis". Ad quas minas quum exacerbati nonnulli fuiſſent, "Atque ut magis (inquit) "indignemini, hoc quoque vobis dicimus, "fore ut hanc veſtem multo ſanguine ab-"luatis". Legati Romanorum, quum his contumeliis à Tarentinis tam privatim quam publice affecti, verba hæc, tanquam divino quodam inſtinctu vaticinantes, protuliſſent, ex urbe abnavigarunt. Nec multo poſt initum ab Æmilio cognomento Barbula magiſtratum advenit Poſtumius, & qui cum eo Tarentum miſſi legati fuerant : nullum quidem reſponſum referentes, ſed contumelias quibus à Tarentinis affecti eſſent commemorantes : & Poſtumii veſtem, ad faciendam verbis ſuis fidem, exhibentes. Hæc res quum magnam omnibus indignationem moviſſet, Æmilius & ejus collega, coacto ſenatu, quid opus facto eſſet conſultabant, à mane uſque ad ſolis occaſum : atque hoc per dies multos fecerunt. Erat autem diſceptatio non de pacis fœdere, an id à Tarentinis violatum eſſet (hoc enim omnes fatebantur) ſed de tempore quo in eos exercitus eſſet emittendus. Erant enim qui ſuaderent ut hoc bellum nondum ſuſciperent, dum Lucani Brutiique in defectione permanebant, ac dum Samnitum numeroſa bellicoſaque gens, necnon Etruria ad ipſas fores ſita, nondum ſubactæ erant; verum, poſtquam hæ gentes in eorum

σφᾶς ἐπεγγελῶντο, καὶ [a] βάρβαρον ἀπεκάλουν· καὶ [b] τελευτῶντες ἐξέβαλλον ἐκ τοῦ θεάτρου. ἀπιόντων δὲ αὐτῶν, εἷς τῶν ἐφεστηκότων ἐν τῇ παρόδῳ Ταραντίνων, Φιλωνίδης ὄνομα, [c] σπερμολόγος ἄνθρωπος· ὃς [d] ἀπὸ τῆς οἰνοφλυγίας, ᾗ παρὰ πάντα τὸν βίον ἐκέχρητο, προσηγορεύετο Κοτύλη· μεστὸς ὢν ἔτι τῆς χθιζοῦ μέθης, ὡς ἐγγὺς ἦσαν οἱ πρέσβεις, [e] ἀνασυράμενος τὴν [f] περιβολὴν, καὶ σχηματίσας ἑαυτὸν ὡς αἴσχιστον ὀφθῆναι, τὴν οὐ λέγεσθαι πρέπουσαν ἀκαθαρσίαν κατὰ τῆς ἱερᾶς ἐσθῆτος τοῦ πρεσβευτοῦ κατεσκέδασε. γέλωτος δὲ καταρραγέντος ἐξ ὅλου τοῦ θεάτρου, καὶ συγκροτούντων τὰς χεῖρας τῶν ἀγερωχοτάτων, ἐμβλέψας εἰς τὸν Φιλωνίδην ὁ Ποστούμιος εἶπεν· [g] "Δεξόμεθα τὸν "οἰωνὸν, ὦ σπερμολόγε ἄνθρωπε· ὅτι καὶ τὰ μὴ αἰτούμενα δί-"δοτε ἡμῖν". ἔπειτα εἰς τὸν ὄχλον ἐπιστραφεὶς, καὶ τὴν ὑβρισμένην ἐσθῆτα δεικνὺς, ὡς ἔμαθεν ἔτι πλείονα γινόμενον ἐξ ἁπάντων γέλωτα, καὶ φωνὰς [h] ἤκουεν ἐνίων ἐπιχαιρόντων, καὶ τὴν ὕβριν ἐπαινούντων, "Γελᾶτε, ἔφη-"σεν, ἕως ἔξεστιν ὑμῖν, ἄνδρες Ταραντῖνοι, γελᾶτε· πο-"λὺν γὰρ τὸν μετὰ ταῦτα χρόνον κλαύσετε". ἐκπικρανθέντων δέ τινων πρὸς τὴν ἀπειλὴν, "Καὶ ἵνα γε μᾶλ-"λον, ἔφησεν, ἀγανακτήσητε, καὶ τοῦθ' ὑμῖν λέγομεν, ὅτι "πολλῷ τὴν ἐσθῆτα ταύτην αἵματι ἐκπλυνεῖτε". ταῦτα οἱ τῶν Ῥωμαίων πρέσβεις ὑβρισθέντες ὑπὸ τῶν Ταραντίνων ἰδίᾳ τε καὶ δημοσίᾳ, καὶ ταύτας τὰς φωνὰς [i] ἐπιθεσπίσαντες, ἀπέπλευσαν ἐκ τῆς πόλεως. ἄρτι δὲ Αἰμιλίου [k] Βαρβούλα τὴν ἐπίκλησιν τὴν ἀρχὴν παρειληφότος, παρῆσαν οἱ σὺν τῷ Ποστουμίῳ πεμφθέντες εἰς τὸν Τάραντα πρέσβεις, ἀπόκρισιν μὲν οὐδεμίαν φέροντες, τὰς δὲ ὕβρεις, ἃς ἦσαν [l] ὑποισμένοι πρὸς αὐτῶν, διεξιόντες· καὶ τὴν ἐσθῆτα τοῦ Ποστουμίου, πίστιν τῶν λόγων παρεχόμενοι. ἀγανακτήσεως δὲ μεγάλης 744 ἐξ ἁπάντων γενομένης, συναγαγόντες τὴν βουλὴν οἱ περὶ τὸν Αἰμίλιον ὕπατοι, τί χρὴ πράττειν ἐσκόπουν, ἕωθεν ἀρξάμενοι μέχρι δύσεως ἡλίου· καὶ τοῦτ' ἐποίησαν ἐφ' ἡμέρας συχνάς. ἦν δὲ ἡ ζήτησις, οὐχ [m] ὑπὲρ τοῦ λελύσθαι τὰς περὶ τῆς εἰρήνης ὁμολογίας ὑπὸ τῶν Ταραντίνων· τοῦτο γὰρ ἅπαντες [n] ὡμολόγουν· ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ χρόνου τῆς ἀποσταλησομένης [o] ὑπ' αὐτῆς στρατιᾶς. ἦσαν γάρ τινες οἱ παραινοῦντες μήπω τοῦτον ἀναλαμβάνειν τὸν πόλεμον, ἕως Λευκανοί τε ἀφεστήκασι καὶ Βρέττιοι, καὶ τῶν Σαυνιτῶν πολὺ καὶ φιλοπόλεμον ἔθνος, καὶ Τυρρηνία παρ' αὐταῖς οὖσα ταῖς θύραις, ἔτι [p] ἀχείρωτος ἦν· ἀλλ' ὅταν ὑποχείρια γένηται

ut fit ab hæſitantibus; cenſetque veriſimile eſſe hæſitationi illos eas ἀναπαύσεις imputaſſe; quum alioqui non credibile ſit futurum eſſe, ut illi ipſis non offenderentur tantum, ſed etiam exaſperarentur. *a* In *Pacii Cod.* βαρβάρους : minus congruenter. *Sylb.* Poteſt tamen & plurale admitti; quoniam hoc uſu venire videmus, ut quod uni tantum exprobrandum ſit, ejus etiam ſociis exprobretur. *Steph.* *b* In *Cod. MS.* πλευτῶν. unde τελευτῶντες feci cum *Urſ.* quod ſi minus placeat, ſcribendum erit τὸ τελευταῖον, ut idem *Urſ.* adn. *Sylb.* *c Budæus* σπερμολόγους interpretatur *viles & contemptos homines*; & hujus ſignificationis rationem reddere volens ſubjungit, *ex alieno ſic vitam tolerantes, ut avis quæ ſemina ſparſa colligit.* At ego, *Euſtathium* ſequens, reſpici exiſtimo ad eos, *qui in emporiis verſantes colligebant quæ ex faſcibus excidebant.* Si autem roget quiſpiam, unde fit ut σπερμολόγος vocetur qui Latinis appellatur *garrulus* vel *blatero.* haud ſane ex eo fieri dicam quod σπερμολόγος ſonet ὁ σπείρων λόγους, verum ex illa ganniendi conſuetudine, quæ in tali hominum genere ſpectatur. *Steph.* *d* Pro ἀπὸ malim ἐπί. *Sylb.* *e* Ἀνασυράμενος *componens ſe*, vel *ſimulans ſe componere* ad κοιλιολυσίαν. *f* In *Exempl.* ἀναβολήν : corrupte. *Urſ.* Verum licet περιβολὴν alibi uſurpet *Dionyſ.* altero tamen ἀναβολὴν nunquam uſum eſſe vix putandum eſt. atque *Urſinus* ſi meum *Gr. Ling. Theſ* conſuluiſſet in ἀναβολή, ἀναβάλλεσθαι, & ἀναβληδὸν, nequaquam vocem ἀναβολὴν pro mendoſa habuiſſet. *Steph.* *g* Rectius forſan δεχόμεθα *accipimus. Sylb.* *h* Ut præceſſit ἔμαθεν, ita hic ἤκουσεν ſcriptum fuiſſe crediderim. *Steph.* *i* Haud ſolum non minus apte, (ut loquitur *Sylb.*) ſed multo aptius ἀποθεσπίσαντες ſubſtitui poſſet. *Steph.* *k* In *Pacii Cod.* Βαρβόλα, & mox Ποσομίῳ omiſſo *υ.* quæ ſcriptura, ſi Latinam ſyllabarum quantitatem ſpectemus, eſt longe convenientior: ſicut etiam Νομᾶ, Νομίτωρ, & hujus generis alia ſupra habuimus. *Sylb.* *l* Proculdubio legendum ὑπεσχημένοι. *Sylb. Steph. & Port.* *m* Mire dictum ὑπὲρ τοῦ λελύσθαι τὰς ὁμολογίας, pro ὑπὲρ τοῦ εἰ λέλυνται αἱ ὁμολογίαι. At *Portus* ita vertit, quaſi perinde foret ac ſi dixiſſet, οὐχ ὑπὲρ τῶν ὁμολογιῶν, αἳ ὑπ' αὐτῶν λελυμέναι ἦσαν. Cæterum quum alibi ὁμολογίας tantum dicat, & quidem in his etiam *Fragmentis*, hic τὰς περὶ τῆς εἰρήνης ὁμολογίας dicit. *Steph.* *n* In *Exempl.* ὡμολογοῦν, errore ambiguo. noſtrum ὡμολόγουν è *Pacii Cod.* deſumptum eſt. *Sylb.* *o* Rectius ὑπ' αὐτῶν, vel ἐπ' αὐτούς. *Sylb.* Verum ὑπ' αὐτῆς retineri poteſt, ut ad βουλὴν referatur, quod præceſſit. *Sylb.* *p* In *Exempl.* mendoſe ἀχώρητος. *Urſ.*

a Ita

γένηται τάδε τὰ ἔθνη, μάλιστα μὲν ἅπαντα· εἰ [a] δὲ μή γε τὰ πρὸς ἀνατολάς, καὶ πλησίον τοῦ Τάραντος κείμενα. τοῖς δὲ τἀναντία τούτοις ἐφαίνετο συμφέρειν, μηδὲ τὸν ἐλάχιστον χρόνον ἀναμένειν, ἀλλ' ἐπιψηφίζειν τὸν πόλεμον ἤδη. καὶ ἐπεὶ τὰς γνώμας ἔδει [b] ἀριθμεῖσθαι, πλείους ἐφάνησαν οὗτοι τῶν ἀναβάλλεσθαι τὸν πόλεμον εἰς ἑτέρους [c] καιροὺς παραινούντων. καὶ ὁ δῆμος ἐπεκύρωσε τὰ δόξαντα τῇ βουλῇ.

Ὅτι Πύρρου τοῦ [d] Ἠπειρώτου βασιλέως, ἐπὶ τὴν Ῥώμην στρατιὰν ἐξαγαγόντος, [e] ἐβουλεύσατο πρεσβευτὰς ἀποστεῖλαι, τοὺς ἀξιώσοντας [f] Πύρρου ἀπολυτρῶσαι σφίσι τοὺς αἰχμαλώτους, εἴτε [g] ἀντιδιαλλαξάμενον ἑτέρων σωμάτων, εἴτε ἀργύριον κατ' ἄνδρα ὁρίσαντα. καὶ ἀποδείκνυσι πρέσβεις, Γάϊον [h] Φαβρίκιον, ὃς, ἐνιαυτῷ τρίτῳ πρότερον ὑπατεύων, Σαυνίτας καὶ Λευκανοὺς καὶ Βρεττίους ἐνίκησε μεγάλαις μάχαις, καὶ τὴν Θουρίων πολιορκίαν ἔλυσε· καὶ Κοΐντον Αἰμίλιον, τὸν συνάρξαντα τῷ Φαβρικίῳ, καὶ τὴν ἡγεμονίαν τοῦ Τυρρηνικοῦ πολέμου σχόντα· καὶ Πόπλιον Κορνήλιον, ὃς, ἐνιαυτῷ τετάρτῳ πρότερον ὑπατεύων, Κελτῶν ἔθνος ὅλον, τοὺς καλουμένους Σένωνας, [i] ἐχθίστους Ῥωμαίων ὄντας, πολεμῶν, ἅπαντας ἡβηδὸν κατέσφαξεν. οὗτοι πρὸς Πύρρον ἀφικόμενοι, καὶ διαλεχθέντες ὅσα τῇ τοιαύτῃ χρείᾳ πρόσφορα ἦν· ὡς ἀτέκμαρτον πρᾶγμα τύχη, καὶ ταχεῖαι τῶν πολέμων αἱ [k] τροπαί, καὶ τῶν συμβησομένων οὐδὲν ἀνθρώποις προειδέναι ῥᾴδιον· ἐπ' ἐκείνῳ τὴν [l] προαίρεσιν ἐποίουν, εἴτε ἀργύριον ἀντὶ τῶν αἰχμαλώτων ἐβούλετο λαβεῖν, εἴτε ἑτέρους αἰχμαλώτους. Πύρρος δὲ μετὰ τῶν φίλων βουλευσάμενος, ἀποκρίνεται τάδε αὐτοῖς· "Σχέτλιόν τι πρᾶγμα ποιεῖτε, ὦ ἄνδρες Ῥωμαῖοι, "φιλίαν μὲν οὐ βουλόμενοι συνάψαι πρὸς ἐμέ, τοὺς δὲ "ἁλόντας κατὰ πόλεμον ἀξιοῦντες ἀπολαβεῖν· ἵνα τοῖς "αὐτοῖς τούτοις σώμασιν εἰς τὸν κατ' ἐμοῦ πόλεμον ἔ-
745 "χητε χρῆσθαι. ἀλλ' εἰ τὰ κράτιστα [m] βούλεσθε "πράττειν, καὶ τὸ κοινῇ συμφέρον ἀμφοτέροις ἡμῖν "σκοπεῖτε, ἀφεισάμενοι τὸν πόλεμον τὸν πρὸς ἐμὲ καὶ "τοὺς ἐμοὺς συμμάχους, ἀπολάβετε τοὺς ἰδίους προῖ-"κα [n] παρ' ἐμοῦ πολίτας τε καὶ συμμάχους ἅπαν-"τας. ἄλλως δ' οὐκ ἂν ὑπομείναιμι πολλοὺς καὶ "ἀγαθοὺς ὑμῖν προέσθαι". ταῦτα μὲν τῶν τριῶν πρεσβευτῶν παρόντων ἔλεξεν· ἰδίᾳ δὲ τὸν Φαβρίκιον ἀπολαβών, "Ἐγὼ δέ, φησίν, ὦ Φαβρίκιε, πυνθάνομαί σε "κράτιστον ἐν ἡγεμονίαις πολέμων εἶναι, καὶ τῷ βίῳ δί-"καιον καὶ σώφρονα, καὶ τὰς [o] ἄλλας ἁπάσας ἔχον-"τα ἀρετάς· χρημάτων [p] δὲ ἄπορον, καὶ καθ' ἓν τὸ "μέρος τοῦτο [q] ἐλαττούμενον ὑπὸ τῆς τύχης· ὥστε "[r] μηδὲν ἄμεινον τῶν πενεστάτων βουλευτῶν ἐν τοῖς

potestatem veniſſent, omnes quidem, ſi quo fieri modo poſſet: ſin minus, eæ ſaltem quæ ad orientem vergerent, & prope Tarentum ſitæ eſſent. Verum aliis contra expedire videbatur, nec in minimum quidem temporis ſpatium rem differri, ſed bellum jam tum decerni. Ac, quum eo ventum eſſet ut ſententias numerare oporteret, major horum numerus inventus eſt quam eorum qui bellum in alia tempora differre ſuadebant. Et populus decretum ſenatus ratum fecit. *V. C. Cat. 471. Olymp. 124. 3/4.*

Quum Pyrrhus Epirotarum rex adverſus Romam exercitum eduxiſſet, *ſenatus* legatos mittere decrevit, qui ab illo peterent ut captivos à ſe redimi non recuſaret: ſive corpora corporibus permutare, ſive certum pro ſingulis præſcribere pretium vellet. Ac legatos deſignat, C. Fabricium, (qui tertio ante anno conſul, Samnites, Lucanos, & Brutios magnis præliis ſuperaverat, quinetiam Thurios obſidione liberaverat) & Q. Æmilium (qui cum Fabricio conſulatum geſſerat: & bello Etruſco præfuerat) ac P. Cornelium, qui quarto ante anno conſul, quum totam Celtarum gentem, eos qui Senones vocantur, Romanis infenſiſſimos, bello viciſſet, quotquot puberes erant interfecerat. Hi quum ad Pyrrhum veniſſent, & quæcunque præſenti neceſſitati accommodata erant diſſeruiſſent: fortunam eſſe rem cujus eventus nemo aſſequi conjectura poſſit, ac bella cito in hanc vel illam partem vergere: & nihil eorum quæ *in illis* ſunt futura facile hominibus eſſe prænoſcere; optionem ei dabant, pecuniamne pro captivis, an alios captivos accipere vellet. Pyrrhus, amicis in conſilium adhibitis, hoc Romanis reſponſum dedit: "Rem indignam facitis Romani, dum "amicitiam quidem contrahere mecum recu-"ſatis, & recipere tamen eos qui bello capti "ſunt vultis: ut his ipſis corporibus ad bel-"lum contra me gerendum uti poſſitis. Imo "potius, ſi optime rebus veſtris conſultum "cupitis, & quid in commune utriſque no-"ſtrum expediat, conſideratis, finito per "compoſitionem bello quod mecum & cum "ſociis meis geritis, gratis à me accipite ve-"ſtros tum cives tum ſocios univerſos. Alia "autem conditione multos eoſque ſtrenuos "viros vobis dimittere haud ſuſtinuerim". Hæc quidem tribus legatis præſentibus dixit: ſed Fabricium quum à cæteris abductum ſecum haberet, "Te vero (inquit) Fa-"brici, præſtantiſſimum in ducandis exerci-"tibus eſſe, juſtamque & temperantem vi-"tam degere, atque reliquis omnibus præ-"ditum eſſe virtutibus audio: ſed pecunia-"rum indigum eſſe, & hac tantum in parte "à fortuna *pleriſque aliis* inferiorem reddi: "adeo ut nihilo meliore ſis conditione, quan-
"tum *V. C. Cat. 472. Olymp. 124. 4. / 125. 1.*

a Ita è *Pacii Cod.* b In eodem *Pacii Cod.* compoſite ἀριθμεῖσθαι: quod & ipſum ſupra uſurpatum aliquoties. *Sylb.* c Illud καιροὺς additum ex eod. *Pacii Cod.* d Ἠπειρωτῶν malint *Sylb.* & *Steph.* e Ut videlicet ſubaudiatur ἡ βουλὴ cum ἐβουλεύσατο. Quod ſi ἐβουλεύσαντο ſcriberetur, tale eſſet quale ἔκρινον ſupra p. 704. v. 31. *Steph.* Forſan legendum ἡ βουλὴ πρεσβευτὰς ἐπιστεῖλαι. *Sylb.* f In *Cod. Pacii* Πύῤῥον. quam ſcripturam ſequitur *Steph.* quod ita loqui ſoleant, ἀξιῶ σε τοῦτο ποιεῖν, ſicut κελεύω σε τοῦτο ποιεῖν. g In *Exempl.* ἀνδιαλλαξόμενον: errore ambiguo. quod ſi ἀντιδιαλλαξάμενον cum *Pacii Cod.* nolis (quo tamen ſupra quoque uſus eſt *Dionyſ.* p. 69. v. 13.) legi poteſt ἀντικαταλλαξάμενον. *Sylb.* h In *Codd. MSS.* Φαυρίκιον & mox Φαυρικίῳ: ſcriptura minus conſentanea. *Sylb.* i Ἐχθίστους τῇ Ῥωμαίων ὄντας πόλεως. *Sylb.* & *Steph.* k Perinde verti ac ſi ſcriptum eſſet ῥοπαί, illo frequentiſſimo ἰσόῤῥοπος μάχη mihi in mentem veniente. *Steph.* l Αἵρεσιν hic loci & alibi malit *Steph.* m Forſan βούλεσθε legendum. *Sylb.* n Non placuit (cum vulgatis) interpungere poſt παρ' ἐμοῦ. quod ἰδίους jungi cum πολίτας & συμμάχους exiſtimem. *Steph.* o Ita è *Pacii Cod.* pro vulg. ὅλας. alioqui legendum foret τὸ ὅλον. *Sylb.* p Ita *Sylb.* antea χρημάτων τε ἄπορον. q Hoc ipſum, vel ἠλαττωμένον, pro vulg. ἐλαττούμενον reponi juſſerat *Sylb.* r Pro μηδὲν ἄμεινον in *Cod. MS.* μηδένα. *Urſ.*

a Quum

V. C. Cat. 472. Olymp. 124/125 4/1.

"tum ad vitæ commoda attinet, quam pauperrimus quiſque ſenatorum. Eam ergo partem, *in qua te fortuna favore ſuo deſtituit*, quum ſupplere velim, tantam tibi argenti & auri vim donare paratus ſum, quantæ ubi poſſeſſor fueris, omnes qui inter Romanos plurimum opibus pollere videntur, ſuperaturus ſis: pulchras & viro principi convenientes eſſe impenſas exiſtimans, ea quæ in viros præſtantes, qui præ inopia indignam ſua virtute vitam degunt, collata ſint beneficia: nullumque ab eo poſſe donarium offerri, nullam poſſe ſtructurā ab eo dari quæ plus ſplendoris habeat. Quum igitur perſpecta tibi ſit voluntas mea, omni jam depoſita verecundia, in partem bonorum noſtrorum venito: quippe quum etiam magnam tibi gratiam ſim habiturus, nec minorem mehercule .... & hoſpitum honoratiſſimos eſſe judica. Mihi vero pro hiſce *quæ à me accipies*, haud in ullo injuſto & turpi obſequio operam præſtabis, ſed *in iis rebus* ex quibus in tua ipſius patria potentior atque honoratior es evaſurus. Ac primum quidem ſenatum, qui ſe hactenus pertinaciter contentioſum præbuit, & nihil moderati in animo habere oſtendit, ad fœdus ineundum pro viribus incitabis. me enim reip. veſtræ malo adveniſſe docebis, quum Tarentinis cæteriſque Italis ſuppetias me laturum promiſerim: quos neque fas neque honeſtum deſerere fuerit: quandoquidem & adſum cum copiis, & jam victoriam ex primo prœlio reportavi. *Sed tamen* & permulta & neceſſaria interim negotia inciderunt, quæ me in ditionem meam revocant. Cæterum, quibuſcunque modis fides humanis pactis ſolet adſtrui, iis omnibus tibi & ſoli & cum cæteris legatis de ſalvo in patriam reditu fides fiet, ſi Romanorum amicitiam mihi conciliaris: ut animo confidenti apud cives tuos verba facias. Siqui autem regium nomen ſuſpectum habent, ut fraudulentum in pactionibus; & quod alii *apud omnes gentes receptam* de ſervando jurejurando & fœdere legem violare comperti ſunt, eandem & de me conjecturam faciunt: firmata porro pace mecum proficiſcere, omnium meorum particeps conſiliorum, & vicarius in ducendo exercitu, regiæ denique felicitatis conſors futurus. nam & mihi, bono viro fidoque amico, & tibi regia munificentia & regiorum negotiorum tractatione opus eſt. Quare, ſi hæc in commune contulerimus, maxima commoda alter ex altero percipiemus". Finem dicendi quum feciſſet, Fabricius, interpoſita breviſ-

"κατὰ τὸν βίον διατελεῖν. τοῦτο δὴ τὸ μέρος ἐκπληρῶσαι προθυμούμενος, ἕτοιμός εἰμι διδόναι σοὶ πλῆθος ἀργυρίου καὶ χρυσίου τοσοῦτον, ὅσον κτησάμενος, ἅπαντας ὑπερβαλεῖς πλούτῳ τοὺς μάλιστα δοκοῦντας Ῥωμαίων εὐπορεῖν· καλὸν νομίσας ἀνάλωμα, καὶ πρέπον ἡγεμόνι, τοὺς ἀγαθοὺς ἄνδρας, ἀναξίως τῆς ἀρετῆς διὰ πενίαν πράττοντας, εὐεργετεῖν, καὶ βασιλικοῦ πλούτου τοῦτ' ἀνάθημα καὶ [a] κατασκεύασμα λαμπρότατον. μαθὼν δὲ τὴν ἐμὴν προαίρεσιν, Φαβρίκιε, καὶ πᾶσαν ἀποθέμενος αἰδῶ, [b] μέτεχε τῶν παρ' ἡμῖν ὑπαρχόντων ἀγαθῶν, ὡς ἐμοῦ μέλλοντος εἴσεσθαι καὶ μεγάλην σοὶ χάριν, καὶ μὰ Δί' [c] οὐκ ἐλάττω, ... καὶ ξένων τοὺς τιμιωτάτους εἶναι νόμιζε. ἐμοὶ δὲ ἀντὶ τούτων, μήτε ἄδικον μήτε αἰσχρὰν πρᾶξιν ὑπηρετήσεις μηδεμίαν, ἀλλ' ἐξ ὧν αὐτὸς κρείττων ἔσῃ καὶ τιμιώτερος ἐν τῇ ἑαυτοῦ πατρίδι. καὶ πρῶτον μὲν ἐπὶ τὰς διαλλαγάς, ὅσα δύναμις ἐν σοί, παρόρμησον τὴν ἀρχὴν τοῦδε δύσερειν καὶ οὐδὲν τῶν μετρίων φρονοῦσαν βουλήν· διδάσκων ὡς ἐπὶ κακῷ τῆς πόλεως ὑμῶν ἀφῖγμαι, Ταραντίνοις καὶ τοῖς ἄλλοις [d] Ἰταλιώταις ὑποσχόμενος βοηθήσειν, [e] οἷς οὔτε ὅσιον οὔτε εὔσχημόν ἐστί μοι, παρόντι μετὰ δυνάμεως, καὶ τὴν πρώτην [f] νενικηκότι μάχην, ἐγκαταλιπεῖν. [g] καὶ πάνυ πολλὰ καὶ ἀναγκαῖα πράγματα κατὰ τοῦτον γενόμενα τὸν καιρόν, ἐπὶ τὴν ἰδίαν με ἀρχὴν μετακαλεῖ. πίστεις τε [h] ὑπέχομαι πάσας, ὁπόσαι βεβαιοῦσιν ἀνθρώπων ὁμολογίας, καὶ μόνῳ καὶ μετὰ τῶν ἄλλων πρεσβευτῶν περὶ τῆς οἴκαδε ἀνακομιδῆς [i] εἶναι, [k] Ῥωμαίους ποιήσαντα φίλους· ἵνα θαρρῶν πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ πολίτας λέγῃς. εἰ δέ τισι τὸ [l] τῆς βασιλείας ὄνομα ὕποπτόν ἐστιν, ὡς ἀπατηλὸν ἐν ὁμολογίαις, ἐξ ὧν ἕτεροί τινες ἐν ὅρκοις καὶ σπονδαῖς παρανομεῖν ἔδοξαν, ὅμοια καὶ περὶ ἐμοῦ [m] τεκμαιρομένοις· γενομένης δὲ τῆς εἰρήνης, [n] ἴθι μετ' ἐμοῦ, σύμ- 7 βουλός τε ἁπάντων ἐσόμενος ἐμοὶ καὶ ὑποστράτηγος, καὶ τῆς βασιλικῆς εὐτυχίας μέτοχος. ἐμοί τε γὰρ ἀνδρὸς ἀγαθοῦ καὶ πιστοῦ φίλου δεῖ, σοί τε, χορηγίας βασιλικῆς καὶ πραγμάτων βασιλικῶν. ἐὰν δὴ συνενέγκωμεν ταῦτ' εἰς τὸ κοινόν, τὰ μέγιστα τῶν ἀγαθῶν παρ' ἀλλήλων ἀποισόμεθα". παυσαμένου δὲ αὐτοῦ, μικρὸν ἐπισχὼν ὁ Φαβρίκιος εἶπε·

"Περὶ

a Quum κατασκεύασμα pro *ſtructura* ſeu *ædificio* alibi uſurpet *Dionyſius*. mihi permiſi perinde vertere ac ſi ſcriptum eſſet, καὶ τοῦ βασιλικοῦ πλούτου τοῦτ' εἶναι ἀντὶ ἀναθήματος καὶ κατασκευάσματος λαμπρότατον. vel τοῦτο οὐχ ἧττον τοῦ βασιλικοῦ πλούτου λαμπρότητα, ἢ ἀνάθημά τι καὶ κατασκεύασμα, φέρειν. *Steph.* *b* In uno *Cod.* μέταχε, in altero μήταχε: corrupte utrobique. nam vel μέτεχε nobiſcum legendum, vel μετέχεις. *Sylb.* *c* Lacunam hoc modo ſupplendam exiſtimamus: οὐκ ἐλάττω ἢ εἰ μέγαν τινὰ θησαυρὸν ἐμοὶ διδοίης. καὶ ἐὰν τοῦτο ποιήσῃς, τοὺς αἰχμαλώτους τούτους τοὺς παρ' ἐμοὶ καὶ ξένων τιμιωτάτους εἶναι νόμιζε. i. e. *gratiam tibi habebo non minorem quam ſi magnum aliquem theſaurum mihi dares. quod ſi hoc feceris, captivos iſtos qui ſunt apud me vel hoſpitum honoratiſſimos eſſe puta.* *Port.* *d* Magnum eſſe diſcrimen inter Ἰταλιώτας & Ἰταλοὺς oſtendit *Suidas* v. Ἰταλία, & *Scholiaſtes* ad *Thucyd.* *e* Malim ὡς, ut non à præcedenti verbo regatur, ſed à ſequenti. *Sylb.* *f* In *Codd. MSS.* νενικηκόσι. quod quamvis ad vocem Ταραντίνοις referri poſſit; magis tamen placet νενικηκότι, ut referatur ad Pyrrhum. *Urſ.* *g* Non dubito quin legendum ſit, καὶ πάνυ πολλὰ &c. ſequente μετακαλῇ, i. e. *quamvis alioqui permulta & neceſſaria negotia intervenerint quæ me revocarint.* *Steph.* *h* Malim ὑπισχνοῦμαι. *Port.* *i* Si mendo caret, poſitum eſt pro ἔσεσθαι. *Sylb.* Crediderim potius εἶναι redundare more Attico. *Por.* *k* In *Urſini Cod. MS.* Ῥωμαῖοι ποιήσαντα φίλοι. in *Pacii Cod.* Ῥωμαῖοι ποιήσαντο φίλοι: perperam utrobique. verius Ῥωμαίους ποιήσαντα φίλους: ut reſpondeat præced. μόνῳ. *Sylb.* Vereor ne inter hæc ποιήσαντα φίλους & iſta ἵνα θαρρῶν nonnulla ſint omiſſa. Quid ſi vero etiam inter λέγῃς & εἰ δέ τισι deſiderari aliqua dicamus. nam vix cohærebunt, etiamſi δὲ in δὴ mutetur. Quæ mutatio ſi hic non fiat, facienda fuerit ut poſt γενομένης, manente etiam oratione ſuſpenſa poſt τεκμαιρομένοις, legamus γενομένης δὴ τῆς εἰρήνης. *Steph.* *l* Forſan aliquis malet τῶν βασιλέων: quia mox v. 33. ſequitur ἕτεροί τινες, ſc. βασιλεῖς. *Sylb.* *m* In uno *Cod. MS.* τεκμαιρόμενοι, in altero τεκμαιρόμενος. corrupte. *Sylb.* *n* Si vox eſt ſana, idem valet ac χωρεῖ vel ἔρχου. Verum ἴθι malim. *Port.*

a Nove

"Περὶ μὲν τῆς ἀρετῆς, ἥτις ἐστὶ περὶ ἡμᾶς, ἢ [a] κατὰ τὰς κοινὰς πράξεις, ἢ κατὰ τὸν ἴδιον βίον, οὐδὲν ἐμὲ δεῖ [b] ἐπ' ἐμαυτοῦ λέγειν, ἐπειδὴ πέπυσαι παρ' ἑτέρων· οὐδέ γε περὶ τῆς πενίας, ὅτι μοὶ γήδιον μικρὸν ἐστὶ κομιδῇ, καὶ φαῦλον οἰκίδιον· καὶ οὔτε ἀπὸ δανεισμάτων, οὔτε ἀπ' ἀνδραπόδων ὁ βίος· φαίνῃ γάρ μοι [c] τούτων ἀκριβῶς ἀκηκοέναι παρ' ἑτέρων. περὶ δὲ τοῦ χεῖρόν με Ῥωμαίων τινὸς πράττειν δι' ἀπορίαν, καὶ μηδέν εἶναί μοι πλέον ἀσκοῦντι καλοκαγαθίαν, ὅτι τῶν πλουσίων οὐκ εἰμί, κακῶς ὑπείληφας εἴτε ἀκούσας τινός, εἴτε αὐτὸς εἰκάζων. ἐμοὶ γὰρ οὐδὲ μία πώποτε κακοδαιμονίας αἴσθησις, [d] παρὰ τῷ μὴ πολλὰ κεκτῆσθαι, γέγονεν, οὐδ' ἔστιν· [e] οὐδὲ ὠδυράμην τὴν ἐμαυτοῦ τύχην, οὔτ' ἐν τοῖς κοινοῖς πράγμασιν, οὔτ' ἐν τοῖς ἰδίοις. τί γὰρ καὶ παθὼν ἐγκαλοίην ἂν αὐτῇ; πότερον, ὅτι μοὶ τῶν καλῶν καὶ περιμαχήτων, [f] ἐφ' οἷς ἅπασα φύσις ἐσπούδακεν εὐγενής, οὐδενὸς ἐξεγένετο παρὰ τῆς πατρίδος μεταλαβεῖν διὰ πενίαν; ὃς ἄρχω τε τὰς μεγίστας ἀρχάς, [g] καὶ πρεσβεύω τὰς ἐπιφανεστάτας πρεσβείας, καὶ σεβασμίους, ἱερῶν τε πιστεύομαι τοὺς ἁγιωτάτους· [h] καὶ γνώμην ἀγορεύειν ἀξιούμενος περὶ τῶν ἀναγκαιοτάτων καλοῦμαι· ἐν ᾧ προσήκει μετώπῳ ἐπαινοῦμαί τε καὶ ζηλοῦμαι, καὶ οὐδενὸς δεύτερός εἰμι τῶν μέγιστα δυναμένων· καὶ παράδειγμα τοῖς ἄλλοις εἶναι δοκῶ καλοκαγαθίας· οὐδὲν ἐκ τῆς ἐμῆς οὐσίας εἰς ταῦτα δαπανῶν, ὥσπερ οὐδὲ τῶν ἄλλων οὐδείς. οὐ γὰρ ἐνοχλεῖ τοῖς ἑκάστου βίοις ἡ πόλις ἡ Ῥωμαίων, ὥσπερ τινὲς ἕτεραι, ἐν αἷς ὁ κοινὸς μὲν πλοῦτος, ὀλίγος ἐστὶν, ὁ δὲ τῶν ἰδιωτῶν, πολύς· ἀλλ' αὐτὴ παρέχει τοῖς πρὸς τὰ κοινὰ προσιοῦσιν ἅπαντα ὅσων δέονται, λαμπρὰς καὶ μεγαλοπρεπεῖς ὑποτιθεῖσα χορηγίας· ὥστε μηδὲν ἀτιμότερον εἶναι τὸν πενέστατον τοῦ πλουσιωτάτου κατὰ τὴν [i] ἐπαξίωσιν τῶν καλῶν, ἀλλὰ πάντας εἶναι Ῥωμαίους, ὅσοι ἂν ὦσι διὰ καλοκαγαθίαν τούτων ἄξιοι τῶν τιμῶν, ἀλλήλοις ἴσους. ὁπότε δὲ πενόμενος οὐδὲν παρὰ τοῦτ' ἔλαττον ἔχω τῶν πολλὰ κεκτημένων, τί παθὼν ἂν κατηγόρηκα τῆς τύχης; ὅτι οὐχὶ [k] ἴσους ὑμῖν ἐποίησε τοῖς βασιλεῦσιν, οἷς ὁ
747 πολὺς θησαυρίζεται χρυσός; ἀλλὰ μὴν ἔν γε τοῖς ἰδίοις, τοσοῦτον ἀπέχω κακοδαιμονίας, ὥστε ἐν ὀλίγοις πάνυ τῶν μακαρίων ἐμαυτὸν εἶναι δοκῶ, παρὰ τοὺς πλουσίους ἐξετάζων· καὶ [l] ἐπὶ τούτῳ μέγιστον φρονῶ. ἐπειδὴ τὰ μὲν ἀναγκαῖα τὸ λυπρὸν ἀπόχρη μοὶ γήδιον φιλεργοῦντι καὶ ταμιευομένῳ παρέ-

ſima mora, hæc eſt loquutus: "De virtute V. C. 472. Olymp. 124 1.
quæ in nobis eſt, ſive in gerendis publicis negotiis, ſive in iis rebus quæ privatim ad me ſpectant, minime neceſſe eſt me ex ore proprio quidquam afferre: quandoquidem ex aliis *qualis ſit* audiſti. Nec item de paupertate mea *verba facere attinet*: eſſe mihi agellum valde parvum, vilemque domunculam; ac neque ex nummis in fœnore poſitis, neq; ex mancipiis victum mihi parare. videris enim hæc quoque ex aliis accurate comperiſſe. Quód vero pejus mecum, propter inopiam, quam cum alio quoquam Romanorum agi arbitrare, nec, quod viri probi officia exerceo, id mihi quidquam prodeſſe, quoniam in divitum numero non ſum: non recte ſentis, ſive ex aliis audiviſti, ſive ex conjectura hoc dicis. Nam ex eo quod non multa poſſideo, nullo unquam miſeriæ ſenſu tactus fui, ac ne nunc quidem tangor. Nec vero *unquam* fortunam meam, vel in publicis vel in privatis negotiis, deploravi. Quam enim ab ea injuriam accepi, de qua ipſam debeam accuſare? an quod iſtorum quæ pulchra ſunt & tanta contentione expetuntur, quorum omne generoſum ingenium ſtudioſum eſt, nullius participem me patria ob paupertatem fecerit? Imo vero & ſummos magiſtratus gero, & maxime illuſtres legationes obeo, necnon illis ſacrorum ceremoniis quæ ſanctiſſimæ ſunt adhibeor: ac, quum de rebus perneceſſariis ſententiam rogor, eum quem decet dicendæ ſententiæ locum obtineo. Laudor denique, & admirationi ſum: nec eorum ullo, quorum maxima potentia eſt, ſum inferior: atq; ejuſmodi eſſe videor, quem cæteri exemplar habeant probitatis. Nec vero in hæc quidquam ex mea ſubſtantia impendo, ſicut nec aliorum ullus. Haud enim Romana civitas fortunis cujuſque negotium faceſſit, quemadmodum aliæ quædam, in quibus publicæ quidem opes exiguæ ſunt, at privatorum, magnæ: ſed ipſa iis, qui ad capeſſenda munia publica accedunt, omnia quibus indigent præbet, ſplendide magnificeque ſumptus ſuppeditans: ita ut nihilo minus pauperrimus quam ditiſſimus honoretur, quum ſpectatur quinam præclaras res illas conſequi digni ſint; ſed omnes Romani inter ſe ſint æquales, quorum quidem probitas tales honores meretur. Quum igitur, quamvis pauper, nihilo deteriori ſim conditione quam ii qui multa poſſident, cur fortunam incuſaverim? an quod me vobis regibus, quibus tantum auri eſt in theſauris, parem non fecerit? Jam vero ad rem privatam quod attinet, tantum abeſt ut ſim miſer, ut me ex pauciſſimis illis qui beati ſunt unum eſſe exiſtimem, quoties me cum divitibus comparo: atque hoc nomine magnifice de me ſentiam. Ea enim quæ neceſſaria ſunt, agellus meus quamvis macer & jejunus, ſi ſtudioſe diligenterque opus faciam, & *quæ dat* recondam, ſufficere mihi poteſt:

a Nove dictum περὶ τὰς κοινὰς πράξεις pro ἐν ταῖς περὶ τὰ κοινὰ (i. e. τὰ δημόσια) πράξεσι. *Steph.* b Scribendum ἀπ' ἐμαυτοῦ, itidemque alibi ἐπὶ in ἀπὸ mutare oporteat. Cæterum & illa verba reddi & ita poſſunt; *meo teſtimonio nihil opus eſt. Steph.* c Rectius περὶ τούτων, vel ſimpliciter τοῦτο aut ταῦτα ſcribendum. *Sylb.* & *Steph.* d Vel legendum παρὰ τὸ, ut v. 37. παρὰ τοῦτο pro διὰ τοῦτο; vel παρὰ τοῦ, id eſt ἐκ τοῦ. *Sylb.* e Forſan οὐδὲ ὠδυράμην πώποτε. niſi ἀπὸ κοινοῦ ſubaudiatur πώποτε. *Steph.* f Uſitatius περὶ οὕς. *Port.* g Καὶ πρεσβεύω τὰς ἐπιφανεστάτας πρεσβείας, καὶ σεβασμίους, ἱερῶντε πιστεύομαι τὰς ἁγιωτάτας ἱερωσύνας, legendum cenſet *Urſ.* Cum in *Codd. MSS.* ſit ἱερῶν πιστεύομαι τοὺς ἁγιωτάτους, ſine τε atque ἱερωσύνας, malim καὶ πρεσβεύω τὰς ἐπιφανεστάτας πρεσβείας, καὶ σεβασμοὺς τῶν ἱερῶν πιστεύομαι τοὺς ἁγιωτάτους. *Sylb.* Atque hoc ipſum *Stephano* placuiſſe video. h Idem *Stephanus* aſſentitur *Sylburgio* legenti, καὶ γνώμην ἀγορεύειν ἀξιούμενος περὶ τῶν ἀναγκαιοτάτων, καλοῦμαι ἐν ᾧ προσήκει με τόπῳ, ἐπαινοῦμαί τε καὶ ζηλοῦμαι καὶ οὐδενὸς &c. i E *Pacii Cod.* repoſitum à *Sylburgio* pro vulg. ἀπαξίωσιν, quo ſupra quoque uſus eſt auctor p. 321. v. 9. Verum ἀξίωσιν malit *Steph.* k Vox ἴσους, quæ neceſſaria eſſe videtur, deerat in *Codd MSS.* malim ego ἴσον. Poſſes etiam legere ἐξ ὑμῖν ἐξίσωσε τοῖς &c. *Sylb.* l Minus recte ἐπὶ τοῦτο in *Codd. MSS. Sylb.*

V. C. Cat. 472. *Olymp.* 124 4 / 125 1.

“ teſt : at res quæ ultra neceſſarias ſunt, natura quærere minime cogit. Sed omnis etiam cibus ſuavis eſt, quem fames pararit : & potus omnis dulcis, quem ſitis acquirere potuerit : itidemq; mollis ſomnus, quum præceſſerit laſſitudo. Necnon ea veſte maxime ſum contentus, quæ præſtare poteſt ut non algeam. Deniq; inter vaſa quæ eoſdem præbere uſus queunt, id quod eſt viliſſimum mihi eſt convenientiſſimum. Quæ quum ita ſint, ne hac quidem in parte fortunam à me accuſari æquum fuerit; quæ mihi tantam ſuppeditavit ſubſtantiam, quantam natura me habere volebat : at ſupervacuorum neq; deſiderium mihi ingeneravit, neque copiam donavit. Atenim non hoc inſuper mihi adeſt, ut ſicut divites, ita & ipſe aliis erogare queam : nec mihi deus ex abundanti hoc etiam tribuit ut ſcientiam haberem, neque divinationem, quibus adjuvare poſſem eos qui illis indigerent: neque alia multa. Verumtamen, dum quæ in me ſunt reip. & amicis impertio, & illa unde beneficus in aliquos eſſe poſſum indigentibus communia facio, quomodo me divitem eſſe non exiſtimem ? Atque hæc ſunt certe ea ipſa quæ tu præſtantiſſima eſſe & multis pecuniis emere es paratus. Quod ſi tamen vel maxime ad exercendam in eos quibus aliquid deeſt beneficentiam, amplas opes poſſidere, res eſſet magno ſtudio & ambitioſa etiam quadam contentione digna, & ditiſſimos eſſe homines id beatitudinem illis afferret, ut vobis regibus videtur: utra parandarum facultatum ratio potior mihi erit ? ex iiſne quorum me participem turpiter facis, an ex iis quæ antea honeſte acquiſivi? nam publica negotia juſtas congerendæ pecuniæ occaſiones mihi præbuerunt, & antea quidem ſæpe, ſed anno abhinc tertio potiſſimum, quum gerens conſulatum, cum exercitu adverſus Samnites & Lucanos & Brutios miſſus, hoſte multis præliis ſuperato, magnam regionum partem ſum populatus, multaſque & opulentas urbes vi expugnata vaſtavi : ex quibus tum univerſum exercitum ditavi, tum civibus privatim quas in bellum contulerant pecunias reddidi: tum quadringenta talenta cum triumphis in ærarium intuli. Itane vero, quum illarum rerum quæ bello partæ erant, mihi quantum vellem capere liceret, nec tamen ceperim, ſed juſte

“ χειν· τὰ δ' ἔξω τῶν ἀναγκαίων οὐ βιάζεται ζητεῖν ἡ φύσις. ἀλλὰ καὶ τροφὴ πᾶσα ἡδεῖά μοι, ἣν ἂν ὁ λιμὸς [a] σκεδάσῃ· καὶ ποτὸν ἅπαν γλυκὺ, ὅ,τ' ἂν ἡ δίψα ποιήσῃ· καὶ ὕπνος μαλθακὸς, ὅταν ἡγήσηται κόπος· ἐσθής τε ἡ [b] παρέχουσα μὴ ῥιγοῦν, αὐταρκεστάτη· καὶ σκεῦος ὅ,τι ἂν εὐτελέστατον τῶν δυναμένων τὰς αὐτὰς παρέχειν χρείας, οἰκειότατον. ὥστε οὐδὲ κατὰ τοῦτο [c] δίκαιος εἶναι τῆς τύχης κατηγορεῖν· ἥ μοι τοσαύτην παρέσχεν οὐσίαν, ὅσην ἡ φύσις ἐβούλετο ἔχειν· τῶν δ' ὑπερβαλλόντων οὔτε πόθον ἐνέφυσεν, οὔτε εὐπορίαν ἔδωκεν, [d] νὴ Δί'. ἀλλ' οὐ περίεστί μοι [e] τοῖς πλουσίοις ἐπαρκεῖν, οὐδ' ἐκ περιουσίας ἐπιστήμην ἔδωκέ μοι ὁ θεὸς ἔχειν, οὐδὲ μαντικὴν, αἷς ὠφέλουν [f] ἂν τοὺς δεομένους, οὐδὲ ἄλλα [g] πολλὰ, ἅ ἐστιν ἐν ἐμοὶ, τούτων μεταδιδοὺς καὶ πόλει καὶ φίλοις, καὶ ἀφ' ὧν δύναμαι ποιεῖν εὖ τινας, [h] ταῦτα τὰ κοινὰ τοῖς δεομένοις παρέχων, οὐκ ἂν ἡγησαίμην αἴτιον ἐμαυτόν. ταῦτα δ' ἐστὶν ἃ σὺ κράτιστα νομίζεις εἶναι, καὶ πολλῶν χρημάτων [i] ἕτοιμος εἶ πρίασθαι. εἰ δὲ [k] δεῖ καὶ τὰ μάλιστα διὰ τὰς εὐεργεσίας τῶν δεομένων τι πολλὰ κεκτῆσθαι χρήματα, μεγάλης ἦν σπουδῆς καὶ φιλοτιμίας ἄξιον, καὶ μακάριον τοῦτο ὑπῆρχεν, εἶναι τοὺς πλουσιωτάτους, ὡς τοῖς βασιλεῦσιν ὑμῖν δοκεῖ· πότερος ἦν μοι τρόπος εὐπορίας κρείττων; ἀφ' ὧν σύ μοι νῦν μεταδίδως αἰσχρῶς, ἢ ἀφ' ὧν αὐτὸς ἐκτησάμην καλῶς πρότερον; παρέσχε γάρ μοι τὰ πολιτικὰ πράγματα χρηματισμῶν ἀφορμὰς δικαίας, πολλάκις μὲν καὶ πρότερον, [l] μάλιστα δ' ἐπὶ Σαυνίτας, καὶ Λευκανοὺς, καὶ Βρεττίους, στρατιὰν ἄγων ἐστάλην [m] τετάρτῳ πρότερον ἐνιαυτῷ, τὴν ὕπατον ἀρχὴν ἔχων· καὶ πολλὴν μὲν χώραν ἐλεηλάτησα, πολλαῖς δὲ μάχαις τοὺς ἀντιταξαμένους ἐνίκησα· πολλὰς δὲ καὶ εὐδαίμονας πόλεις κατὰ κράτος [n] ἐξελὼν ἐξεπόρθησα· ἐξ ὧν τὴν στρατιὰν ἅπασαν ἐπλούτισα, καὶ τὰς εἰσφορὰς τοῖς ἰδιώταις, ἃς εἰς τὸν πόλεμον προσήνεγκαν, ἀπέδωκα, καὶ υ τάλαντα [o] μετὰ τῶν θριάμβων εἰς τὸ [p] ταμεῖον εἰσήνεγκα. ἔπειτ' ἐκείνων τῶν [q] δορικτήτων ἐξόν μοι λαβεῖν ὁπόσα [r] βουλοίμην, οὐ λαβὼν, ἀλλὰ καὶ τὸν ἐκ τοῦ δικαίου

“ πλοῦτον

a Urſino videtur legendum, ἢ ἂν τὸν λιμὸν σκεδάσῃ. Verum *Stephanus* & *Sylburgius* malint ἣν ἂν ὁ λιμὸς σκεδάσῃ, ut in ſeq. membro ὅτ' ἂν ἡ δίψα ποιήσῃ : ſecundum proverbium, *famem & ſitim optimum eſſe poti condimentum.* Quinetiam σκεδάσῃ reponi jubet *Portus*. *b* In exemplari παρέχουσι, errore ambiguo. Ego παρέχουσα malim quam παρέχουσι. *Sylb.* *c* In δίκαιος εἶναι ellipſis eſt verbi δοκῶ, νομίζω, aut ſimilis. alioqui legendum δίκαιον εἶναι, vel δίκαιός εἰμι. [i. e. δίκαιόν ἐστιν ἐμέ.] *Sylb.* *d Sylburgius*, jungens νὴ Δία cum his, εὐπορίαν ἔδωκεν, vertit, *neque copiam largita eſt mehercule.* Verum νὴ Δία cum ſequentibus jungi debere putat *Steph.* hoc modo, νὴ Δί', ἀλλ' οὐ περίεστί μοι. *e* In *Urſini* exemplari τοὺς πλουσίους, in *Pacii* codice τοὺς πλησίους. forſan vera ſcriptura eſt τοῖς πλησίον, id eſt τοῖς δεομένοις, *proximo indigenti*, ut ſacræ loquuntur literæ. *Sylb.* Perinde vertit *Stephanus*, ac ſi ſcriptum eſſet ὁμοίως τοῖς πλουσίοις. in qua ſcriptura cum deeſſe videatur dativus qui cum verbo ἐπαρκεῖν jungatur, non rejicit ἀλλ' οὐ περίεστί μοι τοῖς πλησίον ἐπαρκεῖν. *f* Perperam in *Codd. MSS.* αὐτοὺς. *Urſ.* *g* Si poſt πολλὰ ponatur punctum imperfectæ periodi, & pro ἅ ἐστιν legatur ἃ δ' ἐστιν, belle conſtabit ſententia : ut in præcedentibus ſit objectio quædam, in ſequentibus reſponſio. *Sylb.* Poſt πολλὰ non dubitavi quin claudenda eſſet periodus. fortaſſe autem ſequebatur, τί δέ; ἅ ἐστιν ἐν ἐμοὶ &c. deinde ſcriptum erat, πῶς οὐκ ἂν ἡγησαίμην πλούσιον ἐμαυτόν. *Steph.* *h* Rectius, expuncto articulo, ταῦτα κοινά. *Sylb.* & *Steph.* *i* Illud ἕτοιμος pro αἴτιος repoſuit *Steph.* Ex p. 712. v. 2. *k* Si vero pro δεῖ legamus δὴ & mox τὸ pro τι, & rurſum v. 23. εἶναί τινας (i. e. εἶναί τινας) ſatis plana erit ſtructura. *Urſinus* ſane in ſuo libro hujus lectionis veſtigia fuiſſe indicat, dum in eo ſic ſcriptum eſſe adnotat ; εἰ δὲ δὴ καὶ τὰ μάλιστα διὰ τὰς εὐεργεσίας τῶν δεομένων τὸ πολλὰ κεκτῆσθαι πράγματα : & mox, μακάριον τούτους ὑπῆρχεν. in *Pacii* quoque libro πράγματα pro χρήματα ſcriptum eſt ; omiſſo τι poſt δεομένων. In eodem pro μακάριον τοῦτο legitur μακαριωτάτους. quod ſi in μακαριωτάτους vertes, erit aliquanto tolerabilius. *Sylb.* Deeſſe aliqua dixerim, & vel hæc ſcripta fuiſſe, μακάριον τοῦτο ὑπῆρχε, μακαριωτάτους δίκαιον ἂν ἦν ἡγεῖσθαι εἶναι τοὺς πλουσιωτάτους, vel aliqua his ſimilia *Steph.* *l* Poſt μάλιστα δὲ deſideratur adverb. ὅτε cum. *Sylb.* & *Steph.* Μάλιστα δ' ὅτε legit *Portus*. *m* Legendum videtur τρίτῳ πρότερον ἐνιαυτῷ ex hiſtoria, ex p. 711. v. 14. *Urſ.* *n Pacii* liber habet ἐξελὼν ἐπόρθησα. quod ni placeat, legere poteris ἑλὼν ἐξεπόρθησα. *Sylb.* *o* Μετὰ τὸν θρίαμβον malit *Portus*. *p* Rectius ταμιεῖον in *Pacii Cod.* *q* Ita reſtituit *Sylb.* antea δορυκτήτων. *r* In vulg. Exemp. βουλόμην, errore ambiguo. noſtrum βουλοίμην è *Pacii Cod.* repoſitum. *Sylb.*

a Redundat

V. C. Cat. 472. Olymp. 124 4. 125 1.

748 “πλοῦτον ὑπεριδὼν, ἕνεκα δόξης· ὡς Οὐαλέριος Ποπλικόλας ἐποίησε, καὶ ἄλλοι [a] πλεῖστοι πρὸς τούτοις συχνοὶ, δι᾽ οὓς ἡ πόλις ἡμῶν τηλικαύτη γέγονε· τὰς παρὰ σοῦ [b] δέξομαι δωρεάς; καὶ ἀντὶ τῆς κρείττονος εὐπορίας ἀλλάξομαι τὴν χείρονα; ἐκείνῃ μὲν γε τῇ κτήσει, καὶ τὸ μεθ᾽ ἡδονῆς ποιεῖσθαι τὰς ἀπολαύσεις, [c] πρὸς τῷ καλῶς καὶ δικαίως, [d] πόσον ἦν; ταύτης δὲ καὶ τοῦτ᾽ ἄπεστι. δανείσματα γάρ ἐστιν ὅσα προσλαμβάνουσιν ἄνθρωποι παρ᾽ ἑτέρων, [e] βαρύνοντες τὴν ψυχὴν ἕως ἂν ἀποδοθῇ· κἂν ὀνόμασι καλοῖς αὐτὰ [f] κοσμήσας τις, φιλανθρωπίας καλῶν, καὶ δωρεὰς, ἢ χάριτας. φέρε, ἐὰν δὴ μανεὶς δέξωμαι χρυσὸν, ὃν δίδως μοὶ, καὶ τοῦθ᾽ ἅπασι Ρωμαίοις γένηται φανερόν· ἔπειθ᾽ οἱ τὴν ἀνυπεύθυνον ἔχοντες ἀρχὴν, οὓς ἡμεῖς τιμητὰς καλοῦμεν, οἷς ἀποδέδοται τοὺς ἁπάντων Ρωμαίων ἐξετάζειν [g] βίους, καὶ τοὺς ἐκβαίνοντας ἐκ τῶν πατρίων ἐθῶν ζημιοῦν, καλέσαντές με λόγον ἀποδοῦναι κελεύσωσι τῆς δωροδοκίας, ἁπάντων παρόντων· [h] * * * * * * * * * * * * * * * *

“comparatas etiam divitias neglexerim, gloriæ cauſſa, (ſicut Valerius Poplicola fecit, aliique præterea multi, propter quos urbs noſtra tantam ad potentiam pervenit) munera quæ mihi à te offeruntur accipiam, & præſtantiores facultates cum deterioribus commutabo? Illi enim acquiſitioni hoc inerat, quod non ſolum honeſtam & juſtam, verum etiam jucundam fruitionem habebat: ab hac autem iſtud quoque abeſt. nam res fœneratitiæ ſunt quæcunque homines ab aliis accipiunt, animum curis onerantia, donec reddantur: etiamſi aliquis ea ſpecioſis nominibus ornet, humanitatis officia, vel dona, vel beneficia vocans. Age vero, ſi eo deveniam inſaniæ ut aurum accipiam quod offers, idque omnibus Romanis innoteſcat, & poſtea ii qui magiſtratum reddundis rationibus non obnoxium gerunt, qui à nobis Cenſores appellantur (quibus datum eſt in omnium Romanorum vitas inquirere, & à patriis moribus atque inſtitutis deſciſcentes mulctare) accerſitum me rationem de acceptis quæ ad me corrumpendum oblata fuerint muneribus rationem reddere jubeant, coram omnibus: * * * * * * *

[Ὅτι Κλεινίας ὁ Κροτωνιάτης τύραννος ὢν ἀφείλετο τὴν ἐλευθερίαν ταῖς πόλεσι, φυγάδας ἀθροίσας ἐκ παντὸς τόπου καὶ δούλους ἐλευθερώσας· οἷς τὴν τυραννίδα κρατυνάμενος τοὺς ἐπιφανεστάτους Κροτωνιατῶν, οὓς μὲν ἀπέκτεινεν, οὓς δὲ ἐξέβαλεν ἐκ τῆς πόλεως· Ἀναξίλας δὲ Ρηγίνων τὴν ἀκρόπολιν κατελάβετο· καὶ πάντα τὸν τοῦ βίου χρόνον κατασχὼν, [i] Λεόφρονι τῷ παιδὶ τὴν ἀρχὴν κατέλειπε. καὶ ἄλλοι ἀπὸ τούτων δυναστείας ἐν ταῖς πόλεσι κατασκευάσαντες πάντα τὰ πράγματα διέφθειραν. ἡ δὲ τελευταία τε καὶ πασῶν μεγίστη κάκωσις ἁπάσαις ταῖς πόλεσιν ἡ Διονυσίου τυραννὶς ἐγένετο τοῦ κρατήσαντος Σικελίας. διέβη γὰρ εἰς Ἰταλίαν ἐπὶ Ρηγίνους Λοκρῶν ἐπικαλεσαμένων, οἷς ἦσαν οἱ Ρηγῖνοι διάφοροι. καὶ συνελθόντων ἐπ᾽ αὐτὸν Ἰταλιωτῶν δυνάμεσι μεγάλαις, συνάψας μάχην ἀπέκτεινε συχνοὺς, καὶ πόλεις αὐτῶν δύο κατὰ κράτος ἐξεῖλεν. εἶτ᾽ αὖθις ἑτέραν ποιησάμενος διάβασιν Ἱππωνιεῖς ἀνέστησεν ἐκ τῆς ἑαυτῶν, οὓς ἀπήγαγεν εἰς Σικελίαν· καὶ Κροτωνιάτας ἐξεῖλε καὶ Ρηγίνους, καὶ διετέλεσεν ἔτη δώδεκα τούτων τυραννῶν τῶν πόλεων. ἔπειθ᾽ οἱ μὲν τὸν τύραννον δεδιότες τοῖς βαρβάροις αὐτοὺς ἐνεχείριζον. οἱ δὲ ὑπ᾽ ἐκείνων πολεμούμενοι, τῷ τυράννῳ τὰς πόλεις παρεδίδοσαν. ὑφ᾽ ὅτου δὲ πάσχοιεν ἀεὶ κακῶς δυσχε-

[Clinas Crotoniates primus urbes in ea parte Italiæ ſitas, quæ major Græcia dicitur, tyrannide oppreſſit, congregatis undique exſulibus & ſervis ad pileum vocatis: quorum præſidio cum tyrannidem confirmaſſet, principes Crotoniatarum partim necavit, partim urbe expulit. Deinde Anaxilaus Rheginorum arcem occupavit, tenuitque quoad vixit, ac moriens Leophroni filio dominationem tradidit. Alii poſthac ſubſecuti, cum in variis urbibus dominationes atque imperia conſtituiſſent, funditus omnia ſubverterunt. Extrema demum atque omnium graviſſima peſtis & calamitas Dionyſii Siculi tyrannis incubuit univerſis ſimul civitatibus. Namque hic in auxilium advocatus à Locris adverſus Rheginos, quibuſcum diſſentiebant, in Italiam trajecit: cumque Italicorum ingentibus copiis prælio congreſſus multos cecidit, & urbes duas vi cepit. Poſthac iterum in Italiam cum trajeciſſet, Hipponienſes abſtractos ſedibus ſuis in Siciliam tranſtulit, & Crotonem ac Rhegium expugnavit, iiſque urbibus per duodecim annos dominatus eſt. Deinde vero hi quidem, tyrannum reformidantes, ſemetipſos barbaris dedidere: illi vero, bello à barbaris appetiti, urbes ſuas Dionyſio tradiderunt; quod ſi forte ab alterutro opprimerentur,

a Redundat alterutrum, πλεῖστοι, vel συχνοί. & cum dicat πρὸς τούτοις, videntur poſt Valerium Poplicolam deeſſe aliorum Romanorum nomina, qui gloriæ quam opum ſtudioſiores fuerint. *Sylb.* Deſiderari quidem aliqua eo facilius mihi perſuadeo, quod πρὸς τούτοις ſcriptum ſit, quum tamen unius tantum Valerii Poplicolæ meminerit. *Steph.* *b* In *Pacii Cod.* δέξωμαι, atque etiam in vulg. Exempl. *Sylb.* *c* Rectius πρὸς τῷ. *Sylb.* *d* Hæc quæ ſubjunguntur, ταύτης δὲ (videlicet τῆς κτήσεως) καὶ τοῦτ᾽ ἄπεστι, aperte oſtendunt, meo quidem judicio, pro πόσον ἦν ſcribendum eſſe προσὸν ἦν, vel certe προσῆν, unica voce pro duabus illis πόσον ἦν poſita. Apte autem προσῆν cum dandi caſu, ἐκείνῃ & κτήσει. Et quod ſequitur, ταύτης δὲ καὶ τοῦτ᾽ ἄπεστι, tale eſt ac ſi verbo eodem utens dixiſſet, ταύτῃ δὲ καὶ τοῦτο οὐ πρόσεστι. Quod ſi, quæ de acquiſitione dicit, cum proxime ſequentibus jungere voluiſſet, videlicet καὶ τὸ μεθ᾽ ἡδονῆς ποιεῖσθαι τὰς ἀπολαύσεις, dicendum certe fuerat, ἐκείνης μὲν γε τῆς κτήσεως, expuncta etiam hypoſtigme poſt κτήσεως: quippe quum neceſſe foret intelligere, ποιεῖσθαι τὰς ἀπολαύσεις (pro ἀπολαύειν) ἐκείνης τῆς κτήσεως. Quæ quum ita ſint, vel προσὸν ἦν, vel potius προσῆν, genuinam eſſe ſcripturam, iterum dico. *Steph.* *e* Rectius βαρύνοντας. *Sylb.* *f* Perinde eſt ſive κοσμήσας in κοσμήσῃ mutetur (nam poſt κἂν aptior eſt conjunctivus κοσμήσῃ quam optativus κοσμήσαι) retinendo καλῶν: ſive participium κοσμήσας ſervando, καλῇ pro καλῶν ſubſtituatur. ſed veriſimilior eſt illa verbi κοσμήσῃ pro participio κοσμήσας ſubſtitutio, utpote leviorem mutationem habens. *Steph.* *g* Hîc βίους interpretatus ſum *vitas*, non *fortunas*: ac τοὺς ἁπάντων Ρωμαίων βίους non aliter intelligendum eſſe puto, quam ſi ἑκάστου Ρωμαίων βίον dixiſſet. *Steph.* *h* Imperfectam manere ſententiam videmus, ita quidem ut non difficile videatur, verba, quæ proxime ſequebantur, non item reliqua, conjectura aſſequi. Neque enim dubito quin hæc ſequerentur, τί αὐτοῖς ἀποκρινοῦμαι; *quid ipſis reſpondebo?* aut aliæ voces quæ idem valerent; cujuſmodi fuerint iſtæ, πῶς περὶ αὐτῆς ἀπολογήσομαι; vel τίνα ἀπολογίαν αὐτοῖς δώσω; hiſce enim loquendi generibus utitur *Dionyſ.* *Steph.* *i* Hujus Leophronis Rheginorum tyranni meminit *Juſtinus* lib. 2. *Valeſ.*

V. C. Cat. 472. *Olymp.* 124 4. 125 1. merentur, ſtatim faſtidio ac moleſtia affecti, inſtar Euripi hac illac fortuito ferebantur.

ϕαίνοντες, Εὐρίπου δίκην τῇδε καὶ τῇδε πρὸς τὸ συντυχὸν ἐτράποντο.

V. C. Cat. 477. *Olymp.* 126 $\frac{1}{2}$. Igitur Pyrrhus rurſus in Italiam trajecit, rebus ei in Sicilia haudquaquam ex voto fluentibus, eo quod potioribus civitatibus ejus imperium tyrannicum potius eſſe quam regium videretur. Namque * introductus Syracuſas à Soſiſtrato, qui tum urbem tenebat, & à Thœnone arcis præfecto, cum ab iis pecuniam publicam ac ducentas fere roſtratas naves accepiſſet, omnique præter Lilybæum oppidum (quod unum Carthaginienſes etiam tum tenebant,) Sicilia eſſet potitus, ad tyrannicam mox inſolentiam deflexit: quippe ademptas amicis aut neceſſariis Agathoclis facultates, quas à tyranno obtinuerant, ipſe amicis ſuis donabat: ac præcipuos civitatum magiſtratus ſatellitibus ſuis mandabat, aut centurionibus, præter leges atque inſtituta ſingularum urbium, neque in tempus legibus præfinitum, ſed quoad ſibi viſum eſſet. Adhæc cauſſas, & controverſias, aliaque negotia publica, partim ipſe diſceptabat, partim diſpicienda ac dijudicanda aulicis delegabat, viris nihil præter lucrum atque ex lucro luxum & helluationem ſpectantibus. Has ob cauſſas Pyrrhus cunctis, quæ eum exceperant, civitatibus gravis atque inviſus erat. Qui cum jam pleroſque exulcerato in ſe animo eſſe intelligeret, præſidia urbibus impoſuit per ſpeciem belli, quod à Carthaginienſibus imminere jactabat; atque ex ſingulis civitatibus correptos viros nobiliſſimos confictis adverſus eos calumniis, quaſi inſidias aut proditionem machinati fuiſſent, neci dedit. Quos inter fuit & Thœno, arcis præfectus, quem inter omnes conſtabat maximum ſtudium atque egregiam operam in trajiciendo exercitu ac tradenda inſula præſtitiſſe Pyrrho. Etenim non modo cum claſſe Regi occurrerat, ſed & Inſulam (ſic pars oppidi Syracuſanorum vocatur, quam ipſe præſidio tenebat) eidem tradiderat. Sed Pyrrhus Soſiſtratum præterea comprehendere conatus, ſpe ſua fruſtratus eſt, cum ille inſidias Regis præſenſiſſet, atque ex urbe aufugiſſet. Cæterum rebus jam in Sicilia turbari cœptis, Carthaginienſes, opportunitatem recuperandi ea quæ amiſerant ſibi oblatam rati, exercitum in inſulam miſerunt.

Ὅτι Πύῤῥος διέβη τὸ δεύτερον εἰς Ἰταλίαν, οὐ χωρούντων αὐτῷ τῶν ἐν Σικελίᾳ πραγμάτων κατὰ νοῦν, διὰ τὸ μὴ βασιλικὴν φανῆναι τὴν ἡγεμονίαν αὐτοῦ ταῖς ἐπιφανεστάταις πόλεσιν, ἀλλὰ δεσποτικήν. εἰσαχθεὶς γὰρ εἰς Συρακούσας ὑπό τε Σωσιστράτου τοῦ κρατοῦντος τῆς πόλεως τότε, καὶ Θοίνωνος τοῦ φρουράρχου, παραλαβὼν παρ᾽ ἐκείνων τά χρήματα καὶ ναῦς χαλκεμβόλους ὁμοῦ τι διακοσίας, καὶ πᾶσαν ὑφ᾽ ἑαυτῷ ποιησάμενος Σικελίαν, πλὴν Λιλυβαίου πόλεως, ἣν ἔτι μόνην Καρχηδόνιοι κατεῖχον, εἰς αὐθάδειαν τυραννικὴν ἐτρέπετο. τάς τε γὰρ οὐσίας τῶν Ἀγαθοκλέους οἰκείων ἢ φίλων ἀφαιρούμενος τοὺς παρ᾽ ἐκείνου λαβόντας, τοῖς ἑαυτοῦ φίλοις ἐχαρίσατο· καὶ τὰς μεγίστας ἐν ταῖς πόλεσιν ἀρχὰς τοῖς ἰδίοις ὑπασπισταῖς καὶ λοχαγοῖς προσετίθει, οὐ κατὰ τοὺς ἐπιχωρίους ἑκάστης πόλεως νόμους, οὐδ᾽ εἰς τὸν εἰωθότα χρόνον, ἀλλ᾽ ὡς αὐτῷ φίλον ἦν. δίκας τε καὶ ἀμφισβητήσεις καὶ τὰς ἄλλας πολιτικὰς οἰκονομίας ἁπάσας τὰς μὲν αὐτὸς διῄτα, τὰς δὲ τοῖς περὶ τὴν αὐλὴν ἀναστρέφειν καὶ διακρίνειν ἀπεδίδου, ἀνθρώποις οὐθὲν ἕτερον ὁρῶσιν ἢ ὅτι μὴ κερδαίνειν καὶ καθηδυπαθεῖν τὰς εὐπορίας. καὶ διὰ ταῦτα πάντα βαρὺς ταῖς ὑποδεξαμέναις πόλεσιν, μισητὸς ἦν. αἰσθόμενος δὲ ὑπούλως ἤδη πολλοὺς πρὸς ἑαυτὸν ἔχοντας, εἴς τε τὰς πόλεις φρουρὰς εἰσῆγε, πρόφασιν ποιούμενος τὸν ἀπὸ Καρχηδονίων πόλεμον· καὶ τοὺς ἐπιφανεστάτους ἄνδρας ἐξ ἑκάστης πόλεως συλλαμβάνων ἀπέκτεινεν, ἐπιβουλὰς καὶ προδοσίας εὑρηκέναι ψευσάμενος, ἐν οἷς καὶ Θοίνων ὁ [a] φύλαρχος, ὃς ὑπὸ πάντων ὡμολόγητο πλείστην σπουδὴν καὶ προθυμίαν εἴς τε τὴν διάβασιν αὐτῷ καὶ τὴν παράληψιν τῆς νήσου παρεσχῆσθαι. καὶ γὰρ ὑπήντησεν αὐτῷ ναυτικὸν στόλον ἄγων, καὶ τὴν ἐν ταῖς Συρακούσαις νῆσον, ἣν αὐτὸς ἐκράτει, παρέσχεν. ἐπιχειρήσας δὲ καὶ Σωσίστρατον συλλαβεῖν διήμαρτε τῆς ἐλπίδος, προαισθομένου τὴν ἐπιβουλὴν τοῦ ἀνδρὸς, καὶ φυγόντος ἐκ τῆς πόλεως. ἀρξαμένων δὲ ταράττεσθαι τῶν πραγμάτων, καὶ ἡ τῶν Καρχηδονίων πόλις καιρὸν ἐπιτήδειον εἰληφέναι νομίζουσα πρὸς ἀνάκτησιν τῶν ἀπολωλότων χωρίων, στρατιὰν ἀπέστειλεν ἐπὶ τὴν νῆσον.

Cum Pyrrhus maxima in difficultate eſſet, atque omnem rationem inveſtigaret pecuniæ comparandæ, Evagorus Theodori, Balacer Nicandri atque Dinarchus Niciæ fil. omnium ejus amicorum nequiſſimi ac ſceleratiſſimi, atque impiorum auctores conſiliorum, nefariam lucrandi rationem ei ſubminiſtrarunt, ut ſacros Proſerpinæ theſauros recluderet. Erat quippe templum in ea urbe ſanctiſſimum, in quo ingens auri vis, omni ævo intacta, ſub terra condita ſervabatur. Ab his aſſentatoribus corruptus Pyrrhus, ac neceſſitatem religione omni potiorem ratus, iiſdem ipſis, qui auctores conſilii

Ὅτι ἀμηχανοῦντα τὸν Πύῤῥον καὶ πόρους παντοδαποὺς ἐπιζητοῦντα ὁρῶντες αὐτὸν οἱ κάκιστοι καὶ ἀνοσιώτατοι τῶν φίλων, Εὐήγορος Θεοδώρου, καὶ [b] Βάλακρος Νικάνδρου, καὶ Δείναρχος Νικίου, τῶν ἀθέων καὶ ἐξαγίστων δογμάτων ζηλωταὶ, πόρον ὑποτίθενται χρημάτων ἀνοσίων, τοὺς ἱεροὺς ἀνοῖξαι τῆς Περσεφόνης θησαυρούς. ἦν γὰρ ἱερὸν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἅγιον, καὶ πολὺν χρυσὸν ἐκ παντὸς τοῦ χρόνου πεφυλαγμένον ἄθικτον ἔχον, ἐν ᾧ χρυσός τις ἄβυσσος ἀόρατος τοῖς πολλοῖς κατὰ γῆς κείμενος. ὑπὸ τούτων ἐξαπατηθεὶς τῶν κολάκων, καὶ τὴν ἀνάγκην [c] κρείττονα παντὸς ἡγησάμενος τὴν γνώμην ἀνδράσι διακόνοις

a Lege φρούραρχος, ut ſupra. Corrupte Θώνων ſcribitur apud *Suid.* v. Πύῤῥος, & Θοινίων apud *Diodor. Sic.* lib. 22. ubi & Σώστρατος dicitur qui hic *Soſiſtratus. Valeſ.* *b* Nomen eſt Macedonicum apud *Polybium* legat. 69. & *Harpocrationem* in Νικάνωρ, & *Diodorum* pro eo quod cæteri Φάλακρος dicerent. Solent enim Macedones βῆτα uſurpare pro φ. ſic βίλιππος dicunt & βερενικη & βάλακρος teſte *Plutarcho* cap. 9. quæſtionum Græcarum, & *Stephano Byzantio* in Βεροία. *Valeſ.* *c* Hic locus certiſſimo mendo laborat, quem ſic corrigere proclive eſt. κρείττονα πάντως εἶναι νομίσας, τοῖς εἰσηγησαμένοις τὴν γνώμην, & cætera

* Sc. *V. C. Cat.* 474. *Olymp.* 125 $\frac{2}{3}$.

διακόνοις τῆς ἱεροσυλίας ἐχρήσατο· καὶ τὸν ἐξελθόντα χρυσὸν ἐκ τοῦ ἱεροῦ ναυσὶν ἐνθέμενος μετὰ τῶν ἄλλων χρημάτων ἀπέστειλεν εἰς Τάραντα πολλῆς μεστὸς εὐθυμίας γενόμενος. ἡ δὲ δικαία πρόνοια τὴν αὐτῆς δύναμιν ἀπεδείξατο. ὡς γὰρ ἀνήχθησαν αἱ νῆες ἀπὸ τοῦ λιμένος, τὴν μὲν ἀπόγειον αὔραν λαβοῦσαι προέκοψαν· ἄνεμος δὲ ἐναντίος γενόμενος, καὶ δι' ὅλης νυκτὸς κατασχὼν, ἃς μὲν κατέκλυσεν, ἃς δ' εἰς τὸν τῆς Σικελίας πορθμὸν ἐξέβαλεν. ἐν αἷς δὲ περιεκομίζετο τὰ ἀναθήματα καὶ ὁ προσενεχθεὶς ἐκ τῶν ἀναθημάτων χρυσὸς, ἐπὶ τοὺς Λοκροὺς ἐξώκειλεν αἰγιαλούς. καὶ τοὺς μὲν πλέοντας ἐν αὐταῖς ἐν τῇ παλιρροίᾳ τῶν κυμάτων καταλκλυζομένους διέφθειρεν, τὰ δὲ ἱερὰ χρήματα διασπασθεισῶν τῶν νεῶν ἐπὶ τὰς ἔγγιστα τῶν Λοκρῶν θῖνας ἐξεβράσθεν. ὁ δὲ βασιλεὺς καταπλαγεὶς ἅπαντα τὸν κόσμον καὶ τοὺς θησαυροὺς ἀπέδωκε τῇ θεῷ, ὡς [a] παραιτησόμενος αὐτῆς διὰ τοῦτο τὸν χόλον,

Νήπιος, οὐδὲ τὸ ᾔδει ὃ δὴ πείσεσθαι ἔμελλεν.
Οὐ γάρ τ' αἶψα θεῶν τρέπεται νόος αἰὲν ἐόντων,

ὡς Ὁμήρῳ εἴρηται. ἀλλ' ἐπειδὴ τῶν ἱερῶν ἐτόλμησεν ἅψασθαι χρημάτων, καὶ πόρον ὑποθέσθαι πολέμων, ἀνόνητον ἐποίησε τὴν ἔννοιαν αὐτοῦ τὸ δαιμόνιον, ἵνα παράδειγμα καὶ παίδευμα πᾶσιν ἀνθρώποις γένοιτο τοῖς μεθ' ἑαυτόν. διὰ τοῦτο καὶ ὑπὸ Ῥωμαίων ἡττήθη ὁ Πύῤῥος κατὰ κράτος. οὐ γὰρ στρατιά τις φαύλη καὶ ἀνάσκητος ἦν αὐτῷ, ἀλλ' ἡ κρατίστη τῶν τότε οὐσῶν ἐν Ἕλλησι, καὶ πλείστους ἀγωνισαμένη πολέμους. οὐδὲ πλῆθος ἀνδρῶν τῶν τότε παραταξαμένων ὀλίγον, ἀλλ' ὅσον καὶ τριπλάσιον εἶναι. οὐδὲ στρατηγὸς τῶν ἐπιτυχόντων τις, ἀλλ' ὃν ἅπαντες ὁμολογοῦσι μέγιστον γενέσθαι τῶν κατὰ τὴν αὐτὴν ἡλικίαν ἀκμασάντων στρατηγῶν. οὐδὲ τόπου φύσις ἄνισος, οὔτε ἐπικουρία [b] τοῖς ἑτέροις ἡ ἄφιξις αἰφνίδιος, οὔτε ἄλλη τὶς συμφορὰ καὶ πρόφασις ἀπροσδόκητος ἐπιπεσοῦσα συνέτριψε τὰ Πύῤῥου πράγματα· ἀλλ' ὁ τῆς ἀσεβηθείσης θεᾶς χόλος, ὃν οὐδ' αὐτὸς ἠγνόει Πύῤῥος, ὡς Πρόξενος ὁ συγγραφεὺς ἱστορεῖ, καὶ αὐτὸς ὁ Πύῤῥος ἐν τοῖς ἰδίοις ὑπομνήμασι γράφει. ἐν γὰρ τῇ νυκτὶ, ἐν ᾗ τὴν στρατιὰν ἔμελλεν ἀπάξειν ἐπὶ τὸ ὄρος, ἔδοξε κατὰ τοὺς ὕπνους ἐκπεσεῖν αὐτοῦ τοὺς πλείονας ὀδόντας, καὶ πλῆθος αἵματος ἐκ τοῦ στόματος φέρεσθαι. ταραχθεὶς δὲ διὰ τὴν ὄψιν καὶ μεγάλην ἔσεσθαι συμφορὰν μαντευόμενος, ἐβούλετο ἐπισχεῖν τὴν ἡμέραν ἐκείνην. οὐκ ἴσχυε δὲ νικῆσαι τὴν πεπρωμένην, ἐναντιουμένων τῶν φίλων πρὸς τὴν ἀναβολὴν, καὶ μὴ μεθεῖναι τὸν καιρὸν ἐκ τῶν χειρῶν ἀξιούντων.

Τέλος τῆς ἱστορίας Διονυσίου [c] Ἁλικαρνησέως.]

fuerant, adminiſtris ſacrilegii eſt uſus; ac pecuniam omnem, quam ex templo abſtulerat, in naves impoſitam lætus Tarentum miſit. ſed Deorum numen brevi præſentiſſimum apparuit. Etenim cum naves è portu ſolviſſent, primum quidem ſecundo vento vela fecerunt, atque aliquantum progreſſæ ſunt: tandem vero cum ventus adverſus incubuiſſet, ac per totam noctem luctantes in anchoris detinuiſſet, alias ſubmerſit, alias in Siculum fretum ejecit; eas vero quibus donaria ac ſacra omnis pecunia aſportabatur, in ipſa Locrenſium littora repulit ac retruſit, ac, vectoribus ipſis æſtu undarum abſorptis laceratiſque navibus, theſauri in proximas Locris ripas tempeſtate ejecti ſunt. Qua clade perculſus Rex, theſauros atque omnia ornamenta Deæ reſtituit, quaſi pacem numinis eo facto impetraturus, *V. C. Cat. 477. Olymp. 126 ½.*

Demens qui haud ſciret quæ ſe mox pœna manebat.
Nec mutatur enim leviter ſententia Divum,

ut ait Homerus. Quippe cum ſacram pecuniàm nefarie contingere auſus eſſet, eamque in uſum belli deſtinare, dii ejus conſilium vanum atque irritum fecerunt, ut exemplo deinceps eſſet omnibus poſteris. Hancque maxime ob cauſſam bello victus ac profligatus eſt à Romanis Pyrrhus. Neque enim contemnendum aut imperitum rei militaris habebat exercitum, ſed optimos tota Græcia milites, ac plurimis bellis exercitatos; atque eorum non exiguas copias, ſed ter tanto ampliores Romanis. Neque ipſe Dux erat vulgaris, ſed quem omnes ætatis ſuæ præſtantiſſimum fatentur fuiſſe. Poſtremo nec loci iniquitas, neque auxilia ſubmiſſa hoſtibus ac repente ſupervenientia, neque ulla calamitas aut fortuitus caſus res Pyrrhi afflixere; ſed ſolus indignantis Deæ furor: quod nec ipſe Pyrrhus diffitebatur, ut Proxenus hiſtoriæ ſcriptor, atque ipſe in Commentariis rerum ſuarum Pyrrhus prodit. Nocte enim, qua exercitum in collem ſubducturus erat, viſus ſibi in ſomnis eſt pleroſque dentes multo cum ſanguine exſpuere. Quo viſo non mediocriter turbatus, cum grave damnum impendere conjiceret, ſtatuerat quidem eo die ſe continere. verum, amicis moram ac cunctationem aſpernantibus, multumque orantibus ne opportunitatem è manibus elabi ſineret, fatum ſuperare haudquaquam valuit.

Finis Hiſtoriarum Dionyſii Halicarnaſſei.]

cætera. *Valeſ.* Apud *Suidam* καὶ διὰ τὴν ἀνάγκην κρείττονα παντὸς ἡγησαμένων τὴν γνώμην, ἀνδράσι &c. atqui ἡγησάμενος pro ἡγησαμένων legit *Portus*, & vertit, *& propter urgentem neceſſitatem id conſilium omnium optimum ratus, iiſdem ipſis &c.* [a] Hunc locum citat *Suidas*, voce παραιτησάμενος. [b] Mallem τοῖς ἐχθροῖς. *Valeſ.* [c] Nota hîc Ἁλικαρνησέως cum η in antepenultima, ut & ſupra p. 716. v. 42. Εὐήγορος.

LEGES

LEGES REGIÆ,

ET

LEGES DECEMVIRALES,

JUSTI LIPSII OPERA ſtudioſe collectæ.

De Regiis Legibus, & qui Reges quas tulerunt.

JUS *omne, Publicum aut Privatam eſt. Publicum, Divinum, aut Humanum. Divinum, quod ad ſacra & ſacerdotes pertinet: Humanum, quod ad magiſtratus, & publicam adminiſtrationem. Ex his Romulus rex, Humanum præcipue; Numa, Divinum conſtituit. Et publico quidem juri pauca aut reges cæteri aut Decemviri addiderunt. Superat privatum; quod in Naturale, Gentium, & Civile tribuitur. Naturæ jus Romuli fere leges præferunt: Numa, Gentium addidit. Romulus de educatione liberorum, de matrimoniis, de parentum jure ſanxit: Numa de homicidiis, de bonæ fidei contractibus, de ſepultura quædam tulit. Juris Civilis præcipuus auctor Servius Tullius, qui, auctore Dionyſio, de Contractibus & Injuriis quinquaginta leges rogavit: item de fœnore, de nexis, ære alieno, & alia, quæ compl urima in ſuas tabulas Decemviri tranſtulerunt. Non aliena ab hac origine juris Ariſtotelis diviſio eſt Justitiæ particularis in* διανεμητικὴν, *ſive Distributivam, &* ἀλλακτικὴν, *ſive Commutativam. Priorem illam justitiam Romulus maxime, & ex parte Numa; posteriorem, cæteri ſpectarunt. Romuli leges (quarum verba ipſa perierunt, ſententiæ ex antiquis, præcipue Dionyſio, colliguntur) ſic concipi poſſunt:*

1 *Deos patrios colunto: externas ſuperſtitiones aut fabulas ne admiſcento.*
2 *Ne quid inauſpicato publice gerunto.*
3 *Nocturna ſacrificia, pervigiliaque amoventor.*
4 *Rex, ſacrorum præſes, legum cuſtos eſto: judicia exerceto: belli imperium habeto.*
5 *Patres ſacerdotia & magiſtratus capiunto: plebejis patroni ſunto.*
6 *Populi ſuffragia ſunto: magiſtratus creanto: leges ſciſcunto: pacem bellumque jubento.*
7 *Mœnia ſancta exiſtimantor.*
8 *Uxor, farreatione viro juncta, in ſacra & bona ejus venito: jus devortendi ne eſto.*
9 *Si ſtuprum commiſit, aliudve quid peccaſſit, maritus judex & vindex eſto: deque eo cum cognatis cognoſcito.*
10 *Temetum mulier ne bibito.*
11 *Quod natum erit, parentes tollunto: monſtroſos tamen partus ſe fraude exponi fas eſto.*
12 *In liberos ſuprema patrum auctoritas eſto: venumdare, occidere liceto.*

VERBA IPSA LEGUM.

13 Si pater filiom ter venumduit, filius à patre liber eſto.
14 Sei puer parenteis verberit, aſt oloe plorasſint, puer diveis parentum ſacer eſto: Sei nurus, ſacra diveis parentum eſto.
15 Patronus ſi clienti fraudem ſaxſit, ſacer eſto.
16 Duumviri perduellionem judicent: ſi à duumviris provocarit, provocatione certato. Si vincent, caput obnubito, arbori infelici ſuſpendito: verberato vel intra pomoerium, vel extra pomoerium.

NUMÆ POMPILII LEGES.

Numa, ait Dionyſius, Romuli leges firmavit, novas ipſe de ritibus & ministris ſacrorum adjunxit. Curiones, Flamines, Augures, Veſtales, Salios, Fetiales, Pontifices inſtituit. Legum aliquot verba hæc reperiuntur:

1 Dis ex imputata vite ne libanto.
2 Vino rogum ne reſpergito.
3 Piſceis quei ſquamoſi non ſunt, nei polluceto: ſquamoſos omneis praeter ſcarum polluceto.
4 Quoius auſpicio, claſſe procincta, opeima ſpolia capiuntur, Jovi Feretrio bovem caedito. Quei cepit, aeris ducenta darier oporteto.
Secunda ſpolia in Martis aram in campo ſolitaurilia utra voluerit caedito.
Tertia ſpolia Iano Quirino agnum marem caedito. centum qui ceperit ex aere dato.
5 Qui terminum exarasſit, ipſus & boves ſacrei ſunto.
6 Si quis hominem liberom dolo ſciens morti duit, paricida eſto: ſi imprudens, tum in concione pro capite occiſi & natis ejus arietem offerto.
7 Pellex [1] aram Iunonis ne tagito: ſi tagit, Junoni crinibus demisſis agnum faeminam caedito.
8 Sei hominem fulmin Iovis occiſit, ne ſupra genua tollito.
Homo ſi fulmine occiſus eſit, ei juſta nulla fieri oporteto

[1] al. ædem.

SENSA LEGUM ISTA.

9 *Deis fruge & mola ſalſa ſupplicanto.*
10 *In contractibus Fides ſervator: fidei numen omnes metuunto.*

11 *Si filius familias uxorem duxit, patri vendundi ejus ne ultra jus eſto.*

12 *Mulierem, ſi prægnas mortua fuat, niſi exciſo partu, ne humato. qui ſecus faxit, quaſi ſpem animantis peremerit, ita eſto.*

TULLI HOSTILLII.

1 *Nati trigemini, donicum puberes eſunt, de publico aluntor.*

DE DECEMVIRORUM LEGIBUS, QUANDO ET QUOMODO SCRIPTÆ.

Regiæ leges partim ſcriptæ, partim inſcriptæ, ad uſque Tarquinii Superbi tempora valuerunt. Primus ille & Servii leges omnes abrogavit, & priorum regum pleraſque contempſit, ad vim omnia referens & libidinem dominandi. Tarquinio vero pulſo, à Bruto & Valerio Coss. *revocatas iterum Servianas aliasque leges, Dionyſius adfirmat. Quasdam & ipſi* Coss. *& poſtea Tribuni addiderunt tuendæ libertatis, ut ſunt Valeriæ, Sacratæ, Iciliæ leges. Sed hæ omnes jus publicum ſpectabant: & privato juri nulla facta acceſſio ante leges Xvirales. A. V. C.* CCXCII, *promulgata à tribunis lex Terentia eſt de Quinqueviris, ut Livius; vel Decemviris, ut Dionyſius, Legum Scrib. creandis. eaque lex plebi volenti fuit. Nam ad id tempus loco regum* Coss. *jus dicebant: Conſules autem ex patribus erant. Itaque in diſſenſu ordinum, cum Patres occaſione juris præcipue uterentur ad premendam plebem; nec plebejo contra patricium jus ullum æquum eſſet: omnibus concionibus jactata & flagitata lex Terentia eſt. Reſtitere tamen ſeptem annos ipſos, patres. Fracti demum conceſſere; miſſique legati in Græciam ad Solonis inclytas leges aliarumque civitatum inſtituta moreſque noſcendos: addit Dionyſius, etiam in Græcanicas Italiæ civitates. Biennium plus minus legati abfuerunt. reverſi ſunt A. V.* CCCI. *ſtatimque plebs pervicit ut ſcribendarum legum initium fieret. Patres tenuerunt ut Xviri è patriciis tantum crearentur. Creati Ap. Claudius, T. Genutius, P. Sextius, Sp. Veturius, C. Julius, A. Manlius, Ser. Sulpicius, P. Curiatius, T. Romulius, Sp. Poſtumius; omnes conſulares. Inierunt magiſtratum ſine provocatione A. V.* CCCII: *ſineque anni propoſitæ decem tabulæ: duæ reliquæ ſequenti anno additæ. In Græcis interpretandis uſi opera ſunt Hermodori Epheſii philoſophi. Tabulas vocare placuit exemplo Athenienſium; qui Solonis leges dixerunt* ἄξονας, *tabulis ligneis inciſas. quamvis iſtas æreas fuiſſe conſtet, diſſentiente Pomponio. Perlatæ ſunt comitiis centuriatis, fixæ in foro ad Curiam Hoſtiliam: manſeruntque, quamvis poſt varia incendia urbis, ultra Septimii Severi Imp. tempora. De diviſione tabularum ex Fragmentis difficile judicium eſt. Modo tamen & ordine ſcriptas fuiſſe, non eſt dubium. Leges Regiæ & Solonis, decem primas tabulas occupaſſe videntur: duæ poſtremæ de ſacris fuerunt: eaſque a Faliſcis petitas Servius eſt auctor. Certe leges Regiæ ex* I, II, & III *tabula, à Feſto citantur. Lex Romuli de vendendis filiis à Dionyſio in quarta ponitur. Fragmenta quæ ſuperſunt, hæc ſunt:*

1 Iuſſus populi & ſuffragia ſunto. Quodcumque poſtremum populus juſſit, id jus ratumque eſto.

2 Privilegia ne irroganto.

3 De capite civis, niſi per maximum comitiatum, ne ferunto.

4 Forti ſanatique idem jus eſto.

5 *Qui hoſtem concitaverit, quive civem hoſti tradiderit, quive cœtus nocturnos agitaverit, capital eſto.*

6 *Sodalitates & collegia ſunto: aſt ne in publicas leges commodave peccanto.*

7 Qui fruges excantaſſit, Cereri ſacer eſto.

8 Qui frugem aratro quaeſitam pavit ſecuitve, pubes Cereri ſacrator: impubes, praetoris arbitratu verberator, noxamve duplionemve praeſtato.

9 *Si in alieno pecus paverit, actio eſto.*

10 *Qui injuria arbores alienas ceciderit, in ſingulas* XXV *æris luito.*

11 *Arboris impendentis ramos* XV *pedes à terra circumcidere jus eſto.*

12 Paterfamilias uti legaſſit ſuper pecunia tutelave ſuae rei, ita jus eſto.

13 Si inteſtatus moritur cui ſuus heres nec eſcit, agnatus proximus familiam habeto: ſi agnatus nec eſcit, gentiles familiam herciſcunto.

14 Si furioſus eſſe incipit, agnatorum gentiliumq. in eo pecuniaq. ejus poteſtas eſto.

15 Hominem mortuum in urbe ne ſepelito neve urito.

16 Hoc plus ne facito: rogum aſcia ne polito.

17 Mulieres genas ne radunto, neve leſſum funeris ergo habento.

18 Homini mortuo ne oſſa legito, quo poſt funus faciat; niſi belli peregreve mortuo.

19 Qui coronam parit, ipſe pecuniave ejus, virtutis cauſa arduitor.

20 Neve aurum addito.

21 Quoi auro dentes vincti eſunt, aſtim cum ollo ſepelire urereve ſe fraude eſto.

22 *Servilis unctura tollitor, omniſque circumpotatio.*

23 *Rogum buſtumve novum, propius* LX *pedes, alienas ædes ne adjicito.*

24 *Forum buſtumve ne uſucapito.*

25 Si in jus vocet, atq. eat.

26 Si morbus aevitasve vitium eſcit, qui in jus vocaſſit, jumentum dato: ſi volet arceram, ne ſternito.

27 Siquid horum fuit vitium judici, arbitrove, reove, dies diffeiſus eſto.

28 Si vis vocationi fuat, teſtamini: igitur em capito.

29 Si calvitur pedemve ſtruit, manum endojacito.

30 Siquei in jure manum conſerunt, utriq. ſuperſtitibus praeſentibus vindicias ſumunto.

31 Si vindiciam falſam tulit, rei ſive litis arbitros tres dato. eorum arbitriis fructus duplione damnum deciditor.

32 Rem ubei pagunt, oranto. nei pagunt, ante meridiem in foro aut in comitio cauſam conjiciunto. poſt meridiem praeſente ambobus litem addicito. ſol occaſus ſuprema tempeſtas eſto.

33 Æris confeſſi, rebusq. jure judicatis, triginta dies juſti ſunto: poſtidea manus endojectio eſto: in jus ducito: nei judicatum facit, aut quips endo jure em vindicit, ſecum ducito, vincito aut nervo aut compedibus quindecim pondo, ne majore; aut ſi volet, minore vincito. ſi volet, ſuo vivito: ni ſuo vivit, qui em vinctum habebit, libras farris endo dies dato: ſi volet, plus dato.

34 Tertiis nundinis partes ſecanto: ſi plus minusve ſecuerint, ſe fraude eſto.

35 Aſſiduo vindex aſſiduus eſto: proletario quivis volet vindex eſto.

36 Qui ſe ſierit teſtarier, libripensve fuerit, ni teſtimonium fariatur, improbus inteſtabilisq. eſto.

37 Cui teſtimonium defuerit, is tertiis diebus ob portum obvagulatum ito.

38 *Qui falſum teſtimonium dixerit, ſaxo Tarpejo dejicitor.*
39 *Si judex arbiterve ob rem judicandam, pecuniam acceperit, capital eſto.*
40 *Qui malum carmen incantaſſit, Cereri ſacer eſto.*
41 Qui injuriam alteri faxit, XXV aeris poenae ſunto.
42 Si quis carmen occentaſſit, actitasſit, condidisſit, quod alteri flagitium faxit, capital eſto.
43 Si membrum rupſit, ni cum eo pacit, talio eſto.
44 Si nox furtum faxit, & im aliquips occiſit, jure caeſus eſto.
45 *Interdiu ſi ſe telo defenderit, jure caeſus eſto.*
46 Si adorat furto quod nec manifeſtum erit, duplionem luito.
47 *Furta per lancem liciumq. concepta, quaſi manifeſta vindicantor.*
48 *De furto paciſci liceto.*
49 Tignom junctom aedibus vineaeq. concapes ne ſolvito.
50 Furtivae rei aeterna auctoritas eſto.
51 Vſus, auctoritas fundi, biennium eſto.
52 Adverſus hoſtem aeterna auctoritas eſto.
53 Qui nexum faciet mancipiumque, uti lingua nuncupasſit, ita jus eſto.
54 *Vindiciæ ſecundum libertatem dantor.*
55 *Nequis unciario foenore plus exerceto.*
56 *Patricii cum plebejis connubia ne jungunto.*
57 *Via in porrectum* VIII *p. in amfractum* XVI *p. lata eſto.*
58 *In finibus intra* V *pedes uſucapio ne eſto.*

NOTÆ FRID. SYLBURGII.

II *&* III *legis verba ſic leguntur apud Ciceronem lib.* 3 *De legibus* : Privilegia ne inroganto. De capite civis, niſi per maximum comitiatum, illosque quos cenſores in partibus populi locaſſint, ne ferunto. *Ant. Auguſtin. De legib. pag.* 155, *edit. Pariſ.*

VII *legis initium ſic citat Fulv. Vrſ. Not. pag.* 20. Qui alienas fruces excantaſit. *Idem addit ibidem & hoc fragmentum*: Neve alienam ſegetem pelexeris. *Eodem pertinet hoc fragm.* Qui malum carmen incantaſit.

XII *legis verba ſic referuntur in Novella* XXII: Uti legaſſit quiſque de ſua re, ita jus eſto. *Apud Cic. lib.* 2 *de Inventione ſic* : Paterfamilias uti ſuper familia pecuniaque ſua legaverit, ita jus eſto. *Ant. Aug.* 168 *&* 169.

XIV *legis initium, lib.* 1 *Rhetor. ad Herenn. ſic legitur.* Si furioſus exſiſtet: *ut teſtatur idem Ant. Auguſt. pag.* 161.

XIX *legis verba ſic leguntur apud. Plin. lib.* 21, *c.* 3. Qui coronam parit, ipſe pecuniave ejus virtutis ergô arguitur.

XXVI *legis verba ſic leguntur apud Gell. lib.* 20, *c.* 1. Si morbus ævitasve vitium exſtitit, qui in ius vocabit, jumentum dato. ſi nolet, arceram ne ſternito. *Aut. Aug.* 182.

XXXII *legis verbis ſic leguntur apud Gell. lib.* 17, *c.* 2: Ante meridiem cauſam conicito, cum perorant ambo praeſentes. poſt meridiem praeſenti litem addicito. ſi ambo præſentes, ſol occaſus ſuprema tempeſtas eſto. *Ant. Aug.* 182.

XXXVI *legis verba Ant. Auguſtinus* 196 *ſic ſcribenda putat* : Qui ſe ſierit anteſtarier, libripensve fuerit, ni teſtimonium fateatur, improbus civis inteſtabilisq. eſto.

In lege XLIII, Pacit *legitur etiam apud Gell. lib.* 20. *c.* 1. *at ſupra, lege* XXXII, Rem ubi pagunt: *itidemque lib.* 2 *Rhet. ad Herenn.*

XLIV *legis verba ſic leguntur apud Macrob. lib.* 1 *Saturn. c.* 4. Si nox furtum factum ſit, ſi im aliquis occiſit, iure caeſus eſto. *Ant. Aug.* 176.

L *lege: apud Gell. l.* 17, *cap.* 7, *legis veteris Atiniæ hæc verba ſunt*: Quod ſubreptum erit, ejus rei aeterna auctoritas eſto. *Ant. Aug.* 163.

Hac appendice librum claudere ſtatueram, lector. Sed cum animadverterem Fulvium Vrſinum in Notis ſuis ad Antonium Auguſtinum De Legibus & Senatusconſultis, priſcas illas regum ac decemvirorum leges tum antiquiore tum pleniore ſtilo exaraſſe; viſum eſt eas quoque ex Notis illius excerptas hic adjicere, cum aliis nonnullis legibus, ſenatusconſultis, plebiſcitis, ſanctionibus; quæ vel ad Dionyſii noſtri, vel ad aliorum ejus temporis hiſtoricorum illuſtrationem conducere viderentur. In earum exaratione diligenter Vrſini veſtigia ſecuti ſumus: niſi quod pro grandioribus litteris minores adhibuimus, & omiſſis punctis inter ſingulas voces priſco more interjectis, alias ſuo quaſque loco diſtinctiones poſuimus.

Porro ut de vetere ſcriptura hic pauca præmoneam, differt ea ab recentiore, quæ hodie in uſu eſt, vel quantitate, vel qualitate, vel utroque. Quantitas in additione cernitur, vel detractione.

Additio, aut vocalis eſt, aut conſonantis. Vocalis additia eſt in diphthongis ei *&* ou. *ſic enim* Eidem jous *ſcripſere pro Idem jus. Sic* Leitem, Leimites, Meilitiae, Opeima, Inveito, *pro Litem, Limites, Militiæ, Opima, Invito. Sic* Eito, Deixi, Seierit, *pro Ito, Dixi, Sierit. Item* Quei, Sei, Nei, *pro Qui, Si, Ni.* (Nei *tamen etiam pro Ne uſurparunt interdum, & quidem non raro*) *Sic* Vtei, Vbei, Ibei, *pro Vti, Vbi, Ibi. Eandem diphthongum uſurparunt in genitivis ſingularibus: vt* Dolei malei, *pro Doli mali. Item in nominativis pluralibus: vt* Iei, Trevirei, Decumanei, *pro Ii, Treviri, Decumani. Item in dativis & ablativis pluralibus: vt* Ieis, Tertieis, Ricinieis, *pro Iis, Tertiis, Riciniis. Præterea in dativis ſingularibus tertiæ declinationis: vt* Mortei, Clientei, *pro Morti, Clienti. item* Alterei, Sibei, *pro Alteri, Sibi. Et frequentiſſime in nominativis atque accuſativis pluralibus: vt* Omneis ceiveis, *pro Omnes cives. O vero ad V adjectæ tum alia ſunt exempla, tum hæc*: Jous, Jouſta, Joudicare, *pro Jus, Juſta, Judicare. item* Souo, Louci, Doucito, *pro Suo, Luci, Ducito.*

In quibuſdam utramque diphthongum conjunxerunt: vt Soueis, Joudicei, *pro Suis, Judici. In nonnullis u geminum uſurparunt pro ou ſeu u: ut* Pluus, Secuus, *pro Plus, Secus. Sic* Comitiatuu, Arbitratuu, *pro Comitiatu, Arbitratu. Interdum o paſt u interſeruerunt: ut* Queicuomque, *pro Quicumque. Conſonantes quoque interſeruerunt: vt* Quotiens, Quotienscuomque, *pro Quoties, Quotiescumque. Sic* Exſigunto, Exſercere, *pro Exigunto, Exercere. Item* Quips, Aliquips, *pro Quis, Aliquis. In* Jouxſta *vero pro Juxta, gemina eſt inſertio, vocalis o & conſonantis ſ. In quibuſdam integram ſyllabam interſeruere*:

ſeruere : ut in Poſtidea, Indoteſtato, *pro Poſtea, Inteſtato. Ejus generis etiam* Ævitas *videri alicui poſſit. ſed habet illud legitimam ab ævo derivationem : in* Ætas *vero, quod poſt uſurpari cœpit, facta eſt contractio. Quibuſdam à fronte conſonantes adjecere : ut* Stlis, *pro Lis. Nonnullis in fine : ut* Ead, Tuod, Plebed, Frauded, *pro Ea, Tuo, Plebe, Fraude. Sic in verbis* Datod. Romovetod, Luitod, Sumitod, Eſtod, *pro Dato, Removeto, Luito, Sumito, Eſto. In* Exſercetod *autem geminata eſt additio, ſemivocalis ſ, & mutæ* d. *Sic in* Leibertated *additio eſt vocalis* e, *& conſonantis* d.

Detractio & ipſa vocalis eſt, aut conſonæ. Vocalis detractio eſt in monophthongis illis Fenus, Femina, *pro Fœnus, Fœmina. Sic* Heres *pro Hæres. quanquam eam vocem non ab hærendo, ſed ab hero deductam malunt eruditiores. Detractio etiam quibuſdam videtur eſſe in verbis iſtis,* Adicito, Eicito, Deicitor, Conicere, Subicere, *pro Adjicito, Ejicito, Dejicitor, Conjicere, ſubjicere. Quod ſi ita eſt, eadem ſimplex* Icere *contractum erit ex Iacere. Sic certe* Dis *contractum ex Diis.*

E conſonantibus etiam quæ nunc geminari ſolent, omittebant alteram ; ut Oſa, Claſe. *pro Oſſa, Claſſe. Item* Aceras, Conubia, *pro Acerras, Connubia* : Pelex, Tolito, Poluceto, *pro Pellex, Tollito, Polluceto.*

Qualitas in commutatione potiſſimum cernitur. Ea quoque vocalis eſt, aut conſonantis. Vocalis ut e *pro* i. *Sic enim* Leber, Addecito, *ſcripſerunt pro Liber, Addicito. Item* u *pro* i : *ut* Æſtumata *pro Æſtimata. Sic* Optumus *pro Optimus. Eadem ratione* Poſtumum *quoque pro Poſtimum ſeu Poſtremum à veteribus dictum volunt eruditi : ut ſignificet non tam eum qui poſt inhumatum patrem eſt editus, quam eum qui poſtremus patri ſeu vivo ſeu mortuo natus eſt. Item* u *pro* y : *ut* Æguptus *pro Ægyptus. quemadmodum* Mus *quoque &* Sus, *& hujus generia alia, ſunt ex Græcis* μῦς, ὗς. *Frequentius* o *pro* u : *ut* Totela, Porporea, *pro Tutela, Purpurea. Sic* Oſocapitor *pro Uſucapitor. Item* Soper, Quomque, *pro Super, Quumque. Sic in nominum finibus,* Patronos, Servos, *pro Patronus, Servus* : Vitiom, Manom, *pro Vitium, Manum. Necnon in verborum finibus;* Conſeront, Moritor, *pro Conſerunt, Moritur. In nonnullis geminatur hæc mutatio : ut* Piacolom, Fortom, Foratos, *pro Piaculum, Furtum, Furatus. In quibuſdam hæc cum ſuperiore conjungitur : ut* Leberom, *pro Liberum. Sic* Ædebos, Compedebos, Noctebos, Patrebos, Tibicinebos, Superſtetebos, *pro Ædibus, Compedibus, Noctibus, Patribus, Tibicinibus, Superſtitibus. Interdum diphthongo* OE *&* OI *pro* V *longo uſi ſunt : ut* Oetier, Oeſocapio, Oeſorpatom, *pro Uti, Uſucapio, Uſurpatum. Sic* Coeratores *pro Curatores. Oi pro V poſitum in* Oitier, Oitile, *& conſimilibus. Sic* Moinicipium *dixerunt pro Municipium. Conſonantes quoque non paucas inter ſe commutarunt.* C *pro* G *frequenti in uſu fuit. Sic enim* Cenas *dixerunt pro Genas. Sic* Frucem, Lece, *pro Frugem, Lege. itidemque* Lecere, Rocato, *pro Legere, Rogato.* D *pro* L *poſuere, cum* Dingua *dixere pro Lingua. Sic* Fedetrio *pro Feretrio.* F *pro* B *uſurparunt ſequente vau : ut* Af virod, *pro ab viro.* Q *pro* C *ut* Pequnia *pro Pecunia.* S *pro* R : *ut* Aſa, Neſvo, Caſmen, *pro Ara, Nervo, Carmen. Sic in nominum flexionibus,* Majoſe, Minoſe, Arboſes, Pluſa, *pro Majore, Minore, Arbores, Plura. Sic* Fœnoſe unciaſio, *pro Fœnore unciario. item in verborum flexionibus* : Araſit, Vocaſit, Secueſit, *pro Ararit, Vocarit, Secuerit.* T *pro* D : *ut* Quit *pro Quid. In compoſitis finalem præpoſitionis conſonantem plerumque retinuerunt : ut* Conlegium, Inprobus, Adſignare, Adtribuere. *Interdum tamen etiam mutarunt ; ut* Opſepito, Opturato, Optinere. *In quibuſdam geminata eſt commutatio ; altera, conſonantis ; altera, vocalis : ut* Rocom, Flacitiom, Prodicos, *pro Rogum, Flagitium, Prodigus. Sic* Acrom, Acnom, Ticnom, *pro Agrum, Agnum, Tignum. Item* Fidios *pro Filius* : Ofvagolatom, *pro Obvagulatum*: Poplicom *pro Publicum* : Quoi *pro Cui* : Auſom *pro Aurum. Sic* Capiumtor *pro Capiuntur. In quibuſdam duarum vocalium & unius conſonantis facta mutatio : ut* Centileom, Arvorſom *ſeu* Aſvorſom, Pluſebos, *pro Gentilium, Adverſum, Pluribus. In nonnullis gemina conſonantis mutatio eſt ; ut* Arcueſit *pro Arguerit.*

Interdum quantitatis metaplaſmos conjunxerunt, additionem ſcilicet & detractionem : ut Jouſus, Jouſit, *pro Juſſus, Juſſit. Sic* Poplei, Confeſei, Demiſeis, *pro Populi, Confeſſi, Demiſſis. Interdum ad quantitatis metaplaſmum adjunxerunt metaplaſmum qualitatis : ut cum unum idemque vocabulum additione & commutatione transformarunt. Sic enim* Deicundo, Addeictos, *uſurpata pro Dicendo, Addictus. Sic* Maxſumo, Proxſumos, Fouſioſos, *pro Maximo, Proximus, Furioſus. His adde* Endo, Entera, Sopera, Continoeis, *pro In, Intra, Supra, Continuis : in quibus commutatio præcedit, additio ſequitur. Detractionem quoque & commutationem quandoque copularunt, idque commutatione interdum ſequente : ut* Adecito, Poplos, Praeſetebos, *pro Addicito, Populus, Præſentibus. Interdum præcedente : ut* Sobicito *pro Subjicito. Sic* Olo *pro Illo. Item* Faſis *pro Farris. In quibuſdam triplicatus eſt metaplaſmus : ut* Pupilei, praeſeted, *pro Pupilli, Præſentibus.*

In nominum flexionibus præter ſuperiora notabilem mutationem habent Folminis, Ipſos, Im, *pro Fulmen, Ipſe, Eum. Sic* Oloe *pro Illi.*

In verbis quoque varii præter ſupradictos metaplaſmi à veteribus facti ſunt : ut in verbo ſubſtantivo Eſcit *&* Eſcunt, *pro Erit & Erunt. itemque* Siet, Sient, *pro Sit, Sint. & in futuro perfecto* Fuat *pro Fuerit. Ejuſdem futuri perfecti magna in aliis quoque verbis eſt varietas ; ut* Vindicit, Verberit, Prohibeſit, Occiſit, *pro Vindicarit, Verberarit, Prohibuerit, Occiderit. item* Tagit *pro Tetigerit*: Pacit & Pacont, *pro Pepigerit & Pepigerint*: Faxſit, Rupſit, *pro Fecerit, Ruperit*: Paret, Cepet, *pro Pararit, Ceperit*: Mileit, Viveit, *pro Miſerit, Vixerit. Item* Duit, Adduit, Conduit, Tranſduit, *pro Dederit, Addiderit, Condiderit, Tradiderit. In paſſiva etiam forma* Turbaſſitur, *pro Turbatum fuerit* : Fariator, Nancitor, *pro Fari velit, Nactus fuerit. Item* Darier, Leibarier, *pro Dari, Libari. Sic* Oetier *&* Oitier *pro Uti.*

In conjunctis vocibus facta interdum ſeparatio : ut En do, In do, In du, *pro Endo, Indo, Indu. Sic* Indo teſtato, *pro Inteſtato.* Endo ponito, Endo jacito, Endo manos jactio. *pro Imponito, Injicito, Manus injectio : Item* Queicuomque, *pro Quicunque ; & conſimilia. Contra interdum conjunguntur quæ alioqui ſeparari ſolent : ut* Statoleberom, *pro Statu liberum.*

Hæc ſunt de quibus te præmonendum putavi, lector. quæ cum memoria retineri minus facile poſſint, indicem alphabetico ordine in fine attexere libuit, & in eo tum ſuperiorum nonnulla, tum alia quæ vel analoga his ſunt, vel brevibus præceptis comprehendi nequeunt, exponere. Interea tu ipſa legum verba ex Urſini editione deinceps cognoſce.

LEGES VETT. ROMANORUM.

LEGES NUMÆ POMPILII.

1 Sei quid horum fuit unum joudicei arbitrove reove, dies diffenſos eſtod. *Fulvius Urſinus pag.* 4. 27*
hanc legem ſic legendam putat: Sei quoi horum fuat vitiom, joudicei, arbitrove, reove, dies dif- XII
fenſos eſtod. Tab.

2 Quojus auſpicio claſe procincta opeima ſpolia capiumtor, Jovei Fedetrio bovem caedito. Quei 4
cepet, aeris ccc darier oporteto.

Secunda ſpolia in du Martis aſam en do campo Suavetaurilia, utra volet, caedito. Quei cepet, aeris cc darier oporteto.

Tertia ſpolia Jano Quirino acnom marem caedito. Quei cepit, aeris c darier oportete. Quojus auſpicio capta, dis piacolom dato.

Feſtus in Opima *ſic legit*: Cujus auſpicio claſſe procincta opima ſpolia capiuntur, Jovi Feretrio darier oporteat; & bovem caedito qui cepit aeris cc. Secunda ſpolia in campo Solitaurilia, utra volet, caedito. Tertia ſpolia Jano Quirino, agnum marem caedito. c qui cepit, ex aere dato.

3 Sei quis hominem leberom ſciens dolo m. mortei dueit, paricida eſtod. Sei im inprudens ſe dolo 6
malo occiſit, pro kapite occeiſei & nateis ejus, en do contione arietem ſobicito.

4 Sei hominem folminis occiſit, im ſopera genua nei tolito. Sei folmine occeiſos eſcit, ei jouſta 8
nulla fieri oporteto.

5 Pelex aſam Junonis nei tagito. Sei tagit, Junoni crinebos demiſeis acnom feminam caedito. 7

6 Sei quis terminom exaraſit, ipſos boveiſque ſacrei ſunto. 5

7 Sei quis aliuta faxſit, ipſos Jovei ſacer eſtod. 3

8 Piſceis quei ſquamoſei non ſient, nei poluceto. Squamoſos omneis praeter ſcarom poluceto. 3

9 Sarpta vinia nei fiet, ex ead vinom dis leibarier nefas eſtod. 1

10 Vino rocom nei reſpercito. 2

LEGES SERVII TULLII.

Sei puer parantem verberit, aſt ole ploraſit, puer deiveis parentom ſacer eſtod. 14 l.

LEX TRIBUNICIA PRIMA.

Sei quis aliuta faxſit, cum pequnia familiaque ſacer eſtod.

Sei quis im occiſit, paricida nec eſtod.

LEGES XII. TABULARUM.

DE JURE PRIVATO.

1 Sei in jous vocat, nei eat ſtatim, encapito anteſtarier. 25

2 Sei calvitor, pedemve ſtruit, manom endo jacito. 29

3 Sei in jous vocato morbos aevitaſve vitiom eſcit, que in jous vocaſit, jumentom dato. Sei nolet, 26
arceram nei ſternito.

4 Aeris confeſei reboſque joure joudicateis, xxx dies jouſtei ſunto. Poſtidea endo manos jactio 33
eſtod: indu jous edoucito. Nei joudicatom facit, aut quips en do eo im joure vindicit, ſecom doucito, vincito aut neſvo aut compedebos. xv pondo nei majoſe; aut ſei volet, minoſe vincito. Sei volet, ſouo vivito. Nei ſono viveit, quei im vinctom habebit, libras faris endo dies dato. ſei volet, pluus dato. Endoteratim pacio eſtod. Nei cum eo pacit, LX dies vinctom habetod. En ieis diebos tertieis nondineis continoeis indu comitiom en do joure im procitato: quanteique ſtlis aeſtumata fiet, praedicato. poſtidea de kapite addictei poenas ſumitod: aut, ſei volet, trans Tiberim peregre venom datod. Aſt ſei pluſebos addeictos fiet, tertieis nondineis parteis ſecanto. Sei pluus minuſve ſecueſint, ſe fraude 34
eſtod.

5 Sei quei en do joure manom conſeront, utreique ſoperſtitebos praeſetebos vindicias ſumunto. 30

6 Sei vecinei enter ſe jorgaſint, entera quinque pedeis oeſocapio nei eſtod. Praetor arbitros treis dato: eorom arbitrio finiom controverſias componito.

7 Quoi teſtimonium defuerit, is tertieis diebos ob portom ofvagolatom eito. 37

8 Ticnom junctom aedebos viniaeque, [1] & concapet nei ſolvito. Quei olud junxſit, duplione 49
luito.

1 *al.* concapes nei ſolu.

9 Quom nexom faciet mancipiomque, utei dingua nuncupaſit, ita jous eſtod. 53

10 Paterfamilias utei ſoper familia pequniaque ſoua legaſit, ita jous eſtod. *Ulpianus tit.* 11. *Inſt.* 12
hanc legem ſic citat; Uti legaſit ſoper pequnia torelave ſouae, ita jous eſto.

11 Patrei endo fidio vitae neciſque poteſtas eſtod: terque im venom darier jous eſtod. Sei pater 13. l. Rom
fidiom ter venom duit, fidios à patre leber eſtod. *Sic in formula rogationis apud. Gell. lib.* 5. *cap.* 19. Velitis jubeatis Quirites utei L. Valerius L. Titio tam joure legeque filius ſiet, quam ſei ex eo patre matreque familias natus eſſet; uteique ei vitae neciſque in du eum poteſtas ſiet, utei patrei en do filio. Haec ita utei deixi, ita vos Quirites rogo.

12 Arvorſom hoſtem aeterna auctoritas eſtod. 52

13 Sei quis fouſioſos ſiet, agnatorom centileomque endo eo pequniaque ejus poteſtas eſtod. 14

14 Sei quis alienas arboſes injouria ſecueſit, xxv aeris in du ſincolas poenae ſunto. 10

15 Quei alienas aedes frumenteive acervom juxſta aedeis poſitom, ſciens d. m. uſit uſeritve, Praetoris arbitratuu vinctos verberatoſque icne necator. Aſt ſei imprudens ſe d. m. damnom duit, noxiam ſarcito, aut Praetoris arbitratuu virgeis caeſos, poenam luito.

16 Glandem quae de tuod in du alienom acrom cadit, ſe fraude lecere liceto. *Apud Ulpianum Digeſt. lib.* 43. *tit.* 27. *ſic ait Prætor*: Glandem quæ ex illius agro in tuum cadit, quominus illi tertio quoque die legere auferre liceat, vim fieri veto.

17 Quei nox frucem aratro quaeſitam, fortim paveſit ſecueſitve, ſei pobes ſiet, Cereri ſacer 8
eſtod: impobes, Praetoris arbitratuu verberatos, noxiam duplione ſarcito.

* Hi numeri Lipſianæ editionis ordinem indicant.

18 Sei

18 Sei quadropes paupeſiem faxit, quadropedis dominos noxſiam ſarcitod: aut quod noxſiam nocuit, dare damnas eſtod. *Apud Juſtin. Inſtit. lib. 4. tit. 9. hæc adduntur iſti legi*: Si equus calcitroſus calce percuſſerit, aut bos cornu petere ſolitus, cornu petierit.

19 Sei vir aut molier, alter alterei nontiom miſeit, devortiom eſtod: molier res ſouas ſibei habeto; vir molierëi claveis adimitod, exicitoque. *Hinc illæ repudiorum formulæ*; Tuas res tibi habeto; Tuas res tibi agito. *Item hæc ſponſaliorum renuntiatio*; Conditione tua non utor.

20 Molier tertieis noctebos oeſorpatom eito. nei ita oeſorpaſit, aſ virod oſocapitor.

21 Quei rem de qua controverſia ſiet, in du ſacrom dedicaſit, duplione poenam luito.

22 Patrisfamilias quei en do teſtato moritor, quoique ſouos heres nec eſcit, agnatos proxſumos 15
familiam pecuniamque habeto. *Auctor ad Herennium lib. 1. & Cic. lib. 1. De Invent. hanc legem his verbis conceptam fuiſſe dicunt*: Si pater familias inteſtato moritur, familia pecuniaque ejus agnatorum gentiliumque eſto.

23 Leberto quei endoteſtato moritor, quoique ſuos heres nec eſcit, patronos heres eſtod.

24 Sei coheredes partem rerom ſingolei ſouam habere malont, familiae erciſcundae arbitrom ſumonto, eique jous arbitriomque rerum permittunto.

25 Sei quis prodicos ſiet, Praetor ei boneis ſoueis endoterdeicito; endoque eo pequniaque ejus, agnotorom centileomque poteſtas eſtod. *Hinc apud Paulum lib. 5. Sentent. formula illa qua Prætores utebantur*: Quando tu bona patria avitaque nequitia tua diſperdis, liberoſque tuos ad egeſtatem perducis, ob eam rem tibi ea re commercioque interdico.

26 Sei quis dolei malei calpaeve ſuſpectos endo totela ſiet, ejus quei volet nomen deferto. ubei detolerit, ſei dolei malei arcueſit, Praetor im cum flacitio removetod. Aſt ſei toutor rem popilei foratos ſiet, duplione poenam luito.

27 Si quis * injuria alterei faxſit, xxv. aeris poenae ſunto. * *al* injuriam. 41

28 Sei membrom rupſit, nei cum eo pacit, talio eſtod. 43

29 Quei nox fortom faxſit, ſei im aliquips occiſit, joure caeſos eſtod. Sei louci fortom faxſit, te- 44. 45
loque ſe præhendier prohibeſit, ſei im aliquips occiſit, joure caeſos eſtod. Aſt ſei louci fortom faxſit, neque telo ſe praehendier prohibeſit, ſei leber ſiet, Praetor im verberarier joubetod; eique quoi fortom faxſit, addecito. Sei ſervos ſiet, virgeis caeſos ex ſaxo deicitor. Sei impobes ſiet, Praetoris arbitratuu verberatos noxſiam ſarcito.

Forta per lancem liciomque concepta, utei manifeſta vindicato. 47

30 Statoloberom venom darier liceto; dum nei quid aſvorſom ejus ſtatom fuat.

DE JURE PUBLICO.

1 Rem ubei pacont, oranto. Nei pacont, ante medidiem en do comitio, aut en do foro cauſam co- 32
niciunto. Poſt medidiem, praeſeted ambobos, leitem adecito. Sol occaſos, ſoprema tempeſtas eſtod.

2 Aſiduo vindex aſiduos eſto: proletario, quoi queivis volet, vindex eſtod. 35

3 Quei ſe ſeierit teſtarier, libripenſve fuerit, nei teſtimoniom fariator, inprobos inteſtabeliſque 36
eſtod.

4 Sei patronos clientei fraudem faxſit, patronos clientis deiveis ſacer eſtod. 15 L. Rom

5 Nexſo ſolutoque, Forctei Sanateique eidem jous eſtod. 4

6 Pequniam, quei nancitor, habeto. Sei quid pigneris nancitor, ſibei habeto.

7 Seiquis occentaſit, caſmenve conduit, quod alteri flacitiom faxſit, kapital eſtod. 42

8 Quei perduelem concitaſit, queive ceivem perduelei transduit, kapital eſtod. 5

9 Preivilegia nei irrocanto, nei ve de kapite ceivis, niſei maxſumo comitiatuu, ferunto. *Apud* 2. 3
Cic. lib. 3. De leg. ita legitur hæc lex: Privilega ne inroganto: De capite civis, niſi per maximum comitiatum, olloſque quos cenſores in partibus populi locaſſint, ne ferunto. *Ant. Aug. pag. 155.*

10 Patrebos cum plebed conubia nei ſunto. 56

11 Jouſus poplei ſofraciaque ſunto. Quodcuomque poſtremom poplos jouſit, id jous ratomque eſtod. 1

12 Quei joudex, queive arbiter jouredatos, ob rem joudicandam pequniam ~~cepet,~~ kapital eſtod. 39

13 Quei falſom teſtimoniom dixſerit, ~~ex ſaxo deicitor.~~ 38

14 Quei adorat lece, ſei pluus petet quam jous ſiet, cauſa cadito.

15 Jouris jourandi ad ſtrincendam fidem, maxſuma vis eſtod.

16 Quei calim endo urbe nox coit coiverit, kapital eſtod.

17 Vnciaſio foenoſe neiquis pluus exſercerod. Seiquis aliuta faxſit, quadruplione pœnam luitod.

18 Sei quis ex leibertated in du ſervitutem aſeritor, Praetor ſecundum libertatem vindicias datod. 55
Quei vindicias tollit, ſponſores joudicio ſiſtier datod.

19 Ambitos parietis, ſeſtertios pes eſtod.

DE JURE SACRORUM.

1 Praeco fonus endeicito. Dominos foneris, en ludeis accenſo lictorebosque oetitor. En de fonere tribos ricinieis, rica porporea, decemque tibicinebos, oetier liceto. Hoc pluus, nei facito.

2 Servilis unctura, circompotatioque, quom fonus exſequiantor, vinei ve reſperſio, nei fuat. Ace- 22
ras ſepolcreis, aut longas koronas, nei en do ponito.

3 Murinam mortuo nei endito.

4 Pluſa fonera unei nei facito: nei ve pluſeis lectos endo ferto. 20

5 Neive auſom adduito. Aſt quoi auſo denteis vinctei ſient, im cum olo ſepelire urereve, ſe fraude 21
liceto.

6 Homini mortuo oſa nei lecito, quo poſt fonus faciat; exſtra quam ſeiquis foris militiæque mor- 18
tuos ſiet.

7 Hominem mortuom endo urbe nei ſepelito, nei ve urito. 15

8 Rocom aſcia nei polito. 16

9 Rocom buſtomve novom propius aedeis alienas LX pedeis inveito domino nei adicito: nei ve fo- 23
rom ſepolcrei buſtomve oeſocapito.

10 Quom fonus exſertor, nei encomitiato. 24

11 Molie-

11 Molieres faciem nei carpunto; nei ve cenas radunto: leſom foneris nec habento. *Apud Cic.* 17
lib. 2. Tuſc. qu. ſic citatur hæc lex: Mulieres genas ne radunto, neve leſſum funeris ergô habento.

12 Honoratorum virorum laudes en do contione memorantor; easque naeniae ad tibicinem proſequuntor. *Apud Cicer. hæc lex ita legitur*; Honoratorum virorum laudes in concione memorantor: easque etiam cantus ad tibicinem proſequuntor. *Ant. Aug. pag.* 192.

13 Quei koronam paret, ipſus pequniaeve ejus virtutiſve diditor; ipſeique mortuo, parentalebos ejus, 19
quom entus poſitos eſt, quomque foris exfertor, impoſita ſe frauded eſtod. *Apud Plin. lib. 21. cap. 3. corrupte*; Qui coronam parit, ipſe pecuniaeve ejus virtutis ergô arguitur. *Fulvius Urſ. intelligit hac lege ei qui coronam ludis adeptus eſſet, præter eos honores qui tribuebantur viventi, cum ejus nomen publice peractis ludis à præcone omnibus audientibus nuntiabatur, ſive equo ſive quadrigis victoriam adeptus eſſet, hoc etiam tributum fuiſſe, ut eidem mortuo virtute parta corona ſine fraude imponeretur, non tantum ſeptem illis diebus quibus intus (i. domi) poſitus eſſet, ſed eo etiam die quo foris efferretur cum pompa & ornatu in forum ad roſtra. Si quis enim foris exſtinctus fuiſſet, domum ſuam referebatur, ibique ſeptem diebus erat, & calida abluebatur & poſt ultimam conclamationem octavo incendebatur, nono ſepeliebatur: unde* Novendiales ludi, *& apud Horatium* Novendiales diſſipare pulveres, *ut Servius tradit in Æneid. 5. & 6.*

Huc pertinet lex illa Ciceronis lib. 2. De legibus: Hos leto datos divos habento, ſumptum in ollos luctumque minuunto. *Ant. Aug. p.* 189.

Hactenus leges Regiæ & Decemvirales, ſeu leges XII *tabularum. Sequuntur aliquot aliæ, cum Senatuſconſultis quibuſdam, Plebisſcitis, & Sanctionibus; quæ hiſtoriæ aliquid lucis afferre viſæ ſunt.*

Conſules & Prætores & Judices eſſe aliquando appellatos, ex efficta hac Ciceronis lege conſtat: Regio imperio duo ſunto; hique præeundo, judicando, conſulendo, PRAETORES, JUDICES, CONSULES appellantor. *Ant. Aug. p. 67, &* 177.

Plebiſciti PLAETORIANI, *cujus à Varrone & à Cenſorino mentio fit, quo M. Plætorius Prætoris juriſdictionem conſtituit, verba ſunt hæc*: PRÆTOR URBANUS, qui nunc eſt, quique poſthac fuerit, duos lictoreis apud ſe habeto; iſque ſupremum ad ſolis occaſum jus inter civeis dicito. *Ant. Aug. p.* 100. *Fulvius Urſ. in Notis ſuis, p. 19 & 30, poſtremum legis hujus membrum ſic legit*: Uſque ad ſupremam, ad ſolem occaſum, jous inter ceiveis deicito.

Lex PAPIRIA. Quei quomque PRAETOR poſthac factus erit, quei inter ceiveis jous deicet, tresviros capitaleis popolom rocato. ieique trevirei capitaleis, queicuomque ex hace lege factei erunt, ſacramenta exſigunto, joudicantoque, eodemque joure ſunto, utei ex legibus plebeive ſciteis exſigere, joudicareque, eſſeque oportet. *Fulv. Urſ. Not. pag.* 29.

Ad Cenſores ea pertinent quæ Cicero eleganter collegit: CENSORES populi aevitates, ſoboles, familias, pecuniaſque cenſento; urbis templa, vias, aquas, aerarium, vectigalia tuentor, populique partes in tribus diſtribuunto: exin pecunias, aevitates, ordines partiunto; equitum peditumque prolem deſcribunto. *Ant. Aug. p.* 12.

Cicero libro tertio prioris partis legem ſimilem DUILIÆ DE TRIBUNIS PLEBIS *finxit*: Sanctique ſunto neve plebem orbam Tribunis relinquunto. *Ant. Aug. p.* 59.

Cæteri MINORES MAGISTRATUS *appellantur*; *de quibus in edicto Conſulum, quo edicunt, quis dies comitiis centuriatis futurus ſit*: Nequis magiſtratus minor de caelo ſervaſſe velit. *Ant. A.* 21.

Ciceronis lex efficta eſt de legibus ferendis in hæc verba: Promulgata propoſita in aerario cognita agunto, nec pluſquam de ſingulis rebus ſemel conſulunto. rem populum docento: doceri à magiſtratibus privatiſque patiuntor. *Ant. Aug. p.* 20.

Lex Tulliana qua de interceſſione agitur, hæc eſt: Vis in populo abeſto, par majorque poteſtas plus valeto. Aſt cui turbaſſitur in agendo, fraus auctoris eſto. Interceſſor rei malæ, ſalutaris civis eſto. Qui agent auſpicia ſervanto; auguri publico parento. *Ant. Aug. p.* 21.

In epiſtolis M. Cælii ad Ciceronem reperitur, legis de repetundis unum & centeſimum caput fuiſſe: Quod eorum judicum major pars judicarit, id jus ratumque eſto. *Ant. Aug. p.* 81.

Cicero lib. 3. de legibus hanc legem ſcripſit: Rei ſuæ ergô nequis legatus eſto. *Ant. Aug. p.* 85.

Idem Cic. in legibus quas veteri ſermone effinxit: Quique agent rem duelli, quique popularem, auſpicium præmonento. *Et alio loco*: Aſt quando duellum gravius, diſcordiæve civium eſcunt, populi magiſter eſto. *Et lib. 2. ex Platone*; Aes atque ferrum, duelli inſtrumenta, non fani. *Ant. Aug. p.* 163.

AQUILIÆ LEGIS *verba Cajus in libris ad edictum provinciale refert. Capite primo ita cavetur*: Qui ſervum ſervamve alienum alienamve, quadrupedem vel pecudem injuria occiderit, quanti id in eo anno plurimi fuit, tantum æs dare domino damnas eſto. *Ant. Aug. p.* 39.

Tertio capite ait lex Aquilia: Ceterarum rerum, præter hominem & pecudem occiſos, ſiquis alteri damnum faxit, quod uſſerit, fregerit, ruperit injuria, quanti ea res erit in diebus triginta proximis, tantum æs domino dare damnas eſto. *Ant. Aug. p.* 39.

Apud declamatores non diſſimilis lex fingitur: Damni injuria dati ſit actio, *Item*; Qui ſciens damnum dederit, reddat quadruplum; qui inſciens, ſimplum. *Ant. Aug. p.* 39.

Minima multa erat ovis unius. Ea in hæc verba indicebatur: M. Terentio, quando citatus neque reſpondit, neque excuſatus eſt, ego ei unum ovem multam dico. *Ant. Aug. p.* 138.

Capite ſeptimo legis JULIÆ, *ut Ulp. lib. 11. de adulteriis ſcribit, ita cavetur*: Nequis inter reos referat eum qui tum ſine detrectatione reipublicæ cauſa aberit. *Ant. Aug. p.* 71.

Ipſius Juliæ legis verba Paulus lib. II. *ad legem Juliam & Papiam refert hæc*: Qui libertinus duos pluresve à ſe genitos nataſve in ſua poteſtate habebit; præter eum qui artem ludicram fecerit, quive operas ſuas ut cum beſtiis pugnaret locaverit: nequis eorum operas, doni, muneris, aliudve quidquam, libertatis cauſa patrono, patronæ, liberiſve eorum, de quibus juraverit, vel promiſerit, obligatuſve erit, dare, facere, præſtare debeto. *Ant. Aug. p.* 75.

Lege Julia (inquit Paulus lib. 1.) ita cavetur: Qui ſenator eſt, quive filius, nepoſve ex filio, pronepoſve ex filio nato, cujus eorum eſt, erit; nequis eorum ſponſam uxoremve ſciens dolo malo habeto libertinam, aut eam quæ ipſa, cujuſve pater materve artem ludicram facit, fecerit. Neve ſenatoris filia, neptiſve ex filio, proneptiſve ex nepote filio nato nata, libertino, eive qui ipſe cujuſve pater materve artem ludicram facit, fecerit; ſponſa nuptave ſciens dolo malo eſto; neve quis eorum dolo malo ſciens ſponſam uxoremve eam habeto. *Ant. Aug. p.* 76.

Sic Quinctilianus ex Theatrali lege refert; Qui artem ludicram exercuerit, XIV ordinibus primis ne ſedeat. *Ant. Aug. p.* 128.

S.C.

S. C. AUCTORITAS [1] L. V. Prid. Kal. Octobres in æde Apollinis ſcribendo adfuerunt L. Domitius Cn. F. Ahenobarbus, Q. Metellus Q. F. Pius Scipio, L. Villius L. F. Pontina Annalis, C. Septimius T. F. Quirina, C. Lucejus, C. F. Pupinia Hirrus, C. Scribonius C. F. Pup. Curio, L. Atejus L. F. Anienſi Capito, M. Oppius M. F. Terentina. Quod M. Marcellus Cos. V. F. de provinciis conſularibus, D. E. R. I. C. uti L. Paulus, C. Marcellus Coss. cum magiſtratum iniſſent ad Kal. Martias, quæ in ſuo magiſtratu futuræ eſſent, de conſularibus provinciis ad ſenatum referrent; neve quid prius ex ante diem Kal. Martii ad ſenatum referrent, neve quid conjunctim de ea referretur à Coss. utique ejus rei cauſa per dies comitiales ſenatum haberent, S. Q. C. facerent: & cum de ea re ad ſenatum referretur à Coss. eorum qui in ccc. judicibus eſſent, ſex adducere liceret, ſiquid de ea re ad populum plebemve referri opus eſſet, uti Ser. Sulpicius, M. Marcellus Coss. Prætores, Tribunique pl. quibus eorum videretur, ad populum plebemve referrent. *Ant. Aug. p.* 219.

1 i. lecta univerſis.

S. C. A. prid. Kal. Octob. in æde Apollinis ſcribendo adfuerunt L. Domitius Cn. F. Ahenobarbus, Q. Metellus Q. F. Pius Scipio, L. Villius L. F. Pon. Annalis, C. Septimius T. F. Quirina, C. Scribonius C. F. P. Curio, L. Atejus L. F. An. Capito, M. Oppius M. F. Terentina. Quod M. Marcellus Cos. V. F. de provinciis, D. E. R. I. C. Senatum exiſtimare, neminem eorum qui poteſtatem habent intercedendi, impediendi, moram adferre oportere, quominus de R. P. quamprimum ad ſenatum referri S. Q. C. fieri poſſit. Qui impedierit, eum ſenatum exiſtimare contra R. P. feciſſe. Si quis huic S. C. interceſſerit, ſenatui placere auctoritatem perſcribi, & de ea re ad ſenatum populumque referri. *Huic S. C. interceſſit C. Cælius,* [2] *L. Vicinius, vel Aſinius, P. Cornelius, C. Vibius Panſa.*

2 al. Licinianus.

Item ſenatui placere, auctoritatem perſcribi de militibus, qui in exercitu C. Cæſaris ſunt, qui eorum ſtipendia emerita, cauſas, quibus de cauſis miſſi fieri debeant, habeant, ad hunc ordinem referri, ut eorum ratio habeatur, cauſæque cognoſcantur. Si quis huic S. C. interceſſerit, ſenatui placere auctoritatem perſcribi, & de ea re ad S. P. Q. referri. *Huic S. C. interceſſit G. Cælius, C. Panſa Tribuni Plebis.*

Itemque Senatui placere, in Ciliciam provinciam, & in octo reliquas provincias, quas Praetorii pro Praetore optinerent, eos qui praetores fuerunt, neque in provincia cum imperio fuerunt, quos eorum ex S. C. cum imperio in provincias pro Praetore mitti oporteret, eos ſortito in provincias mitti placere. Si ex eo numero, quos [3] S. C. in Provincias iri oporteret, ad numerum non eſſent, qui in eas provincias proficiſcerentur: tum uti quodque conlegium primum Praetorum fuiſſet, neque in provincias profecti eſſent, ita ſorte in provincias proficiſcerentur. ſi ad numerum ii non eſſent, tum deinceps proximi cujuſque conlegii, qui praetores fuiſſent, neque in provincias profecti eſſent, in ſortem conicerentur, quoad is numerus effectus eſſet, quem ad numerum in provincias mitti oporteret. Si quis huic S. C. interceſſiſſet, auctoritas perſcriberetur. *Huic S. C. interceſſit C. Cælius, C. Panſa Tribuni plebis. Ant. Aug. p.* 220.

3 f. ex S. C.

S. C. de menſe Auguſto: apud Macrob. Saturn. lib. 1. *c.* 13. Quom Imp. Caeſ. Auguſtus menſe Sextili & primum conſulatum inierit, & triumphos treis in urbem intulerit, & ex Janiculo legiones deductae ſequtaeque ſint ejus auſpicia ac fidem, & Ægyptus hoc menſe in poteſtatem P. R. redacta ſit, finiſque hoc menſe belleis civilibus impoſitus ſit, atque ob eas cauſas hic menſis huic imperio feliciſſimus ſit ac fuerit, placere ſenatui ut menſis Auguſtus appelletur.

Quod Q. Ælius Tubero, Q. F. Max. Coss. [4] V. F. quoſdam privatos ex rivis publicis aquam ducere: Q.D.E.R.F.P.D.E.R.V.I.C. (*His autem notis ſignificatur, Quid de ea re fieri placeret, de ea re univerſi ita cenſuerunt*) necui privato aquam ducere ex rivis publicis liceret: utique omnes ii quibus aquæ ducendæ jus eſſet datum, ex caſtellis ducerent: animadverterentque curatores aquarum quibus locis intra extraque urbem apte caſtella privati facere poſſent, ex quibus aquam ducerent, quam ex caſtello [5] communem accepiſſent à curatoribus aquarum; necui eorum quibus aqua daretur publica, jus eſſet intra quinquaginta pedes ejus caſtelli, ex quo aquam ducerent, laxiorem fiſtulam ſubicere quam quinariam. *Ant. Aug. p.* 217. *ex Frontino.*

4 i. verba fecerunt.

5 f communi.

Quintum ſenatuſconſultum his verbis factum eſt: Quod Q. Ælius Tubero, P. Fabius Max. Coss. V. F. de rivis, ſpecubus, fornicibuſve Juliae, Martiae, Appiae, Tepulae, Anionis reficiendis; Q.D.E.R. F.P.D.E.R.I.C. ut cum ii rivi, fornices, quos Aug. Caeſar ſe refecturum impenſa ſua pollicitus ſenatui eſt, reficerentur: ex agris privatorum terram, limum, lapidem, teſtam, harenam, ligna ceteraque quibus ad eam rem opus eſſet, unde quaeque earum proxime ſine injuria privatorum tolli, ſumi, portari poſſint, viri boni arbitratu aeſtimata darentur, tollerentur, ſumerentur, exportarentur; & eas res omnes exportandas, earumque rerum reficiendarum cauſa, quotiens opus eſſet, per agros privatorum, ſine injuria eorum, itinera, actus, paterent, darentur. *Ant. Aug. p.* 217.

Denique eodem tempore ſenatus cenſuit: Quod Q. Ælius Tubero, P. Fabius Max. V. F. aquarum quae in urbem venirent, itinera occupari monumentis & aedificiis, & arboribus conſeri: Q. F. P. D. E. R. I. C. cum ad reficiendos rivos, ſpecuſque, per quae & opera publica corrumpuntur, placere circa fontes, & fornices, & muros, utraque ex parte vacuos centenos quinos denos pedes patere; & circa rivos, qui ſub terra eſſent, & ſpecus intra urbem, & extra urbem continentia aedificia, utraque ex parte quinos pedes vacuos relinqui; ita ut neque monumentum in iis locis, neque aedificium poſt hoc tempus ponere, neque conſerere arbores liceret. Siquæ nunc eſſent arbores intra id ſpatium, exſtirparentur, praeterquam ſi quae villae continentes, & incluſae aedificis eſſent. Siquis adverſus ea commiſerit, in ſingulas res in dena milia damnas eſſet; ex quibus pars dimidia praemium accuſatori daretur cujus opera maxime convictus eſſet, qui adverſus hoc S. C. commiſiſſet; pars altera dimidia in aerarium redigeretur; deque ea re judicarent cognoſcerentque curatores aquarum. *Ant, Aug. p.* 218.

LEX MAMILIA. [6] K.L.III. Quae colonia hac lege deducta, quodve moinicipium, praefectura, forum, conciliabolum, conſtitutum erit; quei ager intra fineis eorum erit; quei terminei in eo agro ſtatutei erunt, quo in loco terminus non exſtabit, in eo loco is quojus is ager erit, terminum reſtituendum coerato; utei quod recte factum eſſe volet. Idque magiſtratus, quei in ea colonia, moinicipio, praefectura, foro, conciliabolo, joure deicundo præerit, facito utei fiat.

6 Kaput legis III.

K. L. V. Quei hac lege coloniam deduxſerit, moinicipium, praefecturam, forom, conciliabolum conſtituerit in eo agro quei ager intra fineis ejus coloniae, moinicipI, fori, conciliaboli, praefecturae erit, leimites decumanei utei fiant, terminateique ſtatuantur, coerato. queique fineis ita ſtatuerit, ſei fineis eorum ſunt, dum nei extra agrum colonicum territoriumve fineis ducat; queique terminei hac lege ſtatutei erunt, nei quis quem eorum eicito, neive commoveto ſciens d. m. Sei quis adverſus ea fecerit,

is in terminos ſingulos, quos ejecerit locove moverit, ſciens d. m. H. S. xxv. in poplicum eorum quorum intra fineis is ager erit, dare damnas eſto: deque ea re coeratoris, quei hac lege erit, jouriſdictio reciperatoromque datio addictio eſto. Quom coerator hac lege non erit, tunc queiquomque magiſtratus in ea colonia, moinicipio, præfectura, foro, conciliabolo, joure deicundo præerit, ejus magiſtratus de ea re jouriſdictio joudiciſque datio addictio eſto: inque eam rem is quei hac lege joudicium dederit, teſtibus poplice duntaxat in res ſingolas, x denontiandi poteſtatem facito, ita utei e. r. p. f. ſ. u. & ſei is unde ea pequnia petita erit, condemnatus erit, eam pequniam ab eo, deve boneis ejus, primo quoque die exſigito: ejuſque pequniæ quod receptum erit, partem dimidiam ei quojus unius opera maxſume is condemnatus erit, partem dimidiam in poplicum redigito. Quo ex loco terminus aberit, ſeiquis in eum locum terminum reſtituere volet, ſine fraude ſua facere liceto; neive quid quoi is ob eam rem hac lege dare damnas eſto.

K. L. IV. Quei leimites decumanei hac lege deductei erunt; quæ foſſæ in eo agro erunt, quei ager hac lege datus adſignatus erit, nei quis eos leimites decumanos nei opſepito; neive quid in ieis immolitum, neive quid ibei poſitum habeto; neive eos arato; neive eas foſſas opturato, neive quis ſepito, quo minus ſuo itinere aqua ire fluere poſſit. Seiquis adverſus ea quid fecerit, in res ſingolas, quotienſcuomque fecerit, H. S. IIII. coloneis moinicipibuſque ejus in quorum agro id factum erit, dare damnas eſto; pecuniaeque, quei volet, hac lege petitio eſto. *Fulv. Urſ. Not. p.* 30.

LEX QUINCTIA. Quicumque poſt hanc legem rogatam rivos, ſpecus, fornices, fiſtulas, caſtella, tubulos, lacus aquarum publicarum quæ ad urbem ducuntur, earumve quam, ſciens dolo malo foraverit, ruperit, forare rumpereve curaverit, pejoremve fecerit, quominus ea aqua, earumve qua, in urbem Romam ire, cadere, flui, pervenire, duci poſſint, quove minus in urbe Roma, & in his ædificiis quæ urbi continentia ſunt, erunt, in hiſque hortis, prædiis, locis, quorum hortorum, prædiorum, locorum dominis, poſſeſſoribuſve aqua data, vel adtributa eſt, vel erit, ut ſaliat, diſtribuatur, dividatur, in caſtella, lacus immittatur, is P. R. C. milia dare damnas eſto. Et qui clam quid eorum ita fecerit, id omne ſarcire, reficere, reſtituere, ædificare, ponere, cælare & demoliri damnas eſto, ſine dolo malo. atque ita omnino, ut quicumque curator aquarum eſt, erit, aut ſi curator aquarum non eſt, vel erit, tum is Prætor qui inter cives & peregrinos jus dicit, multam pignoribus cogito, coërceto; eique curatori, aut ſi curator non erit, tum ei Praetori, eo nomine cogere, & coërcere, multae dicendæ ſive pignoris capiendi jus poteſtaſque eſto. Siquid eorum ſervus fecerit, dominus ejus centum milia populo det. Siquis circa rivos, ſpecus, fornices, fiſtulas, tubulos, caſtella, lacus aquarum publicarum, qua ad urbem Romam ducuntur, vel ducentur, terminatus ſteterit, nequis eo loco poſt hanc legem rogatam quid opponit, molit, obſepit, figit, ſtatuit, ponit, collocat, arat, ſerit; neve in eum locum quid immittit, præterquam eorum faciendorum, reponendorum cauſa, præterquam quod hac lege licebit, oportebit. Qui adverſus ea quid fecerit & adverſus ea repſerit, ex juſſu cauſaque omnium rerum omnibus eſto damnas, uti eſſet eſſeque oporteret, ſi is adverſus hanc legem rivum, ſpecum rupiſſet foraſſetve [* quique ſpecum foraſſet rupiſſetve] quominus in eo loco paſcere herbam, fœnum ſecare. ſentes, vepres, caprificos, curatores aquarum, qui nunc ſunt, quique erunt. circa fontes, & fontium murorum curam, rivos, & ſpecus, terminatus, arbores, vites, vepres, ſentes, [1] ripæ, maceriæ, ſalicta, harundineta, excidantur, tollantur, effodiantur, [2] excodicentur, uti quod recte factum eſſe volet; eoque nomine iis pignoris captio, multæ dictio coërcitioque eſto; idque iis ſine fraude ſua facere jus poteſtaſque eſto * quominus vites, arbores quæ villis, ædificiis, maceriiſve incluſæ ſint. maceriæ, quas curatores aquarum cauſa cognita, ne demolirentur, dominis permiſerunt, quibus inſcripta inſculptaque eſſent ipſorum qui permiſiſſent curatorum nomina. hac lege nihil [3] abrogatur, quominus ex his fontibus, rivis, ſpecubus, fornicibus aquam haurire, ſumere ius quibuſcumque curatores aquarum permiſerunt, præterquam rota, calice, machina, liceat; dum neque puteus, neque foramen novum fiat; ejus hac lege nihilum [4] rogatio. *Alia etiam lex ab eodem Frontino refertur in hæc verba*; Nequis aquam oletato dolo malo, ubi publice ſalit. Si quis oletarit, ſeſtertiorum x milium multa eſto. *Ant. Aug. pag.* 122.

1 *al.* pilæ. 2 *al.* exſtirpentur. 3 *al.* rogato *in vet. m. ſ. Alii* nihilum rogatur. 4 *ſ.* rogatur.

PLEBISCITI SILIANI (*quod duo Silii, Publius & Marcus, Tribuni plebis, rogarunt*) *in Feſti fragmentis ex Junio hæc referuntur verba*: Ex ponderibus publicis, quibus hac tempeſtate populus oetier [qui] ſolet uti coæquetur [5] ſedulum: utei quadrantal vini octoginta pondo ſiet: congius vini, decem P. ſiet: ſex ſextarii, congius ſiet vini: duodequinquaginta ſextarii, quadrantal ſiet vini; ſextarius aequus aequo cum [6] librario ſiet: [7] ſexdequinque libræ in modo ſient. Siquis magiſtratus adverſus hæc d. m. pondera, modioſque, vaſaque publica modica, minora, majorave faxit, juſſitve re fieri, dolumve adduit quod ea fiant, eum quis volet magiſtratus [8] multaretur, dum minore [9] patri familias taxat, liceto: ſive quis [10] in ſacrum judicare voluerit, liceto. *Ant. Aug. p.* 137.

5 *al.* ſe dolom. 6 *al.* vinario. 7 *al.* ſexdecimque. 8 multare. 9 parte. 10 im.

SANCITO. Si quis hujuſce legis ergô adverſus leges, rogationes, plebiſve ſcita, ſenatuſve conſulta fecit, fecerit, ſive quod eum ex lege, rogatione, plebiſve ſcito, S. ve C. facere oportebit, non fecerit, hujus legis ergo, id ei ne fraudi eſto, neve quit ob eam rem populo dare debeto, neve cui de ea re actio neve judicatio eſto, neve quis de ea re apud ſe agi ſinito. *Ant. Aug. p.* 125.

Cic. lib. 3. *ad Atticum omnia hæc in ſanctione quadam abrogationis legis Clodiæ ita ſcripta refert*: Si quid in hac rogatione ſcriptum eſt quod per leges plebeiſve ſcita promulgare, abrogare, derogare, obrogare ſine fraude ſua non liceat, non licuerit; quodve ei qui promulgavit, abrogavit, derogavit, obrogavit, ob eam rem poenae multaeve ſit, E. H. L. N. R. (*id eſt, ejus hac lege nihilum rogatur*) *Ante Aug. p.* 27.

EXPLI-

EXPLICATIO VOCUM QUÆ IN PRISCIS LEGIBUS SCRIPTURA VEL USURPATIONE A RECENTIORIBUS DISCREPANT.

Aceras, acerras, turibula.
Acnom, agnum.
Acrom, agrum.
Addeictos, addictus.
Addoit, addiderit.
Adduito, addito.
Adecito, addicito.
Adicito, adjicito.
Adorat lece, agit lege.
AEdebos, ædibus.
AEſtumata, æſtimata.
AEvitas, ætas.
Af virod, ab viro.
Aliquips, aliquis.
Aliuta, Aliter.
Alterei, alteri.
Arboſes, arbores.
Arcera, vehiculum arcuatum.
Arcueſit, arguerit.
Arvorſom, adverſum.
Aſa, ara.
Aſeritor, aſſeritur.
Aſiduo, aſſiduo, ei qui in cenſu pro facultatum ſuarum modulo aſſes dat.
Aſvorſom, adverſum.
Auſom, aurum.
Calim, clam.
Calvitor, decipit. In Gloſſ. legitur, Calpitur, ἐξαπατᾷ.
Caſmen, carmen.
Cenas, genas.
Centileom, gentilium.
Cepet, ceperit.
Claſe, claſſe: è Dorico κλᾶσις.
Coerato, curato.
Comitiatuu, comitiatu.
Compedebos, compedibus.
Conduit, condiderit.
Confeſei, confeſſi.
Coniciunto, conjiciunto, agunto.
Conlegium, collegium.
Continoeis, continuis.
Contione, concione.
Conubia, connubia.
Crinebos, crinibus
Cuomque, cumque.
Damnas eſto, damnatus eſto, teneatur.
Deicitor, dejicitor.
Deicundo, dicendo.
Deiveis, divis.
Demiſeis, demiſſis.
Denontiandi, denunciandi.
Detolerit, detulerit.
Deuortiom, divortium.
Diditor, divulgator, prædicator.
Diffenſos, diffiſus.
Dingua, lingua.
Dis, diis.
Duelli, belli.
Duit, dederit.
Duplione, dupli datione.
Ead, ea.
Eidem jous, idem jus.
Eicito, ejicito.
Em, eum. En, in.
Encapito, incipito.
Encomitiato, in comitium ito.
Endo, ſeu En do, in cum ablat.
Endo jacito, injicito.
Endo manos jactio, manus injectio.
En do ponito, imponito.
Endoteratim, interim.
Endoterdeicito, interdicito.
Endoteſtato, inteſtato.
Eſcit, erit. Eſcunt, erunt.
Eſtod, eſto.
Entera, intra.
Entos, intus.
Excodicentur, una cum codice (ſeu ſtirpe) ſuo evellantur.
Exſertor, eſſertur.
Exicito, ejicito.
Exſequiantor, exſequias peragunto.
Exſercetod, exerceto.
Fariator, fari velit, & fidem apbrobare.
Faſis, faris, ſeu farris.
Faxſit, fecerit.
Fedetrio, Feretrio.
Feminam, fœminam.
Fidios, filius.
Flacitiom, flagitium.
Fœnoſe, fœnore.
Folminis, fulmen. alii malunt Folmin Jovis.
Foratos, furatus.
Forctei, forti, valido, conſtanti in obedientia & fide.
Forom ſepolcrei, veſtibulum ſepulcri.
Fortom, furtum.
Fouſioſos, furioſus.
Frauded, fraude, mulcta.
Frucem, frugem.
Fuat, fuerit.
Ibei, ibi.
Icne, igne.
Ieis, iis.
Im, eum.
Impobes, impubes ſeu impuber.
In, eum.
In do teſtato, inteſtato.
Indu ſeu In du, in, cum accuſ.
Inprobos, improbus.
Inveito, invito.
Ipſos, ipſe.
Jorgaſint, jurgarint.
Jouſit, juſſit.
Jouſus, juſſus.
Irrocanto, irroganto.
Kapital, capitalis, capitale.
Leberom, liberum.
Lece, lege. Lecito, legito.
Libarier, libari.
Leibertaded, libertate.
Leitem, litem.
Leſom, leſſum; lugubrem ejulationem.
Leto datos, deletos, occiſos.
Lictorebos, lictoribus.
Lonci, luci, interdiu.
Luitod, luito.
Majoſe, majore.
Malont, malunt.
Maxſume, maxime.
Meilitiae, militiæ, in bello.
Minoſe, minore.
Miſeit, miſerit.
Moinicipium, municipium.
Molieri, mulieri.
Nancitor, nanciſcitur, ſeu nactus fuerit.
Nei, ne: item, ni, niſi.
Neſvo, nervo.
Niſei, niſi.
Noctebos, noctibus.
Nundineis, nundinis.
Nontiom, nuncium.
Nox, noctu.
Noxſia, noxia.
Occaſos, occaſus, καταδύς.
Occentaſit, occentarit.
Occiſit, occiderit.
Oeſocapio, uſucapio.
Oeſorpaſit, uſurparit.
Oetier, uti, χρῆσθαι.
Oſvagolatom, obvagulatum. quæſitum cum convitio.
Oitier, uti. Oitile, utile.
Ole, ille.
Oletato, olidam facito.
Ollos, ſeu Olos, illos.
Oloe, illi.
Opſepito, obſepito.
Opturato, obturato.
Oranto, agunto.
Oſa, oſſa.
Oſocapitor, uſucapitor.
Pacio, pactio, tranſactio.
Pacit, pagit, pepigerit, tranſegerit. Pacont, pangunt, ſeu pepigerint.
Parentalebos, parentalibus.
Paret, pararit.
Paricida, qui vel patrem, vel ſibi parem occidit.
Patrebos, patribus, patriciis.
Paveſit, paverit.
Paupeſiem ſaxſit, pauperiem fecerit.
Pelex, pellex.
Piacolom, piaculum.
Pigneris, pignoris.
Plebed, plebe. Plebei, plebis.
Pluſebos, pluribus. Pluſeis, plures
Pluus, plus.
~~Pobes, pubes, puber.~~
Poluceto, polluceto, libamina ſeu ἀπαρχὰς offerto.
Popilei, pupilli.
Poplei, populi.
Poplicom, publicum.
Poplos, populus.
Porporea, purpurea.
Portom, domum.
Poſtidea, poſtea.
Praeſetebos, præſentibus. Praeſeted, præſente, præſentibus.
Prodicos, prodigus.
Prohibeſit, prohibuerit.
Proxſumos, proximus.
Quadruplione, quadrupli dtione.
Queicuomq; ſeu Queiquomque, quicumque.
Quips, quis.
Quit, quid, aliquid.
Quoi, cui. Quojus, cujus.
Quom, cum, quando.
Quotienſcuomque, quotieſcumque.
Reciperatorom, receptorum.
Ricinieis, riciniis, veſtimento quadrato.
Rocom, rogum.
Rupſit, ruperit.
Sanatei, ad ſanitatem (vel corporis ſcilicet vel animi, id eſt ad obedientiam & fidem) reverſo.
Secetem, ſegetem.
Secueſint, ſecuerint.
Secuns, ſecus.
Se dolo m. ſine dolo malo.
Sei, ſi.
Scierit, ſierit, ſiverit.
Sepolcreis, ſepulcris.
Seſtertios, ſeſtertius, duo & ſemis.
Sibei, ſibi.
Sient, ſint.
Sincolas, ſingulas.
Singolei, ſinguli.
Sobicito, ſubjicito, ſubſtituto.
Sofracia, ſuffragia.
Sopera, ſupra.
Soperſtetebos, ſuperſtitibus.
Soprema, ſuprema, ultima.
Soueis, ſuis.
Statoleberom, ſtatu liberum.
Stlis, lis.
Strincendam, ſtringendam.
Subicere, ſubjicere.
Suovetaurilia, ſacrificium ſue, ove, tauroq; fieri ſolitum.
Tagit, tangit, tetigerit.
Terminatei, termini.
Tibicinebos, tibicinibus.
Ticnom, tignum.
Tolito, tollito.
Totela, tutela.
Toutor, tutor.
Tranſduit, tradiderit.
~~Trevirei, treviri~~, tres viri.
Tribos, tribus.
Tuod, tuo.
Turbaſſitur, turbatum fuerit.
Vbi, ubei.
Vicinei, vicini.
Venom darier, venumdari, vendi.
Verberit, verberarit.
Vindicit, vindicarit.
Vinia, vinea.
Virtutis, virtus.
Viveit, vivet, vixerit.
Vnei, uni.
Vnciaſio, unciario.
Vocaſit, vocarit.
Vtei, uti, ſicuti.

ADDEN-

ADDENDA.

PAG. 48 v. 44. in duobus Codicibus Bibliothecæ Regiæ Pariſiis μίαν μὲν τ᾽ Ἠλέκτρας Ζεὺς γαμεῖ. v. 46. pro Πέλαντος habent Πέλλαντος. v. 47. pro Δείμας h. Δίμας. P. 49. v. 4. in *Cod. Reg.* 1. συμφωνήσαντες pro συμφρονήσαντες. *ibid.* in utroque *Codd.* οὐχ ἱκανὴ τὸ βόσκειν ἔσται πάντας. v. 18. in *Cod. Reg.* 2. deſunt ἐν τῇ νήσῳ. v. 20. ab utroque *Codd.* abeſt Δάρδανον. v. 20. in utroque *Cod.* βληθεὶς τελευτᾷ, Δήμητρος εὐνὴν ὀρεγνώμενος. οἱ δὲ περὶ τὸν Δάρδανον ποιησάμενοι τὴν ἀπόβασιν. P. 49. v. 30. in utroque *Cod.* τὸ ἀρχαῖον ἡ γῆ ἐλέγετο. v. 33. in utroque *Cod.* corrupte δῆμα ἐξίσωται ἕως. v. 35. in utroque, *Cod.* δὲ pro δή. P. 54. v. 17. in *Cod. Reg.* 2. Ἀρκτῖνος pro Ἀρατῖνος. v. 21. in eod. *Cod.* ἐπεὶ δέ. v. 25. in eod. *Cod.* ἰδίως αὐτοῦ. v. 30. in eod. *Cod.* ἄγασθαι pro ἀγαγέσθαι. v. 35. in eod. *Cod.* χθόνα μίμνῃ pro χῶραν ἦ. v. 36. in eod. *Cod.* ἀλόχῳ σέθεν. v. 41. in eod. *Cod.* τῶν ἐγγόνων. P. 55. v. 2. in eod. *Cod.* καρτερὸν τ᾽ ἄκρας. v. 7. in eod. *Cod.* Ἀρκτῖνος. v. 12. in eod. *Cod.* ἐν φανερῷ τιθεῖναι.

EMENDANDA.

Pag. 9. in Verſione pro *Æzeo* & *Æzei* lege *Æzéo* & *Æzéi*. P. 230. v. 18. pro βαρύτητι lege βαρύτατα. P. 279. v. 37. pro ὅτι lege ὅτί. P. 328. in Chronologia, ſectioni II. appoſita, pro *Olymp.* 72 &c. lege *Olymp.* 71 &c. & ſic deinceps uſque ad p. 353. ſect. 34. P. 353. in Chronolog. ſect. XXXIV. pro *Olymp.* $\frac{72}{73}\frac{4}{1}$. lege $\frac{71}{72}\frac{4}{1}$. uſque ad p. 361. P. 590. v. 5. pro Οὐίβυλανὸς in *Vulgatis* Οὐίβολανός. P. 643. in *Var. Lect.* v. 9. pro 18. lege 28.

FINIS.

00079847

Digitized with financial assistance from

Government of Maharashtra

on 30 January, 2020